ALGEMEEN VERKLAREND WOORDENBOEK

ALGEMEEN VERKLAREND WOORDENBOEK

VIJFDE DRUK VAN

KRAMERS'

ALGEMEENE KUNSTWOORDENTOLK

HERZIEN EN VERMEERDERD DOOR

HENRI ZONDERVAN

HOOFDREDACTEUR VAN WINKLER PRINS' ENCYCLOPAEDIE.

GOUDA — G. B. VAN GOOR ZONEN — 1912.

Voorbericht voor den vijfden druk.

Het heeft altijd zijn eigenaardige moeilijkheden, als men het door een ander begonnen werk moet voortzetten, waartoe het niet alleen noodig is zich zooveel mogelijk in den gedachtengang van zijn voorganger te verplaatsen, maar zich ook rekenschap moet geven van hetgeen deze gewild, bedoeld heeft, terwijl men zich tevens dient af te vragen, in hoeverre hij het gewenschte doel heeft bereikt? Toen ik dan ook werd aangezocht, een nieuwen druk van dit woordenboek voor te bereiden, was ik mij ter dege bewust, welke bezwaren zich daarbij zouden voordoen, en alleen de door mijn encyclopaedische werkzaamheid opgedane ondervinding deden mij besluiten op het vereerende verzoek in te gaan. Nu het werk zoover gevorderd is, dat de eerste aflevering het licht kan zien, is het mij een bijzonder genoegen te kunnen verklaren geen spijt te gevoelen, de mij aangeboden taak te hebben aanvaard, daar het mij, naarmate ik mij meer er in verdiepte, steeds duidelijker bleek, op welk een degelijke basis dit woordenboek is opgebouwd.

De grondigheid en wetenschappelijke ernst, waarmede wijlen de heer *Kramers* dit werk begonnen is en zijn opvolger, wijlen de heer *Bonte*, het heeft voortgezet, hebben mijn taak in zulke mate verlicht, dat verbetering nevenzaak, aanvulling hoofdzaak werd. Trouwens reeds lang waren door taalgeleerden van naam, ik noem slechts wijlen Prof. Dr. van Hamel, de groote verdiensten van Kramers' Kunstwoordentolk erkend, en niets kan wel beter het groote vertrouwen, dat deze genoot, weergeven, als de opmerking op blz. 143 van wijlen Prof. Veth's „Uit Oost en West": „het woord *wouw wouw* is niet opgenomen in een Nederlandsch woordenboek, *zelfs* niet in Kramers' Woordentolk".

Nadat reeds vier drukken het licht hadden gezien en het werk dus voor zoo velen in den lande een onmisbare gids en tevens een goede bekende was geworden, achtte ik het niet raadzaam in de inrichting van het boek en de beginselen, welke daaraan ten grondslag liggen, veranderingen aan te brengen. Daarentegen moest het aantal woorden met een aanzienlijk getal vermeerderd worden; want het is verbazend, hoe talrijk de uitdrukkingen zijn, die van jaar tot jaar in onze taal worden ingevoerd en min of meer burgerrecht verkrijgen. Daar nu sedert het verschijnen van den vorigen druk ongeveer een kwarteeuw verloopen is, kon er geen sprake van zijn *alle* nieuwe woorden op te nemen, omdat daardoor den omvang van het boek te zeer zou uitdijen, ja, dit vermoedelijk een splitsing in twee deelen noodzakelijk gemaakt zou hebben, hetgeen om meer dan één reden vermeden moest worden. Er diende derhalve een keuze plaats te hebben, en hierbij was het niet altijd even gemakkelijk te beslissen, wat opgenomen, wat weggelaten moest worden. Of ik er steeds in geslaagd ben de juiste keuze te doen, zal het gebruik van het woordenboek moeten leeren.

Wat de volgorde der woorden betreft, is het oude, reeds door Kramers toegepaste beginsel behouden, om, waar het de alphabetische volgorde van het geheel zonder groot ongemak toeliet, de woorden van één stam zoodanig

bijeen te plaatsen, dat het stamwoord, het moge een werkwoord of naamwoord zijn, aan het hoofd van het artikel staat, waarop dan de afleidingen en samenstellingen naar de orde van haar ontstaan volgen. Tot dat einde werden ook nu en dan zoodanige (vooral latijnsche en grieksche) stamwoorden aan het hoofd van lange artikels geplaatst en verklaard, die wel in hunnen zuiveren vorm in onze taal niet gebruikelijk zijn, maar den etymologischen grondslag voor geheele rijen van gebruikelijke afleidingen en samenstellingen uitmaken. Waar echter door de bijeenplaatsing van geheele woordenfamiliën van de alphabetische volgorde moest afgeweken worden, is het afzonderlijk woord op de plaats, die het toekomt, gezet en naar het artikel verwezen, waarin zijne verklaring is te zoeken, zoodat men ieder woord zonder moeite zal kunnen vinden. — Hoe groote voordeelen de schikking der woorden volgens hunne verwantschap heeft boven die van hunne toevallige alphabetische opvolging; hoe door die inrichting de bijzondere leden eener woordenfamilie elkander wederzijds verklaren, en door het aan hun hoofd geplaatste stamwoord over alle volgende en den organischen samenhang der gansche familie een helder licht verspreid wordt, dat behoeft voor den zaakkundige geen opheldering.

De aanduiding der uitspraak, die altijd voor oningewijden moeilijk te geven is, is geheel gebleven als in den vorigen druk. Ook thans is zij bij benadering in Nederlandsch schrift uitgedrukt. Het accent is als gewoonlijk aangewezen, deels door het toonteeken (ʹ), deels door de gebruikelijke teekens (- en ⏑) voor de lengte en kortheid der lettergrepen. Terwijl de beginwoorden steeds vet gedrukt zijn, is zulks niet geschiedt met die woorden en uitdrukkingen, welke niet als bastaardwoorden in onze taal zijn overgegaan; deze, voor onze taal dus geheel vreemde woorden, zijn cursief gedrukt. De geslachten zijn genomen volgens de regels, geldig in het Nederlandsch.

Aan het slot van dit voorbericht rust op mij nog de aangename taak al degenen mijn dank te betuigen, wier raad en voorlichting mij het werk aanmerkelijk verlicht hebben. Vooral echter geldt dit laatste voor mijn helper bij de herziening van het woordenboek, den WelEdel Zeer Gel. heer Dr. G. A. Nauta, die met mij er naar gestreefd heeft, dit werk geheel aan de eischen van onzen veeleischenden tijd te doen beantwoorden.

Groningen, April 1911.

HENRI ZONDERVAN.

Lijst van de gebruikte afkortingen.

adj.	*beteekent:*	adjectivum.
adv.	„	adverbium.
afgek.	„	afgekort.
afgel.	„	afgeleid.
afk.	„	afkorting.
alch. *of* alchim.	„	alchimistisch.
Alg. *of* Algeb.	„	Algebra.
Anat.	„	Anatomie.
angels.	„	angelsaksisch.
arab.	„	arabisch.
aram.	„	arameesch.
Arch.	„	Architectura.
Archæol.	„	Archæologie.
Arith.	„	Arithmetica.
Astr. *of* Astron.	„	Astronomie.
barb. lat.	„	barbaarsch latijn, d. i. slecht gevormd latijn.
barg.	„	bargoensch.
bask.	„	baskisch.
bijn.	„	bijnaam.
boh.	„	boheemsch.
Bot.	„	Botanie.
braz.	„	braziliaansch.
b. v.	„	bij voorbeeld.
celt.	„	celtisch.
chald.	„	chaldeeuwsch.
Chem.	„	Chemie.
Chr., chr.	„	Christus, christelijk.
Chron.	„	Chronologie.
comp. *of* compar	„	comparativus.
deen.	„	deensch.
d. i.	„	dat is.
dui.	„	duitsch.
d. z.	„	dat zijn.
egypt.	„	egyptisch.
eig.	„	eigenlijk.
eigenn.	„	eigennaam.
El.	„	Elektriciteit, elektrotechniek.
en dgl.	„	en dergelijke.
Eng., eng.	„	Engeland, engelsch.
enz.	„	en zoo voorts.
f., fem.	„	femininum.
fig.	„	figuurlijk, oneigenlijk.
Fin.	„	Financiewezen.
Fort.	„	Fortificatie.
fr.	„	fransch.
frequent.	„	frequentatief.
fr.-gr.	„	fransch-grieksch.
gael.	„	gaelisch *of* hoogschotsch
geb.	„	geboren.
gem.	„	gemeen of in de platte taal gebruikelijk.
gen. *of* genit.	„	genitivus.
Geom.	„	Geometrie.
gest.	*beteekent:*	gestorven.
gew.	„	gewoonlijk.
got.	„	gotisch.
gr.	„	grieksch.
gr.-lat.	„	uit grieksch en latijn samengesteld.
Gram.	„	Grammatica.
hebr.	„	hebreeuwsch.
holl.	„	hollandsch.
hong.	„	hongaarsch.
ijsl.	„	ijslandsch.
ind.	„	indisch.
ind.-holl.	„	indisch-hollandsch.
in 't alg.	„	in 't algemeen.
inz.	„	inzonderheid.
iron.	„	ironisch.
it. *of* ital.	„	italiaansch.
J. C.	„	Jezus Christus.
Jur.	„	Jurisprudentie.
Kath., kath.	„	Katholiek, Katholicisme
Kmt.	„	Koopmansterm.
kopt.	„	koptisch.
lat.	„	latijn.
lat.-gr.	„	uit latijn en grieksch samengesteld.
Litt.	„	Litterair.
log.	„	logisch.
Log.	„	Logica.
m.	„	masculinum.
m. *et* n.	„	masculinum en neutrum
mal.	„	maleisch.
mansn.	„	mansnaam.
Mar.	„	Marine.
Math.	„	Mathesis.
Med.	„	Medicina.
mexic.	„	mexicaansch.
mid.-lat.	„	middeleeuwsch-latijn.
Mil.	„	Militair.
Miner.	„	Mineralogie.
Muz.	„	Muziek.
Myth.	„	Mythologie.
n.	„	neutrum.
n.l.	„	namelijk.
nederd.	„	nederduitsch.
nederl.	„	nederlandsch.
nederl.-fr.	„	nederlandsch-fransch.
nederl.-lat.	„	nederlandsch-latijn.
N. H.	„	Natuurlijke Historie.
nw.gr.	„	nieuw-grieksch.
nw.lat.	„	nieuw latijn, d. i. uit het latijn in lateren tijd gevormd, dus vreemd aan de oud-romeinsche taal.
noor.	„	noorsche.

LIJST VAN DE GEBRUIKTE AFKORTINGEN.

N. T.	*beteekent*	Nieuwe Testament.
o. a.	„	onder anderen.
oneig.	„	oneigenlijk.
ontst.	„	ontstaan.
oorspr.	„	oorspronkelijk.
oost-ind.	„	oost-indisch.
O. T.	„	Oude Testament.
oudd.	„	oud-duitsch.
oudfr.	„	oud-fransch.
oudhoogd.	„	oud-hoogduitsch.
oud-it.	„	oud-italiaansch.
oudlat.	„	oud-latijnsch.
oudnederl.	„	oud-nederlandsch.
oudn.	„	oud-noorsch.
oudrom.	„	oud-romeinsch.
oudsaks.	„	oud-saksisch.
part., partic.	„	participium *of* deelwoord.
perz.	„	perzisch.
peruv.	„	peruviaansch.
pharm.	„	pharmaceutisch.
Pharm.	„	Pharmacie.
Phot.	„	Photographie.
Phys.	„	Physica.
Physiol.	„	Physiologie.
Pict.	„	Pictura.
pl.	„	pluralis.
poët.	„	poëtisch.
Poët.	„	Poëtica.
Pol.	„	Politica.
pool.	„	poolsch.
port.	„	portugeesch.
provenç.	„	provençaalsch.
provinc.	„	provinciaal, provincialisme.
redek.	„	redekunstig.
R. K. *of* R. Kath.	„	Roomsch-Katholieken.
r. k.	„	roomsch-katholiek.
rijsch.	„	rijschool.
rom.	„	romeinsch.
roman.	„	romaansch.
russ.	„	russisch.
saks.	„	saksisch.
samengest.	*beteekent:*	samengesteld.
samengetr.	„	samengetrokken.
sanskr.	„	sanskrit.
scil.	„	scilicet, d. i. namelijk, aan te vullen enz.
serv.	„	servisch.
sing.	„	singularis.
slav.	„	slavisch *of* slavonisch.
sp.	„	spaansch.
spr.	„	spreek uit *of* lees.
sprw.	„	spreekwoord.
syr.	„	syrisch.
tat.	„	tataarsch.
tegengest.	„	tegengesteld.
tegenst.	„	tegenstelling.
Theos.	„	Theosofie.
turk.	„	turksch.
Typ.	„	Typographie.
v.	„	van.
v. a.	„	volgens anderen.
v. d.	„	van den.
v. h.	„	van het.
venet.	„	venetiaansch.
verbast.	„	verbasterd, verbastering.
verk.	„	verkorting.
verklw.	„	verkleinwoord.
vgl.	„	vergelijk.
voorm.	„	voormaals, voormalig.
voorv.	„	voorvoegsel.
voorz.	„	voorzetsel.
vr.naam.	„	vrouwennaam.
v. s.	„	volgens sommigen.
waarsch.	„	waarschijnlijk.
wallach.	„	wallachisch.
wend.	„	wendisch.
ww.	„	werkwoord.
z.	„	zie.
z. a. *of* z. ald.	„	zie aldaar.
zoogen.	„	zoogenaamde.
Zoöl.	„	Zoölogie.
z. v. a.	„	zoo veel als.
zw.	„	zweedsch.

Een ʹ duidt aan, dat de lettergreep het accent of den toon heeft.
Een – boven een klinker beteekent de lengte der lettergreep.
Een ◡ duidt de kortheid der lettergreep aan.
Een = wil zeggen: gelijk aan, gelijkheid, vooral etymologische gelijkheid.

A.

A (als oud-romeinsch getal), vijfhonderd; – *Ā* (als oud-romeinsch getal), vijf duizend; – *A* (in de scheikunde), azijnzuur; *A* = *Aulus* of *Augustus.*

A of *A°* = *anno*, in het jaar, ten jare.

A. of *a.* = *Are*, vierkante decameter; = *acquitté* (spr. *akkitee*) fr. invoerrecht betaald; = *argent*, (spr. *arzjan*) fr. in geldspecie betaald (in den wisselhandel); = *ampère*, de eenheid van stroomsterkte in de elektrotechniek; = *avancer*, op uurwerken, waardoor de kant wordt aangewezen, waarheen gedraaid moet worden om het uurwerk sneller te doen loopen; – *a. a.* = *ana*, v. elk evenveel (op recepten); – *A. a. a.* = *amalgăma* (z. a.); – *A. a. C.* = *anno ante Christum*, in 't jaar vóór Christus; – *A. aer. vulg.* = *anno aerae vulgāris*, in 't jaar der gewone tijdrekening; – *A. A. M.* of *A. M.* = *artĭum magister*, meester der kunsten; – *AA. LL. M.* of *A. L. M.* = *artĭum liberalĭum magister*, meester der vrije kunsten; – *A. a. u. c.* of *A. u. c.* = *anno ab urbe condĭta*, *anno urbis condĭtae*, in 't jaar na de stichting der stad (Rome); – *A. B.* = *artĭum baccalaurĕus*, lat. baccalaureus (candidaat) der vrije kunsten; – *A. b.* = *aurĕa bulla*, de gouden bul; – *a. b.* = *arenōsum balneum*, zandbad; – *A. C.* = *anno Christi*, in 't jaar van Christus, ook *Augustāna Confessĭo* (z. a.); – *Ac.*, *academia*, hoogeschool; – *a. c.* = *anni curréntis*, *anno curréte*, van of in 't loopende jaar; – *acc.* op wissels = *accepté* fr. aangenomen.; – *A. D.* = *anno Domini*, in 't jaar onzes Heeren; – *Ad.* of *ad.* (in de muziek) *adagio*, langzaam; – *a. d.* = *ante diem*, vóór den (bepaalden) dag of termijn; *a dato*, v. den dag (der uitvaardiging) af; – *add.* (op recepten), *addatur* of *adde*, men voege er bij, voeg er bij; – *A. E.* = *Archi-Episcŏpus*, aartsbisschop; *A. E. I. O. U.* = *Austriae Est Imperare Orbi Universo* of *Alles Erdreich ist Oesterreich Unterthan* d. i. Aan Oostenrijk is het over de geheele wereld te heerschen (spreuk op munten door keizer Frederik III van Duitschland geslagen); – *a. f* = *anni futūri*, van het aanstaande jaar; – *a. h. l.* = *ad hunc locum*, te dezer plaatse; – *A. I.* = *Altesse imperiale*, Keizerlijke Hoogheid; *A. I. A.* = *Associate Institute of Actuaries* (spr. *assosieet institjoet of ektjoearies*), enz.; lid van de instelling der actuarissen (z. a.); – *A. M.* = *anno mundi*, in 't jaar der wereld; ook *artĭum magister*, meester der (vrije) kunsten; ook *amīca manu*, met vriendenhand, (op adressen v. brieven); – *a. m.* = *al marco*, naar het gewicht; ook = *ante meridiem*, vóór den middag; – *a. m. c.* = *a mundo condĭto*, of *a. o. c.* = *ab orbe condĭto*, van de schepping der wereld; – *a. o. r.* = *anno orbis redémti*, in 't jaar na de verlossing der wereld; – *A. P.* = Amsterdamsch peil; – *A. P.* of *A° P°*, *a. p.* of *a° p°* = *anno passato*, in het afgeloopen jaar; – *a. pr.* = *anni praeséntis*, van het tegenwoordige of loopende jaar; – *a. praec.*, *a. praet.* = *anni praecedéntis* of *praeterĭti*, van 't vorige jaar; – *a. p. R. c.* = *anno post Romam condĭtam*, in 't jaar na Romes stichting; – *A. R.* = *academĭae rector*, rector der universiteit; ook *Altesse royale*, Koninklijke Hoogheid; – *a. r.* = *anno regni*, in 't jaar der regeering; – *a. r. s.* = *anno restaurātae* of *recuperātae salūtis*, in 't jaar na de herstelling des heils; – *art.* = artikel; – *A. S.* = *Altesse sérénissime*, Doorluchtige Hoogheid; – *a. s.* = aanstaande; – *A. SS.* = *acta sanctōrum*, handelingen of geschiedenis der heiligen, zie onder: Bollandisten; *A. U.* = *Ampère-uur*; *a. u. c.* = *anno urbis condĭtae*, in 't jaar van Romes stichting; – *a. u. s.* = *actum ut supra* (z. a.); – *avdps.* = *avoirdupois* (z. a.).

a-, gr. de (het) zoogen. *alpha privativum* (z. a l p h a), heeft vóór vele gr. woorden eene ontkennende, opheffende of tegenstellende kracht, gelijk het nederl. *on-*, zoo b.v. *akratie*, *apathie*, *asthenie*, *atoom* enz.; vóor eene klinkletter staat daarvoor *an*, b.v. *anoniem*, *anorganisch.*

a, lat. voorz., z. *ab.*

à, fr., voor, tegen, om, b.v. de el *à* een gld.

a, tal. voorz., bij, aan, op, in, over, tegen, na, met, van, voor, onder, b.v. *a capella*, z. onder k a p e l, *a conto*, z. onder c o n t o.

A. als muntteeken = eerste stad van een staat, waar de munten geslagen worden, b.v. in Frankrijk: Parijs; in Oostenrijk: Weenen; in Pruisen en het Duitsche rijk: Berlijn.

A, f. Muz. zesde toon van de toonschaal uit C of ut, anders l a geheeten.

A en *O* (alpha en omĕga), eerste en laatste letter van het gr. alphabet; vandaar: begin en einde, eerste en laatste, gewichtigste en dierbaarste; toenaam des Heilands (Openb. Joh. I, 8.).

A(a), f. (got. *ahva*, ohd. *aha*, lat. *aqua*), water, rivier, in aardrijkskundige namen nog zeer bekend: Gouda, Ruiten-A. enz.

Aăbam, n. alchemistische naam van het lood.

Aak, f. ontstaan uit *naak* (Hgd. *Nachen*), (platboomd) vaartuig.

Aalbert, A l b e r t, mansn., verkorting v. 't oude A d e l b e r t, z. ond. A d e l a.

Aal, n. (eng. *ale* spr. *eel.*), volksdrank uit vroeger tijd, een soort bier; thans luidt het woord met de eng. uitspraak: eel.

Aam (mid. lat. *ama*), voorm. vochtmaat: voor fr. wijn = 155,24 liter of kan; voor rijn- of moezelwijn = 148,4 liter; voor brandewijn = 222,62 liter; voor olie = 145,5 liter.

Aap, m. Mar. oude naam van 't bezaanstagzeil. Gem. (spaar)geld, van *aap* d. i. aapvormige pot vgl. *magot*.

Aardster, f. Bot. een soort buikzwam, z. a., g e a s t e r f i m b r i a t u s.

Aárib, z. v. a. B e d o e ï e n e n (z. a.)

Aaron, hebr. naam (*Aharōn*): verlicht; fig. voor priester(s); – **Aaron, Aaronswortel,** z. v. a. a r o n.

aarts, voorv. bij sommige woorden, die eene waardigheid aanduiden, als vader, bisschop, priester enz., komt af van het gr. *archi*, en beteekent zooveel als e e r s t e, opper-; het staat ook bij woorden, die eene zedelijke hoedanigheid aanduiden, als aartsguit, aartsketter, enz. – **aartsambten,** die ambten, welke de duitsche keurvorsten bij de kroning van een roomschen keizer òf in persoon òf door plaatsvervangers waarnamen; aartsschenker, aartsspijsopdrager, aartsmaarschalk, aartskamerheer en aartsschatmeesters.

Aas, n. voorm. ned. goudgewicht = 0,048 wichtjes; benaming der éenen op de dobbel- en domino-steenen en in het kaartspel.

Aat, m. japansche rozeroode edelsteen.

Ab, m. 11de maand v. h. burgerlijke en 5de van het godsdienstige jaar der Israëlieten (overeenkomende met een gedeelte van Juli en van Augustus).

ab (vóór *t* en *q abs*, vóór andere medeklinkers, behalve *h*, gewoonlijk *a*), lat. voorz.: van; in daarmede samengestelde woorden komt het overeen met ons a f, o n t, w e g, enz. b.v. *abdiceeren, abjureeren, abstraheeren, avoceeren. Ab-actis*, lat. de man van de acten, stukken, dus: secretaris.

Aba, f. Kmt. turksche wollen stof voor mantels, ook *salonika* geheeten.

Abab, m. turk. vrije turksche matroos.

Ababa, f. wilde papaver (fr. *coquelicot*).

Abāca, f. naam eener soort v. banaanboom (M u s a t e x t i l i s) en der uit zijn vezels vervaardigde hennep, m a n i l l a-hennep, op de Philippijnsche eilanden.

Abacade, f. advocaatvrucht.

Abaches, blauw en wit gestreepte doeken uit de Levant.

Abacissus, Abacist, z. onder a b a c u s.

Abacomes, m. (pl. *abacomites*) mid. lat. schutsheer van een klooster.

Abacot, n. eng. (spr. *ébecot*) staatsmuts in den vorm eener dubbele kroon, het hoofdsieraad der oude eng. koningen.

Abáctie, f. lat. (*abactĭo*, vgl. a b i g e e r e n) wegdrijving, inz. veediefstal; – *abactĭo partus* of *fœtus*, f. lat. Med. afdrijving der vrucht; – *abáctor*, m. veedief.

a bacŭlo ad angŭlum, lat., eig. van de zijde eens driehoeks tot zijnen hoek (besluiten), d. i. eene ongerijmde gevolgtrekking maken.

Abacus, n. lat., rekentafel bij de Ouden; *abăcus Pythagorĭcus*, tafel v. vermenigvuldiging in de gedaante eens vierhoeks, vgl. swan-pan en soroban.; Arch. bovenste vierkante plaat, waarmede het kapiteel eener zuil bedekt is; – **abacíssus,** m. dunne plaat, die den overgang tusschen den abacus en het kapiteel uitmaakt; – **abacíst,** m. nw. lat. rekenmeester.

Abada, f. sp. aziatische neushoren.

Abad(d)ir, naam van den Zeus-steen te Delphi (Pausanius 10, 24), zie baitulion.

Abaddōn, m. hebr. (v. *âbad*, te gronde gaan) verderver, vernieler, verwoester; benaming van den engel des afgronds (Openb. Joh. IX, 11); afgrond der hel.

Abadieten, m. pl. muzelmansche secte in Arabië, landschap Oman.

Abádsji, abál, m. maand Augustus bij de Turken, naar den syrischen almanak.

abaisseeren (spr. *abèss–*), fr. (*abaisser*) nederlaten, doen zakken; vernederen.

abaliëneeren, lat. *ab-alienāre*; vgl. a l i ë e n, enz. vreemd maken, ontvreemden, vervreemden, afkeerig, afvallig maken; – *abalienándi jus*, n. recht van vervreemding; – **abaliënātie** (spr. *t=ts*), f. vervreemding, overgang van eigendom; verstooting.

Abán, m. beschermgeest der ijzermijnen in de perz. godenleer; achtste maand (October) in den perz. en syro-macedonischen kalender.

Abandon, n. fr. (spr. *abandón*; mid. lat. *abandonum, abandum*, ontstaan uit *ad bannum donum*, d. i. *datio* of *missio in bannum*, volledige afstand, overgave in de macht eens anderen); Jur. bij zee-assurantiën, recht van afstand, d. i. het recht des v e r z e k e r d e n om aan den assuradeur schip en goed tegen betaling der verzekerde som over te laten, en het recht des v e r z e k e r a a r s om door betaling der verzekerde som aan den verassureerde zich van de kosten der redding of vrijmaking van schip en goed te bevrijden; ook verlaten toestand; natigheid, verwaarloozing; – **abandonneeren,** verlaten, opgeven, prijsgeven, laten varen, afstand doen; in den zeehandel enz. het aandeel in verzekerde goederen, schepen, enz. aan den assuradeur onder zekere voorwaarden afstaan; in de krijgsk. geabandonneerde posten, verlaten, opgegeven posten; – **abandonneering,** f., – **abandonnement,** n. verlating, opgeving, afstanddoening, afstand.

Abăned, m. linnen lijfgordel der joodsche priesters.

Abánga, f. Bot. naam eener palmboomvrucht op St. Thomas.

Abannātie (spr. *t=ts*) f. mid. lat. (*abannatio*, v. *ab* en *annus*) Jur. verbanning voor een jaar wegens manslag, om het gebeurde door afwezigheid des daders in vergetelheid te brengen.

Abano, sp. borgtocht, kwijtbrief.

Abaptiston, n. gr., z. v. a. t r e p a a n (z.a)

Abarbei, m. perzische munt (circa *f* 1).

abarceeren, nw. lat. (*ab-arcēre*) Jur. i e m a n d a b-, iemand uit zijne bezitting verdrijven.

Abarnăhas, n. alchemistische naam der magnesia.

Abartămen, n. alchemistische naam van het lood.

Abarticulātie (spr. *t=ts*), f. nw. lat. (vgl. a r t i c u l a t i e) Med. ontwrichting, verrekking, z. v. a. d i a r t h r o s i s.

à bas, f. zie *bas*.

Abas, m. perz. gewicht van 7/8 karaat om paarlen te wegen = 1/7 gram; ook eene perzische rekenmunt = 2 mamoedis (z. a.).

abassaménto, of liever *abbassaménto*, n. it., daling, verlaging, vallen; Kmt. *a. di prezzo*, daling van den prijs.

Abat-chauvée, f. fr. (spr. *abá-sjowé'*) Kmt. geringe wolsoort in Poitou en omstreken.

Abatellemént, m. fr. (spr. - *tell'mán*) handelsverbod van den franschen consul in de Levant aan fransche kooplieden, die hunne verplichtingen niet nakomen.

Abatis of **abattis**, n. fr. (spr. *abatí*) Arch. puin; Mil. verhakking; bij jagers: menigte geveld wild; bij slagers: afval, huid, talk, enz.; bij gieters: ledematen der standbeelden.

Abat-jour, n. fr. (spr. *aba-jóér*) keldervenster, lichtvenster, vallicht, schuin venster, waardoor het licht van boven invalt, koekoek; - vensterscherm tot afwering der zonnestralen, zonneblind; - sierlijk uitgesneden papier, dat 's avonds over den ballon van een lamp- of gaslicht een schoon effect doet.

Abaton, n. gr. (van *ábatos*, ontoegankelijk) allerheiligste, door een voorhangsel omgeven koor in grieksche kerken.

Abátor, a l á s t o r m. gr., bestraffer van 't kwade; naam van Zeus; naam van een der drie paarden van Pluto (in Boccaccio's Genealogie der goden).

Abātor, m. nw. lat. wederrechtelijk bezitnemer, overweldiger.

Abattage, f. fr. (spr. *-táázj'*) het houtvellen, hakloon; ook: groote bout of klinknagel; - **abattant**, m. (spr. *-tán*) val- of dwarsluik vóor de vensters of deuren der koopmansgewelven; - **abattement**, n. (spr. *aabtt'mán*) neerslachtigheid, verslagenheid, afmatting, uitputting; - **abatteur**, m. houtveller; (fig.) praler, pocher; - **abattoir**, n. (fr. *-toar*) (openbaar) slachthuis; - **abattu**, g e a b a t t e e r d, afgemat, krachteloos, moede, vermoeid, moedeloos.

abattúta, liever *a battuta*, it. (spr. *-toeta*) Muz. naar de maat, nauwkeurig afgemeten.

Abat-vent, n. fr. (spr. *aba-wán*) windbord, windscherm, weerdak; dekmat over boomen; - **abat-voix**, (spr. *aba-voa*) fr. klankbord.

ab aure, lat., geheime raad.

Abávi, **Abávo**, m. (in sommige afrikaansche tongvallen) boabab of apenbroodboom.

Abba, **abbas**, m., syr., vader (z. a.); - *abas exémplus*, lat. (vgl. e x i m e e r e n) vrijabt, die niet onder eenen bisschop staat; - **abbāte**, it., of **abbé**, fr. m. abt; ook wereldlijk geestelijke, die in Frankrijk en Italië zonder eene abdij te hebben, zich als een abt kleedt en voordoet; - te Genua heet de eerste raadsheer *Abbate del popolo*; te Milaan noemt men de gilde-dekens ook *abbati*, en in Z. Frankrijk heet de persoon, die de landelijke volksvermaken regelt *Abbé de la jouinesse* (*jeunesse*).

abbassamento, z. *abassamento*.

Abbássi, m. perz. zilvermunt, zoo geheeten naar den khalif Abbas, vroeger = 90 cts., nu 13 cts.; - russ. zilvermunt in Georgië = 20 kopeken.

Abbassamento, n. ital. het neerslaan der hand bij het maatslaan, neerslag m.; het zetten van de eene hand onder de andere bij het klavierspel, zoodat de handen elkander kruisen; daling, f. b.v. *a. di prezzo*, daling van den prijs; *a. di voce*, zakken der stem.

Abbassíden, m. pl. vorstengeslacht, afstammende van Mohameds oom, Abbas, in Bagdad en Egypte, v. 749—1258; - vorstengeslacht in Perzië, v. 1500—1734.

abbastioneeren (van *bastion*), zie onder b a s t i d e.

Abbate, **abbé**, z. onder a b b a.

abblenden, dui. (*Blende*, blind, bedekking) diaphragmeeren, bedienen van het diaphragma bij photographietoestellen, inz. bij de Röntgentoestellen.

Abboena, m. arab. (A b ū n a, onze vader) opperste geestelijke der abessinische kerk.

abbrevieeren, nw. lat. (*abbreviāre*, v. *brevis*, *e*, kort) afkorten, verkorten; - *abbreviatōres* of **abbreviātors**, pl. verkorters, schriftverkorters; pauselijke kanselarijschrijvers; - **abbreviatuur**, f. verkorting, schriftverkorting; verkortingsteeken; korte inhoud.

Abces, zie onder a b s c e s.

Abcis, **abcissie**, zie onder a b s c i n d e e r e n.

Abd, arab., in samengestelde eigennamen: knecht; b. v. **Abd-allah**, knecht Gods; **Abd-el-kader**, knecht des machtigen (Gods); **Abd-el-Medsjid**, knecht des glorierijken (Gods).

Abdal, m. arab. (eig. pl. van *badil*, plaatsvervanger; vroom man) mohamedaansche monnik in Perzië en Oostindië; - dweper, enthousiast.

Abderieten, m. pl. gr., inwoners der oude thracische stad A b d ē r a, wegens hunne onnoozelheid vermaard; fig. onnoozele, dwaze, onverstandige menschen; - **abderietenstreken**, domme zetten, bespottelijke dwaasheden, Kamper stukjes; - **abderietisch**, eenvoudig, onnoozel, zot, belachelijk; - **abderiseeren** of **abderologiseeren**, zotte, belachelijke, ongerijmde dingen zeggen, beuzelen; - **abderitisme**, n. geloof der Abderieten, naar hetwelk b. v. het menschelijk geslacht op de bereikte hoogte van ontwikkeling eeuwig moet stilstaan.

Abdést, a b d ú s t, n. perz. (van *āb*, water, en *dest*, hand) handwassching, inz. wasschen v. de handen, het gezicht, enz., bij de Mohamedanen voor het gebed.

Abdicātie (spr. *t = ts*), f. vrijwillige afstand

van eene waardigheid of bediening; afdanking, uitsluiting; *abdicatio hereditatis*, afstand eener erfenis; *abd. juris*, afstand v. een recht; – **abditaméntum**, n. het afgetrokkene, afgedongene v. eene bepaalde som; – **abdiceeren**, lat. (*abdicāre*) afstand doen, zijne aanspraak op iets laten varen; afslaan, verwerpen.

Abdis, z. onder a b t.

Abditamentum, z. ond. a b d i c e e r e n.

Abdōmen, n. lat. onderlijf, buik; – **abdominaal**, adj. nw. lat., wat tot het onderlijf behoort, b. v. a b d o m i n a l e z e n u w e n, a d e r e n, buikzenuwen, buikaderen; – a b d o m i n a l e - p l e t h ó r a, lat.-gr., volbloedigheid in 't onderlijf; – a b d o m i n a a l t y p h u s, buiktyphus; – a b d o m i n a l e n, buikvinnige visschen; – **abdomineus**, adj. dikbuikig, vetbuikig; – **abdominoskopie**, lat.-gr., het onderzoek van 't onderlijf.

Abdorrhaman, m. arab. dienaar des Barmhartigen.

abduceeren, lat. (*abdūcere*) af- of wegvoeren; Chir. een lid van 't lichaam afvoeren, verwijderen; – **abdúctie**, f. af- of wegvoering; Chir. buitenwaarts-bewegen van een lid; – **abdúctor**, m. Anat. spier, waardoor een lid v. 't lichaam buitenwaarts bewogen wordt; aftrekkende, buitenwaarts-trekkende spier.

Abdulschems, m. arab. zonaanbidder.

Abdust, zie a b d e s t.

Abdijsiroop, f. hoestmiddel, door spa. kloosterlingen uitgevonden.

abecedeeren (nederl. met vreemden uitgang) de letters naar volgorde van 't alphabet opzeggen; Muz. de toonladder naar de letternamen der tonen afzingen; – **abecadárium**, n. spelboekje in vroeger tijd; – **abecedarius**, m. leerling van het A B C; beginner, aanvanger in zijn vak; – pl. **abecedarii**, m. spotnaam der wederdoopers, omdat zij aanvankelijk alle wetenschappen, zelfs lezen en schrijven, verwierpen; – **abecetórium**, n. schrijven van het gr. en lat. abc in gestrooide asch bij een kerkwijding door den bisschop.

Abednēgo, m. (hebr. *Abēdnegō*) hebr. naam: dienaar des lichts.

Abel, m. hebr. naam (*Hébel*) vergankelijke, damp, ijdelheid; – **Abel's test**, ontvlammingspunt (21° C.) van petroleum, die in lampen gebruikt mag worden, als er geen gevaar zal zijn.

abelardiseeren, ontmannen, gelijk men dit den beroemden A b e i l a r d in de 12de eeuw, op aanstoking van den oom zijner minnares Heloïse, deed wedervaren.

Abeliānen, abelieten, abeliërs, abeloïden, abelonieten, m. pl. naar Abel, Adams zoon, benoemde christensecte der vierde eeuw, wier leden zich v. alle echtelijke gemeenschap met hunne vrouwen onthielden, maar, om hun genootschap niet te laten uitsterven, vreemde kinderen aannamen.

Abellagium, a b o l l a g i u m, n. mid. lat. (van het fr. *abeille*, bij, en dit van 't lat. *apicŭla*, verklw. van *apis*) bijenrecht of recht van een leenheer op de bijenzwermen van zijn leenman.

Abelmosch, f. (arab. *aboe-el-misk*, eig. vader van den moschus, d. i. voorzien van moschus; vgl. m o s c h u s) bisam- of muskuskorrels eener plant (H i b i s c u s a b e l m o s c h u s) in de beide Indiën, de Levant, enz., vooral tot parfumeeren.

Aben, m. arab., z. v. a. e b n, z. ald.

Abencerrágen, m. pl. van Aben-Cerag afstammend machtig geslacht der Mooren in Granada, dat door dichters veelvuldig is bezongen.

a bene placito, ital. (spr. *-plátsjito*), Muz. naar welgevallen; vgl. *placitum*.

Abeōna, godin der vertrekkende kinderen, eene godin, die de Romeinen bij hun op-reis-gaan aanriepen; vgl. A d e o n a.

ab epistŏlis, lat., briefwisselingvoerder, secretaris.

Aber, m. celt. mond eener rivier, haven, zeehaven, sluiphaven (in vele eng. plaatsnamen b. v. Aberdeen, Aberavon, Abernethy enz.).

Abberdaan, m. gezouten kabeljauw, zoutevisch. Het woord is afkomstig van *le Labourd*, in 't land der Basken. Men zag de *l* van *labourdan* voor het lidwoord aan en zoo ontstond *abourdan*, *abberdaan*. Zie *labberdaan*.

aberreeren, lat. (*ab-errāre*) afdwalen, afwijken; dwalen, feilen; – **aberrātie** (spr. *t* = *ts*), f. Astron. afdwaling, afwijking b. v. van het licht; schijnbare afwijking eener vaste ster; Phot. *chromátische a.* afwijking wegens kleurschifting bij beelden door lenzen; *spherische a.* afwijking wegens bolvormigheid bij beelden door lenzen, die door het diaphragma verbeterd wordt.

ab espérto, ital. uit ervaring.

ab eterno, ital. van eeuwigheid af.

Abevacuātie (spr. *t* = *ts*), f. nw. lat. Med. gedeeltelijke, onvolkomen ontlasting of ontlediging.

ab executione, z. ond. e x e c u t i e.

Abgar-portretten, beeltenissen van Christus, geheeten naar Abgar, bestuurder van Edessa, wien zulk een voorstelling op wondere wijze zou zijn gezonden.

Abgregātie (spr. *t* = *ts*), f. nw. lat. afzondering, afscheiding van de kudde (*grex*).

ab hinc, lat. Jur. van dezen tijd af; – *ab hoc et ab hac*, of *ab hoc et ab hac et ab illa*, van dezen en die, van dezen en van die en van gene, d. i. zonder orde, in 't honderd, in 't wild; – *ab hodierno*, van heden af.

abhorreeren, lat. (*abhorrēre*) afschrikken, verafschuwen, verwerpen; ook: versmaden; afwijken; niet passen; – **abhorrent**, adj. (lat. *abhórrens*) afwijkend, onpassend; – **abhorrénten** (eng. *abhórrers*), pl. partij in Engeland onder Karel II, die de beginselen der oppositie verwierp, in tegenoverstelling met de a d r e s s e r s of p e t i t i o n e r s; – **abhorréntie, abhorrescéntie** (spr. *t* = *ts*), f. nw. lat., afschuw.

abhorteeren, nw. lat., afraden, ontraden; – **abhortātie**, (spr. *tie* = *tsie*), f. afrading.

Abib, m. hebr., maand der aren, eerste maand van het kerkelijk jaar der Israëlieten (nisan),

overeenkomende met een gedeelte van Maart en van April.

Abies, f. lat. (spr. *abijes*) spar, **abiëtaceeën,** familie der naaldboomen; – **abiëtíne,** n. Chem. harsstof uit de straatsburger terpentijn; – **abiëtáat,** n. denneharszuurzout.

Abigaïl, m. hebr. naam: vader der sterkte. Ook f. een vrouwennaam: vadervreugde.

abigeeren, lat. (*abigĕre*) wegdrijven, vee stelen; – **abigeaat** of *abigeātus*, m. Jur. diefstal van vee; — *abigeātor*, m. veedief.

Abîme, m. fr. (van gr. *abussos*, zonder bodem) grondelooze diepte, afgrond, kolk; fig. veelvraat, nimmerzat; – **abimeeren,** fr. (*abîmer*) te gronde richten, in eenen afgrond storten, doen zinken, verderven; bederven, vernietigen; neerslachtig maken, ontmoedigen; – geabimeerd zijn (b. v. in schulden), zich in reddelooze omstandigheden bevinden.

Abimēlech, m. hebr. naam: vader des konings.

ab imo pectore, lat. z. pectus.

Abinābad, m. hebr. naam: vader der edelaardigheid, edelaardige.

ab incunabŭlis, z. onder incunabelen; – *ab initĭo*, z. ond. initium; – *ab instantia*, z. ond. instantie; – *ab intestato*, z. ond. intestaat.

Abiogenĕsis, f. (gr. *a* priv., *bios*, leven, *genesis*, ontstaan) geboorte zonder levend voortbrenger, zelfgeboorte, spontane geboorte.

Abiologie, f. leer der levenlooze natuurvoorwerpen.

Abīram, m. hebr. naam: vader des hoogmoeds, trotsche.

abirriteeren, nw. lat. (*abirritāre*), Med. den prikkel verminderen, de te groote organische gevoeligheid wegnemen; – **Abirritātie** (spr. *tie*= *tsie*), f. vermindering der prikkeling of levenswerkzaamheid (in eenig lichaamsdeel); – **abirritánt,** adj. den prikkel verminderend.

abis perkara, mal. de zaak is afgedaan! afgeloopen!

Abītie (spr. *t*=*ts*), f. lat. (*abitĭo*) heengaan, weggaan, vertrek; – **abiturieeren,** nw. lat. (*abiturīre*, als desiderativum afgeleid van *abīre*, af-, weggaan) op het punt staan van de school te verlaten; – **abituriént,** m. van de school of academie afgaand student (in Duitschland); – **abituriénts-examen,** n. onderzoek der van de school vertrekkenden, eind-examen.

abjicieeren, lat. (*abjicĕre*) wegwerpen, verwerpen, verachten; – **abject,** adj. lat. *abjéctus*, *a*, *um*) laag, laaghartig; verachtelijk, verworpen; – **abjéctie** (spr. *t*=*ts*), f. wegwerping; minachting, verachting, verachtelijkheid, zelfverlaging, laaghartigheid.

ab Jove principium, bij Jupiter (d. i. het voornaamste) moet begonnen worden.

abjudiceeren, lat. (*abjudicāre*) Jur. gerechtelijk ontzeggen; misbillijken; – **abjudicātie** (spr. *t*=*ts*), f. gerechtelijke weigering, loochening bij eede; plechtige ontzegging.

Abjunctie, f. afzondering.

abjureeren, lat. (*abjurāre*) afzweren, met eenen eed loochenen; – **abjurātie** (spr. *t*=*ts*), f. afzwering, loochening onder eede; – **abjuratórisch,** adj. afzwerend.

ablacteeren, lat. (*ablactāre*, vgl. lacteeren) afmelken, eene manier van enten, door inlating van eenen tak in een ondergeplanten stam; een kind spenen; – **ablactātie** f. (spr. *tie*= *tsie*), Med. spenen der kinderen.

Ablaque, f. fr. (spr. *ablâk'*) Kmt. perzische parelzijde.

Ablāta, pl. lat. (van *ablatus a*, *um*, weggenomen, van *auferre*, wegdragen, enz.) het weggenomene, ontvreemde, ontstolene; – **ablātie** (spr. *t*=*ts*), f. (nw. lat. *ablatĭo*) wegneming, inz. van een lichaamsdeel; afsmelting bij een gletscher; – **ablatief, ablatīvus,** z. casus; – **ablātor,** m. toestel om de staarten van dieren te korten.

Ablaut, m. dui. klinkerverandering in de stammen van (werk)woorden: *geef*, *gaf*, *gaven*; *neem*, *nam*, *genomen*; *web*, *wafel*. ☞

ablegeeren, lat. (*ablegāre*) wegzenden, wegsturen; voor een jaar verbannen; – **ablegaat,** m. (*ablegātus*) afgevaardigde, geestelijke, dien de paus soms als apostolisch legaat afzendt; ook: gebannene; – **ablegātie** (spr. *t*=*ts*), f. eenjarige verbanning, jaarban.

Ablepsīe, f. gr. (*ablepsia*, van *a* priv. en *blépein*, zien) blindheid, ontbering van 't gezicht; fig. blindheid van den geest, stompzinnigheid.

ablaceeren, in pacht geven.

abligureeren,' lat. (*abligurīre*) verbrassen, verkwisten, door de keel jagen; – **abligurītie** (spr. *t*=*ts*), f. verkwisting, verbrassing.

ablueeren, lat. (*abluĕre*) afwasschen, wegspoelen; – **abluentia,** n. pl. afvoeringsmiddelen, vloeibare zuiverende, oplossende en weekmakende geneesmiddelen; – **ablūtie** (spr. *t*=*ts*), f. afspoeling, reiniging, zuivering; ook handwassching der priesters in de R. K. kerk; ook uitspoeling van den miskelk en de daartoe gebezigde wijn; Pharm. uitwassching eener artsenij.

Abmah, m. perz. maand Augustus naar den syrischen kalender.

abnegeeren, lat. (*abnegāre*) ontzeggen, weigeren, afslaan, loochenen; – **abnegātie** (spr. *t*=*ts*), f. ontzegging, weigering, loochening.

Abneléeten, m. alchem. naam v. de aluin.

Abner, m. (*Abnēr*) hebr. naam: vader des lichts, lichtende.

Abnet, m. v. **abaned.**

abnocteeren, buitenshuis overnachten.

abnórm, abnormaal, lat. (*abnórmis*, *e*; vgl. norm) v. den regel afwijkend, onregelmatig; ook misvormd; Med. gebrekkig, tegennatuurlijk, ziekelijk; – **abnormiteit, abnormaliteit,** f. nw. lat. (*abnormĭtas*) onregelmatigheid, misvormdheid, gebrekkigheid, ziekelijke, onnatuurlijke toestand, b. v. van een lichaamsdeel.

abnueeren, lat. (*abnuĕre*) door hoofdschudden weigeren, neen wenken.

Aboda, f. hebr. godsdienstoefening.

Aboe, arab. in samengest. eigennamen: vader; b. v. **Aboe-Adallah,** vader van Abdallah, vader van den profeet Mohamed; **Aboe-bekr,**

vader der maagd; vgl. a b d en a b e l m o s c h.

Aboekélb, m. arab. (v. *aboe*, vader, en *kelb*, hond), naam, dien de Egyptenaren den holland. rijksdaalder gaven, dewijl zij den daarop geslagen leeuw voor eenen hond aanzagen; – zilvermunt in Syrië = $1^1/_2$ piaster.

Aboel, arab. in eigennamen, samengetr. uit *aboe* en *ul*, b. v. **Aboelfēda,** d. i. vader der verlossing of verzoening, naam van een beroemd geschiedschrijver en geograaf.

Aboena, titel van den metropolitaan van Abyssinië, beteekent z. v. a. onze vader.

aboleeren, lat. (*abolēre*) afschaffen, opheffen, uitdelgen; – **abolītie** (spr. *t=ts*), f. afschaffing eener zaak; opgeven van het recht tot strafvervolging of tot het voortzetten van een aangevangen vervolging; – **abolitie-brief,** m. brief van genade-verleening; – *abolĭtio crimĭnis*, Jur. opheffing, uitdelging eener misdaad, zoodat er geen onderzoek naar wordt gedaan; *a. infamĭae*, uitdelging der schande, herstelling der eer; – **abolitionist,** m. iem., die de afschaffing der slavernij begeerde en daarvoor ijverde; verdediger der slaven-emancipatie in Amerika; voorstander van de afschaffing der gereglementeerde prostitutie.

Abolla, f. lat. mantel van dubbel linnen bij de Romeinen.

Abollagium, z. a b e l l a g i u m.

Aboma, z. v. a. b o a (z. a.).

Abomāsus, m. nw. lat. (van lat. *omāsum*, runderdarm pens), vierde maag der herkauwende dieren, vetmaag.

abomineeren, lat. (*abominări*; v. *omen*, vgl. dit woord) verfoeien, vervloeken, een afschuw hebben; – **abominābel,** adj. afschuwelijk, verfoeielijk; – **abominātie,** f. verfoeiing, verwensching; afschuwelijke daad.

abondeeren, abondatie, abondant, z. a b u n d e e r e n.

abonneeren, fr. (*abonner*; mid. lat. *abonnare*) zijne deelneming aan eene zaak verzekeren, inteekenen, toezeggen, vooruitbetalen; – **abonnént,** fr. *abonné*, m. inteekenaar, vooruitbetaler, voorafbesteller; – **abonnemént,** n. fr. inteekening, voorafbestelling, vooruitbetaling op het bezit of genot eener zaak; – *abonnement suspendu* (spr. *abonn'mán suspandú*), opgeheven of niet geldig abonnement.

abordeeren, fr. (*aborder*, vgl. b o o r d) aanlanden; enteren, aan boord klampen; aanspreken; – o p h e t e e r s t e a b o r d (spr. *abór*) in den beginne, aanvankelijk, bij het eerste aanspreken; – **abordábel,** adj. toegankelijk, licht te genaken; – **abordáge,** f. (spr. *-daázj'*) aanstooten; enteren der schepen; aanspreken.

Aborigines, m. pl. lat., oorspronkelijke inwoners, eerste bewoners van een land, stamvolken, die van den aanvang af (*ab origĭne*) daar gewoond hebben, in tegenoverstelling v. k o l o n i s t e n.

Aborinhawortel, m. koningswortel, wortel eener braziliaansche plant, welke braking en ontlasting bewerkt.

Abort, m. dui., privaat, bestekamer.

Abórtus, m. lat. (pl. *abortus*) miskraam, ontijdige bevalling; *abortus procuratĭo*, Jur. opzettelijke afdrijving eener menschelijke vrucht; bevordering van eene ontijdige bevalling; – **aborticidĭum,** n. nw. lat. dooden der vrucht in het lichaam der moeder; – **aborteeren,** lat. (*abortāre*) ontijdig baren, eene miskraam krijgen, te vroeg bevallen; – **abortīva,** n. pl. Med. middelen ter afdrijving van de vrucht, a b o r t i e v e of afdrijvende middelen; – **abortīvus,** bot. mislukt.

aboucheeren (spr. *aboesjeeren*), fr. (*aboucher*, v. *bouche*, mond) een mondgesprek houden, samenspreken; samenvoegen, inpassen; — **abouchement,** n. (spr. *aboesj'man*) samenspraak, mondeling onderhoud; samenvoeging, inpassing.

Abouchouchou, n. fr. (spr. *aboesjoesjóé*) soort van grof laken, in Z. Frankrijk vervaardigd en inz. voor de Levant en Egypte bestemd.

à bout, fr. (spr. *-boe*) op het uiterste, radeloos; – *à bout portant* (spr. *-portán*), van zeer nabij (b. v. op iemand schieten, zoodat het einde (*bout*) van het wapen het voorwerp bijna raakt).

ab ovo, enz., z. ond. *ovum*.

Abozzo, m. ital. schets eener teekening.

Abra, f. turk. oud-poolsche zilvermunt ongeveer = 50 cents.

Abracadábra, n. nietsbeteekenende, zinledige taal; tooverwoord, dat men als amulet tegen allerlei kwalen, op een briefje in den vorm eens driehoeks geschreven, bij zich droeg (waarschijnlijk verwant met a b r a x a s).

Abrăham, m. hebr. naam; eig. vader der hoogte (Abram); voorts: vader der menigte of van vele volkeren; – **abrahamieten,** secte der oostersche kerk in de 9de eeuw, die de godheid van Jezus Christus loochende; zoo genoemd naar haren stichter A b r a h a m van Antiochië; ook de naam der boheemsche deïsten, eene secte in Bohemen op het einde der 18de eeuw, die openlijk belijdenis deed van het geloof des aartsvaders Abrahams vóor zijne besnijdenis; – **abrahamsschoot,** m. (fr. *mont pagnote*) Mil. schotvrije plaats bij belegeringen, waar de nieuwsgierigen zonder gevaar het bombardement kunnen zien; ook iedere plaats, waar men zich veilig, gemakkelijk en geheel naar genoegen bevindt (Het woord is ontleend aan Luk. XVI, 22).

Abrāsie, f. nw. lat. (*abrasĭo*, van *abradĕre*); Chir. afschaving, afschilfering; Geol. afschuren van de aardkorst door het zeewater.

à bras ouverts, z. ond. *bras*.

Abraumsalze, dui. opruimingszouten, zouten, rijk aan broom en kali, uit de lagen boven het steenzout bij Staszfurt.

Abráxas, m. (waarschijnlijk naar de getalbeteekenis der gr. letters het getal 365 uitdrukkende, waarmede de gnostische secte der Basilidianen de gezamenlijke wereldgeesten aanduidde) geheimzinnige tooverwoorden of teekenen, inz. op gesneden steenen (a b r a x a s s t e e n e n), die als amuletten (z. ald.) dienen.

Abrawiza, f. serv., juk voor emmers.

abregeeren (spr. *g=zj*) fr. (*abréger*, v. h. lat.

abbreviāre) verkorten, kort samenvatten; – **abrégé,** n. fr. (spr. *g=zj*) uittreksel, korte inhoud; – **abrégés,** pl. ook abstracten geheeten, toonstaven of trekkers der orgelregisters.

Abrego, m. sp. zuidwestenwind.

Abrenunciatie of **Abrenunciatio,** f. lat. losspreking des doopelings van den duivel en zijne werken.

Abreptie, f. lat. scheiding, losmaking der ziel van het lichaam; – **abripeeren,** (lat. *ab*, af, *rapere*, nemen) wegrukken; afnemen.

abrevieeren, z., zie abbrevieeren.

Abri, n. fr. dak om voor weer en wind te beschutten; – **abrivent,** n. fr. (spr. *-ván*) windscherm.

Abróah, n. soort van fijn bengaalsch neteldoek, ook abrohani en mallemolle geheeten.

abrogeeren, lat. (*abrogāre*) afschaffen, opheffen, voor ongeldig verklaren, buiten werking stellen; Kmt. een gegeven last of eene commissie terug nemen; – **abrogātie,** f. (spr. *t=ts*) afschaffing, opheffing (v. wetten).

Abrohani, n. bengaalsch neteldoek.

Abrōma, Abrome, f. gr. (v. *a* priv. en *brōma*, voedsel, dus niet-voedend, ten opzichte van de vrucht) Bot. kakao-maluwe, een fraai bloeiende oostindische en australische struik.

Abrōnen, m. pl. gr. (Abrōn en Habrōn, eigenn., verwijfd man in Argos, van 't gr. *habrós*, weelderig, weekelijk) weekelijke menschen, wellustelingen.

Abrotŏnum, abrotănum, n. gr. (eig. *habrótonon*) Bot. averuit, eene alsemsoort (Artemisia abrotanum); – **abrotonoïs,** oostind. koraalgewas.

abrúpt, lat. (*abruptus, a, um*, v. *abrumpĕre*, afbreken) afgebroken; onsamenhangend, zonder verbinding; – *ex abrúpto*, op eenmaal, plotseling, onverwacht, snel; onvoorbereid; – *in abrúpto necessitātis*, in den uitersten nood; – **abrúpta,** n. pl. plotselinge invallen, onvoorbereid gezegde, geestige invallen; – **abrúptie,** f. (spr. *t=ts*) afbreking; plotselinge verstomming (der muziek).

Abrus, m. (lat. *abrus precatorĭus*) Bot. paternostererwt, eene peulvrucht in Gelukkig Arabië, Egypte en Indië, welker hoogroode, zwartgevlekte erwten door de vrouwen als halssieraad gedragen worden; te Amsterdam noemt men ze weesboontjes, naar het kostuum de weeskinderen aldaar; – **abrine,** f. sap uit den abrus.

abruteeren, fr. (*abrutir*, van *brut*, ruw; *brute*, redeloos dier v. het lat. *brutus*) verdierlijken, tot een beest maken, gansch verstompen: hij is ganschelijk geabruteerd, d. i. verdierlijkt, verstompt; – **abrutissement,** n. (spr. *abrutiess'-mán*) verdierlijking; domheid van een beest, volslagen domheid.

Absălom, Absălon, m. hebr. naam (*abschālōm*): vader des vredes.

Absces, abces, n. lat. (*abscessus*, m. van *abs-cedĕre*, af -of henengaan) ettergezwel, etterbuil, verzwering; – *abscessus apértus*, open, goedaardig gezwel; – *a. aquōsus*, waterzakgezwel; – *a. gangraenōsus*, kankergezwel; – *a. lactĕus, lymphatĭcus, nucleātus, sanguinĕus, simulātus* of *spurĭus*, melk-, lymphe-, kern-, bloed-, schijn- of valsch-gezwel.

abscindeeren, lat. *ab-scindĕre*, scheiden, afsnijden; – **abscissen,** f. pl. afsnijdsels; – **abscissen-lijn,** Math. rechte lijn, die in de hoogere meetkunde ter bepaling van de eigenschappen eener kromme lijn of vlakte wordt aangenomen; – **abscís,** f. gedeelte der abscissen-lijn, 't welk tusschen haar aanvangspunt en dat eener ordinaat (z. a.) ligt; – **abscíssie,** f. scheiding, lossnijding, afsnijden; Rhet. afbreken.

absconditus, lat. verborgen.

absént, lat. (*absens*) afwezig, afwezend; verstrooid van gedachten; *absens carens*, Lat., wie afwezig is, krijgt niets; – **abséntēn,** m. pl. afwezigen; – **absénter,** eng. *ábsentee*, grondbezitter, die niet op zijn bezitting woont; vooral gezegd van de Iersche heeren; – **abséntie** (spr. *t=ts*) fr. *absence*, (spr. *absáns'*) afwezigheid; verstrooidheid; – absentie van geest fr. (*absence d'esprit*, spr. – *despri*) afwezigheid van geest, verstrooidheid van gedachte; – *absentĭa causālis*, Jur. afwezigheid uit oorzaak, gegronde, ook toevallige afwezigheid; – *a. extraordinarĭa*, buitengewone afwezigheid, verwijdering van de gewone verblijfplaats; – *a. ficta*, verdichte afwezigheid; – *a. malitiósa*, kwaadwillige afwez.; – *a. vituperabĭlis*, berispenswaardige afwez.; – *a. voluntarĭa*, vrijwillige, willekeurige afwez.; – **absentiegeld,** n. geld te betalen voor verzuim; som die voor afwezigheid wordt afgetrokken; – **absenteeren (zich),** nw. lat. (*absentāre*) zich verwijderen, heengaan; – **absentisme,** n. (eng. *absenteeism*), afwezig zijn van eene plaats, enz., de gewoonte van grondeigenaars of renteniers om in den vreemde, althans niet op hunne bezittingen te leven.

Absīden, absiden-lijn, zie apsiden.

Absínt, n. gr. (*apsinthĭon*) alsem (lat. *artemisĭa absinthĭum*); ook alsemdrank of alsemjenever of -brandewijn; – **absinthaat,** n. Chem. zout, voortgebracht door de vereeniging van alsemzuur met eene basis, alsemzuurzout; – **absinthíne,** f. Chem. de stof, die den alsem bitter maakt; – **absinthiet,** m. alsemwijn; – **absinthísme,** n. verslaafdheid aan absint.

absit! lat. (v. *absum, abesse*, verwijderd zijn) dat zij verre! God verhoede 't! – *absit omen*, moge dit geen voorteeken zijn!

absolumént, adv. fr. (spr. *-mán*) volstrekt, noodzakelijk, gebiedend.

absolveeren, lat. (*absolvĕre*). vrijspreken, ontbinden; voleinden; wegzenden; – *absolvĕre a citatiōne*, Jur. van de dagvaarding vrijspreken; – *absolvĕre ab instantĭa*, z. onder instantie; – **absoluut,** lat. (*absolūtus, a, um*) eig. voleindigd, volledig; op zich zelven, volstrekt, uit zijnen aard (b. v. onmogelijk, onuitvoerbaar); buiten alle betrekking (in tegenoverstelling van het betrekkelijke of relatieve); onbepaald, onvermijdelijk, onveranderlijk, onbeperkt, onafhankelijk; het absolute, het eeuwige, het goddelijk ware;

– **absoluutheid,** f. onbepaaldheid, onbeperktheid; – **absolútie** (spr. *t=ts*), f. vrijspreking, ontslag, kwijtschelding van zonden of straffen, genadeverleening; ook vrijspreking van de zonde na de biecht bij R. Katholieken; – *absolutĭo ab instantĭa*, Jur. ontslag van de instantie, voorloopige vrijspraak; *a. plenarĭa*, volledige vrijspraak; – **absolutie-penning,** m. fransche gedenkpenning, in 1595 geslagen, bij gelegenheid dat de paus den ban, over Hendrik IV uitgesproken, ophief; – **absolutísme,** n. nw. lat., z. v. a. prædestinatie; ook: onbeperkte alleenheerschappij; aanhangen van de grondbeginsels daarvan; – **absolutíst,** m. aanhanger van zulk een staatsvorm; – *absolutorĭa sententĭa*, Jur. f. of *absolutorĭum*, n. vonnis van vrijspraak, rechterlijke opheffing van schuld, verantwoordelijkheid, enz.

absonánt (lat. *ab* en *sonāre*, klinken), wanluidend, ongerijmd.

absorbeeren, lat. (*absorbēre*) inzuigen, in zich trekken, opslorpen; verteren, inslokken, verzwelgen; — **absorbeerende** of **absorptieve** middelen, of *absorbentĭa*, n. pl. Med. middelen, die de vochtigheden van andere lichamen in zich trekken, opslorpende middelen; — **absórptie** (spr. *t=s*) f. inzuigen, opslorping, vertering, verkwisting, verzwelging; — **a.meter,** toestel tot meting van het opslorpingsvermogen der vloeistoffen van gassen; – **absorptiviteit,** f. (fr. *absorptivité*) opslorpingsvermogen.

absque, lat., zonder; *absque causae cognitiōne*, zonder kennis van zaken, zonder vooraf gedaan onderzoek; – *a. omni exceptiōne*, z. exceptie ond. excipiëeren; – *a. ulla conditiōne*, zonder eenige voorwaarde, onvoorwaardelijk.

Abstecher, m. dui. afwijking van een reisroute, uitstapje; afwijking van een werkplan.

Abstemius, m. lat. (v. *abs* en *tēmētum* voor *tēmum*, bedwelmende drank, mede, wijn) nuchtere, matige, een die de gave der onthouding heeft; wijnhater.

Absténti en **Abstentie,** z. onder abstineeren.

abstergeeren, lat. (*abstergēre*) reinigen, afvoeren; – **abstergént,** adj. lat. (*abstérgens*) afvoerend, zuiverend; – *abstergentĭa*, n. pl. Chir. uitwendig afvoerende of zuiverende middelen, wondzuiveringsmiddelen; – **abstérsie,** f. nw. lat. reinigen, zuiveren, uitwasschen eener wond; – **abstersief,** adj. afvoerend, reinigend, zuiverend; – **abstersórium,** zie purificatorium.

abstineeren, lat. (*abstinēre*) zich onthouden; – *abstinendi jus*, z. ond. jus; – **abstinént** (lat. *abstĭnens*) adj. zich onthoudend, matig; – **abstinéntie** (spr. *tie=tsië*), f. lat. (*abstinentĭa*) onthouding, inz. van spijs en drank; – **abstinentiedagen,** dagen van onthouding, vastendagen; – **absténti,** m. pl. lat., zij, die zich in de eerste christenkerk van de godsdienstoefening moesten onthouden; – **absténtie** (spr. *tie=tsie*), nw. lat. (*abstentĭo*), Jur. afstand van eene erfenis.

abstraheeren, lat. (*abstrahĕre*) in de gedachte aftrekken, afzonderen; van iets afzien, iets opgeven, laten varen, niet meer daaraan denken; uit eene zaak iets afleiden, daaruit besluiten; – **abstráct,** adj., adv. afgetrokken in de gedachten, afgezonderd, op zich zelf beschouwd, algemeen; onwezenlijk, enkel gedacht; – **abstract getal,** onbenoemd getal; — **abstracte wetenschappen,** zuivere wetenschappen (in tegenst. met de toegepaste); *in abstracto*, lat. in het afgetrokkene, op zich zelf, in het algemeen beschouwd; – **abstráctum,** n., pl. **abstrácta,** afgetrokken, afgetrokken gedachte, begrip of denkbeeld; – *abstractum pro concrēto*, lat. het afgetrokkene begrip voor het bijzondere b.v. de rijkdom = de rijken; – **abstrácten,** z. abrégés; – **abstractheid,** f. afgetrokkenheid der begrippen; – **abstráctie** (spr. *t=s*) f. 1) in gedachte voorgenomen aftrekking of afzondering van de eigenschap of van een deel der zaak van die zaak zelve, begripsscheiding, ook de veralgemeening van een begrip; 2) verstrooidheid, afwezigheid van aandacht; – **abstractie-vermogen,** n. vermogen om afgetrokkene, bovenzinnelijke denkbeelden te vormen; – **abstractief,** n. nw. lat. Chem. aftreksel van geesten of sappen; *abstractitius spiritus*, lat. wijngeest, waaraan door distillatie over plantaardige stoffen de geur en de kracht daarvan medegedeeld is.

abstrudeeren, lat. (*abs-trudĕre*) eig. wegstooten, van daar: verbergen, geheim houden; – **abstruus** (*abstrūsus, a um*) diep verborgen, donker, zwaar te verstaan, te doorgronden, onduidelijk, onverstaanbaar.

absumeeren, lat. (*ab-sumĕre*) wegnemen, verminderen, verteren, verbruiken.

Absumptie, f. (spr. *-psie*) wegneming, vertering, verbruik.

absúrd, lat. (*absúrdus*, a, *um*) ongerijmd, zot, onverstandig, onnoozel, belachelijk; – iem. *ad absurdum* brengen of zetten, d. i. zijne tegenpartij toonen, dat zijn beweerde ongerijmd, belachelijk en geheel onhoudbaar is; Geom. *ab absurdo* bewijzen, uit het ongerijmde bewijzen; – **absurditeit,** f. (*absurdĭtas*) ongerijmdheid, zotheid, strijdigheid met de rede, enz.

Absus, m. Mid. lat. onbebouwde akker.

Abt (later lat. *abbas*, van 't syr. en *chald. abba*, vader), m. hooge geestelijke, hoofd van eene abdij of kloosterlijk stift; – **abdis** (later lat. *abbatissa*) f. vrouwelijk hoofd van een klooster of geestelijk stift, z. onder abba.

Abuis, z. abusus.

Abulíe, f. gr. (van *a* priv. en *būles-thai*, willen) willoosheid.

abundeeren, lat. (*abundāre*, fr. *abonder*, spr. *abondee*) overvloed hebben, overvloeien; overvloedig voorhanden zijn; – **abundánt,** adj., lat. (*abúndans*), *abundánter*, *abúnde*, adv. rijkelijk, overvloedig, ruim, in overvloed; – **abundántie** (spr. *t=ts*) f. (lat. *abundantĭa*, fr. *abondance*, spr. *abondáns'*) overvloed, rijkdom; – *ex abundantia cordis os loquĭtur*, uit den overvloed des harten spreekt de mond; waar het hart vol van is, loopt de mond van over; – **Abundantĭa** (spr. *t=ts*) godin des overvloeds bij de Romeinen; – **Abundĭa,** f. (mid. lat. *Domina Abundia*, oud-fr.

Dame Habonde), godin des overvloeds in de celtische fabelleer.

ab uno disce omnes, z. u n u s.

Abusus, m. lat. (vgl. *usus*) misbruik; – *abūsus non tollit ūsum*, lat., het misbruik neemt het (behoorlijk) gebruik niet weg; – **abuis,** n. vergissing, misslag, misrekening; – **abuseeren,** fr. (*abuser*) misbruiken; misleiden, bedriegen, foppen, beet hebben; – z i c h a b u s e e r e n, zich vergissen, zich verzinnen; – **abusief,** of lat. *abusīve*, *per abūsum*, fr. *par abus* (spr. *parabú*), per abuis, bij verzinning, bij vergissing; strijdig met de taal; bedrieglijk.

Abyme, m. fr. (spr. *abiem'*) en **Abyssus,** m. gr., z. a b i m e.

abyssus abyssum invocat, lat. eig. de afgrond roept den afgrond; (fig.) de eene fout heeft de andere ten gevolge.

Acacia, f. en m. (gr. *akakia* van *akē*, spits, punt), Bot. acacia-boom, eene uitheemsche plantensoort, meest met twee dorens van onderen aan den bladsteel; inz. de gomdragende acacia (*Acacia gummifera*), die de bekende arabische gom levert; gewoonlijk ook voor de bij ons wassende *robinia* (*Robinia pseudacacia*), een 60 tot 80 voet hooge boom, zoo geheeten naar den Franschman R o b i n, die hem uit Amerika naar Europa overbracht; – **acacia-sap,** Chem. droog extract uit het sap der groene peulen van den egypt. bablah, een samentrekkend geneesmiddel.

Academie, z. a k a d e m i e; – **acajou,** z. a n a c a r d i e en m a h a g o n i e; – *a capélla*, z. ond. k a p e l; – *a capite ad calcem*, z. ond. c a p u t; – *a capriccio*, z. ond. c a p r i c e.

Acantses of **acanzis,** m. pl. turk. vrijwilligers bij de turksche lichte troepen.

Acariden, f. pl., nw. lat. *acarides, acaridiae*, gr. sing. *ákari*, v. *akarēs*, klein, nietig) N. H. mijten-, madensoorten.

Acárner, z. a c h e r n a r.

acaulis, Bot. stengelloos.

Acoroïdhars, f. gele hars van de Botanybaai (van de X a n t h o r r h o e a a r b o r e a), ook als gele gummi (eng. *Yellow-gum*) in den handel bekend.

Acártum, n. alchemistische naam van de menie.

Acatalectīcus, z. ond. k a t a l e k t i k o s.

Acázdir, m. alchemistische naam van het tin.

acc., verkorting van *accepi*, ik heb ontvangen; ook van a c c u s a t i e f (z. c a s u s).

accableeren, fr. (*accabler*) overladen, bezwaren, belasten, nederdrukken; – **accablánt,** adj. drukkend, bedroevend, treurig; – **accablement,** n. (spr. *akabl'mán*) neerslachtigheid, kommer, hartzeer.

academia della crusca, z. *crusca*.

accampioneeren, ital. in het grootboek overbrengen.

accapareeren, fr. (*accaparer*), woekerachtigen opkoop drijven, inz. van levensmiddelen; – **accapareur,** m. opkooper, woekeraar met opgekochte waren; – **accaparement,** n. (spr. *-par'mán*), woekerachtige opkoop.

accarezzévole en *accarezzevolménte*, it. Muz. streelend, vleiend, liefelijk.

Accastillage, m. fr. hoog boven het water liggend deel van een schip.

accedeeren, lat. (*accedĕre*) bijvallen, toestemmen, inwilligen; – *accedo*, ik willig in, stem toe; *a. nemĭni*, ik val niemand bij, ik kies niemand der genoemden (inz. bij de verkiezing van een paus).

accelereeren, lat. (*accelerāre*) bespoedigen, verhaasten, sneller voortgaan; – *accelerándo*, it. (spr. *atsje-*) Muz. spoedig, met toenemende snelheid, aanwassenden spoed; – **accelerātie** (spr. *t=ts*) f. lat. bespoediging, verhaasting, versnelde beweging; – **accelerátief,** adj. nw. lat. versnellend, bespoedigend; – **acceleratōren,** m. pl. Anat. versnellende spieren; ook eene soort van diligence, in Engeland uitgevonden.

accendeeren, (lat. *accendĕre*) aansteken, doen ontbranden; aanhitsen, prikkelen, tergen; – **accendíbel, accensíbel,** adj. nw. lat. ontbrandbaar; prikkelbaar; – **accendibiliteit,** f. ontbrandbaarheid; – **accensie,** f. (spr. *-zie*) ontbranding.

Accénsus, m. lat. gerechtsdienaar; – a c c e n s i, pl. ook een soort soldaten bij de Romeinen.

Accént, n. lat. (*accentus*, van *ad*, tot, en *cantus*, gezang) Gram. toon, die het spraakgeluid vergezelt, de bijtoon, nadruk op lettergreep of woord, klemtoon; – toonteeken op eene lettergreep; – wijze van uitspreken; – *accéntus ecclesiastĭcus*, m. kerktoon, kerkelijke stembuiging bij altaargezangen; – *dynámisch accent*, kracht, waarmee een klank wordt geuit; – *tijdsaccent*, ook quantiteit genoemd, duur van een geuite klank; – *muzikaal accent*, verhooging van den toon van een klank; – **accensor,** m. voorzanger, toongever; ook soort zangvogel; – **accentueeren,** nw. lat. (fr. *accentuer*) den toon geven, op eene lettergreep of een woord den nadruk leggen; behoorlijk uitspreken; – met accenten teekenen; – **accentuātie** (spr. *tie=tsie*), f. toonaanduiding, klemlegging; – plaatsen der toonteekens.

accēpi, lat. (van *accipĕre*) ik heb ontvangen; – **accepísse,** n. (eig. ontvangen hebben) bewijs van ontvang; – **accépt,** n., z. v. a. a c c e p t a t i e; z. lager; – **accepta,** n. pl. ontvangsten; – **acceptābel,** adj. aannemelijk, aanneembaar, het aannemen waard; – **acceptánt,** m. aannemer, hij, die eenen op hem getrokken wissel door zijne naamteekening goedkeurt; – **acceptātie** (spr. *tie=tsie*), f. nw. lat., aanneming, aannemen van een wissel om dien ten gestelden tijde te betalen; – *acceptatĭo cambii*, wisselaanneming, belofte der wisselbetaling; – *a. donatiōnis*, uitdrukkelijke aanneming eener (toegedachte) schenking; – *a. juraménti*, aanbod om den opgelegden eed te doen; – **acceptatie-boek,** n. boek, waarin alle geaccepteerde wissels opgeteekend worden; – **acceptatie-tijd,** m. wettelijke tijd, waarop een wissel vertoond en aangenomen moet worden; – **accepteeren** (lat. *acceptāre*, fr. *accepter*) aannemen, erkennen, goedkeuren; – **acceptibiliteit,** f. aannemelijkheid, ontvankelijkheid; – **accéptie** (spr. *t=ts*) f. aanneming,

opneming; de aangenomen beteekenis van een woord; – **acceptilátie** (spr. *tie=tsie*) f. eig. *accepti latĭo*, d. i. overbrenging eener betaalde schuld in het rekenboek, een oud-romeinsche vorm van kwijting; schriftelijke verklaring van de ontvangst eener inderdaad niet ontvangen zaak; – **acceptuárium,** n. lat. wierookvaatje.

Accés, m. lat. (*accessus*, van *accedĕre*, z. a c c e d e e r e n) toegang, vergunning tot bijwoning van eenige bijeenkomst; verkiesbaarheid tot hooge kerkelijke waardigheden; ook fr. (spr. *aksè*) aanval van eene ziekte, eene koorts; vergunning om met een meisje te verkeeren; voorbereidend gebed voor een mis; Mil. nauwe toegang tot een verdedigende linie; – **accesport,** versterking op een acces; – **accescíbel,** adj. nw. lat. (fr. *accessible*) toegankelijk, genaakbaar; beklimbaar; – **accessibiliteit,** f. toegankelijkheid; minzaamheid; – **accéssie,** f. lat. (*accessĭo*) toetrede, vermeerdering, hetgeen aan de hoofdzaak nog wordt toegevoegd; de troonsbeklimming, aanvang der regeering; – **accessieverdrag,** in het staatsrecht: verdrag van toetreding, waardoor een Staat deel neemt aan het verbond of verdrag van andere Staten; – **accessíst,** m. nw. lat., iemand, die onbezoldigd, met uitzicht op werkelijke plaatsing, bij eenig college is aangesteld; ook wie medezitting heeft bij eene rechtbank; – **accéssit,** n. (eig. het perfectum van *accedĕre*: 't is er bij gekomen) tweede of lagere prijs, bijprijs; – **accessorium,** n. toevoegsel, aanhangsel; Pict. bijwerk, toegift; – *accessorium sequitur suum principāle* of *accessĭo sequĭtur rem principālem*, lat., wat recht is in de hoofdzaak, geldt ook van het daartoe behoorende, ook: wien de hoofdzaak toekomt, dien behoort ook het bijwerk toe; – **accessórisch,** of fr. **accessoir** (spr. *aksessoár*) adj. bijkomend, toegevoegd.

acciaccatúra, f. it. (spr. *atsjakatoera*) Muz. aanslaan v. naast elkander liggende tonen (van een hulptoon met den hoofdtoon te gelijk, waarbij alleen de laatste wordt aangehouden; fr. *pincé étouffé*); ook verdubbeling der intervallen van het kwarts-sextenakkoord met de linkerhand, terwijl de rechter alleen het dominantakkoord aanslaat; als bijv. daarvoor **acciaccato.**

Accidens, lat. (van *accĭdĕre*, bij-, toe-, voorvallen, gebeuren, enz.) of **accidént,** n. (fr. spr. *aksidán*), iets toevalligs, niet wezenlijk tot de zaak behoorende; toeval, voorval (doorgaans in kwaden zin); Pict. afbreking der zonnestralen door eene wolk; ook: licht, dat niet van het hoofdlicht voorkomt; – **accidentiën,** pl. bij-inkomsten, toevallige ambtsvoordeelen; – *per accidens*, of fr. *par accident*, toevallig; – **accidenteel,** (nw. lat. *accidentālis*, of fr. *accidentel*) toevallig, niet onderworpen aan vaste wetten; – **accidentalia,** pl., toevalligheden; – *accĭdit in puncto, quod non sperātur in anno*, 't gebeurt (vaak) in een oogenblik, wat men niet hoopt (durft hopen) in een jaar; het onverwachte grijpt dikwijls plaats; – **accidenti musicali,** it. pl. muz. verhoogings- en verlagingsteeken, niet bij sleutels geplaatst, hulptonen.

Accijs, accijns, m. (fr. *accise*, mid. lat. *accisia*, van 't lat. *accīdĕre*, besnijden, besnoeien, voor het oorspr. *assise*, zitting, verordening; vgl. het zwit. L a n d s c h n i t z voor belasting) 1) iedere i n d i r e c t e belasting, en als zoodanig altijd tegenovergesteld aan de d i r e c t e belastingen, die van de grondbezitting geheven worden; belasting of impost op levensmiddelen, enz., die dadelijk bij den invoer moet betaald worden; 2) plaats, waar de accijs betaald wordt; – **accijsbaar,** aan den impost of accijs onderhevig; – **accijsvrij,** vrij van impost of accijs.

Accil, alchemistische naam voor lood.

bene accinctus, lat. goed omgord, goed uitgerust, goed voorbereid.

Accísme, n. gr. (*akkismós*) weigering in schijn, d. i. de spraakwending, waardoor iemand over zaken, die hij gaarne heeft of wenscht, zoodanig zich uitdrukt, alsof er hem niets aan gelegen ware.

Accipĭtres, accipitrīni, m. pl. lat. (*accipĭter*, havik) orde der roofvogels, inz. het valkengeslacht.

Accisa, f. Paraguay-thee.

acclameeren, lat. (*acclamāre*) toeroepen, toejuichen, jubelend ontvangen; – **acclamātie** (spr. *t=ts*) f. toeroeping, toejuiching, vreugdegeroep; luidruchtige goedkeuring; – *par acclamation* fr. (spr. *-sión*), of **bij acclamātie,** met eenparige en luid uitgedrukte toestemming, met gejuich, zonder hoofdelijke stemming (b. v. verkiezen, een voorstel aannemen).

acclief, adj. lat. (*acclīvis, e*) zacht opstijgend; – **accliviteit,** f. (lat. *acclivĭtas*) zachte verhooging van den grond, zwakke glooiing.

acclimatiseeren, nw. lat. gr., van k l i m a, z. ald.) aan de hemelstreek, het klimaat gewennen, inheemsch maken; ook van een snaarinstrument (viool), dat een tijdlang in de zaal, waar gespeeld zal worden, moet staan; – **acclimāt(at)ie** (spr. *t=ts*), gew. **acclimatisātie** (spr. *tie=tsie*), **acclimatiseering,** f. gewenning aan het klimaat.

acclineeren, lat. (*acclināre*) aanleunen, overhellen, neigen.

Accliviteit, z. ond. a c c l i e f.

accludeeren, nw. lat. (*acclūdĕre*, van *ad* en *clāudĕre*, sluiten) aansluiten, aanbuigen; – **acclūsum,** n. aansluiting, bijlage.

accoglienza, f. ital. (spr. *akkoljéntza*, van *accógliere*, fr. *accueillir*, van 't lat. *ad-colligĕre*) Kmt aanneming van eenen wissel.

accŏla, m. lat. aan- of bijwoner, volkplanter, bijzitter; – **accolaat,** n. recht tot bijwoning, bijzitting.

accoleeren, fr. (*accoler*, van *col*, *cou* = lat. *collum*, hals), omhelzen, omarmen; samenvatten, ompalen; door strikjes ({ }) vereenigen; Kmt. vele posten in een koopmansboek samentrekken; – **accoláde,** f. omhelzing, omarming, waarmede in Engeland de nieuwe ridders van de zijde des konings vereerd werden; naam van de haakjes ter verbinding van woorden of regels, of in de Muz. van eenige noten; ook: ridder-

slag; – **accolage,** f. (spr. *akoláázj'*) aanbinding b. v. der wijnstokken of ranken; – **accolement,** n. fr. (spr. *-kolman*) ruimte tusschen het plaveisel eener straat en de sloot of greppel.

accommodeeren, lat. (*accommodāre*; fr. *accommoder*) in orde brengen, aanpassen, bedienen; een muziekinstrument gemakkelijk en goed klaarmaken; – **zich acc-,** een vergelijk treffen, een geschil bijleggen, zich schikken in, naar; ook zich opmaken, kappen; – **accommodeering,** f. in orde brengen, schikking; opmaken (van het haar); – **accommodābel,** adj. nw. lat. (fr. *accommodable*) aanwendbaar, voeglijk, dienstig, doelmatig; – **accommodage,** f. fr. (spr. *-dáázj*) toebereiding van spijzen, opmaken van haren, enz.; loon daarvoor; – **accommodánt,** adj. buigzaam, inschikkelijk, gedienstig; – **accommodātie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*accommodatĭo*) schikking; aanwending; toegevendheid, b. v. jegens andere meeningen, buigzaamheid, inschikkelijkheid; – **accommodatie-vermogen,** n. (der oogen), vermogen der oogen om op verschillenden afstand te zien; – **accommodātie-verzekering,** f. verzekering met opklimmende premiën, om het betalen den verzekerde te vergemakkelijken; – **accommodement,** n. (spr. *-mán*) inrichting van een huis, kamer, enz. tot gemak; onthaal, bediening; bijlegging, schikking in der minne, vergelijk.

accompagneeren (spr. *akonpanjeeren*) fr. (*accompagner*; vgl. c o m p a g n e, enz.) vergezellen, begeleiden (b. v. een speeltuig), mede instemmen, medespelen, medezingen; – **accompagníst,** m. degene, die met spel of zang begeleidt; – **accompagnemént,** n. (fr. spr. *-mán*) begeleiding, geleide, gevolg; hetgeen men met een ander speelt of zingt; ook de sieraden om een wapenschild; – *accompagnáto*, adv. it. (spr. *gn=nj*) met accompagnement of begeleiding.

accompleeren (spr. *akon-*) fr. (*accomplir*, van 't lat. *ad-complēre*) vervullen, voleinden, voltrekken, voltooien; – **accomplissemént,** m. (fr. spr. *-plies'mán*), vervulling, voltrekking, voltooiing.

Accoord, n. fr. (*accord*, v. 't lat. *ad* en *cor, cordis*, hart, volgens anderen van *chorda*, gr. *chordē*, snaar) samenklinken, welluidend samenstemmen van tonen, van speeltuigen; tonen zelve; overeenstemming, eendracht; vergelijk of verdrag, afspraak, overeenkomst; goedwillige overgave eener vesting; inz. verdrag, contract, overeenkomst omtrent te verrichten arbeid en betaling, vergelijk tusschen schuldeischer en schuldenaar; goedwillige overgave eener vesting aan den belegeraar; – *d'accord* (spr. *dakór*) zijn, eenstemmig zijn, overeenstemmen, dezelfde meening hebben, inwilligen; – **accoord-citer,** f. citer waarbij men door op knopjes te drukken en de snaren te tokkelen een accoord verkrijgt; – **accordeón,** n. fr. Muz. handharmonika, een te Weenen door Damian (1829) uitgevonden speeltuig; – **accordeeren,** welluidend samenklinken v. tonen; overeenstemmen, zich schikken; bewilligen, toestaan, het eens worden; een vergelijk treffen met een schuldenaar, die niet kan betalen; vergelijken (van rekeningen); Pict., schaduw en licht goed verdeelen, eenheid en overeenstemming in zijne schilderijen brengen; – g e a c c o r d e e r d, adj. bedongen; toegestaan; – **accordeering,** f. beding, inwilliging, toegeving; – **accordābel,** adj. fr. (*accordable*) vereenigbaar, wat toe te stemmen is, zich laat overeenbrengen; – *accordaménto*, n. it. Muz. samenstemmen van speeltuigen en stemmen; – **accordoir,** m. fr. (spr. *-doár*) stemhamer, stemvork, stempijp.

Accorporātie (spr. *t=ts*), f. nw. lat. inlijving.

accosteeren, nw. lat. (*accostāre*) naderen, op zijde komen; aanspreken; – **accostābel,** adj. (fr. *accostable*) genaakbaar, handelbaar.

Accotement, n. fr. (spr. *akot'mán*) zij- of voetpad langs den grooten weg; (Horl.) wrijving der deelen van een uurwerk; – **accotoir,** m. fr. (spr. *-toár*) zijleuning, b. v. van een armstoel.

accotoneeren, (laken, stof) opkaarden, ruig maken.

accoucheeren (spr. *akoesj-*), fr. (*accoucher*, van *coucher*, liggen) eene vrouw in barensnood bijstaan, haar verlossen; in de kraam komen, baren; — **accoucheur,** m. vroedmeester; – **accoucheuse,** f. vroedvrouw; – **accouchement,** m. (spr. – *mán*) bevalling, verlossing, het in de kraam komen; — ook: verloskunde; – *accouchement par force*, verlossing door middel van instrumenten; – **accoucheer-huis,** huis of gesticht voor kraamvrouwen; – **accoucheerstoel,** m. kraamvrouwenstoel.

Accoúntancy, f. (spr. *akountensie*), eng. reken- en boekhoudkundige wetenschap in de praktijk toegepast; – **accoúntant,** m. iemand bedreven in de accountancy en die koopmansboeken naziet, in orde brengt, administratiën regelt enz.; – **accoúntancy-office,** n. bureau voor het nazien van boekhoudingen, balansen enz.; – **accoúntants-rapport,** n. bericht van een accountant omtrent den stand van zaken eener firma of maatschappij.

accoupleeren (fr. spr. *akoe-*), fr. (*accoupler*, van *couple*, paar) paren, koppelen, samenbinden, samenvoegen.

accoutreeren, fr. (spr. *-koe-*) toetakelen, opdirken, belachelijk kleeden; – **accoutrement,** n. (spr. *akoetremán*) belachelijke kleedij, toetakeling.

Accoutumance, f. fr. (spr. *akoetumáns'*; vgl. c o u t u m e) verwendheid of kwade gewoonte.

accrediteeren, fr. (*accréditer*, vgl. c r e d i t) als waar bewijzen, volmacht geven, in aanzien, vertrouwen brengen; door aanbeveling bij eenen derde vertrouwen doen schenken; – een g e a c c r e d i t e e r d minister, een staatsdienaar, die met een geloofsbrief van zijn hof naar een ander hof gezonden wordt; – een g e a c c r e d i t e e r d schrijver, een schrijver, die geloof verdient, die 't vertrouwen en den bijval van 't lezend publiek heeft; – bij iemand g e a c c r e d i t e e r d zijn, vertrouwen bij iemand genieten, in aanzien bij hem staan, veel bij hem gelden of vermogen; – **accreditief,** n. bewijs van ontvangst eener som gelds.

accresceeren, lat. (*accrescĕre*) aanwassen, toenemen, zich vermeerderen; aanbesterven, te beurt vallen; – *accrescéndi jus*, zie *jus*; – **accrescéntie** (spr. *t=ts*), f. fr. nw. lat., toeneming, aanwas; – **accres, accretie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*accretio*) vermeerdering, aanhooping, wasdom.

accrimineeren, nieuw-lat. (z. c r i m e n) beschuldigen, aanklagen; – **accriminatie**, f. (spr. *t=ts*) beschuldiging, aanklacht.

Accroc, m. fr. scheur, bij ons winkelhaak genoemd, fig. moeilijkheid, hinderpaal.

accrocheeren (spr. *akrosj–*), fr. (*accrocher*) eig. aanhaken, aanhangen; verhindering in iets brengen; – **zich acc–**, aan iets hangen of liggen, zich aan iets stooten, haperen; – **accrocheuse**, papierdroogmachine.

accroupeeren, fr. (spr. *akroe–*), fr. (*s'accroupir*) nederhurken; van dieren: zich op de achterpooten zetten.

accueilleeren (spr. *akeulj–*), fr. (*accueillir*), eig. aan-, op- of verzamelen, van 't lat. *adcolligĕre*) ontvangen, aannemen; bejegenen; – **accueil**, n. (spr. *akeulj*) ontvangst, opneming, onthaal, bejegening; aanneming van een wissel, enz.

Accubatie, f. lat. (v. *accubare*) liggen aan tafel (op de wijze der ouden).

acculeeren (fr. *acculer*, ital. *acculare*, van 't lat. *culus*, fr. *cul*, achterste), Rijsch. zich te veel op 't kruis van 't paard zetten.

accumbeeren, lat. (*accumbĕre*) in half liggende houding aan tafel zitten (op de wijze der oude Romeinen); – **accumbéntie**, f. nw. lat., zitten in liggende of leunende houding.

accumuleeren, lat. (*accumulāre*; vgl. *c u m u l e e r e n*) ophoopen, opstapelen, vermeerderen, bijeenzamelen; – **accumulātie** (spr. *t=ts*), f. opeenhooping, bijeenzameling; hoop; – **accumulator**, m. opzamelaar voor krachten; een door W. Armstrong uitgevonden hydraulisch toestel om lasten op te heffen, ook bij hydraulische persen; toestel om elektriciteit op te hoopen voor later gebruik, secundair element z. a.

accuraat, adj. lat. (*accurātus*, *a*, *um*, van *accurāre*, verzorgen, met zorgvuldigheid behandelen; vgl. *cura*) nauwkeurig, zorgvuldig, bedachtzaam, juist, stipt, ordelijk, zonder fout; – **accuratésse**, f. (van 't ital. *accuratezza*), nauwkeurigheid, juistheid, stiptheid, zorgvuldigheid, vlijt, liefde tot orde.

accuseeren, lat. (*accusāre*) aanklagen, beklagen, beschuldigen; Kmt. bericht geven, b. v. van de ontvangst van een brief; – **accusabel**, adj. (*accusabĭlis*, *e*) aanklaagbaar, te beschuldigen; – **accusātie** (spr. *t=ts*), f. aanklacht, klacht, beschuldiging; – *accusatĭo contumacĭae*, lat. Jur. beschuldiging bij afwezigheid, bij verstek; – *accusātor*, m. klager, aanklager, beschuldiger; – *accusatorĭe*, adv. ten laste leggend, beschuldigend, bij wijze van aanklacht; – *accusātus*, m. aangeklaagde, beschuldigde; – **accusatief** of **accusativus**, z. c a s u s.

Acedie, f. gr. (*akedeia*), zorgeloosheid, stompheid, traagheid van geest.

Acenaphtéen, n. gekristalliseerde koolwaterstof uit koolteer verkregen.

Acéntra, n. pl. lat. organische vormen zonder constant midden.

Acephăli of A k e p h ă l i, pl. gr. (*akephaloi*, van *kephalē*, hoofd, en *a* priv.) misgeboorten zonder hoofd; N. H. soort van weekdieren zonder hoofd; zinnelooze dwepers, die geen opperhoofd willen dulden, zooals de l e v e l l e r s ten tijde van Hendrik I van Engeland; – **acephálisch**, hoofdeloos, zonder opperhoofd; (van boeken) zonder begin; defect van voren.

Acer, n. lat. ahorn of eschdoorn; **acerínĕae**, ahornachtigen.

acérb, lat. (*acerbus*, *a*, *um*) bitter, wrang; – **acerbātie** (spr. *t=ts*), f. nw. lat., verbittering, vergalling; – **acerbeeren**, lat. (*acerbāre*) bitter, wrang, maken; verbitteren, vergallen, verontrusten; – **acerbiteit**, f. lat. (*acerbĭtas*) bitterheid, hardheid, onvriendelijkheid.

Acerīden of A k e r ī d e n pl. gr. (van *a* priv. en *kēros*, was) Med. pleisters of zalven zonder was.

acérisch, adj. nw. lat. (van 't lat. *acer*, ahorn) van ahorn; Chem. *acĭdum acerĭcum*, ahornzuur.

Acérra, f. lat. wierookkistje, wierookdoosje; ook zeker altaar bij de Romeinen om er voor de overledenen op te offeren; – *a. historĭca*, uitgelezen verzameling van geschiedenissen; – *a. philologĭca*, van philologische verhandelingen.

acerveeren, lat. (*acervāre*, van *acervus*, hoop) aan-, ophoopen; – *acervātim*, hoopswijze, bij hoopen; – **acervātie** (spr. *t=ts*), f. ophooping.

acescént, adj. lat. (*acescens*, van *acescĕre*, zuur worden) zuurachtig; – **acescentia**, n. pl. Med. voedings- en geneesmiddelen, die licht zuur worden; – **acescéntie**, f. zuurwording, het zuur; – *acētum*, n. lat., azijn; – *a. cerevisĭae*, bierazijn; – *a. medicātum*, kruiderazijn; – *a. saturnīnum*, loodazijn; – *a. vini*, wijnazijn; – **acetabŭlum**, n. azijnflesch; Anat. heupholte; – **acetáal**, n. zuurstofether; – **acetanílīdum**, n. zie *antifebrine*. – **acétas plúmbicus**, m. loodsuiker; – **acetāten**, n. pl. Chem. azijnzure zouten; – **acetifactie**, f. (spr.–*ksie*) azijnbereiding; – **acetifieeren**, azijnzuur maken; – **acetificatie**, f. het zuurworden; – **acétometer**, m. azijnmeter; – **acétisch**, adj. azijnzuur, zuurachtig, rinsch; – **aceton**, n. geest van azijn; – **acētonaemie** f. ophooping van aceton in het bloed (bij suikerzieken); – **acetyl**, n. basis van 't azijnzuur; – **acetyleen**, n. gas, verkregen door inwerking van water op calciumcarbide; – **a. lamp**, m. lamp met gasreservoir, bijzonder ingericht voor de verbranding van acetyleengas, veel gebruikt op rijwielen; – **acetyl pictet**, n. gezuiverde acetyleen, gevaarloos en sterk lichtgevend; – **acetyl-paraphenetidine**, n. phenacitine, z. a.; – **acetylzuur**, n. azijnzuur; – **acetylig zuur**, n. uit azijnzuur met zwavelzuur en bruinsteen bereid zuur.

Acesie of a k e s i s f. gr. (van *akeisthai*, heelen) Med., genezing, heeling; weleer eene uit kinderharen bereide artsenij; – **acesma** of a k é s m a, n. heel-, geneesmiddel.

Acetaat, *acetum*, enz., enz., zie onder **acescent.**

Achæers, pl. (gr. *Achaioi*, lat. *Achaei*) oudgrieksche volksstam, oorspronkelijk in Thessalië, later over een groot gedeelte van de Peloponnesus verspreid; bij Homerus: collectieve naam der Grieken in 't algemeen.

Achæměniswortel, m. tooverwortel, waaraan het bijgeloof de kracht toekende om vrees en schrik aan te jagen.

Achaene f. gr. (*a* priv. en *chainein*, gapen), vrucht, die gesloten blijft, die zich niet opent; bloedkruid (Amerika en Australië).

achalandeeren (spr. *ch*=*sj*), fr. (*achalander*), vgl. c h a l a n d) klanten, koopers lokken, beklant maken.

à charge, z. ond. c h a r g e.

Acharistie, f. gr. (*acharistia*) ondankbaarheid, ondank.

acharneeren (spr. *ch*=*sj*), fr. (*acharner*, van lat. *caro*, vleesch, fr. *chair*, eig. een dier op het vleesch aanhitsen en begeerig maken), verbitteren, vergrammen; - g e a c h a r n e e r d, verbitterd; sterk gezet, verzot, enz.; – **acharnemént,** n. (fr. spr. *asjarn'mán*) vurige begeerte naar iets, hitte, woede; strijd-, moordlust.

Acharya, z. a t s j a r y a.

Achātes, m. gr., mansnaam inz. naam van den trouwen vriend en wapenbroeder van Æneas; vandaar in 't algemeen voor: trouwe gezel, strijdgenoot (*fidus Achates*).

Acheine, f. afval van hennep of vlas bij 't spinnen.

Achel, pl. a c h e l e n (eig. **achtel, achtendeel**) n. inhoudsmaat, weleer in sommige nederl. steden in gebruik = 46,773 kop.

acheman, gr., de chemische werking van lichtstralen tegenhoudend; – **achemansie,** f. eigenschap van lichamen om chemisch werkende lichtstralen moeilijk of niet door te laten.

achemineeren (spr. *asj*-), fr. (*acheminer*, v. *chemin*, weg) den weg banen; in gang brengen; – **acheminemént,** n. (fr. spr. *asj'mien'mán*) middel om tot iets te geraken, inleiding, padbaning.

Achérnar, m. (verbastererd v. 't arab. *achir-el-nahr*, d. i. het einde der rivier) Astron. ster van de eerste grootte in den Erydanus (*α Eridani*).

Achěron, m. gr. Myth. stroom der smarte, eene der vier hoofdrivieren van de onderwereld; ook de onderwereld zelve; – *flectĕre si nequĕo supĕros, acherónta movēbo*, blijft de hemel doof, zoo moge de hel mij hooren, z. P l u t o.

Acherontia, f. doodshoofd (een nachtvlinder).

Acheropīta, acheiropoëten, n. pl. (gr. *acheiropoiēta*, van *a* priv., *cheir*, hand, en *poiētós*, gemaakt) beelden (van den Heiland of de Maagd), die niet door menschenhanden gemaakt zijn, maar die men meent, dat door engelen of gezaligden zijn voortgebracht.

à cheval, z. onder c h e v a l.

acheveeren (spr. *asj*-), fr. (*achever*) voleindigen, afmaken, klaarmaken; – *geacheveerd*, af, netjes, in de puntjes.

Achia of a t s c h ī a, f., ook a t s j i a r (perz. *ātsjār*, adj. vermengd) jonge, met kokosnotenazijn en kruiderijen ingelegde spruiten van den beneden bamboesstam en van andere groene vruchten in Zuid-Azië, Indië, Perzië, enz.; z. *mixpickles*.

Achilles, m. gr. (*Achilleús*) mansnaam: vergode gr. held uit den trojaanschen oorlog; ook een prachtige surinaamsche dagvlinder; Log. valsche sluitrede, volgens welke men bewijst, dat eene langzaam voortgaande schildpad, die een klein eind wegs vooruit is, nimmer door een ander zoo snel als Achilles loopend voorwerp kan ingehaald worden, omdat de afstand, ofschoon ook tot steeds kleinere gedeelten gebracht, nimmer geheel verdwijnen kan; – **achillēa,** f. of **Achilleskruid,** Bot. duizendblad (*Achillēa millefolĭum*; vgl. m i l l e f o l i u m; – **achillespees,** f. (lat. *tendo Achilles*) Anat. gemeenschappelijke pees v. de tweebuikige kuit- en zoolspier (zoo geheeten naar de wond, die Achilles daarin kreeg); fig. iemands gevoeligste, lichtst kwetsbare deel, ook **achilleshiel** genoemd.

achirisch, gr., handloos.

achlamyde of **-disch** naakt (van bloemen), d. w. z. zonder bloemkelk of bloemkroon.

Achlys, f. gr. (*achlus*, donkerheid, nevel) Med. verduistering van het gezicht door eene zweer op het hoornvlies van 't oog, ook die zweer zelve.

Achmed, m. arab. eigennaam: lofwaardig.

Achne, of **Achna,** f. gr. (*áchnē*, schuim, vlok) fijn geschaafd linnen pluksel (c h a r p i e); vlokkig slijm der oogleden.

Acholie, f. gr. (van *chólos*, gal, en *a* priv.) galgebrek; niet-galachtige gemoedsgesteldheid; ook z. v. a. c h o l e r a.

Acholŏë, f. gr., eene der Harpijen (z. a.).

Achōr, m., meestal pl. **achōres,** gr. Med. hoofdzeer, melkkorst bij kinderen.

Achor-emir, m. turksch. stalmeester.

Achrŏi, m. pl. gr. (*áchrooi*, van *a* priv. en *chróa*, kleur) kleurlooze, bleeke menschen, bleekzuchtigen; – **achromasie,** f. en **achromatisme,** n. (v. *chrōma*, n. kleur) Opt. wegneming der kleuren door de werking van de tegenovergestelde kleuren van het prismatisch kleurbeeld; ook kleurloosheid, ziekelijk, bleek uitzicht; – **achromátisch,** adj. kleurloos, ongekleurd, b. v. a c h r o m a t i s c h e verrekijkers, waarin het beeld zonder bonte randen en valsche kleuren wordt voorgesteld (door den Engelschman Dollond in 1757 uitgevonden); – **achromatopsīe,** f. onvermogen om kleuren te onderscheiden; – **achromatósen,** pl. huidziekten, waarbij kleurlooze vlekken op de huid komen.

achrónisch (gr. *á-chronos*; vgl. c h r o n i e k) tijdeloos, ontijdig; – van sterren: tegenover de zon bij haren op- en ondergang staande; – a c h r ō n i s c h e punten aan den hemel noemt men de beide plaatsen van twee sterren, waarvan de eene opgaat als de andere ondergaat; – **achronyctisch,** samenvallende (steropgang)

met het begin van den nacht of samenvallende (sterondergang) met het begin van den dag.

Acicŭlae, f. p. lat. (*acicula*) kleine naald (verklw. van *acus*, z. ald.), stekels en doornen van sommige dieren en planten.

Acidum, n. lat. (van *acidus, a, um*, zuur) Chem. zuur; zuurzout; scherp oplossend zout (eig. *sal acidum*); – *acĭda*, n. pl., zuren; – *acidum bolĕticum*, zwamzuur; – *a. borussĭcum* of *hydrocyanĭcum*, pruisisch zwam-, blauwzuur; – *a. carbonĭcum*, koolzuur; – *a. fulminĭcum*, knalzuur; – *a. hydrochlōricum*, zoutzuur; – *a. jodicum*, joodzuur; – *a. lacticum*, melkzuur; – *a. malĭcum*, appelzuur; – *a. muriatĭcum*, v. *muriaten*; – *a. nitricum*, salpeterzuur; – *a. pyrolignosum*, houtzuur; – *a. selacĭcum*, vet- of talkzuur; – *a. succĭnicum*, barnsteenzuur; – *a. sulfuricum*, zwavelzuur; – *a. tartarĭcum*, wijnsteenzuur; – **acideeren,** nw. lat.. zuur maken, verzuren; – **acidātie** (spr. *t=ts*), f. verzuring, b. v. der spijzen in de maag; – **acidificātie** (spr. (*t=ts*), f. zuurvorming; – **acidificeeren,** in een zuurbad behandelen; – **aciditeit,** f. zuurheid, d. i. het wezen, de eigenschap der zuren; – **acidimeter,** m. zuurmeter, een werktuig om de sterkte der zuren te ontdekken, in 1820 door Descroizilles uitgevonden; – **acidobutyromĕtrie,** f. meten van het vetgehalte in melk en zuivelproducten; – **acidŭlæ,** f. pl. lat. (*acidulae* scil. *aquae*, van *acidŭlus, a. um*, zuurachtig) zuurbronnen, zuurachtige medicinale wateren; – **aciduleeren,** nw. lat. zuur maken.

Acierage, f. fr. (*acier* = staal) verstaling, verharding langs galvanischen weg.

Acies, f. lat. punt, scherpte, snede; ook: slagorde.

a commentarĭis, lat. geschiedschrijver van eenen vorst.

Acina, f. wijndruif; – **acinacium,** n. wijn van de tweede persing, slechte wijn; – **acineus,** druifvormig.

Aciōa, f. sp. guyaansche amandelboom.

Acinesie, z. a k i n e s i e; – **acoluth,** z. a k o l u t h; –

Acmelle, f. lat. (*acmella*) amerikaansche plantensoort, wier bladeren een bijtenden smaak hebben.

Acoliet, zie *akoluth.*

Acŏmashout, n. hard, geel hout voor den scheepsbouw, uit Westindië.

à condition, (spr. *a kondisjon*) fr. voorwaardelijk.

Aconītum, lat., of afgek. a k o n i e t, n. (van 't gr. *akónīton*, v. *acóne*, rotsstuk, dewijl 't aan steile rotsen groeit) Bot. vergiftige plant, wolfswortel, monnikskap, waarvan zekere soort (*Aconitum napéllus*) ook als sierplant in onze tuinen wordt aangekweekt; – **aconitine,** f. in laatstgenoemde plant ontdekte organische zoutbasis; – **aconietzuur,** n. eigenaardig zuur in die plant.

a conto, z. *conto*; – *à contre-coeur*, z. c o n t r e c o e u r; – **acopum,** z. a k o p o n.

Acor, m. lat. Med. zuur, zure smaak, zure oprispingen; scherpte van het bloed.

Acori, m. blauw koraal uit Afrika.

Acormus, m. lat. Med. misgeboorte van ronden vorm.

Acŏrus, m. lat.-gr. Bot. kalmus.

a costi, z. onder *costa*; – *à coup perdu*, z. onder c o u p; – *à couvert*, z. c o u v e r t.

acquæstus conjugālis, m. nw. lat. Jur. gemeenschappelijke goedverwerving der echtgenooten.

Acquétta, f. ital. (verklw. van *acqua*, water) met water vermengde wijn; ook een giftwater, waarom eertijds de stad Perusa in Calabrië berucht was; *a. di Napoli* d. i. *aqua toffana*, z. a.

acquiesceeren, lat. (*acquiescĕre*, vgl. q u i e s c e e r e n) zich met iets tevreden stellen, inwilligen, berusten, toestemmen, goedkeuren; – **acquiescéntie,** f. (spr. *t=ts*), nw. lat. geruststelling, bevrediging.

acquireeren, lat. (*acquīrĕre*, van *ad* en *quaerĕre*, zoeken, streven) krijgen, verwerven, aanschaffen, zich eigen maken, tot bezit eener zaak geraken, veroveren; – *modus acquiréndi*, m. wijze van verkrijgen; – *titulus et modus acquirendi*, begin van bezit en voltooide eigendomsverkrijging; – **acquirént,** m. (lat. *acquīrens*) verwerver, verkrijger; – **acquis,** m. fr. (spr. *aki*) geschiktheid of door oefening verkregene vaardigheid, aangeleerde kunstgreep; – **acquisītie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*acquisitĭo*), verwerving, verovering; koop, aankoop; het verworvene, verkregene; – **acquisītor,** m. verwerver; – **acquisītum,** n., pl. **acquisīta,** verworven, verkregen eigendom.

acquitteeren (spr. *akit-*), fr. (*acquitter*, van *quitte*, z. ald.) iets verrichten, tot stand brengen; zich van eene zaak losmaken; zijne schuld afdoen, kwijten, quitantie geven; – *qui s'acquitte, s'enrichit* (fr. spreekw.), wie zijne schulden betaalt, verarmt niet; – **acquit,** n. fr. (spr. *aki*) bevrijding van eene schuld, betaling of uitdelging daarvan; kwijtbrief, quitantie; bij het biljartspel: eerste stoot, uitgezette bal; plaats waar de bal moet staan; – *acquit à caution*, fr. (spr. *aki-ta-kosión*) quitantie onder borgtocht, de grondstof die door een fabrikant wordt ingevoerd, moet ook voor dezen binnen zekeren tijd weer worden uitgevoerd; – *acquit de douane*, fr. spr. (*-doeáán'*) tolbriefje, tolcedel; – *pour* (spr. *poer*) *acquit*, *bon pour acquit*, voor quitantie, voldaan (onder rekeningen).

Acre, f. fr. (spr. *ak'r*) en eng. (spr. *éker*) (van een celt. woord, dat akker beteekent, verwant met het lat. *ager*) morgen lands, eene oude fransche vlaktemaat, die doorgaans 50 ares of een halven bunder deed; de eng. *acre* = 0,404 bunder.

Acrelet, f. sp. bittere dadel.

Acrĭa, n. pl. lat. (van *acer, acris, acre*, spitsscherpe middelen; – **acrifolium,** n. eig. spitsblad, steekblad, of **aquifolium,** n. d. i. eig. waterblad (verkeerd ook *agrifolium*) steekpalm, hulst (*Ilex aquifolium*), een struik met lederachtige, rondom met stekende doornen bezette bladeren; – **acrimonie,** f. (lat. *acri-*

monĭa) scherpte, zuur, inz. der lichaamssappen; – **acrimonieus,** adj. wrang, zuur; – **acreté,** f. fr., scherpte, wrangheid; bitterheid, stekeligheid.

Acro-, z. a k r o-; – *acta,* z. A c t e n.

Acte (verkort uit het lat. *actus,* z. ald.; eng. *act,* fr. *acte)* f. in 't algemeen, handeling, daad, gewrocht der handeling; plechtige openbare handeling; bij schouwspelen: bedrijf; bij de Katholieken: verklaring, uitspraak (akte van liefde, van berouw enz.); – *act of parliament* (spr. *ekt of pàrliment),* besluit van het parlement, parlementsacte; – *act of honour,* eng. (spr. *ekt of ónner),* borgtocht van eenen derde voor een afwezigen vriend, om de weigering der betaling van eenen wissel te verhoeden (interventie-acte, noodadres); – *act of indémnity,* eng. jaarlijks in het eng. parlement doorgaande bill, waarbij ontheven wordt van de niet afgelegde gevorderde eeden; –*act of infirmity,* eng. bill in Eng., waarbij allen, die niet tot de bisschoppelijke kerk behooren van den staatsdienst werden uitgesloten; –*act of séttlement,* wet der troonsopvolging van 1701 (ten voordeele van 't hannoversche huis).

Acten, actestukken, lat. *acta,* pl. (v. den sing. *actum,* verhandeld, iets dat verhandeld is, van *agĕre,* handelen, zie *ab-actis)* strijdschriften; geschriften van welke men zich als bewijsstukken in rechten bedient; rechtsverhandelingen; stukken door notarissen opgesteld, of door de burgerlijke overheid afgegeven; – iets *ad acta* leggen, het bij zulke acten voegen; fig. de zaak voor afgedaan houden, ter zijde zetten; –*acta apostolōrum,* n. pl. lat., Handelingen der Apostelen; – *a. civilĭa,* burgerlijke acten; – *a. comitialĭa,* landdags-verhandelingen; – *a criminalĭa,* strafrechtelijke acten; – *a. domestĭca,* huiselijke papieren en registers; – *a. eruditōrum,* verhandelingen der geleerden; – *a. generalĭa,* hoofdverhandelingen, die het algemeene, het geheel eener zaak betreffen; – *a. inrotulāta,* ingelaschte verhandelingen; – *a. judicialĭa,* rechterlijke acten; – *a. manualĭa privāta,* onderhandsche acten; – *a. publĭca,* openbare acten of registers; – *a. sanctōrum,* geschiedenis der heiligen; – *a. specialĭa,* bijzondere verhandelingen; – *visis actis,* na ingeziene acten, na inzage der bewijsstukken of strijdschriften; – *actis testántibus,* naar uitspraak der bewijsstukken; – *quod non est in actis, non est in mundo,* wat niet in de acten staat, is niet in de wereld, d. i. voor den rechter niet voorhanden.

Acteur, m. fr., schouwspeler, tooneelist, tooneelspeler; – **actrice,** f. (spr. *aktries')* tooneelspeelster.

acti labōres jucúndi, z. ond. *actum.*

Actie 1) f. (spr. *áksie),* pl. **actiën** (oorspr. nederl. vorm van 't lat. *actĭo;* fr. en eng. *action)* bewijs van aandeel. van inschrijving, b. v. in den aanleg van een spoorweg, enz.; actie-handel, de handel in zulke aandeelen; (de eng. staatsactiën heeten s t o c k s); – **actie-compagnie,** f. maatschappij van actiën-bezitters tot gemeenschappelijk nut en voordeel; – **actie-coupon,** f. deel van eene geheele actie; – **actionair,** (fr. *actionnaire)* of **actionist** (eng. *actionist)* m. actiën-bezitter, actie-handelaar; iemand, die geld op actiën schiet; *action de jouissance,* (spr. *aktion de joeissans),* fr. bewijs van deelgerechtigheid.

Actie 2) f. lat. *(actio* van *agĕre,* handelen) handeling; gevecht, schermutseling; rechtsvordering; gebarenspraak; lichamelijke uitdrukking van een redenaar; – *actio ad deprecatiōnem et declaratiōnem honōris,* z. v. a. p r o c e s v a n i n j u r i e (z. a..). – *a. ad interrésse,* rechtsvordering tot schadeloosstelling; – *a. ad palinodĭam,* z. p a l i n o d i e; – *a. constitutorĭa,* rechtsvordering wegens het niet betalen eener schuld op den gezetten tijd; – *a. credĭti,* rechtsvordering wegens schulden; – *a. criminālis,* lijfstraffelijke rechtsvordering; – *a. de evictione,* rechtsvordering wegens borgstelling; – *a. desertiōnis,* rechtsvordering wegens kwaadwillig verlaten; – *a. divortĭi,* rechtsv. tot echtscheiding; – *a. emti,* rechtsv. van den kooper tegen den verkooper; – *a. ex delicto,* rechtsv. wegens eene gedane misdaad; – *a. fide jussorĭa,* rechtsv. ter zake van borgtocht; – *a. furti,* rechtsv. wegens diefstal; – *a. hereditarĭa,*rechtsv. ter zake van erfenis; – *a. hypothecarĭa,* rechtsv. ter zake van onderzetting of hypotheek; – *a. injuriārum,* z. p r o c e s v a n i n j u r i e; – *a. in solĭdum,* rechtsv. over 't geheel; – *a. locāti,* rechtsv. ter zake van huur of pacht; – *a. mutŭi,* rechtsv. om teruggave van het geleende; – *a. nondum nata,* nog niet rijpe rechtsv.; – *a. personālis,* persoonlijke rechtsv.; – *a. pignoratitĭa,* rechtsv. wegens pand; – *a. quanti minōris,* rechtsv. wegens vermindering van den koopprijs; – *a. reālis,* zakelijke rechtsv.; – *a. vendĭti,* rechtsv. van den verkooper tegen den kooper; – *a. spolĭi,* rechtsv. tot oogenblikkelijke teruggave of vergoeding eener geroofde zaak; – *actiōnem dare,* aanleiding geven tot het instellen eener rechtsvordering; – *actio in distans,* Phys. werking op afstand; – **actioneeren,** nw. lat., aanklagen, eene rechtsvordering instellen, iemand voor 't gerecht roepen; – **actionātor,** m. aanklager; makelaar.

actief, adj. lat. *(actīvus, a. um)* werkzaam, bedrijvig; aangesteld, in dienst; – **actīvum,** n. uitstaande schuldvordering; Gram. bedrijvende, handelende vorm; – *verbum actīvum,* bedrijvend, overgankelijk werkwoord; – **actīva,** pl. uitstaande schulden of vorderingen, het te goed; ook baar vermogen: geld, koopwaren, vaste panden; – a c t i e v e h a n d e l, uitvoerhandel, wanneer eene natie hare eigen voortbrengselen uitvoert en verkoopt; in tegenoverst. van den p a s s i e v e n h a n d e l, wanneer een staat zijne behoeften door andere volken moet laten aanvoeren; *actieve massa.* El. bestanddeel der platen (elektroden), dat bij de (ont)lading, scheikundige verandering ondergaat; – a c t i e v e s c h u l d e n, uitstaande gelden vorderingen, in

tegenoverstelling van passieve schulden: die gelden, welke men zelf schuldig is; – actieve staat, werkelijke staat, b. v. van eene vordering, een vermogen, een leger, enz.; – actieve troepen, troepen te veld; in tegenoverst. der garnizoenstroepen; – actief vermogen werkelijk voorhanden of baar vermogen; – **activeeren,** nw. lat., in werkzaamheid, aan den gang brengen; – **activiteit,** f. werkzaamheid, bedrijvigheid; leven, vuur.

actino,– z. aktino.

Actionair, z. ond. actie 1).

actioneeren, actionātor, z. ond. actie 2).

Actionist, z. ond. actie 1).

Activa, activeeren, enz. z. ond. actief.

Actor, m. lat., in 't algemeen verrichter, volbrenger, dader; Jur. eischer in rechten; ook: door eenen voogd gevolmachtigd pleitbezorger; *actōri incúmbit probatĭo,* de aanklager moet het bewijs leveren; – **actorium,** n. nw. lat., volmacht, aan eenen pleitbezorger gegeven.

Actrice, z. ond. acteur.

actu, z. ond. actus.

Actualiteit, *actualiter,* z. ond. actueel.

Actuarius, m. lat., gerechtsschrijver, houder der acten en protocollen; bij de oude Rom: proviandmeester der soldaten; – **actuaris,** m. iemand, bedreven in het beheeren van een levensverzekeringsmaatschappij, inz. in Engeland.

Actuātie (spr. *tie=tsie*), f. nw. lat. Med. het aan den dag leggen der werkzaamheid, van een middel op levende lichamen, werkende kracht.

actueel, adj. fr. (*actuel;* mid. lat. *actuālis, e,* van 't lat. *actu,* inderdaad) werkelijk, wezenlijk, in tegenst. van 't geen slechts zoo genoemd wordt; tegenwoordig; werkend, dienstdoend (in tegenst. van virtueel en potentiëel); – **actualiteit,** f. nw. lat. *actualĭtas*) werkelijkheid, wezenlijkheid, tegenwoordige werkzaamheid; – *actualĭter,* adv. lat., of **actuellement,** fr. (spr. *aktuĕllemán*) werkelijk, inderdaad; thans, dadelijk, tegenwoordig.

Actum, lat. (*actus, a, um,* part. van *agĕre,* handelen, doen) gedaan, verhandeld (gebruikelijk bij rechtshandelingen, met bijvoeging van den tijd, waarop zij geschied zijn); – *actum in senātu,* gedaan in den raad; – *actum ut supra,* gedaan als boven (gemeld is); – *acti labōres jucúndi,* sprw. na gedaan werk is 't goed rusten; – *acta est fabula,* het (tooneel)stuk is uit.

Actus, m. lat., pl. *actus* (van *agĕre,* handelen; gew. verkort tot *acte* (z. ald.) handeling, bedrijf; gebeurd voorval, geschiedenis; in de scholen: mondelinge voordracht; – *actu,* werkelijk, inderdaad; – *actu stúdens,* werkelijk studeerende; – *uno actu,* in eene (onafgebrokene) handeling; – *actu corporāli* of *personāli,* persoonlijk; – *actus continŭus,* onafgebroken voortdurende handeling; – *actus fidĕi,* z. v. a. auto-da-fé (z. ald.); – *actus inter vivos,* onder levenden gedane handeling; – *a. judiciālis, extrajudiciālis,* gerechtelijke, buitengerechtelijke handeling; – *a. juridĭcus,* rechtzaak; — *a. mĕrae facultātis,* rechtshandeling, die alleen van de willekeur des handelenden persoons afhangt (welker uitoefening nooit door verjaring kan verloren gaan); – *a. ministeriāles,* geestelijke ambtsverrichtingen, als doopen, enz.; – *a. oratorĭus,* oefening in het redevoeren; – *a. privātus,* niet openbaar gedane handeling; – *a. proxĭmus,* op verre na nog niet volvoerde handeling of onderneming; – *a. publĭcus,* openbare handeling; – *a. pūrus,* Theos. reine daad, godheid; – *a. scholastĭcus,* schoolfeest, schoolplechtigheid; – *a. simulātus,* schijnhandeling; – *a. solémnis,* plechtige handeling; – *a. voluntarĭae jurisdictiōnis,* handeling van vrijwillige rechtspraak.

acueeren, lat. (*acuĕre*) scherpen, spitsen; opwekken; – geacueerde lettergreep, lettergreep, die den scherpen toon heeft, gescherpte lettergr.; – **acuut** (lat. *acūtus, a, um*) scherp, spits, snijdend, stekend; – acute ziekten, hevige, zich snel ontwikkelende ziekten, heete koortsen, gevaarlijke ziekten; – *acūtum ingenĭum,* helder hoofd; – **acutangulair,** adj. nw. lat. scherphoekig; – **acūmen,** n. lat. scherpzinnigheid.

Acul of **Accul** (spr. *akú*) fr. achtergrond, achterdeel; blinde straat, zak; – **aculeeren,** bij 't paardrijden te ver achterop zitten.

Acūlĕus, m. lat. (vgl. *acus*) stekel, angel; – **aculeiförm,** adj. stekelvormig.

Acumbre, n. spaansche vochtmaat van ongeveer 2 kannen.

Acumen, z. ond. acueeren.

a cunabulis, lat. van de wieg af.

Acus, f. lat., naald; – *acus magnetĭca,* magneetnaald; – *a. probatorĭa,* proef- of probeernaald; – **acupunctuur,** f. nw. lat. (*acupunctūra,* van *acu pungĕre,* met de naald steken) Chir. naaldsteek, eene kunstbewerking, waarbij het lijdend deel met eene naald wordt doorgestoken; – **acupuncteeren,** met den naaldsteek behandelen, genezen; – *acu tetigisti* (*rem*), z. ond. res.

Acustiek, z. akustiek; – **acutangulair,** z. acueeren.

Acuti, z. aguti.

acuut, z. ond. acuëeren.

Acy–, zie aky–.

ad, lat. voorz. tot, aan, naar, tegen, enz.; in samenst. verandert de *d* gemeenlijk in de naastvolgende consonant, zoodat *ad* voor c, f, g, l, n, p, r, s, t overgaat in *ac, af, ag, al, an, ap, ar, as, at,* b. v. accommodeeren, affigeeren, enz.

Ada, z. Adēla.

ad absurdum zetten of brengen, z. absurd.

ad acta leggen, z. **acten.**

Adáctie (spr. *t=s*), f. lat. (*adactĭo,* van *adigĕre*) aanhouden, noodzaken, dwang; – *adáctus,* genoodzaakt, gedwongen.

adæqueeren, lat. (*ad-aequāre*) gelijkmaken, effenen; – **adæquaat,** adj. gepast, overeenstemmend; volkomen, volledig; – **adæquātie** (spr *t=ts*), f. gelijkmaking, gelijkstelling, effening.

adæreeren, lat. (*ad-aerāre,* van *ad* en *aes,* ge

nit. *aeris*, erts, koper, geld) in geld aanslaan of veranderen, verzilveren; – **adærātie** (spr. *t*= *st*), f. aanslaan in of tot geld, inz. bij leendiensten.

Adage, n. fr. (spr. *-zje*) v. *adagium*.

adágio, it. (spr. *adá-dzjio*) Muz. langzaam, gematigd, zacht; – **adagio,** n. langzaam en zacht, met gevoel te spelen stuk; – **adagiétto,** n. kort adagio, minder langzaam te spelen stuk; – *adagio assái* en *adagio di molto*, zeer langzaam; – *adagíssimo* (spr. *-dzji-si-*) ook *adagio-adagio*, uiterst langzaam.

Adagĭum, n. plur. adagia, lat.: spreekwoord, les der ondervinding; – **adagiarius,** m. iemand, die zich gaarne en vaak van spreekwoorden bedient, spreukenman; – **adagiologie,** f. lat.,-gr., verzameling van spreekwoorden, spreukverzameling; ook spreekwoordenleer.

adaktýlisch, adj. gr. (vgl. daktylus) zonder vingers of teenen.

Adalbert, z. Adelbert en Albert.

ad altiora, z. onder *altus*.

Adam, m. hebr. naam: aardman, mensch; de oude Adam, d. i. de zondige, onverbeterde mensch, in tegenst. met de nieuwe Adam; – *A. kadmôn*, hebr. kabbalistisch oermensch; – **adámische aarde,** overschot van vergane lijken; slib, bezinksel van in het water verrotte stoffen; **adamiānen** of **adamieten,** m. pl. spotnaam van eene Christensecte der 2de eeuw; eene dweepzieke secte der 13de eeuw, ook Picarden genoemd naar haren stichter, den Franschman Picard; – **adamieten** of naaktloopers, uitzinnige secte van wederdoopers in de 16de eeuw, te Amsterdam; – **ádamsappel,** m. citroenachtige vrucht, met knobbelige schil, dus genoemd omdat het bijgeloof dien appel hield voor de vrucht van den verboden boom, door Adam gegeten, ook soort banaan of pisang (Musa paradisiăca); ook: Anat. uitstekend gedeelte van het strottenhoofd aan de voorzijde van den hals; – **ádamsnaald,** f., z. yucca; – **ádamsvijgeboom,** m. z. pisang.

Adamas, n. gr. het onbedwingbare (wegens de hardheid), diamant.

ad amússim, z. *amussis*; – *ad anĭmum*, z. *animus*.

Adansonĭa, f. Bot. plantensoort, waartoe o. a. de apenbroodboom (*Adansonĭa digitāta*) behoort (naar den franschen natuurkenner Adanson zoo geheeten), de dikste onder alle afrikaansche boomen, van 3 tot 10 meters dik en doorgaans niet meer dan 4 met. hoog.

ad aperturam libri, lat. met open boek, voor de vuist (b. v. oude schrijvers expliceeren).

adapteeren, lat. (*ad-aptāre*) passend maken, aanvoegen, schikken; – **adaptābel,** adj. nw. lat. passend, aanwendbaar; – **adaptātie** (spr. *tie*= *tsie*), f. (*adaptatĭo*) aansluiting, aanpassing, in elkandervoeging.

Adār, m. hebr. 6de maand van het burgerlijke of 12de van het godsdienstige jaar der Joden, overeenkomende met het einde van Februari en het begin van Maart, 12de maand van 't jaar der oude Perzen. – Bij de Perzen is Adar de ized van het vuur, het heilige vuur zelf, het zichtbare symbool van Ormuzd.

ad arma, z. ond. *arma*.

Adaristo, n. ind. lot.

Adárme, f. klein spaansch gewicht, dat ongeveer twee grammen doet; ook: klein zuidamerik. gewicht.

Adarticulatie, f. nieuw lat. vlakke gewrichtsverbinding.

Adat, f. arab. (eig. gedurig terugkeerende) gewoonte, gebruik, inz. gewoonterecht (tegenover *sarat*, goddelijk, op den Koran en de Sonnah steunend recht); (fig.) de parlementaire *adat*, de vaste gewoonte in het parlement.

a dato, z. datum; – *ad bene esse*, z. ond. *bene*; – *ad bene placĭtum*, z. placitum; – *ad calendas graecas*, z. calendae; – *ad captum*, z. captus; – *ad compŭtum*, z. computeeren; – *ad concludendum*, z. concludeeren; – *ad corpus*, z. corpus.

Addaties, pl. fr. (*adatais*, *adatis*) katoenen, moeselienachtige stoffen uit Bengalen.

add. (op recepten) z. v. a. *addatur* of *adde*, men voege er bij, voeg er bij.

addātur, z. ond. addeeren.

ad decretum, z. decreet; – *ad deliberandum* nemen, z. ond. delibereeren, – *addenda*, z. ond. addeeren.

ad deposĭtum, z. deponeeren.

addeeren, lat. (*addĕre*, van *ad* en *dare*, geven) of **additioneeren** (spr. *t*=*ts*), fr. (*additionner*) toevoegen; getallen verzamelen, bijtellen, samentellen, de som van eenige getallen zoeken; – *addātur*, lat., er worde bijgevoegd, men doe bij! – *adde*! voeg bij! – **addénda,** pl. toevoegsel, bijlagen, aanhangsel; – **additamént,** n. (lat. *additamentum*, pl. *additamenta*) bijvoegsel, aanhangsel, toegift, toelage (bij de bezoldiging); – **additie** (spr. *t*=*ts*), f. (at. *additĭo*) bijvoeging, toegift; Arith. samenstelling; Typ. wat op den kant der bladzijde (*in margine*) gedrukt wordt; – **additioneel** (spr. *t*=*ts*), (fr. *additionnel*) bijgevoegd, bij wijze van aanhangsel of volledigmaking, b. v. *additioneele wet*, wet ter aanvulling; – *additioneele centimes*, f. pl. fr. (spr. *santiem'*) opcenten op de belastingen; – **additief,** adj. wat bij te voegen is. Math. van grootheden, die door 't additie-teeken (+) verbonden zijn, het tegenovergest. van subtractief.

Addi, m. 4de maand van het joodsche jaar, ongeveer onze Juli.

addiceeren, lat. (*ad-dicĕre*) gerechtelijk toekennen, overgeven, toewijzen; – **addíctie** (spr. *t*=*ts*) *addictĭo*, f. Jur. toekenning, toewijzing, b. v. *add. bonōrum*, toekenning der goederen; – *add. hereditātis*, toekenning des erfdeels.

ad diem dictum, *ad dies vitae*, *z. dies*.

addio, it., z. v. a. adieu, z. ald.

Addisonsche ziekte, f. nierziekte, zich kenmerkend door een donkerbruine, bronskleurige huid bij den patiënt.

Additament, additie, additioneel, additief, zie onder addeeren.

addoloráto, ital. muz. weemoedig.

addosseeren, fr., beter a d o s s e e r e n, z. ald.; – **addres,** z. a d r e s.

Addubitatie, f. nieuw lat. (spr. *-tsie*) twijfel, betwijfeling, bedenking.

adduceeren, lat. (*adducĕre*) aanvoeren, bijbrengen; aantrekken; – **addúctie** (spr. *t=s*), f. nw. lat., Chir. aanvoeren van een lid, aanvoerende spierbeweging; – **adductōres,** Anat. aanvoerende trekspieren; – *adductores fĕmŏris*, dijspieren.

addulceeren, nw. lat. (*addulcāre*) verzoeten, zoet maken.

ad duplicandum, **adduplieeeren,** z. onder d u p l u m.

adé, z. v. a. a d i e u, z. ald. – **adé,** mal. jongere broeder of zuster.

Adéb, n. (arab. regel, wet) egypt. gewicht = 1 pond.

à découvert, fr. z. d e c o u v r e e r e n.

Adela, f. rekenmunt in Soerate = 1/10 ropy.

Adēla, Adēle, Adelīne, ook **Adelaïde** of **Adelheide** (verkort **Ada**), oudd. vr. naam: edelgeborene, van een edel geslacht afstammende; – **Adelbert, Aalbrecht,** A l b e r t, door adel of edele afkomst schitterend; – **adelbonden,** m. pl. (zw. en deen. *bonde*, landbouwer, oud-noordsch *bondi*), aanzienlijke vrije boeren, in Holstein; vgl. o d e l b o n d e n; – **Adelgúnde,** A l d e g ó n d e, vrouwelijke naam: edele krijgshaftige vrouw; vgl. K u n i g u n d e.

Adelantádo, m. sp. (eig. bevorderde) voorheen stadhouder eener provincie, thans eeretitel van eenige spaansche familiën.

Adelbert, Adelgonde, enz., z. A d ē l a.

Adelhelm, m. oudd. mansnaam, edele beschermer.

Adeling, m. (angels, *aedheling*, oudd. *adalinc*) edele, adellijke, iemand uit de hoogere klassen der vrijen in het friesche, engelsche en saksische recht der middeleeuwen.

adelobránchisch, adj. gr. (van *adēlos*, onbemerkbaar) N. H. met verborgen kieuwen; – **adelodérmisch,** adj. met onder de huid verborgen kieuwen; – **adelogēnisch,** adj. van niet erkenbaar geslacht; – **adelopneumónisch,** adj. met verborgen longen; – **adelopóden,** pl. schijnbaar voeteloze dieren, voetverbergers; – **adelopódisch,** adj. zonder zichtbare voeten.

Adelphīe, f. gr. (van *adelphós*, broeder) eig. verbroedering; Bot. onderling samenwassen der meeldraden; – **adélphisch,** adj. met samengegroeide meeldraden; – **adelphísme,** n. broederverbond, verbroedering; – **adelphísten,** pl. verbroederaars, ordebroeders in Italië; – **adelphixīe,** f. innig verband tusschen de lichaamsdeelen; – **adelphogămīe,** f. eigenl. broederhuwelijking, Bot. kruising tusschen na verwante planten derzelfde soort; — **adelphoktŏnīe,** broedermoord.

Adelstan, angels. naam: edelste.

Adelwyn, Alewyn, m. (oudd. *Adalwin*), mansn. edele vriend.

à demi, z. *demi*.

Ademonie, f. gr. (v. *adēmon*, verdrietig) onrust, verdrietigheid, neerslachtigheid.

Ademtĭo, f. lat. (van *adimĕre*, tot zich nemen) Jur. ontvoering, wegneming; – *ademtio bonōrum*, goederen-ontvoering; – *a. civitātis*, intrekking van het burgerrecht, verbanning uit de stad; – *a. legatōrum*, onttrekking der legaten of erfmakingen; – *a. libertātis*, berooving van de vrijheid; – *adémtum legātum*, z. onder l e g e e r e n 1).

Adémtor, m. lat. wegnemer, beroover.

Adenalgīe, f. gr. (van *adēn*, klier) Med. klierpijn, pijnlijk kliergezwel; – **adenálgisch,** adj. de klierpijn betreffende; – **adenemphráxis,** f. verstopping der klieren; – **adenemphráctisch,** adj. door klierverstopping veroorzaakt; – **adenītis,** f. klierontsteking; – **adenochirapsologīe,** f. leer om met de hand kropgezwellen te genezen (een vermogen, dat men den engelschen koningen toeschreef); – **adenographīe,** f. klierbeschrijving, verhandeling over de klieren; – **adenoïd,** klierachtig; – *adenoïde vegetaties*, klierwoekeringen inz. die der derde amandel, in de neuskeelholte; – **adenologīe,** f. klierenleer; – **adenóncus,** m. hard kliergezwel; – **adenopthalmīe,** f. ontsteking van de klieren der oogleden; – **adenophȳma,** n. kliergezwel; – **adenōsis,** f. chronische klieraandoening; – **adenosklerōsis,** f. pijnlooze klierverharding; – **adenotomīe,** f. doorsnijding, ontleding der klieren.

Adenos, m. (v. A d e n e of A d a n a, eene stad in Klein-Azië) zeeboomwol, de fijnste wol uit de Levant.

Adent, m. (spr. *adán*), fr. burghaak, tandvormige keep of kerf in hout.

Adeodātus (van 't lat. *a Deo datus*) mansnaam: van God gegevene, godsgave, z. v. a. T h e o d o o r.

Adeōna, f. godin der teruggekomen kinderen te Rome; zij had geen tempels, zoo min als A b e o n a (z. a.); – ook: soort van poliepen.

Adephagīe, f. gr. (v. *ádēn*, genoeg, en *phágein*, eten) Med. overmatige eetlust, vraatzucht; – **adephăgus, adephaag,** m. veelvraat.

Adeps, m. lat. vet, smeer; – *a. lanae*, wolvet; – *a. suillus*, zwijnevet, reuzel.

Adépt, m. lat. (*adéptus*, eig. wie iets verkregen of bereikt heeft) ingewijde in zoogenaamde geheime kunsten of wetenschappen, wonderman; goudmaker, die zich beroemt den steen der wijzen gevonden te hebben, alchemist; – **adéptie** (spr. *t=s*), f. lat. (*adeptĭo*) verkrijging, verwerving.

Ades, z. H a d e s.

Adespŏta, pl. gr. (van *a.* priv. en *despotes*, heer) goederen zonder bezitter; werken van onbekende vervaardigers.

ad esse, z. e s s e.

Adessentia, f. nw. lat. (onmiddellijke) tegenwoordigheid.

à dessein, z. d e s s e i n.

adésso, it. (uit het lat. *ad ipsum* ontstaan) terstond, dadelijk, op 't oogenblik.

à deux mains, z. onder *main*.

ad excipiéndum, enz., z. ond. e x c i p i ë e r e n, — *ad exémplum*, z. ond. e x e m p e l; - *ad*

extrēmum, z. e x t r ê m e; – *ad futuram memoriam*, z. f u t u r u m.

adglutináat, vastgekleefd.

adhæreeren, lat. (*adhaerēre*) aanhangen, aankleven, zich voor eene zaak verklaren; – **adhærént,** m. lat. (*adhaerens*) aanhanger, aanklever; – **adhæréntie,** f. nw. lat., aanhangen; aanhang; – **adhæsie,** f. Phys. aanhangen, aankleven van twee lichamen, wanneer hunne oppervlakten in vele punten met elkander in aanraking gebracht worden, aanklevingskracht; Med. aankleving van organen; Pol. erkennen en huldigen van een nieuwen meester; – *adh. coëfficiënt*, wrijvingsgetal; – **adhæsief,** adj. klevend; – a d h a e s i e v e p l e i s t e r, kleefpleister.

adhaleeren, lat. (*adhalare*) beademen.

Adhari, m. beschermende gids in Nubië.

ad hastam publĭcam, z. *hasta*.

adheriteeren, lat. fr. (vgl. *heriteeren*) tot erfgenaam benoemen; – **adheritántie** (spr. *tie=tsie*), benoeming tot erfgenaam.

adhibeeren, lat. (*adhibēre*, van *ad* en *habēre* hebben) gebruiken, aanwenden; toevoegen (b. v. der zake kundige personen); – **adhibénda,** pl. aan te wenden hulpmiddelen; – **adhibítie** (spr. *t=ts*), f. aanwending, ten nuttemaking; – *adhibĭto teste, notario*, met bijstand van een getuige, van een notaris.

ad hoc (scil. *negotĭum*) lat., daartoe, tot die zaak (b. v. de commissie *ad hoc*, de daartoe benoemde commissie); rechtstreeks, bepaald, juist, stellig (b. v. antwoorden).

ad homĭnem, z. ond. *homo*; – *ad honōrem*, enz., z. ond. *honor*.

adhorteeren, lat. (*adhortāri*) aanmanen; – **adhortātie** (spr. (*tie=tsie*), f. aanmaning; – **adhortatorĭum,** n. of **adhortatoria** (*epistŏla*), f. nw. lat., vermaningsbrief.

adhuc sub judĭce lis est, z. ond. *lis*; – *ad hunc locum*, z. ond. *locus*.

a di, it. Kmt. op denzelfden dag (namelijk eenen wissel te betalen), op zicht.

adiabatisch, gr. ondoorgankelijk, geen warmte opnemend, afgevend of geleidend.

adiagnōstisch, adj. gr. (vgl. *diagnosis*, enz.) Med. niet of moeilijk te onderscheiden.

Adiakritolatrīe, f. gr. verstandelooze vereering.

Adiántum, n. lat. gr. Bot. vrouwenhaar, venushaar (waterplant), in Indië *chevelure* genoemd; – **adiantiet,** n. leisteen met afdrukken van adiant erin.

adiaphaan, gr. (van *a* priv. en *diaphanēs*, z. d i a p h a a n) ondoorzichtig.

Adiaphonon, n. gr. (van *a* priv. en *diaphōnos*, wanluidend) muziekinstrument, dat niet ontstemd kan raken, gelijkende op orgel en piano, te Weenen in 1820 door Schuster uitgevonden.

Adiaphŏra, pl. gr. (van *a* priv. en *diaphŏros*, verschillend, dus eig. niet verschillend) onverschillige dingen, die men zonder kwetsing des gewetens aannemen of verwerpen kan; ook wijnsteengeest zonder reuk; – **adiaphorīe,** f. onverschilligheid, vgl. i n d i f f e r e n t i s m e; – **adiaphórisch,** adj. zedelijk onverschillig; – **adiaphoristen,** lutheranen in de 16de eeuw, die in sommige leerpunten Melanchtons gevoelen omhelsden; onverschilligen, vrijdenkers, vrijgeesten, vgl. i n d i f f e r e n t i s t; – **adiaphorístisch,** adj. tot de adiaphoristen behoorende, b.v. adiaphoristische strijd, die van 1549 af in de saksische protestantsche kerk 20 jaar lang gevoerd is, over de vraag of eeredienst en ceremonie onverschillige dingen (*adiaphŏra*) waren.

Adiapneustīe, f. gr. (vgl. *diapnoë* en *pneuma*) Med. belemmering van de natuurlijke uitwaseming; vandaar: **adiapneustisch,** adj. die belemmering betreffende.

Adiarrhœa, f. gr. (van *a* priv. en d i a r r h o e a, z. a.) Med. verhindering van den stoelgang, gebrek daaraan, verstopping.

Adiastasīe, f. gr. (van *a* priv. en *diastăsis*, z.a.) Phil. onmiddellijke nabijheid der goddelijke werking.

adiathermaan, gr. (van *a* priv. en *diathermaan*, z. ald.) ondoordringbaar voor warmtestralen.

a die, lat. z. ond. *dies*.

adieu! fr. (spr. *adjeú*; ontstaan uit *à* en *Dieu*, z. a.) God zij met u! vaarwel! – **adieu,** n. afscheid, vaarwel, scheiden, b. v. *adieu* zeggen, afscheid nemen, scheiden.

adigeeren, lat. (*adigĕre*) aanhouden, noodzaken, dwingen, drijven.

adimeeren, lat. (*adimĕre*) onttrekken, wegnemen.

adimpleeren, lat. (*ad-implēre*) vervullen, volvoeren, voleindigen.

ad incĭtas redáctus, lat. tot het uiterste, tot den bedelstaf gebracht, schaakmat gezet; ten val gebracht, verleid, ontmaagd.

ad infinĭtum, z. i n f i n i t u m; – *ad informándum*, z. i n f o r m e e r e n; – *ad instantiam*, z. i n s t a n t i e; – *ad instar*, z. i n s t a r; – *ad interim*, z. i n t e r i m.

Adiodon, n. mengsel van asphalt, waarmee men een elektrische leiding tegen vocht beschermt.

adipeus, nw. lat. (v. h. lat. *adeps*, vet) vet, smerig; – **adipíde,** f. nw. lat. Chem. vetstof; – **adipocēra,** f. (van *cēra*, was) of fr. **adipocíre,** vetwas; lijkevet; – **adipŏsĭtas,** vetziekte; – *a. cordis*, vethart; – *a. hepătis*, vetlever.

Adipsa, n. pl. gr. (van *a* priv. en *dipsa*, dorst) Med. dorstlesschende middelen; – **adipsīe,** f. ontbreken van dorst.

adiráto, it. Muz. toornig, vergramd.

adīre, lat. (præs. *adĕo*) er heen gaan, op aan gaan, toetreden, enz.; – *adīre hereditātem*, Jur. de erfenis aanvaarden; – *a. in jus*, voor 't gerecht verschijnen; – *aditĭo hereditatis*, f. aanvaarding eener erfenis; – *adĭtus*, m. toegang.

a dirittura, it. z. ond. d i r i g e e r e n.

à discrétion, fr., z. ond. d i s c r e e t.

Aditi, f. indische myth. (sanskr. *aditi*, van *âdi*, de eerste, het begin) moeder der goden, gemalin van K a s y a p a; als allegorie is zij de oorspronkelijke dag en haar gemaal de oneindige ruimte; – **aditjas,** pl. sanskr. (*âditja*, de zon),

de zonen van A d i t i, twaalf geniën, personificaties der zon naar haar stand in de 12 maanden.

aditio, enz., z. onder *adire*.

a ditto, it., beter *a detto*, z. ond. *detto*.

Adj., afkorting v. a d j e c t i v u m, a d j u n c t, a d j u d a n t.

adjacént, lat. (*adjăcens*, v. *adjacēre*, aanliggen) aanliggend, aangrenzend; – **adjacent**, m. grensnabuur, bijwoner.

adjiceeren, lat. (*adjicĕre*) bijvoegen, bijdoen; nabedingen; – *adjéctum pactum*, zie p a c t u m; – **adjéctie**, f. lat. (*adjectĭo*) Jur. vermeerdering, toevoeging, toelage bij het geboden geld; – **adjectivum** of **adjectief**, n. Gram. bijvoeglijk naamwoord, het woord, dat eene hoedanigheid toekent aan het begrip, door een zelfstandig naamwoord uitgedrukt; – a d j e c t i e v e k l e u r e n, in de ververij: kleuren, die zich niet op het doek hechten dan door tusschenkomst van eene of andere zelfstandigheid; – *adjectĭve*, lat. als bijv. naamw. gebruikt.

Adhipatti, m. jav. titel van een regent op Java (in rang tusschen t o m m e n g o n g en p a n g e r a n).

Adjoint, m. fr. (spr. *adzjŏain*) z. v. a. **adjunct**, z. ond. a d j u n g e e r e n.

Adjourning, f. eng. (spr. *adzjúrning*) verdaging.

adjourneeren, liever a j o u r n e e r e n, z. a.

Adjudant, **adjudantuur**, z. ond. a d j u v e e r e n.

adjudiceeren, lat. (*adjudicāre*) gerechtelijk toekennen, toewijzen; – **adjudicātie** (spr. *t=ts*), f. gerechtelijke toekenning van een recht, inz. van een eigendom; – **adjudicatief**, adj. nw. lat. toekennend, datgene waardoor iets toegekend, toegewezen wordt.

Adjumént, n. lat. (*adjuméntum*, v. *adjuvāre*, z. a d j u v e e r e n) hulpmiddel, bijstand.

adjungeeren, lat. (*adjungĕre*) toevoegen, iemand in zijne bediening een helper en toekomstigen opvolger geven; – **adjúnct** of **adjúnctus**, m helper, toegevoegde ambtgenoot; – *adjunctus sine spe*, *a. cum spe*, adjunct zonder, met hoop van opvolging; – **adjúnctie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*adjunctĭo*) toevoeging, vereeniging, verbinding; – **adjunctuur**, f. nw. lat., ambt van zulk een toegevoegden persoon; – **adjúnctum**, n. lat. bijlage, toevoegsel.

adjureeren, lat. (*adjurāre*) bezweren, beëedigen; – **adjurātie** (spr. *t=ts*), f. bezwering.

adjurgeeren, nw. lat. (lat. *jurgāre*, twisten, voor 't gerecht strijden, *jurgĭum*, twist) twisten, kijven; – **adjurgĭum**, n. twist, krakeel.

adjusteeren, nw. lat. (*adjustāre*, z. j u s t e e r e n) of **ajusteeren** (spr. *azju-*), fr. (*ajuster*) gelijk, effen, overeenstemmend maken, bijleggen, in orde brengen, zich gereed maken; – **adjusteerbalans**, f. in het muntwezen: vereffeningsschaal, muntschaal, evenaar; – **adjusteerschroef**, f. stelschroef aan mathematische werktuigen en machines; – **ajustage**, f. fr. (spr. *azju-stá-zj'*) vereffening der muntspeciën; ook: opgezette buizen, inz. aan fonteinen; – **ajustemént**, n. (spr. *azju-st' mán*) terechtmaken, schikken, aanpassen; kleeding, opschik, dracht; Kmt. vereffening, schikking der assurantie-schade; – **ajusteur**, m. (spr. *azju-*) werkman, die met de vijl aan de munten het juiste gewicht geeft; – **adjuster** (spr. *edzjuster*) eng. bemiddelaar, regelaar (van schade bij zeeassurantie).

ad justificándum, z. ond. *juste*.

adjuveeren, lat. (*adjuvāre*) bijstaan, helpen, ondersteunen; – **adjudánt**, m. (van 't lat. *adjŭtans*, *adjutāre*) medehelper, inz. officier, die bevelen overbrengt; – **adjudantuur**, f. nw. lat. betrekking van een adjudant; – **adjuvánt**, m. lat. (*adjŭvans*) helper, inz. bij muziek; – *adjuvans* (*medicamentum*) n., pl. **adjuvantia**, Med. helpende middelen, bevorderings-, ondersteuningsmiddelen; – **adjuvātie** (spr. *t=ts*), f. nw. lat., hulp, ondersteuning; – **adjūtor**, m. lat., helper, hulp; – **adjutōrisch**, adj. behulpzaam; – **adjutorium**, n. lat., hulp, ondersteuning, hulpmiddel; – **adjutatorium**, n. nw. lat. Anat. schouderbeen.

ad latus, z. onder l a t u s.

Adlécti, of *allécti*, (v. *al-legĕre*, bijkiezen) bijgekozenen, in een college bij verkiezing opgenomenen; bij de Romeinen zij, die uit den ridderstand tot senatoren verheven werden; – **adléctie** of **alléctie** (spr. *t=ts*), f. opneming.

Adlegatie, f. (spr. *t=ts*) lat. gezantschapsrecht, toevoeging der gezanten van de kreitsen bij die van den duitschen keizer.

ad legéndum, lat. om te lezen.

Adlenimenta, pl. lat. Med. verzachtende middelen.

Adli, n. lengtemaat in Georgië: 100 adli's = 147 brabantsche ellen.

adlideeren, aanstooten; **adlisie**, aanstooten, aanslaan.

adligaat, vasthechtend, van hecht(zuig-)organen voorzien.

ad libĭtum, zie *libĭtum*; – *ad lĭmina apostolōrum*, pelgrimstocht naar Rome, den bisschoppen voorgeschreven; – *ad liquidándum*, z. ond. l i q u i d e; – *ad litteram*, z. ond. l i t t e r a; – *ad mandātum*, z. m a n d a a t; – *ad manus*, z ond. *manus*; – *ad margĭnem*, z. *margo*.

adm., afkorting van a d m i n i s t r a t i e, a d m i n i s t r a t e u r.

ad majorem Dei gloriam, z. ond. g l o r i a.

admasseeren, nw. lat. (fr. *amasser*) ophoopen, te hoop of tot eene massa brengen; – **admasseering**, f. ophooping.

admatureeren, mid. lat. tot rijpheid brengen, verhaasten.

ad meliorem fortunam, z. ond. f o r t u n a; – *ad mensuram*, z. m e n s u r a.

Admināte (spr. *t=ts*), f. nw. lat. (vgl. m i n a t i e) Jur. bedreiging (eene symbolische injurie).

Adminicŭlum, n. lat. (v. *ad* en *manus*, hand) hulpmiddel; bijzaak; pl. **adminicŭla**; – *adminicŭlum gratiae*, genademiddel; – *adminicŭlum probatiōnis*, hulpmiddel tot het voeren van een bewijs; – **adminiculātor**, m. in de Kath. kerk geestelijke beambte, die voor weduwen en weezen te zorgen heeft; – **adminiculeeren**, lat. (*ad-*

miniculāre) helpen, ondersteunen, sterken, bijstaan, kracht bijzetten.

administreeren, lat. (*administrāre*, vgl. m i n i s t e r, m i n i s t r e e r e n), besturen, waarnemen, handhaven; voor rekening van eenen derde eene handelszaak besturen; R. K. uitdeelen, toedienen, b. v. de sacramenten; – **administrātie** (spr. *t=ts*), f. waarneming, beheer van een ambt of post of handelszaak; toedienen der genademiddelen of sacramenten; – **administratief,** adj. waarnemend, besturend, beheerend; – **administrateur,** fr., of **administrātor,** lat. m. waarnemer, bestuurder, opziener, voogd, regent; uitvoerder van den laatsten wil; – **administratorium,** n. schriftelijke opdracht tot beheer van eens anders eigendom.

Admiraal, m. (arab. ontstaan, met weglating van 't laatste woord, uit a m î r a l - b a ' h r, d. i. bevelhebber op zee) vlootvoogd, opperbevelhebber eener vloot; schip van den vlootvoogd; N. H. een der schoonste dagvlinders; – **admiraallaken,** n. roode, kasjmirachtige wollen stof; – **admiraalschap-zeilen,** zeilfeest o. a. te Amsterdam en te Sneek; – **admiraliteit,** f. zeeraad, zee-krijgsraad, vergadering der gezagvoerders; toezicht over het zeewezen, vroeger hier te lande toevertrouwd aan vijf **admiraals-collegiën,** welker leden door de steden werden afgevaardigd; – **admiránte,** m. opperbevelhebber te water en te land in Spanje.

admireeren, lat. (*admirāre*) bewonderen, vereeren; – **admirābel,** adj. lat. (*admirabĭlis, e*) bewonderenswaardig; wonderschoon; – **admirateur,** m. bewonderaar, aanbidder; – **admirātie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*admiratĭo*) bewondering, vereering.

admisceeren, lat. (*admiscēre*) bijmengen.

Admissarius, m. lat. (van *admittĕre*, zie a d m i t t e e r e n) springhengst, klophengst.

admitteeren, lat. (*admittĕre*) toelaten, den toegang vergunnen, inwilligen, laten gelden of geschieden; – *admittātur*, hij mag toegelaten worden (schriftelijk getuigenis, dat iem. bekwaam bevonden is om eenen rang of graad te bekomen); – *admittĭtur*, het wordt toegelaten; – **admissie,** f. (lat. *admissĭo*) toelating, toegang, opneming, vergunning; – **admissie-examen,** n, toelatingsexamen; – **admissibel,** adj. nw. lat. aannemelijk, geldig toe te laten; – **admissibiliteit,** f. geschiktheid of vatbaarheid om opgenomen, toegelaten te worden; – **admittántie,** f. El. schijnbaar geleidingsvermogen.

Admixtie, f. lat. (van *admiscēre*, z. a d m i s c e e r e n) bijmengsel.

admodiëeren, mid. lat. (*admodiāre*) 1) (van *modus*, maat; *ad modum redigĕre*) verminderen, matigen; 2) (fr. *amodier*, van 't lat. *modius*, schepel, daar de eigenaar een bepaald deel van 't geoogste graan kreeg) een stuk lands in pacht geven, verpachten; – **admodiātie** (spr. *t=ts*), f. pachting en verpachting van de landerijen met alle daartoe behoorende rechten; de aanbesteding van een werk; – **admodiātor,** lat., of **admodiateur,** fr. (*amodiateur*) m. pachter en verpachter van een goed.

ad mŏdum, z. onder m o d u s.

admoneeren, lat. (*admonēre*) herinneren, vermanen, waarschuwen, berispen; – **admoniteur,** m. vermaner, waarschuwer; kloosterling, die den jongeren broederen hunne plichten voorhoudt; – **admonítie,** f. lat. (*admonitĭo*) herinnering, waarschuwing, vermaning; – **admonitief, admonitorisch,** adj. vermanend, waarschuwend.

Admorticatie, f. (spr. *-tsie*) nw. lat. overgave van landgoederen van de wereldlijke jurisdictie aan de geestelijke.

admoveeren, lat. (*admovēre*) aanvoeren, bijbrengen; – **admotie,** f. (spr. *t=ts*) bijvoeging.

ad multos annos, z. ond. *annus*; – *ad nauseam usque*, z. *nausea*; – *ad normam*, z. n o r m a; – *ad notam* (lat.) n e m e n, z. ond. n o t a.

Admurmuratie, f. fr. (spr. *t=ts*) toefluistering.

Adnata, f. lat. Med. (scil. *membrana*) bindvlies van het oog.

adnéxum, lat. wat verbonden is, gelegen is aan iets anders; – **adnéxa,** pl. bijliggende deelen van het lichaam, b. v. de mondholte en adnexa.

adnoteeren of **annoteeren,** lat. (*annotāre*) opmerken, aanteekenen, opschrijven; – **annotánda,** pl. opteekenens- of opmerkingswaardige zaken; – **annotāta,** n. pl. aan- of opmerkingen; – **annotatie,** (spr. *tie=tsie*), f. lat. (*annotatĭo*) opmerking, aanteekening; – **adnotator,** m. opteekenaar.

ad notitiam, zie onder n o t i t i e.

adnubileeren, lat. (*adnubilāre*) omwolken, verdonkeren.

ad nutum, z. *nutus*; – *ad oculum* of *ad oculos* d e m o n s t r e e r e n, z. d e m o n s t r e e r e n.

adoe! mal. au!

Adōha, f. mid. lat. (ook *adohaméntum*, misvormd van het roman. *adjudha*, lat. *adjuméntum*) geldelijke hulp van leenmannen aan hunnen leenheer.

Adolescéntie, f. lat. (*adolescentĭa*) jongelingsleeftijd, jeugd; – **adolescent,** m. jongeling; melkbaard.

Adolph, beter **Adolf,** mansn. (ontstaan uit A d e l w o l f, vergelijk het gotisch A t h a u l f), edele held, hoogedele; hulpvader, pleegvader, voogd, helper; – **Adolphe, Adolphine,** f. hoogedele; – **Adolph-d'or,** m. gouden Adolf, Zweedsch-Pommersch goudstuk = 6,30 gld.

Adonæa, f. gr. (*Adōnaia*) de met Adōnis gepaarde (bijnaam van Venus).

Adonāi, Edonai, m. hebr., mijn Heer (alleen bij de toespraak tot God door de Joden in plaats van Jehovah gebruikt).

Adōnis, m. gr. Myth. (hetzelfde woord als het voorgaande) een zeer schoon cyprisch jongeling en lieveling van Venus, die door een wild zwijn verscheurd werd; zijn lijk werd in eene anemoon veranderd en te zijner gedachtenis feesten, A d o n ï ë n, ingesteld, die 3 dagen duurden; ook een duitsche blauwkleurige vlinder (*Papilĭo adōnis*), alsmede eene plantensoort, waartoe de **adonisbloem** of 't **adonisroosje,** vuurroosje (*Ado-*

nis autumnālis) behoort; — **zich adoniseeren,** fr. (*s'adoniser*) zich tot een Adonis maken, zich opschikken, tooien; – **adonisateur,** m. fr. kapper; – **adonis-tuinen** bij de oude Grieken: trek- of broeikasten, of met aarde gevulde vlakke vaten, waarin vlugopschietende gewassen geteeld worden; – **adōnisch vers,** n. lat. (*adonius versus*) n., of **adonīcus,** m. versmaat, die uit de beide laatste leden van een hexameter, uit een daktylus en trochæus, soms spondeus, bestaat (—⏑⏑—⏓), b.v. woordenverklaarder, touwslagershandwerk.

Adonist, m. fr. plantenverzamelaar.

Adóntagra, f. gr. Chir. werktuig om tanden te trekken, door den Engelschman Reece uitgevonden.

adopteeren, lat. (*adoptāre*, v. *ad* en *optāre*, wenschen, kiezen) als kind aannemen; billijken, aannemen, goedkeuren; zich toeëigenen, aanmatigen; – een g e a d o p t e e r d kind, een (als zoon of dochter) aangenomen kind; – **adoptātor,** m. die iemand als kind aanneemt; – **adoptiānen** (spr. *t=s*), pl., Christensecte der 8ste eeuw in Spanje, zoo geheeten, omdat zij beweerden, dat Christus naar zijne menschheid slechts een aangenomen (adoptieve) zoon van God was; zij worden ook *Felicianen* genoemd naar den bisschop Felix van Urgel; – **adóptie** (spr. *t=s*), f. lat. (*adoptĭo*, samengetr. uit *adoptatĭo*) aanneming als kind van een zoodanig persoon, die tot dus verre onder vaderlijk gezag stond; vgl. a d r o g a t i e; – **adoptieloges,** f. pl. zusterloges, bijloges bij de vrijmetselaars; – **adoptief,** adj. lat. (*adoptīvus, a, um*) aangenomen, b. v. een a d o p t i e f kind; – wat tot de aanneming als kind behoort; ook: vreemd: a d o p t i e f haar; a d o p t i e v e goederen.

adoreeren, lat. (*adorāre*) aanbidden, vereeren, vergoden, hartstochtelijk liefhebben, huldigen; – **adorābel,** adj. aanbiddenswaardig, zeer schoon, voortreffelijk, wonderschoon; – **adorateur,** m. fr. aanbidder, vereerder, minnaar; – **adorātie** (spr. *t=ts*), f. huldiging, deemoedige vereering of aanbidding, inz. voetkus bij eene audientie van den paus; aan den nieuwen paus aangeboden hulde; – **adoránten,** m. pl. aanbidders, partij der socinianen (z. ald.), die aan Christus goddelijke vereering toekenden.

adorneeren, lat. (*ad-ornāre*) versieren, opschikken, opluisteren; – **adornement,** n. fr. (spr. *-mán*) versiering.

Ados, m. fr. (spr. *adó*, van *dos*, rug, en het voorz. *à*), afhellend, naar de zon gericht tuinbed; – **adossement,** n. (spr. *-mán*) helling, aanleuning; – **adosseeren** fr. (*adosser*), schuin opwerpen, hellend maken; Mil. den rug dekken: een leger tegen een bosch a d o s s e e r e n, het door een bosch den rug dekken.

ad ostentationem, voor het uiterlijk vertoon, uit pralerij.

adoubeeren (spr. *adoebeeren*), fr. in orde brengen, kalfateren, een „stuk" of „schijf" in het spel terecht zetten.

adouceeren (spr. *adoes-*) of **adoucisseeren** (spr. *adoesi-s-*), fr. (*adoucir*, van *doux*, zoet, zacht) verzachten, verzoeten; matigen, lenigen, stillen; glad maken; Pict. de omtrekken verzachten, verdunnen; vgl. ook t e m p e r e n; – **adouci,** n. lichte schets in waterverf; – **adoucissage,** f. fr. (spr. *-saazj'*) verzachting, wegsmelting der kleuren; – **adoucissemént,** fr. (spr. *adoesi-s'máñ*) verzachting, leniging, vertroosting, opbeuring.

Adovaren, pl. arab. draagbare tenten

Adówlin of a d a l m e, n. hind. graangewicht te Bombay = 4 à 4½ kilo.

Adoxa, f. muskusplant.

ad palātum, z. *palatum*; – *ad partem*, z. ond. p a r t; – *ad patres* gaan, z. p a t e r; – *ad perpetŭam rei memorĭam*, z. *memoria*.

Adpertinentiën, z. v. a. a p p e r t i n e n t i ë n (z. a.).

ad pias causas, of *ad pios usus*, z. *causa*.

adplumbeeren, z. a p p l o m b e e r e n.

ad pondus omnĭum, z. ond. *pondus*; – *ad posteriora*, z. ond. *postĕrus*; – *ad praecludéndum*, z. p r a e c l u d e e r e n; – *ad producéndum*, z. p r o d u c e e r e n; – *ad profiténdum et liquidándum credita*, z. ond. l i q u i d e; – *ad proposĭtum*, z. p r o p o n e e r e n; – *ad protocóllum*, z. p r o t o c o l; – *ad proxĭmum*, z. p r o x i m u s.

Adquiescentie, z. a c q u i e s c e n t i e.

Adquisita, z a c q u i s i t a.

Adráchne, f. Bot. aardbeziestruik.

Adragánt, f. Bot. boksdistel; ook tragantgom.

adrameeren, mid. lat. (*adramīre*; niet van het lat. *ramus*, tak, maar van het oudd. *ramo*, rand, grens) Jur. vaststellen, bepalen, bevestigen. toezeggen; – **adramītie** (spr. *t=ts*), f. bepaling, bevestiging.

Adramélech, m. hebr. naam van een assyrischen afgod, z. v. a. heerlijke koning.

Adramitie, z. ond. a d r a m e e r e n.

Adrastēa, f. gr.(v. *a* priv. en *didráskein*,vlieden) onvermijdelijke, die men niet kan ontvlieden, bijnaam van N e m e s i s, z. ald.; eig. aanduiding van het denkbeeld der straffende gerechtigheid. De Stoïcijnen duidden met dien naam ook het noodlot aan.

ad ratificándum, z. r a t i f i c e e r e n; – *ad referéndum* nemen, z. r e f e r e e r e n; – *ad rem*, z. *res*; – *ad replicándum*, z. r e p l i c e e r e n.

Adrenalíne f. lat. (*ad*, bij, *renes*, nieren), door den Japanner Takamine eerst afgezonderde bijnierenvocht; een gele stof, bitter van smaak, die verhooging van bloeddruk en vernauwing der bloedvaten teweegbrengt; de pharmacopee schrijft voor: hydrochloras adrenalini; $^{1}/_{100\,000}$ gram geeft reeds uitwerking. Als bloedstelpend middel is het zeer nuttig. Zie p a r a n e p h r i n e.

Adrés, n. fr. (*adresse*, van a = lat. *ad*, en *dresser*, it. *drizzare*, *dirizzare*, van 't lat. *dirigĕre*, richten, richting geven, dus zooveel als *ad-di-rectio*) aanwijzing van een persoon volgens zijn naam, stand en verblijf; opschrift van brieven, pakketten, enz., betaalplaats van eenen wissel; aanbeveling; in Engeland: vertoog, verzoekschrift bij eenig staatslichaam ingediend; plechtig schrijven van een gerin-

gere aan een hoogere, hetzij verzoekschrift (smeekadres) of dankbetuiging (dankadres); – *per* of liever *par adresse*, door aanwijzing of bezorging; – *adresse au besoin*, z. besoin; – **adresboek,** n. boek met aanwijzing van de woonplaatsen der inwoners eener plaats; – **adreskantoor,** n. inrichting in groote steden, waardoor men huizen huren en verhuren, dienstboden bekomen, geld aanvragen of aanbieden kan, enz.; het eerste werd in de vorige eeuw te Hamburg opgericht; – **adresseeren,** aan iemand richten, het opschrift op brieven, enz. schrijven; aanbevelen; – **adressánt,** m. briefschrijver, briefsteller; indienaar van een verzoekschrift, vertoog, enz.; persoon, die zich aanbeveelt; – **adressaat,** m. (fr. met lat. uitgang) briefontvanger; aanbevolene; Kmt. op den wissel genoemd persoon, aan wien de houder zich zal te wenden hebben, indien de betrokkene den wissel niet aanneemt.

Adresse, f. fr. vaardigheid, behendigheid, geschiktheid; beleid, sluwheid.

ad restituéndum, zie restitueeren; – **adret,** z. ond. adroit; – *ad rhombum*, z. ond. rhombus.

Adriaan of Hadriaan, lat. (*Hadriānus*) mansn.: eig. iemand uit Adria (tegenwoordig Atri in Italië), vanwaar keizer Hadrianus geboortig was; – **Adrianísten,** m. pl. secte van wederdoopers in de 10de eeuw, naar Adriaan-Hamstädt dus genoemd; ook aanhangers van den toovenaar Simon, in de Hand. der Apostelen voorkomende.

a drittura, z. ond. dirigeeren.

adrogeeren, lat. (*ad-* of *arrogāre*, vgl. arrogeeren) Jur. als kind aannemen; vgl. adopteeren; – **adrogātie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*adrogatĭo*) aanneming tot kind van iem., die niet meer onder vaderlijke macht staat.

adroit, fr. (spr. *adroá*), ook **adret,** geschikt, handig, behendig, vlug; afgericht, sluw.

à droite, fr., z. ond. *droit.*

adscénsus ūtĕri, Med. rijzen der baarmoeder.

adsciseeren, lat. (*adsciscĕre*) toeëigenen, verwerven, aannemen; – *adscītum nomen*, of *a. cognomen*, m. een aangenomen naam of toenaam.

adscribeeren, lat. (*adscribĕre*) toeschrijven, toeëigenen; – *adscríptus glebae*, m. tot den grond of bodem (*gleba*) behoorende lijfeigene, die de plaats van zijn oponthoud niet mag veranderen; – **adscríptie** (spr. *t=s*), f. lat. (*adscriptĭo*) toeschrijving; – **adscriptief,** adj. bijgeschreven, overtallig; – **adscriptor,** m. medeonderteekenaar.

ad secúndas nuptĭas of *ad secunda vota*, z. ond. *nuptiae.*

ad separātum, z. separeeren; – *ad serenissimum*, z. ond. serenus; – *ad specialĭa* en *ad specĭem*, z. species.

Adsjak divan, m. perz., eig. staande divan, zekere raadsvergadering in Constantinopel, bij welke niemand mag zitten.

Adspectus of **adspect,** z. aspect.

Adspersorium, zie aspersorium onder aspergeeren; – **adspiránt,** zie aspirant.

Adstánt, m. lat. (*ádstans*, v. *adstāre*, bijstaan, ter zijde staan), helper, bijstander.

ad statum legéndi, z. ond. *status.*

adstipuleeren, lat. (*adstipulāri*) toestemmen, instemmen, bijvallen, overeenkomen in gevoelen; – **adstipulātie** (spr. *t=ts*), f. in- of toestemming, bijval; – **adstipulātor,** m. die instemt, toestemt, evenveel weder belooft.

adstringeeren, lat. (*adstringĕre*) Med. samentrekken, verbinden, stoppen; – **adstríngens,** n., pl. **adstringentia** of **adstringeerende middelen,** samentrekkende artsenijen; – **adstringént** of **adstringeerend,** adj. samentrekkend; – **adstrictie,** (spr. *t=s*), f. samentrekking.

adstrueeren, lat. (*adstruĕre*) bijbouwen; beweren, betoogen, toelichten; – **adstructie,** toelichting.

ad summam, z. summa; – *ad summum*, z. summus.

ad superiorem judĭcem, z. ond. judex; – *ad tempus*, z. *tempus.*

a due, z. *due.*

Adúfe, f. (sanskr. *adufe*, m., arab. *ad-duff*, trommel) oostersch speeltuig, metalen, met een steel voorziene hoepel of ring, waarover eene huid is gespannen en waaraan schelletjes hangen; bij de Hebr. Toph, welk woord Luther door pauke heeft vertaald.

Adulaar, m. Min. wit veldspaat, maansteen of albiet (z. ald.), verkeerdelijk zoo geheeten naar de berggroep der Adula-Alpen in Zwitserland, alwaar hij niet te vinden is.

aduleeren, lat. (*adulāri*) laag vleien, liefkoozen, flikflooien, naar den mond praten, pluimstrijken; – **adulātie** (spr. *t=ts*), f. vleierij, pluimstrijkerij; – **adulateur,** m. fr. lage vleier, flikflooier, pluimstrijker; – **adulatórisch,** adj. (lat. *adulatorĭus, a, um*) laf vleiend, flikflooiend.

Adúlter, m. lat. (gevormd uit *ad* en *alter*) echtbreker; – **adultĕra,** f. echtbreekster; – **adultereeren,** lat. (*adulterāre*) echtbreken; vervalschen, verdraaien; – **adulterātie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*adulteratio*) vervalsching, namaking; – **adulterātor,** m. vervalscher, valsche munter; – **adulterium,** n. echtbreuk; – *adulterium dúplex*, dubbele echtbreuk; – *a. simplex*, enkele echtbreuk (naar gelang beide schuldige personen gehuwd zijn, of slechts één hunner); – **adulterīnus,** m. iemand in overspel geteeld, bastaard, keefskind.

ad ultimum, z. ond. ulterior.

Adúltus, m. lat. volwassene, mondige; – **Adúltus** en **Adúlta,** bijnamen van Jupiter en Juno, met welke zij door trouwlustigen werden aangeroepen.

adumbreeren, lat. (*ad-umbrāre*, van *umbra*, schaduw) Pict. schaduw maken, schaduwen, ontwerpen, schetsen, de eerste grondlijnen trekken; overschaduwen, verduisteren; ook bewimpelen, vergoelijken; – **adumbrātie** (spr. *t=ts*), f. schaduwing, schets der omtrekken; ontwerp.

ad una corda, it. op één snaar; – *a due corde*, op twee snaren.

adunceeren, lat. haakvormig krommen.

ad unguem, z. ond. *unguis*; – *ad unum* (*omnes*), z. ond. *unus.*

Adūrens, n., pl. **adurentia,** lat. (v. *adurĕre,* aanbranden) Med. brand- of bijtmiddelen; z. v. a. p y r o t i k a; – **adústie,** f. lat. (*adustio*) branden, bijten; ontbranden.

ad usum **transfereeren,** z. t r a n s f e r e e r e n; – *ad utrúmque parātus,* z. ond. p a r a a t; – *ad valōrem,* z. ond. *valor*; – *ad valvas,* z. ond. *valva.*

adv., afk. voor a d v o c a a t, a d v e r b i u m.

advenánt (naar) of *à l'avenant,* adv. fr. (spr. – *nāñ*) naar verhouding; naar omstandigheden; – a d v e n a n t, adj. aangenaam, hupsch.

Advént, m. lat. *advéntus* (v. *advenīre,* aankomen) aankomst, inz. de toekomst of geboorte van Christus; – **adventisten,** pl. amer. en eng. godsdienstige secte, die gelooft aan den terugkeer van Christus op aarde; – de **advénttijd,** de vier voorbereidingsweken vóor Kerstmis; – *advéntus spiritus sancti,* uitstorting van den Heiligen Geest.

adventitia bona, z. *bona.*

adventief, bijkomend; Bot. *adventieve organen,* nevenorganen, niet normale organen van planten.

Adverbium, n. lat., plur **adverbia,** Gram. bijwoord; – **adverbiaal,** *adverbialiter,* bijwoordelijk.

ad veritātem, z. ond. v e r i t a s.

advérsus, a, um, lat. (van *ad-vertĕre,* heenwenden, toekeeren) tegengesteld; strijdig; – *advérsa fortūna,* tegenspoed; – *adversa pars,* z. ond. p a r t; – *ex advérso,* van de tegenovergestelde zijde; – **adversarius,** m. lat., **adversaire,** fr. (spr. *adwersèr'*) tegenpartij, vijand, wederstrever; – **adversariën** lat. (*adversaria*), pl. schriften of boeken, die, als 't ware, voor de oogen opgeslagen liggen, aanteekeningen over allerlei, mengelschrift; memorieboek, kladboek; – **adverseeren** lat. (*adversāri*) weerstreven; – **adversatief,** adj. nw. lat., Gram. tegenstellend; – **adversiteit,** f. lat. (*adversitas*) wederwaardigheid, ongeval.

Advertance, f. fr. (spr. *adwertāñs'*) aandacht opmerkzaamheid, oplettendheid.

adverteeren lat. (*advertĕre,* heenwenden, de opmerkzaamheid op iets richten) of **averteeren,** fr. (*avertir*) berichten, aankondigen, inz. door de dagbladen, waarschuwen; – **advertentie** (spr. *tie=tsie*), a v e r t i s s e m é n t, f. fr. (*avertissement*) aankondiging, bekendmaking, bericht in de nieuwsbladen, waarschuwing.

Advies, advijs, fr. *avis* (spr. *awi*), n., **aviso,** it. m. (*avviso,* van 't lat. *ad* en *visus,* gezien) vandaar dat *avis* ook meening, gevoelen, wijze van zien beduidt; het mid. lat. *advisare, avisare* komt echter waarschijnlijk van het ouddduitsche *wisan,* wijzen, en beteekent dan ook a a n w ij z e n; vandaar *avis* of *advies* in de volg. beteekenissen: bericht, naricht, melding, boodschap; – *avis au lecteur* (spr. *awizo lekteur*), let wel! laat het u niet vergeefs gezegd zijn! eig. bericht aan den lezer; – **advies** of **adviesbrief, aviso-brief,** m. berichtbrief, inz. van den wisseltrekker aan den betrokkene; – **adviesjacht,** n. postschip, klein vaartuig ter snelle overbrenging van brieven of berichten; – **advisātie** (spr. *t=ts*), f. naricht, inlichtingen; *avisatio de perjurio vitándo,* nw. lat., Jur. waarschuwing voor meineed, de rechterlijke waarschuwing vóor het afleggen van eenen eed; – **adviseeren, aviseeren,** mid. lat. (*avisāre,* it. *avvisare,* fr. *aviser*) melden, bericht geven; raden, aanraden; – **adviseúr,** m. raadgever, voorlichter.

ad vitam æternam, voor de eeuwigheid.

Advitaliteit, Advitalitium, f. nw. lat. (van 't lat. *vitālis, e,* het leven betreffend, onderhoudend, enz.) levensduur; Jur. levenslang gebruik of vruchtgenot eener zaak.

ad vivum resecāre, lat. (de nagels) tot op het vleesch afsnijden; oneig. het al te nauw nemen.

Advocaat, m. (lat. *advocātus,* eig. bijgeroepene, ter hulp geroepene, v. *advocāre,* bijroepen) voorspraak, verdediger voor het gerecht, pleiter; – *advocatus dei,* godsadvocaat, en *advocatus diabŏli,* duivelsadvocaat, namen der personen, die bij heiligverklaring in de R.-K. Kerk vóor en tegen de canonisatie pleiten; – *a. fisci,* v. f i s c a a l; – *a. ecclesiae,* beschermheer, schutsheer der kerk; – ook: soort drank, bestaande uit brandewijn en eieren; soort peer in Indië; – **advoceeren,** tot zich roepen; anderen voor het gerecht vervangen, in rechten dienen, voorspreken; – **advocatuur,** f. ambt van pleiter, verdediger, zaakverzorger; zaakwaarneming.

ad vocem. z. onder *vox.*

Advoyer, z. a v o y e r.

ady, waarsch. verkorting van het fransch a u j o u r d'h u i (spr. *ozjoerdwi*) heden, soms voor de dagteekening van notariëele en andere stukken geplaatst.

Ady, m. naam eener soort van palmboom, die de abanga voortbrengt en uit welks sap men een bedwelmenden wijn bereidt; ook: lengtemaat op de kust van Malabar = 0,2656 meter.

Adynamie, f. gr. (*adynamia,* van *a* priv. en *dynamis,* z. ald.), Med. zwakte, krachteloosheid, onvermogen; – **adynámisch,** adj. zwak, onvermogend, krachteloos; – **adynatokrasie,** f. te losse samenhang of menging der anorganische deelen; – **adynăton** (v. gr. *adūnătos,* onmogelijk), redek. uitdrukking om iets onmogelijks te kennen te geven b. v. eer drijft eén stuk gezonken ijzer weer boven water, eer ik u vergeten zal. Zie: P h o c a e i s c h e vloek.

Adўton, n. gr. of lat. **adўtum** (d. i. eig. ontoegankelijk, niet te betreden) allerheiligste, binnenste in tempels, alleen voor priesters toegankelijk; eene verborgen plaats, schuilhoek.

Æăkus gr. (*Aiakós*) oud-gr. koning van Ægina; volgens latere fabel werd hij na zijnen dood een der drie rechters in de onderwereld; z. P l u t o; – **Æakiden,** bijn. van Achilles en Pyrrhus, kleinzoon en achterkleinzoon van Æakus.

Æchmalotarch, m. gr. opperste der Joden gedurende de Babylonische ballingschap.

Æcidie, f. plantk. woekerzwam.

Ædelict, m. minerale zelfstandigheid, die men te Ædelfors in Zweden vindt.

Ædicŭla, f. lat. (verklw. v. *aedes*, huis, tempel) huisje, kleine tempel, kapel; nis om beelden in te zetten; – **ædificeeren,** lat. (*aedificāre*) bouwen, stichten, een gebouw optrekken; oneig. iemand stichten, in 't geloof opbouwen, onderwijzen, sterken, geruststellen; — **ædificātie** (spr. *t*=*ts*), f. stichting, opbouwing, versterking; – **ædīlis,** m. lat. (*aedīlis*; van *aedes*, huis, tempel) aanzienlijk overheidspersoon in Rome, wien het opzicht over de gebouwen, tempels, enz., de markt- en straatpolitie, volksvermaken, enz. was opgedragen; naast twee plebejische werden inz. voor de openbare spelen (*ludi Romani*) twee patricische (*Ædīles curules*) verkozen; – **ædiliteit,** f. lat. (*aedīlĭtas*) waardigheid, ambt der ædilen.

Ædiologie, eig. **Ædœologie,** f. gr. (van *aidōios*, beschaamd; *aidōs*, schaamte) leer der welvoeglijkheid.

Ædituus, m. lat. (v. *aedes*, huis en inz. tempel) koster, kerkbewaarder; romeinsche deurwachter; bediende des priesters bij de Ouden met de huiszorg belast.

Aēdōn, f. gr. nachtegaal.

Ægagropilæ, f. gr.-lat. (van 't gr. *aigagros*, gems, en 't lat. *pila*, bal) gemzenkogels, steenkogels in de maag der klipgeiten; haarballen in de maag der herkauwende dieren; z. b e z o a r.

Æger of **Ægir,** m. noord. Myth. god der zee, wiens zetel het Kattegat was, gehuwd met Ran of Rana, vader van de 9 golvenmaagden. Zijne dienaren heetten Eldir en Fimafeng.

Ægide, Ægis, f. gr. (*aigis*, fr. *égide*) eig. geitevel; het borstschild van Minerva, dus genoemd naar Æ g i s, een fabelachtig monster der oudheid, door Minerva gedood; in 't algem. een schild, bij Homerus dat van Zeus; – **Ægidius,** mansn.: met een borstschild gewapend, beschermende; bij ons G i l l i s, J i l l i s.

Ægilops, m. gr. (*aigilōps*, d. i. eig. geitenoog) Med. kleine diepe, celachtige zweer aan den binnenhoek der oogleden; Bot. dolik, windhaver (eene grassoort).

Ægir, z. Æ g e r.

Ægis, A i g i s, f. gr. Med. witte vlek of litteeken op het hoornvlies.

Ægolēthron, n. liever **Ægolethros,** gr. (*aigólethros*) m. geitendood, geitenpest; een voor de geiten doodelijk kruid (*Azalea pontica* of *Ranunculus flammula* L.); – **ægophonie,** f. gr. (van *aix*, gen. *aigos*, geit, en *phōnē*, geluid, stem) Med. geitestem, ziekelijke blaattoon bij den pleuritis-lijder; – **ægophthálmos,** m. Bot. geitenoog, eene basterdsoort van den chalcedoon; – **ægopodium,** n. gr. geitevoet, karwij (eene plantensoort); – **ægosóme,** f. boktor, tor met lange voelhorens.

ægresceeren, lat. (*ægrescĕre*) ziek worden, kwijnen; – **ægroteeren,** lat. (*ægrotare*) ziek zijn; wegens ziekte het onderwijs verzuimen; – **ægrotánt,** adj. ziek, ziekelijk.

A. E. I. O. U., d. i. *Austriae Est Imperium Orbis Universi*, geheel het aardrijk is Oostenrijks onderdaan (de leus van verschillende duitsche keizers).

Aeipathie, f. gr. (*aeipátheia*, v. *aei*, altijd, en *páthos*, z. a.) Med. bestendig lijden, voortdurende ziekelijkheid, sukkelen.

Ælem, standaard met de halve maan, bij de Turken als eene soort van ordeteeken geschonken; – **ælemdarius,** m. drager van zulk een standaard.

Æmilius, Æmilianus, lat. mansn.: innemende, bevallige; vr. **Æmilia** en **Æmiliana.**

Æmōnische kunsten (Aemōnie = Thessalië), tooverkunsten.

æmuleeren, lat. (*aemulāri*) wedijveren, nastreven;– **æmulātie** (spr. *t*=*ts*), f. lat. (*aemulatio*) wedijver, naijver.

Ænēis, f. bijnaam van Venus, naar haren zoon Æ n ē a s; – **Ænēis, Æneīde,** Virgilius' heldendicht van den beroemden trojaanschen held Æ n ē a s, zoon van A n c h i s e s.

Ænigma, n. gr. (*ainigma*) raadsel; duistere zegswijze of vraag; – **ænigmátisch,** adj. raadselachtig, duister; – **ænigmatiseeren,** raadselachtig spreken.

Æolecthȳma, n. gr. (*aiŏlos* = bont en *ekthȳma*, uitslag), pokken.

Æŏlis, f. naaktkieuwige slak.

Æŏlus, m. lat. (van het gr. *Aiŏlos*) Myth. windgod of god der winden, de koning der Æolische eilanden tusschen Italië en Sicilië; – **æolusharp,** f. windharp, een raam met twee zangbodems en twaalf snaren, die door den wind geluid geven; ook iron.: fluiten van den wind; – **æoline,** f. door E s c h e n b a c h uitgevonden speeltuig; – **æolipile,** f. lat. (*aeolipila*, v. *pila*, bal) Phys. windkogel, dampkogel; ook hermetische blaasbalg, windklap als schoorsteenventilatie; – **Æoliërs,** m. pl. een van de hoofdstammen der oude Grieken; – **æólisch,** adj. winderig, stormachtig; – æ o l i s c h e t o o n a a r d, 9de en 10de kerktoon van a tot a; – n. een der drie grieksche hoofddialecten; – **æolodikon** of **æolion,** n. door R e i c h uitgevonden instrument, dat als een klavier bespeeld wordt; – **æolomelodicon** n. of *chorālĕon*, verbeterd æolodicon; – **æolopantalon,** combinatie van het voorgaande instrument met eene pianoforte.

Æōn, m. gr. (*aiōn*) lange tijdduur, eeuw, leeftijd; wereldbestuur; ook een kwaaddoend (Demiurgos) en een goeddoend wezen (Christus), naar de leer der gnostieken; – **æōnen,** pl. onmetelijke tijdruimten, eeuwigheden; bijbelsch ook: rijk der geesten; – **æoniën,** pl. of **æōnische feesten,** eeuwf., jubelfeesten.

Æora, f. gr. tooneelmachine om iets zwevend te houden.

Æpyórnis, m. gr. (*aipus*, hoog, *ornis*, vogel), groote voorwereldlijke vogel, op Madagascar gevonden.

aequa.... z. ond. *aequus*.

æquaal, adj. lat. (*aequālis, e*) gelijk, evenredig, evenzoo; – **æquāles,** m. pl. tijdgenooten; –

æqualia, n. pl. gelijke grootheden; – **æqualiteit,** f. (lat. *aequalĭtas*) gelijkheid, billijkheid.

Æquanimiteit, f. lat. (*aequanimĭtas*, van *aequus* en *animus*, z. ald.) gelijkmoedigheid; zielerust.

Æquātie (spr. *t=ts*), f. lat. (*aequatĭo*, van *aequāre*, gelijkmaken, v. *aequus*, z. ald.) gelijkmaking, evening; Math. vergelijking; – **æquatie-uurwerk,** n. uurwerk ter bepaling van den waren en middelbaren zonnetijd; – **æquātor,** m. gelijkmaker; evenaar, evennachtslinie; – **æquatoriaal-projectie,** z. projectie; – **æquatoriaal-sector,** m. lijn, die den evennaar doorsnijdt.

æqueeren, lat. (*aequare*) gelijk maken, gelijk zijn.

æquidistánt, adj. lat. (*aequi-distans*) op gelijken afstand, even ver verwijderd; – **æquidistánte,** f. Math., lijn, die in alle punten gelijken afstand van eene andere heeft, z. v. a. parallel.

Æquilatĕrum, n. lat. (v. *aequus*, en *latus*, z. ald.) gelijkzijdige figuur, inz. zulk een driehoek; – **æquilateraal,** adj. gelijkzijdig.

Æquilibrium, n. lat. (v. *aequus*, z. ald., en *libra*, gewicht, weegschaal) evenwicht; – **æquilibríst,** m. nw. lat., die het evenwicht weet te houden, koorddanser; – **æquilibrísme,** n. evenwichtsleer; – **æquilibriteit,** f. evenwicht.

æquimanisch, lat. gelijkhandig.

Æquinoctium (spr. *t=s*), n., **æquinox,** f. lat. (v. *aequus* en *nox*, z. ald.) nachtevening, tijd, waarop dag en nacht even lang zijn: lente- en herfst-æquinox; – **æquinoctiaal,** (spr. *t=ts*), adj. wat tot de dag- en nachtevening behoort, b.v. æquinoctiaalcirkel, cirkel aan sommige uurwerken, ter aanduiding van den waren zonnetijd; – æquinoctiaal-linie, z. v. a. æquator; – æquinoctiaal-stormen, stormen ten tijde van den æquinox; – æquinoctiaal-zonnewijzer, zonnewijzer, die overal op aarde bruikbaar is.

æquipareeren, lat. (*aequiparāre*, v. *aequipar*, volkomen gelijk) gelijkmaken; – **æquiparātie** (sp. *t=ts*), f. gelijkmaking, effening,

æquipollént, adj. lat. (*aequipóllens*, v. *aequus*, z. ald., en *pollēre*, vermogen) gelijkgeldend, v. gelijke beteekenis, b. v. zulke woorden; – **æquipolléntie** (spr. *t=ts*) f. nw. lat., gelijkgeldendheid, geheele overeenkomst van beteekenis.

Æquipondium, n. lat. (van *aequus*, z. ald., *pondus*, gewicht), evenwicht, tegenwicht.

Æquiteit, f. lat. (*aequitas*; van *aequus*, z. a.) billijkheid.

æquivaleeren, nw. lat. (*aequi-valēre*) even veel gelden, gelijke waarde hebben; – **æquivalént,** n. gelijke waarde, hetzij aan geld of aan andere zaken; schadeloosstelling, vergoeding; Chem. getallen, die de gewichtsverhouding van stoffen of lichamen uitdrukken; adj. gelijkwaardig; – **æquivaléntie,** (spr. *t=ts*), f. gelijkwaardigheid; – **æquivalentie-pariteit,** gelijkheid van de waarde der munten en wisselprijzen tusschen twee handelsplaatsen.

æquivók (spr. *ekiwók'*, fr. *équivoque*, v. h. lat. *aequivŏcus, a, um*; v. *aequus* en *vox*, z. ald.) dubbelzinnig, twijfelachtig; verdacht; onzedelijk; subst.: n. dubbelzinnigheid; onzedelijke taal; woordenspel; – *aequivoca generatio*, voortteling zonder bevruchting uit anorganische stoffen; – **æquivŏca,** pl. gelijkluidende woorden, woorden van meer dan éene beteekenis; dubbelzinnigheden; – **æquivocātie,** (spr. *t=ts*), f. nw. lat., dubbelzinnigheid.

aequo animo, z. onder *aequus*.

Æquor, n. lat. oppervlakte der zee.

aequus, a, um, lat., gelijk, even, billijk, rechtmatig; – *aequa lanx*, lat., gelijke schaal; strikte gerechtigheid; – *aequā lance*, met gelijke schaal; onpartijdig; – *aequo anĭmo*, gelijkmoedig, met zielerust; – *aequum et bonum*, recht en billijk; – *ex aequo et bono* of *pro aequo et bono*, naar recht en billijkheid.

Aër, m. lat. en gr., lucht; – **aëraat,** n. nw. lat. Chem. koolzuur water; – **aëratie,** f. luchtvorming; – **aërdāten,** pl. luchtgeesten van Paracelsus en zijnen aanhang; – **aëreeren,** toelaten van lucht b. v. in het kunstmatig oxydatiebed voor afvoer van vuil; – **aërifórm,** adj. nw. lat., luchtvormig, luchtaardig; – **aërisch,** adj. luchtvormig; – **aërificeren,** in lucht veranderen; – **aërobaat,** m. luchtspringer, koorddanser; haarkloover, vitter, betweter; – **aëroben,** pl. bacteriën, die in zuurstofhoudende lucht moeten leven, zie anaëroben; – **aërobombe,** f. luchtballon met daaraan bevestigde bom; – **aëroklinoscoop,** f. toestel voor stormseinen; – **aëroclub,** f. vereeniging luchtreizigers; – **aërodensimeter,** m. luchtdichtheidsmeter; – **aërodiaphonometer,** m. luchtdoorzichtigheidsmeter; – **aërodiaphthoroskoop,** f. instrument om de zuiverheid der lucht te onderzoeken; – **aërodúctor,** m. luchttoevoerder (instrument bij verlossingen); – **aërodroóm,** n. vliegterrein; – **aërodynamika,** f. gr., leer van de kracht, de drukking der lucht; – **aërogeengas,** luchtgas, bereid uit gasoline (gasolie); – **aërognosie,** f. luchtkunde; – **aërographie,** f. luchtbeschrijving; – **aëroklinoskóop,** f. stormsignaal; – **aëroleptyntēr,** en **aërotanyster,** m. luchtverdunner, luchtpomp; – **aërolíthen,** pl. luchtsteenen, uit de lucht gevallen steenen; – **aërologie,** f. luchtleer, luchtkunde; – **aëromantie** (spr. *t=ts*), f. voorspelling of waarzeggerij uit de gesteldheid der lucht; – **aëromechanica,** f. z. v. a. pneumatika, z. a.; – **aërométl,** n., z. v. a. manna z. a.; – **aërometer,** m. luchtmeter; – **aërometrie,** f. luchtmeetkunde, luchtmeting, luchtkunde; – **aëromorphósen,** pl. wijzigingen in de organen van dieren of planten door het leven in de lucht in plaats van in 't water; – **aëromótor,** m. motor aan een vliegmachine; – **aëronef,** f. luchtschip (naam door Santos-Dumont aan zijn vliegmachine gegeven); – **aëronaut,** m. luchtschipper, luchtvaarder; – **aëronautika,** f. luchtvaartkunst, kunst om in en door de lucht te varen; – **aërophaan,** doorschijnend als lucht; – **aërophobie,** f. luchtvrees, luchtschuwheid, vrees voor de open, koude lucht; – **aërophonisch,** adj. de lucht door-

klinkend; – **aërophoón,** f. toestel ter vermeerdering van de draagwijdte der menschel. stem; – **aërophoor,** m. luchtbrenger; toestel om onderwater of in vergiftige lucht adem te kunnen halen; – **aërophórisch,** adj. luchtbevattend; – **aërophyten,** pl. in de lucht verspreide kleine plantenlichaampjes door P a s t e u r ontdekt; – **aëroplan(e),** m.en f. vliegmachine, vliegtuig, eigenl. *luchtzwever*; – **aërōsis,** f. luchting, verdunning van het bloed; – **aërosfeer,** f. luchthulsel om den aardbol; – **aëroskopie,** f. luchtwaarneming; – **aërostaat,** m. of **aërostátische machine,** f. luchtballon, luchtschip; fig. windbuil; – a ë r o s t a t i s c h e p r o e v e n; proeven om in de lucht te zweven; – **aërostatĭka,** f. leer van het evenwicht der gassen, kunst om in de lucht te zweven; – **aërostatie,** f. zweven in de lucht, luchtreis; – **aërostátische pers,** f. toestel om door verdunde lucht iets uit andere lichamen te trekken; – **aërostationist,** m. luchtzwever, luchtreiziger; – **aërostiërs,** m. pl. fr. (spr. *-rostié*), luchtschippers, zij, die zich van een luchtballon bedienen, vooral in tijd van oorlog; – **aërotaxis,** zich kunnen voortbewegen in de richting van het door het organisme gewilde zuurstofgehalte; – **aërotherapie,** f. behandeling door lucht, luchtkuur; – **aërotherm,** m. met warme luchtverhitte oven of haard; – **aërothorax,** m. luchtontwikkeling in de borstholte; – **aërotŏnon,** n. gr., windboog, schietwerktuig, waarmee de pijlen door de kracht der lucht worden voortgedreven; – **aërotonométer,** m. toestel, in 1872 uitgevonden, om te meten de spanning, waaronder zuurstof en koolzuur in het bloed zijn opgelost; – **aërotropísme,** n. zich wenden van plantendeelen in de richting van zuurstofrijke lucht.; – **aëroxerótēs,** f. droogheid der lucht; – **aërozoïsch,** adj. de lucht noodig hebbende om te leven.

Æra, lat. *aera*, f. jaar- of tijdrekening, wijze v. jaartelling van een bepaald tijdstip af.

Ærarium, n. lat. (v. *aes*, gen. *aeris*, erts, metaal, geld) staatskas in het oude Rome; schat kamer, kas van land, stad of kerk; – **aerárisch,** adj. wat de schatkist betreft.

Aërdaten, aërifórm, aërobaat, enz., z. ond. *ær. aere perennius*, lat. duurzamer dan brons.

Ærūgo, f. lat. koperroest, groenspaan; – *ær. nobilis*, edele roest, platina; – *ær. plumbi*, loodwit; – *ær. scissilis*, zwavelgroen; – **aerugineeren,** metaal kunstmatig met groenspaan overdekken; – **æruginëus,** adj. kopergroen.

Æs, gen. **æris,** n. lat. erts, brons, geld; – *aes alienum* (vreemd geld), schulden; – *aes caldārium, campanum*, klokspijs; – *aes (comb)-ústum*, gebrand koper, kunstmatig verkregen zwavelkoper; – *aes confessum*, voor het gerecht erkende schuld; – *aes flavum*, galmeikoper; – *aes hepatizon*, leverkoper; – *aes pyropum*, gaskoper; – *aes signatum*, stuk erts met het gewichtsteeken (in het oude Rome); – *aes resignatum*, als strafgeld ingehouden gedeelte der soldij; – *aes viride*, groenspaan.

Æschynánthus, m. (v. h. gr. *aischunein*, misvormen, en *ánthos*, bloesem, bloem, met zinspeling op den zonderlingen vorm der bloemkroon) Bot. een schoon pronkgewas uit Oostindië; – **aeschynomenen** gr. (*aischunomai* = ik schaam mij), plantenfamilie, welker bladeren bij aanraking tegen elkaar gaan staan o. a. 't kruidje-roer-mij-niet.

Æsculanus, m. lat. Romeinsche god der koperen munten.

Æsculapĭus, m. lat., of gr. **Asklēpios,** bij verk. **Æskulaap,** E s k u l a a p, Myth. god der geneeskunst, zoon van A p o l l o; fig. een geneesheer, arts; – **Asklepiáden,** m. pl. zonen, nakomelingen of priesters van Æsculapius.

Æsculus, f. lat., paardenkastanje; – **æsculine,** f. Chem. in die kastanjes aanwezig plantenzout (alkaloïde).

Æsōpus, m. lat. (gr. *Aisōpos*), geestige, gebochelde slaaf uit Phrygië, in de 6e eeuw na Chr., dien men voor den schepper der dierenfabelen houdt, welke naar hem **æsopische fabelen** geheeten worden (vgl. f a b e l).

Æsthēsis, f. gr. (*aisthēsis*, v n *aisthánesthai*, gewaarworden, waarnemen) gevoel, gevoelvermogen; – **æstheriën,** pl. de zintuigen; – **aesthesiométer,** m. werktuig, door Griesbach ± 1895 uitgevonden, waardoor de afstand bepaald wordt, waarop twee op de huid aangebrachte indrukken ook als twee gescheiden indrukken gevoeld worden. Die afstand is de drempelwaarde voor het ruimte-voelen, die hoofdzaak is bij de psycho-physiologische methode van Griesbach ter meting van de vermoeienis; – **æstheterium,** n. gevoels-, gewaarwordings-vermogen; – **æsthetick, æsthetĭka,** f. (van het gr. *aisthetikós*, tot gevoelen geschikt) eig. leer van het gevoel en den smaak; wetenschap van het schoone en de kunst, schoonheidsleer; – t r a n s c e n d e n t a l e æ s t h e t i c a, bovenzinnelijke schoonheidsleer, leer der begrippen van ruimte en tijd; – **æstheticus,** m. leeraar in den goeden smaak; – **æsthētisch,** adj. wat tot de leer van gevoel en smaak behoort; smaakvol, schoon; – æ s t h ē t i s c h g e v o e l, kunstzin, schoonheidszin, smaak.

æstimeeren, lat. (*æstimāre*) schatten, waardeeren, hoogachten; – **æstimātie** (spr. *t=ts*), f. schatting, prijswaardeering; achting; – **æstimātor,** m. schatter, waardebepaler; – *aestimator litis*, die de waarde van de rechtszaak bepaalt of schat; – *aestimatoria actio*, f. rechtszaak van schatting of waardebepaling.

Æstivaliën, pl. mid. lat. (*aestivalia*, van het lat. *aestivālis, e*, tot den zomer behoorende) zomerschoenen, zomerlaarzen (later verminkt tot *stivalia* en van daar ons s t e v e l, duitsch *Stiefel*); – **æstivātie** (spr. *t=ts*), f. nw. lat. Bot. knoppentijd; ligging der bloembladeren voor ontluiking; – **æstiveeren,** den zomer doorbrengen.

Æstuarium, m. lat. 1). verwijding aan den mond van een rivier, vooral in Z. Rusland; 2). Med. zweetkast.

Ætacisme, z. e t a c i s m e.

Ætas, f. lat., leeftijd, menschenouderdom; — *aet. canōnica*, de voor een kerkelijk ambt vereischte leeftijd; – *aet. legitĭma*, door de wet

vereischte jaren; – *aet. minor*, minderjarigheid; – *aet. pubertātis*, manbaarheidsleeftijd; – *aet pupillāris*, minderjarigheid; – *aet. virīlis*, mannelijke jaren, mannelijke leeftijd; – *aet. senīlis*, ouderdom, grijsheid; – *aetātis suae*, van zijnen leeftijd.

aetérnus, a. um, lat., eeuwig; – *in aeternum*, voor eeuwig, in eeuwigheid; – *aeternum vale*, eeuwig vaarwel; – **æterneeren,** lat. (*aeternāre*) of **æterniseeren,** fr. (*éterniser*) vereeuwigen; – **æterniteit,** f. eeuwigheid.

Æthal, n. vettige massa uit walschot of spermaceti; – **æthalolie,** f. vluchtige olie uit æthal; – **aethálium,** n. vruchtlichaam van den runbloesem, een zwam, die op vochtige run leeft.

Æther, m. lat. (van 't gr. *aithēr*) hoogere, reinere lucht, bovenlucht; lichtstof; middenstof, die de ruimte opvult; alomtegenwoordig medium, Chem. zeer fijne, doorzichtige, vluchtige vloeistof uit alcohol verkregen van hoogst doordringenden reuk en smaak, b. v. v i t r i o o l-æ t h e r; – *aether acetĭcus*, azijnether; – *aether muriatĭcus*, zoutether; – *aether sulphurĭcus*, zwavelether; – *aether cum spiritu*, ether met spiritus, Hoffmann's druppels; – *aether terebinthinátus*, terpentijnether, Durande's galsteendruppels; – **ætherine,** f. wijnoliekamfer, een koolwaterstof volgens de voorstelling van eenige scheikundigen de grondstof van ether; – **ætherisch,** adj. etherachtig; tot de bovenlucht behoorende; hemelsch, zuiver, rein; – **ætheriseeren,** Med. dampen van zuivere zwavelæther met een bijmengsel van dampkringslucht laten inzuigen, om de gevoelszenuwen tijdelijk te verlammen en voor pijn ongevoelig te maken; – **ætherisatie,** f. (spr. *-tsie*) inzuigen van zwavelether; – **æthyl,** n. gr. Chem. de grondstof der etherverbindingen of alkoholische vloeistoffen.

Æthiops, m. gr. (*Aithiops*, eig. mensch met verbrand of bruin gezicht, van *aithein*, verbranden, en *ōps*, gezicht), pl. **Æthiopiërs,** mooren, negers, enz., de inboorlingen van Æ t h i o p i e in Afrika; ook als pharm. term: moor, b. v. *aethĭops antimoniālis*, spiesglansmoor; *aeth. cupri*, kopermoor; *aeth. martiālis*, ijzermoor enz.

Æthrioskoop, f. gr. (van *aithria*, heldere hemel, vrije lucht) zeer gevoelige warmtemeter (t h e r m o s k o o p), die den graad der warmtestraling tegen den helderen hemel of de koude straling daarvan aanduidt.

Aethusa, f. Bot. dolkruid, kleine scheerling.

Æthyl, z. ond. Æ t h e r.

Aetiānen, m. pl. Christensecte, die den Zoon eene geheel andere natuur dan den Vader toekende.

Aëtiet, m. gr. (v. *aëtós*, m. adelaar) adelaarsteen, klappersteen, welken de Ouden als behoedmiddel tegen vele onheilen droegen; – **aëtoom,** n. gr. (*aëtōma*) Arch. gevel.

Ætiologie, f. gr. (*aitiologia*, van *aitia*, oorzaak) aanwijzing der oorzaak of reden: Med. leer van de oorzaken der ziekten, z. p a t h o l o g i e.

Aevia, verminking van hallelu-jah, in oude kerkgezangen.

à faire, fr. te maken, d. i. ik neem aan den bal te maken (in 't biljartspel); iemand *à faire* nemen, onder handen nemen, berispen, terechtzetten.

Afd., afkorting voor a f d e e l i n g.

afebriel, adj. zonder koorts, koortsvrij.

affābel, lat. (*affabĭlis*, v. *affāri*, aanspreken) spraakzaam, vriendelijk, innemend, enz.; – *affabĭle*, it. Muz. liefelijk, aangenaam; – **affabiliteit,** f. lat. (*affabilĭtas*) spraakzaamheid, minzaamheid, innemendheid.

Affabulātie (spr. *t=ts*), f. lat. (van *ad* en *fabulatio*) laatste gedeelte eener fabel, 't welk hare zedeleer bevat.

affadeeren, fr. (*affadir*, van *fade*) laf of smakeloos maken, doen tegenstaan.

Affaire, f. fr. (ontstaan uit *à faire*, te doen: *chose qui est à faire*) [zaak, aangelegenheid; bezigheid, verrichting, handelsbedrijf, winkelzaak; voorval, gevecht, schermutseling; rechtshandel, geding; – *affaire d'amour* (spr. – *damóér*) liefdehandel, minnarij; – *affaire de coeur* (spr. *-keur*) zaak van het hart, liefdezaak; – *affaire d'honneur* (spr. *-doneur*) zaak van eer, tweegevecht; – g e a f f a i r e e r d z ij n (fr. *affairé*) druk bezig zijn; den bedrijvige spelen.

affameeren, fr. (*affamer*) uithongeren; – **affameur,** m. die hongersnood sticht, gebrek aan levensmiddelen veroorzaakt; – g e a f f a m e e r d, fr. (*affamé*) uitgehongerd.

Affaniën, pl. lat. (*affanĭae*) potsen, grillen, ijdel gesnap.

Affánno, m. ital., angst, weemoed; – **affannáto,** weemoedig; – **con affanno,** met hartstocht, met weemoed.

affătim, lat., rijkelijk, in overvloed.

affatomeeren of **affatimeeren,** mid. lat. (*affatimīre*, waarsch. van duitschen oorsprong, vgl. nedl. *vadem* eng. *fathom*, omvatting) door middel van handoplegging in bezit nemen (weleer eene rechterlijk symbolische verrichting bij overdracht van eigendom); – **affatomie,** f. deze wijze of vorm van verwerving.

Afféct, n. lat. (*afféctus, v. afficĕre*, z. a f f i c e e r e n) levendige gemoedsbeweging, opwelling, spanning; hartstocht; soms ook warmte, vuur; ontroering, innigheid; – **afféctie,** f. lat. (*affectĭo*) gemoedsstemming, inz. de genegenheid, gunst, neiging; Med. elke indruk op het lichaam, inz. eene ziekelijke gewaarwording; – g e a f f e c t i o n e e r d, nw. lat. (fr. *affectionné*), welwillend, genegen, gunstig, van harte toegedaan; – **affectief,** adj. aangrijpend; – **affectueus,** (nw. lat. *affectuōsus*, fr. *affectueux*) vol neiging of genegenheid, liefdevol; – **affectuositeit,** (spr. *-zi-*)f. nw. lat. liefdevolle neiging, hartelijkheid.

affecteeren, lat. (*affectāre*, fr. *affecter*) zich gekunsteld, gemaakt, gedwongen gedragen; voorgeven, den schijn aannemen, veinzen; – g e a f f e c t e e r d, gemaakt, gekunsteld; – **affectātie** (spr. *tie=tsie*), f. gemaaktheid, ge-

dwongenheid; schijngevoeligheid; – *affectiōnis pretium*, n. liefdesgeschenkje.

affectueus, affectuositeit, z. ond. a f f e c t.

affermeeren, ital. (*affermāre*) z. a f f i r m e e r e n.

affettuōso of *con affétto*, it. Muz. (vgl. a f f e c t u e u s) hartstochtelijk, met gevoel, warmte, aandoening; – *affettuosissímo* en *affettuosissaménte*, hoogst gevoelig, zeer aandoenlijk.

affibuleeren, nw. lat. (*affibulāre*, van 't lat. *fibŭla*, gesp) aanhechten, vastmaken; — **affibulātie** (spr. *t=ts*), f. aanhechting, aangesping.

afficeeren, lat. (*afficĕre*) aangrijpen, roeren, bewegen, bedroeven, indruk maken.

afficheeren (spr. *ch=sj*), fr. (*afficher*) aanplakken, aanslaan, b. v. eene bekendmaking; fig. met iets pronken, pralen; — **affiche,** f. fr. (spr. *afi-sj'*), of **affictie** (spr. *t=ts*), f. nw. lat. aangeplakt bericht of bevel; toegevoegd blad tot naricht; rolverdeeling, programma van een tooneelvoorstelling of concert; – *les petites affiches*, een advertentieblad te Parijs; – **affichéûr,** m. fr. aanplakker.

Affidaat, m. mid. lat. (*affidātus*, v. *affidāre*, beloven, zich tot iets verplichten, van het lat. *fides*, trouw) beleende, leenman; – **affidātie** (spr. *t=ts*), f. wederzijdsche verplichting, verdrag; – **affidavit,** n. eng. (spr. *effidévit*) schriftelijk bezworen verklaring, verzekering onder eede, in Engeland; – een g e a f f i d e e r d e, een vertrouweling, iemand die te vertrouwen is.

affigeeren, lat. (*affigĕre*), aanhechten, aanslaan, aanplakken; – *affigéndum*, lat., aan te slaan, aan te plakken; – *affixum*, n. toevoegsel, een bijgevoegde uitgang of letter van een woord; ook aanplakbiljet; – pl. **affíxa,** aanhangsels, toevoegsels; Jur. alles wat aard-, muur-, hand-, spijker- en nagelvast is; – *affixio et refixio*, f. aanhechting en afneming.

affiliëeren, mid. lat. (*affiliāre*, van *filius*, zoon) als kind aannemen; als zoon of dochter (g e a f f i l i ë e r d e) van eene orde of een klooster aanzien, opnemen, of de voorrechten eener orde deelachtig maken; – g e a f f i l i e e r d e l o g e, (vrijmetselaars-) loge, die zich bij eene grootere aansluit; – g e a f f i l i e e r d e g e n o o t s c h a p p e n, zustervereenigingen welke onder gemeenschappelijke leiding staan; – **affiliātie** (spr. *t=ts*), f. aanneming als kind, ook als lid van een genootschap, van eene orde, van eene vrijmetselaarsloge, zonder de gewone formaliteiten of inwijding.

affineeren, fr. (*affiner*, v. *fin*, fijn) louteren, fijn maken, zuiveren; afdrijven (van metalen); – **affinage,** f. fr. (spr.*-ná-zj'*), loutering, zuivering, afdrijving der edele ertsen, zuivering der suiker, enz.; de plaats dier loutering; – **affineerwater,** n. etswater; – **affinerie,** f. werkplaats waar men ijzerdraad trekt of ijzer zuivert; opgerold ijzer of ijzerdraad ter verwerking; drijfhaard, frischhaard.

affingeeren, lat. (*affingĕre*, vgl. f i n g e e r e n) verkeerdelijk toeschrijven, aandichten.

affinis, lat. verwant; – **affiniteit,** f. verwantschap, zwagerschap; maagschap; overeenkomst, samenhang; Chem. keurverwantschap, aantrekking, die bij aanraking van twee verschillende stoffen plaats heeft; elektrische affiniteit is de elektrische aantrekking tusschen de verschillende atomen; zoo is dus affiniteit de verbindingskracht, die arbeid kan verrichten.

Affíon, n. met ambra en saffraan bereid opium, een middel om den moed op te wekken, z. v. a. o p i u m (z. a.).

affirmeeren, lat. (*affirmāre*, vgl. f e r m) bevestigen, beamen, beweren, bekrachtigen; – *affirmándo*, beamend, toestemmend; – **affirmātie,** (spr. *t=ts*), f. lat. (*affirmatĭo*) bevestiging, bekrachtiging; – **affirmatief,** adj. nw. lat., bevestigend, beamend, bekrachtigend; – **affirmatíve,** f. bevestigende, toestemmende meening.

affixum, *affixa*, enz., z. ond. a f f i g e e r e n.

affligeeren, lat. (*affligĕre*) bedroeven, neèrslachtig maken, kommer aandoen; – **afflíctie,** (spr. *t=ts*), f. droefenis, neèrslachtigheid, kommer, lijden, hartzeer; – *afflitto*, it. (spr. *-fli-to*) bedroefd; – *con afflizióne*, it. (spr. *z=tz*) Muz. weemoedig, smartelijk.

afflueeren, lat. (*affluĕre*) toevloeien, toestroomen; – **affluéntie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*affluentĭa*) de toevloed, toeloop der volksmenigte.

Affodil, a s p h o d i l, m. gr. (*asphódĕlos*) Bot. soort van lelieachtig gewas met knolvormigen wortel, die sappig, bitter en scherp is; slaaplelie, z. a s p h o d e l u s, (B i l d e r d ij k heeft een zijner dichtwerken naar die plant a f f o d i l l e n genoemd); – **affodil-lelie,** f. slaaplelie, eene leliesoort, welker geur slaperig maakt; – **gele affodil** (*Asphodĕlus lutĕus*) goudwortel, goudkruid, de plant, die, volgens de gr. Mythologie (bij Homerus), de velden der onderwereld versierde en voor eene spijs der dooden werd gehouden.

Afformātie (spr. *t=ts*), f. nw. lat. (van 't lat. *ad* en *formare*, vormen) in de hebr. spraakkunst: de vorming van de persoonsvormen van het werkwoord door aanhanging van de afgekorte voornaamwoorden.

Affrétement, n. (spr. *-máñ*) fr. (v. *fret* = vracht) Kmt. bevrachting; vracht; vervoerloon.

affrettándo, *affrettóso*, it. Muz. met spoed voor te dragen.

affreux, fr. (spr. *afreu*) of **affreus** (van het oud-fr. *afre*, schrik, en dit van 't oudd. *eivar*, *eipar*, scherp, bitter) schrikkelijk, afschuwelijk, ontzettend, verschrikkelijk, leelijk, ongehoord.

affriandeeren (spr. *afriañd-*), fr. (*affriander*, van *friand*, z. a.) verwennen, verlekkeren; aanlokken.

affricáta, nam. littera (letter) lat. verbinding van een ontploffingsletter met een homorgane schuringsletter, gelijk het hgd. die kent: pf (z=ts) en het zwitsersch: kx.

affrioleeren, fr. (*affrioler*) lokken, aanlokken, verlekkeren; door mooie praatjes om den tuin leiden.

Affrónt, n. fr. (spr. *afrón*, van het lat. *ad*

frontem, in het aangezicht) openlijk aangedane hoon, beschimping, beleediging, eerroof; – **affronteeren,** fr. (*affronter*) het hoofd bieden, trotseeren, stout onder de oogen treden; hoonen, beschimpen, smaden, grof beleedigen.

Affuit, f. fr. (*affût*, v. h. lat. *fustis*,) hout, stok, onderstel van het grof geschut, roopaard, rolpaard; – **affutáge** (spr. *g=zj*), affuitwerk, het stellen van geschut; – **affuteeren** (fr. *affuter*), het geschut stellen, op de rolpaarden leggen, in gereedheid brengen om gelost te kunnen worden.

affúnde! lat. (v. *affundĕre*, bijgieten) op recepten: giet er op of bij! – **affúsie** (spr. *-zie*), f. nw. lat. opgietsel.

Affutage, affuteeren, z. ond. a f f u i t.

Afikomen, hebr-gr. (gr. *epi koomon* = na 't feest), stuk van het paaschbrood bij het joodsche seiderfeest (z.a.), dat het laatst gegeten wordt en gedeeltelijk van jaar tot jaar wordt bewaard.

afl., afkorting v. a f l e v e r i n g.

à fond, fr. zie fond.

à fortiōri, lat. met des te meer reden.

à forfait fr. (spr. *a forfè*) in eens, bij den hoop, voetstoots.

afpareeren, ned. fr. (vergelijk p a r e e r e n 1) afweren, ter zijde wenden, onschadelijk maken.

afpatrouilleeren, ned. fr. (spr. *-troeljeeren*; vgl. p a t r o u i l l e) landstreek, bosch en dergel. door uitgezonden soldaten doen onderzoeken.

Afrancesádos, m. pl. sp. aanhangers van Frankrijk in Spanje onder Napoleon I., z. v. a. j o s e f i n o s.

Afrikaander, m. blanke bewoner van Z. Afrika, die er geboren is.

Afrīcus (scil. *ventus*), m. lat., zuidwestenwind.

Afterdinner, eng. fijne sigaar of chocola na den eten.

Afternoon, eng. soort bonbons; – *a. tea*, thee, in den namiddag, voor den eten gedronken.

Ag., Chem. verk. v. *argentum*, n. zilver.

Aga of a g h a, m. turk. (*aghâ*, eig. hoofd, overste) bij de Turken heer, aanvoerder, bevelhebber; – b. v. a g a der Janitsaren; – k i s l á r-a g a, vrouwenopziener; – a g a b a b i s a a d e t, eerste opziener der odalisken; – **agalik,** n. gebied van een aga.

Agaat, m. (van 't gr. *achátēs*) steen, dien men tot de halve edelgesteenten rekent en vooral in Z. Amerika, Indië, Italië en Duitschland wordt gevonden; – **agatiseeren,** (spr. *s=z*) agaatkleur geven.

agaceeren, fr. (*agacer*, van 't oudhoogd. *hazjan*, aanhitsen) tergen, gaande maken, lokken; – **agacerie,** f. verliefde aanlokking eener vrouw, terging.

Agalaktīe (spr. *t=s*) of **agalaxīe** f. gr. (van *a* priv. en *gala*, genit. *galaktos*, melk) Med. gebrek aan melk in de moederborsten.

Agallochum of – **che** n. hout, reukhout, paradijshout uit O.-Indië.

Agálma, n. gr. (*ágalma*, sieraad, opschik, beeld) het afdruksel van een zegel; grafteeken; – **agalmatolíth,** m. (van *ágalma*, en *lithos*, steen) beeldsteen, Chineesche speksteen, zie ond. p a g a d i e t.

Agamémnon, gr. mansn.: de zeer standvastige (naam van den koning van Mycenæ, die de Grieken voor Troje aanvoerde).

Agami, m. moerasvogel in Zuid-Amerika, om zijn geluid ook t r o m p e t, t r o m p e t-v o g e l genoemd.

Agamīe, f. gr. (van *a* priv. en *gamein*, huwen) echteloosheid; Bot. z. v. a. k r y p t o g a-m i e, z. ald.; – **agámisch,** echteloos; ook z. v. a. k r y p t o g a m i s c h; – **agamíst,** m. ongehuwde, oude vrijer.

Aganíppe, f. gr. bron op den muzenberg Helikon, door den hoefslag van Apollo's gevleugeld paard Pegasus ontstaan; – **Aganippíden,** f. pl. bijnaam der 9 muzen of zanggodinnen.

Agapánthus, m. gr. (van *agapē*, liefde, en *ánthos*, n. bloem) sierlelie, zekere plantensoort; inz. eene soort met schoone groote bloemschermen (*Agapanthus umbellātus*).

Agápen, f. pl. gr. (*agápai*, van *agapē*, f. liefde, liefdebetoon) liefdemalen bij de eerste christenen ter gedachtenis van Jezus' laatste avondmaal met zijne discipelen en tot betuiging van de algemeene broederliefde; – **agapeeten,** m. pl. beminden, geliefden, een vrouwengezelschap bij de eerste christenen; ook mannelijke geestelijken, die voorgaven in kuischheid met de vrouwen te leven.

Agar-agar, f. mal. Bot. een roodwier, zeedruiven, jav. zeegras (*Gracilaria lichenoïdes* of *Plocaria candida*). De agar-agar, die als voedingsmaterieel van bakteriën gebezigd wordt, komt van de Euchema spinōsum, vooral uit China en Japan.

Agarícus, m. nw. lat. (van gr. *agarikón*) bladpaddenstoel, eene zwamsoort, waartoe de vergiftige vliegenzwam (*A. muscarius*) behoort; – *agaricĭa*, f. bladkoraal.

Agasch of **Agatsch,** n. turk. turksche mijl, z. v. a. b e r r i.

agástrisch, gr. (van *a* priv. en *gastēr*, buik), zonder maag, zonder darmkanaal.

Agătha, gr. (*agathē*, van *agathós*, goed), vrouwenn.: de goede, goedaardige, verk. A a g t, A a g j e; – **agathodæmon,** m. gr. goede geest, in tegenoverst. van k a d o d æ m o n, kwade geest; – **agathŏkles,** mansn.: die te goeder faam staat; – **agathologīe,** f. gr. leer van het hoogste goed.

Agathis, m. gr. (*draad*) naaldboomensoort in Australië, N.-Zeeland, enz.

Agati-baschi, m. (spr. *-sji*) perz. opperhofmeester.

agatiseeren, z. ond. a g a a t.

à gauche, z. *gauche*.

Agăvus, m. gr. (van *agauós*, edel, roemrijk) mansn.: edele, beroemde; – **Agāve,** f. vrouwenn.: edele, beroemde; ook: op de aloë gelijkende amerikaansche plant, die zelden bij ons bloeit, pracht-aloë; amerikaansche aloë; – **agave-vezels,** Cuba- of aloëhennep.

ageeren, lat. (*agĕre*) handelen, verrichten; zich houden of aanstellen; spelen, voorstellen als tooneelspeler; – tegen iemand ageeren, hem gerechtelijk aanklagen, vgl. actie.

Agénde, agénda, f. (van het lat. pl. *agenda*, eig. te verrichten zaken, van *agĕre*, handelen, z. ageeren) altaar- of kerkhandboek, verzameling van formulieren, gezangen, gebeden bij bijzondere plechtigheden; Kmt. aanteekenboek, zakboek; lijst van hetgeen te verrichten is in eene vergadering, punten van beschrijving; – *agende annuel*, fr. (spr. *azjáñd'*–) lijst van het voornaamste, dat te Parijs op bepaalde dagen te zien is; – *ágens*, werkend middel, werkende kracht; – **agentïën,** pl. lat. (*agentĭa*) werkende middelen, inz. in de scheikunde; – **agént,** m. nw. lat., zaakbezorger, gevolmachtigde; tusschenpersoon bij allerlei zaken; inz. verzender van koopwaren, iemand wien de leverantie is opgedragen; – *agent de change*, fr. (spr. *–sjáñzj'*) makelaar in wissels; – *agent provocateur*, iemand, die misdrijven (in de politiek) uitlokt, vooral in Rusland; – agent van politie, gerechtsdienaar, diender; – **agentúúr** f. of **agéntschap** n., ambt of kantoor van eenen agent; – **agence Havas,** agentschap te Parijs voor de verschaffing van telegrafische berichten aan couranten.

Agenesïe (spr. *s=z*), f. gr. (van *a* priv. en *genĕsis*, teling) vrouwelijke onvruchtbaarheid, gebrek aan teeldrift.

à genoux, z. *genou*.

Agent, z. onder agende.

age quod agis, lat. (eig. doe wat gij doet) let op hetgeen gij doet, doe één ding tegelijk.

ager, m. lat. akker, veld; – *a. assignātus*, aan particulieren overgedragen staats- of gemeentegrond; – *a. censuālis*, cijnsakker, pachtakker; – *a. decimānus* of *decumānus*, tiend-akker; – *a. emphyteutĭcus*, erfpachtakker; – *a. limitanĕus*, grensakker; – *a. novālis*, braakakker; – *a. parochiālis*, parochie-, gemeenteakker; – *a. privātus*, eigen akker, aan een bijzonder persoon toebehoorend veld; – *a. publĭcus*, gemeenteakker; – *a. restibĭlis*, altijd bezaaide akker; – *a. vectigālis*, cijnsbare grond en bodem.

Agerasïe (spr. *s=z*), f. gr. (van *a* priv. en *gērān*, verouderen) niet verouderen, jong schijnen, nog frissche ouderdom; – **agerăton, ageratum,** n. levensbalsem.

Ageusïe, f. gr. (van *a* priv. en *geuesthai*, proeven) Med. onvermogen om te smaken of te proeven; – **ageustïe,** vasten, nuchter blijven.

Agfa-versterker, m. Phot. verbinding van kalium en kwikrhodanied om te dunne negatieven te versterken;– **agfa-verzwakker,** m. mengsel van ferrizout en natrium hyposulphiet om te dichte negatieven te verzwakken.

Agger, m. (eng. *eager* angels. *egor* = zee) korte rijzing van het water in ebbetijd, bij ons in de zeeuwsche wateren bekend.

aggereeren, lat. (*aggerāre*, van *agger*, hoop, dam, enz.) aan- of ophoopen; – **aggerātie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*aggeratĭo*) ophooping, het opgehoopte; – *aggerátim*, hoopsgewijze.

Aggéstie, f. lat. (*aggestĭo*, v. *aggerĕre*, aan- of bijdragen) aanbrenging, ophoopen.

aggiustaménte, it. (spr. *adzjoest*–) Muz. zeer nauwkeurig, stipt.

agglomereeren, lat. (*agglomerāre*; vgl. glomus) tot een bal, kluwen, klomp vormen; zich ophoopen, grooter worden; dichter bij elkander bouwen (woningen); – **agglomeraat,** n. product van uitwendige aanzetting of ophooping; – **agglomerātie** (spr. *t=ts*), f. nw. lat. opwinding als tot een bal of kluwen; uitwendige aanzetting of ophooping.

agglutineeren, lat. (*agglutināre*; vgl. gluten) aanlijmen, uitwendig verbinden; – **agglutinantĭa** (spr. *tia=tsia*), n. pl. kleefmiddelen, verbindende, samenlijmende geneesmiddelen; – **agglutinātie** (spr. *tie=tsie*), f. nw. lat. aanlijming, vereeniging van de lippen der wonden; aansluiting, verbinding van buiten; Gram. losse toevoeging der vormende deelen aan den wortel van het woord (het tegengestelde van *flexie*); vandaar agglutineerende talen, zulke, waarin de vorming van woorden door agglutinatie geschiedt, b.v. de kaukasische.

aggrandeeren of **agrandeeren,** fr. (*aggrandir*, van *grand*, groot) vergrooten; rijker, aanzienlijker worden; – **aggrandissement,** n. (spr. *agrandi-s'máñ*) vergrooting.

aggratiëeren (spr. *t=ts*), mid. lat. (*aggratiāre*, van *gratĭa*, z. ald.) genade schenken; – *jus aggratiándi*, recht daartoe; – **aggratiātie** (spr. *–tsi-á-tsi*) genadeschenking; – *aggratiatĭo publĭca*, openbare kwijtschelding of verlichting van straf, genadeschenking van den kant des vorsten bij verblijdende landszaken.

aggraveeren, lat. (*aggravāre*) verhoogen, vergrooten; strafwaardig maken, verergeren, verzwaren; – **aggravant,** adj. fr. verzwarend, verergerend; – **aggravātie** (spr. *t =ts*), f. verhooging, verzwaring, b. v. der straf.

aggrediëeren, lat. (*aggrĕdi*) aangrijpen, aanranden, aanvallen; – **aggréssie,** f. lat. (*aggressĭo*) aanval, aanranding; – **aggressief,** adj. en adv. nw. lat. aangrijpend, aanvallend, aanvallenderwijs; – **aggréssor,** m. lat. aanrander, aanvallende partij.

aggregeeren, lat. (*aggregāre*, v. *grex*, kudde, schaar) onjuist ook agreëeren, bijvoegen, toevoegen, bijtellen, verzamelen, in een gezelschap of eene vereeniging opnemen, aan een legercorps toevoegen; – geaggregeerd, toegevoegd; soms ook overtollig; – een geaggregeerde, een toegevoegd persoon, toegevoegd ambtenaar, officier, enz.; – **aggregaat,** n. nw. lat. het opgehoopte, verzameling van gelijksoortige deelen; Bot. zich aaneenvoegen van afzonderlijke individuen tot een individu van hoogere orde; Arith. som van vele getallen; Miner. vereeniging van verscheidene mineralen, kristallen, tot een geheel; – **aggregaatvorm** of **aggregaat-toestand,** Phys. de wijze van verbinding en verplaatsbaarheid der deelen, volgens welke de lichamen in vaste, vloeibare en

gasvormige onderscheiden worden; – **aggregātie** (spr. *t*=*ts*), f. ophooping, bijeenbrenging; ook opneming van iemand in de familie.

Aggréssie, aggressor, z. a g g r e d i e e r e n.

Aggriparel, agiri- of **akoriparel,** f. zeker glazen of steenen sieraad, vooral in Afrika.

Agha, z. a g a.

Aghirlik, n. turk. (v. *aghir*, zwaar, kostbaar) hofgeschenken, die een pasja geeft, als hij een turksche prinses huwt.

agiamento (spr. *adzji*–), ital. gemakkelijk.

agiel, lat. (*agĭlis, e*, van *agĕre*, bewegen, enz., fr. *agile*, spr. *azjiel'*) behendig, vlug, rad; – **agiliteit,** f. (lat. *agilĭtas*) vlugheid, behendigheid, enz.; – *con agilità*, it. (spr. *adzjilità*) Muz. met vlugheid.

Agila-hout, n. soort aloëhout in Nederl.-Indië (*Lignum aloës*).

Agio, m., it. **aggio** (spr. *addzjio*; vermoedelijk van *aggiungĕre* = lat. *adjungĕre*, toevoegen, fr. *ajouter*, vandaar vroeger *agiot*; z. echter ook a i s e) opgeld, meerdere waarde van bankgeld boven kasgeld, van goudgeld boven papieren geld, of van betere of meer gewilde boven slechtere muntsoorten, zoo ook van wissels boven contant geld; – *sopra agio*, buitengewoon opgeld; — **agio conto,** rekening over winst of verlies uit de omzetting van wissels en muntspeciën; – **agiotage,** f. fr. (spr. *táázj'*) spel, dat in alle groote handelssteden gedreven wordt op het rijzen of dalen der effecten door kapitalisten, die ze koopen of verkoopen uit winstbejag; beursspel, speculatie; kunstgrepen in den effecten-handel om de prijzen te doen dalen of rijzen; wisselwoeker, actiehandel; – **agioteur,** m. woekeraar met wissels, actie-handelaar; mensch, niet kiesch in de middelen om geld te winnen; – **agioteeren,** wisselwoeker drijven.

Agrioscoóp, f. gr. toestel tot het voortbrengen van schaduwbeelden.

a giorno, ital. (spr. *g*=*dzj*) als de dag, zoo helder als de dag, b. v. *a giorno* verlichten.

agiteeren, lat. (*agitāre*, fr. *agiter*, spr. *azjité*) bewegen, verontrusten, aandoen; – **agitákel,** n. nw. lat. (*agitacŭlum*) staafje of kolfje tot het omroeren bij chemische præparaten of bij artsenijbereiding; – **agitātie** (spr. *tie*=*tsie*), f. (lat. *agitatĭo*) onrust, gemoedsbeweging; – **agitātor,** m. drijver eener zaak; ook opruier; ook: hooge cylinder, waarin de destillaten van petroleum in groote beroering — vandaar de naam — gebracht en door zwavelzuur gezuiverd worden; – *agitata res*, lat. dikwijls behandelde of besproken zaak; – *agitáto*, it. (spr. *adszjitáto*) of *con agitazióne* (spr. *a-dzjita-tzióne*) Muz. onrustig, woelig, onstuimig.

Agla, niet kerkelijke naam voor God op middeleeuwsche klokken enz.

Aglaia, f., z. G r a t i ë n.

Aglobulisme, n. (*a* priv. en *globus*, korrel) gebrek aan roode bloedlichaampjes in 't bloed.

Aglossīe en **aglossostomie,** f. gr. (v. *a* priv. en *glōssa*, tong) tongeloosheid, ontbreken der tong.

Aglutitie (spr. *tie*=*tsie*), f. gr., lat. (van *a* priv. en *glutīre*, slikken) volstrekt onvermogen om te slikken.

aglyphodont, m. gr. (*a* priv. en *gluphos*, spleet en *odon*, tand), zonder giftbuis in de tanden (v. slangen).

Agmen, n. lat. romeinsch leger op marsch, heertocht.

Agnāten, pl. lat. (*agnāti*) de naaste bloedverwanten van vaderszijde, de mannelijke afstammelingen van denzelfden vader in verschillende liniën (zwaardzijde) in tegenstelling van c o g n a t e n (z. a.); – **agnātie** (spr. *t*=*ts*), f. bloedverwantschap van vaderszijde; – **agnātisch, van** de mannelijke zijde verwant, op mannelijke verwantschap gegrond.

Agnes, Agnēta, f. (van het gr. *hagnós, ē*, **rein,** maagdelijk) kuische, reine.

Agnis, m. ind. myth. (sankr. *agni*, vuur) **de** god des vuurs.

Agnītie, z. a g n o s c e e r e n.

Agnoēten, n. pl. gr. (v. *a-gnoeīn*, niet erkennen) onwetenden; ketters der 6de eeuw, die **aan** de alwetendheid van Christus twijfelden; – **agnoētísme,** n. geloof dat Christus als mensch vele dingen niet geweten heeft, vgl. *Marc*. 13, 32; *Luk*. 2, 52; – **agnosīe** (spr. *s*=*z*), f. onkunde, onwetendheid; – **agnosticisme,** n. leer, dat wij **het** ware wezen der dingen niet kennen; moderne sophistiek.

Agnōmen, n. lat. bijnaam, toenaam; – **agnominātie** (spr. *t*=*ts*), f. lat. (*agnominatĭo*), z. a n n o m i n a t i o.

agnosceeren, lat. (*agnoscĕre*) erkennen, voor geldig verklaren, b. v. oorkonde, onderteekening, enz.; – **agnītie** (spr. *t*=*ts*), f. lat. (*agnitĭo*) erkenning.

Agnosīe, z. ond. a g n o ë e t e n.

agnus Dei, m. lat. Godslam; gewijd stukje was in den vorm eener medaille, met een lam en een vaantje aan de eene en een heilige aan de andere zijde; amulet tegen storm, onweer en duivelslisten; lat. gebed bij de Kath. mis met den aanvang der woorden in Joh. I. 36; – *agnus paschālis*, paaschlam; – *agnus castus*, lat. Bot. kuischboom, zekere heester.

agoeng, mal. groot.

Agogiek, f. leer van de opklimmingen **van de** tijdmaat, van de opeenvolging der tonen.

Agometer, m. gr. Phys. toestel om door inlassching van stukken draad het weerstandsvermogen in den sluitboog van een galvanische ketting te wijzigen en te meten.

Agomphiăsis, liever **agomphōsis,** f. gr. (**van** *a* priv. en *gomphōsis*, bevestiging door **spijkers,** enz.) Med. waggelen, losstaan der tanden.

Agonárch, m. gr. (van *agōn*, strijd) opziener over de olympische kampspelen; – **agonīe,** f. gr. (*agōnia*, wedstrijd, inspanning) doodstrijd, doodsangst, zielsangst, benauwdheid; – **agoniseeren** of *in agōne* (*zijn*), lat. op sterven liggen, met den dood worstelen; – **agonizzanten,** pl. it. (*Agonizzanti*) broeders van den goeden dood, nieuwere, oorspronkelijk spaansche monniksorde; – **agonīst,** m. gr. (*agonistes*)

kampvechter; – **agonistárch,** m. opziener der strijdspelen; – **agonistiek,** f. vecht-, worstelkunst; – **agonistieken,** m. pl. oude Christensecte, die met den vorst der duisternis in gestadigen strijd was; – **agonistisch,** adj. strijdend, worstelend; – **agonographie,** f. strijdbeschrijving; – **agonotheet,** m. gr. (*agonothĕtēs*) strijdregelaar, kampvechter bij de olymp. spelen.

Agōne, f. gr. denkbeeldige lijn, die alle punten verbindt, waar de magneetnaald geen declinatie vertoont, dus recht naar 't N. wijst (Zie *isogonische lijnen*).

Agonist enz., z. ond. a g o n a r c h.

Agonyklieten, pl. gr. (van *a* priv. *gónu*, knie, en *klinō*, ik buig) ketters der 7de eeuw, die het knielen bij het bidden afkeurden.

Agŏra, f. gr. (van *ageirein*, vergaderen) vergaderplaats des volks, vandaar: markt; – **agoranoom,** m. gr. (*agoranŏmos*) marktmeester; – **phobie,** f. pleinvrees, angst om alleen een open ruimte over te steken.

Agrafe of **agraffe,** f. fr. (van het oudd. *krapho*, nu *krapfen*, voor haak, kram) Arch. grijphaak, klamp; sieraad aan het eind van een boog, vensterraam, enz.; ook haakje of gesp aan (priester)kleeden; hoedband der officieren; ook chirurgisch instrument.

Agrammatist, m. gr. ongeleerde.

agrandeeren, z. a g g r a n d e e r e n.

Agraphie, f. onvermogen om te schrijven.

agrārisch, lat. (*agrarĭus, a, um*, v. *ager*, akker) landelijk, boersch; – **agrārische wetten,** lat. (*agrarĭae leges*) akkerwetten, volgens welke bij de Romeinen alle landerijen gelijkelijk moesten verdeeld worden (ook bij de 1ste fr. revolutie voorgeslagen); – **agrariërs,** m. pl. duitsche politieke partij, die den landbouw wil beschermen tegenover handel en industrie; – **agrarium,** n. hoevengeld.

Agraviádos, m. pl. sp. eig. de beleedigden, aanhangers der priesterpartij tegen Ferdinand VII van Spanje, die in 1826 door den opstand in Catalonië de onbeperkte heerschappij der Kerk wilden grondvesten en 's konings broeder, Don Carlos, op den troon plaatsen.

agreëeren, fr. (*agréer*, v. *gré*, wil, believen, = lat. *gratum*) gunstig aannemen, zich laten welgevallen, believen; bevoegdheid geven; voor goed erkennen; – **agreábel** (fr. *agréable*) adj. aangenaam, lief, aannemelijk; – **agremént,** n. fr. (spr. *agremán*) bevalligheid, aangenaamheid, vergenoegen; goedkeuring; sieraad, versiering aan kleedij; – **agréage,** f. (spr. *-á-zj'*) makelaarsloon, z. v. a. c o u r t a g e (z. a.).

Agregatie enz., z. a g g r e g a t i e.

Agrement, z. ond. a g r e ë e r e n.

Agrergographie, f. gr. (*agros*, akker; *érgon*, werk, arbeid) beschrijving der akkerbouwgereedschappen.

agresseeren, fr. (*agresser*, v. 't lat. *aggrĕdi, agréssus*) aanvallen, twist maken; – **agresseur,** m. aanvaller, rustverstoorder; – **agréssie,** f. eerste aanval, aanranding; – **agressief,** adj. aanvallend, aangrijpend.

agrést, lat. (*agréstis, e*, v. *ager*, akker) landelijk, boersch, lomp, grof.

Agrést, m. ital. (*agrésto*, v. *agro*, zuur) uit onrijpe druiven geperst sap, druivenmoes.

Agri-chemie, f. gr. scheikunde op den landbouw toegepast.

Agricŏla, m. lat. akkerman, landbouwer, boer; – **agricultuur,** f. (lat. *agricultūra*) landbouw, akkerbouw; – -**systeem** = physiocratisch stelsel, z. a.; – **agriculturísten,** m. pl. in Engeland die partij, welke den bloei van den landbouw boven de industrie en den handel begunstigt.

agri decumātes, lat. zie decumatische landen.

Agrifolium, z. a c r i f o l i u m.

Agrihout, n. oostind. ebbenhout.

Agrimensor, n. lat. (pl. *agrimensores*) landmeter (de schrijvers over landverdeeling en akkergrenzen bij de Romeinen).

Agriminíst, m. fr. (*agrimíniste*; vgl. *agrement*) verkooper of maker van kleine modewaren, sieraden enz.

Agrimonia, f. lat. Bot. leverkruid, boelkenskruid, zekere plant.

Agrimonie, f. lat. kommer, verdriet, droefheid.

Agrionia, n. pl. (van *Agriōnios*, bijnaam van Bacchus) oud gr. Bacchusfeest, waarbij raadsels werden opgegeven; – **agrioniën,** raadselverzameling, raadselboek.

Agriophaag, m. gr. (van *ágrĭos, a, on*, wild) wild-eter, een die van het vleesch der wilde dieren leeft; – **agriothymie,** f. woeste inborst, woestheid bij krankzinnigen, waanzinnige moordlust.

Agríppa, m., en **Agrippína,** f. lat. namen, eig. verkeerdgeborene, kind, dat met de voeten het eerst ter wereld komt (de meest bekende van deze namen zijn: M. Vipsanius Agrippa, Augustus' helper en schoonzoon, stichter van het pantheon enz., Agrippina, zijne dochter); – **agrippijnsche geboorte,** f. voetgeboorte.

Agromanie, f. gr. (v. *agrós*, veld) landbouwzucht, overdrevene, hartstochtelijke liefde voor den landbouw; – **agronometrie,** f. waardeberekening van het bouwland; – **agronoom,** m. landbouwkundige, wetenschappelijk gevormd landbouwer; – **agronomíst,** m. wetenschappelijk gevormd landbouwer; – **agronomie,** f. landbouwkunde; – **agronómisch,** adj. wat op den landbouw betrekking heeft.

Agropilen, f. pl. fr. in plaats van æ g a g r o p i l æ, z. ald.

Agrostemma, n. gr. (*agros*, veld, *stemma*, krans) bolderik.

Agrostographie, f. gr. (v. *ágrōstis*, veldgras) beschrijving der grassoorten; grasbeschrijving; – **agrostologie,** f. leer der grassoorten.

agroupeeren, z. g r o e p e e r e n.

Agrūmen, pl. mid. lat. (*agrūmen*, pl. *agrumĭna*, ital. *agrúmi*, van het lat. *acer*, ital. *agro*, fr. *aigre*, zuur) zure vruchten, scherp zuursmakende vruchten: als citroenen, sinaasappels; fig. naam eener verzameling van italiaansche volksliederen.

Agrypnie, f. gr. (*agrypnia*) Med. slapeloosheid, vooral bij hevige koortsen; – **agrypnokōma,** n. waken met grooten slaaplust; – **agrypnotĭka,** n. pl. geneesmiddelen tegen slaapzucht; ook slaaproovende middelen.

Aguadōres, m. pl. sp. waterdragers en waterverkoopers te Madrid.

Aguilles, f. pl. fr. (spr. *-agielj'*) Kmt. katoenen stoffen van Aleppo.

Agul, m. Bot. een doornstruik, op welks bladeren men des ochtends een buikzuiverend manna inzamelt, mannaboom.

Agutí of **acutí,** n. (amer.-sp. *aguti*) N. H. varkenkonijn, een langneuzig konijn, inz. in Brazilië enz. (*Dasyprŏcta aguti*).

Agynīe, f. gr. (van *a* priv. en *gynē*, vrouw) leven zonder vrouw, vrouweloosheid; – **agynīērs,** m. pl. eene sekte der 7de eeuw, die den echt voor geene goddelijke instelling hield en daarom niet trouwde; – **agynus,** m. die in 't geheel geen vrouw heeft; Bot. zonder stampertjes.

Agyrten, m. pl. gr. (sing. *agyrtēs*, eig. verzamelaar) weleer zwervers, die goddelijken bijstand voorgaven; thans onkundige geneesheeren, kwakzalvers, landloopers, goochelaars.

Ahab, m. hebr. naam, z. v. a. des vaders broeder.

ahead, eng. (spr. *ehèd'*) vooruit, hals over kop.

Ahasvērus, m. perz. naam, in het gr. Xerxes geworden, z. v. a. wreed, heerschzuchtig vorst; ook de naam van den Wandelenden Jood.

à haute voix, z. ond. *haut.*

Ahnung, f. dui. vermoeden, voorgevoel, idee.

Ahōren, pl. Myth. kinderen, die na hunnen dood niet ontvangen werden in de zalige gewesten, maar aan den ingang moesten wachten, tot de tijd was verloopen, dien zij hadden moeten uitleven.

Ahrimanes, z. ond. Ormuzd.

Aī, m. (spr. *a-i*) luiaard, een viervoetig dier, in Brazilië t'huis, dus genoemd naar het geluid, dat het geeft.

Aide, m. fr. (spr. *èd'*, van *aider*, uit het lat. *adjutare*, sp, *ayudar*, helpen) hulp, bijstand; helper, ondersteuner; in 't whistspel: medespeler, partner; – **aide-de-camp** (spr. *-kañ*) adjudant; – *aide-toi et le ciel t'aidera*, fr. sprw.: help u zelven, en dan zal u ook de hemel helpen; ook: naam van een politiek genootschap voor wettigen tegenstand aan de fransche regeering van 1824–32.

aigre-doux, adj. fr. (spr. *-ègre-dóé*) zuurzoet, gemengde smaak van zuur en zoet.

Aigrefin, m. fr. (spr. *èg'rfijñ*) sluwerd, looze knaap.

aigreeren (spr. *ègr-*) fr. (*aigrir*, van *aigre* = lat. *acer*, zuur, wrang) verbitteren, verzuren; – geaigreerd, verbitterd, gemelijk; – **aigreur,** fr. zuurheid, scherpte, bitterheid; verdriet; bitsheid, gemelijkheid; pl. **aigreurs,** Med. zure oprisping, zuur in de maag; bij plaatsnijders: harde plaatsen, te diepe groeven.

Aigrétte, f. (spr. *ègrètt'*), (ontstaan uit *aiglette*, van *aigle* = lat. *aquila*, arend, adelaar) witte reiger, een moerasvogel van Z. Europa (*Ardĕa aegrĕtta*), van wiens vederen men pluimbossen maakt; vandaar ook een bos reigervederen, reigerpluimbos; ook: zeker vrouwelijk hoofdsieraad.

Aigreur enz., z. ond. aigreeren.

Aiguade, f. fr. (v. oud-fr. *aigue*, lat. *aqua*, water) plaats waar de schepen versch water innemen.

Aiguillette, f. (spr. *ee-gwieljétt'*) fr. (van *aiguille*, naald, en dit van het lat. *acicŭla*, verklw. van *acus*) veter, nestel; ook: militair sieraad, winks.

Aiguilleur, m. telegraphist.

Ailerons, pl. fr. (spr. *èl'rōñ*) eig. vleugelspitsen (van *aile*, vleugel) Mil. kleine buitenwerken der vestingen.

aimábel of **aimáble,** fr. (van 't lat. *amabĭlis*) beminnelijk, beminnenswaardig; als subst. **aimable,** m. pronker, modegek.

Aimant, m. fr. zeilsteen, noordsteen, magneet; *-eeren*, magnetisch maken.

Aïn, arab. bron; komt voor in plaatsnamen.

Ainhum, f. negert. tropische ziekte, waarbij de teenen afvallen.

Air, n. fr. (spr. *èr*) eig. lucht, wind (= lat. *aër*); – *air de luxe*, (spr. *èr de luxe*), fr. eigenl.weeldelucht), geözoniseerde lucht ter behandeling van borstziekten; verder oneig. 1) uiterlijk aanzien, gelaat, houding, gebaar; de wijze van zich deftig te gedragen; vandaar zich een air of zich airs geven, zich deftig, grootsch voordoen; 2) een lied, gezang, een **airtje,** zie aria.

Aise, f. fr. (spr. *èz'*, ital. *agio*; verwant met 't got. *azēts*, gemakkelijk, licht) genoegen, gemak, welstand, gegoedheid; – *à son aise* zijn, ruime bestaanmiddelen hebben; opgeruimd zijn (waarvoor men vaak hoort: in zijn *esse* zijn); – **aisance,** f. (spr. *èzàñs'*) ongedwongenheid in houding en manieren; gemak, welgesteldheid; voorrechten en heerlijkheden; – *cabinet d'–*, bestekamer.

Aitiologie, z. Ætiologie.

Aja, ajo, z. Aya.

Ajantíden, m. pl. afstammelingen van Ajax, een aanzienlijk geslacht te Athene, waartoe Alcibiades behoorde.

Ajer, n. mal.water; *-blanda*, soda-, spuitwater, *-wangi*, reukwater, *-ijs*, ijswater.

Aji, f. sp. Cayenne-peper, z. a.

ajo, ind. holl. vooruit! toe! kom!

à jour, z. ond. *jour.*

ajourneeren (spr. *azjoern-*) fr. (*ajourner*, van *jour*, dag) tot op een bepaalden dag uitstellen, verdagen; de aanstaande zitting of vergadering vaststellen; – **ajournemént,** n. (spr. *azjoern'màñ*) uitstel tot een bepaalden dag, verdaging.

a Jóve principium, z. onder Jupiter.

ajusteeren en **ajustement,** z. adjusteeren.

Akadémie (gr. *akademia*, eig. eene naar zekeren Akadēmos zoo genoemde plaats in Athene, waar Plato onderwees), in Nederland, Duitschland en de noordelijke landen van Europa z. v. a. universiteit (z. ald.), hoogeschool, waar de verschillende faculteiten

vereenigd zijn; naam, dien men aan genootschappen en instellingen van zeer verschillenden aard, aan oefenplaatsen voor eene enkele faculteit, kunst, wetenschap, enz. geeft; zoo heeft men akademiën der wetenschappen, der letteren, der kunsten, akademiën voor geneeskunst, voor godgeleerdheid, voor rechtsgeleerdheid, voor muziek, voor schermkunst, enz. Frankrijk heeft 5 voorn. akademiën, die samen slechts een enkel genootschap uitmaken onder den titel van I n s t i t u t; zij zijn: *l'académie française, l'ac. des sciences, l'ac. des inscriptions et belles lettres, l'ac. des sciences morales et politiques* en *l'ac. des beaux arts*; – *académie universitaire* is in Frankrijk eene administratieve afdeeling van de universiteit van Frankrijk, van welke akademiën er even veel zijn als oppergerechtshoven; – *academĭae rector*, lat. rector der universiteit; – *académie d'amour*, f. (spr. *-damóér*) bordeel; – **akademíst, academĭcus,** m. die tot eene akademie behoort, student; – **akadémisch,** wat tot de hoogeschool, tot eene vereeniging van geleerden of kunstenaars behoort.

Akæne of **achæne,** f. gr. lengtemaat van 10 geometrische voeten, ook *dodecapode* genoemd.

Akairíe, f. gr. (*akairia*, v. *á-kairos*, ontijdig) ongelegen tijd, storing; – **akairologíe,** f. ontijdig, ongepast gesnap.

Akakíe, f. gr. (van *á-kakos*, niet kwaad) onschuld, onnoozelheid, weerloosheid.

Akal, n. mal. middeltje, kunstgreep, ook: kuren.

Akalis, pl. onsterfelijken, eene geestelijke orde bij de Sikhs in Britsch-Indië, wien de opperste leiding van alle wereldlijke en geestelijke zaken toekomt.

Akampsíe, f. gr. (*akampsia*) onbuigzaamheid; Med. ziekelijke stijfheid der gewrichten; – **akámptisch** (gr. *á-kamptos*, ongebogen) het licht niet terugwerpend.

Akanthen, z. ond. a k a n t h u s.

Akanthikone, z. a r e n d a l i e t.

Akanthobŏlus, m. gr. (van *akantha*, doorn) splinter- of graattang der wondartsen; – **akanthologíe,** f. puntdichtverzameling.

Akánthus, f. gr. (*ákanthos*) Bot. doornachtig gewas in Zuid Europa inheemsch, bij Vondel als berenklauw vertaald; in de bouwkunst **akánthen,** f. pl. nagebootste vorm der bladeren, een sieraad van loofwerk aan de korinthische en romeinsche zuilen; – **akanthoíde,** Bot. stekelvormig; Min. soort hoornblende; soort diopside.

Akardíe, f. gr. (van *a* priv. en *kardia*, hart) 't ontbreken van het hart, harteloosheid, lafheid.

Akariăsis, f. zekere sedert 1870 opgetreden ziekte in de pereboomen.

Akāsa, m. sanskr. ruimte, Theos. fijne, de geestenwereld toebehoorende stof, waarin alles bewaard is.

Akatalektĭcus, m. gr. Poët., volledig vers, jambische versmaat van eene lettergreep meer dan de k a t a l e k t i k u s; – **akatalēktisch** (gr. *akatálēktos, on*, vgl. k a t a l e k t i k o s) zonder gebreken, volkomen (inz. van verzen gebruikelijk).

Akatalepsíe, f. gr. (vgl. k a t a l e p s i e) Philos. onmogelijkheid om eene zaak te weten, onbegrijpelijkheid; ook Med. verstandsverbijstering; – **akataleptĭkus,** m. twijfelaar; – **akatalēptisch,** niet erkenbaar, twijfelachtig; onbegrijpelijk.

Akatapōsis, f. gr. (v. *a* priv. en *katapōsis*, z. ald., het slikken) Med. belemmerde slikking.

akatastátisch, gr. (*a-katástatos*) onbestendig, wuft; inz. Med. onordelijk, onregelmatig (van koortsen).

Akatharsíe, f. gr. (vgl. k a t h a r s i s) Med. onreinheid, onzuiverheid in het bloed.

akathístisch, adj. gr. (van *a* priv. en *kathidzein*, nederzitten) niet zittend (staande en gaande) te zingen; – **akáthistos, hymnus akathĭstus,** m. lofzang ter eere van de maagd Maria, die in de grieksche kerk jaarlijks op Zaterdag vóór Judica den geheelen nacht door staande gezongen wordt.

Akatholĭkus, m., pl. **akatholieken** (vgl. k a t h o l i s c h) onroomschen, naam der Protestanten bij de R. Katholieken; – **akathólisch,** adj. niet-katholiek.

Akedíe, f. gr. (*akédeia*) zorgeloosheid, onbekommerdheid, stompheid, traagheid van geest.

Akefietje (verbastering van *aqua vitae*, z. a.), slokje, zoopje en dan: buitenkansje.

Akeléi f. (bedorven uit het nw. lat. *aquilegĭa*) eene fraai bloeiende plantensoort: klokjesbloem, pantoffeltje.

Akephálen, akephálisch, z. a c e p h a l i.

Akidopeirastiek, f. gr. Chir. door Middeldorph ingevoerde methode tot onderzoek van gezwellen door naaldvormige instrumenten.

Akinesíe (spr. *s*=*z*), f. gr. (*a-kinēsia*, van *kinein*, bewegen) Med. onbeweeglijkheid, stijfheid van een of meer leden, zenuwverlamming; stilstand van den pols; – **akinetisch,** adj. onbeweeglijk, stijf.

Akiurgíe, f. gr. (kwalijk gevormd uit het gr. *akē*, punt, scherpte, en *érgein*, werk, arbeid doen, verrichten, werken) leer van de chirurgische (bloedige) verrichtingen, z. v. a. chirurgische operatieleer.

A(k)ket, z. hakket.

Akkoord, z. a c c o o r d.

aklástisch, gr. (van *a* priv. en *kláein*, breken) Phys. stralen doorlatend, niet straalbrekend.

Akline, f. verbindingslijn van aardrijkskundige plaatsen, welker magn. inclinatie 0 is, magnetische evenaar.

aklinisch, aklinitisch, adj. gr. onbeweeglijk, niet verbuigbaar, voor geene declinatie vatbaar.

akmástisch, adj. gr. volkrachtig, bloeiend; Med. ontstekend, b. v. a k m a s t i s c h e k o o r t s, ontstekingskoorts.

Akmē, f. gr., eig. spits, snede; vandaar top, hoogtepunt, rijpheid, bloeitijd; Med. toppunt, hoogste graad eener ziekte; – **akmetherion** n., hoogststaand dier, primaat (aap en mensch).

Aknae, f. pl. (gr. *áknē*) Med. vinnen in 't gelaat.

Akœmeet, m., pl. **akœmeeten,** gr. (*akóimētes*, van *a* priv. en *koimān*, inslapen) slapeloozen,

gr. monnikenorde van gestrengen ordesregel in de 15de eeuw; ook algemeene benaming der monniken, in de gr. kerk.

Akóëmeter, n. gr. (van *akoē*, gehoor) gehoormeter, een werktuig ter bepaling van den graad der doofheid.

Akognosie, f. (spr. *s=z*) kennis der (inz. chirurgische) heelmiddelen.

Akolást, m. gr. (*akólastos*, eig. onbeperkt, zonder tucht) slemper, liederlijk mensch; – **akolasíe,** (spr. *s=z*) f. onmatigheid, slemperij; Med. slechte vochtmenging van het menschelijk lichaam, als ziektetoestand.

Akolei, f. z. akelei.

Akologíe, f. gr. (beter akeologie, van *ákos*, genit. akĕos, heelmiddel) Med. leer der heelmiddelen, leer van de uitwendige geneesmiddelen.

Akolūth, akoliet, m., gr. (van *akóloethos*, volgend, begeleidend) natreders, geestelijken van den laagsten rang ter bediening van den priester bij zekere plechtigheden der R. K. kerk.

Akoenonoētus, m. (gr. *a* priv., *koinos* = gewoon en *noes* = geest), mensch zonder gezond verstand.

Akomie, f. gr. (*a* priv. en *kome*, haar) kaalhoofdigheid.

Akoniet, z. aconitum.

Akŏpum, Akŏpon, n. gr. (van *a* priv. en *kopos* slag, vermoeienis, krachtverlies) Med. versterkingsmiddel, pijnstillende zalf.

Akorie, f. Med. onverzadigdheid, die vraatzucht ten gevolge heeft.

Akosmíe, f. gr. (*akosmía*, vgl. kosmos) wanorde, onachtzaamheid; onopgeschiktheid; Med. gelaatsbleekheid, ziekelijk uitzicht; – **akosmísme,** n. wereldloosheid, wereldloochening, het tegengest. van atheïsme.

Akotyledŏnen, f. pl. gr. (van *a* priv. en *kotylēdon*, gaatje, knopje) Bot. planten zonder zaadlobben en kiemblad, die zich door enkelvoudige kiemen voortplanten, daar zij geene bloemen hebben; sporeplanten (volgens 't stelsel van de Jussieu).

Akrasíe (spr. *s=z*), f. gr. (*a-krasia*) eig. nietmenging; Med. slechte vochtmenging.

Akratíe (spr. *t=ts*), f. gr. (*a-kráteia*) Med. onvermogen om zich te beheerschen of ook iets te verrichten, dus teugelloosheid; zwakte, krachteloosheid, onmacht.

Akribíe, f. gr. (*akríbeia*) nauwkeurigheid, stiptheid, zorgvuldigheid; — **akribologíe,** f. juistheid in het spreken, in het onderzoeken en in het leven over het algemeen; – **akríbometer,** m. juistmeter, werktuig tot het meten van zeer kleine voorwerpen; – **akribometríe,** f. nauwkeurige meting.

Akridophágen, m. pl. gr. (v. *akris*, sprinkhaan) sprinkhanen-eters, zekere volken in Æthiopië en andere oostersche landen, die sprinkhanen als voedsel gebruiken.

Akrisíe (spr. *s=z*), f. gr. (*a-krisia*; vgl. krisis), onbeslistheid, gebrek aan oordeel; Med. onbepaaldheid van den ziektetoestand; gebrek aan onderzoek, oordeel; – **akrítisch,** adj. onbeslist; zonder oordeel, zonder onderzoek, gewoonlijk onkritisch (vgl. kritisch.)

Akroāma, n. gr. (van *akroāsthai*, hooren, leeren) eig. iets gehoords of te hooren, verlustiging van 't gehoor, inz. voordracht, voorlezing; ook: grondstelling des verstands (als 't ware: „iets dat zich laat hooren"); – **akroamátisch,** hoorbaar, bestemd om gehoord te worden, bijwijze van voordracht; op het verstand gegrond; geheim, moeilijk te verstaan, verklaring behoevende; akroamatische leervorm, eene samenhangende voordracht, waarbij de leerling aanhoort; – **akroāsis,** f. gr., toehooren; voorlezing, leervoordracht; – **akroatērium,** (lat. *auditorium*) gehoorzaal, leerzaal; – **akroātisch,** adj. gr., Phil. geheim; de akroatische boeken (v.Aristoteles), de geheime boeken (die A. niet verklaarde).

Akrobaat, m. pl. **Akrobaten,** gr. (van *ákros*, *a*, *on*, uiterst, opperst, hoogst, en *bainein*, gaan) koorddanser; – **akrobystíe,** f. gr. = **akroposthie**; – **akrocholíe,** f. (van *chólos*, gal) opwelling des gemoeds, oploopendheid; – **akrochórdon,** f. gr. (v. *chordē*, z. ald.) Chir. kankerachtige wrat op de uitwendige oppervlakte der oogleden; — **akrodyníe,** f. pijn in de ledematen; – **akrokárpisch** (van *karpós*, vrucht) met eene aan 't eind staande vrucht voorzien; – **akrokŏmos,** m. (van *komē*, haar) kuifdrager; – **akrolíthen,** pl. (v. *líthos*, steen) houten beelden bij de ouden, met marmeren handen en voeten; – **akromonogrammatíka,** of **akromonogrammăta,** of **akromonográmmen,** n. pl. (vgl. monogram, enz.) Poët. gedichten, welker versregels met de eindletters van den vorigen regel beginnen; – **akromonosyllabíka,** pl. verzen, die met de eindlettergreep van het voorgaande vers beginnen; – **akromphălon,** n. gr. (van *omphălós*, navel) eig. navelspits; aanvang eener navelbreuk; – **akronyktisch,** (van *nyx*, genit. *nyktós*, nacht) in 't begin van den nacht, in het avonduur, laat; – **akropathíe,** f. vgl. pathos) Med. ziekte der uiterste lichaamsdeelen; ziekte van den mond der baarmoeder (bij Hippokrates); – **akrópŏlis,** f. (van *polis*, stad) bovenstad, stadsvesting, stadsburg, inz. van Athene; – **akroposthíe,** f. (van *pósthē*, voorhuid) Med. uitwendige rand der voorhuid, die bij de besnijding wordt weggenomen; – **akrosophíe,** f. (vgl. sophia) hooge wijsheid; – **akrostíchon,** n. (van *stichos*, regel, vers) Poët. naamdicht of verzen, welker begin- (soms ook eind-)letters namen of woorden vormen; – **akroteríen,** pl. gr. (*akrôteria*) uiterste lichaamsdeelen; uitstekende voetstukken, postementen of pedestallen aan de gevels, om er beelden of vazen op te plaatsen; – **akroteriăsis,** f. of **akroteriásme,** n. Chir. verlies van ledematen, afzetting of wegneming der uiterste lichaamsdeelen; – **akrotísme,** n. streven naar het hoogste, zoowel in de erkenning (theoretische akr.), als in de handeling (praktische akr.); ook het uitvorschen van de eerste gronden der dingen.

Aktæon, m. gr. (*Aktaion*) Myth. een bekwaam

jager, dien Diana, omdat hij haar geheel naakt in het bad had gezien, in een hert veranderde, waarop hij door zijn eigen honden werd verscheurd; ook een amerikaansche kever (*scarabaeus actaeon*); – **aktæoniseeren** (spr. *s*=*z*), horens opzetten, tot horendrager maken.

Akte, z. a c t e.

Aktiniën, pl. gr. (van *aktis*, straal; eig. straaldieren) zee-anemonen, eene soort van poliepen of koraaldieren, welke op de gevulde bloesems der asters gelijken; – **aktinische** stralen, de scheikundig werkzame (ultra-violette) lichtstralen; – **aktinobolisme,** n. Phys. stralenwerpen, uitstraling; – **aktinograaf,** f. lichtstraalschrijver, eene uitvinding van Pouillet; – **aktinographie,** f. beschrijving of leer der lichtstralen; – **aktinolith,** m. gr. straalsteen; – **aktinometer,** m. Astron, straalmeter, werktuig tot bepaling der zonnewarmte door opslorping der zonnestralen door eene donkere vloeistof; – **aktinomyces,** f. stralenzwam; – **aktinomycose,** f. ziekte, ontsteking, veroorzaakt door de stralenzwam.

Akustiek, f. gr. (van *akuein*, hooren) gehoorleer, hoorkunde; toon- en klankleer; – **akustikon,** n. hoorbuis, ten dienste van doove of hardhoorende personen; – **akústisch,** adj. tot de geluidleer behoorende; geluidkundig; – a k u s t i s c h e m i d d e l e n (*acustica*) gehoormiddelen, middelen tot verbetering of versterking van het zwak gehoor; – a k u s t i s c h e i n s t r u m e n t e n, gehoorwerktuigen.

Akyanoblepsie, f. gr. (van *a* priv., *kyănos*, blauw, en *blépein*, zien) gebrek van het gezicht, waarbij de blauwe kleur rozerood verschijnt; — **akyanoblépt,** m. die dat gebrek heeft.

Akyēsis, f. gr. (van *a* priv. en *kýēsis*, het zwanger-zijn) steriliteit, vrouwelijke onvruchtbaarheid, onvermogen om kinderen te ontvangen en te baren.

Akyrie, f. gr. (*akyria*, van *ákyros*, ongeldig, oneigenlijk) oneigenlijkheid, oneigenlijk gebruik van een woord; – **akyrologie,** f. oneigenlijke, van den zin afwijkende rede.

al, vaak ook wel e l en u l geschreven, arab. lidwoord: de, het, b. v. in alkali, alkohol, alkoran, enz.

Ala, f. lat. vleugel, van een vogel, van een gebouw, van een in slagorde staand leger, bij de Romeinen gevormd uit de hulptroepen der bondgenooten; *alarii* in tegenst. met *legionarii* of Romeinsche legioensoldaten.

à la–, fr., op of naar (deze of die manier of wijze), b. v, *à la baisse*, *à la chasse*, *à la guerre*, enz., z. ald.

alaaf, z. a l a f.

à la baisse, z. b a i s s e.

Alabama periode, Geol. periode van het amerik. *eoceen* z. a. – **Alabama quaestie,** strijdvraag betreffende een door Engelschen ten bate der Zuidel. staten van N.-Amerika uitgerust kaperschip.

Alabandísme, n. nw. lat. knoeierij, kladderij in de kunst (naar de stad A l a b a n d a in Karië, waar een slechte kunstsmaak heerschte); – **alabandiet** n. of -**ine,** f. glassteen, die 't midden houdt tusschen robijn en amethyst.; – **alabándisch,** adj. zot, dwaas, barbaarsch.

Alabárch, m. gr. (*alabárchēs*, van *alába*, kool, roet, inkt) tolschrijver, tolontvanger; inz. de hoogste overheid der Joden in Egypte.

Alabáster, z. a l b a s t.

Alabazain, m. amerik. drank (cognac, likeur en ijs).

à la bonne heure, z. ond. *bon*.

à l'abri, z. *abri*; – *à la campagne*, z. c a m p a g n e; – *à la chasse*, z. c h a s s e.

Alacriteit, f. lat. (*alacrĭtas*) levendigheid, opgewektheid, wakkerheid.

Aládzjas, f. pl. fijne britschindische, met bloemen doorwerkte taffen.

aläf of **alaaf** (van 't celt: *alaf*, geluk, rijkdom, heerlijkheid) geluk! hoezee! leve de....! enz., een aan den Neder-Rijn gebruikelijke jubelkreet en gelukwensch bij het gezondheiddrinken enz., b. v. a l a f K ö l n! heil Keulen!

à la fin, z. *fin*; – *à la fortune*, z. F o r t u n a; – *à la française*, z. *français*; – *à la grecque*, z. *grec*; – *à la guerre*, z. *guerre*; – *à la hâte*, zie *hâte*; – *à la hausse*, z. h a u s s e.

Alai, n. turksch regiment.

Alaga, f. sp. turksche tarwe, maïs, spelt.

Alaírligamenten, pl. nw. lat. (lat. *ala*, vleugel) vleugelbanden.

Alajoth, grootste ster uit het sterrenbeeld „de voerman."

Alaktaga, m. N. H. aardhaas, springhaas, in aziat. Rusland.

Alalie, f. gr. (van de priv. *a*- en *lalein*, spreken) het gebrekkig spreken.

Alaliet, n. soort *diopsiet* z. a.

Alalonga, m. witte tonijn.

Alam, arab. wereld (in samenst. als *Schah-Alam*).

Alambiek, f. z. a l e m b i e k.

Alambrados, m. pl. secte in Portugal, eene soort van illuminaten, als de quakers in Engeland.

Alaméda, f. sp. (van *álamo*, m. populier) eig. populierlaan; met boomen beplante wandeldreef in de spaansche steden.

Alander, m. soort spiering.

Alang-alang, f. ind. soort van lang gras op Java, Sumatra en elders in den Oost-Indischen Archipel (*Imperata arundinacea*), ook, gedroogd, tot dekriet der woningen gebezigd.

Alan-gilan, n. welriekende essence van de *anona odoratissima*.

Alánt, m. lat. (*inŭla*) Bot. plantengeslacht, waarvan de wortel eener soort (*Inŭla helenĭum*) als versterkend en slijmoplossend geneesmiddel gebruikt wordt; – **alantstof,** z. i n u l i n e.

à la renverse, z. ond. r e n v e r s e e r e n.

Alaria, f. olijfbruin zeewier uit de noordel. zeeën.

Alarich, Alarik, oudd. naam; alrijke, alvermogende alheerschende.

Alárm, n. fr. (*alarme*, van het it. *all'arme*, te wapen!) oploop, woest getier; onrust, ontsteltenis, schrik; – **alarmeeren,** (fr. *alarmer*) doen

ontstellen of onrust, schrik, aanjagen, opschudding maken; – **alármist,** m. alarmmaker, oploopstichter, schrikverspreider.

alart, z. a l e r t.

à la saison, z. s a i s o n; – *à la sourdine,* z. ond. *sordo.*

Alástōr, m. gr. (van *a* priv. en *lathein,* vergeten) nooit vergetende wraakgeest, die ten gevolge eener begane wandaad een geslacht voortdurend plaagt en vervolgt; ook in 't algemeen voor: straffende godheid; plaaggeest; huisduivel, enz.

à la suisse, z. *suisse*; – *a latĕre* z. *latus*; – *à la tête,* z. *tête.*

Alātie (spr. *t=ts*), f. nw. lat. (van 't lat. *alātus,* gevleugeld) bevleugeling; – **alatiet,** m., pl. a l a t i e t e n, N. H. versteende vleugelslakken.

Alatli, m. mexicaansche ijsvogel.

Alba of a l b e, z. ond. a l b u s.

A l b ā m e n, n. nieuw lat. urine-zout (bij de alchimisten).

Albanéllo-wijn, m. siciliaansche, uit de beste en schoonste druiven gewonnen wijn.

Albaneezen, Albaniërs, m. pl. bewoners van A l b a n i ë, eene turksche provincie aan de Ionische en Adriatische zee; – ook: secte uit de 8ste eeuw, die de erfzonde, de genoegzaamheid der sacramenten en den vrijen wil ontkende; – **albanítika,** f. wilde dans der Albaneezen, met gedwongen, onnatuurlijke houdingen.

Albanāgium, v. **Albināgium.**

Albanénzen, m. secte uit de 8ste eeuw, die een oorspronkelijk goed en kwaad beginsel of wezen aannam.

Albanitika, z. ond. a l b a n e e z e n.

Albanus, Albana, z. ond. a l b u s.

Albást, alabáster, m. gr. (*alábastros,* van ons albast verschillende steen, en daaruit gemaakt zalfdoosje, lat. *alabáster,* naar de stad en 't gebergte, A l a b a s t r o n in Opper-Egypte benoemd; vandaar gr. *alabastritēs,* albaststeen, ons albast) eene witte fijnkorrelige en harde gipssoort, die zoo hard is, dat zij zich laat polijsten en tot allerlei sieraden verwerken.

Albatie enz., z. ond. *albus.*

Albatros, m. N. H. stormvogel, een vier voet groote, witte zwemvogel op de zeeën van het zuidelijk halfrond (*Diomedea exulans*).

albazon, sp. (*albazono*) donkerkastanjebruin.

Albe, f. z. onder *albus.*

Albedo, f. Phys. dat gedeelte van de lichtstralen, dat door een vlak niet doorgelaten maar teruggeworpen wordt; tegenst. transparentie.

Albertinum, n. koninklijke verzameling v. gipsafdrukken te Dresden, geh. naar hertog Albrecht.

Albertotypie, f. z. *Alberttypie.*

Albértusdaalder of **Albertijn,** m. brabantsche daalder, zoo genoemd naar den aartshertog A l b e r t, stadhouder der zuidelijke Nederlanden in de 16de eeuw.

Alberttypīe of **Albertotypie** f. photographie op glas, waarvan de afdruk met vetten inkt geschiedt.

albesceeren, albificatie, z. ond. *albus.*

Albigénzen, m. pl. secte in de 12de eeuw ontstaan in het landschap A l b i g e o i s in Frankrijk; zij verwierp het pauselijk gezag en erkende den bijbel alleen als geloofsregel; tot op den tijd der kerkhervorming noemde men alle latere ketters A l b i g e n z e n of W a l d e n z e n; toen kregen zij in Frankrijk den naam van H u g e n o t e n.

Albijn en **Albina,** z. ond. *albus.*

Albekoor, m. makreel, boniet.

Albinagium, ook **albanagium,** *jus albanagĭi,* n. mid. lat. (van *albanius,* vreemdeling, landverhuizer, v. 't lat. *alĭbi,* elders) fr. *droit d'aubaine* eertijds in Frankrijk geldend recht, waardoor den vorst de nalatenschap van eenen in zijn land gestorven vreemdeling ten deel viel, vreemdelingsrecht; zie *aubaine.*

Albíno, m., pl. **Albíno's,** sp. (van het it. en sp. *alba* = lat. *albus,* wit) wittelingen, een blank, zwak menschenslag met onnatuurlijk witte huid, witte haren en roode oogen, ook Kakkerlakken, Blafards en witte Negers of Mooren genoemd, ook toegepast op enkele witte individuen van gekleurde diersoorten; – **albinisme,** n. ziekelijke ontkleuring van de opperhuid, zooals men bij de albino's waarneemt = *leucisme.*

Albíon, n. Groot-Brittannië, naar de oude, nu dichterlijke benaming (celtisch: bergland; v. a. van *albus,* wit, wegens de krijtgebergten der kust); oorspronkelijk alleen het noordelijk gedeelte van het eiland.

albiseeren, z. ond. *albus.*

al bisogno, z. *bisogno.*

Albíet, n. nw. lat. delfstof, bestaande uit kiezelzure soda en kiezelzure aluinaarde, wit of natronveldspaat, z. v. a. a d u l a a r.

Albocarbonlamp, f. witlichtlamp, die een door naphtaline verhelderde vlam geeft.

albo lapillo notare diem, lat. een dag met een witten steen aanteekenen, d. i. als gelukkig beschouwen.

Alboïd, n. vernikkeld brittanniametaal.

Albolieth, n. gr. (witsteen), mengsel om muren te bepleisteren.

Alborák, m. arab. (van *baraka,* bliksemen, *barak,* bliksem) bij de Mohamedanen het gevleugeld paard, waarop Mohamed naar den hemel reed; *al* is het lidwoord.

Albornoz, z. b o e r n o e.

Albuca, f. soort kaapsche lelie.

Albufera, f. sp. strandmeer, haf.

Alburnum, n. lat. het zachte hout onder den bast der boomen.

albus, a, um, lat., wit; – **albus** of **albusstuk,** m. blankpenning, zilvermunt in Keurhessen, ter waarde van ongeveer 5 cts.; – **alba** of **albe,** f. wit priestergewaad, koor- of mishemd; – **alba-florawijn,** m. witte wijn, die op het eiland Minorca groeit; – **album, n. lat.,** het wit van eenig ding; onbeschreven boek, inz. stamboek, gedenkboek, vriendenrol, ook: boek voor eene verzameling bestemd b. v. verzameling van handteekeningen, photographieën, enz.; *album graecum,* eig. grieksch wit, Med. witte hondsdrek; – *album nigrum,* eig. wit-zwart, Med. muizedrek; – *in albis,* eig. in witte (bla-

deren), oningebonden, in losse bladen (van boeken); ook benaming van den 2den Zondag na Paschen: quasimodogeniti of witte Zondag, wegens de witte altaar- en priesterbekleeding bij de eerste communie der kinderen in de R. K. Kerk; – **Albănus, Albāna,** ook **Albijn** en **Albīna,** mans- en vrouwenn.: witte, reine; – **albatie** of **albificātie** (spr. *t*=*ts*), f. nw. lat., witten, witmaken; gewaande verandering van koper in zilver; – **albesceeren,** lat. (*albescĕre*) wit worden; – **albiseeren** (spr. *s*=*z*, barb. lat. met een album rondloopen, om inschrijvers te winnen; – **albūgo,** f. lat. witte vlek in 't oog, oogwolkje; – **albūmen,** n. lat. eiwit; -*albumenpapier,* Phot. eiwitpapier voor photographische afdrukken, het is gezilverd en ongezilverd in den handel; – **albumíne,** f. lat. Chem. eiwitstof; – **albumineeren,** Photogr. met eiwit bestrijken; – **albumineus,** adj. eiwitachtig, eiwitstof bevattend; – **albumínium,** n. fijn vliesje door het eiwit heen, dat het in cellen insluit; – **albuminurie,** f. Med. ontlasting van eiwitstof bevattende urine (o. a. bij *morbus Brightii*).

Alcabála of **alcavála,** f. sp. (van 't arab. *al gabalah*) belasting op het verbuik, inz. de sedert 1349 in Castilië ingevoerde belasting, welke 10 ten 100 bedroeg, van alles, wat verkocht of verruild werd.

alcæïsch vers, alcāïcum, n. versmaat, dus genoemd naar den oud-griekschen dichter Alcæus (gr. *Alcaιos*). Zij heeft dezen vorm ⏓ | – ⏑ – ⏓ | – ⏑ ⏑ – | ⏑ ⏓.

Alcálde, alcade, m. sp. (van het arab. *al-qu'di,* de rechter) magistraatspersoon ten platten lande in Spanje, dorpsrechter, dorpsschout, ook voorzitter eener politieke vereeniging.

Alcali, z. alkali.

Alcantăra-orde, f. in de 12e eeuw gestichte en in 1835 opgeheven geestelijke ridderorde, genoemd naar de sp. stad Alcantara, waar zij haar zetel had.

Alcarrāza, f. sp. (van 't arab. *alkurrâs*) waterkruik in den vorm eener flesch van zeer poreuze klei, om het water door verdampingskoude steeds koel te houden.

Alcatief, n. voetkleed.

Alchátib, m. arab. (v. *chataba,* prediken) prediker in de moskeeën.

Alchimie of **alchemie,** f. (het naast v. 't arab. *al-kîmîâ,* en dit van 't gr. *chēmeia*; vgl. chemie) goudmakerij, zoogenaamde kunst om goud te maken, de steen der wijzen; – **alchimíst,** m. goudmaker; – **alchímisch** of **alchémisch,** wat tot de alchimie behoort; geheimvol, raadselachtig.

Alcīdes, lat. (gr. *Alkeidēs*) bijnaam van Hercules, naar zijn grootvader Alceus.

Alcimad, n. arab. spiesglans (in de alchimie).

Alco, m. de z. amerik. wilde hond.

Alcohol, z. alkohol; – **alcoran,** z. koran; *al corso,* z. corso; – **alcove,** z. alkove.

Alcyŏnē, f. Astron. helderste ster der Plejaden, waarin of waarbij het middel- en zwaartepunt van het gezamenlijke sterrenstelsel liggen moet.

Alcyōn, m. ijsvogel.

Alcyonieten, pl. gr. (van *alkyonīon*), kurkzwam, een plantendier, dat op het nest van den ijsvogel (*alkyōn*) gelijkt; eene soort van versteende plantendieren, uiterlijk gelijkende op vruchten, als vijgen, peren, appelen enz.

Aldéa, f. sp. (van 't arab. *al-daiah*) hoeve, landhoeve, landgoed, gehucht, dorp.

Aldebarān, m. (arab. *al-dabarân,* de volgende, v. *dabara,* volgen, wegens het volgen op de Plejaden) het ossenoog, eene ster van de eerste grootte in 't rechter oog van den stier.

Aldegonde, z. Adela.

Aldehýde, n. gr. Chem. azijnstof, azijnzuur (uit alkohol bereid en tot azijn bereiding noodzakelijk); – **aldehýd-ammoniak,** m. ammoniak met azijnzuur gehalte; – **aldehyd-alkohol, aldol,** m. verbinding van aldehydmoleculen door condensatie.

Alderman, m. eng. (spr. *oaldermen*) eig. ouder man, een overheidspersoon in de steden van Engeland; personen te Londen, die met den Lord-mayor een kiescollege uitmaken; ook angelsaksische rechters.

Aldīnen, f. pl. oude drukken van veel waarde uit de boekdrukkerij van Aldus Manutius en opvolgers te Venetië, in de 15de en 16de eeuw, later naam van een zeker lettertype.

Aldionen, pl. (mid. lat. *aldiōnes* en *aldiï*), longobardische naam van de lijfeigenen der vrije duitsche grondeigenaars.

Aldose, f. Chem. een suiker met aldehydkarakter.

Aldscháme, Aldsjáme, f. arab. (*aldsjâmi'* van *dsjamaa',* verzamelen) groot mohammedaansch bedehuis.

Ale, n. eng. (spr. *eel*) engelsch, zwak gehopt, sterk bier; zie aal.

alea jacta est, z. *jacta est alea.*

Aleático, m. zoete, kruidige wijn van muskadeldruiven, in Florence en op Elba.

Aleātor, m. lat. (van *alĕa,* dobbelsteen) dobbelaar, speler, liederlijk mensch; – **aleatórisch,** adj. het dobbelspel betreffende; – *aleatoir contract,* overeenkomst, die op kansrekening berust; – **aleātorium,** n. rustplaats voor spelers bij de Romeinen.

alègre en **allègre,** adj. fr. (spr. *alègr'*; = ital. *allegro*) wakker, flink, opgeruimd.

Alēkto, f. gr. de nimmer rustgevende, eene der 3 Furiën, z. ald.

Alektryomachīe, f. gr. (van *alektryōn,* haan), hanengevecht; – **alektryomantīe** (spr. *tie*=*tsie*), f. gr., hanenwichelarij bij de Ouden, voorspelling uit het wegpikken van op een alphabet gelegde graankorrels door eenen haan; – **alektryomórphisch,** als een haan gevormd.

Alem, n. turksch rijksvaandel; – **dar,** hofbeambte, drager van de heilige vaan van Mohammed.

Alemánnen of **Alamannen,** pl. (ook *Allemannen*), misschien vreemde mannen (van het oudd. *al, el,* vreemd, ander, en *man,* of v. a.

van: *alah*, tempel, den goden gewijd bosch, dus: lieden van het godenwoud of: uitnemende mannen), oudd. naam van het voornaamste volk in Z. Duitschland, in tegenoverst. met de heerschende Franken (vandaar de fr. naam A l l e m a n d s voor Duitschers in 't algemeen); – **alemánnische taal, alemánnisch dialekt,** zwitsersche en boven-zwabische tongvallen van 't hoogduitsch.

Alembiek, mid. lat. (*alembĭcum*, n. fr. *alambic*; van 't arab. *al-embîq* en dit van 't gr. *ámbix*, beker) distilleerhelm, kolf, toestel ter overhaling in de scheikunde.

Alembroth, n. (*chald.* = sleutel der kunst) bij de alchemisten: philosophisch zout, een alkalisch wonderzout.

Alentours, pl. fr. (spr. *âlañtóér*: ontstaan uit *à l'entour*) omstreken, omtrek; omringende personen.

Aleph, naam der 1ste letter v.h. hebr. alphabet.

Alepíne, f. fr. (naar de stad A l e p p o zoo genoemd) stof van zijde en wol.

Aleppoziekte, Med. soort uitslag of roos, in 't Oosten inheemsch.

Alerion, m. heraldisch adelaartje.

alért, fr. (*alerte*) wakker, vlug, levendig, flink, waakzaam, opgewekt, lustig, handig.

à l'espagnole, z. *espagnol*; – *à l'estompe*, z. e s t o m p e.

Alesan, m. fr. (beter *alezan* v. arab. *al-hasan*, schoon paard) vaal, geelroodachtig paard.

aleseeren, fr. een kanon uitboren of de ziel verwijderen; – **alesoir,** m. (spr. *zoâr*) geschutboor.

Aletheia, f. gr. (*alētheia*, van *alēthēs*, waar) waarheid, ook persoonlijk gedacht; – **alethologie,** f. waarheidsleer; – **alethologisch,** tot de waarheidsleer behoorende; – **alethophilos,** m. vriend der waarheid; – **alethoskoop,** f. optisch instrument om geschilderde voorwerpen te zien alsof het natuurlijke voorwerpen zijn.

à l'étourdie, z. ond. é t o u r d i s s e e r e n.

Alette, f. (fr. *alette*) Mar. windvering, galeiwolf, verlenging van het boeghout op den achtersteven der levantijnsche vaartuigen.

Aleuromantie (spr. *t=ts*), f. gr. (van *áleuron*, tarwemeel) meelwichelarij, het waarzeggen uit offermeel; – **aleurometer,** m. meelmeter, werktuig om de qualiteit van het meel voor 't broodbakken te meten; – **aleuron,** n. Bot. planteneiwit; – **aleuronaat,** n. eiwit uit tarwemeel.

Alewieten, pl. tropische planten uit de familie der wolfsmelkachtigen.

Alewijn, z. A l w i n.

Alexánder, gr. (*Alexandros*, van *aléxein*, afweren, verdedigen, en *anēr*, genit. *andros*, man) mansn.: de mannenverdediger, mannenhelper, menschenredder; – **alexandra,** f. Astron. asteroïde door Goldsmidt in 1858 ontdekt; – **alexandrina,** vrouwenn.: helpster; – **alexandrine,** f. zijdeachtige stof uit linnen en katoen; – **alexandrijnen** of **alexandrijnsche verzen,** rijmregels van 12 tot 13 lettergrepen, doorgaans uit 6 jambische voeten bestaande, b. v. „Wij worden en vergaan, de wieg grenst aan het graf” (de benaming is, naar men wil, afkomstig van een fr. dichter, die in de 12de eeuw in deze versmaat een dichtstuk schreef: *Alexandre le Grand*); – **alexandrijnsch,** adj. behoorende tot, uitgaande van A l e x a n d r i ë (eene door Alexander den Gr., 331 voor Chr., gestichte zeestad in Neder-Egypte, die in de volgende eeuwen voor en na Chr. geboorte een hoofdzetel der grieksche beschaving en letterkunde was); vandaar: a l e x a n d r ij n s c h e b i b l i o t h e e k, eene verzameling van 700 000 boekdeelen of schriftrollen te Alexandrië in Egypte, bevattende al de schatten van de gr., rom., ind. en egypt. letterkunde, waarvan een gedeelte onder C æ s a r en het overige onder T h e o d o s i u s werd verbrand; – a l e x a n d r ij n s c h e c o d e x, een zeer oud afschrift des bijbels in het britsch museum, dat tot 1098 tot de bibliotheek van den patriarch van Alexandrië behoorde; – a l e x a n d r ij n s c h e s c h o o l, de geleerde school te Alexandrië door de Ptolemeën gesticht, van waar eene nieuwe richting in poëzie en wetenschap uitging, die aan dit tijdperk den naam van het a l e x a n d r ij n s c h e deed geven; – a l e x a n d r ij n s c h e v e r s i e of o v e r z e t t i n g, z. s e p t u a g i n t a.

Alexiánen, m. pl. door paus Sixtus IV, ingestelde orde, die zich het weldoen tot taak stelde, en haren naam ontleende aan haren beschermheilige Alexius.

Alexiterium, n. nw. lat. (van 't gr. *alexētērion*, van *aléxein*, afweren, helpen), hulp- of redmiddel, inz. tegengift; – **alexitérisch,** giftafdrijvend; – **alexikăkon, alexipharmăkon,** n. gr. (pl. -**ka**) tegengift, redmiddel tegen vergift; – **alexipharmacie,** f. leer van de tegengiften; – **alexipharmaceutisch,** bereiding der tegengiften betreffende; – **alexipyretikon,** n. koortsmiddel, geneesmiddel tegen de koorts; – **Aléxis** en **Alexius** mansn.: helper, hulp, redder; – **Alexius-d'or,** m. goudmunt, ter waarde van 9 gl., geslagen onder den hertog Alexius van Anhalt-Bernburg.

à l'extérieur, z. *extérieur*.

Alexie, (*a* privans en lat. *lectio*, lezing), het niet kunnen lezen.

Alezan, m. (arab. *al hasan*, schoon paard), rood-geel paard met staart en manen van dezelfde kleur.

Alfadur, oudste der goden in de noorsche Myth., z. v. a. de vader van allen.

Alf, z. e l f.

Alfa, n. z. v. a. s p a r t o-g r a s.

Alfane, f. sp. (*alfane*) strijdros, arabische merrie.

Alfenide, f. z. C h r i s t o f l e - m e t a a l.

Alfoer, m. arab. *al horro*, port. *al forro*, de vrije, tot de oorspronkelijke heidensche bevolking van den Indischen Archipel behoorende inlander (in tegenstelling met Mohamedanen of Christenen).

Alfonsus, z. A l p h o n s u s.

Alfred, oudd. mansn.: vredelievende, of liever de goed en vriendelijk radende, eig. e l f of a l p, licht- en berggeest in 't geven van raad.

al *fresco*, z. *fresco*.
alg. verk. v. a l g e m e e n (e).
Algalie, f. sonde, spuit voor de pisbuis.
Algaráde, f. fr. (van het sp. *algaráda*, krijgsgeschreeuw eener *algara*, d. i. eener plunderende ruiterschaar, v. 't arab. *al-gârah*, de strooptocht op vijandelijk gebied, van *gâra*, plunderend afloopen) krenking, grove beleediging; streek, pots.
Algaroba, sp. St. Johannesbroodboom.
Algaroth (poeder van), n. aldus genoemd naar V i c t o r A l g a r o t h a, geneesheer te Verona, het verwekt braking, stoelgang en zweet.
Algarovilla of **Algarobilla,** f. gekneusde hulzen eener z.amerik. acasiasoort, die in stede van de galnoten tot verven worden gebruikt.
Algēbra, f. arab. (*al-dsjebr* of *al-gebr*. eig. verbinding van gescheiden deelen, v. *algabara* of *gabara*, het gescheidene verbinden, voluit: *al-gebrw-al-muqâbalah*, verbinding en vergelijking) stelkunde, vergelijkingsleer, letterrekening; – **algebrāisch,** f. stelkundig; – **algebraíst,** m. beoefenaar der stelkunde.
Algēma, n. gr., pl. **algemāta,** smart, pijn; – **algētisch,** smartelijk; door pijn ontstaan; – **algie,** f. -pijn b. v. n e u r a l g i e, z. ald.
Algen, pl. lat. (*algae*, van den sing. *alga*) zee- en zoetwaterplanten van meestal groene of roodachtige kleur en draad- of bladvormige gedaante, die geen bloesems dragen en daarom tot de akotyledonen en kryptogamen behooren; onder de zoetwater-algen zijn de c o n f é r v e n, uit de zee-algen de f u c u s-soorten de gewichtigste; – **algacieten,** f. pl. versteende algen; – **algologie,** f. leer van de waterplanten.
Algēnib en **Algōl,** m. twee sterren in het sterrenbeeld Perseus (*algenib* is ook eene ster in Pegasus).
Algérienne, f. fr. mandenwagen, zeker rijtuig.
Algēthi, m. (arab. *râs-algethi*, hoofd des knielenden) zuidelijkste ster in Hercules.
algesceeren, lat. (*algescĕre*) verkouden, koud worden.
algetisch, z. ond. a l g e m a; – **algie,** z. ond. a l g e m a; – **algologie,** z. ond. a l g e n.
Algolagnie, f. gr. (*algos*, pijn,; *lagnos* wellustig) het wellust gevoelen in smart of pijn, zie m a s o c h i s m e en s a d i s m e.
Algomeiza, m. arab. (eig. *el-gomaisâ*) de helderste der beide sterren in den Kleinen Hond.
Algophon, n. azijnspiritus, middel tegen kiespijn.
Algoríthme, n. (arab. vervorming van het gr. *arithmós*, getal) de 4 hoofdregelen der rekenkunde: additie, substractie, multiplicatie en divisie; in 't algemeen arithmetisch leerboek, rekenboek, cijferboek.
Algospasme, n. gr. pijnlijke spierkramp.
Algiersch metaal, n. (fr. *métal d'Alger*) mengsel van 94,5% tin, 5% koper en wat antimonium en bismuth.
Alguacil, m. sp. (spr. *-siél*; van het arab. *al-wasír*, die iets beheert) in Spanje gerechtsdienaar, diender; beulsknecht.
Alhámbra, f. arab., (eig. *kelât-alhamrah* = het roode huis); paleis der moorsche koningen te Granada.
Alhénna of h e n n a, **Alkánna** of **Alkénna,** f. arab. (*al-hinnâ*, sp. *alcana*, *alcaña*, *alheña*; vgl. a l k a n n a) roodvervende wortel, die in 't Oosten door de vrouwen bij 't verven van het gelaat wordt gebezigd.
Alhidāde, n. arab. (*al-hadât*, soort van liniaal, van *hadaj*, op den rechten weg leiden) beweeglijke liniaal aan de hoekmetingswerktuigen, diopter-liniaal, beweegbare vizierliniaal.
Ali, arab. mansn.: verhevene, heerscher, ook eeretitel, gelijk ons „Hoogheid"; – **Alīne,** vr. naam: verhevene.
alĭas, lat. anders (b. v. geheeten); doorgaans gaat dit woord de bijnamen voorop.
a libellis, lat. kanselier.
alĭbi, lat. elders, ergens anders b. v. Jur.: de aangeklaagde kan het *alibi* bewijzen, d. i. zijne tegenwoordigheid op eene andere plaats dan die der misdaad bewijzen.
Alicante, m. wijnsoort (naar de sp. stad van dien naam); ook soort soda.
Alicorne, m. neushoorn.
Alidade, f. fr., z. a l h i d a d e.
aliēen, lat. (*aliēnus*, *a*, *um*) vreemd, aan een ander toebehoorend; niet verwant, onbevriend, enz.; – *aliēni juris*, z. ond. *jus*; – **alienbill,** f. eng. (spr. *eeljen–*) vreemdelingenwet, sedert 1793 eene engelsche wetbepaling, volgens welke iedere buitenlander bij zijne komst op britschen bodem aan een gestreng onderzoek onderworpen en in de macht van den staatssecretaris gesteld wordt; onder C a n n i n g s ministerie werd deze wet door eene meer liberale vervangen; – **alienbill-office,** n.. (spr *-óffis*) bureau of kantoor der vreemdelingen; – **aliëneeren,** lat. (*alienāre*) vervreemden, afstaan, verkoopen; – **aliënābel,** nw. lat., vervreemdbaar, verkoopbaar; – **aliënātie,** (spr. $t{=}ts$), f. lat. (*aliënatĭo*) vervreemding, verkoop, ook enkel verpanding; in de staatstaal: afstand van grondgebied, rechten, enz.; ook afwijking van den natuurl. toestand; verstandsverbijstering (lat. *alienatĭo mentis*).
Alietta (of omgezet **Atteila**), kappersjongen, die de schrijver zou zijn van het handboek der kaartlegsters Thoth.
aligneeren (spr. *ali-njeeren*) fr. (*aligner*, van *ligne* = lat. *linĕa*) naar eene richtingslijn plaatsen, afmeten, afsteken; op eene rij plaatsen; – **alignemént,** n. (spr. – *mân*) afmeting of richting volgens eene rechte lijn, richtsnoer, inz. richtingslijn eener in slagorde gestelde legerafdeeling.
Alim, m. arab. geleerde, godsdienstonderwijzer.
Aliménten, n. pl. lat. (*aliménta*, van den sing. *aliméntum*, v. *alĕre*, voeden) voedings-, levens-, verzorgingsmiddelen; kostgeld; – **alimenteeren,** nw. lat., onderhouden, verplegen; bekostigen; – **alimentarius,** m. lat. betreffende de voedingsmiddelen; Jur. iemand, die volgens testament moet verpleegd worden; – **alimentātie** f. ver-

pleging, het onderhouden, voeden; – **alimentiviteit,** f. voedingsinstinct.

a linĕa, lat., z. *linea*; vandaar: **alinĕa,** f. begin van een nieuwen regel na een geeindigden volzin; deel van een wetsartikel.

Alios, m. ondoordringbare aardlaag in de Landes van Gascogne.

Alipásma, n. gr. Med. zweetpoeder en zweetzalf.

alipede, lat. (*ala* = vleugel, *pes* = voet), met vleugels, talaria, aan de voeten b. v. Mercurius, N. H. vleugelhandig.

Alioth en **Mizar,** m. twee bij elkander staande sterren in den dissel van den Wagen (den grooten Beer).

Alīpt, m. lat. (*alipta*, van het gr. *aleiptēs*, van *aleiphein*, zalven) zalver; – **alipterium,** n. (gr. *aleiptērion*) zalfvertrek, zalfkamer, inz. bij de baden der Ouden; – **aliptiek,** f. zalfkunst of zalfkunde; – **alīptrum,** n. zalfdoosje.

Aliquánte, f. (van 't lat. *aliquántum*) ongelijkdeelend getal, onevenmatig deel, niet opgaande deeler; – **aliquántisch,** ongelijkdeelend; – **aliquōte,** f. (van 't lat. *aliquotiës*) gelijkdeelend getal, evenmatig deel, juist opgaande deeler; bepaald deel van een geheel; – **aliquōtisch,** gelijkdeelend; – **aliquottheorie,** leer van het doen medeklinken van hooge tonen als begeleiding eener melodie; – **aliquotpiano,** f. volgens genoemde theorie vervaardigde piano.

Aliquottonen, pl. hooge tonen, die een melodie begeleiden, neventonen.

Alisma, f. waterweegbree.

alĭter, lat. anders, op eene andere wijze.

Aliteeren, fr. bedlegerig maken of worden.

Alith, n. eigenl. a-steen, een microscopisch bestanddeel van het portlandcement volgens den Zweed Törnebohm.

Alituur, f. lat. (*alitūra*, van *alĕre*, voeden), voeding, vermogen des lichaams om het verlorene door de uit de levensmiddelen bereide voedingssappen te herstellen.

à livre ouvert, z. ond. *livre.*

Alius, lat. een andere.

Alizări, n. sp. (*alizari*, *lizari*, van 't zelfde perz.-arab. woord als a z u u r z. ald.) meekrapwortel; – **alizarine,** f. Chem. roode verfstof van den meekrapwortel; sedert 1867 op de wijze van Græbe en Liebermann ook verkregen uit anthraceen, dat bij destillatie van steenkolen teer verkregen wordt; – **alizarine-inkt,** m. in 1856 door Leonhardi te Dresden uitgevonden blauwgroene en op het papier donkerzwart wordende inktsoort, waarin ook meekrap als bestanddeel voorkomt.

Alk, alka, m. (ijsl. en. zw. *alka*, deen. *alke*) watervogel uit het geslacht der papegaaiduikers bij Groenland, IJsland en Noorwegen, soort van zwarte gans.

Alkahést, n. Chem. een (door Paracelsus zoo benoemd en aangenomen) algemeen oplossingsmiddel der alchimisten.

Alkăli, n. arab. (*al-qali*, arab. naam der *Salsola sativa*, L., zekere zeeplant, waaruit men de soda, een der voornaamste alkaliën, trekt) loogzout, zout, dat uit plantenasch door uitloogen wordt verkregen; – **alkálisch, alkalinisch,** adj. loogzoutachtig, loogzoutig; – a l k a l i s c h z o u t, loogzout; – **alkălimeter,** m. arab.-gr., werktuig ter bepaling der hoeveelheid van het in de potasch voorhanden loogzout; – **alkalesceeren,** arab.-lat., vluchtig alkali ontwikkelen; – **alkalescéntie** (spr. *t*=*ts*), f. ontwikkeling van het vluchtig alkali (ammoniak) bij rottende gisting; – **alkalicitraat,** n. soort bruiszout, als geneesmiddel tegen suikerziekte; – **alkaliseeren** (spr. (*s*=*z*) tot loogzout branden; – **alkalisatie** (spr. *t*=*ts*) f. loogzoutbereiding; – **alkaloíde,** n. arab.-gr., organische zoutvatbare basis, plantaardig loogzout; – **alkaloimeter,** m. werktuig ter bepaling der hoeveelheid alkaloïden in de planten.

Alkánna of **alkannlawsónie,** f. (vgl. l a w s o n i a) altijd groen boompje in Indië en Egypte, werd vroeger gebruikt in de apotheken, terwijl de bekende bruinroode **alkanna-wortel** van een verwante soort (*a. tinctoria*) komt; de a. wortel wordt tot verving van tincturen en zalven gebezigd (vgl. a l h e n n a); – **alkannine,** f. kleurstof uit den alkannawortel.

Alkarraza, f. sp. (uit het arab. *al-kurrâz*, kleipot) koelpot van poreuze aarde.

Alkarsíne, f Chem. heldere, kwalijkriekende, zeer vergiftige vloeistof, die door droge aftrekking van azijnzure potasch en arsenigzuur, enz. wordt verkregen.

Alkatifa, f. (arab. *al-qatīfah*, fluweel, atlas, tapijt, sp. *alcatifa*, *alquetifa*) fijn oostersch tapijt, waarvan de grond uit wol of zijde, en het patroon uit goud- en zilverdraad bestaat.

Al-kazar, n. (arab. het paleis) paleis der Moorsche koningen in Spanje, o. a. te Cordova.

Alkekenzi, Bot. besvrucht.

Alkermes, z. k e r m e s.

Alkohol, m. arab. (*alkohl*, het fijne spiesglaspoeder, waarmede men de oogen verft, eig. eene in het fijnste poeder veranderde zelfstandigheid) de hoogst gezuiverde of van water bevrijde wijngeest; overgehaalde wijngeest; brandewijn; – **alkoholaat,** n. vaste scheikundige verbinding van alkohol met een zout; – **alkoholisch,** adj. alkohol bevattend; – **alkoholiseeren** (spr. *s*=*z*) tot het fijnste poeder stooten; tot den sterksten wijngeest overhalen; – **alkolohisātie** (spr. *sa*=*tsie*), f. wijngeestoverhaling; vermenging van alkohol met een ander vocht; het daaruit ontstane mengsel (inz. wijn met alkohol); – **alkoholisme,** n. alkoholmisbruik, drankzucht; – door alkohol ontstane ziekelijke toestand, zooals delirium, zwakte, enz.; – **alkoholist,** m. drankzuchtige, lijder aan alkoholvergiftiging; – **alkoholometer,** m. wijngeestmeter, eene glazen buis om de sterkte van den brandewijn te onderzoeken; – **alkoholometrie,** f. leer van de onderzoeking van het alkoholgehalte; – **alkoholvraagstuk,** n. de vraag, op welke wijze de strijd tegen het alkoholisme het best te voeren is.

Alkorán, z. k o r a n.

Alkóve, alkoof, f. arab. (*al-qubbeh*, een gewelfd

vertrek, tent, van *qabba*, welven) slaapvertrekje, afgeschoten plaats in eene kamer tot plaatsing eener legerstede; vensteropening in den wand.

Alkuïnus, oudd. mansn.: roemrijk overwinnaar, of liever tempelvriend, (verlatijnscht van 't oud-hoogd. *alahwin*, van *alah*, tempel, en *win*, vriend).

Alkyl, n. Chem. alkoholradicaal.

alla, it., z. v. a. fr. *à la*, z. ald.; – *alla breve*, z. ond. *brevis*; – *alla camera*, z. *camera*; – *alla campagna*, z. c a m p a g n a; – *alla capella*, z. k a p e l; – *alla diritta*, z. ond. d i r i g e e r e n.

Allabátti, m. pl. fijne katoenen, meest gestikte stoffen uit Britsch-Indië.

Allah, m. arab. (samengetr. uit het lidw. *al* en *ilah*, de aanbiddenswaardige, God, van *alaha*, aanbidden) God, de ware, eenige God; – *Allah-aalim*, God is alwetend; – *Allah-akbar*, God is groot.

allaiteeren (spr. *alèt-*), fr. (*allaiter*, van *lait*, melk) zoogen, de borst geven, stillen; – **allaitement,** n. (spr. *alèt'mân*) zooging; – *a. mixte*, het voeden van een zuigeling deels door moedermelk, deels door ander voedsel.

alla militare, Muz. krijgshaftig, op de wijze der militaire marschen (te spelen); – *alla minuta*, enz., z. ond. *minus*; – *alla mora* (*giuocare*), z. m o r a.

Allantōïs, f. (van 't gr. *allās*, genit. *allāntos*, worst, dus eig. worstvormig). (Anat.) pisvlies, worstvlies (der lichaamsvrucht van zoogdieren); a l l a n t o ï s c h v o c h t, vocht tusschen de allantoïs en het amnium (z. ald.); – **allantoïne,** f. Chem. door verdamping uit dit vocht verkregen stof, die op het piszuur gelijkt.

Allantiăsis, f. worstvergiftiging.

Allantotoxīkon of **allantotoxicum,** n. gr. (van *allās*, genit. *allantos*, worst, en *toxikon*, z. t o x i c u m) vergift, dat zich in bedorven lever- en bloedworst ontwikkelt, worstvergif.

alla pezza, z. p e z z a; – *alla polácca*, z. p o l a k; – *alla prima*, z. ond. *primus*.

Allarm, z. a l a r m.

alla siciliana, z. ond. S i c i l i ë r; – *alla stretta*, z. *stretto*.

Allāta, n. pl. lat. (van *allatus*, *a*, *um*, partic. van *afferre*, aan- of bijbrengen) het toe- of aangebrachte, b. v. eener vrouw in het huwelijk.

alla tedesca, ital. op zijn duitsch.

alla tempĕra, ital. met waterverf geschilderd.

Allatrātie (spr. *tie=tsie*), f. nw. lat. (van 't lat. *allatrāre*, aanblaffen) het aanblaffen, aanbassen, aankeffen.

alla turca, z. ond. T u r k; – *alla zingara*, ital. op de wijze der Zigeuners.; – *alla zoppa*, z. *zoppo*.

Allèchement, n. fr. (spr. *alèsj'mân*; van *allécher*, aanlokken van het lat. *allectāre*) aanlokking, verzoeking, lokaas, lokspijs, ook lat. **allectātie** (spr. *tie=tsie*), f. het nette voeren der graveernaald bij plaatsnijders.

Allectie, z. a d l e c t i e.

Allée, f. fr. (van *aller*, gaan, ontstaan uit het lat. *ambulāre*) laan, wandelbaan tusschen twee rijen boomen.

Allegaat, allegatie, z. a l l e g e e r e n.

Allège, f. fr. (spr. *alèzj'*), **alleggio,** m. (spr. *allédzjio*) of **allégra,** f. it. (van 't fr. *alléger*, ital. *alleggiare*, mid. lat. *alleviare*, verlichten, van *levis*, licht) hulpboot, lichter; a l l è g e, ook z. v. a. t e n d e r van eene locomotief (zie t e n d e r); ook: postkantoor op mailtreinen.

allegeeren, lat. (*allegāre*) eig. ergens heen zenden; aanhalen, b. v. eene schriftuurplaats, zich daarop beroepen; – **allegaat,** n. (pl. lat. *allegāta*) aangehaalde plaats; beroeping op eene wet; – **allegātie** (spr. *t=ts*), f. aanhaling van eenen schrijver.

Allegiance, f. eng. (spr. *ellédzjens*, van het fransch *allégeance*, mid. lat. *allegiantia*, *allegantira*, *alligantia*, van het latijn *alligare*, aanbinden, verbinden, verplichten) trouw en gehoorzaamheid, trouw der onderdanen; – *oath* (spr. *oh's*) *of allegiance*, eed van trouw (van den onderdaan).

Allegorie, f. gr. (*allēgoria*, van *allēgorein*, d. i. eig. iets anders zeggen of uitdrukken) verbloemde, bedekte, zinnebeeldige voorstelling; rhetorische figuur der poëzie, welsprekendheid en beeldende kunsten; – **allegórisch,** adj. zinnebeeldig, verbloemd, oneigenlijk, zinspelend; – **allegoriseeren** (spr. *s=z*), zinnebeeldig, verbloemd voordragen of verklaren; – **allegorisme,** n. kunst of wetenschap der allegorie; – **allegorist,** m. maker of uitlegger van allegorieën.

Allegra, z. a l l è g e.

Allègre, z. a l è g r e.

allégro of *allegraménte*, it. (van het lat. *alăcer*, snel, vlug) Muz. vroolijk, lustig, vlug, levendig, snel; – het **allégro,** vroolijk, vlug te spelen stuk; – *allegro assai*, *allegro di molto* of *allegrissimo*, zeer of zooveel mogelijk vlug; – *allegro con bio*, *con fuoco*, *con spirito*, zeer levendig, met vuur; – *allegro con môto*, gezwind; – *allegro maestōso*, matig snel, met waardigheid; – *allegro ma non tróppo*, niet te gezwind; – *allegro non tanto*, niet zeer gezwind; – *allegro moderáto*, matig snel; – *allegrétto*, eenigszins vlug; – *con allegrézza*, met vroolijkheid, vlugheid.

allelodactisch gr. (*allelos*, elkander, *didaskein*, leeren), over en weer, elkaar onderwijzend.

Alleluiarium, n. verzameling der *psalmi alleluiatĭci*, d. i. van die 20 psalmen, die 't woord H a l l e l u j a h (z. a.) tot opschrift dragen.

Allemande, f. fr. (spr. *all'mánd'*; van *allemand*, *e*, duitsch; vgl. A l e m a n n e n) duitsche of zwabische dans en danswijs.

allentándo en *allentáto*, it. Muz. vertragend, dalend.

Allenthĕsis, f. gr. aanwezig zijn van vreemde lichamen in het menschelijk organisme en daardoor veroorzaakte ziekte.

alleveeren, nw. lat. (*allevāre*) verlichten, verzachten.

allez, z. a l l o n s.

Alliage, z. ond. a l l i g e e r e n; – **alliantie,** z. a l l i ë e r e n.

alliceeren, lat. (*allicĕre*) aanlokken.

alliëeren, fr. (*allier*, van 't lat. *alligāre*) verbinden; – zich **all-,** zich verbinden, vereenigen, een verbond sluiten; – **geallieërden,** pl. bondgenooten, verbondenen; – **alliántie** (spr. *t=ts*) of **alliance,** f. fr. (spr. *alliañs*') verbintenis, verbond, verdrag; echtverbintenis; ook zeker fransch kaartspel, dat door 4, soms ook door 5 of 6 personen, met 52 kaarten wordt gespeeld; – **alliance française,** fr. vereeniging ter bevordering van de fransche taal buiten Frankrijk; – **belle alliance,** het heilige verbond tusschen Rusland, Pruisen en Oostenrijk in het jaar 1815; – **offensieve en defensieve alliantie,** aanvallend en verdedigend verbond; – **triple, quadruple alliantie,** drievoudige, viervoudige verbintenis; – **alliantie-wapen,** n. familiewapen, waarin het wapen der vrouw naast dat van den man staat.

Alliénsis díes, m. lat. dag van de Allĭa, fig. ongeluksdag, eene zegswijze, ontleend aan den slag bij de Allia (387 voor Chr.), waarin de Romeinen door de Galliërs volkomen verslagen werden.

Alligatie, z. ond. a l l i g e e r e n.

Alligātor, m. (misvormd uit het sp. *el lagarto*, de hagedis, lat. *lacerta*) of k a a i m a n, m. amerikaansche krokodil, amerikaansche reuzenhagedis.

alligeeren, lat. (*alligāre*, d. i. eig. aanbinden) vermengen, z. v. a. l e g e e r e n 2) (z. ald.); – **alligātie** (spr. *t=ts*) en **alliage** (spr. *alliá-zj*'), f. vermenging of smelting der metalen van ongelijke waarde tot eene massa; ook het toevoegsel; – **alligatie-regel** of **-rekening,** Arith. regel van menging, volgens welken de waarde eener gemengde massa gevonden wordt.

Allignement, z. a l i g n e m e n t.

Allitterātie (spr. *tie=tsie*), f. nw. lat. (van het lat. *littĕra*, de letter) het in samenklank brengen van dezelfde letters, gelijkheid der beginletters, b. v. man en muis, bont en blauw; (waardoor woorden die met dezelfde letters beginnen, aan het hoofd of ook aan andere plaatsen der versregels gezet worden), letterrijm, b. v. in Tollens' verzen: „En *l*ei en *l*ood en hout *e*n steen, *v*liegt *v*er in *v*uur en *v*onken heen"; – **allittereeren,** gelijkklinkend maken of zijn, letters in samenklank brengen.

Allium, n. lat. look, knoflook; – **allyl,** n. (spr. *-liel*) lat. gr. vermoedelijk radicaal van knoflookolie.

Allmende, f. periodieke verdeeling van gemeenschappelijke gronden in enkele zwitsersche kantons.

Allobrógen, m. pl. oud, dapper, ruw volk in het tegenw. Dauphiné en Savoye, ook G e s s a t e n genoemd, naar hunne werpspiesen, *gessa*; ook onbeschaafde, ruwe menschen.

Allocātie (spr. *t=ts*) nw. lat. eig. aanstelling; goedkeuring van een later ingevoegden post in eene reeds overgegeven rekening.

Allochirie, f. gr. (*allos*, ander, *cheir*, hand) toestand waarbij een prikkeling van een lichaamsdeel aan de andere zijde van het lichaam gevoeld wordt.

all' occorénza, z. ond. o c c u r r e e r e n.

allochróisch, adj. gr. (*allóchrŏos*, van *allos*, ander, en *chróa*, kleur) anders gekleurd, van kleur verwisselend; – **allochroïsme,** n. kleurverscheidenheid, kleurverwisseling; – **allochromasie,** f. gebrek aan het oog, dat de kleur anders doet zien dan zij is.

Allocūtie (spr. *t=ts*), f. lat. (*allocutĭo*, van *allŏqui*, aanspreken) aanspraak, inz. van den paus aan de in consistorie vergaderde kardinalen.

Allodĭum, n. mid. lat. (van 't oudd. *al-ôd*, d. i. geheel of volkomen eigendom; van 't oudd. *ôt*, got. *and*, goed, eigendom) of **allodiaalgoed, n.** eigen, niet als leen ontvangen goed, vrij erfgoed, dat men vervreemden kan; – **allodiaal,** erfvrij, onleenroerig; – **allodialiteit,** f. leenplichtsvrijheid, inz. de vrijheid der duitsche bondsstaten van 't voorm. keizerlijk en rijksleenverband; – **allodificeeren,** tot een vrij goed maken; – **allodificātie** (spr. *t=ts*) of **allodeering,** f. verandering der leengoederen in eigen goederen.

Allodoxĭe, f. gr. (*allo-doxia*) andere of dwalende meening of leer; vgl. h e t e r o d o x i e.

Allœopathĭe, z. ond. a l l o p a t h i e.

Allœōsis, f. gr. (*alloiōsis*, van *alloioen*, veranderen) verandering, inz. Med. verandering der spijzen bij de vertering; – **allœōtisch,** adj. die verandering bewerkend; – **allœōtika,** n. pl. middelen, die den overgang der spijzen teweegbrengen, z. v. a. a l t e r a t i v a.

Allogandromelie, f. gr. (*allos*, ander, *melos*, lid), misgeboorte van een dier met menschelijke ledematen.

Allogrāphum, n. gr. (van *állos*, *ē*, *on*, een ander, en *grάphein*, schrijven) een ander. een vreemd handschrift.

Allolalie, gr. eig. anders-spreken; gebrekkig spreken, kromtaal.

Allomorphose, f. (gr. *allos*, ander en *morphe*, vorm), verandering van gedaante, van aard (b.v. van een ziekte).

allongeeren of **alongeeren** (spr. *aloñzjeeren*), fr. (*alonger*, van *long*, lang) langer maken, verlengen, uitrekken; – **allonge, alonge,** f. (spr. *alóñzj*') aangehecht stuk ter verlenging, aanhechtingspijp of stang; lange lijn, waaraan men de paarden laat draven; aangehangen papierstrook aan een wissel, welks keerzijde reeds met endossementen gevuld, maar die nog niet vervallen is; – **allonge-pruik,** f. lange krulpruik.

alloniem, adj. gr. (van *állos*, *ē*, *on*, een ander, en *onyma*, naam; vgl. a n o n i e m) vreemdnamig, een anderen naam hebbende; een a l l o n i e m b o e k, dat onder een anderen naam dan dien des schrijvers wordt uitgegeven.

allons! fr. (spr. *alóñ*; van *aller*, gaan) laten we gaan! op! voort; voorwaarts! welaan! b. v. *allons, enfants de la patrie*, op! trekken we op! kinderen van 't vaderland (aanhef van 't bekende fr. volkslied de M a r s e i l l a i s e, z. a.); – *allez!* (spr. *alé*) gaat! ga! voorwaarts!; – *allezvousen* (spr. *-woezáñ*) voort! weg! pak u weg!

Allooi of **alooi** fr. (niet van *alloyer*, oude

spelling-variant van *allier*, maar van *à loi*, naar de wet) wettig gehalte van goud en zilver, gehalte der muntspeciën, de hoeveelheid van geringer metaal met een beter gemengd; ook: hoedanigheid van eene waar in 't algemeen, van eenen persoon of van eene zaak.

Allopathie, f. gr. (van *állos, ē, on*, een ander, en p a t h o s, z. ald.) Med. overdraging der ziekte van eenig lichaamsdeel op een ander; in tegenst. met h o m œ o p a t h i e (z. ald.), geneeswijze, volgens welke men middelen aanwendt, die eene aan de kwaal tegenovergestelde werking voortbrengen (volgens het latijnsche aphorisme *contrarĭa contrarĭis curantur*): a l l o p á t h i s c h e m e t h o d e, ook **allœopathie,** f. (van *allŏios, a, on*, veelsoortig); verder: door vreemden invloed ontstaan lijden; – **allopaath,** m. voorstander dier geneeswijze; ook andersdenkende, tegenstander van eene meening.

allopelagisch, (gr. *allos*, ander, *pelagos*, zee), in alle diepten der zee kunnende leven.

Allophaan, n. gr. Chem. verbinding van kiezelzure kleiaarde en water.

alloqueeren, lat. *allŏqui*, aanspreken; – **alloquium,** n. aanspraak; vgl. a l l o c u t i e.

Allorhythmie, f. abnormale hartslag.

Allotria, n. pl. gr. (van *allótrios, a, on*, vreemdsoortig) niet ter zake behoorende dingen, bijzaken, vreemdsoortige bezigheden; ook onvoeglijkheden, schelmerijen; – **allotriodontie** (spr. *tie=tsie*), f. inzetten van vreemde tanden; – **allotriologie,** f. inmenging van vreemdsoortige dingen in de rede; – **allotriophagie,** f. gr. Med. trek naar ongewone, oneetbare spijzen; – **allotriurie,** f. Med. afzondering van vreemde stoffen door de pis.

Allotropie, f. gr. (van *állos*, anders, en *trépein*) Chem. de eigenschap eener stof, dat zij met wezenlijk verschillende eigenschappen (kristalvorm, specifiek gewicht, enz.) optreedt, zooals b. v. koolstof in diamant en graphiet; ook deze verschillende toestand zelf (allotropische toestanden).

all'ottāva, z. o c t a a f.

Allottee, m. eng. (spr. *allottie*), persoon aan wien bij inschrijvingen een fonds wordt toegewezen.

allouceeren (spr. *ou=oe*), fr. (*allouer* = eng. *allow*, van 't mid. lat. *allocare*) toestaan, inwilligen, laten gelden (inz. van rekeningen); – **allouābel,** adj. (fr. *allouable*) geldig, toe te staan.

all's well, eng. (spr. *âls' oeël*), alles is wel, is in orde (in den eng. krijgsdienst, inz. bij de marine, het antwoord van den wachtpost op den aanroep van den rondgaanden officier).

Alloxaan, n. gr. door inwerking van sterk salpeterzuur op piszuur voortgebracht lichaam; eene verwante en op dergelijke wijze voortgebrachte stof is **alloxantine.**

all right, eng. (spr. *âl-rait*) alles in orde.

alludeeren, lat. (*alludĕre*) op iets zinspelen, doelen, stekelige zinspelingen maken; – **allúsie,** . toe- of zinspeling, wenk; – **allusōrisch,** nw. lat. zinspelend.

allumeeren, fr. (*allumer*), aansteken; – **allumétte,** f. lucifer.

all' unisóno, z. u n i s o n u s.

Allúre, f. fr. (van *aller*, gaan) gang, pas, tred, wijze van gaan, stappen, enz. van paarden, en ook van menschen; ook spoor van dieren; – **allures,** pl. gang en houding van een mensch, wijze van doen, gedrag, houding.

Allusie, allusorisch, z. a l l u d e e r e n.

Allūvie, f. lat. (*alluvĭo*, van *alluĕre*, aanspoelen) aanspoeling, aanslibbing (Napoleon I noemde bij onze inlijving smadelijk zoo ons land ten opzichte van Frankrijk); – **alluvierecht,** n. aanspoelingsrecht, recht om het land, dat door eenen stroom aanslibt, zich toe te eigenen; – **alluvium,** n. het aan- en opgespoelde, de bovenste en jongste lagen der vaste aardkorst; – **alluviaal,** adj. aan- of opgespoeld, b. v. a l l u v i a l e g r o n d.

Allux, f. voorlaatste poort van den poot der insecten.

Allyl, n., z. ond. *allium.*

Alm of **alma,** f. maat voor vloeistoffen in Constantinopel.

Almacen, m. sp. am. magazijn.

Almacks, n. pl. eig. (spr. *êlmeks*) modehuis der groote wereld in Londen en verder ook op andere eng. plaatsen (zoo geheeten naar den eersten bezitter van het huis, waarin zij gehouden werden, A l m a c k, nu Willis), inz. op badplaatsen; zeer fijne partijen.

Almade, almadie, f. eng. en fr. (v. arab. *ma'dîjat*, een vlot) Mar. soort van vaartuig, in Indië en op de kust van Guinea in gebruik.

Almaden, arab. de mijn van kwikzilver, vandaar de naam der spaansche stad.

Almadijn, m. a l m a n d ij n.

Almagést, m. arab.-gr. (van het arab. *almadschisti* = gr. *megiste*, de grootste, met het arab. artikel *al*) verzameling van astronomische waarnemingen; eig. arab. naam van het grieksche, zoogen. grootste werk over de sterrenkunde van Ptolemæus in de 2de eeuw.

Almágra, f. (van 't arab. *al magrat*, de roode aarde) spaansche roodaarde, bruinroode okeraarde, als verfstof, als artsenij, enz. gebruikt.

alma mater, z. ond. m a t e r.

Almanak, m. arab. (van *manâ*, maat, tijd, noodlot, van *manaj*, bepalen, vaststellen, hebr. *mânâh*, tellen) tijdwijzer, z. k a l e n d e r; jaarboekje met kleine romantische gedichten, opstellen, anekdoten, enz.

Almandijn, m. (v. A l a b a n d a, eene stad in Karië, waar hij vooral gevonden werd) edele granaat.

Almáne of a l m é n e, oostind. gewicht, omtrent gelijk aan een kilo.

Almánsor of **Almánzor,** m. arab. naam: de verdediger, de zegevierder, de (door God) beschermde.

alma parens, lat. weldoende moeder (d. i. het vaderland).

al marco, z. ond. m a r k.

Almaria, f. mid. lat. (oorspronkelijk *almarĭum*, ontstaan uit het lat. *armarĭum*, kast)

oorkondenkamer; oorkondenkast of -kist in een kerk of klooster.

Almaviva, m. vroolijke kwant, los heertje; ook soort van mantel; alles ontleend aan A., een der personen in Beaumarchais' *Mariage de Figaro*.

Alme of **almeh,** f. (arab. *álimeh*, fem. v. *álim*, onderwezen, geleerd) woord, dat geleerd, bekwaam beteekent, openbare danseressen en zangeressen in Egypte, Perzië en Indië.

Almeidan, perz. (van 't arab. *maidat*, tafel) markt, z. b a z a a r.

allmighty dollar, eng. (spr. *almaiti doller*) almachtige dollar, het machtige geld.

Almilla, f. sp. katoenen vest, onder het kamizool (*chupa*) gedragen.

al minuto, z. ond. *minus*.

Almohāden en **Almoravīden,** m. pl. twee mohamedaansche secten en dynastieën in Spanje.

Almorāham, m. arab. de eerste maand van het jaar in den arabischen almanak.

Almud, m. sp. (van 't arab. *al-mudd*, van *madda*, uitbreiden) graanmaat = $1/2$ fanega (z. ald.); – **almude** of (minder goed) a l m o n d e, port. olie- en wijnmaat, die van 5,22 tot 16,14 liter doet.

Almukántharat, m. arab. (v. *qantara*, boogsgewijze krommen) hoogtecirkel, een cirkel parallel met den horizon aan de hemelsfeer getrokken.

Almutse, f. mid. lat. *almutia*, kap met schouder manteltje der kanunniken, koorkap; ons woord „muts."

al numero, z. ond. n u m e r u s.

Alnus, m. lat. els.

Aloë, f. gr. (*alŏē*) uitheemsch, veelsoortig gewas, vooral in Afrika, ook in Azië en Z.Amerika; ook het zeer bittere, heilzame sap, dat uit de afgesneden bladeren van vele soorten vloeit; ook voor a g a v e z. ald.; – **aloëhennep,** m (fr. *chanvre d'aloès, agave*, eng. *mexican grass, aloefibre*) geelachtig witte spinstof uit aloëbladeren; – **aloëhout,** z. c o r d i e; ook p a r a d i j s h o u t; – **aloïne,** f. grondstof der aloë, aloëbitter.

Aloen-aloen, f. jav. groot vierkant grasplein voor de woning van een vorst of regent op Java, esplanade.

Alogie, f. gr. (*alogia*, van *a* priv. en *logos*, verstand, rede) onverstand, ongegrondheid, redeloosheid, ongerijmdheid, onzin; – **alogisch,** adj. onverstandig, ongeëvenredigd; – **alogistisch,** adj. onbezonnen; – **alŏgos,** m. ketter in den oudchristel. tijd, die aan den logos, die in den Messias historisch was verschenen, niet geloofde; – **alogotrophīe,** f. gr. (van *álogos*, onverstandig, onevenredig) Med. ongelijke voeding der lichaamsdeelen, miswas der ledematen.

Alooi, z. a l l o o i; – **aloïne,** z. ond. a l o ë; – **alonge,** enz., z. a l l o n g e.

Alónĭtrum, n. nw. lat. muursalpeter.

Alonzo, z. v. a. A l p h o n s u s.

Alopekīe, f. gr. (*alōpĕkia*, van *alōpĕx*, vos) vosziekte, uitvallen der haren.

à l'ordinaire, z. o r d i n a i r, ond. *ordo*.

Aloschin, sp. drank van honig en kruiden

Aloysius, z. v. a. L o d e w ij k, z. ald., waarvan het de oudere, bij de romaansche volkeren gebruikelijke vorm is.

Alpáca, n. peruv. oorspronkelijk op de Andes (Z.Amer.) inheemsch bergschaap met voortreffelijke wol (*Achenia paco*), ook soort nieuw zilver.

al pari, z. p a r i.

Alpen, m. pl. lat. (*Alpes*; oorspr. celtisch; iersch en gæl. *alp*, *ailp*, hooge bergweide, inz. in Zwitserland; – **alporāma,** n. gr., zwits. berggezicht, alpen tooneel.

al péso, z. ond. p e s o; – *al pézzo*, z. ond. p e z z a.

Alpha, n. en f. de eerste gr. letter; fig. begin; – **alpha** en **omĕga,** begin en einde, alles in alles, God; – **alpha privatīvum,** gr. privatieve of beroovings-*a* (zie *a*); – **alphabet,** n. (lat. *alphabētum*, van *alpha* en *bēta*, de 2 eerste gr. letters) het ABC, de letters in volgorde; weleer bij boekdrukkers 26 gedrukte vellen; – **alphabet Morse,** stelsel om letters door punten en streepjes te vervangen, ten dienste der telegraaf; – **alphabetarius,** m. nw. lat. leerling van 't ABC; – **alphabētisch,** adj. naar volgorde der letters; – **alphabetisme,** n. stelsel der letterteekens; – **alphastralen,** een soort radiumstralen, Becquerelstralen, stoffelijke heliumatomen.

Alphitĕdon, n. gr. (eig. op de wijze van gepelde gerst, van *álphiton*, gepelde gerst) Chir. beenbreuk met verbrijzeling van het been tot gruis; – **alphitomantīe** (spr. *tie*=*tsie*), f. wichelarij met meel, met gepelde gerst of grutten.

Alphónsus, Alfons, mansn. (oudd. *Alfuns*, *Adalfuns*, van *funs*, bereid, gewillig, genegen de geheel bereidwillige, welwillende, edelbereide of de strijdlustige van *hadu* = strijd); – **alphonsínische tafelen,** astronomische tabellen, vervaardigd op bevel en met medewerking van A l p h o n s u s X, koning van Castilië; – **alphonsīne,** f. Chir. kogeltrekker, driearmige kogeltang bij geschoten wonden (door Alphonso Ferri in 1552 uitgevonden).

Alphus, m. gr. (*alphos*) Med. meelvlek, wittehuidvlek, eene soort van l e p r a (z. a.)

al piacére of *al piaciménto*, z. *piacere*.

Alpinist, m. Alpen- of bergbeklimmer; – **alpinisme,** n. het beklimmen en onderzoeken der Alpen; – **alpinisch,** de Alpen betreffend; – **alpigenisch,** op de Alpen groeiend.

Alpiou, n. fr. (spr. *ou*=*oe*; van 't ital. *alpiù*, eig. al meer, hooger op) teeken, dat men bij het ba sette in de kaart maakt, wanneer men na gewonnen spel den inzet verdubbelt; vgl. p a r o l i.

Alporama, z. A l p e n.

al punto, z. ond. p u n c t u m.

Alquiéra, f. port. vochtmaat, te Lissabon van 13,56 liter.

Alquifoux, n. fr. (van sp. *alquifol*, voor *alcofol*, *alcohol*; voor *alkohol*) schoonheidsmiddel der arabische vrouwen om de wimpers en wenkbrauwen zwart te maken, inz. bestaande uit loodwit.

al rigore di tempo, z. r i g o r.

Alraunen, alrūnen, f. pl. oudd. (*alrûna*, van *rûna*, gefluister, geheim; *rûno, rûna*, de kundige) vrouwen bij de oude Germanen, wie men eene geheime wetenschap toeschreef; (in later hoogd. *weise Frau*, wijze vrouw, verbasterd in *weisze Frau*, witte vrouw); witte vrouwen, waarzegsters, wijze vrouwen; ook eene soort van *lares* of huisgoden; – **alruin, alruinwortel,** z. m a n d r a g ŏ r a.

al secco, z. *secco*; — *al segno*, z. ond. *segno*; – *al sgraffito*, z. ond. *sgraffito*.

Alt, alto, it. f. lat. (*altus*, hoog) Muz. tweede stem, stem, die op de soprano volgt en van de kleine *f* of *e* tot de twee gestreepte *e* loopt; – **altist,** m. altzanger; – *alta ottava*, ital. Muz. een octaaf hooger te spelen.

Altaan, m. it. (*altana*, van het lat. *altus*, hoog) open uitstek aan een huis, balkon.

Altaar of **altáár,** n. lat. (*altāre*, n.) haard, offertafel; kerktafel, de tafel, waaraan eerste christenen hunne a g a p e n hielden; toestel, waaraan de mis wordt gelezen; – **altaragium,** n. mid. lat., eene aan het altaar gewijde zaak; – *altāre portabĭle*, n. lat. draagaltaar, draagbaar altaar; – *altāre summum*, hoogaltaar; – **altarist,** m. misdienaar, altaarpriester; kerkvader.

alta jurisdictĭo, z. j u r i s d i c t i e.

Altaragium, altarist, z. a l t a a r.

alta vendita, it., z. v e n d i t a.

Alta vióla, f. it., z. v i o l a 2)

Altéllus, m. nw. lat. gemeentekind, een kind, dat op kosten der gemeente wordt onderhouden.

al tempo, z. t e m p o.

Altweibersommer, m. dui. nazomer, waarin naar het volksgeloof de vrouwen der dwergen herfstdraden spinnen.

alter, a, um, lat. de of het andere; – *alter ego*, ander ik, vertrouwd persoon, een plaatsbekleeder, mederegent; – *altĕra pars*, het andere deel, de tegenpartij; vgl. *audiatur* en p a r t; – *altĕra pars Petri*, z. v. a. *secunda Petri*, z. s e c u n d a; – *altĕrum tantum*, n. letterlijk: het andere zooveel, d. i. nog eenmaal zooveel; het dubbele of tweevoud; renten, aangegroeid tot de grootte van het kapitaal.

alterabel, alteratie, enz., z. a l t e r e e r e n.

altercātie (spr. *tie=tsie*), f. lat. (*altercatĭo*) oneenigheid, twist, tweespalt.

altereeren, nw. lat. (*alterāre*, fr. *altérer*, van 't lat. *alter*, z. ald.; doch het fr. *altérer* in de beteekenis van dorst veroorzaken, komt van 't lat. *halitare*, hijgen, een frequent. van *halare*, ademen) veranderen (veelal ten kwade), verminken, bederven; verschrikken, ontroeren, ontstellen; – *alterāto*, it. Muz. veranderd; – **alterābel,** adj. fr. (*alterāble*) veranderlijk, voor verandering vatbaar; – **alterātie** (spr. *tie=tsie*), f. vervalsching; ontsteltenis, ergernis, schrik, ontroering; – **alterántia, alterativa,** n. pl. lat. Med. middelen, die, zonder uitloozingen te bevorderen, allengs den toestand der vaste en vloeibare deelen des lichaams veranderen en verbeteren; – z. v. a. a l l œ o t i k a.

altĕrnus, a, um, lat. de een om den anderen, afwisselend; – *altĕrna ratĭo*, verwisselde verhouding; – **alterneeren,** lat. (*alternāre*) afwisselen; – a l t e r n e e r e n d e k o o r t s, afwisselende koorts; – a l t e r n e e r e n d e h u i z e n, vorstenhuizen, die in de heerschappij of in zekere voorrechten elkander beurtelings afwisselen; – **alternātie** (spr. *tie=tsie*), f. lat. (*alternatĭo*) afwisseling, verandering; – rangorde, waarin contracteerende mogendheden in de oorkonde worden opgenoemd, ook het **alternaat** geheeten; – *alternātim*, lat., *alternative*, nw. lat., *alternaménte, alternativaménte, alterno*, it., of **alternatief,** adj. beurtelings, bij afwisseling; – **alternatief,** n. gedwongen keuze tusschen twee even moeilijke of bezwarende omstandigheden, dubbelkeus, noodkeus, verlegenheid; – a l t e r n a t i e f - v u u r, Mil. wisselvuur; – **alternaton,** n. machine voor elektr. wisselstroomen.

alterum tantum, z. *alter*.

alterūter, lat. (*uter*, wie van beiden; vgl. *alter*) een van beiden.

Altésse, f. fr. (it. *altézza*, van *alto* = lat. *altus*, hoog) hoogheid, doorgaans bij het aanspreken van vorsten uit keizerlijke, koninklijke en vorstelijke huizen verbonden met *impériale*, keizerlijke, *royale*, koninklijke, *sérénissime*, doorluchtige.

Althēa, f. gr. (*althaia*, v. *álthein*, genezen) Bot. heemst, welker wortel een zoetachtig slijm bevat, dat, met arab. gom, suiker en eiwit gemengd, *het witte drop* geeft.

althionisch, arab.-gr. uit alkohol en zwavel bestaande.

Altimeter, enz., z. ond. *altus*.

Altin, m. (tart. *altyn*, goud, goudmunt), 1) turksche goudmunt = 4,50 gl.; – 2) russ. zilvermunt van 3 kopeken of $5^1/_2$ cent.

Altist, alto, z. ond. a l t.

altus, a, um, lat. hoog, diep; – *altum silentium*, z. *silentium*; – *altior, altĭus*, compar. hooger, dieper; – *altiōra*, pl. hoogere zaken, kundigheden, wetenschappen; – *ad altiōra*, tot hoogere dingen (overgaan), hooger, verder (gaan); – *per hoc ad altiora*, hierdoor tot hooger; – *altiōris indagĭnis*, lat. van dieper onderzoek; – **altimeter,** m. lat.-gr. (van 't gr. *métron*, maat) werktuig tot het meten der hoogte, hoogtemeter; – **altimetrie,** f. hoogtemeting, hoogtemeetkunst; – **altimétrisch,** wat tot de hoogtemeting behoort, hoogtemetend; – *altitūdo meridiāna*, f. lat., middagshoogte.

Altimichlek, m. turksche zilvermunt van 1 gl. 70 cts.

Altruïsme, n. lat. (*alter*, de ander) onbaatzuchtigheid; menschenliefde; tegenover egoïsme.

Aludél, m. fr. en sp. (waarschijnlijk van arab. oorsprong) sublimeervat of pot, aarden retort waarin het kwikzilver wordt overgehaald.

Aluin, f. (van het lat. *alūmen*) overzwavelzure aluinaarde en potasch, een zout, hetwelk sterk samentrekkende krachten bezit; – *alumen crudum*, gewone aluin; – *al. plumōsum*, pluimaluin; – *al. ustum*, gebrande aluin; – **alumia,** f. nw. lat.,

aluinaarde; – **aluminaten,** pl. verbindingen van aluinaarde, waarin deze aarde zich als zuur voordoet; – **aluminiet,** n. nw. lat., bij Halle en in Sussex voorkomend mineraal, vroeger gehouden voor alumineuse kleiaarde; – **alumineus,** adj. lat. (*aluminōsus, a, um*), aluinhoudend; – **alumium** of **aluminium,** n. nw. lat. metaal der aluinaarde, zeer licht en gemakkelijk bewerkbaar element, in 1828 ontdekt. Het oxyde van aluminium is de kostbare robijn, het silicaat de gewone klei, en het sulfaat de aluin; – **aluminiumbrons,** n. mengsel van 90 deelen koper en 10 deelen aluminium; – **aluminothermie,** f. methode om zeer hooge temperaturen te krijgen door oxydatie van aluin; – **alumininiumpoeder** n. of zilverbrons, in de phot. in gebruik voor kunstlicht; – **aluminiet,** n. onsmeltbaar mineraal, vandaar heet een soort vuurvast porselein aldus.

Alúmnus, m. lat. (van *alĕre*, voeden) voedsterling, kostganger, kweekeling, die kosteloos onderwijs geniet, gevoed en gekleed wordt; – **alúmna,** f. pleegdochter, kostgangster; – **alumnaat** of **alumnēum,** n. nw. lat. kweekschool, waar de leerlingen ook gevoed en gekleed worden; – **alumniaat,** n. kweekelingschap op, toelating tot zulk eene school; – **alumnaticum,** n. belasting of bijdrage der pastoors en bezitters van prebenden ten behoeve van het seminarium der parochie.

Alvader, on. Myth. *alfadir*, vader van allen, bijnaam van Odin.

Alvaria, port. woord, waarmede men de koninklijke besluiten van den koning van Portugal aanduidt, die slechts een jaar kracht hebben en door een der ministers mede-onderteekend zijn.

Alvearium, n. lat. (van *alvĕus*, holte; wan, bekken, enz.) bijenkorf; oorholte, dat gedeelte van het oor, waar het oorsmeer wordt afgescheiden; – **alveólen,** pl. (lat. *alveŏli*, van den sing. *alveŏlus*, verkl. van *alvĕus*) vakken, afdeelingen bij vele schaaldieren; tandkassen; ook bijencellen; zaadhuisjes van sommige planten; – **alveolair,** adj. de tandkassen betreffende.

Alvista camera, Phot. soort panorama-camera, z. a.

Alvus, f. lat. onderlijf, buik; – *per alvum*, door den stoelgang; – *alvi fluxus*, lat. buikloop; – *alvus laxa*, open lijf; – *a. obstrúcta*, buikverstoptheid.

Alwill, oudd. mansn. (v. *wil-*, aangenaam; vgl. W i l h e l m u s): albeminde, overal welkome.

Alwin, Alwíne, mans- en vr. naam. (van 't oud-hoogd. *wini*, vriend, *winia*, vriendin, geliefde) de alvriend, de algeliefde; v. a. verkort van het angels. a e t h e l w i n, band des adels.

Alȳke, alȳsis, f., **alȳsma, alȳsme,** n. gr. (van *alȳein*, niet wel bij zinnen zijn) Med. onrust, zielsangst.

Alypias, m. gr. Med. geneesmiddel tegen de zwartgalligheid, een hevig afvoerend middel.

Alýssum, n. gr. (*álysson*) schildzand, tanddraad, steenkruid, vroeger beschouwd als een middel tegen de hondsdolheid.

Alȳta, n. pl. gr. (van *a* priv. en *lýein*, losmaken) onoplosbare, onverklaarbare dingen, opgaven.

alzaménto di máno, m. ital. (v. *alzare*, opheffen, lat. *altiare*, v. *altus*, hoog) Muz. opheffen van de hand bij het maatslaan, opslag.

amábile, amabilménte, amorévole, amoróso, it. Muz. liefelijk, teeder, aanminnig; – **amabiliteit,** f. lat. (*amabilitas*) beminnenswaardigheid.

Amadéus, nw. lat. mansn.: Godlief; – **Amadeïsten,** m. pl., franciskaner broederschap der 14de eeuw.

Amădis, m. romanheld, ridderlijk minnaar (eig. de held van een ouden fr. roman: A m a d i s d e G a u l e); – nauwsluitende hemdsmouw (fr. *manche en Amadis*), soort van handlubben; – **amadigauliseeren** (spr. $s{=}z$), vervelend en langdradig schrijven.

Amalberga, f. oudd. vr. naam (v. *amal*, bedrijvig) bedrijvige beschermster.

Amalgăma of **amalgáme,** n. arab. (door letterverzetting uit het gr. *málagma*, d. i. verweeking, met voorgevoegde *a*, waarin 't arab. lidwoord *al* ligt) metaaloplossing in kwik, verbinding van kwik met een ander metaal, kwikverbinding; fig. mengsel; – **amalgameeren,** nw. lat. metalen met kwikzilver nauw vereenigen; innig verbinden, samensmelten, vermengen; – **amalgamated,** eng. (spr. *amalgameeted*) vereenigd, gecombineerd; – **amalgamătie** (spr. $t{=}ts$), f. verbinding der metalen met kwikzilver; Pol. vermengen van natiën, rechten, gevoelens, staatsschulden, enz.

Amalgónde, Amalgúnde, oudd. vr. naam. (van *amal*; bedrijvig, en *gund*, oorlog) wakkere strijdster; – **Amalia,** vr. naam: bedrijvige, wakkere.

Amalthēa, f. gr. (*Amaltheia*) Myth. nimf, die Jupiter voedde met de melk eener geit: ook die geit zelve. Aan den horen, welke deze geit eens verloor, gaf Jupiter de kracht om alles te verleenen, wat men maar van spijs en drank begeeren mocht; vandaar de h o r e n v a n A m a l t h e a, z. v. a. horen des overvloeds.

Aman, m. arab. (eig. veiligheid, bescherming). Aman roepen of vragen, zich op genade of ongenade aan den overwinnaar overgeven.

Amancebamiento, m. sp. het leven met een bijzit.

a manco (it.) of **amanco,** n. (van 't lat. *mancus*, z. ald.) Kmt. het ontbrekende, debet; korting op eene som; ook voorschot.

Amánda, f. lat. (van *amāre*, beminnen) vr. naam.: de beminnenswaardige, liefelijke; – **Amándus,** mansn.: de beminnenswaardige.

Amandé, n. fr. (spr. *amañdé*) drank van amandelmelk; – *amandes cassées*, gepelde amandelen; – *amandes en coques* pl. a. in de schaal.

Amanitine, f. nw. lat. giftstof der paddenstoelen.

Amant, m. fr. (spr. *amán*; van 't lat. *ámans*, genit. *amántis*, beminnend) minnaar, vrijer; – **amante,** f. (spr. *amañt'*) minnares, vrijster, geliefde; – *amántes, améntes*, lat. (pl. v. *amans, amens*) verliefden zijn gekken; – *amantium irae*, toorn der verliefden.

Amanuénsis, m. lat. (v. *manus*, hand) handlanger, helper, inz. in een laboratorium.

Amāra, n. pl. lat. (van *amārus, a, um*, bitter) bittere middelen, bitterheden; - **amaresceeren,** (lat. *amarescĕre*) bitter worden; - *amarézza*, it., bitterheid; harteleed; - *con amarézza*, Muz. met bittere droefheid; - **amarīne,** f. nw. lat. (Chem.) bitterstof; - **amaricant,** bitter smakend; - **amarulént,** adj. lat. bitter; - **amarulentie,** (spr. *t=ts*) f. nw. lat. bitterheid.

Amaránt, f. gr. (*amárantos*, onverwelkelijk, van *a* priv. en *marainein*, verwelken) eig. onverwelkelijk; soort van plant, inz. in Zuid-Amerika, welker bloemen gedroogd haar kleur (meestal fluweelig purperrood) behouden (lat. *amarantus*); - amarant, eene purperroode kleur; - **amaránthout,** luchthout, violethout, purperhout, blauw ebbenhout, soort van westindisch schrijnwerkershout; - **Amarante,** vr. naam.: de onverwelkelijke.

Amarélle, f. (uit het it. *amarello*, v. 't lat. *amarus*, bitter) morel, eene soort van groote wijnzure kers; herfstgentiaan.

amaresceeren, *amarezza*, z. ond. a m a r a.

Amaríl, n. (fr. *éméri* of *émeril*, van het gr. *smýris*, van *smáō*, ik wrijf, polijst) Miner. zeer zware en harde metaandlische, met veel kwarts vereenigde steen (korund), van grijze, roodachtige of zwarte kleur, die in de industrie en de kunst veel gebruikt wordt, om ijzer, staal, spiegels, de hardste steenen te polijsten en om glas, marmer en edelsteenen (diamant uitgezonderd) te snijden.

Amarine, z. ond. a m a r a.

Amarinage, f. bemanning van een op den vijand buitgemaakt schip.

amarineeren, fr. (*amariner*) aan de zee gewennen.

Amaroe-slang, f. soms 30 voet lange slang, waaraan de Antis in Peru goddelijke eer bewijzen.

amarulent, amarulentie, z. ond. a m a r a.

Amarýllis, f. gr. poëtische herderinnennaam; eene leliesoort uit Z.Amerika en Z.Afrika, narcislelie.

Amasēsis, f. gr. (van *a* priv. en *masáomai* kauwen) Med. onvermogen om te kauwen.

Amasia, f. lat. geliefde, minnares; - **amasius,** m. minnaar.

amasseeren, fr. (*amasser*, van *massa*, z. ald.) ophoopen, verzamelen; - **amassétte,** f. spadel, verfmes der schilders.

Amastie, f. gr. (*a* priv. en *mastos*, borst) gemis van één of beide borsten, vgl. Amazone.

Amateur, m. fr. (van 't lat. *amātor*) liefhebber, kunstvriend; in het algemeen: iemand die iets niet als beroep of bestaansmiddel, maar voor zijn genoegen uitoefent = d i l e t t a n t; b. v. amateur-photograaf; - **amatrice,** f. liefhebster, kunstvriendin; - **Amātus** en **Amāta,** (van *amāre*, beminnen) mans- en vr.naam.: geliefde, beminde; - **amatōrisch,** adj. (lat. *amatorius, a, um*) liefdevol, verliefd; - *amatoria febris*, f. lat. liefdekoorts; - **amatorium,** n. liefdemiddel, liefdedrank, z. v. a. p h i l t r u m.

Amathie, f. gr. (*amathia*) onwetendheid, gebrek aan beschaving.

Amati, f. viool uit de fabriek van A.

Amathusia, f. gr. en lat. een naam van Venus, afkomstig van de stad Amathus (Amathunt) op het eiland Cyprus.

Amaurōsis, f. gr. (van *amauroen*, verdonkeren, *amaurós*, donker) verdonkering; volslagen blindheid, zwarte staar; - **amaurōtisch,** adj. aan de zwarte staar lijdende.

Amazirgh, z. K a b i e l e n.

Amazōne, f. gr. (*Amazōn*; afgeleid van *a* priv. en *mazós*, vrouweborst, dus eig. zonder borst) pl. **Amazōnen,** een fabelachtig volk van krijgshaftige vrouwen in Klein-Azië, die men, naar luid der overlevering, in hare jeugd de rechterborst afbrandde, om ongehinderd den boog en pijlkoker te kunnen hanteeren; in 't algemeen: moedige vrouwen, heldinnen, vooral ook: dame te paard, ook het costuum van deze; - **Amazonen-rivier,** de grootste z.amerik. stroom, M a r a n o n, aan welks oevers Orellana in 1539 krijgvoerende vrouwen zou ontmoet hebben; - **amazōnen-kleed,** n. ook: **amazone,** f. mannelijk vrouwenkleed, vrouwelijk rijkleed; vrouwelijke dracht, welke op die der mannen gelijkt.

ambābus, (scil. *manĭbus*) lat. (van *ambo, ambae*, beide) met beide handen, b.v. eene gelegenheid, een aanbod aangrijpen.

ambāges, pl. lat. omwegen, draaierijen; - *per ambages*, langs omwegen; - **ambagieus** lat. (*ambagiōsus, a, um*), vol omwegen, wijdloopig.

Ambar, m. russ. (van 't perz. *embâr*) stapelplaats van waren, magazijn, pakhuis.

Ambarvalia, n. pl. lat. Ceresfeest bij de Romeinen, veldfeest, plechtige ommegang, waarbij men in de lente aan de godin Ceres veldoffers bracht.

Ambassáde, f. (spr. *anbassá-d'*; het naast ontleend aan het fransch; oorspronkelijk echter van het got. *andbahti*, dienst, oudhoogd. *ambaht*, later *ambet*, ons *ambacht*, samengetrokken tot *ambt*, waarvan in mid. lat. *ambascia, ambassiāta*, gevormd werd) gezantschap; - **ambassadeur,** m. gezant, afgezant; - **ambassadrice,** f. gezantsvrouw.

Ambe, f. ital. (*ambe*, beide, van het lat. *ambo, ambae*) twee uitgekomen nummers van de vijf, in zekere loterijen.

Amber, z. a m b r a.

Amberiet, n. een ontploffingsmiddel, meestal bestaande uit schietkatoen, nitroglycerine en collodiumwol.

Ambidéxter, m. mid. lat. (naar het gr. *amphidexios*) eig. aan beide zijden recht of rechtsch: iemand, die de linkerhand even goed en vaardig als de rechter gebruikt, die rechtsch en linksch is; fig. dubbelhartig mensch, iemand, die met beide partijen heult; - **ambidexteriteit,** f. gelijke vaardigheid met beide handen; fig. dubbelhartigheid.

ambiëeren, (lat. *ambīre*, eig. omgaan, van den een tot den anderen gaan) trachten, streven, staan, b. v. naar eenen post; - **ambiënt,** m. (lat.

ambiens) postzoeker, dinger naar een ambt; – *ambitus*, m. omgaan; omloop, omvang; overdekte omgang bij eene kerk; dingen naar iets, inz. onbehoorlijk dingen, b. v. met omkooping en dergelijke; – *ambĭtūs crimen*, z. ond. c r i m e n; – **ambitie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *ambitio*) oorspronkelijk: streven naar een ambt, naar gunst en bevordering; eergevoel, eerzucht, eergierigheid, ijver; – **ambitiëus** (lat. *ambitiōsus, a, um*) eergierig, ijverig; – *ambitiōsum decrētum*, n. lat. Jur. partijdig, niet onbevooroordeeld besluit; – **ambitioneeren**, nw. lat. fr. (*ambitionner*) de eerzucht hebben om iets te doen, te zijn of te schijnen; uit eerzucht naar iets streven.

ambigeen, lat. gr. van twee dingen afstammende, tweelings....

ambigeeren, lat. (*ambigĕre*) onbesloten zijn, aarzelen, twijfelen; – **ambigŭum**, n. (van 't lat. *ambigŭus, a, um*) iets dubbelzinnigs; – *in ambigŭo*, lat. onzeker, in twijfel; in netelige omstandigheid; – *ambigu*, fr. (*anbigú*) dubbelzinnig; als subst. **ambigu**, n. mengsel van met elkander strijdige dingen, inz. maal, waarbij koude en warme gerechten, fruit en gebak te gelijk wordt opgedischt; – **ambigu-spel**, n. kaartspel, uit vele spelen samengesteld; – **ambiguiflorisch**, adj. met bloemen van dubbelen vorm; – **ambiguiteit**, f. (lat. *ambiguïtas*) twijfel, onzekerheid; dubbelzinnigheid.

Ambilogie, f. lat.-gr. (van 't lat. *ambo*, beide, en gr. *lógos*, rede) dubbelzinnige rede of uitdrukking, dubbelzinnigheid.

Ambitie enz., z. ond. a m b i ë e r e n.

Amble, f. fr. (spr. *anbl'*) Rijsch. telgang, pasgang, gang van een damespaard, als het de beide beenen van ééne zijde tegelijk oplicht; – **ambleeren**, (fr. *ambler*) den telgang gaan; – **ambleur**, m. hert, dat de achterpooten zet voor het spoor der voorpooten.

Amblōma, n., en **amblōsis**, f. gr. Med. miskraam, z. v. a. a b o r t u s; – **amblothridia**, **amblotika**, n. pl. vruchtafdrijvende middelen; – **amblothridion**, n. afgedreven misgeboorte; – **amblōtisch**, adj. vruchtafdrijvend.

Amblyaphie, f. gr. (v. *amblýs*, stomp) stompheid van gevoel.

Amblygoon, n. gr. (van *àmblýs*, stomp, en *gōnia*, hoek) stompe hoek; stomphoekige driehoek; – **amblyopie**, f. gr. verzwakking van het gezicht, kortzichtigheid; – **amblýops**, m. iemand met een zwak gezicht, kortzichtige; – **amblyterisch**, adj. met afgestompte randen en hoeken (van kristallen).

Amboina-hout, n. zeer hard, roodachtig of goudgeel hout van een palmboom op Amboina (een der Molukken), dat tot fijn schrijnwerk wordt gebezigd.

Amboise, f. fr. (spr. *anboaze*) roode boterpeer.

Amboisienne, f. fr. (spr. *anboazjèn'*) dichte zijdestof, te Amboise in Frankrijk vervaardigd.

Ambon, m. gr. (*ámbōn*, v. *ambainein, anabainein*, naar boven gaan) pl. **ambōnen**, lessenaar, spreekgestoelte, kansel in de oude kerken; vandaar **ambonoklásten**, verbrekers van de zanggestoelten, ijveraars tegen de kerkmuziek.

ambouteeren (spr. *anboe-*), fr. (*amboutir* of *emboutir*) eene metaalplaat met den hamer hol uitdrijven; onderleggen, b. v. met katoen of zijde, bij stikwerk.

Ambra, a m b e r, m. arab. (*anbar*, spr. *ambar*) grauwe, harsige stof, die om haren liefelijken reuk tot een zoo kostbaar als zeldzaam reukwerk dient; – **ambraïne**, n. ambervet; – **ambriliquïdum**, n. nw. lat. v l o e i b a r e a m b e r, z. s t o r a x; – g e l e a m b e r, barnsteen; – w i t t e a m b e r, walschot, z. ond. c a c h e l o t; – **ambreáde**, f. fr. onecht barnsteenkoraal, geelroode glasparel; – **ambreeren**, met amber geurig maken; – **ambreaat**, n. ambrazuurzout; – **ambreïne**, f. ambrazoutstof; – **ambroïne**, uit kogelhars, silicaten enz. geperste massa, die gebruikt wordt voor het isoleeren en voor 't maken van flesschen voor zuren.

Ambrometer, m. gr. sneeuwmeter.

Ambrosia, f. gr., **ambrozijn** (v. *ambrósios*, onsterfelijk, goddelijk) onsterfelijk makende godenspijs, hemelsche spijs, het voedsel der goden volgens de fabelleer; fig. uitstekend smakelijke spijs; – **ambrósisch**, adj. (spr. *s=z*) goddelijk, den goden toekomende; hemelsch zoet, van hemelschen geur; – **ambrosianen**, m. pl. Augustijnermonniken en -nonnen in Italië; ook oude milaansche gouden en zilveren munten; – **ambrosiaansche bibliotheek**, beroemde boekenverzameling te Milaan; – **ambrosiaansche lofzang**, z. T e D e u m; – **Ambrosius**, mansn.: de onsterfelijke, goddelijke; – **ambrozijnen**, f. pl. beste soort der uit Italië in den handel komende amandelen.

Ambrotypen, pl. photographieën op glas.

Ambubājen, f. pl. syr. lat. (*ambubājae*) syrische lichtekooien en zangeressen in het oude Rome (die zich in het circus lieten zien en hooren).

Ambuleeren, lat. (*ambulāre*) heen- en weer gaan, rondwandelen, vooral van een schoolhoofd (dat geen eigen klasse heeft), om toezicht te houden; – **ambulācrum**, n. koorgang in kerken; – ook bij de oude Romeinen: plaats in 't leger voor marschoefeningen der manschappen; – **ambulance**, f. fr. (spr. *anbulánz'*) veldlazaret, veldhospitaal; – **ambulant**, lat. (*ambŭlans*) heen- en weerloopend, geen eigen klasse hebbend (van een schoolhoofd), onrustig; als subst., onbevoegd makelaar; – **ambulante post**, postdienst op de spoortreinen; – **ambulantisme**, n. heen en weer trekken, het rondloopen om toezicht tehouden door schoolhoofden, die daarom geen eigen klasse hebben; – **ambulatie** (pr. *t=ts*), f. lat. rondtrekken, wandeling; – **ambulātor**, m. lat. wandelaar, iron. straatslijper, diamantslijper; – **ambulatōrisch**, adj. (lat. *ambulatorius, a, um*), als adv. ook *ambulatorie*, rondtrekkend; veranderlijk, verwisselend; – **ambulatorische** of **ambulante kliniek**, behandeling van niet-bedlegerige zieken, die zelf geneeskundige hulp komen halen; – *jus voluntatis ambulatoriae*, recht

om zijn wil tot aan den dood te veranderen.

Amburbaliën, pl. lat. feestelijke optocht in de stad Rome.

Ambureeren, lat. (*amburĕre*) in de rondte verbranden.

Ambuscade, f. fr. (spr. *an'buuskad'*) Krijgsk. hinderlaag, bedekte post, z. ond. e m b u s q e e r e n.

Ambústa, n. pl. lat. (v. *amburĕre*, rondom aanbranden, verbranden) Med. brandwonden; – **ambústie** f. lat. (*ambustĭo*) ombranding, rondom-zengen; cauterisatie.

Amédsji (eféndi), m. turk. kabinetssecretaris van den reis-efendi (z. e f e n d i).

Amelanchier, m. Bot. alpen-mispelboom (*Pirus* of *Mespilus amelanchier*).

Ameldonk, m. zuidned. stijfsel, ongebuild meel van **amelkoren**, een soort spelt.

Amelie, fr. z. v. a. A m a l i a.

amelioreeren, f. (*améliorer*; van 't lat. *melior*, beter) verbeteren, veredelen, verfraaien; – **amelioratie** (spr. *t*=*ts*), f. verbetering.

a memoria, lat. oorkondenschrijver.

Amen, hebr. (*amèn*) het zij zoo! het geschiede! worde waar! voorzeker! (het gewone slot der gebeden); vandaar: a m e n z e g g e n, eene zaak beslissen; iets toestemmen, bevestigen.

Aménde, f. (spr. *amáñd'*), fr. mid. lat. (*emenda* en *amenda*, van *amendare*, fr. *amender* = lat. *emendare*, verbeteren, eig. van fouten zuiveren, van *mendum* of *menda*, vlek, gebrek) geldstraf, geldboete; — *amende honorable*, fr. (spr. *-onorábl'*) in 't oude fr. recht: eene soort van onteerende straf, die den schuldige veroordeelde om zijne misdaad te bekennen en er vergiffenis voor te vragen; kerkboete tot ontheffing van den ban; bekentenis van schuld en bede om vergiffenis; — **amendement**, n. fr. beterschap, verbetering, inz. wijziging van eene wet, besluit, bij de openbare behandeling daarvan in de Kamers; — **amendābel**, adj. beboetbaar; voor verbetering vatbaar; — **amendeeren**, verbeteren, wijzigen.

Amenie, amenorrhœa, f. gr. (v. *a* priv. en *mēn*, maand, vgl. m e n o r r h œ a) het ziekelijk uitblijven der maandstonden.

a mensa, z. ond. *mensa*.

Amentacĕæ, pl. katjesdragende boomen, zooals: populieren, hazelaars, enz.; – **amentum**, n. Bot. bloemtakje (zekere bloeiwijze).

Amenthes, m. onderwereld bij de oude Egyptenaren, de *hades* der Grieken.

amentĭa, f. lat. (van *a-mens*, onzinnig, zinneloos) stompzinnigheid, zinneloosheid, waanzin; – *a. actīva*, krankzinnigheid, waanzin; – *a. occúlta*, verborgen waanzin; – *a. partiālis*, gedeeltelijke, plaatselijke waanzin; – *a. passīva*, stompzinnigheid, stille waanzin; – *a. senīlis*, kindschheid, geesteszwakte ten gevolge van ouderdom; – *a. simplex*, eenvoudige, algemeene geesteszwakte.

americaniseeren, amerikaansche vormen, zeden, enz. geven; – **americanisme**, n. engelsche uitdrukking, alleen in Amerika in gebruik; studie van al wat Amerika betreft; eigenaardig kenmerk der amerikaansche dingen; – **améri-caine**, f. soort rijtuig zonder bok; – **americanist**, m. kenner van Amerika, van zijn talen.

Amerij, f. (versnelde uitspraak v. A v e M a r ij, wees gegroet, Maria) een oogenblik, ommezien (de tijd, dien men behoeft om een A v e-M a r i a te bidden).

à merveille, z. m e r v e i l l e; – *a meta*, z. *meta*.

a meta, ital. ter helfte; – *conto a meta* of *conto meta*, voor halve rekening, voor gemeenschappelijke rekening van twee personen.

amĕtabolisch, adj. gr. geene verandering toelatend.

amethódisch, adj. gr. (vgl. m e t h o d e, enz.) strijdig met eene goede leerwijze; zonder orde, zonder grondstellingen; – **amethodíst**, m. knoeier, kwakzalver.

Amethist, m. gr. (*améthystos*, v. *a*. priv. en *methýein*, dronken zijn) violetkleurig edelgesteente, in schoonheid en waarde aan den smaragd gelijk geschat (zoo genoemd, omdat men hem hield voor een talisman tegen de dronkenschap); – **amethýsta**, n. pl. beschonkenheid voorkomende middelen.

Ametrīe, f. gr. (*ametria*, van *a* priv. en *métron*, maat) ongelijkmatigheid, onevenredigheid, wanverhouding (het tegendeel van s y m m e t r i e); – **amétrisch**, adj. wat zich ongelijk verhoudt, onevenredig.

Ametropie, f. gr. afwijking van het oog van den normalen refractietoestand; – **ametropisch**, adj. daarop betrekkelijk; – **a. oog**, waarvan het punt van duidelijk zien ligt buiten het vlak van het netvlies (hetgeen *myopie* ten gevolge heeft als het naar voren en *presbytie* als het naar achteren ligt).

Ameublement, n. (spr. *-máñ*), fr. (v. *meuble*, en dit van 't lat. *mobĭle*, iets beweegbaars-vervoerbaars) stoffeering; huisraad; – **ameubleeren** (van 't niet gebruikelijke fr. *ameubler*) stoffeeren, van huisraad voorzien.

Amfioen, n. naam dien men in O.-Indië aan het opium geeft (z. o p i u m); amfioen schuiven = opium rooken; – **amfioenkit, -keet**, f. gebouw, waarin opium geschoven wordt.

Amí, m. fr. (van 't lat. *amīcus*) vriend; liefhebber; in 't quadrille-spel degene, die den geroepen heer heeft; – *ami de cour* (spr. *-koer*) hofvriend, valsche vriend; – *mon ami*, mijn vriend; – *par ami*, door eenen vriend (op adressen van brieven afgek. *p. a.*); – **amie**, f. vriendin; – **amiábel**, adj. vriendschappelijk; – adv. *à l'amiable*, in het vriendelijke, in der minne; – **amitié**, f. vriendschap; – *bonne amitié*, goede vriendschap, broederschap; – *par amitié*, uit vriendschap.

Amiánt, n. gr. (*amiantos*, d. i. eig. onbevlekt; rein) of a s b é s t, n. gr. (van *ásbestos*, onuitbluschbaar, onvergankelijk) steenvlas, bergvlas, bergwol, vezelsteen, eene steensoort, calciummagnesiumsilikaat, die zich tot onverbrandbare weefsels (a s b e s t-l ij n w a a d) laat verwerken; de Russen noemen ze **k a m e n i s j i l k** of steenzijde.

a micaal, amicabel enz., zie onder a m i c u s

Amicia, f. mid. lat. monnikskap; – **amiceeren,** lat. (*amicīre*) bekleeden; – **amictorium,** n. borstbekleeding, halsdoek; – **amictus,** m. kleeding; inz. priesterlijk schouderdeksel tusschen de albe en de soutane bij het mislezen.

Amīcus, m. lat. vriend; eertijds als Kmt. voor handelsvriend, correspondent; – **amica,** f. vriendin, beminde; – *amice, amicissĭme*, vriend beste vriend, als opschrift of aanspraak in brieven; – *amīca manu*, op adressen van brieven afgek. *a. m.*, met vriendenhand, door een vriend (te bezorgen); – *amīcus humāni genĕris*, de vriend van iedereen, d. i. van niemand; – *amicus Plato, sed magis amica veritas*, Plato is mij lief, maar de waarheid nog liever, d. i. het is niet voldoende, dat eene meening door een eerbiedwaardig persoon wordt aanbevolen, zij moet overeenkomstig de waarheid zijn; – **amicaal** en **amicābel,** adj. (lat. *amicālis, amicabĭlis*) vriendschappelijk; – *amicabĭlis composĭtio*, f. Jur. minnelijke schikking; – *amicabĭli modo, amicabilĭter*, lat. vriendschappelijk, in der minne; – **amicabiliteit,** f. nw. lat. vriendelijkheid, welwillendheid; – **amicísten** of **amicitianen** (spr. *t=ts*) m. pl. nw. lat. leden van de zoogen. amicisten of vriendschapsorde, eene studenten-vereeniging, gevormd naar de vroegere m o s e l l a n e r-o r d e der studenten te Jena in 1771; – **amicitĭa** (spr. *t=ts*), f. lat. vriendschap; ook de godin der vriendschap; – *amicitiae causa*, uit vriendschap.

Amīda, m. japan. hoogste regeerder des hemels.

Amide, verbinding, afgeleid van ammoniak, stikstofhoudend, in water oplosbaar, voorkomende in alle jonge plantedeelen.

Amidam of **amidon,** z. a m y l o n; – **amidine,** f. hoofdbestanddeel van het zetmeel.

Amidobenzine f. = aniline z. a n i l.; – **amidol,** n. Phot. kristallen, die als ontwikkelaar gebruikt worden.

amikrobisch, niet veroorzaakt door bacteriën.

amimetisch, adj. (gr. *mimēsis*, nabootsing) onnavolgbaar; – **amimie,** f. onvermogen om zijn gebaren te beheerschen.

Amiraal, z. a d m i r a a l, z. ook a m m i r a a l.

Amiránte, m. sp., eig. z. v. a. *admiraal*, opperbevelhebber der land- en zeemacht.

amissībel (later lat. *amissibĭlis, e*, v. *amittĕre*, verliezen) verliesbaar; – **amíssie,** f. (lat. *amissio*) verliezen, verlies.

Amitié, z. ond. a m i.

Ammann, m. (verb. van hgd. *obmann* of *amtmann*) districts- of gemeentehoofd in verscheiden zwitsersche kantons inz. in Grauwbunderland.

Ammas, f. in Frankrijk aangebouwde nieuwe tarwesoort.

ammazzeeren, it. *amazzare*, door sluipmoord uit den weg ruimen.

Ammeraal, m. (waarschijnlijk verbasterd van amiraal, admiraal) Mar. zeildoeksche slagputs om water te hijschen bij 't schoonschipmaken.

Ammeter, z. v. a. ampèremeter z. a.

Ammi, Bot., heerenkomijn, z. europ. plant.

Ammochosie of **ammochōsis,** f. gr. (v. *ámmos*, zand) Med. plaatsing van een zieke in warm zand, inz. in het door de zon verwarmde zeezand; zandbad.

ammodiet, adj. gr. (*ammos*, zand, *dytos*, gedoken) in het zand levend; subst. m. zandaal; – **ammophila,** f. helm, zandhaver (eigenl. zandbeminnende).

Ammolíne, f. (van ammoniak en oleum gevormd) Chem. basis uit de niet overgehaalde dierlijke olie van Dippel.

Ammon, m. hebr. naam (*âmôn*): de getrouwe; ook de bijnaam van den egypt. Jupiter, met eenen ramskop voorgesteld; vandaar **ammonieten** of **ammonshorens,** m. pl. posthorens, versteende zeeslakken in den vorm van een gedraaiden ramshoren.

Ammoniák, m. (gr. *ammoniakón*, n. lat. *sal ammōnĭacus*); vloeibare ammonia – **ammonia,** f. kleurlooze, gasvormige verbinding van waterstof met stikstof; – **ammoniaemie,** f. bloedvergiftiging door ammoniak; – **ammoniakālisch,** adj. vluchtig loogzout bevattend; – **ammoniakgom,** f. oostersche gomhars; – **ammoniakaluin,** f. aluin en ammoniak vermengd; – **ammoniakbasen,** pl. scheik. verbindingen van ammoniak; – **ammoniakplant,** f. dorema ammoniacum, perz. schermbloemige plant, die het ammoniakhars levert, – **ammoniaksoda,** f. koolzure ammoniak, reukzout, – **ammoniaksodawater,** n. ammoniakhoudend water, dat verkregen wordt bij de lichtgasfabricage; – **ammoniaksuperphosphaat,** n. kunstmest, mengsel van meestal ammoniak en superphosphaat in zeer verschillende verhouding; – **ammoniakzout,** n. grijswit, glasachtig zout van scherpen pisachtigen smaak, dat in de urine van den mensch en in de uitwerpselen van al de dieren, die zoutbevattende planten eten, voorkomt; – **ammoniaat,** n. met ammoniak verbonden metaalkalk; – **ammonium,** n. Chem. metallische grondstof van den ammoniak, eene verbinding van stikstof en waterstof evenals *amide* en *imide*, waarmee het verbonden is; – **ammoniumbromid,** n. verbinding van ammonium en broomwaterstof, bij de phot. in gebruik; – **a. chlorid,** n. = salmiak; – **a. fluorid,** n. verbinding van fluorwaterstof en ammonium, bij glasbranden gebruikt; – **a. jodid,** n. verbinding van joodwaterstofzuur met ammonium, bij de phot. in gebruik; – **ammoniumhydrokarbonaat,** n. bakpoeder, kunstgist; – **ammonium ferricitraat,** n. citroenzuur ijzeroxyde ammoniak; – **am. ferri oxalaat,** n. bij de phot. in gebruik om geelgetinte afdrukken te baden; – **am. persulphaat,** n. bij de phot. in gebruik om te dichte negatieven te verzwakken. – **am. sulfaat,** n. zwavelzure ammoniak, bijprodukt van de lichtgasbereiding, dat veel als meststof gebruikt wordt met ± 20 % stikstof.

Ammonieten of **Ammonshorens,** z. A m m o n.

Ammunitie, z. m u n i t i e.

Amnesie, f. gr. (van *a* priv. en *mnēsis*, herinnering) Med. verlies van het geheugen of van de herinnering, geheugenzwakte, vergeet-

achtigheid; - **amnestie,** f. gr. (*amnēsteia*, van *á-mnēstos*, niet gedachtig), niet-gedenken, vergeven en vergeten van aangedane beleedigingen, inz. in den oorlog, kwijtschelding van straf, zoen; bedelven in vergetelheid; - **amnestieeren,** ongestraft laten, vergiffenis, genade schenken; - g e a m n e s t i ë e r d, voor straffeloos verklaard, in de strafontheffing begrepen, begenadigd; - **amnestiek,** f. geschiktheid of kunst om te vergeten.

Amnicolist, m. nw. lat. (lat. *amnicŏla*) rivieroeverbewoner; - **amnicolisch,** adj. wat zich aan den oever bevindt; - **amnigenisch,** adj. in rivieren geteeld.

Amnion of **amnium,** n. gr. (van *amnós*, lam) Physiol. lamsvlies, binnenste eivlies, waarin zich de vrucht in 't moederlijf bevindt; - **amniomantie** (spr. *t=ts*), f. voorspelling uit het lamsvlies; - **amnitis,** f. ontsteking van dit vlies.

Amodiātie, z. a d m o d i ā t i e.

Amoebe f. (gr. wisseling), eencellig diertje, dat telkens van vorm verandert; ook naam voor slijmzwammen.

amœbæisch, adj. gr. (*amoibaios, on*) afwisselend, b. v. in 't gezang; - *carmen amoebaeum*, n. lat. beurtgezang; - a m œ b æ i s c h e v e r z e n, verzen, waarin de staande en slepende regels met elkander afwisselen.

amoenus, a, um, adj. lat. aangenaam, bevallig; - **amœniteit,** f. lat. (*amoenĭtas*) bevalligheid, innemendheid, liefelijkheid.

Amok, jav. en mal. (eig. dooden) soort van dolle woede of razernij (*mania transitoria*) der inlanders in den Ind. Archipel; ook de daarbij geuite kreet; zie: m a t a g l a p; - **amok** maken, in dolle woede gaan moorden.

Amōmum, lat. gr. (*ámōmon*) in de oudheid eene inlandsche specerijplant en een daaruit bereide kostbare balsem; Bot. soort van specerijplanten, waartoe de kardamom, de gember, enz. behooren.

amontál, fr. (van *à mont*) eig. bergwaarts: bergop; oostwaarts, oostelijk.

Amor, m. lat. liefde; ook z. v. a. gr. E r o s, god der liefde, minnegod, de zoon van Mars en Venus; - *amor vincit omnia*, liefde overwint alles; - *con amóre*, ital. met liefde, lust, genoegen, ingenomenheid; - **amorétten** of **amorinen,** f. pl. liefdegoodjes; ook liefdestrikken in het haar; - **amourétten,** f. fr. (spr. *amoe-*), z. v. a. a m o r e t t e n; ook voorbijgaande, niet ernstig gemeende minnarijen; ook de beste vleeschstukjes, patersneetjes; - **amouréttenhout,** n. vast geelroodachtig hout uit W. Indië voor fijn schrijnwerk (van *Mimosa tenuifolia* en M. *tamarindifolia*); - **amour,** m. (spr. *amóér*), pl. **amours,** liefde; minnarij; minnehandel; - **amours maken,** het hof maken, vrijen; - **amour-propre,** eigenliefde; ook: eergevoel, zelfachting; - **amoróso,** m. it. minnaar, verliefde, liefdeheld; - **amoureus,** adj. fr. (*amoureux*) verliefd; - *amorévole* en *amoróso*, Mus., z. *amabile*.

Amorce, f. fr. (van 't lat. *mordēre*, fr. *mordre*, bijten; vgl. *morceau*; lat. *admordēre*, aanbijten; *admorsus*, aanbijten) lokspijs; Mil. zundkruit; mondgat bij de mijnen; - **amorceeren,** (fr. *amorcer*) door lokspijs zoeken te vangen, aanlokken, verleiden; van zundkruit voorzien; ook Techn. eene koperen plaat in eene sterke oplossing van goud, platina of zilver dompelen.

Amoretten, amorinen, amoroso enz., z. ond. a m o r.

Amórpha, m. pl. gr. (van *a* priv. en *morphē*, gedaante) vormlooze, onregelmatige gedaanten, onvormen; - **amorphie,** f. vormeloosheid, wanstaltigheid; - **amórph, amórphisch,** adj. misvormd, vormeloos; niet kristallijn; - **amorphisme,** n. gestalteloosheid, inz. in tegenoverstelling van de kristalliseering.

amortiseeren, barb. lat. (spr. *s=z*) (fr. *amortir*, eig. dood maken; van *mort*, dood) minder hevig maken, de kracht der werking temperen of matigen, smoren; uitdelgen, voor ongeldig verklaren, aan de doode hand verkoopen; eene leening rentevrij maken; - **amortisātie** (spr. *tie=tsie*), f. of fr. **amortissement** (spr. *ti-s'mán̄*) schuld- of renteuitdelging, vernietiging der openbare schuld door achtereenvolgende aflossingen; ongeldigverklaring, inz. van waardehebbende papieren; overlaten van een stuk gronds **aan** de d o o d e h a n d (aan eene gemeente, kerk, enz.); - a m o r t i s s e m e n t ook: Arch. topsieraad op een gebouw; sluitsieraad van een of ander gedeelte van een bouwwerk; - **amortisatie-fonds,** n. **amortisatie-kas,** f. fonds of kas, die bestemd is tot de achtereenvolgende uitdelging der openbare schuld.

Amos of **Amoz,** hebr. mansn.: de sterke, rustige, moedige; een der kleine profeten.

Amotie, f., z. a m o v e e r e n.

Amour, amouretten, enz., zie onder a m o r.

amoveeren, lat. (*amovēre*) verwijderen, wegruimen; ontzetten, b. v. van een post of ambt; afbreken; sloopen; - g e a m o v e e r d, afgezet; gesloopt, afgebroken; - **amovibel,** adj. lat. (fr. *amovible*) afzetbaar; - **amovibiliteit,** f. afzetbaarheid; - **amōtie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *amotio*) wegruiming, slooping; afzetting; - *amōta res*, lat. Jur. ontvreemde zaken, inz. voorwerpen, die echtgenooten of aanverwanten zich zonder recht toeëigenen.

Ampas, f. jav. en mal. (eig. vast overblijfsel van iets dat uitgeperst, afgetrokken of uitgekookt is) afval in suiker- en indigofabrieken.

Ampatong, dajaksche houten beelden met phallussen (z. a.) om kwade geesten buiten te houden.

ampel, adj. (fr. *ample*, lat. *amplus, a, um*), zie ond. *amplus*.

Ampeliet, n. leisteen, aardhars.

Ampeline, f. gr. (van *ámpĕlos*, wijnstok) door overhaling met zwavelzuur en potasch verkregen olie ter gasbereiding; - **ampelurgie,** f. wijnbouwkunde, wijnbergbearbeiding.

Ampère (A), m. maateenheid van sterkte bij elektrische stroomen met 'toog op de elektromagnetische en thermische uitwerking, z. v. a. galva-

nometer, naar den fr. natuurkundige A.; wet van A.: die den invloed beschrijft van magnetisme op elektriciteit en omgekeerd; **-meter** of **ammeter**, m. instrument om stroomsterkte te bepalen; **-uur**, stroomsterkte van 1 ampère in 1 uur = 3600 Coulomb z. a.; **-volt** = **watt** z. a. ($^{1}/_{736}$ P. K.); **-seconde**, eenheid van hoeveelheid elektriciteit, $^{1}/_{3600}$ Ampère-uur of Coulomb z. a.

Amphamphōtĕrodiplopie, f. gr. dubbelzien (met beide oogen tegelijk en met ieder oog afzonderlijk).

ampharisterisch, gr. linksch met beide handen.

amphemérisch, adj. gr. (van *amphi*, z. ald., en *hēmĕra*, dag) dagelijksch; dagelijks terugkeerend.

amphi, gr. voorz.: om, rondom, van rondom, in samenstellingen ook: van beide zijden, op tweeërlei wijze, tweevoudig.

Amphiarthrōsis, f. gr. (vgl. a r t h r o s i s) Anat. halfbeweeglijkheid of onmerkbaar beweeglijke gewrichtsverbinding van twee beenderen.

Amphibium, n. gr. (*amphibion*, van *amphi*, z. ald., en *bios*, leven) of **amphibie**, f., pl. a m p h i b i ë n, eig. dieren, die op het land en in het water kunnen leven, inz. koudbloedige longdieren, kraakbeendieren, bij ons verkeerdelijk tweeslachtige dieren geheeten; fig. iemand, die beurtelings twee geheel verschillende meeningen uit, of die twee strijdige ambten vervult; – **amphibiolíth**, m. pl. **amphibiolíthen**, versteeningen van amphibiën of van enkele gedeelten daarvan; – **amphibioloog**, m. kenner der amphibiën; – **amphibiologie**, f. beschrijving der amphibiën, kennis der amphibiën; – **amphíbisch**, adj. in en buiten het water levend; (verkeerdelijk) tweeslachtig.

Amphiblestroide, f. gr. (v. *amphiblēstron*, vischnet) netvlies in 't oog; – **amphiblestroditis**, m. ontsteking van dit vlies.

Amphibool, f. gr. (v. *amphibŏlos*, dubbelzinnig, twijfelachtig) mineralen, uit kiezelzure kalk, leemaarde, enz. bestaande; – **amphibolie** (gr. *amphibólia*) of **amphibilogie**, fr. vatbaarheid voor tweeërlei opvatting, dubbelzinnigheid; – **amphibólisch, amphibológisch**, dubbelzinnig.

Amphibrăchys, m. gr. (v. *amphi*, z. ald. en *brachýs*, kort) voetmaat van drie lettergrepen, waarvan alleen de middelste lang is, terwijl de beide andere kort zijn (◡—◡), b. v. g e n a d i g.

Amphibranchia, n. pl. gr. (vgl. b r a n c h u s) Anat. de amandelen en de achterste mondholte.

Amphictyonen, gr. pl. raad van afgevaardigden der staten van het oude Griekenland.

Amphidĕum, n. gr. (*amphi-déon*, d. i. eig. ombindend) Anat. mond der baarmoeder.

Amphidiarthrōsis, f. gr. (vgl. d i a r t h r ō s i s) Anat. dubbele inwrichting, dubbele gewrichtsverbinding.

Amphid-zouten, pl. Chem. verbindingen van eene basis met een zuur, die hetzelfde negatief-elektrische bestanddeel hebben (die dus dubbel voorkomt); bij de meeste amphid-zouten, de zuurstofzouten, is dit de zuurstof.

Amphidiplŏpie, f. gr. dubbelzien met beide oogen (vgl. d i p l o p i e).

Amphigŏnie, f. geslachtelijke voortplanting, uit twee cellen, vgl. m o n o g o n i e.

Amphigurie, f. (fr. *amphigouri*, van 't gr. *amphi*, z. ald., en *gȳros*, kring, cirkel, alzoo: wat als 't ware in een cirkel rondgaat) verwarde taal, zinnelooze woordenkraam, onsamenhangende woorden; – **amphigūrisch**, adj. verward, onzinnig.

amphikárpisch, gr. (*amphikarpos*, van *karpós*, vrucht; ook handwortel boven en onder de aarde vruchtgevend, dubbelvruchtdragend; – **amphikarpium**, n. Chir. omslag of pleister op den handwortel.

Amphikaustis, f. gr. vrouwelijke schaamdeelen.

Amphiktyónen, Amphíktyons, m. pl. gr. (*amphiktýones*) raad of gerechtshof van het oude Griekenland, waarheen alle gr. staten hunne afgevaardigden zonden, de algemeene staten van Griekenland (zoo genoemd, wil men, naar den insteller A m p h i c t ȳ o n, doch eig. en oorspr. zeggende: omwonenden).

Amphilogie, f. gr. (*amphilogia*) tegenspraak, twist; – **amphilógisch**, adj. betwistbaar, twijfelachtig.

Amphimăcer, m. gr. (*amphimakros*, van *amphi*, z. ald., en *makrós*, lang) versvoet van drie lettergrepen, waarvan de middelste kort is, terwijl de beide andere lang zijn, ook c r e t i c u s geheeten (—◡—), b. v. kijk eens hier.

Amphimallos, m. gr. lat. mantel met aan weerszijden een ring.

Amphimetŏres, n. pl. gr. (van *amphi* en *mētēr*, moeder) kinderen van twee moeders, maar van denzelfden vader.

Amphion, m. gr. Myth. zoon van J u p i t e r en A n t i ŏ p e, koning van Thebe, een der oudste toonkunstenaars, die door de tooverkracht zijner lier wilde dieren en steenen, d. i. ruwe menschen, wist te treffen.

Amphioxus, m. lancetvischje.

Amphipatŏres, m. pl. gr. (v. *amphi* en *pater*, vader) kinderen van twee vaders, maar van ééne moeder.

Amphipneūma, n. gr. (vgl. p n e u m a) Med. moeilijk ademhalen.

Amphipoden, pl. dieren met tweeërlei voeten, soort schaaldieren, vlookreeften.

Amphiprostȳlon, n. gr. (vgl. p r o s t y l o n) dubbele zuilengang, tempel met vier zuilen aan de voor- en achterzijde.

Amphiscii, pl. gr. (*amphi-skioi*, van *skiá*, schaduw) Geogr. tweeschaduwigen, menschen, wier schaduw in het eene jaargetijde naar het noorden en in het andere naar het zuiden valt, die dus tusschen de keerkringen wonen.

Amphismila, f. gr. (v. *amphi*, z. ald., en *smīlē*, mes) tweesnijdend mes, inz. tot anatomisch gebruik.

Amphitheāter, n. gr. (*amphi-thĕātron*, vgl. *amphi* en t h e a t e r) bij de Grieken en Romei-

nen een rond of ovaal gebouw voor de schouwspelen; hedendaags een halfronde, trapswijs of schuin opgaande schouwplaats voor het tooneel, eig. hemitheater; – **amphitheatrālisch,** adj. hafrond en trapswijs opgaande, schouwburgsgewijs.

amphitomisch, adj. gr. tweesnijdend.

Amphitrīte, f. gr. (eig. de omgrenzende) Myth. de godin der zee, gemalin van Neptunus; N. H. soort van zeeworm; rolvormige waterworm, zandkoker; – de schoot of de rug van Amphitrite, zee, vlak der baren.

amphitropisch, adj. gr. zich naar beide zijden wendend.

Amphitrўon, m. gr. Myth. de zoon van Alkæos en gemaal van Alkmēne, bij welke Zeus, in Amphitryons afwezigheid, Herakles (Hercules) teelde; daarom ook voor horendrager; ook (naar den hoofdpersoon in een blijspel van Molière) een gegoed en mild gastheer.

Amphiuma, f. hagedis met slangachtig lichaam in Amerika.

Amphŏra, f. lat. (van het gr. *amphoreús*) hengselkruik, groote wijnkan; eene groote wijnmaat bij de oude Romeinen (volgens Budæus maakten 5 amphoræ bij de Romeinen een fr. okshoofd uit; bij de Grieken was zij kleiner; 2 rom. amphoræ stonden gelijk met 8 grieksche, 1 amphora of quadrantal = 8 congii, of 48 sextarii, of 96 heminæ, of 192 quartarii, of 348 acetabula, of 576 cyathi. Volgens den zoogenaamden farnesischen congius in de Dresdensche antiekenverzameling, bevat de amphora 26,985 liters); ook eene venetiaansche vochtmaat.

amphoteer, adj. gr. (*amphóteros*, beide, van beide zijden) Chem. indifferent, noch basisch noch zuur of beide; – amphotere lichamen, zulke lichamen, welke basis en zuren te gelijk zijn; – *amphotere reactie*, eigenschap van stoffen om zoowel zuur als alcalisch te reageeren; – *a. vormingen*, gesteenten die onder inwerking zoowel van water als van vuur ontstaan zijn.

Amphoterodiplopie, f. gr. (vgl. diplopie) dubbelzien, met elk oog afzonderlijk.

amplecteeren, lat. (*ampléctì*) omvatten; ook: voor erkend aannemen, goedkeuren; – **amplectief,** omvattend, omarmend; – **amplexicaulisch,** Bot., stengelomvattend; – **amplexifloor,** bloemvattend; – **ampléxus,** m. omvatting, omarming.

amplus, a, um, lat. wijd, ruim; aanzienlijk, schitterend, roemrijk; vandaar **ampel** (fr. *ample*) wijdloopig, breedvoerig; – **amplissĭmus** (superl. van *amplus*) hoogaanzienlijk, hoogedel; – *amplitūdo*, f. wijdte, omvang; inz. (*amplitudo arcūs*) boogwijdte, boog tusschen den open ondergang der zon of van een ster; fr. *amplitude* (spr. *anplitú-d'*); – *amplitūdo occidūa*, f. lat. ondergangsboog; – *a. ortīva*, opgangsboog; – **magnetische amplitude,** boog tusschen het oost- of westpunt van het kompas; El. maximumwaarde van een wisselstroom; Phys. slingerwijdte; – **ampliatie** (spr. *t=ts*), f. lat. (van *ampliāre*, wijder maken) uitbreiding, aanvulling; verschuiving der uitspraak in een rechtsgeding; opheldering; ook afschrift van een quitantie, enz., die tot meer zekerheid dubbel gesteld wordt, maar slechts als enkel geldt; – **ampliatief** of **ampliativus,** m. nw. lat. zeer hooge graad eener eigenschap (in onderscheiding van superlativus, den hoogsten graad); – **amplificeeren** (lat. *amplificāre*) uitbreiden, vergrooten, breeder uiteen zetten; – **amplificātie** (spr. *t=ts*), f. uitbreiding van eene gedachte of een beeld in de redekunde.

Ampon, f. mal., genade, excuus.

Ampoule, f. fr. (spr. *anpoel*; van 't lat. *ampulla*) flesch, vat; – *la sainte ampoule* (spr. *sènt'anpoel'*) het miraculeus oliefleschje te Rheims, waaruit de fr. koningen gezalfd werden (in 1793 door den volksvertegenwoordiger Ruhl verbrijzeld); het woord *ampul* is bij de Katholieken in gebruik voor schenkkannetje bij de mis; – **ampoules,** pl. (spr. *anpoel'*) blazen of blaren; ook zoutelooze woordenpraal; – *style ampoulé*, m. (spr. *stiel'-anpoulé*) gezwollen, hoogdravende stijl.

Ampoulette, f. fr. (spr. *anpoelétt'*; vgl. ampoule) houten zundpijpje van eene bom, houten zundgatnagel; Mar. scheepszandlooper.

amputeeren, lat. (*amputāre*) een lid afzetten, afsnijden; – **amputātie** (spr. *tie=tsie*) f. afzetting van een lichaamsdeel.

Amrita, m. in de ind. godenleer, de drank, die de goden onsterfelijk maakte.

Amsjapands, 7 hoogste lichtgeesten in den perz. godsdienst.

Amsjir, m. turk. 6de maand van den turkschen kalender.

Amulét, f. lat. (*amulētum*, van het arab. *hamala*, dragen, of van *hamail*, behoedmiddel; v. a. van het lat. *amolīri*, verwijderen) voorbehoedmiddel volgens het bijgeloof tegen ziekten, tooverij, enz., bestaande uit een plaatje of penning met figuren of spreuken, uit stukjes steen, diertanden, vruchtkernen, reliquieën van heiligen, enz., die men hetzij om den hals hangt of bij zich draagt.

Amúrca, f. lat. overblijfsel der uitgeperste olijven, oliedroesem; Med. hevige afgang.

amusabel, amusant, amusement enz., z. ond. amuseeren.

amuseeren, fr. (spr. *s=z*) (van 't oud-fr. *muser*, ledig zijn, *musard*, lediglooper, verwant met het hoogd. *musse*, ledige tijd, oudhoogd. *muozon*, vrij van arbeid zijn) vermaken, verlustigen, den tijd aangenaam doorbrengen of verdrijven, beuzelen; ook onnoodig ophouden, om den tuin leiden; – **amusábel,** (fr. *amusable*) vermaakbaar, voor vervroolijking vatbaar; – **amusánt,** (fr. *amusant*, spr. *-zán*) onderhoudend, vermakelijk, tijdkortend; – **amusemént,** n., (fr. *amusement*, spr. *amuz'mán*) verlusting, uitspanning, vermaak; Muz. een klein, aardig muziekstuk; – **amusétte,** f. speelgoed, kleine uitspanning; ook eene soort van oud veldgeschut van klein kaliber.

Amusie, f. soort aphasie (z. a.), waarbij men geen muzikale klanken kan voortbrengen of onderscheiden.

Amūssis, f. lat. richtsnoer; – *ad amūssim,* naar het richtsnoer of den regel, ordelijk, nauwkeurig.

amyelisch, gr. (*a* priv. en *myelos* = merg) zonder merg.

Amygdaline, f. gr. (v. *amygdălē,* amandel) Chem. amandelstof, door Robiquet en Boutrons-Charlard in de bittere amandelen gevonden; – **amygdalinisch,** adj. daarop betrekkelijk, met amandelen vermengd; – **amygdalinezuur,** n. (lat. *acidum amygdalinicum*) amandel-stofzuur; – **amygdalith,** liever **amygdalolith,** m. amandelsteen; – **amygdalolitis,** f. gr. amandelklierontsteking.

amyktisch, adj. gr. sterk aangrijpend, opwekkend.

Amўlon, gr., of **Amўlum,** lat. n. (ook a m i d o n en a m i d a m, naar 't fr. *amidon,* mid. lat. *amidonium, amidum*) zetmeel, stijfsel; – *a. marantae,* arrowroot; – *a. oryzae,* rijstemeel; – *a. solani,* aardappelmeel; – **amylacĕa,** pl. zetmeelhoudende geneesmiddelen; – **amylacetaatlamp,** z. v. a. Hefnerlamp, Hefnerkaars z. a., als lichteenheid; – **amyleen,** n. Chem. eene uit foezelolie van aardappelbrandewijn verkregen geestrijke vloeistof van slaapwekkende kracht, evenals chloroform; – **amyl,** n. foezelolie, eene grondstof van zetmeel; – **amyloid,** spekachtig ontaard, b. v. a. nier, lever.

amўntisch, adj. gr. (van *amўnein,* afweren, afwenden) beschermend, sterkend; – **amynteria,** n. pl. verdedingsmiddelen, wapens; Med. beschermende middelen.

Amyotrophie, f. gr. (*a* priv., *myon* spier, *trephein* voeden) het niet groeien der spieren.

Amyraldisme, n. geheeten naar Amyraud († 1664), dogma waarbij het praedestinatiebegrip der rechtzinnige calvinisten gematigd werd.

Amyxie, f. gr. (v. *mýkos,* slijm) Med. gebrek aan slijm.

an-, gr. in samenstellingen voor eene vokaal 1) z. v. a. alpha privativum, zie *a-*; 2) voor a n a, z. ald.

ana, gr. voorz. aan, op; in samenstellingen, waarbij het voor eene klinkletter **an-** wordt: op, opwaarts; inz. echter herhaling of omvorming, opheffing, terugkeer of terugneming aanduidend, z. v. a. weder-, terug-, om-; – *ana* (op recepten) evenveel, van het eene zooveel als van het andere (afgek. a. a.).

ana, pl. (v. 't lat. suffix *-anus, a, um*) is, als uitgang met een eigennaam verbonden, de titel van verzamelingen van anekdoten, uitspraken, geestige invallen en allerlei berichten, die betrekking hebben tot den vooropgeplaatsten eigennaam, b.v. S c a l i g e r a n a, V o l t a i r i a n a, P a r i s i a n a, enz.

Anaal, zie *anus.*

Anabaptist, m. (vgl. b a p t i s t) wederdooper, herdooper, z. m e n n o n i e t; – **anabaptistisch,** adj. op de wijze der wederdoopers; – **anabaptisme,** n. leer der wederdoopers, herdoopersleer.

Anabăsis. f. gr. (van *ana-bainein,* opwaarts gaan, opstijgen) opstijging, terugkeering (van eene vlakte naar eene hoogere streek of van de zee naar 't binnenland, inz. Xenophons verhaal van den veldtocht van den jongeren Cyrus tegen zijn broeder); Med. het klimmen b. v. der koorts; ook eene redek. figuur, waardoor men eene zaak allengs uitbreidt; Muz. rij van opklimmende tonen; – **anabátische koorts,** alledaagsche, aanhoudende koorts; – **anabăton,** n. verhevenheid vóor het altaar in de gr. kerken.

Anabaten, m. pl. gr. mededingers in de wagenwedstrijden der oude Grieken.

anabenodaktiel, gr. adj., klimvingers hebbende (van klimhagedissen).

Anabĕxis, f. gr. (vgl. b e x i s) Med. opbrengen en uitwerpen door hoesten; – **anabiose,** f. gr. opleving, herleving; – **anabŏlē,** f. op-, uitwerpen, braken.

Anabrochesis, f. gr. opslurping van etter.

Anabrochisme, n. gr. omstrikking; Chir. de nu niet meer gebruikelijke handelwijze, volgens welke men door een omgeslagen draad de binnenwaarts gerichte ooghaartjes uittrok; afbinding van een uitwas.

Anabrōsis, f. gr. wegknagen van een lichaamsdeel door scherpe vochten.

Anacahuiteboom, m. mexic. boom, welks hout een middel heette tegen de tering.

Anacárdie-boom (nw. lat. *anacardium,* van 't gr. *anà,* en *kardia,* hart, wegens de hartvormige vrucht) of **acajou,** m. (spr. *akazjóé*) olifantsluisboom, in Amerika en Oost-Indië. De in de apotheken gebruikte vruchten van dezen boom heeten *acajou-noten* of inlandsche olifantsluizen.

Anacephalæōsis, f. gr., z. v. a. r e c a p i t u l a t i e, z. ald.

Anachoreet, m. gr. (van *anachōrein,* terugwijken) eig. teruggetredene; kluizenaar, heremiet, bosch-, spelonkbewoner; – **anachorētisch,** adj. als een kluizenaar.

Anachrémpsis, f. gr. Med. hetzelfde als a n a b e x i s (z. a.)

Anachronisme, n. gr. (van *anachronidzein,* in een anderen tijd verplaatsen, van *chronos,* tijd) misslag tegen de tijdrekening, tijddwaling, tijdverplaatsing; – **anachronistisch,** adj. tegen den tijd zondigend, met den tijd strijdig.

Anacónda, zie a n a k o n d a; – **anacycl-,** zie a n a k y kl-; – **-clisch** vers, dat men van voren en van achteren kan lezen, retrograde.

Anadeem, m. gr. (*anádēma,* n., van *anadein,* op-, ombinden) hoofd- of haarband der koninginnen.

Anadiplōsis, f. gr. (van *ana-diploen,* weder verdubbelen; vgl. d i p l o s i s) Log. verdubbeling, eene figuur, waardoor de volgende zin begint gelijk de voorgaande eindigt; ook Med. verdubbeling der aanvallen bij koortsziekten.

Anadōsis, f. gr. Med. verdeeling inz. der voedingssappen door het geheele lichaam, vertering.

Anādrŏmē, f. gr. loop (van pijn) van onderen naar boven, opstijgen van bloed naar het hoofd.

Anadyomĕnē, f. gr. (van *ana-dýein*, opduiken) Myth. de uit zee opgestegene, een bijnaam van Venus, met betrekking tot hare geboorte.

Anædīa, f. gr. (*an-aideia*, van *aidoos*, schaamte) schaamteloosheid, onbeschaamdheid.

Anæmīe, f. gr. (*an-aimia*, van het ontkennende *an-* en *haima*, bloed, verkeerdelijk a n æ m o s i s) Med. bloedeloosheid, bloedgebrek; – **anæmatōse,** f. ontbrekende of te zwakke bloedbereiding; – **anæmaturgīe** f. (onjuist *ahaematurgie*) leer van de niet-bloedige kunstbewerkingen.

Anærĕsis, f. gr. (*anairĕsis*, van *an-airein*, opheffen) Log. wederlegging van hetgeen de tegenpartij heeft bewezen.

Anaëroben, pl. bacteriën, die zonder zuurstof kunnen leven; zie a ë r o b e n.

Anæsthesīe, f. gr. (van *an-* priv. en *aisthēsis*, zie æ s t h e s i s) gevoelloosheid; – **-tiseeren,** gevoelloos maken; – **ticum,** n. gevoelloosmakend middel.

Anætīa (spr. *t=ts*), f. gr. (*an-aitia*, v. 't ontkennende *an-* en *aitia*, schuld) onschuld (als godin).

Anagallis, f. gr. Bot. basterdmuur, guichelheil (een veldbloempje), ook: tweemaal bloeiend.

Anaglýphen of **anaglýpten,** f. pl. gr. (*anáglypha* en *anáglypta*; vgl. g l y p h, g l y p t i e k, enz.) half verheven beeldwerk; – **anaglyptiek,** f. kunst om gedreven beeldwerk te maken.

Anagnōsma, n. pl. **anagnōsmăta,** gr. (*anaginōskein*, weder erkennen; lezen, voorlezen) stukken ter voorlezing; – **anagnōstes,** m. voorlezer aan tafel; – **anagnōsticus,** m. tragisch dichter, die zijne stukken alleen op voorlezing berekend heeft.

Anagōge, f. gr. (van *an-ágein*, opwaarts, terugvoeren) het op- of terugkomen; terugvoeren op iets meer algemeens of geestelijks, inz. zinnebeeldige bijbelverklaring; Med. bloedbraken, bloedhoest; – **anagogīe,** f. hartverheffing tot God, tot afgetrokken bespiegeling; zielsverrukking; – **anagōgisch,** adj. geestverheffend, een hoogeren zin aan de letterlijke beteekenis gevend; geheimzinnig.

Anagrám, n. gr. (*anágramma*, van *anagráphein*, opschrijven; omschrijven) letterverzetting, letterkeer, wisselwoord, b. v. n e g e r en r e g e n, k u r k en k r u k; ook in 't algemeen verplaatsing der letters van een naam b. v. Sotje vol Sonden voor Joost v. Vondel of van meer woorden, zoodat zij een of meer nieuwe woorden en gevolglijk een anderen zin opleveren; zoo b. v. laat men Jezus op de vraag van Pilatus: *quid est veritas?* anagrammatisch antwoorden: *est vir qui adest*; zoo heeft men *Révolution française*, omgezet tot *un Corse la finira* en *la France veut son roi*; – **anagrammatisch,** adj. in den vorm, op de wijze van een anagram; – **anagrammatist,** m. maker van anagrammen; – **anagraaf,** f. gr. verkeerdschrijver, een werktuig, dat voor den afdruk verkeerd schrijft; – **anagráphe,** f., z. v. a. r e c e p t.

Anāgros of a n é g r a s, m. graanmaat in Spanje, Portugal, Brazilië en de z.amerik. vrijstaten, ongeveer overeenkomende met $3^1/_2$ liter.

Anakampterīēn, f. pl. gr. (van *anakámptein*, op-, terug-, ombuigen of -wenden) verblijfplaatsen voor armen, vervolgden, enz, bij de kerken; – **anakamptiek,** f., z. v. a. k a t o p t r i e k; ook leer van de terugkaatsing van het geluid; – **anakámptisch,** adj. teruggebogen, terugkaatsend, terugstralend (ten deele, z. v. a. k a t o p t r i s c h); – **anakámptos,** Muz. rij van afdalende tonen.

Anakāra, f. gr. keteltrom.

Anakathársis, f. gr. (vgl. k a t h a r s i s) Med. lichaamszuivering naar boven, uithoesten, uitbraken; – **anakathártische middelen,** braakmiddelen.

Anakephalæōsis, f. gr., z. a n a c e p h a l æ o s i s.

Anakláze of **anaklăsis,** f. gr. (van *anaklān*, terugbreken of buigen) straalbreking; ombuiging van een lid naar buiten; – **anaklastiek,** z. d i o p t r i e k; – **anaklastīsche lijnen,** schijnbare krommingen of brekingen der lichamen (zooals van een stok in het water), door de straalbreking teweeggebracht.

Anakleterīēn, f. pl. gr. (*anakletéria*, van *anakalein*, oproepen, benoemen) aanstellingsfeesten, inz. feestelijkheden bij eene troonsbestijging of eene kroning.

Anáklisis, f. gr. (van *klinein*, leunen) leunen op den rug (de ligging van een zieke).

Anak mas, mal. inlandsch pleegkind.

Anakoinōsis, f. gr. (van *anakoinoen*, mededeelen) Log. gemeenschappelijk overleg, beraadslaging, afspraak.

Anakollēma, n. gr. (van *ana-kollān*, aanlijmen) Chir. kleefmiddelen op wonden.

Anakoloeth, n. (gr. *an-akoloethon*, van 't privatieve *an-* en *akoloethein*, volgen) onsamenhangende; ook z. v. a. **anakoloethīe,** f. (gr. *an-akoloethia*) onbehoorlijke zinbouw, gebrek aan samenhang; – **anakoloethisch,** adj. onsamenhangend.

Anakonchylīsme, n. gr. gorgelen.

Anakónde, f. (ceylonsch) afgodslang, reuzenslang.

anakreóntisch, naar de manier van den gr. lierdichter A n a k r e o n: aanvallig, liefelijk, teeder, los; – a n a k r e o n t i s c h e v e r s m a a t, drie trochæën (—⏑—⏑—⏑) met willekeurige anakroesis.

Anakroesis, anakrúsis, f. gr. (van *ana- kroeein*, op-, terugstooten of slaan) ophouden, terugstooten; voorslag der voetmaat van sommige verssoorten; opslag bij het aangeven der maat in de muziek.

anakroot, in het opgaande been van den hoek eener polscurve gelegen (van verheffingen, golvingen in genoemde lijn gezegd), zie k a t a k r o o t.

Anaktēsis, f. gr. (*anáktēsis*) herkrijgen, inz. der krachten, genezing, aansterking.

Anakykleónten, pl. gr. (v. *ana-kyklein*, in een kring omdrijven) kwakzalvers; – **anakyklisch**

vers, vers, dat men kan omkeeren en van achteren naar voren lezen; r e t r o g r a d e.

Analdie, f. gr. (v. *áldein, aldainein,* laten gedijen of groeien) het wegblijven van den wasdom, stremming in den groei.

Analékten, n. pl. gr. (*análekta,* van *analegein,* opzamelen, bijeenlezen), of lat. **analécta,** n. pl. bijeenverzamelde stukken van schrijvers, uittreksels, bloemlezing, uitgelezen fragmenten; – **analéctor,** m. bloemlezer.

Analémma, n. gr. (*analēmma,* van *analambánein,* opnemen, oprichten, enz.) eig. opheffing, oprichting; voorstelling van den hemelbol op het vlak van den meridiaan, orthographische projectie; inz. dierenriem of zodiak op zonnewijzers;ook eene bijzondere soort van astrolabium; – **analemmátisch,** adj. den dierenriem betreffend; – **analēpsis,** f. gr. Med. herstelling der krachten na eene ziekte, genezing; – **analēptisch,** adj. herstellend, verkwikkend, versterkend; – **analeptika,** n. pl. versterkende, opwekkende middelen.

Analgesie of **Analgie,** f. g. (*analgēsia,* v. *analgēs,* pijnloos, van 't privatieve *an-* en *álgos,* pijn) pijnloosheid, ongevoeligheid voor smartelijke indrukken.

anallaktisch, gr. onveranderlijk.

analoog of **analógisch,** adj. gr. (*análŏgos, on,* v. *lógos,* rede, verhouding, enz.) eig. overeenkomstig de rede; gelijkvormig, overeenstemmend, evenmatig, passend; – **analŏgon,** n. iets overeenkomstigs, regel der overeenstemming; – *analŏgon ratiōnis,* het met de rede overeenkomstige; – **analogie,** f. gr. (*analogia*) overeenkomst, gelijkvormigheid; vaak ook gelijkvormigheidsregel, taalovereenstemming enz.; – *analogia fidĕi,* lat. geloofsgelijkvormigheid, overeenstemming eener stelling met de gronden der H. Schrift; – *an. juris,* lat. overeenstemming eener stelling met de gronden van het recht; – **analogiseeren** (spr. *s*=*z*) vergelijken; overeenstemming zoeken of teweegbrengen; – **analogísme,** n. gelijkvormigheidsbewijs; sluitrede uit de leer der overeenstemming; – **analogíst,** m. Kmt. dikwijls verkeerd gebezigd voor a n e k l o g i s t, z. ald.

Analogium, n. mid. lat. (gr. *analógion,* v. *analégein,* lezen, voorlezen) lessenaar, koorlessenaar in de gr. kerk.

analogiseeren, *analogon-rationis,* z. ond. a n a l o o g.

Analphabétus. m. gr. (van het ontkennende *an-* en a l p h a b e t, z. ald.) onkundige in het lezen en schrijven, z. v. a. i l l i t t e r a t u s.

Analÿsis of **analyse,** f. gr. (v. *analyein,* oplossen) ontbinding, ontleding, uiteenzetting van het geheel in deelen, terugtred van het samengestelde tot het enkele, van de uitwerkingen tot de oorzaken, om het gezochte onbekende te vinden; ontwikkeling van een begrip; – **mathematische analysis,** rekening met letters in den ruimsten zin des woords; – **qualitatieve a.,** Chem. opzoeken der aanwezige grondstoffen; – **quantitatieve a.,** Chem. bepaling van de hoeveelheid der grondstoffen; – **analysis diophantēa,** oplossing van onbepaalde voorstellen in de leer der grootheden, dus genoemd naar den Griek Diophantus; zie **diophantiek;** – *analysis finitōrum,* oplossing van het eindige; – *analysis infinitōrum,* oplossing v. h. oneindige; – **analysátor,** m. middenstof(b.v. toermalijn), die witte lichtstralen in de kleuren van het spectrum ontbindt bij polarisatie van het licht; – **analyseeren** (spr. *s*=*z*), fr. (*analyser*), oplossen, ontbinden, ontwikkelen, ophelderen; – **analytisch,** adj. oplossend, ontbindend, enz. het tegengestelde van s y n t h e t i s c h, b.v. a n a l y t i s c h e m e t h o d e, leerwijze, waarbij men van de te bewijzen stellingen tot de gronden overgaat; – **analytiek,** f. ontbindingsleer der verstandswerkingen; – **analyticus,** n. oplossend, ontbindend scheikundige, wijsgeer, enz., kenner en uitoefenaar der wiskundige analysis.

Analziem, n. mineraal, uit kiezelzuur, aluinaarde, natron en water bestaande.

Anamartesie (spr. *s*=*z*) f. gr. (*an-amartēsia,* van 't privatieve *an-* en *hamartánein,* feilen, zondigen) onfeilbaarheid, feilloosheid, onzondigheid, onschuld, vrijheid van dwaling en zonde.

Anamesiet, n. zeker zwartachtig vulkanisch gesteente.

Anamnēsis, f. gr. (*anamnēsis,* v. *anamimnēskein,* weder te binnen brengen) herinnering, vooral ter opsporing van de oorzaak eener ziekte; Log. figuur, door welke men aanvoert, wat men veinst vergeten te hebben; – **anamnestiek,** f. herinnerings- of geheugenkunst; – **anamnēstisch,** adj. tot de herinnering behoorend; – a n a m n e s t i s c h e m i d d e l e n, Med. geheugensterkende middelen; – a n a m n e s t i s c h e t e e k e n s, terugwijzende teekens, terugwijzers.

Anamorphōse (spr. *s*=*z*) f. gr. (*anamorphósis* vgl. m o r p h o s i s) omvorming, gedaanteverandering; drog- of schijnbeeld; kunst om voorwerpen zoo te teekenen, dat zij alleen op eenen afstand gezien hunne vereischte gedaante hebben of zich, hoewel wanstaltig voor het oog, in eenen cylinderspiegel regelmatig en overeenstemmend vertoonen; – *dioptrische a.,* die door straalbreking, *optische a.,* die door beschouwing onder een schuinen hoek, *katoptrische a.,* die door spiegeling regelmatig schijnen; – **anamórphisch** en **anamorphōtisch,** adj. vervormd, verkeerd.

Ananás, f. maleisch (*nânas* of *anânas*) koningsappel, eene z.amerik. plant en hare vrucht, die ook in Z.Europa gedijt.

Anandrie, f. gr. (van het privatieve *an-* en *anēr,* genit. *andrós,* man) onmannelijkheid, manneloosheid, verwijfdheid, onmanbaarheid; – **anándrisch,** adj. Bot. zonder meeldraden.

Ananeōsis, f. gr. (*ananéōsis*), vernieuwing, verjonging.

Ananías, hebr. mansn. (gr. *Ananias,* hebr. *Ananjâh*) genadegift des Heeren, Godlof.

Anankophagie, f. gr. (*anankophagia,* v. *anánkē,* dwang, en *phagein,* eten) dwangspijs, voorgeschreven eten, inz. der athleten.

Anantapodŏton, n. gr. (v. 't ontkennende *an-* en *antapodŏton*, tegenstellende zin of, in het algemeen, tegenstelling) Redek. figuur, waarbij de tegenstelling bij den nazin ontbreekt.

anánthisch, gr. (*anán-thēs*, van 't ontkennende *an-* en *ánthos*, bloesem) adj. Bot. bloesemloos, niet bloeiend.

Anapaest, of *Anapest*, m. gr. (*anápaistos*, eig. teruggeslagen, van *ana-paíein*, terugslaan) opspringer, wederslag, een versvoet van twee korte en eene lange lettergreep (⏑⏑—), b. v. b e g e l e i d (ook a n t i-d a k t y l u s of omgekeerde daktylus geheeten).

Anapetíe, f. gr. (van *anapetēs*, uitgezet, uitgedijd) Med. vaatverwijding.

Anaphíe, f. gr. (van het privatieve *an-* en *haphē*, gevoel) Med. gevoelloosheid, verminderde prikkelbaarheid der huid.

Anaphlasme, n. z. O n a n i e.

Anaphonēsis, f. gr. (van *ana-phōnein*, op-, uitroepen) uitroep; Med. schreeuwen, schreeuwkuur, oefening en sterking der longen door luid spreken en zingen.

Anaphŏra, f. gr. (van *ana-phérein*, opbrengen, ophalen; terugvoeren, enz.) terugvoering; Log. herhaling, waardoor vele zindeelen of versregels met dezelfde woorden beginnen; Med. opbrengen, uitwerpen door hoesten of braken; aanzetten, aanwassen bij ledematen; – **anaphoríscus,** m. gr. Med. bloedhoest, bloedspuwen, bloedspuwer.

Anaphrodisíe (spr. *s*=*z*), f. gr. (van het ontkennende *an-* en A p h r o d ī t e, enz. z. ald.) gebrek aan geslachtsdrift; – **anaphrodiet,** m. tot de voortteling ongeschikt persoon; – **anaphrodítisch,** adj. ongeschikt tot voortteling.

Anaplăsis, f. gr. (van *ana-plássein*, omvormen), Med. omvorming, herzetting van gebroken ledematen; vastwording, bevestiging eener beenbreuk; – **anaplastiek,** f. kunst der beenderzetting; – **anaplastische middelen,** daartoe dienende middelen.

Anaplerōsis, f. gr. (van *ana-plēroen*, aanvullen) wederaanvulling, herstelling van verloren gegane lichaamsdeelen, b. v. aangroeien van het vleesch, aanzetting van een kunstlid; – **anaplerōtisch,** adj. den aangroei bevorderend; – **anaplerotíka,** n. pl. aanvullende, vleeschmakende middelen.

Anapleusis, f. gr. (van *ana-plein-*, boven drijven; fig. losgaan) Med. het los worden van ziekelijk aangedane beenderen, tanden.

Anapneusis, f. gr. (van *ana-pnein*, ademhalen) Med. ademhalen; – **anapnóïka** of **anapnóïsche middelen,** middelen, die het ademhalen bevorderen.

Anaproseliet (spr. *s*=*z*), m. gr. (vgl. p r o s e l i e t) wederbekeerde, wedergewonnene.

Anapsȳxis, f. gr. (van *ana-psychein*, aanademen, verfrisschen) Med. afkoeling des lichaams; lichten van het verband.

Anaptȳsis, f. gr. (van *ana-ptyein*, uitspuwen) uitspuwen, ophoesten.

Anarchíe, f. gr. (*an-archia*, van 't privatieve *an-* en *archē*, heerschappij) regeeringloosheid; wanorde, onbandigheid, wettelooze staat; – **anárchisch,** adj. regeeringloos, teugelloos; – **anárchisme,** zie *Bakouninisme*; – **anarchíst,** m. wettelooze, teugellooze.

Anaristēsis, f. gr. (van 't privatieve *an-* en *aristān*, ontbijten) onthouding van het ontbijt, nuchterblijven.

Anarmoníe, f. gr. (v. 't ontkennende *an-* en *harmonia*, vgl. *harmonie*) Muz. wanklank, wanluidende verbinding der tonen, z. v. a. d i s h a r m o n i e.

Anarrhœa, f. gr. (*anárrhoia*; van *anarrhein*, op-, terugvloeien) Med. opstijgen der vochten, inz. van het bloed naar de bovenste deelen.

Anárthos, m. gr. (van het privatieve *an-* en *arthron*, lid) eigenlijk een lid- of gewrichtlooze; een mensch, die zoo vet is, dat men de gewrichten niet meer kan onderscheiden; – **anárthrisch,** adj. gewrichtloos; – **anarthríe,** gebrekkige uitspraak van letters en klanken.

Anasárka, n. (v. 't gr. *aná* en *sarx*, vleesch) Med. huidwaterzucht.

Anaskéúē, f. gr. (eig. wegbrengen) Log. wederleggen der gronden; Med. verdrijven der smetstoffen.

Anaspadíe, f. (van 't gr. *ana-spān*, naar boven trekken) Med. opening der pisbuis aan 't bovendeel van het lid; – **anaspăsis,** gr. en **anaspasmíe,** f. op- of samentrekken; Med. samentrekking der maag, maagkramp.

anastáltisch, adj. gr. (van *ana-stéllein*, terugdrijven, ophouden, stuiten) terugdrijvend, sluitend; samentrekkend, stelpend, opdrogend; – a n a s t a l t i s c h e m i d d e l e n, of a n a s t a l t ī k a, n. pl. bloedstillende middelen.

Anastăsis, f. gr. (van *anistēmi*, opstaan) opstaan, opstanding; Med. opstaan uit den slaap, uit den dood, enz.; genezing, vgl. r e c o n v a l e s c e n t i e; – **anastátisch,** adj. afleidend; – a n a s t a t i s c h e d r u k, eene uitvinding van Glyn en Appel, waardoor men een onbepaald getal afdrukken of fac-similé's kan leveren van elk gedrukt stuk en van de meest ingewikkelde teekening; – **Anastasia,** f. **Anastasius,** m. gr. vrouwen- en mansnaam: wederopgestane, uit den dood verrezene; – **Anastatica Hiërochuntica,** f. Bot. roos van Jericho.

Anastigmaat, m. (van *stigmē*, vlek, punt) zuiver rond geslepen lens, of samenstel van lenzen, die elkaars fouten opheffen; – **atisch,** zuiver geslepen; Med. scherpziend.

Anastœchiōsis, f. gr. (v. *stoicheion*, grondbestanddeel) oplossing, ontbinding van vaste lichamen in hunne grondstoffen.

Anastomōsis, f. gr. (van *ana-stŏmoen*, tot eenen mond openen of in eenen mond samentrekken, van *stóma*, mond) Med. samenloopende inmonding, vertakking of verbinding en uitstorting der aderen en andere buizen, ook der zenuwen in het lichaam; ook ziekelijke verwijding van de uiterste deelen der bloedvaatwanden; – **anastomotíka,** n. pl. of **anastomotische middelen,** middelen ter opening van verstopte monden, oplossende, afvoerende, zweet- en pisafdrijvende

middelen; - **anastomoseeren** (spr. *s*=*z*), met de openingen samenkomen, ineenloopen, zich met de uiteinden vereenigen.

Anastrŏphe, f. gr. (van *ana-stréphein*, omwenden) omkeering der woorden, woordverplaatsing bij wijze van dichterlijke vrijheid; Med. omkeering der baarmoeder of der pisblaas.

Anatăsis, f. gr. (van *ana-teinen*, uittrekken, uitzetten) uitstrekking, uitzetting, z. v. a. extensie; - **anatas,** n. uit piramidevormig uitgerekte kristallen bestaand mineraal, titaanoxyde.

Anathēma en **anathēma** of **anatheem,** n. gr. (van *ana-tithenai*, op- of tentoonstellen) eig. tentoonstellen; tentoongestelde, inz. wijdingsgeschenken in tempels; later bijbelsch en bij de kerkvaders: iemand, die openlijk aan schande en vloek werd prijsgegeven; banvloek, kerkban, banbliksem; - *anathēma esto*, hij zij vervloekt; - **anathematiseeren** (spr. *s*=*z*), vervloeken, verwenschen, van de kerkgemeenschap uitsluiten, in den ban doen.

Anatherinmondwater n. geurige mondspoeling, vervangen door tinctura odontalgica composita.

Anathrépsis, f. gr. (van *ana-thréphein*, opvoeden, door voeding versterken) Med. vernieuwde voeding, herstelling.

Anathymiăsis, f. gr. (van *ana-thymiān*, opdampen) verdampen, opwellen; - **anathȳmisch,** adj. opdampend, opwellend.

Anatiden, pl. lat. (van *anas*, gen. *anatis*, eend) eendachtige vogels.

Anatocísme, n. gr. (van *ana-tokidzein*, weder op rente zetten) rente- of interestwoeker, rente van rente; ook conversie der renten in kapitaal.

Anatolia, gr. (van *anatŏlē*, opgang, inz. der zon) vrouwennaam: ochtendzonnige, oostersche, morgenlandsche; - **anatólisch,** adj. oostelijk, morgenlandsch.

Anatoom, anatomicus of **anatomíst,** m. gr. (*anatomikós*, van *ana-témnein*, op-, door-, vaneensnijden; *anatŏmē*, vaneensnijden, ontleden), ontleder, inz. van het menschelijk lichaam; kenner der ontleedkunde; - **anatomíe,** f. ontleding; ontleedkunst; kunst van werktuiglijk de verschillende weefsels vaneen te scheiden en af te zonderen; studie van de organische levensvoorwaarden; ook gebouw, waar de ontledingen der lijken plaats hebben, snijkamer, ontleedkamer; - **anatomiseeren** (spr. *s*=*z*), ontleden, de samenstellende deelen van een lichaam afzonderen; ook een boek, geschrift, enz. in al zijne deelen onderzoeken, de samenstelling daarvan nauwkeurig nagaan; - **anatómisch,** adj. ontledend; ontleedkundig; - anatomische præparāten, menschelijke of dierlijke lichaamsdeelen, zoodanig ontleed en toebereid, dat zij niet tot verrotting overgaan en onbedorven bewaard kunnen worden.

Anatopísmen, n. pl. gr. (van *tópos*, oord, plaats) verwisselingen der ruimten of plaatsen.

Anatrēsis of **anatrēse,** f. gr. (van *anatrān*, doorboren) Chir. doorboring, panboring (vgl. trepanatie).

Anatrípsis, f. gr. (van *ana-tribein*, opwrijven) Med. wrijven of wasschen der lichaamsdeelen ter opwekking van de gezonken krachten; verbrijzeling van eenen gal-, blaas- of niersteen; het jeuken der huid; - **anatripsologíe,** f. leer van het inwrijven der geneesmiddelen; verhandeling over de inwrijvingen; - **anatriptika,** n. pl. of **anatríptische middelen,** inwrijfmiddelen.

Anatrŏpe, f. gr. (van *ana-trépein*) omkeer, omwending Log. wederlegging door eenvoudige ontkenning; omkeering van een voorstel; Med. omkeering der maag, geweldige braking.

Anatta of **anotto,** n., z. orlean.

Anaudíe, f. gr. (*an-audia*, van 't privatieve *an-* en *audē*, stem) stomheid, stemmeloosheid, hooge graad van heeschheid.

anceps, lat. dubbel, dubbelzinnig; - *syllăba anceps*, Gram. lettergreep, die men zoowel voor kort als lang kan nemen.

Anchilops, gr. (van *anchi*, bij nabij, en *ōps*, oog). Med. ooghoekgezwel vóor of terzijde van den traanzak; gaat dit tot ettering over, dan heet het œchilops.

Anchises, m., z. onder Æneis.

anch' io (*sono pittōre*), ital. ook ik (ben schilder), ook ik weet ervan.

Anchŏne, f. gr. (*anchŏnē*, van *ánchein*, vernauwen, toesnoeren) Med. keelvernauwing.

Anchovis, z. ansjovis.

Anchūsa, f. gr. Bot. ossetong, een pronkgewas; - **anchusine,** f. Chem. anchusa- of alkannarood, roode verfstof van *Anchusa tinctoria*.

Anchylōsis beter **ankylōsis,** z. ald.

ancien, fr. (spr. *ańsièń*; mid. lat. *antianus*, gevormd van 't lat. *ante*, voor; vandaar in 't oudengelsch nog *antient*) oud, voormalig, langdurend, wat sedert lang bestaat of duurt; - *ancien régime*, z. régime onder regeeren; - **ancienneté** of **ancienniteit,** f. voorrang in jaren, dienst- of ambtsouderdom, de opvolging naar de dienstjaren.

Ancile, n. lat. heilig (van den hemel gevallen) schild bij de oude Romeinen, onderpand van het bestaan van Rome.

ancōra, it. (= fr. *encore*) Muz. nog eens, andermaal, herhaald! z. v. a. *da capo*.

Ancrage, f. fr. (spr. *ań-krá-zj'*) Mar. ankergrond.

Anctēr of **anktēr,** m. gr. (van *ánchein*, vernauwen, toesnoeren) eig. gesp, haak; Chir. hechtpleister tot samentrekking van gapende wonden; - **ancteriásme,** n. hechting, samenvoeging door hechtpleisters; ook z. v. a. infibulatie.

Ancyloceras, f. gr. (eig. kromhoren) eene soort versteende schelpen.

Ancyloglosse, z. ankyloglosse.

And., afkorting van andante.

Andabaat, m. lat. (*andabăta*), pl. **andabáten,** blindvechters, eene soort van kampvechters, die met dichten helm kampten.

Andalouserie, f. fr. sentimenteel lied (dat over spaansche ridders en schoonen handelt).

Andalusiet, n. Miner. kalkachtige kleikiezel in Andalusië.

andaménto, m. it. (van *andáre,* gaan) eig. gang; Muz. gedeelte van eene fuge; – *andánte,* eig. gaande, stapvoets; niet te schielijk, gematigd; – *andantaménte,* onafgebroken, in eens door; – *andante cantabile,* zangerige of melodierijke andante; – *andantino,* eenigszins langzaam.

Andarīni, m. pl. it, langwerpig ronde knoedels van meel ter grootte van eene erwt, soort vermicelli.

Andes of **Anden,** pl. (v. 't peruv. *anti,* het oosten) Geogr. hoofdgebergte in Z.Amerika, z. v. a. C o r d i l l e r a s; – **andesiet,** n. steensoort van de groep der veldspaatsteenen, veelvuldig in de Andes voorkomende.

andiamo, (it. *andare* = gaan), laat ons gaan.

Andol-andol, f. kever in Oost-Indië, die gedroogd in zalven gebruikt wordt (evenals de spaansche vlieg), mylabrides.

Andrēas, gr. (van 't gr. *andreios,* mannelijk), **Andreas-kruis** of **Sint Andries-kruis,** kruis met schuin geplaatste balken (×), zoo geheeten naar den vorm, dien, volgens de overlevering, het kruis had, waarop de Apostel Andreas den marteldood is gestorven; – **Andreas-munten,** f. pl. munten met het beeld van St. Andreas; – **Andreas-orde,** f. russische orde, in 1698 door Peter den Groote gesticht; ook schotsche orde (Distelorde).

Andriénne, f. fr. (spr. *añdr–*; eig. het *meisje van Andros,* titel van een bekend blijspel van Terentius, door welks opvoering in 1704 zulke kleederen mode werden) lang vrouwenkleed, sleepkleed.

Andrieskruis (Sint-), zie onder A n d r e a s.

Androcephaloïde of **Androkephaloïde,** m. gr. (van *anēr,* genit. *andrós,* man, mensch) steen van de gedaante van een manshoofd of ander lichaamsdeel; – **androgenie,** f. menschenschepping, inz. schepping van den eersten man; – **androgȳnus,** m. manwijf, tweeslachtig wezen; verwijfd man; ook van planten, die mnl. en vrl. bloemen of van bloemen, die stamper en meeldraden hebben; – **androgynie,** f. vorming van h e r m a p h r o d i e t e n (z. a.) – **androïde,** f. kunstige, beweeglijke menschengestalte, draadpop, ook z. v. a. a u t o m a a t; – **androïdisch,** adj. op den man of den mensch gelijkende; – **androlepsie,** f. nemen van gijzelaars als waarborgen; – **androlíth,** m. versteend menschengeraamte; – **Andromăchus, Andromăche,** mans- en vr. naam: de met mannen strijdende; – **andromanie,** f. ontembare zucht van sommige vrouwen voor de mannen, mansdolheid, z. v. a. n y m p h o m a n i e.

Andromĕda, f. gr. Myth. dochter van koning C e p h e u s en van C a s s i o p ē a, en gemalin van P e r s e u s, die haar verloste van de rots, waaraan zij gehecht was; een noordelijk gesternte; een plantengeslacht.

Androphaag, m. gr. (van *anēr,* genit. *andros,* man, mensch, en *phagein,* eten) menscheneter, z. v. a. a n t h r o p o p h a a g; – **androphóbisch,** adj. schuw voor mannen, mannenschuw; – **androphobie,** f. mannenschuwheid; – **androtomie,** f. ontleding van het menschelijk lichaam, menschenontleding.

An^dte^, afkorting van a n d a n t e.

anéantisseeren, fr. (*anéantir,* van *néant,* niets, en dit van 't lat. *nec ens*) tot niets maken, vernietigen, te niet doen, verdelgen, verwoesten; – **anéantissement,** n. (spr. *anéañti-s' māñ*) vernietiging.

Anée, f. fr. (van *âne,* ezel) eig. ezelslast; oude lyonsche wijnmaat; – **anerie,** f. lompheid, ezelsstreek.

Anegertiek, f. gr. (v. *an-egéirein,* opwekken) kunst om schijndooden op te wekken.

Anĕgras, z. a n a g r o s.

Aneilēma en **aneilēsis,** ook **anilēma,** f. gr. (van *an-eilein,* opwikkelen) Med. opstopping van winden in de darmen; buikpijn.

Anekdōta, n. pl. gr. (van 't priv. *an.* en *ékdŏton,* uitgegeven) nog niet of thans voor de eerste maal uitgegeven oude schriften, z. v. a. in 't lat. i n e d i t a; – **anekdóte,** f. (fr. *anecdote*) eig. eene nog onbekende, nieuwe, gemeenlijk kleine of korte geschiedenis, gedenkwaardigheid; historische trek, levensbijzonderheid, kort en geestig verteld voorval.

Aneklogist, m. gr. (*an-eklógistos*) hij, die geen rekening behoeft af te leggen.

aneléktrisch, gr. niet-elektrisch of niet geschikt om elektrisch gemaakt te worden (z. e l e k t r i s c h).

Anemobarometer, m. gr. (van *ánĕmos,* wind) windkrachtmeter, werktuig om de kracht van den wind te meten, in 1782 door Wilke uitgevonden; – **anemobaat,** m. luchtspringer, koorddanser; – **anemochórde,** f. gr. een van de æoolsharp verschillend windsnarenspel, door S c h n e l l in 1789 uitgevonden; – **anemograaf,** m. windbeschrijver; – **anemo(metro)graaf,** f. windschrijver, een werktuig, dat zelve de richting van den wind op een blad aanteekent; – **anemographie,** f. windbeschrijving; – **anemologie,** f. windleer, windkunde; – **anemometer,** m. windmeter; – **anemometrie,** f. windmeetkunst; – **anemometograaf,** f. windschrijver, een werktuig, dat de verandering van den wind zelf aanteekent; – **anemoon,** f. Bot. windroos, windbloem, niet zoo geheeten omdat zij licht door den wind ontbladerd wordt, maar waarschijnlijk is 't woord ontleend aan het hebreeuwsch, in de beteekenis: de liefelijke; – **anemonine** of **anemonium,** een eigene kamferachtige plantenstof, in vele soorten der anemonen en pulsatilla vervat; – **anemopathie,** f. luchtkuur, geneeswijze door inademing van gezuiverde lucht, om den lijder een grootere hoeveelheid zuurstof toe te voeren; – **anemoskoop,** f. windwijzer, weerhaan, een werktuig om de veranderingen van den wind waar te nemen en vooruit te zien; – **anemothēka,** f. windkast van een orgel; – **anemotroop,** m. windmotor.

anenérgisch, gr. (van 't priv. *an-* en e n e r g i s c h, z. ald.) onwerkzaam, onkrachtig; – **anenergie,** f. onwerkzaamheid, krachteloosheid.

Anenkephalie, f. gr. hersenloosheid; – **anen-**

képhalos, m. misgeboorte zonder hersenen, zonder schedel.

Anepie, f. gr. (van 't priv. *an-* en *épos*, woord) sprakeloosheid, stomheid.

Anepigrăpha, n. pl. gr. (vgl. epigraaf, enz.) schriften zonder titel; – **anepigráphisch,** adj. zonder opschrift, titelloos.

Anepithymie, f. gr. (vgl. epithymie) gebrek aan eet- en drinklust en zinnelijke aandrift, uitgedoofd begeervermogen.

Aneponȳmus, m. gr. (v. 't priv. *an-* en *epónymos*, bijgenaamd) iemand, die geen bij- of toenaam heeft.

Anerethisie, f. gr. (vgl. erethisie) Med. gebrek aan prikkelbaarheid; ook opwekking der gezonken prikkelbaarheid.

Anerie, z. ond. ânée.

Aneroïdbarometer, m. gr. (van *nerós*, nat, en *a* priv., dus droge barometer, d. i. zonder vloeibaar kwik) een door Bourbon te Parijs uitgevonden doosvormig werktuig tot het meten der luchtdrukking door haren afwisselenden invloed op eene metalen doos of ring, die sterk verdunde lucht bevat.

Anervie, f. nw. lat. (van *a.* priv. en *nervus*, zenuw) Med. zenuwverlamming.

Anerythropsie, gr. ongeschiktheid om rood te onderscheiden.

a nescīre ad non esse, z. *nescĭo.*

Anesie, f. (spr. *s=z*) (van *an-ĭĕmi*, ophouden) ophouden, wegblijven der ziekte.

Anétīka, n. pl. gr. Med. pijnstillende, bedarende middelen; – **anétisch,** adj. pijnstillend, bedarend.

Aneurȳsma, n. gr. (*aneúrysma*, v. *aneurýnein*, verwijden) slagaderbreuk, slagadergezwel, uitzetting van eene slagader, ook van het hart; – *a. spongiosum*, aderspat.

anfractueus, nw. lat. (van 't lat. *anfractus*, buiging, kromming) gekromd, gedraaid, vol bochten; – **anfractuositeit,** f. kromming; inz. Med. hoogte, oneffenheid der beenderen.

Angáriën, adj. f. pl. lat. (*angarĭae*, van den sing. *angarĭa*, d. i. eig. bodedienst, dienst van den *angarius*, gr. *ángaros*, d. i. rijdende snelbode, een oorspronkelijk perz. woord) leendiensten, heerendiensten der onderdanen; ook quatertempervastendagen der R. K. kerk; – **angáriätie** (spr. *t=ts*), f. verplichting tot vervoer van personen en goederen; beslag op schepen ten dienste van den Staat.

angeheitert, dui. aangeschoten, een weinig dronken.

Angekok, m. toovenaar, waarzegger en priester bij de heidensche Groenlanders.

Angelot, kleine normandische kaas; oud goudstuk in Fr. en Eng.

Angĕlus, n. lat. (van 't gr. *ángelos*, bode, gezant, engel) een gebed in de R. K. kerk, dat begint met de woorden: *Angelus Domini nunciavit Mariae* (de engel des Heeren bracht Maria de boodschap); engelengroete aan de maagd Maria; ook een teeken met de klok ter herinnering aan gezegd gebed; – *angelus tutelaris* (ital. *angelus custode*), beschermengel; – **Angelica,** vr. naam: de engelachtige, hemelsche; ook Bot. engelwortel; Muz. engelenstem, achtvoetig pijpwerk in het orgel; ook een eng. luitvormig speeltuig; – **angelolatrie,** f. gr. vereering of aanbidding der engelen; – **angelologie,** f. engelenleer, leer van de engelen en geesten; – **angelophanie,** f. engelenverschijning.

Angiĕktasie, f. gr. (van *ángos*, *angeion*, n. vat, en ektasis, z. ald.) Med. vaatuitzetting, vaatverwijding; – **angiëmphráxis,** f. (vgl. emphraxis) vaatverstopping; – **angiitis,** f. ontsteking der vaten.

angīna, f. lat. (v. *angĕre*, vernauwen, samentrekken) vernauwing der keel; – *angīna catarrhalis*, f. lat. Med. keelontsteking; – *a. polypōsa*, kroep of vliezige keelontsteking; – *a. diphtheritis*, z. diphtheritis.

Angiographie en **angiologie,** f. gr. (van *ángos*, *angeion*, n. vat.) leer kennis van potten, vazen, vaten, kruiken enz., Med. vatenleer, vaatbeschrijving; – **angiohydrographie,** f. beschrijving der opslorpende vaten of zuigaderen; – **angiohydrologie,** f. watervaatleer; – **angiohydrotomie,** f. ontleding der watervaten; – **angioom,** n. vaatgezwel o. a. moedervlek; – **angiopathie,** f. vaatlijden, benaming van alle ziekten van het vaatstelsel; – **angiorrhagie,** f. vaatverscheuring; – **angiospermátisch,** adj. gr. vaatzadig (van planten, wier zaad in een van den bloemkelk gescheiden vat zit); **angiospermen,** f. pl. Bot. bedektzadigen; – **angiostenotika,** pl. vaatsamentrekkende middelen, waardoor bloedingen gestild worden; – **angiostōsis,** f. vaatverbeening; – **angiotomie,** f. vaatontleding.

Angkin, m. mal. gordel, ceintuur.

Angkloeng, f. jav. soort van muziekinstrument, tot de gamelan behoorende.

anglais, *anglaise*, fr. (spr. *añ-glè*, *an-glèz'*) engelsch; als subst. Engelschman, Engelsche; *à l'anglaise*, op zijn engelsch, naar engelschen trant; – **anglaise,** f. fr. een engelsche contredans; – **angliseeren** (spr. *s=z*), de paarden op eene onnatuurlijke, aan de Engelschen ontleende, wijze den staart afhouwen en den opgespleten stomp gewennen zich omhoog te buigen, kortstaarten; – een geangliseerd paard, een dus gekortstaart paard; – **anglicisme,** n. nw. lat. (van *Angli*, de Angelen, een west-germaansch volk, dat, met de Saksers vereenigd – vandaar Angelsaksen – in de 5de eeuw Engeland veroverde en aan 't land dezen naam gaf) aan de eng. taal eigen taalvorm, eng. taaleigenheid, voor zooverre men die verkeerdelijk bij andere talen inmengt; dus engelsch-hollandsch, engelsch-fransch, enz.; – **anglicaansche kerk,** engelsche bisschoppelijke kerk; – **anglo-amerikaan,** Amerikaan van engelsche afkomst; – **anglomanie,** f. lat.-gr. overdreven zucht voor, de vooringenomenheid met al wat engelsch is; – **anglomaan,** m. wie die vooringenomenheid heeft; – **anglophiel,** m. vriend der Engelschen; – **anglophobie,** f. gr. vrees voor de Engelschen.

Anglesiet, n. Chem. glasachtige kristallen gevormd door loodsulfaat (loodvitriool).

Angoer, m. mal. wijn; - *a. poef*, champagne.

Angoeri, f. (nw. lat. en ital. *angúria*, van het gr. *angoerion*) watermeloen, pompoen (vrucht v. C u c u m i s c i t r u l l u s).

Angōla-hout, n. roode houtsoort van de kust van Angōla in Afrika.

Angōra-haar en **angōrische** of **angorageit,** z. k e m e l d i e r.

angoscióso, angosciosaménte, ital. (spr. *sci=sj*) Muz. met de uitdrukking van kommer of angst (voor te dragen).

Angosturabast, z. A n g u s t u r a b a s t.

Angrivariërs, m. pl. oudduitsche volksstam, tot de Ingævonen behoorende en aan de Wezer woonachtig.

Anguillotten, pl. (spr. *angielj-*) ital. (*anguillotti*, verklw. van *anguilla*, aal) ingezouten en gemarineerde kleine alen in Italië.

anguis in herba, lat. z. onder l a t e n t.

Angŭlus, m. lat. hoek; - **angulair,** adj. (lat. *angulāris, e*) hoekig; - a n g u l a i r s y s t e e m. n. Fort. stelsel van versterking door t e n a i l l e s of tangwerk; - **angulariteit** en **angulositeit,** f. hoekigheid.

Angustatie, angustia, enz. z. ond. *angustus.*

Angustŭrabast (v. A n g o s t u r a, hoofdstad van Caracas in Z.Amerika) doordringend bittere, kruidige, tegen diarrhee zeer heilzame bast uit Z.Amerika.

angústus, a, um, lat. eng. nauw; - *per angústa ad augústa*, door beknelling tot luister, door onderdrukking tot vrijheid, door leed tot lief, door lijden tot verblijden; - **angustātie** (spr. *tie=tsie*), f. nw. lat. Med. tegennatuurlijke vernauwing der vaten van het menschelijk lichaam; - *angustĭa*, f. lat. engte, nauwte, beklimming, nood; - *in angustĭis*, in het nauw, in netelige omstandigheid; - *angustia praecordiórum*, aamborstigheid; - *a. termĭni* of *angustus termĭnus*, Jur. kort uitstel, kleine termijn; - *angustĭae verbōrum*, woordvitterij, waarbij men de woorden eene te beperkte beteekenis geeft.

Anhœmie, f. v. a n œ m i e.

Anhelātie (spr. *t=ts*), f. lat. (*anhelatĭo*) kort, bezwaarlijk ademhalen, aamborstigheid, het hijgen.

Anhima, m. brazil. N. H. horendrager, een brazil. roofvogel, ook k a m i s j y genoemd, grooter dan de zwaan; een moerasvogel in Zuid-Amerika.

Anhinga, m. brazil. N. H. slangenhalsvogel in Brazilië, enz., van de grootte eener eend.

Anhydrie, f. gr. (van het priv. *an-* en *hýdōr*, water) waterloosheid; - **anhydrisch,** adj. watervrij, inz. van zouten en oxyden; - **anhydriet,** n. watervrije zwavelzure kalk; - **anhydriden,** Chem. verbindingen uit hydraten ontstaan door waterverlies en die voor 't opnemen van water tot den ouden toestand terugkeeren; ze worden dan weer een zuur of een basis.

Ani, m. brazil. N. H. madenvreter, een brazil. vogel, die op den koekoek gelijkt, in W.Indië en Afrika.

Ani-ani, n. jav. mes of sikkeltje om rijsthalmen af te snijden, p a d i-s i k k e l, bestaande uit een stukje bamboes, met overdwars een stuk scherp blik. Het wordt ook als haarspeld gebezigd.

Anidrōsis, f. gr. (van 't priv. *an-* en *hidrōs*, zweet) Med. zweeteloosheid, gebrek aan zweet.

Anijs, m. lat. *anīsum* (gr. *anison*) bekend gewas (*Pimpinella anīsum*) en het geurig zaad daarvan; - **anisétte,** f. fr. anijswater; op anijs getrokken brandewijn.

Anil, m. (arab. *an-nîl*, sp. *añil*; van het ind. *nîla*, blauw, indigo) benaming van de indigoplant in O. en W.Indië; - **aniline,** f. Chem. uit indigo of ook uit koolteer verkregen organische basis, waaruit verscheidene fraaie verfstoffen verkregen worden, vandaar *aniline-rood* (*fuchsine*), *aniline-paars*; ook: *aniline inkt*; - **anilisme,** n. anilinevergiftiging.

aniel, lat. (*anīlis, e*, van *anus*, oude vrouw) oudwijfsch; - **aniliteit,** f. (lat. *anīlĭtas*) oude vrouwendom; oudwijven-geloof.

Anilléros, m. pl. sp. (spr. *ani-ljēros*; van *anille*, ring) gematigde aanhangers van de staatsregeling der Cortes (vgl. C o r t e s).

anĭma, f. lat. ziel; - *anima mundi*, wereldziel, wereldgeest; - *a. rheï*, rhabarbergeest; - *animarum dies*, allerzielendag; - *con ánima*, it. Muz. met vuur, hartstochtelijk; - **animísme,** n. leer der zielswerkzaamheid, een philosophisch en physiologisch stelsel, dat de denkende ziel als beginsel van elke lichaamsverrichting beschouwt; - godsdienst v. natuurvolken, geloof aan geesten; - **animíst,** m. aanhanger van het animisme.

anímadverteeren, lat. (*animadvertĕre*) opmerken, vermanen; berispen; - **animadvérsie,** f. lat. (*animadversĭa*) aanmerking, noot; rechterlijke vermaning, berisping.

anĭmal, n. pl. *animalĭa*, lat. bezield, levend wezen, dier; - *anĭmal dispŭtax*, n. twistziek mensch, twistzoeker, stokebrand, tegenspreker; - *a. scrībax*, schrijflustig mensch; - **animalcŭla,** pl. nw. lat. zeer kleine diertjes, inz. de zoogen. zaaddiertjes (*Animalcŭla spermatĭca*); - **animalculíst,** m. aanhanger van het animalculisme, d. i. de leer, dat de dierlijke lichaamsvrucht uit zaaddiertjes ontstaat; - **animalïën,** n. pl. dierlijke lichamen; vleeschspijzen, vgl. v e g e t a b i l i ë n; - **animálisch,** adj. dierlijk, uit het dierenrijk; - **animaliseeren** (spr. *s=z*), verdierlijken, aan het dier gelijk maken; - **animalisatie** (spr. *-zatsie*), f. verdierlijking, dierwording; - **animalísme,** n. dierlijke natuur, levensverrichtingen van een dier; - **animaliteit,** f. dierheid, dierenwezen of dierlijk wezen.

Animatie, *animato*, z. ond. a n i m e e r e n.

Aníme, f. amerik. en sp., **aníme-gom,** vloedhars, een geelachtig, doorschijnend, aangenaam riekend hars van den a n i m e-b o o m in Z.-Amerika, ook de naam, dien de Engelschen aan zekere heldere westindische kopalsoorten geven.

animeeren, lat. (*animāre*) bezielen; opwekken, aanvuren, bemoedigen; levendigheid bijzetten; - g e a n i m e e r d, bezield, opgewekt

aangevuurd, bemoedigd, ingenomen; – **animātie** (spr. *t*=*ts*) f. bezieling; – *animato*, it. Muz. levendig.

Animéllen, f. pl. nw. lat. (*animellae*) Med. oorklieren; lucht- of windkleppen, z. v. a. v e n t i e l e n; – **geanimelleerd,** daarmede voorzien.

animeus, lat. (*animōsus, a, um*) eig. bezield, levendig; hartstochtelijk, verbitterd, vertoornd, vijandig; – *animóso*, it. Muz. opgewekt, levendig, – **animositeit,** f. lat. (*animosĭtas*) hartstochtelijke warmte, vergramdheid, verbittering, vijandschap, haat, wrok.

Animine, f. Chem. basis, die men in de dippelsche olie gevonden heeft.

Animisme, animist, z. ond. a n i m a.

anĭmus, m. lat. geest, moed, leven; gemoed, gezindheid of oogmerk; – *ad anĭmum*, ter harte (nemen); – *ex anĭmo*, van harte, met opzet; – *uno anĭmo*, eens van zin, eensgezind, eenstemmig; – *animi causa*, ter verheuging van den geest, ter ontspanning; – *animus defendéndi*, oogmerk om te verdedigen; – *a. furándi*, oogmerk om te stelen; – *a. hostīlis*, vijandig opzet; – *a. injuriándi*, oogmerk om te beleedigen; – *a. lucri faciendi*, oogmerk om winst te doen, baatzuchtig oogmerk; – *a. nocéndi*, oogmerk om te schaden; – *a. occidéndi*, oogmerk om te dooden; – *a. possidéndi*, oogmerk om in bezit te nemen; – *a. sibi habéndi*, oogmerk om iets voor zich te bezitten; – *anĭmo*, lat. met het voornemen, met het oogmerk; ook: lust, opgewektheid; – *anĭmo deliberāto*, opzettelijk, met voorbedachten rade; – *a. injuriándi*, met het oogwerk om te beleedigen; – *a. nocéndi*, met het oogmerk om te schaden.

Animocórde, ital. muziekinstrument, waarvan de snaren door wind geluid geven.

animoso, ital. Muz. met bezieling, zeer levendig.

Anion, n. gr. (van *an-iénai*, opgaan) de stof, die bij elektro-chemische ontbinding aan de positieve pool v. den elektr. stroom optreedt. Zie i o n.

Aniridie, f. gr. (v. *iris*, regenboog) het ontbreken van het regenboogvlies in het oog.

Anisette, z. ond. a n ij s.

Anistoresīe, f. gr. (van 't priv. *an-* en *historein*, uitvorschen) onkunde in de geschiedenis.

anisodactylisch, adj. gr. (*a* priv., *isos* = gelijk, *daktylos*, vinger) ongelijkvingerig, ongelijkteenig, – **anisodontisch,** ongelijktandig; – **anisometrisch,** ongelijkmatig; – **anisometropīe,** f. ongelijke lichtscherpte der oogen; – **anisophyl,** adj. ongelijkbladig; – **anisotachīe,** f. onregelmatige polsslag.

Ankeriet, n. een delfstof, waarin koolzuur met kalkaarde, ijzeroxydul en talkaarde verbonden is.

Ankístron, n. gr. haak; Chir. werktuig tot het uithalen van voorwerpen.

Ankonæen, pl. gr. (van *ankoon*, elleboog) de uitstrekkende spieren van den voorarm; – **ankonāgra,** n. jicht in 't elleboogsgewricht.

Ankteriásme, n. gr., z. v. a. i n f i b u l a t i e.

Ankyloblépharon, n. gr. (van *ankȳlos, ē, on*, gekromd) Med. vergroeiing der oogleden; – **ankyloglosse,** f. gebrekkige kromming en stijfheid der tong; – **ankylomēle,** f. Chir. haakvormig mes tot het opensnijden der wonden; – **ankylōsis** of **ankylōse,** f. vergroeiing van beenderen, gewrichtsstijfheid; – **ankylotoom,** m. Chir. mes, waarmede men de vastgegroeide tong losmaakt.

Ankylostŏmum (duodenale), n.gr.lat.Med.worm die, zetelende in den dunnen darm de wormziekte der mijnwerkers veroorzaakt; – **ankylostomiāsis,** f. wormziekte, tunnelziekte.

Ankyrísma, n. gr. vechterskunstgreep, waarbij men de tegenpartij een been zet en doet vallen.

Anna, vr.naam, hebr. (*channâh*, aanvalligheid) aangename, liefelijke, aanminnige; in het pâli beteekent **anna**, geloovig, geloovend.

Anna, m. eng.ind. rekenmunt = $^{1}/_{16}$ zilverropij of ongeveer 8 cents.

Annabássen, f. pl. (fr. *annabasse*) blauw en wit gestreepte dekens met bloemen, die men te Rouaan en in Holland vervaardigd.

Annālen, pl. lat. (*annāles*, scil. *libri*; v. *annus*, z. ald.), jaarboek, jaarboeken, geschiedverhaal der in eenen staat gebeurde zaken naar volgorde der jaren; – **annaliseeren,** (spr. *s*=*z*) de jaargebeurtenissen opteekenen; – **annalíst,** m. nw. lat. jaarboekschrijver.

Annaline, f. parelwit (eng. *pearlhardening*) oorspr. het fijnste gips, dat men gebruikt om het gewicht van het papier te vermeerderen, het eerst vervaardigd op de A n n a m o l e n te Osterode (vandaar de naam); thans in het algemeen: kunstmatige zwavelzure kalk.

Annāten, f. pl. mid. lat. (*annātae*, v. *annus*, z. ald.) jaargelden; datgene, wat van de inkomsten van het eerste jaar van een geestelijk ambt in de pauselijke schatkist moet gestort worden; sedert Johannes XXII, in het jaar 1318 de gezamenlijke inkomsten van het eerste jaar; ook jaarlijksche missen in de R. K. kerk.

Annato, n. kleurstof voor boter en kaas.

annecteeren, lat. (*annectĕre*) aanhangen, bijvoegen; – **annéx,** adj. aanhangend, bijgevoegd, toebehoorend; – **annéxie,** f. (lat. *annexĭo*) of **annexatie** (spr. *tie*=*tsie*), f. nw. lat. aanhanging, bijvoeging, gewelddadige inlijving, b. v. van een land bij een anderen Staat; – **annexionist,** m. vriend of verdediger van het vergrooten van een land door annexatie; – **annéxum,** n. (pl. a n n e x a) aanhangsel, bijlage, bijbehoorende; – *cum annéxis*, met wat er bij behoort.

Annelíden, f. pl. nw. lat. (het naast van het fr. *anneler*, ringvormig maken van 't lat. *annŭlus* ring) ringwormen, eene soort van gelede, roodbloedige dieren.

anni, z. ond. a n n u s.

annihileeren, lat. (*annihilīre*, van *nihil*, niets) vernietigen, opheffen, voor nietig verklaren, omstooten; – **annihilātie** (spr. *t*=*ts*) f. nw. lat. vernietiging, opheffing, te-niet-doening; – **annihilator,** m. brandbluschtoestel.

Anniversarium, n., of pl. **anniversariën,** lat. (van *anniversarius a, um,* jaarlijks terugkeerend, v. *annus,* z. ald., en *vertĕre,* keeren) jaarlijksche viering van geboorte-, sterf-, vrede-, kronings- enz. feesten, jaarlijksche gedenkdagen; in de R. K. kerk ook zielmissen, die het gansche jaar door dagelijks moeten gelezen worden; – **anniversārisch,** adj. jaarlijksch, jaarlijks te vieren.

anno, enz., z. ond. *annus.*

annominātie (spr. *t=ts*) f. lat. Log. woordgelijkheid, bijeenbrengen van gelijkklinkende woorden van verschillende beteekenis, z. v. a. p a r o n o m a s i e.

Annōna, f. lat. eig. jaaropbrengst; bij de oude Romeinen de van staatswege opgelegde graanvoorraad.

Annonagium, n. mid. lat. graancijns; – **annonārisch,** adj. lat. (*annonarius, a. um*) den graanbouw en 't vertier van 't graan betreffende, b. v. a n n o n a r i s c h e w e t t e n, graanwetten; – **annonarisch probleem,** n. probleem om korengebrek te voorkomen.

annonceeren (spr. *anons–*), fr. (*annoncer,* van 't lat. *annunciāre*) aankondigen, aanzeggen, melden; – **annonce,** f. fr. (spr. *anons'*) aankondiging, bericht, inz. z. v. a. a d v e r t e n t i e; – *annonce-bureau,* kantoor voor ontvangst van berichten; – **annonceur,** m. fr. tooneelspeler, die het eerstvolgend te spelen stuk aankondigt.

Annone, z. a n o n e.

Annotatie en **annoteeren,** z. a d n o t e e r e n.

Annuāle, annueel, z. ond. *annus.*

annueeren, lat. (*annuĕre*) toeknikken, toewenken, bewilligen,

annuïteiten, z. ond. *annus.*

annulleeren, nw. lat. (*annullāre*) vernietigen, opheffen, herroepen, voor ongeldig verklaren; uitdelgen; – **annullātie** (spr. *t=ts*) of **annulleering,** f. vernietiging, omverwerping.

annŭlus, m. lat. ring; – *annulus horarius,* Astron. uurring, zonnering; – *annulus magicus,* tooverring; – *annulus palatii* m. koninklijke zegelring; – *a. piscatorius,* de visscherring van den paus, pauselijke zegelring, op welken Petrus in eene vischschuit is afgebeeld; – *a. pronŭbus* en *a. sponsalitius,* verlovingsring; – *a. signatorius,* zegelring, signet; – *a. solaris* of *astronomicus,* zonnering.

annumereeren, lat. (*annumerāre,* vgl. n u m e r u s, enz.) daarbij tellen of rekenen; – **annumerātie** (spr. *t=ts*), f. bijtelling, bijrekening.

Annunciātie (spr. *t=ts*), f. lat. (*annunciatio,* v. *annunciāre,* aankondigen; vgl. n u n t i u s, enz.) aankondiging, aanzegging, inz. aan Maria; – *annunciatio B. M. V.* (*beatae Mariae virginis*), Maria-boodschap; – **annunciāten,** f. pl. nonnen der orde van Maria-boodschap.

annus, m. (pl. *anni*) lat. jaar; – *annus bissextilis, intercalāris* of *embolismicus,* schrikkeljaar; – *a. carentiae,* ontberingsjaar; – *a. climactericus,* trapjaar, het door 7 en 9 deelbare levensjaar, waaraan het bijgeloof een bijzonder gewicht hechtte; – *a. civīlis,* burgerlijk jaar (dat met 1 Jan. begint en met 31 Dec. eindigt); – *a. commūnis,* gewoon jaar (in tegenstelling met schrikkeljaar); – *a. currens,* loopende jaar; – *a. decretorius,* beslissingsjaar; – *a. deservitus,* jaar van dienst; – *a. discretiōnis,* jaar van zelfstandige beslissing, d. i. waarin de mensch bevoegd en in staat is zelf te kiezen, inz. tusschen de verschillende geloofsbelijdenis van vader en moeder; – *a. ecclesiasticus,* kerkjaar; – *a. elápsus,* verloopen jaar; – *a. gratiae,* genadejaar (voor weduwen en weezen van ambtenaren); – *a. luctūs,* rouwjaar; – *a. lunāris,* maanjaar; – *a. normalis* of *normativus,* regeljaar; – *a. saxonicus,* saksisch jaar in rechten (1 jaar 6 weken en 3 dagen); – *a. solāris,* zonnejaar of gewoon juliaansch jaar; – *anni,* van het jaar; – *hujus anni,* van dit jaar; – *anni curréntis* of *anno currente,* van het loopende jaar of in dit jaar; – *anni ejúsdem,* van hetzelfde jaar; – *a. futūri,* van het volgende jaar; – *a. praeséntis,* van het tegenwoordige jaar; – *a. praecedéntis* of *praeteriti,* van het vorige jaar; – *anno,* in het jaar; – *hoc anno,* in dit jaar; – *anno ab urbe condito,* in het jaar na de stichting van Rome (753 v. C.); – *a. aerae vulgāris,* in het jaar der gewone tijdrekening; – *a. ante Christum,* in het jaar vóor Chr. geboorte; – *a. Christi,* in het jaar van Chr. of na Chr. geboorte; – *a. Domini,* in het jaar des Heeren, d. i. Chr.; – *a. praesénte,* in het tegenw. jaar; – *a. elápso,* in het afgeloopen jaar; – *a. mundi,* in het jaar der wereld; – *a. orbis conditi,* in het jaar der schepping; – *a. orbis redémti,* in het jaar der wereldverlossing; – *a. post Romam conditam,* in het jaar na de stichting van Rome; – *a. recuperātae salūtis,* in het jaar van teruggekregen heil of der verlossing; – *a. regni,* in 't jaar der regeering; – *a. salvatōris nostri,* in het jaar onzes Heilands; – *a. urbis conditae,* in 't jaar na de stichting der stad (Rome); – *ad multos annos,* voor vele jaren, voor langen tijd; – *annŭus, a, um,* jaarlijksch; – *annŭae praestatiōnes,* pl. jaarlijksche verrichtingen, opbrengsten; – *annŭi redĭtus,* pl. jaarlijksche inkomsten; – **annuāle,** n. R. K. een jaar lang te lezen zielmis; – **annuarium,** n. nw. lat. jaarboek(je), kalender; – **annueel,** adj. (fr. *annuel*) jaarlijksch, een jaar durend; – **annuïteiten,** f. pl. nw. lat. (eng. *annuities*) jaarrenten, jaarlijksche renten, die voor een geleend kapitaal gedurende een bepaalden tijd betaald worden, in welken tijd ook het kapitaal wordt afgelost; inz. in Engeland eene soort van staatspapieren, welke den geldschieter zekere jaarlijksche renten afwerpen, hetzij als tijdrenten op bepaalden tijd, zonder terugbetaling van het kapitaal, hetzij als voortdurende rente tot de aflossing van het kapitaal; – *annuities with survivorship.* eng. (spr. ennuities wiz suvaiversjip) overlevingsrenten; – **annúum,** lat n. jaarlijksche bijdrage, jaargeld.

anoblisseeren, fr. (*anoblir,* v. *noble,* z. ald.) in den adelstand verheffen, adelen; – **ano-**

blissement (spr. *-bli-s' mãñ*), m. verheffing tot den adelstand; ook veredeling.

Anochilon, n. gr. (van *ánō*, boven, en *cheilon*, lip) bovenlip, inz. groote bovenlip, dikmond.

Anode, f. gr. (*ánodos*, opgang) positieve (aan- of invoerende) pool van den tot chemische analysen aangewenden elektr. stroom.

Anodie, f. gr. onsamenhangende, ongerijmde spreekwijze.

anodóntisch, adj. gr. (*anodóntos*) N. H. zonder tanden, tandeloos.

Anodynie, f. gr. (van 't priv. *an-* en *odýne*, smart) pijnloosheid, afwezigheid der barensweeën; – **anodynum,** n. pijnstillende, bedarende artsenij; – *liquor anodýnus* (*mineralis Hoffmanni*) Hofmannsdroppelen; – **anodyne necklace,** n. eng. (spr. *énnodain néklees*) pijnstillende halsband; tandpaarlen uit eene ivoor- of beenachtige stof, die, aan een snoer om den hals gedragen, den kinderen het tanden krijgen moet verlichten; iron.: strop (van den beul).

Anœa, f. gr. (*anoía*) verstandszwakte, stompzinnigheid.

anogeen adj. gr. naar boven ontstaande; – *anogene processen*, veranderingen van gesteenten aan de aardoppervlakte, niet door opneming van water- en zuurstof, maar door gassen en dampen en verwarming van onder naar boven.

anolénisch, adj. gr. (van *a* priv. en *ōlene*, arm) N. H. zonder armen.

anomáal, anomálisch, adj. gr. (*anōmălos, on*, eig. oneffen, van 't priv. *an-* en *homalós*, even, effen) onregelmatig, afwijkend, tegen den regel; – **anomalie,** f. (gr. *anōmalia*) afwijking van den regel, onregelmatigheid, ongelijkvormigheid, uitzondering; Astron. hoek – afstand van de ware of gemiddelde plaats eener planeet tot het aphelium of apogeum; – **anomalistisch jaar,** n. tijd van een schijnbaren zonsomloop; – **anomalistische maand,** f. omloopstijd der maan, gerekend van haar perigeum af, totdat zij weder daarin komt; – **anomalologie,** f. leer der onregelmatigheden en verkeerde uitdrukkingen eener taal; – **anomălon,** n., pl. a n o m ă l a, Gram. onregelmatig (werk)woord.

Anomie, f. gr. (*a-nomía*, vgl. n o m o s 2) wetteloosheid, teugelloosheid; – **anomieten,** pl. versteeningen van zekere onregelmatig gevormde schaaldieren.

Anomœomerie, f. gr. (van het priv. *an-* en h o m œ o m e r i e, z. ald.) bestaan uit ongelijksoortige deelen.

Anomphălos, m. gr. (van 't priv. *an-* en *omphalós*, navel) navellooze, zonder navel geborene (zooals Adam en Eva).

Anóne of a n n o n e, f. (uit de taal van Haïti: *anona*) fleschappel, vrucht van den flesscheboom.

anoniem, anonymisch, adj. gr. (van 't priv. *an-* en *onyma, onŏma*, naam) nameloos, ongenoemd; – **anonýmus,** m. ongenoemde; – **anoniemiteit,** f. nw. lat. naamsverzwijging, ongenoemdheid.

Anópheles adj. gr. (niet voordeelig) een muskietensoort, die inzonderheid gehouden wordt voor de overbrengster der malaria-smetstof.

anophōnisch, adj. gr. (van *ánō*, opwaarts, en *phōnē*, geluid) opwaartsklinkend.

Anophthalmie, f. gr. (van 't privatieve *an-* en *ophthalmós*, oog) ontbreken der oogen, oogloosheid.

anopisthographisch, adj. gr. alleen op de voorzijde beschreven of bedrukt.

Anoplotherium, n. gr. (van *ánoplos*, wapenloos, en *thērion*, dier) weerloos, niet met hondstanden voorzien dier, diersoort der voorwereld, tot de p a c h y d e r m e n (z. ald.) behoorende.

Anopsie, f. gr. 1) (van 't priv. *an-* en *opsis*, z. ald.) ontbreken van het gezicht, blindheid; 2) (van *ánō*, opwaarts) scheelzien naar boven.

Anorchie, f. gr. (van 't priv. *an-* en o r c h i s, z. ald.) ontbreken der zaadballen; – **anórchos,** ook **anorchōdos,** mensch zonder zaadballen, gesnedene.

Anorexie, f. gr. (van het priv. *an-* en o r e x i e, z. ald.) tegenzin in spijs, gebrek aan eetlust.

anorgánisch, adj. gr. (*an-órgănos, on*, van 't priv. *an-*en *orgănon*, z. o r g a a n) onbewerktuigd, onbezield, dood, van levenswerktuigen beroofd (minder goed a n o r g i s c h); ook de levenlooze natuur betreffende, b. v. anorganische verbindingen, dezulke die zonder medewerking der levenskracht gevormd zijn; – anorganische chemie, dat deel der scheikunde, dat zich met die verbinding bezighoudt; – **anorganisme,** n. levenlooze of onbezielde natuur; – **anorganogenie,** f. wordingsleer der levenlooze natuur; – **anorganognosie,** f. onderscheidingsleer der levenlooze wezens, z. v. a. o r y k t o g n o s i e; – **anorganographie,** f. beschrijving der onbezielde wezens; – **anorganologie,** f. leer van levenlooze lichamen, inz. van mineralen.

Anorgie, f. gr. (*an-orgia*) niet-ingewijdzijn; – **anorgiástisch,** adj. niet ingewijd (in de o r g i ë n, z. a.).

anormaal, abnormaal, gr.-lat. (vgl. n o r m, n o r m a a l) onregelmatig, met den regel strijdig.

Anorthiet, n. Chem. kalkveldspaat.

Anorthoskoop, f. gr. (van 't priv. *an-*, *orthos*, recht, juist, en *skopein*, zien, kijken) door P l a t e a u uitgevonden werktuig, dat uit twee parallelle schijven bestaat, waarvan de eene van insnijdingen is voorzien, terwijl op de andere doorschijnende schijf eene misvormde teekening staat, die zich regelmatig voordoet, wanneer men onder het omdraaien der beide schijven door de openingen der eerste kijkt.

Anosie, f. gr. (van de priv. *a-* en *nōsos*, ziekte) Med. ziekteloosheid, vrijzijn van ziekten, gezonde toestand.

Anosmie of **anosphrasie,** f. gr. (van het

priv. *an-* en *osme*, *osphrasia* reuk) reukeloosheid, gebrek aan reuk.

Anoxemie, gr. (*a* priv., *oxus* = scherp, *haima*, bloed) gebrekkige opname van zuurstof in het bloed.

Ansa, f. lat. fr. (*anse*) hengsel, handvat; (fig.) aan- of inleiding tot handelen.

Ansaren, Ansariërs, m. pl. arab. (*ansār*, pl. v. *nāsir*, v. *nasara*, helpen, beschermen, verdedigen) beschermers, naam van Mohammeds vrienden in Medina, die beloofd hadden hem tegen vervolgingen in bescherming te nemen; volksstam en secte in 't noordelijke gedeelte van den Libanon in Syrië, wier godsvereering ons nog schier een geheim is (z. v. a. n o s a i r e n).

Ansélmus, Anshélmus, oudd. (van *ans*, oudn. *âs*, god, en h e l m) mansn.: godsbescherming, gehelmde krijgsman.

Ansicht(skarte), f. dui. prentbriefkaart.

Ansjōvis, f. (sp. *anchova*, *anchoa*, van iberischen oorsprong, *anchu* uit *panchu*; eng. *anchovy*, fr. *anchois*) soort van kleine visschen, die inz. in de Middellandsche zee, maar ook aan de eng. en noorw. kusten, in ons land op de Oosterschelde en de Zuiderzee gevangen worden, kleinere soort van s a r d e l l e n (z. ald.).

ant-, gr. voorzetsel in samenstellingen voor *anti*, z. ald.

Anta, z. t a p i r.

Antacida, n. pl. gr. lat. (vgl. *acidum*) zuurtemperende middelen, middelen tegen 't zuur, inz. van de maag.

Antaëróptbōra, n. pl. gr. (v. *anti*, z. ald., *aēr*, lucht, en *phtheírein*, bederven) luchtzuiverende middelen.

Antagonísme, n. gr. (van *ant-agónidzesthai*, tegenkampen) tegenwerking, tegenstreven; vijandschap; – **antagoníst,** m. tegenstrever, tegenwerker, dwarsboomer, vijand, partij; ook Anat. tegenwerkende spier; – **antagonístisch,** adj. vijandelijk, tegenwerkend; – **antagoniseeren** (spr. *s*=*z*), wederstreven, tegenwerken.

Antal, z. **Anthal.**

Antalgīka, n. pl. gr. (van *álgos*, pijn) Med. pijnstillende middelen; – **antálgisch,** adj. pijnstillend.

antalkalisch, adj. gr., arab. de a l k a l i ë n (z. a.) tegenwerkend; – **antalkālische zelfstandigheden,** pl. f. zuren.

Antallágma, n. gr. ruiling; voorwerp der ruiling.

Antanagōge, f. gr. (vgl. a n a g o g e) Log. kunstig overbrengen van de beschuldiging op den beschuldiger.

Antanaklăsis, f. gr. (vgl. a n a k l a s i s) Log. wederkaatsing, terugslag, herhaling van hetzelfde woord in eene andere beteekenis, b. v. „Die mensch is geen mensch."

Antaphrodisiăcum of **antaphroditicum,** n. gr. (vgl. A p h r o d i t e, enz.) Med. middel tot bedaring van de te sterke geslachtsdrift; ook middel tegen de syphilis; – **antaphrodītisch,** adj. z. v. a. a n t i v e n e r i s c h.

Antapodŏsis, f. gr. (vgl. a p o d o s i s-) Log. vergelijking, waardoor het vergeleken voorwerp niet afgescheiden is van dat, waarmede men het vergelijkt; Med. terugkeer van de koortsaanvallen.

Antapoplēktisch, adj. (vgl. a p o p l e x i e, enz.) beroertewerend; – **antapoplektīka,** n. pl. gr. middelen tegen de beroerte.

Antares, gr. (met den oorlogsgod Mars, te vergelijken, n. l. in kleur) roodfonkelende ster der eerste grootte in den Schorpioen, alleen in Zuid-Europa zichtbaar.

antarktisch, adj. gr., z. p o o l.

antarthrítisch, adj. gr. (vgl. a r t h r i t i s) tegen de jicht dienend, jichtwerend; – **antarthritīka,** n. pl. geneesmiddelen tegen de jicht.

antasthmátisch, adj. gr. (vgl. a s t h m a) tegen de aamborstigheid dienende.

antatróphisch, m. gr. (vgl. a t r o p h i e) tegen de uittering dienende; – **antatrŏpha,** n. pl. of a n t a t r o p h i s c h e m i d d e l e n, middelen tegen de tering.

Antœus, m. gr. Myth. een reus, welke door aanraking met de aarde, zijne moeder, steeds nieuwe krachten kreeg, doch eindelijk door Hercules, die hem in de lucht ophief, geworgd werd.

ante, lat. voorz.: vóor; b. v. *ante diem*, vóor den dag; in samenstellingen: voor-, vooraf-, vooraan-, voorop-.

Anteáctum, n. pl. a n t e á c t a, lat. (van *ante-agĕre*) voorafgebeurde handelingen, gebeurtenissen of voorvallen.

antecedeeren, lat. (*antecedĕre*) voorafgaan, den voorrang hebben; – **antecédens,** m. of n. voorgaande; eerste lid van een voorstel; pl. **antecedénten,** lat. (*antecedentĭa*) voorafgegane, vroegere gebeurtenissen of verhoudingen; verrichtingen, gedragingen, denkwijze, enz. van iemands verloopen leven; – **antecéssor,** m. ambtsvoorganger; – *in antecéssum*, vooruit, op afkorting.

antecelleeren, lat. (*antecellĕre*) uitblinken, overtreffen, zich onderscheiden.

Antecœnium, n. lat. maal vóor den hoofdmaaltijd.

Antecursor, m. lat. voorlooper (inz. Johannes de Dooper, gr. p r o d o m o s).

antedateeren, nw. lat. (vgl. d a t u m, d a t e e r e n) iets onder eene vroegere dagteekening zetten, b. v. een brief.

ante diem, z. ond. *dies*.

Antediluviānen, m. pl. nw. lat. (van 't lat. *diluvĭum*, overstrooming) vóor den zondvloed levende menschen; – **antediluviānisch, antediluviaansch,** adj. wat tot het tijdperk vóor den zondvloed behoort, fig. ouderwetsch.

ante elápsum termĭnum, z. ond. *terminus*.

Antefíxum, n. lat. (vgl. *fixe*) boven aan gebouwen vastgemaakt beeldwerk.

Anteflexie, f. lat. Med. knikken naar voren van de baarmoeder.

antegenitaal, adj. lat. van vóor de geboorte.

Antehomerica, n. pl. lat. gedichten, die vóor Homerus zijn vervaardigd.

antejustiniäansch recht, gezamenlijke rechtsbepalingen vóor keizer J u s t i n i a n u s.

Antelogium, n. lat.-gr. (v. *ante*, voor, en gr. *lógos*, rede) voorrede, p r o l o o g.

Anteloquium, n. lat. (v. *loqui*, spreken) voorrede; bevoegdheid v. eerst te spreken.

ante lucem, lat., z. *lux.*

Anteludium, n. lat. voorspel; vgl. p r æ l u d i u m.

ante mare, undae, lat. vóor de zee, de wateren, d. i. de oorzaak gaat aan het gevolg vooraf, het geheel bestaat uit de vereeniging der deelen.

Antembăsis, f. gr. (van *ant-*, voor *anti*, en *émbasis*, d. i. eig. tusschenkomen) Med. wisselwerking, wederzijdsche werking, inz. der beenderen op elkander.

ante merídiem, lat., z. *meridies*; – **antemeridiaan,** adj. lat. (*antemeridiānus, a, um*) voormiddagsch.

Antemetika, z. a n t i ë m e t i k a.

antemundaan, adj. nw. lat. (van *mundus*, wereld) voorwereldlijk.

Anten, pl. lat. (*antae*) deurpost of deurpijler, voorzuilen ter weerszijden van de huisdeur.

Antenātus, m. lat. (v. *ante*, voor, en *natus*, geboren) eerstgeborene; – **antenagium,** n. eerstgeboorterecht.

Antendeixis, f. gr. (vgl. e n d e i x i s) Med. tegenaanwijzing.

Anténne, f. lat. (*anténna*) zeilspriet, ra; pl. **antennen,** voelhorens der insecten; – **anténniform,** adj. op voelhorens gelijkend.

antenuptiaal (spr. *-psi-*), adj. lat. vóor de bruiloft.

Anteoccupātie (spr. *t=ts*), f. lat. (vgl. o c c u p e e r e n) eig. vóorkomende inbezitneming; Log. wederlegging van zelfgemaakte tegenwerpingen.

Antependium, n. mid. lat. (van het lat. *pendēre*, hangen) voorhangsel van altaren, ornaten, enz.

Antepenultima, f. lat. (vgl. p e n u l t i m a) derde lettergreep van achteren, vóorvóorlaatste lettergreep van een woord.

Antephialtika, n. pl. gr. (vgl. e p h i a l t e s) Med. middelen tegen de maagdrukking of zoogenaamde nachtmerrie.

Antepileptika, z. a n t i ë p i l e p t i k a.

anteponeeren, lat. (*ante-ponĕre*) vooraanstellen, voortrekken; – **antepositie,** (spr. *tie=tsie*) f. nw.-lat., vooraanstelling, vooropplaatsing.

Antereisis, f. gr. (v. *ereisis*, steunen) tegenstellen tot steun, tegensteunen; – **anteridion,** n. stut, schoor, steunpilaar.

Anteriōres, pl. lat. voorvaderen, voorouders; – **anterioriteit,** f. nw. lat. z. v. a. p r i o r i t e i t (z. a.).

Antĕros, m. gr. (vgl. E r o s) god der wederliefde; v. a. de god, die versmade liefde wreekt; – **anterōtika,** pl. of **anterōtische middelen,** middelen tegen de liefde of de geslachtsdrift.

Antestature, f. fr. (spr. *-añt'statuur'*) Mil. in der haast gemaakte verschansing met schanskorven, palissaden, enz., opwerping.

antesteeren, lat. (*antestāri*, samengetrokken uit *ante-testari*, vgl. t e s t e e r e n) tot getuigen oproepen; betuigen.

ante terminum, enz., z. *terminus.*

Anteversie, f. (spr. *-zie*) lat. Med. buiging naar voren van de baarmoeder.

Antevolūtie, f. nw. lat. (v. 't gr. *ant-* voor *anti*, en e v o l u t i e, z. ald.) Math. tegenradlijn, tegenroltrek.

Anthal, m. hong. (*antalag* en *ātalag*) hongaarsche wijnmaat van 74,438 liter.

anthektische middelen, z. a n t i h e k t i s c h e m i d d e l e n.

Anthelia of **anthelīēn,** n. pl. gr. (vgl. h e l i o s) tegenzonnen, bijzonnen.

Anthĕlix, f. gr. (vgl. h e l i x) Med. binnenzoom van het uitwendig oor.

Anthelminthika, n. pl. gr. (vgl. h e l m i n t h i s c h) wormmiddelen, middelen tegen de ingewandswormen; – **anthelmintisch,** adj. wormafdrijvend.

Anthema, n. gr. (oorspr. bloemenrij, van *anthos*, bloem) oud-grieksche dans; in Engeland kerkelijke beurtzang, z. v. a. a n t i p h o o n.

Anthemis, f. gr. Bot. plantensoort der samengesteldbloemigen met kamillebloemen.

Anthemion, n. gr. (van *anthos*, z. ald.) eig. bloesem, bloem; spiraal- of slakkelijn aan de ionische zuilen.

Antheren, anthesis, anthobolie, anthalithen, anthologie, enz., z. ond. a n t h o s.

Anthion, n. Phot. oxydatiemiddel, als afwaschmiddel voor negatieven in gebruik.

Antholka, pl. gr. (v. *hélkein*, trekken) tegenwichten.

Anthomologésis, anthomologie, f. gr. (van *ant-*, *anti*, en *homologein*, overeenkomen) wederzijdsch verdrag, wederzijdsche belofte.

Anthŏra, f. (uit *anti-thŏra*, ontstaan, vgl. t h o r a) soort van den wolfswortel of de monnikskap (*Aconītum anthora*; vgl. a k o n i e t) in de Pyreneën, welker wortel als tegengift wordt gebruikt.

Anthorismos, m. gr. (v. *ante*, z. ald., en *horidzein*, scheiden; bepalen) Log. tegenbepaling, tegengestelde verklaring.

Anthos, n. gr. bloem, bloesem; redetooi; uitslag, inz. in 't gezicht; – **anthobolie,** f. bestrooien met bloemen; – **anthocyaan,** n. gr. (*kyáneos*, blauw) Chem. bloemenblauw, blauwe kleurstof der bloemen; – **anthodium,** n. gr. bloemdek; – **anthokoptographiek,** f. gr. (v. *kóptein*, scheiden, en g r a p h i e k, z. ald.) kunst om, door eenige sneden met het pennemes in 't papier, bloemen als doorschijnende beelden voort te brengen, ter versiering van de kamervensters, van de lampenballons, enz.; – **antholithen** of **anthotypolithen,** m. pl. bloemsteenen met bloemfiguren, versteende bloemen of afdruksels van bloemen; – **anthologie,** f. bloemlezing, keurverzameling van kleine gedichten, van spreuken, gezegden, van muziekstukken, enz.; – **anthologium,** n. misboek in de gr. kerk; – **anthomyia,** f. bloemvlieg; – **anthosmias,** m. gr. bloemengeur; welriekende

wijn; — **anthodium,** n. gr. bloemscheede, bloemhulsel; — **anthoxanthine,** f. gr. (*xanthós*, geel) Chem. bloemengeel, gele kleurstof der bloemen; — **antheren,** f. pl. stofkolfjes der bloemen, mannelijke geslachtsdeelen der bloemen, die het bloemstof bevatten en op de meeldraden (*stamina*) zitten; vgl. p i s t i l; — **anthēsis,** f. bloesem; bloeien; bloeitijd; — **anthesterion,** n. 8ste maand van het atheensche jaar, de attische bloeimaand, van 't midden van Februari tot het midden van Maart; — **anthesteriën,** n. pl. (gr. *anthestēria*) in deze maand gevierde driedaagsche bacchusfeest.

Anthrasol, n. teerpreparaat voor huidziekten.

Anthrax, m. gr. kool; Med. pestkool, pestbuil; miltvuur; — **anthraceen,** n. (vroeger p a r a - n a p h t a l i n e) eene (in de laatste producten der distillatie van steenkolenteer voorhanden) verbinding van koolstof en waterstof, die men gebruikt ter vervaardiging van alizarine en andere kleurstoffen; — **anthraciet,** n. gr. koolblende, glanskool; zeer oude fossiele brandstof met 86—98 % koolstof; — **anthrakokáli,** n. uit bijtend kali en steenkolen bereid geneesmiddel tegen huiduitslag; — **anthrakolíth,** m. door kool gekleurde kalksteen; — **anthrakometer,** m. koolstofmeter; — **anthrakōsis,** f. gr. verkoling; Med. ooglidbrand, eene versterving van het oog; — **anthrakotheriën,** pl. kooldieren, eene soort van voorwereldlijke dieren, welke zich versteend in steenkolenlagen (ook in zeekalk, enz.) bevinden.

Anthrazōthion-zuur, n. gr. -nederl., zwavelblauwzuur, verbinding van blauwzuur met zwavel.

Anthrēnus, m. keversoort, mot.

Anthropareskie, f. gr. (van *anthropós*, mensch, en *aréskein*, behagen) zucht om den menschen aangenaam te zijn (een bijbelsch begrip, in tegenstelling met de godsvrucht, t h e o s e b i e).

Anthropiatriek, f. gr. geneeskunde van den mensch (in tegenst. van de veeartsenijkunde); — **anthropisch** of **anthropinisch,** adj. den mensch betreffend; — **anthropísme,** n. menschheid, menschdom; — **anthropobōros,** m. menscheneter; — **anthropocéntrisch,** adj. den mensch en diens natuur en denkwijzen tot middel- en uitgangspunt hebbende; niet objectief; niet kosmisch, z. a. niet universeel; eenzijdig; — **anthropodæmon,** m. vergode mensch, godmensch; ook booze geest in menschelijke gestalte;— **anthropochemie,** f. wetenschap der chemische verschijnselen in 't menschelijk lichaam; — **anthropodidáktos,** adj. van menschen geleerd;— **anthropogeographie,** f. afdeeling der aardrijksk., die de wisselwerking tusschen mensch en aarde bestudeert; — **anthropoglōssa,** f. menschenstem op het orgel; — **anthropoglót,** adj. een menschentong hebbend; — **anthropognōst,** m. menschenkenner; — **anthropognosie,** f. menschkunde, menschenkennis; — **anthropogonie,** f. leer van het ontstaan des menschen; — **anthropographie,** f. beschrijving van den mensch; — **anthropohistorie,** f. geschiedenis der ontwikkeling van het menschdom;— **anthropoïd,** adj. op den mensch gelijkend, menschvormig; — **anthropolatrie,** f. menschenaanbidding; — **anthropolepsie,** f. aanzien des persoons, partijdigheid; — **anthropolíthen,** m. pl. versteende menschenlichamen en gedeelten daarvan; — **anthropologeet,** m. verdediger der menschheid; — **anthropologie,** f. natuurleer van den mensch, menschkunde, wetenschap van den mensch naar zijne natuurlijke gesteldheid; — *crimineele a*, kennis van het wezen van den mensch, in zooverre deze betrekking heeft op zijn aanleg en neiging tot misdaad; — **anthropoloog,** m. menschkundige, kenner van de natuurleer van den mensch; — **anthropológisch,** adj. menschnatuurkundig, hetgeen de leer van 's menschen lichaam of natuur aangaat; — **antthropomantie** (spr. *tie*=*tsie*), f. waarzegging uit menschen-ingewanden; — **anthropometrie,** f. leer van de verhouding der deelen van 's menschen lichaam tot elkander; zie **Bertillonnage**; — **anthropomórphen,** m. pl. ook *anthropoïden* en *pithekoïden* geheeten, menschapen; ook steenen, die op menschen of menschelijke ledematen gelijken; — **anthropomorphísme,** n., of **anthropomorphōse,** f. vermenschelijking, voorstelling van het goddelijk wezen onder eene menschengedaante; — **anthropomorphoseeren** (spr. *s*=*z*) vermenschelijken, aan God menschelijke eigenschappen, zwakheden, enz. toekennen; — **anthropomórphisch,** adj. vermenschelijkt; op de menschengestalte gelijkend; — **anthropomorphístisch,** adj. het anthropomorphisme betreffende of daarop berustende; — **anthropomorphist,** m. hij, die God eene menschelijke gestalte toekent; — **anthroponomie,** f. leer van de wetten van het geheele menschenleven; de wetgevende rede van den mensch (in Kants Tugendlehre); — **anthropopathie,** f. **anthropopathisme,** n. menschelijke hartstocht of gewaarwording; vermenschelijking; voorstelling van God met menschelijke hartstochten; — **anthropopáthisch,** adj. vermenschelijkend, voorgesteld als op menschelijke wijze gevoelende; — **anthropophaag,** m. menscheneter; — **anthropophagie,** f. menscheneten; — **anthropophobie,** f. menschenvrees, schuwheid voor menschen; — **anthropophoniek,** f. leer der menschelijke stemklanken; — **anthropopithécus,** m. menschaap, pithecanthropus, *erectus Haeckel;* — **anthroposkopie,** f. z. v. a. p h y s i o g n o m i e k; — **anthroposomatologie,** f. leer van het menschelijk lichaam; — **anthroposophie,** f. wetenschap der menschenkennis naar wijsgeerige beginselen; — **anthropotheïsme,** n. menschenvergoding, vergoddelijking van het menschelijke; — **anthropotheologie,** f. erkentenis van God (Zijner wijsheid, enz.) uit de zedelijke en geestelijke begaafdheden der menschelijke natuur; — **anthropotherapie,** f. menschengeneeskunde; — **anthropotherie,** f. menschenjacht, menschenvangst; — **anthropothysie,** f. menschenoffering; — **anthropotomie,** f. menschenontleedkunst.

Anthydropika, z. a n t i h y d r o p i k a.

Anthypallāge, f. gr. (vgl. h y p a l l a g e) Gram. wederzijdsche omwisseling der naamvallen (casus).

Anthyperidrotikon, n. gr. (van *anti*, tegen,

hyper, bovenmatig, zeer, en *hidrōs*, zweet) middel tegen sterk voetzweet.

Anthyphærĕsis, f. gr. wederzijdsche berooving.

Anthypnotĭka, n. pl. gr. (vgl. hypnoticum) Med. slaapverdrijvende middelen; – **anthypnōtisch,** adj. slaapverdrijvend.

Anthypochondriăka, z. antihypochondriaka.

Anthypophŏra, f. gr. (vgl. hypophora) Log. aanhaling een tegenbewijsplaats; aanhaling van de tegenwerpingen, om die te wederleggen.

Anthysterĭka, n. gr. of **anthysterische middelen,** middel tegen hysterie, z. a.

anti, gr. voorz., in samenstellingen voor eene klinkletter of h ook **ant-**: tegen; – in lat. en fr. woorden ook z. v. a. *ante*, voor.

Anti-abolitionist, m. (vgl. aboleeren, enz.) tegenstander van de afschaffing der slavernij.

Antiădes, f. pl. gr. (van den sing. *antiás*) amandelen, klieren aan den hals; – **antiadóncus,** m. amandelzwelling; – **antiadītis,** f. amandelontsteking.

Antiadiaphorist, m. gr. (vgl. adiaphorist) ijveraar tegen zedelijke onverschilligheid.

Antiannexionist, m. tegenstander der annexatie (z. ald.); – **antiannexionistisch,** adj. vijandig gezind tegen de annexatie.

Antiar of **antiar-oepas,** n. roodbruin gomhars, het sap van den oepasboom, waarmede de inboorlingen van den Indischen Archipel hunne pijlen vergiftigen; – **antiarine,** f. pijlgift, giftstof van antiar.

Antiaristokraat, m. tegenstander van de heerschappij van den adel (vgl. aristokratie).

Antiarthritisch, adj. tegen de jicht dienstig.

antiasthénisch, gr. (vgl. asthenisch) de levenskracht opwekkend.

antiasthmatisch, zie antasthmatisch.

Antibacchius, z. palimbacchius.

Antiballomĕna, n. pl. gr. (van *antibállein*, eig. tegen-, terugwerpen; vergelijken) geneesmiddelen van overeenkomstige werking.

Antibarbărus, m. gr. (vgl. barbaar, enz.), vijand van onbeschaafdheid en onwetendheid; taalzuiveraar, vijand van vreemde woorden; ook boek, waarin de gewone fouten tegen de taalzuiverheid zijn aangewezen.

Antibăsis, f. gr. tegenstand, weerstand.

Antibolbos, m. fr. schoonheidswater om de vetwormpjes, medeëters, in 't gezicht te verdrijven.

antiboreïsch, adj. lat. (*antiborēus*, vgl. *anti* en boreas), naar het noorden gekeerd, noordwaartsch.

Antibulla, f. gr. lat. (vgl. bulle) tegenbul, bul van een tegenpaus.

Anticabinét, n. fr. voorkamertje.

Anticagliĕn, f. pl. (spr. *-ká-ljen*) ital. (sing. *anticáglia*, verklw. van *antica*, antiek, zie op antiqua), z. v. a. antiquailles.

Anticamera, ital. z. v. a. antichambre.

anticancreuse middelen, anticancrōsa, n. pl. gr. lat. (vgl. cancreus) middelen tegen den kanker.

Anticardium, z. antikardium.

anticarieuse middelen, gr., lat. (vgl. caries, enz.) middelen tegen beeneter.

Antichambre, f. fr. (spr. *añti-sjâñbr'*) voorkamer in de huizen der grootten, wachtkamer bij hooggeplaatste heeren; - **antichambreeren,** wachten alvorens toegelaten te worden bij een hooggeplaatst heer.

antichloor, n. gr. tegenchloor, natriumsulfiet; chemische middelen om het chloor uit de daarmede gebleekte stoffen te verwijderen.

antichœradische middelen, gr. (van *choirás*, klier, krop) middelen tegen het kropgezwel.

Anticholerĭka, n. pl. gr. of **anticholérische middelen,** middelen tegen de cholera.

Antichrēsis of **antichrēse,** f. gr. (vgl. chresis) verpanding van het vruchtgebruik van een onroerend goed ter uitdelging eener schuld; – *antichretĭce* of **antichrētisch,** adj. pandsgewijs en wel met het recht van vruchtgebruik.

Antichrist, m. gr. tegen-Christus, vijand, tegenstander van Christus en zijne leer, ook duivel; – **antichristianisme,** n. bestrijding van het christendom.

Antichronisme, n. gr. (van *chronos*, tijd) tijdverzetting, fout tegen de tijdrekening; Gram. gebruik van den eenen tijd voor den anderen.

Antichthónen, pl. gr. (van *chthōn*, aarde) Geogr. tegenwoners, menschen, die op gelijke graadbreedte, doch op tegengestelde halfronden wonen.

anticipeeren, lat. (*anticipāre*) vooruitnemen, -genieten, -beschikken, -doen; vooruitloopen op; – *anticipándo*, lat. vooruit, voorschotswijze; – **anticipātie,** (spr. *t=ts*), f. vooruitnemen, bij voorbaat beschikken over nog te verdienen loon, over de staatsinkomsten, enz.; vooruitbetaling, bij voorschot verstrekt; Philos. voorbarig genomen algemeene gevolgtrekking.

anticlericaal, adj. gestemd tegen den invloed der geestelijkheid; – **anticlericalisme,** n. weerstand tegen den invloed der geestelijken, bepaald der R. Katholieken

anticīvisch, adj. gr.-lat. (van *civis*, z. ald.) onburgerlijk.

anticonstitutioneel (spr. *tio=tsio*), gr. nw. lat. (vgl. constitutie, enz.) met de staatsregeling strijdig; – **anticonstitutionist,** m tegenstander van de staatsregeling; ook van de pauselijke bul *unigenitus*.

Anticomanie, f. manie, overdreven liefde voor oudheden.

anticontagiëus, gr.-lat. (vgl. contagie, enz.) tegen de aansteking of besmetting dienstig; – **anticontagionist,** m. bestrijder van de leer der besmetting; – **anticontagiōsa,** n. pl. middelen tegen besmetting.

anticonvulsivisch, adj. gr. nw. lat. (vgl. convulsie, enz.) stuipwerend.

Anticor, n. lat. (*anti* tegen, *cor*, hart) tegenhart, borstontsteking bij het paard.

Anticornlawleague, f. eng. (spr. *-lâ-lieg'*) te

Manchester, inz. door Cobden in 1838 gestichte bond tegen de bestaande engelsche korenwetten, ten einde vrijen invoer van koren te verkrijgen.

Anticycloón, m. gebied van hoogen luchtdruk.

Anticyra, stad op de kust van Phocis, waar men het nieskruid (H e l l e b o r u s) als geneesmiddel tegen den waanzin het best bereidde, vandaar (bij H o r a t i u s enz.): „iemand moet naar Anticyra" d. i. hij is gek.

Antidæmonist, m. gr. (vgl. d æ m o n) duivelsloochenaar.

Antidaktýlos, m. gr. z. v. a. a n a p æ s t.

antidateeren, z. a n t e d a t e e r e n.

Antideflectiewals, f. verende wals bij de papierfabricage.

antidemokratisch, adj. de volksheerschappij vijandig.

Antidiærĕsis, f. gr. (vgl. d i æ r e s i s) tegen-, onderafdeeling.

Antidiegēsis, f. gr. (vgl. d i e g e s i s) tegenverhaal, voorstelling van het verhaal der partij op eene andere wijze.

Antidikomarianieten, pl. m. tegenstanders van het dogma der Onbevlekte Ontvangenis.

Antidīkos, m. gr. (van *dikē*, recht, rechtsgeding) tegenpartij voor het gerecht; – **antidikasie**, f. rechtsstrijd.

Antidīnika, of **antidīnische middelen**, gr. (van *dīnos*, werveling, duizeling) duizelingwerende middelen.

Antidōron, n., pl. **antidōra**, gr. (van *dōron*, geschenk) tegengeschenk; vergelding; in de gr. kerk uitdeeling van het overgebleven gewijde brood na het avondmaal onder de aanwezenden.

Antidŏtum, n., pl. **antidŏta**, gr. (*antidŏton*, daartegen gegeven) tegenmiddel, tegengift, behoedmiddel tegen vergiftiging; – **antidotarium**, n. boek, dat over tegenmiddelen handelt; in 't algemeen: artsenijboek, p h a r m a k o p œ a.

antidramatisch, adj. gr. (vgl. d r a m a t i s c h) in strijd met de regels van het drama.

antidynastisch, adj. den vorst en zijn geslacht vijandig.

Antidysenterika, n. pl. gr. (vgl. d y n s e t e r i e) middelen tegen den rooden loop.

antiek, adj. (van 't lat. *antiquus*, z. ald.) fr. **antique**, in den geest of smaak der oudheid, overoud; ook oudvaderlijk, ouderwetsch; – **antieken**, f. pl. oude schrijvers, kunstwerken, oudheden, oude gedenkstukken, beelden, enz.

Antiëmetika, n. pl. gr. (vgl. e m e s i s, enz.) middelen tegen het braken; – **antiëmetisch**, adj. het braken stillend; – **antiëpileptika**, n. pl. gr. (vgl. e p i l e p s i e, enz.) middelen tegen de vallende ziekte; – **antiëpiléptisch**, adj. tegen de vallende ziekte dienstig.

antiëvangélisch, adj. gr. (vgl. e v a n g e l i s c h) vijandig tegen 't evangelie.

antifanatiek, adj. gr.-lat. (vgl. f a n a t i e k) de geloofsdweperij bestrijdend, haar vijandig.

Antifebrilia, n. pl. gr.-lat. (vgl. f e b r i s) koortswerende middelen; – **antifebrilisch**, adj. koortsverdrijvend; – **antifebrine**, f. wit, kristallijn poeder, dat pijnstillend en temperatuur verlagend werkt, zie *acetanilidum*.

Antifrictiemetaal, n. metaalsamenstelling die bij wrijving geringen tegenstand biedt.

antigállisch, adj. gr.-lat. (vgl. G a l l i ë, enz.) niet franschgezind, den franschen vijandig.

Antiganymēdes, m. gr. een leelijk, misvormd mensch, het tegendeel van G a n y m e d e s (z. a.).

antigonorrhóicum, n. middel tegen den druiper.

antigorium, n. glazuur voor aardewerk enz.

Antigraaf, m. gr. (*antigrapheús*) een tegenschrijver; – **antigrăphum**, n. (gr. *antigraphon*) een tegenschrift, afschrift, afbeelding, afdruk.

antihæmorrhāgisch, adj. gr. tegen bloedvloeiing werkzaam.

antihæmorrhoïdisch, adj. gr. (vgl. h æ m o r r h o ï d i s c h) de aambeien verdrijvende.

Antihektika, n. pl. gr., of **antihéktische middelen** (vgl. h e k t i k a) middelen tegen de longtering; – **antihelmintika**, n. pl., z. a n t h e l m i n t i k a; – **antihydropika**, n. pl. gr., of **antihydropische middelen** (vgl. h y d r o p i s c h), middelen tegen de waterzucht; – **antihypnotika**, z. a n t h y p n o t i k a; – **antihypo**, n. Phot., tegenhypo (z. a.), kaliumpercarbonaat ter spoedige wassching van negatieven; – **antihypochondriăka**, n. pl. middelen tegen de miltzucht, zwaarmoedigheid (h y p o c h o n d r i e, z. ald.); – **antihypochondriăcus**, m. miltzuchtverdrijver, lachverwekker, grappenmaker; – **antihystérisch**, adj. wat de h y s t e r i e, z. ald. bestrijdt.

Antiincrustātor, m. gr.-lat. toestel om het vormen van ketelsteen in stoomketels tegen te gaan.

Antiinoculíst, m. (vgl. i n o c u l i s t) tegenstander van de pokinenting.

antikachéktisch, adj. (vgl. k a c h e x i e, enz.) wat de kwaadsappigheid bestrijdt.

Antikardion of **antikardium**, n. gr. (van *kardia*, hart) hartkuil; holte tusschen de sleutelbeenen aan 't benedendeel van den hals.

Antikatarrhalia, n. pl. gr. (vgl. k a t a r r h u s) Med. middelen tegen zinkingachtige aandoeningen, tegen hoest en verkoudheid; – **antikatarrhālisch**, adj. daartegen dienstig.

Antikategorie, f. gr. (vgl. k a t e g o r i e) tegenklacht, tegenbeschuldiging.

antikathólisch, **antikatholiek**, adj. gr. het katholieke geloof vijandig, daarmede strijdig.

Antikausotika, n. pl. gr. (van *kausos*, brand, brandende koorts) middelen tegen de brandende koorts.

Antikaustika, n. pl. gr. (vgl. k a u s i s, enz.) middelen tegen bijtende schadelijkheden; – **antikaustisch**, adj. tegen het inbijten dienstig.

Antikenotoxine, f. serum om het gevoel van vermoeidheid te doen verdwijnen, zie K e n o t o x i n e.

Antiklinen, f. pl. Bot. lijnen, die de periklinen (aan de oppervlakte parallel loopende lagen) rechthoekig snijden, b. v. de mergstralen.

Antiklimax, f. gr. (vgl. k l i m a x) Log. tegenopklimming, verzwakking der opeenvolgende uitdrukkingen.

Antikolika, n. pl. gr. (vgl. k o l i e k onder k o l o n) middelen tegen buikkramp.

Antikritiek, f. gr. (vgl. k r i t i e k) tegenbeoordeeling, wederlegging eener boekbeoordeeling, bestrijding van het afkeurend oordeel; - **antikriticus,** m. tegenbeoordeelaar; - **antikritisch,** adj. tegenbeoordeelend; Med. met de (verwachte) krisis strijdig; storend op de krisis werkende.

Antilegomĕnon, n., pl. **antilegomena,** gr. (van *anti-légein*, tegenspreken) bestreden geschriften; zulke, waarvan schrijvers onzeker zijn, in tegenstelling met h o m o l o g u m ĕ n a; - **antilŏgie,** f. tegenspraak, tegenovergestelde meening, inz. zulk eene, die tegen de eischen der rede is.

antilethargische middelen, gr. (vgl. l e t h a r g i e) middelen tegen de slaapzucht.

Antiliberalisme, n. gr.-nw. lat. (vgl. l i b e r a a l, enz.) onvrijzinnigheid.

Antilŏgie, z. ond. a n t i l e g o m e n o n.

Antilópe, f. gr. (van *anthólops*, d. i. bloemenoog, wegens de schoone oogen van deze dieren) hertegeit, een fraai gehoornd viervoetig horendier van Azië en Afrika, waartoe de g a z e l l e (z. ald.) behoort.

Antiloquist, m. gr.-lat. (van *loqui*, spreken) tegenspreker, wederlegger; - **antiloquium,** n. mid. lat. tegenspraak, wederlegging.

Antilýssum, n., pl. **antilýssa,** gr. (van *lyssa*, z. ald.) middelen tegen de hondsdolheid of watervrees.

Antimacassar, m. (vgl. m a c a s s a r o l i e) gehaakt kleedje over sofakussens, sluimerrollen, enz., ter afwering van haarolievlekken.

Antimacchiavél, m. wederlegging der grondstellingen van Macchiavelli (vgl. m a c h i a v e l l i s m e) in zijn boek over den vorst. (Frederik de Groote, Hess, Jakob e. a. hebben o. a. zulk een wederlegging beproefd.)

antimelanchólisch, adj. gr. (vgl. m e l a n c h o l i s c h) zwaarmoedigheid-verdrijvend, op vroolijkend.

Antimensium, n. in de grieksche kerk: tafelkleed, dat elke tafel in een altaar kan herscheppen.

Antimephītisch, adj. gr. (vgl. m e p h i t i s, enz.) luchtverbeterend, luchtzuiverend.

Antimerie, f. gr. (van *méros*, deel, rededeel) Log. verwisseling van het eene rededeel met het andere; noemen van de stof, waaruit een voorwerp is vervaardigd, in plaats van dat voorwerp zelf, b. v. s t a a l voor d e g e n.

Antimetabŏle of **antimetalépsis,** f. gr. (vgl. m e t a b o l e en m e t a l e p s i s) Log. herhaling van dezelfde woorden in omgekeerde plaatsing.

Antimetathĕsis, f. gr. (vgl. m e t a t h e s i s) herhaling van dezelfde woorden in tegenovergestelden zin, b. v.: „Eet om te leven; leef niet om te eten."

antiministeriëel, adj. gr. lat tegen de ministers of het ministerie (z. ald.) gericht, gezind, enz.; - **antiministeriëelen,** m. pl. bestrijders van het ministerie.

antimonárchaal, adj. (vgl. m o n a r c h, enz.) tegen de alleenheerschappij.

antimonastisch, adj. tegen de kloosters gericht.

Antimonium, n. mid. lat. (van het gr. *anti*, tegen, en *mónos*, enkel, dus: tegen de monniken vgl. fr. *antimoine*) spiesglas of spiesglans; een half-metaal; - *antimonium crudum*, ruw spiesglans; - *a. muriatĭcum*, zoutzuur spiesglans; - *a. sulphurātum*, zwavelspiesglans; - *a. tartarisātum*, braakwijnsteen; - **antimoniaal,** adj. spiesglanzig; - **antimoniăka, antimonialiën,** pl. gr. Med. spiesglansmiddelen; - **antimoonblende,** f. rood spiesglanserts; - **antimoonbloem,** f. wit spiesglanserts; - **a. boter** of **chloriet,** n. boterachtige massa, die o.a. bij het beitsen gebruikt wordt.; - **a. kermes,** mineraalkermes, roodbruin zwavelantimoon; - **antimoonlood,** n. lood, dat bijna 12% antimoon bevat; - **antimoonsulphiet,** n. grijs spiesglans erts; - **a. nikkelglans,** m. nikkelantimoonkiezel, ullmaniet; - **a. persulphiet** of **supersulphiet,** n. goudzwavel; - **a. vermiljoen,** n. zwavelantimoon en antimoonoxyde; - **a. zuur,** n. verbinding van antimoon met zuurstof dat, met loodoxyde verbonden, napelsch geel geeft.

antimorālisch, adj. gr.-lat. (vgl. m o r a a l enz.) strijdig met de zedelijkheid, de goede zeden wegnemend; - **antimoralisme,** n. de leer, die het onderscheid tusschen goed en kwaad opheft en alle menschelijke verrichtingen voor onverschillig verklaart; - **antimoralist,** m. aanhanger dier leer, bestrijder der zedelijkheid.

Antinarkotika, n. pl. gr. (vgl. n a r k o t i k a) Med. middelen tegen narkotische vergiftiging.

antinationaal (spr. *tio=tsio*), adj. strijdig met den geest, met de belangen des volks.

antinephrītisch, gr. (vgl. n e p h r i t i s c h) nierziektewerend, -bestrijdend; - **antinephritika,** n. pl. geneesmiddelen voor de nieren.

Antinervinum, n. lat., middel tegen zenuwziekte of zenuwpijn.

Antinomie, f. gr. (*antinomía*, van *nómos*, wet) tegenstrijdigheid der wetten, indruischen van twee wetten tegen elkander; ook schijnbare tegenspraak der rede met zich zelve; - **antinomisme,** n. Theol. schijnbare tegenstrijdigheid tusschen de oud-testamentische wet en de leer van het christendom; - **antinomisten** of **antinomiānen,** m. pl. wetbestrijders, eene secte der 16de eeuw, die de onderhouding der oude joodsche wetten voor vereenigbaar met de leer van het evangelie en als gunstig voor het pausdom hield; aanhangers eener dweepzieke secte in Britsch Amerika ten tijde der kolonisatie van dat land.

Antinoüs, m. gr. uitstekend schoon jongeling (naar een jongen Bithyniër van dien naam, gunsteling van keizer H a d r i a n u s).

Antiochische school, f. kerkelijke school in Antiochië, in de 4e eeuw, die zich verzette tegen de zinnebeeldige uitlegging van de Schrift door de Alexandrijnsche school.

Antiodontalgika, n. pl. zie a n t o d o n t a l g i k a.

Antiŏpe, f. koningin der Amazonen, door Hercules overwonnen, vrouw van Theseus, moeder van Hippolȳtus.

Anti-orangisten, m. pl. (vgl. orangisten) tegenstanders van 't vorstenhuis van Oranje.

Antiórgastĭka, n. pl. gr. (vgl. orgasme) middel tegen bloedopwellingen, tegen de te groote prikkelbaarheid.

Antipædobaptist, m. tegenstander van den kinderdoop (wederdooper).

Antipápa, m. gr. (vgl. papa, enz.) tegenpaus; – **antipapisme,** n. pausbestrijding, tegenpausdom; – **antipapístisch,** tegenpauselijk, den paus vijandig.

antiparallél, adj. gr. (vgl. parallél) de parallellen doorsnijdend.

antiparalȳtisch, adj. gr. (vgl. paralysis) tegen de verlamming dienstig.

Antiparalytĭka, gr. **antiparalytische middelen,** pl. middelen tegen verlamming (paralysis),

Antiparasitĭka, n. pl. gr. (vgl. parasiet) middelen tegen woekerdieren of -planten, die zich op levende wezens bevinden.

Antiparastăsis, f. gr. (van *parastăsis,* uiteenzetting, bewijs) Rhet. figuur, waardoor men beweert, dat eene daad, die afgekeurd en veroordeeld wordt, integendeel lofwaardig is; tegenbewijs; Jur. telastelegging van den schuldige tot zijn voordeel, wederlegging der partij.

Antipásche, n. gr.-hebr. (vgl. pascha) Zondag na Paschen in de grieksche kerk (= quasimodogeniti).

Antipasigraphie, f. gr. bewijs van de onmogelijkheid der pasigraphie (z. a.).

Antipathie, f. gr. (*antipátheia,* van *páthos,* lijden, toestand) natuurlijke afkeer van iets, tegengevoel, wederstreving, het tegengestelde van sympathie; – **antipáthisch,** adj. afkeerig, wederstrevend.

Antipatriót, m. gr. (vgl. patriot) tegenstrever der vaderlandsvrienden, vijand des vaderlands; – **antipatrióttisch,** adj. tegen het vaderland of zijne vrienden.

Antipelargie, f. gr. (*antipelargia,* van *pelárgos,* ooievaar, als zinnbeeld der liefde tusschen de leden van een gezin) wederliefde, beantwoording der ouderliefde, vergelding der weldaden.

Antipendium, liever antependium, z. ald.

Antiperiagōge, f. gr. (van *periagōgē,* omdraaiing) tweevoudige tegengestelde beweging der vaste sterren.

antiperistáltisch, adj. gr. (vgl. peristaltisch) tegendraaiend, wat de wormsgewijze beweging der ingewanden wederstreeft, tegenwormsgewijs.

Antiperistăsis, f. gr. (van *perístasis,* eig. omstaan) tegenwerking van twee natuurkrachten, bestendige drukking en tegendrukking.

Antipernium, n. gr.-lat. (vgl. pernionen) Chir. middel, balsem, zalf tegen wintergezwellen (winterhanden, wintervoeten).

antipestilentiaal (spr. *-tsiáál*), adj. gr.-lat. pestwerend.

Antipharmăkum, n. pl. **antipharmaka,** Gr. (vgl. pharmakon) tegenvergift.

Antiphăsis of **antiphasie,** f. gr. tegenspraak, wederlegging.

Antiphérna, n. pl. gr. (van *pherné,* ingebrachte der vrouw, uitzet) Jur. tegengeschenken van den bruidegom aan zijne bruid, of van den echtgenoot aan zijne vrouw.

Antiphlebotomist, m. gr. (vgl. phlebotomist, onder phlebemphraxis) vijand van het aderlaten.

Antiphlogistiek, f. gr. (vgl. phlogiston, enz.) of het **antiphlogistisch systeem,** tegenbrandstofleer, tegen het phlogiston of brandbare beginsel gericht leerstelsel der chemie, door Lavoisier in 1789 tegen Stahl verdedigd; – **antiphlogisticus,** m. tegenstander der brandstofleer; – **antiphlogístisch,** adj. tegen de brandstof gericht; ook ontstekingwerend, hitte-temperend; – **antiphlogistĭka,** n. pl., of **antiphlogistische middelen,** Med. ontstekingwerende, verzwakkende en tegelijk verkoelende middelen.

Antiphōna of **antiphoniën,** f. pl. gr. (van *phōnē,* geluid, stem) tegenzang, wisselgezang, dat door éene stem aangeheven, door twee koren beurtelings afgezongen en door het gansche koor herhaald wordt; – **antiphonāle** of **antiphonarium,** n. gezangboek der psalmen, hymnen, beurtzangen der R. K. kerk; – **antiphonie,** f. logische strijdigheid.

Antiphŏra, f. gr. (van *anti-phérein,* tegenbrengen of -stellen) tegenstelling.

Antiphotisme, n. gr. (van *phōs,* genit. *phōtós,* licht) tegenstralen van het licht.

Antiphrăsis of **antiphráse,** f. gr. (vgl. phrase) Log. tegenbenaming, benoeming eener zaak door het tegendeel, dat meestal spottenderwijs geschiedt; zoo b. v. noemden de Grieken de Furiën „Eumeniden, welwillenden"; de Zwarte Zee „Pontus Euxinus, de herbergzame zee"; ook bevestiging door eene dubbele ontkenning, b. v. „Dat meisje is niet onbevallig".

Antiphráxis, f. gr. (van *anti-phrássein,* tegenversperren) versperren door een tegenoverstaand voorwerp,

Antiphthiriăka, n. pl. gr. (vgl. phthiriasis) middelen tegen de luisziekte.

antiphthísisch, adj. gr. (vgl. phthisis) Med. de longtering te keer gaande of genezende, teringwerend; – **antiphthisĭka,** n. pl. middelen tegen de tering.

Antipiraat, m. gr.-lat. (vgl. piraat) zeeroovervijand; – **antipirātisch,** adj. tegen de zeerooverij gericht, b. v. antipiratische vereeniging, in 1814 door Sidney Smith tegen de zeeroovers der afrikaansche roofstaten gesticht.

antiplástisch, adj. (vgl. plastisch) Med. de tegenvorming betreffende, tegenvormend.

antiplatōnisch, adj. (vgl. platonisch)

tegen Plato gericht; a n t i p l a t o n i s c h e l i e f d e, zinnelijke, wellustige liefde.

antipleuritisch, adj. gr. (vgl. p l e u r i t i s) dienstig tegen het zijdewee; – **antipleuritika,** n. pl. middelen tegen het zijdewee.

antipneumónisch, beter **antipneumonïtisch,** adj. gr. (vgl. p n e u m o n i t i s) dienstig tegen de longontsteking.

Antipodagrika, n. pl. gr. (vgl. p o d a g r a) Med. middelen tegen het voeteuvel, jichtverdrijvende middelen; – **antipodágrisch,** adj. tegen het voeteuvel dienstig.

Antipóde, m. gr. (*antipoes*, van *poes*, genit. *podós*, voet) Geogr. tegenvoeter, iemand, die op tegenovergestelden meridiaan en parallel woont; oneig. tegenpartij, wederstrever, vijand; – **antipódisch,** adj. de tegenvoeters betreffende; weerstrevend.

Antiporticus, f., doorgaans m., gr.-lat. (vgl. p o r t i c u s) met zuilen voorzien open portaal bij kerken.

Antiprotăsis, f. gr. (vgl. p r o t a s i s) Log. aankondiging eener volgende wederlegging (meest door eene vraag uitgedrukt).

Antipsorika, n. pl. gr., of **antipsorische middelen** (vgl. p s o r a) middelen tegen jeukenden uitslag, inz. tegen schurft.

Antiptōsis, f. gr. (vgl. p t o s i s) Gram. verwisseling van den eenen naamval met den anderen.

Antiputrĭda, n. pl. gr.-lat. (van *putrĭdus, a, um*, verrot) verrottingwerende middelen.

Antipyretika, n. pl. gr. (vgl. p y r e t i k a) middelen tegen de koorts.

Antipyríne, f. uit wit glinsterende kristalletjes bestaand koortsmiddel, ook phenyldimethylpyrazolon geheeten.

Antipyroticum, n., pl. **antipyrotika,** gr. middelen tegen brandwonden, brandmiddelen.

Antiquartanarium, n. middel tegen de vierdaagsche koorts.

antīquus, a, um, lat. oud, ouderwetsch (vgl. a n t i e k); – *antiquis morĭbus*, naar oud gebruik, volgens oude zeden en gebruiken; – **antiqua,** f. Typ. hoofdsoort van recht staande lat. drukletters, in tegenst. met cursief, zoowel als met de gotische en duitsche letter; n. pl. Jur. oude rechtstellingen, die in de *lex Wisigothorum* bij de west-gotische constitutiën te vinden zijn; – **antiquailles,** f. pl. fr. (spr. *añtikâlj'*) kleine oudheden van weinig waarde, b. v. munten uit vroeger tijd; ook oude vodden, kramerij, rommel; – **antiquarius, antiquaar,** m. lat. oudheidkenner, -onderzoeker; handelaar in oudheden; in Duitschland: handelaar in oude boeken (in 't fr. *bouquiniste* geheeten); – **antiquārisch,** adj. tot de oudheid behoorend; – **antiqueeren,** (lat. *antiquāre*) het bij 't oude laten; voor verouderd verklaren; verwerpen, opheffen, afschaffen, b. v. wetten; ook oude geschriften naschrijven; de snede der boeken met figuren versieren, die met een gloeiend ijzer worden opgebrand; – **antiquiseeren,** (spr. *s=z*) (barb. lat.) den smaak der Ouden nabootsen, antieke voorbeelden nabootsen, het tegengest. van m o d e r n i s e e r e n; – **antiquiteit,** f. (lat. *antiquĭtas*) oudheid; voorwerp uit de oudheid; pl. **antiquiteiten,** oudheden; gebruiken en instellingen der Ouden of der oudheid.

Antirationalísme (spr. *tio=tsio*), n. gr.-nw. lat. (vgl. r a t i o n a l i s m e) bestrijding van het redegeloof; – **antirationalíst,** m. vijand van 't gebruik der rede, inz. in geloofszaken.

Antirefórmer, m. eng. (vgl. r e f o r m e r) bestrijder van elke verandering of nieuwigheid, zoowel in den Staat als in de Kerk.

Antirénter, m. eng. amer. bestrijder van het door de ned. westind. comp., in den staat N.-York ingevoerde stelsel van ambachtsheerlijkheid.

Antirepublikein, m. gr.-lat. (vgl. r e p u b l i e k, enz.) tegenstander van een gemeenebest, vrijheidsvijand; – **antirepublikeinsch,** adj. niet gemeenebestgezind, vrijheidhatend, onvrijburgerlijk.

Antirevelationísme (spr. *tio=tsio*), n. gr.-nw. lat. (vgl. r e v e l e e r e n) loochenen der openbaring.

Antirevolūtie (spr. *tie=tsie*), f. gr.-nw. lat. (vgl. r e v o l u t i e) tegenomwenteling, tegenopstand; – **antirevolutioneeren,** eene tegenomwenteling maken, eene omwenteling wederstreven; – **antirevolutionair,** adj. wat de tegenomwenteling betreft of bevordert; wat de omwenteling wederstreeft, inz. van eene politieke partij: tegen de beginselen der fransche revolutie van 1789 gericht; – **de antirevolutionairen,** voorstanders van een staatkundig beginsel, dat berust op een rechtzinnig protestantsche wereldbeschouwing.

antirheumátische middelen, gr. (vgl. r h e u m a) middelen tegen rheumatiek.

Antiroyalísme, n. gr.-fr. (vgl. r o y a l i s m e, enz.) koningsvijandschap; – **antiroyalíst,** koningsvijand, tegenstander van het koningschap; – **antiroyalístisch,** adj. vijandig tegen den koning of het koningschap gezind.

Antisabbattarier, m. aanhanger eener sekte in Eng., die zich tegen strenge Zondagviering verzet.

Antiscabiōsa, n. pl. gr. (vgl. s c a b i e s) middelen tegen de schurft.

Antiscii, m. pl. gr. (van *skia*, schaduw) Georg. tegenschaduwigen, menschen op gelijken afstand aan tegenovergestelde zijden van den evenaar, welke des middags tegenovergestelde schaduwen hebben.

antiscirreus, adj. Med. de kanker heelend.

antiscorbútisch, adj. gr. nw.-lat. (vgl. s c o r b u u t) scheurbuikwerend, -genezend.

Antiscripturarius, m. gr.-lat. (v. *scriptūra*, schrift) vijand der Heilige Schrift; – **antiscripturisme,** n. verloochening der H. Schrift.

Antiscrophulōsa n. pl. gr. (vgl. s c r o p h u l a) Med. middelen tegen de klierziekte.

Antisemiet, m. Jodenhater.

Antisepsis, f. (vgl. s e p s i s) wondbehandeling met bestrijding van de rottingsbacteriën; – **antisēptisch,** gr. bederfwerend; – **antisepticum,** n., pl. **antiseptica,** bederfwerende middelen.

Antisialagōga, n. pl. gr. (vgl. s i a l a g o g a) Med. middelen tegen kwijling, tegen speekselvloed.

antisociaal, adj. gr.-lat. (vgl. s o c i a a l) onmaatschappelijk, ongezellig, tegen de burgerlijke orde.

Antisol, n. Phot. stof, waarmee een glasplaat bestreken wordt om de terugkaatsing van het licht op te heffen.

antisolúbel, adj. moeilijk op te lossen.

Antispasis, f. gr. (vgl. s p a s i s, enz.) eig. tegentrekking; Med. afleiding van het bloed of van andere vochten naar een ander deel; ook tegenprikkeling; – **antispástisch,** adj. afleidend, vooral door **antispastika,** n. pl. blaartrekkende middelen; – **antispasmodika,** n. pl. gr. krampstillende middelen; – **antispást(us),** m. gr. (*antispastos*, eig. tegengetrokken; wederstrevend) een gr. en lat. versvoet van vier lettergrepen, twee lange tusschen twee korte of een jambus en een trocheüs (◡——◡) b. v. g e z a g v o e r d e r.

Antispectrologie, f. gr.-lat. (vgl. s p e c t r u m) wetenschappelijke bestrijding van 't geloof aan spoken.

Antispiritualísme, n. gr.-nw. lat. (vgl. s p i r i t u a l i s m e) ontkenning van het geestelijke in den mensch, z. v. a. m a t e r i a l i s m e.

Antispodium, n. gr. (*antispodion*, van *spodós*, asch) plantenasch.

Antistérnum, n. gr. (vgl. s t e r n u m) Med. tegengestelde van 't borstbeen, bovenrug.

Antístes, m. lat. opzichter, bestuurder, kerkof schoolopziener; opperpriester; — **antistita,** f. bestuurster, opzichtster, inz. abdis, stiftopzienster.

Antistrephon, n. onjuiste wijze om een besluit te trekken, uit welker bewijsgronden zich ook het tegendeel laat afleiden.

Antistróphe, f. gr. (*antistrŏphē*; vgl. s t r o p h e) tegenzang of antwoord van 't koor ter linkerzijde van het gr. tooneel op de strophe van het koor ter rechterzijde; — **antistrŏphon,** n. Log. onjuiste sluitrede, waaruit zich ook het tegendeel laat bewijzen.

Antisyphilitĭka, n. pl. gr. (vgl. s y p h i l i s) middelen tegen de syphilis; – **antisyphilítisch,** adj. tegen de syphilis dienstig.

Antităsis, f. gr. (vgl. t a s i s) tegenuitzetting bij beenbreuken, tegenspanning; wederstreving, tegenstand.

Antitéchnos, m. gr. (van *téchnē*, kunst) mededinger in eene kunst.

Antithaumaturgie, f. gr. (van t h a u m a t u r g, enz.) betwijfeling, loochening der wonderwerken.

Antithĕi, m. pl. gr. (*antítheoi*, van *theós*, god) eig. tegengoden; booze geesten.

Antithése of **antithésis,** f. gr. (vgl. t h e s i s) Log. letterverwisseling; tegenstelling zoo in denkbeelden als woorden, vooral ook waar het betreft het geloof aan de rede tegenover de openbaring Gods. , z. v. a. a n t i t h ĕ t o n, doch niet z. v. a. c o n t r a s t (z. a.); ook: wederzijdsche opheffing van twee oordeelen; – **antithetika,** f. tegenoverstelling; onderzoek naar de schijnbare tegenspraak van de rede met zich zelve; – **antithétisch,** adj. tegenstellend; – **antithĕton,** n. tegengestelde, tegenstelling, krachtens welke het tegengestelde wordt samengesteld.

Antithyreōidinum, n. serum, bereid uit schapenschildklieren tegen Basedowsche ziekte, **z. a.**

Antitoxinen, pl. n. middelen, die de werking van giften opheffen.

Antitrăgus, m. gr. (van *tragós*, bok) eig. tegenbok; Anat. kraakbeenplaatje aan het uitwendige oor.

Antitrinitarĭus, m. gr.-lat. (vgl. t r i n i t e i t enz.) loochenaar van het leerstuk der Drieëenheid, z. u n i t a r i u s.

antitropisch, adj. Med. verkeerd liggend (van de vrucht in het moederlijf).

Antitypie, f. gr. (vgl. t y p u s) Log. tegenslag, tegenwerking; Rhet. hardheid en wanklank van twee op elkander volgende woorden; – **antitypus,** m. tegenbeeld; –**antitypisch,** adj. een tegenbeeld vormend.

Antiunioníst, m. tegenstander der vereeniging of samensmelting, inz. in kerkelijk opzicht.

antivenérisch, adj. gr.-lat. (vgl. V e n u s, enz.) tegen de venusziekte dienstig.

Antizeloot, m. gr. (vgl. z e l o o t) vijand der ijveraars, gematigde.

Antjar, m. Bot. vergiftboom (*phonoepas, oepas*) op Java; ook het giftige sap van dien boom, waarmede men wapenen vergiftigt.

Antlia, f. gr. (*antlia*, eig. verwijderen van het zeewater uit het onderste scheepsruim) putwerktuig, pomp; – **antlia pneumatica,** (van p n e u m a, z. ald.), luchtpomp.

Antodontalgĭka, pl. gr. (vgl. o d o n t a l g i e) middelen tegen de tandpijn.

Antœci, pl. gr. (*ánt-oikoi*, van *oikos*, woning) Geogr. tegenwoners, menschen onder den zelfden meridiaan, maar tegenovergestelden parallel. (De a n t œ c i zijn altijd a n t i s c i i, doch de a n t i s c i i niet altijd a n t œ c i).

Antonius, Antónie, lat. mansn.: onschatbaar, prijswaardig; vr. **Antonia** en **Antoinette** (spr. *añtoa-*); – **Antoniusvuur,** n. roos, eene huidontsteking, pestaardige roos, zoo genoemd naar A n t o n i u s van P a d u a, wiens beenderen in de 11de eeuw gewaande wonderen deden tegen eene boosaardige roosziekte, 't welk aanleiding gaf tot de stichting der **St. Antonie-orde,** f. wier leden **Antonijnen** of **Antoniërs** heetten; – **Antonius-kruis,** n. kruis in de gedaante eener **T,** waaraan S t. A n t o n i u s van Egypte in de 4de eeuw moet gekruist zijn.

antoniem, adj. van tegengestelde beteekenis.

Antonomasíe, f. gr. (*ant-onomasia*, van *onomadzein*, noemen, *ónoma*, naam) Log. naamwisseling, het in-de-plaats-stellen van een eigen voor een gemeen naamwoord, of ook omgekeerd b. v. D e m o s t h ĕ n e s o f C i c ĕ r o in plaats van: groot redenaar.

Antophtalmĭka, n. pl. of **antophthalmische middelen,** gr. (van *ophthalmós*, oog) middelen tegen oogkwalen, oogmiddelen.

Antrophoor, m. lat. (*antrum*, hol) bougie of zetkaarsje om geneesmiddelen in nauwe openingen te brengen, b. v. in de pisbuis.

Anūbis, n. egypt. (eig. *anepoe*) gouden: oud-egypt. godheid met eenen hondekop, zoon van Osiris en Nephthys, als grenswachter en beschermer van Egypte beschouwd.

Anurīe, f. gr. (van *a* priv. en *oeron*, pis) Med. onvermogen om te pissen.

Anus, m. lat. aars, uiteinde van den endeldarm; - *per anum*, Med. door den aars; - *anaal*, adj. aan, in of door den aars.

Anxiëteit, f. lat. (*anxiĕtas*, van *anxius, a, um*, angstig) angst, benauwdheid.

Anxis, f. gr. Med. beklemming, samensnoering van een of ander orgaan.

Anydria of **anydrīe,** f. gr. (van 't priv. *an-* en *hýdōr*, water) watergebrek, dorheid.

Aoede, m. gr. (*aoidos*) gezang, lied.

Aoknīe, f. gr. (van *a* priv. en *óknos*, verzuim) onverdrotenheid, vlijt.

Aorasīe, f. gr. (van *a* priv. en *horān*, zien) onzichtbaarheid (der goden); blindheid.

Aorgesīe, f. gr. (van *a* priv. en *orgē*, toorn) toornloosheid; - **aorgētisch,** adj. toornloos, niet oploopend, gelaten.

Aorīstos of **aoríst,** m. gr. (van *a* priv. en *horidzein*, begrenzen) in de gr. Gram.: onbegrensde tijd, inz. tijdvorm van het onbegrensd verledene, onbepaald verleden tijd, verhalende tijd; - **aoristīe,** f. gr. (*aoristia*) onbepaaldheid, onbeslotenheid, twijfelende toestand van geest of gemoed (inz. der sceptici); - **aorístisch,** adj. onbegrensd, onbepaald, inz. de beteekenis van den onbepaald verleden tijd hebbende.

Aórta, Aórte, f. gr. (*aortē*, lat. *aorta*) hartslagader, hoofdslagader; - **aorteurísma,** n. ziekelijke verwijding der aorta; - **aortītis,** f. ontsteking der aorta.

aosmisch, adj. gr. (van *osmé*, reuk) reukeloos.

Aoudad, m. moorsch, afrik. bok met lange manen aan borst en voorpooten.

à outrance, fr. tot het uiterste.

ap-, gr. voorz. in samenst., z. a p o.

Apædeusīe, f. of **apædeutísme,** n. gr. (van *a* priv. en *paideúein*, onderrichten) onwetendheid uit gebrek aan onderricht; - **apædeūtisch,** adj. ongeleerd, onwetend.

Apachen, pl. stam der Indianen; straatroovers (in Parijs).

apăge, gr. en lat. voort! weg! pak u weg! - *a. Satănas*, ga weg (van mij), Satan, (Jezus' woorden tot den duivel, die hem verzocht).

Apágma, n. gr. (van *ap-ágein*, af-, weg-, terugvoeren) Chir. verschuiving van beenderen uit hunne natuurlijke plaats; - **apagōge,** f. gr. Log. terugvoering op eene ongerijmdheid; gevolgtrekking uit het ongerijmde der tegenwerpingen, die men tegen de te bewijzen stelling kan aanvoeren: een a p a g o g i s c h b e s l u i t eene gevolgtrekking uit de valschheid van het tegendeel. (Zij is niet altijd juist, omdat de valschheid eener stelling nog niet de waarheid van het tegendeel bewijst).

apaiseeren, (spr. *apèz-*) fr. (*apaiser*) bevredigen, stillen, geruststellen, verzachten.

Apallăge, f. gr. (*ap-allagē*) Med. verwijdering, inz. van lichamelijke kwalen door genezing of dood; verlichting; zachte ontlasting.

Apálto of **appálto,** m. it. (mid. lat. *apaltus, appaltus*, waarsch. van arab. *balata*, snijden, deelen) pacht of verpachting van vorstelijke inkomsten; - **apaltatóren,** m. pl. (mid. lat. *appaltores*) of **apaltisten,** pachters van vorstelijke inkomsten, van heerenrechten; inz. pachters van ondernemingen bij de pauselijke regeering.

Apanáge, f. liever n. fr. (spr. *-á-zj'*) mid. lat. *apanagĭum* (van 't lat. *panis*, brood, mid. lat. *panagium*, levensonderhoud) verzorging der jongere prinsen van een regeerend huis door geld of door de inkomsten en het vruchtgebruik van daartoe aangewezen goederen; prinsen-lijftocht, geldelijke toelage uit de staatskas aan niet-regeerende vorsten, onderscheiden van p a r a g i u m; ook: hetgeen een voorwerp, hetzij ten goede of ten kwade, eigen is; ook: aanhangsel; - **apanageeren** (spr. *g=zj*), beschenken met een apanage.

Apantēsis, f. gr. (van *ap-antān*, ontmoeten) ontmoeting; antwoord, wederlegging.

Apanthropīe, f. gr. (*ap-anthropia*, van *ánthrōpos*, mensch) onmenschelijkheid, wreedheid; ook: droefgeestigheid met menschenvrees gepaard.

Aparagement, n. fr. (spr. *-zje-mán*; verg. p a r a g i u m) huwelijk met iemand van gelijke geboorte.

Aparageeren (spr. *-zjee*), gelijkmaken, bemiddelen; aan iemand van gelijke geboorte uithuwelijken.

Aparejo, m. sp. werktuig, pakzadel.

Aparĕsis, f. gr. Log. wederopvatting, uiteenzetting van het vroeger slechts aangestipte.

Aparithmēsis, f. gr. (van *ap-arithmein*, optellen) opsomming der tegenwerpingen.

Aparktias, m. gr. (van *árktos*, vgl. a r k t i s c h) noordenwind.

apárt, fr. (van 't lat. *a parte*, van of op de zijde) ter zijde, voor zichzelven; afzonderlijk; - **aparté,** n. ter-zijde-spraak, datgene wat een tooneelspeler hoorbaar voor de toeschouwers, maar (voorondersteld) niet hoorbaar voor zijne medespelers zegt; - **apártement,** n. bijzondere woonkamer, afdeeling inz. van een aanzienlijk huis; dag van opwachting, speeldag aan hoven; ook heimelijk gemak.

Aparthrōsis, f., z. v. a. d i a r t h r o s i s.

Apartísis, f. gr. (v. *artidzein, ap-artidzein*, klaar maken, voltooien) volkomenheid; inz. lichamelijke volkomenheid.

Apastīe, f. gr. (*apastia*, v. *a-pastos*, niet gegeten hebbende) nuchterheid, vasten.

Apatane, f. korenmaat in Manilla van 0,069 L.

apatētisch, gr. (van *apatān*, bedriegen) bedrieglijk, valsch.

Apathīe, f. gr. (*apátheia*, van *a* priv. en *páthos*, z. ald.) gevoelloosheid, zoo van ziel als lichaam, onverschilligheid, ongevoeligheid voor sommige indrukken, zorgeloosheid; - **apáthisch,** adj. gevoelloos, enz.; - **apathíst,** m. gevoellooze.

Apatiet, n. misleider (van 't gr. *apatān*, misleiden) door W e r n e r dus genoemd, omdat deze steensoort alle mineralogen lang omtrent haren waren aard misleid heeft, phosphorzure kalksteen.

Apaturiën, n. pl. gr. (*apatūria*) Bacchusfeest in Athene, dat drie dagen duurde ter plechtige opneming der kinderen in de phratriën (z. ald.) of ter verzekering van hun burgerrecht.

Ape, apen, n. broodsoort der hindoe's.

Apechēma, n. gr. (van *ap-ēchein*, weerklinken, vgl. e c h o) weerklank, naklank; Chir. tegenscheur aan een beleedigd been, c o n t r a-f i s s u r a (z. a.); ook: werking van den val, wanneer de daardoor veroorzaakte pijn aan de andere zijde gevoeld wordt.

a pedĭbus, lat. lakei.

Apeirokalie, f. gr. (van *apeiros*, onervaren, en *kalós*, schoon) onervarenheid in het schoone, smakeloosheid; Log. gedwongen streven naar sierlijkheid.

Apelaïnezuur, n. (van gr. *apó*, van en *elaion*, olie) Chem. door ontleding van oliezuur door salpeterzuur gevormd organisch zuur.

Apelles post tabŭlam, lat. spreekw: eig. Apelles achter de schilderij (om 't oordeel daarover af te luisteren) luisteraar, luistervink.

Apellis, m. lat. besnedene.

Apemphăsis, f. gr. (van *ap-emphainein*, onwaarschijnlijk zijn) zwarigheid in den zin, strijdigheid daarin.

Ap- en dependenten, pl. al wat er bij behoort.

Apenta, n. zeker sulphaathoudend mineraalwater uit Buda-Pesth.

Apepsie, f. gr.(van *a* priv. en p e p s i s, z. ald.) niet-vertering, slechte spijsvertering; onverteerbaarheid; – **apéptisch,** adj onverteerbaar, aan slechte spijsvertering lijdende; – **apépta,** n. pl. onverteerbare spijzen of dingen.

Aperantoloog, m. gr. (v. *áperantos*, onbegrensd en *legein*, spreken) onophoudelijk prater of snapper.

Aperceptie, z. a p p e r c e p t i e.

Aperçu, n. fr. (spr. *apersü*; van *apercevoir*, waarnemen) eig. het waargenomene; kort overzicht, hoofdinhoud, ontwerp.

aperĭens, n. pl. *aperientĭa*, lat. (van *aperīre*, openen) Med. openende afvoerende middelen; – **aperitief,** nw. lat. openend, afvoerend (middel) ook: eetlust opwekkend middel; – **apért,** lat. (*apértus, a, um*) open, openbaar, onverholen; – *apérto termĭno*, lat. Jur. na geopenden rechtsdag; – *aperto libro*, met open boek z. v. a. *ad aperturam libri* (z. ald.); – **apertuur,** f (lat. *apertūra*) opening, inz. openstelling van een leengoed voor den leenheer (*apertūra feudi*); ook: de hoek van de assnede van een bollen spiegel of lens.

aperiodiek, adj. vrij van slingeren, schommelen, (v. d. naald der galvanometers, van boussoles enz.); – **aperiodiciteit,** f. vrijheid van het naslingeren (van den wijzer op meettoestellen).

apetálisch, gr (*apétălos, on*, van *a* priv. en *petalon*, z. ald.) Bot. zonder bloemkroon.

à peu près, f. (spr. *-pré*) bijna, ongeveer.

Apex, m. (pl. *apĭces*) lat. eig. spits, top, enz.; – *zonne apex*, punt aan den hemel, waarheen het zonnestelsel zich voortbeweegt; Gram. toonteeken op eene lettergreep; ook muts der kath. priesters (wegens hare spitstoeloopende gedaante); – *apĭces juris*, spitsvondigheden der rechtsgeleerden, rechtsvonden, advocaten-streken; – **apicaal,** Bot. aan den top geplaatst, eindelingsch b. v. van bloeiwijzen.

Aphærĕsis, f. gr.(*aphairĕsis*, van *aphairein*, afwegnemen) Gram. afsnijding, verkorting van een woord van voren, afwerping doorgaans van medeklinkers vooraan het woord, b. v. t u i g e n voor g e t u i g e n; 't voor h e t, enz. Chir. wegnemen van een overtollig lid.

Aphagie, f. gr. (van *a* priv. en *phagein*, eten) Med. onvermogen om te eten, te slikken.

Aphakie, f. gemis van een lens (in het oog).

Aphaniet, n. soort diabaasgesteente.

Aphasie, f. gr. (*aphasia*, v. *a* priv. en *phēmi*, ik spreek) sprakeloosheid, verstommen; schrik, die doet verstommen.

Apheleia, f. gr. (v. *aphelēs*, zonder steenen, vlak, effen) Log. het eenvoudige, natuurlijke, ongedwongene der voorstelling.

Apheliotropisme, n. gr. (*ap*, af; *helios*, zon, *trepein*, keeren) zich afwenden van de zon (van planten).

Aphelium, n. gr. (van *ap-*, *apó*, en *hēlios*, z. ald.) Astron. zonsverheid, zonsafstand, punt, waar eene planeet bij haren grootsten afstand van de zon zich bevindt; vgl. p e r i h e-l i u m.

Aphelxie, f. gr. (van *aphélkein*, aftrekken) Med. afgetrokkenheid van het denkvermogen, verstrooidheid.

Aphemie, f. gr. verlies van spraakvermogen.

Aphĕsis, f. gr. (v. *aphiēmi*, ik laat los, ontsla) Med. afnemen, wegblijven van ziekten; ook: verslapping.

Aphilanthroop, m. gr. (vgl. p h i l a n-t h r o o p) liefdeloos mensch, menschenhater; – **aphilanthropie,** f. gebrek aan menschenliefde; menschenhaat, menschenschuwheid.

Aphis, f. bladluis.

aphlogistisch, adj. gr. (vgl. p h l o g i s t o n enz.) zonder vlam brandend; – **aphlogistische lamp,** gloeilampje.

Aphobie, f. gr. (*aphobia*, van *a* priv. en *phobos*, vrees) onbevreesdheid, onverschrokkenheid.

Aphonie, f. gr. (van *a* priv. en *phōnē*, geluid, stem) stemloosheid, sprakeloosheid, stomheid, onvermogen om te spreken of te zingen; – **aphōnisch,** adj. stemloos, sprakeloos.

Aphorie, f. gr. (van *a* priv. en *phérein*, dragen) Med. onvruchtbaarheid der vrouw.

Aphorismen, n. pl. gr. (sing. *aphorismon*, van *aphoridzein*, losscheuren, afzonderen van *ap-*, *apó*, en *horidzein*) korte spreuken, stellingen, voorschriften, regels, enz., die schijnbaar geen onderlingen samenhang hebben; leerspreuken, kernspreuken; – **aphorístisch,** adj. in den vorm van losse spreuken voorgedragen, kort, afgebroken, onsamenhangend; spreukmatig (b. v. zoodanige stijl).

Aphriet, n. gr. (v. *aphrós*, schuim) schuimaarde, schuimkalk.

Aphrisiet, n. (spr. *s=z*) (v. 't gr. *aphridzein*, schuimen, omdat deze steen voor de blaaspijp schuimt) Min. variëteit van den gewonen schorl, eene soort van tinerts.

Aphrodīte, f. gr. (eig. uit het schuim der zee voortgekomene, vandaar ook Aphrogeneia, uit schuim geborene) Myth. godin der schoonheid en liefde, bij de Romeinen Venus; schoonheid, bevalligheid, b. v. der rede; ook soort van zeeworm, zeerups, goudworm; – **aphrodisch,** adj. schuimachtig; – **aphrometer,** m. schuimdrukmeter, drukkingsmeter in mineraalwaterflesschen; – **aphronatron,** n. mineraal koolzuur, mineraal loogzout; – **aphronitrum,** zie beneden; – **aphrodītisch,** adj. wat Venus of de liefde betreft; – **aphroditográphisch,** adj. liefdevoorwerpen schilderende; ook de planeet Venus beschrijvende; – **aphrodisia,** n. pl. Venusfeesten; – **aphrodisiáka,** n. pl. middelen ter opwekking tot wellust, teeldriftprikkels; – **aphrodisiásme,** n. **aphrodisīe,** f. en *aphrodisīa phrenītis*, f. Med. ziekelijke, ontembare liefdedrift, verliefde waanzinnigheid; – *aphrodisius morbus*, aphroditische ziekte, venusziekte.

aphrōn, adj. gr. onverstandig, redeloos.

Aphronésis, f. gr. (van *a* priv. en *phrónēsis*, z. ald.) onverstand, dwaasheid, waanzin.

Aphronítrum, n. gr. (*aphronitron*, v. *aphros*, schuim, en *nitron*, z. n i t r u m) salpeterschuim, salpeterbloemen, rotssalpeter, muurzout.

Aphrosyne, f. gr. (*aphrosynē*, van *aphrōn*, onverstandig) onverstand; Med. zinneloosheid, waanzin, ijlen in koortsen.

aphthae, f. pl. gr. (*áphthai*, van den sing. *áphtha*) Med. spruw, kleine witte blaasjes of zweertjes in den mond, soms ook in den slokdarm en de geheele darmbuis; – **aphtheus,** adj. nw. lat. aan spruw lijdende.

Aphthardoceten, aanhangers der leer, dat Christus een onvergankelijk lichaam heeft gehad; Julianisten; zie *phthartolatren*.

Aphthong, f. stomme medeklinker; – **aphthongie,** f. verlies van het vermogen om klanken voort te brengen.

Aphthiet, n. op goud gelijkende legeering, uit 800 deelen koper bestaande.

aphýllisch, adj. gr. (*áphyllos, on*, van *a* priv. en *phýllon*, blad) bladerloos, zonder kelkblad; – **aphyllánthe,** f. bladerloos, bladerlooze bloem.

a piacere, of *piacimento*, z. p i a c e r e.

Apiarium, z. onder A p i s (1e art.)

Apicultuur, z. onder A p i s (1[e] art.).

apīces juris, z. onder a p e x.

Apicius, m. eig. eigennaam van eenige smulbroers te Rome, die hun ganschen vermogen verbrast hadden, inz. de vermoedelijke schrijver van 't voornaamste werk over de oud-rom. kookkunst (C o e l i u s A p i c i u s); vandaar in 't algemeen smulbroer, lekkerbek.

à pied, z. p i e d.

Apiïne, f. Chem. uit de peterselie (*Apium petroselinum*) verkregen stof.

Apilagium, n. mid. lat. (van *pila*, pilaar) het recht op winkels, omdat de winkels of kramen (*tabernae*) tegen de pilaren aan stonden en daarnaar betaald werden.

Apirīe, f. gr. (*apeiria*) 1) (van *a* priv. en *peira*, ondervinding) gebrek aan ondervinding, onervarenheid; 2) (van *peirar* of *peras*, grens, onbegrensdheid, onbepaaldheid; – **apírisch,** adj. onervaren.

Apis, f, lat. bij; – **apiarium,** n. plaats of huisje waar de bijenkorven staan; – **apicultuur,** f. bijenteelt; – **apium,** n. (eig. bijenkruid), eppe, een bloemschermdragende plant.

Apis, m. heilige stier, eene godheid der oude Egyptenaren; het levende beeld van den akkerbouw en van O s i r i s, die den akkerbouw had ingevoerd; – **apisperiode,** f. oude egypt. tijdmaat.

Apistīe, f. gr. (*apistia*, van *a-pistos*, niet geloovig) ongeloof, ongeloovigheid, mistrouwen.

Aplanaat, n. Phot. objectief van twee stelsels van lenzen, die elkaars gebreken opheffen.

aplaneeren, fr. (*aplanir*, vgl. p l a n) effenen, gelijk of vlak maken, slechten, uit den weg ruimen; in orde brengen.

aplanétisch, adj. gr. (van *a* priv. en *planāsthai*, dwalen, vgl. p l a n e e t) Astron. niet afwijkend, niet van plaats veranderend; ook **aplanātisch,** b. v. a p l a n a t i s c h e k ij k e r s, soort van verrekijkers, waarbij de voorwerpen zich geheel zonder gekleurde randen vertoonen.

Aplasīe, f. zich niet ontvouwen, niet groeien (der longen).

Aplestīe, f. gr. (*aplēstia*, van *a* priv. en *pimplanai*, vullen) onvulbaarheid, onverzadelijkheid.

aplomb, n. fr. (spr. *aplóñ*; vgl. *à plomb*, onder *plomb*) loodrechte stand; ook vastheid van handelen, van karakter, gedrag.

Apneustīe of **apnœa,** f. gr. (*apneustia* en *apnoia*, van *a* priv. en *pneīn*, ademen) Med. ademloosheid, zeer zwak ademen; verstikking; – **apneustisch,** adj. ademloos; – **apnœasphyxie,** f. uitblijven van den adem en den pols, schijndood.

apó, gr. voorz. in samenstellingen voor eene vokaal of eene *h* enkel *ap*-: van, af-, weg-, ont-; ook weder-, terug.-

Apobaat, m. gr. (*apobātēs*, v. *apobaínein*, afstijgen, afspringen) afspringer, kunstrijder, kampvechter, die al rijdende van den wagen of van 't paard afsprong en zich weer op andere wierp.

Apobrochisme, n. gr. Med. afbinden, onderbinden.

Apóche, f. gr. (*apoche*, van *ap-echein*, afhouden) afstand, verwijdering; onthouding; kwijting, quitantie; – **apochometrie,** ook onjuist: **apokometrie,** f. afstandsmeting.

Apochrémpsis, f. gr. (van *apo-chremptesthai*, uithoesten, uitwerpen) uitwerping van slijm, enz., inz. uit de long.

a poco a poco, z. p o c o.

a pocūlis, lat. schenker van een vorst.

Apocrisiarius, m. deurwachter (in een klooster); zie a p o k r i s i a r i u s.

Apodakrytika, n. pl. gr. (van *apodakryein*, tot weenen opwekken) middelen, die den tranenvloed bevorderen.

Apodeipna, n. pl. gr. (van *deipnon*, maaltijd) gezangen na 't avondmaal in de gr. kerk.

Apodeixis, z. onder a p o d i k t i s c h.

Apodemialgie, f. gr. (van *apodēmia*, wegreizen, afwezigheid, en *algein*, smart gevoelen, smartelijk verlangen) verlangen naar vreemde landen, reislust, tegengest. van *nostalgie*, heimwee; – **apodemiek,** f. reiskunst, handleiding of wegwijzer tot reizen.

Apodie, z. ond. a p o d i s c h.

apodíktisch of **apodeiktisch,** adj. gr. (*apodeiktikós*, van *apo-deiknynai*, aantoonen, bewijzen) bewijzend, overtuigend, klaar; volstrekt noodzakelijk, onwedersprekelijk, onwederlegbaar; *apodiktisch bewijs*, eig. bewijzend bewijs; volkomen klaar en voldingend bewijs; *apodiktische imperatief*, z. v. a. k a t e g o r i s c h e i m p e r a t i e f (z. a.); – **apodeixis** of **apodíxis,** f. (gr. *apodeixis*) openlegging, tentoonstelling, inz. proef- of pronkrede; bewijsvoering, onwederlegbaar bewijs.

Apodiōxis, f. gr. (van *apo-diókein*, eig. voortjagen) Log. verwerping met minachting of verontwaardiging van eenig voorstel of gevoelen.

apódisch, adj. gr. (*a-poes*, genit. *apodos*, van *poes*, voet) voeteloos, zonder voeten; – **apodie,** f. gr. (*apodia*) voeteloosheid.

Apodokimasie, f. gr. (van *dokimadzein*, onderzoeken) verwerping, afkeuring.

apodopnisch, adj. de ademhaling herstellend.

Apodŏsis, f. gr. (van *apo-didonai*, af-, teruggeven) eig. teruggave; Log. tweede gedeelte van een volzin, nazindeel; vgl. p r o t ă s i s.

Apogæum, n. gr. (*apogaion*, vgl. G æ a) Astron. punt, waar eene ster zich op haren grootsten afstand van de aarde bevindt, aardverte (vgl. p e r i g æ u m); fig. toppunt, b. v. van roem.

Apogalaktísme, n. gr. (van *gala*, genit. *galaktos*, melk) Med. eig. ontmelking; ontwenning van de moederborst, spenen.

Apogeustie, f. gr. (vgl. g e u s t i e k) Med. bedorven smaak.

apogōnisch, adj. gr. (*a-pōgōn*, van *pōgōn*, baard) ongebaard, baardeloos.

Apogrăphon of **apogrăphum,** n., pl. **apogrăpha,** gr. (van *apo-graphein*, afschrijven) afschriften van een oorspronkelijk stuk; – **apograaf,** f. instrument om teekeningen na te maken, copiëermachine.

á point, z. ond. p o i n t.

Apojovium, n. gr.-lat. (vgl. J u p i t e r) Astron. punt, waar een van de wachters van Jupiter het verst van die planeet verwijderd is.

Apokalýpsis, f. gr. (van *apo-kalyptein*, onthullen) eig. onthulling, voorspelling, b. v. de openbaring van Johannes en het boek Daniël; – **apokalýptisch,** adj. tot de openbaring van Johannes behoorend, daarop gelijkend; geheimzinnig, duister, raadselachtig; – **apokalypticus,** m. iemand, die de openbaring geloofthe, haar onderzoekt.

Apokapnisme, n. gr. (van *kapnos*, rook) Med. berooking als behoedmiddel tegen besmettelijke ziekten z. v. a. s u f f u m i g a t i e.

Apokarterésis, f. gr. (v. *apo-karterein*, zich door onthouding van spijs dooden) vrijwillige spijsonthouding, opzettelijke hongerdood.

Apokatastăsis, f. gr. (vgl. k a t a s t a s i s) terugkeer tot de vorige plaats, kringswijze loop; inz. Astron. terugkeer eener ster tot hetzelfde punt van haren kringloop, sterrenomloop tot aan zijne voleinding (onregelmatig a p o k a t a s t ē r i s); Med. herstelling, genezing.

Apokathársis, f. gr. (vgl. k a t h a r s i s) zuivering van het darmkanaal.

Apokenōsis, f. gr. (vgl. k e n o s i s) Med. ontlediging, overmatige ontlediging der vaten, b.v. door bloedverlies.

Apokeryxis, f. gr. (van *apo-kēryssein*, uitroepen, door openlijke uitroeping uitsluiten) onterving, uitstooting uit de kerkelijke gemeenschap.

Apoklásma, n. gr. (van *apo-klăn*, afbreken) Chir. beenbreuk.

Apokleisis, f. gr. (*apokleisis*, van *apokleiein*, afsluiten) afsluiting, sluiting; Med. afkeer van spijzen.

Apoklerōsis, f. gr. (*apoklērósis*; vgl. k l e r u s) uitloting, verkiezing (der overheid) door het lot.

Apokŏpe, f. gr. (van *apo-koptein*, afhouwen, afsnijden) Gram. afkapping, weglating van eene of meer letters aan het einde van een woord, de eindverkorting, b. v. g a voor g a d e (vgl. a p h æ r ĕ s i s); Chir. afsnijden of wegnemen van een lid; – **apokopeeren,** een woord aan het einde afkorten; in 't algemeen verkorten.

Apokrĭsis, f. gr. 1) (van *apo-krinein*, afzonderen) Med. verdrijving of afzondering van overtollige vochten uit het lichaam; 2) (van *apokrinesthai*, antwoorden) antwoord, bescheid; – **apokrisiarius,** m. (eig. wie taal en antwoord moet geven) sedert de 4de eeuw de benaming van bisschoppelijke gezanten, inz. der pauselijken, aan het hof in Konstantinopel; – **apokrítisch,** adj. Med. afzonderend, tot afzondering genegen.

Apokrustika, n. pl. gr. (van *apo-kroeein*, terugstooten) uit- of terugdrijvende middelen.

Apokrypha, n. pl. gr. (van *apókryphos*, verborgen, ondergeschoven) of **apokryphe** (**apokryphische**) **boeken,** bijbelboeken, die door de katholieke kerk niet tot de eigenlijke goddelijke oorkonden gerekend of niet in den kerkbijbel opgenomen worden, integenstelling met de k a n o n i e k e; onechte boeken; ook schriften van onbekende schrijvers; – **apokrief** of **apokrýphisch,** adj. onzeker, verdacht, ondergeschoven.

Apokyēsis, f. gr. (vgl. k y e s i s) geboorte, baren.

Apolepisis, f. of **apolĕpísme,** n. (van *apolépein* afschillen) afschilfering der huid.

Apolēpsis, f. gr. (van *apo-lambánein*, ophouden, stuiten) Med. staking, stuiting, uitblijven, ophouden van den adem, van de spraak, van de pols.

Apolices, pl. staatsschuldbrieven (in Brazilië).

Apolinosis, f. gr. Med. af- of onderbinden met draden.

Apŏlis, m. gr. (van *a* priv. en *pŏlis*, stad, staat) iemand, die van zijne burger- en staatsrechten beroofd is.

Apolithōse, f. gr. (van *lithos*, steen), versteening, verandering in steen.

Apollinarísten, m. pl. christensecte in de 4de eeuw,door bisschop A p o l l i n ā r i s, beter *Apollinarius* van Laodicea gesticht; – **Apollinaris-water,** n. zeker mineraalwater van Neuenahr aan den Rijn.

Apóllo, m. lat. (genit. *Apollĭnis*) of **Apollōn,** gr. afgekort **Apol,** Myth. lichtend, god der zon, der dicht- en toonkunst, geneeskunst, welsprekendheid, enz. zoon van Zeus en Lēto (Jupiter en Latona); N. H. naam van een grooten, schoonen dagvlinder; de A p o l l o v a n B e l v e d é r e, het schoonste standbeeld van Apollo, in de 15de eeuw onder de puinhoopen van Antium gevonden, thans te Rome; – **apóllisch** of **apollinisch,** adj. (lat. *Apollinēus*) Apollo betreffende; hem toebehoorend, gewijd, gelijkende; – **apollonīkon,** n. groot draaiorgel, dat ook op vijf naast elkander geplaatste klavieren door onderscheiden personen tegelijk kan bespeeld worden, door Flight en Robson in 1817 voltooid; – **apollonīon,** n. speeltuig met twee klavieren en een pijpwerk, dat door een automaat bespeeld wordt, uitgevonden door V ö l l e r te Hessen-Darmstadt.

Apollyōn, m. gr. (van *ap-ollynai*, verderven, ten gronde richten), verderver, doodsengel, Hebr. A b a d d o n (Openb. Joh. IX. 11).

Apologēma, n. gr. (van *apologeisthai*, zich door redeneering verdedigen) Jur. verdedigingspunt; – **apologīe,** f. verweerschrift, verantwoording, verdediging van zichzelven of anderen tegen ingebrachte beschuldigingen; – **apologeet** en **apologíst,** m. verdediger, beschermer, handhaver, inz. van het christendom; lofredenaar; – **apologetiek,** f. leer, wetenschap der verdediging, inz. van de waarheid des christendoms; – **apologētisch,** adj. rechtvaardigend, verdedigend; *apologetische schriften*, schriften ter verdediging van het christendom; – **apologiseeren** (spr. $s=z$), verdedigen, eene lofrede houden.

Apoloog, m. gr. (*apólŏgos*, vertelling) zinrijk en leerzaam vertelsel, leerfabel, inz. waarin menschen, goden en redewezen handelen en spreken.

Apolȳsis, f. gr. (van *apo-lȳein*, loslaten) wegzenden der gemeente in de gr. kerk.

Apomēkometer, m. gr. (vgl. m e k o m e t e r enz.) afstandsmeter, werktuig om den afstand van verwijderde voorwerpen te meten; – **apomekometrīe,** f. vertemeting; ook Mil. afstands-, vertemeting door middel van den pas der manschappen of de beweging der troepen.

Apomorphine, f. zeker braakmiddel.

Apomychtose, f. ruisching in het hoofd.

Aponeurōsis, f. gr. (van *apo-neuroen*, in eene pees veranderen) vliezige uitbreiding eener spier; peesvlies; – **aponeurographīe,** f. peesbeschrijving; – **aponeurologīe,** f. peeskunde; – **aponeurōtisch,** adj. breedpezig.

Aponīe, f. gr. (*a-ponia*, van *a* priv. en *ponos*, moeite) zonder-moeite-zijn, verdwijnen of ophouden der pijn, welbevinden.

Aponogeet, m. nw. lat. (*aponogēton*, waarsch. bedorven uit het gr. *potamogeiton*, waterplant, eig. nabij de rivier) soort van waterplanten: waterlisch, drijver.

Apopemptīkon, n. gr. (van *apopemptos*, weggezonden) afscheidsgedicht van den vertrekkende aan de blijvenden, tegengestelde van p r o p e m p t i k o n, (z. ald.).

Apophăsis, f. gr. (van *apo-phánai*, afzeggen, ontkennen, ook verklaren) ontkenning; raadgeving, zonder den schijn alsof men dien geven wilde; ook lijst of opgave van het vermogen, inventaris.

Apophlegmatísme, n. gr. (vgl. p h l e g m a, enz.) Med. afvoering van het slijm; – **apophlegmatika,** n. pl. middelen, die de slijmafscheiding bevorderen; – **apophlegmátisch,** adj. slijmafvoerend.

Apophorēta, n. pl. gr. (*apophorēta*, van *apophorein*, wegdragen) geschenken aan eetwaren, die men den gasten na den maaltijd mede gaf; bij de oude Romeinen in 't algemeen geschenken onder vrienden op feestdagen, inz. op de Saturnaliën.

Apophthégma, n. pl. **apophthegmăta,** gr. (van *apo-phthengesthai*, zijne meening uitspreken) korte, zinrijke spreuk, kernspreuk; – **apophtegmátisch,** adj. spreukmatig, kort en zinrijk uitgedrukt.

Apophthŏra, f. gr. (van *apo-phtheirein*, bederven), z. v. a. a b o r t u s (z. a.).

Apophȳge, f. gr. (v. *apo-pheugein*, ontvlieden) Arch. plaats waar eene zuil uit haar grondstuk opgaat, aanloop.

Apophylliet, n. gr., z. v. a. i c h t h y o p h t h a l m a.

Apophȳsis of **apophȳse,** f. gr. (van *apo-phyein*, uitgroeien) Med. beenuitwas, beenuitsteeksel, beenuiteinde, inz. het gewrichteinde der pijpbeenderen, dat met de beenderen door beenstof vereenigd is; vgl. e p i p h y s e; Bot. uitwas, aanzetsel bij sommige mosplanten; Arch. dunner worden van de schacht der zuil; – **apophysen,** pl. tak- of wortelvormige uitbreidingen eener steensoort (b. v. van graniet) in eene andere (ook r a m i f i c a t i e s).

Apoplanēsis, f. gr. (van *apo-planān*, afdwalen, op een dwaalspoor leiden) Log. afdwaling, afwijking van de hoofdzaak in het redeneeren, om den toehoorder in de war te brengen; Med. verdwaling der vochten, inz. van de maandelijksche zuivering.

Apoplexīe, f. gr. (*apoplexia*, van *apoplessein*, nederslaan, verdooven) Med. beroerte, geraaktheid, plotselinge verlamming der hersenen; – **apoplēktisch,** adj. door eene beroerte verlamd, bedwelmd; – *apoplektische middelen*, **apoplektika,** n. pl. middelen tegen de beroerte; **apoplekticus,** m. iemand, die lijdt aan apoplexie.

Apopneusis, f. gr. (van *apo-pnein*, uit-ademen) het uitademen.

Apopníxis, f. gr. (van *apo-pnigein*, verstikken) verstikking, het verstikken.

Apopsychie, f. gr. (vgl. p s y c h e) ontzieling; Med. diepe onmacht.

Aporetine, f. gr. (*apó*, van, en *rhetinē*, hars) Chem. uit den rhabarberwortel verkregen stof, die achterblijft, als men p h a e o r e t i n e (z. ald.) in wijngeest oplost.

Aporie, f. gr. (*aporía*, van *ā-poros*, ongebaand, hulp- en radeloos; vgl. p o r e n) verlegenheid, radeloosheid, besluiteloosheid; hulpeloosheid; – **aporēma** of **aporísma,** n. moeilijk op te lossen vraagstuk; – **aporemātisch,** adj. twijfelachtig; – **aporeticus,** m. twijfelaar (= s c e p t i c u s).

Aporrhœa, f. gr. (*aporrhoia*, van *aporrhein*, af-, uitvloeien) Med. uitvloeiing, afvloeiing; uitdamping.

Aposepedine, f. gr. (van *sēpedōn*, verrotting) Chem. rottingstof der kaas.

Aposie, f. gr. (van a priv. en *pósis*, drank) gemis van dorst, ongeneigdheid tot drinken.

Aposiopēsis, f. gr. (van *apo-siōpān*, verstommen) Log. verzwijging, plotselinge afbreking der rede, uit verontwaardiging, droefheid enz., b. v. Ik zal u.... !

Apositie (spr. *t=ts*), f. gr. (*apo-sitia*, van *sītos*, spijs) Med. gebrek aan eetlust, tegenzin of afkeer van spijzen.

Aposkēmma, n. of **aposkēpsis,** f. gr. (van *apo-skeptein*) Med. verplaatsing eener ziektestof.

Aposkeparnísme, n. gr. (van *skeparnon*, bijl) Chir. bijlsnede, verwonding, waarbij door een houw met een snijdend werktuig een stuk van het bekkeneel wordt afgescheiden.

Aposmilensis, f. gr. Med. het afbeitelen (b. v. der vingerleden).

Apospásma, n. of liever **apospásme,** n. gr. (van *spao*, trekken) afgescheurd stuk; – Chir. verscheuring van weeke, pezige deelen.

Aposphakelisis, f. **aposphakelísme,** n. gr. (vgl. s p h a c e l u s) Med. koudvuur bij weeke deelen.

Aposphragisma, n. gr. (van *sphragis*, zegel) zegelafdruk.

a posse ad esse, z. ond. p o s s e.

Apostăsis of **apostasie,** f. (spr. *s=z*) gr. (*apostasia*) afval, geloofsafvalligheid, breking der ordesgelofte; ook z. v. a. a b s c e s en m e t a s t a s e (z. a.); – **apostasiëeren,** gr. (*apo-statein*) afvallig zijn; zijne gelofte breken; – **apostaat,** gr. (*apostatēs*) m. afvallige, geloofsverloochenaar, overlooper; bijnaam van keizer J u l i a n u s (J u l i a n u s A p o s t ă t a); – **apostatisch,** adj. afvallig.

Apóstel, m. gr. (*apóstŏlos*, van *apo-stéllein*, afzenden) gezant, bode, godsbode, leerverbreider, naam der 12 jongeren van Jezus en verkondigers van het evangelie; – **apostelbroeders,** geestelijke orde der 13de eeuw, wier leden geen vast verblijf mochten hebben, maar barrevoets Italië, Zwitserland en Frankrijk doortrokken; – **apostolaat,** n. apostelambt, goddelijke roeping tot het leeraarsambt; bisschopswaardigheid, pauselijke regeering; – **apostólisch,** adj. van de apostelen komend, met hunne leer overeenstemmend; – a p o s t o l i s c h e v a d e r s (*Patres Apostolĭci*), de onmiddellijke leerlingen der apostelen (en hun geschriften, zooals B a r n a b a s, H e n n a s, P o l y k a r p u s, C l e m e n s R o m a n u s, I g n a t i u s); – a p o s t o l i s c h e k a m e r, f. de gezamenlijke beheerders van 's pausen inkomsten te Rome; – a p o s t o l i s c h e m a j e s t e i t, f. titel der koningen van Hongarije en sedert 1758 der oostenrijksche keizers; – a p o s t o l i s c h e s t o e l (*sedes apostolĭca*), pauselijke zetel te Rome, als door Petrus gesticht; – **apostolischen,** m. pl. secte der 3de eeuw, die de gelofte van kuischheid en armoede deed; ook secte der 12de eeuw, die het huwelijk verwierp, maar vleeschelijke gemeenschap met vele vrouwen toestond; (in Spanje) aanhangers van onbeperkte kerkelijke heerschappij en wereldlijke alleenheerschappij; – **apostolicísme,** n. stelsel der onbegrensde kerkelijke heerschappij; – **apostoliciteit,** f. overeenstemming (der ware Chr. kerk) met de zuivere leer der apostelen; – **apostolĭcum,** n. gezamenlijke apostolische geschriften in het Nieuwe Testament, de Handelingen der apostelen, de apostolische brieven en de Openbaring van Johannes, in tegenstelling van het Evangelie.

Apostēma, n. gr. (*apo-stēma*, eig. afstand; uitwas) Med. zweer, ettergezwel, afscheiding door bederf; – **apostemātie** (spr. *tie=tsie*), f. nw. lat. het zweren; – **apostema-kruid,** z. s c a b i o s a.

a posteriōri, z. ond. p o s t e r i.

Apostíl, m. en **apostílle,** f. mid. lat. (*apostíllus* of *apostŏlus*, van 't gr. *apo-stéllein*, z. a p o s t e l) afscheids- of ontslagbrief; (door verwisseling met p o s t i l l e en evenzoo af te leiden) naschrift, aanhangsel, kantteekening, aanmerking; – **apostilleeren** (spr. *ll=lj*), kantteekeningen enz. maken; – **apostillator,** m. maker van kantteekeningen, van glossen.

apostolaat, apostolisch enz. zie a p o s t e l.

Apóstrophe, f. gr. (*apostrŏphos*, van *apostréphein*, afwenden) weglatings-, afkappingsteeken ('); – **apóstrophe,** f. gr. (*apostrŏphē*, d. i. eig. afwending; wending van de zaak tot den persoon) toespraak; inz. levendige, plechtige of harde toespraak, bestraffing; ook figuur waardoor de redenaar (dichter) het woord tot afwezige personen, zelfs redelooze voorwerpen richt; – **apostropheeren,** 1) met een afkappingsteeken voorzien; – 2) levendig of krachtig aanspreken, verwijten doen, bitterheden zeggen; Log. de voordracht afbreken om een afwezende als tegenwoordig aan te spreken.

Aposynagōgos, m. gr. iemand die uit de kerkelijke gemeenschap verstooten is.

Aposýrma, n. gr. (van *apo-sýrein*, aftrekken, afscheuren) afschaafsel; Med. afschilfering na voorafgegane huiduitslag.

Apotelésma, n. gr. (van *apo-telein*, voleinden) voleinding, gevolg, werking; inz. invloed der sterren; – **apotelesmátisch,** adj. gr. tot de voleinding, tot de werking, tot de sterrenwichelarij

behoorende; - a p o t e l e s m a t i s c h e k u n s t, sterrenwichelarij, zooveel als a s t r o l o g i e.

Apothanasia, f. gr. (vgl. t h a n a t o s) ontwijfelbare dood.

Apotheek, f. gr. (van *apo-tithenai*, af-, nederleggen; eig. bewaarplaats, pakhuis) artsenijwinkel (beter p h a r m a k o p o l i u m geheeten); ook: kast, kist, enz. met artsenijen, b. v. reis-apotheek; - **apothéker,** m. artsenijbereider, vroeger minder juist kruidmenger (vgl. p h a r m a k o p æ u s, p h a r m a k o p o l a, enz.)

Apothēma, n. gr. (van *apo-tithenai*, afleggen, verwijderen) Geom. loodlijn, die uit het middelpunt van een regelmatigen veelhoek op eene zijner zijden valt; Chem. nederslag, bezinksel van plantenaftreksels.

Apotheōsis of **apotheōse,** f. gr. (spr. *s=z*) (van (van *apo-theoen*, vergoden, van *theós*, god) vergoding, plechtigheid bij de Ouden, waardoor iemand na zijn dood in den rang der goden geplaatst werd; - **apotheoseeren,** vergoden; - **elektrische apotheōse,** zie b e a t i f i c a t i e.

Apotherapie, f. gr. (vgl. t h e r a p i e) Med. volkomen genezing, nakuur.

Apothēsis, f. gr. (v. *apo-tithenai*, afleggen) Arch. aanloop van de kroonlijst der zuil.

Apothrausis, f. gr. (van *apo-thraúein*, afbreken, aan stukken breken) Chir. beenbreuk, waarbij een stuk been geheel van het been is afgebroken.

Apotimēsis, f. gr. (v. *apo-timān*, schatten) schatting, z. v. a. lat. c e n s u s, z. ald.

a potiōri, z. ond. p o t i o r.

Apotoom, n. of **apotome,** f. gr. (*apótomon*, van *apo-témnein*, afsnijden) eig. afsnijdsel; Math. verschil van twee onmeetbare grootheden; overschot; Muz. verschil tusschen den heelen en naasten halven toon.

Apotropæēr, m. gr. (van *apo-trépein*, afwenden) afwender; noodhulp; - **apotropæon,** n. gr. (*apotrópaion*) afwendend middel, z. v. a. a m u l e t.

Aposēma, n. gr. (van *apo-dzéein*, afkoken) Med. afkooksel van kruiden en wortelen, kruidendrank.

appaiseeren, z. a p a i s e e r e n.

Appalto, appaltatore, z. a p a l t o.

Apparaat, n. lat. (*apparātus*) toestel, toebereidsel, voorraad van of kistje met werktuigen, gereedschappen, hulpmiddelen, enz. tot een of ander gebruik; - *apparātus muliēbris*, lat. vrouwelijke gereedschappen, uitrusting, toebehooren, bij den uitzet van de huwelijksgift onderscheiden en meestal uit huisraad, linnengoed, kleederen enz. bestaande.

Appareil, n. fr. (spr. *aparélj'*) toestel: b. v. app. télégraphique, d. i. telegraphisch toestel; prachtige toerusting, praal, aanstalte; Fort. glooiing aan de wallen voor de kanonnen en wagens; Arch. oprit naar den verhoogden ingang van een paleis z. v. a. r a m p e; - **appareilleuse,** f. koppelaarster.

Apparéntie, f. lat. (*apparentĭa*) of **apparence,** f. fr. (spr. *aparans'*) oogenschijnlijkheid, waarschijnlijkheid, schijn, aanzien, uitwendig voorkomen; - **apparént** lat. (*appārens*, van *apparēre*, zichtbaar worden, verschijnen) oogenschijnlijk, schijnbaar, duidelijk, openbaar; - **apparítie,** f. (*apparitĭo*, in oud lat. alleen: bediening, dienst) nw. lat. voorbijgaande verschijning, b. v. van geesten, spoken; kort verblijf, oponthoud; - **apparítor,** m. lat. voorheen gerechtsdienaar, kerkenraadsbode; pedel, deurwachter.

Apparesseeren, vermoeien, traag maken.

Appartemént, z. a p a r t e m e n t.

appassionāto, it. (vgl. p a s s i e, enz.) Muz. hartstochtelijk, gevoelvol.

appauvrisseeren (spr. *apovri-s-*), fr. (*appauvrir*, van *pauvre*, arm) arm maken.

appelleeren, lat. (*appellāre*, aanspreken) Jur. zich op eene hoogere rechtbank beroepen; de beslissing van een derde vragen; Mil. door den trommel bijeenroepen; een nieuwen inzet wagen om in 't verloren maar nog voortdurend spel weder mede te doen; aanslaan (van honden); - **appél,** n. fr. Mil. oproeping, sein ter verzameling door trommelslag of trompetgeblaas, naamsafroeping; Jur. beroep op eene hoogere rechtbank; vernieuwde inzet bij het biljart of een ander spel om andermaal in dezelfde partij te mogen medespelen; bij het schermen: korte en sterke pas met den vooruitgezetten voet; het gehoorzamen van honden op den roep; - **hof van appél,** hooger gerechtshof, waarvoor men zijne zaak van eene lagere rechtbank kan overbrengen; - **nominaal appel,** oproeping der namen van de aanwezige leden in eene vergadering; hoofdelijke stemming bij afroeping der namen; - **appellābel,** adj. nw. lat. bevoegd om zich op hooger gerecht te beroepen; - **appellánt,** m. beroeper, hij, die zijne zaak voor hooger gerechtshof wil behandeld hebben; zijne tegenpartij heet **appellaat**; - **appellánten,** m. pl. naam, die in 't begin der 18de eeuw gegeven werd aan eenige bisschoppen en andere geestelijken, die appelleerden tegen de bulle Unigenitus, waarbij een boek van pater Quesnel werd veroordeeld als besmet met de ketterij van Jansenius; de Jansenisten; - **appellātie** (spr. *t=ts*), f, lat. (*appellatĭo*) beroeping op hooger rechtbank; - *appellatĭo admissibĭlis*; vergunbaar beroep; - *a. inadmissibĭlis*, verwerpelijk beroep; - *a. desérta*, verzuimd beroep; - *a. frivōla*, nietig beroep; - *a. nuncupatīva*, mondeling ingebracht beroep; - *a. scripta*, schriftelijk ingediend beroep; - *a. temerarĭa*, ongegrond, onbezonnen beroep; - *appellatiōnis desertĭo*, z. d e s e r t i o; - **appellatīvum** (n o m e n) n. lat. Gram. een gemeen naamwoord, soortnaam, naam, die aan alle voorwerpen van dezelfde soort gemeen is, b. v. h u i s, b o e k; - **appellatief,** als soortnaam, de soort aanduidend.

Appéndix, n. aanhangsel, b. v. van een boek, catalogus, enz. toegift, aanvulling; - *a. vermiformis*, wormvormig aanhangsel van den blinden darm; - **appendicitis,** f. ontsteking van den blinden darm; - **appendiciën,** pl. nw. lat. (*appendicĭae*)

of **appendéntiën,** z. v. a. p e r t i n e n t i ë n; eene zaak met al hare a p- en d e p e n d e n t i ë n, eene zaak met al wat er toe behoort; - **appendiceeren,** aanhangen, bijvoegen; - **appendicŭlum,** n. liever **appendicŭla,** f. klein aanhangsel, toevoegsel; - **appendance,** f. fr. bijgebouw van een hotel.

appercipeeren, nw. lat. (van *ad-* en *percipĕre,* z. p e r c i p e e r e n) waarnemen met bewustheid; - **appercéptie,** f. opvatting, waarneming; het zelfbewustzijn, zelfbeschouwing.

Appertinentiën, pl. lat. (*appertinentĭa,* van *appertinēre,* ergens toe behooren) bijbehoorende dingen, toebehoor; - *cum appertinentiis,* met het bijbehoorende.

Appeténtie, f. lat. (*appetentĭa,* van *appetĕre,* naar iets streven, begeeren) natuurdrift, begeerte, geslachtsdrift; - **appetiet, appetijt,** m. lat. (*appetītus*) neiging en begeerte tot iets, eetlust, honger; - **appetijtelijk,** ook **appetissant,** adj. fr. (spr. *-ti-sàñ*) lustwekkend, prikkelend, uitlokkend, lekker, smakelijk; - **appetítie,** (spr. *tie=tsie*), f. lat. (*appetitĭo*) het begeeren, streven, lust, aandrift; - **appetitief,** adj. begeerend, aandriftmatig.

applaneeren, z. a p l a n e e r e n.

applaudisseeren, fr. (*applaudir,* lat. *applaudĕre,* van *ad* en *plaudĕre,* goedkeuren met handgeklap) goedkeuren, toejuichen door handgeklap; grooten bijval betuigen, prijzen, billijken; - **applaudissement,** n. fr. (spr. *aplodis'màñ*) of **applaus,** n. nw. lat. (*applausus*) goedkeuring met handgeklap, bijval.

applicaat, m. leerling der applicatieschool; z. a p p l i c e e r e n.

appliceeren, lat. (*applicāre*) op iets leggen, aanleggen, opdrukken; aanwenden (inz. een middel); toeleggen, zich voegen; toepassen; toedienen; - *applicētur,* Med. het worde aangewend, aangelegd; - **applicābel** en **applicatief,** adj. wat opgelegd, aangevoerd, toegepast, enz. kan worden; - **applicātie** (spr. *t=ts*), f. op-, aanlegging; toediening van uitwendige geneesmiddelen, verband, leervlijt, ijver, inspanning; toepassing; - *appl. school,* vroegere ı acursus van de Milit. academie voor artillerie- en genieofficieren; - **appliqué,** n. op nieuw zilver gelijkend metaalmengsel; - **applicāten,** pl. z. v. a. o r d i n a t e n; - **applicatuur,** f. nw. lat. Muz. vingerzetting.

Applombeeren, fr. en **applumbeeren,** lat. (*applumbāre*) met lood bevestigen, vastsoldeeren; - **applombist,** m. iemand die applombeert; - **applombatie,** f. (spr. = *tsie*) bevestiging, soldeering met lood.

appoggiato, it. (spr. *appodzjáto*) Muz. gesteund, gedragen; - *appoggiatūra,* f. (spr. *-toera*) Muz. voorslag, kleinere noot, die men voor eene grootere laat hooren; het sleepen, dragen der tonen.

Appoint, n. fr. (spr. *apwaiñ*; van *à point,* d. i. op het punt) kleinere munt of pasmunt tot volmaking eener som of rekening; som, die 't juiste saldo eener rekening uitmaakt; - *appoint* (fr.) of *a punto* (it.) t r a s s e e r e n, z. t r a s s e e r e n; - **appointeeren** (fr. *appointer*), bezoldigen; de partijen bescheiden; eene overeenkomst treffen; eene rekening met de boeken vergelijken; - **appointement,** n. fr. (*apoaiñt' màñ*) bezoldiging, jaarwedde, gerechtelijk bescheid.

apponeeren, lat. (*apponĕre*) bijplaatsen, bijvoegen, opleggen; - *apponātur,* het worde toegevoegd; - *apponántur acta,* men voege er de akten bij; - **appositie** (spr. *t=ts*), f. bijvoeging; oplegging (b. v. der zegels); Phys. ophooping van buiten, aanzetting van nieuwe deelen; Gram. opheldered of verklarend bijvoegsel, b.v. Cæsar, de r o e m d e r v e l d h e e r e n; - **appositief,** adj. Gram. nw. lat. in de betrekking der appositie staande, bijstellend.

apporteeren, fr. (*apporter,* lat. *apportāre*) aanbrengen, brengen, halen; - **apporte** (spr. *apórt'*) zoek op! breng hier! - **apportage,** n. (spr. *-tá-zj'*) breng- of draagloon.

Appositie, appositief, z. ond. a p p o n e e r e n.

Apprecātie (spr. *t=ts*), f. nw. lat. (van 't lat. *apprecāri,* smeeken) smeeken, dringende bede.

apprecieeren, fr. (*apprécier*) of *appretieeren,* lat. (*appretiāre,* van *pretium*) schatten, waardeeren, waarde bepalen; in waarde houden, op prijs stellen; - **appreciateur,** m. schatter; - **appreciatie,** f. schatting, waardeering.

apprehendeeren, lat. (*apprehendĕre*) grijpen, vatten, gevangen nemen; bevatten; duchten, vreezen; - **apprehénsie,** f. gevangenneming; bevatting; bezorgdheid; begripsvermogen; - **apprehensief,** adj. nw. lat. bezorgd, vreesachtig uit inbeelding.

Apprenti, m. leerling; - **apprentissage,** f. leertijd, leer; - *apprentices,* eng.-am. half vrijgelaten slaven (in den n. am. burgeroorlog).

Apprésssie, f. nw. lat. aandrukking; - **appressie-pomp,** f. perspomp.

appreteeren, fr. (*apprêter,* v. *prêt,* gereed) toebereiden, toerichten, inz. aan lakens, stoffen, enz. eene glanzige oppervlakte geven, de noodige dichtheid geven enz.; gereedmaken; - **appreteur,** m. toebereider, enz. van stoffen; - **appretuur,** f. (van 't fr. *apprêt,* met lat. uitgang) toebereiding, glans, schoon uiterlijk; stof, die tot het appreteeren van lakens enz. dient; Muz. juiste verhouding in de samenstelling van een muziekinstrument.

appretieeren, lat. (*appretiāre,* van *pretium,* z. ald.) of **apprecieeren,** fr. (*apprécier*) schatten, waardeeren, op prijs stellen.

approbeeren, lat. (*approbāre*) billijken, goedkeuren; - **approbātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *approbatĭo* billijking, goedkeuring, bewilliging, bijval, vergunning, inz. tot het drukken van boeken, tot het uitvoeren van openbare werken; - **approbatur,** het wordt goedgekeurd (de formule van bisschoppelijke goedkeuring voor drukwerken); - *cum approbatiōne,* met goedkeuring; - **approbatief** en **approbatorisch,** nieuw-lat. goedkeurend.

approcheeren (spr. *apro-sjeeren*), fr. (*approcher*) naderen, nabijkomen; ook loopgraven maken; - **approches,** f. pl. fr. (spr. *aprosj'*) loopgraven om eene vesting te naderen

approfondeeren, fr. (*approfondir*, van *profond*, diep) in den grond dringen; uitvorschen, grondig, nauwkeurig onderzoeken; – **approfrondissement,** n. (spr. *-di-s'máñ*) grondig onderzoek, uitvorsching, navorsching.

Appropinquātie, f. lat. (van *propinquus*, nabij) nadering, het naderen, inz. van een tijdstip of gebeurtenis; – **appropinqueeren,** naderen, naderbijkomen.

approprieeren, lat. (*appropriāre*, van *proprius*, z. ald.) zich toeëigenen, aanmatigen; – **appropriātie** (spr. *t=ts*), f. toeëigening, aanmatiging; Chem. toestand van twee lichamen, die zich niet kunnen vereenigen dan onder medewerking van een derde.

approvisioneeren, fr. (spr. *s=z*) (*approvisionner*, vgl. p r o v i s i e) van levensmiddelen voorzien (eene stad of een leger), mond- en krijgsvoorraad bezorgen; ook **approviandeeren** (z. p r o v i a n d); – **approviandeering,** f. verzorging met levensmiddelen.

approximeeren, lat. (*approximāre*; vgl. p r o x i m u s) naderen, benaderen, ramen; – *approximándo*, door benadering; allengs; – **approximātie** (spr. *t=ts*), f. nw. lat. nadering, benadering; – **approximatief,** adj. geraamd, benaderd; de waarheid nabijkomend; – **approximative,** f. benaderingspunt.

Appui, n. fr. (spr. *apwi*; van het oud-fr. *pui*=lat. *podium* iets hoogs of uitspringends) steunpunt, stut, leuning; - **appui-main** (spr. *-méñ*), handsteun, stokje, waarop de schilder den arm laat rusten; – **appuyeeren** fr. (*appuyer*, mid. lat. *appodiare*) op of tegen iets leunen, steunen; op iets drukken, blijven staan, aandringen; (een voorstel) ondersteunen; den nadruk geven (aan een woord of eene lettergreep).

Appúls, m. lat. (*appúlsus*) stoot, duw, beweegkracht; – Astron. het samenkomen van twee punten.

Appunto, n. ital. z. v. a. *appoint*, wissel van bepaald bedrag; ook: afsluitingswissel ter verzekering der verschuldigde som; – **appuntamento,** n. ital. (verg. *appointement*) overeenkomst, afspraak; ook: plaats van bijeenkomst, rendezvous.

Apraxie, f. gr. het nietsdoen, onmacht om een voorwerp te herkennen; zieleblindheid (bij hersenziekten).

à première vue, op het eerste gezicht, *a prima vista* (ital.) z. *primus*.

après, fr. (spr. *aprè*) na, hierna, naderhand; – *après coup* (spr. *koe*) te laat, nadat de zaak reeds is afgeloopen.

Apricātie (spr. *t=ts*), f. lat. (van *aprīcus*, zonnig, aan de zon blootgesteld), z. v. a. i n s o l a t i e.

April, m. lat. (*Aprīlis*, van *aperīre*, openen; hetzij als opening van de lente, hetzij als de maand, waarin de aarde zich voor nieuwe vruchtbaarheid opent) 4de maand in het jaar, grasmaand; – **aprilbeweging,** f. beroering bij het ned. volk, in April 1853, toen de R. K. hiërarchie hersteld werd; – **aprilboodschap** of **aprilgrap,** f. (fr. *poisson d'avril*, eig. *aprilvisch*) scherts, bestaande in het zenden van een onnoozele op den 1sten April, om iets ongerijmds of wat niet te verkrijgen is te halen, welken persoon men **aprilgek,** in het eng. *April-fool*, noemt.

a prima vista, z. *prima vista*, onder p r i m u s; – *a priori*, z. ond. *prior*; – *à proportion*, z. ond. p r o p o r t i e; – *à propos*, z. ond. p r o p o n e e r e n.

Aprosdokèton, n. gr. (*a* priv. en *dokein*, denken), Redek. iets onverwachts, gedachte, die niet aansluit bij het tevoren geuite, b. v. Proudhon's: Eigendom is – diefstal.

Aprosexie, f. gr. (*a* priv. *prosechein*, opletten), onmacht om de aandacht op iets gevestigd te houden.

Apsiden, A b s i d e n, f. gr. (pl. van *apsis*, of eig. *hapsis*, d. i. verbinding; ronding, welving) Astron. de beide keerpunten in de baan der planeten, waarvan het eene het verst, het andere het dichtst bij de zon is; – **apsidenlijn,** f. de grootste as der planetenbaan of de rechte lijn, die het a p h e l i u m met het p e r i h e l i u m of de beide apsiden verbindt; – **apsis** of **apside,** f. Arch. halfronde overwelfde altaarnis.

Apsychie, f. gr. (van *a* priv. en *psychē*, z. aldaar) afwezigheid van den geest; onmacht, flauwte.

apteeren, lat. (*aptāre*) aanpassen, van pas maken, schikken; – **apteering,** f. van-pas-making; – **aptitúde,** f. fr. geschiktheid, aanleg, bekwaamheid.

Aptĕra, pl. gr. (van *a* priv. en *pteron*, vleugel) N. H. ongevleugelde insecten, vleugellooze gekorven dieren; – **apterix,** m. vogel op Nieuw-Zeeland met korte vleugels, kiwi. – **apterologie,** f. beschrijving der vleugellooze insecten.

Aptōta, n. pl. gr. (vgl. p t o s i s) Gram. naamwoorden zonder naamvalsbuiging, onveranderlijke naamwoorden.

Aptumisme, n. geschiktheid voor alles; - **aptumist,** m. iemand, die aanleg heeft voor alles.

Aptychus, m. versteende mossel.

Aptyalisme, n. gebrekkige speekselafscheiding.

a punta d'arco, z. *punta*; – *a punto*, z. ond. p u n c t u m.

Apurement, n. fr. (spr. *a-pu-r' máñ*) Fin. nazien, onderzoeken, afsluiten der rekeningen.

apyrēnisch, adj. gr. (van *a* priv. en *pyrēn*, de kern van het steenooft) kernloos, zonder pit; – **apyrenomēle,** f. (vgl. m e l e) Chir. sonde zonder knopje.

apyrétisch, adj. gr. (vgl. p y r e t i k a, enz.) koortsvrij, zonder koorts; – **apyrexie,** f. koortsvrije toestand.

apȳrisch, adj. gr. (van *a* priv. en *pȳr*, vuur) vuurbestendig, vuurvast, onbrandbaar.

a quadro, liever *a quattro*, z. ond. *quattro*.

aqua, f. lat. water; – *aqua et igne interdictus*, lat. een verbannene, wien water en vuur ontzegd is; – *aqua mihi haeret*, eig. het water hapert bij mij: ik ben in verlegenheid; – *aqua communis*, gewoon water; – *aqua fortis*, f. lat. onzuiver salpeterzuur uit vitriool en salpeter gemaakt tot scheiding der metalen, sterk water; – *aquafortist*, m. etser; – *aqua Binelli*, bloedstillend water, zoo

genoemd naar den uitvinder B i n e l l i; – *aqua cohobāta*, met aetherische oliën beladen water; – *aqua foeniculi*, venkelwater; – *a. laurocerasi*, laurierkerswater; – *aqua plumbi*, loodwater, goulard water; – *a. tileae*, lindebloesemwater; – *aqua gregoriāna*, gregorisch water, zuiveringswater, dat met asch, zout en wijn vermengd is, dus genoemd naar paus G r e g o r i u s IX; – *aqua regis*, koningswater, een mengsel van salpeterzuur en zoutzuur ter oplossing van het goud, den koning der metalen; – *aqua saturnīna*, loodhoudend water; – **aqua-Toffána**, een langzaam doodend giftwater, dus genoemd naar eene ital. giftmengster T o f f a n a; – **aqæduct**, m. (lat. *aquae-ductus*) of fr. **aqueduc** (spr. *akeduuk*) waterleiding; duiker; Med. een kanaal in het menschelijk lichaam, b. v. dat van het slakkenhuis in 't gehoororgaan; – **aquagium**, n. lat. watergroef; – **aquatĭcum**, n. Jur. afwateringsrecht, bevoegdheid om het water van een stuk land, enz. af te leiden; – **aquamanīle**, n. mid. lat. (van 't lat. *aqua*, water, en *manus*, hand) watervat, waarin de kath. priester bij 't mislezen de handen wascht, meest in den vorm van een dier; – **aquamarijn**, n. (van het lat. *aqua marīna*, zeewater) zeegroene, doorzichtige edelsteen, ook b e r y l geheeten; ook: zeegroene verf of kleur; – **aquapunctuur**, f. huidprikkeling door bespuiting met een waterstraal; – **aquarél**, n. (van 't ital. *acquerello*, van *acqua* = lat. *aqua*, water) fr. Pict. doorzichtige waterverf, teekening met waterverf; waterverfkunst, waarbij de lichte plaatsen door het doorschijnende witte papier gegeven worden; – **aquarelleeren**, met waterverf schilderen; – **aquarellist**, m. schilder met waterverf; – **aquarīum**, n. lat. (van *aquarĭus, a, um*, tot het water behoorende), bewaarplaats van het water in eene apotheek; inz. doorschijnend watervat of glazen bak voor aquatiliën in zoölogische tuinen, enz. vgl. terrarium; – **aquarĭus**, m. de waterman, een der 12 sterrenbeelden van den dierenriem (de zon staat schijnbaar in dit teeken in Januari); – **aquatiliën**, n. pl. lat. (*aquatilĭa*) N. H. waterschepsels, waterdieren en waterplanten; – **aquatínta**, f. (spr. *-tienta*), ital. *acqua tinta* (d. i. eig. gekleurd water) soort van waterkleur in de graveerkunst; de kunst die aan te wenden; – **aquātische planten**, water- of moerasplanten.

à quatre épingles, à quatre mains, z. ond. *quatre*; – *a quattro (voci)*, z. ond. *quattro*.

Aquavīta, f. lat. (*aqua vitae*) levenswater, gekruide brandewijn, afgetrokken en verzoete brandewijn, zie *akefietje*.

Aquifolium, z. a c r i f o l i u m.

aquĭla, f. lat. arend, adelaar; naam van een sterrenbeeld; Arch. sieraad in de gedaante van een arend aan den gevel van een huis; Archaeol. lezenaar in de gedaante van een arend met uitgespreide vleugels; – *aquĭla alba*, eig. witte arend, in de alchemie: de steen der wijzen; – *aquila non capit muscas*, een adelaar vangt geen vliegen, d. i. een groot verstand behoort kleine quaestiën beneden zich te achten.

Aquilische wet, f. oud-romeinsche wet op het moedwillig toebrengen van schade (van den praetor Aquilius).

Aquilo, m. lat. noordenwind of juister, noordoostenwind; – **aquilōnisch**, adj. lat. (*aquilonĭus, a, um*) noordelijk.

Aquositeit, f. lat. (*aquositas*) rijkdom aan water, waterigheid.

ara, f. lat. altaar; – *pro aris et focis*, voor altaren en haardsteden, d. i. voor zijn eigendom, voor 't vaderland (strijden).

Arabier, m. inboorling en bewoner van het groote aziat. schiereil. **Arabië** (d. i. dorland, vgl. 't hebr. *areb*, woestijn); – **arábisch**, adj. den Arabieren eigen of toebehoorend; uit Arabië afkomstig; – a r a b i s c h e t a a l, eene der semietische (z. ald.) talen; – **Arabélle**, vrouwennaam eig. arabische vrouw; – **arabéske**, f. (it. *arabesco, rabesco*, m., fr. *arabesque*) pl. a r a b e s k e n, of **morésken**, arab. figuren, versieringen van loofwerk, bloemen, planten, enz., aangebracht op de wijze der Arabieren, wier godsdienst het afbeelden van menschen en dieren verbiedt; arabisch beeldhouw-, bouw- en schilderwerk; ook bouwsieraden in 't algemeen; – **arabici**, m. pl. secte der 3de eeuw, die leerde, dat de ziel met het lichaam stierf en weder opstond; – **arabiciteit**, f. nw. lat. het wezen en de kennis van de arabische taal; – **arabiseeren** (spr. *s*=*z*), arabisch maken; – **arabine**, f. Chem. het in water oplosbare deel van verscheiden gummi-soorten, inz. van *gummi arabicum*; – **arabísme**, n. eigenaardigheid van het arabisch; – **arabist**, m. kenner van de arabische taal; – **arabo-tedesco**, arabisch-duitsch, in schilder- en beeldhouwkunst een mengsel van den moorschen en gotischen stijl.

Arachnīden of **araneïden**, f. pl. gr. (van *aráchnē*, spin, lat. *aranĕa*) N. H. dieren van het spinnengeslacht; – **arachnodītis**, f. Med. ontsteking van het spinnewebsvlies der hersenen; – **arachnoïde**, f. Anat. spinnewebs- of derde hersenvlies; – **arachnolíthen** en **arachnieten**, pl. spinnesteenen, versteende zeespinnen, steenen met spinnewebfiguren; – **arachnologīe** en a r a n e o l o g i e, f. spinkunde, kunst om uit de waarneming der spinnen het weer te voorspellen; – **arachnoloog** en **araneoloog**, m. spinkundige, spinkenner; – **arachnopodīon**, n. Chir. spinnepoot, een chirurgisch werktuig.

Aræometer, m. gr. (van *araiós, á, ón*, dun), z. v. a. h y d r o m e t e r, z. ald.: – **aræometrīe**, f. bepaling van de dichtheid en van het specifiek gewicht der vloeistoffen; – **aræostȳlos**, Arch. met hier en daar of ver vaneen staande zuilen; dunzuilig; – **aræothérmometer**, m. gr. werktuig, dat de graden van de zwaarte der vloeistoffen, tegelijk met hare temperatuur aangeeft; – **aræotĭka**, n. pl. Med. uitdrogende, mager makende spijzen en artsenijen; – **aræōtisch**, adj. gr. Med. zweetbevorderend, de poriën openend, de vochten verdunnend.

Araf, arab. (*ârâf*, pl. van *urf*, hooge plaats)

in den moham. godsdienst eene middelplaats tusschen paradijs en hel, soort van vagevuur.

Aragonaise, f. aragonisch lied; – **aragoniet,** n. natuurlijke koolzure kalk, het is een dimorphe stof.

Araguata, m. soort van brulaap (*Simia ursina*).

Arain, n. fr. (spr. *arèn*) Kmt. indisch gestreept en geruit taf.

Arak of a r r a k, ook r a k, m. (arab. *araq*, zweet, sap, afgetrokken geestrijk water, van *araqa*, zweeten) rijstbrandewijn, een zeer geestrijke drank, die uit rijst, suiker, kokosnoten- of dadelsap gestookt wordt; – **arak obat,** mal. arak als medicijn.

Aralĭa, f. canadeesch en nw. lat. (*aralĭa*) Bot. beidragende engelwortel; inz. eene n. amer. soort (*Aralia spinōsa*) met eenen stam van 3 meter hoog en een geneeskrachtigen wortel.

Arameesch, oudtijds de taal van West-Azië; van Voor-Azië tot in Arabië werd ze gebruikt; zie 2 *Kon.* 18, 26.

Araneïden, z. a r a c h n i d e n; – **araneograaf,** m. spinbeschrijver; – **araneographie,** f. spinbeschrijving; – **araneologie,** enz., z. a r a c h n o l o g i e, enz.

Aranzáda, f. sp. een morgen lands, vlaktemaat in Spanje, inz. bij wijnbergen = 35 tot 40 are (z. ald.).

Aranzíni, m. pl. it. (van *arancia*, oranje-appel; *arancino*, sinaasappel) kleine gedroogde en gesuikerde oranje-appelen.

Arapaima, m. zuid-amerik. zoetwatervisch.

Araroba, n. braz. poeder tegen huidziekten, ook Bahia- of Goa-poeder genoemd.

Aras of **ara,** m. N. H. prachtige, langstaartige w.-indische papegaai; inz. de r o o d e a r a of indiaansche raaf; vgl. ook m a c a o.

Aratūra, f. middeleeuw. heerendienst op akkers.

Araucaria, m. tropische naaldboomensoort.

Arba, f. turk. (*araba*, wagen) oostersch rijtuig met 2 wielen en één paard, inz. voor vrouwen.

Arba kamfooth, hebr. gebreide strooken met gebedsdraden der Joden, die zij onder hun kleedi g dragen.

Arbalète, f. fr. (van 't lat. *arcuballista*, werpmachine met een boog) toestel, om pijlen en ander werptuig met meer kracht dan met den gewonen boog voort te schieten; hand- of voetboog; Arch. dakschoorbalk in 't bovendeel van een fr. dak.

Arbeidscontract, n. overeenkomst tusschen werkgever en werknemer.

Arbigássi, pl. turk. opzichters over de hofbedienden des sultans.

Arbĭter en **arbitrātor,** m. lat. scheidsman, scheidsrechter in geschilzaken; – *a. elegantiarum*, toonaangever in modezaken; – **arbitrair,** adj. (lat. *arbitrarĭus, a, um*) willekeurig, eigenmachtig, eigendunkelijk; – **arbritraal,** adj. (fr. *arbitral*) Jur. door scheidslieden beslecht of te beslechten; – **arbitrium,** n. lat. uitspraak van scheidsrechters, machtspreuk; ook meening, goedvinden, vrije keus, willekeur; – *arbĭtrium boni viri*, billijke uitspraak; – *a. divīnum*, goddelijk raadsbesluit; – *a. judĭcis*, goedvinden, uitspraak van den rechter; – *a. liberum*, wilsvrijheid, vrije keus; – *arbitrĭo*, it. Muz. naar goedvinden (bij de maat); – **arbitreeren,** lat. (*arbitrāri*) naar goeddunken of gissing te werk gaan; Kmt. wisselkoersen berekenen; – **arbitrage,** f. fr. (spr. *trá-zj*) raming, benaderende schatting; beslissing of uitspraak van eenen door partijen gekozen scheidsman; – *hof van a.*, college van door de mogendheden aangewezen scheidsrechters tot beslissing van staatsgeschillen; het zetelt te 's Gravenhage; Kmt. soort wisselhandel, vergelijking der verschillende wisselkoersen, berekening van de loopende waarde van geld en wissels; – **arbitrātie** (spr. *tie=tsie*), f. lat. (*arbitratĭo*) goeddunken; schatting.

Arbíth, n. (van 't hebr. *áreb*, avond) avondgebed der Joden.

Arboláde, f. fr. perenvlade, taartjes uit meel, melk, boter, suiker en perenmost bereid.

arbor, f. lat. boom; – *arbor Diānae*, lat. de boom van D i a n a, z. ond. D i a n a; – *arbor genealogĭca*, stamboom; – *arbor vitae*, levensboom, t h u j a; – **arboresceeren** (lat. *arborescĕre*), tot een boom worden; – **arborescént** (lat. *arboréscens*), als een boom wassend; – **arborescéntie,** f. nw. lat. boomvormige groei; – **arboreeren,** nw. lat. (fr. *arborer*) Mil. oprichten, opsteken, b. v. vaandels, alarmseinen, enz.; – **arboricultuur,** f. nw. lat. boomteelt – **arboriform,** adj. boomvormig; – **arborisatie,** f. natuurlijke loof- en boomteekening op steenen, vgl. d e n d r i e t; – **arboríst,** m. fr. boomkweeker.

Arbouse, f. fr. (spr. *-boez'*; van 't lat. *arbŭtum*) Bot. zandbes, zeekers (*Arbutus unedo*).

Arbousse, f. fr. (russ. *arboes*; oorspr. *karboes*, waarsch. van 't perz. *kherboesch*, meloen) Bot. watermeloen van Astrakan (*Cucumis citrullis*).

arc, m. fr. (van 't lat. *arcus*, z. ald.) boog; – **arc-boutant,** m. (spr. *-boetáñ*) Arch. steunboog, gewelfpijler; schoor; – **arc-bouteeren** (fr. *arc-bouter*) door gewelfpijlers steunen, onderschragen, stutten; – **arcáde,** f. fr. boogsgewijze opening; Arch. booggewelf, gewelfde gang tusschen zuilen.

arcades ambo, lat. 't zijn beide Arcadiërs. d. i, 't is een bespottelijk paar, zij zijn beide even belachelijk.

Arcanson, n. fr. z. v. a. k o l o p h o n i u m.

Arcānum, n. pl. a r c ā n a (van 't lat. *arcānus, a, um*, geheim) geheimenis, inz. een geneesmiddel, welks bestanddeelen en bereiding geheim gehouden worden; – **arcaníst,** m. nw. lat. bezitter van geheime middelen of kunsten, geheimeniskramer.

arcáto, it. Muz. met den strijkstok gestreken (vgl. a r c o).

Arceaux, pl. fr. (spr. *arsó*, van *arc* = lat. *arcus*, boog) boogkrommingen; Arch. saamgestrengelde togen in den vorm van klaverbladeren, als sieraad aan beeldhouwwerk; – **arceeren, arceering,** z. s c h r a f f e e r e n, s c h r a f f e e r i n g.

arch., afkorting van a r c h i t e c t of wel van a r c h i p e

Archæus of Archēus, m. gr. (van *archaios*, *archeios*, oudvaderlijk, van *archē*, aanvang) volgens Paracelsus: levensstof, vuurstof, de naam van het vuur, dat men als universeel beginsel in het midden van den aardbol plaatste; wereldgeest, de alles bezielende innerlijke kracht der aarde.

Archaïsme, n. gr. (van *archaios*, *a*, *on*, oud) Gram. verouderd woord, verouderd spraakgebruik; – **archaïsch,** adj. oud, verouderd; Geol. oudste periode; – *archaische lach* is de eenigszins lachende gezichtsuitdrukking bij zeer oude Grieksche beelden (o. a. den Apollo van Tenea), waarmee de kunstnaar slechts ten doel had zich los te maken van het egyptisch schema; – **archaïstisch,** adj. verouderd, ongebruikelijk; oudvaderlijk; – **archæographīe,** f. beschrijving van oudheden; – **archæográphisch,** adj. die beschrijving betreffende; – **archæoloog,** m. oudheidkenner, -vorscher, -onderzoeker; – **archæologīe,** f. oudheidkunde, kennis van de kunstgewrochten der Ouden, inz. die der Grieken en Romeinen; – **archæológisch,** adj. oudheidkundig;– **archaeopteryx,** m. voorwereldl. gewerveld dier.

Archer, m. pl. **archers,** fr. (spr. *arsjé*, van *arc*, boog) boogschutters; ook: lichte ruiters, aanvankelijk met bogen gewapend.

Archereau-regulator, m. zelfwerkende regulator van een elektrische booglamp, door A. uitgevonden.

Arches-court, z. v. a. *Court of Arches*, n. eng. (spr. *ártsjes-koort*; van *arches*, bogen, en *court*, z. ald.) geestelijk oppergerechtshof, opperconsistorie van den aartsbisschop van Canterbury (spr. *kénterberri*), dus genoemd naar den gewelfden toren van de St.-Maria-kerk, waar het gewoonlijk vergaderde.

Archesporium, n. cel der varens, waaruit het weefsel ontstaat, dat de „sporen" vormt.

Archetȳpum, n. gr. (van 't gr. *archétȳpos*, *on*, het eerst en als model geslagen of gestempeld; vgl. typus) eerste stempel; oorspronkelijk schrift of beeld; eerste, oudste druk, z. v. a. origineel; – pl. **archetypen,** afdrukken der eerste oplage; – **archetȳpisch,** adj. daartoe behoorend; – **archi-,** gr. (verwant met *árchein*, beginnen, de eerste zijn,) overeenkomende met het ned. voorvoegsel aarts (z. a.); – **archiāter,** m. gr. (van *iātrós*, arts) eerste arts, opperarts, lijfarts; – **archibouffon,** m. fr. (spr. *arsjiboefóñ*) aartspotsenmaker; – **archicamerarius,** m. nw. lat. aartskamerheer; – **archicancellarius,** m. nw. lat., of **archichancelier,** fr. (spr. *arsji-sjañse-ljé*) m. aartskanselier; – **archidápīfer,** m. (vgl. dapifer), eerste voorsnijder; – **archidiakŏnus,** m. gr. (vgl. diaken) eerste (geestelijke) ambtshelper; – **archidiocees,** n. (vgl. diocees) geestelijk grondgebied van een aartsbisschop; – **archidux,** m. nw. lat. (vgl. dux) aartshertog.

Archief, n. lat. (*archīvum*, van het gr. *archēion*, d. i. raadhuis, overheidshuis) verzameling, bewaarplaats van oorkonden, acten, brieven en alle andere staatspapieren; – **archivarius, archivíst,** m. nw. lat. bewaarder, opzichter der oorkonden, bij de Ouden ook archiota genoemd; – **archívisch,** adj. tot oorkonden behoorend.

Archiēpiskŏpus, m. gr. (ital. *arcivescovo*, vgl. episkopus) aartsbisschop; – **archiēpiskopaal,** adj. aartsbisschoppelijk; – **archigymnasium,** n. gr. oppergymnasium, hoogere geleerde school; – **archihiērarch,** m. (vgl. hiërarch) aartspriester, hoogepriester; – **archihierarchie,** f. gr. hoogepriesterschap.

archilóchisch, gr. bijtend, vinnig, hevig smalend (van woorden of geschriften), naar eenen gr. dichter Archilŏchus van Paros, uitvinder der jambische poëzie.

Archimăgus, m. (van *archi-* en magus, z. ald.) aartstoovenaar; oudperzisch hoofd der magi; – **archimagīe,** f. aartstooverij; goudmakerij; z. v. a. alchemie; – **archimandriet,** m. nw. gr. (van *mandra*, perk, omtuining; klooster) geestelijke gezaghebber over een of meer kloosters in de grieksche kerk; – **archimimus,** m. tooneelspeler, die bij oudromeinsche lijkstaatsiën den afgestorvene in zijn gebaren, mimiek, enz. moest nabootsen; – **archimonasterium,** m. (vgl. monasterium) hoofdklooster; – **archiœkonomíst,** m. (vgl. œkonomist) beheerder van het kerkvermogen; – **archiofficia,** n. pl. nw. lat. (vgl. officium) aartsambten; – **archipāpa,** m. eerste kerkopziener in de grieksche kerk.

archimedisch, adj. op Archimedes, den bekenden wiskunstenaar (gest. 212 v. C. te Syracuse, zijn vaderstad) betrekking hebbende; – archimedische grondstelling, de hydrostatische wet, volgens welke ieder lichaam in het water zooveel aan gewicht verliest als de daardoor verplaatste watermassa weegt; – archimedische schroef, schroef zonder eind, verbinding van een schroef met een kroonrad om water te scheppen.

Archipelăgus, m. gr. doorgaans verkort tot **archipel** (eig. hoofdzee, van *archi-*, z. ald., en *pélagos*, zee) eilandenzee, inz. die tusschen de kust van Griekenland en Klein-Azië.

Archipope, m., russ. opperpriester, z. ald.

Archipresbȳter, m. gr. (vgl. *archi-* en presbyter) opperkerkvoogd, aartspriester; – **archipresbyteriaat,** n. opperkerkvoogdsambt.

Architékt, m. gr. (*architekton*, van *archi-*, z. ald., en *tekton*, houtbewerker, timmerman, enz.) bouwmeester, bouwkundige; – **architektoniek,** f. leer der bouwkunst; ook de kunst om een wetenschappelijk gebouw (systema) op te trekken; – **architektónisch,** adj. bouwkunstig, naar de regelen der bouwkunde; – **architektonograaf,** m. bouwwerkbeschrijver; – **architektonographie,** f. gebouwbeschrijving; – **architektuur,** f. lat. (*architectūra*) bouwkunde, bouwwijze; verdeeling en inrichting van een gebouw; – *architectūra civīlis*, burgerlijke bouwkunde; – *a. hydraulĭca*, waterbouwkunde; – *a. milĭtāris*, krijgsbouwkunde; – *a. navālis*, scheepsbouwkunde.

Architraaf, m. gr.-lat. (van *archi-*, z. ald., en *trabs*, balk; fr. en it. *architrave*) onderste gedeelte der kroonlijst (kornis); hoofdbalk, onder- of bindbalk, bovendrempel.

Architýpe liever **archetypum,** z. ald.

Archivarius enz., z. ond. a r c h i e f.

Archivolte, f. fr. (spr. *arsjiwólt'*) Arch. sierlijk snijwerk aan booggewelven.

Arch-Jeréj, m. (van *archi* en *Jeréj*) russische aartsbisschop der grieksche orthodoxe kerk (= gr. *archihierarch*).

Archocēle, f. gr. (van *archós*, aars) Med. endeldarmbreuk; – **archometron,** n. werktuig tot meting der wijdte van den dikken darm; – **archoptōma,** n. of **archoptōsis,** f. gr. uitzakking van den endeldarm; – **archorrhagie,** f. bloedvloeiing uit den aars; – **archostegnōsis,** f. (vgl. s t e g n o s i s) vernauwing van den endeldarm; – **archesýrinx,** f. pijpzweer of fistel in den endeldarm.

Archologie, f. gr. (van *archē*, aanvang) aanvangs- of grondleer, z. v. a. f u n d a m e n t a l e p h i l o s o p h i e.

Archon en **archont,** m. pl. **archónten,** gr. (van *árchein*, de eerste zijn, heerschen) heerscher, aanvoerder, in 't oude Athene de titel der hoogste overheidspersonen na de verdrijving der koningen; bestuurders, regenten; – **archontici,** m. pl. secte der 2de eeuw, die o. a. de opstanding der dooden ontkende.

Archoptoma enz.; – **archosyrinx,** z. ond. a r c h o c e l e.

Arciere, z. ond. a r c o.

Arcieten of a r c a c i e t e n, m. pl. nw. lat. (van 't lat. *arca*, kast) versteende boog- of bootvormige schelpen.

Arco, m. it. (= lat. *arcus*) boog; Muz. strijkstok; het teeken voor den vioolspeler om na een p i z z i c a t o weder den strijkstok te gebruiken; vandaar *coll'arco*, met den strijkstok; – **arcograaf,** f. instrument met verplaatsbare spiegels, dienende tot het trekken van cirkelbogen en uitzetten van hoeken; – **arciere,** m. (spr. *artsjiére*, vgl. het fr. *archer*) boogschutter, lijfwachter; de **arcierengarde** (vaak bedorven tot h a r t s c h i e r, h a t s c h i e r, z. ald.) de oude keizerlijke lijfwacht te Weenen; – **arcitĕnens,** m. lat. booghouder, het sterrenbeeld van den Schutter.

Arco en **Arcot** (spr. *arkó*) of **arcou** (spr. *arkóé*) m. fr. metaalschuim, slakken bij het metaalsmelten; ook: alliage van 80 deelen koper en 20 deelen zink.

Arctomys, m. gr. marmot, bergrat.

Arctuur, f. in het vleesch groeien der nagels.

arctus, a, um, lat. eng, nauw, saamgedrongen; scherp begrensd of bepaald; comp. *arctĭor, arctĭus*, enger, scherper, enz.; – *arctĭor citatĭo*, f. lat. Jur. scherpere dagvaarding; – *arctiusjus*, het nader recht; – *arctius mandātum*, n. een dringender bevel; – **arctātie** (spr. *tie=tsie*), nw. lat. (van 't lat. *arctāre*, vernauwen) Med. vernauwing der ingewanden en daaruit voortspruitende verstopping; Chir. het samensnoeren van een lichaamsdeel door een verband.

arcus, m. lat. boog, kromming, welving; – *arcus diurnus*, Astron. dagboog; – *a. noctúrnus*, nachtboog; – *arcus triomphālis*, zegeboog, triumfboog; – *a. visiōnis*, Opt. gezichtsboog; – *arcuātim* (van *arcuāre*, boogvormig krommen) boogvormig; – **arcuātie** (spr. *t=ts*), f. lat. kromming, boog- en beenderkromming; – *arcŭlus*, m. boogje; – *arcŭlus senīlis*, m. lat. ouderdomsring, z. v. a. het gr. g e r o n t o t o x o n z. ald.

Ardásse, of a r d é s s e, f. fr. grove zijde, perz. floretzijde; – **ardassine,** f. parelzijde, van de schoonste soort.

Ardea, f. lat. N. H. reiger.

Ardeb, m. arab. graanmaat in Egypte, Syrië en Abyssinië = 271 tot 284 liters.

Ardelio, m. lat. pl. **ardeliōnen,** bedrijvige lediggangers, die als 't ware met ijvervuur rondloopen, en toch eig. niets doen (vgl. p o l y p r a g m o s y n e).

Ardelle, n. (fr. *eau d'Ardelle*, waarsch. naar den eigennaam van een persoon, of naar het fransche dorp Ardelles zoo geheeten) nagelwater, fijne brandewijn uit kruidnagelen en muskaatbloemen gestookt.

ardént, lat. (*árdens*, van *ardēre*, branden, gloeien) gloeiend, vurig, hevig; – *ardente*, ital. Muz. vurig, heftig; – *ardor*, m. lat. of *ardeur*, f. fr. gloed, hitte, warmte, ijver; – *ardor stomăchi* of *ventricŭli*, lat. Med. hevige maagpijn.

ardito, it. (= fr. *hardi*, z. ald.), Muz. stout, koen.

Arduin, n. harde steensoort, geheeten naar de Ardennen.

ardŭus, a, um, lat. hoog, steil; fig. moeilijk, hachelijk; – *ardua questĭo*, moeilijke vraag; – **arduïteit,** f. steilheid, moeilijkheid.

Are, f. fr. (van 't lat. *arĕa*, z. ald.) eenheid der vlakte- of landmaten in het metrieke stelsel, vierk. ned. roede = 100 vierk. meters of ellen; het 10de deel daarvan heet **deciare**; het 100ste deel **centiare** = de vierk. meter of nederl. el; het 1000ste deel **milliare.** De veelvouden heeten: **decare,** eene maat van 10 ares; **hectare** = 100 ares, b u n d e r; **kilare** = 1000 ares; **myriare** = 10,000 ares, vierk. mijl.

Arĕa, f. lat. vlakte, ledige plaats; strijdperk, renbaan; grondvlakte, plattegrond; Med. hoofdzeer, dat kaalheid verwekt; Bot. kruidbed, bloembed; – **areaal-grootheid,** f. vlaktegrootheid, vlakte-inhoud, zooals b. v. van een gebouw.

Areb, m. oostindische rekenmunt, groot 25 lak roepijen of $2^1/_2$ millioen ropijen.

à reculons, z. ond. r e c u l.

Arédas, pl. soort van lichte oostindische stof, uit de blinkende vezels van zekere zijdeachtige planten geweven.

Arefáctie, f. nw. lat. (van het lat. *arefacĕre*, drogen) Pharm. droogmaking, uitdrogen; – **arefact,** n. drooggemaakt of uitgedroogd lichaam.

Arek, aréka, f. malabaarsch (*areek*, sp. en port. *areca*) of **arékapalm,** ook p i n a n g, Bot. soort van palm in Azië (*Areca catechu*),

uit welks nootvormige vruchten het zoogen. k a t s j o e (*katechu*) of j a p a n s c h e a a r d e, een samentrekkend middel bij bloedvloeiingen, bij verslapping van het tandvleesch, enz., wordt verkregen; in Indië kauwt men de pitten met betélbladen en een weinig kalk.

Arelaat, n. of **Arelátisch rijk** (naar de stad A r e l a t e of A r e l a s, nu A r l e s, in Z.-Frankrijk) het bourgondische rijk in de 9de en 10de eeuw.

Arèn, f. ind. palmsoort, ook *areng(a)*, z. a.

Arēna, f. lat. zand, zandbaan, kampplaats in het amphitheater der oude Romeinen; – **arenarius,** m. kampvechter, gladiator; – **arenātie,** f. nw. lat. = *arenōsum balnĕum*, Med. zandbad.

Aréndal, m. sp. Geogr. naam der steppen van Nieuw-Castilië in Spanje.

Arendaliet, m. (ook a k a n t h i k ō n e) Min. donkerblauw-groene, ondoorzichtige steen, tot de talksoorten behoorende, in de ijzermijnen van A r e n d a l in Noorwegen.

Arendātor en **arende,** z. ond. a r r e n d a t o r.

Aréng(a), f. nieuw lat. suikerpalm (*Palma arecina*).

Areŏla, f. lat. (verklw. van a r e a, z. ald.) kleine vlakte, perkje; gekleurde kring om den borsttepel; Astron. kring om de maan.

Areometer, m. liever a r æ o m e t e r, z. ald.

Areopăgus of **areopaag,** m. gr. (*Areiópăgos*, van *Areios*, aan *Ares* (z. ald.) gewijd, en *păgos*, heuvel) eig. Marsheuvel; het oudste en beroemdste gerechtshof te Athene, dat op eenen aan A r e s (Mars) gewijden heuvel werd gehouden, en dat later ook toezicht op de wetten en de zedelijkheid hield; fig. vergadering van eerwaardige rechters, regenten, wijzen, geleerden; – **areopagiet,** m. rechter van dit gerechtshof.

Areostylon, areothermometer enz., z. a r æ o–.

Ares, m. gr. (*Arēs*) Myth., z. v. a. lat. M a r s (z. a.); – **areotektoniek,** f. gr. leer van 't aanvallen en verdedigen der vestingen.

Aretaloog, m. gr. (*aretălŏgos*, van *arĕtē*, deugd) pl. **aretalógen,** lofredenaars der deugd, gewaande wijsgeeren in 't oude Rome, die zich tot tafelschuimers en potsenmakers verlaagd hadden; – **aretalogie,** f. snoeven op deugd; 't bedrijf van een potsenmaker; – **Aretine,** vrouwennaam: deugdzame, deugdrijke; – **aretologie,** f. gr. deugdleer, zedeleer.

aretinische syllaben, z. ut, re, mi, enz.

à revoir, z. r e v o i r.

Argăli, n. perz. (*argalī*) of m o u f l o n, m. fr. (spr. *moeflóṅ*) muffeldier, wild schaap, inzonderheid in Siberië en noordwestelijk Noord-Amerika.

Argan boom, m. ijzerboom in Marokko.

Argándsche lampen, naam der door A r g a n d in 1783 te Londen uitgevonden lampen, met eene holle rolvormige pit en eene glazen buis rondom de vlam; vandaar: A r g á n d s c h e b r a n d e r s (met ronde vlam) voor gasverlichting.

Argas, f. vergiftige teek in Perzië en Centr. Amerika.

Argel, f. plant uit Opper-Egypte, welker bladeren als afvoermiddel dienen.

Argĕma of **Argĕmon,** n., ook **Argĕmos,** m. gr. (van *argós*, *argēs*, wit) Chir. witte oogvlek, zweertje op het hoornvlies.

Argemone, f. plantensoort der papaverachtigen, die vooral in Mexico groeien.

argéntum, fr. n. lat., *argent* (spr. *arzjáṅ*), f. n, zilver; zilvergeld;-*argéntum foliātum*, bladzilver; – *a. fulmĭnans*, knalzilver; – *a. musivum*, valsch zilver (wit tin met bismuth en kwik); – *a. vivum*, n. kwikzilver; – *argent blanc*, fr. (spr. *-blaṅ*) zilvermunt; – *a. comptant* (spr. *-koṅtáṅ*), baargeld, gereed geld; – *a. courant* (spr. *-koeráṅ*), gangbare munt; – *a. en coquille* (spr. *aṅ kokielj'*), schilderszilver in schelpen; – *a. en feuille* (spr. *aṅ feulj'*), bladzilver; – *a. en lames*, zilver in bladen; – *a. en lingots*, zilver in staven; – *a. haché* (spr. *-hasjé*), eig. fijn gehakt zilver; verzilverd metaal, ook voorwerpen van verzilverd metaal; – *a. plaqué*, geplatteerd zilver, pleet, pleetzilver (met zilverblad overdekt metaal); – *a. vitreux* (spr. *-witreu*), glanszilver, glanserts; – **argentaal** of **argentaan,** n. nw. lat. schijnzilver, kunstzilver, nieuw zilver, eene metaalvermenging uit koper, nikkel, zink, ijzer en tin; – **argentarius,** m. lat. wisselaar bij de Romeinen; – **argenterie,** f. fr. (spr. *arzjant'rie*) zilvergoed, zilverwerk; – **argenteeren,** fr. (spr. *arzjaṅt-*) verzilveren; – **argentoraat,** n. Phot. magnesium en kaliumperchloraat ter voortbrenging van kunstlicht; – **argenture,** f. fr. (spr. *arzjaṅtuur'*) verzilvering.

Argiliet of **argilliet,** n. (van het gr. *árgilos*, *árgillos*, lat. *argilla*, fr. *argile*, witte klei, van 't gr. *argós*, *argēs*, wit) klei- of aluinschiefer; – **argilolith,** n. gr. leisteen.

Argīven, m. pl. (lat. *Argīvi*) bewoners van de gr. prov. Argos of Argolis; bij de lat. dichters voor Grieken in 't algemeen genomen.

Argo, f. gr. Myth. het oudste, onder Minerva's leiding gebouwde schip; ook als sterrenbeeld aan den zuidelijken hemel.

Argologie, f. gr. (van *argós*, *ón*, onwerkzaam, ledig) nietsbeteekenend gesnap.

Argon, n. een element der dampkringslucht, in 1894 ontdekt.

Argonauten, m. pl. gr. (van *naūtēs*, schipper) J a z o n s reisgezellen, Argo-bevaarders, de naam der grieksche helden, die ter verovering van het gulden vlies op het schip A r g o den tocht naar Colchis deden; – **argonaut,** m. ook soort van zeeslak, de papier-nautilus; – **argonautika,** n. pl. de geschiedenis van den tocht der Argonauten, door Apollonius v. Rhodus en Valerius Flaccus als heldendicht bewerkt.

Argosy of **Argosie,** f. eng. (vgl. het mid. lat. *argis*, vrachtschip, zoo geheeten naar het schip Argo, z. a r g o n a u t e n), kraak, karak (z. ald.), soort van groot koopvaardijschip.

Argot, n. fr. (spr. *argó*; van het veelvuldig gebruikte *ergo* (z. a.d.) door hen, die latijn, en dus voor niet geleerden onverstaanbaar spreken; vandaar *ergoter*, woordetwisten en *argoter*, *ar-*

gotiser, dieventaal spreken) taal der gauwdieven, landloopers, bedelaars onder elkander; dieventaal, koeterwaalsch; – **argoteeren, árgotiseeren,** brabbeltaal, dieventaal spreken; – **argotísme,** n. barb.-lat. uitdrukking of eigenaardigheid der dieventaal.

Argousin, m. fr. (spr. *argoezèn*; waarsch. bedorven uit het sp. alguacil, z. ald.) opziener der galeislaven, roeimeester.

argueeren, lat. (*arguĕre*) aantoonen, overtuigen, bewijzen; – **argumént,** n. lat. (*arguméntum*) bewijsgrond, bewijs; Litt. stof, inhoud, hoofdinhoud van een geschrift, gedicht, enz.; – argument der breedte, Astron. afstand eener planeet van haren opgaanden knoop; – *argumentum ab invidĭa*, boosaardige schijngrond; – *a. achillēum*, valsche sluitrede of gevolgtrekking; – *a. a contrario*, aan het tegendeel ontleend bewijs of besluit; – *a. ad homĭnem*, algemeen begrijpelijk, naar de bijzondere vatbaarheid van den hoorder geschikt en daardoor duidelijk bewijs; bewijs, waarbij men iemand met zijne eigen gronden bestrijdt; persoonlijke bewijsgrond; – *a. ad veritātem*, bewijs, dat van algemeen geldige, wetenschappelijk erkende beginselen uitgaat; – *a. a tuto*, zekerheidsbewijs, geruststellend bewijs, sophistisch bewijs, waarvan inz. de katholieke proselietenmakers zich bedienen; – *a. baculīnum* of *a bacŭlo*, stok- of knuppelbewijs; – *a. certum*, onomstootelijk bewijs; – *a. collaterāle*, bijkomstig bewijs (dat eerst in aanmerking komt, als de hoofdgrond bewezen is); – *a. credibilitatis*, bewijs dat iets geloofwaardig is; – *a. e consénsu gentĭum*, bewijs, dat zich op de overeenstemming van alle volken en tijden beroept; – *a. extérnum*, bewijsgrond, ontleend aan een buiten het geschilpunt liggend voorwerp; – *a. intérnum*, in het onderwerp-zelf gelegen bewijsgrond; – *a. legis*, grond der wet; – *a. palmarĭum*, en *a. primarĭum*, beslissend bewijs, hoofdbewijs; – *a. probabĭle*, waarschijnlijkheidsbewijs; – *a. reciprŏcum*, bewijs dat juist gebruikt kan worden tegen hem, die er zich van bedient; – **argumenteeren**, lat. (*argumentāri*), bewijs geven, met redenen omkleeden; – **argumentātie** (spr. *tie*=*tsie*), f. gevolgtrekking, bewijsvoering; ook de wijze van betoogen en besluiten; – **argumentātor** of **argumentist,** m. hij, die 't bewijs levert, bewijsvoerder; – **argumenteus,** adj. lat. (*argumentōsus, a, um*) rijk aan stof of aan bewijsgronden.

Argus, m. gr. (*Argos*) Myth. een prins van Argos, de bewaker van Io, die door Juno in eene koe was veranderd; hij had 100 oogen, waarvan 50 beurtelings geopend en gesloten waren; vandaar: zeer waakzaam, scherptoeziend oppasser, bediende, spion, jaloersch echtgenoot; – argus-oogen, altijd opene, wakkere oogen, waaraan niet licht iets ontgaat.

Argutïën (spr. *t*=*ts*), f. pl. lat. (*argutĭae*) spitsvondigheden; – **argutiëus,** adj. nw. lat. spitsvondig; – **arguteeren** (lat. *argutāri*), spitsvondig spreken; haarklooven.

Argyraspiden, m. pl. gr. (met zilver beschilderden, van *argўros*, zilver) lijfwacht van Alexander den Grooten, een deel der macedonische phalanx, veteranen die een zilveren schild droegen; – **argyriăsis,** f. eigenaardige zilverkleurigheid der buitenhuid, ontstaande na langdurig inwendig gebruik van kleine doses salpeterzuurzilveroxyde.

Argyride, n. gr. zilverhoudend zwavelkies; – **argyrítis,** f. zilvererts, zilverglit (eig. loodglit); – **argyrídisch,** adj. zilverhoudend; – **argyrodămas,** m. kattenzilver; – **argyroïde,** f. schijnzilver, kunstzilver, pleet, op zilver gelijkend metaalmengsel; – **argyrokómisch,** adj. zilverharig; – **argyrokratíe** (spr. *t*=*ts*), f. geldheerschappij, de macht uit rijkdom geboren; – **argyrolíth,** m. een zilverkleurige steen; – **argyromaníe,** f. geldwoede, onverzadelijke geldzucht; – **argyronēta,** f. gr. (zilverspinster) waterspin, naar haar zilverglanzig web; – **argyrophaan,** n. schijnzilver, een zilverachtig metaalmengsel, in 1809 door Wolf te Dresden uitgevonden; – **argyropœa** of **argyropœïe,** f. de gewaande kunst van zilver te maken.

Arhat, m. Theos. eerwaardige, boeddhistische monnik.

Arhizoblast, f. gr. (*a* priv., *rhiza* wortel, *blaste*, kiem) kiem zonder wortels.

Aria, f. ital. 1) (= lat. *aër*) lucht; – *ária cattiva* of *mala aria*, kwaadaardige, koortsverwekkende lucht in Italië, vooral bij de Pontijnsche moerassen en in de Maremmen (z. ald.); – 2) f. (uit het it. *aria*, fr. *air*, z. ald.) eig. lucht, wind; dan: wijs, lied, gezang, zangstuk, door eene enkele stem uitgevoerd en eene uitstorting van het gevoel behelzende; – *a. di bravura* (spr. *u*=*oe*), bravouraria; – *aria concertāto*, ital. (spr. *kontschertato*) concert-aria; – **ariétte,** f. fr. kleine aria, liedje zonder muzikale versieringen; – *ariōso*, it. voor den zang geschikt, te zingen; als subst. **arioso,** n. zeer eenvoudige aria, waardoor het langwijlige van het recitatief (z. ald.) in cantaten aangenaam wordt afgebroken.

Ariâ, ario m. mal. adellijke titel op Java.

Ariădne, f. gr. naam der dochter van Minos, koning van Kreta, die aan Theseus een garenkluwen gaf om weder uit het labyrinth te geraken, waarin hij zich begaf om den Minotaurus te verslaan; vandaar: de draad, het kluwen van Ariadne, het hulpmiddel om uit eene netelige omstandigheid te geraken, om een ingewikkeld vraagstuk op te lossen; Astron. in 1857 door Pogson ontdekte asteroïde.

Arianísme, n. leer van Arīus, (priester te Alexandrië in de 4de eeuw) en zijne aanhangers, die Jezus voor niets meer dan een mensch verklaarden; – **Ariānen,** m. pl. aanhangers van de leer van Arius.

aríde, lat. (*arĭdus, a, um*) droog, dor; – **ariditeit,** f. lat. (*aridĭtas*) droogheid, dorheid, magerheid, ook fig. van den stijl, de rede gebezigd; – **ariduur,** f. nw. lat. Med. verdroging, uittering, wegkwijning.

Ariël, m. oorspr. hebr. eigenn. (*ariêl*, leeuw Gods, d. i. heldhaftige strijder voor God) volgens de demonologie der kabbala een watergeest; naar de Myth. der middeleeuwen een luchtgeest,

beschermgeest der onschuld; ook een viervoetig dier in Arabië van de grootte eener gazelle.

Ariërs, pl. naam der drie hoogste kasten der oude Indiërs en Perzen. Tegenwoordig pleegt men daaronder het oorspronkelijk volk van den indo-germaanschen stam te verstaan, z. arische talen.

Aries, m. lat. ram, ook als een der 12 sterrenbeelden van den dierenriem (de zon staat schijnbaar in dit teeken bij de lente-nachtevening in Maart); ook stormbok, muurbreker, belegeringswerktuig der Ouden.

Ariette, z. ond. aria.

Arihmanus, z. **Ormuzd.**

Arimannen, pl. de vrijen bij de Longobarden, in tegenstelling met de onvrijen of wel met de overheid; – **arimannie,** f. de gezamenlijke vrijen in een landschap; ook: hun belasting.

Arimáspen, pl. lat. (*Arimaspi*, gr. *Arimaspoi*) fabelachtig, waarsch. scythisch volk in 't uiterst noordoosten van de wereld, zooals de Ouden die kenden. Zij worden ons geschilderd als eenoogige, krijgshaftige menschen, die met grijpvogels (*grypes*) om het bezit van het goud vochten.

Arimathea, plaats in Palestina (*Matth.* 27, 57, *Luk.* 33, 51; *Joh.* 29, 38) in het hebr. Haramathaim d. i. twee hoogten, waarschijnlijk het oude Rama of Harama, waar Samuel woonde (1 *Sam.* 1, 1).

Ariolatie, f., waarzeggerij, z. hariolatie.

Arion, m. gr. toonkunstenaar van veel invloed op zijne hoorders, naar den ouden gr. lierspeler Arīon, die, op zee in levensgevaar zijnde, de dolfijnen door zijn snarenspel bewoog hem te redden.

arióso, z. ond. aria 2)

Ariovist, m. oud-duitsche mansnaam: eervolle, eerwaardige (van oud-hoogduitsch *êra*, eer, angels, *âr*) of de strijdbare, vaste in het heer (van oud-hoogduitsch *heri*, *hari*, het leger).

Arisch, m. (perz. *arîsch*), perz. el = 0,9716 meter.

arische talen (van 't sanskr. *ârja*, een man van den iranischen en indischen stam, inz. lid van den in Indië heerschenden stam, die de drie voornaamste kasten vormde; vandaar *Aria*, een landschap van 't oude Perzië) oud-perzische of iranische talen, de talen van den indo-europeeschen stam in Perzië en Indië; in ruimeren zin de talen van den indo-europeeschen of indo-germaanschen stam in 't algemeen (z. ond. Indië).

Aristárchus of **Aristárch,** m. gr. gestreng, maar billijk kunstrechter, zoo geheeten naar Aristarchus van Samothracië, die Homerus, Pindarus en andere dichters aan eene zeer strenge critiek onderwierp; – **aristárchisch,** adj. streng kunstrechterlijk.

Aristokratie (spr. *tie*=*tsie*), f. gr. (*aristokráteia* en *aristokratia*, eig. heerschappij der besten en edelsten, van *áristos*, de beste, en *kratein*, regeeren), regeering der adellijken en voornamen, der patriciërs, in tegenstelling met demokratie; vgl. republiek; – **aristokraat,** m. aanhanger, vriend van zulk eene regeering; vriend van den adel; – **aristokrátisch,** adj. wat tot de heerschappij des adels behoort, haar begunstigt, enz.; – **aristokratísme,** n. het voorstaan der adelregeering; grondstellingen en handelwijze van de adelregeering; – **aristo-demokratie,** f. adel- en volksregeering; – **aristo-robino-theokratie,** f. gemengde heerschappij van den adel, de gerechtshoven en de geestelijkheid.

Aristolochia, f. gr. (van *áristos*, het beste, en *locheia*, het baren, dus: de geboorte bevorderend) Bot. baarwortel, zekere plant; – **aristolochica,** n. pl. (scil. remedia, z. ald.) Med. middelen, die het baren, en inz. de kraamzuiveringen en maandstonden bevorderen; – **aristolochine,** f., Aristolochia-bitter, n. eene in de wortels van *Aristolochia serpentaria* gevonden stof; – **aristolóchisch,** adj. gr. de geboorte, de maandzuivering, de maandelijksche reiniging bevorderend.

Aristopapier, n. Phot. gevoelig papier, bestreken met een emulsie van gelatine met chloorzilver.

aristophănisch, adj. geestig en scherp, op de wijze van den atheenschen blijspeldichter Aristophănes.

Aristotelicus, m. aanhanger van den atheenschen wijze Aristotĕles in de 4de eeuw voor Chr.; – **aristotelísme,** n. leer of wijsbegeerte van Aristoteles.

Arithmetika, f. gr. (van *arithmos*, getal), rekenkunde, cijferkunst, leer of de wetenschap der getallen; – **arithmeticus,** m. rekenmeester; – **arithmétisch,** adj. rekenkunstig, tot het rekenen behoorende of daartoe betrekkelijk; door getallen of berekening bewerkt; – arithmetische proportie, z. *proportie*; – **arithmologie,** f. leer van geheime, wonderbare eigenschappen der getallen; – **arithmomantie** (spr. *tie*=*tsie*), f. waarzeggerij uit getallen; – **arithmomántisch,** adj. uit getallen waarzeggend; – **aríthmometer,** m. rekenwerktuig, uitgevonden door Thomas van Colmar, en waarmede omslachtige berekeningen vlug en juist worden uitgevoerd.

Arkadiërs, m. pl. gr. (eig. bewoners van Arkadië, een door herders bewoond bergland in het midden van Morea, waarvan schilders en dichters een aardsch paradijs gemaakt hebben); naam der leden van de arkadische akademie, een geleerd genootschap te Rome, waarbij ieder, die lid wordt, den naam van eenen herder uit het oude Arkadië aanneemt; – **arkádisch,** adj. herderlijk, landelijk, onschuldig, natuurlijk; vgl. idyllisch.

Arkan, n. tartaarsch, touw van paardenhaar om paarden te vangen.

Arkelei, f. (van lat. *arcus* boog) oud woord voor geschut, artillerie.

Arkose, f. zandsteen met veldspaat vermengd.

arktisch, adj. gr. (van *árktos*, beer) eig. wat in de nabijheid van de beide sterrenbeelden van den Grooten en Kleinen Beer (*Ursa major* en *minor*) aan den noordpool ligt, vandaar in 't algemeen: noordelijk, z. pool; – **arktophўlax,** m. be-

renhoeder, het sterrenbeeld Boötes (de ossendrijver); – **arcturus,** m. gr. (*arktūros*, van *ūros*, wachter, hoeder, dus ook: berenhoeder) een schoone ster van de eerste grootte met rood licht (arab. *Aramech*), niet ver van den Beer, in het sterrenbeeld Boötes.

Arlecchíno, m. it. (spr. *arlekkíno*), **arlequin,** fr. (spr. *arl'kèñ'*) grappen- of potsenmaker, hansworst, h a r l e k ij n (z. ald.); – **arlequine,** f. (spr. *-kien'*) hansworstendans; – **arlequinade,** z. h a r l e k ij n.

Arles-goederen, (dus genoemd naar A r l e s, gebied en stad in Frankrijk) in de middeleeuwen een zelfstandig rijk, het A r e l a a t, z. ald.; anderen denken aan eene verbastering van het duitsche *urlassgüter* of *urlosgüter*, oorspronkelijk vrije goederen.

Arlet, m. eng. o.indische komijn, inz. van Surate.

arma, n. pl. lat. wapens, geweer; sedert de middeleeuwen ook geslachtswapen, fr. *armes* (spr *arm'*); – *armes parlantes*, fr. (spr. *-parlâñt'*) sprekende wapens, d. i. die den naam van het huis, dat ze voert, geheel of gedeeltelijk uitdrukken, b.v. eene wassende maan van het huis W a s s e n a a r, een rennend paard van de familie v a n d e r R e n n e, de figuur & voor de familie A n d (in Engeland); – *ad arma*, lat., of *aux armes*, fr. (spr. *ozárm'*) te wapen! te werk! ter zake; – *in armis*, onder de wapens, gewapend: -*inter arma silent leges*, onder de wapenen zwijgen de wetten, d. i. gedurende den krijg gelden de wetten niet; – **armáda,** f. sp. (van *armádo*, gewapend, toegerust) of **armáde,** uitrusting, oorlogsvloot, inz. de zoogen. onoverwinnelijke vloot, die P h i l i p s II in 1588 tegen de Eng. en Nederl. uitzond, ook die van 1639; – **armadíl,** m. sp. (*armadillo*) N. H. het schildvarken of pantserdier uit Amerika, ook *tatoe*; – **armadilla,** sp. of **armadille,** f. fr. (spr. *dí-lja* of *dí-lje*) kleine vloot, f l o t i l l e; ook gewapend schip, inz. tolschip; – **armalísten** of **armāles,** m. pl. (van 't hong. *ármális*, adelbrief), adellijken in Hongarije, die geen grondbezitters zijn en alleen van wapendiensten leven; – **armamentarium,** n. wapenhuis, tuighuis; – *armandiae jus*, mid. lat. ook *heermandiae jus*, recht van eenen landheer of de overheid om zijne onderdanen ten krijg te roepen en hen al, wat de oorlog vordert, te doen leveren; – **armarium,** n. lat. kast voor wapens en ander gereedschap, tuigkamer; in de middeleeuwen inz. boekenkast, boekerij, z. v. a. b i b l i o t h e e k; – **armariŏlum,** n. kastje, boekenkastje; hostiekastje in de R. K. kerk; – **armaríus,** m. mid. lat. wapensmid; ook opziener der boekverzameling in een klooster, bibliothecaris en voorzanger; – **armateur,** m. fr. gewapend koopvaardijschip; reeder of eigenaar van schepen; kaper, zeeroover.

Armagnác, m. fr. (spr. *armanják*) goede witte wijn, die in 't landschap Armagnac in Z. Frankrijk wast; – **Armagnacs,** pl. legerbenden van den hertog van Armagnac, door Karel VII tegen Zwitserland en den Elzas gezonden en in 1444 door de Zwitsers verslagen.

Armamentarium, **armarium** enz., z. ond. a r m a.

Armatólen, m. pl. nw. gr. (*armatōlós*, van *armatōnō*, ik wapen) K l e p h t e n (z. a.), die met de Porte in onderhandeling traden; – **Armatólië,** f. de landstreken, die de Porte den Armatolen ter vestiging aanwees.

Armatuur, f. lat. (*armatūra*) krijgsgereedschap, wapenrusting; wapentooi, aangebrachte krijgssieraden en zegeteekens op praalgraven, triomfbogen, enz.; ook beslag, ijzeren banden, die de deelen eener machine, enz. samenhouden; – a r m a t u u r v a n d e n m a g n e e t, Phys. krachtverhooging van den magneet door ijzerwerk, zijne wapening; – **armatuurkamer,** f. wapen-, geweerkamer; – **armatuurschip,** n. een tot kruisen uitloopend gewapend schip.

Armée, f. fr. (van *armer*, wapenen) krijgsheir, leger; *armée volante*, fr. (spr. *-wóláñt'*) vliegend leger; – **armée-korps,** n. fr. legerschaar, heirbende, verdeeld in *divisies* en deze weder in *brigaden*, waarvan de onderafdeelingen zijn: regimenten, bataljons en compagnieën; – **armement,** n. fr. (spr. *arm'mâñ*) bewapening, krijgsuitrusting, bemanning van een schip; de manschap zelve; ook oorlogseskader.

armeeren, lat. (*armāre*) uitrusten, wapenen, van wapenen voorzien; sterker maken; Muz. de voorteekens voor een muziekstuk zetten; Arch. een balk armeeren, hem van middelen tot versterking zijner draagkracht voorzien; – **armeerings-ankers,** n. pl. ijzeren stangen of ankers ter bevestiging der muren.

Armeniërs, m. pl. inboorlingen en bewoners van A r m e n i ë, een bergland in Azië; ook: de grootste soort van slachtossen, uit O.Europa, vooral uit Moldavië, ook **armeniánen** geheeten; – **armenische steen** (*lapis Armenius*) steensoort, bestaande uit kalk of kwarts, gemengd met koper-lazuur, in Armenië en in Tirol, die gezuiverd als bergblauw in den handel komt.

Armeria, f. Bot. standkruid, engelsch gras.

armes, pl. fr. z. *arma*.

Armida, f. eene schoone en machtige tooveres in Tasso's Verlost Jeruzalem; vandaar fig. het volmaakte model eener verleidelijke vrouw; – *armida-tuin*, toovertuin.

Armífer of **armiger,** m. lat. wapendrager; in de middeleeuwen schildknaap of page van een ridder.

Armijn, m. en **Arminia,** f. oudd. namen (het naast van 't lat. *Arminius*, den naam van den beroemden vorst der Cherusken, die Varus versloeg; vgl. het oudhoogd. *Irmine*, n. en *Irmina*, f.) voortreffelijk, uitstekend, krachtig.

Armilla, f. lat. armband, armtooisel; – **armillair-sfeer,** f. beweegbare bol, uit vele ringen samengesteld, om de cirkels aan den hemel en de beweging der sterren voor te stellen.

Arminiánen, m. pl. aanhangers der leer van Jacobus A r m i n i u s, die in den aanvang der 17de eeuw te Amsterdam en Leiden leefde en leerde, en wiens aanhangers later als Chr. kerkgenootschap den naam van R e m o n s t r a n-

ten (z. ald.) kregen; – **arminianísme,** n. leer van Arminius en zijne aanhangers.

armipotént, lat. (*armipŏtens*) machtig in de wapenen, krijgshaftig; – **armipoténtie** (spr. *tie*=*tsie*), f. lat. (*armipotentĭa*) wapenmacht, wapengeweld.

Armistitium (spr. *tium*=*tsium*), n. nw. lat. of **armistíce,** m. fr. wapenstilstand, schorsing der vijandelijkheden, bestand.

Armják, m. russ. (spr. *armék*) kort bovenkleed van den russ. boer en handwerksman.

Armogán, m. fr. Mar. goed weder, gunstige wind voor de vaart van een schip.

armonioso, ital. fr. (*harmonieux*) welluidend, harmonisch.

Armoracia, f. Bot. mierikswortel.

Armoriaal, n. (fr. *armorial.* nw. lat. *armoriāle*, van *arma*, z. ald.) wapenboek; – **armoríst,** m. wapenkenner, blazoenkundige.

Armorica, f. het land der aan zee wonenden, keltische naam van West-Frankrijk, inz. van Bretagne; – **armorisch,** oud-gallisch.

Armozijn, n. fr. (*armoisin*) zeer dunne zijdestof tot voering, misschien geheeten naar Ormuzd.

Armstrong-kanon, n. een door W. Armstrong te Londen uitgevonden kanon met getrokken loop en achterlading.

Arna, m. wilde ind. buffel.

Arnánt, m. soort zomertarwe uit Odessa.

Arnauten, m. pl. turksche naam voor Albaniërs of Albaneezen.

Arnhem-camera, f. Phot. soort reiscamera.

Arníca, f. nw. lat. (van 't gr. *arnós*, lam, schaap, en alzoo eig. schapenkruid, waarsch. omdat alleen de schapen en geiten het zonder gevaar eten) eene plantensoort, inz. de *Arnĭca montāna*, valkruid, wolverlei, eene geneeskrachtige plant; – **arnicíne,** f. bittere hars der arnica.

Arnold, oudd. (*Aranolt*, van *aro*, genit. *aren*, arend, adelaar en *-olt* uit *-walt* = *walter*, heerscher) mansn.; verkort *Arend*, *Aart*: adelaarvorst; vr. Arnolda en Arnoldina; – **Arnoldísten,** m. pl. secte der 12de eeuw, die de goederen der kerken en priesters als onwettigen eigendom beschouwde, dus genoemd naar Arnoud van Brescia, een kerkleeraar der 12de eeuw; – **Arnolph** of **Arnulf,** oudd. (*Arinwolf*, *Arnolf*) mansnaam: arendwolf, sterke adelaar.

Aroïden, f. pl. (lat. *aroīdĕae*) planten met aar- en kolfdragende bloemen, zooals kalfsvoet, kalmoes, enz.

Arōma, n. gr. (*árōma*, kruiderij) geurstof der planten en kruiden; – **áromalíth,** m. edelgesteente van de kleur en den geur der mirrhe; – **aromatíka,** n. pl. specerijachtige middelen, specerijen; – **aromátisch,** adj. kruidig, specerijachtig, geurig; – **aromatiseeren** (spr. *s*=*z*), welriekend, geurig, kruidig maken; – **aromatisātie** (spr. *tie*=*tsie*), f. geurigmaking van spijzen of artsenijen.

Aron, gr. of lat. arum, n. Bot. kalfsvoet, een plantengeslacht, inz. in Amerika; – gemeene aronskelk (*Arum maculātum*), duitsche gember, monnikskap.

Arondélle, f. fr. (verklw. van 't oud-fr. *aronde* = lat. *hirundo*, zwaluw) licht bezeild vaartuig van middelmatige grootte, zooals pinken, brigantijnen, enz.

Aronmeter, m. elektriciteitmeter, coulombmeter, toestel dat aangeeft de hoeveelheid geleverden stroom, genoemd naar Dr. Aron.

Arpa, f. ital. harp; – **arpanetta,** f. kleine harp.

Arpailleur, m. fr. goudwasscher, goudzoeker.

Arpălik, n. turk. (v. *arpa*, gerst, dus eig. gerstegeld) rechtsgebied, welks inkomsten den pasja's en anderen hoogeren staatsbeambten als toelage toevloeit.

Arpanétta, f. ital. (van *arpa*, harp) kleine harp, spitsharp; – **arpeggeeren** (spr. *arpedzjeeren*), eig. op de harp spelen; Muz. de tonen afbreken, achtereenvolgend en snel al de klanken van een akkoord aanslaan, in plaats van ze allen gelijk te doen hooren; – *arpeggio*, m. it. (spr. *arpédzjio*) het snel achtereenvolgend harpachtig aanslaan of breken der tonen, toonbreking; – *arpeggiato*, it. (spr. *-pedzjiáto*) gebroken, ontleed; – *arpeggiatúra*, f. it. (spr. *-pedzjatoera*) rij van gebroken tonen.

Arpént, m. fr. (spr. *-páñ*; lat. *arepennis*, mid. lat. *arapennis*, *aripennis*, *arpentium*, *aripendium* enz., een celtisch woord, welks tweede helft een celt. telwoord bevat) fr. landmaat, een morgen lands = 51 are, dus iets meer dan $^1/_2$ hectare; – *a. de Paris* = 34,2 are; – *a. commun* = 42,21 are; – **arpentage,** f. (spr. *-pañtá-zj'*) het landmeten; – **arpenteur,** m. landmeter.

Arpicórdo, m. (ital. van *arpa*, harp) of **arpichórde,** f., z. v. a. spinet, ook een klavier, dat gelijk eene harp klinkt.

Arpon, m. fr. trekzaag.

Arquatus morbus, Med. geelzucht.

Arquebuse, f. fr. (spr. *ark'bú-z'*; oud-fr. *harquebuse*, sp. *arcabuz*, van 't it. *archibugio*; v. 't holl. haakbus) haakbus; vervolgens: vuurroer; donderbus, een oud vuurwapen; – **arquebuseeren** (spr. *s*=*z*), (fr. *arquebuser*), doodschieten (als straf bij de soldaten); – **arquebusáde,** f. eig. bukssschot; het doodschieten; schotwonde; – **arquebusade-water,** n. schotwondwater; – **arquebusier,** m. (spr. *-zjé*) busschieter, scherpschutter: ook buksenmaker.

Arr., verkorting van arrondissement (z. ald.).

Arragoniet, n. (v. Arragon in Spanje) Min. een grauwwitte of blauwachtige, doorschijnende, in zeszijdige zuilen gekristalliseerde kalksteen, arragonisch kalkspaat.

Arrak, z. arak.

Arrakátsja, f. sp. (*arracacha*, amer. naam van den maniok-wortel) een tot voedsel dienende wortel in Z.Amerika (*Aracacha esculénta*).

arrangeeren (spr. *arañzj-*), fr. (*arranger*; vgl. rang, rangeeren) schikken, rangschikken, in orde brengen, inrichten; een vergelijk treffen, eene schikking maken, bijleggen; Muz. een muziekstuk voor eene andere instrumentale uitvoering inrichten; – **arrangement,** n. (spr.

arànzj'-màn) rangschikking, ordening, inrichting, het in orde brengen; vergelijk, minnelijke schikking, overeenkomst van oneenige partijen; Muz. bewerking, inrichting; - **arrangeur,** m. (spr. *-zjeur*) rangschikker, inrichter.

Arras, z. a r a s.

Arrastra, sp. waterbekken, waarin het zilvergruis tot een brij (torta) geroerd wordt en met kwik geamalgameerd wordt, alvorens gewasschen te worden.

Arrátel, m., pl. **arrateis,** (v. 't arab. *arratl,* het pond) port. pond (= 459 gram), waarvan 32 eene arroba (z. ald.) en 128 een centenaar uitmaken.

arrendeeren, mid. lat. (*arrendāre*; sp. *arrendar,* fr. *arrenter*; van het mid. lat. r e n d e r e, fr. *rendre* = lat. *reddĕre,* waarvan *rendita,* rente, z. ald.) een goed in pand geven en nemen, pachten; - **arrendātor,** m. pachter; - **arrendatio** (spr. *t=ts*) of **arrénde,** f. mid. lat. *arrenda, arenda*) verpachting, pachtverdrag; in Rusland: pachtkroongoed, kroongoed, dat aan verdienstelijke personen voor een matige pacht gelaten wordt.

Arrerages (spr. *arerá-zj'*) m. pl. fr. (van *arrière,* z. ald.) vertraagde, achtergebleven rentebetaling; het achterstallige.

Arrést, n. mid. lat. (*arrestum,* n. van 't lat. *ad* en *restāre,* blijven) verzekerde bewaring, inhechtenisneming van personen; beslaglegging op goederen; - **arrest of judgment,** n. eng. (spr. *dzjudzjment*) het stuiten van het vonnis door de beklaagden wegens begane gebreken in den vorm; - **arresteeren,** mid.-lat. (*arrestāre*) of **arreteeren,** fr. (*arrêter*) in hechtenis nemen, aanhouden, vastzetten, beslag leggen op; doen ophouden; - **arrestánt,** m. (beter ware a r r e s t a a t) aangehouden, in hechtenis genomen persoon, gevangene; Jur. hij, die gerechtelijk beslag wil opgelegd hebben; - **arrestaat,** m. Jur. hij, tegen wien 't beslag wordt opgelegd; - **arrestātie** (spr. *tie=tsie*), f. inhechtenisneming, aanhouding, beslaglegging; - *arrestatorium,* (scil. *mandatum*) bevel tot inhechtenisneming; - **arrestatorium,** n. openlijke oproeping der schuldeischers (bij een concours); - **arrêt,** n. fr. (spr. *arè*) vonnis, oordeel, rechterlijke uitspraak; ook bevel tot gevangenneming; ook: pal; - **arrêts d'amour,** pl. (spr. *a-rêda-moer*) uitspraken der minnehoven in de middeleeuwen; - = **árrêté,** n. besluit, beslissing van eene administratieve autoriteit; - **arrêtoir,** m. reminrichting b. v. tot het vastzetten van een magneetnaald; ook bajonetring.

Arretinische vaten, pl. noemt men de overal, waar romeinsche nederzettingen geweest zijn, voorkomende pottenbakkerswaren uit meer of minder rood leem met een glanzig, uiterst dun en koraalkleurig vernis.

Arrha, f. lat. (*arrha* en *arrhăbo,* gr. *arrhabōn,* oorspr. hebr. of phœnic. *êrâbôn,* onderpand, van *arab,* waarborgen, verpanden) handgeld, aan den verkooper gegeven tot zekerheid van eenen koop; rouwkoop; godspenning; alles wat de eene contractant den anderen tot zekerheid van een gesloten verdrag op hand geeft; - *arrha nuptiālis* of *sponsalitia,* uitzet, huwelijksgift, morgengave; - *a. pœnitentiālis,* rouwgeld; - *pro arrha,* Jur. als inleg of voorschot.

Arrhepsie, f. gr. (v. *a* priv. en *rhepein,* nijgen, doorslaan van de balans) het niet-schommelen, uiterlijk of innerlijk evenwicht, toestand van rust.

Arrhœa, f. gr. (v. *a.* priv. en *rhein,* vloeien) Med. gebrek aan uitvloeiing.

Arrhostéma, n. of **arrhostie,** f. gr. (van *arrhōstein,* krachteloos zijn) Med. zwakheid, verstandszwakte, stompzinnigheid.

Arrhýthmus, m. gr. (v. *a* priv. en *rhythmos,* z. r h y t h m u s) Med. onregelmatigheid, inz. van den pols, ongelijke polsslag; - **arrhythmie,** f. onregelmatige beweging, gebrekkige gelijkmatigheid.

arrideeren, lat. (*arridēre*) aanlachen, toelachen, uitlokken, gunstig zijn.

a r r i è r e, voorz. fr. (van 't lat. *ad* en *retro,* terug) in samenstellingen: achter, terug, rugwaarts; - *en arrière* (spr. *aǹ-*), ten achteren, achterwaarts; achterstallig; - **arrière-ban,** m. (spr. *-báǹ*; verbasterd uit het oud-fr. *arban, heriba* oud-hoogd. *hariban,* hoogd. *heerbann*) laatste en algemeene oproeping ter wapening; landstorm; - **arrière-garant,** m. (spr. *-garáǹ*) borg van eenen borg, achterborg; - **arrière-garde,** f. Mil. achterhoede; - **arrière-investituur,** f. achterbeleening; - **arrière-main,** f. fr. (spr. *-mèǹ*) achterdeel van het paard; - **arrière-neveu,** m. achterneef; - **arrière-pensée,** f. (spr. *-paǹsé'*) gedachten, die men voor zich behoudt, geheime bedoeling; - **arrière-plan,** n. achtergrond; - **arrière-positie** f. (spr. *t=ts*), achterwaartsche stelling, noodstelling; - **arrière-saison,** n. (spr. *sèzóǹ*) najaar, naherfst.

Arriéro, m., pl. **arriéros,** sp. (ook *harriero,* van *harre, arre,* voort! marsch! een toeroep der voerlieden aan hunne paarden, van baskisch-iberischen oorsprong) muildierdrijver, lastdierdrijver in Spanje en Z. Amerika.

arrimeeren, fr. (*arrimer,* v. 't oud-hoogd. *rîm,* rij, getal) Mar. schikken, stapelen, stuwen of stouwen; - **arrimage,** f. (spr. *-má-zj'*) het gelijkmatig schikken der scheepslading, opeenstapeling der stukgoederen, stouwing; - **arrimeur,** m. stouwer, stuwadoor.

Arripagium, n. nw. lat. (van *ad* en *ripa,* oever, vgl. a r r i v e e r e n) havenrecht, haventol.

arripeeren, lat. (*arripĕre*) aangrijpen; zich ten nutte maken (met de bijbeteekenis van onrechtmatigheid).

arriseeren, fr. (spr. *s=z*) (*arriser*) Mar. de raas, de marszeilen laten zakken, laten loopen.

arriveeren, fr. (*arriver,* eig. aanlanden, van 't lat. *ad* (z. ald.) en 't fr. *rive* = lat. *ripa,* oever, in 't lat. *ad-ripare*) aankomen; gebeuren, voorvallen, zich toedragen; - **arrivement,** n. (fr. spr. *-máǹ*) aankomst, aanlanding; gebeurtenis; - **arriviste,** m. persoon, die op allerlei manieren vooruit tracht te komen.

Arróba, f. (van 't arab. *ar-roeba,* eig. een vierdedeel) in Spanje en Port. gewicht van 25 pond of $^1/_4$ centenaar, of ongeveer 11,5 kilo;

ook wijn- en oliemaat in Cadix; in Chili: 34,05 L.; - **olie arroba**: 12,5 L.; en perz. graanmaat van ongeveer 1500 kilo.

arrogeeren, lat. (*arrogāre*) zich aanmatigen, zich laatdunkend aanstellen; ook een niet onder vaderlijken macht staanden persoon als kind aannemen; - **arrogánt,** adj. (lat. *arrŏgans*) aanmatigend; laatdunkend, trotsch, vermetel, opgeblazen; - **arrogántie** (spr. *t=ts*), f. aanmatiging, laatdunkendheid, trotschheid, overmoed; - **arrogātie,** zie a d r o g ā t i e.

arrondeeren, fr. (spr. *aroñd-*, fr. *arrondir*, van *rond* = lat. *rotundus*, rond) rond maken, afronden; samenhang brengen in bezittingen, landerijen, staten enz. door er bij te voegen; Pict. een beeld door schaduwing, door juiste plaatsing van licht en bruin doen vooruitkomen, ronden; Log. eenen volzin vloeiend, welluidend maken; de **arrondeering** of het **arrondissement,** n. fr. (*aroñdis'mâñ*) ronding, afronding, aanvulling, enz.; het laatste woord beteekent ook eene onderafdeeling b. v. van een departement in Frankrijk, van eene provincie in België, Nederland, enz., aan welks hoofd een onderprefect staat; in Parijs en andere groote steden: stadswijk, kwartier.

arroseeren, fr. (spr. *s=z*) (*arroser*, eig. bedauwen, van 't lat. *ros*, fr. *rosée*, dauw) bevochtigen, besproeien, besprenkelen, begieten; schuldeischers met kleine sommen op afkorting paaien; nabetalingen op actiën doen; - **arrosage,** f. bevochtiging, bevloeiingsgreppel; - **arrosoir,** m. gieter.

Arrosie, f. (van lat. *arrodĕre*, knagen) afknaging door ontsteking.

Arrowroot, n. eng. (spr. *árroroet*), zetmeel van den z.amerik. pijlwortel (*Maranta arundinacĕa*), hetwelk zeer fijn, voedzaam en licht te verteren is; - **arrowroot-papier,** n een soort papier voor het afdrukken van photografieën.

Ars, m. (arab. *'ars*, uiteenzetting) in Turkije: bepaling der voorrechten van een ambtenaar, die in zijn aanstellingsdiploma zijn omschreven; ook: verzoekschrift.

ars, f. (gen. *artis*), lat. kunst; ook handwerk; wetenschap (theorie); - *ars angelĭca* of *spiritŭum*, tooverij, magie; - *ars clericālis*, mid. lat. geestelijke kunst, d. i. schrijfkunst; - *ars combinatorĭa*, leer der combinatiën; - *ars longa, vita brevis est*, lat. de kunst is lang, het leven kort; - *ars mnemōnĭca*, geheugenkunst, mnemoniek; - *artes*, pl. kunsten, wetenschappen; - *artes liberāles*, de zoogen. vrije kunsten; - *artĭum liberalĭum magister*, meester der vrije kunsten; - *artĭum magister*, meester der kunsten; - **artefáct,** n. (lat. *arte factum*) kunstvoortbrengsel, kunstwerk; - **arteperĭtus,** of *artis perĭtus*, m. een in de kunst bedrevene, zaakkundige.

Arsa, m. door de Kalmukken uit zure melk bereide melkwitte brandewijn; vgl. k o e m i s s.

Arsenaal, n. (fr. *arsenal*, it. *arsenale*, *arzanale*, *arzanà*, mid. lat. *arsena*, verbastering van het arab. *dār-sinah*, huis der nijverheid, van *dār*, huis, en *sināat*, *sināat*, kunst, nijverheid; vandaar ook het ital. *darséna*, binnengedeelte eener zeehaven en op sommige plaatsen arsenaal) tuighuis, bewaarplaats voor allerlei wapens en krijgsvoorraad; bij de Franschen verstaat men er ook de artillerie-werkplaatsen onder, die dan c o n s t r u c t i e-a r s e n a l e n heeten; - z e e - a r s e n a a l, een gebouw, waarin al het vereischte ter uitrusting eener vloot voorhanden is.

Arsénik, arsénicum, n. (gr. *arsenikón*, d. i. eig. mannelijk, wegens zijne kracht of wellicht van arab. *sernik*, operment) een enkelvoudig metaal in 1694 ontdekt van hoogst vergiftigende eigenschappen, dat veel in ijzerkies en kopererts wordt gevonden, bij 380° C. vervluchtigt, eenen sterken knoflookreuk verspreidt en soortelijk $8^1/_4$ maal zwaarder is dan water; rattenkruit (eig. een der geoxydeerde verbindingen van het arsenicum). Met zwavel vermengd (z w a v e l - a r s e n i c u m) geeft het eene goudgele stof tot inbijting der kleuren en bereiding van het koningsgeel, o p e r m e n t (verbasterd van het lat. a u r i p i g m e n t u m), alsook eene donkere, schoone roode zelfstandigheid, veelal r e a l g a r genoemd; - **arsenikaal,** adj. arsenik bevattend, vergiftig; - **arsenik-oxyde,** n. vliegensteen, zeer oneigenaardig kobalterts genoemd; - **arseniaat,** n. arsenikzuur zout.

Arsis, f. gr. (van *airein*, heffen) Poët. en Muz. stem-, toonverheffing (het tegengest. van t h e s i s); ook het opheffen der hand ter aanduiding van het begin der maat.

Arsjine, f. (russ. *arsjin*, m., v. turksch-tataarschen oorsprong), russische el, verdeeld in 16 w e r s j o k, (z. ald.) en = 0,7112 meter; 3 arsjinen doen een s a s j e n (z. ald.) en 1500 eene w e r s t (z. ald.).

Arsonvalisatie, f. behandeling van zieken door stroomen van hooge frequentie (wisselingen) geheeten naar d'Arsonval.

Art., verk. van a r t i k e l.

Artăbad of **artăbe,** m. perz. en egyptische graanmaat.

Artefact, z. ond. *ars*.

Artĕmis, f. gr. Myth. z. v. a. lat. D i a n a (z. ald.)

Artemisĭa, f. gr. Bot. bijvoet; ook een vr. naam, z. m a u s o l e u m; - *a. absinthium*, alsem, van spreekwoordelijke bitterheid; - *artemisia abrotonum*, z. a b r o t o n u m; - *a. dracunculus*, dragon; - *a. vulgāris*, gemeene bijvoet.

Artemonieten, n. pl. secte, dus genoemd naar den ketter A r t e m o n, wiens stellingen in 198 te Rome veroordeeld werden. Zij loochenden inz. de godheid van Christus.

Arteperĭtus, z. ond. *ars*.

Arterie, gr. (*artēria*) slagader, polsader; ook: hoofdleiding bij de elektriciteit; - **arteriăka,** n. pl. middelen tegen gebreken van de luchtpijp; - **arterialisatie,** f. zuivering van het bloed in de longen; - **arterialiteit** en **arteriositeit,** f. nw. lat. slagaderlijkheid, rijkdom aan slagaderen; - **arteriëel** en **arteriëus,** adj. slagaderlijk, de slagaderen betreffend; - **arteriëktăsis,** f. of **arteriëu-**

rýsma, n. gr. Med. slagaderuitzetting, slagadergezwel; – **arteriochalăsis,** f. slagaderbreuk, z. v. a. aneursyma; – **arteriographie,** f. slagaderbeschrijving; – **arteriŏlae,** f. pl. nw. lat. kleinste slagaderen; – **arteriologie,** f. gr. slagaderleer; – **arteriopálmus,** m. het sterke kloppen der slagaderen; – **arteriorrhēxis,** ook **arteriodialýsis,** f. slagaderscheuring; – **arteriosclerose,** f. verkalking der slagaderen; – **arteriotomie,** f. kunstmatige slagaderopening; – **arteritis** of **arteriitis,** f. slagaderontsteking.

artes, enz., z. ond. *ars.*

Artesische putten (fr. *puits artésiens*, dus geheeten naar het graafschap Artois in Frankrijk, waar zij reeds sedert het begin der 12de eeuw vooral geboord werden, ofschoon zij ook reeds vroeg in Oostenrijk en Opper-Italië, en waarschijnlijk nog veel vroeger in China in gebruik waren) geboorde welputten, die het water uit eene diepliggende waterader opbrengen.

Arthralgie, f. gr. (van *árthron*, lid, gewricht) gewrichtspijn; – **arthrembŏla** of **arthrembŏlus,** m. Chir. werktuig ter herzetting van ontwrichte ledematen; – **arthrembolēsis,** f. Chir. het zetten van ontwrichte leden; – **arthrītis,** f. jicht in het algemeen; – *a. deformans*, knobbeljicht; – *a. rheumatica*, gewrichtsrheumatiek; – *a. urica*, jicht; – **arthrítisch,** adj. jichtig, de jicht betreffende; – **arthrocarcinōma,** n. gewrichtskanker; – **arthrocēle,** f. gewrichtsgezwel; – **arthrodia,** vrij gewricht, kogelgewricht (b. v. van de heup); – **arthrodynie,** f. gewrichtspijn; – **arthrokakīe** of **arthrocace,** f. winddoorn, eene gewrichtsziekte; – **arthrokakologie,** f. Med. ontwrichtingsleer; – **arthróncus,** m. harde gewrichtszwelling, stijfheid; – **arthropathie,** f. gewrichtslijden; – **arthrophlogōsis,** f. ontsteking van de gewrichtsvliezen; – **arthrophȳma,** n. week gewrichtsgezwel; – **arthrophyōsis,** f. zweer aan of in het gewricht, gewrichtsettering; – **arthroplastiek,** f. gr. lid- of gewrichtsvorming, inz. de kunstmatige langs chirurgischen weg; – **arthrōsis,** f. beweeglijke beenverbinding, gewrichtsvereeniging; – **arthrospóngus,** m. sponszwel der gewrichten.

Arthur, ook **Artus,** mansnaam, inz. van den oud-engelschen koning (6de eeuw), stichter van de veelbezongen Rondetafel (*table ronde*) en gemaal van Ginevra.

articulus, **articuleeren, articolatamente** z. artikel.

Artifex, m. lat. (van *ars*, z. ald., en *facĕre*, maken) kunstenaar; – **artificium,** n. kunststuk; kunstgreep; – **artificiëel,** (fr. *artificiel*, lat. *artificialis, e*) kunstig, kunstmatig, nagemaakt; – **artificiëus,** adj. (lat. *artificiōsus, a, um*, fr. *artificieux*) kunstrijk, kunstmatig; ook listig, sluw.

Artikel, n. lat. (*articŭlus* m., pl. *articuli*, m.) lid, stuk, afdeeling, b. v. van eene redevoering, wet, geschrift, van een dagblad (een hoofd- of leading-artikel, z. ald.), enz. hoofdstelling, hoofdpunt; eene bepaalde soort van waren; Gram. lidwoord, geslachtswoord (de, het); in de geloofsleer: de drie artikelen, de drie hoofdstellingen des geloofs; alle verordeningen, welke op de krijgstucht, politie en den ganschen zeedienst op oorlogsvloten betrekking hebben; ook: statuten en privilegiën van een gilde; – *articulus additionālis*, lat. bijgevoegd artikel; – *a. captiōsus*, gevaarlijk, bedenkelijk of nadeelig artikel; – *a. consecutivus*, gevolgtrekking; – *a. defensionālis*, verdedigingspunt; – *a. elusīvus*, ontwijkend artikel; – *a. fidĕi fundamentālis*, geloofsartikel, hoofdpunt van 't geloof; – *a. illatīvus*, gevolgtrekking; – *a. impertinens*, niet geldige stelling; – *a. irrelĕvans*, onbeduidend punt; – *a. spurĭus*, onechte, ondergeschoven stelling of plaats; – *articuli demonstratiāles*, m. pl. getuigende stukken, certificaten; – *a. inquisitionāles*, punten, waarover de rechter den gedaagde of beschuldigde ondervraagt; – *a. probatoriāles*, bewijsstukken; – *a. reprobatoriāles*, tegenbewijsstukken; – **articulair,** adj. tot het gewricht behoorende, het gewricht betreffende; – *articulātim*, stuksgewijze, stuk voor stuk; – **articuleeren** (lat. *articulāre*), Anat. (beenderen) samenvoegen; Gram. woorden en lettergrepen duidelijk en bepaald uitspreken; ook: iets punt voor punt voordragen; – gearticuleerd, adj. geleed; duidelijk uitgesproken; – gearticuleerde tonen, tonen, die door de spraakwerktuigen voortgebracht en als het ware geleed zijn; – **articulamént,** n. nw. lat. gewricht; – **articulātie** (spr. *tie=tsie*), f. geleding, gewrichtsverbinding; duidelijke en bepaalde uitspraak der woorden en hunne deelen bij het lezen; Pict. juiste uitdrukking van alle deelen in eene schilderij; – **articolataménte, articolāto,** ital. duidelijk bij het uitspreken.

Artillerie, f. fr. (van 't mid. lat. *ars*, *artellarĭa*, *artillarĭa*, *artilleria*, f. machine, krijgswerktuig; fr. *artiller*, een schip met geschut voorzien, eene plaats wapenen, bevestigen) oorspr. alle krijgstuig, thans inz. zwaar of grof geschut en al het daartoe behoorende; geschutkunde, vuurwerkkunst; – *artillerie de ligne*, het lichte geschut der linie; – *artillerie de position*, zwaar geschut voor belegeringen, enz.; – *artillerie volante* (spr. *wolánt'*), rijdende (eig. vliegende) artillerie; – **artillerie-park,** n. geschutplaats, bewaarplaats voor het zwaar geschut; ook het daar bewaarde geschut zelf; – **artillerie-trein,** m. gevolg van zwaar geschut met het daartoe behoorende; – **artillerist,** m. geschutsoldaat; – **artillerievuur,** n. losbranding van kanonnen.

Artilúcco, m. kleine zilvermunt te Ragusa, de oude (a. vecchio) = 8 grossetti of 23 cents, de nieuwe (a. nuovo) = 3 grossetti of ongeveer 9 cents.

Artiodactylen, pl. N. H. hoefdieren met een even aantal teenen (koe, schaap).

Artisan, m. fr. (spr. *-zāṅ*), van *art* = lat. *ars*, z. ald. handwerksman; – **artíst,** m. (fr. *artiste*) kunstenaar, kunstoefenaar; bij de Franschen staat het vaak vóór den naam van het bedrijf, evenals bij ons het woord meester; – *artiste vétérinaire* veearts; – **artístisch,** adj. tot de kunst behoorend, kunstmatig.

Artisjók, f. it. (*articiocco*, fr. *artichaut*, van 't arab. *ar'dī-schaukī*, d. i. aarddoorn) distelachtig, gezond moesgewas met zeer vleezige, schubvormig gegroeide krop, waarvan de vruchtbodem en kelkbladeren gekookt gegeten worden (*Cynara scolymus*); ook: een voorheen gebruikelijk krijgsgereedschap, bestaande uit een veelpuntig ijzer, dat inz. dienen moest om de vijandelijke ruiterij in hare vervolging te belemmeren.

artist, artistisch, z. ond. a r t i s a n.

artĭum liberalĭum magister, z. *ars*.

Artokárpen, m. pl. gr. (van *artos*, brood, en *karpos*, vrucht) broodvruchtboomen, broodboomachtige gewassen; – **artolatrie,** f. brooddienst, dienst om brood; ook aanbidding des broods (der hostie); – **artolatrist,** m. broodaanbidder; – **artolithen,** m. pl. broodsteenen, steenen, die er als brood uitzien; – **artophorium,** n. brooddrager, de doos ter bewaring van het gewijde avondmaalsbrood voor zieken in de grieksche Kerk, vgl. p y x i s; – **artotyrieten,** m. pl. (van *tyros*, kaas) Christenen in de 2de eeuw, die kaas bij het avondmaalsbrood gebruikten en vrouwen tot de priesterschap toelieten.

artuātim, lat. lids- of stuksgewijze; – **artuceren,** lat. lidsgewijs losmaken, verbrokkelen.

artus, z. *arctus*.

Arum, z. a r o n.

arundeliaansch marmer, groot stuk marmer, in het begin der 17de eeuw op Paros door den graaf van A r u n d e l gevonden, waarop een goed gedeelte der geschiedenis van Athene is gegrift, en dat ten grondslag gelegen heeft aan eene vaste tijdrekening voor de grieksche geschiedenis. Het heet ook m a r m e r v a n P a r o s, ook v a n O x f o r d, omdat de kleinzoon van A r u n d e l het aan de bibliotheek te Oxford heeft geschonken.

Arundel-maatschappij, f. (*Arundel-society for promoting the knowledge of art*) genootschap van engelsche kunstvrienden.

Arundinaceën, f. pl. (*arundinacĕae*, van *arundo*, riet) rietgewassen; versteeningen van verscheiden rietsoorten; – **arundineus,** adj. (lat. *arundinōsus, a, um*) vol riet, bewassen.

arûpa, Skr. zonder lichaam, vormloos, hemelsch.

Aruspices, z. h a r u s p i c e s.

Arvālen, pl. lat. (*fratres arvāles*, v. *arvum*, veld) veldbroeders, eene priesterschap in het oude Rome, wier dienst betrekking had op de vruchtbaarheid der velden.

Arvicultuur f. (lat. *arvum*, veld), graanbouw.

Aryab Somatsj, voorind. Hindoes, die europ. zeden hebben aangenomen.

arytænoïdeïsch, adj. gr. (*arytainoeidēs*, van *arytaine*, vaatwerk om te putten of scheppen) bekervormig, b. v. Anat. a r y t æ n o ï d e ï s c h e k r a a k b e e n d e r e n (lat. *cartilagines arytænoïdeae*) de bekervormige kraakbeenderen van het strottenhoofd.

Arythmus, liever a r r h y t h m u s, z. ald.

Arx, f. lat. burcht.

As, m. lat. (genit. *assis*) eene oud rom. kopermunt, die aan de eene zijde een Janushoofd en aan de andere een scheepssteven vertoonde; het oud rom. pond, houdende 12 unciæ; – *ex asse*, eig. tot op een as, d. i. geheel en al, tot op een cent, inz. van erfenissen, vgl. a a s.

Asab, m. turk. (naar een zekeren A s a b, door Murad II benoemd) ongeregelde turksche soldaten, die tegen vrijdom van belasting te velde trekken; ook de manschap der vloot en van het arsenaal (sedert de 18de eeuw).

a sacris, lat. der heilige zaken.

Asa fœtĭda, f. nw. lat. Pharm. duivelsdrek, het harsige, zeer heilzame sap uit den wortel eener perzische plant (*Ferula asa fœtida*); – *asa dulcis*, z o e t e of w e l r i e k e n d e a s a n t, z. v. a. b e n z o ë.

a salvo, z. onder *salvus*.

Asaph, m. muziekmeester uit het geslacht der Levieten, die, naar men zegt, onder koning David het godsdienstig gezang in den tabernakel leidde, terwijl zijne 4 zonen hoofden van 4 zangklassen geweest zouden zijn. Of de aan Asaph toegeschreven psalmen (50, 73—83) van leden der van Asaph afstammende familie afkomstig zijn, is meer dan twijfelachtig.

Asaphie, f. gr. (van *a-saphēs*, onduidelijk) onduidelijke uitspraak, zwakke, doffe, heesche stem of spraak.

Asar, eene gouden munt te Ormus aan de golf van Perzië = 6 gl. 70 ct.

Asarine, f. een alkaloïde van het europeesche mansoor (*Asărum europaeum*).

Asarkie, f. gr. (van *a* priv. en *sarx, sarkós*, vleesch) vleezeloosheid, magerheid.

Asbest, z. a m i a n t.

Asboline, f. (van 't gr. *asbólē, ásbolos*, roet) geel, olieachtig, in water oplosbaar bestanddeel van het roet.

Ascariden, z. a s k a r i d e n.

Asceet etc., z. a s k e e t.

ascendeeren, lat. (*ascendĕre* of *adscendĕre*, van *scandĕre*, stijgen) opklimmen, opstijgen; bevorderd worden; – **ascendánt,** n. fr. (spr. *assañdañ*) overwicht, invloed, gezag, aanzien; – **ascéndent,** m., pl. **ascendénten,** verwanten in opklimmende lijn, ouders, grootouders, enz. in tegenoverstelling van d e s c e n d e n t e n; – **ascendéntie** (spr. *t*=*ts*), f. nw. lat. de opklimmende lijn van bloedverwantschap, verwantschap; – **ascenseur,** m. fr. (spr. *asañseur*), ook: **ascensoir,** n. fr. (spr. *asañsoar*) toestel om menschen en goederen naar boven te brengen, hijschmachine, lift z. a.; – **ascénsie,** f. opstijging, opvaart; Astron. r e c h t e of s c h u i n s c h e a s c e n s i e van eene ster, de graad of het punt des evenaars, dat zich te gelijkertijd met die ster in de rechte of schuinsche sfeer bevindt; voorts: hemelvaart van Christus; ook het feest daarvan: Hemelvaartsdag; – **ascensionaaldifferéntie,** f. Astron. klimmingsverschil; – **ascensionist,** m. opstijger (b. v. aan het koord).

Ascii of **Askii,** m. pl. (gr. eig. *áskioi*, van *skiá*, schaduw) Geogr. onschaduwigen, schaduwloozen, de bewoners der heete luchtstreek, die

geen schaduw werpen, als de zon recht boven hen staat.

Ascītes of **Askītes,** m. gr. (van *askos*, zak) Med. buikwaterzucht; – **ascītisch,** adj. waterzuchtig.

Ascus m. (eigenl. blaas), moedercel bij zwammen; – **ascomyceten,** pl. zwammen met blaascelsporen; – **ascoporen,** pl. Bot. blaascelsporen, kiemkorrels der kern-en schijfzwammen.

Asebīe, f. gr. (*asebeia*) goddeloosheid.

a secrētis, lat. geheimschrijver van eenen vorst.

Asĕga-boek, n. (van 't oud friesch *āsĕga*, d. i. recht-zegger, m. a. w. rechter) oud friesch rechtsboek der Rustringers, een der friesche landrechten uit de 13de eeuw.

Aseïteit, f. mid. lat. (*aseĭtas*) zelfstandigheid, eene scholastieke uitdrukking om de volstrekte onafhankelijkheid van God aan te duiden; God is n. l. niet van anderen (*ab aliis*), maar alleen van zich zelven (*a se*) afhankelijk en juist daarom ten volle onafhankelijk, zelfstandig.

Aselenisch, gr. (van *a* priv. en *selĕnē*, maan) zonder maan b. v. aselenische nacht.

Aselgīe, f. gr. uitspatting, wellust.

Asēma, (van 't gr. *ásēmos, on*, van *a* priv. en *sēma*, teeken) plotselinge beslissing eener ziekte zonder voorafgaande teekenen; – **asēmisch,** adj. teekenloos, zonder kenteeken, onduidelijk; ontijdig, ongewoon; – **asemie,** f. onvermogen om zich door teekens te doen verstaan.

Asen, m. pl., sing. **As, Ase** (oudn. *âs*, pl. *äsir*; got. en oudhoogd. *ans*) noorsche Myth. het nieuwe godengeslacht, uit 13 goden en 18 godinnen bestaande, afstammende van O d i n; – **asgard,** m. hunne woonplaats, hemelsche burcht.

à se perdre, fr. of *asperdo*, ital. biljartspel; een spel waarbij men moet verloopen.

Asepsis, f. wondbehandeling met voorkoming van infectie.

asēptisch, adj. gr. (van *a* priv. en *sēpein*, verrotten) niet verrottend, niet tot bederf overgaande; – **aseptine,** f. middel om het zuur worden der melk te verhinderen (uit boorzuur bestaande).

asexuaal, adj. nw. lat. (*asexuālis*, van *a* priv. en lat. *sexus*, geslacht) geslachtloos, zonder geslacht.

Asialie, f. (gr. *a* priv. en *sialon*, speeksel), gebrek aan speeksel.

asigmatisch, gram. geen s i g m a (z. ald.) aannemende.

asĭnus, m. lat. ezel; – *asĭnus ad lyram*, lat. (ergens toe geschikt zijn als) de ezel tot het bespelen der lier; – *asinus asinum fricat*, sprw. de eene ezel jeukt den anderen (van twee personen die elkander overdreven lof toezwaaien); – **asinārisch** en **asinīnisch,** adj. (lat. *asinarius, asinīnus, a, um*) tot den ezel behoorende, den ezel eigen; afkeerwekkend; – **asiniteit** of **asinerie,** f. ezelachtigheid, domheid.

Asitīe (spr. *t=ts*), f. gr. (*asitia*, van *a* priv. en *sītos*, spijs) het niet-eten, vasten; onthouding van voedsel, gebrek aan eetlust.

à six parties, fr. (spr. *si-parti*), muziekstuk voor zes stemmen; – *à six temps*, fr. (spr. *tañ*), in $^6/_4$ maat.

Asjaan, hebr. zondoffer (*Leviticus* 4 en 5, 1—13), zie *hattaat*.

Asjera, hebr. gewijd bosch of zuil (*Exod.* 4, 13). Ook de naam der godin Astoreth, Astarte (*Richteren* 2, 13; 3, 7).

Asjani, z. a s s l a n i.

Asjkenazim, pl. duitsch-poolsche tak van het joodsche volk; zie s e f a r d i e m.

Asjoerra, arab. 10de dag en nacht van de 1e maand (Moharrem); feest ter herdenking van mohammedaansche martelaars.

Askar of A s k u r, m. oudnoorsch (*askr.*, eig. esch) Myth. de eerstgeschapen mensch, dien O d i n uit een drijvend stuk hout voortbracht.

Askarīden, f. pl. N. H. aars- of endeldarmwormen, spoelwormen.

Askēsis of **askēse,** f. gr. (van *askein*, oefenen) oefening, streng vrome levenswijze, gepaard met vasten en onthouding van alle wereldsch genot; de zoodanig levenden noemde men in de eerste chr. kerk **askēten** of **asceten,** streng vrome menschen, deugdbeoefenaars; – **asketiek** of **asketīka, ascetīka,** f. oefening der godzaligheid, leer der deugdbeoefening of strenge vroomheid; – **asketicus** of **asceticus,** m. schrijver van stichtelijke werken; – **askētisch** of **ascētisch,** adj. strengvroom, stichtelijk, tot een zedelijk goed gedrag opwekkende, b. v. a s k e t i s c h e s c h r i f t e n, stichtelijke schriften; – **ascetisme,** n. denk- en leefwijze der asceten.

Asklepiade, z. ond. Æ s c u l a p i u s.

asklepiādisch vers, n. eene voetmaat, dus genoemd naar den dichter A s k l e p i ă d e s; zij begint met eenen trochæus of spondeus en sluit met eenen jambus, en bestaat òf uit twee (het kleine), òf uit drie choriamben (het groote asklepiadische vers). Het kleine askl. vers heeft alzoo deze gedaante: — ⏓ | — ⏑ ⏑ — || — ⏑ ⏑ — | ⏑ ⏓; **asklepiadische strophe,** f. eene door verbinding van gezegd vers met andere verssoorten gevormde strophe, inz. uit 2 asklepiadische, een pherekratisch (z. ald.) en een glykonisch (z. ald.) vers.

Asklepīe, f. nw. lat. (*a-sclepĭas*) Bot. zwaluwwortel, een talrijk plantengeslacht, waartoe de s y r i s c h e z i j d e p l a n t en de s t i n k e n d e g o u w e behooren; – **asklepīon,** n. het uit het melksap der syrische zijdeplant verkregen kristalliseerbare hars.

Asklepios, z. ond. Æ s c u l a p i u s.

Asmōdi, chald. (eig. a s c h m o d a i, fr. A s m o d é e, d. i. verwoester) een booze geest, demon des satans, die volgens het boek Tobias de 7 mannen van Sara doodde; vandaar iron. huwelijksduivel, verstoorder der echtelijke eendracht.

asōdisch, gr. (*asódes*, van *asē*, oververzadiging, walging) met walging, benauwdheid en groote onrust verbonden; – **asōdes** (scil. *febris*) of **asodīsche-koortsen,** braakkoortsen, met walging en benauwdheid verbonden.

Asoka, m. een boom van buitengemeene bloe-

menpracht (*Jonesia Asoka*), die bij indische dichters een groote rol speelt en volgens de sage bij aanraking door een meisjesvoet bloeit.

Asomăton, n. gr. (van *a* priv. en *sōma*, lichaam) onlichamelijk wezen, geest; – **asomátisch,** adj. onlichamelijk.

à son aise, z. a i s e; – *à son goût* z. *g o û t*.

Asōot, m. gr. (*ásotos*, d. i. onredbaar, van *a* priv. en *sōdzein*, redden) slemper, brasser; uitspattend mensch; – **asotīe,** f. brasserij, zwelgerij, uitspatting, ongeregeld leven; – **asótisch,** adj. zwelgend, liederlijk, buitensporig.

Asophīe, f. gr. (*a-sophia*) onwijsheid, dwaasheid.

Asor, m. muziekinstrument der Hebreeën, langwerpig vierkant, met 10 snaren, op de nabla gelijkende.

Asorath, m. mahomedaansch godsdienstig boek, de uitlegging der godsdienstleer door de Khalifen enz. behelzende.

Aspaláth, m. gr. (*aspálathos*, rozenhout) plantensoort, waartoe de amerikaansche ebbeboom behoort, welks hout, dat naar aloë riekt, tot inlegwerk gebruikt wordt.

Asparagīne, f. gr. (van *asparăgos*, asperge) een amide (z. a.); de asperge-stof, het alkaloïde der asperge; – **asparalogíth,** m. aspergesteen, schelpige apatiet (z. ald.).

Aspasīa, gr. (spr. *s*=*z*) vr. naam: de aangename, welkome, vriendelijke; ook eene door schoonheid, aanminnigheid en verstandsbeschaving uitstekende vrouw (naar de atheensche A s p a s i a, de vriendin en later de gade van P e r ĭ c l e s).

Aspect, n. lat. (*adspectus*, van *adspicĕre*, aanschouwen) aanblik, voorkomen, uitzicht; voorteeken; pl. **aspecten,** Astron. de verschillende standen der planeten ten opzichte van elkander; de astroloog besluit uit die a s p e c t e n tot het toekomstig geluk of ongeluk der menschen.

Asper, m. (van het nieuw gr. *áspros*, wit) de kleinste turksche zilvermunt, nu nauwelijks 1 cent waard; in Turkije wordt zij *atsjeh* of liever *aktsjeh* genoemd (v. h. turksch *aqtsjeh*, wit).

asper, *aspĕra*, *aspĕrum*, lat. ruw, hard, scherp enz.; – *nec aspĕra terrent*, ook wederwaardigheden schrikken niet af (leus der oude Welfen, nog heden in 't hannoversche wapen); – *per aspĕra ad astra*, door wederwaardigheden (stijgt men) tot de sterren, door lijden tot verblijden, door leed tot heerlijkheid; z. ook onder s p i r i t u s; – **asperifoliën,** f. pl. ruwbladerige planten; – **asperiteit,** f. lat. (*asperĭtas*) ruwheid, hardheid, scherpte; – **asperūgo,** f. Bot. kleefkruid, eene plant met stekelige bladeren.

aspergeeren, lat. (*aspergĕre* of *adspergĕre*) besproeien, bevochtigen; – **aspergíllum** of **aspersorium,** nw. lat. wijkwast; – **aspérsie,** f. lat. (*aspersīo*) besprenkeling met wijwater.

Asperifoliën, asperiteit, z. ond. *asper* (2e art.).

Aspermasīe, f. gr. (van *a* priv. en *spérma*, zaad) Med. zaadgebrek; – **aspermatisme,** n. gebrekkige uitwerping van het mannelijke zaad; – **aspérmisch** of **aspermátisch,** adj. zonder zaad.

asperneeren, lat. (*aspernāri*) verachten, versmaden, verwerpen.

Aspersie, aspersorium, z. onder a s p e r g e e r e n.

Asperugo, z. ond. a s p e r (2e art.).

Asperula (*odorata L.*), f. Bot. waldmeester; Lieve-vrouwenbedstroo.

Asphált, n. gr. (*ásphaltos*), aardpek, aard- of berghars; steenhars, jodenlijm van Judea; – **asphalteen,** n. de hoofdmassa van het asphalt, door behandeling met alcohol, dan met ether en verdamping der etherische oplossing verkregen; – **asphalteeren,** met een mengsel van asphalt en kalk bedekken (daken, vloeren, enz.).

Asphódĕlus, m. gr. (eig. de stille plant, in tegenst. met *sphódros*, *sphedanós*, hevig, heftig, stormachtig) lelieachtige plant, inz. A s h p o d e l u s l u t e u s, gele affodil, wier wortelknollen een schraal voedingsmiddel vormen en die door de oude Grieken, als 't ware tot voedsel, bij de dooden op 't graf geplant werden. In Homerus' onderwereld wandelen en droomen geesten van helden op eene affodilweide. Verg. a f f o d i l.

asphýktisch, adj. gr. (*á-sphyktos*, van *a* priv. en *sphýdzein*, d. i. slaan (v. d. pols), vgl. s p h y g m i s c h) van den polsslag beroofd, onmachtig schijndood; – **asphyxīe,** f. gr. hoogste graad van onmacht, polsstilstand, schijndood; – **asphyxieeren,** onmachtig of schijndood maken, worden of zijn.

Aspic, m. fr. (spr. *aspiek*) Mil. stuk geschut, twaalfponder; ook eene gelei-spijs, koude vleesch- of vischspijzen met eene geleiachtige saus.

Aspidīum, z. p o l y p o d i u m.

aspireeren, lat. (*aspirāre* of *adspirāre*) eig. aanademen; Gram. met aanademing uitspreken, eene *h* doen hooren, verscherpt uitspreken; naar iets streven, dingen; – **aspirāta,** f. (scil. *littera*) pl. **aspiratæ,** Gram. aangeademde letters, ontploffingsgeluiden met opvolgende ademing verbonden b. v. ph, th, bh, gh, dh, de laatste uit het sanskrit bekend; – **aspirātie** (spr. *t*=*ts*), f. (lat. *aspiratīo*) Gram. de gescherpte uitspraak eener letter, het uitdrijven van den adem voor klinkletters; ook zielsverheffing, verlangen naar God; – *a. pneumonie*, longontsteking tengevolge van inademing van slechte stoffen; – **aspiránt,** m. (lat. *aspīrans*) aanzoeker, dinger, b. v. naar eenen post, eenen graad, enz.; een in 't geheel niet of gering bezoldigde ambtenaar, die op eene vaste plaats wacht; – **aspirante,** f. aanzoekster; in kloosters: n o v i c e, die op het aantrekken van haar kloostergewaad wacht; – **aspirātor,** m: vat, waarin door afvloeiing van water luchtledigheid veroorzaakt en daardoor versche lucht opgezogen wordt.

Aspirine, f. acetylsalicylzuur.

Aspis, f. N. H. kleine zeer vergiftige slang, wier beet ongeneeslijk is, ook: schild (gr).

Asport, n. fr. (spr. *-pór*) roof, schaking; – **asporteeren,** wegvoeren, rooven.

Asprino, m. een goede ital. wijn.

ass., Muz. afkorting voor a s s a i.

Assa foetida, z. a s a.

Assagái, ook h a s s a g a a i en s a g a a i en

a s s e g a a i, m. werpspies van wilde volksstammen.

assái, ital. (= fr. *assez*, van 't lat. *adsatis*) Muz. genoeg, genoegzaam; het woord dient vaak tot versterking van het volgende: a s s a i a l l e g r o, vrij vlug; – **assai voce** (spr. *wootsje*), alleen met de stem, zonder accompagnement met het instrument.

Assaisonnement, n. fr. (spr. *assèzonn' mân*, v. *assaisonner*, kruiden) toebereiding, kruiding, saus enz. van spijzen.

Assáki, liever c h a s s e k i, z. ald.

Assaneering f. (fr. *sain* = gezond), verbetering der gezondheidstoestanden.

Assarium, n. rom. zilver- en kopermunt.

Assassijn, m. (fr. *assassin*, ital. *assassīno*), pl. **assassijnen,** sluipmoordenaars; oorspr. de naam eener in de 11de eeuw gestichte en door hare wreedheden beruchte arabische secte (arab. *hasjijin*, van *hasjisj*), eene hennepsoort, uit welke een geestrijke drank bereid werd, met welken zij zich een roes dronken en alsdan, op bevel van hun opperhoofd, den Oude of Heer van den Berg, elken moord begingen; – **assassineeren,** moorden, met voorbedachten rade dooden, verraderlijk ombrengen; – **assassinium,** mid. lat. ook **assassinaat,** n. sluipmoord; – **assassinātor,** m. Jur. huurder of betaler van eenen sluipmoord.

Assātie (spr. *t=ts*), f. nw. lat. (v. het lat. *assare*, braden) het koken der voedsels en geneesmiddelen in hunne eigen sappen, zonder bijvoeging van eenig ander vocht.

Assaut, n. fr. (spr. *assó*; oudfr. *assault assalt*, van 't lat. *ad-saltus* d. i. eig. aansprong) bestorming, berenning; aanval bij den strijd, bij het tweegevecht; ook: openbare schermoefening.

assa voce, z. ond. *vox*.

assecteeren, lat. (*assectāre*) aanhangen, volgen, vergezellen; – **assectātor,** m. aanhanger, volgeling.

assecureeren, mid. lat. (*assecurāre*, van 't lat. *ad* en *secūrus*, zeker) verzekeren, borg blijven voor gevaar, z. a s s u r e e r e n; – **assecurántie** (spr. *t=ts*) f. verzekering, borgblijving, vrijwaring tegen schade; z. verder onder a s s u r e e r e n.

Assecutie, z. ond. a s s e q u e e r e n.

Assef, m. naam der perz. stadhouders, beneden de K h a n s staande.

Assemblée, f. fr. (spr. *assañblé*; van *assembler*, mid. lat. *assimulare*, verzamelen, dat men, evenals *ensemble* van *in simul*, op het lat. *simul*, *adsimulare* terugvoeren kan, doch zich onder den invloed van ons z a m e l e n schijnt gevormd te hebben) bijeenkomst ter beraadslaging; een talrijk, aanzienlijk gezelschap tot uitspanning, praalgezelschap; – *a. dansante* (spr. *dañsant'*), danspartij; – *a. nationale* (spr. *natioňaal*), nationale vergadering; – **assembleeren,** vergaderen.

assenteeren, (lat. *assentīri*) bijval schenken, toestemmen, inwilligen, toestaan; – **asséusie,** f. (lat. *assensĭo*) ook **assént,** n. (lat. *asséusus*) toestemming, bijval.

assequeeren, lat. (*assĕqui*) bekomen, erlangen; bereiken; inhalen; – **assecūtie** (spr. *t=ts*) f. nw. lat. verwerving, bereiking.

assereeren, lat. (*asserĕre*, eig. iets tot zich nemen, zich aanmatigen) beweren; – **assértie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*assertĭo*) bewering, het beweerde; – **assertórisch,** adj. nw. lat. (*assertorĭus, a, um*) bewerend, verzekerend (het houdt het midden tusschen p r o b l e m a t i s c h en a p o d i c t i s c h); – *assertorĭum*, z. *juramentum*.

assermenteeren, fr. (*assermenter*, van *serment*, eed, en dit van 't lat. *sacramentum*) den eed afnemen, beëedigen.

asserveeren, lat. (*asservāre*) bewaren; – **asservātie** (spr. *t=ts*), f. bewaring; – **asservātum,** n. het bewaarde.

Assessmentisme, n. een bastaardvorm van de levensverzekering, vooral in Amerika een tijdlang in zwang, waarbij premieverhooging afhangt van sterfgevallen; een soort loterij dus.

Asséssor, m. lat. (van *assidēre*, bijzitten) bijzitter, de persoon, die eenen voorzitter, eenen rechter, als naaste helper is toegevoegd; – **assessoraat** n., of **assessuur,** f. het ambt van zulk eenen bijzitter.

assevereeren, lat. (*asseverāre*, v. *sĕvērus*, ernstig) plechtig verzekeren, bezweren; – **asseverātie,** (spr. *t=ts*), f. verzekering, bezwering.

assez, fr. (spr. *assé*, van 't lat. *ad-satis*, of wel van 't celtisch *assez*, *asse*, verzadigd) genoeg.

assibileeren, lat. (*assibilāre*, bij iets sissen, vgl. *sibilus* enz.) Gram. met eenen sisklank begeleiden of verbinden; – **assibilātie** (spr. *t=ts*) f. nw. lat. aansissing, verbinding met eenen sisklank.

assidú, fr. (lat. *assidŭus*, van *assidēre*, gezeten zijn, zich houden bij, enz.) aanhoudend vlijtig, volhardend, onafgebroken; – **assiduiteit,** f. lat. (*assiduĭtas*) aanhoudende vlijt, volharding, onvermoeidheid.

Assiénto, m. sp. (*assiento*, *asiento*) verdrag, het verdrag der slavenlevering naar Amerika van de spaansche regeering met eene vreemde natie, waardoor zij deze den alleenhandel met afrikaansche negerslaven naar amerik. koloniën vergunde; – **assiénto-compagnie,** f. maatschappij tot slavenhandel; – **assiénto-tractaat,** n. het verdrag in 1713 tusschen Spanje en Engeland gesloten, waarbij Eng. het uitsluitend recht kreeg om gedurende 30 jaren Negers uit Afrika naar de spaansche z. amerik. koloniën te voeren, en dat in 1750 werd opgeheven; – **assientist,** m. medelid dier maatschappij.

Assiétte, f. fr. (provenc. *assieta*, vaststelling der opbrengsten, *assetar* en *asseljar*, zetten, nederzetten; it. *assettare*, inrichten, in orde brengen, nederzetten, vgl. got. *satjan*, zetten) stand, stelling, houding, vastheid bij het rijden; fig. gemoedsstemming, rustigheid; vandaar: i n z i j n a s s i e t t e b l i j v e n, zijne bedaardheid, kalmte, enz. behouden; – ook: tafelbord; – *assiette volante*, fr. (spr. *-woláñt'*) eig. vliegend tafelbord, een bijschotel, rondgaand bord; toespijs.

assigneeren, lat. (*assignāre*, vgl. *signum*, *sig-*

neeren) eene schriftelijke aanwijzing op betaling geven; aanwijzen; – **assignánt** of **assignātor,** nw. lat. m. die eene aanwijzing doet, aanwijzer, trekker; – **assignatarius,** m. nw. lat. ontvanger eener aanwijzing tot invordering bij eenen derde; – **assignaat,** m. degene, op wien de aanwijzing is gesteld, de betrokkene; – **assignaten,** n. pl. staatspapier tijdens de fr. omwenteling waarvan de betaling was aangewezen op den verkoop of de opbrengst van de nationale goederen; – **assignātie** (spr. *t*=*ts*), f. lat. (*assignatĭo*) aanwijzing of overdracht om iets te betalen, aanwijzingsbrief.

assimileeren, lat. (*assimilāre*, beter *assimulāre*, van *simĭlis*, *e*, gelijk, overeenkomstig), gelijkmaken, vereenzelvigen; in voedingsstof veranderen; – **assimilātie** (spr. *t*=*ts*), f. vereenzelviging, gelijkvormigmaking; verandering der spijzen in de stoffen van het dierlijke of plantaardige lichaam, dat ze opgenomen heeft; Gram. verandering van eenen medeklinker in den daarop volgenden, ter wille van de welluidendheid en het gemak, b. v. o f f e n d o voor o b f e n d o.

Assízen, f. pl. fr. (*les assises*, van *assis*, gezeten) eig. zittingen; rechtszittingen op vastgestelde tijden, waarin over lijfstraffelijke zaken werd gevonnist; – **cour d'assíses** (spr. *koer dassíéz'*), gerechtshof.

assisteeren, lat. (*assistĕre*) bijstaan, helpen, ondersteunen; – **assistént,** m. lat. (*assistens*) helper; ondersteuner; – *ass.resident*, europ. bestuurder van een gedeelte eener residentie, – **assistance,** f. fr. (spr. *assí-stãns'*), ook **assisténtie** (spr. *t*=*ts*), nw. lat., bijstand, hulp, hulpbetoon, ondersteuning.

Assláni, of verbasterd **asjáni,** m. turk. (voluit *goeroesj āslāni* of *g. aslani*, d. i. leeuwenpiaster, v. *goeroesj*, piaster, en *aslan*, leeuw) leeuwendaalder, eene in Nederland voor Turkije geslagen munt v. 80 tot 120 a s p e r s in waarde (vgl. a s p e r).

associëeren, lat. (*associāre*; van *socĭus*, z. ald.) zich vereenigen, verbinden b. v. tot gemeenschappelijken handel; iemand als deelhebber in eene zaak opnemen; – **associātie** (spr. *t*=*ts*), f. nw. lat. verbinding, vereeniging van velen tot een of ander doel, inz. tot handelszaken; a s s o c i a t i e d e r i d e e ë n, (nw. lat. *associatĭo ideārum*) verbinding, aaneenschakeling, samenvoeging der begrippen, voorstellingen, waardoor zij elkander onwillekeurig verwekken en op elkander werken; – **associé,** m. fr. genoot, deelhebber, handelsgenoot, medehandelaar, vennoot; – *associé en commandite*, fr. (spr. *añ kommañdiet'*) stille vennoot, die geld tot eene zaak verschaft, zonder overigens werkzaam aandeel te nemen.

assoleeren, fr. (*assoler*, v. *sole*, akkerafdeeling, slag, v. 't lat. *solum*, grond, bodem) bouwland in verschillende kampen of slagen verdeelen, om er de afwisselende bebouwing (*assolement*) op toe te passen.

Assomption, fr., z. ond. **assumeeren.**

assoneeren, lat. (*assonāre*, van *sonus*, klank, geluid) eig. aanklinken; gelijk luiden; – **assonántie** (spr. *t*=*ts*), f. nw. lat. Poët. halfrijm; onvolkomen rijm, b. v. van s p i t s en v i s c h; eene gelijkheid van klinkers, gelijk de a l l i t t e r a t i e (z. ald.) van medeklinkers is, b. v. h ij v e r o o r d e e l t d a t v o o r b e e l d (zij is inzonderheid aan de sp. en port. poëzie eigen); Muz. gelijkheid der toonfiguren in eene muzikale gedachte.

assorteeren, fr. (*assortir*, van *sorte*, z. ald.) een geheel naar soorten doelmatig indeelen, uitzoeken, schikken (s o r t e e r e n); z i c h a s s o r t e e r e n, of z ij n w i n k e l a s s-, zich met waren volledig voorzien; een wel g e a s s o r t e e r d e winkel, zulk een, die met al de tot eenen handelstak behoorende voorwerpen is voorzien; – **assorteering,** f. het bijeenvoegen der voorwerpen van dezelfde soort, het s o r t e e r e n; – **assortimént,** n. (spr. *-máñ*) warenvoorraad, voorraadplaats; ook: al het tot iets behoorende, een toestel van bij elkander passende dingen, b. v. een a s s o r t i m e n t van paarlen, diamanten, z. ook s o r t i m e n t.

assoupiëeren (spr. *ou*=*oe*) fr. (*assoupir*, van 't lat. *ad* en *sopīre* doen inslapen) slaperig maken; verdooven; stillen, geruststellen, sussen; – **assoupissement,** n. (spr. *assoepis'máñ*) sluimering, verdooving, zorgeloosheid.

assoupleeren (spr. *ou*=*oe*) fr. (*assouplir*, van *souple*, z. ald.) buigzaam, lenig maken.

assourdeeren, assourdisseeren (spr. *ou*=*oe*), verdooven, doof maken; Pict. het licht in de kleine tinten verminderen, doen ineensmelten, een zachteren toon geven.

assumeeren, lat. (*assumĕre*, van *sumĕre*, nemen) bijnemen, aannemen, aan-, opvatten, b. v. eene gedachte; Jur. de hoofdgevolgtrekking der partij voor de wederlegging herhalen; – **assúmtie** (spr. *t*=*ts*), f. (lat. *assumtĭo*) aan-, opneming; bijstelling van eene sluitrede; opneming eener ziel in den hemel, sterfdag van een heilige; inz. *assumtĭo beātae* (*Mariae*) *virgĭnis*, lat., of **assomption,** fr. f. (spr. *asoñpsióñ*), of **assunta,** f. it. (spr. *assóenta*), Maria's hemelvaart, verheerlijking; – *assumtio Christi* of *salvatoris*, de hemelvaart van Christus of van den Verlosser.

assureeren, fr. (*assurer*, van *sûr*, z. ald.) verzekeren, bevestigen; inz. z. v. a. a s s e c u r e e r e n, mid. lat. (*assecurāre*, van 't lat. *ad* en *secūrus*, zeker) waarborgen, verzekeren voor schade, gevaar; – **assurant, astrant,** aanmatigend, brutaal; – **assurántie** (spr. *t*=*ts*), f. verzekering; stoutheid, vastheid; brutaalheid; ook z. v. a. a s s e c u r a n t i e en a s s e c u r ā t i e (spr. *t*=*ts*), f. verzekering, waarborging tegen schade van brand, van zee, enz., door middel van eene overeenkomst of verdrag (*polis*); ook de bijzondere personen of maatschappij, voor wier rekening de waarborging geschiedt; – **assurántie-premie,** f. vastgestelde vergoeding voor het verzekerde voorwerp; – **assureur, assuradeur,** a s s e c u r á n t, m. verzekeraar.

Assýnenhout, n. zeer hard turksch eikenhout.

Assyrioloog, m. kenner der assyrische oudheden en taal.

Astakolith, m. (v. het gr. *astăkos*, kreeft) kreeftsteen, versteende kreeft.

Astaróth, f. (ontstaan uit het bijbelsche A s t h o r e t h, 2. Kon. XXIII, 13) oorspr. eene godheid der Sidoniërs, door de Hebreën tot een dæmon of boozen geest verlaagd; naar de grieksche benaming **Astárte,** f. als phœnicische godin der liefde, tevens voor de planeet Venus.

Astasie, f. gr. (spr. *s=z*) (*a-stasia*, van *á-statos*, onbestendig) Med. rusteloosheid, het woelen van zware zieken; Phys. indifferent draaievenwicht; evenwichtstoestand, die verandert zonder dat de krachten meegedraaid worden.

astatisch, adj. richtingloos, zich in elke richting in evenwicht bevindende; *-e naald*, stel van 2 magneetnaalden, wier tegenovergestelde polen bij elkaar liggen, om den invloed van het aardmagnetisme op te heffen.

Astatki, f. petroleumpik of mazoet, het residu bij petroleumraffinatie (destillatie).

Asteísme, n. gr. (*asteïsmós*, van *asteios*, steedsch, aardig, geestig, van *ásty*, stad; vgl. het lat. *urbanus*, *urbanitas*) steedsche wijze van doen, fijne toon; vernuftige fijne taal of handeling, ook: fijne scherts, als men den lof onder den sluier der kleinachting of berisping verbergt; Rhet. de kunstgreep, dat men zich houdt, alsof men iets wil verzwijgen, hetwelk men desniettemin zegt; plagerij, spotternij.

Aster, f. (van het gr. *astēr*, m. ster) zeer fraaie herfstbloem, uit N.Amerika afkomstig, waarvan men in Europa reeds zeer vele soorten kent, de sterrenbloem; – **astēria,** f. Min. een schoon veelkleurig gesteente, soort van opaal, sterrensteen, kattenoog; – **asteriet,** m. stervormige versteening, versteende zeester; – **astérisch,** adj. tot de sterren behoorende; stervormig; – **asteríscus,** m. gr. (*asterikós*) een sterretje (*) bij schrijvers en drukkers; – **asterisma,** n. pl. **asterísmen,** sterrenbeelden; – **asterias,** m. N.H. zeester; – **asteriaciet, asteriet** of **asterolith,** m. versteende zeester; – **asteroïden,** pl. sterretjes, inz. de kleine planeten tusschen Mars en Jupiter; – **ásterometer,** m. sterremeter.

Asthenie, f. gr. (*a-sthéneia*) Med. krachteloosheid, zwakte, inz. van het vaatstelsel (vgl. s t h e n i e); – **asthénisch,** adj. krachteloos, uit zwakte voortspruitend; eene a s t h e n i s c h e k o o r t s, eene zenuwkoorts; – **astheniseeren** (spr. *s=z*), verzwakken, de werking der levenskracht verminderen; – **asthenologie,** f. leer der levenszwakte; – **asthenomakrobiotiek,** f. aanwijzing of kunst om een zwak leven te onderhouden; – **asthenopīe,** f. zwakzichtigheid; – **asthenopyrētos,** m. koortszwakte.

Asthma, n. gr. aamborstigheid, het moeilijk ademhalen; – **asthmátisch,** adj. aamborstig, kortademig; – **asthmaticus,** m. een aamborstige.

Asti, m. mousseerende ital. wijn.

Astic, m. fr. (spr. *astiek*), likbeen, bij schoenmakers het been, waarmede de zolen worden glad gemaakt; Mil. gereedschap om de patroontasch blinkend te wrijven.

Astigmatisme, n. gr. (van *a* priv. en *stigma*, punt) toestand (van het oog), waarin de stralen, die van één punt uitgaan, zich niet weder in één punt kunnen vereenigen, verschil in brandpuntafstanden tusschen loodrechte en schuinvallende lichtstralen.

Astomen, m. pl. gr. (van *a* priv. en *stoma*, mond) Myth. fabelachtige volken zonder mond; sing. misgeboorte zonder mond.

astraal, z. ond. a s t r u m.

Astrabikon, n. gr. Poët. herdersdicht, b u c o l i c u m, e c l o g e (z. ald.).

Astræa, f. gr. (*Astraia*) Myth. de godin der gerechtigheid, inz. van het eigendomsrecht, dochter van Zeus en T h e m i s (z. ald.); Astron. naam eener kleine planeet of asteroïde (z. ald.), in 1845 door Hencke ontdekt.

Astragălos, gr. of **Astragaal,** m. bikkel, beentje; Anat. enklauw, kootbeen; (Arch.) rond loofwerk, dat de basis van het kapiteel vormt en onmiddellijk op de schacht der zuil aangebracht is; Bot. dragant, wervelkruid, wild basilicum; – **astragalísme,** n. bikkelspel; dobbelspel; – **astragalomantīe** (spr. *tie=tsie*), f. waarzeggerij uit of met dobbelsteenen, op welke letters staan, en waarbij uit elken worp het antwoord op eene voorgelegde vraag wordt opgemaakt.

Astrakan, n. soort bont, geheeten naar de russische stad.

Astrapæa, f. gr. (eig. de bliksemende) tot de Büttneriaceeën behoorende plant in Oost-Indië, op Madagascar en het eiland Bourbon.

Astratīe, f. gr. (van *strateia*, veldtocht) vrijdom van den krijgsdienst.

astringeeren, astringens, enz., z. **adstringeeren.**

Astrobolísme, n. gr. (*astrobolismós*, van *ástron*, n. ster, en *bállein*, werpen, treffen) eig. het getroffen-worden door eene ster, door de hondsster of door de zon; vandaar: zonnesteek; dood of schijndood door bliksem; beroerte (vgl. s i d e r a t i e); – **astrodicticum,** n. gr. (*astro-deiktikón*) Astron. sterrenwijzer, werktuig om elke ster van de hemelglobe gemakkelijk te kunnen vinden; – **astrognosīe,** f. kennis der sterren, voor zoover hare plaatsing ten opzichte van elkander en sterrenbeelden betreft; – **astrognōst,** m. sterrenkundige; – **astrograaf,** f. gr. verrekijker met een door Steinheil uitgevonden toestel tot mechanisch teekenen van sterrenkaarten; – **astrographīe,** f. sterrenbeschrijving; gebruik der astrograaf; – **astroīten** of **astrolīthen,** m. pl. sterrensteenen, sterkoralen; eene stervormige zeeplantversteening; – **astrolabium,** n. Astron. werktuig, waarop de voornaamste cirkels der hemelglobe op een effen vlak zijn afgebeeld, sterrenhoogtemeter; ook Geom.: hoekmeter; – **astrolatrīe,** f. sterrenvereering, sterrendienst; – **astrologīe,** f. sterrenwichelarij, sterrenvoorzegkunde, waarzeggen uit den stand der sterren; – **astrológisch,** adj. op die zoogen. wetenschap gegrond, daartoe betrekkelijk; – **astrologist, astroloog,** m. sterrenwichelaar, sterrenkijker; – **astromantīe,** f., z. v. a. a s t r o l o g i e; – **astrometeorologīe,** f. weervoorzegkunde uit de sterren; – **ástrometer,** m. sterrenmeter; – **astronomīe,** f. (gr.

astronomos, v. *némein*, verdeelen) sterrenkunde, wetenschap van den loop der sterren en de wetten, waarnaar zij zich bewegen; – **astronómisch,** adj. sterrenkundig; a s t r o n o m i s c h j a a r, de duur van het jaar in dagen, uren, minuten en seconden uitgedrukt; a s t r o n o m i s c h u u r w e r k, zulk een dat den loop der sterren aanwijst; – **astronomíst, astronoom,** m. sterrenkundige; – **astrophiet,** m. N. H. boomvormige zeester; – **astrophotographie,** f. gr. toepassing der photographie om zonnevlekken, eclipsen enz. in beeld te brengen; – **astrophotometrie,** f. gr. meting der helderheid der sterren; – **astrophysika,** f. gr. een tak der astronomie, die bij voorkeur op grond van physische methoden, de samenstelling en beweging der hemellichamen onderzoekt; – **astrophysikus,** m. sterrenkundige, die door physische methoden onderzoekingen doet; – **astropodium,** n. steen of versteening met stervormige teekening; – **astroskoop,** m. sterrenkijker; – **astroskopie,** f. kunst der sterrenbeschouwing door verrekijkers; – **astrosophie,** f. sterrenwijsheid, z. v. a. a s t r o n o m i e; – **astrostatiek,** f. sterrenstandsleer, de leer van den stand en de beweging der sterren; – **astrotheologie,** f. sterrengodgeleerdheid, de beschouwing der sterren uit een godsdienstig oogpunt.

astrueeren, lat. (*astruĕre* of *adstruĕre*), bijbouwen; toevoegen, ter verklaring, bijleggen, toeschrijven, beweren, verzekeren.

Astrum, n. lat. (= gr. *ástron*) gesternte, sterrenbeeld; pl. *astra*, sterren, sterrenbeelden; – *sic itur ad astra*, zoo gaat of komt men tot de sterren, d. i. tot aanzien, eer enz.; – **astraal** of **astrālisch,** adj. (lat. *astrālis, e*), de sterren betreffende, stervormig; – **astraal-geesten,** m. pl. sterrengeesten, wezens, die, naar het volksgeloof der middeleeuwen, tot de sterrenwereld behooren; – **astraal-lamp,** f. sterren- of glanslamp, de verbeterde A r g a n d s c h e l a m p (zie ald.); – **astraal-lichaam,** n. in het spiritisme, het tweede ontastbare lichaam der afgestorvenen; – **astraal licht,** n. sterrenlicht.

astutieus, adj. (spr. *ti=tsie*), nw. lat. (fr. *astucieux*, van 't lat. *astutia*, sluwheid) arglistig, doorslepen, sluw.

Astygraaf, m. gr. (van *ásty*, stad) stadbeschrijver, inz. van Rome; – **astygraphie,** f. stad- of stedebeschrijving; – **astygráphisch,** adj. stedebeschrijvend; – **astynoom,** m. een (atheensch) regeeringspersoon, belast met het toezicht over gebouwen; – **astynomie,** f. toezicht over de gebouwen.

Astȳlon, n. gr. (van *a* priv. en *stȳlos*, zuil) gebouw zonder zuilen.

Astysie, f. gr. (v. *a* priv. en *stȳsis*, oprichting) Med. mannelijk onvermogen.

a suo bĕne plăcito, a suo arbĭtrio, a suo cómmŏdo, ital. Muz. naar verkiezing.

a suo luŏgo, ital. Muz. op zijne plaats (als *all'ottava* is voorafgegaan).

Asurol, n. een kwikzout, als geneesmiddel bij syphilis in gebruik.

Asvarna, m. pl. nimmer sluimerende geesten, een algemeene naam der booze geesten bij de Indiërs.

Asȳl, n. gr. (*ásȳlon*, eig. onberoofd, ongedeerd, van *a* priv. en *sylăn*, berooven, plunderen) lat. *asȳlum*, fr. *asyle*, *asile* (spr. *aziel'*), a s i e l, toevluchtsoord, vrijplaats voor personen, die door de wet vervolgd worden; – *salle-d'asyle*, f. fr bewaarschool voor kleine kinderen; – **asylrecht,** n. recht om asyl te verleenen.

Asymmetrie, f. gr. (vgl. s y m m e t r i e) ongelijkheid, wanverhouding, onevenredigheid; – **asymmétrisch,** adj. ongelijk, onevenredig.

Asympathie, f. gr. (vgl. s y m p a t h i e) gebrek aan deelneming, aan medegevoeligheid, aan meewarigheid.

Asymphonie, f. gr. (vgl. s y m p h o n i e) Muz. wanklank, wanluidendheid; – **asymphónisch,** adj. wanklinkend.

Asymptoot, f. gr. (van *a-symptōtos*, niet samenvallend; vgl. s y m p t o o n, enz.) Geom. eene rechte lijn, die eene kromme lijn steeds nadert, zonder haar ooit te raken of te snijden, raaklijn aan een punt in 't oneindige; tevens als beeld voor een oneindig streven, dat nooit zijn doel bereikt: Leibnitz noemde den mensch eene a s y m p t o o t der godheid; leerling, die niet naar een hoogere klasse kan opgaan (inz. aan de K. Milit. Akademie).

asynchroon, adj. niet gelijktijdig; *a. motor* inductiemotor met wisselstroommagneetnaald en een in zich zelf gesloten roteerende wikkeling; hier bestaat geen afhankelijkheid van getal perioden en van den wisselstroom en de omwentelingssnelheid. Zie *synchroon*.

Asyndesie, f., of **asyndĕton,** n. gr. (vgl. s y n d e s i s) Log. het weglaten der voegwoorden om de rede meer kracht bij te zetten, b. v. ik kwam, ik zag, ik overwon; in tegenstelling van p o l y s y n d e t o n; – **asyndétisch,** adj. verbindingloos, zonder samenkoppelende woorden.

Asynesie, f. gr. (vgl. s y n e s i s) het onverstand, gebrek aan in- en doorzicht.

Asynodie, f. gr. (van *a* priv. en *sýnŏdos*, samenkomst; bijslaap) het onvermogen tot den bijslaap.

Asystata, m. pl. gr. (van *a-sýstătos, on*, niet bestaande of samenstaande; vgl. s y s t a s i s) onvereenbare dingen, strijdigheden; – **asystasie,** f. onvereenbaarheid.

Asystolie, f. gebrekkige samentrekking der hartdeelen.

At, n. turksch paard.

Atacamiet, n. zoutzuur koperzand in de zandwoestijn A t a c a m a, tusschen Peru en Chili.

Atagan, z. v. a. j a t a g a n.

Ataktisch, z. ond. a t a x i e.

Atalánte, dochter van S c h œ n e u s, koning van Scyros, vermaard door hare vlugheid in het loopen, doch die door de list van H i p p o m ĕ n e s in den wedren werd overwonnen, waardoor hij haar tot gemalin kreeg; ook: N.H. soort van vlinder, vulcanus of admiraal geheeten.

Atalia, vr.naam (van 't gr. *atalós*, kinderlijk, teeder) de jeugdige, bloeiende, teedere.

Ataman, z. v. a. h e t m a n.

Atap, f. mal. dak; inz. bedekking van alang-alang en palmbladeren (tegenover *sirap*, bedekking met houten pannen).

Ataraxie, f. gr. (vgl. t a r a x i s) onverschrokkenheid, onverzettelijkheid, zielsrust, gelijkmoedigheid.

Atavisme, n. nw. lat. (v. 't lat. *atăvus*, betovergrootvaders vader, grootvaders overgrootvader; voorts voorvader in 't algemeen) wet der overerving van lichaamsvorming en verstandshoedanigheden; inz. gelijkenis op den grootvader, het eigenaardige van zoodanige overerving, dat de kleinkinderen meer de eigenschappen hunner grootouders dan hunner ouders hebben.

Atax(e), m. volkswoord voor taxameter-automobiel, taxi-auto (z. a.).

Ataxie, f. gr. (vgl. t a x i s) Med. wanorde, onregelmatigheid met betrekking tot de ziektetoevallen, stoornis in de willekeurige bewegingen b. v. bij ruggemergstering; Philos. wanorde in de zedelijke en verstandelijke vermogens; – **atáktisch,** adj. onordelijk, onregelmatig, b. v. a t a k t i s c h e k o o r t s.

Atē, f. gr. (*átē*, in 't algemeen schade, onheil) Myth. de godin des kwaads, der verblinding, eene dochter van Jupiter, die hij in toorn uit den Olympus slingerde en welke sedert op aarde rondzwerft om de menschen van het rechte spoor af te brengen, en hen tegen hun eigen belang te doen handelen.

Atechnie, f. gr. (*atechnia*, van *a* priv. en *téchnē*, kunst) onervarenheid in eene kunst, kunstgebrek; – **atechnisch,** adj. gebrekkig uit het oogpunt der kunst.

Ateknie, f. gr. (*ateknia*, van *a-* en *téknon*, kind) kinderloosheid; Med. onvruchtbaarheid der vrouw; mannelijk onvermogen.

Atelekstasie, f. gr. (v. *atelēs*, onvolkomen en *ekteínein*, uitzetten) onvolkomen uitzetting, inz. der longen bij pasgeborenen.

Ateles, m. z. amerik. aap, spinaap.

Atelie, f. gr. (*atéleia*, v. *a-* en *télos*, doel, einde) doelloosheid, ondoelmatigheid, onvolkomenheid; soms beteekent het zooveel als vrijdom van zekere lasten of opbrengsten (omdat *talos* ook de beteekenis van *census*, vermogenschatting, heeft) b. v. den ouden philosophen werd hier en daar a t e l i e toegestaan; ook het vrij zijn van zekere ambten of bedieningen.

Atelier of **attelier,** n. fr. (spr. *ate-ljé*, oudfr. *artelier*, mid. lat. *artiliaria*, als van 't lat. *artiliarium*, v. *ars*, genit. *artis*, kunst) kunstenaarswerkplaats; ook: de gezamenlijke daarin werkende personen.

Atellānen, f. pl. (lat. *atellānae*, scil. *fabulae*) eene soort van oud-it. kluchtspelen, dus geheeten naar de campanische stad Atella, en vandaar in Rome ingevoerd.

Atelokardie, f. gr. (v. *atelēs*, onvoltooid) Med. onvolkomen vorming van het hart; – **atelomyelie,** n. onvolkomen vorming van 't ruggemerg.

Atemandúlet, m. arab. (d. i. steun des rijks) perzische eerste minister, z. v. a. vizier in Turkije.

a tempera, it. z. t e m p e r a.

a tempo, *à temps*, z. ond. t e m p o.

Ateramnie, f. gr. (v. *a* priv. en *téramnos*, vast, dicht) Med. niet-verweekbaarheid, onverteerbaarheid.

ater dies, z. ond. d i e s.

Aterling, m. giftige jonge hond, bastaard, onverlaat.

à terme fixe, fr. op bepaalden termijn, een verzekeringsvorm, waarbij het risico wordt overgenomen, dat voortvloeit uit de kans, dat door den dood premiebetaling zal achterwege blijven.

atermoyeeren, fr. (*atermoyer*, van *terme* = lat. *terminus*, z. ald.) den termijn van betaling verlengen; de betaling verschuiven: vgl. p r o l o n g e e r e n; – **atermoiement,** n. (spr. *-moaj'-mâñ*) betalings-verlenging, termijns-verschuiving.

Ateuchus sacer, m. lat. mestkever, de heilige kever of scarabaeus (z. a.) der Egyptenaren.

Athāir, m. arab. eene ster der eerste grootte in het sterrenbeeld van den Arend.

Athamantine, f. nw. lat. Chem. een in de wortels en het halfrijpe zaad van de bergpeterselie (*Athamanta oreoselinum*) ontdekte eigenaardige stof.

Athambie, f. gr. (van *a* priv. en *thámbos*, verbazing, schrik) onverschrokkenheid, onversaagdheid; – **athambisch,** adj. onverschrokken, onversaagd.

Athanasie, f. gr. (*athanasia* van *a-thánătos*, onsterfelijk, vgl. t h a n a t o s) onsterfelijkheid; – **Athanasius,** m. **Athanasia,** f. gr. namen: onsterfelijke; – **athanasisch credo** of **sýmbool,** een, naar het heet, door den H. Athanasius, den patriarch van Alexandrië, in de 4e eeuw opgesteld christelijk geloofsformulier; – **athanasiaan,** m. aanhanger van den H. Athanasius; – **athanatisme,** n. vereeuwiging, vergoddelijking; geloof aan de onsterfelijkheid; – **athanatologie,** f. leer der onsterfelijkheid.

Athánor of **atánor,** m. Chem. een vroeger gebruikelijke windoven.

Athar, f. ind. rozenolie.

Atharvavéda of **atharvéda,** f. de vierde van de v e d a ' s (z. ald.) of gewijde boeken der Indiërs, bevattende de godgeleerdheid en bovennatuurkundige wijsbegeerte (tooverspreuken).

Athaumasie, f. gr. (*athaumasia*, van *a* priv. en *thauma*, wonder) eig. verwonderingsloosheid (lat. *nil admirari*), onverschilligheid, gelijkmoedigheid tegenover de wereld („omdat wij ze toch nooit begrijpen"), de grondstelling der sceptici op het gebied van het denken, evenals op zedelijk gebied: a t a r a x i e (z. ald.).

Atheïst, m. gr. (*athĕos*, van *a* priv. en *thĕos*, god) godloochenaar, eig. goddelooze, (zonder god); – **atheïsme,** n. of **atheïsterij,** f. eig. goddeloosheid; godverzaking, godloochening; – **atheïstisch,** adj. goddeloos; godloochenend, godverzakend.

Athelasie, f. of **athelásme,** n. gr. (vgl. t h e l a s i s, enz.) Med. onvermogen om te zingen.

Athēne, f. gr. Myth. z. v. a. Minerva bij de

Romeinen, z. P a l l a s; - **athenæen,** pl. (gr. *Athenaia*) feesten van Athene, inz. de p a n a t h e n æ e n, z. ald.; - **athenæum,** n. (gr. *athenaion*) tempel van Minerva te Athenae, waar de dichters bijeenkwamen ter voorlezing van hunne gedichten enz.; een wijsheidstempel, eene geleerde of doorluchtige school, college of andere inrichting voor het hooger of academisch onderwijs; in nieuweren tijd ook een titel van letterkundige tijdschriften.

Atheoresie, f. gr. (vgl. t h e o r e m a en t h e o r e t i s c h) onkunde; - **atheorétisch,** adj. onkundig.

Athermaan, z. a d i a t h e r m a a n.

Atherōma, n. gr. (van *athērē*, grutten van tarwemeel, gruttenbrij) Med. papgezwel; - **atheromátisch,** adj. papgezwelachtig.

Athesie, f. gr. (verg. *thesis*) onbestendigheid, bondbreuk, trouweloosheid.

Athesmīe, f. gr. (*athesmía*, van *a* priv. en *thesmós* stelling, wet) wetteloosheid, teugelloosheid, onbandigheid.

Athetēse, f. gr. (*athétēsis*, van *athetein*, afschaffen) afschaffing, verwerping, verklaring voor ongeldig of onecht.

Athilelé, m. babyl. de boom, die altijd groen blijft en reeds in het oude Babel gebloeid zou hebben en die door God gespaard is, opdat Ali na den slag van Hillah zijn paard eraan zou kunnen vastbinden.

Athleet, m. gr. (*athlētēs*, van *āthlos*, kampstrijd) wedstrijder, kampvechter, worstelaar, in 't algemeen een sterk gespierd man; - **athletīka,** f. worstelkunst, kampoefeningen; - **athlétisch,** adj. naar kampvechters wijze, strijdkundig, sterk, gespierd, reusachtig groot; - **athlothéten,** m. pl. kampvechters, wetgevers en prijsuitdeelers bij de worstelstrijden.

at home, eng. (spr. *et-hoom*) te huis.

Athor, f. oud. egypt. godin met koeienkop.

Athredsie f. gr. (*a* priv. en *trephein*, voeden), gebrekkige spijsvertering.

Athymīe, f. gr. (*athymia*, van *a* priv. en *thȳmos*, moed) moedeloosheid, neerslachtigheid, vertwijfeling; zwaarmoedigheid.

Atibar, m. naam, dien de inwoners van Congo aan het goudzand geven, en dien de Franschen verbasterd hebben in t i b i r; goudstof.

Atimīe, f. gr. (van *atimia*, van *timē*, eer) onteering, beschimping, eerloosverklaring bij de oude Grieken; — **atimeeren**, onteeren, beschimpen, verachten.

Atjar, n. mal. indisch zuur, soort confituur; - **a. bamboe,** bamboezuur.

Atjeh-jasje, n. gesloten buis met staande kraag en één rij knoopen.

Atlas, m. gr. Myth. een t i t a n (z. ald.), die den hemel torst; een gebergte in N. W. Afrika; een boek met platen of landkaarten; Anat. de eerste halswervel, draaier; N. H. naam van twee schoone surinaamsche nachtvlinders; - **atlánten,** n. pl. Arch. dragers, zuilen in menschengestalte, die een gebinte tot steun dienen; - **atlantíden,** z. P l e i a d e n; - Atlantis, myth rijk ten W. van Afrika; - **atlántisch** adj. (lat. *atlantīcus, a, um*) reusachtig, groot en sterk, tot het gebergte Atlas en in ruimeren zin tot W. Afrika behoorende, W. Afrikaansch, vandaar de A t l a n t i s c h e O c e a a n; - A t l a n t i s c h e k a b e l s, de door deze zee ter verbinding van Europa en Amerika gelegde telegraafkabels.

Atlas, n. arab. (*atlasa*, afgewreven, kaal, glad; gladde zijden stof, v. *talara*, uitwisschen, uitdooven) de naam eener bekende voortreffelijke zijden stof; - **atlasblik,** n. z. v. a. *moiré métallique*; - **atlaserts,** n. Min. zijdeërts, atlaskiezel, een smaragdgroen, op zijde gelijkend kopererts, eene soort van malachiet; - **atlashout,** n. kostbaar, als atlas schijnend hout uit W.-Indië en Z. Amerika.

Atli, zie *Attila*.

Atma(n), n. skr. adem; de ziel, die in allen en alles schuilt, waarin *het* wezen is; algeest.

Atmidiatrīe of **atmidiātriek,** f. gr. (v. *atmís*, damp en *iatrós*, arts, *iatreia*, genezing) genezing door dampen, dampbaden.

Atmologie, f. gr. (v. *atmós*, damp) leer van de verdamping van het water in den dampkring; - **atmolyse,** f. ontleding van gassen; - **átmometer** of **átmidometer,** ook: **atmidoskoop,** m. verdampingsmeter, een kubisch vat vol verwarmd water, ingericht om de hoeveelheid van de verdamping van het water te meten; - **atmospheer** of **atmosfeer,** f. (vgl. s p h e e r) dampkring, de gezamenlijke lucht, die een hemellichaam omgeeft en waarin de dampen opstijgen; - **atmospheerdruk,** m. als eenheid van maat voor de drukking van vloeistoffen of gassen (1 atmospheer druk = het gewicht eener 76 cM. hooge kwikzilver, of 10,3 M. hooge waterkolom = 1,033 kilo drukking op 1 cM.²) ; - **atmopyre,** f. gr. (*atmos* en *pyr*, vuur) luchtbrander; - **atmospherilīēn,** f. pl. stoffen, die zich in den dampkring ophouden; - **atmospherisch,** adj. wat tot den dampkring behoort, daarinis; - a t m o s p h e r i s c h e l u c h t, de gewone lucht; - a t m o s p h e r i s c h e d r u k k i n g, de drukking, die de dampkring uitoefent; een stoomwerktuig met 20 atmospheren b. v. is zulk een, dat de drukking van 20 dampkringen als die der aarde wederstand biedt of verdraagt; - a t m o s p h e r i s c h e s p o o r w e g, zulk een spoorweg, bij welken de luchtdrukking als beweegkracht in plaats van den stoom wordt aangewend; - **atmospherologie,** f. dampkringskunde, weerkunde; - **atmotherapie,** f. geneeswijze door damp en lucht.

Atocha, f. sp. sparto-gras (*Stipa tenacissima.*)

Atocīe of **atokīe,** f. gr. (van *a* priv. en *tókos*, geboorte) onvermogen om te baren; onvruchtbaarheid; - **atocīa,** n. pl. onvruchtbaar makende middelen.

Atoeran, f. mal. manier van doen, regeling.

Atol, z. a t t o l e.

Atolmīe, f. gr. (van *a* priv. en *tolmān*, wagen) moedeloosheid, lafhartigheid.

atomisme, enz. z. ond. a t o o m.

Atonīe, f. gr. (*atonia*) eig. toonloosheid; gebrek aan spankracht; verslapping, zwakte

van het lichaam; - **atonificatie,** f. (spr. *t=ts*) verslapping, verzwakking, het in slaap maken; - **atónisch,** adj. verslapt, verzwakt, mat; - **atŏnon,** n. toonloos, niet geaccentueerd woord, pl. **atŏna.**

Atoom of **atóme,** n. gr. (*atŏmos, on*, ondeelbaar, van *a* priv. en *tŏme, tómos*, snede, stuk, vgl. t o m u s) iets ondeelbaars, kleinste deeltje; een zonnestofje, een volstrekt ondeelbaar lichamelijk bestanddeeltje der stof (uit wier beweging en verbinding Democritus en Epicurus het onstaan der wereld zochten te verklaren); - **atoomgewicht,** n. Chem. de kleinste (relatieve) hoeveelheid gewichts, waarin zich eene grondstof met andere verbindt, de gewichtsverhouding, waarin de verschillende elementen zich met elkaar verbinden; het waterstof-atoom is eenheid, zijnde het lichtste der elementen; - **atoomvolume,** n. de verhouding van het atoomgewicht tot de dichtheid; - **atomísme,** n. of **atomistĭka,** f. het **atomístische systema,** de grondstofleer, naar welke alle lichamen uit atomen bestaan, ook: c o r p u s c u l a i r e p h i l o s o p h i e geheeten; - **atomíst,** m. voorstander der grondstofleer; - **atomístisch,** adj. wat die leer betreft; oneig. oplossend of opgelost in afzonderlijke deeltjes zonder organischen samenhang; - **atomologíe,** f. Chem. leer van de wederzijdsche werking der stofdeeltjes op elkander.

atópisch, gr. (*á-topos, on*, van *topos*, plaats) niet op de rechte plaats, niet gepast, onbehoorlijk, onwelvoegelijk; - **atopíe,** f. (gr. *atopia*) ongepastheid, onbetamelijkheid; - de **atŏpa,** n. pl. de apocriefe boeken.

à tort et à travers, z. t o r t.

Atour, m. fr. (spr. *atóér*) opschik, tooi, het kapsel der voorname vrouwen; vgl. *dames d'atour*; - **atourneeren** (fr. *atourner*) tooien, opschikken.

à tout, een **atout, atouteeren,** z. ond. *tout*; - *à tout hasard*, z. h a z a r d; - *à tout prix*, z. p r i x.

atoxisch, adj. gr. niet giftig; vgl toxicum.

Atrabiliteit, f. nw. lat. (van het lat. *atra bĭlis*, zwarte gal) Med. zwartgalligheid, galzucht; - **atrabilair** of **atrabilieus,** adj. (fr. *atrabilaire, atrabilieux*) zwartgallig, galzuchtig.

Atrachēlos, m. gr. (van *tráchēlos*, nek) Med. halzelooze, korthals.

atraméntum, n. lat. (v. *ater*, zwart) zwartheid, zwarte kleur, inz. inkt; - *a. indĭcum*, oostindische inkt; - **atramenteus,** adj. nw. lat. inktzwart, inktachtig; - **atraméntsteen,** m. lat.-nederd., inktsteen, die zwavelzuur ijzer bevat en waaruit het meeste vitriool gekookt wordt.

a tre, enz., z. ond. *tre*.

Atrekíe, f. gr. (*atrékeia*) werkelijkheid, gewisheid, zekerheid; - **atrekisch,** adj. gewis, zeker, waar.

Atremíe, f. gr. (*atremia*) het niet-beven, onbevreesdheid, bedaardheid, - **atremisch,** adj. onbevreesd, rustig; - **atremograaf,** f. een door Prof. Maas te Berlijn uitgevonden toestel om schrijfkramp te voorkomen.

Atresíe, f. gr. (van *a* priv. en *trān*, doorboren, vgl. t r e m a) Med. sluiting van een kanaal van het lichaam, inz. de vergroeiing van den aars, zie g y n a t r e s i e; - **atrētisch,** adj. ondoorboord, met gesloten aars of geslachtsdeelen.

Atrichíe, f. gr. (van *a* priv. en *thrix*, genit. *trichós*, haar) onbehaardheid, haarloosheid.

Atríden, m. pl. bij Homerus de naam van A g a m e m n o n en M e n e l a ü s, naar hunnen vader A t r e u s; elders komen zij echter voor als zonen van diens broeder P l i s t h e n e s.

Atrĭum, n. lat. pl., **atria** of **atriën,** voorhof, voorzaal van een huis; Med. boezem, of voorkamer van het hart (*atria cordis*); - *atrium mortis*, n. lat. voorzaal des doods, doodsaanvang, voorboden des doods.

Atrociteit, f. lat. (*atrocĭtas*, van *atrox*, gruwzaam, wild, enz.) wreedheid, afschuwelijkheid, ijselijkheid.

à trois, z. ond. *trois*.

Atrophíe, f. gr. (van *a* priv. en *trophē*, voeding, *tréphein*, voeden) Med. wegkwijning, uittering, verdroging; - **atróphisch,** adj. slecht gevoed, aan wegkwijning lijdend, teringachtig.

Atropīne, f. nw. lat. (v. *atrŏpa*, wolfkers, van het gr. *átropos*, onafkeerbaar, wegens de doodelijke werking der plant) Chem. een plantenzout (*alkaloïde*, z. ald.) dat zich in de wolfkers of belladonna bevindt, en uit koolstof, waterstof, zuurstof en stikstof bestaat.

Atrŏpos, f. gr. (van *a* priv. en *trépein*, wenden) de onafwendbare, onverbiddelijke, eene der drie P a r c e n, z. ald.

atrox injuria, z. ond. i n j u r i e.

Atsjārja, m. sanskr. (naar eng. schrijfwijze *acharya*) geestelijk leeraar der jonge Brahmienen in Indië.

Atsjeh of **aktsjeh,** z. *asper*.

Atsjla, z. a c h i a.

Attabole, moorsche keteltrom.

attacca, s'attacca subĭto, it. (spr. *-soebĭto*) eig. hang aan, wel aan te voegen; Muz. het volgende onmiddellijk, zonder afbreking, aan het vorige te doen aansluiten, b. v. *attacca allegro* na een *adagio*; *attáca subĭto il sequénte*, dadelijk het volgende stuk te beginnen.

attacheeren (spr. *-sjeeren*) fr. (*attacher*) aanhangen, aanhechten, aankleven; - z i c h a t t–, zeer genegen zijn, zich aan iets gewennen, iets lief krijgen; - **attachant** adj. (spr. *-sjáñ*) aantrekkend, aanlokkend, bekoorlijk; aanhangend, aanhankelijk; - **attaché,** m. (spr. *-sjé*) aanhangeling; een aangestelde, inzonderheid bij een gezantschap; - **attachement,** n. (spr. *-sj'máñ*) aanhankelijkheid, genegenheid, gehechtheid.

attalische schatten, zeer groote, onmetelijke schatten, gelijk die eenmaal A t t ă l u s, een koning van Pergamum (gest. 133 vóor Chr.) bezat; - **attalische conditiën,** hoogst voordeelige voorwaarden, zoo genoemd, omdat dezelfde A t t ă l u s al wat hij kocht, zeer duur betaalde.

attaqueeren of **attakeeren,** fr. (*attaquer*) aanvallen, aantasten; het paard de sporen geven; –

attaque, f. (spr. *atak'*) aanval b. v. van den vijand, van de koorts, van een beroerte, enz.; uitval bij het schermen; – *attaque carrière*, z. *carrière attaque*; – *attaque dans les formes*, regelmatige aanval van vestingen; – *attaque en débandade*, aanval in verstrooide orde; – *attaque en échelon*, laddervormige aanval der ruiterij (z. e c h e l o n); – *attaque en muraille*, aanval in gesloten gelid.

Attar goel, f. perz. reukstof van rozen, rozenolie.

Atte, mansn. in Friesland (vgl. het oudduitsch *atto*) vader (ook in het landfriesch beteekent *heit* vader, vgl. A t t i l l a).

Atteinte, f. lichte aanval van eene ziekte.

Attelage, f. fr. (spr. *-att' lá-zj'*; van *atteler*, aanspannen) bespanning, span paarden voor een rijtuig, stuk geschut enz.; het doelmatig aanwenden der paarden als trekdieren.

Attelier, z. a t e l i e r.

attempereeren, lat. (*attemperāre*, aanpassen; oudfr. *attemprer*, nw.fr. *tempérer*, it. *attemperare*) matigen, verzachten, temperen; – **attemperātor,** m. bij de bierbrouwers eene inrichting tot verhitting der zwelkuip met stoom.

attemporeeren, nw. lat. (van *tempus*, tijd) zich naar den tijd schikken, naar de omstandigheden voegen.

attendeeren, lat. (*attendĕre*) acht geven, opmerken; – *attendre*, fr. (spr. *attánd'r*) wachten; – *en attendant* (spr. *an attañdáñ*), eig. in het wachten: ondertusschen, onderwijl; – **atténtt,** adj. lat. (*attentus, a, um*) oplettend, opmerkzaam; – **attente** f. fr., wachtteeken; – **atténtie,** f. lat. (*attentĭo*) opmerkzaamheid; – **attentie!** opgelet, acht gegeven!

attendrisseeren, (spr. *attañdries-*; fr. *attendrir*, van *tendre*, teeder, zacht) week maken, roeren, treffen, aandoen, bewegen; – **attendrissement,** m. (spr. *-máñ*) verteedering, aandoening.

attent, z. ond. a t t e n d e e r e n.

attenteeren, lat. (*attentāre*) eenen aanslag maken, in eens anders recht grijpen, strafwaardig handelen; – **attentaat,** n. lat. (*attentātum*) aanslag, aanranding van eens anders recht, gewelddadigheid; beproefde, maar mislukte aanval op eens anders leven; – *attentāta crimĭna*, lat. Jur. beproefde, bedoelde, maar niet volvoerde misdaad of aanslag.

Attentie, z. ond. a t t e n d e e r e n.

attenueeren, lat. (*attenuāre*; van *tenŭis, e*, dun) verdunnen, verzwakken, vermageren; – **attenuantia,** n. pl. lat. verdunnende middelen; – **attenuatie,** f. verdunning, vermindering, verzwakking, vermagering.

Attérage, atterrage, f. fr. (spr. *-rá-zj'*; van *attérir*, landen, van *terre*, aarde, land) Mar. plaats, waar men het land herkent, dat men uit het gezicht had verloren; nadering der kust, zonder die nog te bemerken; landingsplaats; landen; – **atterrissement,** n. (spr. *-ris'máñ*) oever-vermeerdering door aanslibbing; aangeslibd land.

attermineeren, lat. uitstellen; – **atterminātie** spr. *tie=tsie*), f. uitstel, tijdverleenen.

attesteeren, lat. (*attestāri*; vgl. t e s t e e r e n) mondeling of schriftelijk getuigen, verklaren, bekrachtigen; – **attést,** n. en **attestātie** (spr. *tie=tsie*), f. (lat. *attestatĭo*) schriftelijk getuigenis, getuigschrift.

attestatio de vita, lat. verklaring van in leven zijn; – **a. de morte,** lat. acte v. overlijden.

Attica, f. nw. lat. (van *attĭcus, a, um*, attisch, tot Athene behoorende, daar inheemsch, enz.) of **attique,** f. fr. (spr. *attiek'*) f. Arch. een attisch werk, halve verdieping boven eene hooge verdieping op lage zuilen rustende; – **atticísme,** n. (gr. *attikismós*) het attische spraakgebruik, de zuivere grieksche tongval; de fijne smaak in denken en spreken, aan de Atheners eigen; – **áttisch,** adj. met dien fijnen smaak overeenstemmend, schoon, sierlijk, smaakvol, vernuftig; – a t t i s c h z o u t, zinrijke, vernuftige taal, fijne scherts; – a t t i s c h t e m p e r a m e n t, fijne, levendige geaardheid.

Attila, f. kort, met snoeren bezet (huzaren) buis.

Attila, d. i. vadertje, mhgd. *Etzel*, oudnoorsch *Atli*, de koning der Hunnen, zoon van Mundzuk (in de gedichten Budli). vgl. A t t e.

Attin, m. Myth. de zeegod of de Neptunus der Scandinaviërs.

Attine, f. poolsche zilvermunt = 15 ct.

Attinentiën, f. pl. lat. (van *attinēre*, toebehooren, betreffen), z. v. a. p e r t i n e n t i ë n (z. ald.).

Attique, z. ond. A t t i c a.

Attirail, m. fr. (spr. *-rálj'*) toebehooren, gereedschap, tuig; Mil. het noodige voor de artillerie, tros.

Attis, z. A t y s.

attisch enz., z. ond. A t t i c a.

Attitúde (ontstaan uit a p t i t u d e, van het lat. *aptus*, gepast, geschikt), houding van het lichaam in den staat van rust; lichaamshouding; gebaar; (in 't ballet) de stand op éenen voet.

Atto, m. ital. (vgl. *actus*) handeling, acte, bedrijf (bij tooneelspelen); – *atto di cadenza*, it. (spr. *-cadéntza*) Muz. het sluiten van een stuk met eene c a d a n s.

Attoen, z. c h i q u e.

Attōle of **Atól,** f. maleisch (fr. *attole, attolle, attolon*) Geogr. ring- of lagunenrif, ringvormig koraaleiland, dat van binnen een lagune bevat, zooals b. v. de Malediven.

Attorney, m. eng. (spr. *ettórni*; van 't oudfr. *attorné*, v. *attorner*, eene zaak of een recht aan iemand overdragen) eig. in 't algemeen: plaatsbekleeder, gevolmachtigde, zaakwaarnemer; inz. in Engeland, z. v. a, procureur en advocaat, die onmiddellijk met den cliënt handelt en schrifturen voor hem bij het gerecht indient (het tegengestelde van b a r r i s t e r, z. ald.); – a t t o r n e y - g e n e r a l, m. (spr. *-dzjènnerel*) generaal-fiscaal, procureur-generaal.

Attouchement, n. fr. (spr. *atousj'máñ*) aanraking, betasting, inz. voor geneeskundige doeleinden, z. v. a. m a n i p u l a t i e.

attraheeren, lat. (*attrahĕre*) aantrekken; – **attrahentia,** n. pl. aantrekkende middelen,

trekmiddelen; Med. trekpleisters, b. v. spaansche vliegen; – **attráctie,** f. (lat. *attractĭo*) aantrekking, aantrekken, aantrekkingskracht; – **attractibiliteit,** f. aantrekbaarheid; – **attractief,** adj. nw. lat. aantrekkend; – **attraheerend** of **attractórisch** adj. (later lat. *attractorĭus, a, um*), aantrekkend; – **attrait,** m. fr. (spr. *attrè*) aanloksel, bekoorlijkheid.

attrapeeren, fr. (*attraper*, van 't mid. lat. *trappa*, val) in een strik of in eene val vangen, vatten; misleiden, bedriegen, beethebben; – **attrape,** f. (spr. *attráp'*) val, strik, valstrik; misleiding, bedrieglijke schijn, – o p a t t r a p e s p e l e n, het op misleiding gemunt hebben, iem. in de val zoeken te krijgen.

attribueeren, lat. *attribuĕre*; vgl. t r i b u e e r e n) toeëigenen, toeschrijven; – **attribuut,** n. (lat. *attribūtum*) bijgelegde eigenschap; kenteeken, zinnebeeld, onder scheidingsteeken, eigenschapsteeken, b. v. bij afbeelding der heidensche goden is de bliksem het a t t r i b u u t van Jupiter, de lier van Apollo, de herautenstaf van Mercurius, enz.; – **attributie** (spr. *tie=tsie*), lat. (*attributĭo*) f. het bijleggen, verleenen, toedeelen van rechten; de volmachtiging tot rechterlijke beslissing; – **attributief,** bij wijze van attributivum, als adjectief bij het substantief gebruikt; – **attributivum** n., pl. **attributīva,** Gram. een kenmerkend woord, zulk een, dat de onzelfstandige eigenschappen of verrichtingen der voorwerpen aanduidt (het bijvoeglijk naamwoord en werkwoord, in tegenoverstelling van het zelfstandig naamwoord).

Attrītie (spr. *tie=tsie*), f. lat. *attritĭo*, van *attĕrere*, aan-, opwrijven) wrijving van twee lichamen tegen elkander; ook: uitwendig berouw, alleen uit vrees voor straf (het tegengest. van c o n t r i t i e); –**attritus,** m. lat. Med. openrijten of verwonden der huid, b. v. bij het rijden (in platte taal: een blikaars), z. v. a. i n t e r t r i g o.

attroupeeren (spr. *ou=oe*), fr. *attrouper*, van *troupe*, troep) te hoop loopen, samenrotten; – **attroupemént,** n. (spr. *-troep'máñ*) samenscholing, oploop, volkshoop.

Attys, z. a t y s.

a tutta briglia, ital. (spr. *brielja*), spoorslags; –*a tutta carriera*, met lossen teugel; – *a tuttapossa*, naar vermogen; – *a tutte corde*, op alle snaren; *a tutto andare*, altijd door; – *a tutto pasto*, onafgebroken; –*a tutto potĕre*, naar kracht; – *a tutt' uome*, uit alle macht.

Atychie, f. gr. (*atychia*; vgl. t y c h e) ongeluk, onheil.

atýpisch, adj. gr. (vgl. t y p i s c h, ond. t y p u s) Med. eig. onvoorbeeldelijk; onordelijk, onregelmatig; – a t y p i s c h e z i e k t e n, ongeregelde ziekten, waarvan de aanvallen zonder eenige regelmatigheid terugkeeren; – **atypie,** f. onregelmatigheid in het verloop van ziekten.

Atys, Attys of **Attis,** gr. Myth. een schoon jongeling en lieveling van de godin Cybele, die hem, nadat hij zich in krankzinnigheid had ontmand in eenen pijnboom veranderde.

Atzhigadze, m. Myth. de dondergod der Laplanders, de beschermer der rendieren.

Aubáde, f. fr. (spr. *obaad'*; van *aube*, morgenschemering, provenc. *alba*, van 't lat. *albus, a, um*, wit) ochtend- of wekmuziek, ochtendbegroeting met muziek voor iemands deur of onder iemands venster.

Aubaine, f. fr. *droit d'*- zie a l b i n a g i u m.

Auberge, f. fr. (spr. *obérzj'*; oudfr. *hauberge, herberge, héberge*, f. soldatentent, soldatenhut, veldleger, woning; provenc. *alberga*, f., *albere*, m., it. *albergue*, m. mid. lat. *heriberga, heribergum*, van 't oudhoogd. *heriberga*, f., oudn. *herbergi*, heir-berging, herberg) herberg, logement; kroeg; – **aubergine,** f. soort chin. en jap. porselein; – **aubergiste,** m. (spr. *oberzjiest'*) waard, herbergier, kastelein, logementhouder.

au besoin, z. b e s o i n.

Aubry, m. (spr. *obri*) fr. mansnaam, in het duitsch *Alberich*, oudhoogd. *Alperich*, d. i. licht-, lucht- of berggeestbeheerscher.

Auburnstelsel, n. Jur. systeem van gevangeniswezen, waarbij den gevangenen het zwijgen wordt opgelegd bij hun gemeenschappelijken arbeid (psychische afzondering dus), in 1820 verwezenlijkt in het tuchthuis te Auburn, in den staat New-York.

au contraire, z. ond. c o n t r a r i u m; – *au courant*, z. ond. c o u r a n t.

Auctarium, n. lat. (v. *augēre*, z. a u g e e r e n) toegift, toelage, aanvullingsstuk; – **auctie** (spr. *t=s*), f. lat. (*auctĭo*, d. i. eig. vermeerdering) openlijke verkooping aan de meestbiedenden, veiling, opveiling (van roerende goederen) bij ons ook *vendu* (spr. *wañdú*) geheeten; – *auctiōnis lege*, bij openbare veiling; – **auctie-katalŏgus,** m. lijst der te verkoopen voorwerpen; – **auctioneeren** (lat. *auctionāri*) of v e r a u c t i o n e e r e n, aan den meestbiedende verkoopen, veilen, opveilen; zie ook s u b h a s t e e r e n; – **auctionātor,** m. nw. lat. opveiler, vendumeester.

Auctor of **autor,** m. lat. (*auctor*, eig. bevorderaar van het gedijen of van den wasdom eener zaak, van *augére*, zie a u g e e r e n), fr. **auteur** (spr. *au=o*) dader, werker, oorsprong, stichter, maker, schrijver, opsteller; — *auctor delicti, rixae*, lat. de dader van een misdrijf, wanbedrijf; – **auteurschap,** n. lat.-nederl. schrijverschap, beroep van schrijver; – **auteursrecht,** n. recht, dat een schrijver heeft ten opzichte van het door drukken openbaar maken van zijn werk(en); – **autoriseeren** (fr. *autoriser*) met behoorlijk gezag voorzien, gerechtigen, volmachtigen; ook: billijken, rechtvaardigen, goedvinden; – **autorisātie** (spr. *satie=zaatsie*), f. volmacht, bekrachtiging, wettelijke goedkeuring; – **autoriteit,** f. (lat. *auctorĭtas*, fr. *autorité*) aanzien, erkende geloofwaardigheid, gezag, wettige macht, bestuur; verlof, vrijheid; getuigenis (uit schriften); – de g e c o n s t i t u e e r d e a u t o r i t e i t e n, geordende staatsmachten; de ingestelde staatsambten, grondwettelijke machthebbers; – *auctoritāte*, lat. gezag, met goedkeuring, in naam; – *auctoritāte* op *scuratōris* of *a. tutōris*, lat. met voorweten

toetemming of inwilliging van den voogd.

Aucŭba, f. japansch (nw. lat. *Aucŭba japonĭca*) Bot. een japansche struik uit de familie der rhamneeën, met geelgevlekte, groote bladeren en kleine bruine bloesems.

audax, adj. lat. (van *audēre*, wagen) stout, moedig, vermetel; – *audace*, it. (spr. *audátsje*) Muz. stout, moedig; – *audăcem* (of *audăces*) *fortūna juvat*, lat. sprw.: de fortuin helpt den moedige, den dappere; die waagt, (die) wint; – *audax Japeti genus*, de stoutmoedige zoon van Japhet, het menschelijk geslacht, de mensch; – **audaciteit,** f. nw. lat. koenheid, vermetelheid.

Audiānen of **Audæānen,** n. pl. eene syrische monnikenorde in de 4de eeuw, die a n t h r o p o m o r p h i e t e n (z. a.) waren, door een syrisch geestelijke A u d æ u s gesticht.

audiātur et altĕra pars of *audi et altĕram partem*, lat. (*audi*, hoor, *audiātur*, het worde gehoord, van *audīre*, hooren) hoor ook de andere partij, hoor en wederhoor, ook: de tegenpartij worde gehoord; – **audiéntie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*audientĭa*, opmerkzaamheid, gehoor) gehoorgeving, het gehoor (verleenen), pleeggehoor; rechtzitting, handeling des gerechts; – **audientie-zaal,** f. gehoorzaal, toegangskamer; – **audiéncia,** f. sp. oppergerechtshof in 't voormalig sp. Amerika; ook gerechtshoven in eenige steden van Spanje, gelijkende op de oude parlementen in Frankrijk; – *audientĭa episcopālis*, lat. bisschoppelijke jurisdictie; – **audiométer,** m. gehoormeter; – **audiphoón,** f. oorhoorn (voor dooven); – **auditeur,** fr., of **auditor,** m. lat. (pl. a u d ī t ō r e s) toehoorder; bijzitter in onderscheidene gerechtshoven enz., een rechtsgeleerde bij den krijgsstand, een krijgs- of regimentsrechter, veldrechter; – **auditeur-militair,** m. ambtenaar van het openbaar ministerie bij een krijgsraad; – **auditoraat,** n. nw. lat. het ambt van krijgs- of veldrechter; – **auditorium,** n. gehoorzaal, leerzaal; de verzamelde toehoorders van eenen spreker of leeraar; – *audītus*, m. lat. het hooren, gehoor; – *audītus diffĭcĭlis*, hardhoorigheid; – *de audītu*, van hooren-zeggen.

au fait, enz., z. f a i t; – *au fond*, z. ond. f o n d.

Aufklärung, f. dui. verlichting; een geestesrichting, los van kerkelijke en wijsgeerige traditie, die de rede, als hoogste gezag erkende; rationalisme. Zij ontstond in de 17e eeuw, heerschte in de 18e eeuw vooral in Duitschland, en is in den grond de door Rousseau gepredikte natuurleer.

Augías, m. gr. (*Augeias*) Myth. een koning van Elis, die eene kudde van 3000 runderen had, wier stallen in geen 30 jaren gereinigd waren, een werk, dat Hercules in éenen dag volbracht; vandaar: **stal van Augias** of **Augiasstal,** een moeilijk en hoogst onaangenaam, schier onmogelijk werk of vuile boel.

augeeren of **augmenteeren,** lat. (*augēre*, *augmentāre*) vermeerderen, bijvoegen, vergrooten, versterken; – **augmént,** n. lat. (*augméntum*) toevoegsel, vermeerdering; Gram. voorklank of voorlettergreep bij de vervoeging der werkwoorden in de spraakkunst; – *augmentum salarĭi*, toelage, verhooging van inkomen; – **augmentātie** (spr. *tie=tsie*), f. nw. lat. vermeerdering, versterking; Muz. invoering van een reeds aangewende muzikale gedachte in noten van dubbele tijdswaarde (in fugen); – *aumentándo*, ital. Muz. vermeerderend; – **augmentatīvum,** n. Gram. vergrootingswoord (het tegengestelde van d i m i n u t i v u m) b. v. luiaard.

Augiet, m. (van het gr. *augē*, glans) of k o l o p h o n i u m s t e e n, een groene sterk schitterende steen van kristallijne structuur, olijfsteen, dubbelsilicaat van calcium.

Augment, enz., z. ond. a u g e e r e n.

Augsburgsche confessie, z. *Augustana confessio.*

Augur, m. lat. pl. **augúren** (lat. *augŭres*, ontstaan uit *avi-gur*, van *avis*, vogel, en 't celt. *gûr*= *vir*, man; vgl. a u s p e x) vogelwichelaar, waarzegger uit de vlucht en het geschreeuw der vogelen bij de Romeinen; – **augureeren** (lat. *augurāri*) voorspellen, voorzeggen en waarschuwen; gissen; – **augurium,** n. vogelwichelarij; voorteeken, voorgevoel.

Augustāna confessio, f. lat. afgekort A. C., de Augsburgsche geloofsbelijdenis of confessie der Evangelischen, door L u t h e r in 17 artikelen vervat en in 1530 op den rijksdag te Augsburgs aan den keizer en het rijk overhandigd.

Augustura, beter a n g u s t u r a - b a s t, z. ald.

Augústus, lat. de heerlijke, verhevene, eerwaardige, eernaam van Cæsars opvolger Octavianus en later titel der romeinsche keizers in het algemeen, waarmede zich dan ook de zoogenaamde duitsche keizers tooiden: *semper Augustus*, hetgeen men verkeerdelijk vertaalde (z. a u g e e r e n) „altijd vermeerderaar des Rijks"; — vandaar de mansn.: A ú g u s t of A u g ú s t u s, vr. A u g ú s t a, A u g u s t i n e; als maand (naar den rom. keizer A u g u s t u s genoemd) de oogstmaand, eertijds in den rom. almanak s e x t i l i s of de 6de maand geheeten; – **august d'or** of **gouden augustus,** een saksisch vijfdaalderstuk = ongeveer 9 gl.; – **augustālen,** feesten ter eere van keizer Augustus ingesteld; ook priesters, bestemd tot den eeredienst van Augustus, die na zijnen dood door Tiberius werd vergood; nog de naam van gouden munten van keizer Frederik II, in 1231 te Napels geslagen; – **Augustijn** of **Augustinus,** m. (lat. *Augustīnus*) mansnaam, z. v. a. A u g u s t u s; – **augustijn,** f. zekere lettersoort tusschen groote tekst en cicero; – **Augustijnen,** m. pl. monniken naar den regel van St. A u g u s t i n u s, bisschop van Hippo.

Aula, f. lat. hof, voorhof; zaal, eene groote vergaderzaal, inz. in universiteiten; – **aulĭcus,** m. hoveling; – **aulísme,** n. hoofsche vleierij.

Aulæum, n., pl. **aulæa,** lat. (gr. *aulaia*, f.) gestikt of gewerkt tapijt, voorhangsel, gordijn, inz. het tooneelgordijn.

au large, z. ond. l a r g u s; – *au lavis*, z. l a v i s.

auld lang syne, schotsch: goede oude tijd.

Aule, een kokosblad, dat den Indianen dient om op te schrijven; een zoodanig beschreven blad.

Auleet, m. gr. (*aulētēs*, van *aulein*, de fluit blazen, van *aulós*, m. fluit) fluitspeler; – **auletiek**, f. (gr. *auletikē*) fluitspeelkunst; – **auletriden**, pl. (gr. sing. *aulētris*) fluitspeelsters bij de Ouden; – **aulodie**, f. gezangbegeleiding tot de fluit; – **aulodion**, n. een door de gebroeders K a u f m a n n te Dresden uitgevonden speeltuig, dat piano-forte-, fluit- en flageolettonen vereenigt; – **aulostomiden**, pl. fluitmonden, een soort van tropische visschen.

au marc, z. ond. m a r k; – *au moment*, z. ond. m ō m e n t.

aumentándo, z. ond. a u g e e r e n.

Aumônier, m. (spr. *omonjé*) van *aumône*, aalmoes, en dit van het gr. *eleēmosýne*, medelijden, barmhartigheid) aalmoezenier, een priester in den dienst van een groot heer om de mis te lezen en zekere weldaden aan de armen uit te reiken; in Frankrijk ook geestelijke bij het leger.

a una chorda, ital. op éene snaar (te spelen).

Aune, f. fr. (spr. *oon'*, van 't lat. *ulna*, elleboog, el) de oudfransche of parijsche el = 1,18845 meter.

au pair, z. *p a i r*; — *au pavé*, z. p a v é; – *au pis-aller*, z. p i s - a l l e r; – *au porteur*, z. p o r t e u r.

aura, f. lat. zachte wind; geur, draaiend gevoel, dat een zieke voelt vóór hij een toeval krijgt; – *aura populāris*, volksgunst; – *aura vitālis*, levensadem, levenskracht; – *aura epíleptĭca*, Med. kleine krampen; – **auræ**, pl. lat. luchtgoden bij de Romeinen, die het bewind hadden over hitte en koude en alle weersveranderingen; ook: de verpersoonlijkte lenteluchtjes.

Aurade, f. fr. (spr. (*oraad'*) kamfer van oranjebloesem; – **aurantia**, f. nw. lat. (spr. $t{=}ts$) de oranje; – **aurantine**, f. keizergeel, een oranjekleurige verfstof.

Auratur, z. ond. *aurum*.

Aurea, z. ond. *aureus*.

Aurelius, lat. (oorspr. *Auselius*, misschien van 't oudlat. *ausum*=*aurum*, goud) mansn.: de gouden zoon, vr. **Aurĕa** of **Aurelia**.

aurĕus, *a*, *um*, lat. (van *aurum*) gouden, van goud; – **aurĕus**, m. eene oud-rom. goudmunt, ook s o l ĭ d u s geheeten (z. ald.); – *aurĕa bulla*, z. ond. *bulle*; – *aura mediocrĭtas*, f. de gulden middelmaat; – **aureóle**, f. nw. lat. (*aureŏla*, scil. *lux*; van *aureŏlus*, *a*, *um*, gouden, als verkleiningsvorm van *aurĕus*) licht- of straalkrans, straalkroon om het hoofd der heiligen, z. g l o r i e; – **auráte**, f. fr. goudpeer, kleine sappijke boterpeer; – **aurigo**, f. lat. gele kleur van 't wit der oogen en de huid bij geelzucht; – **aurine**, f. gele verfstof, verkregen door verhitting van phenol met oxaalzuur en geconcentreerd zwavelzuur.

aures habent et non audiunt, lat. zij hebben ooren en hooren niet.

au revoir, fr. z. r e v o i r.

auri, enz., z. ond. *aurum*.

auricŭla, f. lat. (verklw. van *auris*, oor) eig. oortje, de oorlel; Anat. uitwendig oor; Bot. sleutelbloem, berenoor, eene veredelde soort van *Primula veris*; – **auriculair**, adj. (lat. *auriculārius*, *a*, *um*) het oor of de ooren betreffende; – **auriculaire confessie**, f. oorbiecht; – **auriscalpium**, n. lat. oorlepel; – **auriskoop**, f. oorspiegel; – **aurist**, m. barb. lat. oorarts.

Auriga, m. lat. voerman; Astron. sterrenbeeld aan den noordelijken hemel, recht boven O r i o n; – **aurigie**, f. vaarkunst.

Auripigment, n., z. a r s e n i k.

Auriscalpium, aurist, z. ond. *auricula*.

Aurōra, f. lat. morgenrood; Myth. godin des dageraads, in het gr. *E o s* geheeten; ook een schoone dagvlinder; – *aurōra australis*, zuiderlicht; – *aurōra boreālis*, f. noorderlicht; – *aurōra Musis amīca*, het morgenrood is den Muzen gunstig, de morgenstond heeft goud in den mond; – *aurōra súrgens*, Alch. toenemende kracht van den steen der wijzen.

áurum, n. lat. goud; – *aurum fulmĭnans*, n. knalgoud, slaggoud, dondergoud; – *a. potabĭle*, drinkbaar goud (dat als geneesmiddel gedronken werd); – *a. musīvum* of *mosaĭcum*, valsch goud, met kwik gesublimeerd tin, dat door den daarbij gebruikten hittegraad eene goudkleur heeft verkregen; – *auri sacra fames* (Horatius), verwenschte honger naar goud, afschuwelijke goudhonger; – **aurātuur**, f. (lat. *auratūra*, vergulden) verguldíng; – **aurichalceet**, zie het betere: o r i c h a l c i e t.

à usance of *a uso*, z. u s a n c e.

Ausbeuten-gulden (Saalfelder-), m. hgd. zilveren munt van Saksen-Meiningen-Hildburghausen = 1 gl. 20 ct.

ausculteeren, lat. (*auscultāre*) toehooren, luisteren, acht geven; – **auscultánt** of **auscultátor**, m. aanhoorder, bij rechtbanken aangestelde beginnaar, zittingshoorder; – **auscultātie** (spr. *tie*=*tsie*), f. (lat. *auscultatĭo*) toehooren, luisteren; Med. onderzoek door het gehoor, inz. van eene borstkwaal, hetzij dit onmiddellijk met het oor, of wel middellijk met de hoorbuis (s t e t h o s k o o p) geschiedt.

Ausdauer, f. dui. volhardingsvermogen.

Ausgleich, m. dui. vergelijk, verdrag.

au sillet, fr. (spr. *osieljè*) op het tastbord der viool (te spelen).

Ausonia, oude naam van Italië, nog bij de dichters in gebruik (naar de A u s ō n e s, oude bewoners van dat land).

Auspex, m. lat. (uit *avi-spex* samengetrokken, van *avis*, vogel, en *specĕre*, *spicĕre*, beschouwen; vgl. a u g u r), pl. **auspices**, vogelwichelaars, oud-rom. priesters, die uit de vlucht der vogelen toekomstige dingen voorzegden, waardoor men zich bij alle gewichtige staatszaken en ondernemingen liet leiden; vandaar ook: leidsman, beschermer, begunstiger; – **auspicium**, n., pl. **auspicia** of **auspiciën**, eig. vogelbeschouwing, vooruitzegging der toekomst uit de waarneming der vogelen; voorspellingen, voorteekens, voorge-

voelens, vermoedens; ook toezicht, bescherming, bestuur van eenen meerdere; - *auspicĭo tuo*, onder uwe bescherming, onder uw toezicht; - *sub auspiciis*, onder bescherming; - **auspiciēus,** adj. nw. lat. iets goeds voorspellend, heilspellend; - **auspiciëeren** (lat. *auspicāri*) de vogelvlucht uitleggen, waarzeggen, voorspellen.

Auster, m. lat. zuidenwind; Myth. zoon van Eolus en Aurora; - **austraal, austrálisch,** adj. zuidelijk; - **Australië,** n. nw. lat. zuidland, het 5de werelddeel, waartoe ook O c e a n i ë wordt gerekend; - **austraal-aarde,** f. **austraalzand,** n. mineraal in N. Zuid-Wales; - **austraallicht,** zuiderlicht; - **austromantie** (spr. *tie=tsie*), f. lat.-gr. windwaarzeggerij, voorspelling uit den wind.

austère, adj. fr. (spr. *au=oo*; van het lat. *austērus*) streng, hard, onvriendelijk; scherp, wrang; - **austeriteit,** f. lat. (*austerĭtas*) strengheid, onvriendelijkheid, barschheid, stugge ernst.

austraal, z. ond. a u s t e r.

Austrēga of **austregaal-instántie,** f. (oorspr. hoogd. met lat. uitgang, van *austrag*, beslissing eener rechtszaak door scheidslieden) gerechtelijke beslissingen ter eerste instantie in Duitschland door zelfgekozen gerichten, waartoe duitsche vorsten ter beslechting hunner geschillen het recht hebben.

Austria, f. nw. lat. Oostenrijk; *Austriae Est Imperare Orbi Universo*, z. A E I O U; - **austriacisme,** n. oostenrijksche taaleigenheid, eigenaardig oostenrijksche spraakwending; - **austr(i)omanie,** f. lat. gr. hartstochtelijke ingenomenheid met al wat oostenrijksch is; - **austr(i)ophobie,** f. afschuw of vrees voor Oostenrijk.

aut-aut, lat., òf - òf; - *aut Caesar, aut nihil*, òf keizer òf niets, alles of niets, op of onder; - *aut vincĕre, aut mori*, overwinnen of sterven, de zege of de dood.

Autan, m. fr. (spr. *o-táñ*; provenc. *autan*, *auta*, lat. *altānus*, omdat hij van zee af, *ab alto*, waait) de zuidenwind in Z.Frankrijk, die over de Middellandsche Zee komt.

Autan, n. geel formaldehydpoeder ter ontsmetting van ziekenkamers.

Autarchie, f. gr. (van *autos, ē, ón*, zelf, en *árchein*, heerschen) zelfheerschappij, zelfheersching; in politieken zin zegt men daarvoor liever a u t o k r a t i e (z. ald.); - **autárch,** m. zelfheerscher; - **autarkie,** (gr. *autárkeia*, van *arkein*, genoegzaam zijn) zelfgenoegzaamheid, zelfstandigheid; - **autemesie,** f. (vgl. e m e s i e) Med. vrijwillig braken, b. v. bij den aanvang der zenuwkoorts en bij maagkatarrh; - **authadie,** f. (gr. *authádeia*, van *hadein*, behagen) zelfgevalligheid, zelftevredenheid, aanmatiging; - **authemérisch** (van *hēmera*, dag) adj. Med. nog op denzelfden dag gebeurende, werkende; - **authemĕron,** n. geneesmiddel, dat op den dag van 't gebruik reeds werkt.

Auteur, z. ond. a u c t o r.

Authentie (spr. *tie=tsie*), f. gr. (*authentia*) of **authenticiteit,** f. nw. lat. machtsvolkomenheid; echtheid, geloofwaardigheid, inz. van geschriften; rechtsgeldigheid, b. v. van eene oorkonde; - **authenticum,** n. Jur. oorspronkelijk stuk; - **authentiek,** adj. (gr. *authentikós, ē, ón*) echt, geloofwaardig, rechtsgeldig; - a u t h e n t i e k e i n t e r p r e t a t i e, geen twijfel overlaten de uitlegging; - a u t h e n t i e k e k e r k t o o n a a r d, waarin het gezang zich bewoog tusschen den grondtoon en zijn octaaf; - a u t h e n t i e k s l o t, Muz. slot door het dominantakkoord in de tonica; - **authigeen,** (gr. *authigenes*), op de plaats zelve ontstaan.

Auto, f. verkorting van a u t o m o b i e l, z. a.; - **autobus,** f. automobiel als omnibus; - **autocar,** eng. automobiel; - **autochroom,** zich kleurend (van een plaat bij de photographie); - **autocycle,** f. rijwiel, dat het bewegingsmechanisme in zich bevat; - **autogarage,** bewaarplaats voor auto's.

auto, m. sp. en port. (= lat. *actus*) openlijke handeling, voorstelling, enz.; - **auto-de-fé,** sp., of gewoonlijk **auto-da-fé,** port. m., doorgaans n., woordelijk: daad des geloofs (lat. *actus fidĕi*) plechtig ketter- of geloofsgericht, terechtstelling der door de inquisitie veroordeelde ketters, ketterverbranding in Spanje; - *auto sacramentál*, m., pl. *autos sacramentáles*, sp. geestelijke schouwspelen ter viering van den heiligen sacramentsdag; - *autos al nacimiénto*, (van 't sp. *nacimiento*, geboorte van Christus) geestelijke schouwspelen ter viering van Christus' geboorte op het kerstfeest.

Autobiographie, f. gr. (van *autós*, enz. zelf, en b i o g r a p h i e, z. ald.) eigenlevensbeschrijving; - **autobiographisch,** adj. daarop betrekking hebbende; - **autochir,** m. (gr. *autócheir*, van *cheir*, hand, dus: eigenhandig) zelfmoordenaar; - **autochirie,** f. zelfmoord, zelfontzieling; - **autochthónen,** pl. (van den sing. *autóchthōn*, van *chthōn*, aarde, land) 1° uit de aarde geteelde, d. i. uit de planeet de aarde zelf gesproten menschen (?) in tegenstelling met de schepping van Adam; 2° inboorlingen of oorspronkelijke bewoners van een land, z. v. a. a b o r i g i n e s; - **autoclāve,** f. gr. -lat. zelfsluiter, een zich zelf sluitende pot, papinische pot ter steriliseering van cultuurbodems op een temperatuur van 100—120° C., en ter verduurzaming van levensmiddelen; slikgatdeksel; - **autocraat, autocritiek,** enz., zie a u t o k r...., enz.

auto-de-fé, auto-da-fé, z. ond. *auto*.

Autodicie of liever **autodikie,** f. gr. (van *autos*, enz,. zelf, en *dikē*, z. ald.) bevoegdheid om zich zelven ten rechter te zijn; eigen rechtshof; - **autodidáktus** of **autodidakt,** m. (vgl. d i d a k t i e k, enz.) zelfgeleerde, iemand, die geen anderen leermeester in eene kunst of wetenschap dan zich zelven gehad heeft; - **autodidaxie,** f. zelfgeleerdheid, zelfonderwijzing; - **autodynámisch,** adj. (vgl. d y n a m i s, enz.) zelfkrachtig, zelfwerkend; - **autofertiel,** zich zelf bevruchtend (van boomen); - **autogeen,** van zelf plaatsvindend; - **autognosie,** f. (vgl. g n o s i s) zelfkennis, eigen onderzoek; - **autograaf,** f. (van *gráphein*, schrijven) zelfschrijver, copiëermachine, naschrijfwerktuig; - **autográphum,** n., pl. **autographa,** eigen-

handig schrijven, eigen handschrift; ook de eerste, door den schrijver zelven uitgegeven (origineele) drukken uit vroegere tijden der boekdrukkunst, in tegenstelling met de nadrukken; – **autográphisch,** adj. eigenschriftelijk, met eigen hand geschreven, eigenhandig door de, copieermachine vermeerderd; – **autogram,** n. afdruk met de copieermachine; – **autographomanie,** f. overdreven zucht tot handschriften, jacht maken op autografen, inz. van beroemde personen;– **autohypnose,** f. het zich zelf in slaap brengen; – **auto-infectie,** f. het zich zelf besmetten; – **auto-intoxicatie,** f. zelfvergiftiging.; – **autokephalie,** f. (v. *kephalē*, hoofd, dus: eigenhoofdigheid) in het kerkrecht: zelfstandigheid van een bisschop, die aan geen patriarch, enz. ondergeschikt is; – **autokephálisch,** adj. (van *kephălē*, hoofd) woordelijk: zijn eigen hoofd hebbende; onafhankelijk, zelfstandig; – **autokephălos,** m. bisschop in de grieksche Kerk, die niet onder den patriarch staat; – **autokratie** (spr. *tie*=*tsie*), f. (van *kratein*, heerschen) zelfheerschappij, staatsvorm, waarbij de regent zelf alleen de bevoegdheid heeft wetten te geven, belastingen te heffen, krijgsvolk te lichten, kortom naar willekeur zonder medewerking van staten of volksvertegenwoordigers te regeeren, onafhankelijke macht; vgl. a u t a r c h i e; ook heerschappij der rede over de zinnelijkheid, zelfbeheersching; – **autokraat,** m. zelfheerscher, zelfgebieder, onbepaald regeerder; – **autokrátisch,** adj. zelf- of alleenheerschend, onbeperkt; – **autokratisme,** n. denk- en handelwijs van den zelfheerscher; – **autokritiek,** f. (vgl. k r i t i e k) zelfbeoordeeling, beoordeeling van zijne eigen schriften, werken, enz.; – **autolatrie,** f. zelfvergoding; – **autoline,** f. benzine vooral voor het gebruik in een automobiel; – **autolithitŏmos,** m. Chir. zelf-steensnijder, d. i. werktuig, dat als van zelf den steen in de pisblaas stuk snijdt; – **autologie,** f. (vgl. l ó g o s) Log. eigenlijke rede of taal, in tegenstelling van de figuurlijke; ook z. v. a. a u t o n o m i e.

Automaat, m. gr. (*autómătos, on*, uit eigen beweging handelend, vrijwillig) bij de Ouden al wat zich schijnbaar van zelf beweegt, b. v. een uurwerk; thans een werktuig, dat de bewegingen der bezielde lichamen nabootst, zooals de automaten van Vaucanson (de automaat heet a n d r o ï d e, als hij ten doel heeft, den mensch en eenige zijner verrichtingen na te bootsen); iron.; dom mensch, die als eene machine handelt; – **automătisch,** adj. zelfbeweeglijk; – a u t o m a t i s c h e b e w e g i n g, onwillekeurige beweging in het menschelijk lichaam, zooals de bloedsomloop; – **automatie** (spr. *tie*=*tsie*), f. en **automatisme,** n. zelfbeweging, werktuiglijke beweging, zonder dat de wil er deel aan heeft; vermogen, leer der zelfbeweeglijkheid, ook zucht om alles uit zich zelven te leeren; – A u t o m a t i e is ook de bijnaam der Fortuin, onder welken Timoleon te Syracuse een tempel voor die godin oprichtte; – **automatopoëtica,** f. kunst van uurwerken te maken.

Automachie, f. (van *autos*, etc., zelf, en *machesthai*, twisten, strijden) zelfstrijd, tegenspraak met zich zelven.

Automasseur, m. elektrisch toestel van Dr. Rivière om zieken mee te masseeren; – **automassage,** f. masseeren van zieken door middel van den automasseur.

automatisch, automatie enz., z. ond. a u t o m a a t.

Automedon, m. gr. wagenmenner van Achilles; (fig.) bekwaam koetsier.

automobiel, adj. zich zelf in beweging brengende, vooral van een rijtuig, dat zich zelf voortbeweegt door middel van stoom, benzine of elektriciteit; – **automobilisme,** n. alles wat betrekking heeft op 't rijden met automobielen; – **automobilist,** m. berijder van een automobiel; – **auto-** of **automobielsport,** f. zich bezighouden met 't rijden in een automobiel.

Automolíth, m. gr. als oktaëder gekristalliseerd mineraal, ook g a h n i e t geheeten, kiezelschorl, zinkhoudend s p i n e l (z. ald.).

autonoom of **autonómisch,** adj. gr. (*autónŏmos, on*, van *autós* enz., zelf, en *nómos*, wet) naar eigen wetten levend, zelfstandig, onafhankelijk, wilsvrij; – **autonomie,** f. zelfwetgeving, zelfregeering, zelfbestuur; Philos. zedelijke vrijheid of wilsvrijheid, eigenwil; Jur. onderwerping aan zelfgekozen, bij verdrag vastgestelde rechtsbepalingen, inz. bij den adel en de steden; – **autonosographie,** f. gr. (v. *nósos*, ziekte) beschrijving van eigen ziekte; – **autonyktobatie** (spr. *tie*=*tsie*), (vgl. n y k t o b a t i e), z. v. a. a u t o s o m n a m b u l i s m e; – **autopathie,** f. (gr. *autopátheia*, vgl. p a t h o s) zelfervaring, eigene gewaarwording; – **autophagie,** f. zelfvertering, vermagering door onthouding; – **autophilie,** f. (van *philein*, beminnen) zelfliefde, eigenwaan; – **autophonie,** f. (van *phonos*, moord), z. v. a. a u t o c h i r i e (z. ald.); ook Med. (v. *phōnē*, geluid) auscultatie door de eigen stem van den waarnemenden arts, als hij zijn oor op de borst van den patient legt; – **autophysiotherapie,** f. Med. zelfgenezing door de kracht der natuur; – **autopiano,** f. zelfwerkende piano, meestal 65 of 72 tonen, soms, o. a. de Kastner, 88 tonen omvattend;– **autopistie,** f. (van *pistis*, geloof) geloofwaardigheid, welke de heilige Schrift in zich zelve heeft; – **autoplastie,** f. (vgl. p l a s m a, enz.) woordelijk: zelfvorming; herstelling van een verloren lichaamsdeel door **autoplastiek,** f., d. i. de kunst om het vernietigd deel door een ander, aan denzelfden persoon ontleend deel weder te vergoeden; – **autopragie,** f. (van *prássein*, handelen) handelen uit eigen aandrift, vrije zelfbepaling; – **autoprosŏpisch** (van *prósōpon*, gezicht, persoon) in eigen persoon, persoonlijk; – **autopsie,** f. gr. (*autopsia*, vgl. o p s i s) zelfbeschouwing, eigen waarneming; Med. lijkopening en lijkontleding; onderzoeken van een zieke, enkel door hem te beschouwen; – **autópt,** m. (gr. *autóptēs*) ooggetuige; – **autóptisch,** adj. uit of naar eigen aanschouwing, met eigen oogen.

Autor, autoriseeren enz., z. a u c t o r.

Autorama, n. gr. (v. *hōrān*, zien) soort van optica, waardoor voorwerpen als onder de oogen van den beschouwer gebracht worden.

auto sacramental, z. *auto*.

Autoschediasma, n., pl. **autoschediasmăta,** gr. (van *auto-schediádzein*, onvoorbereid iets doen, enz.) voor de vuist gemaakte opstellen; – **autoschediást,** m. iemand, die voor de vuist spreekt, schrijft, dicht of iets anders vervaardigt, z. v. a. improvisator; – **autoschediástisch,** adj. voor de vuist gemaakt, z. v. a. geïmproviseerd.

Autoserotherăpie, f. genezing door een serum, dat aan 't lichaam van den patient zelven ontleend is.

Autoskopie, f., z. v. a. autopsie.

autós éphā, gr. hij (Pythagoras) heeft (het) gezegd, (eene uitdrukking, waarmede de pythagoristen allen twist over eene verschillende meening beslechtten).

Autosomnambulísme, n. gr. nw. lat. (van *autós*, zelf, en somnambulisme, z. ald.) van zelf ontstaan magnetisch slaapwandelen; – **autosuggéstie,** zich zelf een of andere voorstelling opdringen; — **autotelie,** f. gr. (*autotéleia*, van *auto-teles*, d. i. eig. zich zelven voleindend, in zich zelven voleindigd, zelfstandig) zelfstandigheid, onafhankelijkheid, onvoorwaardelijkheid (vgl. absoluut, enz.); – **autotheísme,** n. (vgl. theisme) zelfvergoding, leer, dat de godheid één met het menschelijk wezen is;–**autotherapie,** f. zelfgenezing door de natuur;– **autotransformátor,** m. Elektr. éénspoelige transformator, om de spanning te veranderen of te verdeelen; – **autotýpe,** f. gr. (vgl. typus) zelfdruk, oorspronkelijke afdruk; – **autotypie,** hoogetsing op zinken platen van photographieën, ook *chemiegraphie* of *chemietypie* genoemd.

autrichienne, à l'autrichienne, fr. op oostenrijksche wijze, op zijn oostenrijksch.

autumnaal, adj. lat. (*autumnālis, e*, van *autumnus* of *auctumnus*, herfst) herfstachtig, tot den herfst behoorende.

aut vicnĕre, aut mori, z. ond. *aut*.

Auvent, n. fr. (spr. *owáň*; eig. tegen den wind, nl. beschermend, lat. *ad ventum, a vento*) schermdak, schutdak tegen weer en wind, inz. voor winkels.

Auvernat, m. fr. (spr. *owerná*) sterke, roode fransche wijn, auvergner-wijn.

Auvesque, f. fr. (spr. *owesk'*) soort appelwijn in Normandië.

aux armes, z. ond. *arma*.

Auxēsis, f. gr. (van *auxanein*, vermeerderen) Rhet. vergrooting of overdrijving, b. v. eene zee van tranen; Med. toenemen eener ziekte; – **auxometer,** m. vergrootingsmeter, werktuig om de vergrootingskracht der verrekijkers te bepalen.

auxiliáir, adj. fr. lat. (*auxiliāris, e*, van *auxilium*, hulp) helpend, hulpbiedend, wat tot hulp strekt, meestal in het krijgswezen; – **auxiliair eskader,** n. eskader bestemd om in Ned.-Indië dienst te doen; – **auxiliaire troepen,** pl. hulptroepen; – **auxiliair woord,** n. hulpwoord.

auxitrophisch, adj. den groei bevorderend; – **auxiphonisch,** de stem versterkend; – **auxiphotisch,** het licht versterkend.

Auxometer, m., z. ond. auxesis.

Ava, f. zekere bedwelmende drank op de Sandwicheilanden.

Avál, m. fr. (gevormd van het lat. *ad vallem*, naar het dal, dalwaarts, beneden, onder, omdat men de onderteekening, waarmede men zich tot borg stelde, onder op den wissel schreef) wisselborg, medeonderteekening als borg op wissels; – **avaleeren** of **avalleeren** (fr. *avaler*), 1° inslikken; 2° van schepen: stroomafwaarts drijven of gaan; 3° Kmt. eenen wissel mede onderteekenen en daarvoor borg blijven.

Avalure, f. fr. (spr. *-luur'*; van *aval*, beneden, omdat ze onder aan den hoef van het paard zit; vgl. aval) overhoef, hoefgezwel der paarden; overvoeding der kanarievogels.

avanceeren, fr. (*avancer*, van *avant*, z. ald.) voorwaarts doen gaan, vooruitgaan, verder komen, toenemen, vorderingen maken, bevorderd worden; van een uurwerk: te spoedig gaan, voorloopen; ook geld leenen, voorschieten; – **avanceerboom,** m. een hefboom om het teruggeweken afgevuurd geschut weder op zijne plaats te brengen; – **avance,** f. fr. (spr. *awaňs'*), it. *avanzo* (spr. *awántzo*) voordeel, winst; voorschot, voor uitbetaling; ook de eerste schrede, het tegemoet komen; – in avance zijn, iets bij een ander te goed hebben of in voorschot zijn; – avances maken, voorkomend zijn, de eerste schrede doen; – *par avance*, vooruit, bij wijze van voorschot; – **avancemént,** m. fr. (spr. *awaňs'mâň*) geraken tot hooger posten, bevordering, vooruitgang, standsverhooging.

Avanie, f. fr. (it. *avanía*, nw. gr. *abania*, afpersing, mishandeling, belastering, valsche aanklacht, van 't arab.-turk. *hawān*, verachting, verachtelijkheid, en dit van 't arab. *hāna*, verachten, minachten) moedwillige beleediging en beschimping; inz. willekeurige geldheffing der turksche pasja's en tolbeambten van de in hunne koopsteden handelende christenkooplieden; Mar. vijandelijke, verraderlijke overvallen van een schip; Kmt. hetgene men aan eene zaak minder verdient dan te wachten stond.

Avans, f. z. avance.

avant, fr. (spr. *awāň*; uit het lat. *ab ante* ontstaan, dus eig.: van voren) vóor, eer dan, vroeger dan; – *avant la lettre*, z. ond. *lettre*; – *en avant* (spr. *an awàn*) naar voren, voorwaarts; – **avantage,** n. (spr. *awaňtá-zj*) voordeel, nut, verbetering; voorrecht, meerderheid, b. v. in den strijd; – in avantage zijn, den voorrang hebben; – **avantageeren** (spr. *awaňtazjeeren*) begunstigen, bevoordeelen, vooruit geven, b. v. bij testament; – **avantageur,** m. fr. (spr. *-zjeur*) Mil. bevoordeelde, begunstigde, die in het leger op bevordering tot officier dient; – **avantageus,** adj. (spr. *-zjéňs*) fr. (*avantageux*) voordeelig, gelukkig, nuttig, gunstig; – **avant-chemin-couvert,** m. fr. (spr.

awañsjemèñ-koewèr) Mil. bedekte buitenste weg aan den voet van het glacis; – **avantcorps,** n. (spr. *awáñkôr*) de voorop geplaatste krijgsbende; Arch. het vooruitgebouwde, voorgebouw; – **avant-cour,** n. (spr. *awáñkoer*) voorplaats, voorhof; – **avant-coureur,** m. (spr. *awáñkoereur*) voorlooper, voorbode, voordraver; – **avant-fossé,** m. voorgracht, buitenste vestinggracht; – **avant-garde,** f. voortroepen of eerste linie van een leger, voorhoede, voorwacht; – **avant-logis,** n. (spr. *awañlozjie*) woning in 't voorhuis; – **avant-main,** f. (spr. *-mèñ*) voorhand; – **avant-patrouille,** f. (spr. *awañpatroelj'*) voorste wacht; – **avantpropos,** n. (spr. *awañprops*) voorrede, voorbericht van een boek, voorwoord; – **avantscéne,** f. (spr. *awañsèn'*) voortooneel, voorgrond van een schouwtooneel, tusschen 't orkest en 't gordijn; – **avant-seuil,** m. ruimte tusschen de trap en de voordeur in een bovenhuis; **avant-train,** m. voorwagen van militaire voertuigen.

Avanturino, it. zie a v e n t u r i n e; – **avantureeren, avanturier** enz., z. ond. a v e n t u u r.

avánzo, it., z. a v a n c e, ond. a v a n c e e r e n.

Avarie, f. fr. (ital. *avaría*, van Arab. *awar* = gebrek) ook **averij, haverij,** f. Kmt. zeeschade aan schepen en hunne lading op de reis; – g e w o n e a v e r ij, allerlei gewone scheepsonkosten: haven-, loods-, baken-, liggeld, enz.; – b u i t e n g e w o n e a v e r ij of a v e r ij-g r o s (fr. *avarie grosse*), al wat bij gevaar tot behoud van schip en manschap overboord wordt geworpen, het verlies van ankers, zeilen, enz., het kappen der ankers het stranden enz.

a vau l'eau, fr. (spr. *a wo ló*) eig. stroomafwaarts; verijdeld, tot damp, tot niets vergaan.

ave of *have*, lat. wees gegroet; – *avēto*, moge God u behoeden (als slot gebezigd in brieven); – *ave pia anima*, vaarwel, vrome ziel (groet aan afgestorvenen); – **ave Maria,** n. (ook enkel **ave**) woordelijk: gegroet zijt gij, Maria! engelengroet aan de maagd Maria, Luc. 1, 28; een klein formulier-gebed der R. Kath., bevattende die engelengroet; – e e n a v e M a r i a b i d d e n, het gebed opzeggen, dat als formulier door A l b e r t van Padua het eerst in gebruik werd gebracht; z. ook a m e r ij; (ital.) het einde van den dag, aangegeven door klokgelui dat tot dit gebed oproept.

avec, fr. (spr. *awèk*; v. oud-fr. *ab*= lat. *apud* en *oc* = lat. *hoc*, dus oorspr. bij of met dit) met; *avec la lettre*, z. ond. *lettre*; – *avec permission*, z. ond. p e r m i s s i e; *avec accompagnement*, fr. Muz. met begeleiding, met accompagnement.

Avellánen of **avellinen,** f. pl. ital. (sing. *avellána*, pl. *avelláne*, van 't lat. *nuces Avellánae* of *Avellīnae*, naar A v e l l a., eene stad in Campanië, nu A v e l l i n o) groote hazelnoten, lammertsnoten; – *avellana purgátrix*, purgeernoot.

avelleeren, lat. (*avellĕre*) af- of losscheuren.

Ave Maria, z. a v e.

Avena, f. lat. haver; – *a. decorticáta*, havergort.

avenant, fr. (spr. *aw'náñ*; van *avenir* = lat. *advenire*, eig. naar toe komen; voorvallen, gebeuren, enz.) zich bevallig, goed voordoende; gepast, geschikt; – *à l'avenant*, of **naar avenant** of **advenant,** naar verhouding, naar evenredigheid; overeenkomstig; – *non avenú*; niet geschied, ongebeurd; – **avenue,** f. toegang tot eene plaats, voorplaats, oprijlaan, inz. in engelsche parken: laan, die naar het kasteel leidt; breede laan met boomen.

aventureeren, aventurier, aventureux, z. ond. a v e n t u u r.

Aventurien, n. of a v a n t u r i n o, m. (fr. *aventurine*, it. *aventurina*, van *aventura*, geluk, toeval, wegens de toevallige uitvinding zoo genoemd) soort van gekleurd glas, waarin men tijdens den gesmolten toestand kleine deeltjes of loovertjes eener metallische compositie uit koper en ijzer heeft gemengd; compositie met goudpoeder, dat men op vernis of gesmolten glas werpt, glimmersteen; – **natuurlijke aventurino,** goudglassteen, regenboogsteen, eene variëteit van kwarts of veldspaat, met kleine schitterende punten bezaaid; – **aventurienverf,** f. een het aventurino nabootsende, met metaalloovertjes gemengd lak.

Aventuur, n. fr. (*aventure*, van 't mid. lat. *aventūra*, en dit van 't lat. *advenire*, fr. *avenir*, naartoe komen, gebeuren) of minder goed a v o n t u u r, zeldzaam, zonderling, vreemd voorval, zonderlinge ontmoeting, gebeurtenis; buitenkansje; gewaagde handelsonderneming; – *à l'aventure*, fr. (spr. *alawañtüür'*) op goed geluk af, in den blinde; – **aventureeren,** a v o n t u r e n, te ver gaan, zich blootstellen, iets wagen, op het spel zetten; – **aventurier,** m. fr. (spr. *awañtu-rje*) een a v o n t u r i e r, geluksridder, waaghals; partijganger, vrijbuiter, sluikhandelaar, zwendelaar, in 't algemeen iemand, die zonderlinge ontmoetingen bij kwalijk of niet berekende uitkomsten gehad heeft of zoekt; – **aventureux,** adj. (spr. *awañtureu*), avontuurlijk, wonderlijk, vreemd, gewaagd; – **avontuurschip,** n. gewapend smokkelschip.

Avenue, z. ond. a v e n a n t.

a verbis ad verbĕra, z. ond. v e r b u m.

avére le granchio nella scarcella, ital. de kreeft in den geldbuidel hebben, d. i. gierig zijn, bang zijn om de hand in den zak te steken, alsof er een kreeft in zat, die knijpen zou.

Average, f. eng. (spr. *euweredsj'*) Kmt. schade, averij, die een met koopmansgoederen bevracht schip onderweg lijdt en de evenredige bijdrage der belanghebbenden tot de schadevergoeding; ook het gemiddelde, middelsoort.

Avereeren, fr. (*avérer*, v. lat. *verus, a, um*, waar) bewaarheiden, bewijzen.

Avérnus, m. lat. (scil. *lacus*) meer van Averno, in de nabijheid van Cumæ in Beneden-Italië, welks verpeste uitwasemingen de daarover vliegende vogels zouden dooden, waarom de Ouden zich den ingang tot de Onderwereld in de nabijheid van dit meer voorstelden; Poët.

ook: Onderwereld zelve; - **avernālisch,** adj. helsch; allerpijnlijkst.

Averrhoa, f. (door Linneus dus genoemd ter eere van den arab. geneesheer Averrhoës) Bot. indische boom met langwerpig ronde, zuurachtige, smakelijke vruchten, die B i l i m b i heeten.

Avérs, m. (uit het ital. *avvérso* = lat. *adversus*, toegekeerd, *pars adversa*, toegekeerde zijde; vgl. *adversus*), voorzijde, kop- of beeldzijde van eene munt, in tegenst. met r e v e r s.

Avérsie, f. lat. (*aversĭo*, van *avertĕre*, afwenden, afkeer, tegenzin) afschuw, walging; - **aversie-handel** (lat. *emtĭo per aversiōnem*, d. i. eig. koop met afwending, zonder nauwkeurige bezichtiging) koop bij den roes, dooreengeslagen, het een door het andere gerekend; - **aversum** of **aversaalquantum,** n. som waarvoor iemand een zaak schikt, van iets afstand doet; som waarvoor men iets bij den roes koopt, gemiddelde vergoeding.

averteeren, avertissement, z. a d v e r t e e r e n.

aveto, z. ond. *ave*.

Avetronk, m. (verwant met lat. *adulter*, echtbreker) bastaard.

Aveu, m. fr. bekentenis, toestemming, goedkeuring.

Aviarium, n. lat. (van *avis*, vogel) vogelhuis;

aviatie, aviatiek, f. (lat. *avis*, vogel) zweven in de lucht met een vliegtuig, vliegmachine (*avion*); - **aviateur,** m. lat. (*aviaticus*, dui *aviatiker*) iemand, die met een vliegmachine de lucht doorklieft, vlieger (beter dan vliegenaar of vliegenier); - **aviceptologie,** f. leer van het vogelvangen; - **avicinium,** n. lat. Muz. vogelgezang, een verouderd orgelregister; - **avicultuur,** f. vogelteelt.

Aviditeit, f. lat. (*avidĭtas*) gretigheid, begeerte, hebzucht.

Avignon, f. fr. (naar de stad A v i g n o n genoemd) lichte soort van fransche taf, voeringzijde.

avileeren of **avilisseeren** fr. (*avilir*, van *vil* = lat. *vilis*, laag, gemeen) verachtelijk maken, vernederen, schenden, onteeren; - **avilissement,** m. (spr. *li-s'-mān*) vernedering, verachtelijke staat.

Avineeren, fr. met wijn bevochtigen.

Avion, m. fr. (lat. *avis*, vogel), vliegmachine, vliegtuig.

Avis, aviso, aviseeren, z. ond. a d v i e s.

Avis, geestelijke ridderorde in Portugal, ingesteld in 1147 door A l p h o n s u s I, dus genoemd naar de stad A v i s.

a vista, it., z. v i s t a.

avitailleeren (spr. *awitalj-*) fr. (*avitailler*, ontstaan uit *avictuailler*, van *victuaille*, levensmiddel, van 't lat. *victualis*, *victualia*, vgl. *victus*, enz.) van levensmiddelen voorzien, spijzigen, z. v. a. p r o v i a n d e e r e n; - **avitaillement,** (spr. *-mān*) ook **avitailleering,** f. verzorging van levensmiddelen.

Aviticiteit, f. barb. lat. (v. lat. *avītus, a, um* grootvaderlijk) oud recht van het onveranderlijk familiebezit in Hongarijë, volgens welke de goederen slechts in den vorm eener verpachting konden verkocht worden, sedert 1853 afgeschaft.

avītum bonum, z. *bonum*.

Aviveeren, fr. helderder, glanziger maken (geverfde stoffen).

a voce sola, z. *voce*.

Avocasserie, f. fr. (v. *avocat*, advocaat) rechtsverdraaierij, advocatenstreek.

avoceeren, lat. (*avocāre*, vgl. v o c e e r e n) terugroepen, terugeischen, afvorderen; - *avocéntur acta*, de stukken zijn terug te vorderen; - **avocatie,** f. (spr. *t=ts*), terugroeping, opvordering b. v. der stukken, welke de rechter naar den hoogeren rechter zenden moet; - **avocatorium,** n., pl. **avocatoria** of **avocatoriën,** terugroepingsbrief, waarbij een souverein zijn onderdanen uit buitenlandschen dienst terugroept.

Avogadro, wet van - (1811); zij leert, dat het moleculairvolume der gassen gelijk is.

Avogato-boom, m. hooge westindische boom (L a u t u s p e r s e a).

avoir, fr. (spr. *awoâr*, van 't lat. *habēre*, ital. *avēre*) hebben; het te goed of credit, (in fr. koopmansboeken) actieve schulden; - *avoir-du-pois*, n. eng. (spr. *ewerdjoepoïs*, v. fr. *avoir du poids* (oud. fr. *pois*), het (vastgestelde) gewicht hebben); zwaar handelsgewicht in Engeland, de centenaar (*hundredweight* of *centweight*, verk. *cwt.*) van 112 pond (*pound* z. ald.) = 50,8024 kilo, in Noord-Amerika op sommige plaatsen, b. v. te New-York, alsmede in de staten Massachusetts, Connecticut, Texas slechts van 100 pond = 45,3593 kilo.

Avoisinement, n. fr. (spr. *awoazinemān*), aangrenzen, nabuurschap; - **avoisineeren,** aangrenzen.

à vol d'oiseau, zie *vol d'-*.

Avontuur, enz., z. a v e n t u u r.

Avortement, n. fr. (spr. *-mān*) z. v. a. a b o r t u s; - **avorteeren,** z. v. a. a b o r t e e r e n.

Avoué, m. fr. (spr. *awoe-é*, van 't lat. *advocatus*) ambtenaar, bij rechtbanken en gerechtshoven aangesteld, ten einde de procesvoerende partijen in rechten te vertegenwoordigen en de noodzakelijke acten in den vorm op te maken; onder het voorm. fr. recht werden zulke personen p r o c u r e u r s geheeten, en dien naam hebben zij bij ons tegenwoordig recht behouden; voorheen ook voogd over kerkelijke goederen, z. p a t r o o n.

avoueeren (spr. *awoe-*), fr. (*avouer* provenc. *avoar*, lat. *advotare*, v. *ad* en *votum*, gelofte), bekennen, erkennen, belijden, toestemmen.

à vous, fr. aan u, uw beurt (bij het spelen); uwe gezondheid, uw welzijn (bij het drinken). Bij Vondel: *avoes* en *avoezen*, d. i. drinken op iemands gezondheid.

Avoyer, m. fr. (spr. *awoajé*) ook **advoyer,** (lat. wellicht *advocatarĭus*, v. *advocāre*, aanroepen), titel der twee eerste regeeringsper-

sonen in de zwitsersche kantons Bern, Lucern en Solothurn.

à vue, z. ond. *vu*.

Avulsie, (spr. *s=z*) f. lat. (*avulsĭo*) af- of losrukking.

Awatára, m. skr. vleeschwording, nederdaling van Vischnoe op aarde.

Aweto, f. de z.g. plantenrups van N.-Zeeland, waarvan de zwarte cosmetiek gemaakt wordt.

Awret-basăr, m. turk. (v. perz.-turk. *awrel, awrat*, vrouw en dit van arab. *awrat, rima, pudendum*; vgl. bazaar) vrouwenmarkt te Constantinopel.

Axenie, f. gr. (v. *a* priv. en *xénos*, vreemd vreemde, gast) ongastvrijheid (z. v. a. i n h o s p i t a l i t e i t); – **axénisch,** ongastvrij.

Axiaal, adj. (lat. *axis*, as) in de richting der as; – *a. turbine*, watermotor, waarbij het water in de richting der as naar binnenstroomt; – **axiel,** adj. Bot. aan de as geplaatst, asstandig.

Axilla, f. lat. okselholte; – **axillair,** in de oksels geplaatst, b. v. axillaire klieren, okselklieren (lat. *axillāres*).

Axiniet, m. (van het gr. *axinē*, bijl) Min. bijlsteen, bijlvormig gekristalliseerde steensoort van kiezelzuur enz.; – **axinomantie** (spr. *t=ts*) f. gr. waarzegging uit bijlen, waarbij men eenen agaat op eene gloeiende bijl leide.

Axiōma, n. gr. (*axiōma*, van *axioen*, daarvoor houden, erkennen) erkende, klaarblijkelijke, aanschouwelijke, onbestreden, onloochenbare grondstelling, die geenerlei bewijs behoeft; eene eeuwige waarheid; – **axiomátisch,** adj. aanschouwelijk, zeker, uit zichzelve bewezen, onloochenbaar, eeuwig waar.

Axiometer, m. lat. gr. (v. *axis*, as) Mar. roermeter, een klein werktuig, dienende om de bewegingen van de roerpen aan te geven, roerstandaanwijzer.

Axiopistie, f. gr. (van *axios, a, on*, waard, waardig, en *pístis*, geloof) geloofwaardigheid, echtheid van een geschrift.

Axis, f. gevlekt, n.ind. hert.

Axminster, n. vloerkleed van dicht weefsel naar A. in Eng. zoo genoemd.

Axoïde, f. gr. tweede halswervel.

Axolotl, f larve van een mexic. salamandersoort.

Axónen, pl. gr. (*axōnes*) houten wettafels in Griekenland, die om eene as draaiden en waarop de wetten te lezen waren.

Axonometrie, f. gr. asmeting in meetkundige lichamen, vooral ook van kristallen; – **axonométrisch,** daarop betrekking hebbende.

Axungia, f. lat. (van *axis*, as, en *ungĕre*, zalven, smeren) eig. as- of wagensmeer; Med. in 't algemeen vet, smout.

Aya, f. sp., **aja,** it. (v. baskisch-iberischen oorsprong) hofmeesteres, opzichtster; – **ayo, ajo,** m, hofmeester, bestuurder.

Ayacuchos, m. pl. sp. (spr. *ajakoetsjoos*) scheldnaam der vroeger in Spaansch-Amerika gestreden hebbende, later in Spanje commandeerende generaals; ook de door Engeland ondersteunde militaire partij gedurende het regentschap van Espartero.

Ayapana, f. zuid-amerik. kamille.

Aye-aye, m. soort halfaap op Madagascar.

Ayenia, f. nw. lat. (zoo geheeten naar den hertog van Ayen, beschermheer der botanica), plant uit West-Indië, die bij ons in broeikasten wordt geteeld.

Aypnie, f. gr. (van *a* priv. en *hypnos*, zie ald.) slapeloosheid; – **aypnisch,** adj. slapeloos.

Ayuntamiénto, m. sp. (spr. *ajoent–*; v. *ayuntar*, vergaderen) gemeenteraad eener stad, stadsraad.

Azăla, f. zeer schoone soort van meekrap in het oosten tot het verven der turksche garens; – **azale,** f. kleurstof in de meekrap.

Azalĕa, f. nw. lat. (van 't gr. *azaleos, a, on*, dor, droog, omdat deze struik een drogen grond verlangt) rotsstruik, eene familie van heideplanten, die meest buiten Europa groeit, en waarvan verscheiden soorten als pronkgewassen in tuinen gekweekt worden.

Azaróle of **azeróle,** f. (fr. *azarole, azerole*, sp. *acerola*, oudsp. *azarolla*, van 't arab. *az-zoeroer*, mispel; ook l a z e r o l e, z. ald.) mispelpeer, kleine roode, zure kernvrucht, van de grootte en kleur eener kers, eene der kleinste peersoorten in Z. Europa.

Azazel, hebr. booze geest; *Leviticus* 16, 8.

Azem-Oglam, turk. (kinderen der schatting) weleer 700 in het serail te Constantinopel opgevoede kinderen, die later tot verschillende diensten gebruikt werden.

Azi, f. leb, van melk en azijn gemaakt, in Zwitserland gebruikt bij bereiding van weikaas.

Aziárch, m. gr. regeeringspersoon in zekere steden van Azië, bekleed met het hoogepriesterschap en het recht van voorzitting bij de gewijde spelen, die door de gezamenlijke gr. steden van Azië werden gevierd; – **aziatisme,** n. nw.lat. aziatische (oostersche) taaleigenheid en schrijftrant; gezwollenheid en nuttelooze woordenpraal eener rede.

Azimut, n. arab. (van *as-soemoet*, de wegen, pl. van *as-sami*, rechte weg; vgl. z e n i t h) Astron, toppuntshoek, hoek, welke de hoogte cirkel eener ster met den middagcirkel eener plaats maakt; – **azimuthaal,** adj. nw. lat. toppuntshoekig, wat den toppuntshoek betreft, b. v. a z i m u t h a a l-w ij z e r, a z i m u t h a a l-c i r k e l, enz.

Aziōne sacra, ital. Muz. drama van geestelijk muzikale soort.

Azobenzoïde en **azobenzoyl,** n. Chem. twee organische verbindingen door inwerking van ammoniak op ruwe bittere-amandelolie gevormd.

Azoödynamie, f. gr. (vgl. z o ö d y n a m i e) verminderde levenswerkzaamheid, krachtafneming; – **azoögenie,** f. voortbrenging van het levenlooze en de leer daarvan.

azoïsch, adj. zonder overblijfselen van dierlijk leven, de azoïsche periode in de geschiedenis der aarde wordt ook archaeïsche genoemd.

Azóres, pl. dikke, langharige, op bevervellen gelijkende stoffen uit Bohemen.

Azoth, azoch of **azock,** n. Alch. grondstof der metalen, het algemeen geneesmiddel of panaceum van P a r a c e l s u s, welks samenstelling men niet kent; later is die raadselachtige benaming ook toegepast op het gele koper en andere metaalverbindingen; kwik; steen der wijzen.

Azōtum, n. (uit het gr., van *a* priv. en *dzáō, dzō,* ik leef, dus: waarin men niet kan leven) stikstof, stiklucht nitrogenium z. a.; - **azōtisch,** adj. stikstofhoudend; - **azotiseeren,** (spr. *s=z*) met stikstof bezwangeren, verzadigen; - **azotometer,** m. stikstofmeter, een toestel ter bepaling van het ammoniakgehalte in de teelaarde; - **azoturie,** f. ziekte, waarbij te veel stikstof in de urine is.

Azraël, m. doodsengel bij de Arabieren.

Aztēken, m. pl. amerik. volksstam, die het ten tijde van Cortez bloeiende mexicaansche rijk gesticht had en regeerde.

Azumbre, m. sp. (v. 't arab. *as-soemr* of *as-soebr,* rand van een vat, en vandaar een tot den rand gevuld vat) kan, spaansche vochtmaat, ongeveer = 2,9172 liter.

Azuur, n. (fr., provenc. en oudsp. *azur,* it. *azzurro, azzuolo,* sp. en port. *azul,* van 't perz. *lâdsjaward*) lazuursteen, blauwe kleur, ook kobalt, een half metaal, waaruit men eene schoone, donkerblauwe verf bereidt; - **azúren,** adj. op 't azuur gelijkend, hoogblauw, hemelsblauw; - **azuriet,** n. soort blauwspaat, blauw koolzuur koper, bergblauw.

azygisch, adj. gr. (van *dzygón,* juk) zonder juk; ongepaard; - **azygie,** f. ongepaardheid.

Azȳmon of **azȳmum,** n. gr. (van *a* priv. en *dzymē,* zuurdeeg) ongezuurd brood; - **Azymieten,** m. pl. Christenen, die bij het avondmaal o n g e z u u r d b r o o d gebruiken. Aldus werden de Katholieken door de grieksche Christenen genoemd, die enkel gezuurd brood bezigen. De Grieken kregen daarvoor van de Latijnen den naam van P r o z y m i e t e n.

B.

B (als oud-romeinsch getal), driehonderd; - **B̄** (als oud-romeinsch getal), driehonderd duizend; - *B.* of *b.* = *beatus* of *beata,* de zalige; - *b.* (in de muziek) teeken dat een noot een halven toon verlaagt; - *B.* (in de muziek) *basso,* laagste stem of bas; - op duitsche koerslijsten *brief* = aangeboden (in tegenstelling van geld); - *B. A.* = *Bachelor of arts,* eng. Baccalaureus der vrije kunsten; op romeinsche munten en opschriften = *bonis auspiciis* of *bonis avibus,* d. i. onder goede voorteekenen; - B. B. (in Oost-Indië) = Binnenlandsch Bestuur; - *bb.* teeken in de muziek, dat een noot 2 halve tonen verlaagt; - *b. b.* = *bene, bene,* zeer goed; - *Bart, Bar, Bt* = *Baronet*; - *b. c.* of *B. C.* = *basso continŭo,* doorgaande bas; ook *balnĕum cinĕris,* aschbad; - *B. c. D.* = *bono cum Deo,* met den goeden God, met Gods genade; - *Bco.* = *banco,* (z. ald.); - *B. D.* = *Bachelor of Divinity,* eng. Baccalaureus der godgeleerdheid; - *B. D. D.* = *bonis diis deabusque,* aan de goede goden en godinnen; - *B. E.* = *bene est*; - *B. L.* = *benevŏle lector,* toegenegen of welwillende lezer; - *B. M.* of *b. m.* = *beatae memoriae,* zaliger gedachtenis; ook = *bene misceātur,* wel ondereen gemengd (op recepten); ook = *banco mark,* bankgeld; - ook = *balnĕum maris,* zeebad; - *B. P. F.* (op wissels) = *bon pour francs,* goed voor (zooveel) franken; - *br. m.* = *brevi manu*; - *br.* = broeder(s) vrijmetselaars, belijders van een geloof, enz.; - *B. S. G. D. G.* (op fransche koopwaren) *breveté sans garantie du gouvernement,* d. i. gepatenteerd maar zonder waarborg van de regeering; - *Bto* = b r u t o (z. a.); - *b. tr.* = *bene tritum, tritum,* wel gewreven (op recepten); - *B. V.* = *beata virgo,* de heilige maagd; - *beatae virginis,* van de heilige maagd (Maria); ook = *balneum vapōris,* dampbad; - b. v. = bij voorbeeld; - B. V. (in Oost-Indië) = Buitenlandsche Vijand; - B. W. = Burgerlijk Wetboek; - B. en W. = Burgemeester en Wethouders; - chemische teekens zijn: *B* = *Borium*; - *Ba* = *Baryum*; - *Be* = *Beryllium*; - *Bi* = *Bismuthum*; - *Br.* = *Bromium.*

B, op munten bet. voor Frankrijk de munt van Rouaan; voor Oostenrijk: Kremnitz; voor Pruisen, vroeger: Breslau, later (en in het Duitsche rijk): Hannover.

Baadje, z. *badjoe.*

Baalerd, m. (misschien verwant met fr. *bayer,* gapen), chaos (dat ook „gaping" beteekent), warreboel; ook passantenhuis, gasthuis, herberg.

Baál, m. hebr. (*ba'al,* eig. heer, machtige) ook B a l, B e l, B e l u s, een god der Phoeniciërs en Kananieten, ook der Hebreën ten tijde van M a n a s s e, waarsch. zonnegod, v. a. de planeet Jupiter; verder in 't algemeen „afgod" (b. v. *Richt.* 3, 11,) joodsch: man, echtgenoot; - **Baal-Berith,** beschermgod van Berytos, symbool der winterzon; god der verbonden en verdragen; ook naam van den peetvader, zie *sandeh*; - **Baal-Gad,** god van het geluk, der fortuin; - **Baal-Peor,** godheid der Moabieten, ter wier eere de maagden zich prijsgaven; - **Baal-Sebub,** B e ë l - Z e b u b, z. a., die de vliegen aanvoert of verwijdert, heer der booze geesten, Satan; - **Baal-Zamen,** heer des hemels, de Phoenicische zonnegod; - **Baal-Zephon,** god der noordelijke gesternten; -

Baals-priester, eig. priester van den god Baal; onwaardig, liederlijk, lui geestelijke. (Met Baal zijn vele babylonische, phœnicische en karthaagsche namen samengesteld, b. v. H a n n i b a l, H a s d r u b a l, enz.)

Baanderheer, z. b a n n i e r.

Baânieten, pl. manicheesche secte der 9de eeuw.

Baar, m. (van 't mal. *behâroe*, nieuw) Mar. nieuweling aan boord, nog onbevaren matroos; een Europeër, die voor het eerst in Oost-Indië komt, aldus genoemd in tegenstelling van een oud-gast (oorlam). Zie o r e n b a a r.

Baartse, f. Mar. soort van oorlogschip, bij ons weleer in gebruik.

Baaras, f. Bot. plant uit het dal Macheron in Judea, welke, zegt men, dengene doodt, die haar onvoorzichtig aangrijpt.

Baat, n. chineesch gewicht van ongeveer 15 á 16 gr.

Bab, m. arab. deur, poort, vorstenhof, b. v. **bab-el-mandeb,** tranenpoort, poort der rouw; perz. Myth. vader, z. b â b - s e c t e.

Baba(h), m. mal. een in Indië geboren Chinees.

Baba, m. perz.-turk. (*bâbâ*) vader; – **baba-khan,** vader des konings, inz. als eeretitel van aanzienlijke geestelijken, b. v. *baba nasîbi*.

Bab al Zokak, arab. poort der straat, straat van Gibraltar.

Babaolgummi, n. minderwaardig soort gummi arabicum.

Babax, m. gr. babbelaar, zwetser; schreeuwer.

Babbit-metaal, n. naar den uitvinder aldus genoemd metaal, bestaande uit 25 deelen tin, 2 deelen antimonium en 0,5 deel koper.

Babel, n. hebr. (*babēl*, volgens den bijbel, z.v.a. verwarring, maar eig. woning van B a a l) de oude stad Babylon aan den Euphraat in Azië, die sedert de b a b y l o n i s c h e g e v a n g e n s c h a p der Joden als een beeld van goddeloosheid, zedebederf en overmoed werd beschouwd; vandaar in 't algemeen voor eene groote stad als zetel van uitspattingen en wanbedrijven; ook voor verwarring (met toespeling op de b a b y l o n i s c h e s p r a a k v e r w a r r i n g volgens het bijbelsch verhaal); soms ook uitschot, gebrekkige waar; – **babelmannen,** onruststokers, oproermakers; – **babyloniër,** m. in het oude Rome ook sterrenkundige en sterrenwichelaar; – **babylonische vellen,** in de wapenkunde: hermelijnvellen; – **babylonische uren,** zulke uren, die van zonneopgang af geteld worden (in 't Oosten gebruikelijk).

Babette, f. fr., z. v. a. B a r b a r a.

Babi, n. mal. zwijn; ook van dikke personen gezegd.

Babi n. of **babisten,** pl., z. b ā b - s e c t e.

Babiche, f. fr. (spr. *babiésj*'; waarsch. voor *barbiche*, v. *barbe*, baard) een klein ruigharig hondje, schoothondje.

babilleeren (spr. *babi-lj* –), fr. (*babiller*) babbelen, praten, snappen, kakelen; – **babillard,** m. fr. (spr. *babi-ljâr*) babbelaar, snapper, kakelaar; vr. **babillarde.**

Babinen, pl. russische bruine kattevellen, welke tot pelterij dienen.

Babinische republiek, naam van gezelschap te B a b i n e in Polen (14de eeuw), waarin men slechte gewoonten op allerlei vernuftige wijzen zocht belachelijk te maken.

Babiólen, f. fr. (it. *bábbola*, kinderspeelgoed, kindergrappen) speelgoed, kinderspel, beuzelarijen, kleinigheden, vodderijen.

Babiroessa, m. mal. (van *bâbi*, zwijn, en *roesa*, hert, ree, enz.) hertzwijn of hoornzwijn op de Molukken en Celebes (*Sus babirussa*).

Babka, m. (hong. *babka*; eig. boontje; verklw. boon) koperen penning van *bab*, of heller in Hongarije.

Bábki, pl. russ. (v. *bábka*, kootje) spel van den gemeenen man, kootspel.

Báblah, m. (perz. *babûl*, eene soort van mimosa of zinkruid) bast of schaal van de indische acacia (*Acacia indica* of *Mimosa cineraria*), die rijk aan looizuur en gom is, en in de looierij, de schilderkunst en ook als geneesmiddel gebruikt wordt.

Bāboe, m. indische titel, z. v. a. heer, eig. vorst; – **baboe,** f. jav. en mal. voedster of minne van een kind, kindermeid.

Babok, m. port. lomperd; domoor.

Babósjes of b a b o e s j e s, f. pl. (fr. *babouches*, van het perz. *papoesch*, *paboek*) soort van turksche schoenen; muilen van gekleurd leder.

Bāb-secte, f. of **bābis,** pl. een door Mullah Sadik uit Schiras in 1839 gestichte, van den Islam afvallige godsdienstige secte (waarsch. van perz. *bâb*, vader en vuur, dat door de Magiërs als de vader aller dingen vereerd werd), babisme.

Baby, eng. (spr. *bébi*') klein kind, pop; – *baby forming*, eng. engeltjes-makerij, het vermoorden van zuigelingen.

Babylonisch, enz., z. ond. b a b e l.

Bac, m. fr. (v. celt.-armor, *bak*, *bag*, **bark,** bak, plat schip) veerpont; teerschuit; schouw; vergaarbak voor bronwater.

bacca, f., pl. *baccae*, lat. beziën, bessen; – **baccifĕræ,** f. pl. besdragende gewassen; – **baccifórm,** nw. lat. besvormig, besachtig.

Baccalaurĕus, m. mid. lat. (daarnaast in oude oorkonden ook *bacularius*, *bacillarius*, dus 't zij afgeleid van het lat. *bacca laurĕa*, laurierbes, alzoo eig. g e l a u w e r d e; of van *baculus*, verklw. *bacillum*, stokje, staf, als eereteeken) geleerde, welke de laagste der academische waardigheden verkregen heeft (in opklimmende volgorde: baccalaureus, licentiaat, magister, doctor); – **baccalaureaat,** n. waardigheid van baccalaureus.

Baccána, f. ital. (v. *Bacco*, Bacchus) gemeene kroeg of wijnhuis.

Baccărat, n. fr. (spr. *-ra*) het meest verspreide hazardspel der Franschen; ook een soort kristal.

Bacchăris, f. nw. lat. (v. 't gr. *bákkaris*, *bák-charis*) Bot. pronkgewas uit Peru met witte schermbloemen.

Bacchettone, f. ital. (spr. *cck*=*kk*) fijnvrome, schijnheilige, kwezel, femelaar.

Bacchionieten, m. pl. zonderlinge wijsgeeren der oudheid, die de hoogste minachting van de wereldsche goederen leerden.

Bacchus, m. lat. (gr. *Bákchos* d. i. schreeuwer, bij Vondel „schreier".) Myth. god des wijns, wijngod, zoon van Jupiter en Semelē, in 't gr, ook *Jakchos* en *Dionysos* geheeten; ook de wijn zelf; groot wijndrinker; – **bacchanaal,** n. lat. pl. **bacchanaliën** (lat. *Bacchanalĭa*), feesten aan Bacchus gewijd; drinkgelag, zuippartij; ook drinkliederen; – **bacchanálisch,** adj. feest- en drinklustig; – **bacchanaliseeren** (spr. *s=z*), (v. lat. *bácchans*, deelw. v. *bacchari*, het Bacchusfeest vieren) zich vol drinken, uitgelaten feestvieren; – **bacchánten** en **bacchantinnen,** priesters en priesteressen, vereerders van Bacchus, bij de viering van zijn feest; wijnzuipers, zwelgers; in de 14de–16de eeuw: rondtrekkende studenten, reizende scholieren, inz. de oudere ruwe studenten op duitsche universiteiten (het tegengest. van p e n n a a l, z. ald.); – **bacchántisch,** adj. dronken, razend, door den wijn bezeten; – **bacchiën,** pl. gr. Med. roode puisten in het gelaat der dronkaards, wijn-, jeneverpokken; – **bacchīus,** m. gr. (*baccheios*) een versvoet van drie lettergrepen, eene korte en twee lange (◡ — —), b. v. k a n o n s c h o t.

Baccifĕra, bacciform, z. *bacca.*

Bachelier, m. fr. (spr. *basj'lié*) en **bachelor,** m. eng. (spr. *bétsj'ler*), z. v. a. b a c c a l a u r e u s, z. a. Het laatste beteekent ook „oude vrijer".

Bachmatten, pl. (poolsch *bacmats*) podolische paarden met lange manen en zeer harde hoeven.

Bachot, m. fr. (spr. *ba-sjó*, verklw. van *bac*) kleine veerpont, schouw; – **bachoteur,** m. fr. (spr. *ch=sj*) veerman.

bachschisch, z. b a k s j i s c h.

Bachulke, m. (poolsch) knecht.

Bachur of **Bacher,** hebr., in 't joodsch **Bocher,** m. (v. 't hebr. *bāchūr*, jongeling, eig. gerijpte, v. *bāchar*, rijp worden) joodsch student, die zich op de studie van den talmud toelegt; in het algemeen joodsch wetkenner en leeraar.

bacillum, n. lat. (verklw. van *bacŭlum*), pl. **bacillen,** staafje, kaarsje; ook zeevenkel; Pharm. alle toebereidingen van dun, langwerpig ronden of rolronden vorm; Med. staafvormige bacterie; – **Neperiaansche bacillen,** of **Neperiaansche staafjes,** Arith., staafjes, door baron N e p e r uitgevonden ter bekorting van de vermenigvuldiging en deeling der getallen; – **bacillair,** staafvormig, door staafjesbacteriën veroorzaakt.

Bacino, ital. (spr. *c=tsj*) korenmaat op Corsika, = 8,21 liter (de *stajo* of schepel heeft 2 *mezzini* van 6 *baccini*).

Back, m. eng. sportterm: achterspeler bij het voetbalspel.

Backfisch, m. dui. bakvisch, jong meisje.

Backgammon, n. eng. (spr. *bekgémmen*) zeker triktrakspel, dat met het *toute-table* der Franschen overeenkomt.

Backwardation, eng. (spr. *bek-oeardéésjen*), bij den effectenhandel de renten, die de verkooper nog moet dragen; koersvermindering door gebrek aan stukken.

Backwoods, n. pl. eng. (spr. *békwoeds*; van *back*, terug, achterwaarts, en *wood*, woud, bosch) achterwouden, d. i. de oorspronkelijke wouden en onbebouwde landerijen, in 't westen der Vereenigde Staten van N. Amerika; – **báckwoodsmen,** m. pl. aldaar wonende blanken, die den grond bebouwbaar maken; vgl. s q u a t t e r s.

Baclage, f. fr. (spr. *ge=zj'*) haven- of liggeld der schepen; – **bacleur,** m. havensluiter.

Baconísme, n. wijsbegeerte van F r a n c i s B a c o; – **baconíst,** m. aanhanger dier wijsbegeerte.

Bacove, f. west. ind. banaan; – *b. cultuur*, f. aanplanting van bacoven.

Bactĕrium, n. nw. lat. pl. **bactĕriën** (v. gr. *baktērion*, *baktēria*, verklw. van *baktron*, = lat. *baculum*, eig. staafje, stokje) mikroskopisch kleine splijtwier, splijtzwam, ziektekiem, bij mensch en dier; – **bacteriologie,** f. leer der bacteriën; – **bacteriologisch,** betreffende bacteriën; – **bacterioloog,** m. onderzoeker van het wezen van bacteriën; – **bacterioskopie,** f, mikroskopisch onderzoek van b. – **bacteroïde,** f. organisme, dat in de wortelknolletjes der vlinderbloemigen en in den bodem voorkomt, en het gemis aan stikstof vergoedt; – **bactērisch,** wat op de bacteriën betrekking heeft.

bacŭlus, m. lat. (oorspr. gewoonl. *bacŭlum*), n. stok, staf; – *a bacŭlo ad angŭlum* b e s l u i t e n, eig. van den stok of de zijde (van een driehoek) tot den hoek besluiten, d. i. eene ongerijmde gevolgtrekking maken; – *baculus stat in angulo, ergo pluit*, de stok staat in den hoek, dus het regent (insgelijks als voorbeeld van ongerijmde gevolgtrekking); – *baculus astronomĭcus*, m. jacobsstaf, drie ongeveer in rechte lijn staande sterren in den gordel van Orion; – *b. pastorālis*, bisschopsstaf, kromstaf, herdersstaf; – **bacularísten,** m. pl. soort van anabaptisten, die geen ander wapen droegen dan eenen stok, stokkedragers; – **baculātie** (spr. *t=ts*), f. afrossing met den stok; – **baculometrie,** f. lat. gr. stok- of staakmeting, kunst om met staven, meetroeden, enz. zoowel toegankelijke als ontoegankelijke lijnen te meten.

Badak, m. neushoorn.

Badām, m. perz. (*bādām*, amandel) bittere amandelpitten, die in Achter-Indië als pasmunt dienen, ongeveer = $^1/_4$ cent.

Badaud, m. fr. (spr. *badó*) onnoozele hals, bloed, uilskuiken; – **badaudeeren** (fr. *badauder*), aangapen, zich lummelachtig aanstellen; – **badaudage,** f. (spr. *bado-dá-zj'*) of **badauderie,** f. onnoozelheid, malligheid, zotheid, domheid.

Badavi, m. Bedouïen.

Badiága, f. (russ. *bodjága*) soort van spons in de binnenwateren van Rusland (*Spongilla*).

Badian, m. perz. (*bādjān*, venkel; anijs) steranijs, een kruidig zaad uit Oost-Indië, China, Siberië, enz., dat den smaak van anijs heeft, omgeven door een hulsel van den vorm eener zeven-

stralige ster, waarschijnlijk van de *Illicia*, een boomachtige struik met zeer schoon aschgrauw, als anijs riekend hout.

Badigeon, m. fr. (spr. *-sjôn*) soort van muurpleister uit gips, steenmortel en beeldhouwerslijm; muurgeel; – **badigeonneeren,** met dat pleister bestrijken, sausen.

badineeren, fr. (*badiner*) schertsen, boerten, kortswijlen, beuzelen; iemand voor den gek houden, plagen, beethebben; – **en badinant** (spr. *an badinân*) schertsenderwijs, uit joks, uit kortswijl; – **badin,** m. (spr. *badên*) spotvogel, grappenmaker, potsenmaker, boertige snaak; f.: **badine;** dit beteekent ook een dun wandelrietje, speelrottinkje, rijzweepje; – **badinage,** f. (spr. *-ná-zj'*) vroolijke scherts, kortswijl, boerterij; – **badinerie,** f. zottigheid, malligheid, boertigheid, moedwillige scherts; kluchten, grappen, enz.

Badinguet, scheldnaam van Napoleon III, naar den metselaar, in wiens kleeding hij uit de citadel van Ham ontvluchtte (1846).

Badister, m. (v. gr. *badidzein*, loopen, gaan) loopkever.

Badjing, mal. javaansch eekhoorntje.

Bâdjoe, mal. kleed, wijd buis van katoen, in het holl. tot b a a d j e geworden. Op zijn baadje krijgen = op zijn tabbaard krijgen = bekeven, afgerost worden.

Bados, m. (spr. *badó*) eene soort van rooden Bordeaux-wijn.

Badwinge, of liever b a t w i n j e, f. (van 't russ. *botwinje*, n. en *botwinja*, en dit van *botwá*, blad van beetwortel) eene russische koude soep uit bladeren van kroten, gezouten augurken en kwas (z. ald.).

Badymetrie, beter B a t h y m e t r i e, z. ond. b a t h o s.

Baedeker, m. schrijver van reisboeken; reisgids.

Báffetas of **báftas,** n. (perz. *baft*, geweven) een soort van oost-indisch, meestal wit katoen.

Baffetoen, sp. f. muilpeer.

Baffomet, z. B a p h o m e t.

Bafreur, m. fr. vraat, iemand die veel eet, vreetzak.

Bafta, f. perz. katoenen stof uit Voor-Indië.

Bag, eng. (spr. *a*=*è*) zak, buidel, tasch, inz. een baal katoen = 120 kilo.

Bagage, f. fr. (spr. *bagá-zj'*; mid. lat. *bagagium*, ital. *bagaglia*, van 't oudfr. *bague*, provenc. bundel, pak, mid. lat. *baga*, kist, *bagua*, koffer, zak, vgl. ons p a k, p a k k e n) gezamenlijk reisgoed; veld-, krijgs- of legertuig, met uitsluiting van de wapenen; in het gemeene leven: gepeupel, slecht volk; – **bagagewagen,** m. pakwagen.

Bagárre, f. fr. (waarsch. van het oudd. *bâgan*, twisten, kijven; *bâga*, twist) geraas, getier, geweld, geschreeuw; ook wagengedrang.

Bagasse, zie *bagazo*.

Bagatélle, f. fr. (ital. *baggatella*, verklw. van *bagata*, kleinigheid) kleinigheid, nietigheid, vodderij, armzaligheid; ook Muz. klein gemakkelijk uit te voeren stuk.

Bagatíno of **bagattíno,** m. it. venetiaansche pasmunt, ongeveer = 1 cent.

Bagâzo, m. sp. (fr. *bagasse*, *begasse*) hetgeen overblijft van uitgeperste planten, inz. v. suikerriet.

Bagdalien, n. katoenen stof met bont patroon, gelijkende op de Bagdad-shawls.

Bagijn, z. b e g ij n.

Bagnette, f. fr. (spr. *banjétt'*) Bot. soort van tulp, die licht ontaardt.

Bagno, n. it. (spr. *bánjo*; sp. *baño*, van 't lat. *balneum*) eig. bad; slavengevangenis, slavenkerker in Turkijë, Tunis, enz., zoo geheeten, omdat in 't aanzienlijkst gebouw van dien aard in Constantinopel baden en watervergaarbakken waren aangelegd; ook de groote gebouwen, gevangenissen of kazernen, die in de fransche zeehavens de galeien vervangen hebben, te Brest, Toulon, Rochefort, Lorient (fr. *bagne*).

Bagnolétte, f. fr. (spr. *banjolétt'*) voormalige vrouwensluier, die het aangezicht slechts ten halve bedekte.

Bagnoleezen, m. pl. secte van Manicheërs der 8ste eeuw, ontstaan te B a g n o l s.

Bagpipe, f. eng. (spr. *bèg-paip*, v. *bag*, zak, *pipe*, pijp) doedelzak.

Baguette, f. fr. (sp. *bagétt'*; van 't mid. lat. *baculetta*, verklw. van *b a c u l u s*, stok) dun stokje, roetje, gaard, spitsroede; laadstok; ook wichelroede, vooral diende hiervoor de tak van den hazelaar.

Bahama-hout, n. allerheiligenhout, eene soort van Brazilie-hout van de Bahama-eilanden (W.Indië).

Bahar, m. een oostind. gewicht van 185 á 277 kilo.

Bahía, f. sp. en port. baai, bocht; ook eene provincie en stad in Brazilië, en een vandaar komende soort tabak, baaitabak.

Bahr of **bahri,** arab. zee, groot water b. v. Bahr-el-Akaba, de golf aan het noord-oostelijk eind van de Roode Zee.

Bahut, f. ouderwetsche kast of koffer, als siermeubel gebruikt.

Bahuvrîhi, skr. samengesteld woord, dat den bezitter te kennen geeft van de door de leden der samenstelling genoemde zelfstandigheden, b. v. platvoet, vierhoek.

Baidak, pl. **Baidaki,** russ. schepen met ongemeen groote stuurroeren op den Dnjepr, Dnjester en Boeg; – **baidâren,** (russ. **baidára**) kleine booten der Tsjoeksjen in Siberië, uit balein of licht hout vervaardigd en met huiden overtrokken.

Baigneuse, f. fr. (spr. *bè-njeuz'* eig. badende vrouw, v. *baigner*, baden) badmuts; – **baignoir,** m. (spr. *bè-njoar*) badplaats in eene rivier; – **baignoire,** f. (spr. *bè-njoar'*) badkuip; in den schouwburg: loges in 't parterre wegens de zitplaatsen in badkuipvorm (van voren smal en achteren breed).

Baikalíth, m. (uit het gr. verkeerd gevormd, voor *baikalo-lith*) Min. baikalsteen, een groene, glinsterende talksteen aan het Baikalmeer in aziat. Rusland.

Bailli, m. fr., z. b a l j u w.

Bain-marie, f. fr. (spr. *bèǹ'*) lat. (*balnĕum Mariae*) Chem. vat met heet water gevuld, waarin men een ander vat ter uitdamping van eenig voorwerp plaats, een waterbad, toestel om spijzen warm te houden door heet water.

Bairam, z. b e i r a m.

Baiser, m., pl. **baisers,** fr. (spr. *bèzé*) eig. kus; hol, met schuim gevuld suikergebakje ('t welk echter de Franschen onder dien naam niet kennen, maar bij hen *méringue* heet); – **baisemain,** m. fr. (spr. *bèz-mâǹ*) handkus, als huldiging van een vazal of als hofplechtigheid; de nederige dienstbetuiging, plichtpleging; – **baisement,** n. (spr. *bès-mâǹ*; ital. *baciamento*) voetkus (alleen van het kussen der pauselijke voeten gebezigd) – **baisotteeren** (spr. *bèz-*) fr. (*baisotter*) gedurig kussen, trekkebekken.

baisse, f. fr. (spr. *bèss'*) dalen, vallen, inz. van de prijzen der effecten, enz.; – *à la baisse* **speculeeren,** op het vallen der effecten handelsplannen maken; – **baissier,** m. fr. (spr. *bèssjé*) geldhandelaar, die op het dalen der effecten wacht en rekent; – **baisseeren,** (fr. *baisser*) nederlaten; lager of dieper richten (een stuk geschut); zinken, vallen.

Baitulion, gr. (uit hebr. *beth-el* z. a.) meteoorsteen; ook de Zeus-steen te Delphi, door Kronos ingeslikt en ook weer uitgespogen, vgl. a b a d d i r.

Baiva, m. naam van een god van het licht en der warmte bij de Laplanders.

Bajadèren, f. pl. (van het portug. woord *bailadéira,* danseres), (oostersche) danseressen en zangeressen, die tegelijk veile meisjes zijn, en door de Hindoes d ē v a d a s s i s of d e v a l l i a l e n (d. i. dienaressen of slavinnen der goden) genoemd worden, en van welke er bij elken tempel 8 tot 12 aangesteld zijn. Ook omslagdoek, paarlensnoer.

Bajazzo of **pajazzo,** m. (v. ital. *baja,* grap, *bajaccia,* flauwe grap, pots, of wel verb. uit het it. *pagliaccio,* d. i. eig. stroo, stroozak, wegens zijn wijd, plomp gewaad, dat in vroeger tijd zoo volmaakt op eenen zak geleek, dat men hem zelven eenen zak noemde = fr. *paillasse,* stroozak; potsenmaker) hansworst, grappenmaker bij de napolitaansche volkskluchten, bij de goochelaars, koorddansers, kwakzalvers, enz.

Bajes, m. barg. winkel, huis, gevangenis; – **bajeswagen,** m. gevangeniswagen, celwagen.

Bajócco, m. pl. **bajocchi,** it. kleine pauselijke kopermunt, waarvan er tien een paolo deden, = ongeveer $2^1/_2$ cent.

Bajoire, f. fr. (spr. *bazjoâr'*; verbasterd uit *baisoire,* van *baiser,* kussen), munt met twee dicht achter elkander staande koppen, zoodat zij elkaar bijna bedekken.

Bajonét of **bajonnét,** f. fr. (*baïonnette*) geweerdolk of geweersabel, in 1670 te Bayonne uitgevonden; — *bajonet-contact,* als bajonetsluiting (door twee veeren) vervaardigd contact (z. a.) in elektrische gloeilampen.

Bakboord, n. linkerzijde van het schip, omdat de stuurman daar met zijn rug, *bak,* (eng. *back,*) naar toe stond, als hij het roer, dat op oude schepen aan den rechterkant hing, hanteerde.

Bakhsjisch, n. perz. (*bakh-schīsch,* geschenk, v. *bakhsch,* geluk, spr. *kh*=*ch*) geschenk, inz. aan bedienden, fooi in het Oosten.

Bakka, f. Bot. hennepsoort, die men in Indië bij wijze van tabak rookt.

Bakkeleien, mal. (*berkalahi*) vechten.

Bakoe bakoe, n. mal. strandwoud.

Bakoeninisme, n. anarchisme van de daad, dat privaat bezit voor alle goederen wil hebben opgeheven, naar den Rus Bakounin († 1876) genoemd.

baksen, Mar. het geschut met handspaken, omzetten of verschuiven; goederen, enz. van de eene plaats naar de andere zeulen.

Bal, n. (fr. *bal,* it *ballo,* van het mid. lat. *ballāre,* ital. *ballare,* sp. *bailar,* oudfr. *baller,* dansen; van 't gr. *ballein,* werpen of *pállein,* springen) dansfeest, dansgezelschap; – *bal en masque* (spr. *-aǹ mask'*) of *bal masqué* (spr. *-maské*) mommdans, verkleedingsdans, maskerade-dans; – *bal paré,* pronkbal, prachtbal; – *bal champêtre,* bal in de open lucht; – *bal costumé,* bal van verkleede personen; – **ballâde,** f. fr. (ital. *balláta*) eig. danslied, dansgezang; avontuurlijk voorval in den vorm van een lied bewerkt en eertijds al dansend voorgedragen; – **balladinen,** f. pl. aziatische tempeldienaressen, een soort van h i e r o d u l e n (z. ald.), welke zich tegen betaling prijsgeven aan de bezoekers van den tempels (vgl. b a j a d e e r e n en b a l a d i n e); – **ballerino,** m. ital. dansmeester, kunstdanser; – **ballerina,** f. kunstdanseres; – **ballĕt,** n. (it. *ballĕtto*) tooneeldans, schouwspeldans, die door stomme gebaren menschelijke aandoeningen en hartstochten tracht weer te geven; – **balletdanser,** m. tooneel-, schouwburgdanser; – **balletmeester,** bestuurder van den tooneeldans; – **ballet-pantomime,** f. ballet, waarbij niet gezongen of gesproken wordt; – **ballísme,** n. gr., eig. dansen; Med. krampachtig, stuiptrekkend rondspringen of dansen, St. Veits- of Vitusdans (z. ald.).

Baladin, m. fr. (spr. *-dèǹ*) tooneeldanser, balletdanser, ook potsenmaker; – **baladine,** f. tooneeldanseres, balletdanseres; – **baladinage,** f. (spr. *na-zj'*) flauwe grap, pots.

balaena, f, lat. walvisch; – *balaenoptĕra,* pl. lat.-gr., soort van walvisschen met slechts eene rugvin.

Balafré, m. fr. (van *balafre,* schram in 't aangezicht, of het daarvan blijvend litteeken) geschramd, in 't aangezicht gelitteekend.

Balagán, m. pl. **Balagany**; russ. (v. perz. *Bâlâchâné,* bovenkamer, v. *bala,* hoog en *chaneh,* huiskamer) houten stellage, kermistent of -spel, *barak,* inz. russ. kermisspel; – **balaganen,** op palen gebouwde zomerwoningen der Kamschadalen.

Balais, fr. (spr. *balé*), ook **ballas,** m. bleeke of rozeroode robijn, dus geheeten naar de oostind. streek B a l a s i a, waar hij het eerst werd gevonden.

Balalaika, f. russ. (van tataarschen oorsprong) twee of driesnarige cither, inz. door de

rondzwervende heidens of g i t a n o s (*z i g e u n e r s*) bespeeld.

Balam, m. herberging, vertoefplaats, voor reizigers in het morgenland of het oosten.

Balans, f. (fr. *balance*, it. *bilancia*, v. 't lat. *bilanx*, twee weegschalen hebbende) evenwicht of evenaar, weegschalen, elk werktuig, dat bestemd is om 't gewicht der lichamen te bepalen; Mar. opgave der schippers van de door hen geladen goederen; Kmt. staat, dien een koopman opmaakt van ontvang en uitgave, van debet en credit, slotrekening, afsluiting der rekeningen of handelsboeken (bij de Franschen ook b i l a n, bij de Duitschers b i l a n z); – **balancé,** m. danspas, waarbij het lichaam van den eenen voet op den anderen zich op de maat in evenwicht houdt; – **balancement,** n. (spr. *balañs'-mañ*) zweving, slingering, houden van 't evenwicht; Muz. trilling; – **balanceeren** (fr. *balancer*), het evenwicht houden, opwegen, opgaan, sluiten van posten en sommen eener rekening: ook besluiteloos zijn, wankelen, twijfelachtig, onzeker, bedenkelijk wegens eene zaak zijn; Pict. de voorwerpen evenredig verdeelen, ordenen, schikken; Kmt. eene rekening afsluiten; – **balanceer-machine,** f. werktuig om het water uit de diepte op te brengen; as, waarop het juk eener weegschaal rust; – **balanceerstok,** m. de stok, waarmede de koorddansers hun evenwicht op de koord behouden; – **balancier,** m. (spr. *balañsjé*), evenwichtsbalk, pompzwengel aan een stoomwerktuig.

Balandína, f. een uit kwik en ijzer vervaardigde hoogroode kunststeen.

Balănus, m., pl. **balánen,** gr. (*balănos*, eikel) zeepokken, zeeëikels, eene soort van schaaldieren, die zich aan de klippen, aan de kiel der schepen of aan het paalwerk der dijken hechten; – **balaniet,** m. zeeëikelsteen, versteende zeeëikel; – **balanītis,** f. Med. eikelontsteking, ontsteking van het roedehoofd; – **balanoblennorrhœa,** f. Med. eikelvloed; – **balanoïdisch,** eikelvormig; – **balanophaag,** m. eikeleter.

Balasor, n. indische, uit boomschors vervaardigde stof; schorsdoek.

Balāta, f. op gutta-percha gelijkende stof uit het melksap van *Sapota Mulleri* in Guyana gewonnen.

Balătro, m. lat., pl. **balatrōnen,** schuimloopers, potsenmakers.

Balbus, m. lat. stotteraar, stamelaar (bijnaam van verscheiden beroemde Romeinen).

balbutiëeren (spr. *ti=tsi*), lat. (*balbutīre*) stamelen, stotteren; verward spreken; – **balbuties,** f. nw. lat. Med. stamelen, stotteren.

Balcon, n. (spr. *balkóñ*) fr. (ital. *balco*, *balcone*, mid.lat. *balco*, misschien eer van perz. *Bâlâchâné*, bovenkamer of hoog huis, dan van 't oudd. *balcho*, oudnoorsche *balko*, balk of ital. *palco*, houtwerk, stellage) het uitstek, buitentred vóor aan de gevel van een huis doorgaans door zuilen of door consoles gedragen; eerste galerij in de schouwburgen; open of overdekte galerij aan het achtergedeelte van groote schepen, overdekte standplaats der tram- en spoorwagens.

Baldachein, Baldakijn, m. (ital. *baldacchino*, mid. lat. *baldachīnus*, *baldechīnus*, van de stad B a l d a c h, d. i. Bagdad in Azië; daarom oorspr. eene aldaar met goud doorwerkte stof) draaghemel, troon-, prachthemel.

Balder of **Baldur,** m. noord. Myth. O d i n s en F r i g g a ' s zoon, de god der zon, de schoonste, zachtaardigste en wijste der goden, de noorsche Apollo; hij was de derde van de 13 a s e n (z. a.). Het woord beteekent „heer".

Baldóber of **Baldower,** m. joodsch (v. hebr. *baal*, heer en *dabar*, woord) eig. heer des woords, een arglistig, bedrieglijk mensch, die zoekt te overreden, zwendelaar; in de dieventaal: degene, die gelegenheid om te stelen opspoort; – **baldowertaal,** f. dieventaal.

Balduinus, z. b o u d e w ij n.

Baldus, mansn.: boud, vermetel, woest; bij ons wordt deze naam, bij wijze van euphemisme, meest S e b a l d u s geschreven.

Balé-balé, jav. bank, zit- of ligplaats (doorgaans van bamboe); zitplaats voor bijzondere gelegenheden, paviljoen, galerij.

Balein, n. (fr. *baleine* = lat. *balaena*, walvisch) vischbeen.

Baléster, ook **balléster,** m. (midd. lat. *balestrum* en *balestra* en *balestarius arcus*, ital. *balestra*; van 't lat. *ballista*, werp- of slingermachine) oorspr. slinger; ijzeren handhoog, voormalig werptuig, waarmede ook kogels werden voortgestuwd; – **balestarius, balistarius,** m. handboogschutter; vgl. b a l l i s t a r i u s.

Balg, m. zak (nog in blaasbalg), buik, lijf; ook deugniet.

balhorniseeren, hoogd. (*ballhornisiren* of *verballhornisiren*) in schijn verbeteren, doch inderdaad slechter maken, gelijk Johann B a l l h o r n, een boekdrukker te Lübeck in de 16de eeuw, deed met een door hem gedrukt ABC boek, 't welk hij meende te verbeteren, door den tot dusverre gespoorden haan op de laatste bladzijde in een ongespoorden te veranderen en een paar eieren naast hem te leggen.

Balije, f. (uit het mid. lat. *ballia*, *ballivia*, en dit van *bajŭlus*, drager, vgl. b a l j u w), riddergebied, district eener orde, z. c o m m e n d a.

Baline, f. fr. grof wollen pakdoek.

Balista, r. b a l l i s t a; – **ballistarius,** z. ond. b a l e s t e r.

baljaren, dansen der Negers in Suriname; lawaai maken.

Baljuw m. verbasterde spelling en uitspraak van 't fr. *bailli* (spr. *balji*, van 't mid. lat. *bajŭlus*; *bajuláre*, dragen, besturen, leiden, regeeren) rechter, door de fr. graven en hertogen, en later ook door de holl. graven in hunne leenen aangesteld; – **baljuwschap,** n. (fr. *bailliage*) ambt, gebied van eenen baljuw.

Balk in: *noordsche b*, m. een muziekinstrument.

Ballade, z. ond. b a l.

Ballanchisme, n. (spr. *ch=sj*) mystieke op de erfzonde gegronde wijsgeerigstelsel van Ballanche (gest. 1847).

Ballas, z. b a l a i s.

Ballast, m. waarsch. van celtischen oorsprong van *bal*, iersch *beal*, zand, en *lasd*, *lad*, last, lading) scheepsbezwaring, onderlast van eenschip, zand, steenen, blokken ijzer, water, enz., die de schepen, welke geene toereikende lading hebben, ter bewaring van het evenwicht en den vereischten diepgang innemen; oneig. overlast, hinderlijk voorwerp; slecht geld; – **ballastschuitjes,** langwerpig vierkante blokken ijzer van omtrent 60 kilo zwaar, ter ballasting van de schepen.

Ballei, z. b a l ij e.

Ballester, z. b a l e s t e r; – **ballet,** enz. z. ond. b a l.

Ballisme, z. ond. b a l.

Ballista, of **baliste,** f. lat. (v. h. gr. *bállein*, werpen) slinger- of werptuig, belegeringsmachine bij de oude Romeinen, waarmede groote steenen, enz. met geweld voortgeslingerd werden; – **ballistarius,** m. soldaat, die genoemd werptuig bestuurde; men onderscheidde hen in *manubalistarii*, *arrobalistarii* en *arcubalistarii*; – **ballistiek,** f. gr. kunst van het werpgeschut; ook: werpleer, werpkunde, leer van de baan, welke de projectielen in de lucht beschrijven; – **ballistische slinger,** m. werptuig om de snelheid van afgeschoten kanonkogels te meten; – **ballistisch probleem,** n. vraagstuk om de baan van geworpen lichamen in een weerstandbiedend middel (de lucht) te bepalen; – **ballistiet,** n. uit schietkatoen bereid ontploffingsmiddel, vgl. b a l e s t e r.

Ballo, n. it. b a l (z. a.); muziekstuk tevens voor dans gezet.

Ballon, m. fr. (spr. *balón*; vergrooting van *balle*, bal, kogel) hol rond lichaam, holle speelbal; inz. tot opstijgen bestemde luchtbol, z. a ë r o s t a a t; tamelijk groot kogelvormig vat om zuren te verzenden, om sodawater te maken, enz,; ook ronde lantaren, ronde lamp; – *ballon d'essai* (spr. *dès-sè*), proefballon, kleine luchtballon om de windrichting waar te nemen; fig. courantartikel dat er op berekend is om de stemming van het publiek uit te vorschen; – *b. captif*, ballon, die aan een kabel vastzit; – *detachement*, militaire luchtschippersafdeeling.

Ballonchio, m. ital. boerendans.

Ballot, m. fr. (spr. *baló*) eene baal koopwaren, een groot pak (= 24 of 12 riem papier).

Ballotáde, f. fr. een zekere luchtsprong van een tusschen twee palen bevestigd paard, waarbij het de vier pooten in de lucht werpt.

Ballóte, f. (nw. lat. *ballōta*, *L.*) Bot. zwarte maluwe, stinknetel, eene gemeene plant (*Marrubium foetidum*).

Ballótte, f. fr. eig. kogeltje (van *balle*, kogel, bal), inz. z. v. a. **balloteerballetje,** stemballetje, kiesballetje; – **ballotage** (spr. – *tá-zj'*), of **balloteering,** f stemming of verkiezing bij meerderheid van stemmen, uitgebracht door balletjes, of door witte en zwarte boonen, gesloten briefjes, enz.; – in Engeland: geheime stemming (met briefjes) voor de leden van het lagerhuis, ingevoerd in 1872; – **balloteeren,** met balletjes, boontjes, briefjes, enz. stemmen, verkiezen.

Ballottement, n. snel op en neergaan van deelen in het lichaam, tengevolge van een stoot b. v. van de knieschijf.

balnĕum, n. lat. bad, pl. *balnĕa*; – *balnĕum arēnae*, zandbad; – *b. cinĕris*, aschbad; – *b. coenōsum*, slijkbad; – *b. laconicum*, zweetbad; – *b. Marĭae*, waterbad (z. b a i n m a r i e); – *b. vapōris*, damp- of stoombad; – **balneographie,** f. lat.-gr. badplaatsenbeschrijving; – **balneográphisch,** adj badbeschrijvend; – **balneologie,** f. lat.-gr. badbereidingskunst, aanwijzing om kunstbaden te bereiden en aan te wenden; ook: kunst om baden te bouwen en in te richten; – **balneotechniek,** f. lat.-gr. de kunst om baden te bereiden, aanwijzing om kunstbaden te bereiden en te gebruiken; ook: kunst om baden te bouwen en in te richten; – **balneotherapie,** f. lat.-gr. geneeskundige behandeling door baden.

Balnot, m. fr. (spr. *-nó*) eene soort van bourgonje-wijn.

Balombe, f. schuimijs, bombe.

Balonne, f. gr. danspas, op één been, inz. in de vierde positie uitgevoerd.

Balotte, f. fr. danspas, waarbij men eerst op het eene, dan op het andere been springt.

Balourd, m. fr. (van onzekere afleiding) botterik, lummel (staande rol of masker van 't ital. tooneel); – **balourdíse,** f. fr. (spr. *-diez'*) lompheid, onbeschaafdheid.

Balse, f. (sp. en port. *balsa*) eene soort van groote vlotten der Z. Amerikanen; ook kleine vaartuigen van zeehondevellen of van biezen aan de westelijke kusten van Z. Amerika.

Balsem, m. (lat. *balsămum*, gr. *bálsamon*, uit het arab. *balasân*) welriekend, dik vloeibaar sap, dat sommige harsboomen uitzweeten of door openingen in de schors laten uitvloeien, of dat door verhitting in warm water uit hun hout wordt afgescheiden; eene der beste soorten is de M e k k a b a l s e m; er zijn echter ook kunstbalsems; oneig, troost, verzachting; – *balsămum anodўnum*, pijnstillende balsem; – *b. copaivae*, copahubalsem; – *b. cordiāle*, hartsterkende balsem; – *b. hysterĭcum*, moederbalsem; – *b. magĭcum*, tooverbalsem; – *b. ophthalmĭcum*, oogbalsem; – *b. peruvianum*, perubalsem, o. a. tegen schurft; – *b. verum*, echte of Mekkabalsem; – **balsameeren,** welriekend zalven, balsemen en daardoor voor bederf behoeden; – **balsamiek,** adj. balsemachtig, welriekend; ook: vrij warm; – **balsamica,** n. pl. balsemachtige middelen; – **balsamíne,** f. fr. (nw. lat. *balsamīna*) springkruid, eene plantenfamilie, zoo geheeten, omdat eene soort daarvan tot een w o n d-b a l s e m werd gebruikt; eene plant, die tot de familie der geraniaceën behoort; de t u i n-b a l s a m i n e (*Balsamina hortensis* of *Impatiens balsamina*) is eene van de schoonste planten onzer tuinen, met reukelooze bloesems; terwijl de b o s c h b a l s a m i n e (*Impatiens noli me tangĕre*) scherp en gevaarlijk is, hoe-

wel men hare bladeren als spinazie bereid, eet.

Baltadsji, pl. turk. eig. houtkloovers, naast de *bostandji*, een gewapende afdeeling in het gevolg van den sultan.

Balthăzar, heb. mansn.: voorstander van het krijgswezen, krijgsraad.

Baltische zee, f. nw. lat. (*mare baltĭcum*, van het lat. *baltĕus*, oudn. *belti*, zw. *bält*, deen. *bälte*, *belte*, gordel, gelijk de zeeëngten genoemd worden, die de eilanden omgeven, b. v. de groote en kleine Belt), Oostzee.

Balustrāde, f. fr. (van *balustre*, leuningzuiltje, en dit van het gr. *balaústĭon*, provenc. en sp. *balaustia*, *balaustra*, it. *balaustra*, bloesem van den granaatboom, wegens de overeenkomst in vorm met die zuiltjes) op kleine kolommen of stijlen rustende borstleuning, hekwerk, staketselwerk; – **balustreeren**, met hekwerk omgeven.

Balzac, m. een soort sofa.

Bama, n. hebr. hoogte, heiligdom (op een hoogte), heiligdom in 't algemeen.

Bamballo, m. lat. naam (van 't gr. *bambálein*, stamelen) een onverstaanbaar sprekende, stamelaar, iemand die lispelt, brouwt, brijt; – botterik.

Bambino, Bamboccio, m. it. (spr. *-bótsjio*) of **bamboche**, f. fr. (spr. *banbósj'*; van 't ital. *bambino*, fr. *bambin*, kindje, zuigeling) kort, dik, ineengedrongen mensch, dwerg; draad- of ledepop; inz. B a m b i n o een als wonderdadig beschouwd wassenbeeld, Christus als bakerkind voorstellende, in de kerk *Ara Coeli* op het kapitool te Rome; – **bambocciaden**, it. (spr. *-botsjiáden*) of **bambochades**, fr. (spr. *banbo-sjaad'*) pl. onnatuurlijke schilderijen, wonderlijke afbeeldingen van menschengestalten; laag-grappige voorstellingen van dorpskroegen, jaarmarkten, boerendansen, enz. (naar den nederl. schilder P i e t e r v a n d e r L a a r zoo geheeten (die om zijne wanstaltigheid een b a m b o c c i o werd genoemd); – **bambocheeren**, fr. zich aan grove uitspattingen overgeven, zwieren, rinkelrooien.

Bamboe, m. (maleisch *bambû*, vandaar het eng. *bamboo*) bamboeriet, een rietgewas in O. Indië, dat somtijds 20 en meer meters hoog en aan den grond 20—30 c.M. dik is, en in zeer vele behoeften van de inwoners der warme landen voorziet (*Bambusa arundinacea*); – **bamboo**, eng. (spr. *oo=oe*) riet- of strookleurig geverfd aardewerk zonder glazuur in Eng.-Indië; – **bamboedoeri**, doornbamboe, als hindernis bij versterkingen in Indië gebruikt; – **bamboche**, f. fr. (spr. *ch=sj*) aflegger of spruit van het bamboes als wandelstokje, rottinkje; – **bamboesiet**, n. (spr. *s=z*) versteend bamboesriet.

Bamboek, m. (fr. *bambóuc*) Bot. boom van Nigritië, die eene vetstof levert, b a m b o e k-b o t e r genoemd.

Bamboela, f. negertrom, dans daarbij uitgevoerd.

Bamboese, m. slechte matroos, scheepstimmerman.

Bami, n. chineesch gerecht, in Ned.-Indië veel gegeten.

Bamis, baafmis, f. mis van St. Bavo, op 1 October; als tijdsbepaling in gebruik, ook in de beteekenis herfsttijd (Zuid Ned.).

Bamy, m. russ. korte kroningsmantel der Czaren.

Ban, m. slav. (serv. *ban*, pool. en russ. *pan*, heer; mid. lat. *bannus*, pl. *banni*) slavonisch heer, eene oude rijkswaardigheid in Hongarije, Dalmatië, enz., overeenkomende met de duitsche markgraven; – het landschap, waarover zulk een **ban** of (met lat. uitgang) **banus** of landvoogd is aangesteld, heet **banaat**; thans draagt dien laatsten naam inzonderheid het b a n a a t v a n T e m e s w a r, eene landstreek in Hongarije, aan gene zijde der Theiss.

Ban, m. mid. lat. *bannum*, (z. ald.) 1) rechtsgebied (jurisdictie) van eene stad of een dorp; – 2) lichting van manschappen voor de schutterijen, landweer, landstorm en meer buitengewone wapeningen, door plechtige afkondiging; – 3) uitsluiting van een mensch van ergerlijke levenswijze of van eenen ketter uit de chr. kerkgemeenschap (z. e x c o m m u n i c a t i e); – 4) vonnis, dat in de middeleeuwen door den keizer en het rijk werd uitgesproken tegen degenen, die zich aan majesteitsschennis of het verbreken van den landvrede hadden schuldig gemaakt, welk vonnis r ij k s b a n of r ij k s a c h t werd geheeten.

banaal, adj. fr. (van *ban* = midd. lat. *bannum* z. ald.) onder een b a n (z. 1e art.) staande: banale regeering in Dalmatië; – aan dwang onderworpen, dwangmatig, banheerlijk; voor ieder gereed, veil, gemeen, plat, b. v. een b a n a a l g e t u i g e, een b a n a l e b o r g, iemand, die met zijne getuigenis, zijne borgtocht voor ieder klaar staat; - e e n b a n a a l h a r t of m i n n a a r, een allemeisjesvriend; – b a n a l e p h r a s e s, te vaak gebruikte, afgesleten, afgezaagde zegswijzen; – **banaliteit**, f. (fr. *banalité*) rechtsban, dwanggerechtigheid; gemeenheid, platheid.

Banaan, f. (fr. *banane*, sp. *banana*) paradijsvijg, adamsvijg, pisangvrucht, vrucht van den b a n a a n-p i s a n g b o o m (*Musa paradisiaca*) in O. en W. Indië, geroemd om haren voortreffelijken geur en smaak; z. p i s a n g en b a c o v e.

Banaat, z. b a n.

Banagium, z. b a n n u m.

Banausie, f. gr. (*banausía*, gemeen handwerk, van *bánausos*, eig. bij eenen oven werkend) handwerkmatige behandeling van eene kunst of wetenschap, geestelooze arbeid als een loondienaar (zonder liefde voor een hooger doel) zooals b. v. bij artsen; ook de daarmede gepaard gaande lage en baatzuchtige gezindheid; – **banaúsisch**, adj. handwerkmatig; geldzuchtig; bekrompen, laag van denkwijze.

Banca, f. sp. soort kano in gebruik op de Philippijnen.

Banchieri, it, (spr. *bankiéri*) z. l a z a r o n i.

Banco, m. it., of **bank**, f. (fr. *banque*, f., oorspr. duitsch b a n k, betaaltafel van den wisselaar)

Kmt. muntvoet, waarnaar het geld bij de b a n k (z. a.) berekend wordt en die doorgaans hooger is dan die van het c o u r a n t e geld; – **banco intacceeren,** it. (van *intaccare*, eig. insnijden, kerven) meer in banco op zich laten schrijven, dan men te vorderen heeft; – **banco-conto,** n. boek, dat een koopman tot afrekening met eene bank houdt; – **banco-geld,** n. bankgeld in tegenoverst. van kasgeld; zwaar, wichthoudend geld, zooals het in de bank wordt aangenomen; z. verder **bank.**

Bancroftverdragen, pl. verdragen over volksverhuizing door B. namens de Vereenigde Staten met Duitsche Staten gesloten ± 1870.

Banda, it. milit. muziekkorps; port. goudstuk uit de 15e eeuw van ± ƒ 1,60.

Band, eng. band, bond; – *band of hope*, kinderbond, waarbij de kinderen zich verbinden geen alkoholische dranken te zullen gebruiken.

Bandage, f. fr. (spr. *bañdá-zj'*; van *bande* = b a n d) chirurgisch verband, windsel, breukband; – **bandageeren** (spr. – *zjeeren*) verband aanleggen; – **bandagist,** m. (sp. *-zjist*, fr. *bandágiste*) breukbandenmaker; breukverbinder.

Bandal, n. (eng. *bandle*, iersch *bannlamh*, v. *bann*, eene maat, en *lamh*, hand, arm) iersche maat, = 2 eng. voeten of 0,61 ned. el.

Bandanas, f. pl. roode doeken met witte teekeningen, die in Indië vervaardigd worden en door de engelschen worden nagemaakt.

Bandasca, slav. met snaren bespannen kruik, die dient om er muziek op te maken.

Bande, f. fr. (oorspr. duitsch van b i n d e n) een tot kwade oogmerken verbonden gezelschap, b. v. rooversbende; rand of band van een biljart; zijde van een schip; stuk behangsel, zoo lang als de kamer hoog is; in de wapenkunde: rechtsche schuinbalk; goudgewicht van ongeveer 2 ons (in Guyana); – **bandeliér,** m. of fr. **bandoulière,** f. (spr. *bañdoeljēr'*) schouderriem, draagband, hangriem, riem, ook sabelkoppel, patroontaschkoppel der soldaten; – **bandalótten,** f. pl. oorhangers; – **bandeeren,** (fr. *bander*), verbinden (eene wond); spannen (eenen boog); in spanning komen of zijn; – **bandeau,** m. haarband, hoofdband, blinddoek.

Bande noire, f. fr. (zwarte bende) gedurende de fransche revolutie geheim gezelschap van speculanten, die landgoederen, kasteelen, kloosters, enz. opkochten en met vandalisme plunderden om ze daarna verbrokkeld te verkoopen; thans: gezelschap van uitdragers, die samen afspreken om bij aucties alles goedkoop op te koopen; ook: controleerende ambtenaren.

Bandēra, f. muziekinstrument der afrikaansche negers (met geitevellen bespannen kokosnootschalen); ook: port. en mal. vlag.

Banderīe, f. (van het mid. lat. *banderium*, banier, vaan) vaandel, vendel; inz. rijdende dienstmannen, waarmede vroeger hongaarsche prelaten en magnaten te velde trokken en bij de rijksdagen verschenen; – **banderilla,** f. sp. (spr. *-rielja*; verklw. van *bandera*, vaan) vaantje, inz. met een vaantje voorziene werpspies, die bij de stierengevechten naar de stieren wordt geworpen; – **banderilléro,** m. (spr. *ll=lj*) met zulk een werpspies werkende stierenbevechter; – **banderole,** f. fr. (spr. *bañderol'*) scheepswimpel, mastvaantje; ruitervaan, lansvaan; trompetkwast, trompetsnoer; windwijzer; vandaar ook een zeer veranderlijk mensch, een, die met alle winden waait; Kmt. lijstje met de prijzen eener waar; strook, kruisband bij postverzendingen; met het douane-stempel voorziene papierstrook om sigarenkisten in Rusland, (vandaar g e b a n d e r o l e e r d e sigaren = sigaren waarvan de rechten betaald zijn).

Bandiét, m. it. (*bandito*, van *bandire*, uit het land bannen = *bando*, mid. lat. *bannum*, z. a.) gebannene; landlooper, vagebond, inz. straatroover, sluipmoordenaar; – **banditisch,** adj. verraderlijk, op sluipmoordenaars wijze.

Bandjer, Bandjir of **Banjer,** m. mal. en jav. (*bandjir*) stortvloed, overstrooming, watervloed (ten gevolge van regen).

Banjer, m. (verkorting van *banderheer*, edele, die met eigen banier ten oorlog mocht trekken) heer, brani.

Bandmannen, pl. (eng. *Ribbon Society*, spr. *ribbun sosaïti*) iersche geheime bond der nietbezittende klasse tegen de bezitters.

Bandóla, f. sp. (*bandola*, *bandurria*, *pandurria*, z. m a n d o l i n e) luitvormig muziekinstrument met 4 tot 10 snaren, inz. in Mexico en N. Amerika, eene p a n d o r e of m a n d o r e.

Bandoline, f. haarzalf uit dragant-gom om het haar glad en glimmend te maken.

Bandonion, n. groot soort trekharmonica.

Bandoulière, z. b a n d e l i e r ond. b a n d e.

Bandura, f. muziekinstrument uit Ukraine, in den vorm van een gitaar met 8–24 snaren.

Bang, f. perz. bedwelmende zelfstandigheid z. v. a. h a s j i s c h.

Bangea, z. c a n a r i e b o o m.

Bangla, zie b u n g a l o w.

Bangsat, m. mal. schelm.

Bangue, f. fr. of **Bangi,** m. (v. sp. *bangue*, *bange*, v. sanskr, *bhangga*, hennep) indische hennepsoort, die van Perzië tot Java groeit, sterk riekt als tabak en eene bedwelmende kracht heeft.

Banian, m., pl. **Banjanen,** tot de handelskaste behoorende Indiërs, die streng aan de zielsverhuizing gelooven en deswege geen vleesch eten, noch dier dooden; inz. onderhandelaar en tolk, die tot de handelskaste der Indiërs behoort. Zij zijn over geheel Z. Azië en O. Afrika verspreid en genieten wegens hun vroomheid, liefdadigheid en verdraagzaamheid overal, zelfs bij de Mohammedanen, een groote achting.

Banian-day, m. eng. (spr. *bénjendee*) op de engelsche schepen de vastendag, waarop geen vleesch genuttigd wordt (zooals maandag, woensdag en vrijdag).

Banianen-boom, m. de ind. vijgeboom (*Ficus indica*), uit welks takken loten tot op den grond neerhangen, daar wortel vatten en nieuwe stam-

men vormen, die weder andere takken en stammen voortbrengen, enz., zoodat een zoodanige boom een klein bosch kan vormen. De b a n i a n e n (z. b a n i a n) kiezen er hun verblijf onder en richten er pagoden en karavanseras op: vandaar de naam; – **banians**, pl. chineesche en oost-indische slaaprokken of kamerjaponnen van gewatteerde zijde.

Banier, z. b a n n i e r.

Banjer, of **Banjir,** z. b a n d j e r.

Banjo, amer., (spr. *bendzjo*) soort mandoline der amerik. negers.

Banjos, m. pl. overheidspersonen in Japan.

Bank, f. inrichting tot verlevendiging van het geldverkeer, waardoor de vereffening van crediet en debet gemakkelijk gemaakt, het aftellen en wegen der muntspeciën vermeden en eene vaste evenredigheid tusschen de munten kan teweeg gebracht worden; de oudste is die van Venetië, – b a n k h o u d e n, geld- en wisselzaken in het groot drijven: ook eene speelbank tot kansspelen ophouden; – d e b a n k d o e n s p r i n g e n, met een enkelen zet al het geld winnen, dat de houder eener speelbank (of hij, die de kaarten afneemt) vóór zich heeft; – **bankactiën,** pl. bewijsstukken van het aandeel, dat iemand in eene handelsbank heeft; – **bankactonair, bankactionist,** m. houder van zulke stukken; – **bankagént,** wisselmakelaar; – **bankagio,** n. it. (spr. *-ádzjio*) bankopgeld, de meerdere waarde van bankgeld boven kasgeld; – **bank-assignatiën,** pl. aanwijzingen op eene bank, of van de bank op iemand tot uitbetaling eener zekere som; russisch papierengeld; – **bankboek,** z. b a n c o-c o n t o; – **bankgeld,** z. b a n c o-g e l d; – **bankier,** m. (fr. *banquier*; it. *banchiere*; sp. *banquero*) wisselaar, wisselkoopman, geldhandelaar, wiens bedrijf voornamelijk in geldwisseling en in handel met effecten bestaat; ook bankhouder bij kansspelen; – **banking principle,** n. enz. beginsel van de vrijheid der banken in het uitgeven van bankbiljetten; – **banknoten, bankbiljétten,** bankbrieven of aanwijzingen door eene bank uitgegeven, die van de eene hand in de andere gaan en in plaats van gereed geld dienen; – **bankvaluta,** it. (spr. *valoeta*, en vgl. v a l u t a) bankgeld als louter verdichte (gefingeerde) rekenmunt.

Banket, z. b a n q u e t.

Bankier, z. ond. b a n k.

Bankíst, fr. **banquiste** (spr. *bañkiest'*) kwakzalver.

Bankoelnoten, pl. vruchten van den Aleurites tribola of kemiri, z. a., – *olie*, olie uit die noten.

Bankroet, n. (fr. *banqueroute*, it. *banco rotto*; vgl. b a n c o) bankbreuk, staken der betalingen en handelsverrichtingen van een koopman of handelshuis, wegens een (wezenlijk of geveinsd) onvermogen om zijne schulden te betalen; – b a n q u e r o u t e m a k e n, b a n k r o e t g a a n; – **bankroeteeren,** op zoodanige wijze ophouden met betalen; – **bankroetiér,** (fr. *banqueroutier*) hij, die zich buiten staat bevindt of verklaart om zijne schulden te betalen, en bankbreukige, niet zelden een opzettelijk bedrieger.

Banksia (genoemd naar Banks, een engelsch natuurkundige) veelkleurige austral. bloem, gelijkend op kamperfoelie.

Banlieue, f. fr. grondgebied, jurisdictie eener stad, stadsgrond.

Bannaat, z. ond. b a n.

Banneret, m. fr. (van *bannière*, banier) voormaals een ridder, die van den koning verlof of bevel kreeg om onder zijn bannier gewapende manschappen te verzamelen; zoo ook kreeg in Duitschland een ridder, die genoegzaam vermogen bezat om ten minste tien gewapende mannen tegen den vijand aan te voeren, een banier, en men noemde hem dan b a n n e r h e e r, waarvan wij b a a n d e r h e e r, d. i. b a n n i e r h e e r, banjer gemaakt hebben.

Bannette, f. gevlochten mand.

Bannier, banier, f. duitsch p a n i e r (het naast van het fr. *bannière*, it. *bandiera*, mid. lat. *banderia*, *baneria*, en dit van het duitsche *band*, d. i. fladderend lint als vaan) algemeene benaming der vaandels, standaards en andere veldteekens, onder welke het krijgsvolk zich schaart; vaan van een bannerheer of ouduitschen ridder, die tien goed gewapende soldaten te veld kan brengen; vgl. b a n n e r e t.

baniertroepen, keizerlijke chin. troepen, die de Pekin-armée vormen.

bannum, n. mid. lat. (oorspr. duitsch van *bannen*, b a n n e n, d. i. openlijk afkondigen, ontbieden, dagvaarden, vgl. a b a n d o n) ban, d. i. gebod, opontbod (h e i r b a n); insluiting binnen bepaalde grenzen, strafdwang (b l o e d b a n) inz. kerkelijke uitsluiting van de godsdienst- of kerkgemeenschap, de k e r k b a n, b a n b l i k s e m; – *bannītus*, m. Jur. gebannene, uit het land verdrevene; – *bannum banagium* of *bannarium cerevisiæ*, bierdwang; – *bannarium molendīni* of *bannum molendarium*, n. molendwang, molenban; – **bannissemént,** m. fr. (spr. *-ni-s'mañ*) verbanning, verdrijving uit het land; – z. b a n (2e art.).

Banquet, m. fr. (spr. *bañké*) of **bankét,** n. (ital. *banchétto*, van het fr. *banc*, *banque*, it. *banco*, en dit van het duitsche *bank*, lange min of meer hooge zetel; waarbij echter ook vergeleken mag worden het oudd. *baneken*, verlustigen, *banekie*, verlustiging) groot, prachtig gastmaal; vrijmetselaars-maaltijd in de loge; groot gastmaal met een politiek doel; – b a n k e t, ook gebak; *zeebanket* d. i. haring; ook, om het eigenaardig uiterlijk, naam van het goudhoudend conglomeraat in de aardlagen van Zuid-Afrika; – **banquetteeren, banketteeren,** smullen, brassen, slempen; een groot feestmaal houden.

Banquette, f. fr. (spr. *bañkétt'*; verklw. van *banc*, *banque*, bank) Mil. trap of gang achter eene borstwering; aardverhooging aan de binnenzijde van den wal; ook aangehoogd voetpad langs eenen rijweg; eene lange wandbank in

schouwburgzalen; bank boven op een diligence of postwagen, thans i m p é r i a l e; – bij wedrennen: *banquette irlandaise*, zekere hindernis om in twee tempo's over te springen (bij de *steeplechase*).

Banquier, z. b a n k i e r, ond. b a n k.

Bantagan of k a h a u, m. langneuzige aap op de Soenda-eilanden.

Banteng, Banting, m. mal. wild rund (*Bos banteng*).

Bantingkuur, f. vermageringskuur.

Banu (spr. *u=oe*), pl. *bani*, roemeensche munt van 100 op 1 *leu* (= frank), dus gelijk staande met de fr. *centime*.

Banus, z. ond. b a n.

Baobab, m. apenbroodboom, een ontzaglijk dikke boom met verfrisschende vruchten in Afrika, Amerika en Australië. Omtrent dezen boom heeft Adanson vele bijzonderheden medegedeeld, waarom hij ook a d a n s o n i a (z. ald.) genoemd is.

Baphomet, m. (waarsch. verbasterd uit M u h a m m e d) het beeld, dat de tempeliers, naar men ten onrechte zegt, aangebeden hebben.

baptiseeren (fr. *baptiser*; van 't gr. *baptídzein*, dikwijls indoopen) doopen; – **baptisma,** n. gr. **baptême,** fr. doop; – *baptême civil*, fr. burgerlijke doop (tegenover den kerkelijken doop), waarbij beloofd wordt het kind tot een trouw republikein op te voeden; – **Baptíst,** m. (lat. *baptista*, gr. *baptistēs*) mansn.: de dooper, doopende; – **baptisten,** pl. doopsgezinden, eene christensecte, die den kinderdoop verwerpt en alleen volwassenen door den doop in hunne gemeenschap opnemen; – **baptisterium,** n. lat. (van 't gr. *baptistērion*, eig. badplaats) badkuip; doopplaats, inz. sedert de 4de eeuw de naam van ronde kerkelijke gebouwen, naast de hoofdkerk waarin de doopplechtigheid werd voltrokken, doopkerk.

Baquet, n. fr. (spr. *baké*) kuipje, tobbetje; bij magnetiseurs het vat, waardoor de magnetische vloeistof wordt geleid; plantenbak, zaadkist; etskast der kopergraveurs.

Bar., afkorting van b a r o n, b a r o n i e; – **Bar.** of **Bart.** ook **Bt.** (eng) z. v. a. b a r o n e t.

Bar, m. fr. (van 't gr. *barys*, zwaar) naam, dien men bij de schepping van 't metrieke stelsel in 1794 aan 1000 kilo gaf; op de kust van Coromandel een gewicht van 280 pond markgewicht.

Bar, f. eng. sluitboom, balie, buffet, klein café, waar dranken en ververschingen te verkrijgen zijn.

Barabisten, pl. geheim genootschap in Napels tegen de regeering, in 1823 ontdekt en opgeheven.

Baraesthesiometer, m. instrument om den drukzin van een zenuwzieke te onderzoeken.

Baraita, hebr. bepaling uit de Misjna, oorspr. door Rabbi Jehoeda vergeten en in de Tosefta opgenomen.

Barák, f. (fr. *baraque*, it. *baracca*, sp. *barraca*, visschershut, van 't roman, *barra*, fr. *barre*, z. ald.) veld- of legerhut, soldatenhut, loods voor zieken; ook slecht huis, krot, nest; – **barakeeren** (fr. *baraquer*) zulke veldhutten bouwen, of er in wonen.

Barakaan, n. (fr. *barracan*, *bouracan*) grof kamelot.

Baral, m. wijnmaat te Montpellier = $^1/_{24}$ *muid* = 25 $^1/_3$ liter; als oliemaat = 37,2924 liter.

Baralipton, n. mnemotechnische term voor een der manieren om het geheugen tegemoet te komen.

Barallotten, m. pl. eene secte te Bologna, die in gemeenschap van goederen, vrouwen en kinderen leefde.

Barang, f. mal. bagage.

Barángen of **baránken,** pl. (poolsch *baranki*, pl. van *baranek*, lam, verklw. van *baran*, ram, russ. *barán*) vellen van ongeboren of pasgeboren lammeren, met korte kroeze wol, die uit Polen, den Krim, Boecharijë en Perzië komen en zeer gezocht zijn.

Baraquille, f. fr. (spr. *barakiélj'*) gebak met patrijzen, hoenders en dgl. gevuld, patrijzenpastei.

Barat, m. turk. (= *berat*) vrijbrief, dien de sultan den patriarch of den bisschoppen tot uitoefening hunner bediening geeft, en ook, door bemiddeling van vreemde gezanten, ter bescherming van Christenen en kooplieden van hun volk uitreikt; – **barataire,** m. turk. fr. houden van een zoodanigen brief.

Barathrometer, m. gr. instrument om onderzeesche stroomingen te meten.

Barăthron, n. gr. een afgrond in Attika, waarin men de misdadigers wierp; een hol vol doodelijke lucht.

Barátto, m. ital., of **barát,** (sp. *barato*, *barata*, provenc. *barat*, *barata*, fr. *barat*, *barate*, mid. lat. *baratum* en *barata*, handel, ruiling, inzonderheid bedriegelijke; het it. w.w. *barattare*, spaansch en provenc. *baratar*, oudfr. *bareter*, handelen, handelszaken doen; kunstgrepen aanwenden, streken gebruiken) ruiling van koopwaren, warenomzetting; – **barat-handel,** ruilhandel; – **barat-rekening,** ruilrekening; – **baratteeren** (ital. *barattáre*), waren tegen elkander omzetten of verruilen, ruilhandel drijven; ook op tijd koopen en terstond voor gereed geld beneden den verkoopprijs verkoopen; – **baratterie,** f. fr. (mid. lat. *barataria*, bedrog; ital. *baratteria*, ook ruilhandel) warenvervalsching, inz. bedrog der schippers met de koopmanswaren, ieder feit ter benadeeling van de reeders of de assuradeurs; – **baratteur,** m. fr., of **barratóre,** ital. bedrieger, warenvervalscher.

barba, f. lat. baard; – *barba non facit philósŏphum*, lat. de baard maakt den wijze niet; het zijn niet allen koks, die lange manen dragen; – *in barbam*, in den baard of in 't gezicht (iets zeggen, enz.); – *barba arōnis*, z. v. a. *arum maculatum*; – **Barbaróssa** (van 't it. *rosso*, *a*, mid. lat. *rossus*, *a*, *um*, rood) roodbaard, bijnaam van keizer Frederik I en van twee Turken (H o r u k en K h a i r - E d d i n), stichters van den algerijnschen zeerooverstaat, ten tijde van K a r e l V; – **barbe,** f. fr. baardvisch, bardeel,

een riviervisch, uit het geslacht der karpers; zeker klein schip zonder masten; paard uit Barbarije; strook van kant of blonden aan den vrouwelijken hoofd-tooi; – **barbets,** pl. fr. (spr. *barbè*) Waldenzen uit de Piëmonteesche dalen, dus genoemd naar hunne predikanten, die zij b a r b e s of o u d e n noemden; – **barbette,** f. fr. Mil. brits, slaapbank; geschutbank, eene aan de binnenzijde der borstwering aangebrachte hoogte om het geschut op te plaatsen en zoo in alle richtingen (*à barbette*) te kunnen vuren, hetgeen uit schietgaten niet kan geschieden; ook: baardhond, een ruige, langharige waterhond; – **barbier,** m. fr. (spr. *barbié*) baardscheerder; – **barbieren,** scheren, baardscheren.

Barbaar, m. (gr. *barbăros*, lat. *barbărus*) oorspr. bij de Grieken en Romeinen ieder buitenlander, voor zoo ver hij eene vreemde taal sprak; vreemde, wilde; thans: onbeschaafd of ongevoelig, wreed mensch, woesteling; – **barbáren,** m. pl. onbeschaafde, ruwe volkeren; – **barbaarsch,** adj. (gr. *barbarikós, ē, ón*) oorspronkelijk: buitenlansch, uitheemsch, vreemd; dan: ruw, onmenschelijk, wreed; strijdig met de zuiverheid van de taal; – **barbaarschheid,** f. wreedheid, onmenschelijkheid, gebrek aan beschaving, ruwheid in denk- en handelwijze; – **Barbara,** vr.naam: eig. vreemdeling, buitenlandsche; – **Barbarije,** n. het land der Berbers in Noord-Afrika; – **barbarésk,** wat in Barbarije thuis behoort; – **Barbarésken,** m. pl. inwoners der Barbarijsche staten; – **barbarísme,** n. Gram. fout tegen de zuiverheid der taal, taalvervalsching, vreemde woordvorming; in betrekking tot onze taal: onnederlandsche, onhollandsche uitdrukking; – **barbariseeren** (spr. *s=z*), ruw en onmenschelijk maken; de taal verontreinigen; – **barbaroléxis,** f. gr. wantaal, met vreemde woorden gemengde taal.

Barbacáne, f. fr. Mil. schietgat, een met schietgaten voorziene muur; bruggeschans; wachttoren; ook eene muuropening voor het wegloopen van het water.

Barbăra (Sinte), f. (fr. *la Sainte Barbe*), beschermheilige der artillerie; konstabels-kamer op oorlogschepen; kruitkamer; ook mnemotechn. term voor een manier om het geheugen te hulp te komen; – zie ook ond. b a r b a a r.

barbarésk, barbarésken, enz., z. ond. b a r b a a r.

Barbarossa, barbe, barbets, barbette, barbier, enz., z. ond. **b a r b a.**

Barber-pasja, z. b e r b e r - b a s j e.

Barbédienne, f. bronzen beeld.

Barbeel, f. karper; ook zeebarbeel, een soort baars, lat. *mullus*.

Barbét, gebogen pantserplaat, waarachter het geschut is opgesteld o. a. op oorlogschepen, z. b a r b e t t e o. *barba*.

Barbiesjes, verbastering van Berbice, dat ongezond was, in de uitdr. *naar de b. gaan*.

Barbiton, n. gr. liervormig snarenspeeltuig der Ouden, ook p o l y c h o r d o n genaamd.

Barbon, m. fr. (spr. *-bòn*) grijsaard, knorrepot; – **barbonnage,** f. fr. (spr. *-ná-zj'*; van *barbon*, oude knorrepot) knorrig, gemelijk uitzicht, vaak aan oude lieden eigen.

Barbóne, m. een voorm. zilvermunt in het hertogdom Lucca, geldende 12 soldi of ongeveer 20 centen.

barbouilleeren (spr. *-boelj-*), fr. (*barbouiller*, oorspr. een baard maken, het gezicht bezoedelen; dus van *barbe* = lat. *barba*, z. ald.; vgl. het ital. *barbugliare*, onverstaanbaar, als in den baard praten) bezoedelen, besmeren, bekladden; slecht schrijven, kladschilderen; ook stotteren, stamelen; – **barbouillage,** f. (spr. *-boeljá-zj'*) kladderij, morserij, zoo in het schrijven als schilderen; ook brabbeltaal, onsamenhangend gesnap; – **barbouilleur,** m. (spr. *-boeljéúr*) kladder, slecht schilder, kladschilder, knoeier; ook babbelaar, wauwelaar.

Barbure, f. fr. (spr. *-buur'*) oneffenheid, ruwheid van gegoten waren.

Barcan, z. **bercan** – **barcane,** z. b a r c o n e, ond. b a r c h e t t a.

Barcarólle, f. fr. (van het ital. *barca*, bark; vgl. het ital. *barcaruolo*, bootsman, bootsman) liedje der venetiaansche gondeliers, ook z. v. a. b a r q u e r o l l e, f., z. ond. b a r k.

Barchent, ook p a r c h e n t, m. (mid. lat. *barracānus*, soort van kamelot; vgl. *bercan*) katoenen stof, aan de eene zijde ruw, welker ketting linnen is.

Barches, m. hebr. gezegend brood voor den sabbath.

Barchetta, f. it. (spr. *-kétta*; verklw. van *barca*, bark, z. ald.) Mar. eig. kleine bark, klein vaartuig, boot bij de galeien; – **barcóne,** m., gew. **barcáne,** eig. groote bark; klein vaartuig tot vervoer van levensmiddelen en dergelijke op de Middellandsche Zee.

Barcolajo, m. venetiaansche schipper.

Bard, m., pl. **barden** (celt. *bard, bardd*, hetzij van *bar*, woede, geestvervoering, of van *bar*, uitstekend, schitterend, geleerd), zangers en dichters der oude Galliërs, en, volgens eene heerschende dwaling, ook der Germanen; zij bezongen de daden der helden en vuurden de strijders tot dapperheid aan; – **bardiet,** n. (nw. lat. *bardītus*, m.; vgl. het lat. *barĭtus*, strijdgschreeuw, slaglied der oude Germanen) bardenlied, bardenzang, krijgszang, strijdlied; een gedicht in den geest der oude bardenzangen (door K l o p s t o c k in den smaak gebracht); de **bardietjes** van Swildens (van 1779) zijn oden.

Bardáken, pl. arab. (*barrādat*, waterverkoelend vat, koelvat, van *bard*, koud, koel) aarden kruiken zonder glazuur, filtreerkruiken, koelkruiken, in welke het water door doorzijging afkoelt (in Egypte en Nubië).

Bardále, f. (mid. lat. *bardala, bardaea*, leeuwerik, waarschijnlijk als zanger beschouwd; vgl. het gæl.-celt. *bardail*, dichterlijk, en z. b a r d) lied; verzameling van volksliederen.

Bardásse, fr. (*bardache*) knaap in dienst van een paederast.

bardeeren, fr. (*barder*) toetakelen.

Bardesaan, ook **Bardezaan,** it. (*partigiana*), soort hellebaard.

Bardesanísten, m. pl. gnostische christensecte der tweede eeuw, gesticht door den Syriër B a r d e s ā n e s, die de leer der Valentinianen onderwees.

Bardiet, z. ond. b a r d.

Bardiglio, m. it. (spr. *-dieljo*) zeer harde marmersoort in Toscane.

Bardone, pl. it. zware orgeltonen.

Bardot, m. fr. (spr. *-dó*, ital. *bardotto*) eig. jonge muilezel, die gewoonlijk de andere ezels vooropgaat en den drijver met de levensmiddelen draagt; fig. pakezel, zondebok, wrijfpaal; ook Typogr. defect exemplaar; gebrekkig afdruksel van een boek.

bare-back, eng. (spr. *bère bek*), blootsrugs, op het ongezadelde paard.

Barège, f. fr. (spr. *-rèzj'*) wollen stof, die niet gekeperd is en dient tot het maken van shawls enz.

Baregine, f. fr. (spr. *-zjien'*) eigenaardige dierlijke stof in het mineraalwater van Barèges.

Barême, m. fr. naar den maker ± 1670 genoemd boek met uitgewerkte berekeningen van allerlei aard; vandaar rekenknecht, ezelsbrug; ook luiaard.

Barend, z. B e r n h a r d.

Barensteel, m. heraldische term: dwarsstreep, tournooikraag in het wapen.

Bareszeg, m. (spr. *báresjeg*) in Polen gezochte drank, bestaande uit een afkooksel van gerstemeel, vleeschnat en zure tuingroenten.

Barét of **barrét,** n. (fr. *barette* of *barrette*, f., provenc. *baretta*, *berretta*, *birret*, it. *berretta*, sp. *birreta*, mid. lat. *barrētum*, *birrētum*, v. 't lat. *birrus*, *birrum*, soort van stof) soort van kleine, ongerande muts of hoed, inz. der geestelijken kardinaalshoed, doctorshoed; – **barétwinkel,** m. een winkel, waar men hoeden, mutsen, petten, enz., alsmede gebreide of geknoopte kleedingstukken verkoopt; – **barétmaker,** m. mutsen- of pettenmaker, mutsen- of kousenwerker.

Bargain, eng. (spr. *baarghin*) handel, koop; – *a bargain is a bargain*, koop is koop.

Barge, f. fr. (spr. *barzj'*) platboomd vaartuig met zeilen en riemen, bark; nieuwere soort van trekschuiten in Nederland, van gemakkelijker en sierlijker inrichting dan de oude lage trekschuiten, doorgaans b a r z i e of b e r z i e genoemd; in Londen geeft men den naam van b a r g e (spr. *bardsj'*) aan zekere vaartuigen, die den staat toebehooren en tot een bijzonderen dienst bestemd zijn.

Bargéllo, m. ital. (spr. *-dzjéllo*) hoofdman der s b i r r e n (z. a.) in Italië; ook stadsgevangenis te Florence.

Bargoénsch, borgoensch, fr. (*baragouin*, welks oorsprong onzeker is) dieventaal.

Baribal, m. soort van kleine beren in N. Amerika, Japan, enz.; – **bar(r)ibaal,** bulderaar, isegrim, van Mul. *barlebaen* =duivel.

Bariga, f. soort van oost-ind. zijde.

Baril, n. fr. (spr. *barí*; van 't mid. lat. *barilus*, vat, van celtischen oorsprong) vaatje, tonnetje; in Frankrijk inhoudsmaat van verschillende grootte voor elken handelstak; – **barillo,** m. oude toscaansche inhoudsmaat voor wijn (*b. da vino*) = 45,584 liter en voor olie (*b. da olio*) = 33,429 liter; – **barillage,** f. (spr. *-rieljá-zj'*) in de zeehavens: vaatwerk, fust; maken van vaten; – **barillárd,** m. (spr. *-ri-ljâr*) galei-officier, die het opzicht heeft over den wijn en het water, de keldermeester op de galeien.

Barilla of **barille,** f. (spr. *rielj'*) z. s o d a.

Barillage, barillard, barillo, z. ond. b a r i l.

Bárin, m. russ. (spr. *-rien*) heer, mijnheer (als aanspreking der bediënden); – **bárynja,** f. (van het verouderde *bojarynja*, d. i. vrouw van een b o j a a r) mevrouw; – **báryschnja,** f. (jonge) juffrouw, freule.

barioleeren, fr. (*barioler*, van 't nw. lat. *variŏlus*, *a*, *um*, bont) bont beschilderen, kakelbont verven, bespikkelen; – **bariolage,** f. fr. (spr. *-lá-zj'*) bonte, kakelbonte schilderij, ververij.

Barique, z. b a r r i q u e.

Barisan, jav. en mal.] troep krijgsvolk, inz. min of meer geregeld korps inlandsche soldaten in Nederlandsch Indië.

Barítono, m. it., of **barȳton,** m. gr. (van *barýs*, zwaar, diep, en *tónos*, toon) diepe tenor of hooge bas; soort van basviool, die ook onder den toets snaren heeft; – **baritoníst,** m. hooge baszanger (wiens stem van groot *a* tot de eensgestreepte *fis* reikt); – **bariton-klarinet,** f. klarinet met een stomphoekig verlengstuk om den toon te verlagen, z. v. a. b a s s e t h o r e n; – **baritonsleutel,** m. f-teeken op de middelste lijn van den notenbalk.

Barium of **baryum,** n. nw. lat. de in 1808 door D a v y en B e r z e l i u s ontdekte metallische basis der b a r y t a a r d e, d. i. zwaaraarde (van het gr. *barýs*, zwaar), ook *terra ponderōsa*, eene alkalische aardsoort, die in verbinding met zwavelzuur in b a r y t of zwaarspaat, met koolzuur in w i t h e r i e t voorkomt; – **barýt,** n. gr. bariumoxyde z. v. a. b a r y t - a a r d e; ook zwaarspaat, boheemsch spaat of zwavelzure zwaaraarde.

Bark, f. (fr. *barque*, mid. lat., ital. en sp. *barca*) boot, schuit, klein schip of vaartuig tot lossing van groote schepen; ook groot driemastschip (zonder raas aan den achtermast) voor den zeehandel, b a r k s c h i p; – **barkás,** f. (sp. *barcaza*) zwaarste sloep aan boord van een schip; – **barquerólle,** f. fr. of **barqueróle,** ital. *barcherolla*), f. (spr. *barke-*) klein kustvaartuig, plezierschuitje zonder mast; – **barkétte,** f., z. v. a. b a r c h e t t a.

Barkan, n. z. b e r c a n.

Barkhane, n. perz. reis-, pakzadel; – **barkoen,** fr. (*barcon*), balk (*berkoen* z. a.).

Bar-keeper, m. eng. (spr. *baar-kie-per*) buffethouder, bediende in de koffiekamer, vgl. b a r (2de art.).

barlánnen, fr. (*brelan*) zeker kaartspel.

Barley, f. eng. (spr. *bāarli*) gerst.

Barn, f. eng. schuur; – **barnfloor,** dorschvloer; –

barnburners, pl. scheldnaam voor de radicale democratische partij in Amerika.

Barnăbas, hebr. mansn.: zoon der vertroosting, naam van den stichter der christengemeente te Antiochië en naar men beweert eerste bisschop van Milaan; – **Barnabieten,** m. pl. geestelijke orde, die in Milaan in 1532 ontstond en haren naam aan de St. Barnabas-kerk aldaar ontleende.

Barnsteen, n. (van *barnen*, *bernen*, oudere vorm van *branden*) harsachtige zelfstandigheid, die de Ouden als geneesmiddel en amulet gebruikten, en thans tot het vervaardigen van halskoralen, oorsieraden, reukfleschjes, sigarenpijpjes, vischjes (*fiches*), enz., lakvernis, barnsteenzuur, -olie en reukwerk wordt aangewend. Men hield het vroeger voor een mineraal, doch de latere scheikundigen bewezen zijn plantaardigen oorsprong, en het wordt door hen onder de plantenharsen geteld. Gewreven wordende geeft het een aangenamen reuk, ambergeur. Men noemt hem ook gele amber en karabo.

Barnum, eng., naar den amerik. schouwtenthouder van dien naam: iemand die veel reclame maakt.

Baroccio, it. (spr. *barótsjo*), z. v. a. barouche (z. ald.).

Barodroom, m. gr. vanzelf rijdende wagen.

barok, adj. (fr. baroque, scheefrond (van paarlen) van 't port. *barroco*, ruwe, ongelijke parel) onregelmatig, zonderling, grillig, belachelijk, verkeerd; scheef, scheefrond (van paarlen); –**barokke bouwstijl,** verbastering of ontaarding van den renaissance-stijl, inz. in de 17de eeuw.

barole, adj. mal. nieuw; vgl. baar.

Barocurve, f. (van gr. *báros*, zwaarte) luchtdruklijn **baromakrometer,** m. gr. (van *báros*, n. zwaarte, en *makrós*, lang) zwaarte- en lengtemeter, werktuig ter bepaling van de zwaarte en de lengte van een pasgeboren kind; – **bárometer,** ook **baroskóóp,** m zwaartemeter, gewichtmeter der lucht, of luchtweger, weerglas; holosterische barometer, metaalbarometer; – **barometerproef,** z. elasticiteitswijzer; – **barometrie,** f. meetkunst van den luchtdruk, ook inz. de kunst om met barometers om te gaan; – *barometrische gradient*, zie gradient; – **barometrograaf,** f. zelfregistreerende metaalbarometer (die de barometerstanden zelfstandig graphisch aanteekent); – **barothermömeter,** ook: **thermobărometer** of **thermohypsometer,** m. voor hoogtemetingen bestemde thermometer; – **barograaf,** f. registreertoestel voor atmospherische drukking; – **barothermoraaf,** zelfregistreerende baro- en thermometer.

Barón, m. (uit het mid. lat. en oudd. *baro*, man, vasal, sp. *vacon*, man) vrijheer, bannerheer, baanderheer; – **baronés** f. (ital. *baronéssa*, fr. *baronne*) vrijvrouw; – **baronét,** m. eng. (spr. *bárronet*) engelsch edelman, die in rang het midden houdt tusschen een baron en ridder (knight) en den titel *Sir* voor zijn doopnaam voert (een in 1611 door Jacobus I ingestelde rang); – **baronie,** f. vrijheerlijkheid, land van een baron; – **baroniseeren** (spr. $s=z$) tot den vrijheersstand verheffen.

Baróne, m. ital. 1), z. v. a. baron; – 2) schelm, schurk, landlooper (daar in Italië veel vreemde avonturiers zich voor baron uitgaven).

Barong, m. mal. pop; – **barongan,** m. mal. op Java een pop, die op enkele dagen door het volk wordt rondgedragen.

baroque, z. barok; – **baroskoop,** z. barometer; thans een bijzonder soort weerglas, een cylinderglas, waarin een met brandewijn overgoten mengsel van kamfer, salmiak en salpeter door vast bezinksel of vlokkigen toestand helder of betrokken weer aanwijst.

Barotropisme, n. terugkeer tot de oorspronkelijke groeirichting van planten, nadat zij ten gevolge van uitwendige krachten daaruit gedrongen zijn.

Barouche, barouchet(te), f. fr. (spr. *-róesj'*), it. (*baroccio*, *biroccio*, m. mid. lat. *barrotium*, *barrotum*, *barocia*, van 't lat. *birŏta*, en dit van *birŏtus*, tweewielig) rijtuig met twee wielen, halve koets.

Barquerolle, z. ond. bark. .

Barr., bij palæontologische namen afkorting van Joachim Barrande.

Barra, m. (z. v. a. para, z. ald.) kleine turksche munt, =. 0,3 ct.

Barracan, m. (arab. *barrakân*; lang zwart gewaad; vgl. bercan) wit kleed der Arabieren in Fez.

Barragan, n. australisch werptuig.

Barrage, f. fr. (spr. *bará-zj'*, van *barrer*, versperren; vgl. barre) Kmt. beschutting der vaten door dwarshouten tegen den bodem, stuwdam; straatgeld; bruggegeld.

Barragones, n. eng. (spr. *berregoons*) dichte gekeperde, smalgestreepte katoenen stof.

Barranca, f. sp. afgrond, diepte, kloof, inz. in Zuid-Amerika.

Barranda, f., z. ond. barre.

Barras, n. schelhars uit de pijnboomen; witte wierook (gallipot); ook paklinnen.

Barrátta, n. zwart welriekend hout uit Guyana.

Barratterie, z. baratterie.

Barre, f. fr. (provenc., sp. en it. *barra*, eng. *bar*, van celtischen oorsprong) stang, staaf, goud- of zilverstaaf; ook baarzilver; boom, slagboom; zandbank voor den mond van eenen stroom of den ingang van eene haven, baar; ook havensluitboom; balie of staketsel in de pleitzaal; de kam aan het klavier en de viool; – **barreeren** (fr. *barrer*, ital. *barráre*) versperren, toegrendelen, met een boom afsluiten; – **barrement,** n. fr. (spr. *-mán*) versperring; – **barranda,** f. sp. afsluiting bij stierengevechten; – **barreau, barreel,** m. fr. (spr. *baró*) traliestang, ijzeren venstersspijl; gerechtszaal, pleitzaal, vierschaar; de gezamenlijke rechtsbeambten; – **barrel,** eng. vat, z. volg. art.; – **barricáde,** f. fr. (ital. *barricata*, slagboom) toesluiting, grendeling, verring, straatversperring, straatschans; val-

poort, schotbalk; – **barricadeeren,** den toegang versperren, afgrendelen, verschansen; – **barricadeering,** f. versperring, enz.; – **barrière,** f. fr. in het algemeen alles, wat eenen toegang afsluit, hek, slagboom, draaiboom, valboom, verhakking; grensweer, grensvesting; – **barrière-steden,** grensvestingen, inz. de steden en vestingen, die bij het **barrièretractaat** of grensweer-verdrag in 1715 tusschen den duitschen keizer en de Staten der Vereenigde Nederlanden als een voormuur tegen Frankrijk moesten dienen.

Bárrel, n. (vgl. b a r i l) engelsche vochtmaat (1 barrel ale = 32, 1 barrel bier = 36 gallons à 4,54346 liter). Een barrel gezouten vleesch = 220 pd., meel = 196 pd., enz. in Noord-Amerika.

barreeren, barricade, barrière enz., z. ond. b a r r e.

Barren (spr. *baarn*), schaars met boomen bezette prairie, onvruchtbare landstreek (in Amerika).

Barribaal, bullebak, z. b a r i b a a l.

Barrigudo, (lettl. dikbuikig), z. amerikaansche aap met grijpstaart.

Barring, n. waarloos rondhout.

Barrique, f. fr. (spr. *bariék'*) stukvat, groot vat, okshoofd.

Barris, m. (uit de taal van Guinea) afrikaansche boschmensch, ook s j i m p a n s e, p o n g o, j o c k o, een ongestaarte aap in het binnenland van Angola, Congo, enz.

Bárrister, m. eng. (van *bar*, balie, gerecht) advocaat in Engeland van de hoogere klasse, die voor de rechtbank pleit.

Barrois, m. fr. (spr. *baroá*) fransche wijn van 't voorm, graafschap B a r (nu een deel der departementen Meurthe, Maas, Moezel).

Barroom, m. eng. (spr. *baar-roem*) buffetkamer, koffiekamer, vgl. b a r (2de art.).

Barsac, m. fr. witte Bordeaux-wijn van het vlek B a r s a c aan de Garonne.

Barse, f. tinnen bus, waarin de thee uit China komt; ook z. v. a. b a r b e, klein schip zonder masten.

Barsowiet, n. wit mineraal uit den Oeral.

Bart., (ook **Bar.** en **Bt.**), afkorting voor b a r o n e t.

Bartas, m. hoofdsieraad der hongaarsche meisjes.

Bartholomæus, heb. mansn.: eig. strijdbare zoon, v. a. verbasterd van *bar Ptolemäios*, zoon van *Ptolemæus*; – **Bartholomæers,** m. pl. genootschap van wereldlijke geestelijken in Beieren, die in gemeenschap leven en zich met de opvoeding en het onderwijs van jonge lieden bezighouden; nog eene broederschap van amerikaansche geestelijken, te Genua gevestigd; – **Bartholomæus-nacht,** parijsche bloedbruiloft, de moord op de Protestanten in Frankrijk gepleegd op last van Karel IX, den 24sten Augustus 1572.

Baruch, hebr. mansn. (*barûch*, verl. deelw. van *barách*, zegenen, afsmeeken): gezegende, z. v. a. B e n e d i c t u s.

baruch atta bevoëka oëvaruch atta bezetéka, hebr. gezegend zijt gij bij uw inkomst, en gezegend bij uw uitgaan (*Deut.* 28,6), bekende joodsche spreuk.

Barulieten, m. pl. christensecte der 12de eeuw, zoo genoemd naar B a r u l u s, die leerde dat Christus geen werkelijk vleesch en bloed heeft gehad, en dat de zielen reeds vóor de wereldschepping hadden gezondigd.

Barutijn, n. fr. (*barutine*) soort van levantsche zijde.

Barwood, n. eng. (spr. *baarwoed*) afrikaansch rood hout.

Barycentrum, gr. lat. (van *barýs*, zwaar) zwaartepunt; – **barycentrisch,** adj. op het zwaartepunt betrekking hebbende.

Baryekoïe, f. gr. (van *barýs*, zwaar) Med. hardhoorigheid; – **baryglossie,** f. zwaartongigheid; ook z. v. a. **barylalie,** f. moeilijke, zware spraak; – **barymetrie,** liever b a r o m e t r i e (z. ald.); – **baryodynie,** f. zware, diepe pijn; – **baryphonie,** f. Muz. diepe stem, basstem; ook zware, harde spraak; – **baryphōnus** of **baryphoon,** m., z. v. a. b a s s i s t (z. ald.); – **baryt,** m., zie b a r i u m; – **barythymie,** zwaarmoedigheid, mismoedigheid; – **baryton,** m., z. b a r y t o n o; – **barytoneeren,** gr. (*barytonein*) Gram. eene lettergreep, inz. de laatste lettergreep van een woord, met den doffen toon uitspreken of zonder klemtoon laten (het tegengest. van o x y t o n e e r e n); – **barytŏnon,** n. woord, welks laatste lettergreep den klemtoon niet heeft; – **barytosomătie,** f. zwaarlijvigheid.

Barzellétte, f. ital. (*berzellétta*) vroolijk en geestig volkslied in Italië.

Barzoi, m. russ. langharige hazewindhond.

bas 1) fr. (spr. *bá*; ital. *basso*, van 't mid. lat. *bassus*, gewoonlijk afgeleid van 't gr. *bássōn*, dorische compar. van *bathýs*, diep; waarschijnlijk echter reeds oud-rom., daar het hier vaak als eigennaam voorkomt; vgl. b a s hier onder) laag, beneden, onder; zacht; – *à bas!* ter neder, weg! voort! – *en bas* (spr. *añ-*) beneden; – **bas empire,** n. (spr. *bazañpier*, mid. lat. *bassum imperium*) het latere oost-romeinsche rijk der byzantijnsche keizers. (Ook het tweede keizerrijk, de regeering van Napoleon III is zoo genoemd, in vergelijking met Napolen I).

Bas, 2) f. it. *basso* (d. i. in 't algemeen: laag, van 't mid. lat. *bassus* = fr. *bas*, z. ald.) de diepste, laagste stem, grondstem, mansstem; ook speeltuig, waarop men de bas speelt, basviool; – **bassleutel,** m *f*-sleutel, die aanwijst op welke notenlijn de kleine *f* moet staan; – *bassa ottava*, plaatsen die een octaaf lager gespeeld moeten worden; – *basso-continuo*, it. (spr. *-noe-o*), of *bassus generālis*, nw. lat., of **generale bas,** grond- of hoofdbas; – *bassecontre*, fr. (spr. *bass' koñtr'*) of v i o l o n **contre-bas,** groote of diepe bas; – *basse double*, fr. de dubbele, groote bas-viool; – **fondamentale bas,** grondbas; – *basso ripiéno*, it. volle bas; – *basso violoncello*, it. (spr. *-tsjéllo*, v i o l o n c é l, kleine basviool of knieviool; – **basklarinét** of **basséthoorn,** bashoorn, krom-

hoorn, slanghoorn, slangbas; – **bassétfluit**, basfluit, eene fluit, die 5 tonen dieper is dan de altfluit; – **bassetaille**, f. (spr. *-tálj'*) en **bassétto**, diepe tenor, middelstem; ook de zanger van die stem; – **bassetaille**, ook z. v. a. b a s - r e l i e f (z. a.); – **bassíst**, m. baszanger of basspeler; – **bassón**, fr. (spr. *-són*) of f a g ó t, m. baspijp, blaasbalg; – **bassónblazer** of f a g o t t i s t, m. basblazer.

Bas, 3) m. barg. stuiver, 5 spie.

Basált, n. (lat. *basáltes*, m., volgens Plinius een afrik. woord: æthiopisch *basal*, verwant aan het hebr. *barsel*, ijzer, en wel ten opzichte van zijne hardheid) Min. blauwachtige grauwe of groen-zwarte steensoort, die zeer dicht en hard is en tot bouwmateriaal en straatplaveisel, ook ter toetsing van de zuiverheid van goud (essayeering) kan gebruikt worden; ook zwart steengoed; – **basaltiet**, n. op basalt gelijkende steensoort uit Silezië en de Palts; zwart porselein door W e d g w o o d en B e n t l e y uitgevonden, b a s a l t g l a s, z. v. a. h y a l i e t.

Basamént, z. ond. b a s i s.

Basáne, f. fr. (spr. *s=z*) geverfd schapeleder; toebereid schapen- of lamsvel; ook bereid kalfsleder; – *basane alude* (spr. *lu-d'*) aluingaar leer; – *basane chippée* (spr. *sji-pé*), op deensche wijze toebereid leer; – *basane tannée*, looigaar leer; – **basaneeren**, op dergelijke wijze bereiden.

Basaniet, (van het gr. *básanos*) toets- of proefsteen der Ouden; eene harde, zwarte egyptische steensoort.

Basar, z. b a z a a r.

Basaróéka, f. (port. *bazaruco*, eng. *budgerook*) oost-indische rekenmunt, inz. in Goa, van dezelfde waarde als de oost-indische reis = $^8/_{15}$ goed port. reis = 0,15 cent.

Bas-bleu, fr. f (spr. *bableu*), blauwkous, geleerde vrouw.

Bas-breton, n. fr. (spr. *babretón*) wit garen van Morlaix.

Basch, of (met een daarvoor geplaatst woord verbonden) **basji**, m. turk. (eig. hoofd) eerste, overste, opperhoofd (gewoonlijk met andere ambtstitelen samengesteld).

Baschauer, f. wallachijsche tabak.

Baschkíren, m. pl. een onder russische heerschappij staande tataarsche volksstam.

Baschlik of **baschlyk**, m. turk-tart. hoofddeksel, regendichte warme hoofdbedekking, die tegelijk schouders en nek bedekt (oorspr. volksdracht der Kaukasiërs, dan uniformstuk der russische militairen en een tijdlang vrouwenmode geweest); z. b a s j l i k.

Baschmalík, n. turk. (eig. *baschmaklik*, van *baschmák*, sandaal) pantoffelgelden, pachtgeld der boschovertredingen, een gedeelte van het inkomen der sultánes.

Baschtans, pl. (verbasterd uit perz. *bôstân*, *bustān*, tuin) meloentuinen in Z.-Rusland, de Krim, enz., in welke de zoo gezochte a r b o e z e n (z. ald.) geteeld worden; – **baschtanik**, m. eigenaar van zulk eenen tuin.

Baschtárden, pl. (turk. *bâschtarda*, *bâschtharda*) in Turkije galeien van den kapoedan basja of van den sultan, van 26 tot 36 roeibanken.

Bascule, f. fr. (spr. *baskuul'*) stuk hout of ijzer, op eene as of spil rustende, zoodat het zich vrij bewegen en 't evenwicht zoeken kan; balans, 't zij met gelijke of ongelijke armen; wip eener brug; zwengel aan een waterput; wipplank; – het **basculestelsel**, Pol. het weifelen, wankelen in de grondstellingen van het staatsbestuur; ministeriëele kunstgreep, waardoor het gewicht der uitvoerende macht nu eens in de koninklijke, dan weder in de parlementaire schaal wordt geworpen, naar gelang de eene of andere rijst of daalt.

Bas-de-Bouchon, pl. fr. (spr. *badeboesjón*) fijne gewerkte fransche kousen van engelsche wol; – **bas-de-Vic**, zeer witte en duurzame gebreide wollen kousen.

Base, z. b a s i s.

Base-ball, n. eng. (spr. *bees-bâl*) amerikaansch nationaal spel met een harden met leer bedekten bal en een houten kolf.

Basedowsche ziekte, f. zenuwziekte (neurose) naar den arts B. genoemd, gepaard met polsversnelling, uitpuilende oogen en gezwollen schildklier.

Baselosmános, sp. handkus, als groet.

baseeren, enz., z. ond. b a s i s.

Basélla, f., b a z é l k r u i d, n. Bot. klimmende nachtschade, een plantengeslacht in Oost-Indië, alwaar het als verfstof en als moeskruid wordt gebruikt.

Basidiomyceten, pl. zwammen wier sporen op een voetstuk (basis) staan, zwam met draagcelsporen; – **basidiospóren**, pl. draagcelsporen, voortplantingsorganen van sommige zwammen.

Basilairmeningítis, f. hersenvliesontsteking.

Basilaloog, m. gr. (van *basiléus*, koning, en *agōgos*, leidsman) eig. vorstenleidsman, doch doorgaans gebruikt in den zin van vorstenverleider.

Basilica, f. gr. (*basilikē*, van *basilikós*, *ē*, *ón*, koninklijk) eig. koninklijk gebouw: in 't oude Athene openbare gerechtszaal, waar de *archon basileus* rechtszitting hield; te Rome soort beurslokaal, een voor handelsverkeer maar ook voor terechtzittingen bestemd prachtig openbaar gebouw van langwerpig vierkanten vorm met dubbele zuilengangen; sedert Constantijn den Grooten de kerkelijke gebouwen van denzelfden vorm (b a s i l i k a - v o r m), die over de graven der heiligen werden opgetrokken; later oneigenlijk in 't algemeen gebruikt voor stifts- of hoofdkerk, domkerk, z. v. a. k a t h e d r a a l; Anat. (*vena basilica*), ellepijpshuidader; – **basilica** n. pl. of **basilísche wetten**, wetboek van keizer B a s i l i u s den Grooten voor het gr. keizerrijk, in 't jaar 887 uitgegeven; – **basilicum**, n. Bot. konings kruid, dat men als specerij aanwendt; Pharm. ettermakende zalf; – *unguéntum basilicum*, lat.-gr. Pharm. pekzalf; – **basilíscus**, m. (gr. *basilískos*) fabelachtige koningsdraak; het bijgeloof kende den basiliscus het vermogen toe om met den blik zijner oogen te doo-

den, vandaar b a s i l i s c u s-o o g e n; oude veldslang (geschut), waarmede men achtenveertigponders schoot; N. H. koningshagedis, eene onschadelijke hagedis in Z.-Amerika en Azië; – **Basilius** en **Basilides**, gr. mansn.: de koninklijke, de verhevene; – **Basilidiänen**, m. pl. eene christensecte der 2de eeuw, door B a s i l i d e u s van Alexandrië gesticht.

Basimént, z. ond. b a s i s.

Basin, m. fr. (spr. *bazèn*) of **bazyn**, n. fijne en sterke bombazijn, streepjesgoed.

Basis, f. gr. (*basis*, eig. schrede, tred; dan de betreden bodem, enz., van *bainein*, stappen, gaan) alles, waarop een lichaam steunt of rust, grond, voet-, of onderstel, grondslag, grondvlakte, grondlijn, grondvest van een gebouw, zuilenvoet; Chem. base, loog; elke stof, die zich met de zuren vereenigt en deze onzijdig maakt, een metaal-oxyde of een alkalisch lichaam, zooals de ammoniak; Math. grondgetal van een logarithmenstelsel; grondlijn der driehoeken, enz., grondvlak der lichamen; – **basamént**, n. barb. lat. (ital. *basamento*) Arch. voetstuk, grondstuk voor beelden en zuilen; grond van een gebouw in het algemeen, z. v. a. b a s i s; – **baseeren**, den grond leggen, vestigen, gronden; – **baseering**, f. vestiging; – **baseïteit**, **basiciteit**, **basiteit**, f. Chem. voorhanden zijn eener chemische base; – **baseologie**, f. gr. leer van de grondslagen der lichamen, over het algemeen grondleer; – **basilair**, Bot. aan den voet geplaatst; – **basimént**, n. barb. lat. of fr. **basement**, n. (spr. *ba-z' màn*) voetstuk, z. v. a. p o s t a m e n t; grondslag, f u n d a m e n t; – **basische zouten**, Chem. zouten, waarin het metaal-oxyde de overhand heeft.

Basistan, liever b e s e s t a n, z. ald.

Basjlik, muts, o. a. door (noord)poolvaarders gebruikt; z. b a s c h l i k.

Basken of V a s k e n, m. pl. een volk in de n.lijke Pyreneën, dat van de oude Iberiërs, de oorspr. bewoners van Spanje, afstamt; – **baskisch**, adj. wat dit volk eigen is, toebehoort (b a s k i s c h e t a a l, b a s k i s c h e p r o v i n c i ë n, enz.); – **basquina**, f. (sp. *basquiña*, spr. *baskienja*, van *basco*, *vasco*, baskisch, omdat zij uit het land der Basken afkomstig is; fr. *basquine*) wijde overrok der spaansche vrouwen.

Básket, f. eng. mand, korf.

Básklárinet, z. ond. b a s. 2).

Basoche of **bazoche**, f. fr. (spr. *bazozj'*; waarschijnlijk van lat. *basilica*, rechtszaal, het latere *basilique*; vgl. m a n c h e, van *manica*) voormalig gild der parlementsschrijvers te Parijs, welks medeleden (*frères de la bazoche*) ook het recht hadden, geestelijke tooneelspelen op te voeren.

Basreliëf, z. r e l i ë f.

Bassa, z. p a s j a.

bassa-lega (*argento di*), it. (spr. *ardzjento-*) Kmt. munt van gering gehalte (op de augsburgsche wissels).

Bassanélli, m. pl. speeltuigen der vorige eeuw, veel overeenkomst hebbende met de schalmeien.

Bassanéllo, m. it. Muz. hobo (*hautbois*), uitgevonden door den Venetiaan B a s s a n o.

Bassáner, m., of **bassaner gans**, schotsche gans, witte zeeraaf, eene soort van pelikaan, inz. op het schotsche eiland B a s s.

Bassariden, f. pl. gr. bachantinnen, priesteressen van B a c c h u s B a s s a r e u s, misschien naar hare mantels van vossevellen (*bassára*, vos) dus geheeten.

Basse-cour, f. fr. (spr. *basse koer*) hoenderhof.

Basse-lisse, f. fr. (spr. *bass'liéss'*, van *bas*, laag, en *lisse*, lat. *licium*, schering of ketting van het weefsel) tapijten of weefsels, met ingewerkte, levendige figuren; zij staan tegenover die, welke men *haute-lisse* (spr. *hoot'liess'*) noemt, dewijl de ketting bij de laatste te loodrecht op het getouw staat, terwijl hij bij de eerste waterpas ligt.

Basserool, m. barg. heer, chef.

Basse-marée, f. fr. ebbe.

Bassésse, f. fr. (van *bas* 1) z. ald.) laagheid, laaghartigheid, gemeene, lage denkwijze, diepe vernedering.

Bassetaille, **bassetfluit**, **-hoorn**, z. ond. b a s 2).

Bassétje, n. (fr. *basset*, van *bas*, laag) klein engelsch dashondje.

Bassétte, f. fr. (ital. *bassetta*) kaartspel, dat veel op het pharo gelijkt, een hazard-spel.

Bassin, n. fr. (spr. *bassèn*, it. *bacino*, provenc. *bacin*, mid. lat. *bacchinus*, *baccinum*, *bacinus*, van *bacca*, watervat) bekken, kom, fonteinkom, watervergaarplaats; eene veilige ankerplaats in eene haven, als door de natuur gevormd; – *bassin houiller* (spr. *-hoeljee*), kolenbekken, dal of door bergen omsloten streek met steenkolenlagen; – **bassineeren**, warmen.

Bassist, *basso*, **basson**, z. ond. b a s 2).

Basso, ital., z. ond. b a s 2).

basso rilievo, ital., z. v. a. b a s r e l i ë f.

Bassorine, f. Chem. taai sap of slijm, gommig bestanddeel der b a s s o r a - g o m, (waarschijnlijk afkomstig van *Acacialenc ophaea*).

Bassótti, m. pl. it. (van *bassótto*, dik en kort, verklw. van *basso*, vgl. b a s) soort van m a c a r o n i (z. ald.) in Italië.

bassus generalis, z. ond. b a s 2).

basta, it. (van *bastáre*, genoeg zijn) het is genoeg, genoeg daarvan! houd op! halt! – de **basta**, klaverenaas, de derde in rang, de derde m a t a d o r in sommige kaartspelen; – **bastánt**, adj. (ital. *bastante*) toereikend, voldoende; bekwaam, bedreven, tegen iets opgewassen.

Bastaard, **basterd**, m. (oudfr. en provenc. *bastard*, *bastart*, nw. fr. *bâtard*, sp., port. en it. *bastardo*, mid. lat. *bastardus*; van 't oudfr. en provenc. *bast*, nw. fr. *bât*, pakzadel, en den oorspr. duitschen uitgang *ard*, *art*, ons *aard*; oudfr. *fils de bast*, zoon van het pakzadel, onechte zoon, dewijl zulke kinderen vaak door muilezeldrijvers op pakzadels buiten 't huwelijk geteeld werden; z. Cervantes, Don Quijote, hfdst. 16) buiten echt geteeld, onecht kind, keefskind, bankerd; van planten en dieren: een gemengd geslacht, uit tweeërlei soorten voortgekomen, afwijking, ontaarding, speelsoort; – ook soort wijn, en soort suiker; – **basterdvalk**, m. wa-

terwouw; – **basterdvenster,** n. venster, dat gelijke of niet zooveel hoogte als breedte heeft; – **basterdwissel,** m. Kmt. eenvoudige schuldbekentenis, bloot leenbriefje; – **basterd-wol,** f. slechtste wol aan de schapenvachten; – in het algemeen beteekent b a s t e r d, als adject. onecht, valsch, afwijkend, ongewoon; – **bastárde,** Mar. groote turksche admiraalgalei (ook wel b a s t e r d-g a l e i); groot zeil eener galei; – **bastardeeren,** Bot. zich als gemengde soorten voortplanten.

Bastága, f. lat. (gr. *bastagē*, van *bastadzein*, dragen, *bástagma*, last) vervoeren van de reisbagage der latere romeinsche keizers; – **bastagarii,** pl. opziener over de bagage en de lastdieren.

Bastággo, n. in Turkije de naam van de plaatsen, waar de schepen verplicht zijn q u a r a n t a i n e (z. a.) te houden.

Bastant, z. ond. b a s t a.

Bastérne, f. fr. (lat. *basterna*, gesloten draagstoel) overdekte ladder- of legerwagen.

Bastiaan, m. slaaf, die in Suriname de lijfstraf uitvoerde.

Bastiaanlamp, f. een verbetering van de Cooper-Hewittlamp, waarin kwikdamp tot gloeiing wordt gebracht; het licht is zeer groen.

Bastíde, f. fr. (mid. lat. en roman. *bastita, bastida*, van *bastīre*, fr. *bâtir*, bouwen) op zich zelf staand houten blokhuis; landhuis, lustslot in het zuiden van Frankrijk; – **bastille,** f. fr. (spr. *-tielj'*; mid. lat. *bastia, bastile, bastilla*, versterkt slot) eertijds algemeene benaming van alle versterkte, met torens voorziene kasteelen; als eigennaam beteekent het inz. de beruchte vesting voor staatsgevangenen in Parijs, onder K a r e l V (1370—83) gebouwd, en onder Lodewijk XVI in 1789 door de parijsche burgers bestormd en geheel gesloopt; – **bastión,** n. fr. (*bastion*), bolwerk eener vesting, vestingwerk, dat uit twee f a c e s en twee f l a n k e n bestaat; – **bastioneeren,** a b b a s t i o n e e r e n, met een bolwerk voorzien, versterken, bevestigen.

Bastin, n. cocostouw.

bastonneeren (it. *bastonare*, van *bastóne*, mid. lat. *basto* = fr. *bâton*, stok) stokslagen uitdeelen, afrossen, de huid wasschen; – **bastonnáde,** f. fr. stokslagen, afrossing; een in Turkije gebruikelijke straf, die in slagen op de voetzolen of op den rug met een touw met knoopen of een lederen riem bestaat.

Bat, f. eng. slaghout bij het cricketspel; – **batsman,** m. hij, die met het slaghout speelt.

bataafsch, z. ond. B a t a v i a.

Bataclán, m. fr. rommel, nasleep.

Bataille, f. fr. (spr. *batálj'*; van *battre*, slaan, en dit van 't oud-lat. volkswoord *batuĕre, battuĕre*, slaan, vechten; vandaar in later lat. *battualia, battalia*, krijgsmans- of vechtersoefeningen; ital. *battaglia*, sp. *batalla*) slag, veldslag strijd, gevecht; – *chapeau en bataille*, steek, die overdwars of op zij op het hoofd staat; – **bataille-marsch,** m. strijdmarsch, stormmarsch; – **bataille-paard,** n. strijdpaard; – *ordre de bataille*, z. o r d r e; – **bataillceren** (fr. *batailler*) twisten en vechten, in 't rond slaan, plukharen, borstelen; – **bataillon** of **bataljon,** n. fr. (spr. *bataljóǹ*) bepaald deel (derde of vierde, ook soms de helft) van een regiment voetvolk; krijgsschaar, strijdbende; – **bataillon-carré,** als vierhoek geschaard bataillon, vierhoekige slagorde.

Batalores, m. pl. goochelaars.

Batárde, f. fr. (van *bâtard* = b a s t a a r d, z. ald.) eig. een basterd-rijtuig, lichte overdekte Weener-wagen of koets; – soort van nagemaakte Vigognerwol; Mil. tien voet lange achtponder, oud geschut; ook oude fr. schrijflettersoort, het midden houdende tusschen antiqua of *ronde* en cursief of *anglaise*; – **batardeau,** m. (spr. *-doo*) Mil. soort van keer- of kistdam dwars door een vestinggracht om het water op te stuwen; – **batardise,** f. (spr. *-diéz'*) onechte geboorte.

Batáten of p a t a t e n, f. pl. (uit de taal van Haïti) meelachtige wortelknollen van den *Convolvŭlus batátus*, eenjarige plant: voedsel voor de volken, die tusschen de keerkringen wonen.

Batavia, f. lat. (z. op B a t o) het land der B a t a v e n of B a t a v i e r e n, een germaansch volk van den stam der Katten; poët. Holland, Nederlanden; ook naam der hoofdstad van Ned.-Indië op Java; – **bataafsch,** adj. tot de Batavieren behoorende, die betreffende; poët. hollandsch, nederlandsch; – **bataafsche republiek,** Nederland van 1795—1806.

Bateleur, m. fr. (van *bâton*, stok, staf, tooverstaf) goochelaar, potsenmaker, kwakzalver; – **batelage,** f. fr. (spr. *-lá-zj'*) goochelarij, bedriegerij, potsenmakerij.

Bath, n. eng. soort postpapier.

Bathengel, f. Bot. soort gamander (*Teucrium chamadrys*).

Bath-Kōl, hebr.: eig. dochter der stem, openbaringsstem, die van den hemel komt.

Bath-metaal, n. witte legeering van koper en zink.

Bath-orde, f. (*Order of the Bath*, d. i. *Bad-orde*, van 't eng. *bath* = bad; zoo geheeten, omdat de ridders vóór hunne opneming een bad moesten gebruiken, als zinnebeeld der geestelijke reiniging) eng. ridderorde, gesticht door Hendrik IV in 1399, hernieuwd door George I in 1725 en inz. bestemd tot belooning van uitstekende krijgsdiensten.

Bathos, n. gr. diepte, het verhevene in de poëzie; in nieuweren tijd iron. gebruikt voor het lage, gemeene, het platte en kruipende in schrijf-, dicht- en spreektrant, in tegenoverstelling van p a t h o s; – **báthometer,** m. gr. dieptemeter, dieplood, werktuig om groote diepten der zee te meten; – **bathometrie** of **bathymetrie,** f. dieptemeting; – **bathybius,** gr. (*bathus*, diep, *bios*, leven) diepzeeslijm; – **batyphoon,** f. soort van blaasinstrument met diepe tonen.

Bathrium of **bathrum,** n. gr. (*báthron*, trap, tred, grondslag) Chir. ziekenbank; toestel, waarop chirurgische kunstbewerkingen verricht worden.

batikken, mal. inlandsche wijze van kleedjes of geweven stoffen met verschillende patronen in verschillende kleuren te verven (Ned. Indië); – **batik,** f. zulk een weefsel.

Batiment, n. (spr. *-mâñ*), fr. (van *bâtir*, bouwen) gebouw; schip, vaartuig.

Batist, n. (fr. *batiste*, oudfr. *toile baptiste*) òf naar B a p t i s t e C h a m b r a y, naam van den eersten fabrikant dier stof, een linnenwever in Vlaanderen in de 13de eeuw en vandaar ook kamerdoek (*toile de Cambray*) genoemd, òf = dooplijnwaad, dewijl men een zeer fijn linnen gebruikte, om kinderen, die pas den doop ontvangen hadden, het hoofd af te drogen); fijnste en dichtste linnen; – **batistmousselien** (spr. *ou=oe*), n. een op batist gelijkend weefsel uit katoen.

Batjuschka, (spr. *batsjoeska*) russ. vadertje, gemeenzame aanspraak tegen priesters (pope).

Batman, m. perz. gewicht in het Oosten, inz. in Turkije en Perzië, van zeer verschillende zwaarte tot aan 13,77 kilo; het gebruikelijkste is de kleine b a t m a n of die van Teheran = 2,9376 kilo.

Bato, mythische stamvader der B a t a v i e r e n, een koning der Katten, die zich, naar luid der overlevering, met de zijnen bij Nijmegen nederzette, daar het slot B a t e n b u r g bouwde en het omliggend land B a t o 's a u e n, Bato's velden noemde, waarvan de Romeinen B a t a v i a en de latere bewoners B e t u w e gemaakt hebben.

Batókken of **batóggen,** pl. (van 't russ. *botóg* of *batóg*, stok, pl. *batogi*) dunne latten of stokken, waarmede overtreders in de russ. armee en marine geslagen worden; stokslagen in 't russische leger.

Batón, m. fr. (spr. *-tóñ*; oudfr. *baston*, mid. lat. *basto*) stok, staf, wandelstaf, rotting, ronde knuppel; Muz. rustteeken; stok of rol, waarmede de maat wordt geslagen; – *tours de bâton*, m. pl. (spr. *toer-*) ongeoorloofde voordeelen, die men op sluwe wijze in 't geheim uit een ambt, eene bediening, enz. weet te trekken; – *bâtons royaux* (spr. *-roajoo*) pasteitjes met stokvormig boterdeeg van binnen; – *bâton sinistre* (spr. *siniestr'*) Wapenk. streep of balk dwars door het wapen, die de onechte geboorte van den eersten ontvanger aanduidt; – **batonneeren,** met den stok vechten, afrossen (vgl. b a s t o n n e e r e n); – **bâtonnier,** m. fr. (spr. *-njé*) stafdrager van een genootschap of vereeniging, inz. de verkozen voorzitter (deken) der fransche advocaten; – **batonnist,** m. die zich, zoo tot den aanval als de verdediging, behendig van den stok weet te bedienen; stokvechter.

Batoude, f. (verbasterd uit *battuta* z. a.) salto-mortale over paarden, z. b a t t u t a.

Batrachii of **batrachiërs,** m. pl. gr. (van *bátrăchos*, kikvorsch) kikvorschachtige dieren; – **batrachiet,** m. vorsch- of paddesteen, een groene holle steen, waarvan het midden een oog verbeeldt; kikvorsch-versteening; – **batrachium,** n. of **batrăchus,** m. gr. Med. kikvorschgezwel onder de tong; – **batrachograaf,** m. kikvorschbeschrijver; – **batrachomyomachie,** f. (van *bátrachos*, *mȳs*, muis. en *máhesthai*, vechten) vorschen- en muizenkrijg, een boertig heldendicht, dat aan Homerus wordt toegeschreven.

Batta, f. soldij der eng. troepen in O. Indië.

Báttarisme, n. gr. (*battarismós*, van *battarídzein*, stotteren) gestotter, stamelen.

Battement, n. fr. (spr. *batt'mâñ*; van *battre*, slaan, van 't lat. *batuĕre*; vgl. b a t a i l l e) slaan, kloppen, klappen; in de danskunst: samenslaan der in de hoogte geheven voeten, kuitflikker, o. a. in Rumenië inheemsch; in de schermkunst hetzelfde als b a t t u t a (z. a.); Muz. dubbele triller of tremblant; ook slaglijst eener vleugel- of scheideur; slingerslag aan eene klok; – **batteeren** (it. *báttere*, fr. *battre*, lat. *batuĕre*) in de schermk. de tegenpartij het rapier, den degen of de fleuret uit de hand slaan; – **batterij,** f. (fr. *batterie*, eig. vechterij), kanonbedding, geschutwal; geschut afd. artillerie van 4 á 8 kanonnen, schietschans; ook pandeksel van een geweerslot; een heiblok; stukpoorten op de schepen; Muz. het aanroeren van verscheidene snaren tegelijk; op de gitaar: trilslag; Phys. rij flesschen tot elektrische proeven; ook metaalzuil of kolomsgewijs opeengestapelde metalen platen bij het g a l v a n i s m e (z. ald.); – **batteur,** m. fr. vechtersbaas; – *batteur d'or*, goudslager; – *batteur de pavé*, straatslijper; – *batteur d'estrade*), kondschapper, ruiter ter verkenning; – **batteuse,** f. dorschmachine; – **battoir,** m. (spr. *batoár*), stamper, klopper; palet om te kaatsen; – **batture,** f. fr. (spr. *ba-tuur'*) ondergrond, grondverf om er op te vergulden; – **battuta,** f. it. (spr. *battoéta*) Muz. maat- of tactslag, of voorslaan van de maat; in de schermkunst: schelslag, ook: salto-mortale over paarden.

Batterik, n. barg, schip, schuit.

Battologie, f. gr. onnut, nietig gesnap, ijdel geklap, noodelooze omhaal van woorden, zoo geheeten, wil men, naar een stotterenden koning B a t t o s; – **battologiseeren** (spr. *s=z*), onnutte dingen snappen, wauwelen.

Battuta, z. ond. b a t t e m e n t.

Batucca, f. port. soort van negerdans.

Batwinja, f., z. b a d w i n g e.

Batze, f. zilvermunt in Z. Duitschland en de zwitsersche kantons, ongeveer = 7 centen.

Batzner, m. oude zilvermunt in sommige duitsche staten = 4 kreuzer, of 6 á 7 cts.

Baucis, f. gr. myth. (z. P h i l e m o n) dikwijls in het algemeen voor een oud, vriendelijk en beweeglijk moedertje.

Baude, f. (boheemsch *bauda*, poolsch *buda*) herders- of houthakkershut in de bergen van Silezië, Saksen en Bohemen.

Baudrier, m. fr. (spr. *bo-drié*, van oudhgd. *balderich*, angels. *belt*, lat. *balteus*, gordel, degengordel) draagband, schouderband voor een degen.

Baume, m. fr. (spr. *boom'*) balsem.

Baunscheidtisme, n. methode om door fijne naaldsteken de huid te prikkelen en zenuwaandoeningen te genezen.

Bautasteenen, m. pl. oudnoorsch, herinnerings- of gedenksteenen, die in Scandinavië tot gedachtenis aan gevallen helden enz. opgericht werden.

Bauxiet, n. delfstof, die aluminium- en ijzerhoudend is, naar Les Baux bij Arles.

Bava, n. it. vlechtstroo voor hoeden, ook vlaszijde.

Bavard, m. fr. (spr. *bawar*, van *bave*, mid. lat. *bava*, kwijl, uitvloeiend speeksel, *baver*, kwijlen; waarschijnlijk van celt. oorsprong) snapper, wauwelaar, zwetser; – **bavardeeren,** klappen, wauwelen, onbesuisd en onbedacht spreken; – **bavardage,** f. (spr. *bawardá-sj'*) ook **bavarderie** of **bavardise** (spr. *-diéz'*), f. onverstandig gesnap, ijdel gezwets, beuzelpraat.

Bavaria, f. nw.lat. naam voor Beieren, vandaar ook het kolossale bronzen beeld voor de „R u h m e s h a l l e" te München, als personsverbeelding van Beieren; – **bavarese,** m. bij de Italianen een oude beiersche daalder, die 5 *bajochi* minder deed dan een *scudo* = *f* 2,40 à *f* 2,60; – **bavaroise,** f. fr. (spr. *bawaroáz'*, v. *bavarois*, Beier, beiersch) warme thee met stroop van capillaire (die men vervaardigt uit de bladen van den *Adiántus capillus venĕris*) stroopthee, een b e i e r s c h e drank; – ook soort van room-ijs met vruchten.

Bavélle, f. ital. (*bavélla*, verkl. van *bava*, d. i. eig. kwijl, uitwerpsel) uitschot der zijde.

Bavet of **bavetje,** f. fr. slabbetje, kwijldoekje.

Baviaan, m. (it. *babbuino*, sp. *babuino*, fr. *babouin*, eng. *baboon*, oud eng. *babion*, *babian*, hoogd. *pavian*, mid. lat. *baboynus*, *babovinus*, *papio*) soort van kortstaartige, wilde en boosaardige aap in N. Afrika; de oude cynocephalus; Mar. sloepwachter; – **bavianen,** barg. hard werken.

Bavius, lat. naam van een slechten dichter en ingebeelden kunstrechter ten tijde van H o r a t i u s, door V i r g i l i u s voor de vergetelheid bewaard; vandaar: smakeloos dichter en vitziek beoordeelaar.

Bavo, mansn. (van het lat. *babo*, ik blaf) blaffer, blaffend; ook B a v i u s.

Bavóche en **bavochúre,** f. fr. (spr. *ch*=*sj*; van *bave*, kwijl, enz.) onzuivere afdruk van eene plaat of eenen lettervorm: misdruk, kladderij; – **bavocheeren,** onzuiver, onzindelijk afdrukken.

Bavolet, n. fr. (spr. *-wolè*; ontstaan uit *bas* en *voilet*, verklw. van *voile*, sluier) halve sluier, boerinnenkapsel in Frankrijk, dat alleen het bovendeel van het hoofd bedekt.

Bayárd, m. eng. (spr. *béjard*) kastanjebruin paard (van *bay*, bruin, bruinrood), ook een gaper, onbescheiden toeschouwer.

Bayonnet, z. b a j o n e t.

Bazaar of b a z a r, m. perz. (*bâsar*) in het Oosten markt of ruime, breede straat, waar de kooplieden hunne winkels of kramen hebben, in Perzië ook m a i d a n, m e i d a n of a l m e i d a n genoemd; er zijn twee soorten van bazaars: de eene, waar men allerlei soort van leeftocht verkoopt, gelijkt volkomen op onze markten in de open lucht; de andere is een lange overdekte galerij, waar de handelaars in allerlei kleinoodiën, in kostbare stoffen, enz. hunne winkels houden. In navolging van deze laatste hebben ook wij aan dergelijke groote winkels en verkoopplaatsen den naam b a z a a r gegeven; barg. z. v. a. politiebureau.

Bazac, m. soort fijngesponnen katoen uit Syrië.

Bazalt, z. b a s a l t.

Bazarne, m. fr. een fijne bourgonje-wijn.

Bazin, fr. n. soort teekenpapier.

Bazzica, f. ital. (v. *bazza*, goed geluk) soort van kaartspel.

Bchst., in natuurhistorische werken afkorting voor Bechstein (Joh. Matheus).

Bdellium, n. gr. (*bdéllion*, v. *bdéo*, *bdéllo*, stinken) of **bdelliumgom,** f. Bot. harsachtige gom uit Arabië, Indië, Guinea, enz., van bitteren smaak en leelijken reuk, dus genoemd naar de b d e l l a, eene soort van op den olijf gelijkenden arabischen boom, uit welken zij vloeit. Verkeerdelijk, o. a. door Vondel, ook als naam van een edelgesteente gebruikt.

Bdéllometer, m. gr. (van *bdélla*, bloedzuiger) Chir werktuig, door S a r l a n d i è r e in 1819 uitgevonden, om de steeds duurder wordende bloedzuigers te vervangen; het bestaat uit een glazen laatkop, voorzien van een kleine pomp en kleine lancetten; – **bdéllisch,** adj. door bloedzuigers ontstaan; – **bdellipódisch,** met zuignappen aan de pooten.

Beagle, m. (spr. *biegel*), eng. soort dashond, voor de jacht op klein wild.

Beānus, m. mid. lat. pas aangekomen student, groen; nu ook: spoorstudent; dom brutaal mensch.

Bear, m. (spr. *bier*), eng., (fr. *baissier*, spr. *bessijee*) iemand, die speculeert op de daling der effecten; – **bearish** (spr. *bierisj*) eng. neiging hebbend tot achteruitgang (op de beurs).

Bear-grease, n. eng. (spr. *beerghries*, van *bear*, beer, en *grease*, vet) berenvet.

Béarnaise, f. fr. (v. *Béarn*) soort omnibus te Parijs; ook: eiersaus (*sauce béarnaise*).

Bearskins, pl. (spr. *beer-*; van *skin*, vel) berevellen, dikke wollen stoffen.

beātus, *a*, *um*, m. lat. (eig. particip. van *beāre*, gelukkig maken) gelukkig, zalig; – **Beāta,** f. lat. vr. naam: de gelukkige, de zalige; ook voor: schijnheilige, fijnvrome, bidzuster; – *beāta virgo*, heilige maagd (Maria); – *beātae memorĭae*, zaliger gedachtenis; – *beāti pauperes spiritu*, zalig zijn de armen van geest; – *beāti possidéntes*, zalig zijn de bezitters; – **beaticum,** n. nw. lat. laatste oliesel = v i a t i c u m; – **Beātrix,** nw. lat., of **Beatrice,** it. (spr. *-trietsje*) vr.namen: de gelukmakende; – **beatificeeren,** (lat. *beatificāre*) zalig spreken; – **beatificātie,** (spr. *tie*=*tsie*), f. zaligspreking, opnemen door den paus onder het getal der zaligen (iets minder dan c a n o n i s a t i e); – e l e k t r i e k e b e a t i f i c a t i e of a p o t h e ō s i s, f. elektrische proef, waarbij om het hoofd van den geëlektriseerde een glorie of heiligenkrans ge-

vormd wordt; – **beatisme,** n. nw. lat. schijnheiligheid, femelarij; – *beatitudo possessionis*, begunstiging, bevoorrechting door het bezit; – *beatitūdo vestra*, lat. uwe heiligheid, titel, waarmede men den paus aanspreekt; – **beatilles,** f. pl. fr. (spr. *-tiel'*) lekkerbeetjes, die men in de pasteien, soepen, enz. doet, zooals truffels, kalfszwezerik, pistaches; ook allerlei kleine nonnenarbeid, zooals agnus-speldenkussens enz.; – **beatulus,** m. lat. iemand, die van vreugde dronken is, die zielsvergenoegd is, inz. iemand, die zich in zinnelijk genot zalig voelt.

beau, fr. (spr. *bo*; vóor eene vokaal *bel*, f. *belle*; van 't lat. *bellus, a, um*, ital. *bello, bella*) schoon; als subst.: pronker, modegek, opgeschikt heertje; – *beau monde*, f. aanzienlijke, voorname lieden, beschaafde, fatsoenlijke stand; – *beau reste* (spr. *borest'*) of pl. *beaux restes*, schoone overblijfsels, b. v. van een middagmaal; ook: sporen van vroegere schoonheid; – *beau sexe* (spr. *-seks'*), f. schoone kunne, schoon geslacht; – *beaux esprits*, geestige, hoogst ontwikkelde lui; – **beauté,** f. schoonheid, oneig. schoone vrouw, schoon meisje; – *beauté du diable*, duivelsche schoonheid; die minder in schoone trekken dan in verleidelijk voorkomen en gebaren bestaat; ook: snel vergaande jeugdige frischheid en bevalligheid.

Beaumontgeweer, n. achterlaadgeweer, geheeten naar den Maastrichtschen geweermaker B.; in 1895 afgeschaft.

Beavers, n. pl. eng. (spr. *biévers*; van *beaver*, bever, dus geheeten wegens de overeenkomst met bevervellen) engelsche katoenen stoffen, die als laken geweven zijn, inz. voor winterbroeken dienende; – **beaverteen,** n. (spr. *bievertien*) geverfd, ruw wollen bombazijn.

bébé, fr. van eng. b a b y (z. ald.) klein kind, zuigeling; pop; als kleedij voor een gemaskerd bal: meisje als klein kind verkleed; in Indië: morgenkleed.

Bèbèk, f. mal. eend; zomerpaleis van den turkschen sultan.

Bec, m. fr. (oorspr. celtisch gallo-lat. *beccus*) vogelmond, snavel, bek; snavelvormig uitstek, snuit; dat gedeelte van eene lamp, uit hetwelk de pit te voorschijn komt, die men aansteekt; in gelijken zin zegt men g a s b e k (fr. *bec-de gaz*) om de plaats aan te duiden, die uitgang geeft aan het lichtgas, of aan de gezamenlijke kringsgewijs geplaatste openingen, door welke uit de gaspijpen het gas stroomt, brander; pl. *becs*; – *bec à papillons*, vleermuisbrander; – **bécasse,** fr. (van *bec*, wegens den langen snavel) snip, houtsnip, een trekvogel; – **bécassine,** ook **beccassine,** f. watersnip, poelsnip, iets kleiner dan de vorige; – *becs-de-corbin*, m. pl. fr. (spr. *bek-de-corbèn*) voorm. lijfwacht der koningen van Frankrijk, uit 100 edellieden bestaande; dus geheeten naar de kromme hellebaarden van dien naam, welke zij bij statelijke gelegenheden droegen; – **becfigue,** f. fr. (spr. *bekfiegh'*; het naast van 't it. *beccafico*) gemeene vijgeneter, vijgelijster, vijgesnip, een welsmakend vogeltje van het geslacht der m o t a c i l l e n, dat zich bij voorkeur met vijgen en druiven voedt, in Z.Europa, inz. op Cyprus.

Bechamél of **bechaméIle,** f. (spr. *besja-* –) in de kookkunst uiensaus, blanke saus, zoo geheeten naar haren uitvinder, den markies de B é c h a m e l (*sauce à la Béchamel*).

Becher, m. (d. i. beker) badensche inhoudsmaat = $1^1/_2$ deciliter; ook graanmaat te Bazel.

Bēchika, pl. gr. (van *bēx*, genit. *bēchós*, hoest) hoeststillende, borstverzachtende middelen; middelen, die de uitwerping van slijm bevorderen.

Beck, n. eng. maat, z. p e c k.

Becquerélstralen, onzichtbare stralen, die door eenige stoffen, als radium, thorium enz. worden uitgezonden; geheeten naar den ontdekker.

Beczcestie, biscestie, f. russ. geldboete in Rusland voor den beleediger van een aanzienlijk persoon, wiens lijfeigene hij werd bij onvermogen van betaling.

Beczka, f. (spr. *bétsjka*) poolsche vochtmaat, vat = 100 liters.

Beda, z. v e d a.

Bedák, f. mal. rijstpoeder in Indië als blanketsel gebezigd; vandaar het werkw. **zich bedákken** en **bedákkwast, bedákpot.**

Bedeát, n. turk.-arab. (arab. *bida'at*, nieuwigheid, onderdrukking), haventol in Constantinopel.

Bedeguar of **bedegár,** m. perz.-arab. (*bâdawârd* of *bâd-awârdah*, soort van hagedoorn of distel) hondsrozespons (*spongia cynobasti*) de mos- en monsterachtige uitwassen, welke men op de egelantiers of wilde rozen ziet, waarschijnlijk veroorzaakt door den steek van zeker insect (*Cynips rosae*); weleer van veel gebuik in de medicijnen.

Bédemund, m. oudd. (liever b e d e m u n t, van ons b e d e, in den zin van opbrengst, belasting, geldelijke bijdrage, en m u n t) Jur. boete, die eene lijfeigene, welke zich buiten het huwelijk liet bezwangeren, aan haren heer moest betalen; ook prijs der vergunning tot het huwelijk der lijfeigenen.

Bedēn, f. abessynische of arab. berggeit.

Bēdikah, f. hebr. bij de Joden het onderzoek of een geslacht dier rein of onrein is.

Bedlamiet, m. (spr. *bedlem-*) krankzinnige, opgeslotene in een dolhuis; gek, dolleman. De naam is ontleend aan een groot hospitaal, in 1545 voor krankzinnigen te Londen gesticht en *S. Mary Bethlem* geheeten, waarvan *Bedlam* (spr. *bédlem*) eene samentrekking is.

Bedoeg, f. mal. moskeetrommel om het biduur aan te geven.

Bedoeïenen, Beduïnen, m. pl. (arab. *bedâwi*, in de woestijn rondzwervend, van *bedw*, open veld, woestijn, en dit van *badâ*, in de woestijn rondzwerven, een nomadisch leven leiden) arabische benden, rondzwervende Arabieren, die meestal van veeteelt, soms ook van roof leven. Zij vormen het zuiverste en best in stand gebleven ras van de arabische volkeren, zijn nooit ten onder gebracht en hebben zich nooit bij hunne

veroveringen met andere volkeren vermengd; – **bedoeïne** of **beduïne,** f. op de arabische dracht gelijkende damesmantel.

Bé-dur of **B-dur,** it. Muz. harde toonsoort of harde B, in tegenoverstelling van *Be-mol.*

Beef, n. eng. (spr. *bief*) rundvleesch; – **beefeater** m. (spr. *bief-ieter*), rundvleescheter, scheldnaam der eng. lijfwacht; eigenl. *buffeteer* (spr. *buffetier*) bewaker van 's konings buffet; – **beefsteak,** n., pl. **beefsteaks,** eng. (spr. *biefsteeks*) bij ons gew. **biefstuk,** engelsche rundvleeschlappen, of dun gesneden en snel gebraden rundvleeschschijven van de bil; – *b. à la tartare,* rauwe, geschaafde b. – **beeftea,** f. (spr. *-tie*) aftreksel van kokend water op magere sneetjes rundvleesch.

Beélzebub, Beelzebul, Baal-zebub, m. oorspr. een god der Phœniciërs (vgl. B e l i a l), door de Hebreën tot een dæmon of duivel verlaagd *Matth.* 10, 25; 12, 27; *Marc.* 3, 22; *Luc.* 11, 15, 18 en naar hunne opvatting (van 't hebr. *baal,* heer, en *s'bûb,* vlieg) eig. vliegenvorst, opperduivel; ook naam van een gestaarten aap, z. s a p a j o e.

Beermost, m. (van *beer,* bes, bezie) most, die nog vóór de persing der druiven afdruipt en tot bereiding van den b e e r w ij n dient, welken men voor den besten houdt.

Beetlekalander, f. strijkmachine, zie *calander.*

Befána, f. it. (verbasterd van 't gr. *epiphánia*) in 't volksbijgeloof zwarte, vormlooze spookachtige vrouw, die, door den schoorsteen nederdalende, de ondeugende kinderen bang maakt, de zoete daarentegen met hare geschenken verheugt; vandaar een bekleede pop of een ledeman, die in sommige ital. steden op vastenavond of Driekoningen in koddige processiën wordt rondgedragen.

Beffroi, m. fr. (spr. *bef-froa,* eng. *belfry*) wachttoren met een stormklok.

Beg, m. turk., gew. **bei** of **bey,** heer, een titel van zekere turksche beambten; – **beglerbeg,** m. (spr. *beilerbei*) eig. heer der heeren, landrechter, opperstadhouder van een groot landschap in Turkije; – **beglik** of **beilik,** n. waardigheid en 't gebied van een beg; – **beg-** of **bei-zadeh,** m. vorstenzoon.

Begangenis, dial. f. begrafenis; processie.

begeisteren, dui. bezielen; – **Begeisterung,** f. bezieling, geestdrift.

Beghárden, m. pl. soort van monniken zonder gelofte, zoo men wil, in 1228 te Antwerpen gesticht naar den regel der heilige B e g g a; waarschijnlijker echter dus geheeten naar 't mid. lat. en roman. *baga,* zak, buidel, vgl. eng. *beggar,* bedelaar; – **Begijnen, beggijnen,** ook **Bagijnen, Beguinen,** geestelijke dochters of weduwen, die, zonder eenige kloostergelofte af te leggen, gemeenschappelijk op zoogenoemde b e g ij n e n - h o f j e s leven; oneig. fijn zusje, femelaarster, schijnheilige.

Beglik, z. ond. b e g.

Bēgma, n. gr. (van *bēssein,* hoesten) Med. uitwerpsel der longen bij het hoesten, fluimen.

Begnárden, begnárten, m. pl. aanhangers eener secte uit de 12de en 13de eeuw in Duitschland en de Nederlanden, welke leerden, dat de mensch reeds hier op aarde den hoogsten graad van zedelijke volkomenheid kan bereiken.

Begonia, f. een naar den Franschman Begon zoo genoemde plantensoort, scheefblad.

Beguárden, z. F l a g e l l a n t e n; – **Beguinen,** z. B e g ij n e n, ond. B e g h a r d e n.

Begueule, f. fr. (wellicht van *béer,* gapen, den mond opsperren, en *gueule,* muil) zich preutsch aanstellende schoone, geaffecteerde vrouw; fijne zus, femelaarster; – **bégueulerie,** f. preutschheid, ingebeeldheid; schijnheiligheid.

Bégum, f. indische vorstin of koningin.

Behâ-ud-daulet, m. arab. z. onder d a u l e t.

Behāviour, (*bieheeviër*) eng. gedrag, wijze van optreden.

Behemóth, m. hebr. van het koptisch *P-ehemôut* bijbelsche naam (Job XL, 10 en volg.) van het grootste landdier, waarschijnlijk den mammoeth der voorwereld; anderen denken aan het nijlpaard of den hippopotamus en den olifant; monster, reusdier.

Beheim, f. joodsch barg. beest, dier, vee.

Béhennoot, ook b e n n o o t, f. (van 't perz.-arab. *behmen,* eene soort van wortel, sp. en port. *behen*) Bot. olierijke vrucht van den b e h e n - n o t e b o o m (*Hyperanthĕra moringa*) in Azië enz., in grootte aan de hazelnoot gelijk.

Bei, beilik, z. b e g.

Beige, f. fr. (spr. *bè-zj'*) stof van ongeverfde wol, geelgrijs van kleur.

Beignet, f. fr. in meelbeslag gedoopte en in olie gebakken appelschijfjes.

Beierd, m. algemeene verzamelplaats in eene herberg, gelagkamer, waarsch. één met **bajert** (z. c h a o s); verwarde hoop, dooreenloopende menigte.

Beindorffsch apparaat, n. toestel om water te destilleeren.

Beinssysteem, n. manier van bewerken en bewaren van spuitwater (in zoogen. kogelfleschjes).

Beis, f. barg. straat, buurt; als telwoord: twee.

Bekel, m. mal. kamponghoofd.

Bektasjis, m. turksch. bedelmonnik.

Beiram of **bairam,** n. perz.-turk. naam van twee godsdienstfeesten: het groote b., dat drie dagen lang op het einde van den vastentijd, en het vierdaagsche kleine of k u r b a a n-b., of feest der offers dat 70 dagen na het eerste wordt gevierd.

Bek, g a s b e k, z. ond. b e c.

bel, belle, fr., z. *beau;* – **bel-ami,** m. boezemvriend, vertrouwde; – **bel-amour** (spr. *ou=oe*) minnaar; – **bel-esprit,** m. fr. (spr. *bellespri,* pl. *beaux esprits,* spr. *bozespri*) schoone geest, zinrijk, vernuftig, schrander mensch; – **bel-étage,** fr. (spr. *belletázj'*) Arch. eerste of voornaamste verdieping of de vertrekken van een gebouw éene trap hoog; – **belle-alliance,** f. (spr. *bell'aljañs'*) schoon verbond; de naam der pachthoeve, vermaard geworden door den slag van Waterloo, 18 Juni 1815; – **belle-humeur,** f. goede luim; – *belles-lettres,* pl. (spr. *bell' lettr'*)

zoogenaamde fraaie letteren of schoone wetenschappen, de gezamenlijke kundigheden, die tot de spraakkunst, redekunst, welsprekendheid, dichtkunst behooren; – **belletrist,** m. (gevormd uit *belles-lettres*) vriend, kenner, beoefenaar der fraaie letteren; – **belletristerij,** f. overdreven, zotte zucht tot alles, wat de fraaie letteren betreft; – **belletristiek,** f. kennis en beoefening der fraaie letteren; – **belletristisch,** adj. wat tot de fraaie letteren behoort.

Belâd, arab. (pl. van *biled*) district, gebied (komt dikwijls in geographische namen voor).

Belanda, m. mal. Hollander, blanke.

Belchíet, n. soort van spaansche wol, naar de stad B e l c h í t e (spr. *beltsjite*) in Spanje genoemd.

Belduque, n. mexic. sp. lang, smal mes.

Belelacs, m. soort van oostindische zijdestof, bengaalsche taf.

Belemniet, n. gr. (van *bélemnon*, schietwerktuig) linkssteen, pijl- of dondersteen, versteening eener soort van uitgestorven, kegelvormige inktvisschen; – **belemnitologie,** f. de natuurlijke historie der b e l e m n i e t e n.

Bélen, m. (v. lat.-celt. *Bĕlĕnus*, waarsch. van *belen*, *melen*, blond) een god der Celten, verwant met den rom. Apollo.

Bel-esprit, bel-étage, z. ond. bel.

Belfort, belfroet, fr. *beffroi*, alarmkloktoren in Zuid Ned., ook z. v. a. *archief*.

Belgicisme, n. vlaamsche of waalsche uitdrukking.

Bélial, m. oorspr. een god der Phoeniciërs en Syriërs, bij de Hebreën 2, *Kor.* 6,15 duivel hellevorst, naar hebr. opvatting (van *b'lí*, niet, en *ja'al*, nut) eig. deugniet, boosaardig, slecht mensch, b. v. *Deuteron.* 13, 13.

Bella, z. ond. *bello*; – **belladónna,** f. it. eig. schoone vrouw of schoon meisje, Bot. in al hare deelen vergiftige, ver verspreide plant van 4 tot 6 voet hoogte, met klokvormige bloemen van vuilroode kleur en blinkend zwarte, op kersen gelijkende bessen; hare giftstof heet bij uitnemendheid a t r o p i n e: wolfkers, groote nachtschade, besdragend doodkruid, dolle bessen (het sap levert een blanketsel op, dat aanleiding gegeven heeft tot dien naam).

Bellánde, z. b ij l a n d e r.

Bellátrix, f. lat. (krijgsheldin) Astron. een ster in Orion (z. ald.) verkeerde vertaling van het arab. *el-nâdschid*, overstijgende d. i. uitstekende.

Belle-alliance, z. ond. *bel*.

Bellerŏphon, m. gr. Myth. zoon van Glaucus, moest uit zijne vaderstad Korinthe vluchten, daar hij bij ongeluk zijnen broeder P i r r e n u s op de jacht had gedood; hij vond eerst bescherming bij koning P r œ t o s van Argos; doch later zond deze hem naar zijnen schoonvader I o b a t e s met een brief, waarin hij dezen verzocht, B e l l e r o p h o n te willen van kant helpen; vandaar **Bellérophonsbrief,** z. v. a. U r i a s - b r i e f (z. ald.). Den hem door I o b a t e s opgedragen strijd met de *Chimaera* bracht hij tot een gelukkig einde met hulp van P e g a s u s, boette evenwel eindelijk zijn overmoed, die hem op dit gevleugeld paard tot aan de woningen der goden voerde, door plotseling naar omlaag te storten (een gelijkenis van den hoogmoed, waarop de val volgt), vandaar **Bellérophonsziekte,** d. i. teleurstelling, spijt bij het mislukken van grootsche plannen.

belles lettres, **belletrist,** enz., z. ond. *bel*.

Bellevue, z. v. a. b e l v e d e r e, z. ald.

Bellicosus, m. lat. (v. *bellum*, oorlog) strijdbaar, wakker in den krijg, een bijnaam van vorsten; – **belligeránten,** pl. fr. (v. *belligérant*, oorlogvoerend) oorlogvoerenden; – *belliqueus*, fr. (spr. *-keus*; eig. *belliqueux*, van het lat. *bellicōsus*) krijgszuchtig, strijdhaftig; – *bellicosamente*, *bellicoso*, ital. Muz. krijgshaftig.

bellíssimo, z. ond. *bello*.

Belliet, n. springmiddel uit ammoniumnitraat en nitro-benzol bestaande.

Bell-Lancastersche methóde, zie L a n c a s t e r s c h e l e e r m e t h o d e.

bello, *bella*, ital. (van 't lat. *bellus*, *a*, *um*) schoon, sierlijk; – **bello,** m. modeheertje, pronker; in Nederland en Duitschland vaak een hondenaam; – **Bella,** of fr. **Belle,** vr. naam.: de schoone, lieflijke; – *bellis perennis*, madeliefje; – *bellissimo*, ital. zeer schoon, overschoon; – *bello modo*, lat. op goede of aangename wijze.

bellum, n. lat. (ontstaan uit *duellum*) oorlog; – *bellum internecīnum*, verdelgingsoorlog, krijg op leven en dood; – *bellum omnium contra omnes*, oorlog van allen tegen allen (volgens de leer van Hobbes de natuurlijke of oorspronkelijke toestand van het menschdom); – *bella matribus detestata*, de oorlogen, die schrik der moeders; – **Bellona,** f. rom. Myth. krijgsgodin; – **bellonion,** n. door K a u f m a n n in Dresden uitgevonden speeltuig, dat verscheiden veelstemmige, met pauken begeleide trompetstukken speelt.

Bellogsche buis, f. toestel tot stelping van neusbloeding.

Bellyache-root, f. eng. (spr. *belly-eekroet*) buikpijnwortel (v. *belly*, buik, *ache*, pijn en *root*, wortel) naar selderij smakende wortel van *Angelica lucida*.

Belmontine, f. zuivere parafine (z. a.), uit petroleum gewonnen; – **b. kaarsen,** kaarsen van b. gemaakt.

Beloega, m. (russ. *bjeloega*, van *bjelyi*, wit) witvisch, de russ. naam van eene groote steursoort; – **beloega** of **beloegasteen,** m. steursteen, een steenharde klomp, zoo groot als een hoenderei, dien men soms in de nier der groote steuren vindt.

Belomantie (spr. *t=ts*), f. gr. (van *bélos*, geschut) kunst om uit gewijde en met allerlei teekens voorziene pijlen of staven waar te zeggen.

Belt, m. (celt. water, ook: gordel, vgl. B a l t i s c h e z e e) zeeëngte, b. v. de g r o o t e B e l t, tusschen Fühnen en Seeland, en de K l e i n e B e l t, tusschen Sleeswijk en Fühnen.

Belvedére, it., of b e l l e v u e, f. fr. (spr. *bell'wû'*) schoonzicht, schoon uitzicht, plaats (inz. toren) van welke men een schoon gezicht heeft, b. v. in het Vaticaan te Rome, waar

de Apollo, de Laokoongroep en andere meesterstukken der antieke kunst staan.

Bēma, n. gr. (van *bainein*, stappen) eig. schrede, tred; verhoogde plaats, spreekgestoelte, rechterstoel, enz.; in de oude kerken de voor de geestelijkheid bestemde omtraliede altaarruimte; inz. de bisschopszetel in die ruimte.

Bematine kaarsen, pl. kaarsen uit een mengsel van parafine en stearine gemaakt.

Bé-mol of **B-mol,** it. Muz. zachte toonsoort, zachte B, in tegenoverst. van B-d u r.

Ben m. 1) hebr.: zoon; vandaar in samenstellingen als B e n d a v i d, Davidszoon; B e n j a m i n, zoon der rechterhand, lievelingskind, troetelkind, gelukskind; 2) (v. 't celt. *pen*, hoofd, top, kruin) schotsch en iersch: bergspits, vandaar in bergnamen, als B e n-A v o n, B e n-L o m o n d, enz.

Ben. afkorting voor b e n e d e n.

Ben, ital. zeer goed.

Benarde, f. fr. (naar den naam van den uitvinder) fransch slot, slot, dat van twee zijden kan geopend en gesloten worden.

Benarés, f. oostindische zilverstof, zoo genoemd naar de stad van gelijken naam.

Bench, f. eng. (spr. *bensj'*) bank, gerechtshof.

Benchucha, f. z. amerik. wandluis.

Benda, f. afrikaansch gewicht = 64 kilo.

Bendak, m. (perz. *bandāk*) in Perz. een hoog, mutsvormig hoofddeksel der derwisjen.

Bendeh, f. jav., kleine g o n g, z. a.

Bendi, bindi, f. jav. tweewielig rijtuig op Java.

bene, lat. goed, goedaardig; – *ad bene esse*, tot welzijn of tot genoeglijk leven; – **benediceeren** (lat. *benedicĕre*, d. i. eig. goed of iets goeds zeggen) wijden, zegenen; vandaar **benedijen,** prijzen, zaligprijzen, zegenen; – g e b e n e d ij d, gezegend, gezaligd; – het **benedicite** (eig. *benedicite!* spreekt den zegen!) tafelgebed voor den maaltijd in kloosters; zegenspreking, zegen; *benedicāmus Domino*, laten wij den Heer prijzen (formule, waarmede de kath. godsdienst in den vastentijd en op eenige andere dagen gesloten wordt;) – **Benedictus,** mansn.: gezegend (vr. **Benedicta** en **Benedictine**); – **Benedictijner,** m. monnik van de orde van St. Benedictus, de oudste monnikorde der R. K. kerk (in 515 te Monte Casino gesticht); een orde van groote verdienste voor de wetenschap, in de middeleeuwen door afschriften, in de 17e en 18e eeuw door geleerde nasporingen en uitgaven der kerkvaders; – **benedicten-kruid,** n. eig. zegenkruid; maartwortel, nagelkruid (*Geum urbanum*); ook z. v. a. c a r d o b e n e d i c t e n k r u i d, z. ald.; – **benedicts-penning,** gewijde munt als amulet of behoedmiddel tegen tooverij; – **benedictie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *benedictio*)e zegen, zegenwensch, zegenspreking, inz. z. v. a. *benedictio socerdotālis*, priesterlijke zegen, inzegening van den echt; – *b. apostolĭca*, algemeene zegen des pausen, door het teeken des kruises, driemaal per jaar gegeven; – **bénédictine,** f. likeur, die te Fécamp gestookt wordt; – **benedictionale** of **benedictionarium,** n. nw. lat. kerkboek met de formulieren der inzegening.

Benefáctie, f. (lat. *benefactio*, van *benefacĕre* weldoen) weldoen, weldadigheid; – **benefáctor,** m. later lat. weldoener; – **beneficéntie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *beneficentia*, van *beneficus*, weldadig) weldadigheid; – **beneficium,** n. (van *beneficus*) of **beneficie,** f. pl. *beneficia* of **beneficiën,** weldaad, begunstiging; voordeel, nut, gewin; inz. rechtsweldaad, juister *beneficium juris*, z. lager; geestelijke waardigheid met inkomen verbonden, prove, prebende, in 't algemeen ambt, post of voordeel uit gunst verleend, b. v. in de roomsche hierarchie eene abdij, een kanonikaat, een proostdij, enz.; – *beneficia non obtruduntur*, lat. weldaden worden niet opgedrongen d. i. men kan niemand dwingen weldaden aan te nemen; – **benefici,** m. pl. Astrol. heilaanbrengers, zegenaars, de naam der planeten Venus en Jupiter bij de sterrenkijkers; – *beneficium juris*, lat. de rechtsweldaad, voorrecht, b. v. *benef. abstinéndi*, recht der kinderen om van de vaderlijke nalatenschap af te zien; – *b. appellándi*, recht van beroep op eene hoogere rechtbank; – *b. cleri*, oud-eng. wet, krachtens welke een misdadiger, die voor de eerste maal zich vergrepen had, in geval hij lezen kon, niet met den dood maar met eene geldboete werd gestraft; – *b. cessiōnis bonōrum*, vergunning tot den afstand van goederen (aan schuldeischers); – *b. competentiae*, kostrecht, vergunning aan den schuldenaar om zooveel van het zijne te behouden, als hij noodzakelijk tot zijn levensonderhoud behoeft; – *b. cum cura*, met zielezorg verbonden kerkambt; – *b. deliberándi*, overwegingsrecht, vergunning van eenen bedenkenstijd voor de aanvaarding eener erfenis; – *b. ecclessiasticum*, kerkelijke prebende; – *b. emigratiōnis*, recht van naar een ander land te verhuizen; – *b. excussiōnis*, rechtsweldaad van eenen borg, volgens welke hij de voorafgaande rechtsvordering van den hoofdschuldenaar kan verlangen; – *b. impubĕrum* of *b. pupilōrum*, gerechtelijke begunstiging der onmondigen; – *b. inventarii*, b e n e f i c i e van i n v e n t a r i s, rechtsweldaad, krachtens welke een erfgenaam, die tijdig eene opgave der nalatenschap gerechtelijk heeft ingediend, voor de nagelaten schulden alleen in zooverre aansprakelijk is, als de nalatenschap toereikt; – *b. liberatiōnis*, recht van ontbinding van den borgtocht; – *b. muliĕbre*, gerechtelijke begunstiging der vrouwen; – *b. personāle*, persoonlijke begunstiging of bevoorrechting; – *b. regulāre*, prebende, die aan eenen ordesgeestelijke (in tegenoverst. van een wereldlijk geestelijke) ten deel valt; – *b. restitutiōnis in intĕgrum*, rechtsweldaad der herstelling in den vorigen stand; – *b. sine cura*, prebende zonder zielezorg; – **beneficiaal,** adj. nw. lat. tot eene prove behoorende of die betreffende; – **beneficiarius** en **beneficiaat,** m. lat. hij, die een beneficium ontvangt, provenier; ook: hij voor wien een beneficie-voorstelling gegeven wordt; – **beneficie-representátie** (spr. *tie=tsie*), f. b e n e-

f i e t - v o o r s t e l l i n g; b e n e f i c i e - v o o r s t e l l i n g, voorstelling van een tooneelstuk ten voordeele van een tooneelspeler, enz.; – **beneficiëeren,** eene weldaad bewijzen.

bene meritus, z. ond. *meritum*; – *bene misceatur*, z. ond. m i s c e e r e n; – *bene placitum*, z. v. a. *placitum*, z. ald.; – *bene qui latuit, bene vixit*, z. ond. *latent*; — *bene valēte*, z. ond. *vale*.

beneventeeren, nw. lat. (van *bene*, wel, en *venire*, komen) verwelkomen, wel ontvangen.

benevŏlus, a, um, welwillend, toegenegen; – *benevŏle lector*, lat. goedgunstige lezer; – **benevolént** (lat. *benevolens*), adj. welwillend, gunstig; – **benevoléntie** (spr. *tie=tsie*), f. (lat. *benevŏlentia*) welwillendheid, genegenheid, gunst.

Bengálen, n. landschap in 't noorden van Voor-Indië; – vandaar **bengaalsche boonen,** z. v. a. I g n a t i u s b o o n e n, z. ald.; – **bengaalsch vuur,** indisch vuur, een mengsel van zwavel en salpeter, waarbij men nog andere stoffen, als antimonium, enz. voegt; de buitengemeen heldere, verschillend gekleurde witte, sterke vlam van dit mengsel maakt het tot een voornaam deel der vuurwerken en vooral der seinvuren.

Bened. bij zoölogische benamingen afkorting van Pierre Joseph van Beneden, een belgisch zoöloog (geb. 1809).

Bengali, bij vogelhandelaars de naam van verscheiden soorten afrikaansche en australische kleine vogels, die bij ons als siervogels gehouden worden.

Beni, arab. eigenl. kinderen, naam die den volksstam of het regeerend geslacht aanduidt.

bengkok, mal. krom.

benignus, a, um, lat., goedig, vriendelijk, mild; **Benignus,** mansn.: goedige, milde; – **benigniteit,** f. goedheid, goedigheid, minzaamheid, mildheid; Med. de b e n i g n i t e i t eener ziekte, d. i. hare goedaardigheid.

Benjamin, z. ond. B e n.

ben marcato, ital. met goed uitkomende voordracht, goed gemarkeerd (te spelen).

Benno, oudd. mansn., verkorting van B e r n h a r d, z. ald.

Bennoot, z. b e h e n n o o t.

Benoîton, fr. persoon uit de fatsoenlijke klasse, die in doen en spreken de demi-monde nadoet (ontleend aan Sardou's stuk *la famille Benoîton*).

Benthos, n. gr. (*benthos*, diepte) tegenover n e k t o n en p l a n k t o n z. a., organismen van den zee- of zoetwaterbodem.

Benting, f. mal. versterking in Ned. O. Indië.

Bentnaam, m. toenaam, dien te Rome het nederlandsch schildergenootschap, b e n t geheeten, weleer aan ieder van zijne leden gaf; vandaar in het algemeen; bijnaam, toenaam.

bentschen, bentsjen, bentsen, joodsch (verbasterd van het lat. *benedicĕre*) zegenen, den zegen spreken, inz. het gebed na het eten, opzeggen.

ben tenūto, ital. Muz. juist uitgehouden.

Benvenūto, m. welkom; ook als naam: de welkome.

Benzaldehyde, f. bittere amandelolie; de onechte heet nitrobenzol z. a.

Benzoë, f. nw. lat. (fr. *benjoin*, sp. *benjui*, it. *belzuino*, hoogd. *benzoïn* en *benzoë*, waarsch. van perz. oorsprong; vgl. *banâst*, terpentijnhars) eene brokkelige, balsamieke gomhars van den b e n z o ë b o o m (*Storax benzoin*) op Java, Sumatra enz.; – **benzoëzuur,** n. vroeger ook: **benzoëbloemen,** gekristalliseerde geneeskrachtig zuur van de benzoë, dat men ook in de salie, vanielje, kaneel, beukeschors en vele paddenstoelen aantreft; – **benzoëtinctuur,** f. oplossing der benzoë in wijngeest, als in- en uitwendig geneesmiddel gebruikt; – **benzoïne,** f. kamfer die zich afzet in de olie van bittere amandelen; – **benzoyl,** n. (van *benzoë* en *hyle*, stof) vermoedelijk radicaal van benzoëzuur; – **benzine,** f. vroeger ook *benzol* geheeten, in groote hoeveelheid uit steenkolenteer en petroleum gewonnen, sterk riekende vloeistof, wegens de oplossing van vette oliën enz. dikwijls als vlekkenwater gebezigd; – **benzol,** n. destillatieprodukt van steenkolen, dient als oplossingsmiddel van vele organische stoffen; – **benzinist,** m. die met benzine omgaat, c h a u f e u r (z. a.); – **benzine motor,** f. motor, die met benzine gedreven wordt.

Beo, jav. huisvogel, die de menschelijke stem kan nabootsen, ekster.

Beōtiërs, B œ o t i ë r s (spr. *ti=tsi*), m. pl. gr. (sing. *Boiōtós* of *Boiōtikós*) eig. bewoners van het oudgr. landschap Bœotië, die voor traag en dom bekend stonden; vandaar een B e ō t i ë r, traag mensch, lomperd, domoor, gans; – **beōtisch,** adj. uit B e o t i ë; stompzinnig, dom, b. v. een b e ō t i s c h t e m p e r a m e n t.

be-qúadraat, n. lat., **be-quarré,** fr. (spr. *-karé*), **be-quadratura** (spr. *-koeadratóera*) of **be-quadro** (spr. *-koeádro*), it. Muz. vierkante B, herroepings- of herstellingsteeken, waardoor eene voor de helft verhoogde of verlaagde noot weder tot hare vorige plaats wordt teruggebracht.

Berácha, n. hebr. lof- en dankgebed der Joden.

Bérât, m. aanstellingsbrieven der turksche pasja's en stadhouder; vgl. b a r a t.

Beraudine, f. stof geweven uit turfvezels, voor matten, loopers enz.

Berber-basji, m. turk. (v. 't perz. *berber*, barbier, en het turk. *bâsch*, hoofd, opperhoofd) opperbarbier van den sultan.

Berberije, het land der Berbers (d. i. arab. landbewoners, in tegenst. met de mooren als stadbewoners), een van de Arabieren afstammend volk in Noord-Afrika, het noordelijk deel van Afrika, vgl. B a r b a r ij e.

Berberis, berbĕrisse, f., **berberisstruik,** m. (nw. lat. *berberis*, van 't arab. *berbârîs, barbârîs*) zuurbes; vandaar **berberidéën,** f. pl. kruid- of houtachige planten, welker voornaamste kenmerk bestaat in de aan de helmdraadjes vastgegroeide helmknopjes, die van het voetstuk tot den top toe open springen; – **berberine,** f. gele verf uit den wortel der berberis.

Berca, f. it. klein scheepskanon in de gedaante eener slang, draaibas.

Bercan of **berkan,** n. (it. *barracano*, fr. *bouracan*, sp. *barragan*, van arab. oorsprong; vgl. b a r c h e n t) zekere uit geitenhaar en wol gewerkte stof.

Berceau, n. fr. (spr. *bersó*, van *bercer*, provenc. *bursar* en *bressar*, wiegen) eig. wieg; gewelfboog, booggang; overdekt tuinpad; priëel; – **berceuse,** f. wiegelied; ook: schommelstoel.

Berchta, f. (waaruit later B e r t h a, z. ald.) in de noordd. volkssage eene soort van vrouwelijke godheid, die 't opzicht over de spinsters heeft. Het woord beteekent glanzend.

Berchtold of B e r t h o l d, oudd. naam, de schitterend heerschende (vgl. B e r t h a).

Berecynthia, f. bijnaam van C y b ĕ l e z. ald.

Berendaalder, m. zwits. zilveren munt, ongeveer = 1 gl. 65.

Berengariërs, m. pl. geestelijke secte, in de 10de eeuw gesticht door B e r e n g e r, die de transsubstantiatie loochende.

Berenice, f. gr. (*Berenikē*, macedon. in plaats van *Pherenikē*) vr.naam: zegebrengster; naam der gemalin van den egypt. koning Ptolemæos Euergetes in de 3de eeuw voor Chr., wier schoon hoofdhaar in den tempel van Aphrodite als een offerande nedergelegd en later onder de sterren geplaatst werd; vandaar het h a a r v a n B e r e n i c e, een sterrenbeeld van zeven sterren bij den staart van den Leeuw.

Beresiet, n. roode delfstof, rood lood-erts.

Bergamásken, m. pl. inwoners van 't voorm. landschap B e r g a m á s c o bij de stad B e r g a m o in Italië; – **bergamásca,** it., of **bergamásque,** fr. f. it. boerendans; – **bergamées,** f. pl. bergameesche wandtapijten.

Bergamót, f. it. (*bergamotto*, m. en *pera bergamotta*, f. van het turk. *beg-armoedi*, d. i. woordelijk: vorstenpeer, v. *beg*, *beï*, vorst (z. b e g) en *armoed*, peer) 1) bergamot-peer, heeren- of vorstenpeer, een edele soort van peren, welke, naar men zegt, uit Turkije naar Italië verplant en vandaar tot ons gekomen zijn; 2) z. v. a. de **bergamotcitroen,** eene peervormige citroensoort (*Citrus medica bergamotta*) uit welker versche schillen de beroemde b e r g a m o t - o l i e in Italië en Frankrijk gemaakt wordt.

Bergander, f. soort wilde eend.

Bergarác, m. fr. (spr. *berzj'rák*) een aangename fr. wijn, uit de streek van denzelfden naam aan de Dordogne, ook p e t i t C h a m p a g n e (spr. *peti sjañpánj'*) geheeten.

Bergelmir, noord: myth. d. i. „brullende als een beer", een reus, de eenige, die na den strijd met de asen overbleef.

Bergère, f. fr. (spr. *berzjèr'*) eig. herderin (van *berger*, herder, mid. lat. *bergarius*, ontst. uit *berbicarius*, van *berbix*, fr. b r e b i s, schaap, = lat. *vervex*) opgevulde, gemakkelijke ruststoel (die men in een rustbed kan veranderen, *chaise longue*); ook een eenvoudig vrouwenkapsel; – **bergerétte,** f. (spr. *berzj'rétt'*), eig. jonge herderin; een drank van wijn en honig; – **bergerie,** f. schaapskooi; ook herderslied, herdersdans.

Berghama, turk. naam voor Pergamon; soort tapijt.

Berg-regaliën, z. ond. r e g a a l.

Bergst. in zoölogische benamingen afkorting van J. A. B. Bergstraszer (entomoloog; geb. 1732, gest. 1812).

Beriberi, f. (indisch: s c h a a p) zenuwziekte (neuritis), in de tropen, die vooral jonge mannen aantast, die opeengehoopt wonen (kazernes, gevangenissen), aldus geheeten omdat de zieken welke daardoor zijn aangedaan, bij het loopen de beweging van het schaap nabootsen; – **beri-beri-kring,** droge beri-beri, waarbij de patiënt erg vermagert, mal. *kering*, droog.

Beril, z. b e r y l.

Berkoen, zie *barkoen*.

Berkowetz of **Berkowitz,** n. (russ. *bérkowez*) russisch schippond, = 10 poed of 400 russ. pond = 163,805 kilo.

Berline, f. fr. een berlijner wagen, overdekte reiswagen, die opengeslagen kan worden, in de laatste helft der 17de eeuw uitgevonden door P h i l i p de C h i e s e, die daarmede van Berlijn naar Parijs reed, hetgeen den Franschen dit rijtuig dezen naam deed geven; – **berlingot** of **brelingot,** m. fr. (spr. *-lèñgó*) berline zonder bok, halve berline.

Berlingózza, f. it. (spr. *berliengótsa*; vgl. *berlingare*, veel praten, veel eten, smullen) boerendans; – **berlingozzo,** m. it. soort van eierkoek.

Bérlitz-school, school, waar men vreemde talen leert door ze te hooren spreken en zelf te moeten spreken, geh. naar den oprichter.

Berloque, z. b r e l o q u e.

Berm, m. (fr. *berme*; van het duitsche b r a m, eng. b r i m, rand) in de vestingbouwkunde: walgang, walrand, smalle weg tusschen den wal en de gracht; ook in de waterbouwkunde: streek lands, die voor of achter eenen waterdijk onaangeroerd blijft, als de aarde tot damafschutting wordt uitgestoken.

Bern., afkorting voor Claude Bernard (gest. 1878), in natuurwetenschappelijke werken.

Bernagie, f. een plant, die maag- en hartversterkend is, z. b a r a g e.

Berne, f. fr. geheschen opgerolde vlag, sjouw; soldeken, deken, waarop een persoon omhoog gewipt en opgevangen wordt; – **berneeren,** jonassen, lat. *sagatio* (van sagum, mantel).

bernesk, ital. (*bernesco*) op de wijze van den italiaanschen dichter B e r n i, d. i. luimig, boertig.

Bernhard. m. oudd. (*Pernhart*, *Perinhart*, v. *pero*, *bero*, angels. *beora*, beer, (met zwakken stam *beron*) en v. *hart*, hard, vast, onverzettelijk), fr. B e r n a r d, bij ons B e r n a r d u s, B a r e n d, mansn.: de heldhaftige; vr. **Bernhardine,** B e r n a r d i n e, B a r e n d i n a; – **Bernhardijnen,** m. pl. geestelijken van de orde van S t. B e r n h a r d van Clairvaux, in de 12de eeuw; z. v. a. C i s t e r c i ë n z e n.

Bernoise, f. fr. (spr. *-noaz'*) levendige dans, Berner-dans (naar de zwitsersche stad B e r n).

Beroniërs, m. pl. secte, door B e r o n ge-

sticht, die de ineensmelting der beide naturen van Jezus Christus leerde.

Berri, turksche mijl van 1667 meter.

Bersaglieri, pl. ital. (spr. *-saljéri*; van *bersaglio*, doel, schijf) oorspr. scherpschutters in 't italiaansche leger, tegenw. ital. lichte infanterie.

Bersérker, m. oudn. Myth. (v. *ber-*, beer, en *serkr*, kleed; dus berenkleed) gevreesd krijgsheld, wiens twaalf zonen allen door dollen moed in het gevecht uitblonken; in het algemeen: krijgsman die, door dronkenschap of voorgaande razernij in woede gebracht, streed; vandaar b e r s e r k e r g a n g, b e r s e r k e r w o e d e, wilde strijdlust, dolle krijgsmanswoede.

Bersjeba, f. hebr. „put der 7 lammeren" of „put van den eed"; het is de volgens *Genesis* 21, 31 door Abraham gegraven put.

Bert., in natuurwetenschappelijke benamingen afkorting van Antonio Bertoloni (gest. 1869).

Berth., in zoölogische benamingen afkorting van Arnold Adolf Berthold (gest. 1861).

Bertha, oudd. (*Perahta*, van *peraht*, *berht*, eng. *bright*, helder, schitterend; vandaar ons p r a c h t; vgl. B e r c h t a) vr. naam; de prachtige, schitterende, schoone; — **Berthold,** z. B e r c h t o l d.

Berthe, f. fr. kleine kraag, strookje aan het lijf van dameskleedjes, geh. naar koningin Berthe.

Berthieriet, n. (naar den mineraloog B e r t h i e r aldus genoemd) ijzerantimoniumglans, een metallisch mineraal.

Bertholletia, altijd groene boom in Z. Amer.

Berthollimeter, m. een door D e s c r o i s i l l e s voor de bleekers vervaardigd werktuig, om daarmede de hoeveelheid der chloor in water te bepalen (later door den c h l o r o m e t e r verbeterd).

Bertillonnage, f. stelsel tot meting der lichaamsdeelen van misdadigers, uitgevonden door B.

Bertinische beenderen, n. pl. Anat. de hoorntjes van het wiggebeen, zoo genoemd naar den franschen geneesheer B e r t i n.

Bertram, oudd. (*Perahtram*; van *peraht*, vgl. B e r t h a, en *hraban*, *hram*, *ram*, raaf) mansnaam: glansraaf, schitterende zwarte.

Bertram, m. (waarsch. uit het gr. *pyrĕthron*, v. *pȳr*, vuur, wegens haren verhittenden aard) bertramkamille (*Anthemis pyrethra*); — *bertramwortel*, vuurwortel, kwijlwortel (*Radix pyrĕthri*) van scherpen smaak, en als kwijling bevorderend middel in gebruik.

Berula, f. lat. watereppe.

Beryl of **beril,** m. en n. gr. (*bēryllos*, van 't arab. *ballawr*, *bilawr*, perz. *boelloer*, *boeloer*), z. v. a. nw. lat. a q u a m a r ij n, zeewatersteen, zeegroensteen, een doorzichtige steen van geelachtig groene of zeegroene kleur in de volkstaal b r i l; — **beryllistiek,** f. waarzeggerij uit spiegels; — **beryllium** of **glycinum,** n. Chem. metaal, door W ö h l e r in 1828 ontdekt, dat met zuurstof verbonden de door V a u q u e l i n in 1797 in den beril ontdekte berilaarde of glycine-aarde vormt.

Berzeliiet, n. naar B e r z e l i u s (1779—1848) genoemd hoogst zeldzaam mineraal van Laügsbanshytta.

Berzeliuslamp, f. eene met dubbele luchttrekking en Argandsche ronde branders voorziene spirituslamp.

Bes., in ornithologische namen afkorting voor J. M. G. Beseke (gest. 1802).

Bes, m. bij de oude Romeinen = 8 u n c i æ of $^2/_3$ a s.

Besabol, f. welriekende hars uit een oostafrik. plant (Commiphora kataf).

Besace, f. fr. bedelzak; — **besacier** m. (spr. *bezasjee*), bedelaar.

Besamet, f. herald. roos met bladen van andere kleur dan van binnen.

besar, besaar, adj. mal. groot, dik, zwaar; — *Toewan besar*, de Groote Heer (Gouverneur-Generaal).

Beschli, m. pl. turk. (v. *bāschly*, hoofdzakelijk, en dit van *bāsch*, hoofd) soort van vrijwilligers te paard.

Beschlik of B e s l i k, m. in het algemeen het nieuwe turksche goud- en zilvergeld (sedert 1829), inz. een zilvermunt (ook b e j a s b e s c h l i k genoemd) van 5 piasters = 54 ct.

Beschores, z. b. s c h o r e s.

Besdīn, n. (hebr. eig. *beth-din*, rechthuis) een joodsch gerechtshof, jodenraad over godsdienstige en ritueele aangelegenheden.

Bésestan, m. (perz. *basistān*, saamgetrokken uit *bassāsistān*, van 't arab. *bassās*, handelaar of koopman) in Turkije: openbare markt (b a z a r); plaats van de winkels en kramen te Constantinopel.

Besigue, z. b e z i g u e.

Besogne, f. (spr. *b'zoñj*; it. *bisogna*, waarschijnlijk van duitschen oorsprong) bezigheid, arbeid, drukte, beslommering, omslag; lastig werk; Pol. raadpleging van ministers en hooge ambtenaren; — *besogne-kamer*, f. voorname haagsche sociëteit; — **besogneeren,** arbeiden, werkzaam zijn; beraadslagen; — **besoin,** n. fr. (spr. *b'zwāñ*, it. *bisogno*) behoefte, nooddruft; — *au besoin* (spr. *o-*), desnoods; — *adresse au besoin*, Kmt. nood- of hulpadres, d. i. aanwijzing op een derde, in geval de betrokkene de aanneming van den wissel mocht weigeren.

Bessemer-methode, f. door den Zweed B e s s e m e r (1856) te Londen uitgevonden wijze om ruw ijzer te ontkolen en te zuiveren door inblazen van heete lucht; vandaar b e s s e m e r m e t a a l, b e s s e m e r - s t a a l, het b e s s e m e r e n, het bessemer-proces toepassen, enz.

Bessi, m. eene kleine venetiaansche munt, ongeveer = $^1/_2$ cent; 40 b e s s i' s doen een loro of bijna 21 centen.

bestiālisch, adj. lat. (*bestiālis*, *e*, van *bestĭa*, beest, wild dier) beestachtig, dierlijk; — **bestialiseeren** (spr. *s=z*), barb. lat. tot een beest maken, verdierlijken; — **bestialiteit,** f. nw. lat. beestachtigheid, dierlijkheid; — **bestiarii,** pl. dierbevechters in het oude Rome, zoowel gewapende huurlingen als misdadigers, die men

ongewapend voor de wilde dieren wierp; – **bestiarium,** n. lat. (fr. *bestiaire*) in de middeleeuwen een werk in proza of verzen over de viervoetige dieren, beestenboek; – **bête,** f. fr. (oorspr *beste* = lat. *bestia*) beest, dier; onverstandig mensch, domkop; – *la bête* in het kaartspel: beest, inzet van den verliezende, strafzet; – de b ê t e t r e k k e n, den zet of het spel winnen; – de b ê t e m a k e n of z e t t e n, zijn spel verliezen of beest worden; – **bête noire** (spr. *noár'*), eig. zwart dier, d. i. iemand, die door iedereen gehaat wordt, iemand, die men niet luchten of zien mag; – *ma bête noire*, iemand, die ik niet kan uitstaan; – **bêtise,** f. (spr. *–tiéz'*) domheid, onnoozelheid iets doms, domme streek.

bet., afkorting voor b e t e e k e n t.

Bēta, tweede letter van het gr. alphabet, de *b*; oneig. domkop, uilskuiken; – **betastralen,** pl. z. v. a. bewegende electronen, een soort radiumstralen, zie L e n a r d s t r a l e n.

Betaine, f. (v. *beta*, beetwortel) Chem. organische basis door S c h e i b l e r in 1869 in het sap der suikerbieten ontdekt.

Betarden, z. b a s c h t a r d e n.

Bête, z. ond. b e s t i a l i s c h.

Betelgeuze, schouder van Orion, ster der 1e grootte in Orion.

Betél, betélpeper, f. (*Piper betle*, L., sp. *betel*, *brete*, port. *betel*, *betere*, malabaarsch *beetla-codi*, sanskr. *Malaya patra*, Malabar-blad, omdat zij in de bergstreken van Malabar groeit) slingerplant in Azië met roodsappige, bittere en welriekende bladeren, die, gemengd met a r e k a, door mannen en vrouwen in O.-Indië, in gouden, zilveren of geringer doosjes en in zakjes bij zich gedragen en gedurig gekauwd worden; ook *sirih* genoemd, vgl. a r e k a.

Bethel, hebr. huis Gods, *Gen.* 28, 11–19; oorspr. kring van steenen, in het gr. *baitulion* z. a. geworden.

Bethelleeren, het duurzaam maken van hout, volgens de methode van Bethell.

Bethēsda, plaats der barmhartigheid, oord der genezing, *Joh.* V; gesticht voor zenuwlijders en drankzuchtigen te Laag Soeren.

Bethlehemieten, m. pl. augustijner-orde, door paus I n n o c e n t i u s XI gewijd, en door P i e r r e d e B e t h e n c o u r t in 1660 te Guatemala gesticht; zij houdt zich inzonderheid met het verplegen van zieken bezig.

Bêtise, z. ond. b e s t i a l i s c h.

betoel, mal. ook *betoel betoel;* heusch waar!

Betón, n. fr. (v. lat. *bitūmen*, aardhars, provenc. *betum*, sp. *betun*) uit waterkalk en kiezelzand bestaande massa, die aanvankelijk week, daarna, zelfs onder water, hard wordt en voor gebouwen tot hechten grondslag dient; vandaar f o n d a m e n t e n o p b e t o n, grondslagen op zulke kalk; – g e w a p e n d b e t o n, beton, vermengd met staaldraad ter versterking, ijzerbeton; Med. het eerste zog eener kraamvrouw, biest, ook kolostrum genoemd.

Betonie, f. (lat. *betonĭca*; oorspr. celtisch) Bot. inlandsche plant met groote donkerroode of vleeschkleurige bloemen; de wortel der plant werkt braakwekkend en purgeerend; ook de bladeren worden als geneesmiddel gebruikt; beteunie.

Betsy, Bétty, Bettíne, vr. namen, door verkorting uit E l i s a b e t h ontstaan.

Betting, eng. het wedden; ook in samenstelling uit de taal der wedrennen: **bettingbook** n. (spr. *-boek*) boek om de weddenschappen aan te teekenen; – **bettingmen,** pl. wedders; – **bettingroom** (spr. *-roem*), lokaal voor de wedders.

Bettong, f. klein soort kangoeroe.

Betuline, f. nw. lat. (van 't lat. *betŭla*, berk) Chem. berkenkamfer, eene eigenaardige plantenstof, die men in de schors der berken vindt.

Betúnia, petunia, soort nachtschade, lat. *bettónica*, naar de Véttŏnes in Portugal.

Beurré, m. fr. (v. *beurre*, m., boter) boterpeer; – **beurré-blanc,** m. fr. (spr. *-bláǹ*) Bot. witte boterpeer; – **beurré-gris,** fr. (spr. *-grí*) grauwe boterpeer.

Beurs, f. (fr. *bourse*, provenc. en it. *borsa*, oudhoogd. *bursa*, van 't mid. lat. *bursa*, z. ald.) geldbuidel; turksche rekenmunt, welker naam ontstaan is uit het gebruik om het geld dat in de schatkist van den grooten heer wordt neergelegd, in lederen buidels (k i z e, k i s e h, k e s e r) bij altijd gelijke sommen af te passen; de zilverbeurs bedraagt 500 piasters of g o e r o e s c h = ± 54 gulden; de gouden beurs (bij geschenken van den sultan) bevat 30,000 piasters = *f* 3240; plaats of openbaar gebouw, waar de kooplieden op bepaalde uren bijeenkomen om te handelen of over handelszaken te spreken; e f f e c t e n b e u r s, k o r e n b e u r s enz.

beurs adj. buikziek (van vruchten), ook in: zich beurs (ziek) eten; zich beurs lachen.

Bever, z. c a s t o r.

Beveraas, f. eng. *beverage*, fr. *breuvage*, drank, inz. uit appelwijn of -sap, specerijen en water.

Bevernél, f. (hoogd. *bibernelle*, oudhoogd. *bibenella*, *pibenella*, mid. lat. *bipinnella*, *pipinella*, nw. lat. *pimpínella*, fr. *pimprenelle*), naam eener plant, z. v. a. p i m p e r n e l, z. ald.

Bevue, f. fr. (spr. *bewú*; ontstaan uit *besvue*, van 't roman., oorspr. celtisch *bes-*, *bis*, mis, scheef, en *vue*, z. ald.) verziening, feil uit onachtzaamheid, misgreep; in gemeenzame taal: een bok, flater.

Bexis, f. gr. (van *bēssein*, hoesten) hoest.

Bey., in palæontologische namen afkorting voor H. E. Beyrich (geb. 1815).

Bey, z. b e g.

Bez., afkorting voor b e z i t t i n g e n.

Bezaan, bezaanleer, n., z. v. a. b a s a n e.

Bezaan, f., of **bezaanszeil,** n. het achterste gaffelzeil aan boord van een driemastschip; – **bezaansmast,** m. achterste, kleinste mast op een driemastschip. Men houdt het woord b e z a a n voor eene verbastering van het it. *mezzana*, van *mezzo*, midden, zoodat b e z a a n s m a s t eigenlijk middelmast zou beteekenen.

Bezánt, oud-byzantijnsche munt van onge-

veer 2 dukaten; gedenkpenning, die de kruisvaarders op hun schild plaatsten.

Bezette, f. fr. rood blanketsel, spaansch of levantsch floers, sterk met cochenille geverfd dun linnen, blanketsel- of verflapjes tot roodblanketten en het kleuren der confituren, geleien enz.

Beziers, m. fr. (spr. *bezjé*) soort van witten bordeaux-wijn, naar het gelijknamig kanton in het departement Hérault.

Bezigue of **besique,** n. fr. (spr. *bezieg'*) fransch kaartspel, soort van mariage met 2 piketspellen; ook mariage van schoppenboer en ruitenvrouw in hetzelfde spel.

Bezŏar, m. (fr. *bézoard*, sp. *bezoar*, *bezar*, arab. *bázahar*, *bâdizahr*, van 't perz. *bâdzahr*, *pâdzahr*) b e z ŏ a r s t e e n, eig. tegengift, een steenachtig lichaam, dat men in de maag en het darmkanaal van verscheidene dieren, b. v. de b e z o a r - a n t i l o p e of - g a z e l l e (hertegeit) vindt, en waaraan men vroeger eene buitengemeene kracht als geneesmiddel en tegengift toekende; – **bezoardica,** n. pl., nw. lat. tegengiften, geneesmiddelen tegen vergiften.

Bge., in botanische namen afkorting voor Alexander von Bunge (geb. 1803).

Bhágavad-gîta, skr. zang des Heeren (Krsna), een wijsgeerige samenspraak uit het 6e boek van het Mahabharata (z. a.), uiting van een deemoedige vereering (bhakti) van God.

Bhang, f. sanskr. (bhanga = hennep) bedwelmend kruid.

Bhikshoe, m. sanskr. brahmaansche of boeddhistische bedelmonnik; – **bhikshoeni,** f. boeddhistische non.

Bhunder, m. ind. aap, heilig verklaard door de Hindoes.

Bi., Chem. teeken voor b i s m u t h i u m.

bi-, lat. in samenstellingen, z. *bis*.

Biacide, f. Chem. dubbelzuur.

Biais, n. fr. (spr. *bi- è*, it. *bieco*, v. s. van lat. *oblīquus*, schuin, scheef) schuine reep, als sieraad op vrouwenkleederen; ook: verstek, hoek van 45° bij het timmerwerk; – **biaisement,** n. fr. (spr. *biéz'mán*) of **biaiseering,** f. afwijking van de rechte lijn, kromming; uitweg, omweg, uitvlucht.

Biambónies, f. pl. oostindische weefsels uit boombast, schorszijde.

Bianca, f. it. vrouwennaam: de witte (fr. *Blanche*); – *bianca nota*, Muz. halve noot.

bianco, it. = fr. b l a n c, z. ald.

Biandrīe, f. lat.-gr. (v. 't lat. *bi* voor *bis*, z. ald., en gr. *anēr*, gen. *andrós*, man), tweemannerij, het onwettig gelijktijdig gehuwd zijn van eene vrouw met twee mannen.

Biarchīe, f. lat.-gr. (v. 't lat. *bi* voor *bis*, z. ald., en gr. *archē*, heerschappij) dubbelheerschappij, tweemanschap, het gelijktijdig regeeren van twee heerschers.

Biárde, f. eene door B i a r d uitgevonden weefmachine.

Biasse, f. fr. ruwe levantsche zijde.

biatomisch, lat.-gr. Chem. dubbel zooveel atomen bevattend.

Bib., afkorting voor B i b l i a, bijbel, Heilige Schrift.

Bib. of **biblioth.,** afkorting voor b i b l i o t h e e k.

bibasisch (spr. *s*=*z*), lat. Chem. met dubbele basis.

bibĕre, lat. drinken; – *bibĕre ad numĕrum*, bij het gezondheid-drinken een bepaald getal bekers ledigen; – *bibĕre ad nomen*, naar den naam drinken, of *b. Graeco mōre*, op grieksche manier drinken, als men namelijk op iemands welzijn zooveel bekers drinkt, als zijn naam letters telt, of als men hem nog levensjaren toewenscht; – *bibe!* drink!; – *bibāmus!* laten we drinken! gedronken!; – **bibax,** of verklw. **bibacŭlus,** m. lat. drinkebroer, flepper, zuiper; – **bibaceeren,** gaarne een glaasje drinken, fleppen; – **bibaciteit,** f. drinklust, drankzucht, geneigdheid tot drinken; – **bibāle,** n. nw. lat. drinkgelag; pl. **bibaliën,** drinkgelagen; ook drinkgelden, fooitjes; – **bibelot,** n. (spr. *bibeloo*), snuisterij, beeldje; – **biberón,** m. fr. zuigflesch, pijpkannetje; ook z. v. a. b i b a x.

Bibi, m. (van 't perz. *bibi*, goed, gelukkig, heilig, dame, als eeretitel der vrouwen) vrouwenhoed met een kort scherm; een manshoed met smallen rand.

Bibit, f. jav. en mal. eig. zaad; jong plantje van rijst, tabak, suikerriet enz. ter verplanting.

Bible-communists, eng. amerik. aanhangers der Oneida-commune, z. a.

biblĭa, n. pl. gr. (sing. *biblion*, n. boek) b ij b e l, Heilige Schrift, de goddelijke boeken, geloofsoorkonden, lat. *biblĭa sacra*; – *biblia paupĕrum*, lat. bijbel der armen, die voor de armen van geeste, de leeken, bijzonder geschikt is, daar hij uit 40 platen bestaat; – **bibliciteit,** f. bijbel- of schriftmatigheid in preeken; – **bibliognōsie,** f. boekenkennis, aanleiding tot boekenkunde; – **bibliognōst,** m. boekenkenner; – **bibliograaf,** m. gr. geleerde boekenkenner, eig. boekbeschrijver; – **bibliographie,** f. boekbeschrijving, boekenkennis, inen uitwendige kennis en beschrijving van boeken, oude handschriften, enz.; – **bibliographisch,** adj. boekenkundig; boekbeschrijvend; – **bibliolatrīe,** f. bijbelaanbidding, bijbelvergoding; – **biblioliīthen,** m. pl. gr. bladerafdrukken op steen; ook de door vulkanische uitbarstingen verkoolde handschriften; – **bibliologie,** f. gr. 1° leer van het boekwezen; 2°. leer van de overlevering en de beteekenis des bijbels; ook verhandeling over de bijbels; – **bibliomaan,** m. gr. allerijverigst boekverzamelaar, boekengek; – **bibliomanīe,** f. boekenzucht, hartstochtelijke liefhebberij voor boeken; – **bibliomantīe** (spr. *t*=*ts*), f. het waarzeggen uit toevallig opgeslagen bijbelplaatsen; – **bibliophĭlus,** m. gr. boekenvriend, minnaar van boeken, bibliophiel; – **bibliophilīe,** f. liefde voor boeken; – **bibliopœīe,** f. boekenschrijverij, kunst om boeken te maken, te schrijven; – **bibliopōla,** m. boekhandelaar; – **bibliopōlisch,** adj. den boekhandel betreffende; – **bibliorhapt,** losse band voor brieven enz.; map; – **biblio-**

taaph, m. boekenbegraver, iemand, die boeken bezit en niet gaarne het gebruik daarvan aan anderen vergunt; – **bibliotheek,** f. boekenzaal, boekenvoorraad, boekenschat, boekverzameling, boekerij; – **bibliothecarius,** m. lat. opziener, beheerder eener bibliotheek, boekenbewaarder; – **biblist,** m. mid. lat. (*biblista*), bijbelverklaarder, bijbelkenner; ook: godgeleerde, die zich uitsluitend aan den bijbel houdt, zonder acht te slaan op de traditie; – **biblistiek,** f. bijbelkunde, kennis van hetgeen den bijbel betreft, b. v. zijne verschillende uitgaven en overzettingen.

Bibliolithen, m. pl. gr. (v. *biblos*, boomschors, bast) boomschors-versteeningen.

Biboras natricus, m borax, zie onder *boor.*

Bicamerisme, n. nw. lat. (van *bi*, z. *bis*, en *camera*, kamer) Pol. stelsel van twee kamers in de vertegenwoordigende staatsinrichting; – **bicameristen,** m. pl. aanhangers van het tweekamers-stelsel.

bicopsulair, adj. twee hulzen hebbend.

bicarbōnas kalicus of *potassae*, Chem. dubbelkoolzure potasch; – *b. natrĭcus* of *sodae*, dubbelkoolzure soda.

Bicarbonaat, n. Chem. dubbelkoolzuur zout; – *bicarbonas kalicus*, *bic. natricus*, zie 't vorig artikel.

Bicephalium, n. lat.-gr. (van *bi-* en het gr. *kephălē*, hoofd) Med. eig. een dubbelhoofd; groot hoofdgezwel; – **bicephálisch,** adj. dubbelhoofdig; – **biceps,** m. lat. (van *bi-* en *caput*, hoofd) met twee gezichten, een bijnaam van Janus; Anat. tweehoofdige armspier.

Bicêtre, n. fr. (spr. *bi-sètr'*) gevangenis, tucht- en dolhuis nabij Parijs, oorspr. een door den bisschop Johannes van W i n c e s t e r gebouwd kasteel, vandaar de naam.

Biche, f. fr. eig. hertek e, hinde; meisje van pleizier, galante dame.

Bichet, m. fr. (spr. *bi-sjè*) voorm. fransche korenmaat, schepel.

Bichir, m. soort pantservisch in den Nijl.

bichlorātum cupri, lat. Chem. dubbel chloorkoper.

Bicho, m. sp. (spr. *bi-tsjo*) en port. huidworm; – *bicho del culo* (spr. *-koelo*), daardoor verwekte ziekte in Peru, Brazilië enz., bestaande in eene brandige ontsteking van den aars.

Bichon, m. fr. (spr. *bi-sjòñ*, bij verkorting voor *babichon*, kleine hond en dit v. *babiche*, kleine teef) klein, langharig hondje, leeuwtje.

Bichromaat, n. Chem. dubbel chroomzuur zout.

Bicinium, n. lat. (van *bi-* en *canĕre*, zingen), pl. **biciniën,** Muz. tweestemmig zangstuk, z. v. a. d u e t; ook een stuk voor twee trompetten of horens; – **bicolor** (vgl. c o l o r) Bot. tweekleurig; – **biconcaaf,** adj. nw. lat. dubbel holrond, aan beide zijden holrond; – **biconvex,** dubbel bolrond, aan beide zijden bolrond.

Bicompositum, n. lat. dubbel samengesteld woord.

Bicoque, f. fr. (spr. *-kók'*; it. *bicocca*, sp. en mid. lat. *bicoca*) slechte, kleine vesting, ellendig stadje, nest gat.

Bicórnen, m. pl. (van 't lat. *bicornis*; vgl., *cornu*) tweehoornige dieren; – **bicórnisch,** adj. dubbelhoornig; – **bicorniger,** m. twee horens dragend, de tweehoornige, een bijnaam van Bacchus.

bicotyledonisch, adj. Bot. tweelobbig.

bicqueteeren, z. b i q u e t e e r e n.

Bicycle, f. fr. (spr. *bisiekl'*; v. 't lat. *bis*, tweemaal, en *cyclus*, cirkel, rad) tweewielige velocipède, tweewieler; – **bicyclist,** m. berijder van een bicycle, wielrijder.

Bidaktylus, m. lat.-gr. (vgl. d a k t y l u s) N. H. vogel met twee teenen, gelijk de struisvogel; – **bidens,** m. lat. (*bidens*, tweetandig) tweetand, haak met twee tanden; ook plant met bloemen, welker rand of *limbus* twee tanden heeft, tweetand.

Bidery, n. wit glanzig mengsel van 16 deelen koper, 11 deelen zink, 2 deelen tin en 4 deelen lood, waarvan men in Oost-Indië veel metalen vaatwerk vervaardigt.

Bidet, m. fr. (spr. *bidè*; sp. *bideto*, ital. *bidetto*, verwant met het celt.-gæl. *bid-each*, klein, *bid-ein*, klein schepsel) klein paard, klepper, hit; eene soort van leuningstoel; kuipje op vier pooten tot wassching van de schaamdeelen.

Bidon, m. fr. veldflesch.

Bidŭum, n. lat. (van *bi-* en *dies*, dag) eene tijdruimte van twee dagen; – *intra bidūum*, binnen twee dagen.

Biefstuk, z. b e e f s t e a k.

biembryonisch, adj. twee embryo's bevattend.

bien, fr. (spr. *bjeñ*, = lat. *bene*) wel, goed; als subst., m. het welzijn, heil; – *bien public* (spr. *-publiek*) het openbaar welzijn, 's lands welvaart, het gemeene best; – **bienfaisance,** f. fr. (spr. *bjeñfesans'*) weldadigheid; – **bienfaiteur,** m. fr. (spr. *bjeñfèteur*) weldoener; – **bienséance,** f. fr. (spr. *bjeñse-añs'*) welvoeglijkheid; – **bienveillance,** f. fr. (spr. *bjeñveiljans'*) welwillendheid; – **bienveillant** (spr. *bjeñveiljañ*) welwillend; – *bienvenu*, fr. welkom, aangenaam; – *bienvenue*, f. welkomst, welkomstmaal.

Biënnium, n. lat. (van *bi-* en *annus*, jaar.) tijdruimte van 2 jaren; – **biënnaal,** adj. tweejarig; – **biënnaliën,** f. pl. tweejarige planten.

bien public, *bienséance*, *bienvenu*, z. ond. *bien.*

Biester, z. b i s t e r.

Bifang, m. oudduitsch, smalle akkerstrook tusschen greppels; zekere akkermaat.

biférisch, adj. lat. (*bifer*, van *bi-* en *ferre*, dragen) tweemaal in 't jaar vruchtdragend of bloeiend.

bifilair, adj. tweedradig; aan twee draden.

Bifilairdynamometer, m. instrument om de inwerking van elektrische stroomen op elkander te meten; – **bifilairmagnetometer,** m. toestel om de geringste afwijkingen van het aardmagnetisme te meten.

biflorisch, adj. (v. *flos*, gen. *floris*, bloem) met twee bloemen of bloesems, dubbelbloemig; – **bifolium,** n. nw. lat. (van *folium*, blad) tweeblad; – **bifólisch,** adj. tweebladerig; – **bifórm,** lat. (*biformis*, *e*) van dubbele gedaante,

tweevormig; – **biformiteit,** f. nw. lat. dubbelvormigheid.

Bifrons, m. lat. (v. *frons*, voorhoofd) met dubbel voorhoofd, met dubbel aangezicht, bijnaam van Janus.

Bifrost, oudnoorsch (v. *bifa*, beven, en *röst*, weg, dus: zwevende weg) Myth. naam, dien de E d d a geeft aan eene driekleurige brug, welke den hemel met de aarde verbindt en eigenlijk de regenboog is; zij is gloeiend, opdat de booze geesten haar niet zouden overgaan, en zal aan het einde der wereld worden afgebroken.

Bifurcātie (spr. $t{=}ts$), f. nw. lat. (van 't lat. *bĭfurcus*, tweevorkig, v. *bi-* en *furca*, vork) vorks- of tandsgewijze verdeeling of splitsing in twee takken, armen of tanden, b. v. bij aderen, rivieren enz.

Biga, f. lat. (samengesteld uit *bi-juga*, van *jugum*, juk, span) tweespan, een met twee paarden bespannen wagen.

Bigado, n. it. gedroogde en gemalen poppen van den zijdeworm, die als vogelvoeder in den handel komen.

Bigamie, f. lat.-gr. (van *bi-* en 't gr. *gámos*, echt, huwelijk) dubbele echt, huwelijk van eenen man met twee vrouwen, of van eene vrouw met twee mannen tegelijker tijd; tweewijverij of tweemannerij; – **bigámisch,** adj. dubbel getrouwd; – **bigamíst,** m. en f. hij of zij, die dubbel gehuwd is, twee vrouwen of twee mannen tegelijker tijd heeft.

bigar of **bigarré,** adj. (van t' nw. lat. *bivariāre*, van *bi-varius*, tweevoudig, verschillend, afstekend; of van 't roman., oorspr. celt. *bes*, *bis*, scheef, en c a r r é (z. ald.), vierkant, dus met onregelmatige vierkanten) bont, veelkleurig, gespikkeld, gemengd; – **bigarreeren,** bontkleurig, veelvervig maken, schilderen of opsieren; – **bigarrúre,** f. het bontkleurige, veelvervige; Log. de vermenging van edele en platte woorden en uitdrukkingen in het spreken en schrijven; – **bigarreau,** m. (spr. *eau=oo*) of **bigarélle,** f. Bot. bonte spaansche kers.

Bigarade, f. bittere oranjeappel; gebrek bij de fabricage van curaçao.

bigenérisch, adj. lat. (*bigĕner*, van *bi-* en *genus*, geslacht) tweeslachtig, tot twee verschillende geslachten behoorende of daarvan afstammende; bastaardsoortig.

Biggel, m. N. H. oostindisch dier van de grootte van een rendier met zwarte horens en zwarte gespleten hoeven.

Bighorn, n. (spr. *bik-horn*) eng. (groothoorn), bergschaap in Amerika.

Biglietto, m. it. (spr. *bieljetto;* vgl. b i l l e t) briefje, ook munt- of bankbiljet, b. v. *biglietto di cinque* (*fiorini*), vijfguldenbriefje.

Bignonia, f. (naar den fr. natuurkenner B i g n o n) Bot. welriekende indische plant, trompetbloem, indische jasmijn, inz. *Bignonia catalpa*, japansche trompetboom.

Bigonzio, m. it. (spr. *bigóntzio;* v. *bigoncia*, kuip, bak) wijnmaat in Venetië = 50 liter.

bigót, fr. (waarsch. ontstaan uit ons *bi*, *bij*, en *God*) schijnheilig, schijnvroom, fijn, femelend; een b i g o t mensch of een b i g o t, een schijnheilige, schijnvrome, fijnman, femelaar; vr. eene **bigóte;** – **bigotterie,** f. overdreven vroomheid, schijnheiligheid, huichelarij; – **bigotísme,** n. (fr. *bigotisme*) gemoedsbestaan en denkwijze van een schijnvrome; valsche godsdienstigheid, geveinsdheid.

Bijbel, van 't gr. *biblia*, z. ald.

Bijlander, b e l a n d e r, b i l l a n d e r, m. tweemastschip tot goederenvervoer op de rivieren, binnenlander, lastschip van ongeveer 80 ton; klein platboomd vaartuig voor de vrachtvaart, bijna als eene snauw getuigd.

Bijou, n., pl. **bijoux,** fr. (spr. *bizjóé*; van 't lat. *bi-*, *bis*, en *jocus*, *jocale*, versterking van *joyau*, z. j u w e e l; of wel van 't celt.-armorisch *bizou*, ring, van *biz*, vinger) kleinood, kostbaarheid, versiersel, juweel, in 't algemeen klein kostbaar voorwerp tot opschik; ook wel klein lusthuis, pronkvertrekje; vandaar m o n-b i j o u, naam van vele buitenverblijven of lusthoven; – **bijouterie,** f. fabriek van of handel in juweelen of kostbaarheden; ook sieraden, opschik kostbare voorwerpen; galanteriën; –**bijoutier,** m. (spr. *bi-zjoe-tjé*) handelaar in, maker van kleinoodiën, versiersels enz., juwelier, handelaar in galanterieën.

Bilan, z. b a l a n c e.

bilateraal, adj. nw. lat. (van *bi-* en *latus*, genet. *latĕris*, zijde) tweezijdig, naar twee tegenovergestelde zijden gericht; b i l a t e r a a l c o n t r a c t, n. wederzijds verbindend verdrag.

Bilbao, f. soort sabel; voetboei voor de galeiboeven.

Bilboquet, n. fr. (spr. *bielbokè*; van *bille*, z. ald., en 't oudfr. *boquet*, *bochet*, kleine mond, kleine holte, die den bal als in een beker opvangt) vangertje; vangbekertje, balvangertje, zeker kinderspeelgoed; bekerspel; duikelaartje, een popje of beeldje, dat altijd hoe ook geworpen, rechtop rijst; ook: verguld staafje, om het goud te vatten en op te leggen, justeerblok.

Bilĕam, m. hebr. naam: volksoverwinnaar; vervloeker, een door de Moabieten ter vervloeking van Israël geroepen profeet; over hem en zijne sprekende ezelin, z. 4de boek van Mozes, 22 en 23.

biliair, adj. (van 't lat. *bilis*, gal) de gal betreffende; – **biliëus,** adj. (lat. *biliosus*, *a*, *um*, fr. *bilieux*) gallig, galzuchtig; – *atra bilis*, lat. zwarte gal, z. v. a. melancholie (vgl. a t r a b i l i t e i t en m e l a n c h o l l i e); – **biliósa,** n. pl. Med. galaanzettende middelen; – **biline,** f. Chem. hoofdbestanddeel der gal; – **bilifulvine,** f. nw. lat. (v. *fulvus*, roodgeel) galgeel, roodgele verfstof der gal; – **bilirubine,** f. roode galkleurstof; – **biliverdine,** f. fr. (v. *vert*, groen) galgroen, groene kleurstof der gal.

Bilimbi, z. a v e r r h o ë.

Biline, biliosa, z. b i l i a i r.

Biliner pastilles, bil. water, mineraalwater uit Bilin (in Bohemen).

bilinguisch adj. (lat. *bilinguis*, v. *lĭngua*, taal, tong) tweetalig, die twee talen spreekt; ook: dubbeltongig.

Biljárt, z. b i l l a r d.

Biljet, z. b i l l e t.

Biljóén, n. (fr., provenç. en oudsp. *billon,* nw. sp. *vellon,* it. *biglione,* waarsch. v. 't fr. *bille,* staaf van metaal, geld van gering metaal, inz. koper in dikke stukken of klompen) kopergeld, of met slechts weinig zilver vermengd kopergeld; vandaar ook: slechte zilvermunt; gesnoeid geld; - **biljoengoud, -zilver,** n. goud of zilver, dat meer dan de helft bijmengsel heeft; - **biljoeneeren,** (fr. *billonner*) handel met verboden of slecht geld drijven; - **billonnage,** f. fr. (spr. *bieljoná-zj'*) handel met verboden geld; geldsnoeierij; - **billonneur,** m. fr. (spr. *bi-ljonéúr*) die dien handel, dat werk drijft.

Bill, f. eng. (norm.-fr. *bille,* mid.lat. *billa,* uit *bulla*) ontwerp of voorslag van een nieuwe wet, in het engelsche parlement, wetsontwerp, dat eerst na in beide huizen goedgekeurd te zijn als parlementsacte den koning ter goedkeuring wordt voorgelegd; in ruimeren zin: klein geschrift, briefje (b i l j e t), wissel, enz.; - *bill of complaint* (spr. *kompléént*) of *indictment,* schriftelijke aanklacht; - *bill of credit,* kredietbrief, open wissel; - *bill of exchange,* wisselbrief, wissel; - *bill of exchequer,* z. e x c h e q u e r b i l l; - *bill of lading,* vrachtbrief; - *bill of mortality,* acte van overlijden, sterflijst; - *bill of privilege,* bevel tot gevangenneming van gerechtspersonen; - *bill of rights,* eng. vrijheidoorkonde van het jaar 1688.

Bill(y), eng. verkorting van William.

Bille, f. fr. (spr. *bielj'*; it. *biglia*) knikker, marmel; inz. ivoren speelbal op het biljart; - **billard,** n. fr. (spr. *bi-ljâr*) b i l j a r t, baltafel, biljartspel (uitgevonden in Frankrijk 17de eeuw), ook drijfijzer; - **billardeeren,** (fr. *billarder*), den bal tweemaal in éenen stoot met de keu aanraken; ook twee ballen tegelijk voortstooten; van paarden: de voorpooten bij het gaan buitenwaarts werpen.

Billet, n. fr. (van 't norm.-fr. *bille,* = eng. *bill,* z. ald.), b i l j e t briefje, hand-, uitnoodigingsbriefje, toegangsbewijs, spoorwegkaartje, bezoekkaartje, briefje van inlegering of inkwartiering; Kmt. kwijt-, schuldbriefje; ook lot, lotbriefje; - *billet à ordre,* een eigen, d. i. aan den trekker-zelf betaalbare wissel; - *billet au porteur,* aan den toonder betaalbare wissel; - *billet d'amour* (spr. *bi-ljè damoer*) of *billet doux* (spr. *bi-ljèdóé*) minnebriefje; - *billet de faveur,* aanbevelingsbrief, vrijkaart; - **billeteeren** (fr. *billeter*) waren met prijsbriefjes voorzien; de inkwartieringsbriefjes voor de soldaten schrijven en hun eene huisvesting aanwijzen; - **billeteur,** m. fr. die briefjes uitgeeft, vooral ter inkwartiering, of spoorwegkaartjes verkoopt.

Billióén, n. (fr. *le billion,* van 't lat. *bi, bis,* tweemaal, naar de analogie van m i l l i o e n gevormd) duizendmaal duizend millioen of een millioen van den tweeden rang; bij de Franschen slechts duizend millioenen, z. v. a. m i l l i a r d.

Billot, fr. n. (spr. *biljó*; van *bille,* bal) rond blok, hakblok; de stang der koppelpaarden; knuppel aan den hals van bijtzieke honden.

Billouart, St. B., naam voor het mannelijk lid in een fransche alleenspraak van Jean Molinet ± 1460.

Bilocatie, f. in de mystiek: het aanwezig zijn van één lichaam op twee plaatsen o. a. van Alfons v. Liguori gezegd.

Biltong, n. zuid-afrik. mager vleesch in reepen en in de zon gedroogd.

bimánisch, adj. nw. lat. (*bimănus,* van *bi-* en *manus,* hand) tweehandig.

Bimáter, m. lat. (v. *bi-* en *mater,* moeder) bijnaam van Bacchus, beteekenende: die twee moeders gehad heeft. Zie Ovidius, *Metam* 4, 12.

Bim-basji, m. turk. (eig. *bing-basji,* v. *bing* duizend, en *băsch,* hoofdaanvoerder) aanvoerder van duizend, overste, als militaire graad.

Bimbeloterie, f. fr. (spr. *bèňb-*; van *bimbelot,* speelgoed, een kinderwoord, v. *bambin,* klein kind) speelgoed; handel in speelgoed, speelgoedfabriek.

bimémbrisch, adj. lat. (*bimémbris, e,* v. *bi-* en *membrum,* lid) dubbelledig, tweeledig.

Bimensis, m of **Biméster,** n. lat. (*bismestre,* scil. *tempus*) tijd van twee maanden.

Bimetallisme, n. stelsel van den dubbelen standaard (goud en zilver); - **bimetallist,** m. aanhanger van dat stelsel.

binair, binárisch, adj. lat. (*binarius, a, um,* van *bini,* twee aan twee, fr. *binaire*) uit twee eenheden samengesteld, tweedeelig, zich in twee deelen splitsend; - **binarische rekenkunst,** z. v. a. d y a d i e k (z. a.); - **bineeren,** nw. lat, R. K. tweemaal op eenen dag mis lezen; - **binocŭlum,** n. nw.lat. (vgl. *ocŭlus*), fr. **binocle,** f. dubbeloogglas, b. v. lorgnet voor beide oogen; ook z. v. a. **binoculair-teleskoop,** m. lat.-gr. dubbele verrekijker, met twee buizen voor de beide oogen, dubbelkijker, het eerst vervaardigd door Lippersein te Middelburg in Zeeland; tegenwoordig zijn zij, onder den fr. naam van b i n o c l e, enkel als tooneel- en zakkijkers in gebruik.

Binette, f. fr. gek gezicht, naar Binet, den pruikenmaker van Lodewijk XIV.

Binatang, n. mal. beest.

Bindi, z. b e n d i.

bingoeng, mal. overbluft, verlegen.

Biniou, (spr. *bienjóe*) m. fr. doedelzak der Bretagners.

Binominaal (v. *bi-* en *nomen,* naam) tweenamig.

binómisch, adj. lat.-gr. (van *bi-* en *nómos, némein,* z. n o m o s 2) tweedeelig, tweeledig; b. v. zulk een wortelgetal in de rekenkunde; - **binomium,** n. tweeledige getallengrootheid (door + of — verbonden); - **binomiaal theorēma,** n. merkwaardige formule, waardoor de algemeene (of *n*de) macht van een binomium uitgedrukt en ontwikkeld wordt; zij heet doorgaans b i n o m i u m v a n N e w t o n, omdat deze eng. geleerde het eerst toonde, dat zij voor alle soorten van exponenten geldt; - **binomiaal-coëfficiénten,** pl. zijn in de binomische formule de alleen van den exponent afhangende factoren der afzonderlijke leden.

Bintoerong, m. aziat. roofdier v. d. berenfam.

binŭbus, m. nw.lat. (van *bi-* en *nubĕre*, trouwen) tweemaal gehuwd.

Bioarithmétika, f. gr. (v. *bíos*, leven, en a r i t h m e t i k a, z. ald.) berekening van den levensduur; – **bioblást,** (*blastos*, kiem), levende vormlooze cellen, zonder vast omhulsel; — **biochemíe,** f. gr. leer der stofwisseling in levende lichamen; – **biocithíne,** f. uittreksel van eieren ter versterking van de zenuwen.; – **biodésmus,** m. gr. (van *desmós*, band) Med. levensband; – **biodynamíe** of **biodynamika,** f. (vgl. d y n a m i k a) leer der algemeene levenswerkzaamheid; – **biogeníe,** f. leer van de levensontwikkeling, verdeeld in *ontogeníe* en *phylogeníe* z. a.; – **biograaf,** m. levensbeschrijver; – **biographíe,** f. levensbeschrijving, levensgeschiedenis, levensloop; – **biográphisch,** adj. levensbeschrijvend; – **biographiek,** f. kunst om levensbeschrijvingen te vervaardigen; – **biolieth,** m. (gr. *bios*, leven, *lithos*, steen) mineraal ontstaan uit overblijfselen van levende wezens; – **biologie,** f. levensleer, levenskunde; men heeft met dien naam ook bestempeld de geheimzinnige kunstbewerking op den mensch, waarbij, de wilskracht en de werking der zintuigen van den eenen mensch (den g e b i o l o g i s e e r d e) zoo 't schijnt geheel en al onder de macht gesteld worden van den verrichter dier bewerking, den b i o l o g í s t; vandaar **biologiseeren** of **biologeeren,** iemand die kunstbewerking doen ondergaan; hem van alle wilskracht berooven, geheel lijdelijk maken; betooveren; – **biolychnion,** n. dierlijke warmte, levensvuur; ook levenslichtje (eene vloeistof, tot bijgeloovige oogmerken uit menschenbloed bereid); – **biomagnetísme,** n., z. v. a. d i e r l i j k m a g n e t i s m e (z. ald.); – **biomantíe** (spr. *t=ts*), f. levensvoorspelling, vooruitbepaling van den duur van het leven; – **biometríe,** levensmeet- en rekenkunst; – **biomout,** n. versterkende meelspijs; – **biopháág** (van planten), zich voedende met levende organismen; – **bionomíe,** m. leer van de wetten van het leven; – **biophænomenologíe,** f. leer van de verschijnselen van het leven; – **bioskoóp,** f. tooverlantaarn, die bewegende beelden op het doek brengt, vgl. k i n e m a t o g r a a f; – **bioskopíe,** f. onderzoek of leven en levensvatbaarheid voorhanden geweest is en waardoor deze verkort geworden zijn (bij kindermoord); – **biosophíe,** f. levenswijsheid; – **biostatiek,** f. leer van de gezondheid en den waarschijnlijken levensduur der menschen onder bepaalde omstandigheden; – **biothanătus,** m. geweldige dood; – **biotomíe,** f. leer van de levensafdeelingen; ook ontleding van levende dierlijke lichamen.

Biólca, f. voormalige landmaat in Parma = 30,81 are.

Biondétta, f. ital. z. v. a. blondine, z. onder b l o n d.

Biosé, f. Chem. splitsbare suiker, die onder opname van water in twee enkelvoudige suikers kan gesplitst worden.

biparteeren, lat. (*bi-partīre*) in tweeën deelen, halveeren; – **bipartítie** (spr. *tie=tsie*) f. nw.lat. deeling in tweeën, halveering; z. ook b i s e c t i e.

Bipéden, m. pl. lat. (sing. *bipēs*, gen. *bipĕdis*) tweevoetige dieren, tweevoeters; – **bipédisch,** adj. tweevoetig; – **bipĕdaal** (lat. *bipedālis, e*) twee voet lang, breed,enz., tweevoetig; – **biplan,** f. vliegmachine met twee zweefvlakken, tweedekker, zie a ë r o p l a n (e).; – **bipolair,** twee polen hebbende; – **biquadraat,** n. (v. *bi-* en q u a d r a a t, z. ald.) Math. vierde macht van eene grootheid, b. v. $2^4 = 2 \times 2 \times 2 \times 2 = 16$, het dubbel vierkant, $(x^2)^2$.

Bipontijn, f. uitgave van een der klassieke schrijvers te Zweibrücken (Bipontium) gedrukt (sedert 1779).

biqueteeren, fr. (spr. *qu=k*; v. *biquet*, goudschaal) op de goudschaal wegen; valsche munt onder goede mengen of daarvan scheiden.

Birago, m. Mil. soort van lichte veldbrug, naar den uitvinder, den oostenrijkschen generaal K. von Birago, aldus genoemd.

Bird (spr. *burd*), m. eng. vogel.

Birēme, f. lat. (*birēmis*, v. *bi-* en *remus*, roeiriem) schip met 2 riemen, met 2 roeibanken, tweedekker.

Biríbi, n. fr. (it. *biribisso*, verwant met *birillo*, kegel; vgl. het bask. *biribilla*, rond) een in Italië gebruikelijk kansspel met 64 balletjes, die uit eenen zak gegrepen worden.

Birotine, f. fr. (sp. *birotina*; waarsch. dus geheeten, omdat zij van Bairoet of Beiroet, eene aanzienlijke koopstad aan de syrische kust, komt) soort van levantsche zijde.

Birouche, f. fr. (sp. *biróésj'*) lichte jachtwagen; z. ook b a r o u c h e.

Birrus, m. later lat. (v. 't oud.lat. *birrus, burrus*, gr. *byrrhós, pyrrhós*, vuurkleurig, roodachtig, rood, van 't gr. *pȳr*, vuur) rood overkleed, regenmantel; in de middeleeeuwen algemeen voor overkleed, gewaad.

bis, lat. (uit *duis* ontst. van *duo*) Muz. tweemaal, dubbel, nog eens; – *bis dat, qui cito dat*, lat. wie spoedig geeft, geeft dubbel. In samenstellingen staat voor *bis* enkel *bi-*, vandaar *biceps, bicolor, bidens*, enz., z. ald.

Bisam, n. (oudhoogd. *bisamo, bisam, bisem*, mid. lat. *bisamum*, v. 't hebr. *bésem*, geurigheid, balsemgeur) sterk en aangenaam riekend sap, dat bij vele dieren, inz. bij het b i s a m- of m u s k u s d i e r in eene beurs aan de aarsstreek voorkomt en gemeenlijk m u s k u s (z. ald.) wordt geheeten; – **bisamrat,** z. d e s m a n; – **bisamzwijn,** z. p e k a r i.

Bisbille, f. fr. (spr. *bi-sbielj'*; it. *bisbiglio*, een klanknabootsend woord) geschil, oneenigheid, gekijf, gehaspel.

Biscayer, m. (van B i s c a y e, provincie v. Spanje) soort van snaphaan, die zeer ver droeg; ook naam van kogels, die vaak bij het schrootvuur gebruikt werden.

Biscestie, z. b e c z c e s t i e.

Bisch., in botanische werken afkorting van G. W. Bischoff (gest. 1854).

Biscotin, n. fr. (spr. *biscotèn*; it. *biscottino*,

v. *biscotto*, fr. *biscuit*) rond, hard en bros broodje, suikerplaatje; – **biscuit,** n. fr. (spr. *bi-skwi*; it. *biscotto*, v. 't lat. *bis*, tweemaal, en *coctus*, it. *cotto*, fr. *cuit*, gekookt, gebakken) beschuit, tweebak, scheepsbeschuit; Tech. ruw, nog onverglaasd porselein; halfgare, niet tot blussching geschikte stukken bij het kalkbranden.

Biscrōma, f. it. Muz. $^1/_{32}$ noot.

Biscutella, f. brilkruid.

Bise, f. fr. (spr. *biez'*; mid. lat. *bisa* van ohd. *bisa*) noord-oostenwind.

Biseau, m. fr. (spr. *bizó*; v. 't fransch *biais*, z. ald.) schuin vlak, scheeve kant of baan, afgeslepen rand; lip eener orgelpijp.

Biséctie, f. nw. lat. (vgl. *sectio*, onder seceeren) deeling in twee helften; – **bisectrice,** f. lijn, die een hoek in twee gelijke deelen verdeelt; – **bisegmént,** n. helft eener gedeelde lijn; – **bisegmentatie** (spr. *tie=tsie*), f. deeling in twee gelijke helften.

Bisette, f. fr. (spr. *bizétt*) smalle, geringe kant van garen, garen kant, boerenkant.

bisexueel, adj. nw. lat. beide geslachten hebbende, hermaphroditisch, inz. van planten.

bisextiel, adj. lat. (*bisextilis*) tot een schrikkeljaar behoorende, een schrikkeldag bevattend; – *annus bisextilis*, schrikkeljaar (van 366 dagen) vgl. bissextum.

Bismarck, geelbruine modekleur (naar den duit. rijkskanselier), vroeger hanneton of meikeverkleurig geheeten.

Bismarpond, n. deensch gewicht van bijna 6 K.G.

Bismóri, m. nw. lat. groot verdriet, ergernis, kommer, hartzeer.

bismillah, arab. uitroep: Bij God!

Bismuth, n. (hoogd. *wismuth*, nw. lat. *bismuthum*, oudd. *wesemôt*, d. i. weidezwade), op eene rij liggend afgemaaid groen gras op eene weide, z. v. a. zwade, waar roode en witte bloemen uitsteken, want daarmede werd het door de mijnwerkers wegens zijne roodachtig zilverwitte, met groen doormengde kleur vergeleken. Chem. element in 1450 ontdekt, aschtin, aschlood, blinkend tin, in den handel ook spiegeltin geheeten, omdat men het ook tot het verfoeliën van spiegels aanwendt; ook parelwit, omdat zijne eenige in gebruik zijnde verbinding (het ondersalpeterzuur bismuth) onder anderen ter vulling van valsche parels wordt gebezigd: roodachtig wit, zeer bros en licht oplosbaar metaal, reeds bekend bij de Ouden, die het met lood en tin verwarden.

bisógno, m. ital. (spr. *sónjo*; = fr. *besoin*) nood, behoefte; – *al bisogno*, desnood(s).

Bison, m. (lat. *bison*, van het oudd. wisunt, wisant, wisent) bultige stier, bultos, buffel of buffalo der Noord-Amerikanen.

Bisque, f. fr. (spr. *biesk'*) 1) krachtige soep van kreeften, gevogelte, enz. (samengetr. uit het lat. *biscocta*, tweemaal gekookt); 2) het voorgeven in het spel (wellicht verwant met ital. *bisca*, openbaar speelhuis).

Bisschop, m. (uit het gr. *episkŏpos*, z. ald.) eig. opzichter; geestelijk opperhoofd van een kerkelijk gebied, **bisdom** of **dioeces** geheeten; – f. ook bekende drank uit warmen rooden wijn, suiker en specerijen bereid (zoo geheeten naar zijne paarse kleur, welke ook die van 't gewaad der bisschoppen is).

Bisseur, m. bis of da-capo roeper in een schouwburg.

Bissex, m. lat. soort gitaar met 12 snaren.

Bisséxtum, n. of **bisséctus,** m. lat. (van *bis*, tweemaal, en *sextus*, zesde) dag, die om de vier jaren na den 24sten Februari wordt ingevoegd, om het burgerlijke jaar met het astronomische te doen overeenstemmen, schrikkeldag, ingelaschte dag; – **bissextiel,** adj. een schrikkeldag hebbend zie bisextiel.

Bister, n. (fr. *bistre*, laagd. biester, donker, leelijk; mid. lat. *bisus*, *a*, *um*, zwartbruin, fr. en prov. *bis*, zwart) roetzwart, roetbruin tot graveeren en wasschen van teekeningen; – **bistreeren,** met roetbruin teekenen.

Bisti, m. (perz. *pîsti*, v. *bîst*, twintig) kleine perzische zilvermunt = $^1/_{100}$ kran = $^1/_2$ cent.

Bistigmaat, n. Phot. objectief met chromatisch zich niet verbeterend lenzenstelsel.

Bistoquet, m. fr. (spr. *bi-stokè*) bij het biljart eene platte en aan het einde afgeronde keu, waarvan men zich vroeger bediende om het billardeeren te vermijden; snijinstrument bij de spijkerfabricage.

Bistouri, m. fr. (spr. *bi-stoeri*; ital. *bistori*, *bistorino*) Chir. insnijdingsmes der heelkundigen met kling, die ingeslagen kan worden, en beweegbaar hecht; – **bistournage,** f. (spr. *bi-stoernā-zj*) bij veeartsen: manier om de dieren door omdraaiing der zaadvaten, zonder de ballen weg te nemen, te ontmannen; lubben, ruinen.

Bisúlca, n. pl. lat. (*bisulcus*, in twee deelen gespleten, van *bis*, tweemaal en *sulcus*, voor, spleet) tweehoevige dieren, herkauwende dieren.

bisulphurātum cúpri, lat. Chem. dubbel zwavelkoper; – *b. ferri*, dubbel zwavelijzer.

bisyllábisch, adj. lat. (*bi-syllăbus*, *a*, *um*, v. *bi-* en *syllăba*, lettergreep) tweelettergrepig.

Bit, n. eng. (eig. beetje, stukje) naam van kleine munten inz. in Californië en W.-Indië.

Bitartraat, n. dubbel wijnsteenzout.

Bitheísme, n. lat.-gr. (vgl. theísme) tweegoderij.

bitte, dui. als 't u belieft.

Bitumen, n. lat. aardpek, aardhars, bergteer, denlijm; ook aardolie of petroleum; – **bitumineeren** nw. lat. met aardhars bestrijken; – **bitumineus,** adj. (lat. *bituminosus*, *a*, *um*) aardpekachtig, hars-, jodenlijmachtig; - bitumineuse stoffen, koolwaterstoffen.

bivalent, adj. Chem. van dubbele waarde.

Bivalva, m. nw. lat mislukt student (een der typen van Klikspaan).

Biválven, m. pl. nw. lat. (*bivalvia*, vgl. *valva*) N. H. schaaldieren met twee schalen, die als met een scharnier verbonden zijn.

Bivector, m. lat Phys. grootheid met loodrechte en horizontale richting; tensor ook dubbel rijwiel.

Bivium, n. lat. (v. *bi-* en *via*, weg) dubbelweg, scheidweg, kruisweg.

Bivouac, m. fr. (spr. *biwoeák*, van het oud nederd. b i w a k e, bijwacht) bivak, wacht, legerplaats onder den blooten hemel; – **bivouakeeren,** verblijf, nachtwacht houden, den nacht onder de wapens in de open lucht doorbrengen, legeren zonder tenten.

Bixa, m. orleanboom.

Bizantijn, z. b y z a n t ij n e n.

bizar, fr. (*bizarre*, van *bi-* tweemaal, en *varĭus*, verscheiden; v. a. van iberischen oorsprong, bask. *bizarra*, baard; vandaar de sp. eigennaam *Pizarro*, de gebaarde, mannelijke, vervolgens sp. *bizárro*, dapper, moedig; prachtig, heerlijk, grootmoedig; den meer verfijnden Zuid-Franschen kwamen de gebaarde, dappere Spanjaarden wonderlijk en grillig voor, vandaar:) zonderling, wonderlijk, grillig, niet natuurlijk; – **bizarrerie,** f. wonderlijkheid, grilligheid, vreemdheid; ongerijmd, zot gedrag; – **bizard** (spr. *bizâr*) m., of **bizarre,** f. Bot. een zonderling, anjelier of tulp, die behalve de grondkleur nog met twee onderscheidene kleuren gestreept is; – **bizarraménte,** adv. it. Muz. vreemd, grillig, phantastisch; – **bizarría,** f. it. Muz. het snel overspringen van de eene toonsoort in de andere.

Bjel..., (**Bel...,** **Belo...,** **Bjelo...**) beteekent in slavische geographische namen: wit, witte.

Bks., bij natuurwetensch. namen afkorting van Joseph Banks.

bl. of **bladz.,** afkorting voor b l a d z ij d e.

Bl., bij botan. benamingen afkorting voor K. L. von Blume; bij zoölogische namen afkorting van M. E. Bloch (gest. 1799).

Blackdrop, n. eng. (spr. *blekdróp*), zwarte drop, eene in Engeland veel gebruikte artsenij, welker hoofdbestanddeel opium is; – **blackband,** n. koolijzersteen; spaatijzersteen; – **blackfriar,** m. eng. (spr. *blék-frei'r*) eig. zwarte monnik, z. v. a. D o m i n i k a n e r; – **blacklead,** n. (spr. *blék-lied*) in Engeland, waarschijnlijk uit fijngemaakt graphiet vervaardigde oostindische inkt ter schaduwing van potloodteekeningen; – **blackleg,** m. eng. werkstaker, die vóor den afloop der staking weer aan 't werk gaat; – **blackmail,** n. (spr. *blékmeel*) vroeger belasting in Noord-Engeland, betaald voor bescherming tegen roovers; ook = chantage; – **blackrot,** n. ziekte van den wijnstok, door een schimmel teweeggebracht; – **black scrab,** n. zwarte schurft, een zwamziekte van aardappelen, ook *warty disease* (wratziekte) of *potato canker* (aardappelkanker) genoemd; – **blacktown,** inlandsch gedeelte eener stad in de eng. koloniën; – **blackwood,** n. (spr. *blékwoed*) zwart ebbenhout uit Madagaskar van *Dalbergia latifolia.*

blæsus, adj. lat. opwaarts gebogen; lispelend, belemmerd van tong; – **blæsĭtas,** het lispelen, belemmerde spraak.

Blafard, m. fr. (spr. *blafar*; v. het duitsch *bleichfarb*, oudhgd. *bleichfaro*, bleeke kleur) bleekerd, witte moor, k a k k e r l a k, z. v. a. a l b ĭ n o s (z. ald.); – **blaffer, blafferd,** ook **blappert,** m. (mid. lat. *blaffárdus*, z. v. a. a l b u s, z. ald.) duitsche pasmunt in de Rijnstreken = 4 ulbas of 3 stuivers.

Blaffetuúr, f. met doek bespannen raam als scherm voor een venster.

Blague, f. fr. (spr. *blaagh'*) eig. buidel, blaas; opgeblazenheid, opsnijderij, pocherij; – **blagueur,** m. opsnijder, pocher, praalhans; – **blagueeren,** pochen, opsnijden.

Blain. of **Blainv.,** bij natuurwetensch. namen afk. voor Ducrotay de Blainville.

blameeren, fr. (*blamer*, vroeger *blasmer*, uit *blasphemare*, fr. b l a s p h é m e r, z. b l a s p h e m e e r e n; it. *biasimare, biasmare*, oudsp. en provenc. *blasmar*) laken, berispen, in kwaden naam brengen, beschimpen, onteeren, belasteren; – **blamábel,** adj. berispenswaard, laakbaar; – **blâme,** m. fr. b l a a m, berisping; schimp, schande, kwade naam, eerschennis, achterklap, laster.

blanc (f. *blanche*) fr., of **blank,** nederl., v. b l i n k e n; sp. *blanco*, ital. *bianco*) wit, blank, helder, rein; onbeschreven; – *blanc*, m. (spr. *blañ*), eene voorm. fr. zilvermunt van 5 deniers; z. ook b l a n k; – **Blanca** of **Biánca,** ital., of **Blanche,** fr. (spr. *blañsj'*) vr. naam.: de witte, blanke; – **Blancos,** m. pl. sp. eig. witten, reinen; aanhangers der onbeperkte alleenheerschappij in Spanje (het tegengest. van N e g r o s); – **blanc-bec,** m. fr. (spr. *blanbek*), vlasbaard, melkmuil, wijsneus; – **blanc-fixe** (spr. *fieks'*) wit, als verfstof gebruikt poeder, uit nedergeslagen zwavelzuur baryt bestaande; – *blanc de volaille*, Kookk. vogelborst; – *blanc de perle* of *d'Espagne*, (spr. *-despánj'*) parelwit of spaansch wit, bismuthwit, namen van 't ondersalpeterzure bismuth, dat men gebruikt om de huid blank te maken, wit blanketsel; – **blancmanger** (spr. *blañ mañzjé*) n. fr. witte gelei van suiker, room, amandelen en hertshoren; – *blanc verses*, eng. rijmlooze verzen; – *carte blanche*, fr. blanke kaart, kaart in de hand zonder figuur; fig. volmacht om in eene zaak te handelen; – **in blanco** of **in bianco** (it.) l a t e n, Kmt. wit, onbeschreven of oningevuld laten, b. v. van stembiljetten; van wissels en volmachten: eene plaats open laten om later eenen naam, eene som, enz. te kunnen invoegen; – **bianco,** s t a a n, in 't wit staan, d. i. de aanneming van den wissel door den betrokkene geweigerd zien; ook: de traites of wissels van een ander accepteeren, zonder daarvoor behoorlijk gedekt te zijn; ook voorschot geven, zonder zekerheid of waarborg; – **blanco-krediet,** n. open krediet, enkel op persoonlijk vertrouwen berustend, zonder dat de kredietgever gedekt is; – *blanc-seing*, **blanquet, blankét,** n. fr. een blad papier, dat enkel met eene handteekening is voorzien, een volmachtspapier; – **blancheeren,** blank maken; in keukentaal: vleesch op kolen of in kokend water doen zieden om het daarna op te vullen; groenten afkoken; bij tuinlieden: bladeren van salade, selderij, enz. in zand steken, om ze bleeker te maken; – **blanchet,** n. (spr. *blansjè*) Pharm. witte filtreerdoek, doorzijgdoek; – **blanchissage,** f. fr. het wasschen; – **blanchisseuse,** f. fr. waschvrouw; – **blanquette,**

f. fr. (spr. *blaǹkètt'*) witte wijn uit Languedoc; ook: blank f r i c a s s é e (z. ald.) van kalfs- en lamsvleesch gezegd.

Blancard's pillen, pl. staalpillen met 50 m.G. ferrojodide.

Blanchardísten, m. pl. aanhangers eener secte, gesticht door pastoor B l a n c h a r d, die Paus P i u s VII beschuldigde, dat hij door zijn concordaat met Napoleon den opstand had gewettigd; – **blanchardísme,** n. leer van pastoor B l a n c h a r d.

Blanda, mal. blanke, Hollander.

blandus, a, um, lat. vleiend, innemend, enz.; – **Blandus,** m., **Blanda,** f. mans- en vr. naam.: de vleiende; – **Blandīna,** f. de vleister; – **blandiloquéntie,** f. (lat. *blandiloquentia,* v. *loqui,* spreken) vleiende rede, vleitaal; – **blanditiën,** f. pl. (lat. *blanditiae*) vleierijen, liefkoozingen; – **blandiëeren,** vleien, flikflooien.

Blank, m. oude ned. zilvermunt en rekenpenning, aan de muntzijde glad of b l a n k, = 6 duiten of $3^3/_4$ ct.; – **blanke wapens,** bij het voetvolk de bajonet, bij de ruiterij de sabel, pallas, lans, in onderscheiding van de vuurwapens.

Blanket, blanquet, blanquette, z. ond. b l a n c.

Blappert, z. ond. b l a f a r d.

Blaquet, m. (spr. *blakè*) voorm. brabantsche zilvermunt, halve schelling = 13,5 cent.

Blas., bij zoölog. namen afk. voor J. H. Blasius (gest. 1870).

blasé, fr. (spr. *blazé*; v. *blaser,* verstompen), g e b l a z e e r d, door overmatig zingenot, door uitspattingen verstompt, uitgeput; in het algemeen stomp, ongevoelig, onverschillig, zonder deelneming.

Blasius, fr.(*Blaise*) mansn.: de zorgelooze; v. a. met meer waarschijnlijkheid, door letterverzetting en samentrekking ontstaan uit Basilius, en dus de koninklijke.

Blason, fr. z. b l a z o e n.

blasphemeeren, gr. (*blasphēmein,* van *blápsis,* beschadiging, benadeeling, en *phēmi,* ik zeg; lat. *balsphemāre*) beschimpen, lasteren, in kwaden naam brengen, enz., inz. god lasteren, godlasterlijk spreken, vloeken; – **blasphémisch,** adj. godlasterlijk, onteerend; – **blasphemíe,** f. (gr. *blasphemía*) godlastering; majesteitshoon; – **blasphemíst,** m. lasteraar, godslasteraar.

Blastēma, n. gr. kiemstof, aandrift om te groeien; – **blastocárpus,** adj. in de vrucht kiemend; – **blastocystis,** f. kiemblaasje; – **blastóphŏrus,** m. kiemdrager; – **blástŭla,** f. kiemblaasje van een ei.

Blaud's pillen, pl. staalpillen met 50 m.G. ferrocarbonaat.

blauwe maandag, eertijds de maandag vóor het begin der vasten, omdat men dan de kerken met blauw placht te behangen. Aanvankelijk hielden de werklieden slechts op dezen maandag rustdag, doch allengs lieten zij op alle maandagen in het jaar den arbeid na, en de regeering moest eerlang het vieren dier blauwe maandagen door strafwetten beperken.

Blauwkous, f. (hoogd. *Blaustrumpf*), een spotnaam, in Duitschland aan verraders, lasteraars, verspieders, verklikkers gegeven, afgeleid van de blauwe kousen, die voorm. de lijfbedienden der groote heeren, alsook de stadsdienaren droegen. In Engeland duidde men ± 1800 met b l a u w k o u s (*blue stocking,* spr. *bloe-*) vrouwen aan, die vertooning maken met hare geleerdheid, en hiervan stamt de benaming af van zekere dame S t i l l i n g f l e e t, lid van een der geleerde vrouwengenootschappen te Londen, die steeds blauwe kousen droeg; vgl. fr. *bas-bleu.*

Blazóén, n. fr. (*blason*; zoo men wil van b l a z e n, omdat degene, die zich in het strijdperk der oude tournooien vertoonde, door horengeblaas werd aangekondigd, waarop de heraut het wapenschild van den aangekomene luide moest opgeven en verklaren, hetwelk men b l a s o n n e e r e n of wel h e t w a p e n u i t b l a z e n noemde) wapenkunde, z. v. a. h e r a l d i e k; het wapen of wapenschild, devies; – **blazoeneeren,** wapens in al hunne bestanddeelen onderzoeken en in de kunsttaal verklaren; ook wapenkunstig schilderen; – **blazoeníst,** fr. **blasonneur,** m. wapenkenner, b l a z o e n kundige beschrijver van geslachtwapens.

bleach, eng. (spr. *blietsj*) bleeken; – **bleaching -clay** (spr. *blietsjingklee*) bleekklei d. i. k o a l i n (z. ald.) om katoenen stoffen te appreteeren.

Blechnuon, n. plantk. dubbelloof.

Blechopȳra, f. gr. Med. vroegere naam van de slepende zenuwkoorts.

Blende, f. (dui. = glans) zwavelverbinding (sulfide), die week is en geen metaalglans vertoont.

Blennemēsis, f. gr. (van *blénna* slijm en *emēsis* z. ald.) het slijmbraken; – **blennenteríe,** f. slijmige ontlasting slijmvloed van het onderlijf; – **blennochesíe,** f. slijmvloed van het darmkanaal; – **blennophthísis,** f. slijmtering; – **blennopsȳsis,** f. slijmuitwerping; – **blennoptȳsis,** f. slijmhoest borstzinking; – **blennopȳra,** f. slijmkoorts; – **blennorrhagíe, blennorrhœa,** f. slijmvloed slijmontlasting; – **blennōsis,** f. slijmziekte; – **blennothōrax,** m. borstverslijming; – **blennuríe,** f. slijmwateren.

Blephariden, pl. gr. (pl. v. *blepharis*) oogwimpers; – **blepharítis,** f. fr. gr. (v. *blephăron* n. ooglid) ooglid-ontsteking; – **blepharophimōsis,** f. (vgl. p h i m o s i s) aangeboren vernauwing der ooglidspleet; – **blepharophtalmíe,** f. ontsteking van het oog en der oogleden; – **blepharophȳma,** n. ooglidgezwel; – **blepharoplastiek,** f. ooglidvorming; – **blepharoplegíe,** f. ooglidverlamming; – **blepharoptōsis,** f zakking van het bovenste ooglid; – **blepharopyorrhœa,** f. ettervloed der oogleden, vooral bij pasgeborenen; – **blepharospásme,** n. ooglidkramp; – **blepharostenōsis,** f. door ziekte ontstane vernauwing der oogspleet.

Blenometer, m. veerkrachtmeter.

blesseeren, fr. (*blesser,* van 't gr. *plēssein,* slaan, v. a. van duitschen oorsprong) wonden, kwetsen, beschadigen; een g e b l e s s e e r d e,

een gewonde, gekwetste; – **blessuur,** f. fr. (*blessure*) wonde, kwetsuur, beschadiging.

Blestrísme, n. gr. (van *blēstridzein*, heen en weer werpen) Med. het woelen, rusteloosheid van zware zieken.

Bletonisme, n. naar den Franschman Bleton, kunst om onderaardsche bronnen aan te wijzen; – **bletonist,** m. bronnenzoeker.

bleu-mourant, adj. fr. (spr. *-moerán*; van *bleu*, blauw, en *mourir*, sterven) eig. stervend blauw; bleekblauw, matblauw; – **Bleu-Thénard,** n. fr. (spr. *-teenáar*) Thenardblauw, kobaltblauw of kobaltultramarijn, eene door den franschen chemist T h é n a r d uitgevonden, uit kobaltoxyde, kleiaarde en kali bestaande schildersverf.

Bliam, f. dajaksche priesteres, tevens prostituée.

Blijde of **blide,** f. oudd. (mid. hoogd. *blîde*, zw. en mid.lat. *blida*, waarsch. verwant met het gr. *bállein*, werpen, *bolis*, genit. *bolidos*, werptuig, b a l l i s t a, z. ald.) werpmachine in de middeleeuwen bij belegeringen, z. v. a. b a l-l i s t a.

Blimbing, n. zure ind. vrucht, *averrhoë*, z. a.

Blindage, f. fr. (spr. *blendá-zj'*, v. *blinder*, van het oudd. *blinden*, verblinden) Mil. b l i n-d e e r i n g, spaansche wand.

Blini, pl. (russ. *blin*, pl. *bliny*, verwant met gr. *pélanos*, offerkoek) soort van pannekoeken in Rusland, gebakken uit het fijnste tarwemeel in boter en met kaviaar bestreken (inz. klaargemaakt in de paaschweek).

Blitum, Bot. ganzevoet.

Blizzard, eng. hevige sneeuwstorm in N. Amerika.

bloc, m. fr. (van het oudd. *bloch*, b l o k) blok; hoop koopwaren; vereeniging van politieke partijen; – *en bloc* (spr. *an blók*), bij den hoop, bij den roes (koopen of verkoopen); – **blocage,** f. (spr. *bloká-zj'*), of **blocaille,** f. (spr. *blokálj'*) stukken baksteen tot aanvulling van ledige ruimten in een metselwerk, vulsteenen, stopsteenen, grof puin; – **bloqueeren** of **blokkeeren,** fr. (*bloquer*) alle toegangen eener stad met troepen of met oorlogsschepen bezetten, haar omsingelen, afsluiten; op het biljart: eenen bal door een forschen stoot in een hoekzak spelen; – **blockhouse,** eng. of **blokhuis,** nederl. n. vierkant houten gebouw, doorgaans uit dikke of dubbele balken bestaande, met schietgaten voorzien en bomvrij; – **blokkeel,** (fr. bloquel) steekbalk; – **blokkeering, blokkáde** of **bloquáde,** f. (fr. *blocus*, it. *bloccata*) insluiting, omsingeling eener vesting; – **bloc-notes,** pl. geperforeerde blaadjes papier, tot een boekje vereenigd, die men af kan scheuren; – **blok-systeem,** n. verdeeling van een spoorbaan in vakken, aan wier ingangen signalen zijn; – **blokstation,** n. signaalhuis.

Bloemencorso, n. optocht, wedstrijd met door bloemen versierde rijtuigen enz. Zie c o r s o.

bloemeeren (nederl. met uitheemschen uitgang) met bloemen opschikken, bebloemen; – **bloemist,** m. bloemkweeker, bloemenminnaar, bloemenverkooper; – **bloemistiék,** f. bloemenkweeking, bloemenoppassing.

blokkeeren, blokkeering, enz., z. ond. *bloc.*

blond, fr. (mid. lat. *blundus*, *blondus*; oorspr. van het oudd. *blendan*, eng. *blend*, mengen, of naast lat. *blandus*) honigkleurig, geelachtig van haren, rossig, lichtharig; –**blondin,** m. (spr. *blondéñ*), **blondine,** f. zulk een jongeling en meisje, een of eene b l o n d e; – **blonde,** f. fijne zijden kant (zoo geheeten, omdat zij vroeger een geelachtigen glans had).

Blondin, koordlooper, die de Niagara over een gespannen draad overstak; naar dezen heet de „blondin", een soort hijschmachine, gevormd door rails, waarmee granietblokken uit de groeven van Aberdeen geheschen worden.

Blood-horse, n. eng. (spr. *blud-hors*) volbloed paard.

Blood-hound, m. eng. (spr. *blud-*) bloed- of speurhond.

Bloomer-kostuum, n. (spr. *bloe-*) de door eene amerikaansche dame Mistress B l o o m e r in 1850 voorgeslagen, op die der mannen gelijkende kleederdracht, vandaar b l o o m e r i s m e.

Bloquade, bloqueeren, z. ond. *bloc.*

Blouse, f. fr. (spr. *bloez'*; misschien uit 't fr. *blaude*, *bliaud*, mid. lat. *blialdus*, *bliaudus*; vgl. het schotsche *plad*, *plaid*) voermanskiel, kiel, de volksdracht der Belgen; wijd dameslijfje om het middel met een ceintuur gesloten; in het biljartspel: de zak; – een **blouseman,** in België sedert den opstand in 1830, z. v. a. r e v o l u-t i o n a i r; ook wel z. v. a. p r o l e t a r i ë r; – **blouseeren** (spr. *s=z*), verloopen (in 't biljartspel); oneig. zich vergissen, een bok schieten.

Blousse, f. fr. korte wol, die men niet kan kaarden.

Bluckawar, m. lettisch: kerstavond, eigenlijk blokavond, naar het kersthout, dat opgebrand wordt.

Blue-stocking, f. eng. (spr. *blóé-*) b l a u w-k o u s, z. ald.

Bluétte, f. fr. (van *bleu*, blauw, om de gewone kleur der afspringende vonkjes) eig. vonkje, geestige kleinigheid, inz. klein tooneelstuk, klucht, vgl. f a r c e.

Bluffs, pl. hooge oeverstreken langs de Mississippi.

Blunder, m. eng. (oud-eng. *blonder*, verwant met *to blend*, vermengen, door vermenging verwisselen) fout, feil, domme zet, bok.

Blunks, pl. schotsche katoenen doeken.

Blysmus, f.. Bot. bies.

Bô, sanskr. kennis, wijsheid; – **bôdhi,** verlichting; – **bôdhisattva, bôdhisat(to),** iemand wiens wezen verlichting is, die eens Boeddha zal worden.

Boa, nw. lat. (*boa*, *bova* (*constrictor*), v. 't lat. *bos*, *bovis*, os, wegens de grootte zoo geheeten) of a b o m a, f. afgodsslang, konings- of reuzenslang, de grootste en sterkste slang, die men kent; ook pels- of bontwerk voor dames, soort van p a l a t i n e (z. ald.); bij de Toen gozen de naam van God.

Boabab, m., z. a d a n s o n i a.

Boa oepas, liever **pohon oepas** of **oepasboom,** m. mal. (*poehn oepas*, v. *poehn*, boom, en *oepas*,

vergift) fabelachtig groote vergiftboom, welks uitwaseming, naar men zeide, reeds op een afstand doodt.

Boanerges, pl. zonen des donders (*Marc.* 3, 17); als enkelv. opgevat = ijveraar.

Board, m. eng. (spr. *boord*; eig. plank, tafel, b o o r d, z. ald.) tafel der terechtzitting, gerecht; – **board of trade,** n. (spr. *treed'*) handelsgerechtshof; kamer van koophandel; – **boardinghouse,** n. (spr. *boordinghous'*) kosthuis, gaarkeuken; – **boardingschool** f. (spr. *bóórdingskoel*), kostschool.

Boat, eng. (spr. *boot*) boot; – **boatswain,** m. (spr. *booz'n*) bootsman.

Bobák, m. (kl. russ. *bairák*, russ. *soerók*) N. H. russische marmot; ook noord-amerikaansch viervoetig dier, aardhaas.

Bobêche, f. fr. glazen schaaltje op kandelaars, om het kaarsvet op te vangen.

Bobelyn, m. badgast (te Spa).

Boberelle, f. (mid. lat. *boborella*, boh. *boborelka*, fr. *coqueret*, *coquerelle*) Bot. jodenkers (physälis).

Bobine, f. fr. klos, spoel, wikkeling van een magneet; – **bobinet,** n. klosje, houten klink van een deur; ook: op tule gelijkend weefsel.

Bobos, m. N. H. boa der Philippijnsche eilanden.

Bobsleigh, f. slede, die in bergstreken door herhaald vooroverwerpen van het lichaam der inzittenden (opliggenden) vooruitbewogen wordt.

Bocaal, z. b o k a a l.

Bocage, f. fr. (spr. *boká-zj'*, ontstaan uit *boscage*, mid. lat. *boscagium*, van *boscus*, ital. *bosco* = b o s c h, oudn. *buskr*) boschje, belommerde wandelplaats; gedurende de fransche revolutie een gedeelte der oproerige Vendée; – **bocagers,** pl. (spr. *zjé*) heideschapen in Provence.

Bocassijn, n. (it. *bocassino*, fr. *boucassin*) katoenen gedrukte en geglansde doeken uit Armenië en Perzië; katoenen doek tot voering.

Bocaya, cubaansche honigmaat van 136 L.

Bocca, f. it. (= fr. *bouche* van 't lat. *bucca*, wang) mond, ingang, opening, monding; – **bocca d'inférno,** it. (spr. *-d'ien-*) eig. mond der hel; elektrische verheveling in de omstreken van Bologna, met de hip- of dwaallichtjes overeenkomende; – **boccále,** m. it. in 't algemeen beker, bokaal; vroegere wijnmaat, naar de verschillende plaatsen dan eens meer dan eens minder dan 1 liter.

Boccia, f. it. (spr. *bótsja*, knop, blaas, bal) houten ballen om te spelen; spel met zulke ballen, waarvan er een als doel wordt opgeworpen, terwijl men de andere om strijd zoo dicht mogelijk bij den eersten tracht te brengen.

Bocheljoen, m. dwerg met bochel.

Bockbier, n. soort van beiersch bier, naar Eimbeck geheeten, in Maart gebrouwen met meer mout (30 á 40 % meer) en minder hop dan het gewone beiersch bier, dus met meer alcoholgehalte en zoeter van smaak.

Bockje, n. slechte sigaar, geheeten naar den fabrikant Bock op Cuba, eigenl. geen „slechte" sigaar.

Bocksbeutel, m. flesch voor den edelsten Steinwijn; die wijn zelve.

Bocöhout, n. braziliaansch patrijzenhout (eng. *partridge-wood*).

Boddaert, m. N. H. indische visch van het geslacht g o b i a, dus genoemd ter eere van den nederlandschen naturalist B o d d a e r t.

Bodden, m. kustmeer, inham in de Oostzee.

Bodēga, (v. *aphotheca*) f. sp. wijnkelder, wijnhuis; ook wijnbouw, opbrengst van den wijnoogst; in zeehavens: een warenmagazijn of winkel; op een schip het gedeelte onder het verdek.

Bodemerij, f. (van *bodem*, voor kiel, onderbodem van 't schip; eng. *bottomry*, hoogd. *bodmerei*) geldleening op een schip, een verdrag tusschen den schipper en eenen geldschieter, die geld op het schip voorschiet en zeer hooge renten ontvangt bij behouden aankomst, doch in geval het schip vergaat zijn gansche vordering verliest; – **bodemerijbrief,** m. schriftelijk verdrag omtrent eene bodemerij gesloten.

Bodo, m. oudd. (*Poto*, *Baudo*) mansnaam: bode, boodschapper.

bodog, mal. dom.

Body, eng. lichaam.

Boe of **itsiboe** (d. i. 1 *boe*) vóor 1871 gangbare japansche vierhoekige zilvermunt van 48 á 96 cents; ook japansche lengtemaat (z. s c h a k o e).

Boeansoe, m. roode hond uit Nepal.

Boebal, m. gr. (*boebălos*) N. H. viervoetig afrikaansch dier van het geslacht der antilopen, hertebuffel.

Boebástis, f. Myth. naam eener egyptische godin, die onder de gedaante van een kat werd voorgesteld en afgebeeld, de dochter van O s i r i s en I s i s; de hoofdzetel van haar eeredienst was de stad B o e b a s t o s.

Boebalk, m. mal. houtworm.

Boeboer, f. mal. pap, gort.

Boebōnen, m. pl. gr. (sing. *boebōn*) Med. liesbuilen, een verschijnsel bij venerische ziekte; pestbuilen; – **boebonalgie,** f. pijn in de liesstreek; – **boebonocēle,** f. liesbreuk.

Boeceros, enz., z. b u c e r o s, enz.

Boechnoek of **Boechnak,** n. arab. zalfdoek, eene soort van doek, dien de oostersche vrouwen bij 't zalven van 't gelaat om het hoofd doen en onder de kin vaststeken, ten einde hare kleederen niet te besmetten.

Boeda, m. ind. een in een hyena veranderde mensch.

Boeddha, B u d d h a, m. (sanskr. *boeddha*, wijs, van *boedh*, verstaan) een verlichte, wijze, in 't bijz. een indische godheid, negende vleeschwording van V i s c h n o e (z. ald.) en de insteller van het **boeddhäisme** of **boeddhisme,** een oude atheïsthische godsdienst, die het bestaan eener ziel niet erkent; wel het k a r m a z. a.; door de leer van Brahma uit Indië naar Thibet, China, Japan enz. verdrongen; volgens de japansche overlevering heet hij T s j a k i a M o e r i en is 1000 jaren v. Chr. geboren; inderdaad was het prins Siddhartha, geb. in de 7de of 6de eeuw v.

Chr. – **boeddhi,** skr. ontwaking, inzicht, leer, rede; – **Boeddhisten,** m. pl. aanhangers der leer van Boeddha.

Boedha, n. russ. schilderhuis; – **boedotschnik,** m. soldaat, die ook politiedienaar is; wachter.

Boëdromiōn, n. gr. eene zomermaand der Atheners.

boegseeren (nederl. met uitheemschen uitgang of van portugeesch *puxer*, voorttrekken) een schip door middel van sloepen of schuiten voorttrekken met eene lijn, die bevestigd is aan den b o e g, het g e b o g e n voorste gedeelte van het schip, of wel aan den **boegspriet,** het schuins vooruitstekende rondhout van het schip.

Boeha, (d. i. *boe* en *ha*) drukte, geraas, rumoer.

Boei, f. (v. lat. *boja*, sp. *boja*) blok, stuk kurk of ledige ton, die, op het water drijvend, de ligplaats van het anker of gevaarlijke plaatsen, klippen, wrakken, enz. aanwijst; – **boeier,** m. snelzeilend nederlandsch binnenvaartuig met platte kiel; v. s. zoo geheeten omdat er de b o e i e n mede gelegd of verlegd werden.

Boeïatrīka of **boeïatrīck,** f. gr. (van *boes*, rund, en *iātrós*, arts, enz.) veeartsenijkunde.

Boekanier, z. b o u c a n i e r.

Boekardiet, m. gr. (v. *boës*, os, en *kardia*, hart) versteend ossenhart, versteende schelp van ronde hartgedaante.

Boekcensuur, f. nederd.-lat., toezicht der geestelijkheid of der regeering over den inhoud van de in het licht verschijnende boeken; – **boekformaat,** n. nederd.-lat. gedaante van een boek, afhangende van de wijze waarop en hoeveel malen het papiervel gevouwen wordt; tot die formaten behooren: f o l i o, q u a r t o, o c t a v o, d u o d e c i m o, s e d e c i m o, o c t o d e c i m o, p o s t f o r m a a t enz. (z. die artikelen).

Boekolisch enz., z. b u k o l i s c h enz.

Boeláfo, n. speeltuig der Negers aan de kust van Guinea.

Boelarchos, z. ond. b o e l ē.

Boelboel, m. perz. vogel met zeer welluidende stem, de perzische nachtegaal, die bij het zingen zijn liefde aan de roos klaagt.

Boelē, f. gr. raadsvergadering, z. v. a. lat. s e n a a t; – **boelárchos,** m. voorzitter van den grooten raad in 't oude Athene; – **boeleuterion** of **boeleutīkon,** n. raadhuis.

Boelijnen, bij zeelieden altijd b o e l i j n s, f. pl. Mar. razeilstouwen, waarmede de zeilen stijf bij den wind worden gezet; b l i n d e b o e l ij n, iron. eind touw, waarmede op schepen slagen worden (of werden) uitgedeeld, ook d a g geheeten.

Boelimos, m., of **boelimīe,** ook **boelimiăsis,** f. gr. (v. *boes*, os, en *limós*, honger) ossenhonger, eetziekte, vraatzucht, een onnatuurlijk sterke eetlust, met groote zwakte gepaard.

Boelka, f., pl. **boelki,** russ. wittebrood; – **boelotschnik,** m. bakker.

Boeloek-basji, m. turk. (v. *bōloek*, troependeel, korps, en b ā s c h, z. ald.) bevelhebber van 't voetvolk.

Boeloe-boeloe, m. mal. afstoffer, plumeau.

Boemboe-boemboe, mal. gekruide bijgerechten van de ind. rijsttafel.

Boemerang, austral. werptuig, dat na getroffen te hebben naar den werper terugspringt.

Boengkoesan, n. mal. pakket.

Bœotiërs, z. B e o t i ë r s.

Boephthalmos, m. gr. (v. *boes*, os, en *ophthalmós*, oog) Med. ossenoog, zeer groot oog; – **boephthalmīe,** f. ossenoogigheid, olifantsoogigheid, eene ziekte, die het oog aanmerkelijk vergroot.

Boerbas, boerbe, boerber, m. kleinste rekenmunt in Egypte, Tunis, enz. = $^1/_6$ a s p e r.

Boeren, Boers, pl. de holl. kolonisten in Zuid-Afrika.

Boerh., bij botanische benamingen afkorting voor Herman Boerhave (gestorven 1738).

Boerka, m. mantel der Kozakken.

Boernoes of **boernoe,** m. (fr. *bournous*, sp. *al-bornoz*, v. 't arab. *al-boernoes*), arabische mantel van witte wollen stof met eene kap, zooals dien de Mooren in Noord-Afrika dragen (vgl. h a i k); soort van officiersjas en vrouwenmantel van soortgelijke snede.

Boestrophēdon, n. gr. (*boestrophēdón*, adv. v. *boes*, rund, en *strephein*, wenden) eig. omkeerend of zich heen en weer wendend, als ploegende ossen: vorenschrift, afwisselend links en rechts loopend schrift der oude Grieken in den vroegsten tijd.

Boettīma, f. perzisch gewicht ongeveer = 3 kilo.

Boewaja, m. mal. krokodil, fig. straatslijper, deugniet.

bœuf, m. fr. (spr. *beuf*; van 't lat. *bos*, genit. *bovis*) os; – **boeuf à la mode,** m. fr. (spr. *beuva*-) gestoofd of gesmoord rundvleesch; – **boeuf gras** (spr. *beugrā*) vastenavondsos, paaschos.

Boffésen, f. pl. gebakken tusschenspijs, bestaande uit wittebroodskruim, eierdooier, parmezaankaas, truffels, enz.

Bog, m. slav. naam van den hoogsten god; in samenst. zooals C z e r n e b o g, zwarte, booze god, enz. beteekent het enkele godheden.

Bog, pl. **bogs,** eng. drasland, moeras, inz. in Ierland; – **bogbutter,** f. witachtige, op meerschuim gelijkende vettige stof, die zich door een eigenaardig gistingsproces schijnt te ontwikkelen in de b o g s.

Bogatyr, m. russ. held in de heldendichten (bylinen) der Russen.

Bogdo-Lama, z. K o e t o e c h t a.

Bogeslaus of **Bogislaus,** slav. mansn. (v. *bog*, god, en *slawa*, roem), z. v. a. godslof, godsroem, eeregod; – **Bogomilen,** m. pl. (naar het bulgaarsch-slav. *Bog miloei*, God erbarm u, hun aanhoudend gebed) ketters der 12de en 13de eeuw in het Oosten, die de kerken duivelstempelen noemden, de sacramenten verwierpen en God eene menschelijke gedaante toekenden, ook bekend onder de namen van M a r t i o n i s t e n, M e s s a l i a n e n, E n t h u s i a s t e n.

Bogheads, pl. eng. soort steenkool, die veel waterstof bevat, zeer geschikt voor gasfabrieken.

bogus, eng. amer. onecht; ook iersche volksdrank.

Bohea, f. eng. (spr. *bohi*) of **bohea-thee,** t h e e b o e i, zwarte thee.

Bohême of **Bohème,** fr. Bohemen; Bohemer ook zigeuner of heiden (z. lager); voorts het eerst door Henri Murger gebruikt ter aanduiding van avontuurlijke en verloopen studenten, letterkundigen en kunstenaars van het parijsche *Quartier latin*; – **boheemsche broeders,** m. pl. Chr. secte, die in de 15de eeuw uit de overblijfselen der strenge H u s s i e t e n in Bohemen ontstond; zij verwierp de transsubstantiatie, zocht in kerktucht en gemeentebestuur de eerste Christenen na te volgen en onderscheidde zich door reinheid van zeden; zij heeten ook M o r a v i s c h e b r o e d e r s, naar M o r a v i ë; – **boheemsche steen,** m. fijne bergkristal, die in glans en schoonheid, doch niet in hardheid diamant nabijkomt; – **bohemers,** m. pl. fr. (*bohémiens*) naam, dien bij de Franschen de zwervende h e i d e n s (z. a.) dragen, kermisreizigers; zwervers (vgl. *kalis*).

Böhm, m. (spr. *beum*) zilvermunt in Silezië, waarvan er dertig in eenen thaler gaan.

Bohort, n. ridderspel in vroeger tijd.

Boilade, z. b o j a a r.

Boiler, m. eng. stoomketel, koker b. v. voor eieren.

Boina, f. baskische muts (b a r e t), het veldteeken der Carlistische troepen in Spanje.

Boisd., bij entomologische namen afkorting voor Bois-Duval (geb. 1801).

Boisdurci (spr. *boa dursi*), n. houtachtige massa, geperst uit zaagsel en eiwit.

boiseeren (spr. *boaz-*), fr. (*boiser*, van *bois*, hout) met houtwerk bekleeden, beschieten; – **boiserie,** f. fr., ook **boisage,** f. (spr. *boazá-zj'*) bekleeding der wanden eener kamer met planken.

Boisseau, n. fr. (spr. *boassó*; oudfr. *boisteau*, van *boiste*, *boîte*, z. a.) oude fransche inhoudsmaat = 13,008 liters.

Boîte, f. fr. (spr. *boât*;' vroeger *boiste*, *boueste*, v. 't gr. *pyxis*, bus, doos, v. *pýxos*, lat. *buxus*, buksboom) doos, bus, koker; – **boîte-toilette,** f. kapdoos.

Boitout, m. fr. (spr. *boatóé*; ontstaan uit *boistout*, drink alles, v. *boire*, drinken) een drinkuit, wippertje, glas zonder voet, dat men dus niet kan neerzetten, zonder het daarin zijnde vocht te storten.

Bojaar, slavonisch, of b o i l a d e, walachisch, m. (v. 't russ. *bojárin*, oudslav. *boljárin* en *boljár*, voornaam heer, v. *bolii*, groot, verheven) oorspronkelijk: krijgsman; tegenwoordig: adellijk grondbezitter, vrijheer, magnaat in vele slavische landen; voormalige titel van de geheimraden der russische czaren.

Bojabi, m. N. H. slang van het boageslacht, hondslang.

Bojan, oudste russ. zanger die de daden van zijn vorsten bezong ± 1200, zie w e s j t s j ij.

Bok, in: m ' b o k (mal.) z. a.

Bokaal, m. (fr. en sp. *bocal*, it. *boccále*, mid. lat. *baucalis*, v. 't gr. *baúkalis*, *baukálion*, vat) beker, kelk, het dekselglas, groote drinkbeker, pokel.

Bokje, zie B o c k j e.

Bokkenees, m., **bokje,** n. eig. B o e g i n e e s, volksstam op Celebes; ruw, onbeschaafd mensch, iemand van barbaarsche manieren en voorkomen.

boksen, z. b o x e n.

Bolag, zweedsche vereeniging, die den kleinhandel in sterken drank heeft van gemeentewege; maar steeds het algemeen belang in het oog moet houden.

Bola of **Bolas,** f. Pategon. met kogels bezwaarde lasso, uit 2 of 3 lederen riemen bestaande, welke om de achterpooten wordt geslingerd.

Bolduc, n. fr. (spr. *-duuk*) geverfd bindgaren, gekleurd touw of koord.

Boléro, m. sp. (ook b o l é r a, naar een danser van dien naam) een met gezang en castagnetten begeleide spaansche volksdans (in $^3/_4$ maat); ook sp. hoed met neerhangende kwasten; kort open dameslijfje met mouwen.

Bolētus, m. lat. (gr. *bōlitēs*) eetbare paddenstoel; inz. het geslacht der hoedpaddenstoelen; – **boletiet,** m. versteende paddenstoel, morielje- of kampernoeljesteen.

Bolfitting, ned. eng., bolvormige lamphouder met schroefdraden voor de aanhechting van elektrische lampen.

Bolide, f. fr. (gr. *bolis*, gen. *bolidos*, werptuig, projectiel) vuurkogel, meteoorsteen.

Bolivar, n. gezondheidsflanel; – m. manshoed met breeden omgeslagen rand; geldstuk in Venezuela (= 1 franc).

Boll, n. schotsche inhoudsmaat van 6 b u s h e l s = 2,18 hectoliter; ook gewicht voor havermeel van 140 eng. ponden = 63,5 kilo.

Bollandisten, m. pl. naam der antwerpsche jezuïeten, die de levens en de daden der heiligen (*acta sanctōrum*) hebben uitgegeven; dit werk, door Rosweydus in de 16de eeuw begonnen, werd in de 17de door Joh. B o l l a n d en anderen na hem voortgezet en is nog niet kompleet.

Bollét, bollétta, f. it. (ook *bulletta*; van *bollo*, zegel, *bolláre*, zegelen, stempelen, vgl. b u l) briefje, bewijs, kwijtbriefje, inz. van eene of andere belasting; ook gezondheidspas.

Bolletriehout, n. zeer vaste en vleeschkleurige houtsoort uit Suriname.

Bologneezer flesschen, kleine, tamelijk dikke, peervormige glazen flesschen, die, ofschoon van buiten tegen een sterken slag of stoot bestand, terstond springen, zoodra men ze inwendig aanraakt of krast (door Amadei in 1716 uitgevonden en door den Bologneezer Baldi beschreven); – **bologneezer hondjes,** kleine ruigharige hondjes, zoo genoemd naar de stad B o l o g n a in Italië; – **bologneesche spaath** of b o n o n i s c h e s t e e n (van *Bonōnĭa*, de lat. naam van de stad Bologna), m. uit zwaarspaath (b a r y t) en aluinaarde bestaande glinsterende steen (*lapis solaris*), die in

de nabijheid van Bologna wordt gevonden en in het donker een phosphorisch licht geeft, wanneer hij vooraf in de zon gelegen heeft of verwarmd is; lichtsteen, lichtzuiger; – **bologneesche school,** schilderschool van Caracci, tegen het einde der 16de eeuw, welke de voortreffelijke hoedanigheden der oudere meesters zocht te vereenigen; – **bologníno,** m. it., z. v. a. b a j o c c o.

Bolométer, m. warmtemeter van zonnestralen.

Bolson, sp. groote woestijnachtige landstreek zonder waterafvoer in Mexico.

Bolus, m. lat. (*bōlus*, bete, v. het gr. *bōlos*, aardkluit, klomp) lemnische aarde, eene zachte, vettige, doorgaans roodachtige kleiaarde, die in Bohemen, Hongarije, Silezië en elders wordt gevonden; de beste soort is de armenische. Eertijds werd zij bij b o l l e t j e s, b e t e n of b r o k k e n in de geneeskunde gebruikt, en, om vervalsching te verhoeden, met het zegel der plaats, waar men ze gegraven had, voorzien; vandaar ook: z e g e l a a r d e (*terra sigillāta*); tegenwoordig dient zij enkel als verfstof; Med. artsenijballetje, brok, dat in eens wordt doorgeslikt.

Bolzas, pl. oostindische katoenen tijken.

Bom, f. N. H. groote slang van Amerika, die al kruipende een zonderling geraas maakt, waaraan zij haren naam ontleent.

Bom, f. (fr. *bombe*, it. en sp. *bomba*, v. het gr. *bómbos*, lat. *bombus*, dof brommende toon) ijzeren holle werpkogel, spring-, knal- of vuurkogel, uitgevonden in 1457 door Pandolpho Malatesta, prins van Rimini; ook groote, ronde glazen flesch; groote blikken trommel; prop van een vat; – *bombe à la Sardanapale*, zeker uitstekend kostbaar gerecht op de tafel der grooten, zoo geheeten naar S a r d a n a p a l u s (z. a.); – **bomvrij,** adj. beveiligd voor de vernielende werking der bommen; – **bombárde,** f. fr. (mid. lat. *bombarda*, steengeschut, een voorm. krijgstuig om groote steenen ver weg te werpen) kort, dik, zwaar knallend kanon, steenmortier; ook bij de orgels: basbrommer, het zwaarste bromwerk; nog: mondtrom; – **bombardeeren** (mid. lat. *bombardāre*, fr. *bombarder*) met bommen beschieten; oneig. iemand hevig aanvallen, met geweld bij hem aandringen; – **bombardéérgaljoot,** f. vaartuig van middelmatige grootte, doorgaans één zeil voerende en sterk gebouwd tot het dragen der motieren, waaruit men bommen werpt; – **bombardéérkever** (*brachinus*) m. gevleugeld insect, dat zijnen vijanden vaak uit zijn achterdeel een blauwen stinkenden damp met een vrij zwaren pof tegenschiet; – **bombardemént,** n. (fr. spr. *-mán̉*) het bommenwerpen, het beschieten van eene plaats; – **bombardier,** m. bommenwerper, kanonnier; – **bombardon,** m. fr. (spr. *-dón̉*) soort bas-bazuin bij militaire muziek; – **bomketel,** z. m o r t i e r.

Boma, n. versterkt negerdorp in Centr. Afrika.

Bomáschki, pl. russ. eig. papiergeld, bankassignatiën van 1 tot 10 roebels.

Bomba, m. opziener der slaven op de westindische eilanden.

Bombakijn, n. zekere stof uit wol en zijde.

Bombarde, bombardeeren, enz., z. ond. b o m.

Bómbast, m. (ontleend aan 't eng. *bumbast*, *bombast*, d. i. eig. met wol of watten gevulde en gestikte stof of deken, van het gr. en lat. *bómbyx*, z. ald., mid. lat. *bombax*; v. a. naar een der voornamen van den vermaarden alchimist Paracelsus (Philippus Aureolus Theophrastus Paracelsus B o m b a s t u s van Hohenheim) winderige, brommende, opgeblazen uitdrukkingen, hoogdravende stijl, gezwollenheid; – **bombástisch,** adj. gezwollen, hoogdravend.

Bombax, f. nw. lat. Bot. zijdewolboom.

Bombay-hennep, m. (fr. *chanvre de Bombay*, eng. *Bombay hemp*) hennepachtige bastvezels van *Hibiscus cannabinus*, in Oost-Indië tot touwwerk gebezigd.

Bombazijn, n. (fr. *bombasin*, van het lat. *bombycĭnus*, zijden, v. het gr. *bómbyx*, z. ald. of naar de Syrische stad *Mambidj*) soort van effen of gestreepte stof; eene katoenen stof aan beide zijden ruw, tot voering.

Bombe, fr. bom, ook stalen cylinder tot berging van samengeperste zuurstof, vloeibaar chloor, ammoniak kooldioxyde enz. vgl. b o m.

bombeeren, bolmaken, opvullen.

Bombetten, f. pl. lederen zakjes over de deksels der luchtgaten in windbussen.

Bombik, m. arab., drank, die den dorst lescht en den honger stilt.

Bombo, m. in N.Amerika: kruidenbrandewijn uit rum, muskaat en suiker.

Bombus, m. gr. (*bómbos*, vgl. b o m) Med. oorgesuis, oorgegons.

Bómbyx, m. gr. en lat. zijdeworm; ook zijde, zijdeachtige stof, boomwol; — **bombycínisch,** adj. (lat. *bombycĭnus, a, um*) van zijde zijdeachtig; ook zijdewormachtig; – *codex bombycinus*, (lat.) oud handschrift op zijde of katoenpapier; – **bombiaat,** n. Chem. zijdezuur zout; – **bombykometer,** m. garentafel, tabel om uit het gewicht van een streng (840 eng. y a r d s lengte) het nummer van katoengaren te vinden.

Bon., bij zoölogische benamingen afkorting voor Bonelli (gest. 1830).

bon, fr. f. *bonne* (van 't lat. *bonus*, enz.) goed, wel; — *bon genre* (spr. *-zjan̉r'*) goede soort; goede smaak of trant; beschaafd gedrag; – *bon gré, mal gré* (v. *gré*, wil, believen = lat. *gratum*) goedwillig of gedwongen, goed- of kwaadschiks; – *bon jour* (spr. *-zjoer*) goeden dag! goeden morgen!; – *bon soir* (spr. *-soar*) goeden avond!; – *bon voyage* (spr. *-woajá-zj'*) goede reis! – *à la bonne heure* (spr. *-bonn'eur'*) eig. te goeder ure; welaan! het zij zoo! goed! laat het geschieden! Als subst. n. beteekent **bon** eene schriftelijke goedkeuring of aanwijzing op iets, welke iemand, met zijn handteekening en herhaalde opgave der som (b. v. *bon pour* 1000 *francs*) voorzien, aan een ander geeft; bewijs van ontvang, van levering, enz.; pl.

bons; *bons à vue* (spr. *bonzawû'*) terstond of op zicht betaalbare aanwijzingen; - *bons du trésor*, schatkistbiljetten.

bona (pl.) enz., z. ond. *bonus*; - *bona fide, bonae fidĕi*, enz., z. ond. *fides*; - *bona gratia*, z. ond. *gratia*; - *bona mente*, z. ond. *mens*; - *in bona pace*, z. ond. *pax*; - *bona venĭa*, z. *venia*; - *bona officĭa*, pl., z. ond. o f f i c i u m.

Bonaci, sp. amerik. veel gegeten west indische visch.

Bonang, f. jav. slaginstrument van 14 metalen ketels, die op koorden staan.

Bonap., bij natuurwetenschappelijke namen afkorting voor Charles Lucien Bonaparte (gestorven 1857).

Bonapartisme, n. het gevoelen, stelsel van de aanhangers van B o n a p a r t e; gehechtheid aan Bonapartes geslacht; - **Bonapartisten,** m. pl. aanhangers van Bonapartes familie of zijn bestuur.

Bonăsus, m. lat. en gr. (*bónasos*) N. H. ossensoort met lange rugmanen, wilde os.

Bonaventūra, it. (*buona-ventura*, goed fortuin) mansn.: de door de Fortuin begunstigde (inz. de naam van een vroom en onder de heiligen opgenomen kerkelijk schrijver in de 13de eeuw).

bonavoglia of *buonavoglia*, m. it. (spr. *bonawóljia*) vrijwilliger; vrijwillige galeiknecht, loonroeier.

Bonaziánen, m. pl. ketters uit de 4de eeuw, die leerden, dat Christus slechts Gods aangenomen zoon was.

Bonbon, n. fr. (spr. *boṅboṅ*) fijn suikergoed, lekkers, koekjes, kleingoed, snoepgoed; - **bonbons fondants,** pl. gevuld suikerwerk; - **bonbonnière,** f. doosje voor zoetigheden of lekkernijen, lekkernijdoosje, bonbondoosje; ook vrouwenhoodftooisel; (fig.) elegant, smaakvol gemeubileerd kamertje; kleine schouwburgzaal.

Bonbonne, f. aarden pot met 2 halzen, in gebruik bij de bereiding van zuren (bijv. zoutzuur).

Bon-chrétien, f. fr. (spr. *bon krétjèṅ*, d. i. eig. goede christen; door verbastering ontstaan uit het lat. *pira* of *bona crustumīna*, van de sabijnsche stad *Crustumĭum*, onder welken naam deze peer ten tijde van Karel VII uit Italië naar Frankrijk kwam), christus-peer, goede-christus-peer, apothekerspeer, eene groote, langwerpige, zeer smakelijke suikerpeer.

Boncilate, n. eng. stof, geperst van been en metaal, surrogaat voor ivoor.

Bond, n. eng. schuldbekentenis, obligatie.

Bonde, ook h a u s b o n d e, m. laagd. en skand. (deensch en zweedsch *bonde*, oudn. *bôndi*, samengetr. uit *bûandi*, wonend, van het oudd. *buwan, buwen*, bouwen, ijslandsch en zweedsch *bua*, got. *bauan*, wonen) in Sleeswijk en Holstein een boer, die op zijn eigen goed woont, vrije boer.

Bondor, f. bengaalsche genetkat.

Bonésel, m. uitwerpselen van wild (herten, hazen enz.), een jachtterm.

Bonétvisch, z. b o n i e t.

Bong, n. lampenfeest der Japaneezen.

bon genre, z. ond. *bon*.

bon gré, mal gré, z. ond. *bon*.

Bonheur, n. fr. (spr. *bonneur*; oudfr. *boneur*, uit het lat. *bonum augurium* ontstaan; later door den nw.franschen vorm *bonheur* in betrekking gebracht tot *heure* = lat. *hora*, uur tijd) geluk, welvaart; gelukkig voorval, fortuintje, buitenkansje; - *bonheur du jour*, kast voor zilverwerk, snuisterijen enz.

Bonhomme, m. fr. (spr. *bonnómm'*; v. *homme*, mensch, man) goed, eerlijk mensch, goede ziel, goedhartige vent: onnoozele hals; ook: wijzer van den kwikbarometer; — **bonhomie,** f. (spr. *bonnomie*) natuurlijke goedhartigheid, eenvoudigheid, rechtschapenheid.

Boniet, m. (fr. *bonite*, f., sp. *bonito*, arab. *bainît*) of **bonétvisch,** m. soort van makreelen, springvisch, die de vliegende visschen vervolgt een zeer smakelijke roofvisch (*Scomber pelămys*).

Bonifacius, m. nw.lat. (v. *bonum*, goed, en *facĕre*, doen, maken) eig. de weldadige, de weldoener; een bijnaam van W i n f r i e d, den zoogenaamden apostel der Duitschers in de 8ste eeuw; - **bonifaciuspenningen,** pl. deelen van een versteend plantdier z. e n k r i n i e t; - **bonificeeren,** nw.lat. (fr. *bonifier*) verbeteren; vergoeden, schadeloosstellen; - **bonificātie** (spr. *t*=*ts*), f. vergoeding, schadeloosstelling.

Boniment, n. fr. (spr. *-máṅ*) hansworstengrap om de toeschouwers te lokken; aanprijzing van wege een kwakzalver; spreekwijzen om iemand te misleiden.

bonis c e d e e r e n, z. ond. *bonus*.

Boniteit, f. lat. (*bonĭtas*, v. *bonus*, goed), goedheid, deugdelijkheid, innerlijke waarde eener zaak, inzonderheid eener uitstaande schuldvordering (in tegenoverst. met hare v e r i t e i t); - **boniteeren,** nw. lat. schatten, waardeeren, de waarde inz. van een stuk land bepalen; - **boniteering,** f. schatting, waardebepaling, waardeering, aanslag; - **boniteur,** m. fr. schatter, waardeerder van landerijen, enz.

bonjour! z. ond. *bon*; - **bonjour,** m. ook soort overrok.

bonjourier (sp. *bonzjoeriee*), dief die 's morgens in een hotel sluipt om reizigers hun goed te stelen.

Bonkes, n. oudt. naam van een tabakspijpje; ontleend aan het maleisch *boenkoes* = rolletje (tabak). **Niet bonkes,** niet pluis, misschien van fr. *bon*, goed.

bon marché, fr. goedkoop.

Bonmot of **bon-mot,** n. fr. (spr. *boṅmó*) eig. goed woord; geestige zet, vernuftige inval, kwinkslag; - **bonmotiseeren** (spr. *s*=*z*), geestige, vernuftige, aardige gezegden doen, kwinkslagen uitdeelen.

Bonnat., bij zoölogische benamingen afk. voor abbé Bonnaterre (gest. 1804).

Bonne, f. fr. (fem. v. *bon*) eig. de goede; vrouw, die met het toezicht over de kinderen

van een huisgezin is belast, toezienster, kindermeid; -eene niet met het onderwijs belaste gouvernante.

bonne amitié, z. amitié ond. ami; – *bonne bouche*, z. *bouche*.

Bonnefooi, f. (verhollandschte uitspraak van *bonne foi*, fr.) eig. goede trouw; op de bonnefooi, in goed vertrouwen, op goed geluk af, gewaagd.

bonne fortune, z. fortuna; – *bonne grace*, z. grace; – *bonne humeur*, z. humeur.

Bonnét, n. fr. (spr. *bonnè*; provenc. *boneta*, oorspr. naam eener stof, mid. lat. *bonneta*, oudfr. *bonnet*, waarsch. van oosterschen oorsprong; oostind. *banat*, wollen stof of doek) muts, kap; Mar. broodwinner, of winder, bijzeil, eene strook zeildoek, waarmede men de zeilen verlengt, opdat zij meer wind zouden vatten; Mil. voorlaag bij verschansingen; ook: halve maan (bij de janitsjarenmuziek); – *bonnets rouges*, pl. (spr. *-roezj'*) roodmutsen, spotnaam der fr. Jacobijnen; – **bonneteeren**, de kap, de muts opzetten; diepe buigingen maken; – **bonnetáde**, f. het hoedafnemen, diepe buiging gepaard met afneming van den hoed; – **bonnetier**, m. (spr. *-tjé*), mutsenmaker of -verkooper, die mutsen, kousen en andere wollen waren maakt en verkoopt; ook: fig. alledaagsch mensch, kruidenier, ploert; – **bonneterie**, f. (handel in) mutsen en kousenwaren; ook gild der kousenmakers.

Bonnier, m. fr. vlaamsche landmaat 1500 vierkante roeden.

bono modo, z, ond. modus.

bononische steen, z. bologneesche spaath.

bonōrum cessĭo, zie *cessio bonorum*, onder cessie; – *bonorum collatio*, zie *collatio bonorum*, onder collatie; – *bonorum communĭo*, zie communie; – *bonorum possessĭo*, z. *possessio*, onder possedeeren; – **bons**, z. bon.

Bonpl., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. van Bonpland (gest. 1858).

Bonsens, n. fr. (spr. *bonsàn*) goede zin, gezond, natuurlijk menschenverstand (*sensus commūnis*); – *bon soir*, z. ond. *bon*; – **bonton**, m. fr. de goede toon, welvoegelijkheid, deftigheid, welgemanierdheid in spreken en handelen, beschaafde, verfijnde manieren, wereldtoon.

Bontsjoek, n. turk. snoer van blauwe glaskoralen, niet enkel als sieraad, maar ook als amulet gedragen.

bonus, a, um, lat. goed; – **Bonus**, mansn.; een goede, deugdzame; eng. bij den effectenhandel: winst, overschot, dividend, vooral winstuitkeering, die gekapitaliseerd wordt tot vermeerdering van het verzekerd bedrag; – *bonum et aequum*, recht en billijk; – *bonis avĭbus*, woordel. met goede vogels (als de door de augurs geraadpleegde vogels een gelukkigen uitslag van de onderneming verkondigen), d. i. spreekwoordelijk: onder goede voorteekens, met voorspoed; – *bonum vinum laetificat cor hominis*, goede wijn verheugt het hart des menschen; – *bonum*, n., pl. *bona*, als subst.: het goed, goede; – *cui bono?* eig. tot wat goed? tot welk nut of oogmerk; waartoe? – *bonum avĭtum*, Jur. eig. grootvaderlijk goed; familie-, erf- of stamgoed; – *bonum naturāle*, natuurgave; – *bonum publĭcum*, het gemeene best, 's lands welzijn, het nut van 't algemeen; – *pro bono publĭco*, voor het algemeen welzijn; – *bona*, n. pl. goederen, have; – *bonis* cedeeren, zijn gansche vermogen den schuldeischers overlaten of afstaan; – *in bonis*, in vermogen, b. v. een man *in bonis*, een vermogend, welgesteld, bemiddeld man; – *bona acquisīta*, verworven goederen; – *bona adventitĭa*, goederen, die niet uit de vaderlijke bezitting, maar van elders toegekomen zijn, doorgaans moederlijke nalatenschap; – *b. œrarĭi* of *camērœ*, vorstelijke goederen; – *b. aliēna*, vreemde goederen; – *b. allodialĭa*, eigen goederen, vgl. allodium; – *b. avĭta, gentilitĭa, stemmatĭca*, grootvaderlijke goederen, stamgoederen van grootouders; – *b. cadūca*, overgankelijke goederen, zulke, die na den dood van den eigenaar aan den heer van het land vervallen; – *b. castrensĭa*, legergoederen, in het veld verworven eigendom; – *b. censitĭca*, cijnsgoederen; – *b. civitātis* of *publĭca*, gemeene stadsgoederen; – *b. communĭa*, gemeenschappelijke goederen; – *b. communitātis*, gemeentegoederen; – *b. conjŭgum*, goederen der echtelieden; – *b. damnatōrum*, goederen der veroordeelden; – *b. devolūta*, toegevallen goederen; – *b. domanialĭa*, goederen, die niet tot den bijzonderen eigendom van den vorst behooren en die hij tot zijne eigen huishoudelijke behoeften of ook tot die van den staat gebruikt; – *b. dotalĭa*, huwelijksgoederen, trouwgelden, medegifte, uitzet; – *b. ecclesiastĭca*, geestelijke of kerkelijke goederen; – *b. emphyteutĭca*, erfpachtgoederen; – *b. ereptitĭa*, (aan onwaardigen) ontrukte goederen, nalatenschappen, enz., welke 's lands schatkist ten deel vallen; – *b. feudalĭa*, leengoederen; – *b. hereditarĭa*, erfgoederen, geërfde goederen; – *b. illāta*, ingebrachte goederen; – *b. immobilĭa*, onroerende goederen, landerijen, enz.; – *b. indivīsa*, onverdeelde goederen; – *b. indivisibilĭa*, onverdeelde goederen; – *b. litigiōsa*, betwistbare goederen; – *b. locāta*, goederen, die verhuurd of verpacht zijn; – *b. marīti*, 's mans goederen; – *b. matérna*, moederlijke goederen; – *b. mensalĭa*, tafelgoederen; – *b. minōrum*, goederen van onmondigen; – *b. mobilĭa*, roerende goederen; – *b. peraphernalĭa*, goederen, welke de vrouw buiten haar ingebracht vermogen bezit; – *b. patérna*, vaderlijke goederen; – *b. patrimonialĭa*, eigen erfgoederen; – *bona per testamĕntum alienāri prohibĭta*, goederen, welker verkoop bij testament verboden is; – *b. pignoratitĭa*, verpande of pandgoederen; – *b. publĭca*, openbare of landsgoederen; – *b. publicāta*, ingetrokken en voor 's lands rekening verkochte goederen; – *b. rapta*, geroofde goederen, roofgoed; – *b. receptitĭa*, spillegelden, of vrouwelijke goederen, welke de vrouw voor

zich behoudt en haren man noch toebrengt, noch ter beheering geeft; – *b. utensilia*, gereedschapsgoed; – *b. uxōris*, goederen der huisvrouw; – *b. vacantia*, goederen, die geen eigenaar hebben; – *b. vi rapta*, geweldadig geroofde goederen.

Bonvivant, m. fr. (spr. *bonwiwán*; van *bon*, goed, en *vivre*, leven) vroolijke, lustige broeder, losbol, doorbrenger.

bon voyage, z. ond. *bon*.

Bonze, m. japansch (misvormd uit *boesso*, eig. een vrome) priester van den godsdienst van Fo of Boeddha in Japan en China; oneig. een bijgeloovig priester, z. p h o n g y.

Boo, n. japansch suikerriet.

Booking-office, n. eng. (spr. *boekingóffis*) bureau voor plaatskaartjes.

Bookmaker, m. eng. (spr. *boekmeeker*), eig. boekenmaker, prulschrijver; in de taal der wedrennen: boekhouder der weddenschappen, speculant, die op verscheiden paarden weddingschappen aangaat, waarvan aanteekening gehouden en bewijs afgegeven wordt.

Books, pl. eng. (spr. *boeks*) soort van doorzichtig, fijn katoenweefsel.

Boom, m. eng. aanlegplaats voor schepen; tolkantoor; stijging in de prijzen.

Boor, borium, boracium, n. Chem. (v. b o r a x gevormd, z. lager) niet metallisch element, in 1808 door Davy, Gay-Lussac en Thénard ontdekt; – **boorzuur** of **boraxzuur,** n. verbinding van het boor met zuurstof; – **boráten,** pl. boorzure zouten, b. v. **bórax** (mid. lat. *borax*, perz. *boerah*, v. 't arab. *boerax* salpeter, v. *boeraxa*, blinken) in den ruwen staat ook t i n k a l, in Tibet s w a g a geheeten, natuurlijk voorkomende verbinding van boorzuur met natron (*biboras natricus*), een doorzichtig, zoutachtig zout, tot het smelten der metalen, verfbereiding enz. gebruikt; – **boraciet,** n. ook s e d a t i e f-s p a a t, n. Min. natuurlijke boorzure talkaarde, die men in het gips van den kalkberg bij Lüneburg vindt.

Boord, n. (fr. en duitsch *bord*, oud-hoogd. *bort*, *borto*, rand, scheepsrand, got. *baurd*, plank) rand, scheepsrand; het schip-zelf; ook m. voor zoom, oever; manshalskraagje; – **bórdingen,** m. pl. lichters, kleine platte vaartuigen in de Oostzee, die de grootere schepen lichten, d. i. hunnen last verminderen, opdat zij ondiepe plaatsen zouden kunnen bevaren; – **bordáge,** f. fr. (spr. *-dá-zj'*) scheepsbekleeding, planken buitenbedekking van het schip, buitenhuid; – **bordúre,** f. fr. raam, lijst, zoom, omzetsel, loof-, snij- en pleisterwerk langs de zijden van gevels, zuilen, enz., of op lijsten van spiegels; – **bordúren,** eenen zoom, rand, lijst om iets heen leggen; boorden, stikken, bloem- of loofwerk in weefsel naaien; – **borduurwerk,** n. (fr. *broderie*) het stikwerk, het in weefsels genaaide loof- of bloemwerk.

Bootes (spr. *bo-ō-*) m. gr. (van *boes*, rund, os) eig. ossendrijver; Astron. naam van een aanzienlijk sterrenbeeld van den noordelijken hemel, ook a r c t o p h y l a x geheeten.

Bora of B o r r a, f. it. (waarsch. het naast van 't slav. *boerja*, storm; verwant met het lat. *borĕas*) hevige, scherpe en droge noordoostenwind in de Adriatische zee, die dikwijls 8 of 9 dagen aanhoudt.

Boraak, n. Mohameds gevleugeld wonderpaard zie A l b o r a k, waar *al* het lidwoord is.

Borago, Bot. (fr. *bourrache*, eng *borage*, hd. *burretsch*) – b e r n a g i e z. a.

Borassus, f. soort palmboom.

Borat, f. fr. *berat*, geweven stof van wol of zijde; soort sajet ook *brat* genoemd, *boratten*, *bratten* d. i. van borat.

Borax, m. Astron. een der honden van Acteon; z. verder ond. b o r i u m.

Bórbo, m. egyptische rekenmunt (= $^1/_2$ m e d i n o = $^1/_{320}$ p i a s t e r).

Borborianen, Borborieten, Borboristen, m. pl. (eig. drekmannen, v. 't gr. *bórbŏros*) spotnaam van verscheidene gnotische secten der eerste eeuwen, in de 16de eeuw spottenderwijze op de Mennonietensecte der Waterlanders in N. Holland overgedragen.

Borborygmus, m. gr. (v. *borborydzein*, in den buik rommelen) Med. gerommel der darmen.

Borda of **Bordat,** n. arab. in Egypte vervaardigde grijze wollen stof; Mohameds mantel.

Bordage, z. ond. b o o r d.

Bordeaux-wijnen (spr. *-dó-*), alle over Bordeaux in Frankrijk verzonden wijnen, zooals Medoc, Graves enz.; – **bordeauxsche pap,** oplossing van kopervitriool in kalkmelk, waarmee men tuinplanten, cultuurgewassen en ooftboomen begiet tot bestrijding van zwamziekten (zie b o u r g o n d i s c h e pap).

Bordeel, n. fr. en provenc. *bordel*, it. *bordello*, mid. lat. *bordéllum*, huisje, verklw. van 't oudfr. *borde*, provenc. *borda*, planken hut, van 't oudn. *bord*, got. *baurd*, plank, angels. *bord*, plank, planken huis, hut) hoerenhuis, huis van ontucht.

Bordelaise, fr. f. vat van 228 liter; wijnhuis.

Bordeloe, fr. f. *bourdaloue* (naar den kanselredenaar Bourdaloue), lint met gesp om een hoed.

Bordereau, m. fr. (sp. *-ró*), of **borderél,** n. lijst van de muntsoorten van eene som gelds; speciebriefje; uittreksel uit eene rekening; rekeningboek; lijst van schriftstukken (als zoodanig bekend uit het Dreyfusproces).

Bordingen, z. ond. b o o r d.

bordoyeeren, fr. (spr. *bordoaj-*) eene doorzichtige emailkleur loodkleurig of dof maken.

Bordure, borduren, enz., zie onder b o o r d.

Bore, ind. (vloed, v. *barhana*, voortschrijden, aangroeien) vloedgolf die de monding van den Ganges binnendringt.

Borĕas, m. lat. (v. 't gr. *boréas*) noordenwind; – **boreáden,** pl. gr. Myth. de zonen van Boreas: Kalaïs en Zetes; – **boreālisch,** adj. (lat. *boreālis, e*) noordelijk, middernachtelijk.

Borech, z. s o d a.

Boreh, jav. soort van zalf of smeersel uit welriekende kruiden en bloemen.

Borgiah, m. arab. (spr. *bordsja*) z. v. a. M a m e l u k, eig. een heerscher uit de dynastie, gesticht door den Circassiër B a r k o k, de

tweede Mamelukken-dynastie, van 1381–1516.

Borgis, Typ. soort van hoogduitsche drukletter, z. b o u r g e o i s en d r u k l e t t e r s.

borgne, adj. fr. (spr. *bornj'*) eenoogig; – *au royaume des aveugles les borgnes sont rois*, in het land der blinden is éénoog koning; van lokalen: donker, somber: – *carabet borgne*, stille kroeg.

Borgo, 1) it. vlek, voorstad; 2) turksch sluier, waarmee de Muzelmannen het gelaat tot op de oogen na bedekken.

Borino, ital. noord-oost.wind (te Triest), vgl. *bora.*

Borium, boraat, boraciet, z. onder b o o r.

Borjokes, pl. glasparels als pasmunt in Midd. Afrika.

Borlebob, m. verbastering van borrel.

Borlesoes, m. verbastering van borrel.

borneeren, fr. (*borner*, v. *borne*, oudfr. *bodne, bonne*, mid. lat. *bodina, bonna*, grens, waarsch. v. celt. oorsprong; vgl. 't armor. *bôden*, eene boomgroep als grensaanwijzing, *bonn*, grens, waarnaar de stad B o n n als grensstad misschien haren naam draagt) begrenzen, bepalen, beperken; – g e b o r n e e r d, adj. (fr. *borné*) begrensd, beperkt, inz. in kennis, in verstandsontwikkeling, b. v. een g e b o r n e e r d v e r s t a n d, een bekrompen, middelmatig, beperkt verstand.

Borough, m. eng. (spr. *búrro* = burg, fr. *bourg*) vlek, burgvlek, marktvlek in Engeland, z. r o t t e n b o r o u g h s.

Boroviczka, f. hongaarsche jenever.

Borra, z. b o r a.

Borrăgo of **borăgo,** f. mid. en nw. lat. (van 't mid. lat., provenc., sp. en it. *borra*, fr. *bourre*, z. ald.) eene plantensoort met ruige of harige bladeren; vandaar **borragie,** b e r n a g i e (duitsch *bórretsch* of *bóretsch*, fr. *bourrache*) (*Borrago officinalis*) ossetong, een hartsterkend, pijnstillend moeskruid.

Borrelísten, m. pl. soort van Wederdoopers of Anabaptisten, die allerlei plechtigheden in den godsdienst verwierpen; hun naam is ontleend aan den Zeeuw A d a m B o r r e l.

Borries, germ. Myth. de rondwarende helsche hond.

Borscht of **borschtsch,** m. russ. gierstebrij met allerlei kruiden, het lievelingsgerecht der Kleinrussen in Z. Rusland.

Bórsdorfer of **Bórsdorfer appel,** m. (zoo geheeten, omdat hij uit het saksische dorp B o r s d o r f zijn oorsprong neemt) appelsoort van vast zoet vleesch, langen duur en uitnemenden smaak.

Bort, boort, bor, f. cholera, galziekte.

Borussia, f. nw. lat. Pruisen; – **borussofikatie,** het tot Pruisen maken; – **borussomanie,** f. lat.-gr. overdreven zucht voor of ingenomenheid met al wat pruisisch is; – **borussophobie,** f. pruisenvrees, vrees voor al wat pruisisch is.

boscandi jus, lat. recht om te laten weiden.

Bóschli, m. (vgl. b e s c h l i) turksch vrijwilliger te paard.

Boslemmer, n. soort rijtuig in Oost-Indië.

Bosniáken, m. pl. slavonische volksstam in B o s n i ë; tijdens den 7-jarigen oorlog bij 't pruis. leger eene afdeeling lichte, met lansen gewapende ruiters.

Bospŏrus, Bosphŏrus, m. gr. (volgens de eerste spelling beteekent het woord eene plaats, waardoor een os waden kan (van *boes*, rund, en *póros*, doorgang, wed) ossenwedde; volgens de tweede (v. *phoréō*, ik draag) ossendrager) eene zeeëngte, dus genaamd, omdat de door Juno in eene koe herschapen Io, die overzwom, de Thracische straat, die de zee van Marmora (Propontis) met de Zwarte zee verbindt; ook de zeeëngte, die de laatstgenoemde zee met die van Azof (Palus Mœotis) verbindt, heet Bosporus, en wel c i m m e r i s c h e B o s p o r u s, in onderscheiding van den vorigen.

Bosquet, n. fr. (spr. *-ké*) of **boskét,** (ital. *boschétto*, verklw. v. *bosco*, en dit van het oudd. *busc*, b o s c h, vgl. b o c a g e) boschje, tot vermaak aangelegde belommerde dreef.

Boss, amer. eng. (verbastering van het Ned. *baas*), partijleider; hoofd eener vakvereeniging.

Bosse, f. fr. (van het midd. lat. *bossa*, ital. *bozza*, bult) bochel, bult, buil; vlak verheven beeldwerk in gips, enz,. b a s r e l i ë f; – **bossage,** f. fr. (spr. *-sá-zj'*) Arch. hoogte, vooruitkomend gedeelte, hetzij aan eenen steen, om er iets op te beitelen, of aan eenen muur, boog, gewelf, enz.; ook: boersch muurwerk, waaraan men het voorkomen van slordigheid en ruwheid en tegelijk van buitengewone stevigheid geeft (ital. r u s t i c o); – **bosseeren, bossēlen,** verheven figuren uit was, gips enz., vervaardigen, boetseeren; – **bosselage,** f. fr. (spr. *lá-zj'*) gedreven werk op zilver, goud, enz.; – **bosseleeren** (fr. *bosseler*) gedreven werk op goud, zilver, enz. maken.

Bossena, f. eene eigen spijs der Mooren, bestaande uit gerstegrutten en hoendernat.

Boställen, pl. zweedsch (d. i. woonsteden) goederen, die den krijgsman en ambtenaar ter woning worden aangewezen.

Bostándsji, m. turksch (van het perz. *bostán*, tuin) eig. tuinwachters; serailbewakers van den turkschen sultan, tegelijk zijne roeiers en scherprechters; – **bostandsjibasji,** m. de opziener dier mannen, eerste opzichter over de tuinen, het kanaal en de lustsloten.

Bostocksche katarrh, f. hooikoorts.

Boston, n. fr., of **bóstonspel,** n. (eerst *whist bostonien*, geheeten, naar de stad B o s t o n in Noord-Amerika) kaartspel, dat op het w h i s t gelijkt en door 3 tot 5 personen gespeeld wordt; men speelt het echter ook bij vermindering van kaarten met 3 personen (t r i-b o s t o n).

Bostrȳchus, m. gr. (v. *bóstryx*, haarlok) houtkever; – **bostrychīden** of **bostrychīnen,** pl. houtkeversoorten, houtvreters, houtetende kevers; – **bostrychiet,** m. gr. haarsteen, kroezig bergvlas, een steen met figuren, vrouwenhaar gelijkende.

Boswellia thurifera, f. nw. lat. wierookdragende of zaagtandige b o s w e l l i e, een arabische struik, die ook in O.-Indië voorkomt.

De *B. sacra Flück.*, niet de *B. Thur.*, is de boom, die den echten wierook oplevert.

Bota, sp., **botta**, it. f. (mid. lat. *bota*, *botta*; van 't gr. *boetis*, *bŷtis*, *bŷtinē*, *pŷtinē*, flesch) lederen wijnflesch; wijnmaat, gemiddeld = 12 b a r i l i van 43,625 liter inhoud.

Botallische gang, f. (*ductus Botálli*) verbinding van de longslagader en de aorta bij de ongeboren vrucht van den mensch.

Botanika, botaniek, botanie, f. gr. (van *bótanē*, kruid, gras, enz.) plant- of kruidkunde, plantenleer; – **botanist** of **botanicus**, m. plant-, kruidkenner, een kruidkundige; – **botánisch**, adj. plantkundig, tot de kruidkunde behoorende; een b o t a n i s c h e t u i n, een plantentuin; – **botaniseeren** (spr. *s*=*z*), planten of kruiden zoeken; – **botanograaf**, m. plantbeschrijver; – **botanographie**, f. plantbeschrijving; – **botanográphisch**, adj. plantbeschrijvend; – **botanolithen**, pl. versteende gewassen, inz. van landplanten; – **botanologie**, f. plantenleer z. v. a. b o t a n i k a; – **botanoloog**, m. plantenkenner; leeraar in de kruidkunde; – **botanologie**, f. z. v. a. b o t a n i e k; – **botanomantie** (spr. *tie*=*tsie*), f, waarzegging uit planten; – **botanophaag**, m. planteneter; – **botanophagisch**, adj. plantetend, zich met planten voedende; – **botanophilus**, m, plantenminnaar, liefhebber van planten; – **Botany-bay**, f. eng. (spr. *bótennibee*) eig. kruid- of plantenbaai, eene ruime baai aan de oostkust van Australië, door Cook in 1770 ontdekt, vroeger eene britsche strafkolonie; – **Botany-hout**, n. apenvleeschhout, hard en bruin hout.

Botárga, f. sp. (*botarga*, samengetrokken uit *bota larga*, lange zak of flesch, it. *bottarga*, fr. *boutargue* of uit gr. *ooia taricha*, gezouten (visch) eieren met *p* (het Egyptische lidwoord) gezouten vischkuit met azijn ingelegd, een spijs, die op k a v i a a r gelijkt, en veel aan de kusten der Middell. zee bereid wordt (inz. van *Mŭgil*, *Cēphalus*, *Sciaēna cirrōsa* enz.).

Bothrium, n. gr. (*bothrion*, verklw. van *bóthros*, groeve) Med. klein en diep zweertje op het hoornvlies; – **bothrioképhălus**, f. groevenkop, een groote lintworm, die bij den mensch parisiteert.

Bothrȳchium, n. maanvaren, zilverkruid.

Botrȳum, n. (van het gr. *bótrys*, druif) Med. druivenoog; – **botryitisch**, adj. Arch. druifvormig; – **botryiĕten**, f. pl. op versteende druiven gelijkende spelingen der natuur; – **botryodéndron**, n. druiveboom; – **botryogéen**, n. rood vitriool, een als druifvormig overtreksel op ijzervitriool, gips, enz. voorkomend mineraal; – **botryolith, botrŷt**, m. Min. druivesteen, een druifvormig met het d a t o l y t h (z. ald.) verwant mineraal; – **botrytis**, f. druivenschimmel; – **botryotherăpie**, f. druivenkuur.

Botschka, russ. vochtmaat, 492 L.

Botta, z. b o t a.

Botte, f. pl. **Bottes**, fr. (prov. en sp. *bota*, laars, of ook leeren flesch (z. b o t a), ital. *botte*, vat) laars; ook iets op een laars gelijkend, vandaar bos, bundel; – **botte-bas de soie**, fr. (spr. *bott' bâ de soá*), zijden kouslaars voor dames; – *bottes à la hussarde*, hongaarsche laarzen; – **botteleeren**, fr. (*botteler*, van *botte*, bundel, in eenen bundel, binden, opbossen; – **bottier**, m. (spr. *bottjê*) laarzen, of schoenmaker; – **bottines**, f. pl. fr. (spr. *bottien'*) halve laarzen.

Bottéga, f. ital. (prov. *botiga*, fr. *boutique*, v. lat. *apothēca*, gr. *apothékē*, voorraadskamer, dépôt) kraam, winkel, koffiehuis; inz. evenwel de winkelier of winkelbediende; vgl. b o d e g a.

Botteka, z. v. a. 't vorige woord, dat in dezen vorm op Java is overgenomen en aldaar een kastje beteekent met allerlei geneesmiddelen; huisapotheek.

bottelen (vgl. b o u t e i l l e) op fleschen of kruiken aftappen; – **bottelier**, m. (lat. *botellarĭus*, v. *botella*, z. b o u t e i l l e) Mar. spijsverzorger, keldermeester, schaftmeester, bewaarder van den keukenvoorraad op schepen; – **bottelarij**, f. plaats, waar wijn of bier op fleschen getapt wordt.

Bottier, Bottines, z. onder b o t t e.

Bottiglia, f. ital. (spr. *-tilja*) (fr. *bouteille*) flesch; ook: fooi, drinkgeld.

Bottle, f. eng. (spr. *bottel*; fr. *bouteille*) flesch; – *bottle-screw*, (spr. *bottelskroe*) kurketrekker.

Bottomland, n. vlakte langs amerikaansche rivieren, vruchtbaar maar ongezond.

Botulārius, m. lat. (v. *botŭlus*, worst) worstmaker, worstverkooper; vandaar het nieuwgevormd woord: **botulisme**, n. worstvergiftiging.

Boucanier of **Boekanier**, m. fr. (spr. *boeka-njé*, oorspr. benaming der eerste fransche kolonisten op St. Domingo, v. *boucan*, west-ind. voor gevlochten horde, waarop vleesch en visch wordt gebraden, en de plaats, waar die horde staat,) buffeljager, amerikaansche strooper, wilddief, roofjager; ook z. v. a. f i l b u s t i e r (z. a.); – **boucaneeren**, het vleesch rooken, gelijk men dat nu te Hamburg het best verstaat; – **boucanière**, f. fr. (spr. *boeka-njèr'*) geweer van een buffeljager.

Boucassine, f. fr. (gew. *boucassin*, spr. *boekassèn*) soort van fransche voering of stijflinnen; ook eene soort van grove trielje van geitenhaar.

bouche, f. fr. (spr. *boesj'*; van lat. *bucca*, d. i. eig. wang, ital. *bocca*, sp. en provenç. *boca*) mond; – *bouche close* fr. (spr. *boesj'klooz'*) mondje toe! den mond gehouden! gezwegen; – *bouche de dames*, f. (eig. vrouwenmond) klein rond met room gevuld taartje; – *bouche, que veux-tu?* fr. (spr. *boesj'k'weu-tu*) woordel.: mond, wat wilt gij? iron. voor allerlei lekkere spijzen; – *bonne bouche*, kostelijk eten, lekkernij; ook aangename nasmaak; – *pour la bonne bouche* (spr. *poer la bonn boesj'*) voor lekkerbekken, als een lekkerbeetje, iets welsmakends; – **bouchée**, f. mondvol; pasteitje, taartje, dat men in eens nuttigt.

Bouchard, m. hamer met stompe punten, door steenhouwers gebruikt; van hout gemaakt, dient hij om vleesch te kloppen.

boucheeren (spr. *boesj–*) fr. (*boucher*), toestoppen, kurken, dichtmaken; – **bouchetrou**, m. fr. (spr. *boesj'troe*, van *boucher un trou*, een gat toestoppen) persoon, die enkel dient om het getal vol te maken, plaatsvuller, onbeduidend bijpersoon of bijrol in tooneelspelen: ook:

schrijver van bladvulling voor couranten; — **bouchon,** m. (spr. *boesjòn*) stop, prop, spon.

Boucherie, f. fr. (spr. *boesjerie*, v. *boucher*, slager) slachtplaats, slachtbank; fig. bloedbad.

Bouchet, m. fr. (spr. *boesjè*; vgl. *bouche*) kruidendrank uit water, suiker en kaneel, eene soort van hippokras.

Boucle, f. fr. (spr. *boek'l*; v. 't lat. *buccŭla*) gesp, spang; haarlok; — **bouclé,** m. soort tapijtstof; — **boucleeren,** krullen, in krullen zetten, kroezen.

Boucre, z. b o u g r e.

boudeeren (spr. *boe*-), fr. (*bouder*) pruilen, grommen, knorren; — **bouderie,** f. het pruilen, knorren; — **boudeur,** m. pruiler, iemand die zijn lip laat hangen; — **boudeuse,** f. pruilster; — **boudoir,** n. (spr. *boedoár*) eig. pruilhoek; klein sierlijk vertrek of kabinetje, waar inz. de dames zich begeven om alleen te zijn of om enkel vertrouwde personen te ontvangen.

Boudewijn (fr. *Baudouin*, oudd. *Baldewîn*) mansn.: moedige, koene vriend.

Boudin, m. fr. (spr. *boedèn*; v. lat. *botŭlus*, darm, worst; vgl. p u d d i n g) bloedworst, bloedbeuling; ook klein handvalies; — **boudináde,** f. (spr. *boedináád'*) kleine bloedworst.

Boudoir, z. b o u d e e r e n.

Boudot, m. fr. (spr. *boedo*) soort van bourgogne-wijn.

Boudry, m. (spr. *boedri*) roode en witte zwitsersche wijn uit het kanton Neufchatel, zoo genoemd naar de gelijkn. stad.

bouffeeren (spr. *boef*-), fr. (*bouffer* en *bouffir*) gezwollen, opgezet maken, bol doen staan (van kleederen, van mouwen; vandaar **boufmouwen,** bij ons pofmouwen); — **bouffant** (spr. *boefán*), adj. opgezwollen, bol opgezet, inz. van zijden stoffen; vandaar **bouffante** (spr. *boefánt'*) f. pofkleed, bolstaand kleed, lint, halsdoek, enz.; — **bouffétte,** f. lintstrik, kleine kwast.

Bouffón, m. fr. (spr. *boefón*) it. **buffóne,** ook **buffo** (spr. *u=oe*), (v. 't fr. *bouffer*, blazen, de wangen opblazen, gelijk de potsenmakers dat tot verlustiging der aanschouwers doen; vandaar it. *buffa*, pots, grap) potsen- of grappenmaker; grappige of koddige rol in een tooneelspel, hansworst, hofnar; ook adject.: kluchtig, grappig, snaaksch; — **bouffonneeren** (fr. *bouffonner*) grappen maken, voor hansworst spelen; — **bouffonnerie,** f. het grappenmaken, potsen, streken, schalksche woorden of daden, het hofnars-vernuft; — *búffo caricāto*, m. it. het overdreven snaaksche, koddige der italiaansche opera; — **opera buffa,** z. o p e r a.

Bougainville, f. een sierplant, vooral in Indië geliefd.

Bougie, f. fr. (spr. *boezjie*; sp. *bugia*, provenç. *bogia*, naar de stad B u g i a of B o e d s j i a, arab. Badsjajat in Afrika, vanwaar deze kaarsen het eerst naar Europa gebracht werden) waslicht, waskaars, stearinekaars; Chir. buigzame sonde, dienende tot het onderzoeken en verwijden van de vernauwingen der pisbuis, van den endeldarm en der spijskanalen; ook staafje (met cacaoboter, gelatine of gom), dat bij gewone temperatuur vast is, maar in het lichaam gebracht vervloeit; — **bougie à l'étoile,** beste stearinekaars; — **bougie grasse,** smeerkaars, vetkaars.

bougisseeren, verwijden van een buis door een bougie.

Bougre, m. fr. (spr. *boegr'*, eig. oudfr. voor b u l g a a r: aan eene bulgaarsche kettersche secte n.l. leide men veel kwaads ten laste) sodomiet, schoft, rekel, enz.; in 't algemeen een hoogst beleedigend, onwelvoeglijk woord, dat door velen echter ten onrechte als eene verbastering van het lat. *puer*, knaap, wordt aangezien en als zoodanig in scherts zelfs als liefkoozend woordje voor kleine knapen wordt gebruikt!

bouillant, adj. fr. (spr. *boelján*; van *bouillir*, koken, van 't lat. *bullīre*, opborrelen, enz.) eig. kokend, ziedend; oneig. opvliegend, driftig, opbruisend, onstuimig, heftig; — **bouillabaisse,** lievelingsgerecht in Z. Frankrijk (visch, kreeft, wijn en kruiden); — **bouillants,** pl. (spr. *boel'ján*) warme vleeschpasteitjes (nu *petits-pâtés* geheeten); — **bouilleur,** m. (spr. *boel'jeur*, eng. *boiler*) kookpijp, waterruim, het onderste gedeelte van dubbele stoomketels; ook persoon die iets kookt; — *b. de crû*, persoon, die voor eigen gebruik uit zelf geoogste grondstoffen gedistilleerd brandt; — **bouilli,** n. (spr. *boelji*) gekookt soepvleesch; — **bouillie,** f. pap, brij; — **bouilloir,** m. warmwaterketel met hengsel; — **bouillon,** m. (spr. *boeljón*) vleeschnat, krachtig aftreksel van vleesch; boordsel, opzetsel, opbolling aan vrouwenkleederen; ook samengerold zilver- of gouddraad.

Bouille, f. fr. (spr. *boelj'*) tolstempel, merk, door fransche tolbedienden op vreemde wollen stoffen gedrukt; ook geld, dat voor het stempelen of plombeeren der stoffen betaald wordt; — **bouilleeren** (fr. *bouiller*) van dien stempel voorzien.

Bouilli, bouillie, bouillon, z. onder b o u i l l a n t.

Bouillótte, f. fr. (spr. *boeljótt'*) zeker kansspel met kaarten, waarbij de verliezer zijne plaats aan een ander afstaat; ook geheim speelhuis.

Boulangerie mécanique, f. fr. (spr. *boelanzjerie mekaniek'*) kneedmachine voor brood.

Boul(l)e, f. fr. (spr. *boel'*; v. 't lat. *bulla*, iets ronds, bult, knop, kogel) kogel, bal, kloot, speelbal; — **à la boule,** een zeker spel op het biljart; — **boulette,** f. kleine bal; — **bouléttes,** f. pl. vleeschballetjes.

Boule, h o u t w e r k **à la Boule,** houtwerk met metalen inlegsels, zoo genoemd naar den franschen houtsnijder A. Ch. B o u l e (1642—1732.)

boulepsitherie, f. (v. gr. *boes*, os), koestallucht-kuur.

Boulevard, m. fr. (spr. *boel'wâr*, uit het duitsche b o l w e r k ontstaan) bolwerk, wal om een vesting, inz. tot wandelplaats, zooals de met rijen boomen en huizen versierde boulevards te Parijs; bij uitbr. breede met een rij boomen ter weerszijden van den rijweg bezette straat, ook binnen de stad; — **boulevardier,** m. (spr.

beol'wardjé) iemand, die dagelijks op de parijsche boulevards flaneert, van den Faubourg Montmartre tot het Grand-Hôtel; berichtgever omtrent het parijsche leven, journalist van den 2den rang; – **boulevardière,** f. (spr. *boel'wardjèr'*) galante dame, die op de boulevards haar netten spant; – **chronique boulevardière,** f. bericht over het leven op de boulevards; – **esprit boulevardier,** m. geestigheid en vernuft der flaneurs op de boulevards.

bouleverseeren (spr. *boel'wers–*), fr. *bouleverser*, d. i. eig. als een bal of kogel omwentelen, van *boule*, bal, en *verser*, omwerpen) omverwerpen, het onderste boven keeren, verwoesten; – **bouleversement,** n. fr. (spr. *boel'wers'màn*) omkeering, verwoesting, vernieling, omverwerping.

Bouliac, m. (spr. *boeliák*) soort van rooden Bordeaux-wijn.

Boulin, m. fr. (spr. *boelèn*) broednest.

Bouline, f. fr. (spr. *boelién'*; eng. *bowline*, van *bow*, boog, en *line*, lijn, touw) boelijn, z. b o e l ij n e n; – **boulineeren** (fr. *bouliner*), met zijwinden zeilen; fig. onredelijk of oneerlijk handelen, stelen.

Boulingrin, z. b o w l i n g g r e e n.

Bouloire, f. fr. (spr. *boeloâr'*) soort van grof fransch linnen uit hennep en vlas; naar de kleine stad B o u l o i r e in het departement Sarthe benoemd.

Boulonaise, f. in het Bois de Boulogne te Parijs haar beroep uitoefenend publiek meisje.

Boundary, f., **boundaries,** pl. eng. grens, b. v. bij het croquetspel.

Boundschjesch, perz. het boek der eeuwigheid, dat O r m u z d als den bewerker van al het goede, schepper der zuivere wereld, en A h r i m a n e s als de bron van alle kwaad voorstelt.

Bouquet, n. fr. (spr. *boekè*, gewoonlijk *boekèt*: voor *bousquet*, en dit voor 't provenç. en fr. *bosquet*, boschje; vgl. b o s q u e t) ruiker, bloemruiker; ook de kruidige geur van den wijn, eig. eene eigenaardige stof in den wijn, die tot dusverre aan al de nasporingen der scheikundigen is ontsnapt; als kunstterm in de schilderkunst: de gelukkige en harmonische bijeenvoeging der kleuren; – *bouquet de bois* (spr. *-boá*) lustboschje, boomengroep; – **bouqueterie,** f. (spr.*boeketerie*) kunst van het ruikermaken; – **bouquetière,** f. (spr. *boeketjère*) ruikermaakster, bloemenmeisje.

Bouquin, m. fr. (spr. *boekèn*) oude bok (als scheldwoord).

Bouquineur, m. fr. (spr. *boekinéur*; van *bouquin*) oud, slecht boek, van ons b o e k) liefhebber en opspoorder van oude boeken, boekenworm, ook z. v. a. **bouquinist,** m. (fr. *bouquiniste*) kooper en verkooper van oude boeken, boekenkramer; – **bouquinerie,** f. handel in oude boeken; boekenstalletje.

Bourbon, m. fr. (spr. *boerbón*), pl. **Bourbons,** leden van het vorstenhuis Bourbon, dat in Spanje, Frankrijk, Napels, Toskane enz. geregeerd heeft; – **bourbonisten,** pl. aanhangers van dit vorstenhuis.

Bourdaloue, f. fr. (spr. *boerdalóé'*) hoedeband met eene gesp, hoederiem; eig. en oorspronkelijk eene soort van grof linnen, waarmede de fransche vrouwen zich eenigen tijd kleedden, nadat de beroemde kanselredenaar B o u r d a l o u e (1632–1704) tegen de weelde had gepredikt, vgl. b o r d e l o e.

Bourdine, f. (spr. *boerdien'*), fr. (*bourdin*, m.) groote donkerroode perzik.

Bourdon, m. fr. (spr. *boerdón*; eig. hommel) Muz. brombas, de diepste bassnaar; het orgelregister, waarin de grootste, sterkst brommende pijpen zijn; inz. het 16 of 32 voets-orgelregister.

Bourgeois, m. fr. (spr. *boerzjoá*, v. *bourg*, en dit van 't oudd. *burc*, b u r g) burger; bij kunstenaars en letterkundigen: bekrompen geest, kruidenier, ploert; in de volkstaal: principaal, patroon, baas; klant, enz.; in de taal der socialisten: burger, die tot de bezittende klasse behoort; in den wijnhandel: middelsoort wijn; ook eene soort van hoogduitsche drukletters, duitsch b o r g i s s c h r i f t, z. d r u k l e t t e r s; – **bourgeoisade,** f. in de taal der kunstenaars en letterkundigen: ploertigheid, platte alledaagsche manier of opvatting; – **bourgeoise,** f. in de fr. volkstaal: vrouw van den baas; – **bourgeoisie,** f. (spr. *boerzjoazíe*) burgerij, de (meervermogende) burgerstand als volksklasse, de klasse der bezittenden, in tegenstelling zoowel met de *citoyens* of staatsburgers, als met den adel, de boeren, de arbeiders en de proletariërs.

Bourgogne-wijnen pl. (spr. *boergónje–*), wijnen, die in de voorm. provincie Bourgogne, inz. in het depart. *Côte-d'or*, groeien, en die om hun fijnen, eigenaardigen en aangenamen smaak zeer gezocht zijn; men onderscheidt ze in wijnen van Opper- en Neder-Bourgogne, van welke de laatste de beste zijn; – **Bourgondische pap,** f. een variatie van Bordeauxsche pap (z. a.), nam. 70 deelen kopervitriool en 30 deelen watervrije of gecalcineerde soda (sodex).

Bourguignotte, f. lichte helm.

Bourignonisten, m. pl. secte van Protestanten uit de 17de eeuw, wier grondstellingen veel overeenkomst hebben met die der Q u i e t i s t e n en K w a k e r s; zij ontleenden hunnen naam aan Antoinette de B o u r i g n o n (spr. *boeri-njón*).

Bournoniet, n. (naar den mineraloog B o u r n o n genoemd) zwart spiesglanserts, spiesglanslooderts, een kristalliseerend staalgrijs mineraal.

Bournous, z. b o e r n o e s.

Bourráde, f. fr. (spr. *boer–*, van *bourrer*, stooten, inz. den prop, *la bourre*, op de lading stooten, voorts ook stooten met den kolf, ribbestooten geven; z. b o u r r e) ribbestoot, dof, duw; gevoelige steken met woorden; scherpe, bittere verwijtingen; – **bourrage,** (f.(spr. *boera-zj'*) Fort. afsluiting eener geladen mijn met aarde; – **bourrasque,** f. fr. (spr. *boerásk'*, it. *burrasca*; vgl. b o r a) plotselinge stormwind, windvlaag, rukwind; de losbarsting der kwade luim, oploopendheid, woeste uitval.

Bourre, f. fr. (spr *boer'*; mid lat, provenç.

it. en sp *borra*; waaraan waarsch. plur. *burrae*, potsen, laffe grappen, ten gronde ligt) afval van de wol, scheerwol; vul- of stophaar; – **bourrette, bourre-de-soie** (spr. *-so'ā*) vlokzijde, z. v. a. f l o r e t z ij d e; ook lichte, op floers gelijkende zijden stof (in 1815 te Lyon uitgevonden).

Bourreau, m. fr. beul.

Bourrée, f. fr. (spr. *boeré'*) vroolijke fransche dans en de daarbij behoorende muziek in $^2/_4$ maat.

Bourrique, f. fr. (spr. *boeriék'*; port. *burrico*, sp. *borrico*, lat. *burricus*; sp. en port. *burro*, ezel) ezel; klein, slecht paard, knol.

Bourse, f. fr. (spr. *boers'*) beurs, geldbuidel; – **boursier,** m. (spr. *boersjé*) beurs- of schatmeester in kloosters; ook scholier of student, die met geld gesteund wordt, d. i. een beurs geniet, = s t i p e n d i a a t; te Parijs ook: beursspeculant; – **boursière,** f. (spr. *boersjèr'*) beurshoudster, schatmeesteres in kloosters.

Bourseau, m. fr. (spr. *boersó*) Arch. daklijst, noklijst.

Bousingot, m. fr. (spr. *boezeñgó*) naam van een radicaal tusschen 1830—32, jonge voorstander der romantische school, in zijn uiterlijk te herkennen aan een puntigen hoed met breede gesp, kort gesneden haar, een vollen baard en een vest *à la Robespierre*; bij uitbr. politieke tinnegieter, bierhuis-politicus, iemand, die druk verkeert in de kroegen der verloopen genieën, leegloopers enz.

Boussóle, f. fr. (spr. *boes–*, it. *bússola*, v. 't mid. lat. *buxola*, *buxula*, verklw. v. *buxis*, voor 't lat. *pyxis*, bus, vgl. b o î t e) kompas, zie k o m p a s; ook werktuig met een kompas, waarvan men zich bij het landmeten bedient tot het meten van hoeken.

Bout, m. barg. agent van politie.

boutáde, f. fr. (spr. *boe–*; van het oudfr. *bouter*, stooten, werpen, zetten, enz., provenç. en sp. *botar*, it. *buttare*; van duitschen oorsprong: oudn. *bauta*, oudhoogd. *pôzan*, stooten, enz., vgl. b o s s e) snelle, wonderlijke inval, vreemde kuur of gril, eigenzinnigheid; eene soort van voor de vuist uitgevoerd ballet; Muz. stukje, uit de oogenblikkelijke luim des spelers voortgevloeid, eene fantasie, = c a p r i c c i o; – *par boutades*, naar luim, zooals 't invalt, bij sprongen.

Bouteille, f. fr. (spr. *boetélj'*; provenç. *botelha*, ital. *bottiglia*, mid. lat. *botélla*, *botilia*, *buticŭla*, verklw. van *butta*, verwant met het gr. *boetis*, flesch, en ons oude b o t t e, b o t t e l) flesch; – **bouteillage,** f. (spr. *-já-zj'*) in Engeland rechten op inkomenden wijn; – **bouteillier** of **boutillier,** m. (spr. *-ljé*) opperschenker aan hoven.

Bouterolle, f. fr. (spr. *boet'rôll'*) oorband aan de degenscheede; bajonetscheede; soort van hamer; werktuig om slachtvee te dooden, slachtmasker.

Boute-selle, m. fr. (spr. *boet'séll'*, v. *bouter*, zetten, en *selle*, zadel) it. b u t t a s e l l a (spr. *boetta–*), Mil. trompetsein om op te zitten voor de ruiters; ook wel wat voor het voetvolk de r e v e i l l e is.

Boutique, f. fr. (spr. *boetiek'*, it. *bottega*; ontstaan uit het lat. *apothēca*, gr. *apothēkē*, voorraadkamer, pakhuis; v. s. van het duitsche *bude*, winkel) winkel, kraam; werkplaats der ambachtslieden; ook ellendige woning, hut; – *boutique ambulante* (spr. *-añbuláñt'*), reizende kraam, reiskraam; – *esprit deboutique*, kruideniersgeest, korpsgeest; – **boutiquier,** m. (spr. *boetikjé*) winkelier, kramer; (fig.) bekrompen, alledaagsch mensch, kruidenier, ploert.

Bouton, m. fr. (spr. *boetón*; provenç. en sp. *boton*, it. *bottone*, v. 't fr. *bout*, eind, punt; vgl. b o u t s - r i m é s) knoop; Mil. mikknop op een stuk geschut; druif van 't bodemstuk van een kanon; – **boutons,** pl. knopvormig oorsieraad; – **boutonnier,** m. (spr. *boetonjé*) knoopenmaker; – **boutonnière,** f. (spr. *baetonjèr'*) knoopsgat; – **boutonneeren,** toeknoopen; – **boutonomantie** (spr. *tie=tsie*), f. fr.-gr. knoopenwaarzeggerij, het voorspellen of bepalen door het tellen der knoopen aan een kleed.

Bouts-rimés, m. pl. fr. (spr. *boerimé*; van *bout*, einde, en *rimer*, rijmen) voorgeschreven eindrijmen; ook het daarnaar gemaakte vers; eene onbeduidende vernuftsspeling, door den Franschman D u c l o s in de laatste helft der 17de eeuw in gebruik gebracht.

Bouvière, f. fr. (spr. *boevjèr'*; van *bouvier*, ossenhoeder, mid. lat. *bovārius*, v. lat. *bos*, *bŏvis*, rund) koemeid, veemeid; fig. plomp vrouwspersoon.

Bouw, f. (verbasterd uit jav. *bahoe*) landmaat in Ned.-Indië ter grootte van 500 vierk. rijnlandsche roeden, 7096,5 M².

bov., afkorting voor b o v e n.

Bovarisme, n. (naar M a d a m e B o v a r y, roman van Gustave Flaubert) cynisch realisme.

Bovey-coal, eng. soort bruinkool.

bovina fames, lat. geeuwhonger.

Bovinátie (spr. *tie=tsie*), f. nw. lat. (van het lat. *bos*, os) osachtigheid, groote lompheid, onbeschofte handelwijze.

Bovist, b o f í s t, m. duitsch (ontstaan uit *bubenfist*, d. i. boevenveest, van 't laagd. *bove*, duitsch *bube*, ons b o e f; en v. *fist*, zacht blazende buikwind, *fisten*, *feisten*, veesten, een wind laten) Bot. wolfsveest, een buikzwam, paddestoel met inwendige sporen, kampernoelje vol wind (*Lycoperdon bovista*), bloedstelpende stuifzwam.

Bovril, n. soort vleeschextract.

Bowdlerise, f. (geheeten naar Bowdler, die een gecastreerde uitgave van Shakespeare uitgaf) het zuiveren van een werk door ongepaste woorden weg te laten.

Bowie-knife, n. eng. (spr. *-naif*), bowiemes, een door den amer. overste James B o w i e uitgevonden jachtmes met kromme punt, 10—15 (oude) duim lang en 2 duim breed, dat inz. in de Z.W.lijke staten van N.Amerika als wapen gebruikt wordt.

Bowl, m. eng. (spr. *bool*) nap, kom, drinkschaal, drinkbeker; ook mengsel van wijn met vruchten (in een kom); – **punch-bowl,** punchnap, punchkom.

bowlen, gooien naar het wicket in het cricketspel; - **bowler,** m. balwerper in het cricketspel.

Bowlinggreen, n. eng. (spr. *bólinggrien*; van b o w l, bal, kegel, en *green*, groen) ook b o u l i n g r i n, fr. (spr. *boelèngrèn*) grasperk voor het balspel; inz. dicht begroeid en zorgvuldig gemaaid of plat gerold zodenperk in eenen tuin.

Bow-window, n. eng. boogvenster.

Box, f., pl. **boxes,** eng. afdeeling van een paardenstal, de grootte hebbende eener kamer, welke het paard vrije beweging vergunt, ook schouwburgloge; brievenbus; - **boxchronometer,** m. nauwkeurig scheepsuurwerk in doos.

boxen of b o k s e n, eng. (*box*) vuistvechten op de engelsche wijze; - **boxer,** b o k s e r, m. een engelsch vuistvechter, ook naam van een Chineesche sekte; - **boxing-day,** eng. dag na Kerstmis, waarop men aan bedienden geschenken geeft.

Boy, m. eng. (spr. *boï*) knaap, jongen, ook naam voor „bediende"; - **boyscouts,** pl. (eng. *to scout* = verkennen) j o n g e v e r k e n n e r s, p a d v i n d e r s, een vereeniging van jongens van 10—18 jaar voor lichamelijke ontwikkeling en karaktervorming, in navolging van het korps jeugdige verkenners, door generaal Baden Powell tijdens den laatsten Boerenoorlog in Transvaal gevormd.

boycotten, boycotteeren (eng. *to boycot*), van alle verkeer met de buitenwereld afsluiten, voor dood verklaren (in navolging van de behandeling, die de rentmeester James Boycott in 1880 in Ierland ondervond).

Boyer de F., bij zoölogische benamingen afkorting voor Boyer de Foscolombe (entomoloog te Aix, overl. 1853); - **Boyer atelier,** n. Phot. werkplaats als van den photograaf Boyer, die alleen bij magnesiumlicht photographeerde.

Boza of **boeza,** f. perz.-turk. (perz. *bôsâ, bôsah*) een op bier gelijkende bedwelmende drank der Turken, uit gerst of gierst bereid.

Br., bij botanische benamingen afk. voor Alexander Braun (waarvoor ook A. Br.), of voor Robert Braun (waarvoor dan ook R. Br.); bij zoölogische namen afk. voor Brehm (gestorven 1864).

Brä, f. gletscher (in Noorwegen).

Braakwijnsteen, m. t a r t a r u s e m e t i c u s z. a.

Brabançóns, m. pl. fr. Brabanders, soldaten zonder dienst, die in de 12de eeuw Frankrijk plunderend doortrokken; - **Brabançonne,** f. Belgisch volkslied, tijdens den opstand in 1830, vervaardigd door J e n n e v a l en gecomponeerd door C a m p e n h o u t; - **Brabánte** en **Brabantille** f. (spr. *-tiëljé*), vlaamsch linnen van vlasnoppen; - **Brábantsche gouden bulle,** ook g o u d e n p r i v i l e g i e, f. vrijheidsbrief, door keizer K a r e l IV in 1349 aan hertog Jan III van Brabant verleend; - **brábantsche school,** f., z. v l a a m s c h e s c h o o l.

Brabēum, n. gr. (*brabĕion*) kampprijs, eereprijs; dank; - **brabeuten,** m. pl. prijsuitdeelers bij de olympische spelen.

Braça, port. **Braza,** sp. f. **Braccio,** it. m. (spr. *brátsjo*, it. van het lat. *brachĭum*, arm, pl. *brachia* vgl. b r a s s e), f. lengtemaat in Z. Europa, eene el: te Milaan = 0,5865; te Bologne = 0,6452; te Lucca = 0,6951; te Modena = 0,6481; te Reggio = 0,5298; te Parma voor zijde = 0,544, voor lijnwaad = 0,6438; te Genua = 0,5812; te Florence = 0,5636 meter; in Portugal is de el voor den groothandel (v a r a) = 1,093, die voor den kleinhandel (c o v a d o) = 0,678; in Spanje doet de el (v a r a) ongeveer 0,848 meters.

Braccio, b r a z z o m. it. (spr. *brátsjio brátzo*) altviool, iets grooter dan de violine, die bij de snarenspeeltuigen alt en tenor maakt.

Bracelétten, soms ook b r a s s e l é t t e n (v. 't lat. *bráchiāle* en dit van *brachĭum* arm) armbanden als vrouwelijk sieraad; in het dui. werd het woord *bretzel*, d. i. krakeling; Barg., z. v. a. boeien, paternosters.

Bracherium, n. nw. lat. Chir. breukband.

Brachieten, m. pl. eene secte van Gnostieken uit de 3de eeuw, leerlingen of aanhangers van M a n e s.

Brachistochrone, z. onder b r a c h y b i o t i e k.

brachĭum n. lat. (gr. *brachiōn*) arm; pl. *brachia*; - *brachĭum seculāre* n. lat. wereldlijke arm, wereldlijke macht; - *br. ecclesiastĭcum*, geestelijke arm, geestelijke overheid of macht; - **brachiaal,** adj. (lat. *brachiālis e*) wat tot den arm betrekking heeft; - **brachīŏla,** m. lat. armpjes, krakeling; - **brachiometer,** m. gr. Chir. armmeter, een werktuig om den arm te meten; - **brachióncus,** m. armgezwel; - **brachiopóden,** pl. lat.-gr. (*poës*, gen. *podós*, voet) armvoeters, eene klasse der weekdieren met talrijke, inzonderheid voorwereldlijke soorten; - **brachióptĕra,** pl. visschen met armvormige vinnen; - **brachiostómisch,** adj. met vinnen bij den bek; - **brachiotŏmie,** f. armafzetting.

Brachmanen, z. ond. B r a h m a.

Brachmanoth, m. oudd. braakmaand, Juni.

Brachybiotiek, f. gr. (van *brachýs*, kort) kunst om het leven te verkorten (als tegenstelling van m a k r o b i o t i e k); - **brachybiótisch,** adj. korten tijd levend, van korten duur; - **brachychrónisch,** adj. korten tijd durend, kortstondig; - **brachydactylisch,** kortvingerig; - **brachydiagonaal,** f. in een rhombus de kleinste diagonaal in tegenstelling met de grootste, d. i. m a k r o d i a g o n a a l; - **brachyglót,** adj. gr. korttongig; - **brachygraaf,** m. gr. snel- of kortschrijver; - **brachygraphie,** f. de verkortende schrijfkunst, z. v. a. s t e n o g r a p h i e; - **brachykatalēktisch** (vgl. k a t a l ē k t i k o s, enz.) Poët. gebrekkig, onvolkomen in metrum of versvoeten; - **brachykēphálen,** kortschedeligen, rondkoppen; - **brachykladisch,** kortgetakt; - **brachylogie,** f. kunst om verkort te spreken; - **brachylógisch,** adj. kort, ineengedrongen, beknopt; - **brachyloog,** m. iemand, die zijne meening kort uitdrukt; - **brachymetrópisch,** bijziend; - **brachymetropie,** f. bijziendheid; - **brachypetálisch,** met korte bloembladeren; - **brachypnēūma,** n. gr. Med. korte

adem; - **brachypneumátisch,** adj. kortademig; - **brachypnœa,** f. aamborstigheid, kortademigheid; - **brachypódisch,** adj. kortvoetig; - **brachypōtus,** m. die weinig en met korte teugen drinkt, gelijk de teringlijders; - **brachyptĕra,** n. pl. N. H. kortvleugeligen (zooals de hoenderachtige vogels); ook: kortvleugelige insecten; - **brachyptérisch,** kortvleugelig; - **brachyscii,** m. pl. gr. Geogr. kortschaduwigen, bewoners der heete luchtstreek, die de zonnestalen meer loodrecht ontvangen en daardoor eene kortere schaduw geven; - **brachystochróne,** f. (v. *bráchistos, ē, on,* de, het korste, superl. van *brachýs,* en van *chrónos,* tijd) Math. de kromme lijn van den snelsten val, een bijnaam der c y c l o ï d e (z. a.); - **brachysyllăbus,** m. gr. Poët. een uit korte lettergrepen bestaande versvoet; - **brachyteleskoop,** f. korte teleskoop.

Braciere en **braciera,** f. ital. (spr. *-tsjié-*) kolenbekken, vgl. b r a s e r o.

braconneeren, fr. (*braconner,* v. *braque,* oudfr. *bracon,* b r a k, speurhond) wilddieverij, drijven, stroopen; - **braconnage,** f. (spr. *-ná-zj'*) wilddieverij; strooperij, - **braconnier,** m. (spr. *-njê*) wilddief.

Brácos, m. pl. brazil. (port. *braco,* eig. speurhond) slaven.

Bracteāten, m. pl. (lat., sing. *bracteātus,* scil. *nummus,* van *bractĕa,* blik) blikmunten, holle munten van goud- of zilverblik, die op de eene zijde een verheven stempel hebben, welke zich op de keerzijde verdiept vertoont.

Bradyekoia, f. gr. (van *bradýs,* langzaam, bezwaarlijk) hardhoorigheid; - **bradykardie,** f. langzame hartslag; - **bradymasĕsis,** f. Med. het moeilijk kauwen; - **bradypepsie,** f. trage spijsvertering; - **bradypus,** m. N. H. luiaard, aï; - **bradyspermatisme,** n. moeilijke zaadontlasting,; - **bradysurie,** f., z. v. a. s t r a n g u r i e.

Braga 1), n. (russ. *brága,* van tataarschen oorsprong) een op bier gelijkende drank uit havermeel en hop in Siberië, Roemenië enz.

Braga 2), **Brage,** of liever B r a g i, m. noord. Myth. de noordsche Apollo, de god der dichtkunst en welsprekendheid, de beschermgod der dichters, de gemaal van I d u n a, de zoon van O d i n en F r e y a; naar hem heet de dichtkunst **bragur** (oudn. *bragr*); - ter gedachtenis der dooden dronk men, een gelofte doende, uit den koningsbeker b r a g a r f u l l; - **Braga** was ook de naam van een hekelend tijdschrift in verzen, dat in 1843 en 1844 te Utrecht uitkwam en toen te niet ging; - **bragiaantje,** n. (dicht)-stuk uit of in den trant van dat tijdschrift.

brageeren, fr. (*braguer*) zich opschikken, een wulpsch leven leiden, den pronker spelen, zich grootsch voordoen langs de straat.

Braggard, m. eng. (spr. *brèggherd*) pocher, praalhans, opsnijder, zwetser; - **braggardisme,** n. pocherij, pralerij, zwetserij.

Bragget, eng. een in sommige streken van Engeland uit mout en honing bereide gekruide drank.

Bragi, z. B r a g a 2).

Brahma of **Brama,** (sanskr. *brâhman,* Nomin. *brâhmâ*) ind. Myth. n. gebed, een iets, dat zich ook in de ziel des menschen bevond; m. het hoogste wezen der Hindoes, de ongeschapen, eeuwige God, ook P a r a b r a m a en A t m a geheeten; toen hij de T r i m o e r t i (z. ald.) had voortgebracht, viel uit het midden van deze een druppel, eene kiem, op het water, deze werd tot een goudglanzig ei, en het opperwezen zelf werd daaruit geboren; als zoodanig wordt zijn naam met een accent geschreven (B r a h m á); als uitvloeisel van zich zelven heet hij nog N a r a y a n a, d. i. die zich over de wateren beweegt; H i r a n y a g a r b h a of vrucht der gouden baarmoeder, M â h a b h o e t a, het groot natuurverschijnsel; M â h a n a t m a, de groote ziel; S a t i, de waarheid; M o u t, de dood; - met Çiwa en Visnoe vormde hij het driegodendom; - **brahmanisme,** n. de godsdienst der Indiërs; - **brahmínen, brahmānen** of **brachmänen,** ook g y m n o s o p h i s t e n geheeten, geletterden, wedakenners, half vergode priesters, leden der hoogste kaste bij de Indiërs; - **Brâhmăna's,** pl. liturgische geschriften, die het offerituëel, **hm** als middelpunt van beschrijving hebben.

Brai of b r a y, m. fr. (spr. *brè*; oudfr. *brai,* slijk, teer, provenç. *brac,* it. *brago,* slijk, van 't oudn. *brák,* traan) soort van teer, bereid van traan, pek, hars, enz., om te kalfateren; scheepsteer, harpuis.

Braidisme, n. (naar den eng. chirurg Braid, 1841), op flauwte gelijkende slaap, hypnose, z. a., ontstaande door te groote inspanning der oogzenuwen en te voorschijn geroepen door onafgebroken fixeeren van een klein blinkend voorwerp.

Braillard, m. fr. (spr. *braljâr*; v. *brailler,* en dit waarschijnlijk van *braire,* balken, luid schreeuwen, inz. van den ezel) schreeuwer, bulker.

Brailleschrift, n. blindenschrift met verheven letters, uitgev. door Louis Braille.

Braise, f. fr. (spr. *breeze*) kolengloed; *-à la braise, braisé,* gesmoord.

Brake, f. (spr. *breek*), eng. rem; - **brakesman,** remmer.

Bram, f. of **bramzeil,** n. Mar. zeil boven het marszeil, dat door de **bramsteng** of de verlenging van den grooten en fokkemast wordt gedragen; - **bramzeilskoelte,** f. matige wind, waarbij de schepen bramzeil kunnen voeren.

Brama, Bramana's, Bramanen, z. ond. B r a h m a.

Bramapers, f. naar den uitvinder (den Engelschman Bramah) genoemde hydraulische (d. i. door waterdruk werkende) pers; - **bramaslot,** n. naar denzelfden uitvinder genoemd, inz. bij brandkasten aangewend kunstslot, eenigszins overeenkomende met het c h u b b s l o t.

Bramárbas, m. (vgl. het sp. en provenç. *bramar,* fr. *bramer,* schreeuwen, van 't oudhoogd. *breman,* brullen) naam van eenen grootspreker in een blijspel van H o l b e r g; vandaar snoever, grootspreker. windbuil, opsnijder;

- **bramarbaseeren** (spr. $s=z$), pochen, snoeven, opsnijden, den ijzervreter spelen.

Braminen, zie B r a h m i n e n, onder B r a h m a.

Bramsteng, bramzeil, enz., z. b r a m; - **bramzijgertje,** n. uit zee opstijgende damp (in visscherstaal), ook brandezijgertje.

Brancard, m. fr. (spr. *brañkâr*; v. b r a n c h e) draagzetel, draagstoel, draagberrie, draagbed; boom van een rijtuig, dubbele disselboom; - **brancard-wagen,** m. lastwagen zonder ladders.

Branche, f. fr. (spr. *brañsj'*; provenç., it. en mid. lat. *branca*, duitsch b r a n k e, *brante*, voor klauw, van 't lat. *brachĭum*, arm, tak, enz.) eig. tak van eenen boom; oneig. tak b. v. van een geslacht, geslachtstak, zijlinie, of van eene wetenschap (vak), van eene handelszaak, enz.; - l e v e n *sur la branche*, leven op den tak, geen eigen huishouden hebben, nu hier dan daar logeeren.

Branchus, m. gr. (*brânchos*) Med. eig. keel; heeschheid, schorheid, ontsteking van de amandelen; - **branchotomie,** luchtpijpsnede, opening der luchtpijp; - **branchiën,** pl. (gr. sing. *brânchos*, n. en doorgaans *brânchion*, pl. *brânchia*) kieuwen der visschen; - **branchiopóden,** kieuwpootigen.

Brancos, m. port. (eig. de w i t t e n -; van *branco* = sp. *blanco*, wit, z. b l a n c) lissabonsche poedersuiker in kisten.

Brandal, mal. muiter; bengel.

Brandaris, m. vuurtoren; lantaarn in de mars van het admiraalschip; flambouw. Ook zekere oost-indische horen (*Murex*).

Brande, f. inhoudsmaat voor droge waren in 't Zwitsersche kanton Neufchâtel = 31,0858 liters.

Brandebourg, m. fr. (spr. *brañd'boer*) eig Brandenburg; soort van borduurwerk of galon rondom de knoopsgaten van zekere kleederen; ook zeker belegsel op dameskleederen en mantels.

Brandemoris, m. verbastering voor brandewijn.

Brandes, pl. onvruchtbare landstreken in het fr. landschap Bourbonnais, inz. op de grenzen van Berri, waar bijna enkel heidekruid groeit.

Brandĕum, lat. doek, dien men op het graf der martelaren legde en dan als aandenken medenam.

Brandoelje, f. verbastering voor brandewijn.

Brandon, m. fr. (spr. *-doñ*) stroofakkel, brandend hout, stroowisch; - **brandonneeren,** met stroowisschen merken.

Brandpiquet, n. nederl.-fr. (z. p i q u e t) soldaten met de handhaving der orde bij brand belast; Mar. vaartuig, dat tot veiligheid eener vloot de wacht houdt.

Brandy, m. eng. (spr. *bréndi*; samengetr. uit het oud-eng. *brandwine*, brandewijn, d. i. gebrande wijn) brandewijn; ook cognac; - **brandy-soda,** f. cognac met soda- of spuitwater.

brani, adj. jav. en mal. dapper, stoutmoedig, kranig.

Bránka, f. (verwant met het russ. *branj*, oorlog, *brannik*, krijgsman, poolsch *branka*, krijgsgevangene) nachtelijke rekruten-lichting in Rusland en Polen.

branleeren (spr. *brañ-*), fr. (*branler* = *brandiller*, verklw. van *brander*, zwaaien) schudden, waggelen, slingeren; aarzelen, in onzekerheid zijn, weifelen; - **branlo,** m. zekere op de polonaise gelijkende dans, die ten tijde van Lodewijk XVI in gebruik was.

Brano, m. roodzijden geplooide zondagsrok der vrouwen in Zuid-Dalmatië.

bras, m. fr. (spr. *bra*; van 't lat. *brachĭum*) arm; - *bras-dessus*, *bras-dessous*, fr. (spr. *bra desú*, *bra desóé*) arm in arm, gearmd; ook z. v. a. *à bras ouverts* (spr. *abra zoewèr*), met open armen, met veel hoffelijkheid, vreugde, enz. b. v. iemand ontvangen.

Bras, f. jav. en mal. ontbolsterde en gereinigde rijst (*padi* = rijst in de aar; *gabah* = rijst van stroo ontdaan, maar nog in den bolster; *nasi* = gekookte rijst).

braseeren, fr. (spr. $s=z$) twee stukken staal of koper door middel van soldeersel aan elkander hechten.

Brasèro, m. sp. (v. *brasa*, fr. *braise*, gloeiende kool) kolenpan, warmpan, zooals men die in Zuid-Amerika bij koude in elke kamer vindt.

Bráspenning, m. nominale munt in het oude nederl. muntstelsel = $6^1/_4$ ct.; men wil het woord afgeleid hebben van b r a s s e n, slempen, smullen, als kunnende men weleer voor dien prijs een lekkeren maaltijd hebben.

Brassard, m. fr. (spr. *brassaar*) armband, armplaat.

Brasse, f. fr. (provenç. *brassa*, van 't lat. *brachia*, de (uitgestrekte) armen, pl. van *brachĭum*, fr. *bras*, arm; vgl. *braca*) vadem; ook ital. ellemaat, b r a c c i o (z. ald.).

brassen, m. pl. Mar. de beide touwen, waarmede men de raas en zeilen omhaalt, om die de verlangde stelling te geven, welke verrichting insgelijks b r a s s e n heet.

Brasserie, f. fr. brouwerij, bierhuis.

Brassica, f. lat. kool.

brat, mal. zwaar; zie ook b o r a t.

Bratsche, f. hoogd. (spr. *brátsje*; uit het it. *viola di braccio* (spr. *-brátsjo*) armviool, altviool; z. v i o l a 2).

Bräu, brau, m. en n. brouwsel, bier; - **Brauerei,** f. brouwerij, bierhuis.

Brauer, bij zoölogische namen beteekent F. Brauer, entomoloog te Weenen.

Brauniet, n. hard bruinsteen, watervrij mangaan-oxyde.

Brava, n. een bedwelmende drank der Kamtsjadalen.

bravo, it. (nederl. b r a a f, hoogd. *brav*, fr. *brave*, provenç. *brau*, *brava*, waarsch. van keltischen oorsprong) goed, schoon, voortreffelijk, wakker; ook het woord, waarmede men te gelijk in Italië een tooneelspeler toejuicht; geldt die toejuiching meer personen, dan zegt men **bravi,** en is de toegejuichte eene vrouw, **brava;** in den superlatief **bravissimo,** uitmuntend, opperbest, heerlijk! - **bravoure,** f. fr. (spr. *brawoer'*) schitterende dapperheid, onverschrokkenheid, moed, heldenmoed; bij kunstenaars: bekwaamheid, kunstvaardigheid, zekerheid (in het beheerschen der uitwendige kunstmiddelen), -

bravour-aria, bravourrol, bravour-stuk, enz., zang, rol, stuk, die den kunstenaar gelegenheid geven uit te blinken; – **bravura,** ital. (spr. *u=oe*) Muz. groote kunstvaardigheid in passages; – **bravo,** m. een dappere, moedige, wakkere strijder; als meester in zijn vak, die van zijn stoot zeker is; in Italië: gehuurde sluipmoordenaar; pl. **bravi;** – **bravàccio,** it. (spr. *brawàtzjo*) of **bravàzzo** (spr. *brawàtsjo*), m. twistzoeker, vechtersbaas, kemphaan; – **bravàche,** m. fr. (spr. *brawàsj'*) grootspreker, pocher, zwetser, windmaker; – **bravacheeren,** grootspreken, pochen, zwetsen; – **bravade,** fr. grootsprekerij; – **braverie** f. pralerij, pronk; – **braveeren,** fr. (*braver*) trotseeren, tarten, hoonen, met verachting bejegenen; – **bravàde,** f. opgeblazenheid, trotschheid, snorkerij, pocherij.

Bray, z. brai.

Braza, z. braça.

Braziliaan, m. edele topaas uit Brazilië; – **braziliehout,** z. fernambuk; – **braziliëthout,** valsch of onecht braziliehout; – **braziline** of **brazileïne,** f. roode kleurstof van het fernambukhout, fernambukrood.

Brazzera, f. kustvaartuig in de Adriatische zee.

Brdt., bij zoölogische namen afkorting voor Joh. F. Brandt (gest. 1879).

Break, f. eng. (spr. *brèk*) vierwielig rijtuig met de deur achterin, brik.

Breakfast, n. eng. (spr. *brekfest*) ontbijt, bij R. Visscher: *breekvasten.*

Breccie, f. it. (spr. *brètsje*; fr. *brèche*, oorspronkelijk van 't duitsche brechen, ons breken) ook brocatella genaamd, eene hoekig stuk marmer, uit fragmenten van verschillende kleuren gevormd en door een kalkaardig cement vereenigd; Geol. rots, uit hoekige stukken van een gesteente of mineraal gevormd.

Brêche, z. bres.

bredi-breda, adv. fr. ter vlucht, in der ijl, in overhaasting; als subst. n. verward gesnap, mengelmoes.

Bredouille, f. fr. (spr. *-doélj'*) verwarring, ontsteltenis, verlegenheid; de dubbele partij in het triktrak-, (trictrac) of toccategli-spel; ook de rekenpenningen, waarmede die partij wordt aangeduid; als jachtterm: platzak, niets geschoten hebbende; – **bredouilleur,** m. stamelaar, stotteraar; – **bredouilleeren,** stamelen, stotteren.

Breeder, m. eng. (spr. *brie-*) fokker (inz. van paarden).

Breel, f. tonnetje aan de haringvleet, zie *baril.*

Breeveertien, f. zandbank, die oudtijds voor de holl. kust lag, van ± 14 vadem diepte. De br. opgaan, d. i. te gronde gaan; losjes leven.

Breeze, m. eng. (spr. *briez'*) frissche koelte, z. bries.

Brégma, n. gr. (van *brèchein*, bevochtigen) kruin van het hoofd, middelste gedeelte van den schedel, aldus genoemd, naar men zegt, omdat dit deel bij kinderen altijd vochtig en week is en het laatst hard wordt.

Brelan, n. fr. (oudfr. *brelenc, berlenc*, bord voor het dobbelspel, van het duitsch *bretlin, bretlein*, of *bretling*) hazard- of kansspel met kaarten; vandaar het werkw. **brelandeeren** (fr. *brelander*), gedurig spelen.

brelic-breloc of *brelique-brelóque*, fr. tooverformule (zonder zin), welke in tooverkomediën de geesten noodzaakt te verschijnen of te verdwijnen, dus: kom en ga heen, heen en weer! vandaar saamverbonden: in verwarde haast, overijld, over hals en kop; – **breloque,** f. (spr. *-lok'*; vgl. het fr. *loque*, lap, flarde, oudn. *lôkr*, iets afhangends) sierlijke kleine voorwerpen aan horloge-kettingen en armbanden.

Brem., bij zoölogische benamingen afkorting voor I. G. Bremser (gest. 1827).

Bremi, bij zoölogische benamingen afkorting voor Bremi-Wolf, entomoloog (gest. 1857).

Bremse, f. dui. rem.

Brenn, m. gallisch, opperhoofd, door de Romeinen als eigennaam opgevat Brennus.

Brenta, f. (vgl. het duitsche *brento*, houten vat voor melk, gezouten vleesch, enz.) wijnmaat in Italië en Zwitserland; in het laatste land = 37,5 liter.

Brephotrophium, n. gr. (*brephotropheion*, van *bréphos*, lichaamsvrucht, pasgeboren kind, en *tréphein*, voeden) eig. huis ter voeding van kinderen; vondelingenhuis; – **brephotrooph,** m. vader of toeziener van zoodanig huis.

Bres, f. (fr. *brêche*, it. *bréccia*, oorspronkelijk germaansch, v. breken) Mil. eene geschoten opening in den muur of den wal eener stad; stormgat, stormopening, muur- of walbreuk, die door de bresbatterijen bewerkt is, als het heet, dat zij bres geschoten hebben.

Bréschith, hebr. (d. i. in den beginne) het eerste boek van Mozes, dat met dit woord begint.

Bresciaansch staal, n. soort van ruw staal van Brescia in Opper-Italië.

Bretagne, f. fr. (spr. *-tánje*) landschap (weleer hertogdom) van N. Frankrijk, sedert de 4de eeuw door vluchtende Britten uit Engeland bevolkt en *Britannia minor* (Klein-Brittannië) geheeten; vandaar **bretagne,** f. oude, deftige fransche dans van twee personen; – **bretagnes,** f. pl. voortreffelijke soort van fransch linnen; – de inwoners van Bretagne heeten **Bretons;** vandaar **bretonne,** f. vrouwenregenmantel; eig. kleeding der vrouwen uit Bretagne.

Bretaniotte, f. it. zoute kabeljauw.

Bretéllen of **bretéls,** f. pl. fr. (*bretelles*, verklw. van 't oudfr. en provenç. *bret*, vogelstrik, sp. *brete*, beenkluister, en dit v. 't oudhoogd. *brettan*, slingeren, vlechten of van nedl. *breidel*) draagbanden, broek-dragers, galgen.

Bretons, bretonne, zie onder Bretagne.

Brette, f. fr. een soort degen, misschien geheeten naar Bretagne.

brevis, breve, lat. kort; – *brevis*, f. Muz. eene noot, die twee geheele maten doet (vgl. *semibrevis* = 1 maat; *minima* = $^1/_2$; *semiminima* = $^1/_4$; *fusa* = $^1/_8$; *semifusa* = $^1/_{16}$; *subsemifusa* of *biscroma* = $^1/_{32}$); – *in brevi*, in 't kort, in korten tijd, welhaast; – *alla breve*, ital. Muz. in

gezwinde maat, elke noot nog eens zoo snel; – *brevi manu*, kort en goed, kortaf, zonder omstandigheden, zonder wijdloopigheid; – **breviteit,** f. (lat. *brevitas*) kortheid; – *brevitātis causa*, kortsheidshalve, om kort te zijn; – *breviter*, kortelijk, in het kort; – **breve,** f. it. (ook *briéve*, waarvan ons nederl. b r i e f komt) eig. een kort schrijven, inz. een minder vormelijk schrijven van den paus aan staten, vorsten, enz. wegens zaken van gemeen belang, op de gladde zijde van perkament geschreven en alleen met den visschersring (*annulus piscatōris*) in rood was bezegeld; zij onderscheidt zich van de b u l (z. ald.) door minder algemeene belangrijkheid; – **brevét,** n. (r. spr. *brewè*) een open geschrift, waardoor iemand eene gunst, een titel toegestaan, een pensioen, een voorrecht verleend, een post, eene bediening geschonken wordt, enz. (p a t e n t, d i p l o m a); – *breve d'invention* (spr. *-deñwañsióñ*) eene vergunning aan den uitvinder van eenige zaak om gedurende eenige jaren daarvan alleen, met uitsluiting van anderen, voordeel te trekken, uitvindings-patent, octrooi; – **breveteeren,** zulk een octrooi verleenen; – **breviarium,** lat. 1- het rechtsboek der Romeinen in het west-gotische rijk (*breviarium Alaricianum*); 2- ook **brevier,** n. gebedenboek der R. kath. geestelijken, gebedenformulierboek, zoo geheeten, omdat het uit korte uittreksels bestaat; het bidformulier; – **brevier,** ook Typ. soort van d r u k l e t t e r s (z. a.); – **breviatoren,** m. pl. ambtenaars aan het hof van den griekschen keizer, die brieven schreven en vertaalden; – **breviatuur,** f. verkorting, kort begrip; – **breviloquéntie** (spr. *-kwéntsie*), f. (lat. *breviloquentia*) kortheid in het spreken, karigheid in woorden; – **breviotypie,** f. muz. notendruk, – **brevipennis,** kortvleugelig b. v. de struisvogel.

Breva, m. de opwaarts waaiende wind aan het Comomeer.

Brewer, m. eng. (spr. *broe-*) bierbrouwer; – **brewery** (spr. *y=i*) bierbrouwerij.

Breyn, bij zoölogische benamingen, beteekent J. Ph. Breyn (gest. 1764).

Briançónsch krijt, soort van witten, weeken talk-, spek- of zeepsteen van B r i a n ç o n in Frankrijk, waarvan o. a. de kleermakers zich bedienen om op het laken de lijnen te trekken, die den snit aanwijzen; ook maakt men er vetvlekken in wollen en zijden stoffen mede uit; nog bedient men zich er van, om aan zekere behangselpapieren een blinkenden paarlemoerschijn te geven.

Briāreus, m. Myth. een uit de aarde geboren reus met 100 armen en 50 hoofden met vuurbrakende monden, die de olympische goden in den strijd tegen de Titanen bijstond.

Bric-à-brac, m. fr. (spr. *brikabrak*) oude rommel, voddenkraam, oude meubelen, schilderijen enz.

Bric-bat, m. fr. (spr. *briekbá*) kaas in tichel- of baksteenvorm!

Brick, m. eng. baksteen; **brickhouse,** n. huis van baksteen.

Bricóle, f. fr. (van 't mid. lat. *bricola*, oud werpgeschut, waarmede men steenen tegen de muren, enz. slingerde) bij het biljart, terugsprong, terugkaatsing, terugstuiten van den bal van den band af; e e n e n b a l *par bricole* m a k e n, d. i. hem door eene afstuiting van den band in den zak stooten; vandaar *par bricole*, fig. niet rechtuit of ronduit, maar door omwegen, van ter zijde, langs bijpaden, met draaierijen; – **bricoleeren,** doen terugspringen, door afstuiting van den band maken; oneig. niet eerlijk handelen, kale uitvluchten zoeken, draaierijen maken.

Bride, f. eng. (spr. *braid'*) bruid; – **bridegroom,** m. (spr. *oo=oe*) bruidegom; – **bridecake** (spr. *-keek*) bruiloftstaart (zeer groot en zwaar, b. v. tot de prijs van 5 à 10 pond sterl.)

brideeren, fr. (*brider*, van *bride*) Kookk. een gevogelte de pooten samenbinden en oppinnen om te braden.

Bridge n. (spr. *bridzje*), eng. soort whistspel.

Brie, f. zachte kaas (uit Brie).

Bries, f. (fr. *brise*, eng. *breeze*, it. *brezza*, sp. *briza*, *brisa*, *brisca*; wellicht van celt. oorsprong) zwakke zeewind; zachte wind, koelte.

Briga, f, mid. lat. en ital. (fr. *brigue*; vgl. b r i g u e e r e n) twist, strijd, oneenigheid; partij, aanhang, rot; – **brigáde,** f. fr. (spr. *brigada*, ital. *brigáta*, hoop, troep, eig. en oorspr. een strijdende hoop) groote legerafdeeling, uit 2 of 3 regimenten voetvolk, escadrons ruiterij en batterijen geschut bestaande en waarover een **brigade-generaal** bevel voert; – **brigadier,** m. krijgsman, wiens rang bij de ruiterij met dien van korporaal bij de infanterie overeenkomt; – **brigand,** m. fr. (spr. *brigáñ*; van 't ital. *brigánte*, partijganger, onruststoker) roover, dief, plunderaar, straatroover; weleer in Frankrijk ook lichtgewapend soldaat, die eene **brigandine,** een zeker harnas of maliënkolder droeg; – **brigandage,** f. (spr. *-dázj'*) of **brigantaggio,** ital. (spr. *-ádzjo*) straatrooverij, struikrooverij, afzetterij; – **brigandeeren,** fr. (*brigander*) straatrooverij drijven; – **brigantijn,** m. (fr. *brigantin*, it. *brigantino*, mid. lat. *brigantinus*, oorspr. roofschip, vgl. b r i g a n d) galeivormig schip met een laag boord, gevoerd door 10 tot 15 paren roeiers, en dat ongeveer 100 man kan voeren, eertijds menigvuldig in de Middellandsche zee tot zeerooverijen gebruikt; snelschip, licht vracht- of oorlogsschip met 2 masten.

Brighélla, m. ital. (van *briga*, z. ald.) karakter-masker van het italiaansche volkstooneel, een sluwen, ingebeelden burger voorstellende.

Brightsche ziekte (naar den eng. geneesheer Bright (spr. *brait*) genoemd) eene acute nierziekte, gepaard met waterzucht en afzondering eener eiwitachtige urine.

Brigitta, oudd. vr.naam (*Brigida*, waarsch.

verwant met B e r t h a, z. ald.) de stralende, prachtige; – **Brigitten-orde** of o r d e v a n St.-S a l v a d o r, eene geestelijke monniken- en nonnenorde, gesticht in 1348 door B r i g i t t a, dochter van Birger, koning van Zweden, die in het jaar 1391 door paus Bonifacius IX onder de heiligen geplaatst of gekanoniseerd werd.

Brignole, (spr. f. *brienjolle*) fr. gedroogde pruim uit de stad van dien naam.

brigueeren (spr. *-geeren*), fr. (*briguer*, it. en mid. lat. *brigare*, twisten; aanhoudend smeeken; ijverig streven; vgl. het noordsche *breka*, bidden, bedelen, ital. *briccone*, bedelaar) iets door de gunst van anderen, door inwerking van vrienden, door kuiperij zoeken te verkrijgen, ijverig aanhouden, najagen; – **brigue,** f., zie b r i g a; – **brigueur,** m. (spr. *-geur*) kuiper, gunstbejager.

Brik, f. (eng. *brig*, van 't fr. *barrique*, last, dus eig. lastschip) licht vracht- en oorlogsschip, een snelzeilend vaartuig, dat eenen grooten en eenen fokkemast met stengen en bramstengen en als oorlogsschip 10 tot 30 kanonnen voert.

Brikfis, afr. ned. Zie b r e a k f a s t.

Bril, m. Mil., z., l u n e t t e, ond. l u n a; vgl. ook b e r y l; – **brildaalders,** m. pl. zekere daalders in de laatste helft der 16de eeuw geslagen, waarop o. a. een bril staat met de letters: W. H. D. A. L. V. B. D. S. S. N. H. V. K. W., zijnde de eerste letters van het versje: *Was hilft den Augen Licht und Brill, Der sich selbst nicht helfen und kennen will*, d. i. wat baat voor de oogen licht en bril, die zich zelf niet helpen en kennen wil.

brilleeren, (spr. *bri-ljeeren*), fr. (*briller*, ital. *brigliare*, provenz. en sp. *brillar*; v. 't lat. *beryllus*, een zeegroene, zeer blinkende en doorzichtige edelsteen, z. b e r i l) **briljeeren,** schitteren, glinsteren, blinken, pronken; – **brillant,** adj. (fr. spr. *bri-ljãñ*), **briljant,** schitterend, glinsterend, blinkend, uitstekend, voortreffelijk; – **briljant,** m. in 't algemeen ieder geslepen edelgesteente, dat den vorm heeft van een dubbelen kegel, van boven sterk en van onderen zwak afgestompt en aan de zijden in kleine driehoeken of ruiten (facetten) verdeeld is, en die steeds à jour gezet wordt, inz. de diamant; glinsterend of glanzend edelgesteente; – *brillánte*, adv. it. Muz. zeer vurig, levendig; – **briljanteeren** (fr. *brillanter*) diamanten tot briljanten slijpen (58 facetten), met glanssteen bezetten; – **briljántkever,** m. N. H. juweel- of diamantkever, ook snuitkever genoemd, een prachtige tor van Braziliё, van de grootte van een meikever met getande en van oortjes en slippen voorziene dekschilden, waarop veelvervige goudkleuren prijken; – **briljantvuur,** n. soort van vuurwerk, dat stralende, bloem- en stervormige vonken werpt, en uit meelpoeder, ijzervijlsel en wat zwavel bestaat; – **brillantier,** m. fr. (spr. *bri-ljantjé*) diamantslijper; – **brillantine,** f. fr. (spr. *briljantiên*), 1- welriekende olie om de haren zacht en glanzend te maken; 2- een dicht geweven wollen stof; – **brillolette,** f. fr. (spr. *briljolèt'*) peervormige diamant met facetten.

Brimade, fr. (*brimer*, plagen), ontgroening, plagen van medescholieren.

Brimborions, pl. fr. (spr. *breñborióñ*; oudfr. ook *breborion*, òf misvormd v. 't lat. *breviarium*, òf van 't provenç.-fr. *brimber*, bedelen) kleinigheden, vodderijen; verlatijnscht **brimborium,** n. vodderij, nietigheid (b. v. bij Goethe in zijn Faust).

Brincolo, m., pl. **brincoli,** it. (spr. *brien-*) rekenpenningen, speelmerken, vischjes (*fiches*).

Brio, ital. vuur, levendigheid; – *brioso* of *con brio*, Muz. levendig, vurig.

Brioche, f. fr. gebak van meel, eieren, melk en boter, boterkoek, tulband; fig. domme zet, lompe streek.

Briolétten, f. pl. drupvormige briljanten, z. b r i l l o l e t t e, ond. b r i l j e e r e n.

Brión, m. een goede fransche wijn.

brióso (spr. $s=z$), z. ond. b r i o.

Brique, f. fr. (spr. *briek'*) baksteen; – **briquet,** m. (spr. *brikè*) of **briquette,** f. (spr. *brikèt'*) eig. baksteen; bij uitbr. iets baksteenvormigs, inz. geperste kolen in den baksteenvorm, uit steenkolengruis, aardachtige bruinkolen of houtskool; ook zout in steenvorm geperst; – **briqueteeren,** (spr. $qu=k$), fr. met baksteenen beleggen, of als baksteenwerk beschilderen; – **briquetage,** f. (spr. *briketá-zj'*) geschilderd baksteenwerk.

brisant, adj. fr. verbrijzelend, brekend; – **brisantgranaat,** f. granaat, gevuld met hevig werkende springlading; – **brisage,** het breken; – **brisement forcé,** n. gewelddadig breken van beenderen en gewrichten in de heelkunde.

Briscambille, n. fr. soort kaartspel.

Briscola, n. ital. soort kaartspel.

Briska, m. russ. wagen met huif, die als slede kan gebruikt worden.

Brise, f. fr. (spr. *briez'*), z. b r i e s.

Brisolette, f. Kookk. gepaneerd en in boter gebraden schijfvormig gerecht uit gehakt vleesch en bloem.

Briss., bij zoölog. benamingen afk. voor M. J. Brisson (gest. 1806).

Brissotin, m. fr. (spr. *bri-soteñ*) aanhanger van B r i s s o t, dien men in de fransche revulotie in 1791 voor het hoofd der Girondisten hield; – **brissotisme,** n. het politieke stelsel van B. en zijne aanhangers.

Bristolpapier, n. (fr. *papier Bristol*, eng. *Bristol-paper*) naar de stad Bristol genoemde soort gelijmd karton voor teekeningen met waterverf of krijt (ook i s a b e y-p a p i e r).

Brisure (spr. *-zuur'*), fr. (van *briser*, breken, provenç. *brisar*; van celt. oorsprong: iersch *brisim*, gæl. *bris*, ik breek) eig. breuk, berst; Mil. omgebogen verlenging van de verdedigingslinie, dienende om de bedekte flank te maken; korte linie van 4 of 5 vademen tot aan de gordijn en borstwering; in de wapenkunde: bijteeken in 't wapen van jongere liniën.

Brit, m. (lat. *Britto*, *Britannus*, òf naar den wallischen stamheld *Bryt*, *Brydain* genoemd, òf van 't wallisisch *brith*, bont, omdat de oude Britten hun naakt lichaam plachten te beschilderen, waardoor de Caledoniërs, een deel der noordelijke Britten, bij de Romeinen *Picti*, d. i. beschilderden heeten) bewoner van Engeland, Engelschman; vandaar **Brittánnië** of **Británnië**, n. (lat. *Britannia*, vgl. A l b i o n) Engeland; - **Groot-Brittannië**, Engeland en Schotland; - **Brittánnia-metaal**, n. in Engeland uitgevonden metaalmengsel van tin, messing, antimonium en bismuth, dat zilverachtig wit is; - **Brittannia-veiligheid**, f. El. strook of reep van brittannia in een elektrische leiding, die bij te hooge stroomsterkte smelt.

Britiniänen of **britiniërs**, m. pl. eene bijzondere broederschap van augustijner monniken, naar hunne eerste woonplaats B r i t i n i in de mark van Ancona, sedert 1186.

Britschka of **britzka,** f. poolsch. soort licht rijtuig of open koets.

Brittanje, Brittannië, enz. z. onder B r i t.

Briza, n. Bot. trilgras.

Brizo, f. gr. (waarsch. van *bridzein*, inslapen) Myth. eene op Delos vereerde godin, die door droomen orakelen sprak; vandaar **brizomant,** m. droomuitlegger; - **brizomantie** (spr. $t{=}ts$), f. waarzeggerij uit droomen, droomuitlegkunde.

Brobdingnag, n. eng. in Gullivers reizen het land der reuzen, evenals Lilliput dat der dwergen.

Brocaat, n., **brocade,** f. (fr. *brocart*, it. *brocáto*, van ital. *broccare*, fr. *brocher*, steken, stikken; vgl. b r o c h e, b r o c h e e r e n) eene met gouden en zilveren bloemen, figuren, enz. doorwerkte zware zijden stof, zijden goud- en zilverstof; ook in het algemeen: met bloemen doorwerkte zijden stof; - **brocaatpapier,** n. metaalpapier, geverfd papier met opgedrukte goudfiguren; - **brocatél** of **brocardél,** f. eene soortgelijke, maar geringere stof van katoen of gemeene zijde; Min. soort van geel, roodachtig of violetkleurig ital. marmer.

Brocanteur, m. fr. kunsthandelaar, verkooper van platen, schilderijen, enz.; - **brocanteeren,** kunsthandel drijven, allerlei kunstvoorwerpen koopen en verkoopen.

Brocardel, z. ond. b r o c a a t.

Brocardeur, m. fr. spotter, iemand, die iemand scherpe zetten geeft; - **brocardeeren,** spotten, stekelig zijn.

Brocardicum, brocardium, n. mid. lat. (waarschijnlijk naar de verzameling van kerkwetten: *Brocardica*, *regulae Burchardicae*, nagelaten door den bisschop van Worms, B u r k a r d, bij de Italianen en Franschen B r o c a r d geheeten) Jur. korte leerspreuk, korte rechtsregel, in 't algemeen een rechtsspreuk der middeleeuwen, dat niet in de bronnen staat, maar dikwijls door de leeraars valschelijk gemaakt en voor echt uitgegeven is; pikante zet.

Brocatel, z. ond. b r o c a a t.

Brocatella, f. it., z. b r e c c i e.

Brocc., bij natuurwetenschappelijke benamingen afkort. voor Giovanni Brocchi (gestorven 1826).

Bróccoli of **brócoli,** m. pl. it. (sing. *bróccolo*, d. i. eig. spruitje, van *brocco*, spruit, kiem) spruitkool, zomerkool, eene donkerblauwe bloemkool, de meest geliefkoosde groente in Rome (*Brassica oleracea botrytis*).

Broche, f. fr. (spr. *brósj'*; provenç. en sp. *broca*, it. *brocco*, spits, spiets, spitse pin) in 't algemeen spies; groote naald, spil, spit, enz., inz. borstnaald der dames; - **brocheeren,** fr. (*brocher*) bij boekbinders: innaaien; ook bloemen en figuren op zijden en wollen stoffen werken (vgl. b r o c a a t, b r o c a d e); - **brochúre,** f. een slechts doorgestoken boekje; vlugschrift, geschrift van weinig omvang; - **brochurist,** m. (fr. *brochurier*) vlugschriftschrijver.

Brockperle, f. (fr. *baroque* en dui. *perle*) scheeve, onregelmatige parel.

brodeeren; broderie, fr. (door letterverzetting ontstaan uit b o r d e e r e n, omdat de b r o d e r i e s de boorden (*bords*) of randen der kleederen versieren), z. b o r d u r e n, b o r d u r e, z. ond. b o o r d.

Brodequins, m. pl. fr. (spr. *brod'keǹ*) zeker schoeisel, halve laarzen; tooneellaarzen (in het blijspel); ook soort van pijniging met planken en wiggen, spaansche laarzen, scheenijzers.

Broderie, z. b r o d e e r e n.

Broek, f. Mar. (zw. *brok*, fr. *brague*) zwaar touw tot bevestiging van verschillende voorwerpen; zeildoeksche bekleeding, ook **broeking** geheeten; - **broekstuk,** n. dat gedeelte van een kanon, 't welk zich achter de tappen bevindt.

Broger, m. barg. man.

Broglio, m. it. (spr. *bró-ljo*; vgl. b r o u i l l e e r e n) verwarring; opschudding, muiterij, opstand, ook een lichte, aangename italiaansche wijn.

Broken-down, n. eng. (spr. *-doun*) aan de renpaarden na een val eigen kreupelheid.

Broker, m. eng. makelaar; - **brokerage,** (spr. *brokereezje*) loon van den broker, courtage.

Bromanytpapier, n. Phot. glanzend papier voor afdrukken.

Bromatographie, f. gr. (v. *brōma*, spijs) beschrijving van het voedsel; - **bromatologie,** f. leer der voedingsmiddelen, spijs- en drankleer; - **bromatológisch,** adj. die leer betreffend, voedselkundig; - **brómatometer,** m. spijzenmeter, een werktuig tot afweging van de dagelijksche voeding.

Bromelia, f. (naar den zweedschen arts en botanicus B r o m e l, overleden 1705, benoemd) een uitlandsch plantengeslacht, dat o. a. de ananas bevat.

Bromios, m. gr. (v. *brómos*, gedruisch) de schreeuwer (bij Vondel „schreier"), bijnaam van Bacchus, wegens het getier, dat de bacchanten op zijn feest maakten.

Bromium, n. (v. het gr. *brómos*, stank) Chem. een metalloïde, dat in de methodische rangschikking der elementen tusschen het chloor

en het jodium staat; het ontleent zijnen naam aan zijn onaangenamen reuk en heeft een walglijken, brandenden smaak. Het werd door B a l a r d in 1826 ontdekt en bevindt zich in zeewater, zeeplanten, zeedieren, vooral in de Doode Zee en in vele minerale wateren, met het magnesium en somtijds met het potassium vereenigd; - vandaar **bromium-**, bij verkorting **broom-zuur, broom-kalium, broom-natrium,** enz.; - **bromaat,** n. broomzuur zout; - **bromiet,** n. broomzilver; - **bromisme,** n. broomvergiftiging; - **bromide,** n. verbinding van broom met een metaal.

Bromural, n. zenuwstillend en slaapwekkend middel.

Bromus, f. dravik, plantengeslacht uit de familie der Grassen.

broncheeren (spr. *broñsjeeren*), fr. (*broncher*, ital. *broncare*, v. *bronco*, stam, boomstomp, oudfr. *bronche*, struik) struikelen, mistred doen, dwalen, blijven steken; - **bronchade,** struikeling.

Bronchus, m. gr. (*brŏnchos*) luchtpijp, keel; - **bronchiën** of **bronchia,** n. pl. gr. luchtpijptakken; - **bronchiaal,** adj. de luchtpijp betreffend; - **bronchiëktăsīe,** f. uitzetting van de luchtpijptakken; - **bronchītis,** f. Med. ontsteking der luchtpijpstakken; - **bronchoblennorrhée,** f. slijmscheiding uit de luchtpijpstakken; - **bronchocēle,** f. luchtpijpbreuk; kropgezwel; - **bronchopneumonīe,** f. longontsteking; - **bronchophonīe,** f. piepende stem bij heeschheid; - **bronchoskŏpīe,** f. onderzoek door verlichting van de luchtpijp; - **bronchotomīe,** f. luchtpijpsnede, eene chirurg. snede in de luchtpijp, waarvan A s c l e p i ă d e s de uitvinder is.

Brons, n. (fr. *bronze*, it. *bronzo*, sp. *bronce*, mid. lat. *brōnzium*, en dit ôf van 't it. *brunizzo*, *bruniccio*, bruinachtig v. *bruno*, bruin, met accentverschuiving, òf waarschijnlijker uit (*aes*) *Brundisīnum* d. i. metaal uit Brundisium, thans Brindisi) een bruinachtig metaalmengsel, waarin koper en tin het voornaamste gedeelte uitmaken; klokkespijs, klokmetaal, gieterts; - **bronzen,** pl. uit dit metaalmengsel gegoten of vervaardigde voorwerpen; - **bronzen** (fr. *bronzer*) eene ertskleur geven, overertsen, met koperkleur overdekken; zwart verven (van leder); - **bronzed skin,** eng. gebronsde huid, Addisonsche ziekte, z. a. - **bronzino,** ital. soort marmer, waarin metaalklank zit; - **bronzist,** m. (ital. *bronzista*, sp. *broncista*) bronswerker, roodgieter.

Brontēum, n. gr. (v. *brontē* f., donder) donderwerktuig op schouwtooneelen; - **brontīa,** n. pl. dondersteenen; - **brontologie,** f. donder- of onweersleer; - **brontophobie,** f. onweersvrees, vrees voor den donder; - **brontosaūrus,** donderhagedis, voorwereldlijk reptiel; - **brontotheologie,** f. erkenning van God uit de verstandelijke beschouwing van het onweder, eig. dondergodgeleerdheid; - **brontothērium,** n. donderbeest, voorwereldlijk dier.

Broodate, m. westvl. kostganger.

Brookiet, n. bruinkleurig, gekristalliseerd titaniumzout.

Brook., bij zoölog. benamingen afk. voor Richard Brookes (18de eeuw).

Broom, n. verkorting voor b r o m i u m, z. ald.; - **bromaat,** n. broomzuur zout.

Broom, z. b r o u g h a m.

Broquart, m. fr. (spr. *brokâr*) eenjarig hert.

Brorskol (**Broderskal**), zw. broederschap, intieme vriendschap.

Brosserie, f. fr. (v. *brosse*, borstel) borstelmakerswaren, borstelwerk; - **brossúre,** f. kleuring van het leder met den borstel.

Brother Jonathan, m. broeder J., spotnaam voor het amerikaansche volk.

Brots, f. houweel, bijl.

Brouétte, f. fr. (spr. *broe-étt'*; provenc. *birouette*, v, 't lat. *birŏta*, scil. *rheda*, v. *birŏtus*, *a*, *um*, tweeraderig, en dit van *bi*, *bis*, twee, en *rota*, rad) weleer een fransche handwagen met twee raderen, die door een mensch werd getrokken; nu een klein voertuig met één wiel, dat men voor zich uitduwt, kruiwagen.

Brougham, m. eng. rijtuig voor twee personen (inz. om visites in de stad te maken), naar den naam van den beroemden engelschen staatsman; eig. uitspr. *brau'm*, gewoonlijk echter *broem* uitgesproken en daarom somwijlen verkeerdelijk als **broom** geschreven.

Brouhaha, n. fr. (spr. *broe-*) verward geschreeuw, vreugdegeroep, toejuiching van eene volksmenigte, van aanschouwers, enz.

brouilleeren (spr. *broeljeeren*), fr. (*brouiller*, ital. *brogliare*, woelen, opstoken, aanhitsen) in wanorde of verwarring brengen, door elkander werpen, verwarren; ook oneenig maken of worden, verdeeldheid, onlust verwekken; m e t i e m a n d g e b r o u i l l e e r d z i j n, met hem oneens zijn, in geene goede verstandhouding leven, overhoop liggen, in misverstand zijn; - **brouillamini,** n. verwarring, wanorde, b. v. in een huishouden; Pharm. boluspleister; ook zeker artsenijmengsel; - **brouillement,** n. (spr. *broelj'máñ*) en **brouillerie,** f. tweedracht, oneenigheid, misverstand, twist, strijd, geharrewar; - **brouillon,** n. (spr. *broeljóñ*), ook **brouillard** (spr. *broeljâr*) klad, het eerste ruwe schriftelijk ontwerp; kladpapier, kladschrift; planteekening; Kmt. kladboek (*strazza*), waarin allerlei zaken slechts voorloopig ter herinnering worden aangeteekend.

Brouss., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor Broussonet (gest. 1807).

Brown., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor Patrik Browne (gest. 1790).

Browniaan, m. aanhanger of vriend der prikkelings- of opwekkingsleer van den engelschen geneesheer B r o w n (gest. 1788); - **brownianisme,** n. prikkelings- of opwekkingsleer van dien arts.

Brownie, m. eng. (spr. *brauni*, waarsch. v. *brown*, bruin, wegens de daaraan toegeschreven kleur) bruintje, een plaagzieke huisgeest of kabouter, inz. in Schotland of op de Hebriden.

Brownisten, m. pl. secte van Puriteinen (z. ald.) in Engeland, door Robert B r o w n e in 1580 gesticht.

Broyeeren (spr. *broaj-*) fr. (*broyer*, oudfr. *brayer*, prov. *bregar*; v. 't germ. *breken*) vermalen, wrijven, fijnwrijven (verfstoffen); – **broyon** m. (spr. *broajón*), roerhout om verf te wrijven.

Broyhan, n. zoet-zuurachtig frisch bier, genoemd naar den brouwer.

Brucine, f. Chem. vergiftig alkaloïde, dat zich in de braaknoten (het zaad van *Strychnos nux vomica*), de ignatiusboonen en den valschen angusturabast bevindt (Voor de moederplant van den laatsten hield men vroeger de *Brucea ferruginea*, behoorende tot eene naar den Engelschen reiziger genoemden plantensoort; vandaar de naam); – **bruciet**, n. uit talkaarde en water bestaand mineraal.

Bructĕren, m. pl. (lat. B r u c t ĕ r i) oude duitsche volksstam, die aan beide zijden der Eems, noordwaarts tot aan de Friezen, oostw. tot aan de Wezer, zuidw. tot aan de Lippe en westw. tot aan de Vecht woonde.

brueeren, fr. (*bruir*), Techn. de stoffen met damp of stoom laten doortrekken om ze leniger, zachter te maken.

Brug., bij zoölogische namen afkorting voor Bruguières (gest. 1799).

Brugbroeders, m. pl. (fr. *frères pontifes*) Chr. genootschap van de 13de tot de 15de eeuw in Z.Frankrijk, gesticht door B e r e z e t, dat zich inz. bezig hield met het aanleggen van b r u g g e n, overvaarten, pleisterplaatsen, enz.

Brugman (Jan), een minderbroeder der 15de eeuw, een rondreizend prediker, die door zijne zonderlinge, hartstochtelijke preekmanier den volkshoop in de Nederlanden op zijde kreeg, zoo zeer, dat de kracht zijner groote welsprekendheid bij ons is overgebleven in het spreekwoordelijk zeggen: *al kondt ge als* B r u g m a n *praten*.

bruineeren, z. ond. b r u n e t.

Bruintje, n. barg. bier.

Bruit, m. fr. (spr. *bru-i*; v. *bruire*:, bruisen, ruischen; mid. lat. *brugire*, v. celt. oorsprong) gedruisch, geraas, getier, gemompel, gemor, gerucht; – *tant de bruit pour une omelette*, sprw. zooveel drukte om een eierkoek, d. i. veel drukte om niemendal.

Brumaire, f. fr. (spr. *brumèr'*, v. 't lat. *bruma*, winter) nevelmaand in den voorm. fr. republikeinschen almanak, loopende van den 22sten October tot den 20sten November (op 18 brumaire = 9 November 1799 maakte Bonaparte een einde aan de fransche republiek); – **brumaal**, adj. lat. (*brumālis, e*) winterachtig, wintersch; – *brumeus*, nevelachtig, mistig; – *brumālia*, het feest van den kortsten dag bij de Romeinen, 25 Dec.

Brumata-lijm, f. zekere kleverige massa om schadelijke insecten op boomen te vangen en te dooden.

Brummer, m. (d. i. B r o m b e r g e r) eene in B r o m b e r g geslagen poolsche zilvermunt = 3 centen; ook kopermunt van gelijke waarde.

Brün., bij zoölogische namen afk. voor Brünnich (gest. 1827).

Brunehilde of **Brunhilde** (oudhoogd. *brunihilt* v *bruni, brunja*, pantser, en *hilti*, krijgsgodin v. *hilt*, strijd) oudd. vr.naam: de geharnaste krijgsgodin; koningin der Franken (gest. 613); ook myth. persoon uit het Nibelungenlied.

Brunélle, f., z. p r u n e l l e n; ook een fraaie heester, berenoor (nw.lat. *brunellĭa*, naar den ital. botanicus Gabr. B r u n e l l i genoemd).

brunét, fr. (ital. *brunetto*, v. *bruno*, fr v. *brun*, oudd. *brûn*, bruin) bruinachtig, inz. bruinharig, donkerharig; als subst.: iemand met bruine, donkerkleurige haren; vr. **brunétte**; – **bruineeren** (fr. *brunir*) bruin (d. i. blinkend, schitterend) maken, polijsten inz. de oppervlakte van het ijzer bij geweerloopen en grendels; bij boekbinders het glanzen van de snede van een boek met eenen wolfstand.

Bruno, oudd. (v. *brûn*, bruin) mansn.: bruine, de door de zon bruin gebrande.

Brunonia, f. nw. lat. het als vrouw verpersoonlijkte Brunswijk, dat het vierspan (*quadriga*) ment op het residentieslot te Brunswijk.

brusk, adj. fr. (*brusque*; ital. *brusco*, wrang, scherp; oudd. *bruttisc*, donker uitziende, grimmig) barsch, ruw, grof, norsch, haastig, oploopend, driftig, onstuimig, kort van stof; – *bruscaménte*, adv. ital. Muz. driftig, woest, onstuimig; – **brusqueeren** fr. (*brusquer*) onheusch bejegenen, ruw, barsch, onbeschoft uitvaren, toesnauwen; – **brusquerie**, f. barsche, norsche bejegening, oploopendheid, het toesnauwen; – **bruscembille**, n. (spr. *bruuskanbielje*) soort van kaartspel.

Brussen, pl. russ. (sing. *brus*) vierkante, zoogenaamde engelsche balken uit Riga.

brutaal, brutaliseeren, enz., z. ond. b r u t u s.

brútto, it. (spr. *broeto*) **brúto**, (eig. leelijk, onrein, ruw, onbewerkt; v. 't lat. *brutus*, log, zwaar, plomp) Kmt. het gewicht eener waar met de baal, de kist, het fust, den omslag, het inpaksel mede gerekend, in tegenst. met n e t t o (z. ald.); – **bruto-bedrag**, n. beloop zonder aftrek der onkosten; – **bruto-vermogen**, n. het gansche vermogen met insluiting der schulden.

brutus, a, um, lat. (oorspr. zwaar, log) onverstandig, dom, gevoelloos; – *bruta fortuna*, z. ond. F o r t u n a; *bruta fulmina*, z. ond. f u l m i n e e r e n; – **Brutus**, mansn. de domme, stompe; – **brutum**, n. beest; zeer dom mensch; – **brutaal**, adj. (fr. *brutal*, ital. *brutale*) beestachtig, onbeschoft en dom; onredelijk, onbeschaamd, ongemanierd, grof; – **brutaliseeren** (spr. *s=z*), onbeschoft bejegenen, onwellevend, lomp behandelen; – **brutaliteit**, f. beestachtig, lomp gedrag; woeste drift; onbeschofte beleediging, verregaande lompheid, vlegelwerk; – **brutesceeren** (lat. *brutescĕre*), verdierlijken, tot een dier worden; – **brutificeeren**, nw.lat. tot een dier maken, verdierlijken.

Brya ebenus, n. groen ebbenhout voor meubels, geleverd door de Antillen.

Brygma, n., of **brygmos**, m. gr. (v. *brýchein*) knersen der tanden, in eene kramp der kauwspieren bestaande.

Bryologie, f. gr. (v. *brýon*, mos) beschrijving, leer der mosplanten; – **bryoloog**, m. kenner dier planten; – **bryozōĕn**, pl. mosdiertjes.

Bryōnia, f. lat. (gr. *bryonia* van *brýein*, welig groeien) heggerank, de wilde wijngaard, eene wilde, kruipende plant, waarvan het blad op dat van den wijngaard gelijkt.

B'schores of **Beschores,** joodsch: arglistig gewin.

Bubo, zie boebonen.

Bucanier, z. boucanier.

Bucardiet, gr. (v. *boes*, rund, *kardia*, hart) versteend ossenhart, versteende schelp van dien vorm.

Buccina, ital. Muz. bazuin.

Buccinātor, m. lat. (van *buccĭna*, trompet) eig. trompetter; Anat. trompetterspier, kinnebakspier, de spier van den mond, die de wangen uitzet bij het blazen op de trompet; – **buccinieten,** m. pl. nw. lat. trompet- of bazuinslakken, eene soort van versteende kinkhorens.

Bucco, m. lat. (v. *bucca*, wang, dus eig. iemand met opgeblazen wangen) onnoozele hals, bloed, domkop, lompert, plomp mensch: N. H. baardvogel.

Bucĕros, m. gr. (*būkĕrōs*, ossenhoornig, van *boes*, os, en *kéras*, hoorn) hoorn- of rhinocerosvogel van Indië en Afrika; – **bucentaurus,** m. gr. (vgl. centaurus) Myth. een monster, half mensch en half stier of ezel; ook **bucentoro,** it. (spr. *boetsjentóro*) het prachtige schip waarop eertijds de doge van Venetië met de Adriatische zee huwde, bij welke gelegenheid hij eenen gouden ring in het water wierp; de laatste bucentoro werd in 1728 gebouwd, en men vertoont nog in Venetië een overblijfsel dezer rijk vergulde galei; – **bucephălus,** m. gr. eig. **Bukephălos** (v. *kephalē*, hoofd) ossekop; het strijdpaard van Alexander den Grooten; ieder lievelingspaard, pronk- of staatsiepaard; – **bucephalophórisch,** adj. een ossekop dragend.

Buchanisten, m. pl. leden eener secte, in de 15de eeuw in Schotland gesticht door Elizabeth Buchan.

Bucketshop, (spr. *bukketsjop*), f. eng. onbetrouwbaar effectenkantoor, dat door het gemakkelijk maken van speculatie klanten lokt.

Buckskin, n. eng., eig. bokkevel (van *buck*= bok, en *skin*, vel) sterk, gekeperd wollengoed voor heerenkleeding.

bucólisch, enz., z. bukolisch, enz.

Budget, n. eng. (spr. *búdzjet*, of fr. *budzjè*, van het oudfr. *bouqette*, leeren buidel, verklw. v. *bouge*, *boge* leeren zak, it, *bolgia*, lat. *bulga*, door Festus als een gallisch woord aangeduid, ierschgæl. *bole*, *bolg*, balg) lederen zak, valies, ransel, enz.; in Engeland kwam het woord als *bougette* met Willem den Veroveraar, werd in *budget* verspeld en kreeg later de beteekenis van de brieventasch, waarin zich de rekening der staathuishouding bevond; thans in de meeste landen: begrooting, de staatskas- of financierekening zelve, het jaarlijksch overzicht van de waarschijnlijke inkomsten en uitgaven van een rijk, eene stad, enz.

Budléja, f. Bot. een struikgewas met eironde bladeren en oranjekleurige bloesems, naar den Engelschman Budley in 1733 benoemd.

Budstock, m. zw. bodenstok, in allerijl van hofstede tot hofstede gezonden om ter vergadering op te roepen.

Buen-Carlo, m. (spr. *u=oe*), spaansche zoete wijn in Valencia; – **Buen-retiro,** lustslot bij Madrid (en elders).

Buff., bij natuurwetenschappelijke namen afk. voor Buffon (gest. 1788).

Buffa, f. it. (spr. *u=oe*; vgl. bouffon) grap, pots, klucht.

Búffalo, m. eng. (it. en sp. *búfalo*, nw. lat. *bos bubălus*) buffel, buffelos, een zwarte dunharige os met achterwaarts gebogen horens, in Afrika te huis behoorende, en getemd zijnde, als trekdier zeer bruikbaar.

Buffer, m. eng. (v. *to buff*, stooten) stootkussen, stootplaat aan spoorwegwagens; – **bufferstaat,** m. een land, dat ligt tusschen het gebied van twee mogendheden.

Buffét, n. fr. (spr. *bufé*; ital. *buffetto*, sp. *bufete*, mid. lat. *bufetum*, oorspr. pronktafel, z. v. a. het lat. *abacus*, van 't oudfr. *buffer* = *bouffer*, opblazen, zwellen, vandaar in oudfr. *buffoi*, pronk, pracht) schenktafel, aanrechttafel; tafelkas, zilverkas; ook: ververschingslokaal, koffiekamer, inz. restauratie in spoorwegstations.

buffo, buffóne, m. komische zanger in de Italiaansche opera, vgl. bouffon.

Bufonieten, m. pl. (van het lat. *bufo*, pad) N. H. paddensteenen, slangenoogen, versteende deelen, inz. tanden van visschen, grijsbruin van kleur met ronde vlekken.

Bug, bedbug, m. eng. een scheldnaam der Engelschen in Ierland.

Bugalét, n. fr. klein overdekt vaartuig met twee masten, op de kusten van Finistère.

Buggy, f. gemakkelijk open, tweewielig rijtuig.

Buglehorn, m. eng. (spr. *boegl'horn*: letterlijk = buffelhoren, ossenhoren) jachthoren, waldhoren.

Bühne, f. dui. tooneel; – **bühnenfieber,** n. tooneelkoorts, vrees om op te treden op het tooneel.

Building-society, eng. f. (spr. *bildung-sosajetie*), bouwvereeniging.

Buikzwam, f. Bot. paddestoel met inwendige sporen, die ten laatste barst om een donker stof uit te werpen.

Buis, f. nederl. (mid. lat. *bussa*, *busa*, oudfr. *buse*) holl. vaartuig ter haringvangst.

Bujaro, m. sp. (spr. *boecaro*) soort van fijne potaarde, waarvan men in Spanje de vazen maakt, die men alcarrazas noemt.

Bukardiet, zie bucardiet.

bukólisch, adj. gr. (v. *bukŏlos*, herderlijk; – **bukolische gedichten, bukolika,** n. pl. herdersdichten, idyllen, b. v. die van Virgilius; – **bukolisch dichter** of **bukolicus** herderdichter; – **bukoliásmos,** m. herderslied.

Bukraniën, pl. gr. (v. *bukrānion*, runderschedel) Arch. sieraden, die den naakten schedel van een offerdier nabootsen, inz. in 't dorische fries.

Bul, n. hebr. naam van de 8ste maand van het burgerlijk jaar bij de Joden, overeenkomende

met een gedeelte van onzen October en November, zoo geheeten naar de zware regenbuien, die in deze maand (c h e s v a n) nedervielen; – zie ook b u l l e.

Bulafo, negermuziekinstrument (op de kust v. Guinea).

Bulbairparalýse, f. verlamming van het verlengde merg.

Bulbul, m. inl. perz. nachtegaal.

Bulbus, m. lat. Bot. knol eener plant, bol, bloembol, bolwortel, oogbol; – **bulbifórm,** adj. nw.lat. bol- of knolvormig; – **bulbeus,** adj. lat. *bulbōsus, a, um*) knol- of bolachtig; – **bulbfarm,** eng. bollenkweekerij.

Bulgaar, m., pl. **Bulgáren,** inwoners van Bulgarije, oorspr. een tataarsche, later een slavische volksstam; in de middeleeuwen (lat. *Bulgari*) de algemeene benaming voor ketters (vgl. b o u g r e).

Bull, m. eng. (spr. *boel*) eig. stier; ongerijmdheid, domme streek of zet, belachelijke onzin, wartaal (in deze beteekenis algeleid van een koddigen, zichzelven vaak tegensprekenden pleitbezorger tijdens Hendrik VII, Obadiah B u l l geheeten), vandaar e e n e n b u l l m a k e n, een bok schieten, een flater maken, een dommen, onnoozel-naïeven zet doen; de Engelschen leggen inz. den Ieren het maken van b u l l s ten laste; ook hausse-speculanten aan de eng. en amer. beurzen; – **John Bull** (spr. *dzjôn-*), iron. eig. Jan Bul of Stier; het verpersoonlijkt nationaal karakter der Engelschen, de vertegenwoordiging van den grooten hoop in zijne nationale eigenheden, eene uitdrukking, het eerst door S w i f t, die een geboren Ier was, uit nationalen haat tegen de Engelschen in zwang gebracht.

Bull-dog, m. (spr. *boel-*) eng. groote engelsche hond, bullebijter.

Bulle, f. lat. (eig. *bulla*, iets ronds, bult, knop, waterbel, enz.) elk verheven zegel van was of metaal aan openbare oorkonden, enz.; het zegeldoosje; de oorkonde zelve, die met zulk een zegel is voorzien; inz. pauselijke verordening, decreet, voorschrift, enz. (ital. *bolla*), op de ruwe zijde van perkament geschreven en van een looden zegel voorzien, doorgaans benoemd naar de aanvangswoorden, b. v. de bulle *unigenĭtus, in coena domĭni*, enz.; – ook het bewijs of diploma van een akademischen graad; – d e g o u d e n b u l (*aurea bulla*), eene bekende duitsche rijkswet, door keizer K a r e l IV in 1356 uitgevaardigd; – **bullarium,** n. nw. lat. bullenboek, eene verzameling van pauselijke bullen of verordeningen; – **bulleeren** (mid. lat. *bullāre*), van een zegel voorzien en daardoor bekrachtigen, bezegelen; – *doctor bullātus*, buldoctor, in Duitschland iemanddie zijne doctorale waardigheid slechts van een paltsgraaf ontvangen of gekocht heeft, vandaar soms z. v. a. kwakzalver; – **bullist,** m. pauselijk bullenschrijver; – **bulletin,** n. fr. (spr. *buletèn*, een verklw. van *bulle*, briefje; it. *bullettino*), dagbericht, dagorder, inz. officieel legerbericht; kort verslag van den dagelijkschen staat eener voor 't publiek belangrijke zaak, b. v. van wege den arts omtrent den toestand van een hooggeplaatsten zieke.

Bulletin, z. ond. b u l l e.

Bull-finch, m. (spr. *boelfintsj*), eng. aarden wal met heg erop, als hindernis bij wedrennen; iersche wal.

Bulliet, m. (van 't lat. *bulla*, blaas, waterbel) N. H. versteende blaasslak; – **bullītie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. (v. 't lat. *bullīre*, waterbellen opwerpen, opborrelen) het opborrelen, koken; – **bulleus,** adj. met waterbellen bedekt; – **bulleus eczeem,** n. uitslag met blaarvorming.

Bullion, n. eng. (spr. *boeljun*) staaf of klomp goud of zilver; het ongemunt goud of zilver; soms ook vreemd, niet gangbaar geld.

Bulleeren, Bullist, z. ond. b u l l e.

Bullisten, m. pl. franciskaner monniken van de orde der O b s e r v a n t e n.

Bullivantnet, n. torpedonet, naar den uitvinder B. genoemd.

Bull-terrier, eng. een soort hond, kruising van een bull-dog en een dashond.

Bullock, m. eng. (spr. *boel-*) jonge stier, bul, os.

Bulow of p i r o l, m. (waarsch. klanknabootsende woorden) goudlijster, goudmeerle (*Oriolus galbula*).

Bumper, m. eng. (vervormd v. *bumbard, bombard*, groot drinkvat) groot drinkglas, bokaal.

Buncombe, amer. congreslid, dat nuttelooze redevoeringen hield, vandaar: praatje voor niets.

Bunda of bonda, n. taal van de Z.W. kust van Afrika.

Bunder, n. (lat. *bonnarium*, fr. *bonnier*), een landmaat ter grootte van een H.A.

Bung., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor Alex. von Bunge (geb. 1803).

Bungalo(w), n. eng. (van 't bengaalsch *bânglâ*) in Oost-Indië hut of huis van bamboesriet of planken en matten met een stroodak van voren, als woning voor de Europeanen en inz. van de eng. troepen.

Bunk, eng. slaapplaats of bed in een spoorwegcoupé; – **bunker,** n. steenkolenruim op schepen.

Buñolera, f. sp. verkoopster van pannekoeken.

Bunsen, (1811—1899), hoogleeraar in de Scheikunde te Kassel, de uitvinder van den **Bunsenbrander,** het **Bunsenelement** en verschillende **Bunsentoestellen.**

Bunta of **Bunda,** f. in Hongarije: een mantel uit geitenhaar of langharige wol, zooals het landvolk dien draagt.

Búnting, n. eng. vlaggedoek; een eng. wollen weefsel, voor vlaggen gebruikt.

buono, sp., **buon,** ital. goed.

Buphthalmos, enz., z. b o e p h t h a l m o s, enz.; – **buprḗstis,** f. gr. (fr. *bupreste*; v. *prēthein* doen opzwellen) N. H. eig. ossendood; de prachtkever, stinkwesp, een op het v l i e g e n d h e r t gelijkend vergiftig diertje in Italië, dat de runderen dikwijls inzwelgen, waardoor zij opzwellen en sterven; Bot. een kruid van gelijke uitwerking.

Burail, m. fr. (spr. *bu-rálj*; vgl. b u r e a u) gladde of gekeperde halfzijden stof met katoen, wol of geitenhaar; – **burat,** of b o r a t, m. fr. (spr. *-rá*) eene half van floretzijde, half van wol geweven stof; grove wollen stof, pijlaken, grof laken; – **buratine,** f. soort van papeline (z. ald.) van fijnere zijde en wol.

Buran, Burana, noordoostelijke sneeuwstormen in Noord-Azië, inz. in het Altaigebergte en in Kamschatka.

Burattino, Burattini, pl. ital. marionetten of ledepoppen.

Burchard, z. B u r k h a r d.

Bureau, n. fr., pl. **bureaux** (spr. *buró*; van *bure, burat,* it. *buráto,* grof doek; vgl. b o u r r e; alzoo eig. eene met zulk doek overtrokken tafel) schrijftafel, schrijfkas, schrijflessenaar; oneig. schrijfkamer, vertrek voor de ambtsbezigheden, kantoor, bureel; ook: de voorzitter(s) en secretaris(sen) eener vergadering; – *bureau d'adresse,* adreshuis, de plaats in groote steden, waar men berichten kan krijgen of brengen van al wat er omgaat; – *bureau de commerce,* fr. eene verzameling van zaakkundige kooplieden in handelsaangelegenheden; – *bureau des comptes* (spr. *dèkoňt'*), rekenkamer; – *bureau d'esprit* (spr. *-desprí*), verzameling van schrandere geesten, letterkundig gezelschap; – *bureau d'intelligence* (spr. *-dèňtelli-zjáňs*) aanwijzings- of berichtskantoor (in Frankrijk zelf *bureau des petites affiches*); – **bureaukratie** (spr. *t=ts*), f. fr. gr. (d. i. heerschappij van het bureau of van de schrijftafel uit) ambtsheerschappij, willekeurige heerschappij van ministers en beambten, de samentrekking der macht in de handen der individueele groote ambtenaren (ministers enz.) zonder medewerking der andere medeleden op de beslissing; vandaar heerschappij der willekeur, ambtswillekeur, overwicht der ambtenaren; – **bureaukrátisch,** adj. wat den invloed der beambten betreft, wat den bureau-mannen eigen is; – **bureaukratisme,** n. misbruik van de macht der bureau-mannen; – **bureaumanie,** f. de zucht om alle takken van bestuur bureaukratisch te beheeren; – **bureel,** n. kantoor enz. z. b u r e a u; – **bureelist,** m (fr *buraliste*), kas- of kantoorhouder (inz. op spoorwegen).

Burét, N. H. de purpervisch, zekere schelpvisch, waarvan de Ouden eene purperverf maakten.

Bürette, f. fr. Chem. een van een tuitje voorziene, in gelijke ruimtedeelen verdeelde glazen buis om bepaalde hoeveelheden eener vloeistof af te meten, druppelflesch.

Burghart, z. B u r k h a r d.

Burghers, m. pl. eng., z. S e c e d e r s.

Burglary, eng. (spr. *-i*) diefstal met inbraak.

Burgos, m. de glans, dien men op vele soorten van aardewerk door middel van zwavelgoud weet aan te brengen.

Buridans ezel, m. een zinnebeeld der besluiteloosheid, willeloosheid, onvermogen om te handelen, eene benaming ontleend aan B u r i d a n, een scholastiek wijsgeer der 14de eeuw, die zijne opmerkzaamheid bijzonder op den wil richtte; hij leerde, dat geene handeling mogelijk was, indien de wil door niets tot handelen bepaald werd; ter opheldering zijner meening placht hij het voorbeeld van een ezel aan te voeren, die, tusschen twee hoopen hooi geplaatst, van honger zou sterven, zoo hij door beiden even sterk werd aangetrokken. (In zijne werken wordt echter dit voorbeeld niet gevonden).

Burin, m. fr. (spr. *burèn*; it. *burino,* en *botino,* sp. *buril,* waarsch. v. 't oudhoogd. *bora,* boor) graveernaald, graveerstift, het graveerijzer; – **burineeren** fr. (*buriner*) graveeren, griffelen, met de graveernaald werken; wapens graveeren.

Burka, f. russ. (van 't perz. *barak,* een kemelsharen kort gewaad) een bij alle Kaukasische volken gebruikelijke korte, wollige vilten mantel, met de ruwe zijde naar buiten gedragen.

Burkhard, B u r g h a r t of B u r c h a r d, oudd. (*Burghart, Purchart*) mansn.: een sterke in den burg, een welversterkte, krachtige.

burlescaménte, burlésco, burlándo, ital. Muz. potsierlijk, grappig, kluchtig; – **burlésk** (fr. *burlesque*; van 't it. en sp. *burla,* spot, grap, pots, en dit van 't mid. lat. *burra,* grap, pots als van een verklw. *búrrula*) aardig, koddig, boertig, kluchtig; belachelijk, wonderlijk, zot; het **burléske** bestaat in de lachwekkende voorstelling van het groote en gewichtige; – **burlétta,** f. (spr.*boer-*) it. klein blij- of kluchtspel.

Burm. of **Burmst.,** bij zoölogische namen, afk. van Herm. Burmeister (geb. 1807).

burnett(is)eeren, hout duurzaam maken door indompeling in een oplossing van chloorzink, geheeten naar den uitvinder, Burnett.

Burnu of **Burnus,** z. b o e r n o e s.

Burrásca, f. it. (spr. *boer-*; = fr. *bourrasque,* z. ald.) onweersbui, rukwind, plotselinge stormwind; oneig. oploopendheid, hevige uitval.

Bursa, f. mid. lat. (van 't gr. *býrsa,* vel, leder, dus lederen beurs; oudhoogd. *bursa, burissa,* fr. *bourse*) beurs, geldbuidel, ook foedraal voor den witten altaardoek in de Kath. Kerk; ook samenkomst op gemeenschappelijke kosten (vandaar volgens sommigen ons b e u r s (z. ald.); – *bursae mucôsae* f. pl. nw. lat. Med. slijmbeurzen; – **bursaria,** beursworm; – **bursarius,** m. wie op gemeenschappelijke kosten met anderen teert, inz., pl, b u r s a r i ë n (*bursarii*) voormalige studenten, die (als stipendiaten) in eene gemeenschappelijke huizinge (*bursa*) woonden en onderhouden werden (vandaar het hoogduitsche b u r s c h e (student); beheerder van het kloostervermogen; – **burschikos,** (spr. *boersjikoos*), dui. studentikoos; **bursitis,** ontsteking van een slijmbeurs, vooral **b. praepatellaris,** ontsteking van de slijmbeurs vóór de knieschijf.

Bus, eng. verk. van o m n i b u s.

Busard, of b u s s a r d, m. (fr. *busart, buse,* v. 't lat. *butĕo,* mid. lat. *buteárdus*; oudd. *búsar, bûsant*) N. H. muizenvalk, wouw van Guiana, b u i z e r d, soort roofvogel tot het

valkengeslacht behoorende, waarvan de vleugels ten minste zoo lang zijn als de staart.

Busc, n. fr. balein in korsetten.

Buschen, m. hoogd. (spr. *bóésjen*) vroeger eene munt te Aken, daar geldende 4 h e l l e r = 1 cent.

Bush, eng. struikgewas, kreupelhout; – **bushranger,** m. (spr. *-reendzjer*) struikroover, inz. ontvluchte gedeporteerde in Australië.

Bushel, m. eng. (spr. *búsjel*; mid. lat. *buscellus*, oud.-eng. *boussel*, van oudfr. *boissel*, nw.fr. *boisseau*, z. ald.) in Engeland een schepel van 8 gallons of ongeveer = 36,349 L.; 8 zulke b u s h e l s doen een q u a r t e r.

Bushong, n. eng. een systeem van boekhouding.

Business, (spr. *bizinés*) eng. bezigheid, zaken; **business-man,** zakenman.

Bussa of **Busa,** f. een gegiste drank der Arabieren en Tataren, uit roggemeel of gerooste gierst bereid.

Bussard, z. b u s a r d.

bussare, bussardo, bussate, bussato, bussata, ital. Muz. hard, met kracht aanslaan.

Bussolanti, pl. m. deurwachters van het pauselijk paleis.

Buste, f. (fr. *le buste*; provenç. *bust, busc,* it. *busto*, m.) borstbeeld, borststuk van een beeld, dat enkel het hoofd, de schouders en de borst van een mensch voorstelt; – **busteeren,** borststukken maken, in borstbeeld voorstellen.

Bustrophēdon, z. b o e s t r o p h e d o n.

Bustum, n. lat. (van *burĕre* = *urĕre*, branden) eig. plaats der verbranding, de plaats, waar men in het oude Rome de dooden verbrandde en hunne asch bijzette; grafstede, graf.

But, n. fr. (spr. *bu*; oorspr. = b o u t, mid. lat. *butum*, eind, punt, z. b o u t o n) mikpunt, wit, doel, oogmerk, voornemen; – *de but en blanc* (spr. *-bu-tañ-bláñ*) eig. rechtuit of in rechte lijn naar het doel (schieten); fig. losweg, onbedacht zonder overleg; – **buteeren,** fr. (*buter*), doelen, bedoelen, een of ander oogmerk hebben.

Butarch, zie b o t a r g a.

Buticularius, m. mid. lat. (v. *buticŭla*, flesch, z. b o u t e i l l e) aartsschenker bij de duitsche keizers.

Butineur, m. fr. m. vrijbuiter.

Butler, m. eng. keldermeester, bottelier; – **butlerage,** (spr. *butlereezje*) eng. wijnbelasting.

Butŏmus, f. zwanebloem.

Butta sella, it., z. b o u t e s e l l e.

Buttima, f. een perzisch gewicht, ongeveer = 3 kilo.

Butts, n. pl. eng. (vgl. *boot*, fr. *botte*, laars) zoolleder bij geheele huiden.

butȳrum, n. lat. boter; – *butyrum antimonĭi*, spiesglansboter, nu chloor-antimonium; – *b. cerae*, wasboter; – *b. sulphŭris*, zwavelboter; – **butyrine,** f. Chem., boterstof, zekere zelfstandigheid, door C h e v r e u l in 1819 in de boter ontdekt; – **butyrometer,** m. instrument om het vetgehalte der melk te bepalen, laktoskoop, galaktoskoop.

Buvard, n. boekje van vloeipapier, vloeiboekje.

Buvette, f. fr. (van *boire* = lat. *bibere*, drinken) drinkvertrekje, gelagkamertje, klein vertrek tot het gebruiken van ververschingen; inz. op spoorwegen: klein buffet, waar alleen dranken te krijgen zijn; ook klein vriendengastmaal, kransje.

Buxus, m. lat. buksboom, in Azië een hoogstammige boom van zeer vast hout, bij ons slechts een heester (*Buxus humilis*), die tot rand om tuinbedden gebruikt wordt; – **buxineëën,** pl. nw.lat. buksboomachtige planten; – **buxine,** f. Chem. organische base uit de takken en bladeren van *Buxus sempervirens.*

Byjy, m. indische ichneumon (z. ald.).

Byline, n. russ. heldenlied, volksepos.

Bylon, m. robijngrond in Burma, rondom Mogok, het land der robijnmijnen.

Byronísme, n. (spr. *bai-*) het navolgen van den dichttrant van Lord B y r o n; – **byrónisch,** adj. in den trant van B y r o n, tot zijne dichtschool behoorende.

Byrrh, m. strooperige, versterkende wijn, die kina en kruiden bevat, soort a p é r i t i e f z. a.

Byrsa, stadsvesting van Carthago.

Byssus, m. gr. (*byssos*, f., hebr. *bûss*) zeker kostbaar lijnwaad bij de Ouden, inzonderheid de Egyptenaren, vervaardigd (zooals men gewoonlijk aanneemt) uit het fijnste katoen, ook uit een zijdeachtig vlas, of wel uit de zoogen. schelpzijde, geleverd door zekere schelpdieren (inz. door de *pinnæ marinae*), die zich met een vezelig weefsel aan de rotsen hechten; Bot. draadachtige, plantaardige zelfstandigheden, door beschimmeling ontstaan; – **byssolith,** m. straalsteen, een mineraal-plantaardig voortbrengsel, dat op zijde gelijkt.

Bythometrie, f. gr. (van *bythós*, diepte, zeediepte) dieptemeting door het dieplood of door berekening.

Byzántisch of **byzantijnsch,** hetgeen B y z a n t ĭ u m (d. i. Constantinopel) en het grieksche of oostersche rijk betreft, eigen is of toebehoort; vleiend, bewierookend; ook spitsvondig; – **byzantijnsche schrijvers, byzantijnen,** eene volgreeks van grieksche schrijvers, gedurende het oostersche rijk, van Constantijn den Groote (325) tot de verovering van Constantinopel door de Turken (1453) die de geschiedenis van het byzantijnsche keizerrijk behandeld hebben: de voornaamste zoo niet de eenige bronnen voor de geschiedenis van het verval van het romeinsche rijk; – **byzantijnen** heeten ook de gezamenlijke munten der beheerschers van het byzantijnsche rijk, inz. de gouden munten, gemiddeld ± 7 gl.; de munten, die men in Frankrijk, naar den stempel en muntvoet der byzantijnen, sloeg, heetten daar b e s a n t s d' o r; ook nog de groote eng. goudmunt, de gouden staaf, op 15 pond sterling waarde gerekend; – **byzantinisme,** n. eene regeering, zooals in het byzantijnsche of oostromeinsche rijk, waar de onbeperkte vorst tegelijk hoofd van den Staat en der Kerk was en aan geestelijken en hovelingen invloed vergunde op de gewichtigste staatsaangelegenheden; fig. oogendienerij van vorsten; ook spitsvondige redeneering.

C.*)

C., vóór oudrom. namen = C a j u s; als romeinsch getal = *centum* of honderd; *C C*, twee honderd enz.; - $\bar{C}$ honderd duizend; - op thermometerschalen = volgens de 100voudige verdeeling, volgens Celsius; - *c.* = *cum*, lat. met; - *c.* = *centime*, *cent*, honderdste gedeelte van een frank, een gulden of amerikaanschen dollar; - C. A. = C æ s a r A u g u s t u s; - *c. a.* = *cum annexis*, lat. met het bijgevoegde, bijbehoorende, toegevoegde, aangehangene, enz.; - *ca.* = *circa*, lat. ongeveer, omtrent, rondom; - *cA.* = *centiare* ($^1/_{100}$ are of vierk. meter); - *c. à. d.* = *c'est à dire*, fr. (spr. *cètadier'*) dat is te zeggen, dat beteekent; - *C. a. M.* = *conto a meta*, voor halve rekening; - *cap* = *capitālis*, lat. b. v. *pœna cap.*, de doodstraf; ook = *caput*, lat. hoofd, hoofdstuk; - *C. C.* (op recepten) = *cornu cervi*, hertshoorn; - *C. C* = *codices*, oude handschriften; - *C. C.* = *conto currente*, loopende rekening, rekeningcourant; - *c. c.* = *concīde*, *contúnde*, of *concidātur*, *contundātur*, lat. snijd in stukken, stoot fijn (op recepten); - *c ex.* = *cum expensis*, met de kosten; - *c. f.* of *conf.* = *confer* of *conferātur*, vergelijk, men vergelijke; - *C. F.* = *cum figuris*, lat. met platen; - *C. F. Æn.* = *cum figuris aenĕis*, lat. met koperen platen; - *C. F. Lign.* = *cum figuris lignĕis*, lat. met houtsnee-platen; - *cG.* = *centigram*, $^1/_{100}$ wichtje; - *C. G. S.* systeem = centimeter-, gram-, secondesysteem zie centimeter; - *c. i. f.*, *cif*, = *cost, insurance, freight* (eng.), (spr. *koost, insjoerend, freet*) kosten, verzekering en vracht inbegrepen; - *cL.* = centiliter; - *c. l.* = *conto loro*, hunne rekening; - *cM.* = centimeter; - cM^2. = vierk. centimeter; - cM^3. = kubieke centimeter; - *C. M.* of *Cand. Min.* = *Candidatus ministerii*, candidaat voor den predikdienst; - *C. M.* = *Conventions Münze*, conventie-munt; - *C. M. B.* = *Caspar, Melchior, Balthasar*, de Drie koningen; - *C. N.* = *cum notis*, lat. met aanteekeningen, aanmerkingen; - *Cn.* = *Cnejus* (oudrom. naam); - *C. N. O.* = christelijk nationaal onderwijs; - *C. N. V.* = *cum notis variórum*, lat. met aanteekeningen van verschillenden; - *Co.*, *Comp.*, *Cp.*, *Cpie.* of *Cie.* = c o m p a g n i e; - *C. O.* = *compte ouvert*, open rekening; - *Cod.* = *codex*, oorspronkelijk geschrift, handschrift; - *Codd. codices*, pl.; - *Cod. M. S.* = *Codex manuscriptus*, z. ald.; - *Col.* = brief van Paulus aan de Colossensen; - *coll.* = *collatis*, gecollationeerd, na vergelijking; - *cons.* = *consul*; ook *consorten*, medestanders, medeplichtigen, deelgenooten; - *Cor.* = *Corinthe* (brief van Paulus aan); - *Coq.* (op recepten) = *coque*, kook het; - *cort.* (op recepten) = *cortex*, bast; - *Cos.* = c o n s u l; pl. *Coss.* = *consules*, c o n s u l s; - *cos.* = *cosinus*; - *cosec.* = *consecans*; - *cotg.* = *cotangens*; - *C. P.* = *code pénal*, strafwetboek; - *c. p.* = *cum privilegio*, met bijzonder voorrecht; ook = *ceteris paribus*, voor 't overige alles gelijkstaande; - *c. q.* = *casu quo*, lat. in welk geval; - *C. R.* = *civis Romānus*, lat. een romeinsch burger; ook = *Carolus* (*Christianus*) *Rex.*, koning Karel (Christiaan); - *c. s.* = *cum suis*, lat. met de zijnen; ook = *cum sociis*, met zijn deel- of lotgenooten; - *Ct.* = c e n t; - *Ct.* of *Crt.* = c o u r a n t; *Ctr.* = c e n t e n a a r; - *Cts.* = *cents*, *centimes*; - *c. u.* = *cum uxore*, met vrouw; - *curr.* = *currentis* (scil. *anni*), van het loopende (jaar) ook = *currentis* (*anni* of *mensis*) z. onder c u r r e n c y; - *cwt.* = *hundredweight.* z. a. - chemische teekens zijn: - *C.* = *carbonicum*, koolstof; - *Ca.* = *calcium*; - *Cd.* = *cadmium*; - *Ce.* = *cerium*; - *Cl.* = *Chlorum*, chloor; - *Co.* = *cobaltum*, kobalt; - *Cr.* = *chromium*, chroom; - *Cu* = *cuprum*, koper.

C, als muntteeken: op Pruisische munten vroeger Cleve, later (en in het duitsche rijk): Frankfort a/M, op oostenrijksche: Praag, op hannoversche: Clausthal, op fransche: St. Lô, later Caen.

C., bij natuurwetensch. benamingen afkorting voor Cuvier. (gest. 1832).

Cab, f. eng. (spr. *keb*) eene soort van engelsch huurrijtuig, hetzij vierwielig (voor 4 personen) of tweewielig (voor 2 personen); tweewielige cab, soort cabriolet, wordt gewoonlijk hansomcab of kortaf *hansom* genoemd.

Cabaal, f. fr. (van k a b b a l a, z. ald.; niet, gelijk nog vaak wordt aangenomen, van 't zoogen. c a b a l-ministerie van Karel II van Engeland, in 1670, welks 5 leden C l i f f o r d, A r l i n g t o n, B u c k i n g h a m, A s h l e y en L a u d e r d a l e in de beginletters hunner namen het woord c a b a l voortbrachten; immers het woord komt reeds in 1636 en vroeger voor), of k a b a a l, een geheim verbond, heimelijke verstandhouding, bedekte verbintenis tot eenig kwaad doel; samenspanning, verraderij; listige streken, geheime, sluwe tegenwerking; - **cabaleeren** fr. (*cabaler*) k a b a l e e r e n, arglistig, bedektelijk te werk gaan, sluw berekende aanslagen smeden; - **cabaleur,** m. samenrotter; samenspanner tot geheime aanslagen; - **cabalist,** k a b a l i s t, z. k a b b a l i s t.

Cabake, z. k a b a k.

Cabál, n. fabelachtig geschiedboek der Turken; z. verder c a v a l.

---

*) De woorden, die aan het grieksch of aan niet-europeesche talen zijn ontleend en niet onder C staan, vindt men onder K.

cabaleeren, z. ond. c a b a a l.

Cabalétta, f. it. (fr. *caballetta*) Muz. juister c a v a l e t t a (z. ald.).

Cabaleur, cabalist, z. ond. c a b a a l.

Cabal, v. c a v a l; **caballéro,** sp. (spr. *kawaljéro*) z. v. a. c a v a l i e r, ruiter; – **caballéros,** soort van spaansche wol; – **caballínus,** m. lat. benaming van het grieksche h i p p o k r ē n e.

Caban, m. fr. (spr. *-bàñ*) regenmantel, schanslooper, regenjas, oliejas, ook wel de jas, die we met het eng. woord cape (spr. keep) aanduiden.

Cabane, f. fr. (van celt. oorsprong: wallis. *cab*, verklw. *caban*, iersch *caban*, eng. *cabin*, hut) hut, stroohut, stulp, armoedige woning; Mar. scheepskooi, stuurmansverblijf, ook soort van klein vaartuig met een dek.

Cabaret, n. fr. (spr. *-rè*) wijn- of bierhuis, herberg, kroeg; koffie- of theeblad; – *cabaret artistique* (spr. *kabarè artistiek*) fr. soort café chantant; – *cabaret borgne* (spr. *bornj'*) slechte kroeg, knip; – **cabareteeren,** druk in de kroegen loopen; – **cabaretier,** m. (spr. *-retjé*) kastelein, kroeghouder.

Cabarre, f., z. g a b a r e.

Cabas, m. fr. (spr. *kabá*; mid. lat. *cabassio*; *cabassius, cabacus, cabacetus*, waarsch. v. *capax*, groot vat, en dit van lat. *capax*, ruim, veel inhoudend) biezen vijgenkorfje; platte biezen vrouwentasch of werkmand.

cabella securitātum, f., z. v. a. assurantiekamer in italiaansche zeehavens.

Cabbala, z. k a b b a l a.

Cabes, m. rekenmunt in Guinea, ongeveer = 3 gl. 60 ct.

Cabestan, m. fr. (spr. *ka-b'stàñ*; sp. *cabestrante*, v. *cabestran*, met den halster vastbinden, *cabestro* halster, van 't lat. *capistrum*, halster, band, muilband; v. a. van 't sp. *cabre*, bok, als werktuig om lasten op te heffen, en *stante*, staande) k a a p s t a n d e r, ankerspil, gangspil, dikke spil, waar het kabeltouw om loopt, om de ankers of andere lasten te lichten.

Cabeza, f. sp. beste soort wol.

Cabida, f. portugeesche el.

Cabiai, m. zuid-amer. moeraszwijn.

Cabildo, n. sp. (van 't lat. *capitŭlum*, z. c a p i t t e l) domkapittel; stadsraad; kapittelhuis, raadhuis (in zuid-amerikaansche Staten.

Cabin, f. (spr. *kèbin*) eng. hut, ook op een schip.

Cabinet, enz. z. k a b i n e t.

Cabiscola, m. lat. voorzanger in R. K. kerken in de middeleeuwen.

Câble, m. fr. en eng. kabel, telegraafkabel; – **cablegram,** n. overzeesch telegram; — **cable transfer,** m. kabelwissel, telegrafische wissel.

Cabo, m. sp. en port. voorgebergte, z. v. a. kaap.

Caboceër, m. edelman uit het gevolg van den koning van een krom d. i. guineesch dorp. (a/d Goudkust.)

Cabochon, m. fr. (spr. *kabo-sjóñ*, v. *caboche*, dik hoofd) elk naar zijn natuurlijken vorm (meestal convex) geslepen, niet gefacetteerd edelgesteente, (inz. robijn); ook narrenkap.

caboteeren, fr. (*caboter*, van 't sp. *cabo*, kaap, oorspr. van kaap tot kaap varen) de kusten bevaren en daarop handel drijven; – **cabotier,** m. (spr. *-tjé*) of **cabotière,** f. kustvaarder, klein vaartuig tot de vaart langs de kusten; het eerste woord ook: loods; – **cabotage,** f. (spr. *tá-zj'*) kustkennis, scheepvaart langs de kusten; kusthandel; – **cabotin,** m. (spr. *tèñ*) **cabotine,** f. fr. weleer: rondreizende tooneelspeler; – **cabotineeren,** als tooneelspeler rondreizen; – **cabotinage,** f. reizend leven der komedianten.

Cabret, n. soort geitenleer; - **cabretten,** van cabret.

Cabriole, f. fr., z. v. a. c a p r i o l e (z. ald.) vandaar **cabriolét,** n. (fr. spr. *-lè*) eig. licht rijtuig dat luchtsprongen maakt; rijtuig met twee wielen en met éen paard bespannen en voorzien van een voorzitbankje. Zie c a b.

Cabuja, f. (spr. *u=oe*; sp. *cabúya*) soort v. z. amerikaanschen hennep.

Cacadoe, z. k a k a t o e.

Caçadór, m., pl. **caçadóres,** port. (sp. *cazador*, v. *cazar* = fr. *chasser*, jagen) jagers, lichtgewapend voetvolk.

caca du dauphin, n. fr. (spr. *-dofèñ*) geelgroene, voorheen geliefde modelkleur; – **cacatoria,** f. (schertsenderwijs gevormd volkslatijn) buikloop, diarrhee; – *cacatum non est pictum*, knoeiwerk (eig. kakkerij) is geen schilderen; – **cacazibetto,** m. ital. (v. *cacare* en *zibetto* = c i v e t, z. ald.) pronker, modeheertje.

Cacao, z. k a k a o.

Caccia, f. ital. (spr. *katsja*) jacht; Muz. jachtmuziek met horens, jachtstuk in $^6/_8$ maat (z. c h a s s e); – *alla caccia*, ital. naar de wijze van jachtstukken; – **cacciatore,** m. jager.

Cachalót of **cachelót,** m. fr. (spr. *kasjelòt*) potvisch (*Catodon macrocephalus*), eene soort van walvisschen, in wier grooten kop het w a l s c h o t of de witte amber (of het verkeerdelijk zoo geheeten *sperma ceti*, lat.), eene vetstof, die de hersens omgeeft, wordt gevonden. Dit walschot wordt in de geneeskunde gebezigd, en met wit was vermengd, worden er kaarsen van gemaakt.

cacheeren (spr. *kasjeeren*), fr. (*cacher*; v. 't lat. *coactare*, gevormd uit *coactus*, samengedrongen) of **caché-houden,** verbergen, versteken, bemantelen, verzwijgen, geheim houden, verhelen; bij boekbinders: met papier beplakken of overtrekken; – **cache-misère,** overjas, die versleten kleeren bedekt; - **cache-nez,** m. (spr. *kas'jné*) neusdekker, halsdoek, waarmede men zich neus en mond tegen de koude bedekt; - **cachenfan(t),** m., kindverberger, hoepelrok: - **cache-pain,** m. (spr. *kasjepèñ*) deksel voor den broodbak (ter beschutting voor stof, vliegen, enz.); – **cache-pot,** m. (spr. *kas'jpót*) overtrek over een bloempot; – **cache-poussière,** m. stofmantel: - **cachét,** m. (fr. spr. *kasjè*) zegelstempel, briefsluiter, signet, zegel, eigenaardig keurmerk; z. ook l e t t r e; – *cachet volant* (spr. *-wolàñ*, eig. vliegend zegel) brief, voorzien van een zegel, dat enkel den bovenomslag sluit; – **cacheteeren** fr.

(*cacheter*), verzegelen, toezegelen; – **cachetero,** m. sp. helper, die den gewonden stier afmaakt en wegvoert (bij de stierengevechten); – **cachót,** n. fr. (spr. *kasjo*) diepe, duistere kerker, donker gat of hol voor gevangenen; – **cachoteríe,** f. fr. (spr. *kasjot'rie*) ongepaste geheimzinnigheid in woorden of daden, geheime samenspraak over nietsbeduidende dingen.

Cachemir, n. zachte wollenstof van het haar van de cachemir- of kasjmirgeit, inz. voor sjaals.

cachinnus, m. lat. luid lachen, schateren; – *cachinnus convulsivus*, lachkramp; – **cachinnātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *cachinnatio*) heftig, luid gelach; – **cachinneeren,** luid lachen, schaterlachen.

Cacholong, m. (fr. *cacholong*, v. *cach*, eene beek in Boekharije, en het kalmuksch *cholong*, steen) schoone steen, schoonsteen, eene melkwitte variëteit van opaal.

Cachot, cachoterie, z. ond. c a c h e e r e n.

Cachótte, f. fr. (spr. *kasjòtt'*) tabakspijp zonder hieltje.

Cachou, n. fr. (spr. *ka'sjoe*) z. v. a. k a t s j o e; ook pijp zoethout, drop, anijsdrop enz. als middel tegen hoesten, kwalijkriekenden adem enz. Zie a r e k a (a).

Cachucha, f. sp. (spr. *katsjóétsja*) zeer wulpsche spaansche dans met castagnetten, uit den b o l e r o en f a n d a n g o samengesteld.

Cacio cavallo, m. it. merriemelkkaas.

Cacique, m. (sp. uit de taal van Haïti) K a c i k e, titel der voorm. vorsten van Mexico, Peru en andere amerik. landen; tegenwoordig nog: stamhoofd, vorst bij de wilde indiaansche volksstammen in Z. Amerika.

Cacolet, m. fr. (spr. *-lè*) in de Pyreneeën: muildier of ezel met twee korven, in elk dezer zit een reiziger.

Cactus, m. (gr. *káktos*), toorts- of fakkeldistel; eene in Z. Amerika thuis behoorende vleezige en met stekels voorziene plant; – **cactéën,** f. pl. cactusachtige gewassen; – **cactieten,** m. pl. cactusversteeningen; – **cactusschildluis,** z. c o c h e n i l l e.

Cacūmen, lat. top, punt, spits; – **cacumineeren,** aanpunten.

Cadans, zie c a d e n c e.

Cadāver, n. lat. (v. *cadĕre*, vallen) lijk, dood lichaam; – **cadavereus** (lat. *cadaverōsus, a, um*) lijkachtig; – **cadaverine,** n. lijkengift.

Cade, f. fr. (van lat. *cadus*, vat of maat voor natte waren) 1000 liter, volgens het fransche systeem van 1793.

Cadeau, n. fr. (spr. *kadó*), (v. 't lat. *cātellus*, verklw. v. *cātēna*, keten) sierlijke, kunstige pennetrek; klein geschenk, gedachtenis; – **cadeleeren,** kunstige pennetrekken maken, letters enz. met krullen opsieren.

Cadenette, f. fr. (spr. *-nèt'*) 18e eeuwsche, inz. militaire haardracht (met twee haarvlechten die onder het hoofddeksel werden opgebonden).

cadént, adj. lat. (*cádens*, v. *cadĕre*, vallen) vallend, zinkend; – *cadénte* (*mese cadente*) it. Kmt. vervallen, afgeloopen, vervlogen maand; – **cadence,** f. fr. (spr. *kadáñs'*) it. *cadenza* (spr. *cadéntsa*, mid. lat. *cadentia*, de val, het vallen) slotval in de rede- en toonkunst; stemval, zangmaat, nette, juiste overeenkomst, oorstreelende samenvatting van de deelen eener rede; gelijke gang of maat in het dansen, dansmaat (ook bij goed gedresseerde schoolpaarden); – **cadenceeren** fr. (*cadencer*) afmeten, b. v. zijne schreden; ronden, afronden, welluidend maken, b. v. eenen volzin.

Cadét, m. fr., of k a d é t (oudfr. *capdet*, mid. lat. *cadetus*, als ware 't lat. *capitĕllum*, als verklw. v. *caput*, hoofd, spits, uiterste einde) vroeger in Frankrijk de jongere zoon eener adellijke familie, die, omdat de gansche ouderlijke bezitting op den oudsten zoon overging, eene lijfrente kreeg, of wien men voordeelige hofposten, eene geestelijke of militaire waardigheid zocht te verschaffen; later werd de naam, ook ten onzent, gebezigd ter aanduiding van een jong mensch, die voor den krijgsmansstand wordt opgeleid; tot hunne vorming werden **cadéttenscholen** opgericht (die niet met de vroegere militaire scholen verward moeten worden); – **cadetten** in Rusland de naam voor de constitutioneel democraten; – in den vorm **cadee** beteekent het woord: brani; – **cadétte,** f. fr. kortste van de beide lange k e u e n, waarvan men zich bij het biljartspel bedient, om veraf liggende ballen te bereiken; ook een gehouwen steen tot bestrating, vloertegel; – **cadetteeren,** met vloertegels bestraten.

Cadillác, m. fr. (spr. *kadi-lják*) soort van Bordeaux-wijn (naar de fr. stad C a d i l l a c, in het departement der Gironde).

Cadine-olie, f. (v. fr. en provenç. *cade*, groote jeneverstruik) soort olie uit jeneverbessen, als geneesmiddel tegen huidziekten.

Cadis, m. fr. (spr. *kadi*, eng. *caddis*, oud-eng. *caddies*, van celt. oorsprong) fijne gekeperde wollen stof.

Cadjan, n. palmbladeren in Indië, waarop geschreven wordt.

Cadjoolee, n. (spr. *-zjoelie*) oostindische varieteit van het suikerriet.

Cadmia, cadmium, z. k a d m i u m.

Cado, m. inhoudsmaat voor droge waren in sommige streken van Italië en Griekenland: op de Ionische eilanden = 60,991 liter.

Cadogan of **catogan,** m. fr. (naar lord Cadogan zoogenoemde) tot een bundel saamgevlochten en boven op het hoofd bevestigde haren, haarvlechtbundel.

Cadran, m. fr. (v. 't lat. *quadrans*, vgl. *quadrant*) zonnewijzer; wijzerplaat van een uurwerk; deelschijf voor de orgelrollen.

Cadre, m., doorgaans **kader,** n., fr. (oudfr. *quadre*, v. 't lat. *quadrum*, vgl. *carré*) eig. raam, lijst, omgevende rand; Mil. al de officieren, onderofficieren, enz., die tot het tactisch bestuur van alle onderafdeelingen der troepen behooren; zij vormen de eigenlijke insluitingsrotten en vandaar ook de naam; voorts fig. plan, ontwerp van eenig werk; – **cadreeren,** vierkant maken; voegen; opgaan, doen uitkomen (b. v. eene rekening).

caduc, fr., of **caduuk,** adj. (lat. *cadūcus*, v. *cadĕre*, vallen) vervallen, oud en zwak, bouwvallig; broos, vergankelijk; onbruikbaar, bedorven; – c a d u u k g o e d, in het leenrecht een goed, dat aan den leenheer verviel; ook landerijen, die onbebouwd blijven liggen; – **caduciteit,** f. zwakheid, vervallen toestand, bouwvalligheid; Jur. vervalbaarheid, vervallen zijn van eene erfenis of een legaat; – **caducibrachiaal,** adj. met tijdelijke kieuwen.

Caducĕus, m. lat. gevleugelde slangenstaf van Mercurius, herautstaf, vredestaf; – **Caducifer,** m. bijnaam van Mercurius, stafdrager.

Cæciliaan en **Cæcilius,** lat. mansn.: eig. blind, kortzichtig; f. **Cæcilia**; – **St. Cæcilia,** beschermheilige der toonkunst.

Cæcum, cæcaal, cæciteit enz. zie c œ c u m c œ c a a l enz.

Cælātor, m. lat. (v. *caelāre*, in metaal griffelen) plaatsnijder, drijver, kunstenaar in gedreven werk; – **cælatuur,** f. plaatsnijkunst; vorm- of stempelsnijkunst.

Cælibaat, z. c œ l i b a a t, ond. c œ l e b s.

Cœli (of *coeli*) *enárrant glóriam Déi*, lat. de hemelen verkondigen Gods eer.

Cælométer of **coelométer,** m. instrument om den stand enz. der hemellichamen te meten.

Cæsar, C e s a r (spr. *s=z*), lat. mansnaam eener familie van het geslacht der Juliussen, eig. de uit het moederlijf gesnedene (van *caedĕre*, *caesus*), omdat de eerste van dien naam uit het lijf zijner moeder gesneden werd, vandaar de k e i z e r s n e d e; waarsch. echter verwant met *caesaries*, hoofdhaar, sanskr. *kēça*, haar, omdat hij met haren werd geboren, of wel dicht behaard was; vandaar ook den naam C a e s o, d. i. de langharige; inz. de groote romeinsche veldheer en dictator **Cajus Julius Cæsar** (geboren 100, vermoord 44 jaren vóor Chr.); na hem de titel der romeinsche alleenheerschers, vandaar ons woord k e i z e r; – *Caesar non supra grammaticos*, d. i. de keizer (gaat) niet boven de spraakkunstenaars of taalkundigen: des keizers bevelen kunnen geene taalregels omverwerpen, of fig. de keizer kan het recht niet tot onrecht maken. Het spreekwoord is daaruit ontstaan, dat keizer Sigismund eens het woord *schisma* als vrouwelijk gebruikte, en toen, om de fout te bedekken, het (vergeefsche) bevel gaf, voortaan het woord steeds als vrouwelijk te gebruiken; – *caesarĕa majestas*, lat. keizerlijke majesteit; – *caesarĕopapia*, f. inbreuk van de regeering op de rechten en plichten der geestelijkheid; het tegenovergestelde daarvan is de *papocaesarĭa*, of inbreuk der geestelijken op de rechten en plichten der regeering; – **cæsaréwitsch,** m. (russisch *zessaréwitsch*), **cæsarewna,** f. (russisch *zessarewna*), z. c z a r e w i t s c h, c z a r e w i n a, onder c z a a r; – **cæsárisch,** adj. keizerlijk; – **cæsarisme,** n. heerschappij als die van Cæsar, cæsarische regeering, inz. het napoleontische cæsarisme; – **cæsarisch,** adj. op het cæsarisme betrekking hebbende.

Cæsium, n. Chem. in 1860 door Bunsen en Kirchhoff ontdekt eigenaardig licht metaal.

Cæstus, z. c e s t u s.

Cæsuur, f. lat. (spr. *s=z*; *caesūra*, van *caedĕre*, hakken, snijden) Poët. verssnede, deeling of insnede van een versregel door het eindigen van een versvoet in een woord; de stemrust bij het opzeggen van een vers na een zeker getal lettergrepen.

Cætera, zie c e t e r u s.

Cafard, m. fr. (spr. *kafâr*; v. 't arab. *kafûr*, *kâfir*, *kafr*, ongeloovige, en dit v. *kafara*, ongeloovig zijn, God loochenen; vgl. k a f f e r s) huichelaar; – **cafarderie,** f. huichelarij, schijnheiligheid.

Café, m. koffie (z. a.); ook: koffiehuis; – **café complet,** ontbijt met koffie; – **café-chantant,** n. (spr. *-sjañtañ*) of **café-concert,** n. (spr. *-koñsèr*) gelegenheid, waar men zang, muziek e. d. kan hooren, zittende aan tafeltjes als in een koffiehuis; – **café-restaurant,** n. (spr. – *restorâñ*) koffiehuis waar men tevens eten kan; – **cafeïne,** f., zie k a f f e ï n e; – **cafeometer,** m. koffiemeter; – **cafetier,** m. (spr. *kaf'tjé*) koffieschenker, koffiehuishouder; – **cafetière,** f. koffiekan, koffieketel.

Caffino, m. it. italiaansche vochtmaat, op Malta = 20,818, te Palermo = 11,099 liter.

Cafila of **caffila,** f. weleer kleine koopvaardijvloot, die de Portugeezen van de kusten van Guzerate onder geleide naar Surate zonden; ook karavaan, reizend handelsgezelschap in Barbarije, Perzië, Indië.

Cafis, c a f i z of c a h i z (spr. *kafies*, *kahies*) m. sp. (van 't arab. *qafis*, mid. lat. *caphitius caficium*, *caffirus*) spaansche korenmaat = 660 liter; een c a h i z doet 12 f a n e g a s en een fanega 12 c e l e m i n e s; – **Cafiso,** m. it. oliemaat in Messina op Sicilië, ongeveer 5,7 liter; ook maat te Tripoli = 40,6 en te Tunis = 52,85 liter.

Cafōēsos, m. pl. gemengde stam van Indianen en Negers in Z.Amerika.

Cage, f. fr. (spr. *ká-zj'*, eig. kooi; van 't lat. *cavea*) raderkas van een uurwerk; ook: c r i n o l i n e, hoepelrok (als 't ware een vrouwenkooi).

Cagliareso, m. it. sardinische munt, ± 1 cent.

Cagliostro-theater, n. tent, waarin men voorstellingen geeft met goocheltoeren, geestverschijningen enz., geheeten naar Cagliostro, den bekenden occultist uit 't laatst der 18e eeuw.

Cagniardelle, f. naar Cagniard la Tour (1809) genoemde lichtgasbereiding met schroefvormige retortenzuigers.

Cagots, ook **Gahets,** m. pl. (misschien van 't provenç. *can* of *ca Got*, d. i. *canis Gotus*, gotische hond, wegens de vermeende afstamming van de Westgoten) overblijfselen van een oorspronkelijk volk in 't ZW. van Frankrijk, dat weleer waarsch. in slavernij heeft geleefd en als onrein van de menschelijke maatschappij werd uitgesloten, daar men hen voor menscheneters, ketters, melaatschen en stompzinnige c r e t i n s hield. De omwenteling van 1789 heeft een einde gemaakt aan alle jegens hen bedreven ongerechtigheden, en van de Cagots is nu alleen de naam

overgebleven, dien men heeft overgebracht op de schijnvromen; – **cagot,** m. fr. (spr. *kagó*) huichelaar, geveinsde, fijnman schijnheilige; – **cagoterie,** f. en **cagotisme,** n. huichelarij, schijnheiligheid, geveinsdheid.

Cagoule, f. fr. (spr. *kagoele*) kapmantel zonder mouwen, gedragen door monniken en boetelingen.

Cahier, f. n. fr. (spr. *kajé*; oudfr. *caïer, quayer,* provenc. *qadern,* sp. *cuaderno,* v. 't mid. lat. *quaternus, quaternum, quaternium, quaternio,* z. q u a t e r n i o) boekje papier, schrijfboek; – *cahier des charges,* opgave der voorwaarden van verpachting, aanbesteding enz. tijdens de fr. revolutie opsomming van grieven, aan de afgevaardigden medegegeven; op spoorwegen: klachtenboek voor belastingen is de vorm *kohier* in gebruik.

Cahiz, m., z. c a f i s.

Cahizada, f. landmaat in Spanje = 49,867 are.

Cahoen, m. rekenmunt in de provincie Bengalen = $^1/_2$ (compagnie)-ropij = 29 centen.

Cahórs, m. voortreffelijke wijnsoort, zoo geheeten naar de fr. stad C a h o r s, hoofdplaats van het departement Lot.

Caic of **caïque,** z. k a i k.

Caille, fr. (*caille* spr. *kálje*) f. kwartel, modepop, dandy.

Caïncawortel, m. wortel van een in Brazilië enz. in 't wild groeiende klimplant, als geneesmiddel tegen slangebeten en borstwaterzucht gebruikt (*Chiociocca anguifuga* en *racemosa*); – **caïncazuur,** n. eigenaardig in dien wortel voorhanden zuur.

ça-ira, fr. (spr. *sa irá*) dat zal gaan! dat zal lukken; tijdens de eerste fr. revolutie de aanvang van een geliefd, met dans verbonden jacobijnsch volkslied, waarmede men zich tot gevaarlijke ondernemingen of tot gruweltooneelen aanmoedigde (voluit luidde 't begin: *ça ira, ça ira, les aristocrates à la lanterne!* dat zal gaan, (hangt) de aristokraten aan de lantaren); ook een toenmalig modespeeltuig.

Caire, n. bastvezels van de kokosnoot, waarvan men touw maakt.

Cairn, m. in Groot-Brittannië voorkomende steenen gedenkteekenen uit den celtischen tijd, uit kegelvormige steenen van verschillende grootte bestaande, met een platten steen op den top.

caisse, f. fr. (spr. *kèss*; = ital. *cassa,* provenç. *caissa,* v. 't lat. *capsa,* en dit van 't gr. *kápsa,* koker, doos, enz.) kast; kas; – *caisse d'escompte,* fr. (spr. *-deskoñt'*) kas van voorschot of uitwisseling voor staatspapieren, disconto-kas; – *caisse-forte,* geldkist; – **caissier,** m. (spr. *kèssjé*) kasbestuurder, kassier; – **caisson,** m. fr. (spr. *kèssóñ*) kistwagen, patronenwagen, kruitwagen; kistje onder den bok van een rijtuig; zinkkast van ijzer of beton om gecomprimeerde lucht op te nemen bij het bouwen van bruggen en andere werken, om fundamenten te leggen in rivierbeddingen; – **caisson-ziekte,** f. beroepsziekte, ontstaan door het optreden van gasbellen in de bloedbaan na het snel verlaten van de caissons waarin overdruk heerscht en zich uitende door verlangzaamden hartslag, neusbloedingen, verlammingen, ooraandoeningen; – **caisson-wet,** f. wet van 1905 inhoudende voorschriften om het arbeiden in caissons zoo weinig mogelijk schadelijk voor de gezondheid te maken; – **caissons,** m. pl. Arch. kastvormige afdeelingen of vakken, b. v. aan de zoldering; – *caisson d'ambulance* (spr.– *dañbuláñs'*) wagen van een veldhospitaal; – *caisson à poudre* (spr. *poedr'*) kruitwagen.

Cajabo, n. sp. mahoniehout (*Swietenia mahagoni*).

Cajaliet, n. magnesiacement, kunststeen, inz. voor tafelbladen.

Cajetaners, pl. katholieke secte, die niet voor eigen onderhoud zorgt, maar alles, wat voor het leven noodig is, als geschenk der Voorzienigheid en der liefdadigheid des naasten verwacht.

Cajoe, beter **Kajoe,** m. mal. Bot. boom of hout; het komt als samenstellend voorvoegsel bij vele gewassen, b. v. c a j o e-b a r o e d a n, c a j o e-b o b a, ind. boomen, c a j o e-j a p a n, een boom op Java, c a j o e-h o l l a n d a, enz.

cajoleeren (spr. *kazjoleeren*), fr. (*cajoler*) liefkoozen, streelen, vleien, flikflooien; – **cajolant,** adj. vleiend, liefkoozend; – **cajolerie,** f. liefkoozerij, vleierij; – **cajoleur,** m. liefkoozer; – **cajoleuse,** f. vleister.

Cajus, m. lat. (juister geschr. *Gajus*) oud-rom. voornaam; ook naam van een rom. rechtsgeleerde uit den tijd van Hadrianus, die, evenals Sempronius, een andere rechtsgeleerde, bij juristen wel eens eene strijdende partij in het algemeen beteekent, die men niet nader noemen wil, b. v. Cajus tegen Sempronius.

Cake, f. eng. (spr. *keek*) klein, rond, droog koekje; ook iets van dien vorm, inz. soort van engelsche b i s c u i t s; – **cake-walk,** m., (spr. *keek-woak*), eng.-amer. soort negerdans, waarbij een koek gegeven wordt aan den laatsten danser; „Cake walk road" of „levende brug", waarop ieder gedwongen is te dansen, is een uit Amerika overgebrachte lachwekkende kermisvermakelijkheid.

Cakingkool, f. eng.-ned. (spr. *kee-*) bakkool, steenkool, die bij het verkolen aaneenbakt.

Cala, f. it. sluiphaven, landingsplaats.

Calabarboon, f. boon, waarvan poeder als geneesmiddel tegen tetanus gebruikt wordt.

Calabas of k a l e b a s (van 't sp. *calabaza,* fr. *calabasse,* v. arab. oorsprong) kauwoerde, welker fleschvormig houtachtig bekleedsel als vat kan dienen, wanneer men het binnenste moes wegneemt; ook het daarvan vervaardigd drinkvat.

Calabreezen, m. pl. it. bewoners van Calabrië in Beneden-Italië; ook calabrische hoeden, als leus der republikeinen.

Calade of c h a l á d e (spr. *sjalaad'*), f. fr. hellende grond, dien men een paard in korten draf doet afloopen, om het te leeren de heupen te buigen en halt te maken, rijbaanhelling.

Caladium, n. nw. lat. (oorspr. oostindisch) Bot. schoone broeikasplant met schildvormige, in het midden purperkleurige bladeren.

Calaguála of **calaguálawortel,** m. sp. z. amer. (spr. *u=oe*) geneeskrachtige wortel uit Peru, soort van p o l y p o d i u m.

Calain, n. metaalmengsel, waarmee chin. theekisten van binnen bekleed zijn; zie c a l ij n.

Calambakhout, n. welriekend hout van den adelaarsboom; – **calamintha,** f. steentijm.

Calamístrum, n. lat. (v. *calămus,* z. ald.), brandijzer voor het krullen der haren; oneig. overladen redetooi, smakelooze sieraden.

Calamiteit, f. lat. (*calamitas*) een onheil, inz. zulk een, dat vele personen treft (zooals oorlog, pest, cholera), algemeene nood, ongeval, ellende, jammer, rampspoed; – **calamiteus,** adj. ellendig, rampspoedig, noodlijdend; – c a l a m i t e u s e p o l d e r s, polders, die aan zee gelegen, meer bedreigd zijn dan andere en niet in de kosten hunner waterkeering kunnen voorzien.

calamus, m. lat. (v. 't gr. *kálămos,* vgl. k a l a m) riet; kalmoes; schrijfstift in de Oudheid van riet; – **calamieten,** m. pl. nw. lat. versteende rietgewassen.

Caland, z. o. C a l é n d a e.

Calánder, m. fr. (*calandre*) werktuig met rollen om laken en andere stoffen te glanzen en glad te maken; mangel; ook korenworm, zeker zwart insect, dat het koren op de zolders verslindt; – **calandreeren** (fr. *colandrer*) mangelen, glanzen, glad maken; – **calandrine,** f. liksteen, glanssteen.

calándo, z. ond. c a l e e r e n.

Calandra, f. groote ital. kuifleeuwerik, een uitstekende zangvogel; vandaar **calandróne,** f. Muz. italiaansche schalmei met twee kleppen.

Calañes, sp. (spr. *kalanjes*) zigeunerhoed.

Calange, f. oudfr. (spr. *kalãñzj*), bekeuring, boete, aanhaling van smokkelwaren; – **calangeeren** (fr. *calanger*), beboeten, aanhalen.

Calao, m. sp. neushorenvogel (*Buceros*).

Calascione, f. it. (spr. *kalasjóne*) in Beneden-Italië gebruikelijk snarenspeeltuig, gelijkende op eene kleine luit met langen hals.

Caláta, f. it. (eig. afhelling, val; vgl. c a l a d e en c a l e e r e n) dans met snel tempo (in $^3/_4$ maat).

Calaútica, f. lat. hoofdsluier der oud rom. vrouwen.

Calcánt, m. lat. (*cálcans,* genit. *calcántis,* v. *calcāre,* treden) treder, blaasbalgtreder, orgeltrapper; windmaker; – **calcatūūr,** f. (lat. *calcatūra*) treden, trappen.

Calcaria, f. (v. 't lat. *calcarius, a, um,* van *calx,* kalk) kalkmetaal, kalkaarde, kalk; – **calciden,** m. pl. kalkachtige lichamen; – **calcidoon, calcilith,** m. kalksteen; – **calcineeren,** nw. lat. verkalken, tot kalk branden; Chem. blootstellen van lichamen aan de gloeihitte, om hen van bestanddeelen, die door de hitte vluchtig worden, te bevrijden, of om hen door opneming van bestanddeelen, waarmede zij zich bij groote hitte verbinden, chemisch te veranderen; inz. wordt door het calcineeren van vele metalen, onder toegang der lucht, hunne verbinding met de zuurstof bewerkstelligd, zij worden g e o x y d e e r d en men noemt hen dan m e t a a l o x y d e n; – **calcinábel,** adj. verkalkbaar; – **calcinabiliteit,** f. verkalkbaarheid; – **calcinātie** (spr. *t=ts*), f. verkalking, verkalken; – **calcineus,** kalkachtig; – **calcispóngiae,** f. pl. kalksponsen; – **calcium,** n. nw. lat. metaal, waarvan de verbindingen (*kalkzouten*) zeer verbreid zijn; in 1808 ontdekt, door *Davy* en *Berzelius*; – **calciumcyaanamide,** n. kalkstikstof, z.a.; – **calciumcarbonaat,** n. koolzure kalk; – **calciumfluoride,** n. vloeispaat; – **calciumphosphaat,** n. phosphoriet, phosphorzure kalk; – **calciumhydroxyde,** n. gebluschte kalk; – **calciumkarbid,** n. bereid uit gebrande kalk en kool, een soort koolzure kalk, die, verbonden met water, acetyleengas geeft; – **calciumoxalaat,** n. zuringzure kalk; – **calciumsaccharaat,** n. suikerkalk; – **calciumsilikaat,** n. kiezelzure kalk; – **calciummagnesiumsilikaat,** n. asbest; – **calciumoxyde,** n. verbinding van calcium met zuurstof, d. i. kalkaarde, gebrande kalk.

Calceament of **calceaat,** n. lat. (van *calx,* hiel) voetbekleeding, schoeisel.

Calceolaria, f. lat. Bot. pantoffelbloem, pantoffeltje.

Calcio, m. it. (spr. *káltsjio*; eig. voetstoot, schop, v. 't lat. *calx,* hiel) balspel, dat in Italië bij vreugdefeesten en in het carneval in zwang is, en waarbij de spelers den bal voortschoppen.

calcitreeren, lat. (*calcitrāre,* v. *calx,* hiel) achteruitslaan; weerstreven, zich verzetten; – **calcitrātie** (spr. *tie=tsie*), f. nw. lat. achteruitslaan; verzet.

Calcograaf, z. c h a l c o g r a a f; – **calcothar,** z. c o l c o t h a r.

Calcŭlus, m. lat. (verklw. van *calx,* steen, kalksteen) 1) steen; blaas- of niersteen; steenlijden; 2) gelijk **calcul,** m. fr. (spr. *kalkuul*), rekening, berekening, rekenwijze (van het lat. *calcŭlus,* steentje om te rekenen); ook kleinst oudromeinsch gewicht (2 calculi = 1 siliqua of $^1/_{12}$ scrupel); – *in calcŭlo,* in de telling of berekening; – *error in calcŭlo,* fout in de telling of berekening; – *pro calcŭlo,* voor de (juistheid der) rekening staat N. N. borg (door den naziener eener rekening onder eene juist bevonden rekening gezet); – *calcŭlus Minérvae,* lat. eig. steentje van Minerva, gelijkheid der stemmen ten gunste van eenen schuldige; – **calculeeren,** rekenen, berekenen, uitrekenen; een overslag maken; op handelsvoordeelen peinzen; – **calculābel,** adj. berekenbaar, telbaar; – **calculātie** (spr. *t=ts*), f. berekening, overslag; – **calculatie-prijs,** m. gemiddelde prijs; – **calculātor,** m. lat., **calculateur,** fr. m. rekenaar, berekenaar, inz. narekenaar, onderzoeker der berekeningen; – **calculatuur,** f. rekenkamer; – **calculeus,** adj. (lat. *calculōsus, a, um*) steenig, gruizig.

caldaménte, ital. Muz. warm, vurig, krachtig.

Caldárisch erts, n. (naar het lat. *caldarium aes,* erts, dat zich alleen door hitte laat bewerken; v. *caldarius,* tot de warmte behoorende) door L o o s te Berlijn uitgevonden, op goud gelijkend metaalmengsel, uit koper, zink, enz.; – **caldarium,** n. vertrek voor warme baden, ook: warme kas, broeikas; – **caldomármor,** n. ital., marmer, dat mettertijd eenige warmte opneemt, (vgl. f r e d d o m a r m e r.)

Calderári of **Calderái,** m. pl. it. eig. ketelma-

kers, ketellappers, koperslagers; benaming van een uit de carbonari (z. ald.) ontstaan geheim politiek genootschap in Italië.

Calderilla, f. sp. (spr. *-riélja*; eig. kleine koperen ketel, verklw. van *caldera*) kopergeld, koperen munt.

Calebasse, z. calabas.

Calèche, f. fr. (spr. *lèsj'*), z. kales.

Calécoetsche haan, z. calicoetsche haan.

Caleçons, m. pl. fr. (spr. *-sóṅ*; ital. *calzōni*, broek; v. *calza*, kous, v. 't lat. *calcĕus*, halve laars, en dit v. *calx*, hiel) onderbroek.

Caledonië, n. (lat. *Caledonĭa*, f.) oud en dichterlijk voor Schotland; – **Caledoniërs,** Schotten, inz. de celtische Hoogschotten, Gælen; – **caledónisch,** adj. schotsch.

caleeren, it. (*caláre*; van 't gr. *chalān*, loslaten, laten zakken, vgl. calade) nederlaten, doen zakken; de zeilen strijken; Kmt. het vereischte gewicht niet hebben; – *calando*, Muz. afnemend, wegsmeltend.

Calefacientia, n. pl. lat. (van *calefacĕre*, warmmaken) verwarmende middelen; – **calefáctor,** m. nw. lat. verwarmer, kamerstoker, bediende; oneig. oorblazer, verdeeldheidzaaier; – **calefáctie** (spr. *t=ts*), f. verwarming, warmmaking; – **calefactórium,** n. in 't zuidel. deel van een klooster gebouwde verwarmde kamer; – **calefactĕren** of kalfaktĕren, fam. allerlei aan de hand hebben, zich in eens anders zaken steken.

Calembourg of **Calembour,** m. fr. (spr. *kalaṅbóér*; de naam komt van een duitsch anecdotenboek, omstreeks 1500 verschenen en getiteld: *der Pfaffe von Kalenberg*; v. a. van een westfaalschen edelman von Calemberg, die aan het hof van koning Stanislaus van Polen leefde en zoo slecht fransch sprak, dat bij hem telkens de belachelijkste woordverwisselingen te voorschijn kwamen) geestige woord- of naamspeling, liggende in den gelijken of bijna gelijken klank van verschillende woorden.

Calembredaine, f. fr. uitvlucht, ontwijkend antwoord.

Calencar of **calencas,** z. kalankas.

Caléndæ, f. pl. lat., kalenden, eerste dag van elke maand, naar den afstand van welken de laatste dagen der vorige maand benoemd werden; – *ad calendas Graecas*, op de Grieksche kalenden, d. i. nooit, te St. Jutmis, omdat de Grieken geene calendae of romeinsche benamingen van de eerste dagen der maand hadden (den naam wil men afgeleid hebben v. het gr. *kalein*, roepen, samenroepen, omdat de opperpriester te Rome op den eersten dag van elke maand de daarin vallende feesten en de nieuwe maan uitriep); – **calendaticum,** n. mid. lat. geschenken, op nieuwejaarsdag aan de geestelijkheid gegeven; – **caléndcr, kalender,** m. lat. (*calendarĭum*, welk woord echter bij de Romeinen een schuldboek, belastingsregister, enz. beteekende) tijdwijzer, lijst der dagen, almanak; – **calendariographie,** f. lat.-gr. kalender-beschrijving, aanwijzing om tijdwijzers te maken; – **Calend** of **Caland,** f. vergadering van geestelijken in het begin van de maand; – **Calenderheeren,** m. pl. in de middeleeuwen eene duitsche broederschap van geestelijke en wereldlijke personen, die op den eersten dag der maand bij elkander kwamen.

Calendri, pl. rondtrekkende turksche monniken, mohamedaansche Epikuristen, zoo geheeten naar den stichter Santon Calender.

Calendúla, f. nw. lat. Bot. goudsbloem, eene plantengeslacht met onderscheiden soorten.

Calentúra, f. sp. (spr. *u=oe*; eig. hitte = *calór* = lat. *cālor*, z. ald.) met ijlhoofdigheid gepaarde koortsziekte van vele zeelieden, die voor het eerst tusschen de keerkringen varen; – *calentura amarilla* (spr. *-ielja*), gele koorts.

Calepin, m. fr. (spr. *ka-l' peṅ*) verzameling van woorden, aanteekeningen, uittreksels tot eigen gemak en gebruik, een allerlei, zoo geheeten naar Ambrosius Calepin, schrijver van een woordenboek in vele talen (polyglotte); thans meestal: zak- of aanteekenboekje.

calesceeren, lat. (*calescĕre*) warm worden.

Calessáren, m. pl. it. (v. *caléssa*, kalés) straatjongens te Napels, jonge ledigloopers, die op de paarden passen, den reizigers hunne diensten aanbieden enz.

Calf, n. (spr. *kaaf*), eng. kalf, kalfsleder.

calfacteren, z. calefacteren.

Calfatage, fr. z. v. a. kalefatering, z. ond. kalfateren.

Caliatoer-hout, z. sandelhout.

Caliban, m. beestachtig mensch, uit Shakespeare's *Tempest* bekend (misschien is 't woord uit „cannibal" ontstaan).

Caliber, n. (fr. *calibre*, it. *calibro*, sp. *calibre*, *calibo*, oudfr. *qualibre*, v. 't lat. *qua libra?* van welk gewicht? hoe zwaar? oorspr. het gewicht en dus ook de middellijn der kogels, die dan de binnenruimte of middellijn van 't geschut bepalen; men heeft het ook afgeleid van 't arab. *kalib*, vorm voor gesmolten metaal, gietvorm, en van *aequilibrium*, fr. *equilibre*, *equalibre*, evenwicht, gewicht van een kogel, instrument waar men dat gewicht mee bepaalde) innerlijke wijdte van een stuk geschut, geschutwijdte; grootte en zwaarte van een kanonskogel, kogelmaat; vorm en inrichting van een schip, met het getal en de zwaarte der stukken geschut, die het voert; ook doorsnede eener ader; oneig.: gesteldheid, deugdelijkheid, waarde van eenig voorwerp; – **calibreeren** (fr. *calibrer*), naar de vereischte maat inrichten; de kogelmaat of geschutwijdte met den kaliberstok onderzoeken of bepalen.

Calicheras, pl. sp. plaatsen in de Andes waar de chilisalpeter gevonden wordt.

Calicie, n. sp. salpetergrond.

Caliciform, z. ond. *calix*.

Calico, n., z. calicot.

Calicoetsche haan, m. (zoo 't schijnt naar de stad Calicoet, Kalikoet of Kalekoet, eig. Kalikotoe, aan de kust van Malabar, vanwaar hij naar Europa zou gebracht

zijn, hoewel hij werkelijk uit N. Amerika afkomstig is en door de Spanjaarden in 1524 uit Florida het eerst naar Europa werd gevoerd) turksche haan of kalkoen, bij Vondel k a l i k o e t geheeten; – **cálicot** of **cállico,** n. (eng. *calico*, fr. *calicot*, v. C a l i c o e t, vanwaar die stof het eerst werd ingevoerd) oorspr. katoen van Calicoet; fijne linnenachtige katoenen stof, nu algemeen in gebruik voor linnen boekbanden; ook nabootsing daarvan in geperst papier; – **calico(t)druk,** m. afzonderlijke, gedeeltelijk uitgevoerde kleurendruk van katoenen stoffen.

Caliditeit, f. nw. lat. (v. *calĭdus, a, um*, warm) warmte, hitte; – **calidúct,** m. hitte- of verwarmingsbuis bij de luchtverwarming.

Calif, z. k h a l i f.

caliga, f., pl. *calĭgae*, lat. voet- of zoolbekleeding der oudrom. soldaten, die daarom soms ook c a l i g a t i heeten, s a n d a l e n; halve laarzen of knoopkousen, die de bisschoppen bij den dienst dragen; – *caligæ Hispanicae* spaansche laarzen, foltertuig.

Caligo, f. lat. nevel, mist, duisternis; Chir. vlek op 't hoornvlies; – **caligatie,** f. (spr. *tie=tsie*, verduistering; – **caligineus,** adj. (lat. *călīginōsus*) *a, um*) nevelig, donker, duister.

Calijn, n. (fr. en eng. *calin*) chineesch metaalmengsel, uit lood, tin, koper en zink bestaande, dat in China en Japan inz. tot dakbedekking aangewend wordt. Zie c a l a i n.

calineeren, fr. vleien, vertroetelen; – **calinerie,** f. vleierij.

calix, m., pl. *calĭces*, lat. beker, kelk; – **caliciförm,** adj. nw. lat. kelkvormig; – **Calixtíjnen,** m. pl. nw. lat. kelkvoorstanders, kelkvrienden, naam der boheemsche Hussieten in de 15de eeuw, omdat zij een k e l k in hunne banieren voerden, en vooral, omdat zij den kelk in het avondmaal ook voor de leeken begeerden te behouden (om die reden ook u t r a q u i s t e n geheeten); ook de aanhangers eener secte der 17de eeuw, naar C a l i x t u s genoemd.

Call, (spr. *koal*), eng. oproeping – *on call*, tot wederopzegging; – **call money,** geld op prolongatie, per dag opzegbaar; ook de rente daarvoor.

Calla, f. (lat. *calla* of *calsa*) slangenhuid, adderkruid, draakwortel, een bloemplant, die tot pronkgewas dient.

Calliditeit, f. lat. (*callidĭtas*, van *callĭdus*, sluw) sluwheid, geslepenheid.

Callo, z. x i p h i a s.

Callus, m. lat. eelt; beenweer, eene stof, welke de gebroken beenderen organisch met elkander vereenigt; – **calleus,** adj. (lat. *callosus, a, um*) eeltig, vereelt; – **callositeit,** f. (lat. *callosĭtas*) eeltachtigheid, hoornachtigheid, verharding der huid.

Callu-looizuur, n. Chem. uit het gemeene heidekruid (*Calluna vulgaris*) verkregen looizuur, waaruit de **calluxanthine,** f. (v. gr. *xánthos*, geel) een roodgele verfstof gewonnen wordt.

calma (*con*), ital. Muz. (met) bedaardheid, gerustheid.

Calmánk, z. k a l a m a n k.

Calmant, *calmato*, z. ond. c a l m e e r e n.

Calmar, m. fr. (d. i. eig. schrijftuig, pennenkoker, oudfr. *calemar*, provenç. *calamar*, ital. *calamajo*, lat. *theca calamaria*) soort van inktvisch of inktworm, een koppootig weekdier (lat. l o l ī g o) inz. merkwaardig wegens een op inkt gelijkend sap, dat in een vleezigen zak in het lichaam dezer dieren bevat is, welke stof door de schilders onder den naam van s e p i a gebruikt wordt. De gemeene i n k t w o r m of zeekat heeft op den rug eene witte harde schaal (s e p i a of o s s e p i æ) gewoonlijk meerschuim of wit balein geheeten, welke als poeder door de goudsmeden in plaats van vormzand gebruikt wordt.

calmeeren, fr. (*calmer*, v. *calme*, it. en sp. *calma*, zeestilte, k a l m t e, waarsch. van 't gr. *kauma*, hitte, of omdat er bij groote hitte ook windstilte heerscht, of omdat de hitte des dags ons noodzaakt, schaduw en rust te zoeken) stillen, bedaren, bevredigen, geruststellen; – **calmánt,** adj. bedarend, stillend; – *calmáto*, it. Muz. zacht, bedaard.

Calmuk, z. K a l m u k; – **calmus,** z. k a l m o e s.

Calo, m. it. (v. *calara*, nederlaten, nederdalen, verminderen, z. c a l e e r e n) tekort, verlies, inz. van ruw ijzer; – *calo di peso*, tekort op het vereischte gewicht; – *calo di prezzo* (spr. *-prêtzo*), het dalen in prijs, prijsdaling.

Calomel, z. k a l o m e l.

Calomnie enz., fr. = c a l u m n i e enz.

Calonière, f. fr. (verbasterd uit *canonnière*) klapbus voor kinderen.

Calor, m. lat. warmte; – *con calore*, ital. Muz. met warmte, met vuur; – **calor nervósus,** lat. m. zenuwhitte; – **calorescentie,** f. (spr. *t=ts*) warmtestraling; – **caloriciteit,** f. nw. lat. vermogen, van de levende lichamen om warmte te ontwikkelen; – **calorie** of **kilogramcalorie,** f. nw. lat. warmteëenheid, d. i. de hoeveelheid warmte, door welke 1 kilo water van 0° tot 1° Celsius verwarmd wordt; eene kleine calorie is eene, waarbij slechts 1 gram water in plaats van 1 kilo in rekening komt; 424 kilogramméter, g r a m c a l o r i e; – **caloriek,** f. verwarmde lucht als beweegkracht gebruikt, als de in de warmteverschijnselen zich vertoonende en die kracht veroorzakende; – **calorifère,** m. fr. (d. i. warmtegeleider, warmteaanbrenger) inrichting, die door buizen de warmte in alle deelen van een gebouw brengt; – **calorificátie** (spr. *t=ts*), f. nw. lat. warmteverwekking, verwarming; – **calorifúge,** m. slechte warmtegeleider; – **calórimeter,** m. lat.-gr. warmtemeter, een werktuig om door het smelten van ijs of verwarming van water de warmtecapaciteit of de verbrandingswarmte der stoffen te bepalen; – **calorimetrie,** f. warmtemeting; – **calōrimōtor,** m. nw. lat. warmtedrijver, galvanisch vuurtuig; – **calorische machine,** f. door den Zweed Ericson te New-York uitgevonden drijfwerk, waarbij in plaats van stoom heete lucht als beweegkracht gebruikt wordt, in 1852 het eerst op het schip Ericson toegepast; vandaar c a l o r i s c h s c h i p.

Calótte, f. fr. (verklw. v. *cale*, soort van platte muts) kapje, kleine platte muts, die doorgaans alleen den schedel bedekt en die inz. de geestelijken dragen, kruinmutsje, priestermutsje; oneig. kardinaalswaardigheid; ook deksel over de onrust van een horloge, onrustdeksel; Arch. ronde welving aan de zoldering eener kamer; Chem. kap van een distilleervat; – **calottine,** f. fr. klein hekeldicht; spotversje; – **calotin,** of **calottin** m. fr. (spr. *-tiñ*) volksscheldwoord in Frankrijk voor de priesters; – **calottisten** of fr., **calotins,** m. pl. (spr. *caloteñ*) eig. kapdragers, een gezelschap in Frankrijk in het begin der 18de eeuw, dat zich door geestigen spot, later door zinnelooze zotheden vermaakte; had iemand een dommen streek begaan, dan zond hem het genootschap een patent, waarbij hem het dragen van eene c a l o t t e werd toegestaan; – **calottinokratie** (spr. *tie=tsie*), f. fr. gr. papenheerschappij.

Calow, pl. (sing. c a l), poolsche duim = $^1/_{12}$ s t o p of voet = 24 m.M.

Calpo, m. ital. sardinisch gewicht van 10 c a n t a r e l l i.

calqueeren (spr. *kalk-*), fr. (*calquer*, van 't lat. *calx*, kalk; oorspr. op versche kalk afdrukken) doorteekenen, d. i. eene teekening in hare omtrekken door een geolied of doorschijnend papier nateekenen; – **calque,** f. (spr. *-kalk'*) doorteekening, doortrekking; – **calquier,** m. fr. (spr. *kalkjé*) soort van oostindisch taf of atlas.

Calumet, m. fr. (spr. *kalumè*; v. 't lat. *calămus*, riet) vredespijp, eene groote sierlijke tabakspijp, die de Indianen als een zinnebeeld van den vrede of bij het sluiten van een verdrag aanbieden.

Calumnie, f. lat. (*calumnĭa*) laster, valsche beschuldiging, smaadrede, lastertaal, achterklap; – **calumnieëren,** (lat. *calumniāri*) valsch beschuldigen, aantijgen, smaden, lasteren; – **calumniánt, calumniātor,** m. lasteraar, eerroover, lastertong, achterklapper; – **calumnieus,** adj. lasterlijk, eerroovend.

Calypsol, n. smeermiddel voor machines, gemaakt van canadeesch plantaardig vet.

Calvarië (berg van), Calvarieberg, m. (v. 't lat. *calvarĭa*, hoofdschedel, hersenpan), anders G o l g o t h a, schedelberg, kruisberg, schedelplaats, voorm. rechtsplaats buiten, thans binnen Jeruzalems muren, alwaar nu de voornaamste kerk in Palestina staat. In R. Katholieke landen wordt elke berg of heuvel zoo geheeten, waarop een kruis is opgericht en werwaarts men in den vastentijd ter bedevaart gaat; – **Calvarie-kruis,** n. (fr. *croix haussée* of *croix de Calvaire*) in wapens: op trappen staand lat. kruis.

Calvert, eng., z. s h i r t i n g.

Calville, f. fr. (v. 't lat. *calvus*, kaal, glad) soort van kantigen appel met aardbeziesmaak, bij ons k a l v ij n (doch beter k a l v i e l, fr. *calville*, ital. *caravella*, d. *calvillapfel*), ook r a p p e l geheeten.

Calvinísme, n. gereformeerde leer van den hervormer C a l v ij n (geb. te Noyon 1509, gest. te Geneve 1564), van Luther verschillende in de leer van het Avondmaal en van de voorbeschikking tot zaligheid; – **Calvinist,** m. aanhanger van de leer van dien hervormer, gereformeerde; – **calvijnsch, calvíni(sti)sch,** adj. wat Calvijn betreft, zijn leer toegedaan of daarmede strookende.

Calvitium, n., en **calvities,** f. lat. of **calviteit,** f. nw. lat. (v. 't lat. *calvus*, *a*, *um*, kaal) kaalheid, kaalhoofdigheid.

Calzáda, f. sp. amer. geplaveide weg.

Camaches of g a m a c h e s, f. pl. fr. (spr. *kamásj'* of *gamásj*, van 't oudfr. *gambe*, voor *jambe*, it. *gamba*, been) knoop- of overkousen, slopkousen, knooplaarzen zonder zolen; – **camache-dienst,** m. krijgsdienst in vredestijd, inz, in zoo verre daarbij met kleingeestige gestrengheid op uiterlijke zaken wordt gelet.

Camaco, n. op de ionische eilanden lengtemaat = 5 $^1/_2$ engelsche yards = 5,029155 meter.

Camahyua, camaïeu, z. c a m a y e u.

Camail, m. fr. (spr. *kamálj*, v. 't it. *camaglio*, provenç. *capmalh*, *capmail*, oorsp. hoofdbeschutting en hals v. 't pantserhemd, van 't roman. *cap*, hoofd, en *maglia*, *malha*, malie, pantserringetje; pantserhemd) bisschopsmanteltje; korte vrouwenmantel; helmdekkleed op wapens.

Camaldulénzen, m. pl. kluizenaars en monniken, behoorende tot eene benedictijner orde, door den heiligen Romualdus in het dal C a m á l d o l i in de Apennijnen ten jare 1012 gesticht en door paus Alexander III bevestigd. Zij bestond tot op het laatst der 18e eeuw, werd toen in Oostenrijk afgeschaft, verdween in andere staten en is tot dusverre nergens hersteld.

Camaraderie, f. fr. (v. *camarade*, makker, k a m e r a a d, z. ald.) makkerschap, spitsbroederschap; in ruimeren zin: elke aaneensluiting van menschen, door welke zij elkander zoeken te steunen en te doen gelden, vaak ten nadeele van hen, die er niet toe behooren (vgl. c l i q u e).

Camaréro, m. sp. (z. v. a. it. *c a m e r i e r e*), kamerdienaar; kamerheer; – **camaréra,** f. (= it. *cameriera*) eeredame van de koningin; – **camerera-mayor,** eerste onder die hofdames.

Camárgue-paard, n. kleine halfwilde paardensoort van grijze kleur, in de Rhône-delta L a C a m a r g u e.

Camarilla, f. sp. (spr. *rí-la*, perklw. van *cámara* = lat. *camera*, z. ald.) eig. kamertje, kabinet, waarin de koning van Spanje zijne gunstelingen gemeenzaam ontvangt; geheimheerschappij aan 't spaansche hof; in 't algemeen: engere geheime (kabinets-)raad van eenen monarch, in zoo verre hij de wettige staatsmacht en de volksrechten tegenwerkt; elke club van hovelingen, die een schadelijken invloed op de staatszaken en den wil van den vorst uitoefent.

Camarōma, camarōsis, zie k a m a r o m a.

Camauro, m. it. (mid. lat. *camaurum*) rood fluweelen muts van den paus.

Camayeu, camaïeu, m. fr. (oudfr. *camaheu*, mid. lat. *camahotus*, v. *camœus*, sardonyx, onyx) soort van c a m é e (z. ald.); ook soort van schil-

derwerk, waarin men slechts eene kleur gebruikt, ook monochrome en grisaille geheeten; ook: bijzondere soort van houtsneden, die door de Italianen *chiaroscuro*, door de Franschen *camaïeux* genoemd worden. Zij bootsen geschilderde teekeningen na, waar de omtrekken met strepen, de hoofdlichten en schaduwen door gewasschen tinten aangegeven zijn.

Cambája-steenen, m. pl. (naar de stad en zeehaven Cambaya of Cambay in Hindostan) oostind. granaten; - **Cambájen** of **Cambaháten,** pl. katoenen stoffen van Madras enz.

Cambium, n. lat. (van *cambīre*, mid. lat. *cambiāre*, wisselen, ruilen, vandaar 't fr. *changer* enz.), Bot. slijmerig voedingsvocht in de bastcellen der boomen, de teeltlaag, die zich tusschen schors en 't hout bevindt en den cambialen diktegroei veroorzaakt;- **cambiaal,** adj. door of betreffende het cambium; - **cambiformcellen,** met eiwit gevulde cellen in de vaatbundels der planten; - **cambio,** m. it. Kmt. wissel, wisselbrief, eene in den vorm van een wissel gestelde schuldbekentenis of schriftelijke verzekering eener verschuldigde geldsom; - *cambio commúne*, gewone binnenlandsche wissel; - *c. conto*, wisselrekening;- *c. di polizza*, lijst van den wisselkoers; wisselbrief; - *c. di ricórso*, rondloopende wissel; - *c. di ritórno*, teruggaande wissel; - *c. marítimo*, bodemerij-verdrag; - *c. reále* of *mercantíle*, buitenlandsche wissel; - *c. secco*, eig. droge wissel; eigenwissel; - **cambiaal-recht,** n. wisselrecht; - - **cambiáta,** f. muz. wisselnoot; - **cambiatúra,** f. (spr. *u=oe*), eig. wisselrekening; verwisseling; postrijtuig, soort van ital. vervoermiddel; - **cambiëeren,** wisselen, wisselzaken doen; - **cambíst,** m. wisselaar, wisselhandelaar; - **cambsarius,** m. mid. lat. wisselbezitter, -houder; - **cambsor** of **campsor,** m. wissel-uitgever.

Cambrai, n. (spr. *-bré*; naar de stad Cambrai of Kamerijk, waar het vervaardigd werd) of **cambrésine,** f. fr., ook **cambrick,** n. eng., pl. **cambricks,** kamerdoek, fijn linnen van Kamerijk, batist; - **cambracine,** f. fr. fijn egypt. linnen, op het vorige gelijkende.

cambreeren, fr. (v. 't lat. *camerāre*, welven, welfsgewijs maken, v. *camera*, z. ald.) buigen, krommen, b. v. het hout.

Cambrioleur, m. fr. dief, die overdag in de woningen inbreekt, als de bewoners afwezig zijn.

cambrische formatie, f. Geol. oudste vorming van de primaire periode.

Cambúca, f. gezwel in de lies.

Cameáde, f. fr. wilde zwarte peper, bergpeper.

Camée, f. fr., *caméo* of *cammée*, m. it. (mid. lat. *camæus*, *cammæus*, arbeid, werk, van gr. *kámnein*, zich moeite geven of uit het hebreeuwsch *kemia*) in reliëf gesneden steen, uit lagen van onderscheidene kleuren bestaande, welks verheven figuur daardoor eene andere kleur dan de grond heeft, en waartoe de Ouden onyxen namen (de beroemdste onyx-camée, de vergoding van Augustus voorstellende, bevindt zich te Parijs; zij heeft de hoogte van 315 en de breedte van 260 millimeters); zoo de steen slechts twee kleuren heeft, noemt men hem camaïeu, zie ook kemia.

Camelia, beter **camellia,** f. in Japan, China en Indië inheemsche schoone plantensoort, chineesche of japaneesche roos genoemd, naar Camellus of Kamel, apotheker der moravische broeders op Manila, welke ze in 1731 in Europa invoerde; - *la dame aux camélias*, courtisane (z. ald.) naar het stuk van A. Dumas, den zoon.

Camelot, z. kamelot, ond. kameel; in Parijs is *camelot* (spr. *kameloo*) ook: venter van kranten, speelgoed enz.

Camelotier, m. fr. (spr. *-tjé*) sluikhandelaar, smokkelaar in het zuiden van Frankrijk; ook soort van slecht papier.

Camembért, f. soort zachte roomkaas.

Camēne, Camœne, f. lat. (*Camœna*, *Camēna* of *Casmena*, de zingende en lovende; vgl. carmen), Zanggodin, Muze; gedicht.

camĕra f. lat. (van 't gr. *kamára*), gewelf, gewelfde zoldering; gewelfd vertrek; kamer; - **camĕra clara,** f. lat. heldere kamer, een optisch werktuig door Reinthaler van Augsburg uitgevonden, waarbij de voorwerpen niet door de zon behoeven beschenen te worden; zij vertoont echter, als de spiegels, rechts wat werkelijk links is, en omgekeerd: een gebrek, dat vermeden is in de **camera clara dioptrica,** door baron Ernst von Leyser uitgevonden; een ander bruikbaar hulpmiddel bij het landschapteekenen is de **camera lucida,** ook heldere kamer beteekenende, ofschoon het werktuig geene camera, maar een klein vierzijdig prisma is, naderhand echter gewijzigd en nu uit een metalen spiegel bestaande; - **camera obscūra** (fr. chambre obscure), donkere kamer, spiegelkastje, uitgevonden in de 16de eeuw door den Napolitaan Porta, door welks voorste opening, die met een lens is voorzien, de daarvoor liggende voorwerpen, in het klein worden afgebeeld en gemakkelijk kunnen nageteekend worden; - later beteekende *camĕra* of kamer photographietoestel, echter ook vorstelijk vertrek of vorstelijke woonkamer; vandaar: **kamerheer, kamerjonker,** voornaam bediende van een vorst in de vertrekken van zijn paleis; - **kamerdienaar,** it. **cameriére,** m., **kamerjuffer,** it. **cameriéra,** f. geringer personen ter naaste bediening van vorstelijke en andere voorname personen; - **kamermuziek,** voor eene kleine ruimte en beschaafde hoorders bestemde muziek met weinig instrumenten; - **kamermusicus,** m. voor het vorstelijk hof aangestelde toonkunstenaar; - **kamertoon,** m. nu de gebruikelijke toon in de muzikale kapellen, die een toon dieper is dan de koortoon; it. *alla cámera* of *da camera*, in den kamertoon, als kamermuziek; - voorts is *camera* of **kamer** in meer beperkten zin: het vertrek waar de beheerders der vorstelijke inkomsten vergaderen; ook die personen zelven: kámer-raden en kamer-assessoren; - *camera imperiālis*, keizerlijk kamergerecht; - **cameralia,** n. pl. wetenschappen, die over het beheer der vorstelijke

inkomsten handelen, d. w. z. de domeinen, regalia en belastingen; in uitgebreider zin de staatswetenschappen in het algemeen; – **cameralist,** m. die de genoemde wetenschappen ver staat, staathuishoudkundige, vooral op den landbouw hadden zij 't oog gevestigd; kamerbeambte; – **cameralistiek,** f. staathuishoudkunde, wetenschap van het financie-wezen, van het beheer van 's lands inkomsten, speciaal in Duitschland in de 18e eeuw; – **cameralisticus,** m. leeraar in de staathuishoudkunde; – **camerarius,** m. opperste eener vorstelijke kamer of de eerste beheerder van de inkomsten eener stad, enz.; – **cameriére,** it., of **camerier,** fr. (spr. *-rjé*) pauselijke opperkamerheer of kamerpresident; – **camerléngo,** m. ital. (= kamerling) z. v. a. c a m e r a r i u s; inz. een kardinaal, die den pauselijken schat beheert.

camereeren, lat., z. v. a. c a m b r e e r e n, z. ald.; – **camerätie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*cameratio*) welving, gewelf.

Camerlengo, z. ond. c a m e r a.

Cameronen of **Cameroniänen,** m. pl. zeer gestrenge schotsche secte, die zich op het einde der 17de eeuw van de P r e s b y t e r i a n e n afzonderde en de koninklijke macht in kerkelijke zaken verwierp (zoo geheeten naar Archibald C a m e r o n).

Camino, m. sp. (ital. *cammino*, fr. *chemin*) weg, *c a m i n o s r e a l e s*, heerbanen, koninklijke wegen.

Camión, m. lage vrachtwagen; – **camionáge,** f. goederenvervoer; – **camionnéur,** m. vrachtrijder.

Camis, m. pl. goden van lageren rang, ondergeschikte goden in Japan; – z. ook k a m i s.

Camísa (spr. *s=z*) doek, waarmede de Kariben, de Negers van Guyana e. a. hunne naaktheid bedekken; van dit woord hebben de Spanjaarden volgens sommigen hun c a m i s a voor hemd ontleend; z. ook het volg. art.

Camisia, f. (spr. *s=z*) mid. lat. (provenç. en sp. *camisa*, it. *camicia*, fr. *chemise*; van 't arab. *camis*, ondergewaad, hemd) hemd, inz. (*camisia alba*) wit hemd, koorhemd, z. v. a. a l b a; – **camisáde** (spr. *s=z*) f. fr. Mil. onverhoedsche aanval des nachts of zeer vroeg in den ochtend, en waarbij de aanvallers hemden (*camisas*) over hunne kleederen trokken, als herkenningsteekenen in de duisternis; – **camisarden** (spr. *s=z*) m. pl. gereformeerde bewoners der Cevennes gedurende den opstand van 1702—1706, omdat zij meest overhemden (*camisas*) droegen; – **camisool,** z. k a m i z o o l.

cammineeren (it. *camminâre*, gaan, reizen, v. *cammino* = fr. *chemin*, weg) bij het vechten door achterwaartsche bewegingen den vijand tot een onvoorzichtig bloot-geven zoeken uit te lokken.

Camœnen, z. c a m ē n e .

Camorra, f. ital. (v. *camorro*, boer, dus boerenvereeniging) misdadige geheime bond in Napels; – **camorrist,** m. lid dezer bende, napolitaansch brandschatter.

Camouflét, m. fr. (spr. *kamoeflè*), milit. onderaardsche mijn.

Camp, n. fr., z. c a m p u s.

Campaan, z. c a m p a n e en ook onder c a m p a g n e.

Campagne, f. fr. (spr. *kaṅpánj*; it. *campagna*, mid. lat. *campanĕa*, *campania*, v. 't lat. *campanĕus*, tot het veld behoorende, en dit v. *campus*, veld) landgoed, buitengoed, buitenplaats; Mil. veldtocht, tijd, gedurende welken de legers te velde zijn; bij metaalsmelterijen: tijdsverloop tusschen het aanleggen en uitblusschen van den smeltoven; bij beetwortelsuiker- en andere fabrieken: tijd dat men grondstof heeft om te werken; ook: bovenste achterdeel van een schip, van den bezaanmast tot aan het achterschip, boven de kajuit (waar de k a m p a n j e-v l a g waait), k a m p a n j e (duitsch *campān*); – **Campagna di Roma,** de omstreken van Rome, het oude Latium; – *à la campagne*, of it. *alla campagna*, op het land, landelijk, boersch, ongedwongen; ook: als in het veldleger; – **campagnárd,** m. (spr. *kaṅpaniâr*) landbouwer, veldeling, landman, boer.

Campāne, campaan, f. mid. lat. en it. (*campāna*; zoo geheeten, omdat zij in de provincie *Campania* in Midden-Italië uitgevonden of althans het eerst tot kerkelijk gebruik ingevoerd zijn) klok, kerkklok; ook klok der luchtpomp; klokvormige kwast of klok gemaakt van zijde of gesponnen goud, ter versiering van een feestzaal, enz.; – **campanetta,** f. ital. Muz. klokkenspel; – **campanile,** m. alleenstaande klokketoren; – **campanist,** ital. klokspeler, carillonneur; – **campanologie,** f. lat, gr. klokkenkunde, klokkenleer; – **campanŭla,** f. lat. gr. klokje; plantengeslacht met klokvormige bloemen, ook rapuntsel, klokbloem, klokje geheeten; – **campanulaceën,** *klokjesbloemen*, f. pl. klokbloemachtige planten; – **campanularia,** f. eene soort van klokvormige koralen.

Camparius, z. ond. c a m p u s.

Campeadōr, m. sp. (v. *campeār*, te velde trekken) groot kampvechter, strijder, held, een bijnaam van den beroemden C i d (z. ald.).

Campêche-hout, n. (naar de baai en stad *Campêche*, eig. *San-Francisco-de-Campêche*, in Jucatan) hout van een aan de mexicaansche kust groeienden boom (*Haematoxylum campechiānum*, L), bij de Franschen aromatische laurierboom geheeten, blauwhout, bloedhout, fernambucohout; het levert eene schoone roode verfstof op en wordt ook in de geneeskunde als samentrekkend middel gebruikt.

Campeeren, campement, enz., z.ond. c a m p u s.

Campher, camphine, z. k a m f e r.

Camphoe, f. soort van fijne chineesche thee.

Campine (La), de Kempen, heidevelden in N. België.

Camp-meetings, pl. eng. (spr. *kempmie-*) door predikers der methodisten in de open lucht gehouden godsdienstoefeningen.

Campode, f. soort insect zonder vleugels; – **campodĕiform,** gevormd als een campode.

Campsāces, inhoudsmaat zoo voor droge waren als vloeistoffen in Azië, Egypte, Judea, in

het hebr. c a b genoemd; zij houdt 2 c h e n i c e s of 8 m i n e s, of ruim 2 liters.

Campus, m. lat. veld, grond, die door een leger met zijne tenten, enz. beslagen wordt, de legerplaats, k a m p; – **campus martius,** marsveld, eene tot wapenoefeningen bestemde plaats bij Rome, die aan Mars was gewijd; ook Maartveld, eene bij de oude Franken tot den wapenschouw in Maart bestemde plaats; – **campo,** m. it., veldmaat in noordel. Italië, ongeveer = 0,4133 bunder; ook soort van spaansche wol uit Sevilla; – *campo-santo*, it. eig. heilig veld; begraafplaats, kerkhof; – **camp volant,** n. fr. (spr. *kañ woláñ*) vliegend leger, kleine legerafdeeling, die den vijand nu hier dan daar moet bestoken; – **camp meeting,** (spr. *kemp-mieting*) f. eng. openluchtsamenkomst, vooral ter godsdienstoefening; – **camparius,** m. nw. lat. veldwachter; – **campeeren,** gelegerd zijn, légeren, te veld liggen, het kamp betrekken; – **campeerpaal,** m. Mil., standpaal; – **campemént,** n. fr. (spr. *kañp'máñ*), légering, stelling van een leger; oefeningskamp; – **campéstrisch,** adj. lat. (*campester*) tot het veld behoorende; effen, vlak; in 't veld groeiend; – **campos** (spr. *po*) fr. lat. rust, vacantie.

Camwood, n. eng. (spr. *kémwoed*; waarsch. afgekort van *Campeachy-wood*, campêche-hout) soort van roodhout van eenen boom (*Baphia nitida*) aan de kust van Sierra-Leone, dat in de weverij en ook tot messenhechten gebruikt wordt.

Can, f., eng. (spr. *ken*) blik met geconserveerd vleesch.

Cana, f. ital. (van 't lat. *canna*, z. ald.), lengtemaat in Marocco, ongeveer = 2 meters, in Spanje = 1,67 meters.

Caña, f. sp. (spr. *kánja*) riet, suikerriet; zekere geestrijke drank, voorloop van rum (uit suikerriet).

Canáda of c a n h o d o, m. port. oliemaat, ongeveer = 1,4 liter.

Canadáris, pl. rood en zwart gestreepte o.-indische stoffen uit boomwol en zijde.

Canadíne, n. uittreksel van de hydrastis canadensis, aangewend tegen bloedingen, daar het de vaten samentrekt.

Canádor of **canhádor,** m. port. wijnmaat, ongeveer = 0,68 liter.

Canaille, n. fr. (spr. *kanálj'*; d. i. eig. hondenvolk, hondenpak, it. *canaglia*, van 't lat. *canis*, hond; bij oude fransche schrijvers vindt men nog *chiennaille*) gemeen volk, volksheffe, gepeupel, janhagel, straatvolk, grauw, jan rap en zijn maat; ook slecht, licht vrouwspersoon; – *en canaille* (spr. *añ* –) gemeen, laag, als het gepeupel doende; – **encanailleeren (zich),** (fr. *s'encanailler*, zich met mindere, in rang lager staande menschen gemeenzaam maken; – **canaillarchie,** f. fr.-gr., regeering van het gemeen, van het klompenvolkje; – **canaillerieën,** f. pl. slechte, gemeene, laaghartige streken; – **canailleus,** adj. schelmachtig, nietswaardig.

canal, fr. (lat. *canālis*, van *canna*, buis) z. k a n a a l; – *canālis lacrymālis*, traanbuis; – *canalicŭli*, m. pl. kleine gootjes, groeven; – **canalieten,** m. pl. nw. lat. z. v. a. t u b u l i e t e n (z. ald.).

Canapé, f. (fr. *canapé*, m., mid. lat. *canapeum*, *canopeum*, lat. *conopeum*, van 't gr. *konopeion*, bed met gordijnen ter afwering van de muggen van *konops*, mug) lange leuningzetel, dienende tot stoel en rustbed, eene rustbank, ruststoel, rustbed, kussenbank, slaapstoel; ook: belegd geroosterd broodje.

Canard, m. fr. eend; fig. valsch (couranten)-bericht, leugen; – **canardier,** m. (spr. *-djé*) eendenjager; – **canardière,** f. (spr. *-djèr'*) geweer voor eenden; hut om eenden te schieten.

Canárie-boom, m. (nw. lat. *canarium*) olie- en harsachtige boom op de Moluksche eilanden, uit welks nootvormige vruchten men inz. een zeer smakelijk amandelbrood bereidt, dat in O. Indië b a n g e a heet; – **canáriesek,** m. zeer zoete wijn van de C a n a r i s c h e eilanden; – **canárie-suiker,** fijnste en beste soort van suiker; – **canárievogel,** m. (it. *canarino*, sp. *canario*, fr. *canari*) bekende kleine, gele zangvogel, van het vinkengeslacht, afkomstig van de Canarische eilanden, alwaar hij thuis behoort; in Oost-Indië: inlandsche politie-oppasser; het **canariezaad** komt van het **canarie-gras** (*Phalaris canariénsis*) en is waarschijnlijk met de vogeltjes naar Europa gebracht; – **canario,** ital. Muz. eenvoudige danswijs in $^3/_8$ of $^6/_8$ maat.

Canasse, f. fr., thee-, suiker- of tabakskist.

Canáster of k n a s t e r, m. korftabak, beste soort van rooktabak (zoo geheeten naar het sp. *canástro*, *canásso*, *canásta*, fr. *canástre*, *canásse*, korf of mand van gespleten riet, waarin zij verzonden wordt, v. 't lat. *canistrum*, gr. *kánastron*, en dit v. 't lat.-gr. *canna*, riet); ook zakvormig, uit dierenhuiden vervaardigd goed ter inpakking van koopwaren in Indië; ook wel tonnekist, waarin de thee uit China wordt aangevoerd.

Cancále, f. fr. soort oester, uit Cancale in het fransche arr. St. Malo.

Cancămum, n. lat.-gr. oostersche boomhars; ook gomhars uit Brazilië.

Cancán, m. fr. zeer wulpsche en wilde, oorspr. fransche dans, inz. op gemaskerde bals ingevoerd; ook geraas, opschudding, leven; inz. praatjes van de menschen, achterklap, oudewijvenpraat (van het lat. *quamquam*, alhoewel, ofschoon; de geleerde Ramus n.l. stelde voor om dit lat. woord, waarin men in de 15de eeuw de *qu* als *k* deed hooren, voortaan als *kwamkwam* uit te spreken, hetgeen veel gehaspel, ja ernstige oneenigheden ten gevolge had, waardoor dit woord thans zoo veel beteekent als: veel geschreeuw en weinig wol, veel leven om niets); – **cancaneur,** m., **cancaneuse,** f. hij of zij die den cancan danst; – **cacaneeren,** den cancan dansen; ook: kwaadspreken, praatjes maken, klappeien.

cancélli, lat. of **cancéllen,** m. pl., hekken, traliehorden op kantoren, bureaux, enz.; koorhek in de Kath. kerk; Muz. smalle laatjes of kanalen, door welke de wind naar de orgelpijpen geleid wordt; – **cancellarius,** m. k a n s e l i e r (z. ald.) zegelbewaarder; – **cancellariaat,** n.

kanselierswaardigheid; werkvertrek der kanselarij; – **cancelleeren** (lat. *cancellāre*) in hek- of traliewerk besluiten; traliesgewijze doorschrappen, uitstrijken; – **cancellātie** (spr. *t*=*ts*) f. insluiting binnen hek- of traliewerk; Jur. het teeken in de gedaante van eene tralie (×), waarmede men een geschrift of eenen zin, eenen wissel, enz. ten teeken van ongeldigheid doorschrapt; ook de gerechtelijke vernietiging van een stuk; – **cancel-ventielen,** pl. Muz. kleppen voor de cancellen of windlaatjes der orgels.

cancer, m. lat. kreeft, Astron. het 4de teeken van den dierenriem, waarin zich de zon bevindt, als voor de bewoners van de N. gewesten der aarde de zomer aanvangt; Med. kanker, kankergezwel; – *circŭlus cancri*, kreeftskeerkring, z. t r o p i c u s; – **cancerātie** (spr. *t*=*ts*), f. nw. lat. ontstaan van een kankergezwel; – **cancerine,** n. fijngemalen kreeftenschalen; – **cancerōma,** n. lat. kankergezwel; – **cancrinisch,** adj. nw. lat. achterwaarts, rugwaarts, kreeftsgewijs; – c a n c r i n i s c h e verzen, z. k r e e f t d i c h t e n; – **cancrieten,** pl. versteende zeekreeften; – **cancreus,** adj. kreeftaardig; kankerachtig; – **cancrivoor,** zich voedend met schaaldieren; – **camaroïed,** n. kankergezwel; – **cancrologie,** f. beschrijving der kreeften.

Canchasmus, m. lachkramp.

Canciōn, f. sp. (spr. *-oon* = lat. *cantĭo*, fr. *chanson*) gezang, lied; inz. eigenaardige lyrische vorm van rijmverzen, meest uit 12 trochæische verzen bestaande; – **cancionéro,** m. sp. en **cancionéiro,** m. port. liederboek, liederverzameling, inz. uit de 16de eeuw.

cancreus, cancrinisch, z. ond *cancer*.

Cand., afk. van *candidatus*, candidaat, z ond. c a n d e u r.

Candarien, chin. gewicht, ± 3,6 gram.

candeeren, fr. (*candír*, van 't mid. lat. *candíre*, wit maken, v. 't lat. *candēre*, *candescēre*, blinkend wit worden, dus oorspr. door indoopen in gesmolten suiker blinkend wit maken) suikeren, oversuikeren; ook: suiker in kristallen doen afzetten; – **candeering** of **candisātie** (spr. *-za-tsie*) f. oversuikering, kristalliseering van suiker; z. k a n d ij.

candefaceéren, witgloeiend maken; – **candefáctie,** f. witgloeiendmaking.

Candéla, f. kaarsje.

Candelāber, m. lat. (*candelābrum*, n., van *candēla*, kaars) groote, doorgaans veelarmige kandelaar of luchter, kroonluchter; Arch. zeer hooge vaas; – **candelarius,** m. kaarsendrager.

Candeur, f. fr. (= lat. *candor*, eig. witheid) openhartigheid, redelijkheid, oprechtheid, ongeveinsdheid, braafheid; – *con candere*, ital. Muz. met zuiverheid, oprechtheid, eenvoudigheid; – **candide,** adj. (van 't lat. *candĭdus*, *a*, *um*, eig. blinkend wit; rein, vlekkeloos) oprecht, openhartig, ongeveinsd; – **candi,** z. c a n d o en k a n d ij; – *candio*, *candida*, *candiamente*, ital. Muz. naïef, onschuldig, eenvoudig (voor te dragen); – **candidaat,** m. lat. (*candidātus*, eig. in 't wit gekleed, dewijl zij, die in 't oude Rome naar een ambt dongen, in 't wit gekleed waren) wie naar eenen post, een ambt dingt of staat, ambtzoeker, ambtbeooger, postbejager; in nauwere beteekenis: wie zijn examen afgelegd heeft en bevoegd is naar eene aanstelling te dingen; *candidātus reverĕndi ministerĭi*, z. ond. m i n i s t e r i u m; – **candidatuur,** f. nw. lat. staan of dingen naar, beoogen van een ambt; – **candideéren,** candidaat stellen voor een verkiezing.

Candisatie, zie onder c a n d e e r e n; – **canditor,** z. c o n d i t o r.

Candle-coal, f. eng. (spr. *kéndelkool*; van 't eng. *candle* = lat. *candēla*, kaars, licht) goede soort van steenkool, die in groote hoeveelheid alleen voorkomt in Lancashire (spr. *lenk'sjier*) in Engeland en te Kilkenny in Ierland, kaarskool, zoo geheeten, omdat zij door de vele gebonden waterstof met eene lange witte, schitterende vlam brandt; zij kan zeer fraai gepolijst en op de draaibank verwerkt worden, zoodat men er velerlei weeldevoorwerpen van maakt.

Cando of **candi,** m. lengtemaat in Indië, inz. te Goa = 13,5 meter.

Candorix, m. rekenmunt in China, het $^1/_{10}$ van een mas, verdeeld in 10 kasjes of li, 100 chore en 1000 soe = 4 centen.

Candy, gewicht en inhoudsmaat in O. Indië, als gewicht te Bombay = 253,984 kilo, als graanmaat = 880,967 liter; als gewicht te Madras = 226,772 kilo; als graanmaat = 281,873 liter; te Pondichery = 234,963 kilo.

Caneçou of **canezou,** m. fr. (spr. *ka-n' sóé*, ontstaan uit het z. fransch *camisou*, *camisoun*, klein hemd; vgl. c a m i s i a en k a m i z o o l) soort van vrouwenvest, licht en zonder mouwen, ronde s p e n c e r.

Canefas, z. c a n e v a s.

Canepin, m. fr. (spr. *ka-ñ'pèñ*; oorspr. boombast, lindebast, v. 't mid. lat. *canepinus*, it. *canapino*, hennepen, van *cánapa* = lat. *cannăbis*, hennep) opperhuid van lams- en geitevellen, waarvan men vrouwenhandschoenen maakt, dun en zacht schape- of geiteleder.

canesceeren, lat. (*canescēre*) witgrijs worden; – **canescent,** adj. (lat. *canéscens*) witachtig grijs.

Canetón, m. fr. jonge eend.

Can(e)vás, n. (fr. spr. *ka-n'wá*; mid. lat. *canevasium*, *canevacĭum*, hennep stof, van 't lat. *cannăbis*, hennep) of **canefás,** linnen of katoenen weefsel met opliggende strepen; geruit doek, ongebleekt, netvormig geweven lijnwaad met vierkante vakjes, inz. voor naaldtapijtwerk (s t r a m i e n) of voor herstelling van rijwielbanden; ook fig. schets, eerste ontwerp van een werk, teekening enz.

Can(e)vassing, n. eng. stemmenwerving bij verkiezingen.

Canezou, m. fr., z. c a n e ç o u.

Cange, n. ind. water van gekookte rijst als drank.

Canhador, z. c a n a d o r.

Canhodo, z. c a n a d a.

Caniculaire periode, f. (v. lat. *canicŭla*, hondsster, v. *canis*, hond) hondsster-periode, een tijdkring van 1460 jaar in de oud-egyptische tijdrekening.

Canis, m. lat. hond; - *cave canem!* wacht u voor den hond!; - *caninus, a, um*, hondsch, den hond eigen, enz.; - *dentes canini*, hondstanden; - *canina littera*, hondsletter, de R.

Canítics, f. grijsheid, grijze haren.

Canna, f. it., en **canne,** f. fr. (van 't lat. *canna*) rotting, rietstok; de ital. el (ongeveer 2 meter); - **cannelas,** m. fr. (spr. *kan'lá*) oversuikerde kaneel, kaneelstokjes; - **canneleeren,** fr. (*canneler*, van *cannelle*, goot, groef, it. *cannella*, verklw. van 't lat. *canna*, riet) groeven, ribben, met groefjes of gootvormige uithollingen voorzien o. a. bij het weven van zijde; - **canneleermachine,** f. werktuig der buksenmakers, om den loop van het geweer te groeven; - **cannelúren,** f. pl. gootsgewijze groefjes op zuilen, pilasters, enz.; - **cannetille,** f. fr. (spr. *kann'tiélj'*) doorgaans **cantílle,** pl. **cantilles,** gedraaid goud- of zilverdraad, 't zij echt of valsch, tot borduurwerk, epauletten, en dgl.

Cannabis, f. lat. hennep.

Cannibaal, m. (sp. *Canibal*, ontstaan uit *Caribal* = *Caribe*, een Karibe, eig. = dapper) eig. bewoner der kleine Antillen of Caribische eilanden, Karibe, menscheneter; vandaar oneig. wild, wreedaardig mensch; - **cannibálisch,** adj. wild, wreed; - **cannibalisme,** n. barb. lat. gebruik van menschen te eten; onmenschelijkheid; Pol. stelselmatige wreedheid in 't bestuur van eenen staat.

cannŭla, lat. (verklw. van *canna*) of **cannúle,** fr. k a n u u l, f. buisje, pijpje; Chir. wondpijpje, buisje van meer of minder lengte, van verschillenden diameter, al of niet buigbaar, recht of krom, aan beide zijden open, van ijzer, lood, zilver, gom-elastiek enz., dienende tot inspuitingen of tot het openhouden van diepe wonden; inzonderheid de metalen pijp van den t r o k a r t (z. ald.), welke het stilet omgeeft; - *cannŭla pulmōnis*, Anat. luchtpijp.

Cano, z. c a n o t; - **canon, canone,** *canones*, **canonicus** enz., z. k a n o n enz.; **canōpus,** z. k a n o p u s.

Canopy, eng. n. troonhemel, hemel van een altaar, van een ledikant (staat dus dichter bij de oorspr. bet., vliegennet, dan ons woord „kanapé").

canoor of **canōrisch,** adj. lat. (*canōrus, a, um*) helder klinkend, welluidend, zangerig; - **cánor,** m. lat. Med. metallieke toon in de borst, met de hoorbuis waar te nemen.

Canot, m. fr. (spr. *kanó*) ook (eng.) **canoe** (spr. *kennóé*), (sp., port. en it. *canóa*, uit de taal der Kariben: *canáoa*) schuitje van boomschors, of van een uitgeholden boomstam, gelijk de Indianen gebruiken, bootje, k a n o.

Cant, n. eng. 1) brabbeltaal, koeterwaalsch, a r g o t (z. ald.); 2) huichelarij, gepaard met zalvende woorden en gemaakte eerbaarheid, die aan zekere klassen der maatschappij in Engeland eigen is.

cantābel, adj, lat. *cantabīle* (van *cantāre*, zingen) zingbaar, wat zich laat zingen.

Cantal, f. kaas uit Auvergne.

Cantaloep, f. (fr. *cantaloupe*, spr. *-loep'*, it. *cantalupo*, naar 't kasteel *Cantalupo* in de mark van Ancona genoemd, werwaarts hij het eerst uit Armenië werd gebracht) meloen met uitstekende ribben en knobbels, knobbel- of wratmeloen.

Cantar, turksch: centenaar, in Turkije N. Afrika en de Levant in gebruik, van zeer ongelijke waarde, in Egypte ± 45 kilo; - **cántara,** f. sp. (v. 't lat. *canthărus*, z. ald.) vochtmaat van 5, 6 of 10, maar in Galicië van 134 maten; - **cántaro,** m. in Spanje inhoudsmaat = 369 liter; ook centenaarsgewicht en wel in Napels = 89,1038, te Aleppo = 229,7, te Tripoli = 50,7908, te Tunis = 49,6233, te Caïro = 43,1032 kilo; - te Palermo doet de zware c a n t a r o 87, 3308, de kleine 76,3934 kilo; - **cantaréllo,** m., d. i. **kleine cántaro,** sardinisch gewicht, ongeveer = 40 kilo.

Cantāte, f. 1) (it. en mid. lat. *cantáta*, v. 't lat. *cantāre*, zingen) zanggedicht, een op muziek gebracht dichtstuk, bestaande uit aria's, recitatieven, koren en koralen, inz. tot kerkgebruik bestemd; 2) naam van den vierden zondag na Paschen, naar de lat. aanvangswoorden der mis op dien dag, Ps. 98: *cantate Domino*, etc., zingt den Heer enz.; - **cantatílla** (spr. *tiélja*) of **cantatína,** f. it. klein zanggedicht, eene kleine cantate; - **cantatorium,** n. nw. lat. Kath. kerkboek, waaruit de c a n t o r of voorzanger het responsorium afzingt; - **cantadour** m. fr. straatzanger; - **cantatore,** m., **cantatríce,** f. it. (spr. *-tri-tsjé*) zanger, zangeres; - **cantecleer,** zie chantecleer; - **cántica,** f. ital. (door de Italianen dikwijls in plaats van c a n t o gebruikt) zang, inz. afdeeling van een grooter episch gedicht, zooals in Dante's Goddelijke Comedie; - *cantĭcum*, n. lat. zangstuk, lied, pl. *cantĭca*; - *cantĭcum canticōrum*, eig. lied der liederen, het Hooglied van Salomo; - *canterellándo*, ital. Muz. zachtjes zingend, neuriënd; - **canterino,** m. ital. zingende toonkunstenaar; - **cantilēne,** f. (lat. en it. *cantilēna*) liedje, deuntje; zangwijs; ook de bovenstem; - *canto*, m. it. (van lat. *cantus*, v. *canĕre*, zingen) gezang, ook lied; discant; - *canto fermo*, it., of lat. *cantus firmus*, bedaarde, stemmige zangwijze der Italianen, die het recitatief nabijkomt, kerk- en koraalgezang; - *canto figuráto* (spr. *u=oe*), it., of nw. lat. *cantus figurālis*, kunstig, sierlijk gezang, dat de tonen in veelvoudige afwisseling op enkele lettergrepen heen en weer laat zweven, f i g u r a a l of g e f i g u r e e r d gezang (zie onder f i g u u r); - **cantophoon,** f. een soort spreekmachine; - **cantor,** m. lat. (v. *canĕre*, zingen) zanger, voorzanger, zangmeester; ook dorpsschoolmeester, die tegelijk organist is; - *cantōres ámant humōres*, lat. sprw.: zangers drinken gaarne een teugje; - **cantoreeren,** nw. lat. voorzingen, het voorzangersambt waarnemen; - **cantoraat,** n. post en woning van een cantor.

Canter, m. eng. korte galop van paarden; proefgalop bij wedrennen.

Canthariden, z. k a n t h a r i d e n.

Canthărus, m. lat. (v. 't gr. *kántharos*) groot drinkvat, kan, bokaal; waterbekken in 't voor-

portaal der oude kerken; ook miskannetje, waarin de wijn en het water voor het misoffer den priester wordt aangeboden.

Canthitis, canthoplastiek, z. k a n t h i t i s, enz.

cantica, **cantilene,** z. ond. c a n t a t e; – **cantilever,** n. eng. Arch. verbindingsklamp tot steun van balcons en trappen; – **cantillen,** z. c a n n e t i l l e ond. c a n n a.

Cantimplora, f. it. koelemmer.

Cantine, f. fr. (it. *cantina*, samengetr. uit *canovettina*, verklw. v. *canova*, mid. lat. *canava*, kelder, magazijn, of v. a. van lat. *quintana*, plaats in het romeinsche kamp, waar men van alles verkocht) veldflesch; reiskelder; bier- of wijnhuis in vestingen, marketentsterskraam; tapperij in werk- en verbeterhuizen, uitspanningsplaats in kazernes; – **cantinier** (spr. *-njé*) of **cantineur,** m. fr. cantine-houder, marketenter; – **cantinière,** f. fr. marketentster.

canto, z. ond. c a n t a t e.

Cantón, m. fr. k a n t ó n, n. (provenç. en sp. *canton*, it. *cantone*, mid. lat. *cantonus*, hoek, hoeksteen; district, eene vergrooting van 't oudfr. *cant*, it., sp. en mid. lat. *canto*, k a n t, hoek, dus eig. landhoek; van celtischen oorsprong) landstreek, gebied van zekere uitgestrektheid, kreits, oord, district; zeker gedeelte eener stad; ook in Duitschland: ban- of werfkreits, werfplaats; – **cantonneeren** fr. (*cantonner*), Mil. de troepen in verscheidene bijeengelegen steden en dorpen verdeelen en aldaar legeren, om te gemakkelijker hun onderhoud te vinden vóor het openen van eenen veldtocht of bij 't naderen van den winter; Arch. de hoeken van een gebouw met zuilen, pilasters, hoeksteenen enz. versieren; – **cantonnemént,** n. fr. (spr. *-máñ*) of **cantonneering,** f. inlegering, verdeeling van het krijgsvolk in onderscheidene plaatsen; de toestand, de plaats der dus gecantonneerde troepen; – **cantonáde,** f. ruimte van het tooneel achter de coulissen.

Cantor, 1) z. ond. c a n t a t e.

Cantor, 2) in Sardinië een gewicht ongeveer = 68 kilo.

cantus firmus, z. ond. c a n t a t e.

Canule, zie *cannula.*

Canut, m. **-use,** f., fr. arbeider, -ster in de zijdefabrieken te Lyon.

Canzóne, f. it. (*canzóna*, v. 't lat. *cantio*, vgl. het sp. *cancion*) lied, gezang, ode van bepaalden metrischen vorm, inz. bij ital. en sp. dichters; – **canzonétte,** f., it. (*canzonétta*), liedje.

Caoutchouc of k a o e t s j o e k, z.amerik. woord voor e l a s t i e k e gom (gom-elastiek), eene veerkrachtige gom of hars, eig. eene bijzondere plantenstof, welke men uit het sap van verschillende boomen van Z.Amerika, Oost-Indië enz. trekt, en wel hoofdzakelijk uit de *Hevea guianensis Aubl.* of *Siphonia elastica* L. Deze bij uitnemendheid veerkrachtige zelfstandigheid, waarvan men zich vroeger vooral bediende om potloodstrepen uit het papier te verwijderen en om er chirurgische werktuigen van te maken, heeft een nieuw belang gekregen en is het voorwerp van een belangrijken handel en nijverheid geworden; tot den staat van vernis gebracht, heeft men er weefsels waterdicht mede gemaakt; vervolgens heeft men ze weten te spinnen en te vervormen tot bretels, gordels, elastieke kussens, rijwiel- en autobanden, enz.

Cap, m. fr. (it. *capo*, sp. *cabo*, v. 't lat. *caput*, hoofd, spits, top) voorgebergte, k a a p; – *Cap de Bonne Espérance*, fr. (spr. *-bonn'esperáñs'*) kaap de Goede Hoop; – *Cap verd* (spr. *-wèr*), Groene kaap.

Capa, z. c a p p a.

capáble, fr., of **capábel** (v. 't mid. lat. *capabĭlis*, v. 't lat. *capĕre*, vatten) vatbaar, bekwaam, in staat tot iets, geschikt; – **cápax,** adj. lat. omvattend, ruim; – *capax ingenium*, z. i n g e n i u m; – **capaciteit,** f. (lat. *capacĭtas*) eig. maat van hetgeen een hol lichaam kan bevatten, ruimte, inhoudsgrootte; ladingsvermogen of last van schepen; oneig. vatbaarheid, geschiktheid, bekwaamheid; – **capaciteiten,** pl. bekwaamheden; – **warmte-capaciteit** of s p e c i f i e k e w a r m t e, vermogen der stoffen om warmte op te nemen, verhouding der hoeveelheden warmte in lichamen van gelijk gewicht en gelijke temperatuur, met water als eenheid vergeleken.

Capáde, m. zwarte gesnedene bij de Indiërs, ontmande slaaf; f. ook vigogner wol.

Caparra, f. ital. handgeld als onderpand van eene overeenkomst; vgl. a r r h a.

Cape, eng. (spr. *keep*) kaap, ook: schoudermantel, vgl. c a p en c a b a n.

Capeadōr (pl. **capeadores**), m. sp. diegenen, welke bij een stierengevecht zich met een mantel of *poncho* tegenover den stier stellen, dien aanhitsen en door vlugge wendingen hem ontwijken (ook c h u l o).

Capel, capelleeren enz., zie k a p e l, enz.

Capelán, m. sp. (fr. *capelan*, *caplan*, wellicht verwant met k a b e l j a u w) k a p l a a n, een klein schelvischvormig vischje in de Middell. zee, ook aan de kusten van New-Foundland, waar het als aas tot het vangen van den kabeljauw dient.

Capeline, f. fr. (mid. lat. *capellina*, v. *capellus*, oudfr. *capel*, nw.fr. *chapeau*, [z. ald.] hoed) strooiioed als bescherming tegen de zonnestralen, zonnehoed; Chir. zonnehoed of muts van Hippokrates (een zeker verband).

Capella, f. lat. (eig. kleine geit, verklw. v. *capra*, geit) de geit Amalthea, die Jupiter zoogde; Astron. de Geit, eene ster van de eerste grootte in 't sterrenbeeld van den Wagenman in 't arab. A l h a j o k of A l h a j o t h.

Capetingen, m. pl. naam der koningen van Frankrijk uit het 3de stamhuis, beginnende met Hugo Capet in 987, in de mannelijke linie eindigende met K a r e l IV in 1328; – **capétisch schrift,** n. schriftsoort, die voor diplomatieke zaken in Frankrijk gebruikelijk was gedurende de twee eerste eeuwen van het c a p e t i n g s c h e h u i s.

Caphar, z. k a f f a r; – **capi-aga, capigi,** z. k a p i-a g a, enz.

capiendi jus, lat. Jur. recht om uit een testament iets te bekomen.

Capilla, f. sp. (spr. *-ielja*) kapel (vgl. k a p e l); – *c. de reyes*, koningskapel.

capillair, lat. (*capillāris*, *e*, van *capillus*, haar) tot het haar behoorende; haarachtig, haarfijn; – *capillāres tubi*, m. pl., of **capillaire buizen,** f. pl. haarbuisjes, buisjes van den kleinst mogelijken diameter; – **capillaire vaten,** pl. haarvaten, vaten, die het midden houden tusschen de slagaderen en aderen, uiterst fijne bloedvaatjes met dunne, doorzichtige wanden, die tot de voeding en afscheiding dienen; gezamenlijk maken zij het **capillair-stelsel,** het haarvaatstelsel uit; – **capillariteit,** f. nw.lat. Phys. de natuur der haarbuisjes, haarvormigheid; vermogen dier buisjes om de vloeistoffen op te trekken, haarbuiskracht, aantrekking op haarbuizen-afstand, of die van twee platen, welke slechts de doorsnede van een haarbuisje van elkander verwijderd zijn; – **capillaire stroop** (fr. *sirop de capillaire*) vrouwenhaarstroop, bereid uit het sap van het v r o u w e n h a a r (*Capillus Venĕris*), een varenkruid; – **capillarotátor,** m. toestel om voorwerpen onder het mikroskoop rond te draaien; deze worden daartoe in een capillairbuisje gebracht; – **capillātie** (spr. *t=ts*) f. (lat. *capillatĭo*) Chir. haarbreuk, haarspleet, nauwelijks merkbare splijting van de hersenpan; – **capilleus,** adj. (later lat. *capillōsus*, *a*, *um*) harig, sterk behaard.

Capilotáde, f. fr. (sp. *capirotada*, it. *capirota*) opstoofsel van reeds gekookt en fijn gesneden vleesch, eene soort van r a g o u t.

Capirōte, f. wilde kanarievogel op de Canarische eilanden.

Capistrum, n. lat. halster of halfter, een chirurgisch verband; Med. kinnebakskramp; – **capistreeren** (lat. *capistrāre*) halsteren, vastbinden; – **capistrātie** (spr. *tie=tsie*) f. nw. lat. z. v. a. p h i m o s i s.

capita, z. *caput*.

capitaal, capiteel enz., z. k a p i t a a l enz.; – *capitalĭter*, adv. ter dood, met den dood, b. v. c a p i t a l ĭ t e r g e s t r a f t, met den dood gestraft, ter dood gebracht.

Capitain, m. (fr. *capitaine*, it. *capitáno*, mid. lat. *capitanĕus*, van 't lat. *caput*, hoofd), z. k a p i t e i n; – *capitaine d'armes*, m. (spr. *-d'arm'*) wapenkapitein, opziener van een tuighuis; – **capitanerie,** f. fr. kapiteinschap; – **capitána,** f. it. en sp. voornaamste schip eener vloot, admiraalsschip; – *capitanĕa villa*, f. mid. lat. aanzienlijk landgoed, hoofdgoed; – **capitánia,** f. sp. stadhouderschap; – **capitáno,** m. it. z. v. a, c a p i t a i n; inz. ook rol van een grootsprekerzwetser op het ital. tooneel; – **cápoedan, cápudan,** m. turk., z. v. a. c a p i t a i n; – **capoedan pasja,** m. opperadmiraal der turksche zeemacht.

Capitátie (spr. *tie=tsie*) f. lat. (*capitatĭo*, v. *caput*, hoofd) hoofdschatting, hoofdelijke omslag, aanslag, waarnaar ieder huisvader of elke huismoeder volgens het getal der personen in het gezin eene zekere belasting, hoofdgeld, moet betalen; bij de nieuwere belastingstelsels komt dit hoofdgeld, eenigszins gewijzigd, onder den naam van p e r s o n e e l voor.

capitáto, it. Kmt. aangekomen; afgeleverd; – **capiteeren** (ital. *capitáre*) aankomen.

Capitel, capitello, z. ond. k a p i t a a l.

capitis diminutio, z. ond. d i m i n u e e r e n.

Capito, m. lat. (v. *caput*, hoofd) dikhoofd, dikkop; pannelikker, schuimlooper.

Capitolium of afgekort **capitool,** k a p i t o o l, n. lat. weleer voorname burg of sterkte en Jupiters tempel te Rome; thans c a m p i d o g l i o, een prachtig raadhuis: ook in andere steden, b.v. het huis der afgevaardigden in Washington; – c a p i t o l ĭ u m, wordt spottenderwijs ook gebruikt voor breinkas, hoofd; – **capitolinisch,** adj. tot het kapitool behoorende of aldaar voorhanden; – **Capitolinus** en **Capitolina,** bijnamen, de eerste van Jupiter, wegens zijnen tempel, de tweede van Venus, wegens haar standbeeld op het kapitool.

Capiton, m. fr. grove zijde, opgevulde zitting v. een stoel; – **capitonneeren,** meubels en wanden opvullen.

Capitoul, m. fr. (spr. *-toel*) vroegere naam van een rechter of schepen te Toulouse.

Capittel, n. (van het later en mid. lat. *capitŭlum*, verklw. van *caput*, hoofd; ital. *capitolo*, sp. *capitulo*, fr. *chapitre*) hoofdstuk enz., z. verder op k a p i t t e l; – **capituláris,** m. (mid. lat. *capitularĭus*) dom- of stichtsheer, canonicus, die het recht heeft een kapittel bij te wonen; – **capitulárisch,** adj. kapittelmatig; – **capitulariën,** pl. (mid. lat. *capitularĭa*) wetten en verordeningen der frankische koningen; ordonnantiën, kapittels- of hoofdstuksgewijs opgesteld over burgerlijke en kerkelijke zaken; – **capituleeren** (mid. lat. *capitulāre*, eig. iets naar kapittels, hoofdstukken of hoofdpunten indeelen), een verdrag aangaan, een vergelijk treffen; omtrent de overgave eener plaats handelen, voorwaarden maken, aan een vergelijk werken, zich op verdrag overgeven; ook: zich tot vrijwilligen langeren krijgsdienst verplichten; – **capitulánt,** m. die zitting en stem heeft in een kapittel, kapittelheer; die wegens de overgave eener plaats onderhandelt, krijgsonderhandelaar; ook: een soldaat, die zich tot vrijwilligen langeren krijgsdienst verplicht; – **capitulantenstelsel,** n. stelsel volgens hetwelk gepensionneerde (inz. mindere) militairen rijksbetrekkingen krijgen; – **capitulātie** (spr. *tie=tsie*) f. vergelijk, verdrag, eene uit verscheidene punten bestaande overeenkomst tusschen de belegeraars en de bezetting eener plaats, wegens hare overgave, verdragsvoorwaarden, -onderhalingen; in het gemeene leven: verzoeningsmiddelen om eene toenadering te weeg te brengen; ook: contract, waardoor een soldaat zich vrijwillig tot langeren krijgsdienst verplicht; – k e i z e r l ij k e c a p i t u l a t i e heeten in de geschiedenis van Duitschland de voorwaarden, die de keurvorsten aan hem, die tot keizer gekozen zou worden, stelden, en die hij teekende, alvorens erkend te worden, kiesverdrag; – **capitulatie-termijn,** m. termijn eener dading of overeenkomst.

Caplan, z. c a p e l a n.

Căpo, m. ital. hoofd; – *capo-bándo,* hoofd der bende, rooverhoofdman; – *capo violino,* eerste viool; – *capo d'opera,* meesterstuk.

Capoc, of liever **kapok,** f. (maleisch *kâpok,* javaansch *kapuk,* zijdeachtige boomwol) soort van fijne boomwol, die niet gesponnen kan worden, van een struik uit O. Indië, Siam en Java (*Bombax pentandra* of *Eriodendron anfractuosum*).

Capón, m. fr. (v. 't lat. *capo,* kapoen) oude scheldnaam, dien men den Joden gaf, huichelaar, inz. een bedrieglijk speler; – **caponneeren** fr. (*caponner,* oorspr. eenen haan kapoenen of snijden) valsch spelen, met het spel bedriegen; – **caponnière,** f. fr. Mil. half onderaardsche bedekte gang in de loopgraven eener vesting; ook schietkuil, gegraven diepte in de droge gracht eener vesting, uit welke fuseliers gedekt vuren.

Caporál, m. fr. (van 't lat. *caput,* hoofd) k o r p o r a a l, z. aldaar; – *le petit caporal* (spr. *-p'tí-*) kleine korporaal: de naam, waarmede de Franschen, sedert den slag bij Lodi, onder elkander Napoleon I aanduidden.

capŏres g a a n, gemeenzaam voor te gronde gaan, verderven (van 't rabbijnsch-hebr. *kappôreth,* zoenoffer, verzoening, v. 't hebr. *kâphar,* ontzondigen (*Lev.,* 16) daar op den Verzoendag menig Jood zijne zonden aan eenen niet-Jood wilde opleggen met de woorden: „Wees gij mijne *kappôreth* of mijn zoenoffer, d. i. sterf gij voor mij tot mijne ontzondiging en verzoening met God, zoo werd dit allengs tot een vloek en van een algemeen gebruik).

Capót, m. (fr. spr. *kapó*; v. 't mid. lat. *capa.* mantelachtig kleed) regenmantel met eene kap ter bedekking van het hoofd; – **capót,** adj. fr. (it. *cappotto*), k a p ó t, in het kaartspel, b. v. in het piketten: c a p o t m a k e n, alle slagen halen; c a p o t z ij n, niet één trek maken; – in de gemeenzame taal ook (z. ond. *caput*) voor gebroken, aan stukken; ook voor beschaamd, verslagen, ontsteld; krachteloos; dood; – **capote,** f. vrouwenregenmantel, mantelkraag of overkleed; kapje; soldatenjas; ook diep in het gezicht staande dameshoed; – **capote anglaise** (spr. *-anglèz'*), z. c o n d o m; – **capotteeren,** nw. lat. doodmaken, nederhouwen, onthoofden.

Capotáge, f. fr. (spr. *-tá-zj'*) Mar. kunst om den weg, den afstand te meten, dien een schip in zeker tijdsverloop op zee aflegt.

Capotásto, m. it. (oorspr. kam, van *capo,* hoofd, en *tastare,* betasten) kam der violen, enz.

Capote, z. ond. c a p o t.

Capovilla, m. ital. burgemeester, hoofd eener gemeente in Dalmatië.

Cappa of c a p a, f. mid. lat. mantelachtig monnikskleed met wijde mouwen, vaak ook met eene karpoets voorzien.

Caprajo, m. ital. geitenhoeder.

Caprice, f. (eig. m.) fr. (spr. *kapriés*; it. *capriccio,* van 't lat. *caper,* bok; eig. (wonderlijke) bokkesprong) eigenzinnigheid, gril, luim, stijfhoofdigheid, hardnekkigheid; rare inval; – **capriciĕus,** adj. (fr. *capricieux*) eigenzinnig, grillig, vol luimen, stijfhoofdig, koppig; – *capriccio,* it. (spr. *kapri-tsjio*) Muz. naar willekeur in de melodie; – **capriccio,** n. luimig, willekeurig schijnend kunstwerk, hetzij dicht-, muziek-, schilderstuk enz.; vgl. f a n t a z i e; – *a capriccio,* Muz. naar believen, naar willekeur; – *capricciétto,* it. (spr. *kapri-tsjétto*) kleine, korte fantazie; – *capriccioso,* ital. (spr. *-tsjozo*) Muz. luimig.

Capricórnus, m. lat. (v. *caper,* bok, en *cornu,* hoorn) steenbok; Astron. het 10de teeken van den dierenriem, waarin zich de zon bevindt, als voor de bewoners der noordelijke gewesten der aarde met den kortsten dag de winter begint; – *circŭlusc apricorni,* steenbokskeerkring; – **caprificeeren,** lat. (van *caprificus,* wilde vijgeboom) wilde vijgeboomen kunstmatig door galwespen bevruchten, de rijpwording van de vrucht van den tammen vijgeboom bevorderen door insecten, uitgebroeid in die van den wilden vijgeboom (eene levantsche kunstgreep); – **caprificātie** (spr. *t=ts*), f. kunstmatige bevruchting van den wilden vijgeboom door galwespen; – **caprifolium,** n. nw. lat. (van *caper,* en *folium,* blad) geitenblad, kamperfoelie, hoe langer hoe liever; – **caprifoliacéën,** f. pl. kamperfoelieachtige planten; – **capriénzuur,** n. (v. 't lat. *caprīnus,* tot geiten behoorende, v. *capra,* geit, naar zijn reuk dus geheeten) vluchtig vetzuur, verwant hieraan zijn **capron-** en **capsylzuur**; – **caprimulgus,** m. lat. N. H. geitenmelker, nachtzwaluw; – **capriőle,** f. it. (*capriőla,* fr. *cabriole*) bokkesprong, luchtsprong van een danser of van een paard.

capsa, f. lat. kist, kast, doos, verklw. *capsŭla,* f. kistje, doosje, in de Kath. kerk ter bewaring van de Eucharistie; Bot. droog, doorgaans uit vele deelen gevormd omkleedsel, dat de zaden van zekere planten omvat, hulsel, zaaddoos, vlies, schil; – **capsulair,** adj. nw. lat. wat overeenkomst heeft met zulk een plantenhulsel of daartoe behoort, zaaddoosachtig; – **capsúle,** f. kapje van lood op flesschen; busje om geneesmiddelen in te sluiten en in te nemen; – **capsulītis** of **capsītis,** Med. ontsteking van het ooglensvlies; – **capsicum,** n. nw. lat. spaansche of Cayenne-peper (zoo geheeten, omdat zij in een hulsel begrepen is).

Captain, m. eng. (spr. *képtin*) kapitein; vgl. c a p i t a i n.

Captātie (spr. *tie=tsie*) f. lat. (*captatĭo,* van *captāre,* vangen) zoeken, bejagen van eenig ding of oogmerk, inz. door sluw berekende middelen; – *captatio benevolentiae,* lat. bede om een toegevend gehoor bij den aanvang eener rede; verzoek om eene gunstige beoordeeling in het voorbericht van een boek, enz.; ook gunstbejag, zoetebroodjes-bakken; – *captĭo verbōrum,* vatten of vangen door woorden; woordverstrikking; – **captatōrisch,** adj. (lat. *captatorius, a, um*) misleidend, berekend om iemand te vangen, b. v. eene captatorische bepaling in een testament, door welke men een tegendienst van den bevoordeelde wil uitlokken.

Capteur, m. fr. (v. 't oudfr. *capter,* vangen,

wegnemen, lat. *captāre*) Mar. wegnemer van een schip of eene lading, vrijbuiter, kaper.

captief, adj., fr. (*captif*) gevangen, vastgehouden; – *ballon captif*, luchtballon, die aan een kabel vastligt.

Captio, f., pl. **captiën,** lat. (*captio*, van *capĕre*, vangen) Log. verkeerde, valsche sluitredenen, verstrikkingen; – **captie** (spr. *t=ts*) f. (lat. *captio*) verstrikking, tegenstribbeling; c a p t i e m a k e n, tegenstribbelen, aanmerkingen maken, uitvluchten, geschil zoeken; – **captiëus,** adj. (lat. *captiōsus, a, um*) sluw, verstrikkend, arglistig, voor allerlei uitlegging vatbaar; – **captiositeit,** f. nw. lat. arglistigheid.

captiveeren, nw. lat. (*captivāre*, fr. *captiver*, v. 't lat. *captīvus, a, um*, gevangen) gevangen nemen, in hechtenis houden; oneig. de gunst winnen of verwerven, door kunst of list iemand aan zich boeien; – **captivātie** (spr. *tie=tsie*) f. gevangenneming, vangen; – **captiviteit,** f. lat. (*captivĭtas*) gevangenschap, hechtenis.

Captuur, f. lat. (*captūra*, van *capĕre*, vangen, vatten), vangst, buit; ook wegnemen van verboden waren; inhechtenis-nemen van eenen schuldenaar op last van zijnen schuldeischer; – **captus,** m. lat. vatbaarheid, verstandsbekwaamheid; – *ad captum*, naar de bevattingskracht, verstaanbaar; – *ultra captum*, boven de vatbaarheid, onverstaanbaar.

Capuce, capuchón (spr. *-sjóñ*) m. fr. (it. *cappuccio*, sp. *capucho*, mid. lat. *caputium* of *capucium*, van *capa, cappa*, mantel, monnikskleed) kap, kraag- of mantelkap; karpuits-, kapoets of karpoetsmuts; – **Capuciāten,** m. pl. secte van Wiclefieten uit de 14de eeuw, die voor het sacrament het hoofd niet ontblootten en vandaar hunnen naam kregen; – **Capucijnen,** m. pl. kapmonniken, franciskaner monniken, die den strengsten ordesregel onder deze hebben en groote spitse kappen (*capuchons*) dragen; hunne orde werd in 1525 door Mateo de Bosso ingesteld en in 1528 door paus Paulus III bevestigd; ook zekere soort van erwten; – **capucináde,** f. fr. capucijnerpreek, slechte belachlijke redevoering, monnikengewauwel; capucijnerstreek.

Capudan, z. c a p i t a i n e.

caput, n. (genit. *capĭtis*, pl. *capĭta*) lat. hoofd; spreekw.: *caput melanchŏlicum est diăboli bálnĕum*, een droefgeestig hoofd is des duivels bad; – *capita jugata*, pl. verbonden hoofden, twee koppen op munten, hetzij *c. adversa*, met naar elkander toegekeerde, of *c. aversa*, met van elkaar afgewende gezichten; – *a capĭte (usque) ad calcem*, van 't hoofd tot de voeten, van top tot teen; – *ex capĭte*, uit het hoofd, uit het geheugen; Jur. ter oorzake van, wegens, b. v. *ex capĭte adulterĭi, debĭti, heriditātis*, enz., ter oorzake van echtbreuk, schuld, erfenis, enz.; – *ex quocunque capĭte*, uit welken grond of oorzaak 't ook zij, om iedere reden; – *in capĭta*, naar de hoofden of naar 't getal der personen gerekend; in tegenstelling met *in stirpes* (naar de stammen of familiën gerekend, ten opzichte van de verdeeling eener erfenis); – *per capĭta*, naar de hoofden of personen; – *quot capĭta, tot sensus*, zooveel hoofden, zooveel zinnen (d. i. meeningen, gevoelens); – *caput mortŭum*, doodekop; Chem. wat bij het destilleeren op den bodem overblijft en waaruit geen vluchtige zelfstandigheid meer kan getrokken worden, z. v. a. r e s i d u u m (z. a.); voorheen ook ieder dood overblijfsel; vandaar c a p ó t, als adjectief, en **capotteeren,** z. ond. c a p o t.

Caque, f. fr. (spr. *kaak'*, oudd. *kaggi*, deensch en zw. *kagge*, eng. *cag, keg*, vaatje, inz. tot inpakking van visch) haringtonnetje; kruittonnetje; talk- of ongelkuip; – *la caque sent toujours le hareng* (sprw.), de ton riekt altijd naar de haring, d. i. de eerste indrukken worden nooit uitgewischt.

Caquet, m. fr. (spr. *kakè*) gesnap, gewauwel, gekakel; – **caqueteeren** (fr. *caqueter*) praten, snappen, babbelen, kakelen, snateren; – **caqueteur,** m. snapper, babbelaar; – **caquetoire,** f. (spr. *toâr'*) praatstoel.

Car, m. eng. (spr. *kaar*) kar, licht rijtuig.

cara, ital. het vrouwelijk van c a r o (z. ald.), ook van c a r u s; – *cara mia*, (ital.) mijn lieve.

Caráac, sp., **caraque,** fr., of k a r á k, k r a a k, z. het laatste woord.

Carabánzes, m. pl. (sp. *garbánzo*, pl. *garbánzos*, bask. *garbanzua*, eig. droog koren, van *garau*, koren, en *anzua*, droog) sissers, sissererwten, duitsche koffie, grauwe erwten, inz. in Spanje, Portugal enz. als spijs gebruikelijk.

Carabás, m. fr. (sp. *karabā'*) gemeenzaam woord voor een groot en oud rijtuig, verbasterd van c h a r à b a n c (z. ald.); – m a r k i e s v a n c a r a b a s, iemand, die door de blinde fortuin groote rijkdommen heeft verworven en zich daarop veel laat voorstaan, ontleend aan het sprookje van de Gelaarsche Kat van Perrault.

Carabassáde, f. sp. confituur, afgeleid van sp. *calabaza* = kalebas.

Carabinieri, pl. ital. in Italië z. v. a. g e n d a r m e s (z. ald.), vgl. k a r a b ij n enz.

Caracal, z. k a r a k a l.

Caracara, f. valk in Z. Amerika.

caracho, interj. sp. (spr. *karátsjo*) als uitroep: sapperloot, vervloekt!

Cáraco, m. soort van dames-spencer, nu niet meer in de mode.

Caracóle, f. fr. (van 't sp. *caracol*, schelpslak, waarsch. van iberischen oorsprong) rondwending, snelle wending of zwenking van eenen ruiter, omdraaien van een paard in heele of halve kringen; – **caracoleeren** fr. (*caracoler*) het paard in vollen ren vlugge wendingen doen maken.

Caracóli, n. metaalmengsel der Indianen in Amerika, halfgoud.

Caracten, pl., z. v. a. k a r a k t e r m a s k e r s; – **Caræers,** z. C a r a ï t e n.

Caracul, n. gegolfd (niet gekruld) astrakanbont.

Caráfe, f. fr. (it. *caraffa*, sp. *garrafa*, van 't arab. *garafa*, scheppen, opscheppen) k a r a f, kleine flesch, tafelflesch, kristalflesch; in Napels vochtmaat voor wijn en olie = $^1/_{80}$ *barile* = 0,727 liter; – **caraffine,** f. ital. (*caraffina*, verklw.)

klein tafelfleschje, azijn- of oliefleschje; – **caraffón,** m. kleine karaf ($^1/_4$ flesch); koelbak, groot glazen koelvat, om de drinkglazen koel te houden.

Carag of **caradsch,** z. c h a r a d s c h.

Caragana, z. k a r a g a n a.

Caragheen, z. c a r r a g h e e n.

Caragate, n. plantaardig paardenhaar van de tillandria usneoïdes in Zuid-amerika, ook caraguata.

Carágoli, m. pl. it. (v. *caragolo*, sp. *caracol*, schelpslak; vgl. c a r a c o l e) kleine eetbare schelpdieren in de Adriatische zee, welker weerschijnende schelpen in Venetië als damessieraad dienen.

Caraïeten, Caræers, m. pl. secte onder de Joden, vaak portugeesche Joden genaamd, in tegenstelling met de R a b b i n i e t e n; zij houden zich stipt aan den tekst en de letter der schriften en verwerpen de r a b b i n i s c h e uitleggingen, de kabbala en den talmud.

caramba, interj. sp. uitroep van bezwering, van verwondering, enz.

Carambóle, f. fr. roode bal op het biljart; spel met een rooden en twee witte ballen; – **carambolína,** f. (gewoonlijk verkort: c a r o l í n e) gele bal op het biljart; ook een biljartspel, dat met 5 ballen gespeeld wordt; – **caramboleeren,** meer dan eenen bal met den bal, waarmede men speelt, raken; fig. tegen iemand of iets stooten; – **carambolage** (spr. *lá-zj'*) f. treffen van meer dan eenen bal met den gespeelden.

Caramél, f. fr. (sp. *caramelo*, v. 't mid. lat. *cannamellis*, *cannamella*, suikerriet, suiker, van 't lat. *canna*, riet, en *mel*, genit. *mellis*, honig of van *calaméllus*, verkleinwoord van *cálamus*, riet) half gebrande en geharde suiker, bruine suikerkandij, gerstesuiker; ook: bruine gelei uit rund- en kalfsvleesch; – **caramelisātie** (spr. *-zatsie*) f. bewerking, die de suiker tot c a r a m e l maakt.

Caranna, f. sp. soort van geurig hars in Z. Amerika.

Caraque, z. k r a a k.

Caravélle, fr., of k a r v e e l, f. (sp. *caravela*, *carabela*, verklw. v. *caraba*, groot vaartuig, van lat.-gr. *carabus*, zeekrab en boot, ook arabisch *kârib*, bark) snelzeilend schip in Spanje en Portugal; klein, voor de haringvangst dienend vaartuig in Frankrijk; in Turkije een klein oorlogsschip.

Carbíden, pl. n. koolstofverbindingen.

Carbolzuur of **phenylhydraat,** n. Chem. uit teer afgescheiden, aan creosoot verwante stof, die in zuiveren toestand een wit kristallijn poeder, overigens eene bruine vloeistof vormt en inz. tot vernietiging van smetstoffen gebezigd wordt; – **carbolgaas** of **carbolmull,** n. Chir. zekere verbandstof, bestaande uit ongebleekt gewoon katoengaas met toevoeging van hars, paraffine en kristallijn carbolzuur, gebruikt bij de antiseptische behandeling van wonden; – **carbolinéum,** n. bederfwerend middel uit koolteer bereid (voor hout enz.); – **c.** Avenarius heet zoo naar den uitvinder.

Carboon, n. (lat. *carbo*, de kool) koolstof; vooral ook een soort donkergrauw, amorf diamant uit Brazilië, karbonado.; – **carboleïne,** f. (van 't lat. *carbo*, kool, en *olĕum*, olie) door Weschniakov te Petersburg uitgevonden verwarmingsstof voor stoommachines enz., bestaande in tot poeder gebracht houts- of steenkool, welke, met eene of andere olie vermengd, tot eene vaste massa samengeperst wordt; – **carbonáde,** f. (fr. *carbonnade*), verkeerdelijk c a r m e n á d e, op kolen geroost vleesch, aan dunne schijven gesneden; – **carbonádo,** zie c a r b o o n; – **Carbonáro,** m. it. (eig. kolenbrander) pl. **Carbonári,** uitgebreid geheim politiek genootschap, tegenover dat der c a l d e r a r i staande, inz. van 1810—1820 in het koninkrijk Napels, welks bedoeling was, alle ital. staten in een bondgenootschap als vrijstaat te vereenigen; de Carbonari hebben, evenals de Vrijmetselaars, symbolische teekenen, doch overigens niets met deze gemeen; ook eene eigen manier van het bostonspel te spelen; – **carbonári,** m. wijde en lange mansmantel zonder mouwen; – **carbonarísme,** n. gevoelens en grondstellingen der Carbonari, dikwijls voor j a c o b i n i s m e gebruikt, omdat men den Carbonari dezelfde oogmerken toeschreef als den voormaligen J a c o b ij n e n in Frankrijk; – **carbonáten,** n. pl. Chem. koolzure of koolstofzure zouten, zouten, gevormd door koolstofzuur en eene basis; – *carbónas magnésĭcus*, magnésia; – *c. nátrĭcus*, soda; – *c. plúmbĭcus*, loodwit; – **carbonétti,** m. pl. it. (eig. kleine kolen) soort van zwartachtige koralen te Livorno; – **carbonĕum** of **carbonícum,** n. nw. lat. koolstof, eene grondstof, nu eens zuiver, gelijk in het diamant en grafiet, dan weder met andere stoffen vereenigd; – **carbonicus,** adj. nw. lat. koolzuurhoudend, koolzuur; – **carbōnisch** of **carboneus,** adj. koolachtig, koolstoffig; – **carboniseeren** (spr. *s=z*) of **carbonesceeren,** verkolen, tot kool brengen; – **carbonisātie** (spr. *-za-tsie*), f. verkoling; – **carbureéren,** het leiden van gas door koolstoffen om meer lichtkracht te krijgen; het verdampen en vermengen met lucht van de vloeistof (bijv. benzine) der motoren; – **carburateúr,** m. toestel aan een motor, waarin de benzine of petroleum gecarbureerd wordt; vergasser; – **carborúndum,** n. verbinding van koolstof met silicium, voor slijpsteenen zeer geschikt wegens de hardheid.

Carbónkel of **karbonkel,** m. (v. 't lat. *carbuncŭlus*, kleine kool) robijn van zeer schoone donkerroode, sterk schitterende kleur; N. H. soort van kolibrie; Med. kwaadaardige, ontstoken zweer, negenoog; – **carbunculatie,** f. (spr. *t=ts*) brand in de knoppen der planten.

Carcán, m. fr. (v. 't mid. lat. *carcanum*, celt.-amor. *kerchen*, *kelchen*, halsband) halsijzer voor misdadigers, kaak; – **carcan** of **carcanet,** m. vroeger eene soort van vrouwenhalssieraad, halsketen met diamanten.

Carcásse, f. fr. (it. *carcasse*, v. 't lat. *caro*, vleesch, en *capsa*, kist, doos, enz., omdat het als de doos of koffer van 't lichaam is) ontvleesde, maar nog samenhangende beenderen van een dood dier, het geraamte van een dierlijk lichaam;

ook romp van een schip, van een hoen; met zijde omwonden koperdraad, het geraamte (van karton, gummi) van een magneet, k a r k a s; zekere vrouwelijke hoofdtooi; langwerpige bom vol handgranaten, brandkogel; oneig. zeer mager mensch, fam. vel en beenen.

Carcavéllo, m. zoete witte port. wijn, naar 't gelijkn. dorp in de prov. Estremadura genoemd.

Carcel-lamp, f. lamp, waarin de olie door een uurwerk opgepompt wordt, moderateurlamp; – **carcél** was ook de lichteenheid voor de olielampen, n. l. bij het verbranden van 42 Gr. olie in één uur (naar den uitvinder Carcel te Parijs, 1800).

Carcer, m. lat. (vandaar ons k e r k e r) gevangenis; – **carcere duro,** m. it. (spr. *kártsjere doera*, woordelijk: harde kerker) stelsel van strenge opsluiting in de oostenrijksche kerkers, gepaard met afzondering, boeien en slecht voedsel, dat vaak den dood ten gevolge heeft; – **carcerarius,** m. gevangenbewaarder, kerkermeester, cipier; – **carceraticum,** n. nw. lat. geld voor sluiten en ontsluiten; – **carcerātie** (spr. *t*= *ts*), f. inkerkering; – **carcereeren,** inkerkeren, gevangen zetten.

Carcharias, z. k a r c h a r i a s.

Carchēra, f. ital. (spr. *-kee-ra*) lederen gordel der Corsicanen voor de patronen.

Carciniet, z. k a r c i n i e t.

Carciofo, m. ital. (spr. *kartsjŏ-*) artisjok (z. ald.).

Cardiaca, cardialgie, carcinoom, z. k a r–.

cardinaal, k a r d i n a a l, lat. (*cardinālis, e*, van *caro*, duim of har, waar eene deur op draait, spits, hoofdpunt) als adject.: voornaamste, eerste in zijne soort, b. v. h e t c a r d i n a l e p u n t, hoofdpunt, het gewichtigste bij eene zaak; – c a r d i n a l e deugden, hoofddeugden (de 4 heidensche, volgens Cicero: wijsheid, gematigdheid, gerechtigheid en sterkte; de 3 christelijke: geloof, hoop en liefde); – c a r d i n a l e g e t a l l e n, hoofd- of grondgetallen; – c a r d i n a l e w i n d e n, hoofdwinden, n.l. noorden-, oosten-, zuiden- en westenwind; als subst.: 1) hoofdpriester, een titel der voornaamste geestelijken na den paus in de R. Kath. kerk, een der 70 geestelijke vorsten, die stem in 't conclave hebben bij de verkiezing van een paus en uit welker midden de nieuwe paus wordt gekozen; 2) drank uit witten wijn, oranjeappelen en suiker; 3) eene appelsoort, z. c a l v i l l e; 4) kardinaalvogel, een schoone vogel met uiterst welluidend gezang van het geslacht der kernbijters; 5) soort schelpdier (*Cōnus cardinalis*); – *cardinal camerléngo*, it. kardinaalkamerling of schatmeester, die de pauselijke inkomsten beheert of in de apostolische kamer voorzit; – *cardinăles nomināti*, pl. tot de pauselijke waardigheid voorgedragen kardinalen; – *cardinăles papabĭles*, pl. nw. lat. tot paus verkiesbare kardinalen; – **cardinalaat,** n. kardinaalswaardigheid; – **cardinaal-bloem,** f. purperbloem, een prachtig, veel jaren durend gewas met eene donker vuurroode bloem (*Lobelia cardinalis*); – **cardinaalshoed,** m. roode, scharlaken hoed of purperhoed der kardinalen, het teeken der kardinaalswaardigheid.

Cardobenedictenkruid of b e n e d i c t e n - k r u i d (uit het lat. *cardŭus benedĭctus*, d. i. gezegende distel, *Centaurea benedicta*, L.) kruid van de gezegende distel in Z. Europa, dat zeer bitter is en eene oplossende kracht heeft, met samengestelde, pijpsgewijze, saffraankleurige bloemen is bezet, terwijl de bloemkelk met de nabijgelegen bladeren door een spinnewebbig weefsel vereenigd is; – **cardóne,** f. (it. *cardone*, fr. *cardon*, spr. *cardo*, eig. groote distel) sp. gewas, tuinvrucht, op de artisjok gelijkende.

Cardoleum, n. barb.-lat. (v. (*ana*)*cardium* en *olĕum*) olieachtig bestanddeel van de olifantsluizen (z. a n a c a r d i e - b o o m), waaraan deze haar blaartrekkende eigenschappen te danken hebben.

Care, f. (spr. *kère*), eng. zorg; – *care of N.N.*, door de zorg van, per adres van N.N.

careeren lat. (*carēre*) gebrek lijden, niets krijgen, vasten, buikstraf lijden; – **carēna,** f. op de saksische openbare scholen onthouding van het middagmaal als straf voor een leerling; – **caréntie** (spr. *t*=*ts*) f. ontbering, strafvasten; – **carentie-jaar,** n. ontberingsjaar, waarin aan een provenier of ambtenaar zijn inkomen onthouden wordt; – *caret*, het ontbreekt, mangelt; teeken, waardoor iets ontbrekends wordt aangeduid.

Carême, m. fr. of mid.lat. *carēna*, f. (van 't lat. *quadragesĭma*, d. i. veertigdaagsche vasten, it. *quarésima*; sp. *quaresma*, provenç. *caresma*, mid. lat. *carisma*) vastentijd, vasten (van Aschwoensdag tot Paschen).

caresseeren, fr. (*caresser*; it. *carezzare*, dat een lat. *caritiare* doet onderstellen, v. *carus*, lief) liefkoozen, streelen, troetelen, minnekoozen, vleien; – **caressánt,** adj. liefkoozend, vleiend, streelend, enz.; – **carésse,** f. (mid. lat. *caritia*) liefkoozing, vleierij; gevlei, gestreel, gekoos.

caret, z. ond. c a r e e r e n, en het volgende.

Carétte of **carétschildpad,** f. (fr. *caret*, nw. lat. *caretta*) soort van zeeschildpad, van welker schaal men kammen, enz. maakt, en naar welke het fijnste en schoonste schildpad den naam van c a r é t of c a r é t t e draagt (*Chelonica imbricata*).

Carex, f. Bot. rietgras.

Cargo, m., ook **carga,** f. sp., of **cargaison,** f. fr. (spr. *kargèzoṅ*, v. 't sp. *cargár* = fr. *charger*, it. *caricare*, *carcare*, beladen, op- of inladen; mid. lat. *carricāre*, van 't lat. *carrus*, wagen) scheepslading, vracht, verkoopgoederen; ook lijst daarvan, de factuur der lading; – **carga,** f. in Spanje wijnmaat = 51,5 tot 63 liters; korenmaat aldaar en in de Levant, bijna = 273 liters; – **carga-** of **cargo-gewicht,** n. last, dien men op eenen ezel, een muildier of paard kan pakken; in Spanje last van ongeveer 150 kilo; – **cargadoor,** ook **cargo,** m. scheepsbevrachter, scheepsmakelaar, opziener over de koopwaren, koopman op een koopvaardijschip, die den verkoop der geladen goederen op de plaats hunner bestemming bezorgt en den eigenaars rekening daarvan moet afleggen. Gaan twee zulke opzie-

ners met het schip mede, zoo heet de eerste super-cargo, opperkoopman, en de tweede onder-cargo, onderkoopman.

Cariben, z. Karaïben.

Cariatiden, z. karyatiden.

Carica, f. ital. (d. i. last, fr. *charge*) voormalig groot gewicht; ook inhoudsmaat op eenige plaatsen in Italië (te Venetië 4 centenaars = 120,492 kilo; te Milaan maat voor haver = 164,5 liter, enz.).

carica, f., pl. *caricae*, lat. (scil. *ficus*, vijg) oorspr. carische vijgen (uit het landschap Caria in Klein-Azië) in 't algemeen: gedroogde vijgen; – **caricoïden,** pl. lat.-gr. vijgesteenen, vijgvormige versteeningen.

Carica, m. meloenboom in Brazilië.

Caricatuur, f. dikwijls, maar minder goed, **carricatuur** (ital. *caricatúra*, v. *caricare*, beladen, overladen, overdrijven, fr. *charger*; vgl. cargo) in de beeldende en fraaie kunsten: overlading en overdrijving der voorstelling, doorgaans met het doel den lachlust op te wekken, overdrijvingsbeeld; -prent, -karakter, soort van aanschouwlijke satire, die met grove trekken in schrille kleuren afbeeldsels vertoont, welker gelijkenis met de origineelen terstond erkend wordt; – **caricaturist,** m. vervaardiger van zulke caricaturen, spotprentmaker; – **carikeeren,** overladen, overdrijven; – **cárico,** m. it. ladingsgewicht, naar hetwelk in Italië de lastdieren beladen worden; in Venetië vroeger handelsgewicht, z. carica (1e art.); – **carriceeren,** Kmt. met wissels zeer lastig vallen; – **caricatóre,** m. bevrachter; in Italië ook iemand, die goederen ontlaadt en bezorgt.

Cariës, of **cariósis** f. lat. Med. beeneter, waaronder in een wijderen zin zoowel de beenzweer, als de beënversterving verstaan wordt; – **cariëus,** adj. (lat. *cariōsus, a, um*) aangestoken (van beenderen en tanden).

Carillon of **carrillon,** n. fr. (spr. *kariljóǹ*; mid. lat. *carillonus*, oorspr. uit vier klokken bestaande, als ware 't van een lat. woord *quadrilio, quatrinio*, v. *quatuor*, vier) klokkenspel; daarvoor gezet muziekstuk; zeker pijpwerk in 't orgel, dat klokjes nabootst; mis-schel in de Kath. kerk; klank van glazen bij het aanstooten; – **carillonneur,** m. klokkenspeler.

Carina, f. lat. scheepskiel, schip; ook in de Bot. = kiel.

Carinthijn, n. en m. (van *Carinthia*, naar welk land Werner dit kiezelgeslacht benoemd heeft) hoornblende, straalsteen.

Cariole, z. carriole.

Carita, f. ital. liefde, teederheid; – *con carita*, met teederheid.

Caritas, f. lat., *caritá*, it. (van 't lat. *carus*, lief) de liefde, inz. christelijke liefde tot den naaste; geliefd voorwerp der nieuwere kunst, waarin zij als eene liefdevolle moeder, die kinderen verzorgt en liefkoost, wordt voorgesteld; – **caritatief,** adj. nw. lat. milddadig, menschlievend.

Carl enz., z. Karel enz.; – **Carlino,** m. it. (v. *Carlo*, Karel) eig. Karelstuk: in het voormalig koninkrijk Napels kleine zilvermunt = 19 centen; in Sardinië voormalige goudmunt = 25 lire of 23 gl. 43 centen; – **Carlisten,** m. pl. in Frankrijk: aanhangers van den voorm. koning Karel X; in Spanje: aanhangers van don Carlos; – **carlisme,** n. hunne politieke gevoelens; – **Carls d'or,** m. duitsch-fr., of enkele pistool, f. brunswijksche goudmunt van 5 thaler, ongeveer = 9 gulden.

Carlet, zie *carrelet*.

Carlsoniet, n. ontploffingsmiddel, geheeten naar den noorschen uitvinder Carlson, veel minder gevaarlijk dan nitro-glycerine en toch even krachtig.

Carmagnole, f. fr. (spr. *karmanjóle*) voor de vrijheid dwepend volkslied met dans begeleid, tijdens de eerste fr. revolutie (zoo geheeten naar de Carmagnolen of Savoyaards in Parijs, die hoofdzakelijk uit de stad Carmagnola in Piëmont komen).

Carmelieten, z. Karmelieten.

Carmen, n. lat. (v. s. verwant met sanskr. *çasman*, loflied) tooverspreuk, gedicht, inz. gelegenheidsvers, b. v. bruilofts- of lijkdicht; pl. **carmina,** gedichten; – *carmen seculāre*, eeuwzang; jubelzang; – **Carménta** of **Carméntis,** f. Myth. oud-romeinsche voorspellende en genezende godin; – **carmentalia,** m. pl. haar gewijd feest in Januari.

Carmenade, misvorming v. carbonade, z. ald.

carminatief, adj. nw. lat. (van *carmināre*, eig. kaarden, vervolgens zuiveren, v. *carmen*, kaarde, v. *carĕre*, kaarden) Med. windbrekend, windverdrijvend; als subst. n. middel tegen winden, windbrekend middel; afgetrokken brandewijn.

Carmozijn, (it. *carmesino, cremisino*, fr. *cramoisi*) hoogrood, z. kermes.

Carn, z. cairn.

carnaal, adj. (later lat. *carnālis, e*; v. 't lat. *caro*, genit. *carnis*, vleesch) vleeschelijk, lijfelijk; – **carnaliteit,** f. (*carnalĭtas*) vleeschelijkheid; – **carnage,** f. fr. (spr. *karná-zj'*) bloedbad, slachting, moorddadig gevecht; – **carnalist** of **carnaliet,** m. barb. lat. vleeschelijk gezinde, iemand aan vleeschelijke lusten overgeven; – **carnātie** (spr. *t=ts*) f. Pict. voorstelling van het menschenvleesch door het coloriet, vleeschschilderen; – **carneool** of sardussteen, m. Min. kostbaar halfdoorzichtig, vleeschkleurig of bloedrood edelgesteente, variëteit van chalcedon (fr. *cornaline*).

Carnalliet, n. (naar den mijnopzichter von Carnall) uit chloorkalium, chloormagnesium en water bestaand mineraal in de zoutbedding bij Stassfurt, als kalibemestingzout zeer gezocht, bevat 9,9 % zuivere kali.

Carnauba-was of **cerea-was,** f. wasachtige massa op de bladeren van den braziliaanschen palmboom *Corypha* of *Copernicia cerifera*, die bij de kaarsenfabricatie gebruikt wordt.

Carnét, n. fr. (spr. *-nè*; samengetr. uit het roman.-lat. *quaternettum*, verklw. v. 't lat. *quaternum*, vgl. cahier) koopmansboek, koopmansreisboek, dat men bij zich voert tot het

houden van aanteekeningen, tot dag- en schuldregister.

Cárneval, n. (van het it. *carnevale*, d. i. eig. vleesch vaarwel!; volgens anderen v. lat. *carnis levamen*, v. *caro*, vleesch, en *levare*, wegnemen) vastenavond, vroolijke wintertijd van Driekoningen (6 Jan.) tot de vasten (Aschwoensdag), inz. de 10 laatste dagen van die tijdruimte met de daarbij behoorende vastenavondsvreugd, maskeraden, grappen, enz. 't schitterendst gehouden te Rome; – **carnovalino,** m. it. na-carneval te Florence, dat slechts nog een dag (Aschwoensdag) aan de vasten onttrekt.

Carnies, z. c o r n i c h e.

Carnifex, m. lat. (v. *caro*, genit. *carnis*, vleesch, en *facĕre*, maken) scherprechter, meester van den scherpen zwaarde, beul; – **carnificeeren** (lat. *carnificāre*, ter dood brengen) kwellen, pijnigen, martelen; ook in vleesch veranderen; – **carnificātie** (spr. *t=ts*) f. Med. vleeschachtig weekworden der beenderen; ook vleeschwording, overgang tot of verandering in vleesch, b. v. van de longen; – **carnivŏra,** n. pl. lat. vleeschetende dieren; – **carnivórisch,** adj. vleeschetend; – **carneus,** adj. (lat. *carnōsus, a, um*) vleezig, inz. van fijnere weefsels, die door ziekte in eene dichtere massa zijn veranderd; van plantendeelen: vast, dik en sappig; – **carnositeit** (spr. *s=z*) f. nw. lat. vleezigheid; Med. vleezig gezwel.

Caro, lat. (gen. *carnis*) vleesch; – *caro luxurians*, wild vleesch; vgl. c a r n a a l, enz.

caro, adj. ital. dierbaar, lief; ook als subst. *caro mio*, mijn waarde (z. c a r a, c a r u s); ook als hondennaam gebruikelijk.

Caro, m. ital. voormalige wijnmaat van ongeveer 1047 liter, vgl. c a r r o.

Caroa, f. port. ananasachtige plant (*Bromelia variegata*), welks vezels tot touw en netten dienen in Brazilië.

Carócha, beter c o r o z a, z. ald.

Carógne, f. fr. (spr. *karónj'*; it. *carogna*, provenç. *caronha*, mid. lat. *caronia*, v. 't lat. *caro*, genit. *carnis*, vleesch) aas; als laag scheldwoord voor eene ondeugende, boosaardige, slechte vrouw, oude heks, liederlijke deern enz.

Carōle, f. (it. en mid. lat. *carola*, oudfr. *carole*, als van een lat. *chorŭlus, chorŭla*, verklw. van *chorus*, koordans, rondedans) weleer rondedans, reidans, waarbij door den voordanser een liedje werd gezongen, welks refrein door allen werd herhaald; – **carol** (spr. *kerrol*) eng. n. lied, vertelling.

Carolus, m. mid. lat. en nw. lat. voor K a r e l (z. ald.); ook eng. gouden munt onder Karel I en Karel II, gelijk aan eene guinje; – **carolusdaalder,** m. daalder met de beeltenis van Karel den Groote, te Aken geslagen (zij zijn vrij zeldzaam); – **carolien, carolijn,** ook fr. **charles d'or,** m. fr. (spr. *sjârl'dor*) goudmunt in Beieren, Darmstadt, Hohenzollern, Wurttemberg = ruim 12 gulden; – **carolina,** f. lijfstraffelijke wetgeving of verordening voor het halsrecht van Karel V (volledige naam *Constitutio criminalis carolina*, vandaar afgekort C. C. C.); – **Caroline,** vr. naam, z. ond. K a r e l; – **caroline,** f. zweedsche zilvermunt, oude caroline of 2 markstuk = 75 ct., de latere = 68 ct.; z. ook ond. c a r a m b o l e; – **Carolingen,** m. pl. naam der koningen van Frankrijk uit het 2de stamhuis, beginnende met Pepijn den Korte in 750 (naar wiens zoon *Carolus magnus*, Karel den Groote, het genoemd is) en eindigende met Lodewijk V in 987. Het heeft 14 koningen opgeleverd.

Caronade, z. c a r r o n a d e.

Carosse, z. c a r r o s s e, ond. c a r r i è r e.

Carótte, f. fr. (van 't lat. *carōta*) gele wortel of gemeene peen (*Dancus carota*); Kmt. ontribde tabaksbladeren in peen- of langwerpigen eivorm op elkander gerold tot het maken van snuiftabak; – **carotteeren,** tabak kerven; ook kniezerig spelen.

Caroube, m. fr. (spr. *karoeb'*) St.-Jansbrood, vrucht van den St. Jansbroodboom (fr. *caroubier*, spr. *karoebjé*).

Caroussel, z. ond. c a r r i è r e.

carpe diem, (lat.) geniet van het tegenwoordige (devies van den egoïst en den zorgelooze).

carpeeren, lat. (*carpĕre*, eig. plukken, uittrekken) berispen, laken, iets beter willen weten.

Carpét, n. eng. (spr. *káarpet*; mid. lat. *carpeta, carpita*, soort van ruig doek, v. lat. *carpĕre*, plukken), k a r p é t, los vloerkleed, overvloerkleed, voetkleed; pl. **cárpets,** in Engeland vervaardigde wollen stof tot vloerkleeden; – **carpet-bag,** eng. n. reistasch, eigenl. zak, tasch gemaakt van tapijtstof; – **carpet-baggers,** pl. eng. am., politieke avonturiers die van het N. naar het Z. van Amerika trekken; – **carpette.** f. fr. grof, gestreept pakdoek.

Carpinus, m. Bot. plantensoort, waartoe de hagebeuk (*C. betula*) behoort.

Carpocratiánen, m. pl. (spr. *t=ts*) volgelingen van C a r p o c r ā t e s in 't jaar 120, die de godheid van J. Chr. en de schepping der wereld door God ontkenden.

Carptor, m. lat. bij de Romeinen: slaaf, die de spijzen voorsneed.

Carpus, m. nw. lat. (van 't gr. *karpós*) voorhand, handwortel, vuistgewricht.

Carráca, sp., z. ond. k r a a k.

Carrageen of **caragheen,** n. Bot. iersch parelmos, iersch mos der apothekers (*Fucus muscus*) in drogen staat, waarvan het slijmige aftreksel voor borstaandoeningen wordt gebruikt.

Carrāgo, f. got-.lat., wagenhaag, wagenburg.

Carrarisch marmer, z. m a r m e r.

Carré, n. fr. (ontst. uit *quarré*, van 't lat. *quadrătum*) vierkant, z. q u a d r a a t; als adj.: vierhoekig, met vierkanten geteekend, dobbelsteenig; – **carré-machine,** f. mechaniek toestel om rechte guillocheeringen te maken; – **carreau,** n. (spr. *karó*; oudfr. *carrel, quarrel*, v. mid. lat. *quadrellus*, verklw. v. *quadrum*, vierkant) ruit, schuin vierkant op de speelkaarten, ruiten; – **carrelage,** f. 't bevloeren met vierkante tegels; – **carreleeren,** fr. (*carreler*) met vierkante tegels bevloeren; – **carrelét,** f. fr. vierkante vijl; vierkante liniaal; vierkante tegel.

Carrefour, m. fr. (spr. *-foer*; provenç. *carre-*

forc, van 't later lat. *quadrifurcum*, vier gaffels vormende) kruis- of scheidweg; hoek van eene straat.

Carrēta, f. (ital. *carretta*, fr. *charrette*, v. lat. *carrus*, ons k a r) kleine koets, slecht, ellendig rijtuig; – **carretière,** m. ital., **carretēro,** sp. karreman, voerman.

Carreur, m. fr. keurig gekleede dief, die inz. edelgesteenten steelt.

carrezzare, ital. (fr. *caresser*) vleien, liefkoozen; Muz. de tonen zachtjes aangeven en verbinden; – *carrezzándo*, *carrezzevōle*, Muz. vleiend, zachtjes aangegeven en verbonden.

Carricatuur, z. c a r i c a t u u r.

Carrick, m. eng. rijrok met veel kragen of mantels (naar de stad C a r r i c k in Ierland).

Carrière, f. fr. (it. *carriéra*, van 't lat. *carrus*, wagen) eig. renbaan voor wagens; loopbaan, renbaan; levensloop, -weg, -wandel; ambts- of postbediening; volle ren van een paard; ook steengroeve (maar dan afgeleid van 't mid. lat. *quadraria*, van *quadrātus*, vierkant, omdat de steenen uit de groeven vaak vierkant zijn); – i e m a n d e e n e s c h o o n e c a r r i è r e o p e n e n, iemand de gelegenheid geven om zijne bekwaamheden te doen uitkomen, om fortuin te maken; – z ij n e c a r r i è r e e i n d i g e n, sterven; – *en (pleine) carrière* (spr. *aǹ*–), in vollen ren, met lossen teugel; – **carrière-attaque,** f. Mil. ruiterstorm, stormaanval der ruiterij; – **carriōle,** f. licht overdekt rijtuig met twee wielen; – **carro,** m. it. (= lat. *carrus*; pl. *carri*) eig. wagen, kar; inhoudsmaat voor droge en natte waren in sommige deelen van Italië; zij is als vochtmaat het tienvoud der b r e n t a (z. ald.), als voormalige graanmaat te Napels = 2000 liter; ook wijnmaat van verschillenden inhoud, ongeveer 1000 liter; – **carroccio,** m. ital. (spr. *karrótsjo*) wagen met houten wielen, die in de middeleeuwen de banier der ital. steden droeg; – **carrósse,** f. (fr. *le carrosse*; it. *carrozza*, f.) pracht- of staatsiekoets, een pracht- of pronkwagen; – **carroussel** of **caroussel,** n. (spr. *–roes–*; it. *carosello*) soort van tournooi, bestaande gewoonlijk in ringsteken, doeltreffen enz., waarbij men tevens zijne vaardigheid en bedrevenheid in het rijden aan den dag legt; de plaats daartoe; ook ringrijden op ronddraaiende houten paarden of in bakken, de zoogenaamde mallemolen, een bekend kinderkermisvermaak.

Carronáden, f. pl. Mil. zwarte, doorgaans ijzeren stukken geschut met korten loop, die men vooral in de boven-batterij op schepen gebruikte; zoo genaamd naar de ijzersmelterijen te C a r r o n in Schotland, waar zij het eerst gegoten werden.

Carrosse, carroussel, z. onder c a r r i è r e.

Carrūca, f. lat. soort prachtige reiswagen bij de latere Romeinen.

Cărt, eng. kar, soort rijtuig; z. d o g - c a r t, d o n k e y - c a r t.

carta, f. ital. (van 't lat. *charta*, papier) k a a r t (z. ald.); – *carta biánca*, it. of *c. blanca*, fr. *carte blanche*, z. v. a. b l a n q u e t; – *carta rigáta*, patroonpapier; geruit papier; gestreept papier; – **carte,** f. fr. kaart; spijslijst in logementen, aan open tafels; ook vertering voor den maaltijd; – *carte de direction* (spr. *direksjoǹ*) of *carte directrice*, richtingskaart bij metingen; – *carte de partie*, Kmt. schriftelijk bevrachtings-verdrag tusschen den schipper en den koopman, ook c h e r t e-p a r t ij, z. ald.; – **carteggeeren,** (spr. *kartedzjeeren*) it. (*carteggiare*) doorbladeren; brieven wisselen; – **cartabél,** n. ital. (*s*)*cartabello*, schrijfboek; boekje, brochure, kattebelletje; – **cartél,** n. fr. (van *carte*, eig. een beschreven papier) vergelijk, verdrag, inz. wegens de uitwisseling of het wederzijdsch losgeld van krijgsgevangenen in oorlogstijd, of ook van deserteurs, misdadigers, enz. in vredestijd; schriftelijke uitdaging tot een tweegevecht met vaststelling der strijdbepalingen; ook: aangeplakt geschrift (it. *cartello*) b.v. theaterafiche, paskwil, enz.; verbond van fabrikanten, trust in Duitschland; – **cartélschip,** n. oorlogschip, dat de gevangenen in heeft, die door twee oorlogvoerende mogendheden tegen elkander worden uitgewisseld; – **carteeren,** in een omtrek of teekening brengen, in kaart brengen; – **carteering,** f. omtrekken, planteekening; – **cartelle,** f. fr. perkament om nooten op te schrijven; – **cartellone,** m. groot aanplakbiljet van een schouwburg, dat kennis geeft van de op te voeren opera's.

Cartesiānen, (spr. *s=z*), m. pl. leerlingen en aanhangers van den franschen wijsgeer D e s c a r t e s of C a r t e s i u s (gest. 1650); – **cartesianisme,** n. wijsgeerige school, welker hoofd D e s c a r t e s was, en die in de ingeschapen denkbeelden bronnen van kennis ziet, welke die der gewaarwording te boven gaan; – **cartesiaansche** of **cartésische duiveltjes** of **duikertjes** (naar denzelfden wijsgeer dus geheeten) kleine glazen mannetjes of popjes, van binnen hol, met eene zeer kleine opening, doorgaans in de gedaante van duiveltjes, ook wel engeltjes of andere figuren, die wegens hare lichtheid drijven in een vat met water, dat met eene blaas is dicht gemaakt, en die, naar gelang men op de blaas den vinger drukt of hem wegneemt, zinken of boven komen.

Carthămus, m. nw. lat. (van 't arab. *qurtum*, *qirtim*, nw. hebr. *qarthamil* saffloers, eene plantensoort, waartoe de verfdistel of de zoogenaamde wilde saffraan (*Carthămus tinctorius*, fr. *carthame*) behoort, welks bloemkroon het s a f f l o e r s (z. ald.) geven; – **carthamīne,** f. uit het saffloers verkregen roode verfstof, saffloersrood.

Cartilāgo, f. lat. (pl. *cartilāgines*) kraakbeen; – **cartilagineus,** adj. (lat. *cartilaginōsus, a, um*) kraakbeenig.

Cartisáne (spr. *s=z*), f. fr. (v. *carte*, it. *carta*, z. ald.) garen, zijde-, goud- of zilverdraad op uitgesneden kaartenblad gewonden tot borduurwerk, kantwerk, enz.; – **carton,** n. fr. (spr. *kartóǹ*; it. *cartone*) bordpapier, zwaar en sterk kaartpapier; mutsen- of lintendoos van zoodanig papier vervaardigd; Arch. uitgesneden blad bordpapier of blik om profiels te trekken; Pict. teekeningen in het groot op papier, naar welke

de schilder zijn fresco maakt of die den tapijtwerkers tot modellen dienen; modelteekening op sterk papier, schets voor eene schilderij; Typ. overgedrukt blad van een gedrukt boek, ter vervanging van een gebrekkig blad, een verbeterblad; – *roi de carton*, fr. schijnkoning; – **carton-pierre** (spr. *-pjèr'*), zeer hard carton, door G r o p i u s te Berlijn uitgevonden, waarmede men sieraden aanbrengt; – **cartonneeren**, (fr. *cartonner*) in bordpapier binden, een lichten band om een boek maken; – **cartonnage**, f. (spr. *-ná-zj'*), bordpapierwerk, kunstvoorwerpen van bordpapier; – **cartonnerie**, f. kunst, ook werkplaats van den bordpapiermaker; – **cartonnier**, m. (spr. *-njé*) bordpapiermaker; bordpapierhandelaar; – **cartonnière**, f. portefeuille voor cartons; – **cartouche**, f. fr. (spr. *kartóésj'*) (it. *cartuccia*, f. en *cartoccio*, m., van *carta*, papier) randversiering, sierlijke lijst of zoom; loofwerk of bijsieraden van beeld- of schilderwerk: elliptische figuren met hiëroglyphen gevuld op oud-egyptische gedenkteekens; schietpatroon of kruitrol; kleine patroontasch; ook **kardoes**, bus van bordpapier, hout of blik, met het kruit, dat tot eene lading vereischt wordt, bus voor kartetsen (z. k a r t e t s).

Cartouche, m. (spr. *-tóésj'*) afgerichte gauwdief, doortrapte spitsboef, naar den beruchten C a r t o u c h e, die in 1721 te Parijs werd ter dood gebracht.

Cartridge, eng. kardoes, patroon; – *cartridge kodak*, platte kodak, die in elkaar geschoven kan worden.

Cartuccio, m. it. (spr. *tóétsjo*) romeinsche maat voor vloeistoffen, omtrent = 1 deciliter.

Carúnkel, f. lat. (*caruncŭla*, verklw. van *caro*, vleesch; eig. stukje vleesch) Chir. vleeschuitwasje, wratachtig lichaampje op verscheidene lichaamsdeelen, b. v. de t r a a n c a r u n k e l, opeenhooping van smeerkliertjes in den binnensten ooghoek.

Carus, z. k a r o s.

carus, adj. lat. lief, dierbaar (verg. c a r o en c a r a); in de superlatief b. v. bij het aanspreken (vocatief): *caríssime*, mijn liefste etc.

Carvi, m. it. en sp. (arab. *karwija*, van 't gr. *káron*, lat. *carĕum*) Bot. karwij of kerwij, eene tweejarige zuid-europeesche plant, waarvan het zaad maagsterkend, worm- en windverdrijvend werkt, veldkomijn (*Carum carvi*).

Caryophylli, lat. pl. kruidnagelen.

Cas, f. (spr. *ka*) geval; – *cas fortuit* (spr. *-twi*), onvoorzien toeval; – *en cas*, in geval b.v. *en cas de mort* (spr. *añ-ka-de-mor*), in geval van overlijden; – *le cas posé* of *posé le cas*, gesteld het geval dat....; z. e n - t o u t - c a s.

Casa, (spr. *s=z*), f. lat. hut, huisje, inz. landhuis; in de middeleeuwen een klooster; it. en sp huis; – *casa santa*, it. heilige huisje van Maria te Loretto; – **casále**, (spr. *s=z*) n. it. gehucht; dorpje.

Casamatta, z. k a z e m a t.

Casaque, f. fr. (spr. *kaza-k'*; sp. *casaca*, it. *casacca*, lang jak; v. *casa*, huis) korte reis- of rijrok met wijde mouwen; soldatenmantel; – **casaquin**, n. (spr. *kazakeñ*) korte overjas, huisjas; – i e m a n d o p z i j n c a s a q u e of c a s a q u i n g e v e n of k o m e n, hem afrossen; inz. vorm van gemakkelijke vrouwenoverkleederen (*à la casaquin*).

Casatelle (spr. *s=z*), f. it. soort van kleine kazen.

Casavie, m barg. brief, bankbiljet.

Cascáde, f. fr. (sp. *cascada*, it. *cascáta*, v. *cascáre*, vallen) waterval, water, dat van rots tot rots valt, dus een waterval, die uit onderscheiden kleine vallen bestaat, er zijn ook kunstcascaden, E l t a n d e m s c h a k e l i n g, z. a.; – **cascadéllen** f. (fr. *cascatelle*) kleine waterval; – **cascadeere**, (als ware 't van een fr. werkwoord *cascader*), eenen waterval vormen; bij tooneelspelers: komische bijvoegsels bij zijn rol maken; – **cascadeur**, m. fr. tooneelspeler, die bij zijn rol improviseert; grappenmaker.

Cascalho, m. port. (spr. *kaskáljo*, grof zand, steengruis) in Brazilië: diluviale kiezellaag, waarin gewoonlijk de diamanten gevonden worden.

Cascáne, f. fr. Mil. walkelder, bedekte gang om de vijandelijke werken te ontdekken, luistergang, luisterput.

Cáscara sagráda, f. sp. heilige bast, rhamnusbastaftreksel als afvoerend middel in gebruik.

Cascarille, f. fr. (spr. *-riélj'*; sp. *cascarilla*, d. i. eig. dunne bast, verklw. van *cáscara*, schaal, bast) Pharm. wit grijze of groenachtige boomschors uit Peru en de beide Indiën, van bitteren specerijachtigen smaak en liefelijken reuk, als maagversterkend middel aangewend; – **cascarilline**, f. eigenaardige bittere stof van den cacarille-bast; – **cascarille-olie**, f. aetherische olie uit dien bast.

Cásco, m. sp. eig. schedel, scherf; Mar. romp van het schip; ook wat tot de uitrutsing van een schip behoort; in het omberspel: koopen der noodige kaarten, wanneer de speler, de beide zwarte azen hebbende, zich op een bloot toeval verlaat en daardoor niet zelden bête wordt; z. o b s c u r i t é; ook naar het solo zweemend kaartspel onder 3 personen; – **caschino**, n. (spr. *kaskino*) wijziging van het c a s c o door koopen van onderen af, terwijl bij het c a s c o boven van den stok of t a l o n af gekocht wordt; – **casco-assuránție** (spr. *t=ts*), f. Kmt. verzekering der lading met het schip daarbij.

Case, f. fr. (spr. *ka'z*) ruit op het schaakbord; negerhut.

Caseïne, f. (v. 't lat. *casĕus*, kaas) Chem. kaasstof in de dierlijke melk, ook in eidooier.

Casél of lat. **casŭla**, f. (eig. *hutje*) met een kruis geteekend priestergewaad of opperkleed der R. Kath. priesters bij het opdragen van het misoffer.

Casemat, z. k a z e m a t.

Caserillos, pl. sp. (spr. *-rieljo's*) soort van witgaren, met de hand geweven linnen.

Caserne, enz., z. k a z e r n e, enz.; – **casernement**, n. fr. (spr. *kazern'mañ*), z. k a z e r n e e r i n g; – **casernier**, m. fr. (spr. *kazernjé*) die het

noodige tot de kazerneering levert, de kazerneleverancier.

Cas fortuit, n. fr. (spr. *ka fortwi*) z. v. a. *casus fortuitus*, z. ond. c a s u s.

Cash, eng. cassa, baar of gereed geld, ook: met gereed geld (betalen).

Casimir, z. K a z i m i r en k a s j e m i r.

Casinha, f. port. (spr. *kazienja*) met stroo bedekt huisje.

Casíno, n. (spr. *s=z*; van *casa*, huis) eig. huisje; landhuis, buitengoedje, z. v. a. v i l l a; speel- en gezelschapshuis te Florence, waarin de adel bijeenkomt; adel- of jonkervereeniging, plaats, waar men tegen eene jaarlijksche bijdrage in geld vergadert om te lezen, te praten, te spelen, enz.; gesloten gezelschap, waar men bijeenkomt om de genoegens van den omgang en het spel te smaken; ook, in het algemeen: societeit, koffiehuis; kaartspel, dat tusschen vier, ook drie personen gespeeld wordt; – **casinist,** m. (spr. *s=z*) lid van een casino, d. i. van een besloten gezelschap.

Casleu, n. naam der 3de maand van het burgerlijke, het 9de van het godsdienstige jaar der Joden (k i e s l e v), overeenkomende met een deel van November en December.

casque d'or, f. fr., vrouw met goudblond haar.

Casquen, m. pl. afstammelingen van Mulatten.

Casquet, n. (spr. *kaskét*; fr. *casquette*, it. *caschetto*, van 't fr. *casque*, it. *casco*, helm, van 't sp. *casco*, hersenpan, schedel; stormhoed, helm) helm, stormhoed, verdedigingswapen voor hoofd en hals tegen sabelhouwen; ook pet.

Cassa, f. it. of k a s s a (van 't lat. *capsa*, kast, kist, fr. *caisse*, z. ald.) plaats, waar geld bewaard wordt; daar bewaard geld zelf; geldvoorraad, geld; z. verder k a s; – *in cassa*, in gereed geld voorhanden; – *per cassa* b e t a l e n, in of met gereed geld betalen; – **cassabrouillon, cassa strazze,** hulpboek tot het dadelijk opteekenen van ontvangst en uitgaaf, om die later in het kasboek over te brengen; – **cassa-conto,** z. k a s b o e k; – **cassa-deficit, cassa-manco,** n. te kort komend gereed geld bij het revideeren der kas en kasboeken, het k a s - d e f e c t; – *cassa de segúro*, f. sp. (spr. *-goero*), verzekeringsinrichting tegen zeegevaren.

Cassáde, f. fr. (v. 't lat. *cassus*, *a*, *um*, ledig, nietig) noodleugen, onwaarheid uit scherts; bij het spel beteekent het: met slechte kaarten de medespelers overbieden, een bluf maken.

Cassandrino, komische figuur in het ital. blijspel (een twistzoekende, knorrige, gierige, grijsaard, met eene nicht of pupil, Bartolo).

Cassáris, fr. **cassards,** m. pl. bonte katoenen oostindische zakdoeken, neusdoeken.

Cassatie, cassatorisch, cassatus, z. ond. c a s s e e r e n.

Cassava, z. m a n i o k.

Casse-cou, m. fr. (spr. *-koe*) waaghals; halsbrekende plaats.

casseeren, (later lat. en it. *cassāre*, sp. *casar*, fr. *casser*, v. 't lat. *cassus*, *a*, *um*, ledig, nietig, vergeefsch, tevens onder den invloed van 't lat. *quassāre*, schudden, schokken, breken) vernietigen, voor ongeldig verklaren, b. v. een testament; uit een post of eene bediening zetten, afzetten; breken; – *cassé*, gebroken; – **gecasseerd,** adj. afgezet, ongeldig verklaard; door eene ongeregelde levenswijs uitgeput; – **cassátie** (spr. *t=ts*), f. lat. ambts- of dienstontzegging, afdanking, afzetting; ook uitdelging of vernietiging, b. v. van eene schuldbekentenis; – h o f v a n c a s s a t i e, n. hooger gerechtshof, dat de bevoegdheid heeft, de vonnissen van andere gerechtshoven op te heffen en te vernietigen; – **cassatieprocés,** n. rechtshandeling over de ontzetting van eenen beambte; – **cassatórisch,** adj. Jur. opheffend, vernietigend, van de verplichting ontbindend; – **cassātus,** m. lat. iemand, die van zijn post, van zijn ambt ontzet is, een ontzette, afgezette; – **cassatio,** lat. en **cassazione,** ital. Muz. ontslag, afdanking, slotnummer van een groot muziekstuk of van eene soirée; ook: avondmuziek, serenade.

Casse-noisette, f. fr. (spr. *-noazet'*) notenkraker.

Casserólle, of beter **casseróle,** f. fr., doorgaans k a s t r o l, (v. 't oudfr. *casse*, it. *cazza*, pan met een steel, schepnap, van 't lat. *capsa*, kist, kast, mid. lat. *cassea*, *cassia*, als ware het van een verklw. *casseola* met ingeschoven *r*, provinc. fr. ook *castrole*) komvormig keukengereedschap, stoofpan zonder voet met een steel; lepel om glas te schuimen in de glasblazerijen; ook: ambtelijk verklikker.

Casses, pl. oostindische zeer fijne katoenen weefsels.

Casse-tête, m. fr. (spr. *kastêt'*; v. *casser*, breken en *tête*, hoofd) stok met zwaren knop, doodslager; ook: zware, koppige wijn en lastig werk, hoofdbrekend vraagstuk.

Cassetin, m. fr. (spr. *-tèñ*) kistje om rozijnen te verzenden van 17 tot 18 pond; koker van vuurvaste klei om aardewerk of porselein in te branden.

Cassétte, f. fr. (ital. *cassétta*, verklw. v. *cassa*, z. ald.) kistje, koffertje, inz. geldkistje; bijzondere schat van den koning; Arch. ingediepte vakken in gewelfde zolderingen; – **cassetteeren,** met zulke vakken voorzien, vak- of doosvormig versieren; – **cassettóne,** m. it. eig. ladekas; Arch. uit steeds kleiner wordende vierkanten bestaande indieping, inz. aan zoldergewelven.

Cassétto, m. it. venetiaansche kopermunt, 2 soldistuk bijna = 1 cent.

Cassettóne, z. ond. c a s s e t t e.

Cassia, f. lat. (gr. *kassia*) plantengeslacht (de *cassiaceën*), meestal struiken en boomen; daartoe behoort de laurierkaneel of kassieboom op de kust van Malabar met den **cassia-bast,** chineesche kaneelbast (*Cassia cinnamonĕa*), die niet zoo aromatisch, maar ook niet zoo duur is als de ware kaneel; – **cassia fistula,** westindische pijpcassia, wier vruchtpeulen een bruin moes bevatten, dat inz. in Italië als zacht afvoerend middel (*pulpa cassiae*) gebruikt wordt; – **cassia sennae,** egyptische sennastruik (levert de bekende senne- of senebladeren); – **cassia-olie,** f. door natte dis-

tillatie van den bast der kaneelkassia verkregen aetherische olie.

Cassico, m. ital. oliegewicht in Messina = $12^1/_2$ *rottoli*.

Cassidieten, m. pl. (v. 't lat. *cassis*, helm) versteende kinkhorens.

Cassine, f. fr. Paraguay-thee, theecassia.

Cassinet, n. fr. (spr. *-nè*) wollen stof.

Cassinoïde of **cassinische kromme lijn,** f. Math. kromme lijn van den 4den graad, waardoor C a s s i n i de beweging der aarde om de zon nauwkeuriger meende te verklaren, dan dit door de e l l i p s v a n K e p l e r geschiedde.

Cassiopea, f. gr. Myth. moeder van Andromeda; Astr. schoone groep van 5 in den Melkweg liggende sterren aan den noordelijken hemel.

Cassiry, m. maïsbrandewijn.

Cassis, m. fr. (spr. *-si-*) aalbessenlikeur.

Cassock, m. (spr. *késsok*, v. 't fr. *casaque*) sluitrok lijfrok der engelsche geestelijken; ook ruitermantel.

Cassolétte, f. fr. (verklw. van *cassole*, it. *cazzuola*, rookpan, kolenpan, v. *casse*, *cazza*, z. c a s s e r o l l e) reukvat, wierookvat; reukdoosje, tafelstel voor peper, azijn en olie.

Cassonáde, f. fr. (port. *cassonada*, van *casson*, groote kist, omdat de Portugeezen ze daarin naar Europa brachten) meel of keukensuiker, ruwe suiker, poedersuiker, suiker, die slechts eenmaal geraffineerd is, z. v. a. m o s c o v a d e, z. ald.

cast, adj. eng. (spr. *kest*) gegoten; - **cast-iron** (spr. *-airn*), gegoten ijzer; - **cast-steal** (spr. *-stiel*) gegoten staal, gietstaal.

Casta, f. sp. geslacht, afkomst, slag, soort.

Castagnétten, pl. (spr. *kastanjétten*; fr. *castagnettes*, van 't sp. *castañetas*, van *castaña*, kastanje, wegens de gelijkvormigheid met twee halve kastanjes) spaansche handklappers, klaphouten, duimkleppers, danskleppers bij tooneeldansen.

Castanea, f. lat. z. k a s t a n j e.

Castél, n. oudfr. (hoogd. c a s t é l l, van 't lat. *castellum*, verklw. van *castrum*, z. ald.) k a s t e e l, burg, vesting; Mar. verdek aan het vooren achterdeel van het schip, voordek, achterdek; - **castellaan,** m. (lat. *castellānus*, burgbewoner, mid. lat. bevelhebber van een vorstelijken burg) burgvoogd, slotbewaarder, k a s t e l e i n; in de middeleeuwen poolsch groot-senateur, burggraaf; - **castellanij,** f. burgvoogdij, slotbewaarderschap; - **castellātie** (spr. *tie=tsie*) verbouwing van een huis tot een versterkt slot.

Castellánes, f. pl. groene pruimensoort in Z. Frankrijk.

Castelláno, m. (spr. *kasteljáno*; eig. Castiliër, Spanjaard) spaansche goudmunt = 5 gl. 84 cts; als gewicht $^1/_{50}$ mark gouds.

Castes, m. pl. sp. (van *casta*, soort, slag, stam, eig. iets reins, zuivers, onvermengds, v. 't lat. *castus*, *a*, *um*, rein, kuisch) Zuid-Amerikanen uit gemengd bloed; - **Castiezen** (van *castizo*, d. i. eig. van echte afkomst, van echt ras, inboorling) m. pl. afstammelingen van M e s t i e z e n (z. ald.); Portugeezen te Goa geboren.

Castificātie, castificeeren, z. ond. c a s t i t e i t.

castigeeren, lat. (*castigāre*) tuchtigen, k a s t ij d e n; - *castigat ridendo mores* (lat.), zij (n.l. de komedie of het blijspel) verbetert de zeden al lachende; reinigen, wegnemen van aanstootelijke plaatsen en woorden uit een boek; - **castigatie** (spr. *tie=tsie*), f. tuchtiging, k a s t ij d i n g; - *castigatio patérna*, vaderlijke kastijding; - **castigatōrisch,** adj. (lat. *castigatorius*, *a*, *um*), tuchtigend, op de wijze eener tuchtiging.

Castimonia, f. lat. zuiverheid, reinheid, kuischheid.

Castiteit, f. lat. (*castĭtas*, v. *castus*, *a*, *um*, kuisch, vroom, enz.), kuischheid, ingetogenheid, reinheid van zeden; - *castĭtas violāta*, geschonden, bevlekte kuischheid; - **castificeeren,** (later lat. *castificāre*) reinigen, kuisch maken; - **castificātie** (spr. *tie=tsie*), f. nw. lat. reiniging.

Castle, n. eng. (spr. *kess'l*) kasteel, verg. c a s t e l.

Castor, m. gr. bever, z. k a s t o r; - **castorēum,** (gr. *kastórion*) n. Pharm. bevergeil; in den handel komt het voor als samengedrukte blaasjes, die nabij de teeldeelen van den gewonen bever gevonden worden, de grootte hebben van een hoenderei en met kleine vliezen doorweven zijn. Het siberische, dat het beste is, heeft eene donkere leverkleur, een bedwelmenden reuk en bitteren smaak en is in zenuwziekten een zeer werkzaam geneesmiddel; - **castorine,** f. fr. soort van lichte, zijdeachtige wollen stof; ook Chem. bijzonder en nog weinig bekend bestanddeel door B e z i o uit het castorēum verkregen.

Castórolie, f. (eng. *castor-oil*, van *cast*, uitwerpen, braken) braakolie, in Engeland en Rusland = r i c i n u s o l i e (z. ald.).

Castos, m. jaarlijksche uit- en invoertol, dien de Europeanen in Japan moeten betalen.

Castrametātie (spr. *tie=tsie*), f. (van 't lat. *castra metāre*, eene legerplaats uitmeten of afsteken) legeringskunst, kunst om een leger af te steken.

castreeren, lat. (*castrāre*) ontmannen, lubben, de teeldeelen wegsnijden; oneig. verminken; - gecastreerde uitgave van een boek = editie, waarin de aanstoot gevende plaatsen weggelaten zijn; - **castraat,** m. (lat. *castrātus*) ontmande, gesnedene; inz. sopraanzanger in Italië, omdat dezen, ondanks het verbod van paus Clemens XIV, doorgaans als kinderen reeds tot c a s t r a t e n gemaakt worden; ook kuischheidswachter in het Oosten; - **castrātie** (spr. *tie=tsie*), **castreering,** f. ontmanning, wegneming der teeldeelen bij menschen en dieren, inz. van het mannelijk geslacht, eene uitvinding der Oosterlingen, die zulke gesnedenen tot bewakers der vrouwen gebruiken en hen *eunuchoi*, e u n u c h e n, d.i. bedbewakers noemen; ook in de godsdienstdweperij heeft de castratie eene groote rol gespeeld.

castrum, n. lat. vesting, burg, vaste stad (pl. *castra*, legerplaats) in de middeleeuwen: adellijke stamzetel, familieslot, inz. *castrum nobĭle*, burgzetel der „besloten" edellieden; - *castrum do-*

lōris, n. treurtooneel; smartenleger; toestel van een k a t a f a l k (z. ald.) ter eere van vorstelijke personen (= *chapelle ardente*).

Cast-steel, z. c a s t.

castus, adj. lat. kuisch, verg. a g n u s.

casu, **casuëel, casuïstiek,** enz., z. ond. c a s u s; – **casuaris,** z. k a z u a r i s.

Casuēla, f. sp. gerecht, dat men voor een onvoorzien geval gemakkelijk en snel kan klaarmaken; inz. in Chili: hoen met aardappelen en bijbehoorend toevoegsel van spaansche peper.

Casula, z. c a s e l.

Casus, m. lat., pl. **casūs,** geval, voorval, toeval, omstandigheid; Gram. verschillende betrekking, waarin een naamwoord voorkomt; de uitgangsverandering, de verbuiging, naamval, 't geval; deze c a s u s zijn: n o m i n a t i v u s, de eerste naamval, noemer, onderwerp; g e n i t i v u s, tweede naamval, teler, bezitter, afhankelijk geval; d a t i v u s, derde naamval, gever, doelgeval; a c c u s a t i v u s, vierde naamval, voorwerp, klager; v o c a t i v u s, vijfde geval, roeper, aanspreker, en a b l a t i v u s, zesde naamval, nemer (in de nederl. spraakkunst wordt de vijfde naamval thans tot den eersten gebracht, terwijl de zesde steeds door een voorzetsel met den vierden naamval wordt vervangen); behalve deze naamvallen hebben andere talen b. v. het Sanskrit nog een i n s t r u m e n t a l i s en l o c a l i s of l o c a t i e f z. ald.; het Finsch nog een c a r i t i v u s voor: zonder....; – *casus recti*, m. pl. onafhankelijke naamvallen (n o m i n a t i v u s en v o c a t i v u s); – *casus oblīqui*, pl. eig. scheeve, d. i. afhankelijke naamvallen: g e n i t i v u s, a c c u s a t i v u s en in 't lat. a b l a t i v u s; – *per casum oblīquum*, oneig. op scheeve wijze, langs kromme of slinksche wegen; – *casus belli*, oorlogsgeval, grond of aanleiding tot een oorlog; – *casus conscientĭae*, gewetenszaak; – *c. dabĭlis*, gegeven of aangenomen geval; – *c. fatālis*, noodlottig, treurig geval; – *c. foederis*, geval, dat een bond (tot gemeenschappelijk handelen) betreft, bondsgeval; – *c. fortuītus* of *improvīsus*, onvoorzien of niet vooruit te zien geval; – *c. inevitabĭlis*, onvermijdelijk geval; – *c. insolĭtus*, ongewoon geval; – *c. in termĭnis*, juist het zelfde geval, eene gelijke ervaring van iets; – *c. merus*, louter toeval, iets, waartoe men geenerlei aanleiding heeft gegeven, waaraan men geene schuld heeft; – *c. mixtus*, gedeeltelijk te wijten of toe te schrijven geval; – *c. necessitātis*, noodzakelijk geval, geval van nood; – *c. pro amīco*, geval, waarbij de vriendschap in aanmerking komt; – *c. providentĭae*, voorval, dat men enkel aan de Voorzienigheid kan toeschrijven; – *c. rarĭor*, zeldzaam geval; – *c. reservātus*, geval van voorbehouding; – *c. solĭtus*, gewoon geval; – *c. tragĭcus*, treurig voorval; – *casu, casu quo*, bij geval, toevallig; – *casu substrāto*, in het onderhavig geval; – *in casu*, Jur. in geval, enz.; – *in hoc casu*, in ons geval; – *in praesénti casu*, in het tegenwoordig geval; – *in casum*, in geval, bijaldien; – *in casum casūs*, eig. in geval van 't geval, d. i. bij het plaatsgrijpen van zekere vooruit geziene omstandigheden; – **casuëel,** adj. lat. (fr. *casuel*) toevallig, bij toeval, bij gelegenheid, onzeker; – **casualĭa,** n. pl. toevalligheden-toevallige, bij gelegenheid voorkomende ambtsverrichtingen; – **casualísme,** n. nw. lat. stelsel of de leer van een bloot toeval als oorsprong en regeling van alle dingen; wie dit aanneemt heet **casualist**; – **casualiteit,** f. toevalligheid; – *casualĭter*, adv. toevalligerwijze; bij voorkomende gelegenheid; – **casuíst,** m. (fr. *casuiste*) godgeleerde, wiens studie ten doel heeft, de gewetenszaken (*casus conscientiae*) op te lossen, d. i. te beslissen of een daad goed of kwaad zij; ook kenner van merkwaardige rechtszaken; – **casuïstiek,** f. leer of kunst om gewetensvragen op te lossen, inz. zulke vragen, waarbij botsing van plichten plaats heeft, de gewetensleer, door Kant genoemd de d i a l e k t i e k van het geweten; ook de kennis van merkwaardige rechtsgedingen; in verachtelijken zin leer der kunstgrepen, sluwe vonden.

Casuarínen, pl. plantengeslacht met zonderlinge vormen in O. Azië, Ned. Indië enz.

Cat., afk. v. Marcus Catesby (gest. 1750).

Catabolum, n. lat. stal voor trekdieren (bij de rom. keizers).

Catacómbe, z. k a t a k o m b e.

Catafálco, z. k a t a f a l k.

Catalŏgus, z. k a t a l o g u s.

Catalpa, f. Bot. soort trompetboom (*Bignonia catalpa*).

Catamītus, m. lat. (verbasterd uit G a n y m e d e s, z. ald.) = p a t h i c u s, schandjongen.

Catánia, m. voortreffelijke siciliaansche wijn, naar de stad C a t a n i a benoemd.

Cataracta, f. lat. staar, z. k a t a r a k t.

Catástrum, z. k a d a s t e r.

Catcher, m. eng. (spr. *kétsjer*) grijper, vatter, vanger.

Catchup, m. eng. (spr. *kétsjup*) pikante saus van paddestoelen enz. (ook k e t c h u p).

Catechismus, m. z. k a t e c h i s m u s.

Catechu (spr. *-sjoe*) z. k a t e c h u en a r e c a.

catēna, f. lat. keten, ketting, pl. *catēnae*; – *catēnae patrum* of *c. ecclesĭae*, pl. verzamelingen van bijbelverklaringen uit de schriften der kerkvaders; – *catena di trillo*, ital. Muz. trillerketen, volgreeks van trillers; – **catenaccio,** m. geketende boeteling die op goeden Vrijdag in de processie op Corsica Jezus voorstelt met een keten aan den voet en een kruis op de schouders; – **catenarĭa,** f. Math. kettinglijn, kromme lijn, zooals die door een aan beide zijden opgehangen ketting door zijn eigen gewicht gevormd wordt; – **catenārisch,** adj. (lat. *catenarĭus, a, um*) ketensgewijze; – **cateneeren,** (lat. *catenāre*) samenketenen, aaneenschakelen; – **catenātie** (spr. *tie*= *tsie*), f. (lat. *catenatĭo*) aaneenschakeling; – **catenipora,** pl. lat. kettingkoralen; – **catenŭla,** f. lat. kettinkje.

cateeren, fr. (*catir*, oudfr. *quatir*, v. *coactare*, samenpersen) doek persen, aan eene stof den persglans geven; – **catissage,** f. fr. (spr. *-âzje*) cateeren.

catgut, eng. (spr. *két-*) Chir. met olie geprepareerde darmsnaar van kattendarmen om bloed-

vaten te onderbinden (bij Listers antiseptische methode).

Cati, m., z. k a t. 2)

Catinat, n. fr. (spr. *-ná*) gewerkte stof uit katoen en linnengaren.

Catinga, f. sp. uitwaseming; ook: boom in Guyana, die noten draagt en een welriekende olie geeft; - **catinga-ree,** n. klein hert in Guyana (*Cervus simplicicornis*).

Catino, m. ital. (lat. *catinus*) bekken; - *santo catino*, in Genua bewaarde heilige schaal die voor den G r a a l (z. ald.) gehouden wordt, voor smaragd uitgegeven schoon glasvloed of vloeispaat.

Catiole, f. fr. soort van muts in Bretagne.

Catlin, m. eng. (spr. *kètlin*) mes bij amputatiën om tusschen beenderen te snijden.

Cáto, m. lat. streng zedenrechter (naar den naam van twee mannen uit het oude Rome om hunne strenge zeden beroemd); - **catoniseeren** (spr. *s*=*z*) den Cato of den zedenmeester spelen, streng recht doen, gestreng beoordeelen.

Catogan, z. c a d o g a n.

Cátre, m. sp. veldbed; bedgestel met daarover gespannen zeildoek (in Venezuela).

Cauchemar, m. fr. (spr. *ko-sjemár*; van 't oudfr. *cauquemare*, van 't oudfr. *caucher*, provenç. *cauquer*, it. *calcare*, treden, drukken, persen, en het duitsche *mar* in *nachtmar*, eng. *nightmare*, ons n a c h t m e r r i e) nachtmerrie, gevoel van verstikking, dat iemand gedurende den slaap overkomt en hem, na het doorstaan van een onbeschrijfelijke benauwdheid, doet ontwaken.

Cauchois, m. fr. (spr. *koschoá*) soort v. groote duif, kapduif (naar Caux in Normandië aldus genoemd).

Caucus, n., eng.-am. verkiezingsvergadering; voorloopige bespreking.

Cauda, f. lat. staart (verg. c o d a), sleep der priesterkap; - **caudatarius,** m. sleepdrager.

caudex, m. lat. boomstam; tronk, boomstomp; - **caudiciförm,** adj. nw. lat. tronkvormig.

Caudillo, m. sp. (spr. *-ieljo*) hoofd, aanvoerder.

caudinisch, adj. op de samnitische stad Caudium betrekking hebbende; inz. de caudinische bergpassen (*Furcae* of *Furculae caudinae*) als plaats eener smadelijke nederlaag der Romeinen door de Samnieten; dikwijls in het algemeen gebruikt.

caulis, m. lat. stengel van kruidachtige planten; - **caulescént,** adj. nw. lat. stengelvormend, stengelig; - **caulifórm,** adj. stengelvormig, stengelachtig.

Caulker, (spr. *kauker*) m., eng. koker, iemand, die scheepswandplaten dichtslaat.

Caupo, m. lat. waard, herbergier; - **caupona,** f. herberg, kroeg.

causa of *caussa*, f. lat. oorzaak, reden, bron, oorsprong, grond, aanleiding of gegeven gelegenheid; ook zaak, handeling, rechtshandeling; - *in causa*, Jur. in de rechtszaak; - *cum omni causa*, met allen aanhang of toebehooren; - *de gravi causa*, uit gewichtigen grond, wegens eene gewichtige oorzaak; - *causa appellabĭlis*, rechtszaak, in welke men zich op eene hooger rechtbank kan beroepen; - *c. civīlis*, burgerlijke zaak; - *c. crimināli s*, lijfstraffelijke zaak; - *c. cognĭta*, onderzochte zaak, ook: na het onderzoek der zaak; - *c. connéxa*, samenhangende, niet te scheiden zaak; - *c. debéndi*, grond der schuldvordering, oorzaak, waaruit iemand iets schuldig is geworden; - *c. denegātae justitiae*, aanklacht wegens geweigerde rechtspleging; - *c. divertĭi*, zaak van echtscheiding; - *c. ecclesiastĭca*, geestelijke of kerkelijke zaak; - *c. efficĭens*, werkende oorzaak; - *c. exhereditiōnis*, oorzaak, waarom iemand onterfd is; - *causa falsa non nocet*, valsche oorzaak schaadt niet, d. i. rechterlijke handeling, ofschoon ook uit eene verkeerde beweegreden volbracht, blijft nochtans geldig en verbindend, behalve dan, wanneer er eene wezenlijke dwaling wordt aangetoond; - *c. feudālis*, leenzaak; - *c. finālis*, eindoorzaak; - *c. formālis*, vormelijke oorzaak; - *c. impulsīva*, beweeggrond, drijfveer; - *c. incognĭta*, niet onderzochte zaak, zonder onderzoek; - *c. inconnéxa*, onsamenhangende, scheidbare zaak; - *c. justa*, rechtmatige oorzaak; - *c. justa litigándi*, rechtmatige reden tot een rechtsgeding, tot procesvoeren; - *c. legitĭma*, rechtmatige en wettelijke oorzaak; - *c. lucratīva*, voordeelige, winstgevende zaak; - *c. matrimoniālis*, echt- of huwelijkszaak; - *c. minūta*, onbeduidende rechtszaak; - *c. morbi*, ziekteoorzaak; - *c. mortis*, oorzaak van den dood; *causa peténdi*, - grond van aanklacht; - *pia causa*, vroom, weldadig doel, vrome stichting; - *ad pias causas* of *ad pios usus*, tot vrome stichtingen of tot milde bedoelingen; b. v. kerken en scholen iets geven of vermaken; - *causa praegnans*, dringende oorzaak; - *c. praejudiciālis*, voorloopig uit te maken zaak, die op de beslissing der hoofdzaak invloed heeft; - *c. praeparatorĭa*, voorbereidende zaak, die de hoofdzaak moet voorafgaan; - *c. prima*, grondoorzaak; - *c. probabĭlis*, bewijsbare, geloofelijke oorzaak; - *c. protractae justitiae*, aanklacht wegens vertraagde rechtspleging; - *c. proxima*, naaste oorzaak; - *c. pupillāris*, zaak van eenen onmondige of wees; - *c. remōta*, verwijderde oorzaak; - *c. seculāris*, wereldlijke zaak; - *c. separāta*, bijzondere, van andere dingen onafhankelijke zaak; - *c. sine qua non*, grondoorzaak; - *c. suffĭciens*, toereikende grond; - *causae*, pl. oorzaken; rechtszaken, geschillen; - *causae majōres* of *praepolléntes*, gewichtigste, zwaarst wegende oorzaken of gronden; - *causae summarĭae*, pl. rechtszaken, die zonder wijdloopigheid of in het kort zijn af te doen; - *causārum patrōnus*, pleitbezorger; - *causes célèbres*, f. pl. fr. (spr. *kooz' celèbr'*), beroemde rechtszaken, pleidooien; - **causaal,** lat. (*causalis*) oorzakelijk, redengevend; - **causaalverband,** m. verband door oorzaak en gevolg, waardoor de verbonden dingen een schakel van oorzaken en gevolgen vormen; - **causaliteit,** f. nw. lat. oorzakelijkheid, oorzaak of aanleiding tot eene zaak, de wijze van werking eener oorzaak, verband, waardoor de eene der verbonden zaken de oorzaak van andere is; - **causātie** (spr. *t*=*ts*), f. lat. (*causatĭo*) voorwenden eener oorzaak, verontschuldiging; - **causatief** adj. (later lat. *causatīvus*, *a*, *um*), be-

werkend, veroorzakend; – **causatīvum**, n., pl. **causatīva**, z. v. a. factitiva, z. ald.; – **causātor**, m. veroorzaker, aanleider; – **causeeren** (fr. *causer*) veroorzaken, aanleiding geven, praten; **causerie**, f. (spr. *ko-z'rie*), fr. (v. *causer* = kouten, praten, gemeenzaam spreken) gekout, gepraat, gekeuvel, gesnap, kout, keuvelarij; – **causeur**, m. (spr. *ko-zéūr*) prater, keuvelaar; – **causeuse**, f. (spr. *ko-zeuz'*) praatster, snapster; ook gemakkelijke leuningstoel of sofa, een praatstoel vóór twee personen.

causes célèbres, z. ond. *causa*.

Causeway, eng. (spr. *koz'wee*) opgehoogde, bestrate weg, trottoir en derg..

caute, lat. (adv. v. *cautus, a, um*, v. *cavēre*, z. caveeren) voorzichtig, behoedzaam; *si non caste, caute tamen*, zoo al niet kuisch, dan toch voorzichtig (verg. Shakespeare, Othello, 3, 3); – *cautēla*, f. lat. Jur. behoedzaamheid, voorzichtigheidsregel, beperking, voorbehoud; – **cautelaire jurisprudéntie**, f. dat gedeelte der practische rechtsgeleerdheid, dat voorzichtigheidsmaatregelen ter verhoeding van mogelijke schade leert; – **cauteleus**, adj. nw. lat. (*fr. cauteleux*), voorzichtig, sluw, geslepen, arglistig.

Cauterisatie, cauteriseeren, cauterium, z. ond. kausis.

Cautie (spr. *t=ts*), f. lat. *cautĭo* (van *cavēre*, z. caveeren) borg, borgtocht, waarborg, borgstelling, zekerheid, verzekering, pand, pandgeld, onderpand, goedspreken, verantwoordelijk blijven voor zich zelven of voor anderen; – *cautĭo de damno infécto*, zekerheid wegens de te vreezen, maar nog niet voorgevallen schade; – *c. de evictiōne* zekerheid ten opzichte der borgstelling van den overgedragen eigendom, waarborging tegen het mogelijk betwisten eener zaak van den kant eens derden; – *c. de judicĭo sisti*, verzekering van ten allen tijde op verlangen voor het gerecht te verschijnen; – *c. de lite prosequénda*, verzekering wegens de voortzetting van een rechtsgeding; – *c. de non amplĭus injuriándo vel offendéndo*, verzekering van een andenr iet meer te beleedigen; – *extrajudiciālis*, buitengerechtelijk gegeven verzekering of waarborg; – *c. fidejussorĭa*, borgtochtverzekering of waarborg van eenen borg; – *c. indemnitātis*, borgtocht voor schadeloosstelling; – *c. judicātum solvi*, verzekering van zich aan de uitspraken of vonnissen te willen onderwerpen; – *c. judiciālis*, gerechtelijk gegeven waarborg of borgtocht; – *c. juratorĭa*, verzekering onder eede; – *c. pignoratitĭa*, zekerheidsmaatregelen wegens pand; – *c. pro expensis et reconventiōne*, borgtocht of zekerheid voor kosten en verzet; – *c. rati, ratihabitiōnis* of *de rato*, zekerheid wegens de goedkeuring van den volmachtgever; – *c. reālis*, goederenverzekering; – *c. usufructuarĭa*, zekerheidsmaatregelen van den kant van den vruchtbruiker tot de behoorlijke uitlevering van het voorwerp van vruchtgebruik; – **cautioneeren** (spr. *t=ts*), nw. lat. (fr. *cautionner*) borg blijven, zich tot borg stellen.

Cav., bij zoölogische benamingen afk. voor Filippo Cavolini (gest. 1810).

Cava, f. ital. groeve; kelder, mijn enz.; – *cava di piētre*, steengroeve.

Caváda, f. zot gebaar, malle streek.

Cavage, f. fr. (spr. *kawá-zj'*; v *cave*, **kelder**, v. 't lat. *cavĕa*, hol) in-den-kelder-leggen van eene waar, keldering, kelderen; arbeidsloon voor het kelderen; kelderhuur.

Cavagnóle, n. fr. (spr. *kawanjóól'*; van 't it. *cavagna*, korf; v. a. van 't it. *cavajola*, tafellaken, servet) voormalig hazard- of kansspel, dat veel op het biribi (z. ald.) gelijkt.

Cavál of cabal, m. (van 't lat. *cabállus*, sp. *cabállo*, it. *cavállo*, = f. *cheval*, paard) ridder in het tarokspel; – **cavaláto**, m. it. munt van ruim 45 ct.; – **cavalcáde**, f. prachtige optocht te paard, staatsierit, schitterende ruitertocht; statige ommegang, bij welken een voornaam persoon wordt rondgereden; ook: gezelschap ruiters; – **cavalerie**, f. fr. ruiterij; voorheen ridders en riddertrein; in het tarokspel: rij van de zoogen. 4 prenten in dezelfde kleur; – **cavalerist**, m. ruiter, soldaat te paard; – **cavalier**, m. fr. (spr. *kawa-ljé*; it. *cavaliére*, mid. lat. *caballarĭus*) ruiter, ridder, edelman, heer; in Engeland: partijnaam voor de aanhangers van Karel I of royalisten in tegenst. met de rondkoppen of puriteinen; in 't schaakspel: paard; soort van fransch postpapier; Mil. voorverschansing, walkant, kat, een buitenwerk; aan leien en metalen daken: rondgebogen blikplaten, waarmede de vorsten bedekt worden om het binnendringen van 't water te beletten; – *cavalière servènte*, it., eig. dienende ridder; begeleider der vrouwen, plaatsvervanger van den man, vgl. cicisbeo; – **cavalièrement**, fr. (spr. *ka-waljèr'mān*) ridderlijk; hoffelijk, sierlijk, los en vrij, ongedwongen, fier, inz. op jonkerachtige wijze over gebruiken en de regels van fatsoen heenstappende en dus: vluchtig, lichtzinnig; te snel beslissend of bepalend; vrijpostig, onbetamelijk, ruw; – **cavaliéro**, m. (spr. *kawaljèro*, thans *caballero* geschreven) in Spanje edelman van de laagste klasse; – **cavallétta** (minder goed *caballetta*), f. it. eig. krekel; Muz. aangenaam huppelend thema in de aria of cavatina der ital. opera's; – **cavallétto**, m. it. eig. paardje; houten paard voor 't voltigeeren; houten ezel of bok als strafwerktuig; in 't algemeen een gestel inz. ezel der schilders; – **cavalquet**, n. fr. (spr. *kawalkè*) ruitermarsch, trompetstuk, dat bij het binnenrukken der ruiterij in eene stad wordt geblazen.

Cavállo, m. kleinste napolitaansche munt; 10 cavalli doen een grano, en 100 grani een nieuwen ducato van 10 carlini, die omtrent = 2 gulden is.

Cavalót, m. fr. (spr. *kawaló*) oudfransche koperen munt, die onder Lodewijk XII werd geslagen en de waarde van $2^1/_2$ centime had; Mil. voormalig walmusket, dubbelhaak, kavalot.

Cavaluco, m. soort van groote makreel (*Scomber colias*).

Caváta of **cavate**, f. it. (v. *cavare*, uithalen, uitnemen, v. 't lat. *cavāre*, uithollen, v. *cavus*, hol) Muz. klein gezang, op de aria gelijkende; Kmt. waarde van een wissel naar den koers; omzetting

van een wissel tegen gereed geld; - **cavatina** of **cavatine,** f. kort zangstukje zonder de bij de aria gewone herhaling of versieringen.

Caváte, f. (v. 't lat. *cavus*, hol, *cavāre*, uithollen) gewelf; insteekkamertje; Arch. gewelfde onderbouw van eene hoogliggende kerk; - **cavātie,** f. (spr. *t=ts*; lat.*cavatio*) uitholling; uitgraving van een kelder.

Caveçon of **cavesson,** m. fr. (spr. *kaw'sŏn*, it. *cavezzŏne*, van *cavézza*, halster; en dit van 't lat. *caput*, hoofd, gelijk 't lat. *capistrum*, z. ald.); neusnijper, neuspranger, ijzeren halve ring, dien men den jongen paarden op den neus zet om hen te temmen en af te richten.

Cāvea, f. lat. holte; besloten ruimte; kooi, inz. ruimte voor de toeschouwers in een theater.

caveeren, lat. (*cavēre*, zich wachten, beveiligen, enz.) borgblijven, goedspreken, borgtocht stellen, voor iets aansprakelijk zijn; Kmt. w i s s e l s c a v e e r e n, wissels tot geld maken of aan den man brengen, verhandelen; in het schermen: eenen stoot benedenwaarts, langs het lijf afkeeren, z. v. a. p a r e e r e n; z i c h c a v e e r e n, tegen iets waken, op zijne hoede zijn, zich in acht nemen; - *cave ne cadas*, lat. pas op dat ge niet valt! - *caveant consules*! (verkeerd gebruikt voor *videant c.*) laten de consuls waken! (formule, waarbij de rom. senaat in gevaarlijke oogenblikken de consuls met dictatoriale macht bekleedde); in 't algemeen: pas op, neem u in acht! - **cavént,** m. (lat. *cávens*) borg, goedspreker.

Cavelin, fr. (spr. *-leñ*), z. k a v e l i n g.

Cavérne, f. fr. v. lat. *cavérna* (v. *cavus, a, um*) hol, holte, spelonk; kelder; - **caverneus,** adj. (lat. *cavernōsus, a, um*) vol holen, vol gaten; c a v e r n e u z e r e s p i r a t i e, f. Med. ademhaling met een geluid als kwame die uit een hol.

Cavésco, m. sp. graanmaat; ook gewicht van $2^1/_2$ centenaar.

Cavezzo, m. lengtemaat in eenige streken van Italië, ongeveer = 2 meter.

Cavia, z. s ç a v i a.

Caviaar, z. k a v i a a r.

cavilleeren, lat. (*cavillāri*) iemand bespotten, voor den gek houden, beethebben; spitsvondige drogredenen gebruiken; - **cavillātie** (spr. *t=ts*), f. bespotting; betrappen, vangen door sluwe vragen; spitsvondigheid, ophisterij; - **cavilleus,** adj. spitsvondig, sluw.

Caviteit, f. nw. lat. (v. 't lat. *cavus, a, um*, hol) holte, holligheid, inz. in het menschelijke lichaam; d e d r i e c a v i t e i t e n: hoofd-, borst- en buikholte.

Cavour, m. (spr. *-vóer*) lange, zwarte toscaansche sigaar (naar den beroemden ital. staatsman, gest. 1861).

Cawney, m. eng. (spr. *kani*) indische landmaat = 24 *mannies*.

Caxa, f. sp. (spr. *kacha*) holte, ruimte, vat, kas, kassa.

Cayenne, f. (spr. *kajènn'*) bij zeker whistspel de beste kleur; halfzijden gestreepte zomerstof, die men in Frankrijk vervaardigt; - **Cayenne-peper,** f. sterke, bijtende kruiderij uit het rijpe zaad van *Capsĭcum baccatum* (naar C a y e n n e in Zuid-Amerika); - **Cayenne-ziekte,** op Cayenne inheemsche ziekte, die op de roode uitslagziekte der Arabieren gelijkt.

Cazadór, m. sp. (van *cazár* = fr. *chasser*, jagen; vergel. *chasse*) jager, scherpschutter.

Cazius-cement, n. klei uit het IJ, die gebrand en gemalen is, als plaatsvervanger van het tras, toen dat niet uit Duitschland (Eifel) te verkrijgen was.

Ceanōthus (amerikaansche), m. gr. (*keánōthos*, distelsoort) taschbloem, theestruik van New-Yersey in N. Amerika.

Cecropia, f. lat. mieren- of trompetboom, een westindische boom met groote bladeren, een sieraad onzer broeikassen.

cedeeren, lat. (*cedĕre*) afstaan, overlaten, wijken, zwichten, inz. van een recht afstanddoen, z. *bonis* c e d e e r e n; - *cede majōri*, geef den grootere, den hooger geplaatste toe! wijk voor den machtige; - *cedant arma togae*, de wapenen (d. i. de militaire macht) moeten onderdoen voor de toga (d. i. de burgerlijke overheid); - *cédĕre tempóribus semper sapiéntis est hábĭtum*, wijken voor de omstandihgeden is altijd beschouwd als 't werk van den wijze (een woord van Cicero); - **cedént,** m. (lat. *cēdens*) overlater, afstanddoener, b.v. van eene schuld aan eenen andere; - *cedo nulli*, ik wijk voor geen andere (n.l. in schoonheid), de naam van eene der schoonste kegelslakken, de parel-kegelslak, pareladmiraal.

Cedel, c e ê l, f. lijstje, briefje, naamlijst, z. c e d u l a.

Cedent, z. ond. c e d e e r e n.

Ceder, bij zoölogische namen afk. voor Cederhjelm (russ. entomoloog).

Ceder, m. (lat. *cedrus*, gr. *kédros*) boom van het pijnboomen-geslacht in Azië; de eigenlijke c e d e r, c e d e r v a n d e n L i b a n o n (*Pinus cedrus*) bereikt eene hoogte van 30 meters en heeft roodachtig, zeer hard hout; de c e d e r h a r s is welriekend en bederfwerend, en werd bij de Ouden tot lijkbalseming gebezigd; de c e d e r o l i e dient tot medisch gebruik. Men noemt ook zoo: den levensboom (*Thuja occidentalis*); verscheiden soorten jeneverboom, b. v. *Juniperus virginiana*, welks hout gebruikt wordt voor potlooden; ook den met den mahonieboom verwanten *Cedrēla odorata*, bekend als materiaal voor sigarenkistjes.

Cedille, f. fr. (spr. *sediélj'*; uit het sp. *cedilla*, d. i. eig. kleine *c*, in het fransch gekomen) klein haakje onder de fransche *c* (*ç*), hetwelk beteekent, dat men de *c* voor *a*, *o* en *u* als eene *s* en niet als *k* moet uitspreken.

cédola, f. it. (spr. *tsje-*; vgl. c e d u l a) schuldbekentenis of kredietbrief van de bank- en leeninrichting te Rome, evenals onze banknoten in plaats van gereed geld gangbaar.

cedo nulli, z. ond. c e d e e r e n.

Cedraat, m. it. (*cedráto*) soort van groote, kruidige, zeer welriekende citroen, welks bast met suiker wordt ingemaakt, de muskuscitroen; ook de boom, die hem draagt.

Cedria, f. lat. cederhars; -*c. terrestris*, bergteer; - **cedrium,** n. lat. door teerkokerij uit het ceder-

hout enz. bereid teerwater; – **cedrireet,** n. lat. (v. *rete*, net) uit de brandolie van het cedrium verkregen stof, welks kristallen zich netsgewijs plaatsen.

Cedro-boom, m. (nw. lat. *cedrēla odorāta*; sp. *cedro*, ceder) geurige ceder, een hooge boom in N. en Z. Amerika, met een welriekend, bitter en zeer zacht hout, z. ond. c e d e r.

Cédula, f. sp. (z. v. a. lat. *schedŭla*, z. *scheda*) c e d e l, c e ê l, briefje, lijstje, bewijs; koninklijke gunstbrief, aanstelling; in 't algemeen oorkonde; inz. voormaals een spaansche vergunningsbrief om op de spaansche bezittingen in Amerika handel te drijven.

Ceinture, fr. (spr. *sèǹ'tüúr'*; v. *ceindre* = lat. *cingĕre*, omgorden) gordel, lendeband; ook lijst, krans, insluiting; – **ceintuurbaan** f., spoor- of trambaan rondom eene stad.

Cel, z. c e l l a; afkorting van lat. *celĕritas*, snelheid, de dynamische eenheid van snelheid.

Céladon, m. fr. (sp. *Seladón*; uit den roman A s t r é e van d'U r f é) verliefd herder, smachtend minnaar; ook groenachtig blauw of blauwachtig groen, zeegroen, s e l a d o n z. a. (zoo geheeten naar de zeegroene kleeding der herders in de fransche herderspelen der 17de eeuw); ook de naam van een nachtvlinder.

Celáster, m. gr. (*kēlastros*; lat. *celastrus scandens*, klouterende celaster) struik in N. Amerika met zeer buigzame en lange stengels, die ieder nabijstaand gewas zoodanig omwinden, dat het daardoor ten laatste moet sterven, de boommoorder.

Celatie, z. ond. c e l e e r e n.

Celatone, m. it. (spr. *tsjé-*) groote helm, stormhoed.

Cele, f. gr. (*kēlē*, gezwel), breuk, zie *kele.*

célèbre, fr. (van 't lat. *celĕber*) beroemd, vermaard; z. ook onder c a u s a; – **celebreeren,** lat. (*celebrāre*) vieren, plechtig gedenken; feestelijk prijzen; – **celebránt,** m. lat., eig. vierend, feestvierder; mislezer; – **celebrātie** (spr. *t=ts*) en **celebreering,** f. viering; – **celebriteit,** f. (lat. *celebritas*) feestelijkheid; vermaardheid, beroemdheid; beroemde naam; beroemd persoon.

celeeren, lat. (*celāre*) verbergen, verhelen, verheimelijken; – **celatie** (spr. *t=ts*), f. nw. lat. verheling, verberging.

Celemine, f. spaansche inhoudsmaat voor droge waren = 5,696 liter (12 c e l e m i n e s doen een f e n e g a).

celere, celeremente, ital. Muz. snel, schielijk, vlug.

celereeren, lat. (*celerare*) verhaasten, versnellen; snellen, ijlen; – **celerifère,** f. fr. (van 't lat. *celer*, snel, en *ferre*, dragen) snelwagen, een middel tot spoedig vervoer in Frankrijk, op de wijze der eng. *stage-coaches*; – **celeripede,** z. v e l o c i p e d e; – **celeriteit,** f. lat. (*celeritas*) gezwindheid, snelheid, vaart, zie ook *cel*; – **celerimèter,** m. snelheidsmeter, tachymeter.

Celeri, z. s e l l e r y.

celeste, ital. en fr. Muz. hemelsch; als subst. lang aanhoudende zachte tonen, door de piano- en fortepedalen gelijktijdig op een piano-fortel gebruikt, voortgebracht; ook opzettelijk daartoe ingericht pedaal.

Celestinus, mansn. (van 't lat. *celer*, snel), snelle, vlugge; f. **Celestina**; v. a. van het lat. *coelestis*, hemelsch, z. C œ l e s t i n u s.

Celibaat, z. ond. c œ l e b s.

Cella, verklw. **cellŭla,** f. lat., **cel,** bergplaats, kamertje, kloostervertrekje; bijencel; – **cellŭlæ,** pl. Bot. het elementaire orgaan, waaruit het organisch lichaam is opgebouwd; zooveel als element; – **cellariën,** n. pl. celkoralen; – **cellarius,** m. lat. romeinsche slaaf, die de sleutels van de provisiekamer en den kelder droeg; – **cellepóren,** pl. lat.-gr. zaadkoralen; – **celleporieten,** m. pl. doorboorde koraalversteeningen; – **cellieten,** m. pl. celbewoners, celbroeders en celzusters, geestelijken, die voor de zieken zorgen; – **celluleus, cellulair,** adj. Anat. en Bot. uit cellen bestaande, celvormig, in cellen afgedeeld; – **cellulaire pathologie,** f. richting der algemeene pathologie of ziektenleer, welke het ontstaan en het wezen der ziekten tracht terug te brengen op de werkzaamheid der kleinste, voor het gewapende oog nog als geheel herkenbare deeltjes van het organisme, de zoogen. cellen; – **cellulairstelsel,** n. stelsel, volgens 't welk de gevangenen in afzonderlijke cellen of vertrekken alleen opgesloten worden; zulk eene gevangenis heet dan c e l l u l a i r e g e v a n g e n i s. In Frankrijk heeft het c e l l u l a i r e r ij t u i g, dat in vakken verdeeld is, zoodat de veroordeelden gedurende hun vervoer geen verkeer met elkander kunnen houden, sedert 1837 de vroegere keten der galeislaven (*chaîne des forçats*) vervangen; – **celluloïde,** f. uit eene verbinding van nitrocellulose en kamfer bestaande stof, waarvan men vele voorwerpen vervaardigt; – **cellulōse,** f. Chem. stof, waaruit de celwanden der organische wezens bestaan; celachtig gedeelte van de houtvezel, inz. de door koken in sodaloog onder hoogen druk tot papierstof verwerkte vezels der naaldboomen; – **cellulosehexanitraát,** n., nitrocellulóse, schietkatoen.

Cello, f. it. (spr. *tsjéllo*) afgekort voor v i o l o n c e l l o (z. ald.); – **cellist,** m., z. v. a. v i o l o n c e l l i s t.

cellula, cellulair, celluleus, enz., z. ond. c e l l a.

Cēlo, m. bulgaarsch dorp.

Celosia, f. Bot. plantensoort; – *celosia cristata*, hanekam.

Celotomie, z. k e l o t o m i e.

Celsiteit, f. nw. lat. (van 't lat. *celsus, a, um* hoog, verheven) hoogte, verhevenheid, hoogheid.

Celsius, naam van een zweedsch geleerde Anders Celsius (1701–1744), van wien de centesimale indeeling der thermometerschaal afkomstig is; een graad Celsius (afk. C.) is het honderdste deel van den afstand tusschen vriespunt (0°) en kookpunt (100°).

Celten of K e l t e n, een indo-germaanschen volksstam, in de Oudheid verspreid in W. Europa, inz. in Gallië, Spanje en Brittannie, reeds vroeg grootendeels door de Romeinen onder 't juk gebracht, later door de germaansche volkeren on-

derworpen en met deze vermengd. Slechts weinige overblijfsels van dezen volksstam hebben hunne eigen taal tot heden bewaard: zoodanige celtische talen zijn: het Gælisch in Hoogschotland, het Iersch in Ierland, het Wallisch in Wallis (Wales) en het Bretonsch in de fransche landstreek Bretagne.

Cémbalo, m. it. (spr. *tsjémbalo*), z. cimbaal; vroeger ook het klavier.

Cemént, n. (it. *cemento*, fr. *ciment*; van 't lat. *caementum*, steenslag, van *cædĕre*, houwen) bindmiddel, metselkalk, mortel, tras; – **cementeeren** (fr. *cimenter*) vereenigen, door metselkalk verbinden; ook gloeien, branden, louteren; – **cementātie** (spr. *tie=tsie*), f. of het **cementeeren,** gloeien van een lichaam in gesloten vaten tusschen een ander tot poeder gebracht lichaam (cementeerpoeder), dat door middel van het vuur zekere veranderingen in het middel moet te weeg brengen; – **cemēntkoper,** n. kopernederslag, die uit cementwater ontstaat (z. lager); – **cementstaal,** n. brandstaal, blazenstaal, dat men verkrijgt door staafijzer sterk te verhitten in een mengsel van kool, roet, asch en keukenzout; – **cemēntwater,** n. kiezelloog, een in vele bergwerken zich vormende oplossing van kopervitriool, waaruit het zich door metallisch ijzer als cementkoper nederslaat.

Céna, coena, f. lat. avondmaal; – **cenaculum, coenaculum,** lat. n. **cenakel** n. Avondmaal (des Heeren); voorstelling daarvan b. v. de schilderij van Leonardo da Vinci; ook eetzaal (in een klooster). *Le cénacle*, fr. vereeniging van romantische schrijvers (Ch. Nodier, E. en A. Deschamps, Sainte-Beuve, A. de Vigny en V. Hugo).

Cenacho, m. sp. (spr. *senátsjo*) draagkorf.

Cenangie, z. kenangie; – **cenchrieten,** z. kenchrieten.

cendré, fr. (spr. *saṅdré*; van *cendre* = lat. *cinis*, genit. *cinĕris*, asch) aschgrauw, aschkleurig; blond; – **cendrillón,** f. (spr. *saṅdrieljón*; ital. *cenerěntola*) asschepoester uit het bekende volkssprookje; verwaarloosd, voor de laagste diensten gebruikt meisje; – *cendres bleues*, pl. fr. (spr. *sáṅdr'bleu'*) mineraalblauw, bremerblauw, een mengsel van kalk, zwavelzure kalk en tweede koper-oxydehydraat, dat veel bij het schilderen wordt gebezigd.

Cenobiet, cenobitisch, cenobium, eigenl. koenobiet, enz., z. ald.; – **cenosis,** z. kenosis.

Cenotaphium, n. (gr. *kenotáphion*, van *kenós*, ledig, en *táphos*, graf) ledig graf, grafteeken, praalgraf, tombe, opgericht ter eere van eenen elders begravene (bij de Ouden veel in gebruik), ook *tumulus honorarius* genoemd.

Censaal, z. sensaal; – **censerie,** z. courtage, ond. courtier.

censeeren, lat. (*censēre*) beoordeelen, aan een oordeelkundig onderzoek onderwerpen, waardeeren; berispen; – **censor,** m. bij de oude Romeinen regeeringspersoon, met de handhaving der goede zeden en openbare orde belast; beoordeelaar, inz. van boeken, een boekenrichter, boekbeschouwer; door kerk of staat aangesteld toeziener op de litteratuur, die het recht heeft sommige plaatsen te veranderen; – **censureeren,** fr. (*censurer*) berispen, wraken, afkeuren, nadeelig beoordeelen; in den ban doen, uit de kerkelijke gemeenschap sluiten; – **censuur,** f. (lat. *censūra*) monstering, beoordeeling, onderzoek, boekbeschouwing, boekengericht of de door kerk of staat verordende onderzoeking en beoordeeling van nieuwe geschriften en de daaruit voortvloeiende bewilliging of weigering van de openbare uitgave door de drukpers (vgl. *imprimātur*); – *censura ecclesiastica*, Jur. kerkstraf, kerkelijke boete; – **censurabel,** adj. (fr. *censurable*) aan onderzoek, beoordeeling, enz. onderworpen; berispenswaardig, bestrafbaar, wraakbaar, verwerpelijk; weleer ook: cijnsbaar, schatplichtig; – **census,** m. schatting, telling des volks bij de Romeinen; schatting van het vermogen der burgers, volgens welke alle burgers in zes klassen en deze weder in centuriën verdeeld waren; daaruit volgende belasting, opbrengst, cijns; thans: maatstaf naar den belastingaanslag om de staatsburgerrechten (kiesrecht) uit te oefenen; ook de hedendaagsche, op bepaalde tijden plaats hebbende volkstelling; – *census annŭus*, jaarlijksche belasting; – *c. areārum*, grondbelasting; – *c. emigratiōnis*, belasting op het landverhuizen; – *c. promobĭlis*, belasting die, niet ten bepaalden dage betaald zijnde, met iederen verzuimden dag vermeerdert; – *censīta bona*, n. pl. cijnsbare, met cijns belaste goederen; – **censītus,** m. cijnsbare of schatplichtige, hij, die belasting moet betalen; – **censuaal** (later lat. *censuālis*, *e*) tot het belastingstelsel behoorende; belastbaar, cijnsbaar; – *censuāles*, m. pl. cijnsplichtigen, belastingschuldigen; – **censueeren,** nw. lat. belasten, eene belasting opleggen.

Cent, 1) (van 't lat. *centum*), honderd; woord, dat de verhouding van de winst tot het kapitaal uitdrukt, b.v. 5 per cent of 5 % d. i. $^1/_{20}$ van het kapitaal; koperen munt, het honderdste van den nederlandschen gulden; ook honderdste gedeelte van den dollar in Amerika (= $2^1/_2$ ned. cent) en op de Ionische eilanden; – *cent jours*, pl. fr. (spr. *saṅ zjoer*) de honderd dagen van den 20sten Maart tot den 28sten Juni 1815, gedurende welke Napoleon na zijne terugkomst van Elba in Frankrijk regeerde; – **céntenaar,** m. (van 't lat. (*centenarĭus*, *a*, *um*, honderd bevattend) een gewicht van 100 pond; – **centenarium,** n. lat. (fr. *centenaire*) honderdjarig feest (van het bestaan van iets, van iemands geboorte, enz.); – **centenarius,** m. lat. honderdjarige; – **centēsima,** f. (of *centesima pars*) 100ste deel, inz. bij interestberekeningen; – **centesimaal** (spr. *s=z*), adj. in honderd deelen verdeeld; – **centesimaalrekening,** f. nw. lat.-ned. rekening naar honderdste deelen; – **centesimeeren,** lat. (*centesimāre*, van *centesĭmus*, *a*, *um*, de honderdste) den honderdsten man uitnemen, afzonderen; – **centesimatie** (spr. *tie=tsie*), f. nw. lat. uitneming van den honderdsten man, inz. ter bestraffing, ter terechtstelling; – **centésimo,** m. it. (spr. *tsjentéz-*) kleine pasmunt in 't koninkrijk Italië = $^1/_{100}$ lira = ongeveer 1 cent; – **centi...,** voorvoegsel voor maat-eenheden

om het $^1/_{100}$ deel aan te wijzen; – **centiáre**, f. $^1/_{100}$ are, z. a r e; – **cénticeps**, lat. (v. *caput*, hoofd) honderdhoofdig; – **centifolie**, f. lat. (*Centifolia rosa*) honderdbladerige roos; – **centifolisch**, adj. honderdbladerig; – **centigraad**, m. graad van den honderddeeligen thermometer (z. C e l s i u s); – **centigrádisch**, adj. nw. lat. honderdgradig; – **centigram**, n. (fr. *centigramme*) $^1/_{100}$ gramme, z. g r a m m e; – **centiliter**, $^1/_{100}$ liter of $^1/_{100}$ ned. kan, z. l i t e r; – **centimánen**, m. pl. lat. (*centimăni*) Myth. honderdhandige reuzen, gelijk Briareus, Gyges, enz.; – **centime** (spr. *sañtièm'*), z. f r a n c; – **centimeter**, m. (fr. *centimètre*) $^1/_{100}$ meter, z. m e t e r; – **centimeter-gram-seconde-systeem**, El. Phys. 't uitdrukken van alle eenheden in centimeters, grammen en seconden; afk. C. G. S. systeem; – **centimeter-gram-seconde-eenheid**, El. de eenheid in C. G. S. systeem; afk. C. G. S. eenheid; – **centipédisch**, adj. nw. lat. honderdvoetig; – **centistēre**, fr., z. ond. s t è r e; – **centweight**, n. eng. (spr. *séntweet*) centenaar, z. v. a. h u n d e r d w e i g h t.

Cent, 2) of z e n t (spr. *tsent*, hoogd. van 't mid. lat. *centēna*, dat als overzetting van 't oudd. *huntari*, angels. en eng. *hundred*, oorspr. landsgedeelte of district van 100 hoeven of dorpen beteekent) bij de oude Germanen district, rechtsgebied, lijfstraffelijk rechtsgebied onder eene gemeenschappelijke overheid staande; – **centgericht**, – overheid van zulk een district, lijfstraffelijk gerecht, bloedban; – **centgraaf**, opperrechter van een centgericht; – **centheer**, n. bezitter van een goed, waaraan lijfstraffelijk recht is verbonden.

Centaurus, m. gr. (eig. *kentauros*, d. i. òf stierdooder, iemand die oorspr. te paard op de stierenjacht ging, òf enkel stieraandrijver, herder te paard, van *kentein*, steken, prikkelen, inz. om aan te drijven, ook nedersteken, en *tauros*, stier) Myth. paardmensch, een der fabelachtige monsters, half mensch en half paard, gesproten uit C e n t a u r u s, zoon van Ixion, dien deze teelde bij de wolk, in welke hij waande Juno te omhelzen; ook een sterrenbeeld aan den zuidelijken hemel, dat door eene figuur, half mensch half paard, wordt afgebeeld; – **centaurēa**, f. lat. (gr. *kentauris*, of *kentauria*, ook *kentaurion*) duizendguldenkruid, eene geneeskrachtige plant, van welke de c e n t a u r u s Chiron zich bediende om zich te genezen van de wond, die hem door een der pijlen van Hercules was toegebracht; – *centaurea cyănus*, blauwe korenbloem; – *c. benedicta*, cardobenedictenkruid.

Centenaar, centenarius, zie onder c e n t 1).

Centerboard, m eng. jacht met kielzwaard.

Centerboor, f lat.-ned (van *centrum*, z. ald.) boor, die groote regelmatige gaten maakt en snel in het plankenhout doordringt; – **centerhoek**, m. Math. middelpuntshoek, ontstaande door uit het middelpunt van een regelmatigen veelhoek lijnen naar de uiteinden van eene zijner zijden te trekken

centesimaal, centesimeeren, centesimo, z. ond. c e n t 1); – **centgericht, centgraaf**, z. ond. c e n t 2); – **centiceps, centifolie**, enz., z. ond. c e n t 1)

Cento, m. lat. (pl. *centōnes*, gr. *kentroon*, fr. *centon*, lapwerk,) arlekijnspak, inz. een mengelmoes van verzen, uit den samenhang genomen, waarin zij bij de dichters te vinden zijn, en tot een nieuw samenhangend geheel gemaakt; lappendekenvers; in 't algemeen: geschrift samengesteld uit brokstukken, citaten van zeker werk of uit meerdere werken van verschillende schrijvers. Zoo bestaan er levens van Jezus in citaten ontleend aan Homerus en aan Euripides. Ausonius is, waar het cento's geldt, bekend; Muz. een muziekstuk, bestaande uit gedeelten van verschillende opera's; ook wel p a s t i c c i o (spr. *pastietsjo*) of p a s t i c h e, fr (spr. *pastiesj'*) geheeten; – **centoniseeren**, (fr. *centoniser*, it. *centonizzare*) Muz. eene opera of oratorium uit de compositiën van onderscheiden componisten samenstellen.

Centre, m. fr. (spr. *sañ-tr'*; van 't lat. *centrum*) middelpunt, centrum (in de Kamer enz.); – *c. de conversion*, *c. d'action*, draaipunt; – *c. de gravitation*, aantrekkingspunt; – *c. de gravité*, zwaartepunt; – *c. d'equilibre*, evenwichtspunt; – *c. de rotation*, omwentelingspunt; *c.* – *d'oscillation*, slingerpunt.

Centrum, n. lat. (gr. *kéntron*, eig. spits, stekel) middelpunt, b.v. van een cirkel, van een lichaam, vereenigingspunt, midden; oneig. plaats, waar iemand behoort, zich als te huis, in zijn schik bevindt; Mil. middengedeelte van een slagvaardig leger, in tegenoverst. van de beide vleugels; in parlementen: middelpartij, gematigden, die het midden van de halfronde zaal plegen in te nemen; – *centrum gravitātis*, Phys. zwaartepunt; – *c. oscillationis*, slingerpunt; – **centraal**, adj. (lat. *centrālis*, *e*) middelpuntig, hetgeen tot het middelpunt van eenig ding behoort, of het uitmaakt, zich daarin bevindt, daarheen gericht is, enz.; een centrale stoot is zulk een, welks richtingslijn door de zwaartepunten van de bewogen lichamen gaat; – **elektrische centrale**, f. inrichting, waar door shunt- of compounddynamo's elektrische stroom wordt voortgebracht tot kracht- of lichtvoortbrenging; – **centraalbestuur**, n. van een middelpunt uitgaand bestuur; – **centraal-beweging**, f. kringvormige beweging of de kromme baan van een bewegend lichaam om een zeker punt, waardoor het wordt aangetrokken, b.v. de beweging der maan om de aarde; – **centraalbureau**, n. (spr. *-buró*) hoofdkantoor; – **centraal-eclips**, f. ringvormige zonsverduistering; – **centraal-comité**, n. hoofdcommissie; – **centraal-krachten**, tweederlei krachten of wetten, aan welke de bewegende lichamen bij hunne centraal-beweging gehoorzamen en waardoor zij in hunne baan worden gehouden; deze zijn de **centripetale kracht**, middelpuntzoekende, naar het middelpunt strevende kracht, en de **centrifugale kracht**, middelpuntschuwende kracht, die, waardoor een lichaam zich van het middelpunt zijner cirkelbaan poogt te verwijderen; – **centraal-machine**, f. werktuig, waardoor de centraal-beweging in een kring aanschouwelijk wordt voorgesteld; – **centraal-organen**, m. pl. hoofd-levenswerktuigen, b.v. het hart, de longen enz.; – **centraal-plateau**, n. (spr. *-tó*) hoogvlakte

in het binnenland van een land; – **centraal-positie,** f. (spr. *-zi-tsie*) Mil. midden- of hoofdstelling; – **centraal-projéctie,** z. p r o j e c t i e; – **centraal-punt,** n. middelpunt; – **centraal-school,** f. kring-, of hoofdschool, die in het midden van het district ligt, waarvoor zij bestemd is; – **centraal-station,** n. spoorwegstation, vanwaar als middel- en aansluitingspunt de verschillende treinen in verschillende richtingen vertrekken; – **centrale vergadering** of **centrale congregatie,** f. lat. hoofdvergadering, eigenl. middelpuntsvergadering, d. i. zulk eene, in welke zich de werkzaamheden van andere vergaderingen als in een middelpunt vereenigen; – **centraal-vuur,** Phys. reeds bij de Ouden ondersteld middelpunts- of kernvuur van den aardbol, in hetwelk men weleer den oorsprong der vulkanen en soortgelijke verschijnselen dacht te vinden; thans de warmte, die aan het binnenste des aardbols eigen schijnt te zijn en van de verwarming door de zon geheel onafhankelijk is; – **centraal-zon,** f. volgens de veronderstelling der sterrenkundigen het gemeenschappelijk middel- en zwaartepunt der wereld van de vaste sterren, dat binnen de P l e j a d e n (z. ald.) schijnt te liggen; – **centraal-zenuwstelsel,** n., zenuwen, hersenen en ruggemerg, die het middelpunt vormen, van waaruit vertakkingen, *periphère* zenuwen z.a., door 't lichaam gaan; – **centraliseeren** (spr. *s=z*), (fr. *centraliser*) in een middelpunt vereenigen, samentrekken, het vereenigen van 't gezag, van al de staatsmachten in de handen van de regeering; – **centralisätie** (spr. *-za-tsie*), f. (fr. *centralisation*) vereeniging, samentrekking, vereenvoudiging, vereeniging van de macht der regeering in een middelpunt, in een hoofdstad enz.; strenge eenheid van den staat bij zeer beperkte vrijheid; – **centraliteit,** f. middelpuntseenheid, middelpuntsvereeniging; – **centralist,** m. voorstander van het centralisatie-stelsel; – **centreeren,** middelpunt zoeken, vinden, aanwijzen; glas naar het middelpunt bewerken of slijpen, d. i. zoodanig, dat het middelpunt der opening van het objectief glas ook dat der grootste dikte van het glas is; – **centrifuge** of **centrifugaal-machine,** f. toestel om verschillende stoffen (suiker, wol, waschgoed, melk) te drogen of te reinigen en te ontvetten door de centrifugaalkracht; – **centrifugaal,** adj. nw. lat. (v. *fugĕre*, vlieden) middelpuntvliedend, er naar strevend zich van het middelpunt te verwijderen; – **centrifugaal-kracht,** z. boven; – **centrifugáalpomp,** f. slingerpomp; – **centrifugéeren** door de centrifugaalkracht bewerken; – **centrifugaal-regulator,** m. toestel aan de stoommachine, welke door matige stoominstrooming den regelmatigen gang der machine verzekert; – **centripetaal,** adj. nw. lat. (v. *petĕre*, op iets afgaan) middelpuntzoekend, naar het centrum strevend; – **centripetaalkracht,** z. boven; – **centrisch,** adj. z. v. a. c e n t r a a l; – **centrobarika,** f. gr. regel in de werktuigkunde om den inhoud van een vlak of lichaam, dat door omwenteling van eene lijn of eene figuur ontstaat, door het zwaartepunt der bewegende lijn of figuur te vinden; leer van het zwaartepunt; – **centrobárisch,** adj. gr. het zwaartepunt betreffend; – **centrobarische methode,** f. berekening van vlakken of lichamen met gebruikmaking van den weg, door het zwaartepunt bij eene draaiing om een as afgelegd; – **centroskopie,** f. gr. beschouwing der zwaartekracht.

centum, lat. honderd (z. c e n t 1); – **centúmvir,** m. honderdman, een der **centumviri,** honderdmannen of 105 (later 180) rechters in 't oude Rome, die de geschillen der burgers over eigendom, erfenis, schuld enz. beslechtten; – **centumviraat,** n. gerecht der honderdmannen, waardigheid van c e n t u m v i r; – **centúnculus,** n. lat. (verg. c e n t o) uit (bonte) lappen samengenaaid kleed; – **centŭplum,** n. nw. lat. 't honderdvoud, honderdvoudige; – **centupleeren,** verhonderdvoudigen, met honderd vermenigvuldigen; – **centurie,** f. lat. (*centurĭa*) aantal van honderd; inz. krijgsschaar van 100 man, oudrom. legerafdeeling (compagnie), het 6de deel der cohorte en het 100ste deel van het legioen; ook afdeeling der rom. burgers, waarnaar bij volksvergaderingen gestemd werd; – de m a a g d e n b u r g s c h e c e n t u r i ë n, naar eeuwen ingedeelde kerkelijke geschiedenis, op kosten der evangelische vorsten ondernomen en door F l a c ĭ u s in 1552 begonnen; – **centurio,** m. lat. hoofdman, bevelvoerder over 100 man of eene centurie bij de oude Romeinen.

Cēpa, lat. (ook *Allium cepa*), fr. *cèpe* (spr. *sèpe*) m. eetbare paddestoel.

Cephalæa, of k e p h a l æ a, f. gr. (van *kephalē*, hoofd) Med. aanhoudende hevige hoofdpijn; – **cephalăgra,** n. hoofdjicht; – **cephalalgie,** f. hoofdpijn, hoofdwee; – **cephalálgisch,** adj. aan hoofdpijn onderhevig; tot hoofdpijn behoorende; – **cephalæmatoom,** n. (vgl. h æ m a t o o m) bloedgezwel van den schedel bij pasgeboren kinderen; – **cephalantica,** n. pl. hoofdzuiverende middelen; – **cephalica,** pl. hoofdversterkende middelen; – **cephalītis,** hoofd- of hersenontsteking; – **cephalodesmion,** n. hoofdverband; – **cephalogenēsis,** f. hoofdvorming; – **cephalologie,** f. hoofdleer, hersenleer; – **cephaloloxie,** f. scheeve hals, scheefhoofdigheid; – **céphalometer,** m. hoofdmeter, een werktuig om het hoofd van pasgeboren kinderen te meten; – **cephalophȳma,** n. uitwendig hoofdgezwel; – **cephalopoda,** m. N.H. koppootigen, eene orde der weekdieren; – **cephaloponie,** f. aanhoudend gevoel van zwaarte in het hoofd; – **cephalopyōsis,** f. ettergezwel in het hoofd; – **cephalotomie,** f. opening van het hoofd of het bekkeneel; – **cephalotribe** of **cephalotriptor,** m. tangvormig werktuig tot samendrukking van het hoofd der doode lichaamsvrucht bij moeilijke geboorten, welke **cephalotripsie** heet.

Cēpheus, m. naam van een fabelachtigen koning van Ethiopië, vader van Andromeda; Astron. een ruitvormige groep van 4 sterren, dicht bij den Noordpool.

Cer., (Chem.) verkorting van c e r e r i u m of c e r i u m, z. ald.

Ceraat, n., z. c e r a t u m.

Ceraïne, f. nw. lat. onverzeepbaar gedeelte van c e r i n e (z. ald.).

Ceramographie, z. k e r a m o g r a p h i e; – **ceraphyliet** enz., z. k e r a p h y l l i e t.

Cerasine, (spr. *s=z*), f. nw. lat. (v. 't lat. *cerăsus*, kerseboom) stof, in de gom der kerse- en pruimeboomen vervat.

Cerást, m. gr. (*kerástēs*) hoornslang; – *cerastium*, n. Bot. hoornbloem.

Ceratiasis, ceratitis, ceratocele enz., z. k e r a t–.

Cerātum of **ceraat,** n. lat. (van *cera*, was) Med. waszalf, waspleister; – **cerātie** (spr. *t=ts*), f. nw. lat. (van 't lat. *cerāre*, met was overtrekken) overtrekking met was, wasbedekking; ook verandering in eene wasachtige stof door oplossing of smelting.

Ceraunia, ceraunometer enz., z. k e r a u n–.

Cerbĕrus, m. lat., of gr. k e r b ĕ r o s. Myth. helhond, een hond met drie koppen, die den ingang van den T a r t a r u s bewaakte, z. ond. P l u t o; ook onvriendelijk portier; Astron. noordelijk sterrenbeeld naast de Hand van Hercules.

cercar della nota, ital. Muz. zoeken van den toon door voor- of naneming.

Cercariën, pl. (v. gr. *kérkos*, staart) staartdiertjes, een soort infusiediertjes, die zich door snelle bewegingen doen kennen.

Cercle, m. fr. (van 't lat. *circŭlus*) kring, gezelschapskring, sociëteit; voorste kring in schouwburgen, parquet; – **cercle international** (spr. *èhternasionaal*), sociëteitsgebouw voor alle volken op de Parijsche wereldtentoonstelling.

Cercōpen of k e r k ō p e n, m. pl. gr. (*kérkōpes*, van *kérkos*, staart) N. H. gestaarte apen; in de grieksche myth. plaagzieke en boosaardige kabouters, die den wandelaar allerlei poetsen speelden; ook: sluwe, arglistige, teugellooze menschen; – **cercopithĕken,** m. pl. gr. langstaartige apen, meerkatten.

Cerdaken, z. t s j e r t a k e n.

Cerdonísten, m. pl. ketters der 2de eeuw, aanhangers van C e r d o, die een goed en kwaad beginsel als oorzaak van alle dingen leerde.

Cerĕa of **ceria,** f. nw. lat. (gr. *kērion*, v. *kērós*, was) soort van hoofdzeer (f a v u s z. a.), welks kleine zweren niet ongelijk zijn aan honigraat.

cereaal, cerealiĕn, z. ond. C e r e s.

Cerĕbrum, n. lat. hersenen; – **cerebéllum,** n. kleine hersenen, die onder en achter de groote liggen; – **cerebraal,** adj. wat de hersenen betreft; – **cerebraalaffectie,** f. aandoening of ziekte der hersenen; – **cerebraal-systeem,** n. dat gedeelte van het zenuwstelsel, hetwelk de hersenen en de van haar uitgaande zenuwen bevat; – **cerĕbrospinaalmeningítis** epidémĭca, f. lat. epidemische nekkramp, ontstaan uit ontsteking van de hersen- en ruggemergvliezen. – **cerebrospinaal-systeem,** n. stelsel der hersen- en ruggemergszenuwen; – **cerebríne,** f. hersenvet, eene phosphorachtige vetsoort in de hersenen; – **cerebrieten,** pl. op hersenen gelijkende versteeningen eener koraalsoort; – **cerebrōsis,** f. hersenontsteking met razernij, hersenwoede.

Cērefolium, n. lat. (gr. *chaerephyllon*, fr. *cerfeuil*) Bot. kervel.

Ceremónie, f. lat. (*caerimonĭa*; fr. *cérémonie*) in het algemeen een gebruik; plichtpleging, gewoonte, gebruik van hoffelijkheid, wellevendheid; hof- of kerkgebruik; plechtigheid; – **ceremoniëel,** n. vooraf bepaald en geregeld gebruik bij plechtigheden en feesten; het gebruikelijke, door gewoonte of landsgebruik gevorderde bij deze of gene gelegenheid; – **ceremóniemeester,** m. persoon, die met het regelen der ceremoniën is belast, die aan eenen feestelijken maaltijd den gang der plichtplegingen, de toasten enz. regelt; – **ceremoniëus,** adj. (fr. *cérémonieux*) plechtig, feestelijk, wellevend, inz. vol plichtplegingen, lastig beleefd, stijf, vormelijk; – **ceremoniarius,** m. priester, die de kerkelijke ceremoniën leidt; bij ridderorden de persoon die de orde daarin bewaart.

Cererium of **cereer,** minder juist **cerium** of **ceer,** n. nw. lat. (naar de planeet C e r e s genoemd) Min. enkelvoudig metaal, van chocoladbruine kleur, in 1801 door Hisinger en Berzelius in Zweden ontdekt; – **cereriet,** n., **cerinsteen,** m. of **ceriet,** n. metallische delfstof, die c e r e r i u m bevat; – **ceriumoxyde,** n. Chem. uit *ceriumnitraát* bereid bestanddeel der gloeikousjes.

Ceres, lat. of D e m ē t e r, gr. f. Myth. godin van den landbouw en der veldvruchten, dochter van Saturnus en Rhea; ook naam der eerst ontdekte van de asteroïden, n.l. op 1 Januari 1801 door Piazzi te Palermo tusschen Mars en Jupiter; – **Ceres en Bacchus,** Poët. koren en wijn; – **cereaal,** adj. (lat. *cereālis, e*), wat Ceres, den graanbouw of het graan betreft; – **cereáliën,** n. pl. feesten ter eere van Ceres, Ceresfeesten, door de oude Rom. van 9—18 April gevierd; ook halmvruchten of zulke planten, die holle, met geledingen voorziene stengels schieten, lange en smalle bladeren hebben, met vezelige wortels voorzien zijn en melige zaden dragen, alzoo tarwe, spelt, rogge, gerst, haver, maïs en gierst; door sommigen wordt er ten onrechte ook de boekweit toe gerekend.

Ceresine, f. (v. 't lat *cera*, was) door chemische behandeling aan bijenwas gelijk gemaakt o z o k e r i e t (z. ald.).

Cerevisia (spr. *s=z*), f. lat. (een oorspr. celtisch-gallisch woord) bier; kruidenbier, waarin bloedzuiverende kruiden zijn getrokken; – *cerevisiārum jus*, brouwrecht.

Ceria, z. c e r e a.

Ceriet, z. ond. c e r e r i u m.

Cerine, f. groenhars, een bijzondere stof, die men in het was der bijen heeft gevonden; – **cerinine,** f. op was gelijkend bestanddeel der bruinkolen.

Cerinsteen, cerium, z. onder c e r e r i u m.

Cerinthiërs, m. pl. secte van scheurmakers der eerste eeuw, naar eenen C e r i n t h u s genoemd, die leerde, dat Christus bij zijne tweede komst aan zijn volk vleeschelijke geneugten zou schenken.

Cérise, f. fr. kers; adj. kersrood.

Cerium, z. c e r e r i u m.

cerneeren, (fr. *cerner*, v. 't lat. *circĭnare*, cirkelrond maken, *circĭnus*, passer) waarnemen,

gadeslaan; insluiten, omringen, inz. eene stad, vesting enz.

Cernulatio, f. nw. lat. moeilijk hoesten; – **cernuleeren,** het hoofd ter aarde buigen.

Cerocensuālen, m. pl. nw. lat. (v. *cera*, was, en *census*, cijns) zulke personen, die voor gebruik van landerijen of andere voorrechten eene jaarlijksche belasting in was aan het altaar eener kerk moesten opbrengen; – **cerographie,** f. z. k e r o g r a p h i e; – **ceroleïne,** f. fr. (van 't lat. *cera*, was) vette, zeer weeke en zeer smeltbare stof, aan 't witte was ontleend, door het in sterken wijngeest te laten koken; – **cerelith,** m. lat.- gr. wassteen, eene soort van speksteen; – **ceromantie,** z. k e r o m a n t i e; – **ceromél,** m. nw. lat. zalf uit gesmolten was en honig; – **ceroplastiek,** f. z. k e r o p l a s t i e k; – **cerosine** (spr. *s=z*), f. barb.-lat. wasachtige brandstof uit het grijsgroene stof, dat men op den bast van vele soorten van suikerriet vindt; – **cerotine,** f. in kokenden alkohol onoplosbaar bestanddeel der bijenwas; – **ceroxȳlon,** n. gr. (d. i. washout) de hoogste palmsoort op de Andes (ook *Irartea andicola* geheeten), welks stam een wasachtige massa uitzweet; vandaar: **ceroxȳline,** f. Chem. palmboomhars, een uit het palmwas verkregen kleurloos, kristallinisch hars.

Cerro, sp. (spr. *tjerro*) hoogte, berghoogte.

certeeren, lat. (*certāre*) strijden, wedijveren; – **certāmen,** n. strijd, kamp, wedstrijd; – **certātie** (spr. *tie=tsie*), f. (lat. *certatĭo*) wedstrijd.

Certepartie, z. c h e r t e p a r t ij.

certificeeren, nw. lat. (*certificāre*, fr. *certifier*, van 't lat. *certus*, *a*, *um*, gewis, en *facĕre*, maken) gewis of zeker maken, verzekeren, bevestigen, getuigen, een getuigschrift geven; – **certificaat,** n. getuigenis, getuigschrift; – *certificat d'origine*, fr. (spr. *sertifiká dorizjién'*) bewijs of getuigenis van oorsprong, afkomst, inz. voor koopwaren; – *spoed-certificaat*, n. advies van een geneesheer om onmiddellijk Indië te verlaten; – **certificātie** (spr. *tie=tsie*), f. bevestigen, verzekeren, voor waarheid verklaren; verzekering, waarverklaring; – **certificātor,** nw. lat., of **certificateur,** fr. m. die eene borgtocht, een geschrift enz. bevestigt, verzekert, die zich borg stelt van eenen borg, achterborg; – **certioreeren** (spr. *ti=tsi*), later lat. (*certiorāre*, van *certĭor*, zekerder, compar. van *certus*) verzekeren, vergewissen; – **certiorātie** (spr. *ti* en *tie=tsie*), f. Jur. inlichting omtrent zekere rechtsverhoudingen, welke naar het voorschrift der rechten somtijds moet gegeven worden aan dezulken, bij wie men bekendheid daarmede niet onderstellen mag.

Certósa mozaïek, f. houtwerk met ingelegd ivoor, uit Noord-Italië.

Ceruis, n. (fr. *céruse*, lat. *cerússa*) loodwit, spaansch wit; blanketsel; – *cerussa Jovis*, tinasch; – *c. nativa* of **cerussiet,** n. natuurlijk koolzuur loodoxyde, wit looderts, loodspaat.

Cerūmen, n. nw. lat. (v. *cera*, was) oorwas, oorsmeer, oorsmout; – **ceruminëus,** adj. oorsmeer bevattende, oorsmoutachtig.

Cerussa, z. ond. c e r u i s.

cervantésk, cervántisch, adj. Litt. dat naar den stijl, de manier van C e r v a n t e s, schrijver van Don Quichote, zweemt.

Cervelaatworst, f. (fr. *cervelas*, it. *cervelláta*, van *cervēllo*, lat. *cerebellum*, verklw. van *cerebrum*, hersenen) eig. hersenworst; ook andere ongekookte vleeschworst; – **cervelaat-marmer,** n. donkerrood marmer met vele grijze en witte aderen.

cervicaal, adj. lat. (van *cervix*, f. nek) den nek betreffende.

Cervus, m. lat. hert; – *córnu cérvi*, hertshoorn; – **cervicapra,** f. lat. hertegeit, een soort van antilope; – **cervinus,** adj. lat. op herten betrekking hebbende; hertachtig enz.

cesseeren, lat. (*cessāre*) ophouden, wegblijven, wegvallen, een einde nemen; – *cessat*, het houdt op, valt weg; – *cessánte causā cessat efféctus*, met de oorzaak houdt ook de werking, de uitwerking op; ook wel als tegenstelling: *duránte causā, dūrat effectus*, bij het voortduren der oorzaak, duurt ook de uitwerking voort; – **cessātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *cessatĭo*) dralen, talmen, vertragen, stilstaan, ophouden.

cessíbel, barb. lat. (van 't lat. *cedĕre*, z. c e d e e r e n, fr. *cessible*) dat afgestaan kan worden, vervreemdbaar, voor afstand vatbaar; – **cessibiliteit,** f. vervreemdbaarheid, geschiktheid, bevoegdheid tot afstanddoening; – **cessie,** f. lat. (*cessĭo*) afstand, overdracht, overlating van eene zaak of een recht aan een ander; – *cessĭo bonōrum*, overgave, afstand van zijne goederen of have aan de schuldeischers; – *cessĭo nomĭnis*, naamsafstand; Jur. afstand eener schuldvordering; – **cessie-acte,** f. oorkonde, waardoor aan een ander een recht wordt afgestaan; – **cessionarius,** lat., of **cessionair,** m. (fr. *cessionnaire*) aan- of overnemer, hij, wien door iemand eene zaak, eenig recht enz. wordt afgestaan; vgl. c e d e n t; – **cessus,** m. lat. hij, tegen wien iets wordt afgestaan, die dus betalen moet.

c'est à dire, fr. (spr. *sèt a diér'*) dat is te zeggen, dat wil zeggen, dat is, dat beduidt.

c'est la guerre, zoo gaat het nu eenmaal in den oorlog.

c'est tout comme chez nous, fr. (spr. *sè toe komm' sjé noe*) dat is juist zooals bij ons; wij zijn in hetzelfde geval.

Cestus, m. lat. (v. *cædere*, houwen, hakken, slaan) strijdhandschoen, zware handschoen der romeinsche vuistvechters; ook vrouwengordel, inz. die van Venus (van 't gr. *kestós*, eig. gestikt); – **cestoïdisch,** adj. riemvormig, lint- of bandvormig; – **cestóde,** f. lintworm als darmparasiet.

Cesuur, z. c æ s u u r.

Cetacĕa of **cetacéën,** n. pl. nw. lat. (v. 't lat. *cetus*, gr. *kētos*, walvisch) groote in het water levende zoogdieren, walvischsoorten; – **cetacēum,** n. walschot, s p e r m a - c e t i; – **ceteen,** n. Chem. olieachtige vloeistof, door distillatie van aethol met watervrij phosphorzuur verkregen; – **cetine,** f. vetstof, die de basis van het walschot uitmaakt; – **cetine-zuur,** n. palmitinezuur; – **cetographie, cetologie,** f. beschrijving der walvischsoorten; – **cetȳl,** n. vettige zelfstandigheid, vroeger a e t h o l.

cetĕrus, a, um, lat. de of het overige, andere; - *cetĕri, ae*, pl. de overigen; - *cetĕra*, n. pl de overige (zaken), het overige; - *cetĕra dēsunt*, lat. het overige ontbreekt; - *et cetĕra*, afgek. *etc.*, en het overige, en zoo voort; - *cetĕris paribus*, al het overige gelijk gesteld, of onder overigens gelijke omstandigheden; - *cetĕrum censĕo*, „overigens ben ik van meening", zoo besloot met het slot: *Carthaginem esse delendam*, dat Carthago moet verwoest worden, Cato de Oudere iedere rede in den senaat; vandaar dat *ceterum censeo* beteekent eene eerste en laatste grondstelling, waarop men onverbiddelijk terugkomt.

cetine, cetographie, enz., z. ond. c e t a c e a.

Cetra, f. lat. halfrond schildje, met leer, doorgaans olifantsleer, overtrokken; - **cetrātus,** met zulk een schild gewapend.

Cetrarine, f. bittere stof van de ijslandsche mos (*Cetraria islandica*).

Cetylalkohol, m. Chem. uit walschot verkregen eigenaardig vast lichaam.

Ceurawath, secte van B a n i a n e n in Britsch-Indië, die, in het geloof aan de zielsverhuizing, ook niet het kleinste insect dooden.

Ceylaniet, m. en n. Miner. zwarte steen, eene verscheidenheid van s p i n e l.

Chabasiet, n. aan den z e o l i t h (z. ald.) verwant, in weinig verschoven rhomboëders kristalliseerend mineraal.

Chabin, m. fr. (spr. *sjabèñ*) fabelachtige bastaard van den bok en het schaap.

Chabir, m. arab. karavaangids door de woestijn.

Chablage, m. fr. (spr. *sja-blá-zj'*) 't loodsen stroomopwaarts door bruggen.

Chablis, m. fr. (spr. *sjablí*) wijn uit Chablis, een plaats in Frankrijk; ook zekere mousseerende wijnsoort.

Chablón, m. (spr. *sjablóñ*; hoogd. *schablone, schablon*, vervormd uit het fr. *échantillon*, staal, monster, model, vormplank, der stukgieters, v. *eschanteler*, aan stukken snijden, v. *chant, cant*, hoek, stuk), vormbord, b. v. der klokkengieters; bouwmodel, schildermodel enz.; vgl. m o d e l.

Chabnam, n. indisch neteldoek.

Chabraque, f. fr. (spr. *sjabrák'*; v. het turksch *tsjaprak*) een sierlijk paardedek, s c h a b r a k.

Chacara, f. sp. (spr. *tsja-*) klein landgoed (in Chili etc.); - **chacarero,** m., **chacarera,** f. boeren, kleine grondeigenaars, tuinlieden.

Chacart, n. fr. (spr. *sjakâr*) soort van geruit indisch katoen.

Chachām, m. hebr. wijze (verg. c h o c h e m) titel van rabbijnen.

Chachóll, m. russ. scheldnaam voor steppenbewoners.

Chacoli, m. biscaysche wijn.

Chaconne, fr. (spr. *sjakónn'*) of it. **ciaccóna,** sp. **chacóna** (spr. *tsjakóna*) Muz. symphonie, waarop men verzen maakt, doorgaans meteen referein; voor den dans gezet stuk in $^3/_4$ maat, met matige beweging en duidelijk sprekenden tact.

Chacra, f., pl. **chacras,** sp. (spr. *tsja-*) boerenhutten, landwoningen in Z. Amerika.

chacun a son goût, fr. (spr. *sjakuiñ a son goe*) ieder naar zijn smaak of welgevallen; - *chacun le sien* (spr. *sjakuiñ le sjieñ*), ieder het zijne; - *chacun pour soi et Dieu pour tous* (spr. *sjakuiñ poer soa ee dieu poer toe*), ieder voor zich zelf en God voor allen.

Chadouf, m. put met hefboom in Tunis en Egypte.

Chærophrosȳne, f. gr. (van *chairein*, verblijden, en *aphrosȳnē*, verstandeloosheid) krankzinnigheid, waarbij de lijder vroolijk en opgeruimd is.

Chafeïeten, pl. aanhangers der leer van den imam Chafei (een van de 4 orthodoxe secten van den islam).

Chagrin, 1) of **chagrain,** n. fr. (spr. *sjagrèn*; it. *zigrino*, van het turk. *sagri*, paarderug, daar het leder van den rug der dieren wordt genomen) s a g r ij n, eene soort van ruw, als met korrels bezet, gelooid leder, doorgaans van muilezels of ezelsvel bereid, sagrijnleder, zeekattevel; vischhuid, inz. haaievel; ook daarop gelijkende stof, sagrijntaf, gekeperd taf; - *chagrin la Vallière*, tabaksbruin sagrijnleer; - **chagraineeren,** leder tot sagrijn maken, het leder korrelen of groeven.

Chagrin, 2) n. fr. (spr. *sjagreñ*; v. *chagrin*, ruw, korrelig leer; ruwe vischhuid, die men tot afwrijven en vijlen gebruikt; vandaar oneig. voor: knagende kommer; anderen denken aan 't arab. *sjakrain*, ongelukkig) verdriet, kommer, droefheid, leed; - **chagrineeren,** (spr. *sjagr-*) bedroeven, verdrieten, kwellen, ergeren, krenken; - **chagrinánt,** adj. krenkend, bedroevend, verdrietig enz.

Chahi, chahee, m. kleine perzische munt = 15 ct.

Chahut, m. fr. (spr. *sjahú*) zedelooze, uitgelaten dans, die door den c a n c a n (z. ald.) vervangen werd, lawaai; bullefuif; het hoonen van een professor door studenten.

Chai, m. fr. (spr. *sjé*) wijnkelder of gewelfd pakhuis (gelijkvloers, inz. te Bordeaux).

Chaine, f. fr. (spr. *sjèn'*; v. 't lat. *catēna*) keten, ketting; keten in de danskunst, kettingdans; voortloopende rij van uitgezette posten, aangestelde werklieden enz.

Chair, f. fr. (spr. *sjèr*) vleesch; - *chair à canon*, kanonnenvleesch, soldaat.

Chair, m. eng. (spr. *tsjeer*) stoel; - *rocking chair*, schommelstoel; - **chairman,** m. eng. (spr. *tsjeermen*) voorzitter in eene vergadering (v. c h a i r, stoel).

Chaise, f. fr. (spr. *sjèz'*) eig. stoel, zetel; halfkoets, licht rijtuig met twee wielen, eene s j a i s of s j e e s; - *chaise à porteurs*, draagstoel; - *chaise à roulettes*, rolstoel; - *chaise-canne*, stokstoel, draagbare stoel in den vorm van een wandelstok; - *chaise longue* (spr. - *long'*), soort van sofa of leuningstoel; - *chaise percée*, nachtstoel voor natuurlijke behoeften, stilletje.

Chājim, hebr. leven.

Chako, s j a k o, z. c z a k o.

Chaland, m. fr. (spr. *sjalán*; nederl. k a l a n t, k l a n t; oorspr. en eig. soort van vaartuig tot vervoer van waren, waarmede men voorts den

kooper, die de waren afhaalde, vergeleek: mid. lat. *chelandium*, mid. gr. *chelándion*) hij, die gewoonlijk bij denzelfden koopman koopt; – **chalandise,** f. (spr. *sjalãndiéz'*) k l a n d i z i e, nering, ruime afzetting van waren, welbeklantheid.

Chalăsis, f. gr. (v. *chalān*, loslaten, ontspannen) Med. verslapping der zachte deelen, b. v. van de borsten; – **chalastika,** n. pl. verslappende, ontspannende middelen; – **chalástisch,** adj. verslappend.

Chalăza, f., of **chalazium,** n. gr. (v. *chaladza*, hagel, hagelkorrel) klein, rond gezwel aan het ooglid; – **chalazæ,** f. pl. lat. hagelsnoeren, witachtige vezels of koordjes over het dooiervlies van het ei, welker samenlooping men hanetree noemt; Bot. inwendige kern (*amygdăla*) van een zaadkorrel; – **chalazōsis,** f. vorming van zulk een gezwel; – **chalazophalkes,** m. pl. priesters bij de Ouden, aangesteld om door offeranden den hagelslag en de onweders te voorkomen.

Chalcedoon, m. gr. soort van troebele, doorgaans gewolkte, halfdoorzichtige topaas, zoo genoemd naar het landschap C h a l c e d o n i ë in Klein-Azië, waar hij vroeger menigvuldig werd gevonden, de nevel- of melksteen, kwartsagaat; – **chalcedónyx,** m. (vgl. o n y x) melksteen met afwisselend bruine, witte en grijze strepen.

Chalcidicum, n. lat. zaal, aan de smalle zijde eener basiliek bijgebouwd.

Chalciet, m. en n. Min. zwavelkzuurkoper; een edelgesteente.

Chaldeërs, pl. in de oudere bijbelboeken: Babyloniërs; in het boek Daniël priestergeslachten van den babylonischen volksgod Bel, inz. als waarzeggers, sterrenwichelaars enz. in de oudheid bekend; – **chaldee(u)sche taal,** f. aan het hebreeuwsch verwante, sedert de babylonische ballingschap door de joden gesproken taal.

Cháldron, n. eng. (spr. *tsjâdrun*; van 't oudfr. *chauldron*, nu *chaudron*, it. *calderone*, sp. *calderon*, ketel, v. 't lat. *caldarius*, tot de warmte behoorende, v. *calidus*, warm; dus eig. een ketelvol) of **chalder** (spr. *tsjâdur*), n. kolenmaat van Engeland van 12 tot 13 hectoliter; thans maat voor droge waren in 't algemeen = 11,63157 hectoliter.

Châle, m. fr. (spr. *sjaal'*) z. s h a w l; – *châle boiteux*, sjaal die slechts aan een eind met palmen versierd is.

Chalef, m. slachtmes der joden.

Chalet, n. fr. (spr. *sjalé*) alpenhut, zwitsersch huis.

Chaleur, fr. (spr. *sja–*) warmte, hitte, zoo in eig. als oneig. zin; – **chaleureus,** adj. heet, heet van aard.

Chalif, z. k h a l i f.

Chalitza, f. hebr. het uittrekken van een schoen, als zinnebeeldige handeling, o.a. in zake het leviraatshuwelijk (Deuteron. 25,9); ook h a l i z a geschreven.

Chalkos, m. gr. erts, metaal, inz. koper; oudgr. munt, ongeveer 3/4 ct. (8 c h a l k o i deden 1 o b o l u s, 48 een d r a c h m e), ook oudgr. gewicht als onderdeel der drachme; – **chalkogástrisch,** N. H. met koperkleurigen buik; – **chalkograaf,** m. eig. metaalschrijver; een plaatsnijder; – **chalkographie,** f. plaatsnijkunst, graveerkunst in koper; – **chalkográphisch,** adj. de plaatsnijkunst betreffende; – **chalkolíth,** m. Min. uranium-spaat, geoxydeerd uranium, z. u r a n i u m; – **chalkoptérisch,** adj. N. H. met koperkleurige vleugelen; – **chalkopýgisch,** adj. N. H. met koperkleurigen aars; – **chalkotypie,** f. koperdruk, de door Heims te Berlijn gedane uitvinding, om eene teekening op eene koperen plaat door eene chemische verrichting in een verheven werk te veranderen, waarvan de drukpers een willekeurig getal afdrukken kan maken; – **chalkoxylographie,** f. nabootsing der aquatintamanier in staalgravure door eene soort verbinding van c h a l k o- en x y l o g r a p h i e.

Challa, f. hebr. deeg, vandaar de naam der bekende broodjes bij de Joden in gebruik: galletje.

Challenge, eng. (spr. *tsjellĕndzj'*) uitdaging.

Chalmieten, m. pl. Min. paddesteenen van oogvormige gedaante.

Chalon, n. fr. (spr. *sjatóñ*) wollen stof tot voering (vermoedelijk naar C h â l o n s in Frankrijk genoemd).

Chaloupe, f. fr. z. s l o e p.

Chalumeau, m. fr. (spr. *sjalumó*) schalmei (z. ald.).

Chaly, n. fr. (spr. *sjalí*) fijne wollen stof voor kleederen, ook met ingeweven zijde voor vesten; oorspr. te Angola uit geitenhaar vervaardigde stof.

Chalybographie, f. gr. (van 't gr. en lat. *chalybs* staal) staalgraveerkunst, kunst om in staal te graveeren; – **chalybsŏnans,** n. nw.lat. (van *chalybs* en *sonāre*, klinken) door D i e z uitgevonden nieuw speeltuig uit staal en glasstaven.

Chamáde, f. fr. (spr. *sjamááď'*, port. *chamada*, it. *chiamata*, v. 't port. *chamar*, it. *chiamare*, los. *clamāre*, roepen, alzoo eig. roep of geschreeuw der overgave) Mil. teeken van de trompet of de trommel (of de witte vanen), dat eene belegerde stad wil onderhandelen; vandaar de c h a m a d e s l a a n, den overgaafmarsch slaan; nu meer gebruikt voor marktgeschreeuw van een kwakzalver.

Chamæléon, z. k a m e l e o n; – *chamæleon minerale*, lat. oude naam voor mangaanzure kali.

Chamare, chamárre, fr. (spr. *sja–*; sp. *çamarra* = s a m a a r) met passement omzette poolsche rok; – **chamarreeren** (spr. *sja–*; fr. *chamarrer*) beleggen, bezetten, met galons omzetten, b.v. kleederen; – **chamarrúre,** f. omzetsel, omboordsel met gouden of zilveren passementen.

Chambellan, fr. (spr. *sjanbellán*; mid.-lat *cambellanus*, *camberlanus*, v. 't lat. *camĕra*, fr. *chambre*) of **chamberlain,** eng. (spr. *tsjeemberlin*) m. kamerheer.

Chamber, f. eng. (spr. *tsjeember*) kamer; – *chamber of horrors*, gruwelkamer; – **chambercloak,** m. (niet in het eng. bestaand woord, vermoedelijk uit het Turksch, waar het regenman-

Zie ook K.

tel zou beteekenen; een veel beter spelling is *sjamberloek*. Vgl. j a m e r l o n k) wijde, lange huisjas, doorgaans van gebloemde stof.

Chamberland bougies, buizen van onverglaasd porselein ter steriliseering van water (in filters).

Chambertin, m. fr. (spr. *sjañbertiñ*) goede fransche roode wijn, zoo genoemd naar een dorp in Opper-Bourgondië.

Chambre, f. fr. (spr. *sjáñbr'*; van 't lat. *camera*, z. ald.) kamer, vertrek; – *chambre ardente* (spr. *-ardáñt'*) eig. heete, gloeiende kamer; de naam van twee voormalige rechtbanken in Frankrijk, waarvan de eene over zaken van ketterij, de andere over misdaden van vergiftiging vonnis sprak, en wier vergaderzaal geheel met zwart behangen en alleen door toortsen verlicht was; – *chambre garnie*, tot verhuren ingerichte, met huisraad voorziene of gemeubeleerde kamer; – *chambre introuvable* (spr. *-èñtrouvábl'*), niet te vinden kamer, spotnaam van de in 1815 na de tweede restauratie saamgeroepen kamer der afgevaardigden in Frankrijk; – *chambre syndicale*, vakvereeniging der fransche werklieden (sedert 1868); – **chambránle,** fr. m., houten of steenen lijst om deuren enz.; – **chambrée,** f. zaal in een kazerne; – **chambrière,** f. fr. (spr. *sjáñbri-er'*) eig. kamermeisje; africhtings- of dresseerzweep in de rijschool; – **chambreeren** (fr. *chambrer*), kamergenooten zijn, bijeenwonen.

Chameleon, z. k a m e l e o n.

Chamiet, m. (van 't lat. *chama*, gr. *chēmē*, kammossel met twee geopende schalen, v. het gr. *cháō*, ik ben of sta open) versteende schelp, die in haren natuurlijken toestand reuzenschelp heet.

Chamis, z. h a r a r.

Chamois, adj. (spr. *chamoá*; *le chamois*, de gems of klipgeit; it. *camoscio*, sp. *gamuza*; v. 't oudd. *gamz*, gems, k a m o e s) gemskleurig, naar de izabelkleur zweemende, bleekgeel; – **chamoiseeren** (spr. *s=z*) tot zeemleder, kamuis- of kamoesleder looien; – **chamoiseur,** m. looier of bereider van zeemleer.

Chamor, m. hebr. (pl. *chamorim*) ezel.

Chamótte, f. (spr. *sjamótt'*; v. *chame*, mossel, wegens de schelpvorm der daarbij gebruikte porseleinen potten) tot poeder gebrachte massa, bereid uit de aarden potten, waarin het porselein gebakken is, waarvan men c h a m o t-s t e e n e n vormt en brandt, die, met leem vermetseld, den sterksten hittegraad uithouden.

champ, m. fr. (spr. *sjañ*; van 't lat. *campus*) veld; – **champ de bataille,** m. fr. (spr. *sjañ d'batálj'*) kampplaats, slagveld; – *champ de fédération* (spr. *-ra-sjóñ*) verbondsveld; – *champ de Mars*, Marsveld te Parijs; – *champs Elysées* (spr. *sjañ zélizé*) Elyseesche velden (zie onder E l y s i u m); ook een wijk van Parijs.

Champagne-wijn, champagne, m.(spr. *sjañpánje-*) bekende wijnsoort uit het vroegere landschap C h a m p a g n e in Frankrijk, inz. en in 't algemeen schuimende (mousseerende) wijn met gebonden koolzuur; – **fine champagne,** beste soort brandewijn of cognac; – **champagne-bier,** schuimende, meer op wijn dan op bier gelijkende drank uit water, melissuiker, citroenolie; ook: gemberbier en dgl.

Champfleurisme, n. fr. letterkundige school, waarvan C h a m p f l e u r y het hoofd is, realisme.

Champignon, m. fr. (spr. *sjañpi-njóñ*; v. *champ*, veld; ital. *champignuolo*) kampernoelje, een eetbare zwam, veld- of aardzwam, heerenzwam, paddenstoel, duivelsbrood (*Agaricus campestre*); ook kop of neus aan de brandende pit eener lamp; oneig. iemand, die snel en onverwacht fortuin maakt.

Champión, m. fr. (spr. *sjañpióñ*; midd. lat. *campĭo*, v. 't lat. *campus*, veld) k a m p i o e n, kampvechter, voorvechter eener zaak, inz. ridderlijk beschermer van een weerlooze.

Chámporeau, m. fr. (spr. *sjañporó*) koffie met melk en rum of absint.

Chamsin, ook **Kamsin,** m. (v. 't arab. *chamsîn*, vijftig, omdat hij inz. gedurende de 50 dagen van 't einde der maand April tot aan 't begin der overstroomingen van den Nijl in Juni waait) in Egypte uit de woestijn komende heete wind.

Chamuleus, m. lat. soort oud italiaansche wagen.

Chan, z. k h a n.

Chancaca, f. (spr. *tsjan-*) ruwe suiker (in Peru).

Chancade, f. fr. (spr. *sjankaad'*) zeker trompetstukje bij de opeisching van eene belegerde plaats.

Chance, f. fr. (spr. *sjañs*; eig. val, oudfr. *chéance*, van *choir*; lat. *cadĕre*, vallen. met betrekking tot het vallen der dobbelsteenen) soort van dobbelspel; daarbij geworpen oogen; een waagspel, k a n s, mogelijkheid van gelukken of mislukken; in pl. inz. goede vooruitzichten.

Chancelier, m. fr. (spr. *sjañseljé*), **chancellor,** m. eng. (spr. *tsjénseler*) k a n s e l i e r (z. ald.).

Chancery, f. eng. (spr. *tsjénseri*) k a n s e l a r ij (z. ald.); – *Chancery* of *Court of chancery*, handelsgerechtshof.

Chancre, m. fr. (spr. *sjañkr'*; v. 't lat. *cancer*) s j a n k e r, eig. kreeft; kankerachtige, om zich vretende, venerische zweer of gezwel; – **chancreus,** adj. met zulke gezwellen behebt, v e n e r i s c h (z. ald.).

Chandales, pl. ind. Indiërs, die tot geene kaste behooren, afkomstig uit het huwelijk van een Soedra en eene Brahmanin.

Chandarma, n. ind. wit sandelhout.

Chandeleur, f. fr. (spr. *sjañ-*) Marialichtmis, Vrouwendag.

Chandelier, m. fr. (spr. *sjañdeljé*) kandelaar.

changeeren (spr. *sjañzj-*), fr. (*changer*, it. *cambiare*, *cangiare*; van 't lat. *cambire*, mid. lat. *cambiāre*; vgl. c a m b ĭ o) veranderen, verwisselen, vertuischen; ook veranderd worden, verschieten (van kleuren); – **change,** m. fr. (spr. *sjañzj'*) ruil, ruiling, verwisseling, tuisching; afwisseling, verandering; wisselhandel, wisselbank; – **change-conto,** n. fr.-it. rekening, op welke de boekhandelaars verruilde werken opteekenen; – **changeant,** fr. (spr. *sjañzjáñ*) veranderlijk; weerschijnend (van stoffen); ver-

schietend (van kleuren); – **changeant,** m. zekere taf, die van verschillende kleur schijnt, omdat de inslag en ketting van onderscheidene kleuren zijn genomen, weerschijndoek; ook een schoone vlinder; – **changement,** n. fr. (spr. *sjañzj'máñ*) verandering, afwisseling; *-changement de voiture*, overstappen (op treinen).

Chanka, f. arab. mohamedaansch klooster.

Chanoine, m. fr. (spr. *sjanoân'*), z. v. a. c a n o n i c u s (z. ald.); f. c h a n o i n e s s e.

Chanson, f. fr. (spr. *sjañsóñ*; v. 't lat. *cantĭo*) gezang, lied; inz. wereldsch lied, volkslied; – **chansons,** f. pl. oneig. laffe praat, beuzelingen; – **chansonnétte,** f. liedje of deuntje; – **chansonnier,** m. (spr. *-njé'*) liedjesdichter, liederzanger; – **chansonnière,** f. (spr. *-njièr'*) liedjeszangeres; – **chansonneeren** (fr. *chañsonner*), in liedjes bezingen; – **chant,** m. (spr. *sjáñ*) gezang, zang; *-chant guerrier*, krijgslied; *-chant patriotique*, vaderlandslied, volkslied; *-chant religieux*, geestelijk lied; *-chant sur le livre*, fr., *-cantus super librum*, lat. Muz. zingen van een koraal, waarbij slechts de melodiestem opgegeven is, en de andere drie stemmen onder het zingen moeten worden gevonden, in welke kunst sommige kerkzangers het zeer ver gebracht hadden; – **chantage,** n. bedrieglijke voorspiegeling, zwendelarij om iets af te persen of uit te vorschen; inz. bedreiging om iemand te belasteren of te compromitteeren, indien men niet zekere som gelds betaalt; – **chantecler,** m. heldere zanger, naam van den haan in het dierdicht (Reinaert de Vos); naam van E. Rostand's tooneelstuk, waarvan de spelers dieren zijn; *-chantecler-mode*, de versiering van kleeding- en modeartikelen met hanenfiguren; – **chanterélle,** f. (spr. *sjañt-*) Muz. eerste of dunste snaar van een speeltuig en die den fijnsten toon geeft, zangsnaar, quint; – **chanteur,** m. (spr. *sjañ-*) zanger; geldafperser, zie c h a n t a g e; – **chanteuse,** f. zangeres.

chantourneeren, fr. (spr. *sjañtoern-*) uitsnijden naar een model, uitwerken, uithollen.

Chanoeka, f. hebr. feest der tempelwijding (bij de Joden).

Cháos, m. gr. eig. ledige ruimte, afgrond (vgl. c h a s m a); bij de oude dichterlijke wijsgeeren: oorspronkelijke stof der wereld, die men zich als een geheel ruwe, vormlooze en ongeoordende massa dacht, eer de scheppende almacht aan de stof hare tegenwoordige gedaante gaf; warrel- of mengelklomp, baaierd; in 't algemeen: verwarring, wanorde, warboel; – **chaötisch,** adj. woest, verward, ongeordend, vermengd; – **chaomantie** (spr. *t=ts*), f. waarzeggerij uit de lucht en weerverschijnselen.

Chaparro, m. sp. (spr. *tsja-*) steeneik.

Chapeau, m. fr. (spr. *sjapó*), pl. **chapeaux** (spr. *sjapoos*; mid. lat. *capellus*, van 't fr. *chape*, provenç. en sp. *capa*, it. en mid.lat. *cappa*, mantel met eene kap, die men over 't hoofd sloeg, v. 't lat. *capĕre*, vangen, omvatten; vgl. het nederl. k a p) hoed; volgens de mode der vorige eeuw: man, manspersoon, heer, inz. als geleider en beschermer eener dame (in deze beteekenis zegt men thans in 't fr.: *cavalier*;) – *chapeau d'honneur*, iemand als eerebegeleider; – **chapeau bas,** adv. (spr. *-bá*) met den hoed af, met den hoed onder den arm; – **chapeau-bonnet** (spr. *-bonné*) mutshoed, hoofddeksel dat voor muts en hoed tegelijk dienst doet, hoedje om even uit te loopen; – **chapeau chinois** (spr. *-sjinoá*) halvemaan (bij militaire muziek); – **chapeau claque,** m. hooge zijden hoed, die kan worden ingedrukt; g i b u s z. a.; – **chapeaurouge** (spr. *-roeszj'*) kardinaalshoed; – **chapelet,** m. fr. (spr. *sjap'lé*; van 't oudfr. *chapel*, krans, als hoofdsieraad) de rozenkrans, paternoster; – **chapelgorris,** m. pl. sp. (spr. *tsjapelgórries*), eig. roodhoeden, roodmutsen (van het baskisch *chapela*, hoed, en *gorria*, rood) lichtgewapende, onregelmatige baskische troepen, aanhangers der Christinos in Spanje (1833); – **chapellerie,** f. fr. hoedenwinkel; – **chaperón,** m. (spr. *sjap' róñ*) hoofddeksel, kap (hoofddeksel der Franschen in de middeleeuwen); begeleider van dames, in 't bijz. bejaarde, stemmige vrouw, die het opzicht houdt over jonge meisjes of vrouwen, eerbewaakster; – **Chaperon rouge,** Roodkapje (in 't volkssprookje); – **chaperonneeren,** dames begeleiden en beschermen; vgl. c h a p e a u.

Chapel, f. eng. (spr. *tsjéppel*) kapel; inz. roomsche kerk.

chapelle ardente, f. fr. (spr. *sjapell' ardáñt'*) eig. vurige, brandende kapel, verlichte toestel, hetzij in eene kerk of kapel, hetzij in een huisvertrek, rondom een ten toon gesteld lijk, z. v. a. *castrum doloris*.

Chapetón, m., pl. **chapetónes,** sp. (spr. *tsjapetónes*, waarsch. van 't mid.lat. *capitare*, aankomen, it. voleindigen, n.l. de reis, aankomen, v. 't lat. *caput*, hoofd, einde) nieuw aangekomen europeesche kolonisten in 't voormalig spaansch Amerika (ter onderscheiding van de c r e o l e n, die in Amerika zelve geboren zijn).

Chapítre, n. fr. (spr. *sjapietr'*; van 't lat. *capitŭlum*) k a p i t t e l, hoofdstuk, hoofddeel, boek- of schriftafdeeling, punt, voorwerp, stof van een gesprek; vergaderplaats der domheeren; – **chapitreeren,** fr., k a p i t t e l e n, z. ald.

Chaplin, m. eng. (spr. *tsjéplin*) groote kolenwagen.

Chapon, m. fr. (spr. *sjapoñ*) kapoen; – **chaponneeren,** kapoenen (hanen), lubben of snijden.

chaptaliseeren (spr. *s=z*), zuren most door toevoeging van gemalen marmer en suiker ontzuren (naar de methode van den fr. chemicus Chaptal, gest. 1832).

Chapter, n. eng. (spr. *tsjépter*) kapittel (vgl. c h a p t i r e).

Char, kar, 1) hoogd. (oudd. *chara*, rouw, klacht) in samenstellingen, b. v. **chārwoche,** treurweek, stille week, week voor Paschen; – **chārfreitag,** rouwvrijdag, Goede Vrijdag, vrijdag voor Paschen; – 2) fr. m. (spr. *sjâr'*; v. 't lat. *carrus*) wagen; wijnmaat in fransch Zwitserland = ongeveer 600 liter; – **char-à-banc,** m. fr. (spr. *sjâr á bâñ*) open wagen met zitbanken langs de zijden; op de fransche en belgische spoorwegen: wagen van de 2de klasse.

character indelebĭlis, z. c h a r a k t e r.

Charáde, f. fr. (spr. *sjarááď*) lettergrepen- of syllabenraadsel, waarbij een meer-lettergrepig woord in zijne enkele lettergrepen ontbonden en ieder van de dus gevormde woorden bedektelijk omschreven wordt.

Charadrius, m. lat. N.¦H. regenvogel, pluvier.

Charádsch, m. turk. (van 't arab. *charàdsch*, opbrengst, inkomen, staatsinkomen, belasting, v. *charadsja*, uitgaan, uitkomen, uitvoeren, invorderen) hoofdgeld; in 't algemeen belasting, opbrengst, waaraan Christenen en Joden in Turkije onderworpen zijn; – **charádsjis,** m. pl. ontvangers van dat hoofdgeld; – **charádsjibasji,** m. pl. opzieners over die hoofdgelden en rechters in de daarover ontstaande moeilijkheden.

Charakter, enz., z. k a r a k t e r; -*character indelebĭlis*, lat., in de R. Kath. kerk: onuitdelgbare eigenschap, onuitwischbaar merk, dat iemand verkrijgt door 't ontvangen van een sacrament, b. v. van de priesterwijding.

charaschō, interj. russ. goed!

Charavári, m. pl. hongaarsch (spr. *sjarawári*) overbroek, wijde lange broek der Hongaren, inz. rijbroek.

Charbéndschi, m. turk. muildierdrijver.

Charbon, m. fr. (spr. *sjarbóǹ*; van 't lat. *carbo*) kool, houtskool; bloedzweer, pestbuil; -*charbon de terre*, steenkool; – **charbon-chandelle,** m. (spr. *-sjaǹdéll'*), z. v. a. c a n d l e-c o a l.

Chárcanas, m. zijden stof uit Britsch-Indië.

Charcuterie, f. fr. (spr. *sjârkuteríe*) handel in vleeschwaren, spek- en worsthandel, spekslagerij; – **charcutier,** m. (spr. *sjârkutjé*) vleesch- en worsthandelaar, spekslager.

Chardóns, m. pl. fr. (spr. *sjardóǹ*; eig, distelen; van 't lat. *carduus*; vgl. c a r d o n e) ijzeren punten op hekken, muren en dgl.

Charfreitag, z. ond. c h a r 1).

Charge, f. fr. (spr. *sjârzj'*; eig. lading of vracht van een wagen; z. c a r g o) 1) last, vracht; vandaar: *à charge* z ij n, tot last zijn, lastig, bezwaarlijk vallen; oneig. eerepost, ambt, bediening; 2) aanval der troepen in den strijd; ook teeken tot den aanval; de lading van een schietgeweer; 3) overdrijving in kunstvoorstellingen (c a r i c a t u u r); – **charge-paard,** Mil. dienstpaard, inz. tot gebruik der officieren; – **chargeeren** (spr. *sjarzj–*; fr. *charger*) belasten, beladen, bezwaren; opdragen, b. v. eene taak of werk, opleggen; overladen, overdrijven, vgl. c a r i c a t u u r, b. v. eene schilderij; – g e c h a r g e e r d e rol, rol, die er op berekend is om door overdrijving bij de voorstelling te werken; ook een schietgeweer laden en daarmede vuren; aanvallen, inzonderheid van de ruiterij; – **chargé d'affaires,** m. (spr. *sjarzjé dafèr'*) zaakgelastigde, inz. plaatsvervanger van een gewonen gezant aan een hof; – **chargeering,** f. lastgeving, opdracht; lading.

Chariage, f. (spr. *sjaría-zj'*; v. *charier*, *charrier*, op een wagen vervoeren, v. *char*, lat. *carrus*, wagen) vrachtloon, vracht, vervoerprijs.

cháris, f. gr. bevalligheid, liefelijkheid; gunstbewijs; pl. **Chariten** (gr. *Chárites*) of **Charitínnen,** Myth. bevalligheden, z. v. a. G r a t i ë n, z, ald.; – **charientísme,** n. gr. verzachte uitdrukking voor iets leelijks; eene kiesche scherts; – **charisma,** n., pl. **charismata,** geschenk, genadegave; gave; – **charisterĭum,** n. (gr. *charistērion*, toegenegenheid, geschenk) milde gave of belasting, die de bisschoppen in dringenden nood van de kerken, enz. heffen; – **charistie,** z. e u c h a r i s t i e; – **charistĭkon,** of **charistĭcum,** n. tegengeschenk, wedervergelding.

Charĭtas, f. z. c a r i t a s; – **charité,** f. fr. (spr. *sjarité*) mildheid, weldadigheid; verzorging, verpleging van zieken; naam van een ziekengasthuis te Berlijn en elders, een hospitaal; – *soeurs de la charité*, barmhartige zusters, ziekenverpleegsters; – **charitáble.** adj. (spr. *sja–*) liefderijk, milddadig, weldoend, zachtmoedig; – **charitatief** of **charitativum,** n. nw. lat. noodbijdrage.

Chariten of **charitinnen,** zie onder c h a r i s.

Charity, f. eng. (spr. *tsjerriti*) liefdadigheid; gift, aalmoes; vrome stichting (b. v. armenhuis, enz.); – **charity-school,** n. (spr. *-skoel*) liefdadige school, armenschool, kostelooze school.

Charivari, n. fr. (spr. *sjariwári*; oudfr. *carĭbari*, *chalivari*, *calivaly*, *chalivali*, provenç. *caravĭl*, mid.lat. *charivarĭum*, *charavarĭtum*, *charavarĭa*, *charavallĭum*, *chalvarĭcum*, *chalvarĭtum*) spotmuziek, ketelmuziek, geraas van ketels, potten, pannen enz., dat soms gemaakt wordt voor de deur van bejaarde lieden, die hertrouwen; voorts ieder geschreeuw, getier, gejoel, waarmede de volkshoop zijne afkeuring van hetgeen er voorvalt te kennen geeft, standje; slechte, oorverscheurende muziek, kattenmuziek; ook als titel van satirieke tijdschriften; nog in het kaartspel: de vier vrouwen in éene hand; allerlei kleine voorwerpen als sieraad aan horlogekettingen gehangen. – Ook wel z. v. a. c h a r a v a r i (z. ald.); – **charivariseeren** (spr. $s{=}z$) iemand door geschreeuw, enz. hoonen.

Charlatán, m. fr. (spr. *sjarlatán*; sp. *charlatan*, it. *ciarlatano*, van *charlar*, *ciarlano*, zwetsen) zwetser, snoever, pocher, snorker, praalhans, windbuil, grootspreker, opsnijder, inz. kwakzalver, die zonder grondige kennis der geneeskunde zich door grootspraak in aanzien zoekt te brengen; – **charlatanerie,** f. of **charlatanísme,** n. kwakzalverij, grootspraak, snoeverij, snorkerij, enz.

Charlemagne, fr. (spr. *sjarl'mánj'*; van het lat. C a r ŏ l u s m a g n u s) Karel de Groote, koning-keizer van het Frankische rijk; van hem schijnt de bij vele spelen gebruikelijke zegswijze ontleend: C h a r l e m a g n e m a k e n, wanneer een speler, die aan de winnende hand is, het spel ontijdig staakt.

Charles, fr. (spr. *sjarl'*) mansn., z. v. a. K a r e l (z. ald.); – **Charles d'or,** z. C a r o l i e n; – **Charlotte,** vr.naam, z. v. a. C a r o l i n a (z. ond. K a r e l); ook meelspijs van appelen en geroost brood, nauwkeuriger: c h a r l o t t e d e p o m m e s; – c h a r l o t t e r u s s e,

charlotte van geklutsten room, omlegd met kleine beschuitjes.

Charlière, f. fr. (spr. *sjarlièr'*) met waterstofgas gevulde luchtballon (waterstofgas is ongeveer 15maal lichter dan de dampkringslucht), zoo geheeten naar den natuurkundige Charles (onderscheiden van den Montgolfière).

Charlotte, z. ond. Charles.

Charmande, m. turk. muilezeldrijver.

Charme, m. fr. (spr. *sjarm'*; van 't lat. *carmen*, lied; tooverformulier) wonderbaarlijke uitwerking, die het bijgeloof aan tooverkunst of invloed van booze geesten toeschrijft, toovermiddel, tooverij, betoovering; al wat zeer behaagt, gevoelig treft, bekoorlijkheid, aanvalligheid, innemendheid, verrukking; – **charmeeren** (fr. *charmer*), innemen, bekoren, verliefd maken, verrukken, betooveren; – **charmánt,** adj. bekoorlijk, allerliefst, schoon, aanvallig, innemend, betooverend; als: subst. minnaar; – **charmante,** f. geliefde, liefste, minnares.

Charmille, f, fr. (spr. *sjarmiélj'*; v. *charme*, hagebeuk, provincial *charne*; van 't lat. *carpĭnus*) heg van hagebeuken.

Charnico, m. zoete spaansche wijn.

Charnière, f. fr. (spr. *sjarnièr'*, bij ons gewoonlijk uitgesproken en geschreven scharnier; v. a. van 't lat. *cardinaria*, afgeleid v. *cardo*, genit. *cardĭnis*, duim van een deurhengsel) lid, vereeniging of ineenvatting van twee stukken of deelen van eene doos, kist enz. door middel van eene spil, waarop zij draaien.

Cháron, m. gr. Myth. veerman of schipper der onderwereld, die de schimmen der gestorvenen over den Styx en Acheron bracht, tegen betaling van een obŏlus, dien de Ouden daarom hunnen dooden in den mond staken; – **cháronsboot,** f. fig. dood, overgang tot een ander leven.

Charp., bij entomologische namen afkort. voor Toussaint von Charpentier (gest. 1847).

Charpie, f. fr. (spr. *sjarpie*, mid. lat. *carpia*, van 't lat. *carpĕre*, plukken, afpluizen) pluksel, uitgerafeld om op zieke lichaamsdeelen te leggen, wiek.

Charqué of tasájo, n. licht gezouten rundvleesch, dat men te Buenos-Ayres in de zon droogt en vervolgens in vrij aanzienlijke hoeveelheden naar de Amerik. koloniën der keerkringslanden verzendt, waar het den Negers tot voedsel dient.

Charre, n. eng. (spr. *tsjar*) 30 gegoten blokken lood (als gewicht).

Charta, f. lat. (gr. *chartēs*, m.) eig. papier; *charta sinapizáta*, (lat.) mosterdpapier; blad, schrift; oorkonde, handveste; fr. **charte,** f. (spr. *sjart'*) eng. **charter,** n. (spr. *tsjárter*) in 't algemeen ieder geschrift, dat in de staatsarchieven wordt bewaard; tegenwoordig verstaat men er meer bepaaldelijk de grondwet of constitutie door, de wetten, waardoor de rechten van volk en vorst worden geregeld; – *charta non erubéscit*, lat, papier bloost niet (over een leugen); – *per chartam*, lat. door of volgens papier, d. i. volgens een schriftelijk bewijs, volgens testament, b. v. iets bezitten; – **charta magna** of **magna charta,** f. lat. (*magna*, groot) eng. **great charter** (spr. *greet tsjárter*), groote oorkonde, welke de grondwet der engelsche staatsinrichting bevat en in 1215 door koning Jan zonder land is gegeven; – *charte constitutionelle*, f. fr. (spr. *sjart' koństitutionéll'*) oorkonde der fransche staatsinrichting van 1814 en 1830; – **charte-partie,** fr. (spr. *sjart'*–), z. chertepartij; – **chartiaticum,** n. nw. lat. papiergeld; ook zegelpapier; – **Chartisten,** m. pl. in Engeland de volkspartij sedert 1817, die door een nieuwe volks-grondwet de engelsche staatsregeling geheel en al wil veranderd hebben; in Portugal de aanhangers der constitutie, door dom Pedro in 1826 gegeven; – **chartisme,** n. grondstellingen en het streven der genoemde eng. partij; – **chartietgemmen,** pl. gemmen-afdrukken door persing op wit papier; – **chartograaf,** m. teekenaar van geographische kaarten; – **chartographie,** f. kunst van het kaartteekenen; – **chartographeeren,** een kaart ontwerpen, teekenen; – **chartographisch,** op de chartographie betrekking hebbende; – **chartomantie** (spr. *tie*=*tsie*), f. gr. kaartleggen, waarzeggen uit de speelkaarten; – **chartophylax,** m. gr. oorkondenbewaarder, archivaris van den patriarch te Constantinopel; – **chartulariën,** f. pl. (mid. lat. *chartularia*, van *chartula*, verklw. v. *charta*) verzameling van afschriften van oorkonden.

Charter, n. eng., z. onder charta; – **charteren** (spr. *sjartēren*; v. eng. *charter*, een voorrecht verleenen, enz.) een schip (met bemanning) huren of ter uitsluitende bevrachting overnemen; – *chartered company*, (spr. *sjatered kúmpenie*), eng. maatschappij, die voorrechten van de regeering gekregen heeft.

Chartreux, m. of **chartreuse,** f. fr. (spr. *sjâr*–) eig. karthuizer, karthuizerin; fransche likeur, vroeger door de monniken van het karthuizerklooster ten n. van Grenoble bereid.

Chartschéwna, f. russ. (spr. *sch*=*tsj*) gaarkeuken.

Charwoche, enz., z. onder char (1e art.).

Charybdis, z. Scylla.

Chasen, m. (hebr. *chasan*, *chassan*) voorbidder in de synagogen.

Chasidæërs, **chassidím,** m. pl. hebr. vromen, joodsche secte, die sterk verspreid is in russ. Polen, Moldavië, Walachije en in eenige streken van Galicië en Hongarije, gesticht door Israël uit Podolië, bijgenaamd Baalschem, d. i. de wonderdadige; zij houdt zich aan den Talmud, hecht weinig waarde aan het Oude Testament en zoekt door een deugdzaam leven, bidden en kabbalistisch nadenken over God en zijne geboden de bron des lichts naderbij te komen; – **chasidisme,** n. in uitgebr. zin: verwaarloozen van oorspronkelijke geloofsformulieren en kerkgebruiken.

Chasma, n. gr. (van *chainein*, gapen) klove, afgrond; Med. wijd geopende, opgespalkte mond; – **chasme,** m. en **chasmodie,** f. geeuwen, diepe inademing met wijd geopenden mond, waardoor de trage bloedsomloop in de longen versneld wordt; – **chasmódisch,** adj. geeuwend, tot geeuwen geneigd.

Chasse, f. fr. (spr. *sjass'*; provenç. *cassa*, sp. *casa*, it. *caccia*) jacht; vlucht; speelruimte bij het kaatsen; Muz. klein jachtstuk; – *à la chasse*, biljartspel met 15 ballen; – *chasse morte*, verkeerde, mislukte slag in het kaatsen; oneig. verloren moeite; – **chasse-chien,** m. (spr. *-sjeǹ*) kerkeknecht, hondenslager; – **chasseeren** (spr. *sjas-*) wegjagen, voortjagen; in de danskunst eene c o l o n n e op- en neerdansen; – **chassé,** m. (spr. *sjassé*) zijpas, waarmede de dansfiguur wordt uitgevoerd; – **chasse-neige,** f. fr. sneeuwopruimer (voor aan een locomotief); – **chasse-partie,** f. (spr. *sjasparti*) verdeelingsverdrag over de buit onder zeeroovers; – **chasseur,** m. (spr. *sj-*) jager; liefhebber van de jacht; – *chasseur à cheval* (spr. *sj'wál*) jager te paard, rijdende jager; – *chasseur d'Afrique*, afrikaansche jager, lichte cavalerist in 't fr. leger.

chasseeren, chasseur, zie onder c h a s s e.

Chasséki, of voluit **Chasseki sultána,** f. turk. (*châsseki sultân*, van *châsseh*, eigendom, huis des vorsten, van 't arab. *cháss*, eigenl. den vorst behoorende) eerste sultane, moeder van den kroonprins.

Chasselas, m. fr. (spr. *sjass'lá*) soort van zeer zoete druif; – **chasselas blanc,** (spr. *-bláǹ*) peterseliewijn (hoogd. *gutedel*, spr. *goet-*).

Chasse-marée, m. fr. (spr. *sjass'-*; v. *chasser*, jagen, en *marée*, zeevisch) vischvervoerder, ventjager, de man, die met spoed de versche zeevisch naar de stad rijdt; ook kar, vischkar, waarmede dit geschiedt; zeevischkaar; ook klein overdekt vrachtschip met twee masten.

Chassepot of **chassepot-geweer,** n. (spr. *sjaspó-*) naar den uitvinder, den Franschman Chassepot, genoemd.

Chassidim, z. C h a s i d æ ë r s.

Chassin, m. fr. (spr. *sjâseǹ*) windkast in orgels.

Chassinét, n. doorzichtig raam met opschrift bij illuminatiën.

Châssis, m. fr. (spr. *sjassí*; van 't lat. *capsa*, kast, kist; fr. *châsse*, reliquiën-kastje; invatting), inleg-, inschuifraam voor de platen in het photographietoestel, raam, rand, lijst; vensterscherm van een kopergraveur; raam van den onderbouw van een automobiel.

Chate, f. russ. boerenhuis.

Château, n. fr. (spr. *sjató*; oudfr. *chastel*, van 't lat. *castellum*, z. c a s t e l) kasteel, slot, burg; – **châteaux en Espagne,** pl. (spr. *sjatózannespáǹj'*) eig. spaansche kasteelen, d. i. luchtkasteelen; – **Château-Lafitte, -la-Rose, -la-Tour, -Margaux,** m. fr. (spr. *lafiet, larooz', latoer, margó*) fijne soort ten van bordeaux-wijn, naar gelijknamige kasteelen of plaatsen zoo geheeten; – **Château-Premaux** (spr. *-premó*) soort van bourgognewijn; – **châtelain,** m. fr. (spr. *sjat'leǹ*) burgvoogd, k a s t e l l a a n, k a s t e l e i n; – **châtelaine,** f. eig. burgvoogdes; lint, band of ketting, door de dames om het lijf gedragen en waaraan sleutels, reukfleschjes en dgl. hangen; – **châtelet,** n. fr. (spr. *sjat'lè*; eig. klein kasteel) voormalig gerechtshof te Parijs; ook gevangenis aldaar; – **gechateleerd,** adj. in de wapenkunde: met torens bezet.

Chateaubriand, m. fr. (spr. *sjatobriáǹ*) kleine, fijne filetbiefstuk.

Chatib, m. arab. mohamedaansche kanselredenaar.

Chatkos, m. oudgrieksche munt, ongeveer= 1 cent.

Chatouille, f. (spr. *sjatóélje*; fr. vorm gegeven aan 't hoogd. *schatulle*, mid. lat. *scatŭla*, it. *scátola*, hoogd. *schachtel*, doos) eig. kistje met vakken ter bewaring van geld, kostbaarheden, gewichtige papieren, enz.; bijzondere kas of goederen van eenen vorst, waarover hij vrij beschikken kan en waaraan de Staat geen deel heeft (onderscheiden van de domein-, kroon- of erfgoederen).

Chatouilleur, (spr. *sjatoeljeur*), m. in de fr. schouwburgen, personen, die hun buren allerlei kleine diensten moeten bewijzen.

chatouilleux, adj. fr. (spr. *sjatoeljéú*; v. *chatouiller*, kittelen, als ware 't lat. *catulliare*, v. *catulīre*, en dit van *catus*, kat, omdat dit dier hoogst gevoelig voor kittelen is) kittelig; netelig, bedenkelijk, gevaarlijk.

Chat-sjerif of **chatti-sjerif,** z. h a t s j e r i f.

Chatterton-compound, n. eng. (spr. *tjet-*) Chatterton-compositie, dik vloeibaar of taai mengsel van gutta-percha, teer en hars.

Cháttery, n. eng. (spr. *tsjétt'rie*) katoenen of linnen stoffen (een plat woord).

Chaudeau, m. fr. (spr. *sjodó*; oudfr. *chandel*, als van een mid. lat. *calidellum*, verklw. v. *calidum*, warm) warme eierwijn, warme drank, bereid uit wijn, eidooiers, specerijen, enz.; kandeel; – **chaudepisse,** f. fr. (spr. *sjo-d'piéss'*) druiper, slijmvloed van de pisbuis.

Chaud-froid, m. fr. warm-koud; warm gemaakte schotel, die koud gegeten wordt.

Chauffeurs, m. pl. fr. (spr. *sjo-féúrs*; v. *chauffer* verhitten, heet maken) roovers en moordenaars in Frankrijk, op het einde der vorige en in 't begin van deze eeuw, zoo geheeten omdat zij de personen, die zij overvielen, door hen de voetzolen te branden, poogden te dwingen tot openbaring van de plaats, waar zij hun geld of kostbaarheden geborgen hadden; voetschroeiers; bestuurder en onderhouder van een automobiel; – **chaufferette,** f. of **chauffe-pieds,** m. (spr. *sjôf'pjé*) stoof, voetenwarmflesch.

Chaumière, f. fr. (spr. *sjomièr*; v. *chaume*, dakstroo, halm, v. lat. *calamus*) stroohut; landelijke hut in een park enz.

Chaussée, f. fr. (spr. *sjo-sé'*; provenç. *caussada*, sp. *calzáda*, mid. lat. *calceata*, *calciata*, *via calciata* eig. met kalk gemetselde weg, v. 't mid. lat. *calceare*, *calciare*, met kalk opmetselen, v. 't lat. *calx*, genit. *calcis*, kalk) verhoogde straat, dijk, kade of hooge weg, straatweg, steenweg, kunststraat; damweg, dijk; – **chaussée beplanting** bezetten van lanen, straten enz. met boomen, vooral iepen en linden, die zeer oud kunnen worden.

chausseeren (spr. *cho-s-*, fr. *chausser*, v. *chausse*, ital. *calza*, voet- en beenbekleeding, v. 't lat. *calcĕus*, schoen, halve laars, en dit v. *calx*, hiel) 1) schoeien, met kousen en schoenen bekleeden; 2)

eenen weg in eene kunststraat veranderen, hem met zand of puin ophoogen en aan de zijden met slooten voorzien, bestraten, plaveien; – **chaussóns,** pl. (spr. *cho-sóñ*) lichte schoenen van zeer zacht leder om te dansen of te schermen; ook viltschoenen, vilten sokken; ook soort van appeltaartjes; – **chaussúre,** f. schoeisel, voet- of beenbekleedsel.

Chauve-souris, f. fr. (spr. *sjo-v'soeri*; d. i. kale naakte muis) vleermuis; iron. nachtloopster, straathoer; maskerkleed, zwarte domino met overgeslagen kap.

Chauvin, m. fr. (spr. *sjo-wêñ*) kaalkop (lat. *calvinus*, v. *calvus*, kaal), naam van een ouden pochenden soldaat uit het eerste keizerrijk in Scribe's *Soldat laboureur*; verg. Bramarbas, Thraso; vandaar: oud-soldaat van Napoleon I, die vervuld was van eene grenzenlooze bewondering voor Napoleon en van een blinden en fanatieken ijver voor al wat op den grooten keizer betrekking had; ook algemeen: grootspreker, praalhans, pocher, snoever, ijzervreter; – **chauvinisme,** n. ziekelijke politieke richting in Frankrijk, welke den krijgsroem van het eerste keizerrijk tot elken prijs zou willen herstellen; bij uitbr. gezindheid van iemand die verstokt franschgezind is, in de groote voortreffelijkheid der Franschen gelooft en zijn land ten koste der andere landen groot wil maken; in het algemeen: blinde ingenomenheid met een persoon of zaak, iedere politieke of sociale geestdrift, die niet op wel overwogen gronden, maar alleen op gevoel en hartstocht berust; – **chauvinisten,** pl. aanhangers dier richting; – **chauvinistisch,** daartoe behoorende; – **chauvineeren,** tot oorlog aanzetten en daartoe de volkshartstochten opzweepen.

Chavass, m. arab. beschermer, gewapend geleider op reis.

Chaveri, m. openlijke verkoopplaats, groote winkelzaal in O. Indië.

Chavonis, m. soort van indisch mousselien.

Chayáver, ook **chaváyer,** m. plant, die in vele streken van Br. Indië in het wild groeit en inz. op de kust van Coromandel wordt aangekweekt; de wortel dier plant is voor de Indiërs wat de meekrap voor ons is, n.l. de roode verfstof bij uitnemendheid, en levert het zoogenaamde indisch rood.

Che, m. harp, een speeltuig der Chineezen, met 25 snaren voorzien.

Chebel, m. oude lengtemaat in Egypte, Judea en andere deelen van Azië, ongeveer = 3 meter, groote oostersche vadem.

Chechia, f. roode zouavenmuts; ook van de spahi's in Algiers.

Check, f. eng. (spr. *tsjêk*) kassiersaanwijzing, kassiersbriefje; order aan den kassier om te betalen; ook geruit weefsel.

Cheder, f. hebr. (eig. kamer) klein-kinderschool.

Cheer, eng. (spr. *tsjier*) luid vreugdegeroep, jubel, hoezeegeroep.

Cheese, f. eng. (spr. *tsjies*) kaas.

Chef, m. fr. (spr. *sjèf*; v. 't lat. *caput*, hoofd) weleer hoofd van 't lichaam; aanvoerder, bevelhebber, opperste, hoofdaanvoerder; – **generaal en chéf** (spr. – *añ sjèf*), opperbevelhebber; – **chef-d'attaque,** m. Muz. aanvoerder, hoofd van 't koor; – **chef-d'orchestre,** m. Muz. orkestmeester, orkestdirecteur; – **chef-d'oeuvre,** n. (spr. *sjè deuvr'*) meesterstuk, kunststuk, voornaamste werk; – **chef-d'escádre,** m. aanvoerder van eene afdeeling oorlogschepen, schout-bij-nacht; – **chef-president,** eerste voorzitter, opperpresident.

Cheilalgie, f. gr. (van *cheilos*, n. de lip) Med. pijn aan de lippen; – **cheilinus,** m. N. H. de lipvisch; – **cheilítis,** f. lipontsteking; – **cheilokáce,** f. lipkwaal, inz. z. v. a. **cheiloncus,** m. lipgezwel; – **cheilokarcinōma,** n. kanker aan de lippen; – **cheilophy̆ma,** n. uitwas aan de lippen; – **cheiloplastiek,** f. lipvorming, lipvormkunst; – **cheilorrhagie,** f. bloeding uit de lippen.

Cheiránthus, m. gr. (van *cheir*, f. hand, en *ánthos*, n. bloem; eig. handbloem) Bot. violier, violierplant, eene tuin- en potbloem; – **cheiriāter,** m. (van *iātrós*, arts) wondheeler, chirurgijn; – **cheirísma,** n. hetgeen de wondheeler met de handen aan eenig beschadigd deel doet; – **cheirográphum,** z. chirorgaphum; – **cheiroskopie,** z. v. a. chiromantie; – **cheirosophie,** z. v. a. chironomie; – **cheirotherium,** z. chirotherium; – **cheirotonie,** f. afstemming door uitstrekking of opheffing der handen.

Chekao, m. Min. chineesch spaat, dienende tot de vervaardiging van het porselein.

Cheki, eenheid der gewichten in Turkije voor goud en zilver = 0,318935 kilo.

Chelerythrine, f. (v. 't gr. *chelidonion* en *erythrós*, rook) organische plantenbase, ontdekt in den wortel en de onrijpe vruchten van de stinkende gouwe (*Chelidonium majus*).

Chelidōnium, n. gr. (*chelidónion*, v. *chelidōn*, f. zwaluw) Bot. zwaluwwortel, goudwortel, schelkruid, stinkende gouwe, oogenklaar; – **chelidonine,** f. schelkruidstof, een alkaloïde in die plant vervat; – **chelidonius,** m. zwaluwenwind, een luwe wind bij den aanvang der lente; – **chelidoniet,** m. zwaluwsteen, een witte of roode steen, dien men soms in de maag der zwaluwen vindt; – **chelidoxanthine,** f. Chem. geel kleurend beginsel zonder stikstof, uit den wortel, de bladeren en de bloemen van 't schelkruid.

cheliferisch, adj. gr. lat. (v. *chelē*, 't gespletene, schaar, en *ferre*, dragen) van scharen of tangen voorzien; – **cheliform,** adj. gr. lat. schaarvormig.

Chelinque (fr. *chelingue* of *chalingue*) platboomd vaartuig, indische boot op de kust van Coromandel.

Chelles, f. pl. (spr. *sjèlles*) geruit indisch katoen.

Chelys, f. gr. 1) schildpad; 2) haar gewelfd deksel en de (volgens de gr. mythe door Mercurius daarvan vervaardigde) lier; 3) borstkas; – **chelōne,** f. en **chely̆dros,** m. gr. zeeschildpad; – **chelonieten,** m. pl. schildpadversteeningen; ook: schildpadsteenen, naar men wil, steenen uit de maag der schildpadden; – **chelonietisch,** adj. schildpadachtig; – **chelonophágen,** m. pl. schildpadeters in Æthiopië.

Chem., bij zoölogische benamingen afk. voor J. N. Chemnitz (gest. 1800).

Chēmē of **chēma,** f. oudgr. vochtmaat, onderscheiden in groote en kleine; de laatste deed 2 cochleariën, de andere 4.

Chēmiē, chimiē of beter **chymie,** f (gr. *chēmeía*, *chymeía*, v. *chymos*, vloeistof, sap, v. *chўō*, *chéo*, ik giet, laat vloeien, omdat de chemie het eerst ondernam, sappen ter genezing van kwalen uit de planten te trekken, en deze ook wel vaak te vermengen of het hangt samen met den naam van Egypte (*chemia*) (d. i. de zware (grond), vgl. *alchemie*); leer van de eigenschappen en de natuur der stof, meng- en scheikunde, wetenschap van de wetten en oorzaken der menging en scheiding en van de verschijnselen, die zich daarbij voordoen, doorgaans eenvoudig s c h e i k u n d e geheeten; – **chemícus, chemíst,** m. scheikundige; – **chemisch,** adj. wat tot de scheikunde betrekking heeft, scheikundig; – **chemisme,** n. gezamenlijke natuurverhoudingen en natuurverschijnsels; vermogen (b. v. van het licht) om chemische werkingen te veroorzaken; – **chemiatrīe,** f. uitoefening der geneeskunst naar chemische grondslagen, onderscheiden van i'a t r o c h e m i e; – **chemiäter,** m. arts, die volgens zulke gronden genezingen zoekt te bewerken; – **chemicalīa,** n. pl. chemische toebereidingen; – **chemigraphie,** ook **zincographie,** f. reproductie van teekeningen enz. op zinkplaten door deze te etsen. (uitvind. v. *Eberhard*); – **chemigrapheeren,** langs chemischen weg teekeningen, beelden, arabesken enz. voortbrengen (b. v. chemigraphisch gekleurd papier); – **chemiluminiscéntie,** f. lichten bij zekere scheikundige processen, ook lichtgeven door levende dieren; – **chemitáxis,** f. **chemitropísme,** n. beweging der levende cel door chemische prikkeling; – **chemotactisch,** door chemische prikkeling bewegend; – **chemitherapīe,** f. **chemotherapīe,** f. Med. geneeswijze door middelen, die scheikundig op de ziektekiemen inwerken. Prof. Ehrlich is een der groote mannen op dit gebied; – **chemitypīe,** f. verandering van gegraveerde of geëtste metaalplaten door chemische middelen in verheven drukplaten, volgens de uitvinding van den Deen P i i l.

chemin, m. fr. (spr. *sj'mèǹ*; provenç. *cámin*, it. *cammino*, mid. lat. *caminus*, van celt. oorsprong; wallis. *caman*, weg, *cam*, schrede, tred, *camu*, sanskr. *gam*, gaan, verwant met k o m e n) weg, straat, gang; – **chemin couvert,** m. fr. (spr. *koewèr*) Mil. bedekte weg of gang; – **chemin de fer,** spoorweg; ook handkoffertje; – **chemineeren** (fr. *cheminer*) op een weg voortgaan, wandelen; Mil. kromme gangen of marschen maken, zigzaggen; – **cheminement,** n. (spr. *sj'mi-n'máǹ*) zigzaggen; gang der loopgraaf, die eene belegerde vesting nadert.

chemisch, z. ond. c h e m i e.

Chemise, f. fr. (spr. *sj'miés'*; mid. lat. *camisia*, z. ald.) hemd; vrouwenslaaprok, hemdkleed; Fortif. zodenbedekking eener borstwering; – **chemisétte,** (spr. *s=z*), f. halfhemd, voor- of kraaghemdje; kort vestje; – **chemisét-speld,** f. borst-, doekspeld.

Chemist, chemitypie, z. ond. c h e m i e.

Chemōsis, f. gr. Med. hevige ontsteking van het bindvlies van het oog.

Chemsin, pl. arab. (van *chems*, vijf) vijf gebeden, die de Mohammedanen dagelijks moeten bidden.

Chenal, m. fr. (spr. *sj'nál*, van 't lat. *canālis*, kanaal, eng. *channel*) nauw vaarwater tusschen klippen, zandbanken enz.; kil.

Chenica, f. inhoudsmaat voor droge waren in Perzië = 1,3151 liter.

Chenice of **chenix,** f. oudgrieksche inhoudsmaat voor granen, iets meer doende dan een liter; vier c o t y l e n deden eene chenix, 48 chenices een m e d i m n e.

Chenille, f. fr. (spr. *sj'niélj'*; eig. rups, van 't lat. *canicŭla*, hondje, wegens de gelijkvormigheid van vele rupsekoppen met hondekoppen) boordsel van fluweelzijde, rupsvormig snoer of koord als boordsel, ook wel **chenillette** (spr. *sj'niljétt*) geheeten; ook soort van vrouwenoverrok.

Chenna, f. arab. a l k a n n a (z. ald.).

Chenopodium, n. gr. (van *chēn*, gans, en *poes*, genit. *podos*, voet) Bot. ganzevoet, eene plantensoort uit de 5de klasse, 2de orde van het stelsel van Linnaeus.

Cheque, z. c h e c k.

cher, fr. (spr. *sjèr*, f. *chère*; v. 't lat. *carus*) lief, waard; kostbaar, duur; – *mon cher*, mijn waarde; – *ma chère*, mijne lieve; – *cher ami*, waarde vriend; – *chéri*, geliefd, hartelijk bemind.

Cherassi, m. perzische goudmunt, ook c h e v e s i genoemd: die van Sjach-Imam = 2 gl. 50 ct. die van Abul Faiz = 7 gl. 33,5 cts., die van Koelikan = 18 gl. 25 ct.

Charbáli, cherbássi, beste soort van perzische zijde.

cherche, fr. (spr. *sjérsj*; van *chercher*, zoeken) zoek op! (toeroep aan honden); – *cherchez la femme*, (spr. *sjersjee la fam*), zoek de vrouw! (als de eigenlijke oorzaak).

chéri, z. ond. *cher*.

Chereonnée, f. fr. (spr. *sjerk–*) indische stof, half zijde, half katoen.

Cherem, m. hebr. ban, banvloek (verg. a n a t h e m a).

Cherlesker, m. turksche luitenant-generaal.

Chersonēsus, f. gr. (van *cherros*, vastland en *nēsos*, eiland) schiereiland, b.v. *Ch. Taurica*, taurisch schiereiland, de Krim.

Chértepartij, f. (fr. *certepartie*, ontstaan uit *charte-partie*, mid. lat. *charta partīta* of *divīsa*) Mar. vrachtcontract, scheepsvrachtbrief, acte van overeenkomst, opgemaakt tusschen den vervrachter en de bevrachters, en waarin vermeld worden: de naam en grootte van het schip, de naam van schipper, vervrachter en inlader, de plaats en tijd tot lossing bepaald, of het schip geheel of gedeeltelijk vervracht wordt, eindelijk de bedongen schadeloosstelling ter zake van vertraging.

Chérub, m., pl. **cherubím,** hebr. oorspr. naam van een gevleugeld wonderdier met een menschengelaat, dat door het hebraïsme dikwijls in verband met Jehovah en vooral als drager van

zijnen wagentroon wordt voorgesteld, wellicht verwant met het gr. *gryps*, griffioen, grijpvogel; ook **cherubijn,** m. in de oude joodsche oorkonde een hemelgeest van den tweeden rang na de S e r a p h i m; vuur- of vlambode, de kunst stelt de cherubim voor als gevleugelde kinderhoofden; thans meestal = engel.

Cherúsken, m. pl. germaansche volksstam, die in het noorden van Duitschland was verspreid.

Chervi, m. fr. Bot. suikerwortel, eene voedzame en geneeskrachtige plant.

Chesnegar-aga, m. turk. voorproever der spijzen aan het turksche hof.

Chester-kaas, f. eng.-nederl. (spr. *tsjes-*) voortreffelijke kaassoort in Engeland, zoo geheeten naar de stad C h e s t e r, die daarin inz. handel drijft.

Chestnut, f. eng. (spr. *tjésnut*) kastanje.

Chetib, n. hebr. (spr. *ch'tib*) tekstleeswijze in den hebreeuwschen bijbel; eig. 't geschrevene (v. *kâtâb*, schrijven).

chétif, adj. (spr. *sjetief*), fr. (provenç. *caitiu*, it. *cattivo*, slecht, ellendig, van 't lat. *captivus*, gevangen, en daardoor ongelukkig, ellendig, beklagenswaard enz.) gering, ellendig, onbeduidend, armzalig.

cheto fuor, commoto dentro, ital. kalm van buiten, van binnen vol beweging.

Chetubim, hebr. z. v. a. h a g i o g r a p h a (z. ald.).

Chev., bij zoölogische namen afk. voor Chevrolat, entomoloog te Parijs. (gest. 1884)

Cheval, m. fr. (spr. *sj'wál*; van 't lat. *caballus*; vgl. c a v a l) paard; – *cheval de bataille* (spr. *-batálj'*), eig. strijdpaard; iemands lievelingsonderwerp, lijfstukje, stokpaardje; – *à cheval*, te paard; Mil. aan beide zijden, b. v. *à cheval* eener rivier, d. i. aan beide oevers daarvan; – **chevalerie,** f. (spr. *sj'wal'rie*) ridderschap; graad en waardigheid van ridder; – **chevaleresk,** adj. (fr. *chevaleresque*) ridderlijk, den ridder of de ridderschap eigen; – **chevalet,** m. (spr. *sj'walè*; verg. *cavalletto*) pijnbank voor de vroegere martelaars der kerk; strafezel voor soldaten; schildersezel; kam aan snarenspeeltuigen; – **chevalier,** m. (spr. *sj'wa-ljé*) ridder; paard in het schaakspel; – *chevalier sans peur et sans reproche*, ridder zonder vrees of blaam (eeretitel van verscheiden ridders der middeleeuwen, b. v. Bertrand du Guesclin, Louis de Trémouille, Bayard enz.); – **chevalier d'honneur** (spr. *-donéúr*), eereridder; begeleider van een vorst of eene vorstin; – **chevalier d'industrie** (spr. *-déñ-dustri*), geluksridder, geluk- of fortuinzoeker, een rondreizend, geslepen bedrieger; – **chevalier d'or,** m. fransche louis d'or met een maltezerkruis; – **chevau-léger,** f. (spr. *sj'wo lezjé*) licht ruiter; – **chevau-légers,** m. pl. lichte ruiters, lichte ruiterij, lichtgewapend paardenvolk.

Chevecier, m. fr.(spr. *sjew'sjé*) in de Kath. kerk opperste domheer, die het kerkornaat bewaart en voor de waskaarsen zorgt.

Chevelúre, (spr. *sjew'lúúr'*; it. *capellatura*, mid. lat. *capillatura*, van 't lat. *capillus*) hoofdhaar, lokken; ook stralen of haar eener komeet.

Chevémethode, f. (eigenl. Galin-Paris-Chevé methode) in de muziekleer het gebruiken van cijfers in plaats v. het notenschrift op den balk.

Chevet, n. fr. (spr. *sj'wè*; mid.lat. *capitium*, van 't lat. *caput*, hoofd) hoofdkussen; Mil. blok, onderlaag, waarop de broek of de staart van een stuk geschut rust, stelhout, stelblok.

Chevesi, z. c h e r a s s i.

Chevilles, pl. fr. (spr. *sjevielj'*) Muz. schroeven voor de snaren op een viool, gitaar enz.

Cheviot, n. eng. (spr. *tsj-*) bergschaap der Schotten; van de wol dier schapen gemaakte stof.

Chèvre, f. fr. (spr. *sjèw'r*) geit; – *poil de chèvre* (spr. *poál-*), stof uit kamwollen inslag en katoenen schering, waarin thans ook wol of zijde gewerkt wordt; – **chevreau,** n. fr. (spr. *sjevró*) geitenbokje; geitenleer.

Chèvrefeuille, f. fr. (spr. *sjèw'rfeulj'*) z. v. a. c a p r i f o l i u m.

Chevron, m., pl. **chevrons,** fr. (spr. *sj'wróñ*; provenç, *cabrion*, *cabiron*, eig. bok, waarop iets rust, v. 't lat. *caper*, geitebok, bok) daksparren; Mil. onderscheidingsteeken van rang op den mouw der onderofficieren; Blas. keper op het wapenschild (hoogd. *sparre*); ook: levantijnsch geitenhaar en stof daaruit.

Chevrotin, n. fr. (spr. *sj'wrotiñ*) leer van jonge reebokken; – **chevroteeren,** (fr. *chevroter*) 1) ongeduldig worden, bokkesprongen maken; 2) in 't zingen: blaten, bij het trillermaken een geluid geven als van een bok.

Chewra, f. hebr. genootschap, vereeniging voor goede werken.

chez soi, fr. (spr. *sje'-soá*) thuis; eigen haard.

Cheyne-Stokes' phaenomeen, n. bij lijders aan hartziekten: ademhaling waarbij na een stilstand der adembeweging het ademen in langzaam langere trekken toeneemt om dan weer een oogenblik geheel stil te staan.

Chiaje, bij zoölogische namen bet. Steffano della Chiaje (geb. 1794, gst. 1860 te Napels).

Chiamāta, f. ital. (spr. *ksjamáta*, v. *chiamare*, lat. *clamare*, roep) geroep: 1) terugroepen in den schouwburg, als teeken van den bijval van 't publiek; 2) schrift- of drukteeken, dat naar andere plaatsen verwijst; 3) bij 't schermen: geveinsde blootgeving, om de tegenpartij te verlokken.

Chiánti, m. it. (spr. *kiánti*) toskaansche wijn.

chiāra voce, ital. (spr. *kiarawôdzj'*) Muz. met heldere stem.

Chiarezza, f. ital. (spr. *kiaredza*) Muz. helderheid der stem.

chiaroscuro, m. ital. (spr. *kiaroskôéro*) z. c l a i r-o b s c u r.

Chiásma, n. gr. teeken of de figuur van een grieksche χ (*chi* geheeten) of van een latijnsche X; Med. vezeldoorkruising, inz. der zenuwen; – **chiásme,** n. merken met een χ of kruis van plaatsen, die voor onecht gehouden worden.

Chiástolith, m. gr. (v. *chiádzein*, met een χ teekenen, iets kruiswijze leggen, wegens de overeenkomst der kristaldwarssnede met een χ)

een variëteit van andalusiet, eene tot de silicaten behoorend mineraal.

Chiátto, m. ital. (spr. *kj-*) kleine, platte boot.

Chiboûque, turksch, z. t s j i b o e k e.

Chic, m. fr. (spr. *sjiek*) Pict. gemakkelijke vlugge en krachtige behandeling van het penseel; in 't algemeen: geschiktheid, slag, kneep; ook: smaak, sierlijkheid, netheid. Ook als adj. en adv. net, smaakvol, sierlijk, naar de laatste mode.

Chica, f. fr. (spr. *sjiká*) of sp. *chicha* (spr. *sji-tsja*; uit de taal van Haïti) een z.amerikaansche gegiste drank uit maïs of andere vruchten; zekere negerdans; amerikaansche verfplant; roode kleurstof uit de bladeren van de *Bignonia chica* v. Z.Amerika.

Chicáne, f. fr. (spr. *sjikáán*; van 't sp. *chico*, catalonisch *chic*, klein, gering, van weinig waarde; vandaar het fr. *chiche*, karig enz.; van 't lat. *ciccus*, ital. *cica*, kleinigheid; dus oorspr. nietigheid, voddenkramerij) rechtsverdraaiing, pleitstreek, arglistige kunstgreep om eene zaak in rechten lastig te maken of onder een verkeerd gezichtspunt te plaatsen; haarklooverij, vitterij; – **chicanes,** f. pl. looze streken, bedriegerijen; – **chicaneeren,** zonder gegronde reden voor het recht betrekken, pleitstreken, rechtsverdraaiingen gebruiken; haarklooven, vitten, bedillen; iemand verdriet aandoen, het hem lastig maken, hem om den tuin leiden, beethebben; – **chicanerie,** f. looze en bedriegelijke streken in rechtszaken, haarklooverij; – **chicaneur,** m. pleitzieke, een pleit- of twistzuchtig mensch; rechtsverdraaier; haarkloover, bediller; – **chicaneurig,** adj. (in de volkstaal s i k k e n e u r i g) vitziek, over kleinigheden vallende, kieskeurig.

Chicar, hebr. talent goud = 50,000 gl.; een talent zilver = 4125 gl.

Chicárd, m. zwierig heer; rijk gekleed persoon.

Chicha, z. c h i c a.

Chicharron, m. sp. (spr. *tsjitsjaron*) in vet gesmoord varkensvleesch.

Chico, chigo, z. c h i q u e.

Chicorée, f. fr. (spr. *sjikoré*) z. c h i c h o r e i.

Chief, m. eng. (spr. *tsjief*) hoofd, c h e f (z. ald.); – *lord chief justice*, voorzitter van het oppergerechtshof.

Chien, m. fr. (spr. *sjièn*; v. 't lat. *canis*) hond; – *chien couchant* (spr. *koesjáñ*), staande hond; – *chien courant* (spr. *koeráñ*), hazewindhond; – *entre chien et loup* (lat. *inter canem et lupum*), in de schemering, tusschen licht en donker.

Chiesa, f. it. (spr. *ki-eza*) kerk; – *stato della chiesa*, kerkelijke staat.

chiesa lìbĕra in lìbĕro státo, vrije Kerk in een vrijen Staat, woorden van Cavour (1861).

chiffoneeren (spr. *sjifonéren*), (fr. *chiffonner*, v. *chiffon*, lap, vod) kreuken, frommelen, verfomfaaien, in wanorde brengen, b. v. het toilet; verontrusten, plagen; onbetamelijk aantasten (eene vrouw); – **chiffon,** n. zachte wollen stof, die niet kreukt; ook vodje, nesterij; – **chiffonnier,** m. (spr. *sjifonjé*) voddenraper, lompenzamelaar; – **chiffonnière,** f. (spr. *sjifonjèr'*) voddenraapster: bergplaats voor vodden, lappen, kleinigheden; stuk huisraad met laden, hooge ladetafel.

Chiffre, n. fr. (spr. *sjiefr'*) c ij f e r, z. ald.; – *en chiffre*, in cijferschrift; – **chiffreeren,** (fr. *chiffrer*) c ij f e r e n; met vooraf bepaalde geheime teekens voorzien of zich daarmede uitdrukken; – **chiffreur,** m. cijferaar, geheimschriftmaker.

Chignon, m. fr. (spr. *sji-njóñ*; z. v. a. *chaînon du col*, ring, wervelbeen van den hals, d. i. nek, van *chaîne*, oudfr. *chaïne* = lat. *catena*, keten) nek; opgestreken nekhaar der vrouwen, nekvlecht, nekhaarbundel; haardracht waarbij het haar in een bundel op den nek ligt.

Chila, m. inhoudsmaat, dezelfde als de c a b.

Chilare of k i l a r e = 1000 ares, z. a r e.

Chilat, n. arab. eerekleed, dat de sultan aan hooge ambtenaren na 't verleenen van gewichtige diensten of na 't ontvangen van goede tijdingen ten geschenke geeft.

Childebert of H i l d e b e r t, oudd. mansn.: in den strijd uitblinkend; – **Childerich** of H i l d e r i c h, m. vorst in den strijd.

Chíle, m. sp. (spr. *tsj-*) indiaansche peper.

Chiler-basji, m. opperschenker van den sultan.

Chiliáde, f. gr. (*chiliás*, genit. *chiliados*, van *chilioi*, duizend) verzameling of getal van duizend, duizendtal, inz. duizendtal jaren; – **chiliárch,** m. overste of bevelhebber over 1000 man bij de Grieken; – **chiliásme,** n. leer van een toekomstig duizendjarig rijk van Christus op aarde, of de verwachting van Christus op aarde in zichtbare gestalte en heerschappij, duizend jaren vóór het einde der wereld; volgens K a n t: geloof aan den vooruitgang der menschen tot het vérafliggend doel van zedelijke volkomenheid; – **chiliást,** m. vriend, aanhanger of verdediger der leer van het duizendjarig rijk; – **chiliogoon,** n. duizendhoek; – **chiliómbe,** f. offer van duizend dieren.

Chilisalpeter, f. natriumnitraat, natronsalpeter, salpeterzure soda, vooral aan den westelijken voet van de Andes aangetroffen, bekende kunstmeststof; ± $15^1/_2$ % stikstof bevattend, bij verkorting *Chili* genoemd.

Chiloef, m. hebr. (van *châlaph*, wisselen, ruilen) wisselbrief bij de Joden.

Chilopháag, m. lippenbijter; iemand, die aan zijn lippen plukt.

Chilperich of **Hilperich,** oudd. mansn. helper, bijstandbieder.

Chim, n. chineesch vogelnest (als gerecht)

Chimæra, f. gr. (*chimaira*; eig. geit) Myth. fabelachtig geducht monster met den kop van een leeuw, het lijf van eene geit en den staart van een draak, dat vuur en vlammen uitwierp en door Bellerŏphon gedood werd; overdrachtelijk noemt men **chimæra** of fr. **chimère** (spr. *sjimèr*) een geheel ongegronde veronderstelling, hersenschim, ongerijmd verdichtsel, inbeelding, droomerij, gril; – **chimérisch** of **chimeriek,** adj. ingebeeld, grillig, ongerijmd, gedrochtelijk; – **chimaera monstrosa,** f. (zeekat) een zeevisch.

Chimbador, m. port. en sp. (spr. *dsj-*) in

Chili: lieden die reizigers op groote, in het zwemmen goed afgerichte paarden over diepe wateren geleiden.

Chime, n. eng. (spr. *tsjaim*) klokkenspel.

Chimie, z. c h e m i e.

Chimney, n. eng. (spr. *tsjimni*) schoorsteen; – **chimneysweeper,** (spr. *-swie-*) schoorsteenveger.

Chímon, m. gr. (*cheimōn*) eig. winter; Med. hevige koortskoude.

Chimpanzé, z. b a r r i s.

China 1) (eig. *tsjina* uit te spreken, de indische vervorming van den naam der oude dynastie *Ts'in*) groot land en keizerrijk in O. Azië; – **china-clay,** f. porseleinaarde, kaoline; – **china gras** n., chineesche hennep; – **chinaware** f. (spr. *sjinawère*) eng. chineesch porselein; – **Chinees,** inboorling van dit land; – **chineesch,** adj. uit China afstammend, afkomstig of daartoe behoorende; – **chineesche schimmen,** kinderspel, waarbij men achter een doorschijnend voorwerp uitgeknipte figuren vertoont.

China 2) of **chinabast,** z. k i n a, enz.

Chínampas, pl. (spr. *ch=tsj*) drijvende tuinen in Mexico.

Chinazilver, n. galvanisch verzilverd argentaan of nieuwzilver.

Chincha, f. sp. (spr. *tsjientsja*) het z.-amer. stinkdier, voskonijntje; – **chinche,** f. sp. (spr. *tsjientsje*; lat. *cimex*) wandluis; – **chinchilla,** f. (spr. *tsjientsjiélja*; verklw. v. *chincha*) peruviaansch stinkdier, rat- of molachtig dier in Z.-Amerika en het daarvan vervaardigde zeer zachte, witgrijze bontwerk.

Chinchōra, m. sp. (spr. *dsjindsjóra*) kleine, netvormige uit plantenvezels gevlochten hangmatten in Z.-Amerika.

chineeren (spr. *sji–*), fr. (*chiner*; van *China*, alsof men zeide: gelijk de Chineezen doen) Manuf. aan de kettingdraden verschillende kleuren geven en ze zoodanig schikken, dat men in de stof eene teekening bespeurt;met vlammen weven, bewerken; – g e c h i n e e r d e s t o f f e n, gevlamde, met figuren geweven goederen.

Chinees, enz. z. ond. C h i n a 1).

Chines, pl. bij de Chineezen pyramidale torens met een afgodsbeeld daarop.

Chinine, f. q u i n i n e, z. a.

Chino, m. sp. (spr. *tsjíno*) eig. Chinees; afkomeling van een Neger en eene Indiaansche in Amerika, z. v. a. Z a m b o.

chinois, adj. fr. (spr. *sji-noá*) chineesch; – *coiffure à la chinoise*, chineesche haardracht met naar achteren gekamd haar; – **chinoiseries,** f. pl. sieraden, snuisterijen enz. uit China of in chineeschen smaak.

Chint, indische katoenen stof.

Chiocádar, m. turk. de kleederdrager, een slaaf, die den sultan steeds een geheel stel kleedingstukken achterna draagt.

Chiocócca, f. nw.lat. (van 't gr. *chiōn*, sneeuw, en *kókkos*, bezie, bes, wegens de schitterende witheid der beziën van dezen struik) Bot. sneeuwbezie uit Nieuw-Zeeland, bij ons in broeikasten gekweekt.

Chionánthus, n. gr. (v. *chiōn*, sneeuw, en *ánthos*, bloem) Bot. sneeuwboom, sneeuwbloem, soort van jasmijnplant, een pronkgewas.

Chiosk, z. k i o s k.

Chiostro, n. it. (spr. *kjostro* = lat. *claustrum*) klooster, inz. kruisgang.

Chiourme, f. fr. (spr. *sjóérm'*) gezamenlijke galeislaven, galeiboeven in een bagno; ook de roeibank van een galei.

chipeeren of **chippeeren,** fr. (spr. *sji–*) leder op de deensche wijze toebereiden of looien; – **chippage,** f. fr. (spr. *-pá-zj'*) toebereiding der huiden op deensche wijze.

Chipoer, m. dag van vergiffenis bij de hedendaagsche Joden.

Chipolin, m. fr. (spr. *sjipoleṅ*; v. 't it. *cipollino*, als uien gestreepte marmersoort, v. *cipolla* ui), gevernist schilderwerk in olieverf, waardoor het hout een porseleinachtig aanzien krijgt.

Chips (spr. *sjips*) pl. eng. splinters van diamantsteenen.

Chique, f. fr. (spr. *sjiek'*, waarsch. van 't catalonisch *chic*, sp. *chico*, klein) ook **chico, chogo,** t s j i e k, N. H. zandvloo, zeer klein, lastig insect, rood wormpje in Midden-Amerika, dat zijne eitjes onder de nagels van 's menschen teenen legt, waardoor hevige ontstekingen kunnen ontstaan; het draagt nog de namen van n i g u a, t o n en a t t o e n; – c h i q u e, ook balletje tabak om te kauwen, pruimpje; knikker; zijde van onvolkomen, slechte cocons of tonnetjes; – z. ook c h i c.

Chiquét, m. fr. (spr. *sjikét*; v. 't sp. *chico*, klein, gering van waarde) slechte soort van zijden stof; – **chiquíto,** m. sp. (spr. *tsjikíto*; eig. z e e r k l e i n, v. *chico*, klein) koningin-sigaar, soort van zeer dunne sigaren voor dames.

Chiragōn, m. gr. (van *cheir*, hand) handvoerder, middel tot de leiding der hand bij het schrijven der blinden; – **chiragra,** n., eig. f. Med. handjicht, handeuvel; – **chirapsie,** f. aanraken met de handen; – **chiarthrocăce,** f. slepende (chronische) ontsteking van het handgewricht met eene daarop volgende verwoesting daarvan door beenbederf.

Chirbet, arab. dorp.

Chiriater, z. c h e i r i a t e r.

Chirieten, m. pl. fr. (v. *cheir*, hand) op menschenhanden gelijkende beeld- of dropsteenen.

Chirimoya, f. sp. (spr. *tsjirimója*; van 't peruv. *chiri*, koud, en *moehoe*, zaadkorrel) eig. koud zaad, zeer kostelijke amer. vrucht (*Annōna squamōsa*).

Chirísis, f. en **chirísme,** n. gr. (van *cheiridzein*, handhaven, en dit v. *cheir*, hand) Med. behandeling of bewerking met de hand; vandaar z. v. a. m a g n e t i s e e r e n.

Chiroëlektromagnetisme, n. (gr. *cheir*, hand) elektrische strooming, opgewekt door het handopleggen.

Chirogrammatomantie f. (spr. *tie=tsie*; van *cheir*, hand) kunst der handschriftverklaring, kunst of leer om het karakter, neigingen, eigenschappen en bekwaamheden der menschen uit hun handschrift op te maken; – **chirographie,**

f. gr. kunst om figuren op de hand te teekenen; – **chirogrăphum,** n. handschrift; ook z. v. a, *chirographaria cautio*, z. lager; – **chirographărisch,** adj. handschriftelijk, wat op een handschrift berust; – *chirographaria actio*, f. lat. Jur. rechtsvordering op handschrift; – *ch. cautio*, schriftelijke schuldbekentenis, belofte bij handschrift; – *ch. pecunia*, op handschrift geleend geld, niet door pand verzekerde leening; – *chirographarius creditor*, Jur. iemand wiens recht enkel op een handschrift gegrond is, in tegenst. met den *hypothecarius*; – *chir. debitor*, schuldenaar op handschrift; – **chirologie,** f. gr. handenspraak, vingerspraak, of kunst om met de handen of vingers zijne gedachten uit te drukken; – **chiroloog,** n. iemand, die met de vingers spreekt; – **chiromanie,** f. zelfbevlekking, z. v. a. m a s t u r b a t i e, m a n u s t u p r a t i e, o n a n i e; – **chirománt,** m. gr. handkijker, handwaarzegger; – **chiromantie** f. (spr. *t=ts*, kunst om uit de hand en hare lijnen waar te zeggen), handwaarzeggerij; – **chirometer,** m. handmeter, handmaat; werktuig om de handen der aankomende accoucheurs te meten en te versmallen.

Chironium, n. gr. Med. kwaadaardige, moeilijk te genezen zweer, naar men wil zoo genoemd omdat zij slechts te heelen is door een C h i r o n (in de gr. Myth. de naam van een der Centauren, die door zijn bekwaamheid in de geneeskunde uitmuntte); — **chironia,** f. plantensoort, naar C h i r o n benoemd, meestal uitlandsche pronkgewassen.

Chironomie, f. gr. (v. *cheir*, hand) leer der handbeweging, aanleiding tot een behoorlijk bewegen der handen bij het redevoeren; – **chiroplást,** m. handvormer, handleider, een door L o g i e r uitgevonden middel tot de behoorlijke houding der vingers bij het klavierspelen; – **chiroplastiek,** f. handvormkunst, kunst om uit weeke stoffen, als was, klei, enz., beeldwerk te vormen; – **chiroptĕra,** n. pl. N. H. genagelde zoogdieren met ledematen, die niet gescheiden, maar door een vlies in de gedaante van vleugels vereenigd zijn, waardoor zij in staat worden gesteld om als de vogels te vliegen, gelijk de vledermuizen; vleugelhandigen; – **chirorrheuma of chirrheuma,** n. gr. rheumatisch of vloeiingachtig gezwel aan de hand; – **chirospásmus,** m. schrijfkramp; – **chirothēke,** f. wapenhandschoenen, verband, waarmede hand en vingers worden omwonden; – **chirotherium,** n. handdier, dier der voorwereld, dat veel op den kangeroe gelijkt; – **chirothesie,** f. (spr. *s=z*) genezing door 't opleggen der handen; – **chirotonie,** f. oplegging der handen bij de bevestiging van een leeraar in zijn eersten dienst; – **chirotýpe,** f. handdruk; – **chirūrgus, chirurgijn,** m. (gr. *cheirūrgós*, eig. handwerker, van *cheir*, hand, en *érgein*, werken, waarvan *érgon*, werk) hand- of wondarts, heelmeester, wondheeler; – *chirurgus jurātus*, beëdigd wondarts; – **chirurgaat,** n. nw. lat. beroep van heelmeester; – **chirurgie,** f. eig. handwerk, handenarbeid; wondheelkunst, met handen uitgeoefende heelkunst; – **chirurgisch,** adj. tot die kunst behoorende.

Chise, m., z. k i s e h.

Chitárra, f. it. (spr. *ki-*) gitaar.

Chitōn, m. gr. onderkleed, lijfrok, zoowel der mannen als der vrouwen, in 't algemeen: kleed, deksel, hulsel, schaal; vandaar **chitine,** f. Chem. (volgens Odier) insectenweefsel, een bijzondere stof in de vleugeldeksels der kevers.

Chits, n. z. s i t s.

chi va piano va sano, ital. (spr. *ki-wa-*) wie langzaam gaat, gaat zeker.

Chladnische proeven, Phys. proeven over de a k u s t i e k (z. ald.), zoo geheeten naar den grondlegger dier wetenschap C h l a d n i van Wittenberg (gest. 1827).

Chlamys, f. gr. wijd overkleed, mantel der mannen, inz. rijkleed.

Chliasma, n. gr. (v. *chliainein*, warmen) Med. warm, weekmakend omslag.

Chloásma, n. gr. (van *chloádzein*, uitspruiten, groenen) Med. huidvlek, loof- of levervlek, inz. bij zwangere vrouwen.

Chlodwig, z. v. a. L o d e w ij k.

Chloë, f. gr. vr.naam; bevruchtend, bloeiend, groenend, een bijnaam van C e r e s, omdat het kiemend zaad haar werk was en onder hare bescherming stond; ook de gewone naam der herderinnen in herderdichten en romans.

Chloor, n. of f., (van 't gr. *chlōrós*, groengeel) Chem. een zwaar gas, dat niet vrij voorkomt, van geelachtig groene kleur en verstikkenden reuk, dat zeer schadelijk op de ademhalingsorganen werkt, zich met waterstof tot chloorwaterstof of het bekende zoutzuur, met metalen tot zouten verbindt, bijna 2¹/ maal zwaarder dan dampkringslucht, in 1810 door Davy ontdekt; – **chloorgoud,** n. goudchloride, waarmee in de photographie de beelden gekleurd worden; – **chloorkalk,** f. bleekkalk, bleekpoeder, een tot bleeken en ontsmetten dienende verbinding van onderchlorigzure kalk en chloorcalcium, door inleiden van chloor in kalkhydraat bereid; – **chloorkalium,** n., sylvine, zoutzuur zout, kalibemestingszout met ± 50% kali in de Stassfurtermijnen aanwezig; – **chloornatrium,** n., keukenzout; – **kaliumchloraat,** n., chloorzure potasch; – **chloorzwavel,** een verbinding van chloorgas met zwavel; – **chloorsodium,** n. verbinding, uit 39,7 pct. jodium en 60,3 chloor bestaande; – **chloral(hydraat),** n. Chem. olieachtige stof verkregen door inwerking van chloor op alkohol, bekend slaapmiddel; ook een tegengift; – **chlorāten,** n. pl. chloorzure zouten; – **chlorētum hydrargýricum,** n., d. i. sublimaat; – **chlorétum hydrargyrósum,** d. i. calomel; – **chlorétum natricum** n., d. i. keukenzout; – *chlorétum ammonicum*, n., salmiak; – **chloriden,** pl. verbindingen van het chloor met stoffen, die geene zuren zijn; – **Chlorinde,** vr. naam (zooals de heldin in Tasso's Jeruzalem verlost) bloeiend, groenend; – **Chlōris,** f. gr. Myth. gemalin van Z e p h y r u s, godin der bloemen, de F l o r a der Romeinen; ook herderinnenaam; – **chloriet,** n. Min. look-

groene talksteen met korrelige breuk; – **chloroform,** f. ook **formylchloride,** n. gr. lat. uit chloor en formyl bestaande olieachtige vloeistof van ætherachtige reuk, als verdoovingsmiddel bij chirurgische kunstbewerkingen in plaats van den zwavelæther het eerst door den schotschen arts S i m p s o n in 1847 aangewend, ook **chloor-ætheríde** geheeten; – **chloroformeeren** of **chloroformiseeren,** door chloroform doen inslapen; – **chlórometer, chloormeter,** m. werktuig tot waarneming van het gehalte aan werkzame (bleekende) chloor in chloorwater, chloorkalk en andere bleekende chloorverbindingen; – **chloorphaan,** n. groen vloeispaat; – **chlorophyl,** n. groene kleurstof in de groene plantendeelen, bladgroen; – **chlorōsis,** f. Med. bleekzucht, bleeke gelaatskleur uit teruggebleven maandelijksche zuivering, meisjesziekte, zoogenaamde witte koorts; – **chloruur** of fr. **chlorure,** f. Chem. chloorverbinding, verbinding van het chloor met soda, tin, ijzer, enz.

Chlothilde, z. K l o t h i l d e.

Choánen, pl. gr. (*chóănoi*, sing. *chóanos*) Med. achterste of binnenste neusopeningen; – **choanorrhagie,** f. bloedvloeiing uit die openingen, neusbloeding.

Choc, m. fr. (spr. *sjok*) stoot, schok, heftige zenuwschok (bij hevige verwondingen b.v.), slag, aanval, aanloop, aangreep; inz. geweldig op elkander rennen van twee strijdende ruiterliniën; – **choqueeren** (spr. *sjokéeren*; fr. *choquer*) stooten, aanstooten, tegen elkander stooten, aanvallen; aanstootelijk zijn, beleedigen, mishagen, tegen de borst stuiten; – **choquant,** adj. (spr. *sjokáñ*) bevreemdend, aanstootelijk, beleedigend, in 't oog loopend.

Chōchem, m. in plat-joodsche uitspraak in plaats van c h a c h a m (z. ald.) wijze, wijsgeer enz.; ook: (in dieventaal) doortrapte, slimme guit.

Chocoláde, f. (spr. *ch=sj*; sp. *chocolate*, uit het mexicaansch, hetzij van *cacauatl*, kakao, of van *xocoatl*, drank van maïs, fr. *chocolat*, it. *cioccolata*) voedzaam deeg, uit vooraf gerooste en met suiker, vanille, kardamom, kaneel, nagelen enz. vermengde kakaoboonen bereid; ook drank daarvan; ontbreken de gewoonlijk bijgevoegde specerijen, dan heet zij g e z o n d h e i d s-c h o c o l a d e; worden die specerijen door kina of andere geneeskruiden vervangen, dan is het m e d i c i n a l e c h o c o l a d e, of door ijslandsch mos, m o s-c h o c o l a d e.

Chodabénde, f. perzische munt van biljoen, ongeveer = 15 cent.

Chodsja, m. turk. leeraar.

Chœnix, z. v. a. c h e n i c e, c h e n i x.

Choiras of **chœras,** f. gr., z. v. a. s c r o p h u l i s (z. a.).

Choisi, fr. (spr. *sjoazí*; soort van halfporselein, naar de gelijknamige plaats C h o i s y (lat. *Causiacum*) genoemd.

choisisseeren (spr. *sjoasi-s-*), fr. (*choisir*; provenç. *causir*, *chausir*, óf van 't got. *kiusan*, oudd. *chiosan*, kiezen, beproeven, óf liever van 't got. *kausjan*, (be)proeven) kiezen, uitkiezen, uitzoeken, uitlezen.

Chōker, n. eng. (spr. *tsjo-*) halsdoek, das.

Cholaemíe, f. het aanwezig zijn van galbestanddeelen in het bloed (bij geelzucht).

Cholásma, n. of **cholōsis,** f. gr. (van *chōlos*, lam) verrekking, verlamming.

Cholecystítis, f. (v. *chólos* of *chŏlē*, gal) galblaasontsteking; – **choledōchus** (*scil. ductus*), m. gemeenschappelijke galbuis, die ontstaat uit de vereenignig van de gal- en galblaasbuis en in den twaalfvingerigen darm uitkomt; – **choleïne,** f. galstof; – **cholekchȳsis,** f. galuitstorting; – **cholelíth,** m. galsteen; – **cholelithiăsis,** f. galsteenziekte; – **cholelogíe,** f. galleer of leer van de gal; – **cholemesíe,** f. (spr. *s=z*) galbraken; – **cholepoēsis,** f. galbereiding; – **cholepȳra,** f. galkoorts; – **cholĕra,** f. of *cholĕra morbus*, of *c. orientālis* en *asiatĭca* (gr. *cholera*, galzucht, galvloed) Med. braakloop, braakkoliek, vroeger ook wel b o r t of b o o r t genoemd, inz. aziatische braakloop, die in Indië thuis behoort en met al zijne schrikbarende verschijnselen en verwoestende gevolgen in de jongste tijden meermalen Europa bezocht; – **choleríne,** f. goedaardige soort van cholera, die zich in den regel slechts als buikloop voordoet; – **cholerícus,** m. galzuchtig, opvliegend, driftig mensch; ook iemand, die aan de cholera lijdt; – **cholérisch,** adj. galzuchtig, heetbloedig, tot toorn geneigd, opvliegend; – **cholérisch temperament,** z. t e m p e r a m e n t; – **cholesteríne,** beter **cholestearíne,** f. Chem. galvet, eene niet verzeepbare vette stof uit de gal.

Choliámbus, m. gr. (van *chōlos*, lam, en j a m b u s, z. ald.) Poet. voetmaat in de gr. en lat. dichtkunst, de hinkende jambus of h i p p o n a k t i s c h e maat (naar haren uitvinder H i p p o n a x van Ephĕsus); ook s k a z o n en s k a z o n t i s c h v e r s geheeten, jambische trimeter of zesvoetig jambisch vers van twee sneden, doch welks laatste voet een trochæus of spondeus in plaats van een jambus heeft (⏑ — ⏑ — | ⏑ — ⏑ — | ⏑ — — ⏓).

Cholo, m., pl. **cholos,** sp. (spr. *tsjólos*) afstammelingen van Z a m b o s (z. ald.); ook spaansch sprekende Indianen, die onder de Europeanen opgewassen zijn.

Chologōga, n. pl. gr. (van *chólos*, *cholē*, gal) Med. galafvoerende middelen; – **cholagōgisch,** adj. galafvoerend; – **cholas** en **cholix,** f. gal- en leverstreek.

Chologie, f. (van *chólos*, gal) z. v. a. c h o l e l o g i e; – **cholorrhagíe,** f. galvloed, galuitstorting; – **cholorrhœa,** f. voortdurende galuitstorting; – **cholostearíne** of **cholosteatíne,** f. galvet, eene bijzondere vetstof in de gal; z. v. a. c h o l e s t e r i n e; – **cholosteatōma,** m. galspekgezwel, een haard, langzaam aangroeiend gezwel dicht onder de huid.

Cholōma, n. of **cholōsis,** f. gr., z. c h o l á s m a.

Cholop, m. russ. knecht, lijfeigene.

Chômage, fr. f. werkeloosheid.

Chomer, m. oostersche inhoudsmaat = 13,74 hectoliter.

Chondríne, f.gr.(v. *chóndros*, m., korrel, kraak-

been) Chem. kraakbeenlijm; geleistof uit kraakbeen; – **chondrocēle,** f. kraakbeenige vleeschbreuk; – **chondrogenĕsis,** f. ziekelijke verandering der zachte deelen in eene kraakbeenachtige zelfstandigheid, kraakbeenvormig; – **chondroglŏssus,** m. kraakbeenspier van het tongbeen; – **chondrographīe,** f. kraakbeenbeschrijving; – **chondrokrăsis,** lijden der kraakbeenderen, als derde tijdperk van de oostersche melaatschheid; –**chondrologīe,** f. leer der kraakbeenderen, kraakbeenleer; – **chondromalacīe,** f. kraakbeenverweeking; – **chondropharyngeus,** m. kraakbeenspier van het keelgat; – **chondrōsis,** f. kraakbeenvorming, verkraakbeening; – **chondrosyndésme,** n. gewichtsverbinding door kraakbeen; – **chondrotomīe,** f. kraakbeenontleding of doorsnijding.

Chonta, f. waspalmboom.

Choor, z. k o o r.

Chop, m. eng. (spr. *tsjop*) ribbetje, côtelet, inz. *mutton-chop*, schapecôtelet.

Chophouse, n. eng. (spr. *tsjóp-hous*) soort van openbare eetinrichtingen, ordinarissen, portietafels enz. te Londen, die zeer druk bezocht worden.

Chopine, f. fr. (spr. *sjopiēn'*; mid. lat. *cupina*, van 't lat. *cupa*) oude fr. wijnmaat, pint = 0,46561 liter, thans naam van $^1/_2$ liter.

choquant, choqueeren, z. ond. c h o c.

Choquettes, f. pl. fr. (spr. *sjo-ket'*) poppen of spinsel van zieke zijdewormen.

Choraal, z. ond. k o o r; – **choraag,** m. (gr. *chorāgós* of *chorēgós*) aanvoerder der koren in 't oude Athene, die bij feesten de kosten van de uitrusting der koren of de opvoering van een tooneelstuk bestreed; reivoerder, voorzanger, voordanser in het koor, z. v. a. k o r y p h æ u s; – *choraliter*, lat. koraalmatig, op de wijze van een koraal; – **choraulen,** m. pl. (gr. *choraúlēs*) fluitblazers in het koor; zingende knapen in de voormalige stiftkerken; – **choráleon,** n. muziekinstrument gelijkend op een draaiorgel (doch horizontaal); – **choregīe,** f. (gr. *chorēgia*) ambt der choragen: uitrusting en opvoering van een koor op eigen kosten; – **choréa,** f. lat. (gr. *choreía*) dans, rei; – *chorēa St. Viti*, Vitus-dans, tarantuladans, dansziekte, zekere zenuwziekte, welke zich door algemeene stuiptrekkingen kenmerkt, waardoor de zeldzaamste lichaamsbewegingen ontstaan, die dikwijls veel overeenkomst met dansen hebben, ook *chorēa St. Joannis* of *St. Valentīni* en t a r a n t i s m e geheeten; – **choregraphīe** of **choreographīe,** f. gr. dansteekening, dansbeschrijving, afbeelding of aanduiding der dansfiguren door teekens, gelijk dat voor de muziek met tonen, maten enz. geschiedt; kunst om balletten te componeeren; – **choreomanīe,** f. danswoede, ziekelijke, ontembare zucht tot dansen, ook t a r a n t i s m e; – **choretide,** f. deelneemster aan het grieksche koor (in tooneelstukken); – **choreutiek,** f. danskunst; – **chorēus,** m. z. v. a. t r o c h æ u s (z. ald.); – **choriámbus,** m. grieksche en latijnsche voetmaat, bestaande uit een t r o c h æ u s en een j a m b u s, of vierlettergrepige versvoet, waarin de eerste en laatste lettergreep lang, de beide middelste kort zijn (– ⏑ ⏑ –) b. v. j u b e l g e z a n g; – **chorowod',** m. pl. **chorowódy,** russ. (spr. *kharawód*, v. *chor*, koor, en *woditj*, aanvoeren) russ. volksdans, door een koorleider of voorzanger geleid.

Choras, m. N. H. soort van baviaan op Ceylon en in Afrika, ook m o r m o n of maskeraap geheeten, omdat zijn gezicht als met eene mom bedekt is.

Chordad sal, m. bij de Parsen het hoogste feest, Zoroasters geboortedag.

Chordápsus, m. gr. (*chórdapsos*, van *chordē*, darm, en *háptein*, vatten, vasthouden) Med. drekbraken, darmjicht, door inschuiving of omsnoering der darmen ontstaande.

Chorde, gr. (*chordē*) of **corde,** fr. *corda*, it. f. darmsnaar, snaar; touw der wipgalg, gewoon strafmiddel der italiaansche politie; Math. koorde, pees, rechte lijn, die twee punten van den omtrek des cirkels of de beide eindpunten van een boog vereenigt; – *chordae essentiales*, wezenlijke snaren of tonen van eene toonsoort, te weten: grondtoon, terts en quint; Med. in reepen gesneden en tot koorden verwerkte schapendarmen, zie c a t g u t; – **chórdometer,** m. koordemeter, werktuig ter meting van hoeken door bepaling hunner koorden bij gegeven straal; instrument om de dikte en sterkte der snaren te meten; – **chordomelodīon,** n. door K a u f m a n n te Dresden uitgevonden snarenspeeltuig.

Chorēa, choregraphie, choreutiek, choreus, z. ond. c h o r a a l.

Chōrespicopi, pl. (v. gr. *chōra*, land of *chōros*, vlek, dorp, dus: landbisschoppen) geestelijke opzieners der landelijke gemeenten (van de 4de tot de 9de eeuw).

Chorīon, n. gr. (*chórion* = lat. *corium*) vel, leder; Med. vaatvlies of buitenste vlies, dat de vrucht omhult; – **chorīōdisch,** adj. (gr. *chorioïdes* of *choriōdes*) lederachtig, vliezig; – **chorioīdĕa** of **chorioïde,** f. ader- of vaatvlies van het oog; – **chorioïdeïtis,** f. ontsteking van het vaatvlies van het oog.

Choripetálen, pl. Bot. bloemen met losbladerige bloemkroon of zonder bloemkroon.

Chorist, z. ond. k o o r.

Chorizónten, m. pl. (gr. *choridzontes*, van *choridzein*, scheiden) grieksche kunstrechters over Homerus, die van meening waren, dat de Ilias en de Odyssea verschillende schrijvers hebben en alleen het eerste dichtstuk voor een werk van Homerus verklaarden.

Chorobătes, m. gr. (van *chōra*, *chōros*, landstreek, ruimte, grond, enz.) waterpasmeter in de gedaante eener T; – **chorographīe,** f. plaatsbeschrijving, beschrijving, afbeelding van landstreken, landen op zichzelf; – c h o r o g r á p h i s c h e k a a r t e n, kaarten van afzonderlijke landstreken, districten, departementen enz.; – **chorohydrographīe,** f. water-aardbeschrijving; – **chorolīthen,** m. pl. landschapsteenen, steenen met dendrietische teekeningen, die geheele oorden voorstellen; – **chorologīe,** f. gr. nieuwe benaming voor planten- en dierengeo-

graphie; – **chorometrie,** f. meting en opneming eener streek, veldmeetkunst.

Choromanie, f., z. v. a. c h o r e o m a n i e, z. ond. c h o r a a l.

Chose, f. fr. (spr. *sjooz'*) zaak, ding; – *chose jugée*, afgehandelde, besliste (rechts)zaak; – **choses,** f. pl. fr. (spr. *sjózes*) zaken, dingen; – **choses maken,** potsen, streken uitvoeren; – **choses-maker,** m. potsenmaker, grappenmaker.

Chosjav, n. turk.-perz. (v. 't perz. *chōschāb*, eig. goed water) drank voor zieken, uit rozijnen en andere vruchten bereid.

Chótba, f. arab. gebed voor den oppersten beheerscher der geloovigen.

Chou, m. (spr. *sjōe*) zeer kleine chineesche rekenmunt, het $^1/_{10}$ eener c a c h e, welke laatste ongeveer met onzen halven cent overeenkomt; fr. (spr. *sjoe*) kool.

Chouan, m. fr. (spr. *sjoeáñ*) levantsche karmijnzaden, groenachtige zaadkorrels van de plant *Trigonella foenum graecum*, die mede tot bereiding van het karmijn gebezigd worden.

Chouans, m. pl. (spr. *sjoeáñs*) naam van zekere opstandelingen of aanhangers der koninklijke partij in het westen van Frankrijk na den dood van Lodewijk XVI; zij droegen dien naam naar haren eersten aanvoerder, een smid, C h o u a n geheeten, v. a. naar het bretonsch *chouan*, *chouant*, samengetr. uit *chathuant*, nachtuil, als schimpnaam der smokkelaars, daar hun eerste stam uit smokkelaars en andere buiten de wet levende personen bestond, of omdat zij, als dit dier, voornamelijk bij nacht werkzaam waren; v. a. bepaaldelijk naar de 4 broeders Cottereau, beruchte smokkelaars, die als verzamelsein bij hunne nachtelijke tochten 't geschreeuw van den uil (*chouette*, in Bretagne *chouan*) hadden aangenomen, en die later, met andere zwervers vereenigd, op het denkbeeld kwamen om in naam van Lodewijk XVIII oorlog te voeren.

Chou-king, z. s j o e - k i n g.

Chowder, n. eng. (spr. *tsjouder*) in Nieuw-Engeland gebruikelijke vischsoep, uitgevonden door de visschers op de banken van New-Foundland.

Chrematologie, f. gr. (van *chrēmata*, vermogen, geld, pl. van *chrema*, zaak) financie-wetenschap; – **chrematonomie,** f. leer van de aanwending des rijkdoms, geldwetenschap; – **chrematopœia,** f. leer van de verwerving van rijkdom, van het geld verkrijgen.

Chrēsis, f. gr. (van *chrēsthai*, gebruiken, ten nutte maken) gebruik, aanwending; bevoegdheid tot gebruiken.

Chresmologie, f. gr. (v. *chrēsmós*, orakelspreuk) waarzeggerij; – **chresmoloog,** m. waarzegger, voorspeller.

Chrestomathie, f. gr. (v. *chrēstos*, *ē*, *ón*, bruikbaar, goed, en *mathein*, leeren, alzoo eig. aanleering van het beste, wetenswaardigste) verzameling, keur, bloemlezing of een uittreksel der beste stukken uit verscheiden schrijvers, meest om eene taal te leeren.

Chrie, chria, f. gr. (*chreia*, eig. in 't algemeen: voorwerp der bezigheid, werk) Log. stelling, spreuk, opgave ter schriftelijke uitwerking of uitbreiding; korte redevoering, schoolrede.

Chrisam, liever **chrisma,** n. gr. (van *chriein*, overstrijken, zalven) wij-olie, zalf-olie, die in de R. Kath. kerk bij den doop, het vormsel enz. gebruikt wordt; ook zalving; – **chrisis,** of nw. lat. **chrismātie** (spr. *t=ts*), f. zalving; – **chrismāle,** n. witte doek, die weleer den gedoopte, gevormde enz. na de zalving om het hoofd werd gebonden; ook over het hoofd der gedoopten uitgebreid wit kleed, c h r i s a m h e m d, w e s t e r h e m d; – **chrismarium** of **chrismatarium,** n. kruik met zalfolie.

Christen, m., **christin,** f. belijder, belijderes van den christelijken godsdienst van **Christus,** (gr. *Christós*), d. i. eig. gezalfde (vgl. M e s s i a s), in s menstelling door letterverzetting ook k e r s t, b. v. k e r s t a v o n d, k e r s t f e e s t, k e r s t g e s c h e n k e n enz., k e r s t ĕ n e n voor doopen, tot christen inwijden; – *ante Christum* of *ante Christum nātum*, lat. vóor Christus' geboorte; – *christe*, n. (eig. de vocativus van Christus) tweede gedeelte eener roomsch katholieke mis; – **Christiaan,** mansn., iemand, die Christus belijdt, christen; – **christian-science,** (spr. *kristiën sajens*) f. eng. amer. de leer, dat ziekten, als slechts in de verbeelding bestaande, door bidden en door wilskracht te genezen zijn; de stichtster der leer is mevr. Baker Eddy (1820–1910); z. s c i e n t i s t; – **Christina, Christiāna,** f. vr. naam, christin; – **christiand'or,** m. deensche goudmunt, ongeveer = 10 gld.; – **christiānen,** m. pl. leden eener secte, ontstaan in de Vereenigde Staten in het begin der 19de eeuw; – **christianisme,** n. christelijk geloof, de christelijke leer, christendom; geheele omvang der godsdienstbegrippen, instellingen en levensvormen, die J. C. aan de menschheid heeft bekend gemaakt; – **christianiseeren** (spr. *s=z*), tot een christen maken, tot het christendom bekeeren; – *christianissĭmus*, m. lat. allerchristelijkste, een pauselijke benaming van de voormalige koningen van Frankrijk; – **christianisatie,** f. bekeering tot het christendom; – **christificatie,** f. geheele vorming der menschen tot volledige christelijkheid; – **christine,** f. zilvermunt in Zweden = 12 ct.; zie ook C h r i s t i n a; – **Christinos,** m. pl. sp. aanhangers der koningin C h r i s t i n a van Spanje gedurende de minderjarigheid van hare dochter I s a b e l l a; – **christmas,** n. eng. (spr. *krismes*) kerstfeest; – **christmasday** (spr. *-dée*) kerstdag; – **christodijnen,** m. pl. naam, dien men aanvankelijk den Gereformeerden gaf, omdat zij gedurig den naam van C h r i s t u s in den mond hadden; – **Christoffel,** mansn., verk. van **Christophŏrus,** christusdrager, iemand, die Christus draagt (zooals men, volgens de legende, het eerst een reusachtig grooten veerman in Palestina noemde aan wien Christus in kindergestalte verscheen en dien hij zich op de schouders door de rivier liet dragen); oneig. die hem in 't hart draagt, hem lief heeft; – aarvormig **St. Christoffelskruid,** woudplant, die als zeer heilzaam tegen schurft wordt geroemd; – **Christofle-metaal,** n. naar de fabrikant Christofle (spr. *Kriestoffel*) te Parijs

genoemde soort van argentaan, ook alfenide (naar den uitvinder Alphen genoemd); – **christokratie** (spr. *tie=tsie*), f. christelijke kerkheerschappij; vgl. hierarchie; – **christolatrie,** f. christelijke godsdienst; Christusvereering met achterstelling van de vereering van God; – **Christolieten,** m. pl. scheurmakers der 6de eeuw, die de godheid van Christus afscheidden van zijne menschheid; – **christologie,** f. gr. Messiasleer, Christusleer; – **christophanie,** f. verschijning van Christus; – **christophleet,** n. zekere likeur uit pontak, wijngeest, kaneel en dgl. bereid; – **christosophie,** f. christelijke wijsheid, wijsbegeerte van het christendom; – **Christusdaalder,** m. verschillende munten en medailles, waarop de geboorte van Christus is afgebeeld; – **Christusorde,** f. militaire ridderorde, door Daniël I, koning van Portugal, in 1381 opgericht, om den adel tot den strijd tegen de Mooren aan te vuren; ook eene in 1205 door Albert, bisschop van Riga, gestichte orde ter verdediging van de nieuwe Christenen; – **christus-palmolie,** f. oude naam voor ricinusolie.

Chrōma, n. gr. kleur, kleurmenging; Med. huidkleur, uitzicht; – *chroma duplex*, Muz. verhooging van den toon met eene halve noot; – **chromaat,** n. chroomzuur zout; – **chromameter,** m. Muz. werktuig om de piano-forte te stemmen; – **chromatiek,** f. kleurleer, leer van het ontstaan en de verhoudingen der kleuren, een gedeelte der optika; Pict. kunst der kleurmenging, licht en schaduw; vgl. coloriet; – **chromátisch,** adj. kleurig, gekleurd, vgl. achromatisch; Muz. (naar ital. spraakgebruik) met halve schreden, of in verschillende op elkander volgende halve tonen op- of afgaande; chromatische beweging, voortschrijding in halve tonen; chromatische toonschaal, volgreeks van 12 halve tonen; – **chromatisme,** n. kleuring, inz. van lichaamsdeelen; – **chromatologie,** f. kleurleer, leer der kleuren, z. v. a. chromatiek; – **chromatopseudoblepsie,** f. valsch- of verkeerdzien der kleuren als een gezichtsgebrek van vele menschen; – **chromatotechniek** of **chromurgie,** f. aanwending der scheikunde op de verfbereiding en ververij; – **chromatroop,** m. kleurwisselaar. een tot vermaak bestemd toestel, waarmede men op eenen witten muur prachtige kleurwisselingen voortbrengt; – **chromatypie,** f. kleurendruk; – **chromogeén,** adj. kleurstofafscheidend; *chromogene bacteriën*; – **chromolith,** n. aardewerk, steengoed, vooral het Wedgewood; – **chromolithographie,** f. gekleurde steendruk; – **chromolithographeeren,** in kleursteendruk vervaardigen; – **chromophotographie,** f. kleurenphotographie; – **chromopsie** ook *chrupsia*, **chrupsie** (niet crupsie), f. kleurenzien, wanneer eenen zieke de voorwerpen niet in hunne wezenlijke kleuren verschijnen; – **chromoskoóp,** f. stereoskoop met een inrichting om drie volkomen gelijke beelden van een voorwerp photographisch op te nemen met rood, geel en blauw gekleurde platen, waardoor gekleurde positieven kunnen worden verkregen; – **chromográm,** n. beeld, door middel van den chromoskoop verkregen; – **chromium, chromiumerts,** n. bij afkorting ook **chroom,** n. bijna loodgrijs, bros en zeer hard metaal, door den franschen scheikundige Vauquelin in 1797 ontdekt en wegens het bij uitstek kleurend vermogen van al zijne verbindingen dus geheeten; het is vuurbestendig, specifiek bijna 7 maal zwaarder dan water; de smaragd ontleent daaraan zijne schoone groene, de robijn zijne roode kleur; het wordt gewoonlijk uit den chromium-ijzersteen gewonnen, en vormt twee belangrijke zuurstofverbindingen; de eerste is het **chromiumoxyde,** dat uitstekende diensten doet in de porseleinfabrieken, bij het email-schilderen enz., de andere een purperkleurig zuur, welks zouten, **chromaten, chromiumzure zouten** geheeten, de verscheidenste en schoonste kleuren opleveren; – **chroomleder,** n. met chroomzuur gelooid leder; zacht leder.

Chronhyometer, gr. z. v. a. hyetoskoop.

Chroniek, f. gr. (eig. *chronĭkā*, pl. scil. *biblia*; van *chrónos*, tijd) tijdboek, kroniek, z. ald.; – *chronique scandaleuse*, fr. (spr. *kroniék' skandaléúz'*) schandkroniek, schandgeschiedenis, al de in omloop zijnde kwade geruchten, de zoogenaamde kletspraatjes, lasterpraat, b. v. van eene stad, van een hof enz.; – **chroniqueur,** m. fr. (spr. *kro–*) kroniekschrijver; berichtgever van een dagblad voor stadsnieuwtjes; – **chronisch,** adj. gr. (*chronikós, ē, ón*) langdurig, slepend, b. v. chronische ziekten, langdurige ziekten, blijvende of van tijd tot tijd terugkeerende ziekten, in tegenstelling met acute; – **chroniciteit,** f. nw. lat. chronisch karakter eener ziekte; – **chronist,** m. tijdrekenaar, jaarboekschrijver; – **chronodistichon** of **chrónicum,** n. tijddicht, tijdvers, een tweeregelig gedicht, in 't welk de letters M. D. C. L. X. V. en I, als romeinsche talletters beschouwd, bij samenstelling een jaartal uitmaken; – **chronográm(ma)** of **chronostichon,** n. cijferletterschrift, jaartalvers, getalvers of rijm, een of meer versregels, of wel eene korte, krachtige spreuk, waarin de rom. getalletters bij samenstelling een jaartal geven; – **chronograaf,** f. gr. tijdaangever, bestaande uit een cylinder met papier omwonden, waarop een pen elke seconde een teeken zet; toestel om den vliegtijd van projectielen te meten; nauwkeurig zakuurwerk; – **chronographie,** f. tijdbeschrijving, wetenschap om den tijd volgens een juisten maatstaf te bepalen en te verdeelen; – **chronologie,** f. tijdrekenkunde, tijdleer, kennis van den juisten tijdder gebeurentissen; – **chronológisch,** adj. tijdrekenkundig, overeenkomstig de tijdrekening; – **chronológische geschiedenis,** verhaal der gebeurtenissen in strenge tijdsorde; – **chronologische tabellen,** tijdtafels; – **chronologische orde,** tijdorde; – **chronoloog** of **chronologist,** m. tijdrekenkundige, tijdvorscher, tijdberekenaar; – **chrónometer** of **chronoskoop,** m. werktuig om den tijd nauwkeurig te bepalen, een tijdmeter, zee-uurwerk, dat een geregelden gang houdt, onafhankelijk van den invloed van warmte, vocht enz., door George Graham te Londen uitgevonden, bij de Engelschen timekeeper (spr. *táimkie-*

per) geheeten; ook: Muz. een slingerwerktuig, door Davaux uitgevonden, om nauwkeurig de maat in de muziek af te meten, vgl. metronoom; – **chronometrie,** f. leer of leerboek der (juiste) tijdmeting; – **chrónometrisch,** adj. tijdmetend; – **chromophoor,** m. toestel ter oogenblikkelijke telegrapheering van den tijd eener normaalklok naar de onderscheiden richtingen; – **chronophotographie,** f. opname van levende beelden.

Chroögenesie, f. (spr. *s=z*), gr. (van *chrōs, chroös,* kleur) ontstaan der kleuren, kleurvoortbrenging; – **chroögnosie** of **chroölogie,** f. leer van de kleuren der steensoorten en hare onderscheiding.

Chroom, z. chromium.

Chrotta, f. harp van de barden.

Chrupsie, zie chromopsie, onder chroma.

Chrysalide, f. gr. (*chrysallis,* genit. *chrysallidos,* van *chrȳsós,* goud) N. H. goudpop of goudkleurige dagvlinderpop, met een harde getande bedekking; – **chrysamine-zuur,** n. Chem. organisch zuur, ontstaande bij inwerking van geconcentreerd zwavelzuur op aloë-hars; – **chrysánth,** f., **chrysanthēmum,** n. Bot. goudsbloem, ganzebloem, eene plant met meestal goudgele bloemen; – **chryseen,** n. goudkleurig poeder, het laatste product der distillatie van steenkolenteer; – **chryselephántisch,** adj. uit goud en ivoor gevormd; – **chrysiet,** n. of m. goudsteen, toetssteen; goudglit of lithargyrium; – **chrysoberil, chrysolíth** en **chrysopräs,** m. namen van goudsteenen of goudgroene edelsteenen, welker kleur tusschen geel en groen zweeft, edelsteenen van niet veel waarde; – **chrysobúlle,** f. pauselijke bul met gouden zegel; – **chrysocōma,** f. Bot. goudhaar, eene soort van immortelle, een pronkgewas; – **chrysograaf,** m. goudschrijver, goudschilder, die gouden letters enz. schrijft of schildert; – **chrysographie,** f. goudschrijfkunst, kunst om met goud te schrijven of letters te vergulden; – **chrysokólla** of **chrysokól,** n. (eig. goudlijm) kopergroen, berggroen; – **chrysokratie,** f. (spr. *t=ts*) goudheerschappij, z. v. a. plutokratie; – **chrysoline,** f. door de Franschen uitgevonden middel ter bemesting, dat men nog boven gips roemt, dewijl de daarmede bestrooide voederplanten niet schadelijk voor de dieren worden; – **chrysoliet,** n., goudsteen, topaas; – **chrysologie,** f. leer van den staatsrijkdom; – **chrysológisch,** adj. zeer welsprekend; – **chrysomanie,** f. goudwoede, goudzucht, goudgierigheid, goudhonger, gouddorst; – **chrysomēle,** f. N. H. gouden tor, goudkever, goudhaantje; vandaar: **chrysomelienen,** f. pl. bladkevers, eene talrijke familie van torren; – **chrysomorphisch,** adj. goudachtig, goudvormig; – **chrysoot,** n. op goud gelijkend metaalmengsel; – **chrysophaanzuur,** n. (naar de goudgele kleur aldus genoemd), z. v. a. rhabarberine; – **chrysopœie,** f. gewaande kunst om goud te maken, goudmakerij, vinden van den steen der wijzen; – **chrysopraas,** m. door nikkeloxyde appelgroen gekleurde chalcedoon; – **chrysorine,** f. op goud gelijkend metaalmengsel uit koper en zink, door Rauchenbergen te Munchen uitgevonden; – **chrysoplenium,** n. Bot. miltkruid, eene soort steenbreek; – **chrysorrhamnine,** f. schoone lichtgele verfstof, uit onrijpe vruchten van de *Rhamnus cathartica*; – **Chrysostŏmus,** mansn. eig. goudmond, guldenmond; welbespraakt, welsprekend (inz. bijnaam van een der gr. kerkvaders, Johannes, bisschop van Constantinopel in de 4de eeuw); – **chrysotyl,** n. en m. vezelige serpentijn, serpentijn-asbest.

chthonische goden, gr. (van *chthōn,* aarde) Myth. goden der onderwereld; ook landsgoden of -helden; – **chthonia,** f. onderaardsche, bijnaam van Demēter of Ceres; – **chthonios,** m. onderaardsch, een bijnaam van verscheidene goden; – **chthonisothérme,** f. lijn over de oppervlakte van den aardbol getrokken over punten van gelijke inwendige aardwarmte (ook isogeotherme); – **chtonographie,** f., aardkorstbeschrijving.

Chubbslot, n. (spr. *tsjub-*) door den Engelschman Chubb uitgevonden zeer kunstig slot, soort van combinatie-slot.

Chuchoterie, f. fr. (spr. *sju-sjo-*) gefluister.

Chulo, m. sp. (spr. *tsjóello*) stieraanhitser te voet bij de stierengevechten in Spanje, z. capeador.

Chupa, f. sp. (spr. *tsjoepa,* v. 't arab. *dsjoebbat,* katoenen onderkleed, v. *dsjabba,* uitsnijden) vest met mouwen.

Chuppa, m. draaghemel, onder welken bij de Joden de trouwplechtigheid voltrokken wordt.

Church, f. eng. (spr. *tsjurtsj*) kerk, z. high church.

Churros, n. pl. (spr. *tsjoerros*; v. *churra,* grove wol) schapen met grove, doorgaans zwarte wol, in tegenstelling van merinos.

chut! fr. (spr. *sjuut*) stil, zwijg, st!; – **chuteeren,** chut! roepen.

Chutney, n. eng. kruiderij van ingemaakte vruchten in Engelsch-Indië.

Chylus, m. gr. (*chȳlós*), **chijl,** f. melksap, vocht, dat, uit de spijzen bereid, gedurende de spijsvertering door de melkvaten der darmen wordt opgeslorpt; – **chylificātie** (spr. *t=ts*), gr. lat., beter **chylopoēsis** of **chylōsis,** f. gr. bereiding van dat vocht uit de gebruikte voedingsmiddelen; chijlbereiding; – **chyloklépsis,** f. langzaam verlies van chijl; – **chylologie,** f. leer van de chijl; – **chylophórisch,** adj. chijlvoerend; – **chylophthársis,** bederf der chijl; – **chylopoētisch,** adj. chijlbereidend, tot chijlmaking dienende; – **chyllorrhœa,** f. Med. ziekelijke chijlvloeiïng, chijlvloed; – **chylotōrax,** m. uitstorting van chijl in de borstholte; – **chylurie,** f. 't chijlwateren.

Chym, z. chymus.

Chymie, z. chemie.

Chymus, m. gr. (*chȳmós,* van *chyó,* ik maak vloeibaar), **chijm,** spijspap, brij in de maag, uit de gebruikte spijzen bereid; – **chymificātie,** f. gr. lat. omzetting van de voedingsmiddelen in chijm of spijspap; – **chymorrhœa,** f. gr. uitvloeien der spijspap uit de dunne darmen, in de buikholte; – **chymōsis,** f. zuivering der spijspap, als tweede

spijsvertering.; - **chymosine,** n., lebferment, dat caseïne in paracaseïne en weiproteïne splitst.

Ciaccona, z. ond. c h a c o n n e.

Ciana, f. ital. (spr. *tsji-*) vrouw uit de laagste volksklasse, uit het gemeen.

Cibariën, n. pl. lat. (*cibaria*, van *cibus*, spijs) spijskast; eetwaren, voedingsmiddelen.

Cibēben, m. pl. (it. sing. *zibibbo*; van 't arab. *zabîb*) naam van de beste en grootste ravijnen.

Ciborium, n. gr. (*kibōrion*, oorspr. vruchthulsel der egyptische boonen, vervolgens, wellicht om de gelijkheid van uiterlijke gedaante, drinkbeker) drinkvat; in de R. Kath. kerk de ouwelkast of het kastje, (pyxis) vaas, waarin de gewijde hostiën bewaard worden.

Cibus, m. lat. spijs.

Cicāde, f. lat. (*cicāda*) N. H. op den krekel gelijkend insect, dat door wrijving der vleugels een piependen toon voortbrengt (menigvuldig voorkomende in Griekenland en Italië).

Cicatricantia, of vaak verkeerdelijk **cacatrisantia,** n. pl. lat. (van *cicatricāre*, litteekens verwekken, van *cicātrix*, litteeken) middelen, die de litteekenvorming, de sluiting der wonden bevorderen; - **cicatricātie** of **cicatrisātie** (spr. *-kātsie* of *-zātsie*), f. sluiting, heeling eener wond.

Cicer, m. lat. sissererwt, soort van eenigszins spits toeloopende kleine erwten in het Oosten en in Z.Europa.

Cicĕro, f. soort van drukletter van 12 punten, het midden houdende tusschen d e s s e n d i- a a n en a u g u s t ij n, dus genoemd naar de uitgave van Cicero's brieven te Rome in 1467, die met zulke letter werd gedrukt, m e d i a a n; d u b b e l c i c e r o, letter van 24 punten; - **ciceroniaansch,** adj. op de wijze van Cicero, Cicero navolgend, sierlijk welsprekend; - **ciceroniseeren,** (spr. *s=z*) den stijl en de vormen van Cicero nabootsen.

Cicerone, n. it. (spr. *tsjitsjeróne*) wegwijzer, leidsman der vreemdelingen, die dezen de merkwaardigheden eener plaats aanwijst en verklaart. Doorgaans leidt men deze benaming, wegens de woordenrijkheid dezer gidsen, af van den beroemden rom. redenaar C i c e r o; doch anderen zien er slechts eene verbastering en versnelde uitspraak in van het ital. *chiacchierone*, babbelaar, praatjesmaker; het zou dan eene schertswijze benaming zijn, die mettertijd eene edeler beteekenis heeft gekregen.

ciceroniaansch, enz., zie onder C i c e r o.

Cichorei, f. lat. (*cichorium*, gr. *kichōrium*, it. *cicória*, *cicórea*) bekende plant en haar wortel (*Cichorium intybus*), inz. als surrogaat of plaatsvervangend middel van de koffie gebruikt, bij verbastering doorgaans s u i k e r ij genoemd.

Cicisbéo, m. it. (spr. *tsji-tjies-béo*; van 't it. *sigisbeo*, eig. fluisteraar) vrouwenbegeleider, weleer de dagelijksche leidsman, dienstvaardige gezelschaphouder en vertrouwde vriend eener gehuwde vrouw van aanzien in Italië, alwaar de goede toon verbood, dat de echtgenoot zelve die betrekking vervulde (= *cavaliere servente*); plaatsvervanger van den man, bijnaam, huisvriend en begunstigd minnaar; - **cicisbeaat,** n. ambt van zulk een damesgeleider.

Ciconia, f. lat. ooievaar.

Cicūta, f. lat. Bot. gemeene scheerling, bekende giftplant cicúta virósa; - **cicutine,** f. nw. lat. bijzondere stof in de scheerling.

Cicvara, f. serv. (spr. *sies-*) versche kaas in boter gebraden.

Cid, m. sp. (v. 't arab. *sâîd*, *sajjîd*, vgl. s i d i) heer, vorst, inz. *cid campeador*, bijnaam van den beroemden spaanschen krijgsheld der 11de eeuw Don Rodrigo (of Ruy) Diaz, graaf van Bivar.

Cidáris, f. perzische koningsmuts; joodsche hoogepriestersmuts; arkadische dans.

Cider, m. (fr. *cidre*, it. *cidro*, mid.lat. *cicĕra*, van 't lat. *sicĕra*, gr. *sikera*, bedwelmende drank; oorspr. oostersch: hebr. *schêdâr*, arab. *sakar*, iedere bedwelmende drank) ooftwijn, appeldrank, appel- of perenmost; - **cider-azijn,** m. ooft- of vruchtazijn.

ci-devant, fr. (spr. *sidewàn*) voor dezen, eertijds, wijlen; als subst. in scherts: **ci-devants,** m. pl. voormalige adellijke en vorstelijke personen in Frankrijk.

Cidli, vr.naam (waarsch. van arab. oorsprong, vgl. c i d) heerscheres, vorstin.

Ciēgo, m. sp. blindeman, inz. blinde zanger.

Ciéntos, m. pl. sp. (van *ciento*, honderd) opbrengst van vier ten honderd van alle verkochte voorwerpen, die nog boven en behalve de a l c a b a l a (z. aldaar) betaald moet worden.

Cigárro, m., of gew. **sigaar,** f., pl. **cigárros** of **sigáren,** sp. (eig. benaming eener tabakssoort op het eiland Cuba) tabaksrolletje, dat men met of zonder pijpje rookt; beste soorten levert Havaña; - **cigarrera,** f. sp. (fr. *cigarière*) sigarendraaister; - **cigarrero,** m. sigarenmaker; - **cigarritos,** m. pl. sp. of **cigaretten,** fr. papiersigaren, tabaksrolletjes in fijn rijststroopapier.

ci-git, fr. (spr. *si-zji*) hier ligt (begraven).

Cijfer, n. (it. *cifra*, *cifera*, f. *chiffre*, z. ald.; v. 't arab. *cafr*, *cifr*, ledig, nul, en vervolgens op de negen andere getalmerken toegepast; vgl. z e r o) getalmerk, talletter.

Cijns, m. (van 't lat. *census*, z. ald.) schatting tol, opbrengst, belasting.

Cilia, n. pl. lat. ooghaartjes, wimpers; - **ciliapincet** (z. p i n c e t), f. lat.-fr. kleine wondheelers-tang tot het uittrekken van zieke ooghaartjes; - **ciliair,** adj. nw.lat. met oogwimpers voorzien; wat de ooghaartjes betreft; - **ciliaire zenuwen, c. arteriën** enz., zenuwen, aders enz., die naar het regenboogsvlies loopen; - **ciliaire krans,** m. geplooide kring van het adervlies naar het regenboogsvlies, haarkrans; - **ciliaire rand,** m. buitenste rand van het regenboogsvlies.

Cilicium, n. lat. (gr. *kilikion*, eig. dekkleed van c i l i c i s c h e geitenharen, naar 't landschap Cilicia in Voor-Azië) ruw haren hemd, boetkleed, boetgordel, ruw doek, dat de pelgrims op het bloote lijf dragen bij wijze van boetedoening.

Cilinder, z. c y l i n d e r.

Cimbaal, z. c y m b a a l.

Cimbren, K i m b r e n, m. pl., z. v. a. strijders

kampvechters, een germaansche volksstam, die, met de Teutonen vereenigd, sedert het jaar 113 v. Chr. op de Romeinen in vele veldslagen de overwinning behaalde, doch in 101 beslissend verslagen werden.

Cimeliën, n. pl. nw.lat. (*cimelĭa*, van 't gr. *keimelĭa*, z. ald.) kleinoodiën; kerkschat; ook de kostbaarste boeken eener bibliotheek; – **cimeliárch**, m. kerkschatmeester.

Ciment, enz., z. c e m e n t.

Cimeterre, m. fr. kromme turksche sabel.

Cimetière, m. fr. (spr. *sí-m'tjer'*) kerkhof.

Cimex, m. lat. weegluis; – **cimicidium**, n. barb. lat. middel om de weegluizen te dooden.

Cimier, m. fr. (spr. *si-mjé*) helmsieraad in wapens, enz.

Cimmeriërs, m. pl. lat. (*Cimmerĭi*) of K i m m e r i ë r s, gr. (*Kimmerioi*), een, naar luid der overlevering, aan 't noordelijkste einde van Scythië in eeuwige duisternis wonend fabelachtig volk; vandaar: **cimmérisch**, adj. den Cimmeriërs eigen; bij dichters voor: duister, b. v. **cimmerische duisternis**, dikke duisternis, stikdonkerheid.

Cimoliet, m. of n. grauwwitte, deels roodachtige, weeke, taaie leemsoort, zoo genoemd naar het eiland C i m o l i s, thans Kimoli of Argentiera, een der Cycladische eilanden; – **cimólische aarde**, f. vollersaarde, volaarde.

Cinædus, m. gr. (*kinaidos*) schandjongen, bedrijver van onnatuurlijke zonde; – **cinædie**, f. die onnatuurlijke ontucht zelve; ook zelfbesmetting; – **cinædisch**, adj. door onzedelijke aanraking der teeldeelen met de handen veroorzaakt; – **cinædológisch**, adj. (gr. *kinaidolŏgos*) in woorden ontuchtig, ontuchtige redenen bevattend.

Cinara, f. gr. lat. artisjok.

Cinchóna, f. zuidamerikaansch plantengeslacht, welks soorten den echten k i n a b a s t opleveren (zoo genoemd naar de gemalin van den graaf C i n c h o n, onderkoning van Peru in de 17de eeuw, die door 't gebruik van dien bast van eene tusschenpoozende koorts bevrijd werd en na haren terugkeer in Spanje veel tot het bekendworden van den kinabast bijdroeg); – **cinchonine**, f. bijzonder alkaloïde in den kinabast.

Cincinnătus-orde, f. ridderorde voor den krijgsmansstand in de n.amerikaansche Unie, die slechts kort heeft bestaan.

Cinctura, f. lat. (fr. *ceinture*) gordel.

Cinder, m., pl. **cinders**, eng. (v. 't fr. *cendre*, asch, = lat. *cinis*, z. ald.) bluschkolen, gebluschte steenkolen, sintel(s).

cinefactie, z. ond. *cinis*.

Cinéllen, f. pl. (spr. *tsjinéllen*; ital. *cinélle*) bekkens van koper en ander metaal bij de turksche veldmuziek.

Cineraria, **cinerătie**, enz., zie onder c i n i s.

Cingaleezen, z. S i n g h a l e e z e n.

Cinglage, f. fr. (spr. *sehglá-zj'*) weg, dien een schip in 24 uren aflegt; koers.

Cingŭlum, n. lat. (van *cingĕre*, gorden, omgorden) gordel; bruidsgordel; priestergordel; – *cingŭlum pudicitĭae*, kuischheidsgordel, een band dien de Ouden, naar men zegt, hun vrouwen om het onderlijf plachten te winden, om daarmede voor anderen den toegang tot haar schaamdeel af te sluiten; ook een verband, waarvan men zich bedient om jonge lieden voor 't onanisme te bewaren; – *cingulum virgĭnis*, maagdengordel, gordel dien de grieksche en romeinsche meisjes ter beveiliging van haren maagdom droegen, en die door den echtgenoot in den bruidsnacht werd losgeknoopt; de knoop, die dezen gordel samenhield, werd de k n o o p v a n H e r c u l e s geheeten; – *cingulum venĕris*, venusgordel, liefdegordel, gordel, dien Venus om de heupen droeg en waaraan men 't vermogen toekende om liefde in te boezemen en harten te veroveren; ook lijn in de hand, van welke de oude C h i r o m a n t e n veel werk maakten; – **cinguliférisch**, adj. nw.lat. gordeldragend.

cinis, m. lat. (genit. *cinĕris*) asch; – *cinis antimonĭi*, spiesglansasch; – *cinis plumbi*, loodasch; – *cineres clavellati*, z. v. a. p o t a s c h; – **cineraria** (van 't lat. *cinerarĭus*, *a*, *um*), tot asch behoorende) aschkruid, een pronkgewas; – **cinerarium**, n. aschkruik, urne, lijkbus, waarin de Ouden de asch der verbrande lijken bewaarden; – **cinerarius**, m. bediende bij de Romeinen, die de vrouwen het haar krulde met een in de asch heet gemaakt ijzer; – **cinerătie** (spr. *t=ts*) en **cinefáctie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. verbranding tot asch; – **cineresceeren** (later lat. *cinerescĕre*), tot asch worden.

Cinna, f. lat. Bot. een soort der grassen (g r a m i n e ë n).

Cinnáber, n. (lat. *cinnabăris*, f., gr. *kinnábari*, n., fr. *cinabre*, eng. *cinnabar*) uit kwikzilver en zwavel bestaand rood mineraal, zwavelkwik, zoowel als natuurlijk mineraal voorkomende, als ook kunstmatig bereid en in de schilderkunst gebruikt.

Cinnamét of **cinnamōm**, n. (*kinnámōmon*, lat. *cinnamōmum*, hebr. *kinnâmôn*) kaneel, eene buitenlandsche specerij, die de oude Grieken door de Phœniciërs uit Arabië kregen; – **cinnamÿl**, n. Chem. vermoedelijk radicaal van de kaneelolie.

cinq, fr. (spr. *sènk*; ital. *cinque*, van 't lat. *quinque*) vijf; – *cinq minutes* (spr. *seh minuut'*), d. i. eig. 5 minuten: aan dobbelsteenen gesneden vleesch, dat met peper, ansjovis, uien, enz. gekruid en op een heet vuur in 5 à 7 minuten gekookt is; – *cinq premiers*, fr. (spr. *seh pre-mjé*) in het omberspel: de 5 eerste slagen of trekken van den speler; – **cinquecentisten**, pl. ital. (spr. *c=tsj*) de ital. schrijvers, schilders, enz. der 16de eeuw, welke in het ital. eenvoudig *cinquecento* (vijfhonderd) heet; – **cinque Ports**, pl. de vijf havens, sedert Willem den Veroveraar de naam van 5 tegenover Frankrijk liggende engelsche havens met groote voorrechten (Dover, Sandwich, Romney, Hythe en Hastings); – *lord warden of the Cinque Ports*, aan eng. staatslieden verleende titel en sinecure; – **cinquille**, f. fr. (spr. *sehkiélj'*) of q u i n t i l l e (spr. *kehtiélj'*) soort van omberspel met 5 perso-

nen, vijfspel; – **cinquina,** f. (spr. *tsjienkwina,* van het ital. *cinque,* vijf), z. v. a. q u i n t e r n e in lotto- en tombola-spel; – **cinq-six,** m. (spr. *sènk-si*) wijngeest of alkohol van 60 Gay-Lussac.

Cion of **ciōnis,** f. gr. (*kiōn,* d. i. eig. zuil, pilaar) huig, lel aan den ingang der keel; – **ciŏnis** of **cionītis,** f. ontsteking van de huig; – **cionoptōsis,** f. zakking der huig; – **ciotŏmus,** m, chirurgisch werktuig tot wegsnijding van de vergroote huig.

Cipier, m. (van 't lat. *cippus,* stok, hout, waarin de voeten der misdadigers werden gesloten) gevangenbewaarder, kerkermeester, stokmeester.

Cipipa-mul, n. in fr. Guyana soort van zetmeel uit de maniokwortel.

Cipo, m. port. l i a n e (z. ald.).

Cipollata, f. ital. (spr. *tsji–*) uienragoût; kletspraat.

Cipollien, m., it. *cipollíno* (spr. *tsji–,* eig. jonge ui, van *cipolla,* ui) ital. marmer met groote groene of blauwachtig grijze aderen, afkomstig van bijgemengd chloriet.

Cippus, m. lat. korte zuil, halve zuil bij de Ouden, waarop men verschillende opschriften plaatste; verheven lijksteen, gemaakt alsof hij gebroken is; ook strafwerktuig, waarin de voeten der overtreders gesloten werden, de stok.

Cipres, z. c y p r e s.

Cira, f. slechte, onzuivere soort van macedonisch katoen.

Cirage, f. fr. (spr. *sirá-zj'*; van *cire,* = lat. *cera,* was) overtrekken met was, insmeren; smeersel, schoensmeer; waskleur, schilderij met eene naar was gelijkende gele kleur, in tegenst. met g r i s a i l l e.

circa, circĭter, lat. ongeveer, omstreeks, bijna.

Circassienne, f. fr. (spr. *sierkassjèn'*; waarschijnlijk naar C i r c a s s i ë, het land der Tsjerkessen aan den Kaukasus, zoo geheeten, ofschoon in Engeland het eerst vervaardigd) fijn gekeperde wollen stof, halflaken.

Circātor, m., pl. **circatōres,** mid.lat. (v. *circāre,* rondgaan), z. v. a. v i s i t a t o r; inz. rondreizende kloosteropzichter, ook **circinatōren** (v. *circinare = circilare, circare,* rondom gaan, vgl. c i r c i n u s).

Circe, f. lat. van 't gr. K i r k e, Myth. vermaarde tooveres, die menschen in dieren veranderde (zie de Odyssea van Homerus); eene verleidelijke boeleerster; ook eene asteroïde, in 1855 door Chacornac ontdekt.

circénsisch, z. ond. c i r c u s.

Circinus, m. lat. (gr. *kirkinos*) kring; passer; Med. gordelroos; – **circinaal,** adj., en als adverb. *circinātim,* nw.lat. slak- of lokvormig gebogen, opgerold.

Circinatoren, z. ond. c i r c a t o r.

circiter, z. c i r c a.

Circonstance, f. fr. (spr. *sierkoṅstaṅs'*; lat. *circumstantia*) omstandigheid, gelegenheid; – *poésie de circonstance,* gelegenheidsgedicht; – *pièce de circonstance,* gelegenheidsstuk; – *circonstances atténuantes,* Jur. verzachtende omstandigheden.

Circuit, eng. (spr. *súrkjit*) rondreis der eng. rechters om zitting te houden met de jury's; rondvlucht.

Circuítie (spr. *t=ts*), f. lat. (*circuĭtio*) rondom gaan, omgaan; Log. omweg in het redeneeren, de omschrijving eener zaak; – **circuĭtus,** m. omgang, kringloop; – **circuĭtor** of **circĭtor,** m. rondtrekker, marskramer enz.; rondreizend opziener inz. kerkelijk opziener.

Circŭlus, m. lat. (eig. een verklw. van *circus,* z. ald.), **cirkel,** hiernaast ook **circéllus,** cirkeltje, kringetje, Geom. kromme lijn, die in zich zelve wederkeert en overal denzelfden afstand van een in hetzelfde platte vlak met haar gelegen punt, het middelpunt, heeft; – **cirkelvlak** is het door een cirkel ingesloten vlak; – *ad circulum,* eig. aan den cirkel: om rond te gaan bij de leden of deelnemers; – *circŭlus horarius,* m. uurcirkel; – *circŭlus in demonstrándo* of *probando,* Log. cirkel, omweg in het verklaren of betoogen; eene drogrede, waarbij men datgene, wat nog bewezen moet worden, als bewijzend deel opneemt (ook wel genoemd *circulus vitiōsus,* eig. gebrekkige cirkel, c i r k e l r e d e n e e r i n g); – *c. major,* Med. groote omloop des bloeds door het lichaam; – *c. minor,* kleine bloedsomloop door de longen; – *c. tropĭcu scancri,* kreeftskeerkring; – *c. trop. capricórni,* steenbokskeerkring; – *c. vitiōsus* z. boven bij *c. demonstrándo*; – **circuleeren** (lat. *circulāre*) omloopen, rondgaan, zich in eenen kring bewegen; in omloop zijn; Chem. herhaald distilleeren, doordien de verdichte dampen weder in den distilleerkolf teruggeleid worden; – **circuleerend medium** = geld in omloop; – **circuleerkachel,** f. waarin de rook en de warmte door een pijp in allerlei kronkelingen gaat, alvorens in den schoorsteen te treden; – **circulaire,** f. fr. (nw. lat. *circulāre,* n) rondgaande brief, hetzelfde bericht, aan ieder der belanghebbenden gezonden; – **circulair,** adj. (lat. *circulāris, e*) kringvormig, kringsgewijs, rondgaand, rondloopend; – **circulaire credietbrief,** m. credietbrief (z. ald.) gericht aan verschillende op onderscheiden plaatsen wonende personen; – **circulair verband,** n., Chir. chirurgisch kringvormig verband; – **circulaire fortificātie** (spr. *tie =tsie*), f. Mil. ringversterking; – **circulair vuur,** n. ring- of kringvuur; – **circulaire snede,** f. Chir. kringsnede bij de amputatie; – **circulair-zaag,** f. cirkelvormige stalen schijf met getand rad; – **circulariteit,** f. nw.lat. kringvormigheid; – **circulātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *circulatio*) kringloop, omloop, b. v. van het bloed, van het geld; Chem. dikwijls hervatte overhaling; – **circulatiebank,** f. openbare bank, die, in stede van gereed geld, omloopende banknoten uitgeeft; – **circulatie-papieren,** pl. kredietbriefjes en wissels, die voor eenigen tijd het gereed geld moeten vervangen, zonder dat hunne betaling door een zeker fonds wordt gedekt; – **circulātor,** m. lat. rondwandelaar, landlooper, kwakzalver.

circum, lat. voortzetsel, dat in vele samenstellingen voorkomt; rondom, omheen, bijgelegen, aan alle zijden, omtrent; – *circum circa,* omtrent, bijna; – *circumcellio,* m. lat. (van *cella,* cel) eig. naam eener soort dweepzieke monniken, die

de cellen van anderen afliepen; in 't algemeen rondlooper, landlooper; – **circumcéntrisch,** adj. nw. lat. (vgl. c e n t r u m) alomzijdig, van alle zijden het middelpunt omgevende; – **circumcísie,** f. (spr. *s=z*), lat. (*circumcisio*) besnijding, besnijdenis; – **circumcisiefeest,** n. feest der besnijding, besnijdenis van Christus; – **circumcisiestijl,** m. tijdrekening, waarbij men het jaar op den Circumcisiedag, d. i. 1 Januari, laat aanvangen (in de Middeleeuwen was de aanvang des jaars ook wel op andere dagen gesteld); – **circumdúctie** (spr. *t=s*), f. (lat. *circumductio*) misleiding, bedrog; – *circumductus termĭnus*, Jur. door beide partijen verschoven of niet afgewachte rechtsdag; – **circumferéntie,** f. (lat. *circumferentia*) omvang, omtrek, z. p e r i p h e r i e; – **circumferéntor,** m. barb.-lat. astrolabium, hoekmeter; – **circumflex,** m. (lat. *circumflexus*, scil. *accentus*, omgebogen, d. i. laag gemaakte toon) Gram. toonteekeen eener verlengde lettergreep, verlengingsteeken, kapje (^ of gr. ~); oneig. houw, schram; – **circumfluéntie,** f. nw.lat. omvloeiing; – **circumgestatie,** f. (spr. *-tsie*) ronddragen, inz. der hostie in de monstrans; – **circumgyrātie,** f. (vgl. *gyrus*) duizeling, draaiziekte; – **circumincéssie,** f. nw.lat. 't bestaan der drie goddelijke personen in elkander; – **circumjacént,** adj. (lat. *circum-jácens*) omliggend, rondomgelegen; – **circumligatuur,** f. 1° omwikkeling; 2° z. v. a. p a r a p h i m o s i s (z. ald.); – **circumlocūtie,** f. (lat. *circumlocutio*) eig. er omheen praten; wijdloopige omschrijving eener zaak, in plaats van de eigenlijke, eenvoudige uitdrukking er van; z. v. a. p a r a p h r a s e; – **circumlūvie,** f. (lat. *circumluvio*) omgeving, of 't omgeven zijn met water; – **circummeridiaans-hoogte** der sterren, nw. lat. (vgl. m e r i d i a a n) hoogte, die de sterren in de nabijheid van den meridiaan hebben; – **circumnavigābel,** adj. nw.lat. omvaarbaar, om te varen; – **circumnavigātie** (spr. *t=ts*), f. omvaring; – **circumnutātie,** f. Bot. beweging van een groeienden stengelknop; – **circumpolaire sterren,** nw.lat. (vgl. p o o l enz.) sterren, die voor een bepaalde plaats nooit ondergaan; – **circumposítie** (spr. *zi-tsie*), f. (later lat. *circumpositio*) rondomplaatsing, kringvormige plaatsing van een voorwerp; – **circumpotātie** (spr. *tie=tsie*), f. lat. (*circumpotatio*) 't in-de-rondte-drinken, rondgaan van den beker; – **circumscribeeren** (lat. *circumscribĕre*), omschrijven, omgrenzen, bepalen, beperken, b. v. iemands macht; wijdloopig beschrijven of omschrijven; – **circumscriptie** (spr. *t=s*), f. omschrijving, beperking, insluiting binnen bepaalde grenzen; omschrijving met woorden, ronding der rede, volzinnenbouw; – **circumscriptie-bul,** f. pauselijke bul ter regeling der aangelegenheden der katholieke kerk in een land onder niet-katholieke regeering; – **circumscriptief,** adj. nw.lat. omschrijvend; – **circumspicieeren** (lat. *circumspicĕre*), omzien, rondom zien; – **circumspect,** ad. (lat. *circumspectus, a, um*) omzichtig, voorzichtig, behoedzaam, bedachtzaam; – **circumspéctie** (spr. *t=s*), f. (lat. *circumspectio*) omzichtigheid, voorzichtigheid-behoedzaamheid, bedachtzaamheid, het rond, zien; – **circumstántie** (spr. *tie=tsie*), f. (lat. *circumstantia*) omstandigheid, gesteldheid, geschapenheid; – *circumstantia facti*, voorgevallen omstandigheid; – *circumstantiæ variant rem*, omstandigheden veranderen de zaak; – **circumstantieel** (spr. *ti=tsi*), nw.lat. omstandig, breedvoerig beschrijvend; – **circumstantieeren,** in al zijn bijzonderheden gewag maken; – **circumvalleeren** (lat. *circumvallāre*), omwallen, omschansen, insluiten; – **circumvallatie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. insluiting, omwalling, omschansing, ook z. v. a. **circumvallatie-lijn,** schanslinie, omschansings- of omwallingslinie van eene legerplaats; – **circumvenieeren,** lat. (*circumvenīre*) omgaan, omringen; bedriegen, misleiden; – **circumvéntie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *circumventio*) misleiding, bedrog; – **circumvérsie,** f. (lat. *circumversio*) omdraaiing, omwending; – **circumvolutie** (spr. *t=ts*), f. nw. lat. (van 't lat. *circumvolvĕre*, omwikkelen) omwinding; krulvormige draaiing om een middelpunt; – c i r c u m v o l u t i ë n d e r h e r s e n e n, kronkelingen der hersenmassa aan de oppervlakte.

Circus, m. lat. (= gr. *kírkos*) in 't algemeen kring, cirkel; inz. cirkelvormige schouwplaats, strijd- en renbaan; gebouw, dat tot schouwplaats voor ruiters- of rijkunsten dient, kunstrijdersschouwplaats; bij de oude Romeinen groote, langwerpige ronde of ovale schouwplaats (*circus maximus*) voor allerlei openbare schouwspelen, **circensische spelen** geheeten; fr. *cirque olympique* (spr. *sierk' oleṅpiek'*), paardenspel.

ciréren, met was boenen, b. v. een dansvloer; – **cireboëéth,** n. middel om een leer geschikt te maken om er messen op glad te maken.

Cirkel, z. ond. c i r c u l u s; – **cirkelkánon,** m. (lat. *canon per tonos*), Muz. canon, in welken elke stem bij het herhalen van het thema telkens een interval hooger begint, zoodat al de twaalf toonsoorten van *dur* of *mol* worden doorloopen.

Círometer, m. wolmeter, werktuig om de sterkte der wol in hare afzonderlijke draden te meten en daardoor hare deugdelijkheid in verhouding tot hare fijnheid te beoordeelen.

cirque olympique, z. ond. c i r c u s.

cirrhochlórisch, gr. (van *kírrhos*, bleekgeel, en *chlōrós*, z. c h l o o r) grijs en groen; – **cirrhográphisch,** bruinkleurend; – **cirrhōsis,** f. Med. naam, door L a e n e c aan eene korrelachtige ontaarding van eene roodachtige gele kleur, aan de lever voorkomende, gegeven; muskaatnootlever.

Cirrocumulus, m. vederachtige stapel- of hoopwolk (vgl. c i r r u s).

Cirrus, m. lat. (pl. *cirri*) eig. haarlokken, haarbos; oneig. dunne, vlokkige wolk, vederwolk, die steeds zeer hoog in den dampkring zweeft; ook ranken aan den wijngaard en andere gewassen; – **cirrāgra,** n. Med. poolsche vlecht, ziekte der haren, die in Polen inheemsch is.

Cirsăkas, m. indische stof uit veel katoen en weinig zijde.

Cirsus, m. gr. (*kirsos*) Med. verwijding der aderen; – *cirsĭcus, a, um*, door eene aderspat veroorzaakt; – **cirsocēle,** aderbreuk, aderspattige zwelling van de aderen der zaadstreng; – **cirsomphălus,** m. aderspattig uitgezette navelader in de navelstreng; – **cirsophthalmīe,** f. geheele aderspattige uitzetting van den oogbol, oogontsteking met aderverwijding; – **cirsotomīe,** f. uitsnijding of afbinding der aderspatten.

cis, lat. aan deze zijde; het komt in verbinding met andere woorden voor, b. v. **cisjuràansch,** aan deze zijde van 't Jura-gebergte; **cisleithanië,** oostenrijksche landen aan deze zijde der Leitha (grensrivier tusschen Oostenrijk en Hongarije), de duitsche kroonlanden van Oostenrijk; **cisleithanisch,** daartoe behoorende; **cisrhenănisch** of **cisrhenaansch,** aan deze zijde des Rijns; **cisalpinisch** of **cisalpijnsch,** aan deze zijde der Alpen; **cispadănisch,** aan deze zijde van den Po (bij de Romeinen natuurlijk beide van het romeinsche standpunt af, dus zuidelijk).

Cis, f. Muz. met een halven toon verhoogde C.

Cisaliën, pl. (fr. *cisailles*, spr. *sizálj'*, vergrootingswoord van *ciseaux*, schaar) afknipsel van de muntstukken, afval van het geslagen geld in de munt; muntafval; – **ciseleeren** (fr. *ciseler*, van *ciseau*, spr. *sizó*, beitel, oudfr. *cisel*, ital. *cesello*, v. lat. *caedere*, snijden, *cisorium*, snijwerktuig) met de graveerstift of den beitel sierlijk bewerken, uitsteken, beitelen, uithouwen; zilver drijven; uitsnijden (fluweel); ook: gegoten metalen voorwerpen kunstig afwerken, opdat de vormnaden en andere ongelijkheden verwijderd worden; – **ciseleer-werk,** n. gedreven werk; – **ciseleur,** m. vervaardiger van gedreven werk.

Cisium, n. lat. bij de oude Romeinen: lichte, tweewielige, onoverdekte, door muilezels getrokken reiswagen.

Cissa en **citta,** f. gr. (*kissa, kitta*) ziekelijke eetlust van zwangere vrouwen.

Cissus, m. (gr. *kissos*, klimop) Bot. klimop, een plantengeslacht, dat verscheiden geneeskrachtige soorten omvat en waartoe ook de wilde wijngaard gerekend wordt; – **cissieten,** m. pl. versteende klimopbladeren; – **cissoïde,** f. Math. door Diokles uitgevonden kromme lijn van den derden graad, om hare gedaante dus genoemd; hare vergelijking is $x^3 = (a-x)\ y^2$, in welke *a* eene gegeven lijn voorstelt.

Cista of **ciste,** f. lat. (*cista*, gr. *kistē*) kist, kast, pronkkastje, inz. een rond kistje van gedreven brons, dat men in Etruskische graven vindt; ook een vierkant steenen of aarden aschkistje, versierd met geschilderde of halfverheven figuren. Vgl. k y s t i s.

Cisterciénzen, m. pl. grauwrokken, witte broeders, eene monnikenorde, gesticht in 1098 door den benedictijner abt Robert te C i t a u x (spr. *sito*) of C i s t e r c i u m in Frankrijk; daar noemden zij zich later B e r n a r d ij n e n, naar B e r n a r d, abt van Clairveaux, door wiens ijver de orde tot hooger bloei geraakte. Reeds vóór de hervorming geraakte zij in verval en ging later geheel te niet; – **Cisterciënzerinnen,** vrouwelijke orde, naar denzelfden regel gesticht in 1120.

Cistérne, f. lat. (*cisterna*, van *cista*, kist) waterbak, waterkelder, regenput, inz. in het Oosten; groote ketel (voor petroleum) op spoorwagens.

Cistocele, liever **cystocele** of **kystocele,** z. ald.

Cistophóren, m. pl. gr. (*kistophŏroi*), eig. kistdragers; Arch. vruchtkorfdragers.

Cistus, m. of **cist-roos,** (gr. *kistos, kisthos*, fr. *ciste*) een talrijk plantengeslacht met roosvormige, schoone bloemen, in Italië en Spanje, de veldroos.

Citaat, z. ond. c i t e e r e n.

Citadel, f. fr. (van 't ital. *cittadélla*, spr. *tsji-t-*, eig. stadje, verklw. van *città*, stad) nabij eene versterkte stad gebouwde kleinere vesting, dienende om de stad te beschermen of ook in toom te houden, een bijvesting, stadsvesting, burcht; – **citadín,** m. stedeling; – **citadíne,** f. fr. soort van openbaar rijtuig met één paard, te Parijs.

Citata, citatie, z. ond. c i t e e r e n.

Cité, f. fr. (van 't lat. *civĭtas*) stad, inz. oude stad; burgerschap; – *cité ouvrière*, blok arbeiderswoningen.

citeeren, lat. (*citāre*) oproepen, dagvaarden; voor 't gerecht roepen; ook eene plaats uit een boek aanhalen, bijbrengen, zich daarop beroepen; e e n e n g e e s t c i t e e r e n, hem laten verschijnen; – **citaat,** n., pl. **citāta** of **citāten,** aanhalingen, aanwijzingen (van eene plaats uit eenig geschrift); – *citāto loco*, op de aangehaalde plaats; – **citātie** (spr. *tie=tsie*), f. aanvoering, aanhaling; Jur. dagvaarding, oproeping om voor het gerecht te verschijnen; – *citatĭo dilatorĭa*, verschuifbare dagvaarding, naar welke iemand om verschuiving en uitstel van den termijn kan vragen; – *c. edictālis seu publĭca*, openlijke dagvaarding door aanplakking aan openbare plaatsen, door de dagbladen enz.; – *c. mediāta*, middellijke dagv.; – *c. immediāta*, onmiddellijke dagv.; *c. orālis, verbālis*, mondelinge dagv.; – *c. peremtorĭa*, bepaalde, niet te verschuiven dagvaarding, die, in geval van niet-verschijning, het verlies der rechtszaak ten gevolge heeft; – *c. reālis, personālis* of *actualis*, dagvaarding met hechtenis; – *c. scripta*, schriftelijke dagv.; – *c. simplex*, eenvoudige, onbepaalde, d. i. termijnlooze dagv.; – **citātor,** m. dagvaarder; – **citātus,** m. gedaagde, voor het gerecht geroepene.

citerior, lat. aan deze zijde, bijnaam van landen, die aan deze zijde van een gebergte, van eene rivier liggen, in tegenstelling met *ulterĭor*.

Cithăra, lat. (van 't gr. *kithara*), **cither** of **citer,** f. snarenspeeltuig der oude Grieken; vandaar de nieuwere g i t a a r (z. a.); – **citharexylon,** n. vioolhout, een boom op Jamaïca, welks hout hoofdzakelijk voor muziekinstrumenten wordt gebruikt; – **citharist,** m. citer- of gitaarspeler; – **citharistĭka,** f. gr. kunst van

den citerspeler; bij de Ouden eene bijzondere, door A m p h i o n uitgevonden dichtsoort, inz. tot begeleiding der citer; – **citharœdus,** m. citerspeler en -zanger; – **citharœdiek,** f. kunst van den zang bij het citerspel.

cito! lat. (op brieven) met spoed, snel, gezwind; – *citissĭme*, allerspoedigst, met groote haast.

Citoyen, m. fr. (spr. *sitoajeṅ*: van *cité*, z. ald.) burger, vrije burger van den franschen staat (tijdens de fr. revolutie de eenig geoorloofde titel en het algemeen gebruikelijk woord om iemand aan te spreken, in plaats van m o n s i e u r); f. **citoyenne.**

Citraat, n. lat. (van *citrus*, citroenboom) citroenzuur zout; – *citrĭcum acĭdum*, n. citroenzuur; – **citrine,** f. wijngeel bergkristal.

citra consequentĭam, lat. zonder gevolg, voor éenen keer, zonder toepassing op latere gevallen van gelijken aard (fr. *sans conséquence*).

Citrine, z. ond. c i t r a a t.

Citroen, m. (fr. *citron*, mid. lat. *citro*, van 't gr. *kítron*, lat. *citrĕum*, scil. *malum*; *citrus medica*, citroenboom) vrucht van den **citroenboom** (*citrus limonum Risso*, een der soorten van het geslacht *citrus*); van de soort *c. medica* worden de gesuikerde schillen als s u k a d e tot allerlei gebak bereid; – **citroenhout,** n. zeer vettig, licht brandbaar hout, in reuk en kleur op eenen citroen gelijkende, het komt echter niet van den citroenboom, maar van een anderen boom, die in Amerika, inz. op de Lewardseilanden groeit; – **citroenkruid,** n. soort melisse met citroenachtigen geur (*Melissa officinalis*); – **citroenmunt,** f. soort van munt met sterken en liefelijken geur (*Mentha gentilis*); – **citroneeren,** met citroensap doortrekken, bereiden; – **citronnél,** f. fr. met citroensap gemengde drank, citroenbrandewijn; Bot. melissekruid.

Citrouille, f. fr. (spr. *sitróélj'*; van 't nw. lat. *citreŏlus*, verklw. v. *citrĕum*, citroen, wegens de citroengele kleur; vandaar it. *citriuolo*, augurk) kauwoerde, watermeloen, ook a n g o e r i e (*Cucumis citrullus*).

Citrum, n. afrikaansch cederhout.

citta, gr., z. c i s s a.

Città, f. ital. (spr. *tsjittá*; v. 't lat. *civitas*; vgl. *cité*) stad; – **cittadines,** pl. (ital. sing. *cittadina*) burgeressen, burgervrouwen en burgerdochters.

City, f. eng. (spr. *sitti*, = fr. *cité*, z. ald.) stad inz. de oude stad van Londen; – **citybag,** f. eng., leeren reistasch, handtasch (eigenl. tasch om mee naar de city (dat gedeelte van Londen, waar de kooplui hun zaken doen) te nemen; – **cityhall,** f. stadhuis.

Ciudád, f. sp. (spr. *sjoe*–; van 't lat. *civĭtas*) stad, inz. stad van den eersten rang, die haar eigen jurisdictie heeft, in tegenstelling met v i l l a.

Civet, m. fr. (spr. *-vè*) hazenragoût, hazenpeper.

Civet, n. (duitsch *zibeth*, it. *zibetto*, mid.gr. *zapetion*, nw.gr. *zampeti*, fr. *civette*, eng. *civet*, van 't perz. *zabád*, arab. *zoebàd*, *zabbád*) witachtige, sterk- en welriekende vetstof van de c i v e t k a t, in Z.Azië en N.Afrika.

civicus, *a*, *um*, lat. burgers betreffende; – *corōna cīvica*, burgerkroon; – *guarda civica*, ital. burgerwacht, schutterij.

civis, m. (pl. *cives*) lat. burger; – *civis academĭcus*, akademie-burger, student; – **civiel,** adj. (lat. *civīlis*, *e*) 1) burgerlijk, b. v. c i v i e l e s t a n d, burgerlijke stand, d. i. kantoor, waar de registers der geboorten, huwelijken, sterfgevallen enz. gehouden worden; c i v i e l e b o u w k u n s t, burgerlijke bouwkunst, d. i. die, welke naar de behoeften der burgerlijke samenleving is berekend; c i v i e l r e c h t, burgerlijk recht (lat. *jus civīle*), dat bij de oude Romeinen tegenover het recht der volken (*jus gentĭum*) gesteld was; tegenwoordig staat het tegenover c r i m i n e e l r e c h t (strafrecht); c i v i e l e l ij s t (eng. *civil list*, fr. *liste civile*) geldsom, die in vele staten tot onderhoud van den vorst en zijn huis bestemd is, in onderscheiding van de eigenlijke staatsuitgaven; hofhoudingsbehoeften of -kosten; c i v i e l e p a r t ij (fr. *partie civile*), eischer wegens private schadeloosstelling in strafzaken; – 2) beleefd, hoffelijk, welgemanierd; – 3) matig, billijk in prijs; – **civilegium,** n. nw.lat. burgerbrief, bewijs van burgerschap; – **civiliseeren** (spr. *s*=*z*), fr. (*civiliser*) beschaven, verfijnen, welgemanierd maken, ontbolsteren; – **civilisātie** (spr. *za-tsie*), f. beschaving, verfijning, verzachting en verbetering der zeden; zij staat tegenover het ruwere, instinctmatige leven in den natuurstaat; – **civilist,** m. burgerlijk ambtenaar; ook: docent in 't burgerlijk recht aan universiteiten; – **civilistisch,** burgerrechtelijk, staatswetenschappelijk; – **civiliteit,** f. lat. (*civilĭtas*) hoffelijkheid, beleefdheid; – *civilĭter*, adv. burgerlijk; *civilĭter mortŭus*, burgerlijk dood, d. i. voor dood beschouwd, ofschoon nog in leven, levend-dood, eer- en rechteloos; – **civiloquium,** n. nw.lat. voorlezen van de rechten en plichten der burgers, dat b. v. te Lübeck viermalen 's jaars geschiedt; – **civisch,** adj. lat. (*civĭcus*, *a*, *um*) den burger betreffende, burgerlijk; – **civisme,** n. nw.lat. burgerzin, burgerdeugd; gevoel van burger; – **civiteit,** f. (lat. *civĭtas*) burgerschap, burgerrecht; ook z. v. a. c i v i s m e.

Ciwa, sanskr. vriendelijk; met Brahma en Wisnu vormt hij het driegodendom; hoewel vernieler der wereld, is hij de schenker van goede gaven. De stier is zijn lieveling en rijdier. Zie S i w a.

Cizozemci, pl. boh. vreemdelingen (niet-Czechen).

Clabaud, m. fr. (spr. *kla-bó*; vgl. fr. *glapir*, keffen, holl. *klappen*, middelhgd. *klaffen*, praten, babbelen) keffer, zwetser; inz. soort jachthonden met hangooren; – **clabaudeeren** (fr. *clabauder*) keffen, blaffen, razen, kijven, geweld maken over kleinigheden; – **clabaudage** (spr. *-dā-zj'*) of **clabouderie,** f. kefferij, gekef, lastig, onnut getier; – **clabaudeur,** m. schreeuwer, ophefmaker.

Cladonia, f., pl. **cladoniën,** nw.lat. (v. 't gr.

kladōn, kladōs) Bot. spruitje, twijg, soort van korstmos, waartoe het rendiermos (*Cladonia rangiferina*) behoort.

Claim, m. eng. (spr. *kleem*), eig. aanspraak, eisch; iemand toekomend aandeel in een goudveld (in Californië), ook recht van voorkeur.

clair, fr. adj. (spr. *klèr*) helder (tegenover *foncé*, donker); ook: *profit tout clair* (spr. *pro-fi-toe-klèr*), zuivere winst.

Clairét, m. fr. (spr. *klèrét*; v. *clair*, k l a a r, helder) lichte, bleekroode wijn, bleekerd; ook zoete kruidenwijn; – **claret,** m. eng. (spr. *klérret*) engelsche naam voor rooden bordeaux-wijn, en wel voor de fijnere soorten, die in flesschen worden ingevoerd; – **clairette,** f. likeur van brandewijn, suiker enz.; soort van schuimenden witten wijn; – **clair audiánt**(e), (spiritistisch) helder hoorend; geestenstemmen hoorend; – **clair obscur,** n. fr. (spr. *klèr obskuur*), eig. helderdonker of klaarduister; bij schilders verdeeling, verhouding van licht en schaduw of bruin, ook **chiaroscúro,** it. (spr. *kiaro skóèro*); – **clair-voyant,** adj. (spr. *klèrwoajáñ*) helderziend, scherpzichtig, als subst.: helderziend, d. i. in de taal der magnetiseurs iemand die gezegd wordt met geopende oogen en slapend beter te zien dan andere, die wakker zijn met geopende oogen, vgl. s o m n a m b u l e; – **clair-voyance,** f. (spr. *klèrwoajáñs'*) helderziendheid, klaarzien.

Clairv., bij zoölogische namen afkort. voor J. de Clairville, entomoloog in de tweede helft der vorige eeuw.

clam, lat. heimelijk, bedektelijk, ter sluik; – *clam, vi, aut precario*, Jur. heimelijk, met geweld, of smeekenderwijs.

clamābel, nw.lat. (van *clamāre*) wederkoopbaar, terug te krijgen; – **clamánt,** m. terugkooper; bezorger van den terugkoop; – **clamātor,** m. lat. roeper, schreeuwer; – **clamatórisch,** adj. schreeuwend; uitroepend; – **clamor,** m. geroep, geschreeuw; – *clamor bellĭcus*, krijgsgeroep, wapenkreet; – *clamor violentĭae*, Jur. noodgeschrei; – **clameus,** adj. (lat. *clamōsus, a, um*) luid schreeuwend, vol geschreeuw.

Clan, m. (spr. *klen*) schotsch en iersch, eig. kinderen, afstammelingen, nakomelingschap; stam, geslacht, inz. het voorm. vrijwillig leenverband tusschen eenen grondeigenaar (l a i r d) en zijne onderdanen in Hoogschotland; – **clanship,** f. (spr. *klén-sjip*) stamgenootschap, verbinding der stammen of geslachten onder een aanvoerder; – **clansman,** m. stamgenoot, die tot eenen clan behoort.

clandestien, adj. lat. (*clandestīnus, a. um*; van *clam*, z. ald.) heimelijk, geheim, volgens de wetten verboden; – *clandestīna possessĭo*, heimelijk aangematigde bezitting; – *clandestīna sponsalĭa*, pl. heimelijke verloving of trouwbelofte; – *clandestīnum conjugĭum* of *clandestīnum matrimonĭum*, n. heimelijke echt; – **clandestine,** f. fr. Bot. moederkruid, eene plant met gesloten, eenbladerige bloemen; – **clandestiniteit,** f. lat. geheimhouding, verborgen en verboden handelwijze.

Clapot, m. fr. (spr. *kla-pó*; v. *clapoter*, kletsend aanslaan, b. v. der golven tegen een schip) soort van waschmachine, uit 2 of 3 over elkander liggende rollen bestaande.

Claque, f. fr. (spr. *klàk'*) klap, slag met de vlakke hand, handgeklap; troep gehuurde toejuichers (in een schouwburg); m. klaphoed; ook overschoen; – **claquebois,** m. (spr. *klàk'boá*) speeltuig van 12 tot 17 houten staven, die met stokjes geslagen worden; – **claqueur,** m. gehuurd toejuicher in schouwburgen enz.

Clara, Claartje, lat. (van *clarus, a, um*, helder, klaar, enz.) vrouwenn.: helder, rein, ook beroemd; – **clara voce,** z. ond. c l a r u s.

Clara-orde of **orde der Clarissen,** nonnenorde, in 1212 onder toezicht van den h. Franciscus van Assises door de h. Clara gesticht; de orde bestond tot op het einde der 18de eeuw.

Clarence, f. eng. (spr. *klè-reñs'*) schoen zonder hak; ook zeker rijtuig.

Clarencieux, m. eng. (spr. *klé-rensjóe*) tweede wapenkoning of -heraut (in Engeland).

Claret, m., z. c l a i r e t.

Clariën, z. ond. c l a r ĭ u s.

clarificeeren, later lat. (*clarificāre*) helder, klaar maken, zuiveren; in 't licht stellen, bewijzen, ophelderen; – **clarificātie** (spr. *t=ts*), f. zuivering, klaring (eener vloeistof); Jur. opheldering, bewijs.

Clarigātie (spr. *t=ts*), f. lat. (*clarigatĭo*) bij de oude Romeinen terugeisch van het geroofde of de vordering van genoegdoening, welke steeds de oorlogsverklaring, voorafging; in 't algemeen openlijke bekendmaking, aankondiging, uitroeping.

Claríno, m. ital., of **claríne,** f. (ital. *clarino, chiarino*, van lat. *clarus*, helder, schel) schelklinkende trompet, koeschel; – **clarinét** of **clarinette,** f. schelfluit, een bekend blaasspeeltuig, in 1690 te Neurenberg uitgevonden; – **clarinettíst,** m. schelfluitblazer.

Clarissa, vr. naam: schitterend, blinkend; **Clarissen (orde der),** z. C l a r a o r d e.

clarissimus (superlatief van *clarus*), zeer beroemd.

Clariteit, z. ond. c l a r u s.

Clarius, m. lat. (gr. *Klários*) bijnaam van Apollo, naar de stad K l a r o s, in Ionië, waar een tempel en orakel van Apollo was; vandaar **Clarĭën,** f. pl. in de oudere duitsche poezië (bij P. Flemming) de Muzen of Zanggodinnen.

clarus, a, um, lat. helder, klaar; beroemd enz.; – *clara voce*, met heldere stem, luid, duidelijk; – *clarum ingenĭum*, n. heldere kop, uitstekend vernuft; – **clariteit,** f. (lat. *clarĭtas*) klaarheid, helderheid, duidelijkheid; aanzien, beroemdheid.

Classe of k l a s s e, f. lat. (*classis*) orde, afdeeling, indeeling van personen of zaken, vak, school; – **klassenbelasting,** f. (inkomsten) belasting, ten behoeve waarvan de inwoners in zekere klassen verdeeld zijn, volgens welke de aanslag verschillend is; – **classificeeren,** nw. lat. indeelen, afdeelen, regelen, in klassen of vakken ordenen, splitsen; – **classificātie** (spr. *t=ts*), f. verdeeling in klassen; – **classificator,** m. verdeeler in klassen, classificeerder; – **classiek, classisch,** adj. (lat.

classicus, a, um, eig. tot de eerste klasse behoorende) voortreffelijk, uitstekend, voorbeeldig in zijne soort, hetgeen tot model kan dienen, waaraan blijvend gezag toegekend wordt; – **classieke schrijvers** of **classieken,** algemeen goedgekeurde schrijvers, hoofd- of modelschrijvers; – **classieke werken,** hoofd- of modelschriften, vormingsboeken voor de leerenden;– **classieke litteratuur,** f. in engeren zin de letterkunde der oude Grieken en Romeinen; zoo ook **classieke oudheid** enz.; – **classiciteit,** f. b. v. van den stijl: klassiek aanzien, 't voorbeeldige, op de proef goed bevondene; – *classicus, a, um*, lat. classiek (z. boven); – **classis,** f. lat. in de Ned. herv. kerk: zeker kerkelijk gebied, gedeelte eener provincie (bestaande uit eenige zoogenoemde ringen).

Classe-notes, m. fr. notitie-boek; – **classevaleurs,** m. portefeuille voor bankpapier en effecten.

claudeeren, lat. (*claudĕre*) sluiten, toemaken; opsluiten;–*claudātur*, het worde gesloten;–*claude os, apĕri ocŭlos*, sprw. den mond dicht, de oogen open; zwijg en zie! – **Claudius,** m. en **Claudia,** f. mans- en vr. naam bij de Romeinen; – **Claudine,** vr. naam: bedekt handelend, geheim; – *clausa*, f. mid. lat. eng hol; monniken- of heremietenwoning, k l u i s; ook bergpas; berg-engte, die tot verdediging is ingericht; – **clausarius,** m. mid. lat. kluizenaar; – **clausúle** (spr. s=z), f. (lat. *clausŭla*) bepaling, beperking, beding, voorbehoud, punt van vergelijk; ook aanhang; Poët. en Muz. sluitstuk, slot; slotval der onderscheiden stemmen van een muziekstuk in het slotaccoord; – *clausŭla cassatoria*, Jur. opheffings- of vernietigingsbepaling;– *cl. codicillāris*, bepaling, volgens welke een testament, wanneer het niet als zoodanig kan gelden, toch nog als codicil van kracht blijft; – *cl. salvatoria*, aan eene rechtszaak toegevoegd verzoek aan den rechter om het verkeerd gestelde of gevraagde terecht te brengen; – *sine clausula*, zonder voorbehoud; – **clausuleeren,** nw. lat. met alle noodige bepalingen, voorwaarden enz. voorzien; zich beveiligen, vrijwaren; – **clausuur,** f. (*clausūra*) innerlijke opsluiting, kloosterdwang, verplichting der bewoners van vele kloosters om in hunne cellen opgesloten te blijven; verblijf in gesloten vertrekken; beslag, haken, slot, waarmede men weleer de boeken placht te sluiten; ook ezelsoor, vouw in een boek; – **claustrum,** n. oorspronkelijk: slot, grendel; afgesloten plaats; vandaar klooster.

Claudiceeren, (lat *claudicāre*) hinken; – **claudicātie,** f. (lat. *claudicatio*) hinken, lamheid, kreupelheid; oneig. gebrekkigheid, onvolkomenheid.

Claudine, Claudius, clausa, clausule, clausuur, z. ond. c l a u d e e r e n.

Clavecin, n. fr. (spr. *-seǹ*) klavier.

Clavis, f., pl. **claves,** lat. sleutel; Muz. toetsen, klavieren der orgels (alsof men zeide s l e u t e l, omdat daardoor de windpijpen geopend en gesloten worden); ook notensleutel, teeken, dat den toon der noten aanduidt; – **philologische clavis,** sleutel tot taalkennis, woordenboek, inz. tot opheldering van 't oude en nieuwe Testament of van een bijzonderen ouden schrijver, b. v. *clavis Homerica*, opheldering der woorden in Homerus; – *clavis Sti. Petri*, eig. sleutel van den heiligen Petrus, sleutels van binden en ontbinden, kerkelijke macht; – *clavicŭla*, f. eig. sleuteltje Med. sleutelbeen; – *clavicŭla Salomōnis*, z. ond. S a l o m o; – **claviculair,** adj. nw. lat. 't sleutelbeen betreffende; – **clavicularius,** m. kerkelijk schatmeester; – **claviatuur,** f. nw. lat. geheel der toetsen, het toetsenbord; – *stralenclaviatuur*, zie ond. s t r a l e n; – **clavier** (fr. *clavier*, toetsenrij) k l a v i e r, n. bekend speeltuig met metalen snaren en eene claviatuur of een toetsenbord, grondtypus van alle besnaarde c l a v i a t u u r-i n s t r u m e n t e n, thans door het piano-forte en de pianino schier geheel verdrongen; ook toetsenbord, z. v. a. c l a v i a t u u r; – **Clavier-Auszug,** hoogd. (spr. *-tsoeg*) klavieruittreksel, voor klavier of piano gearrangeerde partij uit de partituur eener opera, cantate enz.; – **clavier-** of **orgel-harmonika,** z. c œ l e s t i n a; – **clavecin,** m. fr. (spr. *klav'seǹ*), **clavichord,** nw. lat. (vgl. c h o r d e), **clavicembalo,** it. (spr. *klawitsjěmbalo*) **cembalo** of **clavecimbel** (vgl. c i m b a a l), alle op het klavier gelijkende snarenspeeltuigen; – **claveoline,** f. door Carl Schmidt te Presburg uitgevonden muziekinstrument, of liever eene verbetering van E s s c h e n b a c h s Æ l o d i c o n; – **clavecin-royal,** m. (spr. *-roajāl*) speeltuig, waarbij houten hamertjes de tonen opgeven, terwijl door aangebrachte pedalen het geheele speeltuig als van toon kan veranderen; – **clavi-cylinder,** m. door Dr. C h l a d n i uitgevonden soort van klavier met een zich draaienden klankcylinder onder de snaren; – **claviger** (v. *clavis*, sleutel en *gerere*, drager), sleuteldrager (bijnaam van den god Janus); ook: concierge, portier; – (v. *clava*, knots en *gerere*, dragen) knotsdrager (bijnaam van Hercules).

clavus, m. lat. nagel, spijker; Med. *clavus ocŭli*, spijkerkop in het oog, eene uitzakking van het regenboogvlies door eene zweer van het hoornvlies; in 't oude Rome eene purperstrook op de tunica der senatoren en ridders, bij de eersten breed: *latus clavus*; bij de laatsten smal: *angustus clavus*; – *clavus pedis*, likdoorn, eksteroog; – *clavus hystericus*, hysterische hoofdpijn, welke zich tot een zeer klein gedeelte van het hoofd bepaalt en een gevoel verwekt, alsof daar een spijker werd ingedreven.

Clay, n. eng. (spr. *klee*) klei, leem.

Claymore, n. schotsche zwaarddans.

Clearance, f. eng. (spr. *kliérens*) bewijs der inklaring van koopmansgoed.

Clearing, f. eng. (spr. *klie-*) ontgonnen stuk land; betaling en vereffening van vorderingen door uitwisseling van vervallen wissels, liquidatie, ook **clearance,** vandaar **clearing-house,** liquidatiekantoor, afrekeningshuis, kamer van vereffening.

Cleavage, (spr. *kleevedjz*), n. eng. kloofsel, soort van ruw diamant.

Clef, f. fr. (spr. *klé*) sleutel (z. c l a v i s).

clemens, lat. adj. zachtaardig, goedertieren, lankmoedig; – **Clemens,** lat. mansn.: goedertierend, zachtmoedig; – **Clementine,** vr. naam.:

goedaardig, zachtzinnig, lankmoedig; - **clementie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*clementia*) goedheid, zachtmoedigheid, goedertierenheid van een vorst; - **clementinen, clementijnen,** (lat. *clementinae*), dat gedeelte van het *corpus juris canonici* (z. ald.), dat de door paus Clemens V aangelegde en in 1313 openbaar gemaakte verzameling van besluiten bevat; - **clementinisch, clementijnsch,** adj. op paus Clemens betrekking hebbende.

Clerc, m. fr. (van 't lat. *clericus*, geestelijke) k l e r k, geestelijke; schrijver, kantoorschrijver; ook bediende der voormalige oostindische compagnie; - **clergé,** m. f. (spr. *-zjé*), eng. **clergy** (spr. *-dzji*), z. v. a. k l e r u s (z. ald.).

Clerica, f. lat. t o n s u u r (z. ald.) der geestelijken.

Clericaal, clericaat, clericus, z. ond. k l e r u s.

Clermónt, m. fr. (spr. *-mon*) roode fransche muskaatwijn uit het gelijknamige district in het departement Puy-de-Dôme.

Clerodendron, n. gr. (eig. priesterboom) eene sierplant uit Japan, meer bekend onder den naam V o l k m a n n i a.

Clethra, f. gr. Bot. plantengeslacht, fam. *Ericaceae.*

Cleveït, n. mineraal, geheeten naar den Zweed Cleve (gest. 1905).

clicheeren (spr. *kli-sj-*) fr. (*clicher*), een vorm of matrijs loodrecht, snel en met kracht in gesmolten en afgekoeld metaal doen vallen om er den afdruk van te krijgen, afkloppen, afgieten, afstampen, eene handelwijze, waarvan men zich bedient om gemakkelijk metalen verdiepte vormen van verheven of verdiept gesneden werk te verkrijgen, eene kunst, die thans bij de zoogenaamde geïllustreerde werken eene zeer uitgebreide toepassing heeft gekregen, en ook vaak wordt aangewend om vormen en namaaksels van medailles, munten, lettersoorten enz. te vervaardigen; - **cliché,** n. afdruk, langs dien weg verkregen, gietafdruk, inz. van houtsneevormen; negatief van een photografische opname; - **clicheermachine,** f. door P f n o r r in Darmstadt uitgevonden werktuig, waarmede de letterspecie door een valwerk in den vorm wordt geperst, en waardoor de slag van de matrijs met steeds gelijkmatige kracht en loodrecht in het gunstigste oogenblik kan verricht worden.

Cliënt, m., pl. **cliënten,** lat. (*cliens*, pl. *clientes*, eig. hoorend, in plaats v. *cluens*, v. *cluere*, hooren, gr. *klyein*) beschermeling, hij, wiens zaak door een pleitbezorger wordt gevoerd, die aan een advocaat, procureur, notaris enz. de verdediging en bewaring zijner rechten toevertrouwt, in tegenst. met den p a t r o o n; - **cliëntéle,** f. (lat. *clientēla*) bescherming door een pleitbezorger, bijstand, plaatsbekleeding, voorspraak in rechten; verhouding van den berschermde tot den beschermer; - **cliëntèle,** f. fr. (spr. *kliantèl'*) al de cliënten van een advocaat, procureur, notaris enz.; ook de gezamenlijke klanten van een koopman, handelsbetrekkingen.

Cliff, n. eng. klip.

Clima, z. k l i m a; - **climatis,** z. k l e m a t i s; - **climax,** z. k l i m a x; - **clincaillerie,** z. q u i n c a i l l e r i e; - **clinicum, clinisch** enz., z. ond. k l i n i s c h.

Clinopodium, n. gr. Bot. wild basilicum, onecht koningskruid.

Clinquant, m. fr. (spr. *klenkan*) klatergoud, Lyonsch goud, een verguld of verzilverd koperen plaatje, door het pletijzer gedund; gouddraad; ook valsche glans, ijdele pronk, klinkklank.

Clipper, m. eng., z. k l i p p e r (s c h i p).

Clique, f. fr. (spr. *kliek'*) samenheuling, rot, pak, bende, spitsbroederschap, eene verbinding van velen tot een slecht oogmerk; veelal: verbinding van nauw samenhangende medeleden, die zich van het groote geheel afzondert en de belangen der kringgenooten bovenal in het oog houden, die medeleden op allerlei wijzen, ook ten koste der waarheid en door kuiperij voortrekken, trachten voort te helpen enz.

Cliquot, m. (spr. *-kó*) soort van champagnewijn (naar de fabrikante Veuve Cliquot).

Cloacina, z. ond. c l o a q u e.

Cloak, m. eng. (spr. *klook*) mantel.

Cloaque, f. fr. (lat. *cloāca*) riool, moddergoot, stinkkolk, verlaat, vuilniszijp; ook fig. morsige plaats; vuil mensch; - *cloāca maxima*, groot riool te Rome, een uit de eerste tijden van Rome (Tarquinius Priscus) dagteekenend onderaardsch bouwwerk, dat het gezamenlijk vuil der stad naar den Tiber leidt; - **cloacina,** f. godin van de heimelijke gemakken, vuilnisgodin der oude Romeinen.

Cloison, n. (eig. f.) fr. (spr. *kloazon*) beschot, scheidswand eener kamer; - **cloisonnage,** f. (spr. *-a-zj'*) optrekken van scheidswanden; beschot; - **cloisonné,** adj. door beschotten verdeeld, in vakken verdeeld, o. a. van émails gezegd.

Cloka, m. (spr. *sjloka*), skr., naam van het metrum in het oudindische epos, n.l. dubbelvers, ieder van 16 lettergrepen.

Cloquette, f. fr. (spr. *klokett'*; eig. klokje, z. v. a. *clochette*) bij de fr. troubadours z. v. a. t a m b o e r ij n.

Closet, n. eng. (spr. *kloz'it*; oudfr. *closet*, verklw. van *clos*, omsluiting, omtuining; eig. partic. van *clorre*, sluiten, toe-, omsluiten = van *clore*, sluiten, van 't lat. *claudĕre*, part. *clausus*, enz.) afsluitingsmiddel, toom, mondslot; ook klein afzonderlijk vertrek, kabinetje; heimelijk gemak, sekreet; - **clotúre,** f. fr. insluiting, omtuining (muur, heining, hek, gracht); slot, afsluiting eener rekening; in het algemeen einde, slot, sluiten; in parlementen: sluiting der debatten.

Cloth, n. eng. (spr. *kloos'*) kleed; stof, laken.

Clou, m. fr. (spr. *kloe*) spijker; hoofddenkbeeld, attractie van een tooneelstuk of verhaal; - *clous de girofle* (spr. *kloe-de-zjiróft*), kruidnagelen.

Clove, n. eng. (spr. *kloov'*) verouderd wolgewicht = 3,175 kilo.

Clown, m. eng. (spr. *kloun*; v. s. samengetr. uit *colōnus*, landbouwer, boer) boerenkinkel, lummel; in Engeland hansworst, grappenmaker, karakterrol van een snaakschen vent in de oudeng. schouwspelen en bij Shakespeare: potsenmaker; in nieuwere tijden: hansworst bij kunstrijders (in 't paardenspel).

Clownisme, n. de draaiingen en bewegingen, die hysterielijders maken.

Club, of k l u b, f. (eng. *club*; oorspr. duitsch, verwant met k l e v e n, of wel met k l i e v e n, eng. *to cleave*, angels. *cleofan*, splijten, deelen, alzoo oorspr.: kluft, deel, bijdrage) gezelschap, van lieden, die op bepaalde tijden bijeenkomen om over staatszaken te spreken; besloten gezelschap; societeit; politieke vereeniging; - **clubhuis,** n. plaats der bijeenkomst van zulk eene club; - **clubíst,** m. lid eener club.

Clunch, n. eng. kleisoort, die dient voor mortel en ook voor bouwsteen in Engeland.

Cluniacensers, pl. nw. lat. tak der Benedictijnen-orde met strenger regel, in de 10de eeuw te Clugny gesticht.

clypĕus of *clipĕus*, m. lat. rond schild, klein schildvormig borstbeeld; N. H. soort van schildvormigen zee-egel; - **clypeŏla,** f. nw. lat. Bot. schildkruid.

Clyssoire, f. fr. (spr. *klisoâr'*) lavementspuit om zich zelven een klysteer toe te dienen; in verbeterden vorm: **clyssopompe,** f. fr.

co-, lat. voorzetsel z. v. a. *con* z. ald.

coacerveeren, lat. (*coacervāre*; v. *acervus*, hoop, stapel) ophoopen, opstapelen; - **coacervātie** (spr. *t=ts*), f. ophooping.

Coach, f. eng. (spr. *kootsj*) koets, rijtuig, diligence; - **coacher,** m. (spr. *kootsjer*), koetsier, eng. repetitor, die examenkennis instampt.

Coáctie (spr. *t=ts*), f. lat. (*coactĭo*) dwang, gewelddadige aanranding; - *coactĭo non est imputabĭlis*, Jur. dwang is niet toerekenbaar;- **coactief** of **coactívisch,** adj. nw. lat. dwingend, gewelddadig.

Coadamieten, pl. verscheiden oorspronkelijke menschensoorten, als gelijktijdig met Adam gedacht.

Coadjūtor, m. nw. lat. (v. *adjūtor*, helper; vgl. a d j u v e e r e n) helper, ambtshulp; inz. ambtswaarnemer en vooruit bepaalde of bevestigde opvolger van een bisschop of geestelijken vorst; - **coadjutoraat,** n. ambt van den coadjutor.

coaduneeren, lat. (*co-adunāre*) weder vereenigen; - **coadunātie** (spr. *t=ts*), f. hereeniging.

coætanĕus, adj. lat. gelijktijdig; als subst. tijdgenoot, schoolvriend, makker der jeugd.

coæternél, adj. nw. lat. (van *aeternus a, um*, eeuwig) mede-eeuwig, gelijk eeuwig; - **coæterniteit,** f. mede-eeuwigheid, gelijke eeuwige duur.

coævus, adj. later lat., z. v. a. c o æ t a n e u s.

coagmenteeren, lat. (*coagmentāre*) samenvoegen; - **coagmentatie,** f. (spr. *tātsie*) samenvoeging.

coaguleeren, lat. (*co-agulāre*) stollen, stremmen, verdikken; - **coaguleerende middelen,** zulke die het bloed en de wei tot stremming brengen, stremmiddelen; - **coagulābel,** adj. stol- of strembaar; - **coagulabiliteit,** f. strembaarheid; - **coagulātie** (spr. *t=ts*), f. stolling, stremmen; - **coagŭlum,** 't geronnene; ook stremsel, leb.

Coaita, z. s a p a j o e.

Coaks, n. pl. eng. (spr. *kooks*) liever sing. **coak** of **coke** (waarsch. van *cook*, koken, lat. *coquĕre*) verkoolde of zoogenaamde ontzwavelde steenkolen, waaraan men zooveel mogelijk haar waterstof en zuurstof onttrokken heeft.

Coal, f. eng. (spr. *kool*) kool, steenkool: - **coalbroker,** makelaar in steenkolen; - **coaly** adj. (spr. *kooli*), koolachtig, koolhoudend.

coalesceeren, lat. (*coalescĕre*) ook **coaliseeren** (spr. *s=z*), fr. (*coaliser*) zich vereenigen, innig verbinden, vergroeien, versmelten; - **gecoaliseerden,** m. pl. verbondenen, bondgenooten; - **coalescéntie,** f. lat. vergroeiing, innige vereeniging; - **coalítie** (spr. *t=ts*), f. verbond, vereeniging, samenspanning, tegen een ander samenhoudende partij (meestal voor een oogenblikkelijk doel en tegenover een gemeenschappelijken vijand); - **coalitie-ministérie,** n. uit verschillende partijen samengesteld ministerie (b. v. uit liberalen en anti-revolutionnairen.

coapteeren, later lat. (*co-aptāre*) samenvoegen, aanpassen; - **coaptātie** (spr. *tie=tsie*), f. aanpassing.

coarcteeren, lat. (*co-arctāre*; vgl. a r c t u s) vernauwen, drukken, persen; - **coarctātie** (spr. *tie=tsie*), f. vernauwing, verenging.

coargueeren, lat. (*coarguĕre*; vgl. a r g u e e r e n) overreden, wederleggen.

coarticulātie, (spr. *tie=tsie*) f. nw. lat, z. v. a. s y n a r t h r o s i s (z. ald.).

Coase, f. fr. (spr. *ko-ááz'*, N. Amerikaansch *squashe*, waaruit door B u f f o n die vorm is gemaakt) een op den bunsing gelijkend dier van het geslacht der civetdieren in Virginia enz.

Coassātie of **coaxatie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*coassatĭo*, *co-axatĭo*, van *assis* of *axis*, plank) eig. beschieten met houtwerk, bevloeren; Jur. samenstelling van twee van elkander gescheiden stukken eener staatsregeling in den Theodosischen of Juliaanschen codex.

Coat, m. eng. (spr. *koot*) rok, jas; - *coat of arms*, geslachtswapen.

Coáti, n. (ook r a c k o e n, s c h u p p) noordamerikaansche waschbeer, met een buitengewoon langen en beweeglijken snuit; ook z. amerik. bunsing.

Coating, eng. (spr. *kóting*; van *coat*, rok) dikke langharige wolllen stof, duffel.

Cob, m. eng. meeuw.

Cob of **plata,** m. munt te Gibraltar, ter waarde van 4 realen.

Cobáltum, n. nw. lat. z. k o b a l t.

Cobbler, m. eng. schoenlapper; amer. drank, bestaande uit wijn, suiker, citroen en ijs, inz. s h e r r y - c o b b l e r.

Cobído of port. c o v á d o, m. (spr. *cúbito*, van 't lat. *cubĭtus*, elleboog, el; vgl. c o d o) ellemaat der Portugeezen voor oostindische stoffen = 3 palmos = 0,66 meter.

Cobler, z. C o b b l e r.

Cobra-cabello, f. port., liever **cobra de capello** (van *cobra* = lat. *colŭbra*, slang, en *capella*, hoed, muts) hoedjesslang, brilslang, eene der vergiftigste en gevaarlijkste slangen in Indië, in Z. Afrika bij verbastering k o p e r k a p e l geheeten.

Coca, f. honger- en dorstboom, een peruviaansch gewas, welks bessen men gedroogd als munt gebruikt, en welks bitterachtige en welriekende bladeren om hun opwekkend vermogen

gekauwd worden (*Erythroxylon coca, L.*); vgl. koka.

Cocagna, it. (spr. *kokánja*) of **cocagne,** f. en *pays de cocagne,* n. fr. (spr. *péi de* –; eig. koekland, van 't it. *cucca,* lekkers, provenç. fr. *coque,* catalon. *coca,* koek, v. 't lat. *coquĕre,* koken, omdat men zich de huizen als met koek gedekt voorstelde) luilekkerland, in het hoogd. schlaraffenland; – *cuccagna,* it. (spr. *koekánja*) en *mât de cocagne,* fr. (spr. *mâ*–) klimmast, klouterboom, kokanjemast, een gladde of met vet bestreken mast, van boven behangen met eetwaren en andere zaken, die bij openbare feesten aan het volk worden prijsgegeven; ook volksfeest, waarbij wijn en eetwaren worden uitgedeeld; – **cocagne,** f. weede- of pastelkoekje.

Cocaïne, f. hydrochlōras cocaïni, bittere, kristallijne stof uit folia coca, als pijnstillend middel in gebruik.

Cocárde, f. fr. (van *coq,* haan, wegens de gelijkvormigheid met een hanekam) hoedenstrik, band, lint of roos van bepaalde kleur als veld- of partijteeken of als leus eener natie: de nationale cocarde.

Cocas, schaal der kokosnoot, die in Siam en elders als maat wordt gebruikt.

Coccejaan, m. volgeling van Coccejus, den vrijzinnigen hoogleeraar te Leiden (gest. 1669); niet te verwarren met *Cocksiaan* z. a.

Coccum, n. lat. (v. 't gr. *kókkos,* bezie) scharlakenbezie, z. kermes; in de ziekteleer zijn **coccen** kogelvormige splijtwieren of splijtzwammen (bacteriën), die ziekten veroorzaken, men heeft *staphylococcen* (= trosvormige coccengroep), *streptococcen* (c. in kettingrijen), *diplococcen* (groepen van twee coccen), *sarcinen* (pakketvormige coccengroep); – **coccinélla,** f. (verg. cochenille) N. H. onzen-Lieven-Heers-beestje, zonnekever, zeker rood kevertje, waarvan men verscheiden soorten telt, onder welke de met zeven punten geteekende coccinella vroeger als geneesmiddel tegen tandpijn gold; – **coccŭlus,** m. tot de lauriergewassen behoorend plantengeslacht in heete landen; – *coccŭli indici,* kokkelskorrels, roodachtige steenvruchten eener soort daarvan op de Molukken; – **cocculine,** f. bittere stof der kokkelskorrels, ook pikrotoxine geheeten.

Coccyx, m. gr. (*kókkyx,* eig. koekoek) staart- of stuitbeen; – **coccygëisch,** adj. het stuitbeen betreffende; – **coccygŏdýnie,** f. pijn in het stuitbeen.

Cochenille, f. fr. (spr. *kosjeniélj'*; als kwame 't van een lat. woord *coccinŭla, coccinélla,* verklw. van het lat. *coccum,* gr. *kókkos,* kern, bes, inz. scharlakenbes) amerikaansche schildluis, van welke eene scharlakenverf wordt gewonnen; ook deze scharlakenkleur zelve (vgl. opuntie) – **cochenilline,** f. fr. naam. door John aan het kleurende beginsel der cochenille gegeven, hetwelk tegenwoordig karmijn genoemd wordt.

Cochlearia, f. nw. lat. (v. 't lat. *cochlĕar,* lepel) lepelblad; – *c. officinalis,* lepelblad; – *c. armorica,* mierikwortel, peperwortel; – **cochleátim,** lat. lepelsgewijze.

Cochlieten, m. pl. gr. (v. *kóchlos, kochlias,* lat. *cochlĕa,* slak) versteende slakken; – **cochloïdisch,** adj. nw. lat. slakvormig.

Cochon, m. fr. (spr. *kosjóñ*; oorspr. jong zwijn, v. *coche,* zeug) zwijn, varken; fig. hoogst onzindelijk mensch; – *cochon de lait* (spr. *kosjón-de-lé*), speenvarken; – *cochon d'Inde,* waterzwijn; – **cochonnerie,** f. zwijnerij, walglijke morsigheid; vuile taal.

Cochonnet, m. fr. (spr. *kosjonnè*) twaalfkantig tolletje, dat de plaats van twee dobbelsteenen vervangt; ook toton geheeten.

Cock, m. eng. haan; – **cockpit,** hanengevecht (eig. plaats voor het hanengevecht); – **cocktail** (spr. -*teel*; eig. hanestaart) geliefkoosde amerikaansche drank, uit een half dozijn geestrijke stoffen bestaande.

Cócket, n. eng. tolbriefje, bewijs van uitvoer in Engeland.

Cockney, m. eng. (spr. *kókni*; oud-eng. *cokenay,* van *cockeney,* luilekkerland, vgl. *cocagna*) vertroeteld kind, bedorven kindje; londensche gaper, straatslijper; spotnaam voor inboorlingen der city van Londen, het **cockney** of **cockney-dialect,** gemeene londensche tongval en spreekmanier.

Cocksiaan, m. afgescheidene, geheeten naar den predikant H. de Cock. (gest. 1842).

Cockswain, eng. (spr. *koks'n*) bootsstuurman.

Coco, m, drank der lage volksklasse te Parijs, uit water en drop bereid.

Cocodès, m. fr. (spr. -*dè*; gevormd als mannelijk van cocotte, z. ald.) minnaar eener cocotte, Parijsche lichtmis, modeheertje.

Cocon, n. fr. (spr. *kokóñ*; verkleinw. van *coque,* eierdop; tonnetje eener rups; v. 't lat. *concha,* schelp, slakkenhuis) popje of tonnetje van den zijdeworm.

Cocotte, f. fr. (in de kindertaal = kippetje) fatsoenlijke boeleerster, voorname lichtekooi.

Coctie en **coctuur,** f. lat. (*coctĭo, coctūra,* van *coquĕre,* koken) zieden, koken, kokerij; spijsvertering; ook koking der ziektestof naar de grondstellingen der humoraal-pathologen; – **coctum,** n. iets gekookts, afgekookte drank enz.

Cocu, m. fr. (oudfr. z. v. a. *coucou,* koekoek, van 't lat. *cucŭlus,* nu uitsluitend gezegd van iemand, die eene ontrouwe vrouw heeft; en wel omdat het mannetje van den koekoek er als 't ware door bedrogen wordt, dat het wijfje hare eieren in het nest van andere vogels legt en ze door deze laat uitbroeden), horendrager, iemand, wiens vrouw de huwelijkstrouw schendt, haren man horens opzet; – **cocuage,** f. horendragerschap.

Coda, f. it. (= lat. *cauda*) eig. staart; Muz. aanhangsel, toevoegsel, slot van een muziekstuk.

Code, n. fr. (= lat. *codex,* z. ald.) wetboek, verzameling van wetten en verordeningen; – *code civil* (spr. *kood'siwiél*), burgerlijkwetboek; – *c. pénal,* strafwetboek; – *c. Napoléon,* Napoleontische wetboek; woordenboek bij het telegraphisch verkeer in gebruik, ter vereenvoudiging en verkorting van berichten; verdeeld in private en publieke codes.

Codebitor, m. nw.lat. medeschuldenaar; – **codecernént,** m. medebeslisser (vgl. d e c e r n e n t); – **codenunciaat,** m. medebeklaagde (vgl. d e n u n c i ë e r e n enz.).

Codeïne, f. Chem. alkaloïde, base van het opium, hydrochloras codeini.

Codex, m. lat. (oorspr. *caudex*, boomstam, stengel, dan een uit houten schrijfbordjes en bladeren samengesteld boek, in onderscheiding van *volumen*, z. ald.) in het algemeen boek; inz. wetboek, b. v. *codex Theodosiānus*, *Justiniānēus*, enz., nu gewoonlijk z. v. a. *codex manuscriptus*, geschreven boek, oud handschrift; pl. *codĭces*, of juister *codices manuscripti*, lat. oude handschriften van classieke werken, vóor de uitvinding der boekdrukkunst vervaardigd; – *codex Alexandrīnus*, z. A l e x a n d r i j n s c h e c o d e x; – *c. argentēus*, zilveren handschrift, een oud afschrift (bewaard te Kopenhagen) van eene gotische overzetting der vier evangelisten, door bisschop U u l f i l a s in de 4de eeuw vervaardigd; – *c. chartacēus*, lat. papierhandschrift, handschriftelijk werk op papier; – *c. diplomatĭcus*, verzameling van oude oorkonden; – *c. diplomatĭcus*, eig. reusachtig handschrift; duivelsbijbel, een zeer groot folioboek in de koninklijke bibliotheek te Stokholm, met een gekleurd afbeeldsel van den duivel van achteren; – *c. membranacēus*, perkament-handschrift; – *c. rescriptus*, opnieuw beschreven blad, na uitdelging van het vroeger daarop geschrevene, gr. *palimpsest*; – **codicil,** n. (lat. *codicillus*, m., verklw. van *codex*, alzoo eig. klein handschrift, schriftelijk opstel) aanhangsel of toevoegsel tot een testament, testamentsbijlage; ook niet in den testamentsvorm vervatte laatste-wilsbeschikking; – **codicillaire clausule,** z. *clausŭla codicillāris*, onder c l a u d e e r e n; – **codificātie** (spr. *t*=*ts*), f. nw.lat. wetboekvervaardiging, bijeenverzamelen der geschreven wetten en het daaruit samenstellen van een wetboek voor een staat; – **codificātor,** m. vervaardiger van een wetboek.

Codille, f. en n. fr. (spr. *kodiélj'*; sp. *codillo*) dubbele inzet of boete bij het omberspel, wanneer een der tegenspelers meer slagen haalt dan de hoofdspelers.

Codiréctie (spr. *t*=*ts*), f. nw.lat. (vgl. d i r i g e e r e n) medebestuur; – *codiréctor*, m. medebestuurder; – **codivísie** (spr. *s*=*z*), f. nw.lat.(vgl. d i v i d e e r e n, enz.) mede- of bij-indeeling van een en hetzelfde geheel uit een ander gezichtspunt.

Cod-liveroil, f. eng. levertraan van den kabeljauw.

Codo, m. sp., eig. elleboog (= fr. *coude*, van 't lat. *cubĭtum*) lengtemaat in Spanje, gemiddeld = 0,66 meter.

Cœcum, n. lat. (van *coecus*, *a*, *um* blind) blinde darm; – **cœcaal,** adj. nw.lat., daartoe behoorend; – **cœciteit,** f. (lat. *cœcitas*) blindheid; – **cœcograaf,** m. onderwijzer der schrijfkunst aan blinden; – **cœcographie,** f. bijzondere schrijfwijze der blinden.

Coëducátie, f. gemeenschappelijke opvoeding van jongens en meisjes; het schoolgaan van jongens en meisjes in éene school.

coeffeeren of **coiffeeren,** fr. (spr. *koaf-*) van *coiffe*, muts, kap, it. *cuffia*, oud-hoogd. *chuppha*, hoofdband) het hoofd in orde brengen, versieren; het haar opmaken of kappen; – **coiffeur,** m. kapper, haarkunstenaar; – **coiffeuse,** f. (spr. *-euz'*) kapster, opmaakster van het haar; – **coiffure,** f. hoofdsieraad, hoofdbedekking, kapsel, inz. der vrouw.

Coëfficiënt, m. nw.lat. (van *efficĕre*, bewerken) eig. medewerker; Math. gegeven of standvastige factor eener onbekende of veranderlijke grootheid; zoo zijn *a*, *b*, *c*, de coëfficiënten van *ax*, *by*, *cz*; 4 is de coëff. van $4x^2$ enz.; heeft eene grootheid geenen factor, dan kan men zich de eenheid als haren coëfficiënt denken; – **coëfficiéntie** (spr. *t*=*ts*), f. medewerking.

Cœlebs, m. lat. (*coelebs* of *caelebs*) ongehuwd persoon; – **cœlibaat,** ook **cælibaat** en **celibaat,** n. (lat. *caelibātus*) ongehuwde staat, het echtelooze leven, door paus G r e g o r i u s VII (Hildebrand) aan de r.-kath. geestelijkheid opnieuw opgelegd; – **célibataire,** m. fr. oude vrijer, een in den ongehuwden staat levend man.

Cœlestinus, Cœlestina enz., z. op C e l e s t i n u s; – **Cœlestina** of **Cœlestine,** f. de c l a v i e r- en o r g e l h a r m o n i k a, een door Zink in 1775 uitgevonden muziekinstrument, dat 14 verschillende speeltuigen in zich vervat en 3 klavieren heeft, waarvan het bovenste de F r a n k l i n s c h e harmonika speelt, het middelste een pianoforte en het onderste een staartstuk zonder wippertje is; – **Cœlestijnen,** m. pl. monnikenorde, gesticht door Peter van Murrone, die in 1294 onder den naam van Cœlestinus V paus werd.

cœliăcus, *a*, *um*, lat. (van gr. *koilia*, buikholte, maag) wat tot de ingewanden betrekking heeft; – **cœliacus,** lat., of **koiliăkos,** gr. m. maaglijder, iemand van zwakke vertering; lijder aan buikloop; – **cœliăca,** f. (*cœliăca passio* of *cœliacus morbus*) witte buikloop; – **cœlialgie,** f. buikpijn, buikwaterzucht, ook eene onderbuiksziekte in het algemeen; – **cœliitis,** f. buikontsteking; – **cœliocēle,** f. buikbreuk; – **cœliónces,** m. hard gezwel aan den buik; – **cœliophthŏē,** f. buiktering; – **cœliophȳma,** n. week gezwel aan den buik; – **cœlyopyōsis,** f. ettering in het onderlijf; – **cœliorrhœa,** f. buikloop, z. v. a. d i a r r h æ a.

Cœlibaat, z. ond. c œ l e b s.

Cœlicólen, m. pl. lat. (*coelicŏlae*, v. *coelum*, hemel, en *colĕre*, bebouwen, bewonen) hemelbewoners, hemelburgers.

Cœlison, n. (van 't lat. *cœlum*, hemel, en *sonus*, klank) eig. hemelklank; soort van klavier van vier octaven, dat bespeeld wordt door het aanstrijken van een dunnen houten horizontaal liggenden staf, uigevonden door M a s l o w s k i te Posen.

Cœlōma, cœlometrie, z. k o i l o m a enz.

Cœmetērium, n. (v. 't gr. *koimētērion*, van *koimān*, in slaap maken, passiv. inslapen) rustplaats, slaapplaats, hof des vredes, begraafplaats, kerkhof.

Coëmtie (spr. *t*=*s*), f. lat. *coemtĭo*; vgl. e m t ĭ o) medekoop, gemeenschappelijke koop; ook

oud-rom. vorm van het huwelijk aan te gaan, in een schijnbaren koop bestaande.

cœna, f. lat. avondmaal, hoofdmaaltijd der oude Romeinen; - *cœna domĭni*, avondmaal des Heeren, heilig avond- of nachtmaal;- *post cœnam stabis, seu passus mille meābis*, lat. sprw. na den maaltijd moet gij staan, of een duizend schreden gaan;- *c. cynica*, armoedig, eenvoudig maal;- *c. nuptialis*, bruiloftsmaal; - *cœnacŭlum*, n. eetzaal, spijsvertrek, inz. in de kloosters, z. v. a. r e f e c t o r i u m; ook laatste avondmaal van Christus en de voorstelling daarvan op de beroemde schilderij van Leonardo da Vinci (it. *cenacŏlo*).

Cœnæsthēsis, f. gr. (van *koinós*, gemeen en *aisthēsis*, z. æ s t h e s i s) algemeen gevoel, algemeene bevinding.

Coéndoe of **cuándoe,** soort van stekeldieren in Guiana en Brazilië.

Coenobium, enz., z. k œ n o b i u m.

Cœnologie, z. k o i n o l o g i e.

Coëpiskopus, m. lat. gr. medebisschop, z. v. a. c o a d j u t o r.

coërceeren, lat. (*co-ercēre*) in toom houden, temmen, betoomen, aan banden leggen; - **coërceerende middelen,** dwangmiddelen; - **coërcíbel,** adj. nw.lat. bedwingbaar, tembaar, samendrukbaar en dien tengevolge vloeibaar te maken (van gassen); - **coërcibiliteit,** f. bedwingbaarheid, betoombaarheid, geschiktheid om door drukking vloeibaar te worden (van gassen); - **coërcítie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*coercitĭo*) beperking, bedwinging, dwang; - **coërcitief,** adj. nw.lat. bedwingend, een dwangrecht bevattende; - **coërcitieve kracht,** f. de kracht, die het magnetisch worden van een stof belemmert, maar het eens verkregen magnetisme ook langer doet behouden; zij is zeer groot bij staal, veel geringer bij ijzer.

Coëssêntie (spr. *t=ts*), **coëssentialiteit,** f. nw. lat. (vgl. e s s e n t i e) gelijkwezenheid, gelijkheid des wezens in de drie goddelijke personen; - **coëssentiëel,** adj. gelijkwezig, van gelijk wezen.

coëtanēus, z. c o æ t a n ē u s; - **coëterniteit,** z. c o æ t e r n i t e i t.

Cœtus, m. lat. verzameling, vereeniging, inz. van scholieren of toehoorders, menigte, hoop volk.

Coeur, m. fr. (spr. *keur*; 't lat. *cor*) hart; hartvormige figuur op de speelkaarten;-*Coeur delion*, Leeuwenhart (bijnaam van koning Richard I van Engeland);- *de bon coeur*, van goeder harte, van harte gaarne, vrijwillig;- *Sacré coeur*, „het heilige Hart", naam van weldadigheidsinstellingen.

coëxisteeren, nw.lat. (vgl. e x i s t e e r e n) tegelijk zijn of bestaan, mede aanwezig of voorhanden zijn in scheikundige verbindingen; - **coëxistêntie** (spr. *tie=tsie*) f. mede-aanwezig-, tegelijk-aanwezig- of voorhanden-zijn, medebestaan.

Coëxtensie, f. lat. evengroote uitgestrektheid; - **coëxtensief,** adj. zich even ver uitstrekkend; gelijk van omvang.

Coffēa, f. Bot. koffieboom; - **coffeïne,** z. ond. k o f f i e.

Coffila, arabisch gewicht, omtrent = 1,5 wichtje of gram.

Coffre, m. fr., k o f f e r (provenç. en sp. *cofre*, it. *cófano*, kist, kast, koffer, van 't lat.-gr. *cophĭnus*, korf) kist, reiskist; - **coffre fort,** m. geldkist, brandkast; - **coffres,** m. pl. Mil. onbedekte, van boven open c a p o n n i è r e s (z. ald.), die aangelegd worden tot dekking van den overtocht van vestinggrachten, om zoodoende zoo lang mogelijk in veilige gemeenschap met de buitenwerken te blijven; - **coffer,** eng., ook s m a k, engelsch werktuig ter vernieling van schepen, springkist, vuurkist; - **coffreeren,** uithollen; opsluiten; - **coffrage,** f. (spr. *koffrá-zj'*) uitholling en betimmering van mijnen of aardgroeven.

Cofia, f. sp. hoofddeksel, muts (b. v. in Caïro).

Cofidejussor, m. nw.lat. medeborg, ook wel **cogarant** geheeten.

Cofrādia, f. sp. broederschap (inz. godsdienstige).

cogeniaal, adj. nw.lat. (vgl. g e n i e) verwant naar den geest of het vernuft.

cogeeren, lat. (*cogĕre*) samenbrengen, verzamelen, dwingen; - **cogentia,** f. dwingende kracht; geweld; - **cogént,** adj. dwingend, werkzaam; gewichtig.

Cogida, f. sp. aanval (van den stierenbevechter) op den stier.

cogiteeren, lat. (*cogitāre*, samengetr. uit *cŏagitare*, eig. in den geest iets heen en weer bewegen) denken, overwegen; - *cogĭto, ergo sum*, ik denk, alzoo ben ik (de philosophische hoofdstelling van Cartesius of Descartes); - **cogitābel,** adj. (lat. *cogitabĭlis, e*) denkbaar; - **cogitanten,** m. pl. denkers, vrijdenkers, soort van godsdienstige secte, die alleen de resultaten van het denken erkennen; - **cogitātie** (spr. *tie=tsie*), f. (lat. *cogitatĭo*) nadenken; overweging, overdenking.

Cogmoria, f. zeer fijne indische moesselienen stof.

Cognaat, m. (lat. *cognātus*, pl. *cognāti*; letterlijk medegeborene) in 't algemeen bloedverwant, inz. aanverwant door vrouwelijke afstamming, d. i. met welke de verwantschap door een vrouwelijk persoon heeft plaats gehad (spilzijde), vgl. a g n a t e n; - *cognati ex baptismo*, door den doop verwante personen (in het r. kath. kerkrecht); verwantschap tusschen zulke personen heet *cognatĭo spirituālis*, geestelijke verwantschap; - *cognati ex travérso*, zijverwanten; - **cognātie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*cognatĭo,*) verwantschap door vrouwelijke afstamming; in 't alg. stam- of bloedverwantschap.

Cognac, m. fr. (spr. *konják*) oorspr. voortreffelijke Bordeaux-wijn uit de stad Cognac; thans: elke zuivere fransche brandewijn of uit wijn getrokken alkohol.

cognatie, z. ond. c o g n a a t; - **cognitie** enz., z. ond. c o g n o s c e e r e n enz.

Cognōmen, n. lat. bijnaam, toenaam; bij de Romeinen: familienaam, toenaam, welke nog bij den geslachtsnaam (*nomen gentilicium*) ge-

voegd werd, zooals *Cicero* bij *Tullius*, *Scipio* bij *Cornelius*; – **cognomineeren,** lat. (*cognomināre*) bijnaam, toenaam geven; – **cognominātie** (spr. *t*=*ts*), f. aanduiding met een toenaam, bijnaamgeving.

cognosceeren, lat. (*cognoscĕre*) erkennen; gerechtelijk onderzoeken, in het verhoor nemen; – **cognítie,** (spr. *t*=*ts*), f. (*cognitĭo*) kennisneming, onderzoek; – *cognitĭo causae*, onderzoek, overweging vóor de gerechtelijke uitspraak; – *c. extraordinarĭa*, buitengewoon gerechtelijk onderzoek; – *cognitĭo intuĭta*, Philos. aanschouwelijk kenvermogen;– *c. symbolĭca*, figuurlijk kenvermogen (z. f i g u u r l i j k); – *absque causae cognitiōne*, zonder voorafgegaan onderzoek der zaak; – **cognitionaal,** adj. (lat. *cognitionālis, e*), tot het gerechtelijk onderzoek behoorende; – *cognitionalĭter*, verhoorsgewijs, volgens verhoor; – **cognoscement,** n., z. ond. c o n n a i s s a n c e.

Cogónho, m. port. soort van boom (*Ilex paraguayensis*).

cohabiteeren, lat. (*cohabitāre*) samenwonen; – **cohabitánt,** m. medebewoner, ook **cohabĭtor**; – **cohabitātie** (spr. *tie*=*tsie*), f. samenwoning.

cohæreeren, lat. (*cohaerēre*) samenhangen, aaneenkleven, samenhouden; – **cohærent,** adj. (lat. *cohaerens*) samenhangend; – **cohæréntie** (spr. *t*=*ts*) of **kracht van cohæsie,** f. kracht van samenhang, bindkracht; – **cohæsie,** f. (spr. *s*=*z*) Phys. samenhang, kracht, waardoor de samenstellende deeltjes van de lichamen worden aaneengehouden; oneig. ook samenhang eener rij van denkbeelden enz. (in den laatsten zin zegt men echter liever c o n n e x i t e i t of enkel n e x u s); – **cohæsief,** adj. samenhang bewerkend of aan den dag leggend; – **cohérer,** m. El. luchtledige, zeer gevoelige ontvanger, waarin metaalvijlsel, op het ontvangstation, bij draadlooze telegraphie.

cohēres, of *cohaeres*, m. lat. (vgl. h e r e s) een mede-erfgenaam (pl. *coherēdes*).

Cohi, m. inhoudsmaat in Siam voor granen = 472 liters.

cohibeeren, lat. (*cohibēre*) terughouden, matigen, beperken; – **cohibítie** (spr. *t*=*ts*), f. terughouding.

Cohier, m. (verbastering van c a h i e r, z. ald.) schattingslijst, schattingsboek.

Cohine of c o h y n e, f. Bot. amerikaansche boom van 't kalabasgeslacht, waarvan de schors tot het maken van vaatwerk wordt gebruikt.

cohobeeren, mid. lat. (*cohobāre*, fr. *cohober*) Chem. herhaaldelijk distilleeren, hetgeen men doet door op het overblijfsel opnieuw het overgehaalde vocht te gieten; – **cohobātie** (spr. *t*=*ts*), f. herhaalde distillatie van vloeistoffen.

Cohórte, f. lat. (*cohórs*) krijgsbende, schaar, rot, bij de Romeinen het 10de deel van een legioen; ook lijfwacht, gevolg.

cohorteeren, lat. (*cohortāre*) vermanen, aansporen; – **cohortātie** (spr. *tie*=*tsie*), f. (lat. *cohortatĭo*) vermaning.

Cohóspes, m. later lat. (vgl. h o s p e s) een medegast.

Cohras, pl. oostindische zakdoeken.

Cohúe, f. fr. (mid.lat. *cohua*, markthal, v. 't amor.-celt. *kochu*, *kochui*, *kochi*) thans nog: naam van het lokaal der staten-vergadering van Yersey; gewoonlijk: razende, tierende, verward door elkander schreeuwende menigte.

coiffeeren, coiffeur, coiffure, z. c o ë f f e e r e n enz.

coin, m. fr. (spr. *kō-aṅ*; provenç. *cong*, *cunh*, it. *conio*, van 't lat. *cunĕus*, wig, beitel) hoek; stempel, muntstempel; stukje lood, dat aan de stoffen wordt bevestigd.

coïncideeren, nw.lat. (vgl. i n d i c e e r e n) in elkander vallen, samentreffen, tegelijk aankomen; bij elkander passen, elkander dekken; – **coïncidént,** adj. ineenvallend; – **coïncidéntie** (spr. *t*=*ts*), f. samentreffen, samenvallen.

coindĭcans, nw.lat. (vgl. i n d i c e e r e n) Med. mede-aanwijzend; – **coïndicantia** (spr. *t*=*ts*) n. pl. verschijnselen, die in overeenstemming met elkander de aanwending van het eene of andere geneesmiddel aanwijzen;–**coïndicātie,** f. (spr. *t*=*ts*), mede- of bijaanwijzing.

coïnspiceeren, nw.lat. (vgl. i n s p i c e e r e n) mede-opzicht hebben, mede-toezicht houden; – **coïnspéctor,** m. mede-toeziener, mede-opzichter; – **coïnspectoraat,** n. post van mede-toeziener.

coïnvesteeren, nw.lat. (vgl. i n v e s t e e r e n) medebeleenen; – *coinvestĭti*, m. pl. medebeleenden; – **coïnvestituur,** f. medebeleening.

Coïon, m. fr. (spr. *kojóṅ*; van 't provenç. en fr. *coillon*, it. *coglione*, bal- of klootzak, en dit van 't lat. *colĕus*, verwant met *culĕus*, zak) gewoonlijk k o e j o n, nietswaardig mensch, deugniet, rekel, schurk; lafaard; – **coïonneeren,** gew. k o e j o n n e e r e n, smadelijk behandelen, gemeen bejegenen; zonder reden, uit moedwil plagen, lastigvallen, drillen; – **coïonnáden,** f. pl. scheldwoorden; – **coïonnerie,** f. gemeene, smadelijke bejegening, schelmen-, boevenstreek.

Coïr, n. stof van de vezel, die om de kokosnoot zit, gebruikt voor matten, loopers, borstels; vandaar: cocosmatten enz.

Coïtie (spr. *t*=*ts*), f. lat. (*coitĭo*, van *co-īre*, samengaan, zich vereenigen, paren) samenkomen, samenkomst; vereeniging, vermenging, bijslaap; gew. **coïtus,** m. bijslaap, vleeschelijke vermenging, *congrĕssus* z. a.;– *coïtus anticipātus*, te vroeg of vóor het huwelijk genoten bijslaap; – *coïtus damnātus* of *illicĭtus*, verboden, ongeoorloofde bijslaap, inz. tusschen bloedverwanten, bloedschande (Jur. onechte kinderen *e coïtu damnato*, d. i. uit echtbreuk of bloedschande geborene);–*coïtum exercēre*, den bijslaap uitoefenen, eene vrouw beslapen.

Cojóte, m. van 't spaansch-mexikaansch *coyóte*, (inheemsch) amerikaansche prairiewolf, een middelwezen tusschen vos, wolf en hond.

Coke, afgezwavelde steenkolen, zie c o a k s.

col-, lat. voorzetsel, z. *con*; – **col,** ital. voor *con il*, met den of het, b.v. Muz. *col sordino*, met den demper; f. *colla*, met de, b. v. *colla destra* of *sinistra*, en and. te zoeken onder het tweede woord.

Col, m. fr. (van 't lat. *collum*) eig. hals; strop-

das, gespdas; Geogr. bergpas, pas, smalle doorgang tusschen twee bergen, inzonderheid in de W. Alpen en de fransche middelgebergte.

cola, z. ond. c o l e e r e n.

colaphiseeren (spr. *s=z*), fr. (*colaphiser*; v. 't gr. *kólaphos*, oorvijg) oorvijgen of muilperen geven (afkomstig van een gebruik, dat in de middeleeuwen te Toulouse bestond, om op Paaschdag elken Jood een slag om het hoofd te geven, uit weerwraak voor dien, welken J. C. bij den hoogepriester had ontvangen).

Colascióne, it. (spr. *kolask-*), **colachon,** m. fr. (spr. *kolasjóñ*) Muz. ital. luit met zeer langen steel.

Colatie, colatuur enz., z. onder c o l e e r e n.

Colbert, fr. f. (spr. *kolbèr*), gesloten korte heerenjas.

col canto, ital. Muz. met zang.

Colchicum, n. lat. (nw.lat. *colchicum autumnāle*) herfsttijloos, eene giftplant; – **colchicīne,** Chem. daarin vervatte giftige zoutbasis.

Colcothār, m. (*colcŏthar vitriŏli*, door Paracelsus ingevoerd woord, waarschijnlijk uit het arab.) engelsch rood, rood ijzeroxyde, dat men bij de bereiding van het zwavelzuur door distillatie van het ijzervitriool als overblijfsel behoudt, als schildersverf gebruikt.

cold, eng. (spr. *koold*) koud; – **cold-cream,** n. eng. (spr. *koold-kriem*), eig. koude room: in Engeland uitgevonden verkoelende witte zalf tegen uitwendige ontsteking, enz. *unguentum leniens* d. i. verzachtende zalf.

col de barbe, fr. baard onder de kin, timmermansbaard.

coleeren, lat. (*colāre*) doorzijgen; – *cola*, Med. zijg door (op recepten); – **colātie** (spr. *t=ts*) of **colatuur** (afgekort *col.* of *colat.*), f. doorzijging, filtreering; ook doorgezegen vloeistof; – **colatorium,** zijgdoek, doorzijgdoek, f i l t r u m; – **colatoriën** van het menschelijk lichaam, organen, door welke de uit te werpen stoffen bereid en uit het lichaam afgevoerd worden.

Coleïtis, coleoptera enz. z. k o l e ï t i s enz.

Colère, f. fr. (spr. *kolèr'*; van 't gr. *cholos*, gal, omdat de toorn inderdaad de gal aandoet, en menschen van galachtig temperament zeer prikkelbaar zijn) toorn, gramschap, oploopendheid; – **coleriek,** adj. (fr. *colérique*) haastig, oploopend; zie verder ond. c h o l-.

coleriek, z. ond. c o l è r e.

Colēta, f. sp. haarbos, inz. die op den nek van den torero afhangende, waaraan de *moña* bevestigd is.

Colibri, z. k o l i b r i e.

Colica, colicodynie, colicoplegie, coliek, z. ond. k o l o n.

Colifichet, m. fr. (spr. *kolifisjè*; van *col*, *cou*, hals, en *ficher*, vastmaken, vaststeken; dus eig. halstooi) allerlei voorwerpen van opschik, beuzelingen, snorrepijperij, sieraden van geringe waarde, valsche sieraden (in tuin-, bouw- en redekunst).

Colisēum of **colossēum,** n. lat. (naar den te Rome door Nero opgerichten kolossus zoo genoemd; vgl. k o l o s s u s), **coliséo,** it. te Rome overblijfsel van het grootste amphitheater der wereld, door keizer V e s p a s i ā n u s gebouwd, die er 12000 gevangen Joden aan liet werken; het was een wezenlijk amphitheater, d. i. geheel ronde schouwplaats, met ruimte voor 11000 aanschouwers, en is nu de indrukwekkendste ruïne van Rome (*dum Colosseum stabit, Roma stabit*; *dum Roma stabit, mundus stabit*, „zoolang het colosseum staat, zal Rome staan, zoolang Rome staat, zal de wereld bestaan", spreuk van Beda in de 8e eeuw); in lateren tijd de benaming van groote prachtgebouwen tot openbaar vermaak in groote steden.

colla, ital., vgl. c o l.

Colla, f. lat. (gr. *kolla*) lijm; kleefstof, als voornaamste voedingsstof in het meel; – **collāge,** f., blijven hangen van een ongehuwd heer aan zijn maîtresse; – **collageen,** n., lijmstof, het maakt deel uit van 't dierlijk bindweefsel.

collabeeren, lat. (*collābi*) invallen, samenvallen, b. v. van gezwellen; zinken, dalen, b. v. van de krachten; – **collabesceeren** (lat. *collabescĕre*), waggelen, bouwvallig worden; – **collabescént,** adj. bouwvallig, zwak; – **collabescentie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. bouwvalligheid; – **collápsus,** m. nw.lat. zinken der krachten, inz. bij den naderenden dood.

collaboreeren, lat. (*collaborāre*; vgl. l a b o r e e r e n) medebearbeiden, gemeenschappelijk werken; – **collaborātor,** m. mid.lat. medebewerker, helper; – **collaboratuur,** f. post van medebearbeider, helper.

Collactanĕus, m. lat. (v. *lac*, melk, genit. *lactis*) melk- of zoogbroeder; – **collactanĕa,** f. melk- of zoogzuster.

colla destra, it., z. ond. d e x t e r.

Collána, f. it. (*colläna*, v. *collo*, hals) halsketting, ordeketen.

colla parte, ital. Muz. met de hoofdstem mede te gaan, zich daarnaar te richten.

Collapsus, z. ond. c o l l a b e e r e n.

colla punta dell' arco, ital. Muz. met de punt van den strijkstok.

coll' arco, it., z. ond. a r c o.

Collāre, n. lat. (van *collum*, hals) halsband, halskraag; inz. donkerkleurige halsband met witte strooken of kant, een kenmerk van R. Kath. geestelijken.

Collas-manier, f. door den Franschman A. C o l l a s in 1830 uitgevonden methode, om door middel van een machine namaaksel van verheven voorwerpen in kopergravure voort te brengen.

collateraal, adj. nw.lat. (van *con-* en *latus*, genit. *latĕris*, zijde) hetgeen van ter zijde met iets anders in verband staat, zijdelingsch, zijwaartsch, eene zijwaartsche plaatsing hebbende; – **collateraal,** n. recht van successie, belasting op het aanvaarden van eene nalatenschap of een legaat; – **collaterale erfgenamen,** ervende zijverwanten; – **collaterale erfenis, coll. successie,** f. erfenis, welke aan eenen zijverwant van den gestorvene overgaat; – **collaterale linie,** f. zijlinie, zijverwantschap; – **collaterale ver-**

wanten, collateralen of *collaterāles*, zijverwanten, dezulken, die van broeders of zusters afstammen; zij staan tegenover de verwanten in de rechte op- of afdalende linie, d. i. tegen de ascendenten en descendenten; – **collaterale werken,** bijwerken eener vesting in betrekking tot andere, die zóó zijn aangelegd, dat zij elkander wederzijds kunnen verdedigen, b. v. het ravelijn ten opzichte der beide bijliggende bastions, en omgekeerd; – **collatereeren,** een zekere wijze van boomen te enten.

Collātie (spr. *t*=*ts*) 1) f. lat. (*collatĭo*, eig. samendragen van *confĕrre*, bijeendragen, vergelijken, overdragen, verleenen enz.) vergelijking of het tegen elkander houden, inz. van geschriften; ook z. v. a. fr. **collation,** (spr. *kolasjóñ*; mid.lat. *collatĭo* en *confertum*, van *conferre dapes*, d. i. spijzen opdragen) lichte of geringe maaltijd, half- of tusschenmaal; licht avondeten, inz. maaltijd van koud vleesch, gebak en andere ververschingen, in onderscheiding van een gewoon warm maal; – ook z. v. a. **collatuur,** f. nw.lat. recht om eenen post, inz. eene predikants- of onderwijzersplaats te begeven, te doen bezetten; – **collatiebroeders,** broeders des Gemeenen Leven; – **collātor,** m. verleener van of benoemer tot eenig ambt, inz. tot een predik- of schoolambt; ook: vergelijker van verschillende handschriften en dgl.; – *collatĭo bonōrum*, lat. Jur. inbreng van goederen, d. i. de wetsbepaling, die de erfgenamen verplicht, om de onder de levenden geschonken goederen van den erflater bij de boedelscheiding in te brengen; – *collatio dōtis*, inbreng van huwelijksuitzet; – **collationeeren,** nw.lat. (fr. *collationner*) een afschrift met het oorspronkelijk stuk vergelijken; ook een ongebonden boek blad voor blad doorloopen of overtellen, om te weten of het kompleet is; in orde brengen; ververschingen gebruiken, een tusschenmaal nemen; – **collationeering,** f. doorzien, nazien der boeken bij boekbinders en boekhandelaars.

Collaudātie, f. lat. (*collaudatĭo*) lofverheffing; eenstemmige, gemeenschappelijke loftuiting.

collé, adj. fr. (v. *coller*, lijmen, plakken; vgl. *colla*), eig. geplakt, gelijmd; in 't biljartspel: dicht tegen den band liggend; – **collé-bal,** m. onder den band liggende bal; – **colléstoot,** m. handstoot, stoot van onder den band.

Collécte, f. lat. (*collécta*, van *collĭgĕre*, bijeenzamelen) inzameling van belastingen of schattingen, geld-, gifteninzameling; ingezameld geld; in de R. Kath. kerk: altaargebed, korte spreuk of tekst, dien de geestelijke aan het altaar afzingt of leest; ook verkoop der staatsloterijloten; – **collectanĕa** of **collectanéën,** n. pl. verzamelde aanmerkingen, berichten, gedachten uit boeken, leesvruchten; uittrekselboek; – **colléctie** (spr. *t*=*s*), f. (lat. *collectĭo*) verzameling, aantal, menigte; – **collecteeren,,** nw. lat. inzamelen, bijeenbrengen, ophalen voor de armen of noodlijdenden; – **collectánt,** m. inzamelaar, inz. van gaven of aalmoezen; – **collectātie** (spr. *tie*=*tsie*), f. inzamelen, heffen van geldelijke bijdragen; – **collectatie-recht** (lat. *jus collectandi*), inzamel-, heffingsrecht; bevoegdheid om geld in te zamelen; – **collectief,** adj. (lat. *collectīvus, a, um*, als adv. *collective*)verzamelend, vele dingen van eene soort samenvattend; gemeenschappelijk, in algemeen opzicht; – **collectief-glas,** n. vereenigingsglas, verzamelglas tot versterking van een brandglas; – **collectieve nota,** f. gemeenschappelijk diplomatiek schrijven van verscheiden regeeringen; – **collectief vonnis,** n. gezamenlijk vonnis over verscheiden personen; – *colléctim*, lat. kort, samenvattend, summarisch; – **collection,** fr. *collezzione*, f. ital. Muz. verzameling van muziekstukken; – **collectivum** of **collectief,** n., z. nomen; – **collectivisme,** n., socialistisch stelsel, een verzacht communisme, waarbij opheffing van den eigendom alleen voor de middelen tot voortbrenging (grond en kapitalen) wordt geëischt; – **colléctor,** m. Phys. elektriciteits-verzamelaar aan de elektriseermachine, toestel om kleine hoeveelheden elektriciteit te verzamelen en gemakkelijker te kunnen aantoonen; vgl. condensator; ook toestel om een elektrischen stroom vóór hij van richting verwisselt, uit de ankerwinding in de uitwendige keten te leiden; commutator is hiervoor de betere naam, z. a.; – **collecteur,** m. fr. verzamelaar; de door het rijk aangestelde verkooper van staatsloterijbriefjes.

Collēga, m. lat. ambtgenoot, ambtsbroeder; medearbeider, medeleeraar, medeonderwijzer; – **collegaschap,** n. ambtgenootschap; – **collegĭum,** lat., **collegie** of **college** (spr. *-zj'*) n., pl. **collegia,** gew. **collegies** of **colleges,** ieder tot een bepaald doel vereenigd gezelschap, ambtsgezelschap, -vereeniging, -vergadering; vergaderplaats zelve; ook oneig. de lessen der professoren aan de hoogescholen en athenæën; in Frankrijk en België **collège,** n. (spr. *kollè-zj'*) openbare school, hoogeschool, gymnasium (inz. gemeentelijke); in Engeland **college** (spr. *kollidzj'*) soort van bijstichtingen der hoogescholen, waarvan de studenten (*fellows*) met de leermeesters en regenten (*tutors*) in afzonderlijke gebouwen bij elkander wonen; – *collegĭum illústre*, lat. hoogeschool voor jonge edellieden; – *c. medĭcum*, raad der gezondheid, gezondheidsraad; – *c. musĭcum*, weleer: buitengewone orkestrepetitie van reeds gekende stukken; – *c. publĭcum*, openbare voorlezing of les, die om niet door den leeraar wordt gehouden; – *c. privātum*, bijzondere les, die vroeger door de toehoorders betaald werd; – *c. privatissĭmum*, les, die enkel voor éénen of voor weinigen wordt gehouden; – *c. sacrum* (it. *sacro collegio*), heilige vergadering, n.l. der kardinalen te Rome; – **financie-collegie,** n. raad van beheer, lichaam, dat met het bestuur van de staatshuishouding belast is; – **collegiaal,** of als adverb. *collegialiter*, nw.lat. ambtsbroederlijk, eenstemmig in bediening (leven, handelen enz.); in vergadering van al de ambtsbroeders; met hunne toestemming; – **collegiaal-systeem,** n. in het staatsbestuur: inrichting,

volgens welke eene handeling der regeering, een openbaar bevel, besluit enz. niet van een enkel staatsambtenaar, maar ten minste van drie stemvoerende medeleden moet uitgaan (in tegenstelling met b u r e a u k r a t i e); in het kerkelijke recht: stelsel, dat de kerk, onafhankelijk van den staat, uit eene vereeniging van vrije medeleden bestaat, die hunne aangelegenheden door genootschapsbesluiten bepalen (in tegenst. met het t e r r i t o r i a a l en e p i s k o p a a l-s y s t e e m); - **collegialiteit,** f. ambtgenootschap, ambtsbroederlijkheid; - **Collégianten,** ook **Rijnsburgers,** m. pl. gezelschap of genootschap, na 1619 ten gevolge der mishandelingen, waaraan de Remonstranten in Holland toen ten doel stonden, opgericht door de drie gebroeders v a n d e r C o d d e te Warmond, later verlegd naar R ij n s b u r g; de vergaderingen, die ook elders op hun voetspoor ontstonden, noemde men c o l l e g i ë n, geene bijzondere leerstellingen, maar liefde en verdraagzaamheid, vrij van allen sectegeest, was hun kenmerk; tegen het einde der 18de eeuw geraakte hun genootschap in verval; - **collegiaat,** m. stiftslid, stichtsheer; ook n. het stift zelf; - **collegiaat-kerk,** f. onderstiftskerk; dom- of stichtskerk, die geenen bisschop, maar enkel eenen proost of deken aan haar hoofd heeft; - **collegiatuur,** f. op universiteiten: gebouw, waarin studeerenden onder opzicht van leeraars bij elkander wonen, eerst te Parijs, later ook op duitsche universiteiten opgericht; medelid van een akademisch genootschap, dat de inkomsten van de aan de akademie behoorende gebouwen (c o l l e g i a t u r e n) geniet.

Collegatarius, m. lat. (vgl. l e g a t a r i u s, ond. l e g e e r e n 1), deelhebber aan een vermaking of testamentsbeschikking, medeerfgenaam.

Collegia, colleg(i)e, collegianten enz., z. ond. c o l l e g a.

tres faciunt collegium, lat. drie maken een gezelschap, de derde man brengt de spraak aan; vergl. *Pred.* 4 : 12.

col legno, z. l e g n o.

Collenchym, n. een weefsel van cellen met dikke, waterrijke wanden.

Collerétte, f. fr. (van *col, cou* = lat. *collum,* hals) kleine doek of shawl, waarmede de vrouwen zich soms den hals en de schouders bedekken; halskraagje; - **collet,** n. (spr. *kolé,* it. *collétto*) rijbuis, ruitervest, rijwambuis, kolder; i e m a n d b ij z ij n c o l l e t g r ij p e n, d. i. hem bij den kraag nemen, hem gevangen nemen; - als adj.: *collet monté,* pedant, overdreven deftig, ook: streng.

Collesis, colletica, z. k o l l e s i s, enz.

Colli, z. c o l l o.

collideeren, lat. (*collidĕre*) op elkander stooten, samentreffen, elkander ontmoeten, botsen; ook met elkander twisten, strijden, in aanraking komen; - **collisie** (spr. *s=z*), (lat. *collisĭo*) op-elkander-stooten, botsing, het tegen-elkander-twisten of -druischen van krachten, wetten, plichten enz.; beklemdheid, verlegenheid, nood.

Collie, m. schotsche herdershond.

Collier, n. fr. (spr. *koljé*; lat. *collāre,* z. ald., van *collum,* fr. *col, cou,* hals) halsband, halssnoer, halsketen.

colligeeren, lat. (*colligĕre*) zamelen, inzamelen, verzamelen, gevolgtrekkingen maken; verbinden, binden; zich herstellen.

collimeeren, lat. (*collimāre* uit *collineāre* van *col, cou* samen en *linea,* lijn), een oogmerk hebben, bedoelen, zijn uitzicht op iets vestigen; - **collimātie** of **collimātie-lijn** (spr. *t=ts*), f. Astron. gezichtslijn, rechte lijn, in welke het oog met een instrument op een te meten voorwerp is gericht of viseert, b. v. bij de verrekijkers de lijn, die door het middelpunt der beide lenzen gaat, de zoogenaamde optische as van den kijker, dewijl men in die as ziet en meet; - **collimátor,** m. buis met spleet aan 't eene en een lens aan 't andere uiteinde in den spektroskoop.

Collinear, n. Phot. objectief van anastigmatische lenzen met groote lichtsterkte.

collinet, Muz. door zacht, nauwelijks voelbaar aanraken der snaar voortgebracht (vgl. f l a g e o l e t).

Colliquātie en **colliquescéntie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. (van *colliquescĕre,* vervloeien, smelten) Med. samensmelting, versmelting, smelting, vermindering der vaste deelen met overvloedige uitscheiding en verminderden samenhang der vochten; - **colliquatiekoorts,** f. rotkoorts; - **colliquatief,** adj. smeltend, samensmeltend, vervloeiend; - **colliquatief zweet,** n. hevig, afmattend zweet; - **colliquescént,** adj. vervloeiend, smeltend.

Collisie, z. c o l l i d e e r e n.

Collitigánt, m. nw.lat. (vgl. l i t i g e e r e n, enz.) medestrijder.

Collo, m., pl. **colli,** it. (v. 't lat. *collum,* hals, mid.lat. bundel, die aan den hals werd gedragen; vgl. c o l p o r t e e r e n) Kmt. kist vat, fust, stuk, baal koopwaren, b. v. ik heb 6 colli (kisten, vaten balen) ontvangen.

colloceeren, lat. (*collocāre,* vgl. *locus,* enz.) stellen, plaats aanwijzen; - **collocātie** (spr. *t=ts*), f. stelling, plaatsing; Jur. rangschikking der schuldeischers, vaststelling der orde, waarin zij betaald zullen worden; - **collocatievonnis,** n. beslissing van de volgorde der schuldeischers in het concours-proces.

Collocutie, z. ond. c o l l o q u e e r e n.

Collodium, n. nw.lat. (van 't gr. *kollōdes,* lijmachtig, kleverig, van *kólla,* lijm) stof, die men verkrijgt door oplossing van schietkatoen in zwavel-æther of pyroxyline en æther of alcohol en die als chirurgisch kleefmiddel, ook in de photographie wordt gebruikt; - **colloide,** f. (v. *kólla* en *eidos,* soort) Med. in het lichaam ontstaand geleiachtig weefsel; ook ieder oplosbaar, maar niet kristalliseerbaar middel, zooals dextrine, siroop, eiwit en kaasstof, lijm enz. ; - **colloidaal-toestand,** m. toestand, die zich vertoont bij de katalyseerende

(z. a.) werking van colloïden; – **colloïdale oplossing,** f. eene oplossing die zich van de kristalloïde oplossing onderscheidt doordat het dierlijk membraan de colloïden kan scheiden.

colloqueeren, lat. (*collŏqui*; van *loqui*, spreken) samenspreken, een mondgesprek houden, afspreken; onderzoek doen; – **colloquium,** n. of **collocūtie** (spr. *t=ts*), f. samenspraak, gesprek, inz. echter het onderzoek, waaraan de protestantsche geestelijken vóór hunne bevordering bij wijze van gesprek met één of meer leden hunner geestelijke overheid zich moeten onderwerpen; – *colloquium caritativum*, gesprek in der minne, verzoenings-onderhoud.

coll' ottava, ital. Muz. (bij verk. col 8va) met het octaaf.

collucteeren, lat. (*colluctāri*) strijden, worstelen; – **colluctātie** (spr. *tie=tsie*), f. strijd, kamp, worsteling, doodstrijd; – **colluctātor,** m. kampvechter, strijder.

colludeeren, lat. (*collŭdere*, van *lŭdere*, spelen) eig. samenspelen; Jur. in geheime verstandhouding zijn, onder ééne deken steken, zich met zijne partij ten nadeele van eenen derde verstaan; – **collūsie** (spr. *s=z*), f. (lat. *collusio*), **colludium,** n. geheime, bedrieglijke verstandhouding, doorgestoken kaart; – **collusōrisch,** adj. heimelijk afgesproken, doorgestoken, geknoeid.

Collum, n. lat. hals.

collustreeren, lat. (*collustrāre*) in het volle licht stellen, van alle zijden toelichten, nauwkeurig beschouwen.

Collutorium, n. nw.lat. (v. *collŭere*, uitspoelen, samenspoelen) Med. mondspoeling; – **colluvies,** f. of **collūvie,** f. samenvloeien, inz. samenvloed van onreinheden; – *colluvies gastrica*, Med. verontreiniging der spijswegen.

Collyben, enz., **collyrium,** z. k o l l–.

Colma, f. it. (v. *colmare*, overvloeien) springvloed in de Adriatische zee; – **colmātie** of **colmatage,** f. landverhooging, manier, volgens welke men het met slib beladen water der rivieren op eene vlakte inlaat, het door dijken afsluit en na bezinking der aarddeelen weder aftapt, welke bewerking herhaald wordt, totdat de grond de tot bebouwing vereischte hoogte heeft gekregen; – **colmateeren,** een landstreek door kunstmatige overstroomingen ophoogen.

Colmar of **colmart,** f. soort van groote, zeer groene en duurzame peren.

Colmatage, z. C o l m a.

Colocásie (spr. *s=z*), f. (lat. *colocasia*, gr. *kolokasia*) Bot. egyptische of grootbladerige aronskelk, plantengesl., fam. *Aroïdaea.*

Colocynthine, f. nw.lat. in het merg der kolokwint (z. ald.) voorkomende bittere stof.

Coloegli, m. zoon van een turksch soldaat en een algerijnsche vrouw.

colombien of **colombien-kleurig,** z. ond. c o l u m b a r i u m; – **colombine,** f. minnares van harlekijn, eene staande rol of masker op het ital. tooneel (het tot een eigennaam geworden *columbina*, duifje, waarmede harlekijn zijn liefje doorgaans aanspreekt); ook duivendrek, eene goede mest; nog: Bot. akelei, zekere plant; El. isoleerende zelfstandigheid van gips en bariet, die zich bevindt tusschen de twee koolstaven van een Jablochkoff-kaars.

Colombier, n. fr. (spr. *koloǹ-bjé*) fransch papierformaat (60×80, *grand c.* 62×90 cM. groot).

Colomne, f. (sp. *colunario*, it. *colonnáto*) zuildaalder, piaster in het voormalige sp. Amerika, op welker eene zijde de k o l o m m e n of zuilen van Hercules staan afgebeeld.

Colon, z. k o l o n; – **colonaat, colonie** enz., z. ond. c o l o n u s.

Colonne, f. fr. (provenç. en it. *colonna* = lat. *columna*, vgl. k o l o m) eig. zuil, pilaar, k o l o m; Mil. gedeelte van een optrekkend leger, heirbende, lange strijdschaar; – *colonne coupée*, fr. (spr. *-koepé*) dubbele of koppelschaar; – *colonne pleine*, gesloten of ineengedrongen schaar; – **colonne-marsch,** m. 't optrekken bij scharen of c o l o n n e n; **colonne-wegen,** wegen, waarop men met alle soort van wapens kan marcheeren; zij worden daar, waar de eigenlijke weg niet deugt, over de velden aangelegd en door opgestoken stroowisschen (*jalons*) aangeduid; – **colonnáde,** f. zuilenreeks of -rij, op zuilen rustend gebouw; staan de zuilen in den voorgevel van een gebouw, dan heeten zij p o r t i e k; staan zij er rondom, dan noemt men die colonnade p e r i s t y l u m; staan zij dubbel, p o l y s t y l u m; – **colonato,** m. it. 1° zuilenwerk. z. v. a. c o l o n n a d e; 2° zuildaalder, z. v. a. c o l o m n e; – **colonél,** m. fr. (in plaats van c o l o n n e l, d. i. eig. aanvoerder eener c o l o n n e) k o l o n e l, hoofdofficier, die een regiment aanvoert; bij boekdrukkers: letter, die het midden houdt tusschen n o n p a r e l en g a l j a r d; – **colonel-général** (spr. *-zjenerál*), bevelvoerend generaal; – **colonel-lieutenant** (spr. *-ljeut'náǹ*), z. v. a. overste luitenant, l u i t e n a n t-k o l o n e l, overste.

Colōnus, m., pl. **colōni,** lat. veldbouwers, land- of akkerlieden; inz. bewoner of bruiker van een colonaat; – **colonaat,** n. lat. (*colonātus*, m.) pachtgoed, bouwerij, die den heer jaarlijks een cijns of een schatting heeft te betalen; – **colonaticum,** n. nw.lat. dienst, dien de bruiker verplicht is aan den grondeigenaar te bewijzen; – **colōnie,** f. lat. (*colonia*) planting, volkplanting, aanbouwing, plantstaat; in 't algemeen alle gezamenlijk uittrekkende menschen, om zich buiten den eigen grond neder te zetten, om 't even of de stam van dien nieuwen tak een ganschen staat, een landschap of eene enkele gemeente zij; ook bijenzwerm; –**koloniaal,** adj. nw.lat. wat eene volksplanting of aanbouwing betreft, van haar afkomt enz.; als subst.: in de koloniën dienend soldaat; – **coloniale handel,** m. handel, die met volksplantingen wordt gedreven; – **coloniale waren,** waren uit vreemde plantstaten, vooral uit Indië, b. v. koffie, suiker, thee, indigo, specerijen, rijst, katoen, verfhout enz.; – **coloniseeren,** (spr. *s=z*), eene volksplanting

of colonie oprichten; - **colonisātie** (spr. *s=z*), f. heentrekken naar, nederzetten in aanbouwen van een ander oord; - **colonist,** m. aanbouwer, planter, burger van eene volkplanting.

Colophonium, z. k o l o p h-; - **coloquinth,** z. k o l o q u i n t h.

cólor, m. lat. kleur; schijn, voorkomen, voorwendsel; - *sub colóre juris*, onder schijn, voorwendsel van recht; - **coloreeren** (lat. *colorāre*) kleuren, verven, met kleuren of verven dekken; ook eenen schijn geven, verschoonen, verontschuldigen, bemantelen, verbloemen; - **coloraménto,** m. it. manier van plaatsing, rangschikking van schilderijen enz.; - **colorātie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. kleuring, verving; kleurspeling, kleurwisseling; - **coloratuur,** f. nw. lat. Muz. kunstige stemwending, stembuiging, een sprong of loop, slepen der tonen ter versiering van het gezang; - **coloriet,** n. it. (*colorito*, fr. *coloris*) kleurmenging, kunstig mengen der verven om voorwerpen in hunne natuurlijke kleur voor te stellen; natuurlijke, frissche schoone kleur; ook schijn, voorkomen; bij geschriften: wijze van voorstelling; - **colorimeter,** m. werktuig tot het meten der sterkte eener kleur; - **colorimetrie,** f. meten der kleursterkte; Chem. bepaling der sterkte eener oplossing naar de kleur; - **colóris,** m. pl. halfturken, menschen, die uit de vermenging van Turken met Negerinnen of Moorinnen zijn geteeld; - **colorist,** m. (fr. *coloriste*) kleurgever, verfbereider; een g o e d c o l o r i s t is een schilder, die de kleuren zuiver en juist, op zich zelf in eene schoone verhouding tot elkander weet op te dragen.

Coloradō-kever, m. (naar het noord-amerikaansche territorium *Colorado* genoemd) aardappelkever (*Chrysomela decemlineata*) een sedert 1825 in Amerika bekend geworden en in 1877 in Duitschland ingevoerde, de aardappels sterk beschadigende bladkever.

Colos, colossus, z. k o l o s; - **colosseum,** z. c o l i s e u m.

Colóstrum, n. lat. eerste moedermelk na de bevalling, biest; - **colostrātie,** (spr. *tie=tsie*), f. zogziekte; - **colostraat,** m. en f. zogziek kind.

Colour, f. eng. (spr. *kól-lur*) kleur; - **coloured,** gekleurd; *coloured men*, kleurlingen.

Colpack, z. k a l p a k.

Colpalgie, colpitis, colpocele enz. z. k o l p-.

colporteeren, fr. (*colporter*, eig. waren aan den hals dragen, van *col*, hals, en *porter*, dragen; vgl. c o l l o) met eene marskraam rondloopen, waren langs de deuren venten, te koop bieden; - **colportage,** f. (spr. *tá-zj'*) marskramerij; verkoopen van boeken en brochures aan de huizen; - **colporteur,** m. marskramer, straatkoopman, pakdrager, die galanterieën, geneesmiddelen, boeken, gravures enz. aan de huizen te koop biedt; inz. verbreider van boeken en drukwerken, iemand die inteekenaren of abonnementen voor iets zoekt; aanwerver van verzekeringen.

Coltelláten, m. pl. it. (van *coltéllo*, mes; van 't lat. *culter*, verkl. *cultellus*), eig. messteken; scherpe zetten, vinnige aanmerkingen.

Colti of **coltis,** n. fr. hoekkabinet, uitstek, klein uitstekend vertrek aan het einde van een gebouw; voorplecht op eene schuit, luizenplecht.

Colubrine, f. (mid. lat. en it. *colubrina*, eig. adder, slang, fr. *couleuvrine*; van 't lat. *colŭber*, kleine slang) veldslang, slangstuk, zeer lang stuk geschut uit de 15de en 16de eeuw.

Colum, n. lat. (vgl. c o l e e r e n) doorzijgvat, f i l t r u m, inz. voor den altaarwijn in de R. Kath. kerk.

Columbarium, n., pl. **columbariën,** lat. (van *columba*, duif) duivenslag; ook: oud-romeinsch grafgewelf, waarvan de inwendige bouw (met vele kleine nissen voor de aschkruiken) doet denken aan een duivenslag; urnenhuis; - **columbien** (lat. *columbīnus, a, um*) of **columbien-rood,** adj. duivenhalskleurig, uit donkerrood en blauw bestaande.

Columbátzer mug, f. voor het vee zeer schadelijk tweevleugelig insect, inz. in Zevenbergen (Transsylvanië).

Columbella, f. (eig. duifje) soort purperslak.

columbien, z. ond. c o l u m b a r i u m; - **columbine,** z. ond. c o l u m b o - w o r t e l.

Columbium, n. enkelvoudig metaal, ook t a n t a l i u m geheeten, door H a t c h e t en E k e b e r g in 1801 en 1802 ontdekt. Het werd gevonden in een stuk erts, dat uit Massachusetts, een der staten van de n. amerikaansche Unie, werd overgezonden. Vandaar de naam, dien het ontving ter eere van Christophŏrus C o l u m b u s.

Columbo-wortel, m. zeer specerijachtig riekende, bitter smakende wortel van een op Ceylon, in de omstreken der stad C o l o m b o groeiende plant (*Menispermum palmatum*), die eene uitmuntende artsenij is tegen het zuur, zwakke ingewanden enz.; - **columbine,** f. bittersmakend kristalliseerbaar plantenzout of alkaloïde uit dien wortel, z. ook onder c o l o m b i e n.

Colúmbus, m. gr. N. H. duiker, een watervogel.

Columéllen, f. pl. lat. (*columellae*, sing. *columella*, verklw. van *columna*) eig. pilaartjes, zuiltjes; rolronde versteeningen; - *columellāres dentes*, f. pl. hoektanden.

Columna, f. lat. zuil; *Columnae Hérculis*, zuilen van Hercules (de straat van Gibraltar);- *c. itinerāria* of *miliāris*, mijlzuil, mijlpaal;- c. *vertebrālis*, wervelkolom, ruggegraat.

Coluren, z. k o l u r e n.

com-, lat. voorz., z. *con*.

Com., bij natuurwetensch. namen afk. voor Ph. Commerson (gest. 1773).

Cōma, f. lat. hoofdhaar; - *coma caesarĕa*, Med. poolsche vlecht (eene haarziekte); - *coma Berenīces*, haar van Berenice, sterrengroep van 7 sterren van de 5de grootte; zie ook k o m a.

Comb, coom of **coomb,** n. (spr. *koom, koem*) eng. korenmaat van 4 bushels of schepels = 145,395 liter.

combabiseeren, combabuseeren, (spr. *s=z*) iron. zich zelf ontmannen, gelijk C o m b ā b u s,

een Syriër, deed, om zich bij den koning, wiens gemalin Stratonice hij begeleiden moest, van alle verdenking te zuiveren; - **combăbisch,** adj. ontmand, gesneden.

Combat, n. (eig. m.) fr. (spr. *konbá*) strijd, kamp, gevecht, treffen; - **combatteeren** (fr. *combattre*), vechten, kampen, strijden; - **combattánten,** m. pl. (fr. *combattants*), strijders, kampvechters, weerbare mannen; - *faute de combattants*, fr. (spr. *foot de kombattans*) bij gebrek aan strijders.

combibeeren, lat. met elkander drinken; zwelgen; - **combĭbo,** m. mededrinker, drinkebroer.

combineeren, lat. (*combināre*) eig. paarsgewijs verbinden (van *bini*, twee aan twee, *bis*, tweemaal) vereenigen, samenstellen: gecombineerd leger (uit troepen van verschillende natiën) samengesteld leger; ook vergelijken en berekenen; - *combinándo*, door tegen elkander houden of vergelijking der rekening enz.; - *combined experience* eng. (spr. *kombained experiense*), ondervindingstafel voor de levensverzekering, gebaseerd op sterfgevallen; - **combinăbel,** adj. nw. lat. (fr. *combinable*) vereenigbaar, te verbinden; - **combinător,** m. verbinder, samenvoeger; luchtverzamelplaats aan blaasbalgen; - **combinătie** (spr. *t=ts*) en **combineering,** f. (mid. lat. *combinatĭo*), eig. verbinding van twee dingen (*bina*); in 't algemeen; verbinding van velerlei dingen, voorstellingen, begrippen enz.; koppeling, paring, vergelijking en berekening van verschillende dingen; vandaar ook: vermoeden; Math. verbinding van eenige dingen uit vele gegevene, zonder acht te slaan op hare opeenvolging of orde; de verbonden dingen heeten elementen; - **combination,** f., met eng. uitspraak, (*kombineesjen*) hemdbroek, d. i. hemd en broek uit één stuk; ook bij het voetbalspel: het samenspel; - **combinatievermogen,** n. vermogen om te verbinden en te vergelijken, de vaardigheid van het verstand om door verbinding van verschillende waarnemingen en de daaruit getrokken besluiten de waarheid te vinden; - **combinatieleer,** f. (*ars combinatoria*) wetenschap van de wetten der samenstelling van gegeven dingen; - **combinatie-slot,** n. kunstig slot, dat alleen geopend kan worden door bekend te zijn met het in-verband-brengen van zekere beweeglijke deelen; - **combinatie-toon,** m. Phys. bij gelijktijdigen aanslag van twee tonen gehoorde (door interferentie gevormde) derde toon, ook differentie-toon geheeten; - **combinatōrisch,** adj. samenhoudend, verbindend, saamvoegender- en vergelijkenderwijs.

Comble, m. fr. toppunt.

combleeren (spr. *konbl-*), fr. (*combler*, van 't lat. *cumulāre*) opeenhoopen, vullen, overladen.

Combourg, n. (spr. *-boer*) grof henneplinnen uit Bretagne (naar een vlek aldaar).

combureeren, lat. (*comburĕre*) verbranden, verbranding verwekken, ontsteken; - **combustĭbel,** adj. nw. lat. brandbaar, wat zich laat verbranden, wat vuur kan vatten; - **combustibiliën,** n. pl. brandbare stoffen, brandstoffen; - **combustibiliteit,** f. brandbaarheid, verbrandbaarheid; - **combústie,** f. verbranding, 't verbranden, ook brandschade; - *combustĭo spontanĕa*, beweerde zelfontbranding van het menschelijke lichaam, waarbij het lichaam geheel tot asch zou worden gebracht door een vuur, dat zich van zelf ontwikkelt; verschijnsel, dat werd toegeschreven aan het misbruik van geestrijke dranken, doch in waarheid niet bestaat; - **combústor,** m. verbrandingsonderhouder (zoo heet in de chemie een grondstof, die zich met een andere grondstof onder ontwikkeling van licht en warmte gemakkelijk verbindt, zooals inz. de zuurstof en eenige andere elementen).

come, ital. Muz. als, zooals; - *come prima*, zooals in het begin; - *come sopra*, zooals boven; - *come sta*, zooals het er staat, zonder willekeurige versieringen.

Comecia, z. ond. comes.

Comédie, z. komedie; - *comédie à tiroir*, fr. (spr. *komedi' a tiroâr*) tooneelstuk, waarvan de tooneelen, ofschoon door eene en dezelfde plaats verbonden, geen samenhang met elkander hebben, schuifladestuk; - **comédie française,** f. schouwburg te Parijs, waar klassieke stukken worden opgevoerd.

Comĕdo, m. lat. vreter, vraat, slemper; pl. **comedōnes,** Med. medeëters, kleine zwartachtige, verheven puntjes in de huid, welke daaruit gedrukt kunnen worden, en er dan uitzien als draden of kleine wormen, en uit vet, talk, met vuil vermengd, bestaan.

Comeet, z. komeet.

come prima, come sta, z. ond. come.

comes, m., pl. **comites,** lat. gezel, begeleider, gezelschaphouder; Muz. herhaling van het hoofdthema der fuge in eene andere stem; inz. gevolg der latere rom. keizers; vandaar titel van verscheiden hof- en staatsbeambten; in de middeleeuwen z. v. a. graaf (vandaar het fransche comte, it. *conte*, sp. *conde*); - *comes palatīnus*, een paltsgraaf; - **comecia,** liever **cometia** of **comitia** (spr. *t=ts*), f. mid. lat. graafschap, rechtsban van een graaf.

comestibel, adj. nw. lat. (fr. *comestible*; van 't lat. *comedĕre*, opeten) eetbaar, genietbaar; ook: *marchand* (spr. *-sján*) *de comestibles*, fr. handelaar in (fijne) eetwaren; - **comestibiliën,** n. pl. eetwaren; - **comestibiliteit,** f. eetbaarheid.

Cómfort, n. eng. (eig. versterking, hulp, troost, fr. *confort*, van 't lat. *confortāre*, sterken) gemak, genoegen, rust, welbehagen, tevredenheid, al wat tot een ongestoord en vreedzaam genot van het leven dient; - **comfortable,** eng. adj. (spr. *kómfortĕb'l*), behaaglijk, genoeglijk, gemakkelijk, verkwikkelijk, genotrijk enz.; in het algemeen: wat strekt om zich, wat het uiterlijk leven betreft, behaaglijk te gevoelen; - **cómforter,** m. eig. trooster; regenmantel.

comíek, comique enz., zie komiek enz.

Cominella, f. sp. komijn.

Comisăria, f. sp. z. v. a. commissariaat.

Comissatie, f. lat. (*comissatĭo*) vroolijke wandeling van uitgelaten jongelui na een gastmaal.

Comitaat, z. ond. comiteeren.

Comité, n. fr. (eng. *committee*; van 't lat. *com-*

mittĕre, opdragen, aanvertrouwen) verzameling van beraadslagende personen of g e c o m m i t t e e r d e n, vergadering van onderzoekers; het onderscheidt zich van de c o m m i s s i e meestal in zoo verre, dat het niet een enkel geval in beraadslaging neemt, maar meer van duurzamen aard is; – *comité secret*, fr. (spr. *-sekrè*) in Frankrijk elke zitting der Kamers, die met gesloten deuren plaats heeft; – *committee general*, eng. (spr. *kommittie dzjénnerel*) in Engeland het gezamenlijk Hooger- en Lagerhuis, wanneer de gewone vorm der discussie voor een vrijeren wordt verwisseld en een lid meermalen het woord kan nemen; bij ons: in *comité* of *comité-generaal* vergaderen, vergaderen met gesloten deuren.

comiteeren, lat. (*comitāri*) begeleiden, uitgeleide doen; – **comitaat,** n. geleide, gevolg, vergezelling; bij de oude Duitschers: wapenbroederschap; ook kreits, ban of district in Hongarije.

Comitia, f. lat., of **comitiën** (spr. *ti=tsi*), pl. (van den sing. *comitium*, oord der beraadslaging) volksvergaderingen bij de oude Romeinen; rijks- of volksvergaderingen, rijksdagen; *comitiālis morbus*, m. lat. vallende ziekte (daar een epileptische toeval bij de comitiën voor een slecht voorteeken gehouden werd en dadelijk opheffing der beraadslaging ten gevolge had).

Comitief, n. nw. lat. (van c o m e s, z. a.) schriftelijk opgedragen bevoegdverklaring, volmachtiging, volmacht; inz. sedert de 14de eeuw bevoegdheid der paltsgraven van het keizerlijke hof om zekere ambten, waardigheden en rechten uit te deelen.

Comma, z. k o m m a.

commandeeren (fr. *commander*, it. *comandare*, provenç. *comandar*, van 't lat *commendāre*, overdragen, toevertrouwen, van *mandare*, opdragen, bevelen) bevelen, gebieden, aanvoeren, beheerschen; het omliggende overzien, bestrijken; – **commandánt,** m. bevelhebber, stadsbevelhebber, stads- of plaatsoverste, in 't alg. aanvoerder; – **commandantuur,** f. woning of waardigheid van bevelhebber, aanvoerder; – **commánde,** f. Mil. bijwerk bij vestingen; – **commandemént,** n. (fr. spr. *-mañ*), bevel, gebod; macht om te gebieden; hoogte, het overzichtspunt bij vestingen; – **commanderie,** f. gebied eener ridderorde, vgl. c o m m e n d e; – **commandeur,** m. bevelhebber, aanvoerder eener troepenafdeeling; ook opperste eener ridderorde, of ridder uit eene der hoogere ordesklassen; – **commandeur-** of **commodóre-schip** (vgl. c o m m o d o r e) schip, waarop zich de bevelhebber van het smaldeel bevindt; bij koopvaardijvloten vooraanzeilend schip (*convoy-ship*, eng.), dat de andere leidt en samenhoudt, en deswege een licht op den grooten mast heeft; – **commándo,** n. (it. en sp. *comando*) bevel, bevelwoord; hoogste macht, recht om te bevelen; ook afgezonden troep of bende soldaten; Kmt. last, bestelling; – **commando-fluit,** f. metalen fluit, waarvan men zich op zeeschepen tot het bijeenroepen der matrozen bedient;– **commando-staf,** m. staf van den veldheer, teeken zijner opperste waardigheid; – **commando-woord,** n. bevelwoord, op hetwelk eene handgreep of eene beweging moet gemaakt worden.

Commandite, f. (it. *commándita*, fr. *commandite*, of *société en commandite* (spr. *-añ komañdiét'*) Kmt. handelsvereeniging, stil gezelschap van handelaars, welker medeleden alleen hun geldelijk aandeel toebrengen, zonder werkelijk deel aan de zaken te nemen, terwijl een of meer verantwoordelijke handelaars (insgelijks c o m m a n d i t e of c o m p l e m e n t a i r, fr. *associé gérant* of *complémentaire*, genoemd) de werkzaamheden verrichten; ook bijhandel, door een handelshuis in eene andere plaats opgericht; – *associé en commandite*, z. a s s o c i é; – **commanditair,** m. (fr. *commanditaire*) medelid van een commandite-handel, grondlegger, hoofd van een handelshuis, dat door eenen gevolmachtigde wordt bestuurd;–**commanditaire vennoot,** m. stille geldschieter; – **commandiet** of **commanditist,** m. hij, die voor zijne eigen rekening aan een ander waren bestelt.

Commando, z. ond. c o m m a n d e e r e n.

Commāre, f. **it.,** z. v. a. c o m m è r e.

Commassatie, f. (spr. *t=ts*) nw. lat. bijeenbrenging van goederen.

commedia dell' arte, it. z. k o m e d i e.

comme il faut, fr. (spr. *komm'ielfó*) gelijk het behoort of past, naar behooren, in orde, best, netjes, voorbeeldig, enz.

Commeline, f. nw. lat. (*commelīna*) plantengeslacht in Amerika en Japan, uit welker bloembladeren men eene soort van ultramarijn-verf bereidt (zoo geheeten naar den ned. plantkundige J o a n n e s C o m m e l i n in de 17de eeuw, die den amsterdamschen *hortus medĭcus* aangelegd en eene *historia plantārum* daarvan geschreven heeft).

commemoreeren, lat. (*commemorāre*) zich bezinnen, bedenken; vermelden, verhalen, gedenken; – **commemorābel,** adj. (lat. *commemorabĭlis, e*) gedenkwaardig; – **commemorātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *commemoratio*) gedachtenis, herinnering, vermelding; gedenken der gestorvenen door het lezen van missen en gebeden voor hun zieleheil; aanroeping der heiligen in 't gebed; – *commemoratio omnium fidelium*, feest aller zielen; – *c. omnium sanctōrum*, gedachtenisfeest allerheiligen.

Commendabel, *commendamus*, **commendatie,** z. ond. c o m m e n d e e r e n.

Comménde, commenderie, f. (mid. lat. *commenda*, van 't lat. *commendāre*, aanvertrouwen, opdragen; fr. *commanderie*) oorspr. voorloopige overdracht van eene opengevallen prebende aan eenen geestelijke tot aan hare wedervervulling; vervolgens in 't algemeen prove, ordesprebende; gebied van een orderidder; – **commendātor,** mid. lat., of **commendataire,** m. fr. provenier, abt, prior enz., die de inkomsten van een geestelijk goed geniet, bezitter eener prebende is; – **commenthúr** of **komthur,** m. hoogd. (spr. *u=oe*; mid. lat. *commendarius*, fr. *commandeur*) ordesprovenier, bevelhebber eener orde.

commendeeren, lat. (*commendāre*) aanbevelen; – *commendāmus*, wij bevelen hem aan, het formu-

lier, waarmede de bisschoppelijke of pauselijke inwilliging tot de keus van eenen candidaat gegeven wordt; – **commendābel,** adj. (lat. *commendabĭlis, e*) aanbevelenswaardig; – **commendātie** (spr. *t=ts*), f. aanbeveling, aanprijzing; gebed voor eenen gestorvene; – **commendatoriën,** f. pl. later lat. (*commendatoriae littĕrae*) aanbevelingsbrieven, inz. van eenen bisschop over reizende geestelijken.

Commensālis of **commensaal,** m. nw. lat. (van *mensa*, de tafel) dischgenoot; kostganger.

commensurābel, nw. lat. (vgl. m e n s u u r, enz.) hetgeen zulk eene verhouding tot een ander ding heeft, dat men het eene met het andere of beide met dezelfde maat kan meten; meetbaar, onderling meetbaar, gelijkmeetbaar of -uitmeetbaar; – **commensurabiliteit,** f. meetbaarheid, gelijk- of samenmeetbaarheid, de geschiktheid om met eene zelfde maat gemeten te worden.

comment, adv. fr. (spr. *komàñ*; v. *comme*, lat. *quomŏdo*, hoe, met den adverbialen uitgang *ment*, it. *mente*, oorspr. de *ablat*, v. *mens*, genit. *mentis*, geest, gemoed) hoe, op wat wijze, waarom? – *comment vous portez-vous?* (spr. *komañwoe-portéwoe*) hoe vaart gij? (In Duitschland wordt dit woord als subst. m. gebruikt in de beteekenis van: gewoonte, gebruik, manier, heerschende toon onder de studenten).

Commentaar, m., pl. **commentariën,** lat. (*commentarĭus*, pl. *-rii*, scil. *lĭber*, boek, oorspr. aanteekenboek, gedenkboek, dagboek, van *commentāri*, overdenken, eene overdachte zaak opteekenen, verklaren) verklaring, uitlegging, opheldering van een geschrift, reeks van doorloopende aanmerkingen op een schrijver; – **commenteeren** (lat. *commentāri*), verklaren, ophelderen, met uitleggingen voorzien, b. v. een boek; – **commentātie** (spr. *tie=tsie*), f. (lat. *commentatĭo*) verklaring, opheldering; geleerde verhandeling ter verklaring van een onderwerp; – **commentātor,** m. uitlegger, verklaarder, schrijver van verklaringen, aanmerkingen, enz.

Commenthur, z. c o m m e n d e.

Comméntum, n. lat. (v. *comminisci*, uitvinden, verdichten) verdichting, onwaarheid, leugen; – *commentitĭa emtio*, z. *emtio commentitia*.

Commérae, z. ond. c o m m è r e.

Commercium, n. lat. (van *con-* en *merx*, koopwaar) of **commércie, commérce,** fr. handel, koophandel, handelsverkeer, koopmanschap, nering; omgang, verkeer, gemeenschap; wederzijdsche verhouding; – *commercĭum anĭmi et corpŏris*, wederkeerige verhouding (de wisselwerking) tusschen ziel en lichaam; – *commercĭum epistolĭcum*, lat. briefwisseling; – **commérce,** n. zeker kaartspel, waarbij kaarten geruild worden en dat met een willekeurige getal personen kan gespeeld worden, gezelschapsspel; – **commerceeren,** fr. (*commercer*) handelen, handel drijven; – **commerçable,** adj. fr. (spr. *-sābl'*) verkoopbaar, tot omzetting in den handel geschikt; toegankelijk, gedienstig, hupsch in den omgang; – **commercietractaat,** n. handelsverdrag; – **commerciëel,** adj. fr. wat tot den handel behoort, b. v. **commerciëele profijten,** handelsvoordeelen enz.; – *commerciellement*, fr. (spr. *-màñ*) op koopmanswijze, naar koopmansstijl; – **commerciëel systeem,** n. staatshuishoudkundig stelsel om den handel boven alle andere bedrijven, inz. boven den landbouw te begunstigen.

Commère, f. fr. (van *con-* en *mère*, moeder) peetmoei, doophefster; babbelaarster, klappei; – **commérage,** f. (spr. *-rá-zj'*) geklap, stadspraatjes, oudwijvensprookjes.

Commettant, commies enz., z. ond. c o m m i t t e e r e n.

commigreeren, lat. (*commigrāre*) met al de zijnen uitlandig gaan, verhuizen om zich gezamenlijk in een ander land te vestigen; – **commigrātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *commigratĭo*) landverhuizing.

Commilitōnen, m. pl. lat. (*commīlĭto*, pl. *commilitōnes*), eig. medestrijders, wapenbroeders; schoolgenooten, medestudenten, inz. aan hoogescholen.

commineeren, lat. (*commināri*) dreigen, bedreigen; – **comminātie** (spr. *t=ts*), f. bedreiging, waarschuwing; – *cum comminatiōne*, met bedreiging; – **comminātor,** m. bedreiger, waarschuwer; – **comminatórisch,** adj. bedreigend, waarschuwend.

Comminister, m. nw. lat. (vgl. m i n i s t e r), eig. medebedienaar; in Zweden z. v. a. d i a k o n u s; ook titel der bisschoppen van wege den paus.

comminueeren, lat. (*comminuĕre*) verbrokkelen, verminderen, verzwakken; – **comminūtie** (spr. *t=ts*), f. 't fijnstooten.

commisceeren, lat. (*commiscēre*) vermengen; – **commiscibel,** adj. vermengbaar; – **commíxtie** en **commixtuur,** f. vermenging.

commisereeren, lat. (*commiserāri*) medelijden hebben, beklagen, zich ontfermen; – **commiserātie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*commiseratĭo*) ontferming, erbarmen, medelijden; – **commiserābel,** adj. nw. lat. medelijdens-, beklagenswaard; – **commiserātor,** m. erbarmer.

Cómmissariaat, commissaris, commissie enz., z. ond. c o m m i t t e e r e n.

Commissuur, f. lat. (*commissūra*, van *committĕre*, samenvoegen, verbinden) punt of plaats, waar twee deelen zich vereenigen, naad, voeg; zoo noemt men c o m m i s s u u r der oogleden, der lippen enz. de hoeken, welke zij ter plaatse hunner vereeniging vormen.

Committee, n. (spr. *-tie*) eng., z. ond. c o m i t é.

committeeren, lat. (*committĕre*) last geven, aanvertrouwen, volmacht geven; – **committént,** of fr. **committánt,** m. lastgever, hij, die aan een ander iets opdraagt, volmacht geeft, inz. de kiezers in tegenstelling met de afgevaardigden; – **gecommitteerde,** m. lasthebber, hij, wien de verrichting eener zaak op last of op rekening van anderen is opgedragen; – **committief,** n. nw. lat. lastbrief, eene geschreven volmacht; – **commies,** m. fr. (*commis*) zaakbezorger; handelsbediende, kantoorschrijver, factoor; lands- of stadsbeambte, die tegen smokkelarij moet waken, een

Zie ook K.

accijns- of impostwachter, gem. verklikker; nog wordt het woord c o m m i e s gebruikt in samenstellingen, en wel van dingen, welker vervaardiging en levering aan anderen bij menigte wordt opgedragen, b. v. **commiesbrood,** n. soldatenbrood, veldbrood; – **commis-voyageur,** m. fr. (spr. *komi-woaja-zjeur*) reizend handelsbediende; – **commissāris,** m. (nw. lat. *commissarĭus*, fr. *commissaire*) gelastigde, volmachthebbende; bestuurder van eene vereeniging, societeit, club enz.; opzichter, bezorger, aanteekenaar van brieven, goederen enz., aan de veren; – **commissaire priseur,** fr. taxateur en afslager bij verkoopingen; – **commissaris des konings (der koningin),** titel in Nederland van de gouverneurs of hoofden van het binnenlandsch bestuur der provinciën; – *commissarĭus perpetŭus*, voortdurend aanblijvend zaakvoerder, gevolmachtigde enz.; – **commissariaat,** n. ambt, kantoor van eenen commissaris; duur van zijnen diensttijd; – **commissie,** f. (fr. *cómmission*) aan een ander opgedragen last, taak, bestelling, boodschap; inz. bezorgen van zaken voor een ander, b. v. in den boekhandel (vandaar: in commissie geven, iemand den verkoop van een artikel opdragen); personen, die in last hebben zekere zaak gemeenschappelijk uit te voeren, te onderzoeken (vgl. c o m i t é); ook hetgeen een koopman voor de bezorging eener zaak aan zijnen lastgever in rekening brengt; – *exc ommissiōne*, krachtens den verstrekten last;– *commissio feudi*, verbeurte van 't leengoed; – **commissie-boek,** n. Kmt. bestelboek, waarin de bestellingen of commissiën worden opgeteekend; – **commissie-brief,** m. brief, waarin de uitvoering van eenen last wordt opgedragen; – **commissie-bureau,** n. inrichting, kantoor, alwaar tegen zekere betaling lasten, bestellingen of commissiën worden aangenomen en bezorgd; – **commissie-goed,** n. waren, boeken, die een koopman, een boekhandelaar voor rekening van den eigenaar of uitgever verkoopt; – **commissie-handel,** m. handelstak, die hoofdzakelijk bestaat in het bezorgen van zaken voor rekening van anderen tegen geëvenredigde percenten; – **commissio(n)nair,** m. (fr. *commissionnaire*, mid. lat. *commissionnarĭus*) lasthebber, zaakvoeder, inz. in bepaalde gevallen, vooral van koophandel; hij, die de commissiën of bestellingen voor een handelshuis, eene fabriek enz. opzoekt, aanneemt, bezorgt; ook wel iemand, die men tot het doen van boodschappen gebruikt;- *commissionnaire d'achat*(spr. *-da-sjà*) in- of opkooper voor rekening van een ander;– *commissionnaire de vente* (spr. *-d'wañt'*), die voor rekening van een ander verkoopt; – **commissoriaal,** adj. belast, opgedragen, aan eene commissie in onderzoek gegeven; – **commissorium** of **commissoriāle,** n. nw. lat. opdracht, volmachtsbrief van staatswege voor een bepaalde zaak.

Committimus, n. onder de republiek der Vereenigde Nederlanden eene landstreek in Staats-Vlaanderen, die, met Lillo en Liefkenshoek, onder het bestuur van de staten van Zeeland of hunne gecommitteerde raden stond.

Commixtie, commixtuur, z. ond. c o m m i s c e e r e n.

commoda, *commodans*, **commodatie, commode,** z. ond. *commodus.*

Commodóre, m. eng. (spr. *kommodóór*; waarsch. misvormd uit het sp. *comendador*, of het it. *comandatore*, mid.lat. *commendator*, bevelhebber, overste) Mar. titel, dien men in Engeland en Amerika aan iederen scheepskapitein of ander zeeofficier geeft, die, zonder admiraal te zijn, over een vloot of eskader gezag voert; schout-bij-nacht; – **commodore-schip,** z. v. a. c o m m a n d e u r s c h i p, z. ald.

commŏdus, *a*, *um*, adj. lat. gepast, geschikt, gemakkelijk, nuttig; vandaar *commŏdum*, n., pl. *commŏda*, voordeel, nut, gemak; – *commŏdum possessiōnis*, Jur. voordeel, dat aan het bezit eener zaak in rechten verbonden is;– *commŏdum publĭcum*, n. algemeen, openbaar nut, gemeene best; – *c. rei venditae*, vruchtgebruik eener verkochte zaak; – **commóde,** adj. fr. gemakkelijk, gepast, geschikt, passend, gemaklievend; – *cómode*, *comodaménte* of *comodétto*, it. Muz. in gemakkelijke beweging; – **commóde,** fr. f. ladekast, schuifladekast, latafel; – **commoditiet,** f. (lat. *commodĭtas*, fr. *commodité*) gemak; gemakkelijkheid, goede gelegenheid; – **commodités,** f. pl. fr. geheim gemak, sekreet; ook allerlei kleinigheden tot gemak in eene huishouding; – **commodeeren** (lat. *commodāre*), verstrekken, verschaffen, leenen; – *commŏdans* en *commodātor*, m. Jur. verstrekker, verschaffer, leener; – *commodatarĭus*, m. leener, ontleener, borger; – *commodātum* of **commodaat,** n. om niet verschaffen of leenen eener zaak; leenverdrag; – **commodātie** (spr. *t=ts*), f. leening, verschaffing.

commoneeren, lat. (*commonēre*) herinneren, aanmanen; – **commonítie** (spr. *t=ts*), f. herinnering, aanmaning; – **commonitorium,** n. herinnerings-, aanmaningsschrijven, maanbrief.

Cómmoners, m. pl. eng. (van *common* = fr. *commun*, lat. *commūnis*, gemeen) burgerlijke lieden, niet adellijke personen, studeerenden van den 2den rang op de engelsche hoogescholen; ook z. v. a. **cómmons,** m. pl. de medeleden van het lagerhuis in Engeland; *House of commons*, lagerhuis; – **cómmon-hall** (spr. *-hâl*) gemeentezaal, stadhuis; – **common-law,** gemeene recht, het door verjaring tot wet geworden gebruik, gewoonterecht; landrecht in Engeland; – **common-place** (spr. *-plees*), gemeenplaats, algemeen bekend gezegde, afgezaagde uitdrukking; – **common-prayer,** n. (spr. *-pree-ĕr*) algemeen kerkgebed, liturgie der bisschoppelijke engelsche kerk; – **common-prayer-book** (spr. *-boek*) algemeen gebedenboek, liturgie-boek der episcopale kerk; – **common-time** (spr. *-taim*), Muz. gewoon tempo, vierkwartsmaat.

Commonitie, commonitorium, z. ond. c o m m o n e e r e n.

Commons, z. c o m m o n e r s.

commoreeren, lat. (*commorāri*) zich op eene plaats ophouden, toeven, verwijlen; – **commorātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *commoratĭo*) oponthoud, vertoef.

commoso, ital. Muz. bewogen, ontroerd, aangedaan.

commoveeren, lat. (*commovēre*) bewegen, roeren, aandoen, treffen; - **commōtie** (spr. *t=ts*), f. beweging, gemoedsbeweging, aandoening, ontsteltenis; Med. schudding, b. v. van de hersenen, het lichaam, de borst; - **commotioner,** m. eng. (spr. *kommó-sjĕnĕr*) oproerkraaier, aanhitser, roervink.

Commun, fr. (spr. *komuiñ*; van 't lat. *commūnis, e*) gemeen, laag, slecht; gemeenschappelijk; als subst. gemeen volk, de gemeene man; - *in commūni*, lat. in gemeenschap, gemeenschappelijk; - **commúne,** f. fr. gemeente van stad of dorp; gemeenschappelijk bezit of aandeel in landerijen, bosschen, water enz.; ook oproer te Parijs in 1871; - **communaal,** adj. (fr. *communal*, nw.lat. *communālis, e*) gemeentelijk, tot de gemeente behoorende of haar betreffende; - **communaliën,** n. pl. gemeentezaken, gemeentegoederen; — **communard,** pl. **communards,** fr. deelnemers aan de commune te Parijs in 1871, z. v. a. c o m m u n i s t e n; - **comunéros,** m. pl. sp. (*comunéros*) oproermakers in Castilië onder Karel V; ook n e g r o s of z o n e n v a n P a d i l l a, m. pl. aanhangers der vrije staatsregeling in Spanje, een in 1820 ontstaan geheim genootschap; - *communĭbus locis*, lat. gemiddeld; - **communiceeren** (lat. *communicāre*) mededeelen; gemeenschappelijk het H. avondmaal gebruiken, het nachtmaal vieren (ook wel **communiëeren**); in verband staan, samenhangen, b. v. c o m m u n i c e e r e n d e b u i z e n, buizen, die met elkander in verband staan; - *communicētur parti adversae in copĭa*, lat. Jur. aan de tegenpartij bij afschrift mede te deelen; - **communicābel,** adj. nw.lat. mededeelbaar; vereenbaar; - **communicabiliteit,** f. mededeelbaarheid; - **communicánt,** m, deelnemer, inz. aan 's Heeren avondmaal, avondmaalganger; - **communicātum** of **communicaat,** n. medegedeeld geschrift; schriftelijke mededeeling van eene autoriteit; - **communicātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *communicatĭo*) mededeeling, deelachtig maken, kennisgeving, deelneming aan godsdienstige handelingen (in sacris); Mil. vrije toegang of verbinding van verschillende punten, onbelemmerde gemeenschap; in 't algemeen een verbindingsweg of gang, Arch. z. v. a. c o r r i d o r; - *communicatĭo idiomătum*, Theol. z. i d i o o m; - **communicatiebrug,** f. verbindingsbrug; - **communicatie-lijn,** f. verbindings-, gemeenschapslijn; - **communicatie-pijp** of **-buis,** f. klankbuis, cylindrische pijp om uit eene kamer bevelen naar de verschillende vertrekken van een gebouw te geven; - **communicatief,** adj. nw.lat. mededeelzaam, zich gemakkelijk en gaarne mededeelend, tot mededeeling geneigd, of gewoon zich mede te deelen; - **communicatoriën,** n. pl. (*communicatoriae littĕrae*) mededeelingsbrieven, bekendmakingsbrieven, inz. dezulke, door welke een bisschop kennis krijgt van de keuze van een nieuwen bisschop of van de synodale besluiten; - **commūnie** f. (lat. *communio*) 1) gemeenschap, gemeenschappelijk bezit, gemeenschappelijk leven; vandaar b. v. *communĭo bonōrum*, gemeenschap van goederen; 2) H. avondmaal, viering der kerkgemeenschap; vandaar **communie-boek,** n. biechtboek, voorbereidingsboek tot het avondmaal; -**communie-tafel,** f. tafel, die den hervormden in plaats van altaar dient; - **communiqué,** fr. (spr. *-kee*; part. v. *communiquer*, mededeelen) medegedeeld; als subst. **communiqué,** n. mededeeling b. v. in dagbladen, inz. namens de regeering; - **communisme,** n. nw.lat. opheffing van het privaatbezit voor alle goederen; leer van de gemeenschap der goederen of gelijkheid van bezit, die, uitgaande van den eisch tot billijke verdeeling van het loon van den arbeid, leidt tot gewelddadige berooving der bezittenden in het algemeen; anarchisme; uitbreiding van de stelling van de volkomen gelijkheid van rechten aller menschen tot de gelijkheid van hun eigendom; - **communíst,** m. aanhanger van die leer; - **communístisch,** adj. wat de leer van het communisme betreft, daarin gegrond is, b. v. communistische vereenigingen, grondstellingen enz; - **communiteit,** f. lat. (*communĭtas*) gemeenschappelijk bezit, gemeenschappelijke deelneming; ook gemeen goed; op vele oude hoogescholen gebouw, waarin een deel der leermeesters en studenten gemeenschappelijk kost en inwoning ontvingen; kloosterlingen van een klooster; - *commună̆ter*, lat. gemeenschappelijk.

commuteeren, lat. (*commutāre*) verruilen, verwisselen; - **commutābel,** adj. (lat. *commutabĭlis, e*) verruilbaar, overgankelijk, veranderlijk; - **commutabiliteit,** f. nw.lat. verruilbaarheid, veranderlijkheid; - **commutātie** (spr. *tie=tsie*; lat. *commutatĭo*), f. verruiling, ruil; verandering, verwisseling, b. v. van straf; Rhet. omwending, eene figuur, bestaande in de omkeering van een aangenomen stelregel, b. v. b e l o f t e m a a k t s c h u l d; s c h u l d m a a k t b e l o f t e; - **commutatie-hoek,** m. Astron. hoek in het middelpunt der zon, gevormd tusschen de plaats der aarde en die van eene planeet, tot de ekliptika overgebracht; - **commutātor,** m. Phys. toestel, dienende om aan den elektrischen stroom in eenen draad de tegenovergestelde richting te geven; c o l l é c t o r, dat hiervoor een minder goede naam is. z. a.

Comnēnen, m. pl. een geslacht van keizers van het byzantijnsche rijk (van 1057 tot 1059 en van 1081 tot 1185).

Comoedie, z. k o m e d i e.

comodo, comodaménte, commodétto, zie onder c o m m o d u s.

Compaan, compang, m. indische zilvermunt, ongeveer = 22 centen.

compaciseeren, lat. (*compacisci*; vgl. p a c i s c e e r e n) met elkander een vergelijk treffen, het in eene zaak eens worden, aan het vredewerk deelnemen; - **compaciscént,** m. iemand, die tot eene schikking, een vergelijk toetreedt, inwilligt, een verdrag- of vredesluiter; - **compáctum, compáct** of **compactaat,** n. vergelijkverdrag; pl. **compacten,** vergelijkingspunten.

compáct, lat. (*compactus*, part, van *compingĕre*, samenvoegen of pakken-) dicht, vast in,

eengedrongen, in een kort bestek bijeengevoegd; Phil. begrip, dat vele kenmerken heeft, een veelomvattend begrip; – **compactiel,** adj. dicht samengevoegd, kort en dik; – **compáctie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *compactio*) samenbrenging, verdichting.

Compactum, compactaat, compacten, z. ond. c o m p a c i s c e e r e n.

Compaginatie, f. lat. samenhang.

Compagnon, m. fr. (spr. *koṅpanjón*) oud-tijds k o m p a a n (it. *compagno*, sp. *companero*; uit het mid.lat. *companium*, gezelschap, eig. broodgenootschap, van 't lat. *cum-* en *panis*, brood) genoot, makker, metgezel, medehelper, deelnemer, deelhebber, medearbeider, hulp, deelgenoot, handelsgenoot, vennoot; vgl. a s s o c i é; – **compagne,** f. fr. (spr. *koṅpánj'*) gezelschaphoudster, gezellin, genoot; medehulp, speelnoot, vriendin, echtgenoote, gade; – **compagnie,** f. (spr. *koṅpanjí*; ital. *compagnia*) gezelschap, gemeenschap, verbinding, vereeniging, makkerschap, oudt. k o m p a a n s c h a p; samen handeldrijvende personen, maatschappij van kooplieden, vennootschap, handelsmaatschappij (afgek. *Comp.*, *Cp.*, *Cpie* of *Cie*); Mil. de kleinste tactische en administratieve afdeeling in een leger, onder bevel van een kapitein, met de onderofficieren van 60 tot 250 man sterk, eertijds hopmanschap, vaandel, vendel; **oost-** en **westindische compagnie,** handelsmaatschappijen, die in onderscheiden landen van Europa sedert de 17de eeuw ontstonden en van de regeering het uitsluitend recht verkregen om in Azië en Amerika volkplantingen aan te leggen, handelsverdragen met de inboorlingen te sluiten en zelfs veroveringen te maken (de nederl. oostind. comp. werd in 1602, de westind. in 1621 opgericht; beide gingen in het laatst der 18de eeuw te niet); – **compagnie-biljétten,** n. pl. schuldbekentenissen van eene handelsmaatschappij bij opneming van kapitalen, die als gereed geld in omloop komen; – **compagnie-conto,** n. Kmt. afzonderlijke rekening van eenen deelgenoot in het grootboek eener vennootschap; – **compagnonnage,** f. (spr. *ná-zj'*) leerjaren; oude, eigenaardige organisatie der arbeiders in Frankrijk, ten deele nog bestaande.

Compang, z. c o m p a a n.

compareeren, 1) lat. (*comparāre*) vergelijken; – **comparābel,** adj. lat. (*comparabilis, e*) of **comparable,** fr. vergelijkbaar; – **comparabiliteit,** f. nw.lat. vergelijkbaarheid; – **comparātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *comparatio*, fr. *comparaison*, f. spr. *koṅparèzóṅ*) vergelijking, gelijkenis; Gram. vergelijking van vele begrippen ten opzichte van eene, aan alle gemeene eigenschap en de uitdrukking van hunne verhouding door de trappen van vergelijking der bijvoeglijke naamwoorden; – *comparatio litterārum*, lat. Jur. vergelijking van het geschreven schrift, van de hand, van de schrifttrekken; – *en comparaison*, fr. (spr. *aṅ koṅparèzóṅ*) in vergelijking; – *sans comparaison*, fr. (spr. *saṅ-*) zonder vergelijking; zonder misbruik der vergelijking, zonder verdere of nadere toepassing of gevolgtrekking; – **comparatīvus** (scil. *gradus*) of **comparatief,** m. lat. Gram. vergelijkende trap, de tweede of middeltrap, z. g r a a d; – **comparatief,** adj. (lat. *comparatīvus, a, um*) vergelijkend, vergelijkenderwijze; ook z. a. v. s p e c i f i e k; – **comparātor,** m. toestel om de lengte van lengtematen uiterst nauwkeurig (bij sommige tot 0,000006 m.M.) te meten.

compareeren, 2) lat. (*comparēre*) verschijnen, zich ter aangewezen plaatse laten vinden; – **comparént,** m. Jur. verschijnend, voor de rechtbank aanwezig; – **comparemini,** n. gebod tot inhechtenisneming door een geestelijken rechter aan een wereldlijken tegen een in den ban gedaan persoon; – **comparéntie** of **comparitie** (spr. *t=ts*), f. verschijning voor het gerecht; ook bijeenkomst ter beraadslaging wegens zaken, bij welke alle verschijnenden belang hebben; – **compárse,** f. fr. (van 't it. *comparsa*, eig. verschijnen, optreden, v. *comparso*, part. van *comparire*, verschijnen) 't inrijden der ridders bij q u a d r i l l e n (z. ald.) tot het caroussel; – **compársen,** f. pl. fr. op het tooneel de stomme personen, doorgaans geen tooneelspelers, z. v. a. f i g u r a n t e n, s t a t i s t e n; – **comparserie,** f. inrichting van den tooneeltoestel, schikking der tooneelen.

comparteeren (mid.lat. en it. *compartire*) afdeelen; – **compartimént,** n., pl. **compartiménten,** (mid.lat. *compartimentum*, it. *compartiménto*, fr. *compartiment*) regelmatig afgedeeld vak of veld; gedeelte van een huis of spoorwegrijtuig; – **compartitie** (spr. *tie=tsie*), f. (mid.lat. *compartitio*) afdeeling.

Compas, z. k o m p a s.

Compascŭum, n. lat. Jur. gemeene weide; – *compascui jus*, z. *jus*.

compassibel, compassie enz. z. ond. c o m p a t e e r e n.

Compastor, m. nw.lat. (vgl. p a s t o o r) medeprediker, medepastoor, bij- of hulpprediker.

compateeren, lat. (*compăti*, fr. *compatir*) medegevoel of medelijden hebben; ook: toegeeflijk zijn; samenstemmen; bij elkander passen, wel overeenkomen, zich wel verdragen; – **compatissánt,** adj. fr. medelijdend, deelnemend, meewarig; – **compatibel,** adj. (fr. *compatible*) vereenbaar, verdraaglijk, samenpassend, doenlijk, geschikt, gevoeglijk; – **compatibiliteit,** f. vereenbaarheid, b. v. van twee openbare of twee kerkelijke ambtsbedieningen in éenen persoon; overeenkomst van twee dingen, gelijkvormigheid, geschiktheid; – **compássie,** f. lat. (*compassio*) medelijden, mededoogen, meewarigheid; – **compassíbel,** adj. (later lat. *compassibilis*) medelijdend, deelnemend; – **compassibiliteit,** f. nw.lat. gemeenschap van lijden, wederzijdsche gevoeligheid.

Compaterniteit, f. nw.lat (vgl. p a t e r n i t e i t), eig. medevaderschap; gevaderschap, geestelijke verwantschap.

Compatissant, compatibel enz., z. ond. c o m p a t e e r e n.

Compatriót, m. nw. lat. (vgl. p a t r i o t) landsman, landgenoot, medevaderlander.

Compedĭtus, m. lat. (v. *compedīre*, boeien, v. *compes*, voetboei, *pes*, voet) Jur. geboeide, inz.

een, die voetboeien aan heeft, in den stok is gesloten.

compelleeren, lat. (*compellĕre*) aandrijven, aanhouden, dwingen; **compélle** (lat. imperativus *compelle*, noodzaak, dwang) aansporings- of dwangmiddel, drijfveer, prikkel, spoorslag; – *compelle intrāre*, dwingt hen binnen te komen, de bijbelplaats (Luc. XIV, 23), waarmede de p r o s e l i e t e n m a k e r ij (z. ald.) zich tracht te dekken.

Compendium, n., pl. **compendia** of **compendiën,** lat. afkorting, verkorting, uitsparing; kort begrip, handboek, leidraad, leerboek, zakelijke inhoud of uittreksel van den hoofdinhoud eener wetenschap enz.; – **compendiëus** (lat. *compendiōsus, a, um*) kort, afgekort, saamgevat, ineengedrongen; gemakkelijk; – **compendiair,** nw.lat. bij wijze van uittreksel. vgl. s u m m a r i s c h.

compenseeren, lat. (*compensāre*, eig. tegen elkander opwegen; vgl. *pensum*) vergoeden, vereffenen, tegen elkander opwegen, elke der partijen hare kosten laten dragen; Kmt. door tegenrekening afmaken, uitdelgen, vereffenen; – *compensātis compensándis*, na vereffening van wat te vereffenen valt; – *compensātis expénsis*, met wederzijdsche vereffening der kosten; – **compensābel,** adj. nw.lat. vereffenbaar, vergoedbaar; – **compensātie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*compensatio*) vergoeding eener zaak door eene andere, afrekening, vereffening, tegenrekening, wederzijdsche opheffing van de eene schuld door de andere, vergoeding, kostenvergoeding; Phys. vereffening van de uitwerking eener kracht, b. v. de door warmte bewerkte verlenging der slingerstang door middel van mechanische toestellen; – **compensatiekoers,** m. koers, die bij de afrekening wordt vastgesteld; – **compensatie-uurwerk,** n. uurwerk met een **compensator** of vereffenaar, gelijkmaker; El. t r a n s f o r m á t o r (z. a.) of omzetter met één wikkeling, in de booglamp een toestel van buisjes, dat de spanning aan den lichtboog gelijk doet blijven; toestel om trek- of drukspanningen te beletten; – **compensatieslinger,** m. gelijkmakende slinger, zulk een, die door de wijze van zijne samenstelling niet, b. v. door temperatuurverschil, van lengte veranderen kan; – **compensatórisch,** om te vereffenen, gelijk te maken, b. v. compensatorische pauze, d. i. de rust, die een spier krijgt door niet te werken.

Compère, m. fr. (spr. *koǹpèr'*) gevader, doopheffer, peet; fam. slimme gast, vroolijke snaak; ook: medestander, helper in 't bedriegen; – **compérage,** f. (spr. *-rá-zj'*) gevaderschap, peetschap; geestelijke maagschap of verwantschap, z. v. a. c o m p a t e r n i t e i t; ook: medeplichtigheid, verstandhouding met bedrieglijk oogmerk, knoeierij.

comperendineeren, lat. (*comperendināre*, van *perendiē*, overmorgen), eig. op den derden dag verschuiven; in 't algemeen: verschuiven, inz. in een rechterlijken termijn; – **comperendinātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *comperendinatio*) verschuiving tot op den derden dag; Jur. wederzijdsche vermaning aan partijen om op den derden dag voor het gerecht te verschijnen; herhaalde opvatting eener rechtszaak; – **comperendinātor,** m. hij, die, om een uitstel teweeg te brengen, wat nieuws te berde brengt.

compérte, lat. van goeder hand, zeker.

competeeren, lat. (*competĕre*) rechtmatig toekomen; betamen; passen, behooren, mededingen, mede naar iets staan; – **competént,** adj. (lat. *compĕtens*) bevoegd of gerechtigd (van den handelenden persoon), inz. bevoegd om vonnis te vellen (van den rechter); behoorlijk, rechtsgeldig (van handelingen); – *forum compĕtens*, n. rechtmatige, bevoegde of geldige rechtbank, vóor welke men verplicht is te verschijnen; – *judex compĕtens* of **competénte rechter,** bevoegd rechter; – **competént,** m. mededinger; medeaanzoeker naar een ambt; – **competentia** (spr. *tia=tsia*), m. pl. toetestane rechten, voordeelen enz.; – **competéntie** (spr. *tie=tsie*), f. (mid.-lat., ook lat., maar in eene andere beteekenis, *competentia*) bevoegdheid, gerechtigheid, recht, b. v. om over iets te oordeelen; medeaanzoek, mededinging, streven naar hetzelfde doel, b. v. naar ambten enz.; ook datgene, wat eenen schuldenaar tot zijn levensonderhoud wordt toegelegd; – **competéntie-recht** (lat. *beneficium competentiae*), recht van eenen schuldenaar, die zijn geheel vermogen aan zijne schuldeischers afstaat, om daarvan het volstrekt noodige tot zijn levensonderhoud af te zonderen; – **competitie,** f. (spr. *-tsie*) later lat. (*competitio*) mededingen naar een ambt, mededinging aan wedstrijden (inz. voetbal enz.) ter verkrijging van een bepaalde onderscheiding of prijs; ook indeeling van bij een bond aangesloten sportvereen. in bepaalde afdeelingen; – **competītor,** m. z. v. a. c o m p e t e n t.

compiacevole, adv. it. (spr. *-tsjéwole*; vgl. *piacere*, enz.) Muz. bevallig, aangenaam, liefelijk voor te dragen.

compileeren, lat. (*compilāre*, samenpersen als in een vijzel, *pila*) vereenigen, samenbrengen, verzamelen van hetgeen in andere boeken staat tot een nieuw geheel; – **compilātie** (spr. *t=ts*), f. 't samengeraapte, uit allerlei schrijvers bijeengebrachte verzamelwerk; – **compilātor,** m. verzamelaar, bijeenbrenger, afschrijver, boekenmaker.

compingeeren, lat. (*compingĕre*) samenbinden, -hechten, -voegen.

complaisánt, fr. (spr. *koǹplèzáǹ*; van *complaire*, gevallig of inschikkelijk zijn) gedienstig, geriefelijk, dienstwillig, dienstvaardig, aangenaam, inschikkelijk, toegevend, hoffelijk, beleefd; als subst.: een oogendienaar, kruiper, plasdankbejager; – **complaisance,** f. (spr. *koǹplèzáǹs'*) gedienstigheid, dienstwilligheid, beleefdheid, vriendelijk, hoffelijk, wellevend gedrag; – *par complaisance*, uit welwillendheid, geriefelijkheid.

complaneeren, lat. (*complanāre*) effenen, gelijk, vlak maken; slijpen; – **complanābel,** adj. nw.lat. vereffenbaar; – **complanātie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*complanatio*) effening; slijping; Geom. inhoudsbepaling van gebogen oppervlakken, of vergelijking van den inhoud van een gebogen vlak met een effen.

complecteeren, lat. (*compléсti*) samenvatten, bevatten, in zich besluiten; ook begrijpen, verstaan, met verstand bevatten; – **compléx,** adj. (*compléxus, a um,*) samengesteld, onderscheiden dingen in zich bevattend; ingewikkeld, verward; – **complexus,** m. omvang, samenvatting; – **compléxie,** f. (lat. *complexio*) omvatting, samenvatting; Matth. samenstelling, rangschikking van vele samenstellende elementen; ook lichaamsgesteldheid, gezondheidsaanleg, gestel; gemoedsgesteldheid, temperament; gelaatskleur, uitzicht.

Compleméntum of **complemént,** n. lat. (van *complēre*, vullen, vol maken) aanvulling, voltooiing, aanvulsel; Geom. datgene, wat een scherpen hoek tot een rechten maakt, b. v. 25° is het complement van 65°; Astr. de afstand eener ster van het zenith; – **arithmétisch-complement,** getal, dat ten opzichte van een ander getal ontstaat, wanneer men elk cijfer van 9 en het laatste aan de rechterhand van 10 aftrekt, b. v. van 1375 is het arithm. compl. 8625; – **complementair,** adj. aanvullend; – **complementair** of **complementarius,** m. nw.lat. plaatsbekleeder, bestuurder, beheerder of gevolmachtigde van een handelshuis (vgl. commandite); – **complementaire (harmonische) kleuren,** aanvullingskleuren, die elkander tot wit aanvullen, b. v. rood en groen, blauw en oranje; – **complementaire dag,** de aanvullingsdag in Februari van een schrikkeljaar, zijnde de 29ste dier maand (vgl. bissextum); – **complementaire goederen,** goederen, die een verschillende toepassing, maar een gemeenschappelijken oorsprong hebben b. v. vleesch en leer; – **compleet,** adj. lat. (*complētus, a, um*) volledig, volkomen, geheel, vol, voltallig, inz. van boeken, waaraan geen deelen, bladen of platen ontbreken; – **completeeren,** nw.lat. (fr. *compléter*) volledig, voltallig, vol maken, aanvullen, tot een geheel brengen; – **completeering,** f. aanvulling, volmaking; – **complēte,** f. laatste dagelijksche biduur in de kloosters, slot van den dagelijkschen godsdienst bij R. Katholieken; – **completorium,** n., z. v. a. complēte; ook aanvullings-, voltooiingsschrift.

complex, complexie, complexus, z. ond. complecteeren.

compliceeren, lat. (*complicāre*) ergens mede verwikkelen, vermengen, verwarren; – **gecompliceerd,** adj. ingewikkeld; samengesteld, moeilijk, bezwaarlijk; – gecompliceerd procés, verwikkelde, zeer samengestelde rechtszaak; – gecompliceerde misdaden, zulke, bij welke verschillende soorten van misdaden tegelijk gepleegd zijn, b. v. diefstal met moord; – gecompliceerde ziekten, zulke, welker verschijnselen met elkander in geen behoorlijk verband staan; – **complicātie,** (spr. *t=ts*), f. ingewikkeldheid, ineenvlechting, samenloop van verscheiden dingen van verschillenden aard; – *complĭces delicti,* lat. (van den sing. *complex*, mede verwikkeld) of **complicen** (fr. *complices*) m. pl. medeschuldigen, medeplichtigen, medeboosdoeners; – **complíciteit,** f. nw.lat. verwikkeling; deelneming aan eene misdaad, medeplichtigheid.

Compliment, n. fr. (van 't oudfr. en provenç, *complir*, vervullen) buiging, neiging, knik; aanbeveling, verklaring van achting, hoogachting, eerbied; begroeting, groet; ook iets vleiends, aangenaams, verplichtends, aardigs in woorden, de wellevendheidsbetuigingen, woordenlof, plichtplegingen, b. v. hij maakt veel complimenten, d. i. plichtplegingen, overtollige beleefdheden, woordenkraam, vleiende betuigingen; – **complimenteeren** (fr. *complimenter*), begroeten, verwelkomen, beleefdheid bewijzen, iets aardigs, verplichtends zeggen; – **complimentarius,** barb.-lat., of **complimenteur,** m. fr. (spr. *koñplimañtëur*) buigingmaker, vleier, overbeleefd mensch, fam. strijkvoet, knipmes.

complimentair, beter **complementair,** z. ond. complementum.

comploreeren, lat. (*complorāre*) eig. met of gemeenschappelijk weenen, beweenen, beklagen; – **complorātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *comploratĭo*) beweenen, beklag.

Complót, n. fr. (voor *comploit*, van 't lat. *complicĭtum* = *complicatĭo*, verwikkeling, deelneming; vgl. compliceeren) geheime verbintenis tot eene strafbare onderneming, samenzwering, samenrotting, sluipverbond, bende, rot; – **comploteeren** (fr. *comploter*) zich in 't geheim tot iets kwaads verbinden, samenrotten, eenen aanslag smeden, iets heimelijk brouwen; – **comploteur,** m. samenrotter, aanslagmaker, kwaadbrouwer.

complutensische bijbeluitgave, eene beroemde polyglotte editie, welke kardinaal Ximenes in 1514 te Complutum, d. i. Alcalá de Henáres, in Spanje uitgaf.

Compohout, n. hout bestaande uit door cement aan elkaar gehechte blokken, dat zeer weinig rekt en krimpt, voor plafonds, borden enz, geschikt; afkorting van compositiehout.

componeeren, lat. (*componĕre*) samenstellen, vereenigen: Muz. opstellen, op noten brengen, toondichten; – **componénde,** f. it. som, die men aan 't hof van Rome betaalt om eene dispensatie of de aanstellings-brieven tot eenig geestelijk ambt te verkrijgen; – **componíst,** m. nw.lat. (fr. *compositeur*) Muz. toonzetter, toondichter, iemand, die dichtstukken op muziek brengt; – **componáster,** m. slecht toonzetter, erbarmelijk componist; – **componium,** n. lat. (verkeerd gevormd) door Winkel te Amsterdam in 1824 vervaardigde zeer kunstige speelklok, die zelf scheen te componeeren, doordien zij de voorgedragen muziekstukken willekeurig veranderde; – **composĭta,** pl. samengestelde woorden, middelen enz., z. lager compositum; – **compositae,** pl. naam van de grootste plantenfamilie met samengestelde bloemen; – **compositie** (spr. *-zi-tsie*), f. (lat. *compositĭo*) samenstelling, vermenging van metalen; metaalmengsel; uitgewerkt stuk; opstel, verstandsvoortbrengsel; ordening van eene schilderij; Muz. toonzetting, kunst om woorden op gepaste muziek te zetten; muziekstuk; Jur. vergelijk, verdrag; – *compo-*

sitio amicabĭlis, f. minnelijke schikking; – *composĭte*, lat. in goede orde; – **compositiebuis**, f. buis van lood en tin voor gas- en waterleidingen; – **compositeur**, m. fr. samensteller, inz. letterzetter en componist; – **compositie-waren**, samengestelde of uit yerscheiden stoffen bestaande waren, inz. chemische voortbrengselen; – **compositum**, n. **composita**, pl. iets samengestelds, mengsel; Gram. samengesteld woord (*verbum composĭtum*); – *ex composĭto*, lat. Jur. naar afspraak of overeenkomst; – **composteur**, m. fr. zettershaak, haak, die bij het letterzetten wordt gebruikt; – *compósto*, it. Muz. gezet, gedicht; – **compositurur**, f. (spr. *s*=*z*) lat. (*compositūra*) samenvoeging, fuge.

comporteeren, fr. (*se comporter*) zich gedragen; schikking maken, het samen eens worden; – **comportáble**, adj. verdraaglijk, schikkelijk; – **comportemént**, n. fr. (spr. *-máñ*) wijze van handelen, gedragen, gedrag, levenswijze.

compos, lat. eener zake machtig; – *compos mentis*, zijn verstand machtig, bij zijn verstand.

Compositum, compositie, z. onder c o m p o n e e r e n.

Compossέssie, f. nw.lat. (vgl. p o s s e d e e r e n) medebezit, medebezitting; – **compossέssor**, m. medebezitter.

Compόst, n. (uit het lat. *composĭtum* saamgetrokken, vgl. c o m p o n e e r e n) middel van bemesting, mengsel van aarde en mergelsoorten met straatvuil en den afval, van dieren en planten; gemengde mest.

Composteur, *composto*, ond. c o m p o n e e r e n.

Compotātie, (spr. *tie*=*tsie*), f. lat. (*compotatĭo*) drinkgezelschap, drinkgelag.

Compote, f. fr. (spr. *koñpót*), gew. **compόt**, n. (fr. *compote*, voor *compôte*, it. *composta*, van 't lat. *composĭtum*, d. i. iets samengestelds, mengsel) ooftmoes, appelmoes, met suiker ingemaakte en gestoofde vruchten; – **compotière**, f. (spr. *-tjèr'*), eig. **compotier**, m. (spr. *-tjé*) fruitschaal, waarin ingemaakt ooft op tafel wordt gezet.

Compound dynamo, f. dynamo, die een verbinding is van een shunt -en een seriemachine, waarbij de twee stroomen gebruikt worden om de magneet elektrisch te maken.

Compound-machine, f. (v. eng. *compound*, samengesteld; fr. *machine á deux cylindres*, eng. *compound-engine*, *double cylinder engine*) stoommachine met twee cylinders, bij welke de in den kleineren (hoogdruk-cylinder) reeds gedeeltelijk geëxpandeerde stoom op den weg naar den grooteren (laagdruk-cylinder) door een tusschenreservoir gaat.

Compradōr, m. sp. eig. kooper (van *comprar*, koopen, van 't lat. *comparāre*, aanschaffen) zaakwaarnemer bij de nederlandsche factorijen.

comprehendeeren, lat. (*comprehendĕre*) samenvatten, bevatten, begrijpen; – **comprehensíbel**, adj. (spr. *s*=*z*) (lat. *comprehensibĭlis*, *e*) begrijpelijk, bevattelijk, verstaanbaar; – **comprehensibiliteit**, f. nw. lat. begrijpelijkheid, vatbaarheid; – **comprehénsie**, f. (lat. *comprehensĭo*) vermogen om te begrijpen, begrip, bevatting, bevattingskracht; – **comprehensief**, adj. nw.lat. samenvattend, begrijpend.

comprimeeren, lat. (*comprimĕre*; van *premĕre*, drukken) samendrukken, samenpersen; oneig. bedwingen, in toom houden, beklemmen, b. v. het hart; – **comprés**, adj. (lat. *compréssus*, *a*, *um*), eig. dicht, samengedrukt, ineengedrongen; bij letterzetters: zonder interliniën tusschen de regels, zeer dicht ineen gezet werk; – **compresse**, f. fr., nederl. **kompres**, n. samengevouwen lapje op eene wonde, drukdoekje; – **compressíbel**, adj. nw.lat. samendrukbaar; – **compressibiliteit**, f. samendrukbaarheid, persbaarheid der lichamen; – **compréssie**, f. lat. (*compressĭo*) het samendrukken, persen, verdichting (der lucht enz.); – **compressie-machine**, f. verdichtingswerktuig, inrichting (doorgaans eene luchtpomp), die tot samenpersing of verdichting van veerkrachtige, inz. gasvormige stoffen dient; – **compressie-pomp**, f. perspomp; – **compressief**, adj. nw.lat. samendrukkend, -persend; – **compressieve kracht**, f. druk- of perskracht; – **compréssor**, m. samendrukker, perser, bijv. aan een refrigerātor, om ammoniakgas samen te persen; – **compressorium**, n. nw.lat. Chir. drukverband; – **comprimé**, tot pastille of tablet samengedrukte stof o.a. om negatieven te ontwikkelen in de photographie.

comprobeeren, lat. (*comprobāre*) medebillijken, goedkeuren; – **comprobātie** (spr. *t*=*ts*), f. medebillijking, goedkeuring.

compromitteeren, lat. (*compromittĕre*, fr. *compromettre*), eig. elkander eene wederzijdsche belofte doen; Jur. iemand tot scheidsrechter kiezen; hem (door het noemen van zijn naam) in het geval brengen, dat hij in eene zaak verwikkeld wordt; iemand mede verantwoordelijk maken, hem in het spel, de beslommering trekken, hem aan eene verantwoording, verlegenheid, netelige omstandigheid blootstellen; z ij n e r u s t, z ij n e e e r enz. c o m p r o m i t t e e r e n, die op het spel zetten, blootgeven, aan benadeeling wagen, in gevaar brengen; – **compromittént**, m. iemand, die bij eene betwiste handelszaak zijne tegenpartij toestaat, haar aan de uitspraak van den rechter te onderwerpen; – **comprōmis**, n. lat. (*compromíssum*), eig. wederzijdsche belofte, overeenkomst, inz. Jur. beroep op het oordeel en de uitspraak van een scheidsrechter, of de overeenkomst tusschen geschilvoerende personen, om de beslissing van hun geschil, buiten vorm van rechten, aan een derde op te dragen; – **compromissaris**, nw.lat., **compromissaire**, fr. m. zulk een scheidsrechter; – **compromissor**, m. medeborg, hij, die met een ander voor iemand goed spreekt; – **compromissōrisch**, adj. scheidsrechterlijk; – **compromísvorm**, m. in de taalk. hetzelfde als *contaminātie* z. a. b.v. voor 2 jaar geleden, ontstaan uit „vóór 2 jaar" en „twee jaar geleden".

Compromotionālis, m. nw.lat. (vgl. p r o m o v e e r e n, enz.) medebevorderde, gelijktijdig bevorderde; – **gecompromoveerd**, medebevorderd enz.

Compte, m. fr. (spr. *kont'*. van *compter*, tellen, rekenen, uit het lat. *computāre*; it. *conto*, vgl. dat woord) rekening, betaling, rekenschap; – *compte de gain et de perte*, rekening van winst en verlies; – *compte rendu* (spr. *randú*) rekenschap; afgelegde rekening; ook: verslag (eener vergadering enz.); – **comptable,** adj. (spr. *kontabl'*) verantwoordelijk, tot aflegging van rekenschap verplicht; – **comptabiliteit,** of **comptabilité,** f. mogelijkheid van de berekening eener zaak; plicht om rekening af te leggen, verantwoordelijkheid; – **comptánt** (spr. *kontán*) of **contánt,** n. gereed, baar geld; betaling in gereed geld, klinkende munt; tegen c o m p t a n t, à c o m p t a n t of gew. t e g e n c o n t a n t e b e t a l i n g k o o p e n, d. i. voor gereed geld, tegen dadelijke betaling; z. het adj. c o n t a n t, ond. c o n t o; – **compteur,** m. (spr. *konteúr*) rekenaar, teller; uitbetaler; – *compteur d'expérience* (spr. *-deksperiáns'*) rekenaar uit ervaring; soort van gasmeter, waardoor het gasverbruik eener vlam en de deugdelijkheid van het gas wordt aangewezen; – *compteur pour usines* (spr. *-poer uzién'*) gasmeter voor fabrieken, die aangeeft, hoeveel gas er in ieder kwartier uurs is voortgebracht; – **comptoir,** n. (spr. *kontoâr*), bij ons verbasterd tot k a n t o o r, eig. betaal- of rekentafel in het winkel- of schrijfvertrek van een koopman, bankier, fabrikant, enz.; inz. dat vertrek zelf, schrijfkamer der kooplieden, beambten enz.; ook handelshuis; – **comptométer,** m. reken- en telmachine; – **comptoríst,** k a n t o r i s t, m. in het schrijfvertrek werkzaam koopmansbediende, boekhouder, klerk, kantoorbediende.

Compúlsie en **compulsātie** (spr. *-zie* en *-zátsie*), f. later lat. (*compulsĭo*, *compulsatĭo*, van *compellĕre*, *compulsāre*, aandrijven, dringen) aandrijving; drang, dwang; – **compúlsor,** m. drijver, heffer eener betaling, belasting enz.; in kloosters aanzegger van de h o r æ of bid- en zanguren; – **compulsōrisch,** adj. (spr. *s=z*) nw.lat. aandrijvend, aanmanend; – **compulsorĭum,** n. of *littĕrae compulsoriāles*, f. pl. eig. dwangbrief, aanmaningsbevel; dringend schrijven van een hooger gerechtshof aan een lager om eene zaak te bespoedigen enz.

Compúnctie, f. nw.lat. (van *compungĕre*, steken, krenken) verbrijzeling, vermurwing des harten, innig, bitter berouw over bedreven zonden.

Compurgatōres, m. pl. lat. (vgl. p u r g e e r e n, enz.) medezuiveraars, personen, die de waarheid van eenen eed, door een ander gedaan, met eenen eed bevestigen.

computeeren, lat. (*computāre*) een overslag maken, uitrekenen, bijeenrekenen; – **computābel,** adj. (lat. *computabilis, e*) berekenbaar; – **computabiliteit,** f. nw.lat. berekenbaarheid; – **computātie** (spr. *tie=tsie*) f. lat. (*computatĭo*) overslag, uitrekening, berekening, bijeenrekening; Jur. berekening der verwantschapsgraden naar romeinsch (civiele) of pauselijk recht (kanonieke computatie): – **computíst,** m. nw.lat. jaarberekenaar van den kerkelijken almanak; – *ad compŭtum*, lat. op rekening, in rekening.

Comte, m. fr. (spr. *kont'*; van 't lat. *comes*, z. ald.) graaf; – **comtesse** (spr. *kontéss'*) gravin, gravendochter.

Comthur, z. c o m m e n t h u r, ond. c o m m e n d e.

Comtoir, liever **comptoir,** z. ond. c o m p t e.

Comuneros, z. ond. c o m m u n.

Comus, z. c o m o s.

con-, vóor de lipletters *b*, *p* en *m*: *com-*; vóor *l*: *col-*; vóor *r*: *cor-*; vóor eene klinkletter of *h* enkel *co-*, lat. voorz. z. v. a. *cum*, met; dikwijls heeft het ook versterkende kracht of drukt volledigheid, volkomenheid uit.

con, ital. (= lat. *cum*) met; – *con affétto*, z. *affettuóso*; – *con affizióne*, z. ond. a f f l i g e e r e n; – *con agilitá*, z. ond. a g i e l; – *con agitazióne*, z. ond. a g i t e e r e n; – *con allegrézza*, z. ond. *allegro*; – *con amóre*, z. ond. a m o r; – *con ánima*, z. ond. a n i m a.

Conātus, m. lat. (van *conāri*, wagen, beproeven) proef, beproeving, onderneming, drang; – *conatus delinquéndi*, opzettelijke poging tot het bedrijven eener misdaad.

con brio, z. ond. *brioso*.

concaaf, adj. (fr. *concave*, lat. *concávus*, v. *con-* (z. ald.) en *căvus*, hol, dus ten volle hol, gansch en al hol) holrond, uitgehold, hol, ingebogen, vlakverdiept; – **concaaf-glazen,** holle glazen, holle lenzen, kringvormige glazen, die òf op eene, òf op beide zijden eene holle kromming hebben; in het eerste geval heet zulk een glas p l a n-c o n c a a f, effenhol, vlakhol; in het tweede b i-c o n c a a f, dubbelhol; – **concaaf-spiegel,** m., holle spiegel, brandspiegel; – **concaveeren** (lat. *concavāre*), uithollen, holronden; – **concaviteit,** f. holronding, holte, ronde uitholling; – **concaafconvex-glas,** z. c o n v e x.

Concameratiën, f. pl. lat. (sing. *concameratĭo*, eig. gewelf, van *concamerāre*, omwelven; vgl. *camĕra*) vlakken, afdeelingen, kamers; – **concameracieten,** m. pl. lat. versteende schelpdieren met dwarse afscheiding.

concasseeren, fr. (*concasser*, van 't lat. *conquassāre*, verbrijzelen) grof stukstooten, kneuzen, breken, stampen; – **concassātie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. kneuzing, stukstooting.

Concatenātie, (spr. *tie=tsie*), f. lat. (*concatenatĭo*, vgl. *catena*) aaneenschakeling, verbinding, samenknooping.

concaveeren, concaviteit, z. onder c o n c a a f.

concedeeren, lat. (*concedĕre*) inwilligen, toegeven, toestaan, veroorloven, bewilligen, verleenen; – *concēdo*, ik geef toe, bewillig, ben tevreden; – *concessum*, hetgeen toegegeven is; – *argumentum ex concessis*, bewijs uit het toegegevene; – *posito, sed non concesso*, gesteld maar niet toegegeven geval; – **concessíbel,** adj. nw.lat. vergunbaar, toestaanbaar; – **concéssie,** f. lat. (*concessĭo*) vergunning, goedkeuring, verlof, bewilliging, toelating, vrijheidgeving enz. der regeering om b. v. eene fabriek, een spoorweg, een mijn aan te leggen, een beroep uit te oefenen

enz.; verleening van een voorrecht en het voorrecht zelf; ook log. figuur: toegeving, inwilliging; – pl. **concessies,** toegeeflijkheid met betrekking tot eene quaestie; elkander c o n c e s s i e s d o e n, elkander wederzijds iets toegeven, zich naar elkander schikken, elkander tegemoetkomen; – **concessionair** of **concessionāris,** m. nw.lat. begunstigde, hem, wien iets is bewilligd, toegestaan, verleend geworden; – **concessioneeren,** goedkeuren, bevoorrechten, verleenen; – g e c o n c e s s i o n e e r d, met vergunning der regeering voorzien, veroorloofd; – **concessief** of **concessionaal,** adj. inwilligend, toegevend, vergunnend.

concelebreeren, lat. (*concelebrāre*; vgl. c e l e b r e e r e n) medevieren, gemeenschappelijk of in menigte vieren.

concentreeren, (fr. *concentrer*, v. *centre*, lat. *centrum*, middelpunt) in één punt samendringen, vereenigen, samentrekken, in één brandpunt verzamelen; ook dichter maken, verdichten, versterken; – **concentralisātie** (spr. *-za-tsie*), f. de c e n t r a l i s a t i e (z. ald.) van de zaken van een land; vereeniging in dezelfde plaats van al de hulpmiddelen der beschaving; – **concentrateur,** m. fr. (spr. *koñsan-*) concentreerder, toestel bij de suikerfabricatie om het gezuiverde beetwortelsap door verdamping te concentreeren; – **concentrātie** (spr. *tie=tsie*) of **concentreering,** f. vereeniging in één punt, dringen naar het middelpunt, insluiting, vernauwing, verdichting, samendringing, krachtverbinding, krachtverhooging of versterking; b. v. Chem. verhooging der kracht eener vloeistof door vervluchtiging van waterige deelen; Pol. vereeniging van al het gezag in handen van één of van weinige personen; ook beperking, bezuiniging, bekrimping; – **concéntrisch, concentriek,** ook **homocéntrisch,** adj. eenmiddelpuntig, een gemeenschappelijk middelpunt hebbende, uit hetzelfde middelpunt getrokken; – **concentrische aanval,** m. Mil. aanval uit eene halfcirkelvormige stelling naar het middelpunt gericht; – **concentrische cirkels,** pl. cirkels, die een en hetzelfde middelpunt hebben; – **concentrische retraite,** f. Mil. terugtocht, die uit eene verstrooide stelling geschiedt naar één punt; – **concentriciteit,** f. middelpuntsgemeenschap, eenheid van middelpunt.

Concéntus, m. lat. (van *concinĕre*, eig. samen of eenstemmig zingen, van *canĕre* zingen) samenstemming, 't samenklinken, éenklank; – *in concéntu*, Jur. in samenstemming, eenstemmig.

concēpi, **concept,** enz., z. onder c o n c i p i ë e r e n.

concerneeren, fr. (*concerner*) betreffen, aangaan.

concerpeeren, lat. (*concerpĕre*) verscheuren, uit elkander plukken.

Concért, n. (fr. *concert*, it. *concerto*: van 't lat. *concertāre*, eig. samenstrijden, wedijveren, en vandaar ital. samen afspreken, overeenkomen, door met elkander woorden te wisselen) samenspel van verscheiden toonkunstenaars: door zulk een gezelschap uitgevoerde muzikale voordracht, bestaande uit eene rij van muziekstukken; soort van grootere muziekstukken, waarin aan een enkel speeltuig, of aan twee (d u b b e l c o n c e r t) de hoofdstem is toebedeeld, welke de overige begeleiden (b. v. een viool-, fluit-, clavierconcert enz.); ook samenstemming, overeenstemming, goede verstandhouding; – *de concert* (spr. *d'koñsér*) eenstemmig, eenparig, met gemeen overleg, met wederzijdsch goedvinden en medewerking; – *concert spirituél*, fr. geestelijke-muziek-voordracht met uitsluiting van wereldsche muziek; – **concertāto,** m. it. Muz. voordracht, bij welke ieder speeltuig of elke stem zich van tijd tot tijd boven de andere laat hooren; – **concertante,** f. ital. (fr. *concertant*) concertstuk, in hetwelk de obligaat-passages door twee of meer instrumentalisten bij beurten of tegelijk voorgedragen worden; – **concertina,** f. soort accordion of trekharmonica; – **concertino,** m. it. (spr. *kontsjert-*) klein concert; – **concerteeren** (fr. *concerter*, it. *concertāre*) Muz. wedspelen, wedzingen, wedijveren, beurtelings de hoofdstem voordragen; afspreken, beramen, wegens iets overeenkomen; – **concerteerend,** of it. *concertándo*, (spr. *kontsjert-*) Muz. wedspelend, wedijverend in 't spelen, zingen, de hoofdstem voordragend; – **concertánt** of **concertíst,** m. wedspeler, -zanger, die op concerten speelt of zingt; inz. z. v. a. s o l o-z a n g e r; – **concértmeester,** m. (hgd. *Concertmeister*) bestuurder van een gezelschap toonkunstenaars, inz. de titel van hem, die de eerste is onder de eerste-viool-spelers; – **concértzaal,** f. zaal der kunstvergaderingen,

concessibel, concessie, enz. z. ond. c o n c e d e e r e n.

Concetti, m. pl. it. (spr. *kontsjètti*, van den sing. *concétto*, uit het lat. *concéptum*, aldus eig. ontwerp, inval, enz.; vgl. c o n c i p i ë e r e n) door zijn vorm treffende en op het treffen berekende gedachte of stelling; dikwijls in ongunstigen zin: schijnbaar geestige invallen of zetten, schijnvernuft, valsch vernuft, gekunstelde, schitterende gedachten, waaraan juistheid faalt, vergezochte m e t a p h o r e n, valsche overdreven figuren, klatergoud der rede; – **concettisten,** pl. (ital. *concettisti*) dichterschool inz. in Italië 17de eeuw, die veel van concetti houdt: Marini enz.

concevábel, adj. fr. (*concevable*, van *concevoir*, en dit van 't lat. *concipĕre*, begrijpen) begrijpelijk, verstaanbaar.

concha, f. pl. *conchae*, lat. (= gr. *kónchē*) tweeschalige schelpen; mosselschelpen; ook schelpvormig vat, napje enz.; – *conchæ præparātæ*, f. pl. Med. toebereide en tot poeder gewreven oesterschalen; – **conchifórm,** adj. nw.lat. schelpvormig; – **conchoïde, conchyliën** enz. z. k o n c h–.

Conciérge, m. fr. (spr. *koñsjérzj'*; mid. lat. *concergius*, van *con-* en *cergia*, *cerchia*, *circa*, toezicht, bewaking door rondgaan, ook wacht, ronde zelf, v. *circare*, rondgaan om te doorzoeken, vandaar ital. *cercare*, fr. *chercher*, door-

zoeken, zoeken) huisbewaarder, burgvoogd, deurwachter; gevangenbewaarder, kerkermeester, cipier; – **conciërgerie,** f. burgvoogdij, burgvoogdijschap, ambt en woning van een burgvoogd; ook gevangenis, kerker; woning van den kerkermeester, cipierswoning.

Concílie, n. lat. (*concilium*, v, *concīre, conciëre*, bijeenroepen; verg. *concio*) vergadering, beraadslagende samenkomst; inz. kerkvergadering (= s y n o d e) ter vaststelling van geloofsregelen, veroordeeling en wering van ketterij, handhaving der kerkelijke tucht enz.; men onderscheidt ze in algemeene (œ k u m e n i s c h e) en bijzondere; gerechtshof eener hoogeschool, schoolgerecht; - *concĭlium medĭcum*, bijeenkomst en beraadslaging van artsen, samenspraak van eenige artsen over eene gevaarlijke ziekte, c o n s u l t; – *c. sacrosánctum*, allerheiligste kerkvergadering; – *c. œcumenĭcum*, (verg. œ k u m e n i s c h), algemeene kerkvergadering, wier besluiten (als c a n o n e s) bindende kracht hebben voor de katholieke christenheid en waarvan men er sedert dat van Nicæa (325), tegen de Arianen gehouden, tot op het C o n c. T r i d e n t i c u m (1545–63 te Trente) 18 telt; – **conciliārisch,** adj. nw. lat. kerkvergadering betreffende, daarvan uitgaande; – **conciliēeren,** lat. (*conciliāre*) vereenigen, b. v. verschillende meeningen, bemiddelen, verzoenen, bevredigen; – **conciliātie,** (spr. *t=ts*) f. (lat. *conciliatĭo*) vereeniging, verzoening; – **conciliant, conciliatōrisch,** adj. verzoenend; vereenigend, bijeenbrengend;– **conciliabūlum,** n. lat. verzamelplaats, marktplaats, marktvlek; heimelijke, verdachte samenkomst; inz. geheime, onrechtmatige, onwettige kerkvergadering, bijeenkomst van dwaalleeraars.

concinereeren, lat. (v. *cinis*, gen. *cineris*, asch) met asch bestrooien, beässchen.

concinnus, a, um, lat. passend, geschikt, afgemeten, net, sierlijk; – **concinniteit,** f. (lat. *concinnĭtas*) aangemetenheid, gepastheid, sierlijkheid, inz. kunstige, evenmatige verbinding der woorden en zindeelen tot volzinnen of perioden, zoodat deze net afgerond, liefelijk vloeiend zijn; – **concinnātor,** m. aanrechter, optooier, toebereider, stoffeerder, vervaardiger; ook wel z. v. a. c h i c a n e u r.

concĭo, f. lat. (v. *concīre, conciēre*, samenroepen; vgl. c o n c i l i e) volksvergadering; openbare rede; predikatie; – **concionaal,** adj. (lat. *concionālis, e*) tot eene vergadering behoorende, haar betreffende; – **concionātor,** m. (van *concionāri*, voor eene vergadering spreken) volksredenaar, prediker.

concipiēeren, (lat. *concipĕre*) ontvangen, opnemen, zwanger worden, bij dieren: drachtig worden; gedachten ontvangen en ontwerpen, opstellen, maken, schrijven; – **concipiént,** m. (lat. *concipĭens*) of **concipíst,** barb. lat. ontwerper, vervaardiger, schrijver, nederschrijver, b. v. eener verhandeling; – *concēpi*, ik heb het opgesteld, ontworpen, gemaakt; als subst. n.: zijn c o n c ē p i onder iets zetten, d. i. zich als schrijver (van een stuk in rechten) onderteekenen; – *concēpit*, hij heeft het ontworpen, opgesteld, gemaakt (achter den naam van den vervaardiger); – **concépt,** n. lat. (*concéptum*) eerste schriftelijk ontwerp eener zaak, plan, schets, de ruwe omtrekken, memorie-blad; ontwerp van een verdrag, z. v. a. p u n c t ā t i e; ook begrip, denkbeeld; i e m a n d s c o n c e p t in de war brengen, de orde zijner gedachten storen; zijn oogmerk verijdelen; – **concépt-blad,** n. ontwerp- of planpapier of -blad, grover papier tot ontwerpen, schetsen; – **conceptibel,** nw. lat. begrijpelijk; – **concéptie,** (spr. *t=s*) f. (lat. *conceptĭo*) 1) lichamelijke ontvangenis in het moederlijf, bevruchting; 2) vermogen om iets te begrijpen, de bevatting; het begrip, de gedachte; 3) korte samenvatting van een geschrift; – *conceptĭo immaculata*, onbevlekte ontvangenis (der H. maagd); – **conceptacúlum,** n. ruimte, waarin iets bevat, besloten, bewaard kan worden.

concīs, lat. (*concīsus, a, um*, van *concīdĕre*, aan stukken snijden, afkorten) bondig, kort, saamgetrokken, ineengedrongen, beknopt; – *concīsa*, op recepten: klein gesneden; – **concísie,** f. (spr. *s=z*) kleinsnijding, verdeeling; bondigheid, beknoptheid, ineengedrongenheid.

conciteeren, lat. (*concitāre*) aanzetten, aanhitsen, opruien; – **concitamént,** n. (lat. *concĭtamentum*) opwekkend, prikkelend middel; – **concitātie** (spr. *tie=tsie*) f. (lat. *concitatĭo*) opruiïng, aanhitsing; – **concitātor,** m. opruier.

conclamātum est, lat. (van *conclamāre*, luid roepen, uitroepen; dus eigenlijk: „het is uitgeroepen", met betrekking tot het oud-rom. gebruik om eenen overledene verscheidene dagen achtereen tot aan zijne begrafenis luide bij zijnen naam te roepen en te beweenen), het is volbracht voleindigd, uit; – *conclamātus*, m. de beweende, stervende of gestorvene; – **conclamātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *conclamatĭo*) samenroeping; gemeenschappelijk luid geroep.

Conclāve, n. lat. (van *con-* en *clāvis*, sleutel) in 't algemeen: afsluitbaar vertrek, b. v. waarin de examinandus opgesloten is om zijn proefwerk te maken; inz. plaats, waar de kardinalen vergaderen en opgesloten blijven om een nieuwen paus te verkiezen (bijna zonder uitzondering wordt daartoe een gedeelte van het Vaticaan gebruikt); ook vergadering zelf, tot dat einde bijeengekomen; – **conclavíst,** m. dus opgesloten kardinaal, inz. echter de hofmeester en zijne ondergeschikten, die de kardinalen gedurende dien tijd bedienen en insgelijks het conclave niet mogen verlaten, voordat de pauselijke verkiezing is afgeloopen.

concludeeren, lat. (*concludĕre*, van *claudĕre*, sluiten) een gevolgtrekking maken, oordeelen, besluiten, beslissen; – *ad concludéndum*, Jur. om een besluit te nemen; – *concludéndo*, ten slotte, om te besluiten; – **conclūsum,** n., pl. **conclūsa,** besloten, besluit, slot, bescheid; – *conclusum imperĭi*, rijksbesluit; – *conclūsum in senātu*, besloten in den raad, bij de overheid enz.; – **conclūsie,** f. (spr. *s=z*) (lat. *conclusĭo*) slot, einde, b. v. eener rede; besluit, gevolgtrekking; – **conclusief,** adj. nw. lat. besluitend, gevolgtrekkend.

Concóctie, (spr. *t=s*) f. lat. (*concoctĭo*, van *concoquĕre*) vertering der spijzen, spijsvertering.

concomiteeren, lat. (*concomitāri*; vgl. c o m i t e e r e n) begeleiden, medewerken, de hand bieden; c o n c o m i t e e r e n d e s y m p t o m ă t a, Med. onwezenlijke bij-verschijnselen in ziekten; – **concomitánt,** adj. begeleidend, medewerkend; – **concomitántie,** f. (spr. *tie=tsie*) mid. lat. ongescheidenheid van het lichaam en bloed in het avondmaal, volgens de R. Kath. stelling, ten gevolge waarvan het gebruik van wijn bij het brood als niet noodzakelijk geldt; – **concomitánce,** f. fr. (spr. *koňkomităňs'*) begeleiding, vergezelling, medewerking, gemeenschap, samengang.

Concommisāri(u)s, m. nw. lat. medelasthebber, medegevolmachtigde.

Concordĭa, f. lat. (van *cóncors*, eendrachtig, van *con-* en *cor*, hart, gezindheid) eendracht, eenheid, eensgezindheid, eenstemmigheid, overeenstemming; ook godin der eendracht in 't oude Rome; naam eener asteroïde in 1869 door Luther ontdekt; – *concordiā res parvae crescunt* (*discordiā maximae dilabuntur*), door eendracht groeien kleine of geringe zaken aan, eendracht maakt macht (door tweedracht vervalt het grootste); – **concordĭēn,** f. pl. bij bloemisten: anjelieren met twee nauw aan elkander grenzende kleuren, waarvan de eene de grondkleur en de andere de afzetkleur uitmaakt; – **concordiēn-boek,** (*formŭlae concordĭae*), vereenigingsboek, een van de zoogenaamde symbolische boeken der Protestanten, in 1580 op last van keurvorst A u g u s t van Saksen uitgegeven, om de in de protestantsche kerk gerezen geschillen bij te leggen; – **concordeeren,** (lat. *concordāre*) overeenstemmen, samenstemmen, samentreffen; – *concordat*, het stemt overeen; – *concordat cum origināli*, het stemt met het oorspronkelijke stuk overeen (van afschriften; – **concordábel,** adj. (*concordabĭlis, e*) overeen te brengen; – **concordánt,** (lat. *concórdans*), overeenstemmend; als subst. Muz. de middelstem tusschen den hoogen en lagen t e n o r; – **concordánten,** m. pl. samenstemmende c l a v e s van een orgel, die een accoord uitmaken; – **concordántie,** (spr. *t=ts*) (mid. lat. *concordantĭa*) overeenstemming, inz. der gewijde schrijvers; bijbel-register, boek, waarin al de woorden en spreuken des bijbels alphabetisch voorkomen, met aanwijzing van de plaats, waar zij staan (de nederl. concordantie van A b r a h a m T r o m m i u s verscheen in 1685 te Amsterdam); – **concordaat,** n. overeenkomst, overeenstemming, vergelijk of verdrag van wereldlijke vorsten met den paus omtrent kerkelijke zaken, inz. omtrent het begeven van geestelijke ambten; in Zwitserland ook: overeenkomst van enkele kantons over bijzondere takken van wetgeving; – **concordísten,** m. pl. voormalige orde op duitsche hoogescholen.

concorporeeren, lat. (*concorparāre*, van *corpus*, z. ald.) medevereenigen; inlijven; – **concorporātie,** (spr. *t=ts*) f. medevereeniging, medeopneming, inlijving.

Concorrénte, m. it., z. v. a. c o n c u r r e n t, z. ond. c o n c u r r e e r e n.

Concours, z. ond. c o n c u r r e e r e n.

Concreditor, m., pl. **concreditōres,** nw. lat. (vgl. c r e d i t o r) medeschuldeischer; – **concrediteeren,** mede-aanvertrouwen.

Concrematie (spr. *t=ts*), f. lat. verbranding.

concresceeren, lat. (*concrescĕre*, van *crescĕre*, wassen, groeien) samengroeien, ineenwassen, bij elkander inlijven, vereenigen, bijleggen; Gram. een bijvoeglijk naamwoord door eene of meer aangehangen letters met een zelfstandig naamwoord in onmiddellijke verbintenis stellen of daarmede een maken, b. v. h o o g e p r i e s t e r; – **concremént,** n. nw. lat. samengroeisel of vast lichaam, dat zich door aaneenhechting en blijvende vereeniging van afzonderlijke deelen vormt (zooals steen in de pisblaas); – **concrescéntie** (spr. *t=ts*), f. lat. samengroeiing, vereenzelviging, 't verwassen; – **concrescíbel,** adj. nw. lat. vereenigbaar; samenwassend; – **concrescibiliteit,** f. vereenbaarheid, geneigdheid tot vereeniging; – **concreet,** adj. lat. (*concrētus, a, um*, eig. samengewassen) ingelijfd, vereenigd; verwezenlijkt; verdikt, geronnen, gestold; – **concreet begrip,** n. zulk een, dat de eigenschap met het onderwerp vereenigd en daardoor verwezenlijkt voorstelt, het tegengest. van a b s t r a c t (z. ald.); – **concreet substantief, concretum,** n. voorwerpsnaam, naam van een afzonderlijk voorwerp, van eene werkelijk voorhanden zaak, b. v. mensch, dier, boom enz. (in tegenst. met a b s t r a c t s u b s t a n t i e f, begripsnaam, naam van iets, dat in of aan de voorwerpen wordt waargenomen, en dus slechts als zelfstandig voorwerp gedacht wordt); – *in concrēto*, in een bepaald, werkelijk geval, in de wezenlijkheid, b. v. iets in *concreto* beschouwen, d. i. zich zekere eigenschappen of bepalingen als aan een voorwerp verbonden, daarmede samenverknocht, gelijk het in de natuur verschijnt, voorstellen; denkt men zich die van het voorwerp afgezonderd, dan beschouwt men ze in a b s t r a c t o; – **concret,** n. eng. z. v. a. b e t o n; – **concrētie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *concrētio*) eig. 't samengroeien, ineenwassing; oneig. inlijving; Phys. stolling, verdikking, verharding van een vloeistof; Geol. insluitsels van secundair gevormde miner. in oudere gesteenten; Med. vorming van vreemde stoffen in het lichaam b. v. blaassteen enz.; Gram. samenvatting van het bijvoeglijk met het zelfstandig naamwoord door een (bij het eerste gevoegden uitgang (c o n c r e t i e-t e e k e n); – **concretiānen,** m. pl. nw. lat. psychologen, die aannemen, dat de ziel met het lichaam tot een is samengegroeid.

concubeeren of **concumbeeren,** lat. *concubāre* of *concumbĕre*) bijslapen, beslapen, bijeenwonen; – **concubine,** f. (*concubīna*) bijslaap, bijzit, boel, bijwijf, (oudtijds) keefswijf; – **concubinarī(u)s,** m. nw. lat. bijslaper, boel, (oudtijds) keefsman; – **concubinaāt,** n. lat. (*concubinātus*) echtelooze, wettelooze verbintenis, samenhuizing bijzitschap, natuurlijke echt, hoererij; – **concubĭtus,** m. bijslaap; – *concubĭtus anticipātus*, lat. Jur. te vroegtijdig gehouden bijslaap van verloofden.

Concupiscéntie (spr. *t=ts*), f. lat. (*concupis-*

centĭa) begeerlijkheid, zondige begeerte, vleeschelijke lust; – **concupiscibiliteit,** f. nw. lat. begeerlijkheid, begeerte.

Concurātor, m. lat. (vgl. c u r a t o r) medevoogd, medeverzorger.

concurreeren, lat. (*concurrĕre*) eig. samenloopen, samentreffen of -komen; medewerken, mede-bijdragen (b. v. bij een geldinzameling voor een bepaald doel); aan iets deel hebben, een gelijk doel bejagen, mededingen, wedijveren, b. v. naar eenen prijs; – **concurrént,** m. mededinger; – **concurréntie,** f. (mid. lat. *concurrentĭa*, fr. *concurrence*) mededinging, wedijver, wedstrijd; Jur. samentreffen van verschillende beschuldigingen of misdaden, z. beneden *concursus delictorum*; ook het tegendeel van p r a e f e r e n t i e; in geval van bankroet worden van de schuldvorderaars, die men in p r æ f e r e n t e en c o n c u r r e n t e onderscheidt, de eerste, zoo mogelijk, eerst ten volle betaald, en de laatste krijgen percentsgewijs slechts een deel hunner vordering; – **concours,** n. fr. (lat. *concúrsus*) samenloopen; wedijveren, streven van twee of meer personen naar een ambt, met onderzoek naar hunne geschiktheid; wedstrijd tusschen kunstoefenaars; inz. z. v. a. lat. *concursus creditōrum*, toetreding of vereeniging van verschillende schuldeischers om het vermogen van een schuldenaar, dat te hunner volkomen bevrediging niet toereikend is, naar verhouding hunner vorderingen gerechtelijk te deelen; – **concours-edict,** n. openbare oproeping der schuldeischers van eenen schuldenaar; – **concours-recht,** n. overeenkomst van verschillende staten of steden omtrent de gelijkstelling van de schuldeischers op het wederzijdsch grondgebied; – *concursus actiōnum*, lat. 't samenloopen van onderscheiden aanklachten of rechtsvorderingen in één persoon; – *concursus delictōrum* of *crimĭnum*, samenloop van verschillende overtredingen of misdaden, door eenen persoon begaan; – **concursīfex,** m. nw. lat. Jur. iemand, die tot het betalen zijner verschillende schuldeischers buiten staat is en over wiens vermogen een c o n c o u r s is geopend.

Concússie, f. lat. (*concussĭo*, van *concutĕre*, schudden, enz.) 't samenstooten, botsing; oneig. afpersing, geldafpersing, knevelarij; – *crimen concussiōnis*, misdaad van geldafpersing of knevelarij door ambtenaars, wanneer zij meer geld vorderen, dan de wet hun veroorlooft; – *concússor*, m. knevelaar, afzetter, geldafperser.

Condage, z. k a u r i s.

Conde, m. sp. graaf (z. c o m e s); – **condēsa,** f. gravin.

Condebĭtor, m. pl. **condebitōren,** m. nw. lat. (vgl. d e b i t o r) Jur. medeschuldenaar.

condecoreeren, nw. lat. (vgl. d e c o r e e r e n) opsieren, tooien, schoon voordoen.

con delicatezza, ital. fijngevoelig.

condemneeren, lat. (*condemnāre*, van *damnāre*, verdoemen) veroordeelen, verdoemen; – **condemnābel,** adj. (lat. *condemnabĭlis, e*) veroordeelenswaard, verdoemelijk; – **condemnabiliteit,** f. nw. lat. veroordeelbaarheid, verdoemelijkheid; – **condemnaat,** m. (lat. *condemnātus*) veroordeelde; – **condemnātie** (spr. *t=ts*) f. (lat *condemnatĭo*) veroordeeling, afkeuring, verdoeming, het vonnis; – **condemnātor,** m. lat. veroordeelaar; – **condemnatōrisch,** adj. nw. lat. (*condemnatorĭus, a, um*) afkeurend, veroordeelend, b. v. een c o n d e m n a t ō r i s c h v o n n i s (nw. lat. *sententĭa condemnatorĭa*) f. veroordeeling, die den beklaagde datgene oplegt, wat de klager verlangd heeft.

condenseeren, lat. (*condensāre*, vgl. d e n s e e r e n) verdichten, dichter maken, verdikken, samendringen in eene kleinere ruimte; – **condensābel,** adj. nw. lat. verdichtbaar, samenpersbaar; – **condensabiliteit,** f. verdichtbaarheid; – **condénsans,** n., pl. **condensantia,** lat. verdichtende, verdikkende middelen; – **condensātie** (spr. *t=ts*; lat. *condensatĭo*) of **condenseering,** f. verdikking, verdichting, b. v. van gassen tot vloeistoffen door drukking of afkoeling; – **condensātie-machine,** f. stoomwerktuig voor lage drukking met verdichting van den stoom in een condensor; – **condensatief,** adj. nw. lat. verdichtend; – **condensātor,** m. nw. lat. verdichter, verdikker, vereeniger, verzamelaar, een elektriciteits- en warmteverzamelaar, een werktuig in de natuurkunde tot vereeniging der verstrooide elektriesche stof (ook m i k r o ë l e k t r o m e t e r, m i k r o ë l e k t r o s k o o p genoemd), tot ineendringing der vuurdeelen of der warmte; – **condensor,** m. bij stoomwerktuigen met water gevuld vat, waarin de dampen verdicht worden; zoo ook bij smeltovens een toestel om vervluchtigde stoffen te verdichten, verdichtingskamer; – **condensiteit,** f. nw. lat. dichtheid.

Condēsa, f. sp. z. onder c o n d e.

condescendeeren, nw. lat. zich laten welgevallen, zich geneigd betoonen, toegeven, inschikkelijkheid hebben, toegevendheid gebruiken; mede-afstammen; – **condescendént,** adj. inschikkelijk, toegevend; – **condescendéntie** (spr. *t=ts*), f. inwilliging, inschikkelijkheid, toegeeflijkheid, 't door de vingers zien, zeemanschap gebruiken; ook medeafstamming.

con devozione, ital. aandachtig, ernstig.

condiceeren, lat. (*condicĕre*, van *dicĕre*, zeggen) afspreken, aankondigen, beloven; gerechtelijk aanklagen of terugvorderen; – **condictie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *condictio*) afspraak; aankondiging; belofte; Jur. terugvordering van eene ons toekomende zaak of van een recht; elke persoonlijke rechtsvordering, inzonderheid die, welke uit eene eenzijdige bron voortvloeit en overdracht van eigendom ten doel heeft; – *condictio causa data, causa non secūta*, terugvordering van iets, dat aan iemand wegens eene later weggevallen oorzaak was overgedragen; – *c. certi*, terugvordering van een bepaald voorwerp; – *c. ex chirogrăpho*, eisch, die op een handschrift berust; – *c. ex mutŭo*, terugvordering van 't geleende; – *c. ex. stipulāto*, eisch wegens naleving van gedane belofte; – *c. furtīva*, terugvordering van den gestolen eigendom; – *c. indebĭti*, terugvordering van eene uit vergissing gedane, niet verschuldigde betaling; – *c. liberatiōnis*, eisch of verzoek om vrijstelling van eene verplichting; – *c. ob*

turpem causam, terugvordering van datgene, wat een ander op onwettigen grond ontvangen heeft; – *c. sine causa*, terugvordering eener zaak, die zonder rechtsgrond in iemands bezit is gekomen.

Condigniteit, f. nw. lat. (van 't lat. *condignus*, geheel waardig) gelijkwaardigheid.

con diligenza, z. ond. d i l i g e n c e.

Condimént, n. lat. (*condiméntum*, van *condīre*, kruiden, inmaken) kruiderij, specerij, smaakgevend of smaakverhoogend toevoegsel bij spijs of drank; – *fămes est optimum condiméntum*, lat. honger is de beste saus; – **condītor,** m. suikerbakker, inlegger van vruchten, enz.; – **condītum,** n. Pharm. iets dat in suiker ingemaakt is; – *condītūra corpŏrum*, 't balsemen van lijken.

Condiréctie, f. nw. lat. (vgl. d i r e c t i e, ond. d i r i g e e r e n) medebestuur, medeopzicht; – **condiréctor,** m. (vgl. d i r e c t o r) medeopzichter, medebestuurder; – **condirectorium,** n. gezamenlijk medebestuur, medeopzicht.

Condiscípel, m. lat. (*condiscipŭlus*; vgl. d i s c i p e l) medescholier, schoolgenoot, medeleerling.

con discrezione, z. ond. d i s c r e e t.

Condítie (spr. *t=ts*), f. lat. (*conditio*; v. *condĕre*, samendoen, samenvoegen, fr. *condition*) voorwaarde, beding; toestand, gesteldheid, eigenschap, aard; voorslag, bediening, plaats, post, dienst, stand, staat, b. v. i n c o n d i t i e t r e d e n, een dienstbetrekking aanvaarden met wederzijdsche verplichtingen en voorwaarden; pl. *conditiōnes*, voorwaarden, punten van overeenkomst; – *sub conditiōne*, onder voorwaarde; – *absque ulla conditiōne*, zonder eenige voorwaarde; – *conditio sine quâ non* (woordelijk: voorwaarde zonder welke niet) onvermijdelijke voorwaarde; – **conditionalis,** m. lat. (fr. *conditionnel*) Gram. voorwaardelijke wijs of vorm van een werkwoord; – **conditioneel,** adj. lat. voorwaardelijk, b. v. voorwaardelijke belofte; – *conditionaliter*, adv. nw. lat. ook *à condition*, fr. (spr. *kondisjón*) onder beding of voorwaarde; – **conditioneeren,** nw. lat. bedingen, voorwaarden maken; dienen, in dienst staan, zich in dienst begeven; de behoorlijke gesteldheid of deugdelijkheid geven, b. v. aan wijnen, boeken, lakens enz.; – g e c o n d i t i o n e e r d, gesteld, b. v. dit boek is nog wel g e c o n d i t i o n e e r d, is nog in goeden staat, is behoorlijk bewaard gebleven; iron. die man is goed g e c o n d i t i o n e e r d, die man is mooi bezorgd, duchtig beneveld, zat.

Condītor, m. lat. (van *condĕre*, stichten, opbouwen) stichter, grondvester.

Condītor, *condītūra corpŏrum*, z. onder c o n d i m e n t.

Condivísie, f. (spr. *s=z*), nw. lat. (vgl. d i v i d e e r e n, enz.) bij-indeeling, onderverdeeling.

con dolcezza, z. *dolce*.

condoleeren, lat. (*condolēre*, v. *dolēre*, smart gevoelen) beklagen, betreuren, rouwbeklag doen, deelneming in een verlies betuigen; – **condoleántie,** of **condoléntie** (spr. *t=ts*) f., nw. lat. (it. *condolenza*, *condoglienza*, fr. *condoléance*) rouwbeklag, betuiging van smartelijk medegevoel.

con dolōre, z. ond. *dolente*.

Condom, m. zeer dun overtreksel, foedraal of scheede om zich voor de venerische besmetting te vrijwaren of om bevruchting te voorkomen, vandaar *c. préservatif*, d. i. voorbehoedend overtreksel (ook wel k a p o t j e, c a p o t e a n g l a i s e of r e d i n g o t e genoemd). Condom was een fransch geneeskundige.

Condominus, m. nw. lat. (van 't lat. *dominus*, z. ald.) mede-eigenaar, medeheer, medebezitter; – **condominium,** n. medeeigendom, medeheerschappij; – **condominaat,** n. in 't staatsrecht: gezamenlijke heerschappij in gebiedsdeelen van duitsche vorsten; – **condominiaal,** adj. wat op de gezamenlijke heerschappij betrekking heeft.

condoneeren, lat. (*condonāre*) schenken, kwijtschelden, te goede houden, vergeven; – **condonātie** (spr. *t=ts*), f. Jur. afstand, kwijtschelding.

Condor, m. (spr. *condór*, van 't peruviaansch c u n t u r) vogel, dien men voornamelijk in het Andesgebergte vindt en die veel overeenkomst heeft met den zwitserschen lammergier; 't is de grootste vogel, dien men kent, daar hij $3^1/_2$ tot 4 meters vlucht heeft, grijpgier, grijpvogel (*Vultur gryphus*, L.).

Condorin of **Candorin,** ook **Candarin,** n. chineesche rekenmunt; ook chineesch gewicht; verg. l i a n g en t a n.

Condormánten, condormiénten, m. pl. nw. lat. bijslapers, secte der 13de eeuw, zoo geheeten, omdat zij allen, mannen en vrouwen, jong en oud, bij elkander sliepen; – **condormítie** (spr. *t=ts*), f. nw. lat. echtelijke bijslaap.

Condótta, f. it. (= sp. *conducta*, z. c o n d u c e e r e n) leiding, geleide; Kmt. verzending der goederen; vgl. e x p e d i t i e en t r a n s p o r t; ook vracht, voerloon; – *per condotta*, onder 't geleide of vervoer van dezen of genen voerman; – **condottiére,** m., pl. **condottiéri,** bendehoofdman, aanvoerder van geworven soldijtroepen in de vroegere ital. staten, die op het einde der middeleeuwen, bij de eindelooze oorlogen van dien tijd, die partij dienden, welke hen kon en wilde betalen.

conduceeren, lat. (*conducĕre*) leiden, voeren, begeleiden; huren, pachten; – **conducíbel,** adj. bevorderlijk, nuttig, dienstig; – **conducibiliteit,** f. nw. lat. bevorderlijkheid, dienstigheid; – **condúct,** n. nw. lat. (*condúctus*) begeleiding, geleide, inz. bij lijkstaatsiën; – **condúcta,** f. sp. (spr. *u=oe*) onder krijgsmansgeleide bewerkte verzending van edele metalen uit de spaansche koloniën naar het moederland; – **conductántie,** f. El. 't tegengestelde van weerstand; – **conducteur,** m. fr. geleider, leidsman, opziener enz.; persoon, die op diligences, spoorwagens, stoombooten voor den geregelden dienst en het gemak en de veiligheid van personen en goederen zorgt; – **condúctie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*conductio*) huur, pacht; – **conductiemotor,** El. motor, waarbij anker- en veldwikkeling stroom ontvangen; – **condúctor,** m. Jur. pachter, huurder; Phys. geleider der elektriciteit aan elektriceermachines,

een holle gepolijste metalen cylinder, die op een kleinen afstand van de machine staat en door een glazen voetstuk geïsoleerd is; ook bliksemafleider aan gebouwen; ook chirurgisch werktuig om een ander in te brengen, holle sonde enz.; - **conductíbel,** adj. nw. lat. leidbaar; - **conductibiliteit,** f. geleidbaarheid, geschiktheid om geleid te worden, b. v. van de warmtestof, elektriesche vloeistof.

conduiseeren (spr. *kondwi-* van 't fr. *conduire*, en dit van 't lat. *conducĕre*) zich gedragen, handelen; - **conduite,** f. fr. gedrag, leef- en handelwijs; opzicht, leiding, bestuur; - **conduite-lijst,** f. of **staat,** m. lijst, waarop aanteekening van 't gedrag wordt gehouden, beoordeelingslijst.

con duolo, z. ond. *dolente.*

conduplíceeren, lat. verdubbelen; - **conduplicābel,** adj. verdubbelbaar; - **conduplicātie** (spr. *t=ts*), f. Rhet. verdubbeling, bestaande in de herhaling van een woord aan 't begin of einde van eenen zin.

Conduri, pl. erwtjes, als goud- en zilvergewicht dienende bij de Maleiers en Javanen; vijf doen een grein.

Condylus, condylom, enz., z. k o n d y l u s.

Coneïne, f. zuurstofvrije alkaloïde uit de gevlekte scheerling, zeer giftig.

Conepatl, n. mexicaansch (ook enkel e p a t l) stinkdier, dat tot de wezelsoorten behoort (z. v i v e r r e).

con e senza violino, it. Muz. met en zonder viool.

con espressione, z. *espressivo.*

confabuleeren, lat. (*confabulāri*) met elkander praten, zich vertrouwelijk onderhouden, sprookjes vertellen, keuvelen; - **confabulātie** (spr. *t= ts*) vertrouwelijk gesprek, gekeuvel, praatje; - **confabulātor,** m. prater, snapper, keuvelaar, praatvaar.

confamuleeren, nw.lat. (van *famulāri*, dienen) samen dienen, in denzelfden dienst zijn.

Confarreātio, f. lat. oud-romeinsche plechtige vorm om een huwelijk te sluiten in tegenwoordigheid van priesters en 10 getuigen, waarbij een koek (*farrĕum*) gegeten werd.

Conféct, n. (it. *confetto*; mid.lat. *confectum*, oorspr. het partic. van 't lat. *conficĕre*, bereiden, voleinden; *confectĭo*, toebereiding, in mid. lat. toebereide artsenijen en dgl.) suikergebak, suikergoed; - **conféctie,** f. lat. (*confectĭo*) Jur. voleinding, voltooiing, voltrekking; in den modehandel: vervaardiging van geheele costumes, zooals die in de magazijnen van gemaakte kleederen verkrijgbaar zijn; ook: handel daarin; in apotheken: toebereiding van geneesmiddelen; - *confectio inventarĭi*, opmaking van de boedellijst, inventaris eener nalatenschap.

confedereeren, confederatie, z. c o n f œ d e r e e r e n.

confereeren, lat. (*conférre*, fr. *conférer*) tegen elkander houden, vergelijken; gemeenschappelijk overleggen, beraadslagen, onderhandelen; opdragen, overdragen, verleenen, b. v. een ambt; - *confer*, lat. vergelijk! - *conferātur*, het worde vergeleken, men vergelijke bij! verkorting gemeenlijk *cf.* geschreven; - **conferénda,** pl. lat. Jur. 't van den erflater vooruit ontvangene, dat de erfgenamen weder aan de nalatenschap moeten toevoegen; - **conférence,** f. (spr. *-rañs'*) fr. voordracht, lezing, z. verder c o n f e r e n t i e; - **conferéntie** (spr. *t=ts*), f. (mid.lat. *conferentia*, fr. *conférence*) samenkomst en beraadslaging over zaken; bijeenkomst van ministers of gezanten om strijdige staatsbelangen te vereffenen, b. v. de Londensche conferentie in 1830 over de afscheiding van België van ons Rijk; ook kanselrede, in de Kath. kerk.

Confermentātie (spr. *tie=tsie*), f. nw.lat. (vgl. f e r m e n t e e r e n) medegisting.

con fermezza, z. ond. f e r m.

Conferruminātie (spr. *t=ts*), f. nw.lat. (vgl. f e r r u m i n a t i e) samensoldeering.

Confērve, f. (v. lat. *confervēre*, samenkoken, aaneenheelen, zoo geheeten wegens hare samentrekkende geneeskracht) soort van planten, behoorende tot de familie der wieren, welke in zoet water groeien, watermos.

Conféssie, f. lat. (*confessĭo*, van *confitēri*, bekennen, belijden) bekentenis, belijdenis; geloofsbelijdenis (*confessio fidĕi*); geloofspartij, die iemand is toegedaan; ook biecht; in oude kerken de grafstede van den heilige der kerk; - **confessie-verwanten,** geloofsgenooten; - *confessio Augustāna* z. *Augustāna confessĭo*; - *confessio judiciālis*, Jur. bekentenis voor het gerecht; - *c. extrajudiciālis*, buiten-gerechtelijke bekentenis; - *c. legitima*, in rechten geldige bekentenis; - *c. pura*, ronde, onvoorwaardelijke bekentenis; - *c. qualificāta*, voorwaardelijke bekentenis; - *c. spontanĕa*, vrijwillige bekentenis; - *c. vi extórta*, door geweld afgeperste bekentenis; - **confessionalisme,** n. leer der theologen, die den godsdienst van eene bepaalde geloofsbelijdenis afhankelijk maakt; - **confessionália,** pl. n. aflaatbrieven; - **confessionaris,** m. nw.lat. biechtvader, biechtafnemer; - **confessioneel,** adj. de geloofsbelijdenis betreffende, daarop gegrond; ook als subst. theoloog die den godsdienst van eene bepaalde geloofsbelijdenis afhankelijk maakt, vgl. c o n f e s s i o n a l i s m e; - **confessionist,** m. kerkgenoot; vroeger aanhanger der Augsburgsche confessie, Protestant; - *in confesso*, erkend, toegegeven; - **conféssor,** m. lat. belijder van 't christendom; biechteling, biechtende; - *conféssus*, m. lat. misdadiger, die bekend heeft; - *confessus et convictus*, die niet alleen bekend heeft, maar ook overtuigd is geworden; iemand *pro confesso et convicto* houden, hem als beleden hebbende en overtuigd zijnde aanzien.

con festività, z. ond. f e s t i e f.

Confétti, pl. (van *confétto*) it., z. v. a. c o n f e c t, d r a g é e s, z. ald.; ook kleine gipsbolletjes of papieren schijfjes (juister *confettacci*, d. i. slecht of valsch confect genaamd), waarmede men elkaar bij het carneval of openbare feesten pleegt te werpen.

Confiance, z. ond. c o n f i d e e r e n.

conficeeren, lat. (*conficĕre*) voleindigen, tot stand brengen. Zie c o n f e c t.

Confidejússor, m. lat. (vgl. f i d e j u s s o r, ond. f i d e s) Jur. medeborg.

confideeren, lat. (*confidēre*) en **confiëeren,** fr. (*confier*) vertrouwen, aanvertrouwen, toevertrouwen, zich op iets of iemand verlaten; – **confiance,** f. fr. (spr. *koǹfiaǹs'*) vertrouwen, toeverlaat; – **confidént** (spr. *koǹfidaǹ*) of **confié,** vertrouwde, vertrouweling, boezemvriend; – **confidente,** f. (spr. *koǹfidánt'*) vertrouwelinge; – **confidentiarius** (spr. *ti=tsi*), m. nw.lat. degene die (op ongeoorloofde wijze) de inkomsten trekt van een kerkambt, prove of prebende, welke hij aan een ander verschaft heeft; – **confidentiëel** (spr. *ti=tsi*), adj. vertrouwelijk, met vertrouwen, gul, rond; – **confidéntie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*confidentia*) of **confidence,** f. fr. (spr. *koǹfidaǹs'*) vertrouwelijkheid, vertrouwen; vrijmoedigheid, driestheid, vertrouwelijke mededeeling, aanvertrouwing van een geheim; vandaar c o n f i d e n t i e s m a k e n, in vertrouwen iets mededeelen; – *en confidence,* (spr. *aǹ-*) in vertrouwen.

con fiducia, z. ond. f i d e s.

confiëeren, z. c o n f i d e e r e n.

con fierezza, z. ond. f i e r.

configeeren, lat. (*configĕre*) samenhechten of -binden, aanspijkeren, aanplakken.

configureeren, lat. (*configurāre,* vgl. f i g u u r, enz.) eene gedaante geven, vormen; – **configurātie** f. (spr. *t=ts*), vorming, ontstaan van gelijkvormige gedaanten, zoo als bij de kristalliseering der zouten en het bevriezen van water; Astron. wederzijdsche stand of het a s p e c t, de c o n j u n c t i e der planeten; werktuiglijke afbeelding der gedaanten, die de wachters van Jupiter en Saturnus bij hunne verduisteringen aannemen.

Confines, pl. lat. (van *finis,* grens) grens- of veldburen, aangrenzers; – **confinium,** n. grens, grenssteen; – **confiniën,** pl. grenzen, grenslanden; – **confineeren,** nw.lat. aangrenzen, insluiten, grenswacht houden; gevangen zetten, arrest geven, opsluiten binnen bepaalde grenzen; naar de grens verwijzen, verbannen; – **confinātie** (spr. *t=ts*), f. **confinemént,** n. nw.lat. Jur. huis- of stadsarrest, huiselijke opsluiting; verbanning naar eene bepaalde plaats; – **confiniteit,** f. grensnabuurschap.

confingeeren, lat. (*confingĕre*; vgl. f i n g e e r e n) verdichten, verzinnen.

confirmeeren, lat. (*confirmāre*; vgl. f e r m, enz.) bevestigen, bekrachtigen, vast en zeker maken; door onderteekening verzekeren; bevestigen in den godsdienst, inzegenen; het sacrament des vormsels toedienen; – **confirmándus, confirmánda,** bij de R. Kath. hij of zij, die belijdenis des geloofs aflegt, die tot de eerste avondmaalsviering, communie, wordt toegelaten, vormkind; – **confirmātie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*confirmatio*) bevestiging, bekrachtiging des doops, inzegening, inwijding of opneming onder de leden der kerk; – *confirmatio judiciālis,* Jur. gerechtelijke bevestiging; – *cum confirmatiōne judiciāli,* Jur. met gerechtelijke bevestiging; – **confirmatief,** adj. bevestigend, bekrachtigend; – **confirmātor,** m. bevestiger; – **confirmatōrisch,** adj. bevestigend; – **confirmiteit,** f. lat. (*confirmitas*), halsstarrigheid.

confisceeren, lat. (*confiscāre,* van *fiscus,* z. ald.) of **confisqueeren,** fr. (*confisquer*) gerechtelijk intrekken, aan de schatkist ten deel doen vallen; vervallen verklaren, in beslag nemen, aanhalen, wegnemen, b. v. smokkelwaren; – g e c o n f i s k e e r d, ingetrokken, verbeurd verklaard; – **confiscaat,** n. ingetrokken, weggenomen, verbeurdverklaard; – **confiscābel,** adj. nw. lat. verbeurdverklaarbaar, intrekbaar; wat aangeslagen of aangetast kan worden; – **confiscātie** (spr. *t=ts*). f. lat. (*confiscatio*) intrekking van een goed ten voordeele der schatkist, vervallen-, verbeurdverklaring, aanhaling van smokkelwaren.

Confiseur, z. ond. c o n f i t u r e n.

confiteeren, lat. (*confitēri*; van *fatēri,* belijden) bekennen, biechten; vgl. c o n f e s s i e; – *confitĕor,* ik beken, belijd (*Deo omnipotenti* etc., den almachtigen God, enz.) de door den geestelijke knielend uitgesproken zondenbelijdenis bij den aanvang der Kath. mis; het **confitĕor,** zondenbelijdenis der gemeente bij de Kath mis; openbare priesterbiecht in de Kath. kerk; – **confiténț,** m. (lat. *confitens*), biechteling, biechtkind; – **confessus,** z. ond. c o n f e s s i e.

Confitúren, f. pl. (mid. lat. *confectura,* van 't lat. *conficĕre,* toebereiden, fr. *confire,* inmaken van huiden: ontkalken) ingemaakte dingen, b. v. vruchten, suikergoed, suikerwerk; – **confiséúr,** (spr. *konfiz-*) of **confiturier** (spr. *konfitu-rjé*), fr., **confitéro,** sp. m. banketbakker, iemand die ingelegde voorwerpen bereid, verkoopt; – **confiserie,** f. suikerbakkerij; – **confijt,** n. mengsel van water en mest om de gekalkte huiden te onthuiden.

conflagiteeren, nw.lat. (van *flagitāre,* vorderen) ernstig verlangen.

conflagreeren, lat. (*conflagrāre*) verbranden, tot asch vergaan; – **conflagratie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*conflagratio*) algemeene brand, groote brand, inz. volgens het bijgeloof der middeleeuwen: ondergang der wereld in het vuur van het jongste gericht, m u s p e l l z. a.

Conflātie (spr. *t=ts*), f. lat. (*conflatio,* v. *conflāre,* samenblazen, opblazen, aanblazen; smelten) 't aanstoken, oppoken; smelting der metalen.

conflecteeren, lat. (*conflectĕre*) samenbuigen.

confligeeren, lat. (*confligĕre*) tegen elkander stooten, botsen, met elkander in strijd zijn; – **conflict,** n. lat. (*conflictus,* m.) botsing, strijd, stoot, aanval, tweespalt, tegenspraak, werking en tegenwerking, inz. op het gebied van menschelijke bedoelingen en handelingen; b. v. tragisch conflict: strijd van wetten of plichten, waarin een menschenleven te gronde gaat; – c o n f l i c t v a n j u r i s d i c t i e, Jur. verschil van meening omtrent de bevoegdheid van uitspraak te doen.

confluеeren, lat. (*confluĕre,* van *fluĕre,* vloeien) ineenvloeien, samenstroomen; – **confluent** (lat. *conflŭens*) samenvloeiend (*confluens* of pl. *con-*

fluentes heet de plaats, waar twee rivieren ineenvloeien; vandaar het duitsche Coblenz aan de samenvloeiing van Rijn en Moezel); - **confluéntie,** f., **confluvium,** n., of **conflúxus,** m. samenvloeiing; - *confluxus homĭnum,* samenloop, toeloop, oploop van menschen; - **conflaxibel,** adj. nw.lat. vereenigbaar.

confocaal, adj. nw.lat. (van *focus,* z. ald.) een gemeenschappelijk brandpunt hebbende: c o n f o c a l e l ij n e n.

confœdereeren (zich), lat. (*confœderāre*; van *fœdus,* genit. *fœdĕris,* verbond) zich verbinden; - **geconfœdereerden,** verbondenen, bondgenooten; - **confœderātie** (spr. *t=ts*), f. verbond, bondgenootschap, inz. tusschen onafhankelijke staten; h e l v e t i s c h e c o n f œ d e r a t i e, zwitsersch verbond, eedgenootschap; n o o r d - a m e r i k a a n s c h e c o n f œ d e r a t i e, bond der zuidelijke tegen de noordelijke staten; - **confœderatka,** f. poolsche muts met bonten rand. Ook gespeld c o n f e d e r e e r e n enz.

confórm, adj. lat. (*confórmis, e,* van *forma,* gedaante, v o r m) gelijkvormig, overeenkomend, overeenstemmend, eenstemmig, in orde; - **confórmers,** eng. of **conformísten,** m. pl. in Engeland aannemers der uniformiteits-acte van 1562, overeenstemmenden, aanhangers der heerschende bisschoppelijke leer of anglicaansche kerk; vgl. d i s s é n t e r s; - **conformiteit,** f. nw. lat. gelijkvormigheid, overeenstemming, gelijkheid, eenstemmigheid; - **conformeeren,** lat. (*conformāre*) gelijkvormig maken, naar iets inrichten; overeenkomen, overeenstemmen, schikken, voegen; - **conformateúr,** m. verstelbaar instrument van hoedenmakers, waarmee ze de maat nemen en den vorm nagaan van een hoofd; - **conformātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *conformatĭo*) behoorlijke inrichting, gelijkvormigmaking, de schikking of inrichting der deelen van een lichaam; overeenkomst, schikking, toestemming.

Confort, z. ond. c o n f o r t e e r e n.

conforteeren, later lat. (*confortāre*; fr. *conforter*) sterken, troosten; - **confort,** n. fr. (spr. *konfòr*) versterking, troost, vgl. c o m f o r t; - **confortantia,** pl. nw.lat. Med. versterkende middelen; - **confortātie** (spr. *tie=tsie*), f. versterking; Jur. vereeniging van leengoederen met een mansleen; - **confortatief,** n. (*confortatīvum*) versterkende artsenij, versterkingsmiddel.

Confortemain, n. fr. (spr. *-mèn*) in het leenrecht: volmacht om onderleenen in te trekken.

con forza, ital. krachtig.

confrageus, adj. lat. hobbelig, moeilijk, verward, netelig.

Confrāter, m. nw.lat. (vgl. f r a t e r) fr. (*confrère*) medebroeder, ambtsbroeder, ambtgenoot, ordegezel; - **confraterniseeren** (spr. *s=z*), verbroederen; — **confraterniteit,** f. verbroedering, medebroederschap, inz. ambtsbroederschap, ambtgenootschap; - *confraternitas,* f. Jur. erven-vereeniging, verbroedering der erfgenamen; - **confraternita,** it. of **confrérie,** fr. f. vrome broederschap, gezelschap van leeken, die tot godsdienstoefeningen bijeenkomen.

con fretta, z. f r e t t a.

confronteeren, mid.lat. (*confrontāre,* van 't lat. *frons,* voorhoofd) uitspraak van twee personen voor het gerecht vergelijken, hen in elkanders gezicht verhooren, tegen over elkander stellen, wederzijds verhooren, vergelijken; - **confrontātie** (spr. *tie=tsie*) f. tegen elkander- of tegenoverstelling, inz. *confrontatio testium,* Jur. getuigenvergelijking, tegenoverstellen der getuigen, om de waarheid des te gemakkelijker en zekerder te vernemen.

Confucius, eig. K o n g - f u - t s e (*tse* = doctor), in China nog hoog vereerd zedeleeraar, wetgever en hervormer, ter wiens eer tempels gebouwd zijn; hij werd in 551 v. Chr. geboren.

confugiëeren, nw.lat. (van *fuga,* vlucht) vlieden, vluchten, de toevlucht, de wijk nemen; - **confūga,** m. vluchteling, ontvluchtte; - **confugium,** n. toevluchtsoord, wijkplaats, wijk.

confundeeren, lat. (*confundĕre,* eig. samengieten, van *fundĕre,* gieten) vermengen, verwisselen, verwarren; verward, verlegen of schaamrood maken, verbluffen; - **confuus,** adj. (lat. *confūsus, a, um*), verward, ondereengemengd, onordelijk, duister; verlegen, beschaamd, bedeesd, verbluft; - *confūsum chaos,* warboel, verwarde, niet te ontwaren zaak; - **confūsie** (spr. *s=z*), f. (*confusio*) verwarring, vermenging, wanorde; verlegenheid, beschaamdheid, bedeesdheid; verstrooiing; Jur. samenvloeien van rechten en plichten, van verordeningen en diensten, actieve en passieve rechten in één persoon, hetgeen de uitdelging, opheffing dier rechten en plichten ten gevolge heeft; - *annus confusiónis,* jaar der verwarring, d. i. het jaar 45 v. Chr., dat Cæsar, om den kalender in orde te brengen, met 90 dagen verlengde; - **confusionarius,** m. nw.lat. onordelijke, wanordestichter; verstrooide van gedachten.

con fuoco, z. f u o c o s o.

confuteeren, lat. (*confutāre*) wederleggen; - **confutābel,** adj. nw.lat. wederlegbaar; - **confutātie** (spr. *tie=tsie*) f. (*confutatĭo*) wederlegging, overtuiging, bewijs van de valschheid eener stelling; - **confutātor,** m. later lat. wederlegger, tegenpartij.

Confusie enz., z. ond. c o n f u n d e e r e n.

confuus, z. ond. c o n f u n d e e r e n.

con garbo, z. g a r b o.

Congé, n. (eig. m.) fr. (spr. *kon̆zjé*; oud.fr. *conget,* ital. *congedo,* prov. *comjat,* van lat. *commeātus,* verlof) ontslag b.v. uit een dienst; afscheid; vandaar op visitekaartjes *p.p.c.* dat is: *pour prendre congé* (spr. *poer prãn̆dr'-*) om afscheid te nemen; - **congedieëren,** (spr. *kon̆zj'-*; fr. *congédier*) afscheid geven, ontslaan, wegzenden, bedanken.

congeleeren, lat. (*congelāre,* versterking van *gelāre*) bevriezen, stollen, stremmen, dik worden; - **congelātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *congelatĭo*) 't bevriezen, stremmen, stollen, verdikking, verstijving door koude; ook z. v. a. k a t a l e p s i s; - c o n g e l a t i e der tanden (*congelatio dentium*) het stompworden der tanden.

congenérisch, adj. lat. (*congĕner,* van *genus,* z. ald.) gelijkslachtig, gelijksoortig.

congeniaal of **congeniälisch,** adj. nw.lat. (vgl. g e n i u s, enz.) naar den geest verwant, gelijksoortig of overeenkomstig in geest, in vernuft, in g e n i e; – c o n g e n i a l e n a t u r e n, gelijkbesnaarde zielen, tweelingsgeesten; – **congenialiteit,** f. geest-, vernuft-, genieverwantschap.

congenitaal, nw.lat. (*congenitus*) aangeboren.

congereeren, lat. (*congerĕre*) samendragen, ophoopen; – **congeries,** f. ongeordende hoop; opeenhooping van woorden; – **congéstie,** f. (lat. *congestio*) tegennatuurlijke ophooping, aandrang b. v. van het bloed naar het hoofd: (*congestĭo sanguĭnis*); – *congestĭo lymphatĭca* of *serosa*, aandrang van het bloedwater; – **congestief,** adj. nw.lat. zulk een aandrang opwekkend of daaruit voortkomend.

Congius, m. oud-romeinsche maat van 6 s e x t a r i ë n, het $^1/_8$ eener a m p h o r a, = ongeveer 75 liter (zoodat de *amphora* ongeveer 600 liter inhoudt); – **congiarium,** n. lat. eig. geschenk van olie of wijn ter hoeveelheid van een c o n g i u s; allerlei giften, inz. van levensmiddelen, door de romeinsche keizers aan het volk.

Conglaciätie, (spr. *t=ts*) f. nw.lat. (van 't lat. *conglaciāre*, van *glacies*, ijs) tot ijs worden, bevriezen.

con gli strumenti, ital. Muz. met de instrumenten.

conglobeeren, lat. (*conglobāre*; vgl. g l o b u s) aanhoopen, ballen, ronden; – **geconglobeerde klieren,** f. pl. samengerolde klieren, watervaatklieren; – **conglobätie** (spr. *t=ts*), f, eig. samenronding of bolvorming; Log. opeenhooping der bewijzen.

conglomereeren, lat. (*conglomerāre*; vgl. g l o m u s) tot een bal of kluwen vereenigen, samenhoopen; – g e c o n g l o m e r e e r d e k l i e r e n, korrelige klieren, speekselklieren; – **conglomeraat,** n. wat opgehoopt, balvormig saâmgepakt is; Min. ophooping van verschillende delfstoffen, zandsteenen, puinsteenen; – **conglomerätie** (spr. *t=ts*), f. samenhooping; vereeniging van verschillende stoffen.

conglutineeren, lat. (*conglutināre*; vgl. g l u t e n, enz.) samenlijmen, aaneenkleven, aan elkander voegen; taai, kleverig, slijmig maken, verslijmen, verdikken; – **conglutinaat,** n. iets samengelijmds, verdikts; inz. door de een of andere massa samengelijmd, niet-kristallijn gesteente; – **conglutinätie** (spr. *ti=tsie*) f. samenlijmen, aaneenkleven, verdikking, verlijming; – **conglutinánt,** adj. samenlijmend of klevend; – **conglutinantĭa,** n. pl., z. v. a. k o l l e t i k a; – **conglutine** n. globuline (eiwitstof, proteïne), in de lupinen amandelen en hazelnoten.

Congo-thee, f. z. v. a. c a m p h o e.

con grandezza, z. ond. g r a n d.

congratuleeren, congratulánt, congratulätie, z. v. a. g r a t u l e e r e n enz.; – *con gravità*, z. ond. g r a v i s; – *con grazia*, z. ond. g r a t i e.

congreëeren, nw.lat. (*congreāre*) overeenstemmen.

congregeeren, lat. (*congregāre*, van *grex*, genit. *gregis*, kudde) verzamelen, vereenigen, verbroederen; – **congregaat,** verzameld, dicht, vast; als subst. n. Min. niet-kristallijne gesteenten, die zonder bindmiddel slechts zwak samenhangen; – **congreganíst,** m. medelid eener geestelijke broederschap; – **congregantínen,** f. pl. nonnen van de orde der congregatie van N o t r e-D a m e; – **congregätie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *congregatĭo*) verzameling; vereeniging, verbintenis, inz. geestelijke vereeniging, ordenverbinding of -verbroedering; vereeniging van verscheiden kloosters tot opvolging van dezelfde regelen; ook de raadsvergaderingen der kardinalen; commissie uit de kardinalen tot het besturen van zekere werkzaamheden, inz. *congregatĭo de propagánda fide* of de p r o p a g a n d a, door den paus in 1622 verordende raadsvergadering ter uitbreiding van het R. Kath. geloof, raad van geloofsverbreiding, bekeeringsgenootschap; – *congregatio sancti officĭi*, de i n q u i s i t i e (z. ald.); – *c. indĭcis*, z. ond. i n d e x; – **congregationísten,** m. pl. medeleden eener congregatie, inz. der jezuïetische; – **congregationalísten,** m. pl. in Engeland kerkelijk genootschap, dat de hoogere bisschoppelijke leiding verwerpt; soort van Independenten, tusschen de Presbyterianen en Brownisten; – **congregazione,** f. it. z. c o n g r e g a t i e.

Congrés, n. lat. (*congréssus*, van *congrĕdi*, samenkomen) samenkomst, vereeniging; Pol. vergadering van gevolmachtigde personen om te raadplegen over vereffening van politieke geschillen, over oorlog enz., staatsvergadering en beraadslaging van gezanten (het onderscheidt zich van eene c o n f e r e n t i e door hoogere belangrijkheid en wordt soms door de vorsten zelve bijgewoond); in Noord-Amerika: wetgevende vergadering der afgevaardigden; in nieuweren tijd ook: (periodieke) samenkomsten van geleerden en vakgenooten van allerlei aard; – **congréssie,** f. (lat. *congressĭo*) 't samenkomen, de samenkomst; – **congréssus,** m. lat. het samenkomen, bijslaap, *cōĭtus* z. a.; – *congressus interruptus*, onderbroken bijslaap ter voorkoming van bevruchting; – **congreszuil,** f. zuil te Brussel opgericht ter gedachtenis aan het nationaal congres, aldaar in 1830 en 1831 gehouden.

Congréve-druk, m. soort van druk, waarbij men door middel van eenen in elkander passenden vorm (c o n g r e v e p l a a t) onderscheiden kleuren te gelijk kan drukken, veelkleurige druk (zoo geheeten naar den beroemden eng. werktuigkundige William C o n g r e v e (gest. 1828), die deze manier van drukken uitvond); – **congrevische raketten** of **vuurpijlen,** f. pl. door denzelfde uitgevonden soort van brandraketten van groote draagwijdte, met eene moeilijk te blusschen brandstof.

congruus, *a*, *um*, lat. overeenstemmend, passend; – *congrŭi jus*, z. j u s; – *de congruo*, naar billijkheid; – **congrŭa,** n. pl. Jur. noodig, toereikend onderhoud, wettelijk vastgestelde ambtsinkomsten; – **congruarĭus,** m. nw. lat. priester, die een vast, bepaald inkomen heeft; – **congru-**

eeren, lat. (*congruĕre*) overeenkomen, gelijk zijn, samenpassen; Geom. gelijk en gelijkvormig zijn, elkander geheel bedekken; – **congruént,** adj. (lat. *congrŭens*) overeenstemmend, passend, voegzaam; Geom. gelijk en gelijkvormig; – **congruéntie** (spr. *t=ts*), f. (*congruentĭa*) overeenkomen, samenpassen, de overeenstemming, de gelijk- en gelijkvormigheid, i d e n t i t e i t van twee figuren; – **congruísme,** n. barb. lat., leer aangaande de overeenstemming van den goddelijken en den menschelijken wil, waardoor de Anti-Molinisten de werking der genade beperkten; – **congruíst,** m. aanhanger van die leer; – **congruïteit,** f. overeenstemming, volkomen gelijkheid.

con gusto, z. ond. g u s t u s.

Conidiën, pl. voortplantingsorganen, zomersporen van de (amerikaansche) kruisbessenmeeldauw.

Conifĕræ, z. ond. k o n u s.

Coniglobium, conisch, conisector, z. ond. k o n u s.

Coniïne, Conine, f., z. k o n i n e.

con impeto, z. ond. i m p e t u s.

con ira, ital. toornig.

Conium, *c. maculātum*, n. gevlekte scheerling, dolle kervel, een giftplant, z. c i c u t a.

conjiceeren, lat. (*conjicĕre*, eig. samenwerpen, bijeenwerpen, vereenigen) bij gissing oordeelen over waarschijnlijkheden, vermoeden, raden, gissen, bij gissing verklaren of verbeteren, vermoedelijke lezingen aan de hand doen; – **conjectanĕa,** n. pl. (eig. samengeworpen) verzameling van gissingen, invallen, opmerkingen enz.; – **conjéctor,** m. rader; uitlegger: – **conjéctrix,** f. droomuitlegster, waarzegster; – **conjectuur,** f. (*conjectūra*) vermoedelijk oordeel, gegrond op bewijzen, die slechts een zekeren graad van waarschijnlijkheid hebben, vermoeden, gissing; vermoedelijke lezing van geschriften uit vroegeren tijd; – **conjecturaal,** adj. vermoedelijk, op waarschijnlijke gissingen, sluitredenen enz. berustende; – **conjecturaal critiek,** f. critiek, welke zich met de beoordeeling van de vermoedelijke lezing van oude geschriften bezighoudt, de regels aangeeft, naar welke in dringende gevallen eene verandering mag aangenomen worden; – **conjecturale politiek,** f. inz. bij het besturen van de binnenlandsche zaken op vermoedens, gevolgtrekkingen uit statistieke getallen en derg. zich grondende staatkunde; – **conjectureeren,** nw. lat. vermoeden, gissen, raden.

conjugaal, z. ond. c o n j u g i u m.

Conjugātie, (spr. *t=ts*), f. (lat. *conjugatĭo*, samenvoeging, verbinding) Gram. oorspr. vereeniging van de werkwoorden, die op dezelfde wijze veranderen, vervoegingsklasse; thans gewoonlijk vervoeging zelf, verandering, die een werkwoord in de verschillende wijzen, tijden, personen en getallen ondergaat, tijdvoeging; – **conjugeeren** (*conjugāre*, eig. verbinden), werkwoorden in al hunne veranderingen ordelijk doorloopen, vervoegen, tijdvoegen; – **conjugĭum,** n. lat. huwelijk, echtverbintenis, echt; – **conjugaal,** adj. (lat *conjugālis*, *e*) echtelijk; – **conjugāta,** f. (nam. *linĕa conjugata*) Anat. kleine middellijn van het bekken of der verbonden bekkenbeenderen; – **conjugicidium,** n. nw. lat. (van *conjux*, genit. *conjŭgis*, gade, echtgenoot, en *caedĕre*, doodslaan, vermoorden) gademoord.

conjungeeren, lat. (*conjungĕre*) vereenigen; – *conjúnctis virĭbus*, met vereenigde krachten; – *conjúnctim*, samen, gezamenlijk, in gemeenschap of verbinding, vereenigd, met vereende macht; – **conjúnctie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *conjunctĭo*) vereeniging, verbinding; Gram. voegwoord, verbindingswoord; Astron. stand van eene planeet en de zon in eene rechte lijn met de aarde, samenkomst van twee planeten in hetzelfde punt van een hemelteeken; – *conjunctĭo causālis*, Gram. redengevend voegwoord; – *conj. conditionālis*, voorwaardelijk voegwoord; – **conjunctief,** adj. (lat. *conjunctīvus*, *a*, *um*) eene verbinding betreffende, of daarop gegrond; – **conjunctīvus** of **conjunctief,** m., z. m o d u s; – **conjunctīva,** f. Anat. bindvlies van het oog; – **conjunctīvisch,** adj. voorwaardelijk, afhankelijk, tot de aanvoegende wijs of den conjunctivus behoorende; – **conjunctivītis,** f. nw. lat. ontsteking van het bindvlies van het oog; – **conjunctuur,** f. samenloop, verwikkeling van zekere omstandigheden, waardoor b. v. in den handel de verhouding van vraag en aanbod bij eene koopwaar, dus de prijs daarvan bepaald en veranderd wordt; in het algemeen: tijdsgesteldheid, tijdsgewricht, omstandigheid in het algemeen.

conjureeren, lat. (*conjurāre*; van *jurāre*, zweren) samenzweren, eene samenzwering maken; – **conjuránt,** ook **conjuraat,** m. (lat. *conjurātus*) saâmgezworene, eedgenoot; – **conjurātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *conjuratĭo*) samenzwering, aanslag tegen den vorst of den staat.

con leggerezza, z. *leggiere*; – *con mano destra*, it. met de rechterhand; – *con mano sinistra*, it. met de linkerhand; – *con morbidezza*, it. met zachtmoedigheid; – *con moto*, z. ond. m o t u s.

con molta passione, it. zeer hartstochtelijk; – *con molto expressione*, it. met veel uitdrukking of gevoel.

con molto sentimento, it. met veel gevoel.

connaat, adj. lat. (*connatus*, v. *connascor*) medegeboren, aangeboren, vergroeid.

Connaissánce, f. fr. (spr. *konnèssáñs'*, van *connaître* = lat. *cognoscĕre* (kennen) kennis, bekendheid; – **connaissábel,** (spr. *-nèssábl*), adj. kenbaar, kennelijk; – **connaissement,** n. (spr. *-ènss'máñ*) erkenningsbewijs, zeevrachtbrief, ladings- of vrachtbrief van den schipper, dien de kapitein van een koopvaardijschip in triplo, voor zich zelven, den inlader en den ontvanger der aan boord genomen waren opmaakt, het c o g n o s s e m e n t, c o n n o s s e m e n t (eng. *bill of lading*); – **connaisseur,** m. kenner, kunstkenner; f. **connaisseuse,** (spr. *-seuz'*) kenster, kunstkenster.

Connaturaliteit, f. nw. lat. (v. *connaturalis*, medegedeeld, ontstaan bij de geboorte) natuurlijke verbinding, natuurverwantschap.

connecteeren, lat. (*connectĕre*; van *nectĕre*, knoopen; vgl. n e x u s) verbinden, samenknoo-

pen,; ook verbonden zijn, samenhangen; – **connéx,** adj. (*connéxus, a, um*), verbonden, verknocht, samenhangend; – **connéxa,** n. pl. verbonden dingen; – **connéxie,** f. (lat. *connexio*) ook **connéxus,** m. samenhang, verbinding, verband, gemeenschap; – **connéxiën,** f. pl. verbindingen; inz. invloedhebbende kennissen of betrekkingen; – **connexiteit,** f. nw. lat. verhouding van wederzijdschen samenhang; – *connexitas causārum*, m. Jur. wederzijdsche invloed van vele op zich zelf gescheiden strijdige rechtszaken op elk ander; – **connexief,** adj. (lat. *connexivus*) verbindend.

Connetable, m. fr. (it. *contestábile*; van onzekere afkomst, waarschijnlijk van lat. *comes stabŭli*, stalgraaf) oorspr. opziener van de vorstelijke stoeterij of paardenstallen, opperstalmeester; opperrijksmaarschalk en veldheer der kroon in Frankrijk, eene waardigheid, door Lodewijk XIII in 1627 opgeheven, later door Napoleon hersteld, doch met de restauratie weder verdwenen; ook een eeretitel.

connex, connexie, enz., z. ond. c o n n e c t e e r e n.

conniveeren, lat. (*connivēre*, sluiten, inz. de oogen) een oog toedoen, oogluiken, door de vingers zien, toegeeflijkheid gebruiken, toegeven, over het hoofd zien, laten voorbijgaan; – *connivéndo*, adv. uit toegeeflijkheid, inschikkelijkheid, met toelating of oogluikend; – **conniventie,** f. (spr. *t=ts*) (later lat. *conniventia*) toegeeflijkheid, begunstiging, oogluiking, door de vingers zien, toelaten.

con nobilita, it. edel, verheven.

Connossement, n. z. v. a. c o n n a i s s e m e n t (z. ald.).

Connotātie (spr. *tie=tsie*), f. nw. lat. (van *con-* en *notāre*; vgl. n o t e e r e n) medebeteekening, medeaanwijzing; – **connotatie-termijn,** m. Jur. termijn of vastgestelde dag ter opgave van de gezamenlijke schulden of vorderingen bij een concours.

connu, fr. (eig. bekend, part. van *connaître*) dat is oud nieuws! dat is iets uit den Enkhuizer almanak; dat is al zoo afgezaagd!

Connubium, n. lat. (van *nubĕre*, trouwen) z. v. a. c o n j u g i u m; ook huwelijksrecht, het recht onder verschillende standen, volksstammen enz. om met elkander te trouwen; – **connubaal,** adj. echtelijk.

connumereeren, later lat. (*connumerāre*, medetellen) samentellen; – **connumerātie** (spr. *t=ts*), f. samentelling, bij-elkander-telling.

Conoïde, z. k o n o ï d e, ond. k o n u s.

con osservanza, z. ond. o b s e r v e e r e n; – *con passione*, z. ond. p a s s i e; – *con portamento di voce*, it. (spr. *-wōtsje*), z. v. a. *appoggiato*; vgl. p o r t a m e n t.

conquadreeren, lat. (*conquadrāre*) vierkant maken; passen, zich schikken, overeenstemmen.

conquasseeren, lat. (*conquassāre*, van *quassāre*, een intensief, v. *quatĕre*, schudden) sterk schudden, verbrijzelen, verbreken, aan stukken stooten, vermalen; – **conquassātie** (spr. *t=ts*), f. schudding, verbrijzeling, vermorseling, 't vermalen, stukstooten; Med. volslagen krachtuitputting bij barenden.

conquereeren, fr. (*conquérir*, van 't lat. *conquirĕre*; vgl. c o n q u i r e e r e n) veroveren; – **conquérant,** m. fr. (spr. *konkeráñ*) of **conquestor,** m. mid. lat. veroveraar; – **conquest,** n. Jur. aangewonnen goed; eng. z. v. a. **conquête,** f. fr. (spr. *konkêt'*) verovering.

conquiësceeren, lat.(*conquiescĕre*; vgl. q u i ë s c e e r e n) berusten, zijne rust houden, verblijven.

conquireeren, lat. (*conquírĕre*, van 't lat. q u a r ĕ r e, zoeken) samenzoeken; met vlijt nasporen, navorschen; – **conquisitie** (spr. *-zi-tsie*), f. naspeuring, nauwkeurig onderzoek.

Conquista, f. sp. (spr. *qu=k*) verovering; tijd der eerste ontdekkingen in Amerika; – **conquistadóres,** m. pl. sp. in de voormalige spaansche bezittingen van Amerika: eerste veroveraars des lands en hunne nakomelingen.

con rabbia, it. met woede.

Conrad, z. K o e n r a a d.

Conréctor, m. nw. lat. (vgl. r e c t o r) medebestuurder; hij, die de tweede plaats onder de leeraars van een gymnasium bekleedt, die den r e c t o r ter zijde staat, op hem volgt; – **conrectoraat,** n. ambt van zulk een tweeden leermeester; ook wel, elders, zijne woning.

con roco voce (spr. *-wô-tsje*), it. Muz. met doffe stem.

Consacramentaal, m. nw. lat. (vgl. s a c r a m e n t a a l) medezwerende, eedgenoot = c o n p u r g a t o r of c o a d j u r a t o r.

consacreeren, z. c o n s e c r e e r e n.

consanguínisch, adj. lat. (*consanguinĕus, a, um*; van *sanguis*, het bloed) vermaagschapt, in bloedverwantschap staande; – **consanguiniteit,** f. lat. (*consanguinĭtas*) bloedverwantschap, maagschap.

conscendeeren, lat. (*conscendĕre*, van *scandĕre*, stijgen) bestijgen, beklimmen; – **conscénsie,** f. beklimming, bestijging; – *conscensio thalămi*, f. Jur. beklimming van het huwelijksbed.

Consciéntie (spr. *t=ts*), f. lat. (*conscientia*, v. *conscīre*, medeweten, zich bewust zijn) eig. medewetenschap; bewustzijn, geweten, zelfovertuiging; – *conscientia salva*, vrij, zuiver geweten; – **conscience-money,** n. eng. (spr. *kònsjensmònni*) eig. gewetensgeld. d. i. anoniem bij de regeering ingezonden geldsommen, die men onrechtmatig aan de staatskas had onttrokken; – **conscientiëus** adj. nw lat. nauwgezet, gemoedelijk; – **conscienteeren,** kennis dragen, ergens van weten, van iets bewust zijn; – **conscius,** m. lat. medeweter, kennisdrager.

conscindeeren, lat. (*conscindĕre*) aan stukken snijden, vaneenrijten, in vele stukken breken; – **conscissie,** f. vaneenrijting.

Conscius, z. ond. c o n s c i e n t i e.

conscribeeren, lat. (*conscribĕre*) samenschrijven, opschrijven, manschappen lichten voor den oorlog; – **conscribént,** m. (*conscribens*) opschrijver; – **geconscribeerde, conscript,** lat. **conscrit,** fr. (spr. *konskri*) m. opgeschrevene; dienstplichtige, voor den krijgsdienst opgeschrevene,

loteling; - **conscríptie** (spr. *t=s*), f. lat. (*conscriptĭo*) opschrijving, lichting, loting der jongelieden tot den krijgsdienst (na de staatsomwenteling in Frankrijk en later ook in de landen, die voor de fransche overheersching moesten bukken, ingevoerd); - **conscríptor,** m. lat. beschrijver; nw. lat. rechtsconsulent.

consecreeren, lat. (*consecrāre,* van *sacrāre,* vgl. s a c r e e r e n) wijden, inwijden, inzegenen, heiligen; - **consecránt,** m. (*consĕcrans*) inwijder, inzegenaar; - **consecrātie** (spr. *t=ts*), f. (*consecratĭo*) inwijding, inzegening, inz zegening van het brood en den wijn bij het heilig avondmaal in de evangelische kerk (*consecratĭo declaratīva*); verandering van het brood en den wijn in het lichaam en het bloed van Christus bij het misoffer der R. Kath. kerk (*consecratĭo effectīva*); ook sedert de 4de eeuw gebruikelijke inwijding (d e d i c ā t i e) van nieuwe kerken en altaren, alsmede plechtige ordening (o r d i n ā t i e) van eenen bisschop of aartsbisschop.

consecteeren, lat. (*consectārī*) najagen, vervolgen; - **consectarium,** n. Math. stelling, korte gevolgtrekking, die onmiddellijk uit eene andere kan afgeleid worden, z. v. a. c o r o l l a r i u m en p o r i s m a; - **consectārisch,** adj. volgens juiste gevolgtrekking; - **consectātie** (spr. *tie= tsie*), f. 't trachten, streven naar iets.

Consecūtie (spr. *t=ts*), f. lat. (*consecutĭo,* van *consequi,* volgen; z. c o n s e q e e r e n) 't gevolg, navolgende;-*consecutĭo tempŏrum,* lat. Gram. opvolging der tijden in de spraakkunst, wet der tijdsopvolging in de zinsverbinding; - **consecutief,** adj. nw. lat. naar den tijd op elkander volgend; - **consecutieve conjuncties,** pl. voegwoorden, welke iets opvolgends in den tijd beteekenen; - **consecutieve ziekten,** pl. opvolgende ziekten; - **consecutieve werking,** f. nawerking, latere werking als gevolg der voorgaande.

Conseil, m. fr. (spr. *koǹsèlj*; van 't lat. *concilium*) raad, raadsvergadering; staatsraad, geheime raad;-*conseil d'état* (spr.-*dētā*), staatsraad; -*conseil de cabinet* (spr.-*nè*), kabinetsraad, zitting van het kabinet; - *conseil municipal,* stedelijke raad; - *président du conseil,* kabinetspresident, eerste minister; - *conseil permanent* (spr. -*nāǹ*), voortdurende, aanblijvende raad; - **conseiller,** m. (spr. *koǹseljé*) raadgever, raad, raadsheer; - *conseiller d'état,* staatsraad, lid van den staatsraad.

consenesceeren, lat. (*consenescĕre*; vgl. s e - n e s c e n t i e) oud worden, verouderen; - **consenior,** m. nw. lat. (vgl. *senior*) medeoudste; - **conseniorаat,** n. ambt, de waardigheid van medeoudste.

consenteeren, lat. (*consentīre,* van *sentīre,* voelen, gewaarworden, dus eig. mede- of gelijkgevoelen) overeenstemmen, toestemmen, inwilligen, goedkeuren; - **consentement,** n. fr. (spr. *koǹsaǹt'māǹ*) of **consenteering,** f. toestemming, inwilliging, goedkeuring; - **consénsus,** m. lat. of **consént,** n. overeenstemming, inwilliging, goedkeuring, toestemming, verlof, vergunning, vergunningsbewijs of -briefje;- *consénsus coáctus,* afgedwongen inwilliging;-*consénsus matrimoniālis,* echtelijke overeenkomst; - *consénsus nervōrum,* Med. medegevoeligheid der zenuwen; ook samenwerking der zenuwen;- *c. omnium,* toestemming van allen, aller goedkeuring; - *c. partĭum,* medelijdigheid der deelen; - *c. princĭpis,* inwilliging van den vorst; - *per consénsum,* door medelijdigheid enz.; - **consensueel,** adj. nw. lat. medelijdig, medegevoelend; - **consensuëel-contract,** n. verdrag, waarbij de verplichtingen der contracteerende partijen enkel op de overeenstemming van hunnen wil berusten.

Consentes(dii), pl. de 12 opperste goden der Oude Romeinen, 8 mannelijke en 6 vrouwelijke, die onder voorzitterschap van Jupiter den grooten godenraad uitmaakten.

con sentimento, z. ond. s e n t i m e n t.

consequeeren, lat. (*consĕqui*) volgen, ten gevolg hebben; - *consĕquens,* het volgende of navolgende; Gram. afhankelijk, uit het voorgaande (*antecédens*) afgeleid zindeel; - **consequént,** adj. hetgeen overeenkomstig is met of getrouw blijft aan de eenmaal gelegde grondbeginsels of regels, aan de vroeger uitgedrukte gevoelens, meeningen, opvattingen enz.; met zich zelf overeenstemmend, zichzelf gelijk; - **consequéntie** (lat. *consequentĭa*), of **consequénce,** fr. (spr. *konsekāǹs'*) f. gevolg, gevolgtrekking, besluit; getrouwblijven aan, eenstemmig-blijven met zijne beginselen; ook gewicht, belangrijkheid eener zaak in hare gevolgen; - *par conséquence,* fr., of *per consequentĭam,* lat. bij gevolg gevolglijk; - *sans conséquence,* (iemand) zonder beteekenis; ook: zonder overleg; (eene handeling) waaruit geen regel voor de toekomst volgt; vgl. *citra conséquentiam* (op bladzijde 238); - *a posse ad esse non valet consequentia,* lat. men mag niet van de mogelijkheid tot de werkelijkheid besluiten; - **consequentiën,** pl. gevolgtrekkingen; - **consequentie-maker,** m. gevolgtrekker, inz. hij, die uit de gesprekken of daden van anderen tot hun nadeel verkeerde of overdreven gevolgtrekkingen maakt.

consereeren, lat. (*con-serĕre*) samenvoegen, verbinden; - **consertie,** f. (spr. *t=ts*) (later lat. *consertĭo*) samenvoeging, verbinding.

conserveeren, lat. (*conservāre*) bewaren, behouden, in acht nemen, beschermen, beschutten; z i c h c o n s e r v e e r e n, zich in acht nemen, zich goed houden, sterk, vlug, gezond blijven bij klimmende jaren; - g e c o n s e r v e e r d, bewaard, behouden; wel in acht genomen, van frisch, gezond, krachtig voorkomen of uitzicht; - **conserve,** f. fr. (barb. lat. *consérva,* pl. *conservae,* c o n s e r v e n) 1) inz. in ital. *conserva*; bergplaats, bewaarplaats, waar iets voor bederf bewaard wordt: spijskamer, waterbak, ijskelder, enz.; 2) geconserveerde, d. i. in suiker ingemaakte vruchten; Pharm. kruidensuiker; met suiker toebereide saprijke planten; c o n s e r f; (de naam van conserf is aan deze bereiding gegeven, omdat daarbij de suiker inderdaad tot het goedhouden van de dunne brij, waartoe de planten gewreven zijn, dient); 3) Mar. scheepsbedekking, veiligheidsvloot, geleideschip; 4) Mil. buitenwerk voor vestingen en bastions; 5) pl. **conserves,**

z. v. a. c o n s e r v a t i e b r i l; – **conservabel,** adj. (later lat. *conservabilis, e*), wat zich laat bewaren of goedhouden; – **conservánt,** adj. (lat. *consérvans*) bewarend, goedhoudend; – **conservātie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*conservatio*), bewaring, behouding, beveiliging, behoud; – **conservatiebril,** m. bril ter bewaring van het gezicht, een behoudingsbril van grooten brandpuntsafstand, doorgaans van groen glas; – **conservatiehuis** of **conservatorium** (z. lager), soort plantenkas om planten voor de winterkoude te beschutten, winterhuis; – **conservatief,** adj. nw. lat. behoudend, bewarend, inz. streng vasthoudend aan de lang bestaande burgerlijke toestanden en staatsvormen; de **conservatieven,** m. pl. Pol. aanhangers van het oude, voorstanders van het stelsel van behoud; inz. in Engeland de vereeniging of samenwerking van den streng aristokratischen adel tot behoud van het bestaande; – **conservatisme,** n. nw. lat. verkleefdheid, 't vasthouden aan de bestaande burgerlijke toestanden en staatsvormen; – **conservātor,** lat., **conservateur,** fr. m. behouder, bewaarder, toeziener, opziener; – *conservateur des forêts* (spr. *-dè forè*), de opperhoutvester; – **conservatorium,** nw. lat. **conservatorio,** it., of **conservatoire,** fr. (spr. *kohservatoâr'*) n. groote muziekschool, openbare inrichting tot onderwijs in de muziek, tot verspreiding en bevordering dier kunst en tot instandhouding van den goeden, zuiveren smaak, b. v. te Brussel, Parijs, Rome, Napels, Venetië enz., waarin jongelieden van beiderlei kunne onderwijs ontvangen en waaruit de meeste der beroemde componisten zijn voortgekomen; bewaarplaats voor zeldzaamheden van natuur en kunst; openbare kunstzaal; ook z. v. a. c o n s e r v a t i e h u i s (z. boven).

Conséssus, m. lat. samenzitting, vereeniging, vergadering, zitting; – *in conséssu*, in de zitting, vergadering; – *in consessu senātus*, in de raadsvergadering.

considereeren, lat. (*considerāre*) beschouwen, overleggen, overwegen, in aanmerking nemen, behartigen, in 't oog houden, bedenken; schatten, achten, hoogschatten, hoogachten, in waarde houden; – **considerābel,** adj. nw. lat. aanmerkelijk, aanzienlijk, gewichtig, achtbaar of achtenswaardig; – **considerándum** n., **considérans,** f. inleiding welke de gronden tot eene uitspraak (eene wet, enz.) bevat; – **considerātie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*consideratio*) beschouwing, overweging, overleg; inschikkelijkheid, toegevendheid; achting, hoogachting, aanzien.

Consiglio, m. ital. (spr. *gli=lj*) raad, beraadslaging; – **consigliére,** m. ital. raadsheer.

consigneeren, lat. (*consignāre*, vgl. s i g n u m, enz). teekenen, opteekenen, opschrijven; verzegelen, bezegelen, ter bewaring gerechtelijk nederleggen; Kmt. waren toezenden, met voorschrift hoe daarmede te handelen, waren ten verkoop zenden; Mil. een last, eene order, aanwijzing geven; e e n s c h i l d w a c h t c o n s i g n e e r e n, hem de order, het voorschrift van zijnen post mededeelen; e e n b a t a l j o n in de k a z e r n e c o n s i g n e e r e n, het verbieden de kazerne te verlaten, gereed houden om uit te rukken; – **consignātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *consignatio*) beteekening, opteekening, verzegeling, opgave, lijst; gerechtelijke toevertrouwing van eene geldsom of ander voorwerp in de derde hand; Kmt. toezending van waren voor rekening van den afzender, met voorschrift aan den ontvanger hoe daarmede te handelen, synoniem met c o m m i s s i e, doch het eerste wordt meer bepaald door den eigenaar en verzender, het laatste door den ontvanger en met den verkoop belaste gebruikt; vandaar c o n s i g n a t i e-g o e d e r e n, g e c o n s i g n e e r d e w a r e n, goederen in commissie; – **consignatie-kas,** f. bewaarkas van gelden, waarover een rechtsgeding hangende is of waarvan de eigenaar niet te vinden is; – *consignatio bonorum*, gerechtelijke opschrijving der goederen, b. v. bij erflatingen, verkoopingen, bij de vlucht van een misdadiger; – **consignataris,** lat., of **consignataire,** fr. (spr. *cohsienjatèr'*) m. medeonderteekenaar, inz. van getuigenissen; Kmt. ontvanger van c o n s i g n a t i e-w a r e n; Jur. bewaarder van een nedergelegd, gedeponeerd goed; – **consignánt,** m. afzender en eigenaar van consignatie-waren; – **consigne,** n. fr. (spr. *kohsiénj'*) Mil. loswoord, parool, order b. v. aan eenen wachtpost gegeven en die deze woordelijk aan den aflossenden post mededeelt; bevel aan een portier ten opzichte der in- en uitgaanden; ook boek, waarin voerlieden de ontvangen vrachtgoederen en geleibrieven opteekenen; *het consigne forceeren*, zich toegang verschaffen met geweld.

Consignificatie, f. (spr. *t=ts*), dubbele beteekenis.

Consilium, n. lat. beraadslaging, raadsvergadering; raadsbesluit; raadgeving, raad; voorslag; – *consilium abeúndi*, raad om heen te gaan of zich spoedig van eene plaats te verwijderen; stille verwijdering of wegzending van hoogescholen, om geen opzien te baren; – *c. ecclesiasticum*, kerkelijke raad; – *c. medicum*, raad of meening der geneesheeren; – *consilio manuque*, met raad en daad (eig. hand); – **consiliarius,** m. raad, raadsheer; raadgever; – **consiliëeren,** (lat. *consiliāri*) beraadslagen; raadgeven, raden; wegzenden van hoogescholen.

consimiliter, lat. op gelijke wijze.

consisteeren, lat. (*consistĕre*) bestaan, stil- of vaststaan; – **consistént,** adj. dicht, vast, duurzaam, stevig, bestand; – **consisténtie** (spr. *tie=tsie*), f. nw.lat. (*consistentia*, it. *consistenza*, fr. *consistance*) Phys. graad van toenadering of verbinding van de samenstellende deeltjes van een lichaam, welke maakt, dat dit laatste meer of minder wederstand biedt aan andere lichamen die er op inwerken, dichtheid, vastheid, dikte van een vocht, lijvigheid; duurzaamheid, bestendigheid; – **consistorium, consistórie,** n. lat. (van *consistĕre*, d. i. samentreden, samenkomen om te spreken) oorspr. vergaderplaats; in 't algemeen vergadering; vandaar b. v. vergadering der kardinalen om de toespraken van den paus te hooren; inz. kerkeraad, geestelijke raad, een geestelijk toeziend lichaam over kerkelijke aan-

gelegenheden enz.; – **consistoriaal,** adj. daartoe behoorende; – **consistoriālis** of **consistoriale raad,** medelid van eene consistorie, kerkeraadslid.

con smania, it. innig, vurig, hartstochtelijk.

consobrīni, m. pl. lat. (sing. *consobrīnus*) zusterskinderen, kinderen uit twee zusters geboren.

consociëeren, lat. (*consociāre*; vgl. s o c ĭ u s, enz.) verbinden, vereenigen; – **consociātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *consociatĭo*) vereeniging, verbinding.

consolabel, consolant, consolatie, z. ond. c o n s o l e e r e n.

Console, f. fr. (van *sole* = lat. *solĕa,* drempel, onderlaag; of samengetr. uit het lat. *consolĭda,* v. *consolĭdus,* zeer sterk, sterk bevestigd) Arch. uitspringend sieraad of uitstekende steen, kraagsteen, aan eenen muur in de hoogte aangebracht om een balcon, vaas, borstbeeld enz. te dragen; – **console-tafeltje** of enkel **console,** wand- of pilaartafeltje, spiegeltafeltje.

consoleeren, lat. (*consolāri*) troosten, vertroosten, geruststellen, opbeuren; – **consolābel,** adj. (*consolabĭlis, e*) troostbaar, troostelijk; – **consolánt** (*consōlans*) of **consolatief,** adj. nw.lat. troostend, troostrijk, troostelijk, geruststellend, opbeurend; – **consolante,** it. Muz. vertroostend met eene voordracht van eene zachte indringende uitdrukking; – **consolātie** f. (spr. *t=ts*) lat. (*consolatĭo*) troost, vertroosting, geruststelling, opbeuring; – **consolatie-prijs,** m. troostprijs, prijs voor dengene, die buiten de bekroning valt, maar wel iets verdient (vaak spottend gegeven aan den eersten verliezer of slechtsten speler); – **consolātor,** m. trooster.

con solennita, it. plechtig, statig.

consolideeren, lat. (*consolidāre,* van *solĭdus,* z. s o l i d e) gronden, vesten, grondvesten, vast, hecht en duurzaam maken; Jur. vereenigen wat tot eenen rechtstoestand behoort, inz. wanneer de vruchtbruiker eener zaak haren eigendom er bij krijgt; fondsen aanwijzen om de betaling b. v. van openbare renten te dekken; – **consolidantĭa,** (spr. *ti=tsi*) n. pl. Chir. middelen, geschikt om de genezing te bevorderen bij wonden, verzweringen, verbrandingen enz., heelmiddelen; – **consolidātie** (spr. *t=ts*; lat. *consolidatĭo*) of **consolideering,** f. vastmaking bevestiging, vaststelling, vaste vereeniging; beveiliging, dekking van ingelegde gelden; Chir. heeling of sluiting eener wond; de c o n s o l i d e e r i n g e e n e r b e e n d e r b r e u k, vastworden der beenweer, die de uiteinden der gebroken beenderen verbindt; – **consols,** pl. eng afkorting voor *consolidated stocks* (spr. *-dêted-*), fr. *consolidés,* d. i. g e c o n s o l i d e e r d e s c h u l d e n o f f o n d s e n, Fin. zulke fondsen, voor welker rentebedrag zekere staatsinkomsten zijn aangewezen, dus gedekte of belegde schulden, en de staatspapieren dienaangaande; g e c o n s o l i d e e r d e a n n u t e i t e n, f. pl. rentebetalingen van staatsschulden, die door belastingen zijn gedekt.

Consommé, m. fr. (oorspr. partic. van *consommer,* voleindigen, lang koken, uitkoken) krachtig vleeschnat, sterke bouillon.

consoneeren, lat. (*consonāre* van *sonare,* klinken) medeklinken, samenklinken, gelijkluiden, overeenstemmen; – **consonánt,** adj. eenstemmig, overeenstemmend; als subst. f. (lat. *consŏnans,* f., scil *littĕra*) Gram. medeklinker, klankwijziging, letter, die het doffe geruisch voorstelt, dat aan het begin of aan het einde van een klinker wordt gehoord, b. v. *b, d, f,* enz. (in tegenst. van v o c a a l); – **consonance,** fr. en **consonanza,** it. Muz. twee of meer te zamen klinkende tonen, die voor het oor aangenaam zijn; – **consonánte getuigen,** f. Jur. overeenstemmende getuigen; – **consonánte,** f. speeltuig, dat het klavier en de harp als het ware vereenigt, stand- of spitsharp; – **consonare,** it. en **consonner,** fr. Muz. welluidend samenklinken; – **consonantiën,** f. pl. nw.lat., of **consoneerende tonen,** Muz. overeenstemming van verscheiden tonen, gelijk- of samenklinking, welluidendheid; Poët. rijm; – **consonantisme,** n. consonantenstelsel, aantal en aard der medeklinkers eener taal.

consopiëeren, lat. (*consopīre*; vgl. s o p o r, enz.) doen insluimeren; bevredigen, stillen, sussen; ook in vergetelheid, in het vergeetboek brengen; – **consopiātie** (spr. *t=ts*), f. barb. lat. (*consopiatĭo,* voor *consopitĭo*) 't in slaap maken; bevredigen; in vergetelheid brengen.

con sordīno, z. s o r d i n o, ond. *sordo.*

Consórten, m. pl. lat. (*consortes,* van *cónsors,* deelnemend, deelachtig) medestanders, makkers, deelgenooten, deelnemers, samenwerkers; gelijkgezinden (in ongunstigen zin), medeaanklagers; medebeklaagden; – *consortes litis,* Jur. strijdgenooten, allen die hetzelfde recht gemeenschappelijk bij 't gerecht zoeken te verkrijgen; – **consortĭum** (spr. *ti=tsi*), n. deelgenootschap, gemeenschap; inz. handels- of nijverheidsgenootschap; ook huwelijk; – **consorteria,** f. ital. genootschap, verbinding.

consperge, lat. Med. (imperat. v. *conspergĕre*), doorgaans afgekort *consp.*, bestrooi (n.l. de pillen), op recepten.

conspiciëeren, lat. (*conspicĕre*) waarnemen, bespeuren, aanschouwen; – **conspéctus,** m. of verkort **conspéct,** n. overzicht, beschouwing; ook lijst, opgave; – **conspectābel,** adj. nw.lat. zichtbaar, uitstekend; – **conspicābel,** lat. zichtbaar; bezienswaard; – **conspicuïteit,** f. nw.lat. (van 't lat. *conspicŭus, a, um,* zichtbaar, aanschouwelijk, enz.) helderheid, klaarheid, aanschouwelijkheid.

conspireeren, lat. (*conspirāre,* van *spirāre,* ademen) samenstemmen; zich in geest en wil met elkander verbinden, vereenigen; samenkomen; samenrotten, eene samenzwering of muiterij maken, ontwerpen; – **conspirant,** m. (*conspīrans*), saâmgezworene, muiter; – **conspirātie** (spr. *t=ts*), f. (*conspiratĭo*) samenzwering, muiterij, verraderij.

con spirito, z. s p i r i t u o s o ond. s p i r i t u s.

Conspissātie, f. lat. verdikking.

Conspónsor, m. lat. (vgl. s p o n d e e r e n, enz.) Jur. medeborg, medeschuldenaar.

conspueeren, lat. (*conspuĕre*) bespuwen; verachten.

Constâbel, m. (van 't mid.lat. *constabularius*, van *comes stabŭli*, vgl. *connétable*; v. a. *constabularius* = stal- of tentgenoot, dus medesoldaat, kameraad) oorspr. opperstalmeester; dan legerhoofd, kroonveldheer; (Mil). stukmeester of gezagvoerder over een stuk geschut, artillerie-onderofficier, inz. op schepen, konstabel; – **constable,** m. eng. (spr. *kónsteeb'l*) gerechtspersoon, belast met de handhaving der orde bij volksverzamelingen, herstellen der gestoorde rust enz., politie-dienaar.

constabileeren, lat. (*constabilīre*; vgl. stabiel enz.) medebevestigen, vastmaken, op vaste gronden stellen.

constánt, adj. lat. (*cónstans*, van *constāre*, bestaan) bestendig, standvastig, volhardend; zeker, gewis, erkend (een feit); heerschend (eene gewoonte); van gelijkblijvende werking (b.v. galvanische ketens); onveranderlijk, b.v. constante grootheid, z. v. a. constante; *constant-sluiter*, m. Phot. soort snelsluiter van het objectief eener camera; – *in constanti*, eig. in 't bestaande (tijdpunt), op 't oogenblik, oogenblikkelijk; – **constantaán,** n. een alliage, van koper en nikkel, dat een blijvenden (constanten) weerstand behoudt bij verschillende temperatuur; – **constánte,** f. Geom. onveranderlijke, standvastige grootheid; – **constantia** of **constántie** (spr. *ti*, *tie* = *tsi*, *tsie*), f. standvastigheid, bestendigheid, onveranderlijkheid, volharding, zielskracht, vasthouding; rom. godin, wie men die eigenschappen toekende; – **Constantia-wijn,** m. Kaapwijn, de beste wijn aan de Kaap de Goede Hoop, zoo geheeten naar het landgoed Constantia; – **Constantinus** of afgekort **Constantijn,** mansn.: standvastig; inz. Constantijn de Groote, de eerste romeinsche keizer, die zich tot het christendom bekeerde (306 n. Chr.); Constantijnsboog, zijn nog te Rome bestaande triomfboog; Constantijnsslag, beroemde schilderij van Raffaël in het Vaticaan, die de zege van Constantijn op den tegenkeizer Maxentius voorstelt; – **constantīne** of **constantīa** (spr. *-tsi*) bestendig; – *constat*, het staat vast, is bekend, is uitgemaakt of zonneklaar; ook: het kost, het komt te staan op....; – *mihi constat*, bij mij staat vast.

constateeren, fr. (*constater*, van 't lat. *constat*, het is uitgemaakt, klaar) klaar of zeker maken, bewijzen, bevestigen, bekrachtigen, door overtuigende bewijzen staven; eene zaak door eene plechtig opgemaakte acte opteekenen, staven, aan de vergetelheid ontrukken, vereeuwigen; – **constateering,** f. bevestiging, bekrachtiging, bewijs.

Constellātie (spr. *tie*=*tsie*), f. lat. (van *stella*, ster) samenstelling van verscheiden sterren tot sterrenbeelden; samenstand der sterren, het sterrenbeeld, hemelteeken, gesternte; plaats der sterren ten opzichte van elkander en haar vermeende invloed op de lotgevallen der menschen; vgl. nativiteit onder natief.

consterneeren, lat. (*consternāre*) in verlegenheid brengen, doen ontstellen, verbaasd staan; – geconsterneerd, adj. diep getroffen, ontroerd, geschokt; – **consternātie** (spr. *tie*=*tsie*), f. (lat. *consternatĭo*) verbazing met neerslachtigheid gepaard, verslagenheid, ontsteltenis, schrik.

constipeeren, lat. (*constipāre*, samendringen) verstoppen; – geconstipeerd, adj. verstopt, hardlijvig; – **constipantia** (spr. *-tsia*), n. pl. Med. den doorloop stremmende of verstoppende middelen; – **constipātie** (spr. *tie*=*tsie*), f verstopping, hardlijvigheid.

constitueeren, lat. (*constituĕre*, inrichten, van *statuĕre*, z. statueeren) tot een geheel vormen; vaststellen, verordenen, benoemen, b. v. een pleitbezorger; zich verbinden, beloven; ook iemand tot verantwoording roepen; uitdagen; de **constitueerende vergadering** (fr. *assemblée constituánte*), ook enkel **constituante,** f. vergadering, tot het ontwerpen eener grond- of staatswet bijeengekomen; inz. de nationale vergadering die in de fr. revolutie in 1791 de nieuwe grondwet ontwierp; – **constituánt,** m. fr. medelid van zulk eene vergadering; – de vergadering heeft zich geconstitueerd, d. i. heeft zich voor wettig en voltallig verklaard; – geconstitueerde autoriteiten of machten, grondwettelijke machthebbers of staatsbeambten; – *termĭnus liquĭdi constituéndi*, lat. Jur. tot de volvoering der schuldberekening bepaalde rechtsdag; – **constitŭens,** n. Med. artsenij, welke aan een voorgeschreven geneesmiddel zijne bepaalde gedaante geeft; – **constituént,** m. (lat. *constitŭens*) volmachtgever, z. mandant; in Engeland: kiezer voor het parlement; – **constitūtie** (spr. *tie*=*tsie*), f. lat. (*constitutĭo*) schikking, inrichting, bepaling, verordening, die aan eene zaak eene bepaalde, vaste gedaante of gesteldheid geeft; Med. lichaamsgesteldheid van den mensch, lichaamsbouw, gestel; *constitutio apoplectica*, aanleg tot beroerte; – Chem. innerlijke gesteldheid der chemische verbindingen, wijze van verbonden zijn; – Pol. staatsregeling, staatswet, grondwet, waardoor de verhouding tusschen vorst en volk geregeld en het aandeel van het laatste aan de voornaamste landsbelangen vastgesteld wordt; – in het burgerlijke recht: iedere verordening of vaststelling in het algemeen; ook naam van sommige pauselijke bullen; – *constitutĭo feudi*, lat. Jur. oprichting van een leen; – *c. liquĭdi*, schuldberekening, schuldbepaling; – *constitutiōnes ecclesiasticae*, pl. kerkelijke verordeningen; – *c. imperiāles* of *imperii*, rijkswetten, rijksinstellingen; – **constitutief,** adj. wezenlijk bepalend of uitmakend; vaststellend, de staatswet uitmakend, daartoe behoorende; – **constitutieformule,** f. Chem. formule, die aangeeft uit hoeveel atomen van elk der samenstellende elementen het molecule van een verbinding bestaat b. v. H_2O, d. i. water; – **constitutie-water,** n. Chem. hoeveelheid water, noodig om het zuur den vloeibaren toestand te doen aannemen; – **constitutionairen** of **constitutionisten,** m. pl. de voorm. aanhangers der bulle of constitutie *unigenĭtus* in Frankrijk; ook Jur. de vaststellers eener rente; – **constitutionalisme,** n. stelsel van den grondwettigen of constitutioneelen staatsvorm en het vasthou-

den daaraan; - **constitutionaliteit,** f. grondwettigheid; - **constitutioneel,** adj. nw.lat. (fr. *constitutionnel*) grondwettelijk, met de staatsregeling overeenkomstig; ook in het lichaamsgestel gegrond, daar zijnen oorsprong hebbende, vandaar b. v. c o n s t i t u t i o n e e l e z i e k t e n; - c o n s t i t u t i o n e e l e m o n a r c h i e, eene eenhoofdige regeering, die door eene grondwet beperkt wordt; - **constitutioneelen,** m. pl. aanhangers van den grondwettelijken staatsvorm; - **constitūtor,** m. lat. vaststeller, verordenaar; - **constitūtum,** n. iets vastgestelds, verordends, bepaalds, inz. herhaald verdrag; - *constitūtum possessorium*, n. Jur. verdragswijze bepaling van den kant van den bezitter van eenig goed, dat hij het voortaan enkel wil bezitten voor een ander, dien hij daardoor tot den eigenlijken bezitter verklaart; - **constitūtus,** m. plaatsbekleeder.

constringeeren, lat. (*constringĕre*) samentrekken, binden, dwingen; - **constringeerend** of **constrictief,** adj. samentrekkend; - **constringentia,** n. pl. Med. samentrekkende middelen; - **constrictie,** f. (*constrictio*) samentrekking, samensnoering van lichaamsdeelen; beperking; - **constrictor,** m. nw.lat. Anat. samensnoerende spier, sluitspier, waardoor de natuurlijke openingen van 's menschen lichaam gesloten worden; - *boa constrictor*, z. b o a.

construeeren, lat. (*construĕre*) oprichten, opbouwen, aanleggen, opwerpen, vervaardigen (een gebouw, een machine); ontwerpen (het plan, de teekening daarvan); samenstellen, b. v. eene mathematische figuur; consequent uit een grondbegrip ontwikkelen (eene wetenschap); - Gram, de leden of deelen van eenen volzin, van eene rede, naar het gebruik en de regels der taal samenvoegen, de woordvoeging regelen; - **constructeur,** m. fr. (spr. *konstruuk'-*) Arch. bouwmeester, inz. scheepsbouwmeester; - **constrúctie** (spr. *t=s*), f. lat. (*constructio*) bouw, bouworde, samenstelling, inrichting of schikking der deelen van een geheel; behoorlijke ontwikkeling; Gram. woordvoeging, woordschikking; Math. samenstelling eener figuur, vereischt werk om een vraagstuk, vergelijking door liniaal en passer op te lossen; - **construction,** eng. (spr. *konstrúksj'n*) z. v. a. c o n s t r u c t i e b. v. **construction-train** (spr. *-treen*), goederentrein, die materieel voor den aanleg van een spoorweg vervoert; - **constructief,** adj. nw.lat., inrichtend, schikkend, ordenend, behoorlijk ontwikkelend.

constupreeren, lat. (*constuprāre* vgl. s t u p r u m) onteeren, schenden, verkrachten; - **constuprātie,** (spr. *tie=tsie*) f. onteering, schending, verkrachting van eene vrouw; - **construprātor,** m. onteerder, schender, verkrachter, verleider.

consuadeeren, lat. (*consuadēre*), raden, raad geven, dringend raden.

Consualiën, pl. lat. oud-romeinsche feesten met wedrennen, ter eere van Consus, v. s. een paardengod, door Romulus ingevoerd.

consubstantiëel (spr. *ti=tsi*), adj. nw.lat. (vgl. s u b s t a n t i e) Theol. van gelijk wezen, gelijke natuur, of gelijkwezig, mede- of gelijk-bestaande; - **consubstantialiteit,** f. eenheid en eenzelvigheid (i d e n t i t e i t) van wezen in de leer der Drieëenheid; - **consubstantialist,** m. hij, die aan de consubstantialiteit gelooft; - **consubstantiātie** (spr. *-tsi-a-tsie*), f. medetegenwoordigheid, d. i. werkelijk aanwezig zijn van het lichaam en bloed van Christus in het H. Avondmaal.

consudeeren, lat. (*consudāre*) zweeten.

consuetūdo, f. lat. gewoonte; - *consuetudīnes*, pl. lat. gewoonten, rechten, die uit gewoonten en gebruiken voortvloeien of daaraan ontleend zijn, daarop steunen; - *consuetūdo āltera natūra*, gewoonte is een tweede natuur; - *consuetudo impērii*, gewoonten en gebruiken des rijks, rijksherkomsten; voorvaderlijke gebruiken; - **consuetudinair,** adj. gewoonlijk.

Cónsul, m. lat., pl. *consŭles*, **consuls** (v. s. van den stam *conso*; vgl. c o n s i l i u m) hoogste regeeringspersoon in de oude romeinsche (van 509—31 voor Chr.) en in de nieuwere fransche republiek (van 1799—1804); gevolmachtigd agent of commissaris van eenen staat, die in vreemde handelsplaatsen verblijf houdt, om er de handelsbelangen zijner natie voor te staan, de handelsgeschillen te beslechten enz., handelsopzichter en rechter in eene vreemde koopstad; - *magister consŭlum*, ook **proconsul,** hoofd van den staatsraad of der stedelijke regeering, de latere burgemeester; - **consulaat,** n. (lat. *consulātus*) ambt en waardigheid van een consul; ook werkkring van een handels-consul; - **consulādo,** m. sp. west-indisch handelscollege te Cadix; - **consulair** of **consulārisch,** adj. tot de waardigheid, het ambt van een consul behoorende, daartoe betrekkelijk, daarmede in verband staande: in samenstellingen als c o n s u l a i r e g a r d e, c o n s u l a i r e r e g e e r i n g enz.; een c o n s u l a i r p e r s o o n, een oud-consul, eene c o n s u l a i r e f a m i l i e, een geslacht, dat éen of meer consuls onder zijn leden heeft geteld; c o n s u l a i r e m u n t e n (*nummi consulāres*) de gezamenlijke rom. munten, die tijdens het bestaan der rom. republiek geslagen zijn; c o n s u l a i r e m e d a i l l e s, de ter eere van B o n a p a r t e, C a m b a c é r è s en L e b r u n, als consuls der fransche r e p u b l i e k, geslagen gedenkpenningen.

consuleeren, (lat. *consulĕre*; vgl. *consilium*) mede te rade gaan, om raad vragen, raadplegen, beraadslagen; - **consulént,** m. raadgever, inz. in gerechtelijke aangelegenheden, rechtsgeleerde, advocaat; in de ned. herv. kerk: predikant eener nabijgelegen gemeente, welke, bij vacature, de kerkeraadsvergaderingen eener gemeente leidt en in menigerlei opzicht de belangen der gemeente behartigen moet; - **zuivelconsulent,** m. iemand die toezicht houdt op, onderwijs geeft in de bereiding van zuivelartikelen; - **consulta,** f. it. en sp. beraadslaging, raadgevend lichaam; - **staatsconsulta,** f. (it. *consulta di stato*) staatsraad, benaming van staatsvergaderingen en gerechtshoven in Italië en Spanje; - *consúlte*, lat. bedachtzaam, voorzichtig, met overleg; -

consúlto, met opzet, met voorbedacht, opzettelijk; – **consúltum,** n. besluit; raadsbesluit; – *senātūs consultum*, n. raadsbesluit, vonnis, decreet; – *jurisconsultus*, m. rechtsgeleerde, advocaat; – **consulteeren,** lat. (*consultāre*, een intensief van *consulĕre*) overleggen, beraadslagen, (met iemand) te rade gaan, om raad vragen, raadplegen; – **consúlt,** n. of **consultatie** (spr. *tie=tsie*), f. (lat. *consultatio*) beraadslaging, raadpleging, inz. in bedenkelijke omstandigheden gehouden raadpleging van twee of meer aan het ziekbed geroepen geneesheeren; de raadgeving van eenen advocaat; – **consultatiebureau,** n. bureau van 3—5 advocaten, om rechterlijken bijstand te verschaffen aan minvermogenden; – **consultatief,** adj. nw. lat. beraadslagend; – **consultātor,** m. raadvrager, raadzoeker; – *consultissĭmus*, zeer hoog geleerde, een titel van groote rechtsgeleerden.

consumeeren, lat. (*consumĕre*) verteren, verbruiken; – **consumábel,** adj. verteerbaar; als subst. het **consumabel,** spijzen en dranken in een koffiehuis, societeit enz.; – **consumént,** m. verbruiker, verteerder; – **consúmo,** n. it., aftrek, vertier, debiet eener waar; ook z. v. a. *consumtio* of **consumtie** (spr. *t=s*), f. vertering, verbruik van de noodwendigheden van het leven, als voedsel, kleeding, brandstof enz.; ook Med. tering (eng. *consumption*; spr. *konsúmsjun*); – **consumptieve middelen,** pl. belastingen, waarmede de Staat de levensbehoeften bezwaart; – **consumtibiliën,** n. pl. nw. lat. voorwerpen van verbruik, levensmiddelen; – **consumtor,** m. lat. z.v.a. c o n s u m é n t.

consummeeren, lat. (*consummāre*; v. *summa*, z. ald.) bijeenrekenen; volbrengen, voleindigen, voltooien; – *consummātum est*, het is volbracht (laatste woord van Christus aan het kruis, volg. Joh. 19, 30); soms misbruikt voor: alles is uit, op of weg; – **consummātie** (spr. *t=ts*), f. (*consummatio*) samenrekening; voleinding, voltrekking, b. v. van een verdrag, van eene misdaad, vgl. *delictum consummatum*.

consumo, consumptie, consumptieve middelen, z. ond. c o n s u m e e r e n.

consurgeeren, lat. (*consurgĕre*) zich opheffen; opstaan, optreden.

Contabescéntie (spr. *tie=tsie*), f. nw. lat. (vgl. t a b e s, enz.) tering, uittering; – **contabescént,** adj. door de tering aangetast.

contabuleeren, lat. (*contabulāre*, v. *tabŭla*, z. ald.) zolderen, met planken bekleeden, een planken vloer leggen; – **contabulātie** (spr. *tie=tsie*), f. zoldering, houten vloer; beplanking.

Contáctus, m. of afgekort **contact,** n. (van *contingĕre*, aanraken; vgl. t a c t) aanraking, betasting; samenkomst, raking van twee lichamen, vooral in de elektrotechniek; – **contact-elektriciteit,** f. aanrakingselektriciteit b. v. door aanraking van koper en zink te voorschijn geroepen, vgl. g a l v a n i s m e; – **contact-toestellen,** pl. metalen verbindingsstukken om de elektrische stroomketen van een batterij of dynamo te sluiten; – **contágie,** f. (lat. *contagio*) aansteking; besmettelijke ziekte; – **contagiëus,** adj. (lat. *contagiōsus*) zeer aanstekend, besmettelijk; – **contagium,** n., pl. **contagia,** n. pl. aanstekende, besmettelijke stoffen, giftstoffen, die zich door middellijke of onmiddellijke aanraking voortplanten (onderscheiden van m i a s m a, z. ald.); – **contagiositeit,** f. (spr. *s=z*) nw. lat., besmettelijkheid, aanstekend vermogen of besmettelijke aard eener ziekte; – **contagionisten,** m. pl. zij, die den aanstekenden aard van eene ziekte beweren.

Contadini, pl. it. (*contadino*, boer) italiaansche landlieden; – **contadinesca poesia,** f. ital. liefdeliederen in boerschen tongval.

Contailles, f. pl. fr. (spr. *kontalj'*) zeer slechte zijden stof, vlokzijde; afval van de zijde.

contamineeren, lat. (*contamināre*) bevlekken, verontreinigen, bezoedelen; – **contaminābel,** adj. bevlekbaar; – **contaminātie** (spr. *tie=tsie*), f. verontreiniging, bezoedeling, bevlekking; in de taalkunde: inwerking van een vorm, woord, zinswending op een anderen vorm, een ander woord of andere zinswending b. v. *uit*portretteeren, dat ontstaan is onder invloed van uitteekenen. Zie c o m p r o m i s.

Cóntāno, it. Muz. zij tellen, d. i. pauseeren (staat in de partituur bij de partijen, welke eerst later invallen).

contánt, it. *contante*, z. ond. c o n t o.

Conte, m. fr. (spr. *kont'*) vertelling, sprookje; it. graaf z. c o m e s.

Contéctie, f. nw. lat. (*contéctus*, bedekt, van *contegĕre*, bedekken) bedekking, overdekking, bekleeding.

contemneeren, lat. (*contemnĕre*) verachten, geringschatten, versmaden; – **contémtie** (spr. *tie=sie*), f. lat. (*contemtio*) verachting, geringschatting; – **contemtibel,** adj. lat. (*contemtibilis, e*), verachtelijk; – **contemtibiliteit,** f. lat. (*contemtibilitas*) verachtelijkheid.

contempleeren, lat. (*contemplāri*), opmerkzaam bezien, beschouwen; betrachten, nadenken, overpeinzen; – **contemplātie,** (spr. *tie=tsie*) f. beschouwing, betrachting, overpeinzing, bespiegeling; Theol. verdiept of verzonken zijn in God; – **contemplatief,** adj. schouwend, beschouwend, diepzinnig, bespiegelend, in zich zelven gekeerd; het c o n t e m p l a t i e v e l e v e n, in tegenstelling met het bedrijvige, naar buiten werkende leven, is de stille en berustende richting van het van de zinnelijke wereld afgekeerd gemoed, terwijl de geest zich wendt naar het bovenzinnelijke en eeuwige (hieruit ontstond het monniksleven); – **contemplatieven,** m. pl. secte der 12de eeuw, tegenover de s c h o l a s t i e k e n staande; de „schouwers".

Contemporanĕus, lat., of **contemporain** (spr. *kontanporén*) fr. m. tijdgenoot; – **contemporair,** adj. nw. lat. gelijktijdig, tot denzelfden tijd behoorende; – **contemporaneïteit,** f. nw. lat. (fr. *contemporanéité*) tijdgenootschap, gelijktijdigheid; – **contemporeeren,** gelijktijdig zijn; – **contemporiseeren** (spr. *s=z*), gelijktijdig maken.

contemtibel, contemtibiliteit, contémtie, z. ond. c o n t e m n e e r e n.

Contenance, f. fr. (spr. *kontenáns'*; lat. *continentia*, v. *continēre*, vgl. c o n t i n e e r e n) houding; matiging, betooming; tegenwoordig-

heid van geest, bedaardheid, terughouding. *con tenerézza*, z. *tenere*.

contént, adj. lat. (*conténtus, a, um*, d. i. eig. zich inhoudend, onthoudend, van *continēre*, z. c o n t i n e e r e n), of fr. (spr. *kontañ*) tevreden, vergenoegd, voldaan; - *contént, non contént*, eng. tevreden, niet tevreden (bij het hoofdelijk stemmen voor of tegen een voorstel in het eng. parlement); - **contentemént,** n. fr. (spr. *kontañt'máñ*) tevredenheid, vergenoegen; ook wel, wanneer iemand niest, gebezigd in plaats van: wel bekome het u, God zegene u! (*grand bien vous fasse!*); - ook warme drank uit gestooten amandelen met kokende melk, kaneel, citroenschillen, suiker en eieren bereid; - **contenteeren,** fr. (*contenter*) bevredigen, tevreden stellen, voldoen; betalen.

Contentie (spr. *tie=tsie*), f. lat. *contentĭo*, van *contendĕre*, zich inspannen, strijden) inspanning; twist, strijd, oneenigheid; - **contentiēus,** adj. (lat. *contentiōsus*) strijdzuchtig, twistziek, kijfachtig; betwistbaar; twistzaken betreffende.

Conténtum, n., pl. **conténta,** lat. (van *continēre*, in zich bevatten) inhoud of bestanddeelen, b. v. van een geschrift; Anat. wat in een holte van het lichaam voorhanden is, b.v. ingewanden, inhoud daarvan; - **contenten,** pl. in zeesteden lijsten der aangekomen waren met aanduiding van schippers en ontvangers.

Conterfeitsel, conterfeit, conterfei, n. (fr. *contrefait*, nagemaakt) afbeeldsel, beeld, vgl. p o r t r a i t; - **conterfeiten, conterfeien,** afbeelden, uitschilderen.

Conterie, f. fr. grof venetiaansch glaswerk, glazen speelwaren, speelgoed van glas, glaskoralen.

contermineeren, lat. aangrenzen; - **conterminatie,** f. (spr. *-tsie*) lat. aangrenzing; - **contermineus,** adj. gemeenschappelijke grenzen hebbend, aan elkaar grenzend.

Contessa, f. ital. gravin, vgl. c o n t e.

contesteeren, (lat. *contestāri*, fr. *contester*; vgl. t e s t e e r e n) betuigen, verzekeren, bezweren; betwisten, bestrijden; - **contestābel,** adj. nw. lat. betwistbaar, te bestrijden; - **contestātie,** (spr. *tie=tsie*) f. (*contestatĭo*) betuiging, bevestiging door getuigen; twist, bestrijding; - *litis contestatĭo*, z. l i s.

Context, m. lat. *contéxtus* (van *contexĕre*, samenweven, samenvoegen; vgl. t e x t) redeverbinding, verband, samenhang der gedachten; - *uno contextu*, in een samenhang, onafgebroken; - **contextuur,** f. nw. lat. samenweefsel, aaneenschakeling, schikking der deelen, verband, samenhang.

Conti, pl. van c o n t o, z. ald.

Contignātie, f. lat. (*contignatĭo*, v. *tignum*, balk) gezamenlijk hout tot steuning of schraging, balk- of sparrewerk, betimmering.

Contiguiteit, f. nw. lat. (van *contigŭus*, aanrakend) 't aan-elkander-raken, -liggen of grenzen, aanpaling, aangrenzing, gemeenschap van grenzen.

contineeren, lat. (*continēre*) zich onthouden, inhouden, matigen; samenhangen, aangrenzen; vandaar **continént,** n. (fr. en eng. *continent*, d. i. *contĭnens*, scil. *terra*, samenhangend land, in tegenoverst. van eiland) vasteland; inz. dat van Europa; - **continentaal,** adj. nw. lat. wat tot het vasteland behoort, b. v. c o n t i n e n t á l e v r e d e, vrede op het vasteland; - c o n t i n e n t a l e m o g e n d h e d e n, staten op het vasteland van Europa, vastelandmogendheden (in tegenst. met Engeland); - c o n t i n e n t á l e t r o e p e n, zulke troepen, die alleen tot den dienst op het vasteland zijn bestemd; - c o n t i n e n t a a l s y s t ē m a of s t e l s e l, maatregel van Napoleon (begonnen met het decreet van Berlijn, 21 Nov. 1806), om Engeland van alle gemeenschap met het vasteland van Europa uit te sluiten en overal den invoer van eng. goederen en voortbrengselen te beletten; - *ex* of *in continénti*, lat. terstond, oogenblikkelijk, onverwijld; - **continéntie** (spr. *tie=tsie*) f. lat. (*continentĭa*) matiging, onthouding, inz. van den bijslaap; - *continentia causārum*, verband of samenhang der zaken; - *continénter*, adv. lat. in eens door, in een adem voort.

contingeeren, lat. (*contingĕre*, v. *tangĕre*, z. t a n g e e r e n); (zeldzaam, zooals in lat. en ital.): aanraken, treffen, betreffen; voorvallen, zich toedragen; bijdragen, zijn aandeel opbrengen; - **contingens,** n. iets toevalligs; - **contingént,** n. nw. lat. en fr. deel, dat ieder moet bijbrengen, plichtmatig aandeel, 't verschuldigde b.v. in het leveren van krijgsvolk, in het dragen van oorlogslasten enz.; aandeel der provinciën in de algemeene lasten van den Staat; - **contingéntie,** (spr. *tie=tsie*) f. mogelijkheid, dat eene zaak al of niet gebeure, toevalligheid, onzekerheid; - n a a r c o n t i n g é n t i e v a n z a k e n, naar de wending, den keer, dien de omstandigheden zullen nemen.

con tinto, it. met schakeering.

Continŭum, n. lat. (van *continŭus, a, um*, samenhangend) iets onafgebrokens, aanhoudends, voortdurends; - *continŭa*, it. (spr. *u=oe*) Muz. aanhoudend, voortdurend; - **continŭæ,** pl. Gram, aanhoudende klanken, waartoe de h, de schurings-geluiden, klinkers, halfklinkers en vloeiende letters behooren; in het dui. *Dauerlaute* (duurklanken) geheeten z. a. Er tegenover staan de ontploffingsgeluiden. - **continueel,** adj. fr. (*continuel*) voortdurend, gestadig, bestendig, onophoudelijk; - *basso continuo*, z. ond. b a s[2]); - **continuiteit,** f. lat. (*continuĭtas*) voortgaande duur, onafgebroken verband der deelen, samenhang, ongescheidenheid, bestendige duur, bestendigheid; vandaar *lex continuitātis* of *continŭi*, wet der bestendigheid; - **continueeren,** lat. (*continuāre*) voortzetten, voortvaren; voortduren, duren; aanhouden, niet aflaten; - *continŭet* of *continuētur* (afgek, *cnt., cntr.*) Med. de zieke ga met het gebruik der geneesmiddelen voort; - **continuate,** ital. Muz. vaar voort, ga voort, vervolg; - **continuātie** (spr. *tie=tsie*), f. voortzetting, voortduring, vervolg; - *pro continuatiōne*, tot voortzetting; - **continuatief,** nw. lat. voortzettend, eene volgreeks uitdrukkend; Gram. c o n t i n u a t i e v e w o o r d e n, voort-

zettende bijwoorden b. v. voorts, verder, dan enz.; - **continuātor,** m, voorzetter.

Cónto, n. it., pl. **conti** (z. v. a. het fr. *compte*, v. 't lat. *compūtus*, berekening, v. *compŭtāre*, bijeenrekenen, berekenen) Kmt. rekening; iemand **conto geven,** d. i. hem in het grootboek eene rekening openen, hem crediet geven; - **conto nemen,** zich van dat crediet bedienen, d. i. borgen; - **een goed conto maken,** zijne rekening bij iets vinden, eene goede koopmanschap doen, winst of voordeel trekken; - **conto reguleeren,** eene rekening onderzoeken en sluiten; - **conto saldeeren,** eene rekening afsluiten en in som trekken; - *a conto*, op rekening of afkorting; - *a conto* **stellen** of **schrijven,** eene ontvangen betaling op de loopende rekening zetten; - *conto a meta*, rekening ter helft, halve rekening, d. i. voor gelijke winst en verlies; - *c. corrénte*, loopende rekening, rekening-courant; - *c. di compagnía*, gezelschapsrekening; - *conto de reis*, ook wel enkel **conto,** port. rekenmunt = 1 millioen reis of 1000 m i l r e i s, ongeveer = 2850 gl.; - *c. di stámpa*, rekening van wisselzegels; - *c. di tempo*, rekening op tijd, bij welke de waren op een bepaalden tijd geborgd worden; - *c. finto* (spr. *-fiento*), verdichte, vermoedelijke rekening, waarschijnlijke berekening van baten en schaden (om den koopprijs eener plaats aan te toonen); - *c. loro*, hunne-, *c. mio*, mijne-, *c. nostro*, onze rekening; - *c. nuovo* (spr. *-nóvo*) afgek. C. N. of N. C. nieuwe rekening; - *c. per divérsi*, rekening voor allerlei, voor allerhande kleinigheden; - *c. pro erráta*, rekening tot vereffening van plaats gehad hebbende misslagen of dwalingen; - *c. saldo*, betaalde rekening; ook nog te betalen overschot na aftrek van het in betaling of in mindering ontvangene; - *c. separáto*, afzonderlijke rekening; - *c. suo* (spr. *u=oe*) of *suo conto*, op zijne of eigen rekening; - *c. vecchio* (spr. *wekkio*), oude rekening; - *c. vostro* of *vostro conto*, afgekort V. C. uwe rekening; - **contánt,** adj. (it. *contánte*, v. *contáre* rekenen, tellen), gereed om te betalen, baar; een c o n t a n t m a n, Kmt. iemand, die altijd gereed betaalt; tegen c o n t a n t e b e t a l i n g, d. i. voor gereed geld, tegen dadelijke betaling koopen; - *in contante*, in gereed geld, baar; - *per* of *pro contante*, tegen gereed geld, voor dadelijke betaling; - **contanten,** n. pl. gereed geld, klinkende munt of specie.

Contórno, it., de omtrek, z. v. a. fr. c o n t o u r; pl. **contorni,** omstreken; omtrek, schets der omtrekken; - **contorniaatmunten** of **contorneāti,** rom. koperen medailles uit de 4de eeuw, met verhoogden rand (c o n t o u r, c o n t o r n o), welke waarschijnlijk als premiën bij schouwspelen enz. dienden.

contorqueeren, lat. (*contorquēre*; vgl. t o r q u e e r e n) verdraaien, verwringen, krommen, buigen; - **contórsie,** f. lat. (*contortĭo*) gewelddadige verdraaiing, verstuiking, onvolkomen ontwrichting; vertrekking van het gelaat, overdreven en onbehaaglijk gebaar, grimassen.

Contour, m. fr. (spr. *kontóér*, vgl. t o u r) omtrek, omvang, randtrekken van een figuur of teekening; - **contoureeren** of **contourneeren** (fr. *contourner*), een omtrek maken, omtrekken; eene figuur den vereischten omtrek geven, ronden, afronden; - g e c o n t o u r n e e r d, adj. geteekend, ontworpen; ook verdraaid, krom, scheef, verkunsteld; - **contorniáti,** z. ond. c o n t o r n o.

contra, lat. tegen, een voorzetsel, dat in vele samenstellingen voorkomt; geschrijf *pro* en *contra*, voor- en tegen; - *contra vim non valet jus*, macht gaat boven recht.

Contra A, B, C enz., Muz. noten of tonen van het onderste octaaf.

Contra-apertuur, f. nw. lat. Chir. tegenopening, inz. bij veretteringen, om den etter een vrijen weg te banen.

Contrabande, z. c o n t r e b a n d e.

Contrabas, Contrabasso, z. c o n t r e b a s.

Cóntrabazuin, f. lat -ned. (van 't lat. *contra* en het oudd. *pusune*, *bosune*; oud. fr. *buisine*; verminkt van het lat. *buccĭna*, *bucĭna*, gr. *bykánē*) bazuinstem van 32 voet toon in het orgel.

Contraboek, n. lat.-ned. tegenboek, boek, waarin de c o n t r ô l e der rekeningen wordt gehouden; ook boek, waarin bij collecteurs der loterij aanteekening van de getrokken prijzen en nieten wordt gehouden.

Contrabezoek n. of **-visite** f., tegenbezoek, bezoek dat men aflegt bij iemand, die eerst een visite heeft afgelegd, zie *contrevisite*; - **contra-partij,** f. feest, dat gegeven wordt naar aanleiding van een genoten feest.

Contracámbio, m. it. tegenwissel, herwissel.

Contract, enz., z. ond. c o n t r a h e e r e n.

Contráda, f. it. straat; oord.

Contradanza, f. it. z. c o n t r e d a n s.

contradiceeren, lat. (*contradicēre*) tegenspreken, beantwoorden; - **contradicént,** m. (*contradĭcens*) Jur. tegenpartij, partij, tegenspreker; - **contradíctie,** (spr. *tie=sie*) f. (*contradictĭo*) tegenspraak, tegenstrijdigheid; - *contradictĭo in adjécto*, lat. Gram. tegenstrijdigheid in het bijgevoegde, in het adjectivum of bijvoeglijk naamw. b. v. h o e k i g e k o g e l; soms als rhet. figuur aangewend, b. v. d r o o g w a t e r, w i t r o e t (voor sneeuw gebruikt bij H u y g e n s), een l e v e n d g e r a a m t e, een allermagerst mensch; - *contradictĭo symptomătum*, Med. tegenstrijdigheid der ziekteteekenen (vgl. s y m p t o o m); - **contrádictor,** m. door de rechtbank aangestelde personen tot onderzoek en bestrijding van de vorderingen, door de schuldeischers opgegeven; - **contradictōrisch,** adj. nw. lat tegensprekend, strijdig; - c o n t r a d i c t o r i s c h e b e g r i p p e n, o o r d e e l e n, enz., d. i. elkander geheel tegensprekende of wederzijds opheffende, vernietigende, b. v. l i c h t en d u i s t e r n i s; - *in contradictorio*, op eene wijze waarbij beide partijen zich konden laten hooren, de tegenpartij gehoord.

contradistingeeren, nw. lat. onderscheiden, doen uitkomen; - **contradistínct,** adj. door tegenovergestelde eigenschappen onderscheiden; **contradistínctie,** f. onderscheiding door tegenovergestelde eigenschappen; - **contradis-**

tinctief, adj. eene tegenstelling aanduidend.

Cóntrados, f. nw. lat. **contradóte,** it. Jur. eig. tegenuitzet (z. dos 1e art.), tegenerfmaking, welke de man aan de gedoteerde vrouw toekent en die zij na zijnen dood ontvangt.

Contra-extensie, f. nw. lat. (vgl. extensie) Chir. tegenrekking bij het zetten van beenbreuken en ontwrichtingen.

Contrafaciënt, m. nw. lat. (van *contrafacĕre,* tegendoen; in 't mid. lat. ook namaken, fr. *contrefaire*) overtreder eener verordening; – **contrafáct,** n. of **contrafáctie,** (spr. *tie=sie*) f. namaaksel, navolging; nadruk van een boek; – **contrafactie** of **contrafactuur,** f. nauwkeurige namaking; plaatwerk, schilderij.

Contra-fagot, f. Muz. een octaaf lager liggende fagot (z. ald.).

Contrafissuur, contrafractuur, f. nw. lat. Chir. tegenscheur, tegenbreuk, wanneer er eene beenbreuk of beenspljiting ontstaat niet ter plaatse, waarop de kracht onmiddellijk heeft gewerkt, maar op eene verwijderde plaats.

Contrafuge, f. nw. lat. Muz. z. contrefuge.

contraheeren, lat. (*contrahĕre,* van *trahĕre* trekken) of **contracteeren,** samentrekken, verzamelen, vereenigen, een verdrag, eene overeenkomst sluiten, het eens worden, overeenkomen; – schulden contracteeren, schulden maken; – **contrahént, contractánt,** m. verdragsluiter, deelgenoot; – **contrahentia** (spr. *ti=tsi*), pl. Med. samentrekkende middelen; – **contráct,** n. lat. **contráctus,** m. verdrag, geschreven overeenkomst, vrijwillige verbintenis tot vervulling van wederzijdsche plichten; ook speelmerk voor een of meer dozijnen of tientallen rekenpenningen of vischjes (fiches); – **arbeidscontract,** n. overeenkomst tusschen werkgever en werknemer; – **contract-boek,** n. Kmt. hulpboek ter woordelijke inschrijving van de gezamenlijke gesloten contracten; – *contractus accessorius,* bijverdrag; – *c. assecuratiōnis,* verzekerings- of assurantieverdrag; – *c. bilaterālis,* twee- of wederzijdsch, beiderzijdsch verdrag; – *c. bonae fidĕi,* verdrag te goeder trouw; – *c. censitīcus,* cijnsverdrag; – *c. chirographarius,* handschriftelijk verdrag; – *c. claudīcans,* gebrekkig gemaakt verdrag; – *c. emti et vendĭti,* koop- en verkoopverdrag; – *c. feudālis,* leenverdrag; – *c. litterālis,* schriftelijk verdrag; – *c. litterārum,* verdrag bij de Romeinen, dat onomstootelijke zekerheid had en onschendbare verplichtingen oplegde; – *c. locāti et condúcti,* huur- en pachtverdrag; – *c. nuptiālis,* huwelijksverdrag; – *c. permutatiōnis,* ruilverdrag; – *c. pignoratitius,* pandverdrag; – *c. principālis,* hoofdverdrag; – *c. retrovenditiōnis,* verdrag omtrent vergunning van den wederverkoop; – *c. simulātus,* schijnverdrag; – *c. stricti juris,* verdrag, dat letterlijk moet nageleefd worden; – *c. unilaterālis,* eenerzijdsch verdrag; – *c. usurarius,* woekerachtig verdrag, verdrag over interest; – *c. verbālis,* mondeling verdrag; – **contráct,** als adjec. (lat. *contractus*) tegennatuurlijk samengetrokken, verlamd, lam; – **contractátie,** (spr. *tie=tsie*) f. nw. lat. handelsgerecht, kamer van koophandel in Spanje; – **contractátie-huis,** n. handelshuis, koophuis; – **contráctie,** f. lat. (*contractĭo*) samentrekking, verkorting; Gram. samentrekking van twee klinkletters of lettergrepen tot een, b. v. daân of daên voor daden; – **contractibel** of **contractiel,** adj. nw. lat. samentrekbaar, verkortbaar; – **contractibiliteit** of **contractiliteit,** f. samentrekbaarheid, krimpbaarheid, geschiktheid van een lichaam om zich samen te trekken; – **contractief,** adj. nw. lat. samentrekkend; – contractieve kracht, samentrekkingskracht (tegengest. van expansieve kracht); – **contractuur,** f. spieroptrekking, staat van samentrekking en stramheid, waartoe de spieren gewoonlijk eerst allengs, ten gevolge van rheumatisme, zenuwpijnen, stuipen geraken; kromming der gewrichten.

contraignabel, z. contrainte.

contra-indiceeren, nw. lat. (vgl. indiceeren, ond. index) tegen-aanwijzen, het tegendeel aantoonen, aanwijzen dat een geneesmiddel niet (langer) moet worden toegepast; – *contra-indīcans,* n. Med. tegenaanwijzing tegen de aanwending van een middel; pl. *contra-indicantĭa*; – **contra-indicátie,** (spr. *tie=tsie*) f. tegenaanwijzing.

contrainte, f. fr. (*kon̄trent'*) geweld, dwang, dwangmiddel; – **contraignábel,** adj. (spr. *kon̄trénjábel*) aan rechtsdwang onderworpen.

contraire, z. contrarius.

Contra-jagen, n. lat.-ned. bij jagers het tegenjagen, drijfjacht, waarbij het wild van twee kanten tegen elkander in wordt gedreven.

contra jus in thesi, z. ond. jus; – *contra leges,* z. ond. *lex.*

contraliciteeren, nw. lat. (vgl. liciteeren) overbieden, meer bieden, in den koop treden of vallen.

contraltista, ital. Muz. altzanger, altzangeres.

contrálto, of *contr'alto,* m. it., of *haute contre,* fr. (spr. *hoot' kon̄tr'*) Muz. alt, tweede stem, diepe vrouwenstem; ook altist, altzanger, vgl. alt.

contramandeeren, z. contrem–; **contramineeren,** z. contrem–.

contra manifésta jura et veritātem, z. ond. jus; – *contra natūram,* z. ond. natuur.

Contramarca, it., z. contremarque.

Contraniténtie, (spr. *tie=tsie*) f. nw. lat. tegendrukking, tegenwerking.

con tranquillezza, ital. met bedaardheid, rustig.

Contra-octavo, it. Muz. laagste octaaf in den algeheelen omvang.

Contra-operātie (spr. *tie=tsie*), f. nw. lat. tegengestelde werking, tegenwerking.

Contrapéndenza, f. ital. dwars door de sneeuw gebaande weg.

contraponeeren, lat. (*contraponĕre,* van *ponĕre,* zetten) tegenstellen; Log. een oordeel omzetten, d. i. het zonder verandering van den inhoud een anderen vorm geven, zoodat uit een bevestigend gezegde een ontkennend ontstaat, of omgekeerd; Kmt. afschrijven, posten in het boek in orde brengen; – **contrapositie** (spr. *zitsie*), f. tegenstelling; Log. omzetting van een

voorstel door tegenstelling, met verwisseling van het logisch karakter, b.v. alle gelijkzijdige drie hoeken zijn gelijkhoekig, – geen driehoek van ongelijke hoeken is gelijkzijdig; vgl. conversie; Kmt. dekking van een wisselschuld; herstelling van een misslag in 't boeken; – **cóntrapost,** m. tegenstelling in de beeldende kunsten, z. v. a. antithesis in de rede; Kmt. tegenpost, waardoor een misplaatste post wordt hersteld, opgewogen.

contra principia negántem disputāri non potest, tegen den ontkenner der grondbeginselen (volgens welke de twistvraag beslist moet worden) kan men niet redetwisten.

Cóntra-protest, n. nw.lat. tegenvoorbehoud, gerechtelijk opgemaakte acte ter waarborging voor schade van den houder van een geprotesteerden wissel (zie onder protesteeren).

Cóntrapunt, n. nw.lat., **cóntrapunto,** it. (spr. *-poento;* fr. *contrepoint,* m.) n. Muz. eig. tegenpunt, omdat men vroeger punten in plaats van noten schreef; kunst der toonzetting, kunst om bij éene stem andere te zetten, of onderscheiden stemmen regelmatig met elkander te verbinden (eenvoudig contrapunt); inz. kunst der stemafwisseling, d. i. het inrichten der partijen op zoodanige wijze, dat zij zonder fout in de harmonie enz. verwisseld, d. i. lagere tot hoogere gemaakt kunnen worden (dubbel of veelvoudig contrapunt); – **contrapunteeren,** de regels van het contrapunt toepassen; – **contrapuntíst,** m. die de regels van het contrapunt verstaat, toonzetter die zich stipt houdt aan de regels van het contrapunt; – *contrapunto alle mente,* Muz contrapunt voor de vuist w. g, zonder studie.

Contrarail, f. tweede rail, gelegen naast de hoofdrail bij kruispunten, bochten, overwegen enz. ter voorkoming van ontsporing.

contra ratiōnem, z. ond. *ratio.*

Contrarco, m. ital. streek met den strijkstok tegen den regel.

Contra-regulariteit, f. nw.lat. onregelmatigheid.

Contra-remonstranten, pl., z. v. a. Gomaristen (z. ald.).

Contra-revolutie, f. (spr. *-tsie*) tegen-omwenteling, z. contre-revolutie.

contrarius, a, um, lat. **contrair** (fr. *contraire*), **contrarie,** tegen, tegengesteldheid, tegenstrijdig, ongunstig, rampspoedig, afkeerwekkend; – contraire begrippen, meeningen, elkander bestrijdende, tegenstrijdige of (positief) tegenovergestelde begrippen, enz., b. v. deugd en ondeugd; – *au contraire* (spr. *o kontrèr'*) of *e contrario,* lat. integendeel, omgekeerd, daarentegen, veeleer; – **contrarium,** n. lat. tegendeel; – *in contrarium,* integendeel; pl. **contraria,** tegenstellingen; – *contraria contrariis curantur,* het tegengestelde wordt door het tegengestelde genezen (grondstelling der allopathie, z. ald.); – **contrariëeren,** fr. (*contrarier*) tegen zijn, tegenwerken, weerstreven, dwarsboomen; – **contrariánt,** adj. hinderlijk, twistziek, tegensprekend, twistzuchtig; – **contrariëteit,** f. lat. (*contrariĕtas*) oneenstemmigheid; strijdigheid, tegenspraak; wederwaardigheid, onaangenaamheid, belemmering, hinderpaal.

Contra-rol, f. rol, register om de juistheid van een ander na te gaan.

Contra-schepen, lat.-ned. schepen, die tusschen buiten-europeesche staten heen en weer varen.

contra sextum, z. ond. *sextus.*

contrasigneeren, nw.lat. (vgl. signeeren) tegenteekenen, mede-onderteekenen om een geschrift meer kracht, vertrouwen bij te zetten (b. v. een koninklijk besluit door een verantwoordelijk minister); – **contrasignatuur,** f. of fr. **contreseign** (spr. *kon̄tr'sen̄*), n. mede-onderteekening.

Contrást, n. (fr. *contraste,* it. *contrasto,* v. mid. lat. *contrastare,* tegenoverstaan, strijden) tegenstelling, over-elkander-stellen of in aanraking brengen van strijdige, afstekende voorwerpen (die niet volstrekt uitersten behoeven te zijn), afstek; Log. 't tegenover-elkander-stellen van twee voorwerpen, om die daardoor des te sterker van elkander te onderscheiden, terwijl in de antithĕsis (z. ald.) de voorwerpen bijeengebracht worden, om ze te vergelijken; de laatste werkt meer op het verstand, het contrast daarentegen op het gevoel; – **contrasteeren,** fr. (*contraster*) tegen elkander afsteken; doen afsteken, in afstek plaatsen, tegenover elkander zetten, afzetten.

Contra-stimulus, m. nw.lat. (vgl. stimulus) Med. tegenprikkel, voorbedachtelijke (pijn)opwekking van een lichaamsdeel, om een prikkel van een ander deel af te leiden; – **contra-stimulisme,** n. leer van den tegenprikkel, een door Rasori in Italië bedacht stelsel der geneeskunde; – **contra-stimulist,** m. aanhanger van dat stelsel.

Cóntra-subject, n. nw.lat. Muz. tegenstelling of tweede ondergeschikte zetting in de fuge.

Contrat, m. fr. (spr. *kon̄-trá*) contract (z. ald.), inz. *contrat social,* maatschappelijk verdrag, een stilzwijgende overeenkomst, die als grondslag der burgerlijke samenleving geldt of gehouden wordt.

Cóntra-tempo, z. contretemps.

Cóntra-tonen, diepste bastonen onder de groote C.

contravaleeren, nw.lat. evenveel gelden.

Contravallātie, z. contrevallatie.

Contravectie, f. voortplanting der warmte in vloeistoffen en gassen door middel van strooming.

contraveniëeren, nw.lat. (van *venīre,* komen) tegenhandelen, overtreden; strijdig met wet of verdrag handelen; – **contraveniént, contravénter,** m. overtreder, hij, die tegen eene verordening der regeering handelt; – **contraveniéntie** of **contravéntie** (spr. *t=ts*) f. overtreding, 't strijdig, onwettig handelen, schending van een verdrag, enz.; – *in casu* of *casum contraventiōnis,* lat. in geval van overtreding.

Contraventiel, n. tegenklep in een orgel, om den wind te keeren of af te sluiten.

contra vim non valet jus, lat. tegen het geweld geldt geen recht, macht gaat boven recht.

Contravindicatie, f. lat. verklaring van dengene, die van schending van eigendom beklaagd is, dat hij de ware eigenaar is.

Contra-violen, z. contrebas.

Contravisite, f. tegenbezoek, z. contrevisite.

contravoteeren, barb. lat. (van *votum*, voteeren) tegenstemmen.

Contrayérba of **contrayérva**, f. sp. (eig. tegenkruid, van *yerba* = lat. *herba*, kruid; nw.lat. *radix contrayervae*) tegengiftige dorstenie, amerikaansche plant, door den Engelschman Drake in 1850 overgebracht; de wortel dier plant, tegengiftwortel, ook Drake-wortel genoemd, is van buiten ros van kleur, heeft een scherpen, bitteren smaak en specerijachtigen geur. Men schreef hem vroeger giftwerende eigenschappen toe. Hij werkt prikkelend en zweetdrijvend.

contre, fr. (spr. *koñtr'*; = lat. *contra*) tegen, een voorzetsel, dat in vele samenstellingen voor komt.

Cóntre-admiraal, m. fr. tegenadmiraal, zeebevelhebber, die op den admiraal en vice-admiraal volgt, ondervlootvoogd, schout-bij-nacht.

Contre-allée, f. fr. zijlaan.

Cóntre-approches, f. pl. fr. (spr. *koñtr'-approsj'*) Mil. tegenloopgraven, werken der belegerden om de loopgraven der belegeraars tegen te gaan.

Contrebalánce, f. fr. (spr. *-baláns'*) tegenwicht; – **contre-balanceeren**, het tegenwicht of evenwicht houden of maken, opwegen.

Contrebánde, f. fr. (spr. *koñtr'báñd'*; it. *contrabbando*) waren, die *contra bannum* (z. ald.), d.i. tegen een verbod in uit- of ingevoerd worden, dus verboden waren, sluikgoederen, smokkelwaar; sluikhandel, smokkelhandel; – **contrebandeeren**, sluikhandel, smokkelhandel drijven, verboden waren uit- of invoeren, smokkelen; – **contrebandier**, m. (spr. *koñtr'bañdjé*) sluikhandelaar, smokkelaar.

Cóntrebas, f. (fr. *contrebasse*, it. *contrabbasse*) of **cóntreviolon**, m. Muz. tegenbas, groote bas, groote basviool.

Contrebatterie, f. fr. tegenbatterij, tegengeschutbedding, tegengeschutwal; oneig. tegenaanslag, tegenwerking.

Contrebazuin, z. contra–.

Contrebille, f. fr. (spr. *koñtr'biélj'*) tegenbal, die bij het terugstuiten van den rand van het biljart den bal van den medespeler raakt.

Contrebillet, n. fr. (spr. *koñtr'-bi-ljé*, gewoonlijk *-biljét*) tegenbriefje, tegenbewijs, dat het vroeger afgegevene krachteloos maakt.

contrecalqueeren, van eene teekening een tegenafdruk door middel van calqueering vervaardigen.

contrecarreeren, fr. (*contrecarrer*, van *carrer*, vierhoekig maken, fig. zich breed maken) (iemand) tegenwerken, weerstreven, tegen of hinderlijk zijn; (iets) verhinderen, dwarsboomen, doen mislukken.

Contre-change, z. contre-échange; – **contre-changemént**, n. fr. (spr. *koñtr' sjañzj'máñ*) omkeeren of zwenken in een rechten hoek bij het draaien.

Contrechant, m. fr. (spr. *koñtr'sjáñ*), z. v. a. contrapunt (z. ald).

Contrechassis, n. fr. (spr. *koñtr'sjassí*) tegenvenster, voorvenster, winterraam of -venster.

Contrecœur, n. fr. (spr. *koñtr'kéúr*) ijzeren plaat in het midden van een schoorsteenmuur om dien te beveiligen en de warmte af te kaatsen, staande haardplaat; – *à contrecœur*, met tegenzin, weerzin, ongaarne.

Contre-couleur, f. fr. tegenkleur (nam. in het kaartspel).

Contrecoup, m. fr. (spr. *koñtr'kóé*) tegenstoot, tegenslag, terugslag, weerkaatsing, afsluiting; oneig. ongeval, ongeluk, tegenspoed, wederwaardigheid; onderneming om iemands doel te verijdelen.

Contre-couteau, n. (eig. m.) fr. (ook *lame femelle*, eng. *ledgerblade*, spr. *ledzjurbleed*) tegenmes, ligger, vastliggend mes der scheermachine (bij de lakenfabricatie).

Contre-creuse, f. fr. gracht, wier aarde, buitenwaarts tegen de vesting geworpen, de borstwering vormt.

contrecteeren, lat. (*contrectāre*, v. *tractāre*) eig. betasten, bevoelen, aangrijpen; Jur. onrechtmatig ontnemen, ontvreemden; – **contrectātie**, (*spr. tie=tsie*) f. ontrooving, ontvreemding.

Contredans, m. (van 't eng. *countrydanse*) veld- of reidans, landelijke dans; ook (van fr. *contre-danse*) levendige en vroolijke dans, die met 4 of meer paren (in even aantal) wordt uitgevoerd; muziek voor dien dans.

Contredeclarātie, (spr. *tie=tsie*) f. lat. tegenovergestelde verklaring, die tegen eene voorgaande strijdt.

Contre-échange of **contre-change**, f. fr. (spr. *koñtr'sjañzj'*) tegenruiling, inwisseling, herwisseling.

contre-emailleeren, fr. (spr. *koñtr'emálj'-*) aan de binnenzijde met email of brandverf overtrekken; – **contre-email**, n. (spr. *koñtr'emálj'*) email op de binnenzijde van eene wijzerplaat.

Contre-epaulette, f. fr. (spr. *koñtr'epolétt*) Mil. epaulet zonder kwasten of troetels.

Contre-épreuve, f. fr. tegenproef, tegendruk; in de teekenkunst enz.: van een versche teekening door eene pers verkregen afdruk, die ze zóó vertoont, als ze in den spiegel of op de koperen plaat is.

Contre-escarpe, z. contrescarpe.

Contrefait, n. fr. (spr. *koñtr'fé*) z. conterfeitsel; – **contrefaçon, contrefáctie**, z. v. a. contrafactie.

Contrefeu, n. (eig. m.) fr. (spr. *koñtr'feu*) vuurscherm.

Contrefiche, f. fr. (spr. *koñtr'fiesj'*) kruisband, stut, schoor.

Contrefinesse, f. fr. (spr. *koñtr'finéss'*) tegenlist.

Contrefort, n. (eig. m.) fr. (spr. *koñtr'fór*) Mil. steunmuur, steunpilaar; tegenlaag, beer.

Contrefúga, fr.-it., of **contrefuge,** f. Muz. tegenfuge, dubbelfuge (z. f u g e).

Contregarde, f. fr. (spr. *koñtr'gárd'*) Mil. versterking vóor een of ander werk, beschermwal.

Contreguerilla, f. (spr. *-gerielja*) tegenstanders, tegenpartij der guerilla's.

Contrehachures, pl. fr. (spr. *koñtr'hasjúúr'*) kruisstrepen op eene koperen plaat.

Contrei, contreie, f. fr. (*contrée*) streek, omstreken.

Contrejour, m. fr. (spr. *koñtr'zjoer*) tegenlicht, zijlicht, terugkaatsing van het licht.

Contrelettre, f. fr. (spr. *koñtr'léttr'*) tegenbrief, tegenbewijs, geheime acte, waardoor men erkent, dat eene eerste openbare acte in haar geheel of gedeeltelijk niet ernstig gemeend was; z. v. a. r e v e r s.

Contre-maître, m. fr. (spr. *-mètr'*) 1° bootsman; 2° in fabrieken: meesterknecht, werkbaas.

contremandeeren, fr. (spr. *koñtr'mánd-*) tegenbevelen geven, afbevelen, afzeggen, herroepen, terugnemen; – **contremandaat, contremandement,** n. tegenbevel.

Contremanœuvre, f. fr. (spr. *koñtr'-maneuwr'*) Mil. plotselinge verandering van slagorde, tegenbeweging.

Contremarque, fr. (spr. *koñtr'márk'*; vgl. m a r q u e) **contramarca,** it. f. tegenteeken, bijmerk op koopgoederen, fabriekwaren, enz.; merk op goud- en zilverwerk; tweede briefje of kaartje, dat men na afgifte van het eerste in schouwburgen, enz. ontvangt om weder binnengelaten te worden, wanneer men in de tusschenbedrijven uitgaat; – **contremarqueeren,** tegenteekenen, bijmerken, een tweede merk geven; van paarden: valsche kenteekens hebben, valsch teekenen.

Cóntremarsch, m. (fr. *contremarche*) Mil. tegentocht, rugwaartsche tocht, terugmarsch; zwenking, waardoor eene colonne *volte face* maakt.

Contremine, f. fr. (spr. *koñtr'mién'*) Mil. tegenmijn, onderaardsch werk om de uitwerking van vijandelijke mijnen te beletten; oneig, tegenlist, tegenaanslagen; Kmt. speculatie op daling (in den effectenhandel); ook: de gezamenlijke b a i s s i e r s (z. ald.); – **contremineeren,** tegenmijnen maken; tegenwerken, wederstreven, tegenlist gebruiken; Kmt. op daling (der effecten) speculeeren; – **contremineur,** m. tegenmijnwerker; tegenwerker, dwarsboomer; Kmt. iemand, die de daling der staatspapieren of publieke fondsen zoekt te bewerken, die daarop loert en rekent; speculant op daling (bij het beursspel) z. v. a. b a i s s i e r (z. ald.).

Contre-oppositie (spr. *zi-tsie*), f. fr.-lat. partij, die zich aan de o p p o s i t i e (z. ald.) houdt, maar van andere grondstellingen uitgaat.

Contre-ordre, doorgaans **contra-order,** f. fr. (spr. *koñtr'órdr'*) tegenbevel.

contrepareeren, f. (vgl. p a r e e r e n) afweren; – **contreparáde,** f. fr. afwering bij het schermen.

Contrepart, m. fr. nw.lat. (vgl. p a r t) tegenpartij, wederstrever; tegendeel; – **contrepartie,** f. fr. Muz. tegenstem; Kmt. tegenboek.

Contrepas, m. fr. (spr. *koñtr'pá*) tegenschrede, verkeerde danspas.

Contrepassātie, f. fr. (spr. *koñtr'-*) Kmt. wederafstand van een wissel aan den persoon, die hem had uitgegeven.

Contrepente, f. fr. (spr. *koñtr'pañt'*) tegenhelling: omgekeerd g l a c i s (z. ald.).

Contrepetterie, f. fr. woordenspel, dat bestaat in het verplaatsen van de voorletters der woorden.

Contrepied, n. fr. (spr. *koñtr'pjé*) tegenspoor, valsch spoor (jachtterm, als de hond op het spoor van het wild teruggaat of daarheen loopt, vanwaar het kwam); tegendeel, omgekeerde van eene zaak.

Contrepilaster, m. (fr. *contrepilastre*; vgl. p i l a s t e r) tegen- of zijpilaar.

Contrepoids, n. fr. (spr. *koñtr'poá*; it. *contrappesso*) tegenwicht, balanceer- of evenwichtstok der koorddansers.

Contrepoil, n. fr. (spr. *koñtr'poál*) tegenstreek van het haar; – *à contrepoil*, tegen den streek, tegen de vleug; verkeerd.

Contrepoint, z. c o n t r a p u n t; – **contrepointeeren,** bestikken, doornaaien.

Contrerevolūtie (spr. *tie=tsie*) f. fr. tegenomwenteling, wederomverwerping van een uit revolutie voortgekomen grondwettigen toestand (meest in aan het volk vijandigen zin); – **contrerevolutionnair,** adj. tegenomwentelingsgezind, der nieuwe staatsinrichting niet toegedaan, daarvan afkeerig.

Contreronde, f. fr. (spr. *koñtr'rónd'*) Mil. tegenronde, tweede ronde of patrouille om de eerste gade te slaan, om te zien of de schildwachten op hun post zijn, enz.

Contreruse, f. (spr. *koñtr'rúúz'*) tegenlist.

Contresalut, n. fr. (spr. *koñtr'salú*; vgl. s a l u t) tegengroet met kanonnen.

Contrescarpe, f. fr. (spr. *koñtr'skárp'*; vgl. e s c a r p e) Mil. tegenvoorwal, tegenbolwerk, uiterste grachtmuur, schuine vlakte of helling van de gracht eener vesting naar het veld toe, de buitenwerken; bedekte weg in het g l a c i s.

Contre-sens, m. fr. (spr. *koñtr'sáñ*) strijdige zin, onzin; valsche, onechte kant eener stof.

Contresignal, fr. (spr. *koñtr'sienjál*; vgl. s i g n a a l) gew. **cóntresignaal** of **cóntresein,** n. tegenteeken, antwoord op een gegeven signaal, ten bewijze, dat men het eerste verstaan heeft; – **contresignaleeren,** een tegenteeken geven; – **contresigne,** n. (spr. *koñtr'siènj'*) dubbel herkenningsteeken, veldleus; – **contresigneeren,** z. c o n t r a s i g n e e r e n.

Contretemps, fr. (spr. *kontr'tán*) of **contratempo,** it. n. (vgl. t e m p o) ontijdig voorval, wederwaardigheid, ongeval, onverwachte verhindering, hindernis; in het dansen: zekere pas, waarbij men, terwijl de neertezetten voet is opgeheven, op den anderen springt, alvorens den eersten neer te zetten; in het schermen: gelijktijdig uitvallen der beide vechtenden; in de rijkunst: plotselinge en onverwachte overgang van

het paard van rust tot beweging; Muz. vertraging, verbreking van de maat.

Contre-terrás, n. fr. Mil. aardwal of terras, tegen een ander steunende of daarboven opgeworpen, een tegenterras.

Contretranchée, f. fr. (spr. *koñtr'transjé*) Mil. tegenloopgraaf, loopgraaf tegen de belegeraars.

Contrevallātie, fr., of **contrevallatielijn** (spr. *tie=tsie*), nw.lat., f. Mil. tegenomwalling, tegenverschansing, tegenschans om de uitvallen der belegerden te beletten.

contreveniëeren, zie c o n t r a v e n i e e r e n.

Contrevent, m. fr. (spr. *koñtr'wāñ*) windscherm, winddeur (van buiten).

Contreviolon, z. c o n t r e b a s.

Contrevisite (spr. *wiziét'*), f. fr. (in welke taal het echter een tweede bezichtiging, een tweede onderzoek beduidt) tegenbezoek.

contribueeren, lat. (*contribuĕre*, fr. *contribuer*, vgl. *tribuĕre*) eene bijdrage geven, zijn aandeel in de lasten of opbrengsten betalen, opbrengen; bijdragen, bijpassen; medewerken, bevorderen, behulpzaam zijn; – **contribuábel,** adj. fr. (*contribuable*) schatplichtig, belastingschuldig, aan lasten onderworpen; als subst. belastingschuldige; – **contribuént,** m. lat. (*contribŭens*) schatplichtige, bijdrager; – **contribūtie** (spr. *tie=tsie*), f. (*contributio*) gemeenschappelijke bijdrage, opbrengst, som, die ieder schatplichtige aan land of stad, ieder lid van eene sociëteit, een genootschap, enz. moet betalen; de oorlogslasten, brandschatting; in c o n t r i b u t i e s t e l l e n, brandschatten; – **contributiepond,** n. voormalige oostenrijksche rekenmunt van 13 gl. 48 kreutzer rijnsch = 14 gl. 49 ct.; – **contributief,** adj. nw.lat. (fr. *contributif*) in de belasting betalend, belastbaar; bijdragend, medewerkend.

con tristézza, z. ond. t r i s t e.

Contritie (spr. *tie=tsie*), f. lat. (*contritio*, van *conterĕre*, stukwrijven) verbrijzeling des harten, het innig gevoeld berouw (vgl. a t t r i t i e).

Contrôle, f. fr. (*contrôle*, m., ontstaan uit *contre-rôle*, van *rôle*, lijst, register, it. *rótolo*, radje, mid.lat. *rol*, verklw. v. lat. *rota*, rad) dubbel register van alle verrichtingen in rechtbanken, op kantoren, enz., tegenrekening, tegenregister; tegenrekening of narekening ter vermijding zoowel van vergissing als van bedrog; tegenopzicht van een ambtenaar over den anderen; ook in het algemeen: toezicht; ambt van contrôleur; – **contrôleeren,** tegenrekening of toezicht houden, narekening; in het tegenboek brengen; – **iemand contrôleeren,** toezicht over hem houden, hem gadeslaan, op hem passen; hem berispen, doorhalen; – **contrôleering,** f. toezicht; – **contrôleur,** m. tegenschrijver, tegenrekenaar of toeziener, ambtenaar, belast met het toezicht, het houden van het tegenboek der belastingkantoren, enz.; aannemer of ophaler van biljetten en kaarten op sporen, in schouwburgen, enz.; werktuig om te controleeren; fig. bediller, zedenmeester, zedenpreker; ook: oostindisch ambtenaar onder den assistent-resident.

Contróller, m. eng. schakelkast, weerstandskast, voor toevoer van stroom naar de motoren in een elektrischen tram- of treinwagen, wagenschakelaar.

Controvérs of **controvérse,** f. lat. (*controversia*) geleerde strijd of twist, twistzaak; twistrede over vraagstukken of gevoelens, die van weerszijden kunnen verdedigd worden, inz. over godsdienstzaken, vooral tusschen R. Katholieke en andere Christenen; – *stātus controvérsiae*, stand van den strijd met uiteenzetting der eigenlijke punten van verschil; – *controversia verbōrum*, Jur. woordenstrijd; – **controversíst** of **controvertíst,** m. nw.lat. bestrijder, inz. geloofsstrijder, kampredenaar, twistschrijver; – **controverseeren** lat. (*controversāri*) strijden, twisten, twistschriften wisselen.

Contrumide, f. (v. fr. *contre* en *humide*, vocht) uit niet poreuze massa's bestaande door Feichtinger te Londen uitgevonden bekleeding der tanden om vochtigheid te weren.

Contubernium, n. lat. (van *tabérna*, hut) 't samenwonen, samenleven, kamergenootschap; – **contubernalis,** m. lat. eig. tentgenoot; kamergenoot, inz. samenwonend student; – **contubernālen,** m. pl. eig. tentgenooten; samenwoners, kamergenooten, zij, die dezelfde kamer bewonen; oudtijds de slaaf en slavin, door hun meester aan elkander gehuwd; – **contubernaliteit,** f. kamergenootschap,

contŭmax, lat. hardnekkig, weerspannig; als subst. Jur. iemand, die uit weerspannigheid op gedane dagvaarding niet verschijnt, eene opgelegde handeling nalaat, enz.; – *contumacĭter*, adv. ongehoorzaam, weerspannig, halsstarrig; – **contumācie,** f. (lat. *contumacia*) weerspannigheid, weerbarstigheid, ongehoorzaamheid tegen gerechtelijke bevelen, hardnekkig wegblijven op de dagvaarding, verstek; ook z. v. a. q u a r a n t a i n e; – **contumatie houden,** z. q u a r a n t a i n e houden; – **contumaciecordon,** n. afsluitingsketen, uitgezette posten ter beveiliging van een streek tegen besmettelijke ziekte; – **contumacie-huis,** n. gebouw waar menschen uit besmette landen verblijf houden, alvorens door te kunnen reizen; – *in contumacĭam*, lat. wegens ongehoorzaamheid, b. v. wegblijven op gedane dagvaarding; – **contumaciëeren,** nw. lat. (fr. *contumacer*) iemand wegens weerspannigheid aanklagen, ook veroordeelen.

Contumelie, f. lat. (*contumelia*) beschimping, hoon, grove beleediging; – **contumeliëus,** adj. (lat. *contumeliósus, a, um*) beschimpend, smadend, hoonend.

contundeeren, lat. (*contundĕre*) kneuzen, kwetsen; – **contundatur,** te kneuzen, fijn te stooten! (op recepten); – **contūsie** (spr. *s=z*), f. lat. (*contusio*) kneuzing, kwetsing, lichte wond.

conturbeeren, lat. (*conturbāre*), vgl. t u r b e e r e n) verwarren, verontrusten; – **conturbātie** (spr. *tie=tsie*), f. verwarring, ontsteltenis.

Contus, m. lat. wapen der romeinsche ruiterij, als lans en als werpspies gebruikt.

Contusie, z. ond. c o n t u n d e e r e n.

Contūtor, m. lat. (vgl. t u t o r), Jur. medevoogd.

Conuco, m. sp. groenteveld (in Z. Amerika).

con un dito, it Muz. met één vinger.

Conus, m. lat. (gr. *kōnos*) Geom. kegel, ronde pyramide, kegelvormige as in een machine (rijwiel); N. H. kegelschelp, kinkhoren; – **cónisch**, adj. kegelvormig;– **conische refractie**, f. oplossing van een lichtstraal in een kegelvormigen bundel; – **conische spiegels**, kegelspiegels (die de voorwerpen in een geheel andere gedaante dan hunne wezenlijke vertoonen); – **coniférae** of **coniferen**, f. pl. lat. Bot. kegeldragers, naaldboomen, eene plantenorde uit de klasse der tweezaadlobbigen van J u s-s i e u, waarvan de vruchten kegels zijn en die altijd groene bladeren hebben; – **coniglobium**, n. sterrenkegel, eene halve hemelsfeer, ook **conische globe** genoemd, die de helft van den sterrenhemel vertoont; – **conilíthen**, m. pl. kegelsteenen; – **coniséctor**, m. kegelsnijder, een werktuig tot kegelsneden; – **conoïde**, f. kegelvormig lichaam, onechte kegel, door omwenteling van zekere kromme lijnen om haar as ontstaan (b.v. een p a r a b o l o ï d e); – **conoïdisch**, adj. op een kegel gelijkende; – **conophthálmus**, m. Med. kegelachtig druifgezwel op het hoornvlies.

convalesceeren, lat. (*convalescĕre*, van *valēre*, gezond zijn) genezen, gezond worden, aan de beterhand zijn, herstellen; – **geconvalesceerden**, m. pl. genezenen, herstelden; – **convalescént**, m. genezend, iemand, die aan de beterhand is; – **convalescéntie** (spr. *tie*=*tsie*), f. genezing, herstelling, beterschap.

Convallaria, f. nw.lat. (van het lat. *convallis*, dal) Bot. plantensoort, tot de familie der aspergeachtigen (*Asperăgi*) behoorende, geneeskrachtig voor hartziekten.

con variazioni, z. ond. v a r i a; – **convenabel**, z. ond. c o n v e n i ë e r e n.

Convenātie (spr. *t*=*ts*), f. (van 't lat. *venāri*, jagen, *venatio*, jacht) koppeljacht.

conveniëeren, lat. (*convenīre*) overeenkomen; aanstaan, passen; betamen, gepast, welvoeglijk, geschikt zijn; – **convenābel**, adj. (fr. *convenable*) gepast, geschikt, behoorlijk, raadzaam, welvoeglijk, betamend, betamelijk; – **conveniéntie**, (spr. *tie*=*tsie*) lat. (*convenientia*) of **convenance**, fr. (spr. *koñwenâñs'*) f. plaatsgrijpende overeenkomst (c o n v é n t i e) aangaande het gedrag in bepaalde gevallen, en welke op een stilzwijgend verdrag berust, het letten op hetgeen samenpast met inachtneming der omstandigheden, rang, vermogen, enz. (b.v. *mariage de convenance*); gepastheid, welvoeglijkheid, betamelijkheid, enz.; – **convént**, n. lat. (*convéntus*) vereeniging, samenkomst, vergadering, b.v. n a t i o n a a l-c o n v e n t (fr. *convention nationale*), volks- of rijksvergadering, naam, dien de nationale vergadering gedurende de fr. revolutie na 10 Aug. 1792 aannam, ook enkel het c o n v e n t geheeten; de vergadering der kloostermonniken; het klooster zelf, het sticht; – **convéntbier**, n. eig. kloosterbier, bier der c o n v e n t u a l e n of kloosterbroeders, in onderscheiding van het sterke bier, dat de paters dronken; half-, klein- of dun bier; – **conventuaal**, m. nw.lat. (*conventuālis*) kloosterheer, klooster- of stichtsbroeder, verpleegde in een armhuis; – **conventuālen**, m. pl. kloosterlingen; ook in tegenst. met de o b s e r v a n t e n, de zijtakken van vele orden, die een zachteren regel volgen, b.v. de Carmelieten, die zich, tegen den strengen regel van het oosten, schoeiden; – **conventíkel**, n. (lat. *conventicŭlum*) heimelijke samenkomst, verboden vergadering, sluipvergadering, inz. geheime bijeenkomsten der zich afscheidende godsdienstsecten; – **convéntie** (spr. *t*=*ts*), f. (lat. *conventio*) overeenkomst, 't overeenkomen, eensworden, verdrag, vergelijk; – **convéntie-geld** of **convéntie-munt** (hoogd. *conventions-Münze*, spr. *konvent-sióóns muuntse*) n. overeenkomstgeld, dat ten gevolge der gesloten overeenkomst sedert de Leipziger conventie van 1753 door verschillende rijksstanden naar den Weener muntvoet is geslagen, waarbij men de mark fijn zilver op 20 gulden of $13^1/_3$ thaler schatte; vandaar ook c o n v e n t i e-d a a l d e r s, geldende ongeveer $2^2/_5$ gld.; – **conventioneel**, adj. (spr. *t*=*ts*), (lat. *conventionālis*, fr. *conventionnel*) waaromtrent men overeengekomen is, overeenkomend, overeenkomstig, verdragswijze; – **conventioneele straf**, f. straf of betaling, waartoe men zich verplicht, in geval men het beloofde niet mocht nakomen.

convergeeren, nw.lat. (van het lat. *vergĕre*, zich buigen) tot elkander neigen, naderen of toenaderen, eenstemmig zijn; samenloopen van lijnen, wanneer zij verlengd worden; Algeb. kleiner worden der achtereenvolgende termen eener oneindige reeks; vgl. d i v e r g e e r e n; – **convergént**, **convergeerend**, adj. elkander naderend of naar elkander neigend, samenloopend; Geom. elkander gestadig naderende lijnen, stralen; Bot. met de toppen tot elkaar neigend; oneig. overeenstemmend; – **convergéntie** (spr. *t*=*ts*) f. toenadering of helling van twee lijnen tot elkander.

Conversa, z. ond. c o n v e r t e e r e n.

converseeren, lat. (*conversāri*, met iem. omgaan) verkeeren, omgaan, onderhoud met elkander hebben; – **conversabel**, barb. lat. (fr. *conversable*) adj. gezellig, spraakzaam; – **conversatie** (spr. *-za-tsie*), f. gesprek, onderhoud, verkeer, omgang, verkeering; inz. tijdkorting door gesprek in gezelschap, d. i. in beschaafd, fatsoenlijk gezelschap; – **conversatie-taal**, f. taal van het dagelijksch verkeer; – **conversatie-toon**, m. toon van het dagelijksch gesprek, omgangstoon; – **conversatie-zaal**, f. zaal voor gezellig verkeer (in badhuizen, hotels, enz.); – **conversatie-stuk**, n. blijspel, dat zich in den kring van het gewone leven beweegt en in den regel in den nieuwen tijd speelt; – **conversations-lexicon**, n. dui. gr. (spr.-*sa-tsióóns-*) woordenboek der samenleving, e n-c y c l o p a e d i e (zie aldaar); algemeen zaakwoordenboek, dat de zaakkennis bevat, die tot een beschaafden omgang wordt gevorderd; – **conversatorium**, n. kamer of vereeniging tot gezellig onderhoud, praatgezelschap.

converteeren, lat. (*convertĕre*) veranderen, verwisselen; bekeeren, verhoogen of verlagen of doen overschrijven volgens een ander tarief,

van polissen gezegd; den rentevoet van staatsschulden veranderen; – **convertíbel,** adj. nw.lat. verwisselbaar; voor omkeering of bekeering vatbaar; – **convérsie,** f. lat. (*conversio*) verandering, omwisseling, omzetting, omkeering; omsmelting, verstempeling der munten; verandering, verlaging van de renten der staatsschulden, verwisseling van oude schuldbrieven tegen nieuwe; Log. omkeering van een voorstel, waarbij de deelen hun logisch karakter verwisselen, d. i. het onderwerp in prædicaat, en omgekeerd, verandert, b. v. alle gelijkzijdige driehoeken zijn gelijkhoekige driehoeken; alle gelijkhoekige driehoeken zijn gelijkzijdige driehoeken; vgl. contra-positie en inversie; Poët. en Rhet. z. v. a. commutatie (z. a.); Theol. bekeering, inz. overgang uit een protestantsch kerkgenootschap tot de R.-K. kerk; Jur. verandering van eene acte of pleidooi in eene andere; – **conversionist,** m. aanhanger, voorstander der rente-conversie; – **convérsus,** lat., ook **converti,** fr. m. iem., die tot een anderen godsdienst is overgegaan, een bekeerde, nieuwbekeerde; – **conversbroeder,** m. leekebroeder in een klooster; – **convérsa** of **convertie,** f. eene bekeerde; – **convertibles,** pl. eng. amer., obligaties die onder zekere voorwaarden in aandeelen omzetbaar zijn; – **convertendus,** m. iemand, die bekeerd moet worden; – **convértor,** m. El. toestel, waarin de omzetting van de eene stroomsoort (b.v. gelijkstroom) in een andere (b.v. wisselstroom) plaats heeft; ook de „peer" (een peervormig vat) bij de bessemer-staalbereiding.

convex, lat. (*convéxus, a, um*) bolrond, verheven, gewelfd, buikig, lensvormig. Eene kromme lijn heet convex gebogen op die zijde, aan welke de door hare eindpunten getrokken tangenten elkander snijden; op de andere zijde heet zij concaaf gebogen (vgl. concaaf); zoo hebben ook gebogen vlakken eene convex- en concaaf-zijde; – **convexglazen,** bolle glazen, lenzen, die of op éene of op beide zijden eene bolverheven kromming hebben; in het laatste geval zijn het ware **convex-glazen** en heeten **convex-convex** of ook **biconvex,** in het eerste (waarbij de keerzijde vlak is) heeten zij **planconvex**; is het glas op de eene zijde bol en op de andere hol, dan noemt men het **concaaf-convex,** holverheven, of een meniscus, maan. In de meetkunde heet een hoek **convex,** als hij meer, – **concaaf,** als hij minder dan 180° bedraagt; – **convex-spiegel,** m. bollespiegel, verheven spiegel; – **convexiteit,** f. (lat. *convexitas*) rondverhevenheid, bolheid, lensvormigheid, uitwendige welving of kromming, boogvlakte.

Convicíniteit, f. lat. nabuurschap, buurschap.

Convicium, n. lat. smaad, 't schelden, lastering; pl. *convicia* of **convíciën,** pl. smaadredenen, schimpwoorden; – **convicieeren,** (lat. *conviciāri*) smaden, schimpen.

Convict, n. lat. (*convíctus*, 't sameneten, gastmaal; vgl. *victus*) vrije tafel aan duitsche hoogescholen; ook plaats, waar die tafel gehouden wordt; – **convictorium,** n. nw.lat. eetzaal, eetkamer voor velen, ook z. v. a. convict; – **convictoríst,** m. dischgenoot aan de vrije tafel; – **convivātor,** m. lat. gastheer, gastmaalgever; – **convivialiteit,** f. nw.lat. gezelligheid, gezellige omgang, vroolijkheid aan tafel; – **conviveeren,** lat. sameneten, smullen; – **convivium,** n. lat. gastmaal, smulpartij, gelag; – **convive,** m. fr. (spr. *koñwiév'*), **convíva,** lat. gast; – **convié,** m. fr. (spr. *koñwjé*) genoodigde gast.

Convict, convictie, z. ond. convinceeren; – **convié,** z. and. convict; – *con viguore*, z. ond. vigor.

convinceeren, lat. (*convincĕre*) overtuigen, overreden, ook bepraten; – **convíctus,** eng. **cónvict,** adj. overtuigd (z. *confessus*); – **convict,** m. eng. (spr. *kónwikt*) veroordeeld misdadiger; – **convíctie** (spr. *t=ts*), f. overtuiging, overreding, onweerlegbaar bewijs van eene waarheid of een feit; uitwerking van een klaarblijkelijk bewijs op den geest.

Convivator, z. ond. convict; – *con vivacita*, it. levendig, opgewekt; – *con vivezza*, it., z. ond. *vivus*; – **convivium, convive,** z. ond. convict.

convoceeren, lat. (*convocāre*; vgl. voceeren) samenroepen, bijeenroepen; – **convŏcant,** m. (lat. *convŏcans*) samenroeper, inz. Jur. die zijne schuldeischers bijeenroept of ter opkoming uitnoodigt; – **convocātie,** f (spr. *t=ts*) samenroeping, inz. in Engeland de opgeroepen vergadering der tot de staatskerk behoorende geestelijkheid, om over geestelijke belangen te beraadslagen.

con voce rauca, ital. (spr. *wôtsje*) met eene heesche stem.

Convoi, m. fr. (spr. *koñwoá*, van *convoyer*, begeleiden; it. *convoglio*) of **konvooi,** n. begeleiding, bedekking, bescherming, geleide, inz. gewapend of krijgsgeleide; Mar. éen of meer oorlogsschepen, geleischepen, ter bedekking of bescherming van koopvaardijschepen; Mil. hulp van troepen, krijgsvoorraad, dien men in eene plaats werpt; – **convooi-briefje** of **-biljet,** n. geleibriefje, waarmede de waren van de eene plaats naar de andere mogen vervoerd worden; – **convooi-loopers,** pl. afgevers der uit- en invoerbiljetten te Amsterdam; – **convoyeeren** (fr. *convoyer*, mid. lat. *conviāre*, van *con* = *cum*, met, en *voie* = lat. *via*, weg) begeleiden of geleiden, bedekken, beschermen; – **convoyer,** m. eng. (v. *convoy* = fr. *convoyer*) of **convooier,** geleischip.

convoiteeren, fr. (spr. *koñwoat-*) iets sterk begeeren, op iets belust zijn; – **convoitise,** f. (spr. *konwoatiéz'*; voor *covoitise*, it. *cupidigia*, provenç, *cobiticia*, als ware 't lat. *cupidícia*, v. *cupĭdus*, gierig) begeerlijkheid, groote graagte.

Convolatilisātie, (spr. *-za-tsie*) f. nw. lat. (vgl. volatiel enz.) Chem. medevervluchtiging, 't medevluchtig worden.

convoleeren, lat. samenvliegen; – *convolāre ad secúndas nuptĭas*, lat. Jur. tot een tweede huwelijk spoedig overgaan.

Convoluut, n. lat. (*convolūtum*, van *convolvĕre*, samenrollen of -wikkelen) pak, bundel, rol papier, schriften; kluwen enz.; – **convolute,** f.

nw.lat. Arch. wrong, rolneut aan het ionische kapiteel; - **convolūtie,** (spr. *t=ts*) f. nw.lat. samenwikkeling, oprolling; - **convolvulaceën,** f. pl. Bot. de familie der winden (de klokvormigen van L i n n e u s); - **convolvŭlus,** m. winde, waarvan de meeste soorten een purgeerend vocht bevatten, dat in de geneeskunde wordt gebruikt; Med. inschuiving, inwendige samensnoering, ineenkronkeling der darmen; - **convolvuline,** f. Chem. in ether onoplosbaar reuk- en smaakloos bestanddeel van jalappe-hars.

Convooi, enz., z. c o n v o i.

Convúlsie, f. (spr. *s=z*), lat. (*convulsĭo*, van *convellĕre*, uitrukken, schudden) onwillekeurige krampachtige samentrekking der spieren, stuiptrekking, stuip; - **convulsibiliteit,** f. stuipachtigheid, geneigdheid tot stuipen; - **convulsief,** adj. nw.lat. stuiptrekkend; krampachtig; - **convulsionnair,** m. een met stuipen, kramptrekkingen behept persoon; - **Convulsionnairen,** m. pl. naam eener dweepzieke Jansenisten-partij, die zich vormde toen de vervolging der A p p e l l a n t e n (z. u n i g e n i t u s) in 1730 algemeen werd; ook wel naam voor Methodisten en Kwakers, omdat zij in hunne godsdienstige geestvervoering soms c o n v u l s i ë n kregen.

con zelo, z. *zeloso*.

Conzo of liever c o n g i o, m. (van 't lat. *congius*, z. ald.) venetiaansche vochtmaat, ongeveer = 18 liters.

Cook, m. eng. (spr. *koek*) kok.

Cooler, m. eng. (spr. *koe-l'r*) koelvat, b.v. *winecooler*, wijnkoeler enz.

Cooper-Hewitt-lamp, f. soort kwikdamplamp, zie B a s t i a n-l a m p.

Coom of **coomb,** z. c o m b.

coöpereeren, nw.lat. (vgl. o p e r e e r e n) samenwerken, medewerken, helpen; - **coöperant,** adj. medewerkend, behulpzaam; - **coöperator,** lat., of **coöperateur,** fr. m. medewerker, medearbeider, medehelper, helper; - **coöperatrice,** f. fr. medewerkster, enz.; - **coöperātie** (spr. *t=ts*), f. lat. medewerking; inz. vereeniging van personen, die zich door samenwerking, b.v. door onderlinge oprichting van eigen winkels, goedkoopere grondstoffen of levensbehoeften trachten te verschaffen (b.v. „Eigen Hulp” in Den Haag, c. bouwvereenigingen enz.); - **coöperatief,** adj. zich tot gemeenschappelijk werken verbindend en door zulke verbinding werkende, b.v. c ö o p e r a t i e v e v e r e e n i g i n g, c o ö p e r a t i e f s t e l s e l, enz.; - **coöperative stores,** pl. eng. (spr. *-tiv'-*) magazijnen en winkels van de verbruiksvereenigingen, b.v. der c i v i l s e r v i c e s u p p l y a s s o c i a t i o n (winkelvereeniging voor civiele ambtenaren).

coöpteeren, lat. (*cooptāre*) uitkiezen, aannemen; - **coöptātie,** (spr. *tie=sie*) f. (*cooptatio*) opneming of uitkiezing van medeleden door de overige leden van een gezelschap of genootschap.

coördineeren, nw.lat. (van 't lat. *ordināre*, ordenen, regelen) gelijkstellen, bijplaatsen, samen rangschikken; - **coördināten,** m. pl., fr. **coördonnées,** f. pl. Math. gemeenschappelijke benaming eener abscis en daarbij behoorende ordinaten; - **coördonātie,** (spr. *t=ts*) f. bijplaatsing, gelijkstelling, verbinding; gelijkheid van rang.

Copaiva of **copahu-boom,** m. (port. en sp. *copaiba*, braz. *cupaúba*) boom van Brazilië, met dikken stam en groote, langwerpige, donkergroene bladeren (*Copaïfera*, inz. *C. officinālis*); het roode en zeer harde hout wordt tot schrijnwerk en verfstof gebruikt; de witte balsemboom; - **copaiva-balsem,** m. hars of gom van den genoemden boom, die men door insnijdingen verkrijgt, ofschoon men die, welke de stam van zelf uitzweet, voor de beste houdt; men gebruikt dien als zweet- en pisafdrijvend middel.

Copál, m. (mexic. *kopalli*) hars, hoofdzakelijk uit twee boomsoorten gewonnen, n.l. *Rhus copallinum* in W.-Indië en *Elæocarpus copālifer* in O.-Indië. De **copalgom** komt uit O.-Indië; zij is droog, zeer hard, licht, doorschijnend, meer of minder geel, koud zijnde bijna zonder reuk, oplosbaar in ether en vlugge oliën, maar onoplosbaar in lijnolie. De meeste copalgom is uit Amerika afkomstig en wordt gewonnen van den *Rhus copallinum*, L. Men gebruikt de beide soorten tegenwoordig tot vernis.

Copalchi-bast, m. Bot. bittere mexicaansche bast, die koortsverdrijvende eigenschappen bezit.

Copang, m. japansche goudmunt, de oude = 24 gld. 70 ct., de nieuwe = 14 gld. 25 ct.

Copanificātie, (spr. *t=ts*) f. nw.lat. verandering van gemengde stoffen in brood.

Copartítie, (spr. *tie=tsie*) f. nw.lat. (vgl. p a r t i t i e ond. p a r t e e r e n) bijdeeling, verdeeling van hetzelfde geheel naar een anderen maatstaf.

Copéllo, m. italiaansche graanmaat, het 1/48 van een s a c c o, ongeveer = 7 liter.

copermuteeren, nw.lat. eene geestelijke bediening of eene prove tegen eene andere verruilen; - **copermutant,** m. proveverwisselaar; - **copermutātie** (spr. *tie=tsie*), f. verruiling, verwisseling, ruiling eener prebende.

Copernicaansch systēma, n. leer van C o p e r n i c u s aangaande ons zonnestelsel.

copérto, it. Muz. gedekt of bedekt (van gedempte kegeltrommen).

Copet, m. fr. (spr. *ko-pè*) voormalige vruchtenmaat in Neufchâtel en Waadtland, van 15,234 liter.

Copie, f. lat. (*copĭa*, eig. menigte, voorraad; in mid.lat. boekenafschrift, omdat daardoor de voorraad van exemplaren vermeerderd werd) k o p i e, afschrift, nateekening, naëtsing, nadruk; handschrift, waarnaar de letterzetter werkt (dan meestal k o p ij); - *pro copĭa*, lat. voor afschrift; - Jur. *copĭa auscultāta*, afschrift, dat door voorlezen, terwijl een ander het naleest, voor nauwkeurig is verklaard; - *copĭa vidimāta* of **gevidimeerde copie,** nagezien, nauwkeurig bevonden afschrift; - **copiëer-boek,** n. koopmansboek, waarin afdrukken van brieven, wissels enz. zijn te vinden; - **copiëermachine,** f. werktuig, om voorwerpen of platte vlakken langs mechanischen weg te reproduceeren, b v. bustes of teekeningen, die nauwkeurig met het origineel overeenstem-

men;– **copiëer-pers,** f. pers, om geschreven schrift te copiëeren, waarbij men zich voor de copie bedient van zoogenaamd c o p i ë e r p a p i e r (meestal ongelijmd postpapier) of van bijzonderen, zoogenaamden c o p i ë e r i n k t; – **copiëerraam,** n. Phot. afdrukraam, waarin het negatief gedrukt wordt tegen het gevoelige papier; – **copialiën,** n. pl. (*copialĭa*) kosten voor het afschrijven; – **copie-recht,** n. uitsluitend recht tot het uitgeven van een boekwerk of geschrift; – **copiëeren** (fr. *copier*), afschrijven, nateekenen, navormen, nabootsen; – **copiíst, copist,** m. afschrijver, schrijver, nateekenaar, nabootser.

copiëus, lat. (*copiōsus, a, um*) adj. rijkelijk, in menigte voorhanden, talrijk, overvloedig, menigvuldig; – **copieuze stijl,** m. woordenrijke schrijfwijze; – *copiōse*, in menigte, rijkelijk, enz.; – **copiositeit,** f. (spr. *s*=*z*) overvloedigheid, menigte; wijdloopigheid.

Copjen, pl. russ. zes voet lange lansen der Kozakken.

Coppa, f. it. (eig. beker, provenç. *copa*, fr. *coupe*, v. lat. *cupa*, vat) oude ital. graanmaat; – **coppo,** m. (eig. kruik) oud gewicht in Lucca, om olijfolie te wegen =264 pond van 334,5 gram.

Copperhead, m. eng. (spr. *-hèdd*) eig. koperkop; koperslang (*Trigonocephalus concortrix*); ook als partijnaam voor de s e c e s s i o n i s t e n (z. ald.) in de noordelijke staten van Noord-Amerika.

Copra(h), f. ind. gedroogde kokosnootkern, die uitgeperst en waarvan de olie voor bereiding van zeep, kunstboter enz. gebruikt wordt.

Coprolieten, m. pl. dreksteenen, versteende uitwerpselen van voorwereldlijke dieren; – **coprologie,** f. bemestingsleer.

Copropriëtair, m. nw.lat. (vgl. *proprĭus*, enz.) medeëigenaar, b.v. van een huis; – **copropriëteit,** f. mede-eigendom.

Copula, f. lat. band, verband; Gram. verbindingsbegrip, koppelwoord (i s, z ij n, enz.), waardoor het prædicaat of gezegde aan het onderwerp wordt toegevoegd; – *copŭla carnālis*, Jur. vleeschelijke vermenging; – **copuleeren** (lat. *copulāre*), verbinden; twee personen trouwen, door het huwelijk verbinden, inzegenen, paren, k o p p e l e n; bij tuinlieden: een wilden boom met een edel takje nauwkeurig samenvoegen of paren; – **copulātie,** (spr. *t*=*ts*) f. (lat. *copulatĭo*) echtverbinding, echt, huwelijk, paring; manier van veredeling der vruchtboomen, die boven de e n t i n g het voordeel heeft, dat zij in den herfst en winter kan aangewend worden en de stam minder te lijden heeft; Log. z. v. a. p l o c e (z. ald.); – **copulatief,** adj. vereenigend, verbindend; – c o p u l a t i e v e c o n j u n c t i e s, Gram. verbindende voegwoorden; – **copulātor,** m. verbinder; geestelijke, die 't huwelijk sluit; – **copulātrix,** f. koppelaarster.

copy, f. eng. (spr. *kóppi*), z. v. a. c o p i e; exemplaar van een boek, enz.; – **copy-holders,** m. pl. eng. (spr. *kóppi-hoolders*) cijnspachters, erfpachters in Engeland; – **copy-right,** n. (spr. *kóppi-rait*) kopijrecht, recht tot de uitgave van een boek; – **copyright-edition** (spr. *-idísjun*), oplage, die met toestemming van den eigenaar van het kopijrecht wordt uitgegeven; – **copyright-bill of law** (spr. *lâ*), wet op het kopijrecht.

coq à l'âne, fr. (spr. *kok a laan'*) eig., haan op den ezel; verbinding van ongelijke, strijdige zaken, ongerijmde redenen; – *faire des coqs à l'âne* (spr. *fèr' dè-*) van den os op den ezel, van den hak op den tak springen; – *coq du village* (spr. *-wielaazj'*), eig. dorpshaan; de meest invloedrijke man op eene plaats enz.

Coquard, m. fr. (spr. *kokâr*) basterdfazant, de vrucht van den fazant en het gewone hoen; ook galante grijsaard, oude meisjesgek.

coque, lat, kook! (op recepten), afgek. *coq.*

Coquelicot, m. fr. (spr. *kok'likó*; eig. klaproos, kollebloem, fr. *coquelicot, coquelicoq*, hanengekraai, en als provinc. haan; zoo geheeten wegens den rooden kam van den haan) klaproos; ook hoogrood, hanekamrood.

Coqueluche, f. fr. (spr. *kok'lú-sj'*; mid.lat. *coqueluca, coqusia*, verwant met lat. *cucullus*, kap aan het kleed) 1° monnikskap; 2° oneig. lieveling der dames; 3° Med. kinkhoest.

coquerelles, pl. fr. (spr. *kok'rell'*, v. *coque*, noteof eierschaal, en dat v. lat. *concha*, schelp) in de wapenkunde: hazelnoten of eikels in hunne doppen of schalen.

coquet, fr. (spr. *kokét*; van *coq*, haan, dus eig. hanig, haanachtig) behaagziek, veroveringszuchtig, verlokkend, verliefd makend; lichtvaardig, manzuchtig, manziek (alle woorden, die de eigenlijke beteekenis slechts bij nadering uitdrukken); – **coquétte,** f. behaagziek vrouwspersoon, hartenvangster, aanlokster, verleidster; – **coquetteeren,** allerlei middelen aanwenden en bekoorlijkheden ten toon spreiden, om personen van het andere geslacht aan te lokken en op zich verliefd te maken, een spel met de liefde drijven, behaagziek zijn,; – **coquetterie,** f. behaagzucht, hartveroveringszucht of -kunst, minnaarsjacht, liefdeverstrikking.

Coquilles, f. pl. fr. (spr. *kokiélj'*, verklw. v. *coque*, schaal; vgl. *coquerelles*) schaaldieren, schelpdieren, inz. mosselen en oesters (z. c o n c h y l i ë n); – **coquille,** f. schelp, slakkenhuisje; pan aan mortieren en kanonnen; gieteling, gans, baar van ruwijzer, gegoten ijzeren vorm, waarvan men zich bedient bij herstelling van hard gegoten ijzer, $^1/_2$ M. lang en 1 d.M. dik; – **coquillage,** f. (spr. *ljá-zj'*) schelpwerk, als versierselen aan muren enz.

Coquin, m. fr. (spr. *kokèn*, waarsch. van 't mid.lat. *coquīnus*, zeer geringe keukenjongen, de minste der huisbedienden) schelm, schurk, schoft; – **coquíne,** f. liederlijke deern, lichtekooi, veile meid, hoer; – **coquinaille,** f. (spr. *kokinálj'*) gepeupel, boevengoed; – **copuinerie,** f. schurkerij, boevenstreek.

cor, lat. voorz. voor woorden, die met *r* beginnen = *con*, z. ald.

Cor, n. eng. wijnmaat in Engeland en Schotland van ruim $2^1/_4$ liter; ook oud-oostersche graanmaat van ruim 13 liters.

cor, n. (genit. *cordis*), lat. hart; – *cordis apex*

of c. *mucro*, top of spits van 't hart; – *cordis atria*, harteboezems; – *cordis basis*, grondvlakte van het hart; – *cordis conus*, hartpunt; – *cordis ventriculi*, hartkamers, hartholten.

Cor, m. fr. Muz. hoorn; – *cor à pistons*, van zuigers voorziene hoorn; – *cor de chasse*, jachthoorn, waldhoorn.

Coraal, corale, it. z. k o r a a l; – **coralliet,** m. versteende koraal, koraalversteening; – **coralliférisch,** adj. nw. lat. koraaldragend; – **coralliform,** adj. koraalvormig; – **coralligénisch,** adj. koraalvormend; – **coralline,** f. uit plantenvezels verkregen surrogaat van balein; ook: zekere geelroode kleurstof, uit een zeewier of uit carbolzuur bereid; – **coralliniet,** m. getakte versteende poliep; — **coralliographie,** f. gr. koraalbeschrijving.

Corăces, pl. lat. (sing. *corax*, raaf) raaf- of kraaiachtige vogels; – **coracieten,** pl., z. v. a. b e l e m n i e t e n (z. ald.); – **coracijn,** adj. ravenzwart; – **coracobrachiălis** (sc. *musculus*), m. nw.lat. Anat. de ravebeks-armspier; – **coracoidĕus** (scil. *procéssus*), m. ravebeksuitsteeksel van het schouderblad.

Coralliet, coralliferisch, enz., zie c o r a a l.

coram, lat. voor iemands oogen of in tegenwoordigheid; iemand *coram* nemen, in de studententaal ook wel **corameeren,** hem te rede stellen, doorhalen, uitschelden; – *coram notario et testĭbus*, lat. vóór notaris en getuigen; – *coram popŭlo*, vóór het volk, openlijk; – *coram senătu*, vóór den raad; – *coram vobis*, vóór u, in uwe tegenwoordigheid, in uw bijzijn.

Corax, m. lat. raaf.

Corba, f. ital. (eig. *korf*, lat. *corbis*) maat voor droge en natte waren; te Bologne is zij voor granen en wijn = 78,645 liter; – **corbeille,** f. fr. (spr. *korbélj'*) korf, mand zonder hengsel; Mil. schanskorf met aarde gevuld; bruiloftsgeschenk van den bruigom aan de bruid, uit sieraden, kleederen enz. bestaande; afgesloten plaats voor de beëedigde effectenmakelaars op de beurs te Parijs; – **corbillard,** m. fr. (spr. *-bi-ljâr*) groote reiswagen, van achteren met eene soort van korf, kamerwagen; ook soort van groote lijkkoets; – **corbillon,** m. fr. (spr. *korbi-ljóñ*) eig. korfje; fr. gezelschapsspel, waarbij men verplicht is om op *corbillon* te rijmen; – **corbula,** f. oude sardinische korenmaat, ongeveer = 25 liter.

Corcar, z. c u d b e a r d.

Corculum, n. lat. (verklw. v. *cor*) hartje: binnenste kern, die de kiem der planten uitmaakt.

Cord, n. eng. koord, touw; als houtmaat; vadem; naam van wollen stoffen.

Corda, f. it. snaar, z. c h o r d e; Muz. *una corda*, éene snaar (als op de piano door het verschuivings- of linkerpedaal slechts éene snaar aangeslagen wordt); – *tutte corde*, alle snaren, als het verschuivingspedaal niet gebruikt wordt; – *a due corde*, op twee snaren.

cordaat, lat. (*cordātus, a, um*, v. *cor*, het hart) hartelijk, rond, ongekunsteld, gemoedelijk, oprecht; vertrouwelijk, vertrouwd; – **cordiaal,** adj. lat. hartelijk of hartig, vertrouwelijk; hartsterkend, verkwikkend; – **cordialiteit,** f. hartelijkheid, vertrouwelijkheid, ongekunsteldheid, oprechtheid, rondheid, trouwhartigheid, gemoedelijkheid; – **Cordélia** en **Córdula,** vr. naam: hartje, de gemoedelijke, hartelijke; – **cordicŏlae,** pl. hartaanbidders, eene katholieke secte der 17de eeuw, die aan het hart van Jezus en Maria eene bijzondere vereering wijdde; – **cordifolĭum,** n. nw.lat. hartvormig blad; gewas met hartvormige bladeren; – **cordifórm,** adj. (*cordifórmis, e*) hartvormig.

Corde, f. fr. snaar; touw; – *danseur de corde*, koorddanser; koorde (van een boog, ook Geom.) vgl. c h o r d e; Muz. *corde à jour, corde à vide*, open of ledige snaar, als zij door geen vinger neergedrukt is; vadem, een fransche houtmaat; – **cordelat,** n. fr. (spr. *kord'lâ*; sp. *cordellate*; fr. ook *cordillat*) grove wollen stof uit Languedoc en Spanje; – **cordeleeren** (fr. *cordeler*), vlechten, twijnen; – **cordelier,** m. (spr. *kord'ljé*) franciscaner monnik of -minderbroeder, eig. koord- of touwmonnik, wegens het touw (*cordon*), waarmede zij zich omgordden; ook, tijdens de fransche staatsomwenteling, medelid van eene parijsche club, die in een voormalig franciscaner klooster vergaderde; – **cordelière,** f. knoopstrik, geknoopte vrouwenhalsband, gordelband; – **cordíet,** n. rookzwak buskruit, in Engeland in gebruik.

cordiaal, cordialiteit, f., zie onder c o r d a a t.

Cordĭë, f. nw. lat. (*cordĭa*, naar den botanicus Cordus in de 16de eeuw benoemd) een plantengeslacht, waartoe als soorten behooren: p r u i m c o r d i ë of s e b e s t e n b o o m, zwarte-borstbezieboom in Syrië, Egypte, enz.; c y p e r h o u t - c o r d i e op Jamaïca en de Caribische eilanden, die door schrijnwerkers tot kunstwerk wordt verbruikt. De s e b e s t e n - c o r d i ë in O.-Indië heeft een zwart- en ijzerkleurig hout, dat om zijn sterken en verkwikkenden geur in Indië tot reukwerk dient en in de apotheken onder den naam van a l o ë - h o u t voorkomt.

Cordifolium, cordiform, zie onder c o r d a a t.

Cordíllas, n. fr. (spr. *-diéljá*) zeer grof lijnwaad, paklinnen; zeer grove wollen stof.

Cordilléras, pl. sp. (spr. *kordieljéras*; v. 't oudsp. *cordilla, cordiella*, provenç. en it. *cordella* fr. *cordelle*, touwtje, strikje, snoertje, verklw. van 't it. *corda*, touw, koord) keten-gebergte, inz. het hoofdgebergte van Z.-Amerika, ook Andes of Anden in 't sp. altijd C o r d i l l e r a d e l o s A n d e s geheeten; ook de bijnaam van verscheiden andere gebergten.

cordis apex, enz., z. ond. *cor*.

Cordon, n. fr. (spr. *kordóñ*, van *corde*, z. c h o r d e) snoer, band, b. v. 1° waaraan de portier trekt, om de huisdeur te openen; – *Le cordon, s'il vous plaît*, doe asjeblieft open, portier! 2° hoedeband; 3° in Frankrijk inz. ordelint; Arch. steenring of band van een vestingmuur, eene rij van vooruitstekende ronde steenplaten ter afwering van vochtigheid; muurband, muurkrans; Mil. onafgebroken linie van troepen om

een land tegen vijandelijke invallen of besmettelijke ziekten te behoeden, grensketen, verweerlinie, grensbezetting, grensafsluiting; – *cordon bleu*, ordelint en ook de orde van den Heiligen Geest; ook: bekwame kok; – *cordon noir* (spr. *-noâr*) orde van St. Michaël; – *cordon rouge* (spr. *-roezj'*), orde van St. Lodewijk; – **cordoníst,** m. grensbezetter, grenssoldaat.

Cords, pl. eng. eig. snoeren; Kmt. zware katoenen of manchesterachtige stoffen van onderscheiden soort.

Corduáán of **córdovan,** n. (fr. *cordouan*, sp. *cordobán*) zachte ledersoort uit bokke- of geitevellen, naar de spaansche stad Córdova, Córdua, benoemd, alwaar het 't eerst door de Mooren gemaakt werd; marokijn leder.

Cordula, z. ond cordaat.

Cordyline, f. Bot. met de asphedelos verwante plantensoort.

Coregént, m. nw. lat. mederegent.

Corge, n. eng. (spr. *kordzj'*) in vele streken van O. Indië hoeveelheid van 20 stuks geweven stoffen; op Sumatra 40 korven tabak.

Coriägo, f. lat. verharding der ruggehuid bij het rundvee.

Coriander, z. koriander.

Coriaria, f. lat. (v. *corium*, leder) looiersstruik, looiersmyrte, smak, welker bladeren veel looistof bevatten.

Corifeo, it. z. koryphæus.

Corindon, z. corundum.

Corine of **Corinne,** f. fr. (it. *corina*, nw. lat. *Antilope corinna*, aan den Senegal, *corin*) soort van afrik. gazelle.

Corium, n. lat. lederhuid.

Cormorán, m. fr. (eng. *cormorant*, tautologisch samengesteld uit het lat. *corvus*, raaf, en het neder- bretonsche *môr vran*, d. i. zeeraaf, provenç. *corp-mari*; men leidt het ook af van 't sp. *cúervo marino*) zee- of waterraaf, scholverd of schollevaar, zwarte pelikaan (*Phalacrocorax*).

Corn, n. eng. koren; in Amerika uitsluitend maïs; – *corn-law*, korenwet; vgl. anti-cornlawleague.

Cornac of **kornak,** m. leider van een olifant.

Cornacchine, f. it. (spr. *-kiéna*), Pharm. buikzuiverend poeder uit spiesglans, scammonie en wijnsteen.

Cornada, f. sp. stoot met de horens (bij 't stierengevecht).

Cornádo, m. (samengetrokken van *coronádo*, gekroond), omdat er eene kroon op stond: oude spaansche munt, van ongeveer $^3/_{10}$ cent waarde.

Cornáge f. (fr. *corner* op een horen blazen), het pijpen bij het ademhalen door vernauwing der luchtwegen bij paarden; dampigheid; – **cornard,** adj. lijdende aan cornage.

Cornalijn of **corneool,** z. korneool.

Cornamusa, f. it., z. cornemuse.

Cornard, m. fr. (spr. *-nâr*; van *corne*, hoorn, = lat. *cornu*) hoorndrager, man, wiens vrouw zich aan een ander man prijs geeft; – een spotmunt op Lodewijk XVI van Frankrijk, die daarop gehoornd is afgebeeld; – **cornardíse** (spr. *-diéz'*), f. hoorndragerschap.

cornĕa, f. lat. (v. *cornu*, hoorn) eerste der oogbekleedselen, hoornvlies; – **corneïtis,** z. keratītis.

Corned beef, eng. (spr. *korned bief*) n., rundvleesch uit Amerika in bussen.

Cornelius, Cornélis, Cornelia, lat. mans- en vrouwenn.; (de afleiding is onzeker), verkort: **Kees, Krelis, Knelis; Keetje;** – **cornélboom,** m. (it. *corniolo* fr. *cornouille*, mid. lat. *cornolium*, van 't lat. *cornus*, verwant met *cornu*, hoorn, wegens het harde hoornachtige hout) kornoeljeboom, tot de familie der kamperfoeliën behoorende.

Cornemúse, fr., **cornamúsa,** it. f. (samengest. uit. prov. *corna*, hoorn, en *musa*, pijp, dus hoornpijp, omdat zij oorspronkelijk voorzien was van een bokskop of twee hoornen, waarvan de eene de ingeblazen lucht opneemt, die uit den anderen als fluittoon gehoord wordt), doedelzak, zakpijp, een landelijk speeltuig; voorheen ook een houten blaasinstrument met gaten.

Corner, m. eng. hoek; inz. ook: wedrenbeurs te Londen aan de zuidwesthoek van Hydepark, z. v. a. tattersall (z. ald.); ook: amer. kunstmatige schaarschte, door handelaars en makelaars veroorzaakt, om de prijzen op te drijven.

Cornét, kornét, m. (eng. *cornet*, fr. *le cornette*, v. *la cornette*, z. ald.) vaandrig bij de ruiterij, ruitervaandrig, standdaarddrager, vlaggejonker; ook naam van fr. papiersoorten: *grand* en *petit cornet*; – **cornétte,** f. fr. (verklw. van *corne*, hoorn, iets dat in eene punt uitloopt; oorspr. een lang stuk taf, dat dubbel aan de spits van een lans was vastgemaakt) ruitervaan of standaard; witte scheepsvlag; vrouwenmuts, kornetje.

Cornettíst, *cornetto*, enz., z. ond. *corno*.

Corniche, f. fr. (spr. *korniésj'*; it. *cornice*, van 't lat. *corōnis*, gr. *korōnis*, krultrek aan 't einde van een boek of van eene afdeeling) kroonlijst, kornis, het bovenste uitstekende gedeelte aan het kroonwerk van eene zuil of een balk, de lijstkrans.

Cornichons, m. pl. fr. (spr. *-sjóṅ*), eig. hoorntjes; ingemaakte kleine groene komkommers, augurkjes.

Cornicŭlum, z. ond. cornu.

Cornière, f. fr. dakgoot, waterleiding tusschen twee dakhellingen.

Cornine, f. Chem. in den wortelbast van den amerikaanschen kornoeljeboom (*Cornus florida*) ontdekte bittere kristallijne stof.

Cornish stone, eng. m. half verweerd pegmatiet, dat in fayence-porselein zit.

corno, m. ital. (= lat. *cornu*) horen, hoorn; – *corno di caccia*, it. (spr. *-kátsja*), *cor de chasse*, fr. m. woudhoorn, jachthoorn; ook muts van den voormaligen doge van Venetië; – *corno inglese* (spr. *-iengléze*) engelsche hoorn, een groote hautbois of hobo, bijna gekromd in de gedaante van twee halve cirkels; – *cornetto*, m. it. en *cornet*, m. fr. (spr. *krnè*) hoorntje, krom-

hoorn; jachthoorn; posthoorn; - *cornet à piston*, kleine klephoorn; - **cornettist**, m. horenblazer; - *cornettino*, m. it. kleine kromhoorn. *cornu*, n. lat. horen, hoorn; pl. *cornŭa*; — *cornu cervi*, n. lat. hertshoorn; - *cornu cervi sine igne praeparātum*, ongebrand hertshoorn; — *cornu cervi ustum*, gebrand hertshoorn; - *cornu copĭae*, hoorn des overvloeds; - *cornicŭlum* n. hoorntje; - **cornulieten**, m. pl. nw. lat. hoornsteenen, eene plantdierversteening; - **cornuut**, m. lat. (*cornūtus*) gehoornde of hoorndrager; voormaals in Duitschland bij de boekdrukkers een leerjongen, die wel door zijnen meester tot knecht of gezel was verhoogd, doch die door deze niet onder hun getal werd opgenomen, alvorens hij gepostuleerd had, d. i. eene belooning voor het hem als leerling gegeven onderwijs had betaald. Bij dit gebruik (postulaat) werd den postuleerende een hoed met hoornen op het hoofd gezet en afgeslagen: vandaar het woord; - **cornūtus**, m. (*syllogismus cornutus*) hoornbesluit, dubbele sluitrede, gevolgtrekking van twee stellingen, welke ieder in 't bijzonder de tegenpartij vangen en wederleggen, z. v. a. dilemma.

Cornus, f. lat. Bot. kornoelje; keelruid, een talrijk plantengeslacht.

Cornuta, f. lat., of **cornue**, f. fr. destilleerkolf of retort met een rechten korten en een langen krommen hals in den vorm van een hoorn.

Cornuut, cornutus, z. ond. cornu.

Cornwalliet, n. soort mineraal, verbinding van koperoxyde en arsenik.

Coro, m., pl. **cori**, it. koor.

Corólla, f. lat. (verklw. van *corōna*, krans) kransje, bloemkroon; - **corollair**, adj. ten overvloede bijgevoegd; - **corollarium**, n. (scil. *donum*) eig. kransje als geschenk; dan ieder geschenk boven het verschuldigde loon, toelage; vandaar oneig. aanhangsel, toegift, opheldering; Geom. gevolg, toegevoegde stelling, gevolgtrekking en aanhangsel bij een gevoerd bewijs; ook consectarium; - **corollist**, m. kruidkundige, die de planten naar hare bloemkronen indeelt; - **corollitisch**, adj. nw lat. Arch. met bladeren en bloemen omgeven, met loofwerk versierd, bekranst.

Corōna, f. lat. (= gr. *korōnē*) kroon, krans (b. v. *corona civica*, burgerkroon, eikenkrans, welke een Romein ontving als belooning voor het redden van het leven van een medeburger); 1° vrouwelijke doopnaam; 2° stralenkrans, welke bij totale zoneclipsen verschijnt en voor de verlichte zonneatmosfeer gehouden wordt; - 3° omgeving van toeschouwers of toehoorders; 4°. omsingeling van eene belegerde plaats; 5°. portugeesche munt van 10 milreis; - *corona clericalis*, z. v. a. tonsuur, z. ald.; vandaar priesterlijke waardigheid; - *corona solis*, zonnebloem; - *corona Venĕris*, Med. venuskroon, venusbloesem, eene soort van syphilitischen uitslag op het voorhoofd; - **coronaal**, adj. nw. lat. kransvormig; — **coronariën**, pl. (lat. *coronariae*) Bot. kroon- of koekoeksbloemen, een uitgebreide plantenfamilie, waartoe de leliën behooren; - **coronātie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. (v. 't lat. *coronāre*, bekransen, bekronen) kroning, bekransing, inz. de opzetting van den bruidskrans bij de inzegening van een huwelijk in de gr. kerk; - **coronation check**, n. eng. (spr. *-neesjen tsjek*) kroningsstof, eene geruite katoenen stof; - **coroner**, m. eng. (spr. *kórroner*) eig. kroonbeambte; een gerechtspersoon in Engeland, wiens taak inz. is om, onder toevoeging van 12 gezworenen, in naam des konings de lijken van hen, die een gewelddadigen dood zijn gestorven, te bezichtigen of te schouwen; bij zelfmoorden heeft hij te onderzoeken, of zij het gevolg van verstandsverbijstering waren, dan wel of zij als misdaden (*felonia de se ipso*) moeten beschouwd worden. Alle goederen van den zelfmoordenaar en al, wat den dood van een mensch veroorzaakt, vervalt als deodand (z. ald.) aan den koning; - *coroner's inquest*, lijkschouwing; - *coroner's jury* (spr. *-dzjóeri*), lijkschouwings-jury; - **coroneeren**, lat. kronen, bekransen; - **coronilla**, f. (spr. *-niélja*) eig. kleine kroon; spaansche goudpiaster of gouddaalder; ook escudillo d'oro genoemd, van 2 gld. 48 ct. waarde; - **coronix**, f. mid.lat. z. v. a. corniche (z. ald.).

Coróza, f. sp. (spr. *koróssa*; port. *carocha*, fr. *caroche*) spitse muts, puntmuts, welke hun, die de inquisitie in Spanje tot het auto-da-fé heeft veroordeeld, wordt op het hoofd gezet.

Coroza, coroso, n. plantaardig elpenbeen (fr. *ivoire végétal*).

Corporaal, m. (verbasterd van het fr. *caporal*, it. *caporāle*, aanvoerder, van *capo*, hoofd, van 't lat. *caput*, dus eig. hoofdman), korporaal, rotmeester, hij, die een korporaalschap, een kleinen troep, escouade, aanvoert; laagste met rang bekleede militair.

corporáál, adj. lat. (*corporālis*, *e*, v. *corpus*, z. ald.) of **corporeel** (fr. *corporel*), lichamelijk, lijfelijk; corporeele straffen, lijfstraffen; - **corporāle**, n. altaardoek, gewijde misdoek in de R. Kath. kerken, een met figuren gestikt lijnwaad, waarop de hostie-schotel en de kelk worden gezet; - **corporaliteit**, f. (later lat. *corporalĭtas*) lichamelijkheid; - **corporātie** (spr. *t=ts*) (lat. *corporatĭo*, lichamelijkheid), f. mid. lat. gezamenlijke leden van een gezelschap; gewettigde vereeniging, wier leden aan algemeene regelen en tucht zijn onderworpen, gilde; gemeente; - **corporations-acte**, f. z. v. a. test-acte (z. ond. test); - **corporificeeren**, nw.lat., of **corporiseeren** (spr. *s=z*) barb. lat. verdichten, in een vast lichaam veranderen, verlichamelijken; - **corporificātie** of **corporisātie**, (spr. *-za-tsie*) f. Chem. van verandering een vloeistof in een vast lichaam door bijmenging van andere bestanddeelen, verlichamelijking, verlichaming.

Corps, n. fr. (spr. *kôr*, van 't volgende lat. *corpus*) Phys. stof in tegenstelling van den geest; gedeelte der stof, dat een op zich zelf staand en onderscheiden geheel vormt, lichaam; vereeniging van vele personen onder hetzelfde hoofd, onder dezelfde wetten, b. v.

Mil. legerafdeeling, heirbende, legerbende (in dezen zin ook als **korps** geschreven en uitgesproken); – *corps à corps*, man tegen man; – **corps d'armeé,** n. hoofdleger, heermacht, kracht des legers; – **corps de bataille** (spr. *-batálj'*), hoofdcorps, dat tusschen de beide vleugels in linie staat; – **corps de garde,** uitgezette wacht, wachtmanschap; wachthuis en de daarin zijnde manschappen; – **corps de genie** (spr. *-zjenie*), ook ingenieur-corps, gezamenlijke krijgsbouwkundigen; – *corps délié*, fr. eig. ontbonden (ongebonden) lichaam, een calembourg van het woord cordeliers (z. ald.), om daarmede de te weinig geestelijke of losse zeden dier minderbroeders aan te duiden; – **corps de logis** (spr. *-lozji*), midden- of hoofdgebouw, in tegenstelling van de daarmede verbonden vleugels, zijgebouwen, enz.; – **corps de place,** hoofdwal, door den hoofdwal omsloten inwendige gedeelte van een vesting; – **corps de réserve** (spr. *-zèrw'*) of **reserve-korps,** terug- of achtergehouden legerafdeeling, spaarbenden, ondersteuningsheer, noodcorps; – **corps detaché** (spr. *-tasjé*), **gedétacheerd korps,** afgezonderde heirbende; – **corps diplomatique** (spr. *-tiék*), gezamenlijke gezanten, gezanten aan een vreemd hof; – **corps législatif** (spr. *-lezjieslatiéf*), wetgevend lichaam, de gezamenlijke wetgevers; – **corps volant** (spr. *-wolân*), vliegend leger, d. i. eene legerafdeeling, die tot bijzondere doeleinden, inz. tot kleine ondernemingen, overrompelingen enz. bestemd is en uit lichte, vlugge troepen bestaat.

corpus, n. lat. (genit. *corpŏris*, pl. *corpŏra*) lichaam, 't lijf, gezamenlijke, geheel; gezelschap, college; verschillende deelen tot een geheel verbonden; bij boekdrukkers lettersoort van 10 punten, zoo genoemd naar het *corpus juris* (z. lager), dat gewoonlijk daarmede gedrukt werd, garmond; – *ad corpus*, in het algemeen, in eens, in overslag, bij de roes, z. v. a *per aversionem* (z. aversie); – *in corpore*, gezamenlijk, allen te zamen; – *experimentum in corpore vili*, z. ond. *vilis*; – *corpus catholicōrum*, gezamenlijke R. Kath. rijksstanden in Duitschland, in tegenst. van het *corpus evangelicōrum*; – *corpus-Christi-dag*, heilige sacramentsdag (11 Juni); – *corpus delicti*, eig. lichaam van het misdrijf, d. i. het voorwerp, waaraan of waarmede het begaan is, de zekerheid eener begane misdaad, nu eens aanschouwelijk (het zichtbare voorwerp der misdaad), dan eens door kunstmatig bewijs geleverd; – *corpus domĭni*, lichaam des Heeren (Jezus Christus), volgens de Kath. leer de het lichaam van Christus in zich bevattende avondmaalshostie; ook ter vereering daarvan ingestelde heilige sacramentsdag (sedert het jaar 1264, ten gevolge van het wonder te Bolsena, toen bij het misoffer bloed vloeide uit de gewijde hostie); – *corpus evangelicōrum*, gezamenlijke gevolmachtigden van de protestantsche rijksstanden in Duitschland; – *c. juris*, eig. rechtslichaam, het boek, waarin alle romeinsche wetten zijn vervat, de door keizer Justinianus in de 6de eeuw verordende wetverzameling, welke echter eerst in de 16de eeuw dien naam kreeg; zij bevat de instituten, de pandecten of digesten, den codex, de novellen en een aanhangsel, over het leenrecht; – *c. juris canonĭci*, verzameling van het geestelijke of pauslijke recht, kerkelijk wetboek; – *c. juris civīlis*, burgerlijk wetboek; – *corpus quadrātum*, lat. vierkant lichaam; gezet, breedgeschouderd, zwaar geleed mensch, een vierkante kerel; – **corpulént,** adj. (lat. *corpuléntus, a, um*) lijvig, dik, gezet van lichaam, zwaarlijvig; – **corpuléntie,** (spr. *t=ts*) f. (lat. *corpulentĭa*) zwaarlijvigheid, gezetheid; – **corpuscŭlum,** n., pl. **corpuscŭla,** lichaampjes, lichte onzichtbare lichaampjes, die, naar sommiger gevoelen, reeds nu de ziel omgeven en de grondstof tot het fijner ætherisch lichaam na den dood in zich bevatten; ook z. v. a. atomen (*corpuscŭla primitiva*), inz. de uiteengevallen atomen van radium; – **corpusculaire philosophie,** f. leer der oorspronkelijke lichamen, leerstelsel, waarin men door het aannemen van eerste of grondlichaampjes (atomen) veel meent te kunnen verklaren, ook atomistiek; – **corpusculair philosoof** of **corpusculariër,** m. aanhanger dezer leer, z. v. a. atomist; – **corpusculaire theorie,** f. z. emanatie-leer.

Corradiātie, (spr. *t=ts*) f. nw. lat. (vgl. radiatie, onder radius) Phys. vereeniging der stralen in een punt.

Corral, m. sp. port. (*curral*) omheinde ruimte, hof, plaats, werf, stal enz.; vgl. kraal.

correa, **correaal,** z. onder correus.

correct, correctie, z. ond. corrigeeren.

correfereeren, nw. lat. (vgl. refereeren) medeberichten; – **correferént,** m. medeberichtgever, iemand, die den eigenlijken referent is toegevoegd; – **correferéntie,** (spr. *t=ts*) f. medebericht, z. v. a. correlatie.

Corregidór, m. (spr. *-chidoor*; eig. iem. die verbetert of terecht wijst, van 't sp. *corregír* = lat. *corrigĕre*, z. corrigeeren; port. *corregedór*, spr. *g-* als *dzj*) stads- of politierechter in Portugal en Spanje.

correi, pl. van *correus*, z. ald.

Correlaat, n., pl. **correlāta,** nw. lat. wederzijds betrekkelijke dingen, zaken, die in wederzijdsche en noodzakelijke betrekking, in wisselbetrekking staan, b. v. vader en zoon, oud en jong, recht en plicht, rechts en links, enz.; – **correlatie,** (spr. *t=ts*) f. wederzijdsche betrekking; ook voorslag of het bericht van den correferent (z. ald.); – **correlatief,** adj. wederzijds betrekkelijk; ook: tot het bericht van den correferent behoorende; – **correlaviteit,** f. wederzijdsche betrekkelijkheid.

Corrénda, f. ital. (van *córrere* = lat. *currĕre*, loopen), z. v. a. currende en circulaire, z. ald.; – *corrénte*, *corrént*, loopend, gangbaar, z. v. a. current, courant, z. aldaar.

correpeteeren, nw. lat. (vgl. repeteeren) medeherhalen, doen of helpen herhalen; – **correpetītor,** m. medeherhaler, herhalingsopziener, inz. op schouwburgtooneelen.

Corréptie, z. ond. c o r r i p i ë e r e n.

correspondeeren, nw. lat. (van *respondĕre*), antwoorden, overeenkomen, in verband staan, betrekking hebben, verbonden zijn, op elkander uitloopen, gemeenschap hebben; — **corresponderende hoogten,** f. pl. Astron. gelijk hooge hemelstand van eene ster op verschillende tijden, b. v. van de zon in den voor- en namiddag, waardoor men een middel heeft om den tijd van den waren middag te bepalen; – **correspondént,** m. briefwisselaar, iemand met wien men briefwisseling onderhoudt, medehandelaar; bediende, die op een kantoor voor de beantwoording der inkomende brieven zorgt; hij, die artikels voor dagbladen en tijdschriften inzendt; ook de naam van enkele couranten; – **correspondéntie,** (spr. *t*=*ts*) f. briefwisseling, omgang door brieven, verkeer in handels- en wisselzaken; verband tusschen personen en zaken, de betrekking; – **correspondentie-kaart,** f. briefkaart; – **corresponsaal,** verouderde handelsterm, z. v. a. a c c e p t a n t; – **corresponsief,** adj. overeenstemmend.

corrĕus, m. lat. (van *con-* en *reus*, z. ald.) Jur. medeschuldige; – *c. debéndi*, medeschuldenaar; – *c. credéndi*, medeschuldeischer; – *corrĕa*, f. medeschuldige, heelster; – *corrĕi*, m. pl. medeschuldigen; – **correaal,** adj. nw. lat. medeschuldig; uit denzelfden grond herkomstig en op vele personen gelijkmatig van toepassing; – **correale obligātie,** (spr. *t*=*ts*) f. uit dezelfde oorzaak spruitende vordering of verplichting, die velen evenzeer aangaat.

Corridór, m. fr. (it. *corridóre*, sp. *corredor*, van *correre*, = lat. *currĕre*, loopen; dus eig. loopgang) voorgang, tusschengang, een smalle, gedekte gang of galerij voor eene rij of tusschen twee rijen kamers, op welke gang elk vertrek eene afzonderlijke deur heeft; in schouwburgen de gang, waarop de deuren der loges uitkomen; – **corriéra,** f. it. postvaartuig in Italië; – **corriére,** m. z. v. a. c o u r i e r, rijpost, rijdende post.

corrigeeren, lat. (*corrigĕre*, v. *con-* en *regĕre*; vgl. r e g e e r e n) verbeteren, van fouten zuiveren, nazien, zuiveren, herstellen, weder goed maken; terechtwijzen, berispen, laken; straffen; – **corrigénda,** n. pl. verbeteringen, inz. op drukproeven, te verbeteren zetfouten; – **corrigentia,** n. pl. Med. verbeterende, den smaak wegnemende bijmengselen, verbeterings-toevoegsels; ook middelen ter verbetering der lichaamssappen; – **corrigibel,** adj. nw. lat. verbeterlijk; te wijzigen; – **corrigiuncŭla,** f. in kloosters: klokje, waarmede het teeken tot de geeseling (*discipline*) gegeven wordt; – **corréct,** adj. lat. (*corréctus, a, um*) nauwkeurig, juist, zuiver, van fouten vrij, naar de regels, regelmatig, inz. taalzuiver, taalkundig juist; nauwkeurig van druk; naar al de eischen der kunst; – **corréctheid,** f. vrij-zijn van fouten, gebrekkeloosheid, stiptheid tot in de minste deelen, juistheid, taal-, druk-, kunstzuiverheid, netheid van teekening, enz.; – **corréctie,** (spr. *t*=*s*) f. lat. (*correctĭo*) verbetering, terechtbrenging, verhelping; het verbeteren der fouten in drukproeven; Rhet. figuur, waarbij de redenaar zich zelven als terecht wijst; oneig. kastijding, bestraffing, tuchtiging; – **corréctiehuis, huis van corréctie,** n. tucht- of verbeterhuis, spinhuis; – **correctie-middelen,** n. pl. middelen ter verbetering; – **correctioneel,** adj. (fr. *correctionnel*), verbeterend, tuchtigend; – **correctioneele straffen,** pl. niet-onteerende straffen voor lichtere misdrijven, om den dader te verbeteren; – **correctionair,** m. nw. lat., of **correctioner,** eng. (spr. *korréksjĕner*) tuchtiging, opgeslotene in een verbeterhuis; – **correctionaliseeren,** fr. (spr. *s*=*z*) Jur. eene zaak geschikt maken ter behandeling voor de correctioneele rechtbank (door aan eene misdaad den naam van wanbedrijf te geven en aldus den beklaagde vrij te maken van de gestrengere, onteerende straf); – **correctionalisatie,** f. (spr. *-za-tsie*) geschiktmaking voor de correctioneele rechtbank (door verandering van de qualificatie van het misdrijf); – **correctief,** adj. verbeterend, terechtwijzend; – **correctief,** n. verbeterings- of verzachtingsmiddel; ook straf- of tuchtmiddel; – *correctis corrigendis*, na verbetering van wat te verbeteren was; – **corréctor,** m. lat. verbeteraar, inz. van drukproeven; – **correctorium,** n. nw. lat. kloosterstraflijst; strafkamer, boetvertrek; – **correctuur,** f. verbetering, inz. van drukproeven; – **correctuur-blad,** n. verbeterblad.

corripiëeren, lat. (*corripĕre*; van *con-* en *rapĕre*, rapen) aangrijpen, vatten; een klank, eene lettergreep kort uitspreken; – **corréptie,** (spr. *t*=*s*) f. aangrijping; 't kort uitspreken, verkorting; ook berisping, verwijt.

Corrivālis, m. later lat. (vgl. r i v a l) mededinger, medeminnaar; – **corrivaliteit,** f. nw. lat. mededinging, medeminnarij.

Corrivātie, (spr. *t*=*ts*) f. lat. (*corrivatĭo*, van *corrivāre*, water samenleiden, *rivus*, beek) samenleiding, vereeniging van verscheiden wateren.

corroboreeren, lat. (*corroborāre*, vgl. r o b o r e e r e n) versterken, kracht geven, sterk maken; oneig. bekrachtigen, b. v. eene stelling door bewijzen; – **corroborātie,** (spr. *t*=*ts*) f. versterking, krachtgeving; – **corroboratief** of *corrobŏrans*, n. Med. versterkend middel, pl. **corroborantia,** (spr. *ti*=*tsi*) versterkingsmiddelen.

corrodeeren, lat. (*corrodĕre*) bijten, weg- of uitbijten, wegknagen; – **corrodentia,** (spr. *ti*=*tsi*) n. pl. bijt- of etsmiddelen; – **corrodibel** of **corrosibel,** adj. uitbijtbaar, etsbaar; – **corrōsie,** (spr. *s*=*z*) f. nw. lat. de bijting oplossing door bijtmiddelen; – **corrosief,** adj. lat. (*corrosīvus a um*) bijtend, etsend, invretend, wegvretend; – **corrosief,** n. ets- of bijtmiddel, oplossingsmiddel, vergif; – pl. *corrosīva*, bijtmiddelen, oplossingsmiddelen; scherpe, bijtende vergiften; – **corrosiviteit,** f. etskracht, bijtvermogen.

corrugeeren, lat. (*corrugāre*, van *ruga*, rimpel) rimpelig maken, fronsen; – **corrugātie,** (spr. *t*=*ts*) f. nw. lat. rimpeling, fronsing; – **corrugātor,** m. voorhoofdfronser, neusoptrekker, zuurkijker; – Anat. *corrugātor supercilii*, fronsspier der wenkbrauwen.

corrumpeeren, lat. (*corrumpĕre*) bederven, erger maken, vervalschen, verleiden door om-

kooping, omkoopen; - **corrúpt,** adj. (lat. *corrúptus, a, um*) bedorven, vervalscht, verergerd; slecht, zedeloos, liederlijk; - *corruptēla*, f. bederf, verleiding, omkooping; - **corruptíbel,** adj. (*corruptibĭlis, e*) aan bederf of verrotting onderworpen, verderfelijk, vergankelijk, broos; ook omkoopbaar, veil; - **corruptibiliteit,** f. bederfelijkheid, vergankelijkheid, broosheid; ook omkoopbaarheid, veilheid; - **corrúptie,** (spr. *t*=*s*) f. (lat. *corruptĭo*) bederf, bedorvenheid, verdorvenheid, b. v. der zeden; de aanstekelijkheid, besmettelijkheid, b. v. der lucht; verergering, verrotting; omkooping, verleiding; ook vervalsching, b. v. van eene oorkonde, van maat, gewicht, enz.

Corsa, f. it. (van *córrere*, loopen; vgl. c o r s o) wedrennen van paarden, zonder ruiter.

Corsage, n. fr. (spr. *saazj'*; vgl. c o r s e t) bovengedeelte eener japon, borstgedeelte.

Corsair, m. fr. (it. *corsare, corsale*, provenç. *corsari* sp. *corsário*, mid. lat. *corsarius*, van 't lat. *cursus*, loop, *currĕre*, loopen, vanwaar het sp. *corso*, het kruisen van een schip op zee, *corsear*, kruisen, kapen) rondkruisend zeeroover of roofschipper, kaper; ook roofschip.

Corsét, n. fr. (in plaats van *corpset*, van *corps*, lichaam = lat. *corpus*), rijglijf, keurslijf; - **corselet,** n. (spr. *kors'lè*) soort van eenigszins gestijfd rijglijfje; ook borstharnas; borstschild der insecten.

Córsini, m. it. voorm. rom. goudmunt van paus C l e m e n s XII, ongeveer = 4 gld.

Corso, m. it. (van 't lat. *cursus*, loop) omloopsprijs; prijs van het geld of van de wissels; vgl. c o u r s; ook renbaan, straat te Rome en in andere ital. steden, waar men paardenwedloopen houdt, enz.; voorts z. v. a. c.o r s o - r i t, plezier- en staatsietocht in rijtuig, die naar ital. gebruik in groote steden op bepaalde dagen van de lente of den zomer gehouden wordt; - *al corso*, Kmt. naar den tegenwoordigen, loopenden prijs van het geld of wissels.

Corta, f. oliemaat op Majorca en Minorca, ongeveer = 4 liter; - **cortán,** m., of **cortána,** f. sp. spaansche vochtmaat = $8^1/_2$ liter; - **cortaríne,** f. sp. wijnmaat = $^1/_2$ c o r t a n a.

Cortéjo, m. sp. (spr. *kortécho*; v. *corte*, hof; *cortejar*, iemand het hof maken) zorgvuldige bediening, oppassing; ook hofmaker, opwachter, begeleider, een spaansche c i c i s b e o (z. ald.); vandaar **cortège,** n. fr. (spr. *kortézj'*) geleide, eergeleide, de stoet, het staatsiegevolg van een groot heer; - **córtes,** pl. sp. (van *corte*, hof, hofstaat, gerechtshof; vgl. c o u r, v. lat. *curia*) plechtstatige vergadering der stenden met den koning, de vertegenwoordigers der natie in Spanje en Portugal; - *cortése*, adj. it. (spr. *s*=*z*) hoffelijk, beleefd, aardig.

Cortex, m. lat. bast, boomschors; ook schil van planten, vruchten, wortels; pl. *cortĭces*; - *cortex chinae*, kina- of koortsbast; - *cortex peruviānus*, peruaansche bast, koortsbast, kinabast;- *cortex mezerei*, f. bast van het peperboompje, garoebast;- **corticaal,** adj. nw. lat. (*corticālis*) tot den bast of de schors behoorende; den bast vormende, oppervlakkig; Med. op bast gelijkende, bastig (van de buitenste grijsroodachtige laag der hersenen: c o r t i c a a l - s u b s t a n t i e); - **corticíne,** f. bijzondere stof, in de schors ontdekt, baststof.

Cortigiano, m. it. (spr. *-dzjáno*) hoveling; gerechts-assessor.

Cortīna, 1) f. lat., eig. ketel; zetel der voorspellende P y t h i a (z. ald.), drievoet; - 2) of **cortíne,** it., z. v. a. c o u r t ī n e, z. ald.

Corúndum, nw. lat., of **coríndon,** fr. n. korund, een mineraal, een aluminium-oxyde, diamantspaat in China en Coromandel, na den diamant de hardste en meest gezochte edelsteen.

corusceeren, lat. (*coruscāre*) trillen, flikkeren, fonkelen; - **coruscánt,** adj. (*corúscant*) blinkend, fonkelend, blikkerend; - **coruscātie** (spr. *t*=*ts*), f. lat. (*coruscatĭo*) flikkering, schittering, 't vlammen, fonkelen, weerlichten, lichtglans; Chem. 't blikkeren van 't zilver.

Corvée, f. fr. (spr. *korwé'*, mid. lat. *corvada, corroata, corrogata*, v. 't lat. *corrogāta*, v. 't lat. *corrogāre*, verzoekend bijeenbrengen, dus eig. opontbod) leenmansdienst, leendienst, dienst, die de vazallen om niet moeten doen; Mil. zekere werkzaamheden, welke beurtelings door de manschappen eener compagnie verricht worden; oneig. ieder werk, dat men zonder vrucht en doorgaans met weerzin doet, vergeefsche moeite, ondankbaar werk, k a r w e i.

Corvétte, f. fr. (weleer *corbette*, sp. *corbeta*, van 't lat. *corbīta*, vrachtschip, v. *corbis*, korf) k o r v e t, vroeger een oorlogschip, dat in rang tusschen 't fregat en de brik stond.

Corvus, m. lat., eig. raaf; zekere tang der chirurgen.

Corybanten, corydalis, corydon, corymbus, coryphæus, coryza, z. k o r—.

Corȳlus, m. gr. Bot. hazelnotestruik.

Cos, f. of r e g e l c o s, weleer voor algebra, letterrekening, naar 't it. *regola della cosa* (van *cosa*, zaak, hoofdzaak; wortel of onbekend getal eener vergelijking); - **cos,** wegmaat in Indië, waarvan er omstreeks 47 in een graad gaan = 3003,409 meters; - **cossíst,** m. algebraïst.

Cosa, f. it. zaak, ding; in de rekenkunst: de onbekende, te vinden grootheid, x; vergelijk c o s.

Cosaccia, f. it. kozakkendans, dans van eenvoudige wijs, maar gemarkeerden rythmus in $^3/_4$ maat.

Cosaquerie, f. fr. (spr. *kozak'rie*) plotselinge overvalling, verrassing, overrompeling.

Cosario, m. sp. paarden- en rijtuigverhuurder.

Cósecant of **cósecans,** f. nw. lat. (ontstaan uit de afkorting *co. secans*, voor *complementi secans*), Geom. bij-snijlijn of s e c a n s (z. ald.) van het complement of den aanvullingshoek, die met den hoofdhoek een rechten hoek maakt; - **cósinus,** m. (ontstaan uit de afkorting *co. sinus*, voor *complementi sinus*) bij-hoekpuntslijn of de s i - n u s (z. ald.) van den aanvullingshoek.

cosi fan tutte it. zoo doen ze allen.

Cosmetiek, cosmos, enz., z. k o s m—.

cospétto di bacco! it. (d. i. eig. aangezicht van Bacchus) verduiveld! sakkerloot! ei de drommel!

Cossart, n. roode of roodbruine katoenen stof uit Indië.

Cossas, n. fr. zeer fijne en gladde moesselienen stof uit Indië.

Cossist, z. ond. cos.

costa, it. (v. lat. *eccum* (d. i. *ecce eum*) *istac*) Kmt. hier; – *costi* of *a costi* (v. 't lat. *eccum istic*) daar, bij u, op uwe plaats, aan uwe markt, op de plaats, waarheen de brief gericht is; – vandaar in 't hoogd.: **cóstige Waaren,** waren, die zich op uwe markt, in uwe stad, in uw land enz. bevinden.

costa, f. lat. rib, zijde; – **costaal,** adj. nw. lat. de ribben betreffende; – **costalgie,** f. lat.-gr. Med. ribbenpijn, ribbenwee; – **costálgisch,** adj. de ribbenpijn betreffende.

Costermonger, m. eng. straatkoopman.

costi. z. ond. costa.

Costie, f. kind van een blanke en van eene fustie (z. ald.).

Costonlichten, pl. roode, groene en witte signaallichten, welke in verschillende kleurcombinatiën bepaalde getallen beteekenen en op oorlogsschepen gebruikt worden.

Costúme, n. fr., of **costúúm** (van 't it. *costume*, m., provenç. *costum*, m., en *costuma*, f. gewoonte, gebruik, mid. lat. *costuma*, *costumia*, *cosduna*, enz., uit het lat. *consuetūdinem* ontstaan) 't naar den tijd gebruikelijke in gewoonten, kleeding, modes, enz., tijdsgebruik, drachtmanier; ambtskleeding, plechtsgewaad, eigenaardige volksdracht; tooneelkleeding; ook volgens de tegenwoordige mode: volledige (dames)kleeding van éene of van overeenstemmende stof; – *en costume* (spr. *añ kostúum*), in buitengewone en bijzondere ambts-, feest-, balkleeding, in rok, enz.; – **costumeeren** (fr. *costumer*), naar het tijdsgebruik kleeden, inrichten; – gecostumeerd, naar den tijd ingericht, gekleed, enz.; – **costumier,** m. fr. (spr. *-mjé*) aan het tooneel: regelaar en bezorger van de kleeding, die voor den tijd der op te voeren stukken past; soms ook z. v. a. kleermaker; **costumen,** pl. rechten uit volksgewoonten ontstaan.

Costus, m. lat. (*Radix costi*) kostwortel, m. struik in Indië en Brazilië met een geneeskrachtigen wortel.

Cotangent of **cotangens,** f. nw. lat. (ontstaan uit de afkorting *co. tangens*, voor *complementi tangens*) Geom. bij-raaklijn, tangens (z. ald.) van den complementshoek of -boog, d. i. die hoek of boog, welke den hoek of boog, welken men beschouwt, tot een rechten hoek maakt.

Côte, f. fr. (spr. *koot*; oudfr. *coste*, v. 't lat. *costa*, rib, zijde) rib; hèlling, heuvel; – **côte rôtie,** f. heuvelrij aan den Rhône, en ook (m.) aldaar groeiende fr. roode wijn; – **côte-wijnen,** m, pl. fransche wijnen, die aan de kalkheuvels in 't Z. O. van Frankrijk, inz. in het depart. Côte d'or (goudheuvel, wegens den vruchtbaren bodem) groeien; – **côte-satiné,** n. fr. zware dubbel gekeperde zijden stof.

côté, m. fr. (oudfr. *costet*, provenç. *costat*, it. *costato*, mid. lat. *costatus*, *costatum*, v. 't lat. *costa*, rib, zijde) zijde; – *côté droit* en *côté gauche* (spr. *-droá*, *-goosj'*), rechter- en linkerzijde, benaming der beide partijen in de fransche kamer der gedeputeerden, die van de inzichten der ministerieele partij, welke in het centrum are zitplaatsen heeft, meer of min afwijken. De liberale oppositie heeft zich steeds op de linkerzijde gehouden en kreeg wegens de hoogerstaande banken aldaar den naam van berg, terwijl de meer gematigde en de aanhangers der regeering, die hunne plaatsen in het voorste en laagste gedeelte der zaal kozen, het dal of moeras genoemd werden. Eene soortgelijke verhouding heeft er ook plaats in de kamers van sommige andere natiën; – *côté cour* (*côté jardin*), in schouwburgen: coulisse aan de rechter(linker)zijde van den toeschouwer.

coteeren, fr. (*coter*; vgl. quoteeren, ond. quota) teekenen, merken, met letters en cijfers voorzien, inz. van het merken of pagineeren der bladzijden van een koopmansboek.

Cotelétte, f., pl. **coteletten,** fr. (verklw. van *côté*, lat. *costa*, rib) ribbestukje, inz. van een kalf; op den rooster gebraden ribbetjes; ook (wegens de overeenkomst in vorm): breede bakkebaarden; – *côtelettes à la minute* (spr. *-minuut*), snel gebraden coteletten.

Coteline, f. fr. stof, half uit wol en half uit katoen bestaande.

Cotepalis of **cotpalis,** m. lichte stof van zijde en geitenhaar.

Coterie, f. fr. (v. *cote*, provenç. *cota*, it, *quota*, een ieders bijdrage tot eene gemeenschappelijke uitgave, v. 't lat. *quota*, scil. *pars*, het zooveelste gedeelte, v. *quotus*, *a*, *um*, de zooveelste) gezelschap, vereeniging tot uitspanning, besloten gezelschap, kransje, babbelclub, kliek; vaak ook gebezigd voor kleine politieke of letterkundige partij, of voor vereeniging of gezelschap, of gezelschap, waar men samenspant om een persoon of eene zaak in aanzien en naam of wel in opspraak en blaam te brengen.

Côte-rôtie, côte-wijnen, zie onder côte.

Cothurne, m. fr., z. kothurn.

Cotillon, m. fr. (spr. *koti-ljóñ*; v. 't oud-fr. *cote*, provenç. *cota*, *cot*, it. *cotta*, mid. lat. *cotta cottus*, lang bovenkleed) eig. onderrok; gezelschapsdans; Muz. vlugge, haastige dans in $^3/_8$ maat. Zie cotte.

Cotinga, f. nw. lat. en sp. N. H. zijdestaart, een vogelsoort; inz. eene prachtig gevederde soort daarvan in Brazilië.

cotiseeren, (spr. *s*=*z*) (fr. *cotiser*, v. 't lat. *quotus*; vgl. quote, quotiseeren) een overslag maken, schatten wat ieder naar zijn aandeel zal betalen; zijn aandeel bijdragen, samenbrengen; – **cotisātie,** (spr. *-za-tsie*) f. overslag, schatting, verdeeling eener bijdrage, aandeelsbepaling, z. v. a. quotisatie.

Cotón, m. fr. (sp. *al-godon*, v. 't arab. *qoton*, boomwol, onveranderd in de uitspraak van het eng. *cotton*) katoenen stof, boomwollen stof (afkomstig uit de zaadhulsels van een oorspr. arabischen, in O. Indië bijna boomvormigen struik) katoen (z. ald.); – **cotonēra,** f. boomwoldistrict (op Malta); – **cotonis,** n. fr. (spr. *kotoní*) indisch taf; – **cotonnáde,** f. katoenlinnen; – **coto-**

née, f. lichtbruine half katoenen stof; – **cotonnerie,** f. katoenweverij; – **cotonneeren,** met katoen voeren of opvullen; – **cotonnétte,** f. katoenen stof; – **cotonníne,** f. grof doek van katoen en hennep, dat tot zeildoek, inz. voor de galeien, wordt gebruikt.

cotoyeeren, (spr. *kotoaj*–; fr. *côtoyer*, van *côte*, kust; vgl. c ô t e) langs de kust of den oever varen, rijden of marcheeren; iemand ter zijde gaan, hem als zijne schaduw vergezellen; de flank dekken.

Cotta, c o d d a, f. inhoudsmaat van 1200 k a u r i, als maat (niet als munt) beschouwd.

cotta, it. *terra cotta*, z. ond. t e r r a.

Cottage, f. eng. (spr. *kóttedzj'*; v. *cot*, hut, oorspr. celtisch woord) hut; eenvoudig, landelijk huis; – **cottage-systeem,** n. inrichting, volgens welke een arbeidgever een deel van het loon niet in geld uitbetaalt, maar den arbeider daarvoor een huis verzekert.

Cotte, f. vrouwenrok, onderrok; – *cotte d'armes* (spr. *-d'árm*), wapenrok, oud militair kleedingstuk, dat over het harnas getrokken werd; – *cotte de mailles* (spr. *-malj'*) pantserrok, pantserhemd, maliënkolder, soort van hemd of harnas, uit maliën of kleine ijzeren ringen gemaakt; – *cotte morte*, Jur. nalatenschap van een kloostergeestelijke.

Cottier, m. eng. hutbewoner.

Cóttimo, m. it. (eig. bedongen werk) schatting, die de europeesche koopvaardijvaarders aan hunne consuls in de Levant betalen.

Cotton, n. eng. boomwol, katoen; katoenstruik, vgl. c o t o n.

Cotton-vogel, m. vogeltje van Polen en Litthauen, dat zijn beursvormig nest aan het einde van een tak hangt, de buidelmees.

Cotúnni of **Cotúgno (vocht van)** m. doorschijnende vloeistof, die al de holten van het inwendige oor vult; zoo geheeten naar den ontleedkundige C o t u g n o.

Cotyledonen, z. k o t y l e d o n e n.

Cou, m. fr. (spr. *koe*) hals; vgl. c o l (laatste art.).

couche, fr. (spr. *koesj'*; van *coucher*, nederliggen, liggen, van 't lat. *collocāre*, mid. lat. *culcare*, provenç. *colcar*) tot honden gezegd: lig still zwijg! – zwijg! – ook als subst. f. 1° bed, inz. kraambed; – *fausse couche*, miskraam; 2° laag (in mijnen); – **coucheeren,** doen liggen; inschrijven, te boek stellen.

Coudée, f. fr. (spr. *koedé'*; v. *coude* = lat. *cubĭtum*, elleboog) lengte van den elleboog tot aan de vingertoppen; vandaar oude fr. lengtemaat van $^3/_4$ el.

Coujon en **coujonneeren,** z. c o ï o n.

Coulage, f. fr. (spr. *koelá-zj'*, van *couler*, vloeien, doorzijgen, v. 't lat. *colāre*, doorzijgen, van *colum*, doorslag) Kmt. uitvloeien, verlies aan vloeistoffen door uitloopen; vgl. l e k k a g e; – **couláñt,** (spr. *koeláñ*, gew. *koelánt*) vloeiend, b. v. een c o u l a n t e s t ij l; toegevend, gedienstig, licht te behandelen; ook: (in zaken) fatsoenlijk, ferm, niet kniezerig, zeurig of krenterig; door geene zwarigheden te maken of die uit den weg te ruimen het gemakkelijk tot standkomen en den afloop van zaken bevorderende; als adverb. **coulamment** (spr. *koelamañ*), vlug, vlot, vloeiend, inz. van het spreken eener vreemde taal; – **coulance,** f. fr. coulant zijn van een man van zaken; – **coulánt,** m. verschuifbaar of beweeglijk sieraad, kleinood, edelgesteente aan vrouwenhalssnoeren; sluitring van een paraplue; – **coulé,** m. (spr. *koelé*) Muz. 't slepen der noten; ook slepende pas in het dansen; – **coulée,** f. fr. (spr. *koelé'*) schuin schrift, cursief-schrift.

Couleur, f. fr. (spr. *koe*–, van 't lat. *color*) kleur, verf; troefkleur in het kaartspel; livrei; oneig. voorwendsel, aanzien, schijn, schijngrond; – *en couleur* (spr. *añ* –), in de beste of fijne (spelen); – **couleur de préférence** (spr. *preferáñs'*) of **favorite,** f. in het kaartspel: kleur, die den voorrang boven de andere heeft, ook de fijne, de beste genoemd; – **couleur du jour,** modekleur; – **couleur de puce,** vlookleur, z. k e r m e s; – **couleur de rose,** rooskleurig (ook fig.); de beste verstandhouding.

Coulevrine, f. fr. (spr. *koe'lwrién*; oorspr. *couleuvrine*, van *couleuvre*, slang = lat. *colŭber*, *colŭbra*), Mil. veldslang, vroegere soort van lang geschut, dat zeer ver droeg.

Coulis, (spr. *koeli*) 1) n. fr. (van *couler*, vloeien, doorzijgen, = lat. *colāre*, mid. lat. *coladicium*, provenç. *coladitz*, vloeiend) doorgezegen afkooksel van hoenders, kalfsvleesch, kreeften, enz., gefiltreerde bouillon; ook dunne gipsmortel; 2) (chineesche) lastdrager, k o e l i e.

Coulisse, f. fr. (spr. *koeliéss'*; oudfr. *colaïse*, *colise*, valhek; van *couler*, vloeien, glijden, schuiven; vgl. c o u l a g e, c o u l a n t), 1° groef of geul, waarin iets op- of neerschuift; vandaar: schuifwand, tooneelscherm, een beweegbare zijwand op het tooneel, waarvan de uitvinding en invoering den Italianen der 16de eeuw toekomt; 2° toestel om de beweging eener stoommachine om te keeren; 3° gangpad op de parijsche beurs, dat de beurspolitie openhoudt van den ingang tot de c o r b e i l l e (z. ald.) en oneig. de daarlangs staande onbeëedigde makelaars of beunhazen in effecten; – **coulissiers,** m. pl. (spr. *koeli-sjé*) onwettige beursmakelaars in Parijs, beunhazen in effecten; bij uitbr. beursspeculant; ook zij, die steeds achter de tooneelschermen staan.

Couloir, m. fr. (spr. *koeloár*) verbindingsgang tusschen twee vertrekken, z. v. a. c o r r i d o r, bijv. in parlementsgebouwen; afgeschoten hokje voor het stemmen bij verkiezingen.

Coulomb, m., elektriciteitsmaat, andere naam, ontleend aan een beroemd natuurkundige, voor een Ampère-seconde (z. a.), $^1/_{3600}$ Ampère-uur; – **coulombmeter,** m. elektriciteitsmeter voor geleverden stroom; bekend is die van Dr. Aron.

Council, m. eng. (spr. *kóunsil*) raadsvergadering, raad; – **cabinet council,** kabinetsraad, de gezamenlijke eng. ministers; – **privy council,** (spr. *praiwi* –) geheime raad, engelsche Raad van State; – *legislative c.*, (spr. *ledszjislétiv'*)

wetgevende vergadering (in eng. Australië); - **councillor,** m. (spr. *kóunsillĕr*) raadslid.

Count, m. eng. (spr. *kount*) graaf; vgl. c o m - t e; - **countess,** f. (spr. *kóuntes*) gravin; - **county,** n. eng. (spr. *kóúnti*; = fr. *comté*) eig. graafschap; vervolgens kreits, district, landstreek in Engeland en N. Amerika (= angels. *shire*, waarvan Engeland er 40, Wales 12, Schotland 30 telt).

Counterpane, f. eng. (spr. *kountĕrpeen*) gestikte deken.

count-out, eng. (spr. *kount-óut*) tellen der leden eener vergadering, inz. van het parlement, om te zien of het voor een wettig besluit vereischte getal (*quorum*) aanwezig is.

Country, n. eng. (spr. *kúntri*)land (pl. c o u n t r i e s); - **country-dance,** m. landelijke dans; vgl. c o n t r e - d a n s e); - **countryman,** m. landman, buitenman.

County, z. ond. c o u n t.

Coup, m. fr. (spr. *koe*; provenc. *colp*, it. *colpo*, van 't lat. *colăphus*, mid. lat. *colapus*, *colopus*, *colpus*, gr. *kólaphos*, v. *koláptein*, op iets slaan) slag, klap, schop, stoot, douw, hak, steek, snede, worp, veeg, streek, schot, greep, trek, teug, dronk, beet, windvlaag, enz., in 't algemeen indruk, dien het eene lichaam op het andere maakt door het te raken, te treffen, te verdeelen, enz.; - *coup d'archet* (spr. *-darsjé*). Muz. streek met den strijkstok; - *coup d'assurance*, z. s e m o n c e; - *coup d'éclat* (spr. *-deklá*), meesterzet; - *coup d'essai* (spr. *-dessé*), proefneming, proefstoot; - *coup d'état* (spr. *-detá*), staatsgreep, stoute handeling of machtsuiting, die eene gewichtige, twijfelachtige zaak op eens beslist; buitengewone, doorgaans gewelddadige maatregel, waartoe eene regeering de toevlucht neemt, als de veiligheid van den Staat haar toeschijnt in gevaar te verkeeren; - *c. de force*, daad van geweld, proefstuk van kracht; - *c. de fortune*, buitenkansje; - *c. de grâce*, genadeslag, -stoot, -houw, enz.; - *c. de hasard* (spr. *-hazâr*), gewaagde zet, gewaagde stoot, waagstuk; - *c. de main* (spr. *-meṅ*), handstreek; Mil. overrompeling, verrassing, onverhoedsch wegnemen van een post enz.; - *c. de maître* (spr. *-mètr'*), meesterlijke zet, meesterstreek; - *c. de théâtre*, z. t h e a t e r - c o u p; - *c. manqué* (spr. *-manké*) of *faux coup* (spr. *fo koe*), misstoot, misslag, misschot, enz.; - *c. d'oeil* (spr. *duïlj'*), blik van 't oog, oogopslag, wenk; snel overzicht; uitzicht; - *à coup perdu*, op goed geluk af; - *à coup sûr* (spr. *-suur*), ongetwijfeld, gewis; - *à tous coups* (spr. *a toe koe*), elk oogenblik, telkens; - *après coup* (spr. *aprè koe*), ontijdig, te laat, achter 't net; - *pour le coup*, voor dit maal.

coupábel, adj. (spr. *koe-*; fr. *coupable*; van 't lat. *culpabĭlis*, z. c u l p a, enz.) schuldig, strafbaar.

Coupage, coupe, coupé, enz., z. ond. c o u - p e e r e n.

coupeeren (spr. *ou=oe*), fr. (*couper*, oudsp. *colpar*, it. *colpire*, mid. lat. *coppāre*, v. *coup*, *colpo*, *colaphus*, z. c o u p) houwen, afhouwen; afsnijden, b. v. den weg, doorsnijden; (een paard) kortstaarten, ook ruinen; bij het kaartspel: afnemen; ook troef inleggen, bannen; Muz. de tonen afstooten; bij het schermen: over de kling van zijn tegenstander heen stooten; - versnijden (den wijn), d. i. verschillende soorten ondereenmengen; - **coupage,** f. (spr. *koepá-sj'*) versnijden van den wijn; - **coupe,** f. (spr. *koep'*) snede, snit van een kleed, doorsnede; afnemen der kaarten; drinkbeker, schaal, kelk; - **coupe-file,** f. kaart of bewijs houdende de vergunning eene f i l e (z. a.) te doorbreken ten einde zich, zonder in de rij plaats te nemen, rechtstreeks naar den ingang van het gebouw, waarvoor gewacht wordt, te kunnen begeven; - **coupegorge,** (spr. *koep' górjz'*) moordhol; oneig. elke plaats, waar men bestolen, bedrogen, g e s n e d e n wordt; - **coupe-tête,** n. (spr. *koep'tĕt'*) haasje-over, bokstavast, een kinderspel; - **coupé** of g e c o u p e e r d, adj. doorsneden, b. v. met slooten, grachten, enz.; gesneden, geruind (van paarden), ook gekortstaart; in het kaartspel: afgenomen, afgebannen; Muz. afgestooten; - **coupé,** m. danspas, waarbij de knie gebogen wordt, de buigpas; ook korte, halve open wagen zonder bok, halfkoets; voorste afdeeling in d i l i g e n c e s, ook wel c a b r i o - l e t genoemd; elke afdeeling of afgezonderde ruimte van een spoorweg-waggon voor een bepaald getal personen; - **coupez!** (spr. *koepé*), bij het kaartspel: neem af! - **coupis,** m. fr. (spr. *koepi*) geruite cotonade of oostindisch katoenlinnen.

Couperose, f. fr. (spr. *koep'rôz*; it. *copparosa* sp. en port. *caparrosa*, mid. lat. *cuprosa*, *cuperosa* oudd. *koper-roose*, v. 't lat. *cupri rosa*, z. v. a. het gr. *chálkanthos*, d. i. koperbloem, eng, *copperas*, nederl. k o p e r r o o d) kopervitriool, zwavelzuur koper; Med. koperuitslag, roode vlek of puist, vooral in 't aangezicht.

coupelleeren, z. ond. c u p e l l e e r e n.

coupez, coupis, z. ond. c o u p e e r e n.

coupleeren (spr. *koe-*), fr. (*coupler* = lat. *copulāre*, k o p p e l e n, verbinden, enz.) paren, koppelen, verbinden; - **couplet,** n. fr. (spr. *koeplè*) een der gelijkregelige afdeelingen van een gedicht, inz. wanneer dit gezongen kan worden; vgl. s t a n z e en s t r o p h e; - **coupleteeren** (fr. *coupleter*), iemand in verzen op sociale of politieke tijdsomstandigheden de les lezen, doorhalen.

Coupole, f., z. k o e p e l.

Coupon, m. fr., pl. **coupons** (spr. *koepóṅ*, van *couper*, snijden) afsnijdsel, inz. rentebriefjes, interestbiljetten bij de obligatiën of effecten, waarvan bij elke uitbetaling of vervaltermijn een wordt a f g e s n e d e n, om daarop betaling te krijgen of het als gereed geld uit te geven; ook in algemeener zin: c o u p o n van een postwissel, strook die afgesneden mag worden; ook overschietende lap van ellegoed; lap, snipper; - **couponbelasting,** f. bijzondere heffing van de schuldeischers van den Staat door aftrek van een deel der renten; - **coupure,** f. (spr. *koepúúr'*) snede, insnede; insnijding, geul (tot afloop van water); geschrapt, weggelaten deel van een geschrift; Mil. soort van verschansing, gracht, sloot enz.

om den vijand voet voor voet de aangevallen werken te betwisten.

Cour, f. fr. (spr. *koer*; vroeger *court*, provenc. *cort*, it. en sp. *corte*, van 't lat. *cohors* of *cors*, genit. *cortis*, hofruimte, plaats, enz., waarvan in mid. lat. *cortis*, *curtis*, vorstelijk hof) hof, gerechtshof; opwachting, hoofsche eerbied en oplettendheid, die men iemand toebrengt; vandaar iemand, inz. eene dame, **cour maken,** naar hare gunst streven, haar liefdebewijzen geven, het hof maken; - *cour d'amour* (spr. *-damóêr*), minnehof, rechtbanken van edelvrouwen in de middeleeuwen, in Frankrijk op het einde der 11de eeuw ontstaan ter beslissing van zekere galante geschillen; - *cour d'assises*, z. ond. a s s i s e s; - *cour de cassation*, hof van cassatie (bij ons de Hooge Raad); - *cour parée*, staatsiehof, eene plechtige opwachting ten hove; - *cour plénière*, algemeene hofverzameling; - z. ook ond. c ô t é.

Courage, f. fr. (spr. *koerá-zj'*; provenc. *coratge*, it. *coraggio*, van 't lat. *cor*, hart, fr. *coeur*) dapperheid, kloekmoedigheid, moed; - **courage!** houd moed! moed gehouden!; - **courageux,** adj. moedig, dapper, onverschrokken.

courant, (spr. *koe-*, van *courir* = lat. *currĕre*, loopen) loopend, omloopend, gangbaar, geldig; - adv. **couramment** (spr. *koerammáñ*) vloeiend, vlug; - **courant,** n. in omloop zijnde of gangbare munten, inz. grof zilvergeld, in tegenst. met klein geld; - **courant,** f. nieuwsblad, dagblad; gewoonlijk uitgesproken als *krant* en ook aldus gespeld. De Franschen, uit wier taal wij dit woord hebben, gebruiken het in deze beteekenis echter niet; zij zeggen daarvoor g a z e t t e, j o u r n a l, (z. ald.); - **courant-bank,** f. openbare bank, die hare betalingen in gereed geld doet: - **courante schulden,** pl. kleine schulden zonder zekerheid of onderpand; - **courante waren,** pl. licht verkoopbare of af te zetten koopgoederen; - *au courant* (spr. *o koeráñ*), tegen den loopenden prijs; - *au courant* z ij n, met den tijd en zijne nieuwste verschijnsels voortgaan, gelijken tred houden; den samenhang eener zaak begrijpen, op de hoogte zijn; - **courante,** f. (spr. *koeráñt'*) soort van verouderde fr. tooneeldans, loopdans; ook daartoe behoorend muziekstuk in $^3/_2$ of $^3/_4$ maat; - **courantier,** m. (spr. *koe-*) courantdrukker, -uitgever, -schrijver; - **courantin,** m. (spr. *koeraňtèñ*) soort van vuurpijl, die langs een gespannen touw loopt tot het aansteken der vuurwerken.

Courbe, f. fr. (spr. *koerb'*, van *courbe*, krom = lat. *curvus*) Arch. kromhout; Geom. kromme lijn, z. v. a. c u r v e; ook gezwel achter de knieschijven der paarden, spat; - **courbeeren** (fr. *courber*), krommen, buigen; - **courbure,** f. kromming, bocht; - **courbature,** f. fr. stijfheid (der paarden); - **courbétte,** f. (spr. *koer-*) lichte boog- of kromsprong van een paard, korte galop; ook buiging, strijkvoet; - **courbetteeren,** kromme sprongen maken, met lichte sprongen rijden, waarbij het paard de beide voorbeenen gelijk oplicht en terstond gebogen neerslaat.

Coureur, m. fr. (spr. *koe-*; v. *courir*, = lat. *currĕre*, loopen) looper, snelbode; snelloopend paard, harddraver; eigenaar van renpaarden en liefhebber van wedrennen; ook lichtgewapend ruiter, die op kondschap of verkenning wordt uitgezonden; iemand, die iets najaagt, b. v. *coureur de nouvelles*, nieuwtjesjager, berichtgever aan kranten, enz.; - **courrier,** m. fr. (spr. *koerjé*) k o e r i e r, renbode, postlooper, postrijder, inz. in staatsaangelegenheden; staatsbode (c a b i - n e t s k o e r i e r); - **courierschip,** n. snelzeiler, postschip, vaartuig tot overbrenging van gewichtige bevelen.

Couris, z. k a u r i.

Couronne, fr. (spr. *ou=oe*; = lat. *corōna*) kroon; - **couronne d'or,** gouden kroon, oude fransche goudmunt met eene kroon en een kruis in den stempel, omtrent = 6 gld.; - **couronnement,** n. fr. (spr. *koeronn'máñ*) Mil. bekroning of 't logement van den bedekten weg, loopgraaf met hare bedekkende schanskorven, waarmede de belegeringswerken voltooid en in welke de bres en contre-batterijen aangelegd worden; - **couroneeren,** met eene bekroning dekken.

Cours, m. fr. (spr. *koers*; van 't lat. *cursus*) k o e r s, loop, inz. geldsomloop, gangbaarheid eener muntsoort (b. v. „buiten koers stellen"); loopende geldprijs, d. i. afwisselende waarde, welke naar de algemeene handelsverhoudingen het geld van het eene land (of plaats) in het andere heeft; wisselwaarde, w i s s e l k o e r s, prijs, naar welken de waarde van een wissel in 't geld van de plaats der betaling berekend wordt; - k o e r s d e r e f f e c t e n, veranderlijke prijs der staatspapieren; ook straat, weg, b. v. p o s t k o e r s, postweg; loop van een schip, scheepsloop of scheepsrichting; vandaar k o e r s h o u d e n, den rechten weg vervolgen; - d e n k o e r s k w ij t z ij n, van den rechten weg afgedwaald zijn; ook in zijne redeneeringen verward raken; - k o e r s s t e l l e n, Mar. de richting, de streek bepalen, op welke de man aan het roer moet aanleggen; - **koersrekening,** f. prijsberekening der wissels, wanneer er van de eene plaats op de andere getrokken wordt; - **koerslijsten,** pl. overzicht van de veranderingen, die er in geld- en wisselhandel plaats grijpen; - **coursen,** k o e r s e n, den koers richten; schatten, ramen; ook volbrengen, ten uitvoer brengen; - **courseeren,** omloopen, in omloop of gangbaar zijn; - **coursibel,** adj. gangbaar; - **coursier,** m. fr. (spr. *koersjé*) renpaard, harddraver; strijdros.

Course, f. eng. (spr. *kurs*), fr. (spr. *koers'*) wedren, wedloop, harddraverij; - **of course,** eng. (spr. *ov'kùrs*) natuurlijk, dat spreekt van zelf.

Court, n. eng. (spr. *koort*; vgl. c o u r) gerechtshof; ook vereeniging van engelsche kooplieden te Hamburg; - *court journal* (spr. *-dzjurnĕl*), officieele hofcourant in Engeland; - *court martial* (spr. *máársjĕl*), krijgsraad, krijgsgerecht; - *c. of chancery* (spr. *-tsjénsrie*), kanselarij-gerecht; - *c. of common pleas* (spr. *-plies*), civiele gerechtshof, gerechtshof voor burgerlijke zaken; - *c. of equity* (spr. *-ékwitie*), billijkheidsgerecht, handelsgerecht, kamer van koophandel in Enge-

Zie ook K.

land, die niet naar de strengheid der wet, maar naar billijkheid vonnis spreekt; – *c. of exchequer* (spr. *-ekstsjékker*), schatkamer-gerecht; *c. of king's* of *queens' bench* (spr. *-kwiens bentsj*), opperhofgerecht ;– *c. of recórd* (spr. *-rikord'*), gerechtshof met schriftelijke procesvoering, de rechtbank voor verschillen boven de 40 shillings; – *c. of non record* of *c. not of record*, gerechtshof met niet-schriftelijke procesvoering.

Courtage, z. ond. c o u r t i e r.

Courtaud, m. fr. (spr. *koertó*, v. *court*, kort) paard met kortgesneden ooren en staart; – **courtaudeeren,** een paard kortstaarten, a n g l i s e e r e n.

courte pointe, f. (spr. *koerte poante*) fr. sprei.

Courtier, m. fr. (spr. *koertjé* weleer ook *couretier*, *courretier*, v. *courir*, oudtijds *courre*, loopen, omdat zijn werk in rondloopen bestaat) makelaar, onderhandelaar, bemiddelaar van koopen en verkoopen; – *courtier interprête* (spr. *-eñterprèt'*), in Frankrijk beëedigd handelstolk; – **courtage,** f. (spr. *koertá-zj'*), ook c e n s e r i e, (spr. *sañs'ri'*) werk van een makelaar, makelarij, makelaarschap; ook makelaarsloon; – **courtage-boek, courtage-conto,** n. rekening-boek der beëedigde makelaars.

Courtige, f. fr. (spr. *koertiézj'*) Kmt. hetgeen er aan de voorgeschreven lengte van een stuk stof te kort komt.

Courtine, f. fr. (spr. *koertién'*; mid. lat. en it. *cortina*, lat. *cortīna*, ronding, kring, verwant met *cors*, z. c o u r) Mil. middenwal, tusschenwal, gordijn tusschen twee bolwerken, die de zijden of flanken vereenigt.

Courtisan, m. fr. (spr. *koertizáñ*; sp. *cortesano*, it. *cortigiano*, mid. lat. *cortisanus*, vgl. fr. *courtois*, provenc. en sp. *cortes*, it. *cortese*, als kwame 't van een lat. woord *cortensis*, het hof betreffende, hoffelijk) hoveling; – **courtisáne,** f. eig. hofdame; vrouw van niet onberispelijke zeden, maar onderscheiden door zekeren zwier van manieren, en die hare gunsten op prijs stelt, voorname of zoogenaamde fatsoenlijke boeleerster; – **courtiseeren** (spr. *s=z*), iemand zijn hof maken of opwachten, uit baatzucht vleien, inz. eene vrouw; – **courtoisie,** f. fr. (spr. *koertoazie*) hof- of riddermanieren, ridderlijke hoffelijkheid, beleefdheid, dienstvaardigheid jegens het andere geslacht, ridderlijke vrouwenhulde; ook brieven- of schrijfbeleefdheid in de titulatuur.

courts jours, m. pl. fr. (spr. *koer zjoer*) eig. korte dagen; Kmt. korte termijn, spoedig verschijnende de vervaldag (van wissels), kort zicht.

Cousin, m. fr. (spr. *koezeñ*; provenc. *cosin*, it. *cugino*, mid. lat. *cosinus*, *cosinus*, samengetr. van 't lat. *consobrīnus*, broeders- of zusterskind, neef, v. *sobrīnus*, hetwelk uit *sororīnus*, van *soror*, zuster, ontstaan is) neef; – **cousine** f. (spr. *koezién'*), nicht; c o u s i n is ook de naam dien de koningen van Frankrijk (en in navolging ook wel andere vorsten) aan de prinsen van den bloede, aan vreemde vorsten en grooten des rijks gaven; – **cousinage,** f. (eig. m.) fr. (spr. *-naazj'*) neefschap; – **cousinisme,** n. nevenbegunstiging, z. v. a. n e p o t i s m e (z. ald.).

Cousinétten, cousinotten, f. pl. fr. (spr. *koezi-*; van 't fr. *coussin*, kussen) rozenappels van bijzonder zacht vleesch en fijne schil.

Cousso, z. k o u s s o.

Couteau, n. fr. (spr. *koetó*; weleer *coutel*, provenc. *coltel*, it. *coltello*, van 't lat. *cultellus*, verklw. van *culter*) in 't algemeen mes, inz. z. v. a. *couteau de chasse* (spr. *-sjáss*), hartsvanger, jachthouwer, kort zijdgeweer; – **coutelas,** m. (spr. *koet'lá*) korte en breede sabel, kling, k o r t e l a s.

Couteline, f. fr. (spr. *ou=oe*) soort van witte of blauwe grove katoenen stof uit Indië, inz. uit Soerate.

coûte que coûte, fr. (spr. *koet' ke koet'*) het koste wat het wil, tot elken prijs, volstrekt.

coûteus, adj. fr. (*coûteux*) kostbaar, duur, hoog in prijs.

Coutil, m. fr. (spr. *koeti*; van 't lat. *culcĭta*, kussen, matras) tijk, beddetijk.

Coutume, f. fr. (spr. *koetúúm'*; vroeger *coustume*; vgl. c o s t u m e) gewoonte, gebruik, lands-, stadsrecht, gewoonterecht; in Frankrijk ook provinciale wetten.

Couvade, f. fr. (spr. *koewaad'*; v. *couver*, broeden) bij sommige volken heerschende gewoonte, volgens welke in plaats van de bevallen vrouw haar echtgenoot het kraambed houdt; men kent 't reeds uit den *Roman v. Limborch* 8, 842 en den oudfranschen roman van *Aucassin et Nicolette*; – **couveuse,** f. (spr. *koe-weuz'*) eig. broedhen; broedmachine, toestel tot kunstmatige uitbroeding van eieren en om te vroeg of zwak geboren zuigelingen op te kweeken.

Couvert, n. fr. (spr. *koewèr*, gewoonl. *koevért*, van *couvrir*, bedekken, van 't lat. *cooperīre*, it. *coprire*) omslag, brievenomslag, scheede, hulsel, bedekking; vereischt tafelgereedschap voor één persoon; – *à couvert*, beschut, beveiligd, geborgen; – *per couvert*, voor het maal van een persoon, b. v. 1 gld. *per couvert* (afgek. *p. c.*), ingesloten, onder omslag (op brieven); – *couvertement* (spr. *koewert'máñ*), heimelijk; – **couverteeren,** bedekken, omslaan, insluiten; – **couvertúre,** f. deksel, bedekking; beddedeken; omslag; – **couvrechef,** m. fr. (spr. *koewr'sjéf*), Chir. verband of windsel om het hoofd; – **couvreface,** f. (spr. *koewr'fáas'*) Mil. bolwerkbeschutting, z. v. a. c o n t r e g a r d e; – **couvre-feu,** n. eig. vuurdeksel; brandscherm; avondklok, klok, die in sommige oorden des avonds het teeken geeft tot uiteengaan, tot scheiden, taptoe; – **couvreeren,** bedekken, verbergen; bespringen, dekken (eener merrie).

Covádo, m. lengtemaat in Portugal voor stoffen, verdeeld in 3 palmos, = 0,66 meter, z. c o b i d o.

Covenant, n. eng. (spr. *kóvv'nent*; ontstaan uit het oudfr. *covenánt*, *convenánt*, van 't lat. *convenīre*, samenkomen, overeenkomen) in 't algemeen verdrag, verbond, inz. het verbond der schotsche Protestanten, ter bescherming der nieuwe leer in 1580 gesloten, en in 1638 hernieuwd; – **covenanter,** m. verbondene, lid van het schotsche geloofsbond.

Covent, z. c o n v e n t.

Covercoat, eng. (spr. *kooverkoot*) f. overjas, ook tweekleurige stof.

Covert, n. eng. (spr. *kowwĕrt*) struikgewas, bosch, kreupelhout.

Coviéllo, m. it. pocher, praler, ijzervreter, op het ital. volkstheater.

Cow-boy, m. eng. bereden herder in N. Amerika; – **Cow-catcher,** m. eng. (spr. *koukétsjer*) toestel aan (amerikaansche) locomotieven, om hindernissen vooral runderen enz (*cow*, koe) uit den weg te ruimen.

Cowries, z. v. a. k a u r i (z. ald.).

Coxagra, n. lat.-gr. (van 't lat. *coxa*, heup, en 't gr. *agrein*, nemen, vatten, naar de analogie van *chiragra*, *padagra*) Med. heupjicht; – **coxalgie,** f. eig. heuppijn; heupverlamming, ontsteking en verzwering van het heupgewricht, zoogenaamd vrijwillig hinken, ook **coxarthrocăce** – **coxitis,** f. ontsteking van 't heupgewricht.

Coxin, n. Phot. roodgekleurde stof ter ontwikkeling van negatieven bij daglicht.

Coyán, n. vruchtmaat en handelsgewicht in Achter-Indië.

Coyon, z. c o ï o n.

Coyote, m. amerikaansche wolf.

Crachat, m. fr. (spr. *krasjá*; van *cracher*, uitspuwen) eig. uitgeworpen speeksel of slijm; oneig. (in de volkstaal) orde-ster of verscheidene op de borst gedragen ordeteekens; – **cracheeren,** spuwen, uitwerpen; – **crachoir,** m. (spr. *krasjoâr*) spuwbakje, kwispedoor; – **crachoteeren** (fr. *crachoter*), dikwijls spuwen.

Cracking-system, n. eng. droge destillatie van petroleum.

Cracovienne, f. fr. (v. *Cracovie*, Krakau) poolsche nationale dans; – **cracoviers,** m. pl. fr. (spr. *krakowjé*) kleine, met een ragout gevulde en in boter gebakken eierkoeken.

Craig, m. schotsch (spr. *kreg'*) rots, klip.

craintif, adj. fr. (spr. *krentief*; van *craindre*, vreezen) vreesachtig, schroomvallig, beschroomd bloode, schuchter.

Crambamboeli, z. k r–.

crambe bis cocta, c. recócta, c. repetīta, lat. opgewarmde kool, opgewarmde kost; vervelende en nuttelooze herhaling.

Cramini, m. oostind. stadsrechter.

cramoisi, fr. (spr. *kramoazi*) karmozijnrood, z. k e r m e s.

Crampus, m. nw. lat. (mid.lat. *crampa*, fr. *crampe*, v. ons k r a m p, oudhoogd. *chrampho*) kramp in enkele spieren, vooral van de ledematen, b.v. in de kuit.

Cran, m. fr. (spr. *kran*) signatuur aan de drukletters, kerf, groefje, dat hare boven- of onderzijde en de soort, waartoe zij behooren, aanduidt.

Cranerie, f. fr. dolle streek, uitzinnig gedrag, waagstuk, pralerij.

cranium, craniognomiek, craniologie, z. k r a n i o n; – **crania,** f. nw.lat. schedelspier.

Cranky, n. eng. (spr. *krénki*) geruit lijnwaad.

Crannoges, pl. soort iersche paalwoningen.

Crap, n. eng. windhaver; boekweit; stof voor vrouwenmantels.

Crapaud, m. fr. (spr. *krapó*; zoo men wil van 't lat. *crepāre*, bersten, omdat zij zich tot berstens toe opblaast; waarschijnlijk van *repĕre*, kruipen) pad, padde; zacht gezwel aan den hoef van het paard; lage stoel met hooge, bekleede leuning; – *crapauds du marais* (spr. *krapódumarè*), „moeraspadden", scheldnaam door de bergpartij gegeven aan de girondijnen gedurende de eerste fr. revolutie; – **crapaudine,** f. of b u f o n i e t, m. fr. paddesteen; plaat met de spil, waarop een groote deur of poort draait; blikken of looden plaat met gaatjes, rooster van ijzerdraad voor de opening van een waterbuis.

crapŭla, f. lat. (gr. *kraipălē*) roes en hoofdpijn na een roes, katterigheid; – **crapúle,** f. fr. liederlijkheid, zwelgerij, vuile overdaad; gemeen volk, gepeupel, janhagel, grauw;– **crapuleus,** adj. (fr. *crapuleux*) dronken, zat, bezopen.

Craque, f. fr. (spr. *krák'*) plat, maar verzachtend woord voor leugen; – **craqueur,** m. fr. (spr. *krakeur*; v. *craquer*, kraken, enz.; liegen, pralen) praler, pocher, leugenaar, windmaker; – **craquerie,** f. pralerij, pocherij, leugen.

Craquelée, f. fr. (eig. gebarsten, gesprongen) steen-, porselein- en glasversiering, inz. aan punchbowls, bestaande uit kleine barsten, verkregen door het dompelen van het halfgeblazen glas of porselein in koud water.

cras, lat. (*crassus, a, um*) dik, sterk, grof, plomp; oneig. ongelouterd, grofzinnelijk, ruw, b.v. c r a s s e b e g r i p p e n; – **crassaméntum,** n. lat. eig. droesem, grondsap; stolbaar gedeelte van het bloed, bloedkoek; – **crassáne,** f. (*Bergamotte crassane*) fr. soort van kruidige peer, die in vorm en kleur op de bergamot gelijkt; – **crasseeren,** lat. dik maken, dicht maken; – **crassescceren** dik, vet worden; – **crassicaudisch,** adj. nw.lat. dikstaartig; – **crassicaulisch,** adj. dikstengelig; – **crassicóllisch,** adj. dikhalzig; – **crassicórnisch,** adj. met dikke hoornen, dikke voelsprieten; – **crassicóstisch,** adj. dikribbig; – **crassidéntisch,** adj. diktandig; – **crassificeeren,** lat. dik, dicht maken; – **crassifólisch,** adj. nw.lat. dikbladerig; – **crassilinguisch,** adj. diktongig; – **crassilóbisch,** adj. diklobbig; – **crassinérvisch,** adj. met dikke bladribben; – **crassipédisch,** adj. dikbeenig; – **crassipénnisch,** adj. dikvleugelig; – **crassipetálisch,** adj. met dikke bloembladeren; – **crassirostrisch,** adj. diksnavelig; – **crassispínisch,** adj. met dikke stekels; – **crassisquămisch,** adj. dikschubbig; – **crassisúlcisch,** adj. met breede voren, breedgegroefd; – **crassiteit,** f. later lat. (*crassĭtas*) dikte, dichtheid; – **crassivénisch,** adj. nw.lat. dikaderig; – **crassŭla,** f. nw.lat. Bot. dikblad, vetblad; – **crassulacéën,** dikbladerige planten, zekere plantenfamilie, waartoe huislook, daklook, dikblad, navelkruid, enz. behooren.

cras, lat. morgen; – **crastinătie** (spr. *tie*=*tsie*) f. nw.lat. 't verschuiven tot morgen, uitstel; – **crastineeren,** uitstellen, verschuiven.

Crassane, crassi–, crassula, enz., z. ond. **cras.**

Crasse, f. fr. (spr. *kras'*) smeer, vuil; – *chambre à crasse*, vuilniskamer van het chassepotgeweer.

Crastinătie, crastineeren, z. onder *cras.*

craticuleeren, nw.lat. (v. *craticŭla*, eene kleine horde) vierkante ruiten op eene teekening, plaat of schilderij brengen, om ze verkleind na te teekenen, overtraliën; - **craticŭla**, f. nateekennet; - **craticulair**, adj. netvormig, tralievormig; - **craticulātie**, (spr. *tie=tsie*) f. overdekking van een teekening enz. met traliewerk of kruislijnen.

Cravache, f. fr. (spr. *krawásj'*) rijzweepje, k a r w a t s.

Cravate, f. fr. (spr. *krawát'*; naar men wil afgeleid van de C r o a t e n, vroeger *cravates* genoemd (*cravate* heet nog in 't fransch een croatisch paard), van wie deze dracht in 1636, bij gelegenheid van de oorlogen der Franschen tegen Duitschland naar Frankrijk zou gekomen zijn; vandaar oud-it. *croatta*, in plaats van het huidige *cravatta*), halsdoek, das.

Crawfish, crayfish, eng. (spr. *kreefiesj'*) kreeft; als werkw. (en subst. het *c - ing*) in Noord-Amerika: het verlaten van een partij en hare beginselen (zooals *ratting* in Engeland).

Cray, f. eng. (spr. *kree*) klein driemastschip.

Crayon, m. fr. (spr. *kréjóñ*; van *craie* = lat. *creta*, krijt) teekenstift, verfstift, pijpje teekenkrijt; rood krijt; potlood; griffel; ook daarmede gemaakte teekening; schets, eerste ontwerp; - **crayonneeren**, met potlood, rood krijt, enz. teekenen, schetsen of ontwerpen; - **crayonneur**, m. stiftteekenaar.

Crázia, crázie, f. it. zilvermunt in Florence en elders, van 2 à 3 ct.

Crea, f. sp. soort van sp. dubbellijnwaad, lederlijnwaad.

Creaght, n. (spr. *kriel*) oud-iersche gewoonte om als nomaden het vee van de eene weideplaats naar de andere te drijven.

Cream, n. eng. (spr. *kriem*) room; - **cream of of tartar**, wijnsteenroom; - **creamcheese** (spr. *-tsjies*), roomkaas; - **creamcoloured**, adj. roomkleurig; - **cream-laid**, n. geribd geelachtig postpapier; - **creamtart**, roomtaartje; - z. ook ond. c o l d.

Créance, f. fr. (spr. *kre-áñs'*; mid.lat. *credentia*, provenc. *credensa*, it. *credenza*, v. 't lat. *credĕre*, gelooven; vgl. c r e d i e t) geloof, vertrouwen; borgtocht; uitstaande schuld, schuldvordering; - **creancieeren**, borg staan, borg blijven; - **creancier**, m. (spr. *kreañsjé*) schuldeischer, z. v. a. c r e d i t e u r; - **creantātie**, (spr. *tie=tsie*) f. Jur. uitreiking eener gerechtelijke oorkonde, acte, enz.

Creas, m., ook **crées**, f. pl. fr. soort van hennepdoek, dubbeldoek van wit garen.

Creātie, (spr. *t=ts*) f. lat. (*creatio*, v. *creāre*, scheppen; kiezen, benoemen) schepping, teling, voortbrenging; verkiezing, benoeming, aanstelling; - **creatianisme**, (spr. *ti=tsi*) n. nw.lat. reeds door Aristoteles opgeworpen en door de kerkvaders verdedigde meening, dat God de menschelijke zielen in den tijd schept en haar bij het telingswerk, of ook 40 dagen na de ontvangenis, met de lichamen verbindt; (vgl. t r a d u z i a n i s m e); - **creatiaan**, m. aanhanger van die leer; - **creatine, creatinine**, f. Chem. kristalliseerende zelfstandigheid, die men uit het vleesch der gewervelde dieren verkrijgt, vleeschstof; - **creātor**, lat., **createur**, fr. m. schepper; - **creatuur**, f. (lat. *creatūra*) schepsel; minachtend: gunsteling of afhankelijk wezen van hem, aan wien hij zijne fortuin te danken heeft; ook wel slecht vrouwspersoon, wonderlijk mensch; - **creatūrisch**, adj. nw. lat. met de eigenschappen van een schepsel.

crebro, adv. lat. dikwijls, menigmaal; - **crebresceeren**, menigvuldig worden, zich uitbreiden; - **crebricóstisch**, adj. nw.lat. dichtribbig; - **crebreeren**, lat. menigvuldig maken; dicht maken; - **crebrisúlcisch**, adj. nw.lat. dicht gegroefd; - **crebriteit**, f. lat. menigvuldigheid; dichtheid.

Crêche, f. fr. (spr. *krèsj'*; eig. krib, provenc. *crepia*, *crepcha*, it. *greppia*, v. het oudduitsch *krippa*, duitsch *krippe*, ons k r i b) voorbek, uitgemetselde punt van een brugpijler, bruggezuil; ijsbreker in de rivieren, - ook (van de krib van het kind Jezus ontleend) inrichting voor onverzorgde kinderen, klein-kinderbewaarplaats, bewaarplaats voor zuigelingen.

Credé, handgreep van Credé (arts): het knijpen van de buikspieren ter uitdrijving van de nageboorte; zalf van Credé, voor een smeerkuur, is zalf waarin 15 % colloïdaalzilver.

credo, lat. ik geloof; het **credo**, geloofsbelijdenis der apostelen, geloofsartikelen; - *credo quia absurdum*, ik geloof het, omdat het ongerijmd is (waarmede te kennen gegeven wordt, dat het geloof juist datgene als waar beschouwt, wat de rede weigert te erkennen); - *credĕre*, lat. en it. gelooven; vandaar: *credat Judaeus Apélla*, lat. eig. dat geloove de jood Apella (een bijgeloovige jood in Rome ten tijde van Horatius), dat geloove ieder ander dan ik! dat moge een ander gelooven, maar ik niet!; - *del credĕre* staan, it. Kmt. voor iets goed spreken, borgblijven; - **credénda**, n. pl. lat. geloofsartikelen; - **credentiāles** (*litterae*) z. *litterae credentiales*; - **credenzen**, hoogd. (spr. *kredéntsen*, van het it. *credenzáre*, van *credénza*, geloof) voorproef, naar 't voorm. gebruik aan de hoven om de spijzen en dranken vooraf te proeven, eer men ze een ander aanbiedt, ten bewijze van hunne onschadelijkheid; - vandaar **credénzer**, m. voorproever; - **credénzteller**, m. presenteerblad; - **credénztafel**, f. schenktafel, aanrechtkast; in de Kath. kerk tafel in het priesterkoor voor het kerkgewaad; - **credíbel**, adj. lat. (*credĭbilis, e*) geloofiijk, geloofwaardig; - **credibiliteit**, f. nw.lat. geloofwaardigheid; - **crediet**, n. (fr. *crédit*, it. *crédito*, v. 't lat. *credĭtum*, geleend, van *credĕre*, leenen) Kmt trouw en geloof, handelsvertrouwen of aanzien, goede naam, waarin iemand staat als nauwkeurig betaler, als gegoed of solied persoon; gegeven tijd van betaling, 't borgen, b.v. i e t s o p c r e d i e t n e m e n o f k o o p e n, iets borgen; een j a a r c r e d i e t h e b b e n, een jaar tijdruimte van betaling hebben; - **credietbank, crediet-instelling**, f. gewoonlijk door maatschappijen gestichte instelling tot het voorschieten van geld tegen voldoende zekerheid en behoorlijke vergoeding, hetwelk de maatschappij door bijdragen bij elkander brengt

of zelf tegen onderpand opneemt, inz. tot bevordering van handel en industrie; – *crédit mobilier* (spr. *-mobieljé*), credietbank, die crediet verleent op roerend goed, koopwaren, effecten enz.; – **credietbiljetten,** n. pl. schuldbekentenissen voor ontvangen waren, met aanduiding van den tijd der betaling; – **credietbrieven,** m. pl. aanbevelings- of borgtochtsbrieven, waarin een derde verzocht wordt den daarin genoemde met geld, voorspraak, enz. te ondersteunen (reizigers plegen zich zulke brieven te verschaffen, wanneer zij het noodige geld niet in klinkende munt willen medenemen); geven zulke brieven een onbepaald crediet, dan heeten zij o p e n c r e d i e t b r i e v e n; z. voorts over het woord in politieken zin *litterae credentiāles* onder *littera*; – **credietkas,** f. kas, waarbij men op de haar overgegeven waren tegen interest voorschotten kan krijgen; – **crediet-systeem,** n. stelsel van geld opnemen en uitleenen als staatsinrichting (door financieele en handels-autoriteiten); – **crediet-vereeniging,** f. vereeniging tot het verschaffen van voorschot aan haar leden, gewoonlijk door eene c r e d i e t b a n k (z. ald.); – **creditábel,** adj. eerzaam, eerbaar, welvoeglijk; – **crĕdit,** (eig. de derde persoon, v. *credĕre, credit*, hij gelooft, vertrouwt toe, leent) het hebben, het tegoed, in de koopmansboeken tegenover het d e b e t geplaatst; – *crédit agricole*, fr. landbouwbank, credietinstelling tot bevordering van den landbouw; – *crédit foncier*, fr. hypotheekbank.; – **crediteeren** (fr. *créditer*) op vertrouwen of geloof geven, borgen of leenen; iemand vertrouwen bewijzen of schenken; vertrouwen, toevertrouwen; – **credĭtor,** (lat. pl. *créditores*), **créditeur,** fr. m. schuldeischer, iemand, die geld te vorderen heeft, uitgeleend heeft; vgl. d e b i t o r; – *credĭtor antichreticus*, schuldeischer, wien het vruchtgebruik van een onderpand in plaats van interesten is aangewezen; – *cr. chirographarius*, schuldeischer op handschrift; – *cr. hypothecarius*, schuldeischer, die door een vast onderpand is gewaarborgd; – *cr. pignoratitius*, schuldeischer die door roerend pand is gedekt; – **credĭtrix,** f. schuldeischeres; – **credĭtum,** n. aanvertrouwd, geleend geld; – **creditzijde,** f. zijde van het te goed in handelsboeken, de rechterzijde in rekening-couranten, enz.; – **credulitelt,** f. lat. (*credulĭtas*) lichtgeloovigheid; – **credulitelts-eed,** m. verzekering onder eede, dat de eedaflegger iets voor waar of onwaar houdt, 't welk hij niet door eigen waarneming weet.

creëeren, lat. (*creāre*) scheppen; kiezen, verkiezen, benoemen, aanstellen; oprichten, stichten; – g e c r e ë e r d, adj. verkozen, verkoren, aangesteld, benoemd; opgericht, gemaakt.

Creeks, n. pl. eng. (spr. *krieks*; mid.lat. *crica*, angels. *crecca*, nederl. *kreek*) kleine zeeboezems of golven, bochten, baaien, inhammen, havenplaatsen aan de engelsche kusten; kanalen in Suriname; vgl. c r i q u e; – **Creeks** en **crees,** m. pl. (spr. *krieks, kries*) twee indiaansche volksstammen in N.Amerika, zoo genoemd naar de menigvuldige kleine wateren van hun landstreek.

Cremaillères, f. pl. fr. (spr. *-maljère*) Mil. zaagtanden, driehoekige met vlechtwerk bekleede insnijdingen aan de inwendige glooiing van de borstwering van een veldschans, om den verdedigers gelegenheid te geven, hun geweervuur naar drie verschillende zijden te richten; haar uitvinder was de fr. ingenieur C l a i r a c; – **cremaillerie,** f. (spr. *-maljerie*) tand- of kerfwerk; – **cremailleeren,** kerven, getand maken.

Crémant, m. fr. (spr. *cremáñ*) soort champagnewijn, met een licht, wit, op room gelijkend schuim.

Cremātie, (spr. *t=ts*) f. lat. (*crematĭo*, v. *cremāre*, verbranden) verbranding, inz. lijkverbranding; – **crematórium,** n. lijkverbrandingsoven.

Crembalum, n. lat. Muz. bromijzer, mondtrom.

Crême, f. fr. (spr. *krèm*; provenc., it. en sp. *crema*, mid.lat. voor *cremor*, z. ald.) eig. room van de melk (lat. *cremor lactis*); ook schuimend gerecht uit eieren, melk, suiker, amandelen, enz.; oneig. het beste van eene zaak, de room, het puik, het neusje van den zalm; inz. voornaamste kringen (*la crême de la société*); – *crême aux amandes* (spr. *-ozamáñd'*), amandelmelk of -pap; – *crême d'orge* (spr. *-dórzj'*), gersteslemp; – *crême fouettée* (spr. *-foeëtté'*), geklutste, tot schuim geklopte room, oneig. mooie woorden, schijnvernuft, enz. zonder grondigheid; – **crémometer,** m. roommeter, een door Chevalier uitgevonden werktuig om melk te onderzoeken.

Cremoner viool, f. voortreffelijke soort van violen uit C r e m ó n a in Italië.

cremor, m. lat. room; – *cremor tartāri*, **cremortart,** m. room van wijnsteen, gezuiverde wijnsteen (*tartarus depuratus* of *tartras kălicus ăcidus*, vgl. t a r t a r u s).

crena, f. lat. insnede, kerf, groef; – **creneau,** m., pl. **creneaux,** fr. (spr. *krenó*) Mil. schietgat, kanteel; – **creneleeren** (fr. *creneler*), kerven, uittanden; met schietgaten voorzien; randen, b.v. munten; – **crenelage,** f. (spr. *-lá-zj'*) randwerk der munten; – **crenicóllisch,** adj. nw.lat. met gekerfden hals; – **creniferisch,** adj. getand, gekerfd; – **crenirόstrisch,** adj. metgekerfdensnavel.

creneeren, nw.lat. in lettergieterijen: de letters afsnijden, haar van de scherpe kanten ontdoen; – **crénerie,** f. 't wegnemen van den scherpen kant van 't oog der drukletter.

Creool, m., **creole,** f. pl. **creólen,** (v. het sp. *criollo*, d. i. eig. opgewassen, geteeld, inz. door van buiten gekomen ouders in het land geteeld, inlandsch, samengetr. uit *criadillo*, verklw. v. *criado*, part. v. *criar*, telen, opkweeken) in Amerika uit europeesche ouders geboren menschen.

Creosoot, creolin, z. k r e o s o o t, k r e o l i n.

Crêpe, fr., of k r i p, ook **crêpon,** n. (spr. *krépóñ*; van *crêper*, lat. *crispare*, krullen, van *crispus*, kroes, gekruld) floers, doorgaans licht kroezige stof van fijne wol of ruwe zijde; ook soort van gekruld kapsel; – *crêpe de Chine* (spr. *-sjien'*) chineesch floers; – *crêpe double* (spr. *-doebl'*), dubbel floers; – *crêpe lisse* (spr. *-liess'*)

glad floers; – **crepé,** m. fr. rolletje kunsthaar, ter opvulling van het kapsel van dames; – **crepi,** n. fr. pleisterkalk, waarmede het muurwerk wordt volgeraapt; – **crepine,** f. kwastwerk, soort van franje, van boven breed en open gewerkt met lange afhangende draden; – **crepon,** n. fr. (spr. *-poñ*) op floers gelijkende, kroeze stof, doorgaans van wol.

crepeeren, lat. (*crepāre*) eig. kraken; bersten, springen van ijzeren holle kogels; oneig. van dieren (en dan nog gemeen) sterven, omkomen, verrekken; ook ergeren, verdrieten; – **crepiteeren** (lat. *crepitāre*), kraken, b.v. van gebroken beenderen; – **crepitātie** (spr. *tie=tsie*), f. kraken, knetteren, knappen, b.v. van een vlammend vuur; Chir. knersen van gebroken beenderen, ook knappen der gewrichten; – *crepitatio vesiculāris*, knetterend geratel, dat bij het ademhalen in de long gehoord wordt; – *crepĭtus ventris*, hoorbare windloozing uit den buik, wind.

Crepida, f. lat. (gr. *krēpis*, genit. *krepīdos*) voetbekleeding der oude Grieken, halve schoen, pantoffel; – *ne sutor ultra* (of *supra*) *crepĭdam!* sprw.: schoenmaker, blijf bij je leest! eig. ga niet boven den pantoffel uit, d. i. oordeel niet over dingen, die ge niet verstaat; – **crepidarius,** m. pantoffelmaker; – **crepidolith,** m. pantoffelschelp, eene versteening.

Crepine, crêpon, z. ond. c r ê p e.

crepiteeren, crepitatie, enz., z. ond. c r e p e e r e n.

Crepundia, n. pl. lat. (v. *crepāre*, knapperen, knetteren; vgl. c r e p e e r e n) kinderspeelgoed, kinderachtige dingen; ook kenteekens, waarmede men oudtijds de vondelingen merkte, opdat zij later door hun geslacht konden herkend worden; Muz. al de klepperinstrumenten te zamen genomen.

crepuscŭlum, n. lat. schemering, bij de Ouden doorgaans de avondschemering; – **crepusculair,** adj. nw.lat. tot de schemering behoorende; – **crepusculariën,** n. pl. N.H. avondvlinders.

Crès, m. fr. lijnwaad van Morlaix, z. v. a. c r e a s.

crescéndo, it. (spr. *kresjéndo*, van 't lat. *crescĕre*, groeien), Muz. toenemend, stijgend in sterkte der tonen, de trapsgewijze overgang van *piano* tot *forto* en *fortissimo*; men duidt het aan door het teeken < of door de verkorting *cresc.* (vgl. *decrescrendo*); ook de naam van een in 1771 door B a u e r te Berlijn uitgevonden speeltuig, dat als klavier behandeld wordt en 8maal van toon kan veranderen; – **crescént,** adj. (lat. *créscens*) wassend, toenemend; – **crescéntie** (spr. *t=ts*), f. (lat, *crescentĭa*) wasdom, gewas. inz. wijngewas; – **Crescentia** (spr. *t=ts*), vrouwennaam: de groeiende, toenemende.

Creseau, m. fr. (spr. *krezó*) dikke gekeperde wollen stof of serge met 2 e n v e r s of ruwe zijden.

Creta, f. lat. (van het eiland C r e t a; eig. cretische aarde) krijt; – *creta alba*, wit krijt,– *creta nigra*, zwart krijt.

Crête, f. fr. (van 't lat. *crista*) kam, graat, bergrug, zoom, rand; kuif of pluimbos; helmspits; Fort. kam of kroon der borstwering.

Cretensers, pl. inwoners van het eiland Creta of Candia.

Crethi en **Plethi,** z. K r e t h i, enz.; – **creticus,** z. a m p h i m a c e r.

Cretin, m., pl. **cretins,** fr. (spr. *kretéñ*) of **cretinen** (voor *crestin*, van 't provenc. *crestar*, *crastar*, ontmannen, lubben, verminken, berooven, v. 't lat. *castrāre*, afsnijden, ontmannen; verzwakken, dus oorspr. een naar den geest en 't lichaam verzwakt misvormd mensch; anderen hebben 't woord afgeleid van 't fr. *cretine*, aanspoeling, aangezien de kwaal aan de moerassen wordt toegeschreven, ook wel van 't romanisch *cretiro*, d. i. creatuur, ellendig schepsel, dus eig. c r e t i r e n; nog anderen houden 't woord voor eene samentrekking van *chrétien*, voor christen bij uitnemendheid, omdat men deze menschen, als hebbende geenerlei bewustheid van 't geen zij doen, buiten staat rekent van te zondigen) soort van menschen, die zich door zwakheid van geest en wanstaltigheid van lichaam van anderen onderscheiden en meest in de alpendalen van Zwitserland, Savoye en Piëmont, maar ook in andere deelen der Alpen, in de Pyreneën, hier en daar in M.Duitschland, ook buiten Europa gevonden worden en overal verschillende namen dragen. Het kenmerkende der eig. c r e t i n s bestaat vaak in groote kropgezwellen (vanwaar men ze ook k r o p m e n s c h e n noemt), gepaard met dikke, platte hoofden, slappe spieren en lange armen; vallende ziekte, stuiptrekkingen en krankzinnigheid komen niet zelden bij hen voor; – **cretinisme,** n. kwaal, die de lichaams- en daarbij tevens de verstandsontwikkeling dier menschen belet of haar zulk eene verkeerde richting geeft; stompzinnigheid, zwakkte van geest.

Cretio, f. lat. (v. *cernĕre*, besluiten, inz. tot het aanvaarden eener erfenis) gerechtelijke wilsverklaring omtrent het aanvaarden der erfenis.

Cretónne, f. fr wit normandisch lijnwaad, zoo genoemd naar den eersten vervaardiger; sterke katoenen stof, die, meestal met patronen bedrukt, voor gordijnen en meubelbekleeding gebruikt wordt.

Cretons, pl. fr. kanen, pl.; – *pain de cretons*, kanenbrood voor jachthonden, enz.; – **cretonnier,** m. (spr. *kretonnjé*) vet- of reuzelsmelter.

Crevasse, f. fr. barst, spleet, kloof, inz. in de gletschers.

Crève-coeur, n. fr. (spr. *krèvkeur*; van *crever*, bersten, breken, en *coeur*, hart) harteleed, kommer, ergernis, gevoelig verdriet.

Crevée, f. fr. soort rijglijfje.

Crevéllen, f. pl. Kmt. kleine olifantstanden van Guinea.

Crevette, f. fr. (spr. *krĕwèt'*) garnaal.

Cri, m. fr. eig. roep, geschreeuw, kreet; a a n d e z ij d e c r i g e v e n, beteekent: haar zoo zwavelen, dat zij op het aanvoelen ruischt, knettert; men noemt ook c r i het geluid, dat het tin geeft bij het buigen; geknetter, geknapper; – **criant,** adj. fr. (spr. *kriāñ*; gewoonlijk *kriant*) schreeuwend, om wraak roepend, he-

melschreiend (b. v. van ongerechtigheden); erg, b. v. *criant* vervelend.

Criárde, f. fr. gegomde stof, die op aanwrijving ruischt, ruischlinnen.

Cribbage, n. eng. (spr. *kribbidzj'*) engelsch kaartspel.

Cribonnettes, f. pl. vleeschspijs van rauw kalfsvleesch met kruiderijen, citroenschillen enz., in meel gewenteld en in boter gebraden (ook *tronçon de veau*).

cribreeren, lat., of **cribleeren** (van *cribrum*, zeef, verwant met *cernĕre*, afscheiden, afzonderen) zeven, doorzeven; – *cribleeren van schulden*, vol schulden zitten; – **cribleus,** adj. fr., **cribreus,** nw.lat. zeefvormig, vol gaatjes; – **cribrosus,** Bot. zeefachtig; – **criblure,** f. fr. het weggezeefde; – **cribrātie,** (spr. t=*ts*), f. nw.lat. afscheiding door zeven; – **cribrum,** n. lat. zeef of grondplank in het deksel der orgelcancellen; ook smalle houtstrookjes ter invatting der springers in de klavieren.

Crichthoniet, n. uit ijzer en titanium bestaand mineraal.

Cricket, n. eng. krekel; een slagbalspel in de open lucht, uit Engeland afkomstig; het wordt door twee partijen van elf personen gespeeld.

Crida, f. mid.lat. eig. openlijke uitroeping, samenroeping der schuldeischers (provenç. *crida*, it. *grida*, van 't provenç. *cridar*, it. *gridare*, fr. *crier*, lat. *quiritare*, schreeuwen, uitroepen) z. v. a. c o n c o u r s bij een schuldvordering; vandaar **cridarius,** m. schuldenaar van velen, iemand, die onvermogend is om te betalen.

Crime, fr. (spr. *kriem'*), eng. (spr. *kraim'*), z. v. a. c r i m e n.

Crimen, n. pl. *crimĭna*, lat. (samengetr. uit *cernimen*, v. *cernere*, gerechtelijk beslissen, dus oorspr. rechterlijke beslissing, dan voorwerp der rechterlijke beslissing, aanklacht, misdrijf) misdaad, euveldaad; doodzonde; – *crimen abigeātūs*, misdaad van veedieverij; – *abórtūs*, misdaad der vruchtafdrijving; – *cr. adulterii*, misdaad van overspel; – *cr. ambĭtūs*, misdaad van omkooping, van ambtshandel; – *cr. a. seculāris*, wereldlijke ambtshandel; – *cr. barentariae*, misdaad van bedrieglijke toeëigening; – *cr. capitāle*, hoofdmisdaad, misdaad bedreigd met doodstraf; – *cr. concussiōnis*, misdaad van door bedreiging iemand iets af te persen; – *cr. corruptiōnis officialium*, misdaad van omkooping der ambtenaren; – *cr. de residŭis*, z. *cr. residui*; – *cr. ecclesiastĭcum*, kerkelijke misdaad; – *cr. effrácti carcĕris*, misdaad van ontsnapping uit den kerker door braak; – *cr. expilātae hereditātis*, misdaad van 't berooven eener erfenis; – *cr. falsae monētae*, misdaad van valsche munt te maken en te verspreiden; – *cr. falsi*, misdaad van vervalsching; – *cr. flágrans*, misdaad, waarbij de schuldige op heeterdaad gegrepen wordt; – *cr. fractae pacis publicae*, misdaad van het breken van den landvrede; – *cr. fraudātae annōnae*, misdaad van het duurmaken van graan door opkoopen, koornwoeker; – *cr. furti*, misdaad van diefstal; – *cr. homicidĭi*, misdaad van moord; – *cr. incendĭi*, misdaad van brandstichting; – *cr. laesae majestātis*, misdaad van gekwetste majesteit, hoogverraad; – *cr. legitĭmum*, misdaad, waarop eene bij de wet bepaalde straf staat; – *cr. occúltum*, verholen of bedekte misdaad; – *cr. parricidĭi*, misdaad van vadermoord; – *cr. peculātūs*, ambtsmisdaad door verduistering van lands- of gemeentegelden; – *cr. perduelliōnis*, misdaad van hoogverraad; – *cr. pejeratiōnis*, misdaad van meineed, ook *cr. perjurii*; – *cr. plagii*, misdaad van dieverij, letterdieverij; – *cr. rapĭnae*, misdaad van gewelddadigen roof; – *cr. raptūs*, misdaad van maagdenroof, schaking; – *cr. repetundārum*, misdaad van omkooping, van knevelarij, van een overheidspersoon, die zich door geschenken laat omkoopen of knevelarijen oefent; – *cr. residŭi* of *cr. de residŭis*, misdaad van 't onderslaan der openbare gelden; – *cr. sacrilegĭi*, misdaad van heiligschennis, van kerkroof; – *cr. stellionātūs*, misdaad van bedrog, van arglistig voordeeltrekken, misdaad van onvrij goed als vrij, en vreemd eigendom als eigen te verkoopen; – *cr. stupri violénti*, misdaad van gewelddadige verkrachting; – *cr. termĭni moti*, misdaad van verzetting of wegneming van grenspalen; – **criminaliseeren** (spr. *s*=*z*), (fr. *criminaliser*) tot een strafzaak maken; – **criminalist,** m. barb.-lat. leeraar of kenner van het strafrecht; – **criminaliteit,** f. het misdadige, strafbaarheid, strafrechterlijkheid; – *criminalĭter*, adv. lat. lijfstraffelijk, op lijf en leven; – **crimineel,** adj. (fr. *criminel*, lat. *crimĭnālis*, *e*) misdadig, lijfstraffelijk, lijf en leven betreffende, b. v. c r i m i n e e l e r e c h t b a n k, lijfstraffelijke rechtbank, het hals- of bloedgerecht; – c r i m i n e e l e j u s t i t i e, lijfstraffelijke rechtspleging; – c r i m i n e e l e p o l i t i e k, leer om de criminaliteit te bestrijden; – c r i m i n e e l r e c h t, strafrecht; – c r i m i n e e l e r e c h t e r, strafrechter, rechter tot onderzoek en bestraffing der misdaden,; – c r i m i n e e l e z a a k, lijfstraffelijke zaak; – c r i m i n e e l e s t a t i s t i e k, wetenschappelijke uiteenzetting van het verloop der strafrechterlijke rechtspleging in een land gedurende een zeker tijdsverloop; – c r i m i n e e l e s t r a f, straf aan lijf en leden; – c r i m i n e e l e w e t t e n, strafwetten; – **crimineeren** (lat. *crimināri*), beschuldigen, inz. valsch aanklagen – **criminātie** (spr. *t*=*ts*), f. (lat. *criminatio*) beschuldiging, aanklacht; laster; – **criminātor,** m. aanklager, beschuldiger; lasteraar; – **criminologie,** f. leer van de oorzaak en bestrijding der misdaad.

Crinis, m. lat. haar; – **crin,** n. fr. (spr. *kreñ*) paardenhaar, lang dierenhaar; – **crin végétal,** n. plantaardig surrogaat voor paardenhaar, bestaande uit allerlei vezels, vooral van palmen, – **crinaal,** adj. tot de haren behoorende; – **crināle**; n. nw.lat. Chir. voormalig wondheelerswerktuig tot samendrukking van de traanfistel, aldus genoemd, omdat het aan zijn uiteinde van een haren kussentje was voorzien; – **crineus,** adj. nw.lat. behaard, harig; – **crinicórnisch,** adj. nw.lat. N. H. met in haren uitloopende voelsprieten; –

crinifërisch, adj. met namen voorzien; – **criniflörisch,** adj. Bot. met haarvormig uitloopende bloemkroon; – **crinifórm,** adj. haarvormig; – **crinigérisch,** adj. harig; – **crinitársisch,** adj. N. H. met haren aan het achterdeel; – *crinītus,* Bot. behaard; maanachtig; – **crinofloór,** n. zeker haargroeimiddel; – **crinoïdeeën,** pl. haarsterren, zeeleliën, versteeningen, meerendeels van uitgestorven diersoorten, meestal van plantaardigen vorm; – **crinoïdisch,** nw.lat. haarvormig; gr. lelieachtig; – **crinoline,** fr. stof van paardenhaar gemaakt, haardoek; vrouwenrok van deze (of ook van eene andere) stof vervaardigd, die door stalen veeren wijduit gehouden wordt (uitgevonden door Frick, te Parijs); ook: kooi van staaldraad voor dergelijken rok; – **crinositeit,** f. (sp.r *s=z*) nw.lat. harigheid.

Crique, f. fr. (spr. *kriek*) kleine natuurlijke zeehaven, kreek, landingsplaats, sluiphaven, z. creek; Mil. gracht, dwarsgracht rondom eene vesting, om het werk der loopgraven te bemoeilijken; – ook metaal, waarmede men de holten of gebreken van een geweerloop vult.

Crisis, z. krisis.

crispeeren, lat. (*crispāre*) krullen, vgl. friseeren; – Chir. aderen crispeeren, afgesneden aderen met een pincet omdraaien om de bloeding te stillen; ook 't samentrekken der haarvaten, ten gevolge der prikkeling, veroorzaakt door de aanraking der lucht met eene wond; – **crispātie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. krulling; kronkeling, samenkrimping; – crispatie der spieren, zigzagswijze inkrimping der spierbundels; – crispatie der zenuwen, krampachtige toestand, welke zich nu en dan bij zenuwachtige, hysterische personen voordoet; – **crispatuur** f. eig. krulling, kronkeling, inz. een samengekruld suikergebak; – *crispus, a, um,* Bot. gefanzeld of gekruld, b. v. de bladeren van *Malva crispa.*

Crispijn, m. (fr. *Crispin,* v. 't lat. *Crispīnus,* d. i. de kroesharige, van *crispus,* kroes) sluwe, onhandige bediende, komische tooneelrol, in 1660 in Frankrijk door Raimon Poisson ingevoerd; – **crispináden,** f. pl. geschenken op andermans kosten, zoo genoemd naar den bekenden romeinschen schoenmaker Crispīnus (Crispijn), in de 3de eeuw, die het leder stal, althans niet betaalde, en de daarvan gemaakte schoenen den armen schonk; – **crispine,** f. fr. vrouwenmanteltje.

Cristacieten, m. pl. nw.lat. (van 't lat. *crista,* kam) versteende hanekammen, getande oesterschelpen; – *cristatus, a, um,* adj. Bot. gekamd; kamvormig; wat eene kamvormige uitbreiding heeft.

Cristinos, naar de nieuwe sp. spelling voor Christinos, z. ald.

Criterium, critiek, enz., z. krit–.

Crizot, n. fr. (spr. *kri-zó*) soort van tombak (z. ald.), waaruit men vroeger horlogekasten vervaardigde.

Crocĕa, mid. lat., of **croccia,** it. (spr. *krotsja*), f. roode kardinaalskleeding; – *croceus, a, um,* adj. Bot. safraangeel.

crocheeren (spr. *krosj–*), fr. (*crocher,* v. *croc,* haak, van 't oudnoorsch *krokr,* oudd. *chrâcho,* wallisch *crog,* haak) krommen, haken; met de graveerstift de staarten der noten trekken; – **croche,** f. fr. achtste noot (it. croma); – **crochet,** n. (spr. *krosjè*) haakje; Chir. tang of haak bij het steensnijden; kromijzer, haaksleutel, keizer; ook draagbout, rugbout der pakdragers; eng. kwartnoot; pl. **crochets,** zijlokken der vrouwen; haakjes in druk en schrift om eene tusschenvoeging (parenthĕsis) in te sluiten; – **crocheteeren,** met een haak of kromijzer een slot opensteken; – **crocheteur,** m. pakdrager, kruier.

Crociata, f. it. (spr. *ci=tsj*) kruistocht; geld, dat men betaalde inplaats van aan een kruistocht deel te nemen; betaling voor vrijstelling van kerkelijke feestdagen, inz. in Spanje; – **crociati,** pl. kruisvaarders, deelnemers aan een kruistocht.

Crocidisme, n. lat. (gr. *krokydismos,* van *krokys,* vlok) Med. 't muggenvangen of plukken aan de dekens, bij waanzinnigen en lijders aan ijlende koortsen, z. v. a. karphologie.

Crocióne, m. it. (spr. *krotsjóne*) milaneesche zilvermunt = 3 gld. 25 ct.

Crock, z. grog; – **crocket,** n. eng. een balspel, inz. gespeeld op een kort afgemaaid grasveld met houten ballen en hamers, waarbij de ballen door een reeks van bogen geslagen moeten worden; – **crocus,** z. krokus.

Crocūte, f. lat. gevlekte hyena.

croiseeren (spr. *kroaz–*), fr. (*croiser,* van *croix* = lat. *crux,* kruis) kruisen, heen en weer trekken; Mil. een kruisvuur maken; – **croisáde,** f. (spr. *kroazáád'*) kruistocht, inz. ter zee; kaapvaart; kruisstoot bij 't schermen; – **croisé,** n. (spr. *kroazé*) eig. gekruist; naam van onderscheiden wollen en zijden stoffen, inz. tot voering (eng. tweel of twill); ook: eigenaardig gekruiste danspas; – **croisée,** f. kruisvenster, raamkruis.

Croissant, m. fr. (spr. *kroa-sáñ*) 1) wassende maan, wassenaar; 2) turksche halvemaan.

Croma, f. it. (het gr. chroma, kleur) Muz. 1) verhooging of verlaging eener noot met een halven toon (naar men zegt, aldus genoemd, omdat men de halve tonen met anderen inkt teekende; waarschijnlijker, omdat men ze slechts als nuances der hoofdtonen beschouwde; vgl. chromatisch; 2) achtste noot.

Cromlech, m. celt.-wallisisch (van *crom,* kring, en *llech,* platte steen, iersch *cromleac*) celtische steenen kring om een menhir (zuil), als altaar, z. v. a. dolmen.

Cromórne, f. fr. basson; een daarop gelijkend orgelregister in de bas.

Crone, f. zilvermunt in Denemarken = 1 gld. 55 cts.

Crookes, sir William, beroemd natuurkundige te Londen, naar wien de **Crookesche buizen** heeten, die zoo sterk luchtledig zijn, dat de lichtglans van een elektr. ontlading zich als een fraaien lichtboog vertoont; zij heeten ook *Hittorfsche buizen,* omdat

Hittorf ze het eerst gebruikte, en spelen bij de kathoden- en Röntgenstralen een groote rol.

Crops, n. pl. eng. (van *crop,* d. i. eig. oogst) Kmt. groote tabaksvaten in N.-Amerika.

croqueeren (spr. *qu=k*), fr. (*croquer*) tusschen de tanden kraken, knappen of knarsen; Pict. vluchtige schets met c r a y o n maken, ruw ontwerpen; het plan eener plaats volgens oogmaat teekenen; vandaar: **croquis,** m. (spr. *kroki*) ruw ontwerp van eene schilderij, enz.; naar de oogmaat ontworpen teekening of militaire schets van een landschap enz.; – **croquenote** of **croque-sol,** m. Muz. eig. notenkraker; muzikant zonder talent, zonder smaak in de uitvoering, maar die vlug de muziek leest; – **croquant,** m. (spr. *krokāñ*) schoft, slecht mensch, strooper; – **croquants,** pl. scheldnaam der oproerige boeren onder Hendrik IV en Lodewijk XIII; – **croquante,** f. knapkoek, kraaktaartje, gebak, dat tusschen de tanden kraakt of knapt; – **croquet,** m. (spr. *krokè*) dunne en harde peperkoek; – **croquette,** f. 1° soort horenvormig gebak met slagroom, enz.; 2° tusschengerecht uit fricassée of ragoutachtige ingrediënten, in den vorm van worstjes gebakken; – **croqueur,** m. schalk, snoeper, kaper, listige bedrieger.

Crore, z. k r o r e.

Cross, n. eng. kruis; – **cross-country,** (spr. *kros-kuntrie*) eng. hinderniswedren dwars door 't terrein; – **cross-readings,** pl. eng. (spr. *krós-riedings*) dwars doorlezen der kolommen van eene courant, boek, enz., waaruit soms de belachelijkste zinnen ontstaan.

Crosse, f. fr. (provenç. *crossa,* it. *croccia,* als kwame 't van een lat. woord *crucĭus, a. um,* v. *ciux,* kruis) herderstaf, bisschopsstaf; geweerkolf; speelkolf; staart van 't affuit (*crosse d'affût*).

Crotalen, crotalaria, z. k r o t a l e n.

Crotoniati, z. ond. c o n t o r n o.

Croup, f. eng. (spr. *kroep*; van 't duitsch *kropf,* nederl. k r o p, vleezige zak aan den hals der graanetende vogels en een daarop gelijkend gezwel der halsklieren) k r o e p, vliezige keelontsteking, ziekte der luchtpijp, verwant aan diphtheritis, welke vooral kinderen aantast en gevaarlijk is; – **croupaal,** adj. de croup kenmerkende.

Croupe, f. fr. (spr. *kroep'*; provenç. *cropa,* van duitsch-celtischen oorsprong; vgl. het ned. k r o p, duitsch *kropf,* wallisch *kropa, croppa,* krop, en 't noordsch *kryppa,* bult, bocht) kruis of dat gedeelte van een paard of ander lastdier, dat zich van de lendestreek tot den wortel van den staart uitstrekt; – **croupáde,** f. luchtsprong van een gedresseerd paard (hooger dan de c o u r b e t t e), waarbij het de achterpooten en het kruis intrekt; – **croupier,** m. (spr. *kroepjé*), eig. achteropzitter; helper, medestander in het spel, helper van den bankhouder bij hazardspelen; ook heimelijke hulp, ongenoemde deelhebber in eene handelszaak of een bedrijf.

Croustade, f. fr. (spr. *kroestaad'*) op c r o q u e t t e n (z. ald.) gelijkend gerecht met ragoutvulling.

Croûte, f. fr. (spr. *kroet'*; v. lat. *crusta,* korst) korst; inz. oude, berookte en bij uitbr. ook slechte schilderijen; – **crouton,** m. fr. (spr. *kroetōñ*) broodkorstje; pl. **croutons,** in boter hard gebakken sneetjes brood.

Crow, f. eng. (sp. *kro*) kraai.

Crown, m. eng. (spr. *kroun*) kroon, eng. zilvermunt, verdeeld in 5 s h i l l i n g s, de oude crown = 2 gld. 90 ct., de latere = 2 gld. 87 ct.; – **crownglass,** n. kroonglas, loodvrij, eenigszins groen glas, van de schoonste hoedanigheid, dat in Engeland gewoonlijk tot vensterruiten wordt gebezigd; het wordt in achromatische verrekijkers gebruikt voor de lens, die het dichtst bij het oog staat, omdat de straalbreking er van die van het f l i n t g l a s (z. a.), in de voorwerplens weder opheft.

croyábel, fr. (*croyable,* v. *croire,* gelooven) geloofelijk, geloofbaar.

Cru, m. fr. (v. *croître,* groeien) wasdom, gewas (inz. van wijn); – **cru,** adj. fr. (vgl. c r u d i t e i t) ruw, onomwonden, scherp.

Crubeki, n. turksche secte, die het geloof aan de noodzakelijkheid der bedevaart naar Mekka niet deelt.

Cruciātie (spr. *t=ts*), f. nw.lat. (van *cruciare,* kruisigen, van *crux,* genit. *crucis,* kruis) kruisiging; – *cruciatus, a, um,* adj. Bot. kruisgewijs, tegenover elkander staande, dat zij vereenigd een kruis vormen; – **crucifer,** kruisdragend, kruisdrager; – **crucifĕræ,** f. pl. nw.lat. Bot. kruisbloemige planten; – **cruciférisch,** adj. kruisdragend; – **crucifigeeren,** lat. kruisigen; – **crucifix,** n. (mid.lat. *crucifixum,* eig. iets dat aan 't kruis is gehecht, fr. *crucifix*) kruisbeeld, heilig kruis, beeld van Christus aan het kruis; – **crucifixie,** f. nw.lat. kruisiging; – **crucifórm,** adj. kruisvormig; – **crucigĕri,** m. pl. kruisdragers, naam van verscheiden geestelijke genootschappen; – **crucigérisch,** adj. kruisdragend; – **cruciróstisch,** adj. N. H. met kruisvormigen snavel.

Crudeliteit, f. lat. (*crudelĭtas,* v. *crudelis, e,* wreed) wreedheid, onbarmhartigheid.

Cruditeit, f. lat. (*crudĭtas,* v. *crudus, a, um,* rauw) rauwheid, onverteerbaarheid; iets onverteerbaars in de maag.

Crudo-zilver, n. zilver, alvorens het ter verwerking gezuiverd en met koper gealliëerd is.

cruél, fr. (v. 't lat. *crudēlis, e*) wreed, hardvochtig, onmenschelijk, onbarmhartig; ontzettend, verschrikkelijk, vreeselijk.

Crúor, m. lat. geronnen bloed, ook bloedrood, roode kleurstof van het bloed; – **cruentātie** (spr. *tie=tsie*), f. later lat. (*cruentatio,* van 't lat. *cruentāre,* bloedig maken) 't bloedig-maken, bloedbevlekking; – *cruentus, a, um,* adj. Bot. bloedrood, bloederig.

cruraal, adj. lat. (*crurālis,* v. *crus,* dij, pl. *crura*) tot de dij behoorend; – **cruraalspier,** f. dijspier.

Crusade, f. (spr. *kroezade*), z. c r u z a d o.

crusca, f. it. (spr. *u=oe*; v. 't oudhoogd. *crusc,* mid. duitsch *grusch, grüsch, krüsch*) zemelen; vandaar *accadémia della crusca* (*Ac. furfurato-*

rum) in Florence, eig. zemelacademie, vereeniging van geleerden tot zuivering der ital. taal (gelijk men het meel van de zemelen zuivert), inz. ook door samenstelling van een woordenboek; – **cruscánten,** m. pl. onvoorwaardelijke aanhangers dezer academie, spraakzuiveraars, p u r i s t e n.

Crus galli, n. Bot. hanespoor.

crusta, f. lat. korst, bast; – *crusta dentium,* glazuur der tanden; – *c. petrosa,* steenachtig cement, dat bij vele plantetende zoogdieren de tandwortels omkleedt; – *cr. inflammatoria,* Med. ontstekingskorst; – *cr. lactĕa,* f. melkkorst; – *cr. serpiginōsa,* voortvretende aangezichtsworm; – **crustacéën,** n. pl. N. H. (lat. *crustacĕa*) schaaldieren; – **crustaceologie,** f. nw. lat. leer der schaaldieren; – **crustacieten,** m. pl. versteende schaaldieren; – **crustarius,** m. mid.lat. metaalarbeider, metaaldrijver, maker van gedreven werk, bosselwerker; – **crustātie** (spr. *tie=tsie*), f. nw.lat. omkorsting; – **crusteeren,** (lat. *crustāre*) bekorsten, met een bast, ook met verheven beeldwerk overtrekken; – **crusteus,** adj. (lat. *crustōsus, a, um*) korstig, bastig; – **crustodermen,** m. pl. lat.-gr. N. H. schubbelooze visschen, visschen met harde huid, b. v. de pantservisch.

crustuleeren, nw.lat. (v. *crustŭlum,* klein gebak, verklw. v. *crustum,* bakwerk, en dit van *crusta,* z. ald.) iets vooraf eten, inz. voor het middageten.

crux, f. lat. kruis; – *crux gestatoria,* draagkruis, dat voor een patriarch, inz. als eereteeken uit gedragen wordt; oneig. voor marteling, kwelling, ongemak (b. v. deze plaats is een *crux interprĕtum* of *criticōrum,* d. i. een kruis voor de uitleggers of beoordeelaars) – *experimentum crucis,* proef door een godsoordeel (aan het kruis); vandaar: beslissende proef enz.; – *crucis* (n.l. *dies*), dag des kruises of der kruisverheffing: de 14de September, de derde quatertemper.

Cruzádo, m. sp. en port. (spr. *kroezādo*; eig. met een kruis geteekende) portugeesche rekenmunt, met een kruis in den stempel, de oude van 400 reis = 1 gld. 15 ct., de nieuwe van 480 reis = 1 gld. 37 ct,; als zilvermunt is de oude cruzado = 1 gld. 57 ct., de nieuwe van 1609 = 1 gld. 64 ct,. die van 1718 en 1795 = 1 gld. 37 ct., die van 1809 = 1 gld. 40 ct.; in Brazilië geldt de oude cruzado 1 gld. 15 ct., de nieuwe 1 gld. 37 ct.; ook in Spanje eene goudmunt van 3 gld. tot 2 gld. 60 of 70 ct.

Cryoliet, n. ijssteen; mineraal, soda en aluminium bevattend; – **cryophoor,** f. soort ijsmachine; – **cryoskopie,** f. vloeistofonderzoek, berustend op de bepaling van het vriespunt.

Crypta, crypto, enz., z. k r y p–; – **crystal,** z. k r i s t a l.

Csardas, m. hong. (spr. *tsjardasj*; van *csárda,* kroeg) hong. volksdans.

Csikós, m. hong. (spr. *tsjikoosj*; van *csikó,* veulen) paardenherder.

cuandoe, z. c o ë n d o e.

Cuarteron, m. (spr. *koear–*) sp. inhoudsmaat.

Cuartillo, m. sp. (spr. *koeartiēljo*) sp. inhoudsmaat.

Cuba-hout, n. geelhout, van de verversmoerbezieboom op het eiland Cuba.

Cubatie, cubatuur, z. ond. k u b u s.

Cubebe, cubebe-peper, f. (nw.lat. en sp. *cubeba,* it. *cubebe,* v. 't arab. *kabâbat,* perz. *kabâbah*) staartpeper, de vrucht van den staartpeperstruik, een oostindischen heester, die in de geneeskunde gebruikt wordt; ook de grootste soort rozijnen, beter c i b e b e n geheeten, z. ald.

cubeeren, z. ond. k u b u s.

Cuberta, f. port. dek; scheepsdek; ook: vaartuig met dek (dus geen open vaartuig).

Cubicŭlum, n. lat. (v. *cubāre,* liggen, slapen) kamer, vertrek, inz. slaapvertrek; grafkamer in de katakomben; – *cubicula locanda,* „kamers te huur" (op bordjes in academiesteden); – **cubicularius,** m. bij de oude Romeinen: slaaf, die het opzicht over de kamers had; in de middeleeuwen z. v. a. kamerheer; kamerdienaar, inz. bij den paus.

cubiek, cubisch, z. k u b u s.

Cubĭtus, m. lat. elleboog, voorarm; ook el, die de lengte van een voorarm heeft; 17 rijnl. duim; – **cubitaal,** adj. (lat. *cubitālis, e*) den voorarm betreffende.

Cubras, m. pl. in Z.Amerika menschen. die uit de vermenging van Mulatten met Negers zijn gesproten.

Cubus, z. k u b u s.

Cuccagna, f. it. (spr. *-kanja*), z. v. a. c o c a g n a (z. ald.).

Cuchillo, m. sp. (spr. *koetsjieljo*) puntig mes; in Brazilië: kleine berg.

Cuculle, f. (lat. *cucŭllus,* m., later lat. *cuculla*) kap, inz. reiskap, kaproen, hoofdbedekking, vooral als die aan het gewaad bevestigd is; ook: dergelijk monnikskleed, monnikskap; – *cucullus non facit monachum,* de kap maakt den monnik niet; – **cucullāris,** m. Anat. monnikskapsspier, eene spier in den nek, die de gedaante eener afhangende monnikskap heeft; – *cucullatus, a, um,* adj. Bot. kapvormig.

Cucurbĭta, f. lat. (fr. *cucurbite*) kauwoerde, kalebas; Chir. laatkop; Chem. kalebasvormige distilleerkolf met langen hals; – **cucurbitacéën,** f. pl. Bot. kalebasvormige planten; – **cucurbitātie** (spr. *tie=tsie*), f. (lat. *cucurbitatio*) Chir. 't koppenzetten; mid. lat. Jur. soort van leensontrouw (f e l o n i e), wanneer een leenman met de naaste bloedverwanten van zijn leenheer vleeschelijken omgang had.

Cucuyo, m. (uit de taal van Haïti) lichtgevende springkever in Amerika.

Cudbear, n. eng. (spr. *kúdber,* verbasterd van den naam van den uitvinder Dr. C u t h b e r t G o r d o n) ook p e r s i o en r o o d e i n d i g o, donkerroode verf, soort van orseille, inz. tot verving der wol en zijde, die met slappen bijtenden ammoniak bereid wordt uit het wijnsteenachtig mos, of mos der Canarische eilanden, en als poeder gedroogd wordt verzonden. In Schotland heet zij ook c o r c a r (van 't celt. gæl. *corcur,* hoogrood, scharlaken).

Cuerda, f. sp. (eig. strik = lat. *chorda*) lengtemaat in Valencia, van ruim 40,77 meters.

cui bono? lat. tot wat (is 't) goed? waartoe dienstig? wat zal 't baten?

cuique suum, lat. ieder het zijne.

Cuiras, z. k u r a s.

Cuisinière, f. fr. (spr. *kwizi-njer*; van *cuisine* keuken, it. *cucina*, lat. *coquina*) eig. keukenmeid; cylindervormig blikken braadtoestel op 4 pooten, kookkachel.

Cuissage, f. fr. (spr. *kwi-sá-zj'*; van *cuisse*, dij, en dit. van 't lat. *coxa*) recht, dat zich de heeren in de barbaarsche tijden van 't leenrecht hadden aangematigd, om in het bed der pasgetrouwden een been en eene dij te leggen. 't Was eene symbolische voorstelling van 't nog oudere recht van c u l a g e, z. ald.; – **cuissière,** f. (spr. *kwi-s-*) lederbedekking van den trommelslager over de linkerknie.

Cuisse-madame, f. fr. (spr. *kwies-*; eig. dames- of vrouwendij, fr. *cuisse*, it. *coscia*, dij, van lat. *coxa*, heup) soort van langwerpige speer.

Cuitezijde, f. door koken van sericine bevrijde coconzijde (fr. *cuire*, koken).

Cuivre poli, n. fr. (spr. *kwi-*) fijne waren van geslepen of gepolijst geel koper (messing).

cujus regio, ejus religio, lat. die het land regeert, beheerscht ook den godsdienst.

cul, m. fr. (spr. *ku*; van 't lat. *culus*) achterdeel, stuit; – **cul de Paris** (spr. *ku d'pari*) of **cul postiche** (spr. *-postiesj'*), valsch of aangezet achterdeel, kort rokje of ander opvulsel om de japonnen der dames van achteren te doen uitstaan; – **cul de jatte,** m. (spr. *ku dzjátt'*) mensch zonder beenen, die enkel in een bak (j a t t e) zich kan voortsleepen; – **cul de lampe,** m. (spr. *ku d'lañp'*) bij boekdrukkers: sieraad of vignet aan het einde van een hoofdstuk of boek; – **cul de sac,** (spr. *ku d'sák*) zak, keerweer, straat zonder uitgang, doodloopende of blinde straat; – **culage,** f. (spr. *kulá-zj'*), of p r æ l i b a t i e, *jus primae noctis*, lat., *jus cunnāgi*, mid.lat. onder 't leenstelsel: recht, dat de jonggehuwde verplichtte om den eersten bruidsnacht bij den leenheer te vieren; recht der voorproef (later kon dit recht afgekocht worden, en de afkoopsprijs heette s c h o r t e g e l d); – **culásse,** f. achterste gedeelte van een kanon, geweer, pistool, kamer, staartschroef; ook ondervlak van een gezetten diamant; – **culbas,** m. (spr. *kubá*) kaartspel, waarbij men zich vooral van zijne kaarten poogt te ontdoen; – **culbuteeren,** (fr. *culbuter*, v. *cul* en oudfr. *buter, bolter*, stooten, omverwerpen) buitelen, tuimelen, over 't hoofd omdraaien; doen vallen, in 't verderf storten; overhoop werpen (den vijand); – **culbúte,** f. (spr. *kuulbúút'*) buiteling, val over 't hoofd.

Cúleita, f. lat. kussen, bolster.

Culdees, m. pl. eng. (spr. *kúldies*), of **culdéërs** (ontstaan uit het lat. *cultōres Dei*, godsvereerders) schotsche en iersche geestelijken, kluizenaars en monniken, die biddend en predikend in het land rondtrokken tot omstreeks de 15de eeuw.

Culēbra, f. sp. (lat. *colūber, colūbra*) slang.

Culēus, m. lat. eig. lederen **zak**; Med. vliezige zak, vliezig bekleedsel, scheede; ook grootste oud-rom. vochtmaat = 20 amphora of 525,27 liter.

culex, m. pl. *culĭces*, lat. N. H. steekmuggen; – **culiciden,** pl. mugachtige dieren.

Culilaban, ol **culilawan,** m. Bot. zeer aromatische bast van een boom der Moluksche eilanden, door Linneus onder de familie der laurieren gerangschikt.

culinair, adj. lat. (*culinarĭus, a um*, van *culīna*, keuken) wat tot de keuken, de spijsbereiding behoort.

Cullinan, m. naam van den in 1905 ontdekten transvaalschen diamant, 3032 karaat wegende en 11,4 bij 5,7 cM. groot.

culmineeren, nw.lat. (van *culmen*, top, kruin) Astron. door den meridiaan gaan en bijgevolg de grootste hoogte, den hoogsten graad, het toppunt bereiken; – **culminātie** (spr. *t=ts*), f. doorgang der sterren door den meridiaan; in het algemeen: hoogste trap, toppunt; – **culminatie-** of **culmineerpunt,** n. punt, waar eene ster door den meridiaan gaat, haar hoogsten stand aan den hemel bereikt, toppunt; hoogste trap of graad.

culmus, m. lat. halm; stengel der grasplanten; – **culmieten,** m. pl. nw.lat. versteeningen van plantenstengels.

Culot, m. fr. (spr. *kuló*, van *cul*, z. ald.) laatst uitkomend kuiken van een broedsel, nestkuiken; laatstgeboren kind, jongste of laatstaangenomene in een gezelschap; onderste deel van iets en wat zich daar verzamelt; Arch. stengelvormig sieraad aan het korinthisch kapiteel, waaruit gebladerte komt; – **culótte,** f. fr. broek, een manskleedingstuk, dat van de middel tot de knieën reikt, korte broek (vgl. p a n t a l o n); ook vlammig doorgerookt ondergedeelte van een pijpekop.

culpa, f. lat. rechtschendende handeling, schuld, vergrijp, fout; – *in culpa*, in schuld, strafbaar; – *extra culpam*, buiten schuld; – *mea culpa* (als uitroep), mijne schuld!; – *culpa lata*, breede, d. i. eene grove, zware schuld; – *culpa levis*, lichte, geringe schuld; – *culpa levissima*, zeer lichte of geringe schuld; – *culpam* p r æ s t e e r e n, borg blijven voor schade, die door achteloosheid is veroorzaakt; schadevergoeding geven; – **culpābel,** adj. (lat. *culpabĭlis, e*) schuldig, strafbaar; – **culpabiliteit,** f. nw.lat. strafbaarheid; – **culpeus,** adj. nw.lat. door onachtzaamheid schulddragend; – **culpeeren,** (lat. *culpāre*) beschuldigen; – **culpiteeren,** z. v. a. c u l p e e r e n.

Cultellātie (spr. *tie=tsie*), f. nw.lat. (van *cultellāre*, landmeten) stuksgewijze meten der hoogten.

Cultellus, m. lat. klein mes; – **culter,** n. mes, ploegschaar, kouter.

Culteranismo, m. sp., z. v. a. g o n g o r i s m e; – **culteranist** of **culteronist,** m., z. v. a. g o n g o r i s t.

cultiveeren, enz., z. ond. c u l t u u r.

Cultoristen, m. pl. Litt. spaansche dichters, die al de verdiensten der poëzie aan de vormen van den stijl toekennen; – **cultorisme,** n. stelsel der cultoristen.

Cultrarius, m. lat. (v. *culter*, mes) offerslachter; – *cultratus, a, um*, adj. Bot. en N. H. mesvormig; – *cyprinus cultratus*, meskarper.

Cultriróstres, n. pl. lat. (van *culter*, mes, en *rostrum*, snavel) messnavels, eene vogelfamilie, tot de steltloopers behoorende, met een zeer langen, van snijdende randen voorzienen bek, zooals reigers, ooievaars, kraanvogels, enz.

Cultuur, f. lat. (*cultūra*, van *colĕre*, verzorgen, verplegen, bearbeiden; vereeren, enz.) bouw, aanbouw, veldbouw, 't ontginnen, bearbeiden, plegen der velden, planten, enz., b.v. b o o m c u l t u u r, boomteelt; oneig. aankweeking, vorming, beschaving, veredeling, verfijning, ontwikkeling, oefening of scherping van den geest, van de vermogens van verstand en hart; – **cultuurgeschiedenis,** f. geschiedenis der beschaving, tegenover *histoire bataille* z. a.; – **cultuurplanten,** f. pl. kweekplanten (in tegenoverstelling met in 't wild wassende planten); – **cultuurstelsel,** n. door graaf Van den Bosch in 1830 in Ned.-Indië ingevoerd stelsel van belasting in den vorm van verplichte teelt van bepaalde gewassen; – **cultus,** m. lat. (fr. *culte*, spr. *kuult*'; eig. bearbeiding, verpleging; dan: vereering enz.) eeredienst, openbare, uitwendige godsvereering; ook kerkelijke gebruiken; – **cultiveeren,** mid.lat. (*cultivāre*, fr. *cultiver*) aanbouwen, bewerken, ontginnen; trekken (van planten); aankweeken, aanfokken; oneig. ontbolsteren, vormen, beschaven, verbeteren; oefenen, b. v. het verstand; beoefenen, b.v. de kunsten, wetenschappen; aankweeken, voortzetten, onderhouden, b.v. iemands vriendschap, enz.; eene g e c u l t i v e e r d e natie, een beschaafd volk; – **cultiveerbaar,** adj. bebouwbaar, vatbaar voor beschaving, veredeling enz.; – **cultivateur,** m. fr. (spr. *kuultiv*-) akkerman, landbouwer, boer; – **cultivātor,** m. nw.lat. samengesteld akkerwerktuig van eng. vinding, waarmede, onder groote uitsparing van tijd en kracht, de oppervlakte van bouwland wordt omgewerkt, bestrooid, gelijkmatig gemengd en van onkruid en wortels bevrijd; tot dat werktuig behooren de e x s t i r p ā t o r, s c a r i f i c ā t o r, r o e r h a a k, e g g e, enz.; – **cultivātie** (spr. *tie*=*tsie*) of **cultiveering,** aanbouw, bebouwing; oefening, veredeling.

Culullus, m. lat. offerschaal.

cum, lat. met; – *cum annéxo petito*, z. p e t i t u m; – *cum appertinentiis*, z. a p p e r t i n e n t i ë n; – *cum approbatiōne*, z. ond. a p p r o b e e r e n; – *cum beneficio inventarii*, z. ond. b e n e f i c i u m; – *cum bona venia*, z. *venia*; – *cum comminatiōne*, z. ond. c o m m i n e e r e n; – *cum confirmatiōne judicāli*, z. onder c o n f i r m e e r e n; – *cum facultāte ordinarii*, z. o r d i n a r i u s; – *cum grano salis*, z. ond. *granum*; – *cum impĕtu*, z. i m p e t u s; – *cum infamia*, z. ond. i n f a a m; – *cum licentia superiōrum*, z. ond. *licet*; – *cum notis variōrum*, z. ond. n o t a; – *cum omni causa*, z. onder *causa*; – *cum privilegio*, z. ond. p r i v i l e g i u m; – *cum protestatiōne*, z. ond. p r o t e s t e e r e n; – *cum refusiōne sumtŭum*, z. ond. r e f u n d e e r e n; – *cum reservatiōne*, z. ond. r e s e r v e e r e n; – *cum sessiōne et voto*, z. ond. s e s s i e; – *cum spe succedéndi*, z. ond. s p e s.

Cumana, f. Bot. ind. moerbezieboom.

Cumarine, f. Chem. kamferachtige stof, die in de tonkaboonen, het sterleverkruid, de steenklaver, waldmeister en eenige andere planten voorkomt.

Cúmbre, f. sp. top, hoogte, bergpas.

Cumidine of **cyanidine,** f. Chem. twee op aniline gelijkende in steenkolenteer aanwezige bases.

cumīnum, n. lat. (gr. *kýmīnon*, van oosterschen oorsprong: arab. *kammoen*, hebr. *kammôn*) Bot. komijn, tuinkomijn; – *cumīni semen*, tuinkomijnzaad, een geneesmiddel.

cumuleeren, lat. (*cumulāre*; van *cumulus*, hoop) ophoopen, tegelijk aanbrengen; ook verscheiden ambten tegelijk bekleeden en de daaraan verbonden voordeelen trekken; vandaar **cumuleering** der inkomsten; – **cumulātie** (spr. *t*=*ts*), f. nw.lat. ophooping, opstapeling; Rhet. figuur, waardoor men verscheiden denkbeelden achter elkander voorstelt als 't ware opeenstapelt, in tegenst. met d i s t r i b u t i e; – c u m u l a t i e v a n a m b t e n, het gelijktijdig waarnemen van verscheiden betrekkingen door één persoon; – *cumulatio actiōnum*, Jur. ophooping der rechtsvorderingen, de samenvoeging van velerlei aanklachten in hetzelfde stuk; – **cumulatief,** adj. aan- of ophoopend; – *vote cumulatif*, m. stelsel van stemming, waarbij de kiezers het recht hebben meer dan één stem op één candidaat uit te brengen, tegenover *vote limite*, waarbij de partijen een aantal candidaten stellen overeenkomstig haar kracht; – **cumulostratus,** m. gestreepte stapelwolk; – **cumulus,** m. hoop; inz. ook: stapelwolk.

cum utriculo, Bot. met een blaasje; – *cum uxore*, lat., z. u x o r; – *cum venia*, z. v e n i a; – *cum voto illimitāto*, z. v o t u m.

cuncteeren, lat. (*cunctāri*) toeven, dralen, talmen; – **cunctātie** (spr. *tie*=*tsie*), f. (*cunctatio*) verwijl, 't toeven, draling, vertraging; – **cunctātor,** m. talmer, draler, schoorvoeter, uitsteller, sammelaar, wikker en weger (in de rom. geschiedenis bijnaam van den dictator Fabius Maximus, die door dralen Hannibal in zijn succes trachtte te stuiten.)

Cundurangoplant, f. volgens sommigen tot de familie der apocyneeën behoorende, v. a. de als tegengift tegen slangenbeten gebruikte guacoplant in Z.Amerika, naar men zegt een geneesmiddel tegen kanker.

cuneaal, cuneiform, enz., z. onder *cuneus*.

Cunétte, ook c u v e t t e, f. fr. Mil. afleidingsgracht in het midden van eene droge vestinggracht, om het regenwater of ander vocht af te leiden; aan den binnenkant is zij soms met p a l i s s a d e n of met c r e n e l e e r w e r k voorzien.

cunĕus, m. lat. wig, keg,; – *cuneus cuneum trudit*, lat. sprw. de eene wig drijft de andere uit; wie een ander drijft, staat zelf niet stil; – **cuneaal, cuneair, cuneiform(is),** adj. wigvormig; – *cuneatus*, *a*, *um*, adj. Bot. wigvormig, b.v. de bladeren, die, aan den top breed zijnde, naar de basis in den vorm eener wig toeloopen; – *cuneato-attenuatum*, Bot. kielvormig versmald; – **cuneifolius, cuneifólisch,** adj. Bot. met wigvormige bladeren; – **cuneiróstrisch,** adj. N. H. wigbekkig.

Cunicŭlus, m. lat. eig. konijntje; Mil. onderaardsche gang, mijn; Bot. honingbuisje; – **cunicularius,** m. mijnwerker.

Cup, f. eng. beker.

Cupél, f. (fr: *coupelle*, van 't lat. *cupella*, vaatje, verklw. v. *cupa*, kuip) 1° kapel, kuip of vat, vervaardigd uit gecalcineerde beenderen, tot poeder gebracht en vervolgens met water tot pap gemaakt, waarvan men zich tot het kupelleeren bedient; 2° ketelvormig, meest uit ijzer vervaardigd vat, waarin op een onderlaag van zand retorten verhit worden; – **cupelleeren,** kupelleeren, scheikundige bewerking, door middel van welke men het zilver van de andere metalen, waarmede het gemengd is, afscheidt; het zilver afdrijven; – **cupellātie,** (spr. *t=ts*) f. afdrijving van het zilver, de op de kapel bewerkte scheiding van het zilver en het lood.

Cupiditeit, f. lat. (*cupidĭtas*, van *cupĭdus*, begeerig, *cupĕre*, begeeren) begeerlijkheid, gretigheid, happigheid, 't watertanden; – **Cupido,** m. lat. (eig. begeerte, minverlangen) zoon van Venus, gew. afgebeeld als een knaapje met boog en pijlkoker, somtijds ook met eene toorts in de hand; vaak verwisseld met den god der liefde, den minnegod, Amor, bij de Grieken Eros; ook: N. H. het heidehoen (*Tetrao cupido*).

Cupool-oven of koepel-oven (v. fr. *coupole* of it. *cúpola*, koepel, v. lat. *cupa*, vat, kuip) cylindrische schachtoven, ijzer- of mijnoven, ter omsmelting van het ruwijzer, die op een vasten grondslag rust, in tegenoverstelling van stortovens, die vrij hangen en om hunne as gedraaid kunnen worden; – **cupool-ijzer,** n. ruwijzer, door omsmelting gezuiverd.

cuprum, n. lat. koper; – *cupri flores*, f. pl. Chem. koperbloemen, gesublimeerd koper-oxyde; – *cuprum ustum*, gebrand koper; – **cupreus,** adj. Bot. koperkleurig, koperrood; met koperglans.

cur, lat. waarom?

cura, f. lat. zorg, verzorging, voorzorg, bemoeiing, oppassing, verpleging; kuur (z. ald.); ook **Cura,** godin der zorg en onrust; – **Curæ,** f. pl. wraakgodinnen, die haar zetel aan den ingang der hel hadden; – *cura abséntis*, zorg voor het vermogen eens afwezigen; – *c. animārum*- zielezorg; – *c. bonōrum*, goederen- of vermogen, beheer; – *c. extraordinarĭa*, buitengewoon goederenbeheer voor meerderjarigen, die onbevoegd tot eigen beheer verklaard worden; – *c. generālis*, beheer van het geheele vermogen; – *c. legitĭma*, naar wettelijke verplichting aanvaarde voogdijschap; – *c. posterior*, laatste, latere of geringer zorg; – *c. prodigōrum*, goederenbeheer voor verkwisters; – *c. reālis*, beheer van 't vermogen van een persoon; – *c. sexus*, voogdijschap over eene vrouw; – *c. speciālis*, voorzorg voor eene bijzondere rechtsverhouding; – *c. testamentarĭa*, bij testament bepaalde voogdijschap; – *c. ventris*, beheer van het vermogen van een nog ongeboren kind van een gestorvene; – *pro cura*, voor gedane moeite of bezorging; – **cureeren** (lat. *curāre*, eig. zorgen, verzorgen) in ziekte over iemand gaan; genezen, verzorgen; – **curabel,** adj. nw.lat. geneeslijk, geneesbaar, wat genezen kan worden; – **curabiliteit,** f. geneesbaarheid; – **curándus,** m., **curánda,** f. lat. hij of zij, die onder een curator (z. lager) staat; – **curaat,** m. nw.lat. (it. *curato*, eng. *curate*, spr. *kjoereet*) geestelijke, pastoor of zielverzorger, inz. kapelaan; – *curata ecclesia*, parochiekerk; – **curateele** (nw.lat. *curatēla*), ambt van een curator, voogdijschap, momberschap; – **curātie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*curatĭo*) genezing; – **curatief,** adj. nw.lat. genezend; – **curātor,** m. lat. voogd, rechtsverdediger, beschermer, verzorger, raadsman; toeziener of plaatsbekleeder van een persoon, die wel niet onmondig, maar buiten staat is zijne eigen zaken te beheeren; hij, die belast is met het bestuur van onbeheerde of verlaten zaken; ook opziener eener inrichting van hooger onderwijs, gymnasium of hoogeschool; – *curator abséntis*, voogd des afwezigen, wiens verblijf niet bekend is; – *c. bonorum*, raadsman of voogd in het vermogen van schuldenaars, die niet kunnen betalen; – *c. datīvus*, door de overheid aangestelde voogd; – *c. furiōsi*, voogd van een krankzinnige; – *c. hereditātis*, beheerder eener erfenis; – *c. homĭnis mente capti*, voogd van een zwakhoofdige, onnoozele; – *c. litis* of *ad lites*, concours-bestuurder, die in een concours door de overheid is aangesteld om de schuldeischers te woord te staan, z. v. a. contra-dictor; – *c. massae*, beheerder van 't gezamenlijk vermogen; – *c. prodĭgi*, voogd van een verkwister; – *c. sexus*, voogd eener vrouw; – *c. ventris*, beheerder van 't vermogen van een nog ongeboren kind van een overledene; – *curatorĭo nomĭne*, nw.lat. in naam des voogds, of als benoemd curator; – **curatorium,** n. voogdijschap, toezienerschap; aanstelling van een voogd of toeziener, verdediger enz. door de regeering.

Curaçao of **curassao,** f. likeur uit oranjeschillen, zoo geheeten naar het westind. eiland van dien naam; – **curaçao-spin,** z. oranje-spin.

curantur contrarĭa contrarĭis, het tegengestelde wordt door het tegengestelde genezen (vgl. allopathie en homœopathie).

Curar, curare, n. plantenvergift, waarmede de volksstammen aan den Orinoco en den Amazonestroom hunne pijlen vergiftigen; als geneesmiddel o. a. bij lyssa; – **curarine,** f. alkali uit de plant, die deze giftstof levert.

Curas, curassier, z. kuras, enz.; – **curassao,** z. curacao; – **curasso,** z. hocko; – **curateele, curatie, curator,** enz., z. ond. *cura*.

Curbbroker, m. eng. amer. makelaar in Amerika, die geen lid van de beurs is, maar zijn zaken op straat verhandelt.

Curculio, n. lat. snuitkever (oorspr. houtworm; vandaar in een blijspel van Plautus: p a r a s i e t).

Curcŭma, f. nw.lat. (van 't arab. *koerkoem, karkam*, hebr. *karkóm*) geelwortel, indische saffraan (*Curcuma longa*), waarvan de wortel een gele verfstof oplevert; – **curcuma-papier,** n. papier, dat met die verfstof gekleurd is en door de scheikundigen vaak als proefmiddel wordt gebezigd ter herkenning van loogzouten; – **curcumine,** f. daaruit bereide verfstof.

curcyf, z. c u r s i e f, ond. c u r r é n d e.

Curé, m. fr. (it. *curato*, van 't lat. *curātus*, z. c u r a a t, ond. *cura*) priester, pastoor; ook pelsmantel, pelsrok.

Cure-dents, m. fr. (spr. *kuur'-dáñ*; van *curer*, reinigen, en *dent*, tand) tandenstoker; – **cure-oreilles,** m. (spr. *kurorèlj'*) oorlepel.

Curée, fr. (oudfr. *curée, courée, corée*, provenç. en oudsp. *corada*, it. *corata*, de het hart omgevende deelen, hart, long en lever, ingewand, van 't lat. *cor*, hart) bij jagers: jachtrecht, d. i. wat den honden van 't neergelegd wild wordt voorgeworpen; – **curée maken,** de honden door oefening van het jachtrecht op de jacht verhit maken.

cureeren, z. ond. *cura*.

Curer, m. eng. (spr. *kjoe-*) iemand die voor iets zorgt; inz. inzouter der haring.

Curétte, f. fr. (van *curer*, reinigen, ontruimen; van 't lat. *curāre*, verzorgen, rein houden) Chir. scherpe lepel, inz. steenlepel, dienende om vreemde lichamen of kleine steenen uit de blaas te verwijderen, na vooraf in dit ingewand eene genoegzame groote insnijding gemaakt te hebben, blaasruimer.

Curfew, n. eng. (spr. *kurfjóé*), z. v. a. c o u v r e - f e u (z. ald.).

curĭa, lat., of **curie,** f. bij de oude Romeinen: volksafdeeling of wijk, waarvan Romulus er 30 instelde; vergaderhuis eener curie, ook vergaderhuis van den senaat; vandaar in 't algemeen raadhuis; raadsvergadering, raad; gerechtshof; ook stichtswoning, domhuis; – *in curia*, op het raadhuis; – *curia feudalis*, z. ond. f e u d u m; – **roomsche curie** (*curia romāna*), thans: alle pauselijke beambten en gerechtshoven ter uitoefening van het algemeen kerkrecht; ook in het algemeen de pauselijke regeering of het hof van den paus; – **curiaal,** adj. (lat. *curiālis e*) in den stadhuis- of kanselarijstijl, vormelijk; – **curialiën,** n. pl. (*curialĭa*) formaliteiten van den bureau- of stadhuisstijl, eerbenamingen in titels; – **curiaal-stijl** of *stilus curĭae*, gerechtelijke of bureau-schrijfstijl; – **curialisten,** m. pl. nw.lat. zulke R. Katholieken, welke den paus eene onbeperkte macht in de kerk toekennen, z. v. a. u l t r a m o n t a n e n en in tegenstelling met de E p i s k o p a l i s t e n (z. ald.); – *curiātim*, lat. naar curiën, volgens wijken; – **curiaat-stem,** z. onder v o t u m; – **curio,** m., pl. **curiōnen,** hoofden der oud-romeinsche curiën, die tegelijk priesters waren.

curiëus, adj. (lat. *curiōsus*, eig. zorgvuldig, van *cura*; fr. *curieux*) nieuwsgierig, weetgierig; ook zeldzaam, zonderling; – **curiositeit,** (spr. *s=z*) f. (lat. *curiositas*) nieuwsgierigheid, weetgierigheid; zeldzaamheid; ook: iets zeldzaams of bijzonders; – **curiositeiten,** f. pl., of lat. *curiōsa*, n. pl. zeldzaamheden, merkwaardigheden; bezienswaardigheden; – *curiositātis causa*, fr. *par curiosité*, om de zeldzaamheid, uit nieuwsgierigheid.

Curling-spel, n. eng. schotsch kringspel, waarbij schijven geworpen worden naar een op het ijs staand en door cirkels omringd paaltje.

Cúrrency, n. eng. (van 't lat. *currĕre*, loopen) betaalmiddel, in omloop zijnd geld, inz. papieren geld; – **currencyschool,** f. of **c. principle** n. engelsche financiëele school, welke volledige dekking van bankpapier door muntmaterieel verlangt, dus gereglementeerde circulatie van bankbiljetten; – **curréndé,** f. (spr. *u=oe*) loopkoor, koor van arme studenten, die in Duitschland langs de straten zongen; wandelend zangkoor; – **currendānen,** m. pl. loopzangers, straatzangers, arme scholieren, die van huis tot huis gaan zingen; – **currént,** adj. lat. *currens*; part. v. *currĕre* z. v. a. c o u r a n t; – *anni curréntis*, afgekort *a. c.*, van het loopende, d. i. het tegenwoordige jaar; – *mensis curréntis*, van de loopende maand; – *currente calamo*, met loopende pen, d. i. vlug en zonder nadenken (schrijven); – **curréntschrift,** f. dui. (spr. *koerréntsjrieft*) gewone duitsche schrijfletters; – **curriculum,** n. lat. loop, loopbaan; 't eenmaal rondloopen der renbaan; – *curricŭlum vitae*, n. lat. levensloop, levensgeschiedenis; – **curricle,** eng. (spr. *kúrrikel*) licht rijtuig met twee wielen; z. v. a. c a r r i o l e; – **curriculus,** m. wagen; – inz. *c. triumphālis*, triomfwagen; – **curseur,** m. fr. looper op eene schroef; ook beweegbare draad in een mikrometer, om den schijnbaren diameter eener ster te meten; – **cursief** of **cursiefletter,** f. nw. lat. scheefliggende of schuinsche drukletter, bij de Franschen i t a l i q u e geheeten; vgl. d r u k l e t t e r s; – *cursim*, adv. lat. vluchtig, oppervlakkig; – **cursor,** m. looper, renbode; – **cursores,** pl. N. H. geslacht der loopvogels; – **cursōrisch,** *cursorie*, adj. en adv. achtereen voortloopend, b. v. iets lezen; – **cursōrische lezing,** onafgebroken of voortloopende lezing, in tegenst. met de s t a t a r i s c h e, d. i. de staande of vertoevende; – **cursus,** m. lat. loop; inz. leergang, d. i. samenhangende voordracht of behandeling van alle deelen eener wetenschap in hun natuurlijke volgorde; ook leerbaan of gansche samenhangende reeks der wetenschappen, die op hoogescholen in een bepaalden tijd voor een bepaald vak geleerd moeten worden; – **curseeren,** z. c o u r s e e r e n.

Curry of **curry-powder,** n. (spr. *-póuder*), eng. (hindost *khura*, d. i. eig. genietbaar) oostindische kruiderij, die uit de tot poeder gebrachte bladeren van verscheiden aromatische planten bestaat, k e r r i e; in samenstellingen: spijzen, die daarmede gekruid zijn; – *curried*, adj. daarmede gekruid.

Curseur, cursief, cursor, enz., z. ond. c u r r e n c y.

Curt., bij zoölogische benamingen afk. van J. H. Curtis (schilder en entomoloog te Londen), gest. 1867.

Curtane, f. engelsch koningszwaard zonder punt, dat bij de kroning voor den koning uit werd gedragen.

Curtātie (spr. *tie=tsie*) of **curteering** (van 't lat. *curtāre*, verkorten), Astron. verkorting, verkorte afstand, afstand, die eene planeet van de zon zou hebben, als hare baan met het vlak van de ecliptica samenviel.

curtifolius, a, um, adj. Bot. kortbladerig.

Curúcu of **curucúru**, (spr. *u=oe*; brazil. *curucui*) zijdekoekoek, een op de kraai gelijkende vogel in Guyana enz.

Curucucu, (spr. *u=oe*) m. braziliaansche, zeer venijnige slang, van 3 tot 6 voet lengte; ook de door haar beet veroorzaakte ziekte.

curūlisch, adj. (lat. *curūlis, e*) de **curulische stoel** (*sella curūlis*), eerezetel of troon der oudrom. koningen, later die der drie opperste staatswaardigheidbekleeders, namelijk der consuls, prætors en ædiles, welke laatsten daarom *aedīles curūles* heetten.

Curve, f. lat. (*curva*, scil. *linĕa*, van *curvus, a, um*, krom) Geom. kromme lijn, inz. deel van een cirkel; ook om trillingen, kloppingen graphisch voor te stellen b. v. de koortscurve; - *curvatus, a, um*, Bot. gekromd; - **curvatuur**, f. kromming; - **curveeren**, krommen; - **curvicaudisch**, adj. N. H. nw. lat. kromstaartig; - **curvicaulisch**, adj. Bot. met krommen stengel; - **curvicóllisch**, adj. N. H. kromhalzig; - **curvicóstisch**, adj. kromribbig; - **curvidéntisch**, adj. kromtandig; - **curviflōrisch**, adj. Bot. met gekromde bloemkroon; - **curvifolius**, **curvifōlisch**, adj. met gekromde bladeren; - **curvigraaf**, m. werktuig, om kromme lijnen te trekken; - **curvilineair**, adj. kromlijnig; - **curviméter**, m. instrument om op landkaarten de lengte van een weg te meten; - **curvinervus**, **curvinérvisch**, adj. Bot. met kromme bladribben; - **curvipédisch**, adj. N. H. krombeenig; - **curvirostres**, pl. N. H. kromsnavelige vogels; - **curvirostrisch**, adj. N. H. kromsnavelig; - **curvisétisch**, adj. met kromme borstels of rugharen; - **curvispínisch**, adj. met kromme stekels; - **curviteit**, f. kromheid, kromte.

Cuscuta, f. lat. Bot. warkruid.

Cushion (spr. *kusjon*), n. eng. kussen; - **cushion-band**, m. niet holle, gummi band om een wiel;- **cushion-dance**, m. een oud-engelsche dans, waarbij gekust wordt en een kussen gebruikt wordt.

Cusir, n. (spr. *koe-*) uit ruwe cocondraden gemaakte naaizijde (fr. *soie à coudre*, eng. *sewing-silk*).

Cusirino, n. it. in Italië vervaardigde fijner en fraaier soort van zijdegaren voor kantwerk en weefsels.

cuspidatus, a, um, adj. Bot. fijn gesplitst, lang gespitst, b. v. een blad dat aan den top plotseling in een vrij lange, spitse punt eindigt.

Cústard, n. eng. eierkoek, eierkaas, vlade, geliefd eng. gerecht uit eieren, room en suiker.

Custaceën, pl. N. H. kleine diertjes, die zich o. a. bij het boren naar water in de Sahara voordoen.

Custodiaat, custodie, enz., z. ond. c u s t o s.

Cústom, n. eng. (eig. gewoonte, gebruik; vgl. *costume*) tol, belasting, inkomend recht; - **custom-house** (spr. *kústum-hous*) tolhuis, kantoor, der inkomende rechten; - **custom-law**, f. tariefwet op de inkomende rechten; - **custom-penny**, inkomend recht voor buitenlandsche waren in Engeland; ook de terugbetaalde tol bij wederuitvoering van buitenlandsche waren.

Custos, m., pl. **custōdes**, lat. bewaker, opziener, b. v. van eene bibliotheek, een kabinet van zeldzaamheden, penningen, enz.; koster, kerkwachter; bij de boekdrukkers: aan den voet eener bladzijde afzonderlijk geplaatste eerste lettergreep van de volgende bladzijde (nu bijna niet meer in gebruik) bladwachter, steekwoord; Muz. teeken, 't welk aantoont, dat de noten eener stem op de volgende bladzijde in denzelfden sleutel voortgaan; - **custodiaat**, n. nw. lat. wachterschap; post van custos; waardigheid van kroonwachter in Hongarije; - **custodie**, f. (lat. *custodĭa*) hechtenis, gevangenis, bewaking; - **custódieeren**, bewaken, bewaren.

Cut, m. eng. snede, snit; vorm die iets heeft, zijn stempel enz.

Cutis, f. lat. huid, inz. lederhuid (onder de *epidermis* of opperhuid); - *cutis anserīna*, ganzenhuid; - *cutis callosa*, vereelte huid, eelt; - *cutis densa*, verharding van het celweefsel; - **cuticula**, f. huidje; Bot. huidvormige bedekking van verscheiden plantdeelen; - **cutine**, f. kurkstof; - **cutītis**, f. nw. lat. huidontsteking.

Cutlass, n. eng. (fr. *coutelas*) breed zwaard; - **cutler**, m. (fr. *coutelier*) messenmaker; - **cutlery**, f. snijwerktuigen.

Cutter, eng., z. k o t t e r.

Cuv., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor Cuvier (George); - **F. Cuv.** voor Cuvier (Frédéric). Gest. 1832 en 1838.

Cuvétte, f. fr. (van *cuve* = lat. *cupa*, kuip, prov. *cuba*) kuipje, klein waschvat, vat voor spoelwater; ook voor regenwater van de daken; bak onder een bloempot; ook z. v. a. c u n e t t e; in horloges: binnendeksel van het uurwerk, dat van twee openingen voor het opwinden en gelijkzetten voorzien is.

Cwierc, m. poolsche inhoudsmaat = 32 liter.

Cyabāna, m. soort mier in Brazilië, gehouden voor den verdelger der trekmieren of tanajura's.

Cyaan of **cyanogenium**, n. gr. (van *kyánĕos*, donkerblauw) blauwstof, blauwzuurstof, verbinding van stikstof en koolstof, base van het blauwzuur, door Gay-Lussac in 1815 ontdekt, dat in verbinding met waterstof het zeer vergiftige blauwzuur, met ijzer het berlijnsch-blauw, met kalium het cyankalium, een sterk vergift, met kalium en ijzer het bloedloogzout enz. vormt; - **cyanāten**, n. pl. zouten, gevormd door de verbindingen van het blauwzuur; - **cyáne**, f. (gr. *kýănos*) blauwe korenbloem; - **cyanide**, n. verbinding van cyaan, inz. met metalen; - **cyanélla**, f. nw. lat. kaaplelie, kaapsche affodil; - **cyanicórdisch**, adj. gr. N. H. met blauwe voel-

sprieten; - **cyaniet,** n. Miner. blauwe schorl, eene talksteensoort; - **cyaneus,** adj. Bot. korenblauw; - **cyanipédisch,** adj. nw. lat. N. H. blauwvoetig; - **cyanipénnisch,** adj. blauwvleugelig; - **cyaniróstrisch,** adj. met blauwen snavel; - **cyanocárpisch,** adj. Bot. gr. met blauwe vruchten; - **cyanocephálisch,** adj. N. H. blauwhoofdig; - **cyanocóllisch,** adj. N.H. nw. lat. blauwhalzig; - **cyanoférrum,** n. Chem. blauwzuurhoudend ijzer; - **cyanogástrisch,** adj. nw. lat. N. H. blauwbuikig; - **cyanogýnisch,** adj. gr. Bot. met blauwe stijltjes; - **cyanoïdisch,** adj. korenbloemachtig; - **cyanoleukisch,** adj. blauw en wit; - **cyánometer,** m. Phys. een door De Saussure in 1790 uitgevonden werktuig tot meting of bepaling van den graad der blauwe kleur van den hemel en daardoor tegelijk van de zuiverheid der lucht; het bestaat uit eene in 53 velden gedeelde plaat, welker kleuren van het lichtste tot het donkerste blauw afwisselen; - **cyanopathie** of **cyanōsis,** f. Med. blauwzucht; - **cyanophlýktisch,** adj. blauwgevlekt; - **cyanophthálmisch,** adj. N. H. blauwoogig; - **cyanopódisch,** adj. blauwvoetig; - **cyanoptérisch,** adj. blauwvleugelig; - **cyanopýgisch,** met een blauwen aars; - **cyanopýrrhisch,** adj. blauw en roodgeel; - **cyanoróstrisch,** adj. nw. lat. N. H. met blauwen snavel; - **cyanōtisch,** adj. gr. Med. blauwzuchtig; N. H. blauwoorig; - **cyanovéntrisch,** adj. nw. lat. N. H. blauwbuikig; - **cyanúrisch,** adj. gr. blauwstaartig; - **cyanurāten,** n. pl. Chem. verbindingen van cyanogenium met enkelvoudige lichamen.

Cyăthus, m. lat. (v. 't gr. *kýathos*) beker; Chir. laatkop; ook eene maat der Ouden = $^1/_{576}$ eener amphora; - **cyathĕa,** f. Bot. de bekervaren; - **cyatheïten,** pl. versteeningen van varenkruiden in steenkolenlagen; - **cyathifórm(is)** of **cyathōdisch,** adj. nw. lat. bekervormig.

Cybĕle of **cybébe,** f. gr. (Kybĕlē of Kybēbe) Myth., alvoedster, verpersoonlijkte natuur, symbool en godin der vruchtbare aarde, eene oorspronkelijk phrygische godin, later met Rhea vereenzelvigd, vandaar de moeder der goden, de groote moeder (*mater deōrum, magna, alma mater*) genoemd; ook een asteroïde, in 1861 door Tempel ontdekt.

Cybomantie, (spr. *t=ts*) f. gr. (van *kýbos,* teerling; vgl. cubus) waarzeggerij uit dobbelsteenen; - **cybomant,** m. iemand, die uit dobbelsteenen waarzegt.

Cycas, f. nw. lat. Bot. oneigelijke sagopalm, sagoboom, oostindische broodboom.

Cyclamen, n. nw. lat. (lat. *cyclāmīnos,* van 't gr. *kyklāmīnos, kykláminon, kyklamís*) varkensbrood, eene plantensoort met vleezigen knolwortel en welriekende bloemen; alpenviooltje; - **cyclamine** of **artanitīne,** f. Chem. in de wortels dezer plant ontdekte stof.

Cyclus, cycloon, cycloop, z. cyklus, cykloon, cykloop.

Cydonia, f. gr. (*kydonia*) en lat., kweeboom; ook z. v. a. cydonium, n. kweepeer (naar de stad Cydon op Kreta).

Cyēma, n. gr. z. v. a. embryo, fœtus.

Cygnus, m. lat. zwaan, b. v. als sterrenbeeld; - **cygnoïde,** f. de zwanenlijn (in de meetkunde).

Cykloop, m. (gr. *Kyklōps,* lat. *Cýclōps*) Myth. d. i. rondoog, bij Homerus een reusachtige volksstam op Sicilië; in de latere Myth. de reusachtige knechten van Vulcanus, met één rond oog in het midden van het voorhoofd; ook soort schaaldieren met zwemvliezen; - **cyklopĕa,** f. rom. dans, waarbij de cykloop Polyphemus werd voorgesteld; - **cyklopie,** f. eenoogigheid; - **cyklopische muren,** pl. reusachtige muren der oudste tijden in Griekenland en Italië, uit geweldige, ruwe rotsblokken los samengevoegd, welker bouw reuzenkrachten (vandaar de naam) geëischt scheen te hebben.

Cyklopædie, somtijds gebruikt voor encyklopædie (z. ald.).

Cyklopea, cyklopie, z. cykloop.

Cyklus, m. gr. (*kyklos*) kring, omloop, omvang; tijdkring, tijdring, zeker aantal jaren, na welker verloop dezelfde verschijnselen weder in dezelfde volgorde plaats hebben, inz. in de mathematische chronologie gebruikelijk; - **zonnecyklus** (*cyclus solāris*), zonnecirkel, zonnekring of tijdring van 28 jaren; - **maan-cyklus,** maankring, maancirkel, tijd van 19 jaren; - **indictiecyklus,** schattingscirkel, reeks van 15 jaren; - ook beteekent **cyklus,** reeks van samenhangende dingen, die een gemeenschappelijk middelpunt hebben, reeks van volksoverleveringen of historische verdichtingen, vandaar **cyklische dichters,** gr. epische dichters na Homerus, wier gedichten de voornaamste deelen der oudgrieksche goden- en heldensage behandelden en met de Homerische (Ilias en Odyssea), welke zij aanvulden en voortzetten, in eene samenhangende volgrij gerangschikt waren; - **Cykláden** of **Cyklādische eilanden,** n. pl. kring- of cirkeleilanden in den gr. archipel of de Ægæïsche zee (Delos, Paros, Naxos, Scyros, Cea, enz.), zoo genoemd omdat zij als in een cyklus of cirkel rondom Delos liggen; - **cyklographie,** f. Geom. kring- en kogelconstructie; - **cykloïde,** f. Math. radlijn, roltrek, kromme lijn, die door een punt in den omtrek van een rad, dat op eene rechte lijn omwentelt, wordt beschreven; - **cykloïdaal,** adj. radlijnig; - **cykloïmbus,** m. bolgebogen kring, eene kromme lijn (curve) van dubbele kromming, op de oppervlakte van een cylinder met cirkelvormige basis beschreven; - **cyklométer,** m. afstandsmeter, die aanwijst hoe vaak een rad is omgedraaid; - **cyklometrie,** f. cirkelmeting, de gezamenlijke formulen, die tusschen den cirkelboog en zijne sinussen, cosinussen, tangenten, enz. bestaan; - **cykloon,** m. wervelstorm, kringstorm, draaiende storm, hevige stormwind met kringvormige draaiing der lucht, ontstaande in een gebied van lagen druk (*depressie*); zij wentelen zich in een uitgebreiden kring rondom eene loodrechte as, terwijl deze as tevens voortschrijdt langs een bepaalden weg, dien men stormbaan noemt; ook stofzuiger (in spinnerijen, zagerijen enz); - **cyclonétte,** f. een soort automobiel; - **cyklorāma,** n. rondomzicht, panorama, schilderij, die den aanschouwer een geheelen horizon of ook de

achtereenvolgende gebeurtenissen van een zeker tijdvak te zien geeft; - **cykloskoop,** m. kring- of cirkelmeter, toestel om spoorwegkrommingen af te bakenen; - **cyklostÿle,** m. soort h e k t o - g r a a f, ook voor teekeningen.

Cylinder, m. gr. (*kÿlindros*; van *kylindein*, rollen) c y l i n d e r, ronde zuil, rol, lichaam, begrepen tusschen twee gelijke evenwijdige cirkels; in 't algemeen ieder rolvormig (rond en langwerpig) lichaam; in uurwerken: bijzonder soort van pal (*échappement*) aan het gangrad, in tegenst. met a n k e r, een anderen vorm van pal; - **cylinder-machine** of k a l a n d e r, machine om geweven stoffen glad te maken; - **cylinder-spiegel,** m. metalen of stalen cylinder met sterk gepolijste oppervlakte, waarin de voorwerpen zich zeer verlengd en versmald vertoonen; - **cylindreeren,** z. v. a. k a l a n d ĕ r e n; - **cylindrisch,** adj. rolrond, zuilvormig; - c y l i n d r i s c h e v o e t, rolvoet; - **cylindrieten,** m. pl. rolschelpdieren; - **cylindroconisch,** adj. rolkegelvormig;- **cylindroconische projectielen,** pl. spitse kogels; - **cylindroïde,** f. rolvormig lichaam, waarvan de omtrekken van het grond- en bovenvlak geen cirkels, maar andere kromme lijnen zijn; - *cylindrus horodicticus*, uurzuil, zonnewijzer in de gedaante van een cylinder; - *c. pyrotechnicus*, stormrol, stormblok, met handgranaten gevulde cylinder.

Cylistiek, f. buitelkunst, kunst om op het hoofd te staan en op de handen te loopen.

Cÿlix, f. gr. soort beker (vgl. c a l i x).

Cyllosis, z. k y l l o s i s.

Cyma, f. Bot. bloem- of bloeitop; meestal in tweeën gedeelde bloeiwijze, waarbij zich de bloempjes van onderen of in 't midden ontwikkelen; zoogenaamde centrifugale bloeiwijze.

Cymbaal of **cymbel,** f. (van 't lat. *cymbălum*, gr. *kymbălon*) klankbekken; hakbord, ook orgelregister van samenstemmende klokjes; - **cymbalist,** m. cymbaalspeler; - **cymbaloïdisch,** adj. gr. bekkenvormig, klokvormig; - **cymbel-regaal,** zekere orgelregisters van klein, scherp toongevend pijpwerk.

Cymol, cymen of **cymine,** n. Chem. aromatisch koolwaterstof.

Cynánche, f. gr. (*kynanchē*, d. i. eig. hondskeelontsteking, van *kyon*, hond, en *ánchein*, worgen) Med. soort keelontsteking, bij welke de zieken de tong uit den mond laten hangen, evenals hijgende honden; - **cynánchum,** n. nw. lat. Bot. engbloem, ezelsmelk, vliegenvanger, vergiftige plantensoort, bij ons als pronkgewas voorkomend; - **cynanthropie,** f. watervrees van een door een dollen hond gebeten mensch, hondswoede; ook soort van melancholie of manie, bij welke de zieke zich verbeeldt in een hond te zijn veranderd; - **cynára,** f. Bot. artisjok; - **cynegetiek,** f. (gr. *kynēgetikē*, v. *kynēgetēs*, d. i. eig. hondenleider, jager) jachtkunst, jacht; - **cyniatrie,** f. (van *iātrós*, arts) hondenartsenijkunst; - **cynicus,** m. (v. *kynikos*, hondsch) hondsch wijsgeer, spotnaam van eene door A n t i s t h ĕ n e s in Griekenland gestichte school, die geene zwarigheid maakte om alle natuurlijke verrichtingen, die wij onwelvoeglijk noemen, openlijk te doen; schaamteloos, onwelvoeglijk mensch; - **cynisch,** adj. hondsch; schaamteloos, ongevoelig, scherp sarcastisch; haveloos; ontuchtig; - **cynisme,** n. cynisch, onwelvoeglijk gedrag, onverschilligheid; - **cynocephălus,** m. „hondekop" als naam van aapsoorten, baviaan, enz.; - **cynoglŏssum,** n. gr. Bot. hondstong; - **cynographie,** f. hondenbeschrijving; - **cynolÿssa,** f. watervrees, hondsdolheid; - **cynomachie,** f. hondenstrijd, hondenkrijg; - **cynomorium,** n. Bot. hondsroede, - **cynomórph,** adj. op een hond gelijkend; - **cynophile,** m. hondenvriend, liefhebber van honden; - **cynophorie,** f. 't hondedragen, eene voormalige straf; - **cynorexie,** f. (vgl. o r e x i e) hondshonger, wolfshonger; - **cynorrhódon,** n. Bot. hondsroos, oude naam van den egelantier of wilden rozeboom; - **cynosūre,** f. gr. (*kynosoera*), eig. hondestaart, eene grassoort; Myth. naam eener voedster van Jupiter, die haar uit erkentenis onder de sterren plaatste; vandaar: Astron. kleine beer; poolster, naar welke zich de zeelieden vroeger voornamelijk richtten; daarom ook oneig.: leidraad, richtsnoer; aangenomen gebruik; doel; - **cynosurus,** m. Bot. kamgras.

Cynthius, m. en **Cynthia,** f. lat. (gr. *Kynthios*, enz.) bijnamen van Apollo en Diana (z. ald.), naar den berg C y n t h u s op het eil. Delos, waar zij geboren waren.

Cyophorie, z. k y o-.

Cypellomachie, f. bekerkamp, wedstrijd in het drinken.

Cyper, m. zijdeachtige katoenen stof; ook f. kleine pruimensoort; - **cyperkat, cypersche kat,** f. soort van groote grijsgestreepte katten, oorspr. van 't eiland Cyprus afkomstig.

Cyperaceën, f. pl. Bot. (v. 't gr. *kÿpeiros*) cypergras, eene grasfamilie, waarvan vooral het e e t b a r e of z o e t e c y p e r g r a s of de a a r d a m a n d e l, waarvan de knolletjes eetbaar zijn, bekend is; - *Cypērus papÿrus* (gr. *byblos*), p a p i e r-c y p e r g r a s of p a p i e r r i e t in Egypte en Sicilië leverde den Ouden de stof voor hun papier.

Cyperhout-cordie, zie c o r d i e; - **cyperpoeder,** n. stof van verrot pijnboomhout, in Venetië in plaats van poeder aangewend.

Cyperwijn, m. zoete wijn van 't eil. Cyprus afkomstig

Cyphoom, cyphoma, n. gr. ruggegraatsverkromming, bochel.

Cypræa, f. nw. lat. (vgl. *cypria*, *cypris*) N.H. porseleinslak, de schelp dient in Achter-Indië en Afrika als munt.

Cyprés, f. (lat. *cypréssus*, van 't gr. *kypárissos*) welbekende groenblijvende boom, het zinnebeeld van den rouw.

Cypria of **Cypris,** f. lat. (v. 't gr. *Kÿpris*) bijnaam van Venus, naar het eiland Cyprus (lat. *Cyprus*, gr. *Kÿpros*), waar zij het ijverigst vereerd werd; - **cypripedium,** n. nw. lat. Bot. venusschoen, vrouwenschoen, mariaschoen, een sierplant.

Cyrenaïeken, m. pl., **cyrenaïsche school,** f·

oud-gr. philosophische secte, door Aristippus van C y r e n e gesticht; zij was het tegendeel van de cynische school, en leerde, dat het hoogste goed in weelde en wellust (gr. *hēdŏnē*) bestond, waarom zij ook H e d o n i k e n genoemd werden.

Cyrille, f. nw. lat. (*cyrilla*, naar den ital. arts Dominico C i r i l l o (gest. 1799) genoemd) Bot. fraaie kamerplant met eironde bladeren en scharlakenroode bloemen.

cyrillische letters pl. (slavisch *kyriliza*, boh. *kyrilice*) oude lettersoort der slavische taal, naar haar uitvinder, den bisschop C y r i l l u s, in de 9de eeuw benoemd.

Cyriologie, z. k y r i o l o g i e.

Cyropædie, f. gr. opvoeding van Cyrus (van Perzië) titel van een politieken roman van Xenophon, die aantoont hoe een goed vorst moet zijn en hoe hij dat wordt: vorstenspiegel.

Cystoma, z. k y s t o m a; – **cystalgie, cystis, cystitis,** enz., z. k y s t i s.

Cythēre en **Cytherēa,** f. gr. (*Kythereia*) bijnamen van Venus, naar het eil. C y t h ē r a, nu C e r i g o, in de Ægæïsche zee.

Cytīnus, m. (*C. hypocistis*) Bot. woekerplant, waarvan het sap (hypocistsap) voor geneeskrachtig wordt gehouden.

Cytisus, m. gr. (*kytĭsos*) Bot. vuilboom, gouden regen; – **cytisine,** f. Chem. uit de vruchten daarvan getrokken bittere stof, die braking verwekt.

Cytoblasteem, n. (v. gr. *kýtos*, holte, cel, en *blástema*, kiem) geleiachtige stof, waaruit zich het celweefsel der planten ontwikkelt; – **cytoblást,** f., celkern; – **cytoplásma,** m., plasma der cel; dat gedeelte der cel, dat niet de kern is; – **cytóde,** f., cel, waarin de kern niet is aan te wijzen; – **cytologīe,** f. cellenleer, leer der ontwikkeling van dieren en planten uit en door cellen; – **cytolyse,** f. oplossing der cel; – **cytotoxine,** f. celgif. Door de Duitschers wordt ook z y t o- gespeld.

Czaar of **czar,** m. (spr. *tsaar*) en **czarin,** f. (oudpool. *czar, czarz*, nu *car*, spr. *tzaar*, kroat. *czar, czeszar*, russ. *zarj*, hong. *czászár*, evenals ons keizer ontstaan uit het lat. *Caesar*, gr. *Kaisar*) titel van den beheerscher van het russische rijk en van den vorst van Bulgarije, keizer; – **czariza,** f. de gemalin van den czaar; **czaréwitsch,** nu **tzesaréwitsch,** m. zoon van den russ. keizer, grootvorst (voormalige titel, thans niet meer gebruikelijk; vgl. W e l i k i j K n j a s); – **czaréwna,** f. dochter van den russ. keizer, keizerlijke prinses (thans W e l i k a j a K n a s h n á); – **czarínska,** f. russische grootvorstin.

Czaikísten, m. pl. (spr. *tsjaï–*) soldaten van de oostenrijksche pontonnier-bataljons, die de grenzen bewaken.

Czakau, m. slav. (spr. *tsj–*), 1° stokfluit; 2° strijdhamer der haidukken.

Czako, m. hongaarsch (*csákó*; spr. *tsjakó*) Mil. veldmuts, soldatenhoed, s j a k o, c h a k o.

Czapka, f. poolsch (spr. *tsjápka*) eig. vierkante muts der poolsche uhlanen; poolsche nationale hoofdbedekking.

Czar, z. C z a a r.

Czardáke, f. illyrisch (spr. *tsjar–*) wachthuis op de oostenrijksche militaire grenzen.

Czardas, z. c s a r d a s.

Czeber, m. (spr. *tsjéber*; hong. *cseber*, c s ö b ö r) hong. vochtmaat = 84,589 liter.

Czéchen, pl. (spr. *tsjech-en*) slavische volksstam in Bohemen, Moravië en een deel van Hongarije; – **czechische taal,** de taal der Czechen in Bohemen enz.

Czernebog, z. b o g.

Czerno more, russ., de Zwarte Zee.

Czetwert, m. russ. (spr. *tsjétwert*), z. t s c h e t w e r t.

D.

d, afkorting van *da* of *detur*, lat. geef of het worde gegeven (op recepten); ook voor *dosis*, b. v. *d. t. d.* = *da tales doses*, geef zulke giften of hoeveelheden; – *d* = *denarius* en vandaar ook = penning, eng. *penny*; – *d. c.* of *D. C.* = *da capo* (z. ald.); – *d. d.*, afkorting van *de dato* (z. ald.); – *d. d. d.* of *D. D. D.* afgekort opdrachtsformulier: *do, dico, dedĭco*, lat. ik geef, wijd toe, draag op; of *dat, dicat dedĭcat*, hij geeft, wijdt toe, draagt op; – *D*, als romeinsch talteeken = 500; – $\bar{D}$ = vijf duizend; – *D.*, afkorting van *Don en Dom* en het eng. *Dean* (z. ald.); ook van *Decimus, Decius, Divus*, rom. voornamen; soms ook voor *Deus, Decurio, Dominus, Dux, Die, Digesta*; – *D.* of *Dr.* afkorting van doctor, b. v. *D. J. U.* = *doctor juris utriúsque*, doctor in de beide rechten; – *Dr. med.* = *doctor medicīnae*, doctor in de geneeskunde; – *Dr. phil.* = *doctor philosophĭae*, doctor in de wijsbegeerte; – *Dr. th.* = *doctor theologĭae*, doctor in de godgeleerdheid; – *D.* of *Ds.* = *dominus*, heer, predikant; – *D.* of *div.* = heilige, b. v. *D. A.* = *divus Augustus*; – *Dan.* = Daniël ('t boek van den profeet); – *D. C.* = *da capo* (z. ald.); – *D. C. L.*, eng. = *Doctor of Civil Law*, doctor in het burg. recht; – *D. D.*, eng. afkorting van *Doctor of divinity*, doctor in de godgeleerdheid; – *dd., ddt.* = *dedi* of *dedit*, lat., ik heb, hij heeft gegeven, betaald; – *d. d.* = *de dato*, van den dag, van den zooveelsten der maand; – *Deut.* = *Deuteronomium* (5de boek Mozes); – *D. G.* = *Dei gratiā*, door Gods genade of = *Deo gratias*, dank aan God; – *DG.* = *decagram* of lood; – *dG.* = *decigram*, $^1/_{10}$ gram of korrel; – *D. H.* = Doorluchtige Hoogheid; – *d. h.* = *das heiszt*, dat is, dat wil zeggen; –

d. i. = dat is; - *div.* = *divus*, heilige; - *DL.* = *decaliter*, 10 liter of schepel; - *dL.* = *deciliter*, $^{1}/_{10}$ liter of maatje; - *dl.* = deel; - *D. L. C. D. J.* = *de la compagnie de Jesus*, lid der sociëteit van Jezus, Jezuïet; - *DM.* = *decameter* of roede, - *dM.* = *decimeter* of palm; - *d.m.* = *dextra manu* (z. *segno*); - dM² = vierkante decimeter of □ palm; - *dM³* = kubieke decimeter of kub. palm; - *D. O. M.* = *Deo optimo maximo*, aan den besten en hoogsten God (gewijd); - *d. s.* = *da, signa*, geef, teeken (op recepten); - *D. S.* of *d. s.* = *dal segno* (z. ald.); - *d. v.* = *dicti valōris*, van genoemde waarde; - *dat.* = *datum*, dag; - *dat.* = *datus, -a, um*, gegeven, uitgevaardigd, ook *dat.* = *dativus*, z. casus; - *del.* = *deleatur*, men delge uit of schrappe door; - *del.* of *delin.* = *delineavit* (z. ald.); - *do.* = *dito* of detto (z. ald.); - *Dwt.*, z. pennyweight; - *D.*, als chemisch teeken: *Didymium* (z. a.); - *D.*, als muntteeken, inz. voor Frankrijk: Lyon; voor Pruisen: Aurich, sedert 1816: Dusseldorf; voor Oostenrijk: Gratz; in het Duitsche rijk: München.

da, 1° lat. geef! (op recepten); 2° it. voorz. (fr. *de*), b. v. *da capo*, z. lager; - *dacinque*, z. ald.; - *da se*, vanzelf, zelf, zonder vreemde hulp of aansporing.

D.-trein, ook **Harmonica-trein,** m. sneltrein, waarin zich een doorloopende zijgang bevindt, die alle rijtuigen onderling verbindt.

Daai, barg., klap; ook: steen, diamant.

Daalder, m. (hoogd. *thaler*, deensch en zweedsch *daler*, eng. *dollar*; zoo genoemd naar Joachimsthal in Bohemen) zilveren munt in onderscheiden landen: in Nederland volgens den ouden muntslag = 1 gl. 50 ct. courant; in Zweden (bankdaalder, speciedaalder) verdeeld in 48 skilling; in Noorwegen (speciedaalder) verdeeld in 120 skill. species; in Denemarken (rijksdaalder, specie-rijksdaalder), de oude verdeeld in 48 skill. species, de nieuwe in 192 skill. lubsch, alle geldende van 2 gl. 60 tot 2 gl. 70 ct. (z. verder thaler, dollar, rijksdaalder, talaro, scudo, escudillo).

d'abord, fr. (spr. *dabôr*) eerst, aanvankelijk; dadelijk, terstond, oogenblikkelijk.

Dabouis, n. fr. (spr. *daboe-i*) indisch katoen, zoo genoemd naar de stad Dabouis.

Daburi, Bot. amerikaansche naam van de vrucht van den gewonen orleanboom (*Bixa Dorellana, L.*).

da capo, it. (v. *capo*, hoofd, begin) bij afkorting *D. C.* of *d. c.*, Muz. van voren, van het begin af, nog eens; als subst.: **dacapo,** n. herhaling.

d'accord, fr. of *d'accórdo*, it., z. onder accord.

Dacha, f. in Z.Afrika: wilde hennep, die door Kaffers, Hottentotten enz. met óf zonder tabak gerookt wordt.

Dáchi, f. in Siberië: pels uit geite- en paardevellen, met het haar naar buiten.

Dacinque, m. it. (spr. *da-tsjien-kwe*) vijfsoldi-stuk, piëmonteesche zilvermunt.

Dacridium, n. gr. Bot. australische den, op den cypres gelijkende taxisboom op de Zuidzee-eilanden.

Dáctyli, pl. gr. (eig. vinger) Bot. dadels; - **dáctylis,** f. vingerkruid, hondsgras.

Dactylus, enz., z. daktylus.

Dădap, m. boom op Java (*Erythrina indica*), inz. ook als schaduwboom in koffieplantages en vandaar het daaronder gewonnen product.

Dadūchos, m. en f. gr. fakkeldrager, bijnaam van Artemis; - **dadȳl,** n. (als 't ware van *dās*, fakkel, en *hyle*, stof) Chem. dennestof, een bestanddeel van terpentijnolie.

Dædălus, m. gr. (*Daidălos*) beroemd gr. beeldhouwer en bouwmeester uit den sagenrijken voortijd, die het eerst aan zijne beelden, door de voeten vaneen te scheiden en de ledematen van het lichaam los te maken, eene lossere houding en het voorkomen van beweging gaf. In het vermaarde labyrinth op Kreta met zijn zoon Icarus (z. ald.) opgesloten zijnde, vervaardigde hij voor hen beiden vleugels, waarmede zij ontkwamen; vandaar beteekent een Dædalus, een vernuftig mensch, schrander werktuigkundige; - ook gebruikt men 't woord voor: doolhof, hoogst ingewikkelde, moeilijk te ontwarren zaak; - Bot. verward; wanneer een deel aan den rand of het uiteinde onregelmatig en verward gekronkeld is; - **dædálisch,** adj. (gr. *daidalĕos*) kunstig, vindingrijk, schrander uitgedacht, ook kunstig dooreengeslingerd; zeer ingewikkeld; vgl. labyrintisch; - **dædalĕa,** f. Bot. boomzwam van veranderlijke kleur; - **dædalēum,** n. uit twee roteerende cylinders bestaand toestel, om door den duur van den lichtindruk verscheiden, in verschillende standen geteekende voorwerpen als in beweging zijnde te vertoonen.

Dæmogórgon, m. gr. Myth. genius der aarde, de verpersoonlijkte natuur, v. a. de vader van Pan en de Parcen.

Dæmon, m. gr. (*daimōn*) Myth. geest; middelwezen tusschen goden en menschen, bij de Ouden als goede (*agătho-*) en als kwade wezens (*kako-daimŏnes*) voorkomende; kwelgeest, booze geest, duivel; - **dæmonárch,** m. vorst der geesten of dæmonen; - **dæmoniăcus,** m. bezetene (door een boozen geest), waanzinnige, zenuwkranke en dgl.; - **daemonifúgium,** n., lat. eigenl. duivelwegjager, St. Janskruid; - **dæmonikólisch,** adj. booze geesten vereerend; - **dæmonisch,** adj. door een boozen geest bezeten; waanzinnig, dol en razend; oneig.: wat eene geheimzinnige, tooverachtige kracht of werking bevat of aan den dag legt; - **dæmonísme,** n. geloof aan dæmons, aan geesten; - **dæmoníst,** m. wie aan geesten gelooft; - **dæmonograaf,** m. schrijver over de geestenwereld; - **dæmonolatrīe,** f. vereering der geesten, aanbidding des duivels, duivelsdienst; - **dæmonologie,** f. geestenleer; vermenschelijkende voorstelling van het hoogste wezen; - **dæmonomagīe,** f. geestentooverij; - **dæmonomanīe,** f. waanzinnigheid, waarbij de zieken zich verbeelden door geesten geplaagd te wor-

den, ook vrees voor spoken, geloof aan spoken; - **dæmonomantie,** (spr. *t=ts*) f. 't waarzeggen door een inwonenden dæmon; - **dæmonomelancholie,** f. waanzin of melancholie van iemand, die meent in de macht van booze geesten te zijn.

Daēna, f., perz. geweten, in de taal van het Awesta (Zend).

Daf, m. indisch snarenspeeltuig.

Dag, f. nederl. e n d j e d a g, eind touw, waarmede de scheepsprevoost de schuldige matrozen placht te kastijden; - **dag,** f. (v. celt. oorspr.; mid.lat. *dagga,* fr. *dague,* eng. *dag,* gæl. *dag*) dolk, ponjaard; ook (eng.) zakpistool.

dagesch forte, n. hebr. Gram. het teeken ter versterking of verdubbeling van een medeklinker; - *d. lene,* het teeken tot verzachting van een geaspireerden medeklinker.

Dagget, daggot, m. russ. berkenteer, gebruikt ter bereiding van juchtleer.

Dagh, m. kaukasisch: berg; in samenst. zoo Temirdagh, Czatyrdagh; vandaar **daghestan,** het kaukasische bergland.

Dagmaat, zie d e i m t.

Dāgoba, f. heilige zuil der Boeddhisten.

Dagŏbert, oudd. mansn.: daghelder; schitterend als de dag.

Dagon, m. hebr. (*dâgôn,* van *dâg,* visch) afgod der Philistijnen, wiens beeld half visch half mensch was.

Dagop, dagoba, op eene waterblaas gelijkend heiligdom in de Boeddha-tempels der Indiërs, p a g o d e is een gewijzigde vorm van dit woord.

Daguerreotȳpe, f. fr.-gr. (spr. *dagèrrotiep*) door den franschman D a g u e r r e in 1833 uitgevonden methode, om het beeld, dat door de enkele werking van het licht op eene chemisch toebereide metaalplaat wordt voortgebracht, blijvend te maken (z. p h o t o g r a p h i e); ook een op die wijze voortgebracht lichtbeeld, z. p h o t o t y p e; - **daguerreotypie,** f. kunst om zulke lichtbeelden voort te brengen op jodiumzilver door middel van kwikzilver; - **daguerreotypeeren,** op genoemde manier een afbeeldsel voortbrengen.

Dahabieh of **Dahbieh,** f. arab. soort van smalle, lichte schuiten met 2 zeilen, op den Nijl.

Dāhleb, m. arab. jakhals met zwarten rug.

Dahlia, f. plantengeslacht, met samengestelde bloemen, zoo genoemd naar den zweedschen plantkundige D a h l (gest. 1789), z. v. a. g e o r g i n e, z. ald.; - **dahline,** f. Chem. zetmeel in de wortelbollen der dahlia.

Dahna, f. arab. (roode) woestijn.

dahurica, adj. lat. Bot. van het taurische gebergte, daurisch.

Daily-News, eng. (spr. *deeli-njoes*) dagelijksch nieuws (titel van eene eng. courant).

Daimyo's, pl. adellijke kaste, groote grondbezitters, leenmannen, vorsten in Japan.

Dáina, f., pl. **dainōs,** litthauwsch wereldlijk of volkslied (tegenover het kerkelijk lied).

Dainties, m. pl. eng. (spr. *déénties*) lekkers, ekkernijen, lekkerbeetjes.

Daire, f. (arab. *dâïreh,* kring, v. *dâra,* rondgaan) turk. soort van kleine halve trom met schellen, z. v. a. t a m b o u r i n.

Dairo, m. (van 't japansch *dairi, daili,* van binnen, de binnen 't paleis wonende) japansche opperpriester, mikado.

Dairy, f. eng. (spr. *deeri*) melkerij (fr. *laiterie*).

Dajaks, pl. inboorlingen van Borneo.

Dajem, m. barg. eed.

Dakma, m. perz. lijkentoren, waarin de dooden aan de roofvogels ten prooi gegeven werden, volgens de leer der Parsi.

Dakryadenalgīe, f. gr. (van *dákrȳon,* traan) Med. ziekte der traanklier; - **dakryadenītis,** traanklierontsteking; - **dakryoblennorrhœa,** slijmvloed der traanwegen; - **dakryódisch,** adj. tranend, weenend; - **dakryoïdisch,** adj. traanachtig, peervormig; - **dakryohæmorrhȳsis,** f. bloeding uit de traanwegen; - **dakryokystis,** f. traanzak; - **dakryokystalgīe,** f. pijn in den traanzak; - **dakryokystītis,** f. traanzakontsteking; - **dakryolīth,** m. Miner. traansteen; - **dakryolithiăsis,** f. Med. traansteenvorming, het ontstaan van steenachtige uitwassen in de traanwerktuigen; - **dakrȳops,** m. eig. traanoog; gezwel der traanwegen; - **dakryopyorrhœa,** f. traanettervloed; - **dakryorrhȳsis** of **dakryorrhœa,** f. tranenvloed, te sterke traanafscheiding; - **dakryostăgon,** n. 't traandruipen; - **dakryosȳrinx,** traanfistel; ook spuit, die bij traanfistels wordt aangewend.

Daktylioglyphiek en **daktyliographiek,** f. (van het gr. *daktýlios,* vingerring) kunst om ringsteenen te snijden; - **daktylioglȳphos** of **daktyliograaf,** m. steensnijder; - **daktyliographīe,** f. ringbeschrijving; - **dáktyliomantīe,** f. (spr. *-tsie*) ringwaarzeggerij; waarzeggerij door tooverringen; - **daktyliotheek,** f. verzameling van gesneden steenen, zooals cameën, gemmen en ringsteenen; ook afdrukken of afgietsels van zulke gesneden steenen der Ouden; ring- of juweelkistje.

Daktȳlus, m. (gr. *dáktȳlos,* eig. vinger) oud-gr. lengtemaat = 1 oude duim; Poët. vingervoet, vingerslag, versvoet van drie lettergrepen, waarvan de eerste lang is, terwijl de beide andere kort zijn — ⏑⏑, b.v. k i n d e r e n, b é d e l e n; - **daktȳlisch,** adj. uit zulke versvoeten bestaande; gevingerd; - **daktȳlen,** pl. (*Dactyli Idœi*) in de gr. Myth. Klein-Duimpjes, overoude berggeesten en ertsbereiders (op onze kaboutermannetjes gelijkende) in dienst van Rhea Kybele op Kreta en in Phrygië (Goethe's Faust, 2); - **daktylīon,** n. vinger- of handleider bij het onderwijs op de piano-forte, een door Herz uitgevonden werktuig; - **daktylieten,** pl. versteende dadels (vgl. *dactyli*), d. i. rolvormige stekels van e c h i n i e t e n; - **daktylītis,** f. Med. fijt, vingerontsteking; - **daktylograaf,** m. klavier om door middel van het gevoel de teekens der spraak mede te deelen; - **daktylographīe,** f. vingerteekenspraak; - **daktȳlon,** n. gr. lengtemaat, ongeveer een oude duim; - **daktylologīe,** f. vingerspraak, kunst om zijne gedachten door de vingers uit te drukken; - **daktylomantīe,** (spr. *tie=tsie*) f. 't waarzeggen

uit de vingers, ook uit tooverringen; – **daktylonŏmie,** f. vingerrekenkunst, kunst om op de vingers te rekenen; – **daktyloskopīe, daktylotypīe,** f., herkenningssysteem van misdadigers door middel van vingerafdrukken; – **daktylosmileusis,** f. afzetting der vingers en teenen; – **daktylothēka,** f. werktuig tot het uitgestrekt houden der vingers.

Dalada, m., de linkerhoektand van Boeddha, op Ceylon bewaard.

Dalai-lama, m. godsdienstig vereerd opperhoofd der geestelijke en wereldlijke macht in Tibet, de incarnatie van Boeddha; vgl. k o t o e c h t a.

Dalaísten, m. pl. door David D a l e in de 18de eeuw gestichte secte van D i s s i d e n t e n in Schotland.

Dalam, m. mal. paleis van een regent.

Dalang, m. mal. speler met marionetten.

Dalekarliërs, Dalekárlen, m. pl. bewoners van het landschap D a l e k a r l i ë of D e l a r n e, d. i. dalland, in noord. Zweden; zweedsche bergbewoners.

Daler, m. voormalige zweedsche zilvermunt, zoowel in zilver als in koper.

Dalila, hebr. vrouwenn.: arm, mager, uitgeput; fig. verraderlijke vrouw, verleidster, daar ze Simson trouweloos te schande heeft gemaakt zie D e l i l a, *Richt.* 16, 4.

Dalima, m. mal. granaatappel

Dalk, delk, m. turksche reiswagen; kiel van een derwisch.

Dálles, m. hebr. barg. armoede; – **dallet,** barg. vier; vierde letter v. 't Hebr. alphabet.

Dalmatica, f. mid.lat. provenç. en it. priesterlijk overkleed, misgewaad, een oorspronkelijk in D a l m a t i ë gebruikelijk, later als ambtsdracht voor de diakenen der R. Kath. kerk algemeen ingevoerd lang wit overhemd, dat ook door de duitsche keizers en fr. koningen bij de kroning werd gedragen, de vorm **almatike,** is te verklaren doordat men de *d* voor het lidwoord hield.

dal segno, z. s e g n o.

Daltonisme, n. z. v. a. c h r o m o p s i e, ongevoeligheid voor sommige kleuren, een aangeboren gebrek van vele oogen, zooals bij den engelschen natuurkenner Dalton, die slechts drie kleuren zag.

Damar-hars, n. of f. gom-damar, harssoort die voor vernis en lak gebruikt wordt. Zie d a m m e r.

damasceeren (fr. *damasquiner*), ijzer- of staalwerk met goud- of zilver inleggen, vlammig etsen, staalrepen van verschillende hardheid aaneensmeden en daardoor gevlamd maken, gelijk men dat te D a m a s c u s in Syrië het eerst deed; vandaar g e d a m a s c e e r d w e r k; – g e d a m a s c e e r d, met ineengevlochten loofwerk versierd; (van stoffen) gebloemd, met ingewerkte bloemen en loof (vgl. d a m a s t); – **damascéner-degen** of **damascéner** (lat. *damascēnus*) vlamdegen, uit strooken staal van verschillende hardheid saamgesmeed en daardoor gevlamde degen, het eerst te D a m a s c u s gemaakt; – **damascéner pruim,** f. vroegrijpe violette, pruimsoort, vooral in Frankrijk; – **damaschetto,** m. it., of **damasquette,** f. fr. stof met gouden zilveren of zijden bloemen uit Venetië en de Levant, d a m a s k é t; – **damasquin,** m. in de Levant een gewicht van 600 drachmen; – **damást,** n. (it. *damasco, damasto,* fr. *damas,* van de stad D a m a s c u s) gebloemde zijden, wollen of linnen stof; – **damassin,** m. fr. (spr. *-seǹ*) geringe soort van damast; – **damasseeren** (fr. *damasser*) damastvormig weven.

Damascus, *Weg naar –,* iemands roeping (*Hand,* 9).

Dame, f. fr. (oorspr. vrouw van een ridder of adellijke; it. *dama, donna,* van 't lat. *domina,* gebiedster) vrouw van rang; in het kaartspel: vrouw, in het schaakspel: koningin, in het damspel: dam; – *dames d'atour* (spr. *-datoer*), kamerdames in Frankrijk, die de vorstin en de prinsessen tooien; – *dame de compagnie* (spr. *koǹpanjíe*) gezelschapsdame, gezelschaphoudster; – *d. d'honneur* (spr. *donéur*), eeredame; – *d. de la halle,* z. h a l l e; – *d. du palais* (spr. *-lè*), paleis- of hofdame; – *d. du sacré coeur* (pr. *-keur*), dames van 't heilige hart van Jezus, eene in 1799 gestichte vrouwelijke fransche orde, die zich hoofdzakelijk bezighoudt met het onderwijs van jonge meisjes uit de hoogere standen; – **dame-jeanne,** f. fr. (eng. *demijohn*) een verbastering van de perz. stad Damaghan, korfflesch; – **damoiseau** (spr. *damoazó*), m. weleer: edelknaap, jonker; thans: jufferknecht, saletjonker.

Damenistáie (spr. *-za-tsie*), f. Muz. kunst der s o l m i s a t i e (z. ald.), waarin men, in plaats van de gewone namen der noten, de door G r a u n gekozene lettergrepen *da, me, ni, po, tu* (*fe*), *la, be* zingt.

Dámesvrede, vrede, die in 1529 te Kamerijk tusschen Karel V en Fransch I gesloten werd door tusschenkomst van M a r g a r e t h a van Savoye, landvoogdes der Nederlanden, en L o u i s e, de moeder van Frans I, en waarbij Bourgondië aan Frankrijk kwam.

Damīa, f. feest bij de Grieken en Romeinen, dat door vrouwen tereere der Bona Dea of de goede godin werd gevierd.

Damiaatjes, pl. n. klokjes in de kerk te Haarlem, ter herinnering aan den tocht naar Damiate (1217).

Damiánus, mansn., v. s. van D a m i a, en dan beteekenende: priester of vereerder van C y b e l e-D a m i a; v. a. overwinnaar, bedwinger, temmer.

Dámlooper, m. klein nederl. vaartuig, geschikt om over dammen, dijken en overtoomen getrokken te worden.

Dammer, dámmara, dám(m)arhars, f. of n. (lat. *resīna dammar*) harsig voortbrengsel der planten d a m m a r a en x y l o p i a in Oost-Indië, inz. op de Molukken; – **dam(m)ar-vernis,** vernis uit de dammarhars bereid; zij dient ook tot het afsluiten v. microsc. praeparaten.

Dämmerschlaf, m. dui. halve slaap, bewustelooze toestand (bij operaties).

damn, eng. (spr. *dem*; staat voor *damn me,* spr. *démmi*) (God) verdoeme mij, een gewone vloek in Engeland.

damnābel, adj. (later lat. *damnabĭlis, e,* van *damnāre,* verdoemen), verdoemingswaardig, verdoemelijk, afschuwelijk; – **damnātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *damnatĭo*) verdoeming, veroordeeling; – *d. memorĭae,* Jur. uitdelging of beschimping der nagedachtenis door openlijke, smadelijke uitdelging van den naam, het beeld, wapen; – *damnatōrisch,* adj. (lat. *damnatorĭus, a, um*), veroordeelend, tot de veroordeeling behoorende; – *damnātur,* het wordt verworpen (de formule van den boekencensor, waardoor hij te kennen geeft, dat een boek, of eene plaats daarin, niet gedrukt mag worden; – *damnātus,* m. veroordeelde; – *d. repetundārum,* iemand, die wegens onderslagen gelden of ambtsbedrog is veroordeeld; – *d. vōti,* tot nakoming eener gelofte veroordeelde; – *coĭtus damnatus,* z. ond. c o ï t i e; – **damneeren** (lat. *damnāre*), verdoemen, veroordeelen.

damnum, n. lat. schade, verlies, nadeel; – *d. commūne,* gemeenschappelijke schade; – *d. datum,* voorgevallen schade; – *d. dolo datum,* boosaardig of opzettelijk toegebrachte schade; – *d. emĕrgens,* onmiddellijke schade, verlies van een reeds bezeten voordeel; – *d. fortuĭtum* of *casu fortuĭto datum,* toevallige schade; – *d. illātum,* toegevoegde schade; –*d. inféctum,* te vreezen schade, b. v. instorting van een bouwvallig huis; – *d. injurĭa datum,* wederrechtelijk toegevoegde schade; – *d. in mora,* schade door uitstel; – *d. irreparabĭle,* onherstelbare schade; – *d. necessarĭum,* onvermijdelijke schade; – *d. pecuniarĭum,* verlies van vermogen, van geld; – *d. privatĭvum,* voordeelsberooving, z. *lucrum cessans*; – *damni praestatĭo* of *restitutĭo,* z. *praestatio damni* onder p r æ s t e e r e n; – **damnificeeren,** nw.lat. schade toebrengen, benadeelen; – **damnificánt,** m. beschadiger, benadeelaar; – **damnificaat,** m. beschadigde, benadeelde; – **damnificātie,** (spr. *t=ts*) f. beschadiging.

Damoiseau, z. ond. d a m e.

Damŏkles, hoveling die den koning Dionysius van Syracuse zijn geluk benijdde; om hem van zulk een geluk eene voorstelling te geven, liet hem Dionysius aan een prachtig feestmaal als een koning bedienen, terwijl boven zijn hoofd een zwaard aan een paardenhaar hing; vandaar: h e t z w a a r d v a n D a m ŏ c l e s, een altijd dreigend groot gevaar te midden van voorspoed.

Damon en **Pythias** (of beter **Phintias**), gr. mansnamen, twee beroemde trouwe vrienden te Syracuse, die den koning Dionysius door hunne onkreukbare trouw tot het ootmoedig verzoek brachten, hem als derde in hun vriendschapsverbond op te nemen: een beeld van trouwe vriendschap; – **Damon,** ook zeer gewone herdersnaam in herdersdichten; ook naam van een zekeren dagvlinder.

Dan, hebr. mansn.: rechter; naam van één der 12 stammen van Israël; ook chineesche korenmaat, iets meer dan een schepel. *Het is bekend van Dan tot Berseba,* d. i. overal. *Richt.* 20, 1; 2 *Sam.* 17, 11.

Danacē, f. kleine pasmunt der Ouden, die zij hunne dooden onder de tong leiden, om daarmede aan C h a r o n (z. ald.) het veergeld te betalen. Zie o b o l u s.

Danăē, dochter van koning Akrisĭus van Argos, en moeder van Pérseus, dien Jupiter in de gedaante van een gouden regen bij haar verwekte.

Danăers, pl. (lat. *Danăi*) dichterlijke naam der Grieken, inz. vóor Troje, naar den uit Egypte stammenden Danăos, den stichter van Argos; – **Danăergeschenk,** n. gevaarlijk geschenk uit de handen van den vijand, zooals het met soldaten gevulde houten paard, dat de Grieken in het kamp achterlieten en dat de Trojanen de stad binnenhaalden (vgl. Virgilius': *Timĕō Danaós et dōna feréntes,* d. i. de vijand is te vreezen, ook als hij iets schenkt); – **Danaïden,** f. pl. gr. Myth. de 50 dochters van D a n ă o s. Zij vermoordden (met uitzondering van Hypermnestra) op bevel haars vaders hare mannen in den bruidsnacht en moesten, tot straf daarvoor, in de onderwereld in een doorboord vat bestendig water gieten; vandaar h e t v a t d e r D a n a ï d e n v u l l e n, d. i. een vergeefschen, zwaren arbeid doen; – **danaïde,** f. schroefrad om water te scheppen.

Danaro, z. d e n a r o.

Dandin, m. fr. (spr. *dañdeñ*) oorspr. spotnaam van een onwetenden rechter bij R a b e l a i s; bij M o l i è r e een rijke boer, die eene adellijke vrouw neemt en daardoor in eindelooze onaangenaamheden geraakt, zoodat hij gestadig uitroept: *Tu l'as voulu, George Dandin!* gij hebt het gewild, G. D., welk zeggen tot een spr. is geworden bij verdriet of lijden, dat men zich zelven te wijten heeft; vandaar ook zotskap, onnoozel mensch.

Dandineeren (fr. *dandiner*), de beenen al zittend heen en weer slingeren, waggelen, schommelen; ook: onder het gaan heen en weer wiegelen en schommelen.

Dandy, m. eng. (spr. *déndi*; waarschijnlijk verwant met het duitsche *tand, tändeln,* enz. beuzelarij, beuzelen, enz.) saletjonker, modegek, iemand, die het ongewone en in 't oog loopende in kleeding, houding, manieren, enz. uitvindt en navolgt (de b e a u x der 17de, de p e t i t s-m a î t r e s der 18de, de e l e g a n t s, m u s c a d i n s, i n c r o y a b l e s, f a s h i o n a b l e s, l i o n s, g a n d i n s, p e t i t s-c r e v é s en g o m m e u x van later tijd in Frankrijk) spotnaam der Engelschen in Amerika; – **dandysme,** n. zucht om voor d a n d y te spelen, mannelijke coquetterie of behaagzucht.

Dánebrogs- of **Dánnebrogs-orde,** f. ridderorde, de tweede in rang in Denemarken; dus genoemd naar eene voor heilig gehouden vaan D a n n e b r o g (d. i. Denenvaan, van *brog,* doek, vaan) in 1219 door Waldemar II gesticht; – **Danewerk** of **Danvirke,** n. oude, door de Denen op het schiereiland Jutland tot afwering der Saksen in 808 opgeworpen grenswal.

danger, m. fr. (spr. *dañzjé*) gevaar; – **dangereus,** adj. (spr. *dañzj–*; fr. *dangereux*) gevaarlijk.

Dangsoe, f. mal. gamelang met danseressen.

Daniël, hebr. mansn.: rechter Gods, goddelijke rechter, door God verkoren richter.

Daníme of **danima,** perz.-turksche rekenmunt (ongeveer $^1/_2$ cent), waarvan 10 een m a m o e d i, 1000 een t o m a n doen.

Danischmend, m. (perz. geleerd, van *dânisch*, wetenschap, *dânistan*, weten) in Turkije een studeerende, ondergeestelijke.

daniseeren, tot Denen maken, deensch maken.

Dankert, Dankred of **Tankred,** mansn.: denkraad, iemand van denkenden raad, een krachtige denker.

danno, m. it. (=lat. *damnum*) Kmt. schade, verlies.

danse, f. fr. dans; - *danse des morts* (spr. *dañs' de môr*) of *danse macabre* (z. m a c a b e r), doodendans; - **dansant,** adj. (fr. *dañsâñ*) dansend, met dans verbonden, waarbij gedanst wordt; - **thé dansant,** z. ond. t h e e; - **danseur,** m. **danseuse,** f. danser, danseres; - *danseur de corde,* koorddanser.

Dánske, m. deensch, Deen.

Dantes, onregelmatig woord voor t a n t e s, z. ond. t a n t u m.

Danza, f. it. dans; - **danzante,** it. Muz. scherp te kadanceeren volgens den rythmus van den contre-dans.

Daphne, f. gr. eig. laurierboom; Myth. dochter van den stroomgod Peneus, door Jupiter in een laurierboom veranderd, toen Apollo haar vervolgde; - *D. mezereum,* Bot. peperboompje, waarvan de meeste in Europa voorkomende soorten een scherp en bijtend sap bezitten, terwijl de bast, op de huid aangelegd, blaren verwekt als die van een spaansche-vliegpleister; - **Daphnæa,** f. gelauwerde, bijnaam van Diana; - **daphnephoor,** m. lauwerdrager in de **daphnephoriën,** pl. Apollo-feesten en dansen, waarbij men lauwerkransen droeg; - **daphnieten,** m. pl. versteende lauwerbladen; - **daphnine,** f. Chem. kristalliseerbare, bittere en onzijdige stof in den bast van *Daphne mezereum*; - **daphnis,** m. gr. Myth. schoone herder op Sicilië, door de dichters als meester in het herderslied geprezen; - **daphnoïdisch,** adj. lauriervormig; - **daphnomantie** (spr. *t*=*ts*), f. waarzeggerij door middel van een in 't vuur geworpen lauwertak.

Dapifer, m. nw.lat. (van 't lat. *daps*, genit. *dapis*, maal, spijs, en *ferre*, dragen) spijsopdrager; onder Karel den Groote was de d a p i f e r de opperhofmaarschalk; - **dapiferaat,** n. ambt van spijsopdrager.

Dappeeren, z. t a p e e r e n.

Dār, arab. huis; in Nubië: land, gebied.

Darbisten of **darby-christenen,** pl. een naar haar stichter J. N. Darby genoemde, in 1840 in fr. Zwitserland ontstane chiliastische secte, welke de voorspellingen van het O. en N. Testament letterlijk opvat; - **darbisme,** n. leer en de gezamenlijke meeningen der darbisten; - **darbistisch,** adj. die leer betreffend of haar aanhangend.

Dard, m. fr. (spr. *dâr*) werpspies.

Dardanariaat, n. mid.lat. Jur. bedrog, sluikerij in maat, gewicht enz., vooral echter korenwoeker, opkoopen van het koren, zoo genoemd, zegt men, naar een Phoenicischen toovenaar D a r d a n u s, die het koren door magische kunst in zijne schuren verzamelde en dat eerst bij de grootste duurte weder verkocht; - **dardanarius,** m. korenopkooper, korenwoekeraar.

Dardanéllen, pl. vier kasteelen aan beide zijden van den H e l l e s p o n t (z. ald.), naar de oude, door D a r d ă n o s gestichte stad Dardavia in Azië zoo genoemd; vandaar ook die zeeëngte zelve.

dare, lat. geven, z. v. a. *debet* of schuldig, in het boekhouden; - *dĕtur,* het worde gegeven; - *detur copia* (scil. *protocólli*) Jur. er worde afschrift van 't verhandelde gegeven.

Dareiken of **dariken,** pl. gr., sing *dareikós,* m. (naar een oud-perz. koningsnaam D a r e i o s of D a r ī u s) oud-perzische goudmunten met het beeld van eenen schutter, ongeveer 13 gulden; in den Bijbel wordt deze munt o. a. genoemd in 1 *Kron.* 29, 7.

Darham, m. turksche munt z. d e r h e m.

dark, adj. eng. (spr. *daark*) donker: *dark horse,* donker paard; bij wedrennen: tot dusver onbekend paard.

Darkey, m. eng. (spr. *dáar-ki*), kleine zwarte, negerkind.

Darling, m. eng. (spr. *dáarling*) lieveling.

darn, eng. (spr. *daarn*) (kousen enz.) stoppen; - *darning-cotton,* stopkatoen.

Darsĕna, f. it. binnendeel eener zeehaven, vgl. a r s e n a a l.

Darsis, f. gr. (van *dérein,* ontvellen, villen) Chir. ontvelling, verlies der opperhuid; - **dartos,** m. dichte roodachtige, zeer vaatrijke en samentrekbare celweefsellaag, welke zich aan de inwendige vlakte der uitwendige huidwand en balzak bevindt.

Dartre, f. fr. Med. haarworm; ringworm, huiduitslag, zweer aan het kruis, den hals of kop der paarden; - **dartreus,** adj. daarmede behept.

Darw. bij natuurwetensch. namen afk. voor Charles Robert Darwin (gest. 1882).

Darwinisme, n. nw.lat. leer van den eng. natuuronderzoeker Charles Darwin omtrent het ontstaan der dier- en plantensoorten door natuurlijke voortteling, de afstamming van een gemeenschappelijken oorsprong met wijziging, ontwikkelingsleer, leer der natuurkeus die, werkende als een zeef, de ontwikkeling der levende wezens beheerscht, ook s e l e c t i e-t h e o r i e geheeren; - **darwinist,** m. aanhanger dier leer.

Dasȳma, n. of **dasȳtes,** f. gr. (van *dasys,* dicht, ruig, ruw), Med. ruwheid der haren, inz. ruwheid van de inwendige oppervlakte der oogleden; - **dasyántisch,** adj. Bot. met behaarde bloesems; - **dasygástrisch,** adj. N. H. met behaarden buik; - **dasykárpisch,** adj. Bot. behaarde vruchten dragende; - **dasykaulisch,** adj. met behaarden stengel; - **dasykephálisch,** adj. N. H. met behaarden kop;- **dásymeter,** m. gr. ook m a n o m e t e r geheeten, een soort baroskoop, dus een toestel om de drukking van den dampkring te meten, door den Maagdenburgschen burgemeester

Otto von Guericke uitgevonden, daarom ook wel *manomĕtrum Guerickiānum* genoemd (Fouchy en Gerstner hebben het werktuig verbeterd); – **dasyphýllisch,** adj. Bot. met behaarde bloesems; – **dasypleurisch,** adj. N. H. aan de zijden behaard; – **dasypróktisch,** adj met behaarde billen; – **dasўpus,** m. gr. (woordelijk ruwvoet) gordeldier; – **dasystachýisch,** adj. Bot. met lange baarden aan de aren; – **dasystemónisch,** adj. met behaarde meeldraden; – **dasystýlisch,** met behaard stijltje; – **dasytes,** z. dasyma; – **dasyúrisch,** adj. N. H. met behaarden staart; – **dasyūrus,** m. (woordelijk ruigstaart) buideldier.

dat, lat. hij enz. geeft (v. *dare*) b.v. *dat Galēnus opēs, dat Justiniānus honóres, pauper Aristoteles cógitur īre pedes,* Galenus (de geneeskunst) geeft schatten, Justinianus (de rechtsgeleerdheid eereposten, de arme Aristoteles (de wijsbegeerte) moet te voet gaan; – *dat veniam corvis, vexát censūra colúmbas,* de critiek verschoont de strijdvaardigen, maar valt weerloozen en vredelievenden aan.

Data, dataria, *datio,* enz. z. ond. datum.

Datăgra, f. (gr. *odontăgra*) tandpijn; 't tandentrekken.

Datisca, f. Bot. sierplant met gele bloemen; – **datiscine** en **datiscetine,** f. Chem. uit de bollen daarvan verkregen gele verfstof.

Datisme, n. gr. (*dātismós*) uitdrukking in den trant van den bij Marathon bevelvoerenden perzischen satraap Datis, die het grieksch gebrekkig sprak; in 't algemeen eene fout, door iemand gemaakt, die eene vreemde taal spreekt; overdreven gebruik van synoniemen.

Datolíth, m. gr. (kwalijk gevormd van *datéŏmai,* deelen, verbrokkelen, wegens de korrelige afscheiding dezer steensoort) delfstof uit de groep der zeolieten, die uit kalkaarde, boraxzuur en kiezelaarde bestaat.

Datsja, pl. russ. (oorspr. door den vorst verleende gift, van *datj,* geven) landhuizen, zomerwoningen in de omgeving eener stad in Rusland.

datum, (pl. *data*) lat. (v. *dare,* geven) eig. gegeven, uitgegeven; omdat eertijds dit woord in gerechtelijke stukken vóor de opgave van den dag werd gezet, zoo noemde men den dag zelven den **datum,** tijd en plaatsaanduiding, dag van het opstellen, schrijven of verzenden van een brief; – *datum ut retro,* dezelfde tijd en plaatsopgave, als op de keerzijde staat; – *datum ut supra,* tijd en plaats als boven; – *dato,* it. Kmt. heden; – *a dato,* ook: na *dato,* en enkel *dato,* van den dag der onderteekening of opstelling af, inz. bij wissels, vandaar **datowissels,** zulke, welker vervaltijd van den dag der opstelling af wordt gerekend; – *de dato,* van den dag van het schrijven of der opstelling af; – **datumgrens,** f. meridiaan, 180° van den nulmeridiaan verwijderd; – **dateeren** (fr. *dater*), dagteekenen; – **data,** n. pl. gegeven, gegeven inhoud, stof; gegevens, aangegeven feiten, enz.; – *data et accepta,* uitgaaf en ontvangst; – **dataria,** f. it. pauselijke prebenden-kamer, waarvan de verleening voor kerkelijke prebenden, ook de dispensatie van huwelijksbeletselen enz. afhangt; zoogenoemd naar het gewone formulier, dat men onder de bullen stelt (*Datum apud S. Petrum*); – **datario** m. it. of **datarius,** m. lat. voorzitter van die kamer; – *datĭo de manu,* f. lat. Jur. ontslag of de vrijlating uit de dienstbaarheid; – *datĭo in solūtum,* afstand, overgave in plaats van betaling; – *datĭo curatoris* of *tutōris,* aanstelling van een voogd door de rechtbank; – **dativus,** m. in de middeleeuwen: opperrechter in Rome en het geheele exarchaat; – **datief,** m. (*dativus casus*) z. casus; – *per datīvum,* door den dativus, d. i. door omkooping of geschenken, b.v. tot een ambt of een waardigheid geraken.

Datūra, f. (van 't perz.-arab. *tatûrah*) gemeene doornappel (*Datura stramōnium,* L.), vergiftige plant, waarvan men in de geneeskunde gebruik maakt; – **daturīne,** f. Chem. bijzonder alkaloïde uit het zaad van deze plant. z. atropīne.

Daub. bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor Daubenton (gest. 1799).

Daucus, m. lat. (gr. *daukos*) wortel of peen, *daucus* of *succus dauci inspissātus,* Med. ingedikt wortel- of peensap.

Daud. bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor Daudin (gest. 1804).

Dauerlaute, dui., klanken, die kunnen worden aangehouden, continuae z.a.

Daulet, n. arab. rijk; dikwijls in samenstellingen als oostersche eeretitel, b. v. *Behâud-Daulet,* m. kostbaarheid des rijks, een eeretitel van den tegenwoordigen beheerscher van Kasjgar; – **Nizâm-ud-Daulet,** m. orde- of vredestichter des rijks.

Daumont, m. fr. (spr. *do-mōn*) soort rijtuig; – *à la Daumont,* bespanning van een rijtuig met de paarden vóor, in pl. v. naast elkander.

Dauphin, m. fr. (spr. *dófeǹ*) eig. z. v. a. dolfijn (z. ald.), sedert 1349, toen Humbert II aan Karel van Valois de provincie Dauphiné (*Delphinātus*) vermaakte, tot 1830 titel van den franschen kroonprins; – **dauphíne,** f. gemalin van den dauphin; ook wollen of zijden stof.

Dausa, arab. vertreding; op het feest van de hemelvaart van Mohammed gaan te Kaïro de Sadijaderwissen, slangenbezweerders, op den grond liggen en over hun ruggen heen gaat hun sjeik te paard het opperhoofd der Egyptische derwissen bezoeken.

Daviaan, f., z. Davy's veiligheidslamp.

David, hebr. (*Dâvíd*) mansn.: geliefde; inz. van den koning van Israël, zoon van Isaï enz. Davidische psalmen, Davids harp enz.; – **Davids,** m. pl. bij zeelieden: ijzeren standers aan de zijden van het schip, dienende om er de booten en sloepen aan takels te hangen; – **ankerdavid,** david, die met een anker in daartoe aangebrachte klampen van een sloep grijpt; – **davidsharp,** f spitsharp.

Davier, m. fr. (spr. *dawjé*) bij kuipers, schrijnwerkers: stuk gereedschap om de stukken, die men bewerkt, bijeen te houden, hoeptang, bandhaak, klauw; voegbank; bij tandmeesters eene zekere kleine tang, pelikaan (z. ald.).

Daviesia *Smith*, f. plantengeslacht uit de familie der Peuldragers, afkomstig uit Australië, groeien bij ons als sierplanten.

Davoriën, pl. (serv. *dawórije*) illyrische krijgsliederen.

Davus, m. lat. gewone slavennaam in de rom. blijspelen; *Davus sum, non OEdĭpus*, lat. sprw. bij Terentius: ik ben Davus, niet OE d i p u s (z. ald.), d. i. geen heksenmeester in 't raden.

Davy's veiligheidslamp, ook **daviaan** geheeten, f. (spr. *deewies*), door den eng. scheikundige H. Davy uitgevonden lamp voor mijnwerkers, waarbij de vlam, door een nauwmazig draadnet omgeven is, om de ontbranding van het mijngas te voorkomen; - **davyum,** n. eveneens naar H. Davy genoemd, een in 1877 door Serge Kern in de platina-groep ontdekt eigenaardig metaal.

Day, z. d e y.

days of humiliation, pl. eng. (spr. *dees of joemieljéesjun*) dagen der verootmoediging, de beide boetedagen in Engeland, nl. 30 Januari (onthoofding van Karel I in 1649) en 2 September (brand van Londen in 1666).

de, lat. en fr. voorz.: van, uit; als voorzetsel in samenstellingen komt het met het nederl. o n t, v e r, a f, m i s, enz. overeen; - **de grâce** en derg. verbindingen z. het tweede woord afzonderlijk hieronder.

dead, adj. (spr. *dêd*) eig. dood; - **deadheat,** eng. (spr. *ded-hiet*) bij wedrennen: wedloop die voor ongeldig verklaard wordt, omdat twee of meer paarden zoo dicht bij elkander aankomen, dat het onmogelijk is den winner aan te wijzen; - **deadmeat-shop,** m. eng. (spr. *dêd-miet sjop*) soort van openbare eethuizen, open tafels of portietafels te Londen, waarschijnlijk zoo geheeten naar den reuk van versch geslacht vleesch, die zulken inrichtingen eigen is.

Dealbātie, (spr. *t=ts*) f. nw.lat. (van 't lat. *dealbāre*) 't witmaken der metalen.

deambuleeren, lat. (*deambulāre*) wandelen, kuieren; - **deambulātie,** (spr. *t=ts*) f. wandeling, - **deambulatorium,** n. wandelgang in een klooster.

Dean, m. eng. (spr. *dien*) deken (vgl. d e c a n u s); - **deanery,** f. (spr. *dieneri*) dekenschap, d e c a n a a t.

dear, eng. (spr. *dier*) waard, lief, dierbaar; - *my dear* (spr. *mai dier*), mijne lieve, beste; - *my dear Sir*, Mijnheer, WelEd. Heer, in 't opschrift van brieven, enz.; - *dear me!* lieve hemel; - als superlatief: *dearest*, liefste.

dearticuleeren, nw.lat. (vgl. a r t i c u l e e r e n) ontwrichten; - **dearticulātie,** (spr. *tie=tsie*) f. verrekking, ontwrichting; ook z. v. a. d i a r t h r o s i s.

de audĭtu, z. ond. a u d i e n t i e.

Deaurātie, (spr. *t=ts*) f. nw.lat. (van 't lat. *deaurāre*, vergulden) verguldіng.

debacleeren, fr. (*débâcler*, van *bâcler*, versperren eig. met een stok of dwarsstang; mid.lat. *baculāre*, v. 't lat. *baculus*, stok) eene haven ontruimen, d. i. de ontladen schepen, of het ijs, vlothout, enz. uit de haven brengen, opdat de geladen schepen aan wal kunnen komen; - **debaclage,** f. (spr. *klá-zj'*) Mar. havenruiming, verwijderen van de ontladen goederen, schepen, ijs, enz.; - *débâcle*, f. fr. 't losgaan van ijs; groote val, volkomen ondergang van een rijk of een zaak; - **debacleur,** m. havenmeester, -ruimer.

debadineeren, fr. gewonnen streepjes of punten uitvegen (bij 't imperiaal spel).

deballeeren, fr. (*déballer*) waren uit de balen doen, ontpakken, uitpakken; - **deballage,** f. (spr. *-là-zj'*) uitpakking, ontpakking.

deballoteeren, (vgl. b a l l o t e e r e n) eig. de stemming verijdelen of te niet doen; bij stemming afkeuren, verwerpen, niet aan- of opnemen; - **deballotage,** f. (spr. *-tá-zj'*) afkeurende stemming, afstemming; niet aanneming als lid.

debandeeren (spr. *debañd-*), fr. (*bander*; vgl. b a n d e) uiteengaan, zich verstrooien, verloopen, uit elkander loopen; ontspannen, de spanning, de stijfheid verliezen, slap worden;- **debandáde,** f. Mil. ontscharing, 't onordelijk uit elkander loopen der soldaten, 't loopen met gebroken gelederen, ook **débandement,** n. (spr. *debañd' máñ*); - *à la débandade*, onordelijk, in het wild, ongebonden.

debanqueeren, debankeeren, fr. (*débanquer*) den bankhouder alles afwinnen, de bank doen springen, b.v. in het farospel.

debaptiseeren, (spr. *s=z*) nw.lat. (vgl. b a p t i s e e r e n) van de voordeelen des doops berooven; ook verdoopen, herdoopen.

debarbariseeren, (spr. *s=z*) nw.lat. (vgl. b a r b a a r, enz.) de barbaarschheid ontnemen, ontbolsteren, beschaven.

debardeeren, fr. (*débarder*) iets, inz. hout, uit het schip lossen, aan land brengen; - **debardage,** f. fr. (spr. *dá-zj'*) uit- of ontlading van een vaartuig, inz. van eene lading brandhout; - **débardeur,** m. **débardeuse,** f. (eig. houtlader of losser-) gebruikelijke maskers in het houtdragerscostuum (wijde pantalon van atlas door een gordel opgehouden en een poffend manshemd van batist).

debarqueeren (spr. *-keeren*), **debarkeeren,** fr. (*débarquer*; vgl. b a r k) ontschepen, landen, aanlanden, aan wal zetten, lossen; - **debarquemént,** n. (spr. *debark'máñ*) landing, 't landen; ontscheping, ontlading, lossen der waren; - **débarcadère,** f. (spr. *-ka-dèr*) aanlegplaats, steiger; los- en laadplaats (aan spoorwegstations).

debarrasseeren, fr. (*débarrasser*, van *barre*, z. ald. en vgl. e m b a r r a s s e e r e n) ontwarren; wegruimen,; losmaken ontwikkelen; uit de ongelegenheid helpen; zich van den hals werpen; - **debarrassemént,** n. (spr. *-máñ*) opruiming, wegruiming der hindernissen; losmaking, bevrijding.

Debátten, pl. (van het fr. *le débat*, geschil, woordenstrijd) twistredenen, twistgesprekken, woordenwisseling, beredeneeringen van het vóor en tegen eener zaak, inz. mondelinge politieke verhandeling; - **debater,** m. eng. (spr. *debéeter*) iemand, die een debat houdt; - **debatingclub,** (spr. *-bee-*) genootschap tot oefening in het debatteeren; - **debatteeren,** (fr. *débattre*)

strijden, kampen met woorden, redetwisten, voor en tegen eener zaak spreken.

Debauche, f. fr. (spr. *deboosj'*) uitspatting, buitensporigheid, ongebondenheid, losbandigheid, losse levenswijs, ontucht, liederlijkheid; – **debauché,** m. (spr. *debo-sjé*) ook **debauchánt** (spr. *debosjáñ*) zwelger, doorbrenger, wellusteling, losbol, lichtmis; – **debauchant,** adj. uitspattend, liederlijk, verleidend; – **debaucheeren,** (spr. *debosj-*) (*débaucher* van 't oudfr. *bauche,* leger van 't wilde zwijn en werkplaats alzoo eig. uit den winkel halen, van 't werk aftrekken, en voorts van den plicht afbrengen) aan het tafelgenot overgegeven zijn, zwelgen, lichtmissen, uitspatten, los en liederlijk leven, zwieren; – iemand debaucheeren, hem verleiden, tot grove buitensporigheden overhalen, hem van zijn werk aftrekken of afkeerig maken; – **debaucheur,** m. verleider, koppelaar.

débaveeren, (fr. *débaver*) de cocons der zijdewormen van losse zijde ontdoen.

debelleeren, lat. (*debellāre,* v. *bellum,* oorlog) den oorlog eindigen, bedwingen, overwinnen; – **debellātie,** (spr. *t=ts*) f. nw.lat. bedwinging, overwinning; – **debellātor,** m. lat. zegevierder, overwinnaar.

Debént, m. (van 't lat. *dēbens,* v. *debēre,* schuldig zijn) schuldenaar; – **dēbent,** 3de pers. pl. van den sing. debet, z. lager; – **debentuur,** f. (eng. *debenture,* fr. *débentur,* voorheen quitantie, kwijting, nu: hypotheek; oorspr. wel het lat. *debéntur,* als 3de persoon pl. van *debēri*) kosten of tol, die men terugkrijgt; bewijs van den terugbetaalden tol; – **dēbet,** n. (van 't lat. *dēbet,* hij is schuldig) Kmt. schuld, die iemand nog betalen moet, of, met betrekking tot den verkooper, wat hij nog te ontvangen heeft, vgl. credit; de heer N. debet, d. i. is schuldig; de heeren N. en Comp. *debent,* d. i. zijn schuldig; – **debetzijde,** f. linkerzijde van het grootboek van den koopman, waarop het debet van den aan het hoofd genoemde wordt aangeteekend; – *debĭta portĭo,* f. verplicht aandeel, z. *legitima*; – *debĭtum,* n. lat. schuld; pl. *debĭta,* schulden; – *debĭtum cambiāle,* wisselschuld; – *d. certum,* zekere, veilige, door den schuldenaar betaalbare schuld; – *d. conjugāle,* huwelijksplicht; – *d. exigibĭle,* invorderbare schuld; – *d. feudāle,* leenplicht; – *d. illiquĭdum,* onbewezen, niet erkende schuld; – *d. incértum,* onzekere schuld; – *d. inexigibĭle,* niet in te vorderen, het vermogen van den schuldenaar te boven gaande schuld; – *d. legis,* wettelijke schuld; – *d. liquĭdum,* klare, bewezen of onloochenbare schuld; – *d. natūrae,* natuurschuld, noodwendigheid van te sterven; – *d. passīvum,* te betalen schuld; – *d. perpetŭum,* altijddurende of onaflosbare schuld; – *d. publĭcum,* openbare, aan de staatskast te betalen schuld; – *d. verum,* ware, niet tegen te spreken schuld; – *debĭta actīva,* pl. uitstaande schulden, vorderingen; – *d. consensualĭa,* met gerechtelijke toestemming gemaakte schulden; – *d. feudalĭa,* leenschulden, leenplichten; – *d. hereditarĭa,* erfschulden, schulden der nalatenschap; – *d. passīva,* te betalen schulden; – **debito,** m. it. schuld; – **debitmassa,** z. v. a. concoursmassa (z. ald.); – **debiteur,** m. fr. (lat. *debĭtor,* pl. *debitōres*) schuldenaar, in tegenst. met crediteur; – **debitrix,** f. lat. schuldenares; – *debĭtor assignātus,* aangewezen schuldenaar, dien men zijnen schuldeischers aanwijst, om zich van hem te doen betalen; – *d. cambiālis,* wisselschuldenaar, wiens schuld men aan een ander afstaat; – *d. cessus,* afgestane schuldenaar (wiens schuld aan een ander is afgestaan); – *d. chirographarĭus,* schuldenaar op handschrift, die den schuldeischer omtrent zijne schuld een schriftelijk bewijs heeft gegeven; – *d. commūnis,* gemeenschappelijk schuldenaar, tegen wien de gezamenlijke schuldeischers in rechten optreden; – *d. de fuga suspéctus,* van vlucht verdachte, een onzekere schuldenaar; – *d. fugitīvus,* voortvluchtig schuldenaar; – *d. hereditarĭus,* iemand, die aan eene nalatenschap iets schuldig is; – *d. hypothecarĭus,* schuldenaar op pand, op hypotheek; – *d. in sōlĭdum,* medeschuldenaar onder de verplichting van desnoods de geheele schuld te betalen; – *d. morósus,* in gebreke gebleven schuldenaar; – *d. obaerātus,* die meer schuld dan vermogen heeft, diep in schulden steekt; – *d. pigoratitĭusn,* schuldenaar, die zijnen schuldeischer tot zekerheid een pand heeft gegeven; – *d. principālis,* hoofdschuldenaar; – *d. publĭcus,* openbare of staatsschuldenaar; – *d. putatīvus,* vermeende schuldenaar; – *d. usurarĭus,* renteschuldenaar.

debíél, adj. lat. (*debĭlis, e*) zwak, machteloos; – **debiliteit,** f. zwakte, krachteloosheid; – *debílĭtas animi,* f. verstands- of geesteszwakte; – **debiliteeren,** (lat. *débilitāre*) verzwakken, krachteloos maken, ontzenuwen; – **debilitātie,** (spr. *tie=tsie*) f. verzwakking, ontzenuwing.

Debiet, n. fr. (*débit,* oorspr. wel z. v. a. debet of debitum, dus eig. schuld of uitstaande betaling voor verkochte waren), verkoop in 't klein, aflevering, vertier, de afzet van waren; – **debiteeren,** (fr. *débiter*), verkoopen in 't klein, afleveren; oneig. verspreiden, uitstrooien, in omloop, onder de menschen brengen, b. v. eene tijding; ook iets op de schuldrekening, in het debet (z. ald.) brengen, of als schuld aanschrijven, aanrekenen, belasten; – **debitánt,** m. warenafzetter, slijter, kleinhandelaar, kramer; ook verkooper van loterijbriefjes voor den collecteur.

debiliteit, debiliteeren enz., z. ond. debiel.

Debitor, debitum enz., z. ond. debent.

deblayeeren, fr. (spr. *deblèjéren*; fr. *deblayer,* samengetr. uit *débalayer,* van *balayer,* uitvegen, schoonmaken) opruimen, puin enz. wegruimen; de loopgraven na opheffing der belegering weder volwerpen; – **déblai,** n. wegruiming van uitgegraven aarde enz., opruiming.

debloqueeren, deblokkeeren, fr. (*débloquer*; vgl. bloqueeren, ond. bloc) Mil. ontzetting, de insluiting of versperring van een plaats, haven, enz. opheffen, de versperde toegangen openen; bij letterzetters: tijdelijk ingevoegde letters (gekeerde, bij de Duitschers vliegekoppen geheeten) uitnemen, d. i. letters, die men bij het

te kort schieten der gevorderde letters voorloopig heeft ingezet, weder uitlichten en door de goede vervangen; – **debloquement,** n. (spr. *deblokk'máñ*) Mil. opheffing eener b l o k k a d e, z. ald.

de bon coeur, z. c o e u r.

débonnaire, m. fr. (spr. *-nèr'*; ontst. uit *de bon air*, prov. *de bon aire*; vgl. a i r) zachtzinnig en goed, weldadig en toegeeflijk, onuitputtelijk goed; als subst.: de zachtmoedige, geduldige, toegevende, goedaardige.

de bonne grâce, z. g r â c e.

Debōra, hebr. (*Deborâh*, v. *dabâr*, vatten, grijpen) vr. naam: eig. bij, wesp, inz. naam eener profetes en heldin in Israël (Richt. 4), welke Barak aanzette tot den strijd tegen de Kanaänieten.

debordeeren, fr. (*déborder*; vgl. b o o r d) rand of zoom wegnemen, ontboorden, afranden; afkanten; overstroomen, uit de oevers treden, overloopen (van rivieren); Mil. overvleugelen; ook oneig. te ver gaan, uitspatten, b. v. een g e d e b o r d e e r d m e n s c h, buitensporig mensch; – **debordemént,** n. fr. (spr. *-mán*) het buiten de oevers treden, overvloeien eener rivier, overstrooming, vloed; ook oneig. overloop van gal; uitspatting, buitensporigheid.

debotteeren, fr. (*débotter*, van *botte*, laars) de laarzen uittrekken, ontschoeien.

déboucheeren, (spr. *-boesj-*) fr. (*déboucher*, van *boucher*, toestoppen, *bouche*, mond, opening) eig. wat verstopt is openen; Mil. uit eene engte, een bergpas oprukken; Kmt. gelegenheid tot een goed vertier of aftrek van waren vinden; – **debouché** (spr. *deboesjé*) of **debouchemént** (spr. *-sj'máñ*), n. uitgang, uitweg uit eene engte, d é f i l é of bergpas; Kmt. afzet, verkoop van waren; weg of middel om de waren af te zetten; – *la loi des débouchés*, (spr. la loa dè deeboesjées), fr. de wet van den afzet.

debourseeren, (spr. *deboers-*) fr. (*débourser*, van *bourse*, beurs, buidel) uitbetalen, voorschieten, verschieten; geld uit den zak halen; – **debours** (spr. *deboer*), **deboursé** (spr. *deboersée*) en **deboursemént** (spr. *deboers'máñ*), n. uitbetaling, onkosten, uitschot, voorschot, verschot.

debrailleeren, fr. (spr. *-bralj-*) den boezem te veel ontblooten, den hals en de borsten onwelvoeglijk bloot dragen.

Debris, m. pl. fr. (spr. *debrí*; van *briser*, breken) puinhoop, wrak, stukken, overblijfsels, b. v. van troepen, de overgebleven manschap.

debrouilleeren, (spr. *debroelj-*) fr. (*débrouiller*; vgl. b r o u i l l e e r e n) iets verwards weder in orde brengen, uiteenzetten, ontwikkelen, ontwarren, ophelderen; – **debrouillemént,** n. (spr. *debroelj'máñ*) ontwikkeling, ontwarring, uiteenzetting.

debrutaliseeren, (spr. $s=z$) fr. de ruwheid, lompheid, den bolster (van iemand) afnemen, tot zachtere zeden brengen.

debruteeren, fr. (*débruter*) afslijpen, polijsten.

debucheeren, (spr. $ch=sj$) fr. (*débucher*) jagersterm: opjagen, opstooten; het leger verlaten (van wild sprekende); zijnen stand verlaten.

debusqueeren (spr. *debu-skeeren*), **debuskeeren,** fr. (*débusquer*; afleiding als 't vorige *débucher*) Mil. uit het bosch, uit eene voordeelige stelling drijven, verjagen; oneig. den voet lichten; – **debusquemént,** n. (spr. *-máñ*) verdrijving van den vijand uit zijne stelling.

Debuskoop, m. naar den uitvinder Debus genoemde k a l e i d o s k o o p (z. ald.) met gepolijst zilveren platen in plaats van spiegels.

Debut, fr. (spr. *debú*) meestal gesproken en geschreven: **debuut,** n. (eig. eerste stoot of worp in het spel, van *but*, doel, wit) aanvang, begin, eerste optreden, verschijnen, b. v. van een tooneelspeler, eerste rol, inleiding, openingsrede, eerste pleidooi van een advocaat; – **debuteeren** (fr. *débuter*) aanvangen, beginnen, voor de eerste maal optreden, verschijnen of zich laten hooren; zijne eerste rol spelen; zijne intreerede houden; – **debutánt,** m., **debutánte,** f. iemand, die voor het eerst openlijk optreedt, inz. op het tooneel; beginner, schrijver, schrijfster, die zijn of haar eerste werk in 't licht geeft enz.

de but en blanc, z. ond. b u t.

Dec. of ook **De C.,** bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor De Candolle (gest. 1841).

decacheteeren, fr. (spr. *dekasj'-*; vgl. c a c h e t e e r e n) ontzegelen, openen.

deca, z. d e k a.

Decáde, f. (fr. *décade*; uit het gr. *dékas*, tien) tiental, tien stuks, b. v. van jaren, van boeken (zooals in Livius' romeinsche geschiedenis), van dagen, zooals in den franschen republikeinschen kalender (*décadrier*, spr. *-drié*, die in 1806 weder afgeschaft werd), week van 10 dagen, waarvan er drie in eene maand en 36 in het jaar gingen, dat met 22 Sept. aanving. De afzonderlijke dagen der decade heetten in volgorde: p r i m i d i, d u o d i, t r i d i, q u a r t i d i, q u i n t i d i, s e x t i d i, s e p t i d i, o c t i d i, n o n i d i en **decadi,** decadidag, welke laatste aan de rust gewijd was; – **decadi** was ook in den revolutie-tijd de naam van een politiek wetenschappelijk weekblad, dat sedert 't jaar II (1794) te Parijs verscheen, in het jaar XIII den titel van R e v u e aannam en in 1817 met den M e r c u r e werd saamgesmolten; – **decadica,** f. tientallig stelsel, d e c i m a a l-stelsel, waarbij de getallen in klassen van tien eenheden verdeeld zijn, en tien eenheden eene eenheid der naast hoogere klasse uitmaken.

Decadence, fr. (spr. *-dáñs'*; vgl. c a d e n c e) of **decadéntie** (spr. $t=ts$) f. trapsgewijs verval, afneming, verergering, val; – **decadént,** m. eigenl. afvaller, kunstenaar, die in zijn werk teekenen van verval vertoont, vooral de naam van een richting in de fransche letterkunde, ontstaan tusschen 1870—80, toen men aan 't verval der fr. letterkunde geloofde.

Decadrier, z. ond. d e c a d e; – **decagoon,** z. d e k a g o o n.

decagrámme, n. fr. 10 grammes, z. g r a m m e.

decaisseeren, (spr. *-késs-*; fr. *décaisser*, v. *caisse* z. ald.) uitpakken, ledigen.

Decalcomanie, f. fr. (v. *décalquer*, z. ald.) kunst om op porselein, ivoor, albast, hout, zijde enz.

plaatjes (overdruksels) over te brengen, die daarvoor opzettelijk gemaakt en ingericht zijn.

decaleeren, (van 't it. *caláre*, zinken, afnemen), Kmt. in gewicht afnemen door uitdrogen, lekken enz.; - **decálo,** n. gewichtsvermindering eener waar; vgl. d e c h e t.

Decalíter, m. (fr. *décalitre*) 10 liters (z. l i t e r).

Decalogus, z. d e k a l o g u s.

decalqueeren of **dekalkeeren** (vgl. c a l q u e) eenen weerdruk, omdruk, tegenafdruk maken, eene plaat op hout en dgl. overdragen; vgl. d e c a l c o m a n i e en x y l o g r a h i ë e r e n.

Décameróne, f. it. (v. gr. *déka*, tien, en *hēméra*, dag) 10 dagen, een geschiedenis in 10 dagen, titel eener bekende verzameling van novellen van den italiaanschen schrijver Boccaccio (spr. *-katsjo*) van ± 1350.

Decameter, m. (fr. *décamètre*) 10 meters (z. m e t e r).

decampeeren, fr. (*décamper*, van *camp*, leger) de legering, het kamp opbreken of opheffen; opbreken; oneig. aftrekken, de vlucht nemen; zich uit de voeten maken, wegpakken; - **decampemént,** n. (spr. *-máñ*) 't opbreken van een leger, ontlegering.

Decanaat, z. ond. d e c a n u s.

Decandria, z. d e k a n d r i a.

Decanie, decaniseeren, z. ond. d e c a n u s.

decanoniseeren, (spr. *s=z*) nw. lat. (vgl. c a n o n i s e e r e n) van de lijst der heiligen uitschrappen.

decanteeren, lat. (*decantāre*) eig. afzingen; uitroepen, prijzen; eene bezonken vloeistof, vooral wijn, langzaam afgieten, klaren; - **decantātie** (spr. *tie-tsie*) f. (fr. *décantation*) 't afzingen, uitroepen; voorzichtig afgieten van het heldere vocht, het klaren.

Decānus, m. lat. (van *decem*, tien; fr. *doyen*) eig. aanvoerder van een tent of *contubernium*, dat 10 soldaten telde bij de rom. legers, en in de kloosters een opziener over 10 monniken; deken, hoofd of overste der (voormalige) gilden; in een domkappittel de tweede der hooge dignitarissen, die het toezicht heeft over de inwendige aangelegenheden van het stift of college; oudste der kardinaal-bisschoppen in het college der kardinalen, eerste van een zeker getal pastoors; opziener van een protestantsch geestelijk district, ook **dechánt** geheeten; op duitsche hoogescholen: hoofden van de afzonderlijke faculteiten, deken; in Italië ook: oudste bediende des huizes (bij vorsten, kardinalen enz.); - **decanaat,** n. waardigheid van deken, dekenschap; - **decanie** of **decaníj,** f. goederen en gebouwen tot onderhoud van een deken, zijn kerkelijk gebied, ook zijne woning; - **decaniseeren** (spr. *s=z*), den post van deken vervullen.

decapeeren, fr. (*décaper*, van *cape*, kap, bedekking) Chem. reinigen, schoonmaken, b. v. den roest of het oxyde, waarmede een metaal bedekt is, wegnemen.

decapiteeren, nw. lat. (van 't lat. *caput*, hoofd, fr. *décapiter*) onthoofden, onthalzen; - **decapitatie** (spr. *tie=tsie*), f. onthoofding, onthalzing.

Dekapod, f. eng. zie d e k a.

decarboniseeren (spr. *s=z*), nw. lat. (van 't lat. *carbo*, kool) ontkolen, van koolstof ontdoen, bevrijden; - **decarbonisātie** (spr. *-za-tsie*), f. ontkoling, bevrijding van koolstof.

Decáre, m. fr. 10 ares (z. a r e).

decarneleeren, nw. lat. (van *caro*, genit. *carnis*; vleesch) tot in het gezonde vleesch snijden.

Decastère, m. fr. 10 stères (z. s t è r e).

decateeren, decatiseeren, fr. (*décatir*; vgl. c a t e e r e n) de in Frankrijk in 1822 uitgevonden, nu algemeen gevolgde handelwijze om het geheel bereide en geperste laken aan de werking van waterdampen bloot te stellen, waardoor het, na nog eens geperst te zijn, een duurzamer glans dan den vroegeren persglans (fr. *le cat*) krijgt en niet meer krimpt, ontglanzen; - **decatissage,** f. (spr. *-ti-sá-zj'*) wegneming van den persglans door damp of stoom, het krimpen der lakens, ontglanzing.

decatoniseeren (spr. *s=z*), nw. lat. (van C a t o, z. ald.), den ernst benemen, het voorhoofd doen ontfronsen (een door Scarron gesmeed woord).

decedeeren, lat. (*decedēre*) weggaan; wijken; overlijden; - **decéssie,** f. (lat. *decessio*) 't weggaan, de verwijdering; 't aftreden; - **decéssor,** m. aftredende, ambtsvoorganger; - **decéssus,** m. aftreding; dood, overlijden.

deceleeren, fr. (*déceler*; vgl. c e l e e r e n) ontdekken, aan den dag brengen.

decem, lat. tien; - **decem,** m. de tiende; tiend, het tiende gedeelte van iets als opbrengst aan geestelijken, ambtsheeren enz.; - *decem primi*, eig. de eerste tien, naam in het oude Rome en vele ital. steden voor een commissie uit den senaat voor bijzondere zaken; - **decémber,** m. lat. wintermaand, eig. 10de maand naar den oud-rom. kalender, die van Maart af werd geteld (vgl. s e p t e m b e r); - **decembristen,** pl. decembermannen, de aanhangers van Louis Napoleon en de ondersteuners van den zoogenaamden staatsgreep op 2 December 1851; in Rusland (ook **dekabristen**) de adellijke samenzweerders van 1825, wier opstand in December (russ. *Dekaber*) uitbrak; - **decemdéntisch,** adj. nw. lat. N. H. tientandig; - **decemfídisch,** adj. in tien deelen gespleten; - **decemfidus,** lat. Bot. tienspletig; - **decemloculair,** adj. met tien vlakken of afdeelingen; - **decempĕda,** f. meetroede, meetstang van 10 voet of iets meer dan 3 meter; - **decempedātor,** m. landmeter; - **decempédisch,** adj. tienvoetig; - **decémplex,** lat. tienvoudig; - **decémvir,** tienman, lid eener uit 10 mannen bestaande overheid; het meest bekend zijn in de rom. geschiedenis de *Decemviri legibus scribendis* of wetgevende tienmannen, die de wetgeving in 12 tafelen opstelden; - **decemviraal,** adj. wat de tienmannen betreft; - **decemviraat,** n. (in lat. m.) tienmanschap, waardigheid van tienman; - **decendium,** n. nw. lat. dagentiental, een tijd van 10 dagen; - **decennium,** n. lat. jarentiental, tijdruimte van 10 jaren; - **decennaal,** adj. (lat. *decennālis, e*) tienjarig.

décent, lat. (*decens*, van *decēre*, betamen) geschikt, welvoeglijk, gepast; betamelijk, eerbaar, zedig; - **decénsie,** f. (lat. *decentia*, fr. *décence*, spr.

desáñs') welvoeglijkheid, eerbaarheid, gepastheid, zedigheid.

Decentralisātie (spr. *-za-tsie*), f. nw. lat. losmaking van een politiek lichaam, waardoor aan de leden eene grootere zelfstandigheid verleend wordt, zwak staatsverband, opheffing der c e n t r a l i s a t i e, z. ald.

Decéptie, deceptor, z. ond. d e c i p i ë e r e n.

decerneeren, lat. (*decernĕre*; vgl. c e r n e e r e n) gerechtelijk besluiten, toekennen, beslissen, een oordeel of vonnis vellen (vgl. d e c r e e t); – **decernént,** m. (lat. *decérnens*) Jur. rechtskenner, beslisser, vonnisspreker.

decerpeeren, lat. (*decerpĕre*; vgl. c a r p e e r e n) afplukken, losrukken, wegnemen; – **decérptie** (spr. *t=s*), f. nw. lat. afneming, vermindering.

decerteeren, lat. (*decertāre*; vgl. c e r t e e r e n) een beslissenden strijd voeren; – **decertātie** (spr. *tie=tsie*), f. beslissende strijd, strijdbeslissing.

Decessie, decessor, z. onder d e c e d e e r e n.

déchagrineeren (spr. *ch=sj*), fr. (*déchagriner*; vgl. *chagrin*) van kommer of verdriet bevrijden.

dechaineeren, fr. (spr. *desjèn-*; van *chaîne*, keten) eig. ontketenen; losbreken, uitvaren, woeden, razen; – **dechainemént,** n. fr. (spr. *-máñ*) losbarsten der verbittering, het woeden, razen, tieren.

dechalandeeren (spr. *desjalañd-*), fr. (*déchalander*; vgl. c h a l a n d) iemand van zijne klanten berooven; ook een kooper of klant door onvriendelijkheid en dgl. doen wegblijven.

Dechant, z. ond. d e c a n u s.

Decharge, f. fr. (spr. *de-sjárzj'*; vergel. c h a r g e) 1° 't ontladen, lossen der schepen; 2° ontlasting, ontslag, verlichting, bevrijding, vrijspreking van eene schuld of verplichting en de daarvan opgemaakte oorkonde, bewijs van den afloop eener zaak (iemand d é c h a r g e geven of verleenen); 3° Mil. ontlading, afvuren, losbranden, inz. van verscheiden vuurmonden tegelijk, salvo; 4° kruisband, sluitboog; 5° rommelkamer; – **dechargeeren** (fr. *décharger*) ontladen, afladen; ontbinden, vrijspreken, ontslaan, kwijtschelden; uitdelgen, doordoen, b. v. een post, eene schuld; eene rekening als voldaan teekenen; afvuren, lossen, losbranden van geschut of geweer, een salvo geven.

decharmeeren (spr. *ch-sj*), fr. (*décharmer*; vgl. c h a r m e, enz.) onttooveren.

decharneeren (spr. *ch=sj*), fr. (*décharnr*, van *chair* = lat. *caro*, genit. *carnis*, vleesch) ontvleezen, mager maken, uitteren.

dechausseeren (spr. *de-sjoss-*), fr. (*déchausser*; vgl. c h a u s s e e r e n) eig. de voetbekleeding afleggen, ontschoeien; een t a n d d e c h a u s s e e r e n, hem voor het uittrekken van het tandvleesch ontblooten; – **déchaussoir,** m. (spr. *desjossoár*) tandmeesters-werktuig, waarmede dat laatste gedaan wordt.

Déchéance, f. fr. (spr. *desjeáñs'*; van *déchoir*, vervallen) Jur. verlies van een recht, vervallenverklaring.

Decher, m., **dechent** of **dechend,** n. hoogd. (van 't lat. *decurĭa* en *decĭma*, mid. lat. *decēna*, afdeeling van tien, tiende, v. 't lat. *decem*, tien; vgl. d e c u r i e) Kmt. 10 stuks vellen of huiden; bij de russische rookwaren 40 stuks.

Dechet, m. fr. (spr. *desjè*; van *déchoir*, afvallen, afnemen, v. *choir*, *cheoir*, vallen; vgl. c h a n c e) Kmt. gewichtsvermindering, waardeverlies, afneming eener waar door afzondering van de daarbij zijnde onzuiverheden, stof, zand, enz., alsmede door indrogen, lekkage, enz. (vgl. d e c a l o).

dechiffreeren (spr. *de-sji-fr-*), fr. (*déchiffrer*; vgl. c h i f f r e, enz.) ontcijferen, ontraadselen, ophelderen, onthullen, oplossen; een geheimschrift in gewoon schrift overbrengen; – **déchiffreering** of fr. **déchiffrement,** m. (spr. *-máñ*) ontcijfering; – **déchiffrable,** adj. ontcijferbaar, oplosbaar; – **déchiffreur,** m. ontcijferaar, verklaarder van geheimschrift.

Dechirage, f. fr. (spr. *de-sjirá-zj'*; van *dechirer*, verscheuren) werkhout, oude planken enz. van onbruikbaar geworden en daarom gesloopte vaartuigen, brandhout.

dechristianiseeren (spr. *s=z*), barb.-lat. ontchristenen, van 't christendom afkeerig maken.

deci, lat. (vóór de benaming van eene maat of een gewicht uit het metrieke stelsel staande) beteekent: tiende deel van die maat of dat gewicht (vgl. d e k a).

Deciáre, $^1/_{10}$ are, z. a r e.

Decidéntie (spr. *t=ts*), f. nw. lat. (van 't lat. *decĭdĕre*, afvallen, v. *cadĕre*, vallen) afneming, afval, verval, vermindering van fortuin en vermogen, z. v. a. d e c a d e n c e; – *decidŭus*, lat. Bot. afvallend.

decideeren, lat. (*decīdĕre*, eig. afsnijden, v. *caedĕre*, hakken, snijden; fr. *décider*) beslissen, beslechten, eene uitspraak doen; bescheid, uitslag, uitsluitsel geven; besluiten; – *decidéndi rationes*, f. pl. lat. rechterlijke beslissingsgronden; – g e d e c i d e e r d, bepaald, beslist; ook vastberaden, niet van zijne beginselen afwijkend; – **decideerend,** adj. beslissend, stellig, bepaald; – **decisie,** f. (spr. *s=z*) (lat. *decisĭo*) beslissing; Jur. ook **decisum,** n. rechterlijke uitspraak, vonnis, beslissing; – **decisief,** adj. nw. lat. beslissend; – d e c i s i e v e s t e m, z. v. a. *votum decivisum*, z. *votum*; – **decisivemént,** fr. (spr. *desizi-v'máñ*) op beslissende wijze, beslist, stellig, uitdrukkelijk; – **decisor,** m. nw. lat. beslisser, scheidsrechter.

Decidŭa, f. lat. Med. afvallend vlies om de vrucht der menschen, z. d e c i d u u s.

Decigram, $^1/_{10}$ gram, z. g r a m; – **deciliter,** $^1/_{10}$ liter, z. l i t e r.

decimaal, adj. nw. lat. (van 't lat. *decem*, tien; – *decĭmus*, *a*, *um*, de of het tiende) tiendeelig, wat uit tiendedeelen bestaat, tot tienden behoort, tientallig, b. v. **decimale breuk,** tiendeelige breuk, zulk eene, welker noemer een der getallen 10, 100, 1000, 10,000, enz., in 't algemeen 10 of eene macht van 10 is; – **decimaal-maat,** f. maatorde, naar welke iedere hoogere maatsoort het tienvoud der naastvoorgaande is, b. v. de meter 10 decimeter, de decim. 10 centim., de centim. 10 millimeter; – **decimaal-rekening,** f. rekening met

tiendeelige breuken, tiendeelige of tientallige rekening; – **decimaal-stelsel,** n. gewone wijze van bij tienen te tellen, d. i. waarbij de waarde der opvolgende cijfers van een tal in tienvoudige orde van de rechter- naar de linkerzijde opklimt; – **decimaal-teeken, decimaalpunt,** n. punt of komma, dat de geheelen in de tiendeelige breuk scheidt; – **decimale weegschaal,** f. (fr. *balance décimale*, eng. *decimal balance*) brugbalans of bascule, bij welke het tienvoud der gebezigde gewichten het gewicht van den gewogen last aangeeft; – **decime,** f. Muz. tiende toon van den grondtoon afgerekend; Poët. tienregelige strophe van sp. oorsprong; – **decime,** m. fr. munt, waarvan er 10 op 1 frank gaan; z. f r a n c; – **decimeter** (fr. *décimètre*), $^1/_{10}$ meter, z. m e t e r; – **decimeeren,** lat. (*decimāre*) tienden, de tienden ontvangen, inzamelen; vertienden, de tienden geven; Mil. den tienden man uitlaten inz. ter doodstraf, als allen even schuldig zijn (eene oud-romeinsche handelwijze bij oproer van een legioen enz.); fig. „een bevolking wordt gedecimeerd" door besmettelijke ziekten enz.; – **decimābel,** adj. nw. lat. tiendplichtig, aan de tiende onderworpen; – **decimātie** (spr. *t=ts*), f. lat. vertiending, tiendrecht, inzameling of opbrengst der tienden; ook loting om den tienden man, uitlichting van den tiende; – **decimātor,** m. nw. lat. tiendheer, tot invordering der tienden gerechtigde persoon; – **décimóle,** f. it. Muz. notenfiguur, waardoor aan eene groep van 10 tonen de tijdmaat van 8 van haar teeken gegeven wordt; – **decimoséxto,** n. formaat van een boek, waarbij ieder vel 32 bladzijden heeft; men drukt het uit door 16-.

decintreeren (spr. *de-sen̄*), fr. (*décintrer*, van *cintre*, boog, gewelf, lat. *cinctura*, gordel) Arch. de stellage, waarop een gewelf is gebouwd, wegnemen.

decipiëeren, lat. (*decipĕre*, van *capĕre*, nemen, vatten) misleiden, bedriegen, om den tuin leiden; – *mundus vult decĭpi*, sprw. de wereld wil bedrogen zijn; – *decipimur specie recti*, wij worden door den schijn van het goede bedrogen; – **decéptie** (spr. *t=s*), f. (*deceptĭo*) misleiding, bedrog, teleurstelling; – **deceptibiliteit,** f. nw.lat. bedriegbaarheid; – **decéptor,** m. bedrieger, misleider; – **deceptrix,** f. bedriegster; – **deceptōrisch** of **deceptīvisch,** adj. nw.lat. bedrieglijk.

Decisie, decisief enz., z. ond. d e c i d e e r e n.

Decistère, $^1/_{10}$ stère, z. s t è r e.

Deckhand, m. eng. (spr. *dek-hend*) eig. een „op het dek bezige hand", matroos.

declameeren, lat. (*declamare*, luid spreken) kunstmatig lezen of spreken; naar de regels van goede uitspraak, houding en gebaren voordragen, naar het gevoel spreken; ook op redenaarstoon van onbeduidende dingen spreken, in woordenpraal vervallen; ook nog schreeuwen, uitvaren, lostrekken, razen, schimpen; – *declamándo*, it. Muz. in een declameerenden stijl, meer sprekende dan zingende voor te dragen; – **declamātie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*declamatĭo*) kunstmatige mondelinge voordracht van eene redevoering of een dichtstuk, kunst om goed te lezen of voor te dragen, voordrachtskunst, voordracht, het kunstlezen; ook redekunstige inkleeding; pronkrede, redetooi, enz.; afkeurend: overdrijving, woordenpraal, gezwollen voordracht, windbrekerij; – **declamātor,** m. kunstmatig spreker, geoefend redenaar; woordenpraler, hoogdraver; – **declamatorica,** f. nw.lat. kunst, leer eener schoone voordracht, redevoeringkunst; – **declamatōrisch,** adj. wat de uiterlijke voordracht betreft, daartoe behoort, sierlijk voordragend; hoogdravend; – **declamatorium,** n. kunstvoordracht, redenaarsoefening, kunstvoorlezing; Muz. vers dat met afwisselende begeleiding van muziek wordt opgezegd; – **declamazione,** f. it. z. v. a. d e c l a m a t i e.

declareeren, lat. (*declarāre*, v. *clarus*, klaar, helder) verklaren, ophelderen, uitleggen, zijn besluit openleggen, bekend maken; waren of goederen voor de belasting aangeven; – **declaratie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *declaratĭo*) verklaring, bekendmaking, openlegging, aanwijzing; Log. voorloopige aanduiding der kenmerken van een begrip, om dan tot de eigenlijke d e f i n i t i e over te gaan; Kmt. aangifte van koopwaren of goederen aan tolkantoren, enz.; het bewijs dier aangifte; – *déclaration d'amour*, fr. (spr. *deklarasjón̄ damoer*) liefdesverklaring; – *declaration of rights*, eng. (spr. *dekleeréésj'n ow raits*) aanwijzing der rechten, verklaring van het eng. parlement in het jaar 1689 omtrent de grondbeginselen der eng. grondwet; – *declaratĭo honōris*, lat., of *déclaration d'honneur*, fr. (spr. *-doneur*) f. eerverklaring; – *declaratĭo sententĭae*, lat. verklaring of bekendmaking van een vonnis; – **declaratief,** adj. (later lat. *declaratīvus, a, um*) en **declaratōrisch,** adj. nw.lat. verklarend, ophelderend; – **déclaratoir,** n. fr. (spr. *-toár*) verklaring (inz. door een genees- of heelkundige afgegeven); – *declaratorĭa sententĭa*, f. lat. oordeel, waarbij degene, die uitspraak doet, zijn vroeger oordeel nader verklaart, ophelderend oordeel.

declasseeren, nw. lat. uit eene klasse schrappen of verwijderen; – **déclassé,** m. fr. in stand en rang achteruitgegaan persoon, verloopen sujet; – **déclassée,** f. gevallen vrouw. z. r e c l. –

declineeren, lat. (*declināre*) afwijken, zich afwenden; afwijzen, van de hand wijzen; niet erkennen b. v. een rechtbank; Gram. een woord verbuigen, al zijne veranderingen door de naamvallen en getallen opnoemen; – **declinābel,** adj. buigbaar, buigzaam, verbuigbaar, veranderlijk; – **declinabiliteit,** f. vatbaarheid om verbogen te kunnen worden, verbuigbaarheid; – **declinātie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*declinatĭo*) Phys. afwijking, inz. der magneetnaald van den meridiaan (bij zeelieden: miswijzing) Astron. hoek, dien de gezichtslijn, langs welke men een hemellichaam ziet, met het vlak van de evennachtslijn maakt, anders: afstand van eene ster tot den e q u a t o r of de evennachtslijn, d e c l i n a t i e aan den hemel beantwoordt aan breedte op aarde; vandaar z o n s- en m a a n s d e c l i n a t i e, ook der sterren van

den equator; Med. verrekking; ook: 't afnemen eener ziekte; Gram. woordbuiging, verbuiging, verandering van den uitgang der naamwoorden door de verschillende naamvallen; Pol. afwijzing of verwerping van een verzoek; – **declinātor,** m., **declinatorium,** n. **declinográaf,** f. nw.lat. afwijkingswijzer, kompas of werktuig, dat de miswijzing der magneetnaald aantoont; – **declinatorisch,** adj. afwijkend, afwijzend, van de hand wijzend, weigerend; – *declinatus, a, um,* lat. Bot. neergebogen.

Decliviteit, f. lat. (*declivĭtas,* v. *declīvis,* afhellende, van *clivus,* zacht glooiende hoogte) afhelling, 't trapsgewijze lager worden, b.v. van den grond.

Decóct, n. lat. (*decóctum,* van *decoquĕre,* afkoken, ook verteren, verdoen) Pharm. afkooksel. Wil men uit eene artsenij het daarin voorhanden ætherisch bestanddeel door water uittrekken, dan geschiedt dit door aftrekking of infusie. Verbindt men die beide verrichtingen, zoodat men een bereid decoct nog heet over eene stof uitgiet, welker vluchtige bestanddeelen men met het water wil verbinden, dan ontstaat het zoogenaamde **decocto-infūsum,** n. afkooksel-aftreksel; – **decóctie** (spr. *t=s*), f. lat. (*decoctĭo*) afkoking, 't afkoken; – *decóctor bonōrum,* m. verkwister van zijn vermogen; – *d. dolōsus,* bedrieglijk doorbrenger van eigen en geleend vermogen.

decolleeren, lat. (*decollāre,* van *collum,* de hals) onthoofden; op het biljart: een bal van den band afspelen; Chem. den hals van een kolf met een brandenden zwaveldraad of gloeienden draad doen afspringen; – **decollātie** (spr. *t=ts*), f. onthalzing, onthoofding; – **gedecolleteerd,** fr. (*décolleté*) met blooten hals of boezem, met laag ontblooten hals.

decoloreeren, lat. (*decolorāre,* van *color,* kleur) ontkleuren, verbleeken, verschieten; – **gedocoloreerd,** adj. verkleurd, verschoten; – *decolor,* Bot. ongekleurd; – **decolorātie** (spr. *t=ts*), f. ontkleuring, het verschieten der kleuren; – **decolórimeter,** m. nw.lat. ontkleuringsmeter, een werktuig, dienende om òf de ontkleurende kracht van zekere zelfstandigheden, òf den graad van ontkleuring, dien de zelfstandigheden ondergaan hebben, te meten.

decombineeren, nw.lat. (vgl. combineeren) scheiden.

de commodo et incommodo, lat. van het voordeel en het nadeel.

decomponeeren, nw.lat. (vgl. componeeren) uit elkander nemen, ontbinden, verdeelen, ontleden, oplossen, ontmengen; – **decomponíbel,** adj. ontleedbaar, ontbindbaar, oplosbaar; – **decompositie** (spr. *-zi-tsie*), f. ontbinding, scheiding, verdeeling, ontmenging, oplossing van een lichaam in zijn eerste bestanddeelen; – *decompositus, a, um,* lat. Bot. dubbel samengesteld (b. v. een samengesteld blad, waarvan de onderdeelen op hunne beurt bij herhaling samengesteld zijn; – **decompositum,** n. in zijn bestanddeelen ontleed of ontmengd lichaam; ook (met het voorvoegsel de in den zin van versterking). Med. uit verscheiden stoffen samengesteld geneesmiddel; Gram. uit meer dan twee woorden samengesteld woord, b. v. opperveldmaarschalk, zeemanshandboek.

decomprimeeren, lat. (vgl. comprimeeren) Phys. de drukking wegnemen; – **decompressie,** f. wegneming der drukking.

Decompte, n. fr. (spr. *dekónt'*; vgl. compte) Kmt. korting, aftrek van eene rekening, tegenrekening; – **decompteeren** (fr. *décompter*), aftrekken, korten; afrekenen; Muz. van den eenen toon tot den anderen door alle tusschentonen of intervallen overgaan.

deconcepteeren, barb.lat. (vgl. concept) verward maken, uit den samenhang brengen.

de concert, z. ond. concert.

deconcerteeren, fr. (*déconcerter*) eig. de spelers in de war brengen (vgl. concert); verlegen maken, van zijn stuk brengen of geraken, verwarren, een voornemen verijdelen, dwarsboomen; – **deconcert,** n. (fr. m.) (spr. *deekonsèr*) misverstand.

Deconféssus, m. nw. lat. iemand, die niet gebiecht heeft.

Deconfitúre, f. fr. (v. *déconfire,* geheel verslaan, in de pan hakken, oudfr. *desconfire,* it. *sconfiggere,* v. 't mid. lat. *dis-configĕre,* van *dis-* (z. ald.) en *conficĕre*) voleinden, vernietigen volkomen nederlaag; volslagen onvermogen om te betalen.

de congrŭo, z. ond. congruo.

deconsidereeren, nw. lat. achting benemen; – **deconsiderātie** (spr. *t=ts*), f. verlies van of gebrek aan achting.

deconstrueeren, nw.lat. Gram. de deelen van eenen volzin uiteenleggen, ontleden, ontbinden; – **deconstrúctie** (spr. *tie=sie*), f. ontbinding, ontleding, uiteenzetting.

decontenanceeren, fr. (*décontenancer*; vgl. contenance) iemand verlegen maken, van zijn stuk brengen; – gedecontenanceerd, verward, bedremmeld, verbluft; – **decontenantie** (spr. *tie=tsie*), f. (fr. *décontenance*) verlegenheid, verbluftheid.

deconvenabel, adj. fr. (*déconvenable*) ongelegen, ongepast.

decoratie, decoreeren, enz., z. ond. decorum.

decort, z. decourt.

decorticeeren, lat. (*decorticāre,* v. *cortex,* bast, schors) den bast of de schors afdoen, schillen; – **decorticātie** (spr. *tie=tsie*), f. afschilling van de schors of den bast.

Decōrum, n. (van 't lat. *decōrus, a, um,* welvoeglijk, betamelijk, v. *dĕcor,* welstand, sieraad, v. *decēre,* betamen, passen), welvoeglijkheid, het betamelijke, passende, fatsoenlijke, gebruikelijke; – het decōrum bewaren zijn uiterlijke waardigheid, zijn fatsoen houden; – *decōre,* adv. met gepastheid, welvoeglijkheid, fatsoen; – **decoreeren** (lat. *decorāre*), versieren, tooien, opschikken, verfraaien; met eene orde, een ordelint enz. begiftigen; – **een gedecoreerde,** iemand, die een ordelint, eerekruis draagt; –

decorateur, m. fr. of **decoratieschilder,** een schilder van sieraden, kamerversierder, inz. tooneelschilder; – **decorātie** (spr. *t=ts*), f. versiering, inz. tooneelversiering, schermen, tooneelbeschildering of -bekleeding; eereteeken, orde; – **decoratief,** adj. nw. lat. tot sieraad of optooiing dienende; in de bouwkunst het tegengestelde van c o n s t r u c t i e f; Pict. wat slechts streeft naar uiterlijk kleureneffect, zonder streng te letten op vorm of beteekenis; – **decors,** pl. verplaatsbare tooneelversieringen (*coulisses mobiles*).

decouleeren (spr. *dekoel-*, fr. *découler*; vgl. c o u l a g e) afvloeien, druipen; – **decoulant** (spr. *dekoelāň*), afvloeiend, druipend; – **decoulement,** n. (spr. *-māň*), afvloeiing, 't druipen.

decoupeeren (spr. *-koe-*), fr. (*découper*; vgl. c o u p e e r e n) in stukken snijden; uitsnijden, getand maken; voorsnijden, b. v. een bout; uitknippen (b. v. prenten uit papier); – **decoupeerzaag,** f. zaagmachine om teekeningen voor inlegwerk in forneerbladen enz. uit te zagen (fr. *scie à découper*, *scie à pédale*, eng. *inlaying-saw-machine*); –**decoupé,** m. tuin, die in bloembedden van onderscheiden gedaante is verdeeld.

decourageeren (spr. *-koera-zj'-*), fr. (*décourager*; vgl. c o u r a g e) moedeloos maken, afschrikken, ontmoedigen, versaagd, kleinmoedig of schuw maken, den lust benemen; – **decourageant,** adj. (spr. *-zjāň*) ontmoedigend, moedbenemend,; – g e d e c o u r a g e e r d, adj. ontmoedigd, kleinmoedig, neerslachtig; – **decouragement,** n. (spr. *dekoerá-zj'māň*) ontmoediging, moedeloosheid, versaagdheid, kleinmoedigheid.

decouronneeren (spr. *ou=oe*), fr. (*découronner*) ontkronen, van de kroon berooven.

Decourt, fr. (spr. *dekoer*) of **decort,** n. (v. fr. *court*, it. *corto*, lat. *curtus*, verkort, kort) Kmt. korting op het bedrag eener rekening of factuur; – **decourteeren,** korten, aftrekken, afdingen, inz. wegens de slechte gesteldheid der waren of wegens tekortkoming van gewicht.

Découseuse, f. fr. (spr. *dé-koe-zeuz'*) draad, steek-losmaker (aan naaimachines).

décousu, adj. fr. (spr. *-koe-zu*) onsamenhangend.

Découverte, z. ond. d e c o u v r e e r e n.

decouverteeren, (spr. *ou=oe*, v. 't fr. *couvert*) den omslag van een brief openen en wegnemen.

decouvreeren (spr. *ou=oe*), fr. (*découvrir*) ontblooten, ontdekken, openbaren, aan den dag brengen, te kennen geven; – *à découvert* (spr. *-koewèr*) onbedekt, onbeschut; – **découvert,** n. deficit; – **découverte,** f. ontdekking, uitvinding.

decrasseeren, fr. (*décrasser*, van *crasse*, vuiligheid) schoonmaken, reinigen.

decrediteeren, fr. (*décréditer*) iemand van zijn c r e d i e t, vertrouwen, aanzien of achting berooven, zijn goeden naam benadeelen, krenken, verzwakken, in kwaden reuk brengen; de deugdelijkheid eener waar verkleinen, verlagen (minder sterk dan d i s c r e d i t e e r e n).

Decreet, n. lat. (*decrētum*, besloten, besluit, van *decernĕre*, vgl. d e c e r n e e r e n; pl. *decrēta*) verordening, bepaling, beschikking der overheid; rechtsbeluit, raadsbesluit of -bevel op eenzijdig aanzoek der partijen, in tegenstelling met de beslissing na rechterlijk verhoor der beide partijen (het vonnis); – *decrētum in Senātu*, besloten in den raad; – *ad decrētum*, naar de verordening, naar de rechterlijke uitspraak; – *decrēta*, pl., inz. besluiten en uitspraken der pausen en kerkvergaderingen; – *decrētum absolūtum*, onvoorwaardelijk raadsbesluit (Gods); – *decrētum admissīvum*, besluit omtrent het toelaten van een rechtsmiddel; – *d. alienándi*, vervreemdingsbesluit; verlof der overheid om eenig goed te vervreemden; – *d. ambitiōsum*, partijdige beslissing; – *d. aulĭcum*, z. v. a. k a b i n e t s-o r d e r (z. ald.); – *d. comminatorĭum*, besluit met bedreiging van straf; – *d. commissoriāle*, besluit van eene commissie van onderzoek; – *d. commūne*, gemeenschappelijk bescheid; – *d. concessīvum*, uitspraak, waarbij een verzoek wordt toegestaan; – *d. confirmatorĭum*, bevestigend besluit; – *d. Dei*, goddelijk raadsbesluit; – *d. de solvéndo*, verlof der overheid tot uitbetaling van zekere gelden; – *d. Gratiani*, pauselijke wettenverzameling uit de 12e eeuw, die het eerste deel van het kanonieke recht uitmaakt (z. ond. d e c r e t a l e n); – *d. interimistĭcum*, voorloopige bepaling der overheid; – *d. margināle*, op den rand bijgeschreven bepaling; – *d. ultĕrius*, verdere, laatste bepaling; – *decretāles* (*litterae*) of **decretālen,** f. pl. pauselijke besluiten op gedane aanvragen der bisschoppen in kerkelijke zaken, en de onderscheiden verzamelingen daarvan; inz. de door Gregorius IX verordende, welke als kanoniek wetboek het tweede deel van het kerkrecht (*corp. juris canonici*) uitmaakt; – **decreteeren,** mid.lat. (*decretāre*) gerechtelijk besluiten, bepalen, vaststellen, bevelen; – g e d e c r e t e e r d, adj. besloten, vastgesteld enz.; – **decreteerkunst,** f. kunst om een decreet op te stellen; – **decretist,** m. leeraar van het kerkelijk recht, leeraar en schrijver van het kanoniek recht, in tegenstelling van de l e g i s t e n, de leeraren en schrijvers van het rom. recht; – **decretōrisch,** adj. beslissend, uitspraak bevattend, vaststellend, d e c r e t o r i s c h e of beslissende dag (*dies decretorĭus*) was bij den Westphaalschen vrede de 1 Jan. 1624 voor de op dien dag reeds van kracht zijnde secularisaties.

Decremént, n. lat. (*decreméntum*, van *decrescĕre*, afnemen, vgl. d e s c r e s c e e r e n) afneming, vermindering, verval; – **decreménten,** n. pl. Algeb. verschillen der termen eener dalende of afnemende reeks.

decrepiteeren, nw. lat. (van *crepitāre*, knetteren, intensief van *crepāre*, vgl. c r e p e e r e n) aan stukken knappen, met een knal of plof uiteenspringen, gelijk het keukenzout op het vuur; – **decrepitātie** (spr. *tie=tsie*), f. Chem. knettering, welke zekere zouten, die een weinig kristalwater bevatten, doen hooren, wanneer

men ze op gloeiende kolen werpt en het ingesloten water bij het springen der kristallen ontwijkt.

Decrepitúde, f. fr. of **decrepiditeit,** f. (vgl. c r e p e e r e n), afgeleefdheid, hooge ouderdom, zeer hooge jaren; bouwvalligheid, verval; – **decrepitus,** m. lat. afgeleefd, stokoud man; – **decrepiet,** adj. afgeleefd, stokoud; bouwvallig, den ondergang nabij.

decresceeren, lat. (*decrescĕre*; vgl. c r e s c e n d o) afnemen, verminderen, kwijnen; – **decrescént,** (lat. *decréscens*) afnemend, verminderend; – *decrescéndo*, it. (spr. *dekresjéndo*) Muz. afnemend, allengs overgaande van het *forte* tot *piano* en *pianissimo*, 't welk men door het teeken > aanduidt; – *decrescente-pinnatus*. lat. Bot. afnemend gevind; – **decrescéntie** spr. *t=s*) f. lat. (*decrecentĭa*) afneming, verkleining.

decreta, decretum, decreteeren enz., z. ond. d e c r e e t.

decrotteeren, fr. (*décrotter*, van *crotte*, vuiligheid, slijk) van vuil reinigen, schoonmaken, afborstelen, poetsen, zuiveren; – **decrotteur,** m. schoenpoetser; – **decrottoir,** m. (spr. *-toár*) schraapijzer, werktuig tot reiniging der schoenen en laarzen vóór de deuren; – **decrottoire,** f. (spr. *-toár'*) schoenborstel.

decrusteeren, nw.lat. (van *crusta*, korst) ontschorsen, den bast wegnemen, afschillen; reinigen.

Decubĭtus, m. nw. lat. (vgl. d e c u m b e e r e n) Med. 't doorliggen der zieken.

decuivreeren, fr. (*décuivrer*) ontkoperen, van koper ontdoen.

decumanus, lat. Bot. tiendeelig.

decumātische akkers, m. pl. (lat. *decumātes agri*), tiendplichtig land, het land ten oosten van den Rijn en ten noorden van de Donau, dat in de eerste eeuw na Chr. door de Germaansche stammen ontruimd, door de Romeinen in bezit genomen en tegen opbrengst van tienden aan Galliërs en rom. veteranen werd overgelaten. Tegen het vrije Germanië werd dit land verdedigd door een muur, die den naam van d u i v e l s m u u r droeg.

decumbeeren, lat. (*decumbĕre*) zich te bed of (naar rom. gebruik) aan tafel leggen, zich nederleggen; – **decumbént,** adj. (lat. *decúmbens*), nederliggend (Bot. van stengels); – **decumbéntie** (spr. *t=ts*), f. 't liggen; – **decumbituur,** f. nw.lat. bedlegerigheid.

decupelleeren, nw. lat. (vgl. c u p e l l e e r e n) afgieten, afklaren; – **decupellātie** (spr. *t=ts*), f. afgieting, klaring.

Decŭplum, n. nw. lat. (van *decem*) tienvoud, tienvoudige, tienmaal grootere; – **decupleeren,** vertienvoudigen; – **decurie,** f. lat. (*decurĭa*) aantal of afdeeling van tien, tiental; onderafdeeling; – **decurio,** m. aanvoerder van 10 man, rotmeester; tienman, landdrost of landrechter in de rom. volksplantingen.

decurreeren, lat. (*decurrĕre*) afloopen, afwaarts vloeien; – **decúrsie,** f. (*decursĭo*) afvloeiing, het afwaartsloopen; – **decursief,** adj. nw.lat. afwaartsloopend; – *decurrens*, Bot. afloopend; – **decurréntie** (spr. *t=ts*), f. 't afloopen; – *decursus*, m. verloop b. v. eener ziekte; – *decursive-pinnatus, a, um*, Bot. afloopend gevind; – *decursivus, a, um*, Bot. voortloopend.

decusseeren, lat. (*decussáre*, v. *decussis*, 't getal 10 en 't rom. getalmerk X) kruiswijze verdeelen, doorkruisen; – *decussátim*, adv. lat. in den vorm van een St. Andries-kruis of romeinsche tien (X), overdwars, kruiswijs; – **decussātie,** (spr. *t=ts*), f. (lat. *decussatĭo*) ontmoeting van lijnen en stralen, die elkander kruisen, de snijding der lijnen; – *decussatus, a, um*, Bot. kruiswijs geplaatst; wanneer twee paren tegenover elkander staande bladeren elkander regelmatig onder een rechten hoek kruisen, zoodat zij, wanneer men de stengels geheel in het verkort ziet, een kruis vormen.

Decussorium, n. nw.lat. (v. *decussum, decutĕre*, nederstooten) Chir. werktuig tot nederdrukking van het harde hersenvlies bij de schedelboring of t r e p a n a t i e.

dedaigneeren, dedain, z. ond. d e d i g n e e r e n.

de dato, z. ond. d a t u m.

dedecoreeren, lat. (*dedecorāre* vgl. d e c o r u m) onteeren, schenden; – **dedecorātie** (spr. *t=ts*), f. (later lat. *dedecoratĭo*) onteering, schending.

dedeeren, z. ond. d e d i t.

dediceeren, lat. (*dedicāre*, van *dicare*, verkondigen, wijden) toeëigenen, toewijden, opdragen b. v. een boek aan iemand; – **dedicātie** (sp. *t=ts*), f. (*dedicatĭo*) toeëigening, toewijding, opdracht; – *dedicáto*, adj. it. toegeëigend, opgedragen; – **dedicātor,** m. later lat. toewijder, opdrager; – **dedicatōrisch,** adj. nw.lat. opdragend, toewijdend.

dedigneeren, lat. (*dedignāri*) of **dedaigneeren,** (spr. *dedénj-*), fr. (*dédaigner*) niet verwaardigen, fier verachten, versmaden; beneden zijne waardigheid of zijner onwaardig rekenen, geringschatten; – **dedignātie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*dedignatĭo*) of **dédain,** n. fr. (spr. *dedèn*) trotsche verachting, minachting, versmading, geringschatting, hoonend, trotsch gedrag of voorkomen; – **dédaigneux,** adj. (spr. *dedenjeus*) verachtelijk, geringschattend.

dedit, lat. (van *dare*, geven) afgekort *ddt.*, hij heeft gegeven of betaald; – **dedeeren, deditéeren, of zijn** *dedit* **bijschrijven,** Kmt. iets als betaald aanmerken, eene schuld uitdelgen, doordoen.

Dedĭtie (spr. *t=ts*), f. lat. (*deditĭo*, van *dedĕre*, overgeven) overgave, overlevering.

Dedo, m. oudd. mansnaam, nederd. vorm voor **Dieto, frank. Theodo,** afk. der met D i e t, T h e o d, d. i. volk, samengestelde namen.

Dedo, m. sp. en port. vinger; ook als lengtemaat (= 1.74 cM.).

dedommageeren (spr. *dedomazjéeren*) fr. (*dédommager*, van *dommage*, schade, oudfr. *damage*, lat. *damnum*) schadeloosstellen, de schade vergoeden; schadeloos houden; – **dedommagemént,** n. (spr. *-ma-zj'máñ*) schadeloosstelling, schadevergoeding, schadelooshouding.

dedoubleeren, (spr. *ou=oe*), fr. (*dèboubler*, vgl. d o u b l e, enz.) Mil. een regiment tot op de helft verminderen; bij den marsch in halve pelotons afbreken; als technische term, in de lengte klooven, sterken wijn met water verdunnen.

deduceeren, lat. (*deducĕre*) afleiden, betoogen, bewijzen, uit andere reeds bewezen zaken of rechten een bewijs afleiden; ook: verklaren, openleggen; – *dedúctis deducéndis*, na aftrek van hetgeen afgetrokken moet worden, na behoorlijke of vereischte aftrekking; ook na bewijs van het te bewijzene; – *dedúctis impénsis*, na afgetrokken kosten of na aftrek der kosten; – *deducto aere aliēno*, na aftrek der schulden; – **dedúctie** (spr. *t=s*), f. aftrekking, aftrek van eene som; elk bewijs, inz. uitvoerige ontwikkeling van de gronden eener zaak; Log. afleiding eener bewering uit eene andere, van het bijzondere uit het algemeene, tegenover i n d u c t i e; samenhangende ontwikkeling of bewijsvoering; Jur. afleiding der rechtsaanspraken met de grondstellingen van het recht, rechtsbewijs, schriftelijke uiteenzetting van een rechtspunt; de deductiën zijn *deductiōnes facti*, in zoo verre zij de waarheid eener daadzaak tot voorwerp hebben, *deductiones juris*, als zij de aanwezigheid van een recht betreffen; – *deductĭo ad absúrdum*, bewijs uit het ongerijmde, d. i. aan de valschheid, ongerijmdheid van het tegendeel ontleend; – *d. innocentĭae*, bewijs van onschuld; *d. ratiōnis*, bewijs des aanklagers of beklaagden; – **deductief,** besluitend van het bijzondere uit het algemeene; – **deductio,** f. lat. Muz. volgreeks van klimmende diatonische tonen; oplossing van een dissonant in een consonant.

Deeleman(kar), f. soort rijtuig in Indië, genoemd naar den maker D.

Deer, n. eng. (spr. *dier*) bij jagers: dier, d. i. jachtdier, inz. wijfjeshert, hinde; – **deerstalking** (spr. *-stâ-king*), 't hertenschieten, hertenjacht.

defæceeren, lat. (*defaecāre*) van heffe, droesem, drek (*faeces*) reinigen, zuiveren, louteren; – **defæcātie** (spr. *t=ts*), f. reiniging van heffe, loutering; ook: ontlasting van drekstoffen in de geneeskunde; Chem. zuivering eener vloeistof door de nederploffing van de deelen, die haar troebel maakten, b.v. verwijdering van eiwitachtige stoffen uit suiker; – **defæcatie-kalk,** f. in gasfabrieken gewonnen, met zwavelwaterstof doortrokken kalk, die als mest gebruikt wordt.

defailleeren (spr. *defalj-*), fr. (*défaillir*; vgl. f a l l e e r e n) in gebreke blijven, te kort schieten, den gestelden termijn verzuimen; – **defaillánce,** f. tekortkoming; – **defaillánt,** m. Jur. hij, die in civiele zaken niet verschijnt en zich bij d e f a u t laat vonnissen.

Defaite, f. fr. (spr. *defèt'*; v. *défaire*, het gemaakte te niet doen) nederlaag, vernietiging of uiteendrijving van een leger.

defalceeren, doorgaans **defalkeeren,** nw.lat. (van *falx*, genit. *falcis*, sikkel) eig. afmaaien, met de sikkel, zeis of zicht wegnemen; Jur. vooraf korten, aftrekken, b.v. een aandeel in de erfenis; – **defalcātie** (spr. *t=ts*), f. afmaaiing; Jur. 't aftrekken, vooraf korten; – **defalco,** n. it. korting, aftrek van eene som.

defameeren, liever d i f f a m e e r e n, lat. (*diffamāre*; vgl. f a m a) van den goeden naam berooven, onteeren; – **defamātie** (spr. *t=ts*), f. eerroof, lastering; – **defameus,** adj. eerroovend, lasterlijk.

defaneeren, nw.lat. (van *fanum*, heilige plaats) ontheiligen, inz. van gebouwen gebezigd.

defatigeeren, lat. (*defatigāre*) vermoeien, afmatten, moede maken; – **defatigātie** (spr. *tie=tsie*), f. vermoeienis, afmatting.

Defaulter, m. eng. (vgl. d e f a u t) plichtvergeten mensch, woordbreker.

Defaut, m. fr. (spr. *defó*; it. *diffalta*, v. 't lat. *dis-* en *fallitāre*, herhalingswoord. van *fallĕre*, ontgaan, ontbreken; vgl. f a l l e e r e n) gebrek, fout; Jur. 't niet verschijnen voor 't gerecht; een v o n n i s b ij d e f a u t, een vonnis tegen hem, die noch in persoon noch door een zaakvoerder op den bepaalden tijd voor de rechtbank is verschenen.

Defaveur, f. fr. (vgl. f a v e u r) ongunst, ongenade; afkeerigheid; Kmt. ongunstige, geringe prijs; – **defavorābel,** adj. ongunstig, afkeerig.

defeceeren, defecatie, z. d e f æ c e e r e n, enz.

Defect, n. lat. (*deféctus*, van *deficĕre*, ontbreken; vgl. *deficit*) gebrek, feit, mangel, tekort, b.v. aan eene kas, aan een boek enz., ook opening of gat; – **defecten,** pl. bij lettergieters: gebroken letters; – *in deféctu pecceeren*, in eene zaak te weinig doen; – *déjectus anĭmi*, Med. onmacht; – *ob deféctum*, wegens gebrek, uit gebrek; – **deféct** (als adject.), gebrekkig, stuk, onvoltallig; – **defecteeren,** nw.lat. rekenfouten opzoeken en aanwijzen; – **defecteering,** aanwijzing der gebreken; – *defectĭo*, lat. afval, afvalligheid; ook: afneming, vervallen der krachten; – **defectief,** adj. (lat. *defectīvus, a, um*), gebrekkig, beschadigd, onvolledig; *verba defectīva*, n. pl. Gram. gebrekkige werkwoorden z. v e r b u m; – **defectieve kerken,** bij katholieke schrijvers: afvallige kerken, alle niet-katholieke kerken; – **defectiviteit,** of **defectuositeit** (spr. *s=z*), f. nw. lat. gebrekkigheid, onvolledigheid.

defendeeren, lat. (*defendĕre*) verdedigen; – *defendéndus*, m. misdadiger of beklaagde, die verdedigd moet worden; – **defendéndum,** n. wat te verdedigen is; – *se defendéndo*, zich verdedigend, defensief optredend; – **defendent,** z. v. a. d e f e n s o r; – **defénders,** m. pl. eng., v e r e e n i g d e I e r e n, benaming der demokratische gezelschappen, die zich in 1791 tot een geheel verbonden hebben, ter handhaving en verkrijging van vrijheid in het staatkundige en godsdienstige; – **defénsie,** f. lat. (*defensĭo*), verdediging, tegenweer; verdedigingsschrift, verweerschrift; – **defensie-hoek,** Mil. strijkhoek; – *defensĭo conscientĭae*, staving van hetgeen men bezweren moet door andere bewijsmiddelen, gewetensverwering; – *d. illicĭta*, ongeoorloofde verdediging; – *d. licĭta*, geoorloofde verdediging; – *d. necessarĭa*, noodweer; – *d. ulterĭor*, verdere verdediging; – **defénsief,** adj. beschermend, ver-

dedigenderwijs; – **defensīve**, f. verdediging, positie als verdediger, in tegenst. met offensive; – **defensieve alliantie**, f. verdedigend verbond; defensieve en offensieve alliantie, verdedigend en aanvallend verbond; – **defensieve middelen**, afwendings-, verdedigings-, behoedmiddelen; Med. (*defensivum*) uitwendig behoedmiddel tegen schadelijke invloeden; – **defensieve oorlog**, verdedigingsoorlog; – **defensieve positie**, stelling waarin men den aanval van den vijand afwacht; – **defensieve wapens**, wapens ter verdediging; – **defensieve werken**, beschuttingswerken; – **defensionaal**, adj. nw.lat., z. v. a. defensief, – *defensiōnālis*, pl. verdedigingsschriften, bijzonderheden der verdediging; – **defensionale getuigen**, getuigen ter ontlasting, ten bewijze der onschuld; – **defénsor**, m. lat. verdediger, beschutter, beschermer, voorvechter, zaakgelastigde, zaakbehartiger, pleitbezorger, advocaat; – *defensor fidĕi*, beschermer des geloofs, titel der eng. koningen sedert Hendrik VIII, die hem van Paus Leo X in 1522 kreeg als belooning voor zijn boek tegen Luther; – *d. necessarĭus*, gerechtelijk aangestelde verdediger of advocaat; – *d. voluntarĭus*, vrijwillige verdediger of zaakvoerder; – **defensōrisch**, adj. verdedigend, verdedigenderwijze.

defereeren (fr. *déférer*; v. 't lat. *deferre*), aangeven, aantoonen; verleenen, opdragen, toekennen, b.v. waardigheden; een eed opleggen, op een eed vorderen; ook bewilligen, inwilligen, den voorrang geven (uit eerbied); genoegen nemen, toegeven, toestemmen, b.v. een verzoek; zich onderwerpen (aan iemands oordeel); – **deferént**, m. afvorderaar van een eed, hij, die een ander op een eed vordert; ook aangever; op munten: teeken van de plaats der stempeling of van den muntmeester; Astron. oudtijds loopbaan eener planeet; – **deferéntie** (spr. *t*=*ts*), nw. lat., of **déférence**, fr. (spr. *-ráñs'*) f. inschikkelijkheid, toegevendheid, goedwilligheid, gehoorzaamheid (uit achting en ontzag); aanbrenging, berichtgeving, melding.

deferred, eng. (spr. *difúrred*) uitgesteld.

defervesceeren, lat. (*defervescĕre*; vgl. fervesceeren) afkoelen, koud worden; – **defervescéntie** (spr. *t*=*ts*), f. nw.lat. 't langzamerhand koud worden.

Defi, n. fr. uitdaging tot een tweegevecht, veetebrief; – **defiëeren** (fr. *défier*, it. *disfidáre*, *sfidáre*, van 't lat. *dis-* en *fides*, vertrouwen, trouw, dus eig. het vertrouwen of de trouw opzeggen, mistrouwen) iemand niet vertrouwen, hem mistrouwen, wantrouwen; uitdagen, trotseeren, het hoofd bieden, tarten; – **defiance**, f. (spr. *defiáns'*) mistrouwen, wantrouwen, argwaan; – **defiánt**, adj. wantrouwend, argwanend.

Defibreur, m. fr. (v. fibre, vezel) toestel om houtvezels fijn te maken (bij papierfabricatie).

defibrineeren, nw.lat. van fibrine (z. ald.) of vezelstof vrij maken b.v. transfusie van gedefibrineerd bloed.

defĭcit, lat. (van *defĭcĕre*, ontbreken, v. *de* en *facĕre*, maken) het ontbreekt, is er niet; – *qui prōfĭcit in lĭtteris* (*of ártibus*) *et dēfĭcit in mōribus*, *plus dēfĭcit quam prōfĭcit*, die wetenschappelijk vooruit-, maar zedelijk achteruitgaat, gaat meer achteruit dan vooruit; – **deficit**, n. 't te kort op eene som, het ontbrekende enz. in eene rekening; inz. in de staatshuishouding: som, met welke de uitgaven de inkomsten te boven gaan; – **deficiént**, m. een tekort komende, een afvallige; schuldenaar; invalide, door ouderdom verzwakte (inz. van geestelijken); – *deficiéndo*, it. Muz. wegstervend; – **deficiéntie** (spr. *t*=*ts*) f. nw.lat. tekortkoming; tekort, ontbrekende; – *defĭcĭens hyperbŏla*, m. lat.-gr. Math. kromme lijn van de 3de orde met slechts eene asymptote; – *defĭcĭens numĕrus*, getal, waarvan de som der deelers, zoo enkelvoudige als samengestelde, minder dan dat getal bedraagt.

defiëeren, z. ond. defi.

defigureeren, nw.lat. (vgl. figuur, enz.) wanstaltig maken, misvormen, mismaken, verminken; – **defigurātie** (spr. *t*=*ts*), f. misvorming, mismaking, verminking; wanstaltigheid.

defileeren, fr. (*défiler*, van *file*, rij; lat. *fila*, pl. v. *filum*, draad) Mil. in smalle gelederen of met een klein front in parade optrekken; achter elkander door eene engte trekken; een schans defileeren, ze zoo ophoogen, dat de vijand er niet over heen kan zien; – **defilé**, n. nauwe doorgang, smalle weg, pas, bergpas; iedere plaats, welke de troepen alleen met smal front kunnen doortrekken, zoo als bergkloven, dicht bewassen bosschen, dijken tusschen poelen en moerassen, bruggen over breede rivieren, dorpen, die niet om te trekken zijn enz.; ook: voorbijtrekken of defileeren; – **defilement**, n. (spr. *-máñ*) 't beveiligen van een of ander werk voor het bestrijken van het geschut; voorbijtrekken in colonnes.

definiëeren, lat. (*definīre*, eig. begrenzen, v. *finis*, grens) den inhoud van een begrip scherp begrenzen, het onderscheid verklaren, doordat men zijne voornaamste kenmerken opgeeft; Phys. van mikroskopen: de beelden scherp begrensd vertoonen; – **défini**, adj. fr. bepaald b.v. *article défini*, bepalend lidwoord, *parfait défini*, aan den gr. aorist beantwoordende tijd in de fr. grammatica; – **definītum**, n. nauwkeurig bepaald begrip; voorwerp, dat nauwkeurig bepaald moet worden; – *definīte*, adv. uitdrukkelijk, duidelijk; – **definītie** (spr. *t*=*ts*), f. (lat. *definītĭo*) bepaling, begripsbepaling, verklaring, duidelijke omschrijving; – *definitĭo genetĭca*, oorsprongs- of ontstaansverklaring; – *def. nominālis*, naamsverklaring; – *def. reālis*, zaakverklaring; – *def. verbālis*, woordverklaring; – **definitief**, adj. (*definitīvus*, *a*, *um*) als adverb. ook *definitīve*, beslissend, bepaald, onveranderlijk, onherroepelijk; – **definitief tractaat**, n. eindverdrag, slotverdrag; – **definitieve vrede**, m. ten volle gesloten vrede, volkomen vrede, eindvrede; – **definitief vonnis**, *definitīva sententĭa*, n. eindvonnis; – **definitīvum**, n. iets definitiefs, onherroepelijke verklaring of verdragsbepaling; het tegengestelde van provisorium; – **definītor**, m.

eig. bepaler; opper-ordegeestelijke, medeopziener van een klooster; de in rang op den deken van een kapittel volgende geestelijke in diocesen der Kath. kerk; – **definitorium,** n. nw.lat. vereeniging van monniken, uit eene orde gekozen om het hoofd in de aangelegenheden der orde bij te staan; vereeniging der eerste geestelijken van een land tot onderzoek en keuze der aantestellen leeraars; – *définitus, a, um,* bepaald.

deflagreeren, (lat. *deflagrāre*) af- of uitbranden, door vuur reinigen; – **deflagrātie** (spr. *t=ts*), f. Chem. ontploffing, scheikundig verschijnsel, hetwelk bestaat in eene snelle verbranding, met eene levendige vlam, groote hitte en meer of minder, doch dikwijls herhaald geruischge paard; men gebruikt deze uitdrukking hoofdzakelijk, wanneer er sprake is van zeer brandbare stoffen, b.v. deflagratie van phosphorus, buskruit; – **deflagrātor,** m. galvanisch toestel van krachtige werking tot het verkrijgen van een hooge temperatuur, o.a. voor 't smelten van metalen, thans verdrongen door de dynamo's.

deflecteeren, lat. (*deflectĕre*, vgl. flecteeren) afwijken, afwenden; – **defléxie,** f. (lat. *deflexĭo*) afwending, afwijking; in de taalkunde: verlies van uitgangen, zoodat omschrijving het gevolg wordt.; – deflectie van het licht, buiging van het licht of de afwijking der lichtstralen van hun rechten weg; – **deflexuur,** f. nw. lat. zijdelingsche afwending, afwijking.

Deflegmátor, m. helm aan het destilleertoestel, ook separátor z. a., d. i. scheider, genoemd.

defloreeren, nw.lat. (*deflorāre*, eig. van den bloesem berooven, v. *flos*, z. ald.) onteeren, verkrachten, ontmaagden,; – **deflorāta,** f. ontbloemde, onteerde, geschondene, een meisje, dat haren maagdom kwijt is, enz.; – **deflorātie** (spr. *t=ts*), f. ontbloeming, 't wegnemen van den bloesem; oneig. onteering, verkrachting, maagdeschennis, ontmaagding; – **deflorātor,** m. maagdeschender, verkrachter van een meisje; – *defloratus, a, um,* Bot. uitgebloeid.

deflueeren, lat. (*defluĕre*) afvloeien, afloopen; afvallen, ophouden, verdwijnen; – *defluvium capillōrum*, n. lat. z. v. a. alopecie (z. ald.); – **deflúxie,** f. (later lat. *defluxio*) afvloed, afloop, diarrhee; Med. z. v. a. katarrhus; – *defluxo termĭno edictāli*, Jur. na afloop van den dagvaardingstermijn; – **defluxo,** m. port. sluipkoorts bij de Indianen aan de Amazonen-rivier.

Defœderaliseeren (spr. *s=z*), nw.lat. (vgl. fœderaliseeren) van een verbond aftrekken.

Defoliātie (spr. *t=ts*), f. nw.lat. (*defoliatio*, van *folĭum*, blad) ontbladering van boomen en struiken.

defórm, adj. lat. (*defórmis, e*) wanstaltig, misvormd, leelijk; – **deformiteit,** f. (*deformĭtas*) wanstaltigheid, misvormdheid; – **deformeeren** (*deformāre*), misvormen, leelijk maken, verminken; – **deformatie** (spr. *t=ts*), f. misvorming, verminking; ook elastische beweging, wanneer de verschillende punten van een lichaam verschillende bewegingen maken.

Defr., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. van Defrance (gest. 1850).

Defrai, z. defrayeeren.

defraudeeren, lat. (*defraudāre*; v. *fraus*; vgl. fraudeeren) heimelijk bedriegen, smokkelen, de belastingen, tollen en accijnzen ontduiken, land of stad te kort doen; – **defraudánt** of **defraudator,** m. smokkelaar, sluikhandelaar, belastingontduiker; – **defraudātie** (spr. *t=ts*), f. verborgen bedrog, sluikhandel, smokkelarij, benadeeling van 's lands kas.

defrayeeren (spr. *defrèjéeren*), fr. (*défrayer*, v. *frais*, z. ald.), vrijhouden, iemands gelag, vertering, reiskosten enz. betalen; – **defrai** m. of **defrayement,** n. (spr. *de-frè*), vrijhouden, vrijdom van kosten; – **defrayeur,** m. vrijhouder, gelagbetaler.

defriceeren, lat. (*defricāre*) afwrijven, schuren.

defricheeren (spr. *defri-sjeeren*), fr. (*défricher*, van *friche*, onbebouwd braakland en dat van lat. *fractitium*, gebroken door den ploeg doorsneden land, v. *fractum, frangĕre*, breken) bebouwbaar maken, ontginnen, braakland door bearbeiding in bouwland veranderen; – **défrichement,** n. (spr. *defrisj'māñ*) ontginning.

defrigesceeren, lat. (*defrigescĕre*) afkoelen, koud maken.

defringeeren, lat. (*defringĕre*) breken, in stukken breken.

defriseeren (spr. *s=z*), de frisuur (z. ald.) in de war brengen, losmaken, enz.

de front, z. ond. front.

Defrúctus, n. nw. lat. datgene, wat hij, bij wien een maaltijd op gezamenlijke kosten (*piquenique*) gehouden wordt, daar nog bijvoegt.

defrugeeren, lat. (*defrugāre*; van *fruges*, veldvruchten) een veld uitputten, uitmergelen.

Defruut, n. lat. (*defrūtum*) uitgekookte most, mostsap.

Defter, perz. (= het gr. *diphthera*, vel perkament) boek, register, inz. over de staathuishouding; – **défterdar,** m. turk. vroeger minister van financiën, boekhouder, turksche groot-schatmeester; zijne kanselarij heette **defterchaneh** (perz. *châneh, khânah*, het huis), thans inspecteur v. financiën; – **defteremini,** m. rijksarchivaris.

defunctorĭe, adv. lat. (van *defúngi*, zich van een werk afmaken, iets voleindigen, afdoen) oppervlakkig, in 't voorbijgaan, onachtzaam, zonder er acht op te slaan; – **defúnctus,** m. eig. wie voleindigd heeft; gestorvene, overledene; – **defúncta,** f. overledene; – **defunctie,** f. (spr. *t=s*) dood.

degageeren (spr. *degazj-*), fr. (*dégager*, van *gage*, z. ald., het tegengestelde van *engager*, z. engageeren) ontslaan, ontbinden, bevrijden, vrij- of losmaken; zijn woord terugnemen; ook integendeel: zijn woord (als een gegeven pand) lossen, doordien men de belofte vervult; in eene woning een geheimen uitweg (z. degagement) aanbrengen; in de schermkunst: snel uit den eenen stoot in den anderen overgaan; – **degagé** (spr. *degazjé*) of gedega-

g e e r d, vrij, dwangeloos, ongedwongen, los, vlug en buigzaam; openhartig, vrijmoedig, rond; – **degagemént,** m. (spr. *dega-zj'máñ*) ongedwongenheid, losheid, dwangeloosheid, enz.; terugneming van zijne belofte; smalle gang of corridor, waardoor men uit het eene deel van een gebouw in een ander komen kan (*escalier de dégagement*), geheime uitweg; bij houtsneden: zuiverheid en scherpheid der omtrekken in de duidelijk uitkomende figuren.

deganteeren (zich), fr. (*se déganter*) zijne handschoenen uittrekken.

degarneeren, fr. (*dégarnir*; vgl. g a r n e e r e n) ontblooten, het boordsel, versiersel van iets afnemen, het huisraad wegnemen; Mil. e e n e v e s t i n g d e g a r n e e r e n, haar van manschap, geschut en krijgsvoorraad ontblooten.

Degat, n. fr. (spr. *degá*) onnoodig verbruik; verwoesting.

dĕgĕner, m. lat. (van *genus*, geslacht, soort) de ontaarde, verbasterde, van de deugd of het bloed zijner voorvaderen afgewekene; – **degenereeren** (*degenerāre*), ontaarden, verbasteren, slechter worden, verwilderen; – **degenerescént,** adj. nw. lat. ontaardend; – **degenerātie** (spr. *t=ts*), lat., of **degenerescéntie** (spr. *t=ts*), f. nw. lat. ontaarding, verbastering.

deglubeeren, lat. (*deglubĕre*) ontschorsen, van bast of schors ontdoen, afstroopen, villen.

degluteeren, nw. lat. (van *glutīre*) doorslikken, doorzwelgen; – **deglutītie** (spr. *tie=tsie*), f. doorzwelging, 't slikken; – *deglutitĭo impedīta*, belemmerde doorzwelging.

Degoe, m. soort hamster in Z. Amerika, inz. in Chili.

degommeeren (fr. *dégommer*), de zijde ontdoen van het op gom gelijkend bekleedsel, ontgommen.

degorgeeren (spr. *degorzj-*), fr. (*dégorger*; vgl. g o r g e) reinigen, opruimen, eene verstopping wegnemen, doorspoelen, doorsteken, ruimen; – **gedegorgeerd,** adj. met diep uitgesneden kleederen.

Degoût, m. fr. (spr. *degoe*; = it. d i s g u s t o, z. ald.) afkeer, tegenzin, afschuw, walging, afgrijzen, verdriet; – **degouteeren** (fr. *dégoûter*; z. d i s g u t e e r e n) tegenzin, afschuw, walging enz. inboezemen of verwekken, afkeerig maken, afschrikken; walgen; verdrietig worden; – **degoutant** (spr. *dégoutáñ*), adj. walglijk, wansmakend, onuitstaanbaar, hoogst onbehaaglijk, verdrietig.

de grâce, z. g r â c e.

degradeeren, nw. lat. (*degradāre*, fr. *dégrader*; van *gradus*, graad) verlagen, van een ambt of eene waardigheid ontzetten, een lager rang of graad geven; schenden, onteeren, bederven; – g e d e g r a d e e r d, adj. in rang verlaagd, ontzet; geschonden, onteerd; – **degradātie** (spr. *t=ts*), f. verlaging van een hooger ambtsgraad tot een lageren, als straf (inz. in het leger en bij de Kath. geestelijkheid); ontzetting van eene waardigheid, eene plaats enz., vernedering; vermindering, bederf; Pict. trapsgewijze verzwakking van de kleuren, licht.

degraisseeren (spr. *degrès-*), fr. (*dégraisser*, van *graisse*, vet; vgl. g r a i s s e e e r n) ontvetten, van de vet- of smeerdeelen bevrijden, reinigen, smeervlekken uitmaken.

Dégras, n. ledersmeer, uit oliezuur of vischtraan bereide emulsie om leer in te smeren.

degraveeren, lat. (*degravāre*, van *gravis*, z. ald.) bezwaarlijk vallen, lastig zijn, drukken.

de gravi causa, z. ond. c a u s a.

Degré, m. fr. (v. 't lat. *de*, en *gradus*, schrede, trap) graad, grondslag van alle fransche lengtematen, honderdste deel van 't quadrant van den noordelijken meridiaan der aarde = $^9/_{10}$ graad van de oudere verdeeling van 't quadrant in 90 graden, = 100,000 meters, vgl. m e t e r.

degreeren, fr. (*dégréer*) Mar. onttakelen, aftakelen.

Degréssie, f. afneming, vermindering.

degrosseeren, fr. (*dégrossir* en *dégrosser*; vgl. g r o s) uit den ruwe behouwen of bewerken, duntrekken, uitrekken of pletten (zilver, staal, enz.).

deguiseeren (spr. *degi-z-*), fr. (*déguiser*, v. fr. *guise*, it. *guise*, wijze, v. hgd. en ned. w ij z e) verkleeden, vermommen; verbergen, verheelen, ontveinzen, verbloemen; – **deguisemént,** n. (spr. *-gi-z'máñ*) vermomming, verkleeding; ontveinzing, bemanteling; mom, schijn, dekmantel.

deguleeren, lat. (*deguläre*, van *gula*, keel, strot) door de keel, den gorgel jagen; verworgen; – **degulātor,** m. brasser, slemper.

degummeeren, z. d e g o m m e e r e n.

degusteeren, lat. (*degustāre*; vgl. g u s t u s) proeven; uitvorschen; oppervlakkig aanraken; – **degustātie** (spr. *tie=tsie*), f. later lat. (*degustatĭo*) proeven, 't beproeven.

de gustĭbus non est disputándum, z. onder g u s t u s.

Dehēsa, f. sp. weide voor vee.

dehibeeren, (als 't ware *dehibēre*, een in 't lat. ontbrekend en naast *prohibere*, *inhibere* onnoodig woord, ofschoon juist gevormd en in later tijd dikwijls gebruikt voor:) af- of tegenhouden, verbieden.

dehisceeren, lat. (*dehiscĕre*) openbarsten, opsplijten, openspringen; – **dehiscént,** adj. (lat. *dehiscens*) openspringend (van zaadhulsels); – **dehiscéntie** (spr. *t=ts*), f. nw. lat. 't openspringen van zaadhulsels.

de hodierno diē, z. ond. d i e s.

dehonesteeren, lat. (*dehonestāre*, van *honestus*, *a*, *um*, eerlijk, eerbaar, enz.) onteeren, beschimpen; – **dehonestātie** (spr. *tie=tsie*), f. onteering, beschimping.

Dehors, pl. fr. (spr. *dehór*; van *dehors*, buiten, uitwendig, van 't lat. *deforis*; vgl. *hors*) de buitenzijde, buitenkant, de uiterlijke schijn, het voorkomen; de naast omgevende voorwerpen van een standpunt; Mil. buitenwerken van eene vesting.

dehorteeren, lat. (*dehortāri*) afraden, ontraden; – **dehortatie** (spr. *tie=tsie*), f. afrading, ontrading; – **dehortātor,** m. afrader, ontrader; – **dehortatōrisch,** adj. (later lat. *dehortatorius*, *a*, *um*) afmanend, afradend; – **dehortatorium,** n. nw. lat. afradend schrijven.

dehydrogen(i)ëeren, van waterstof (h y d r o g e n i u m) vrijmaken, ontwaterstoffen.

Dei, z. d e y.

Deïcidium, n. lat. (v. *Deüs*, God) Theol. godsmoord, terdoodbrenging van J. C. door de Joden; – **deïcōla,** m. vrome, godgewijde; – **deïcōlisch,** adj. nw. lat. een eenigen God aanbiddend; – **deïficeeren, deïfiëeren,** nw. lat. vergoden, goddelijke eer bewijzen; boven alles verheffen; – **deïficātie** (spr. *t=ts*), f. vergoding, vergoddelijking; – **deïformiteit,** f. nw. lat. gelijkvormigheid met God; – *deï gratia*, z. onder D e u s.

deiktisch, gr. (*deiktikòs*) aantoonend, op voorbeelden gegrond.

Deimt, f. uit „dagemaat", d. i. wat in één dag kan worden afgemaaid: 400 rijnl. vierk. roeden.

Dein, n. barg. pleizier.

deïnclinant, adj. nw. lat. (vgl. i n c l i n e e r e n) afwijkend.

de industrĭa, z. ond. i n d u s t r i e.

Deinōsis, f. gr. (van *deinós*, vreeselijk, geweldig, enz.) Log. vergrooting, overdrijving; – **deinotherium,** n. reuzendier, een ontzaglijk groot zoogdier der voorwereld, in fossiele overblijfsels gevonden. Zie ook op d i n o –.

deïntegreeren, lat. (*deintegrare*, v. *de*, van, en *integer*, ongerept, geheel) van het geheel afnemen, verminderen, kleiner maken.

de intĕgro, lat., z. ond. i n t e g e r.

Deïpāra, f. nw. lat. Theol. godbarende, moeder Gods.

Deipnon, n. gr. hoofdmaaltijd der Grieken, die doorgaans tegen zonsondergang werd gehouden en waarvan visch, vleesch en eene melkspijs de hoofdbestanddeelen uitmaakten; – **deipnosophíst,** m. gr. dischredenaar, tafelspreker, iemand, die bij het eten geleerde gesprekken voert; ook de titel van het boek van den griekschen schrijver Athenaeus.

Deïra, f. arab. (*dâïrah*, eig. kring, van *dâra*, rondomgaan) krijgsgevolg, z. v. a. s m a l a, z. ald.

Deisidæmonie, f. gr. (*deisidaimonia*, van *deidein*, vreezen, en *daimōn*, z. d æ m o n) ontzag en vrees voor de goden, voor de dæmons; bijgeloof, gewetensangst, heilige vrees.

Deïsme, n. nw. lat. (van *Deus*, God) godgeloof, geloof aan een God boven en buiten de wereld, het tegengestelde van p a n t h e i s m e; in engeren zin: godsgeloof, onafhankelijk van eene bovennatuurlijke openbaring; – **deïst,** m. (nw. lat. *deïsta*, fr. *deïste*) belijder van God in dezen geest; vgl. t h e i s t; – **deïsten** of **vrijdenkers,** in de 17de en 18de eeuw eene rij van mannen, meest Engelschen, die op den grond van vrij onderzoek den natuurlijken godsdienst wilden verheffen en daardoor de voorloopers van het r a t i o n a l i s m e waren; – **deïstisch** adj. het deïsme betreffende, dat toegedaan; – **deïteit,** f. (later lat. *deïtas*) godheid, wezen der godheid; – **deïviriel** adj. nw. lat. godmenschelijk.

Dejanira, f. Myth. gemalin van Hercules (vgl. N e s s u s).

Dejectie, dejectus, enz., z. ond. d e j i c i ë e r e n.

dejereeren of d e j u r e e r e n, lat. (*dejerāre*) met een eed bekrachtigen, zweren, bezweren; **dejerātie** (spr. *t=ts*), f. (*dejeratĭo, dejuratĭo*) bezwering.

Dejeuner of **dejeuné,** n. fr. (spr. *dezjeuné*; fr. *déjeûner*, ontbijten, oudfr. *desjeuner*, als ware 't lat. *dis-jejunāre*, het vasten opheffen, ontnuchteren, van *dis-* en *jejūnus*, nuchter) ontbijt, ochtendeten; ook ontbijtservies, stel koppen, schoteltjes enz. om een ontbijt voor te dienen; – *déjeûner à la fourchette* (spr. *-foersjètt'*), vorkontbijt, warm voormiddageten, waarbij vleesch, visch enz. wordt opgedischt; – *déjeûner-diner* (spr. *-diné*) of *déjeûner dinatoire* (spr. *-toâr'*), groot ontbijt, dat de plaats van middagmaal moet vervangen, middag-ontbijt; – *déjeuner-dansant*, ontbijt met dans; – *déjeuner de soleil*, licht verschietende stof; – **dejeuneeren,** ontbijten, ochtendmalen.

dejiciëeren, lat. (*dejicĕre*, v. *jacĕre*, werpen) nederwerpen, uit de bezitting drijven, uitstooten, verwijderen; – **dejéctus,** m. uitgedrevene, verstootene; – **dejectie** (spr. *t=s*), f. (lat. *dejectĭo* Jur. uitstooting, verstooting; Med. loozing der drekstoffen; in het meervoud noemt men de drekstoffen zelven d e j e c t i ë n; – *dejectĭo anĭmi*, neerslachtigheid; – **dejectōrisch,** adj. nw. lat. afvoerend; – **dejectorium,** n. nw. lat. Med. afvoerend middel; z. l a x a t i e f, ond. l a x.

de jure, z. *jure*, ond. *jus*

deka, gr. (vóor de benaming van eene maat of een gewicht uit het metrieke stelsel staande) beteekent: tienvoud van die munt of dat gewicht (vgl. d e c i).

Dekabristen, z. d e c e m b r i s t e n.

Dekachórde, n. gr. op de harp gelijkend speeltuig met 10 snaren, bij de Ouden; – **dekade** of gr. **dekas,** f., z. d e c a d e; – **dekadiek,** f. tientallige rekening, tientallig stelsel; – **dekádisch,** adj. tiendeelig; tiendaagsch; – **dekaëder,** n. tienzijdig lichaam; – **dekaëdrisch,** adj. tienzijdig; – **dekafidisch,** adj. gr.-lat. met tien spleten; – **dekagoon,** n. gr. tienhoek, figuur van 10 zijden; – **dekagonaal getallen,** de getallen 1, 10, 27, 52, 82, 126, 175, 232, 297 enz., welker tweede verschillen 8 zijn; men verkrijgt die getallen door een geheel getal met zijn viervoud min 3 te vermenigvuldigen, b. v. $10 = 2 \times (8-3)$; $27 = 3 \times (12-3)$ enz.; – **dekagram,** meer gebr. **decagram,** n. gewicht van 10 g r a m (z. ald.); – **dekaliter,** meer gebr. **decaliter,** m. maat van 10 l i t e r s (z. ald.); – **dekalōgus** of **dekaloog,** m. tien geboden; – **dekamĕron,** n. (it. eig. *decameróne*, van 't gr. *deka*, tien, en *hēmĕra*, dag) 10 dagen, een tiendaagsche geschiedenis, de titel van een bekend werk van den dichter B o c c a c c i o (spr. *-kátsjo*), zoo genoemd, omdat daarin door 10 personen, die op 10 verschillende dagen bijeenkomen, telkens eene geschiedenis verteld wordt; – **dekameter,** meer gebruikelijk **decameter,** m. lengtemaat van 10 m e t e r (z. ald.); – **dekandria,** n. pl. Bot. tienhelmigen, planten met 10 vrije meeldraden in eene twee-

slachtige bloem, de 10de klasse in het stelsel van Linnaeus; – **dekanische talen,** z. d r a v i d i s c h e t a l e n; – **dekanthérisch,** adj. met tien helmknopjes voorzien; – **dekaoktÿl, dekapentÿl, dekatetrÿl,** n. Chem. z. v. a. n a p h t a l i n e en haar gewijzigde vormen; – **dekapetálisch,** adj. met tien bloembladeren; – **dekaphÿllisch,** adj. tienbladerig; – **dekapóde,** m. maat van 10 voet; in Engeland verstaat men onder d e c a p o d een groote locomotief van de Great Eastern Railway, met 5 drijfwielen aan elke zijde; – **dekapóden,** m. pl. N. H. schaaldieren met tien pooten, tienpootigen; – **dekapódisch,** adj. tienpootig; – **dekapŏlis,** vereeniging van 10 steden, tienstedenverbond; – **dekapoliet,** m. burger eener dekapolis; – **dekapterÿgisch,** adj. N. H. tienvinnig, met tien vinnen; – **dekare,** liever **decare,** f. vlaktemaat van 10 a r e n (z. ald.); – **dekargÿron,** n. keizerlijke grieksche munt, ook m a j o r i n e genaamd; – **dekastichon,** n. gedicht of strophe van 10 verzen; **dekastÿlon,** n. Arch. tempel of achtergebouw met tien kolommen van voren; – **dekastÿlisch,** adj. tienzuilig; – **dekasyllábisch,** adj. tienlettergrepig.

Deken, m., v. 't lat. *decanus*, z. ald.

Delabrement, n. fr. (spr. *-br'mâñ*; van 't lat. *lamberāre*, in flarden scheuren), vervallen, verwaarloosde, bedorven toestand, verval; – **delabreeren** (fr. *délabrer*), verderven, verwaarloozen, vervallen; – g e d e l a b r e e r d, adj. vervallen, bedorven, in slechten staat.

Delacrimātie (spr. *t=ts*), f. lat. tranenvloed; Med. druipoog, traanoog.

Delactātie (spr. *tie=tsie*), f. nw. lat. (van 't lat. *lac*, melk) 't spenen van een zuigeling.

Delai, n. fr. (spr. *-lè*; van 't lat. *dilātus*, verschoven; *dilatĭo*, z. d i l a t i e) uitstel, verwijl, opschorting, vertraging; Jur. termijn, bepaalde tijd ter verrichting van iets.

Delaissement, n. fr. (spr. *-less'mâñ*; van *délaisser*, verlaten, overlaten, v. *laisser*, laten, en dit van 't lat. *laxāre*, slapmaken, nalaten, *laxus*, slap) Jur. overlating, afstand, b. v. van een pand wegens eene hypotheek; hulpeloosheid, verlaten toestand.

delamenteeren, lat. (*delamentāri*; vgl. l a m e n t e e r e n) beweenen, beklagen, bejammeren.

de lana caprīna, z. l a n a.

Delantēra, f. sp. voorzijde, eerste rij (der toeschouwers bij stierengevechten).

delapideeren, lat. (*delapidāre*; van *lapis*, steen) van steenen zuiveren, ontsteenen.

Delápsie, f. nw. lat. uitzakking van de baarmoeder; – **delapsus,** m. 't afnemen, wegzinken der krachten.

delardeeren, fr. Arch. den benedenkant van een steen schuin afstooten, afronden, scherpen.

delasseeren, fr. (*délasser*, van *lasser*, vermoeien, van 't lat. *lassus*, moede) uitrusten van de vermoeienis, zich ontspannen, uitspannen, verkwikken; – **delassement,** n. (spr. *-mâñ*) verademing, verkwikking, ontspanning, uitrusten.

Delātie (spr. *t=ts*), f. lat. (*delatĭo*; van *deferre*, z. d e f e r e e r e n) aangifte, aanbrenging, aanwijzing bij de overheid, verklikking; Jur. ook: overdracht, toewijzing, b. v. *delatĭo hereditātis*, rechterlijke toewijzing of overdracht der nalatenschap aan den naast daarop rechthebbende; – *d. juramenti*, oplegging van een eed; – **delātor,** fr. **délateur,** m. aanbrenger, aangever, verklikker, geheime aanklager; – **delatōrisch,** adj. verklikkend, verraderlijk; ook lasterlijk, valsch beschuldigend; – **delatuur,** f. (later lat. *delatūra*) 't aangeven, verraden, uitbrengen; – **delātus,** m. verklikte, aangebrachte, beschuldigde.

delaveeren, fr. (*délaver*; vgl. l a v e e r e n) de kleuren te zeer verzwakken, verwasschen; – g e d e l a v e e r d, adj. te bleek van kleur (bij schilders en juweliers).

delayeeren, fr. (spr. *delèjéeren*) vloeibaar maken, door water, enz. verdunnen, inroeren, beslaan.

del continuo, ital. (spr. *-noeö*) in eens door.

del credĕre, z. ond. c r e d o.

dele, lat. (van *delēre*, uitdelgen, vernietigen) delg uit!, wisch uit!; – *deleātur*, men delge uit, neme weg (letters en woorden), inz. op de drukproeven (wordende dit woord dan tot *dr.* verkort); – **deleātor,** n. weglatingsteeken; – *delendus a, um*, lat. wie, wat verwoest moet worden; – *delénda Carthago*, „Carthago moet verwoest worden", oneig.: zaak, waarop men steeds terugkomt; z. ond. c e t e r u s; – **deleterium,** n. nw. lat. Med. eene leven vernietigende, vergiftige stof; – **delētērisch,** adj. verwoestend, vernietigend, vergiftig; – **delētie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *deletĭo*) uitdelging, vernietiging.

Deléb, m. arab. soort palmboom (*Borassus Aethiopium*).

delecteeren, lat. (*delectāre*) vermaken, verlustigen, verheugen, pret hebben; – **delectābel,** adj. (lat. *delectabĭlis, e*) vermakelijk, aangenaam; – **delectātie** (spr. *tie=tsie*), f. (*delectatĭo*) verlustiging, verkwikking, uitspanning.

Deléctus, m., of **deléctie** (spr. *t=s*), f. lat. (van *deligĕre*) keur, uitlezing.

deleeren, lat. (*delēre*; vgl. d e l e) uitvegen, uitwisschen, uitdelgen wat geschreven was.

delegeeren, lat. (*delēgāre*) afzenden, afvaardigen; overdragen, afstaan, overwijzen, b. v. een recht, eene schuld, enz.; – **delegado,** m. sp. d e l e g a a t (z. lager); – *delegados del foménto*, afgevaardigden van 't ministerie van binnenlandsche zaken, in Spanje de burgerlijke stadhouders voor 't gezamenlijke politiebeheer, die onder de generaal-kapiteins staan; – **delegánt,** m. (*delēgans*) opdrager van een werk, eene taak; ook aanwijzende schuldenaar, die zijn schuldeischer voor eene schuldvordering naar een derde verwijst; – **delegatāris,** m. nw. lat. schuldeischer, die door zijn schuldenaar naar een derde wordt verwezen; – **delegātus, delegaat** of g e d e l e g e e r d e, m. lat. afgevaardigde; ook verwezen schuldenaar; in den voormaligen Kerkelijken Staat: pauselijke stadhouder eener provincie = l e g a a t; ook titel van den bevelhebber van eene der 25 militaire divisies, waarin Frankrijk in 1800 verdeeld was; – **gedelegeerden,** pl. Jur. rechters, die ter beoordeeling van eene zaak bij-

zonder zijn aangewezen; – *delegatus judex*, gedelegeerde rechter, z. *judex*; – **delegātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *delegatio*) afzending, afvaardiging; aangewezen personen om iets te onderzoeken; Jur. overwijzing der schuld, afstand eener schuldvordering, aanwijzing van betaling van een schuldenaar op een anderen schuldenaar met inwilliging van den laatste; ook: pauselijke provincie = l e g a t i e.

Delenimént, n. lat. (*deleniméntum*) middel tot verzachting, stilling; vleiende woorden, liefkoozingen; – **deleneeren,** lat. (*delenīre*, v. *lēnis, e*, zacht) verzachten, stillen, liefkoozen.

delesteeren, fr. (*délester*, van *lest*, ballast) den ballast uitladen, uitschieten; – **delestage,** fr. (spr. *-tá-zj'*) 't uitladen van den ballast uit een schip; ook hetgeen voor de vergunning daartoe moet betaald worden.

Deleterium, deleterisch, delatie, z. ond. d e l e.

Delewijn, deelwijn, m. (dui. *Theilwein*), aandeel in het gewas van een wijnberg, dat den landheer toekwam.

Deli, m., pl. **deliler,** turk. (eig. vermetel, dapper, moedig, als subst. held enz.) lijfwacht van een turksch opperbevelhebber, meestal uit vermetele waaghalzen bestaande; oorspronkelijk een stout krijgsman van de turksche lichte ruiterij; – **deli-basji,** m. aanvoerder dier ruiterij.

Delia, f. bijnaam van D i a n a (z. ald.), naar het eiland D e l o s.

deliábel, adj. nw. lat. ontbindbaar, oplosbaar; aflosbaar.

Delibāl, m. turk. (v. *deli*, dol, en *bāl*, honig) dolle-honig, vergiftige of bedwelmende honig, welken de bijen aan de Zwarte zee verzamelen van de *Daphne pontica*, het Pontische peperboompje.

Delibātie, (spr. *t=ts*) f. (lat. *delibatio*, van *delibāre*, een weinig van iets afnemen) wegneming, vermindering; – *delibatio hereditātis*, Jur. vermindering eener nalatenschap; – **delibeeren,** lat. (*delibāre*) even proeven, sipperlippen.

delibereeren, lat. (*deliberāre*) raadslagen, beraadslagen, overleggen, overwegen, in beraad nemen; – *ad deliberándum* n e m e n, iets in overweging nemen; – *deliberandi spatium*, z. s p a t i u m; – *deliberato*, Muz. vast besloten, krachtig, mannelijk = r i s o l u t o; – **deliberātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *deliberatio*) beraadslaging, overweging, 't bedenken; genomen besluit; – **deliberatief,** adj. (lat. *deliberatīvus, a, um*) tot de beraadslaging behoorend, overleggend, beraadslagend.

delibreeren, lat. (*delibrāre*, van *de*, en *liber*, bast) van den bast berooven, ontschorsen, schillen.

delicaat, adj. lat. (*delicātus, a, um*) teeder, fijn, net, lief en aardig; gevoelig, prikkelbaar, weekelijk, omzichtig te behandelen, kiesch, teeder van ooren, fijn gevoelend; welsmakend, lekker, heerlijk van smaak, ook bedenkelijk, moeilijk, hachelijk; d e l i c a a t m e n s c h, weekeling, kleinzeerig mensch, wittebroodskind; d e l i c a t e z a a k, omzichtig te behandelen, netelige zaak; – *delicáto, delicataménte*, it. Muz. fijngevoelig, teeder, smaakvol (voor te dragen); – **delicatúlus,** m. lekkerbek, verwijfde; – **delicatésse,** f. fr. teederheid, fijnheid; kieschheid, fijne inschikkelijkheid teergevoeligheid; ook lekkernij, lekkerbeetje; netheid, sierlijkheid; zwakheid, weekelijkheid, overgevoeligheid, vertroeteldheid; – **delicatessen,** pl. hgd. fijne eetwaren; – *delicatezza*, it. fijngevoeligheid, teederheid, smaak; – *delicatissime*, allerfijnst, -liefst, -lekkerst, enz.; – **delice,** f. fr. (van 't lat. *delicia, deliciae*) iets kostelijks, liefelijks, aangenaams, heerlijks; wellust, geneugte, vermaak, vreugde, verlustiging, heerlijkheid; – *deliciae generis humāni*, wellust (lieveling) van het menschdom (was de eernaam van den rom. keizer Titus); – **delicieus,** adj. (lat. *deliciōsus*, fr. *délicieux*) kostelijk, welsmakend, liefelijk, hoogst aangenaam, aanvallig.

Delictum, n., pl. **delicta,** lat. (van *delinquĕre*, feilen, iets verzien) vergrijp, wanbedrijf, overtreding van wetten, euveldaad, misdaad; – *corpus delicti*, z. ond. c o r p u s; – *delicta concurrentia*, n. pl. verbonden, samenvallende misdaden, b. v. roof met moord; – *delictum atrox*, zware, afschuwelijke misdaad; – *d. carnis* of *d. contra sextum*, misdaad der ontucht of overtreding van het zesde gebod; – *d. commissiōnis* of *commissīvum*, misdaad, die in daden bestaat; – *d. consummātum*, geheel volvoerde misdaad; – *d. criminăle*, grove, lijfstraffelijke misdaad; – *d. culpōsum*, door achteloosheid begane overtreding; – *d. dolōsum*, met kwaad opzet gedane wandaad; – *d. ecclesiastĭcum*, geestelijk of kerkelijk vergrijp, d. i. welks onderzoek voor de kerkelijke overheid behoort; – *d. extraordinarium*, buitengewone overtreding, welker bestraffing aan het goedvinden des rechters is overgelaten; – *d. facti permanéntis*, misdrijf van blijvende gevolgen; – *d. facti transeúntis*, misdaad van voorbijgaande werking; – *d. innominātum*, bij de wet niet genoemd wanbedrijf; – *d. leve*, licht vergrijp; – *d. nominātum*, in de wet genoemd wanbedrijf; – *d. notorium*, openlijk begaan wanbedrijf; – *d. occúltum*, heimelijk, verborgen wanbedrijf; – *d. omissiōnis* of *omissīvum*, vergrijp uit verzuim, zonde uit nalatigheid; – *d. ordinarium*, vergrijp, waarop in rechten eene vastbepaalde straf is gesteld; – *d. privātum*, vergrijp, dat met eene privaatstraf is bedreigd, d. i. met zulk eene, die de benadeelde tot zijn eigen voordeel kan eischen; – *d. privilegiātum*, vergrijp, dat wegens bijzondere omstandigheden zachter wordt bestraft dan andere van dezelfde soort; – *d. proprium*, wanbedrijf, dat slechts zekere personen kunnen begaan; – *d. publĭcum*, met openlijke straf bedreigde overtreding, d. i. met eene straf, die de Staat den misdadiger ten beste van het geheel oplegt; – *d. qualificatum*, vergrijp, dat wegens bijomstandigheden harder gestraft wordt dan andere van dezelfde soort; – *d. reiterātum* of *repetītum*, bij herhaling gepleegd wanbedrijf; – *d. seculāre*, door den wereldlijken rechter te straffen wanbedrijf; – *d. successīvum*, voor- en na gepleegd of voortgezet wanbedrijf; – *d. universitātis*, een misdrijf, door een genootschap of door de gezamenlijke leden van eene vereeniging gepleegd; – *d. verum*, waar, d. i.

opzettelijk misdrijf; - **delictor,** m. misdadiger, overtreder.

deligeeren, lat. (*deligāre*) verbinden, aanbinden; later ook: afbinden; - **deligātie** (spr. *t=ts*), f. nw. lat. Chir. afbinding, onderbinding; ook verband, omzwachteling; - **deligatuur,** f. 't afen onderbinden, verband.

Delīla (ook **Dēlīla** en *Dalila* z. a.), f. hebr. (*delîlâh*) vrouwennaam: Simsons verraderlijke geliefde; naar de beteekenis: teeder, zwak; smachtend.

Delimātie (spr. *t=ts*), f. nw.lat. (van *delimāre*, afvijlen, *līma*, vijl) afvijling.

delimiteeren, nw.lat. (vgl. l i m i e t, enz.) afgrenzen, de grenzen bepalen; - **delimitātie** (spr. *tie=tsie*), f. grensbepaling.

delinieeren, lat. (*delineāre*, v, *linĕa*, lijn) teekenen, ontwerpen, schetsen; - *delineāvit* (afgek. *del.*), hij heeft het geteekend (op teekeningen en plaatwerk); - **delineánt,** m, teekenaar, ontwerp- of schetsmaker; - **delineātie** (spr. *t=ts*), f. teekening, afteekening, ontwerp, schets, grondteekening.

Deliniment, beter d e l e n i m e n t, z. ald.

delinqueeren, lat. (*delinquĕre*; vgl. d e l i c t u m) overtreden, eene misdaad begaan; - **delinquent,** m. (lat. *delinquens*) in hechtenis genomen overtreder, boosdoener, misdadiger, arme zondaar.

deliquesceeren, lat. (*deliquescĕre*, v. *liquescĕre*, vloeibaar worden, inchoativum v. *liquēre*, vloeibaar zijn; vgl. *liquet*) Chem. vervloeien, door de vochtigheid der lucht vloeibaar worden; - **deliquescént,** adj. (*deliquéscens*) vervloeiend, wegsmeltend; - **deliquescéntie** (spr. *t=ts*), f, eigenschap van zekere lichamen, b.v. van zouten, om te vervloeien; - *per deliquium* of afgek. *p. d.* Chem. door vervloeiing in de lucht versmolten; - *deliquium anĭmi*, onmacht.

dilireeren, lat. (*delirāre*, waarsch. van gr. *lērein*, ijlen, bazelen) verward spreken, verstandeloos, waanzinnig zijn, ijlen, raaskallen; - **deliránt,** m. (lat. *delīrans*) ijlende, waanzinnig; - **delirātie** (spr. *t=ts*), f. (*deliratĭo*) of **delirium,** n. waanzin, waanzinnigheid, geestverwarring, 't raaskallen, ijlen; - *delirĭum trĕmens*, Med. ijlhoofdigheid met beving (van dronkaards), drankwaanzin, dronkaards-beroerte.

Delisch problēma, n. (*deliăcum problēma*, zoo geheeten naar het eiland D e l o s, nu D i l i) in de gr. oudheid 't beroemde wisk. vraagstuk: de zijde van eenen teerling te vinden, welks inhoud tweemaal grooter is dan een andere gegeven teerling of kubus; het kreeg dien naam in Plato's tijd bij eene pest, die het eiland Delos teisterde, en die, volgens uitspraak van 't geraadpleegde orakel, zoude ophouden, als men Apollo's altaar, dat de gedaante van een kubus had, verdubbelde; de oplossing van dit vraagstuk door meetkunstige constructie (in de oudheid vergeefs beproefd) heeft veel tot de uitbreiding van het gebied der meetkunde bijgedragen. Is de zijde van een teerling *a*, dan is die van een dubbel zoo grooten = 1,250221.. *a*.

Délit, n. fr. (spr. *-li*) misdaad, delict, z. d e l i c t u m; - *en flagrant délit* (spr. *-grāń-*), op heeterdaad.

Delitescentie, f. nw.lat. (van 't lat. *delitescĕre*, zich verbergen, v. *latescĕre*, inchoativum v. *latēre*, verborgen zijn) Med. terugtreding van ongezonde vloeistoffen; het geheel verdwijnen van gezwellen, uitslag, enz., zonder eenig spoor of gevolg na te laten (in tegenstelling met m e t a s t a s i s).

Delito, m. sp. misdaad; vgl. d é l i t.

delivreeren, fr. (*délivrer*, lat. als 't ware *deliberāre*, v. *liberāre*, *liber*, vrij) bevrijden, verlossen, uitredden, uitleveren; over-, afleveren; - **delivraison,** (spr. *-wrèzóń*) levering, terhandstelling; - **delivrance,** f. bevrijding, verlossing; uitlevering, overlevering.

for delivery (spr. *for dilivverie*), eng. op een bepaalden datum (in den effectenhandel).

delizia, it. aanminnigheid, bevalligheid.

Delk, z. d a l k.

Dellal, m. turk. makelaar.

Dellīl, m. arab. woestijngids.

Delling, m. noorsch Myth. schemering.

delogeeren, (spr. *g=zj*), fr. (*déloger*; vgl. l o g e e r e n) uittrekken, aftrekken, de plaats ruimen, opbreken (van krijgsvolk); verhuizen; verdringen, verdrijven, verjagen, b.v. iemand uit een woning, den vijand van zijn post, enz.; - **delogement,** n. (spr. *-zj'māń*) of **delogeering,** f. 't uit-, aftrekken, aftocht, b.v. van troepen; verdringen, uitdrijven; verhuizing.

deloyaal, adj. (fr. *déloyal*; vgl. l o y a a l) oneerlijk, onrechtmatig, onredelijk, trouweloos, woordbreukig, arglistig; - **deloyaliteit,** f. (fr. *deloyauté*) onredelijkheid, trouweloosheid.

Delphijn, m. lat. (*delphin* en *delphīnus*; gr. *delphín*) d o l f ij n, walvischachtig zoogdier, dat in de beide kaken tanden heeft en in vele soorten in alle zeeën, doorgaans troepsgewijze, gevonden wordt: de bekendste zijn de gewone of tuimeldolfijn (*Delphinus delphis*) en de bruinvisch (*Delphinus phocaena*). De eerste is de eigenlijke d e l p h i n u s der Ouden, waarvan zij allerlei sprookjes vertelden (onder anderen waren zij de boden en dienaars van Neptunus); Astron. sterrenbeeld aan den noordelijken hemel, nabij den adelaar; - *delphīnus*, lat., z. v. a. d a u p h i n (z. ald.).

Delphinium, n. nw. lat. (van 't gr. *delphinĭon*) Bot. ridderspoor, een plantengeslacht; een bekende soort is het luis- of staverzaad (*Delphinium staphisagrĭa*, L.); - **delphinīne** of **delphīne,** f. Chem. bijzonder alkaloide, in de zaden van die plant, een zwaar vergift; ook: handvatsel aan een kanon.

Delphinus, m. dolfijn, z. d e l p h ij n; de fr. d a u p h i n (z. ald.); *in usum delphīni*, z. ond. u s u s.

Delphisch orákel, n. godspraak (z. o r a k e l) te D e l p h i in Oud-Griekenland, die in hoog aanzien stond en lang den naam van onfeilbaar had; vandaar oneig. een geleerde, wiens oordeelvellingen, uitspraken enz. veel invloed hebben en voor velen als richtsnoer en regel gelden; zoo wordt H u g o d e G r o o t soms het d e l-

p h i s c h o r a k e l geheeten, waarvan men, om zijne geboortestad D e l f t, wel eens het D e l f t s c h o r a k e l heeft gemaakt; z. ook p y t h i s c h.

Delphys, f. gr. Anat. baarmoeder.

Delta, f. grieksche D (Δ); oorspr. driehoekig of deltavormig eiland, inz. dat door de armen van den Nijl in Neder-Egypte gevormd; vandaar in het algemeen: een aangeslibd stuk land aan een riviermonding; – **deltoïdisch,** adj. (gr. *deltoeidēs*) of **deltavormig,** driehoekig, de gedaante van een delta hebbende; – **deltametaal,** n. mengsel van koper, zink enz.; – **deltaïsolátor,** m. niet-geleider van elektriciteit, die den vorm eenigszins heeft van de delta; – **deltōdes** of **deltoïdĕus,** m. Anat. delta-spier, driehoekige armspier.

Delúbrum,m. lat. tempel der goden, heiligdom.

deludeeren, lat. (*deludĕre*) bespotten, voor den gek houden, den draak steken, bedotten, misleiden; – **deludābel,** adj. nw. lat. aan misleiding onderworpen; – **delūsie,** f. (spr. *s=z*) (lat. *delusĭo*) bespotting; – **delusief** of **delusōrisch,** adj. nw. lat. misleidend; bedrieglijk.

delueeren, lat. (*deluĕre*) afspoelen; afwasschen.

Déluge, m. fr. (spr. *deluuzj'*; van 't lat. *diluvium*) overstrooming, vloed, zondvloed; – *après nous le déluge*, sprw. na ons de zondvloed, d. i. na ons moge er gebeuren wat er wil.

delūsie, delusief, enz., z. ond. d e l u d e e r e n.

Delvauxiet, n. waterhoudend, phosphorhoudend en zwavelzuur ijzeroxyde.

demacadamiseeren (spr. *s=z*) fr. een macadamweg opbreken, het mac-adam wegnemen; eigl. m a c a d a m i s e e r e n.

Demagoog, m. gr. (van *dēmos*, volk, en *ágein*, leiden) volksleider, volksmenner, aanvoerder van eene volkspartij; met het bijbegrip van verachtelijkheid: volksverleider, oproerstoker, aandrijver tot omkeering der gevestigde orde van zaken; – **demagogie,** f. volksleiding; volksverleiding; streven naar heerschappij in eene volkspartij; – **demagōgisch,** adj. volksleidend, volksverleidend enz.; – **demagogísme,** n. grondstellingen en handelwijzen der demagogen.

demain, fr. (spr. *d'meñ*) morgen; – *à demain*, tot morgen; – *demain matin* (spr. *–mateñ*), morgen vroeg; – *demain au soir* (spr. *–o soâr*), morgenavond.

demancheeren (spr. *–mañsj–*) fr. (*démancher*, van *le manche*, steel, hecht, vioolhals; van 't mid. lat. *manĭcum*, greep, handvatsel, v. *manus*, hand, z. v. a. *manubrĭum*) den steel of het hecht afdoen; Muz. de linkerhand aan de viool uit de natuurlijke plaatsing brengen; met de hand over de greep reiken om scherper tonen voort te brengen; – **demanchement,** n. (spr. *demañsj'máñ*) Muz. 't overgrijpen der linkerhand.

demandeeren, lat. (*demandāre*; vgl. m a n d a m u s) overdragen, opdragen, toevertrouwen, aanbevelen; – **demandābel,** adj. nw. lat. vorderbaar; – **demandánt,** m. nw. lat. klager, eischer; – **demandātie** (spr. *t=ts*), f. opdracht, last; – **demande,** f. fr. (spr. *–máñd'*) vraag, verzoek, bede.

Demang, m. jav. titel van het hoofd van eenige dorpen, een district in Indië, gewoonlijk lager in rang dan de w e d o n o.

demanteleeren, fr. (*démanteler*, v. *manteau*, mantel, it. *mantello*, lat. *mantéllum*, *mantēlum*) onthullen, openen, doen springen, de ringmuren eener vesting afbreken, slechten.

Demarcātie, z. ond. d e m a r q u e e r e n.

Demárch, m. gr. (*dēmarchos*, van *dēmos*, volk, en *árchein*, heerschen) hoofd van een d e m o s of gemeente in het oude Athene, burgemeester; – **demarchīe,** f. ambt en waardigheid van zulk een volkshoofd.

Demarche, f. fr. (spr. *demársj'*; vgl. m a r s c h, enz.) gang, wijze van gaan; handelwijze, gedrag, wandel; – **demarches,** f. pl. maatregelen; – d e m a r c h e s d o e n, stappen doen, maatregelen nemen.

demarqueeren (het naast van 't fr. *démarquer*, doch dit oorspr. van het duitsche m e r k, m a r k) teekens of merken zetten, grenslijnen trekken, afpalen, afperken, afbakenen; – **demarcātie** (spr. *t=ts*) f. begrenzing, afperking, afpaling, afbakening; Mar. bepaling of berekening der plaats, waar een schip zich in open zee bevindt, het bestek; – **demarcātie-cordon,** n. grens- of scheidingsketen; – **demarcātie-lijn,** Mil. door twee of meer strijdende partijen vastgestelde grenslijn, die gedurende een bepaalden tijd, b. v. wapenstilstand, niet mag overschreden worden; ook grenslijn, door paus Alexander VI langs de W. kust van Afrika getrokken, om de grenzen van de heerschappij der Portugeezen en Spanjaarden aan te wijzen; Med. afscheidingslijn, waar koudvuur blijft staan; – **demarcatie-troepen,** grenstroepen, grenssoldaten.

demasqueeren of **demaskeeren,** fr. (*démasquer*, vgl. m a s k e r) ontmaskeren, de mom afnemen; ontsluieren, tentoonstellen; Mil. ontblooten, b.v. e e n e b a t t e r ij d e m a s q u e e r e n, hare bedekking wegnemen en haar zoo in staat stellen om te vuren.

dematerialiseeren (spr. *s=z*) nw. lat. (vgl. m a t e r i a l i s e e r e n) vergeestigen, van het m a t e r i a l i s m e afbrengen.

Demdit, m. turk. bloedcijns.

Demegorie, f. gr. (van *dēmos*, volk, en *agoreuein*, op de markt of in 't openbaar spreken) volks- of staatsrede, rede in eene volksvergadering.

Demêlé, n. fr. (van *mêler*, mengen; vgl. m e l e e r e n) kleine twist, geschil, strijd, oneenigheid, tweedracht, verwikkeling; – **demêleeren** (fr. *démêler*), verwarde zaken uiteendoen, uitzoeken, scheiden, ontwikkelen, ontwarren; – m e t i e m a n d w a t t e d e m ê l e e r e n h e b b e n, iets met hem uitstaande hebben, een geschil met hem af te maken hebben; – **demêloir,** m. fr. (spr. *–loár*) haspel; werktuig om kamwol te bewerken, bestaande uit een kaarde of kam en een kamrol.

demembreeren, mid. lat. (*demembrāre*, v. *membrum*, lid) ontleden, in stukken breken, verdeelen; – **demembrement,** n. fr. (spr. *demañbr'máñ*) verdeeling, verbrokkeling, uiteenneming.

Demen, pl., z. d e m o s.

demenageeren (spr. *g=zj*) fr. (*déménager*; vgl. m e n a g e) verhuizen, aftrekken; – **demenagement,** n. fr. (spr. *-ná-zj'mán*) verhuizing, 't ontruimen, aftrekken.

demeneeren (zich), fr. (*se démener*; vgl. m e n é e) zich hevig bewegen, wilde gebaren maken.

Dèmens, m. lat. (van *mens*, z. ald.) onzinnig, krankzinnig; – **dementia** (spr. *t=ts*) f. (fr. *démence*) onzinnigheid, krankzinnigheid, waanzin.

dementeeren (spr. *demant-*) fr. (*démentir*, van *mentir*, liegen) de onwaarheid aantoonen, logenstraffen, wederleggen, tegenspreken,; – **dementi,** n. (spr. *demanti*) beschuldiging van eene leugen, logenstraffing; tegenspraak met zichzelven, beschaming over eene mislukte, haar doel niet bereikende daad; e e n d e m e n t i s t e l l e n, tegenover beweringen of geruchten, ze voor onwaar verklaren; i e m a n d e e n d e m e n t i g e v e n, hem de onwaarheid aantoonen, hem logenstraffen, tegenspreken; – z i c h z e l v e n e e n d e m e n t i g e v e n, zich tegenspreken, met zichzelven strijdig spreken of handelen; zijn woord terugnemen of niet houden.

demephitiseeren (spr. *s=z*), nw. lat. (vgl. m e p h i t i s e e r e n) van schadelijke uitdampingen of van stiklucht en stank reinigen; – **demephitisatie,** f. (spr. *-za-tsie*) nw. lat. reiniging van stiklucht.

Demerary, n. eng. (spr. *-rēri*) eng. kolonie in Guyana en vandaar: soort van katoen.

demereeren, lat. (*demerēri*) zich verdienstelijk maken, verdienen; – **demerént,** m. (*demĕrens*) verdienstelijk, hij, die zich verdienstelijk maakt.

Demeríte, f. fr. (vgl. m e r i t e) wangedrag, het strafbare in eene daad; – **demeríten-huis,** n. in de Kath. kerk: huis van correctie of strafinrichting voor geestelijken; – **demeriteeren** (fr. *démériter*) zich schuldig maken, misdoen.

Demérsie, f. later lat. (*demersĭo*, v. *demergĕre*, verzinken) verzinking, onderduiking; 't verzinken.

Demēter, f. gr. Myth. godin van den landbouw, bij de Romeinen C e r e s (z. ald.); – **demetrium,** z. v. a. c e r e r ĭ u m (z. ald.).

demeubleeren, fr. (*démeubler*; vgl. m e u b l e) het huisraad wegnemen, ontruimen; – **demeublemént,** n. (spr. *-mán*) ontruimen eener woning van huisraad.

demeureeren, fr. (*demeurer*) blijven, vertoeven.

Démeuri, arab. bloedsteen, d. i. bloedstelpende steen.

demí, fr. (spr. *d'mi*, v. lat. *demidĭus*, d. i. *dis-* en *medĭus*) half; *à-demi*, ter helfte; – **demi-air,** m. fr. (spr. *-èr*), z. d e m i v o l t e; – **demi-amplexicaulisch,** ook s e m i- en h e m i - a m p l e x i c a u l i s c h (z. het laatste); – **demi-bastion,** n. fr. Mil. half bastion, half bolwerk (eene f a c e en een f l a n k); – **demi-baton,** m. fr. Muz. $^1/_2$ maat rustteeken; – **demi-cotons,** pl. (spr. *-tón*) sterke half-katoenen stoffen; – **demi-coupe,** f. fr. (spr. *-koep*) danspas, waarbij de beide knieën gebogen en bij het oprichten de achterste voet verzet wordt; – **demi-drap,** n. (spr. *-dra*) half laken; – **demi-fortune,** f. fr. eig. halffortuintje; vierwielig rijtuig met éen paard, eenspan; – **demi-hollande,** f. half hollandsch linnen, fijne soort van lijnwaad, dat in Picardië wordt gemaakt; – **demi-jeu,** m. (spr. *-zjeu*) Muz. halfspel, halfluid spel, tusschen zacht en sterk in; – **demi-john,** ind. eng. (spr. *dimmidzjon*; fr. *dame-jeanne*) groote flesch in manden om vloeibare chemicaliën te vervoeren; – **demi-lúne,** f. Mit. halve maan, buitenwerk, waarvan de keel op eene halve maan gelijkt of korte afgestompte flanken heeft; z. v. a. r a v e l ij n; ook een soort biscuit; – **demimesure,** f. (spr. *s=z*) halve maatregel; – **demi-monde,** f. (eig. m.) (spr. *-mónd'*) eig. halve wereld; half-voorname kringen der fijne boeleersters, spelers en andere avonturiers, die uitwendig de zeden der voorname wereld nabootsen (naar een blijspel van Dumas fils aldus genoemd;) vandaar **demi-mondaine,** f. schijnbaar tot den gegoeden stand behoorende lichte vrouw; – **demi-parallèle,** f. Mil. dat gedeelte der loopgraaf, dat parellel loopt met het front van den aanval; – **demi-relief,** n. (vgl. r e l i e f) half verheven werk; – **demi-(saison),** f. dunne overjas; – **demi-sappe,** f. halve loopgraaf; vgl. s a p p e; – **demi-soupir,** m. (spr. *-soepiér*) Muz. achtste rust; – **demi-teinte,** f. (spr. *ténť*) halfschaduw bij plaatsnijders; Pict. middelkleur, halftint (*mezzo tinto*, it.); – **demi-ton,** m. Muz. halve toon; – **demi-tour,** m. (spr. *-toer*) Mil. halve wending, omdraaiing van het lijf, zooals b. v. bij het rechts om! links om! – **demi-volte,** f. of **demi-air,** m. éen der zeven bewegingen van het paard, halve zwenking.

Deminutie, deminutief, z. d i m i n–.

Demi-parallèle, demi-monde, enz., z. ond. *demi*.

demissus, lat. (van *demittĕre*, nederlaten) bescheiden, ootmoedig, kleinmoedig, nedergeslagen; – **demíssie,** f. (*demissĭo*) vriendelijkheid jegens geringeren; bescheidenheid, ootmoed; ook: ontslag, ontzetting, afdanking; z. v. a. d i m i s s i e (z. ald.); – **demissionair,** adj. die zijn ontslag genomen heeft, b. v. e e n d e m i s s i o n a i r k a b i n e t of m i n i s t e r, z. d i m i s s i o n a i r; – **demissionair,** m. (fr. *démissionnaire*) ontvanger van afgestane goederen, hij, tot wiens voordeel men iets afstaat.

Demité, f. gekeperde zijden stof, die inz. op het eiland Scios wordt vervaardigd.

Demiteinte, demitour, enz. z. onder d e m i.

Demiúrg, m. gr. (*demioergós*, v. *dēmos*, volk, en *érgein*, werken, doen, waarvan *érgon*, werk; eig. wie het volk aan nuttig werk zet) werkmeester, kunstenaar, a r c h i t e k t; volksregent, hoogste overheidspersoon in verscheidene gr. staten; ook naar de leer der gnostieken: opperbouwmeester van het heelal, wereldschepper, niet God, maar een der A e o n e n, welke uit de van den beginne naast God bestaande stof, den grond van al het kwade, de wereld en eene der twee zielen van den mensch, zijne z i n n e l ij k e, geschapen heeft.

demobiliseeren (spr. *s=z*) barb. lat. (vgl. m o b i e l, enz.) Mil. ontwapenen, op den voet

van vrede stellen; Jur. roerende goederen voor onroerende verklaren; – **demilbolisātie** (spr. *-za-tsie*) of **demobiliseering,** f. Mill. ontwapening.

Demogerónten, m. pl. gr., oudsten des volks, senatoren in het tegenwoordige Griekenland.

Demographie, demologie, z. onder d e m o s.

Demoiselle, f. fr. (spr. *demoaz-*; vroeger *damoiselle*, verklw. van *dame*, gelijk het it. *donzella*, van *donna*; mid. lat. *dóminicella, domicella* (z. ald.) van *domina*) juffrouw, juffer, jongedochter; – *demoiselle du comptoir*, juffrouw die geld ontvangt en de kas houdt; ook naam van een insect: waterjuffer; handblok of stamper der straatmakers; in orgels: z. v. a. a b r é g é s.

Demokratīe of **democratie** (spr. *t=ts*), f. gr. (van *dēmos*, volk en *kratein*, heerschen) volksheerschappij, volksregeering, regeeringsvorm, waarbij het volk, d. i. de gezamenlijke burgers, zoowel de wetgevende als de uitvoerende macht bezit, hetzij onmiddellijk (a b s o l u t e d e m o c r a t i e), hetzij door gekozen vertegenwoordigers (r e p r e s e n t a t i e v e d.); integenst. met a r i s t o k r a t i e; z. ook r e p u b l i e k; – **demokraat,** m. burger en aanhanger van zulk een staatsvorm; volksvriend, vrijburger, vrijheidsvriend; – **demokrātisch,** adj. vrijburgerlijk, tot de volksregeering behoorende; – **demokratiseeren** (spr. *s=z*), vrijburgerlijke gezindheden koesteren en uiten; een staat in eene demokratie veranderen; – **demokratísme,** n. vrijburgerzin; 't aankleven der volksregeering.

Demokritus, oud-gr. wijsgeer, de schepper van het atomen-stelsel. Volgens een der vele sprookjes, omtrent hem in omloop gebleven, zou hij bestendig over de dwaasheden der menschen hebben gelachen (vandaar zijn bijnaam *gelasīnus*), gelijk H e r a k l ī t u s, een ander oud-gr. wijsgeer, steeds daarover weende (vandaar zijn bijnaam *skoteinos*, d. i. duister); zoo beteekent een d e m o k r i e t een lacher, iemand, die de wereld inz. van hare lachwekkende zijde beschouwt, een vriend der gezellige vreugde enz.; – **demokritisch,** adj. soms: s a t i r i e k, s p o t t e n d.

demoliëeren, (fr. *démolir*, van 't lat. *demolīri*, wegruimen) slechten, omverwerpen, afbreken, sloopen; – **demolitie** (spr. *t=ts*) of **demoliseering** (spr. *s=z*), f. slechting, slooping, nederhaling, omverwerping van een wal, een huis; – **demolitiesysteem,** n. Mil. stelsel, volgens het welk reeds bij den bouw der vestingwerken de noodige inrichtingen tot vernieling daarvan gemaakt worden; de tot dat doel aangelegde mijnen heeten d e m o l i t i e - m ij n e n.

demonetiseeren (spr. *s=z*), fr. (*démonétiser*, van het lat. *monēta*, munt) eene munt of een papier zijne waarde ontnemen, buiten omloop brengen; – **demonetisātie** (spr. *-za-tsie*), f. waardebeneming, buitenomloop-brengen van munten of papieren, d e v a l u a t i e.

demonstreeren, lat. (*demonstrāre*) toonen, bewijzen, betoogen, voor oogen leggen, ontleden; – *quod erat demonstrándum*, afgekort Q. E. D., dat te bewijzen was; – *ad ocŭlum* of *ad ocŭlos* d e m o n s t r e e r e n, aanschouwelijk maken, helder, klaarblijkelijk, zonneklaar bewijzen; – **demonstrābel,** adj. (later lat. *demonstrabĭlis, e*) bewijsbaar, betoogbaar; – **demonstrabiliteit,** f. nw. lat. bewijsbaarheid; – **demonstrātie** (spr. *tie=tsie*) (lat. *demonstratĭo*) overtuigend, zonneklaar bewijs, dat de onderstelling van het tegendeel niet toelaat (gelijk b. v. de m a t h e m a t i s c h e d e m o n s t r a t i ë n) betoog, ontwikkeling; Anat. onderricht in de ontleedkunde, met behulp van præparaten; Jur. aanwijzing, ontvouwing, een minder vormelijk bewijs (in summiere rechtszaken); Mil. bedreiging, houding van aanval, dreigende houding, 't te kennen-geven van een zeker oogmerk door gemaakte bewegingen, om daardoor den vijand te misleiden; in het algemeen: openlijke betooning of bekendmaking van eene meening of gezindheid (inz. van staatkundigen aard), in Zuid-Nederland: betooging; – *demonstratĭo dirécta*, onmiddellijk, rechtstreeksch bewijs; – *d. indirecta*, middellijk, zijdelingsch bewijs; – **demonstratief,** adj. lat. (*demonstratīvus, a, um*), aanwijzend; bewijzend, overtuigend, bewijsbaar; bondig; ook: sterk met gebaren werkend; – **demonstratīvum,** n. pl. **demonstratīva,** Gram. aanwijzende voornaamwoorden, b. v. d e z e, d i e, g e n e, enz.; – **demonstrātor,** m. aanwijzer, vertooner, bewijsvoerder.

demonteeren, fr. (*démonter*, vgl. m o n t e e r e n) Mil. van het paard afzetten, uit den zadel lichten; weerloos, onbruikbaar maken, buiten staat van verdediging stellen, b. v. eene batterij; een s t u k g e s c h u t d e m o n t e e r e n, het affuit of rolpaard aan stukken schieten of op eene andere wijze bederven; ook tot zwijgen brengen; ook: uit elkander nemen (machine, werktuig).

demoraliseeren (spr. *s=z*) fr. (*démoraliser*; vgl. m o r a a l, enz.) onzedelijk, zedeloos maken, de zeden verbasteren; bederven, van zedelijke waarde berooven; inz. iemand het gevoel van eigenwaarde doen verliezen; volgens Napoleons spraakgebruik: (een leger) ontmoedigen; – **demoralisātie** (spr. *-za-tsie*) f. zedenverbastering, zedenbederf, zedelijke verwildering; ontmoediging.

de mortuis nil nisi bene, z. ond. *mortuus*.

Dēmos, m. gr. volk; in het democratische Athene: gemeentedistrict, onderafdeeling, der P h y l e (z. ald.), pl. **dēmen;** – **demographie,** f. volksbeschrijving, wetenschap, welke de schildering der maatschappelijke en staatkundige eigenschappen en vermogens van het volk, inz. der staten ten doel heeft; z. v. a. historische statistiek; – **demologīe,** f. leer van het volk, leer van het ontstaan, het innerlijk individueel wezen en de verandering der staten; – **demotisch,** gr. (*dēmotikós*) tot het volk behoorende, volksmatig; volksgezind, volks....; – **demōtisch schrift** der oude Egyptenaren, d. i. volksschrift, het gewone egyptische letterschrift, in tegenst. met het h i ë r a t i s c h e (z. ald.).

Demosthĕnes, m. beroemd oud-gr. redenaar in Athene; vandaar in het algemeen: uitmuntend redenaar, bij uitstek welsprekend mensch;

- demosthénische welsprekendheid, wegsleepende, buitengewone welsprekendheid, naar het voorbeeld van dien Griek.

demoveeren, lat. (*demovēre*; vgl. *movēre*) wegruimen, afzetten.

demtis demendis, lat. (van *demĕre*, wegnemen) na wegneming van hetgeen weggenomen moet worden.

demulceeren, lat. (*demulcēre*) streelen, liefkoozen, sussen, stillen; – **demulceerend,** adj. Med. verzachtend, bedarend; omwikkelend (van artsenijen).

Denarĭus, m. lat. (van *denarĭus*, d. i. tien bevattend) oud-rom. zilvermunt, die oorspr. 10, later 16 asses of 4 sertertiën deed, ongeveer = $37^1/_2$ cent, in de middeleeuwen van verschillende waarde; ook eene silezische kopermunt, ongeveer = $^1/_2$ cent; – *denarĭus Petri*, Sint-Pieterspenning, zekere opbrengst aan den paus; – *tertĭus denarĭus*, derde penning; in het duitsche recht: het lagere gerechtshof, omdat het hoofd daarvan $^1/_3$ van de gerechtskosten genoot; – **denáro** of **danáro,** m. ital. 1° koperen munt van verschillende waarde; 2° aandeel van een koopman in een schip of zijne lading; 3° zijde- en goudgewicht, ongeveer 1 grein.

denationaliseeren (spr. *s=z*) barb.-lat. (vgl. natie, enz.) het nationaal karakter ontnemen, van den volksaard (nationaliteit) berooven; niet meer als tot eene zekere natie behoorende erkennen, het burgerrecht wegnemen; – **denationalisatie** (spr. *-za-tsie*) of **denationaliseering,** f. berooving van de nationaliteit, ontburgering.

denaturaliseeren (spr. *s=z*) barb.-lat. (vgl. naturaliseeren) de toegestane landrechten weder intrekken, het burgerrecht ontnemen; weder verwerpen, uitwerpen, b. v. een vroeger opgenomen woord uit de taal.

denatureeren, (fr. *dénaturer*) ontaarden, verbasteren; de natuur, den aard der zaak veranderen; onbruikbaar maken (b. v. steen- en keukenzout voor gebruik in spijzen door toevoegsel van hertshoornolie, petroleum enz.; alcohol als drank).

denātus, a, um, nw. lat. (v. 't lat. *de* en *natus*, geboren, part. v. *nasci*, geboren worden) gestorven.

Dendragaat, m. gr. (van *déndron*, boom) boomagaat, ook moka-steen; variëteit van den chalcedoon met dendrietische of boomvormige teekeningen; – **dendrieten,** m. pl. boomsteenen, d. i. stukken kalk en mergel, op wier oppervlak zich getakte beelden van bruinsteen, bruinijzersteen enz. gevormd hebben; – **dendrietisch** of **dendroïdisch,** adj. boomvormig; – **dendrobátisch,** adj. N. H. op boomen klimmend; – **dendrodrómisch,** adj. op boomen loopend; – **dendrographīe,** f. boombeschrijving; – **dendrográphisch,** adj. boombeschrijvend, de boombeschrijving betreffende; – **dendrolīthen,** m. pl. versteeningen van boomen en hunne deelen, die in alle streken der aarde, in de zoogenaamde secundaire vormingen, voorkomen en overblijfsels eener ondergegane schepping zijn; – **dendrologīe,** f. boomkunde; – **dendroloog,** m. boomkenner, boomkundige; – **déndrometer,** n. boommeter, werktuig uitgevonden door Duncombe en Whittels, om de hoogte van een boom, de doorsnede en zijne houtmassa te meten (men bepaalt er ook vrij nauwkeurig de hoogte en den afstand van bergen, torens, enz. mede); – **dendrometrīe,** f. boommeetkunst; – **dendromórphisch,** adj. boomvormig; – **dendrophágisch,** adj. houtvretend; – **dendrophĭlus,** m. liefhebber van boomen; – **dendrophilen,** pl. (*dendrophilae*) op boomen levende hagedissen; – **dendrŏphis,** f. boomadder.

Deneb, m. arab. (eig. staart, n.l. van den zwaan) buitenste en helderste ster in het sterrenbeeld van den zwaan, die met 5 andere een groot kruis vormt.

denegeeren, lat. (*denegāre*; vgl. negeeren) weigeren, afslaan; – **denegātie** (spr. *t=ts*) f. nw.lat. weigering; ook loochening voor het gerecht; – *denegatĭo audientĭae*, Jur. weigering van gehoor op een ingebracht verzoek; – *denegatĭo debĭti conjugālis*, weigering van den huwelijksplicht; – **denegātor,** m. lat. loochenaar, verloochenaar.

Déneschka, dénga, z. denuschka.

Deng deng, ind. in de zon gedroogd vleesch; ook ding-ding.

Dengi, pl. russ. (sing. *denga*, zilvermunt) geld.

Denguekoorts, f. Med. knokkelkoorts, een rheumatische aandoening met koorts en uitslag, in warme landen; de zieken hebben een gedwongen houding, vandaar de naam (sp. *dengue*= gemaaktheid) en in 't eng. *dandyfever*.

Denier, m. fr. (spr. *de-njé*; van 't lat. *denarĭus*, z. ald.) kleine koperen munt in verscheiden landen, geldende van $^1/_4$ tot $^1/_2$ cent; – **denierbalans,** f. balans om den graad van fijnheid der zijde te bepalen.

denigreeren, lat. (*denigrāre*; van *niger*, zwart) zwart of verachtelijk maken, belasteren; – **denigránt,** adj. (lat. *denĭgrans*, fr. *dénigrant*) zwartmakend, aantijgend, lasterlijk; – **denigrātie** (spr. *t=ts*) f. lat., en **denigremént** (spr. *mãn*) m. fr. zwartmaking, belastering, verneedering, 't schenden van den goeden naam.

Dénitrificateur, m. bij de zwavelzuurbereiding: eerste voorkamer, waarin het in het zwavelzuur voorhanden salpeterzuur ontleed wordt; – **denitrificatie,** f. Chem. 't ontleden van nitraten.

Denizon of **denison,** m. eng. (spr. *dénniz'n*) vrij burger, vreemdeling, die het burgerrecht heeft verkregen (van het lat. *donatĭo*, oudfr. *donazon*, *donaison* afgeleid, dewijl hem ex denatione regis het burgerrecht is geschonken); – **denizeeren** (eng. *to denizen* het burgerrecht schenken; vrijmaken; – **denization,** f. (spr. *dennizéésjen*) in Engeland: vrijmaking, verleening van het burgerrecht.

denobiliteeren, nw.lat. (vgl. nobiliteeren) ontadelen, van den adeldom berooven of vervallen verklaren.

denomadiseeren (spr. *s=z*) het nomadenleven doen afleggen, aan vaste woonplaatsen gewennen.

denomineeren lat. (*denomināre*; vgl. n o m e n enz.) noemen, benoemen, aanstellen; – **denominātie** (spr. *t=ts*), f. noeming, benoeming; aanwijzing, aankondiging; – *denominatĭo testĭum*, benoeming der getuigen; – **denominatīvum**, n. nw.lat. Gram. naamwoord, dat onmiddellijk van een ander afgeleid is; – **denominātor**, m. Arith. noemer van eene breuk; – *denominātor ratiōnis*, reden- of verhoudings-aanwijzer, z. v. a. q u o t i e n t, z. ald.

Denoncé, m. z. v. a. d e n u n c i a a t.

denonceeren, fr., z. v. a. d e n u n c i ë e r e n.

de non prejudicándo, z. ond. p r æ j u d i c i u m.

denoteeren, lat. (*denotāre*) beteekenen, te kennen geven, aanwijzen; – **denotātie** (spr. *tie=tsie*) f. beteekening, aanwijzing door teekenen.

denoueeren, fr. (spr. *ou=oe*; van *nouer*, = lat. *nodare*, knoopen) ontknoopen, oplossen, ontwarren; – **denouábel**, adj. oplosbaar; – **denouement**, n. fr. (spr. *denoe'māñ'*) ontknooping, ontwikkeling; oplossing, beslissing, afloop.

de novo, z. ond. *novum*.

Denrée, f., pl. **denrées**, fr. (spr. *dañré'*; provenç. *denairada*, mid.lat. *denariata*, eig. en oorspr. som, bedrag of de waarde van een denarius; z. d e n a r i u s, hoeveelheid waren, die men voor een *denarius*, fr. *denier*, kreeg; men zeide oudtijds *deniérée*), levensmiddelen, iedere eetwaar; – *denrées coloniales*, fr. koloniale waren.

denseeren, lat. (*densāre*, v. *densus*, dicht) dicht maken, verdichten, b.v. waterdamp; – **densābel**, adj. verdichtbaar; – **densātie** (spr. *t=ts*) f. verdichting; – **densiflōrisch**, adj. nw.lat. (*densiflorus*) met dicht bijeenstaande bloemen; – **densifólisch**, adj. dichtbebladerd; – **densimeter**, m. Phys. dichtheidsmeter, werktuig om den graad der dichtheid, het soortelijk gewicht, van een vloeistof te bepalen; – **densirostrisch**, adj. met harden en vasten snavel; – **densiteit**, f. (*densĭtas*) dichtheid.

Dent, m. (beter f.) fr. (spr. *dañ*; v. lat. *dens*, tand) in fr. Zwitserland en in Savoye kegelvormige bergtop, die in duitsch-Zwitserland h o r n heet, b. v. de *Dent du Midi* in Savoye; – *dents postiches*, pl. (spr. *dañ postiesj'*) valsche of ingezette tanden; – **dentágra**, n. lat.gr. Med. tandpijn, kiespijn, beter gr. o d o n t a g r a; – **dentaal-letters**, f. pl. Gram. lat. ned., tandletters, zulke letters, bij welker uitspraak de tong de tanden raakt, zoo als *d*, *t* enz.; – **dentalīēn**, m. pl. lat.-gr. zeetanden, eene versteening; – **dentalium**, n. zeetand, tot het geslacht der pijpschelpen behoorende; – *dentaria*, f. nw.lat. (v. lat. *dentarius*, tot den tand behoorende) tandkruid; – **dent(h)arpaag**, m. tandentrekker, ieder werktuig tot het uittrekken der tanden; koevoet, engelsche sleutel enz.; – **dentatiēn** (spr. *ti=tsi*) f. pl. nw.lat. uittandingen, tandvormige spierhoofden; – *dentatus a, um*, adj. Bot. getand; – **denticórnisch**, adj. N.H. nw.lat. met getande voelsprieten; – *denticŭli*, pl. lat. Arch. een sieraad, uit kleine vierkant bewerkte stukjes bestaande, tandsneden, kalfstanden aan eene kornis; – **dentrificium**, n. lat. of **dentifrice** (spr. *dañtifries*) n. fr. tandmiddel, tandpoeder; – *denticulatus, a, um*, adj. Bot. fijngetand; – **dentiróstres**, m. pl. N. H. tandbekken, eene vogelfamilie, tot de orde der muschachtigen behoorende; – **dentiróstrisch**, adj. met getanden snavel; – **dentiscalpium**, n. tandenstoker, werktuig om de tanden schoon te maken en af te schrappen; – **dentíst**, m. f. nw.lat., **dentiste**, fr. (spr. *dañtiést'*) tandheelkundige; – **dentitie** (spr. *tie=tsie*) f. lat. (*dentitĭo*) 't tandenkrijgen, doorbreken der tanden bij kinderen; – **dentuur**, f. nw.lat. (fr. *denture*, daarentegen it. d e n t a t u r a) tandwerk, gebit, gezamenlijke tanden en kiezen; gesteldheid daarvan; – **denteleeren**, (spr. *dañt-*) fr. (*denteler*) tanden, uittanden, getand maken; – **dentelle**, f. (spr. *dañtèll'*) kant, een bekend opengewerkt weefsel van garen, zijde, enz.; – **dentelūre**, f. fr. (spr. *dañteluur'*) uitgetand of getand werk; – **dentolabiālen**, f. pl. gr. Gram. tandlipletters, lipletters, die tusschen de tanden en de onderlip gevormd worden (*v* en *f*).

Déntschuk, m. russ. soldaat, wien de bediening van een officier is opgedragen, oppasser.

denudeeren, lat. (*denudāre*; vgl. *nudus*) Chir. ontblooten, b.v. een been bij breuken; – **denudátie** (spr. *t=ts*) f. ontblooting, blootlegging; – *denudatus, a, um*, adj. Bot. ontbloot, van bladeren ontdaan.

denunciëeren, lat. (*denunciāre*; vgl. n u n c i u s enz.) voor het gerecht aangeven, aanklagen; eene fout berispen, wraken; – **denunciánt** of **denunciātor**, m. aangever, aanbrenger, aanklager, verklikker; – **denunciaat**, m. aangeklaagde, aangegevene; – **denunciātie** (spr. *tie=tsie*) (*denunciatĭo*) aangifte van eene overtreding bij de overheid of geestelijkheid, aanwijzing, bekendmaking; ontdekking, verklikkerij; – *denunciatĭo litis*, aankondiging van een rechtsgeding aan een derde, met uitnoodiging tot gerechtelijke verdediging; – *denunciatĭo matrimonĭi* huwelijksafkondiging.

Denuschka of liever **deneschkla**, (verklw. van **denga**, f. russ. *dènjga*, perz. *tengeh*, munt, geld, napol. *denájo*, van 't lat. *denarius*, z. ald.) russ. koperen munt, = $1/_2$ kopeke of bijna 1 cent.

Deo annuente enz., z. ond. D e u s.

deobstrueeren, nw.lat. (vgl. o b s t r u e e r e n) Med. eene verstopping wegnemen, openen; – **deobstruént**, adj. verstopping wegnemend.

Deodaat (van 't lat. *a Deo datus*, van God gegeven), mansn., z. v. a. T h e o d o r u s; – **deodánd**, n. eng. (spr. *diodénd*; v. lat. *deo dandum*, iets dat aan God gegeven worden moet) in het eng. recht: alles wat als aanleiding tot den dood van een mensch aan den Staat verviel, thans aan den schadelijdende wordt toegekend.

deonereeren, lat. (*deonerāre*, v. *onus*, z. ald.) ontlasten, ontladen; ledigen.

Deontologie, f. gr. (van *déon*, dat wat wezen moet, het noodige, plichtmatige, plicht, van *dei*, men moet, 't is noodig) plichtenleer, zedenleer (een woord, door den eng. wijsgeer Bentham gebezigd).

deopteeren, lat. (*deoptāre*) kiezen, bij eene keus zijne meening uitspreken, stemmen.

depaqueteeren (spr. *qu=k*), fr. (*dépaqueter*) uitpakken, ontpakken.

deparalyseeren (spr. *s=z*) lat. gr. (vgl. p a r a l y s i s, enz.) de verlamming wegnemen.

departeeren, fr. (*départir*, van 't lat. *partīre*, *partīri*, deelen) afdeelen, uit elkander zetten, scheiden; – **departemént,** n. fr. (spr. *-mâñ*; gewoonlijk als nederl. **-ment**) verdeeling, uitdeeling van zekere bezigheden onder vele personen in een college; ambts- of werkkring, vak, bedrijf, beheer, al wat tot iemands bevoegdheid behoort; d a t i s n i e t v a n m i j n d e p a r t e m e n t, dat behoort bij mij, in mijn vak, op mijn bureau enz. niet te huis, daartoe ben ik niet bevoegd, dat gaat mij niet aan; verschillende afdeelingen van de staatszaken, onder de ministers verdeeld, b. v. d e p a r t e m e n t v a n o o r l o g, v a n f i n a n c i ë n enz.; hoofdafdeelingen van het inwendig beheer in een land, b.v. in Frankrijk, landsafdeeling, kreits, landvoogdij; ook afdeelingen van een genootschap, van eene maatschappij b.v. de afdeelingen der maatschappij Tot Nut van 't Algemeen; Arch. gezamenlijke, tot hetzelfde gebruik bestemde vertrekken in een gebouw z. v. a. a p p a r t e m e n t; – **departementaal,** adj. wat de departementen betreft; – **departītie** (spr. *tie=tsie*) f. nw.lat. verdeeling.

depasceeren, fr. (*depascĕre*) afweiden, af- of kaalvreten.

depasseeren, lat. (*dépasser*) voorbijtrekken, overgaan, te buiten gaan, voorbijstreven.

depaupereeren, nw.lat. (v. 't lat. *pauper*, arm) verarmen, arm maken; – **depauperātie** (spr. *tie=tsie*), f. verarming.

depecheeren (spr. *ch=sj*) fr. (*dépêcher*, oudfr. *despescher*, it. *dispacciare*, als van een lat. *dis-pactiāre*, van *dis-* en *pactum*, *pangĕre*, bevestigen) verhaasten, bespoedigen, snel afzenden, met spoed afvaardigen; – **zich depecheeren**, zich spoeden, haasten; – **depêche,** f., pl. **depêches,** fr. (spr. *depèsj*; it. *dispaccio*) ambtsbericht, meestal door koeriers overgebracht, staatsbrieven, brieven tusschen het ministerie van buitenlandsche zaken en de daarvan afhankelijke diplomatische agenten, voorschriften omtrent het te houden gedrag; in het algemeen: een op 't spoedigst verzonden bericht, spoedbericht, b.v. een telegram.

depeculeeren, lat. (*depeculāri*) eene openbare kas bestelen; – **depeculātie** (spr. *t=ts*) f. kasdiefstal, diefstal aan de kas gepleegd; – **depeculātor,** m. kasdief, besteler eener openbare kas.

depelleeren, lat. (*depellĕre*) verwijderen, verdrijven, afwenden, verstooten.

dependeeren, lat. (*dependĕre*) afhangen van iemand, hem onderworpen zijn; – **dépendens,** adj. lat. Bot. hangend; – **dependént,** adj. (*depéndens*) afhankelijk, ondergeschikt, onzelfstandig; – **dependéntie** (spr. *t=ts*) f. nw.lat. afhankelijkheid, onderworpenheid, ondergeschiktheid; – **dependentiën,** f. pl. Jur. z. v. a. p e r t i n e n t i ë n, al het bij- en toebehooren eener zaak.

depenneeren, nw.lat. (v. 't lat. *penna*, veder, pen) Kmt. rekeningen in het kladboek doorhalen; eenen last terugnemen.

Depense, f. fr. (spr. *depáns*', van 't lat. *dispendĕre*, afwegen, uitdeelen, besteden, waarvan *dispendĭum*, uitgaaf) uitgave, onkosten, vertering, verkwisting; ook (naar it. *dispensa*) spijs- of voorraadkamer; – **depenseeren** (fr. *dépenser*), uitgeven, besteden, verteren, verdoen, doorbrengen, verkwisten; – **depenseur** (spr. *depâñs-*) verkwister, doorbrenger; dit woord is in 't fr. niet in gebruik, men zegt er **dépensier** (spr. *depansje*'), hetwelk echter meer (= it. *dispensiere*) beheerder van de voorraadskamer, schaffer, spijsmeester beteekent.

deperdeeren, lat. (*deperdĕre*) verliezen; verderven, te gronde richten; – **deperditie** (spr. *t= ts*) f. verlies, vermindering; verderving; – **deperdieten,** n. pl. (mid.lat. *deperdĭta*, pl. van *deperdĭtum*, verloren) verlies, schade, inboeting, in Hongarije het verschil tusschen den prijs der levensmiddelen, waarvoor de burgers en boeren de keizerlijke militairen moeten provianderen, en tusschen de marktprijzen.

depeupleeren, fr. (*dépeupler*, van *peuple*, volk) ontvolken, de bewoners uitroeien, verdrijven, hetzij de menschen uit een land, de visschen uit een water, de vogelen uit een bosch enz.

dephlegmatiseeren (spr. *s=z*) ook **dephlegmeeren,** lat.-gr. (vgl. *phlegma*, enz.) Chem. ontwateren, eene vloeistof door afdamping of overhaling van het overtollig watergehalte bevrijden en haar zoo zuiveren en versterken; – **dephlegmātie** (spr. *t=ts*) of **dephlegmeering,** f. lat.-gr. (vgl. p h l e g m a) ontwatering, verdrijving of wegneming der waterachtige deelen uit de geestrijke vloeistoffen; vgl. r e c t i f i c a t i e; – **dephlegmátor,** m. instrument om te ontwateren; twee in elkaar geplaatste cylinders, door den binnensten waarvan lucht circuleert en waarbij de dampen tusschen beide cylinders gevoerd worden.

dephlogistisch, adj. lat.-gr. (vgl. p h l o g i s t o n enz.) niet ontbrandbaar, onverbrandbaar; – **dephlogistiseeren** (spr. *s=z*) van ontbrandingsstof berooven, onverbrandbaar maken; – g e d e p h l o g i s t i s e e r d, adj. van de ontbrandingsstof beroofd; – g e d e p h l o g i s t i s e e r d e l u c h t, levenslucht, zuivere lucht, zuurstof.

depileeren, lat. (*depilāre*, van *pilus*, haar) ontharen, van haren berooven; – fig. iemand van het zijne berooven; – **depilātie** (spr. *t=ts*) f. nw.lat. ontharing, kaalheid; – **depilatief,** nw. lat. ontharend, van het haar beroovend; – **depilatorium,** n. Med. ontharingsmiddel, middel, dat de haren doet uitvallen.

depingeeren, lat. (*depingĕre*) afmalen, schilderen, beschrijven.

Depit, n. fr. (spr. *depi*; oudfr. *despit*, it. *dispetto*, v. 't lat. *despectus*, eig. verachting) verdriet met opwelling van ongeduld en zelfs van toorn, toorn der onmacht, spijt, ergernis; spijtigheid, trots; – *en dépit* (spr. *añ-*) in spijt, ten spijt, in weerwil van...; – *par dépit*, uit verdriet, ergernis.

deplaceeren, fr. (*déplacer*; vgl. p l a c e, enz.) iemand uit zijne plaats zetten, verplaatsen, verdrijven, afzetten, hem zijne plaats ontnemen; ook z. v. a. p e r c o l e e r e n.; - g e d e p l a c e e r d z ij n, op de verkeerde plaats staan, niet op zijne plaats zijn; ook ten ontijde geschieden, kwalijk aangebracht zijn; - **deplacement,** n. (spr. *-máṅ*), verplaatsing, 't van-de-plaatsbrengen.

Deplaisance, f. fr. (spr. *deplèzáṅs'*; vgl. p l a i s a n c e, enz.) afkeer, mishagen, weerzin; ongenoegen, verdriet; - **deplaisant,** adj. (spr. *-plèzáṅ*) onaangenaam, verdrietig; - **deplaisir,** n. (spr. *-plèziér*) verdriet, mishagen, misnoegen; kommer.

deplaneeren, lat. (*deplanāre*) vlak maken, effenen.

de plano, z. ond. p l a n.

deplanteeren, lat. (*deplantāre*; vgl. p l a n t e e r e n) verplanten, verzetten, uitnemen; - **deplantātie** (spr. *tie=tsie*), f. nw.lat. verplanting.

Deplétie (spr. *t=ts*) f. nw.lat. (*depletĭo*, van 't lat. *deplēre*, ledigen) Med. lediging; - **depletief,** adj. ledigend.

deploreeren, lat. (*deplorāre*) beweenen, bejammeren, betreuren, beklagen; - **deplorābel,** adj. nw.lat. (fr. *déplorable*) beweenenswaard, jammerlijk, erbarmelijk; - **deplorātie** (spr. *t=ts*) f. lat. (*deploratĭo*) 't bejammeren, beweenen, beklag.

deployeeren (spr. *-ploaj-*), fr. (*déployer* vgl. p l o y e e r e n) uiteenslaan, ontvouwen, ontwikkelen, uitbreiden; ook uitkramen, aanwenden, vertoonen, in 't werk stellen, b.v. al zijne welsprekendheid; - d e c o l o n n e d e p l o y e e r e n, Mil. van de orde in gesloten colonne tot de slagorde overgaan; zich ontwikkelen; - **deploiement,** n. (spr. *deploa'máṅ*) ontwikkeling, opmarsch.

deplumeeren, nw.lat. (van *pluma*, verder) ontvederen, plukken.

depolariseeren (spr. *s=z*) barb. lat. Phys. van de p o l a r i t e i t (z. ald.) berooven; - **depolarisātie** (spr. *-za-tsie*) f. opheffing der polarisatie; - **depolarisátor,** m. stof, die den polarisatiestroom tegenwerkt of vermindert.

depolisseeren, fr. (*dépolir*; vgl. p o l i s s e e r e n, p o l ij s t e n) de gladheid wegmaken, weder dofmaken, van glans berooven.

deponeeren, lat. (*deponĕre*) afleggen, nederleggen, in bewaring geven, aanvertrouwen; gerechtelijk getuigen; ook (weleer op duitsche universiteiten) een nieuw student ontgroenen, hem van 't p e n n a l i s m e (z. ald.) vrijspreken en onder de oudere studenten opnemen (zoo geheeten, omdat hij als 't ware de horens moest a f l e g g e n, die hij droeg als B e a n u s (vos), welke als *pecus campi* (rundvee) werd aangezien); - **depōnens** (scil. *verbum*), n. lat. Gram. woord, dat den vorm van een lijdend en de beteekenis van een bedrijvend of onzijdig werkwoord heeft, en dus als 't ware zijne oorspronkelijke beteekenis heeft afgelegd; - **deponent,** m. (*depónens*) Jur. nederlegger, inbewaringgever, toevertrouwer, z. v. a. d e p o s i t o r; een getuige; - **depositum,** n., pl. **deposita** (spr. *s=z*) toevertrouwd, in bewaring gelegd goed, een onderpand; ook: bezinksel, aanslibbing; - *ad depositum* g e v e n, n e m e n, in bewaring geven, nemen of nederleggen; - *in deposito*, in bewaring; - **depositobank,** f. bewaarbank, inrichting, die kapitalen tegen matige interesten aanneemt, om ze tot hoogere interesten weder uit te geven; - **deposito-gelden,** n. pl. gelden, die tot uitbreiding van eenen handel tegen interest worden opgenomen; - **depositokas,** f. nederleggings- of bewaarkas; - **deposito-wissel,** m. wissel die voor de deposito-gelden opgemaakt en in handen van een notaris nedergelegd wordt; - **depositie** (spr. *t=ts*) f. (lat. *depositĭo*) afzetting; nederlegging van voorwerpen om die te bewaren; ook getuigenis; - *depositĭo debĭti*, Jur. nederlegging eener schuld; - *depositĭo testĭum*, verklaring der getuigen; - **depositaris,** lat., of **depositaire,** fr. m. bewaarder; opnemer van een depôt, vertrouwd persoon, bij wien iets ter bewaring gelegd; - **depositor,** lat., **depositeur,** fr. (spr. *s=z*) ook **deponent,** m. toevertrouwer, iem., die geld of goed nederlegt, in bewaring geeft; - **depositorium,** n. nw.lat. inrichting tot gerechtelijke bewaring, z. v. a. a r c h i e f; - **depôt,** n. fr. (spr. *depó*) in-bewaring gelegd geld b.v.; bewaarplaats. stapel- of verzamelplaats van koopmansgoed, magazijn; bezinksel of zetsel, dat zich in de afgescheiden vochten, zooals de urine, of in chemische oplossingen door de rust, het koudworden of de verdamping vormt b.v. in wijn; ook hetzelfde beteekenende als a b s c e s; Mil. aanvullingsmanschappen; aanvullingsmagazijn, bewaarplaats van allerlei krijgsbehoeften, wapens, kleeding enz.; - *en depôt* g e v e n, in bewaring geven of nederleggen.

depopulariseeren (spr. *s=z*) barb.lat. (vgl. p o p u l a i r, enz.) aan 't volksgebruik onttrekken, buiten omloop brengen; van de volksgunst berooven.

depopuleeren, lat. (*depopulāre*), z. v. a. d e p e u p l e e r e n; - **depopulātie** (spr. *t=ts*) f. (*depeputatĭo*) ontvolking.

Deport n. fr. Kmt. in algemeenen zin: verschil tusschen den hoogeren dagkoers van een effect tegen contante betaling en den leveringskoers van hetzelfde papier op tijd; inz. vergoeding, die blanco-verkoopers betalen aan degenen, die hun de stukken bij liquidatie leveren (vgl. r e p o r t).

deporteeren, lat. (*deportāre*) eig. weg-brengen, wegdragen, vervoeren; verbannen, uit het land drijven, naar een strafkolonie brengen; - **deportatie** (spr. *tie=tsie*) f. (*deportatĭo*) uitbanning, vervoer naar eene strafkolonie of naar een ander land; levenslange verbanning naar een aangewezen afgelegen oord, verbonden met de vervoering daarheen, b.v. van een Rus naar Siberië; van een Franschman naar Cayenne of Nieuw-Caledonië; - **deportātus,** m. of een **gedeporteerde,** verbannene, uit het land gedrevene.

Depórtus, m. lat. uitkeering; - *jus deportuum*,

recht van een bisschop om van de door hem verleende prebenden de helft van de opbrengst van 't eerste jaar te heffen.

Depositaire, depositie, depositum, z. ond. d e p o n e e r e n.

depossedeeren, fr. (*déposséder*, van *posséder* = lat. *possidēre*, bezitten) iemand uit het bezit eener zaak zetten, verdrijven, verstooten; – **gedepossedeerde vorsten,** van den troon gestooten en uit hun land verdreven vorsten; – **depossessie,** f. ontzetting uit het bezit, verstooting.

depossibiliteeren, barb.lat. onmogelijk maken.

deposteeren, fr. (vgl. p o s t) Mil. verdringen, van eenen post verdrijven.

depostuleeren, lat. (*depostulāre*) ernstig verzoeken, vorderen, eischen; – **depostulātor,** m. eischer, vorderaar.

Depôt, z. ond. d e p o n e e r e n.

depotentiëeren (spr. *ti=tsi*) nw.lat. (vgl. p o t e n t i e ond. p o t e n t) verzwakken, de kracht benemen.

depouilleeren (spr. *depoelj-*) fr. (*dépouiller*, oudfr. *despoiller*, van 't lat. *de-spoliāre*; vgl. s p o l i ë e r e n) berooven, uitkleeden, ontblooten, uitschudden, plunderen; – **depouillement,** n. fr. (spr. *-poelj'mān*) uitschudding, berooving van eigendom; telling der stemmen, opneming van 't getal der stembriefjes, der stemballetjes, openen en ledigen der stembus; uittreksel, beknopt overzicht van een rekening, inventaris, protocol, enz.; – **depouille,** f. (spr. *depoelj'*) roof, buit; uittreksel uit eene rekening, uit een protocol.

depræedeeren, lat. (*depraedāri*; vgl. p r æ d a t o r) berooven, plunderen, vernielen, verwoesten; – **depræedātie** (spr. *t=ts*) f. (lat. *depraedatio*) berooving, plundering; – **depræedātor,** m. plunderaar, beroover.

depræoccupeeren, nw.lat., **depræevenieeren,** lat. van vooringenomenheid bevrijden.

Depravātie (spr. *t=ts*), f. (*depravatio*) bederf verdorvenheid, verslimmering, b. v. der zeden, der lichaamsvochten.

depraveeren, lat. (*depravāre*, v. *pravus*, krom, verkeerd, slecht) bederven, verslechten; in 't lat. alleen slechter m a k e n, volgens het nieuwer gebruik ook: slechter w o r d e n; –

depreceeren, lat. (*deprecāri*, van *precāri*, bidden) verbidden, afbidden, afwenden, onttrekken; – **deprecātie** (spr. *t=ts*) f. (*deprecatio*) 1° afbidding, verbidding; 2° afwijzing, verontschuldiging; 3° plechtige verwensching (onder aanroeping van het goddelijk gericht), vloek; 4° ook: voorbede; – **deprecatuur,** f. mid. lat. (*deprecatūra*) recht om van de aan kloosters en kerken geschonken stukken gronds nog levenslang de inkomsten te trekken; ook tot in het derde gelid durende erfpacht.

deprecieeren, depreciatie (spr. *t=ts*) z. d e p r e t i ë e r e n.

deprehendeeren, lat. (*deprehendĕre*; vgl. p r e h e n s i e) betrappen, vatten, grijpen; – **deprehensie,** f. (*deprehensio*) betrapping, aanhouding, gevangenneming (inz. van een misdadiger op heeterdaad).

Depréssie, f. lat. (*depressio*, v. *deprimĕre*) nederdrukken, indrukken; nederdrukking, onderdrukking, verdrukking, druk; Chr. nederdrukking, indrukking vooral van de beenderen van het hoofd; nederdrukking van de staar, eene kunstbewerking, waarbij men de lens in den bodem van het glasachtig lichaam drukt; de deuk, indieping; afmatting, verslapping, ontspanning van lichaam of geest; 't zinken, inz. van den schijnbaren horizon beneden den waren (voor den waarnemer, die zich op een schip in zee bevindt), kimduiking; in de meteorologie: (gebied van) geringe luchtdrukking of lagen barometerstand, vandaar: **depressiegebied,** n. gebied van lagen luchtdruk, barometrisch minimum; in de aardrijkskunde: landstreek, die lager ligt dan de oppervlakte der zee; Phys. lagere stand der vloeistoffen in haarbuizen, vergeleken met het niveau der vloeistof, waarin die buizen gedompeld zijn; – **depressiehoek,** m. Geom. hellingshoek; – **depressie-schot,** n. schot met sterk nederwaarts hellende as van den geschutloop; – **depresseeren,** nw.lat. een geschut lager richten; iets uit de pers nemen (fr. *depresser*); – **depressorium,** n. nw.lat. werktuig, waarvan men zich na de panboring bedient, om het harde hersenvlies neder te drukken; – *depressus, a, um*, adj. Bot. nedergedrukt, wat van boven naar onderen min of meer platgedrukt schijnt.

depretiëeren, lat. (*depretiāre*, van *pretium*, z. ald.; fr. *déprécier*) vernederen, verlagen, te gering schatten; – **depretiātie** (spr. *-tsiá-tsie*) f. nw.lat. vernedering, geringschatting, waardeverlaging.

Deprí, m. fr. (v. *déprier*, afzeggen: buiten 's lands gaande waren aangeven; vgl. d e p r e c i e e r e n) bij een belastingkantoor: schriftelijke opgave der belastbare waren, die men buiten 's lands verkoopt of doorvoert.

deprimeeren, lat. (*deprimĕre*; v. *premĕre*, drukken) nederdrukken, onderdrukken, indrukken; mismoedig stemmen, ter neder slaan; Chir. bij de grauwe staar de lens nederdrukken; ontspannen, verslappen, verzwakken; g e d e p r i m e e r d e p o l s, gedrukte, d. i. zwakke pols, die gebrek aan kracht aanwijst; Phys. lagere stand van het kwikzilver in nauwe buizen dan in omgevende wijdere vaten.

deprisonneeren, fr. (spr. *s=z*) uit de gevangenis bevrijden.

depriveeren, nw.lat. (vgl. p r i v e e r e n) berooven; – **deprivātie** (spr. *t=ts*) f. berooving; ontzetting, inz. ontzetting van een geestelijke uit zijne prebende.

de profundis, z. ond. *profundis*.

deprohibeeren, nw.lat. (vgl. p r o h i b e e r e n) van het verbod bevrijden, het verbod opheffen; – **deprohibitie** (spr. *t=ts*) f. opheffing van een verbod.

depuceleeren, fr. (vgl. p u c e l l e) ontmaagden; – **depucelage,** f. (spr. *-lá-zj'*) ontmaagding; – **depucellement,** n. (spr. *-mān*) ontmaagding; ontmaagdingsrecht: vgl. c u l a g e.

depureeren, nw.lat. (fr. *dépurer*; vgl. p u u r, enz.) zuiveren; – **depurantia** (spr. *t=ts*) n. pl. lat. Med. zuiverende middelen; – **depurätie** (spr. *t=ts*), f. zuivering, reiniging; – **depuratief,** adj. (fr. *dépuratif*) reinigend, inz. bloedzuiverend; – **depuratorium,** n. zuiveringsvat.

depurgeeren, (lat. *depurgāre*; vgl. p u r g e e r e n) reinigen, zuiveren; – **depurgätie** (spr. *t=ts*) f. nw.lat. zuivering, loutering, reiniging; – **depurgatief,** (lat. *depurgatīvus, a, um*) of **depurgatorisch,** adj. nw.lat. reinigend, afvoerend.

deputeeren, later lat. (*deputāre*, aanwijzen, tot iets bestemmen) afvaardigen, afzenden; – **deputätus** (pl. *deputati*), **deputaat** of **gedeputeerde,** m. afgevaardigde, afgezant van gemeenten aan vorsten of autoriteiten; inz. door de volkskeuze aangewezen vertegenwoordigers en woordvoerder des volks, lid van een statenvergadering of kamer van gedeputeerden, van het huis van afgevaardigden enz.; – **gedeputeerde staten,** in Nederland een uitvoerend college, door de provinciale staten uit hun midden verkozen; – **deputaat,** n. (*deputātum*) bepaald inkomen bij wijze van bezoldiging; datgene, wat iemand boven zijn jaarlijksch tractement in sommige dingen, b. v. hout, vruchten, enz. als een deel zijner bezoldiging ontvangt; – **deputatist,** m. iemand, die zoodanig inkomen heeft; – **deputätie** (spr. *tie=tsie*) f. afvaardiging, afzending van eenige uit een college of uit eene vergadering verkozen personen met een zekeren last of opdracht, b. v. aan een vorst; ook de gezamenlijke afgevaardigden zelve, de bezending; gekozen commissie van afgevaardigden om een zaak voor te bereiden; afdeeling eener uit verscheiden personen bestaand college.

dequalificeeren, nw.lat. (vgl. q u a l i f i c e e r e n) de bevoegdheid ontnemen; – **dequalificätie** (spr. *t=ts*) verlies der bevoegdheid; afkeuring, uitsluiting van een wedren.

Derac, m. oud-egyptische ellemaat.

deracineeren, nw.lat. (van *racine* = lat. *radix*, wortel) ontwortelen, uitroeien.

Deradelphie, f. gr. 't samengegroeidzijn van twee lichamen met hals en hoofd; – **deradelphiën,** f. pl. dusdanige misgeboorten.

Deradenitis, f. gr. (v. *deradēn*, uit *dĕrē*, hals, en *adēn*, klier) Med. halsklierontsteking; vgl. a d e n i t i s.

derailleeren (spr. *deraljéeren*), fr. (*dérailler*, v. r a i l, z. ald.) ontsporen, uit de rails raken (van spoorwagens); – **derailleement,** n. 't loopen uit de rails, ontsporing.

Deraison, f. fr. (spr. *dérézóñ*; vgl. r a i s o n) onverstand; – **deraisonnábel,** adj. fr. (spr. *-rèz-*; vgl. r a i s o n n a b e l) onredelijk, onverstandig,; onbillijk; – **deraisonneeren** (fr. *déraisonner*), onverstandig spreken, verkeerd, ongerijmd redeneeren of oordeelen, ·onbezonnen snappen, raaskallen; – **deraisonnemént,** n. (spr. *-máñ*) onverstandige praat, verkeerde, scheeve oordeelvelling.

derangeeren (spr. *-rañzj-*; vgl. r a n g e e r e n) in wanorde brengen, verwarren, storen; – g e d e r a n g e e r d z ij n, ontsteld (van hersenen) zijn, verbijsterd zijn; in bedenkelijke fortuinsomstandigheden verkeeren, veel schulden hebben; – **derangement,** n. (spr. *derañzj'-máñ*) wanorde, verwarring, verontrusting, stoornis.

de rato, z. ond. *ratum.*

Dérbend, m. perz. (v. *der*, *dar*, deur, poort, en *bend*, *band*, band; turk. *derwend*) enge poort, nauwe pas, vandaar de naam van eene stad en haar gebied aan de westkust der Kaspische zee.

Dérby, naam van een graafschap en stad in Engeland; ook persoonsnaam en daarnaar: **Derby, derby-race** (spr. *-rees*), **derby-wedren,** voornaamste eng. wedrennen door een graaf Derby in 1760 ingesteld en gehouden op Woensdag voor Pinksteren (**Derby-day,** spr. *-dee*) te Epsom in het graafschap Surrey.

derdest, turk. voorloopig; – **derdestijet,** n. firman van voorloopig bezit.

derelinqueeren, lat. (*derelinquĕre*; vgl. r e l i c t a) iets verlaten, het bezit eener zaak en het recht van eigendom opgeven, laten varen; – **derelicta,** n. pl. verlaten, onbeheerde goederen, welker eigenaar zijn eigendomsrecht heeft opgegeven; – **derelictie** (spr. *t=s*) (*derelictĭo*) verlating, 't opgeven, b. v. van zijnen eigendom, waardoor dit aan den eersten bezitnemer vervalt (*res derelicta cedit primo occupanti*).

Derencephälus, n. gr. misgeboorte met zeer kleine, door de halswervelen omgeven hersenen; – **derencephalie,** f. toestand van zulk eene misgeboorte; – **derencephálisch,** adj. zonder ruggemerg in den hals.

Derhem, darhem of **dirhem,** m. kleine perz. en turk. munt, = 4 a s p e r s; voormalig perz. medicinaal gewicht, ongeveer 7 gram.

Deribánds, m. pl. Kmt. soort van wit katoendoek uit O.-Indië.

derideeren, lat. (*deridēre*, van *ridēre*, lachen) uitlachen, bespotten; – **derisibel** (spr. *s=z*) adj. nw.lat. belachenswaard, bespottelijk; – **derisie** (spr. *s=z*) f. lat. (*derisĭo*) bespotting, 't uitlachen; – **derisórisch,** adj. (fr. *dérisoire*) bespottend, beschimpend.

de rigōre juris, lat. naar de gestrengheid des rechts.

Derimher, m. groote tempel der Perzen.

Derisie, z. d e r i d e e r e n.

deriveeren, fr. (*dériver*, v. *rive* = lat. *ripa*, oever) Mar. afdrijven, wraken, door stroom of wind medegevoerd worden; – **derivameter,** m. Mar. afdrijvingsmeter, werktuig om de hoegrootheid van de afdrijving der schepen te bepalen.

deriveeren, lat. (*derivāre*, v. *rivus*, beek) afleiden; afstammen, de afleiding, afkomst, den oorsprong aanwijzen; – **derivantia** (spr. *t=ts*) of **deriveerende middelen,** n. pl. Med. afleidende middelen; – **derivätum,** n. (pl. **derivata**) Gram. afgeleid woord; in tegenst. met p r i m i t i v u m (z. ald.); – **derivätie** (spr. *t=ts*) f. (*derivatĭo*) afleiding, afstämming, b.v. van een woord, de woordafleiding; – **derivatie-rekening,**

f. Math. afleidings-rekening, gedeelte der wiskundige analyse, die de functiën van vele grootheden in gemakkelijk overzienbare reeksen leert ontwikkelen; – **derivatief,** adj. nw.lat. afleidend; door afleiding ontstaan; – **derivatīvum,** n., z. v. a. d e r i v a t u m.

dermátisch, adj. gr. (van *derma*, n. huid, vel) wat tot de huid behoort; vliezig; – **dermatiatrie,** f. genezing der huidziekten; genezing van ziekten door op de huid aangebrachte middelen; – **dermatīne,** n. opaalachtig mineraal als vliesachtig bekleedsel op serpentijn en kalkspaat; – **dermatītis,** f. huidontsteking; – **dermatographie,** f. huidbeschrijving; – **dermatologie** of **dermologie,** f. huidleer, leer van de algemeene bekleedselen van het lichaam; – **dermopathie,** f. huidziekte; – **dermatopathologie,** f. leer van de huidziekten; – **dermatopóden,** m. pl. vliespootigen, vogels, wier teenen met vliezen verbonden zijn; – **dermatōsen,** pl. (spr. *s*=*z*) huidziekten; – **dermatotȳlus** of **dermotylus,** m. huideelt; – **dermītis,** f. huidontsteking; – **dermolysīe,** f. ongevoeligheid der huid; – **dermoplastiek,** f. kunst om dieren door opvulling der huid na te bootsen, dieropzetkunst; – **dermoptĕra,** n. pl. vliesvinnigen; vliesvleugeligen; vliegende maki's (eene apensoort); – **dermotomīe,** f. huidontleding.

derobeeren, fr. (*dérober*, it. *dirubare*, *rubare*, eig. ontkleeden; vgl. r o b e) ontvreemden, heimelijk wegnemen; zich d e r o b e e r e n, zich onttrekken of verbergen, wegsluipen; – **dérobé,** adj. fr. geheim; inz. Arch. **escalier dérobé** (spr. *eskaljé*–), geheime trap (vgl. d é g a g e m e n t), trap waarlangs men ongezien ergens komen kan; – **corridor dérobé,** geheime gang; – **porte dérobée,** geheime deur.

derogeeren, lat. (*derogāre*) afbreuk doen, te kort doen, krenken, benadeelen; ook afschaffen, opheffen, buiten werking stellen, b. v. eene wet, enz.; – **derogātie** (spr. *t*=*ts*) f. (*derogatĭo*) afbreuk, inbreuk, krenking, nadeel, dat men zich b. v. door een contract berokkent; opheffing, afschaffing eener verordening; – **derogatief,** adj. nw.lat. krenkend, benadeelend, opheffend.

Derόncus, m. gr. (van *dĕrē*, hals, en o n c u s, z. ald.) Med. halsgezwel, krap; – **derospasmus,** m. halskramp.

derougeeren, fr. (spr. *–roe–*) de roode kleur of den blos benemen; die verliezen, verbleeken.

Deroute, f. fr. (spr. *deróét'*; vgl. r o u t e) eig. het terugkomen of afraken van den weg; verval en vernieling; Mil. wanorde, uiteendrijving, verwarde, onordelijke vlucht van een geslagen leger, 't overhoopwerpen, nederlaag; – **derouteeren** (fr. *dérouter*) van den rechten weg afbrengen, op een dwaalspoor brengen, in de war maken, iemands oogmerk verijdelen; uit elkander slaan, verstrooien.

Derpiah, m. (van hindost. *der*, deur, poort, en *piah*, geliefd, dierbaar) bij de Mohamedanen in Hindostan: hof, deur; grafstede der heiligen.

Derrick, m. eng. houten stellage boven de plaats waar (olie)bronnen geboord worden.

Derrie, f. fr. minder goede veensoort, dicht onder de oppervlakte van den grond.

Derrière, n. fr. (spr. *derjèr'*) achterste, dat gedeelte van het lichaam, waarop men zit, billen.

Dérrina, f. russ. doornbosch.

Dérry, n. eng. soort van grof iersch linnen.

Dérsi, m. turk. kleermaker, snijder.

Dertiend'half, m. zilveren muntstuk uit het oude ned. muntstelsel = $^1/_4$ rijksdaalder of $62^1/_2$ ct.

Dérvendsji-pásja, m. grootopziener der openbare wegen in Turkije.

Derwisch, dervisch, m. perz. (*derwêsch*, arm, eig. deur-, drempeltreder of bedelaar) mohamedaansche monnik, wiens voornaamste plichten bestaan in gebed en boetedoening (arab. f a k i r).

dés–, fr. eene lettergreep (lat. *dis-*), welke vele fransche woorden vooropnemen, en in beteekenis veelal met het ned. o n t - overeenkomt en opheffing of ontkenning van het hoofdbegrip uitdrukt.

desabuseeren (spr. *dé-zabuzeeren*), fr. (*désabuser*; vgl. a b u s e e r e n) (iemand) eene dwaling benemen, hem beter onderrichten, te recht-, uit den droom helpen; – **desabusage,** f. (spr. *-zá-zj'*) en **desabusemént,** n. (spr. *bu-z'-máñ*) terechtwijzing, inlichting; aflegging, wegneming eener dwaling.

desaccordeeren (spr. *dezakor-*), fr. (*désaccorder*; vgl. a c c o o r d) niet overeenstemmen, van strijdige gevoelens zijn; Muz. ontstemmen.

desaccoutumeeren (spr. *dezakoe–*), fr. (*désaccoutumer*, v. *accoutumer*, gewennen; vgl. a c c o u t u m a n c e en c o u t u m e) ontwennen, afwennen; – **desaccoutumánce,** f. (spr. *–máñs*) ontwenning, afwenning.

desachalandeeren (spr. *dé-zasjalañdeeren*), fr. (*désachalander*; vgl. c h a l a n d) iemand zijne klanten ontnemen; – **desachalandage,** f. (spr. *dé-zasjalanda-zj*) ontneming, verlies der klandizie.

Desacidificatie, f. fr. (spr. *-ka-tzie*) ontzuring.

Desafféctie, f. fr. (*désaffection*; vgl. a f f e c t, enz.) ongenegenheid, afkeer; – g e d e s a f f e c t i o n n e e r d, adj. ongenegen, ongunstig jegens iemand gezind.

desagreëeren, fr. (*désagréer*; vgl. a g r e e e r e n) misvallen, mishagen, ongevallig zijn; ook misbillijken, verwerpen; – **desagreábel,** adj. (fr. *désagréable*) onaangenaam, ongevallig, verdrietig; – **desagremént,** n. (spr. *-máñ*) onaangenaamheid, verdrietelijkheid.

desalliëeren (zich), fr. (*se désallier*) beneden zijn stand trouwen.

desaltereeren, fr. (*désaltérer*) den dorst lesschen.

desanimeeren, f. fr. (vgl. a n i m e e r e n) ophouden met te a n i m e e r e n of te bezielen; ontmoedigen, afraden.

desappointeeren (spr. *dezapwaiñt–*) fr. (*désappointer*; vgl. a p p o i n t e e r e n) iem. van het voordeel berooven, dat steunde op iets, dat voor hem was vastgesteld of hem verzekerd was (vgl. a p p o i n t e m e n t); inz.

van een bezoldigde het salaris intrekken, een soldaat op de rol doorhalen; vandaar: de verwachting of hoop verijdelen, teleurstellen; in verlegenheid brengen; – **desappointemént,** n. (spr. *-máñ*) afschaffing, afdanking, doorhaling op de rol; verijdeling, verijdelde hoop, teleurstelling, onverwachte mislukking (eng. d i s a p p o i n t m e n t, it. d i s a p p u n t o).

Desapprobátie (spr. *t=ts*) f. fr. (vgl. a p p r o b e e r e n) misbillijking, afkeuring, misprijzing; verloochening; – **desapprobeeren** of liever **desapprouveeren** (spr. *dézaproew-*; fr. *désapprouver*) misbillijken, afkeuren, wraken.

desapproprieeren (zich), fr. (*se désapproprier*; vgl. a p p r o p r i ë e r e n) vrijwillig een eigendom vaarwelzeggen, laten varen; – **desappropriátie** (spr. *t=ts*) f. fr. afstanddoening van eigendom.

Desargentatie, f. (spr. *-ta-tsie*) wegneming van het zilver, ontzilvering.

desarmeeren, fr. (spr. *s=z*, fr. *désarmer*; vgl. a r m e e r e n) ontwapenen, weerloos maken, afdanken; onttakelen; – g e d e s a r m e e r d, ontwapend, weerloos; – **desarmemént,** n. (spr. *-máñ*) of **desarmeering,** f. ontwapening, afdanking.

Desassimilatie, f. nw.lat. afzondering der zich met het lichaam niet assimileerende stoffen, ten einde die daaruit af te scheiden.

desassorteeren, fr. (spr. *dezass-*, fr. *désassortir*; vgl. a s s o r t e e r e n) saambehoorende dingen vaneenscheiden, allerlei ondereenmengen.

Desástre, fr., of **desáster,** n. (spr. *dez-*, sp. *desastro*, it. *disastro*, van 't lat. *dis-* en *astrum*, gr. *astron*, ster, gesternte) kwaad gesternte, rampspoed, ongeval, onheil, ongeluk, slag; – **desastreus,** adj. (fr. *désastreux*) ongelukkig, rampspoedig, verderfelijk.

Desatine, f. russ. vlaktemaat = 1,0924 H. A.

Desátir, pl. perz. (eig. op arabische wijze gevormde pl. van het perz. *doestoer*, voorbeeld, model, regel, voorschrift, aanteekenboek enz.) voorschriften, eene naar men wil overoude, in de 19e eeuw weder ontdekte verzameling van 16 heilige schriften der 15 oud-perzische profeten, met een boek van Zoroaster.

Desavantage, n. fr. (spr. *dezawañtá-zj'*; vgl. a v a n t a g e) nadeel, schade, verlies, inz. verlies in het spel; – **desavantageus,** adj. (spr. *-tazjeus*; fr. *désavantageux*) onvoordeelig, nadeelig, ongunstig; – **desavantageeren** (fr. *désavantager*) verkorten, benadeelen, het voordeel benemen.

desavoueeren (spr. *dezawoe-éeren*, fr. *désavouer*; vgl. a v o u e e r e n) loochenen, herroepen, niet erkennen, iets niet als het zijne erkennen, zeggen dat men iets niet gezegd of gedaan heeft, een betrekking op den persoon of de handeling van een ander afwijzen; – **desaveu,** n. verloochening, niet-erkenning, afwijzing.

Desayúno, n. sp. (spr. *dezajoeno*) ontbijt, z. d e j e u n e r.

Desazotatie, f. (spr. *-ta-tsie*) onttrekking van de stikstof, stikstofvrij maken.

descabellar, sp. bij stierengevechten: den stier door een steek in den nek ineen doen storten.

Descamisádos, m. pl. sp. (spr. *sa=za*; van *camisa*, hemd, vgl. c a m i s i a) hemdeloozen, overspannen demagogische partij in Spanje.

Descemetisch vlies, n. Med. inwendig bedeksel van het hoornvlies van het oog, door Descemet ontdekt.

descendeeren, lat. (*de-scendĕre*, v. *scandere*, stijgen) afstijgen, afklimmen, afkomen, dalen, van boven naar beneden gaan; afstammen, afkomstig zijn; – *descendéndo*, it. (spr. *desjen-*) Muz., z. v. a. *decrescendo* (z. ald.); – **descendens,** lat. Bot. nederwaartsgaande, nederdalend; – **descendént,** m. lat. (*descéndens*) afkomeling, afstammeling, spruit, telg, nakomeling, pl. **descendénten,** afstammelingen, kinderen en kindskinderen, achterkindskinderen en alle afstammelingen in de dalende linie, in tegenst. met de a s c e n d e n t e n; – **descendéntie** (spr. *t=ts*) f. nw.lat. afstamming of afkomst; nakomelingschap; – **descendentie-theorie,** f. afstammingsleer, z. v. a. t r a n s m u t a t i e-t h e o r i e (z. ald.); – **descendibiliteit,** f. nw.lat. de overerfbaarheid; – **descénsie,** f. lat. (*descensio*) nederdaling, afdaling; Astron. daling, die boog van de evenachtslijn, met welken een teeken van den dierenriem of eene ster tegelijkertijd onder den horizon gaat; – **descensionaal-differéntie,** f. Astron. verschil der rechte en schuinsche daling; – **descente,** f. fr. (spr. *desáñt'*) afdaling, afstijging; landing van een schip; vijandelijke inval in een land; ook bedekte gang, sluipgang bij eene vesting, die in de gracht of naar de mijnen voert; kunstmatig, veilig middel tot overgang van de vestinggracht, om met de stormcolonnes tot de bres te kunnen komen; afhelling; belasting op schepen, ook op wijnen, zout, enz. in Frankrijk.

descisseeren, lat. (*desciscĕre*, v. *de* en *sciscĕre*, iets zoeken te vernemen, goedkeuren, voor iets stemmen) van iemand afvallen; afwijken, ontaarden.

describeeren, lat. (*describĕre*) beschrijven; – **describábel,** adj. nw.lat. beschrijfbaar; – **descríptie** (spr. *t=s*) f. (lat. *descriptĭo*) beschrijving, schildering; – **descriptief,** adj. nw.lat. beschrijvend.

desemballeeren (spr. *dezañbaléeren*), fr. (*désemballer*; vgl. e m b a l l e e r e n) uitpakken, ontpakken, b. v. koopmanswaren; – **desemballage,** f. (spr. *-lá-zj'*) uitpakking, ontpakking.

desembarqueeren (spr. *dezáñbark-*) fr. (*désembarquer*; vgl. e m b a r q u e e r e n) weder ontschepen; – **desembarquemént,** m. (spr. *-máñ*) wederontscheping.

desemprisonneeren (spr. *dezañprizon-*) fr. (*désemprisonner*; vgl. e m p r i s o n n e e r e n) uit de gevangenis ontslaan.

desenchanteeren (spr. *dezañsjánt-*), fr. (*désenchanter*; vgl. e n c h a n t e e r e n) onttooveren, van een hevigen hartstocht genezen.

desengageeren (spr. *dezañgazj-*), fr. (*désengager*; vgl. e n g a g e e r e n) losmaken, be vrijden.

desennuyeeren (spr. *dezanuïjëeren*), fr. (*désennuyer*: vgl. ennuyeeren) de verveling verdrijven, opvroolijken, in goede luim, in betere stemming brengen.

desenroleeren (spr. *dezañ–*), fr. (*désenrôler*; vgl. enroleeren) van de rol schrappen (van soldaten), afscheid geven, ontslaan.

desequipeeren, fr. (spr. *qu=k*; vgl. equipeeren) onttakelen (van schepen).

desereeren, lat. (*deserĕre*) verlaten, aftrekken afvallig worden; – **desért** (lat. *desértus, a, um*), verlaten, ledig, woest, onbewoond, onbebouwd; – **deserteeren** (spr. *s=z*; fr. *déserter*, mid. lat. *desertāre*) verlaten, wegloopen, overloopen, zijn vaandel verlaten, voortvluchtig worden; – **deserteur,** m. fr. (spr. *s=z*) weglooper, overlooper, vluchteling, afvallige; – *desértor malitiōsus*, m. lat. kwaadwillig verlater, inz. van zijne vrouw; – *desertrix malitiosa*, f. kwaadwillige verlaatster; – **desértie** (spr. *dezértsie*) f. lat. (*desertĭo*) verlating, weg-, overloopen; Jur. verzuim eener verrichting bij een proces, b. v. *desertĭo appellatiōnis*, verzuim van den tijd tot appel of beroep op hooger rechtbank; – *des. conjugālis* of *conjŭgis*, verlating van den echtgenoot; – *d. documentōrum*, verzuim van het voorleggen der bewijsstukken; – *d. juramenti*, verzuim van een af te leggen eed; – *d. malitiōsa*, kwaadwillige verlating van echtgenooten; – *d. probatiōnis* verzuim in het indienen van het bewijs gedurende den gezetten tijd; – *d. remedĭi*, verzuim van den tijd tot aanwending of voortzetting van een rechtsmiddel; – *d. testium*, verzuim van het bewijs der getuigen; – **desértie-proces,** n. rechtsvordering wegens kwaadwillige verlating van een der echtgenooten, door de onschuldige partij ingesteld om eene scheiding te bewerken; – **desertum,** n. woestijn; – *vox clamántis in desérto*, z. onder vox.

deserveeren, lat. (*deservīre*; vgl. serveeren) dienst doen, dienen; oppassen, verzorgen, verplegen; ook wel voor desserveeren (z. ald.); – gedeserveerd voor gedanen dienst betaald; – **deservītor,** m. helper in de Kath. kerk tijdens een vacature in een parochie; – **deservītum,** n., pl. **deservīta** of **deservieten,** loon van een pleitbezorger; vgl. honorarium, ond. *honor*; – **deservietenjaar,** n. (lat. *annus deservītus*) genadejaar, gedurende hetwelk de verdiende, maar nog niet ontvangen vruchten van het laatste jaar nog aan de erfgenamen van den daarin overleden geestelijke toekomen.

desespereeren, z. despereeren; – **desespoir,** n. fr. (spr. *dezespoár*, v. *dés-* en *espoir*, hoop; lat. *sperāre*, hopen) wanhoop, vertwijfeling.

desexcommuniceeren, fr. (vgl. excommuniceeren) van den ban vrijspreken, den ban opheffen.

Desfiladēro, m. sp. engte, bergpas.

Desgarretādor, m. sp. bij de stierengevechten: iemand, die met een werptuig de achillespees van den stier doorsnijdt en hem zoo verlamt.

Desh., bij natuurwetenschappelijke benamingen verk. voor Deshayes (gest. 1875).

deshabilleeren (spr. *dezabi-blé–*) fr. (*deshabiller*; vgl. habilleeren) ontkleeden, uitkleeden; – **deshabillé,** n. (spr. *dezabiljé*) nachtkleed, ochtendgewaad, ook huisgewaad; – *en deshabillé* (spr. *añ* –) in huiskleeding.

desheriteeren, fr. (*déshériter*; vgl. heriteeren) onterven; – **desheritance,** f. (spr. *–táns'*) onterving.

Deshonneur, n. fr. (spr. *dezon–*; vgl. honneur) oneer, schande; – **deshonnét,** adj. (fr. *déshonnête*; vgl. honnet), oneerlijk, eerloos, schandelijk, onfatsoenlijk; – **deshonorábel,** adj. onteerend, smadelijk; – **deshonoreeren** (fr. *déshonorer*; vgl. honoreeren), onteeren, schande aandoen, schenden.

deshydrogeneeren, fr. (*déshydrogéner*; vgl. hydrogenium, enz.) Chem. van waterstof bevrijden; – **deshydrogenātie** (spr. *t=ts*) f. bevrijding van waterstof.

desiccābel, adj. nw. lat. (van 't lat. *desiccāre*, uitdrogen; vgl. *siccantĭa*) opdroogbaar; – **desiccātie** (spr. *t=ts*) f. uitdroging, opdrogen; – **desiccantĭa,** n. pl. opdrogende middelen; – **desiccatief,** adj. opdrogend.

Desiderĭum, n., pl. **desiderĭa,** of **desideriën,** lat. wensch, verlangen, begeerte; vordering, eisch; – *desiderĭum pium*, n. vrome wensch; pl. *pia desiderĭa*, vrome, welgemeende wenschen (die gewoonlijk niet vervuld worden); – **Desiderĭus, Desiderĭa,** mans- en vr. naam: de gewenschte, verlangde; – **desidereeren** (lat. *desiderāre*), verlangen, wenschen; – **desiderābel,** adj. (*desiderabĭlis, e*) verlangens- of wenschenswaard; – **desiderātum** of **desideraat,** n. iets dat gewenscht wordt, dus iets dat ontbreekt, vereischte, gebrek, gaping; pl. **desiderāta,** dingen die men mist en gaarne hebben zou, b. v. voor eene verzameling; – **desiderātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *desideratĭo*) wensch, verlangen; – **desideratief,** adj. (lat. *desiderativus, a, um*) een verlangen uitdrukkend; – *verba desiderativa*, onder verbum.

Desidĭa, f. lat. eig. het lange zitten; werkeloosheid, traagheid; – **desidiēus,** adj. (*desidiōsus, a, um*) werkeloos, traag, ledig.

Design, n. eng. (spr. *disáin*), z. dizaine.

designeeren, lat. (*designāre*; vgl. signeeren en signum) beteekenen, aanwijzen, kennelijk maken, aantoonen; ook iemand tot iets benoemen, bij voorraad bepalen; – *designātus*, m. tot een ambt benoemd persoon, die nog niet aangesteld of in functie getreden is, b. v. *consul designatus*, aanstaande consul; – **designábel,** adj. nw. lat. onderscheidbaar, te onderkennen; benoembaar; – **designateur,** m. fr. (spr. *desi-nj–*) plaatsaanwijzer; ceremoniemeester; – **designātie** (spr. *t=ts*) f. (lat. *designatĭo*) beteekening; bepaling, kenbaarmaking; ook voorloopige benoeming; – **designatief,** adj. nw. lat. beteekenend, aanwijzend.

Desincrustatie, f. (spr. *-ta-tsie*) wegneming van den ketelsteen (in stoomketels).

Desinéntie (spr. *t=ts*) f. nw. lat. (fr. *désinence*; van 't lat. *desinĕre*, ophouden, eindigen) Gram. uitgang van een woord, woorduitgang; – *desinit in piscem*, lat. eig. „het eindigt met den staart van een visch" d. i. het einde beantwoordt niet aan het begin.

desinficiëeren, fr.-lat. (van 't fr. voorvoegsel *dés-* en het lat. *inficěre,* z. i n f i c i ë e r e n) of **desinfecteeren,** fr. (*désinfecter*) de smetstof of het aanstekend vermogen wegnemen, ontsmetten, zuiveren, b. v. de lucht, een ziekenhuis enz.; - **desinféctie** (spr. *t=ts*), f. reiniging van smetstof, wegneming van stank, zuivering der lucht; - **desinféctor,** m. zuiveraar, wegnemer der smetstof.

Desintegrator, m. fr.-lat. (*dés* en *integrare*, geheel maken) door Thomas Carr te Montpellier uitgevonden toestel om velerlei niet-vezelachtige stoffen klein te maken; verkleiner, breekmachine (vaak met stoom) voor steensoorten, in glasfabrieken enz.; - **desintegrátie,** f. verkleining, vermindering, splitsing, gezegd van atomen, die uiteen vallen.

desinteresseeren (spr. *dez-*) fr. (*desinteresser*; vgl. i n t e r e s t, enz.) schadeloos houden, iemand voor zijn aandeel tevreden stellen; - g e d e s i n t e r e s s e e r d, adj. belangeloos, onbaatzuchtig, onpartijdig.

desinviteeren, fr. eene uitnoodiging weder afzeggen, bedanken.

desinvoltura, z. d i s i n v o l t u r a.

desipiëeren, lat. (*desipěre*; van *sapěre*, verstandig zijn) zot zijn, zich mal aanstellen, ook z. v. a. d e l i r i ë e r e n; - *desipěre in loco,* te rechter tijd en plaats mal, d. i. uitgelaten, vroolijk zijn; - **desipiéntie** (spr. *t=ts*) f. (lat. *desipientia*) onzin, zotheid, malligheid, onnoozelheid.

désir, m. fr. (spr. *dezíér*) verlangen, wensch, begeerte; - **desirábel.** adj. (fr. *desirable*) wenschenswaard; - **desireus,** adj. (fr. *desireux*) begeerig.

desisteeren, lat. (*desistěre*; vgl. s i s t e e r e n) afstaan, aflaten van iets, ophouden, iets opgeven, laten varen, er van afzien.

Desl., bij natuurwetenschapp. benamingen afk. voor Deslongchamps, een Luiksch zoöloog.

Desm., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor Desmarest (vader en zoon) en voor Desmoulins, een anatoom uit Bordeaux.

Desmal, m. perz. zakdoek.

Desmalgie, f. gr. (van *désma* of *desmós*, band, van *déō*, futur. *dēsō*, ik bind) Med. pijn in de gewrichtsbanden; - **desmītis,** fr. gr. ontsteking der banden en pezen; - **desmochaunōsis,** f. zwelling en weekwording der banden; - **desmodynīe,** f. pijn in de banden; - **desmographīe,** f. beschrijving der banden en pezen; - **desmologīe** (meer gebr. **syndesmologie**), f. leer der banden, enz.; - **desmopathie,** f. lijden of ziekte der banden; - **desmopathologīe,** f. leer van de ziekte der banden; - **desmophlogīe** en **desmophlogōsis,** f. ontsteking der banden; - **desmorrhēxis,** f. scheuring der gewrichtsbanden; - **desmotomīe,** banddoorsnijding, ontleding der banden; - **desmurgīe,** f. genezing door banden, inwikkeling, chirurgische verbandleer (omdat *desmos* ook van het chirurgisch verband gebruikt wordt).

Desman, m. fr. (*desman*, zweedsch, *desmansrátta*, van *desman*, bisam of muskus, uit het laplandsch), w y c h œ c h o l in Rusland, o n d a t r a in N. Amerika (huronsch); muskusrat; ook beverrat, eene groote spitsmuis met muskusachtige klieren in eene beurs nabij den aars.

desobediëeren, nw. lat. (van *obedīre*, gehoorzamen) ongehoorzaam zijn, niet gehoorzamen; - **desobediént,** adj. ongehoorzaam; - **desobediéntie** (spr. *t=ts*) of fr. **desobeissánce,** f. (spr. *dezobeĭ sãns*') ongehoorzaamheid, weerspannigheid.

desobligeeren (spr. *dezoblizj-*), fr. (*desobliger*; vgl. o b l i g e e r e n) onvriendelijk bejegenen, iemand ondienst doen, een trek spelen, voor 't hoofd stooten; - **desobligeance,** f. (spr. *-zjãns*') onvriendelijkheid, onheuschheid, norschheid; - **desobligeant,** adj. (spr. *-zjãnt*) onvriendelijk, onbeleefd, onheusch, norsch; - **désobligeante,** f. (spr. *-zjãnt*') onbeleefde, onheusche vrouw; ook smal rijtuig voor een persoon.

desobstrueeren (spr. *dez-*) fr. (*désobstruer*; vgl. o b s t r u e e r e n) Med. verstopping wegnemen; - **desobstructie** (spr. *tie=sie*) f. wegneming der verstopping; - **desobstructief,** n. middel tegen de verstopping; als adj.: verstopping tegengaande of wegnemende; - **desobstructiva,** pl. middelen tegen verstopping of obstructie.

Desoccupatie, f. (spr. *-tsie*) gebrek aan bezigheid.

desodoriseeren (spr. *s=z*), fr. lat. reukeloos maken; - **desodoriseering** of **desodorisatie,** f. reukeloosmaking.

Desœuvrement, n. fr. (spr. *dezeuwr'mãn*), ledigheid, werkeloosheid; - g e d e s œ u v r e e r d, ledig, werkeloos.

desoleeren, lat. (*desolāre*, eig. eenzaam laten, verlaten, van *solus*, alleen) verwoesten, vernielen, ook troosteloos maken, innig bedroeven, gevoelig krenken; - g e d e s o l e e r d, adj. verwoest, vernield; troosteloos; - **desolánt,** adj. fr. (spr. *dezolãn*; meestal *dezolant*) bedroevend, treurig; lastig, hoogst vervelend; - **desolaat,** lat. (*desolātus, a, um*) verlaten, eenzaam; bedorven, verwoest, vernield; treurig, troosteloos, mismoedig; - **desolate-boedelkamer,** f. weleer: kamer voor onbeheerde nalatenschappen; - **desolātie** (spr. *t=ts*), f. later lat. (*desolatio*) verwoesting, vernieling; groote droefheid, kommer, troosteloosheid.

desolveeren, lat. (*desolvěre*) afbetalen, betalen.

desopileeren (spr. *dez-*) fr. (van 't lat. *opilāre*, sluiten) de verstopping opheffen, openen; - **desopilātie** (spr. *t=ts*), f. opheffing der verstopping, opening; - **desopilatief,** adj. openend.

Desordre, m. doorgaans f. fr. (spr. *dezórdr*'; vgl. o r d r e) wanorde, verwarring; buitensporigheid, zedeloosheid; oneenigheid.

desorganiseeren (spr. *dezorganizeeren*, fr. *désorganiser*; vgl. o r g a a n, enz.) ontbinden, oplossen, verwoesten, in wanorde brengen, ontstemmen, beroeren, tweedracht zaaien; met betrekking tot het magnetiseeren: van de zinnen berooven; - **desorganisātie** (spr. *-za-tsie*) f. verwoesting, ontbinding, ontaarding, b.v. van een deel van het menschelijk lichaam, opheffing, oplossing, b. v. aller staatsmachten; verandering, algeheele omstemming der zintuigen door het magnetiseeren.

desorientaliseeren (spr. beide *s=z*), fr. van het oostersch karakter, de oostersche zeden ontdoen; – **desorientalisatie,** (spr. *-za-trie*), f. desorientaliseeren.

desoriënteeren (spr. *s=z*), fr. *désorienter* (vgl. o r i ë n t e e r e n) eig. de streek van 't oosten doen verliezen; iemand van den rechten weg afleiden, in de war brengen, van zijn stuk helpen, verlegen maken; – g e d e s o r i ë n t e e r d z ij n, de hemelstreek niet kennen; onzeker, in de war, verlegen, verbijsterd zijn.

desosseeren, fr. (v. *os*, been) van beenderen ontdoen, de beenderen, graten enz. wegnemen.

desoxydeeren, desoxygeniseeren (spr. *s=z*), fr.-gr. (vgl. o x y d e) Chem. de zuurstof wegnemen, van zuurstof berooven = r e d u c e e r e n; – **desoxydātie, desoxygenātie** (spr. *t=ts*), f. nw. lat., bevrijding van zuurstof, koling (bij de staalfabrikage).

Despācho, (spr. *ch=tsj*) m. sp. afvaardiging, zending (vgl. d e p ê c h e, d i s p a c c i o); plaats waar iets verzonden of verkocht wordt b. v. *d. de vino*, wijnhuis.

Despéct, m. of **despectie** (spr. *t=t*), f. lat. (*despéctus, despectĭo*, van *despicĕre*, nederzien) smadelijk nederzien, verachting, onteering, smaad; – **despecteeren** (*despectāre*), verachten, geringschatten; – **despecteerlijk,** adj. verachtelijk, onteerend; – **despéctor,** m. verachter; – **despectueus,** adj. verachtelijk, achtingloos.

Despējo, m. sp. (spr. *-cho*) ontruiming, inz. der arena enz. voor het stierengevecht.

despereeren, lat. (*de-sperāre*, v. *sperāre*, hopen) of **desespereeren** (spr. *dezes-*), fr. (*désespérer*) wanhopen, vertwijfelen, alle hoop opgeven; – **desperaat,** adj. lat. (*desperātus, a, um*) wanhopig, hopeloos, vertwijfeld, radeloos; – **desperádo,** m. sp. waaghals; – **desperātie** (spr. *t=ts*) f. hopeloosheid, vertwijfeling, radeloosheid; – **desperatiekuur,** f. genezing op leven of dood; in het gewone leven: paardenkuur; – **desperatie-coup** of **-tour,** m. lat.-fr. (spr. *ou=oe*) wanhopige daad, hoogst vermetele, uiterst gewaagde zet of streek.

despoliëeren, lat. (*despoliāre*; vgl. s p o l i u m, enz.) berooven, plunderen; – **despoliātie** (spr. *t=ts*), f. berooving; – **despoliātor,** m. beroover, plunderaar.

despondeeren, lat. (*despondēre*, vgl. s p o n - d e e r e n) beloven, toezeggen, verloven; – **desponsatā,** f. lat. (van *desponsāre*, verloven) verloofde, ondertrouwde, toegezegde bruid; – **desponsātus,** m. verloofde bruidegom; – **desponsātie** (spr. *t=ts*), f. plechtige verloving, ondertrouw.

Despoot, m. gr. (*despŏtēs*, heer, gebieder; verwant met het oudslav. *gospodin*, heer) onbepaald gebieder, willekeurig, eigendunkelijk oppermachtig vorst, zelfheerscher; dwingeland, tiran; titel der grieksche bisschoppen in Turkije; – **despotāten,** m. pl. (*milites despotati*) naam, eertijds aan de soldaten gegeven, wier werk het was de gewonden van het slagveld weg te dragen; – **despotie** (spr. *t=ts*), f. willekeurige heerschappij, rijk der willekeur, staat waarin de wet voor allen ligt in den wil van één man; – **despŏtisch,** adj. onbeperkt, onbepaald, willekeurig en eigenmachtig gebiedend, tirannisch; – **despotisme,** n. onbeperkte macht, eigendunkelijke heerschappij; dwingelandij; – **despotiseeren** (spr. *s=z*) willekeurig regeeren, den dwingeland spelen, eigendunkelijk zijn.

despumeeren, lat. (*despumāre*, v. *spuma*, schuim) het schuim afnemen, afschuimen; – **despumātie** (spr. *t=ts*), f. afschuiming.

desquameeren, lat. (*desquamāre*, van *squama*, schub) afschilferen; Pharm het wegnemen van de schubbetjes, die zekere bolvormige wortels bedekken; – **desquamātie** (spr. *t=ts*), f. afschilfering der opperhuid na huidziekten, 't afschilferen der beenderen.

Dessa, beter **desa,** f. jav. dorp op Java; – **dessaman,** m. dorpsbewoner.

Dessæterik, m. russ. (van *déstatj*, tien), russ. gewicht van 10 pond = 4,095 kilo; – **dessætine,** f. russ. (*desjatina*, eig. een tiende deel) landmaat van ongeveer 2400 □ s a s j e n of $109^1/_2$ are.

Dessein, n. fr. (spr. *deseñ*; ital. *disegno*, van 't lat. *designāre*, aanduiden, bepalen, enz.) oogmerk, voornemen, doel, plan, opzet; ontwerp, schets van een dichtstuk, tooneelspel, schilderij enz.; – *à dessein*, opzettelijk, met opzet, voorbedachtelijk.

Dessendiaan, f. soort van drukletter van 10 punten, die het midden houdt tusschen m e - d i a a n en g a r m o n d (bij de Franschen p h i l o s o p h i e, bij de Duitschers b r e v i e r of r h e i n l ä n d e r, bij de Engelschen s m a l l p i c a).

Dessert, z. ond. d e s s e r v e e r e n.

desserveeren, fr. (*desservir*; vgl. s e r v e e - r e n) 1) den dienst volledig verrichten, b. v. den kerkdienst, inz. als plaatsbekleeder; vandaar: **desservánt,** m. fr. (spr. *-wañ*) waarnemend geestelijke, geestelijk plaatsbekleeder, kapelaan; in Frankrijk: door den bisschop zonder medewerking van den staat benoemd onderpastoor; 2) (als tegengestelde van s e r v e e r e n, opgedragen) de spijzen van den disch nemen, de tafel afnemen; vandaar **dessért,** n. (spr. *desèr*, meestal *dèsert*) nagerecht, laatste tafelgerecht met fruit, gebak enz., toe- of slotmaal, tafelrestje, wat na het eig. maal tot streeling van gehemelte en oogen wordt opgedragen; – **dessert-bord,** n. fruitbord, een bord voor 't nagerecht; – **dessertwijnen,** m. pl. fijne zoete of bijzonder sterke wijnen bij het nagerecht.

dessiccabel, dessiccatie, enz., z. d e s i c c a - b e l enz.

Dessin, m. fr. (spr. *deseñ*; ital. *disegno*, naar afkomst = d e s s e i n, z. ald.) voorstelling van een voorwerp door c r a y o n of pen, schets; ontwerp, teekening; monster of staal, model; – **dessineeren** (fr. *dessiner*; ital. *disegnāre*, van 't lat. *designāre*) door afteekening voorstellen, teekenen, ontwerpen; – **dessinateur,** m. teekenaar, modelteekenaar; – **dessineermachine,** f. machine om het dessein eener stof in de pap af te zetten; – *dessiné*, adj. geteekend.

dessoufreeren (spr. *ou=oe*), fr. (*dessoufrer*; vgl. s o u f r e, enz.) ontzwavelen, van zwavel ont-

doen; – **dessoufrage,** f. (spr. *-frá-zj*) ontzwaveling.

dessous, fr. (spr. *desóe*) er onder, onderop; – **dessous,** n. het onderste, de onderkant, de keerzijde; – *dessous des cartes* (spr. *de-soedè-kârt'*), de bij 't geven enz. bedekte zijde; vandaar fig.: geheime bedoeling.

dessus, fr. (*desú*; van 't lat. *de* en *susum, sursum,* bovenop, boven) op, bovenop, daarboven; – **dessus,** n. bovenste deel, bovendeel; opschrift; Muz. z. v. a. d i s c a n t.

destilleeren, lat. (*destillāre,* v. *stillāre,* druppelen, *stilla,* druppel) afdruppelen, doorzijgen, doorzijpelen; de vluchtige en vloeibare deelen van een lichaam door de hitte in gesloten vaten druppelend afscheiden, stoken, overhalen; – g e d e s t i l l e e r d, adj. overgehaald; als subst. n. sterke dranken, gebrande wateren; – **destillateur** of **destilleerder,** m. bereider van gebrande wateren, brander, sterkedrankstoker; – **destillātie** (spr. *tie=tsie*) f. lat. (*destillatĭo*) 't overhalen, stoken; doorzijpeling; d r o g e d e s t i l l a t i e, verhitting van organische lichamen (b. v. hout, beenderen, enz.) in gesloten vaten, om er vloeibare of gasvormige producten uit te verkrijgen; – **destillatie-apparaat,** n. toestel om over te halen, te stoken, te branden.

destineeren, lat. (*destināre,* van den stam *stan, sta,* sanskr. *sthâ,* staan) bestemmen, wijden, tot iets bepalen, verordenen; – **destinātie** (spr. *tie=tsie*) f. (*destinatĭo*) bestemming, doel, verordening; plaats waarheen iemand of iets bestemd is; – **destin,** n. fr. (spr. *desteṅ*), ook **destinée,** f. lot, goddelijke beschikking, besturing, noodlot, onveranderlijke loop der zaken, noodzakelijke aaneenschakeling van de gebeurtenissen met hare oorzaken; – **destinatair,** m. fr. (nw. lat. *destinatarĭus*) degene, aan wien de schipper ingevolge het cognossement de waren moet afleveren, ook c o n s i g n a t a i r genoemd.

destitueeren, lat. (*destituĕre,* verlaten; vgl. s t a t u e e r e n) afzetten, van een post of een ambt ontzetten; – **destituábel,** adj. nw. lat. afzetbaar, ontzetbaar; – **destitūtie** (spr. *tie=tsie*) f. lat. (*destitutĭo*) afzetting, ontzetting van eene bediening, ontslag.

Destoer, m. perz. priester der Parzen.

destra, z. ond. *dexter.*

destrueeren, lat. (*de-struĕre,* het tegendeel van bouwen; vgl. s t r u c t u u r) afbreken, omverhalen, verwoesten, vernielen; – **destructíbel,** adj. (*destructibĭlis, e*) vernielbaar; – **destructibiliteit,** f. nw. lat. vernielbaarheid; – **destructief,** adj. afbrekend, verwoestend, vernielend, omverwerpend; b. v. d e s t r u c t i e f amendement, verbetering in een wetsontwerp, die met het voorstel strijdt en eigenlijk de niet tot standkoming bedoelt; – **destrúctie** (spr. *tie=sie*), f. lat. (*destructĭo*) verwoesting, vernieling, het geheel verval, ondergang; – **destrúctor,** m. vernieler, verwoester.

desudeeren, lat. (*desudāre*; vgl. *sudamina*) zweeten; 't uitbreken van kleine, op gerstkorrels gelijkende puistjes bij kinderen (een gewoon gevolg van onzindelijkheid); – **desudatie,** f. (spr. *t=ts*) 't sterk zweeten.

desuesceeren, lat. (*desuescĕre,* v. *de* en *suescĕre, suēre,* gewennen, gewoon zijn) ontwennen, afwennen; buiten gebruik geraken.

Desulfuratie, f. (spr. *t=ts*) ontzwaveling, verwijdering der zwavel.

desultōrisch, adj. lat. (*desultorĭus, a, um,* v. *desultāre,* afspringen) eig. op- en afspringend, gelijk een rom. d e s u l t o r, die bij den wedren van het eene paard op het andere sprong; niet bij de zaak blijvend, wankelmoedig, vluchtig, oppervlakkig.

desumeeren, lat. (*desumĕre*; vgl. s u m t i e) afnemen, ontnemen; ontleenen; – **desúmtie** (spr. *t=s*) f. nw. lat. afneming, wegneming; ontleening.

desuniëeren, fr. (*désunir*; vgl. u n i e e r e n) oneens maken, verdeelen, scheiden; – g e d e s u n i ë e r d, adj. gescheiden, oneenig, afgezonderd, b. v. g e d e s u n i ë e r d e G r i e k e n, Grieken welke de opperheerschappij van den paus niet erkend hebben; – **desunion,** f. (spr. *dezunion*) oneenigheid, tweedracht, tweespalt; scheiding, verdeeling, twist.

detacheeren (spr. *detasj-*), fr. (*détacher*; het tegengest. van *attacher,* vgl. a t t a c h e e r e n) afzonderen en afzenden; wegzenden; losmaken; officieren tijdelijk bij een ander wapen plaatsen; – *pièce détachée,* fr. tooneelstuk zonder samenhang, schuifladenstuk (*pièce à tiroir*); – *air détaché,* Muz. losse aria, die tot geen opera, enz. behoort; – g e d e t a c h e e r d, adj. afgezonden, afgevaardigd; ook afgezonderd, vrijliggend, b. v. van buitenwerken eener vesting (b. v. gedetacheerd fort), van figuren, die zich van 't veld eener schilderij als het ware afzonderen, van de afgestooten tonen (*staccato*) in de muziek; – **detachement,** n. fr. (spr. *-máṅ*; gewoonlijk *-ment*) afscheiding; van het hoofdcorps afgescheiden, afgezonden afdeeling soldaten.

Detail, n. fr. (spr. *detálj'*; van *détailler,* eig. in stukken snijden; vgl. t a i l l e e r e n) pl. **details,** bijzondere, uitvoerige of nauwkeurige omstandigheden van eene zaak, bijomstandigheden, enkele deelen van een groot geheel, bijzonderheden, kleinigheden; Kmt. handel in 't klein, verkoopen bij 't stuk; – **detailhandel,** m. kleinhandel, kramerij, stukhandel, uitventerij, slijterij; – *en détail* (spr. *aṅ-*), in 't klein, stuksgewijs, bij de el, de maat, enz.; omstandig, uitvoerig; – **detailleeren,** ontleden, stuksgewijs optellen, uiteenzetten, omstandig of uitvoerig verhalen, beschrijven; in kleine, afzonderlijke deelen splitsen; – g e d e t a i l l e e r d, adj. en adv. omstandig, met alle bijzonderheden; stuksgewijs, bij afzonderlijke deelen; – **detailleering,** f. omstandige uiteenzetting; – **detailleur,** ook **detaillíst,** m., **detailhandelaar,** kleinhandelaar, stukhandelaar, kramer, uitsnijder.

Detaxātie, f. nw. lat., z. v. a. t a x a t i e, schatting, waardeering.

de te fābula narrātur, lat. van u is er sprake in dat verhaal.

detegeeren, lat. (*detegĕre*; vgl. t e g e e r e n) ontdekken, openleggen, blootleggen, bloot-

maken, onthullen, openbaren; – **detéctie** (spr. *tie=sie*) f. (later lat. *detectio*) ontdekking, blootlegging; – **detéctive,** m. eng. (spr. *-tivv'*) beambte, die ter ontdekking van misdrijven wordt gebezigd, opspoorder, geheim politieagent; – **detective-apparaat,** n. photographietoestel van den d.; – **detective** of **dectectief camera,** f., camera waarvan het objectief onzichtbaar is daar het door een klepje bedekt is; – **detéctor,** m. ontdekker, verklikker, een toestel in Chubbs kunstsloten, die pogingen van onbevoegden om ze te openen aan den dag brengt, ook alarmgever aan brandsignalen.

de tempŏre, z. ond. t e m p u s.

deteneeren, fr. (*détenir*) of **detineeren,** lat. (*detinēre,* van *tenēre,* houden) afhouden, terughouden; gevangenhouden; – **detentie** (spr. *tie=tsie*) f. (*detentio*) terughouding, onthouding; vasthouding, opsluiting; de gevangenhouding, hechtenis; Jur. 't in bezit hebben, bezit, b. v. van huurders of pachters, hetgeen verschilt van e i g e n d o m; – **detentie-huis, huis van detentie** (fr. *maison de détention,* eng. *house of detention,* spr. *-diténsjun*), huis van opsluiting, gevangenis; – **detentor,** m. hij, die iets in zijn macht of onder zijn berusting heeft, onrechtmatige bezitter, b. v. van eene erfenis.

detergeeren, lat. (*detergēre,* v. *tergēre,* wisschen, afwisschen) afwisschen, reinigen, zuiveren, b. v. eene wond; – **detergentia** (spr. *t=ts*) n. pl. zuiveringsmiddelen, inz. wondzuiverende middelen; – **detérsie,** f. nw. lat. reiniging, zuivering; – **detersief,** n. (ook **detersorium**) reinigingsmiddel.

deterior, deterius, lat. slechter, geringer; – *deteriōris conditiōnis,* in ergeren toestand of staat; – *videō meliōra probōque deteriōra sequor,* ik zie het betere en keur het goed, maar volg het slechtere; – **deterioreeren** (later lat. en ital. *deteriorāre,* fr. *détériorer*) slechter maken, bederven; verergeren, verslimmeren, bederven, tevallen door verzuim; – **deteriorātie** (spr. *tie=tsie*), f. nw. lat. verslimmering, verslechting, verval, verergerde toestand eener zaak.: – **deterioratief,** n. (lat. *deterior,* slechter), voor- of achtervoegsel, dat aan woorden een minachtende, verslechtende beteekenis geeft b.v. *on-* in, *onmensch, onding* enz., *-aard* in *valschaard, rijkaard* enz. Zie p e j o r a t i e f en h a g e-.

determineeren, lat. (*determināre;* van *terminus,* z. ald.) afgrenzen, bepalen, beslissen, vaststellen; – g e d e t e r m i n e e r d, besloten, bepaald; vastberaden; – **determinābel,** adj. nw. lat. bepaalbaar; – **determinabiliteit,** f. bepaalbaarheid; – **determinanten,** pl. zekere bij de oplossing van lineaire algebraïsche vergelijkingen voorkomende verbindingen van grootheden der coëfficiënten ervan; – **determinātie** (spr. *tie=tsie*) f. lat. (*determinatio*) bepaling, verordening, beschikking, besluit; – *determináto,* it. Muz. moedig, stout, fier; – **determinatief,** adj. nw. lat. bepalend; – *pronomĭna determinatīva,* z. ond. p r o n o m e n; – **determinisme,** n. leer der noodwendigheid of voorbeschikking, naar welke men gelooft, dat alle veranderingen in de wereld, ook de handelingen van vrije wezens, vooraf bepaald zijn en onvermijdelijk plaats moeten hebben, causaliteit van den wil; – **determinist,** m. aanhanger of verdediger van die leer.

deterreeren, 1) fr. (*déterrer,* v. *terre* = lat. *terra,* aarde) opgraven, uitgraven, opdelven; opsporen, ontdekken, uitvorschen, op het spoor komen.

deterreeren, 2) lat. (*deterrēre;* vgl. *terreeren*) afschrikken, een schrik aanjagen, doen schrikken; – **deterritie** (spr. *tie=tsie*), f. nw. lat. afschrikking van het kwade door middel van straf.

Detersie, detersief, z. ond. d e t e r g e e r e n.

detesteeren, lat. (*detestāri*) verwenschen, verfoeien, verafschuwen; – **detestābel,** adj. lat. (*detestabĭlis, e*) vloekwaardig, afschuwelijk, verwenschenswaard, verfoeilijk, gruwelijk; – **detestabiliteit,** f. verfoeilijkheid; – **detestātie** (spr. *tie=tsie*) f. (*detestatio*) verfoeiing, verwensching, afschuw, gruwel, afgrijzen.

dethroniseeren (spr. *s=z*) lat.-gr. onttronen, van den troon stooten; – **dethronisātie** (spr. *-za-tsie*), f. onttroning, verdrijving, ontzetting van den troon.

detineeren, z. d e t e n e e r e n.

Detlev of **Dietlieb, Detmar (Thiedmar),** m. oud-nederduitsche mansnamen: volksvriend (v. *det* = oudd. *diet, diot,* volk.)

detoneeren, 1) nw. lat. (fr. *détoner,* van *ton,* toon) Muz. afwijken van de juiste toonshoogte, den toon te hoog of te diep nemen, valsch zingen (ook d i s t o n e e r e n); 2) lat. (*detonāre,* van *tonare,* d o n d e r e n; fr. *détonner*) eig. af- of uitdonderen, donderend weergalmen; Chem. ontploffen; – **detoneering** of **detonātie** (spr. *tie=tsie*) f. 1) Muz. 't valsch zingen, uit den toon geraken; 2) Chem. ontploffing, met een knal vergezelde plotselinge uitzetting van een ontvlammend lichaam.

Detónsie, f. nw.lat. (van 't lat. *detondēre,* afscheren; vgl. t o n s u u r) afschering van het hoofdhaar (bij monniken).

detorqueeren, lat. (*detorquēre,* vgl. t o r q u e e r e n) afwenden, afwerpen, b.v. de schuld op een ander; ook verdraaien, een anderen, gewrongen zin geven, b.v. aan eene schriftuurplaats; – **detórsie,** f. nw.lat. afwending; verdraaiing.

Detour, m. fr. (spr. *detóér;* vgl. t o u r) omweg; omgang, kromming, kromte, bocht, hoek; ook uitvlucht, listig voorwendsel, draaierij; – **detourneeren** (fr. *détourner*), afwenden, afleiden, afwijken, omdraaien.

detraheeren, lat. (*detrahĕre,* v. *de* en *trahĕre,* trekken) afkorten, onttrekken; lasteren, een blaam werpen; – *detráctis detrahéndis,* na aftrek van het aftetrekkene; – *detráctis expénsis,* na aftrek der kosten; – **detráct,** n. Jur. datgene, wat er van een uitlands gaand vermogen wordt afgetrokken; – **detráctor,** lat., of **detracteur,** fr. m. achterklapper, lasteraar, schendtong; – **detráctie** (spr. *tie=sie*) f. (lat. *detractio*) aftrekking, aftrek; onttrekking (b.v. van bloed door aderlating); wegneming; verlaging, verkleining;

lastering, achterklap; – *jus detractiōnis*, aftrekkingsrecht; – *detractiōnis census*, *detractus emigratiōnis*, z. v. a. d e t r a c t; – *detractus personalis*, belasting of aftrek van het vermogen van een landverhuizer, z. v. a. *gabella emigratiōnis*; – *detractus reālis*, belasting op eene erfenis, z. v. a. *gabella hereditaria*.

detransponeeren (vgl. t r a n s p o n e e r e n) en **detransporteeren** (vgl. t r a n s p o r t e e r e n), verplaatste of verschoven bladen schrift of druk weder in orde leggen; – **detranspositie** (spr. *-zi-tsie*) of **detransportatie** (spr. *-tsie*) f. in orde brengen van verschoven bladen.

detrecteeren, lat. (*detrectāre*, van *de* en *tractāre*, met geweld trekken; vgl. t r a c t e e r e n) verkleinen, benadeelen, afbreuk doen; – **detrectātie,** f. (*detrectatio*) verkleining, benadeeling.

Detrempe, f. fr. (spr. *detrãnp*; van *tremper*, bevochtigen, besproeien, voor *temprer*, v. 't lat. *temperāre*, matigen, verzachten) waterverf; schilderen met waterverf; vgl. g o u a c h e.

Detrésse, f. fr. (oudfr. *détresse*, lat. *districtio*, v. *distringĕre*, uiteentrekken of spannen, folteren, dus: angstige spanning) nood, angst, benauwdheid, kommer, verlegenheid.

de tri, z. r e g e l d e t r i, ond. t r i.

Detriméntum, n. lat. (*detriméntum*, v. *deterĕre*, afwrijven) nadeel, verlies, schade; – **detrimenteus,** adj. (lat. *detrimentōsus, a, um*) schadelijk, nadeelig; – **detritie** (spr. *tie=tsie*) f. (*detritio*) afwrijven; Med. door wrijving bezeerde plek; – **detritus,** m. fijngewreven gesteenten, samenhoopsel van allerlei steen, die in water worden medegevoerd; afgeschaafde, afgewreven deelen van een ziekelijk orgaan.

detripleeren, fr. (*détripler*) Mil. drie gelederen tot twee brengen, het derde gelid in de beide eerste doen treden.

de tripŏde dictum, z. ond. t r i p o d e.

Detroit, m. fr. (spr. *de-troá*; oudfr. *destroit*, v. lat. *districtus*, ingespannen, aan twee zijden geboeid) zeeëngte, nauw, straat.

detrompeeren, fr. (*détromper*, van *tromper*, bedriegen) de dwaling benemen, beter onderrichten, uit den droom, den dut helpen, ontgoochelen; ook beduiden, aan 't verstand brengen; – g e d e t r o m p e e r d, adj. beter ingelicht, uit den droom geholpen; – **detrompement,** m. (spr. *-mãn*) beneming van de dwaling; betere onderrichting, ontgoocheling.

detroneeren, fr. (*detrôner*), z. v. a. d e t h r o n i s e e r e n.

detrudeeren, lat. (*detrudĕre*; vgl. t r u s i e) afwaarts, naar beneden stooten; wegdringen, verdringen; – **detrusorium,** n. nw.lat. chirurgisch werktuig tot het nederduwen van lichamen die in den strot zijn blijven steken, sponsbalein.

Detruncātie (spr. *tie=tsie*) f. lat. (*detruncatio*, van *detruncāre*, afhouwen, verminken, *truncus*, boomstam) afhouwen, afkappen, snoeien van planten; scheiding van den romp van het hoofd, wanneer dit laatste in de baarmoeder is teruggebleven.

Detrusorium, z. ond. d e t r u d e e r e n.

detto, it. (van 't lat. *dictum*) juister, maar niet zoo gebruikelijk als oud-it. *ditto* of onjuist *dito*, het gezegde, hetzelfde, vroeger genoemde, of desgelijks, eveneens, b.v. 6 pond koffie, 9 pond *detto* of van dezelfde waar; – *a detto*, Kmt. van denzelfden dag.

detumesceeren, lat. (*detumescĕre*; vgl. t u m o r, enz.) ophouden te zwellen, slinken; – **detumescéntie** (spr. *tie=tsie*) f. nw.lat. Chir. oplossing, slinken van gezwellen.

detur, z. ond. *dare*.

Deuil, m. fr. (spr. *duilj*) rouw.

Deukalion, m. gr. fabelachtig koning in Thessalië, die met zijne gemalin Pyrrha gered werd uit een groote watervloed (d e u k a l i s c h e v l o e d), welken het gansche overige menschengeslacht verdelgde. Door op bevel van Themis de beenderen hunner grootmoeder (aardkluiten, steenen) achter zich te werpen, gaven zij beide het aanzijn aan een nieuw menschengeslacht.

Deus, m. lat. (gr. *theos*, sanskr. *dêwa*, *dêwas*, eig. de blinkende, lichtende, van den wortel *diw*, blinken, lichten) God; pl. *Dii*, goden; – *quod Deus bene vertat* (of *vortat*)! afgek. *Q. D. B. V.* 't welk God ten beste doe keeren! – *quod vult Deus*, wat God wil, n.l. moge geschieden! – *Deus dedit, Deus abstulit*, de Heer heeft gegeven, de Heer heeft genomen (woorden van Job); – *Deus ex machĭna*, eig. god uit de machine, d. i. uit het machinewerk op het schouwtooneel, godheden bij de oude tragici (Euripides), engelen bij de lateren (Vondel, in Gijsbrecht v. Aemstel); het o n v e r w a c h t p l o t s e l i n g o p t r e d e n van een persoon, die aan eene ingewikkelde of netelige zaak eene gelukkige wending geeft, tegenwoordig doorgaans enkel in iron. zin gebezigd en soms op den roman en de plotselinge gebeurtenissen in 't gewone leven toegepast; – *Deus meliora* of *Dii meliora* (scil. *det* of *dent*), God beter' het! – *Deus omen avértat*, God wende het voorteeken af! God moge het verhoeden! – *Dei gratiā*, door Gods genade (sedert Karel den Grooten gewone formule in vorstelijke oorkonden, brieven enz.); – *omnĭa ad Dei gloriam*, ook afgek. *O. A. D. G.*, alles ter eere van God! – *Deo annuénte* of *favente* of *juvante*, met Gods zegen en hulp; – *Deo dicātus*. m. aan God gewijde, vandaar een monnik; – *Deo dicāta*, f. aan God gewijde, vandaar eene non; – *Deo gratias*, God zij gedankt!; – *Deo volénte*, zoo 't God behaagt, Jac. 4, 15; – *soli Deo gloria*! God alleen zij de eer!; – *omnĭa cum Deo!* alles met God; – *Dii majōrum gentium* of *magni*, pl. oppergoden (die den raad van Jupiter uitmaken); voornamere personen; — *Dii minōrum gentium* of *minōres*, lagere goden (onder de goden geplaatste heroën, halfgoden); geringere lieden; – *Diis manĭbus sacrum*, aan de verheerlijkte zielen gewijd (vgl. m a n e n); – *si Diis placet*, zoo het den Goden behaagt, zoo God wil, (dikwijls iron.: zoo de goden zulke dwaasheid toelaten).

Deuteragonist, m. gr. (v. *deutĕros*, de tweede en *agonistēs*, strijder) (door Æschylus ingevoerde) tweede tooneelspeler op het gr. tooneel, die de rollen van den tweeden rang speelde.

Deuterie, f. gr. (van *deutĕros*, de tweede, volgende) naam door V o g e l gegeven aan de toevallen, door het terugblijven van de nageboorte veroorzaakt; – **deuterogamie,** f. tweede echt of huwelijk; – **deuterokanōnisch,** adj. naderhand gekanoniseerd, heilig gesproken, voor heilig verklaard; – **deuterokanonische boeken** des bijbels, kanonieke (z. ald.) boeken van den tweeden graad, die eerst later in den kánon opgenomen zijn; – **deuteronomie,** f. tweede wetgeving, met betrekking tot eene vroegere; – **deuterologie,** f. leer der nageboorte; – **deuteronomīon,** gr. of **deuteronomīum,** lat. n. vijfde boek van Mozes; eig. de tweede wet, tweede wetgeving, wetsherhaling; – **deuteropathie,** f. gr. naziekte, opvolgende ziekte; – **deuteropáthisch,** adj. als het gevolg eener vroegere ziekte optredend; opvolgend; – **deuterōsis,** f. gr. herhaling; – **deuterosen** (spr. *s=z*) **der Joden,** overleveringen en daarnaar bepaalde gebruiken; verklaringen en aanvullingen der geschreven wet; – **deuteroskopīe,** f. gr., eng. *second sight* (spr. *sékkund sait*), eig. tweede gezicht, gave van het vooruitzien van toekomstige gebeurtenissen, enz., eene werking van gestoorde of overspannen zenuwwerkzaamheid, die gelijkt op geestenzienerij; – **deuteroskoop,** m. ziener, geestenziener van die soort (inz. in Hoog-Schotland); – **deuteroxyde,** niet: **deutoxýde,** Chem. tweede oxyde, tweede benaming van een brandbaar lichaam in den staat van o x y d e (z. ald.), vatbaar om zich in verschillende evenredigheden met de zuurstof te verbinden; zoo b.v. verbindt zich het lood in 3 verschillende verhoudingen met de zuurstof; de minst verzuurde verbinding heet p r o t o x y d e v a n l o o d, de daarop volgende d e u t o x y d e, de laatste **t r i t o x y d e** of p e r o x y d e; – **deutexȳle,** f. Chem. de nastof, die door verdere ontwikkeling ontstaat uit de voorstof (p r o t e ī n e).

deux, fr. (spr. *deu*) twee; – *deux à deux* (spr. *deuzadeu*), twee om twee, twee gelijk (bij het biljart en andere spelen); – *deuxaas bijbel*, bijbel uit de 16e eeuw, die op *Nehemia* 3, 5 een aanteekening heeft „deux aas" (d. i. de arme) heeft niets, sixcinque (d. i. de rijke) geeft niets.

devaliseeren, (spr. *s=z*) fr. (*dévaliser*, van *valise*, v a l i e s, ital. *valigia*, mid.lat. *vallegia*, van onzekeren oorsprong; door Diez afgeleid van *vidulitia*, valies) den mantelzak of het valies afnemen; plunderen, uitschudden, berooven.

devalveeren, ook **devalueeren,** nw.lat. (vgl. v a l v e e r e n, ond. v a l e e r e n) afzetten; verlagen, verminderen in waarde, inz. munten; – **devalvātie** of **devaluatie** (spr. *t=ts*) f. verlaging, vermindering eener munt in hare waarde; ook geheele in onbruikstelling, ongangbaarmaken van eene munt, d e m o n e t i s a t i e z. a.

devanceeren (spr. *dewañs-*) fr. (*devancer*, v. *devant*, voor) vooruitgaan, vooruit zijn; voorbijstreven, overtreffen, den voorrang hebben; – **devancier,** m. (spr. *dewañsjé*) voorganger; – **devantière,** f. damesrijrok.

devaporatie, f. (spr. *t=ts*), nw.lat. (van *vapor*, damp) eig. afdamping; verandering van dampen in water.

devaricatus, *a*, *um*, lat. Bot. wijd uitgespreid.

devasteeren, lat. (*devastāre*, v. *vastus*, woest) verwoesten, vernielen; – **devastatie** (spr. *tie=tsie*) f. nw.lat. verwoesting, vernieling.

Deveine, f. fr. tegenspoed, ongelukkige kans, slecht spel.

developpeeren, fr. (*développer*, het tegengest. van *envelopper*, z. e n v e l o p p e) ontwikkelen, ontvouwen, onthullen, verklaren, ophelderen, oplossen; – **developpábel,** adj. ontwikkelbaar, ontvouwbaar, b.v. van gebogen vlakken in de meetkunde, die zich zonder breuk of plooi in een vlak laten uitbreiden of ontvouwen, zoo als cylinder- en kegelvlakken; – **developpemént,** n. (spr. *-mañ*) ontwikkeling, ontvouwing, b.v. van een legerafdeeling; Arch. voorstelling van een gebouw in teekening, volgens al zijne bijzondere deelen.

devenereeren, lat. (*devenerāri*; vgl. v e n e r e e r e n) vereeren, eerbied hebben, met eerbied blijven.

de verbis ad verbĕra, de verbo ad verbum, z. ond. v e r b u m.

Devergentie, f. (spr. *t=ts*) lat. nederbuiging; – **devergeeren** (lat. *devergĕre*) zich nederbuigen; – **devergondage,** f. fr. (spr. *daazj'*) ontuchtigheid, schaamteloosheid, verwildering, zedenbederf der maatschappij.

Devérra, f. godin der kraamvrouwen, die door de Romeinen vereerd werd; zij had ook het toezicht over het schoonmaken.

deverseeren, fr. (*déverser*; van 't lat. *deversus*, afgewend, part. van *devertere*, afwenden) van de richting afwijken, scheef staan.

Deversorīum, n. lat. (van *devérti*, zich ergens heen wenden, ingaan) herberg, tapperij.

devesteeren, lat. (*devestīre*, v. *vestīre*, kleeden, *vestis*, het kleed) ontkleeden, van de priesterlijke kleeding of bisschoppelijke beleening berooven (het tegengestelde van i n v e s t e e r e n); – **devestituur,** f. berooving, intrekking van het leen, van de waardigheid.

devex, lat. (*devéxus*, *a*, *um*, v. *devehĕre*, afwaarts voeren) nederwaarts gekromd, afwaarts gaande; – **devexiteit,** f. (lat. *devexĭtas*) helling, glooiing.

devieeren, later (*deviāre*, van *via*, weg) van den rechten weg afgaan, afwijken; – **deviātie** (spr. *t=ts*) f. nw.lat. afwijking van een lichaam van den rechten weg, van zijne baan of richting, b.v. van een kanonskogel; ook van de lengte-as eener Kath. kerk, om het gebogen hoofd van Christus te symboliseeren; afdwaling; Mar. afwijking der magneetnaald; de verzeiling van een schip; Astron. schijnbare, door de schommeling van de aardas (vgl. n u t a t i e) ontstaande beweging der vaste sterren; – **deviatief,** adj. afwijkend; – **deviateúr,** m. anker van een luchtschip.

Devies, f. (fr. *devise*; mid.lat. en sp. *devisa*, it. *divisa*, kenteeken, onderscheidingsteeken, v. 't lat. *divīsum*, *dividĕre*, deelen, onderscheiden, kenmerken) zinnebeeld, inz. als dit met

eene bijgevoegde spreuk verbonden is (het eerste heet het l i c h a a m, de tweede de w o o r d e n of het m o t t o van 't devies); de doorgaans berijmde spreuken bij de ulevellen; zin-, gedenk-, beeldspreuk, lijfspreuk; Kmt. wissel op eene buitenlandsche wisselplaats.

Devil, m. eng. (spr. *dè-wil*) duivel (vgl. d i a b l e); ook: machine met ijzeren tanden om wol en katoen te scheuren en te reinigen; – *the devil may care* (spr. *mee kêr*) de duivel moge er om geven (ik niet).

devirgineeren, lat. (*devirgināre*; van *virgo*, maagd) ontmaagden, verkrachten; – **devirginātie** (spr. *t=ts*) f. ontmaagding, verkrachting.

devirilisceren (spr. *s=z*) nw.lat. (van *vir*, man) ontmannen, de eigenschap van man ontnemen; verwijfd maken.

Devisa, f. sp. z. d e v i e s.

de visu, lat. omdat men het zelf gezien heeft.

devitrificeeren, lat. (v. *de*, van, ont-, *vitrum*, glas en *facere* maken) ontglazen, glas door sterke verhitting in een porseleinachtig, ondoorzichtig lichaam (R é a u m u r s p o r s e l e i n) veranderen; – **devitrificatie** f. (spr. *tie=tsie*) ontglazing.

devoileeren (spr. *dewoal-*), fr. (*dévoiler*, van *voile*, lat. *velum*, sluier) ontsluieren, onthullen, openbaren, b.v. een geheim.

Devoir, n. fr. (spr. *-d'woár*; van 't lat. *debēre*) plicht, schuldigheid.

devolveeren, lat. (*devolvĕre*; vgl. v o l v e e r e n) eig. afrollen, afwentelen; op een ander vervallen, brengen of overerven; – **devolūtie** (spr. *t=ts*) f. nw.lat. Jur. aanbevalling, overgang, overerving van een recht of goed; door een gebezigd rechtsmiddel bewerkte overbrenging eener rechtzaak van een lager gerechtshof voor een hooger; – **devolutie-recht** (*jus devolutiōnis*), vroeger op vele plaatsen geldend recht, waardoor bij den dood van een der echtgenooten al zijn vermogen op de kinderen verviel en de overblijvende man of vrouw daarvan enkel het vruchtgebruik had; naar dit recht werd de oorlog van Lodewijk XIV met Spanje in 1667 d e v o l u t i e-o o r l o g genoemd; – **devolutiemiddel,** n. rechtsmiddel, waardoor een proces van een lageren rechter naar een hoogeren wordt overgebracht; – **devoluut,** n. geestelijke bediening, door den paus wegens ongeschiktheid van den bezitter aan een ander overgedragen.

devomeeren, lat. (*devomĕre*; vgl. v o m e e r e n) wegspuwen, weder uitbraken.

Devonische formatie, f. in de geologie (naar het eng. graafschap Devonshire genoemd, waar deze lagen het meest voorkomen) bovenste afdeeling van het overgangs- of grauwakkegesteenten, boven de s i l u r i s c h e f o r m a t i e.

devoot, adj. lat. (*devōtus, a um*, d. i. toegewijd, van *devovēre*, wijden) vroom, godvruchtig; vol godsdienstige aandacht; ootmoedig; ook met verachting gebezigd: schijnheilig, mystiek: eene **devōte,** schijnheilige, bidzuster, fijne zus; de **devoten,** fijnen, overrechtzinnigen, schijnheiligen, pilaarbijters, femelaars; – *devotamente*, it. Muz. innig, aandachtig; – **devōtie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *devotio*) oorspr. bij de oude Romeinen wijding, vrijwillige overgave van het leven als zoenoffer aan de onderaardsche goden; thans mystieke vroomheid, godvruchtigheid; eerbied; volkomen overgave, verkleefdheid; in het fr. ook **devouement,** n. (spr. *dewoe'máñ*); – **moderne devotie,** godsdienstige strooming, een geestelijk réveil, mystieke richting, die zich ± 1400 door invloed van Geert Groote in ons land vertoonde; – *devotio domestica*, huiselijke godsdienst; – **devozione,** f. it. Muz. aandacht, innigheid, diep gevoel.

devoreeren, lat. (*devorāre*; vgl. v o r a c i t e i t) verslinden; doorzwelgen; – **devorātie** (spr. *t=ts*) f. (later lat. *devoratio*) verslinden, doorzwelgen; – **devorātor,** m. vraat.

Devornik, z. d w o r n i k.

devouement, devotie, z. onder d e v o o t.

Dēw, m. perz. booze geest, dæmon.

Dewa, m. sanskrit. (vgl. *Deus*) God; inz. de naam der 3 groote indische goden: Brahma, Vischnoe en Çiwa; – **dewadāsi,** f. (sanskr. *dâsi*, dienares, slavin), tempeldienares; ook boeleerster; – **dewanagāri,** n. (eig. godenschrift) sanskrietschrift; – **dewarsjis,** m. p. (sanskr. *risji*, met vokaalversterking *arsji*, wijs, heilig) vergode wezens of heiligen in Indië; – **dewātas,** pl. (van 't sanskr. *dêwata*, godheid) alle goede wezens der geestenwereld in den hemel, volgens den indischen godsdienst, in tegenst. met de vijandige machten: de a s o e r a s, d a k t y r s enz.

Dewar's glas, n. bolvormige ontvanger, bestaande uit 2 concentrische glazen, gesloten door een stop van vilt ter bewaring van vloeibare lucht.

Dewédschi, m. turk. kameeldrijver.

Déwr, turk. districtsbelasting.

Dexiocardie, f. gr. (van *dexiós*, rechts) ligging van het hart in de rechterzijde der borst; – **dexiographie,** f. schrijven van de linker- naar de rechterhand; – **dexiográphisch,** adj. van de linker- naar de rechterhand geschreven.

dexter, a, um, lat. rechtzijdig of rechthandsch; ook handig, vaardig, bedreven; – **destra,** f. ital. (lat. *dextra*) rechterhand; – *colla destra*, of lat. *dextra manu*, Muz. met de rechterhand; – **dexteriteit,** f. lat. (*dexterĭtas*) vlugheid, gauwheid, behendigheid, vaardigheid; – **dextraal,** aan de rechterhand, rechts; – **deātrale,** n. (pl. *dextralia*) lat. armband, manchet; – **dextraliteit,** f. nw.lat. ligging ter rechterhand; – **dextrātie** (spr. *tie=tsie*) f. omdraaing van de rechter- naar de linkerzijde; – **dextrine,** f. Chem. (zoo geheeten, omdat de oplossing daarvan een gepolariseerden lichtstraal sterk naar de rechterzijde doet afwijken) zetmeelgom, kleefstof in zetmeel (ook in bier aanwezig); kunstgom; – **dextrineeren,** in dextrine doen overgaan; – **dextrose,** f. Chem. druivensuiker, z. v. a. g l u c o s e.

Dey of **dei,** m. (van arab. *dâi*, roepen, samenroepen; vandaar eig. een oproeper der muzelmansche geloovigen tot den heiligen oorlog) eertijds de naam van het rijksopperhoofd of de beheerscher van Algerië, die zich later pacha noemde (in Tunis en Tripoli B e y of B e g).

Dhadsja, f. ind. grove, ronde tulband.

Dharma, m. skr. leer, vorm, wet, inz. leer van Boeddha.

Dhlb., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor Dahlbom, een insectenkenner, gest. 1859.

Dhobi, ind. man, die voor het wasschen van het linnengoed zorgt.

Dhole, m. ind. soort wilde hond.

di-, gr. en lat. voorvoegsel, z. *dis.*

dia-, gr. voorvoegsel in vele samenstellingen, beteekenende door, doorheen, door elkander, uitelkander.

Diaan, n. metaal in tantaliet voorkomende; – **diaanzuur,** n. zuurstofverbinding van diaan.

Diabáboel-hout, n. (van 't hindoesch *dija*, lamp, en *baboel*, soort van acacia) oostindisch bruinrood, zeer hard en zwaar hout, van de A c a c ĭ a a r a b ĭ c a.

Diabăsis of **diabáse,** f. gr. (v. *diabainein*, door-, overgaan) doorgang, overgang; – **diabáse,** f. fr. Miner. tot de groensteenen behoorende steensoort; – **diabētes,** m. gr. hevel; beker, die ledig loopt, wanneer men hem geheel vol giet, plaagbeker; Med. suikerziekte, pisvloed; – *diabetes insipĭdus*, pisvloed zonder suikerstof, smakelooze, valsche pisvloed; – *diabetes mellĭtus*, suikerhoudende pisvloed, suikerziekte; – **diabeticus,** m. lijder aan suikerziekte; – **diabētisch,** adj. pisvloedachtig.

Diáble, m. fr. (van t lat. *diabŏlus*, gr. *diabŏlos*, d. i. eig. tweedrachtstoker, inz. door lasteren, naar de gewone beteekenis van *diabállein*, doorhalen, lasteren) duivel; Mil. rolwagen ter vervoering van het geschut; N.H. met stekels of pennen bezet zeedier, de stekelrog, zeeduivel; wolkammachine met ijzeren tanden, z. v. a. d e v i l; – **diablerie,** f. duivelarij, hekserij, tooverij, duivelsstreek, duivelswerk, in de middeleeuwen tooneelspel, waarin duivels optraden; – **diablésse,** f. duivelin, duivelsch wijf, helleveeg; – **diablificeeren,** nw.lat. tot een duivel maken, verduivelen; – **diablotin,** m. fr. (spr. *-tèñ*) m. duiveltje; oversuikerd chocolaadplaatje of koekje; – **diaboletto,** m. it. duiveltje; – **diabólisch,** adj. (uit het gr.), duivelsch; – **diaboliseeren** (spr. *s*=*z*) duivelen, razen, tieren; beduivelen; – **diabolisme,** n. bezetenheid; – **diabolokratie,** f. (spr. *t*=*ts*) regeering des duivels; – **diabolologie,** f. duivelleer, leer aangaande den duivel; – **diabŏle,** f. gr. laster, valsche beschuldiging; Rhet. beschuldiging der tegenpartij, met opgave der te wachten straf.; – **diabolo-spel,** n. het opwerpen en opvangen met een koord van een klos, een reeds zeer oud spel.

Diabotănum, n. gr. (v. 't gr. (*émplastron*) *dia botanōn*, (pleister) uit kruiden) Med. geneesmiddel uit kruiden bereid; vroeger eene zeer samengestelde pleister, tot welker samenstelling eene menigte kruiden werd gebezigd en welke tot oplossing, rijpmaking en smelting dienen moest.

Diabrōsis, f. gr. (v. *diabibrōskein*, doorvreten) Med. doorvreting, wegvreting of wegbijting door scherpe vochten; – **diabrōtisch,** adj. wegvretend.

Diachalăsis, f. gr. (v. *diachalān*, medegeven, uiteengaan) Med. oplossing, scheiding van den samenhang, uiteenwijken der naden (van de beenderen van het hoofd).

diachemaan, gr. Phys. doorgang verleenend aan de chemisch werkende lichtstralen; – **diachemansie,** f. eigenschap van een lichaam om chemisch werkende lichtstralen door te laten.

Diachorēsis, f. gr. (v. *diachorein*, doorgaan) Med. ontlasting der drekstoffen, stoelgang; – **diachorētisch,** adj. den stoelgang bevorderend; – **diachorētische organen,** ontlastingswerktuigen.

Diachylon, n. gr. (van *dia chylōn*, d. i. met plantensappen bereid; vgl. c h y l u s) Chir. weekmakende pleister, loodglitzalf met boomolie; – **diachȳlisch,** adj. oplossend, verdeelend.

Diacinēma, n. gr. (*diakinēma*, van *diakinein*, door en door bewegen) Med. 't uit elkander wijken der beenderen.

Diacodium, n., z. d i a k o d i o n.

Diaconie, enz. z. ond. d i a k o n u s.

Diacydonium, n. nw.lat. (v. 't gr. *diakydoniōn*, d. i. uit kweeën; vgl. c y d o n i a) kweesap en de daaruit bereide maagsterkende artsenij.

Diadeem, m. gr. (*diadēma*, van *diadein*, ombinden) koninklijke wrong of voorhoofdband, hoofdsiersel der perz. en egypt. koningen en der latere rom. keizers, bestaande uit een saamgevouwen en om het hoofd gewonden sluier, daarom ook wel bij de Grieken *kalýptra*, d. i. sluier, genoemd; thans zinnebeeld der koninklijke waardigheid, dichterlijk woord voor kroon, heerschappij, regeering; ook vrouwelijk haartooisel; – **diadeemspin,** f. N.H. kruisspin.

diadélphisch, adj. gr. (van *dis*, in samenst. ook *di*, tweemaal, dubbel, en *adelphos*, broeder Bot. tweebroederig; – **diadelphia,** n. pl. tweebroederige planten, planten met tweeslachtige bloemen, wier meeldraden in twee bundels zijn samengegroeid, de 17de klasse in het stelsel van L.

Diadexis en **diadŏchē,** f. gr. (v. *diadéchesthai*, elkander opnemen, op elkander volgen), opvolging; Med. overgang of verandering der eene ziekte in de andere, de verandering van het algemeen ziektekarakter; – **diadóchen,** m. pl. (sing. *diadŏchos*) navolgers, opvolgers, troon-, erfopvolgers, inz. de opvolgers van Alexander den Groote in de verschillende deelen van zijn rijk.

Diadōsis, f. gr. (v. *diadidónai*, zich verdeelen) Med. verdeeling van 't voedsel in het lichaam; nalaten of ophouden eener ziekte.

Diadromus, m. Muz. trilling der snaren.

Diadumĕnos, m. gr. (vgl. d i a d e e m) de zich bekransende, met de zegekroon, een beroemd standbeeld van Polycletus.

Diærēsis, gr. (*diairēsis*, v. *di-airein*, uit elkander nemen, deelen) Gram. oplossing van een tweeklank in de twee enkele klinkers, of de verandering der *j* en *v* in de verwante vocalen, b.v. O r p h e u s in O r p h e ü s, s i l v a in s i l u a, T r o j a in T r o ï a, afscheiding der op elkander volgende klinkers in een woord, b.v. poëet; vooral de stemhebbende uitspraak van *l* en *r*, als in dorrep voor dorp, mellek voor

melk, met een Indisch woord s w a r a b h a k t i geheeten, z. a.; Med. scheiding, scheuring door uitwendig geweld, inz. van bloedvaten; – *puncta diaereseos*, pl. scheidingspunten (t r e m a), die boven een der op elkander volgende klinkers geplaatst worden, opdat men met dezen eene nieuwe lettergreep zoude aanvangen, b.v. p o ë e t, G r a t i ë n.

Diæta, f. lat. (van het gr. *díaita*, leven, levenswijs, woonplaats) d i ë e t (z. a.); ook zittingstijd der gezamenlijke afgevaardigden op den duitschen- of rijksdag, de vergadering der rijksstenden; – **diæten,** pl., liever **diëten,** z. ond. *dies*; – **diætēten,** pl. scheidsrechters in het oude Athene, welke door de strijdende partijen zelf gekozen werden; – **diætetika,** f. (gr. *diaitetikē*, scil. *téchnē*, kunst) gezondheidsleer, voedingsleer, kunst om het leven te onderhouden; – **diætētĭcus,** m. beoefenaar der gezondheidsleer, vriend van eene geregelde, matige levenswijze; – **diætētisch,** adj. matig, met de gezondheidsleer overeenstemmend; – **diætētische regelen,** gezondheidsregelen.

diaglýphisch, adj. gr. (van *diaglýphein*, door-, insnijden) verdiept gesneden, gebeiteld, of gegriffeld; – **diaglýpten,** pl. in een vlak gesneden of verdiept bewerkte figuren, in tegenstelling met a n a g l y p t e n.

Diagnōsis of **diagnōse** (spr. *s=z*) f. gr. (v. *diaginōskein*, nauwkeurig onderscheiden en onderkennen) Med. behoorlijke onderscheiding en daarop berustende onderkenning der ziekten; Log. onderscheiding van gelijkvormige of verwante begrippen; – **diagnostika,** f. leer van de onderkenning der ziekten, inz. de kunst om twee met elkander overeenkomende ziekten behoorlijk van elkander te onderscheiden; – **diagnóstisch** adj. onderkenning stavend, aanwijzend, tot kenteeken eener ziekte dienende; – **diagnoseeren** (spr. *s=z*) de kenteekenen eener ziekte aangeven; eene ziekte onderkennen.

Diágometer, n. gr. (van *di-ágein*, door-voeren, leiden) door R o u s s e a u uitgevonden werktuig, om het geleidend vermogen der lichamen voor de elektriciteit te bepalen.

diagonaal, adj. lat, (*diagonālis*; van het gr. *diagōnios*, van *gōnia*, hoek) schuin, overdwars, dwarsloopend; – **diagonaallijn** of **diagonaal,** f. Geom. hoekpuntslijn, elke rechte lijn, die twee hoekpunten van een vier- of veelhoek vereenigt, zonder eene der zijden van die figuur te vormen; – **diagonaalmachine,** f. toestel, dat de wet van het p a r a l l e l o g r a m d e r k r a c h t e n (z. ald.) aanschouwelijk maakt; – **diagonaalmarsch,** f. Mil. dwarse of schuinsche marsch; – **diagonaalpas,** m. dwarspas; – **diagonaalvlak,** Geom. vlak, dat een regelmatig lichaam in twee gelijke deelen verdeelt; – **diagonals,** pl. wollen gekeperde weefsels met schuins loopende fijne strepen.

Diagrámma of **diagrám,** n. gr. (van *diagráphein*, met lijnen omtrekken, afteekenen) Geom. figuur, zoo als zij tot het bewijs eener stelling of tot de oplossing van een werkstuk geteekend wordt; ontwerp, plan, schets; gewoonlijk veelvuldig gekromde lijn, welke, door bijzondere instrumenten gedurende den gang van machines enz. op een papierstrook geteekend, de onregelmatigheden aanschouwelijk maakt, welke door ongelijken stroomdruk, de beweging van zekere deelen der machine enz. ontstaan zijn; Muz. vijflijnige toonladder; ook de p a r t i t u u r (z. ald.); bij de gnostische wijsgeeren: twee in elkander geplaatste driehoeken met een mystieken naam van God daarin, als amulet dienende; – *diagramma Hippárchi*, de teekening van den betrekkelijken stand der zon, maan en aarde bij de verduisteringen, met de daartoe behoorende lijnen; – **diagraaf,** m. gr. voorteekenaar, ontwerper, werktuig om perspectieven naar de natuur mechanisch te teekenen; – **diagraphiek,** f. kunst van het ontwerpen of voorteekenen.

Diahexăplon, n. gr. bij veeartsen: uit zes bestanddeelen samengestelde geneesdrank voor paarden.

Diakadmie, f. gr. Pharm. pleister, waarvan kalamijn de basis is.

Diakánthum, n. gr. Bot. plantensoort met samengestelde bloemen; – **diakántisch,** adj. met twee stekels voorzien.

Diakarcinum, n. gr. Pharm. tegengift tegen den dollenhondsbeet.

Diakarthămus, m. gr. Pharm. saffloerspleister; buikzuiverende slikartsenij, uit saffloers bereid.

Diakatholikon, n. Pharm. zoogenaamd algemeen geneesmiddel, als slikartsenij toegediend.

Diakausis, f. gr. (van *diakaiein*, doorbranden) 't doorbranden; hevige hitte, verhitting; – **diakaustiek** of **diakaustische lijn,** f. in de optika: brandlijn bij het breken van het licht, d. i. de opeenvolging der snijpunten, die ontstaan, wanneer van een lichtend punt lichtstralen op eene doorzichtige kromme lijn vallen, en, door deze gebroken, zich twee aan twee in een of ander punt snijden. Wanneer de kromme lijn de stralen niet breekt, maar terugkaatst, dan ontstaat door de snijpunten der teruggekaatste stralen de k a t a k a u s t i e k of k a t a k a u s t i s c h e l ij n.

Diaken, z. d i a k o n u s.

Diakinēma, z. d i a c–.

Diaklăsis, f. gr. (van *diakláein*, doorbreken) doorbreking; Phys. breking van het licht; – **diaklástisch,** adj. door breking ontstaan, daartoe behoorende.

Diaklerōsis, f. gr. (v. *diaklēróein*, verloten, *klēros*, lot) verloting; keus door 't lot.

Diaklýsis, f. gr. (van *diaklýdzein*, uitspoelen) uitspoeling; spoelwater; – **diaklýsma,** n. gr. Med. mond- of gorgelwater, mondspoeling.

Diakodium, lat., of **diakodion,** gr. n. (v. 't gr. *dia kōdiōn*, uit slaapbollen, *kōdia*, slaapbol) Pharm. borstverzachtend middel, slaapbollensiroop.

Diakŏnus, m. (van 't gr. *diákŏnos*, dienaar) **diáken,** titel, die oorspronkelijk in den apostolischen tijd aan beheerders der gemeentegoederen

werd gegeven; later kerkedienaar en helpers bij de godsdienstoefening; meer bepaald zulke geestelijke ambtsbekleeders, in de evangelische kerk, die enkel met de inzameling en verdeeling der aalmoezen en de verpleging der armen en kranken belast waren; bij de protestantsche kerkgenootschappen een armverzorger; elders ook hulpprediker, kapelaan, tweede predikant; – **diakonaat,** n. (later lat.) ambt, waardigheid en woning van een evangelisch diaken; zesde der zeven wijdingen van R. Kath. priesters; – **diakonie,** f. werkzaamheid van een diaken; kerkelijk armbestuur, kerkelijke armverzorging; – **diakonikon** of **diakonicum,** n. kort gebed, dat de diakonus der gr. kerk voorzingt; – **diakonesse,** f. kerkedienares, in de oudste christel. kerk bejaarde vrouwen, die den diakens ter zijde stonden in de armen- en ziekenverpleging en het toezicht hadden over de vrouwelijke leden der gemeente; ziekenverpleegsters welke in bijzondere diakonessenhuizen opgeleid worden; in kloosters: zusters, welke het altaar bedienen.

Diakŏpe, f. gr. (vad *dia-kóptein*, doorsnijden) Chir. wegsnijding van een ziekelijk deel; schuinsche gehouwen wond der hersenpan; overlangs gaande breuk van een been.

Diakrīsis of **diakrīse,** f. gr. (v. *diakrinein*, scheiden, onderscheiden) Med. beoordeeling en onderscheiding, inz. van ziektetoestanden; – **diakrítisch,** adj. wat die beoordeeling en onderscheiding ruggesteunt, b. v. diakritische teekenen, onderscheidingsteekenen voor de juiste uitspraak der letters en woorden, inz. in het hebr.

Diaktinisme, n. Phys. doordringbaarheid der lichamen voor chemisch werkende (aktinische) lichtstralen.

Diakūstiek, f. gr. (van *di-akoeein*, door hooren; vgl. akustiek) leer van den weerklank, van de terugkaatsing van het geluid, weêrklankkunde.

Diakydonīum, n., z. diacydonium.

Dialeipsis, f. gr. (van *dia-leipein*, gescheiden of verwijderd zijn) afbreking, tusschenruimte, z. v. a. intermissie.

Dialeipýra, f. gr. Med. tusschenpoozende koorts.

Dialekt of **dialéct,** n. gr. (*diálektos*, f., d. i. eig. gesprek, onderhoud, van *dialégesthai*, een gesprek voeren) tongval, spreekmanier, gewestelijke eigenaardigheid eener gesproken hoofdtaal in de verschillende deelen van land en volk; – **dialektiek,** f. (gr. *dialektikē*, scil. *téchnē*, kunst) eig. geleerde strijdkunst, disputeerkunst, dikwijls met het bijdenkbeeld van spitsvondigheid, in strenger zin bij Plato; leer der beweging van het denken (zooals Log. leer van de denkvormen); – **dialektīcus,** m. twistredekundige; geleerde kampvechter; – **dialéktisch,** adj. tot de dialektiek behoorende, dikwijls: spitsvondig; ook aan een bijzonderen tongval eigen; – **dialektoloog,** m. onderzoeker en kenner der bijzondere tongvallen; – **dialektologie,** f. leer der tongvallen, verzameling van opmerkingen over de tongvallen eener taal.

Dialémma, n. gr. (van *diáleimma*, van *dialeipein*, eene tusschenruimte of een tusschentijd laten; vgl. dialeipsis) uitlating, afbreking, gaping, tusschentijd; Med. ziektetoestand, inz. koortsvrije toestand, koortsvrije tijd tusschen twee aanvallen.

Dialipsis, f., z. dialeipsis.

Diallage, f. gr. (eig. verandering, verwisseling; van *di-allássein*, veranderen, verruilen) Min. straalsteen, weerschijnende spaatsteen, aan het augiet verwant.

Diallēle, f. of **diallēlos,** m. gr. (van *dia allēlon*, door elkander) Log. cirkel in 't redeneeren, cirkelbewijs (waarbij men het voorwerp, dat men omschrijven zal, onmiddellijk of middellijk noemt, of uit eene nog te bewijzen stelling eene andere wil bewijzen).

Dialoog, m. gr. (*diálogos*; fr. *dialogue*, it. *dialogo* vgl. dialekt) onderhoud, gesprek, samenspraak (in het drama het tegenst. van monoloog); vorm van gesprek; – **dialogeeren,** verscheiden personen sprekend invoeren; – **dialógisch,** adj. gespreksgewijs, bij wijze van samenspraak; – **dialogiseeren** (spr. $s=z$) in gesprekken inkleeden, gesprekswijze voorstellen; – **dialogisme,** n. kunst der samenspraak, inz. de schriftelijke; gebruik van den dialogischen vorm.

Dialuur-zuur, n. Chem. door inwerking van zwavelwaterstof op alloxantine gevormd zuur.

Dialȳsis of **dialyse,** f. gr. (van *dia-lýein*, oplossen) Med. oplossing; verval, uitputting der krachten; Chem. scheiding van slijmige (colloïde) stoffen van kristallijne door diffusie, osmose (z. ald.); Gram. en redek.: z. v. a. diæresis en asyndeton; – **dialysator,** m. toestel om dialyse te maken; – **dialyseeren,** oplossen, door dialyse scheiden; – **dialȳtisch,** adj. oplossend, ontbindend, vernietigend; – **dialytische kijker,** m. verrekijker, die de kleuren opheft, een soort achromatische (z. ald.) verrekijker.

Diamagnetisme, n. gr. de (aan de aantrekkingskracht tegengestelde, dus:) afstootende werking van den magneet (volgens Faraday); – **diamagnetische lichamen,** pl. zulke, die door den magneet afgestooten worden, b. v. bismuth.

Diamánt, m. (hoogd. ook *demant*, fr. *diamant*, van 't lat. *adămas*, en dit v. 't gr. *adamas*, *adamantos*, d. i. eig. onbedwingbaar, zeer hard; voorts: 't hardste ijzer, staal; later: diamant) hardste, dichtste, doorzichtigste, schitterendste en kostbaarste edelsteen, die in allerlei kleuren voorkomt en enkel met zijn eigen poeder kan geslepen worden (tot het slijpen van andere steenen gebruikt men bij voorkeur de zwarte, ondoorzichtige diamant); de geslepen diamant krijgt den naam van briljant, als hij van boven een vlak (tafel) heeft, van vele schuinsche vlakken omgeven; hij heet roos, als het bovendeel pyramidaalvormig is; Typ. de kleinste soort drukletter; – **diamantbrood,** n. (fr. *egrisée*), poeder van den diamant, waarmede hij op eene schijf van zacht staal wordt geslepen, en waartoe men de diamanten gebruikt, welke niet

geslepen kunnen worden; – **diamantine,** f. gekeperde wollen stof met figuren, ook: een soort polijstpoeder; – **diamant-spaat,** z. c o r u n d u m.

Diamastigōsis, f. gr. (v. *mastix*, gen. *mastigos*, geesel) geeseling der spartaansche jonge lieden, om hen daardoor tegen lichaamssmart te harden.

Diameter, m. gr. (*diamĕtros*, doormetend) Geom. doorsnede, middellijn, rechte lijn, die in een cirkel door het middelpunt gaat en den omtrek aan weerszijden raakt (de verhouding, die de middellijn tot den omtrek heeft en welke niet dan bij benadering kan uitgedrukt worden, als zijnde beide met betrekking tot elkander onmeetbare grootheden, is volgens Archimedes als 7 tot 22, volgens Metius al 113: 355, volgens L. v. Keulen als 1 : 3,1415926 enz.); – **diametraal-getallen,** pl. zulke getallen, die uit twee factoren bestaan, van welke de som der quadraten opnieuw een quadraatgetal geeft, b. v. 12, welks factoren 3 en 4, tot de 2de macht verheven en samengesteld, het quadraat 25 geven ($3^2 + 4^2 = 25$); – **diametrale,** f. lijn van doorsnede; – **diamétrisch, diamétraal,** tot den diameter behoorende, recht door, ook z. v. a, *e diamĕtro*, lat. regelrecht, lijnrecht (b. v. tegenovergesteld zijn).

Diamorphōsis, f. gr. (v. *morphē*, gedaante) verwerking tot een bepaalden vorm; gedaantegeving.

Diamōrum, n. (van het gr. *dia mórōn*, uit moerbeziën, *morōn*, moerbezie) moerbeziesiroop met honig bereid.

Diāna, lat., of A r t ĕ m i s, gr. f. Myth. godin der jacht, ook der maan (S e l é n e, L u n a), de maangodin; ook de beschermster van den maagdom der meisjes en van de geboorte; nog heet zij P h œ b e, C y n t h i a, D e l i a, L u c i n a enz.; Astr. een asteroïde, in 1863 door Luther ontdekt; N. H. een aardige aap van het geslacht der meerkatten in Afrika; bij de alchimisten vroeger zooveel als L u n a, het zilver, dat met het teeken der maan (☾) wordt aangeduid; vandaar d e b o o m v a n D i a n a, de zilverboom, een plantvormige nederslag van het zilver uit zijne oplossing in salpeterzuur, door kwik te weeg gebracht.

Dianassologie, f. gr. (van *dia-nássein*, opvullen) leer van het opzetten der dierlijke lichamen; opvullingskunst.

Diandrĭa, n. pl. gr. (van *di-*, tweemaal, en *anēr*, gen. *andrós*, man) tweehelmige planten, met twee meeldraden in eene dubbelslachtige bloem (zooals de olijf, de nachtschade), de 2de klasse in het stelsel van L.; ook (sing.) misgeboorte met dubbele mannelijke geslachtsdeelen; – **diándrisch,** adj. tweehelmig, met twee meeldraden voorzien.

Diáne, f. (fr. *diáne*, van het sp. *diana*, van *dia*, dag, of wel van D i a n a, godin der jacht, omdat in den vroegsten morgen het sein tot de jacht wordt gegeven) wektrommel, z. v. a. r e v e i l l e; dagwacht van 4—8 uur 's morgens; vroeger morgenschot in zeehavens, als sein om de havenketens te openen.

Dianœa, f. gr. (*diánoia*) denkkracht, denkvermogen, verstand; – **dianœogonie,** leer van den oorsprong onzer begrippen; – **dianœlogie,** f. denkleer.

Diánthus, m. nw. lat. (van 't gr. *dianthēs*, twee bloesems hebbende, rijkelijk of sterk bloeiende) Bot. nagelbloem, anjer; anjelier; – **diathéën,** f. pl. anjeliersoorten; – **dianthéren,** f. pl. planten met twee helmknopjes op elken meeldraad.

Diantre, fr. (spr. *diáñtr*'; euphemistische of verzachtende vervorming van d i a b l e) duivel! voor den duivel! wat duivel!

Dianŭcum, n. gr -lat. (van 't gr. *diá*, uit, en 't lat. *nux*, genit, *nucis*, noot) Pharm. notenconserf, uit notensap en honig bereid; – **diapálma, diapálm,** f. eig. palmsap; gew. samentrekkende zalf uit olijfolie, lood en zink, vandaar: d i a p a l m p l e i s t e r.

Diapásma, n. gr. (v. *diapássein*, tusschenstrooien, bestrooien) welriekend strooipoeder, kruidenpoeder.

Diapāson, n. (spr. $s = z$) gr. (eig. d o o r a l l e, n. l. snaren of tonen, van *pās*, al) Muz. bij de Grieken z. v. a. octaaf; thans: omvang van eene stem of een speeltuig; bij de Franschen ook stemvork; – **disdiapáson,** n. interval van twee octaven.

Diapedēsis, (spr. $s = z$) f. gr. (van *diapēdān*, doorspringen, doordringen) Med. 't doorzweeten van het bloed door de vaatrokken, bloedzweet, een ziekte, die men vooral onder de rondzwervende Indianen in de Cordilleras v. Z.-Am. aantreft en die bij hen onder den naam van M a t h i a z a h n a l bekend is; meer bijzonder verstaat men onder dit woord bloeding uit de huid.

Diapénte, f. gr. (v. *pente*, vijf) Muz door vijf tonen gaande, zuivere quint; – **diapentisare,** lat. (fr. *quinter*) voortschrijden door de quint.

Diáper, f. (sp. *diapréa*, fr. *diaprée*, van *diapré*, veelkleurig, bont, *diapre*, *diaspre*, jaspis) eene soort v. bonte stof als jaspis gekleurd; ook zeer welsmakende hartvormige spaansche pruim; – **diaper,** n. eng. (spr. *dáieeper*) gebloemd linnen, tafeldril.

diaphaan, adj. gr. (*diaphănēs*, van *diaphainein*, laten doorschijnen) doorschijnend, doorzichtig; **diaphaanglas, -papier,** n. bontgekleurd doorschijnend glas, papier, thans veel in gebruik voor bovenlicht van deuren en vensters; – **diaphaneïteit,** f. nw.lat. doorzichtigheid; – **diaphanipénnisch,** adj. N. H. met doorzichtige vleugelen; – **diaphanogénisch,** adj. gr. doorzichtig makend; – **diaphánometer,** m. Phys. doorzichtigheidsmeter, een werktuig om den graad van doorzichtigheid der lucht te bepalen; – **diaphanometrie,** f. kunst om de doorzichtigheid der lucht te meten; – **diaphanorāma,** n. doorschijnende schilderij.

Diaphœnicum, n. nw.lat. (van 't gr. *diá*, uit, en *phoinix*, dadel) Pharm, slikartsenij, waarvan dadels de basis uitmaken.

Diaphonēsis en **diaphonia,** f. gr. (v. *diaphonein*, uit elkander klinken) bij de Grieken oorspr.: wanklank, valsche toon, niet-eenstem-

migheid, z. v. a. d i s s o n a n c e; oneig. oneenigheid, kwade verstandhouding; in de nieuwere Muz. dikwijls verwisseld met d i p h o n i e, tweestemmig stuk; – **diaphoniek,** fr., z. v. a. d i a k u s t i e k (z. ald.); – **diaphōnisch,** adj. wanklankig, wanluidend.

Diaphŏra, f. gr. (van *dia-phérein*, uit elkander dragen, -brengen; uitdragen, verscheiden zijn) onderscheid, verscheidenheid; oneenigheid, twist; Log. herhaling van hetzelfde woord, in denzelfden zin, in verschillende beteekenis; – **diaphorēsis,** f. (v. *diaphorein*, verspreiden, verdeelen) 't doorzijpelen, doorzweeten; Med. verdeeling, zweetdrijving, huiduitwaseming door zweet; – **diaphoretīcum,** n. pl. **diaphoretica,** zweetdrijvende geneesmiddelen; – **diaphorētisch,** adj. uitwaseming bevorderend, verdeelend, zweetdrijvend.

Diaphrágma, n. gr. in 't algemeen tusschen- of scheidsmuur (v. *phrássein*, omtuinen, versperren, afsluiten), inz. middelrif als scheidswand tusschen longen, lever en de overige ingewanden in het menschelijk lichaam; Bot. middelschot in eene zaaddoos; Phot. schermpje met kleine opening voor de lens eener camera om het beeld scherper te maken en diepte van brandpunt te krijgen; tusschenschot in groote verrekijkers om het overtollig licht af te weren; ook de zeefbodem van zeven voor medicinale poeders; – **rotatie-d.,** een d., dat door ronddraaiing verschillende openingen geeft, ook **revolver-d.** genoemd, in tegenstelling met het *ingesteekd.* Zie ook *iris-d.* op i r i s; – **diaphragmalgīe,** f. middelrifspijn; – **diaphragmátisch,** adj. tot het middelrif behoorende; – **diaphragmītis** of **diaphragmītis,** f. middelrifontsteking; – **diăphragmatocēle,** f. middelrifsbreuk; het **diaphragmeeren,** bediening van het diaphragm aan een photographietoestel; zie: a b b l e n d e n.

Diaphthŏra, f. gr. (v. *dia-phtheirein*, bederven) Med. bederf, b. v. van de spijs in de maag; het afsterven, de verrotting; – **diapthoroskopium,** n. werktuig tot onderzoek van het luchtbederf.

Diaphya en **diaphȳsis,** f. of **diaphýma,** n. gr. (v. *diaphýein*, door of tusschengroeien) Med. eig. 't tusschengroeien; ook b. v. van knoopen in den riethalm; tusschenlaag in aardlagen; middelstuk van langere pijpbeenderen.

Diaplăsis, f. gr., eig. vorming (v. *plássein*, vormen, gedaante geven) Chir. herzetting van een ontwricht of gebroken lid; – **diaplásma,** n. papomslag (vgl. k a t a p l a s m a); zalving, insmering, stoving van het gansche lichaam.

Diapnŏē, f. gr. (v. *dia-pnein*, doorwaaien, uitdampen; vgl. p n e u m a) Med. onmerkbare uitwaseming, vooral der longen, vandaar ook het uitademen; licht zweet; – **diapnoïka,** n. pl. uitwaseming bevorderende, zachte zweetdrijvende middelen.

Diaporēsis, f. gr. (v. *diaporein*, in groote verlegenheid zijn; vgl. a p o r i e, enz.) verlegenheid, onberadenheid, twijfel, inz. als redekunstige figuur.

Diapositief, n. Phot. glasplaat, die bij doorvallend licht een positief beeld geeft.

Diapsálma, n. gr. tusschengezang, waarmede het koor in de liturgie in het gezang van den geestelijke invalt.

Diaptōse, f. gr. (*diaptōsis*, van *diapiptein*, doorvallen; vgl. p t o s i s) Med. tusschenval; tusschenval, een kleine val op eene eindnoot, het herhalen der slotnoot.

Diapyēma, n. of **diapyēsis,** f. gr. (van *pyein*, door- of uitetteren; vgl. p y e s i s) Med. verettering, inz. der longen, etterborst; – **diapyētisch,** adj. etterbevorderend.

Diarchīe, f. gr. (v. *di-*, dubbel, en *árchein*, heerschen) regeering van twee personen, dubbelheerschappij; – **diárch,** m. tweeheerscher.

Diarīum, n. lat. (van *dies*, dag) eig. het dagelijksche (bij de Ouden dagelijksche kost, inz. voor de huisbedienden); thans: dagboek; kladboek, klad; – **diarīa,** f. (scil. *febris*) Med. dagelijksche koorts; – **diario,** m. it. lijst der plechtigheden en feestdagen in de R. Kath. Kerk.

Diarrhŏdon, n. gr. (v. *diá*, uit, en *rhodon*, roos) Pharm. rozekoekjes, eene toebereiding, waarin aftreksel van roode rozen gebruikt wordt.

Diarrhœa, f. gr. (*diárrhoia*, v. *diarrhein*, doorvloeien), **diarrhée,** f. fr. buikloop, menigvuldige en vloeibare darmontlasting.

Diarthrōsis of **diarthrōse,** f. gr. ontleding (van *dia arthroen*, ontleden; het eene lid met het andere verbinden, v. *arthron*, lid) Anat. beweeglijke vereeniging van twee beenderen, het volkomen beweegbare gewricht, kogelgewricht; – **diarthrōtisch,** adj. een gewricht vormend of daartoe behoorend.

Diaschīsis, f. of **diaschisma,** n. gr. (v. *diaschidzein*, spleiten) Med. splijting, scheiding; Muz. interval, dat door de deeling van andere intervallen ontstaat.

Diasénna, n. gr.-arab. (v. 't gr. *diá*, uit, en 't nw.lat.-arab. *senna*, vgl. s e n n e) Med. afdrijvend middel van senebladeren.

Diaskeue, f. gr. (*diaskeuē*; *diaskeuádzein*, in orde brengen, schikken) schikking, bewerking; – **diaskeuást,** m. kritische omwerker van een geschrift, inz. van de gedichten van Homerus.

Diasōstiek, f. gr. (van *diasódzein*, redden) Med. kunst om de gezondheid te bewaren, de gezondheidsbewaring; – **diasostīka,** n. pl. behoedmiddelen, voorzorgen; – **diasōstisch,** adj. behoedend, voorkomend, reddend, z. p r æ s e r v a t i e f.

Diaspásma, n.gr. (van *dia-spáein*, uit elkander trekken) scheiding, pauze tusschen 2 verzen van één gezang.

Diasphendonēsis, f. gr. 't vaneenscheuren van een misdadiger door twee met geweld bijeengebogen en vervolgens losgelaten boomen.

Diaspŏra, of verkort **diásper,** f. gr. (v. *diaspeirein*, verstrooien) verstrooiing,; verschillende woonplaatsen, inz. in 't N. T. de buiten Judea verstrooide Joden en Jodengenooten; in de broedergemeente: verstrooid wonende leden; – **diaspoor,** n. uit kleiaarde en water bestaand mineraal; – **diaspórometer,** m. werktuig

om de verstrooiing der lichtstralen te bepalen, lichtverstrooiingsmeter.

diastáltisch, adj. gr. (van *dia-stéllein*, vgl. d i a s t o l e) uiteengaand, scheidend; zich uitbreidend of verbreedend.

Diastăsis, f. gr. (van *di-istanai*, uiteenstaan; vgl. s t a s i s) in 't algemeen 't uiteenstaan, scheiding; inz. Med. 't tegennatuurlijk uiteenwijken van onbeweeglijk met elkander verbonden beenderen; – **diastáse,** f. (naar de fransche benaming) in gekiemde gerst ontdekte stof, die de omzetting van het zetmeel in dextrine en suiker bewerkt; – **diastēma,** n. tusschenruimte, afstand; Muz., z. v. a. i n t e r v a l; – **diastemátisch,** adj. Muz. lang aanhoudend, met tusschenruimte; – **diastematelytrie,** f. tegennatuurlijke splitsing der vrouwelijke scheede in twee deelen; – **diastematie,** f. gespletenheid; – **diastemateukephalie,** f. tegennatuurlijke splijting der hersenen; – **diástimeter,** n. (een onjuist gevormd woord) afstands- of vertemeter, vertemaat, uitgevonden door dr. Rommershausen, bestaande uit een met een draadkruis voorzienen verrekijker; – **diastematocheilie,** f. splijting der lippen; – **diastematokaulie,** f. Bot. onnatuurlijke overlangsche splijting van een stam; – **diastematokranie,** f. tegennatuurlijke splijting van den schedel in het midden; – **diastematokystie,** f. tegennatuurlijke splijting der blaas; – **diastematogastrie,** f. splijting der buikwanden in het midden; – **diastematognathie,** f. tegennatuurlijke splijting der kaken; – **diastematometrie,** f. splijting der baarmoeder; – **diastematomylie,** f. splijting van het ruggemerg; – **diástematopyelie,** f. tegennatuurlijke splijting van het bekken; – **diastematorachie,** f. tegennatuurlijke splijting van de ruggegraat; – **diastematorhinie,** f. tegennatuurlijke splijting van den neus; – **diastemastotaphelie,** f. tegennatuurlijke splijting van de huig; – **diastematosternie,** f. tegennatuurlijke splijting van het borstbeen; – **diastementerie,** f. tegennatuurlijke splijting van het spijsverteringskanaal.

Diastŏle, f. gr. (van *dia-stéllein*, uiteentrekken, verdeelen) 1) uitrekking, verlenging van iets, inz. Poët. verlenging van eene korte lettergreep tot eene lange, het omgekeerde der s y s t o l e; 2) gr. Gram. het teeken ('), dat tot scheiding van enklitisch samenhangende woordjes dient, opdat zij niet met andere, gelijkluidende verwisseld kunnen worden; 3) uitzetting van het hart en de bloedvaten om het instroomende bloed te ontvangen; zij wisselt gedurende het leven elk oogenlbik met de samentrekking (s y s t o l e) der deelen af; – **diastoliek,** f. Muz. leer van de insnijdingen en verbindingen der muzikale perioden.

Diastrémma, n. en **diastrŏphe,** f. gr. (van *dia-stréphein*, verdraaien) verdraaiing, verstuiking, verrekking; inz. Med. vertrekking der verlamde aangezichtsspieren naar de gezonde zijde.

Diastȳlon of **diastȳle,** n. gr. (van *diá*, door, uiteen, en *stȳlos*, zuil) Arch. bij de Ouden zoodanige plaatsing der zuilen, dat deze driemaal verder van elkander stonden, dan de dikte van iedere zuil bedroeg.

Diasȳrm, m. gr. (*diasyrmós*, v. *dia-syrein*, uiteenhalen, doorhalen) 't doorhalen, bespotten, hoonen, inz. rhetor. figuur, die in de overmatige verkleining van een voorwerp bestaat, het tegendeel van de h y p e r b o l e; – **diasýrtisch,** adj. bespottend, smalend, hoonend.

Diatessăron, n. gr. (eig. samenstemming) door vier, n.l. tonen (v. *téssăres*, vier) Muz. zuivere q u a r t (z. ald.); ook: tekst van het evangelie, door den Assyriër Tatianus samengesteld uit de vier Evangeliën, op sommige plaatsen lang in kerkelijk gebruik geweest; – **diatessonare,** lat. (fr. *quarter*) Muz. in quarten voortschrijden.

Diathēke, f. gr. (van *diatithĕnai*, schikken) verbond, 't (oude en nieuwe) testament.

diathermaan, gr. (v. *dia*, door, en *thermainein*, warmen) Phys. warmtestralen doorlatend (vgl. a t h e r m a a n); – **diathermaniteit** of **diathermatie** (spr. *tie=tsie*), f. eigenschap der lichamen om warmtestralen in het algemeen door te laten; – **diathermantie** (spr. *tie=tsie*), f. eigenschap om slechts zekere soort van warmtestralen door te laten, z. v. a. t h e r m o c h r o s e (z. ald.).

Diathĕsis of **diathése,** f. gr. in 't algemeen inrichting, toestand, inz. Med. inrichting, gesteldheid, stemming van het lichaam, ziekteaanleg; vgl. d i s p o s i t i e en c o n s t i t u t i e; – **diathĕses,** f. pl. zoogenaamde grondziekten, of de oorsprong, grond en aanleg van en tot de ziekten.

Diatiet, n. soort kleefdeeg of stopmiddel uit gomlak en fijn kiezelzuur.

diatónisch, gr. (*diátŏnos*, zoowel doorklinkend als verschillend klinkend) doorklinkend, volgens de toonladder (in geheele tonen); geheele tonen betreffend; – **diatónische ladder** of **schaal,** voor het toonstelsel aangenomen klankladder van 5 heele en 2 halve tonen in éen octaaf.

diatoom, adj. gr. (*diátŏmos*, doorgesneden) Min. naar eene zijde heen gemakkelijk deelbaar; ook twee atoomgewichten bevattende; – **diatomeeën,** f. pl. N. H, kristalwieren, in wier wand zich kiezelskeletten bevinden; zie p l a n k t o n; – **diatomeeënaarde,** f. grond, waarin veel kiezelschalen (van de diatomeeën), zooals b.v. op de Luneburger heide.

Diatóse, f. Chem. katalyseerende (z. a.) stof (enzyme), aanwezig in gekiemde gerst, die zetmeel om kan zetten in m a l t o s e.

Diatrēsis, f. gr. (v. *diatitrān*, doorboren) Med. doorboring, doorboordheid.

Diatribe, f. gr. (*diatribē*, van *dia-tribein*, eig. fijnwrijven; den tijd verdrijven, zich met iets bezighouden) vertoeving; wijdloopige geleerde uiteenzetting, schoolsche verhandeling, inz. critisch strijdschrift; bittere, hevige critiek, hetzij mondeling of in geschrift; – **diatribeeren,** scherp hekelen, eene uitvoerige geleerde verhandeling schrijven; – **diatrímma,** n. Med. ontvelling, inz. der huid bij het gaan, het paardrijden, blikaars.

diatritæisch, adj. gr. driedaagsch; – **driatritāriërs,** m. pl. artsen, die door driedaagsch diëet alle ziekten wilden genezen; – **diatrite,** f. driedaagsch diëet; – **diatrītos,** f. wederkeering der koorts op den derden dag.

Diattosysteem, n. El. stelsel van tramweg, waarbij (ondergronds) slechts stroom wordt toegevoerd gedurenden den tijd, dat een wagen erboven is.

Diatypōsis, f. gr. (v. *dia-typoen*, vormen; vgl. typus) verzinnelijking, aanschouwlijk maken door afbeeldingen, door figuurlijke voorstelling, door voorbeelden.

Diaulus, m. gr. ruimte van twee stadiën; Muz. dubbelfluit.

Diávolo, m. it. (spr. *-wo-*) duivel, geliefkoosd vloekwoord der Italianen; – **diavolétti** of **diavolini,** pl. ital. (eig. duiveltjes, verklw. van *diávolo*) gekrulde koekjes, die eene wellustwekkende kracht zouden hebben; gesuikerde anijskorrels.

Diaz, m. spaansche geslachtsnaam of patronymicum; zoon van Diego.

Dib, m. arab. arabische wolfshond.

Dība, m. turk. rijke, met goud en zilver gestikte stof.

Dibaphon, n. gr. tweemaal geverfd purper.

Dibaptisten, m. pl. gr. (v. *di-*, tweemaal en *baptístēs*, dooper) tweemaal doopende secte der 9de eeuw in de Grieksche kerk.

Dibbelmachine, f. eng. (van *dibble*, indompelen, gaten maken, met den pootstok planten) zaaimachine, welke gaten in den grond maakt en de zaadkorrels daarin laat vallen.

Dibidibi, z. dividivi.

Dibrăchys, m. gr. (van *di-*, tweemaal, en *brachýs*, kort), z. v. a. pyrrhichius (z. ald).

dibránchisch, adj. gr. (vgl. branchiën) N. H. met dubbele kieuwen.

Dicaciteit, f. (lat. *dicacĭtas*, v. *dicax*, met bespotting sprekend) bijtend vernuft, scherpe zet; ook praatachtigheid; spitsvondige redeneering.

Dicasterium, n., z. dikasterium.

dic, cur hic? lat. zeg, waarom zijt gij hier; z. v. a. mensch, gedenk aan uwe bestemming!

Dicentarius, m. mid.lat. (van 't lat. *dicĕre*, zeggen, spreken) babbelaar, woordenrijk mensch; – **dicenterie,** f. of **dicentiën,** f. pl. onnut gesnap, nietsbeduidende woorden.

dicephálisch, adj. gr. (van *di-* tweemaal, en *kephalē*, hoofd) tweehoofdig; – **dicephalium,** n. tweehoofdige misgeboorte.

Dicérium, tweearmige kandelaar in de gr. kerk, die de dubbele natuur van Christus moet aanduiden; – **dicérisch,** adj. gr. (van *di-*, tweemaal, en *kéras*, hoorn) N. H. met twee horens of voelsprieten.

Dichalcon, n. kleine oud-grieksche munt = $^1/_4$ obolus.

dichelypsopódisch, adj. gr. N. H. met lange sterke voeten en gescheiden teenen.

Dichogamie, f. gr. (v. *dicha*, tweevoudig, en *gámos*, paring, echt) eig. dubbele echt; Bot. soort van bevruchting der planten, waarbij de geslachtsdeelen zich na elkander ontwikkelen; – **dichogámisch,** adj. met gescheiden geslachtsdeelen.

Dichophyie, f. gr. (v. *dicha*, tweevoudig, gedeeld, en *phýein*, worden) eig. 't dubbelworden; vandaar Med. haarsplijting, kwaal, waarbij de haren aan de punt vorkswijze gespleten zijn.

dichoptérisch, adj. gr. (van *dicha*, tweevoudig, en *pterón*, vleugel) met gespleten vleugels.

Dichordium, dichord, n. gr. (v. *di-*, tweemaal, en *chordē*, z. ald.) tweesnarig speeltuig, speeltuig, dat niet meer dan twee snaren heeft.

Dichorēus, m. gr., z. v. a. ditrochæus (z. ald. en vgl. choreus).

Dichotomie, f. gr. (van *dicha*, tweevoudig, en *témnein*, snijden) verdeeling in tweeën, vgl. dualisme; half verlichte maanschijf; de gaffelvormige verdeeling der takken; – **dichotōmisch,** adj. tweedeelig; gaffelsgewijze verdeeld; half zichtbaar; – *dichotomus, a, um*, lat. Bot. gegaffeld.

Dichroisme, n. gr. (van *di-chrŏos*, tweekleurig) tweekleurigheid, b.v. tweevoudige kleurwisseling van kristallen; – **dichroiet,** n. prismatisch kwarts, watersaffier, een mineraal, dat bij het doorheenzien in verschillende richting verschillende kleuren vertoont, z. v. a. pelioom; – **dichróisch,** adj. tweekleurig, tusschen twee kleuren zwevende; – **dichromátisch,** adj. tweekleurig, wat bij gelijke chemische gesteldheid en vorm onder verschillende omstandigheden twee verschillende kleuren vertoont; – **dichroskopische loupe,** f. door Haidinger uitgevonden vergrootglas om de verschijnselen van het dichroïsme zichtbaar te maken.

dicibel, adj. nw.lat. (v. 't lat. *dicĕre*, zeggen) zegbaar, uitspreekbaar; – **dicibūla,** n. pl. lat. sprookjes; – *dicis causa* of *dicis gratia*, lat. om iets te zeggen, om er maar af te zijn, kwansuis, welstaanshalve; – **dicitor,** m. nw. lat. spreker, redenaar.

Diclinie, enz., z. dikl-.

dicta, z. ond. dictus.

Dictámnus, m. lat. (gr. *diktamnos*) esschenkruid, een gewas, dat vele soorten telt; inz. een pijn- en bloedstillend geneeskruid.

dicteeren, lat. (*dictāre*, eig. herhaaldelijk zeggen, frequentatief van *dicĕre*, zeggen) in de pen zeggen, voorzeggen om na te schrijven; voorschrijven; toewijzen, opleggen, b.v. iemand eene straf dicteeren; – **dictāmen,** n. nw.lat. innerlijke aandrijving; – *dictándo*, door voorspreken, vóorzeggend, in de pen gevend; – **dictaphon,** f. soort spreekmachine als de grammophoon, de phonograaf enz; – **dictaat** of **dictātum,** n., pl. **dictātā,** tot naschrijving voorgezegde, op het hooren nageschreven stukken; – **dictātie** (spr. *tie=tsie*) f. (later lat. *dictatio*, het in de pen zeggen, voorzeggen ter naschrijving), gew. dicteeren; – **dictātor,** m. fr. **dictateur,** onbeperkt regeeringspersoon, die bij dringende omstandigheden in den oud-rom. staat werd benoemd; onbeperkt gezaghebber in dagen van gevaar; – **dictatōrisch,** adj. gebiedend, als machthebbend, op bevelenden toon; – **dicta-**

tuur, f. (lat. *dictatūra*) macht en waardigheid van den dictator, den oppermachthebber; in het duitsche rijk: wijze, waarop eene zaak wettelijk ter kennis van den rijksdag gebracht en zij een voorwerp van beraadslaging werd.

dictus, m. lat. (*dictus*, deelwoord van *dicĕre*, zeggen, benoemen, verklaren) genoemd, gezegd, bovengenoemd; – *dicta sponsa* f. verloofde, toegezegde bruid; – *dicti anni*, in het gezegde jaar; – *dicto diē*, op den genoemden dag; — *dictum, factum*, zoo gezegd, zoo gedaan; — *dictu*, te zeggen, b. v. *horribile dictu*, verschrikkelijk om te zeggen; — **dictum,** n., pl. **dicta**, spreuk, uitspraak, plaats uit een geschrift; – *dictum biblĭcum*, bijbelplaats; – *d. classĭcum*, hoofdspreuk, hoofdstelling; – *d. de omni et nullo*, gevolgtrekking uit het algemeene tot het bijzondere; – *d. probans*, bewijsplaats (pl. *dicta probantĭa*); – *dicta séptem sapiéntum*, spreuk der zeven wijzen; — *dicta testium*, pl. uitspraken der getuigen; – **dicterium,** n. schimpwoord, stekelige rede, bijtende scherts, spotrede; – **dicteriën,** pl. geestige gezegden of invallen; – **dictie** (spr. *t*=*s*) f. (lat. *dictĭo*) bijzondere wijze van uitdrukking van een schrijver; bijzondere wijze van voorstelling in woorden door de rede; wijze van uitdrukking, uitdrukking; – **dictionnaire,** m. fr. (spr. *di-ksjonèr*'; nw.lat. *dictionarĭum*) woordenboek, verzameling van al de woorden van eene taal, of van kunst, wetenschap enz., in alphabetische orde gerangschikt; – *dictionnaire de poche*, fr. (spr. *-posj*) zakwoordenboek; – **dictionnarist,** m. nw.lat. woordenboek-schrijver.

Didăcus, m. mid.lat. (it. *Didaco*), z. v. a. D i e g o.

Didaktiek, f. gr. (van *didaktikós, ē, ón*, tot het onderwijs behoorend, leerend, v. *didáskein*, leeren, onderrichten) leerkunst, onderwijskunst, d. i. leer van de inrichting en leiding van het onderwijs als middel tot ontwikkeling van den geest; – **didaktĭcus,** m. onderwijskundige; leerdichter; – **didáktisch,** adj. leerend, onderrichtend; – **didaktische poëzie,** poëzie, die bij voorkeur wetenschappelijke of afgetrokken onderwerpen behandelt, leerdicht; – **didáktrum** of **didáktron,** n. leergeld, leerloon; – **didaskalia,** f. gr. (*didaskalia*) leering, onderwijzing; pl. **didaskaliën,** leeringen, onderrichtingen, opheldeningen, kenmerken, teekens, bewijzen; bij de Grieken: opvoeringen van tooneelstukken en de te Athene daarover gehouden aanteekeningen; – **didaskálisch,** adj. leerend, onderrichtend; bewijzend, onwederlegbaar, z. v. a. a p o d i k t i s c h.

didaktȳlisch, adj. gr. (van *di-*, tweemaal, en *dáktȳlos*, vinger) N. H. tweeteenig, van dieren, welke twee teenen aan elken poot hebben; tot deze afdeeling behooren b. v. de tweehoevige of herkauwende dieren, zooals rund, schaap, geit enz..

Didekaëder, n. gr. dubbel tienvlak, inz. als kristalvorm; – **didekaëdrisch,** adj. dubbeltienvlakkig.

Didélphys, f. gr. (vgl. d e l p h y s) Med. dubbele baarmoeder; N. H. buideldier; – **didélphisch,** adj. met dubbele baarmoeder.

Didodekaëder, n.gr. dubbel twaalfvlak; – **didodekaëdrisch,** adj. dubbeltwaalfvlakkig.

Didŏron, n.gr. maat van twee handbreedten.

Didráchme, f. gr. dubbele d r a c h m e (z. ald.).

diduceeren, lat. (*di-ducĕre*) uit elkander trekken, verdeelen, scheiden; – **didúctie** (spr. *t*=*s*) f. (lat. *diductĭo*) uitrekking, scheiding, afzondering der deelen.

Didymalgie, f. gr. pijn in de teelballen.

didymisch, adj. gr. (*didymos*) dubbel gepaard; – **didymokárpisch,** adj. N. H. met gepaarde vruchten; – **didȳmos, didymus,** m. tweeling, tweelingbroeder; pl. **didymi,** ook de beide teelballen; Bot. twee verbonden zaadlobben; — **didȳmium,** n. tweelingsmetaal een door Mosander in het ceriet ontdekt metaal, van cerium en lanthanium bijna niet te onderscheiden.

didynámisch, adj. gr. (vgl. d y n a m i s c h) dubbel- of tweemachtig, twee groote en twee kleine meeldraden hebbend; – **didynamĭa,** n. pl. Bot. tweemachtige planten, met vier meeldraden in eene tweeslachtige bloem, waarvan twee langer zijn; de 14de klasse in het stelsel van Linnaeus.

Diederik, Diderik, z. D i r k.

Diëet, n. (van 't gr. *díaita*, leven, levenswijs, ook woonplaats, lat. *diaeta*) levensregeling, levenswijze, gezondheidsverzorging, maathouding in spijs en drank, in slapen en waken, in beweging en rust, zoo in lichamelijk als geestelijk opzicht; inz. door den geneesheer voorgeschreven levenswijze, van daar ook ziekenkost, magere spijs; – **diëtetísten,** m. pl. klasse van geneesheeren, welke bij de behandeling der zieken alleen op den leefregel letten; – z. ook d i æ t a, enz.

Diegēsis, f. gr. (van *di-egeisthai*, vertellen) verhaal, samenhangende vertelling; – **diegētisch,** adj. verhalend, ontwikkelend.

Diégo, m. sp. mansnaam, ontstaan uit *Sant Yago*, heilige Jacobus.

Diëlektriciteitconstante, f, hoeveelheid elektriciteit in een niet-geleider aanwezig; – **diëlektrisch,** niet geleidend; – **diëlektricum,** n. isoleerende middenstof, waardoor de werkingen van geëlektriseerde lichamen zich naar alle zijden voortplanten.

diēs, m. en f. (pl. *dies*) lat. dag; Jur. rechtsdag of termijn, dagvaarding; – ***dies diem docet***, de eene dag is de leermeester van den anderen, of: komt tijd komt raad; – *diem perdidi*, lat. ik heb mijn dag verloren (gezegde van Titus, als hij een dag had laten voorbijgaan zonder wel te doen); – *diē hodiérno*, op den dag van heden, op den huidigen dag; – *de hodiérno die*, van of op den huidigen dag; – ***sub hodierno die***, onder den dag of datum van heden; – *a die* (*insinuationis, recepti*), van den dag (der indiening, der ontvangst) af; – ***ad diem dictum***, Jur. op den bepaalden of vastgestelden dag; – *ante diem*, vóor den dag, vóor den tijd; – *ad dies vitae*, levenslang, voor het gansche leven; – *dies absolutiōnis*, goede Vrijdag (als dag der

vrijspreking van kerkelijke straffen); – *dies ater*, eig. zwarte dag, d. i. ongeluksdag; – *dies caniculāres*, hondsdagen; – *dies cedens*, Jur. tijdstip, waarop voor ons een recht ontstaat; – *dies cinĕrum* (*sacrōrum*), Kath. aschdag, aschwoensdag; – *dies competentĭum*, witte Donderdag, als dag van het onderzoek der catechumenen (c o m p e t e n t e s); – *dies consecrāti*, aan God gewijde dagen, inz. kerstdagen; – *dies critĭcus*, Med. beslissende, gewichtige dag, inz. in ziekten, b. v. de 7de, 9de, 11de, 15de en 21ste dag; – *dies depositiōnis*, begrafenis- en sterfdag van een martelaar; – *dies fastus*, eig. dag, waarop gesproken mocht worden; vandaar: rechtsdag; – *dies faustus*, gelukkige dag, geluksdag; – *dies indulgentĭae*, witte Donderdag (als dag der wederopneming van de boetedoeners in de kerkgemeenschap) – *dies intercalāris*, ingelaschte dag, schrikkeldag; – *dies irae, dies illa*, d. i. dag des toorns, die dag; naam van eene der schoonste chr. hymnen, welke een deel van het r e q u i e m (z. ald.) uitmaakt, aldus geheeten naar de eerste woorden van dit gezang, dat het laatste oordeel schildert; – *dies legālis*, burgerlijke dag van 24 uren; – *d. lucis*, dag des lichts, Paschen; – *dies natālis*, geboortedag, stichtingsdag (van hoogescholen, enz.); – *dies naturālis*, natuurdag, van den op- tot den ondergang der zon; – *dies nefástus*, dag, waarop geene rechtszitting mocht gehouden worden; ook: ongeluksdag; – *dies religiōsus*, rouwdag, treurige herdenkdag; dag van kwade voorspelling; – *d. salutāris*, dag des heils, z. v. a. goede Vrijdag; – *dies sancti*, heilige dagen, de gansche vastentijd; – *dies saxonĭcus*, saksische termijn van 45 dagen; – *dies solutiōnis*, Jur. vervaldag van een wissel, betaaldag; – *dies venĭens*, Jur. tijdstip, waarop een recht geldend kan gemaakt worden; – *dies viridĭum*, witte Donderdag; – **diëten,** pl. mid.lat. (*diëta*, dagloon) daggelden, teergelden; jaargelden, die een ambtenaar in stede van eigenlijke vaste bezoldiging of als kostenvergoeding, schadeloosstelling voor buitengewone verrichtingen ontvangt; ook vergaderingen van afgevaardigden enz. (z. d i æ t a); – **diëtarius** of **diëtist,** m. mid.lat. daggelder; daggeldtrekker, bediende of beambte, die daggelden trekt, in de R. Kath. kerk: geestelijk dienaar, die den morgendienst verricht.

Diësis, f. gr. (van *di-iĕnai*, doorlaten, weekmaken) Muz. verschil tusschen den grooten en den kleinen halven toon, een vierde toon; in 't algemeen: iedere geringe toonverandering; ook (fr. **dièse,** m.) kruisje vóor eene noot ♯ om haar een halven toon te verhoogen.

Diëten, diëtarius, z. ond. d i e s.

Diëtēris, f. gr. (*dietēris*; van *di-* en *étos*, jaar) tijd van 2 jaren; – **diëtērisch,** adj. tweejarig, biënnaal.

Dietist, z. ond. d i e s.

Dieu, m. fr. (spr. *djeu*; van 't lat. *Deus*) God; – *mon Dieu!* mijn God! lieve hemel!; — *par Dieu*, bij God!; – *Dieu et mon droit*, fr. (spr. *Djeuë moñ droā*), God en mijn recht (de spreuk der eng. kroon); – *l'homme propose et Dieu dispose* (spr. *lóm propooz' é djeu diespooz'*), de mensch wikt en God beschikt.

di fatto, it. inderdaad; op heeterdaad.

Diffa, f. arab. maaltijd tot onthaal van aankomende gasten.

Diffálco, m. it. (v. *diffalcare, falcare*, fr. *défalquer*, aftrekken, afkorten, van 't oudhoogd. *falgan*, berooven, aftrekken) Kmt. aftrek, rabat van de hoofdsom; – **diffalcātie** (spr. *t=ts*) f. aftrekking, rabatteering.

diffameeren, lat. (*diffamāre*, van *dis-* en *fama*, z. ald.) in opspraak brengen, belasteren, schandvlekken, schenden, eerrooven, zwart of verdacht maken; – g e d i f f a m e e r d, adj. geschandvlekt, in opspraak gebracht; – **diffamaat,** m. (lat. *diffamātus*) een belasterde, geschandvlekte; – **diffamánt,** adj. en adv. lasterlijk, eerroovend; – **diffamātie** (spr. *t=ts*) f. nw.lat. eerroof, smaadrede, laster; – **diffamātor,** lat. of **diffamateur,** fr. m. lasteraar, schender, eerdief, eerroover; – **diffamatōrisch,** adj. eerroovend, lasterend; – **diffamie,** f. eerkwetsing, beschimping.

differeeren, (van 't lat. *differre*, eig. uit elkander brengen, fr. *différer*), verschillend zijn, afwijken, uitstellen; verschuiven; – **differend,** n. fr. (spr. *diferañ*) strijd, twist, geschil, oneenigheid; betwiste zaak; – **differént,** m., z. v. a. d e f e r e n t (z. ald.); als adj. lat. (*diffĕrens*) verschillend, onderscheiden, ongelijk; – **differéntie** (spr. *t=ts*) f. (lat. *differentĭa*, fr. *différence*) onderscheid, verschil, ongelijkheid, afwijking, verscheidenheid; – **differentie-handel,** m. handel met effecten, waarbij deze niet werkelijk geleverd worden, maar alleen de gerezen of gedaalde waarde daarvan ontvangen of vergoed wordt; – **differéntie-betaling,** f. uitbetaling van het koersverschil van effecten; – **differentiaal** (spr. *ti=tsi*), n. nw.lat. Math. oneindig klein deel, oneindig kleine aangroeiing van eene eindige, veranderlijke grootheid; – **differentiaal-gear,** (spr. *gier*), n. inrichting aan automobielen om aan de achterwielen tegelijkertijd verschillende snelheden te geven b.v. bij bochten; – **differentiaal-lamp,** f. (fr. *lampe differentielle*, eng. *differential lamp*) elektrische lamp, waarbij de regeling van den lichtboog door de differentiaalwerking van twee stroomtakken verkregen wordt, welke ontstaan door verdeeling van den elektrischen stoom; zij is een vereeniging van de hoofdstroomlamp en de shuntlamp; – **differentiaal-rekening,** afdeeling der wiskundige analyse, door Leibnitz uitgevonden, bestaande in het nagaan van de betrekking der oneindig kleine veranderingen of verschillen van twee veranderlijke en van elkander afhankelijke grootheden; – **differentiaal-rem,** f. dubbelwerkende rem; – **differentiaal-tarief,** n. stelsel in de berekening der spoorwegtarieven, volgens hetwelk bij vervoer van groote hoeveelheden (koren, hout, steenkolen enz.) bij toenemenden afstand de tarieven proportioneel steeds kleiner worden; – **differentiaal-thermometer,** m.

dubbel gekromde glazen buis, die in twee met lucht gevulde bollen eindigt en waarin gekleurd zwavelzuur, bij gering warmteverschil der beide glazen bollen, naar de eene of andere zijde gedreven wordt; – **differentieële rechten,** n. pl. in- en uitvoerrechten, die verschillen naar gelang van het land van bestemming en van herkomst; – **differentiëeren** (spr. *ti=tsi*) het oneindig kleine deel eener oneindige veranderlijke grootheid vinden of berekenen; – **differéntiometer** (spr. *ti=tsi*) m. werktuig om den diepgang van een schip te meten; – **differentísme,** n., z. v. a. determinisme (z. ald.); – **differentist,** z. determinist.

Diffessie, z. ond. diffiteeren.

difficiel, adj. (lat. *difficĭlis, e,* van *dis-*, z. ald., en *facĭlis,* gemakkelijk, fr. *difficile*) moeilijk, lastig, zwarigheden makend, b. v. een difficiel mensch; bezwaarlijk, gestreng, knorrig, eigenzinnig, wonderlijk; – *difficile est satĭram non scribĕre,* lat. 't valt moeilijk (bij 't bemerken van deze of gene groote dwaasheid) niet eene satire daarop te schrijven, zijn spotlust te onderdrukken; – **difficulteit,** f. (lat. *difficultas*) zwarigheid, bedenkelijkheid, moeilijkheid, hindernis; – **difficulteitenmaker,** m. man, die allerlei zwarigheden opwerpt; – **difficulteeren,** nw.lat. zwarigheid maken, bemoeilijken, allerlei bedenkingen opperen; – **difficulteus,** adj. (it. *difficoltoso,* fr. *difficultueux*) vol zwarigheden.

diffideeren, lat. (*diffidĕre*) mistrouwen, wantrouwen, twijfelen; – **diffidentie** (spr. *t=ts*), f. wantrouwen, mistrouwen; – *diffidénter,* adv. met mistrouwen; – **diffidátie** (spr. *tie=tsie*) f. mid.lat. (it. *disfida* of *sfida*) aankondiging der veete, uitdaging.

diffindeeren, lat. (*diffindĕre*) splijten; Jur. een proces afbreken en tot den volgenden dag uitstellen; – **diffissie,** f. (lat. *diffisĭo*) splijting; Jur. uitstel.

diffiteeren, lat. (*diffitēri*; van *dis-* en *fatēri,* belijden) niet willen toestemmen, ontkennen, loochenen; – **difféssie,** f. nw.lat. loochening, ontkenning; Jur. gerechtelijke verklaring van de ongeldigheid of onechtheid eener oorkonde, enz.; – **diffessie-eed,** m. (*diffessĭo jurāta* of *juramentum diffessorium*; vgl. jurament) loochening van een feit onder eede, inz. ontkenning van een handschrift of enkel van de onderteekening, dat is van de echtheid der schrijfletters.

diffiueeren, lat. (*diffluĕre*) vervloeien, zich oplossen; – **diffluént,** adj. (lat. *diffluĕns*) vervloeiend; opgelost; – **diffluéntie** (spr. *t=ts*) f. nw.lat. 't vervloeien, oplossing.

diffórm, adj. nw.lat. (fr. *difforme*) wanstaltig, mismaakt, leelijk; – **difformeeren,** misvormen, onkenbaar maken; – **difformiteit,** f. wanstaltigheid, misvormdheid, mismaaktheid.

Diffráctie (spr. *t=s*) f. nw. lat. (vgl. fractie) straalbreking, buiging van het licht of afwijking der lichtstralen van haren rechten weg, als zij op een stof vallen, die het licht niet doorlaat.

diffringeeren, lat. (*diffringĕre*) uit elkander breken; – **diffringént,** adj. (lat. *diffringens*) uiteenbrekend.

diffugeeren, lat. (*diffugĕre*) uit elkander vluchten, verloopen, verdwijnen; – **diffugĭum,** n. vlucht naar alle zijden.

diffundeeren, lat. (*diffundĕre*; van *dis-* en *fundĕre,* gieten) uitgieten, uitzetten, uitbreiden, verbreiden, wijdloopig zijn; verkwisten, verspillen (b. v. geld en goed); ook den wijn in vaten doen; – **diffusamente,** it. Muz. verward, met verandering van maat, langzamer en breeder voor te dragen; – **diffuus,** adj. (*diffūsus, a, um*) wijdloopig; verstrooid; – *diffusus, a, um,* lat. Bot. wijd uitgespreid; – **diffusíbel** (spr. *s=z*), nw.lat. snel, maar vluchtig werkzaam; – **diffúsie,** f. lat. (*diffusĭo*) uitgieting, uitbreiding, verdeeling, verstrooiïng der deelen van een stof; wijdloopigheid in spreken en schrijven; wederzijdsche doordringing en vermenging van verscheiden gassen en vloeistoffen; – **diffusie-procédé,** n. in 1865 door Robert bij de suikerfabricatie ingevoerde, op de osmose (z. ald.) berustende wijze om sap te winnen uit zeer dunne sneetjes beetwortel; – **diffusiometer,** m. lat.-gr. toestel, bestaande uit dunne vliesjes caoutchouc, om door middel daarvan de doordringingssnelheid der gassoorten te meten, uitgevonden door dr. Michell te New-York.

Digamíe, f. gr. (v. *gamos,* echt) tweede echt, tweede huwelijk na den dood van den eersten echtgenoot.

Digamma, n. gr. (d. i. dubbelgamma, volgens zijn vorm Ϝ) letter in het oudste gr. alphabet, die als *w* werd uitgesproken.

digástrisch, adj. gr. (van *gastēr,* buik) Anat. tweebuikig, van spieren gebezigd, die als het ware twee buiken hebben.

Digeníe, f. gr. voortbrenging door paring.

Digeníet, n. soort van kopererts.

digereeren, lat. (*di-gerĕre*) eig. uiteendragen, scheiden, indeelen, ordenen; verdeelen, oplossen, verteren; Chem. eene stof onder den invloed van een zachte warmte, verdunnen, verdeelen, om er de oplosbare bestanddeelen uit af te scheiden; verteren (het voedsel); verkroppen, b. v. eene beleediging; – **digereer-machine,** f. (fr. *machine a digérer*), z. v. a. papiniaansche pot (z. ald.); – **digerentia** (spr. *t=ts*) n. pl. Med. verdeelende, verteringbevorderende middelen; – **digésta** of **digésten,** n. pl. in afzonderlijke afdeelingen gesplitste verzameling van geschriften; in boeken, titels en paragrafen ingedeelde groote verzameling van fragmenten uit de geschriften van oudere rom. rechtsgeleerden, ook pandecten genoemd, welke op last van keizer Justinianus in orde is gebracht, z. corpus juris; – **digestíbel,** adj. (later lat. *digestibĭlis, e*) verteerbaar; – **digéstie,** f. (lat. *digestĭo*) spijsvertering, oplossing; Chir. bevordering van de ettering; Chem. verweeking of uitzetting van eene met vocht overgoten stof onder inwerking

van eene zachte hitte in een d i g e r e e r o v e n – *digéstie-visite*, f. bezoek aan iemand, bij wien men ten eten geweest is; – **digestíéf,** n. nw.lat. verteringsmiddel, middel, dat de spijsvertering bevordert; ook middel, dat de ettering bevordert; – **digestief zout,** z. *sal digestivus*; – **digéstor,** m. Chem. papiniaansche pot ter bereiding van beender-gelei; – **digestorium,** n. nw.lat. in chemische fabrieken, laboratoriums enz. door heet water of gewoonlijk door stoom verwarmd kooktoestel.

Digger, m. eng. (v. *dig*, graven) graver, inz. goudzoeker in Australië, enz.; – **digging,** f. gouddelving, goudveld.

digitaal, adj. lat. (*digitālis, e*, van *digĭtus*, vinger)de vingers en teenen betreffende; – **digitālis,** f. nw.lat. Bot. vingerhoedskruid, eene zeer giftige, geneeskrachtige plant; – **digitaline,** f. Chem. alkaloïde, vervat in het vingerhoedskruid; – **digitāria,** f. vingergras; – *digitatus, a, um*, lat. Bot. gevingerd (b.v. de bladeren der kastanje); – **digitāta,** pl. gevingerde dieren, d. i. zoogdieren met vrije teenen aan de pooten (volgens Blumenbach); – **digitus,** m. vinger; – **digitātie** (spr. *tie=tsie*) f. nw.lat. vinger- of tandsgewijze aanhechting; – **digitifólisch,** adj. Bot. met gevingerde bladeren; – **digitigráden,** m. pl. N.H. teentreders, dieren, die op de toppen der teenen loopen; – **digitium** (spr. *ti=tsi*), n. nw. lat. Med. vingerzweer, fijt.

Diglȳphe, diglyph, m. gr. (vgl. g l y p h) Arch. dubbelkloof, een sieraad in de gedaante van steunsel der kornis tegen de dorische fries, met twee insplijtingen.

Digniteit, f. lat. (*dignĭtas*, van *dignus, a, um*, waardig) waardigheid, hoogheid; eerambt; z. ook p o t e n t i e, ond. p o t e n t; – **dignitaris,** m. waardigheidsbekleeder, bezitter van een hoog staats- of hofambt, van eene geestelijke waardigheid.

dignus est intrāre, lat. hij is waardig binnen te komen (ontleend aan de kluchtige ceremonie in Molière's *Malade imaginaire* en spottend gebruikt bij de toelating van iemand in een corporatie, enz.).

digōnisch, gr. (van *di-* dubbel, en *gōnía*, hoek) tweehoekig.

digredeeren, lat. (*digrĕdi*, v. *dis-* en *grădi*, stappen, gaan) uiteengaan, heengaan, afwijken, inz. in de rede; – **digréssie,** f. (lat. *digressio*) uitweiding, afwijking van de hoofdzaak; Log. uitstap of omweg; Astron. (ook e l o n g a t i e) grootste afwijking van eene der beide binnenplaneten Venus en Mercurius ten opzichte van de zon, of de grootste hoek, waaronder zij ten opzichte der zon gezien worden; ook uitspatting, buitensporigheid; tusschenspel.

Digynie, f. gr. (van *gynē*, vrouw) twee-wijverij; Bot. orde van planten met twee stampertjes, tweestijlige planten; – **digýnisch,** adj. tweewijvig, twee vrouwen hebbend; met twee stampertjes voorzien.

diheptapódisch, adj. gr. veertienvoetig; – **dihexaëder,** n. dubbel-zesvlak, inz. als kristalvorm; – **dihexaëdrisch,** adj. dubbelzesvlakkig; – **dihýdrisch,** adj. dubbel-waterstoffig.

Dihkān, m. perz. vrije grondeigenaar, lid van den grondbezittenden perzischen adel.

Dii, Diis, enz., z. ond. D e u s.

Dijámbus, m. gr. (vgl. j a m b u s) Poët. dubbeljambus, voetmaat van vier lettergrepen, uit twee jamben bestaande ◡ — ◡ — (b. v. o w e e! o w e e!).

dijudiceeren, lat. (*dijudicāre*) (beoordeelend) beslissen, uitspraak doen; – **dijudicātie** (spr. *t=ts*) f. (lat. *dijudicatĭo*) beslissing, uitspraak; – **dijudicātor,** m. nw.lat. beslisser, beoordeelaar.

dikárpisch, adj. gr. Bot. met dubbele vruchten.

Dike, f. gr. (*dikē*) recht, gerechtigheid; Myth. godin der gerechtigheid; ond. T h e m i s; – **dikæarchie** of **dikæokratie** (spr. *t=ts*) f. heerschappij van 't recht, rechtsstaat (het tegengest. van d e s p o t i e); – **dikæologie,** f. (van *dikaios*, rechtvaardig) rechtsleer; – **dikæopolitiek,** f. rechtvaardige staatkunde; – **dikasterium,** n. (gr. *dikastērion*, v. *dikádzein*, rechtspreken), pl. **dikasteriën,** hoog gerechtshof, rechtbank, vierschaar; – **dikasteriaal-tafel,** f. in Hongarije gerechtshof, waarop van de comitaten geappeleerd wordt.

Dikerion, z. d i c e r i u m.

diki, adj. russ. wild; – *diki kosse*, „wilde geiten", herten; – *diki loschadi*, wilde paarden.

Dikir, jav. soort van godsvereering in den Ind. Archipel, daarin bestaande, dat mannen en vrouwen zich vereenigen en onder het aanhoudend slaan op een inlandschen trom en het aanhoudend geroep van „er is geen God dan Allah" het lichaam gedurig heen en weer schudden, totdat sommigen in een staat van vervoering geraken en, na allerlei sprongen en kronkelingen, onder hevige stuiptrekkingen bewusteloos nederzijgen.

Diklinie, f. gr. Bot. klasse van planten met gescheiden geslachtsdeelen, de vijftiende of laatste klasse in het stelsel van de Jussieu; – **diklinisch,** adj. met gescheiden geslachten; – **diklinoëdrisch,** adj. met twee stompe en een rechten hoek (van kristallen).

Diklis, f. eig. dubbele deur (van *klínein*, aanleunen); vandaar: klapvlies, v a l v u l a (z. ald.).

dikokkisch, gr. (*díkokkos*) met dubbele kern.

Dikōlon, n. gr. (vgl. k o l o n) of **dikōlisch gedicht,** n. gedicht, dat uit tweeërlei verssoorten bestaat; – **dikōlisch,** adj. uit tweeërlei verssoorten bestaande.

Dikotyledōnen, pl. gr. (van *kotylēdōn*, holte, hol knopje) Bot. planten met twee zaadlobben (volgens het stelsel van de Jussieu)- **dikotyledōnisch,** adj. zulke planten betreffende, daartoe behoorende; dubbel- of tweelobbig.

Dikpenningen, m. pl. aan weerszijde gemunte geldstukken, die in de middeleeuwen in zwang kwamen, zoo genoemd in tegenstelling met de b r a c t e a t e n (z. ald.). Later werden van vele munten stukken van drie- of viervoudige waarde geslagen, die men ook door het voorvoegsel *dik* onderscheidde, b. v.

d i k d a a l d e r s of dubbele daalders, enz.

Dikrotie, f. gr. (*krotein*, kloppen) Med. 't dubbelslaan van de pols; in de curve laat zich de dubbele slag door een golflijn duidelijk zien; – **dikrótisch,** Med. dubbelslaande (van de pols), de onregelmatige beweging der slagader, waarbij twee slagen snel op elkander volgen, o. a. bij koorts.

Diktyitis, f. gr. (van *diktyon*, net) Med. ontsteking van het netvlies van het oog; – **diktyódisch,** adj. netvormig; – **diktyokárpisch,** adj. Bot. met netvormig overtogen vruchten; – **diktyophóren,** m. pl. netvechters, eene soort van kampvechters bij de Ouden; – **diktyoptēra,** n. pl. N. H. netvleugeligen; – **diktyorhizisch,** adj. Bot. met netvormig overdekten wortel.

Diktýnna, f. Myth. godin der jacht, Diana.

dilacereeren, lat. (*di-lacerāre*, vgl. l a c e r e e r e n) Chir. verscheuren, met geweld scheiden; – **dilacerātie** (spr. *t=ts*) f. vaneenscheuring; gewelddadige scheiding.

dilapideeren, lat. (*di-lapidāre*; van *lapis*, steen; eig. als steenen uit elkander werpen of verstrooien) doorbrengen, verkwisten, verdoen; – **dilapidátie** (spr. *t=ts*) f. verkwisting, onnoodige vertering, verspilling; – **dilapidātor,** m. nw. lat. verkwister.

Dilapsie, f. lat. (*dilapsĭo*) verval, verwering.

dilateeren, lat. (*dilatāre*, v. *latus*, breed) uitbreiden, uitzetten, verwijden; – **dilatābel,** adj. nw.lat. uitzetbaar, rekbaar; – **dilatabiliteit,** f. uitzetbaarheid, rekbaarheid; – **dilatánt,** n. verwijdingsmiddel; – **dilatātie,** (spr. *tie=tsie*) f. uittrekking, uitbreiding, verwijding, verdunning (tegenover verdichting, c o n t r á c t i e); – **dilatatorium,** n. of **dilatātor,** m. Chir. werktuig om de lippen van wonden te scheiden, openingen, kanalen te verwijden enz., verwijdingswerktuig; – **dilatometer,** m. uitzettingsmeter, een toestel om de uitzetting van vloeistoffen bij verwarming te bepalen; – *dilatatus, a, um*, lat. Bot. verbreed, in verhouding zeer breed.

dilātie, (spr. *t=ts*) f. lat. (*dilatĭo*, v. *differre*, uiteendragen, scheiden, verschuiven) Jur. verschuiving, vertraging, uitstel, termijn, verlengde tijd; – *dilatio ad excipiéndum*, tijd, binnen welken de klachten moeten ingediend worden; – *d. dilatorĭa*, tijd van de dagvaarding tot aan den termijn; – *d. conventionālis*, door overeenkomst der partijen verleend uitstel; – *d. definitorĭa*, beslissingstermijn; – *d. dijudicatorĭa*, tijd tot nakoming van het bij vonnis opgelegde; – *d. dilatorĭa*, onnoodig uitstel; – *d. judiciālis*, door den rechter bepaalde termijn; – *d. legālis*, door de wet zelve gezette termijn; – *d. peremtorĭa*, laatste termijn, laatst uitstel; – *d. praeparatorĭa*, voorbereidingstijd, tijd, waarin men zich tot eene verdediging kan voorbereiden; – *d. probatorĭa*, tijd tot bewijzen gesteld; – **dilātor,** m. uitsteller, vertrager; – **dilatorium,** n. bevel tot uitstel; – **dilatōrisch,** adj. (fr. *dilatoire*) vertragend, uitstellend, verschuivend, wat uitstel ten doel heeft; – **dilatorische excéptie,** f. vertragingsuitvlucht, die eenige voorloopige punten vóor de hoofdzaak wil behandeld hebben; in tegenst. met de p e r e m p t o r i s c h e, z. e x c e p t i e ond. e x c i p i ë e r e n.

Diléctie, f. (spr. *t=s*) (later lat. *dilectĭo*, v. *diligĕre*, beminnen) liefde, toegenegenheid.

Dilēma, n. gr. (v. *di-*, dubbel, en *lambănein*, nemen, vatten) Log. tweeledige sluitrede van disjunctieven vorm, dubbelbewijs, wisselsluitrede, een uit twee stellingen getrokken besluit, waarvan elk in het bijzonder de tegenpartij vangt en wederlegt; men noemt het ook gehoornde sluitrede (*cornūtus syllogismus*), omdat het de partij als 't ware tusschen de hoornen van het dilemma neemt (een zuiver dilemma vindt men Joh. 18, vs. 23); ook wordt **dilemma** gebruikt voor: netelige toestand, moeilijkheid, onaangename keus; – **dilemmātisch,** adj. een dubbel- of wisselbewijs vormende, moeilijk, netelig.

dilettceren, ital. (*dilettāre*, v. 't lat. *delectāre*) vermaken, verlustigen; zich vermaaks- of uitspanningshalve met een kunst bezighouden; – **dilettánt,** m. (it. *dilettánte*, eig. part. præs. van *dilettare*) kunstliefhebber, kunstvriend, liefhebber, in tegenst. van den eigenlijken kunstenaar en den kenner eener kunst; – **dilettante,** f. kunstliefhebster; – **dilettantenconcert, -komedie,** enz. concert, tooneelvoorstelling enz. door liefhebbers; – **dilettantisme,** n. kunstliefhebberij, vaak tegenover: echte kunst.

Diligéntie (spr. *t=ts*) f. lat. (*diligentĭa*) zorgvuldigheid, opmerkzaamheid, vlijt; Jur. zorgvuldig vermijden van onachtzaamheid, waartoe men jegens iemand verplicht is; – *diligentĭa quam quis in suis* (scil. *ădhibet*), zooveel opmerkzaamheid, als men voor zijn eigen vermogen aanwendt; – **diligent,** adj. (*diligens*) werkzaam, vlijtig; iemand d i l i g e n t verklaren = iemand bij voortduring den last opdragen om tot een zeker doel werkzaam te zijn; – **diligence,** f. fr. (spr. *-zjañs*) eig. z. v. a. d i l i g e n t i a; openbaar rijtuig, dat op bepaalde dagen en uren vertrekt en aankomt, postwagen; – **diligencia,** f. sp. z. v. a. d i l i g e n c e; – *con diligenza*, it. (spr. *-dzjéntza*), Muz. met nauwkeurigheid, stipt.

Dilogie, f. gr. (*dilogia*; vgl. *logos*) dubbelzinnigheid, vatbaarheid voor tweederlei uitlegging of opvatting; – **dilógisch,** adj. dubbelzinnig.

Diloglan, m. turk. leerling-tolk.

dilucĭda intervālla, z. i n t e r v a l; – **dilucideeren,** lat. (*dilucidāre*; vgl. *lux*, genit. *lucis*) verklaren, ophelderen; – **dilucidātie** (spr. *t=ts*) f. nw.lat. Jur. opheldering, verklaring.

Dilucŭlum, n. lat. ochtendschemering.

Diludium, n. lat. (van *ludus*, spel) tusschenspel; tusschentijd der vertooningen in den schouwburg.

dilueeren, lat. (*diluĕre*, van *luĕre*, wasschen) afspoelen, afwasschen, verzwakken, verdunnen, b.v. wijn met water; wegnemen, uitdelgen, b.v. eene verdenking; van zich afschuiven b. v. eene schuld; – **diluentĭa** (spr. *t=ts*) pl. Med. verdunnende middelen; – *diluéndo*, it.

Muz. wegsmeltend, zich oplossend, met trapswijze afneming van den toon tot op het verdwijnen; – **dilūtie** (spr. *t*=*ts*) f. nw.lat. vervloeiing; verdunning.

Diluvium, n. lat. (vgl. dilueeren) eig. wegspoeling der aarde; vandaar overstrooming, inz. zondvloed; aangeslibd, in den IJstijd door gletschers en water gevormd land; – **diluviaansch** of **diluviaal,** adj. (lat. *diluviālis*) daartoe behoorend; – **diluviale grond,** m. bodem van het toen gevormde land; – **diluviale formatie,** f. aardlagen, ontstaan in den IJstijd uit de verweeringsprodukten der oudere lagen.

Dilichnis, f. gr. lamp met twee vlammen.

Dimachæren, m. pl. gr., zwaardvechters, die met dolk en degen tegelijk vochten; – **dimáchen,** m. pl. te paard en te voet strijdende kampvechters.

dimakrostemónisch, adj. gr. Bot. met twee lange en twee kortere meeldraden.

Dimanche, (spr. *-mānsj'*) m. fr. Zondag, vgl. dominica.

Dime, m. eng. (spr. *daim* = fr. *dîme,* v. 't lat. *decĭma,* scil. *pars,* tiende deel) noord-amer. rekenmunt = $^1/_{10}$ dollar of 25 centen.

Diménsie, f. (lat. *dimensio,* v. *dimetīri,* uitmeten) afmeting, richting, uitgebreidheid van een lichaam volgens lengte, breedte en dikte, welke men de drie dimensiën noemt; maat, afstand, ruimte, verte; Algeb. factoren, waaruit een product is samengesteld; **vierde d.,** z. ond. meetkunde. – **dimetiens,** m. doorsnede, middellijn, z. v. a. diameter.

Dimeríden, m. pl. gr. (van *di-,* dubbel, en *méros,* deel) N. H. beenige visschen met volmaakte kieuwen, wier borstvinnen eenzame, niet vereenigde stralen bezitten; – **dimérisch,** adj. uit twee deelen bestaande; – **dimerosomátisch,** adj. met een in twee deelen gedeeld lichaam.

Dimĕter, m. lat. (van 't gr. *di-mĕtros*; vgl. metrum) dubbelmeter, vers, dat uit twee voeten, of uit twee versmaten bestaat, b. v. een viervoetig jambisch vers, ook quaternarĭus, lat. viervoeter.

Dimetiens, z. ond. dimensie.

Dimi, m. turk. goudstof.

Dimicātie (spr. *t*=*ts*) f. lat. (*dimicatĭo,* v. *dimicāre,* strijden) kamp, gevecht, strijd; inz. gevaarlijke strijd, kamp met levensgevaar; oneenigheid, twist, woordenstrijd.

dimidĭum, n. of *dimidĭa pars,* lat. (v. *dis-, di-,* en *medĭus*; vgl. medium) helft; – *demidio investitūra,* f. halve beleening; – *ultra dimidium,* over de helft (b. v. benadeeld of verkort zijn); – **dimidiëeren** (lat. *dimidiāre*), halveeren; – **dimidiātie** (spr. *t*=*ts*) f. (later lat. *dimidiatĭo*) halveering; – *dimidiatus, a, um,* lat. Bot. half.

diminishing returns, pl. eng. law of the...., enz. wet van de afnemende opbrengst.

diminueeren, lat. (*diminuĕre* of liever *deminuĕre,* van *minuĕre,* minderen, van *minus,* z. ald.) verminderen, verkleinen, afnemen, verzwakken, afbreken; – *diminuéndo,* it. Muz. verminderend, allengs afnemend in de sterkte der tonen; – **diminūtie** (spr. *t*=*ts*) f. lat. (liever *deminutĭo*) vermindering, afneming, verkleining, verdunning; mindering, aftrek van eene som; – *diminutĭo capĭtis* of *capĭtis diminutio* Jur. burgerlijke dood; – **diminutief,** adj. verminderend, verkleinend; – **diminutīvum** of **dimininutief,** liever **deminutivum,** n. verkleinwoord, b. v. huisje, tuintje, bloempje jongske, maagdelijn; – **diminutor,** m. verkleiner, verminderaar, z. v. a. subtrahendus, z. ond. subtraheeren.

dimitteeren, lat. (*di-mittĕre*) afscheid geven, ontslaan, afdanken, wegzenden, laten gaan; — **dimíssie,** f. ontslag, afdanking van een ambtenaar; – **dimissionair,** m. nw. lat. goederenontvanger (daar hij de waren nederlegt); iemand, die zijn post nederlegt, ontslag neemt; – **dimissoriālen,** n. of **dimissoriāles** (scill. *litterae*) pl., ook **dimissorium,** n. pl. **dimissoriën,** ontslagbrief, schriftelijk verlof, bewijs van vergunning, b. v. aan een bruidspaar, om in eene andere gemeente te trouwen; of bij R. Kath. verlof aan een geestelijke om zich door een anderen bisschop te laten ordineeren.

Dimity of **dimitty,** m. eng. (spr. *dimmitti,* van 't gr. *di-mĭtos,* dubbeldradig, tweedraadsch) gekeperde katoenen stof, diemet.

dimolto, it. Muz. veel, zeer veel.

dimórph, gr. (*di-morphos,* van *morphē,* vorm) dubbelvormig, van twee gedaanten; – **dimorphísme,** n. dubbelvormigheid, eigenschap van vele kristalliseerende lichamen om, bij volkomen gelijke gesteldheid der menging, toch wezenlijk verschillende kristalvormen aan te nemen, vgl. allotropie.

dimoveeren, lat. (*di-movēre*) verwijderen, wegruimen; – **dimōtie** (spr. *t*=*ts*), f. nw. lat. opruiming, verwijdering.

Din, n. hebr. gerecht, recht.

Dina, hebr. vrouwenn.: de vrijgesprokene, onschuldige; naam der dochter van Jakob.

Dinanderíe, f. fr. oude, geelkoperen voorwerpen (uit de stad Dinant in België).

Dinār, m. (van 't lat. *denarĭus*) perz. gouden munt, ongeveer een dukaat in waarde; ook in Servië zilveren munt van *f* $0,47^5$; – **dindarnólo,** m. it. spaarpot (van het kinderwoord *dindo,* geld).

Dinassteen, m. baksteen geperst uit met kalk gemengd kwarts, voor hoogovens.

Dinatoire, z. ond. diner.

Dindon, m. fr. (spr. *dinˈdónˈ*) kalkoen.

Dindymēne, f. bijnaam van Cybele, die op het gebergte Dindȳmus in Mysië een tempel had.

Diner (spr. *diné*) of **diné,** n. hoofdmaaltijd, middagmaal, middageten, inz. groot, aanzienlijk, voornaam middagmaal; – **dineeren** (fr. *diner,* oudfr. *disner,* it. *disinare, desinare,* mid.lat. *disnare,* als ware 't samengetr. van een lat. woord *disjejunare,* vgl. dejeuner) middagmaal houden, middagmalen; – **dinatoire,** adj. (spr. *-toâr*) wat het middagmaal betreft, wat het vervangt, z. déjeuner.

Dinéro, m. (van het lat. *denarius*) kleine spaansche rekenmunt = $^1/_{12}$ sueldo of omtrent $^1/_2$ ct.; – **dinhéiro,** m. (spr. *nh=nj*) kleine portugeesche rekenmunt, penning.

Dingding, zie deng-deng.

Dingey, dinghy, dingi f. eng. roeiboot voor één persoon op een oorlogsschip.

Dingo, m. warragal of australische wilde hond (*Canis dingo*).

Diningroom, m. eng. (spr. *dainingroem*) eetkamer, eetzaal.

Dinner, n. eng. (hoofd)maaltijd z. v. a. diner.

Dinos, m. gr. (*dînos*, eig. dwarreling, werveling) Med. duizeling; – **dinīka,** n. pl. Med. middelen tegen de duizeling, z. antidinika.

Dinotherium, z. deinotherium; – **dinokeraten, dinoceráten,** n. pl. N. H. schrikhoorns, reusachtige voorwereldlijke dieren, in Amerika gevonden; – **dinosaúros** m., schrikhagedis, voorwereldlijk dier, in Amerika gevonden.

Dinsdag, derde dag der week, bij de Romeinen *dies Martis*, dag van Mars geheeten (bij de Franschen *Mardi*), was bij de Germanen de dag, gewijd aan hun god Tius, oudnoorsch Tyr, oudd. Zio, waarvan de nederlandsche, hoogduitsche (*dienstag*) en engelsche (*tuesday*) benaming afkomstig is.

dinumereeren, lat. (*dinumerāre*) tellen, overtellen; – **dinumerātie** (spr. *t=ts*) f. (lat. *dinumeratĭo*) overtelling, hertelling, optelling.

Dio, ital. (=lat. *Deus*) God!; – *per Dio!* bij God!

Diobŏlon, n. gr. atheensch gewicht en eene munt van twee obolen; apothekersgewicht z. v. a. scrupel.

Diodōn, m. gr. dubbeltand, tweetand = lat. *bidens*, schepsel met twee rijen tanden; ook: zeeëgel.

Diœcēse, f. gr. (*dioikēsis*, huishouding, v. *oikos*, huis; vervolgens: administratie en administratief district; na Constantijns indeeling van het rom. rijk in 24 diocesen: stadhouderschap; nu overgedragen op het kerkelijk beheer), of **diocees** (fr. *diocèse*), bisschoppelijk gebied, kerspel; ook parochie, gemeente; – **diœcesaan, diocesaan,** (spr. *s=z*) wie tot eene diocees behoort; ook de prelaat of bisschop daarvan.

diœcisch, adj. gr. (v. *di*, dubbel en *oikos*, huis; lat. *dioecus, a, um*) tweehuizig; – **diœcia,** n. pl. Bot. tweehuizige planten, die geene tweeslachtige bloemen, maar mannelijke en vrouwelijke bloesems op verschillende stammen dragen, de 22ste klasse in het stelsel van L. Daartoe behooren b. v. hennep, hop, wilg, enz.

Diogĕnes, m. gr. (*Dio-gĕnēs*, v. *Zeus*, genit. *diŏs*, en *géneïn*, ter wereld brengen, pass. *geinésthai*, geboren worden) mansn.: de van Zeus afstammende; inz. oud-gr. wereldverachter of cynisch wijsgeer, vermaard wegens zijne hoogst eenvoudige, streng onthoudende, maar zonderlinge levenswijs, zoodat van hem veel anekdoten in omloop kwamen. Eens ging hij, zoo verhaalt men, op klaarlichten dag met eene brandende lantaarn door de straten van Athene en zocht naar „menschen" (wellicht „mannen"); vandaar spreekwoordelijk: een Diogenes lantaren dragen, d. i. in ontevreden ijver menschen en dingen zoo verlangen als zij zijn moesten; – **diogeniseeren** (spr. *s=z*), van alle schaamte berooven; zich onbeschaamd gedragen, den cynicus spelen; vandaar ook: **diogeneskreeft,** soort van slakkreeft in O. Indië met kalen staart, die ledige slakkenhuizen bewoont, kluizenaar, soldaat.

Dioggot, m. fr. (spr. *dioggó*) z. dagget.

Dioktaēder, n. dubbel-achtvlak; – **dioktaēdrisch,** adj. dubbel-achtvlakkig.

Diomedéa, f. N. H. albatros, zekere zwemvogel.

Dionæa, f. gr. (*diōnaia*) bijnaam van Venus, naar hare moeder **Diōne,** ook Bot. vliegenknip of vliegenvanger, eene bij uitstek gevoelige plant in N. Amerika, met eironde, sappige bladeren, die bij de minste aanraking, b. v. van eene vlieg, oogenblikkelijk toeslaan en het insect als in eene val vangen.

Dioniét, n. een vulkanisch gesteente.

Dionysische tijdrekening, door Dionysius den Kleine (*D. exiguus*), een geleerde der 6e eeuw, ingevoerde tijdrekening na Chr. geboorte, welke laatste hij stelde op 754 na den bouw van Rome.

Dionȳsos of **Dionȳs,** m., z. Bacchus; – **dionysiēn,** pl. (spr. *s=z*) (gr. *Dionȳsia*, scil. *hiera*, godsdienstig feest van *hiĕros*, heilig) Bacchusfeesten, drinkgelagen, zuippartijen.

Diophantiek, f. leer der vergelijkingen van Diophantus, gr. wiskundige van ± 360 n. Chr., zie analysis Diophantea.

Diopsiet, n. groengrijs mineraal uit Piémont.

Dioptaas, n. kopersmaragd een mineraal (kiezelzuur, koperoxyd en water).

Dióptер, f. gr. (*dioptra*, van *dia*, door, en *óptein*, zien) Geom. kijkspleet, toestel, vizier, inz. aan meetwerktuigen; – **diopter-lineaal,** f. koperen lineaal, waarop twee met gaatjes of kijkspleten voorziene dunne metaalplaatjes loodrecht geplaatst zijn; – **dioptrīe,** f. 't viseeren, hoogtemeten, nivelleeren; ook: eenheid van breking van lenzen; één diopter is de sterkte van een lens met een brandpuntafstand van 1 M.; – **dioptrīek,** f. doorzichtkunde, kennis der straalbreking, leer van de lichtbreking en het zien door gebroken lichtstralen, inz. door water, glazen, lenzen, enz., ook anaklastiek; – **dioptrisch,** adj. daartoe behoorende; – dioptrische kleuren, door lichtbreking ontstane kleuren.

Diorāma, n. gr. (van *di-orān*, doorzien) schilderij of tafereel, waarbij de veranderingen der verlichting, die de verschillende getijden van den dag, het toe- of afnemend daglicht op de voorwerpen, landstreken enz. teweegbrengen, kunstig worden nagebootst; een rond plastisch schilderstuk.

Diorchiet, m. versteening in den vorm van een klootzak met twee teelballen.

Dioriet, n. het gr. (v. *dorídzein*, afgrenzen,

door grenzen, bepalen onderscheiden), Min. groensteen, een uit hoornblende en dicht veldspaat gemengd gesteente uit het Oeralgebergte; – **diorísme,** n. gr. (*diorismós*) onderscheiding, begripsbepaling; verklaring; bepaling of een voorstel kan opgelost worden, hoe dit geschieden kan en op hoeveel verschillende wijzen aan de opgave beantwoord kan worden; – **dioristisch,** adj. bepalend, verklarend.

Diorrexine, f. uit pikrinezuur, houtskool, zaagsel, salpeter en zwavel gemengd ontploffingsmiddel (zie ook h e r a c i n e).

Diorrhosis, f. gr. ophooping van weivocht.

Diorthōsis, f. gr. (v. *di-orthoen*, rechtmaken, van *orthós*, recht) Chir. 't zetten, weder op hunne plaats brengen van ontwrichte beenderen, herstelling van tegennatuurlijke verkrommingen van de ruggegraat en van de ledematen; – **diorthōta,** m. werktuig tot uitstrekking; – **diorthōtisch,** adj. tot het rechtmaken of zetten behoorend.

Dios, m. sp. God; *D. lo pāga*, God loon' het.

Dioskūren, m. pl. (d. i. zonen van Zeus, van 't gr. *Zeus*, genit. *Dios*, en *koeros*, *koros*, knaap, zoon) z. C a s t o r en P o l l u x; – **dioskuriën,** f. feesten, die ten tijde van den wijnoogst ter eere der Dioskuren te Cyrene en Sparta gevierd werden.

Diósma, f. gr. (v. *diosmos*, doordringende geur) plantengeslacht, die o.a. de hottentottenthee oplevert; – **diosmose,** f. gr. 't doordringen van poreuze wanden en de daardoor bewerkte vereffening van de verschillen tusschen vloeistoffen van verschillende samenstelling of dichtheid.

Diospȳros, m. gr. Bot. plantengeslacht, waartoe de d. lotus en de d. ebenum behoort, die het ebbenhout oplevert.

Diostōsis, f. gr. (van *osteon*, been) beenuitwijking, beenverschuiving.

Dioxia, f. gr. Muz. quint.

Dioxydiamidoarsenobenzol, n. eigenl. dichloraat van...., z. v. a. z e s h o n d e r d z e s (606), z. a.

diperánthisch, gr. (van *di-*, dubbel, *peri*, rondom, en *anthos*, bloem) twee bloemdeksels hebbende.

dipetálisch, gr. (v. *di-*, dubbel, en *pétălon*, blad) Bot. twee bloembladeren hebbende.

Diphilus, m. een bouwmeester der oudheid, zóo langzaam in het volvoeren van zijne werken, dat hij ten spreekwoord werd en men van een zeer traag mensch zeide: hij is nog trager dan Diphilus (*Diphilo tardior*).

Diphonium, n. **Diphonia,** f. gr. (v. *di-*, dubbel-, en *phonē*, stem) Muz. stuk, gezet voor twee stemmen.

Diphthĕra, f. gr. (*diphthéra*) toebereide dierenhuid, perkament; boekbekleedsel; boek; oorkonde; – **diphterie, diphtheritis,** f. Med. eigenaardige bij den mensch, vooral bij kinderen, voorkomende slijmvliesontsteking van de luchtpijpen en het strottenhoofd; – **diphterie-serum,** n. bloedwei ter voorkoming en genezing van diphterie.

Diphthóngus of **diphthóng,** m. gr. (v. *di-*, dubbel- en *phthóngos*, klank) tweeklank, gemengde klank, waarin duidelijk twee verschillende klinkletters gehoord worden, b.v. ei, au, aai, enz.: – **diphthóngisch,** adj. dubbelklankig, een tweeklank vormende.

diphyieten, pl. (v. gr. *diphyēs*, dubbelsoortig, tweevormig) versteeningen van schaaldieren.

diphyllisch, gr. (van *di-*, dubbel, en *phýllon*, blad; lat. *diphyllus*) Bot. tweebladerig.

Dipla, f. gr. de liggende V, als aanduiding van aangehaalde bijbelplaatsen.

Diplantidienne, f. fr. (spr. *diplantidjèn'*) Opt. verdubbelingsbril, waardoor men twee beelden van hetzelfde voorwerp ziet, het eene recht, het andere verkeerd.

Diplasiásme, n. gr. (v. *diplasios*, tweevoudig) Gram. verdubbeling van een medeklinker, om eene op zich zelve korte lettergreep te verlengen; – **diplasion,** n. dubbele pianoforto, met twee claviaturen, die tegenover elkander staan en elk hare eigen snaren hebben; ook v i s - a - v i s genoemd.

Diplē, f. gr. critisch teeken ter aanduiding van verkeerde lezingen, ook moeilijke passages in dichters (inz. in het drama, om den tooneelspeler voor fouten in de voordracht te waarschuwen).

Dipleidoskoop, m. gr. (v. *diploos*, dubbel, *eidos*, beeld, en *skopein*, beschouwen) dubbelbeeldkijker, een astronomisch werktuig, waardoor men van de zon twee beelden verkrijgt, en dat tot bepaling van den tijd dient.

diplekolóbisch, adj. gr. Bot. met tweemaal gevouwen zaadlobben.

dipleurobránchisch, adj. N. H. met kieuwen op beide zijden.

Diplocóccen, f. pl. Med. groep van twee c o c c e n (z. a.).

Diplŏē, f. gr. (eig. verdubbeling, vouw) Anat. tusschenlaag, celachtige laag, welke zich tusschen de platen der platte beenderen bevindt, inz. der schedelbeenderen, schedelbeenmerg; Bot. binnenste celmassa der bladeren en vruchthulsels.

Diplogenĕsis, f. gr. uit twee kiemen ontstaande misgeboorten; – **diplogénisch,** adj. van tweevoudigen oorsprong.

Diplolépis, f. zeker vliesvleugelig insect welks steek die uitwassen aan de schors en de bladen van den verf-eik voortbrengt, welke galnoten genoemd worden; cynips.

Diplōma, n. gr. (eig. iets, dat dubbel is gevouwen, een toegevouwen blad, v. *diploen*, dubbelleggen, -vouwen) onderteekende en gezegelde oorkonde, waarbij eene waardigheid, een voorrecht enz. verleend wordt, benoemings-, aanstellings-, vrijheids- of genadebrief; – **diplomaāt,** m. nw. lat. staatsman, die de onderlinge betrekkingen en de wederzijdsche belangen der staten en vorsten kent; die zich ter bereiking van zekere oogmerken, ter volvoering van lasten, aan een vreemd hof ophoudt, staatsonderhandelaar, gezant; – **diplomatarium,** n. verzameling van oorkonden; – **diplomaticus,** oorkonden-kenner; – **diplomatie**

(spr. *t=ts*; ook als fr. *t=s*) f. kunst der staatsonderhandelingen, der staatszaken; gezantschapskunst, wetenschap der uitwendige verhoudingen van den staat, of der openbare en geheime handelingen der hoven en hunner gevolmachtigden; zoo geheeten omdat de kennis en 't gebruik der oorkonden vroeger een hoofdgedeelte van die wetenschap uitmaakte; ook gezamenlijke stand der staatsonderhandelaars; vak der diplomaten; – **diplomatiek,** f. (fr. *diplomatique*) oorkondenleer of wetenschap om oude oorkonden behoorlijk te lezen, te onderscheiden en te gebruiken; ook wel eens z. v. a. d i p l o m a t i e; – **diplomátisch,** adj. uit oorkonden bewezen of bewijsbaar, volgens oorkonden; bijv. een diplomatisch afschrift; ook de staatsonderhandelingen betreffende, tot de kunst der staatsonderhandeling of het gezantschapswerk behoorende; vergelijkenderwijs (naar de manieren dier heeren): voorzichtig in het gesprek, hoffelijk, aangenaam van vormen, geslepen enz.; het **diplomatische lichaam,** z. c o r p s d i p l o m a t i q u e; – **diplomatiseeren** (spr. *s=z*) met vreemde hoven onderhandelen; oneig. onder hoffelijke vormen zijne meening en bedoelingen verbergen enz.

diploneurisch, adj. gr. (v. *neuron*, pees, zenuw) met dubbel zenuwstelsel.

diplonómisch, adj. gr. (v. *nomos*, wet) twee wetten gehoorzamende.

Diplŏpie, f. gr. (van *diploos*, dubbel, en *ōps*, genit. *ōpós*, oog) Med. 't dubbelzien.

diploptĕrisch, adj. gr. N. H. (v. *pterón*, vleugel) met dubbele of gevouwen vleugels.

diplosanthĕrisch, adj. gr. Bot. met tweemaal zoo veel helmknopjes als indeelingen der bloemkronen.

Diplōsis, f. gr. (van *diploen*, verdubbelen) verdubbeling van ziekten.

diplostemōnisch, adj. gr. Bot. met tweemaal zooveel meeldraden als bloembladeren.

dipneumónisch, adj. gr. (v. *pneúmon*, long) met dubbele long.

Dipnosophist, z. d e i p n–.

Dipodie, f. gr. (v. *di-*, dubbel, en *poes*, genit. *podós*, voet) Poët. tweevoetigheid, een dubbelvoet, de samenstelling van twee voeten, ook s y z y g i e; ook uitmeten en lezen der verzen naar twee voeten; – **dipódisch,** adj. dubbelvoetig, in- of naar dubbelvoeten.

dipolykotyledónisch, adj. gr. Bot. met twee veeldeelige zaadlobben.

Dippel-olie, f. (*oleum Dippelii, oleum animale fœtidum*) stinkende dierlijke olie (verkregen bij droge destillatie van dierlijke stoffen en als bijproduct bij vervaardiging van beenderkool).

diprotophyllisch, adj. Bot. met twee zaadlobbetjes.

Dipsăcus, m. gr. (*dipsăkos*, v. *dipsa*, dorst) Med. hevige, onleschbare dorst, die met de suikerziekte gepaard gaat, dorstziekte; pisvloed, suikerziekte (d i a b e t e s); ook Bot. weversdistel, welker kelken natuurlijke kaarden opleveren, waarmede men gevolde wollen stoffen kaardt; – **dipsas,** f. dorstadder, adder, slang, wier beet, naar de meening der grieksche geneesheeren, bovengenoemde ziekte veroorzaakte; – **dipsacéën,** m. pl. kaardebollen, een niet zeer talrijke plantenfamilie samengesteld uit de geslachten kaardebol, schurftkruid en knautia; – **dipsĕtisch** of **dipsōdisch,** adj. dorstverwekkend; – **dipsomaán,** m. drankzuchtige, vooral de periodieke dronkaard; – **dipsomanīe,** f. drinkzucht; *delirium tremens* of zuiperswaanzin.

Diptam, m. (mid.lat. *diptămus*, bedorven uit het gr. *diktamnos*, lat. *dictamnus*, *dictamnum*, *dictamum*) esschenkruid, inz. een pijn- en bloedstillend geneeskrachtig kruid.

Diptĕra, m. pl. gr. (van *di-*, dubbel, en *pterón*, vleugel) dubbelvleugelige insecten, met twee onbedekte vleugels, b. v. vliegen, horzels enz.; Bot. (lat. *dipterus*) tweevleugelig, met twee vleugels; – **diptĕros,** m. Arch. tempel met eene dubbele zuilenrij omgeven; – **dipterýgisch,** adj. tweevinnig.

Diptōton, n. gr. (vgl. p t o s i s) Gram. woord, dat slechts twee naamvallen (casus) heeft.

Diptȳchon, n., pl. **diptȳcha,** gr. (van *diptȳchos*, dubbel gevouwen) looden, ivoren of houten schrijftafeltjes der Grieken en Romeinen, die met oogjes aan elkander gehecht waren; altaardeur in twee vleugels; ook in de eerste christenkerk had men d i p t ȳ c h a, waarop de namen der gedoopten stonden aangeteekend, welke laatste aanleiding gaven tot het aanleggen van doopregisters, doopboeken, die daarom ook d i p t ȳ c h a geheeten werden.

Dipus, m. N. H. springrat, zekere muizensoort met buitengemeen korte voorpooten, welke, daar zij niet loopen kunnen, springen, en holen onder den grond graven, waaruit zij niet dan des nachts te voorschijn komen.

dipyrēnisch, gr. (lat. *dipyraenus*, van *pyrēn*, kern) Bot. dubbelkernig, met dubbele kern.

dipýrisch gr. (van *pyr*, vuur) tweemaal gebrand.

Dipyrrhichius, m. gr. Poët. dubbele p y r r h i c h i u s (z. ald.), versvoet van vier korte lettergrepen, z. v. a. p r o c e l e u s m a t i c u s.

dir l'orazion della bertuccia, it. sprw. „een apengebed opzeggen", onverstaanbare woorden prevelen.

Diradiātie (spr. *t=ts*) f. nw.lat. (van *diradiáre*; r a d i u s) 't uit-elkander-stralen, straling in uiteenloopende richting.

Dirca, f. Bot. lederstruik, waarvan de schors dient tot het vervaardigen van touw.

direct, enz., z. ond. d i r i g e e r e n.

Directariaat, n. later lat. (v. *directarius*, wie in een kamer sluipt om te stelen) diefstal door middel van binnensluiping en braak in eens anders woning.

Diren, f. pl. lat. (*dirae*, eig. verschrikkelijken), z. v. a. F u r i ë n (z. ald.).

Diréptie (spr. *t=s*) f. lat. (*direptĭo*, van *diripĕre*, uiteenscheuren) plundering, berooving.

Dirhem, z. d e r h e m.

dirhýnchisch, gr. (v. *rhynchos*, snuit, snavel) N. H. met twee snavels of zuigsprieten.

dirigeeren, lat. (*dirigĕre*; van *di-*, *dis-*, en

regĕre, zĭ r e g e e r e n) leiden, richten, voeren, schikken, besturen, onder opzicht hebben, zenden naar; – *dirigeerend officier van gezondheid*, off. v. g. met den rang van hoofdofficier; – **dirigeable**, als subst. bestuurbaar luchtschip; – **dirigens**, n. Med. voermiddel, d. i. een middel, dat de werking naar den zetel der ziekte moet voeren; – **dirigént**, m., z. v. a. d i r e c t o r, z. beneden; – **diréct**, adj. en adv. (lat. *directus, a, um*, of als adverb. ook *dirécte*, rechttoe, regelrecht, rechtstreeks(ch); onmiddellijk, zonder omwegen; dadelijk, terstond, uit de eerste hand; – *per diréctum*, langs den rechten weg) rechttoe; – *oratio directa*, z. o b l i q u u s; – d i r e c t e b e l a s t i n g e n, rechtstreeksche belastingen, die onmiddellijk op de personen gelegd zijn en door hen voldaan moeten worden, zooals die op den grond, het beroep enz., in tegenst. met de i n d i r e c t e b e l a s t i n g e n; – **directe handel**, m. betrekking of ontbieding der waren uit de eerste hand, van de bron; – **directe linie**, f. opklimmende en nederdalende linie in de vermaagschapping; – **directe methode**, f. de manier om een vreemde taal te leeren door haar te doen hooren en zoo mogelijk te doen spreken, in tegenstelling van de methode om door spraakleerstudie de taal machtig te worden; vooral bekend is de methode G o u i n – **directiángulisch**, adj. rechthoekig; – **diréctie** (spr. *t*=*s*) f. richting, leiding, opzicht, bestuur, beheer, oppertoezicht, uitvoerende macht, regeering; – **directie-linie**, f. Geom. rechte lijn, langs welke de beweging van eene andere rechte lijn of van een vlak plaats heeft; – **directie-hoek**, m. richtingshoek; – **directilinisch**, adj. rechtlijnig; – **directoire**, n. fr. (spr. *-toâr'*) in Frankrijk na 1789 een staatscollege van 5 personen, bij wie de uitvoerende macht berustte; ook dergelijke collegiën in Zwitserland, Nederland en elders, als navolgingen van het eerste; het n e d e r l a n d s c h e d i r e c t o i r e, staatsbewind der bataafsche republiek, werd door Daendels in 1798 uiteengejaagd; – **director**, nw.lat., **directeur**, fr., of **dirigént**, lat. (*dirigens*), m. bestuurder, oppertoeziener, bewindsman; bewindhebber (der voorm. oostind. compagnie) Muz. aanvoerder of leidsman van een orkest of koor; – **directrice**, f. fr. oppertoezienster, bestuurster enz.; – **directoraat**, n. nw.lat. ambt van bestuurder; ook zijne woning; – **directorium**, n. leiding, besturing, richting; ook opzienersambt, college van oppertoezicht; – *directorium divini officii*, kerkelijke kalender in de R. Kath. kerk; – **directoriaal**, adj. wat tot den director of het directorium betrekking heeft; b. v. d i r e c t o r i a l e b e s l u i t e n enz.; – **directory**, n. eng., z. v. a. d i r e c t o r i u m; ook: adresboek; – *diritta*, f. ital. toonschaal, toonladder; – *alla diritta*, it. Muz. naar de toonladder, trapswijze van den eenen toon op den anderen; – **direttore**, m. it., z. v. a. d i r e c t e u r; inz. Muz. aanvoerder van het orkest; – **direzzione**, f. it., z. v. a. d i r e c t i e; Muz. aanvoering of leiding van een orkest; – *a dirittūra* of *a drittúra* (spr. *u*=*oe*) Kmt. rechtstreeks, onmiddellijk, langs den naasten weg, zonder om- of overlading b. v. iets verzenden.

dirimeeren, lat. (*dirimĕre*, v. *dis-* en *imĕre* voor *emĕre*, eig. uit elkander nemen) uiteenzetten, vergelijken; beslissend eindigen; – **dirimentiën**, pl. (*dirimentia*) Jur. huwelijksbeletselen, waardoor een in weerwil daarvan aangegaan huwelijk ongeldig gemaakt wordt.; – **dirimātie** (spr. *t*=*ts*) liever **dirémtie** (spr. *t*=*s*) f. (lat. *diremtĭo*) afzondering, scheiding, uiteenzetting; beslissing, afloop.

diritta, dirittura, z. ond. d i r i g e e r e n.

Dirk, 1) mansn., verkorting van **Diederik** (hoogd. *Dietrich*, oudhoogd. *Diotrîh, Thioterîh*, got. *Thiudareiks*, mid.lat. *Theodoricus*, van 't mid.hoogd. *diet*, oudhoogd. *diot*, got. *thiuda*, volk, in 't mid.hoogd. *rîch*, oudhoogd. *rîh*, got. *reiks*, heerscher, vorst, overste, verwant met het lat. *rex*, genit. *regis*, koning, en *regĕre*, besturen, regeeren) volksheerscher, volksvorst, machtige in volk, volkrijke.

Dirk, 2) m. eng. (spr. *durk*, uit het iersch-gaelisch *duirc* of *durc*, waarvan ons d o l k afstamt) dolk der Hoogschotten; – **dirk**, f. (oorsprong uit de volkstaal, waar de bekende naam Dirk voor knecht, helper gemeen zelfst. nw. was geworden, vgl. d e r r i c k eng. galg, hijschkraan) Mar. touw tot aantrekking van het uiterste einde eener gaffel, looper van de gaffel, zeilbooms-toppenant.

Dirlik, m. turk. levensonderhoud.

dirueeren, lat. (*diruĕre*, v. *dis-* en *ruĕre*, omverwerpen) verwoesten, vernielen; – **dirūtie** (spr. *t*=*ts*) f. (*dirutĭo*) verwoesting.

Dis, m. lat. (eig. de rijke, als zijnde bij de Romeinen een oudere vorm van *dives*), z. v. a. P l u t o (z. ald.); ook bij de Grieken een vroegere vorm voor den naam Z e u s.

dis, Muz. de met een halven toon verhoogde tweede trap der diatonische toonladder, de tusschen *d* en *e* liggende halve toon.

dis- of *di*, gr., in vele samenstellingen: tweemaal, dubbel.

dis- of *di-* (vóor eene f: *dif-*) lat. voorlettergreep, komt overeen met het nederlandsche *ont, on, ver*, enz., en beteekent uit elkander, gescheiden, enz. of drukt de ontkenning, het tegendeel van het daarmede verbonden stamwoord uit.

disaccordeeren, ital. (*disaccordare*), z. d e s a c c o r d e e r e n.

Disaffédtie (spr. *t*=*s*) f. nw.lat. (vgl. a f f é c t i e) ongenegenheid, ongunst, afkeer.

Disagio, n. Kmt. (tegenstelling van a g i o, z. ald.) korting bij het wisselen van minder waarde hebbende munten of papieren.

disapprobeeren, barb.lat. (it. *disapprovare*; vgl. a p p r o b e e r e n), z. v. a. d e s a p p r o u v e e r e n, z. d e s a p p r o b a t i e.

Disbórso, n. it. (eig. 't nemen van 't geld uit de beurs) Kmt. voorschot, uitleg; – **in disborso staan**, te goed hebben voor uitgeschoten gelden.

Discalceāten, m. pl. lat. (van *calcĕus*, schoen; it. *scalzi*) ongeschoeiden, barrevoeters, eene monnikenorde.

discaleeren, fr. (*discaler*; vgl. c a l e e r e n) Kmt. afnemen, lichter worden; – **discaleering,** f. de afneming, inz. aan gewicht.

Discánt, m. (mid.lat. *discántus*, van *dis-* en *cantus*, gezang, oorspr. valsche of gedwongen hooge stem, f a l s e t of f a u s s e t, oudfr. *deschant*, nw.fr. *déchant, discant*) hoogste stem of bovenstem (van kinderen en vrouwen), eerste zangstem, z. v. a. s o p r a n o; – **discantíst,** m. die deze stem zingt; – **discant-** of **sopraansleutel,** m. die aanwijzing van de toonhoogte, waarbij *e* op de eerste lijn komt.

discedeeren, lat. (*discedĕre*) uiteengaan, scheiden, zich ontbinden; – **discéssie,** f. (*discessio*) scheiding, heengaan, aftrekken; afstemming, groepenvorming; – **discés** of **discéssus,** m. aftocht, afscheid.

discepteeren, lat. (*disceptāre*) een woordenstrijd voeren, onderzoeken, nagaan; – **disceptabel,** twijfelachtig, betwistbaar; – **disceptātie** (spr. *tie=tsie*) f. redetwist over eene in onderzoek staande vraag, eene navorsching, opsporing; – **disceptātor,** m. scheidsrechter, beslisser.

discerneeren, lat. (*discernĕre*; vgl. c e r n e e r e n) onderscheiden, afzonderen, beoordeelen, erkennen, gewaarworden; – **discerníbel,** adj. (later lat. *discernibĭlis, e*) onderscheidbaar, erkenbaar, zichtbaar, merkelijk; – **discernibiliteit,** f. nw.lat. onderscheidbaarheid; – **discernement,** n. fr. (spr. *di-sern' mán̄*) onderscheiding, onderscheidings- of beoordeelingskracht, scherpzinnigheid, welwikkend oordeel.

Discéssie, z. ond. d i s c e d e e r e n.

Discidium, n. lat. (v. *di-scindĕre*, vaneenscheuren, verdeelen) scheiding, splitsing, inz. echtscheiding.

Discieten, z. ond. d i s c u s.

Discípel, m. lat. (*discipŭlus*, van *discĕre*, leeren) scholier, leerling, schoolganger; – **disciplīne,** f. (lat. *disciplīna*) tucht (d. i. de opleiding tot het gehoorzamen of de onderwerping van den natuurlijken wil aan eene wet als uitdrukking van op verstand gegronden wil), zedenvorming, inz.: schooltucht, krijgstucht, kerkelijke tucht; kloosterlijke geeseling of ook de geesel zelf (*disciplina flagélli*); ook (zooals in het woord opgesloten ligt en nog in het spraakgebruik der geleerden): leer, leervak, wetenschap of kunst; – *disciplīna arcána*, geheimleer, eene leer der R. Kath. theologanten om den ouderdom en de echtheid van zekere leerstukken en instellingen ten minste waarschijnlijk te maken; – *disciplina ecclesiastica*, kerkelijke tucht, kerktucht; – **disciplineeren,** nw.lat. Mil. aan krijgstucht gewennen, in tucht en orde houden; – g e d i s c i p l i n e e r d e t r o e p e n, geoefende, welopgeleide, aan tucht gewende soldaten; – **disciplinābel,** adj. voor africhting vatbaar, leerzaam; – **disciplinair,** adj. de tucht betreffende; – **disciplinaire macht,** f. bevoegdheid om ondergeschikten door strengheid bij hunnen plicht te houden en te straffen; – **disciplinaire straf,** f. bijzondere straf, een ambtenaar door boven hem gestelde machten na onderzoek zijner daden opgelegd.

disclameeren, nw.lat. verloochenen, niet erkennen; – **disclamātie** (spr. *t=ts*) f. loochening, verzaking, niet-erkenning; Jur. bedrieglijke loochening van een leensverband.

disclūsie (spr. *s=z*) f. lat. (*disclusĭo*, van *discludĕre*, scheiden, afzonderen) afzondering; nw.lat. uitstrooming.

discŏlor, adj. lat. van verscheiden kleuren, bontkleurig, bont; verscheiden; – **discolorātie** (spr. *t=ts*) f. nw.lat. ontkleuring, verkleuring, verschieten; – **discoloreeren,** ontkleuren, van kleur berooven, verkleuren, verschieten.

Discómfort, n. eng. gebrek aan c o m f o r t (z. ald.); onbehaaglijkheid, ongezelligheid, troosteloosheid.

discommendeeren, nw.lat. (van 't lat. *commendáre*, z. c o m m e n d e e r e n) berispen, laken, misprijzen; – **discommendābel,** adj. berispelijk, laakbaar; – **discommendātie** (spr. *t=ts*) f. berisping.

discontabel, discontant, z. ond. d i s c o n t e e r e n.

disconteeren (van 't it. *conto*, rekening), in 't algemeen aftrekken, afrekenen, afkorten; inz. een wissel, die nog niet vervallen is, vóor den vervaltijd, onder aftrek van zekere procenten tegen gereede betaling koopen of ook aan een ander verkoopen; – **disconteerbare, discontābele wissels,** zulke, die op zoodanige te goeder faam staande handelshuizen getrokken zijn, dat men niet aan hunne behoorlijke betaling mag twijfelen; – **discontánt** of **discónto-nemer,** m. hij, die een wissel vóor zijn vervaltijd met contant geld betaalt; – **discónto,** n. it. (fr. *décompte, escompte*, van 't later lat. *discompŭtus*, afrekening, aftrekking; vgl. c o n t o en c o m p t e) afrekening, aftrek der renten bij betaling van nog niet vervallen wissels; vergoeding.

discontént, nw.lat. (vgl. c o n t e n t) ontevreden, misnoegd.

Discontinuïteit, f. nw.lat. (vgl. c o n t i n u ï t e i t) gebrek aan verbinding, aan samenhang, de afgebrokenheid, gaping; – **discontinueerlijk,** adj. en adv. al wat niet naar de wetten van onafgebroken gelijkmatigen voortgang samenhangt.

disconveniëeren, lat. (*dis-convenīre*) niet overeenstemmen, niet passen; van een ander gevoelen zijn, eene andere meening aankleven; – **disconveniént,** adj. nw.lat. ongepast; niet overeenstemmend; – **disconveniéntie** (spr. *t=ts*) lat., of **disconvenance,** fr. (spr. *di-skon̄w'nán̄s'*) f. niet-overeenstemming, ongelijkheid, verschil, wanverhouding.

Discordia, f. lat. (van *discors*, oneenig, van *dis-*, z. ald., en *cor*, hart) oneenigheid, tweespalt; Myth. godin der tweedracht, vgl. E r i s; – **discordeeren** (lat. *discordáre*), oneens zijn, niet met elkander overweg kunnen, kwalijk bijeenpassen; Muz. valsch klinken, d. i. van den waren toon afwijken, niet stemmen en ook: met andere tonen niet samenstemmen, oneens zijn; – **discordánt,** adj. (*discórdans*) ontstemd, wanklinkend; oneenig, niet eensgezind; Geol.

schuine ligging der lagen t. o. v. oudere aardlagen; – **discordántie** (spr. *t=ts*) of **discordánce,** f. fr. (spr. *di-skordáns'*) wanklank, wanluidendheid, ontstemdheid; oneensgezindheid, misverstand, twist.

discoureeren, discours, z. d i s c u r r e e r e n

Discrediet, n. nw.lat. (fr. *discrédit*) gebrek aan c r e d i e t (z. ald.), kwade naam; – **discreditábel,** adj. onteerend, smadelijk; – **discrediteeren** (fr. *discréditer*), van achting of vertrouwen berooven, in kwaden naam brengen; – g e d i s c r e d i t e e r d, adj. te kwader faam staande.

discreet, lat. (*discrētus, a, un,* van *discernĕre,* scheiden, onderscheiden), 1) in zich zelven onderscheiden of gedeeld, b. v. d i s c r e t e g r o o t h e d e n, zulke veranderlijke getallengrootheden, die uit afgezonderde, niet samenhangende deelen zijn samengesteld, in tegenst. met c o n t i n u e e r l i j k e g r o o t h e d e n; – d i s c r e t e v l o e i s t o f f e n, zulke veerkrachtige vloeistoffen, welker deeltjes van elkander gescheiden zijn, z. v. a. elastisch of expansibele vloeistoffen; – d i s c r e t e p o k k e n, zulke, waarvan de puistjes op zich zelven staan en niet samenvloeien; – 2) bedachtzaam, onderscheidend, voorzichtig en bescheiden, omzichtig, bedachtzaam; behoedzaam, terughoudend; – *discréto* of *con discrezione,* it. (spr. *diskre-tsióne*) Muz. voorzichtig, met omzichtigheid en zorgvuldigheid, naar den zin van den componist; – **discrētie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. (fr. *discrétion*) onderscheidende beoordeeling, bescheidenheid en voorzichtigheid in spreken en handelen; wijze terughouding, stilzwijgendheid, ingetogenheid; wil, willekeur, goedvinden; grootmoedigheid, edelmoedigheid, genade en ongenade, b. v. z i c h o p d i s c r e t i e, op genade of ongenade, o v e r g e v e n; – *à discrétion,* fr. (spr. *di-skre-sióñ*) naar believen, naar willekeur, op genade of ongenade; – **discretie-dagen,** z. r e s p e c t-d a g e n; – **discretie-jaren,** jaren van verstandsrijpheid, van onderscheid, van mondigheid; – **discretionair** (spr. *t=ts*), adj. aan het (rechterlijk) goeddunken overgelaten, willekeurig, aan de beoordeeling overgegeven, ter beschikking gesteld; – **discretionaire macht,** bevoegdheid van het gerecht, inz. van den voorzitter om bij processen naar eigen goeddunken de doelmatig voorkomende middelen te kiezen; – **discretorĭum,** n. in kloosters: college van oversten en haar zittingzaal.

discrepeeren, lat. (*discrepāre*; eig. verschillend klinken) afwijken, verschillend zijn, strijdig zijn; – **discrepánt,** adj. (*discrēpans*) afwijkend, oneenig, strijdend; – **discrepántie** (spr. *t=ts*) f. (*discrepantĭa*) verschillendheid, misverstand, geschil.

Discretie, discretionair, z. ond. d i s c r e e t.

Discrīmen, n. lat. (samengetr. uit *discernĭmen,* v. *discernĕre*; vgl. d i s c e r n e e r e n) iets afscheidends; tusschenruimte, afstand; onderscheid, verscheidenheid,; beslissend punt, gevaarlijke toestand, hoogst gevaar (vgl. k r i s i s); Chir. verband, dat bij eene lating op de voorhoofdsader wordt aangelegd (dus genoemd, omdat het, langs de pijlnaad heengaande, het hoofd in twee gelijke deelen verdeelt); – **discriminābel,** adj. nw.lat. onderscheidbaar; – **discriminátie** (spr. *t=ts*) f. afscheiding, onderscheiding; onderscheid; – **discrimineeren,** lat. (*discrimináre*) scheiden, onderscheiden; – **discrimineus,** nw.lat. gevaarlijk, netelig, misselijk.

discrucieeren, lat. (*discruciāre,* v. *cruciáre,* martelen, van *crux,* het kruis) martelen, kwellen.

disculpeeren, nw.lat. (v. *culpa,* schuld) ontschuldigen, rechtvaardigen; – **disculpātie** (spr. *t=ts*) f. rechtvaardiging, ontschuldiging.

discurreeren (lat. *dis-currĕre,* eig. uit elkander loopen, heen en weder loopen) of **discoureeren** (spr. *di-skoeréeren*; fr. *discourir*) met elkander spreken, een gesprek voeren, elkander onderhouden; – **discours,** n. fr. (spr. *di-skóér,* lat. *discúrsus*) gesprek, woordenwisseling, onderhoud; rede, redevoering, voorlezing, voordracht; – *discours ministre,* n. rede van een staatsman, die uitzicht heeft spoedig minister te worden; – *discursus praeliminăris,* voorbericht, voorrede; – **discursief,** adj., of als adverb. ook *discursive,* nw.lat. gesprekswijze, in 't gesprek, in 't voorbijgaan, als bij manier van spreken.

Discus, lat., of **diskos,** gr. m. (verwant met ons d i s c h) werpschijf, ronde, eenigszins holle steenen of metalen schijf, doorgaans met een gat in het midden en tamelijk zwaar, om daarmede te werpen bij de wedstrijden der Ouden; ook zon- en maanschijf; Bot. binnenste schijf der samengestelde bloemen, zooals van de zonnebloem; Med. ei- of kiemschijf (*discus poligĕrus* of *oöphĕrus*); in 't algemeen tafelbord of tafelbordvormig gedeelte; schotel, inz. kerkschotel bij de R. Kath. mis, z. v. a. p a t e n e; – **discieten,** m. pl. schijfschelpen, gladde versteende schelpen.

discuteeren of **discutiëeren** (spr. *ti=tsi*), lat. (*discutĕre,* eig. uit elkander slaan) nauwkeurig onderzoeken, navorschen, doorgronden, uitpluizen, eene zaak door woordenwisseling wikken en wegen; – **discutábel,** adj. nw.lat. onderzoekbaar, geschikt om besproken, om gewikt en gewogen te worden; – **discutiëntĭa** (spr. *ti=tsi*) n. pl. lat. Med. verdeelende middelen; – **discússie,** f. (*discussĭo*) onderzoek, uiteenzetting, overweging, het rijp onderzoek; de geleerde wetenschappelijke geschilvoering; – **discussief,** adj. nw. lat. verdeelend, oplossend; onderzoekend, doorgrondend.

Disdiaklāsis, f. gr. (vgl. d i a k l a s i s) dubbelbreking, dubbele straalbreking; – **disdiaklastisch,** adj. dubbele straalbreking vertoonend.

Disdiapason, n., z. d i a p a s o n.

disért, adj. lat. (*disértus, a, um,* van *disserĕre,* uit elkander zetten) behoorlijk uiteengezet, duidelijk, klaar, helder: behoorlijk uiteenzettend, welsprekend, welbespraakt, woordenrijk.

disestimeeren, nw.lat. (vgl. e s t i m e e r e n)

geringschatten; – **disestimâtie** (spr. *t=ts*) f. geringschatting, kleinachting.

Disétte, f. fr. (spr. *s=z*; van 't lat. *desécta*, iets afgesnedens, afgesnedenheid, van *desecāre*, afsnijden) gebrek, behoefte, ellende, hongersnood.

disfigureeren, nw. lat. (vgl. f i g u u r) misvormen, leelijk maken; – **disfigurâtie** (spr. *t=ts*) f. misvorming.

Disgin, m. turk. teugel.

Disgiri, pl. it. (spr. *didszjiri*) afval van zijdedraden.

Disgrace, f. fr. (spr. *di-sgraas'*; vgl. g r a c e) of **disgratie** (spr. *-tsie*) ongenade, ongunst (eng. spr. *disgrées*, schande); – **disgracieeren** (fr. *disgracier*) iemand zijne gunst onttrekken, eene ongenade op hem werpen; – **disgracieus,** adj. (fr. *disgracieux*) onaangenaam, verdrietig, leelijk.

disgregeeren (later lat. *disgregāre*, van *grex*, kudde; vgl. *gregatim*) van de kudde afzonderen, eene schaar verdeelen, scheiden, verstrooien; – **disgregâtie** (spr. *t=ts*) f. nw. lat. verstrooiing, inz. der lichtstralen.

Disgústo, m. it. (spr. *di-sgóésto*; vgl. g u s t u s enz.) walging, afkeer, verdriet; – **disgusteeren** (ital. *disgustāre*), doen walgen, afschrikken, verdriet, afkeer of mishagen veroorzaken; beleedigen, voor het hoofd stooten.

Dish, m. eng. disch, schotel, gerecht, zie d i s c u s.

Disharmonie, f. lat.-gr. (vgl. h a r m o n i e) wanklank, wantoon, wangeluid, ontstemdheid; oneenigheid, tweespalt, twist; – **disharmónisch,** adj. wanklinkend, ontstemd; oneenig, in kwade verstandhouding; – **disharmonieeren,** oneens zijn, niet eenstemmig zijn, niet bijeenpassen.

disheriteeren, nw.lat., z. d e s h e r i t e e r e n.

dishonorâbel, adj. nw.lat. (vgl. h o n o r a b e l enz.) onteerend, schandelijk.

dishydrateeren, Chem. het hydraatwater onttrekken.

disinvolto, it. Muz. ongedwongen, los; – **disinvoltúra,** f. it. (v. lat. *involvĕre*, inwikkelen, inhullen) ongedwongenheid, losheid, vrijmoedigheid, onomwondenheid.

disject, lat. (*disjéctus, a, um*, van *disjicĕre*) uit elkander geworpen, verstrooid; – *disjecta membra poëtae*, de verstrooide leden des dichters, d. i. de in proza overgebrachte poëzie.

disjungeeren, lat. (*disjungĕre*, ontbinden, het tegengestelde, van c o n j u n g e e r e n) uit elkander brengen, scheiden, afzonderen, verdeelen, splitsen; – **disjúnctie** (spr. *t=ts*) f. (*disjunctio*) afzondering, scheiding, verdeeling; – **disjunctief,** adj. afzonderend, scheidend; onvereenigbaar, elkander uitsluitend, b. v. d i s j u n c t i e v e c o n j u n c t i ë n, Gram. afzonderende of verdeelende, elkander wederzijds uitsluitende voegwoorden; d i s j u n c t i e f o o r d e e l, of d i s j u n c t i e v e v r a a g, Log. oordeel, waarin tegengestelde begrippen door de woordjes *of–of* verbonden zijn; – **disjunctiflōrisch,** adj. nw. lat. Bot. met vaneenstaande bloesems; – *disjunctīve*, adv. lat. afgezonderd.

Diskos, gr. z. d i s c u s; – **diskobolie,** f. 't schijfwerpen; – **diskobŏlos,** m. werper met de werpschijf bij de Ouden; inz. twee standbeelden in het Vaticaan; – **diskobólen,** m. pl. N. H. visschen met schijfvormige buikvinnen; – **diskoïdaal, diskoïdisch,** adj. Bot. schijf- of tafelbordvormig; – **diskolithen,** m. pl. gr. lenssteenen, penning- of vruchtsteenen, eene soort van lensvormige versteende schelpdieren; – **diskophoor,** m. schijfdrager; – **diskophŏrisch,** adj. schijfdragend; – **diskosŏmisch,** adj. N. H. met schijfvormig lichaam; – **diskosúrisch,** adj. met schijfvormigen staart.

disloceeren, nw. lat. (vgl. l o c e e r e n) of **disloqueeren,** fr. (*disloquer*) verzetten, verleggen; wegtrekken; verzwikken, ontwrichten; – **dislocâtie** (spr. *t=ts*) f. verzetting, verplaatsing, weg-, uittrekken-; van troepen: verdeeling; ontwrichting, verzwikking van een lid.

dismembreeren, nw.lat. (v. *membrum*, lid) in stukken deelen, vaneenrijten, ontleden; – **dismembrâtie** (spr. *t=ts*) f. ontleding, verbrokkeling, verdeeling van bijeenbehoorende goederen en gronden; ook afscheiding eener gemeente van haar vorig verband met eene parochie.

Disopīnie, f. nw. lat. (vgl. o p i n i e) verscheidenheid van meening.

disórderly, adj. eng. (spr. *-lie*) onfatsoenlijk, slecht, liederlijk; – *disorderly houses*, slechte huizen, krotten.

disorganiseeren, zie d e s o r g a n i s e e r e n.

Dispache, f. fr. (spr. *di-spásj'*), of sp. **despacho,** it. **dispaccio,** m. (spr. *dispátsjo*; v. 't it. *dispacciare*, losmaken, afvaardigen, uitzenden; vgl. d e p e c h e e r e n) eig. afvaardiging; berekening van zeeschade of vereffening eener geleden zeeschade tusschen de daarbij betrokken personen, den reeder en den assuradeur; vgl. a v a r i e; – **dispacheur,** m. fr. (spr. *dispa-sjéúr*) vereffenaar of scheidsrechter, strandrechter, die tot dat werk wordt benoemd; – **dispacheeren,** de averij of de zeeschade berekenen, opmaken of dekken.

dispandeeren, lat. (*dis-pandĕre*) uitspannen, uitbreiden.

disparaat, lat. (van *disparāre*, scheiden, tegenoverstellen) niet bij elkander passend, ongelijkslachtig, ongelijksoortig, met elkander strijdig, onvereenigbaar, ongerijmd, b. v. d i s p a r a t e b e g r i p p e n, o o r d e e l e n.

Disparagium, n. mid. lat. (vgl. p a r a g i u m) ongelijk huwelijk tusschen vorstelijke personen (vgl. m e s a l l i a n c e).

Dispariteit, f. nw.lat. (v. 't lat. *dispar*, ongelijk) ongelijkheid, ongelijksoortigheid, verscheidenheid; – **disparius,** Bot. onparig.

dispasceeren of liever **dispesceeren** (lat. *dispescĕre*, scheiden) aan verschil onderhevige geldsommen, inz. bij zeeschaden, onder de partijen verdeelen (vgl. d i s p a c h e).

Dispáste, f. fr. dubbele katrol, dubbel blok.

Dispatch-vessel, n. eng. (spr. *despatsj'*) adviesschip z. a v i s o.

Dispathie, f. lat.-gr. (vgl. p a t h o s) verscheidenheid of ongelijkheid der gevoelens en gewaarwordingen.

dispecteeren, lat. (v. *specēre,* zien) beschouwen, bedenken, onderzoeken; – **dispéctie** (spr. *t=s*) f. beschouwing, onderzoek; – **dispéctor,** m. beschouwer, onderzoeker.

dispendiëus, adj. lat. (*dis-pendiōsus, a, um,* van *dispendĭum,* kosten), kostbaar, duur, met groote kosten gepaard; schadelijk, nadeelig.

Dispens, f. ind.-holl. provisiekast.

dispenseeren, lat. (*dis-pensāre,* fr. *dispenser;* vgl. p e n s u m) uitbetalen, uitdeelen, verdeelen; in apotheken: artsenijen bereiden en uitgeven; vergunning of vrijheid geven; vrijspreken, bevrijden, ontbinden, ontheffen, vrijstellen, b. v. van eene moeite, eene plicht enz.; – **dispensa** en **dispensiere,** it. z. ond. d e p e n s e; – **dispensābel,** adj. nw.lat. vrij te spreken, vergunbaar, onthefbaar; – **dispensary,** n. (spr. *dispénseri*) in Engeland eene inrichting waar armen om niet artsenijen kunnen bekomen; in N. Amerika, de winkel van de door de overheid aangestelde agenten, die gedestilleerd mogen verkoopen; – **dispensātie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*dispensatĭo,* fr. *dispense*) uitdeeling; vrijspreking, vergunning, verschooning, 't opheffen van een verbod in een bijzonder geval of de vrijstelling van het opvolgen van een anders algemeenen regel, b. v. in de R. Kath. Kerk vergunning tot het gebruik van vleesch in de vasten, tot het voltrekken van een anders verboden huwelijk enz.; – **dispensatie-gelden,** n. pl. gelden, die voor zulk eene vrijstelling of vergunning worden betaald; – **dispensātor,** m. uitgever, uitdeeler, beheerder, schatmeester, schaffer, inz. in kloosters; – **dispensatorium,** n. nw.lat. artsenijboek, receptenboek, p h a r m a c o p œ a, volgens hetwelk de geneesmiddelen door de apothekers moeten toebereid worden.

disperato, -ta, -tamente, it. (vgl. *desespereeren*) Muz. wanhopig.

disperazione (*con*), it. Muz. (met) wanhoop, vertwijfeling.

dispergeeren, lat. (*di-spergĕre;* v. *spargĕre,* strooien) verstrooien; – **dispérsie,** f. nw.lat. verstrooiing, uiteenlegging; inz. verstrooiing van het licht door een prisma.

dispermátisch, adj. gr. (van *sperma,* zaad) Bot. (lat. *dispermus*) tweezadig, slechts twee zaadkorrels hebbende.

dispertiëeren (spr. *t=ts*) lat. (*dispertīre,* van *partīre,* deelen) verdeelen, uitdeeelen.

dispesceeren, z. d i s p a s c e e r e n.

displanteeren, nw.lat. (vgl. p l a n t e e r e n), verplanten, verzetten; – **displantátie** (spr. *tie= tsie*) f. verplaatsing, verzetting.

displiceeren, lat. (*displicēre,* van *placēre,* behagen) misvallen, mishagen; – **displicéntie** (spr. *t=ts*) f. (*displicentĭa*) onbehaaglijkheid; – *displicentĭae pactum,* Jur. rouwkoopverdrag, dat is een bijverdrag, waarbij een der beide partijen bedingt, weder van het hoofdverdrag te mogen afgaan.

displodiëeren, lat. (*displōdi*) barsten, uit elkander slaan, aan stukken springen; – **displōsie,** f. (spr. *s=z*) nw.lat. ontploffing, knal.

dispoliëeren, lat. (*dispoliāre;* vgl. s p o l i ë e r e n) berooven, plunderen; – **dispoliātie** (spr. *t=ts*) f. plundering, berooving.

Dispondēus, m. gr. (vgl. s p o n d e u s) Poët. grieksche en latijnsche versmaat van vier lettergrepen, uit twee spondeën, d. i. uit 4 lange lettergrepen, bestaande (- - - -), b. v. s c h r o e f s t o o m b o o t d i e n s t.

disponeeren, lat. (*disponĕre,* v. *ponĕre,* stellen, zetten, enz.) eig. uiteenzetten, -plaatsen, enz.; schikken, ontwerpen, inrichten, indeelen, b. v. eene leerrede; beschikken, behooren, b. v. geld, vermogen enz.; ook iemand ergens toe overhalen, bewegen; – **goed of slecht gedisponeerd zijn,** wel of kwalijk gehumeurd, geluimd, gemutst zijn; – **disponénda,** n. pl. bij boekverkoopers: door een boekhandelaar ten verkoop overgenomen, maar niet afgezette, en daarom weder ter beschikking van den uitgever gestelde boekwerken; – **dispónent,** m. (*dispōnens*) beschikker, regelaar, bestuurder, beheerder, een met volmacht voorzien zaakgelastigde; – **disponibel,** adj. nw. lat. (fr. *disponible*) beschikbaar, ter beschikking staande, waarover men vrij mag beschikken; – **disponibiliteit,** f beschikbaarheid; bij militairen de toestand tusschen actieven dienst en ontslag, met toekenning van een wachtgeld; – **dispositie** (spr. *-zi-tsie*) f. lat. (*dispositĭo*) schikking, aanleg, inrichting, plan, ontwerp, b. v. tot een gevecht; schets, b. v. eene predikschets; gebod, bevel, beschikking, recht der vrije beschikking over iets; lichamelijke aanleg, ziekteaanleg; stemming, gemoedsstemming; geneigdheid, neiging, geschiktheid of vatbaarheid (om te leeren, enz); beschikking bij uitersten wil, testament; t e r d i s p o s i t i e (g e s t e l d), **ter** beschikking, voorshands buiten werkelijken dienst, maar ter toekomstige beschikking gesteld; – **dispositief,** adj. nw. lat. beschikkingen of inrichtingen betreffende, voorbereidend, ontwerpend.

dispossedeeren, nw.lat. (it. *dispossessare;* vgl. p o s s e d e e r e n) uit het bezit verdrijven; – **dispossēssie,** f. verdrijving uit het bezit.

disposteeren, barb. lat. (vgl. p o s t e e r e n), Mil. in afzonderlijke posten of troepen verdeelen.

disprivilegiëeren, nw. lat. (vgl. p r i v i l e g i e enz.) van het geschonken voorrecht berooven.

Dispropórtie (spr. *t=ts*), f. nw.lat. (vgl. p r o p o r t i e) onevenredigheid, ongelijkheid, wanverhouding, gebrek aan behoorlijke verhouding; – g e d i s p r o p o r t i o n e e r d, adj onevenredig, in slechte verhouding staande, ongelijk, ongelijkmatig; – **disproportionaliteit,** f. nw.lat. wanverhouding.

dispungeeren, lat. (*dispungĕre*) nauwkeurig doorloopen (eene rekening); – **dispúnctie** (spr. *t=s;* lat. *dispunctĭo*) f. nauwkeurig doorloopen, b. v. eener rekening; – **dispúnctor,** m. onderzoeker (eener rekening.)

disputeeren, lat. (*disputāre*) wetenschappelijk woordentwisten, twistredenen houden; een openlijk twistgesprek houden; – **disputābel,** adj. (*disputabĭlis*), betwistbaar, bestrijdbaar, waarover zoowel voor, als tegen te zeggen valt; – **disputātie** (spr. *tie=tsie*) f. (*disputatĭo*) geleerde twistrede, redestrijd, inz. openbare, plechtige redestrijd aan hoogescholen bij verordering tot eene akademische waardigheid, geleerd spiegelgevecht; ook geleerd strijd- of twistgeschrift, dat bij eene plechtige twistrede ten grondslag wordt gelegd; – **disputātor** of **disputánt,** m. (*dispŭtans*) woordentwister, voerder van twistredenen; – **disputatorium,** n. nw.lat., **disputeer-college,** f. strijdoefening, eene opleiding tot geleerden woordenstrijd; – *dispŭtax,* adj. strijdzuchtig; – *disputax animal,* n. twistziek schepsel, aartstwister; – **dispuut,** n. (fr. *dispute,* f.) woordenwisseling, woordenstrijd, twist, krakeel, twistgesprek, kibbelpartij.

disqualificeeren, barb. lat. (vgl. q u a l i f i c e e r e n, enz.) ongeschikt of onbruikbaar maken; uitsluiten van een wedren (wegens overtreding van de reglementen b. v.); – **disqualificātie** (spr. *t=ts*) f. ondeugdelijkheid, ongeschiktheid, uitsluiting.

disquieteeren, nw.lat. (van *quiescĕre,* z. q u i e s c e e r e n) verontrusten.

disquireeren, lat. (*disquirĕre,* v. *quaerĕre,* zoeken) nauwkeurig onderzoeken, doorgronden; – **disquisĭtie** (spr. *-zi-tsie*), f. (*disquisitĭo*) onderzoek, uitvorsching, navorsching, doorgronding.

disrecommandeeren, lat.-fr. (vgl. r e c o m m a n d e e r e n) kwalijk of slecht aanbevelen; – **disrecommandātie** (spr. *t=ts*) f. ongunstig getuigenis, slechte aanbeveling.

Disrefórm(e), f. lat.-fr. verkeerde vervorming, slechte verandering, schijnverbetering.

Disregard, n. nw.lat. (vgl. r e g a r d ond. r e g a r d e e r e n) geringschatting, veronachtzaming.

disrenommeeren, lat.-fr. (vgl. r e n o m m e e r e n) in kwaden naam of roep brengen, berucht maken; – **disrenommée** of **disreputātie,** f. (vgl. r e p u t a t i e) kwade naam, oneer, schande, verachting.

Dissatisfāctie, f. nw. lat. (vgl. s a t i s f a c t i e) ontevredenheid; – **dissatisfactórisch,** adj. onbevredigend.

disseceeren, lat. (*dissecāre,* vgl. s e c e e r e n) of **dissequeeren,** fr. (*disséquer*) ontleden, openen, opensnijden (lijken); – **dissecātie** (spr. *t=ts*), liever **disséctie** (spr. *t=s*) f. ontleding opensnijding van een lichaam, lijkopening; – **disséctor,** m. ontleder.

dissemineeren, lat. (*dissemináre,* van *semen,* z. ald.) uitzaaien, uitstrooien; (een gerucht) verbreiden, inz. valsche leeringen, als 't ware als zaden van onkruid, onder het volk verspreiden; – **disseminātie** (spr. *t=ts*) f. eig. uitzaaiing, uitstrooiing, b. v. van het zaad der levende wezens in de lucht; ook leer daarvan; verbreiding van een gerucht.

dissentieeren, lat. (*dissentíre,* van *sentíre,* gevoelen, het tegengest. van *consentire*) in de meening, het gevoelen afwijken, van andere meening zijn, anders denken; – **dissénsie,** f. (*dissensĭo*), **dissénsus,** m. verscheidenheid of tegenstrijdigheid der meeningen, tweespalt der gevoelens. twist, oneenigheid, tweedracht, misverstand; – **dissentimént,** n. fr. (spr. *disañtimáñ*) 't tegenovergesteld gevoelen, strijdige meening; – **dissénters,** m. pl. eng. andersdenkenden of afwijkenden, in Engeland alle Protestanten, die niet tot de episcopale kerk behooren; ook n o n c o n f o r m i s t e n, p r e s b y t e r i a n e n, i n d e p e n d e n t e n geheeten; – **dissentiént** (spr. *ti=tsi*), nw.lat. van verschillende meening.

dissequeeren, z. d i s s e c e e r e n.

dissereeren of **disserteeren,** lat. (*disserĕre* en *dissertāre*) grondig en geleerd over iets redeneeren, iets verhandelen; – **dissertātie** (spr. *tie=tsie*) f. (*dissertatĭo*) geleerde verhandeling of twistgeschrift, ophelderingsgeschrift (vgl. d i s p u t a t i e); proefschrift van een student om te promoveeren; – **dissertātor,** lat., of **dissertateur,** fr. m. verhandelaar, hij, die eene geleerde verhandeling schrijft; ook langwijlig, vervelend verhandelaar of spreker.

disserveeren, nw.lat. (van *servíre,* dienen) ondienst doen, benadeelen, schade toebrengen.

dissideeren, lat. (*dissidēre,* eig. van elkander gescheiden zitten; van *sedēre,* zitten) niet van hetzelfde geloof zijn, van andere of ongelijke meening zijn, anders denken, van elkander in meening afwijken; – **dissidént,** m. (*dissĭdens*) eig. eendrachtsvijand; pl. **dissidénten,** andersdenkenden, afwijkende geloofsgenooten, weleer de niet-katholieken in Polen (met uitzondering van de wederdoopers, socianinen en kwakers); in Duitschland zij, die zich van een der drie groote Christ. geloofsbelijd. hebben afgescheiden; – **dissidéntie** (spr. *t=ts*) f. (*dissidentĭa*) scheiding, splitsing, scheuring, klove (in godsdienstige inzichten); – **dissidium,** n. scheiding, oneenigheid in meeningen, tweedracht.

dissimilair, adj. barb.lat. (vgl. s i m i l i s, enz.; fr. *dissimilaire*) ongelijk, ongelijksoortig; – **dissimilariteit,** f. ongelijkheid, ongelijksoortigheid; – **dissimilatie** (spr. *t=ts*) f. nw.lat. (v. *dissimilis,* ongelijk) verandering van een van twee gelijke consonanten in een andere, inz. der *aspirata* in de overeenkomstige *tenuis,* b. v. Bac-chus in plaats van Bach-chus, Sappho in plaats van Saph-pho, enz.; ook b.v. caerulĕus voor caelulĕus, moordenaar voor moorderaar; vgl. a s s i m i l a t i e.

dissimuleeren, lat. (*dissimulāre,* vgl. s i m u l e e r e n) veinzen, ontveinzen, huichelen, zich vermommen, zijne eigenlijke meening verbergen; – **dissimulātie** (spr. *t=ts*) f. (*dissimulátĭo*) veinzerij, vermomming, huichelarij; – **dissimulātor,** m. ontveinzer, huichelaar.

dissipeeren, lat. (*dissipāre* en *dissupare,* van het oude *sipare, supare,* it. *sciupare,* wegwerpen) verstrooien, uiteenjagen; verteren, doorbrengen, verspillen, verkwisten; – **dissipātie**

(spr. *t=ts*) f. (*dissipatĭo*) verkwisting, verspilling, dwaze, onbedachtzame vertering; verstrooiing (der gedachten), onoplettendheid; 't verdampen, vervliegen (van nevel, rook); – **dissipatiéf,** adj. verkwistend, verbruikend arbeidskrachtverstrooiend: elke arbeid is dissiptief; – **dissipātor,** m. later lat. verkwister, doorbrenger.

dissitiflōrisch, adj. nw.lat. Bot. met van elkander verwijderde bloesems; – **dissitiválvisch,** adj. Anat. met vele gescheiden klapvliezen.

dissociëeren, lat. (*dissociāre*; vgl. s o c i u s) scheiden, verdeelen, eene verbintenis opheffen; – **dissociābel,** adj. (lat. *dissociabĭlis, e*) ongezellig, onvereenigbaar; – **dissociabiliteit,** f. nw.lat. ongezelligheid, onvereenbaarheid; – **dissociātie** (spr. *t=ts*) f. lat. (*dissociatĭo*) scheiding, ontbinding van een deelgenootschap, gezelschap.

dissolveeren, lat. (*dissolvĕre*, van *solvĕre*, oplossen) oplossen, smelten, verdeelen; opheffen, doen uiteengaan, ontbinden; – **dissolventia** (spr. *t=s*) pl. (*dissolvens*) Med. oplossende, weekmakende of verdeelende middelen; – **dissolving views,** pl. eng. (spr. *-wjoes*) nevelbeelden, zich oplossende en elkander vervangende gezichten, waarbij het eene beeld ongemerkt in een ander overgaat (door een bijzonder soort tooverlantaren voortgebracht); – **dissolūbel,** adj. (lat. *dissolubĭlis, e*) nw.lat. oplosbaar, smeltbaar; – **dissolubiliteit,** f. nw. lat. oplosbaarheid, smeltbaarheid; – **dissoluut,** adj. lat. (*dissolūtus, a, um*) opgelost; teugelloos, uitspattend, ongeregeld, liederlijk, ongebonden, wild; – **dissolūtie,** (spr. *t=ts*) f. (*dissolutĭo*) oplossing, scheiding, ontbinding van een lichaam; opheffing, ontbinding, 't uiteengaan, ophouden van eene verbintenis, een genootschap enz.; ook ongebondenheid, ongeregeldheid, uitspatting; – **dissolutief,** adj. nw.lat. oplossend, oplossing bewerkend.

dissoneeren, lat. (*dissonāre*, van *sonāre*, klinken) wanklinken, kwalijk luiden, niet overeenstemmen; – **dissoneerende tonen** of **dissonánten,** m. pl. wanklanken, valsche tonen; – **dissonántie** (spr. *t=ts*) later lat. (*dissonantĭa*), f. wanklank, wangeluid, verkeerde, valsche toon; oneenigheid, misverstand; Muz. samenklank van tonen, welker verbinding, zonder juist nog strijdig te zijn, toch een bevredigende oplossing door eene nieuwe toonverbinding vordert.

dissuadeeren, lat. (*dissuadēre*, van *suadēre*, aanraden, overreden) iemand iets afraden, ontraden, uit het hoofd praten; – **dissuāsie** (spr. *s=z*) f. (*dissuasĭo*) afrading, ontrading, 't uit het hoofd praten; – **dissuasōrisch** (spr. *so=zo*) adj. nw. lat. afradend, ontradend.

Dissyllābum, n. lat. (van 't gr. *di-* of *dissyllabŏn*; vgl. s y l l a b e) tweelettergrepig woord; – **dissyllábisch,** adj. tweelettergrepig.

distaccate, it. Muz. maak los (het harppedaal).

distachýisch, adj. gr. Bot. met twee aren voorzien, tweearig.

Dístaff, m. eng. spinrokken, spinnewiel; oneig. het vrouwelijke geslacht.

Distance, fr. (spr. *distáns'*) of **distántie** (spr. *tie=tsie*; lat. *distantĭa*, van *distāre*, uiteenstaan), f. verwijdering, afgelegenheid, afstand, tusschenruimte, verte; d i s t a n t i e h o u d e n, Mil. bij den marsch den behoorlijken afstand houden; – **distantiemeter,** m. werktuig tot bepaling van den afstand van een voorwerp; – **distantiëeren,** op (behoorlijken) afstand houden; – *distantius*, lat. Bot. verwijderd staande.

distemōnisch, gr. (v. *stēmon*, meeldraad) Bot. van twee meeldraden voorzien.

distendeeren, lat. (*distendĕre*, van *tendĕre*, spannen) Chir. met geweld uittrekken, uitspannen; – **disténsie** of **disténtie** (spr. *tie=tsie*; lat. *distentĭo*) f. uitzetting, uitspanning, spanning; omvang.

distermineeren, lat. (*dis-termināre*) afzonderen, scheiden, begrenzen.

Distheen, n. gr. Min. mineraal uit kiezelzure kleiaarde.

Distichīe, f. gr. (van *stichos*, rij, vers) Med. dubbele rij, inz. van ooghaartjes, d i s t r i c h ī e z. a.; – **distichiāsis,** f. vorming van zulk eene dubbele rij, als ziekte; – **distichon,** n. (pl. *disticha*) gr. koppelvers, tweeregelig vers, inz. het **elegische distichon,** een hexameter met een pentameter; – **distichophýllisch,** adj. Bot. met twee bladrijen; – *distichus, a, um*, Bot. tweerijig, tweezijdig; wanneer de deelen naar twee zijden gericht zijn, b. v. de bladeren van den gewonen Cypres of *Taxodium distichum.*

distilleeren, fr. (*distiller*, lat. *destillare*), z. d e s t i l l e e r e n enz.

distingeeren, lat. (*di-stinguĕre*; eig. door punten afzonderen, van den stam *stinguĕre*, *stigare*, steken) afzonderen, onderscheiden, met bijzondere achting behandelen, den voorrang geven; – **zich distingeeren,** uitblinken, zich voordeelig doen kennen; – *distingo*, ik onderscheid (veel gebruikt in scholastieke redeneeringen); – *distinguéndum est inter–et inter*, men moet een onderscheid maken tusschen dezen en genen; – **distínct** (*di-stinctus, a, um*), afgedeeld, onderscheiden, afgezonderd; duidelijk, verstaanbaar; – **distinctief,** adj. nw.lat. onderscheidend, kenbaarmakend; subst. n. teeken van den rang of het ambt, dat iemand bekleedt; – **distínctie** (spr. *tie=sie*) f. lat. (*distinctĭo*) onderscheiding door eer en aanzien, voortreffelijkheid, verdienste, voorrecht, rang, stand; e e n p e r s o o n v a n d i s t i n c t i e, d. i. van hoogen stand of aanzien, een voornaam persoon; – *distinctus, a, um*, Bot. afgescheiden.

distinguished service order (spr. *distíngwisjd súrvis order*) eng., d. i. orde van bijzondere verdienste; een militaire ridderorde, door koningin Victoria in 1866 ingesteld.

Distokīe, f. gr. (v. *dis-* en *tiktein*, baren) Med. dubbel- of tweelingsgeboorte.

Distŏma, n. gr. (van *stóma*, mond) N. H. dubbelmond, egelworm, een platte ingewandsworm, welke in de lever en gal gevonden wordt en twee mondopeningen heeft; – **distó-**

misch, adj. tweemondig, die twee monden heeft.

distoneeren, it. (*distonāre*) Muz. wanklinken of uit den rechten toon wijken, eenen toon te hoog of te laag aangeven.

distorqueeren, lat. (*distorquēre*; vgl. t o r q u e e r e n) verdraaien, verrekken, verstuiken; – **distórsie,** f. (lat. *distorsio*)) verdraaiing, verstuiking, onvolkomen ontwrichting.

distraheeren, lat. (*distrahĕre*, van *trahĕre*, trekken) eig. uit elkander trekken; verstrooien, verwarren, aftrekken, b. v. de aandacht van eene zaak; – **distráctie** (spr. *tie* =*sie*) f. (*distractĭo*) verstrooiing, afgetrokkenheid, onachtzaamheid, gemoedsverwarring, stoornis; Jur. vervreemding, verkooping; – *distractĭo anĭmi*, verstrooidheid van geest; – *distractĭo pignŏris*, pandvervreemding; – **distráctor,** m. verkooper; – **distrait,** fdj. fr. (spr. *distrè*) verstrooid, verward, onopmerkzaam.

Distress, n. eng. ongeluk, ramp.

distribueeren, lat. (*dis-tribuĕre*) verdeelen, indeelen, uitdeelen; bij letterzetters: de tot den druk gebruikte letters ieder in haar eigen vak leggen, afleggen; – **distribuént,** lat. (*distribŭens*) of **distributeur,** fr. m. uitdeeler; – **distributrice,** f. uitdeelster; – **distributie** (spr. *tie*=*sie*) f. lat. (*distribūtĭo*) verdeeling, indeeling, rangschikking; Mil. uitdeeling van levensmiddelen; Typ. 't uit elkander nemen der afgedrukte lettervormen; Log. oplossing van een begrip in andere gelijksoortige begrippen; – **distributie-kantoor,** n. hulppostkantoor; – **distributief,** adj. nw.lat. toedeelend; *adverbĭa distribūtīva*, Gram. verdeelende of indeelende bijwoorden, b. v. d e e l s, d e e l s; n u e e n s, d a n e e n s.

Districhiăsis, f. gr. (vgl. t r i c h i a s i s), z. v. a. d i s t i c h i a s i s (z. ald.).

District, n. (mid.lat. *districtus*, rechtsgebied, oppermacht op eigen grondgebied, van 't lat. *di-stringĕre*, uiteenspannen) eig. landstreek, waarin iemand voor het gerecht betrokken wordt of gehouden is te verschijnen; landstreek, administr. gebied; afdeeling van een departement.

Distrix, n. gr. dunharigheid.

Distrŏphon, n. gr. een uit twee s t r o p h e n (z. ald.) bestaand gedicht.

disturbeeren, lat. (*dis-turbāre*; vgl. t u r b e e r e n) storen, afbreken, verhinderen, belemmeren, verwarren; – **disturbātie** (spr. *tie*= *tsie*) f. (*disturbatĭo*) afbreking, stoornis, belemmering; verwarring, verwoesting.

distȳlisch, adj. gr. (v. *stȳlos*, stijl) Bot. tweestijlig, twee bloemstijltjes hebbende.

disuniëeren, z. d e s u n i ë e r e n.

disvalueeren, nw.lat. (vgl. v a l u e e r e n) verlagen, van waarde verminderen; – **disvaluātie** (spr. *t*=*ts*) f. waardebeneming, vermindering, verlaging.

disvesteeren, nw.lat. (van 't lat. *vestīre*, kleeden) ontkleeden; ontzetten, afzetten, inz. geestelijke personen.

Dit, n. fr. (spr. *di*) spreuk; ook: klein gedichtje, lied; – **ditier,** m. (spr. *ditjé*) maker van middeleeuwsche liederen.

Ditetraëder, n. gr. (vgl. t e t r a ë d e r) dubbel-viervlak; – **ditetraëdisch,** adj. dubbel-viervlakkig.

Ditetryl, n. gr. (v. *dis*, dubbel, *tetra*, vier en *hyle*, stof, basis) Chem. door Faraday ontdekte vloeibare koolwaterstof.

Ditheïsme, n. gr. (van *theós*, God) geloof aan twee goden, tweegoderij; – **ditheïst,** m. die aan twee goden gelooft, tweegodendienaar.

Dithyrámbus, m. of **dithyrámbe,** f. gr. bijnaam van Bacchus (van onzekere afleiding of verwant met gr. *thrïambos*, triomflied of terug te brengen tot *ithys* en *rhabdos*, als 't ware z. v. a. met hoogverheven thyrsusstaf) vurige, stormachtige lofzang op Bacchus, later ook op andere godheden en helden; vurig lied, vol dichterlijke verrukking, doorgaans ongeregeld in maat en stanzen; – **dithyrambisch,** adj. bezield, vurig; overdreven, wild, razend.

Ditie (spr. *t*=*ts*), f. lat. (*ditĭo* en *dicĭo*, v. *dicĕre*, zeggen, eig. dat, waar iemand te spreken, te gebieden heeft, recht om te spreken en te gebieden) macht, heerschappij, recht van over anderen te gebieden.

dito, z. *detto*.

Ditomie, f. gr. (vgl. t o m u s) de verdeeling in tweeën, halveering; – **ditŏmisch,** adj. in twee deelen gespleten.

Ditŏnus, m. gr. (*ditŏnos*) Muz. uit twee geheele groote tonen bestaand interval, groote terst.

Ditridaktȳlus, m. gr. N. H. steltlooper, vogel met twee of drie voorteenen zonder achterteenen; – **ditridaktȳlisch,** adj. twee of -drieteenig.

Ditriglȳph, m. gr. Arch. ruimte t: schen twee t r i g l y p h e n (z. ald.) aan de d:rische zuilen.

Ditrochæus, m. gr. Poët. dubbele t r o c h æ u s (z. ald.), ook c h o r ē u s genaamd, een versvoet van vier lettergrepen, waarvan de eerste en derde lang, de andere kort zijn (— ⏑ — ⏑), b. v. G o d s v e r e e r i n g.

ditta, it, (vgl. *detto*) Kmt. onderschrift der brieven of wissels van een koopman, naam, onder welken een handel gedreven wordt, z. v. a. f i r m a.

Dittanaklăsis, f. gr. (v. *dittós*, dubbel, en *anáklasis*, ombuiging van 't licht en 't geluid; vgl. a n a k l ă s i s) of **dittalleloklángē,** f. gr. (van *dittós*, dubbel, *allēlōn*, wederzijdsch, en *klangē*, klank, toon) door Muller te Weenen in 1800 uitgevonden rechtopstaand piano-forto met perpendiculair gespannen snaren.

ditto, liever *detto*, z. ald.

Dittographie, f. gr. dubbelschrijving, herhaling (ten gevolge van vergissing) bij het schrijven.

Dittopie, f. gr. (v. *dittós*, dubbel), z. v. a. d i p l o p i e.

Ditty, n. eng. (spr. *-ti*) lied; vgl. d i t.

dĭu, lat. bij dag; lang.

Diurēsis, f. gr. (van *dioerein*, door- of uitwateren) Med. afvoering of afscheiding van urine; – **diuretĭcum,** n. een pisdrijvend middel; – **diurētisch,** adj. pisdrijvend.

Diurnaal, n. nw.lat. (*diurnāle*, v. *diúrnus, a, um*, dagelijksch) dagelijksch gebedenboek der R. Kath. geestelijken, uittreksel uit het brevier; – **diurnalist** of **diurnist,** m. daggelder, dagloonschrijver, iemand die voor daggeld werkt.

Diuturniteit, f. lat. (*diuturnĭtas*, v. *diutúrnus*, langdurig, en dit v. *dĭu*, lang) langwijligheid, langdurigheid.

Div, of **diw,** m. (ook f.) perz. (*dêw*) Myth. (meestal booze) geest, dæmon, die verborgen schatten bewaakt; fee.

diva, divae enz. z. ond. *divus.*

divageeren, lat. (*di-vagāri*; vgl. vageeren) af- of ronddolen; – **divagātie** (spr. *t=ts*) f. afdwaling; ronddoling.

Divan of **diwan,** m. perz. (*dīwân*, arab. *daiwân*, fr. en sp. *divan*, it. *diváno*, hetwelk een arab. geleerde verklaart = *dêwan*, perz. pl. van *dêw*: duivels) hoogste staatscollege bij de ottomansche porte, turksche staatsraad, geheime raadsvergadering van den turkschen sultan; tolkantoor; ook lage, met kostbare tapijten en vele geborduurde kussens voorziene sopha in het Oosten, ook inz. zulk eene, die tegelijk als bed kan gebruikt worden (slaapdivan); verzameling van geschriften of opstellen, inz. gedichten (zooals Goethe's West-östlicher Divan); – **divanbegoei,** m. oppertoeziener eener rechtbank in Perzië, aan wien de khans onderworpen zijn; – **divan-kiasiblari,** m. pl. schrijvers in den divan; – **divani,** n. turksch kanselarijgeschrift.

Divano, m. een rekenmunt te Masoeah, waarvan er 112 in een pataca gaan.

Divaricātie (spr. *t=ts*) f. nw.lat. (van *divaricāre*, uit elkander spalken) Med. takswijze verdeeling eener ader; – *divaricatio maxillarum*, mondklem; – *divaricatus, a, um*, Bot. sterk uitgestrekt; wat wijd uit elkander staat.

divelleeren, lat. (*divellĕre*) uiteenscheuren, in stukken scheuren.

divergeeren, nw.lat. (fr. *diverger*, it. en ondersteld lat. *divergĕre*, v. *di=dis*, uiteen, en *vergĕre*, zich neigen, richten) uiteengaan, afwijken, afdwalen, zich meer en meer van elkander verwijderen; van eene andere meening zijn; – **divergént,** (*divérgens*), of **divergeerend,** adj. uiteenloopend, b. v. divergeerende lijnen, zulke, die niet parallel zijn, die dus, na elkander gesneden te hebben, zich steeds verder van elkander verwijderen; in de analyse heet eene oneindige reeks divergeerend, als hare leden steeds grooter worden, hoe verder zij zich van het uitgangspunt verwijderen (vgl. convergeeren); – **divergéntie** (spr. *t=ts*) f. (fr. *divergence*, it. *divergénza*) uiteenloopen, verwijdering van twee lijnen in de meetkunde; – **diverginérvisch, divergivēnisch,** adj. Bot. met uit elkander gaande ribben, aderen.

Diversie enz., z. ond. diverteeren; – **diversorium,** n., z. v. a. deversorium.

diverteeren, lat. (*di-vertĕre* scheiden, afwenden, verwijderen; vandaar fr. *divertir*, eig. aftrekken, afleiden) iemand of zich zelven vermaken, verlustigen, genoegen geven; – **divérs,** adj. (lat. *divérsus, a, um*) verscheiden, menigerlei, b. v. diverse waren; – *diversa sed una*, verscheidenheid doch eenheid, de zinspreuk van een geleerd genootschap te Dordrecht, opgericht in 1816; – **diversicŏlor,** adj. van verschillende kleur; – **diversiflōrisch,** adj. nw.lat. Bot. verschillende bloemen dragende; – **diversifólisch,** met verschillende bladeren; – **diversifórm,** van afwisselende gedaante, ongelijkvormig; – **diversispōrisch,** zaden van verschillenden vorm bevattende; – **diversificātie** (spr. *t=ts*) f. verschillendmaking, verandering, verscheidenheid; – **diversifieeren,** afwisselen, verscheidenheid in iets brengen, op verschillende wijzen voorstellen, maken, toebereiden, enz.; – **diversiteit,** f. (lat. *diversĭtas*) verscheidenheid, ongelijkheid, menigvuldigheid; – **divérsie,** f. nw.lat. afleiding, andere wending, veranderde richting; Mil. onverwachte zijdelingsche of rugwaartsche aanval, dwarsaanval; onverwachte wending, veranderde richting, verijdeling van zekere oogmerken; ook verstrooiing, gedachten-afleiding, zorgenverdrijving, afleiding; Med. verdeeling der vochten; – **divertiménto,** n. it. Muz. tijdkortend, aangenaam muziekstuk, soort van lichtgezette potpourri, stuk tot ontspanning, vermaak, verlustiging; in Frankrijk muziekstukken tusschen de afzonderlijke bedrijven op het tooneel, ook entre-actes geheeten; – **divertissánt,** adj. fr. (spr. *-tisán̄*) verlustigend, vermakelijk, aangenaam, tijdkortend; – **divertissement,** n. fr. (spr. *-tis'mán̄*) verlustiging, uitspanning, vermaak, tijdsverdrijf; vroeger op elkander volgende dansnommers in eene opera; nu klein ballet, waarin de afzonderlijke dansstukken zonder eigenlijken samenhang op elkander volgen; Muz. z. v. a. divertiménto; ook vervreemding, verduistering van goederen, enz.

Divétte f., operette-, café-concértzangeres.

divideeren, lat. (*dividĕre*) deelen, verdeelen, indeelen; Arith. onderzoeken hoe menigmaal een getal (dīvīsor) in een ander (dīvīdend) begrepen is, of welk gedeelte het eene getal van een ander is; – *dividātur*, het worde gedeeld; – *divīde et impĕra*, verdeel en heersch! verbreek de eendracht uwer tegenpartij, om zoo des te gemakkelijker te zegepralen (eene grondstelling van macchiavellistische staatkunde); – *divide in partes aequāles*, afgek. *div. in part. aeq.*, op recepten: verdeel het in gelijke deelen; – **dividéndus,** of afgek. **dividénd,** m. Arith. het te deelen getal, het deeltal; – de **dividénde,** of het **dividend,** Kmt. te deelen winst, aandeel, dat aan elken aandeelhouder in eene maatschappij naar verhouding zijner aandeelen op bepaalde tijden van de winst wordt uitgekeerd; – **dividŭum,** n. het deelbare; – **dividualiteit,** f. nw.lat. deelbaarheid; – **divisibel,** (spr. *s=z*) adj. deelbaar; – **divisibiliteit,** f. deelbaarheid; – **divīsie,** f. lat. (*divisĭo*) deeling, indeeling, inz. Arith. deeling der getallen, eene der 4 rekenkunstige hoofdbewerkingen; Mil. uit eenige brigades bestaande legerafdeeling; – **divisie-generaal,** m.

onderbevelhebber, luitenant-generaal, aan wien de brigade-generaal (generaal-majoor) ondergeschikt is; – *divisĭo parentum inter libĕros*, Jur. niet aan bepaalden vorm gebonden soort van laatste-wilsbeschikking der ouders onder de kinderen; – **divīsor,** m. Arith. deeler, dat getal, waardoor een ander gedeeld wordt; – **divisorium,** n. nw.lat. deelingswerktuig, verdeelingsschijf der uurwerkmakers; bij letterzetters: nijper, een werktuig ter vasthouding van de kopie en ter aanduiding van den telkens te zetten regel.

Dividivi, pl. Bot. peulen van een boom (*Poinciāna* of *Caesalpiniacoriarĭa*) op de Antillen, die tot het looien van leder en zwartverven van zijde gebruikt wordt.

divin, adj. fr. (spr. *divèn*; lat. *divīnus, a, um*, v. *divus*, z. ald.) goddelijk, hemelsch, voortreffelijk, overheerlijk; – **diviniseeren** (spr. *s*=*z*) barb.lat. (fr. *diviniser*) goddelijke eer bewijzen, als God vereeren, vergoden; – **diviniteit,** f. lat. (*divinĭtas*) godheid, goddelijkheid; – **divinity,** f. eng. (spr. *-ti*), z. v. a. d i v i n i t e i t; godgeleerdheid; – *Doctor of Divinity* (afk. *D. D.*), doctor in de godgeleerdheid.

divineeren, lat. (*divinări*, d. i. eig. doorgoddelijke ingeving waarnemen) raden, voorzeggen, voorgevoelen, waarzeggen; – **divinātie** (spr. *t*=*ts*) f. (*divinatĭo*) voorgevoel, 't vooruitzien, waarzeggen, voorspellingsvermogen, d i v i n a t i e - v e r m o g e n; – **divinātor,** m., **divinātrix,** f. later lat. waarzegger, waarzegster; – **divinatōrisch,** adj. waarzeggend, voorspellend; – *divining rod* (spr. *divaining rood*) f. eng. toover-, wichelroede.

Diviniteit, z. ond. d i v i n.

Divino of **divāno,** m. rekenmunt in Abessinië, van gelijke beteekenis als egypt. p a r a (z. ald.).

divisibel, divisie, divisor enz., z. ond. d i v i d e e r e n.

Divórtie (spr. *t*=*ts*) f. lat. (*divortĭum*, v. *divertĕre*, vgl. d i v e r t e e r e n) scheiding, echtscheiding; – **divorteeren,** nw.-lat. of **divorceeren** (fr. *divorcer*), uit elkander gaan, scheiden (van echtgenooten); – g e d i v o r t e e r d, adj. gescheiden.

divotaménte, it. (van *divóto* = lat. *devotus*, z. d e v o o t) aandachtig en eerbiedig, met plechtigheid en waardigheid.

divulgeeren, lat. (*divulgāre*, v. *vulgus*, volk) bekend maken; – **divulgātie** (spr. *t*=*ts*) f. ruchtbaarmaking, uitstrooiing, verbreiding, bekendmaking; – **divulgātor,** m., **divulgātrix,** f. verbreider, verbreidster.

Divúlsie, f. later lat. (*divulsĭo*, van *divellĕre*, vaneenscheuren; vgl. d i v e l l e e r e n) verscheuring; – **divulsief,** adj. nw.lat. verscheurend, losrukkend.

divus, a, um, lat. (met aeōlisch d i g a m m a (z. ald.) = gr. *dĭos*, goddelijk; van *Diós*, gen. v. Zeús) goddelijk; – **divus,** m. (in den rom. keizertijd: eeretitel der na hun dood vergode keizers) de goddelijke, vergode, zalige; – **diva,** f. de goddelijke; bij it. dichters ook: de geliefde; voorts: gevierde zangeres; – *divae memoriae*, goddelijker of zaliger gedachtenis.

Diwan, z. d i v a n.

dix, fr. (spr. *die* of *dies*) tien; – **dixhuitain** (spr. *dizwitèn*), fransche lakens, waarvan de ketting 1800 draden heeft; – **dixième,** f. (spr. *diz-*) Muz. interval van negen tonen of van een octaaf en terts; – **dizain** (spr. *dizèn*) Poët. gedicht van tien verzen, een dichtstuk uit tienregelige stanzen of strophen bestaande; – **dizaine,** f. fr. (spr. *di-zēn'*) vierkanten, waarin patroonpapier verdeeld is (eng. d e s i g n).

dixi, lat. (v. *dicĕre*, zeggen) ik heb het gezegd; ik heb (mijn rede) geëindigd, ben klaar; – *dixi et anĭmam salvāvi*, ik heb het gezegd of beleden en mijne ziel gered (of mijn geweten gerustgesteld).

Djaga, m. mal. wachter.

Djagoeng, djagong, f. jav. en mal. maïs, turksche tarwe.

Djakat, m. mal. oproerling.

Djak, m. russ. schrijver, secretaris.

Djake, f. mal. gember.

Djakit, f. mal. naaister.

Djaksa, mal. en soedaneesch inlandsch openbare aanklager, officier van justitie op Java.

Djamboe, m. mal. appel; – **djamblang,** n. (z. v. a. *djoewe*).

Djami, f. turksch. moskee.

Djamoe, m. voorbehoedmiddel tegen ziekten.

Djati-hout, n. jav. en mal. timmerhout op Java, waar 't *Kajoe jati* heet, voor den scheepsbouw geschikt. z. v. a. t e a k - h o u t.

Djaur, m., z. g i a u r.

Djawa, jav., *dokter-djawa*, m. ind. holl. inlandsche geneeskundige op Java.

Djeroek, m. mal. soort oranjeappel.

Djēta, f. albaneesch hoofddorp.

Djimat, n. mal. toovermiddel, talisman, amulet.

Djinn, m. arab. geest, die van gedaante kan veranderen.

Djinriksha, f. zeer licht tweewielig karretje, getrokken door een koelie, afk. uit Japan.

Djoekong, f. vaartuig in Indië uit een langen uitgeholden boomstam bestaande; boot, kano.

Djoeroetoelis, m. mal. inlandsche schrijver.

Djoewet, n. mal. het zaad van den eugenia jambolana, semen syzygii, als geneesmiddel, o. a. tegen diarrhée, aangewend.

Do, f. it. Muz. eerste toon in het octaaf, dikwijls in plaats van *ut* gebezigd.

do, lat. ik geef (van *dare*, geven); – *do ut des*, Jur. ik geef, opdat gij gevet; – *do ut des-politiek*, de politiek van geven en nemen; – *do ut facias*, ik geef, opdat gij doet.

Doalium of **doarium,** n. mid. lat. (fr. *douaire*) Jur. weduwbezit, z. v. a. d o t a l i u m, d o t a l i t i u m of d o t a r i u m.

Dobléro, m.sp. (van *doble*, dubbel) een kleine rekenmunt op Majorca = bijna $1^1/_2$ ct.; – **doblón,** m. sp. (it. *doblone, dobblone*, fr. *doublon*) spaansche goudmunt, dubbelstuk, dubbelpiaster, dubbeloen, geldende omstreeks 20 gld. naar den ouden muntslag (z. ook p i a s t e r.)

Dobra, port. gouden munt, vroeger 15000, thans 16000 reis = 44 gld.; – **dobrão,** (spr. *dobraoñ*) gouden munt in Portugal, vroeger 24000 reis, sedert 1847 = 30000 reis = 82,5 gl.

Dobrandsen, pl. m. wallachysche politiesoldaten.

Dobrówik, m. russ. iets, dat in zijn soort flink en stevig is, b. v. een groot kanon.

doceeren, lat. (*docēre*) leeren, onderwijzen; eene leervoordracht houden; – *docéndō discĭmus*, al leerende leert men, of door anderen te onderwijzen, oefent men zich zelven; – **doceet,** m. dwaalleeraar, volgens de R. Kath. kerk; – **doceetísme,** n. dwaalleer, voorloopster van het g n o s t i c i s m e z. a.; – *facultas docéndi*, bevoegdheid om onderwijs te geven; – **docént,** m. (*dócens*) leeraar, inz. aan gymnasiën en hoogescholen; – **dociel,** adj. (lat. *docĭlis, e*) leerzaam, vatbaar, begrijpelijk; gedwee, buigzaam; – **dociliteit,** f. (*docĭlĭtas*) leerzaamheid, vatbaarheid, gedweeheid; – **doctor,** m. eig. leeraar; titel van den hoogsten academischen graad in de godgeleerdheid, wijsbegeerte, rechtsgeleerdheid, letteren enz., inz. voor doctor der geneeskunde, een met die waardigheid bekleed arts; – *doctor angelĭcus*, d. i. engelachtige doctor, Thomas v. Aquino († 1274); – *doctor bullatus*, z. ond. b u l l e; – *doctor christianissimus*, d. i. zeer christelijke d., Joh. Charlier Gerson († 1429); – *doctor ecstatĭcus*, d. i. geestdriftige d., Joh. Ruysbroek, († 1381); – *doctor irrefragābilis*, d. i. de onbreekbare d., Alexander van Hales, († 1245; Alesius); – *doctor mellifluus*, d. i. van honig vloeiend, Bernard v. Clairveaux, († 1153); – *doctor mirabĭlis*, d. i. wonderlijke d., Roger Bacon, († 1250); – *doctor seraphĭcus*, d. i. engelachtige d., Joh. v. Fidanza (Bonaventura, Eutychius); – *doctor singulāris*, d. i. buitengew. d, William Occam, († 1349); – *doctor sublimis et illuminātus*, d. i. verheven en verlichte d., Johannes Tauler, († 1361); – *doctor subtīlis*, d. i. fijne, stipte d., Joh. Duns Scotus, († 1308); – *doctor universālis*, d. i. algemeene d., Alanus van Rijssel, († 1203);– *doctor in utroque*, doctor in de beide rechten; – **doctors-diploma,** n. oorkonde, bewijsstuk van het doctorschap; – **doctoraat,** n. nw.lat. waardigheid van doctor; – **doctorándus,** m. die op het punt staat van doctor te worden, nog moet promoveeren; – **doctoreeren,** doctor worden, den graad van doctor verkrijgen; ook de geneeskunde uitoefenen; – **doctrīna,** fr. **doctríne,** f. geleerdheid; leer, wetenschap, kunst; leerstelling, die de werkelijkheid voorbijziet of daarmede geene rekening houdt; in kerkelijken zin (fr. *la doctrine*, it. *la dottrina*) onderricht in den chr. godsdienst, z. v. a. k a t e c h i s a t i e of k a t e c h i s m u s; – *doctrinā et amicitiā*, door geleerdheid en vriendschap, de zinspreuk van een aanzienlijk genootschap te Amsterdam, opgericht in 1788;– **doctrinaal** of **doctrinair,** adj. nw. lat. geleerd, wetenschappelijk (dikwijls met het bijbegrip van het schoolsche, p e d a n t e); – **doctrinair, doctrinairen,** pl. fr. aanhanger en verdediger van een bepaald leerbegrip in de theologie, philosophie of politiek; inz. eene politieke partij in het moderne Frankrijk, die den Staat naar wetenschappelijke theorieën ingericht en monarchie en democratie ineengesmolten wil hebben, zooals Royer-Collard, Guizot enz.; – *doctus a, um*, geleerd, bekwaam voor eene zaak; – *docti male pingunt*, geleerden schrijven eene slechte hand; – *doctus cum libro*, geleerd met het boek (d. i. geleerd met geleende veeren pronkende met de denkbeelden van anderen).

Dochmīus, m. gr. (van *dóchmios*, dwars gaande) of **dochmische versvoet,** Poët. vijflettergrepige versvoet, waarvan de eerste en de vierde lettergreep kort, de overige lang zijn (◡ – – ◡ –), b. v. g e d e n k w a a r d i g h e i d; – ook naam van een ingewandsworm (Anchylostomum duodenale).

dociel, dociliteit, z. ond. d o c e e r e n.

Docimasīe (spr. *s=z*), f. gr. (van *dokimádzein*, beproeven) toetsing, inz. der metalen; – *docimasia pulmōnum*, longenproef; – *docimasia medicamentōrum et venenōrum*, beproeving van artsenijen en vergiften; – **docimasiologie** of **docimastiek,** f. toets- of proefkunde, kunst om den aard en de verhouding der elementen te bepalen, die een erts uitmaken; – **docimastīkon,** n. onderzoekingsgeschrift, toetsschrift; – **docimástisch,** adj. beproevend, toetsend.

Dock, dockyard, z. d o k.

Dockenspel, n. ouderwetsch poppen-, marionettenspel.

Docket, n. eng. (eig. uittreksel, v. *dock*, afkorten) warenbrief; warenlijst, prijscourant.

Doctor, doctoraat enz., z. ond. d o c e e r e n.

Documént, n. lat. (*documéntum*, pl. *documenta*, van *docere*, leeren; eig. wat tot leering dient) oorkonde, bewijsstuk, stuk; – *documentum aliēnun*, n. vreemd bewijsstuk, dat niet onderteekend is door dengene, omtrent wien het bewijzen moet; – *d. discrētum*, stuk, dat den bijzonderen grond der verplichting bevat; – *d. indiscrētum*, stuk, dat enkel de verplichting, zonder den grond daartoe, bevat; – *d. insinuatiōnis*, stuk der dagvaarding; – *d. privātum*, oorkonde welke door een niet gerechtelijk persoon is opgesteld; – *d. publĭcum*, openlijke, van de overheid afkomstige oorkonde; – *d. quasi publĭcum*, zoo goed als openlijke oorkonde, d. i. die door een notaris vervaardigd en door drie getuigen onderteekend is; – *d. refĕrens*, oorkonde, die op eene andere betrekking heeft, of waarin eene andere aangehaald, daarnaar verwezen wordt; – *d. relātum*, aangehaalde oorkonde; – *documenta novĭter repérta*, pas ontdekte oorkonden of bewijsstukken; – **documentair,** adj. oorkondelijk, volgens echte, geldige stukken; – **documenteeren,** nw.lat. met oorkonden staven, in rechten geldig bewijzen, iets met bewijsstukken voorzien; – g e d o c u m e n t e e r d, adj. met bewijsstukken gestaafd.

Dodáne, m., z. d o s d' a n e; – **dodarium,** z. d o t a r i u m, ond. d o s.

Dodekadiek, f. gr. (van *dōdĕka*, twaalf) of **dodekadisch systeem,** n. Arith. twaalftallig stelsel (van Leibnitz); – **dodekadaktȳlon,** n., z. d u o d e n u m; – **dodekadéltos,** f. (van *déltos*,

tafel, schrijftafel) wet der 12 tafelen bij de oude Romeinen; – **dodekaëdron,** of **dodekaëder,** n. gr. (v. *hĕdra*, zetel, grondvlak) Geom. twaalfvlak; – **pentagonaal dodekaëder,** door 12 regelmatige vijfhoeken ingesloten lichaam met 20 hoeken, 30 kanten en 100 diagonalen; – **rhomboïdaal dodekaëder,** door 12 vierhoeken ingesloten lichaam; – **triangulair** of **pyramidaal dodekaëder,** dubbel zeszijdige pyramide, door 12 driehoeken begrensd lichaam; - **dodekaëdraalgetallen,** die p o l y g o n a a l-getallen (z. ald.), welker derde verschillen gelijk 27 zijn, als: 1, 20, 84, 220, 455, 816 enz., en welke men verkrijgt door van het 9voudig quadraat van een getal het 9voud van den wortel af te trekken, bij de rest 2 te voegen en de som met de helft van den wortel te vermenigvuldigen, b. v. $20 = ((2_2 \times 9) - (2 \times 9) + 2) \times 1$; $84 = ((3_2 \times 9) - (3 \times 9) + 2) \times 1^1/_2$ enz.; – **dodekafídisch,** adj. gr.-lat. in twaalven of twaalfvoudig gespleten; – **dodekagoon,** m. gr. twaalfhoek; – **dodekagonaalgetallen,** die polygonaalgetallen, welker tweede verschillen gelijk 10 zijn, als: 1, 12, 33, 64, 105, 156, enz., en welke men verkrijgt als men een geheel getal met zijn 5voud min 4 vermenigvuldigt, b. v. $12 = 2 \times (10\text{-}4)$; $33 = 3 \times (15\text{-}4)$ enz.; – **dodekagynĭa,** f. Bot. twaalfstijligen, eene orde van de 11de klasse van L.; – **dodekagȳnisch,** adj. twaalfstijlig; – **dodekandrĭa,** n. pl. twaalfhelmigen, planten met meer dan 10 en minder dan 20 meeldraden in eene tweeslachtige bloem, de 11de klasse in het stelsel van L.; – **dodekándrisch,** adj. daartoe behoorende; – **dodekapetálisch,** adj. twaalf bloembladeren hebbende; – **dodekapŏlis,** f. gr. twaalfstedenbond; – **dodekarchīe,** f. heerschappij der twaalf; – **dodekárchen,** m.pl. twaalfmannen, de leden van den raad der twaalfheerschers; – **dodekatemorĭon,** n. 12deel van een cirkel; in de astrologie: een der 12 hemelsche huizen, het 12deel van den dierenriem; – **dodekathēon,** n. afgodskruid, dat tot de primulaceën behoort; – **dodichēdron,** n. figuur met twaalf zijden en twaalf hoeken.

Dodo, z. d r o n t e.

Dódola, f. pl. **dódole** of **dodólen,** in Servië meisjes, die des zomers dansend en zingend van huis tot huis gaan, terwijl zij het lichaam met bloemen en loof versierd hebben.

dodonæïsch, dodōnisch (gr. *dodonaios*, *a*, *on*), het **dodonæïsch orakel,** het oudste (naar men wil p e l a s g i s c h e) gr. orakel in een overouden tempel van Zeus te Dodōna in Epirus.

Dodrans, m. oud-rom. gewicht van 9 u n c i æ; als vochtmaat = $^3/_4$ s e x t a r i u s; in 't algemeen drie vierde deelen.

Doear, m. (pl. *dóewārat*, van *doewār*, rund), arab., in N.Afrika tentenkring der arabische horden, in wier nabijheid zich de kudden bevinden.

Doeásji, m. pl. turk. personen, die bijzonder met de zorg zijn belast om voor den sultan te bidden.

Doebelang, doeblang, m. mal. inlandsche soldaat, inlandsche agent van politie (op Sumatra).

Doechoborzy of **doechoborzen,** m. pl. (van den sing. *doechobórez*) russ. (v. *doech*, geest, en *bórotsja*, worstelen, kampen) eig. strijders van den geest, eene gr. chirstelijke secte in Rusland (hoofdzakelijk in de vruchtbare steppen van den Krim), die de drieënheid verwerpt, geene kerken of priesters heeft en den eed zoowel als den krijgsdienst voor ongeoorloofd houdt.

Doedoe, z. d r o n t e.

Doegong of **doegoeng,** m. (maleisch *doeyōng*, javaansch *doeyoeng*) zeekoe, een tot de walvischsoorten behoorend zoogdier in den Indischen Oceaan, dat waarsch. tot de fabel van de sirenen en meerminnen aanleiding heeft gegeven.

Doekoen, m. en f. mal. inlandsche geneeskundige; vroedvrouw.

Doem, m. arab. (*daum*, altoosdurend) soort palmboom in Opper-Egypte, welke de doemvruchten oplevert.

Doema, f. russ. (v. *doematj*, denken) raad, raadsvergadering, rijksdag, volksvertegenwoordiging; stadhuis, raadhuis; – **doema eener orde,** z. v. a. o r d e s-k a p i t t e l.

Doenálma of liever **doenánma,** n. turk. (*doenânma*, toebereidsel, vermaak, feestelijkheid, van *dónân-mak*, passiv. van *dónât-mak*, uitrusten, in orde brengen) turksch volksfeest, dat 7 dagen en nachten openlijk door vermakelijkheden wordt gevierd na eene groote overwinning, de geboorte van een prins, den eersten intocht van een sultan in de stad enz.

Doepa, m. mal. wierook.

Doerak, m. fam. **doera,** russ. (spr. *doerák*; v. *dóérenj*, onnoozel) zotskap, grappenmaker; ook als scheldwoord: domkop, dwaas; – **doérak,** mal. schurk.

Doerbar of d a r b a r, n. (perz. *darbâr*, woning, vorstelijk hof, gehoorzaal) ochtend-opwachting bij een inlandsch vorst; staatsraad.

Doerian, m. mal. boomsoort in Ned. O.-Indië (*Dario zibethinus*) met smakelijke vruchten.

Doerra, f. arab. (*doeraw*) soort van gierst, kaffer- of negerkoren (*Sorghum vulgare*), waaruit brood wordt gebakken in Arabië en N. Afrika.

Doery, m. ongebleekt oostind. katoen; – **doeryagra,** m. blauw en wit gestreept oost-ind. katoen.

Doesack of **doessek** (slav. *toesak*), m. vroeger gebruikelijk kort, breed, krom zwaard, met eene opening in plaats van een gevest tot handvatsel.

Doeskin, n. eng. (spr. *dooskin*) dunne, lichte b u c k s k i n s (z. ald.).

Doesoen, f. mal. inlandsch dorp.

Dog, m. (v. eng. *dog*) groote engelsche hond; – **dog-cart,** eng. lichte jachtwagen, d o s à d o s, z. a.

Dogána, f. it., z. v. a. d o u a n e.

Dogándsji-basji of **dogand,** grootvalkenier van den turkschen sultan.

Doge, m. it. (spr. *doo-dzje*; van 't lat. *dux*, genit. *ducis*, aanvoerder) heervoerder, hertog, een titel van het voormalig hoofd der regeering te Venetië en te Genua; – **dogaat,** n. ambt

of waardigheid van doge; – **dogále,** m. staatsiekleed der venetiaansche edelen; – **dogáta,** f. paleis van den doge te Venetië; – **dogéssa,** f. gemalin van den doge.

Dogger, m. **dogboot** of **doggerboot,** f. vaartuig voor de vischvangst op de Doggersbank.

Dógma, n. (pl. **dogmăta** of **dogma's**) gr. eig. meening (v. *dokein*, meenen, gelooven) leermeening, leer; leerstelling, leerpunt, leerstuk, theologisch dogma, geloofsstelling, leerstuk des geloofs, geloofsartikel; – **dogmatiek,** f. leerkunst, leerstelsel eener wijsgeerige school godsdienstschool of partij, inz. stelselmatige of wetenschappelijke kennis der christelijke geloofsleer, met uitsluiting van de leer der plichten of de moraal; – **dogmatĭcus,** m. leeraar der geloofsleer; oorspronkelijk in het algemeen: aanhanger van een streng wetenschappelijken, van beginselen uitgaanden leervorm in deze of gene wetenschap; zoo droeg b. v. in de geneeskunde vroeger den naam van **dogmatĭci** die secte, welke door redeneering het wezen-zelf der ziekte en hare verborgen oorzaken trachtte op te sporen (in tegenst. met empirici); – **dogmátisch,** adj. leermatig, in den onderwijstoon: leerstellig; inz. de christelijke geloofsleer betreffende; – **dogmatiseeren** (spr. *s*=*z*) leerstellingen, geloofsartikelen voordragen, ook op beslissenden toon spreken; valsche of gevaarlijke leerstukken opwerpen; – **dogmaticisme** of **dogmatísme,** n. in 't algemeen streng wetenschappelijke leerwijze of voordracht; inz. iets als waar en zeker stellende leerwijze in de wijsbegeerte, in tegenst. met het kriticisme en skepticisme; – **dogmatíst,** m. aanhanger van het dogmatisme; in 't algemeen stout beweerder; – **dogmatolatrīe,** f. blinde gehechtheid aan een bepaalden theol. of philosoph. leervorm; – **dogmatologīe,** f. leer der geloofsstellingen; – **dogmatopœie,** f. uitvinden of vormen van leerstellingen.

Doigt, m. fr. (spr. *doá*; v. lat. *digitus*) vinger; – *jusqu'au bout des doigts* (spr. *zjuusko boe dè doá*), tot in de toppen der vingers; – **doigter,** fr (spr. *doá-té*) Muz. de vingerzetting voor de pianoforte enz. met cijfers boven de noten aanduiden.

Dok, n. (eng. *dock*, deensch *docke*, zweedsch *docka*; oorsprong onbekend) door kunst gemaakte, met deuren afgesloten waterkom, tot opneming van schepen (Men heeft natte en droge dokken; de eerste bekleeden de plaats eener haven en veilige ligplaats; de tweede, uit welke het bij den vloed ingelaten water òf met de ebbe wegvloeit òf uitgepompt wordt, dienen tot het onderzoeken, herstellen en kalfateren der schepen).

dokētish, adj. gr. (v. *dokein*, schijnen, meenen, wanen) op schijn, meening of waan berustend of daarop gegrond; – **dokēten,** m. pl. christen-secten der eerste eeuwen, die Christus gedurende zijn leven op aarde niets dan een schijnlichaam toeschreven.

Dokimasie, z. docimasie.

Dolābra, f. lat. (van *dolāre*, behouwen) eig. bijl, schaaf; Chir. kruisverband (de naam is ontleend van de spiraalswijze gangen, welke met de opgerolde schaafkrul overeenkomen); – *dolabratus, a, um*, (ook *dolabriformis*) Bot. sabelachtig; houweelvormig.

dolce, it. (spr. *dóltsje*; = lat. *dulcis, e*), *dolceménte* en *dolciáto* (spr. *-tsjáto*), ook *con dolcézza, con dolce maniére*, Muz. liefelijk, zoetvloeiend, zacht, teeder, aanvallig; – *dolcissimo*, zeer zacht; – het *dolce far niénte*, het zoete nietsdoen, het ledig-zijn, ledig-loopen; – **dolcefluit,** verouderde dwarsfluit; fluitstem der orgels; – **dolciaan,** z. dulciaan.

Dolchen of **dölchlein,** n. hoogd. naam eener oude lotharingsche zilvermunt, zoo geheeten naar den stempel, die een uit de wolken komende dolk voorstelt.

Doleáncen, f. pl. fr. (*doléances*, v. 't lat. *dolēre*, smart gevoelen, klagen) klaagliederen, weeklachten; bezwaren; – *doléntе, dolenteménte, dolorosaménte, dolorόse*, of *doloróso*, ook *con dolóre* of *con duólo* (spr. *dólo*), it. Muz. smartelijk, weemoedig, klagend, treurig; – **doleeren,** zijne klachten inbrengen b. v. tegen te hoogen aanslag in de belasting; – **doleerende kerk,** f. zich bezwaard gevoelende leden der Ned. Herv. Kerk, die zich in 1886 hebben afgescheiden en in 1892 zijn vereenigd met de „afgescheidenen" van 1834.

Doleriet, n. (van 't gr. *doleros*, bedrieglijk; vgl. apatiet) Min. vlotgroensteen, eene delfstof uit veldspaat, augiet en magneet-ijzer samengesteld.

Dolfijn, z. delphijn.

Doliarina, f. wormdoodend middel, uit de ficus doliaria bereid.

dolichocērisch, adj. N. H. gr. (v. *dolichós*, lang) met lange voelsprieten; – **dolichodērisch,** adj. met langen hals; – **dolichopódisch,** adj. langvoetig.

Dolichos, m. gr. (d. i. lang) Bot. iedere lange peulvrucht.

Doliman, z. dollman.

Dolium, m. poolsch gewicht van ruim $11^1/_4$ centenaar; maat voor natte waren = 63,7 liter; russ. gewicht = $^1/_{96}$ pond; ook lat. ton; – **doliŏlum,** n. vaatje, tonnetje; – **dolioïdisch,** adj. naar een tonnetje gelijkende, vatvormig.

Dollar, m. eng. (van *daalder, thaler*) amer. munt verdeeld in 100 centen ongeveer = $2^1/_2$ gl.

Dollman of **doliman,** m. uit het hong. (*dolmány*, turk. *dôlâmân, dôlâmah, dhôlâmah*, boh. *doloman*, fr. *doliman*) nauwsluitende, door een gordel vastgemaakte rok met afhangende mouwen, onder den pels der huzaren; vandaar met snoeren bezette wambuis der huzaren.

Dóllondsche verrekijker, ook kortweg **dollond** genoemd, m. achromatische (kleurlooze) verrekijker, die gemaakt is òf door den Engelschman John Dollond, (gest. 1761), den uitvinder der uit crown- en flintglas samengestelde achromatische kijkers, òf door diens zoon, òf wel door anderen volgens de door hen uitgevonden en verbeterde inrichting.

Dólmen, m. (van 't oud-gallisch *dol* voor *tôl*, tafel, en *men*, steen, het woord is dus een enkelv.)

celtisch steenaltaar en graf, 3—5 opgerichte steenen of rotsblokken, in horizontale ligging op voetstukken van dezelfde stof geplaatst, welker oprichting men aan de Druïden in den steentijd toeschrijft, z. v. a. cromlechen vgl. massebe.

dólmetischen, hoogd. (spr. *-sjen*; het naast van slav. oorsprong, z. beneden) uit eene vreemde taal in eene bekende, inz. mondeling, overzetten, vertolken; – **dólmetscher** of **dólmetsch,** m. (russ. *tolmatsch*, poolsch *tlumacz*, hong. *tolmács*, tartaarsch *toelmasch*, turk. perz.-arab. *tardsjamân*, *tardsjoemân*, *toerdsjoemân*, v. 't arab. *tardsjama*, overzetten, vertolken) overzetter, vertolker, tolk.

Dolomict, n. Min., bitterkalk, bruinkalk, eene uit koolzuur, kalk- en kalkaarde bestaande kalksteensoort, zoo geheeten naar den franschen geoloog Dolomieu (gest. 1801).

dólor, m. lat. (van *dolēre*, smart gevoelen) smart; – *dolóres*, pl. smarten, weeën; – *dolores partus* of *parturientium*, barensweeën; – *dolores ad partum*, weeën die de geboorte onmiddellijk voorafgaan; – *dolores post partum*, naweeën; – *dolorosa*, z. *mater dōlorosa*; – *dolorose*, z. *dolente*.

Dolphijn, z. delphijn.

dolus, m. lat. bedrog, list; inz. oogmerk om iemand te benadeelen, opzettelijke beleediging; – *dolus bonus*, Jur. goede, d. i. veroorloofde, onschuldige, welgemeende list; – *d. ex proposito*, opzettelijk bedrog; – *d. malus*, slechte, schadelijke list, arglistigheid; – *dolo malo*, arglistiger wijs; – *dolus maniféstus*, handtastelijk, klaarblijkelijk bedrog; – *d. praesúmtus*, ondersteld, vermoed bedrog; – *dolóse*, bedrieglijk, arglistig, opzettelijk benadeelend.

Dom, port., z. v. a. don (z. ald.).

Dom, m. (mid.lat. *doma*, en fr. *dôme*, koepel, koepeldak, it. *duomo*, hoofdkerk, van 't lat. *domus*, huis, bij verkorting voor *domus dei* of *domini*, huis Gods of des Heeren), z. v. a. hoofdkerk van een aartsbisschop, bisschop of kapittel, in Z. Duitschland ook münster geheeten; hoofdkerk eener stad; inz. kerk met een koepeldak, en in ruimer beteekenis ieder koepelvormig dak en groot gebouw met zulk een dak; – **dómkapittel,** n. kapittel of college der kanunniken, kapittel-, stichts- of domheeren aan eene bisschoppelijke of aartsbisschoppelijke kerk; – **dómscholen,** of stichtsscholen, f. pl. in de middeleeuwen scholen, welke bij de domstichten of kathedraalkerken bestonden en door geestelijken bestuurd werden; zij dagteekenen hoofdzakelijk van Karel den Groote; in die scholen werd gewoonlijk alleen het trivium (z. ald.), zeldzamer al de zeven vrije kunsten onderwezen.

Domein, n. (fr. *le domaine*; van 't mid. lat. *domanĭum*, oud-lat. *dominĭum*, heerschappij, van *domĭnus*, heer) erfgoed, kroon- of kamergoed; eigendom van den vorst of den staat, waaruit zekere inkomsten getrokken worden, die soms tot bepaalde oogmerken bestemd zijn; zij zijn deels vervreemdbaar of kunnen verpacht worden, b. v. jacht en visscherij, heide- en duingrond enz., deels onvervreemdbaar, zooals paleizen, tuinen, kroonjuweelen enz.; – **domein-inspecteur,** m. opziener over zulke goederen; – **domanial,** adj. de domeinen betreffende; – **domanialiseeren** (spr. *s*=*z*) tot domeinen maken.

Domen, pl. (eng. *doom*, z. ald.) oud-friesche wetten of reglementen.

Domesdaybook, z. doomsdaybook.

domestĭcus, *a*, *um*, lat. (van *domus*, huis) huiselijk, tot het huis of de familie behoorende; inheemsch; – *animālia doméstica*, huisdieren; – *ănas bóschas doméstica*, tamme eend; – *canis familiaris domesticus*, huishond; – *domestĭca cautĭo*, f. handschrift; – *d. persōna*, f. huisgenoot; – *d. jura*, pl. inlandsche rechten, landsgebruiken; – *testes domestĭci*, lat. huiselijke of huisgetuigen; – *furtum domestĭcum*, m. huisdiefstal; – **domestiek,** m., fr. *domestique*, pl. **domestieken,** huisbedienden, dienstboden, knechts en meiden; ook huisgenooten; – **domestique,** n. soort gekeperde katoenen stof; – **domesticeeren,** nw. lat., verhuiselijken; huiselijk of tot huisdier maken; – **domesticātie** (spr. *t*=*ts*) f. verandering van wilde in tamme of huisdieren, temming, tammaking, verandering van een wild dier in een huisdier; – **domesticiteit,** f. huisgenootschap.

Domicélla, f. mid. lat. (verklw. van het lat. *domĭna*, gebiedster, vrouw) stiftsdame, stiftsjuffer; – **domicéllus,** m., pl. **domicelli** (verklw. van *dominus*, heer) jonge dom- of stiftsheer, die nog geene zitting of stem in het kapittel heeft; – **domicellus, domicella,** eertijds ook titels van prinsen en prinsessen.

Domicilium of **domicilie,** n. lat. (v. *domus*, huis) woning, behuizing, woonplaats, huisvesting, verblijf; Kmt. plaats, waar een wissel ter betaling is aangewezen; – domicilie kiezen, plaats en woning aanwijzen, waar men te bespreken, te dagvaarden is enz.; – *d. citándi et executándi*, vaste woonplaats, die, waar men zijn beroep uitoefent; – *domicilium habitatiōnis*, woonplaats; – *d. originis*, geboorteplaats; – *d. necessarĭum*, gedwongen verblijf; – *d. voluntarĭum*, vrijwillige verblijfplaats; – **domiciliëeren,** nw.-lat., woonachtig, gezeten zijn; ook een wissel, die betaalbaar is op eene plaats, waar geen wisselhandel plaats heeft of waar de acceptant geene fondsen heeft, ter betaling op eene wisselplaats aanwijzen; de wissel zelf heet dan gedomiciliëerde wissel; – gedomiciliëerd ajd. woonachtig, metterwoon gezeten; – **domiciliaat,** m. aangewezen betaler van een gedomiciliëerden wissel; – **domiciliair,** adj. nw. lat. het huis of de woning betreffende; – **domiciliair bezoek,** huiszoeking; – **domicœnium,** n. lat. maaltijd tehuis; – **domificātie** (spr. *t*=*ts*) f. nw. lat. verdeeling van den hemel in twaalf huizen (bij sterrenwichelaars); – **domificeeren,** in huizen verdeelen.

Domina, domine, domineeren, domino, z. ond. dominus.

Dominicaan, m. monnik van de orde van Dominicus de Guzman, gesticht in 1215 te Toulouse, ook (*Fratres*) *prœdicatores* of predikheeren genoemd.

Dominoterie, f. fr. (van *domino*, bont, gemar-

merd papier) handel in gemarmerd en ander gekleurd papier, in behangsel enz.; – **dominotier,** m. (spr. *-tjé*) handelaar in bont- of ander behangselpapier, prentenkramer.

Domĭnus, m. lat. (van *dŏmus*, huis) eig. huiseigenaar, huisheer; in 't algemeen: heer, eigenaar, hoofd des huizes; – *dominus directus*, erfgrondheer; – *d. feudi*, leenheer; – *d. hereditarĭus*, erfheer, erfelijke heer; – *d. juridictiōnis*, gerechtsheer; – *d. proprietātis*, eigenaar; – *d. secundarĭus*, achterleenheer; – *d. usufructuarius* of *utĭlis*, vruchtbruiker; – *dominus vobĭscum*, (de Heer zij met u) groet des priesters aan het volk bij 't begin van den altaardienst, waarop koor en gemeente antwoorden: *et cum spirito tuo*, ontleend aan Ruth IV, vs. 22); – **domĭne** (*vocativus* van *domĭnus*), Mijnheer, heer, de titel (gewoonlijk **dominee**) dien men in de wandeling aan de protestantsche geestelijken in Nederland geeft; – **domĭna,** f. gebiedster, vrouw des huizes; abdis; – **domĭno,** m. it. eig. heer; inz. geestelijke; winterkleeding van een geestelijke, die hoofd en gezicht bedekt, vandaar een maskerkleed, maskermantel, vermommingskleed; ook een spel, bestaande uit langwerpig vierkante stukken van ivoor of been, doorgaans steenen genoemd, die op eene zijde met oogen of punten zijn geteekend (zoo geheeten, omdat ieder speler er naar streeft om domino, heer of meester te worden, d. i. zijne steenen het eerst af te zetten); – **domino maken, domino zijn,** dat spel winnen, den laatsten steen aanzetten; – **dominĭca,** f. lat. (*dominica*, scil. *dies*, van *dominĭcus, a, um*, den Heer betreffend, hem toebehoorend) dag des Heeren, Zondag; ook (scil. *domus*) (bisschoppelijke) heerenwoning; – *dominica in albis* (*stolis*), witte Zondag, eerste Zondag na Paschen, z. v. a. q u a s i m o d o g e n i t i; – *dominica mediāna*, Zondag Judica (z. ald.) in 't midden der vasten; – *dom. olivārum* of *palmārum*, palmzondag; – **dominicāle,** n. witte avondmaalsdoek, die in de R. Kath. kerken den communicanten wordt ondergehouden; – *dominicāles lectiōnes* of **dominicaliën,** z. v. a. p e r i k o p e n (z. ald.); ook oud hoofdhulsel der vrouwen, waarmede zij ten heiligen avondmaalgingen; – **dominicaal,** adj. (mid. lat. *dominicālis*) grondheeren en geestelijken betreffende; – **dominicale belasting,** f. belasting, welke de grondheeren en geestelijken van hunne inkomsten moeten betalen, b. v. in Beieren; inz. de op grondheerlijke renten gelegde geringere belasting in verhouding tot de hoogere belasting van andere grondeigenaars; vandaar pasgevormd: **dominicalist,** m. iemand die dergelijke belasting betaalt; – **dominicum,** n. kerkvermogen, schat der kerk; weleer ook kerk; avondmaalsviering of mis; – **domineeren,** lat. (*domināri*) heerschen, beheerschen, gebieden, den heer spelen; het wordt ook gebezigd van verheven plaatsen, van welke men eene zekere uitgestrektheid lands overziet, of die de lager liggende in bedwang houden; uitsteken, overzien, beheerschen, bestrijken, kunnen beschieten; – **dominánt,** adj. (*dominans*) heerschend, sterker, de overhand hebbende; – **dominánte,** f. Muz. heerschende toon, d. i. vijfde of quint van den toon, waaruit een stuk gezet is; – **dominant-accoord,** n. Muz. drie- of vierklank die de quint tot grondtoon heeft; – **dominātie** (spr. *t=ts*) f. (*dominatio*) beheersching, heerschappij, overmacht, geweld; – **dominātor,** m. heerscher, beheerscher; – **dominātrix,** f. beheerscheres; – **dominĭum,** n. heerschappij, macht over iets, recht van beheer of eigendom; eigendom-zelf, vrije bezitting, gebied, riddergoed; – *dominium analogĭcum*, beperkt eigendomsrecht; – *d. civĭle*, burgerlijk eigendom; – *d. diréctum*, oppereigendom (zonder recht van vruchtgebruik); – *d. divīnum*, goddelijk eigendom; – *d. emĭnens*, oppereigendomsrecht van den staat, recht van onteigening van gronden, afbreken van huizen, enz. tot welzijn van het algemeen; – *d. fictum*, gewaand, als voorhanden aangenomen eigendom; – *d. humānum*, menschelijk eigendom; – *d. irrevocabĭle*, onherroepelijk eigendom; – *d. libĕrum*, vrij eigendom; – *d. minus plenum*, onvolkomen, beperkt eigendom; – *d. naturāle*, natuurlijk eigendom, uit het volksrecht voortvloeiende; – *d. plenum*, volle eigendom; – *d. publĭcum*, openbaar eigendom; – *d. restrictum*, z. v. a. *d. minus plenum*; – *d. revocabĭle*, herroepelijk eigendom; – *d. subaltérnum*, ondergeschikt eigendom; – *d. superĭus*, z. v. a. *d. directum*; – *d. temporale*, wereldlijke macht; – *d. utĭle*, recht van vruchtgebruik, in tegenstelling met *d. directum*; – *d. verum*, waar eigendom.

Domitiana quæstĭo, f. lat. Domitiaansche vraag, d. i. belachelijke, onnoozele vraag, zoo genoemd naar den romeinschen rechtgeleerde Domitius Labeo, die aan Jubentus Celsus de belachelijke vraag voorlegde, of degene, die tot het neerschrijven van een testament geroepen zijnde, dit na het opschrijven ook onderteekend heeft, voor een getuige kan gehouden worden.

Domowoi, m. russ. huisgeest, die, volgens de leer der Letto-Slaven, het huis en wat er in is bewaakt.

Don, sp., of **dom,** port. m. (uit het lat. *domĭnus*) heer, titel voor mannen van rang en aanzien in Spanje en Portugal, alsmede van prinsen, prinsenzonen en de geestelijken in Rome en Napels, gelijk **donna,** port., **doña,** sp. (spr. *dónja*) die voor aanzienlijke vrouwen is; beide titels staan enkel bij de voornamen; b. v. D o n P e d r o, D o m M i g u e l, d o n a C h r i s t i n a; voor de enkele geslachtsnamen gebruikt men s e n h o r, s e n o r, s e n h o r a, s e n o r a (z. die woorden); – **donna,** it. (van 't lat. *domĭna*) vrouw, meesteres, gebiedster, geliefde, minnares.

dona, **donans** enz. z. ond. d o n u m.

Donaat, afkorting v. D o n a t u s, z. ald.

Donacieten, z. ond. d o n a x.

Dónar, m. oudd. (oudsaks. *Thunar*, angels. *Thunor*, oudn. *Thôrr*), de Dondergod, vgl. T h o r.

Donarĭum, m., pl. **donaria,** of **donariën,** offergiften, geschenken, vereeringen.

donatair, donatie, donatief, z. ond. d o n u m.

Donātus, m. lat. spraakkunst voor de scholen, zoo geheeten naar Æ l i u s D o n ā t u s, beroemd rom. taalleeraar der 4de eeuw; tot in de

15de eeuw de benaming van iedere latijnsche spraakleer voor eerstbeginnenden; – **donatisten,** m. pl. zeer ijverige en onverdraagzame chr. secte in de 4de eeuw door bisschop D o n a t u s M a g n u s te Carthago gesticht, inz. door den heil. Augustinus bestreden.

Donax, m. gr. (eig. riet, pijl) driehoeksdoeblet, driehoekige schelp; Bot. tuinriet, cyprisch riet; – **donacia,** n. pl. rietkevers, welke op waterplanten en voornamelijk op riet leven; – **donacieten,** m. pl. versteende driehoeksdoebletten.

Dónderdag, m. (duitsch *donnerstag*, eng. *thursday*, zweedsch *thorsdag*, deensch *thorsday*), vijfde dag der week, zoo geheeten ter eere van den duitschen God D o n a r of T h o r (z. ald.), die over wolken en regen gebood en zich door bliksem en donder aankondigde; (de fr. benaming j e u d i (spr. *j=zj*) is gevormd uit het latijn *jovis dies*, de dag van Jupiter); – **witte Donderdag,** bij de R. K. Donderdag vóor Paschen (bij de Duitschers g r o e n e, bij de Franschen h e i l i g e Donderdag geheeten); – **vette Donderdag** (*jeudi gras*), Donderdag na Aschdag.

Dondo, m. z. v. a. a l b i n o.

done, eng. (spr. *dunn'*; part. v. *do*) gedaan; (van vleesch): gebraden; – *much* (spr. *mutsj*) *done or little done*, sterk of zwak gebraden.

donec eris felix (*multos numerabis amicos*), lat. zoolang gij gelukkig zijt (zult ge veel vrienden hebben).

doneeren, don gratuit, z. onder d o n u m.

Donjon, m. fr. (spr. *doñzjóñ*) slottoren, vestingtoren; kerker.

Don Juan, m. sp. (gew. naar de fr. uitspraak *doñ-zjuáñ*; vgl. J u a n) algemeene soortnaam voor een vermetel vrouwenverleider, zooals volgens de oude sp. overlevering Don Juan Tenorio was, een woesteling van Sevilla, die eindelijk ter helle varen moest. Mozarts opera, Byron en andere dichters hebben hem als held van het zingenot populair gemaakt.

Dónkey, m. eng. (spr. *-ki*) ezel; ook: machine om water in den ketel te pompen; – **donkey-cart,** m. ezelwagen.

Donna, z. ond. d o n.

Don Quixote, naar de hedendaagsche spelling D o n Q u i j o t e, m. sp. (spr. *-kichōte*) of **don Quichotte,** fr. (spr. *doñ kisjótt'*), eig. de eigennaam van den dolenden ridder van l a M a n c h a in den beroemden satirischen roman van den spaanschen dichter C e r v a n t e s; vandaar in het algemeen: avontuurlijk dweper, die, in de wereld zijner droomen levende, de werkelijkheid voorbijziet; (spottend) halve-gek; – **donquixotiáden** (spr. *ti=tsi*) of **donquichoteriën,** f. pl. avontuurlijke, dwaze ondernemingen; – **donquichotisme,** n. gekke zucht naar avonturen.

donum, n., pl. *dona*, lat. (van *do*, ik geef, *dare*, geven) geschenk, gift, gave; – *donum continentiae*, gave der onthouding, kuischheid; – *donum docéndi*, gaaf van te onderwijzen; – *donum gratuïtum*, n. lat.; – **don gratuit,** n. fr. (spr. *doñ gra-twi*) vrijwillige gift of opbrengst; – *dona paraphernalia*, n. pl. bruids- of huwelijksgeschenken; – **doneeren** (lat. *donāre*), schenken, beschenken; – **dōnans,** m. schenker, gever; – **donatair** of **donataris,** m. nw. lat. geschenkaannemer, begiftigde; – **donātie** (spr. *t=ts*) f. (lat. *donatio*) schenking, gift, inz. gerechtelijke gedane gift of schenking; – *donatio ad pias causas*, schenking tot weldadige stichtingen; – *d. conditionāta*, voorwaardelijke schenking; – *d. Constantini*, gift van Constantijn den Groote, de oorkonde waarin de keizer 's Pausen macht erkende; – *d. honoris causa*, eergeschenk; – *d. illicĭta*, ongeoorloofde schenking; – *d. impropria*, oneigenlijk, niet enkel uit mildheid voortvloeiend geschenk; – *d. inofficiōsa*, met den plicht strijdige schenking, d. i. zulk eene, waarbij de gever zijn plicht jegens zijne erven te kort doet; – *d. inter virum et uxōrem*, schenking tusschen man en vrouw; – *d. inter vivos*, schenking bij levenden lijve; – *d. mortis causa*, schenking in geval van overlijden (die echter, wanneer de dood niet volgt, altijd kan herroepen worden); – *d. onerōsa*, met opoffering verkregen schenking; – *d. propter nuptias*, met de d o s (z. ald.) van manszijde overeenkomtsige huwelijksgift, tegenschenking aan de vrouw ingeval van zijn dood; – *d. pura*, onvoorwaardelijke schenking; – *d. recíprŏca*, wederzijdsch geschenk; – *d. relāta*, op verplichting gegronde schenking; – *d. remuneratoria*, vergeldende, uit dankbaarheid voortvloeiende schenking; – *d. sub modo*, schenking tot een bepaald doel; – **donatief,** n. (lat. *donatīvum*) of **donatiefgelden,** z. v. a. *donum gratuitum* (z. ald.); – **donātor,** m. schenker, die iets schenkt, vermaakt of (b. v. in kerken) sticht; – **donātrix,** f. schenkster.

Dont, f. premie, bij premie-affaires, die bij het verstrijken van den termijn, waarvoor zij werden aangegaan, betaald wordt.

Donzelle, f. fr. (spr. *doñ-zèll'*) lichtzinnig meisje, vrouwspersoon.

Doom, n. eng. (spr. *doem*; got. *doms*, verwant met ons v e r d o e m e n, lat. *damnāre*) uitspraak, vonnis; – **doomsday,** m. (spr. *doemsdee*) gerechtsdag; – **doomsday-book,** n. eng. (spr. *-boek*) groot engelsch leen- of grondboek, vervaardigd onder Willem den Veroveraar.

Dóppia, f. it. (d. i. eig. dubbele), voormalige ital. gouden munt van verschillende waarde, ook *pistool* geheeten (tusschen *f* 8,25 en *f* 10,20); – **doppiétta** of **doubletta,** f. vroegere goudmunt in Sardinië, van $^1/_5$ carlino of *f* 4,75; – *dóppio*, Muz. dubbel; – *doppio uso*, Kmt. dubbele vervaltijd; – **doppióne,** m. it. groote c o c o n, waarin twee zijdewormen zich ingesponnen hebben.

Dora, vrouwennaam, afk. van D o r o t h e a of T h e o d o r a.

Dōrak, m. soort aarden flesch (in Egypte).

Dordillo, m. sp. (spr. *-dieljo*) soort vaal paard.

doreeren, fr. (*dorer*; v. 't lat. *deaurāre*, van *aurum*, fr. *or*, goud) vergulden; bij hoedenmakers het vilt van een hoed met fijn haar overtrekken; oneig. bemantelen; vergoelijken; – **doráde,** f. goudkarper, een prachtig schoone visch in den Atlantischen Oceaan; – **dorage,** f. (spr. *-rá-zj'*) of **doreering,** f. verguldring; bij hoedenmakers: 't overtrekken van 't vilt met fijner haren; – **dorúre,** f. verguldsel.

doré, adj. fr. (vgl. d o r e e r e n) verguld; – *jeunesse dorée*, voorname jongelieden, die alleen voor hun vermaak leven.

Doreloterie, f. (vgl. het oudfr. *dorelot*, lieveling, waarsch. van 't angels. *deórling*, eng. *darling*, lieveling, van *dear*, lief, dierbaar) allerlei band- en lintwaren en franjes van garen en zijde.

Dor-emoel, n. oostindisch gebloemd neteldoek.

Doris, gr. vrouwenn.: rijkbegaafde; rijke begiftigster of geefster; Myth. eene zeegodin, moeder der nereïden of doriden, dikwijls als naam van herderinnen (verkleind **Dorilis**) in it. en fr. liederen; Astron. asteroïde, in 1857 door Goldschmidt ontdekt; – **doriden**, pl. soort weekdieren, in zee levend.

Dorisme, n. krachtige, harde en ruwe uitspraak (d o r i s c h d i a l e c t) en volkseigenaardigheid der Doriërs, een oud-gr. volksstam; in tegenst. met het a t t i c i s m e en i o n i s m e; – **dorisch**, adj. den Doriërs eigen; – **dorische bouworde**, f. oudste en eenvoudigste gr. bouworde, naar denzelfden volksstam genoemd; zij heeft nagenoeg het karakter der toskaansche, maar verschilt daarvan in proportie en versiering.

Dórkas, f. gr. gazelle (*Antilope dorcas*); zie *Handel*. 9. 36.

dorlotteeren, fr. (*dorloter*) vertroetelen.

dormánt, fr. (spr. *dormáñ*, van *dormir*, lat. *dormīre*) slapend, rustend pronkgerecht, versierde schotel, die tot op het einde van den maaltijd op tafel blijft; – **dormeuse** (spr. *s=z*) slaap- of nachtmuts; slaapwagen, wagen ingericht om er in te slapen; – **dormitief**, n. nw. lat. slaapmiddel; – **dormitōrium**, n. lat. slaapzaal, inz. in kloosters; begraafplaats, doodenakker.

Dorobantsen, pl. slav. soort militiesoldaten of landweer in Roemenië.

Dorophaag, m. gr. (van *dōron*, geschenk, en *phagein*, eten; door Rabelais gesmeed woord), geschenkenvreter, iemand, die enkel van geschenken leeft.

Dorothea, gr. vr. naam.: geschenk Gods (vgl. T h e o d o o r); ook soort van waternimf.

Dorstenia, f. Bot. netelplant van zweetdrijvende kracht, genoemd naar den duitschen geneesheer D o r s t e n.

dorsum, n. lat. rug; bergrug; rugge- of keerzijde; – *in dorso*, of *in tergo* (z. t e r g u m), op de keerzijde (b. v. van een wissel enz.); – **dorsaal**, adj. nw. lat. beter **dorsuaal** (later lat. *dorsuālis, e*) wat tot den rug betrekking heeft, b. v. **dorsale disicpline, dorsale tucht**, ruggetucht, geeseling; – **dorsale wervelen**, Anat. ruggewervelen; – **dorsāle**, n. mid. lat. met gordijnen of lakens omhangen plaats in vele kerken zonder koorstoelen, waar de geestelijken hunne daggetijden bidden; pl. **dorsalia**; ook rugtapijten der koorstoelen; – **dorsibránchisch**, adj. lat.-gr. N. H. kieuwen op den rug hebbende; – **dorsifix**, Bot. aan zijn rug vastgehecht (van een helmknop eener plant); – **dorsipárisch**, adj. nw. lat. de jongen op den rug barende; – **dorsipédisch**, adj. de voeten op den rug hebbende.

Dortmannia, f. Bot. soort van klokbloem.

Dorure, z. ond. d o r e e r e n.

dos, f. (gen. *dōtis*; van *do*, ik geef, *dăre*, geven) lat. Jur. naar het rom. recht: huwelijksgoed, uitzet, bruidsgift, bruidschat; naar het duitsche recht: door den man aan de vrouw gegeven lijftocht, weduwgoed, weduwgift; – *dos adventitĭa*, Jur. huwelijksgoed, dat uit het vermogen van andere personen dan dat des vaders en vaderlijke bloedverwanten in rechte opklimmende linie komt; – *d. aestimāta*, bruidschat, welks waarde door schatting bepaald is; – *d. cauta*, *d. confessāta* of *d. constitūta*, bedongen of toegezegde, maar nog niet gegeven bruidschat; – *d. ecclesĭae*, grondkapitaal eener kerk; – *d. inaestimata*, niet door schatting bepaalde bruidschat; – *d. inofficiōsa*, onplichtmatig uitzet, d. i. onevenredig, dat de andere erven des gevers benadeelt; – *d. necessarĭa*, noodwendige, plichtmatige of wettelijke bruidschat; – *d. praelegāta*, vooruitgemaakte bruidschat; – *d. profectitĭa*, uitzet uit het vermogen des vaders of vaderlijke ascendenten; – *d. promissa*, beloofde, toegezegde bruidschat; – *d. putativa*, vermeende bruidschat; – *d. receptitĭa*, uitzet, bruidschat, die na ontbinding van het huwelijk tot den gever terugkeert; – **dotaal**, adj. (lat. *dotālis, e*) huwelijksgoed betreffende, daartoe behoorende; – *dotāles*, m. pl. aan de kerk of den pastoor tiendplichtigen; – *dotalĭa pacta*, pl. huwelijksverdragen, gesloten overeenkomsten omtrent het uitzet; – **dotaalsysteem**, n. lat. recht omtrent de echtelijke goederen, waarin de romeinsche d'o s met haar gevolgen het hoofdbestanddeel uitmaakt, in tegenstelling met de gemeenschap van goederen; – **dotalium** of **dotalitium**, n. nw. lat. lijftocht, huwelijksgoed, weduwgoed; – **dotarium**, n. tegengift, tegenuitzet voor de vrouw van den kant van haar man; – **doteeren**, lat. (*dotāre*) begiftigen, een uitzet geven, ten huwelijk medegeven; ook met zekere inkomsten voorzien, b. v. eene kerk, school enz.; – g e d o t e e r d, begiftigd, uitgerust; eene d o t a t i e hebbende; – **dotātie** (spr. *tie=tsie*) nw. lat., of **doteering**, f. begiftiging, medegift, uitrusting; schenking, inz. van landerijen of goederen aan verdienstelijke staatsdienaars, veldheeren, enz.

dos, m. fr. (spr. *do*; van het lat. *dorsum*, mid. lat. *dossum*) rug; vanhier ons woord dos = kleeding; – *dos à dos*, fr. (sp. *dozadó*) dansterm: rug aan rug, of met de ruggen naar elkander gekeerd; ook vijandig gezind, in kwade verstandhouding; een licht open rijtuig, dogcart (vooral in Ned. O.-Indië); – *dos d'âne*, m. (spr. *dodáān'*) Arch. ezelsrug, gewelfboog in den vorm van een ezelsrug, van boven spits toeloopend enz., een zadeldak.

Dosehfeest, n. feest in Egypte en inz. te Kaïro ter viering van den geboortedag van den profeet Mohamed.

Dosis, f. gr. (spr. *dó-zis*; *dósis*, v. *didōnai*, geven), ook **dose**, f. gift, inz. artsenijgift, artsenijmaat, d. i. zooveel op eenmaal ingenomen en gegeven wordt; oneig. aandeel, deel, hoeveelheid, b. v. hij heeft een goede d o s i s verwaandheid, jaloezie enz.; – **dosiologie** (spr. *s=z*) f. leer van de artsenijgiften.

Dosōnes, m. pl. (spr. *s=z*) veelbelovers en weiniggevers, zoo geheeten naar D o s o n, een bijnaam van Antigŏnus, die gewoon was, mild in zijne belofte, maar karig in de nakoming daarvan te zijn; – **dosōnisch,** adj. veel belovend en weinig of niets nakomend.

dosseeren, (van 't fr. *dos*, rug. *dossier*, leuning), schuins doen afloopen, hellend, glooiend maken, b. v. eenen dijk; – **dosseering,** f. helling, glooiing b. v. van een wal, oever enz.; – **dosseerplank,** f. glooiingsmeter, hellingsmaat.

Dossière, f. fr. (spr. *dossjèr*) disselriem, draagriem aan het paardentuig; – **dossier,** n. fr. (van *dos* rug) rugleuning; bij elkaar behoorende stukken betreffende een zaak.

Dot, eng. Muz. punt, stip naast de noot, ter vermeerdering der waarde voor de helft; – *dotted note* (spr. *noot*) noot met een stip of punt er naast.

dotaal, dotatie, dotalium, dotarium, doteeren enz., z. ond. *dos.*

Dothiēen of **dothioon,** m. gr. Med. bloedzweer; – **dothinenterie** of **dothinenteritis,** f. (van 't gr. *dothiēn*, puist, bloedzweer, en *entĕron*, ingewand) onderbuikszenuwkoorts, zoo genoemd, omdat zij met een eigenaardig puistachtigen uitslag van het laatste derde gedeelte van den kronkeldarm gepaard gaat.

dotrantalis, e, adj. Bot. negenduimig.

Dottóre, m. it. z.v.a. d o c t o r; ook als komische rol in het it. volkstheater; vandaar **dottorello,** (spotachtig verkleinwoord), doctortje, doktertje, kleine of slechte doctor; den d o t t o r e l l o uithangen, zich geleerd voordoen.

Douairière, f. fr. (spr. *doeärjèr*; van *douaire*, provenç. *doari*, mid.lat. *dotarium, doarium*, weduwgoed; vgl. d o a l i u m) adellijke weduwe, bezitster van een weduwgoed, lijftocht of d o u a r i e.

Douáne, f. fr. (spr. *doeáán*; provenç. *doana*, it. *dogána*, sp. *a-duana*, waarsch. van 't perz.-arab. *diwân*, staatsraad, raad der belastingen en tollen; vgl. d i v a n) tol, tolhuis, tolkantoor, waar de in- en uitgaande rechten betaald worden; gezamenlijke tolwachters en tolbeambten; – **douánenlinie,** f. tolgrens; – **douanier,** m. (spr. *doeänjé*) tolbeambte, tollenaar.

double, fr. (spr. *doebl'*; van 't lat. *duplus*, en dit v. *duplex*) dubbel; – **doublage,** f. (spr. *doeblá-zj'*) 't dubbelen, voeren, dubbeling; tweede plankenbekleeding van een schip, dubbelhuid; bij letterzetters: bij vergissing dubbel zetten van een of meer woorden of van een geheelen regel; 't samendraaien, twijnen of tweernen der zijde; – **doublé,** m. op het biljart: overhaalstoot, stoot waarin men den bal op een band stoot en laat terugstuiten; ook: n. koper met een dun laagje goud of zilver belegd; – **doubles,** fr. (*doebl'*) Muz. variatiën; ook dubbele bezetting eener rol of zangpartij; – **doublet,** m. worp met dobbelsteenen, waarbij men twee azen, twee tweeën enz. werpt; – **doublette,** f. iets dubbels, dubbelstuk, b.v. een dubbelhoek, dubbelmunt, d. i. een hoek, eene munt, die tweemaal voorhanden is; ook van woorden: kameel en kemel; pokel en bokaal; ook valsch edelgesteente van kristal tusschen welks beide helften een gekleurd blaadje foelie ligt; lintbloem, die behalve de grondkleur, eene enkele afzetkleur en breede, lintvormige strepen heeft; orgelregister, dat een octaaf hooger staat dan het principaal; een d o u b l e t t e maken, met een dubbelloop twee dieren achter elkander schieten; – **doubleeren** (fr. *doubler*), verdubbelen, dubbel of tweemaal nemen, b.v. van een leerling, die in eene klasse blijft zitten; voeren, met voering voorzien; b.v. een rijbroek, Mar. omzeilen, omvaren, b.v. eene kaap; in 't biljartspel: den bal overhalen, tegen den overstaanden band of in een der zakken; – **doubleering,** f. verdubbeling; – **doubleerpas,** m. versnelde pas, snelpas; – **doublings,** pl. eng. (spr. *dúbblings*) kruis- en dwarswegen van „het" vervolgde haas (op de jacht); – **doublon,** z. d o b l o n; – **doublúre,** f. voering; opslag aan soldatenkleederen; behangers- of tapijtlinnen; in schouwburgen: plaatsvervanger van den hoofdtooneelspeler in het een of ander vak; bij uitbreiding: gatstopper.

doucement, douceur, z. ond. d o u x.

Douche, f. fr. (spr. *doesj'*; ital. *doccia*, waterbuis, stortbad, van *docciare*, vloeien, druipen, als 't ware lat. *ductiāre*, v. *ductum, ducĕre*, leiden n.l. het water) of **douche-bad,** n. Med. drup-, sproei- of stortbad; ook loozingsbuis van eene waterkom; – **elektrische douche,** Med. uitstrooming van elektriciteit uit verschillende spitsen tegen een ziek lichaamsdeel; – **doucheeren,** besproeien, bedruipen, begieten, met een stortbad besproeien.

Doucine, f. fr. (spr. *doe-sien*) keellijst; lijstschaaf, ogiefschaaf.

Douelle, f. fr. (spr. *doe-el'*) binnenste (c o n c a v e) vlakte van een gewelf, z. v. a. i n t r a d o s (het tegengest. van e x t r a d o s).

Douillétte, f. fr. (spr. *doeljétt'*; v. *douillet*, weekelijk, verklw. van *doux*) zijden gewatteerd kleed, gevulde vrouwenmantel, dien men des winters over de andere kleederen trekt; – **douilletteeren,** inhullen, omslaan, inwikkelen.

Dourine, f. zekere paardenziekte in de tropen, veroorzaakt door bloedparasieten.

douteux, fr. (spr. *doeteu*: van *douter* = lat. *dubitāre*, twijfelen) twijfelachtig, onzeker; dubbelzinnig; onbetrouwbaar, verdacht.

doux, fr. (spr. *doe*; van 't lat. *dulcis, e*) zoet, liefelijk, aangenaam, teeder, week, goedig, zachtmoedig, vriendelijk, stil; als adv. **doucement** (spr. *does'māñ*) zoetjes, zachtjes, zonder gedruisch; als uitroep: zacht wat! hou! bedaard aan! – **doucereus** adj. (fr. *doucereux*), zoetachtig, maar niet smakelijk, flauwzoet, laf; – **douceur,** f. zoetigheid, liefelijkheid; aanminnigheid, zachtheid, innemendheid, vleierij; geschenk, drinkgeld, buitenkansje; – **douceurs,** pl. lieve woordjes, complimenten, vleierijen; ironisch: harde woorden, scheldwoorden.

Douzain, m. fr. (spr. *doezèn*) gedicht van 12 verzen; ook eene oude fr. munt van 12 d e n i e r s; – **douzaine,** f. fr. (spr. *doezèn'*) dozijn.

Douze-et-le-va, z. p a r o l i.

Dówager, f. eng. (spr. *doúwedzjer*), z. v. a. d o u a r i è r e.

Dowe-harnas, n. kogelvrij pantser, naar den uitvinder genoemd.

Dower(i)-poeder, n. (lat. *pulvis ipecacuanhae opiatus* of *Dovēri*) mengsel van 1 deel opium, 1 deel ipecacuanha-poeder en 8 deelen zwavelzure kali; gebruikt tegen hoesten, buikloop en als slaap- en zweetmiddel.

Dowlas, pl. eng. naam voor grofdradig, zeer sterk katoen.

down, adv. eng. (spr. *doun*) neder, terneergeslagen (van iemand die zeer teleurgesteld is); inz. *up and down* (spr. *uppendoun*), op en neer; ook als subst. de *up and downs*, het op en neergaan, de wisselvalligheid (b.v. *of fortune* (spr. *fórtsjen*) der fortuin;) – **down-cast,** nedergeworpen, gebogen enz.; – **down-town** (spr. *toun*), het lage gedeelte der stad; – **down-train** (spr. *treen*), van Londen komende trein; – **downs,** subst.pl. duinen.

Dowsongas, n. watergas, kookgas.

Doxale, n. mid.lat. in Kath. kerken: traliehek of balustrade tusschen het hooge koor en het hoofdschip; ook: gaanderij voor de zangers; de vorm *oksaal* laat zich verklaren, doordat men de *d* voor 't lidwoord aanzag, vernederlandscht luidt 't woord: *hoogzaal.*

Doxologīe, f. gr. (v. *doxa*, meening, faam, eer, enz.) lofprijzing van God, verheerlijkingsformulier aan het slot van het Onze-Vader; ook de Engelen-zang: „*Gloria in excelsis Deo*" of „Eere zij God in de hoogte"; – **doxológisch,** adj. lofprijzend, lofverheffend; – **doxomanīe,** f. roemzucht, eergierigheid; – **doxosophie,** f. waanwijsheid, eigenwijsheid.

Doyen, m. fr. (spr. *doajeṅ*; v. 't lat. *decānus*) oudste; deken eener faculteit; – *doyen d'âge* (spr. *dâ-zj'*) voorzitter als oudste in jaren.

Draaibas, f. steenstuk, eene soort van licht geschut op oorlogschepen, dat, op een staander of mik geplaatst, naar alle richtingen kon d r a a i e n, doorgaans alleen in de nabijheid van den vijand gebruikt en met schroot en kartetsen geladen werd.

Draak, m. (gr. *drakōn*, lat. *draco*) phantastisch dier der Oudheid, waaraan men de vreeselijkste slangengestalte, eene lengte van 15—50 meters, ontzettende kracht, een allerscherpst gezicht enz. toekende (zijn type was misschien de b o a c o n s t r i c t o r); in de Middeleeuwen een viervoetig monster met langen slangestaart en twee vleugels, dat de geharnaste ridders gingen bestrijden (waarschijnlijk aan den k r o k o d i l ontleend); Astron. sterrenbeeld aan den noordel. hemel tusschen de Lier en den Kleinen Beer, naar luid der fabel weleer de wachter der gouden appelen in den tuin der Hesperiden, door Hercules gedood en door Jupiter aan het uitspansel geplaatst; N.H. soort van kleine hagedissen in den indischen archipel, die op boomen enkel van insecten leven en aan de Ouden onbekend waren; oneig. een stuursch, toornig, ook wel: misvormd mensch en: overdreven tooneelstuk; – **draakpenningen,** m. pl. holle penningen met het beeld van een draak.

Dracæna, f. lat. Bot. draken(bloed)boom.

Drachme, n. gr. (*drachmē*, van *drássesthai*, grijpen, vatten, dus eig. zooveel als men met drie vingers grijpen kan, vingergreep, p r i s e) apothekersgewicht = $^1/_4$ lood trooisch gewicht of 3,845 gram, verdeeld in 3 scrupels of 60 greinen en op recepten uitgedrukt door 3 ʒ; – munt der oude Grieken en Joden, ongeveer = 20 centen; ook nieuw-gr. zilvermunt = 100 lepta = 48 centen; – **didrachme,** dubbele, **tridrachme,** drievoudige, en **tetradrachme,** viervoudige drachme.

Draco, z. d r a k o n; – **dracocephălum, draconieten,** z. d r a k o n i e t e n, enz. – **draconarius,** m. lat. (van d r a c o, draak, slang, ook als veldteeken op vanen), pl. **draconarii,** draakdragers, soldaten, die in de Middeleeuwen bij openlijke processiën het d r a k e n b e e l d, dat toen den duivel moest voorstellen, op eene lans droegen; ook dragers der d r a k e n v a a n bij de rom. keizers; – **dracuncŭlus,** m. lat. slangenkruid, z. d r a g o n; Med. draadworm, zenuwworm of het guineesche draakje (*Gordius* of *Vena medinénsis*), dat in 's menschen huid nestelt en de lengte van eenige voeten kan verkrijgen; ook zoogenaamde medeëters, z. c o m e d o n e s.

Draft, m. eng. (v. *draugh*, trekken) t r a i t e, wissel.

Dragant, z. t r a g a n t h.

Dragée, f. (spr. *drazjé*; it. *traggea*, v. 't gr. *trágēma*, snoepgoed, v. *tragein*, *trōgein*, knabbelen, eten) klein suikergebak, suikererwten, muisjes, oversuikerde kruiderijen, b.v. anijs, komijn, amandelen enz.; ook fijne geweerhagel, musschenstof; – **drageeren,** met suiker bedekken, candeeren, o. a. van pillen gezegd.

Dragomán, drogmán, m. (fr. *dragoman*, *drogman* en *trucheman*, van het arab. *tardsjoemân*, *toerdsjoemân*, volk, van *tardsjama*, vertolken, chald. *targêm*, verklaren, vertalen) tolk bij de Turken; – **dragománnen,** vertolken.

Dragón, f. (lat. *dracuncŭlus*, d. i. kleine draak, drakenkruid) slangenkruid, keizersalade (*Artemisia dracunculus*), een gewas, dat in Siberië en Tatarije inheemsch is, en waarvan de jonge bladeren als toekruid bij salade en als specerij gebruikt worden.

Dragónders, (it. *dragóne*, fr. *dragons*, waarschijnlijk van den drakekop aan de greep van hun pistool of van den d r a a k als legervaan) ruiters, die desnoods ook te voet vechten; oorspronkelijk bij de Franschen voetsoldaten, die enkel tot spoediger voortkomen zich van paarden bedienen; – **dragonnáde** of **dragonáde,** f. fr. dwangbekeering door dragonders, dus geheeten naar de geweldadigheden, die Lodewijk XIV in 1684 tegen de Protestanten deed uitoefenen, om hen te noodzaken tot de R. Kath. Kerk terug te keeren; in het algemeen soldatengeweld, grove soldatenbehandeling; elke door militaire overmacht uitgevoerde maatregel der regeering; – **dragónne,** f. fr. sabelkwast; ook dragondermarsch.

Dragoniet, n., z. v. a. bergkristal.

drailleeren (spr. *dralj-*; op de fransche wijze

gevormd woord van het duitsche *drall*, gedraaid, vast, stijf), draden vast ineendraaien, tweernen.

Drain, n., pl. **drains,** eng. (spr. *dreen, dreens*) waterafleiding, afleidingsbuis, onderaardsche aarden buizen tot drooglegging en vruchtbaarmaking van vochtige of moerassige akkers; – **draineeren** (eng. *to drain*) door zulke afvoerbuizen het land van water ontlasten; – **draineering** of eng. **drainage,** f. (spr. *drénidzj'*), ontwatering van den grond door onderaardsche afleidingsbuizen.

Draisine (spr. *s=z*) f. (fr. *draisienne, waggonet de tournée*, eng. *dandy-horse, trolly*) loop- of stoelwagen, loopmachine met twee wielen achter elkander, tusschen welke men als te paard zit en met versnelden gang, door het beurtelings aanraken van den grond met beide voeten, kan loopen; uitgevonden in 1817 door den baron von Drais te Mannheim; thans ook een op hetzelfde beginsel berustende en door menschen voortbewogen kleine, lichte, vierwielige wagen op spoorwegen, inz. gebezigd om de rails te inspecteeren; vgl. ook velocipède.

Drakon of **Draco,** m. atheensch wetgever in de 7de eeuw vóor Christus, wiens wetten uithoofde van hare overmatige strengheid, geen stand konden houden; vandaar **dracōnisch,** adj. al te streng, overgestreng; – **drako** was ook de chem. benaming van het kwik, bij sommigen ook van het salpeter.

Drakonieten, m. pl. (van 't gr. *drákōn*, draak) drakesteenen, versteeningen met stervormige teekeningen; – **drakokephălon** of **dracocephălum,** n. drakekopskruid, de turksche melisse, eene welriekende plant; – drakenbloed (*Sanguis dracōnum*) is eene bloedroode, bij het ontbranden welriekende hars, welke tot verlakken en schilderen en ook in de geneeskunde gebruikt wordt; men wint haar uit verschillende gewassen, inzonderheid uit den drakenbloedboom (*Dracaena Vand.*) en uit de vruchten van den rotang, den zoogenaamden bindrotting (*Calamus rotang*); – **drakonīne,** f. eigenaardig alkaloïde, door Melandri in het drakenbloed gevonden.

Drăma, n. gr. (van *drăn*, doen, handelen) eig. handeling; dichterlijke voorstelling eener handeling als tegenwoordig in hare ontwikkeling en haar verloop: schouwspel, tooneelspel; – **dramătisch,** adj. tooneelkunstig, de tooneelkunde betreffende; – de **dramatiek** of **dramatische kunst,** tooneelkunst; – **dramatiseeren** (spr. *s=z*) tooneelkunstig inrichten, voorstellen, behandelen, inkleeden; – **dramatúrg,** m. (v. *érgein*, maken eig. en oorspr. vervaardiger van een tooneelstuk) kenner en beoordeelaar van tooneelstukken, die de regelen van het tooneelspel ontwikkelt en leert gebruiken; – **dramaturgīe,** f. tooneelspelkunde, theorie van de tooneeldichtkunst, ook **dramaturgiek;** – **dramatúrgisch,** adj. wat haar betreft, b.v. zulke schriften; – **dramatomanīe,** f. overdreven liefde voor het tooneel, tooneelwoede schouwspelrazernij; – **dramatopœie,** f. ontwerping en uitvoering van tooneelspelen; – **dramolet,** n. fr. (spr. *-lè*) klein tooneelspel.

Drami, nw.-gr., z. v. a. drachme (z. ald.); – **dramm,** (vgl. derhem) turksch gewicht = 3,2 gram.

dramma per musica, it. opera; vgl. drama.

Drap., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor Draparnaud (gest. 1805).

Drap, n. fr. (spr. *dra*; van 't midd.lat. *drappus*, it. *drappo*, provenç. *drap*, oorspr. stijve, vaste stof, verwant met het duitsch *derb*, vast, stijf, stevig, dicht, oudhoogd. *derp, derap*) laken, geweven stof; – **drap d'Abbeville** (spr. *-dabb'-wiel'*) licht fransch laken uit de stad Abbeville; – **drap d'argent,** n. (spr. *-darzjañ*) zilverstof, zilverlaken; – **drap d'or,** goudlaken; ook soort van appelen; – **drap de dames** (spr. *dra d' dáám'*), vrouwenlaken, licht, fijn halflaken, doorgaans zwart geverfde stof tot rouwgewaad; – **drap de soie** (spr. *-d'soâ*) zijdestof; – **drap-plume,** n. (spr. *-pluum'*) vederlaken, met gezuiverde vedervezels benaaide stof; – **drapeau,** m. (spr. *-pó*) vaandel; – *d. blanc*, witte vlag met de leliën, het partijteeken der Bourbons; – *d. rouge*, vaandel der roode republiek; – **drapeeren** (fr. *draper*) bekleeden, met doek of laken behangen, overtrekken; de door penseel of beitel voortgebrachte beelden kleeden, de kleeding kunstmatig nabootsen; – **draperīe** of **drapeering,** f. voorstelling van de kleeding der geschilderde of gebeitelde figuren, de artistieke plooiing der gewaden; schikking en plooiing der stoffen, waarmede de ledikanten, glasramen, kamers enz. versierd, omhangen of bekleed zijn; – **drapier,** m. (spr. *drapjé*) lakenfabrikant, lakenkooper.

Drápa, f. oudnoorsch lofdicht.

drástisch, adj. gr. (*drastikos*, van *drăn*, handelen) sterk en snel werkend, hevig ingrijpend, aantastend, van afvoerende geneesmiddelen; – (fig.) aangrijpend, treffend (dikwijls met het bijbegrip der overdrijving); inz. sterk komisch werkende; – **drastĭka,** n. pl. Med. sterk afvoerende middelen, zooals aloë, kolokwint, scammonium, vele metaalzouten enz.

Draught, eng., z. draft.

Dravīdische talen of dekanische talen f. pl. talen, die door de voor-sanskritische volkeren in zuidelijk Oost-Indië (*Dekan*, sanskr. *drâvida*) gesproken werden, en waartoe het tamoelisch, het teloegoe, het canareesch, het malayalam enz. behooren.

Draw-back, n. eng. (spr. *drâ-bek*; van *draw*, trekken, en *back*, terug) teruggave van betaalde rechten op zekere goederen bij uitvoer, die bij den invoer betaald zijn; ook rabat bij gereede betaling; ook: de keerzijde van iets, hinderpaal.

Drawing-room, n. eng. (spr. *drâing-roem*; onzeker of het oorspr. is schilderijzaal, v. *drawing*, teekening; of zaal, waarin zich na den maaltijd het gezelschap begeeft of terugtrekt, van *drawing*, afgekort voor *with-drawing*, van *withdraw*, zich terugtrekken) gezelschapskamer, gezelschapszaal, met eene groote ronde tafel, waarop de nieuwste voortbrengselen der literatuur in geïllustreerde uitgaven ter bezichtiging liggen; groot gezelschap, inz. aan 't hof, receptie, hofgezelschap, hoffeest.

Dray, f. eng. (spr. *dree*) kar, bierwagen enz.

Dreadnought, f. eng. „vrees niets", naam van een zeer groot model oorlogsschip; ook soort groote dameshoed.

Dredge, n. eng. (spr. *drèdzj'*) mengkoren; - sleepnet, beugelnet.

Drepănon, n. gr. sikkel, krom mes.

Dress, m. kleeding, costuum; - **dressing-room,** n. eng. (spr. *-roem*; van *to dress*, aankleeden, opschikken, van 't fr. *dresser*, in orde brengen, opmaken; vgl. dresseeren) kleedkamer; - **dress-circle,** n. eerste rang in eng. schouwburgen, omdat de bezoekers *in full dress* (d. i. deftig gekleed) verschijnen.

dresseeren, fr. (*dresser*; van 't ital. *dirizzáre*, *drizzáre*, als kwame 't van een lat. woord *directiāre*, v. *directum*, 't lat. *dirigĕre*, rechtmaken; ergens heen richten) oefenen, tot zeker werk geschikt maken, africhten (eenen hond, een paard); ook in orde brengen, opzetten, opmaken, b.v. de haren; - gedresseerd, adj. afgericht, geleerd, geoefend; - **dressoir** (spr. *dressoâr*), m. aanrechttafel, aanrechtbank; - **dresseering,** of barb.lat. **dressuur,** f. africhting, oefening, drilling, inz. van paarden en honden.

Driedekker, m. Mar. naam der vroegere groote oorlogsschepen, omdat zij, behalve het ruim, nog drie met geschut bezette verdiepingen of dekken hadden; zij voerden doorgaans van 100–120 kanonnen en 1000–1200 man (thans door pantserschepen vervangen); ook oneig. een stout en sterk mensch, die ruw te werk gaat, manwijf.

drillen, eng. (van *drill*, groef, vore) in rijen zaaien; - **dril-cultuur,** f. deze wijze van zaaien en grondbearbeiding; - **dril,** f. russisch linnen, trielje.

Drimyphagie, f. gr. (v. *drimys*, doordringend, scherp) Med. 't eten van scherpe, zure spijzen als diëet.

Drink, m. eng. (van *to drink*, drinken) dronk.

Drittel, m. vroegere zilveren munt in Pruisen = $1/3$ thaler of 60 centen.

drittura, z. *dirittura*, ond. dirigeeren.

Driver, m. eng. (spr. *drai-*) drijver; voerman, koetsier.

Droezen, z. Druzen.

Drogman, z. dragoman.

Droguerie, f. en **drogues,** f. pl. fr. (spr. *drôg'rie*, *drôg'*; it. *droga*, eng. *drug*, van angels *dryg*, *drig*, ons droog, dus eig. droge kruiden, planten of waren) ruwe artsenij- en verfstoffen, gedroogde wortels, kruiden, artsenijen, specerijen, balsems enz., drogerijen; - **drogist,** m. handelaar in artsenij- en verfwaren, kruiderijen, enz.

Droguet, n. fr. (spr. *drogè*), **drogét,** wollen stof, waarvan de inslag doorgaans garen is, halfwollen goed tot rouwgewaad.

droit, *droite*, fr. (spr. *droá*, *droát'*; v. 't lat. *diréctus*) recht; rechts(ch); - *droit*, n. recht (ook in den zin van het verschuldigde als belasting); - *à droite*, rechts, ter rechterzijde; - *droit coutumier* (spr. *-koetuumjé*), gewoonterecht (in tegenst. met *droit écrit* (spr. *-eekri*) geschreven recht); - *droit d'aubaine*, n. (spr. *-dobèn'*), z. albinagium; - *droit de cuissage* enz., z. culage; - *droit d'épave*, strandrecht; in 't algemeen recht van een landheer om zich voorwerpen, die geen eigenaar hebben, toe te eigenen; - *droit d'étape*, stapelrecht; - *droit de sauvement*, z. sauvement; - *droit de seigneurage* (spr. *senjeuraazj'*), heerlijk recht; - *droits réunis*, pl. (spr. *-reüni*) vereenigde rechten, eene indirecte belasting op dranken, zout, tabak enz.; - **droiture,** f. (spr. *droatúúr'*) oprechtheid, rechtschapenheid, eerlijkheid, rondborstigheid, rondheid.

Drôle, m. fr. (oorspr. duitsch; zw. *troll*, spookgeest, kabouter) schalk, guit, doorslepen vent; spotvogel, snaak, drollig mensch; - **drolerie,** f. snakerij, koddigheid, drolligheid; pots, snaaksche streek.

Dromedāris, m. (lat. *dromas*, scil. *camēlus*, v. 't gr. *dromás*, loopend; later lat. *dromedarius*) eenbultige kameel, die hier en daar in Azië nog wild gevonden wordt, doch meestal tam, en een zeer nuttig dier voor het oosten is.

Dronte of doedoe, m. thans uitgestorven, zeer zwaarlijvige vogel van de grootte eener zwaan op Mauritius en Reunion, ook walgvogel (*Didus ineptus*).

Drōpax, m. gr. (van *drepō*, ik ruk uit) pekpleister; - **dropacísme,** n. Med. uittrekken van het haar door middel van eene pekpleister.

Drops, pl. eng. (eig. druppels) in drupvorm gegoten en veelal gekleurde suikerklontjes; ook soort van machines tot het laden van schepen.

Droschke, f. (russ. *drosjki*, verklw. van *drogi*, soort van voertuig, eig. pl. v. *droga*, dissel) licht, onbedekt russisch rijtuig met lage wielen; in Duitschland in 't algemeen licht huurrijtuig, meestal met één paard, gelijk die op de straten ten gebruike gereed staan, vigilante, aapje.

Drósĕra, f. gr. (bedauwd, v. *drosos*, dauw) Bot. woudbloempje (ook *Ros solis*, zonnedauw genoemd) met ronde bladeren, aan welker haartjes de dauw blijft hangen; men houdt het voor geneeskrachtig en 't diende in de middeleeuwen ter bereiding van een wonderdadig goudwater (vgl. rosoglio).

Drosometer, m. gr. (van *drosos*, dauw) dauwmeter, balans, aan wier eenen arm eene plaat hangt, die den dauw goed aanneemt, terwijl de andere een tegenwicht draagt, dat door den dauw niet aangedaan wordt; - **drosometrie,** f. dauwmeting.

Drost, dróssaard, m. (uit middelned. *drossāte*, hgd. *truchsess*, nederd. droste, oorspr. spijsopdrager; later stadhouder, baljuw) voorm. officier van justitie, hoofdofficier; schout, landvoogd in sommige streken van N.-Duitschland, landdrost geheeten, wanneer hij vele districten onder zijn toezicht vereenigt; in Hannover is landdrost de titel voor adellijke personen, sedert 1822 aldaar ook de ambtstitel voor de presidenten der 6 **landdrosteiën** of gouvernementen; ook het koninkrijk Holland had onder Lodewijk Napoleon landdrosten, die vervolgens door de prefecten, later door de gouverneurs der provinciën, nu commissarissen des konings (der koningin) vervangen werden.

Drud, m. (misschien van celtischen oorsprong; vgl. D r u ï d e) heksenmeester, booze geest, kabouter, nachtmerrie; – **drude,** f. heks, tooverkol, waarzegster; – **drudenvoet,** z. p e n t a g r a m m a.

Druïden, m. pl. (lat.-celt. *druïdes*, angels. *dry*, armor. *druz*, verwant met gr. *drŷs*, eik, die wallisch *dar*, pl. *derw* luidt, waarvan *derwydd*, eikenziener, druïde) priesters van den heiligen eik bij de oude Celten in Gallië, Brittannië enz., die, gelijk de Brahminen in Indië, eene bijzondere kaste uitmaakten, wetgevers, geleerden en dichters waren en grooten invloed uitoefenden; bij de Scandinaviërs werden zij d r o t t e n geheeten. Zij waren verdeeld in o v a t e n, die de offers verrichten en de toekomst voorspelden; e u b a g e n, die de zieken verpleegden; c a u s i d i c e n, die de wetten verklaarden en recht spraken; b a r d e n (bij de Scandinaviërs s k a l d e n genaamd), die de groote daden der burgers en krijgslieden bezongen en die weder onderverdeeld waren in b e i d h s, m i n s t r e e l e n en d a t g e i n i a d s; – **druïdenvoet,** m. vijfhoekteeken, pentagram, als versiering en oudtijds als tooverteeken; – **druïdisme,** n. leer, het geloof der Druïden.

Druiventros, m. naam voor een windei, zie m o l a.

Drupa, f. lat. Bot. steenvrucht, dat is, eene vleezige vrucht, die van binnen eene kern, pit of noot bevat, zooals de kers, de okkernoot, omgeven van haren bolster; – **drupacéën,** pl. boomen, wier vrucht eene drupa is, zooals de pruim-, amandelboom.

Druschina, f. (pl. **druschinen**) slav. vrijwilligerskorps, landweer, inzonderheid in Bulgarije.

Druzen of **Droezen,** m. pl. krijgshaftige volksstam in Syrië die een arab. tongval spreekt en welks godsdienst een mengsel van heidendom, mohamedanisme en christendom is.

dry, adj. eng. (spr. *drai*) droog; – *dry docks*, droog dok, z. d o k; van wijnen: scherp en droog van smaak; – *dry madeira* of *madera dry*, m. uit gedroogde druiven bereide madera.

Dryáde, f. gr. (*dryas*, van *drys*, eik, boom) boom- of woudnimf (zie n y m p h); – **dryieten,** m.pl. versteende stukken eikenhout.

Dsiggetai of **dsjiggetai,** m. N.H. langoor, halfezel, een bij uitstek schichtig en schuw dier uit het paardengeslacht in Centraal Azië.

Dsileng, m. eetbare zeeplant aan de russisch-chineesche grenzen.

Dsjabi, m. turk. gaarder van de inkomsten eener moskee.

Dsjahelija, n. arab. eig. onwetendheid; bij de Arabieren: tijd vóor Mohamed.

Dsjamie, f. arab. eig. vergaderhuis (van *djamáa*, vergaderen) groot turksch bedehuis, basiliek, waarin de khotbah gebeden wordt. De kleinere bedehuizen heeten m o s k e e (z. ald.),

Dsjatab, m. arab. tabakspijp.

Dsjebedsji-aga, m. turk. (v. *dsjebehdsji*; de wapensmid, van 't perz.-turk. *dsjebeh*, wapenrusting, harnas) bevelhebber van de 7000 wapensmeden.

Dsjëbel, m. arab. berg.

Dsjema, f. arab. dorp.

Dsjemâdi, m. arab. (*dsjoemâda*, d. i. vorstmaand, van *dsjamada*, bevriezen) naam der 5de en 6de maand in den mohamed. kalender, die door de bijvoeging van *el-awwel* (de eerste) en *el-acher* (de tweede) onderscheiden worden.

Dsjemel, m. arab. kameel.

Dsjemsjid, m. in de perzische heldensage: grondlegger der perz. beschaving.

Dsjerâd, arab. sprinkhaan.

Dsjeri, n. arab. arabisch oorkondenschrift.

Dsjerid of onregelm. **dsjirid,** m. arab. (eig. palmboomtak) soort van lichte werpspies van veerkrachtig palmboomhout, dienende tot het **dsjerid-spel** of **dsjeridwerpen,** een te paard gehouden kampspel in Turkije.

Dsjidschim, m. turksch, soort gestikte siersjaal.

Dsjiggetai, z. d s i g g e t a i.

Dsjin of **djin,** m. arab. (vgl. lat. *genius*) daemon, kwelgeest bij de Arabieren.

Dsjoeïns, m. pl. secte van Hindoes, merkwaardig om hunne hoogst buitensporige denkbeelden van tijdrekening: hunne gewijde boeken spreken van 200,000,000,000,000 s a r a g a s of oceanen van jaren; één s a r a g a doet 1000,000,000,000,000 p a l i a s, en een palia bevat de tijdruimte, die er zou vereischt worden om een zeer diepen, met menschenharen gevulden put te ledigen, als men er elke honderd jaar een haartje uitnam.

Dsjonke of **dsjoenke,** z. j o n k.

Dsjungel, m. ind. (eng. *jungle*, v. 't oostind. *dsjangal*, ledig, woest, sanskr. *dsjanggal*, woest) door woud en moeras afgebroken en met bamboe, gras en struikgewas bedekt landschap in Voor-Indië, rietbosch, moeraswoud.

Dsoe-'l-kade, arab. (*dsoe*, bezitter of begaafd met iets) 11de, en **dsoe-'l-hedsje,** m. 11de maand in den mohamed. kalender (de eerste eig. de (maand) des zittens (*qa'deh* of *qa'dal*), omdat men daarin niet op reis ging, maar te huis bleef; de laatste, de (maand) der bedevaart (*hidsjdsjeh*) naar Mekka).

Dualine, f. door Dittmar in 1868 uitgevonden springmiddel, bestaande uit nitroglycerine (z. ald.) met zaagsel of houtstof (lichter en krachtiger dan dynamiet).

Duālis, n. lat. (v. *duo*, twee) gr. Gram. tweevoud, tweevoudig getal, een eigen taalvorm voor twee vereenigde dingen; – **dualísme,** n. nw. lat. Philos. tweeleer, ieder leerstelsel, dat twee ongelijksoortige, oorspronkelijke en niet van elkander af te leiden beginselen aanneemt; inz. leer van Zoroaster, welke in de wereldorde den voortdurenden strijd aanneemt van twee eerste of grond-wezens, een goed (*Ormuzd*) en een kwaad (*Ahriman*); evenzoo de veronderstelling van een dubbel (geestelijk en zinnelijk) beginsel in de menschelijke natuur; ook de leer, naar welke eenige uitverkorenen zalig, al de overige verdoemd worden; in politieken zin: de splitsing eener natie in twee elkander tegenwerkende krachten, zooals voorheen de tegenstelling der

beide groote mogendheden Pruisen en Oostenrijk in den Duitschen Bond; of de splitsing van een staat in zelfstandige deelen, zooals de Duitsche en de niet-Duitsche kroonlanden van Oostenrijk; – **dualíst,** m. aanhanger en verdediger van het dualisme; Phys. aanhanger eener theorie, volgens welke er twee aan elkander tegenovergestelde elektrische vloeistoffen bestaan; – **dualistisch,** adj. deze leer betreffende of daarop gegrond; – **dualiteit,** f. tweeheid.

Dubek, m. turk. gewone turksche tabak.

dubĭum, n. lat. twijfel; pl. *dubĭa*, twijfelingen; – *in dubĭo*, in twijfel, in twijfelachtig geval; – **dubiëus,** adj. (lat. *dubiōsus, a, um*) onzeker, ongewis; – **dubiteeren** (*dubitāre*), twijfelen, onzeker zijn, dobberen; – *quod dubĭtas, ne fecĕris*, waar gij aan twijfelt, doe dat niet; – **dubitātie** (spr. *tie=tsie*), f. lat. (*dubitatĭo*) twijfeling, twijfel, onzekerheid.

Dublette, z. ond. d o u b l e; – **dublone,** z. d o b l o n.

Duc, fr. (spr. *duuk*), **dúca,** it. (spr. *doeka*) m. (van 't lat. *dux*, aanvoerder) hertog; – **duc,** m. vicotria (zeker rijtuig); – **duché,** n. fr. (spr. *du-sjé*) hertogdom; – **duchesse,** f. fr. (it. **duchessa**) (spr. *du-késs'*) hertogin.

Ducaat, dukaat, m. (mid. lat. *ducātus*, it. *ducáto*) wijdverspreide goudmunt (van ongeveer $5^1/_2$ gulden), het eerst in Italië geslagen, en zoo genoemd, omdat een hertog (*duca*) van Ferrara die het eerst in de 6de eeuw liet slaan, of volgens anderen naar het omschrift: „*Sit tibi, Christe, datus, Quem tu regis, iste* D u c a t u s", dat op de munten dezer soort, die koning Rogier II van Sicilië (1191—1254) als hertog van Apulië deed vervaardigen, om het Christusbeeld stond; – **ducáto,** m. pl. **ducati** (spr. *doe-*) voormalige reken- en zilvermunten van verschillende waarde in Italië en Spanje; – **ducatón, dukatón,** m. fr. zilvermunt van den ouden muntslag in Nederland en België = 3 gld. 15 ct. courant; ook weleer in Frankrijk = 2 gld. 90 ct.

Duc d'Alven, m. pl. fr., of **dukdalven,** zwaar aaneengeklonken paalwerk, dat ter vastlegging van de schepen op verschillende punten van havens en rivieren is ingeheid (zoo men wil genoemd naar (hun uitvinder of invoerder) den hertog van Alva (fr. *duc d'Albe*).

duce et auspĭce, z. ond. *dux*.

Duché en **duchesse,** z. ond. d u c.

Duchobórszy of **duchoborzen,** pl., z. d o e c h o–.

ductiel, adj. lat. (*ductĭlis, e*, van *ducĕre*, leiden, trekken) trekbaar, rekbaar, taai, buigzaam, lenig, smedig, b. v. metalen, die men met den hamer bewerken kan; – **ductiliteit,** f. taaiheid, rekbaarheid, smeedbaarheid; plasticiteit; – **ductus,** m. eig. leiding; gang, weg; trek, schrijftrek, pennetrek; – *ductus aquosi*, m. pl. waterbuisjes; – *d. pancreatĭcus*, buis der alvleeschklier; – **ductie** (spr. *t=s*) f. (lat. *ductĭo*) 't voeren, leiden, leiding, besturing.

Dudaïm, p. hebr. welriekend gewas, dat gezegd wordt de vruchtbaarheid der vrouwen te bevorderen, alruin, mandragore.

due (spr. *doeë*), ital. (= lat. *duo*) twee; – *due volte*, Muz. tweemaal; – *a due* of *a due voci* (spr. *-wotsji*) voor twee stemmen, tweestemmig; – *a due corde*, op twee snaren.

Duegna, z. d u ë n a.

Duél, n. (fr. *duel*, van 't lat. *duellum*), oudere vorm van *bellum*, oorlog, van *duo*, twee) tweegevecht; – **duelleeren,** een tweegevecht met iemand hebben; – **duellánt** of **duellíst,** m. hij, die een tweegevecht aangaat; vechtersbaas, vechter van beroep.

Dueña, f. sp. (spr. *doe-énja*; it. *duegna*, fr. *duègne*, het lat. *domina*,; vgl. d o n n a) meesteres; bejaarde opzichtster over jonge juffers; kuischheidsbewaakster, eerehoedster; inz. op de slavenmarkten in het Oosten: onderzoekster van den maagdom, kuischheidsonderzoekster; – **dueño,** m. (spr. *doe-énjo*) heer, eigenaar.

Duérne, f. mid. lat. (v. *duo*, twee) bij boekdrukkers twee in elkander gestoken bladen papier in folio, beide met dezelfde letter van het alphabet geteekend; – **duët,** n. it. *détto*, *duo*, m. Muz. dubbel- of tweespel, muziek, die gezet is om door 2 stemmen gezongen of door 2 speeltuigen uitgevoerd te worden; ook balletdans van 2 personen.

due volte, z. *due*.

Duffel, genoemd naar de plaats van dien naam bij Mechelen, z. c o a t i n g.

Duim, m. ned. lengtemaat uit het oude stelsel, een onderdeel van den voet (z. ald.); ook honderdste deel van de ned. el, centimeter.

Duin, m., pl. **duinen** (it. en sp. *duna*, fr. *dune*, eng. *down*, angels. *dûn*, friesch, *dune*; van celt. oorsprong: iersch-gæl. *dûn*, heuvel, hoop) zandheuvels aan de zeekust, door de zee zelf opgeworpen; – **Duins** (eng. D o w n s) gedeelte der eng. kust langs het Kanaal.

Duist, f. zwartgras, wintergras (een onkruid).

Duit, m. (van noorschen? oorsprong) koperen munt uit het voorm. nederl. muntstelsel = $^5/_8$ cent, of 8 duiten = stuiver = 5 centen; hij was verdeeld in 2 p e n n i n g e n.

Duivekater, liever **deuvekater,** m. (van onzekeren oorsprong) in sommige plaatsen van Nederland een zeker tarwebrood; ook soort van koek, die men elkaar op feestdagen ten geschenke placht te zenden; de geldswaarde van zulk een koek, of eenige andere gift; kermisgift, dienstbodenfooi; – **duivekater,** m. benaming van het booze wezen of den duivel, waarschijnlijk z. v. a. duivelsche kater, de duivel in een kater veranderd; h a a l j e d e d u i v e k a t e r!

Duivelsadvocaat, z. *advocātus, diaboli*, ond. a d v o c a a t; – **duivelsbijbel,** z. *codex giganteus*, ond. c o d e x; – **duivelsmuur,** z. d e c u m a t i s c h e a k k e r s.

Duj., bij natuurwetensch. namen afk. voor Felix Dujardin (gest. 1860).

Dukaat, z. d u c a a t.

Dukaton, z. ond. d u c a a t.

Dukdalven, z. d u c d'A l v e n.

Duke, m. eng. (spr. *djoek*) hertog; vgl. d u c.

Dulbend, z. t u l b a n d; in Constantinopel geweven moesselien.

dulcis, e, lat. zoet, zacht; – *dulce est desipĕre in loco*, lat. 't is zoet (aangenaam) om op den rechten tijd mal (vroolijk, uitgelaten) te zijn; – *dulce et decōrum est pro patria mōri*, zoet en eervol is het, voor het vaderland te sterven (Horatius); – **dulcacide,** adj. lat. (v. *dulcis*, zoet, zacht, en *acidus*, zuur) zuurachtig zoet, zuurzoet; – **dulcamāre,** f. nw. lat. (v. *dulcis*, en *amārus*, bitter) Bot. klimmende nachtschade, bitterzoet (*Solanum dulcamara*), een voortdurende, heesterachtige, rankenschietende inlandsche struik aan heggen en kreupelbosschen, waarvan de stengels in de geneeskunde gebruikt worden; – **dulciaan,** m. nw. lat., ook **dolciaan** (it. *dolciáno*), verouderd houten blaasinstrument, uit welks verbetering onze f a g o t ontstaan is; ook een register in oude orgelwerken; – **Dulcia** of **Dulcibélla,** pr. naam: de zoete, lieflijke, schoone; – **dulciférisch,** adj. zoetigheid bevattend; – **dulcificeeren,** nw. lat. verzoeten; – **dulcificātie** (spr. *tie=tsie*) f. verzoeting; – **dulcinea,** f. beminde, liefje, meestal iron. gebezigd; eig. de naam van Don Quixotes minnares, eene plompe boerenmeid.

Dulcinisten, m. pl. door D u l c i n u s in het begin der 14de eeuw gestichte secte, welke gemeenschap van goederen wilde.

dulcoreeren, later lat. (*dulcorāre*, van 't lat. *dulcis*, zoet) zoetmaken, verzoeten; – **dulcorātie,** f. (spr. *t=s*) verzoeting, zoetmaking.

Dulcose, f. zekere stof, overeenkomende met de gewone suiker.

Dul-er, m. turk., z. ond. e r.

Duliáners, m. pl. door D u l i u s in de 4de eeuw te Alexandrië gestichte ariaansche secte.

Dulie, f. gr. (*duleia*, dienstbaarheid) vereering, aanbidding der heiligen; – **dulisch,** adj. slaafsch; – **dulocrātie** (spr. *t=ts*) f. heerschappij van het gepeupel.

Dult, m. (spr. *doelt*) in Opper-Duitschland, z. v. a. jaarmarkt, mis, kermis (waarsch. verkort uit i n d u l t (z. ald.), dus een dag, waarop kerkelijke indulgentie of aflaat werd gegeven, waarmede dan eene jaarmarkt verbonden werd; vgl. m i s.

Dum., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor André Duméril (gest. 1860).

dum, conj. lat. totdat, terwijl; – *dum moliúntur, dum comúntur, ánnus, est*, tot zij (de vrouwen) zich in beweging stellen, tot zij haar toilet gemaakt hebben, gaat een jaar voorbij (Terentius); – *dum Róma delibĕrat, perit Sagúntum*, sprw. terwijl Rome beraadslaagt, gaat Saguntum te gronde, d. i. men verbeuzelt den tijd.

Dum, m., z. d o e m.

dumb, adj. eng. (spr. *dum*) stom; – *dum jockey* (spr. *-dzjókki*), „stomme jockey", houten pop, die men het paard bij 't dresseeren op den rug zet; – *dumb waiter* (spr. *-weeter*), „stomme knecht", elevator voor eetkamers.

Dum-dum, soort kanon; ook de ontplofbare kogel, met holle spits (naar de ammunitiefabriekplaats Dumdum in Bengalen).

dumicólisch, adj. lat. (van *dumus*, hagedoorn) in doornbosschen wonende; – **dumiteus,** adj. nw. lat. met doorngewas bedekt, met kreupelhout bewassen.

Dummy, m. eng. (spr. *dúmmi*) doode, blinde (bij 't whistspel).

Dumort., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor Dumortier (gest. 1878).

dumosus, a, um, Bot. met doornen bezet.

Dumplers, m. pl. eng. secte, welke de erfzonde en de hel verwierp.

dum spiro, spero, lat. zoolang ik adem haal, hoop ik; zoolang er leven in is, is er hoop; (vgl. d u m).

Dunce, m. eng. (spr. *duns*; van duitschen oorsprong) domkop, opgeblazen botterik (waarsch. oorspr. een spotnaam, dien de leerlingen van Thomas van Aquino aan die van D u n s Scotus (gest. 1308) gaven); – **dunciáde,** f. eig. lied van de domkoppen; de titel van een komisch heldendicht van P o p e (ook bestaat er eene d u n c i a d e van P a l i s s o t op de fr. *encyclopedisten* en *philosophen*, en eene hoogd. van Schirach).

Dundars, m. pl. turk. achterhoede van het turksche leger.

Dundreary, (spr. *dundréri*) m. eng. bij de Engelschen soort baarddracht, waarbij alleen de bakkebaarden blijven staan en de rest glad weggeschoren is.

Dung, m. perzisch gewicht van 4 grein; ook perzische zilvermunt, omtrent $2^{1}/_{2}$ ct.

Dunk., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor W. Dunker (gest. 1885).

duo, lat. twee; – *si duo idem fáciunt, non est idem*, als twee hetzelfde doen, is het niet hetzelfde; – *e duóbus mális mínimum eligéndum est*, van twee kwaden moet men het beste kiezen; – **duo,** n. dubbelspel, dubbelstuk, muziekstuk voor twee personen; vgl. d u é t; – **duodecimo,** f. (v. 't lat. *duodĕcim*, twaalf) Muz. twaalfde toon van den grondtoon af gerekend, of interval, welks beide tonen twaalf diatonische trappen van elkander staan; – **duodecimo,** boekformaat, waarbij het vel in twaalf gedeelten verdeeld wordt en 24 bladzijden op een vel komen, gewoonlijk uitgedrukt door 12-; – **duodecimaal,** adj. twaalfdeelig, twaalftallig; – **duodecimaal-rekening,** rekening met eenheden, die in 12 deelen en ieder van deze weder in 12 onderdeelen verdeeld zijn, gelijk bij de rijnlandsche maat, daarom ook **duodecimale maat** geheeten: – **duodecimaal-systeem,** twaalftallig stelsel; – **duodecimfidisch,** adj. nw. lat. twaalfspletig; – **duodecimlōbisch,** adj. twaalflobbig; – **duodecimōle,** f. Muz. figuur van 12 noten, die slechts voor 8 van gewone tijdswaarde gelden; – **duole,** f. figuur van twee noten, die de waarde hebben van drie van dezelfde soort.

Duodēnum, lat. (v. *duodēni*, bij twaalven) of **duodekadaktȳlon,** gr. n. Anat. twaalfvingerige darm; – **duodenaal,** adj. dien darm betreffende, daartoe behoorende; – **duodenītis,** f. ontsteking van den twaalfvingerigen darm.

Duodi, z. d e c a d e; – **duodrama,** z. ond. m e l o d r a m a.

duotrigesimaal, adj. nw. lat. tweeëndertigzijdig (van kristallen); – **duoviraat,** n. *duoviri-*

m. pl. Zie duumviraat, duumviri.

Dupe, f. fr. (v. 't provinc. fr. *dupe*, *duppe*, onnoozele, licht te vangen vogel) bedrogene, om den tuin geleide, gefopte bloed, sukkel, onnoozele ziel, zwakhoofd, die zich licht laat beethebben; ook een kaartspel; – **dupeeren** (fr. *duper*) bedriegen, beethebben, foppen, bij den neus leiden, voor den gek houden, teleurstellen; – **duperie,** f. bedriegerij, misleiding, fopperij.

Duplum, n. lat. het dubbele, tweevoudige; – *dupli pœna*, straf van het dubbele; iets in *duplo* doen, opmaken, iets dubbel of in tweevoudig afschrift vervaardigen; – **dupleeren** (lat. *duplāre*), verdubbelen; – **duplex,** tweevoudig, dubbel; – *duplex-stelsel*, gelijktijdig overseinen van twee berichten langs denzelfden draad, z. duplicatus; – **dupliek,** f. nw. lat. tweede beantwoordings- of verweerschrift, of tegenantwoord van den beklaagde op de repliek van den klager, wederantwoord; – **dupliceeren,** lat. (*duplicāre*, van *duplex*, tweevoudig) ook **addupliceeren,** verdubbelen; Jur. een tweede antwoord geven, op de repliek antwoorden, een wederantwoord indienen; – *ad duplicándum*, ter beantwoording van de repliek van den klager; – **duplicatie** (spr. *t=ts*) of **duplicatuur,** f. verdubbeling; – **duplicatie** van den kubus zie delisch problema; – **duplicatiel,** nw. lat. wat zich dwars laat vouwen; – *duplicatus, a, um*, lat. Bot. dubbel; – *duplicato-crenatum*, Bot. dubbelgekerfd; – *duplicato-serratum*, Bot. dubbelgezaagd; – **duplicātum** of **duplicaat,** n. lat. iets dubbels; dubbel afschrift van eene acte enz.; – **duplicaat-zout,** n. oude naam voor zwavelzure kali; – **duplicator,** m. verdubbelaar, een soort hektograaf; – **dupliciteit,** f. dubbelheid, het tweevoudig zijn van eene zaak; Phil. vervallen in strijdigheden, ook de tegenstelling van twee krachten, b. v. het tegenwerken van de afstootende en aantrekkende kracht, oneig. dubbelhartigheid, onoprechtheid, valschheid; – **duplicidéntisch,** adj. nw. lat. met dubbele tanden; – **duplicipénnisch,** adj. met overlangs gevouwen vleugels; – **duplokónisch,** adj. uit twee kegels over elkander bestaande.

Dupondius, m. oud-rom. munt van 2 asses; ook iron. een aankomend student.

Durandal of Durandart, naam van het zwaard van Roeland van Ronceval.

Durandesche druppels, pl. Med. een mengsel van aether en terpentijn tegen galsteenen.

durante causa durat effectus, lat. z. onder cesseeren.

Durbar, z. doerbar.

Durchmusterung, f. dui. monstering, onderzoek; Astron. de catalogiseering van de sterren aan een zeker hemeldeel, sterrencatalogus van Argelander te Bonn der sterren tot de 9e of 10e grootte.

durus, a, um, lat. hard; *dura mater*, f. Anat. hard hersenvlies; – *dura lex, sed lex*, de wet is hard, maar 't is de wet; – *in durius* of *in pejus* vonnissen; – Jur. een beschuldigde in het volgende vonnis grooter straffen opleggen dan in het vorige; – **dur,** n. fr. (spr. *duur*; van 't lat. *durus, a, um*, hard) Muz. harde toonsoort, in welker toonladder en accoorden de groote terts ligt; de Italianen noemen die maggior, de Franschen majeur; – **duriteit** (lat. *durĭtas*), **dureté,** f. fr. hardheid, ongevoeligheid, hardvochtigheid, ruwheid, wreedheid; beleediging; – *durante*, lat. (v. *durāre*, eig. harden; verder: duren, voortduren) gedurende, b. v. *durante lite*, gedurende het rechtsgeding of den strijd; – *durante matrimonio*, gedurende het huwelijk; – **durābel,** adj. (lat. *durabĭlis, e*) duurzaam, blijvend, sterk; – **durabiliteit,** f. de duurzaamheid; – **duralumin,** n. hard aluminium, een nieuw metaal, licht en toch hard, voor 90 % uit aluminium bestaande; – **durātie** (spr. *t=ts*) f. nw. lat. Med. verharding; – **duresceeren** (lat. *durescĕre*), hard worden; – **duricordia,** f. lat. hardvochtigheid, onbuigzaamheid; – **duricórisch,** adj. hard van huid; – **duriventrisch,** adj. nw. lat. hardbuikig.

Dust, n. (nederd., eng., angels., oudfriesch en oudnoorsch) stof, opveegsel.

dutch, adj. eng. (spr. *dutsj*) hollandsch; ook verachtelijk z. v. a. duitsch (*german*); – **Dutchman,** Nederlander; – *the Dutch*, de Nederlanders; – *dutch courage* (spr. *korridzj'*), jenevermoed.

Duty, f. eng. (spr. *djoetie*) plicht, dienst, belasting.

Duúmvir, m. pl. **duumviri,** lat. (van *duo*, twee, en *vir*, man) twee mannen, twee personen, die als ambtgenooten een overheidsambt gemeenschappelijk waarnemen; – **duumviraat,** n. (*duumvirātus*) tweemanschap, waardigheid van tweeman; die staatsinrichting, waarbij twee te gelijk regeeren. Hiernaast staat de schrijfwijze duoviri, duoviraat.

Duvet, n. fr. (spr. *duwè*) dons; melk- of vlashaar; het wollige, wol aan planten en vruchten.

dux, m. (genit. *ducis*) lat. aanvoerder; hertog; Muz. leider, thema of hoofdzetting in eene fuge; – *duce et auspice*, onder leiding en bijstand (vgl. auspex).

Dvandva, skr. paar, samengestelde woorden, die omschreven kunnen worden door de deelen vereenigd door „en", b. v., heereboer, doofstom.

dwell, eng. wonen; – **dwelling,** f. eng. woning.

Dwor, m. russ. hof, plaats, binnenplaats; – **dwornik,** m. russ. deurwachter, portier.

Dyárchen, m. pl. gr. (van *dyo*, twee) twee koningen, die tegelijk denzelfden troon bekleeden, tweevorsten of halfvorsten; – **dyarchie,** f. tweeheerschappij, de regeering van twee vorsten op denzelfden troon; – **dyárchisch,** adj. wat tot de dyarchie behoort; – **dyas,** f. tweeheid, tweetal, paar; – **dyadiek,** f. of **dyádisch talstelsel,** n. tweetallig stelsel, de door Leibnitz voorgestelde eenvoudigste verdeeling der getallen in klassen, waarbij men niet meer dan twee cijfers (1 en 0) noodig heeft; het jaar 1885 wordt in dat talstelsel uitgedrukt door 11101011101.

dyed, adj. (spr. *dai-ed*; van *to dye*, verven) geverfd; – *dyed cottons*, geverfd katoen.

Dynactinometer, m. gr. toestel tot nauwkeurige bepaling van den tijd, gedurende welken het licht heeft gewerkt bij de vervaardiging van photographieën.

Dýnameter, m. (uit het gr. onjuist gevormd,

beter d y n a m o m e t e r, z. ald.) vergrootingsmeter, een werktuig om de vergrootingskracht der verrekijkers te meten.

Dynămis, f. gr. kracht, werkend vermogen; – **dyname,** f. (verfranschte vorm van het vorige woord) de eenheid van kracht, die aan de eenheid van massa de eenheid van versnelling geeft, ook d y n e, geheeten, z. a.; – **dynamĭka,** f. krachtleer, leer van de beweging, wetenschap der bewegende krachten, deel der hoogere werktuigkunde; vgl. h y d r o d y n a m i k a; – **dynámisch,** adj. veel vermogend, veel werkend, zelfkrachtig of -werkzaam, door inwendig levende kracht werkend, vrijwerkend, in tegenst. met m e c h a n i s c h; ook de leer der krachten betreffende; – *dynamische teekens* in de muziek, de teekens, die aangeven of en met hoeveel kracht gezongen of gespeeld moet worden; – **dynamisch stelsel** of **dynamistĭka,** f. leer, volgens welks men de stof als oorspronkelijke b e w e g e n d e k r a c h t beschouwt en de natuurverschijnselen het naast uit inwendige krachten of het levens-principe afleidt; – **dynamicus, dynamist,** m. aanhanger dier leer, het tegengestelde van a t o m i s t; – **dynamiet,** n. door vermenging van nitro-glycerine (z. ald.) met een andere veerkrachtige, poreuze, maar niet explosieve stof (gewoonlijk kiezelgoer) vervaardigde ontplofbare stof, inz. om gesteenten in mijnen te laten springen en tot oorlogsdoeleinden; neemt men in plaats van kiezelgoer tot poeder gebracht, zwak gebrande houtskool, dan heet het mengsel **cellulose-dynamiet;** – **dynamieter, dynamitaar** (fr. *dynamitard*), **dynamitist,** m., iemand die van dynamiet gebruik maakt als wapen in den strijd tegen de gevestigde orde van zaken; – **dynamo,** f. elektrisch werktuig, dat mechanisch arbeidsvermogen omzet in elektrisch; – **dynamotor,** een elektr. machine met twee ankerwikkelingen en een gemeenschappelijk veld; – **dynamodermie,** f. geneesmethode door elektriciteit; – **dynamologie,** f. krachtenleer, leer der afzonderlijke natuurkrachten; – **dýnamometer,** m. krachtmeter, een werktuig om door middel van de elasticiteit van een stalen veer druk- en trekkrachten of mechanischen arbeid te meten; Astron. vergrootingsmeter; vgl. het onjuiste d y n a m e t e r; – **dynamometrie,** f. krachtmeting; – **dynamométrisch,** adj. tot de krachtmeting behoorende; – **dynămus, dynamōdus,** m. kracht om 1000 kilo's een meter hoog te lichten.

Dynást, m. gr. (*dynástēs*, van *dynămai*, ik kan; vgl. d y n a m i s) machthebber, heerscher of beheerder van eenen staat; in de middeleeuwen: bezitter eener heerlijkheid of van een riddergoed; – **dynastie,** f. (gr. *dynasteia*) heerschappij, oppermacht; volgrij van regeerende vorsten uit hetzelfde geslacht, vorstengeslacht; – **dynástisch,** adj. tot eene vorstenfamilie behoorende, of die aanhangende.

Dyne (gr. *dunē*, kracht), f. eenheid van kracht, die aan 1 gram van zekere stof een versnelling van 1 c.M. per seconde kan geven, z. d y n a m i s.

Dyophysieten, m. pl. gr. (van *dýo*, twee, en *phýsis*, natuur) secte van christenen, die twee naturen in Christus aannam; in tegengenst. met de M o n o p h y s i e t e n.

dys-, gr. voorlettergreep, beteekent, inz. in uitdrukkingen tot de geneeskunde behoorende: het kwade, verkeerde, gebrekkige (het tegendeel van het voorvoegsel *eu*), overeenkomende met het nederd. m i s, w a n, o n, vandaar **dyæmie** of **dyshæmie,** f. (van *haima*, bloed) ziekelijke gesteldheid van het bloed; – **dysæsthēsis,** f. ongevoeligheid, stompzinnigheid; Med. afwijkingen in de gevoeligheid der zenuwen; – **dysæsthetetiën,** f. pl. ziekelijke aandoeningen der zinswerktuigen; – **dysanagogie,** f. moeilijke braking; – **dysarthrie,** f. med. gebrekkig spreken bij hersenziekten; – **dysarthrītis,** f. Med. onregelmatige articulatie; – **dysarthrōsis,** aangeboren ontwrichting; - **dysblennie,** f. gebrekkige menging of ziekelijke hoedanigheid van het slijm; – **dyschesie,** f. bezwaarde, pijnlijke stoelgang; – **dyscholie,** f. slechte hoedanigheid der gal; – **dyschrœe,** f. afwijkingen van de kleur der huid; – **dyschylie,** f. ziekelijke hoedanigheid der chijl; – **dyschymie,** ziekelijke toestand der spijspap in de maag, der vochten in het algemeen; – **dyscinesie,** z. d y s k i n e s i e; – **dysdakria,** f. ziekelijke hoedanigheid der tranen; – **dysdakryōsis,** f. gebrekkige traanafscheiding; – **dysdynamie,** f. ziekelijk aangedane levenswerkzaamheid, ziekte; – **dysekoia,** f. hardhoorigheid; – **dyselkie,** f. (v. *hēlkos*, zweer) moeilijke genezing van zweren; – **dysenterie,** f. (van *énteron*, darm, ingewand) persloop, roode loop; – **dysentérisch,** adj. door den loop ontstaan, daaraan lijdende, daarnaar zweemende; – **dysepūlosis,** f. (v. gr. *ule*, litteeken) of – **dysepulōtĭka,** pl. moeilijk dichtgaande wonden; hardnekkige zweren; – **dyserethisie,** f. die ziekelijke afwijking van de levenskracht, welke moeilijke prikkelbaarheid wordt genoemd; – **dysgalaktie,** f. slechte hoedanigheid van 't zog; – **dysgenesie,** f. ziekelijk teelvermogen; ziekelijke of geen natuurlijke verrichting der teeldeelen; – **dysgeusie,** f. verkeerde smaak; – **dysgeusthie,** f. ontaarde smaak; – **dyshæmie,** z. d y s æ m i e; – **dyshæmorrhoïs,** f. onderdrukte of moeilijk vloeiende aambeien; – **dyshaphie,** f. ziekelijk tastgevoel; – **dyshidrie,** f. (v. *hidrōs*, zweet) ziekelijk, inz. moeilijk volgend zweeten; – **dyshorasie,** f. 't moeilijk zien, slecht gezicht; – **dysialie,** f. ziekelijke hoedanigheid van het speeksel.

Dysis, f. gr. (v. *dýein*, ondergaan) 't onderduiken, ondergaan.

Dyskatabrōsis, f. gr. (vgl. *dys*-), z. v. a. d y s p h a g i e, z. ald.; – **dyskinesie,** f. stijfheid, moeilijke beweegbaarheid; – **dyskœlie,** f. onderbuikskwaal; – **dyskōlus,** gr. m. iemand, die van eene algemeen heerschende meening afgaat, een zonderling; – **dyskoprie,** f. ziekelijke toestand der uitwerpselen; – **dyskrasie,** f. slechte vochtmenging, zwaar- of dikbloedigheid; vgl. e u k r a s i e; – **dyskrátisch,** adj. kwaadsappig, zwaar- of dikbloedig; – **dyslalie,** f. zwaarheid, belemmering van spraak; – **dyslochie,** f. moeilijke of onderdrukte kraamzuivering; – **dysmasēsis, dysmastēsis,** f. het moeilijk kauwen; – **dysmenie** of **dysmenorrhœa,** f. moeilijke maandelijksche zui-

vering; – **dysmnēsie,** f. zwakte van het geheugen; – **dysmorphīe,** f. wanvormigheid, wangestalte; – **dysmorph,** adj. wanstaltig; – **dysodmie** of **dysosmīe,** f. walgelijke reuk, uit neus, mond, maag, okselholten, voeten, vrouwelijke teeldeelen komende; – **dysodontiăsis,** f. moeilijk tandenkrijgen; – **dysopīe** of **dysopsīe,** f. zwakzichtigheid; – **dysorexīe,** f. verminderde eetlust; – **dysosmīe,** f. verminderde reuk; – **dysosphrăsie,** f. gebrekkig reukvermogen; – **dynostōsis,** f. moeilijke beendervorming, beenderziekte; – **dyspathīe,** f. ongeduld der zieken, met klagen verbonden; – **dyspepsīe,** f. slechte spijsvertering; – **dyspepsodynīe,** f. maagpijn, door slechte spijsvertering veroorzaakt; – **dyspéptisch,** adj. zwaarverterend; – **dysphagīe,** f. moeilijke doorzwelging; – **dysphonīe,** f., z. v. a. d y s l a l i e; – **dysphorīe,** f. kwalijk bekomen van een geneesmiddel of van eene kuur; onrust, kwalijk bevinden; – **dyspionie,** f. ziekelijke hoedanigheid van het vet; – **dyspnōē,** f. kortademigheid, aamborstigheid, moeilijke ademhaling; – **dyspotisme,** n. moeilijk drinken; – **dyssialīe,** f. moeilijke speekselbereiding; – **dyssitēsis,** f. moeilijkheid om voedsel te gebruiken; – **dysspermasīe,** f., **dysspermatisme,** n. onvermogen om het zaad te ontlasten; – **dysspermīe,** f. ziekelijke toestand van het zaad; – **dyssynusīe,** f. onvermogen der vrouw tot den bijslaap; – **dysthelasīe,** f. ongeschiktheid om te zuigen; – **dystherapeuta,** n. pl. hardnekkige ziekten; – **dystherapīe,** f. moeilijke genezing; – **dysthesīe,** f. rusteloosheid der zieken; – **dysthymīe,** f. zwaarmoedigheid, droefgeestigheid; – **dystocīe** of **dystokīe,** f. moeilijke verlossing; – **dystokologīe,** f. leer van de moeilijke geboorten; – **dystonīe,** f. afwijking in de spankracht eener spier; – **dystrophīe,** f. slechte, gebrekkige voeding; – **dystychīe,** f. ongeval, ongeluk; – **dysuresīe,** f. slechte hoedanigheid van de urine; – **dysurīe,** f. (van *urein,* pissen) de met moeilijkheden verbonden urineloozing.

Dziénnik, m. poolsch. (v. *dzien,* dag) dagblad, courant.

Dziggtai of **dziggetai,** m. zie d s i g g e t a i.

Dzyan, zeer oud boek, waaruit wijlen mevr. Blavatsky haar „Geheimleer" geput heeft.

E.

E. in de natuurkunde = elektriciteit; – als chemisch teeken = *erbium;* – als oud-romeinsch getal = 250; – $\bar{E}$ (als oud-rom. getal) = 250 duizend.

E. = *erexit,* lat. hij heeft opgericht; – = *ejus,* van hem zijn; – = *est,* fr., *east,* eng. het oosten (op kompassen, kaarten); = *éminence,* fr., e m i n e n t i e; – = *ergo,* bijgevolg, dus, derhalve; – = *excellence,* fr., e x c e l l e n t i e; – = *expressum,* bijzondere (bode); – *e. a.* = en anderen; – *e. abr.* = *ex abrupto,* plotseling, onverwacht; – *e. an.* = *ex animo,* van harte, opzettelijk; – *e. c.* = *exempli causa;* ook = *ex commissiōne* (z. ald.); – *e. c.* -of *e. cap.*) = *ex capite,* uit het hoofd; – *e. c.* of *e. cath.* = *ex cathedra,* op meesterachtigen toon; – *E.* of *Ed.* = edel; – E. *A.* = edelachtbaar; – *E. G. A.* = edelgrootbaar; – *E. G. M.* = edelgrootmogende; – *E. Gestr.* = edelgestrenge; – *E. M.* = edelmogenden; – *E.E. M.M. H.H.* = edelmogende heeren; – *Ed.* = *editĭo,* lat. uitgave; – *ed.* = *ēdidit,* hij heeft uitgegeven; – *edd.* = *edidērunt,* zij hebben uitgegeven; – *e. dgl* = en dergelijke; – *e. g.* = *exempli gratia,* z. e x e m p e l; – *ef.* of *ejusd.* = *ejusdum,* z. ald.; – *E. K.* (in almanakken) = eerste kwartier; – *e. k.* = eerstkomende; – *El.* = elector; – *e. o. w.* = eerst open water; – – *E. M. K.* = Elektromotorische kracht; spanning; – *e. o.* = *ex officĭo,* ambtshalve; – *e. o. w.* = eerst open water; – *eod.* = *eodem,* z. ald.; – *Ep.* = *epistŏla* of *episcŏpus;* – *e. p.* = *en personne,* fr. in persoon (op visitekaartjes); – *e. p.* of *e. prof.* = *ex professo,* beroeps- of ambtshalve; – *e. p.* = *ex post,* achteraan, naderhand; – *Eq.* of *eq.* = *eques;* – *Erg.* = ergon z. a.; – *Esq.* = *Esquire,* z. ald.; – *e. t.* of *e. temp.* = *ex tempore,* voor de vuist, onvoorbereid; – *etc.* = *et cetera,* en zoo voorts; – *et s. p.* = *et sic porro,* en zoo verder; – *e. u.* = *ex usu,* buiten gebruik, in onbruik; – *e. v.* = *ex voto,* naar wensch, krachtens eene gelofte; ook *en ville,* fr. (spr. *an viel*), in de stad van inwoning; – *Ew.* = eerwaarde; – *Exc.* = e x c e l l e n t i e; – *exc.* = *excipe,* z. onder e x c i p i e e r e n; of = *exudit;* = *excl.* = *exclusīve,* uitsluitenderwijze, met uitsluiting; – *Exod.* = e x o d o s; – *ex S. D.* = *ex senātus decrēto,* volgens besluit van den raad; – *Extr.* = e x t r a c t; ook = e x t r a o r d i n a r i u s, z. ald.; – *e. z. v.* = en zoo verder.

E. op munten beteekent voor Pruisen de muntplaats Koningsbergen; in het Duitsche rijk; Dresden; voor Oostenrijk: Karlsburg; voor Frankrijk: Tours.

e, lat. voorz., z. e x.

Eagle, m. eng. (spr. *ieg'l;* van 't fr. *aigle,* lat. *aquila*) eig. adelaar, arend; noord-amerik. gouden munt van 10 d o l l a r s, sedert 1 Augustus 1834 = 25 gl. 21 ct. innerl. waarde; de oudere zijn $1^1/_2$ gl. meer waard.

Earl, m. eng. (spr. *url;* angels. *eorl,* zw. en ijsl. *jarl*) graaf, de derde in rang der adellijke titels, tusschen m a r q u i s en v i s c o u n t; de hoogste titel is d u k e, z. ald.

earmarked, eng. (spr. *iermaaked*) gemerkt aan het oor (b. v. schapen); in 't algemeen: een herkenningsteeken dragend.

Earth, f. eng. (spr. *urth*) aarde; – **earthen,**

aarden, b. v. *earthen ware*, aardenwerk, pottengoed.

Easter, Ostara, godin der oude Saksers, wier feest in April viel, vanwaar die maand bij hen e a s t heette; in het eng. wordt het paaschfeest **easter(n)** (spr. *iester*) in het dui. **Ostern** genoemd.

Eastmanpapier, n. Phot. soliopapier van Eastman, een soort a r i s t opapier. z. a.

eau, f. fr. (spr. *oo*; van 't lat. *aqua*) water; – *eau admirable*, wonderbaar water, een vergift der giftmengster de markiezin de Brinvilliers; – *eau athénienne*, atheensch water, een zuiveringsmiddel voor de hoofdhuid; – *eau cosmétique*, n. (spr. *-tiék'*) schoonheidswater, blanketselwater; – *eau d'ange* (spr. *dañzj'*), engelenwater; – *eau d'arquebusade* (spr. *-dark'buzááď'*), schotwater, wondwater; – *eau d'Atirona*, fijne vloeibare schoonheidszeep; – *eau de beauté* (spr. *-boté*), schoonheidswater; – *eau de bouquet* (spr. *-boekè*), bloemruikerwater; – *eau de Botot*, tinctúra odontálgica, een mondwater; – *eau de canelle*, kaneelwater; – *eau de Carmes*, z. v. a. k a r m e l i e t e n-w at e r, *spiritus aromăticus*; – *eau de cerises*, kersenwater, kirsch; – *eau de Cologne*, keulsch water, het beroemde door J. M. Farina vervaardigde geestrijke reukwater; – *eau de Cologne double*, dubbel keulsch water, uit andere keulsche fabrieken, wordt in korte dikke flesschen verzonden; – *eau de fleurs de tilleuls* (spr. *-tieljeul*), lindebloesemwater; – *eau de fleurs d'orange* (spr. *fleur d'orañzj'*), oranjebloesemwater; – *eau de la reine*, koninginnewater, – *eau de Javelle*, bleekwater, vlekkenwater, chloorwater, dat tot verwijdering der vlekken uit stoffen dient, waarvan het hoofdbestanddeel onderchlorigzuur kali is (genoemd naar den Franschman Javelle); – *eau de Labarraque*, een soort bleekwater; – *eau de lavande*, lavendelwater; – *eau de Luce*, vloeiende brandig dierlijke barnsteenzure ammonia, loogzoutwater, een sterkriekend water, genoemd naar den uitvinder, een apotheker; – *eau de menth poivrée* (spr. *mañt' poavré*), pepermuntwater; – *eau de mille fleurs* (spr. *miel' fleur*), duizendbloemenwater; – *eau de muscat* (spr. *-mu-ská*), muskaatwater; – *eau de noyaux* (spr. *-noajó*), gebrand water uit notenpitten; – *eau de Perse*, perzisch water; – *eau rosmarin* (spr. *-romareñ*), rosmarijnwater; – *eau de Seltz*, seltserwater; – *eau de senteur* (spr. *sañteur*), reukwater, welriekend water; – *eau de vie*, z. *aqua vitae*; – *eau d'or*, goudwater; – *eau forte*, sterkwater om te etsen; – *eau gazeuse*, koolzuurwater; – *eau régale*, z. *aqua regis*; – *eau seconde*, sterkwater uit verdund salpeterzuur (om gouden waren in te koken).

Eaux et forêts, pl. fr. (spr. *oo-zé-foré*) wateren en bosschen, in Frankrijk het departement, dat de jacht en de visscherij bevat, het jachtwezen, houtvesterschap.

Ebauche, f. fr. (spr. *eboosj'*; v. 't oudfr. *bauhe*, wandpleisterwerk) eerst ontwerp, eerste aanleg van eene schilderij, teekening of een geleerd opstel, schets (it. *abbozzo*); – **ebaucheeren** (fr. *ébaucher*), vluchtig of oppervlakkig ontwerpen, uit den ruwe bearbeiden.

Ebbenhout, (lat. *ebĕnus*, gr. *ebĕnos*, van 't hebr. *êben*, steen) eig. steenhout, het zeer vaste en zwarte kernhout van *Diospўros* en *Maba*, een indischen en afrikaanschen boom; – **ebeneeren,** nw. lat. met ebbenhout inleggen, opleggen; in 't algemeen inleggen en zwart uitbijten; – **ebenist,** m. (fr. *ébéniste*) hij, die in ebbenhout werkt of in- en opgelegd werk maakt; schrijnwerker; – **ébénisterie,** f. fr. schrijnwerk.

Ebedméléch, hebr. mansn.: eig. dienaar des konings.

Ebenaceen, pl. ebbenhoutachtige boomen.

ebenbürtig, dui. van gelijke geboorte, gelijk, in meer algemeenen zin.

ebeneeren, ebenist, z. ond. e b b e n h o u t.

Eben-Haëzer, hebr. steen der hulpe. I Sam. 7 : 12.

Ebionieten, m. pl. (van 't hebr. *ebjonîm*, d. i. a r m e n), oorspr. joodsche benaming der C h r i s t e n e n in 't algemeen; in de 2de eeuw in Palestina ontstane christen-secte, die tevens de Mozaïsche wet volgde en aan de godheid van Christus twijfelde.

Eblanine f. of **eblaniet,** n. gele kristalliseerbare in ruwen houtgeest aanwezige kleurstof z. v. a. p y r o x a n t h i n e.

Eblis, naam, dien de Arabieren aan den vorst der dæmons geven (eene verbastering van het gr. d i á b ŏ l o s).

eblouisseeren, fr. (spr. *e-bloe-i-séren*), verblinden; verbazen, verbluffen; verleiden; wegsleepen; – **eblouissement,** m. (spr. *-is'máñ*) verblinding, schemering voor de oogen; verrassing, verleiding; – **eblouissant** (spr. *e-bloe-i-sáñ*), verblindend, schitterend.

Ebn, arab. (*ebn*, *ibn*; vgl. *Aben*) zoon (vóor een anderen naam b. v. Ebn Ali; tusschen twee namen schrijft men Ben b. v. Mahomed Ben Mustafa).

Eboniét, n. mengsel van caoutchouc, zwavel en zwartsel; gevulcaniseerde caoutchouc; voor kammen, knoopen, heften en als isoleering in de elektrotechniek veel gebruikt.

Ebony (spr. *-i*), eng. ebbenhout.

eborinus, a, um, lat. Bot. ivoorwit, geelachtig wit.

ebracteatus, a, um, lat. Bot. door geene schutblaadjes ondersteund.

ebrancheeren, fr. (spr. *ch=sj'*; vgl. b r a n c h e) snoeien, kappen, van takken ontdoen.

ebranleeren (spr. *ebrañ-*, fr. *ébranler* van *branler*, wankelen, waggelen; vgl. b r a n l e e r e n) schokken, doen waggelen, schudden; ontmoedigen, besluiteloos maken; – **ebranlemént,** n. (spr. *-máñ*) schok, stoot; ontmoediging.

Ebrieteit, f. lat. (*ebriĕtas*, van *ebrius, a, um*, dronken) dronkenschap; roes; – **ebrieus,** adj. aan den drank verslaafd; – **ebriositeit,** f. (spr. *s=z*) (lat. *ebriosĭtas*) neiging tot dronkenschap.

Ebrillade, f. fr. (spr. *e-bri-ljááď'*; van 't oudfr. *bridel*, nw.fr. *bride*, it. *briglia*, van 't hoogd. *brittil*, ons b r e i d e l, toom, teugel) in de rij-

kunst: forsche ruk met den teugel, wanneer het paard niet wil wenden.

Ebro, f. rijtuig, droschke in Oost-Indië, ook r o p o genoemd.

Ebullítie (spr. *t=ts*) f. nw.lat. van (*ebullīre*, opborrelen, enz., van *bulla*, waterbel) koken, opwellen, opborrelen eener vloeistof door de hitte; Med. uitslag van kleine blaartjes over het lichaam, door eene verhittende behandeling of sterke gemoedsaandoening ontstaande; – *ebullitĭo stomăchi*, f. Med. 't koken der maag, zuur; – **ebullioskoop,** m. lat. gr. door Brossard-Vidal uitgevonden instrument om het alkoholgehalte van wijn te bepalen door waarneming van het kookpunt.

ebur, n. lat. (v. 't oud-egypt. *ebur*, olifant, iersch *boir*, sansk. *ibha*) ivoor, elpenbeen; – *ebur fossĭle*, versteende mammouthstanden; – *ebur ustum*, gebrand ivoor; beenzwart; in het algemeen: tot poeder gebrachte beenderkool om zwart te verven; – *eburine*, f. nagemaakt ivoor uit beenderenmeel en eiwit of bloed.

Eburōnen, m. pl. germ. volksstam van het oude België, die in het tegenwoordige Luikerland woonde.

Ecache, escache, f. fr. (spr. *ekásj'*), langwerpig rond of ovaal paardebit.

Ecaille-werk (spr. *ekálj'*–; van het fr. *écaille*, it. *scaglia*, schub, en dit van 't oudd. *scala*, s c h a a l) schubvormig schilderwerk op porselein en tapijten; ook schildpadschalen tot inlegging van sieraden in de heraldiek; *écaillé*: geschubd.

ecalcaratus, a, um, lat. Bot. ongespoord.

Ecarláte, n. fr. (provenç. *escarlat*, van 't perz. *sakarlât*, te vergelijken met het sanskr. *soerakta*) donker gekleurd, hoogrood, scharlaken, scharlakenrood, scharlakenkleur.

ecarteeren, fr. (*écarter*, oorspr. *escarter*, = it. *scartáre*, van *carta*, kaart) eig. in 't kaartspel eenige kaarten afleggen of ter zijde werpen om daarvoor andere in de plaats te nemen of te koopen; in het algemeen: verwijderen, afzonderen, ter zijde leggen, uitschieten; uitweiden, van de hoofdzaak afgaan; – **écart,** n. (spr. *ekáár*) weggeworpen en daarvoor ingekochte kaarten; – **écarté,** n. zeker kaartspel, dat door 2 personen met 32 kaarten wordt gespeeld.

ecaudatus, a, um, lat. Bot. zonder staart.

ecbolia, z. e k b o l i a.

ecce homo, lat. zie, welk een mensch! (volgens de statenvertaling in Joh. 19, 5: „zie den mensch") als subst. een **eccehómo,** n. Pict. beeld van den lijdenden Jezus in den toestand waarin Pilatus hem met die woorden aan de Joden voorstelde; buste met de doornenkroon; vooral die van Guido Reni is beroemd.

Eccentriciteit, z. e x c e n t r i c i t e i t.

Ecchelysis, ecchoresis, enz., z. e k c h–.

Ecchymóse, f. (gr. *ek* uit, *cheëin*, gieten) bloeduitstorting onder de huid.

ecclesĭa, f. lat. (eig. volksverzameling, v. 't gr. *ekklēsia*) kerk; – *e. cathedrālis*, bisschoppelijke kerk; – *e. filiālis*, dochterkerk; – *e. mater*, moederkerk; – *e. metropolitāna*, hoofdkerk, aartsbisschoppelijke kerk; – *e. militans*, strijdende kerk; – *e. pressa*, onderdrukte kerk, kerk in druk; – *e. régnans*, heerschende kerk; – *e. triúmphans*, zegepralende kerk; – *e. vágans*, dolende, zwervende gemeente; – *e. viduāta*, ledigstaande, niet bediend wordende kerk; – **ecclesiárch,** m. gr. kerkvoogd; opziener over de kerken en de regeling van den godsdienst in de grieksche kerk; – **ecclesiarchie,** f. kerkelijke heerschappij, kerkelijk toezicht; – **ecclesiást, ecclesiastes** of **ecclesiasticus,** m. geestelijke of kerkdienaar; ook Salomo's boek de Prediker (z. k o h e l e t h); – **ecclesiástisch, ecclesiastiek,** adj. tot de kerk behoorende, kerkelijk, geestelijk; – *ecclesiastĭca*, pl. n. kerkzaken; – **ecclesiastiek,** f. kerkleer; – *ecclesiastical titles act* f. eng. (spr. *ekkleziëstikel tait'ls ekt*) wet op de geestelijke titels, in 1851 tegen de invoering der katholieke bisschoppen in Engeland uitgevaardigd.

Ecclisis, z. e k k l i s i s.

ecco! it. (= lat. *ecce*) ziedaar.

Eccope enz., **eccrisis** enz., e k k–.

Echafaud, n. fr. (spr. *e-sjafó*), z. s c h a v o t; – **echafaudage,** f. (spr. *-dá-zj'*) 't opslaan van eene stellage of een steiger; Fort. stelling of steiger achter de vestingwallen om met het klein geweer door de schietgaten te kunnen vuren.

echalasseeren (spr. *ch-sj*) fr. (*échalasser*, van *échalas*, paal, wijngaardstaak, gr. *cháraks*, puntpaal) met palen voorzien, de staken zetten (bij de wijnstokken).

Echalótte, fr. (spr. *ch=sj*) of s j a l o t t e (z. ald.), Bot. bolplant, die in reuk en smaak op het knoflook gelijkt, schalonje, sauslook (*Allium ascalonicum*); – trillend koperen plaatje bij orgelpijpen.

echampeeren (spr. *ch=sj*), fr. (*échamper* of *échampir*) Pict. door licht en schaduw van den grond doen uitkomen, losmaken.

echancreeren (spr. *e-sjank-*), fr. (*échancrer*, van 't lat. *cancer*, kanker, mid.lat. tang, schaar, boog, boogvormige kromming) uithollen, boogvormig uitsnijden; – **echancrúre,** f. rond uitsnijdsel, uitholling, halvemaansgewijze uitsnede.

echangeeren (spr. *e-sjáñzj'-*), fr. (*échanger*; vgl. c h a n g e e r e n) ruilen, wisselen, uitwisselen; – **echange,** m. (spr. *e-sjañzj'*) ruiling, uitwisseling, wissel; – *le libre échange*, vrije handel.

Echanson, m. fr. (spr. *esjañsoñ*) schenker (bij vorsten).

Echantillon, n. fr. (spr. *e-sjañti-ljôn*; v. 't oudfr. *chant, cant*, hoek, stuk, verklw. *chantel, cantel*, en dit van ons k a n t, rand, scherpe zijde, een oorspr. celtisch woord) staaltje, proef, monster, b. v. van een stuk laken.

echappeeren, fr. (*échapper*, spr. *ch=sj*; waarsch. van 't oudd. *champf*, kamp, dus eig. den strijd ontloopen; it. *scappáre, scampare*) wegloopen, ontloopen, doorgaan, de vlucht nemen, uitbreken, ontspringen, ontsnappen, ontkomen; – **echappáde,** f. valsche snede of haal

bij graveurs, wanneer de graveerstift uitglijdt; in 't algemeen: ontsnapte fout, overziening, overijling; – **echappatoire,** f. (spr. *-toâr'*) uitvlucht, voorwendsel; – **echappé,** m. ontsnapte; paard, geteeld uit een buitenlandschen hengst en eene inlandsche merrie, in 't algemeen een paard van gemengd, gekruist ras; – **echappemént,** n. (spr. *-mâň*) 't ontsnappen, doorgaan, ontvluchten; bij raderuurwerken: pal, lichter d. i. dat deel, hetwelk de slingeringen van den regulateur (slinger of onrust) telt en aldus den tijd afmeet.

Echarpe, f. fr. (spr. *esjárp'*; oudfr. *escharpe, escherpe, eschierpe,* s j e r p, zak aan den hals van den pelgrim hangende, v. 't oudhoogd. *scharpe, scherbe,* zak, reiszak) sjerp, lijfgordel, ambts- of eeregordel; draagband; dwarshouw; smalle shawl van floers of soortgelijke stof; Mil. *en écharpe* b e s c h i e t e n, in scheeve richting beschieten; – **echarpeeren** (fr. *écharper*) schuin beschieten, dwarshouwen, zijwaarts aangrijpen.

Echaudé, n. fr. (spr. *esjodé*; v. *chaud,* warm) klein parijsch gebak, windbuil.

echauffeeren (spr. *e-sjof-*) fr. (*échauffer,* provenç. *escalfar,* van het lat. *calefacĕre*) verwarmen, warm, heet maken, verhitten; toornig of ongeduldig maken, het hoofd warm maken; – g e ë c h a u f f e e r d, adj. verhit, zeer warm; – **echauffánt,** adj. verhittend; – **echauffement,** n. (spr. *-mâň*) verhitting; – **échauffourée,** f. fr. overijlde, onoverlegde, planlooze onderneming; inz. dergelijke opstand.

Echéance, f. fr. (spr. *e-sje-âňs'*; mid.lat. *excadentĭa*; vgl. c h a n s e) 't vervallen, vervaltijd van eenen wissel.

échec, n. fr. (spr. *esjék*), schaak (z. ald.); ook stoot, slag, nadeel, verlies, schade; – *echecs,* pl. schaakspel; daartoe vereischte stukken; – *en échec* h o u d e n (spr. *aň-*) Mil. den vijand altijd in de klem of in vrees, in besluiteloosheid of werkeloosheid houden, zoodat hij tot geen eigen plan komen kan; – *échiquier,* m. (spr. *e-sji-kjé*) schaakbord; Mil. schaakbordvormige stelling der troepen; – *en échiquier,* schaakbordsgewijs, kruisgewijs, b. v. optrekken, aftrekken.

échelle, f. fr. (spr. *e-sjéll'*; oudfr. *eschele,* provenç. *escale,* van 't lat. *scala*) ladder, toonladder; ook maatstaf, waarnaar eene teekening, eene kaart ontworpen is, schaal; – *échelles,* pl. hoofd-, handel- en stapelplaatsen in de Levant (*échelles du Levant*); – *en échelon* (spr. *aň e-sje-lôň*) Mill. laddervormig, sportgewijs, d. i. in kleine op elkander volgende afdeelingen, zoo als vele sporten eener ladder, marcheeren of oprukken; – **echellier,** m. effectenspeculant bij elke koers; – **echelonneeren** (fr. *échelonner*) de troepen in echelons stellen.

Echemythīe, f. gr. (van *échein,* hebben, houden, voor zich houden, en *mȳthos,* de rede) stilzwijgendheid, kunst of gave van het hooren en zwijgen.

Echeveau (spr. *ésj'wo*) of **echet** (spr. *ésjè*), m. fr. streng, eene fr. garenmaat (= 1000 meter); – **echevette,** f. fr. (spr. *ésj'-wèt'*) bosje = 100 meter.

Echidna, f. gr. Myth. roofziek monster, half maagd, half slang, de moeder van Cerberus, Scylla, Chimaera en andere ondieren.

Echīnus, m. gr. (*echīnos*) egel; zee-egel: Arch. ei aan de ionische zuilen, een eivormig sieraad, vervat in een dop, welke op de kastanje gelijkt; – **echinanthieten,** m. pl. versteende rozenegels; – *echinatus, a, um,* lat. Bot. egelharig; egelstekelig, met naar alle zijde gerichte stekels b. v. de vruchten der tamme kastanje; – **echiniet,** m. versteende zeeëgel, egelsteen, paddesteen, slangenei, zeeappel, enz.; – **echinocóccus,** m. blaasworm, eene soort van ingewandsworm, een voorvorm van den lintworm; – **echinodérmen,** m. pl. stekelhuiden, zekere dierklasse, aldus om hunne stekelachtige huid genoemd; – **echinoformis,** lat. Bot. egelvormig, stekelvormig; – **echinoïden,** pl. zeeëgels, met stekels bezette en door eene kalkachtige schaal omgeven, meest appelvormige zeedieren; – **echinophthalmīe,** f. Med. eig. egeloogigheid; de verouderde naam voor de oneffenheden der oogleden, die zich bij vele ooglidontstekingen vormen; – **echinops,** f. Bot. kogeldistel; – **echinorhynchus,** m. stekelsnuitworm, eene soort van ronde ingewandsworm; – **echinosphærieten,** pl. kogelvormige zeeëgelsteenen.

échiquier, m., z. ond. e c h e c.

Echium, n. gr. (*echion,* v. *echis,* adder) Bot. slangekop, een plantengeslacht van de familie der bernageachtigen of ruwbladigen.

Echo, f. gr. (*ēchō,* in 't algemeen klank, geluid) Myth. nimf uit het gevolg van Juno, eene dochter van de lucht en de aarde, die wegens versmade liefde zoodanig van droefheid verteerde, dat er niets van haar overbleef dan de stem; weêrklank, terugkaatsing van het geluid, na- of weêrgalm; Poët. dichtstukje, waarbij eene of meer der laatste lettergrepen van een versregel buiten de maat herhaald worden; Muz. (it. *eco*) weergalm, verzwakte of flauwe herhaling van een of meer noten, in nabootsing van de natuurlijke echo; – **echometer,** m. klankmeter, een werktuig, door Sauveur in 1701 uitgevonden, om den duur van het geluid te bepalen; – **echometrīe,** f. klank- of weêrgalmmeting, het voortbrengen van kunstmatige echo's van klankgewelven; – **echōnisch,** liever **echōdisch** adj. (gr. *echōdes*) teruggalmend, weerkaatsend; – **echoskōpe,** f. Med. z. v. a. a u s c u l t a t i e; – **echoskopium,** n., z. v. a. s t e t h o s k o o p.

Echoppe, f. fr. (spr. *ésjop'*) winkel onder een afdak tegen een muur, kraam, pothuis.

Eckhard of **Eckard,** oudd. mansn. (van *ecke,* weleer voor snede, zwaard) de zwaardsterke, de moedige met het zwaard; de t r o u w e E c k h a r d, in de oudd. heldensage: kameraad van Diedrik van Bern, sprw. een oude beproefde vriend die voor gevaar waarschuwt.

eclabousseeren, fr. (*éclabousser*) met slijk of modder bespatten.

éclair of *train éclair,* fr. bliksemtrein, sneltrein.

eclairceeren gew. **eclaircisseeren** (spr. *e-klèr-, e-klèrsi-s-*), fr. (*éclaircir*; van *clair,* lat. *clarus,*

klaar) helder maken, opklaren, verlichten; ophelderen, inlichting geven, terechtwijzen; – **eclaircissement**, n. (spr. *e-klèrsi-s'mân*) inlichting, verklaring van eene duistere zaak, opheldering, terechtwijzing; – **eclaireeren** (spr. *éclairer*, lat. *exclarāre*), licht verspreiden, verlichten; – **eclaireurs**, pl. (spr. *e-klèreur*) Mil. lichte troep, die het leger vooruit trekt om te ontdekken of zich hindernissen of vijanden in den omtrek ophouden, scherpschutters.

Eclampsie, z. **eklampsie.**

Eclat, m. fr. (spr. *e-klá*; v. 't gr. *klaein*, breken; *klasma*, breuk, stuk, enz.; vandaar eig. breuk, splinter, enz.) losbranding; knal, slag, geraas; opzien, geruisch, ruchtbaarheid; glans; opzienbarende handeling; – **eclateeren** (fr. *éclater*, eig. splijten, in stukken springen, bersten) bekend of ruchtbaar worden, aan den dag komen, uitkomen, uitbreken; – **eclatánt**, adj. schitterend, uitstekend, in 't oog vallend; opzienbarend, openlijk, wereldkundig; – **éclatánte**, f. vuurpijl met briljant-vuur.

Eclecticus enz., z. e k l e k t i c u s enz.

Eclimèter, m. hoogte-, hellingmeter.

Eclips, ecloge, enz. z. e k l–.

école, f. fr. (van 't lat. *schola*) school; – *école d'application* (spr. *daplikasjôn*), ambachtschool, industrieschool; – *école de droit* (spr. *droá*), rechtsschool; – *école des beaux-arts* (spr. *bozâr*), kunstacademie; – *école des chartes* (spr. *sjârt'*), school voor de studie van handschriften; – *école de médecine*, artsenijschool; – *école des mines* (spr. *mien*) of *école des mineurs*, mijnacademie, bergschool; – *école militaire*, krijgsschool; – *école mixte* (spr. *miekst'*), school voor wetenschappen en letteren, hgd. r e a l g y m n a s i u m; – *école mutuelle*, school van wederkeerig onderwijs, z. v. a. L a n c a s t e r-s c h o o l, z. ald.; – *école normale*, normaalschool, modelschool; – *école polytechnique* school voor de kweekelingen der artillerie, genie, enz., de algemeene kunst en beroepsschool te Parijs; vgl. P o l y t e c h n i s c h; – *école pratique des hautes études* (spr. *hoot-zetuud'*), school ter practische oefening in de exacte wetenschappen naast het theoretisch onderwijs; – *école primaire*, lagere school, school voor het eerste onderricht; – *école secondaire*, school, die op de primaire, elementaire of lagere volgt, middelbare school; – *école spéciale militaire de St.-Cyr*, krijgsschool te St. Cyr; – *école vétérinaire*, veeartsenijschool.

Economie, enz. z. œ k o n o m i e.

e of *ex continénti*, z. ond. c o n t i n e e r e n; – *e contrario*, z. v. a. *au contraire*, z. ond. *contrarius*.

ecorcheeren (spr. *e-korsj–*), fr. (*écorcher*; sp. *escorchar*, it. *scorticáre*, den bast of de huid aftrekken, mid.lat. *exorticāre*, v. 't lat. *cortex*, schors) villen, afstroopen; ontschorsen, schillen; overvragen, een onredelijken prijs vorderen; snijden, afzetten; ook gewelddadig behandelen, mishandelen, radbraken, b. v. eene taal; – **écorché**, m. bij schilders en beeldhouwers: eene figuur zonder huid, welker spieren men ziet; – **écorcheurs**, (spr. *eekorsjeurs*), pl. m. roovende soldaten in N.-Frankrijk, in 1437.

ecorneeren, fr. (*écorner*; v. *corne*, hoorn) onthoornen, de hoornen afstooten; afkorten, besnoeien, beperken, verminderen.

Ecossaise, f. fr. (spr. *ekossèz'*, v. *Ecossais, -aise*, schotsch, v. *Ecosse*, Schotland) schotsche dans; – **ecossaisewals**, m. snelle wals in $^2/_4$ maat.

ecostatus, a, um, lat. Bot. ongeribd.

ecouleeren (spr. *ou=oe*) fr. (*écouler*) af-, uit-, wegvloeien; – **ecoulement**, m. (spr. *ekoel'mân*) af-, uit-, wegvloeiing; 't vervliegen b. v. van geestige deelen; Kmt. verkoop, afzetting, debiet der waren.

Ecoute, f. fr. (spr. *e-koet'*; van *écouter*, luisteren, van 't lat. *auscultāre*, ital. *ascoltáre*) Mil. galerij om de werken der vijanden te ontdekken, luistergang; luchtgat in de kazematten; in de kloosters eene door traliewerk of j a l o u z i e ë n afgesloten plaats, hoorvertrek, traliestoel; – *aux écoutes* z ij n (spr. *o-zekóét'*), op de loer staan, heimelijk luisteren, luistervinken; – *écoutez* (spr. *ekoeté*), hoor eens!, luister!; – **ecoutille**, f. (spr. *ekoetiélj'*) luik, luikgat in het verdek van een schip.

ecphractisch, ecphronia, ecphyma, enz., z. e k p h–.

ecraseeren (spr. *s=z*) fr. (*écraser*, v. 't oudnoorsch *krassa*, fijn wrijven, zw. *krasa*, platdrukken, aan stukken slaan) verpletten, platdrukken, verbrijzelen, vertreden, vernietigen; – **écrasé**, m. (spr. *s=z*) danspas, waarbij de beenen ver vaneen gebracht worden, ook soort leder, glansleder; – *écrasez l'infâme* (scil. *superstition* of *église*), weg met het schandelijk bijgeloof of de kerk (een in Voltaire's brieven menigvuldig voorkomende uitdrukking); – **écraseúr**, m. verpletteraar, instrument van den verloskundige om den schedel van een ongeboren kind in te drukken; – **écrasiet**, n. springmiddel van pikrinezuur.

ecreteeren, fr. (*écrêter*; van *crête*, z. ald.); Mil. eig. ontkammen, het bovenste gedeelte, b.v. van een wal, een bolwerk, eene palissade, wegschieten.

Ecritoire, f., fr. (spr. *ekritoâr*; van *écrire* = lat. *scribĕre*, schrijven) inktkoker, schrijfbak met pen, inkt, lak, ouwels, pennemes, enz.; – **ecritures**, pl. geschriften, schrifturen; – **ecrivailleur**, m. (spr. *-waljéúr*; van *écrivailler*, veel en slecht schrijven) slecht veelschrijver, kladder, broodschrijver, broddelaar.

écru, adj. onontgomd (van zijde); ook: uit zulke zijde vervaardigd; ongebleekt, ruw.

Ecrythmus, ecsarcoma, ecstasis enz. z. e k r.–, e k s enz.

Ecu, m. fr. (eig. schilddaalder, van het lat. *scutum*, schild, it. *scudo*) fransche daalder van 3 livres of 1 gl. $42^1/_2$ c., zoo genoemd omdat er het fr. wapenschild op stond; – **ecu blanc** = 2 gl. 40 ct.; – **ecu d'or**, z. v. a. l o u i s d' o r; – **ecu neuf**, 6 livres-stuk = 2 gl. 85 ct.; – **ecu patagon**, geneefsche rekenmunt, ongeveer = 1 gl. 60 ct.

Ecueil, m. fr. (spr. *ekuilj*) klip, rif.

Ecumeur, m. fr. (van *écumer*, afschuimen; *écume*, van 't oudhoogd. *scûm*, s c h u i m) eig. afschuimer; schuimlooper, pannelikker, tafel-

broer; plunderaar van geschriften, denkbeeldendief; zeeroover, vrijbuiter, zeeschuimer (*écumeur de mer*).

Ecurie, f. fr. (verwant aan het nederl. s c h u u r) paardenstal; gezamenlijke tot een stoeterij behoorende personen; woning dier personen.

Ecusson, m. fr. (spr. *eku-sóṅ*; v. *scutum*; vgl. e c u) wapenschild; – **ecuyer,** m. (spr. *e-kwi-jé*; it. *scudiero*), schild- en wapendrager, schildknaap; stalmeester, voornaam begeleider te paard.

Edax, m. lat. adj. (van *edĕre*, eten) vraat, vreetzak; – **edaciteit,** f. (lat. *edacĭtas*) vraatzucht, overmatige eetlust.

Edda, f. ijslandsch (d. i. stammoeder; zoo genoemd door den wedervinder, den bisschop Brynjulf Svendsen, in 't jaar 1643); de titel (waarschijnlijk „dichtkunst" beteekenende) der beide verzamelingen van ijslandsche dichtwerken, waarin de gansche schat van scandinavische mythen is weggelegd, de oudste scandin. oorkonde, die de noorsche goden- en heldengeschiedenis bevat; men onderscheidt de beide verzamelingen in de o u d e r e (poëtische), ten onrechte S a e m u n d-E d d a genoemd, en in de j o n g e r e (grootendeels prozaïsche) E d d a of S n o r r a-E d d a, d. i. Edda van Snorri (Sturluson).

Eddy water, n. eng. kielwater.

ede, bibe, lude! lat. eet, drink, speel!

edeeren, lat. (*edĕre*) uitgeven, bekend maken; uitleveren; – **ēdidit,** pl. **ēdidērunt,** heeft of hebben uitgegeven, (op boektitels met den naam des of der uitgevers); – **editie** (spr. *t=ts*, f. lat. (*editĭo*) uitgave, druk, oplage van een boek; Jur. gerechtelijke voorlegging en mededeeling, b. v. *editĭo documentōrum*, voorlegging der oorkonden tot kennisneming van de tegenpartij; – *ed. princeps*, eerste uitgave, eerste afdruk van oude schrijvers sedert de uitvinding der boekdrukkunst; ook: voornaamste uitgave, beste, voortreffelijke uitgave; – **editor,** m. eng. redacteur; – **editeur,** m. fr. uitgever.

Edeline, vr. naam: edelgezinde, edele.

Edelweiss, f. een alpenbloem, een samengesteldbloemige plant met stervormige, zilvergrijze bloemen, behoorende tot de strooblоemen en immortellen; *gnaphalium leontopodium*.

Eden, n. hebr. paradijs, lusthof; eig. vreugdegenot.

Edentāta, n. pl. lat. (v. *dens*, tand) tandelooze zoogdieren, namelijk zulke, die noch hoek-, noch snijtanden hebben. Zij komen voor in Afrika, Amerika en Australië.

edentatus, a, um, lat. Bot. uitgetand.

Edgar, m. angels. mansnaam (angels. *eád*, bezitting en *gâr*, werpspies; vgl. E d m u n d) werpspies of beschermer der bezitting.

Edhemieten, m. pl. mohamedaansche predikmonniken, die deels in kloosters leven, deels zich in de woestijn ophouden (zoo genoemd naar hun stichter Ibrahim E d h e m).

e diamĕtro, z. d i a m e t e r.

Edict, n. lat. (*edictum*, v. *edicĕre*, bekend maken) bij de oude Romeinen: openlijke afkondiking of aanslag van den prætor omtrent de beginselen, naar welke hij zijn ambt in het volgend jaar zou waarnemen: „het p r a e t o r i s c h e d i c t", eene der beroemdste bronnen, waaruit het rom. recht is voortgevloeid; in 't algemeen eene landsverordening, openbaar bevel, vorstelijk bevelschrift; – *edictum aedilitĭum*, edict der *Æ*dilen (z. ald.), te Rome over marktzaken en daartoe behoorende rechtpunten; – *edictum demolitorĭum*, n. gebod tot nederwerping of afbreking; – *ed. peremtorĭum*, terstond op te volgen gebod; – *ed perpetŭum*, altijddurend, immergeldend gebod, dat zich in keizer Hadrianus' tijd uit de vroeger elk jaar veranderende edicten langzamerhand gevormd had en sedert vaststaande werd; – *ed. restitutorĭum*, herstellings- of vergoedingsbevel; – *ed. successorĭum*, wet van erfopvolging; – *ed. temporāle*, tijdelijk, slechts voor een bepaalden tijd geldend bevel; – **edictale citātie,** f., of *edictāles* (*litterae*) f. pl. gerechtelijke openlijke dagvaarding; – *per edictāles*, Jur. door openlijke dagvaarding; – *edictalĭter* c i t e e r e n, openlijk, gerechtelijk dagvaarden.

Edidit, editeur, editie, zie onder e d e e r e n.

edifiant, adj. fr. (spr. *-áṅ*; van *édifier* = lat. *ædificāre*, opbouwen, stichten) stichtelijk, opbouwend in 't geloof.

Edimol, n. Phot. lichtgeel kristalpoeder, reductiemiddel en ontwikkelaar, ook paramol genoemd.

Editha, f. vrouwennaam; ook een stof voor wintermantels.

Edmund, angels. (eng. *Edmund*, angels. *Eadmund*, v. *ead*, oudhoogd. *ôt*, got. *aud.* rijkdom, vermogen, en *mund*, beschermer, voogd) mansn. beschermer of beschutter van het vermogen; – **Eduard, Edward,** angels. (eng. *Edward*, angels. *Eadweard*, v. *weard*, wachter) mansn. wachter of bewaker van het vermogen.

Edónai, hebr. zie A d ó n a i.

educeeren, lat. (*educāre*) opvoeden; – **educātie** (spr. *t=ts*) f. (lat. *educatĭo*, fr. *education*) opvoeding; – *maison d'éducation*, kostschool, opvoedingsgesticht; – **educational,** adj. eng. (spr. *edjoekésjonal*) op opvoeding, beschaving enz. berustende, daarop betrekking hebbende, b. v. e. *franchise* (spr. *frentsjes*), op opvoeding steunend privilege b. v. stemrecht; – *e. collections* (spr. *kolleksjens*), verzameling op opvoeding betrekking hebbende; – **educātor,** m. opvoeder.

Edúct, n. lat. (*edúctum*, v. *educĕre*, uitvoeren, naar buiten trekken) uitscheidsel, d. i. een zuiver uitgescheiden bestanddeel van een samengesteld lichaam, in tegenstelling met p r o d u c t. Zoo b. v. is het uit krijt door zwavelzuur verkregen koolzuur een e d u c t, het bij de reductie van een metaaloxyde door kool ontwijkende een p r o d u c t.

edulcoreeren, mid. lat. (van 't lat. *dulcis*, zoet) Chem. verzoeten door bijvoeging van zekere hoeveelheid suiker, honig of siroop; – **edulcorātie** (spr. *t=ts*) f. verzoeting, ontzuring, ontzouting.

Eduliën, pl. lat. (*edulĭa*, v. *edĕre*, eten) eetwaren, eetbare dingen.

edūlis, lat. Bot. eetbaar.

e duōbus malis minĭmum eligéndum est, z. ond. *malum*.

Edw., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor Henri Milne-Edwards (gest. 1885).

Eféndi, m. turk. (ontstaan uit het gr. *authentēs*, onbeperkt heer, gebieder, in 't nw. gr. uitgesproken *awfḗntis*) heer, de titel van een turkschen staatsdienaar en geleerde, inz. rechtsgeleerde of wetsverklaarder; – **hekemefendi**, m. eerste lijfarts van den sultan; – **imam-efendi**, m. geestelijke van 't serail; – **reis-efendi**, m. (van 't arab. *reyis*, *reïs*, hoofd, opperhoofd, eerste) turksche rijkskanselier en minister van buitenlandsche zaken.

effaceeren, fr. (*effacer*, eig. het gezicht, gelaat ontstellen, onkenbaar maken, van 't fr. *face*, lat. *faciēs*, gelaat), uitwisschen, uitdelgen, uitvegen, doordoen, doorhalen.

effareeren, fr. (*effarer*, van 't lat. *ferus*, wild) doen ontstellen, ontzetten, verbluft maken, buiten zich-zelven brengen; – g e ë f f a r e e r d, adj. ontsteld, verschrikt, onthutst, verbluft.

effaroucheeren, (fr. (*effaroucher*) schuw maken; z i c h e f f a r o u c h e e r e n, schuwen.

Effect, n. lat. (*efféctus*, v. *efficĕre*, bewerken) werking, uitwerking, gevolg. El. arbeid per tijdseenheid (seconde); er bestaat een m e c h a n i s c h en een e l e k t r i s c h e f f e c t; ook: schuldbrief, staatspapier; – *in effectu* of fr. *en effet* (spr. *annefè*) inderdaad, werkelijk; – **effecten**, n. pl. (fr. *effects*) goederen, vermogen, have; Kmt. wissels, ook schuldbrieven van staten, gemeenten, fabrieken enz., aandeelen; – **effecten-conto**, n. rekening van een staatspapier of obligatie-artikel in het grootboek; – **effectenkoers**, z. c o u r s; – **effectief**, adj. (lat. *effectīvus*, *a*, *um*), als averb. ook *effective*, of fr. *effectivement* (spr. *-tiw'mán*), werkelijk, inderdaad, wezenlijk; – **effectueeren** (fr. *effectuer*) verwezenlijken, bewerken, bewerkstelligen, voltrekken, volvoeren, tot stand brengen; – **effectueering**, f. bewerkstelliging, voltrekking of volvoering van een last, enz.

effemineeren. lat. (*effemināre*, v. *femĭna*, vrouw) verwijfd of weekelijk maken, verwijven; – **effeminātie** (spr. *t*=*ts*) f. verweekelijking, verwijving; verwijfdheid, onmannelijkheid; – **effeminatamente**, it. Muz. verwijfd, zwak, flauw; – **effeminatezza**, f. it. zachtheid, flauwheid.

Effendi, z. e f e n d i.

effervesceeren, lat. (*effervescĕre*, van *fervēre*, bruisen, enz.) opbruisen, opwellen, opborrelen; – **effervescént**, adj. (lat. *effervéscens*), opbruisend; – **effervescéntia** (spr. *t*=*ts*), n. pl. opbruisende stoffen; – **effervescéntie** (spr. *t*=*ts*) f. nw. lat. opbruising, teweeg gebracht door de ontwikkeling van het eene of andere gas uit een vocht, b. v. bij de vermenging van alkaliën met zuren; oneig. vuur, drift.

Effestucātie (spr. *t*=*ts*) f. mid. lat. (v. 't lat. *festūca*, halm) in het germaansche recht: zinnebeeldige overgave van een onroerend goed door overreiking van een afgesneden tak, houtspaan enz.

Effet, n. fr. (spr. *èfè*) z. e f f e c t.

effeuilleeren, fr. (spr. *efuilj-*; van *feuille* = lat. *folĭum*, blad) afbladeren, ontbladeren, van loof ontdoen; ook splijten, vaneenwijken (van karton, kaartenblad); – **effeuillement**, n. (spr. *efuilj'mán*) toestand der boomen en planten, ontdaan van hun gebladerte, bladerloosheid.

efficiëeren, lat. (*efficĕre*), bewerken; – **efficiént**, adj. (*effĭciens*) werkzaam; – *effĭciens causa*, z. *causa*; – **efficiéntie** (spr. *t*=*ts*), f. (*efficientĭa*) werkzaamheid; – **efficaciteit**, f. lat. (*efficacĭtas*) krachtwerking, werkzaamheid, nadruk.

effigies, f. lat. (van *effingĕre*, naar 't leven afmalen; vgl. f i n g e e r e n) beeltenis, b. v. iemand *in effigie*, d. i. in beeltenis verbranden, ophangen, enz.

effileeren, fr. (*effiler*, *van fil* = lat. *filum*, draad) uitrafelen, de draden uittrekken; – **effilé**, n. garenfranje, franjeachtig uitgerafeld rouwgoed; – **effilúre**, f. 't uitgerafelde aan een stuk stof.

efflagiteeren, nw. lat. (vgl. f l a g i t e e r e n) met ernst vorderen, met aandrang afsmeeken, aftroggelen.

Efflātie (spr. *t*=*ts*) f. nw. lat. (v. *efflāre*, uitblazen) oprisping uit de maag.

effleureeren, fr. (*effleurer*, eig. het bovenste of de oppervlakte wegnemen, v. *fleur*, bloem, bovenste gedeelte van vele voorwerpen, b. v. de schimmel of kaam op den wijn, de haarzijde van eene huid) alleen de oppervlakte licht aanraken, wegnemen, afschaven, b. v. het vel, ook: licht masseeren; oneig. oppervlakkig behandelen, licht over eene zaak heen loopen, maar niet grondig behandelen.

effloresceeren, effloreeren, lat. (*efflorescĕre*, v. *florescĕre*) bloeien, opbloeien, uitslaan (op de huid); beslaan, verweeren; – **effloresćéntie** (spr. *t*=*ts*), f. nw. lat. bloeitijd, 't bloeien, in bloei staan: Med. huiduitslag; Chem. verandering eener vaste zelfstandigheid in eene poederachtige stof door hare blootstelling aan de open lucht, hetzij dit door aantrekking van het vocht uit den dampkring en overgang in een hydraat, of door het verlies van haar kristalwater, of door verbinding zoowel met het water als met de zuurstof van de lucht geschiedt; verweering, aanzetting van bloemen; het te-voorschijn-treden van zoutkristallen.

effllueeren, lat. (*efflŭere*) uitstroomen, vervlieten, verdwijnen; – **effluvia**, n. pl. (van den sing. *effluvium*) uitvloeiingen, uitdampingen; – **efflúxie**, f. nw. lat. uitvloeiing, vloed.

effoceeren, lat. (*effocāre*, van *faux*, pl. *fauces*, keel) verstikken, verworgen.

effodeeren, lat. (*effodĕre*) uitgraven; – **effóssie**, f. (*effossĭo*) uitgraving.

efforceeren (zich), fr. *s'efforcer*; van *force*, kracht, geweld) zich beijveren, zijn best doen, trachten, al zijne krachten inspannen, zich weren; – **effort**, n. (spr. *efôr*) poging, inspanning, bemoeiing, krachtsbeproeving, nadruk, streven.

Effráctie (spr. *t*=*ts*) of **effractuur**, f. later lat. (*effractūra*, van *effringĕre*, openbreken; *frangĕre*, breken) braak, openbreking; Med. gewelddadige beleediging van den schedel; – *effractio carcĕris*,

Jur. openbreking der gevangenis, wederrechtelijke bevrijding van een gevangene; – **effráctor,** fr. **effracteur,** m. misdadiger, die een diefstal met braak heeft gepleegd, inbreker.

effrayeeren (spr. *efréj-*) fr. *effrayer*; provenç. *esfreidar*, als ware 't lat. *exfrigidare*, doen rillen; van *frigĭdus*, koud) verschrikken, angst of vrees aanjagen; – **effrayant,** adj. (spr. *efréjáñ*) verschrikkelijk, ontzettend, vreeselijk.

Effrenātie (spr. *t=ts*) f. lat. (*effrenatĭo*; van *effrenāre*, ontteugelen; *frenum*, teugel) teugelloosheid; – g e ë f f r e n e e r d, adj. teugelloos uitgelaten, onbandig.

effronté, fr. (spr. *efrońté*; v.* *front* voorhoofd) of g e ë f f r o n t e e r d, adj. onbeschaamd, schaamteloos, driest; – **effronterie,** f. onbeschaamdheid, driestheid, stalen voorhoofd.

effroyable, adj. (spr. *efroajábl'* vgl. e f f r a y-e e r e n) en als adverb. **effroyablement,** (spr. *-máñ*) fr. ontzettend, verschrikkelijk, afschuwelijk, ijselijk, vreeselijk, afschuwelijk.

effugeeren, lat. (*effugĕre*) ontvluchten, ontvlieden, ontgaan.

Effulgurātie (spr. *t=ts*), f. nw. lat. (van *fulgurāre*, bliksemen, *fulgur*, bliksem) 't opblikkeren, opbliksemen; opheldering, verlichting.

effundeeren, lat. (*effundĕre*) uitstroomen, uitgieten; uitbreken; – **effūsie** (spr. *s=z*), f. (*effusĭo*) uitstorting, uitgieting, het uitstroomen, b. v. van gassen; het uitbreken van een hartstocht enz.; – *effusus, a, um*, Bot. uitgestort.

egaal, fr. (*égal*, v. 't lat. *aequālis*) gelijk, gelijkvormig, gelijkmatig, even, effen; eenerlei, onverschillig; overeenkomend; – **egaleeren,** gelijken, passen; – **egaliseeren** (spr. *s=z*), gelijkmaken, vereffenen; – **egalisātie** (spr. *-za-tsie*) of **egaliseering** (spr. *s=z*) f. vereffening, gelijkmaking; – **egalisátor,** m. El. gelijkmaker, transformator (van elektrische stroomen); – **egaliseur,** m. gelijkmaker, vereffenaar; – **egalíst,** m. voorstander van de gelijke verdeeling der goederen of bezittingen; – **egalitaires,** pl. fr. socialisten, die het begrip der gelijkheid van allen in den staat, het zoogenaamde **égalitarisme** huldigen; – **egaliteit** en **egalité,** f. gelijkheid, gelijkvormigheid, inz. in politieken zin, waarom ook l i b e r t é (vrijheid) en é g a-l i t é de leus der fransche republiek werd, en de hertog van Orleans, vader van den laatsten fr. koning Lodewijk Philips, den naam E g a l i t é aannam (vgl. c o m m u n i s m e).

Egard, n. fr. (spr. *egâr*; van *garder*, bewaken, behoeden, oudhoogd. *wartên*, nw. hoogd. *warten*) aanzien, achting, hoogachting; inschikkelijkheid, toegeeflijkheid; – *à l'égard, en égard*, ten opzichte, met betrekking tot, ten aanzien van.

egareeren, fr. (*égarer*, niet in acht nemen, doen verdwalen, v. *garer*, provenç. *garar*, acht slaan, oudhoogd. *warôn*, bewaren, in acht nemen) doen verdwalen, verwarren, van den weg brengen; **zich egareeren,** zich verwarren, verdolen, van den weg raken; – g e ë g a r e e r d, verward, verstrooid, niet wel bij zinnen; – **egarement,** n. (spr. *egâr'mán*) afdwaling, dwaling, wangedrag; verstrooidheid, verwarring; afwezigheid van den geest; ijlhoofdigheid, bijsterzinnigheid.

egayeeren (spr. *egéj-*, fr. *égayer*, van *gai*, vroolijk; vgl. *gajo*) vervroolijken, verblijden, vroolijk of blijde maken, verlustigen, opbeuren.

Egbert of **Eckbert,** oudd. mansn. (van e g g e, e c k e, d. i. snede, zwaard, oudhoogd. *ekka*); door het zwaard beroemd, schitterend.

egereeren, lat. (*egerĕre*, vgl. g e r e e r e n) uitvoeren, afvoeren; – **egest,** n. (lat. *egestus*) uitvloeisel, hetgeen afgevoerd wordt; – **egestie,** f. (lat. *egestĭo*) ontlasting, afvoering door den stoelgang.

Egeria, f. lat. naam eener oud.-it. bronnimf of camene, volgens wier ingevingen Numa, de tweede koning van Rome, zijne wetten uitvaardigde vandaar: oneig. vertrouwde raadgeefster van een vorst; Astron. asteroïde, in 1850 door D. Gasparis ontdekt.

egermineeren, lat. (*egermināre*, vgl. g e r m i-n e e r e n) ontkiemen, uitspruiten.

Egest, egestie, v. e g e r e e r e n.

Egestas, fr. lat. nooddruft, armoede, bij rom. dichter dikwijls gepersonifieerd als schrikgestalte aan den ingang der onderwereld.

Eggisoma, juister **engisōma,** n. gr. (*eggidzōma*) over-elkander-schuiving der beenderen van den schedel.

Egg-shells, (spr. *-sjèls*) pl. eng. eig. eierschalen: soort van zeer dun en doorzichtig chineesch porselein.

Egide, z. Æ g i d e.

Eginhard, Eginhart of **Einhard,** oudd. (*Eginhart, Aginhart*) mansn.: de proefhoudende in trouw (?).

eglandeeren, nw. lat. (van *glans*, eikel, verklw. *glandŭla*, klier) eene klier uitsnijden.

Eglantíne, f. fr. (ontstaan uit *aiglantine*, v. *aiguille*, als ware 't lat. *acuculentus*, stekelig) Bot. wilde roos, eglantierbloem (*Rosa canina*).

Eglise, f. fr. (van gr. *ecclesia*, z. aldaar) de kerk

Eglogue, f. fr., z. e k l o g e.

Egmond of **Egmont,** nederl. mansn. (vgl. E g b e r t en E d m u n d) beschutter door het zwaard.

ego, lat. ik; – *alter ego*, ander ik (inz. voor e c h t g e n o o t, v r i e n d enz.; ook: plaatsbekleeder, stadhouder); – **egocentrisch,** adj. nw. lat. het ik (den mensch) tot middelpunt der wereld makende, z. v. a. a n t h r o p o c é n-t r i s c h; – **egoïsme,** n. nw. lat. ik- of zelfzucht, ik- of zelfliefde, overdreven eigenliefde, zelfgevallen, baatzuchtige denkwijze of gevoelens; – **egoïseeren** (spr. *s=z*), te veel, te uitsluitend aan zich-zelven denken, van zich-zelven spreken, enz. zelfzuchtig zijn; – **egoïst,** m. (fr. *égoïste*) zelfzuchtige, baatzuchtige, eigenbelangzoeker, die gedurig alleen op zich zelven en zijn eigen voordeel ziet en al het andere voor onbeduidend en gering houdt; – **egoïstisch,** adj. zelfzuchtig, eigenbatig; – **egoïteit,** f. ikheid, zelfheid; – **egotheïsme,** n. lat.-gr. vergoding van het ik, zelfvergoding (zooals in het wijsgeerig stelsel van Fichte).

egorgeeren (spr. *-egorzj-*), fr. (*egorger*, van *gorge*, keel, v. 't lat. *gurges*, draaikolk) keel afsnijden, kelen, slachten, vermoorden, verworgen, ombrengen; te gronde richten.

Egout, (spr. *e-goe*) m. fr. riool, goot, of kanaal om het afvalwater en de onreinheden eener stad te doen wegvloeien; – **egoutier,** m. (spr. *-tjé*) rioolruimer; – **egoutteúr,** m. voordruk- of zeefwals in een papierfabriek.

Egrappoir, (spr. *-oàr*) m. toestel om de druiven af te risten; inz. draadzeef die daarvoor dient.

Egreneeren, n. (fr. *egrenage*, eng. *ginning*) bewerking, die de ruwe katoen ondergaat om ze van de zaadkorrels te ontdoen.

Egrés, m. lat. (*egréssus*, van *egrĕdi*, uitgaan) uitgang, voortgang; – e g r e s n e m e n, voortgaan.

eguale, ital., gelijkmatig.

Eguillette, f. fr. (spr. *e-guìljet'*; verbastering van *aiguillette*) vangsnoeren, nestelsnoer als schoudersieraad op uniformen en livreien.

Egyptienne, f. fr. (spr. *e-zji-psiènn'*) bijzondere soort van dikke drukletter met even dikke op- als neerhalen; soort zijden stof met atlasstrepen; – **Egyptiens,** m. pl. Zigeuners; vgl. Gipsy en Heidens; – **egyptoloog,** m. kenner van het oude Egypte en de geschiedenis daarvan.

Eh., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor C. G. Ehrenberg (gest. 1876).

eh bien! fr. (spr. *e-bjeǹ*) welaan! welnu!

Ehliet, n. koperphosphaat van Ehl (bij Linz aan den Rijn).

ehren(t)fest, dui. eerzaam; ook ten onzent vroeger in gebruik.

Ehrh., bij Botanische benamingen afk. voor F. Ehrhardt (gest. 1795).

Eicēten, m. pl. secte der 7de eeuw, die God door zang en dans wilde geëerd hebben.

Eiderdons, n. zachte, kostbare borstvederen van de **eidergans** (*Somateria mollissima*, L.), een zwemvogel van IJsland en Groenland.

Eidograaf, f. gr. (van *eidos*, beeld en *graphein*, schrijven, teekenen) beeldteekenaar, eene door prof. Wallace te Edinburgh in 1801 uitgevonden copiëer-machine.

Eidōlon, n. gr., z. v. a. i d o l e (z. ald.).

Eiffeltoren, m. 300 M. hooge toren te Parijs, door den ingenieur Eiffel gebouwd (1889).

eigenthümlich, dui. eigenaardig, eigendommelijk.

Eigir, m. skand. Myth. de god der zee.

eikah, hebr. hoe toch! woord waarmee vele klaagliederen aanvangen, die daarom ook *eikahliederen* heeten.

Eilert, oudd. mansn., samengetrokken uit **Eilhart, Egilhart,** de krachtige, sterke.

Einhériar of **Einhérjer,** m. pl. oudn. Myth. in den strijd gevallen uitverkoren helden, die Odin in Walhalla onthaalt.

Einjähriger, m. dui. vrijwilliger, die, onder zekere voorwaarden, zijn dienstplicht in één jaar volbrengt (in Duitschland).

Eir, f. oudduitsche godin der heelkunst.

Eirēne, z. i r e n e.

Eirometer, m. gr. (v. *eiros*, wol) wolmeter.

Eisagōge, f. gr., z. v. a. i s a g o g e (z. aldaar).

Eisanthēma, n. gr. (van *anthein*, bloeien, en *eis*, binnen) z. v. a. e n a n t h e m a.

Eispnoē, f. gr. (van *eis*, in, en *pnoē*, ademhaling) inademing.

ejaculeeren, lat. (*ejaculāri*) uitwerpen, met kracht uit zich werpen; – **ejaculātie** (spr. *t=ts*) f. nw. lat. uitwerping; uitspuiting van aderen of andere vaten; ook kort schietgebed.

Ejalét, n. arab. (*ejâlet* of *ijâlat*, regeering, heerschappij, provincie, v. *awl*, regeeren) turksch stadhouderschap, uit vele s a n d s j a k s bestaande en door een b e g l e r b e g van 2 of 3 paardestaarten bestuurd.

ejicieeren, lat. (*ejicĕre*, v. *jacĕre*, werpen) eig. uitwerpen; uit het bezit stooten, uitdrijven; – **ejéctie** (spr. *t=s*) f. (*ejectio*) gewelddadige verwijdering, 't uitwerpen, verdrijven uit eene bezitting; – **ejéctor,** m. pomp om door stoom bakken te reinigen.

ejureeren, lat. (*ejurāre*) eene zaak onder eede of vormelijk laten varen; afzweren.

ejúsdem (*mensis* of *anni*), lat. (genit. van *idem*, dezelfde) van dezelfde maand, hetzelfde jaar; – *ejusdem farinae*, van hetzelfde meel (d. i. dezelfde gebreken enz. hebbende).

ek of **ex,** een gr. voorzetsel in vele samenstellingen, z. v. a. u i t, v a n.

Ekblephăron, n. gr. kunstoog.

Ekblōma, n. gr. het uitgeworpene, vandaar: bij eene miskraam uitgedreven vrucht.

Ekbŏle, f. gr. (*ekbolē*, van *ek-bállein*, uitwerpen) eig. uitwerping, uitwerpsel; Med. volledige verrekking; misgeboorte; – **ekbolĭa** of **ekbolĭka,** n. pl. gr. Med. middelen, die in moeilijke verlossingen gebruikt worden; ook vruchtafdrijvende middelen, z. v. a. a b o r t i v a.

Ekbrásma, n. gr. (van *ek-brádzein*, er uit koken) Med. onregelmatig, plotseling ontstaande uitslag, inz. aan den mond.

Ekchilȳsis, f. gr. fluimloozing.

Ekchorēsis, f. gr. stoelgang.

Ekchylōma, n. gr. (v. *chylós*, het sap) verdikt uittreksel of extract uit planten of andere lichamen, z. v. a. e x t r a c t.

Ekchymōma, n. gr. (van *chymos*, sap, vloeistof) Med. bloedzweer, bloedvlek; – **ekchymōsis** of **ecchymōse,** f. uitstorting van bloed uit de vaten in het celweefsel, waardoor blauwe huidvlekken ontstaan.

Ekchȳsis, f. gr. (v. *chyō*, *cheō*, ik giet) uitstorting van sappen.

Ekdársis, f. gr. (v. *darsis*, het afvellen, v. *dérein*, afvellen) Med. ontvelling.

Ekdemiomanĭe, f., **ekdemionōsos,** m. gr. (van *ekdemia*, f. 't uitgaan, reizen, en *mania*, z. m a n i e) zucht om te reizen of naar vreemde landen te gaan, reisziekte.

Ekkánthis, f. gr. Med. gezwel in den inwendigen ooghoek, ontstaan door ontsteking van den traanheuvel.

Ekkathársis, f. gr. (vgl. k a t h a r s i s) reiniging, afvoering; – **ekkathartĭka,** n. pl. zuiverende ontlastende middelen; door de huid werkende zuiveringsmiddelen.

Ekklesia, gr., z. e c c l e s i a.

Ekklĭsis, f. gr. (v. *klisis*, buiging, *klinein*, buigen) Chr. ontwrichting; 't vaneenwijken der einden van gebroken beenderen.

Ekkŏpe, f. gr. (*ekkopē*, uithouwing) chr. kwetsing van een been, inz. van den schedel.

Ekkoprōsis, f. gr. (v. *kopros*, drek) drekontlasting; – **ekkoproticum,** n. zacht afvoerend middel; – **ekkoprotisch,** afvoerend.

Ekkrinokritika, n. pl. gr. Med. kenteekenen, aan de natuurlijke uitwerpselen ontleend.

Ekkrisis, f. gr. (vgl. k r i s i s) afzondering, uitscheiding, uitdrijving der ziektestof door zweet, pis enz.; – **ekkrisiologie,** f. leer van de uitwerpselen van het menschelijk lichaam; – **ekkrisioschēsis,** f. terughouding van critische ontlastingen; – **ekkritisch,** adj. wat de uitscheiding of afzondering bewerkt of haar betreft.

Ekkyēsis, f. gr. zwangerschap buiten de baarmoeder.

Ekkyklēma, n. gr. (van *ekkyklein*, uitrollen) toestel op het oud-grieksche tooneel, waardoor verandering van tooneel plaats had en het binnenste eener woning plotseling zichtbaar werd.

Eklámpsis of **eklampsie,** f. gr. (van *ek-lámpein*) Med. over 't gansche lichaam verbreide stuiptrekkingen, inz. bij kleine kinderen, kinderkrampen; ook bij kraamvrouwen.

Eklēgma, n. gr. (*ékleigma*, v. *ekleichein*, uitlekken) z. v. a. e l e k t u a r i u m, z. ald.

Eklekticus, m. gr. (v. *eklēgein*, uitkiezen) uitkiezer, onderzoekend en schiftend wijsgeer, die, zonder zich aan een bepaald stelsel te houden, uit alle philosophische scholen overneemt wat hem het beste voorkomt; in de kunstgeschiedenis: leerlingen van Caracci of aanhangers der Bologneesche schilderschool, in tegenst. met de naturalisten; – **eklekticisme,** n. streven om uit vele zaken het beste te kiezen, inz. uit een wijsgeerig oogpunt; – **eklektisch,** adj. uitkiezend, schiftend, onderzoekend.

Eklepisis, f. gr. (v. *ek-lepidzein*, afschillen; *lepis*, schub, schaal) Med. afschilfering der beenderen.

Eklíps, f. gr. (*ék-leipsis*, uitblijven, verdwijnen, van *ek-leipein*, uit-, aflaten) verduistering van een hemellichaam door de tusschenkomst van een ander; – z o n - e k l i p s, zonsverduistering (eig. aardverduistering); e k l i p s (scil. *animi*), f. Med. flauwte met verlies van bewustzijn verbonden; – **eklipserion,** n. werktuig om het verschijnsel van zon- en maan-eklipsen aanschouwelijk te maken; – **eklipseeren** (fr. *éclipser*) verduisteren, verdonkeren; verdwijnen, wegsluipen, zich uit de voeten maken; – **ekliptika,** f. zonneweg, dierenriem, baan, die de zon jaarlijks schijnt te doorloopen (zoo genoemd, omdat in de nabijheid van dezen cirkel de verduisteringen voorvallen); s c h u i n t e of h e l l i n g der ekliptika, de hoek van $23^1/_2$ graad, onder welke de zonnebaan op twee punten, de aequinoctiën (in den Ram en de Weegschaal), den aequator snijdt.

Eklōge, f. gr. (*eklōgé*, v. *eklēgein*, uitkiezen) eig. uitgekozen, uitgelezen stuk, inz. gedicht; herderszang, veldlied, landelijk gedicht, i d y l l e (daar de idyllen van Virgilius onder dezen titel verschenen).

Eklȳsis, f. gr. (*ek-lyein*, uit-, oplossen) Med. eig. oplossing; zwakte, onmacht, 't wegzinken der krachten.

Ekphonēsis of **ekphonēse,** f. gr. (v. *phōnē*, klank, toon, stem) Log. uitroep.

ekphráktisch, gr. (v. *ek-phrássein*, verstopte wegen openen, v. *phrássein*, sluiten) Med. openend, verstoppingen oplossend; – **ekphraktika,** n. pl. oplossende, verdunnende middelen, tot het openen van verstopte wegen geschikt; – **ekphráxis,** f. doorbreking, opening van een verstopt deel door geneesmiddelen; verdunning van verstopte sappen in het lichaam.

Ekphronia of **ekphronie,** f. gr. (van *ék-phrōn*, zinneloos) zinneloosheid, waanzinnigheid.

Ekphȳma, of n. **ekphȳsis,** f. gr. (vgl. p h y m a) uitwas, bult.

Ekpiēsis, f. gr. (van *ek-piēdzein*, uitdrukken) uitpersing van plantensappen; samendrukking van den schedel; – **ekpiésma,** n. verdikt uittreksel of extract; beenbreuk van den schedel, bij welke de naar binnen gedreven beenstukken de hersenvliezen drukken.

Ekplexie, f. gr. (van *ek-plēssein*, er uit slaan, door een plotselingen schrik geheel buiten zich zelven brengen, v. *plēssein*, slaan) verdooving, plotselinge verstijving van schrik, ontzetting.

Ekpneusis of **ekpnōe,** f. gr. (vgl. p n e u m a, enz) uitademing, z. v. a. e x p i r a t i e.

Ekptōma, n. en **ekptōsis,** f. (van *ekpíptein*. uitvallen) eig. uitvalling; Chir. ontwrichting.

Ekpyēma, n. gr. (v. *ek-pyein*, uitetteren) Med. veretterd deel, verzwering, etterborst; – **ekpyēsis,** f. verettering, 't volkomen veretteren.

Ekpyrōsis of **ekpyrōse,** f. gr. (van *ek-pyroen*, uitbranden) verbranding, ondergang der wereld door vuur, m u s p i l l i, z. a.

Ekrhȳthmus, m. gr. (vgl. *rhythmus*) onregelmatige pols.

Eksarkōma, n. gr. (van *sarx*, genit. *sarkos*, vleesch) vleeschuitwas, wild vleesch in wonden.

Ekstāsis of **ekstáse,** f. gr. (fr. *extase*, eig. verwijdering van de plaats; vgl. s t a s i s) verrukking, geestvervoering, opgewondenheid, hooge opgetogenheid van den geest (als het gevolg van eene overspannen verbeeldingskracht), die soms tot zinsverbijstering en bewusteloosheid leidt; hoogste graad der vreugde; bij de nieuw-platonisten: aanschouwing van het a b s o l u t e; – **ekstasiēeren** (spr. *s*=*z*) verrukken; – g e ë k s t a s i ë e r d of *en extase* (lat. *in extasi*) z ij n, fr. in verrukking, buiten zich zelven zijn; – **ekstátisch,** adj. verrukkend, zinverheffend, geestvervoerend; ook verrukt, b e g e e s t e r d; – **ekstaticus,** m. opgetogen, begeesterd priester, in vervoering gebracht persoon, profeet.

Ektāsis, f. gr. (van *ek-teinein*, uitrekken) uitrekking, verlenging, b.v. van lettergrepen; Med. verwijding.

Ekthēsis, f. gr. (v. *ek-tithēnai*) uitlegging, verklaring, opheldering.

Ekthetotrophēum, n. gr. (v. *ekthetos*, buitengelegd, en *tropheion*, verpleeghuis) vondelinghuis.

Ekthlimma, n. gr. (v. *thlibein*, drukken, persen) oppervlakkige beschadiging der huid, door

drukking voortgebracht; – **ekthlípsis** of **ekthlípse,** f. eig. uit- of wegdrukking; Gram. uitdrijving van éene of meer letters; vgl. e l i s i e.

Ekthŷma, n. gr. (vgl. t h y m a) Med. iedere huiduitslag, die zich als puistjes voordoet, etterpuist, etterende haarworm; – **ekthymōsis,** f. bloedopwelling.

Ektilloticum, n. gr. (v. *ek-tíllein*, uitdrukken) middel tot wegneming van het haar, ontharingsmiddel.

Ektomías of **ektŏmos,** m. gr. (van *ek-témnein*, uitsnijden, besnijden), z. v. a. c a s t r a a t.

Ektopīe, f. gr. (v. *topos*, plaats) eig. verplaatsing; Med. ontwrichting, ziekelijk veranderde plaatsing van een lichaamsdeel, z. v. a. **ektopísme,** n. en **ektopísis,** f.

Ektrímma, n. gr. (van *ek-tribein*, op-, openwrijven) Med. openwrijven; afgeschaafde plekderhuid,

Ektrōma, n., **ektrōsis,** f. of **ektrōsmus,** m. gr. (v. *ek-titrōskein*, ontijdig bevallen, v. *titrōskein*, wonden, kwetsen) ontijdige geboorte, z. v. a. a b o r t u s; – **ektrotika,** n. pl. vruchtafdrijvende middelen, z. v. a. a b o r t i v a.

Ektropium, n. gr. (van *ek-trépein*, afwenden) Med. buitenwaartsche omkeering, inz. van de oogleden.

Ektrosis, ektrotika, zie onder e k t r o m a.

Ektylotika, n. pl. gr. (vgl. t y l o m a) Med. middelen tegen vereelting, likdorens of eksteroogen, enz.

Ektŷpum of **ektýpe,** n. gr. (*ektŷpon*; vgl. t y p u s, pl. *ektŷpa* of *ektýpen*) afdrukken van gesneden steenen; ook verheven kunstwerk in hout, steen, marmer enz.; – **ektypographīe,** f. verheven metaalsnijwerk; ook z. v. a. r e l i ë f-d r u k, verheven druk voor blinden, letterdruk, die, tengevolge der verheven opgebrachte letters, op het gevoel kan gelezen worden.

Ekzéme of **ekzésma,** n. gr. (vgl. z e m a) eig. wat door hitte is uitgedreven; Med. puistjes, die bij warm weder op de huid ontstaan, zoogenaamde hittepuistjes, uitslag, dauwworm.

el, arab. en sp. lidwoord, z. a l en vgl. e l d o r a d o.

El, f. (eng. *ell*, deensch *alen*, zw. *aln*, fr. *aune*; germaansch woord, got. *aleina*, ohd. *elina*, oudnoorsch *oln*, ags. *eln*, eig. voorarm, onderarm) oude lengtemaat in zeer vele landen. De nederl. el of meter, de grondslag van het metrieke stelsel, dezelfde als de fr. (ook belg. en nieuwgrieksche) m e t e r (fr. *mètre*) is een veertigmillioenste deel van een meridiaan der aarde. Een (Amsterdamsche) el = 0,69 meter.

elabeeren, lat. (*elābi*) wegsluipen, ontsnappen; vergaan, vervloeien; – *elápso termĭno*, na verloopen termijn of uitstel.

elaboreeren, lat. (*elaborāre*) afwerken, voltooien, vervaardigen, bearbeiden; – **elaborātie** (spr. *tie*=*tsie*) f. (*elaboratĭo*) afwerking, bearbeiding; Med. bereiding door geheime verrichtingen der natuur, b.v. van de chijl; – e l a b o r a t i e-b o e k der apothekers, bereidingsboek, lijst van zelfbereide geneesmiddelen.

Elæis, f. gr. Bot. palmietboom, waaruit de palmolie verkregen wordt.

Elædórisch was, (van 't gr. *elaion*, olie) met eene fijne olieverf gemengd was, dat in de oudheid tot schilderen werd gebezigd (vgl. p u n i s c h w a s en e n k a u s t i e k); – **elæográphisch,** adj. met olie geschilderd; – **elæolith,** m, oliesteen, vetsteen, een groene steen uit de groep der silicaten–; **elæosacchārum,** n. oliesuiker, suiker waarbij een ætherische olie gevoegd wordt.

Elaïdine, f. (v. 't gr. *elaion*, olie) eigenaardige stof, die ontstaat bij de inwerking van salpeterig zuur op de elaïne van vette, niet opdrogende oliën; – **elaïdine-zuur,** n. eigenaardig organisch zuur, dat zich door verwaring vormtm uit elaïdine; – **elaïne, elæïne** of **oleïne,** f. oliestof, eene der beide bestanddeelen, waaruit alle vette oliën der planten en alle vetstoffen van het dierenrijk bestaan (het andere is s t e a r i n e, z. ald.;) – **elaiometer,** m. oliemeter, een werktuig om de dichtheid der olie te meten, in 1812 door D u q u e s n e uitgevonden; – *elaeagnifolius, a, um*, lat. Bot. olijfboombladerig; olijfwilgbladerig; vgl. e l e a g n e ë n.

Elan, m. fr. (spr. *elán*) sprong, aanloop, zet; hooge vlucht, geestdrift, vurige ijver; – **elanceeren,** fr. (*élancer*, van 't lat. *lancĕa*, lans) snel voorwaarts bewegen, uitschieten, toeschieten, op-, inspringen; – geëlanceerd, adj. slank, dunlijvig (van paarden); ook afgewerkt; hoog en dunstammig (van boomen); iron. (van menschen): rank en mager; e e n g e ë l a n c e e r d m e n s c h, een magere spiering, langlende.

elanguesceeren of **elangueeren,** lat. (*elanguescĕre*, v. *languescĕre*, moede worden, *languēre*, moede zijn) afgemat, moede worden.

Elaphebólion, m. gr. lentemaand der oude Atheners, waarin het feest van Artemis (de *Elaphebolia*, d. i. hertenjacht) viel.

Elaphīe, f. gr. zoogenaamde hertenziekte, waarvan verschijnselen zijn: verharding der huid, hartkloppingen en verdraaiingen der oogen (zoo geheeten naar *élaphos*, hert, als zijnde de kwaal aan dat dier (en het paard) eigen).

elápso termino, z. ond. e l a b e e r e n.

elargeeren (spr. *elarzj*–), fr. (*élargir*, van *large*, breed = lat. *largus*) verwijden, uitstrekken, uitbreiden, wijder of breeder maken.

Elásma, n. gr. plaat (van metaal enz.).

elástisch of **elastiek,** adj. (nw.lat. *elastĭcus*, fr. *élastique*, van 't gr. *elān*, *elaúnein*, drijven) veerkrachtig, wat veer-, spring- of spankracht heeft, d. i. wat de eigenschap bezit om, wanneer het door eene van buiten werkende kracht in een veranderden toestand is gebracht, zich weder in zijn vorigen staat te herstellen, zoodra die kracht ophoudt te werken; e l a s t i e k e g o m z. g u m m i; – e l a s t i e k e s t e e n, eenigszins buigzaam, geelwit zandmarmer bij den St.-Gothard in Zwitserland, dat, in het duister beslagen, phosphoresceert; ook een buigzame zandsteen in Brazilië; – **elasticiteit,** f. (fr. *élasticité*) veerkracht, span- of springkracht, eigenschap der lichamen om hunne door eene krachtsinwerking verplaatste deelen weder in

den vroegeren stand terug te brengen; – **elasticiteits-coëfficient,** m. getal, aanwijzende met welk gedeelte een lichaam in de lengte grooter gemaakt wordt door de gewichtseenheid; – **elasticiteitsgrens,** f. kracht boven wier werking eene blijvende vormverandering plaatsgrijpt; – **elasticiteitsmeter** of **elatērometer,** m. dampmeter, spankrachtmeter der dampen, een door S m e a t o n uitgevonden werktuig om de volstrekte elasticiteit van gassen en dampen te bepalen; – **elasticiteits-wijzer,** m. of b a r o m e t e r-p r o e f, f. aan de luchtpomp aangebrachte barometer, die aantoont, hoe groot de volstrekte veerkracht is van de lucht, die zich nog onder de geledigde klok bevindt; – *elastĭcus, a, um,* Bot. rekbaar; veerkrachtig; – **elastīne,** f. verbinding, die een bestanddeel uitmaakt van het dierlijk bindweefsel.

Elăter, m. gr. (*elatēr,* eig. drijver, van *elān,* drijven) springveder, drijfveer; H.N. springkever; – **elaterīne,** f. wit kristalliseerbaar beginsel, door M o r r u s in het extract van den wilden komkommer gevonden; – **elaterium,** n. pharmaceutische naam van den wilden of ezelskomkommer(*Momordĭca elaterĭum,* L.). Deze naam is ook gegeven aan het sap van de vrucht dezer plant, tot de dikte van een extract ingedampt, hetwelk een sterk drastisch purgeermiddel is; – **elatérometer,** z. e l a s t i c i t e i t s-m e t e r; – **elateriet,** n. veerkrachtig jodenlijm of aardpek.

Elātie (spr. *t=ts*), f. lat. (*elatĭo,* v. *effĕrre, elātum,* uitdragen, naar boven dragen) verheffing, hoogmoed, opgeblazenheid, trots.

Elatief, m. in het Finsch, de naamval om uit te drukken „waaruit" iets ontstaat.

Elatiet, n. gr. (v. *elătē,* den) versteend dennenhout.

elātus, a, um, lat. Bot. hoog.

Elaÿlgas, n. Chem. olievormend gas, lichtgas.

Elberfeldsch systeem, n. stelsel van armenzorg, waarbij zich de openbare liefdadigheid met de bijzondere verbindt.

elderly, adj. eng. (spr. *-li*) oudachtig; – *elderly gentleman* (spr. *dzjentl'men*) oudachtig heer.

Eldert of **Elderik,** mansn. oorspr. A l r i k, angels. A t h e l r i c h: adelrijk.

Éldojat, m. turk. bruiloftsnoodiger.

Eldorádo, n. sp. (eig. *el Dorado,* d. i. het vergulde, van 't sp. lidwoord *el,* en *dorado,* verguld) fabelachtig land in Zuid-Amerika, waar goud en edelgesteenten langs de wegen liggen. Orellana, luitenant van Pizarro, beweerde zulk een land ontdekt te hebben, en een Engelschman gaf er op het einde der 16de eeuw eene beschrijving van, met eene kaart er bij; een land, waar ieder in overvloed en weelde leeft; een goudland, zooals Californië, Klondike.

Eleagnéën, f. pl. gr. Bot. heesters met meestal afwisselend geplaatste bladeren, waarvan het bloemdek op eene uitgewerkte buis gelijkt en regelmatig in twee of vijf lobben gesplitst is; – **eleágnus,** m. gr. Bot. olijfwilg of boheemsche olijfboom.

Eleāten, pl., **eleatische philosophie** of **school,** oud-grieksche wijsgeerige secte, die het zijn of bestaan voor één en onveranderlijk, veelheid en verandering voor schijn hield (zoo geheeten naar de stad E l ĕ a in Beneden-Italië, alwaar haar stichter, X e n o p h ă n e s uit Kolophon, leefde en Parmenĭdes en Zeno geboren waren).

Eleāzar, hebr. mansn. (verbasterd v. E l i ë z e r, z. ald.) Godhelp, God helpt.

Eléctie (spr. *t=s*) f. lat. (*electĭo,* v. *eligĕre,* uitkiezen) keus, verkiezing, keur; – *electĭo canonĭca,* kanonische, d. i. kerkwettelijke verkiezing; – **electief,** adj. nw.lat. door keuze geschiedend, met keuze; – **eléctor,** lat. of **electeur,** fr. m. kiezer; ook keurvorst; – **electrice,** fr. vrouw, die kiest, keurvorstin; – **electorale wol,** f. keurvorstelijke (keursaksische) veredelde schapenwol; – **electoraat,** n. nw.lat. keurvorstendom, keurvorstelijke waardigheid; – **eléctus,** m., pl. **elécti,** uitverkorene, ital. *elétto,* m. gekozen aanvoerder van soldaten.

Electriciteit enz., z. e l e k t r i c i t e i t.

Electuarium, n. mid.lat. (vgl. e k l e g m a) Pharm. slikartsenij, likkepot.

Eleēmosynarius, m. gr. uitdeeler van aalmoezen, aalmoezenier; bij geestelijke stiften ook: beheerder van het vermogen = b u r s a r i u s.

elegánt, adj. lat. (*elĕgans,* eig. die wél kiezen kan, die smaak heeft, ook *eligans,* geschreven, een bijvorm van *eligens,* part. van *eligĕre,* kiezen) uitgelezen, sierlijk, net, schoon, smaakvol, aardig, lief, hupsch, opgetooid, aanvallig; – **elegánt,** m. fr. modegek, pronker; – *elegánte, eleganteménte, con elegánza* (spr. *-tsa*), it. Muz. met sierlijkheid, aanvalligheid; – **elegantie** (spr. *t=ts*) f. (lat. *elegantĭa*) sierlijkheid, netheid, aanvalligheid, bekoorlijkheid, tooi.

Elegie, f. gr. (*elegeion,* f. en *elĕgos,* m.) oorspr. treur- of klaagdicht, klaaglied, treurzang; in ruimeren zin beschouwend (contemplatief) of gevoelvol dichtstuk, waarin zachte hartstochtelijkheid of een uit weemoed en vreugde gemengd gevoel heerscht; vooral zulk een gedicht in elegische versmaat (z. onder); – **elégisch,** adj. weemoedig, treurig, klagend, zacht aandoenlijk; beschouwend, gevoelvol; de e l e g i s c h e v e r s m a a t, versmaat, welke uit afwisselende h e x a m e t e r s en p e n t a m e t e r s bestaat (distichon); – e l e g i s c h g e d i c h t, ieder in die maat vervat dichtstuk.

eleïson! gr. (eig. *eleeison,* gebiedende wijs v. *eleein,* medelijden of ontferming hebben) erbarm u!, ontferm u!

Elektriciteit, f. nw.lat. (v. 't gr. *ēlektron,* barnsteen) barnsteenkracht, bliksem- of wrijfvuurkracht, trilkracht, eene in verschillende stoffen op onderscheiden wijze (door wrijving, b.v. bij den barnsteen, door aanraking, verwarming, chem. inwerking enz.) te voorschijn geroepen toestand, die zich in aantrekking en afstooting en onder velerlei andere vormen vertoont; het vermogen van lichamen, b.v. van den barnsteen, om ten gevolge van wrijving, zekere lichtere lichamen aan te trekken en bij nadering van andere eene knetterende vonk voort te brengen; – **positieve** en **negatieve** of **plus-** en **minus-**

elektriciteit, of korter + **E** en — **E,** tegen-overgestelde elektriciteiten of aantrekkende en afstootende elektriciteit; – **atmosphærische elektriciteit, lucht-elektriciteit,** elektriciteit der dampkringslucht;– **dierlijke elektriciteit,** z. galvanisme; – **medische elektriciteit,** aanwending der elektriciteit tot genezing van sommige ziekten; – **elektriciteitsmeter,** m. meter voor geleverde elektr. stroom; coulombmeter z. a.; – **elektriciteitswijzer,** m. inrichting tot waarneming van de elektriciteit der dampkringslucht; – **eléktrisch, elektriek,** (fr. *électrique*) elektriciteit bezittende en vertoonende, bliksemend, lichtend, barnsteenkrachtig; – elektrische lichamen, zulke, welker wrijving tegen andere een aanmerkelijken graad van elektriciteit opwekt; zij heeten ook idio-ëléktrisch, op zich zelven elektrisch of niet-geleiders, b.v. glas, hars, barnsteen, zwavel enz., omdat zij de opgewekte elektriciteit op hunne oppervlakte behouden; niet-elektrische lichamen zijn geleiders, b.v. alle metalen, water, vochtig hooi enz.; – **elektrische centrale,** f. inrichting ter voortbrenging van elektriciteit voor licht- en drijfkracht; – **elektrisch-incandescentielicht,** n. gloeilicht, in tegenstelling van booglicht; – **elektriseeren** (spr. *s=z*) (fr. *électriser*) elektriciteit opwekken of mededeelen; oneig. doordringen, schokken (van vreugde, hoop enz.); vroolijk verrassen, bezielen, ontvlammen, aanvuren; – **elektriseermachine,** f. toestel tot opwekken en verzamelen van wrijvingselektriciteit door wrijving van glas tegen geamalgameerd leder; wrijfvuurwerktuig, een samenstel, waardoor de oorspronkelijke elektriciteit van een elektrisch lichaam opgewekt en aan andere lichamen medegedeeld wordt; – **elektrochemie,** f. leer van de betrekkingen tusschen elektr. en scheikundige verschijnselen, inzonderheid van de omzetting van elektr. energie in scheikundige of omgekeerd; – **elektrochemísme,** n. de leer of meening van Berzelius, dat de chemische verwantschap gevolgen zijn van de elektriciteit, die door de aanraking der lichamen opgewekt of werkzaam wordt; – **elektrocultuur,** f. kunstmatige toepassing van de elektriciteit op den akkerbouw; – **elektrocútie, elektroëxecútie,** f. terdoodbrenging door elektriciteit (wisselstroom); – **elektrode,** f. (v. *odós*, de weg) elektrische pool; zie anode en kat(h)ode; – **elektrodiagnostiek,** f. toepassing der elektriciteit met een diagnostisch doel, inz. tot onderkenning van ziekten; – **elektrodiamagnetisme,** n. ontstaan van diamagneten door galvanische stroomen, zonder tusschenkomst van een elektromagneet; – **elektro-dynamica** of **elektrodynamiek,** f. leer van de wetten der elektriciteit in den toestand der beweging, of van de werking der elektrische stroomen op elkander; – **elektrogenerátor,** m. z. v. a. dynámo z. a.; – **elektrogenium,** n. bliksemstof, elektrieke vloeistof, oorzaak, die de elektrische werkingen voortbrengt; – **elektrologie,** f. kennis, leer der elektrische verschijnselen; – **elektrolysis,** f. ontleding van samengestelde lichamen door middel van den galvanischen stroom; – **elektrolýt,** m. vloeistof, onderworpen aan de ontleding door den galvanischen stroom; – *elektrolýtische boog*, m. boog tusschen twee vuurbestendige spitsen (in elektr. lampen); – **elektro-magnetísme,** n. de samenhang der elektrische en magnetische verschijnselen en de leer der wederzijdsche werking van de elektriciteit en het magnetisme op elkander; het toestel, hierbij gebruikt, is de elektromagneet, het ijzer, dat door er een elektrischen stroom door een dunnen metaaldraad omheen te voeren magnetisch wordt; – **elektro-metallurgie,** f. toepassing van de chemische werking der elektriciteit tot het afscheiden van metalen uit hunne ertsen; – **elektrometeōren,** n. pl. (vgl. meteoor) elektrische luchtverschijnselen; – **eléktrometer,** m., **elektroskoop,** f elektriciteitsmeter, wrijfvuurmeter, een werktuig om de sterkte(spanning) der elektriciteit bij een lichaam te bepalen; voltmeter; – **lucht-elektrometer** of **atmosphærische elektrometer,** m. werktuig om de luchtgesteldheid en sterkte der gewone lucht-elektriciteit waar te nemen, waartoe ook de zoogenaamde elektrische vliegers en elektriciteitswijzers behooren; – **elektromōtor,** m. gr.-lat. machine, die elektrisch arbeidsvermogen omzet in mechanisch; – **elektron,** n. bij de oude Grieken van afwisselende beteekenis: nu eens barnsteen, dan een mengsel van goud en zilver; soms in het algemeen: glanzend edelgesteente; – **elektrónen,** pl. elektrische atomen in de lichamen aanwezig, zonder gebonden te zijn aan stoffelijke atomen; – **elektro-negatief,** adj. negatief elektrisch, z. boven elektriciteit; – **elektroöptisch,** pl. ontstaande door invloed der elektriciteit op het licht; – **elektrophóon,** f. vérhoorder; – **elektroplastiek,** f. zie Galvanoplastiek; – **elektroplated,** eng. (spr. *elektroplected*) galvanisch verzilverd; – **elektrophoor,** m. wrijfvuurdrager, een door Volta in 1775 bekend gemaakt instrument, om door slaan op een harskoek met een pels elektriciteit op te wekken en langen tijd te bewaren; – **elektropositief,** adj. positief elektrisch, z. boven elektriciteit; – **elektropunctuur,** f. gr.-lat. elektrische naaldsteek, soort van acupunctuur (z. ald.), waarbij de ingestoken naalden met eene kleine Voltasche kolomin verbonden worden; – **elektroskoop,** f. toestel om te onderzoeken of een lichaam elektrisch is, of het positief dan wel negatief is; – **elektrostriktie,** f. leer der werking van elektrische op elastische krachten (spanning, vormverandering enz.); – **elektrostatika,** f. leer van de wetten der elektriciteit in den toestand van rust; – **elektrotachyskopie,** f. snelphotographie; – **elektrotechniek,** f. de gezamenlijke technische toepassingen der elektriciteit; – **elektrotherapie,** f. (vgl. therapie) behandeling van ziekten door elektriciteit; – **elektrothermie,** f. voortbrenging van warmte door elektriciteit (warmte van Joule, Peltier enz.); – **elektrotéchnicus,** m. ingenieur, die studie maakt van de toepassing der elektriciteit; – **elektro-**

technisch, adj. de toepassing der elektriciteit kennende; – **elektrotónisch,** adj. zich in elektrische spanning bevindende; – **elektrotypeeren,** letters, stereotiepplaten, houtsneden enz. langs galvanoplastischen weg vervaardigen; – **elektrotypie,** f. dergelijke vervaardiging, die zich van de galvanoplastiek onderscheidt, doordat bij haar de metaalhuid verwijderd wordt en met legeering wordt opgevuld, terwijl die bij galvanoplastiek blijft; – **elektrovegétometer,** m. plantenelektriciteitsmeter, een werktuig om den invloed der elektriciteit op den wasdom der planten te bewijzen.

Eleleûs, m. d. i. schreeuwer (bij Vondel „huylebalgh”) bijnaam van B a c c h u s z. a.

Elemént, n. lat. (*eleméntum*) hoofd- of grondstof, oorspronkelijke of grondbestanddeelen der lichamen. Door de v i e r e l e m e n t e n verstonden de Ouden vuur, lucht, aarde en water, als zijnde de vier verschillende vormen waaronder de stof zich voordoet; ook wij bedoelen er hetzelfde mede in het gemeene leven, doch in wetenschappelijken zin verstaat men door e l e m e n t e n noch vuur, noch lucht, noch aarde, noch water, maar alleen de enkelvoudige niet ontleedbare bestanddeelen der stof,; oneig. de e l e m e n t e n e e n e r t a a l, de grondklanken, letters, het a b c; de e l e m e n t e n e e n e r w e t e n s c h a p of k u n s t, de eerste gronden daarvan; Log. de e l e m e n t e n v a n e e n b e w ij s, de kenteekenen der begrippen; de e l e m e n t e n v a n e e n g e t a l, v a n e e n g e d i c h t, de cijfers, de verzen; in de hoogere wisk. zijn e l e m e n t en de oneindig kleine grootheden of differentialiën; Astron. de eigenschappen van de banen der planeten en kometen, waardoor zij zich wezenlijk van elkander onderscheiden; – ook levensstof, levensvoorwaarde: „Het spel, de wijn enz. is zijn e l e m e n t”, is zijn levensvoorwaarde, levensstof, d. i. hij kan zonder die niet leven; „hij is in zijn e l e m e n t”, d. i. in een levenskring, die met zijn natuur en neiging overeenkomt; ook toestel, waardoor elektriciteit ontwikkeld wordt, b. v. natte en droge elementen; – **elementair,** adj. (lat. *elementarius*) tot de elementen behoorende, grondstoffelijk; wat de eerste gronden betreft, naar de beginselen; – **elementaire analyse,** f. chemische ontbinding van een lichaam in grondstoffen, inz. van een organisch lichaam in zuurstof, waterstof, stikstof en koolstof; – **elementaire boeken,** boeken, die de eerste gronden of beginselen eener wetenschap of kunst behelzen; – **elementaire functiën,** grondwerkzaamheden (der ziel); – **elementaire geesten,** geesten of dæmonische wezens, die naar het volksgeloof der middeleeuwen in de vier elementen heerschen: g n o m e n in de aarde, o n d i n e n in het water, s y l p h e n in de lucht, s a l a m a n d e r s in het vuur; – **elementaire kracht,** f. natuurkracht; – **elementaire scholen,** f. pl., **elementair onderwijs,** n. lagere scholen; eerste onderricht in de volksscholen in 't algemeen; – **elementair-steen,** edele opaal, die vier verschillende kleuren vertoont; – **elementair vuur,** n. warmtestof; – **elementeeren,** barb.lat. een woord in zijne klanken ontbinden en daaruit weder samenvoegen; – **eleméntals,** pl. eng. elementaire wezens aan de aarde gebonden, krachtmiddelpunten in handen der magiërs.

Elĕmi, elemi-hars of **gummi-elemi,** n. hars van de **elemi-struik** (*Amyris elemifera*) in O.-Indië, Z.-Amerika enz.; zij wordt, wegens hare prikkelende kracht, tot wondzalven, alsook door de schilders tot vernissen gebruikt.

Elénchus, m. gr. (*elenchos*) wederlegging, wraking; berisping; ook: inhoudswijzer, register; in het kerkelijk recht: *elenchus nominalis,* aan den prediker verbonden berisping met het noemen van namen tegen aanwezigen of bekende en nog levende personen; – **elenktĭka,** f. overtuigings- of wederleggingskunst, kerkelijke strijdleer, p o l e m i e k.

eleodorisch was, zie e l æ o d o r i s c h.

Eleonōre (provenç. *Elioner, Helionor,* óf v. 't gr. *éleos,* erbarmen, óf meer waarsch. misvormd van 't gr. *Hèliodóra*) vr.naam: de erbarmende, medelijdende.

Elĕphant, m. (gr. en lat. *elĕphas,* lat. ook *elephántus*) o l i f a n t, het grootste nu levende landdier; – **elephantiăsis,** f. gr. Med. knobbelachtige huidziekte, ook soort melaatschheid, waarbij de beenen en voeten met een op olifantshuid gelijkend bekleedsel overtrokken worden; — **elephantomáchen,** m. pl. olifantbestrijders; – **elephantophágen,** m. pl. olifanteters; – **elephantopus,** m. Med. olifantsvoet; – **elephantsorde,** f. hooge deensche ridderorde (met de afbeelding van een witten olifant, die een rooden toren draagt en het bijschrift: *Magnánimi pretium,* het loon der grootmoedigheid); – **elephants-** of **olifantspapier,** n. zeer groot hollandsch papier, inz. gebruikt voor tabellen en gravures.

Elétto, m. (pl. *elétti*) it. gekozene, afgevaardigde, zie e l e c t u s.

Eleusiniën (spr. $s\!=\!z$) of **eleusinische mysteriën,** f. pl. gr. geheimzinnige feesten van Ceres of Demeter, de oudste en eerwaardigste mysteriën in Griekenland, zoo genoemd naar de attische stad E l e u s i s, thans Lessina; zij waren in groote en kleine verdeeld (vgl. m y s t e r i ë n).

Eleutheriën, f. pl. gr. (v. *eleuthĕros,* vrij *leutheria,* vrijheid) oud-grieksche feesten, die om de 5 jaren te Platæa gevierd werden ter gedachtenis van de daar op de Perzen behaalde overwinning; – **eleutheriologie,** f. vrijheidsleer, leer van de vrijheid van den menschelijken wil; – **eleutheriomanie,** f. vrijheidswoede, overdreven, kwalijk begrepen zucht tot vrijheid; – **eleutherionomie,** f. wetgeving van den vrijen wil, zedelijke wetgeving.

eleveeren, lat. (*elevāre*) verheffen, verhoogen; het p r o t e s t e l e v e e r e n, Kmt. een afgewezen (geprotesteerden) wissel met den eersten post laten terugloopen; – **elevātie** (spr. $t\!=\!ts$) f. verheffing, verhooging; hoogte (de poolshoogte); opheffing of het verhoogen der hostie in de R. Kath. Kerk; Mil. hoogterichting,

die men een stuk geeft, hoek, dien de as der ziel van een stuk geschut maakt met den horizon; in het algemeen: verhevenheid, grootheid, rang; Arch. opstand, schets van den opstand van een gebouw; - **elevator,** m. hefspier ook: (eng. *ellewéter*) hijschtoestel of lostoestel b. v. voor graan en tot gemakkelijk verkeer tusschen de onderscheiden verdiepingen van groote hôtels, lift (vgl. ascenseur en hoist); - **elevatorium,** n. nw.lat. hefmiddel, hefwerktuig, heftang, inz. heelmeesterswerktuig om ingedrukte plaatsen van de hersenpan weder op te heffen; - **elève,** m. en f. fr. (v. *élever*, opvoeden) kweekeling, pleegzoon, pleegdochter; leerling, scholier, b. v. van een kunstenaar.

Elf, m. en **Elfe,** f., doorgaans pl. **Elfen** (eng. *elf*, angels, *ælf*, oudnoordsch *âlfr*, zw. *elf*, deensch *elv*, oorspr. waarsch. berggeest = alp; vervolgens vloed- of watergeest) in de noorsche Myth. kleine rondzwevende natuurgeesten, die óf als goede en schoone wezens (*lios-âlfer*) in den hemel (*Alfheim*), óf als kwade en leelijke (*dökâlfer*) onder de aarde wonen.

Elf-en-dertig, op zijn–, behoorlijk, netjes, keurig; misschien is deze uitdrukking ontleend aan het weven; door de latere beteekenis: „langzaam" heeft men ter verklaring dezer zegswijze aan de elf steden en dertig grietenijen van het oude Friesland gedacht, die meest op langzame wijze tot eenstemmigheid geraakten.

Elgeuze, m. (*algeuze*), eig. *el-dschauzâ*, arab. naam zoowel voor de beide Tweelingssterren (Castor en Pollux) als voor Orion (vgl. Orion en Jakobsstaf).

Elgin marbles, pl. eng. (spr. *eldzjin mârbl's*) marmerbeelden van lord Elgin (de beroemde, thans met het Britsch museum vereenigde verzameling van oud-gr. beeldhouwwerken, inz. van het fries van het atheensche parthenon, die graaf Thomas Bruce of Elgin in Griekenland bijeenbracht).

eli! hebr. mijn God!, b. v. *eli, eli, lama sabahthani*, mijn God, mijn God, waarom hebt gij mij verlaten? (Matth. XXVII : 46).

Elias, hebr. (*Elijâh*) mansn., eig. Jehova is mijn God, godvereerder; - **Elias-vuur.** z. v. a. elmusvuur (z. ald.).

eliceeren, lat. (*elicĕre*, van *lacĕre*, lokken) uitlokken, te voorschijn lokken, opwekken, aanleiding geven.

elideeren, lat. (*elidĕre*, v. *laedĕre*, stooten) uitstooten, wegwerpen, uitlaten, b. v. eene letter ter wille van de welluidendheid of omdat de versmaat het vordert; - **elisie** (spr. *s=z*) f. (lat. *elisĭo*) wegwerping, uitlating of het uitwerpen, verzwijgen van eene letter, inz. van eene klinkletter vóor eene klinkletter, ter vermijding van den hiatus (z. ald.); - **elisief,** adj. nw.lat. wegwerpend, weglatend, uitstootend; - **elisieve artikelen,** n. pl. stellingen van het tegenbewijs, waardoor juist het tegendeel wordt gestaafd van dat, hetwelk het andere gedeelte bewijzen wil.

Eliëzer, (vgl. Eleazer), hebr. mansn.; eig. Gods hulp.

eligeeren, lat. (*eligĕre*, v. *legĕre*, lezen) uitkiezen, uitzoeken, uitlezen; - *eligéndum*, het uitkiezen; - *jus eligéndi*, het recht van verkiezing; - **eligibel,** adj.-nw.lat. of *eligible*, fr. (spr. *eli-zj-*) kiesbaar, verkiesbaar, bevoegd om gekozen te worden; - **eligibiliteit,** f. (fr. *éligibilité*) verkiesbaarheid; - **Eligius,** mansn. uitverkorene.

Elim, (hebr. meerv. van *ēl*, dat God, maar ook kracht beteekent) rustoord, herstellingsoord.

elimineeren, lat. (*elimināre*, eig. over den drempel treden, uit het huis werpen, van *limen*, drempel) uitdrijven, verbannen; doen verdwijnen, uitdelgen, uitwisschen; - **eliminātie** (spr. *t=ts*) f. nw.lat. uitstooting, verbanning; uitdelging, verwijdering; inz. in de algebra: verwijderen van eene in verschillende vergelijkingen gelijktijdig voorkomende grootheid; Chir. afstooting van afgestorven deelen; doorschrapping uit lijsten, inz. van bezoldigden of verbannenen.

eliqueeren, lat. (*eliquāre*) vloeibaar maken, smelten; louteren; - **eliquātie** (spr. *t=ts*) f. (*eliquatĭo*) smelting, vloeibaar maken, loutering.

Elisabeth, afgek. **Elise** (spr. *s=z*), hebr. (gr. *Elisabét*, hebr. *eli-scheba'*, wiens of wier eed God is, die bij God zweert, d. i. die God vereert, de Godvereerende) vr.naam: Godvereerend, Godgewijd.

elisie, elisief, z. elideeren.

Elite, f. fr. (v. *élire* = lat. *eligĕre*, uitkiezen) keur, kern, bloem, uitgelezen gedeelte, b. v. van een leger; - **eliten,** m. pl. uitgelezen soldaten, keursoldaten, eene keurbende vgl.. eletto.

Elixātie (spr. *t=ts*), f. nw.lat. (v. 't lat. *elixāre*, uitkoken, *elixus*, uitgekookt, van *lix*, loog, asch) 't langzaam uitkoken, koken bij zeer matig vuur; weekmaking door koken; - **elixivātie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. uitlooging.

Elixir, n. arab. (*el-iksîr* = quintessentie, fijnst extract eener stof; ook: de steen der wijzen; vgl. alchymie) oplossing van verschillende zelfstandigheden in alkohol, eene samengestelde alhokolische tinctuur, kookdrank, krachtartsenij; nu een geneesmiddel of genotmiddel in eenigszins verdikten vorm, dat druppelsgewijs wordt gebruikt; tot de bekendste elixirs behooren Hoffmanns en Stoughtons maagelixer, Hallers zuur-elixir en Catz' elixir, een veel gebruikte bittersoort.

Elizabeth, z. Elisabeth.

eljen! (spr. *éeljen*) hong. uitroep! hij leve!; hoezee!

Elktsjis, m. turk. gezant.

Elleriaansche of Ronsdorfer secte, f. aanhang van dwepers, die de burgermeester Elias Eller te Ronsdorf in het groothertogdom Berg sedert 1726 om zich verzamelde; zij noemden zich Sionieten; Eller heette Sionsvader, zijne vrouw Sionsmoeder, en de zoon, die de laatste in 1734 baarde, werd de zone Gods betiteld. Deze secte, die gevaarlijke leden telde, werd na 1750 door de regeering uiteengedreven.

Ellips of **ellipsis,** f. gr. (lat. *ellipsis*, van 't gr. *elleipsis*, van *elleipein*, uitlaten, ontbreken) Gram. weglating of uitlating van een woord, dat tot de spraakkunstige volledigheid van den zin er bij gedacht moet worden, het tegendeel van p l e o n a s m e; Geom. een langwerpig rond, dwarssnede, eene der drie kegelsneden, die ontstaat, als men een kegel schuin doorsnijdt, zoodanig dat het verlengde der doorsnede het grondvlak ontmoet; Muz. het overslaan van de oplossing eener d i s s o n a n t i e, door terstond een ander accoord te doen volgen; - **ellipsimber,** m. Geom. holgebogen ellips, eene kromme lijn van dubbele kromming, in welke zich, wanneer een loodrechte cylinder met cirkelvormig grondvlak door eenen bol gaat, zonder dat de as van den cylinder door het middelpunt van den bol loopt, deze beide vlakken snijden; - **ellipsograaf,** f. werktuig. ter beschrijving eener ellips; - **ellipsoïde,** f. lichaam, dat door de omwenteling eener ellips om hare as wordt voortgebracht (juister zegt men e l l i p t i s c h e s p h æ r o ï d e); - **elliptisch,** adj. bij wijze van uitlating,; langwerpig rond; Bot. met gebogen zijden, meer lang dan breed, in 't midden het breedst, boven en beneden min of meer spits; - e l l i p t i s c h e h y p o t h é s e, f. onderstelling van de beweging der planeten in ellipsen; - **ellipticiteit,** f. Geom. vierkantswortel uit het verschil der quadraten van de halve assen eener ellips of ellipsoide; Astron. verhouding van dit verschil tot de halve groote as der ellips; e l l i p t i c i t e i t d e r a a r d e, zoogenaamde afplatting der aarde; - *ellipticus, a, um*, lat. Bot. elliptisch, wat den vorm eener ellips heeft.

Elly, f. eng., z. v. a. E l i s a b e t h.

Ellychnium, n. gr. (*ellychnion*, van *lychnos*, lamp) pit in lampen.

Elm, m. eng. olm, iep, vooral voor de amerikaansche iep gebruikt.

Elmire, z. E l w i r e.

Elmusvuur of **Elmsvuur (St.-),** fr. *feu St. Elme* (ontstaan uit H e l e e n s v u u r; vgl. C a s t o r en P o l l u x) elektrisch verschijnsel in de gedaante van blauwachtige vlammetjes, die men bij zware onweerslucht soms aan hooge, inz. spitse voorwerpen, b. v. scheepsmasten, torenspitsen enz. bespeurt.

Eloäh, m. (slechts in het boek *Job*; ook waar het woord „J a h w e h" stond las en schreef men uit eerbied E l o h i m of A d o n a i z. a.) en pl. **Elohim,** God, Heer, hebr. naam van God.

eloceeren, lat. (*elocāre*, v. *locare*, plaatsen, verhuren) verhuren, verpachten; een uitzet geven; - **elocātie** (spr. *t=ts*) f. verhuring, verpachting; uitzet eener dochter.

Elocūtie (spr. *t=ts*) f. lat. (*eclocutio*, van *elŏqui*, uitspreken, in woorden uitdrukken) uitdrukking, uitspraak, voordracht van den redenaar, uitvoering der gedachten; welbespraaktheid, welsprekendheid.

Elōdes, gr. Med. (van *hēlos*, moeras) de Ouden verstonden onder dezen naam eene zeer zware aanhoudende koorts, van den beginne af met sterk zweet verbonden, zweetkoorts.

elogium, n. lat. (van *logus*, gr. *logos*, rede) eig. uitspraak; opschrift, b. v. op grafteekens; doorgaans z. v. a. het fr. **eloge** (spr. *elozj'*) f. lofrede, lofspraak, loftuiting, lofschrift, de lof; - **elogiást,** m. nw.lat. lofredenaar; overdrijvend lofverspiller, vleier.

Elohim, z. E l o a h; - **Elohíst,** m. schrijver van dat gedeelte van de vijf eerste bijbelboeken, waarin het opperwezen niet J a h w e h (z. a.), maar E l o h i m genoemd wordt.

elongeeren, nw.lat. (van *longus, a, um*, lang) verlengen, langer maken, uitrekken; - **elongātie** (spr. *t=ts*) f. verlenging, uitrekking; Astron. uitwijking, afstandshoek, schijnbaar verst mogelijke afstand eener planeet van de zon; Phys. grootste afstand van een in beweging zijnden slinger van den evenwichtsstand; de hoek, onder welken men den afstand eener planeet van de zon ziet, overgebracht op het vlak der ekliptika; - *elongatus, a, um*, Bot. verlengd, wat bijzonder in de lengte ontwikkeld is.

eloquént, lat. (*elŏquens*, van *elŏqui*; vgl. e l o c u t i e) en fr. (spr. *elokán*) welbespraakt, welsprekend; - **eloquentia** (spr. *t=ts*) f. (fr. *éloquence*; spr. *elokáns'*) welsprekendheid.

Elpenbeen, n. (oudd. *helphantesbein*) stof der lange slagtanden van den olifant, waarvan de beste uit Indië komen, ivoor. Ook de tanden van andere dieren, b. v. van den walrus of de opgedolven overblijfselen van den mammoeth en andere grootere dieren, komen in den handel onder dien naam voor. Door het elpenbeen in eene gesloten ruimte te verkolen, verkrijgt men het zoogenaamde g e b r a n d e l p e n b e e n, dat reeds door Apelles als verfstof werd aangewend en nu onder den naam van k e u l s c h z w a r t bekend is, maar uit andere beenderen wordt bereid. Verkoolt men het elpenbeen in open vaten, dan verkrijgt men u i t g e b r a n d e l p e n b e e n, dat tot het glanzen der metalen gebruikt wordt.

Elpistici of **Elpistische philosophen,** m. pl. gr. (van *elpistikos*, hoopvoedend, van *élpis*, hoop) grieksche wijsgeeren, die de hoop beschouwden als datgene, wat het meest ter onderhouding van het leven bijdraagt.

elucideeren, nw.lat. (van *lucĭdus, a, um*, helder, van *lux*, gen. *lucis*, licht) ophelderen, verklaren, toelichten; - **elucidātie** (spr. *t=ts*) f. toelichting, verklaring, opheldering.

elucubreeren, lat. (*eculubrāre*; vgl. l u c u b r e e r e n) bij lamp- of kaarslicht bearbeiden, des nachts bewerken; - **elucubrātie** (spr. *t=ts*) f. geleerde (deels nachtelijke) bearbeiding, nachtwerk.

eludeeren, lat. (*eludĕre*, v. *ludĕre*, spelen) eig. spelend of behendig afwenden, ontwijken, verijdelen, ontgaan, ontduiken, krachteloos maken; ook misleiden, foppen; - **elusie** (spr. *s=z*) f. nw.lat. verijdeling, uitwijking; om den tuin leiden, uitvlucht, misleiding, streek of trek; - **elusief,** adj. verijdelend, ontwijkend,

verdraaiend; – **elusōrisch,** adj. bedrieglijk, vergeefsch, vruchteloos.

Elul, m. hebr. (v. *âlal*, inzamelen, inoogsten) eig. oogst, vandaar de tijd van den oogst, de oogstmaand, druivenmaand, de 6de maand van 't burgerlijke, de 12de van 't godsdienstige jaar der joden, ongeveer met onzen September overeenkomende.

Elusie, elusief enz., zie ond. e l u d e e r e n.

Elutie of **elutriätie** (spr. *tie=tsie*) f. nw.lat. (v. *elutriāre* = *eluĕre*, *elūtum*, afwasschen; vgl. het gr. *lutrón*, 't wasschen, afwasschen) Chem. uitwassching, afspoeling van aardachtige deelen.

Eluxatie (spr. *t=ts*), f. nw.lat. (van 't lat. *luxare*, verrekken) verrekking.

Élwan, m. turk. handschoen.

Elwin, z. A l w i n.

Elwire, Elmire, (sp. *Elvira*, wellicht v. 't arab. *al-amîrah*, de vorstin) vr.naam: de verhevene.

Elysīum, n. gr. (*ēlysion*) of de **elyseesche** (beter **elysīsche**) **velden** (spr. *s=z*), naar de beschrijving der oudste gr. dichters het land of het verblijf der zaligen, de hemel der Ouden; oneig. land, oord vol genieting, verrukkelijk verblijf; e l y s e e s c h e v e l d e n (*champs élysées* of *élysiens*) is ook de naam van eene geliefkoosde wandelplaats te Parijs; – **elysée** (*Bourbon*) naam van een paleis te Parijs, waarin Napoleon III als president der republiek zijn verblijf hield en thans de president woont; vandaar het **elyseesch kabinet,** de toenmalige fr. regeering (1849–51); – **elýsisch,** adj. bekoorlijk, heerlijk, vreugderijk, hemelsch.

Elytratresia, f. gr. (van *elȳtrŏn*, hulsel, scheede; Med. moederscheede) Med. ontbreken van de opening der scheede of van de schaamspleet; – **elytrītis,** f. ontsteking der scheede; – **elytroblennorrhœa,** f. slijmvloed uit de scheede; – **elytrocēle,** f. scheedebreuk; – **elytróncus,** sm. zwelling der scheede, scheedegezwel; – **elytrophȳma,** n. vleeschuitwas der scheede; – **elytroptōsis,** f. uitzakking der scheede; – **elytrorrhāgie,** f. bloedvloeiïng uit de scheede; – **elytrorrhexis,** f. verscheuring der scheede.

Elzeviers of *Elzeviriāna*, pl. benaming van zeer schoone voortbrengselen der drukpers van E l z e v i e r (een beroemd Amsterdamsch en Leidsch boekdrukkersgeslacht der 17de eeuw), grootendeels klassieke werken, die door geheel Europa zeer gezocht waren en het hier en daar nog zijn.

em-, gr. en fr. voorzetsel in samenstellingen (zooals e m b a l l e e r e n, e m b l e m a, enz.) in de plaats van *en*, z. ald.

emacereeren, lat. (*emacerāre*; vgl. m a c e r e e r e n) uitmergelen, afmatten, uithongeren; – **emacerātie** (spr. *t=ts*) f. vermagering, uittering, uitmergeling, afmatting.

Email, n. fr. (spr. *emálj*; oudfr. *esmail*, it. *smalto*, v. s m e l t e n, hoogd. *schmelzen*, oudhoogd. *smelzi*) glas of eene in het vuur licht vloeibare kiezelzure verbinding, die door bijvoeging van tin en lood ondoorschijnend gemaakt en door smelting op porselein, metaal enz. wordt aangebracht, smelt (smalt, smout) smeltglas, brandverf, glazuur; ook blanketsel voor ijdele vrouwen; oneig. verscheidenheid van bloemen, van kleuren; – *e. champlevé*, email in holten; – *e. cloisonné*, email in hokjes; – **emailleeren** (spr. *ll=lj*; fr. *émailler*), met email overdekken, versieren, brandschilderen, met minerale kleuren beleggen; – **emailleur,** m. een smeltwerker; – **emaillure,** f. smeltwerk.

Emanatie, z. ond. e m a n e e r e n.

emancipeeren, lat. (*emancipare*; vgl. *mancipium*) vrijmaken, vrijlaten; van lijfeigenschap, voogdijschap, vaderlijke macht vrijspreken, voor mondig verklaren; gelijke rechten geven; van de burgerlijke of kerkelijke beperkingen ontheffen; – **zich emancipeeren,** zich van alle beperkingen of belemmeringen der vrijheid ontdoen, zich te veel veroorloven, zich vermeten; – **emancipātie** (spr. *t=ts*) f. (*emancipatio*) handlichting, vrijlating, ontslag der slaven uit de lijfeigenschap, en der kinderen uit de macht van den vader of voogd; mondigverklaring; vrijlating, bevrijding, 't verleenen van gelijke rechten aan de vrouwen, gelijkstelling; – *emancipatio saxonica*, saksische of duitsche emancipatie, d. i. vrijlating der kinderen uit de macht van den vader, krachtens het inrichten van een eigen huishouding; – **emancipationīst,** m. tegenstander van de slavernij der negers; – **emancipātor,** m. bevrijder, verlosser.

emaneeren, lat. (*emānāre*, van *manāre*, vloeien) uitvloeien, uitgaan; afkomstig zijn; doen uitgaan; – **emanātie** (spr. *t=ts*) f. (*emanatio*) uitvloeiing, uitstroomen, b. v. van zeer fijne, van de lichamen afgezonderde deeltjes, zooals reukdeeltjes enz.; Theol. uitgang des Woords van den Vader; Jur. afkondigen, bekendmaken, b. v. van eene verordening; – het **emanatie-** of **emissie-systeem,** ook **emanatisme,** n. uitvloeiingsleer, leer van de uitvloeiing aller dingen uit een hoogste eerste Wezen, naar het indisch, perzisch en egyptisch godsdienststelsel; de **emanatieleer,** in de chr. dogmatiek: leer, naar welke de Zoon en de H. Geest uitvloeisels van den Vader zijn; Phys. lichtuitstroomingsleer van N e w t o n, volgens welke de lichtstralen uitvloeiende deeltjes van lichtende lichamen zijn (ook c o r p u s c u l a i r e t h e o r i e); ook onzichtbare uitstrooming der radiumstralen.

Emánsor, n. later lat. (van *e-mănēre*, uitblijven) Jur. over zijn verloftijd uitblijvend.

Emanuël, Emmánuël, (vgl. I m m a n u ë l) hebr. mansn.: God met ons, Matth. 1, 23.

emargineeren, lat. (v. *emargināre*, vgl. *margo*) uitranden; g e ë m a r g i n e e r d, adj. lat. (*emarginatus, a, um*), Bot. uitgerand, met eene insnijding aan den top, waardoor twee korte, stompe slippen ontstaan.

emballeeren (spr. *añb-*) fr. (*emballer*, v. *balle*, baal) pakken, inpakken, omwikkelen, in balen doen; – **emballeering,** f. inpakking, omwikkeling; – **emballage,** f. (spr. *añbalá-zj'*) 't inpakken der waren; datgene wat tot inpakking dient, verpakking, pakdoek; ook pak- of bindloon; – **emballeur,** m. inpakker, pakker.

Embarcádero. m. sp., **embarcadère,** f. fr.

kleine zeehaven of landingplaats, die tot haven dient van eene dieper landwaarts liggende handelstad; – **embarcadère,** en d é b a r c a d è r e, f. aanlegplaats, hoofd, steiger; ook plaats, waar de spoortreinen passagiers en goederen opnemen en afzetten, s t a t i o n.

Embárdar-basji, m. perz. eerste opzichter over de koninklijke voorraadschuren in Perzië.

Embárgo, n. sp. (provenç. *embarc*, van *embarger*, hinderen, versperren, v. 't sp. provenç., it. en mid.lat. *barra*, fr. *barre*, staaf, spijl, sluitboom, een oorspr. celt. woord) beslag of arrest op de in de eene haven liggende schepen, havenversperring of sluiten der haven.

embarilleeren (spr. *añbari-lj-*) fr. (*embariller*; vgl. b a r i l) in fust, in vaten pakken; – **embarillage,** f. (spr. *-ri-ljázj'*) 't pakken van buskruit en kogels in vaten.

embarqueeren, fr. (*embarquer*, spr. *añbark-*; vgl. b a r k) inschepen, scheep brengen, laden, aan boord brengen; – **embarquement,** n. (spr. *añbark'máñ*) inscheping, lading der wapen; – **embarquiāno,** m. sp. (*qu=k*) loods; gids, wegwijzer.

Embarras, n. fr. (spr. *añbara*; v. *barre*, staaf, slagboom; vgl. e m b a r g o) verwarring, zwarigheid, verlegenheid, beklemdheid, belemmering, gedrang, hindernis; – *embarras d'abondance* of *de richesse* (spr. *-ri-sjéss'*), verlegenheid uit overvloed; – *embarras du choix*, (spr. *ambara du sjwa*) verlegenheid (door overvloed) in de keuze; – **embarrasseeren** (fr. *embarrasser*) verwarren, in verlegenheid brengen, verlegen maken, ophouden, verhinderen; – **embarrassant,** adj. lastig, bezwaarlijk, hinderlijk, belemmerend, in verlegenheid brengend.

Embarren, pl. (turk. *embâr*, nw.gr. *ampári*, pakhuis, magazijn, van 't arab. *anbâr*, als pl. van *nibr*, pakzolder, en dit van *nabara*, ophoopen) in Petersburg zekere voorraadhuizen, inz. voor hennep.

Embaterien, n. pl. gr. (*embatēria*, van den sing. *embatērion*, marsch-muziek, v. *embainein*, instappen, marcheeren) marsch-liederen, krijgsliederen der oude Spartanen in anapæstische maat.

embaucheeren (spr. *añbo-sj-*) fr. (*embaucher*; vgl. d e b a u c h e e r e n) een knecht met list in dienst of te werk stellen; iemand met list aanwerven of soldaat maken; – **embaucheur,** m. listig werver, zielverkooper, ronselaar.

embeguineeren (spr. *añbegi-*), fr. (*embéguiner*, v. *béguin*, kindermutsje, oorspr. hoofddoek of huif eener non; vgl. b e g ij n) het hoofd omwikkelen; iemand iets in het hoofd praten, voor iets geheel innemen; eene dwaze liefde doen opvatten.

embellisseeren (spr. *añbelli-s-*), fr. (*embellir*, van *beau*, *belle*, schoon) verfraaien, opsieren, schooner maken; – **embellissement,** n. (spr. *añbelli-s'mañ*), verfraaiing, versiering, optooiing; pl. Muz. versieringen der melodietonen door bijtonen, grupetti enz.

Embergans, f. (eng. *embergoose*, ook op de Faröer-eilanden *imbrim*) eig. aschgans (naar hare kleur zoo genoemd), eene soort van wilde gans op de schotsche eilanden (*Colýmbus immer*).

Emberizæ, f. pl. N. H. vogelsoort tot de familie der kegelbekken behoorende.

Emblēma, n. gr. (van *embállein*, inwerpen, inleggen enz.) eig. ingelegd werk, sieraad; kenteeken (b. v. de uil is het e m b l e m a van Minerva) een zinnebeeld; – **emblematisch,** adj. zinnebeeldig; – **emblematiseeren** (spr. *s=z*) door zinnebeelden voorstellen.

emboiteeren (spr. *añboat-*) fr. (*emboîter*, van *boîte*, doos) ineenschuiven, in elkander doen vatten; – **emboitement,** n. fr. (spr. *añboat'máñ*) ineenschuiving, inelkander-passing; Log. ingewikkeldheid van den stijl, waarbij de eene zin als 't ware in den anderen is geschoven.

Embolísme, n. gr., z. v. a. i n t e r c a l a t i e (z. ald.).

Embŏlus, m. gr. (*embŏlos*, v. *embállein*, vgl. e m b l e m a) kolf of stempel (in spuiten en luchtpompen); bloedprop in een bloedvat, vandaar e m b o l í e, wanneer dergelijke proppen zich in takken der slagaders voordoen; zijgang in de oude gr. kerken; – **embólisch** of **embolifórm,** adj. kolf- of stempelvormig.

Embonpoint, n. fr. (spr. *añbonpwaiñ*, ontstaan uit *en bon point*, in goed punt, d. i. in goeden toestand) staat van het lichaam van menschen of dieren, bij welke de hoeveelheid vet geëvenredigd is aan den omvang en de gestalte, de lijvigheid, gezetheid, gevuldheid van het lichaam, het voorkomen van gezondheid en kracht.

Embossment, n. eng. verheven werk.

Embothrium, n. gr. Bot. prachtstruik.

Embouchement, n. fr. (spr. *añboesj'máñ*) of **embouchure,** f. (spr. *añboesjúúr*; van *bouche*, mond) mond, uit- en instroomingsplaats van eene rivier; mond van een kanon; Muz. toongeven op de fluit; ook: het mondstuk, blaasgat van eene fluit, een waldhoorn enz.; uitgang van een hollen weg enz.; e e n e e m b o u c h u r e h e b b e n, een blaasinstrument wèl weten aan den mond te zetten, zuiver blazen.

embourseeren (spr. *añboers-*) fr. (*embourser*, van *bourse*, beurs) in de beurs of den zak steken, zakken.

embrancheeren (spr. *añbrañsj-*), fr. (*embrancher*, van *branche*, tak) vertakken, ineenvlechten; verscheiden straten of wegen vereenigen; Arch. balken en sparren in elkander laten, inkepen; – **embranchemént,** n. (spr. *añbrañsj'máñ*) vertakking, doorvlechting; zijweg, zijstraat; vertakking, tak van een spoorweg; Arch. verbinding der balken en sparren.

embraseeren (spr. *añbrazeeren*), fr. (*embraser*, van *braise*, kolengloed, vgl. b r a s e r o) aansteken, in brand steken; – **embrasúre,** f. schietgat in een vestingmuur; schuinsche uitwerking eener deur- of vensteropening, vensterindieping.

embrasseeren (spr. *añbrass-*), fr. (*embrasser*, van *bras*, arm) omarmen, omhelzen, omvatten, kussen; Mil. tusschen twee vuren brengen; –

embrassáde, f. of **embrassemént,** n. (spr. *añbras'-máñ*) omarming, omhelzing.

Embrégma, n., **embrŏcha,** f. gr., of **embrocātie,** f. nw. lat. (van 't gr. *embrĕchein*, bevochtigen) Med. druipbad; stortbad; inwrijving eener artsenij.

embrocheeren (spr. *añbrosj–*), fr. (*embrocher*, vgl. b r o c h e) aan het spit steken; aan den degen rijgen, doorboren, doorsteken.

embrouilleeren (spr. *añbroelj–*), fr. (*embrouiller*; vgl. b r o u i l l e e r e n) verwarren, in wanorde of verwarring brengen; – g e ë m b r o u i l l e e r d, verward, ingewikkeld; – **embrouillement,** n. (spr. *añbroelj'máñ*) verwarring.

embruneeren (spr. *añ–*), fr. (*embrunir*, van *brun*, bruin) Pict. bruinen, donker houden, met donkere verf overdekken; mettertijd zwart worden.

Embrўo, n. gr. (*embrўon*, v. *brýein*, ontspringen, kiemen) dier- of menschenkiem, nog onrijpe lichaamsvrucht, vrucht in de baarmoeder gedurende de vier eerste maanden der zwangerschap; z. v. a. het lat. f œ t u s; kiem der planten; – **embryogenīe,** f. ontstaan der lichaamsvrucht; – **embryographīe** of **embryologīe,** f. beschrijving of de leer der lichaamsvrucht; – **embryoktonīe,** f. 't dooden der lichaamsvrucht; – **embryothlăsis** (vgl. t h l a s i s), 't fijndrukken of verbrokkelen van de vrucht in den moederbuik (bij moeilijke verlossingen); – **embryothlást,** m. werktuig, om het hoofd van de doode vrucht in de baarmoeder ineen te drukken; – **embryotomīe,** f. stuksnijden, verdeeling of verbreking der vrucht; – **embryulkīe,** f. leer van de te voorschijn brenging der vrucht, de geboortehulp; – **embryúlkus,** m. het daartoe dienende instrument.

embusqueeren (zich), (spr. *añ-busk–*), fr. (*s'embusquer*; gevormd van het duitsche b o s c h, b u s c h, vgl. *bosquet*) zich in eene hinderlaag leggen om op den vijand te loeren; – **embuscáde,** f. hinderlaag.

emendeeren, lat. (*emendāre*, van *mendum*, fout) verbeteren, terechtbrengen; – **emendánda,** pl. wat in een geschrift te verbeteren is, verbeteringen; – **emendātie** (spr. *t*=*ts*) f. (*emendatĭo*) verbetering van geschriften, schriftverbetering, terechtbrenging van bijzondere plaatsen in geschriften; – **emendātor,** m. in-orde-brenger, verbeteraar; – **eménde,** f. mid. lat. (*eménda*) geldboete, wegens eene begane wederrechtelijke handeling betaald ter vermijding van grooter nadeel.

Emerald, m. eng. s m a r a g d (z. ald.); – **emeraldíne,** f. groene verfstof.

emereeren, lat. (*emerēri*) uitdienen; zich verdienstelijk maken; – **emerĭtus,** m. uitgediende, van den dienst ontslagene; oud-ambtenaar, rustend ambtenaar of predikant met behoud der jaarwedde; – **emeritenhuis,** n. huis of gesticht, waar geestelijken, die door ouderdom of ziekte voor hun ambt ongeschikt zijn geworden, verzorgd en verpleegd worden; – iemand **emeriteeren** (nw. lat.) of *pro emerĭto* verklaren, hem voor uitgediend, voor de ambtsrust waardig verklaren, van verderen ambtsarbeid ontslaan.

Emerentia, f. lat. vr. naam: de verdienstelijke.

emergeeren, lat. (*emergĕre*) opduiken, opkomen; beroemd worden, zich onderscheiden; – *luctor et emergo*, z. l u c t e e r e n; – **emérgens,** n. iets dat zich opdoet, dat plaats grijpt, iets voorvallends; – *emérgens novum*, n. Jur. eene zich voordoende nieuwe omstandigheid; – **emergéntie** (spr. *t*=*ts*) f. nw. lat. 't opduiken, opstijgen, bovenkomen uit het water; beroemd worden; – **emérsie,** f. Astron. tevoorschijntreden eener planeet uit de schaduw eener andere, oogenblik, waarop die uitgang plaats heeft; ook zichtbaar worden eener ster; – e m e r s i e h o e k, hoek waaronder een schuin tegen water enz. geworpen lichaam daarvan terugspringt of -stuit; – *emersus, a, um*, Bot. uit het water stekend.

Emeritus, emeriteeren, zie onder e m e r e e r e n.

Emersie, *emersus*, z. ond. e m e r g e e r e n.

emerveilleeren (spr. *-welj-*), fr. (*émerveiller*; vgl. m e r v e i l l e), verbazen; – g e ë m e r v e i l l e e r d, adj. verwonderd, verbaasd, verstomd.

Emĕsis, f. gr. (v. *emein*, uitbraken) Med. braking; – **emesīe,** f. neiging tot braken; – **emésma,** n. 't uitgebraakte; – **emetatrophīe,** f. uittering, door aanhoudend braken ontstaan; – **emetĭkum,** n., pl. **emetika,** braakmiddel; – **emetīne,** f. plantaardig alkali, door P e l l e t i e r in den braakwortel (*Ipecacuanha*) ontdekt, waaraan deze zijne brakingwekkende eigenschap te danken heeft; – **emétisch,** adj. braking verwekkend, om te braken; – **emetokatharsis,** f. ontlasting naar boven en beneden, braken en purgeeren te gelijk; – **emetokathartĭka,** n. pl. middelen, die te gelijk braken en purgeeren bevorderen; – **emetologīe,** f. leer der braakmiddelen; – **emetomanīe,** f. te groote zucht tot het bezigen van braakmiddelen; – **emetophobīe,** f. vrees voor braakmiddelen.

Emeu, m. australische k a z u a r i s (z. ald.).

Emeute, f. fr. (als ware 't lat. *emovĭta* voor *emōta*, v. *emovēre*, uitdrijven, v. *movere*, bewegen, *motus*, beweging, opstand) oploop, opstand, dreigende volksbeweging, oproer, muiterij.

Emgál(l)o, m. æthiopisch zwijn (*Sus aethiopĭcus*).

Emicātie (spr. *t*=*ts*) f. lat. (*emicatĭo*, v., *emicāre*)'t uitspringen, uitsteken; vonkenwerpen, met een plof wegspringen of vervliegen.

emigreeren, lat. (*emigrāre*, fr. *emigrer*; vgl. m i g r e e r e n) naar elders trekken, het land verlaten, uitwijken; – **emigránt,** m. (lat. *emigrans*) naar elders trekkend, vluchtend, z. v. a. **emigré,** fr. pl. **émigrés,** uitgewekene, vluchteling, landverhuizer, die vrijwillig zijn vaderland vr-e laat om armoede, vervolging of onderdrukking te ontgaan; inz. de gedurende de fransche revolutie naar Duitschland en elders uitgeweken aanhangers van het koningschap; – **emigrātie** (spr. *t*=*ts*) f. uitwijking, landverhuizing, verlating van het vaderland; – *emigratĭo coácta*, geboden, gedwongen uitwijking; – *em. voluntaria*, vrijwillige uitwijking.

Emiliaan, n. aardsoort, in 1610 door Dröse te Gotha ontdekt, die de eigenschap van porselein en aardewerk heeft.

Emilius, (fr. *Emile*, van 't lat. *Æmilius*, ver-

want met het gr. *haimylos*, *haimylios*, vleiend, liefkoozend) mansn., de vleiende, gedienstige; innemende; – **Emilia,** f. (fr. *Emilie*, lat. *Æmilia*), de vleiende enz.

Emin, m. turk. opziener, intendant.

Emincée, f. fr. (spr. *emĕnsé*) gerecht uit dunne kalfsschijfjes.

Emine, f. (v. 't lat. en gr. *hēmīna*, half mud, v. *hēmisys*, half) graanmaat in Piëmont en fransch Zwitserland = $^1/_5$ sacco = 23 liter.

emineeren, lat. (*eminēre*) uitsteken, bovenuit steken; – **eminént,** adj. uitstekend, uitkomend; voortreffelijk, uitmuntend, onderscheiden; – **eminéntie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *eminentĭa*) verhevenheid of 't uitsteken b. v. van een been; voortreffelijkheid, verhevenheid, sedert de 7de eeuw titel der bisschoppen, en sedert de 17de die der kardinalen; ook titel der geestelijke keurvorsten.

Emir of **Emier,** m. arab. (*emîr*, *amîr*, d. i. bevelend, van *amara*, bevelen) arabisch vorst, krijgsbevelhebber en stadhouder in eene veroverde provincie; in Turkije eeretitel, dien Mohameds afstammelingen voeren; ook dragen sommige ambtenaren dien titel: **emir-achor,** opperstalmeester van den sultan; – **emir-alem,** rijksvaandrager; – **emir-bazar,** opziener over de markten; – **emir-al-moemenin,** vorst der geloovigen, titel der khalifen, dien Omar het eerst aannam; – **emir-al-moeslemin,** beheerscher der geloovigen, titel der Almoraviden; vgl. A l m o h a d e n; – **emir-al-omrā** of **al-oemāra,** bevelhebber der bevelhebbers, een titel van den eersten minister bij de khalifen en indische mogols; titel van sommige stadhouders van provinciën in Turkije; – **emir-hadsji,** m. aanvoerder der pelgrims naar Mekka of der mekkasche karavanen.

emitteeren, lat. (*emittĕre*) uitzenden, doen uitgaan, in omloop brengen; – *emissa manu*, Jur. met toegereikte hand, met handslag; – **emittént,** m. (lat. *emittens*) uitzender, verzender; bankier, die nieuwe fondsen, aandeelen aan de markt brengt; – **emissaris,** of fr. **emissaire** (spr. *emissèr'*), m. afgezondene, zendeling, kondschapper, geheime bode; ook z. v. a. **emissarium,** n. afleidingskanaal, inrichting tot ontlasting eener besloten watermassa; – *emissaria santorini*, Med. kleine (naar den ontdekker genoemde) bloedaderen, die door bijzondere openingen in de schedelbeenderen de buitenste hoofdbloedaderen met de bloedleiders van het harde hersenvlies verbinden; – **emissie,** f (lat *emissio*) uitzending; uitvloeiing; ook uitgifte van nieuwe fondsen, aandeelen enz ; – **emissie-bank,** f. bank die papieren geld uitgeeft; – **emissie-vermogen,** n. Phys. uitstroomingsvermogen, vermogen van een lichaam om eene zekere hoeveelheid warmte uit te stralen; – **emissie-systeem,** n. z. v. a. e m a n a t i e s y s t e e m.

Emma (oudd. ook I m m a, wellicht van i m m e, bij) en **Emmelina,** vr. naam: de vlijtige, bedrijvige huiselijke; – **Emmerik,** mansn.: de werkzame, vlijtige.

emmagasineeren (spr. *amagazi–*), fr. (*emmagasiner*) in een magazijn of pakhuis brengen, opzolderen, bewaren; – **emmagasinage,** f. (spr. *–názj'*) bewaring in het magazijn; bergloon, leggeld of pakhuishuur; – **emmagasineur,** m. voorraadverzamelaar, opzolderaar.

Emmanchement, n. fr. (spr. *amañsj' máñ*) eig. zetten van een heft of steel aan een werktuig; Pict. aanvoegen der leden aan den romp.

Emmanuel, z. E m a n u e l; – **Emmelina, Emmerik,** z. E m m a.

Emmeniën, pl. gr. (*emmēnia*, van *emmēnios*, maandelijksch) maandelijks gevierde feesten; Med. maandelijksche reiniging der vrouwen, de maandstonden; – **emmeniagōga,** doorgaans, maar niet zoo goed, e m m e n a g ō g a, n. pl. middelen ter bevordering van de maandelijksche zuivering; – **emmenialogie,** f. leer der maandelijksche zuivering.

Emmetropie, f. Med. normaal gezichtsvermogen.

emmeubleeren, fr. (spr. *ameu–*; vgl. m e u b e l) van huisraad voorzien; – **emmeublement,** n. (spr. *máñ*) kamergereedschap, huisraad, beter a m e u b l e m e n t.

Emmōtum, n. gr. (*emmōton*, v. *mōtos*, pluksel) op pluksel gestreken wondzalf.

Emoisin, n. fr. (spr. *emoazeñ*) papiersoort (lexiconformaat).

emollieeren, lat. (*emollīre*: vgl. *mollis*) zacht maken, week maken, verzachten; – *emolliens*, n. iets weekmakends, verzachtends; pl. *emollientĭa*, weekmakende middelen; – *emolliens*, Bot. verwelkend.

Emolumént, n. lat. (*emolumentum*) voordeel, gewin, baat; ambtsvoordeel; bezoldiging, traktement; toevallig voordeel boven het bepaalde dienstloon, bij inkomsten, of voordeelen, buitenkansjes.

Emotie, z. ond. e m o v e e r e n.

Emouchette, pl. fr. (spr. *emoesj–*; van *émoucher*, de vliegen afweren, v. *mouche*, vlieg) vliegennet over paarden; – **emouchoir,** m. (spr. *emoesjoár*), vliegenwaaier.

emoveeren, lat. (*emovēre*) naar buiten bewegen of brengen, wegdoen; ontvoeren; – **emōtie** (spr. *t=ts*) f. nw. lat. hevige gemoedsbeweging, aandoening, ontroering, opwelling, opbruising; ook volksopstand, gisting; – **emotionéel,** gemoeds . . , tegenover i n t e l l e c t u é e l, verstands. . . . .

empailleeren (spr. *añpalj–*), fr. (*empailler*, v. *paille*, stroo) met stroo omwikkelen of opvullen, opzetten; met stroo inpakken.

Empaistika, f. gr. (*empaistikē*, scil. *téchnē*, kunst, van *empaíein*) kunst om gedreven werk te maken.

empaleeren (spr. *añp–*), fr. (*empaler*, v. *pal*, paal) een paal insteken; spietsen.

empaqueteeren (spr. *añpak'–*) fr. (*empaqueter*; vgl. p a q u e t) inpakken, samenpakken, omwikkelen.

Empásma, n. gr. (v. *empássein*, instrooien) Med. strooipoeder.

Empatement, n. fr. (spr. *añpat'máñ*) of i m p a s t e e r i n g (z. a.) Pict. 't lijvig of vet opdragen der verven; bij graveurs: zachte ineensmelting der strepen en punten; – *empater les tons* (spr

añpaté lè toñ), fr. Muz. de tonen in elkander doen vloeien, juist en zuiver voortbrengen.

empêcheeren (spr. *añpêsj'-*), fr. fr. (*empêcher*; it. *empacciare*, als kwame dit van een lat. *impactāre*, van *impingĕre*, aanslaan, iemand iets aanhangen; het tegengestelde v. *dépêcher*, vgl. d e - p ê c h e e r e n) verhinderen, beletten, ophouden; – **empêchemént,** n. (spr. *-mâñ*) beletsel, verhindering, hindernis, ophouden.

Empecinado (el), sp. eig. de bepikte, bijnaam van den moedigen verdediger der Cortes, J u a n M a r t i n, die zich in 1808 aan het hoofd eener bende G u e r i l l a s stelde, later veldmaarschalk werd en in 1825 werd opgehangen.

Empepaladōra, f. sp. in sigarenfabrieken: arbeidster, die de sigaren tot pakken maakt.

Emperador, m. sp. keizer, vgl. i m p e r a t o r.

Empereur, m. fr. (spr. *añpereur*) keizer (vgl. i m p e r e e r e n); – *vive l'empereur*, leve de keizer!

Empĕtrum, n. gr. (v. *petra*, steen, rots) Bot. ruischbezie, mosheidebes; – *empetrifolius, a, um*, mosheidebesachtig.

Emphăsis of **empháse,** f. gr. (v. *emphaínein*, aantoonen, aanschouwelijk maken) eig. aanschouwelijke voorstelling; Log. nadruk in het spreken of lezen, bijzondere klem op sommige woorden en plaatsen; Muz. rinforzando of klemtoon op een noot, die niet volgens de maat geaccentueerd is; – **emphátisch,** adj. nadrukkelijk, klemmend, krachtig.

emphráktisch, adj. gr. (van *emprhássein*, verstoppen) Med. verstoppend; – **emphraktĭcum,** n. verstoppend middel; – **emphráxis,** f. verstopping der vaten, der ingewanden.

Emphysēma, n. gr. (vgl. p h y s a, enz.) Med. wind- of luchtgezwel, waarbij de elasticiteit der longen verloren gaat; zoodat de uitademing niet dan bezwaarlijk gaat; opzwellen eener wond; – **emphysemátisch** of **emphysemateus,** adj. nw. lat. openblazen, trotsch; – *emphysematĭcae variŏlae*, pl. lat. de windpokken.

Emphyteúsis of **emphyteuse,** f. gr. (v. *emphyteúein*, inplanten) Jur. soort van erfpacht, waardoor iemand het vruchtgebruik van een stuk grond heeft, met het recht dat te vervreemden en te vermaken tegen eene jaarlijksche opbrengst aan den eigenaar; ook bevoegdverklaring tot het vruchtgebruik van een stuk grond; – **emphyteutisch contract,** n. zulk een erfpachtverdrag; – **emphyteuta,** m. erfpachter.

empiëteeren, afbreuk doen aan, inbreuk maken op.

Empirance, f. fr. (spr. *añpirâñs'*, van *empirer*, verergeren, van *pire*, lat. *pejor*, erger) afneming, slechter-worden der waren, waardevermindering der munten; scheepsschade.

Empire, n. fr. (spr. *añpier'*) heerschappij, regeering, enz.; inz. keizerschap, keizerrijk, vgl. i m p e r e e r e n; ook ter aanduiding van den meubelstijl of de kleederdracht uit den keizerstijd.

Empirie, f. gr. (*empeirĭa*) ervaring, ondervinding, weten en kennen uit waargenomen feiten, ervaringswetenschap; – **empiricus,** m. ervaringsgeleerde; inz. ervaringsarts, d. i. die, uit gebrek aan theoretische medische kennis, slechts middelen voorschrijft, welke het volksgeloof of eenzijdige waarneming tegen deze en gene kwalen als heilzaam aanwijst; – **empirisch,** adj. op ervaring gegrond, van de ondervinding afhangend; – e m p i r i s c h e w e t e n s c h a p p e n, zulke wetenschappen, die hoofdzakelijk op de waarneming en verzameling van het werkelijk gebeurde, het waargenomene berusten, b. v. geschiedenis, natuurkunde enz.; – e m p i r i s c h e p s y c h o l o g i e, de ervaringszielkunde; – **empirísme,** n. op ondervinding gegronde kennis, wijze van denken, van handelen, die de ervaring tot richtsnoer neemt, die den grondslag van alle weten in de ervaring zoekt; – **empiríst,** m. in de philosophie: iemand die aan de ervaring gelooft, leeraar, die het empirisme voorstaat, die alle kennis slechts uit de zinnelijke ervaring (*a posteriori*) afleidt; ook: iemand die een wetenschap kent uit de praktijk, b. v. een veearts, die niet op de veeartsenijschool geweest is.

emplaceeren (spr. *añplas-*), fr. (*emplacer*; vgl. p l a c e e r e n) aanstellen, aanwenden; – **emplacement,** n. (spr. *-mâñ*) aanstelling; plaats, bouwgrond, geschikte plaats voor een gebouw, een tuin enz.

emplástisch, adj. gr. (van *emplássein*, insmeren; vgl. p l a s m a, enz.) Med. verstoppend, toesmerend; – **emplastĭcum,** n. smeermiddel, verstoppingsmiddel; – **emplástrum.** n. lat. (van 't gr. *émplastron*, liever, *émplaston*) pleister, wondpleister; – *emplastrum adhaesīvum*, hechtpleister; – *e. anglicānum*, engelsche pleister, vischlijmpleister; – *e. attractīvum*, trekpleister; – *e. cephalĭcum*, hoofdpleister; – *e. consolĭdans*, hecht-, heelpleister; – *e. defensīvum*, verdeelende pleister; – *e. diachȳlon simplex*, eenvoudige loodglitpleister; – *e. epispastĭcum* of *vesicatorĭum*, blaarpleister; – *e. mercuriāle*, kwikpleister; – *e. saturnīnum*, loodpleister; – *e. stomachĭcum*, maagpleister; – **emplastreeren,** lat. (*emplastrāre*) griffelen, enten, o c u l e e r e n (z. ald.); – **emplastrātie** (spr. *tie=tsie*), f. griffeling, oculatie met een schildvormig stukje bast.

Emplĕo, n. sp. z. v. a. e m p l o i.

Emplette, f. fr. (spr. *añplétt*; oudfr. *emploite*, v. *emploiter*, provenç. *empleitar*, v. 't lat. *implicitāre*, versterking, v. *implicare*, vgl. e m p l o y e e r e n) koop, inkoop eener waar; het ingekochte; – **emplettes maken,** inkoopen.

Empleurum, n. gr. (d. i. met volle zijden) Bot. tot de diosmeën behoorend plantengeslacht; van een soort daarvan komen de geneeskrachtige bucco-bladen.

employeeren (spr. *añploaj-*; van lat. *implicāre*, dus eig. in iets vouwen, wikkelen) aanwenden, tot iets besteden, aanleggen (ook: beleggen, uitzetten, plaatsen (b. v. zijn geld); aanstellen, verzorgen; – een **employé** of **geëmployeerde,** m. aangestelde, ambtenaar; – **emploi,** n. fr. (spr. *añploá*) gebruik, aanwending; vandaar uitzetten, beleggen eener geldsom; (ook **emplooi**) aanstelling, dienst, verzorging, post, bediening, ambt; rol in het schouwspel.

empneumatōsis, f. gr. (vgl. p n e u m a, enz.) z. v. a. e m p h y s e m a; ook inblazing der lucht.

empocheeren (spr. *añposj-*), fr. (*empocher*, v. *poche*, zak) in den zak steken, zakken.

Empois, m. fr. (spr. *añpoá*; v. *empoisser, poisser*, pikken, teren, v. 't lat. *pix*, genit. *picis*, pik, teer; fr. *empeser*) stijfsel, stijfselpap.

Empolokratie (spr. *t=ts*), f. gr. (van *empolē*, koopwaren; handelsgewin) handelsbeheersching, handelsheerschappij, inz. ten aanzien van den inkoop der waren.

Empong, m. booze geest (in Indië).

Emporium, n. lat. (van 't gr. *empórion*) handelplaats, stapelplaats, marktplaats; galerij, verhoogde zitplaats, kraak in een kerk, e m p o o r; - *jus emporii*, z. j u s; - **emporeticus,** adj. voor kooplieden dienstig, koopmans.... inz. **emporetica,** (scil. *charta*) pakpapier.

emporphýrisch, adj. gr. purperkleurig; met purpur bekleed.

emporteeren (spr. *añp-*), fr. (*emporter*) Mil. in- of wegnemen, veroveren; - z i c h e m p o r t e e r e n, zich driftig maken, uitvaren, opvliegen; - **geëmporteerd,** adj. driftig, in toorn ontstoken; - **emportement,** n. (spr. *añportmáñ*) 't opbruisen, uitvaren, drift, toorn, vervoering, haastigheid, onstuimigheid, opvliegendheid; - **emporteering,** f. inneming, verovering.

empótisch, adj. gr. (*émpotos*) drinkbaar.

Empouille, f. fr. (spr. *añpoelj'*) nog te veld staande of aan den boom hangende vruchten.

empráktisch, adj. gr. (*empraktos*) werkzaam, krachtig afdoend.

Empreinte, f. fr. (spr. *añ-preñt*; van *empreindre*, lat. *imprimĕre*, in-, opdrukken) stempel, afdruk, indruk.

Emprēsis, f. gr. (v. *emprēthein*, ontsteken) ontsteken, verbranden; - **emprēsmomanie,** f. brandwoede, vuurmanie, misdadige zucht om brand te stichten, als ziekelijke natuurdrift.

empresseeren (zich), fr. (spr. *añ-*) zich beijveren, haasten, zijn best doen, streven, volijverig zijn; - g e ë m p r e s s e e r d, adj. volijverig, bedrijvig, vol haast, druk bezig; - **empressement,** n. (spr. *añpress'máñ*) ijver, aandrang, bedrijvigheid, werkzaamheid, dienstijver, opmerkzaamheid.

emprisonneeren (spr. *añpriz-*), fr. (*emprisonner*; vgl. p r i s o n) in hechtenis nemen, gevangen zetten; - **emprisonnement,** n. (spr. *-máñ*) gevangenzetting, hechtenis.

empróstisch, adj. gr. (*émprosthen*) voor, van voren, vooraan zich bevindende; - **emprosthokystōsis,** f. uitzakking van borstbeen of ruggegraat; - **emprosthotonie,** f. of **emprosthotŏnus,** m. krampachtige samentrekking van het lichaam naar voren (van *émprosthen*, van voren, en *teínein*, spannen).

Emprunt, n. fr. (spr. *añpruin*; van *emprunter*, leenen, ontleenen; it. *improntāre*, van lat. *in promptu*) geleend voorwerp, leening; - **emprunt forcé,** gedwongen leening; - **empruntceren,** leenen, eene leening sluiten.

Empsychōsis, f. gr. (vgl. p s y c h o s i s) eig. bezieling; zielsverhuizing; - **empsýchisch,** adj. bezield.

Empsyxis, f. gr. (vgl. p s y k t e r, enz.) afkoeling, verfrissching.

Empūsa, Empuse of **Lamia,** f. gr. Myth. door Hekate gezonden nachtspook, met een ezelspoot en oogen, die het naar welgevallen uitnam en weer inzette, soort vampier.

Empyēma, n. gr. (v. *pўos*, etter), Med. inwendige ettering, inz. etterborst, borstverzweering, longverettering; - **empyēsis,** f. vorming van een ettergezwel; - *empyēsis oculi*, lat. etteroog; - **empyētisch,** adj. **aan** inwendige ettering, inz. **aan** longverettering lijdende; - **empyocēle,** f. gr. etterbreuk, verettering in den balzak; - **empyomphalos,** m. ettergezwel aan den navel.

Empyrēum, n. (van 't gr. *empўros*, in vlam staand, brandend; v. *pўr*, vuur) vuurhemel, „het grondelooze licht" (Vondel), verblijfplaats van het Opperwezen en der gelukzaligen; - **empyrēïsch,** adj. hemelsch; - **empyreuma,** n. brandige reuk of smaak, aangebrande smaak van spijzen, het brandige, brandigheid; - **empyreumátisch,** adj. brandig, brandig riekend; - **empyrie,** f. 't waarzeggen uit het offervuur (*empўron*); - **empyrōsis,** f. brand, verbranding.

em(p)tĭo, f. lat. (van *emĕre*, koopen) Jur. koop, aankoop; - *emtĭo commentitĭa* of *e. imaginarĭa*, schijnkoop; - *e. spei* of *in spem*, koop op goede verwachting, b.v. van halmen en boomen vóor de rijpheid der vrucht; - *e. per aversiōnem*, gezamenlijke koop, koop bij den roes; - *e. restrictīva*, bepaalde of afgemeten koop, waarbij het te veel den verkooper, het te kort den kooper te goed komt; - *e. et venditĭo in* en *sine scriptis*, koop en verkoop met en zonder schriftelijk verdrag; - *emtiōnis jure*, naar het kooprecht; - *emtiōnis lege*, naar de koopvoorwaarde; - *emtor* (*emptor*), kooper; - *emtor bonae fidĕi*, kooper te goeder trouw, in vertrouwen op de eerlijkheid of het rechtmatig bezit van den verkooper; - *emtrix* (*emptrix*), f. koopster.

Emulatie, z. æ m u l a t i e.

Emúlsie (spr. *s=z*) f. nw. lat. (*emulsĭo*, van *emulgēre*, uit- of afmelken) plantenmelk, zaadmelk, melkachtige verbinding van olieachtige en slijmige stoffen met water, b.v. amandelmelk, als koeldrank; - **emulsie-nummer,** n. Phot. cijfer op de verpakking van gevoelige platen, dat aangeeft met welke emulsie deze gegoten zijn; - **emulsine,** f. of **synaptās,** n. in de zoete en bittere amandelen aanwezige eiwitachtige stof, die gisting kan opwekken; vgl. a m y g d a l i n e.

Emunctoria, n. pl. nw. lat. (van 't later lat. *emunctorium*, snuiter, van *emungĕre*, uitsnuiten) Med. afvoerende vaten, reinigende organen, b. v. de neusgaten.

emundeeren, lat. (*emundāre*; vgl. m u n d u m, enz.) reinigen; - **emundantia** (spr. *t=ts*) n. pl. Med. uitwendige, tot reiniging van wonden en verzweringen dienende middelen; - **emundātie** (spr. *t=ts*) f. reiniging.

emunĭtas, f. mid. lat. (v. lat. *munus*, dienst, plicht) nw. lat., bevrijding, ontslag, voorrecht, enz. der geestelijken, z. v. a. i m m u n i t e i t; - *emunĭtas regĭa*, een koninklijke vrijbrief.

Emuscātie, f. lat. 't wegnemen van het mos aan de boomen; - **emusceeren,** van mos reinigen.

Emys, f. gr. (*ĕmys*, gen. *ĕmyos*) zoetwaterschildpad; – **emydosaurisch,** adj. schildpad- en hagedisachtig.

en- of (voor lipletters) *em-*, gr. z. v. a. het fr. *en, em* (spr. *añ*) een voorzetsel in vele samenstellingen, beteekenende in het algemeen i n, i n w a a r t s.

en, fr. voorzetsel: in; z. *en arrière*, enz.

Enáct, n. nw.lat. verordening, besluit; – **enactief,** adj. verordend, bepaald; verordenend; – **enáctor,** m. verordenaar, verrichter.

Enæmon, n. (*énaimon*, van *haima*, bloed) Med. middel tegen bloedingen, bloedstelpend middel; – **enæmisch,** adj. bloedig; met bloed voorzien, bloedstelpend.

enaërisch, adj. gr. (vgl. *aër*) luchtvormig, luchtkleurig.

Enæorēma, n. gr. (*enaiōrēma*, het daarin zwevende, v. *aiōrein*, zwevend bewegen) Med. urine-wolkje, in de pis drijvend wolkje.

Enakskinderen, menschen van reusachtige gestalte, zoo genoemd naar de kinderen van Enak, die in de boeken van Mozes en Jozua vermeld worden, o. a. *Deut.* 9, 2.

Enallăge, f. gr. (v. *en-allássein*, verruilen, verwisselen) Gram. verwisseling van het eene woord met het andere, inz. de verwisseling van rededeelen derzelfde soort ten opzichte van hun afstamming of vorm, b.v. van het abstracte substantief met het concrete, van den eigennaam met den soortnaam enz.; ook wel de verandering van het eene rededeel in het andere, b.v. van een zelfstandig in een bijvoeglijk woord; – **enállisch,** adj. veranderd, omgekeerd, verwisseld; – **enallostégisch,** adj. met om vele punten gelegen afdeelingen.

Enamel, n. emailverf.

Enamorádo, m. sp. verliefde minnaar.

Enanthēma, enantheem, n. gr. (vgl. a n t h o s, enz.) inwendige huiduitslag, inz. de slijmhuid van het darmkanaal.

Enantiodromīe en **enantiotrōpie,** f. gr. (van *enantíos*, tegenover) tegemoet-loopen, tegenwerking, 't voortdurend tegen elkander werken der dingen, waardoor het eene ontstaat, terwijl het andere vergaat; – **enantiologīe,** f. tegenspraak, tegenrede; – **enantiopathīe,** f. z. v. a. a l l o p a t h i e (z. ald.); – **enantiophanīe,** f. schijnbare tegenspraak; – **enantiōsis,** f. tegenstelling, tegenspraak, tegenstrijdigheid (waarin, volgens Pythagoras, de grondwet van alle leven ligt); – **enantiotroóp,** adj. heet een stof, die omgezet in een m o d i f i c a t i e, weer tot den eersten vorm kan teruggebracht worden, vgl. m o n o t r o o p.

Enargie, f. gr. (*enargeia*) oogenschijnlijkheid, duidelijkheid, klaarheid, z. v. a. e v i d e n t i e (z. ald.); – **enárgisch,** adj. (gr. *enargēs*), duidelijk, in het oog loopend, aanschouwelijk, lijfelijk.

enarmonico, it. Muz. z. e n h a r m o n i s c h.

enarreeren, lat. (*enarrāre*) verhalen, vertellen, verklaren; – **enarrābel,** adj. verhaalbaar, verklaarbaar; – **enarrātie** (spr. *t=ts*) f. vertelling, verhaal, verklaring.

en arrière, z. *arrière.*

Enarthron, n. gr. (van *arthron*, lid, gewricht) vreemd lichaam in een gewricht; – **enarthrōsis,** f. gr. Med. invoeging of inlating van een beenderhoofd in zijne holte of zijn bekken; diepe beweeglijke geleding.

enástrisch, adj. gr. (van *astēr*, ster) gesternd; aan den invloed der gesternten blootgesteld.

enátmisch, adj. gr. (van *atmos*, damp) dampig, vol dampen.

en attendant, z. ond. a t t e n d e e r e n.

enaudisch, gr. (van *audē*, geluid, stem) stemhebbend, sprekend.

en avant, z. *avant*; – *en bas*, z. *bas*; – *en blanc*, z. ond. b l a n c; – *en bloc*, z. *bloc*.

Encablure f. fr. (spr. *añk-*) maat van 200 meter op zee.

encadreeren (spr. *añk-*), fr. (*encadrer*; vgl. c a d r e) in eene lijst zetten b.v. eene schilderij; ook insluiten, in rij en gelid plaatsen; – **encadremént,** n. (spr. *-máñ*) invatting, lijst, rand, raam.

encageeren (spr. *ankazj-*), fr. (*encager*, van *cage*, kooi) in eene kooi opsluiten.

Encan, n. fr. (spr. *añkáñ*) verkooping bij opbod, a u c t i e.

en canaille en **encanailleeren,** z. c a n a i l l e.

Encanthis, encathisma, encaustiek enz., z. e n k–.

en carrière, z. c a r r i è r e.

Enceinte, f. fr. (spr. *añs–*; van *enceindre*, omgorden, insluiten, lat. *incingĕre*) Mil. wallen met of zonder de buitenvesten, gezamenlijke buitenwerken eener vesting; bij jagers: omsluiting van het wild; ook besloten plaats, omheining, omwalling, ringmuur; als adj. fr. zwanger.

Encelădus, m. gr. Myth. geduchte reus, door Jupiter bij de bestorming van den Olympus overwonnen, op het eiland Sicilië nedergeworpen en daar met den Etna bedekt. De uitbarstingen van dien vulkaan en de aardbevingen op Sicilië getuigen van den benauwden toestand, waarin hij zich daar bevindt.

Encensoir, n. fr. (spr. *añsañsoár*) wierookvat, vgl. i n c e n s o r i u m.

Encephălos, m. of **encephălum,** n. gr. (*enképhalos*, d. i. wat in het hoofd is; van *kephălē*, hoofd) hoofdmerg, hersenen; – **encephalalgīe,** f. hersenlijden, eene ziekelijke aandoening der hersenen; – **encephalītis,** f. ontsteking der hersenen; bij kinderen: cerebrale kinderverlamming; – **encephalocēle,** f. hersenbreuk; – **encephalodynīe,** f. hersenpijn, hoofdpijn; – **encephalognomiek,** f. hersenkunde; schedelleer; – **encephalolíth,** m. hersensteen, steenachtige massa in de hersenen; – **encephalotithyăsis,** f. eig. hersenversteening; gedeeltelijke verharding der hersenen, vorming van steenen daarin; – **encephalologīe,** f. hersenleer; – **encephalomaláxis,** of **-malacīe,** f. hersenverweeking; – **encephalopathīe,** f. hersenlijden; – **encephalophȳma,** n. hersengezwel, uitwas der hersenen; – **encephaloskopīe,** f. onderzoek der hersenen; ook z. v. a. k r a n i o s k o p i e; – **encephalotomie,** f. hersensnede; ontleding der hersenen.

enchaineeren. (spr. *añsjén-*), fr. (*enchainer*,

vgl. chaîne) met elkander verbinden, aaneenschakelen, aan elkander ketenen; - **enchainement**, n. (pr. *añsjènmáñ*) aaneenschakeling, samenhang; reeks.

enchanteeren (pr. *añsjant-*, fr. *enchanter*; van 't lat. *incantāre*) betooveren; verrukken, in nemen; - geënchanteerd, adj. betooverd, verrukt; - **enchantement**, n. (spr. *añsjant'-máñ*) betoovering, verrukking, opgetogenheid; - **enchanteur**, m. toovenaar, betoovenaar; - **enchanteresse**, f. toovenares.

Encharáxis, f. gr. (van *en-charássein*, inkerven, krassen; vgl. karakter) Chir. inkerving der huid, 't koppen (scarificatie); - **encharáktisch**, adj. tot het koppen behoorende.

enchasseeren (spr. *añsjass-*), fr. (*enchâsser*, van *châssis*, z. ald.) vatten, invatten, zetten; - **enchassúre**, f. invatting, zetting van paarlen en edelgesteenten.

en chef, z. ond. chef.

Encheirēsis, f. gr. (van *encheirein*, hand aanleggen, van *cheir*, hand) behandeling, handgreep, inz. bij het opereeren; - **encheiridion** of **enchiridion**, n. handboekje, beknopt leerboekje van deze of gene wetenschap.

Enchĕlys, f. gr. aal; - **enchelýoïden**, pl. dieren met rolvormig lichaam; - **encheloïdisch**, adj. aalvormig; - **enchelysōmisch**, adj. met aalvormig lichaam.

Enchènte, f. port. (spr. *entsjente*) vloed (het tegengest. van *vasante*, eb).

Enchère, f. fr. (spr. *añsjér*; v. *cher*, duur) opbod, overbod, hooger bod; - **enchereeren, encherisseeren**, fr. (*enchérir*) overbieden, den prijs verhoogen, duurder maken.

en chiffres, fr. (spr. *añ sjieff'r*) in cijfers, in geheimschrift.

Enchiridion, z. ondr. encheirésis.

Encholirium, n. gr. (van *enchos*, spies, zwaard en *leirion*, lelie) Bot. steenlelie.

Enchondrōma, n. gr. inwendig kraakbeengezwel, inz. aan de longen en beenderen.

enchórisch schrift der Egyptenaren, (van het gr. *enchōrios*, inlandsch, inheemsch) z. v. a. demotisch schrift (z. ald.).

Enchrisis, f. gr., vgl. (chrisma, enz.) inzalving; - **enchrýsma**, n. zalf.

Enchymōma, n. of **enchymōsis**, f. gr. (vgl. chymos en chemie) Med. uitstorting van sappen in lichaamsdeelen; - **enchýta**, pl. inspuitmiddelen.

Encierro, m. sp. bij het stierengevecht de intocht der stieren in het circus, waar zij in de stallen opgesloten worden.

Encláve, f. fr. (spr. *añklaav'*; van *enclaver*, z. lager) gebied, rechtsgebied, inz. door vreemd gebied ingesloten land, in vreemde landen liggende bezittingen, ingesloten grond, ook **enclavure**; - **enclaveeren**, fr. (*enclaver*, v. 't mid.lat. *inclavare*, insluiten, v. 't lat. *clavis*, sleutel) insluiten, met vreemd gebied omgeven.

Enclenchemént, n. fr. (spr. *anklanchmán*) samenkoppeling in een sperslot; grendelinrichting.

Enclitica enz. z. enkl-.

Encloture, f. (spr. *añklotuur'*) fr. (*enclôture*, van *enclore*, lat. *includĕre*, insluiten) omheining, intuining, insluiting

Encœlialgie, f. gr. (van *enkoilĭa*, ingewanden) Med. buik- of ingewandspijn; - **encœliitis**, f. ontsteking der buiksingewanden, darmontsteking.

Encolpium, z. enkolpion.

Encombrement, n. fr. (spr. *añkoñbr'máñ*, van *encombrer*, it. *ingombrare*, door puin versperren, v. 't lat. *cumŭlus*, hoop, port. *combro*, aardhoop) versperring door puin, belemmering, verstopping, hindernis, verdrietelijkheid.

Encomium, z. enkomion; - *en comparaison*, z. ond. comparee ren; - *en confiance*, z. ondr. confideeren.

encore (spr. *añkôr*), fr. z. v. a. het it. *ancora*, v. 't lat. *ad hanc horam*, tot dit uur, nog eens, da capo!

en corps, fr. (spr. *añkôr*), z. in *corpore*.

en costume, fr. z. onder costume.

en couleur, z. couleur.

encourageeren, fr. (spr. *añkoera-zj-*, vgl. courage) bemoedigen, moed inspreken, aanmoedigen, opwekken, aansporen, aandrijven, aanvuren, aanwakkeren, aanzetten; - **encourageant**, adj. (spr. *añkoerazjáñ*), opwekkend, bemoedigend, enz.; - **encouragement** (spr. *-ra-zj'máñ*) bemoediging, opwekking, aandrijving, aanwakkering.

Encratiten, Encriniet, z. enkr-.

en croupe, fr. (spr. *añ kroep'*) achterop (het paard), op het kruis.

Encyanthus, m. Bot. prachtklok, uit de familie der ericariën of heideplanten.

encyklisch, adj. gr. (*enkýklĭos, on*; vgl. cyclus) in een kring omloopend; - **encyclium**, n., of **encyclica**, f. (scil. *epistola*) gewoonlijk **encycliek**, f. een encyklische brief, rondgaande brief, circulaire; inz. een aanschrijving of mandement van den paus aan de aartsbisschoppen en bisschoppen; - **encyklopædie**, f. (gr. *enkyklopaideia*, liever *enkyklios padeia*; *paideia*, opvoeding, onderwijs) kring of omvang der tot eene omvattende wetenschappelijke vorming behoorende kundigheden, ook het kort begrip of leergebied der wetenschappen in het algemeen of der tot een bijzonder vak behoorende (b.v. philosophische, theologische enz. encykl.); beroemd is de groote fr. encyklopædie, door Diderot in de 18de eeuw ontworpen en door vele geleerde mannen (Buffon, Raynal, d'Alembert, Condillac, Helvetius, Mably en anderen) bewerkt, in welker philosophische artikelen men eene voorname aanleiding tot de revolutie van 1789 vindt; - alphabetische encyklopædie of encyklopædisch woordenboek, een woordenboek voor zaakkennis, woordenboek der samenleving, der conversatie; - **encyklopædisch**, adj. algemeen wetenschappelijk, een algemeen overzicht der wetenschappen behelzende of gevende; - **encyklopædisten**, m. pl. eig. bearbeiders der groote fr. encyklopædie in de 18de eeuw; bepaaldelijk

verstaat men onder dien naam hare uitgevers D i d e r o t en A l e m b e r t en de mannen, welke zich in letterkundig opzicht om die beide mannen, in maatschappelijk opzicht vooral om baron Holbach, schaarden; – **encyklopædísme,** n. encyklopædische leervorm, inz. de wijsgeerige grondstellingen en met de aangenomen godsdienstbegrippen deels strijdige meeningen der fr. encyklopædisten; – **encykloposie** (spr. $s=z$) f. 't ronddrinken, rondgaan van den beker.

Endáseh (endázeh, hendázé, endéseh, pik endáseh), m. vroeger gebruikelijke kleine of korte el in Turkije en Griekenland = 648 of 653 mM.; in Walachije had zij voor katoenen, linnen- en hennepweefsels een lengte van 641 mM. (vgl. h â l e b i).

Endécha, f. pl. **endechas** (spr. *endétjas*; v. 't lat. *indicta*, als 't ware: het daartegen gezegde) sp. klaagliederen, lijkzangen, uit vierregelige stanzen bestaande.

Endeixis, f. gr. (v. *en-deiknýnai*, daaraan toonen, aanwijzen), z. v. a. i n d i c a t i e, z. ald.

Endekagoon, en **endekasyllabum,** z. h e n d e k a g o o n enz.

Endemíe, f. gr. (v. *endēmos*, inheemsch, van *dēmos*, volk) Med. heerschende landsziekte, inheemsche plaatselijke, uit lucht en levenswijs voorkomende ziekte, onderscheiden van e p i d e m i e (z. ald.); – **endémisch,** adj. (van ziekten) aan een land of een volk eigen; inheemsch inlandsch, plaatselijk.

en dépit, z. d e p i t; – *en depôt*, z. onder d e p o n e e r e n.

endermátisch, endérmisch, adj. gr. (van *dérma*, huid) Med. in de huid liggende; op de huid, inz. de onderhuid aangewend, b.v. endermatische middelen = **endermatica,** n. pl.; – **endermatísme,** n. aanwending van geneesmiddelen op de van opperhuid ontbloote onderhuid.

Énderoen, n. perz. het „binnenste" vertrek z. v. a. h a r e m.

en déshabillé, z. d e s h a b i l l é; – *en détail*, z. d e t a i l.

endetteeren (spr. *añdetteeren*), fr. (*endetter*, v. *dette*, v. 't lat. *debĭta*, pl. v. *debĭtum*, schuld) in schulden steken; – g e ë n d e t t e e r d, adj. met schulden beladen of belast.

Endiadys, z. h e n d i a d y s.

Endiometer, n. gr. (van *endíos*, op den middag) meridiaanmeter.

Endl., bij Botanische benamingen afk. voor S. L. Endlicher (gest. 1849).

endogeen, endogénisch, gr. (van *éndon*), inwendig uitgroeiend; Bot. uitloopers van den stam, die uit de cellen van het binnenste ontstaan; – **endogamie,** f. huwelijken tusschen leden van denzelfden stam, in tegenst. met e x o g a m i e, z.a.; – **endokardium,** n. Med. inwendige vlakte (wand) van het hart; – **endokardítis,** f. ontsteking daarvan; – **endokarpium,** n. Bot. inwendig vruchthulsel; ontsteking der baarmoeder; – **endolaryngeaál,** binnen in de larynx, in het strottenhoofd; – **endometer,** m. meter voor den kub. inhoud van den schedel; – **endoperikardítis,** f. ontsteking der in- en uitwendige vlakte (wand) van het hart; – **endopleura,** f. inwendig zaadvlies der planten.

endommageeren (spr. *andommazjéeren*), fr. (*endommager*, van *dommage*, schade; vgl. d e d o m m a g e e r e n) beschadigen, nadeel of schade toebrengen.

Endoparasiet, m. gr. (vgl. p a r a s i e t) woekerdier, dat in gesloten holten van een ander dier leeft.

Endorrhízon, n. gr. (v. *éndon*, inwendig, en *rhidza*, wortel) Bot. gewas, dat den wortel uit den kiem schiet.

Endŏsis, f. gr. (v. *en-didŏnai*, aangeven, toegeven) Med. 't verminderen, afnemen eener ziekte.

Endoskoop, m. chirurgisch instrument ter bezichtiging van nauwe kanalen en holten inz. der pisbuis en blaas, bestaande uit een invoerbuis en verlichtingstoestel; – **endoskopíe,** f. het bezichtigen met een endoskoop.

Endosmōse, f. gr. (mislukte woordafleiding uit *endon*, inwendig en den verkeerden vorm *osmōsis*, in plaats van *osmēsis*, ruiken in den zin van inhaling eener uitwaseming) in- of opzuiging eener minder dichte vloeistof door eene dichtere, door middel van een daartusschen geplaatsten poreuzen wand (vlies, gebrand leem), het tegengestelde v. e x o s m o s e; – **endósmometer,** m. werktuig om die inzuiging te meten en te onderzoeken.

Endosperm, n. meelkern van de graankorrel. *endospermĭcus, a, um*, lat. Bot. kiemwithoudend.

endosseeren (spr. *añd-*) fr. (*endosser*), of **indosseeren,** it. (*indossáre*, van 't ital. *dosso*, fr. *dos*, rug, lat. *dorsum*) een wissel door een opschrift aan zijne keerzijde aan een ander overdragen of afstaan; – **endossant** (spr. *añdossan*) of **endosseur,** ook **indossánt,** m. overdrager van een wissel, hij, die den wissel endosseert; – **indossaat,** m. persoon, aan wien de wissel is overgedragen; – **endossement,** fr. (spr. *añdoss'mañ*) **indossement** of **indósso,** it. n. 't overdragen van een wissel op een ander (door op den rug te schrijven).

endowed, adj. eng. (spr. *-daud'*) begiftigd, beschonken, b.v. *endowed schools* (spr. *skoels*), met een fonds begiftigde scholen.

Endroit, m. fr. (spr. *añdroá*) plaats, plek.

Endymion, m. gr. Myth. schoon herder, bekend door de liefde, die hij, „de zuster van de zon", Diana, inboezemde, welke godin tot hem afdaalde, terwijl hij in slaap lag, om hem te kussen; een jonge langslaper.

en écharpe, z. e c h a r p e; – *en échec* en *en échiquier*, z. *échec*; – *en échelon*, z. ond. *échelle*.

Enechēma, n. gr. (*enēchēma*, van *enēchein*, inklinken) Med. oorgesuis; – **enēchēsis,** f. ontstaan daarvan.

en effet, z. onder e f f e c t; – *en égard*, z. e g a r d.

Enēma, n. gr. (v. *eniēmi*, ik laat of werp in) Med. inspuiten of het ingespotene, klysteer; – **enemăta,** n. pl. middelen, die door den aars in het lichaam gevoerd worden.

Energie, f. gr. (*en-ergeia*) werkzaamheid, een hooger of sterker graad van werkkracht, nadruk, vuur, klem; in de werktuigkunde: arbeidsvermogen, verdeeld in kinetische en potentiëele e.; – *energico, energica, energicamente* of *con energia* (spr. *g=dzj*) it. Muz. met kracht, nadrukkelijk, krachtig; – **enérgisch,** adj. (gr. *energos*, van *ergon*, werk, daad), werkzaam, krachtvol, nadrukkelijk, krachtig, vurig; – **energiseeren** (spr. *s=z*) krachtig of werkzaam maken; – **energumeen,** m. gr. (*energumĕnos*, van *energein*; eig. een bewerkte, n.l. door een boozen geest) een bezetene, dweper, waanzinnige; – **energuménisch,** adj. dwepend, waanzinnig.

enerveeren, lat. (*enervāre*; vgl. *nervus*) ontzenuwen, krachteloos maken; verzwakken, uitmergelen; – **enervatie** (spr. *t=ts*) f. ontzenuwing, verzwakking, uitputting, uitmergeling.

enervus, a, um, lat. Bot. zonder nerven of ribben.

en escarpins, z. e s c a r p i n s; – *en espagnol,* z. e s p a g n o l; – *en espalier,* z. e s p a l i e r; – *en espèces,* z. ond. e s p è c e; – *en état,* z. e t a t; – *en éventail,* z. é v e n t a i l; – *en extase,* z. ond. e k s t a s i s; – *en face,* z. f a c e; – *en famille,* z. ond f a m i l i e.

enfant, n. fr. (spr. *anfan*) kind; – **enfants de France,** „kinderen van Frankrijk", vroeger de titel der wettige kinderen en kleinkinderen, alsmede der broederskinderen van den koning van Frankrijk (de verdere bloedverwanten heetten *princes du sang*, prinsen van den bloede); – **enfants de troupe** (spr. *troep'*), op staatskosten in de kazernes opgevoede zonen van onderofficieren en soldaten (in Frankrijk); – **enfants perdus,** pl. (spr. *anfan perdu*) eig. verloren kinderen; Mil. eertijds lichte voortroepen, die het eerst aanvallen, storm loopen enz.; in gevaar verkeerende voorposten; waaghalzen; – **enfants sans souci,** (spr. *sansoesi*) tooneelspelersgezelschap te Parijs in de 15e en 16e eeuw (eig. „kinderen zonder zorgen"); – **enfant terrible** (spr. *terribel*), eig. „schrikkelijk kind", praatachtig kind, dat door het oververtellen van gehoorde of geziene dingen verlegenheid doet ontstaan; lid van een gezelschap, dat de anderen compromitteert of in angst doet zitten; – **enfant trouvé,** (spr. *troewé*) vondeling; – **enfance,** f. (spr. *anfans'*) kindsheid; – **enfantillage,** f. (spr. *-tilaazj'*) kinderachtigheid; – **enfantin** (spr. *anfantén*), kinderachtig.

enfātico, enfaticaménte, it. Muz. met nadruk, nadrukkelijk; vgl. e m p h a t i s c h.

en faveur, z. f a v e u r.

enfileeren (spr. *an-*) fr. (*enfiler*; v. *fil*, draad = lat. *filum*) eig. een draad insteken, aaneenrijgen, b.v. paarlen; (iemand in een onderneming of gevaar) verstrikken, inwikkelen; Mil. overlangs bestrijken, met kanonnen beschieten; ook overtellen (bij het whistspel); – **enfilade,** fr. (spr. *anfilaad'*) volgrij, b.v. van kamers; ook z. v. a. **enfilement,** n. (spr. *anfiel'mán*) bestrijking met geschut, 't beschieten van ter zijde, inz. bij verschansingen.

enfin, fr. (spr. *anfen*) eindelijk, ten slotte; in het kort, met éen woord.

enflammeeren (spr. *anflaméeren*) fr. (*enflammer*, v. *flamme*, vlam) ontsteken, aansteken, doen ontvlammen.

Enfleurage, f. fr. (spr. *anfleuraazj*) 't verkrijgen door middel van een vet (zonder hitte) van de vluchtige oliën en reukstoffen der bloemen.

enfonceeren (spr. *anfons-*), fr. (*enfoncer*; v. *fond*, grond, diepte) in den grond drijven, den bodem inslaan, doorbreken, inbreken, doorboren, met geweld openen; verzinken, inzinken; – **enfoncement,** n. (spr. *ánfons'mán*) indieping, verdieping, de donkere zijde, achtergrond van eene schilderij.

enforceeren (spr. *anfors-*), fr. (*enforcer*; vgl. f o r c e) versterken, sterker maken.

en front, z. f r o n t.

enfumeeren (spr. *an-*), fr. (*enfumer*, van *fumée*, rook) rooken, berooken, doorrooken, besmoken (inz. met tabak).

engageeren (spr. *aghazj-*) fr. (*engager*, eig. verpanden, van *gage*, pand) verbindend of verplichtend maken, verplichten, in dienst nemen, aannemen, aanwerven, overreden, overhalen of bepraten, bewegen, noodigen; zich tot iets verbinden, zijn woord geven, zijne eer verpanden; Mil. een gevecht beginnen; – g e ë n g a g e e r d, adj. verplicht, verbonden, enz.; beloofd, verloofd, verzegd; Mil. in een strijd gewikkeld; – **engageant** (spr. *angazján*) innemend, verplichtend, uitlokkend, aantrekkelijk; – **engageante,** n. kort kanten damesmouwtje.; – **engagement,** n. (spr. *-mán*; meestal als nederl. *-ment*) verplichting, verbintenis, verloving (als zoodanig niet in het fr. bekend); verpanding, dienstaanneming, aanstelling, dienst, ambt, bediening; ook gevecht.

en gala, z. g a l a; – *en garçon,* z. g a r c o n.

Engaño, m. sp. (spr. *-ganjo*) bedrog.

Engáreb, n. arab. soort van rustbed of sopha in 't Oosten, bestaande uit een raam van stevig hout met een daarover gespannen veerkrachtig net uit strooken van ossenhuid, op hetwelk een tapijt uitgespreid is.

Engastriloog of **engastrimȳth,** m. gr. (van *gastēr*, buik) buikspreker, z. v. a. v e n t r i l o q u i s t; – e n g a s t r i m á n t i s, m., pl. **engastrimánteis** of **engastrimánten,** buikwaarzeggers; buiksprekers als profeten; – **engastrimantīe** (spr. *tie=tsie*) f. buikwaarzeggerij, voorspelling door middel van 't buikspreken; – **engastromythísme,** n. buiksprekerskunst.

Engedi, hebr. bokkebron, stad in de heete streek ten W. van de Doode Zee. *Jozua*, 15, 62; *Hoogl.* 1, 14.

Engels, n. onderdeel van het oude pond trooisch gewicht = $^1/_{16}$ ons of 1,53802 gram.

Engelsche ziekte, f. rachītis, ziekte in het beenderengestel, vooral bij kinderen.

en géneral, z. g e n e r a a l.

Enghil, m. turk. in den koran: nieuw testament, evenals t a u r a t (wet) het oude.

Engine, n. of f. eng. (spr. *endzjin*) machine; - **engineer** (spr. *endzjinier*), i n g e n i e u r (z. ald.).

english, adj. eng. (spr. *inglisj*) engelsch; – **Englishman** (spr. *inglisjmen*), Engelschman; –

the English, de Engelschen.; – *english spoken*, er wordt Engelsch gesproken.

engliseeren, z. angliseeren.

englouteeren (spr. *angloet-*), fr. (*engloutir*: vgl. glouton) doorslikken, verslinden, doorbrengen.

Engonáden, m. pl. gr. (van *gony*, knie) egyptische figuren, die op de knieën rusten.

Engouemént, (spr. *angoeëman*) n. fr. opvulling, inz. van de longen, als zich slijm er in ophoopt.

engourdeeren, engourdisseeren, fr. (*engourdir*; spr. *angoerd-*) verstijven, stijf of gevoelloos maken, verslappen, verdooven, loom of slaperig worden of maken; – **engourdissement,** n. (spr. *-di-s'mâñ*) 't verstijven, slapen der ledematen, de verdooving.

Engraisserie, f. fr. (spr. *angréss-*; van *engraisser*, vetmaken, van *graisse*, vet) inrichting tot vetmaken, mesterij; – **engraisseur,** m. mester, vetmaker (van vogels enz.).

en grande tenue, z. ond. *grand*.

Engrêlure, f. fr. (spr. *angrêlúúr'*; v. *grêle*, hagel) getande rand, randversieringen met afgeronde punten (aan borduurwerk, kant enz.).

en gros, z. gros.

Engymeter, n. gr. (van *engys*, nabij), afstandsmeter, werktuig tot meting van geringe afstanden; **engyskoop,** f. nabijkijker, vergrootglas, loep.

en haie, z. haie.

enhardeeren, enhardisseeren, fr. (*enhardir*; spr. *anhard-*; v. *hardi*, koen, stout) verstouten, stout, moedig, vrijpostig, vermetel maken.

enharmónisch, adj. gr. (vgl. harmonie) Muz. eig. in de harmonie liggende en daaraan gebonden; geschikt, gepast; – enharmonische tonen zijn die, welke eene dubbele rol spelen, al naar gelang ze tot de eene of de andere tonenreeks behooren, waardoor zij met hun stemming of kleurschakeering tegelijk van naam veranderen, zooals cis of des, gis of as; enharmonische toonsoorten, zulke, waartoe dezelfde toon onder verschillende benamingen behoort, zooals dis-mol of es-mol; bij de Grieken heette die toonladder enharmonisch, waarin de beide eerste intervallen kleiner dan halvetonen waren.

en haut, z. haut.

Enhérion, m. (vgl. einheriar) in de oudn. godenleer: verzameling der helden in den hemel of Walhalla.

Enhýdris, f. gr. (v. *hýdōr*, water) waterslang; – **enhydriet,** m. soort van chalcedoon (z. ald.), die somtijds waterdruppels in zich besluit.

Enigma, enigmatisch, enigmatiseeren, z. ænigma enz.

Enimba, f. groote west-afrikaansche palmboom.

eniteeren, lat. (*enitēre*) beroemd worden, uitblinken.

enivreeren, (spr. *aniw-*), fr. (*enivrer*, van *ivre*) dronken of beschonken maken, een roes aanzetten; bedwelmen, verblinden.

Enjambée, f. fr. (spr. *anzjanbé*; van *enjamber*, overschrijden, van *jambe*, been, sp. en it. *gamba*, van celtischen oorsprong) schrede met wijduitgestrekte voeten; – **enjambemént,** n. fr. (spr. *anzjanb'mân*) Poët. 't overstappen, overspringen, oversprong, onafgebroken voortgang van den zin van den eenen versregel in den anderen, b. v. bij Vondel:

Hier wint Adam als hij uit-
geslapen had, de schoonste bruid.

Vgl. synaphie.

enjertádo, adj. sp. (spr. *ench-*) door enting of oculatie veredeld (ook **enxertado**).

Enjeu, m. fr. (spr. *anzjeu*; van *jeu*, spel) inzet in 't spel.

enjoué, adj. fr. (spr. *anzjoe-é*) vroolijk, lustig, opgeruimd; – **enjouement,** m. (spr. *anjoe'mân*) vroolijkheid, opgeruimdheid.

Enkánthis, f. gr. (van *kanthos*, ooghoek) Med. traankliergezwel; – *enkanthis inflammatoria*, ontstoken traanheuvel; – *enkanthis scirrhōsa*, knoestgezwelletje van den traanheuvel; – *enkanthis carcinomatōsa*, kanker van den traanheuvel.

Enkathísma, n. gr. (van *en-kathidzein*, inzetten) Med. bad, waarin men tot aan den navel in het water zit, halfbad, zitdampbad.

Enkauma, m. gr. (v. *kauma*, brand, *kaiein*, branden) Med. eig. het ingebrande; diepe brandende zweer van het hoornvlies; – **enkausis,** f. 't inbranden; – **enkaustisch,** adj. ingebrand; – **enkaustiek,** f. of **enkaustisch schilderwerk,** ingebrand schilderwerk met wasverven (in plaats van olieverven), wasschilderen, waarbij het bindmiddel in het onderliggende vlak ingebrand werd. De Ouden kenden 3 soorten van dit procédé, dat in de Middeleeuwen verloren ging (vgl. punische was).

Enkephălos, eng. Zie *enc.*

Enklísis, f, gr. (eig. aanleuning, overbuiging, van *en-klinein*, aanleunen) in de grieksche taal het terugwerpen van het accent van een woord op het voorgaande woord; – **enklitikum,** f. of **enklítisch,** adj. heet een woord, dat zijn accent op het voorgaande woord terugwerpt.

Enkolpíon, n. gr. (van *kólpos*, boezem) eig. iets, dat zich aan den boezem bevindt; vandaar een aan den hals gedragen doosje met reliquiëen. ook het borstkruis der bisschoppen; – **enkolpísme,** n. Med. 't inbrengen of inspuiten van geneesmiddelen in de vrouwelijke scheede.

Enkomium of gr. **enkomíon,** n. (van *kōmos*, feestelijke viering) lofrede, lofschrift, zoo heette Erasmus' „lof der zotheid": *enkómion moriae*; – **enkomiást,** m. lofredenaar; – **enkomiastiek,** f. lofredekunst; – **enkomiastikon,** n. lofdicht; – **enkomiástisch,** adj. op de wijze van den lofredenaar, lovend, prijzend.

Enkŏpe, f. gr. (*enkopē*, v. *en-kóptein*, insnijden) insnede, spleet; Med. snij- of houwwond, inz. in de hersenpan.

Enkratíe (spr. *t=ts*) f. gr. (*enkráteia* v. *kratein*, sterk zijn, beheerschen) gave der onthouding, zelfbeheersching; – **enkratieten,** m. pl. onthoudzamen, matigen, naam eener gnostische secte, die zich van het huwelijk en het gebruik van vleesch en wijn onthield; ook tatianisten, z. ald.

Enkrinieten, m. pl. gr. (v. *krinon*, lelie) zeeleliën, een klasse der stekelhuidigen; de meeste soorten zijn fossiel; de afzonderlijke deelen van den steel der versteeningen heeten trochieten en entrochieten, radersteenen, bonifacius-penningen enz.

enlaideeren, enlaidisseeren (spr. *anléd-*), fr. (*enlaidir*, v. *laid*, leelijk) leelijk maken, misvormen.

Enlevage, f. fr. (spr. *añl'waazj'*; van *enlever*, wegnemen) 't wegbijten, wegnemen; etsdruk, ontkleurend, reeds voorhanden kleuren vernietigend middel (bij 't verven en katoendrukken); – **enleveeren,** oplichten, wegnemen, wegdoen.

en ligne, z. ligne.

enlumineeren, fr. (*euluminer*; van lat. *lumen*, licht) met kleuren afzetten, dekken; kleuren.

en main, z. *main*; – *en maître*, z. onder maître; – *en masque*, z. ond. masker; – *en médaillon*, z. medaillon; – *en miniature*, z. miniatuur.

Enneatēris, f. gr. (v. *ennĕa*, negen, en *etos*, jaar) negental jaren; tijdruimte van 9 of eig. 8 jaren, bij de oude Grieken een cyklus voor zekere feesten, die in het negende jaar terugkeerden; – **ennata,** n. pl. in de oudheid: offers op den 9den dag na de begrafenis; in de gr. kerk: gebeden voor een overledene op den 9den dag na zijn dood; – **enneachórdisch,** adj. negensnarig; – **enneadaktȳlisch,** met negen teenen; – **enneāde,** f. getal van negen; – **enneadekaëtēris,** f. negentienjarige cyklus der maanperioden; – **enneagoon,** m. negenhoek; – **enneagȳnie,** f. plantenklasse met negen stijltjes; – **enneahexaēdrisch,** adj. vierenvijftig-hoekig; – **enneakontaēdrisch,** adj. negentienhoekig; – **enneandria,** n. pl. zulke planten, waarvan de tweeslachtige bloemen negen vrije meeldraden hebben, de 9de klasse in het stelsel van Linnaeus; – **enneanthérisch,** adj. met negen stampertjes; – **enneapetálisch,** adj. met negen bloembladeren; – **enneapharmăcum,** n. geneesmiddel uit negen bestanddeelen; – **enneaphyllisch,** adj. met uit negen blaadjes bestaande bladeren; – **enneapterygisch,** adj. met negen vinnen; – **enneaspérmisch,** adj. negen zaadkorrels bevattende.

ennobleeren, ennoblisseeren, fr. (*ennoblir*), z. v. a. anobleeren (z. ald.).

ennoēmátisch, adj. gr. in den geest zelven gevormd.

Ennosigæos en **ennosichton,** m. gr. (v. *ennosis*, *enosis*, beweging, schokking, en *gaia*, *gē*, de aarde) schokker der aarde, een Homerische bijnaam van Neptunus.

Ennui, m. fr. (spr. *añwi*; it. *noja*, v. 't lat. *in odio*, in haat) verveling, verdriet, ongenoegen; – **ennuyeeren** (spr. *añwi-jéeren*), verveling veroorzaken, vervelen; lastig worden; – **ennuyant** of **ennuyeux,** adj. vervelend, langwijlig, verdrietig, lastig.

enodeeren, lat. (*enodāre*; v. *nodus*, knoop) ontknoopen, ontwikkelen. oplossen; – **enodātie** (spr. *t=ts*), f. (*enodatĭo*) ontknooping, ontwikkeling, oplossing

enodis, lat. Bot. ongeknobbeld.

enódcisch, adj. gr. (*enódios*, van *en-* en *hodós*, weg) tot den weg behoorende, onderweg gebruikelijk.

enódmisch, adj. gr. (*énodmos*, van *en-* en *odmē*, reuk) riekend, geurig, frisch.

enœdisch, adj. gr. (*enoidēs*, van *en-* en *oidos* gezwel) gezwollen.

enólmisch, adj. gr. (*énolmos*, van *en-* en *hólmos*) op den drievoet zittende, voorspellend, profeteerend.

Enomotīe (spr. *t=ts*), f. gr. (*enōmótia*, van *enōmotos*, wie gezworen heeft) in 't algemeen eene schaar van beëedigde krijgslieden; inz. bij de oude Spartanen een troep van 25 tot 32 man; – **enomotárchēs** of **enomotárch,** m. aanvoerder van zulk eene schaar.

Enoptromantīe (spr. *tie=tsie*), f. gr. (v. *énoptron*, spiegel) spiegelwaarzeggerij, wichelarij door spiegelkijken; – **enoptrománt,** m. spiegelwaarzegger.

en ordre, enz., z. ond. ordre.

enórm, adj. lat. (*enormis*, *e*, van *e*, *ex*, uit, en *norma*, regel, richtsnoer) uit de maat, onmatig, overmatig, overdreven, buitengemeen, gedrochtelijk, ongehoord, afschuwelijk; – *enormis laesio*, z. *laesio*, ond. lædeeren; – **enormiteit,** f. (lat. *enormĭtas*) buitenmatigheid, buitensporigheid, ongewone grootte, afschuwlijkheid.

Enórmôn, n. gr. (van *en-ormān*, in-, aandrijven) innerlijke levenswerkzaamheid, levenskracht.

Enostōsis, f. gr. (vgl. ostosis) Med. inwendig beengezwel.

en particulier, z. ond. particula; – *en parure*, z. parure; – *en passant*. z. passeeren; – *en pastel*, z. pastel, ond. paste; – *en peine*, z. peine; – *en profil*, z. profil; – *en carré* of *carré*, z. quarré; – *en quatre couleurs*, fr. (spr. *añ'katr' koeleur*) in vier kleuren; – *en question*, z. quæstie.

Enquête, f. fr. (spr. *añket'*; oudfr. *enqueste*, provenç. *enquesta*, als ware 't lat. *inquaesita* = *inquisitio*) gerechtelijk onderzoek in burgerlijke of civiele zaken; in het algemeen: ambtelijk of officieel onderzoek; – parlementaire enquête, onderzoek door eene commissie uit een der beide Kamers van de volksvertegenwoordiging; – **enquêteur,** m. onderzoeker, rechter van onderzoek.

enrageeren (spr. *añrazj-*), fr. (*enrager*; vgl. rage) razend, dol worden; vertoornen, vergramd, woedend maken; – **enragé,** m. (spr. *añrazjé*) razende, dolleman, uitzinnig mensch; hartstochtelijk aanhanger van eene politieke partij.

en regard, z. regard, ond. regardeeren.

enregistreeren (spr. *añrezji-st-*), fr. (*enregistrer*; vgl. register) inschrijven, inbrengen in 't register; – **enregistrement,** n. (spr. *añrezji-str'mañ*) inschrijving, boeking, plaatsing op 't register.

en retraite, z. ond. retraheeren.

enrhumé, fr. (spr. *añrumé*) verkouden, met verkoudheid (*rhume*, gr. *rheuma*) bevangen.

enrhýthmisch, adj. gr. (*énrhythmos, on*) in den r h y t h m u s (z. ald.) vervat, evenmatig, geregeld.

enricheeren, enrichisseeren (spr. *añrisj-*), fr. (*enrichir*) verrijken, opsieren, tooien.

enroleeren of **enrolleeren** (spr. *añr-*), fr. (*enrôler*) op de rol (fr. *rôle*) of lijst schrijven, voor den krijgsdienst inschrijven, aannemen, aanwerven; – een g e ë n r o l e e r d e, een ingeschrevene, aangeworvene; – **enrolement,** n. (spr. *anrôl'mâñ*) en **enroleering,** f. inschrijving tot den krijgsdienst, aanwerving; – **enrôleur,** m. werver.

en roturier, z. ond. r o t u r e.

enroueeren, fr. (spr. *añroeëeren*; lat. als 't ware *inraucare*, v. *raucus*, heesch) heesch of schor maken; – **geënroueerd** (fr. *enroué*) heesch, schor.

enrouilleeren, fr. (spr. *añroeljéeren*; van *enrouiller*) roestig maken, doen roesten.

ens, n. lat. (v. *sum, esse*, zijn) ding, wezen (vgl. n o n-e n s); – *ens ratiōnis*, redewezen, iets, dat enkel in de voorstelling, in de gedachte aanwezig is of bestaat; – **entiteit,** f. barb. lat. wezenlijkheid, 't werkelijk bestaan, zijn of aanzijn van een ding.

Ensemble, n. fr. (spr. *añsáñbl'*; van lat. *insimul*, te zamen) uit het behoorlijk in elkander sluiten van de afzonderlijke deelen ontstaand geheel, iets dat vereenigd is; het gezamenlijke, de samenhang der deelen; de eenstemmigheid; ook z. v. a. **ensemble-spel,** 't samenspelen van verscheiden tooneelspelers of musici: het tegengest. van s o l o-s p e l; e e n g o e d e n-s e m b l e, de nauwkeurige overeenstemming van alle instrumenten en stemmen bij het uitvoeren van een stuk; – **ensemble-stukken,** Muz. meer dan vierstemmige zangstukken der opera's.

ensicaudisch, nw.lat. (van 't lat. *ensis*, zwaard) met zwaardvormigen staart; – **ensifer,** adj. lat. zwaarddragend; – **ensifólisch,** adj. nw.lat. met zwaardvormige bladeren; – **ensifórm,** adj. lat. (*ensiformis*) zwaardvormig; – **ensigérisch,** adj. lat. een zwaard voerend; – **ensipénnisch,** adj. nw.lat. met zwaardvormige slagvederen; – **ensiróstrisch,** adj. met zwaardvormigen snavel.

Ensilâge, f. 't verduurzamen van granen en groenvoeder (gras enz.) in s i l o 's z. a.; – **ensileeren,** het bergen in een s i l o.

en sof, zonder einde, de onbeperkte, de almachtige, 't naamloos wezen in de cabbalistiek.

en suite, z. ond. s u i t e.

Entablemént, n. fr. (spr. *añtabl'máñ*; van *table*, tafel, plank) Arch. bovenste van een muur, waarop de daksparren rusten, rollaag; ook de architraaf, fries en kornis samengenomen.

entameeren (spr. *añt-*), fr. (*entamer*, provenç. *entamenar*) eig. aansnijden; oneig. aanvangen, openen, op de baan brengen, b. v. eene onderhandeling.

Entăsis, f. gr. (van *en-teinein*, aanspannen) eig. aanspanning; Arch. welving of buikswijze ronding der zuilen.

entasseeren (spr. *añ-*), fr. (*entasser*, van *tas*, hoop) ophoopen, op elkander dringen; – **entassement,** n. (spr. *añtass'máñ*) ophooping.

Entelechīe, f. gr. (*entelecheia*; v. *en telei éehein*, in volkomenheid hebben of zijn) onafgebroken, onvermoeide werkzaamheid, inz. van geest; ook werkelijkheid; bij Aristoteles: hoogere, zich zelf bewuste e n e r g i e of de v r ij e werkzaamheid, die het doel in zich zelve heeft; ook (bij de theosophen): m o n a d e, z. a.

Entendeur, m. fr. (spr. *añtañdeur*; van *entendre*) hoorder, d. i. iemand, die hoort met oordeel en verstand; – *á bon entendeur peu de paroles* of *demi-mot*, sprw.: een goed verstaander heeft maar weinig woorden of een half woord noodig.

Entente, f. (spr. *añtáñt'*), fr. (van *entendre*, vernemen, verstaan, lat. *intendere*) zin van een woord; verstandhouding; – *entente cordiale*, hartelijke verstandhouding, goede gezindheid, inz. in de staatkunde tusschen Engeland en Frankrijk onder Louis Philippe en in onzen tijd,

Enter, n. (uit *eenwinter*, eng. *enter*, ags. *enetere, enitre* uit *aenwintre*) eenjarig dier, vooral van paarden gezegd. Zie t w e n t e r en t r e n t e r.

Entĕradenographie, f. gr. (v. *éntĕron*, darm, ingewand) beschrijving van de darmklieren; – **entĕradenologie,** f. leer der darmklieren; – **enteralgīe,** f. koliek, darmjicht; – **enterangiĕmphráxis,** f. verstopping van de bloedvaten van het darmkanaal; – **enterelkōsis,** f. verettering, verzwering der darmen; – **enteremphráxis,** f. verharding, verstopping der darmen; – **enterenchŷta,** m. darmspuit, klysteerspuit; – **enterepiplocēle,** f. darmnetbreuk; – **enterepiplomphălocēle,** f. navelbreuk, waarin een stuk van den darm en van het net gesloten is; – **entérisch,** adj. gr. (*enterikós, ē, ón*) de ingewanden betreffende of daarvan komende; – **enterītis,** f. darmontsteking; – **enterocēle,** f. darmbreuk; – **enterocystocēle,** f. darm- en pisblaasbreuk; – **enteroclýse,** f. 't ingieten (clysteeren) van vochin de darmen, b. v. tannineoplossing bij cholera; – **enterocystoscheocēle,** f. balzakbreuk, in welke een stuk van den darm en van de pisblaas vervat is; – **enterodársis,** f. ontvelling der darmen; – **enterodynīe,** f. darmpijn; – **enterogasstrocēle,** f. buikdarmbreuk; – **enterographie,** f. ingewandsbeschrijving; – **enterohydrocēle,** z. e n t e r y d r o c ē l e; – **enterolíth,** m. darmsteen; – **enterolithiăsis,** f. steenvorming in de darmen of ingewanden; pijn daardoor veroorzaakt; – **enterologīe,** f. leer van de ingewanden; – **enteromalacie** of **enteromaláxis,** f. verweeking van het darmkanaal; – **enteromerocēle,** f. darmdijbreuk; – **enteromphălus,** m. navelbreuk; – **enteropathie,** f. darmlijden; – **enteroperistōle,** f. beklemde darmbreuk; – **enterophlogīe,** f., z. v. a. e n t e r i t i s; – **enteropŷra,** f. koorts met darmlijden; – **enterorrhagīe,** f. bloeding uit de darmen, uit den aars; – **enterorrhaphie,** f. darmnaad, bontwerkers-naad (ter vereeniging van gewonde darmen), thans

buiten gebruik; – **enterosarkocēle,** f. vleeschbreuk in vereeniging met eene darmbreuk; – **enteroscheocēle,** f. balzakbreuk; – **enteroskoóp,** f. instrument om de ingewanden te verlichten en te onderzoeken; – **enteroskopie,** f. onderzoek met de enteroskoop; – **enterotomie** f. darmsnijding; – **enterozōon** of **entozōon,** n. pl. **enterozoa,** ingewandsdier of -worm; – **enterydrocēle,** f. darm- en waterbreuk.

entêteeren (zich), (spr. *añtét-*) fr. (*s'entêter,* v. *tête,* hoofd) zich iets in het hoofd zetten, eigenzinnig iets begeeren, er opstaan; – g e ë n t ê t e e r d, adj., hoofdig, koppig, eigenzinnig, stijfzinning; – **entêtement,** n. (spr. *añtêt'mañ*) eigenzinnigheid, stijfhoofdigheid, koppigheid.

Entheomanie, f. gr. (v. *éntheos*; vgl. e n t h u s i a s m e) godsdienstwaanzin, krankzinnige geloofswoede.

Enthlăsis, f. gr. (van *en-thlān,* indrukken) Med. indrukking van den schedel, beleediging of breuk der hersenpan.

Enthronisticum, n. gr. (van *enthronidzein,* op den troon of zetel verheffen) intreégeld bij de overneming eener prebende.

Enthusiásme, n. gr. (v. *énthoes,* samengetr. uit *énthĕos,* van de godheid vervuld, van *theós,* god) geestverrukking, geestvervoering, geestdrift, ontvlamde verbeelding, dichterlijke vlucht, geestdrijverij, zinsvervoering, dweperij, inz. levendig ingenomen zijn met iets; – **enthusiasmeeren,** in geestdrift doen ontsteken, ontvlammen, in vuur of gloed zetten, verrukken, vervoeren; – **enthusiást,** m. iemand vol geestdrift, verrukt, hartstochtelijk bewonderaar of vereerder; dweper, opbruisend hoofd; – **enthusiástisch,** adj. vol geestdrift, hooggevoelig, ontvlamd van zinnen, dweepziek.

Enthymēma, n. gr. (v. *enthymeisthai,* ter harte nemen, zich aantrekken; van *thymós,* gemoed) eig. het behartigde of te behartigen, betrachting; Log. onvolkomen, afgekorte sluitrede, die slechts uit twee deelen, namelijk een voorzindeel, of een der præmissen, en eene gevolgtrekking bestaat; – **enthymemátisch,** adj. in een afgekort slot bestaande; – **enthymemísme,** n. verrassende gevolgtrekking uit kort verbonden voorzindeelen of præmissen.

Entiteit, z. ond. *ens.*

Entoilage, f. fr. (spr. *añtoalá-zj'*; van *toile* = lat. *tela,* weefsel, linnen) fijn kantweefsel, geweven kant, gefaçonneerd dundoek met kantachtige dessins.

Entŏmon, n. pl. **entŏma,** gr. (v. *éntomos,* ingenseden, *entémnein,* insnijden) gekorven dieren, i n s e c t e n (z. ald.); – **entómisch,** adj. de insecten betreffende; – **entomofúgisch,** adj. wormenverdrijvend; – **entomogénisch,** adj. op doode insecten ontstaande; – **entomograaf,** m. kerfdier- of insectenbeschrijver; – **entomographie,** f. kerfdierbeschrijving; – **entomográphisch,** adj. tot de insectenbeschrijving behoorende; – **entomolíth,** m. versteend insect; – **entomoloog, entomologíst,** m. insectenkenner; – **entomologie,** f. leer van de insecten, de kerfdierenleer; – **entomológisch,** adj. tot die leer behoorende; in die leer bedreven; – **entomophaag,** m. insecteneter, gelijk Johannes de Dooper; – **entomophĭlus, entomophiel,** m. liefhebber van insecten; – **entomophórisch,** adj. insecten dragend; – **entomorhizisch,** adj. op insecten wortelend en wassend; – **entomostracieten,** m. pl. versteende kreeftachtige dieren; – **entomozoölógie,** f. natuurgeschiedenis der insecten; – **entomozoölógisch,** adj. tot de natuurgeschiedenis der insecten behoorende; – **entomozoölogíst,** m. kenner dier wetenschap.

Entonie, f. gr. (van *en-teinein,* aanspannen) Med. spanning, inspanning; – **entónisch,** adj. gespannen, overspannen, door te sterke inspanning van ziel of lichaam ontstaan.

Entonnoir, m. fr. (spr. *añtonnoár*; van *entonner,* in een vat (*tonneau*) doen) trechter; trechtervormige kuil van eene gesprongen mijn; aftapbuis van een stroom, sluis, inz. in Zwitserland.

Entophthalmie, f. gr. (v. *entos,* binnen, en o p h t h a l m i e, z. ald.) Med. ontsteking van het inwendig gedeelte van het oog.

Entophўton, n. gr. (van *entós,* binnen, en *phytón,* gewas) woekerplant, plant, die op eene andere en te haren koste leeft.

entópisch, adj. gr. (*entópios,* v. *en,* in, aan, en *topos,* oord) aan een oord aanwezig, inheemsch, plaatselijk.

entóptisch, adj. gr. (von *entos,* innerlijk; vgl. o p t i s c h) tot inzien dienende, daardoor ontstaan, b. v. e n t o p t i s c h e v e r s c h i j n s e l e n, die bij het inzien (in een spiegel enz.) waargenomen worden; – e n t o p t i s c h e k l e u r e n, gewone kleurverschijnselen, ter onderscheiding van de dioptrische.

entortilleeren (spr. *añtortielj-*), fr. (*entortiller*) omwikkelen, omstrikken, omslingeren; verwarren, verwikkelen.

Entostōsis, f. gr. (v. *entós,* binnen, en o s t o s i s, z. ald.) beendergezwel naar binnen.

entotisch, adj. binnen in 't oor.

Entours, m. pl. fr. (spr. *añtour*; vgl. t o u r) omstreken, omliggend oord; – **entoureeren** (fr. *entourer*), omgeven, omringen, insluiten; – **entourage,** f. (spr. *añtoerá-zj'*) omgeving, onthulling, omzetting, inz. bij vrouwentooi.

en tout, z. ond. t o u t.

Entoutcas of **en-tout-cas,** m. fr. (spr. *añtoe-ká,* d. i. voor alle gevallen) middelsoort scherm, dat als paraplui en parasol dienst kan doen; ook iemand, die voor alles te gebruiken is.

Entoxisme of liever **entoxicisme,** n. (vgl. t o x i c u m) vergiftiging.

Entozoön, z. e n t e r o z o ö n, ond. e n t e r a d e n o l o g i e; – **entozōisch,** adj. in ingewanden levende; – **entozoögenĕsis,** f. voortbrenging der ingewandswormen,; – **entozoógenétisch,** tot die voortbrenging behoorende; – **entozoölogie,** f. natuurgeschiedenis der ingewandsdieren; – **entozoölŏgist,** m. kenner dier wetenschap.

éntra, it. en sp. binnen! kom binnen! (pl. it. e n t r a t e).

Entr'acte, f. fr. (spr. *añtr'ákt'*) tusschen-

handeling, tusschenbedrijf, tusschenspel der muziek tusschen de afdeelingen van een tooneelspel(z. a c t e); ook soort van kleine sigaar.

en train, z. t r a i n; – **entraineeren** (spr. *añtren-*), fr. (*entrainer*) voort-, medesleepen, wegvoeren, tot zich trekken.

entraineeren, fr. (v. eng. *train*; spr. *treen*) voor wedrennen enz. (de zoogenoemde s p o r t) oefenen en harden, t r a i n e n, treenen.

Entrata, z. i n t r a d e.

entre, fr. (spr. *añtr'* = lat. *inter*) tusschen, onder, in het midden (in samenstellingen als e n t r e c o l o n n e, e n t r e d e u x).

Entrebandes en **entrebattes,** pl. fr. (spr. *añtr'bañd* en *añtr'batt'*) begin en einde van eene wollen stof, zelfkanten.

Entrechat, m. fr. (spr. *añtr'sjá*: v. 't ital. *intrecciato*, scil. *salto*, ineengevlochten of met dooreengeslingerde voeten gemaakte sprong) kunstige danssprong, kruissprong, luchtsprong, kuitflikker.

entre chien et loup, fr. (spr. *añtr'sjeñ e loe*), z. v. a. lat. *inter canem et lupum*, z. ald.

Entrecolonne, f. fr. (spr. *añtr'kol-*; vgl. c o - o n n e) Arch. zuilenafstand of ruimte tusschen twee pilaren.

Entre-côte, f. fr. (spr. *antr'koot*) tusschenribbenstuk.

Entredeux, (spr. *antredeu*) fr. (eigenl. tusschen twee) middelstuk, tusschenzetsel, b. v. kantwerk, dat tusschen twee stukken van een gordijn, japon enz. gezet wordt ter versiering; als adverb. tusschenbeide, middelmatig.

Entrée, f. fr. (spr. *añtré*; v. e n t r e e r e n) intrede, intree, ingang, toegang van een huis, enz.; intreêkamer, voorzaal; toegang bij groote heeren; voorspijs, eerste schotel, voorgerecht bij een gastmaal; intreêgeld, toegangsprijs; inkomende rechten; Muz. invallen eener stem; inleiding, openingsstuk bij opera's enz.; wijze om binnen te komen en zich voor te doen, inz. bij tooneelspelers ;in het omberspel: vraag; – **entrée-biljet,** toegangsbriefje, intreêkaartje; – **entreeren** (spr. *ant-*), fr. (*entrer* = lat. *intrāre*) ingaan, binnentreden; een ambt aanvaarden, beginnen, wagen, ondernemen.

Entrefilet, n. fr. (spr. *antr'filè*; van *filet*, dunne draad, net) in de rede gevlochten zachte toespeling, mededeeling, die men tusschen de regels lezen moet; ook: kort artikel, kleine mededeeling in een courant (van de redactie afkomstig; zoo genoemd naar de streepjes of *filets*, die de courantenberichten van elkander scheiden).

Entrefins, pl. fr. (spr. *antr'feñ*) middelfijne lakens, middensoort stoffen.

Entregent, p. fr. (spr. *antr'zján*) welgemanierdheid in gezelschap, aanvalligheid en ongedwongenheid in iemands doen, inz. omtrent dames.

Entrelacs, pl. fr. (spr. *antr'lá*; vgl. *lacs*) Arch. dooreengevlochten of gestrengeld loofwerk; dooreengetrokken letters, strikletters.

Entreligne, f. fr. (spr. *-lienj'*) ruimte tusschen twee regels.

Entremés, n. sp., z. v. a. i n t e r m e z z o.

Entremets, n. fr. (spr. *antr'mè*; van *mets*, gerecht, spijs, it. *messo*, lat. *missum*, gezet, opgedragen) tusschengerecht, een bijspijs, tusschenschotel.

Entremetteur, m. fr. (spr. *antr'-*) onderhandelaar, bemiddellaar; – **entremise** (spr. $s{=}z$), bemiddeling, tusschenkomst.

entre nous, fr. (spr. *antr'noe*) tusschen ons, in vertrouwen.

Entrepas, m. fr. (spr. *antr'pá*; vgl. p a s) in de rijkunst: halve of gebroken pasgang, middelpas, halve draf.

Entrepilástre, m. fr. (spr. *antr'-*) zuilenafstand, pilaarwijdte.

Entrepont, n. fr. (spr. *antr'poñ*) tusschenverdek op schepen.

Entrepôt, n. fr. (spr. *antr'pó*; van 't lat. *interposĭtum*) plaats, waar doorvoer- en andere goederen worden gelost, opgeslagen of overgeladen, pakhuis, magazijn; stapelplaats, stapelstad; – **entreposeur,** m. (spr. *antr'poz-*) opzichter van een e n t r e p ô t.

entrepreneeren (spr. *antr'-*), fr. (*entreprendre*) iets ondernemen, bestaan, op zich nemen; – **entreprenant,** adj. (spr. *-náñ*) ondernemend, brutaal, stout; – **entrepreneur,** m. ondernemer, aannemer (van gebouwen, enz.); – **entreprise,** f. (spr. *-priez'*) onderneming, bestaan, voornemen.

Entresol, n. fr. (spr. *antr'-*; eig. de tusschenbodem, van *sol*, bodem, grond, lat. *solum*) half- of tusschenverdieping tusschen twee grootere verdiepingen, inz. tusschen het benedenhuis en de eerste verdieping; opkamertje.

Entretaille, f. fr. (spr. *antr'tálj*; v. *taille*, snede, snit) bij plaatsnijders: fijnere tusschenstrepen; in het dansen: pas, waarbij de eene voet op de plaats van den anderen gezet en deze voorwaarts in de hoogte gehouden wordt.

entreteneeren (spr. *antr'-*), fr. (*entretenir*) onderhouden, ondersteunen, verzorgen; met gesprek onderhouden, onderhoud verschaffen; – **entretien,** n. (spr. *antr'tjen*) onderhouding, verzorging, gesprek, onderhoud; – **entretenue,** f. een gekamerde, bijzit.

Entrevue, f. fr. (spr. *antr'wú'*) samenkomst, bijeenkomst, gesprek, onderhoud.

entrez! fr. (spr. *antree*) binnen!

Entrichōma, n. gr. (vgl. t r i c h o m a) Med. haarrand der oogleden.

en tricot, z. ond. t r i c o t.

Entripsologie, f. gr. (van *éntripsis*, inwrijving; vgl. t r i p s i s) Med. inwrijvingsleer, leer der inwrijving van onderscheiden geneesmiddelen.

Entrochiet, m. gr., pl. **entrochieten,** (van *trochos*, kring, rad) radersteenen, rolsteenen, z. e n k r i n i e t.

Entropie, f. Chem. veranderingswaarde der warmte (Clausius 1850); warmte- of thermische entropie; de warmte die verloren gaat en niet bijdraagt tot het verkrijgen van arbeidsvermogen; in uitgebreider zin de extensiteits- of quantiteitsfactor, die met de veranderings- of arbeidswaarde (intensiteitsfactor) de energie uitmaakt.

Entropium, n. gr. (v. *en-trĕpein,* naar beneden- of inwenden) Med. inwaartskeering der oogleden.

Entychieten, m. pl. gr. aanhangers van Simon den toovenaar (Handelingen VIII).

enucleëeren, lat. (*enucleāre,* van *nuclĕus,* de kern) eig. uitkernen; ontwikkelen, verklaren, ophelderen; – **enucleātie** (spr. *t=ts*), f. eig. uitkerning; Med. verwijdering van een lid uit het gewricht; uitpelling van een beurs gezwel; ontwikkeling, opheldering, verklaring.

enudeeren, lat. (*enudāre,* v. *nudus,* z. ald.) ontblooten, onthullen; – **enudātie** (spr. *t=ts*), f. onthulling, ontblooting.

Enūla, n. pl. gr. (v. *oelon,* tandvleesch) Med. binnenzijde van het tandvleesch.

enumereeren, lat. (*enumerāre*; vgl. n u m ĕ r u s) optellen, opsommen, stuk voor stuk opnoemen, overrekenen, berekenen; – **enumerātie** (spr. *t=ts*), f. (*enumeratĭo*) optelling, opsomming.

enunceeren, liever **enunciëeren,** lat. (*enunciāre*; vgl. n u n c i u s) uitspreken, uitdrukken, verklaren, verkondigen; – **enunciātum,** n. uitspraak, rechterlijke beslissing; – **enunciātie** (spr. *t=ts*) f. (*enunciatĭo*) uitdrukking, uitspraak; verklaring, verkondiging, bekendmaking, meening, woorden van een ander; – **enunciatief,** adj. verklarend, uitdrukkend; Jur. het tegengestelde van d i s p o s i t i e f.

Enurēsis, f. gr. (v. *en-oerein*; vgl. u r e a) Med. pisvloed, onvermogen om de pis bij zich te houden, 't bedwateren.

enutreeren, lat. (*enutrīre*) voeden, opkweeken, opvoeden.

Enveloppe, f. fr. (spr. *anw'lópp'*) omslag, hulsel of bedekking; vrouwenmantel, omwerpmantel; ook Mil. lage wal, smal buitenwerk; – **enveloppeeren** (fr. *envelopper*), inwikkelen, omhullen, inslaan, omgeven, insluiten; verwikkelen; ook zich in kwade zaken verstrikken.

en vérité, z. ond. *veritas.*

Envers, n. fr. (spr. *anwér*; v. 't lat. *inversus, a, um,* omgekeerd) keerzijde, linker- of verkeerde zijde; – *à l'envers,* verkeerd; – **enversins,** m. pl. fr. (spr. *anwerzeṅ*) grove wollen s e r g e (z. ald.).

envi, m. fr. (spr. *anwi*; voor *envie,* nijd, begeerte, lust, v. 't lat. *invidĭa*; alleen gebruikt in:) *à l'envi,* om strijd, om het zeerst (oudfr. nog *à l'envie l'un de l'autre*).

environ, fr. (spr. *anwiróṅ*; prov. *viron,* kring; als 't ware van 't lat. *in gyrum,* in den kring, rondom, met de beteekenis van it. *in circa*; vgl. het fr. *virer,* draaien) omtrent, ongeveer, ten naastenbij; – **environs,** m. pl. fr. (spr. *anwiróṅs*) omstreken, omliggend oord van eene stad; omgelegen land, in de nabijheid gelegen plaatsen.

en vogue zijn, z. v o g u e.

Envoi, m. fr. (spr. *anwoa*; v. *envoyer*; *voie,* weg) zending, verzending, overmaking; – **envoyeeren** (spr. *anwoaj–,* fr. *envoyer*; van 't mid. lat. en ital. *enviāre,* sp. *enviar,* v. 't lat. *via,* weg, fr. *voie*) zenden, iemand ergens heen zenden; – **envoyé,** m.(spr. *anwoajé*) afgevaardigde, gezant; inz. gezant van den tweeden rang, zaakgelastigde.

enxertādo, z. e n j e r t a d o.

Enȳo, f. gr. Myth. krijgsgodin, tweedrachtstichtster, zuster van Mars, z. v. a. B e l l o n a; – **enyalīos,** m. krijgshaftig, bijnaam van Mars.

Enypnion, n. gr. droom; – **enypniōdisch,** adj. droomachtig, weinig beteekenend.

Enypostasis, f. gr. (v. *en* en *hypóstasis,* het wezen) aanwezigheid der menschelijke natuur van Christus in de goddelijke.

Enȳstron, n. gr. (*enystron,* v. *anýein,* voleindigen) vierde maag der herkauwende dieren, lebmaag, waarin de vertering voleindigd wordt.

Enzoōtie (spr. *t=ts*) f. gr. (v. *dzōon,* dier; vgl. z o o c h e m i e) inlandsche veeziekte; – **enzoōtisch,** adj. zulk eene veeziekte betreffende of daartoe behoorende.

Enzyme, n. gr. (gezuurd, gegist) door levende cellen gevormde k a t a l y s e e r e n d e (z.a.) stof, inz. de door bacteriën afgescheiden gistingstof.

eo animo, z. ond. *animus.*

eocеen of **eoceen,** gr. (v. *ēōs,* morgenrood, en *kainós,* nieuw) wordt de oudere tertiaire formatie genoemd, omdat zich in haar versteeningen, waarvan slechts zeer enkele op thans levende soorten betrekking hebben, als 't ware het eerste morgenrood der nieuwe schepping vertoont. Op de e o c ē n e volgt (met toenemend getal van nieuwe soorten) de o l i g o c ē n e (v. *olĭgos,* weinig) tertiaire formatie; daarop de m i o c ē n e (v. *meion,* minder, nl. in vergelijking met de volgende) en eindelijk de p l i o c ē n e (v. *pleion,* meer) of n i e u w e r e tertiaire formatie met het grootste aantal van nieuwe soorten onder haar versteeningen. Deze adj. worden ook als subst. gebruikt, b. v. het o l i g o c e e n = o l i g o c ē n e f o r m a t i e.

eōdem (scil. *die*), lat. (van *idem,* z. ald.) op denzelfden dag.

eo ipso, lat. juist daardoor, daarmede tegelijk.

Eolieth, n. gr. (ēōs, dageraad) dageraadsteen, vuursteen uit den oertijd der industrie.

Eortologie, z. h e o r t o l o g i e.

Eos, f. gr., (ēōs) z. v. a. A u r o r a (z. ald.); – **Eosine,** f., rozeroode anilinekleur, o. a. voor kleuring van gerst.

eo sensu, z. ond. *sensus.*

ep-, gr. voorzetsel in samenstellingen, z. e p i.

epænétisch, adj. gr. (*epainetĭkós*) tot den lofredenaar, de lofrede behoorende, loftuiting bevattende, lofgezind.

Epagneul, m. fr. (spr. *epanjéül*; oudfr. *espagnuel,* bijnaam van *Espagnol,* spaansch, Spanjaard, als kwame 't van een lat. *Hispaniŏlus,* verklw. van *Hispanus*) spaansche patrijshond.

Epagōge, f. gr. (*epagōge,* v. *ep-āgein,* bij-, aanvoeren) aanlokking, verleiding; Log. aanvoering van bewijzen, bewijs door het aanvoeren van gelijksoortige voorbeelden (i n d u c t i e); – **epogōgisch,** adj. aanlokkend, verleidelijk.

epagomĕnisch, adj. gr. toegevoegd, bijgevoegd; – e p a g o m e n i s c h e d a g e n, de 6 dagen, die bij het egyptische jaar gevoegd werden, dat uit 12 maanden, elk van 30 dagen, bestond, aanvullingsdagen.

Epákme, f. gr. (v. *ep-,* *epí,* z. ald., en *akme,* z.

ald.) opkomst, opbloei, vgl. p a r a k m e; Med. toeneming, wasdom der ziekte; – **epakmastĭka,** f. steeds sterker wordende koorts; – **epakmástisch,** adj. toenemend, stijgend, klimmend.

Epákten, pl. gr. (v. *ep-aktos*, toegebracht, bijgevoegd) inlaschdagen, overschietende dagen van de laatste nieuwe maan van het jaar tot op den 1sten Januari van het volgende, de maansouderdom bij het begin van het jaar, of het onderscheid van een gewoon zonnejaar en een maanjaar, namelijk 11 dagen.

Epanadiplōsis, f. gr. (vgl. a n a d i p l o s i s) Log. verdubbeling, herhaling van het begin, door welke een volzin met hetzelfde woord sluit, waarmede hij is begonnen; Med. herhaalde terugkeer der koortsaanvallen; overgang van eene enkelvoudige ziekte in eene samengestelde.

Epanaklĭsis, f. gr. (v. *ep-ana-klinein*, aanleunen, terugbuigen) Mil. rugwaartsgaande zwenking naar de linkerzijde.

Epanalēpsis, f. gr. (vgl. a n a s t r o p h e) Log. wederopneming; 1) als een reeds gezegd woord na een langeren tusschenzin herhaald wordt, dikwijls met meer nadruk; 2) als hetzelfde woord, dat een zin of een vers sluit, den volgenden zin of versregel weder begint; 3) kettingrijm.

Epanaphŏra, f. gr. Log., z. v. a. a n a p h o r a, z. ald.

Epanastēma, n., pl. **epanastemăta,** gr. (v. *apanistasthai*, in de hoogte staan) Med. kleine vleeschuitwassen en gezwelletjes van het bindvlies en hoornvlies.

Epanastrophe, z. v. a. a n a s t r o p h e.

epancheeren, fr. (spr. *epańsj-*) uitgieten, uitstorten, zich uitlaten, uitboezemen, zonder terughouding spreken; – **epanchement,** n. (spr. *epansj'máń*) uitstorting; ontboezeming, uitstorting des harten.

Epanŏdos, f. gr. (v. *epi* en *anŏdos*, terugweg) terugkeer tot het hoofdvoorwerp na eene uitweiding of afwijking; Log. herhaling van woorden in omgekeerde orde, b. v. wie niet kan, wat hij wil, wille wat hij kan (Leonardo da Vinci).

Epanorthōsis of **epanorthōse,** f. gr. (van *epanorthoen*, weder oprichten, herstellen) herstelling, terugbrenging in den vorigen toestand, verbetering; Log. zelfverbetering in het spreken, verbetering van het gezegde, door eene meer zeggende of juister bepalende uitdrukking; – ook vermaning tot het goede; – **epanorthotĭkon,** n. wat tot verbetering behoort en geschikt is; – **epanorthōtisch,** adj. tot het goede vermanend, opwekkend, stichtelijk.

epanoueeren, epanouisseeren, fr. (spr. *ou=oe*) zich openen, ontvouwen, ontplooien, opengaan, ontluiken, opbloeien; opvroolijken, verruimen van harte; – **epanouissement,** m. (spr. *epanoeies' máń*) opluiking, opbloeiing; uitstorting des harten; vroolijkheid.

Epanthēma, n., z. e x a n t h e m a.

Epaphærēsis, f. gr.(vgl. a p h æ r e s i s)Med. herhaalde wegneming of afneming, inz. van het bloed.

Epaphrodisĭe, f. gr. (vgl. *A* p h r o d i t e) beminnelijkheid, aanvalligheid; – **epaphrodĭtisch,** adj. door Venus bemind, geliefd.

Epárch, m. gr. (*ép-archos*, v. *archē*, heerschappij) stadhouder, landvoogd; – **eparchĭe,** f. (*eparchia*) stadhouderschap; gebied van een bisschop in de gr. kerk.

epargneeren (spr. *eparnj-*), fr. (*épargner*, ital. *sparagnáre, sparmiare*, van het duitsch s p a r e n) sparen, uitsparen, overleggen, uitzuinigen; – **epargne,** f. (spr. *epárnj'*) zuinigheid, spaarzaamheid; spaarspenning, 't bezuinigde, spaarpot.

Epárma, n. gr. (van *ep-aírein*, verheffen) verhooging; Med. ontsteking van de oorklier; bij Galenus ieder boven de huid verhevene uitslag.

Epaulette, gewoonlijk **epaulet,** f. fr. (spr. *epolétt'*; van *épaule*, schouder, provenc. *espatla*, van 't lat. *spathula*, verklw. v. *spatha*, gr. *spathē*, breede ribben, schouderblad) schouderband, -lint, -kwast, belegsel of galon op elken schouder van een krijgsman; ook schoudernaad; – **epauleeren,** Mil. de flanken door water, moeras en dgl. gedekt houden; – **epaulement,** n. (spr. *epol'máń*) verschansing, borstwering van opgeworpen aarde, zandzakken, schanskorven enz.

Epave, f. fr. (v. 't lat. *expavus*, voor *expavidus*, schuw gemaakt of geworden, it. *spavento* schrik) goed zonder eigenaar, dier, slaaf, enz. zonder meester; strandgoed, dat de zee aanspoelt (vgl. *droit d'épave*).

Epée, f. fr. degen; vgl. e s p a da, n o b l e s s e, p o r t e - e p é e.

Ependýma, n. gr. (v. *ep-endýein*, daarover aantrekken) 't fijne vlies, dat de hersenholten overdekt.

Epenthēsis, f. gr. (v. *epí* en *enthēsis*, inzetting) Gram. inlassching, inschuiving van eene letter of lettergreep in een woord, b. v. g e s c h i e d e n voor g e s c h i e n, z w a a r d e r voor z w a r e r, b o o m p j e voor b o o m j e, J a n t j e voor J a n j e. Vgl. d i æ r e s i s, die de epenthese van een klinker is; – **epenthéntisch,** adj. ingeschoven, ingelascht.

eperdú, adj. fr. (oudfr. *esperdu*) ontsteld, onthutst, verbluft, buiten zich zelven; – **eperdument,** adv. (spr. *-máń*) hevig, buitensporig, razend, smoorlijk (verliefd).

Epernay, m. fr. (spr. *-né*) soort van champagne-wijn, naar de stad van dien naam.

Eperon, m. fr. (provenc. *esperô*, it. *sperone*, v. het hoogduitsch *sporn*, nederl. s p o o r, oudhoogd. *sporo*, accus. *sporon*) spoor; Arch. steenen beer; ijsbreker; Mil. klein bolwerk uit een uitspringenden hoek.

Epexegēsis of **epexegsēe,** f. gr. (vgl. e x e g e s e) Gram. verklaring, opheldering, toelichtend bijvoegsel; vgl. a p p o s i t i e.

eph-, gr. voorzetsel in samenstellingen, z. e p i.

Epha, m. hebr. korenmaat, bevattende ongeveer 45 kilo; – **ephata,** m. oude vochtmaat, ongeveer 91 liter.

Ephēbe, m. gr. (*ephēbos*, v. *hēbe*, manbaarheid, jeugd) manbaar jongeling; – **ephebēum,** bij de Romeinen eene gymnastische school; ook bordeel; – **ephebĭe,** f. manbare jongelingsleeftijd; – **ephēbisch,** adj. tot den jongeling behoorende.

Ephektĭcus, n. gr. (*ephektikós*; van *epĕchein*, terughouden) terughouder van zijn gevoelen en

zijne goedkeuring, een bijnaam der s c e p t i c i; – **ephéktisch,** adj. aan zich houdend, terughoudend.

Ephelides, f. pl. gr. (sing. *ephēlis*) Med. zomervlekken, zonne- of zomersproeten; ook levervlekken.

ephemeer of **ephemérisch,** adj. gr. (v. *hēmĕra*, dag, *ephēmĕros*, op den dag, één dag durend) wat slechts één dag duurt, eendaagsch, voorbijgaand, kortstondig, vluchtig; – **ephēmĕra** of **ephemére,** f. Med. voorheen iedere kortdurende, aanhoudende koorts; tegenwoordig een zacht koortsje, welks oorzaken spoedig verdwijnen, en slechts een dag (of twee dagen, *ephemera prolongāta*) aanhoudt; – *ephemera uterīna*, moederkoorts, zogkoorts; – **ephĕmĕron,** n. tijloos, eene plant; dagvlieg, oeveraas, haft, dagdiertje, een insect, dat in zijn volkomen staat slechts weinige uren leeft; – **ephemeriden,** pl. dagboeken, dagbladen, nieuwsbladen, couranten; in het algemeen: geschrift, dat de gebeurtenissen naar den datum opteekent; astronomische jaarboeken of tafels, (waarin de veranderingen in den stand der hemellichamen bij voorbaat berekend zijn, zooals het eerst door Joh. Regiomontanus voor een tijdvak van 30 jaar geschiedde).

Ephéten, m. pl. gr. (*ephĕtai*, van *ephiĕnai*, toezenden, overdragen) zekere rechters te Athene, ten getale van 51, ingesteld door Demophoon; zij oordeelden over burgerlijke rechtszaken, terwijl de meer gewichtige door den a r e o p a g u s beslist werden.

Ephiáltes, m. gr. (eig. opspringer) nachtmerrie, een beangstigend, gevoel van drukking in den slaap (bij de Duitschers *alp*, d. i. spookachtig wezen, elf geheeten).

Ephidrōsis, f. gr. (van *hidroen*, zweeten) Med. zweet, 't uitbreken van het zweet, inz. uit de bovenste lichaamsdeelen, sterk, ziekelijk zweet.

Ephippium, n. gr. (*ephippion*, wat op het paard ligt, van *híppos*, paard) paardedek, schabrak; zadel; ook anat. turksch zadel (van het wiggebeen).

Ephod, m. hebr. lijfrok der joodsche priesters; oorspr. orakelwerktuig.

Ephŏdus, m., liever f., gr. (*ephŏdos*, eig. toegang, van *hodós*, weg) voorinnemende inleiding der rede.

Ephŏrus, m. gr. (*éphŏros*, v. *ephŏrān*, beschouwen) opziener, toeziener, inz. kerk- en schoolopziener; in 't oude Sparta: hoogste overheidspersoon, die de macht der beide koningen beperkte en in evenwicht hield; – **ephoraat,** n. opzienersambt; – **ephorie,** f. werkkring, district van een kerk- of schoolopziener.

éphphata, éffata, arameesch (de taal van Jezus) word geopend, *Markus* 7, 34; het woord wordt in de R. Kath. kerk bij de doopsbediening nog gebruikt, wanneer de priester neus en ooren van den doopeling met zijn speeksel aanraakt.

Ephrăim, hebr. (van *pârâh*, voortbrengen, vruchtbaar zijn) mansn.: vruchtbare, wassende; – **éphraïmieten,** m. pl. benaming der munten van gering gehalte, die Frederik II van Pruisen in den zevenjarigen oorlog sedert 1759 door de bankiers E p h r a i m, Itzig en Comp. te Leipzig liet slaan.

Ephydriáden, f. pl. gr. (van *hydōr*, water) waternimfen, godinnen der fonteinen en bronnen.

ĕpi-, voor klinkletters **ep-,** voor de *h* of den spiritus asper **eph-,** gr. voorzetsel in vele samenstellingen, beteekent in 't algemeen bij, daarbij; ook op, aan, over, daarover enz.

Epiăla, f. gr. (*ēpíalos*, m.) Med. boosaardige koorts; koortshuivering met weinig of ni t te bespeuren hitte.

Epibăthron, n. gr. val-, stormbrug of -ladder.

Epiblēma, n., pl. **epiblemăta,** gr. (v. *epi-bállein*, bij- of overwerpen, -leggen enz.) bedekkingen, dekens, kleederen; toevoegsels, aanhangsels, bijwerken, lappen.

Epibŏlē, f. gr. (van *epi-bállein*, opwerpen, drukken) nachtmerrie, z. v. a. e p h i a l t e s.

Epibōmium, n. gr. lied, dat bij het altaar (*bōmós*) gezongen wordt.

Epicarpium, z. e p i k a r p i u m.

Epicēdion, n. (v. 't gr. *epi-kēdeios*, d. i. tot den rouw (*kēdos*) behoorende) lijkgedicht, treurzang, graflied, lijkrede.

Epicentrum, n. middelpunt van den kring, binnen welken een aardbeving gewoed heeft, d. i. het punt, gelegen boven het in de diepte liggende uitgangspunt van eene centrale aardbeving.

Epicerastika, n. pl. gr. (*epi-kĕrastiká*, eig. bijmengend) Med. verdunnende, verzachtende middelen.

Epicerie, f. fr. kruiderij (z. v. a. s p e c e r ij, z. ald.); winkelhandel in kruiderijen of specerijen; – **épicier,** m. (spr. *episjé*) kruidenier, handelaar in specerijen.

Epicheirēma, n. gr. (v. *epicheirein*, eig. de hand aanleggen, ondernemen; in de Log. besluiten, bewijzen) opgehoopte sluitrede, waarin bij ieder voorafgaand voorstel tegelijk zijn bewijs is opgenomen; – **epicheirēsis** of **epichirēsis,** f. handaanlegging; 't aanvatten, ondernemen.

epichólisch, adj. gr. (*epichŏlos*) galzuchtig; de gal aankweekend; opvliegend, driftig.

epichōrisch, adj. gr. (*epichōrios*, v. *chōra*, oord, land, inheemsch) naar landsgebruik, z. v. a. e n d e m i s c h.

Epichrōsis, f. gr. (vgl. c h r o m a, enz.) huidkleuring, gekleurde huiduitslag.

epici, z. ond. e p o s.

Epicœnum, n. gr. (*epikoinon*, gemeenschappelijk) Gram. een woord, dat beide natuurlijke geslachten door hetzelfde spraakkunstig geslacht moet aanduiden; vgl. *genus epicœnum*.

Epicranium, z. e p i k r a n i u m.

Epicurist, z. e p i k u r i s t.

Epicyklus, m. gr. (vgl. c y k l u s) Geom. bijcirkel, welks middelpunt zich op den omtrek van een anderen cirkel beweegt; – **epicýklisch,** adj. tot den bijcirkel behoorende; – **epicycloïde,** f. kromme lijn, die beschreven wordt door een punt op den omtrek van een cirkel, die op den omtrek van een anderen cirkel omwentelt.

Epideixis, f. gr. (van *epi-deiknýnai*, op-, aan-

wijzen), 't tentoonstellen; proefstuk, gegeven bewijs, pronkstuk; – **epideiktisch,** adj. tentoonstellend, pronkend; – epideiktische rede, pronk- of kunstrede.

Epidemie, f. (van het gr. *épidēmios*, inlandsch, onder 't volk of in 't land verspreid, van *dēmos*, volk) ziekte die in een streek gelijktijdig velen aantast, in een oord heerschende ziekte, lands- of stadsziekte, volkskwaal; in engeren zin: van buiten aangekomen, voor een zekeren tijd heerschende, doch aàn het land niet eigen ziekte (onderscheiden van endemie); – **epidēmisch,** adj. in een land heerschend, rondgaande; – **epidemiologie,** f. de leer van de landsziekten; – **epidemiologisch,** adj. deze leer betreffende.

Epidéndron, n. gr. (van *déndron*, boom) op boomen groeiende woekerplant; – **epidéndrisch,** adj. op boomen groeiend.

Epidérmis, f. gr. (van *derma*, huid) opper- of bovenhuid; – **epidérmisch,** adj. tot de opperhuid behoorend; – **epidermoïde,** f. opperhuidsweefsel.

Epidésis of **epidése,** f. gr. (van *epidein*, verbinden) Chir. onderbinding van een toevallig of opzettelijk doorgesneden bloedvat; – **epidésma,** of **epidésme,** n. bindsel ter vasthouding van het onderliggend verband; een aanhangsel.

Epidiaskoóp, f. (gr. *epi* = op, *dia*, door, *skopein*, zien) skiopticon met doorvallend en met opvallend licht, zoodat de platen niet doorschijnend behoeven te zijn.

Epididýmis, f., pl. **epididymides,** gr. (vgl. didymi) bijbal, door de ontleedkundigen in het hoofd (*caput*) en den staart (*cauda*) verdeeld; – **epididymītis,** f. ontsteking der bijballen.

epidiktisch, z. epideiktisch.

Epiditonus, m. gr. Muz. boventerts.

Epidorchis, f. kittelaar, clitoris.

Epidŏsis, f. gr. (vgl. dosis) eig. toegift; Med. toeneming van ziekten; ongewone vergrooting van een lichaamsdeel; – **epidoot,** n. mineraal, dat uit kiezelzure klei- en kalkaarde benevens ijzer- en mangaanoxyde bestaat.

Epidrŏme, f. gr. (van *epi-dramein*, *epitréchein*, toeloopen) Med. aandrang der vochten, inz. van het bloed, naar eenig deel; z. v. a. congestie.

Epierreur, m. fr. (spr. *épjéreur*) toestel om graan van de meestal daarin voorkomende steenen te zuiveren.

Epigamie, f. gr. (van *gamein*, trouwen) natrouw, tweede huwelijk; wederzijdsch huwelijksrecht tusschen de burgers van twee grieksche staten of steden; ook het huwen uit den eenen stand in den anderen.

Epigastrium, n. gr. (*epigástrion*, van gastēr, buik) Med. opperbuikstreek, ruimte tusschen den hartkuil en de navelstreek; – **epigastralgie,** f. pijn in de opperbuikstreek; – **epigástrisch,** adj. tot den opperbuik behoorende; – **epigastrocēle,** f. breuk van de opperbuikstreek.

Epigenēma of **epigennēma,** n. gr. (van *epigignesthai*, nog daarbij komen, daarna geboren worden) iets dat bijgekomen is, inz. ziekte, die nog bij eene vroegere ziekte komt; – **epigenĕsis,** f. wasdom, ontstaan door iets dat toetreedt; trapsgewijze en achtereenvolgend ontstaan en ontwikkelen van bewerktuigde wezens; – **epigenie,** f. verandering der chemische natuur van een kristal; – **epigénisch,** adj. Bot. op de bovenzijde der bladeren groeiend.

Epiginoména of **epiginĕma,** n. gr. Med. toevallige kenteekenen eener ziekte, oorzaken der toevallen in den loop der ziekte ontstaande.

Epiglossis, gr. Muz. tongen aan de tangenten der klavieren enz.

Epiglóttis, f. gr. (vgl. glottis) strotklep, keel- of luchtpijpdeksel, tap in den hals, die de stemspleet bij het slikken sluit; – **epiglottītis,** f. ontsteking der strotklep.

Epigónen, m. pl. gr. (*epígŏnoi*, v. *epígonos*, daarna geworden, nageboren) nakomelingen, inz. overgebleven zonen der in den eersten oorlog tegen Thebe gevallen gr. legeraanvoerders of koningen, zooals Diomedes, Alkmæon enz., welke tien jaar later den dood hunner vaders wreekten en Thebe verwoestten; ook kinderen uit het tweede huwelijk; in 't algemeen nageslacht; inz. nakomenden van een groot tijdvak, van eene klassieke kunstperiode, en dan z. v. a. navolgers.

Epigrám, n. gr. (*epígramma*, v. *epigráphein*, op iets schrijven) opschrift, inschrift; korte zinrijke spreuk, zinrijke, dichterlijk ingekleede gedachte, inz. puntdicht, kort hekel- of schimpdicht; – **epigrammātisch,** adj. naar de wijze van een epigram, kort en zinrijk, scherp, stekelig; – **epigrámmatisch dichter, epigrammaticus, epigrammatíst,** m. puntdichter; – **epigrammatologie,** f. verzameling van opschriften, van puntdichten; ook leer van het puntdicht; – **epigraaf,** n. opschrift van een gebouw, boek; zinspreuk, kernspreuk, z. motto; – **epigraphika,** f. opschriftenkunde; – **epigráphisch,** adj. die kunde betreffende; ook met letters of schrift voorzien, b. v. de epigraphische zijde eener munt, d. i. de letter- of schriftzijde.

epigynisch, Bot. met meeldraden, die op het vruchtbeginsel zijn ingeplant.

Epikanthus, m. gr. 't wegtrekken van het ooglid naar de ooghoeken toe.

Epikarpium, n. gr. (van *karpos*, voorhand) Chir. polspleister; verband om den handwortel.

Epikauma, n. gr. (eig. het aangebrande, van *epi-kaíein*, aan de oppervlakte aanbranden) Med. brandblaar; knagende zweer op het hoornvlies.

epikŏlisch, adj. gr. Med. tot den karteldarm behoorende; zich boven den blinden darm bevindende.

Epikranium, n. gr. (z. kranion) peesachtige uitbreiding, die den schedel bekleedt, peeskalot.

Epikrăsis of **epikrăse,** f. gr. (vgl. krasis) eig. bijmenging; Med. genezing door zachte ontlastingen, waardoor de scherpte der vochten verbeterd wordt.

Epikrĭsis of **epikríse,** f. gr. (vgl. krisis), Med. wetenschappelijke beoordeeling, inz. van ziekten; ook: eindbeslissing.

Epikroesis, f. gr. (van *epi-kroeein*, er op slaan) Med. 't slaan van een lichaamsdeel met roeden,

totdat er roodheid en zwelling volgt (als uitwendig opwekkingsmiddel).

* **Epikurist,** m. gr. eig. aanhanger van de wijsbegeerte van Epikūrus, een beroemd wijsgeer te Athene in de 4de eeuw voor Chr., die het hoogste goed gelegen achtte in de vrijheid der ziel van onrust en smart, doch wiens leerlingen zijne grondstellingen misbruikten en zich vooral aan het zinnelijke genot overgaven; vandaar gemeenlijk: een zinnelijk mensch, wellusteling; zwelger; – *Epicuri de grege porcus*, „zwijn van de kudde van Epikurus", iemand geheel vervuld van het stoffelijke en het grove zingenot; – **epikurisch,** adj. weelderig, zinnelijk, wulpsch, wellustig, zwelgend; – **epikurísme,** n. leer en levenswijze van Epikurus of veeleer van zijne aanhangers; neiging tot zinnelijkheid en wellust.

Epikyēma, n. gr. (vgl. k y e s i s) Med. eig. tweede of bijkomende lichaamsvrucht, vleeschklomp, maan- of moederkalf bij eene lichaamsvrucht.

Epilánce, f. fr. (spr. *-lâns'*) vallende ziekte der valken.

Epilarchīe, f. gr. (*epilarchia*) dubbele ruiterbende van 128 man; bevel daarover; – **epilárch,** m. aanvoerder van zulk eene bende.

épilatoire (spr. *-toâr'*), fr. (v. 't lat. *e-*, *ex-* en *pilus*, haar) haarwegnemend, ontharend.

epileeren, de haren uittrekken; – **epilátie,** f. 't uittrekken der haren.

Epilémma, n. gr. (vgl. l e m m a) Log. zelftegenwerping, die de redenaar zich zelven maakt en beantwoordt.

Epilēne, f. gr. (van *lēnos*, wijnpers) wijngaardenierslied, wijnperslied.

Epilepsīe, f. gr. (*epilepsia*, eig. aangreep, aanval, v. *epi-lambánein*, aanvatten, aangrijpen) vallende ziekte; – **epiléptisch,** adj. met de vallende ziekte behept; – **epileptika,** n. pl. geneesmiddelen tegen de vallende ziekte.

Epiloog, m. gr. (*epi-lŏgos*; vgl. l o g o s) fr. **épilogue,** f. narede, slotrede, nawoord; inz. op het tooneel eene slotrede aan de toeschouwers op het einde van het stuk; – **epilogísme,** n. het verder besluiten, gevolgtrekking van bekende omstandigheden tot nog onbekende; ook uitvluchten en verontschuldigingen der geneesheeren bij slecht gelukte behandeling, in 't algemeen uitvlucht, verontschuldiging.

epilýtisch, adj. gr. (van *epi-lýein*, oplossen) oplossend, verklarend.

Epimachīe, f. gr. (*epimachia*) verbond tot wederzijdsche verdediging.

epimánes, gr. waanzinnig, Antiochus IV, werd wel spottend „epimanes" genoemd, in plaats van „e p i p h a n e s" z. a.

epimelēten, pl. gr. eig. bezorgers; in Athene: met de leiding van de een of andere officieele zaak belaste commissie.

Epimenīdes, m. gr. Myth. lieveling der goden op Kreta ten tijde der Zeven Wijzen, die in een hol 40 jaar sliep en met prophetische gaven weder ontwaakte.

Epimeniën, pl. gr. (*epimenĭa*, v. *epi* en *mēn*, de maand) maandelijksche offerfeesten; ook z. v. a. m e n s t r u a t i e (z. ald.).

Epimerísme, gr. n. Log. herhaling, terugblik midden in de rede.

Epimētheus, m. gr. Myth. zoon van Japĕtus, broeder van P r o m e t h e u s (z. ald.); hij nam, tegen de waarschuwing van zijn broeder, P a n d o r a (z. ald.) tot vrouw, eene onbezonnenheid, die het menschdom duur te staan kwam; oneig. mensch, die altijd te laat bedenkt, die niet dan door schade wil leeren.

epimetrīsche verzen, n. gr. verzen, die niet zijn ingericht om gezongen te worden.

Epimĕtrum of **epimĕtron,** n. gr. (vgl. m e t r u m) overmaat, toegift; – **epimetraal,** adj. tot de toegift behoorende.

Epimŏne, f. gr. (*epimonē*, v. *epimĕnein*, vertoeven) 't verwijlen; Log. verwijlen bij een voorwerp om het verder uiteen te zetten; ook onmiddellijke herhaling van een woord.

Epimylion, n. gr. molenaarslied.

Epimythĭum, n. gr. (*epi-mythĭon*, van m y t h o s, z. ald.) aanhangsel tot een verdichtsel of spreukje, toepassing of uitlegging daarvan, moraal na eene fabel.

Epinastie, f. Bot. 't aan de bovenzijde groeien der deelen, vooral bladvormige, van een plant. Zie h y p o n a s t i e.

Epinette, f. fr. z. v. a. s p i n e t.

epineux, adj. fr. (spr. *epineu*, doorgaans e p i n e u s, van *épine* = lat. *spina*, doorn) doornig, stekelig; bedenkelijk, moeielijk, netelig, gevaarlijk; – **epinositeit** (spr. *s*=*z*), f. barb. lat. netelige omstandigheid, zwarigheid.

épingle, f. speld; – *à quatre epingles* (spr. *a katr' epèngl'*), zeer netjes, keurig, als een popje (gekleed); al te gemaakt, gezocht, sierlijk (van eene redevoering); – *épingles*, pl. speldengeld.

Epinicium, n. gr. (*epi-nikion*, van *nikē*, zege, overwinning), pl. **epinicia** of **epinikia,** ook **epiniciën,** 1) zegefeesten, 2) zegeliederen, zegezangen, zooals Simonides en Pindarus gedicht hebben.

epinocheeren, fr. (spr. *-nosj-*) langzaam en zonder honger eten, kieskauwen.

Epinŏmis, f. gr. (van *nŏmos*, wet) toevoegsel tot de wet; in 't algemeen toegift.

Epinositeit, z. onder e p i n e u x.

Epinōtium, n. gr. (van *nōtos*, rug) Med. schouderblad.

Epinyktides, pl. gr. (van *nyx*, gen. *nyktos*, nacht) Med. nachtpuisten, in den nacht uitbrekende, pijnlijke puisten (bij ons zeldzaam, doch in Syrië menigvuldig voorkomende).

Epiornis, m. gr. uitgestorven reuzenvogel op Madagascar.

Epiparoxýsme, n. gr. (vgl. p a r o x y s m e) Med. versterkte koortsaanval.

Epipáston, n. gr. (van *épi-pássein*, opstrooien) Med. strooipoeder.

Epipedologie, f. gr. (van *epipĕdon*, vlak) of **epipedometrie,** f. meetkunst der vlakken, de vlaktemeting (z. v. a. p l a n i m e t r i e).

epipetálisch, adj. gr. (van p e t ă l o n, z. ald.), met opzittende bloembladeren.

Epiphænomeen, n. pl. **epiphænomenen** of **epiphænomĕna,** gr. (vgl. p h æ n o m e e n) zich later opdoend of bijkomend ziekteverschijnsel.

Epiphania, f. gr. (*epiphaneia*, van *epiphaines-thai*, verschijnen) verschijning, inz. verschijning van een godheid en gedachtenisviering daarvan; sedert de 4de eeuw in de gr. Kerk verschijning, d. i. geboorte van Chr.; later (met zinspeling op de verschijning der ster) feest der aankomst van de drie koningen bij het Christus-kind, Driekoningenfeest, ook het groote of hooge nieuwjaar (6 Januari); – **epiphania's-zondagen,** zondagen na het Driekoningenfeest; – **epiphănes** gr. (*epiphanēs*) doorluchtige, bijnaam van Jupiter, ook van sommige oostersche vorsten, b.v. Antiochus IV (175—163), z. e p i m a n e s.

Epiphlogisma, n. gr. (vgl. p h l o g i s t o n, enz.) Med. ontstoken huidplek; – **epiphlogisme,** n. gr. brandende hitte; – **epiphlogōsis,** f. middelmatige ontsteking.

Epiphonēma, n. gr. (van *epi-phōnein*, toeroepen) toeroep, uitroep; bij eene schildering of voorstelling gevoegde spreuk; Log. nadrukkelijke slotgedachte, eindspreuk, slotspreuk eener rede, peroratie.

Epiphŏra, f. gr. (van *epi-phĕrein*, bij-, toedragen) Log. figuur, waardoor het laatste woord van een voorstel met nadruk wordt herhaald, herhaling; 't eindigen van verscheiden zinnen met dezelfde woorden; Med. tranenvloed, oogtraning, oogdruipen.

Epiphyllospérmæ, f. pl. gr. (v. *epí*, *phýllon*, blad, en *spérma*, zaad) Bot. planten, welker bloesems (eig. zaad) zich op de bladeren bevinden; – **epiphyllum,** n. vleugelblad.

Epiphȳsis of **epiphýse,** f. gr. (van *epi-phýein*, er aan of bij groeien) aanwas, bijwas, aangroeisel van een been, dat enkel door het beenvlies en door kraakbeen met het hoofdbeen vereenigd is; door verbeening van dit kraakbeen wordt het eene a p o p h y s e (z. ald.); – **epiphȳten,** pl. gr. Bot. tropische planten, die op boomen leven en geen woekerplanten zijn, doch haar voedsel aan de oppervlakte der schors en aan de lucht ontleenen, b.v. l i a n e n.

Epipígma, n. gr. Chir. werktuig om een ontwrichten arm te zetten.

Epiplásma, n. gr. (van *epi-plássein*, opsmeren) Chir. brij- of papomslag.

Epiplerōsis, f. gr. (vgl. p l e r o s i s) ziekelijke volbloedigheid, overmatige opvulling of overvulling der polsaderen.

Epiplēxis, f. gr. (van *epi-plēssein*, eig. er op slaan, tuchtigen) berisping, verwijt, straf; – **epiplexīe,** f. gr. (*epiplēxia* = *emplēxia*) Med. eenzijdige verlamming door beroerte.

Epiplŏkē, f. gr. Log. figuur, die de trapswijze opvolging van denkbeelden of verrichtingen uitdrukt, doorgaans z. v. a. k l i m a x.

Epiplŏon, n. gr. darmnet; – **epiplocēle,** f. Chir. netbreuk; – **epiplokomístæ,** m. pl. smeerbuiken, zij, die een dikken, vetten buik hebben; – **epiplocystoschocēle,** f. balzakbreuk, waarin een stuk net en pisblaas bevat is; – **epiploëmphráxis,** f. verstopping van het net; – **epiploënteroscheocēle,** f. balzakbreuk, waarin het net en een darm ligt; – **epiploïtis,** f. ontsteking van het net; – **epiplomphălum,** n. netbreuk door den navel.

Epipoiēsis, f. gr. (v. *epi-poiein*, bijvoegen) iets overvloedigs, toevoegsel.

Epipompeutĭca, pl. gr. liederen bij plechtige optochten.

Epiporōma, n. en **epiporōsis,** f. gr. (vgl. p o r o m a, enz.) Med. oppervlakkige verharding, eelt; beenderuitwas.

epirhízisch, adj. gr. Bot., op wortels groeiend.

Epirographīe, f. gr. (ook g e i s t i e k) kennis van het vasteland der aarde (in tegenst. met h y d r o g r a p h i e); – **epirograaf,** m. kenner en beschrijver van het vasteland der aarde; – **epirographisch,** adj. tot die kennis behoorende.

Epirrhēma, n. gr. toegevoegd woord, narede; in het oude gr. blijspel versgroep als aanhangsel eener p a r a b a s i s (z. ald.); in de grammatica ook: bijwoord (a d v e r b i u m).

Epirrhŏē, f. gr. (v. *epirrhein*, toevloeien) Med. toevloed van vochten; – **epirrhœologīe,** f. leer van den invloed van uitwendige a g e n t i a op organische wezens.

Episarcidĭum, n. gr. (van *sarx*, genit. *sarkos*, vleesch) Med. algemeene huidwaterzucht.

Episcenĭum, n. gr. (vgl. s c e n e) bovengedeelte van het tooneel.

episch, z. ond. e p o s.

Epischĕsis, f. gr. (spr. *s-chĕzis*) (van *ep-ĕchein*, terug-, aanhouden) Med. ziekelijke toestand eener ontlediging, b.v. der urine; onderdrukking of terughouding der afscheidingen.

Epischĭum, n. gr. (van *ischĭon*, heup, lende) schaambeen.

episcopaal, episcopaat, episcopus enz., z. e p i s k o p u s enz.

Episcynĭum, n. gr. (*episkýnion*) huid, waarop de wenkbrauwen staan; oneig. toorn, hartstocht, die zich kenbaar maakt door beweging der wenkbrauwen.

Episemăsie, f. gr. (van *epi-sēmainein*, beteekenen) Med. voorteekenen van ziekten; – **episemeiōsis,** f. opteekening, kort ontwerp, inhoudsopgave van een boek.

episepálisch, adj. gr. Bot. op de kelkspleet staande.

Episiocēle, f. gr. (v. *episeion*, de schaamstreek) Chir. schaamlippenbreuk; – **episiōncus,** m. gezwel der schaamlippen; – **episiophȳma,** n. schaamlippenbuil; – **episiorrhagie,** f. bloeding der schaamlippen.

Episkopus, m. gr. (*episkŏpos*, d. i. eig. opzichter, van *epi-skopein*, naar of op iets zien) bisschop, z. ald.; – *episcopus inpartĭbus* (*infidelĭum*)bisschop in 't land der ongeloovigen (mohamedanen of heidenen enz.; vgl. i n f i d e e l); – **episkoóp,** f. toestel om ondoorschijnende voorwerpen te projecteeren; – **episkopaal,** adj. bisschoppelijk; – **episkopaal-systēma,** n. stelsel, volgens hetwelk door de reformatie de bisschoppelijke macht in Duitschland op de evangelische vorsten zou overgaan en deze alzoo de hoofden hunner landskerk zouden geworden zijn, in onderscheiding van het t e r r i t o r i a a l- en c o l l e g i a a l-s y s t e m a; – de **episkopālen,** de bisschoppelijken, leden der bisschoppelijke kerk in Engeland; – **episkopaliseering** (spr. *s*=*z*),

f. invoering der bisschopswaardigheid en der bisschoppelijke macht; – **episkopalisten,** m. pl. R. Katholieken, die niet den paus alleen, maar de op een algemeen concilie vergaderde bisschoppen als de vertegenwoordiging der Kerk beschouwen (vgl. c u r i a l i s t e n); – **episkopaat,** n. bisdom; bisschoppelijke waardigheid, ambt van een bisschop, geestelijkheid; – **episkophobie,** f. bisschopsvrees, vrees voor de bisschoppen, zoo als die zich bij de Nederl. Protestanten in 1853 openbaarde; – **episkopiāni,** m. pl. geestelijken in de gr. kerk, die de uitspraken en besluiten van den bisschop moesten beoordeelen; – **episkopokrātie** (spr. *t*=*ts*), f. heerschappij der bisschoppen en in 't algemeen van de geestelijkheid in eenen staat.

Episode, f. (gr. *ep-eis-ódion*, n., d. i. eig. van buiten inkomend) het ingelaschte, ingeschovene, tusschengevoegde; inweving, invlechting van een stuk, dat niet noodzakelijk tot het hoofdonderwerp van een gedicht, verhaal enz. behoort; bijwerk, tusschenstuk; tusschen- of bijbehandeling, tusschentooneel, bijverdichtsel, tusschenfabel; – **episódisch,** adj. ingevlochten, ingelascht, ingeschoven, tot het bijwerk behoorende, e p i s o d i s c h g e z a n g, bij- of tusschenzang enz.

Epispadie, f. gr. (v. *epi-spaein*, toetrekken, aantrekken, enz.; vgl. s p a d o) Med. opening van de pisbuis op den rug van 't mannelijk lid, eene aangeboren misvorming; – **epispadiæus,** m. met dit gebrek behept persoon; – **epispásme,** n. voorwaartstrekken der besneden voorhuid, om de joodsche afkomst te verloochenen, zooals in den romeinschen keizerstijd soms geschiedde door ontaarde Joden; vandaar: **epispást,** m. verloochenaar van het Jodendom door middel van e p i s p a s m e; – **epispástisch,** adj. (vgl. s p a s i s, enz.) Med. trekkend, blaar- of ettertrekkend, b.v. zulk eene pleister; – **epispasticum,** n. trekmiddel, trekpleister, inz. om vreemde lichamen, als splinters, uit te trekken.

Episphærie, f. gr. Anat. kronkelingen van de oppervlakte der hersenen.

Epistaat, m. gr voorzitter, leider, bestuurder.

Epistálma, n. gr. (van *epi-stéllein*; vgl. e p i s t e l) opdracht, bevel, bescheid.

epistaminaal, adj. gr. Bot. zich op de meeldraden ontwikkelend.

Epistăsis, f. gr. (vgl. s t a s i s) Med. al wat op de oppervlakte der geloosde urine drijft, in tegenst. met h y p o s t a s i s.

Epistáxis, f. gr. (van *stádzein*, druppelen) herhaald druppelen; Med. hevige neusbloeding.

Epistel, f. (lat. *epistŏla*, van 't gr. *epistolē*, zending, van *epistéllein*, toezenden, bestellen) zendbrief, brief; inz. in het nieuwe testament: brief der Apostelen, apostolische brief; oneig. strafpredikatie, verwijt; p o ë t i s c h e p i s t e l, gedicht in briefvorm. zendbrief in verzen, satire; in de R. K. kerk: gedeelte der mis tusschen de o r a t i e s en het e v a n g e l i e. – *epistolae obscurōrum virōrum*, brieven van onbekende mannen, eene verzameling van brieven, waarin de scholastici en monniken met onbarmhartigen spot worden gehekeld (begin 16e eeuw); – **epistelzijde,** f. rechterzijde van het altaar, in het zuiden gelegen; – **epistoláren,** m. pl. lagere geestelijken, die in de R. Kath. kerk de epistelen zingen; in de Middeleeuwen de schrijvers, die de keizerlijke bevelen uitvaardigden; – **epistólisch** fr. **epistolaire,** adj. wat tot de brieven behoort, b. v. de e p i s t o l a i r e v o r m, de briefvorm; – **epistolarium,** n. nw. lat. boek, waarin de bijbelsche epistels staan opgeteekend; – **epistolograaf,** m. gr. briefschrijver, briefsteller; – **epistolographie,** f. kunst om brieven te schrijven; – **epistolium,** n. briefje.

epistemónisch, adj. gr. (van *epistēmē*, wetenschap) tot de wetenschap behoorende, wetenschappelijk; – **epistemónarch,** m. kerkelijke censor of geloofsopziener, een geestelijke in de oude gr. kerk, die voor de zuiverheid der leer en van het geloof moest zorgen.

Epistomium, n. gr. (*epistómion*, v. *stŏma*, mond), Chir. stop, prop; kraan, sponde; windklep of ventiel aan een orgel; – **epistomia,** n. pl. uiterste mondjes der vaten.

Epistróphe, f. gr. (eig. *epistrŏphē*, van *epistrĕphein*, omkeeren) Med. omwending, omdraaiing, terugkeer van ziekte; Rhet. figuur, die door eene krachtige herhaling van dezelfde woorden de meening van den spreker met meer nadruk doet gevoelen (zie II Cor. XI : 22), slotherhaling; – **epistrophēus,** m. Anat. tweede halswervel, draaier.

Epistȳl, n. gr. (van *stȳlos*, zuil) bovendeel of krans eener zuil, z. v. a. a r c h i t r a a f.

Episyllogisme, n. gr. (vgl. s y l l o g i s m e) nasluitrede als gevolg eener andere; reeks van sluitredenen.

Episynthetici, m. pl. gr. (v. *episyntithēmi*, nog steeds bijvoegen), z. v. a. e k l e k t i c i.

Epitaphium, n. gr. (*epitáphion*, v. *táphos*, graf) grafschrift; grafsteen, graftombe; – **epitaphist,** m. grafschriftenmaker.

Epităsis, f. gr. (v. *epi-teinein*, aanspannen) bij de oud-gr. treurspeldichters het 2de deel van een tooneelstuk, waarin de handeling van het eerste (p r o t a s e) voortgezet wordt, om ze in het derde deel (k a t a s t a s e) te voleindigen: het leggen van den knoop, de spanning in een tooneelstuk; Med. vermeerdering, hevigheid en hitte eener ziekte.

Epithalamium, n. pl. **-mia** of **-mien,** gr. (van *thálămos*, bruidsvertrek, omdat het gewoonlijk voor de deur van het bruiloftsvertrek gezongen werd) bruiloftsgedicht, bruiloftslied (vgl. h y m e n æ u s); huwelijkstafereel, -schilderij, zoools de zoogen. „Aldobrandinische bruiloft" op het Vaticaan.

Epithelium, n. gr. (van *thēlē*, moederborst, tepel) teeder oppervlies van het slijmvlies, b. v. op de lippen, de tepels enz.; – **epithelioom,** n. Med. gezwel van epitheelcellen.

Epithēma, n. gr. (eig. het daaropgezette of -gelegde; vgl. t h e m a, t h e s i s, enz.) Med. omslag met een lauwwarm vocht, maagpleister; – **epithĕsis** of **epithése,** f. gr. toevoegsel, bijzin bij een hoofdzin; – **epithĕton, epitheet,** n. pl.

epithēta, epitheten, bijgevoegd woord, het woord, dat de eigenschap, de hoedanigheid uitdrukt, b. v. de v r o m e vrouw, Karel de S t o u t e; bijnaam, toenaam; - *epitheton ornans*, lat. als sieraad aangewend bijgevoegd woord; - **epithetiseeren** (spr. *s*=*z*), bijnamen geven.

Epithymie, f. gr. (*epithȳmia*, v. *thymos*, ziel, gemoed) begeerte, hevig verlangen, belustheid naar zekere spijzen in de zwangerschap.

Epitimīon, n. gr. boete, inz. geldboete; in de gr. kerk hetzelfde wat de p œ n i t e n t i e in de R. Kath. kerk is.

Epitogīum, n. gr.-lat. (van 't lat. t o g a, z. ald.) overmantel; Chir. schouderverband.

Epitŏme, f. gr. (*epitomē*, eig. 't afsnijden of besnijden, van *epitémnein*) kort uittreksel of begrip; - **epitomiseeren** (spr. *s*=*z*), (lat. *epitomare*) uittreksels maken, in het kort samenvatten, ineendringen; - **epitomātor,** m. nw.lat. uittrekselmaker.

Epitonīēn, f. pl. gr. (v. *epi-teínein*, aanspannen) snarenstiften, snaarnagels; - **epitonieten,** m. pl. gr. schroefsteenen, eene versteening.

Epitrachēlion, n. gr. „halsstuk", b.v. als deel van het ornaat der gr. geestelijken.

Epitriet of **epitrītus,** m. gr. (eig. een geheel en nog een derde daarboven, d. i. vier derde bevattende, van *epi* en *tritos*, derde) Poët. drieslag, een versvoet met eene korte en drie lange lettergrepen, b. v. (⏑ – – –) b e v o o r o o r d e e l d, of (– ⏑ – –) s t a a t s g e h e i m r a a d, of (– – ⏑ –) k u n s t w o o r d e n t o l k, of (– – – ⏑) s t a a t h u i s h o u d i n g.

Epitrochăsme, n. gr. van (*epitrochádzein*) eig. het overheen-loopen, oppervlakkig aanraken; Log. ophooping van vele denkbeelden in eene periode.

Epitrŏpe, f. gr. (*epitropē*, v. *epitrĕpein*, toevoegen, aanvertrouwen) eig. toevertrouwen, overgave op genade en ongenade; Log. schijnbewilliging, voorwaardelijke toestemming van iets, dat men zou kunnen ontkennen.

Epixenagie, f. gr. phalanx-afdeeling van 2048 man; - **epixenaag,** m. bevelhebber over zulk eene afdeeling.

epixȳlisch, adj. gr. (v. *xýlon*, hout) op hout wassend.

Epizeuxis, f. gr. (v. *epi-dzeugnýnai*, aanknoopen, bijvoegen) eig. aaneenknooping; Log. herhaling, verdubbeling van éen of meer der eerste woorden met nadruk (Johan. XVI, 23), het tegengest. der e p i p h o r a.

epizōisch, adj. gr. wat zich boven die aardlagen bevindt, welke organische lichamen bevatten.

Epizōon of **epizōum,** n. pl. **epizōa,** gr. (van *dzōon*, dier) woekerdieren op de buitenste huid, het tegengest. van e n t o z o o n (z. ald.); - **epizoönosologie,** f. (vgl. n o s o l o g i e) leer der veeziekten; - **epizoötie** (spr. *t*=*ts*), f. veeziekte, sterfte onder het vee; - **epizoötisch,** adj. tot de veeziekte behoorende.

epochant, z. e p o q u e.

Epōde, f. gr. (*epōdós*; vgl. o d e) Poët. nazang, slotzang na de s t r o p h e en a n t i s t r o p h e in de oud-gr. koorzangen; ook soort van lierzangen van Horatius, waarin meestal een korter vers (*versus epōdus*) met een langer afwisselt; - **epōdisch,** adj. nazingend, met een nagezang voorzien; - **epōdus,** m. gr. een (door *epódai*, d. i. tooverzangen of formulieren) betooverende of genezende; door misverstand ook: magnetische slaper (daar veeleer den magnetiseur die naam toekomt).

Epōmādion, n. van de schouders afhangende band aan het ornaat der gr. geestelijken vgl. h u m e r a l e.

Epōmis, f. gr. (*epōmis*, v. *ōmos*, schouder) bovendeel der schouders, bovenarm, nek.

Epomphalion, n. gr. (van *omphălos*, navel) Med. navelpleister, wat op den te hoogen navel gelegd word om hem terug te brengen; ook navelstreek.

Eponȳmus, m. gr. (*epōnymos*, bijgenaamd, een toenaam gevend, v. *ónyma*, *ónoma*, naam) die aan eene zaak den naam geeft, zooals b. v. in Athene de archont, naar wien het loopende jaar genoemd werd; - **eponymisch,** adj. 1) bij- of toegenaamd; 2) naar een fijner gr. spraakgebruik ook: waar benoemd, van met de waarheid overeenkomende beteekenis, als de zin van den naam met het karakter of het lot van den naamdrager overeenstemt.

Epopée, epopœa, z. e p o s.

Epopsie, f. gr. (vgl. o p s i s) eigen beschouwing, overzicht; - **epópt,** m. (gr. *epóptēs*), pl. **epópten,** aanschouwers, ingewijden in den hoogsten graad der eleusinische mysteriën, die alles mede mochten aanschouwen; ook dwepers, zieners; - **epoptīka,** f. leer van de kleurspeling op doorzichtige bladeren (een gedeelte der kleurenleêr); - **epóptisch,** adj. daartoe behoorende.

Epoque, f. fr. (van het gr. *epŏchē*, het vast-, tegenhouden, van *ep-ĕchein*, stilhouden) merkwaardig tijdpunt, tijdberekeningspunt, waarvan men eene reeks van jaren begint te tellen, grens der jaarrekening, tijdsnede, gedenktijd; vandaar e p o q u e m a k e n, een nieuw belangrijk tijdperk openen, zich zelven of den tijd, waarin men leeft, merkwaardig maken, groot opzien verwekken, gedenkwaardig zijn; - **epochánt,** m. barb.-lat., de gedenkwaardige, hij, die een nieuw tijdvak opent.

Epos, n. gr. (eig. woord, rede, verhaal, van *eipein*, zeggen, spreken, wortel *ep*) ook **epopœa** (gr. *epo-poiia*, d. i. eig. vervaardiging van een epos), of fr. **épopée,** f. heldendicht, heldenzang; groot, verhalend, doorgaans op sagen en mythen berustend dichtstuk van eenige uitgebreidheid, waarin groote en gewichtige gebeurtenissen behandeld worden; - **episch,** adj. tot het heldendicht behoorende of dat betreffende; - **epische poëzie** of heldenpoëzie, in ruimeren zin, in het algemeen de verhalende dichtsoort, eene der drie hoofdafdeelingen der poëzie, naast de l y r i s c h e en d r a m a t i s c h e; - **epische dichters** of *epĭci*, heldendichters; - **epische verssoort,** f. versmaat van het heldendicht, daktylische hexameter.

Epostratísme, n. gr. spel, waarbij men steenen zoodanig op het watervlak werpt, dat zij daarvan opspringen, het keilen, keilderen.

Epoulardage, f. fr. (spr. *epoelardá-zj'*) 't uitschieten of afzonderen der beschimmelde bladeren van de tabak.

Epouseur, m. fr. (van *épouser*, huwen) die naar iemands hand dingt, vrijer.

epouvantábel, adj. (spr. *epoewañ-*), fr. (*épouvantable*, van *épouvanter*, verschrikken) ontzettend, verschrikkelijk.

eppur si muove, it. „en toch beweegt zij zich" n.l. de aarde (woorden die Galileï, naar men zegt, uitgesproken heeft, toen hij gedwongen werd de leer van Copernicus af te zweren).

Epreuve, f. fr. (oudfr. *esprove*, v. 't fr. *éprouver*, oudfr. *esprover*, v. 't lat. als 't ware *exprobāre*; vgl. p r o b e e r e n) proef, proefafdruk; – *épreuves d'artiste* (spr. *-eupreuv' dartiést'*) kunstenaarsproefdrukken, de eerste en beste afdrukken van gravures, zonder onderschrift; – *épreuves avant la lettre*, z. ond. l e t t r e; – **eprouveeren** (spr. *ou=oe*) beproeven, op de proef stellen, p r o b e e r e n; ervaren, ondervinden, gewaarworden, gevoelen, ondergaan; – **eprouvette,** f. kruitproever, een werktuig om de hoedanigheid en de kracht van het buskruit te bepalen; sonde; ijkketting, ijkstaf, proeflepel van de tingieters, zeepzieders enz.

e profúndis, lat. uit de diepten, z. p r o f u n d.

Epsomzout, n. engelsch zout (van Epsom), zwavelzure magnesia of bitterzout.

Epūlis, f. gr. (van *oelon*, tandvleesch) zwamachtig uitwas aan het tandvleesch.

Epulōnen, z. ond. e p u l u m.

Epulōsis, f. gr. (van *oelē*, litteeken) Med. litteekenvorming; – **epulotikon** of **epuloticum,** n. pl. **epulotika,** litteekenvormend, vleeschvoortbrengend geneesmiddel; samentrekkend en verdrogend middel.

Epūlum, n. lat. gastmaal, smulpartij; – **epulātie** (spr. *t=ts*), f. gastmaalhouding; – **epulōnen,** m. pl. smulbroeders, slempers, brassers; ook zekere offerpriesters bij de Romeinen, die de godenmaaltijden bereidden en bij de openbare spelen de goede orde handhaafden.

epureeren, nw. lat. (van *purus, a, um*, rein) reinigen, zuiveren, louteren, uitlezen; – **epurateur,** m. fr. reiniger, reinigingsmachine bij de katoenspinnerij; – **epurātie** (spr. *t=ts*) reiniging, uitwerping van het slechte, loutering; – **epuratief,** adj. louterend, reinigend.

e pur si muove, it. z. *eppur*.

Equerre, f. fr. (spr. *é-kèr*) winkelhaak (der timmerlieden enz.).

Eques, m., pl. **equites,** lat. (v. *equus*, paard) ruiters, ridders; in de rom. republiek, sedert den tijd der Gracchen, een tusschen senaat en volk staande vermogende middenklasse; – *equéstris statúa*, z. ond. s t a t u e.

Equilibre, equilibrist, enz., fr., z. v. a. æ q u i l i b r i u m enz. (z. ald.).

Equinox, z. æ q u i n o c t i u m.

equipeeren (spr. *eki-*) fr. (*équiper*, oud-fr. *esquiper*, van het oudn. en got. *skip* = s c h i p, oudn. *skipa*, uitrusten, dus oorspr. op scheepsuitrusting doelende) uitrusten, toerusten, kleeden, zich met reisbehoeften en met al het verder noodwendige voorzien; verzorgen, bemannen, b. v. een schip; – **equipage,** f. (spr. *ekipá-zj'*) reistoestel, daartoe benoodigde bedienden, paarden, rijtuigen, reisbehoeften; inz. rijtuig en paarden, al wat tot de pracht, den stoet, het gemak van een groote behoort; ook krijgsuitrusting van een officier; in het zeewezen: scheepsvolk, scheepsbemanning, gezamenlijke manschap; – **equipement,** m. (spr. *eki-p'mañ*) uitrusting, inz. van een schip; – **equipeur,** m. (sp. *eki-p-*) werkman, die de afzonderlijke, door anderen vervaardigde deelen van een geweer tot één geheel vereenigt, de samensteller.

équipollent, fr., z. æ q u i p o l l e n t.

equiria, pl. lat. feestspelen ter eere van Mars.

Equisētum, n. lat. (van *equus*, paard, en *sēta*, sterk haar) Bot. paardestaart, schaafgras, eene waterplant met paardestaartachtige haren.

Equitātie (spr. *tie=tsie*) f. lat. (*equitatio*, van *equus*, paard) rijkunst, 't rijden.

Équity, f. eng. billijkheid, vgl. æ q u i t e i t.

equivoque, fr. (spr. *ekiwók'*, van 't lat. *æquivŏcus*, z. æ q u i v o q u e) dubbelzinnig, twijfelachtig, verdacht, onbepaald; inz. onkiesch, min of meer plat of onkuisch; – **équivoque,** f. dubbelzinnigheid, woordenspel; bedekte onkiesche of wulpsche taal.

Er, m. turk. man; – **dul-** of **doel-ër,** weduwnaar.

Er., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor W. F. Erichson (entomoloog, gest. 1848).

eradeeren, lat. (*eradĕre*, vgl. r a d e e r e n) uitkrabben, uit- of afschaven, uitblusschen, vernietigen, vernielen, uitdelgen.

Eradiātie (spr. *t=ts*), f. nw.lat. (vgl. r a d i a t i e, onder r a d i u s) uitstraling, straalwerping.

eradiceeren, lat. (*eradicāre*) ontwortelen, met den wortel uittrekken, uitroeien; – **eradicātie** (spr. *t=ts*) f. uitroeiing met den wortel, ontworteling.

Erănos, m. gr. (waarsch. v. *erān*, beminnen) gezelschap in 't oude Griekenland tot onderling genoegen of tot nuttige doeleinden; inz. een maaltijd, waartoe iedere gast het zijne aan spijs of aan geld toebracht, een p i e k n i e k (fr. *pique-nique*); – **eranĕum,** n. voorschot aan een behoeftige, om het eenmaal in beter omstandigheden zonder rente terug te geven.

Eránthis, f. nw.lat. (v. gr. *ēr*, lente en *anthós*, bloem, dus lentebloem) winterwolfswortel, eene zeer vroeg in 't voorjaar, soms tegen Kerstmis bloeiende bloem, vandaar als sierplant gekweekt.

Erasine, f. soort welriekende terpentijn uit Californië om vlekken weg te maken.

Erásmus, mansn. (van 't gr. *erān*, beminnen, *erasmios*, beminnenswaardig); de beminnenswaardige; – **erasmiaansch,** adj. van Erasmus (1467–1536) afkomstig of daarop betrekking hebbende; – **erast,** liefhebber.

Erāto, f. eene der M u z e n (z. ald.); – **era-**

tomanie, f. liefderazernij, vgl. n y m p h o m a n i e.

Erbab, m. arab. plaatselijk rechter in Afrika.

Erbium, n. metallisch radicaal der **erbineaarde,** die Mosander in 1843 vond in de ytteraarde.

Erdö, magyaarsch. bosch, woud.

e re, e re nata, z. ond. *res.*

Erĕbus, m. gr. (*Erĕbos*) Myth, godheid der duisternis, de zoon van den Chaos en de broeder van den Nacht; de onderwereld, het doodenrijk, de hel; – **erébisch,** adj. onderwereldlijk, donker, akelig, helsch; – **erebodiphónten,** m. pl. onderzoekers der duisternis, duisternisdoorzoekers.

Eréchtheus, m. overoud koning van Attika, die het eerst aldaar den dienst van Athene (Minerva) invoerde. Naar hem is genoemd: het **erechtheum,** tempel op den burg te Athene, die den heiligen olijfboom en de zoutbron bevatte, de geschenken van Athene en Poseidon; – **erechthiden,** pl. de Atheners als nakomelingen van Erechtheus.

Erectie, *erectis digitis,* zie onder e r i g e e r e n.

Eremiet, h e r e m i e t, m. (lat. *eremīta,* gr. *erēmītēs,* van *érēmos,* eenzaam) kluizenaar, woudbroeder; ook kluizenaarskreeft, die in eene schelp afgezonderd leeft; – **eremitage,** h e r e m i t a g e, f. kluis, kluizenaarswoning, hut; naam van een keizerlijk winterpaleis te St. Petersburg; ook m. edele fransche wijn z. h e r m i t a g e; – **eremitísme,** n. kluizenaarsleven; – **eremodicium,** n. (van *érēmos,* verlaten, en *dikē,* rechtszaak) Jur. 't verzuimen of laten rusten eener rechtszaak van de zijde des aanklagers; voor het niet-in-rechten-verschijnen opgelegde straf.

Ereptie, z. ond. e r i p i ë e r e n.

Eres, m. hebr. ceder.

Erethisīe, f. en **erethisme,** n. gr. (v. *erethídzein, erethein,* prikkelen) Med. ziekelijk verhoogde prikkelbaarheid; – **erétisch,** adj. geprikkeld, opgewekt, met prikkelbaarheid verbonden.

Eretrīsche aarde, grauwe en ook witte soort van kleiaarde, zoo genoemd naar E r e t r ĭ u m (Negropont); in de geneeskunst wordt alleen de witte gebruikt.

Ereuxis, f. gr. (v. *ereúgesthai,* uitspuwen, oprispen), z. v. a. het lat. e r u c t ā t i e.

Erfe, arab. kaneel, kaneelwater, een warme drank.

erga, lat. tegen; – *erga schedam,* zie onder *scheda.*

Ergasterīon of **ergasterium,** n. gr. (van *ergádzesthai,* arbeiden) werkplaats, laboratorium; ook voor werk- of tuchthuis; klooster (als werkplaats voor geestelijke oefening en lichamelijken arbeid); – **ergastiek,** f. arbeids- of werkzaamheidsleer; – **ergástisch,** adj. tot arbeiden geschikt, behoorend; – **ergástălum,** n. lat. werkhuis, tuchthuis, slavengevangenis; nw. lat. werkplaats in den pharmaceutischen oven; – **Ergon,** bij afkorting *erg,* n. gr.: „werk"; de C. G. S.-eenheid van arbeid, de arbeid die 1 dyne op 1 cM. lengte levert; $^1/_{1000}$ gramcentimeter; 1 tienmillioenste Joule; – **ergograaf,** f. toestel om het arbeidsvermogen, resp. de vermoeienis van een spier te registreeren, uitvinder Mosso; – **ergostaat,** f. werktuig om iem. eene zekere hoeveelheid spierarbeid te doen verrichten.

ergo, lat. gevolglijk, vandaar, dus, daarom, alzoo; – **ergoteeren,** fr. (*ergoter*) altijd met *dus* en *bij gevolg* in de weer zijn, over elke kleinigheid twisten, haarklooven; – **ergotísme,** n. barb. lat. zucht tot redetwisten, tot gelijkhebben; – **ergotíst,** m. twister, betoogzuchtige, gelijkhebber.

Ergot, m. fr. (spr. *ergó*) brand in 't koren, brandig koren; – **ergotine,** f. werkzaam bestanddeel van den roggebrand (secale cornutum), in 1831 door Wiggers ontdekt.

Erhard, Erhart, oudd. mansnaam: de eervolle, de geëerde.

Eri, n. arab. hemd.

Erīca, f. lat. (v. 't gr. *ereikē,* heide) heidekruid; pl. **ericæ, ericéën,** heideplanten; – **ericieten,** m. pl. soort d e n d r i e t e n, welker teekening slechts afzonderlijke boompjes met stam en takken voorstelt; – **ericoïdes,** Bot. heideplantachtig.

Erich, Erik, oudd. mansn.: de eerrijke.

Eridănus, m. lat. (gr. *Eridanos,* mythische en dichterlijke naam van de rivier de Po of Padus in Italië) groot sterrenbeeld aan den zuidelijken hemel van 69 sterren, waaronder de a c a r n a r (z. ald.) als ster der eerste grootte.

erietensis, Bot. van het meer Erie.

erigeeren, lat. (*erigĕre*) oprichten, optrekken, opbouwen, grondvesten, stichten, overeind zetten; – **erigíbel,** adj. nw.lat. oprichtbaar, wat zich overeind laat zetten; – **eréctie** (spr. *t*=*s*) f. oprichting, 't overeindstaan; opbouwing, grondvesting, bouw; – **erectus,** opgericht, rechtstandig; – *erectis digitis,* met opgestoken vingers.

Erigĕron, n. Bot. fijnstraal, een composiet.

Erih (tahitisch eig. *arii,* d. i. koning, hoofd, adellijke; op de Sandwichs-eilanden *alii*), adel op de Gezelschapseilanden.

Erin, (iersch *Erenn, Erend*), oude (celtische) naam van Ierland; vandaar: **erigĕna,** m. uit Ierland geboortig (bijnaam van Joh. Scotus); – **eriniet,** n. soort van kopererts uit Ierland.

Erínnys, f., pl. **Erinnўen,** ook *Erīnys Erinyen* gr. (van *erinnýein* vergrammen) Myth. wraakgodinnen, z. F u r i ë n.

erinus, gr. (*erínos*) leverbalsem, een sierplant.

eriocarpium, lat. Bot. ruigvruchtig.

Eríometer, m. gr. (van *erĭon,* wol) wolmeter, een door Y o u n g uitgevonden optisch werktuig om de fijnheid der wol te bepalen.

eripiëeren, lat. (*eripĕre*) ontrukken, onttrekken; – *eripuit cœlo fulmen sceptrumque tyrannis,* lat. hij heeft den bliksem aan den hemel en den schepter aan de tyrannen ontrukt (opschrift op het standbeeld van Franklin); – **eréptie** (spr. *t*=*s*) f. (lat. *ereptĭo*) ontrukking, roof.

Eris, f. gr. in 't algemeen twist, strijd, krakeel; eene tot strijd aanzettende krijgsgodin, later in 't algemeen de twistgodin, de godin van twist en tweedracht zuster van Mars ; –

eristika, eristiek, f. twist- of strijdkunst; - **eristici,** m. pl. strijdzuchtigen, twistzieken, eene oud-gr. philosophische school: de megarische school; - **eristisch,** adj. twistziek, strijdzuchtig; ook te bestrijden, betwistbaar.

Erithălis, f. gr. (v. *eri*, zeer en *thállein*, bloeien) plant, wier geel hout voor fijn schrijnwerk wordt gebruikt.

eritis sicut Deus, sciéntes bonum et malum, lat. gij zult als God zijn en weten wat goed en kwaad is (Genesis 3, 5).

Eriviet, n. zeker mineraal, eene verbinding van koperoxyde en arsenik.

Erker, m. dui. uitstekend gedeelte aan den hoek van een huis, soort balken.

Érkian, turk. rijk, staat, b.v. *erkiani dewélt,* steun des rijks.

Erlanger blauw, n. uit soda van Alicante en een derde deel zuivere roet gemaakte verfstof, naar de beiersche stad Erlangen.

Erlkönig, m. elfen-, geestenkoning, die kinderen steelt,vgl. de bekende ballade van Goethe van dien naam.

Ermin, m. tol, die in de levantijnsche handelsplaatsen door in- en uitgaande schepen moet betaald worden.

Ermĭta, f. sp. (vgl. eremiet) kluizenarij, kluis; kapel.

Érneb, m. arab. haas.

Ernestine, vr. naam (van het mannelijke Ernst); de ernstige, overleggende, welberadene, vastbeslotene.

erodeeren, lat. (*erodĕre*) afknagen, wegbijten, wegvreten; - **erodentia** (spr. *t=ts*) pl. z. v. a. caustica; - **erōsie** (spr. *s=z*) f. lat. (*erosĭa*) wegknaging, uitschuring, doorvreting; - *erosus, a. um,* Bot. uitgeknaagd, uitgevreten, gekarteld.

erogeeren, lat. (*erogāre*) uitdeelen, bedeelen, uitgeven; - **erogātie** (spr. *t=ts*) f. (*erogatĭo*) Jur. uitgave, uitbetaling; verdeeling; - **erogātor,** m. uitgever; voltrekker van de laatstewilsbepalingen.

eróico, eroïcaménte, it. Muz. (z. v. a. heroïsch) heldhaftig, fier, stout.

Eros, m. gr. (*erōs*), liefde, liefdegod, z. Amor; — **erōten,** m. pl. liefdegoden; - **erōtisch,** adj. de liefde betreffende, verliefd; - erotische gedichten, liefdegedichten, minnedichten, losse en bevallige dichtstukjes, waarvan de liefde het onderwerp uitmaakt of aan de hand geeft; - **erōtica,** f. kunst om te beminnen; minnedichtkunst; - **erōtica,** pl. minneliederen, erotische gedichten; - **eroticus,** m. liefdedichter, minnedichter, schrijver over de zinnelijke liefde; - **erotidiēn,** pl. gr. feesten ter eere van Amor; - **erotomanie,** f. minnewoede, liefde-razernij; - **erotopægnie,** f. verliefde beuzelarij.

Erosie, z. erodeeren.

Erotēma, n. gr. (v. *erōtan*, vragen) Rhet. vraag, ondervraging, figuur, waardoor een voorstel vragenderwijs ontwikkeld wordt; - **erotematĭka,** f. vraagkunst; - **erotemátisch,** adj. vraagswijze, b. v. zulk een onderwijs, waarbij de eene vraagt, de andere antwoordt.

Eroticus, erotisch, erotomanie, erotopægnie, z. ond. Eros.

Erpetologie, erpetoloog, liever herpetologie enz. (z. ald.).

errāre humánum est, lat., dwalen is menschelijk, dwalen is den mensch eigen; - **erránt,** adj. (lat. *érrans*), dolend, zwervend, ronddwalend; - *juif errant* (spr. *zjuïef errán*) de wandelende jood (Ahasveros); - **errātum,** n., pl. **errata,** fout, feil, dwaling, 't verzien, inz. drukfout; - **erratisch,** adj. (lat. *erratĭcus*) afdwalend, omdolend, verschoven; - errātische steenen- of zwerfblokken, zeer zware steenen, die men ver van hunne oorspronkelijke ligplaats op de aarde vindt (door den fr. mineraloog Brogniart dus geheeten); - errātische ziekten, z. atypische; - *error,* m. fr. **erreur,** dwaling, vergissing, misslag, fout, het verzien; - *error facti,* feitelijke dwaling; - *e. in calcŭlo,* of *e. calcŭli,* rekenfout, vergissing in 't rekenen; - *e. juris,* rechtsfout; - *e. justus,* verschoonbare dwaling; - *e. loci,* een de plaats betreffende dwaling; Med. tegennatuurlijke uitstorting der vochten in lichaamsdeelen, waarin zij niet behooren; - *error non est imputabĭlis,* de dwaling is niet toerekenbaar; - *errōre ebrĭo,* in den roes der dronkenschap, in de bedwelming van den roes; - *salvo errōre calcŭli,* z. ond. *salvus.*

Errhina, n. pl. gr. (van *en*, in, en *rhis*, neus, derhalve eig. alles wat men in den neus steekt) Med. niesmiddel, nieskruid.

Errhȳsis, f. gr. Med. niet hevige bloeding uit eenig deel, in tegenst. van een sterke bloedvloeiing (hæmorrhagie).

Ertje, n. barg. elektrische schel.

erubesceeren, lat. (*erubescĕre*) blozen, schaamrood worden, zich schamen; - *chárta non erubéscit* of *litterae non erusbéscunt,* z. onder charta; - **erubescént,** adj. (lat. *erubéscens*), blozend, schaamrood wordend; - **erubescéntie** (spr. *t=ts*) f. (later lat. *erubescentĭa*) het roodworden, blozen, schaamrood, schaamachtigheid.

erūca, f. lat. rups; - **erucieten,** m. pl. nw.lat. rupssteenen, zoogenaamde versteende rupsen.

eructeeren, lat. (*eructāre*) oprispen; - **eructātie** (spr. *tie=tsie*), f. (*eructatĭo*) oprisping der maag, het opgeven van winden door den mond.

erudiëeren, lat. (*erudíre*, v. *e*, z. ald., en *rudis*, ruw. ongevormd, dus als ware het uit den ruwen toestand brengen), onderrichten, leeren; - **erudiet,** adj. (lat. *erudítus, a, um*) geleerd; - **eruditie** (spr. *t=ts*), f. (*eruditĭo*) geleerdheid, ervarenheid, kunde.

erueeren, lat. (*eruĕre*) uitvorschen, doorgronden, nauwkeurig onderzoeken.

erumpeeren, lat. (*erumpĕre*) uitbreken, doorbreken, uitbarsten, doorzakken; - **erúptie** (spr. *t=s*), f. (*eruptĭo*) uitbarsting, b. v. van een vulkaan; Med. iedere plotselinge en overvloedige tevoorschijntreding, b.v. van vlekken, puisten, etter enz.; uitslag, uitwas; - **eruptief,** adj. door opheffing uit het binnenste der

aarde gevormd, b.v. e r u p t i e v e g e s t e e n t e n, zulke, die in vloeibaren toestand uit het binnenste der aarde aan de opp. zijn gekomen.

Ervalenta, z. r e v a l e n t a.

Erve, f. (lat. *ervum,* n.) linze, eene plant tot de familie der peuldragers behoorende; ook fazantenkruid.

Erwin, m. oudd. mansnaam: òf de legervriend, òf de vriend van het erts.

Erxl., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor J. C. Erxleben (gest. 1777).

Erycina, f. lat. bijnaam van Venus, naar den berg E r y x in S i c i l i ë.

Erysipĕlas, n. gr. (v. *erythrós,* rood, en *pella,* huid) Med. roos, eene oppervlakkige, bleekroode ontsteking der huid; - **erysipelateus,** adj., nw. lat. roosachtig.

Erythrēma en **erythēma,** n. gr. (v. *erythrós,* rood) Med. roos zonder koorts, ziekelijke roodheid der huid; - **erythriăsis,** f. roodheid van pasgeboren kinderen; - **erythrine-zuur,** n. Chem. roodzuur, uit de orseille gewonnen, levert een schoon violet, het fransche purper; - **erythrocephálisch,** adj. met rood hoofd; - **erythrocērisch,** adj. met roode voelsprieten; - **erythrodaktýlisch,** adj. met roode teenen; - **erythrogástrisch,** adj. roodbuikig; - **erythrográmmisch,** adj. met roode strepen; - **erythroïdisch,** adj. roodachtig; - **erythrokárpisch,** adj. (lat. *erythrocarpus*) met roode vruchten; - **erythroknēmisch,** adj. met roode beenen; - **erythroleukisch,** rood en wit; - **erythrolóphisch,** adj. met roode kuif; - **erythronōtisch,** adj. met rooden rug; - **erythrophytoskoop,** m. gr. (*phytón,* plant, *skopein,* zien) door von Lommel te Erlangen uitgevonden toestel, waardoor men de bladeren der planten purperrood ziet; - **erythropodisch,** adj. roodvoetig; - **erythrophílle,** f. naam door B e r z e l i u s aan de roode kleurstof der bladeren gegeven; - **erytrophthálmisch,** adj. met roode oogen; - **erythrophýllisch,** (lat. *erythrophyllus*) met roode bladeren; - **erythroptērisch,** adj. met roode vinnen; - **erythropýgisch,** adj. met roode stuit; - **erythrorhámpisch,** adj. met rooden snavel; - **erythrorhizisch,** adj. met rooden wortel; - **erythrorhýnchisch,** adj. met rooden snavel; - **erythrōsis** of **erythræmie,** f. te rijkelijke bloedbereiding in de longen; - **erythrosómisch,** adj. met rood lijf; - **erythrospérmisch,** adj. met roode zaadkorrels; - **erythrostomisch,** adj. met rooden muil of roode opening; - **erythrōtisch,** adj. met roode ooren; - **erythroxýlisch,** adj. met rood hout; - **erythrūrisch,** adj. met rooden staart.

Esaias, z. J e s a i a s.

Esan, n. arab. oproeping tot het gebed, die de moham. geestelijken van de minarets af zingen.

Esăphus, m. gr. Med. onderzoek met den ingestoken vinger.

Esau, hebr. mansn.: de met haren bedekte, de behaarde, harige; - **Ezaustranen,** pl. vruchtelooze droefheid. Hebr. 12, 17.

Esbouquet, z. e s s b o u q u e t.

Escabelon of **escablon,** n. fr. (van 't lat. *scabellum,* voetbankje, verklw. v. *scamnum*) kegelvormig voetstuk van een standbeeld.

Escadre, f. fr. it. *squadra,* sp. *escuadra,* eig. in 't vierkant geplaatste hoop, als ware 't lat. *esquadra* v. *quadra,* vierhoek), **eskader,** n. scheepsafdeeling, smaldeel; - **escadrille,** f. (spr. *-drielj'*) klein eskader; - **escadron,** n. (it. *squadróne,* sp. *escuadron*) ruiterschaar van ongeveer 120 paarden, ruitervendel, compagnie ruiterij onder een ritmeester; - **escadronschef,** m. ritmeester, ruiterhoofdman; - **escadronneeren** (fr. *escadronner*), ruiterscharen, die samen een escadron vormen.

Escalâde, f. fr. (v. 't lat. *scala,* ladder) Mil. beklimming, bestijging, beladdering, bestorming met stormladders; - **escaladeeren** (fr. *escalader*) beladderen, met stormladders beklimmen, bestormen, berennen, overklimmen, overklouteren.

Escalier, m. fr. (spr. *eskaljé*) trap; - *escalier dérobé,* z. ond. d e r o b e e r e n; - *esprit d'escalier,* z. ond. e s p r i t.

Escalin, m. (spr. *-lèǹ*: nederlandsch s c h e l l i n g) brabantsche rekenmunt, ongeveer = 30 ct.

Escalope, f. fr. eigenaardige toebereide kalfsschijfjes, kalfsoester.

escamoteeren, fr. (*escamoter,* van 't sp. *camodar,* verruilen, *camodador,* goochelaar waarsch. ligt het lat. *commutāre* ten grond) goochelaarsstreken doen; ontfutselen, wegmoffelen, kapen, uit den zak rollen; - **escamotage,** f. (spr. *taazj'*) goochelarij; spitsboevenstreek, ontfutseling, listig bedrog; - **escamote,** f. goochelaarsbal; - **escamoteur,** m. goochelaar; zakkenroller, slimme dief, spitsboef; valsch speler.

escampeeren, fr. (*escamper*) Mil. wegloopen, doorgaan, zich uit het stof, uit de voeten maken, vluchten.

Escapâde, f. fr. (z. v. a. *échappée,* vgl. e c h a p p e e r e n) in de rijschool: valsche sprong van een paard; oneig. onoverlegde, moedwillige streek, malle kuur, jongensstreek.

Escarballe, f. fr. (spr. *-bâl'*) olifantstand van 10 kilo en daar beneden.

Escaroticum, n. nw.lat. bijtmiddel, etsmiddel.

Escarpe, f. fr., ook s c a r p e (sp. *escarpa,* it. *scarpa*; fr. *escarper,* loodrecht afsnijden, steil maken; *escarpé,* steil, hellend, van ons s c h e r p hoogd. *scharf,* oudhoogd. *scarp*) Mil. inwendige glooiing, binnenwaartsche benedenhelling van de walgracht; - **escarpeeren** (lat. *escarper*), steil maken, glooiend maken; - **escarpement,** n. (spr. *-p'mâǹ*) steile glooiing of helling.

Escarpine, f. fr. vroeger soort van haakgeschut op de galeien.

Escarpins, m. pl. fr. (spr. *eskarpeǹ*; it. *scarpa,* schoen, *scarpino,* schoentje; van 't oudhoogd. *scarp,* s c h e r p, naar den scherp of spits toeloopenden hak benoemd) lichte schoenen, dansschoenen; - *en escarpins* (spr. *an-*), licht en sierlijk geschoeid.

Escart, m. (spr. *eskâr*) ledersoort uit Alexandrië.

escatiel, adj. lat. (v. *esca,* spijs) eetbaar.

Escausynsche steen, n. en m. hardsteen uit de groeven van Escaussines in België.

Esch,. bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor J. F. Eschscholtz (gest. 1834).

Eschăre, f. gr. (spr. *es-ch-*) eig. stookplaats, vuurhaard; Med. roof eener zweer, brandroof; – **escharotĭka,** n. pl. ets-of bijtmiddelen, zulke middelen, die eene korst of roof vormen; – **escharieten,** m. pl. koraalversteeningen met gaatjes, ook reteporieten.

Eschatologīe, f. gr. (spr. *es-ch-*; van *eschăton*, het uiterste, laatste) leer van de laatste dingen: dood, onsterfelijkheid, oordeel, wereldondergang, zaligheid, verdoemenis.

Esclavage, f. fr. (spr. *-waazj'*; vgl. slaven) slavernij, knechtschap, dienstbaarheid; recht, dat de Franschen betaalden voor het wegvoeren van zekere waren, welker verkoop aan engelsche kooplieden behoorde; ook halfcirkelvormig halssnoer van diamanten.

escobardeeren, fr. (*escobarder*) zich van fijne leugens, van listige dubbelzinnigheid bedienen (op de wijze van den spaanschen Jezuïet Escobar, gest. 1669); – **escobarderie,** f. fijne leugen, dubbelzinnige rede.

Escompte, n. fr. (spr. *eskóñt'*) z. v. a. disconto; – **escompteeren** (fr. *escompter*, mid.lat. *ex-computāre*; vgl. compte) z. v. a. disconteeren.

Escopetterīe, f. fr. (van *escopette*, kort vuurroer, dat men eertijds in den bandelier droeg) klein geweervuur, salvo uit klein geweer; ook krakend ontbranden van vele vuurwerken tegelijk; – **escopēta,** f. sp. geweer, buks; – **escopētero,** m. sp. schutter, musketier.

Escórte, f. fr. (ital. *scorta*, van *scorgere*, waarnemen, voeren, geleiden, lat. als 't ware *excorrigĕre*, terechtwijzen) bedekking, begeleiding, geleide, gevolg; – **escorteeren** (fr. *escorter*), begeleiden, geleiden, bedekken, dekken, beschermen.

Escouade, f. fr. (spr. *eskoeáád'*) kleine afdeeling soldaten onder een korporaal.

Escrime, f. fr. (spr. *è-skriem'*) schermkunst; – *maître d'escrime*, schermmeester.

Escróc, m. fr. (spr. *è-skro*, waarschijnlijk evenals it. *scorcco*, panlikker, iemand, die op de kosten van een ander teert, v. 't oudhoogd. *scurgo*, schurk) gauwdief, fielt, listige bedrieger; – **escroquerie,** f. (spr. *-k'rie*) fielterij, listige bedriegerij, aftroggeling; – **escroqueeren** (spr. *-kéeren*; fr. *escroquer*) door list zich bevoordeelen, bedriegen, aftroggelen, afzetten.

Escúdo, m. sp. (spr. *u=oe*; eig. schild, wapenschild, dan: schilddaalder, van 't lat. *scutum*; vgl. het it. *scudo*, fr. *écu*) vroegere sp. rekenmunt = $^1/_2$ peso (z. ald.), gemiddeld *f* 1,30 waard; van 1864–1870 = 10 *reales* = 100 *centimos* = *f* 1,26; – **escudillo de oro,** z. coronilla; – **escudéro,** m. eig. schildknaap; edelman van lagen rang, z. v. a. esquire, eng., pl. **escudéros.**

Escuēla, f. sp. (vgl. école) school.

esculént, adj. lat. (*esculéntus, a, um*, van *esca*, spijs, en dit van *edĕre*, eten) eetbaar; – **esculénta,** n. pl. eetbare dingen, spijzen.

Escuriaal, liever **escoriaal,** n. sp. (eig. verlaten bergwerk, van *escoria*, lat. *scoria*, metaalschuim, metaalslakken) koninklijk lustslot bij Madrid; – **escuriaalwol,** f. fijne spaansche wol.

Esempio, n. it. (v. lat. *exémplum*, voorbeeld) voorbeeld, tooneelspel met bepaalde toepasselijkheid op het werkelijke leven.

e sempre bene! it. het gaat altoos goed (zinspreuk der optimisten).

Esercizi, pl. it., z. v. a. exercices.

Eserine, f. Med. giftige salicylverbinding, physostigmine.

Esĭto, m. it. (van het lat. *exĭtus*) uitvoer, uitgang; – **esito-waren,** uitvoerwaren; – **esitotol,** uitgangstol, uitgaande rechten.

Eskader, enz., z. escader.

Esmeralda, f. Muz. levendige dans in $^2/_4$ maat.

Esnáfti, m. turk. (v. arab. *esnāf*, verscheiden soorten, pl. van *sanf*, deel, soort) kramer, koopman in een kraam.

Esŏche, of liever **esŏchas,** f. gr. Med. ziekelijk gezwel, aambeien-knobbel in de aars.

esotérisch, gr. (v. *esō*, in binnen, *esotĕros*, het binnenste) inwendig, geheim, enkel voor ingewijden bestemd; wetenschappelijk geleerd; vgl. exoterisch; – **esotericus,** m. iemand, die met de geheimen van een genootschap of met het innerlijke eener wetenschap vertrouwd is, ingewijde.

Esox, m. lat. snoek; – *esocēus*, m. snoekachtige visch.

Esp., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor E. J. C. Esper (gest. 1810).

Espace, f. fr. (spr. *espáas*) Muz. ruimte tusschen de vijf lijnen van den notenbalk.

Espadilla, f. sp. (spr. *-dí-lja*; verklw. van *espáda*, degen, it. *spada*, v. 't lat. *spatha*, gr. *spáthē*, breed zwaard, verwant aan het duitsche spaten, ons spade; vgl. spadille) kleine degen; – **espadón,** m. sp. en fr. groote degen, houwdegen, tweesnijdend slagzwaard; – **espadonneeren,** met zulk een wapen vechten.

Espagne, z. château.

Espagnol, fr. (spr. *espanjól*; d. i. in 't algemeen Spanjaard) gem. spanjool, m. spaansche snuiftabak; – *en espagnol* (spr. *an-*), als Spanjaard, in spaansche dracht – *à l'espagnole*, op zijn spaansch, naar spaansch gebruik; – **espagnoláde,** f. grootsprekerij, blufferij, grootspraak, snoeverij, snorkerij; – **espagnóle,** f. spaansche dans; – **espagnolétte,** f. spanjolet: fijne wollenstof, fijn satijn, fijn of zacht flanel; ook: draaigrendel, ijzeren grendelstang aan vensters en daarmee afgesloten en te openen venster, enz.; – **espagnoliseeren** (spr. *s=z*), tot Spanjaard en spaansch maken.

Espálda, f. sp. schouder.

Espalier, fr. (spr. *espaljé*) spalier, m. (it. *spalliéra*, d. i. eig. schoudersteen, v. 't mid. lat. *spadŭla*, it. *spalla*, fr. *épaule*, schouder) latwerk of staketsel, waartegen een boom geleid wordt; rij vruchtboomen, die langs een muur of eene heining tegen latwerk in den

vorm van een opengeslagen waaier zijn vastgebonden, een leiboom, waaierboom; – *en espalier*, waaiervormig tegen latwerk gebonden.

Espálma, f. soort van mastikvernis, dat men over harde voorwerpen strijkt.

Esparsétte of liever **esparcétte**, f. fr. (sp. *esparceta*, *esparcilla*, misschien v. *esparcir*, provenç. *esparser*, uitstrooien, uitspreiden) Bot. hanekammetjes (*Onobrychis sativa*), een voedergewas voor de dieren.

Espárto m. sp. Bot. (*Stipa tenacissima*) s p a r t o g r a s.

Espèce, f. fr. (van 't lat. *species*) soort, slag, geslacht; munt- of geldsoort, klinkende munt, s p e c i e; – *en espèces* (spr. *an espess'*), in klinkende munt, in baar of gereed geld.

Esperanto, n. wereldtaal uit elementen van natuurlijke talen kunstmatig ineengezet door dr. Zamenhoff (1887) vgl. V o l a p u k.

espereeren, fr. (*espérer*, v. 't lat. *sperāre*) hopen; – **espérance**, f. (spr. *esperāns'*; mid. lat. *sperantĭa*) hoop; – **cap de Bonne Espérance**, Kaap de Goede Hoop, de Kaap.

Espérto, m. it. (=lat. *expértus*) ervarene, onderrichte, zaakkundige; ook: ingewijde in de geheimen van een politiek genootschap.

Esphlăsis, f. gr. Chir. indrukking der schedelbeenderen, door uitwendige beleedigingen veroorzaakt.

Espiègle, m. fr. (oudfr. *ulespiegle*, gevormd van U i l e n s p i e g e l, den welbekenden schalkschen nar der 14de eeuw) een moedwillig, geslepen mensch, guit, deugniet; – **espièglerie**, f. uilenspiegelstreek, guiterij, kinderachtige moedwil.

Esping, f. zw. klein zweedsch vaartuig op de Oostzee, dat op een jacht gelijkt, scheepsboot.

Espingole of **espignole**, f. fr. (wellicht oorspr. it. *spingola*, v. *spingere*, voortstooten, drijven) voorheen soort van musketten met kegelvormige verwijding van de loop naar voren; ook samengesteld oorlogsvuurtuig met drie geweerloopen, uit welke men, na eens geladen te hebben, verscheiden kogels achter elkander kon schieten.

Espion, m. fr. (spr. *espióñ*), z. v. a. s p i o n (z. ald.); – **espionnage**, f. (spr. *-naazj'*) bespiederij, verspieding, begluring.

espirando, it. Muz. uitademend, wegstervend.

Esplanáde, f. fr. (spr. *explanada*, it. *spianata*, v. 't lat. *planus*, effen, vlak) vrije, vlakke plaats, voorplaats of voorplein voor groote gebouwen en vestingen; wandelplein, exerceerplein; ook schuinsche of dosseerende borstwering aan den zoogenaamden bedekten weg, z. p a r a p e t.

Esponton, m. fr., z. v. a. s p o n t o n (z. ald.).

espressivo, it. (z. v. a. e x p r e s s i e f, z. e x p r i m e e r e n) Muz. vol uitdrukking, met nadruk, ook *con espressióne*.

Esprit, m. fr. (spr. *espri*; provenç. *esperit*, van 't lat. *spirĭtus*) geest, verstand; vernuft, scherpzinnigheid, inzicht, verbeeldingskracht; ook geest, inhoud, gehalte, wezenlijkst bestanddeel, b. v. van een geschrift, enz.; door overhaling (destillatie) verkregen fijnste vloeibare bestanddeel eener stof; – **esprits**, pl. parfumerieën, oplossingen van aetherische oliën in alkohol; – **bel esprit**, m. fraai vernuft, schoone geest, vernuftig geleerde; – *esprit borné*, beperkt, bekrompen verstand, kleingeestig, oppervlakkig mensch; – *esprit de canelle*, kaneelgeest, kaneelwater; – *e. de cerises*, kersengeest, kersenwater; – *e de corps* (spr. *-kôr*) gildegeest, ingenomenheid, het vervuld zijn met den geest, de denkbeelden, de belangen van eene vereeniging, een gild, enz.; – *e. de jeu*, vaardigheid in het spel en om een spel te leeren; – *e. d'escalier* (spr. *deskaljé*), trappenvernuft, geestig gezegde, dat iemand eerst op de trap invalt, terwijl hij het in de kamer had moeten te berde brengen; – *e. des lois* (spr. *-dè loá*), geest der wetten; – *e. de vie*, levensgeest; – *e. de violette*, viooltjesgeest; – *e. fort* (spr. *-fôr*) sterke geest, vrijgeest, vrijdenker; – *e. public* (spr. *-publiek*), volksgeest, algemeene denkwijs.

Espuérta, f. sp. korf.

Esquilo, m. sp. klokje, schel.

Esquire, m. eng. (spr. *eskwair*; of afgekort *skwair*, oud-eng. *esquier*, ontstaan uit het fr. *écuyer*, oudfr. *escuyer*; vgl. e c u y e r) eig. schilddrager, schildknaap; in Engeland titel van een adellijke van lagen rang, volgende op den k n i g h t of ridder; thans algemeen titel van een aanzienlijk burger, die geen bedrijf uitoefent, maar van zijne renten leeft, z. v. a. Weledele Heer (het wordt doorgaans achter den naam door *Esq.* uitgedrukt).

Esquisse, f. fr. (spr. *eskiéss'*; van het it. *schizzo*, m., pl. *schizzi*, z. ald.) s c h e t s, vluchtig neergeworpen, niet uitgevoerde teekening, omtrek, eerste vluchtig ontwerp, grond- of hoofdtrekken eener zaak; – **esquisseeren**, eene schets maken, schetsen, ontwerpen.

Essæërs of **Essēners**, m. pl. hebr. (gr. *Essaioi* en *Essēnoi*, naar men wil eig. artsen, chald. *âsayâ*, van den hebr. wortel *asa*, heelen, genezen; v. a. van hebr. *chasîdîm*, de vromen, onder welken naam zij in den Talmud voorkomen) secte onder de oude Joden, die minder waarde hechtte aan openlijken godsdienst, offeranden, enz., dan wel aan de stille oefeningen van godsvrucht, reinheid van zeden enz., ook t h e r a p e u t e n geheeten.

Essai, n. (eig. m.) fr. (spr. *essè*; provenç. en eng. *essay*, ital. *saggio*, v. 't later lat. *exagium* = *examen*) proef, onderzoek, toets; staal, monster, proefje; verhandeling, opstel, proeve, naam, dien een schrijver vaak aan zijn werk geeft, hetzij uit zedigheid of omdat hij niet diep in zijn onderwerp is doorgedrongen; – *coup d'essai*, z. c o u p; – **essayeeren** (spr. *essèjéeren*), beproeven, ergens de proef van nemen, probeeren, aanpassen, aantrekken (een kleed enz.); het gehalte van edele metalen onderzoeken, toetsen; proeven (van wijnen); – **essayeur**, m. beproever, toetser enz.; – **essayíst**, m. eng. wie proeven neemt of verhandelingen schrijft; ook z. v. a. p u b l i c i s t; – **essayís-**

tisch, adj. bij wijze van verhandeling, op de wijze der zoogenaamde e s s a i s.

Essbouquet of **esbouquet,** n. fr. (spr. *èsboekè*, gewoonlijk *-kèt*; samengest. uit fr. *essence de bouquet*) bloemengeest, een fijn reukwater van engelsche vinding.

esse, lat. zijn; als subst. het zijn, wezen; – *ad esse*, tot het bestaan, tot het leven, tot onderhoud; – *in esse*, in den toestand of staat, als te voren; – i n z ij n e s s e z ij n, beter: i n z ij n a i s e z ij n, z. a i s e; – **esséntie** (spr. *t=ts*) f. (lat. *essentĭa*, v. *esse*; fr. *essence*, spr. *essàns'*) wezen, wezenlijkheid, geest, datgene, wat de natuur van eenig ding uitmaakt; geestig, fijnst bestanddeel, aromatische olie door destillatie verkregen uit vruchten, kruiden enz., geest, spiritus; – *essentĭa amāra*, bittere geest; – *e. dulcis*, zoete geest; – **essentiëel,** adj. (spr. *essańsjlé*, nw.lat. *essentiālis*, fr. *essentiel*) wezenlijk, tot het wezen eener zaak behoorend en zonder hetwelk iets niet bestaan kan, volstrekt noodwendig, hoogst belangrijk; – *in essentiāli*, in het wezen der zaak, in hoofdzaak; – **essentialiën** (*essentialĭa*), pl. wezenlijke deelen, bestanddeelen, hoofdzaken; – *essentialĭa constitutīva*, samenstellende deelen; – **essentialiteit,** f. wezenlijkheid; – **essentificeeren,** nw. lat. tot essentie maken.

Esseners, z. E s s æ ë r s.

Essito, z. e s i t o.

Esslingentype, n. El. soort magneet.

Estacáde, f. fr. (sp. *estacada*, it. *steccata*, van ons s t a a k, hoogd. *staken*, eng. *stake*) paalwerk, staketsel, om eene haven, rivier enz. af te sluiten, te versperren.

Estádo, m. sp. (= lat. *status*, eig. manslengte) ook **braza** of **toëza** (vadem, vaam) genoemd voormalige castilaansche lengtemaat = 2 v a r a s (z. ald.) = ongeveer 1,68 á 1,70 meter.

Estafétte, f. (it. *staffeta*, v. *staffa*, stijgbeugel, v. 't oudhoogd. *staph*, *stapho*, *stapf*, stap, tred, schrede, *stephan*, s t a p p e n) rijdende postbode, koerier, die de brieven slechts van den eenen post naar den anderen brengt; ook bijzondere renbode voor eene spoedvereischende zaak.

Estaménto, m. sp. (mid.lat. *staméntum*, v. 't lat. *stāre*, staan) eig. stand; rijks- of stendenvergadering, pl. **estaméntos,** beide Kamers der volksvertegenwoordigers in Spanje.

Estaminet, n. fr. (spr. *-né*; eig. standplaats, oord van oponthoud, verklw. van 't provenç. *stamen*, stand, toestand, van 't lat. *stare*, staan) tabakskamer, rookvertrek, herberg, gelagkamer.

Estampe, f. fr. (spr. *estáńp'*; it. *stampa*, v. 't fr. *estamper*, it. *stampare*, stempelen, afdrukken, v. het duitsch *stampfen*, ons s t a m p e n, stempelen; stempel enz.) koperen plaat, koperafdruk; ook werktuig van smeden, horlogemakers e. a. om gaten te slaan.

Estáncia, f. sp. (v. *estar*, zijn, zich ophouden) in 't algemeen: woning, verblijf; inz. hoeve of boerderij in Z.Amerika; – **estanciéro,** m. sp. bewoner van een *estancia*.

estatúto real, m. sp. (spr. *u=oe*) koninklijke grondwet, door het ministerie Martinez de la Rosa in 1834 op aandringen van de regentes Christina gegeven, waardoor een beperkte constitutioneele staatsregeling met twee Kamers ingesteld werd.

Estensione, f. it. Muz. 't uitrekken der vingers bij het spelen.

Ester, f. Chem. samengestelde ether, verbinding van alkohol met een zuur. Ook m. z. v. a. e s t r i k (dui. *estrich*).

Esterlin, n. fr. (spr. *-lèń*; vgl. s t e r l i n g) oudfr. goudsmidsgewicht van $28^1/_2$ grein, $^1/_{160}$ mark; ook eene oude fr. zilveren munt; – **esterling,** m. belgisch gewicht = $^1/_{20}$ ons.

est, *est*, *est*, lat. naam van den muskadelwijn van Montefiascone, ontleend aan de volgende overlevering: bisschop Johannes van Fugger, op reis zijnde in Italie, beval zijn bediende voor hem uit te reizen en op elke herberg, waar hij goeden wijn vond, te schrijven: *Est!* (hij is er). Te Montefiascone vond hij den besten, waarom hij daar schreef: *Est, est, est!* Toen zijn heer aldaar was aangekomen, dronk hij zich aan dien besten wijn dood, en zijn bediende bezorgde hem dit grafschrift: *Est, est, est, propter nimium est hic Joannes de Fugger, dominus meus, mortuus est*, d. i. „hij is er, is er, is er, wegens het te vele is er, is hier Johannes van Fugger, mijn meester, overleden”, welk grafschrift nog in de kerk San Flaviano aldaar te zien is.

Esthon, m. pl. volksstam in Esthland en noordelijk Lijfland, ruim een half millioen zielen sterk, de eigenlijke oorspronkelijke bewoners dier landen: de Æstyers van Tacitus, die deze echter verkeerdelijk voor Germanen hield, waarsch. = Oostlandbewoners.

Esther, (hebr. *Estêr*, gr. *Esthēr*, van 't perz. *sitareh* = gr. *a-stēr*, ster; v. a. hetzelfde woord als Astarte, de babyl. liefdesgodin) vr. naam: inz. de gemalin van koning Ahasveros of Xerxes, die vroeger Hadassāh of Myrte heette; – fig. wraakzuchtige vrouw.

Estilo, m. sp. stijl.

estimeeren, fr. (*estimer*) z. æ s t i m e e r e n; – **estime,** f. (spr. *estiém*) achting, hoogachting, waardeering; Mar. raming of schatting van den weg, dien een schip heeft afgelegd, het gegist bestek; – **estimáble,** adj. schatbaar, achtenswaardig.

estinguere, *estinguendo*, it. Muz. (fr. *éteindre*) allengskens van toon verminderen, uitblusschen, wegsterven.

Estíve, f. fr. (spr. *estiev'*; turk. *astif*) evenwicht van een schip, evenwichtigheid, zoodat de eene zijde evenveel weegt als de andere; – **estiveeren,** (fr. *estiver*, sp. *estivar*, v. 't lat. *stipāre*, stappen, samenpersen) op beide zijden even zwaar beladen; ook: de lading in elkander persen.

est modus in rebus, z. ond. m o d u s.

Esto, m. lengtemaat op Sumatra = $^1/_2$ eng. yard = 0,457 meter.

Estocáde, f. fr. eig. soort van langen stootdegen (it. *stoccata*, v. *stocco*, *estoc*, stokdegen,

s t o k) dringend aanzoek om leening of voorschot, voorname bedelarij, bedelbrief, brandbrief.

Estomihi, m. lat. de Zondag vóor de vasten, als wanneer de lat. kerkmis begint met de woorden: *esto mihi in Deum protectōrem* (wees mijn beschermgod, enz. Ps. 71, 3).

Estompe, f. fr. (spr. *estóňp'*) Pict. doezelaar, samengerold stukje papier of zeem, om daarmede droge verven uit te wrijven; – *à l'estompe*, met den doezelaar gemaakt, gedoezeld; – **estompeeren,** (fr. *estomper*; waarsch. v. het duitsch *stumpfen*, s t o m p e n, afstompen, oudhoogd. *stumphan*) op eene teekening de verven dik opdragen om dan door het verwrijven daarvan licht en schaduw voort te brengen, doezelen; – *dessin estompé*, eene gedoezelde teekening.

Eston, n. azijnzure aarde, als strooipoeder in gebruik op wonden, uitslag enz.

Estopilla, f. sp. (spr. *-pi-jla*; verklw. van *estopa*, werk, grof lijnwaad = lat. *stuppa*) sluierdoek.

estoqueeren (spr. *estok-*), fr. (*estoquer*; vgl. e s t o c a d e) de geweerloop stuiken, om hem de noodige lengte te geven.

Estráde, f. fr. (weleer straat, heerweg, zooals it. *strada*, v. lat. *via strata*, d. i. uitgebreide, gebaande weg; vandaar ook ons s t r a a t) verhevenheid of verhoogde plaats van den vloer eener kamer, optred, hoogte van een praalbed, troon enz.; ook uitstek; verhoogd gedeelte van de sluiskamer of van de ruimte tusschen twee sluisdeuren.

Estragon, m. fr. dragon, een bekend welriekend moeskruid bij salade, keizerskruid, keizersalade (*Artemisia dracunculus*).

Estrapáde, f. fr. (spr. *estrapade*, ital. *strappata*, van *strappare*, met geweld voortrukken) wipgalg; wipsprong of -zwaai der kunstspringers of koorddansers, waarbij zij het gansche lichaam tusschen hunne armen en de koord doen doorgaan; in de rijkunst: gelijktijdig steigeren en uitslaan der paarden; – **estrapadeeren** (fr. *estrapader*) wippen, de straf der wipgalg doen ondergaan; steigeren en uitslaan (van paarden).

Estrátto, m. it. (= lat. *extráctus*, fr. *extrait*) uittrek, eenvoudige lottowinst.

estropiëeren, fr. (*estropier*, it. *stroppiare*, *storpiare*; waarsch. v. lat. *turpis*, leelijk, als 't ware *exturpiare*, leelijk maken, misvormen) kreupel maken, verminken, verlammen; oneig. bij schilders en beeldhouwers: misvormen, verhanselen, de verhoudingen niet in acht nemen; – g e ë s t r o p i ë e r d, adj. verminkt, verlamd; – **estropié,** m. verminkte, kreupele.

et, lat. en fr., en.

Et, turk. vleesch.

et ab hoste docēri, lat. sprw. ook van den vijand moet men leeren.

Etablage, f. fr. (spr. *-blaazj'*; van fr. *étable* = lat. *stabulum*, s t a l) stalgeld; staan- of marktgeld der kramers; ook ruimte tusschen de lamoenboomen van een voertuig.

etablisseeren, fr. (*établir*, v. 't lat. *stabilīre* vastmaken, bevestigen) vaststellen, grondvesten, grondleggen, aanleggen, oprichten, tot stand brengen, b. v. een handelshuis, eene fabriek enz.; – **zich etabliseeren,** zich nederzetten, vestigen, metterwoon nederslaan; – **etablissemént,** n. (spr. *-bli-s'máň*; gew. als nederl. *-ment*) nederzetting, vaste woonplaats; verzorging, oprichting, vestiging van een handelshuis enz., grondlegging, inrichting; stichting, gesticht tot algemeen nut; ook: groot sierlijk gebouw voor openbare vermakelijkheden, ververschingslokaal, uitspanningsplaats enz.

Etacisme, n. nw.lat., z. ond. i t a c i s m e.

Etage, f. fr. (spr. *etá-zj'*; provenç. *estatge*, it. *staggio*, woning, mid.lat. *stagium*, v. *stare*, staan, dus eig. stand, standplaats) ruimte tusschen twee bevloeringen van een gebouw, verdieping in engeren zin: bovenverdiepingen van een huis, met uitzondering van de gelijkvloersche verdieping of *rez-de-chaussée*; – **bel étage,** verdieping onmiddellijk boven de woning gelijkvloers (*rez-de-chaussée*), eerste verdieping; niet als zoodanig in 't fr. bekend; – *d' étage en étage* (spr. *-aň-*), al hooger en hooger; – **etages-gewijs,** verdiepings-, trapsgewijs; – **etagère,** f. (spr. *etazjèr*) trapstellage, een huisraad, bestaande uit boven elkander geplaatste horizontale plankjes, om daarop voorwerpen van dagelijksch gebruik, ook kleine figuren en ornamenten te plaatsen; – **etageeren** (spr. *etazj-*), verdiepingsgewijs oprichten, stellen.

etaleeren, fr. (*étaler*, v. *étal*, kraam, vleeschbank, oudfr. en provenç. *estal*, verwant met ons s t e l l e n, s t a l, enz.) uiteenleggen, uitspreiden, uitkramen, tentoonstellen; laten zien, uit ijdelheid of pronkzucht vertoonen; – **etalage,** f. (spr. *etalá-zj'*) uitleggen, uitzetten, uitstallen en oppoetsen der waren; tentoonstelling, vertoonmaking, pralerij; tentoongestelde, uitgekraamde waren.

Etalon, 1) m. ijkmaat, maat of gewicht, waarnaar de andere geijkt worden, proefmaat, proefgewicht, standaard; – **etalonneeren,** ijken, eene maat of gewicht wettelijk bepalen; – **etalonnage,** f. (spr. *-ná-zj'*) ijking, ijk, ijkloon; – – **etalonneur,** m. ijkmeester.

Etalon, 2) m. fr. (it. *stallone*, v. *stalla*, stal, dus als 't ware stalpaard) springhengst, dekhengst.

etameeren, fr. (*étamer*, v. *étain*, tin, van lat. *stannum*) vertinnen, met tin overdekken; – **etamage,** f. (spr. *-má-zj'*)'t vertinnen, vertinning; – **etameur,** m. vertinner.

Etamine, f. fr. (it. *stamigna*, v. 't lat. *staminěus*, uit draden bestaande, v. *stamen*, draad, weefketting, schering), e s t e m ij n, stramien, zeefdoek, dunne wollen stof; haren zeef tot teems.

etançonneeren, (spr. *etans-*), fr. (*étançonner*, v. *étançon*, *étance*, stut, schoor, lat. als 't ware *stantĭa*, v. *stare*, staan) onderschragen, schoren, stutten.

Etang, m. fr. (oorspr. *estang*, van 't lat. *stagnum*, stilstaand water) vijver; ook naam van

groote binnenwateren aan de kusten van Frankrijk, die, door kustrivieren ontstaan, in de zee uitkomen, z. v. a. strandmeer, haf, lagune.

Etápe, f. fr. (weleer *estape*, *estaple*, van het duitsche s t a p e l) stapel, stapelplaats, waar de goederen opgeslagen worden; magazijn van den leeftocht der doortrekkende troepen, marschvoorraad, marschproviand; rust- of ververschingsplaats; plaats der overnachting, nachtkwartier; – *droit d'étape*, z. *droit*; *-étape-commandant*, m. plaatselijk bevelvoerder bij het opkomen en doortrekken van troepen; – **etapier,** m. (spr. *-pjé*) proviandmeester, leeftochtbezorger, pachter of bestuurder eener e t a p e.

Etat, m. fr. (spr. *etá*; weleer *estat*, van 't lat. *status*) staat, stand, toestand, gesteldheid inrichting; lijst, naamrol, register, staat of overzicht, b. v. van ontvangst en uitgaaf; staf (van een regiment); voet, waarop iem. leeft; rijk, staat; verschillende orden of rangen, waaruit eene natie, een gewest is samengesteld, de standen, b. v. **états,** van Frankrijk, de drie standen, n. l. geestelijkheid, adel en **tiers-état** (spr. *tjersetá*) derde of burgerstand; – *états généraux*, m. pl. (spr. *-zjeneró*) algemeene of generale staten, de uit de afgevaardigden van den adel, de geestelijkheid en den burgerstand samengestelde landsstenden, in Frankrijk sedert den aanvang der 14de eeuw tot in 1614; – *l'état c'est moi* (spr. *letá sè moá*), „de staat ben ik", beroemd, naar men zegt, door Lodewijk XIV vóor het parlement van 1655 uitgesproken koningswoord, hetwelk het tot het uiterste gedreven bewustzijn van absolute souvereine macht uitdrukt; – *en état*, in staat, gereed; – **état-major,** m. (spr. *-mazjór*) Mil. generale staf, gezamenlijke officieren, op een oorlogsschip; – **état de mal,** langdurige bewusteloosheid van een lijder aan e p i l e p s i e.

et cetera, z. ond. *ceterus*.

Eteignoir, m. fr. (spr. *etènjoár*; v. *éteindre* = lat. *exstinguěre*, uitblusschen) domper; klein trechtervormig werktuig om de kaars uit te blusschen; – *chevalier de l'éteignoir* (spr. *sj'waljé-*), ridder van den domper, vijand der verlichting, o b s c u r a n t.

Etendard, m. fr. (spr. *etańdâr*) standaard.

etendeeren (spr. *etańd-*), fr. (*éteńdre*), z. e x t e n d e e r e n; – **etendue,** f. (spr. *etańdú*) uitgestrektheid, wijdte, grootte, duur; ruimte; Muz. algeheele toonomvang van eene stem of een instrument.

Eteostichon, n. gr. (v. *étos*, gen. *éteos*, het jaar) z. v. a. c h r o n o s t i c h o n.

Eternál, n. fr. (lat. *aeternalis*, eeuwigdurend, onvergankelijk, zoo genoemd om hare duurzaamheid; vgl. e v e r l a s t i n g) eene dunne, gevulde, gestreepte wollen stof uit kamgaren.

eternél, fr. (van 't later lat. *aeternalis* voor *aeternus*) eeuwig, altijddurend, onvergankelijk, onophoudelijk; – **eternélle,** fr. Bot. niet verwelkende bloem, regen-, winter-, strooibloem, i m m o r t e l l e; – **eterniseeren** (spr. *s*=*z*), (fr. *éterniser*) vereeuwigen; op de lange baan schuiven.

Etesiën (spr. *s*=*z*), pl. gr. (*etēsiai*, van *étos*, jaar) jaarlijks waaiende koele winden gedurende de hondsdagen.

Ether enz., z. æ t h e r.

Ethiek, ethika, f. gr. (*ethikē*, v. *ēthos*, gewoonte, zeden) zedenleer, leer der deugden; – **ethicus,** m. deugd- of zedenleeraar; – **ēthisch,** adj. tot de zedenleer behoorend, zedelijk, m o r a l i s c h; – *ethisch-irénisch*, theologische richting, die verzoenend (gr. *eirēne*, vrede) de uiterste partijen wil samenbrengen door de zedenleer op den voorgrond te stellen; – **etikotheologie,** f. op de zedenleer gegronde godsleer.

ethmoïdālisch of **ethmōdisch,** gr. (van *ēthmos*, zeef, doorslag) Med. zeefvormig of tot het zeefbeen behoorende; – **ethmoïdaal been** of **ethmoïdĕum,** n. (v. 't nw. lat. *ēthmoïdĕus*, gr. *ēthmoeidēs*, zeefvormig) zeefbeen, een schedelbeen, welks bovenvlakte vele gaatjes heeft.

Ethnárch, m. gr. (v. *éthnos*, n. volk) volksbeheerscher; rechter en oudste onder de Joden; stadhouder, regent of bevelhebber eener provincie; – **ethnarchie,** f. stadhouderschap; – **ethnograaf,** m. volkenbeschrijver; – **ethnographie,** f. volkenbeschrijving, volkenkunde; – **ethnográphisch,** adj. volksbeschrijvend, tot de volkenkunde behoorende; – **ethnographisch museum,** n. verzameling van kunstvoortbrengselen, werktuigen, gereedschappen, kleederen, enz. van vreemde volken; – **ethnologie,** f. volkenkunde; – **ethnologisch,** adj. tot de volkenkunde behoorende; – **ethnisch,** adj. heidensch, omdat bij de christenschrijvers der middeleeuwen alle niet-Christenen en niet-Joden bij voorkeur *éthnē* (lat. *gentes*, volkeren) heeten; – *ethnĭci*, pl. heidenen; – **ethnicísme,** n. heidendom, geloof aan vele elkander gelijke of ook ondergeschikte goddelijke wezens.

Ethos, n. gr. (*ēthos*) zedelijke gemoedsgesteldheid of denkwijze; vgl. k a r a k t e r; inz. bij de Grieken de blijvende eigenaardigheid van een mensch, in tegenst. met p a t h o s, den oogenblikkelijken en afwisselenden zielstoestand; – **ethognosie,** f. (spr. *s*=*z*) zedenkunde, zedenvorsching; – **ethographie,** en **ethologie,** f. zedenschildering, beschrijving of voorstelling der zeden en gewoonten; – **ethográphisch** en **ethológisch,** adj. zedenschilderend, zedenbeschrijvend; – **ethokratie** (spr. *t*=*ts*), f. zeden- of deugdenheerschappij, eene staatsinrichting, waarin de zedelijkheid of moraliteit alleen de wetgeefster en gebiedster is; – **ethopœie,** f. navolging of schildering van de zeden of het karakter van een ander.

Ethrogiem, hebr. pl. cederappels, die de Joden op Loofhuttenfeest bij den godsdienst gebruiken. Levit. 23, 48.

etiam si omnes, ego non, lat.: wanneer ook allen (het billijken), ik (echter billijk het) niet.

et in Arcadia ego, lat.: ik heb ook in Arcadië geleefd! (uiting, die heimwee naar de goede dagen van weleer te kennen geeft); vgl. Schiller's eerste regel van zijn gedicht *Resignation*: Auch ich war in Arkadien geboren.

Étiolement (spr. *-mân*), m. fr. wit worden van planten en plantdeelen door onttrekking aan het zonlicht; – **étioleeren,** verkleuren en verarmen door gebrek aan zonlicht (van planten gezegd).

etique, fr. (spr. *etiek'*; ontstaan uit it. *etico,* in plaats van *hectique,* z. hektisch) teringachtig, uitterend.

Etiquette, f. fr. (spr. *etikètt'*; in provinc. fr. *estiquete,* een toegepunt houtje, v. 't laagd. *stikke,* stekel, stift, stikken, nw.hoogd. *stecken,* ons steken, aanhechten, vastmaken) aanhechtbriefje, prijsbriefje, opschrift, aangehecht strookje papier, waarop de prijs, de soort enz. eener waar wordt vermeldt; briefje aan artsenijen, vermeldende den gebruiker en de wijze van gebruik; hofgebruik, hofzeden, hofceremoniëel; gebruik, gebod, voorschrift der welvoegelijkheid, beleefdheid, omgangsvorm; gebruikelijke bewoordingen in de titels bij verzoekschriften; – **etiquetteeren** (fr. *étiqueter*) met opschriftbriefjes enz. voorzien.

Etmaal, n. (eig. regelmatig terugkeerende tijd, v. maal, d. i. tijd, met het oude præfix *et* of *ed,* terug, opnieuw, weder) tijd van 24 uren, dag en nacht.

Etmeidan, m. turksch, renperk in Constantinopel, een historische plaats, waar meer dan eens het volk bij oproer zich verzameld heeft o. a. de Janitscharen in Juni 1826.

Étoffe (spr. *etóf*), f. fr. stof (voor kleederen) *étoffes croisées,* gekeperde stoffen.

Etoile (spr. *etoál*), f. fr. ster; *à la belle étoile* (spr. *alabèl étoal*), onder den blooten hemel.

etonnánt, fr. (v. *étonner,* oudfr. *estoner,* als ware 't lat. *extonāre,* voor *attonare,* aandonderen, bedwelmen) verwonderlijk, verbazend, wonderbaar, ongemeen.

etouffeeren (spr. *etoef-*), fr. (*étouffer,* oorspr. *estouffer,* v. 't sp. *tufo,* damp, stiklucht, gr. *týphos,* rook, damp) verstikken, versmoren, dempen, onderdrukken, uitdooven; – **etouffant,** adj. (spr. *etoefán*), verstikkend, versmorend, zwoel; – **etouffade,** f. gesmoord vleesch; – **etouffement,** m. (spr. *etoeff'mán*) beklemdheid van den adem.

etoupeeren (spr. *etoep-*), fr. (*étouper,* van *étoupe* = *lat. stuppa,* werk) met vlas- of hennepwerk dichtstoppen, verstoppen; – **etoupade,** f. vlaswiek.

etourdisseeren (spr. *etoerdi-s-*), fr. (*étourdir,* it. *stordire*) verdooven, bedwelmen, bedremmelen, onthutst maken, verbluffen; – **etourdi,** adj. (spr. *etoerdi*) onbezonnen, onbesuisd, lomp, onoverlegd; ook: onbezonnen mensch, onbesuisde, lomperd, wildzang, losbol; – *à l'étourdie,* op onbezonnen wijze, onnadenkend; – **etourderie,** f. onbezonnenheid, onoverlegde driestheid, domme streek; – **etourdissement,** n. (spr. *etoerdis'mán*) verdooving, bedremmeling, onthutstheid.

etrange, fr. (spr. *etrânzj'*; it. *strano,* van 't lat. *extranĕus,* buitenlandsch) vreemd, zeldzaam, zonderling, wondelijk, ongewoon; – **etranger,** m. (spr. *etrânzjé*; it. *straniero,* als ware 't lat. *extranearius*) vreemdeling, buitenlander; – **etrangère,** f. (spr. *-zjèr'*) vreemdelinge; – *légion étrangère,* vreemdenlegioen.

Être, n. fr. wezen; – *Etre suprême,* Opperwezen.

Etrenne, f. fr. (v. 't lat. *strena* in verband met den naam der Godin *Strenia, Strenua*) nieuwjaarsgeschenk; handgeld, eerst ontvangen geld.

Étrier (spr. *étrjé*), m. fr. stijgbeugel; – *à franc étrier,* spoorslags; – *le coup de l'étrier,* een glaasje op de valreep.

Etróncus, m. gr. (van *ētron,* onderlijf; vgl. oncus) Med. gezwel aan de onderbuikstreek.

Etúde, f. fr. (v. 't lat. *studium*) Pict. oefeningsstuk; Muz. oefenings- of studiestuk tot verkrijging van vingervaardigheid; vgl. studiën; – **etudiant,** m. (spr. *-dián*) studeerende, student; – **etudiante,** f. (spr. *-diant'*) studentenliefje, bijzit van een student; grisette uit het *quartier latin* te Parijs.

Etui, n. fr. (spr. *e-twi*; sp. *estuche,* it. *stuccio, astuccio,* mid.lat. *estugium,* v. 't oudhoogd. *stûcha,* mouw, voormouw) pl. **etuis,** koker, foedraal, scheede voor allerlei kleinigheden; naaldenkoker.

Etuvée, f. iets dat gestoofd, gesmoord is.

Etwék, n. turk. brood.

Etýmon, n. gr. (eig. het ware, van *étýmos, ē, on,* waar, echt; vandaar ware, oorspronkelijke beteekenis) afleiding en grondbeteekenis van een woord; – **etymoloog, etymologicus, etymologist,** m. woordvorscher, woordkenner, die den oorsprong der woorden nagaat, hunne wortels opspoort; ook wel een woordenzifter, purist; – **etymologie,** f. afleiding, afstamming der woorden, woordvorsching, leer der woordafleiding, der woordwortels; onjuist ook voor: vormleer, leer der grammatische vormen; – **etymológisch,** adj. tot de woordvorsching behoorende, overeenkomstig daarmede, afleidend, woordafleidkundig; – **etymologikon** of **etymologicum,** n. woordenboek voor de afstamming of afleiding; – **etymologiseeren** (spr. *s*=*z*) woordwortels zoeken, woordafleiden, woordvorschen.

eu, gr. voorvoegsel in vele samenstellingen z. v. a. wel, goed, behoorlijk, licht enz.; het tegengestelde van dys.

Euæmie of **euhæmie,** f. gr. (van *haima,* bloed) Med. goede gesteldheid van het bloed.

Euæsthēsis, f. gr. (vgl. æsthesis) welgezindheid, goede gesteldheid van het gevoel.

Euanalēpsis, f. gr. (vgl. analepsis) gemakkelijke of snelle herstelling van ziekten; – **euanalēptisch,** adj. gr. wat gemakkelijk of licht geneest, herstelt.

euánthisch, gr. (v. *anthos,* bloem) Bot. schoon bloeiend.

Eubiotiek, f. gr. (v. *bioen,* leven) goede levenswijze; kunst om goed te lezen; z. v. a. diætetiek (z. ald.).

Eubulie, f. gr. (van *bulē,* raad) eig. wijs beraad, 't omzichtig handelen; inzicht, schranderheid.

Eucasíne, f. diëetspijs, bestaande uit caseïne-ammonium en 85–90 % melkeiwit.

Eucharistie, f. gr. (v. *charis*, gunst, dank) dankzegging, nl. voor de consecratie van brood en wijn bij het Avondmaal; vandaar: Heilig Avondmaal of Nachtmaal, dankbare viering van den dood des Heeren; ook: monstrans met de hostie; – **eucharistiek,** f. leer van de nachtmaalsviering; – **eucharístisch,** adj. het Heilig Avondmaal betreffende.

Euchelæon, n. „gebedsolie" in de gr. kerk, overeenkomende met het laatste oliesel in de R.-Kath. kerk.

Euchéten, m. pl. gr. (*euchétai*, van den sing. *euchétēs*) bidders, bidbroeders; inz. dweepzieke secte in de 4e eeuw, welke door gebed goddelijke openbaring meende deelachtig te worden; vgl. m e s s a l i a n e n.

Eucheuma spinōsum, Bot. roodwiersoort, waarvan de geleimassa a g a r - a g a r z. a. gemaakt wordt.

Euchlorine, f. uit het gr. (vgl. c h l o o r) z. v. a. chloor-oxydul; – *euchlorus, a, um, Bot.* zeer groen, fraai groen.

Euchologium, n. gr. (van *euchē*, gebed) gebedenboek; ook z. v. a. a g e n d e.

Euchrœa, f. gr. (*eú-chroeia*) Med. goede, gezonde, bloeiende gelaatskleur, gezond uitzicht; – **euchroïsch,** adj. schoonkleurig.

Euchylie, f. gr. Med. goede gesteldheid van de c h y l (z. c h y l u s).

Euchymie, f. gr. (vgl. c h y m u s en c h e m i e) Med. gezonde hoedanigheid der vochten van het menschelijk lichaam, goede vochtmenging; – **euchýmus,** n. voedingssap der planten.

Euclid, eng. meetkunde naar Euclīdes, den Alexandrijnschen wiskunstenaar ± 300 v. Chr. vgl. D o n a t u s.

Eudæmonie, f. gr. (v. *eu-daímōn*, d. i. eig. een goeden dæmon hebbende) gelukzaligheid, welbehagen, volkomen welbevinden, welzijn; – **eudæmonísme,** n. en **eudæmonologie,** f. gelukzaligheidsleer, welke de eigen gelukzaligheid van den mensch tot hoofddoel en tot de eerste drijfveer van al zijne daden maakt; voortdurend streven naar de volkomenheid van het menschelijk geslacht; – **eudæmoníst** of **eudæmonoloòg,** m. gelukzaligheidsleeraar of belijder van de leer der gelukzaligheid; – **eudæmonístisch** en **eudæmonológisch,** adj. die leer betreffend, daarin gegrond.

Eudiapneustie, f. gr. Med. goede gesteldheid der uitwaseming.

Eudiobiotiek, f. gr. kunst om wél en vroolijk te leven.

Eudiométer, m. gr. (van *eudĭa*, goed, helder weder) werktuig ter bepaling van de hoeveelheid zuurstof, die in eene gegeven massa lucht aanwezig is, luchtgehaltemeter, door P r i e s t l e y in 1772 uitgevonden; bekend is die van Volta met toepassing van waterstofgas; – **eudiomĕtrie,** f. luchtzuiverheidmeting; – **eudiométrisch,** adj. die kunst betreffende; e u d i o m e t r i s c h e s t o f f e n, lichamen, door welker verwantschap met de zuurstof deze van de overige bestanddeelen der lucht worden afgezonderd.

Eudōra, f. en **Eudōrus,** m. gr. eigennamen: de schoongevende, de goedgeefsche.

Eudoxie, f. gr. (van *doxa*, meening, dunk) goede naam, goede meening van anderen omtrent ons; – **Eudoxius** of **Eudoxia,** mans- en vr.naam: de welberoemde, geachte.

Eudynamie, f. gr. (van *dynămis*, kracht) Med. goede gesteldheid der krachten; ook z. v. a. e u k r a s i e.

Euepie, f. gr. (vgl. e p o s) welluidendheid in 't spreken, welbespraaktheid, welsprekendheid; Med. gezond, bloeiend uitzicht, welbevinden, het tegendeel van c a c h e x i e.

Euergeet, m. gr. (*euergĕtēs*) weldoener; bijnaam van koning Ptolemeus III van Egypte; in het algemeen: weldoener, die zich door zijn weldaden jegens de menschen verdienstelijk maakt; pl. **euergeten,** naam van een op de Vrijmetselarij gelijkend genootschap in Silezië, van 1792 tot 1795.

Euexie, f. gr. (v. *eu-échein*, zich wel bevinden) gezond uitzicht, welbevinden.

Eugenius en **Eugenia,** gr. (*eugénios* en *eugĕnēs*) mans- en vr.-naam: de welgeborene, edele, voorname; – **eugenia,** eene in 1857 door Goldsmidt ontdekte asteroïde; ook eene (naar prins Eugenius van Savoye benoemde) plantensoort: anjelier-myrthe op de Antillen; vandaar **eugenine,** f. nagelkamfer.

Eugubinische tafelen, pl. zeven bronzen platen met lat. inschriften, bij het hedendaagsche Gubbio gevonden in 1444.

Euhæmie, f. gr. Med. (v. *haima*, bloed), z. e u æ m i e.

Euhemerísme, n. leer van den oud-gr. wijsgeer E u h e m ĕ r o s, die de grieksche godheden voor vergode menschen verklaarde; – **euhemeríst,** m. aanhanger van die meening; – **euhemerístisch,** adj. op dat gevoelen gegrond, daarmede overeenkomstig.

Eukairie of **eukærie,** f. gr. (*eukairĭa*, v. *kairós*, het rechte tijdpunt) goede of gepaste tijd tot handelen.

Euklaas, m. gr. een met den smaragd verwant blauwachtig-groen mineraal.

euklástisch, adj. gr. (*eúklastos*) licht breekbaar, broos, bros.

Eukŏlie, f. gr. vroolijkheid, tevredenheid; bij de stoïcijnen het karakter van hun wijze.

Eukrăsie, f. gr. (vgl. k r a s i s) Med. goede menging der sappen, de gezonde, naar den ouderdom en het geslacht geëvenredigde hoedanigheid der vaste en vloeibare deelen, het tegendeel van d y s k r a s i e; ook gelukkige gemoedsstemming, temperament.

Eukratie (spr. *t*=*ts*), f. gr. (van *kratein*, heerschen) goed bestuur, goede regeering.

Eukrinie, f. gr. (*eukrineia*) klaarheid, duidelijkheid.

eukrítisch, gr. (vgl. k r i t i s c h, enz.) licht te beoordeelen.

Eulabie, f. gr. (*eulăbeia*) behoedzaamheid, bedachtzaamheid, angstvalligheid; – **euláblsch,** behoedzaam, omzichtig, ook: godvreezend.

Eulalĭa, gr. (van *lalein*, spreken) vr.naam: de

welsprekende, welbespraakte; - **euláliscb,** adj. welsprekend.

Eulat vakoefs, pl. turk. goederen en lijfrenten, die aan de turksche geestelijkheid of de moskeeën verpand zijn.

eulēnisch, adj. gr. (van *lēnos*, wol) van goede wol.

eulítisch, adj. gr. (van *lithos*, steen) van goeden steen.

Eulogie, f. gr. (vgl. l o g o s) verstandigheid in spreken en handelen; waarschijnlijkheid; ook lofprijzing; zegenwensch, zegen; in de gr. kerk de zegen, z. v. a. b e d e d i c t i e; ook het Heilig Avondmaal; - **eulogieën,** pl. gezegende brooden, wijbrooden in de gr. kerk; - **eulógisch,** adj. verstandig, doelmatig; waarschijnlijk; - **eulogisme,** n. handelen naar gronden der waarschijnlijkheid bij verschil van meening; - **eulogistía,** f. bezonnen handeling, bedachtzaamheid; - **Eulogius,** mansnaam: de zegenende, z. v. a. B e n e d i c t u s.

Eulysie (spr. *s*=*z*), f. gr. Chem. gemakkelijke oplosbaarheid; - **eulýtisch,** adj. licht op te lossen.

Eumeníden, f. pl. gr. (*Eumenĭdes*) Myth. eig. welgezinden; welwillende, goedaardige godinnen, eene euphemistische of verschoonende benaming van de E r i n (n) y e n of F u r i ë n (zie aldaar); - **eumenie,** f. (gr. (*eumeneia*) welwillendheid, goedheid; - **euménisch,** adj. welwillend, goedig.

eumepōdisch, adj. gr. met duidelijk te onderscheiden voeten.

eumétrisch, adj. gr. (vgl. m e t r u m) goed van versmaat.

Eumolpíden, m. pl. gr. raden in de geestelijke rechtbank te Athene.

Eumolpie, f. gr. goed gezang; - **eumólpisch,** adj. goed zingend.

Eumorphie, f. gr. (*eumorphia*, v. *morphē*, gestalte) goede gestalte, houding; - **eumórphisch,** adj. welgevormd.

Eumusie (spr. *s*=*z*), f. gr. (*eumusia*; vgl. m u z e) schoonheidsgevoel, kunstzin; - **eumūsisch,** adj. vol kunstzin, met kunstzin begaafd.

Eunae, pl. gr. steenen, welke de Ouden als anker gebruikten; ook: leger, bed, graf.

Eunjer, f. verbastering van honger(-aar), spook, tooverkol.

Eunoēma, n. gr. welbedachte handeling.

Eunomēma, n. gr. wettige handeling.

Eunomia, f. gr. (v. *nomos*, wet) eene der Horen, en de wetgodin, z. T h e m i s; ook een in 1851 door De Gasparis ontdekte asteroïde; - **eunomie,** f. wettigheid, wettige toestand; - **eunómisch,** adj. wettig, welgeordend.

Eunomiānen, pl. aanhangers van Eunomius, de strenge secte der Arianen.

Eunūch, eunūchus, m. gr. (*eunoechos*, eig. bedwachter, van *eunē*, bed, en *échein*, houden, bewaren), fr. **eunúque,** gesnedene, ontmande, inz. als vrouwenopziener in een harem; in de oudheid ook: kamerling bij de aziatische vorsten; - **enūchisch,** adj. aan een gesnedene gelijk; - **eunuchiseeren** (spr. *s*=*z*), ontmannen, lubben.

Euodie, f. gr. (v. *odzein*, ruiken) welriekende geur; - **euódisch,** adj. welriekend.

euódmisch, adj. gr. (van *odmē*, reuk) welriekend); - **euodmie,** f. welriekendheid.

Eupædie, f. gr. (*eupaidia*) bezit van goede kinderen; - **eupædisch,** adj. goede kinderen hebbende; ook rijk aan kinderen; - **eupædeutisch,** adj. welopgevoed; - **eupædeusie** (spr. *s*=*z*), f. welopgevoedheid.

Eupathie, f. gr. (vgl. p a t h o s) welbevinden, welbehagen; goede gemoedsstemming, geduld in lijden; toeval met weinig gevaar verbonden; - **eupathisch,** adj. gevoelig voor indrukken.

Eupātor, gr. van een goeden of edelen vader (bijnaam van verscheiden syrische en pontische vorsten, inz. van Antiochus V en Mithridates VI).

Eupatríden, m. pl. gr. (*eupatrĭdai*, v. *eu* en *pătēr*, vader) van een edelen vader afstammenden, adellijken van geboorte in 't oude Athene; - **eupatrídisch,** adj. van edele afkomst, adellijke; - **eupatridisme,** n. bevoorrechting van den adel.

Eupepsie, f. (vgl. p e p s i s) goede vertering, sterkte der maag; ook lichte verteerbaarheid; - **eupéptisch,** adj. licht verteerbaar.

Euphazíden, pl. mikroskopisch kleine zeedieren in de Zuidel. IJszee.

Euphemia, gr. (van *phēmē*, rede, naam) vr.naam: te goeder naam en faam staande, beroemde; - **euphemie,** f. 't verschoonen door verzachtende uitdrukkingen; - **euphemísme,** n. verzachtende, verschoonende uitdrukking, benoeming van een onwelvoeglijk, onaangenaam, hard of treurig denkbeeld op eene verbloemde of minder aanstootelijke wijze, b.v. o n t s l a p e n voor s t e r v e n; o n t b i n d i n g voor v e r r o t t i n g, k i n d e r z i e k t e voor p o k k e n, e u m e n i d e n (z. ald.) voor f u r i ë n; h e t i s n i e t a l t e b e s t voor s l e c h t; - **euphemístisch,** adj. verschoonend, verzachtend, verbloemend.

Euphlogie, f. gr. goedaardige pokziekte, goedaardige ontsteking.

Euphonie, f. gr. (v. *phōnē*, stem, geluid) welluidendheid, schoone klank; - **euphoon,** m. door dr. C h l a d n i in 1790 uitgevonden speeltuig, uit een aantal horizontaal liggende glazen staven bestaande en op de harmonika gelijkende; - **euphonicon,** n. door Beale & Co. te Londen uitgevonden piano-forte met vollen klank; - **euphonion,** n. muziekinstrument, bestaande uit een aantal door verschillende vulling juist gestemde glazen, dat door strijken van den rand der glazen bespeeld wordt; - **euphōnisch,** adj. welklinkend, verzachtend; - e u p h o n i s c h e l e t t e r, eene ter wille van de welluidendheid ingevoegde letter.

Euphorbia, f. gr. (*euphorbĭon*, n. van *phorbē*, weide, voedsel) Bot. plantengeslacht, welks soorten alle een scherp, bijtend melksap bevatten; eene daarvan is de gewone wolfsmelk, honds- of ezelsmelk; - **euphorbium,** n. hars, dat zich in vele euphorbia-soorten bevindt.

Euphorie, f. gr. (*euphoria*, van *phérein*, dragen) eig. het lichte dragen of verdragen; welbevinden; welbekomen eener artsenij, spijs enz.

Euphradie, f. gr. (v. *phrádzein*, spreken) welbespraaktheid, welsprekendheid.

Euphrasie (spr. *s=z*), f. gr. (v. *euphrainein*) het vroolijk zijn; Bot. oogentroost, een leeuwenbekachtig kruid; – **euphrosýne** (spr. *s=z*), f. vreugde, vroolijkheid, blijmoedigheid; vreugdegeefster, eene der drie Gratiën; ook een vr.naam: de blijmoedige; Astron. een in 1854 door Ferguson ontdekte asteroïde.

euphuïstisch, juister **euphyïstisch,** adj. gr. (v. *euphyēs*, welgebouwd, den naam van een roman van J. Lyly 1580) beschaving en wellevendheid betreffende; – **euphuïsme** of beter **euphyïsme,** n. kunst om fraai te spreken; geaffecteerd spreken, opgeschroefde taal.

Euphylline, f. Med. een pisdrijvend middel.

Eupiōn, n. gr. (*eu* on *piōn*, vet) welriekend vloeibaar product der droge destillatie van organische stoffen.

Euplásticum, n. gr. geneesmiddel, dat de ontwikkeling van het organisme of van enkele deelen daarvan bevordert.

Eupnœa, f. gr. (*eúpnoia*, van *pnein*, ademhalen) Med. goede of lichte ademhaling.

eupódisch, adj. gr. (van *poes*, voet) met groote of lange voeten.

Euporie, f. gr. (*eu-poria*, van *eú-pŏros*, licht van gang, licht gaande) vaardigheid, geschiktheid, vlugheid, tegenwoordigheid van geest bij moeilijke omstandigheden; ook: welgesteldheid.

Eupraxie, f. gr. (*eupraxia*, van *euprássein*, weldoen, zich wel bevinden) weldoen, gelukkig leven, welbevinden.

Eupyrion, n. gr. (v. *pȳr*, vuur) lichtontsteker, een chemisch vuurtuig.

Eurazië, f. Europa en Azië samen als één werelddeel; – **Eurázïër,** m. d. i. Europa-Azier, kind van eur. vader en ind. moeder (in Eng.-Indië).

Eureka, z. heureka.

Euros, gr. of lat. **Eurus,** m. zuidoostenwind; – **euros,** Med. beenbederf.

Eurydice, f. gr. (*eurydíke*) vr.naam; inz. de vrouw van Orpheus (z. ald.), die hij na haar dood terugverlangde, waarom hij in den Hades afdaalde.

eurykérisch, adj. gr. (van *keras*, hoorn) met breede hoornen.

eurykopidoptēnisch, adj. gr. met breeden, sabelvormigen snavel.

eurypýgisch, adj. gr. (van *pygē*, aars, stuit) met breede billen.

Eurýstheus, m. gr. Myth. koning van Mykene, een oudere broeder van Hercules, dien hij op de bekende gevaarlijke ondernemingen uitzond (vgl. Hercules).

eurystómisch, adj. gr. (van *stoma*, mond) breedmondig, met breeden muil, breeden snavel.

Eurythmie, f. gr. (vgl. rythmus) juiste en schoone verhouding, inz. in de beweging, b.v. in den dans, de muziek, poëzie enz., de welluidende overeenkomst; in 't algemeen gelijkmatigheid, schoone overeenstemming van al de deelen van een geheel; Med. geregelde, behoorlijke bloedsomloop; – **eurýthmus,** m. regelmatige en natuurlijke pols.

Eusarkie, f. gr. (van *sarx*, genit. *sarkós*, vleesch) Med. lijvigheid, gezetheid, gevleesdheid.

Eusebië, f. gr. (*eusebeia*, v. *eusĕbés*, vroom) vroomheid, godsvrucht, godzaligheid, kinderlijk vrome gezindheid; – **Eusebia,** vr. naam: de vrome; – **Eusebius,** mansnaam: de vrome, eerwaardige; – **eusebiologie,** f. aanwijzing tot een godvruchtig leven.

Eusemie, f. gr. (*eusēmeia*, van *séma*, teeken) Med. goed voorteeken, gunstig verschijnsel.

Eusitie (spr. *t=ts*) f. gr. (van *sītos*, spijs) Med. goede eetlust.

Eusplanchnië, f. gr. (van *splánchnon*, ingewand) Med. goede gesteldheid der ingewanden.

Eustachius en **Eustachia,** gr. (van *stăchys*, aar) mans- en vr.naam: de arenrijke, vruchtbare; – **eustachische buis, buis van Eustachius** (*tuba Eustachiāna*), verbindingsbuis tusschen de trommelholte van het oor en de keel, gen. naar den ital. geneesheer en ontleedkundige Eustachi (gest. te Rome 1574); – **eustache** f. fr. soort mes (naar Eustache Dubois).

Eustatius en **Eustatia; Eustathius** en **Eustathia,** gr. (van *eustăthēs*, vaststaand, bestendig) mans- en vr.naam: de gezonde, sterke, vroolijke, rustige.

Eustochius en **Eustochia,** gr. (van *eustŏchos*, goed treffend, scherpzinnig) mans- en vr.naam: de vernuftige, scherpzinnige.

Eustorgius en **Eustorgia,** gr. (van *stérgein*, beminnen) mans- en vr.naam: de veelgeliefde.

Eustróngýlus, m. paalworm, als parasiet wel bij menschen en honden aanwezig.

eustýlisch, adj. gr. (van *stȳlos*, zuil) met schoone zuilen voorzien; – **eustýlon,** n. Arch. gebouw met schoone zuilen, d. i. welks zuilen $2^3/_4$ zuildikte van elkander afstaan.

Eutérpe, f. de verheugende, eene der Muzen (z. ald.); muze der toonkunst; vandaar ook als naam van muzikale vereenigingen, tijdschriften, enz.; in de Bot. issara-palm; Astron. in 1853 door Hind ontdekte asteroïde.

Euthalia, gr. (v. *thállein*, groenen, bloeien) vrouwennaam: de liefelijk bloeiende, schoon groenende.

Euthanasie (spr. *s=z*), f. gr. (vgl. thanatos) lichte, zachte dood, 't zacht ontslapen; Med. kunst van den arts om den zieke het sterven zoo zacht mogelijk te maken.

Euthesie (spr. *s=z*), f. gr. (*eu-thesia*) Med. goed, sterk lichaamsgestel.

Euthia, f. gr. Muz. toonopvolging van onderen naar boven.

Euthymetrie, f. gr. (van *euthýs*, recht) meting van rechtlijnige figuren.

Euthymie, f. gr. (van *thymos*, ziel, gemoed) ziels- of gemoedsrust, opgeruimdheid, blijmoedigheid.

Eutocie of **eutokie,** f. gr. (van *tŏkos*, baring) 't goed of gemakkelijk kinderbaren.

Eutolmie, f. gr. (van *tólma*, moed) vast-beradenheid, moed; Med. vast vertrouwen van den zieke op zijne genezing.

Eutonia, f. gr. (vgl. toon) vr.naam: de welklinkende, kunstmatig sprekende; – **eutonie,** f. Med. krachtigheid, veerkracht.

Eutrapelie, f. gr. (*eutrapĕlia*) behendigheid, bedrevenheid, geestigheid.

Eutrophie, f. gr. (van *trĕphein*, voeden) weldoorvoedheid, lijvigheid; ook gezonde en rijkelijke voeding.

Eutropius, gr. (van *trŏpos*, eig. wending; gebruik, gezindheid, enz.) mansn.: de goedaardige, goedhartige.

Eutychius en **Eutychia,** gr. (v. *tychē*, lot, geluk) mans- en vr.naam: de gelukkige; - **eutychie,** f. geluk, gelukzaligheid; - **Eutychiānen,** z. Jakobieten; - **eutychianisme,** n. leer der Eutychianen.

Euzelie, f. gr. (*eudzēlia*, van *dzēlos*, ijver, enz.) goede of gelukkige naijver, in tegenstelling van k a k o z e l i e; vaardigheid.

Euzoië, f. gr. (van *zēn*, leven) goed leven.

Euzoödynamie, f. gr. (vgl. z o ö d y n a m i e) Med. volkomen gezondheid; - **euzoödynámisch,** adj. tot eene volkomen gezondheid behoorende.

Eva, hebr. vr.naam (gr. *Eúa*, lat. *Heva*, hebr. *Chawwah*, eig. leven, v. s. slang) levengevende, ook voor vrouw in 't algemeen, inz. eene nieuwsgierige, zinnelijk begeerlijke vrouw; ook de naam voor een voorschoot in vroeger tijd. - **Evelina,** verklw. van Eva, moedertje.

evacueeren, lat. (*evacuāre*; vgl. *vacuum*) ruimen, ledigen, afvoeren; vrij laten, laten gaan (vooral uit Indië naar Europa) - **evacuant,** m. Muz. windafleider in het orgel; - **evacuantia,** n. pl. Med. afvoerende, ruimende middelen; - **evacuātie** (spr. t=ts), f. ontruiming, ontlediging; afgang; - **evacuatie-contract,** n. ontruimingsverdrag; - **evacuatief,** adj. ontledigend, afvoerend.

evadeeren, lat. (*evadĕre*, ontkomen) ontsnappen, ontwijken, ontkomen; - **evásie** (spr. s=z), f. nw.lat. (*evasĭo*) ontwijking, ontkoming, 't ontwijken, ontsnappen, ontvluchten, doorgaan; ook uitvlucht, een voorwendsel; - **evasief** of **evasōrisch,** adj. ontwijkend, uitvluchten zoekend of makend.

evageeren, lat. (*evagāri*; vgl. v a g e e r e n) uitweiden, afdwalen, rondfladderen; - **evagātie** (spr. t=ts), f. (*evagatĭo*) afzwerving, afdwaling, verstrooiing.

evagineeren, lat. (van *vagīna*, scheede) uit de scheede halen.

evalesceeren, lat. (*evalescĕre*) grooter of sterker worden, toenemen, de overhand krijgen; in waarde stijgen.

evalueeren, mid.lat. (fr. *évaluer*), **evalveeren,** mid.lat. (vgl. v a l v e e r e n) aanslaan, schatten, waardeeren, berekenen; - **evaluātie, evalvātie** (spr. t=ts) f. schatting, waardeering, prijsbepaling, waarde of koers van munten enz.; aanslag.

Evān gr. (*euán*) jubelgroep der Bacchantinnen; ook bijnaam van B a c c h u s, z. ald.

evanesceeren, lat. (*evanescĕre*) verdwijnen; - **evanenscéntie** (spr. t=ts) f. nw.lat. verdwijning.

Evangelium, n. gr. (*eu-angélion*, van *eu*, z. ald., en *ángelia*, tijding) 1) goede, blijde tijding of boodschap, n.l. dat in Jezus de beloofde redder (Messias) verschenen is; 2) het Nieuwe Testament of verkondiging des heils, verblijdende christelijke leer; 3) pl. **evangeliën,** gedenkwaardigheden uit het leven en de leer van J. C.; - **evangeliën-harmonie** of **harmonie der evangeliën,** f. vergelijkende samenstelling der vier evangeliën; bekend is die van Tatianus (2e eeuw) ook in het ohd. vertaald.; - **evangelist** (later lat. *evangelista*, gr. *euangelistēs*), m. eig. blijde boodschapbrenger, vreugdebrenger; schrijver der gedenkwaardige voorvallen uit het leven van Jezus, levensbeschrijver van J.; een der vier evangelisten; ook: prediker of verkondiger van het evangelie; - **evangélisch,** adj. met de leer van J. overeenkomstig, christelijk, inz. het evangelie als eenigen geloofsgrond erkennende, b.v. e v a n g e l i s c h e c h r i s t e n e n, e v. k e r k enz.; vgl. p r o t e s t a n t; - **evangeliseeren** (spr. s=z), eene blijde boodschap verkondigen; de evangelische leer en kerk verbreiden; vandaar: **evangeliseering** of **evangelisatie** (spr. *-za-tsie*) f. uitbreiding der evangelische kerk; - **evangeliarium, evangelicum** of **evangelistarium,** n. in de oude kerk: evangeliënboek, verzameling der evangeliën voor zon- en feestdagen; - **evangeliër,** m. in de R. Kath. kerk: persoon, die het evangelie afzingt.

evaporeeren, lat. (*evaporāre*, van *vapor*, damp) verdampen, uitdampen, vervliegen, verrooken, zweeten, uitwasemen; - **geëvaporeerd mensch,** iemand vol wonderlijke grillen en inbeeldingen; - **evaporābel,** adj. nw.lat. verdampbaar, vervliegbaar; - **evaporātie** (spr. t=ts) f. lat. (*evaporatĭo*) uitdamping, verdamping, verrooking, afdamping, 't doen vervliegen van vluchtige deelen door middel der hitte; - **evaporātor,** m. afdamper, een werktuig, waardoor de uitdamping van het zoutwater in de zoutpannen bevorderd wordt; - **evaporatorium,** n. verdampingsmeter.

Evasie, evasief, z. ond. e v a d e e r e n.

Evéctie (spr. t=ts) f. lat. (*evectĭo*, van *evehĕre*, uit-, afvoeren) 't opstijgen, opheffen; Astron. grootste der ongelijkheden of schijnbare onregelmatigheden, die de loop der maan op hare elliptische baan om de aarde vertoont, en waarvan de oorzaak ligt in den storenden invloed, dien de zon op de maan uitoefent; haar grootste bedrag is 1° 16′ 30″.

evelleeren, lat. (*evellĕre*, v. *vellĕre*, plukken) uitrukken, uittrekken, uitroeien, ontwortelen.

Evenemént, n. fr. (spr. *evén'máñ*; ook als nederl. *-ment*; van 't lat. *evenīre*, zekeren uitslag hebben, gebeuren) uitkomst, afloop van een zaak of voorval; voorval, gebeurtenis, inz. eene gewichtige; toedracht eener zaak.

Evening, m. eng. (spr. *iwening*) avond; - **evening-dress,** avondkleeding; - **evening-school** (spr. *-skoel*), avondschool.

Event, n. eng. (spr. *iwént*) gebeurtenis; - *untoward event*, ongelukkig toeval.

Eventail, m. fr. (spr. *ewañtálj*; van *éventer*, toewaaien, van *vent* = lat. *ventus*, wind) waaier; - *en éventail*, in de gedaante eens waaiers, waaiervormig uitgespreid; - **eventailleeren,** Mil. waaiervormig opmarcheeren.

eventileeren, lat. (*eventilāre*; vgl. v e n t i-

l e e r e n) door luchttrekking of tocht zuiveren, luchten; – **eventilātie** (spr. *t=ts*), f. nw. lat. luchting, zuivering door luchttrekking.

evéntus, m. lat. (van *evenīre*; vgl. e v e n e m e n t) uitslag, gevolg, werking; toeval, voorval, gebeurtenis; – *eventus docēbit*, de uitkomst zal 't leeren; – *e. stultōrum magister*, sprw.: de uitslag of de ondervinding is de leermeester(es) der dwazen; – *in eventum*, in het gebeurlijke geval, e v e n t u e e l; – *in omnem evéntum*, in elk geval; – **eventueel**, adj. en adv., als adverb. ook *eventualiter*, nw. lat. naar het plaats grijpende of mogelijke geval ingericht, voor het geval, dat dit of dat plaats heeft, in voorkomend geval, gebeurlijk, mogelijk; inz. in het ergste geval; ook bij wijze van voorzorg, van voorwaarde; – **eventualiteit**, f. 't plaatshebben van een mogelijk geval, mogelijkheid.

Evêque (spr. *ewèk*), m. fr. bisschop; vgl. e p i s c o p u s.

ever (spr. *èvver*), eng. altijd, immer; – *for ever*, voor altijd; inz. bij hoezeegeroep, b.v. *old England for ever!* (spr. *oold' inglend-*), leve oud-Engeland!; vgl. e v e r l a s t i n g.

êver, z. ê w e r.

evergeteeren, fr. (van fr. *vergettes*, borstel) uitborstelen; afrossen, duchtig doorhalen.

Evergĕtes of **Evergeet**, m. gr., z. e u e r g e e t.

Everhard en **Everhardine**, oudd. mans- en vr. naam: eig. sterk als een everzwijn; de krachtige, krachtvolle, sterke.

Everlasting, n. eng. (spr. *èvver-*; d. i. altijddurend; vgl. e t e r n a l) of **everlast**, n. zeer duurzame geribde wollen stof.

Eversm., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. v. E. F. Eversmann (gest. 1860).

everteeren, lat. (*evertĕre*) omverwerpen, omstorten, omstooten, omkeeren, verwoesten, vernielen; – **evérsie** (spr. *s=z*), f. (lat. *eversio*) omverwerping, omkeering, vernieling, verwoesting, in- of omstorting; – **eversief**, nw. lat. adj. omstortend.

evertueeren (zich), fr. (*s'évertuer*; van *vertu* = lat. *virtus*, mannelijkheid, kracht, dapperheid, deugd) zich door oefening bekwamen of meer geschiktheid, vaardigheid verwerven, groote pogingen doen, zich tot iets loffelijks aansporen, alle krachten te werk stellen, zijn best doen, zich beijveren.

evestigeeren, lat. (*evestigāre*, van *vestigium*, voetspoor) opsporen, uitvorschen; – **evestigatio** (spr. *tio=tsio*), f. nw. lat. de uitvorsching, opsporing.

e vestigio, z. ond. v e s t i g i ë n.

evéx, adj. later lat. (*evexus*, v. *evehĕre*, er uitbrengen of -dragen) naar boven toe afgerond, hoogrond.

Eviāden, f. pl. naam van de Bacchantinnen, naar E v i u s, bijnaam van Bacchus.

Evictie, z. ond. e v i n c e e r e n.

evidént, adj. lat. (*evidens*, van *vidēre*, zien) oogenschijnlijk, blijkbaar, klaarblijkelijk; in het oog vallend, zonneklaar, duidelijk, openbaar, handtastelijk, ontegenzeggelijk; – **evidéntie** (spr. *t=ts*), f. (*evidentia*) oogenschijnlijkheid, openbare, in 't oog loopende zekerheid, klaarheid, duidelijkheid, handtastelijkheid, klaarblijkelijkheid.

evigileeren, lat. (*evigilāre*) waken, ontwaken, zich ergens vlijtig en naarstig in gedragen, iets zorgvuldig bearbeiden; – **evigilātie** (spr. *t=ts*; later lat. *evigilatio*) 't waken, ontwaken.

evinceeren, lat. (*evincĕre*, eig. overwinnen) overtuigen, overreden, bewijzen, staven; Jur. borgtocht stellen, borgblijven; ook van het bezit ontzetten, den eisch ontzeggen, afwijzen; – **evincént**, m. lat. (*evincens*) wie langs den weg van een rechtsgeding iemand eene zaak betwist; – **evincíbel**, adj. nw. lat. bewijsbaar, te overtuigen; – **evíctie** (spr. *t=s*), f. lat. (*evictio*) borgtocht, borgstelling; schadevergoeding; ook gerechtelijke ontzetting van den kooper van eenig goed uit het bezit daarvan, ontzegging; – *evictio expressa*, uitdrukkelijke borgtocht; – *e. solémnis*, plechtige borgtocht; – *e. tacita*, zwijgende, in den aard der zaak liggende borgtocht; – *evictiōnis praestatio*, f. borgtocht of gehoudenheid van den verkooper om den kooper schadevergoeding te geven, wanneer hem de gekochte zaak door eene rechterlijke uitspraak wordt ontzegd.

evireeren, lat. (*evirāre*, van *vir*, man) ontmannen; – **evirātie** (spr. *t=ts*), f. ontmanning.

eviscereeren, lat. (*eviscerāre*, van *viscĕra*, ingewand) de ingewanden uithalen, ontweiden.

eviteeren, lat. (*evitāre*) vermijden, ontwijken, vlieden; – **evitābel**, adj. (lat. *evitabĭlis*) vermijdbaar; – **evitātie** (spr. *tie=tsie*), f. (lat. *evitatio*) vermijding.

evíva, it., z. v. a. *vivat!*

evoceeren, lat. (*evocāre*, van *vocāre*, roepen) oproepen, uitroepen, indagen, bezweren, bannen; – **evocātie** (spr. *t=ts*), f. (*evocatio*) oproeping, inroeping, eene ceremonie der Ouden, waardoor zij de tegenwoordigheid der goden inriepen; indaging voor eene buitenlandsche, eigenlijk onbevoegde rechtbank; – *evocatio inferōrum* of *mortuōrum*, 't bezweren of oproepen (c i t e e r e n) der overledenen, doodenbezwering; – *evocatio militiae*, 't oproepen der manschappen ten oorlog; – **evocatorium**, n. indagingsschrijven.

Evŏē, lat. (eig. *evœ*, van 't gr. *euoi*) jubelkreet van de Bacchantinnen; vgl. e v a n.

evolveeren, lat. (*evolvĕre*; vgl. v o l v e e r e n) ontwikkelen, ontvouwen, uiteenslaan, zich uitbreiden, zich openen; – **evolvénte**, f. Geom. afwikkelende lijn, kromme lijn, die, welke van een punt eener zich om een cirkel (of eene andere kromme lijn) wentelende rechte lijn beschreven wordt; – **evolute**, f. (*evoluta*, scil. *linea*) Geom. afgewikkelde of afwikkelingslijn, kromme lijn, die van de eindpunten van de krommingsstralen eener andere kromme lijn gevormd en zoodanig is, dat een daarom gelegde draad bij zijn afwikkeling de gegeven kromme lijn beschrijft; – **evolūtie** (spr. *t=ts*), f. (*evolutio*) geleidelijke ontwikkeling, ontvouwing; Mil troepenbeweging; beweging van een vloot op zee; zee-manoeuvre; Muz. omkeering der stemmen in het dubbele contrapunt; – **evolutietheorie**, f. ontwikkelings- of afstammingsleer, volgens welke men,

sedert de onderzoekingen van Darwin, aanneemt, dat de hoogere organische wezens zich uit de lagere hebben ontwikkeld, meestal onder den invloed van uitwendige prikkels en omstandigheden; – **evolutio(n)nist,** m. aanhanger van devolutieleer.

evomeeren, lat. (*evomĕre*; vgl. v o m e e r e n) uitspuwen, uitbraken; – **evomítie** (spr. *t*=*ts*), f. nw. lat. uitspuwing, 't uitbraken.

Evovae, n. lat. de zes klinkletters uit *seculorum amen*, nl. *e*, *u*, *o*, *u*, *a*, *e*, de tonen, waarin bij de oude koraalmuziek die slotwoorden gezongen werden.

evulgeeren, lat. (*evulgāre*, van *vulgus*, volk) uitstrooien, ruchtbaar maken, verspreiden, onder de menschen brengen; – **evulgātie** (spr. *t*=*ts*), f. nw. lat. ruchtbaarmaking, nieuwsverspreiding.

Evúlsie (spr. *s*=*z*), f. lat. (*evulsĭo*, van *evellĕre*) uitrukking.

Ewail, pl. turk. origineele werken, inrichtingen en auteurs.

Ewald, oudd. mansn. (*ê-walt*, van 't oudhoogd. *êwa*, *êha*, *ê*, de wet) die voor de wet waakt, wetbestuurder.

Ewamīr-ādalet, turk. bevelen der justitie.

Ewer of **ever,** m. nederd. open vaartuig met één mast (aan de duitsche noordzeekust).

Ewkâf, turk. vrome stichtingen; vgl. w a k o e f.

Ewlādi-fātihan, turk. (den trein openende) trosknechten enz.

Ewlīa, pl. turk. heiligen.

ex, gr. voorzetsel voor klinkers, z. v. a. *ek*, z. ald.; – *ex*, vóor medeklinkers ook enkel *e*, lat. uit, van, als voorzetsel in samenstellingen overeenkomende met het nederd. uit, op, ont, ver; in latere samenstellingen ook z. v. a. gewezen, voormalig, wijlen, b.v. e x m i n i s t e r, e x j e z u ï e t, e x k e i z e r enz., voormalig of gewezen minister, jezuïet, keizer enz.

ex abrupto, z. a b r u m p e e r e n.

exacerbeeren, lat. (*exacerbāre*; vgl. a c e r b) verbitteren, verergeren; – **exacerbātie** (spr. *t*=*ts*), f. nw. lat. verbittering; Med. toeneming, verergering van eene periodieke ziekte, het tegengestelde van r e m i s s i e.

Exacervātie (spr. *t*=*ts*), f. nw. lat. (van *acervāre*, ophoopen) ophooping.

exacesceeren, lat. zuur worden.

exáct, adj. lat. (*exáctus*, *a*, *um*, van *exigĕre*, uitdrijven, tot stand brengen, eindigen) nauwkeurig, zorgvuldig, stipt, nauwgezet, oplettend, juist, overeenstemmend, volkomen; – e x a c t e w e t e n s c h a p p e n, zulke, die op nauwkeurig bepaalde en streng bewezen waarheden steunen, zooals wiskunde, werktuigkunde, sterrenkunde, natuurkunde, scheikunde, dus in 't algemeen de natuurwetenschappen; – **exactitúde,** f. fr. nauwkeurigheid, juistheid, stiptheid, regelmatigheid, zorgvuldigheid, oplettendheid; – **exáctie** (spr. *t*=*ts*), f. lat. (*exactĭo*) invordering, b. v. der belastingen; afpersing, knevelarij; – **exáctor** of fr. **exacteur,** m. schuldinvorderaar, geldheffer, ontvanger der rechten, gaarder, gaarmeester; houder of vertooner van een wissel; afzetter, knevelaar.

exacueeren, lat. (*exacuĕre*; vgl. a c u e e r e n) scherpen, slijpen, spitsen; tergen.

ex adverso, z. ond. *adversus*.

Exæmatosis, exæmie enz., z. e x a i m a t o s i s, enz.

Exæquātie (spr. *t*=*ts*), f. lat. (*exaequatĭo*; vgl. *aequus*) gelijkmaking, vereffening.

ex aequo et bono, z. ond. *aequus*.

Exæresis, z. e x a i r e s i s.

exæstueeren, lat. (*ex-aestuāre*) opkoken, opbruisen, hevig vertoornd worden.

exaggereeren, lat. (*exaggerāre*, v. *agger*, dam, dijk, wal) fr. **exagereeren** (*exagérer*; spr. *ekzazj*–), eig. opdammen, ophoopen; vandaar: overdrijven, vergrooten; – **exaggerātie** (spr. *t*=*ts*), f. (lat. *exaggeratĭo*) overdrijving, vergrooting eener zaak; – **exaggeratōrisch,** adj. nw. lat. vergrootend, overdrijvend.

exagiteeren, lat. (*exagitāre*; vgl. a g i t e e r e n) ontrusten, plagen, kwellen, tergen, afmatten; – **exagitātie** (spr. *tie*=*tsie*), f. nw. lat. verontrusting, terging, kwelling, bespotting, plagerij; – **exagitātor,** m. berisper, doorhaler.

Exagōge, f. gr. (*exagōgē*) 't uit- of wegvoeren; uitvoer; 't verhuizen, einde, dood.

Exaimatōsis of **exæmatōsis,** f. gr. (van *haima*, bloed) Med. bloedbereiding; het bloedig-worden; – **exaimīe,** f. bloedgebrek; bloedeloosheid, verbloeding; – **exaimōn,** m. volbloedige; – **exaimos,** adj. ledig van bloed, verbloed.

Exairĕsis of **exærĕsis.** f. gr. (van *exairein*, uitnemen) uittrekking, b.v. van een steen, van de staar; uitneming, b.v. van de ingewanden.

exalbuminosa, Bot. zonder kiemwit.

Exalláxis, f. gr. Med. bederf, ontaarding eener zelfstandigheid.

Exálma, n. of **exálsis,** f. gr. (v. *ex-állesthai*, uitspringen) Med. 't uitspringen, plotselinge ontwrichting van een been, inz. van een rugwervel.

exalteeren, lat. (*exaltāre*, fr. *exalter*, van 't lat. *altus*, hoog) verhoogen, overprikkelen, overspannen, verhitten, verrukken; – g e ë x a l t e e r d, adj. verrukt, ontvlamd, overspannen, in hooge gespannenheid van geest; – **exalté,** m., pl. **exaltés,** fr. heethoofden; – **exaltádos,** m. pl. sp. politieke partij in Spanje tijdens de revolutie van 1820, in tegenst. met de m o d e r a d o s; – **exaltātie** (spr. *tie*=*tsie*), f. lat. verhooging, verheffing; inz. gemoeds-, geestverheffing, geestvervoering, geestdrift; overspanning; – *exaltatus*, *a*, *um*, Bot. hoog.

Examblōma, n. gr. vroegtijdige geboorte; – **examblōsis,** f. miskraam.

Exāmen, n., pl. **exāmina,** lat. (uit *exagmen* ontstaan, van *exagĕre* voor *exigĕre*, uitdrijven, onderzoeken) onderzoek, beproeving, toetsing, ondervraging, verhoor; inz. schoolonderzoek, proefneming der gemaakte vorderingen; – *examen testĭum*, getuigenverhoor; – *ex. rigorōsum*, streng onderzoek of verhoor; – **examen-commissie,** f. met het onderzoek (van candidaten) belaste commissie; – **examineeren** (lat. *examināre*), beproeven, onderzoeken, uitvorschen, uitvragen, uithooren, ondervragen, verhooren; nauwkeurig beschouwen; – **examinándus,** m., pl. **examinandi,**

die het onderzoek moet ondergaan; - **examinatie** (spr. *t=ts*) of **examineering,** f. 't examineeren, onderzoek; - **examinātor,** m. die het onderzoek doet, onderzoeker, ondervrager, uitvrager; - **examinatorium,** n. vereeniging tot onderzoek; voorbeproeving of beproevende onderwijzing op hoogescholen.

ex amússim, lat. naar het richtsnoer, nauwkeurig.

Exanastomōsis, f. gr. (vgl. a n a s t o m o s i s) Med. ziekelijke verwijding, inz. der bloedvaten, met ontlasting van bloed.

Exanastrŏphe, f. gr. Med. genezing, herstel.

Exania, f. nw. lat. (van *anus,* aars) Med. uitzakking van den endeldarm.

exanimeeren, lat. (*exanimāre,* v. *anima,* ziel) ontzielen; den moed benemen, nederslaan, ontmoedigen, beangstigen, afschrikken; - **exanimātie** (spr. *t=ts*), f. (*exanimatio*) ontzieling; neerslachtigheid, moedeloosheid; Med. diepe onmacht.

ex animo, z. ond. *animus.*

exantémisch, adj. nw. lat. zonder voelsprieten.

Exanthēma, n. gr. (*exánthēma,* eig. het ontbloeide; vgl. a n t h o s) koortsige huiduitslag, vlekken of blaren op de huid; - ontsteking (z. ald.); - **exanthemátisch,** adj. met huiduitslag gepaard, vlekkig, blarig; - **exanthematische typhus,** vlektyphus; - **exanthematologie,** f. uitslagleer; - **exanthematológisch,** adj. tot die leer behoorende; - **exanthēsis,** f. 't uitbreken, optreden van een huiduitslag.

Exanthropie, f. gr. (v. *ánthrōpos,* mensch) menschenvrees; - **exanthrōpisch,** adj. menschenschuw.

Exantlātie (spr. *t=ts*), f. nw. lat. (van *exantlāre,* uitputten) uitpomping, 't uitpompen, ledigputten.

Exapotheōse, f. gr. (vgl. a p o t h e o s e) ontgoding, wegneming uit den rang der goden.

exaquesceeren, lat. (van *aqua,* water) tot water worden.

Exarágma, n. gr. (van *ex-arássein,* uitslaan, aan stukken slaan) het gebrokene, versplinterde; Med. beenbreuk.

Exarātie (spr. *t=ts*), f. lat. (*exaratio,* eig. het uitakkeren, omploegen, van *exarāre*) schriftelijke uitwerking, uiteenzetting.

Exárch, m. gr. (*exarchos,* d. i. beginnende, eerste, voornaamste) opperste, hoofd; eertijds stadhouder der grieksche keizers in Opper-Italië, die zijn zetel te Ravenna had; ook hoogere aartsbisschop, oppergeestelijke in de gr. kerk; - **exarchaat,** n. mid. lat. (*exarchātus,* m.) gebied, ambt en de waardigheid van den exarch, sedert 522 de tegenwoordige Romagna, de kuststreek van Rimini tot Ancona, de kuststreek om Genua en geheel Beneden-Italië omvattende.

Exarchiāter, m. gr. (vgl. a r c h i a t e r) onder- of tweede lijfarts; ook gewezen lijfarts.

exardesceeren, lat. (*exardescĕre*) ontbranden, hevig worden.

exareneeren, lat. (*exarenāre*) van zand reinigen.

exaresceeren, lat. (*exarescĕre*) uitdrogen, verdrogen.

Exárma, n. gr. (van *ex-aírein,* verheffen) Med. gezwel.

Exarthrēma of **exarthrōma,** n., of **exarthrōsis,** f. gr. (van *árthron,* lid, gewricht) ook **exarticulātie** (spr. *tie=tsie*), f. nw. lat. (van *articŭlus,* z. ald.) Chir. ontwrichting, uitzetting van een lid uit zijn gewricht; verrekking; - **exarticuleeren,** een lid aan het gewricht afzetten.

Exarŷsis, f. gr. (v. *ex-arýein,* uitputten) uitputting der krachten door ziekte, vochtverlies enz.

exascieeren, lat. (*ex-assiāre*) uithouwen, uit den ruwe bewerken.

exaspereeren, lat. (*exasperāre*; vgl. *asper*) eig. ruw maken; verbitteren, vertoornen, vergrammen, tot toorn of gramschap prikkelen; een kwaad verergeren; - **exasperatie** (spr. *t=ts*), f. (*exasperatio*) verbittering; boosaardige vergrooting, verheffing van een ziekte; - *exasperatio pœnæ,* Jur. verzwaring der straf.

ex asse, z. ond. a s.

Exatmoskopium, n. gr. (van *atmós,* damp) uitdampingsmeter, verdampingsmaat.

exauctoreeren, lat. (*ex-auctorāre*) ontzetten, van het openbaar ambt en aanzien berooven; - **exauctorātie** (spr. *tie=tsie*), f. ontzetting, afzetting, opheffing.

Exaudi, lat. de naam van den Zondag vóor Pinksteren, naar de plaats van den lat. bijbel Ps. XXVII, 7, *exaudi, Domine, vocem meam* etc., d. i. verhoor, o Heer, mijne stem enz., welke op dien dag in de R. Kath. kerk wordt voorgelezen.

exaugureeren, lat. (*exaugurāre,* het tegengestelde van i n a u g u r e e r e n, z. ald.) de wijding of heiligheid van een gewijd voorwerp opheffen; - **exaugurātie** (spr. *t=ts*), f. (*exauguratio*) ontwijding, opheffing of onttrekking der heiligheid.

ex bene placĭto, z. ond. p l a c ĭ t u m.

Excalceātie, f. lat. (v. *ex-calceāre,* de schoenen uitdoen) wet van het uittrekken van den schoen (Deut. XXV, 9); - **excalceātus,** m., pl. **excalceāten,** ongeschoeiden, barrevoeters, z. v. a. d i s c a l c e a t e n.

excandesceeren, lat. (*ex-candescĕre*) ontgloeien, zich verhitten, van toorn ontbranden; - **excandescéntie** (spr. *t=ts*), f. (*excandescentia*) 't ontgloeien, drift, oploopendheid.

ex capĭte, z. ond. *caput.*

excapituleeren, nw. lat. (vgl. c a p i t u l e e r e n) uitgediend hebben, van dienstplicht ontslagen zijn; ook ontslag zoeken; - **excapitulánt,** m. uitgediende, niet-dienstplichtige, aanzoeker om ontslag; - **excapitulātie** (spr. *tie=tsie*), f. uitdiening, dienstontheffing, het ontslag.

Excarnātie (spr. *t=ts*), f. nw. lat. (van *caro,* genit. *carnis,* vleesch) ontvleezing, het ontdoen der beenderen van het vleesch; het villen; - **excarnificeeren,** lat. (*excarnificāre*) 't martelen, folteren, villen, tot den bloede pijnigen, gruwelijk mishandelen, vierendeelen.

ex cathĕdra enz., z. onder k a t h e d e r.

excaveeren, lat. (*excavāre,* van *cavus,* hol) uithollen, eene holte maken; - **excavātie** (spr. *t=ts*), f. uitholling; - **excavátor,** m. lat. (fr. *excavateúr*)

uitgraaf- en hijschtoestel, in inrichting en werking veel op een kraan gelijkende (om bouwgronden uit te diepen, graafwerken voor spoorwegaanleg, baggerwerken enz. uit te voeren); - *excavatus, a, um*, Bot. uitgehold, waarin eene diepe holte is.

excedeeren, lat. (*excedĕre*, van *cedĕre*, gaan, voortschrijden; vgl. c e d e e r e n) overschrijden, te boven, te ver gaan, overtreden, uitspatten; - *excedens*, Bot. uitstekende; - **excedént,** m. (*excēdens*) een buitensporige, stoornismaker, moedwillige; - **excedent,** n. overschot (op rekeningen), batig slot; - **excés,** m. (lat. *excéssus*) overmaat, overtreding van de grenzen eener zaak; buitensporigheid, ongebondenheid, uitspatting; gewelddadigheid, mishandeling; - s p h æ r i s c h e x c é s, Geom. hetgeen de hoeken van een bolvormigen driehoek meer dan twee rechte hoeken bedragen, klootsch overschot; - *excéssus in modo*, misslag in de uitvoering of den vorm eener verrichting; - *in excéssu* p e c c e e r e n, in eene zaak te veel doen, door overmaat zondigen; - **excessief,** adj. nw. lat. overdreven, bovenmatig; uitspattend, de grenzen overschrijdend.

excelleeren, lat. (*excellĕre*) voortreffelijk zijn, overtreffen, uitblinken, uitmunten, zich onderscheiden; - **excellént,** adj. (*excéllens*), voortreffelijk, heerlijk, ongemeen schoon; - **excelléntie** (spr. *t=ts*), eng. **éxcellency,** f. (*excellentĭa*) voortreffelijkheid, uitmuntendheid, heerlijkheid; titel, eerst van de longobardische, vervolgens van de frankische koningen en duitsche keizers, later van de ital. vorsten, die hem echter voor a l t e z z a verwisselden, toen de fransche gezant te Rome, de hertog van Nevers, dien titel kreeg, welke van nu af op andere gezanten van den eersten rang, op hooge burgerlijke en militaire ambtsbekleeders, ja in Duitschland zelfs op akademische docenten en professoren overging; thans enkel de ambtstitel van werkelijke ministers, van de hoogste ambtsbekleeders bij het hof en het leger, van ambassadeurs en gezanten enz.; - **excellentissime,** adj. (sp. *excelentísimo*) allervoortreffelijkst, oude titel der senatoren van Venetië, als zij in tegenwoordigheid van den doge in college vergaderd waren; - *par excellence*, fr. (spr. *ekselláns*), bij uitnemendheid.

Excelsiteit, f. lat. (*excelsĭtas*, van *excélsus, a, um*, verhoogd, verheven) hoogte, verheffing, verhevenheid; - **excélsior,** (vergrootende trap van lat. *excelsus*) steeds hooger; dikwijls wordt dit woord, dat bijv. naamwoord is, als bijwoord gebezigd; - **excelsiormolen,** m. molen voor graan of koffie enz. bestaande uit twee verstelbare ringvormige maalschijven, welker tanden bij het draaien in elkaar schuiven.

excéntrisch, excentriek, adj. nw. lat. (van het lat. *ex*, uit, en *centrum*, middelpunt) verscheiden middelpunten hebbende, uitmiddelpuntig, geen gemeenschappelijk middelpunt hebbende (van in of bij elkander liggende cirkels of cirkelbogen), het tegengest. van c o n c e n t r i s c h; van de baan afwijkend, wat buiten de gewone grenzen treedt, ongemeen, overspannen, b.v. een e x c e n t r i s c h e geest, een hoogvliegend, overdreven, dwepend, phantastisch mensch, wonderlijke kop, woelgeest, tuimelgeest; e x c e n t r i s c h e s c h ij f, welks omdraaiingspunt niet in het middelpunt ligt; e x c e n t r i s c h e s t o o t, welks richting niet door het zwaartepunt der bewogen lichamen gaat; - *excentricus, a, um*, Bot. buiten het middelpunt; - **excentrische hoek,** m. een hoek, gevormd door twee koorden van een cirkel, die elkander niet in het middelpunt snijden; - **excenterpers,** f. pers, waarvan de slee door een excentriek bewogen wordt; - **excentriciteit,** f. uitmiddelpuntigheid, 't afdwalen, verwijdering of afwijking van het middelpunt; inz. afstand van het brandpunt bij kromme lijnen; overspannenheid, dweperij, wonderlijkheid, grilligheid, eigenzinnigheid (eng. *excentricity*, spr. *eksentrissitie*); - **excentriek,** f. toestel aan machines om eene ronddraaiende beweging in een rechtlijnige te veranderen.

Exceptie, exceptor, z. onder e x i c p i ë e r e n.

excerneeren, lat. (*excernĕre*, v. *cernĕre*, scheiden, afzonderen) afzonderen, uitstooten, uitwerpen, vgl. e x c r e m e n t.

excerpeeren, lat. (*excerpĕre*, van *carpĕre*, plukken) uittrekken, uittreksels maken, kort samenvatten, in 't kort overbrengen; - **excérpt,** n. (lat. *excérptum*, pl. *excérpta*) uittreksel uit een boek, het uit een geschrift, eene rekening getrokkene, afschrift.

Excés, excessief, z. ond. e x c e d e e r e n.

Exchange, n. eng. (spr. *eks-tsjeendzj*) ruiling, verwisseling; beurs in Engeland; - *bill of exchange*, wisselbrief, wissel.

Exchequer, n. eng. (spr. *ekstjékker*, oudfr. *eschequier*, nw. fr. *échiquier*, schaakbord, of wegens het schaakbordvormig geruit laken, waarmede de geldtafel overtrokken is, of omdat de vloer der zaal ruitsgewijs is ingelegd) koninklijke thesaurier of schatmeester, reken- of financiekamer in Engeland; - **exchequerbill,** f. schatkistbiljet, dat gewoonlijk na 1 jaar vervalt; - **exchequerbond,** n. schatkistbiljet van langer vervaltijd (gewoonlijk 3—5 jaar).

excideeren, 1) lat. (*excĭdĕre*, v. *excĭdo*) uitvallen, ontvallen; - **excidéntie** (spr. *t=ts*), f. nw. lat. Med. 't uitvallen van een lid.

excideeren, 2) lat. (*excīdĕre*, v. *excīdo*) uithouwen, uitsnijden, uitroeien; vandaar: **excisie** (spr. *s=z*), f. (lat. *excisĭo*) uitsnijding; - **excisuur,** f. nw. lat. uitsnijding; het uitgesnedene.

excipiëeren, lat. (*excipĕre*, van *capĕre*, nemen) uitnemen, uitzonderen, eene uitzondering maken; Jur. tegenstellen, eene uitvlucht, tegenwerping maken; bij wijze van verantwoording inbrengen; - *excĭpe!* neem uit! maak eene uitzondering! - *excépto* en *excéptis*, uitgenomen, met uitzondering; - *excéptis excipiéndis*, met uitzondering van hetgeen uitgezonderd of uitgenomen moet worden; - *ad excipiéndum* of *ad excipiéndum et respondéndum*, Jur. ter beantwoording en wederlegging der aanklacht; - **excéptie** (spr. *t=s*), f. (lat. *exceptĭo*) uitzondering; Jur. uitvlucht, tegenspraak, tegenwerping, verantwoording, verantwoordingsschrift van den beklaag-

de; – *absque omni exceptiōne*, zonder alle uitzondering of tegenwerping; – *omni exceptiōne major*, boven elke uitzondering of tegenspraak of berisping verheven, onverwerpelijk; – *exceptĭo acceptilatiōnis*, uitvlucht der gedane kwijting, bestrijding der gebeurde voldoening; – *e. cautiōnis* of *e. satisdatiōnis*, tegenwerping wegens nog niet gestelden borgtocht; – *e. compensatiōnis*, bestrijding der tegenvordering; – *e. competentĭæ*, uitzondering wegens levensonderzoek, dat den schuldenaar, welke zijn vermogen aan de schuldeischers heeft afgestaan, zooveel moet worden gelaten als hij tot het noodzakelijk levensonderhoud noodig heeft; – *e. debĭti illiquĭdi*, tegenwerping wegens niet bewezen schuld; – *e. deficiéntis fundaménti agéndi*, tegenwerping wegens ontbrekende gronden van aanklacht; – *e. dilatorĭa*, vertragende tegenwerping, waardoor de beklaagde zich slechts voor een tijd tegen de aanklacht beschut; – *e. divisiōnis*, tegenwerping van een voor het geheel daarbij betrokken medeschuldenaar, dat ieder medeschuldenaar voor zijn aandeel moet vervolgd worden; – *e. doli mali*, tegenwerping wegens list of bedrog; – *e. dolōsae persuasiōnis*, tegenwerping wegens arglistige overreding; – *e. fori incompeténtis* of *e. incompetentĭae*, tegenwerping wegens onbevoegdheid der rechtbank of van den rechter; – *e. non numerātae pecunĭae*, tegenwerping wegens niet betaald geld; – *e. peremtorĭa*, vernietigende, te niet doende tegenwerping, waardoor de beklaagde den grond der aanklacht poogt te vernietigen en zich voor altijd van vervolging zoekt te bevrijden; – *e. pluris petitiōnis*, tegenwerping der te hooge vordering; – *e. plurĭum (constuprantĭum)*, tegenwerping (bij buitenechtelijke zwangerschap) dat verscheiden mannen met het meisje te doen gehad hebben; – *e. praescriptiōnis*, tegenwerping wegens verjaring; – *e. veritātis*, tegenwerping der waarheid, welke eerroovende beschuldigingen door feiten zoekt te bewijzen; – **exceptionābel**, adj. nw. lat. strijdig, dubbelzinnig, aan tegenspraak onderhevig; – **exceptioneel**, adj. eene uitzondering bevattend, uitsluitend; – **exceptief**, adj. en adverb. ook *exceptīve*, uitsluitend, voorwaardelijk; – **excéptor**, m. naschrijver, snelschrijver; – **excipiént**, n. Pharm. middel tot vermenging, bindmiddel b. v. honig.

exciteeren, lat. (*excitāre*, versterkend werkwoord, v. *excīre*, naar buiten roepen) aanzetten, aanprikkelen, aandrijven, aanhitsen, aanvuren, opwekken, aanmoedigen; veroorzaken, doen ontstaan; oproepen; – **excitābel**, adj. nw. lat. opwekbaar, prikkelbaar; – **excitabiliteit**, f. opwekbaarheid, prikkelbaarheid; – **excitantĭa**, n. pl. lat. Med. opwekkende, prikkelende middelen; – **excitaat**, m. (*excitātus*) eig. opgewekte, opgeroepene; Jur. in het concours betrokken medeschuldenaar; – **excitātie** (spr. *tie*=*tsie*), f. (*excitatĭo*) opwekking, aansporing, aandrijving, aanmoediging, spoorslag; uitnoodiging, oproeping; – **excitatief**, adj. nw. lat. opwekkend, aandrijvend, aanmoedigend, prikkelend, uitnoodigend; – **excitatorium**, n. herinnering, gerechtelijke aanmaning, waarschuwingsbrief.

Excisuur, excisie, z. ond. e x c i d e e r e n 2).

exclameeren, lat. (*exclamāre*) uitroepen, schreeuwen; – **exclamātie** (spr. *t*=*ts*), f. (*exclamatĭo*) uitroep, geschreeuw, geroep; – **exclamatie-teeken**, lat. (*exclamatiōnis signum*) Gram. uitroepingsteeken.

Excláve, n. gedeelte van een staat, gelegen in een anderen staat, zie e n c l a v e.

excludeeren, lat. (*exclūdĕre*, van *claudĕre*, sluiten) uitsluiten, uitzonderen, afzonderen; – **exclūsie** (spr. *s*=*z*), f. (lat. *exclusĭo*) uitsluiting, uitzondering; – **exclusief** of **exclusívisch**, adj. als adv. ook **exclusive**, nw. lat. uitsluitend, uitsluitenderwijs, met uitsluiting; een e x c l u s i e f g e z e l s c h a p, dat allen uitsluit, die niet van gelijke geboorte zijn; – **exclusīve**, f. uitsluitingsrecht, recht der monarchen van Frankrijk, Spanje en Oostenrijk om bij de verkiezing van een paus tegen de keuze van dezen of genen kardinaal te protesteeren; – **exclusiviteit**, f. zucht naar uitsluiting.

Excóctie (spr. *t*=*ts*), f. lat. (*excoctĭo*, v. *excoquĕre*, uitkoken) uitkoking.

excogiteeren, lat. (*excogitāre*; vgl. c o g i t e e r e n) uitdenken, verzinnen, bedenken, uitvinden, verdichten; – **excogitātie** (spr. *tie*=*tsie*), f. (lat. *excogitatĭo*) uitdenking, verzinning, – **excogitātor**, m. verzinner, uitvinder.

excoleeren, lat. (*excŏlĕre*, v. *colĕre*, oppassen, verplegen) bearbeiden, aanbouwen, verbeteren, volkomener maken; ook (v. *excōlāre*) uitzijgen, doorzijgen.

ex commissiōne, z. ond. c o m m i t t e e r e n.

excommuniceeren, later lat. (*excommunicāre*; vgl. c o m m u n, enz.) van de kerkelijke gemeenschap uitsluiten, in den kerkban doen, uitbannen; – **excommunicātie** (spr. *t*=*ts*), f. (lat. *excommunicatĭo*) uitsluiting uit eene gemeenschap of genootschap, uitstooting; uitbanning, ban, kerkban; – *excommunicatĭo major*, groote ban, bestaande in algeheele uitsluiting van de gemeenschap der kerk; – *e. minor*, de kleine ban.

ex composĭto, z. ond. c o m p o n e e r e n.

ex concéssis, lat. (vgl. c o n c e d e e r e n) krachtens het ingewilligde.

ex consénsu, lat. (vgl. c o n s e n t e e r e n) volgens toestemming of overeenstemming.

ex continénti, z. ond. c o n t i n e e r e n.

excoriëeren, nw.lat. (van *corium*, huid) de huid afhalen, afstroopen; villen, ontvellen; – **excoriātie** (spr. *t*=*ts*), f. afstrooping der huid, ontvelling, 't villen, afschaven en openrijten der huid; afpersing, afzetterij, uitzuiging; – **excoriātor**, m. vilder.

excorticeeren, nw.lat. (v. *cortex*, genit. *cortĭcis*, bast) van de schors ontdoen, ontschorsen, ontschillen, onthulzen, ontdoppen; – **excorticātie** (spr. *tie*=*tsie*), f. ontschorsing, onthulzing enz.

Exkrement, n. lat. (*excreméntum*, van *excernĕre*, uitwerpen, loozen) afgang, ontlasting, uitwerpsel, afgaande onreinheden van het dierlijke lichaam; – **excrēta**, pl. het uitgescheiden, uit het bloed verwijderde chemische bestanddeelen van onbruikbare stoffen; – **excrētie** (spr. *t*=*ts*), f. nw. lat. uitscheiding, uitwerping, afvoering, 't uit-

werpen der natuurlijke onreinheden; – **excreteeren**, afzonderen, uitscheiden; – **excretōrisch**, adj. uitscheidend, afzonderend.

excresceeren, lat. (*excrescĕre*; vgl. *crescéndo*) te voorschijn groeien, uitgroeien, uitwassen; – **excrescéntie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. uitwas, bult, vleeschgewas, wrat enz.

Excretie enz., z. ond. e x c r e m e n t.

excrucieeren, lat. (*excruciāre*, van *crux*, z. ald.) martelen, folteren, kwellen; – **excruciātie** (spr. *t=ts*), f. (later lat. *excruciatio*) marteling, foltering, kwelling, pijn.

Excubatie, f. lat. (v. *excubāre*, buitenshuis slapen, de wacht houden)'t waken, het nachtwaken.

excūdit, lat., afgek. *exc.*; (v. *excudĕre*, eig. uitslaan, uithouwen) op koperen of stalen platen: (hij) heeft het gegraveerd, gegriffeld.

exculpeeren, nw.lat. (van *culpa*, schuld) buiten schuld stellen, rechtvaardigen, als schuldeloos voorstellen, ontschuldigen; – **exculpābel**, adj. te rechtvaardigen, schuldeloos; vgl. e x c u s a b e l; – **exculpātie**, f. ontschuldiging, rechtvaardiging, vrijspreking; ook schuldbevrijding, schuldafwijzing.

Excurréntie (spr. *t=ts*), f. nw.lat. (van *excurrĕre*, uitloopen, een uitval doen; daar buiten gaan) overschot; – **excúrsie**, f. (lat. *excursio*) of **excúrsus**, m. lat. uitloop, uitvlucht, uitstapje, pleiziertochtje; Mil. uitval; – **excursus**, in boeken: bij wijze van aanhangsel toegevoegde uitvoerige nasporing of verhandeling over een bijzonder punt; – **excúrsor**, m. partijganger.

excuseeren (spr. *s=z*), lat. (*excusāre*; von *causa*, zaak, oorzaak, schuld) verontschuldigen, verantwoorden; inschikkelijkheid hebben, verschoonen, door de vingers zien; – **excusābel** (*excusabilis, e*), te verontschuldigen, verschoonbaar, verantwoordelijk; – **excusātie** (spr. *za-tsie*, lat. *excusatio*) of fr. **excúse**, f. verontschuldiging, uitvlucht; – **excusatōrisch**, adj. nw.lat., verontschuldigend; – **excusez**, fr. (spr. *excuzee*) neem (mij) niet kwalijk.

excuteeren, lat. (*excutĕre*, eig. uitschudden, uitdrijven) Jur. schulden gerechtelijk invorderen, den toestand van een schuldenaar of zijne soliditeit gerechtelijk onderzoeken; – *pro excússo*, voor aangeklaagd, b.v. te houden; – **excússus**, m. een uitgedrevene, een wegens misdrijf gebannene; – **excússie**, f. nw.lat. Jur. vervolging wegens schulden; ook Med. schudding of schok, dien de organen door een val, slag enz. geleden hebben.

excuus, z. v. a. e x c u s a t i e of e x c u s e.

Ex-dividend, n. van het verhandelen van een effect gezegd, wanneer het bewijs, dat recht geeft op het reeds aangekondigde, doch nog niet betaalbare dividend van het effect is losgemaakt.

ex dono, lat. geschenk van (volgt de naam des gevers).

exeat, lat. (van *ex-īre*, uit-, weggaan) hij ga uit, trede af! – **exeat**, n. verlofbewijs, dat een geestelijke uitreikt aan iemand, die tot zijn diocees behoort, met betrekking tot eene ambtshandeling, die in eene andere diocees moet plaats hebben.

execreeren, of liever **exsecreeren**, lat. (*exsecrāre*, van *sacer, sacrāre*, z. s a c r e e r e n) verwenschen, vervloeken; – **execrābel**, lat. (*exsecrabilis, e*), verwenschenswaard, vloekwaardig, afschuwelijk, afgrijselijk, vervloekt; – **execrātie** (spr. *t=ts*), f. (*exsecratio*) vervloeking, verwensching, afschuw, vloek; – **exsecratorisch**, adj. verwenschend; – **exsecratorium**, n. nw.lat. vervloekingsformulier.

Executie (spr. *t=ts*), f. lat. (*executio*, eig. *exsecutio*, van *exsĕqui*, uitvoeren, voltrekken; vgl. e x e q u e e r e n) uitvoering, voltrekking van een vonnis; – *executio sententiae*, voltrekking van eene lichaamsstraf of van het doodvonnis, terechtstelling van een misdadiger; rechtsdwang, gerechtelijke dwanghulp, schuldinning of uitwinning van een schuldenaar; – *ab executiōne* i e t s a a n v a n g e n, d. i. de rechtszaak van achteren af, namelijk met den rechtsdwang (zonder voorafgegaan rechterlijk verhoor) beginnen; – **executie-commándo**, n. straftroep, uitgezonden troep soldaten ter voltrekking van een vonnis; – **executie-commandant**, aanvoerder daarvan; – **executeeren** (fr. *exécuter*), uitvoeren, afdoen, verrichten, bewerkstelligen, een bevel volvoeren, voltrekken, door gerechtelijke dwangmiddelen noodzaken; een misdadiger terechtstellen; – **executief**, adj. nw. lat. voltrekkend, volvoerend; b.v. de e x e c u t i e v e m a c h t; – **executánt** of lat. **executor** of fr. **executeur**, m. uitvoerder, voltrekker, dwangbevelvoerder; uitvoerder van een testament of laatsten wil; – **executeur testamentair** (*executor testamenti*), boedelredderaar; ook scherprechter, beul; – *mandātum executoriāle* of *executoriāles* (*litterae*), voltrekkingsbevelen, volmachtsbrief; – **executant**, m. fr. Muz. uitvoerder, hij die een muziekstuk voordraagt; – **executoir**, adj. fr. (spr. *-toàr*) uitvoerbaar, wat op rechterlijk gezag kan ten uitvoer gelegd worden, invorderbaar; – **executōrisch**, adj. gerechtelijk dwingend, door middel van rechterlijke hulp.

Exedentia, n. pl. lat. (v. *ex-edĕre*, verteren) bijtmiddelen, invretende middelen.

Exĕdra, f. gr. (vgl. h e d r a) zitting ter beraadslaging, tot afspraakmaking; vergaderzaal; weleer bisschopszetel in de kerk; ook zijgebouw van een kerk.

Exegēse, f. gr. (*exēgēsis*, v. *exēgeisthai*, uitvoeren, uitleggen, verklaren) verklaring, uitlegging inz. in theologischen zin, schrift- of bijbelverklaring; – **exegeseeren** (spr. *s=z*), verklaren, ontwikkelen, uitleggen; – **exegeet**, m. (gr. *exēgētēs*) verklaarder, schriftverklaarder of -uitlegger; – **exegetiek**, f. uitlegkunde, vgl. h e r m e n e u t i e k; – **exegētisch**, adj. verklarend, tot het uitleggen dienend.

exēgi monuméntum œre perennius, een gedenkteeken, duurzamer dan brons, heb ik voor mij opgericht (citaat uit Horatius' Oden III, 30, 1).

Exelkýsme, n. gr. (van *ex-elkyein*, uittrekken) Chir. 't uittrekken, ophalen, b.v. van een beenstuk.

Exémpel, n. lat. (*exémplum*, pl. *exempla*) voorbeeld; model, voorschrift, opgave, b.v. – een reken-exempel; – exempel aan iets nemen, zich iets tot leering of waarschuwing laten dienen, zich daaraan spiegelen; – een exempel statueeren, een waarschuwend, afschrikkend voorbeeld of een strafvoorbeeld geven; – *exempli causa* of *e. gratia*, fr. *par exemple* (spr. *-eksánpl'*), tot voorbeeld, bij voorbeeld; – *ad exémplum*, tot een voorbeeld, naar het voorbeeld of model; – *exémpla sunt odiōsa*, sprw.: voorbeelden zijn hatelijk, d. i. men wil, om niemand te kwetsen, geen voorbeelden aanhalen; **–exemplificeeren,** nw.lat., door voorbeelden bewijzen, verduidelijken, ophelderen of staven; **–exemplificātie** (spr. *t=ts*), f. voorbeeldgeving, opheldering door voorbeelden; – *exemplificatĭo documénti*, echt afschrift eener oorkonde; – **exemplaar,** n. lat. (*exémplar*, eig. model) ieder afzonderlijk gelijkvormig voorwerp van een boekwerk, eene plaat enz., ieder enkel voorwerp van gelijksoortige dieren, gewassen, hoorns, schelpen enz.; – **exemplārisch** of **exemplair,** adj. (lat. *exemplāris*, *e*), als adverb. ook *exemplarĭter*, voorbeeldig, voorbeeldgevend, afschrikkend, waarschuwend, b.v. eene straf; – **exemplariteit,** f. nw.lat. de voorbeeldigheid.

exempt of **exemt, exemtie** enz. z. ond. eximeeren.

exentereeren, lat. (*exenterāre*; gr. *exenterídzein*, van *énteron*, ingewand) de ingewanden uitnemen, ontweiden; – **exenterīsis,** f. of **exenterísme,** n. gr. 't uitnemen der ingewanden, ontweiding.

exequeeren, lat. (*exēqui* of juister *exsĕqui*, vgl. executie) uitvoeren, voltrekken (een bevel); invorderen (schulden); beslag leggen (op de goederen van een schuldenaar; – *exequātur!* Jur. men voltrekke! het worde voltrokken!; – **exequātur,** n. toestemming tot voltrekking van het vonnis, voltrekkingsbevel; vorstelijke bekrachtiging van pauselijke bullen; ook erkenning van een handelsconsul door de regeering des lands; – **exequént,** m., z. v. a. executor; – **exequiën,** liever **exsequiën,** pl. (lat. *exsequĭae* eig. voltrekking) teraardebestelling, begrafenis, lijkstaatsie, lijkplechtigheden, lijk- of doodenkist; in de R. Kath. kerk: voor een overledene te houden zielmissen.

exerceeren, lat. (*exercēre*, fr. *exercer*) oefenen, zich eigen maken, inprenten, inz. de wapenen leeren hanteeren, krijgsoefeningen doen, drillen; – **exercitie** (spr. *t=ts*) f. (lat. *exercitium*, pl. *exercitĭa*) oefening, school-, spraak-, krijgsoefening; oefeningsopstel; lichaamsoefening, lichaamsbeweging; – *exercitium religiōnis*, (vrije) godsdienstoefening; – *exercitĭa spirituālĭa*, geestelijke oefeningen, gebeden enz.; – **exercice,** n. fr. Muz. oefeningsstuk; opstel ter vertaling, een thema; – **exercitātie** (spr. *tie=tsie*), f. lat. (*exercitatĭo*) oefening, geleerd onderzoek; – **exértie,** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. inspanning, poging; – **exercitor,** m. lat. oefenmeester; – *exercĭtor navis*, reeder, vgl. magister navis.

Exergăsie (spr. *s=z*), f. gr. (v. *ex-ergádzesthai*, uitwerken) uitwerking, voltooiing, uitvoering; Rhet. figuur, waardoor hetzelfde voorwerp herhaalde malen met andere bewoordingen wordt uitgedrukt.

Exergue, m. fr. (spr. *eksérg'*; van 't gr. *ex*, en *érgon*, werk, dus eigenlijk buiten- of bijwerk) de plaats op eene munt voor het jaartal en hare waarde, onderschrift.

Exertie, z. ond. exerceeren.

ex est, nw.lat., 't is uit, 't is voorbij.

exeunt, z. ond. *exit.*

exfoliëeren, lat. (*exfoliāre*, van *folium* blad) ontbladeren, afbladeren, afschilferen, schilferachtig breken of splijten; – **exfoliātie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. (*exfoliatĭo*) Chir. afbladering, afschilfering der beenderen; Bot. bladverdorring; – **exfoliatief,** adj. afbladerend, afschilferend, schilferig splijtend; – **exfoliatief,** n. een afbladerings- of afschilferingsmiddel der beenderen; – **exfoliatieftrepaan,** instrument om de dikte van brandig geworden beenderen te verminderen, afschilftrepaan.

exhaleeren, lat. (*exhalāre*, van *halāre*, ademen) uitademen, uitdampen, uitwasemen, verdampen; – **exhalantia,** n. pl. uitwasemende haarvaten; – **exhalātie** (spr. *t=ts*), f. (*exhalatĭo*) uitademing, uitwaseming, verdamping, het verdampen; ook damp, uitwaseming; – **exhalatorium,** n. uitdampingstoestel.

exhauriëeren, lat. (*exhaurīre*, v. *haurīre*, scheppen, putten) uitputten, vermoeien; – **exhaustie,** f. de uitputting; – **exhaustor,** m. nw.lat. ook in den eng. vorm **exhaúster** (spr. *exòster*) uitschepper, opzuigende ventilator, lucht- of gaszuiger, o. a. in gasfabrieken om het gas uit de retorten te verwijderen; ook: toestel om beerputten uit te pompen.

exheredeeren, lat. (*exheredāre* vgl. *heres*, enz.) onterven, van de erfenis uitsluiten; – *exheredātus*. m. onterfde; – **exheredātie** (spr. *t=ts*), f. onterving.

exhibeeren, lat. (*exhibēre*, van *habēre*, hebben, houden, dus eig. uit- of voorhouden) uitgeven, uitleveren, overgeven, overreiken, overhandigen, vertoonen, voor den dag brengen; – **zich exhibeeren,** zich vertoonen, uitblinken; – **exhibént,** m. (lat. *exhĭbens*) Jur. indiener of overhandiger van een geschrift, een bewijs, eene oorkonde; – **exhibitum,** ingeleverd schriftelijk stuk, schriftelijke voorstelling, indiening, vertooning, overlegging; ook: stempel op een stuk, die aangeeft den datum van ontvangst, archief, nummer enz.; – **exhibitie** (spr. *t=ts*), f. (*exhibitĭo*) aanwijzing, openlegging, uitreiking, voorstelling; – **exhibition,** f. eng. (spr. *ekzibisjum*) tentoonstelling van voortbrengselen der nijverheid, inz. wereldtentoonstelling; z. v. a. expositie; – **exhibitioner,** eng. (spr. *ekzibisjĕnĕr*) inzender op een tentoonstelling; ook: stipendiaat in verscheiden colleges te Oxford.

exhilareeren, lat. (*exhilarāre*, v. *hilăris*, *e*, vroolijk) opvroolijken, verlustigen, vermaken; – **exhilarātie** (spr. *t=ts*), f. (later lat. *exhilaratĭo*) opvroolijking, verlustiging.

exhorteeren, lat. (*exhortāri*; vgl. hortee-

r e n) vermanen, opwekken, aanprikkelen, toespreken; - **exhortātie** (spr. *tie=tsie*), f. (*exhortatĭo*) vermaning, aanmaning, opwekking; - **exhortatief,** adj. vermanend, tot opwekking dienend; - **exhortatorium,** n. vermaningsbrief; - **exhórte,** f. nw.lat. korte vermanende of stichtelijke rede.

exhumeeren, nw.lat. (van *humāre*, beaarden) weder opgraven; aan de vergetelheid onttrekken; - **exhumātie** (spr. *t=ts*), f. wederopgraving (van een lijk).

ex hypothĕsi, z. h y p o t h e s i s.

exigeeren, lat. (*exigĕre*; van *agĕre*, drijven, eig. uitdrijven) vorderen, eischen, verlangen, afvragen, invorderen; - **exigént,** m. (lat. *exigens*) invorderaar, eischer; - **exigent,** adj. (spr. *-zjent*) z. v. a. e x i g e a n t; - **exigéntie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. behoefte, nooddruft; dringend geval, nood; naar e x i g e n t i e v a n z a k e n, naar eisch van zaken, naar de gang der zaken vorderen zal; - **exigibel,** adj. wat met recht gevorderd enz. kan worden, vorderbaar, in te vorderen; - **exigibiliteit,** f. invorderbaarheid; - **exigeant,** adj. fr. (spr. *eksizjáñ*) eischend, aanspraak makend, begeerig, veeleischend, onstuimig.

Exigŭus, m. lat. de kleine; - **exiguiteit,** f. (lat. *exiguĭtas*) kleinheid, geringheid, onbeduidendheid, armhartigheid.

Exiliteit, f. lat. (*exilĭtas*, v. *exĭlis*, dun) dunheid, magerheid; kleinheid, geringheid, zwakheid.

Exilium, lat., **exil,** fr. n. verbanning, ballingschap, ellende; ook verbanningsplaats; in engeren zin: z. v. a. het b a b y l o n i s c h e x i l i u m, de babylonische gevangenschap der Joden; - **exileeren,** nw. lat. (fr. *exiler*), verbannen, uit het land verwijzen; een **geëxileerde,** gebannene, banneling, balling.

eximeeren, lat. (*eximĕre*) uitnemen, vrijstellen, verschoonen, bevrijden; - **exémpt** of **exémt** (lat. *exémptus, a, um*) en **geëximeerd,** adj. bevrijd, vrij, dienst- en schattingvrij, verschoond, bevoorrecht; - **exémptie** of **exémtie** (spr. *t=s*), f. (lat. *exemptĭo*) vrijstelling, verschooning, bevrijding, ontheffing van eene algemeene verplichting of bezwaar.

eximius, a, um, lat. Bot. uitmuntend, uitnemend.

ex improvīso, z. i m p r o v i s u s.

Exinanítie (spr. *t=ts*), f. lat. (*exinanitĭo*, van *inānis*, ledig) ontlediging; Med. ledigheid der vaten ten gevolge van groot bloedverlies; overmatige en aanhoudende ontlediging; vernedering, vervreemding der godheid of goddelijke eigenschappen van Jezus Christus.

ex incuria, z. *incuria*.

ex inférno, z. ond. i n f e r n a a l.

Exíris, f. gr. (van *iris*, regenboog) Med. de uitzakking van het regenboogvlies, als gevolg van het door verettering aangedane hoornvlies.

Exischion, n. gr. (vgl. i s c h i o n) Med. uitstekende heup; - **exischios,** m. die een ontwricht dijbeen, eene uitstekende heup heeft.

existeeren, lat. (*existĕre*, of liever *exsistĕre*, eig. ontstaan, te voorschijn komen) zijn, bestaan, leven, voorhanden zijn; kunnen leven, bestaan, zijn toereikend onderhoud hebben; - **existént** (lat. *existens*), **existentiëel** (spr. *ti=tsi*), adj. bestaande, voorhanden, aanwezig; - **existéntie** (spr. *tie=tsie*), f. nw.lat. (*existentĭa*, fr. *existence*), aanzijn, bestaan, leven, wezenlijkheid, werkelijkheid; onderhoud, bestaan, brood; - **existíbel,** adj. bestaanbaar, mogelijk.

existimeeren, lat. (*existimāre*, van *aestimāre*) daarvoor houden, schatten; - **existimātie** (spr. *t=ts*), f. (*existimatĭo*) schatting, openbare achting, meening, goede naam, faam.

exit, lat. (v. *ex-ire*, uit-, heengaan) hij gaat heen, treedt af; - *exĕunt*, zij gaan heen, treden af (uitdrukkingen gebruikelijk op het eng. tooneel;) - **exitiaal, exitieus** (spr. *t=ts*), adj. (lat. *exitiālis, e* en *exitiōsus, a, um*) verderfelijk, doodelijk; - **exitium** (spr. *t=ts*), n. uitgang; afloop; ondergang, verderf; - **exitus,** m. uitgang, einde, afloop.

ex jure, z. ond. *jus*.

exlex, lat. (v. *lex*, z. ald.) buiten de wet, wetteloos, zoowel die boven de wet staat (b.v. een absoluut regent), als die geene wet acht; ook buiten de wet, rechteloos, vogelvrij.

ex libris, lat. eig. uit de boeken; opschrift in boeken, gevolgd door de naam van den eigenaar, als merkteeken, boekenmerk.

ex lingua stulta venĭunt incommŏda multa, lat. van eene dwaze tong komen vele onheilen voort.

ex mandato, z. ond. m a n d a m u s.

exmatriculeeren, nw.lat. (vgl. *matricula*), van de lijst schrappen, inz. uit het getal der burgers, der studenten verbannen.

ex mera gratĭa, z. ond. *gratĭa*.

exmitteeren, nw.lat. (lat. *emittĕre*) uitwerpen, verdrijven, uit het bezit zetten; - **exmissíbel,** adj. tot verdrijving of uitzetting geschikt; - **exmissibiliteit,** f. uitzetbaarheid; - **exmíssie,** f. gerechtelijke uitzetting of verdrijving, uitstooting uit eene bezitting, uitzetting uit eene woning.

ex more, z. ond. *mos*; - *ex nexu*, z. ond. n e x u s; - *ex nihĭlo nihil fit*, z. *nihil*; - *ex nunc*, lat. van nu aan.

Exŏche of liever **exŏchas,** f. gr. (van *exĕchein*, uitsteken) Med. naar buiten tredend aarsgezwel, weeke aarsbuil.

exochorda, lat. Bot. met de streng naar buiten.

exoculeeren, lat. (*exoculāre*) van een oog, van de oogen berooven; - **exoculātie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. verlies van een oog, van de oogen.

Exocýste, f. gr. (v. *exō*, uit, buiten, en *kystis*, de blaas), Med. uitzakking der pisblaas.

exodoreeren, lat. (v. *ex*, en *odor*, reuk) van reuk ontdoen.

Exŏdus, m. (*exŏdos*, f. van *ex* en *hodós*, weg) eig. uitgang, uittocht; het 2de boek van Mozes, omdat het inz. den u i t t o c h t der Israëlieten uit Egypte beschrijft; in den nieuweren tijd ook: landverhuizing (der Ieren) bij massa's; - **exodium,** n. gr. (*exodĭon*) uitgang, afloop, slot, einde.

Exœdesis, z. e x o i d e s i s.

ex officio, z. o f f i c i u m.

Exogamie, f. 't huwen met iemand van anderen stam.

exogeen of **exogénisch,** adj. gr. (van *exō*, buiten) uitwendig aangroeiend, buitenwaarts groeiend of gegroeid, het tegengest. van e n d o g e n i s c h.

Exoidēsis of **exœdēsis,** f. (van *exoidein*, opzwellen) Med. opzwelling.

exolesceeren, lat. (*ex-olescĕre*, eig. uitwassen) verouderen, buiten gebruik raken; – **exoleet,** adj. (lat. *exolētus, a, um*), verouderd, b.v. een e x o l e e t woord.

Exomēter, m. gr. (vgl. m e t r a) Med. 't uittreden der baarmoeder.

Exōmis, f. gr. (v. *ex* en *ōmos*, schouder) c h i t o n (z. ald.) zonder mouwen, welke den rechterarm en rechterborst geheel vrij liet voor onbelemmerde beweging, de gewone dracht der werklieden.

Exomologēsis, f. gr. (van *homologein*, bekennen, belijden) 't belijden, biecht.

Exomphălus, m. gr. (v. *omphalós*, navel) Med. naveluitzakking, navelgezwel.

exonereeren, lat. (*exonerāre*; vgl. o n u s, enz.) ontlasten, ontladen, ontledigen; – **exonerātie** (spr. *t=ts*), f. ontlasting, ontlading, ontlediging, verlichting.

Exoneirōgmos, m. gr. (v. *óneiros*, de slaap) Med. nachtelijke onwillekeurige zaadloozing of zelfbevlekking, p o l l u t i e.

Exonkōma, n. gr. (vgl. o n c u s) hoogte, verhevenheid; Med. hard gezwel; – **exonkōsis,** f. opgezetheid, zwelling.

Exophthalmie, f. gr. (van *ophthalmos*, oog) Med. uitzakking, het onnatuurlijk uittreden van den oogappel uit zijn holte; doorgaans een koeienoog, olifantsoog geheeten, b. v. bij de Basedowsche ziekte.

exopteeren, lat. (*ex-optāre*) zeer wenschen, vurig verlangen; – **exoptābel,** adj. (lat. *exoptabĭlis, e*), wenschelijk, gewenscht.

exorabel, exoratie, zie onder e x o r e e r e n.

exorbiteeren, lat. (*exorbitāre*) eig. uit de baan (*orbĭta*) of het pad wijken, de maat overschrijden, overtreden; overdrijven; – **exorbitánt,** adj. (*exorbĭtans*), buitenmatig, buitengewoon, buitensporig, uitermate, overdreven, b. v. een e x o r b i t a n t e prijs; – **exorbitántie** (spr. *tie=tsie*), f. nw.lat. overmatigheid; overdrevenheid; – **exorbitisme,** n. uitzakking van het oog.

exorciseeren (spr. *s=z*), nw.lat. (*exorcizare*, van het gr. *exorkidzein*) booze geesten bezweren, uitdrijven, den duivel bannen; – **exorcisme,** n. duivelsbezwering, duivelbanning uit het lichaam der zoogenaamde bezetenen; bezweringsformulier der R. Katholieken en oud-Lutherschen bij den doop; geesten- of duivelbanning; – **exorcist,** m. duivelbezweerder, geestenbanner; zie ook: o s t i a r i u s.

exordiëeren, lat. (*ex-ordīri*) aanvangen, inleiden; – **exordium,** n. begin, inleiding eener voorbereiding.

exoreeren, lat. (*ex-orāre*) verbidden, vermurwen, afsmeeken; – **exorābel,** adj. (lat. *exorabĭlis, e*), verbiddelijk, vermurwbaar; – **exorātie,** (spr. *t=ts*) f. verbidding.

ex ore parvulōrum veritas, **lat.** uit den mond der kinderen (komt) de waarheid, d. i. kinderen liegen niet.

exoriare aliquis nostris ex ossĭbus ultor, **lat.** een wreker zal uit mijn stof verrijzen (citaat uit Virgilius' Aeneïs 4,625).

exorneeren, lat. (*ex-ornāre*; vgl. o r n e e r e n) versieren, tooien, opschikken; – **exornātie** (spr. *t=ts*), f. (*exornatio*) versiering, optooiing.

exorrhizus, gr. (v. *riza*, wortel) naaktwortelig, met naakten wortel.

exosculeeren, lat. (van *oscŭlum*, kus) kussen, zoenen; bewonderen; – **exosculātie** (spr. *t=ts*), f. 't kussen, zoenen.

Exosmōse, f. gr. Phys. verschijnsel der strooming van eene dichtere naar eene dunnere vloeistof, die door een poreuzen tusschenwand gescheiden zijn, totdat zij beide dezelfde menging of dichtheid hebben (vgl. e n d o s m o s e).

Exostōsis of **exostōse,** f. gr. (v. *ostéon*, been) Med. beenuitwas, overbeen; – *exostosis fungōsa*, mergzwam van een been; – *e. intraorbitālis*, vast beengezwel; – *e. maligna*, vochtig beenbederf; – *e. steatomatōdes*, beenspekgezwel; – *e. vera*, echt beengezwel; Bot. houtachtige uitwas aan planten; – **exostōtisch,** adj. door een beengezwel veroorzaakt.

exotérisch, adj. gr. (van *éxō*, buiten, *exōtéros*, buitenste) uiterlijk; oningewijd, voor oningewijden bestemd; openlijk, algemeen, onder de algemeene bevatting vallende, volksmatig; vgl. e s o t e r i s c h; – **exotericus,** m. oningewijde, die onkundig is omtrent de gewichtigste geheimen van een genootschap; – **exoteromanie** of **exotikomanie,** f. gr. zucht voor het vreemde, de neiging tot het uitheemsche, voorliefde tot het buitenlandsche; – **exothérmisch,** adj. onafhankelijk van de warmte; – **exotichæmatosis,** f. overbrenging van vreemd bloed in het lichaam, z. v. a. t r a n s f u s i e; – **exoticum** of **exotikon,** n. iets exotisch b. v. een uitheemsche plant; – **exotico-symphȳsis,** f. gr. vastgroeiing aan een vreemd lichaam; – *exoticus, a, um*, lat. Bot. z. e x o t i s c h; – **exotisch,** adj. (gr. *exōtikós*), uitlandsch, buitenlandsch, uitheemsch, vreemd, b. v. e x o t i s c h e planten; – **exotika,** m. pl. buitenlandsche voorwerpen; – **exotikodenie,** f. verachting of geringschatting van het uitheemsche; – **exotikomanie,** f. **exotisme,** n. zucht voor het buitenlandsche en de uitingen daarvan.

ex pacto enz., z. p a c t u m.

expandeeren, lat. (*expandĕre*, van *pandĕre*, uitbreiden) uitzetten, uitbreiden, uitspannen; – **expansibel,** adj. nw.lat. uitzetbaar, uitrekbaar; – **expansibiliteit,** f. uitrekbaarheid; – **expánsie** (later lat. *expansĭo*), f. uitzetting, uitbreiding, verwijding; – **expansief,** adj. uitzettend; – **expansieve kracht,** f. uitzettingsvermogen, spankracht, inz. aan de gassen eigen; – *expansus, a, um*, lat. Bot. uitgestrekt

ex parte, z. ond. p a r t.

expatriëeren, nw.lat. (van *patrĭa*, vaderland) uit het vaderland verdrijven, in den vreemde jagen; – **zich expatriëeren,** uitlandig gaan, zijn

vaderland verlaten om zich elders te vestigen, uittrekken; – **expatriätie** (spr. *tie* =*tsie*), f. verbanning; 't verlaten van het vaderland, uittrekken, landverhuizing.

Expectánt enz., z. e x s p e c t a n t.

expectoreeren, lat. (*expectoräre*, van *pectus*, borst) eig. uit de borst verwijderen; Med. uitwerpen, uithoesten; (fig.) zich uitlaten, zijn hart uitstorten, openhartig spreken; – **expectörans,** n., pl. **expectorantia** (spr. *ti*=*tsi*), Med. borstzuiverende, de uitwerping der slijm bevorderende middelen; – **expectorätie** (spr. *tie*=*tsie*), f. nw.lat. Med. 't uitwerpen, uithoesten, uitwerpsel, slijm; ontboezeming, uitstorting des harten, hartverlichting.

expediëeren, lat. (*expedīre*, v. *pes*, genit. *pedis*, voet; eig. den voet uit den strik halen, losmaken, ontwikkelen) uit- of afvaardigen, afzenden, verzenden, bespoedigen, uitvoeren, tot stand brengen; naar de andere wereld zenden, spoedig van kant maken; – *expediätur*, het worde uitgevaardigd!; – **expediens,** n. (fr. *expédient*) middel, hulp- of redmiddel, uitvlucht, uitweg; – **expediént** of **expeditionair,** m. nw.lat. (fr. *expéditionnaire*) afzender, uitvaardiger, b. v. van een geschrift, afschrijver, steller; – **expediet** (lat. *expedītus*) of **expeditief** (fr. *expéditif*), adj. spoedig, gezwind, vaardig in de afdoening zijner zaken of in het verzenden, voortvarend, ijverig, volvoerend, afdoend; – **expeditief** n. subst. metalen houder om ouwels tot capsules samen te plakken; – **expedītie** (spr. *t*=*ts*), f. lat. (*expeditio*) zaakvolvoering, afzending, verzending, vervoering van waren, bezorging, uitvoering; tocht, reis, inz. krijgstocht, veldtocht; gerechtelijke uitvaardiging of het afschrift van eene rechtshandeling; ook plaats, waar iets bezorgd wordt; – **expediteur,** m. fr. af- of verzender, goederenverzender, bevrachter, vrachtondernemer.

expelleeren, lat. (*expellĕre*) uitdrijven, verjagen, verdrijven, uitstooten, verwerpen, uitsluiten, onterven; – **expellentia,** n. pl. Med. uitdrijvende middelen.

expendeeren, lat. (*expendĕre*, eig. afwegen, v. *pendĕre*, wegen) uitbetalen, betalen, bekostigen; – *expensae* (scil. *pecuniae*) of **expénsen,** f. pl. uitgaven, onkosten, inz. gerechtskosten; – *expensae retardäti processus*, kosten van den vertraagden rechtsloop; – *in expensas* c o n d e m n e e r e n, t o t de rechtskosten veroordeelen; – **expensarium,** n. nw.lat. lijst der kosten; – **expensilätie** (spr. *t*=*ts*), f. eig. *expénsi latio*, d. i. het inbrengen eener uitgave in het onkostenboek; schijnuitgave; vgl. a c c e p t i l a t i e; – **expénsie,** f. (later lat. *expensio*) uitbetaling, uitgave; – **expensief,** adj. duur, met zware uitgaven verbonden.

Experiéntie (spr. *t*=*ts*), f. lat. (*experientia*, van *experīre*, ervaren, beproeven) ervaring, ondervinding; ervaringswijsheid; – *experientia docet*, de ondervinding leert het; – *experientia est optima rerum magistra*, de ondervinding is de beste leermeesteres; – **experimént,** n. (*experiméntum*) proef, proefneming, ervarings- of kunstproef; een p h y s i c ä l i s c h of p h y s i s c h e x p e r i m e n t, eene natuurkundige proef; – *experimentum crucis*, proef bij het kruis, godsoordeel; – *experimentum in corpore vili*, z. onder v i l i s; – **experimentaal,** adj. nw.lat. op ervaring gegrond, proefondervindelijk; proefnemend, door proeven bevestigd, uitoefenend; – **experimentale chemie,** f. ervaringsscheikunde, proefondervindelijke scheikunde; – **experimentale physica,** f. natuurkunde in of met proeven, proefondervindelijke natuurkunde; – **experimentalist,** m. iem., die steunt op experimenten, inz. in de geneeskunde; – **experimentator,** m. iemand, die proeven neemt, experimenten doet; – **experimenteeren,** beproeven, de proef nemen; – **expért,** adj. lat. (*expértus, a, um*) ervaren, bedreven, zaakkundig, als subst.: door de rechtbank of de betrokken partijen benoemd persoon om iets te onderzoeken en daarvan verslag te doen, zaakkundige, ervarene; deskundige; – *experto crede Rupérto*, lat. sprw.: geloof, den door ervaring geleerden Robert, d. i. geloof een ervaren man; – **expertise** (spr. *s*=*z*), f. fr. onderzoek door e x p e r t s, door zaakkundige personen; – **expertiseeren** (spr. *s*=*z*), door deskundigen laten onderzoeken.

expiëeren, lat. (*expiäre*) verzoenen, boeten, ontzondigen; – **expiäbel,** adj. nw.lat. verzoenbaar, wat geboet kan worden; – **expiätie** (spr. *t*=*ts*), f. lat. (*expiatio*) boete, genoegdoening, verzoening, schuld- of zondenuitdelging; – **expiatörisch,** adj. verzoenend, genoegdoend, boetend; de e x p i a t o r i s c h e d o o d, de zoendood (van Jezus Christus).

expileeren, lat. (*expiläre*, v. *piläre*, van 't haar berooven, plunderen, v. *pilus*, haar) uitplunderen, bestelen, berooven; – *expiläta hereditas*, f. beroofde of geplunderde nalatenschap; – **expilätie** (spr. *t*=*ts*), f. berooving, uitplundering, vervreemding van stukken der nalatenschap; – *expilatio hereditätis*, berooving eener nog ongedeelde nalatenschap; – **expilätor,** m. dief van erfgoed; straatroover.

expingeeren, lat. (*ex-pingĕre*) uitschilderen, beschilderen; schilderachtig, beeldrijk voorstellen.

expireeren, z. e x s p i r e e r e n.

expisceeren, lat. (*expiscäri*, van *piscäri*, visschen, *piscis*, visch) eig. uitvisschen; uitvorschen, uitvragen.

explaneeren, lat. (*explanäre*; vgl. p l a n) uitleggen, verklaren; – **explanätie** (spr. *t*=*ts*), f. (*explanatio*) opheldering, verklaring, uitlegging; – **explanatief,** adj. nw.lat. uitleggend, verklarend, ophelderend.

expleëeren, lat. (*explēre*, v. *plēre*, vullen) opvullen, aanvullen, volledig, voltallig, maken; – **explemént,** n. (lat. *expleméntum*) aanvullingsmiddel; bijvoegsel (in de rede); – **explētie** (spr. *t*=*ts*), f. (*expletio*) aanvulling; – **expletief,** adj. later lat. (*expletīvus, a, um*) aanvullend, volmakend; – **expletīvum,** n., pl. **expletīva,** Gram. aanvullingswoorden, stopwoorden.

expliceeren, lat. (*explicäre*) ontvouwen, ont-

wikkelen, uitleggen, verklaren, ophelderen, uiteenzetten, duidelijk maken,; ook ten einde brengen, voleinden; – *explicit*, mid.lat. (oorspr. afkorting voor *explicitum est volumen*, *explicitus est liber*, d. i. eig. de rol is geheel uiteengerold of ontvouwd, het boek is ten einde (aan het slot van boeken, handschriften enz.); – **explicābel,** adj. lat. verklaarbaar, uitlegbaar; – **explicātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *explicatio*) ontwikkeling, verklaring, uitlegging; – **explicatief,** adj. nw.lat. ophelderend, verklarend; – *explicite*, ontwikkeld, duidelijk, klaar, uitdrukkelijk, bepaald, met duidelijke woorden, het tegendeel van *implicite*.

explodeeren, lat. (*explodĕre*, eig. uitklappen, uitjouwen, van *plodĕre*, in de handen klappen) losbarsten, knallen, ontploffen, met eenen knal aan stukken springen, bersten; – e x p l o d e e r e n d e b o o m w o l, schietkatoen; – **explōsie** (spr. *s=z*), f. (lat. *explosio*) uitklapping, uitjouwing uit- of losbarsting, b. v. van buskruit, van een vulkaan, de knal, schok, stoot; – **explosief,** adj. voor ontploffing (explosie) vatbaar of daartoe geneigd; – **explosivæ,** f. pl. nw.lat. Gram. ontploffingsgeluiden, plotseling of oogenblikkelijk te voorschijn komende klanken, waartoe de *mutæ* (z. ald.) behooren: k, t, p; b, d, g (het tegenovergestelde van c o n t i n u a e z. a.).

Exploit, n. fr. (spr. *eksploá*; v. 't lat. *explicitum*, iets uitgevoerds, gewonnens, van *explicāre*, ontvouwen, tot stand brengen, uitvoeren; vgl. e x p l i c e e r e n) daad, groote daad, heldendaad; dagvaarding (het e x p l o o t) van een deurwaarder; – **exploiteeren,** (fr. *exploiter*) gebruiken, zich ten nutte maken; bewerken, ontginnen, bebouwen; dagvaarden, beteekenen; ongeoorloofde voordeelen uit iemands arbeid, of uit zijne nieuwsgierigheid, zijne lichtgeloovigheid enz. hebben; – **exploitābel** (fr. *exploitable*), **exploitatief,** adj. ontginbaar, bebouwbaar, voor exploitatie vatbaar; – **exploitént,** m. fr. die een rechterlijk bevel te voltrekken, eene dagvaarding te doen heeft; deurwaarder; sluw winstbejager; – **exploitātie** (spr. *tie= tsie*), f. (fr. *exploitation*) ontginning, bebouwing, tenutte-making (van akkers), opdelving (van ertsen); uitoefening van eenig industrieel bedrijf vooral van spoorwegen, – **exploiteur,** m. ontginner, bebouwer, bewerker, opdelver; ook bejager van voordeel of winst; inz. die ongeoorloofde voordeelen van eene bediening trekt, die iemands vertrouwen, zijne lichtzinnigheid enz. tot zijn voordeel misbruikt; ook: deurwaarder (vgl. e x p l o i t of e x p l o o t).

exploreeren, lat. (*explorāre*) uitvorschen, navorschen, nauwkeurig onderzoeken, uitpluizen, ontdekken; – **explorātie** (spr. *t=ts*), f. (*exploratio*) uitvorsching, navorsching, het onderzoek, uitpluizing; inz. 't onderzoek van vreemde landstreken, 't opsporen van delfstoffen aldaar; Med. nauwkeurige uitvorsching van alles, wat de geneesheer tot grondige beoordeeling eener ziekte moet weten; – **exploratorium,** n. nw.lat. 1) z. v. a. d o k i-m a s t ĭ k o n; – 2) s o n d e (z. die woorden); – **explorateur,** m. fr. kondschapper, bespieder; uitvorscher, nauwkeurig onderzoeker.

Explosie, z. ond. e x p l o d e e r e n.

expoliëeren, (van 't lat. *expolīre*; vgl. p o l i, enz.) gladmaken, glanzen, polijsten, opsieren, verfraaien; – **expolitie** (spr. *t=ts*) of **expolitour,** (spr. *ou=oe*) glanzing, polijsting, verfraaiing, opsiering; – **expolitie** (spr. *t=ts*), Rhet. figuur, die door verschillende sierlijke bewoordingen een zaak omschrijft.

exponeeren, lat. (*exponĕre*) blootstellen; uiteenzetten, uitleggen, verklaren, ophelderen; – **zich** a a n e e n g e v a a r **exponeeren,** zich blootstellen, prijsgeven, wagen; – **exponént,** m. (v. 't lat. *expōnens*) Math. aanwijzer, getal of grootheid, aanwijzende hoe menigmaal eene andere grootheid, naast welke zij ter rechterzijde iets hooger staat, als factor gebruikt is, of hoe dikwijls de eenheid met een gegeven wortel vermenigvuldigd of gedeeld moet worden om eene zekere macht te geven; b. v. in a^2 is 2 de e x p o n e n t en beteekent $a \times a$ of $1 \times a \times a$; a^{-2} beteekent $1/a \times 1/a$ of $1 : a \times a = 1/a^2$; de exponent kan ook eene breuk zijn, b. v. $a^{2/3} = \sqrt[3]{a^2}$; ook nul, b. v. $a^0 = 1$; – *expōnens radĭcis*, de aanwijzer van den wortel, b. v. 3 in $\sqrt[3]{a^2}$; – **exponentiále** (spr. *ti=tsi*) **grootheid,** grootheid, welker exponent eene veranderlijke grootheid is, b. v. a^x; – **exponentiale vergelijking,** f. vergelijking, waarin exponentiale grootheden voorkomen; – **exponentiaal-rekening,** f. ontwikkeling der exponentiale grootheden, rekening met grootheden van veranderlijke exponenten; – **exponibel,** adj. nw.lat. verklaarbaar, voor uitlegging, opheldering vatbaar; – **exposé** (spr. *s=z*), n. fr. uiteenzetting, openlegging of voorstelling, b. v. der strijdpunten, rechtsgronden, der betrekkingen enz.; – **expositie** (spr. *-zi-tsie*), f. (lat. *expositio*) tentoonstelling; stelling of plaatsing tegen lucht en zon; uiteenzetting, verklaring, ontwikkeling van een begrip, opheldering, uitvoerig verhaal of betoog; op het tooneel: vermelding van hetgeen er vóor de handeling van het stuk is voorgevallen; – *expositio Sanctissimi*, tentoonstelling van het Allerheiligste in de roomsche kerk; – **expositief.** nw.lat. uiteenzettend, ophelderend, verklarend; – **exposure** (spr. *expoosjer*), eng. het blootgesteld zijn; – *exposure-meter*, Phot. photometer tot vaststelling van den belichtingstijd en om de lichtsterkte te bepalen.

exporteeren, lat. (*exportāre*) uitvoeren, (goederen) vervoeren; – **exportābel,** adj. nw.lat. uitvoerbaar, vervoerbaar, geoorloofd uit of buitenslands te voeren; – **exportateur,** meestal **exporteur,** m. (eng. *expórter*) die waren uitvoert; – **exportātie** (spr. *tie =tsie*), f. lat. (*exportatio*) of **expórt,** n. eng. uitvoer, goederenuitvoer; – **expórten,** n. pl. nw.lat. uitgaande waren, goederen, die uitgevoerd worden; uitvoerartikelen; – **export-bonificatie** (spr. *t=ts*), f. vergoeding van belasting bij uitvoer van waren; – **export-bier,** n. uitvoerbier, dat voor uitvoer is gebrouwen; – **export-huizen,** pl. zulke

handelshuizen, die goederen naar het buitenland zenden.

Exposé, expositie, z. onder e x p o n e e r e n.

ex post of *ex post facto*, lat. van achteren, achterna, naderhand; na gebeurde daad, als het te laat is.

expostuleeren, lat. (*expostulāre*; vgl. p o s t u l e e r e n) vorderen, ernstig eischen; zijn beklag doen, bezwaren inbrengen, klagen, twisten, verwijten, hard aanspreken, opeischen, ter verantwoording roepen; – **expostulātie** (spr. *tie=tsie*), f. (*expostulatĭo*) beklag, twist, woordenwisseling, gekijf.

exprimeeren, lat. (*exprimĕre*, van *premĕre*, drukken) uitdrukken, beschrijven, met kleuren of woorden voorstellen; – **exprés** of fr. **exprès,** (spr. *èxprè*) (lat. *expréssus, a, um*) uitdrukkelijk, nauwkeurig, juist zoo, voorbedachtelijk, met opzet, willens en wetens; – *expréssis verbis*, met uitdrukkelijke of duidelijke woorden; – **exprésse,** m. eigen afgezonden bode, bijzonder boodschapper; – *per expréssum*, lat. of *par expres*, fr. afgekort *p. expr.*, door een eigen of afzonderlijken bode; – *pro expresse posĭtis*, voor uitdrukkelijk bijgevoegd te houden; – **exprestrein,** m. sneltrein op spoorwegen; – **expresbestelling,** f. bij brieven enz., afzonderl. onmiddell. bestelling tegen verhoogd tarief; – **expréssie,** f. (lat. *expressĭo*) uitdrukking; Pict. kleurgeving, keuze der kleuren, levendige en natuurlijke voorstelling; uitpersing, uitwringing (van sappen); - *con expressiōne*, it. Muz. met uitdrukking, nadruk; – **expressief,** adj. nw. lat. vol uitdrukking, nadrukkelijk.

exprobreeren, lat. (*exprobrāre*; vgl. p r o b r u m) iemand iets verwijten, voor de voeten werpen, hem scherp berispen, laken, uitschelden; – **exprobrātie** (spr. *t=ts*), f. uitschelding, berisping, verwijt, doorhaling, wraking.

ex professo, z. ond. p r o f e s.

expromitteeren, lat. (*expromittĕre*; vgl. p r o m i t t e e r e n) een ander door overneming zijner schuld van de verplichting ontheffen; – **expromíssie,** f. nw.lat. overneming eener vreemde schuld, zoodat de verplichting van den eigenlijken schuldenaar tot betaling geheel ophoudt; – **expromíssor,** m. overnemer eener vreemde schuld.

expropriëeren, nw.lat. (*expropriāre*, van *proprĭus, a, um*, eigen) van het bezit of den eigendom berooven, onteigenen; inz. op hoog gezag en tot openbaar nut iemand, tegen schadeloosstelling, van zijn eigendom aan landerijen, gebouwen enz. ontzetten (gelijk dit bij het aanleggen van kanalen, spoorwegen enz. plaats heeft); – **expropriātie** (spr. *t=ts*), f. onteigening, berooving van bezit, eigendomsontzetting tegen schadeloosstelling, uitkoop; – **expropriatie-wet,** f. onteigeningswet; – **expropriatie-recht,** n. recht tot onteigening, hetwelk aan bepaalde personen of maatschappijen door den vorst (of de wet) kan verleend worden.

ex propriis, z. *proprium*.

expugneeren, lat. (*expugnāre*, van *pugnāre*, vechten) bevechten, veroveren, door strijd of bestorming winnen; – **expugnābel,** adj. (lat. *expugnabĭlis*) veroverbaar, winbaar; – **expugnātie** (spr. *t=ts*), f. (*expugnatĭo*) verovering, bestorming; – **expugnātor,** m. veroveraar, overwinnaar.

Expúlsie (spr. *s=z*), f. lat. (*expulsĭo*, van *expellĕre*) gewelddadige uitdrijving, verdrijving, verstooting; – **expulsief,** adj. nw.lat. uitdrijvend, afvoerend; – **expulsiva,** pl. Med. uitdrijvende middelen.

expungeeren, lat. (*expungĕre*, v. *pungĕre*, steken) uitkrabben, uitstrijken, uitwrijven, wegdoen, te niet doen; – **expúnctie** (spr. *t=s*), f. (later lat. *expunctĭo*) uitdelging, wegwissching, vernietiging.

expurgeeren, lat. (*expurgāre*; vgl. p u r g e e r e n) reinigen, zuiveren; terechtbrengen, b. v. plaatsen in een geschrift; rechtvaardigen; verontschuldigen; – **expurgātie** (spr. *t=ts*), f. (*expurgatĭo*) reiniging, zuivering, afvoering; rechtvaardiging.

exquireeren, lat. (*exquirĕre*, v. *quaerĕre*, zoeken) uitvorschen, navorschen, nazoeken; ook uitzoeken; vandaar **exquisiet** (spr. *s=z*) (lat. *exquisītus, a, um*) of fr. **exquis** (spr. *ekskie*), adj. uitgezocht, uitgelezen, voortreffelijk, uitmuntend; – **exquisītie** (spr. *-zi-tsie*), f. uitzoeking, keur; onderzoek, navorsching.

ex quocúnque capĭte, z. ond. *caput*.

ex recensiōne, lat. naar de tekstverbetering (van een geleerde).

Exrex, m. nw.lat. (*ex* en *rex*, koning) gewezen, voormalig koning.

Exrotulātie (spr. *t=ts*), f. nw.lat. (vgl. r o t u l u s, enz.) Jur. rechterlijke handeling, door welke teruggekomen acten, die ter rechterlijke uitspraak verzonden waren, geopend worden.

exscalpeeren, nw.lat. (vgl. s c a l p e e r e n) uithollen, uitschillen.

ex schedŭla, lat. van het briefje, de cedel (aflezen).

Exscreātie (spr. *t=ts*), f. lat. (*exscreatĭo*, van *exscreāre*) uitrochelen, uitspuwen.

exscribeeren, lat. (*ex-scribĕre*) uitschrijven, afschrijven.

exseceeren, lat. (*ex-secāre*) uitsnijden, wegsnijden; – **exséctie** (spr. *t=ts*), f. (*exsectĭo*) 't uitsnijden; lubben.

exsecreeren, exsecrātie, z. e x e c r e e r e n enz.; – **exsequiën,** z. e x e q u i e n.

ex Senatus Decrēto, lat. volgens (een) besluit van den senaat.

exsicceeren, lat. (*ex-siccāre*) uitdrogen; – **exsiccantia** (spr. *t=ts*), n. pl. Med. uitdrogende middelen; – **exsiccātie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. uitdroging, 't uitdrogen; – **exsiccatief,** adj. opdrogend; – **exsiccator,** m. toestel om zonder toepassing van warmte vocht af te dampen, te drogen enz.

exsolveeren, lat. (*exsolvĕre*) oplossen; – **exsolūtie** (*exsolutĭo*) en **exsolveering,** f. oplossing.

ex speciāli gratĭa, z. g r a t i a; – *ex speciāli mandāto*, z. m a n d a a t.

exspecteeren, lat. (*ex-spectāre*, eig. in de verte uitzien, v. *spectāre*, beschouwen) verwachten,

hopen, wachten, b.v. op een ambt; - **exspectābel,** adj. te verwachten, vermoedelijk; - **exspectánt,** m. (*exspéctans*) wachtende, uitziende, iemand, die uitziet of verwachting heeft een ambt te krijgen; ook geldinzamelaar bij het zingen op straat der koorknapen; - **exspectántie** (spr. *tie=tsie*) of **exspectatīve,** f. nw.lat. uitzicht op bevordering of verzorging; - **exspectatief,** in uitzicht staande, afwachtend; - **exspectiveeren,** hoop geven, vertroosten, uitzicht of verwachting geven.

exspireeren, lat. (*ex-spirāre*) den adem uitblazen, den geest geven, overlijden, sterven; vervliegen, ten einde loopen, afloopen, vervallen; - g e ë x s p i r e e r d, adj. ontzield, uitgebluscht; afgeloopen; - **exspirātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *exspiratio*) uitademing, jongste uitademing, dood; Jur. ten einde loopen of verloop van een bepaalden tijd of termijn, de vervaltijd; - **exspirium,** n. uitademing.

exspoliëeren, lat. (*exspoliāre*) uitplunderen, berooven; - **exspoliātie** (spr. *t=ts*), f. (*exspoliatio*) plundering, berooving.

exspueeren, lat. (*exspuĕre*) uitspuwen; - **exspuítie** (spr. *t=ts*), f. uitspuwing; speeksel; - *exspuitio sanguinis*, bloedspuwing.

exstant, adj. lat. (v. *exstāre*, voorhanden zijn) nog voorhanden.

Exstase, z. e k s t a s i s.

exsteeren,liever **existeeren,** z. e x i s t e e r e n.

exstimuleeren, lat. (*ex-stimulāre*; vgl. s t i m u l e e r e n) aanprikkelen, aansporen, opwekken, aanmoedigen; - **exstimulātor,** m. opwekker, aandrijver.

exstingueeren, lat. (*exstinguĕre*) uitblusschen; verdelgen, vernietigen, afschaffen, opheffen; - **exstincteur,** m. fr.f. (spr. *exstènkteur*) vuurblusscher, een toestel om door middel van dubbelkoolzure soda spoedig brand te blusschen; - **exstínctie** (spr. *tie=tsie*), f. (*exstinctio*) uitblussching, uitdelging, 't uitsterven; afkoeling van heete steenen met koud water; Phys. 't ophouden der luchtgolvingen, inz. ten gevolge van hare chemische werkzaamheid; - **exstinctief,** adj. nw.lat. uitblusschend, vernietigend.

exstipitātus, a, um, lat. Bot. stronkeloos.

exstirpeeren, lat. (*exstrirpāre*, van *stirps*, de stam) uitroeien, uitrooien, verdelgen, ontwortelen, uitsnijden; uitpellen; - **exstirpātie** (spr. *tie=tsie*), f. (*exstirpatio*) uitroeiing, uitdelging; Chir. 't uitsnijden, uitpellen; b. v. e x s t i r p a t i e-m e s, een instrument, waarmede men een schadelijk oog, een zieke vrouweborst enz. wegneemt; - **exstirpātor,** m. uitroeier, verdelger; akkergereedschap tot het zuiveren en losmaken van den grond, schoffelploeg.

exstivulātus, a, um, lat. Bot. zonder onechte bladeren.

exstrueeren, later lat. (*exstruĕre*; vgl. s t r u c t u u r) ophoopen, opstapelen, optrekken, oprichten, bouwen; - **exstrúctie** (spr. *tie=tsie*), f. (*exstructio*) oprichting, opbouwing, bouw.

exsucceeren, later lat. (*exsuccāre*) uitzuigen, van sappen berooven; - **exsuctie** (spr. *t=s*), f. (*exsuctio*) berooving van sappen, uitzuiging.

exsuccis, Bot. zonder sappen, droog.

exsudeeren, lat. (*exsudáre*; vgl. s u d a m i n a) uitzweeten, door zweet uitdrijven; - **exsudaat,** n. het uitgezweete, uitgezweete vloeiende en strembare stof; - **exsudātie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. uitzweeting in de holten van het lichaam.

Exsufflátio, f. lat. uitblazing, het door aanblazen verwijderen, exorceeren van den boozen geest, bij den doop der Katholieken nog in gebruik; **afflatio** is het aanblazen van den goeden geest. Zie ook e p h p h a t a.

exsuleeren, z. e x u l e e r e n; - **exsulteeren,** z. e x u l t e e r e n.

exsupereeren, lat. (*exsuperāre*; vgl. s u p e r e e r e n) uitsteken, overtreffen; - **exsuperābel,** adj. overtrefbaar, overwinnelijk; - **exsuperántie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *exsuperantia*) uitstekendheid.

exsusciteeren, lat. (*exsuscitāre*; vgl. s u s c i t e e r e n) opwekken, aanmoedigen, aanzetten, aanstoken; - **exsusciātie** (spr. *t=ts*), f. (*exsuscitatio*) opwekking, aandrijving, aansporing, aanstoking.

Exta, pl. n. lat. (*exta*) de ingewanden.

ex tacĭto, z. ond. *tace.*

extánt, z. e x s t a n t.

Extase, z. e k s t a s i s.

ex tempŏre, z. t e m p u s; - **extemporeeren,** nw.lat. voor de vuist of onvoorbereid iets verrichten, b. v. spreken, schrijven, spelen, zingen enz.; vgl. i m p r o v i s e e r e n; - **extemporāle,** n. lat. pl. **extemporalia,** voor de vuist of onvoorbereid vervaardigde taal- of schrijfoefening; - **extemporaan** of **extemporair,** adj. nw.lat. wat zonder overleg of vertoef, terstond, oogenblikkelijk, voor de vuist geschiedt.

extendeeren, lat. (*ex-tendĕre*) in de lengte en breedte uitspreiden, uitstrekken, uitbreiden, verwijden; - **zich-,** zich uitstrekken, verbreiden, voortplanten, vergrooten; - **extensíbel,** adj. nw.lat. uitrekbaar, rekbaar; - **extensibiliteit,** f. rekbaarheid, uitrekbaarheid; - **exténsie,** f. lat. (*extensio*) uitzetting, uitbreiding, uitrekking; grootte, uitgestrektheid; Muz. 't uitstrekken van den pink der linkerhand boven de applicatuur bij het vioolspel; - **extensief,** adj. (later lat. *extensīvus, a, um*) als adverb. ook *extensīve*, volgens uitstrekking, uitgestrekt of uitstrekkend; omvattend; het tegengest. van i n t e n s i e f; - e x t e n s i e v e g r o o t h e d e n, ruimtegrootheden; - - **exténsor,** m. Anat. strekspier; - **exténsum,** n. Kmt. uitvoerige aanwijzing van de oorzaken van een faillissement, met opgave van de schulden en vorderingen (debet en credit); - *in exténso*, zeer uitvoerig, volledig, geheel en al, in zijne volle uitgebreidheid.

Extént, m. eng. de met persoonlijke hechtenis verbonden executie in de bezittingen.

extenueeren, lat. (*extenuāre*, van *tenŭis*, dun) verdunnen; uitmergelen, uitteren, krachteloos maken, verzwakken, verachtelijk maken; smaden, verkleinen; verschoonen, verzachten; - **extenuantia** (spr. *tie=tsie*), n. pl. verdunnings-

middelen; – **extenuātie** (spr. *tie=tsie*), f. (*extenuatĭo*) verdunning; krachtvermindering, uitmergeling, uittering; afneming, vermindering, verkleining, verlaging, verzachting, verschooning, het tegendeel der h y p e r b o l e.

Exterieur, n. fr. (= lat. *exterior, exterius*) uiterlijk, uiterlijk aanzien, buitenwerk, buitenzijde, het uitwendige; – *à l'extérieur*, uiterlijk, naar uiterlijken schijn; als subst. m. buitenland; – *ministre de l'extérieur*, minister van buitenlandsche zaken; – **exterioriteit,** f. nw.lat. (fr. *extériorité*) buitenzijde, het uiterlijke, oppervlakte.

extermineeren, lat. (*extermināre*) verdrijven, uit het land drijven; uitroeien, verdelgen, uitdelgen, verderven, vernielen; – **exterminātie** (spr. *tie=tsie*), f. nw. lat. verdrijving, verjaging; uitroeiing, verdelging, vernieling.

extérn, lat. (*extérnus, a, um*, van *exter*, van buiten aanwezig) uiterlijk, uitwendig; uitheemsch, vreemd; buitenwaarts(ch), van buiten; – *argumentum externum*, z. a r g u m e n t; – **extérnen,** m. pl. van buiten komenden, leerlingen, die de school bezoeken zonder er in gehuisvest te zijn (in tegenst. met de p e n s i o n n a i r e s), daggangers, stads-, dorpsscholieren; ook fransche hulpartsen, die niet mede in het hospitaal wonen; – **externaat,** n. schoolbezoek door scholieren die buiten de inrichting gehuisvest zijn; school, waarin enkel dagleerlingen (geen kostleerlingen) worden opgenomen; – **externisten,** m. pl. Med. uitwendig beschadigden, aan uiterlijke wonden lijdenden; ook zieken, die niet in het gasthuis opgenomen maar toch daar behandeld en van geneesmiddelen worden voorzien.

exterritoriaal, adj. nw. lat. (vgl. t e r r i t o r i u m) buiten het gebied van een land gelegen, uitlandsch, tot vreemd gebied behoorende; – **exterritorialiteit,** f. 't verbannen-zijn uit het vaderland; ook bevoegdheid van de gezanten en hun gevolg om in vreemde staten naar de wetten van hun land te leven, en hunne vrijstelling van alle persoonlijke staatslasten en opbrengsten; voorts recht der oorlogsschepen in vredestijd in buitenlandsche wateren onder de jurisdictie van hun eigen land te blijven; ook vrijdom van belasting, dien de paus in Italië geniet.

Extersteenen, n. pl. loodrechte, tot aan den grond gescheurde rotsen, met uitgehouwen trappen, vertrekken enz., zooals men die in het Teutoburger Woud vindt.

extingueeren, extincteur, extinctie enz., z. e x s t i n g u e e r e n.

extipitatus, **extirpeeren,** enz. zie e x s t–.

Extispicium, n. lat. (v. *exta*, pl. ingewanden en *specĕre, spicĕre*, bezien) ingewandenschouw, bezichtiging van de ingewanden der offerdieren; – **extíspices,** pl. lat. (sing. *extispex*) wichelaars bij de oude Romeinen, die uit de ingewanden der offerdieren voorspellingen deden. Ook e x s t....

extolleeren, lat. (*extollĕre*) verheffen, prijzen, roemen.

extorqueeren, lat. (*extorquēre*; vgl. t o r q u e e r e n) afpersen, afdwingen; – **extórsie,** nw. lat. afpersing, afdwinging, 't verkrijgen door geweld, door gewelddadigheid, afpersen; – **extórtor,** n. afperser.

Extorquent, z. e x t o r t o r.

extra, lat. (samengetr. uit *extera*, scil. *parte*, op de buitenzijde; vgl. e x t e r n) buiten; bovendien, buitendien; buitengemeen, buitengewoon; in samenstelling z. v. a. uitstekend, bijzonder; (b. v. e x t r a - f i j n, zeer fijn, bijzonder fijn); – **iets extra** of **extra's,** iets buitengemeens, bijzonders, niet alledaagsch; – **extra-blad,** bijblad, buitengewone bijlage tot eene courant enz., zoo ook **extra-geld, extra-kosten, extra-verdienste,** bij- of zakgeld, bijkosten, bijverdienste enz.; – **de extrapost,** buitengewone post, eigene post, in tegenst. met de gewone post; – **extra-trein,** m. op spoorwegen: buitengewone trein, buiten de gewone dienstregeling.

extra-axillaris, lat. Bot. buiten den oksel.

Extract, z. ond. e x t r a h e e r e n.

extra culpam, z. ond. c u l p a.

extradeeren, nw. lat. (van *ex* en *tradĕre*, vgl. t r a d e e r e n) uitgeven, overhandigen, uitleveren, overgeven; – **extradítie** (spr. *tie=tsie*), f. overgaaf, uitlevering van een misdadiger of gevangene aan zijn wettigen vorst of rechter; – *extraditĭo actōrum*, uitlevering, overgave der acten.

Extrados, m. fr. (spr. *do*; v. *dos*, rug) naar buiten gebogen (convexe) oppervlakte van een gewelf, het tegengest. van i n t r a d o s (vgl. d o u e l l e).

extra ecclesiam nulla salus, lat. buiten de kerk is geen heil (de grondstelling der alleenzaligmakende R. Kath. kerk).

extraëssentiëel (spr. *ti=tsi*), nw. lat. (vgl. e s s e n t i ë e l) onwezenlijk.

extraheeren, lat. (*extrahĕre*) uittrekken, b. v. Arith. den wortel uit een getal; Chem. het zout uit eene plant, uit een mineraal; een uittreksel maken; in het kort samenvatten; Jur. een bevel of vonnis lichten; – **extrahént,** m. (*extrahĕns*) uittrekker; Jur. wie tot de beslissing eener zaak gerechtelijke hulp vraagt en ze daarom moet betalen; – **extráct,** n. 1) lat. (*extráctum*, pl. *extracta*; fr. *extrait*, op recepten afgekort *extr.*), het uitgetrokkene, uittreksel, uitgetrokken sap en krachtstoffen uit vleesch, planten, artsenijen, enz.; inz. *extráctum aquōsum*, waterig –, *e. vinōsum*, wijnachtig –, *e. spirituōsum*, wijngeestig uittreksel; – *extrácta composĭta*, samengestelde extracten; – *extrácta frigide parāta*, koud bereide extr.; – *extrácta simplicĭa*, enkelvoudige extr.; 2) (nw. lat. *extráctus*, m.), uittreksel uit schriften, boeken enz.; – *extráctus actōrum*, Jur. uittreksel uit de rechtshandelingen; – **extracteur,** m. fr. toestel in verscheiden industrieën om bepaalde stoffen uit te trekken; – **extractief,** adj. nw. lat. uittrekkend; – **extractiefstof,** f. door water en wijngeest oplosbare en uit te trekken bestanddeelen van organische lichamen; – **extráctie** (spr. *tie=sie*), f. uittrekking, het uittrekken; fr. ook voor afkomst, geboorte, inz. goede afkomst; vandaar e e n m a n v a n e x t r a c t i e, van goede afkomst, van beschaving en opvoeding, een aan-

zienlijk man; – **extráctor,** m. toestel aan de moderne geweren om de leege patroonhulzen automatisch uit den loop te verwijderen, uitwerper (ook e j e c t o r geheeten); ook z. v. a. v e n t i l ā t o r (z. ald.); – **extraits,** p. fr. (spr. *extrè*) bij parfumeurs: spiritueuze oplossingen van reukstoffen, die door het behandelen van de door e n f l e u r a g e (z. ald.) welriekend gemaakte vetten met alkohol gewonnen worden; ook in het algemeen: mengsels van welriekende stoffen voor gebruik op zakdoeken enz.; – *extrait d'absinthe* (spr. *ekstrè dabseñt'*), aftreksel of geest van alsem, absint, een maagversterkende kruidenbrandewijn.

extrafoliacĕus, lat. Bot. onder den bladsteel, buitenbladerig.

extra Hungariam non est vita, (*et*) *si est vita, non est ita,* lat. buiten Hongarije is er geen leven, en zoo er dit is, dan is het toch niet zoo (de leus van de Hongaarsche patriotten).

extra-judiciaal, adj. nw. lat. (vgl. j u d i c i u m buitengerechtelijk.

extra-liberaal, adj. nw. lat. zeer mild, zeer vrijgevig.

extra linĕam, z. l i n e a.

extra-mundaan, adj. lat. (v. *mundus,* wereld) buitenwereldlijk.

extra muros, z. ond. *murus.*

Extranĕus, m. lat. (van *extra,* z. ald.) buitenlander, vreemdeling; ook iemand die aan een school het eindexamen aflegt zonder leerling dier inrichting geweest te zijn; – **extraneïteit,** f. nw. lat. verbanning naar vreemde oorden; ook eigenschap van hetgeen uit verre oorden komt.

extra ordĭnem, z. *ordo*; – **extraordinair,** adj. (lat. *extraordinarĭus, a, um*; vgl. o r d i n a i r) buitengemeen, ongewoon; – **extraordinarius,** m. inz. buitengewoon hoogleeraar aan eene hoogeschool.

extra-parochiaal, adj. nw. lat. (vgl. p a r o c h i e) buiten het kerspel, niet tot het kerspel behoorende.

Extra-post, z. ond. *extra*; vgl. p o s t.

extrarius, lat. Bot. buiten het kiemwit.

extraseculair, adj. nw. lat. (vgl. s e c u l a i r) meer dan honderdjarig.

extraterritoriaal, z. v. a. e x t e r r i t o r i a a l.

extra-uterinaal, adj. (lat. *extra-uterinus, a, um*), op abnormale wijze zich bevindende of zich vormende buiten den u t e r u s (z. ald.) b. v. e x t r a - u t e r i n a l e zwangerschap.

extravageeren, nw. lat. (uit het lat. *extra* en *vagāri,* samengesteld; vgl. v a g e e r e n) uitspatten, buiten de maat, het spoor gaan; onzin spreken, ongerijmde, dolzinnige dingen zeggen en doen, raaskallen; – **extravagánt,** adj. uitspattend, uitsporig, buitensporig; overdreven, ongerijmd, dwaas, onbedachtzaam; -**extravagánten** of **extravagántes,** pl. aan het *Corpus juris canonici,* toegevoegde verzamelingen van decretalen van Johannes XXII en latere pausen; – **extravagántie** (spr. *tie=tsie*), f. uitspatting, overdrijving; ongerijmdheid, onbezonnenheid, dwaasheid, gekheid.

extravaseeren (spr. *s=z*), nw. lat. (van *extra* en *vas* vat, pl. *vasa*) Med. uit de eigenlijke vaten uittreden, uitvloeien, inz. van bloed; – **extravasaat,** n. uitgetreden bloed, uitstorting van bloed of andere vloeistoffen in lichamen; – **extravasātie** (spr. *-zá-tsie*), f. uittreding van het bloed of andere vochten uit hunne vaten; – *extravasatĭo aëris,* z. v. a. e m p h y s e m a; – *extr. sanguĭnis,* bloeduittreding.

Extraversie, f. nw. lat. (vgl. v e r s i e) eig. buitenwaartswending; Med. uitscheiding van zuren en zouten.

Extrême, adj. fr. (lat. *extrēmus, a, um,* superl. van *exterĭor*; vgl. e x t e r i e u r), uiterst, laatst, hoogst; buitengewoon; als subst. n. (lat. *extrēmum*) 't uiterste; eindpunt; hoogste, top, tinne, hoogste graad; – **extrêmes,** m. pl. elkander tegenovergestelde dingen; ook overdrijvingen; – *les extrêmes se touchent,* fr. (spr. *le zekstrem s'toesj'*) de uitersten raken elkander, de strijdigste dingen vindt men soms bijeen; – *ad extrēma,* lat. op het uiterste; – *ad extrēmum,* ten laatste, eindelijk; – *in extrēmis* (scil. *momentis*) in de laatste oogenblikken des levens; – **extremiseeren** (spr. *s=z*), nw. lat. het laatste oliesel toedienen; – **extremiteit,** f. (lat. *extremĭtas*) het uiterste, uiterste einde, eindpunt, beslissend punt; uiterste verlegenheid, nood of gevaar; laatste toevlucht; – *extremitas cotyledonaris,* lat. Bot. zaadlobbig einde; – *extremitas radicalis,* Bot. worteleinde; – **extremiteiten,** f. pl. uiterste lichaamsdeelen, eindleden, einden of toppen aan armen en beenen; ook in 't algemeen handen en voeten, tegenover den romp.

extriceeren, lat. (*extricāre*; vgl. t r i c a) ontwikkelen, ontwarren, met moeite uitbrengen.

extrinsĕcus, lat. (v. *extrim,* ongebruikelijke adverbiale vorm van *exter,* van buiten aanwezig, en *secus,* anders, in samenst. zijde) van buiten, uiterlijk, uitwendig, buitenwaarts;– **extrinsecaal,** adj. uiterlijk.

extrōrsum, adv. nw. lat. Bot. naar buiten gericht.

Extrovérsie, f. nw. lat. het zelfde als e x t r a v e r s i e.

extrudeeren, lat. (*extrudĕre*) uitstooten, wegdrijven; – **extrúsie** (spr. *s=z*), f. nw. lat. uitstooting.

extubereeren, lat. (*extuberāre,* v. *tuber,* bult, gezwel) opzwellen, oploopen; – **extuberātie** (spr. *tie=tsie*), f. (*extuberatĭo*) gezwel, opzwelling, buil, bult, uitwas.

extumesceeren, lat. (*extumescĕre*) opzwellen; – **extumescéntie** (spr. *tie=tsie*), f. nw. lat. opzwelling, gezwel, opzetting, b.v. van een been; – **extumídisch,** adj. opzwellend, gezwollen, bultig, ongelijk.

exubereeren, lat. (*exuberāre,* v. *uberāre,* vruchtbaar zijn, *uber,* vruchtbaar, rijkelijk) overzwellen, weelderig wassen, in overvloed zijn; – **exuberánt,** adj. (*exubĕrans*) overvloedig, onnoodig, rijkelijk, weelderig; – **exuberántie** (spr. *t=ts*), f. (*exuberantĭa*) onnoodige overvloed, overmaat, volheid, overtolligheid, b. v. van woorden.

Exudenisme, n. gr. (van *ex-udenidzein*, voor niets houden, gering achten enz., v. *udén*, niets) te-niet-doening, wederlegging door minachtenden voorbijgang of spotachtige beantwoording der tegenpartij.

exulcereeren, lat. (*ex-ulcerāre*; vgl. *ulcus*) zweren veroorzaken, zweren, tot zweren brengen; ook: openkrabben, opensteken; – **exulcerātie** (spr. *t=ts*), f. (*exulceratio*) ontsteking en verzwering, verettering; zweer.

exuleeren of **exsuleeren,** lat. (*exsulāre*; van *exsul*, balling) buiten het vaderland, in ballingschap, als balling leven; onderscheiden van e x i l e e r e n (z. ald.); – **exulánt,** m. (*exsūlans*) verdrevene, verbannene, balling.

exulteeren, lat. (*exultāre*, of eig. *exsultāre*, v. *sultāre*, huppelen, dansen) van vreugde huppelen of springen, jubelen, juichen; – **exultātie** (spr. *tie=tsie*), f. (*exultatĭo*) vreugdegehuppel, gejuich; – *exultet*, een door den H. Augustinus vervaardigde hymne, welke daags vóor Paschen in de grieksche kerk gezongen wordt (zoo genoemd naar de eerste woorden: *exultet jam angelĭca turba*, het engelenkoor juiche).

exundeeren, lat. (*ex-undāre*, van *unda*, golf) overvloeien, overstroomend naar buiten treden; – **exundātie** (spr. *t=ts*), f. (*exundatĭo*) 't uittreden van een rivier enz., buiten de oevers gaan.

ex ungue leōnem, z. ond. *unguĭs*.

Exústie, f. lat. (*exustĭo*, v. *ex-urĕre*, uitbranden) Med. verbranding, brandwond.

ex usu, z. u s u s.

Exutorium, n. nw. lat. (van *exuĕre*, af- of uittrekken) eig. uittrekkingsmiddel; Med. iedere kunstzweer, door garou-bast, spaansche vliegen, setons enz. verwekt; – **Exuvien,** f. pl. lat. (*exuvĭae*) uitgetrokken kleederen; aan den vijand ontnomen rusting, wapens enz.; afgestroopte huid of afgestroopt hulsel, b. v. der slangen enz.; *exuvĭae viperum*, slangenhuiden en slangebalgen.

ex voto, z. v o t u m.

Eyra, Eir, f. noorsche Myth. de godin, die de goden bij ziekte verpleegde.

Ey, chin. lengtemaat, 240 passen.

Eye, eng. (spr. *aaij*) oog; – **eye bares,** oogstaven (bij ijzeren bruggen).

Eyraudisme, n. gewoonte der dagbladen om de belangstelling van de lezers over een misdadiger gaande te houden.

Eyx(i), öx(i), f. skand. (vgl. dui. *axt*) bijl.

Ez, m. hebr. boom.

Ezan, turk. oproeping tot het gebed van de tinne der moskeeën; vgl. m o e ë z z i n.

Ezechiël, hebr. (*jecheskēl*, gr. *Iezekiēl*) mansn.: sterkte Gods, sterkte door God; – **Ezechiëllisten,** m. pl. aanhangers van James Brothers, die op het einde der 18de eeuw in Engeland optrad als de profeet, die geroepen was om de Joden naar Jeruzalem terug te voeren.

Ezelsbrug, f. hulpmiddel voor trage en domme leerlingen, om hun taak te vergemakkelijken; – **ezelsfeest,** n. kerkelijk feest uit de Middeleeuwen, waarbij in kersttijd een ezel voor het altaar gebracht werd, zinspelend op Matth. II, 13 en Joh. XII, 14; – **ezelshoofd,** Mar. halfrond, sterk, dik met ijzer beslagen hout, over den top van den mast gelegd en aan 't vooreinde voorzien van een gat (de hommer), waardoor de steng loopt; – **ezeltje,** n. barg. winkellade; foulard, das.

Ezteri, m. bloedsteen, bloedjaspis.

F.

f., vorkorting voor *fac*, lat. maak, *factum* gedaan, of *fiat*, het geschiede, toegestaan! Muz. = *forte* of = *f*, de vierde toon van den grondtoon *c.*; ook = *filius*, *filia*, zoon, dochter; op het kompas van engelsche uurwerken = *faster*, sneller; – *F.* bij thermometers en temper. opgaven = Fahrenheit; – *F.* bij de Romeinen een getalteeken = 40 ;– *F̄.* of *F̿.* = 40,000; – *F.* voor f u g i t ī v u s, vluchteling, werd ontvluchten en weder gevangen slaven op het voorhoofd gebrand; – *F.* eng. = *fellow* (z. ald.); – *F. F. F. F.* als symbool der turners: hgd. *frisch, fromm, froh, frei*; fr. *franc, frais, fier, fort*; eng. *frank, fresh, frisk, free*; ital. *franco, fresco, fiero, forte*; sp. *franco, fresco, firme, fuerte*; port. *franco, fresco, fero, forte*; zw. *frisk, from, freidij, fri*; – *F. G. S.* = *Fellow* (of *the*) *Geological Society*; – *F. H. S.* = *F.* (*of the*)*Horticultural S.*; – *F. I. A.* = fellow of the Institute of Actuaries, zie A. I. A.; – *F. L. S.* =*F.* (*of the*) *Linnean S.*; – *F. R. S.* = *F.* (*of the*) *Royal S.*; – *F. R. S. E.* = *F.* (*of the*) *Royal S.* (*at*) *Edinburgh*; – *F. R. S. L. & S.* = *F* (*of the*) *Royal S.* (*at*) *London & Edinburgh*; – *F. S. A.* = *F.* (*of the*) *S.* (*of*) *Antiquarians*; – *F. W. S.* = *F.* (*of the*) *Wernerian S.* z. deze alle onder F e l l o w; – *F.* = *futurum*; – *F. F.* of *Fr. Fr.* = *fratres*, z. ond. f r a t e r; – *F. I.* = *formŭla internationālis*, bij den naam van geneesmiddelen, die bereid zijn naar de regels voor internationale eenheid van samenstelling der sterk werkende geneesmiddelen (Brussel); – *f.* of *fec.* = *fecit*; – *f.* of *fem.* = *femininum*; – *fd.* = *fungeerend*, waarnemend; – *f.* of *fl.* = *florins, florenen* (z. ald.); – *fl. o. w.* = *florin österreichischer Währung*, *f* 1,20; *fl. C. M.* = florin Conventions-münze, *f* 1,25; – *f.* of *fol.* ook *f°.* = *folium, folio*; – *f°. r°.* = *folio, recto*; – *f. o. w.* = *first* (spr. *furst*) *open water*, enz. eerst open water; – *f. o. b.* = *free on board*, (spr. *frie on boord*) enz. vrij aan boord; – *f°. v°.* = *folio verso*, z. ond. f o l i u m; – *ff*, afkorting voor p a n d e c t e n (z. ald.); ook voor *fecērunt*, lat., (zij) hebben het gemaakt; en voor *finissimo* (z. ald.); – *ff* of *fff*, Muz. = *fortissimo*; – Fasc. = f a s c i k e l (z. ald.); – *Febr.* = F e b r u a r i (z. ald.); – Fil. =

Filippus, (brief van Paulus aan de) Filippensen; - Filem. = (brief van Paulus aan) Filemon; - Fl. of Flav. = Flavius, oud-rom. naam; - *f. l. a.*, *f. s. a.*, *F. M.*, z. ond. *fiat*; - *F. M.* = *francsmacons*, vrijmetselaars; - *f. m.*, z. ond. f o l i u m; - Fr. = *frater*; - Frl. = Fraülein, mejuffrouw, jonkvrouw; - *frag.* = *fragile*, breekbaar; - *fr.* = *franco*; - *fr.*, *frc.*, *frcs.* = *franc*, *francs*; - *f.s.* = *faire suivre*, laten volgen; - *fung.* = *fungeerend*, waarnemend; - *fz.* = *forzando*; - *F. S. N.* = *favente summo numine*, onder bescherming van het Opperwezen; - *F. C. O.* = *finis coronat opus*, het einde kroont het werk; - chemische teekens zijn: *F.* = *Fluor*; - *Fe.* = *ferrum*, ijzer; - *F.* Als muntteeken: op oudere duitsche munten: Maagdenburg; op oostenrijksche: Hall in Tirol; op fransche: Angers; in het duitsche rijk: Stuttgart.

Faam, z. **fama.**

Fab., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor O. Fabricius (gest. 1822).

Faba, f. lat. boon; pl. **fabae;** *fabae albae*, Pharm. witte zaden der gewone en dwergboonen; f. *pichurim*, pichurimboonen, een middel tegen buikloop; - *fabarii*, m. pl. lat. booneneters; vroeger iron. benaming der zangers, omdat zij, ter zuiverhouding van hun stem, veel boonen plachten te eten.

Fabel, f. lat. (*fabŭla*; van *fāri*, spreken, zeggen) verdichte vertelling, inz. de **æsopische** of **dieren-fabel,** soort van zinnebeeldige leerverdichtsels, bestaande in het verhaal eener verdichte zinnelijke handeling, die aan dieren en andere voorwerpen wordt toegeschreven, om daardoor zedelijke waarheden aanschouwelijk te maken, verdichtsel, sprookje, leugen; de **fabel van een tooneelspel,** het kort verhaal, onderwerp daarvan; - **fabel-epos,** m. dierenheldendicht, een iron. heldendicht, waarvan de handelende personen dieren zijn; - **fabelleer,** z. m y t h o l o g i e; - **fable,** f. fr. fabel; - *une fable convenue*, volgens (stilzwijgende) overeenkomst voor waar aangenomen en uitgegeven fabel; - **fabuleeren,** (lat. *fabulāri*, praten, vertellen) verdichten, leugens vertellen, beuzelen; - **fabulánt,** m. nw.lat. sprookjesverteller, onbeduidend snapper; - **fabulíst,** m. nw.lat. fabel- of sprookjesdichter; - **fabuleus,** adj. (lat. *fabulōsus, a, um*), fabelachtig, op een sprookje gelijkende, verdicht, onwaarschijnlijk; - **fabliau, fableau, fablel** n. fr. (spr. *au*=*oo*), pl. **fabliaux,** fabelachtige verdichtselen, geestige en naïeve vertelsels in versvorm, uit de Middeleeuwen; - **fabliers,** pl. (spr. *fablĳé*), dichters daarvan.

Faber, m. lat. smid, werkman (als mansnaam gebruikt); bij natuurwetensch. benamingen voor F. Faber (gest. 1828).

fabrĭca, f. lat. (werkplaats, kunst, vervaardiging, van *faber*, werkman in hout en andere harde stoffen) van Katholieke kerken en geestelijke gestichten: bouw, onderhoud, bouwplicht, bouwzorg; ook onderhoudskas eener kerk enz.; - *in fabrĭcam scholae*, tot schoolgebruik, dat is tot onderhoud der schoolgebouwen, tot bezoldiging der leermeesters enz.; - *pro fabrĭca*, voor de kosten van onderhoud; - **fabriek,** f. (fr. *fabrique*) werkplaats, werkhuis, inrichting, waarin een zeker getal arbeiders tot hetzelfde doel, bij geregelde verdeeling van den arbeid, werkzaam zijn, en waar inz. machines worden aangewend (van ruimer beteekenis dan m a n u f a c t u u r z. ald.); - **fabriek,** m. stadsbouwmeester; - **fabriekgoud,** n. met koper gemengd goud, vaak van zeer gering gehalte, ter vervaardiging van allerlei kleinigheden tot sieraad enz.; ook soort van bladgoud tot vergulden; - **fabricaat,** n. (*fabricatum*) de vervaardigde waar, kunstvoortbrengsel; - **fabricage** (spr. *g*=*zj*), f. stadsbouwmeesterschap; - **fabrikant,** m. werkmeester, oprichter, bezitter, bestuurder eener fabriek; ook vervaardiger, maker in het groot van zulke voorwerpen, die door fabrieken geleverd worden, b. v. een hoedenmaker, lakenwever, enz.; - **fabrikeur,** m. z. f a b r i k a n t; - **fabricātie** (spr. *t*=*ts*), of **fabricatuur,** f. vervaardiging, bewerking der waren; - **fabriceeren,** lat. (*fabricāri*) vervaardigen, maken, bewerken, bearbeiden, voortbrengen.

Fabulant, fabuleeren enz., z. ond. f a b e l.

Facade, z. ond. f a c e.

Facchino, m. ital. (spr. *fakkieno*, van 't lat. *fax*, genit. *facis*, fakkel, oorspr. bundel hout; vgl. f a g o t; of voor *faschino*, van 't lat. *fascis*, *fascĭna*, pak, bundel, gelijk het mid.lat. *fachinatio*, voor *fascinatio*; vgl. f a q u i n) lastdrager; pakdrager.

Face, f. fr. (provenc. *fatz*, *facia*, *fassa*, *facha*, it. *faccia*, van 't lat. *facies*), aangezicht, gelaat, gezicht, aanschijn, voorzijde, buitenzijde; oppervlakte, vlak; toestand, gesteldheid der dingen; Mil. voorzijde of gezichtslijn van een bolwerk; ook voorhoofdplaat van paarden; scherpe kant of lijst bij houtwerk; - *faces d'un accord*, Muz. fr. de verschillende liggingen der tonen in een accoord; - **face maken,** Mil. het hoofd bieden, pal staan, stand houden; tegenover staan, zich tegenover plaatsen; - *en face* (spr. *añ*–), van voren, tegenover, in het volle gezicht; in tegenstelling van *en profil*; - *face-à-main*, f. bril met lang handvat; - **facade,** f. (spr. *fassáád'*) voorgevel, voorzijde, front van een gebouw; Muz. front of voorzijde van een orgel; - *facciata*, f. it. (spr. *fatsjáta*) voorzijde, b.v. van een bedrukt of beschreven blad; - **facétten,** f. pl. de kanten, hoekig of ruitswijze geslepen zijden of vlakken aan glaswaren en edelgesteenten; - **facettenoog,** n. veelvlakkig oog, zooals b.v. vliegen hebben; - **facetteeren,** (fr. *facetter*) ruiten, veelzijdig, veelhoekig of ruitsgewijs snijden of slijpen.

Facenda, z. f a z e n d a.

facesseeren, lat. (*facessĕre*) veel te doen geven, onrust, verdriet aandoen.

Facetiën (spr. *ti*=*tsi*), pl. lat. (*facetiae*, van *facētus*, fijn, geestig, vernuftig) grappige, luimige invallen, scherts, jokkernij, snaaksche of potsige woorden; - **facetieus** (spr. *ti*=*tsi*), nw.lat. grappig, koddig, snaaksch; - *faceto*, *faceta*, *facetemente*, it. Muz. schertsende, op eene geestige, vroolijke wijze.

Facetten, z. ond. f a c e.

facheeren, fr. (*fâcher*, spr. *fasj–*; provenc. *fastigar*, sp. *fastidiar*, van 't lat. *fastidium*, afkeer, walging, *fastidīre*, ergens van walgen) boos maken, verdrieten, vertoornen; – **facherie,** f. verdrietelijkheid, ergernis, kwelling, ongeneugte; – **facheux,** adj. (spr. *fasjeus*), spijtig, verdrietig, ergerlijk; – *facheux troisrième* (spr. *waziėme*) m., derde persoon, die een gezelschap van twee hinderlijk, tot last is.

Fachine, z. f a s c i n e n.

Fachinger-water, n. (bij verbastering ook **fachner-water**), mineraalwater, dat een aangenaam zuurachtigen, eenigszins zilten en zeer verfrisschenden smaak heeft en veel koolzuur bevat. Het ontspringt bij het dorp F a c h i n g e n aan de Lahn in het hertogdom Nassau, en wordt vandaar, zoo tot geneeskundig gebruik als tot verkoelenden drank, in kruiken allerwegen verzonden.

faciel, (fr. *facile*, lat. *facĭlis, e*, v. *facĕre*, maken) licht, gemakkelijk; gewillig, gedienstig, wilvaardig; toegevend, verdraagzaam, inschikkelijk; spraakzaam, vriendelijk; – *facilis descensus Averno*, lat. gemakkelijk is het afdalen in de onderwereld (citaat uit Virgilius' Aeneis); – *fácĭle prínceps* lat. gemakkelijk, verreweg de eerste; – **faciliteit,** f. lat. (*facĭlĭtas*) gemakkelijkheid, lichtheid, vlugheid, behendigheid; al te groote toegevendheid, inschikkelijkheid, vriendelijkheid, gedienstigheid, genaakbaarheid; – **faciliteeren,** nw.lat. (fr. *faciliter*) verlichten, gemakkelijk maken; zwarigheden opruimen; – **facilitātie** (spr. *tie=tsie*), f. verlichting, bevordering.

facĭes, f. lat. (van *facĕre*, maken, als zeide men makelij, d. i. bouw, vorm of gestalte van het lichaam) gelaat, aangezicht, gestalte; – *in facĭem*, in 't gezicht, onbeschroomd; – *facĭes hippocratĭca*, f. Med. doodsgelaat, in het oog vallende verandering van het gelaat van een stervende (door H i p p o c r ă t e s het eerst beschreven); – **faciaal,** adj. nw.lat. het gelaat betreffende, daartoe behoorende; – **faciaal-linie** (*linĕa faciālis*), aangezichtslijn (naar C a m p e r); – **faciaal-zenuw,** f. (**faciālis**) de gelaatszenuw; – *facĭes leprōsa*, gezichtsuitslag.

Facilét of **facinét,** n. (van 't ital. *fazzolétto* en dit waarsch. van het duitsch *fetzen*, *fetze*, oorspr. kleederen, got. *fata*, oudnoorsch *fot*, vgl. het it. *pezzuola*, lap en neusdoek) in Opper-Duitschland gebruikelijk voor: zakdoek, neusdoek, handdoek; – **facilet** heet ook het bekken, dat bij het misoffer in de R.-Kath. kerk gekust wordt.

Faciliteit, faciliteeren enz., z. ond. f a c i e l.

facĭnus, n. lat. (v. *facĕre*, maken, doen) groote, buitengewone daad, inz. schanddaad; pl. *facinŏra*, Jur. schanddaden, boevenstukken; – **facinoreus,** adj. (lat. *facinorōsus, a, um*) misdadig, schanddadig.

facĭo ut des of *facĭo ut facĭas*, lat. Jur. ik doe, opdat gij geeft of doet, een minder bepaalde en verbindende vorm van contract in het rom. recht; – **fácit,** n. (lat. *facit*, eig. het maakt) som, gezocht en gevonden getal, hoofdgetal, bedrag; uitkomst; – *facit indignatĭo versum*, de verontwaardiging maakt den dichter (eig. het vers) d. i. geeft aanleiding om als (satyrisch) dichter op te treden (citaat uit Juvenalis' satiren).

Façon, f. fr. (spr. *fasóñ*; it. *fazione*, van 't lat. *factĭo*, v. *facĕre*, maken, eig. maaksel) f a t s o e n wijze, manier; vorm, gedaante van een kunstgewrocht; welvoeglijkheid, wijze van wél te leven en zich te gedragen; verfijnde zeden; ook arbeidsloon, maakloon, bestede moeite en tijd; pl. **façons,** plichtplegingen, omstandigheden, c o m p l i m e n t e n; – *façon de parler* (spr. *–parlé*), spreekwijze, zegsmanier, onbeduidende woorden; – *sans façons* (spr. *sañ-fasóñ*), zonder complimenten; een **sans-façon,** plomp mensch, vlegel; – **façonneeren** (fr. *façonner*), f a t s o e n e e r e n, vormen, de gedaante geven; de vereischte versiering aanbrengen; g e f a c o n n e e r d e s t o f f e n, gegaufreerde, met figuren bedrukte, gewaterde stoffen; f a ç o n n e r i e, f. het wateren of gaufreeren der stoffen; – **façonneur** of **façonnier** (spr. *fasonjé*), m. f a t s o e n.e e r d e r, vormer, gebloemde stof- of lintwerker, smaakvol kunstenaar; de modelteekenaar in de fabrieken; – **façonnier,** m. (spr. *fasoñjé*) een compliment-maker, overhoffelijk mensch.

Fac-similé, n. lat. (*fac simĭle*, d. i. maak gelijk!) nauwkeurige namaak in plaat- of steendruk, inz. van handschriften en naamteekeningen, schrift-evenbeeld, handschriftafdruk; – **facsimileeren,** barb.lat. een handteekening enz. nauwkeurig namaken.

Fáct, n. eng. z. v. a. f a c t u m; – *matter of fact*, feit; – *matter-of-fact* menschen, zijn zulke, die zich in voldongen feiten schikken, deze alleen erkennen enz.

Facta, z. f a c t u m; – **factage,** f. fr. (spr. *–āzj'*) bestelloon; verpakking; – **factice,** adj. fr. (spr. *facties'*) nagemaakt; gekunsteld; somtijds ook verzonnen, ten onrechte toegekend.

Fáctie (spr. *t=s*), f. lat. (*factĭo*, 't maken, verbinding, v. *facĕre*, maken, het met iemand houden) partij, aanhang; politieke vereeniging of samenspanning van gelijkgezinden met de kwade bijbeteekenis van hartstochtelijkheid, van het onwettige, in onderscheiding van p a r t i j; – **factionair** of **factioníst,** m. nw.lat. partijganger, opruier, muiter; – **factionnaire,** m. (spr. *faksjonnèr'*) Mil. schildwacht, wachthebbende soldaat; – **factiēus** (lat. *factiōsus, a, um*; fr. *factieux*) oproerig, muitziek, woelig, onrustig; – **factiositeit,** f. oproerige gezindheid, partijgeest.

factisch, z. ond. f a c t u m; – **factitief,** adj. nw.lat. bewerkend, in werking stellend; – **factitieve woorden** of **factitiva,** pl. Gram. afgeleide werkwoorden, die een veroorzaken van een werking uitdrukken, b. v. d r e n k e n, doen drinken, z o o g e n, doen zuigen, v e l l e n, doen vallen, enz. (meer gewoon: c a u s a t i v a geheeten, terwijl **factitiva** dan de werkwoorden zijn, die een d o e n of h a n d e l e n beteekenen); – **fáctor,** m. pl. **factóren,** lat. (eig. wie iets doet, maker) Arith. vermenigvuldigers, samen-

stellers, zulke getallen, door welker vermenigvuldiging een ander getal (product) ontstaat; zoo heeten 2 en 3 de factoren van 6; **eerste factoren,** zulke samenstellende deelen van een getal, die ondeelbare of eerste getallen zijn, b. v. van 12 zijn 2 en 3 de e e r s t e f a c t o r e n; voorts zijn f a c t o r e n in het algemeen: de werkzame bestanddeelen of krachten, door welker samenwerking een geheel als product, als handeling, ontstaat; – **factoor,** m. opzichter van een handelshuis of eene fabriek, zaakgelastigde, zaakvoerder, boekhouder, werkmeester, bestuurder; ook wel brievenbesteller (fr. *facteur*); – **factorage,** f. (spr. *-rá-zj'*) loon voor de zaakwaarneming, de p r o v i s i e, het commissiegeld; – **factorie, faktorij,** f. (eng. *factory*) post en woning van een factoor; ook magazijn of d e p ô t van koopwaren; handelsetablissement enz. in vreemde werelddeelen; – **factoryhandel,** z. v. a. c o m m i s i e-h a n d e l (z. aldaar); – **factoreeren,** met eene vreemde factorie zaken doen.

Factōtum, n. of *fac-totum,* nw.lat. eig. doe-al, mensch, die alles in alles is, die alles geldt, een aldoener; drijfrad, rechterhand, middelpunt in huiselijke of ook openbare zaken.

Factum, n. pl. facta, lat. (van *facĕre,* doen) het gedane, daad, daadzaak, handeling, het voorval, gebeurde; – *factum culpōsum,* Jur. strafbare daad, waarbij den bedrijver een gebrek aan oplettendheid ten laste wordt gelegd; – *f. dolōsum,* arglistige, boosaardige daad; – *f. natūrae,* natuurlijk, toevallig voorval, toeval; – *factum infectum fiĕri nequit,* sprw.: gedane dingen hebben geen keer; – *facta communia,* pl. Jur. handelingen, die met wederzijdsche inwilliging van den eischer en gedaagde geschieden; – *facta concludentia,* feiten, uit welke met logische zekerheid gevolgtrekkingen gemaakt kunnen worden; – *res facti,* f. gebeurde zaak, feit; – *species facti,* z. s p e c i e s; – *facto,* door de daad; – *de facto,* volgens de daadzaak of werkelijkheid, inderdaad; op eigen gezag, eigenmachtig, dadelijk, zonder verdere omstandigheden, zonder aanvraag; – *de facto et absque jure,* op eigen gezag en zonder recht, eigenmachtig en wederrechtelijk; – *in facto,* inderdaad, werkelijk; – **factisch,** adj. feitelijk, werkelijk, wezenlijk; op feiten gegrond, door feiten bewezen, uitgemaakt; – **factische omstandigheden,** feiten, invloedhebbende gebeurtenissen; – **facticius,** lat. kunstmatig verkregen, nagemaakt, b.v. *sal carolinum facticium,* kunstmatig karlsbader zout; – **factice,** fr. naam voor een caoetchoeksurrogaat.

Factuur, f. lat. (*factūra,* vervaardiging, it. *fattúra*) lijst der afgeleverde waren met de berekening der prijzen, warenrekening, koop-, inkoop- en verkooprekening; ook: bezending; – **factuurboek,** n. boek der goederenrekening; – **facturier,** m. fr. (spr. *fakturjé*) handelsbediende, welke dit boek houdt.

Faculteit, f. lat. (*facúltas,* samengetrokken uit *facilĭta,s* vaardigheid in het doen) natuurlijke kracht, gave, geschiktheid, vermogen om iets te doen; Med. kracht, die de verrichtingen in het levend lichaam bewerkt; volmacht, bevoegdheid; op hoogescholen: eene der hoofdafdeelingen van de gezamenlijke wetenschappen, bij ons: godgeleerdheid, rechtsgeleerdheid, wis- en natuurkunde, geneeskunde, wijsbegeerte en letteren; ook de gezamenlijke professoren en doctoren, die tot een bijzonder wetenschappelijk vak behooren; – **facultatief,** adj. tot een ambt, bedrijf, enz. bevoegdheid gevend, machtigend; aan eigen keuze of eigen oordeel overgelaten; vrijgesteld, b.v. sommige leervakken aan zekere scholen; – **facultatief burgerlijk huwelijk,** waarbij het den burgers vrijstaat het kerkelijk of wel het burgerlijk huwelijk te verlangen, in tegenst. met het v e r p l i c h t e burgerlijk huwelijk; – **facultist,** m. medelid eener faculteit.

Facunditeit, f. lat. (*facundĭtas,* van *facúndus, a, um,* bespraakt, van *fāri,* spreken) welsprekendheid, sierlijkheid van taal, redenaarsgave; – **Facundus,** m. en **Facunda,** f. mans- en vrouwennaam: de welbespraakte.

Fadaise, f. (spr. *fadèz',* een afleiding van *fat,* z. a.) beuzelarij, zotternij, nietigheid, wissewasje, laffe taal, platheid.

Fadda, egypt. zilvermunt = turksche p a r a of a k t s j é = 1/4 piaster.

fade, fr. (niet van 't lat. *fatuus,* maar van *vapĭdum*) onsmakelijk, laf, flauw, smakeloos, zouteloos, onbeteekenend, wanvoeglijk; – **fadeur,** f. lafheid, smakeloosheid.

faeces of *feces,* f. pl. lat. (v. sing. *faex, fex*) heffe, droesem, drab, grondsop, moer; ook drek, uitwerpselen; – *faex populi,* lat. heffe des volks; – **fæcula,** f. Chem. uit geperste plantensappen op den bodem nederslaand meel, zetmeel (z. v. a. a m y l o n); – **fæcaal,** nw.lat. de uitwerpselen betreffende, drek bevattend; f a e c a l e s t o f f e n, drekstoffen; – **fæcaliën,** pl. drekstoffen, z. v. a. f a e c e s; – **fæculént,** adj. (*fæculéntus, a, um*) drabbig, dik, troebel; – **fæculéntie** (spr. *t=ts*), f. (*faeculentĭa*) dik, drabbig bezinksel, het slibbige, onzuivere; – **fæculometer,** m. (fr. *féculomètre*) toestel om het watergehalte van zetmeel te bepalen.

Fafnir, noorsche Myth. („de reusachtige") een draak, die Andwari's schat bewaakte.

Fágara, f. (van 't arab. *fâghirah,* naam eener aromatische plant) uitheemsch plantengeslacht, waarvan eene soort, de vleugelfagara in Z.Amerika, wegens haar ijzerhard hout ook s t a a l b o o m heet, de zadelboom.

Fagina, f. nw.lat. (van 't lat. *fagus,* f. beuk) Chem. uit de beuknoten getrokken bittere plantenstof; – **fagopyrum,** n. lat.-gr. boekweit.

Fagót, m. en f. fr. (ital. *fagótto,* provenc. *fagot*) 1) m. takkenbos, rijsbos, mutserd; 2) f. houten blaasinstrument met vollen, diepen toon, ook b a s s o n z. ald.); – **fagotaille,** f. fr. (spr. *-tálj'*) afdamming met rijshout of takkenbossen; – **fagoteeren,** takkenbossen maken, rijshout binden; onder elkander werpen; belachlijk kleeden; – **fagoteur,** m. takkenbosbinder; broddelaar, knoeier; – **fagotier,** m. (spr. *fagotjé*) potsenmaker; – **fagotin,** m. (spr. *-teǹ*) aangekleede aap; hans-

worst; – **fagottino,** m. ital. kleinere soort van fagot, baspijp, ook t e n o r-f a g o t; – **fagotist** of **fagottist,** m. bassonblazer, fagotspeler.

Fagus, f. lat. Bot. beuk, beukeboom.

Faham, n. theesoort van het eiland Bourbon.

Fahlerts, n. hgd. (*fahlerz*) zeer samengestelde zilverhoudende verbinding.

Fâhr, m. arab. muis.

faible, adj. fr. (spr. *fèbl'*; it. *fievole*, v. lat. *flebĭlis*, klaaglijk) zwak; als subst. n. zwakheid, zwakheid of neiging voor iets; – **faibleeren,** fr. (*faiblir*) zwak, onmachtig worden; afnemen, verminderen; – **faiblage,** f. fr. (spr. *fèblá-zj'*) eig. verzwakking; het te min in gewicht en gehalte dat den muntmeesters is toegestaan, de r e m e d i e; – **faiblesse,** f. (spr. *fèbless'*) zwakheid, zwakte, krachteloosheid; onmacht, tekortkoming; flauwte, bezwijming.

Faience, z. f a y e n c e.

Faille, f. fr. (spr. *falj'*) zware zijden stof, welke de vlaamsche vrouwen als sluier of sjerp om hoofd en schouders dragen; – **failleeren, faillite** enz., z. ond. f a l l e e r e n.

Faineant, m. fr. (spr. *fène-âñ*; van *faire*, doen en *néant*, niets, it. *niente*, van 't lat. *ne*, niet, en *ens*, *entis*, wezen, ding) nietsdoener, doeniet, ledigganger, straatslijper, luiaard; - *rois faineants*, pl. bijnaam der laatste koningen uit het merowingische huis; – **faineanteeren** (fr. *fainéanter*), luieren, lediggaan; – **faineantise,** f. spr. *fène-añtiéz'*) lediggang, luiheid, straatslijpen, lanterfanten.

fair, adj. eng. (spr. *fèr*) schoon, fraai, mooi; *fair play* (spr. *-plee*), eerlijk spel; – *fair fight* (spr. *-faït*), eerlijke strijd; bij wedrennen: in orde, naar den regel; in den handel bij de soorten van koopwaar: minder dan fijn en dan nog onderscheiden in *fair* en *good* (spr. *goed*) *fair*; – **fair trade,** (spr. *fèr treede*) eng. wederkeerige bescherming, wat betreft handelsvrijheid; – **fair,** f. jaarmarkt, mis; z. f a n c y-f a i r.

Fairbairnketel, m. ketel met twee gladde vlampijpen op een stoomschip, naar den engelschen uitvinder zoo geheeten.

faire, fr. (spr. *fèr*) maken, doen; – *faire part* (spr. *pâr*), mededeelen; – *lettre de faire part*, kennisgeving.

Fairy, f. pl. **fairies,** eng. (spr. *féri*, *féries*; v. oudfr. *faerie*, tooverij, v. *faer*, betooveren, v. *faé*, fee, z. ald.) de fee.

faisabel, fr. (spr. *fezābel*, van *faire*, doen, maken) doenlijk, mogelijk uit te voeren; raadzaam; – **faisancen,** pl. (spr. *fezāñsen*) verplichtingen, heerendiensten, inz. van een pachter boven zijne te betalen pacht; – **faiseur,** m. (spr. *-fez-*) maker, verrichter; inz. onruststoker, opruier; werkmeester of werkdadige uitvoerder (a g e n t) van plannen in het staatkundig leven, in diplomatieke betrekkingen enz. (b. v. de f a i s e u r s van een minister, die zijne plannen uitvoeren enz.); ondernemer van actiemaatschappijen; – *faiseur d'esprit* (spr. *déspri*) iemand die gaarne geestigheden debiteert; – **faiseuse,** f. fr. (spr. *fezeuz'*) verstandige aanlegster of bestuurster van geheime ondernemingen; ook: modenaaister; – **fait,** n. (spr. *fè*) feit, daad, z. v. a. 't lat. f a c t u m; – *fait accompli*, voleindigde daad, eene niet te herroepen gebeurtenis, voldongen feit; – **fait van iets maken,** gebruik of aanwending van iets maken, zich met iets bezighouden of er al zijne vlijt op aanwenden; iets drijven; ook zich daarop laten voorstaan, zich daarmede gewicht bijzetten; – *au fait* (spr. *ofè*), eig. bij de zaak of daad, bij de werkelijke toedracht der zaak; vandaar v a n i e t s *au fait* z ij n, het ten volle verstaan, wel begrijpen, in eene wetenschap of kennis ingewijd zijn; i e m a n d *au fait* (van iets) b r e n g e n, hem opheldering daarvan geven, aan 't verstand brengen.

Faisanderie, f. fr. (spr. *fèzañderie*), z. f a z a n e r i e.

Faisserie, f. fr. (spr. *fèss-*; v. *faisse*, lat. en it. *fascĭa*, bundel, band) opengewerkt of doorzichtig mand- of korfwerk.

fait, z. ond. f a i s a b e l.

Fâja, f. sp. (spr. *facha*; vgl. *fascia*) band, sjerp.

Fakirs, pl. arab. (*fakîr*) eig. armen; mohamedaansche bedelmonniken (d e r w i s c h e n); indische kluizenaars, die zich zelve op velerlei wijzen pijnigen, ook zeer behendige goochelaars.

Fakkel, f. barg. brief, bedelbrief, brandbrief; – **fakkelen,** een brief schrijven.

Faktor, faktoor, faktorier, zie f a c t-.

Fâl, n. perz. boekorakel, het raadplegen van een openvallend boek of door het insteken van een speld.

Falak of liever **falâkah,** turk. (v. 't arab. *falak*, *filâk*, spleet, iets opgespletens, v. *falaka*, splijten) hout met een strik, waarmede in Turkije de voeten worden vastgesnoerd van zulke overtreders, die de bastonade moeten ontvangen; ook z. v. a. b a s t o n a d e (z. ald.).

Falarica of **-ka,** z. p h a l a r i k a.

Falbála, f. fr. (oorsprong onbekend) ruim geplooid boordsel, afhangende versierde zoom aan vrouwenkleederen, gordijnen enz.

Falcáde, f. fr. (vgl. het sp. *falcado*, it. *falcato*, sikkelvormig gekromd, van 't lat. *falx*, genit. *falcis*, sikkel) in de rijschool: het sterke buigen der achterpooten van een paard, c o u r b e t t e s vóor het stilhouden, waarbij het paard met snelle bewegingen schijnt te gaan zitten; – **falkeeren,** eene falcade maken.

falcatus, *a*, *um*, lat. (vgl. *falx*) Bot. sikkelvormig.

falcidĭa quarta, f. lat. Jur. vierde gedeelte eener erfenis, dat de erfgenaam van de door hem uit te reiken, te ruim gestelde legaten van den erfmaker vooraf kan inhouden (naar den voorsteller dier bepaling, den rom. volkstribuun F a l c i d i u s in het jaar 41 vóor Christus); in de middeleeuwen nu eens voor het wettig erfdeel, dan weder voor ieder vierdedeel (zonder betrekking op erfenis) genomen.

Falcifĕri, pl. lat. (v. *falx*, *falcis*, sikkel en *fero*, ik draag) sikkeldragers; – **falcifórm,** adj. nw.lat. (fr. *falciforme*) sikkelvormig, omgeslagen.

Falcōna, f. mid.lat. (van het lat. *falco*, valk); – **faucon,** m. fr. (spr. *fokóñ*) soort van vroeger gebruikelijk grof geschut, veldslang (hgd. *fal-*

kaune); – **falconét,** n. (verklw. van *falcona*) kleine veldslang, kleinste soort van 't vroegere veldgeschut.

Falconarius, m. mid.lat. (it. *falconiere*, fr. *fauconnier*; v. lat. *falco*, fr. *faucon*, valk) valkenjager, valkenier; – **falconerie,** f. (fr. *fauconnerie*) valkenjacht, valkerij, vogeljacht met een afgerichten valk.

Falconets, m. pl. napolitaansche staatspapieren (c e r t i f i c a t e n), naar den bankier Falconet in Napels (gest. 1837) benoemd.

Faldage, n. eng. (spr. *fâldedzj*; mid.lat. *faldagium*, van het angels. en eng. *fald*, *fold*, schaapskooi) drijfrecht in Engeland; recht van opslag van schaapshorden om schapen te parken; – **faldfee,** n. (spr. *-fie*) drijfgeld.

Faldetta, f. it. lang gewaad der corsicaansche vrouwen, waarvan het achtereind over het hoofd geworpen wordt.

Falding, n. eng. (spr. *fôl-*) grof soort laken.

Faldistorium, n. mid.lat. (it. *faldistorio*, oudfr. *faudestueil*, nw.fr. *fauteuil*, v. 't oudhgd. *faldstuol*, v o u w s t o e l) bisschopszetel in de Kath. kerk.

Falérner, m. bij de oude Romeinen beroemde wijn uit het gebied van F a l e r n e in Campanië.

Falibourde, f. fr. (spr. *-boerd'*) sprookje, leugen, fabel.

Fālië, n. turk. zundgat.

Faligoterie, f. fr. (spr. *-got'rie*) gekheden, malle kuren, onnoozele streken.

falkeeren, z. ond. f a l c a d e.

Fallacia, lat. (v. *fallax*, bedrieglijk, en dit van *fallĕre*, bedriegen, misleiden) bedrog; Log. bedrieglijke sluitrede, schijnbewijs; – *fallacĭa optĭca*, gezichts- of oogbedrog, oogmisleiding; – **fallaciëus,** adj. (lat. *fallaciōsus*) bedrieglijk, misleidend, begoochelend.

falleeren, it. (*fallire*) of **failleeren** (spr. *falj-*, fr. (*faillir*, eig. feilen, ontbreken, zwak worden, mid.lat. *fallīre*, v. 't lat. *fallĕre*, misleiden, ontgaan; vandaar romaansch: ontbreken) of **falliet** (ital. *fallito*), ook **failliet zijn,** buiten zijn schuld niet in staat zijn om te betalen, zijne betalingen moeten staken, zich voor buiten staat van betaling verklaren; – **fallíbel** of **faillible** (spr. *faljibel*), adj. aan de dwaling onderworpen, feilbaar; – **fallibiliteit,** f. mogelijkheid tot dwalen, feilbaarheid; bedrieglijkheid; – **fallimént** (it. *fallimento*) of **faillissement,** n. liever **faillite,** f. fr. (spr. *faljiét'*) onvermogen om te betalen, 't staken der betalingen, betalingsonmacht, (niet frauduleus) bankroet; – een **falliet** (ital. *fallĭto*) of **failliet,** m. een ter betaling onvermogende.

Fall of rood (spr. *fâl of roed*), eng. oude maat in Schotland = 6 schotsche el = $6^1/_2$ eng. yards = 5,6692 meter.

fallopisch, adj. naar den ontleedkundige Gabriel Fallōpia (gest. 1562) genoemd; b. v. d e f a l l o p i s c h e g a n g of d e f a l l o p i s c h e w a t e r l e i d i n g in het slaapbeen (*Fallopii canālis*), de fallopisehe eileiders of trompetten (*Fallopii tubae*).

fallor, lat. ik word bedorgen, ik vergis mij; – *ni fallor*, als ik mij niet vergis.

Falstaff, m. eng. door Shakespeare (spr. *sjéekspier*) geschapen komische figuur, grootsprekend, laf, zedeloos man, maar vol geest en humor.

Falsum, n., pl. **falsa,** lat. (van *fallĕre*, misleiden, bedriegen) opzettelijk bedrog, vervalsching, inz. schriftvervalsching; – **falsi-rekening,** z. v. a. *regŭla falsi*, z. ond. r e g e l; – *falso bordóne*, it. of *faux bourdon*, fr. (spr. *fo boerdóñ*) Muz. valsche steun of begeleiding (accompagnement), b. v. in sexten-accoorden of als de verschillende stemmen dezelfde noten hebben en de bas slechts een octaaf lager gaat; – **falseeren** (it. *falsáre*) of **falsificeeren,** nw.lat. vervalschen; – **falsātie** of **falsificātie** (spr. *t=ts*), f. vervalsching, schriftvervalsching; – **falsarius,** m. lat. bedrieger, vervalscher, inz. vervalscher van handteekeningen, oorkonden enz.; – **falsét,** n. (it. *falsétto*, fr. *fausset*, spr. *fosé*) Muz. discant- of altstem, die door de persing der luchtpijp wordt voortgebracht en de vrouwen stem nabootst, de faussetstem, valsche stem; – **falsettíst, faussettíst,** m. die met zulk eene stem zingt; – **falsificātor,** m. vervalscher, bedrieger; – **falsiloquium,** n. lat. valsche, bedrieglijke taal, leugen; – **falsimonia,** f. bedriegerij, valschheid; – **falsiteit,** f. (later lat. *falsĭtas*) valschheid, onwaarheid.

Fálx, f. lat. (gen. *falcis*, pl. *falces*) sikkel, snoeimes (vgl. f a l c i f o r m); – *f. arboraria* en *vinitoria*, tuin- en wijngaardeniersmes; – *falces murāles*, stangen met sikkelvormig gebogen ijzeren einden om de muren omver te halen; – *falces navāles*, sikkelvormige messen aan staken om het touwwerk van vijandelijke schepen door te snijden.

Fama, f. lat. (het gr. *phēmē*, v. *phēmi*, ik zeg) mare, gerucht, algemeene nieuwstijding; goede of kwaade naam, f a a m; Myth. godin der geruchten, de verbreidster van goed en kwaad, jongste dochter der Aarde; – *salva fama*, met voorbehoud en zonder nadeel van den goeden naam; – *fama volat*, de faam heeft vleugels; – **fameus,** adj. (lat. *famōsus*, fr. *fameux*) befaamd of vermaard, zoo ten goede als ten kwade, beroemd, berucht, wereldkundig; ook wel: al wat uitstekend, in 't oog vallend is; – *famōsus libéllus*, m. lat. schand- of schotschrift, f a m e u s l i b é l; – *famōsa actĭo*, f. aanklacht, die de eer betreft; – *famōsum carmen*, n. schimpdicht; – *famōsum judicĭum*, onteerend vonnis; – **famositeit** (spr. *s=z*), f. later lat. (*famosĭtas*) beroemdheid; berucht-zijn, kwade naam; – **famōsa, fameuse** (spr. *s=z*), f. Bot. soort van anjelieren, die slechts op het bovenste gedeelte van het bloemblad met kleurteekening voorzien, doch van onderen altijd wit zijn; – **Famiaan,** m. **Famiane,** f. namen: de beroemde, de bekende.

Fămes, f. lat. honger; z. c o n d i m e n t u m en a u r u m.

Familie, f. lat. (*familĭa*, oorspr. bedienden, v. *famŭlus*, bediende; fr. *famille*) huiselijke

maatschappij (ouders, kinderen, verdere huisgenooten, bedienden), huisgezin; gezamenlijke onder een huisvader staande verwanten; maagschap, geslacht, huis, stam; afkomst, oorsprong, – *en famille*, fr. (spr. *añ famielj'*) in de familie, in den kring van het gezin, met de tot het huis behoorende personen (b. v. eten); – **familieverdrag,** n. overeenkomst of verdrag tusschen de leden eener familie; – **familiair,** adj. (lat. *familiāris, e*) als adverb. ook *familiarĭter* of fr. *familièrement*, vertrouwd, vertrouwelijk; gemeenzaam, gemeen, ongedwongen, vrij; door gewoonte eigen; ook: al te gemeenzaam, indringend, opdringend; – **familiariteit,** f. (lat. *familiarĭtas*) vertrouwelijkheid, gemeenzame, omgang, nauwe kennis; – **zich familiariseeren** (spr. *s=z*), zich vertrouwd of gemeenzaam maken; zich te veel vrijheid veroorlooven; zich met eene zaak nauw bekend maken; – **familiāren,** m. pl. eig. huisvrienden, vertrouwden, huisdienaars, inz. in de woningen der hooge geestelijkheid in Spanje; kondschappers, spionnen, dienaars der Inquisitie; ook bedienden eener universiteit enz. in Spanje; – **familísten,** m. pl. gosddienstpartij in Engeland en Nederland, die zich tot eene *familia caritātis* (liefdefamilie) vereenigde, omstreeks 1575 door Heinrich Niklas uit Munster gesticht; – **family compact,** n. eng. (spr. *fèmili kompekt*) vereeniging van oud-engelsche familiën in Canada.

Famís, m. fr. pl. Kmt. smirnasche zijden stoffen met goud doorwerkt.

Famn, m., pl. **famnar,** zw. zweedsche lengtemaat, vadem = 6 zw. voet = 1,7814 meter.

Famŭlus, m. lat. dienaar, oppasser, helper, inz. dienaar van een geleerde, een professor aan de duitsche hoogescholen, z. v. a. a m a n u e n s i s; ook assistent van een arts; – **famula,** f. dienares, oppaster, helpster; – **famuleeren** (lat. *famulāri*), dienen, dienst doen als bediende of assistent, bedienen, oppassen; – **famulànt,** m. (*famŭlans*) dienstdoende, knaap, dienaar; – **famulatuur,** f. nw.lat. dienst, oppassing, hulpbetoon.

Fanal, m. fr. (arab. *fanâr*, mid.lat. *fanarĭum*, it. *fanále*, van 't gr. *phānos*, lantaren) scheeps- of havenlantaren; vuurtoren, vuurbaak, seinvuur op de kusten of aan den ingang van de havens; oneig. wegwijzer, gids; – **fanār,** m. wijk der Grieken in Constantinopel (zoo genoemd naar den daar staanden vuurtoren; nw.gr. *fanári*); – **fanariōten,** m. pl. meest rijke grieksche familiën in Constantinopel, die afstammen van de grieksche familiën, die bij de verovering van Constantinopel gespaard werden.

Fanam, ook **fano, fanon, fanum,** m. (port. *fanão*) gouden en zilveren munt van verschillende waarde in O.-Indië, van ongeveer 14 cents.

Fanar, fanarioten, z. ond. f a n a l.

fanatiek, adj. (lat. *fanatĭcus, a, um*, van *fanum*, heiligdom, tempel) dweepachtig, dweepziek, vol zotte inbeeldingen, uitzinnig; – **fanatĭcus, fanatiek,** m. (it. *fanatico*, f. *fanatica*) dweper, geestdrijver, overdreven ijveraar in godsdienstzaken, uitzinnige; – **fanatiseeren** (spr. *s=z*), nw.lat. dweepachtige gevoelens inboezemen, fanatiek maken; – **fanatisme,** n. dweperij, geloofsdweperij, buitensporige ijver voor geloof en meeningen.

Fanchon, f. fr. (spr. *fañsjóñ*) verklw. van Francisca: Fransje, als meisjesnaam; in de modehandel: licht hoofddeksel voor vrouwen; – **fanchonnétte,** f. soort van fijn gebak.

Fancier, m. eng. (spr. *fénsjer*) liefhebber van iets, b. v. *flower-fancier*, liefhebber van bloemen.

Fancy, m. eng. (spr. *fénssi*; van 't fr. *fantaisie* = p h a n t a s i e) inbeeldingskracht; inbeelding, gril, luim, inval, enz.; vandaar **fancy-artikelen,** modewaren, weelde-voorwerpen, enz.; – **fancy-fair** (spr. *-feer*), markt van modewaren; tentoonstelling en verkooping van artikelen tot weldadige oogmerken, weldadigheidsverkooping; – **fancy-cloth,** n. gewerkte, gefaconneerde stof.

Fandángo, m. spaansche volksdans, die in $^3/_4$ maat met castagnetten gedanst wordt.

Fandaróle. of **farandóle,** f. luchtige, vlugge provencaalsche dans in $^6/_8$ maat.

faneeren, fr. (*faner*; v. lat. *fœnum*, hooi) verwelken, verleppen, verflensen, mat of glansloos worden.

Fanéga, ook **hanega** en **fanga,** f. graanmaat in Spanje en Portugal, schepel, ongeveer 55,4 liter; voorts voormalige sp. akkermaat, ook **fanegada** genoemd = 34,238 ares.

Fanfáre, f. fr. (spr. *fañfáár'*; waarsch. een klanknabootsend woord) trompetstuk, vroolijk jachtstuk; trompetgeschal bij het inhouwen der ruiterij; ook geraas, groote ophef; – **fanfarón,** m. pocher, grootspreker, snorker, snoever, zwetser, windbuil, ijzervreter, opsnijder; – **fanfaronnáde** of **fanfaronnerie,** f. pocherij, grootspraak, snoeverij, zwetserij, enz.; – **fanfaronneeren,** opsnijden, pochen, den gebraden haan spelen.

Fanfrelúche, f. fr. (spr. *fañfr'lúúsj'*; oudfr. *fanfelue*, it. *fanfaluca*, v. 't gr. *pomphólyx*, **blaas,** waterblaas; vrouwelijke hoofdtooi) beuzelingen, strikken en kwikken, snorrepijperij; kleine booze fee of toovergodin in de fr. sprookjeslitteratuur der middeleeuwen.

Fanga, f. voormalige port. korenmaat, z. f a n e g a.

Fanion, m. fr. richtvlag bij de militairen.

Faniteit, f., z. f a n u m.

Fankwas, pl. naam der (europeesche) vreemdelingen in China en Japan.

Fanny, vr. naam: eng. afkorting van F r a n c i s c a.

Fano, fanon, z. f a n a m.

Fanon, m. fr. (spr. *fanóñ*; eig. lap, zwachtel, v. oudhgd. *fano*, got. *fana*, stuk doek, ons woord „vaan")deel der pauselijke kleeding, hoofdsluier, orale; Med. met stroo gevoerde spalk bij beenbreuken.

Fant, m. hoogduitsch (it. *fante*, knaap, jongen, inz. boer in 't kaartspel, verk. van *infante*, van 't lat. *infans*, kind, waarvan ook het oudd. *fandio*, *fendo*, voetganger, voetknecht; z. i n f a n t e r i e) jong, winderig mensch, zot,

nietsbeduidende windbuil, vent; vandaar het verklw. **fántchen** (spr. *fentchen*).

Fantasie, beter **phantasie** (spr. *s=z*), f. it. (*fantasia*; vgl. p h a n t a s i e) Muz. luimig spel voor de vuist, willekeurig spel, soort van muzikale improvisatie; – **fantásia,** f. ruiterfeest bij de Arabieren, soort spiegelgevecht; – **fantaseeren** beter **phantaseeren** (spr. *s=z*), zonder noten, enkel willekeurig naar zijn gevoel en zijne invallen, voor de vuist, spelen; – **fantást,** z. p h a n t a s t; – **fantôme,** z. p h a n t o m e; – **fantasmagorie,** z. p h a n t a s m a g o r i e; – *fantastico, fantastica, fantasticamente*, ital. Muz. wonderlijk, zonderling, luimig, grillig.

Fantoccini, m. pl. (spr. *fantotsjini*) it. (v. *fantoccio*, pop, v. *fante*, kind, knaap; vgl. f a n t) draaibaar poppenspel, ronzebons.

Fanum, n. (v. s. door woorden ten heiligdom gewijde plaats, v. *fari*, spreken) aan de godheid gewijde ruimte, heiligdom, tempel; z. ook f a n a m; – **faniteit,** f. inwijding.

Faquin, m. fr. (spr. *faken*; v. 't it. *facchino*, lastdrager, z. ald.) houten man of pop, naar welke men in rijbanen met de lans stoot; nietswaardige kerel, rekel, schoft, schobbejak; onnoozele, ijdele gek; – **faquine,** f. (spr. *fakien'*) slecht, gemeen vrouwspersoon, slet, enz.; – **faquineríeën,** f. pl. schelm- of schurkenstreken, laagheden; – **faquinísme,** n. nw. lat. karakter, bestaan van een hoogmoedigen zot.

Far, n. lat. spelt; vgl. f a r i n a; – **far,** it. z. ond. d o l c e.

fara, it. zal maken of doen, b.v. *Italia fara da se* (z. ald.).

Fara, m. (uit de talen van den Orinoco, fr. *faras*, m. of *farasse*, f.) zuid-amerikaansch buideldier, z. o p o s s u m.

Faradayisme, faradaïsme of **faradisme,** n. door den engelschen natuurkundige Faraday (spr. *fèrèdee*) in 1831 ontdekte i n d u c t i e - e l e k t r i c i t e i t (z. ald.); – **farad(ay)** is de naam geworden der eenheid van elektrische capaciteit; – **faradisatie** (spr. *-zá-tsie*), f. Med. aanwending van elektr. tot geneeskundige doeleinden.

Faramanen, pl. in het bourgondische rijk der eerste middeleeuwen de voormannen, zooals de lombardische a r i m a n e n; vgl. f a r a m u n d.

Faramieten, m. pl. mohamedaansche secte, die de leerstellingen van A l i volgt.

Faramund, oudd. mansn. (van *fara*, het geslacht, *munt*, f. bescherming) beschermer van het geslacht, familieschuts; beschermer op reis.

Farao, Zie P h a r a o.

Farandóle, z. f a n d a r o l e.

Fāras, m. arab. paard (ook in 't schaakspel).

Faratélla, f. gewicht op het vasteland van O. Indië = 0,8566 kilo.

Farce, f. fr. (spr. *fars'*; van 't lat. *farsus*, partic. v. *farcīre*, stoppen, vullen) 1) vulsel, fijn gehakt, met beschuitskruim, kruiderij enz. vermengd vleesch tot vulsel; 2) eig. gemengd stuk, mengselstuk; kluchtspel, grappig nastukje; malle kuur, snakerij, klucht, belachlijke streek; – **farceur,** m. grappenmaker, koddige of drollige vent, hansworst; – **farceeren** (fr. *farcir*), vullen, met vulsel stoppen; – g e f a r c e e r d, opgevuld volgestopt, inz. van wild, visch enz., b. v. een g e f a r c e e r d e snoek; – **farcisseur,** m. pasteibakker.

Farceel, n. (door inlassching eener *r* uit *faceel* ofr. *faiscel*, fr. *faisceau* vgl. *fascines* van lat. *fascis*, bos, vooral van hout), kneppel, vooral bekend in „beuken farceel", d. i. beuken stokken, die van ouds als best brandhout bekend stonden.

Fardagalijn, ook **verdagale.** Zie v e r t u g a d e.

Fardage, f. fr. (spr. *fardá-zj'*) Mar. rijshout, dat ter wering van de vochtigheid in het ruim wordt gelegd; nuttelooze, hinderlijke voorwerpen, opperlast.

fardeeren, fr. (*farder*, v. *fard*, blanketsel, v. 't oudhoogd. *gi-farit, gi-faruit*, v. *faruwjan*, verven) blanketten, opsmukken, een schoon voorkomen geven; een schoonen glans of de apprètuur aan lakens of stoffen geven; bemantelen, verbergen.

Fardel, n. hoogd. (it. *fardéllo*, fr. *fardeau*) bundel, pak; ook verouderde maat voor ellestoffen.

Farding, z. f a r t h i n g.

Fardz, arab. verplichte gebeden.

Fare, (spr. *fère*, eng.) vaart, voerloon, veergeld, spijs, kost; – **farewell!** eng. vaarwel.

Farenteit, z. g o r d i u s, ond. g o r d i a a n s c h e k n o o p.

farfārae folia, pl. (nw. lat. *farfāra*) in de pharmacie: de bladeren van het hoefblad (*Tussilago farfara*).

Fárgard, m. perz. afdeeling, hoofdstuk, nl. van het Vendidad, een gedeelte van het Avesta.

Fargot, fargo, m. in België en Noord-Frankrijk: baal koopwaren van $1^1/_2$ centenaar.

Faribólen, f. pl. fr. (sing. *faribole*) sprookjes, gekheden, zotheden, vodderij, wissewasjes, praatjes voor den vaak.

Farina, f. lat. (v. *far*, koren, grof meel) meel; – *farīna hordĕi praeparāta*, bereid gerstemeel, een geneesmiddel; – **farinatoóm, farinométer,** m. meelonderzoeker; – **farine lactée,** met melksuiker bereid kindermeel; – **farineus,** adj. lat. (*farinōsus a, um*) melig; Pict. te dof, te mat van kleur; – **farien, farine-suiker,** f. gele meel- of poedersuiker, keukensuiker; z. m o s c o v a d e.

Farinélla, f. nw. lat. soort van paddenstoel of champignon.

Farinét, m. fr. (spr. *fariné*) dobbelsteen, die slechts op eene der zes zijden oogen heeft.

farineus, *farinosus*, z. ond. f a r i n a.

Fāring, z. f i e r d i n g.

Fāris, m. turk. ruiter.

Farizeër enz., z. p h a r i z a e ë r enz.

Farm, f. eng. (z. v. a. het fr. *ferme*) pachthoeve, boerderij; – **farmer,** m. pachter, hoefpachter; in Amerika: kleine grondeigenaar, vrije eigenaar.

Farmassoen, m. turk. (verbasterd uit fr. *francmaçon*) vrijmetselaar.

farnesisch, it. uit de galerij der villa Farnese te Rome afkomstig, b. v. de Farnesische stier, de farnes. Hercules, beroemde beeldhouwwerken.

far niente, z. *dolce*.

Faro, m. it. vuurtoren; vgl. p h a r o s; - **faro,** n. 1- z. v. a. p h a r o s p e l; 2- geliefkoosd bier in België van zuren smaak.

farouche, adj. fr. (spr. *faróesj'*; v. lat. *ferox*) wild, schuw, schuchter, menschenschuw; ruw, gestreng.

Farrāgo, f. lat. (v. *far*, z. f a r i n a) een mengsel, mengelmoes, bont allerlei; - **farragineus,** adj. nw. lat. verward, gemengd.

Farsáng, m. (vgl. p a r a s a n g e) ook **agatsj,** voormalige turksche mijl = 5001 meter.

Fárthing, m. eng. (angels. *feordhung*, als ware 't eng. *fourthing*, deeling in vieren, vierde deel) kleinste eng. munt = $^1/_4$ p e n n y (z. ald.); oneig. iets onbeduidends, van zeer geringe waarde; - **farthing-satin,** smal zijden band, zijden boordsel; - **farthingdeal** (spr. *-diel*) of enkel **farthing, farundel,** vierde gedeelte van een morgen of a c r e = 0,10125 bunder.

Fárthingale, m. eng. (spr. *-geel*; uit het fr. *vertugade*, z. ald.) hoepelrok der boerenvrouwen in Engeland.

Fartor, m. lat. iemand die ganzen enz. mest.

Far west, eng. het verre westen (van de Vereen. Staten v. N. Amerika).

fas, n. lat. (eig. goddelijke uitspraak, goddelijk recht, v. *fari*, zeggen) recht, billijkheid; - *fas et nefas*, recht en onrecht, rechtmatige en onrechtmatige middelen; - *per fas et nefas*, met recht en onrecht, op allerlei wegen.

Fasces, pl. lat. (van den sing. *fascis*, in 't algemeen bundel) stafbundels, een bundel roeden of stokken, rondom eene uitstekende bijl gebonden, bijlbundels, die als teeken van gezag door de l i c t o r e s vóor de hooge overheidspersonen in het oude Rome gedragen werden.

Fasching, m. (spr. *fásjing*) in Zuid-Duitschland: vastenavond, carneval.

fascia, f. lat. band, windsel, zwachtel; - *fascia invérsa*, f. Chir. omgekeerd of omgeslagen windsel; - *f. lata*, eig. breede zwachtel; Anat. breede dijscheede, een pezig vlies, dat de spieren van de bovendij omgeeft; - *f. stellāta*, Chir. sterverband; - *f. trianguláris ad ocúlos*, driehoekig oogverband; - **fascieeren** (lat. *fasciāre*), met zwachtels omwikkelen, ombinden; - **fasciātie** (spr. *t=ts*), f. nw. lat. inbinding of inwikkeling in zwachtels of windsels; - *fasciatus, a, um*, Bot. gezwachteld; - **fasciola,** lat. (verklw. v. *fascia*) kleine f a s c i a, bandje.

Fascíkel, m. hgd. (lat. *fascicŭlus*, verklw. van *fascis*) bundel, bos, pakje, verzameling enz.; - *fasciculatus, a, um*, Bot. bundelvormig; - **fasciculeeren,** nw. lat. in bundels of bossen bijeendoen, opbossen, tot pakken binden.

fascineeren, lat. (*fascināre*, gr. *baskainein*) betooveren, begoochelen, beheksen; verblinden; - **fascinātie** (spr. *t=ts*), f. (*fascinatio*) zoogenaamde beheksing, betoovering; verblinding, misleiding.

Fascínes, f. pl. fr. (it. sing. *fascína*, van 't lat. *fascina, fascis*, bundel, in 't dui. *Faschine*) rijshout, takkenbossen, mutserds, die bij waterwerken, bij den bouw van veldschansen, batterijen, enz., ook bij belegeringen, om de grachten voor de vesting tot het stormloopen te vullen, gebruikt worden.

fascis, m. lat., z. boven bij f a s c e s; - *fascis major*, m. lat. baal; - *fascis minor*, riem papier.

Faseole, z. p h a s e o l e.

fas est et ab hoste docēri, lat. het is goed zich ook door zijn vijand te laten leeren (citaat uit Ovidius' Metamorphosen).

Fashion, f. eng. (spr. *fésjen*; van 't fr. *façon*) fatsoen (dui. *Fasson*) dracht, mode, trant, snit, levenswijs; rang, stand, staat; - **fashionable,** adj. (spr. *fésjunnĕb'l*) naar de mode, modisch; beschaafd, verfijnd, deftig, fatsoenlijk, naar de wereld; een **fashionable,** man van fijne beschaving, naar de wereld; modegek, pronkertje, in de laatste beteekenis ook **fashionist.**

Fassie, z. ond. f a t e e r e n.

Faste, m. fr. (van 't lat. *fastus*, trots, praal) pronk, zwier, pracht, hoovaardij; - **fastueus,** adj. (fr. *fastueux*, lat. *fastuōsus*) pralend, pronkend, zwierig, prachtlievend, hoovaardig, hoogdravend; - *fastuosus*, lat. Bot. schitterend; trotsch; - *fastuōso* (spr. *-toeózo*), *fastoso*, it. Muz. prachtig, plechtstatig, verheven.

faster, adv. eng. (comparatief van *fast*, snel) sneller, b. v. (afk. F) op het kompas van eng. uurwerken.

Fasti of **fasten,** n. pl. lat. (eig. lijst der rechtsdagen, *dies fasti*) kalender of tijdwijzer, kalender der feesten; jaarboeken, tijdboeken; - *fasti majōres* of *Capitolini*, marmeren tafelen, op het kapitool te Rome geplaatst, en waarop de namen der consuls, dictators en andere regeeringspersonen, evenals ook de merkwaardigste gebeurtenissen werden gegriffeld; - *fasti minōres*, feestkalender van de pontifices.

fastidiëus, adj. lat. (*fastidiōsus, a, um*, van *fastidium*, trotsche versmading, walging) langwijlig, verdrietig, lastig, walglijk; - **fastidiositeit** (spr. *s=z*), f. nw. lat. fiere verachting of versmading; - **fastidieëren** (lat. *fastidīre*), afkeer ondervinden en uiten, fier versmaden.

Fastigium, n. lat. gevel; - **gefastigeerd** (lat. *fastigatus*), gevelvormig toegespitst; - *fastigatus, a, um*, lat. Bot. even hoog of getopt; - **fastigatie** (spr. *t=ts*), f., gevelvormig, spits toeloopen.

fastōso, **fastueus,** z. ond. f a s t e.

Fat, m. fr. (van 't lat. *fatŭus*, mal, smakeloos) iemand vol ingenomenheid met zich zelven, die bij vrouwen veel meent te gelden of wiens opschik uiterst gezocht is, ingebeelde zot; gekje, pronkertje, lafbek; als adject. (ook wel **fattig** of zelfs **fatterig**) gek, ingebeeld, laf, vol eigenwaan; - **fatuïteit,** f. lat. (*fatuĭtas*) onnoozelheid, zotheid, ongerijmdheid als gevolg van verwaandheid. Z. *fadaise*.

Fata, n., f. pl. van f a t u m (z. ald.).

Fata, f. mid. lat. en ital., z. v. a. f e e, z. ald.; - **fata-morgána,** f. it. opdoeming, luchtspiegeling, soort van gezichtsbedrog, waardoor men in de verte of aan den hemel als achtergrond, bij helder, warm en stil weder, beelden van allerlei voorwerpen, als schepen, torens, watervlakten enz. bespeurt, die zich inderdaad,

niet daar bevinden, maar een gevolg zijn van eene bijzondere soort van straalbreking, bij welke een temperatuurverschil van dicht op elkander liggende luchtlagen van veel invloed schijnt. De gunstige oorden voor die luchtspiegeling, welke het bijgeloof voor het werk der F a t a of toovergodin M o r g a n a houdt, zijn de groote zandvlakten van de Sahara, Perzië, enz.

fataal, fatalisme, enz., z. ond. f a t u m.

fateeren, lat. (*fatēri*) bekennen, belijden; – **fassie,** f. nw. lat. bekentenis, aangifte, inz. aangifte van vermogen of inkomsten.

Fātha, f. arab. zilver.

Fathom, n. (angels. *fädhem* ohd. *fadum*, nhd. *Faden* = draad, ook uitgestrekte armen, boezem) eng. vadem = 2 *yards* = 6 eng. voeten of ongeveer 1,83 meter.

fatigeeren, lat. (*fatigāre*) of **fatigueeren,** fr. (*fatiguer*) vermoeien, afmatten, uitputten; lastig vallen; uitmergelen (een akker); Pict. & Sculp. al te gekunsteld, te angstig bewerken, zoodat de losheid en frischheid verloren gaan; in de kookkunst: s a l a d e f a t i g e e r e n, de saladebladeren een weinig slap maken door omwenteling in de toebereide saus; – **fatigánt,** adj. vermoeiend afmattend; langwijlig, vervelend; – **fatigātie** (spr. *tie=tsie*), f. lat. (*fatigatĭo*) vermoeienis; – **fatigue,** f. fr. (spr. *fatieg'*) vermoeienis, vermoeidheid, afmattende inspanning.

Fátiha (el), arab. (*fâtihat*, eig. aanvang, v. *fataha*, openen, aanvangen) eerste s o e r e in den Koran, het hoofdgebed der Mohamedanen.

Fátime of samengetrokken **fatme,** arab. (*fâtimat*, van *fatama*, ontwennen) vr. naam: de kinderspenende; de naam van Mohameds dochter; vandaar **Fatimiden,** m. pl. naam eener reeks van khalifen in Egypte, die van haar en haar gemaal Ali afstamden.

fatisceeren, lat. (*fatiscĕre*) vervallen, verweeren.

Fatsoen, z. f a ç o n.

fattig, z. ond. f a t; – *fattura*, it. z. v. a. f a c t u u r; – **Fatua,** z. F a u n a, ond. F a u n u s; – **fatuiteit,** z. ond. f a t.

Fatum, n. lat. (eig. het door de godheid gezegde of bepaalde, godspraak, v. *fāri*, zeggen, spreken) noodlot; Myth. zoon van den Erebus en de Nacht, blinde, onvermijdelijke voorbeschikking der gebeurtenissen zonder grond en doel, lot, bestemming; pl. **fata,** lotgevallen; – *sic eunt fata hominum*, zoo gaan der menschen lotgevallen of zaken; – **fataal,** adj. (lat. *fatālis, e*) door het noodlot beschikt, noodlottig, onheilbrengend, verderfelijk, onvermijdelijk; leelijk, netelig, treurig, heilloos, onzalig; walglijk of onuitstaanbaar; – *fatāle*, n., pl. *fatalĭa*, bepaalde rechtstermijn, binnen welken iets verricht moet worden, zal er niet iets nadeeligs uit volgen voor hem, wien geen uitstel wordt toegestaan; – *fatale damnum*, n. Jur. onvermijdelijke, door geen voorzichtigheid af te wenden schade; – **fatalisme,** n. nw. lat. geloof aan de leer van een onvermijdelijk noodlot, noodlotsleer, causaliteit tegen den wil, inz. Theol. leer van de onbepaalde voorbeschikking tot zaligheid of verdoemenis; vgl. p r æ d e s t i n a t i e; – **fatalíst,** m. aanhanger van die leer, noodlotsleeraar, vriend der voorbeschikking; – **fatalistisch,** adj. op het geloof aan een onvermijdelijk noodlot betrekking hebbende, daaraan geloovend, b. v. f a t a l i s t i s c h e w e r e l d b e s c h o u w i n g; – **fataliteit,** f. (later lat. *fatalitas*) onvermijdelijk noodlot, ongeluk, wederwaardigheid, rampspoed, noodlottig voorval.

Faublas, m. (spr. *foblá*) held van een in 't begin der 19e eeuw vermaarden zedeloozen fr. roman („*les amours de Faublas*") van Louvet, den bekenden Girondijn.

Faubourg, m. fr. (spr. *foboer*; oudfr. *forbourg, forsbourg*, van 't lat. *foris*, buiten, en *bourg*, vlek, mid. lat. *burgus*) voorstad, voorburg inz. de parijsche voorstad St. Germain op den linkeroever der Seine (*Faubourg St. Germain*) en de naar haar zich noemende oude aristocratie, wier hoofdzetel zij is.

Fauces, pl. lat. (sing, *faux*, keel) smalle doorgang.

Faucheuse, f. fr. (van *faucher*, maaien) maaimachine (voor gras).

Faucon, z. f a l c o n a; – **fauconnier,** m. fr. (spr. *fokonjé*) valkenier; – **fauconnerie,** f. valkerij, z. f a l c o n e r i e; – **fauconnière,** f. (spr. *fokonjèr*) valkenierstasch.

faufileeren (spr. *fo*–), fr. *faufiler*; v. *faux*, valsch en *filer*, rijgen) rijgen, met zeer wijde steken naaien; kennissen aanknoopen, verbintenissen aangaan.

Faujas, bij natuurwetenschappelijke benamingen voor B. Faujas de Saint-Fond (gest. 1819).

Faulde, f. fr. (spr. *fôld'*) plaats waar kolenbranders hun handwerk uitoefenen.

Faunen, m. pl. lat. (sing. *Faunus*, pl. *Fauni*) rom. Myth. veld- of boschgoden met horens, bokspooten en staart, voorgesteld als laagzinnelijke, ontuchtige, geile wezens (zij waren nochtans minder leelijk dan de s a t y r s, z. ald.); vandaar: zinnelijk, ontuchtig, geil man; – **fauna,** f. dieren, die in een bijzonder land of oord inheemsch zijn; ook beschrijving en lijst daarvan; – **faunésk** of **faunisch,** adj. op een boschgod gelijkend, grof, ruw, plomp, zinnelijk, ontuchtig, geil; – **faunist,** m. dierkundige.

Faureplaat, f. El. geleider, elektrode die met a c t i e v e m a s s a (z. a.) besmeerd is; gesmeerde plaat. Zie P l a n t é p l a a t.

Faussaire, m. fr. (spr. *fo-sèr'*) = lat. f a l s a r i u s, z. ald.

Fausse-alarme, f. fr. (spr. *foos'*–; van *faux, fausse*, valsch) Mil. loos of valsch alarm, onnoodige wapenkreet; – **fausse-attaque,** fr. (spr. *foos'attāk'*) schijnaanval; – **fausse-braie,** f. (spr. *-brê*) onderwal, benedenwal; voorgrond of terras van een slot; – **fausse-carte,** f. (spr. *foos'kârt*) kaart zonder waarde, die geen punt telt, inz. eene kleine kaart, die geen troef is; – **fausse-clef,** f. (spr. *-klé*) valsche sleutel, looper, keizer; – **fausse-corde,** f. Muz. valsche, niet zuiver gestemde snaar; – **fausse-côte,** f. (spr. *-koot'*) valsche rib; – **fausse-couche,** f. (spr. *-koesj'*) miskraam, te vroege bevalling; – **fausse-démarche**

(spr. *foos'-demársj*) of **-mesure** (spr. *-m'zuur*), f. valsche stap, verkeerde maatregel; – **fausse-fenêtre,** f. blind venster; – **fausse-équerre,** f. (spr. *ekèr'*) zwei, houten schroefpasser; – **fausse-gorge,** f. (spr. *-gorzj'*) valsche boezem, valsche borsten; – **fausse-grossesse,** f. (spr. *-grossès*) valsche, gewaande zwangerschap; – **fausse-manche,** f. (spr. *-mańsj'*) overmouw, morsmouw; – **fausse-mesure,** f. z. f a u s s e-d é m a r c h e; – **fausse-monnaie,** f. (spr. *-né*) valsch geld; – **fausse-page,** f. (spr. *-pá-zj'*) de voorhandsche titel van een boek (doorgaans verkeerdelijk de fransche titel geheeten); – **fausse-porte,** f. (spr. *-port'*) blinde deur; ook gewoonlijk niet gebruikt, gesloten deurtje; – **fausse-queue,** fr. (spr. *-keu'*) onzuivere stoot, misstoot op het biljart; – **fausse-route,** f. (spr. *-roet*) weg, waardoor men zich van het gestelde doel verwijdert, verkeerde weg; – **fausse-sortie,** f. op het tooneel: schijnafgang, om dadelijk terug te komen.

fausseeren (spr. *foos-*), fr. (*fausser*, van *faux*, z. ald.) verbuigen, krommen, b. v. eene kling; verdraaien, b. v. een sleutel; uit de richting of de rechte lijn geraken.

Fausset, m. fr. (spr. *fo-sè*), z. v. a. f a l s e t, z. ald.

Faussetè, f. fr. (spr. *foos'té*) valschheid.

Faust, Faustijn en **Faustinus,** lat. (van *faustus*, gelukkig) mansn.: de gelukkige; f. **Faustine**; – **Faust,** inz. de naam van een in de volkssage berucht toovenaar; door Goethe gestempeld tot het type van den geestelijk steeds werkzamen mensch, die alle wetenschap beproefd heeft en door alles teleurgesteld en onbevredigd is en dan uit de wereld van de boeken en het denken treedt in de wereld van het genot en de handeling.

Faute, f. fr. (spr. *foot'*; oudfr. *faulte*, it. *falta*, v. lat. *fallĕre*, feilen, ontbreken) f o u t, feil, gebrek, misslag, 't verzien; – *faute d'argent* (spr. *dargáń*), bij gebrek aan geld; – *faute de mieux* (spr. *-mjeu*), bij gebrek van beter; – *sans faute* (spr. *sań-*), zonder fout, ongetwijfeld, voorzeker, vast.

Fauteuil, m. fr. (spr. *fo-tuilj'*; van 't oudhoogd. *faldstuol* d. i. vouwstoel; vgl. f a l d i s t o r i u m) armstoel, leuningstoel; eerezetel, voorzittersstoel; in Frankrijk inz. een der 40 zetels of plaatsen in de Académie.

Fautor, m. lat. (van *favēre*, gunnen), fr. **fauteur,** begunstiger, beschermheer, bevorderaar, schutsheer, patroon; – *fautor delicti*, bevorderaar of begunstiger van een misdrijf.

faux, *fausse*, fr. (spr. *fo*, *fooss'*; van 't lat. *falsus, a, um*) valsch, onecht, onwaar; – **faux-air,** n. (spr. *fozèr*) bedrieglijke gelijkenis; – **faux-argent,** (spr. *fo-zarzjáń*), valsch zilver; – **faux-bond,** m. (spr. *fo-bóń*) verkeerde terugsprong van den bal; oneig. overtreding of niet-vervulling van zijn plicht; – **faux-bourdon,** z. *falso bordone*; – **faux-brillant,** m. (spr. *fo-briljáń*, onechte of valsche edelsteen; in 't algemeen: valsche glans, bedriegelijke schijn, klatergoud, schijnverdienste, valsche welsprekendheid enz.; – **faux-col,** m. (spr. *fo-kól*) los boordje om aan het hemd vast te knoopen; – **faux-coup,** m. (spr. *fo-kóé*) misstoot, misslag; – **faux-emploi,** m. (spr. *fozańploá*) valsche rekening, waarin sommen als uitgegeven voorkomen, die het niet zijn; – **faux-feu,** Mar. blikvuur, een nachtelijk scheepssein met buskruit; ook het afbranden van het pankruit; – **faux-fourreau,** n. (spr. *-foeró*) foedraal, waarin zich eerst het eigenlijke foedraal bevindt; – **faux-frais,** pl. (spr. *fo-frè*) kleine onkosten, bijuitgaven; – **faux-frère,** m. (spr. *fo-frèr'*) valsche broeder, verrader; – **faux-fuyant,** m. (spr. *fofwi-jáń*) uitvlucht, valsch voorwendsel; – **faux-jour,** n. (spr. *fo-zjoer*) valsch licht, verkeerde lichtgeving aan schilderijen; vallicht; – **faux-ménage,** n. (spr. *-ázj'*) onecht huwelijk, samenwoning buiten huwelijk; – **faux-pas,** m. (spr. *fo-pá*) misstap; – **faux-plafond** (spr. *-fóń*), **faux-plancher** (spr. *plańséj*), n. plafond, zoldering onder de balklaag tot vermindering der kamerhoogte; – **faux-pli,** m. vrouw op eene plaats, waar er geen behoort te zijn; – **faux-pont,** n. (spr. *-poń*) Mar. zoogenaamde koebrug, halfdek; – **faux-semblant,** n. (spr. *fo -sańblań*) valsche schijn, misleiding, verblinding; – **faux-titre,** m. Typ. verkorte titel op het blad, dat den waren titel voorafgaat, v o o r h a n d s c h e titel (bij verbastering f r a n s c h e titel).

favēte linguis enz. (v. *favēre*, genegen zijn) „zijt gunstig met de tongen!" uitroep van den rom. priester bij het begin van het offer aan de omringende menigte (gr. *euphemeite*), d. i. bevordert het offeren door aandachtige stilte en het vermijden van alle storende of onheilige woorden; voert vrome redenen, onthoudt u van slechte redenen, bewaakt uwe tongen, zwijgt.

Favola, f. it. fabel.

Favonius, m. lat. (v. *fovēre*, warmen) westenwind, z e p h y r der Romeinen.

Favor, m. lat. (van *favēre*, gunstig zijn) **faveur,** f. fr. gunst, genegenheid, gunstbetuiging, begunstiging; bescherming, welwillendheid goedheid, zachtheid, genade, vergeving; beleefdheid; – *favor defensiōnis*, lat. Jur. begunstiging der verdediging, d. i. alle verlichtingen en verzachtingen, die een beklaagde bij een crimineel proces ten goede komen; – *in favōrem*, Jur. ten gunste, ten beste; – *in favōrem prolis* of *prolium*, ten gunste der kinderen of nakomelingen; – *à la faveur*, fr. onder begunstiging, onder bescherming, met hulpe van, – *en faveur* (spr. *ań-*), ten gunste, ten behoeve, ten voordeele, in trek, begeerd (van waren, effecten, enz.); – *par faveur*, uit gunst of beleefdheid; – **faveurs** of **faveurtjes,** n. pl. gunstbetooningen der jonkvrouwen aan de ridders bij hunne spelen, bestaande in sjerpen, gordels, linten, vandaar b.v. nog een smal zijden lint om sigaren; – **faveurdagen,** Kmt. nazicht-dagen, wisseluitstel, z. r e s p ij t d a g e n; – **favorābel,** adj. lat. (*favorabilis, e*) gunstig, genegen, voordeelig; – **favoriseeren** (spr. *s=z*), fr. (*favoriser*) begunstigen, gunstig of genegen zijn; – **favoriet,** m. (it. *favorito*, fr. *favori*) gunsteling, lieveling, in samenst. b. v. f a v o r i e t p a a r d, f a v o r i e t--s p ij s, enz. geliefdste paard, lievelingsspijs enz.; – **favori,** m.

fr. ook bakkebaard; - **favorieten,** pl. bakkebaarden; - **favorite,** f. gunsteling, begunstigde, geliefde, b. v. s u l t â n e f a v o r i t e, diegene onder de vrouwen van den sultan, wie hij gerekend wordt de meeste liefde toe te dragen en die hem den vermoedelijken erfgenaam van den troon heeft geschonken; ook de naam van vele aanzienlijke landhuizen; N. H. geelsnavelig waterhoen van Cayenne; soort van omnibus; in het kaartspel: kleur of soort der kaart, die gekeerd is en den voorrang boven de andere heeft, de beste, de kleur; in de sporttaal is een **favourite** (eng., spr. *feéverit*) het paard, dat veel kans heeft den prijs te winnen, waar veel op gewed wordt, in tegenstelling van o u t s i d e r, z. a. - **favorietje,** zeker modekrulletje aan den hoofdtooi der dames; - **favoritisme,** n. barb. lat. stelsel of misbruik van het bevorderen der gunstelingen; zwakheid om zich door lievelingen te laten beheerschen.

Favus, nw.lat. honingraat; Med. besmettelijke hoofduitslag met honingachtige vochtigheid; - **favosieten** (spr. *s=z*), m. pl. nw.lat. celvormige koraalversteening; - *favosus, a, um,* lat. Bot. cellig; honingraatvormig; - *favosus-dehiscens,* Bot. met cellen openspringende.

Fawn, (spr. *faun*) n. eng. hertekalf.

fax et tuba, f. lat. eig. fakkel en trompet; aanvoerder, aanlegger, raddraaier, belhamel, hoofdpersoon.

Fay of **faye,** f. fr. (spr. *faij*) zware fransche (oorspr. vlaamsche) zijden stof; vgl. f a i l l e.

Fayal, m. witte wijn van 't gelijkn. Azorisch eiland; - **fayaliet,** n. op dit eiland voorkomend, uit kiezelzuur en ijzeroxydul bestaand mineraal.

Fayence of **faience,** n. fr. (spr. *fajâns'*; it. *faenza, porcellana di Faenza*) soort van plateel- of aardewerk; soort aardewerk, onecht of half porselein, halfgoed, naar de plaats der uitvinding F a ë n z a (lat. *Faventia*) in Italië, v. a. echter naar het vlek F a y e n c e bij Frejus in Z.Frankrijk, alwaar eene fabriek van fayence is; vgl. m a j o l i c a.

Fazánt, m. (gr. *phasiānos,* lat. *phasiānus,* scil. *ornis,* vogel, naar de rivier P h a s i s in Azië; fr. *faisan*) vogel van het hoendergeslacht, meestal met zeer fraaien vederdos; - **fazanerie,** f. fazantentuin; - **fazantstaart,** staart van een g e a n g l i s e e r d paard.

Fazénda, f., pl. **fazendas,** port. (spr. *z=s*; z. v. a. sp. *hacienda*) groote landgoederen in Brazilië; - **fazenda réal,** f. staatsschatkist, schatkamer, financie-kamer in Portugal; - **fazendeiro,** m. (spr. *-dēro*) eigenaar van een groot landgoed, heereboer in Brazilië.

Fazzolétto, n. it. zakdoek, halsdoek.

Fb., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor J. C. Fabricius (entomoloog, gestorven 1808).

Féauté, f. fr. (spr. *fe-oté*; oudfr. *féalté,* prov. *fealtat,* v. lat. *fidelitas*) leentrouw, trouw aan den leenheer.

febris, f. lat. (v. *fervēre,* koken, kokend heet zijn) koorts; - *f. adynamica,* zenuwkoorts; - *f. alba,* witte koorts, bleekzucht; - *f. ardens,* heete koorts; - *f. catarrhālis,* verkoudheidskoorts; - *f. continŭa,* aanhoudende koorts; - *f. currens,* loopende koorts; - *f. erethĭca,* ontstekingskoorts; - *f. gastrica,* darmkoorts; - *f. hectica,* teringkoorts; - *f. intermittens,* tusschenpoozende of afwisselende koorts; - *f. maligna,* kwaadaardige heete koorts; - *f. quartāna,* derdendaagsche koorts; - *f. quotidiāna,* alledaagsche koorts; - *f. recurrens,* terugloopende koorts (hgd. *rückfallsfieber,* eng. *relapsingfever*) epidemisch optredende, typhusachtige besmettelijke ziekte, met (6 à 8 daagsche) koortsvrijheid tusschen twee aanvallen; - *f. remittens,* met tijdperken van afneming afwisselende koorts; - *f. tertiāna,* anderdaagsche koorts; - **febriciteeren** (lat. *febricitāre*), met de koorts behept zijn, de koorts hebben, aan de koorts loopen; - **febricitánt,** m. (*febricitans*) koortslijder; - **febrifugium,** n. nw.lat. 't afnemen, wijken, ophouden der koorts; - *febrifŭga,* n. pl. koortsverdrijvende, koortsgenezende middelen; - **febriel** of **febrilisch,** adj. nw.lat. koortsachtig, koortsaardig; - **Febronia,** f. vrouwennaam: de koortsachtige.

Febronianisme, n. nw.lat. stelsel der Kath. kerk, dat eene zelfstandige bisschoppelijke nationale kerk in Duitschland ten doel heeft (opgeworpen door den wijbisschop te Trier ± 1768, v. Hontheim, die schreef onder den naam van J u s t u s F e b r o n i u s).

Februari, m. lat. (*Februarius,* van den oud-ital. god der onderwereld F e b r ŭ u s, aan wien deze maand, waarin het jaarlijksche reinigings- of verzoeningsfeest (*februa*) der oude Romeinen gevierd werd, waarschijnlijk was toegewijd) de tweede maand van het jaar, oudtijds: sprokkelmaand.

feces, z. *faeces.*

Feciales, beter f e t i a l e s (z. ald.).

fecit, lat. (perfect. van *facĕre,* maken. doen) of afgekort *fec.,* hij heeft het gemaakt (op kunstwerken.)

feculent, feculentie, feculometer, z. f æ c u l e n t, enz., onder *faeces.*

fecundeeren, fecundatie enz., z. f œ c u n d e e r e n enz.

Fédawih, m. arab. uitvoerder der bevelen van den *Sjeik el dsjebel.*

Feddan, m. arab. (v. *feddān,* juk ossen, eene ploeg) akkermaat in Egypte, Nubië, enz., ongeveer $^1/_4$ morgen = 24 *kirat* (deelen), in het gewone leven = 59,290 are, bij de belastingheffing slechts 44,591 are.

Federaal, federalisme enz., z. f œ d e r a a l enz.

Federal, m. eng. (spr. *fédderel*; vgl. f æ d e r a a l) verbonden, f æ d e r a l i s t (z. ald.) b. v. in den noord-amerikaansche burgeroorlog: f e d e r a l s, unie-mannen of aanhangers der noordelijke staten, evenals g e c o n f e r e e r d e n: secessionisten of aanhangers der zuidelijke staten; - **federalist,** m. (spr. *fedderellist*) in Noord-Amerika oorspr. naam voor de partij, welke voor het centrale gezag de grootst mogelijke macht verlangde, later N a t i o n a l R e p u b l i c a n s en dan W h i g s

genoemd, zooals voor de tegenpartij, die voor de regeeringen der afzonderlijke staten de grootst mogelijke macht verlangden, den naam gold van Anti-federalist, later Democrat of Republican, vervolgens Jackson-man, daarop Tory en later Locofoco.

Fee, f. (fr. *fée*, oudfr. *feie*, *fae*, it. *fata*, v. 't later lat. *fata*, schikgodin, van *fatua*, waarzegster) naar het volgsgeloof, inz. der celtische en romaansche landen: bovenmenschelijke vrouwelijke wezens, die waarzegsters en tooveressen zijn, doch eene beperkte macht hebben, deels schoon gevormd en goed, deels leelijk en boos zijn; toovergodin; - **féerie,** f. fr. tooverkunst, betoovering; ook ballet, waarin de tooverachtige veranderingen door de machinerieën de hoofdzaak zijn.

fee, n. eng. (spr. *fie*; z. v. a. *feudum*, z. ald.) leen, cijns, belooning, fooi.

Feeder, (spr. *fieder*) m. eng. voeder, de voedingsleiding bij elektrische lijnen door ondergrondsche kabels.

Feheran, soort tapijt, naar de Perzische stad Faharān genoemd.

Feinam, m. oude koperen munt in Britsch-Indië (in Soerate), ongeveer = 4 cent.

Feindynamo, f. El. dynamo, die wisselstroom en gelijkstroom levert; naar den uitvinder genoemd.

Feinte, f. fr. (spr. *fènt'*; van *feindre*) veinzerij, list, looze streek, vond, uitvlucht; misleidende stoot bij het schermen, fint (z. ald.).

Feitiçeira, f. port (spr. *fetisēra*, vgl. fetish) tooveres; - **feitiçeiro,** m. (spr. *-ēro*) toovenaar; - **feitiço,** m. betoovering.

fel, n. lat. gal; - *fel carpionum*, karpergal; - *fel depurātum*, n. gezuiverde gal; - *fel inspissātum*, ingedikte gal; - *fel tauri*, ossegal; - *fel vitri*, glasgal; - **felline-zuur,** f. nw.lat.-nederl. galzuur; - **felleus,** adj. (later lat. *fellōsus, a, um*), gallig, vol gal.

Fēlar, n. soort kleedingstuk der Tsjerkessen.

felice notte, it. (*feliedzje-*) goede (eig. gelukkige) nacht; - *felicissima notte* (spr. *feliedzjissima-*) beste (gelukkigste) nacht.

Félibre, m. dichter in een zuidfransch dialect; provençaalsch dichter; als 't ware in de 19e eeuw herleefde troubadour; o. a. Mistral en Roumanille; ook willen zij een keizerrijk stichten en Noord-Frankrijk veroveren.

Felicitas enz., z. ond. Felix.

Felin, fellin of **ferlin,** m. fr. (spr. *-lèn*) voormalig goud- en zilvergewicht te Parijs en te Brussel, = 0,417 gram.

Fēlina, pl. lat. katachtige roofdieren; - **felis,** f. kat, b. v. *felis domestica*, huiskat; - *felis leo*, leeuw enz.

Felippo, z. Filippo.

Felith, n. (de letter f en gr. *lithos*, steen), mikroskopisch bestanddeel van het portlandcement, zie alith.

Felix, lat. gelukkig; - **felix,** m. mansn. de gelukkige; -*feliciter*, adv. gelukkig, ook heil u! geluk er meê! en z. v. a. bravo; - *felix meritis*, gelukkig door verdienste, de zinspreuk eener door den handelstand gestichte maatschappij van beoefenaars en beminnaars der wetenschappen en kunsten te Amsterdam; - **Felicitas,** f., de vergode gelukzaligheid bij de oude Romeinen; - **Felicitas Julia,** f. rom. naam voor Lissabon; - **feliciteeren,** nw.lat. (fr. *féliciter*) gelukwenschen; - *pour feliciter*, op visitekaartje (gew. afgek. p. f.) om geluk te wenschen; - **felicitātie** (spr. *tie=tsie*), gelukwensching, heilwensch, zegenwensch.

Fell, m. voormalige rekenmunt op de Faröer-eilanden, ongeveer = 9 centen.

Félla, m. turk. openbare omroeper; heraut.

Fellah, m. arab. (*fallâh*, van *falah*, splijten, groeven, ploegen), landbouwer, landbouw-drijvend Arabier, inz. in Egypte.

felleus, z. ond. *fel*.

Fellin, z. felin.

Felline-zuur, z. ond. *fel*.

Felloplastiek, z. phelloplastiek.

Fellow, m. eng. (spr. *féllo*; angels. *felaw*, van *feligean*, volgen; ijsl. *felagi*, deensch *fälle*) gezel, genoot, makker, kameraad; ambtgenoot, medelid, inz. medelid van eene inrichting voor hooger onderwijs, van een college in Engeland; - *Fellow of the Geological Society*, lid van het geologisch genootschap; - *F. of the Horticultural Society*, lid der maatschappij van tuinbouw; - *F. of the Linnean Society*, lid van het Linneesch genootschap; - *F. of the Royal Society*, lid van de koninklijke maatschappij van wetenschappen te Londen; - *F. of the Royal Society at Edinburgh*, lid der koninklijke maatschappij van wetenschappen te Edinburgh; - *F. of the Royal S. at London and Edinburgh*, lid der beide laatstgenoemde maatschappijen; - *F. of the Society of Antiquarians*, lid van het oudheidkundig genootschap; - *F. of the Wernerian Society*, lid van het Wernergenootschap; - **féllowship,** n. (spr. *-sjip*) lidmaatschap, aandeel aan eene geleerde stichting; - **fellow-christian,** m. (spr. *kristjen*) mede-christen; - **fellow-student,** m. (spr. *stjóédent*) mede-student.

Feloek, f. (fr. *felouque*, it. *felúca*, *felúcca*; van 't arab. *feloeka*, van *falaka*, varen) snelschip, licht, lang en smal vaartuig zonder verdek, met zeilen en riemen voor de kustvaart in de Middellandsche Zee vgl. galei.

Felonie, f. (fr. *félonie*, mid. lat. *felonia*, van *felo*, *fello*, trouwelooze, opstandeling; fr. *félon*, it. *fellone*, van 't celt. *fael*, bedrog, verraad) schending der leenplichten van een vazal jegens zijn leenheer, of ook omgekeerd, leenmisdaad, leenplichtschending; trouwbreuk jegens de overheid; in Engeland iedere halsmisdaad.

Felour, noord-afrikaansche koperen munt, ongeveer = 1 cent.

Felp, z. fulp.

female, adj. eng. (spr. *fiemeel*) vrouwelijk, voor het vrouwelijk geslacht bestemd.

feminĕus, a, um, lat. Bot. vrouwelijk, slechts met stempel.

femininus, a, um (van *femina*, vrouw) vrouwelijk; - **femininum,** n. vrouwelijk woord; -

genĕris feminīni, van het vrouwelijk geslacht; – **feminiseeren** (spr. *s*=*z*) barb.-lat. vrouwelijk of verwijfd maken.

Feminisme, n. vrouwenbeweging, waardoor men de vrouw gelijk in rechten en plichten wil doen zijn met den man; – **anti-feminisme,** n. de beweging daartegen.

femme de chambre, f. fr. (spr. *faam' de sjañbr'*) kamenier; – *femme de charge* (spr. *sjárzj'*), huishoudster; – *femme de journée* (spr. *zjoernée*), werkster in dagloon; – *femme de ménage* (spr. *menā-zj'*), huishoudster; – *femme du monde*, wereldsche vrouw; – *femme honnête* (spr. *onnèt'*), fatsoenlijke vrouw; – *femme pot-au-feu* (spr. *potoféú*), huishoudelijke vrouw, huismoeder; – *femme entretenue*, z. e n t r e t e n u e; – *femme publique* (spr. *-publiek*), publieke vrouw, hoer.

femoraal, adj. lat. (van *femur*, dij) wat het dijbeen betreft, tot de heupen behoort.

Fen, n. chin. z. l i a n g, t s j i en t a n.

Fencibles, pl. ong. (spr. *fénsibb'ls*, van *fence*, beschutten, verdedigen) kustbewaarders, strandverdedigers.

Fender, (eng. *fend*, afweren), stuk hout, zak met touw enz. om de gevolgen van een stoot voor een schip te verzachten, ook worst, poddingzak geheeten.

Fenegriek, n. (lat. *fœnum graecum*) eig. grieksch hooi, een sterk riekend medicinaal kruid, bokshoorn, dat wel als huismiddel gebruikt wordt.

fenereeren, lat. (*fenerāri*, v. *fenus*, rente) geld op rente uitleenen, woekeren; – **feneratie** (spr. *t*=*s*), f. (*feneratio*) 't woekeren, de woeker.

fenestratus, a, um, lat. Bot. getralied, gevensterd.

Fenetrage, f. fr. (spr. *-trāázj'*, van *fenêtre* = lat. *fenéstra*, venster) vensterwerk, gezamenlijke vensters van een gebouw.

Fenians, pl. eng., naar men beweert, reeds in de 3de eeuw bloeiende, het land voor indringers beschuttende, nu ook in Amerika verbreid Iersch geheim genootschap, dat zich ten doel stelt Ierland van Engeland los te maken en eene iersche republiek te stichten; – **feniansvuur,** n. vloeibare brandstof, door de fenians gebruikt om brand te stichten; – **fenianisme,** n. het politiek stelsel der fenians; – **fenianistisch,** adj. tot de fenians of hun systeem behoorende, daarop betrekking hebbende; – **feniër,** m. hgd. z. v. a. f e n i a n.

Fenn, n. ijsl. moeras, ven, veen, peelland,

Fenrir, m. noorsche Myth. ontzaglijke wolf, zoon van Loki, die bij den wereldondergang Odin zal verslinden.

feodaal, feodaliteit enz. fr. voor f e u d a a l enz., z. f e u d u m.

Féodor, russ. mansn., z. v. a. T h e o d o o r; – **Feodosia,** z. v. a. T h e o d o z i a; – **Feodorowitsj,** m. en **Feodorówna,** f. russ. eigennamen: zoon, dochter van Feodor.

fep, (eng. *fap* = dronken) aan de fep zijn, dronken zijn; – **feppen,** drinken.

Fér., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor A. E. Férussar (gest. 1836).

Fera, f. lat. wild dier, roofdier; – **ferinus,** adj. den wilden dieren eigen; – **feriteit,** f. (lat. *ferĭtas*) wildheid, wreedheid.

Fer à cheval, n. fr. (spr. *fer a sj'wâl*) eig. hoefijzer; Mil. rond buitenwerk.

Feraciteit, f. lat. (*feracitas*, van *ferax*, vruchtbaar) vruchtbaarheid.

Ferandine, z. F e r r a n d i n e.

fer aut feri, ne feriaris feri, lat. sprw.: draag of sla, wilt ge niet geslagen worden, sla dan zelf.

Ferculum, n. lat. (v. *ferre*, dragen) baar, berrie; opgedragen gerecht, spijsschotel; pl. **fercula,** vroeger ook: offerpenningen voor geestelijken bij huwelijksplechtigheden.

Férdinand, mansn. (gevormd uit het sp. *Fernándo*, oudsp. *Hernándo*, *Hernánd*, v. 't oudhoogd. *Herinand*, van *heri*, got. *harjis*, heer, leger, en *nanthjan*, wagen) stout in 't leger, de stoute krijgsman.

Ferédsje, f. arab. turksch overkleed, op onze kamerjaponnen gelijkende.

Feretrum, n. gr. (*phéretron*, v. *pherein*, dragen) draagbaar, berrie, baar; lijkkist.

Feriën, pl. lat. (*feriae*) feestdagen, vrije dagen, rustdagen, dagen van uitspanning; vacantie; – *feriae caniculāres*, vrije hondsdagen, hondsdagen-rusttijd; – *feriāles libri*, boeken in de oude christenkerk, waarin de feesten der martelaren opgeteekend waren; – **feriaal,** adj. de feriën betreffende; – *feriātum tempus*, n. tijd, waarin huwelijken verboden zijn.

Ferik-pasja, m. turk. (v. 't arab. *ferîk*) afdeeling, z. v. a. d i v i s i e-g e n e r a a l; – **feriki-bahrieh,** z. v. a. a d m i r a a l.

Ferio, in de zegswijzen: i e m a n d *in ferio* o v e r t u i g e n, d. i. hem eene dracht slagen toedienen, afrossen (met iron. zinspeling op het lat. *ferire*, slaan, en *ferio*, een verouderd scholastiek woord, dat zekere soort van sluitreden aanduidde).

Ferka, f. arab. afdeeling, sectie, vereeniging van verscheiden d o e a r s (z. ald.) onder één sjeik.

Ferlét, n. werktuig van de papiermakers en boekdrukkers in den vorm eener T, om er het papier mede op te hangen en af te nemen.

Ferlin, z. f e l i n.

ferm, adj. (fr. *ferme* en als adv. *fermement*; van 't lat. *firmus, a, um*) vast, onbeweeglijk, sterk, standvastig, mannelijk, f e r m; – *ferma*, ook *fermāta*, of **fermāte,** f. it. Muz. aanhouder, rustpunt of stilstand van het gezang of spel op één toon; – **fermeté,** f. fr. **fermeteit,** vastheid, standvastigheid, degelijkheid, kracht; – *con fermézza*, it. Muz. met kracht en stoutheid.

Fermage, z. ond. f e r m e.

Fermail, n. (spr. *fermálj*), fr. (v. *fermer*, sluiten v. 't lat. *firmare*, vastmaken, bevestigen) in de wapenkunde: gesp; – **gefermailleerd,** adj. (fr. *fermaillé*) met gespen voorzien, gegespt.

Ferman, minder goed **firman,** m. perz. (*fermân*, bevel) schriftelijk bevel van den turkschen sultan, vorstelijke verlofbrief (patent); pas, aanstelling enz.; ook in O.-Indië schrif-

telijke vergunning aan vreemde kooplieden om handel te drijven, handelspas.

fermate, it. Muz. houdt op, sluit, staat stil.

Ferme, f. fr. (van 't lat. *firma*, dewijl zij aanvankelijk met muren als bevestigd waren) boerderij, pachthoeve, meierij, landgoed; pacht, verpachting; – *ferme modèle*, model-boerderij; – **fermier,** m. (spr. *fermjé*) pachter; – *fermier général* (spr. *-zjenerál*), opperpachter, benaming van hen, die weleer de inkomsten (*fermes*) van den koning van Frankrijk in pacht hadden; – **fermage,** f. (spr. *fermá-zj'*) pachtgeld, pacht.

Ferment, n. lat. (*ferméntum*, voor *ferviméntum*, van *fervēre*, opbruisen, gisten) gistmiddel, giststof, gistdeeg, zuurdeeg, gist, stikstofhoudend middel, dat door zijne ontleding ook andere organische verbindingen tot ontleding brengt; – *ferméntum morbi*, n. de ziektestof; – *f. ventricŭli*, maagsap; – **fermenteeren,** (lat. *fermentāre*) in gisting brengen; gisten, in gisting geraken; – **fermentābel,** adj. nw.lat. voor gisting vatbaar; – **fermentātie** (spr. *tie*= *tsie*), f. gisting, 't gisten; oneig. groote gemoedsbeweging, volkswoeling, oproer, – **fermentatief,** adj. gisting verwekkend, bevorderend.

Ferme-porte, m. (spr. *ferm'port'*) fr. (v. *fermer*, sluiten en *porte*, deur) deursluiter, ijzeren stang die de deur toeduwt; – **fermez la porte** (spr. *fermé-*) sluit de deur! (opschrift op deuren, die niet opengelaten mogen worden).

Fermete, fermeteit, z. ond. f e r m; – **fermier,** z. ond. f e r m e.

Fermezza, f. it. vastheid, kracht.

Fermoir, n. fr. (spr. *-moár*, van *fermer*, sluiten) boekenhaak of -slot, z. v. a. c l a u s u u r; sluithaak in plaats van eene gesp, ook soort van beitel.

Fernambúk, n. (naar de landstreek en stad Fernambuco of Pernambuco in Brazilië) b r u i n-h o u t, voortreffelijke, zware, zeer harde houtsoort uit Brazilië, van roodachtig gele kleur; zij wordt geraspt inz. tot verfstof en rooden inkt gebruikt; ook b r a z i l- en b r a z i l i e h o u t geheeten.

feroce, it. (spr. *ferootsje*; van 't lat. *ferox*) Muz. wild, onstuimig; – **ferociteit,** f. lat. (*ferocĭtas*) wildheid, woestheid, grimmigheid; onmenschelijkheid, wreedheid; – *con ferocita*, it. met stoutmoedigheid, onstuimigheid, woestheid.

Ferólia, f. Bot. groote boom van Guyana, die het f e r o ë-, g e s a t i n e e r d- of a t l a s- h o u t oplevert, dat eene schoone roode, met geel gevlamde kleur heeft, atlasboom.

Ferondísme, n. g e r o k o m i e z. a.

Feronia, f. rom. Myth. oud-italiaansche, oorspr. sabijnsche godheid, van duistere beteekenis; men houdt haar voor de godin der boomvruchten, boomkweekerijen en lustwaranden; v. a. de godin der vrijgelaten slaven; Astron. een in 1861 door Peters ontdekte asteroïde.

ferox, lat. Bot. wreed, sterk gewapend; vgl. *feroce*.

Ferráde, f. fr. brandteeken, merk, dat den stier in de zuidelijke landen met een gloeiend ijzer wordt opgedrukt.

Ferrador, m. port. smid.

Ferrádsje, m. turk. pels met wijde mouwen.

Ferrage, f. fr. (spr. *ferrá-zj'*) loon der muntstempelsnijders; ook dat der lakenplombeerders; het boeien der misdadigers; beslaan der paarden.

Ferraille, f. fr. (spr. *-rálj*; van *fer* = lat. *ferrum*, ijzer) oud ijzer, oud roest; – **ferrailleeren,** (fr. *ferrailler*) eig. met den degen kletteren; hevig vechten; – **ferailleur,** m. vechtersbaas, voorvechter.

Ferrandíne of **ferandíne,** f. fr. soort van halfzijden stof, waarvan de inslag uit wol, katoen, enz. bestaat (naar den uitvinder F e r r a n d i n genoemd).

Ferreiro, port. (spr. *ei*=*ē*) z. v. a. f e r r a d o r.

Ferrement, n. fr. (spr. *ferremáñ*) ijzerwerk, breektuig.

Ferrocyankalium, n. ook **kalium-ijzercyanuur** of **geel cyanijzerkalium,** n. Chem. bloedloogzout of ijzerblauwzuur kali, gewonnen uit dierlijken afval, potasch en ijzer; – **ferridcyankalium,** ook **kaliumijzercyanide** of **rood cyanijzerkalium,** n. uit het vorige door chloorgas bereid; – **ferromagnétisch,** adj. sterk magnetisch, tegenover paramagnetisch, d. i. zwak magnetisch; – **ferrosulphaát,** n. zwavelzuurijzer, ijzervitriool, in de phot. als ontwikkelaar in gebruik.

Ferronnière, f. fr. metalen voorhoofdband, dames-hoofdsieraad van paarlen, edelgesteenten, goud enz. (eig. ij z e r k o o p s t e r; zoo geheeten naar de schoone schilderij van Leonardo de Vinci, *la belle ferronnière*; men zegt ook dat deze naam gebruikt werd voor eene maîtressse van Frans I, de vrouw van zekeren Ferron).

Ferrotypie, f. lat.-gr. (v. *ferrum*, ijzer en *týptein*, slaan, drukken) photographie op ijzer.

ferrugíneus, adj. nw.lat. (van *ferrūgo*, ijzerroest, v. *ferrum*, ijzer) ijzerhoudend, ijzerachtig; roestkleurig; – **ferruginōsa,** n. pl. ijzerhoudende geneesmiddelen, die een samentrekkende en bloedvormende werking hebben; – **ferruginositeit,** f. ijzerhoudendheid; roestkleurigheid.

ferrum, n. lat. ijzer; – *ferrum cándĕum*, lat. gloeiend ijzer, waarmee de arts door branden geneest; – *ferrūmen*, n. soldeersel; – **ferrumineeren,** samensmeden, aaneenwellen; – **ferruminātie** (spr. *t*=*ts*), f. (*ferruminatio*) samenwellen van het ijzer; verbinding van twee stukken metaal zonder een derde als soldeersel te gebruiken.

Ferry(boat), eng. f. (veer)boot.

fertiel, adj. lat. (*fertĭlis, e*, v. *ferre*, dragen) vruchtbaar, vruchtgevend; – **fertiliteit,** f. (*fertilĭtas*) vruchtbaarheid, weligheid; – **fertiliseeren** (spr. *s*=*z*), barb.lat. vruchtbaar maken; bezwangeren.

Ferto, n. lat. (eig. imperatief van *ferre*: *ferto*, laat zij wegnemen) dat gedeelte van het vermogen van een Kath. priester, dat hij in zijn

uitersten wil aan de kerk moet vermaken.

Ferŭla, f. lat. priemkruid; in 't algemeen dun takje, roetje; tuchtroede, plak van de oude schoolmeesters; Chir. spalk of scheen bij 't zetten van gebroken pijpbeenderen.

fervént, adj. lat. (*férvens*, v. *fervēre*, bruisen, gloeien) ijverig, vurig, blakend; hitsig, heet; – **fervesceeren,** (lat. *fervescĕre*) verhitten, ontgloeien, toornig worden, blaken; – *fervet opus*, lat. het werk gaat ijverig voort; – **férvor,** m. lat. of **ferveur,** f. fr. ijver, inz. bij zaken van godsvrucht, bij het gebed enz., innige vrome aandrift; hitte, gloed; – **fervidor,** z. thermidor; – *fervido, fervida, fervidaménte*, it. Muz. bezield, vurig; – *con fervore*, it. met vuur, innigheid, ziel.

Fes, z. fez.

Fescennīnen, m. pl. of **fescennijnsche gedichten,** n. pl. lat. (*fescennīni*, scil. *versus*, naar eene oude stad Fescennia in Etrurië) soort van oud-rom. schimp- of spotverzen, vol plompe aardigheden en onzedelijke uitdrukkingen, die bij wijze van samenspraak door twee personen werden opgezegd; oneig. wulpsche bruiloftsgedichten.

Fesiod, n. skand. beurs, geldbuidel.

Fesse-mathieu, m. fr. (spr. *fèsmatjéú*) leener op pand, woekeraar.

festa enz., z. ond. *festum*.

festief, adj. lat. (*festīvus, a, um*, v. *festum*) feestelijk; – *festivo* of *con festività*, it. Muz. feestelijk, met plechtigheid; – **festival,** n. fr. muziekfeest; – **festiviteit,** f. lat. (*festivĭtas*) feestelijkheid, plechtigheid, vreugdefeest; – **festiviteiten,** f. pl. feestelijkheden.

Festin, fr. (spr. *festeṅ*; van 't lat. *festum*) **festijn,** n. feest, gastmaal, eeremaal, vreugdedisch, smulpartij; – **festino,** m. it. ital. gemaskerd bal, avondvermomming; ook z. v. a. soirée.

festineeren, lat. (*festināre*) haasten, spoeden; iets verhaasten, bespoedigen; – *festīna lente!* lat. haast u langzaam!; spoed u met bedachtzaamheid!; – **festinātie** (spr. *tie=tsie*), f. (lat. *festinatio*) ijlvaardigheid, spoed, gezwindheid.

Festino, z. ond. festin.

Festioloog, z. ond. festum.

festivo, **festiviteit,** z. ond. festief.

festivole, festivolmente, it. opgeruimd, vroolijk.

Festoform, n. preparaat van formaldehyde, een ontsmettend en bederfwerend middel.

Feston, m. fr. (spr. *fèstóṅ*; it. *festone*, v. 't lat. *festum*, feest, dus oorspr, feestelijke tooi) festoen, loof- of lofwerk van bloemen, opgehangen slingersnoer van loof, vruchten en bloemen, enz.; bloemtwijgen; borduursel; – **festoneeren** (fr. *festonner*), met bloem- en loofwerk versieren, behangen, omzoomen; kleine op bloemslingers gelijkende bogen borduren.

festosetto, festosetta, festosamente, it. feestelijk, vroolijk, levendig.

festum, n. lat. feest; pl. *festa*; – *festa chori*, koorfeesten, enkel kerkelijke (niet tegelijk burgerlijke) feesten in de Kath. kerk; – *post festum*, na het feest, d. i. te laat, mosterd na den maaltijd; – **festiloog,** m. lat.-gr. lijst der heiligenfeesten.

Festūca, f. Bot. zwenkgras.

Fête, f. fr. (van 't lat. *festum*) feest, feestdag, vierdag, verjaardag, naamdag, gastmaal, enz.; z. festin; – **fête-Dieu,** d. i. eig. Godsfeest; Sacramentsdag; – fêteeren (fr. *fêter*), vieren, feestdag houden; iemand **fêteeren,** hem hooglijk eeren, wel ontvangen, feestelijk onthalen, vleien.

Fetfah, beter **fetwa** (z. ald.).

Fēth, perz. verovering.

Fetiālis of **fetiaal,** m. pl. **fetiāles,** priesters in het oude Rome, die een college van 20 personen uitmaakten en wier voornaamste taak was, den oorlog te verklaren, over den vrede te onderhandelen, geschillen met of tusschen de bondgenooten te beslissen enz.; veldpriesters, herauten van vrede en oorlog.

Fetisch, m. fr. (*fétiche*; van 't port. *feitico*, tooverij, betoovering, van 't lat. *facticĭus*, door kunst voortgebracht, kunstig) laagste soort van goden, doordien een of ander voorwerp, een steen, een stuk hout enz. als god beschouwd en vereerd, maar ook spoedig weder verworpen en met een ander verwisseld wordt, inz. bij de Negers in Afrika; ook een toovermiddel; – **fetischisme** of **feticisme,** n. fetischdienst, vereering van zoodanige voorwerpen.

Fetron, n. mengsel van vaseline en stearinezuuranilid, een zeer goede zalf.

Fettor, m. port. (uit *factor, factoor*), handelsopziener, zaakwaarnemer, ook: districtshoofd op Portug. Timor.

Fetus, z. fœtus.

Fetwa, m. arab. (v. *fatâ*, leeren, onderwijzen) rechterlijke uitspraak of schriftelijk bescheid van den turk. mufti over eene betwiste zaak; ook bekrachtiging van een vonnis door den grootvizier, zonder welke geene misdaad met den dood kan gestraft worden; – **fetwaemini,** m. (van 't arab. *emîn*, opziener) geheimraad of helper van den mufti.

feu, m. fr. vuur; – *feu d'artifice*, kunstvuur vuurwerk; – *feu fichant*, z. onder ficheeren; – *feu sacré*, heilig vuur, geestdrift; – *feu follet* (spr. *- lè*) dwaallichtje; – *feu volage* (spr. *wolá-zj*), Med. roosachtige uitslag in het gelaat der kinderen.

Feudum, n. mid. lat. (ook *feodum*, òf van 't longobard. *fiu*, oudhoogd. *fehu*, angels. *feoh*, got. *faihu*, oorspr. goed, bezitting, vermogen, vee; vervolgens: geld, cijns, met ingeschoven *d*, of van 't zelfde woord en 't oudduitsch *ôd*, d. i. goed, eigendom; vandaar *feh-ôd*, eig. cijnsgoed, in tegenstelling met *alôd*, z. allodium) leen, leengoed; pl. **feuda,** inz. verzameling der longobardische leenrechten; – *feudum aedificĭi*, leen, waarvan het voorwerp een gebouw is; – *f. antīquum*, oud stamleen; – *f. apertum*, onbezet of opengevallen leen; – *f. aulĭcum*, hofleen; – *f. castaldĭae* of *guastaldĭae*, ambachtsleen; – *f. castrénse*, burgleen; – *f. censuale*, cijnsleen; – f. *collaterāle*, leen van zijverwantschap; – *f. commūne*, gemeenschappelijk leen; – *f. culināre*, keukenleen; – *f. datum*, gegeven leen; – *f. de*

camĕra, leen of jaarlijksch inkomen uit de kamer; – *f. de cavĕa*, leen uit den kelder; – *f. devolūtum*, vervallen en ingetrokken leen; – *f. domesticum*, stamleen; – *f. ecclesiasticum*, geestelijk of kerkelijk leen; – *f. extra cortem*, buiten het gebied van den landheer gelegen leen; – *f. feminīnum*, vrouwenleen; ook: spilleleen of sluierleen; – *f. francum*, vrijleen, eereleen; – *f. gentīle*, stamleen; – *f. habitatiōnis*, leen, welks voorwerp een woningsrecht is; – *f. hereditarium*, erfleen; – *f. ignobile* of *plebējum*, onadellijk, burgerlijk of boerenleen; – *f. intra cortem*, binnen het gebied van den landheer gelegen leen; – *f. masculīnum*, mannelijk of mansleen; – *f. mixtum*, gemengd leen, waarin bij gebreke van mannelijke erfgenamen ook vrouwen tot de erfopvolging werden toegelaten; – *f. nobile*, adellijk of ridderleen, riddergoed; – *f. novum*, nieuw leen; – *f. oblātum*, leen, door overdracht van het oppereigendom ontstaan; – *f. officĭi*, ambachtsleen; – *f. oppignorātum*, verpand leen; – *f. plebējum*, z. *f. ignobile*; – *f. rusticum*, boerenleen; – *f. seculāre*, vorsten- of vaanleen; – *f. urbānum*, burgerleen; – *f. venaticum*, leenrecht op eene jacht; – *f. vetus*, z. *f. antiquum*; – *f. vivum*, levend leen, d. i. zulk een, waarop de bruiker leven of zich ophouden moet; – *feudi acquisitĭo*, f. verwerving van een leen; – *f. alienatĭo*, f. vervreemding van een leen; – *f. amissĭo*, f. verlies van een leen; – *f. privatĭo*, f. ontzetting van een leen; – **feudaal**, adj. (mid. lat. *feudālis*) een leen aangaande, het leenstelsel of het leenrecht betreffende, leenroerig; – *curĭa feudālis*, leengerecht, leenhof; – *feudālis successĭo*, f. leenopvolging; – *feudāle debĭtum*, leenschuld, leenplicht; – *feudāle judicĭum*, n. leengerecht; – *feudalĭa*, pl. leenzaken; – **feudaalrecht,** leenrecht; in het algemeen elk recht, waarvan de oorsprong kan worden teruggebracht tot middeleeuwsche toestanden en verhoudingen; – **feudaalsysteem,** n. leenstelsel; – **feudalen,** pl. aanhangers van het leenrecht en der middeleeuwen in het algemeen, inz. in zoover de handhaving en verzekering der voorrechten van den adel betreft; – **feudaliseeren** (spr. *s=z*), naar het feudalisme inrichten; – **feudalíst** of **feudíst,** m. leeraar of kenner van het leenrecht; – **feudalísme,** n. leenstelsel en de verkleefdheid daaraan, het voorstaan daarvan; – **feudalístisch,** adj. het leenstelsel betreffende of in de verkleefdheid daaraan gegrond; met voorliefde gehecht aan de middeleeuwen; – **feudaliteit,** f. de plicht van den leenheer en den leenman; – **feudáster,** n. onecht leen, leenachtige rechtsverhouding; – *feudatarĭus*, m. leenman, beleende, vazal.

Feuille, f. fr. (spr. *fuilj'*; v. 't lat. *folĭum*, pl. *folĭa*) blad; – **feuille de route,** f. (spr. *-d'roet'*) Mil. marschbrief, marsch-aanwijzing, pas; – *feuillle de placage* (spr. *plakaazj'*) fourneerblad; – *feuille-morte*, adj. bruingeel, donkergeel, als verwelkt loof; – **feuillage,** f. (beter n.) (spr. *fuilázj'*) loof, loofwerk, inz. gesneden of geschilderd loof; – **feuillaison,** f. fr. (spr. *fuiljèzóñ*) bladschieting; tijd waarop de bladeren te voorschijn komen; – **feuillanten,** pl. (fr. *feuillants*, naar Feuillans, in Languedoc, hun uitganspunt) eene voormalige fr. monniken-orde van den strengen regel van St. Bernard; ook eene club van gematigde mannen tijdens de fr. revolutie, die hare vergadering in het klooster dier monniken had; vandaar **feuillantísme,** n. barb. lat. gematigde gezindheid en handelwijze van die staatspartij; – **feuillantíne,** f. non van eene orde, die onder den regel van den H. Bernard staat; vgl. f e u i l l a n t e n; ook z.v.a. **feuilletage,** n. (spr. *-tá-zj'*) of **feuilleté,** soort van gebak, uit bladdeeg; boterkoekjes; – **feuilleteeren** (fr. *feuilleter*), bladeren, doorbladeren, naslaan; – **feuilletón,** n. klein blad, blaadje, vliegend blad; ook van het politiek gedeelte afgescheiden gedeelte van een grooter dagblad, hetwelk wetenschappelijke mededeelingen, critiek der letterkundige werken, der tooneelstukken, enz. of wel romantische verhalen, novellen en dgl. bevat; – **feuilletonist,** m. schrijver van een feuilleton: – **feuillétte,** f. fr. wijnvat, bourgogner vat, houdende in den kleinhandel 134,110 liter, in den groothandel (nog thans gebruikelijk) 136,974 liter.

Fexen, m. pl. naam der c r e t i n s (z. ald.) in het Salzburgsche.

Fez of **fes,** f. turk. donkerrood wollen mutsje met blauwen kwast, sedert 1826 als algemeene militaire dracht in Turkije ingevoerd (naar de stad Fez in Marokko, waar die mutsen oorspr. gemaakt werden en nog worden).

fezik(k)en, mal. (*bisik*) fluisteren; stilletjes praten.

fi, fr. foei! fij! – *fi donc* (spr. *-dóñ*), wel foei!

fiaccamente, it. flauw, zwak, verwijfd.

Fiacre of **fiaker,** f. fr. huurkoetsier; huurkoets, aapje; tweespan, dat op pleinen en straten van groote steden gereed staat (genoemd naar den schotschen heilige F i a c r e (*Fiacrius*), daar de Franschman S a u v a g e, die in 1650 te Parijs het privilege ter invoering van openbare rijtuigen kreeg, in een huis woonde, waar de heilige Fiacre uithing).

Fiale, f. gr. (vgl. p h i o o l) Arch. spits torentje op een pilaar (in den gotischen stijl).

Fialfráss, fialfress, m. finl. (eig. rots- of bergbewoner) veelvraat, bergbeer (*Ursus gulo*).

Fiaminga, m. ital. Vlaming, Nederlander.

Fiásco, m. it. (pl. *fiaschi*, spr. *fiáski*, mid. lat. *flasco*) flesch; vochtmaat in Florence = $^1/_{20}$ b a r i l e wijn of 2,279 liter; ook = $^1/_{16}$ b a r i l e olie of 2,089 liter; – **fiasco maken** (oorsprong der uitdrukking onbekend), geheel en al mishagen, uitgefloten worden (van een tooneelstuk, tooneelspeler); oneig. geheel mislukken (van ondernemingen enz.).

fiat, lat. (van *fiĕri*, worden, geschieden) het geschiede! toegestaan! bewilligd, verleend!; – *fiat applicatĭo*, men make de toepassing; – *fiat insinuatĭo*, het worde ingeleverd; – *fiat justitĭa et perĕat mundus*, de gerechtigheid worde uitgeoefend, al zou de wereld daarbij vergaan!; – *fiat lux!* er zij licht!; – *fiat voluntas tua*, uw wil geschiede; – *fiat lege artis* of *fiat secúndum artem*, ook afgekort: *f. l. a.* of *f. s. a.* Med. naar het

voorschrift der kunst te bereiden; – *fiat mixtūra*, afgekort *F. M.*, de menging geschiede! het worde gemengd; – **fiatteeren,** zijn fiat, zijn toestemming geven (in Oost-Indië in gebruik).

Fiata, f. it. (fr. *fois*) maal, b. v. *una fiata*, eenmaal; *due fiate*, tweemaal enz.

Fibel, f. hoogd. (òf als bijvorm van *bibel*, bijbel, v. 't lat. *bibla* voor *biblia*; vgl. b ij b e l; òf waarschijnlijker v. 't lat. *fibula*, hechtnaald, kram, waarmede men het boek sloot; dus eig. boek dat gesloten kon worden) een AB-boek.

fibra, f. lat. vezel, inz. spiervezel, draad, houtnerf, fiber; – *fibrillae*, pl. lat. Bot. wortelvezels; – **fibrillen,** f. pl. nw. lat. Anat. zeer kleine vezeltjes; – **fibreus,** adj. vezelig; – **fibrine,** f. Chem. dierlijke vezelstof (van twee soorten: vleeschfibrine en bloedfibrine); – **fibroïne,** f. Chem. hoofdbestanddeel der zijde, der zoogenaamde herfstdraden en in het algemeen van de spinsels der dieren; – **fibrolith,** m. lat. gr. vezelsteen, een witachtig grauwe steen uit kiezelzuur en kleiaarde; – **fibroom,** n. bindweefselgezwel; – *fibrosus, a, um*, lat. Bot. vezelig.

Fibŭla, f. lat. gesp, haak, ook kuitbeen; – **fibulatie,** f., z. i n f i b u l a t i e.

Ficélle, f. fr. (als kwame 't van een lat. *filicella*, v. *filum*, draad) bindgaren; – **ficelleeren** (fr. *ficeller*), met bindgaren samenbinden, omwinden, omwikkelen, b. v. vuurballen en brandkogels, ook de kurken van flesschen met mousseerenden wijn; – **ficellist,** m. naam eener partij in Genève.

ficheeren (spr. *fi-sj-*), fr. (*ficher*, provenc. *ficar*, it. *ficcare*, als ware 't lat. *figicare*, van *figĕre*, hechten, bevestigen) Mil. boren, inboren, inheien, inslaan, indrijven; – *feu fichant* (spr. *-fi-sjàn*), inborend vuur, strijkvuur, waarbij de kogel de voorzijde van het naaste bastion treft; – **fiche,** f. Mil. paal ter afsteking der legerplaats; speelteeken, speelmerk, beentje, v i s c h j e, pennetje, waarmede men zijne winst in het triktrakspel aanteekent, aanteekenpapiertje, dat op een bepaalde plaats tusschen andere van die papiertjes gestoken wordt; ook **fichet,** m. (spr. *fi-sjè*); – *fiche de consolation* (spr. *-sjòn*), kleine vergoeding of schadeloosstelling.

Fichu, n. fr. (spr. *fi-sjú*; v. lat. *fixus*, v. *figĕre*, hechten, bevestigen, aan-, omhangen; vgl. ook *fichu*, als adj.: nietig, slecht, erbarmelijk) driehoekig vrouwenhalsdoekje.

Fictie (spr. *t*=*s*), f. lat. (*fictĭo*; vgl. f i n g e e r e n) verdichting, vinding; verdichtsel; onwaarheid, leugen; 't voorgeven, voorwendsel; Jur. aanneming van het niet gebeurde als ware het gebeurd, onderstelling van een geval (*fictio juris*); – **fictief,** adj. fr. (*fictif*) verzonnen, uitgedacht, verdicht, ingebeeld, enkel in de verbeelding bestaande.

fictiel, adj. lat. (*fictĭlis, e*, v. *fingĕre*, vormen, eene gedaante geven) van aarde of leem, leemen, aarden; – **fictiliën,** n. pl. lat. (*fictilia*) aardewerk, plateelwerk, pottenbakkerswaren; – **fictile,** n. potje, inz. bij apothekers, vandaar op recepten: *detur cum fictili*, afgekort *d. c. fict.* het worde in een potje gegeven!

ficus, f. lat. vijgeboom, vijg en de geheele daartoe behoorende plantenfamilie; ook Med. vijgwrat, zeker vleeschachtig uitwas van verschillende hoedanigheid, meestal venerisch van aard (*ficus venerĕa*); – *ficus indica*, f. banaanboom; – *ficus religiōsa*, f. heilige vijgeboom der Indiërs, pagodenboom.

Fidálgo, m., pl. **fidalgos,** port. of h i d a l g o, pl. h i d a l g o s, sp. (vermoedelijk samengetrokken uit *fijo* of *hijo* (lat. *filius*) *de algo* (= *aliquo*), d. i. zoon van iemand) edelman, adellijke in Portugal en Spanje; – **fidalguia,** port. of h i d a l g u i a, f. sp. adel.

Fiddle, eng. viool; – **fiddler,** m. violist, vioolspeler; – **fiddle-stick,** strijkstok; – **fiddle-string,** vioolsnaar.

fide, sed cui, vide! lat. sprw.: vertrouw, maar zie toe wien ge vertrouwt! vertrouw, maar schouw!

fidenziaansche poezie, f. verzen in 't italiaansch vermengd met latijn; iets anders dan m a c a r o n i s c h l a t ij n, z. a.

fides, f. lat. trouw, geloof; ook verpersoonlijkt de godin der trouw, die als zoodanig te Rome veel tempels had; Astron. een in 1855 door Luther ontdekte asteroïde; – *fides carbonaria*, kolenbrandersgeloof, d. i. een geloof zonder onderzoek, blind geloof, liever: naief geloof; – *f. documénti*, geloofwaardigheid eener oorkonde; – *f. graeca* en *f. punica*, d. i. eig. grieksche, punische (karthaaagsche) trouw; trouweloosheid, kwade trouw; – *f. implicita*, onvoorwaardelijk, blind geloof; – *f. juridica*, geloofwaardigheid in rechten; – *f. mala*, arglistigheid; – *f. pastorālis*, geloofwaardigheid der geestelijken; – *sub fide pastorāli*, op de ambtelijke verzekering van een geestelijke; – *f. publica*, openbare geloofwaardigheid; – *sub fide remissionis*, in vertrouwen op terugzending; – *f. sacerdōtalis*, geloofwaardigheid der priesters, betuiging of verzekering op priesterwoord; – *f. sponsalitia*, trouw, verplichting der verloofden; – *bonā fide* h a n d e l e n, ter goeder trouw, eerlijk, oprecht, zonder erg handelen; – *bonae fidĕi emtor*, kooper te goeder trouw, die den verkooper voor den rechtmatigen eigenaar houdt; – *bonae fidĕi possèssio*, – *possessor*, z. ond. p o s s e d e e r e n; – *malā fide*, ter kwader trouw, trouweloos, arglistig, met boos oogmerk; – *malae fidei possessio*, – *posssessor*, z. ond. p o s e d e e r e n; – *in fidem*, ter bevestiging, ter waarborging, b. v. iets attesteeren (vandaar misschien f i d e m e e r e n beter dan v i d e m e e r e n, z. ald., voor: als echt waarborgen, van het gebruikelijke onderschrift „*in fidem copiae*," tot staving der echtheid van het afschrift); – *fidem declarāre*, het geloof uitleggen, een geloofstelling opperen; – *fidem* **hebben,** *fidem* **geven,** vertrouwen hebben, te goeder trouw geven; – **fideïcommis,** n. lat. (*fideïcommissum*, oorspr. iets dat aan de goede trouw toevertrouwd wordt) erfmaking, waarbij den erfgenaam de verplichting wordt opgelegd om het erfgoed of een deel daarvan, na verloop van zekeren tijd of bij het plaatsgrijpen van zekere omstandigheden, weder aan eenen derde af te staan, goed in vruchtgebruik, onvervreemdbaar stam- of familie-erfgoed; – *fidĕi-*

commissum universāle, algemeene of algeheele erfmaking van bovengenoemden aard, in zooverre zij het gansche vermogen van den testateur betreft; – *f. particulāre*, gedeeltelijke erfmaking van dien aard, in zooverre zij slechts een gedeelte betreft; – *f. perpetŭum*, altijddurend of bestendig erfgoed, dat altijd bij de familie moet blijven; – *f. familiae* of **familie-fideïcommis,** familievermaking, een fideïcommis, dat voor altijd of voor langen tijd in de familie moet blijven; – *fideïcommissaris* of *fideicommissair*, m. hij, wien zulk eene erfmaking ten deel valt en die daarvan het vruchtgebruik heeft; – *fidei-committens*, insteller of vermaker van zulk een erfgoed; – **fidejubeeren** (lat. *fidejubēre*), waarborgen, borgtocht stellen, goedspreken; – *fidejussio*, f. borgtocht; – *fidejussio succedanĕa* of *surrogāta*, achterborgtocht, borgtocht voor een borgtocht; – *fidejússor*, m. borg, borgtochtsteller; – **fideel,** adj. (lat. *fidēlis, e*) trouw, trouwhartig, getrouw; ook voor vroolijk, opgeruimd, goedgehumeurd; joviaal; – **fidēles,** m. pl. geloovigen, naam der Christenen in 't algemeen; – **fidelissĭmus,** m. allergetrouwste, titel der koningen van Portugal; – **fideliteit,** f. (*fidelitas*) trouw, trouwhartigheid, getrouwheid; ook voor vroolijke luim, goed humeur; – *fidelitas feudālis*, leenmanstrouw; – **fido,** m. it. vertrouwen; z. v. a. c r e d i e t; – **fido geven** of **fideeren,** Kmt. vertrouwen schenken, crediet geven; – **fidūcie,** f. (lat. *fiducia*) vertrouwen, verzekerdheid, koenheid, stouthartigheid; in de middeleeuwen gewoon pand; – *con fiducia*, it. (spr.*–doetsja*) Muz. met vertrouwen, vastheid; – *fiducialiter*, adv. later lat. met vertrouwen, uit goed vertrouwen; – **fiduciarius,** m. lat. tijdelijke erfgoedhouder, die het toevertrouwde goed weder heeft uit te leveren, bezitter van een fideïcommis (z. ald.); – **fidūcit,** n. barb. lat. vertrouwen, berusting; in de taal der duitsche studenten het antwoord op de toegebrachte drinkgroet of gezondheid (s c h m o l l i s); – **fiducĭteit,** f. nw. lat. vertrouwen.

Fidibus, m. gevouwen strookje papier om de tabakspijp aan te steken. De oorsprong dezer zonderlinge benaming wil men zoeken in *fide(libus fatri)bus*, lat. d. i. voor vroolijke broeders: de aanvangswoorden der op eene papierstrook geschreven uitnoodiging tot eene geheime tabakspartij, welke strook later werd gebruikt om de pijp aan te steken; men heeft haar ook afgeleid van *fil de bois*, fr., d. i. houtvezel, spaantje.

Fido, fiduciarius enz., z. ond. *fides*.

fidus Achātes, de trouwe Achates (bij Virgilius de trouwste makker van Aeneas en vandaar gebr. voor boezemvriend; ook: iemand die een ander als zijn schaduw volgt.

Fief, m. fr. (spr. *fjef*; ontstaande uit het oudfr. *fieu*, provenc. *feu*; vgl. f e u d u m) leen, leengoed; – **fieffánt,** m. leenheer, beleener; – **fieffataire,** m. (spr. *tèr*) leenman; – **fieffeeren,** beleenen; – **fieffé,** adj. beleend; met scheldwoorden verbonden: aarts.... b. v. *fripon fieffé*, aartsschelm.

Field, n. eng. veld b. v. *gold-field* (spr. *goold*), goudveld; in de sporttaal: aan een wedren deelnemende paarden; deelnemende spelers bij een wedstrijd.

fier, adj. fr. (spr. *fjèr*; v. lat. *ferus*, wild) f i e r, stout, moedig, fier, koen, trotsch; ijdel, opgeblazen, vermetel; – *fiermanénte*, *fièro* of *con fierézza*, it. Muz. heftig, wild; – **fierté,** f. fierheid, trots, trotsche ijdelheid, overmoed, vermetelheid

Fiera, f. it. (provenc. *feira*, fr. *foire*, van 't lat. *ferĭa*, pl. *feriae*, feestdagen, feesttijd, daar de jaarmarkten gehouden werden op feestdagen, als wanneer het ter stad gaande landvolk liefst zijne inkoopen placht te maken) jaarmarkt, mis; – **fieránt,** m. misbezoeker, koopman, die de jaarmarkt of mis bezoekt, miskramer.

Fierding, n. deensch, vierendeel, een ijslandsch gewicht = 10 deensche ponden; – **fierdingkar,** m. (van *fierding* en *kar*, vat) korenmaat, in Denemarken = $^1/_4$ schepel = $^1/_{32}$ ton of 4,348 liter; ook deensche akkermaat = $^1/_{32}$ ton lands (tönde land) = 1,728 are.

fiero, *fiera*, *fieraménte*, it. z. onder f i e r.

Fierté, z. ond. f i e r.

Fierton, f. fr. (spr. *fjertóṅ*) proefgewicht, eene ronde metaalplaat, die tot model of monster voor de munten dient; – **fiertonneur,** m. munttoeziener.

Fiesta, f. sp. feest, feestelijkheid.

Fiets, f. velocipède, rijwiel; barg. 2 rijksdaalders, ook hand, been; – **fietsen,** rijden op een fiets, barg. den bijslaap uitoefenen, coïeeren.

Fifre, m. fr. (it. *piffero*) dwarspijp, veldpijp, kleine dwarsfluit.

Figále, f. klein oostindisch vaartuig, met één mast, dat zoo wel zeilen als riemen voert.

Fígaro, m. naam van den geslepen barbier in Beaumarchais' blijspel *le Barbier de Séville*, en de daarna bewerkte opera's van Mozart en anderen; vandaar in 't algemeen: een sluw onderhandelaar en koppelaar in liefdeszaken; vandaar *à la figaro*, in het biljartspel = *à la pyramide*.

figeeren, lat. (*figĕre*, vastmaken, hechten; vgl. f i x e e r e n) een vloeibaar lichaam door uitdamping, afkoeling of door eenig bijvoegsel verdikken of vast maken, doen stremmen, stollen; – **figentia** (spr. *t=ts*), n. pl. stremmende middelen.

Fight, n. eng. (spr. *fait*) gevecht, strijd; – *prize-fight* (spr. *praiz*), wedstrijd om prijzen; – *fair fight*, z. f a i r.

Figmént, z. ond. f i n g e e r e n.

Figuur, f. lat. (*figūra*, van *fingĕre*, vormen, eene gedaante geven) gedaante, gestalte; afbeelding, afteekening, beeld, model, patroon; in het kaartspel: heer, vrouw en boer, prentje; in het dansen: verschillende lijnen, die men al dansende beschrijft, de toeren; Geom. uitgebreidheid, zoo als zij door de onderlinge ligging van hare grenzen bepaald is; Gram. en Log. woordenbeeld, redebeeld, redeversiering, zinnebeeldige of verbloemde zegswijze tot verfraaiing der rede; Pict. en Sculp. voorstelling van een persoon of beeld; Muz. rij van snel op elkander volgende, met elkander verbonden, den hoofdtoon als sieraad omschrijvende tonen; – f i g u u r m a k e n, zich (goed of slecht) voordoen; uitblinken, in 't oog vallen, zich onderscheiden, opzien baren, eene

rol spelen, een grooten staat voeren; wel of kwalijk bij elkander passen of komen; – **figuraal,** adj. Muz. met figuren voorzien: **figurale muziek** of **gefigureerde muziek, zang** enz., in tegenst. met de eenvoudige koraal-muziek, die geene figuren heeft; – **figurābel,** adj. nw. lat. vormvatbaar, onder eene gedaante te brengen; – **figurabiliteit,** f. Phys. eigenschap der lichamen om eene zekere gedaante aan te nemen, vormvatbarheid; – **figuránt,** m. **figuránte,** f. hij of zij op het tooneel, in het ballet enz., die slechts f i g u u r maakt, eene stomme rol vervult, eene plaats bekleedt, bijspelers, bijdansers; ook: onbeduidend handelaar of industrieel; – **figurātie** (spr. *t=ts*), f. lat. vorm- of gedaantegeving, vorm; verbeelding; gebruik van beelden in de rede, vermenging van stemmende en niet-stemmende accoorden; verlevendiging eener rede of van een muziekstuk door figuren; – **figuratief,** adj. nw. lat. wat de figuur van iets voorstelt, het zinnebeeld van iets is; – **figurato,** it. gefigureerd b. v. Muz. *canto figurato*, z. onder c a n t o; – **figureeren** (lat. *figurāre*), afbeelden, aanschouwelijk, zinnelijk of door een zinnebeeld voorstellen, f i g u u r m a k e n (z. boven); voor f i g u r a n t (z. boven) dienen; – g e f i g u r e e r d, adj. gebloemd, b. v. van stoffen met ingeweven figuren; Muz. versierd, z.v. a. f i g u r a a l; – **gefigureerde** of **figuurlijke getallen,** in de hoogere Arith. zulke getallen, die gevormd worden door de leden van alle arithmetische reeksen van hoogere orden, welker eerste lid de eenheid is, b. v. de t r i a n g u l a i r g e t a l l e n, p o l y g o n a a l g e t a l l e n enz. (z. ald.); – **figurinen,** f. pl. bijfiguren, bijbeeldjes, inz. bij landschappen in 't verschiet; – **figurisme,** n. Theol. meening van hen, die de gebeurtenissen, in het O. T. geboekt, als beelden of f i g u r e n van die des N. T. beschouwen, z. v. a. t y p o l o g i e; – **figurist,** m. aanhanger van die leer; beeldhouwer, schilder of maker van allerlei figuren; danser, die figureert of sierlijke dansen maakt, ook: jong student aan een R. K. Seminarie; – **figuron,** m. sp. eerste held op het tooneel; – **figuurlijk,** adj. en adv. een beeld voorstellende, zinnebeeldig, verbloemd, oneigenlijk, in de gedaante van een beeld; – **figuurlijke getallen,** z. g e f i g u r e e r d e g e t a l l e n; – **figuurlijk kenvermogen,** Phil. vermogen om door woorden of andere teekens zich een begrip van eene zaak te vormen (*cognitio symbolica*).

Fihl of **fil,** m. arab. afrikaansche olifant.

fikfakken (van de verouderde woorden *fikken* en *fakken*, die beide aanraken beteekenen) op en neer drentelen, lanterfanten, beuzelen; – **fikfakker,** m. beuzelaar; – **fikfakkerij,** f. beuzelarij.

Fikh, f. arab. plichtenleer, die ieder Mohammedaan moet kennen.

Filadière, f. fr., platboomd vaartuig op de Garonne.

Filagrám, n. barb. lat. (v. 't lat. *filum*, draad, en 't gr. *grámma*, schriftteeken, teekening) koperen draadletters of figuren, op den papiervorm aangebracht en waarvan de afdruk op het vel papier zichtbaar is, teekenletters; afdruk daarvan, watermerk.

Filáment, n. nw. lat. (*filaméntum*, van 't lat. *filum*, draad) vezel, vezeltje aan planten en dieren; in bloemen: helmdraad, die het helmknopje tot ondersteuning dient; – *filamentosus, a, um*, lat. Bot. dradig; vezelachtig; – **filargnōmon,** m. nw. lat. gr. draadzonnewijzer, bij welken het meridiaanvlak, dat door eene kleine opening in eene metaalplaat gaat, door een afhangenden draad wordt aangewezen; – **filatorium,** n. pl. **filatoriën** (vgl. f i l e e r e n), garen- of zijdewinder, werktuig tot het afwinden en tweernen der zijde; ook: zijdetweernerij; – **filándres,** f. pl. fr. (spr. *filáñdr'*) herfstdraden, lange, witte draden, die op schoone herfstdagen door de lucht zweven; – **filária,** f. draadworm, die als parasiet bij mensch en dier ziekten veroorzaakt; – **filariăsis,** ziekte door de filaria veroorzaakt; – **filatrice,** f. fr. soort van half-zijden stof; – **file,** fr. rij, reeks; – *en file, à la file*, achter elkaar op een rij; – **filet,** n. fr. (spr. *filè*) netwerk, allerlei gemaasde stof, open kant; de trens, een zeker paardenbit; een als vermicelli langwerpig gesneden gebak; ook lendestuk, nierstuk, b. v. *filet de boeuf*, lenden ruggestuk; pl. **filéten,** Typ. gefigureerde metalen lijnen tot scheiding van hoofdstukken, kolommen enz.; bij boekbinders: vergulde, gefigureerde of gebloemde lijnen en lijsten op den band van een boek; ook daartoe dienende stempels, streep- of draadstempels, filet of fileetijzer.

Fildsjan, m. arab. klein kopje voor koffie, sorbet enz.

fileeren, fr. (*filer*, van *fil* = lat. *filum*, draad) spinnen; Muz. een toon zoo lang zingend aanhouden, als de stem toelaat; in het kaartspel: bedriegen, eene kaart ondersteken, wegmoffelen; ook de kaarten langzaam een voor een open leggen; – **gefileerd,** adj. gesponnen, netvormig, tralievormig; – **filature,** f. fr. spinkunst; spinnerij; – **filanda,** f. ital. zijdespinnerij; – **filure,** f. gesponnen draad, spinsel.

filia, f. lat. dochter; – *filia legitima*, wettige, d. i. echte dochter; – *f. naturālis*, natuurlijke, d. i. onechte dochter; – **filiaal,** n. nw. lat. (*filiāle*, van 't mid. lat. *filiālis*, kinderlijk, in verhouding van zoon of dochter tot vader en moeder staande) dochter-inrichting, bij- of ondergeschikte inrichting, inz. z. v. a. **filiaal-kerk,** dochterkerk, bijkerk, in tegenst. van de moeder- of hoofdkerk, bij welke zij is ingelijfd; – **filiaal-bank,** f. bijbank, s u c c u r s a l e; – **filiaal-bureau,** n. (spr. *buró*) bijkantoor; –**filiaal-handel,** m. bijhandelshuis, dat een koopman op eene andere plaats voert enz.; – **filiaal-magazijn,** n. bijwinkel of mazagijn eener firma in eene andere plaats; – **filialist,** m. gemeentelid eener dochterkerk; ook geestelijke, die daarin den dienst doet; – **filiáster,** m. stiefzoon; – **filiātie** (spr. *t=s*), f. kinderlijke afhankelijkheid, verplichting; Jur. wettige afstamming; de gehoorzaamheid der kloostergeestelijken aan hunne overheid.

Filibert, oudd. mansn. (v. oudd. *fili*, vee, zeer; vgl. b e r t h a) de zeer glanzende, de zeer beroemde.

Filibey, m. schotsch schort der bergschotten van tartan.

filicaulisch, adj. nw.lat. (v. 't lat. *filum*, draad) met draadvormigen stengel.

Filices, f. pl. (van den sing. *filix*) varenkruiden; – **filiciférisch,** adj. nw.lat. met indrukken van varenkruid; – **filicieten,** pl. nw.lat. versteende varenkruiden.

filicórnisch, adj. nw.lat. (v. 't lat. *filum*, draad) met draadvormige voelsprieten; – **filiférisch, filigérisch,** adj. nw.lat. met vezels bezet; – *filiformis*, lat. Bot. draadvormig; – **filifólisch,** adj. (lat. *filifolius*) met vezelige bladeren; – **filiform,** adj. (lat. *filiformis*, v. *filum*, draad; fr. *filiforme*) draadvormig.

Filière, f. fr. (spr. *-ljèr'*) trekijzer bij het trekken van draad en waskaarsen; registerschaaf voor orgels; getal partijen, waaruit een koffielevering mag bestaan; aanzeggingsformulier voor den termijn van levering.

Filigraan, filigrein, n. (fr. *filigrane*, v. 't lat. *filum*, draad, en *granum*, korrel) fijn, tralievormig draadwerk, inz. van goud- en zilverdraad; ook dat van den papiervorm voor het watermerk; – **filigraanglas,** n. voorwerp van glas, waarin gekleurde draden; – **filigraniseeren** (spr. *s=z*), filigraanwerk maken.

filipédisch, adj. nw.lat. (v. 't lat. *filum*, draad) met lange dunne voeten; – **filipéndula,** f. nw.lat. (fr. *filipendúle*, van 't lat. *filum*, draad, en *pendŭlus, a, um*, hangend) Bot. roode steenbreke, eene plant met voedzamen wortel, die vroeger ook in de geneeskunde tegen witten vloed werd gebruikt (*Spiraea filipendŭla*, L).

Filíppo of **Felíppo,** m. it. onder de sp. koningen Philips III, IV en V geslagen milaneesche munten, ook eene oude mantuaansche zilveren munt = $7^1/_2$ *lire correnti* of $22^1/_2$ *lire* van Mantua, in waarde *f* 2,75 à *f* 2,85.; – **filippie,** f. barg. tien gld.

filiróstrisch, adj. nw.lat. (van 't lat. *filum*, draad) met langen dunnen snavel; – **filitársisch,** adj. met lange dunne voetwortels; – **filitēlisch,** adj. wijde netten spinnende.

filĭus, m. lat. zoon; – *f. legitĭmus*, wettige, d. i. echte zoon; – *f. naturālis*, natuurlijke, d. i. onechte zoon.

fille, f. fr. (spr. *fielj*; = lat. *filĭa*) meisje, dochter; – **fille de boutique** (spr. *boetiek*), winkeljuffrouw; – **fille de joie,** f. fr. (spr. *fielj' de zjoá'*) meisje van pleizier, openbaar, veil meisje; – **fille d'honneur** (spr. – *donneur*), eeredame, hofdame; – **fillage,** f. (spr. *filjáázj'*) meisjesstaat, maagdelijke staat.

Film, f. eng. plaatje van gelatine, celluloïde of collodium bij het photographeeren, ter vervanging van glasplaten, die op reis minder gemakkelijk zijn; trilplaatje, vlies.

Filoche, f. fr. (spr. *filosj'*, v. *fil.* draad) soort van weefsel; vandaar *filoché*, **gefilocheerd,** geweven; – **Filoselle,** f. fr. (spr. *s=z*) of **filozél,** grove zijde of floret.

Filomele, z. p h i l o m e l e.

Filou, m. fr. (spr. *filoe*; misschien met *félon* verwant; z. ond. f é l o n i e; mid.lat. *filo, fillo*, deugniet) listige bedrieger, beurzensnijder, gauwdief, spitsboef, fielt, schurk; – **filouterie,** f. spitsboeverij, fielterij, afzetterij, gauwdievenstreken; – **filouteeren** (fr. *filouter*), listig stelen of bedriegen, kapen; ook foppen, beethebben.

Filozel, z. f i l o s e l l e z. onder f i l o c h e.

Fils (spr. *fi* en *fies*) m. fr., zoon; – *fils de France*, z. e n f a n t s d e F r a n c e, onder e n f a n t; – *fils aîné de l'Eglise*, oudste zoon der kerk, titel der fr. koningen.

Fils de la Vierge, *filets de St. Martin* (van fr. *fil*, draad), pl. herfstdraden.

Filtrum, n. mid.lat. (*filtrum, feltrum*, ital. *feltro*, fr. *feutre* en *filtre*; v. ohd. *filz*, 't angels. en eng. *felt* = v i l t) ieder voorwerp (papier, doek, spons, steen enz.) geschikt ter doorzijging, doorzijger, zijgdoek, zijgpapier, zijgtrechter, zijgvat, kleinsdoek, fijne garen of haren zeef, doorslag (wel te onderscheiden van p h i l t r u m z. ald.). – **filtreeren** (ital. *filtrare, feltrare*, fr. *filtrer*,) doorzijgen, door den zijger laten loopen, kleinzen; – **filtraat,** n. doorgezegen vloeistof; – **filtrātie** (spr. *tie=tsie*) of **filtreering,** f. doorzijging; – **filtreermachine,** f. werktuig ter zuivering, inz. van het drinkwater; – **filtreersteen,** m. zijgsteen, grove zandsteen tot filtreering van het daarop gegoten water; – **filtreer** of **filterbougie,** f. buis van onverglaasd aardewerk, waardoor onopgeloste vaste stoffen uit water verwijderd worden, systeem Chamberland—Pasteur.

filure, z. ond. f i l e e r e n.

Fimbria, f. lat. (alleen pl. *fimbrĭae*, verwant met *fibra*) het vezelige, franje; – *fimbriatus, a, um*, lat. Bot. van franje voorzien.

fimicólisch, adj. nw.lat. (v. 't lat. *fimus*, mest en *colĕre*, kweeken) op mest groeiend, in mest levend.

fin, f. fr. 1). (spr. *-feǹ*=lat. *finis*) het einde; – *à la fin*, aan 't einde, ten slotte; – 2). als adj. *fin, fine*, fijn, slim; – *le fin mot* (spr. *mo*), de ware beteekenis, het eigenlijke doel; *fines herbes* (spr. *fienezérb'*), fijne groenten of kruiden; – *fine lame et belle fourchette*, (spr. *fien laam' é bel' foersjèt'*), iemand die goed vechten en goed eten kan; – *fin de siècle*, fr. d. i. einde der eeuw (19e), uitdrukking die ± 1900 werd gebruikt om aan te duiden, dat iets zeer fijn en chic in zijn soort was; ook wel: overdreven.

finaal, lat. (*finālis, e*, v. *finis*, einde) wat zich aan het eind bevindt, wat om te eindigen, te sluiten dient, eindelijk, ten slotte; als adverb. ook *finalĭter*; b. v. f i n a l e b e s l u i t e n eindbesluiten; ook: het doel betreffende of uitdrukkende, vandaar **finale conjunctiën,** f. pl. Gram. doelaanduidende voegwoorden, b.v. o p d a t enz.; – **finaal** of **fināle,** n. einde, slot, laatste; Muz. *finăle*, slotstuk, eindstuk van een muziekstuk, van eene opera of een ballet, slotzang; sluittoon, slotnoot; – **finaliseeren** (spr. *s=z*), barb. lat. eindigen, een einde maken, afsluiten; – **finaliteit,** f. het op-'t-einde zijn; doelsbepaling, doelbegrip.

finamente, it. Muz. teergevoelig, fijngevoelig.

Financiën, f. pl. (mid.lat. *financĭa*, fr. *finance*, it. *finanza*, geld, inkomen van mid.lat. *finăre*, oudfr. *finer*, belastingen betalen, it. *finăre*, quit-

teeren, kwijten, afmaken; v. lat. *finis*, einde) staatsinkomsten, openbare geldmiddelen, staatshuishouding, staatsvermogen, schatkist; ook toestand van het vermogen van een privaatpersoon, geldvoorraad, gereed geld, klinkende munt f i n a n c i ë n z o e k e n, allerlei middelen te werk stellen om aan geld te komen; – **minister van financiën,** m. bestuurder van 's rijks schatkist, rijksrentmeester; – **ministerie van financiën,** n. gezamenlijke ambtenaren, die onder den minister 's lands geldmiddelen beheeren; het ambt van rijksschatmeester, zijn b u r e a u; – **financiëel,** adj. de staatsinkomsten, de geldzaken betreffende; – **financier,** m. fr. ambtenaar bij de staatshuishouding, bestuurder van geldmiddelen, rentmeester, bankier; verstandig geldbeheerder, overleggend huishouder; iron. geldschieter, geldbezorger; – **financiëeren,** de staatsinkomsten vermeerderen, den publieken schat vergrooten; ook het geldwinnen verstaan, woekeren.

Finasserie, f. fijne slimheid, sluwe intrigue; – **finasseur,** m. sluwerd, fijn intrigant.

Fináster, m. fr. (*finâtre*) soort von slechte zijde, waarmede de a r d a s s i n e soms vervalscht wordt.

fine, it. (= lat. *finis*) Muz. einde; – fr. z. f i n (2°).; *-ter* of *ten fine van advies*, ten einde bericht en raad uit te brengen.

fineeren, Chem. scheiden, b.v. het goud van het zilver; – **fineerzaag,** figuurzaag.

Finésse, f. fr. (van *fin*, fijn) fijnheid, teederheid, teerheid, dunheid; list, loosheid, sluwheid, geslepenheid, doortraptheid; – **Finétte,** vrouwennaam: fijne, listige, geslepene, sluw meisje.

Fingan, m. arab. kopje (voor koffie enz.).

fingeeren, lat. (*fingĕre*) verdichten, verzinnen, voorgeven; – **gefingeerd,** adj. verdicht, verzonnen; enkel gedacht en niet wezenlijk voorhanden; b.v. g e f i n g e e r d e m u n t e n, zulke munten naar welke wel gerekend wordt, maar die niet wezenlijk voorhanden zijn, g e f i n g e e r d e r e k e n i n g, z. v. a. *conto finto*; – **fingíbel,** adj. (later lat. *fingibĭlis, e*) ingebeeld, schijnbaar, bedenkbaar; – **figmént,** n. iets verdichts, verdichting, z. f i c t i e.

Fingerglass, n. eng. vingerkommetje, kleine glazen schotel om de vingers in te wasschen.

fini, adj. fr. (van *fin*, spr. *fèn*, einde) geeindigd, uit, af, klaar.

finis, m. lat. einde, besluit; doel, einddoel, doelwit; – *finis primarĭus*, hoofddoel; – *f. secundarĭus*, bijdoel; – *finis corōnat opus*, lat. spr.: het einde kroont het werk; – *f. sanctificat media*, het doel heiligt de middelen; – *finītum*, adj. geëindigd, gesloten; – **finíto,** it. Kmt. sluiting der rekening; – **finissage,** f. fr. (spr. *finisáázj'*) of **finisseering,** f. voleindiging, voltooiing van een werk, afwerking inz. van een samengesteld uurwerk; – **finisseur,** m. hij die een in teekening aanwezig werk uitvoert, inz. modelleur, nateekenaar; – **finitief,** adj. tot een evenwichtstoestand voerend, gezegd van processen, krachten die samen tot de kracht nul voeren.

finish, eng.(spr.*finnisj'*; van lat.*finis*)eindigen; 't laatste deel van een wedren; als transitief: klaar maken, in orde brengen, appreteeren, monteeren.

finissimo, it. afgekort *ff.*, zeer of hoogst fijn, extra fijn.

Finnen, m. pl. (d. i. moerasbewoners, v. het duitsch *fenn*, moerasland, oudhoogd. *fenni, fenna*; got. *fani*, slijk) een der vier hoofdtakken van den altaïschen of toeranischen volksstam, die den grondslag der bevolking van noordelijk Scandinavië en Rusland, van de Oostzee tot aan de oostzijde van 't Oeralgebergte, vormt, en van welken ook de Hongaren afstammen.

Finochétto, m. it. z. v. a. b r i g h e l l a (z. ald.).

Finseninrichting, f. hospitaal, inrichting, waar lupuslijders worden behandeld volgens de methode van Dr. Finsen met lichtstralen.

Fint, f. (van 't it. *finta*, fr. *feinte*, v. lat. *fingĕre*, verdichten, valsch voorgeven) veinzerij, streek, list, sluwheid, verschalking; inz. schermlist, misleidende beweging bij het schermen; ook: fijne berst in spiegelglas.

Fiocchezza, f. it. (spr. *fiokedza*) heeschheid, flauwheid.

Fiocchi, pl. it. (spr. *fiókki*, van den sing. *fiocco* = vlok) kwasten aan een kardinaalshoed; met goud en zilver omvlochten zijden kwasten aan den kop der koetspaarden.

fióco, it. Muz. (v. lat. *flaccus*, slap, mat, flauw) zacht, zwak, heesch.

Fiona, f. celt. naam bij Ossian z. v. a. bekoorlijk meisje.

Fiool, f. z. p h i o o l.

Fior de Francia, n. it. (spr. *frántsja*) eig. bloem van Frankrijk, soort van gebrocheerd atlas.

Fiord, z. f j o r d.

fioreggiante (spr. *fioredzjiante*), *fiorīto*, it. Muz. versierd.

Fioríno of **florino,** m. it. (vgl. f l o r i n) siciliaansche rekenmunt, een gulden; ook eene voormalige toskaansche rekenmunt = 65 à 67 cents.

Fiorituur, f. it. (*fioritúra*, v. *fiore*, bloem) Muz. versiering van 't gezang.

Fire (spr.*fai'r*), n. eng. vuur; – **fire-annihilātor,** m. eng. nw.lat. vuurvernietiger, blusscher door gasontwikkeling; – **firebrand,** m. (spr. *fai'rbrend*) vuurbrand, bijnaam van lord Palmerston; – **fire-eater,** m. (spr. *ieter*) „vuurvreter" hartstochtelijk, overijld handelend mensch; in den noordamerik. burgeroorlog: heethoofdige aanvoerder der zuidelijken; – **fire-proof,** (spr. *fairproef*) vuurvast; – **fire-test,** eng. „vuurproef" de bepaling van regeeringswege van de ontbrandingstemperatuur van petroleum.

Firénki, m. pl. turk. (*firenk, frenk*) d. i. Franken, bij de Turken de gewone naam der Europeanen; – **firenki-beg,** vorst der Franken, d. i. de paus; – **firenkistan,** n. Frankenland.

Firk, m. deensche en zw. kopermunt, in Denemarken tot 1813 geldig = $^1/_2$ *skilling*, = *f* 1,15 ned. courant.

Firkin (spr. *fur*–), n. eng. engelsche biermaat, vroeger voor a l e = 8, voor bier (b e e r) = 9 biergallons van 4 62 liter; nu = $^1/_2$ *kilderkin* = 40,892 liter.

firm, lat. (v. *firmus*), z. f e r m; – **firma,** f. it. titel of benaming van een handelshuis, naam, waaronder handel gedreven wordt, handelsnaam; handteekening van een huis van koophandel; f i r m a g e v e n, een koopmansbediende volmacht geven om in naam van den principaal te handelen en te onderteekenen; – **firmeeren** it. (*firmare*), met den handelsnaam onderteekenen; – **firmamént,** n. lat. (*firmaméntum*) hemelveste, schijnbaar hemelgewelf, sterrenhemel; uitspansel; – **firmamentaal,** nw.lat. aan den hemel, aan het uitspansel, hemelsch, het hemelgewelf betreffende; – **firmant,** m. iemand die voor de firma onderteekent (firmeert); ook: lid van eene firma, handelsgenoot; – **firmiteit,** f. (lat. *firmitas*) vastheid, sterkte, duurzaamheid; volharding, standvastigheid; – *firmĭter*, lat. (adv. v. *firmus*) vast, standvastig, stijf en strak.

Firman, beter f e r m a n (z. ald.).

firmeeren, z. ond. f i r m.

Firmiaan, Firmiane, Firmiliaan, Firmiliane, Firmin, Firmine, eigennamen (van lat. *firmus*) de sterke, de krachtige.

Firn, f. korrelige sneeuw, voordat ze in gletscherijs overgaat; eigenl. voorjaarssneeuw, fr. *névé*.

Fisch., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor G. Fischer von Waldheim (gest. 1853).

Fiscus, m. lat. (*fiscus*, eig. korf, geldmandje) staatsvermogen, openbare schat, 's lands inkomsten, rentkamer, staatskas, vorstelijke schatkamer; ook straf- of boetekas; – **fiscaal,** adj. wat den fiscus betreft; – **fiscaal,** m. nw.lat. (*fiscalis*) openbaar aanklager, ambtenaar van het openbaar ministerie, ambtenaar, die voor de naleving der wetten, inz. voor de rechten van den f i s c u s waakt en bij schending daarvan als eischer in rechten optreedt; ook 's lands schatbewaarder; – **fiscalaat,** n. ambt van fiscaal; – **fiscālisch** adj. (lat. *fiscālis, e*), wat de staatskas (fiscus) of den openbaren eischer (fiscaal) betreft; – **fiscale goederen,** zulke, die strijdig met de wet ingevoerd worden; – **fiscaliseeren** (spr. *s=z*), bestraffend onderzoeken, ook bestraffen; – **fiscaliteit,** f. streven om de staatsinkomsten te vermeerderen.

fiselleeren, z. f i c e l l e e r e n; – **fisethout,** z. f u s t i k h o u t.

Fish, eng., visch; – **fish-market,** vischmarkt; – **fishmonger,** vischkooper.

Fisk, m. deensch (eig. visch) ijslandsche koperen munt, van eene nominale waarde van 7 centen, in werkelijkheid slechts $3^1/_2$ cent.

Fislot, n. voormalige schotsche biermaat = ongeveer 52,4 liter.

Fisolen, z. p h a s e o l e; – **fisoleeren,** pl. it. (van *fisole*, duikeend, duiker) kleine snelvarende schuiten of booten te Venetië.

fissiel, adj. lat. (*fissĭlis, e*, van *findĕre*, splijten) splijtbaar; – **fissidaktýlisch,** adj. lat.-gr., met gespleten, gescheiden teenen; – **fissiflórisch,** adj. nw.lat. met gespleten bloemkrans; – **fissifólisch,** adj. met gespleten bladeren; – **fissilábrisch,** adj. met gespleten lip; – **fissiliteit,** f. lat. splijtbaarheid; – **fissinérvisch,** adj. nw.lat., met gespleten bladribben; – **fissipárisch,** adj. door splijting barende; – **fissipéden,** pl. (lat. *fissipĕdes*), dieren met gespleten klauwen of hoeven; – **fissipénnisch,** adj. nw.lat., met overlangs gespleten vleugels; – **fissiróstrisch,** adj. met gespleten snavel; – *fissus, a, um*, lat. Bot. gespleten, door insnijdingen in spitse slippen verdeeld; – **fissuur,** f. lat. (*fissūra*) reet, spleet, inz. beenderspleet, of spleetbreuk van een been.

Fistan, f. turksche vrouwenrok.

Fistel, f. (v. 't lat. *fistŭla*) buis, pijp; de fistula bij de oud-christel. gemeente en nog in de Paus-mis in gebruik, waardoor het H. Bloed genuttigd werd, was van goud; nauwe, lange en diepe etterwonde, pijpzweer; vochtafleider, etterpijp, etterdracht in den arm enz., om scherpe vochten af te leiden; – *fistula ani*, lat. endeldarmfistel; – *fistula dentālis*, tandfistel; – *fistula lacrymālis*, traanfistel; Muz. gedwongen hooge stem, z. f a l s e t; vandaar **fistuleeren,** nw.lat., d. i. gedwongen hoog zingen; – **fistuleus,** adj. buis- of pijpvormig, pijpzweerachtig; – *fistulosus, a, um*, lat. Bot. hol; buisvormig; pijppig, pijpvormig, lang en van binnen hol.

Fit, [1]) eng. in de sporttaal: bijv.nw. krachtig genoeg om mede te rennen (van paarden); – **fittings,** pl. uitrusting; – **fitting,** lampafsluiting, lamphouder; – **fitter,** m. eng. (van *fit*, pasklaar maken, aanpassen) werkman op een gasfabriek enz., inz. hij die den aanleg de pijpen in elkaar past en legt.

Fit, [2]) eng. aanval, kuur, iets dat bij vlagen en plotseling komt, z. b o u t a d e.

fit, lat. (hij) wordt b.v. *fit fabricándo făber*, (eig. al smedende wordt men smid) al doende leert men, oefening maakt den meester; – *non fit poëta, nascitur*, men wordt geen dichter (door oefening enz.), maar wordt als zoodanig geboren.

Fitildsji, m. turk. lontenmaker.

Fitre, arab. gift aan de armen op het beiramfeest.

Fitter, zie ond. f i t [1]).

Fitz, m. eng. (oorspr. normandisch, van 't fr. *fils*, lat. *filius*), zoon, inz. onechte zoon, in samenstellingen, b.v. F i t z-C l a r e n c e, F i t z-R o y, F i t z-W i l l i a m, enz.

Five o'clock tea, (spr. faiv o klok tie), f. vijf uur-, middagthee, die aan bezoekers aangeboden wordt.

Fiveshooter, m. eng. (spr. *faivsjoeter*) vijfschoter, revolver met 5 loopen.

fixe, fr. (spr. *fieks*; v. 't lat. *fixus, a, um*, van *figĕre*, hechten, bevestigen) vast, bestendig, vuurbestendig of bestand tegen het vuur, blijvend, onbeweeglijk; zeker, gewis, bepaald; vandaar *prix fixe*, m. (spr. *pri fieks*') een bepaalde, vastgestelde, g e f i x e e r d e prijs; – *idée fixe*- f. vaststaand, overheerschend denkbeeld, voorstelling, die het gemoed en den wil beheerscht, dolende inbeelding van een zielekranke; – *air fixe*, m. (spr. *èr fieks*') vaste lucht, koolzuur of koolzuurgas; – *fixa sedes*, lat. vaste zetel, blijvende woonplaats; – *fixa vincta*, aard- en nagelvast; – **fixeeren,** nw.lat. vastmaken, bevestigen,

vasthouden, bepalen, vaststellen; Phot. 't verwijderen van voor het licht gevoelige zilververbindingen door fixeerzout (hypo) uit de gewasschen plaat met negatiefbeeld; zich metterwoon nederzetten; een vast, onwrikbaar besluit nemen; vestigen, b. v. den blik op iets; iemand fixeeren, hem stijf en strak aanzien, met de oogen als ware het doorboren; ook zooveel als figeeren (z. ald.); – **fixātie** en **fixeering,** f. vestiging, vastzetting, bepaling, bestendiging; aanwijzing van een vast inkomen; – **fixatief,** n. middel om een teekening, schildering vast te leggen, zoodat ze niet kan vlekken; – **fixatoir,** n. fr. (spr. *-toár*) middel om stijf te maken, baardwas, soort pomade; – **fixiteit,** f. bepaaldheid, het vaststaan, onveranderlijkheid, onbeweeglijkheid; vuurbestendigheid; – **fixum,** n. iets bepaalds, vaststaande, inz. voor *fixum salarium*, vaste bezoldiging, zeker, bepaald salaris of inkomen.

Fjäll, fjeld, n., pl. **fjelds,** deensch (= veld, hoogd. *feld*, eng. *field*) hoogvlakten, woeste bergvlakten in Zweden en Noorwegen.

Fjerdingar, n. inhoudsmaat in Zweden = $^1/_8$ *tunna* (ton) = 18,32 liter.

Fjord, m. deensch, diepe, smalle inham aan de kust met steile wanden in Noorwegen enz., ongeveer loodrecht staande op de richting van het gebergte.

Flabbe, f. voorm. nederlandsche zilvermunt = 16 cents.

Flabéllum, n. lat. (verklw. van *flabrum*, het blazen, waaien der winden, van *flare*, blazen, waaien) waaier zooals die bij pauselijke optochten in gebruik is; – **flabelleeren** (later lat. *flabellāre*), waaieren, met den waaier wuiven; – **flabellātie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. het luchten, wuiven met den waaier; Chir. verversching van de lucht onder een gebroken lid; – *flabellatus, a, um* of *flabelliformis*, lat. Bot. waaiervormig; — **flabellicórnisch,** adj. met waaiervormig uitgespreide bladeren; – **flabellipédisch,** adj. met waaiervormig geplaatste voeten.

flaccesseeren, lat. (*flaccessĕre*, v. *flaccus*, flets, slap) slap of verslenst worden; – **flaccescéntie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. slapheid; – *flaccescentia pulmónum*, Med. slapheid of verlamming der longen; – **flaccíde,** adj. (lat. *flaccĭdus, a, um*) slap, verwelkt, verflenst; – **flacciditeit,** f. nw.lat. (fr. *flaccidité*) slapheid, verflenstheid; – **flaccus,** m. lat. naam: slapoor, hangoor, b.v. Horatius.

Flacon, n. fr. (spr. *flakóñ*; van 't mid.lat. *flasco*, it. *fiasco*) fleschje, inz. reukfleschje; ook soort wijnflesch.

Flag, f. eng. vlag.

Flagéllum, n. lat. (verklw. van *flagrum*, zweep) geeselroede, roede; Bot. uitlooper; – **flagelleeren** (lat. *flagellāre*), geeselen; – *flagellíferus*, lat. Bot. wortellot-vormend; – **flagelláten,** m. pl. protozoën, eencellige slijmdiertjes, voorzien van trilharen als bewegingsorganen; – **flagellātor,** m. of **flagellánt,** m. geeselaar, geeselmonnik of geeselbroeder, broederschap van monniken, ingesteld in 1260 door den kluizenaar Rainer te Perigua, die zich voor verplicht hielden, hun lichaam op zekere tijden openlijk door geeselslagen te kastijden. Later vervolgd wordende, namen zij in Frankrijk den naam van Beguarden, in Duitschland dien van Kruisbroeders aan; – **flagellātie** (spr. *t=ts*), f. geeseling.

Flageolét, f. fr. (spr. *flazjolét*; van 't oudfr. *flageol*, provenc. *flaujol*, als ware 't lat. *flautiolus*, verklw. van 't it. *flauto*, fluit; vgl. flauto) kleine fluit met helderen, schellen toon, fijn- of hoogfluit; vogelfluitje; ook register aan orgels; kleine groenachtige witte boonen; – **flageoletíst,** m. flageolet- of hoogfluitblazer; – **flageolet-** of **fluittonen,** pl. op snaarinstrumenten door zachte aanraking met strijkstok te voorschijn geroepen en 2 octaaf hooger dan hun plaats.

flagiteeren, lat. (*flagitāre*) hevig eischen, dringend manen; – **flagitātie** (spr. *tie=tsie*), f. (*flagitatĭo*) dringende vordering, scherpe aanmaning; – **flagitātor,** m. scherpe maner.

flagitium, n. pl. **flagitia,** lat. Jur. schanddaad, schelmstuk; – **flagitieus** (spr. *t=ts*), adj. (lat. *flagitiōsus*) schandelijk, schelmachtig.

flagorneeren, fr. laag en aanhoudend vleien, flikflooien, oorblazen, oogdienen; – **flagornerie,** f. oorblazerij, flikflooierij, oogendienerij; – **flagorneur,** m. lage vleier, oogendienaar, overgedienstige en valsche aanbrenger.

flagreeren, lat. (*flagrāre*) branden, gloeien, in vlam staan; – **flagránt,** adj. lat. (*flágrans*) als brandend, in vlammen staande, hevig; duidelijk in het oog vallend, openbaar, pas gebeurd; – *crimen flagrans*, lat. misdaad, waarbij men den dader betrapt (zoodat geen loochenen mogelijk is;) – *in flagránti* (scil. *delicto*), lat. *en flagránt délit*, fr. (spr. *añ flagráñ deli*) op heeterdaad (b. v. betrapt), toen de misdaad zooeven begaan werd; – **flagrántie** (spr. *t=ts*), f. hitte, vuur, gloed, heftigheid.

Flair (spr. *flèr*) m. fr., scherpe reuk (der jachthonden); oneig. goede neus; – **flaireur,** m. fr. (v. *flairer*, ruiken, v. lat. *fragrare*, geuren, rieken) speurhond, inz. als scheldnaam voor politieagenten; – *flaireur de cuisine, f. de table*, tafelschuimer, klaplooper.

flamand (spr. *flamán*) adj. fr., vlaamsch, wat tot Vlaanderen behoort, aan Vlaanderen eigen is; nederlandsch.

Flambárd, m. (spr. *flañbâr*) slappe hoed van vilt met breeden rand.

Flambart (spr. *flañbâr*) m. fr., visschierssloep op de fransche kusten; Mar. St.-Elmsvuur.

Flambouw, m. (fr. *flambeau*, spr. *flañbo*; van *flamber*, vlammen, flikkeren, v. 't lat. *flammŭla*, kleine vlam) fakkel, toorts, wasfakkel; groote waskaars; ook hooge luchter of blaker; – **flambeeren,** vlammen; over de vlam houden of laten heengaan, o. a. ter steriliseering van instrumenten, zengen, roosten, bedruipen; oneig. gelambeerd zijn, weg, verloren, geruïneerd, een bedorven man zijn.

flamboyant (spr. *flañboaján*) adj. fr., op vlammen gelijkend; – **style flamboyant,** gotische stijl der 15de en 16de eeuw in Frankrijk, met vlamachtige ornementiek aan zuilen, vensterbogen enz.

Flamen, m. lat., pl. **flamines,** oudrom. offerpriester van eene bijzondere godheid, aanvankelijk slechts 3 in getal, n.l. *flamen Diālis, Martālis* en *Quirinālis*, priester van Jupiter, Mars en Romulus; later tot 15 vermeerderd; – **flaminica,** f. vrouw van een f l a m e n als priesteres eener vrouwelijke godheid, b.v. *flaminica Dialis*, priesteres van Juno.

Flamingánt, m. voorstander van de vlaamsche taal in België, tegenover de F r a n s k i l j o n s, z. a.

Flaming arc (spr. *fleeming aak*), eng. Elektr. vlammende boog, een open booglamp, waarvan de kolen enkele metaalsoorten bevatten, voor straatverlichting zeer geschikt.

Flamíngo of fr. **flamánt** (spr. *flamáñ*; van 't lat. *flamma*, wegens zijne roode kleur) groote watervogel met eetbaar vleesch, aan de kusten der warme landen; hij behoort tot de familie der breedsnavelige steltloopers en wordt gemakkelijk aan zijn in het midden geknakten bek herkend; eertijds droeg hij den naam van p h œ n o k o p t e r u s en komt nog onder dien van k o r k ó r r e en b e c h a r o e voor.

Flammétte, f. fr. (eig. vlammetje, van *flamme*, de vlam) Chir. laatvlijm.

flammĕus, a, um, lat. Bot. vuurrood.

flammulus, a, um, lat. Bot. gevlamd.

Flanconade, z. ond. f l a n k.

Flandrin, m. fr. lange slungel, eigenl. iemand uit Vlaanderen.

flaneeren, nw.lat. (*flaner*) ledig rondslenteren, op zijn gemak rondkijkend langs de straat slenteren; zich met nietigheden ophouden; – **flanerie,** f. het flaneeren; – **flaneur,** m. rondslenteraar, gaper, lanterfanter.

Flanél, n. (soms f.) (fr. *flanelle*, it. *flanella*, eng. *flannel*, mid.lat. *flancha*; van 't oudfr. *flaine*, beddetijk) lichte, weinig gevolde stof van strijkwol; – *flanelle de santé*, gezondheidsflanel (om op het bloote lijf te dragen) – *flanelle de Galles* (spr. *-gâl'*), blauwachtig flanel; – *flanelle de Saxe* (spr. *-saks'*), wit flanel; – **flanellétte,** n. katoenflanel, nagemaakt flanel; ongeveer ¹/₄ kostende van echt flanel.

Flank, f. (fr. en provenc. *flanc*, m. it. *fianco*, weeke zijde van den buik, lende, waarsch. met ingeschoven n, van 't lat. *flaccus*, slap, week) zijde; Mil. zijvlakte, strijklinie van een vestingwerk; uiterste einde van den legervleugel; – **flankeeren** (fr. *flanquer*), van ter zijde bestrijken of dekken, met zijwerken voorzien; ook toesmijten, op het hoofd werpen (b.v. een vocht door het venster); – **flanqueur,** m. (spr. *flank-*) vleugelman, lichtgewapend ruiter ter herkenning of verontrusting van den vijand, voorlooper, t i r a i l l e u r; – **flanconáde,** f. in 't schermen: zijstoot, zijhouw.

flat, adj. eng. vlak, plat (vgl. f l a t t e e r e n); – **flat-iron** (spr. *flet airon*), eng. amer. plat-ijzeren (gebouw); naam van het slankste gebouw in New York; – **flat-race,** (spr. *flet rees*) wedren op de vlakke baan.

Flath-innis, n. celtische Myth. 't paradijs der oude Galliërs.

flatteeren, fr. (*flatter*, oorspr. strijken, d. i. glad of vlak maken, van 't oudn. *flatr*, angels. *flat*, vlak, glad, effen) vleien, liefkoozen, naar den mond praten; goed staan (van kleeding); – *flatter la corde* (spr. *flatté' lakord'*) fr. Muz. de snaar streelen, zacht spelen; – **flatterie,** f. vleierij, liefkoozing, iets vleiends; – **flatteur,** m. vleier; – **flatteuse,** f. (spr. *-euz'*) vleister.

Flatus, m. pl. **flatūs,** lat. (van *flāre*, blazen) Med. winden; – **flatulént,** adj. nw.lat. aan winden onderhevig; nietig, onbeduidend, ijdel; – **flatuléntie** (spr. *tie=tsie*), f. winderigheid, opzetting door winden.

flauto, m. it. (v. 't lat. *flatus*, het blazen, v. *flare*, blazen) fluit; fluitregister bij het orgel; – *flauto dolce* (spr. *-dóltsje*), z. *flûte douce*; *flauto italico*, fluitbas, een orgelregister; – *flauto piccolo*, it. kleinste dwarsfluit, klein octaaffluitje; – *flauto travérso* of fr. *flûte traversière*, dwarsfluit, duitsche fluit; – *flautándo*, ital. Muz. fluitend, als fluitende; – **flautíno,** m. flageoletstem der viool.

flavesceeren, lat. (*flavescĕre*, van *flavus, a, um*, goudgeel) geel, goudgeel of blond worden; – **flavescént,** adj. (*flavéscens*) in 't gele overgaande, geelachtig; – **flavicaudisch,** adj. nw.lat. geelstaartig; – **flavicóllisch,** adj. geelhalzig; – **flavicómisch,** adj. lat. blondharig; – **flavicórnisch,** adj. met gele voelsprieten; – **flavifemórisch,** adj. met gele dijen; – **flavigástrisch,** adj. geelbuikig; – **flavigulair,** adj. met gele keel; – **flavilábrisch,** adj. met gele lippen; – **flavipédisch,** adj. geelvoetig; – **flavipénnisch, flaviptérisch,** adj. met gele vleugels; – **flaviróstrisch,** adj. met gelen snavel; – **flavisquámisch,** adj. met gele schubben; – **flaviventrisch,** adj. geelbuikig.

Flavét, n. (v. *flave*, lat. *flavus*, geel) dunne, gladde fr. wollen stof.

Flavius, m. **Flavia,** f. ook **Flaviaan, Flaviane,** eigennamen (v. lat. *flavus*, geel) de blonde.

flébile, it. (lat. *flebĭlis, e*, van *flēre*, weenen) Muz. klaaglijk, jammerend, weenend, smeekend.

Flèche, f. fr. (spr. *flèsj'*; v. 't mid. hoogd. *vliz*, boog, strijdboog, f l i t s b o o g, van 't oud-hoogd. *flizan*, strijden, kampen) eig. pijl; Mil. soort van klein pijlvormig buitenwerk, pijlschans, bestaande uit 2 onder een hoek van 60 à 90° op elkander uitloopende borstweringen; ook langwerpig eiland, dat als landtong aan de kust is gehecht, in 't ned. schoorwal, dui. nehrung, ital. lido geheeten.

flecteeren, lat. (*flectĕre*) buigen; inz. Gram. een woord buigen, het al zijne veranderingen doen ondergaan, bij het werkwoord heet dit vervoegen (conjugeeren), bij de naamwoorden verbuigen (declineeren); – *flectāmus genŭa*, laat ons de knieën buigen; – *flectĕre si nequĕo Supĕros, Acheronta movĕbo*, „als ik den hemel (de oppergoden) niet vermurwen kan, zal ik de hel (den Acheron) in beweging brengen" een sprw. naar Virgilius; – **fléxie** of **flexuur,** f. lat. (*flexĭo, flexūra*) buiging, kromming; woordbuiging, verbuiging, en vervoeging; – **flexíbel,** adj. lat. *flexibilis*) buigzaam, buigbaar, lenig,

gedwee, handelbaar; Gram. voor verbuiging vatbaar; – **flexibiliteit,** f. buigzaamheid, gedweeheid, lenigheid; – **flexicaulisch,** adj. nw.lat. met gebogen stengel; – **flexifólisch,** adj. met golfwijze bladeren; – **flexipédisch,** adj. met gebogen voeten; – *flexilis, e,* lat. Bot. buigzaam; – **flexor,** m. Anat. buigspier; – *flexuosus, u, um,* lat. Bot. heen en weer gebogen.

Flegma, z. p h l e g m a.

Flem., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor J. Fleming (gest. 1857).

Flentes, pl. lat. (v. *flēre,* weenen) weenenden, de 1ste der 4 klassen van boetelingen in de oude kerk; vandaar afgeleid het 1ste boetstation voor de kerkdeur, waar de boetelingen de voorbijgangers om voorbede aanspraken.

flenzen, het spek van de walvisschen, robben enz. in kleine stukken (f l e n s s t u k k e n) snijden.

flessibile, it. buigzaam, lenig (vgl. f l e x i b e l).

Flett of **flecht-daller,** m. deensche zilvermunt, ongeveer = 1 gl. 50 ct.; – **flettmark,** f. insgelijks deensche zilvermunt, ongeveer = 60 ct.

fletrisseeren, fr. (*flétrir,* oudfr. *flaistrir,* eig. verwelkt maken, v. *flaistre,* verwelkt, kleurloos) verwelken; brandmerken, beschimpen, onteeren; – g e f l e t r i s s e e r d, adj. gebrandmerkt, onteerd; – **flétris,** pl. fr. (spr. *-tri*) scheldnaam der l e g i t i m i s t e n (z. ald.); – **flétrissure,** f. verwelking; beschimping, hoon, smaad; brandmerk.

Fleur., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor Fleuriau de Bellevue (gest. 1852).

Fleur, f. fr. (lat. *flos,* genit. *floris*) bloem, bloesem; bloei, bloeitijd, tijd, waarin zekere dingen hare grootste schoonheid, kracht, enz. bezitten; i n d e f l e u r v a n h e t l e v e n, in het beste gedeelte, de volle kracht van het leven; – *à fleur de,* fr. op het niveau van b. v. *à fleur d'eau,* gelijk met het water, in den waterspiegel, tusschen wind en water; – *fleur de lis* (spr. *-li*), lelie, de wapenbloem van het huis Bourbon; vandaar **fleurdelisé** (spr. *s* = *s*), met leliën bedekt (in de wapenkunde); – **fleurét'** f. fr. (spr. *fleurè*; genoemd naar het bloemvormig knopje aan het einde) schermdegen, rapier; ook vlokzijde, filozel, gew. f l o r e t z ij d e; – **fleurétten,** pl. fr. (*fleurettes*; eig. bloempjes, van *fleur,* bloem) vleierijen, zoete woordjes, minnepraat; dikwijls herhaalde lievelingsgedachte van een componist; – **fleurig,** adj. bloeiend, gezond, vroolijk van voorkomen; – **fleurist,** m. ook **florist,** m. bloemenvriend, bloemkenner, bloemkweeker, bloemist; bloemschilder; – **fleuron,** n. (spr. *fleuròn*) bloemwerk, bloemsieraad, bloementooi, lofwerk, van bloemen.

flexibel, *flexilis,* **flexie,** *flexuosus,* **flexuur,** z. ond. f l e c t e e r e n.

Flibustiers, m. pl. vereeniging van eng. en fr. zeeroovers en vrijbuiters, die zich op het einde der 16de eeuw op het eiland St.-Cristoffel vestigden en den Spanjaarden in de westindische wateren veel te doen gaven (naar het fr. *flibot,* spr. *flibote,* eng. *flyboat,* nederl. v l i e b o o t, d. i. snelboot, klein jacht, omdat zij bij hunne zeerooverijen in zulke booten voeren; v. a. zou het woord ontstaan zijn uit het eng. *freebooter,* vrijbuiter) ook b o u c a n i e r, z. ald.

Flicker, f. zw. meisje.

Flikkerskotoom, n. schitteringen, sterretjes, gevolgd door donkere kronkelfiguren, vóor de oogen bij lijders aan schele hoofdpijn.

Flint, m. eng. vuursteen, spaatijzersteen; – **flintglas,** vroeger alleen in Engeland vervaardigde glassoort (van kiezelzuur, potasch en loodoxyde), loodhoudend kristalglas, dat tot vergrootglazen wordt gebruikt, en in behoorlijke verbinding met c r o w n g l a s volkomen kleurlooze beelden geeft; vgl. a c h r o m a t i s c h en D o l l o n d.

Flip, m. een eng. matrozendrank uit bier, brandewijn en suiker; ook samentr. van den mansn. P h i l i p p u s (z. ald.); barg. lade, kast, waggon.

flirteeren, eng. (*flirt*) zich uit speelschheid verliefd aanstellen, coquetteeren; – **flirtatie,** f. of **flirtation,** speelsche verliefdheid, coquetterie.

Floating-railway, (spr. *flooting reelwee*) eng. drijvende spoorweg; pontveer voor spoortreinen.

Flobert geweer of **-buks,** achterlaadgeweer naar den uitvinder Flaubert (spr. *floobèr*) genoemd, kamerbuks.

floccosus, a, um, lat. Bot. vlokkig.

Floers, n. (van fr. *velours,* fluweel) lichte, dun geweven stof van zijde, netelgaren of fijne wol, zwart gaas, krip.

Flokata, f. rok zonder armen der Albaneezen enz.

Flor, f. sp. bloem.

Flora, floreal, enz., z. ond. *flos.*

Floreen (nw.lat. *florēnus,* van *flos,* bloem), **florijn,** m. (fr. *florin*) gulden, bloem- of leliegulden, eene in de 11de eeuw door de stad F l o r e n c e geslagen goudmunt, welker naam men afleidt van de lelie (het wapen der stad), waarmede zij gestempeld was. Uit dezen floreen ontstond de g o u d g u l d e n der middeleeuwen en de g u l d e n der latere tijden, dien men nog tegenwoordig vaak met *fl.* aanduidt; – **floreenplichtig,** adj. verplicht om in de grondlasten (thans dijklasten) bij te dragen (afkomstig van den frieschen goudgulden, waarmede in Friesland het eerst zekere grondbelasting betaald werd); – **floreenstelsel,** n. op de voormalige grondbelasting berustend stelsel van heffing der gelden, noodig tot het onderhoud van dijken (in Friesland).

Florence (spr. *floráns'*), f. fr. **florentijnsch taf,** n. dun licht taf, sterk taf tot voering; – **florentijnsch lak,** n. voortreffelijke verf, door een franciskaner monnik te F l o r e n c e uitgevonden, toen hij bij een mengsel van cochenille en *sal tartari* toevallig een zuur goot; – **florentijnsche school,** f. beroemde schilders en beeldhouwers van F l o r e n c e (lat. *Florentia*) sedert de 13de eeuw, toen zich de eerste kunstenaars uit Griekenland in die stad nederzetten; – **florentijnsch werk,** n. soort van

mozaïekwerk van edelgesteenten en marmerstukken; z. verder ond. *flos*; – **florentina,** f. beroemd handschrift der pandekten uit Amalfi, vervolgens te Rome; – **florentine,** (spr. *-rañtien'*) florentijnsch atlas, vormsatijn.

Floretzijde, floret, florist, z. ond. f l e u r en *flos.*

Florijn, z. f l o r e e n.

flos, m. lat. (pl. *flōres*) bloem, bloesem, enz.; – **flos africānus,** m. fluweelbloem, eene oorspronkelijke afrikaansche bloem; – **flos cuculi,** koekoeksbloem; – **flores,** f. pl. bloemen, bloesems; oneig. verscheiden stoffen in fijn verdeelden, onsamenhangenden toestand (als sublimaten); – *flores antimonii,* spiesglansbloemen; – *fl. cupri,* koperbloemen; – *fl. plumbi,* loodbloemen; – *fl. stanni,* tinbloemen, wit tinoxyde; – *fl. sulphŭris,* zwavelbloemen; – *fl. zinci,* zinkbloemen, witte, lichte vlokken van zinkoxyde, z. v. a. *nihilum album*; – *flores sparsi,* verstrooide, saamgebrachte bloemen, bloemlezing; – *in flore* en *in floribus,* in bloei, in welstand; – **Flora,** f. lat. bloemgodin; ook al de in een land of oord inheemsche planten; boek, lijst daarvan, b. v. z w e e d s c h e F l o r a, beschrijving der in Zweden groeiende planten; Astron. in 1847 door Hind ontdekte asteroïde; – *floralis,* Bot. bloemig; – **floreál,** m. onder de eerste fransche republiek de bloeimaand, de 8ste maand van het republikeinsche jaar, van 20 April tot 19 Mei; – *florĕas,* lat. moogt gij bloeien, moge het u welgaan; – *florĕat,* lat. hij (zij, het) bloeie, gedije – **Florentínus,** of **Florentijn,** en **Florentíne,** nw.lat. mans- en vrouwenn.: de bloeiende; – **floreeren,** lat. (*florēre*) bloeien, in welstand zijn; gedijen, voorwaarts gaan, in voorspoedige omstandigheden komen, zich verheffen; – **florescéntie** (spr. *t=ts*), f.nw. lat. bloei, wijze van bloeien, bloesemverbinding, onderlinge stand der bloesems of bloemen; – **florét,** n. (mid.lat. *florētum*) bovenste, grovere spinsel van den zijworm; ook afval van goede zijde; f. ook: schermdegen, z. f l e u r e t; – **floretzijde,** ook **fleuret,** vlok of floszijde, ruwe zijde, f i l o z e l; – **floretzijdelint,** lint van vlokzijde; – **florets,** pl. glimmende, van teekeningen voorziene eng. stoffen; – **floretta's,** pl. fransch lijnwaad; engelsche d r o g e t s (z. ald.); – **florette,** f. oude fr. zilveren munt; – *floribundus,* lat. Bot. bloeirijk, bloemrijk; – **Florián** en **Floriāne,** mans- en vrouwenn.: de bloeiende; – *floridus, a, um,* adj. lat. Bot. bloemig, bloemrijk, bloeiend; – **floriditeit,** f. nw.lat. bloeiende toestand; – *florifer,* **floriférisch,** adj. bloemdragend; – **florilegium,** n. bloemlezing, verzameling van schoone stukken uit schrijvers; vgl. a n t h o l o g i e; – **florimaan,** m. hartstochtelijk bloemenliefhebber; – **florimanie,** f. lat.gr. overdreven zucht of liefhebberij voor bloemen; – **Floris,** mansn., verkorting van F l o r e n t i n u s; – **florissánt,** adj. fr. (spr. *flori-sañ*) bloeiend; – **floríst,** z. f l e u r i s t, ond. f l e u r; – *floscŭlae* (verklw. van *flos*) Log. bloempjes, redebloempjes, redetooi, op sierlijkheid jacht makende schrijf- of spreekwijze; – **flosculeeren,** bloemrijk schrijven of spreken; – **flosculeus,** adj. vol redebloempjes; – **flosculi,** pl. Bot. bloempjes.

Flotte, f. fr. (it. *flotta*) vloot, inz. van oorlogsschepen; – **flotteur,** m. luchtledige kast om schepen te lichten; – **flotteeren,** (fr. *flotter*) drijven, dobberen; onzeker zijn, weifelen; – **dette flottante,** f. fr. (spr. *dèt' flottañt'*) vlottende schuld; – **flottille,** f. fr. (spr. *flottiélj'*; verklw. van *flotte,* vloot, inz. van gewapende schepen) f l o t i e l j e, smaldeel, klein eskader.

flou (spr. *floe*), fr. Pict. flauw, week, zacht mat; – *faire flou,* in onduidelijke, matte omtrekken teekenen of schilderen.

Flouche (spr. *floesj'*), f. fr. of **floese, fluse,** arab. (eig. *foeloês,* pl. van *fels,* kleine munt) kleine rekenmunt te Bassora en Marokko = ongeveer $^1/_2$ cent.

Flower (spr. *flou'r*), f. eng. bloem.

Fluaten, z. f l u o r.

fluctueeren, lat. (*fluctuāre*) dobberen, weifelen, aarzelen, onzeker, besluiteloos zijn; – **fluctuātie** (spr. *tie=tsie*), f. (*fluctuatio*) het golven, kabbelen, van ingesloten vloeistoffen en vochten, vochtgolving; 't weifelen bij het nemen van een besluit, wankelmoedigheid, besluiteloosheid, onbestendigheid; – **fluctueus,** adj. golfvormig, kabbelend, golvend, woelig, in hevige beweging.

Flügel of **flügelpianoforte,** f. hgd. vleugelpiano.

fluíde, fr. (lat. *fluĭdus, a, um,* van *fluĕre,* vloeien) vloeibaar, vlietend; oneig. ongedwongen; – *fluid meat,* n. eng. (spr. *floeïd miet*) vloeibaar vleesch, uit mager vleesch door Darby vervaardigd praeparaat; – *con fluidezza,* Muz. met vloeibaarheid, zachtheid, ineensmelting, binding; – *fluido, fluida, fluidamente,* it. vloeiend, ineensmeltend, gebonden; – **fluïdum,** n. (pl. *fluida*) vloeibaar lichaam, iets vloeibaars, vloeistof; ook de vroeger veronderstelde stroom van onweegbare stoffen, b. v. van het magnetisme; de kracht, invloed van occulte werkingen; – **fluide impérial** (spr. *fluied' imperiáal*) keizerswater, haarkleursel; – **fluidificatie,** f. (sp. *t=ts*) nw.lat. vloeibaarmaking; – **fluïditeit,** f. nw.lat. vloeibaarheid; gemakkelijkheid in overgangen, ongedwongenheid eener rede; – *flumen dicéndi,* n. lat. redevloed, gemakkelijke, vloeiende voordracht; – **fluminél,** n. vervalscht saffloers.

Fluit, f. (spr. *flûte*) 1) fluitschip, eene bijzondere soort van driemast-vrachtschepen van bijzonder maaksel, voerende doorgaans 300 lasten (in deze beteekenis, alsmede in die van smal en lang drinkglas, komt het woord van v l i e t e n, v l o e d); – 2) (lat. *fistŭla*) bekend blaasinstrument; – **fluitíst,** m. fluitspeler; – *flûte à bec,* eene fluit met 9 gaten, waarvan het blaaseinde de gedaante van een vogelbek heeft, snavelfluit; – *flûte d'amour* (spr. *-damóér*) liefdefluit; – *flûte douce* (spr. *-does'*) of it. *flauto dolce,* kleine fluit; vgl. *flauto*; *flûte traversière,* z. *flauto traverso.*

flumen, dicendi, **fluminel,** zie f l u ï d e.

Flúnkey (spr. *ey=ie*), m. eng. bediende,

dienstbare geest; – **flunkeyism,** n. bediendengeest.

Fluor, m. lat. (van *fluĕre*, vloeien) eig. het vloeien; Chem. tot de zoutvormende basen gerekend niet-metallisch element, in 1810 door Ampère ontdekt, dat in verbinding met waterstof het f l u o r w a t e r s t o f z u u r of vloeispaatzuur, met calcium het f l u o r c a l c i u m of vloeispaat vormt; – **fluoresceïne,** f. zeer sterk kleurende groene vloeistof; – **fluorescentie,** f. (spr. *t=ts*) gekleurde ontbinding van het licht in sommige doorzichtige lichamen, b. v. vloeispaat; het verspreiden van lichtstralen, die een stof uit zich zelf voortbrengt, zoolang het beschenen wordt door de lichtbron, zie p h o s p h o r e s c e e r e n; – **fluoresceeren,** die eigenschap vertoonen; – **fluoriden** en **fluoruren,** pl. fluorverbindingen, inz. fluormetalen, de eerste met o x y d e n, de laatste met o x y d u l e n overeenkomende; – **fluorwaterstof,** n. vloeispaatzuur in gebruik bij het etsen op glas;– **fluaten,** pl. vloeispaatzure zouten.

Fluse, z. f l o u c h e; – **flûte,** z. f l u i t.

fluviaal, adj. lat. (*fluviālis, e*, van *fluvius*, rivier, stroom) de rivieren of stroomen betreffende, daartoe behoorende; in rivieren of in water groeiend (van planten): – **fluviale,** liever p l u v i a l e, z. ald.; – **fluviometer,** m. stroommeter, werktuig om de stroomsnelheid van rivieren te bepalen; – **flúxie,** f. (lat. *fluxĭo*, v. *fluĕre*, vlieten) vloeiïng, strooming, vloed, het vlieten; Med. zinking; buikloop; Math. z. v. a. d i f f e r e n t i a a l (Newton noemde f l u x i ë n, wat Leibnittz door d i f f e r e n t i a l e n aanduidde); – *fluxĭo alvi* of *ventris*, de doorloop, buikloop; – **fluxus,** m. lat. vloed, het vloeien; – *fluxus aurĭum*, vloeiïng uit de ooren, z. o t o r h œ a; – *fluxus cœliăcus*, m. melkpersloop, witte loop, chijlvloed; – *fl. hæmorrhoïdālis*, aambeienvloed; – *fl. lochiōrum* of *lochiālis*, zuivering der kraamvrouwen; – *fl. menstrŭus*, maandstonden; – **fluxionnair,** m. nw.lat. (fr. *fluxionnaire*) die aan vloeiïngen onderhevig is.

Fly, f. eng. (spr. *flai*; pl. *flies*) vlieg; ook wel voortijlende wagen; – **flyboat,** f. eng. (spr. *flaiboot*) snelle boot, klein jacht, v l i e b o o t; – **flyer,** eng. m. (spr. *flaier*) soort spinmachine; ook vliegmachine, vliegtuig; – **flying,** adj. vliegend, b. v. *flying Dutchman* (spr. *dútsj-men*), vliegende Hollander; – **flyfishing,** n. (spr. *flaifiesjing*) 't visschen of hengelen met een vlieg (of ander insect) aan den angel.

Fo, m. goddelijk vereerde stichter van den volksgodsdienst in China en Japan, z. v. a. de indische B o e d d h a; z. Fohi. – **foisme,** n. geloof aan Fo, de fo-dienst.

focoso, z. f u o c o s o.

Focus, m. lat. (eig. haard) hoofdbrandpunt bij brandglazen en brandspiegels; in den schouwburg: verzamelzaal van het publiek in de pauze meest met den fr. naam f o y e r genoemd; – **focaal,** adj. (fr. *focal*) wat het brandpunt betreft; – **focale distántie** (spr. *tie=tsie*), f. brandpuntafstand, afstand van het brandpunt van het brandglas.

Fodder, n. eng. loodgewicht van ± 20 centenaar, elk van 50,8 kilo.

fœcundeeren, lat. (*fœcundāre* of *fecundāre*, van *fecŭndus*) vruchtbaar maken; – **fœcundātie** (spr. *t=ts*), f. vruchtbaarmaking, bevruchting; – **fœcunditeit,** f. vruchtbaarheid.

fœderaal, adj. nw.lat. (van 't lat. *fœdus*, verbond) het verbond betreffende; vgl. f e d e r a l; – **fœderale methode** of **fœderale theologie,** f. bij de nederlandsch-gereformeerden de behandeling der theologie volgens de twee verbonden (der werken en der genade), die God met den mensch zou gesloten hebben; – **fœderalisme,** n. (fr. *fédéralisme*) verbondstelsel, systeem der vrije verbinding van bijeenbehoorende en verwante staten en volksstammen, het tegengestelde van c e n t r a l i s m e; zucht tot verbonden sluiten; – **fœderalist,** m. aanhanger van dat stelsel; vgl. f e d e r a l i s t; – **fœderaliseeren** (spr. *s=z*), (fr. *fédéraliser*, later lat. *fœderāre*) verbinden, in een verbond vereenigen; eene bondsgrondwet aannemen; – **fœdereeren** (later lat. *fœderāre*) verbinden; – **fœderātie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. verbinding, bondgenootschap van verscheiden staten, inz. tot onderlinge bescherming; – **fœderatief,** adj. verbondsmatig, tot het verbond behoorende, verbonden; een **fœderatieve staat,** bondstaat, gelijk weleer de zeven Vereenigde Nederlandsche Provinciën, en heden de Vereenigde Staten van N.Amerika; – **fœderatiefsysteem,** n. verbondsstelsel, statenbond; – **gefœdereerden,** m. pl. (fr. *fédérés*) verbondenen, tot een bondstaat vereenigen (verschillend van g e c o n f œ d e r e e r d e n).

Foedraal, n. (hoogd. *futterāl*, van f u t t e r, voering, mid.lat. *fodrus*, *fodorus*) scheede, koker, overtreksel, doos.

Foelie, f. (v. 't lat. *folinm*, blad) 1) ieder dun blaadje van metaal, gekleurd papier enz., dat onder doorzichtige stoffen, b. v. edelsteenen, spiegelglas enz. gelegd, haren glans verhoogt, daar het de lichtstralen terugkaatst; zij wordt in alle kleuren, inz. uit tin en bismuth, vervaardigd; oneig. al het onechte, waaraan iets een hoogere glans ontleent; 2) muskaatbloem, eene bekende specerij, het netvormig vlies over den eersten bast van de muskaatnoot; – **foeliën, verfoeliën,** met foelie, bladtin beleggen, bekleeden, onderleggen; met foelie, muskaatbloem bestrooien.

Foémba, f. in Afrika: slaapzak van dubbele matten van palmbladeren.

Foendoek, arab.-turk. z. f o n d a c o.

Fœnicŭlum, n. lat. (ook *feniculum*; eig. verklw. v. *fœnum*, hooi) venkel, een bekende bloemschermdragende plant.

fœnum graecum, n. lat. eig. grieksch hooi, f e n e g r i e k, eene plantensoort.

Fœrnig, m. een gewicht op IJsland = 10 deensche ponden of ongeveer 5 kilo.

Fōēta, f. turk. schort.

Fœtus, m. lat. (*fœtus* of *fetus*, oorspr. het particip. van 't oud-lat. *fēo*, ik bevrucht, dus eig. bevrucht) lichaamsvrucht. z. v. a. e m b r y o (z. ald.); – **fœtaal,** adj. nw.lat. tot de

lichaamsvrucht behoorende; – **fœtātie** (spr. *tie=tsie*), f. vruchtvorming.

Foezel, f. stof die aan ongezuiverden spiritus een eigenaardigen, hoogst onaangenamen smaak en reuk geeft; bij uitbreiding ook: slechte jenever of brandewijn; – **foezelolie,** f. collectieve naam voor een groep van alkoholen en dgl. stoffen, die bij gisting van geestrijke stoffen ontstaan, inz. uit de aardappelen; het hoofdbestanddeel is amylalkohol.

Foezoel, m. turk. iemand die glad en geslepen is, die overal wat weet te verdienen.

Foggy (spr. *y=i*) m. eng., domkop.

Foglietto, m. it. (spr. *fo-ljétto*; verklw. van *foglio,* blad papier) Muz. eerste vioolpartij, waarin de soli der andere partijen aangeduid zijn; – **foglietta,** f. (verklw. van *foglia,* boomblad) vochtmaat te Rome en te Bologna van 0,33 tot 0,51 liter.

Fohehio, m. eig. boek der schoone bloemen; bijbel der Japaneezen.

Fohi, m. chineesche heros, die van 3468 tot 2952 vóór Chr. geleefd zou hebben, en die voor den uitvinder der wetenschappen en kunsten en voor den eersten wetgever wordt gehouden.

Föhn of **föhnwind,** m. (ohd. fônno, v. lat. *favōnius*) droge, zwoele zuidenwind in sommige dalen der Zwitsersche Alpen.

Föhrde (spr. *feurde*), f. nederd., zeebocht; fjordachtige inham aan de O. kust v. Jutland.

foi (spr. *foá*), f. fr. geloof, trouw, woord; – *de bonne foi,* te goeder trouw, oprecht, b. v. iets *de bonne foi* doen (gem. op de bonne fooi doen), iets in goed vertrouwen, op goed geluk af doen; *ma foi*! waarachtig! voorwaar! *par ma foi,* op mijn eer!

Foiblage, Foiblesse, z. faibl–.

Foïsme, n. z. v. a. boeddhaïsme in China.

Fok, f. op groote schepen: onderste razeil aan den **fokkemast** of voormast; op kleine vaartuigen het driehoekig zeil, dat tusschen den fokkemast en den boegspriet wordt geheschen; sprw. de fok opzetten, den bril op (den neus) zetten (waarbij men dan schertsender wijze den neus als den boeg van 't aangezicht beschouwt).

Fokāra, m. turk. arab. (v. arab. *fakara,* denken) in Boven-Egypte: een geleerde, d. i. iemand, die den Koran lezen en tooverschrift schrijven kan.

Foks, n. barg. goud; – **fokse,** van goud, gouden.

Fökul, m. zweedsch, gletscher in het Scandinavisch gebergte.

folâtre, adj. fr. moedwillig, lichtzinnig, dartel, korstwijlig, vroolijk; – **folâtreeren,** dartelen, boeten; – **folâtrerie,** f. korstwijl, grappen, dartelheid.

Foldage, n. eng. (spr. *fooldedzj'*) hordenrecht, recht om schapen te parken.

Foliant, foliātie, enz. z. ond. folĭum.

Folichon, m. fr. (spr. *sjóñ*) snaakje, speelsche guit.

Folie, f. fr. (v. *fol, fou,* dwaas; v. celt. oorsprong) dwaasheid, zotheid, zinneloosheid; – *folie raisonnante* (spr. *rèzonáñt'*), waanzin waarin methode heerscht, waarin men uit valsche veronderstellingen logische gevolgtrekkingen maakt; – *folie d'Espagne* (spr. *-despánj'*), d. i. eig. spaansche dwaasheid; een nu eens sneller, dan langzamer dans in $^3/_4$ maat,; ook de muziek van dien dans.

Folium, n. lat. blad, b. v. in koopmansrekenboeken; pl. **folia;** – *folium Cartesii,* Arith. eig. blad van Cartesius, eene door dien wijsgeer gevonden kromme lijn; – *fólia athaéae,* pl. lat. heemstbladeren (in borstkruiden gebruikt); – *folia hyoscyămi,* bilzenkruidbladeren; – **foliánt,** m. een boek in **folio,** d. i. in het formaat, waarbij het vel papier slechts eens wordt gevouwen en vier bladzijden heeft; – **een gek in folio,** iron. zeer groote gek; – *folĭo meo,* of afgekort *f. m.*, op mijn blad, d. i. op het blad mijner uitgave; – *f°. r°.*, d. i. *folio recto,* op de rechter- of voorbladzijde; – *f°. v°.*, d. i. *folio verso,* op de keerzijde; – *foliōcĕus, a, um,* lat. Bot. bladachtig, op een blad gelijkend, bladvormig; – **foliātie,** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. bladontwikkeling, het uitloopen der boomen in de lente; – *foliatus, a, um,* lat. Bot. met bladeren voorzien, gebladerd; – **foliatuur,** f. lat. vorm of gedaante der bladeren; – **folieeren,** 1) de bladen van een boek met cijfers teekenen (onderscheiden van pagineeren); 2) spiegelglas enz. met foelie (z. ald.) beleggen; foeliën, verfoeliën; – **foliëus,** adj. lat. (*foliōsus*) bladrijk, vol bladeren; – **folicólisch,** adj. nw.lat. op bladeren levende of groeiende; – **foliférisch,** adj. bladeren dragende; – **foliféroflorifērisch,** adj. tegelijk bladeren en bloemen voortbrengende; – **foliflorisch,** adj. met op de bladeren staande bloemen: – **folipárisch,** adj. bladeren voortbrengende; – *foliŏlae,* kleine bladeren, blaadjes; – **folioleus,** adj. rijk aan blaadjes; – **folioférisch,** adj. blaadjes dragend; – **foliopédisch,** adj. met bladvormige vliezen aan de voeten; – *foliosus, a, um,* lat. Bot. bladerrijk, rijk aan bladeren, gebladerd.

Folkething, m. deensch. Volkskamer, rijksdag, huis der volksvertegenwoordigers (onze Tweede Kamer).

Folklore (spr. *fookloor*), eng. n. volkskunde, de kennis van het geloof, de gebruiken en zeden van een volk; – **folklorist,** m. iemand die van folklore studie maakt.

Folle, f. fr. (van *fol, fou*) gekken, dwaze vrouw; – *la folle du logis* (spr. *lozjie*), de verbeeldingskracht, de phantasie; – **follet** (spr. *lè*) of **esprit follet,** plaaggeest, kabouter; z. ook fou.

Folli, m. (mid.lat. *follis,* mid.gr. *fóllis* en *fólla*) verouderde turksche munt, ongeveer = 3 gl. 60 ct.

Follia, f. it. en sp. dwaasheid (vgl. folie); Muz. vroolijk spaansch muziekstuk met variaties.

follis, m. lat. beurs, buidel, zak, tasch; – *in folle,* door elkander, bij den roes, eig. in den zak, d. i. onbezien, b. v. iets koopen; – **folliculaire,** m. fr. (van 't lat. *follicŭlus,* zakje, bol-

letje, windbal, dus eig. windmaker, opsnijder) slecht, zwartgallig dagbladschrijver of journalist; papierbekladder; – **folliculus,** m. lat. (van *follis*, zak, beurs) vlies, waarin het zaad der bloemen is besloten, vruchthulsel; zaadhulsel; ook galblaas; – **folliculitis,** f. Med. galblaasontsteking.

Fóllower, m. eng. volger, opvolger, navolger.

Fomént, n. lat. (*foméntum*, van *fovēre*, verwarmen) warme omslag, stoving, tot uitwendig gebruik dienend vloeibaar artsenijmiddel, dat door middel van daarin gedompelde en uitgeperst linnen en flanellen lappen of van eene spons geappliceerd wordt; – *fomento*, sp. verwarming, ondersteuning; – *ministério del foménto*, ministerie van binnenlandsche zaken, vgl. *delegados del fomento* onder d e l e g e e r e n; – **fomenteeren,** warmen, stoven, door warme omslagen versterken; oneig. aanstoken (twist, opstand), in gisting brengen; – **fomentātie** (spr. *tie=tsie*), f. stoving, verwarming door warme omslagen; gisting.

foncé, fr. (spr. *fonsé*), donker, b.v. *rouge foncé* (spr. *roezj'-*), donkerrood.

Foncét, m. fr. (sp. *fonsè*) grootste soort der fransche rivierschepen; ook de binnenplaat van een slot.

Fonctionnaire, m. fr. (spr. *fonsjonnèr'* van *fonction* = f u n c t i e, z. ald.) ambtenaar, beambte; – **fonctionomie,** f. leer van de dierlijke verrichtingen; z. verder f u n c t i e.

Fond, m. fr. (spr. *fon*; v. 't lat. *fundus*) grond, bodem, grondslag; ook achtergrond van een tooneel; achterzitplaatsen in een rijtuig; – *à fond*, grondig, door en door (b.v. iets kennen); – *au fond* (spr. *o-*) in den grond, wel ingezien; – *fond d'or*, goudgrond, een soort b r o c a a t (z. ald.); – **fondatie, fondeeren,** z. ond. f u n d u s.

Fonda, f. sp. (v. 't lat. *funda*, geldbeurs, mid. lat. verzamelplaats der kooplieden, waar hun gemeenschappelijke geldschat berustte, beurs) hotel of logement van den eersten rang.

Fondāco, m. it. (arab. *fondak*, *fondok*, gr. *pandokeion*, herberg) koophuis, magazijn, gemeenschappelijke bergplaats van waren van vreemde kooplieden.

fondaménto, m. it. (=lat. *fondamentum*, vgl. f u n d a m e n t) Muz. grondbas, grondstem.

Fondant, n. fr. (spr. *fondān*; v. *fondre*, smelten) in den mond smeltend suikergoed, gevuld suikergoed.

Fonderie, f. fr. (spr. *fond-*; v. *fondre*, smelten, = lat. *fundĕre*) gieterij, metaalsmelterij, smelthut; – **fondeur,** m. gieter, smelter.

Fondjiwāra, m. eerste minister van den mikado (in Japan).

Fonds, n. fr., pl. **fondsen,** min of meer aanzienlijke som gelds tot eenig gebruik bestemd, gelden, geldvoorraad, geldvermogen, het ter beschikking staande kapitaal; het kapitaal of hoofdgoed, warenvoorraad; gezamenlijke werken, waarvan een uitgever van boeken het kopij-recht of recht van uitgave heeft; oneig. grondigheid, grondige kennis, voorraad van wetenschap; – **publieke fondsen** of enkel **fondsen,** staatsschuldbrieven, waarde der actiën daarvan, negotiatie-kapitalen enz., z. ook f u n d.

Fonduk, m. turk. (v. 't perz.-arab. *foendoek*, hazelnoot) turk. goudmunt, ongeveer = 6 gld. 30 cent.

Fontanamast, fontanel, zie ond. f o n t e i n.

Fontange (spr. *fontānzj'*), f. fr. lintstrik op den hoofdtooi der dames, eene soort van hoog kapsel (genoemd naar de jonge hertogin de F o n t a n g e s, die bij haar optreden aan het fransche hof in 1679 het eerst dien hoofdtooi droeg).

Fontein, f. (fr. *fontaine*, v. 't lat. *fontāna*, scil. *aqua*, bronwater, later lat., provenc., it. en sp. ook *fontana*, als substantief voor *fons*, bron) bron, springbron, wel; – **fontanél,** f. nw. lat. mid. lat. *fontenella*, it. *fontanella*, verklw. van *fontana*) eig. kleine bron, fonteintje; Med. kleine kunstzweer, die men verwekt en onderhoudt om eene ziekte te voorkomen of schadelijke vochten af te leiden; ook de 4 met vezelachtig weefsel bedekte openingen in den schedel bij pasgeboren kinderen, bij wie de beenderen zich nog niet vereenigd hebben (fonticuli); – **fontanamast,** m. verplaatsbare, inschuifbare mast (op de manier van een verrekijker), die voor krijgsdoeleinden of in 't reddingswezen gebruikt wordt.

Fontinaliën, pl. lat. (*fontinalĭa*, v. *fons*, genit. *fontis*, bron) bronfeest, ter eere van de bronnimf in het oude Rome, dat den 13den October gevierd werd: – **Fontinālis,** brongod.

fooi (op de bonne), z. ond. *foi*.

fool caps (spr. *foel keps*), pl. eng. eig. zotskappen, een soort van engelsch schrijfpapier, oorspr. met een narrenkop als watermerk.

Foot (spr. *foet*), eng. pl. **feet** (spr. *fiet*), engelsche voet = $^1/_3$ *yard* = 12 *inches* (duim) = 0,305 meter; – **football,** eng. n. voetbalspel, een in de open lucht gespeeld spel met een bal, die wordt vooruit geschopt; – **footman,** m. (spr. *fóétmen*) loopknecht.

Fop, m. eng. (vgl. het nederl. f o p p e n) gek, zot, kwast.

forain, adj. fr. vreemd, vgl. f o r e i g n.

Forāmen, n. lat. (v. *forāre*, boren) opening, gat; pl. **foramina**; – **foramineus,** adj. (later lat. *foraminōsus, a, um*), doorboord, met openingen of gaatjes voorzien; – **foraminiferen,** pl. Bot. gaatjesdragers, kleine zeediertjes met kalk- of kiezelschaal om zich heen, waarin gaatjes.

Forban (spr. *forbān*), m. fr. zeeroover, die zoowel vriend als vijand aantast, kaper, vrijbuiter; ook soort van kleine visschersboot.

Forbearance (spr. *forbērens*), f. eng. verdraagzaamheid, het streven om zorgvuldig alles te vermijden wat iemand krenken kan.

Forçat (spr. *forsá*), m. fr. galeislaaf, -boef.

Force, m. fr. (spr. *fors'*; van *fort* = lat. *fortis*, z. ald.) sterkte, kracht, macht, geweld; dwang; gevangenis te Parijs; – *à toute force*, (spr. *a toet'-*), met alle kracht, met geweld, volstrekt; – *par force*, met geweld; z. verder **parforce**; – *force majeure*, fr. (spr. *zjeur*) of *vis major*, lat. eig. grootere of hoogere macht; hinderpalen die men niet overkomen kan, omstan-

digheden, die men niet in zijn macht heeft; – *maison de force*, tuchthuis; – **forceeren** (fr. *forcer*, dwingen), drijven, noodzaken, geweld aandoen, overweldigen, overmannen, met geweld nemen; openbreken, openloopen, met geweld openen, den toegang banen; bestormen, door storm veroveren; een geforceerde marsch, verlengde en versnelde tocht, verdubbelde tred; – **forceeren**, in 't kaartspel: zijne partij eene kleur aanspelen, die hij niet heeft, en hem zoo noodzaken met troef te bannen; noodzaken om solo te spelen; – **codille-forcé** (spr. *kodielj'–*), gedwongen codille, als men genoodzaakt is op codille te spelen; zonder 't welk de omber winnen zou; – **spadille-forcé** (spr. *spadjélj–*), spel, waarbij men genoodzaakt is te doen spelen zoo dikwijls men spadille heeft; – **forcé par tout** (spr. *-toe*), z. v. a. casco (z. ald.); – **mat forcé**, in 't schaakspel: gedwongen mat, wanneer de koning, niet schaak staande, echter niet van plaats veranderen kan zonder zich schaak te zetten, pat.

Forceps, m. en f. lat. verloskundige tang; – **forcipaál**, adj. met behulp van den fórceps b.v. *forcipale verlossing*.

Foreest, n. (mid.lat. *foresta*, hoogd. *forst*, fr. *forêt*) bosch, woud (oorspr. omheinde beplante plaats, park).

foregone, adj. eng. (spr. *fōrgun*) voorafgegaan, gereed, uitgemaakt; *foregone conclusion* (spr. *konklóésjen*), sedert lang uitgemaakte zaak.

foreign, adj. eng. (spr. *fórrin*) vreemd, buitenlandsch; v. forensis 2); – **foreigner**, m. vreemdeling; – **foreign-office**, n. eng. (spr. *fórrin óffis*) in Engeland het ministerie van buitenlandsche zaken.

Forél, f. visch van de familie der zalmen, die zich enkel in diepe, heldere en koele bergstroomen, ook wel in zee ophoudt (*Salmo fario*); de zalmforel (*Salmo trutta*) leeft in de Noordzee en wordt tot hoogstens 15 kilo zwaar; – **forelporselein**, n. (fr. *porcelaine truitée*) chineesch en japansch porselein met zeer fijnmazig craquelée, waarvan de barstjes roodachtig zijn.

forénsis, *e*, 1) lat. (van *forum*, z. ald.) gerechtelijk; vandaar *medicina forensis*, z. ond. medicus; *forénsis*, 2) m. pl. *forenses*, mid.lat. (van 't lat. *foris*, buiten, uitwendig) Jur. buitenlander, vreemdeling, inz. die in het land grondeigendommen heeft; – **forensen**, kooplieden die zich in een vreemden staat ophouden, vooral: iemand die buiten de gemeente woont, waar hij zijn zaak of beroep uitoefent.

Forestagium, n. mid.lat. (v. 't mid.lat. *foresta*, fr. *forêt*, bosch, van 't lat. *foris*, daar buiten, het buiten de omtuining liggende bosch) boschgebruik, recht, dat de houtvester van een heer verplicht was jaarlijks als leenschatting op te brengen.

Forestiere, **forastiere**, m. it. vreemdeling, buitenlander.

forfait, n. fr. (spr. *forfé*; mid.lat. *forefactum*, van *foris facĕre*, als zeide men: daar buiten, d. i. buiten het recht, tegen den plicht handelen) misdrijf, euveldaad, misdaad, om wraak roepend of hemeltergend vergrijp (erger dan *crimen*); – *à forfait*, koop of verkoop van waren in eens, bij den hoop, bij den roes; bij aanbesteding, aanneming; tegen een bepaald loon (niet stuksgewijs) b.v. betaald worden; – **forfanterie**, f. fr. (spr. *forfañ'rie*; v. 't it. *forfante*, praler, eig. het particip. v. 't oud-it. *forfāre*, misdoen, zich vergrijpen, fr. en provenc. *forfaire*, mid.lat. *foris facĕre*) zwetserij, opsnijderij, windbrekerij, snoeverij, snorkerij.

foris posĭti, pl. de buiten zittenden, in de oude kerk de in den ban gedane lieden.

Forlána, f. it. vroolijke boerendans in Venetië (in $^6/_8$ maat).

Forlo, m. egypt. munt = nog geen $^1/_2$ cent.

forma, f. lat. vorm, gedaante, gestalte, schikking der deelen van een lichaam, waardoor het zich van andere meer of min onderscheidt; wijze of manier van handelen, spreken, zich gedragen volgens zekere vastgestelde gebruiken; voorbeeld, leest, z. model; – *pro forma*, lat. en *pour la forme*, fr. (spr. *poer–*) voor den schijn, welstaanshalve; – *in optĭma forma*, lat. in den besten, den vereischten vorm; – *in forma consuēta*, in gewonen of gebruikelijken vorm; – *in forma paténte*, in aankondigende wijze, door openbare aanplakking; – *in forma pauperis*, als armenzaak, volgens armenrecht; – *in forma probánte*, Jur. in bewijzenden vorm; – *sub utrāque forma*, onder de beide gestalten van brood en wijn (bij het H. Avondmaal); – **formaal** (lat. *formalis*, *e*) of **formeel** (fr. *formel*), adj. de gedaante of uiterlijke gesteldheid van iets betreffende het, tegengest. van materieel; als adverb. *formalĭter*, vormelijk, volgens den vorm, in tegenst. van *materialĭter*, zakelijk, volgens den inhoud; – formeel, adj. en als adverb. *formellement* (spr. *formell'mañ*), vormelijk, in behoorlijken vorm; uitdrukkelijk, duidelijk; – **formaat**, n. vorm, grootte, of lengte en breedte van een boek, afhangende niet zoo zeer van de grootte van het papiervel, als van de wijze, waarop het gevouwen is: eenmaal gevouwen met 4 bladzijden heet folĭo-formaat; 2 malen met 8 blz. quarto-formaat (4°); 3 malen met 16 blz. octāvo-formaat (8°); wordt $^1/_3$ van het vel, dat 24 blz. heeft, afgesneden, en dit 5 maal gevouwen, dan heet het duodecĭmo-formaat (12)°; heeft een vel 32 blz., zoo verkrijgt men na vouwing sedecimo-formaat (16-); met 36 blz. octo-decimo (18-); kleinere formaten noemt men in 't algemeen miniatuur-formaten. Al deze formaten worden nog in groot en klein, soms ook in middel verdeeld, zoo heeft men bv. groot- en klein-octavo-formaat, en nog een middelformaat, dat post-octavo-formaat genoemd wordt; – **formaatboek**, n. boek dat de teekeningen en behandelingswijzen van alle voorkomende formaten bevat; – **formāle**, n. nw. lat. vorm, gedaante van iets; in tegenst. van het materiëele, dat de stof en den inhoud van iets aanduidt; – **formaliën** of doorgaans **formaliteiten**, pl. vormelijkheden, ge-

woonten, gebruiken, alles wat de beleefdheid vordert, de regels en vormen van rechtspleging enz.; – **formaliseeren** (spr. *s=z*), de uiterlijke vormen en regels nauwkeurig in acht nemen; complimenten, plichtplegingen maken; – **zich formaliseeren** (fr. *se formaliser*), zijne bevreemding of misnoegen over iets uiten, iets kwalijk nemen, aanmerkingen over iets maken, zich beleedigd achten; – **formalisme,** n. 't inacht nemen der uiterlijke vormen (b.v. eener wetenschap), zonder tot inhoud en geest door te dringen; ook Philos. metaphysisch stelsel, waarbij het bestaan der stof geloochend en haar enkel de vorm wordt toegekend; – **formalist,** m. wie zich uitsluitend aan den vorm, het uiterlijke houdt; ook complimentenmaker, plichtpleger, g e f o r m a l i s e e r d mensch; – **format,** n. fr. (spr. *formâ*) f o r m a a t (z. ald.); – *formatus, a, um,* adj. lat. gevormd; in den besten vorm gesteld; – *litterae formātae,* z. v. a. *epistolae canōnicae,* bisschoppelijke brieven tot onderhouding der betrekkingen met vreemde gemeenten; – **formarius** m. **formaria,** f. in kloosters: monnik of de non, die wegens hun strengen wandel den anderen tot voorbeeld en tot opzieners over hen gesteld worden; – **formeeren,** lat. (*formāre*; fr. *former*) vormen, gedaante, gestalte geven, maken, vervaardigen, voortbrengen, verrichten, ontwerpen; Mil. zich in rij en gelid plaatsen, zich verzamelen; – El. door lading en ontlading bruikbaar maken van elektroden gezegd, b.v. van de P l a n t é-p l a a t z. a.; – **zich formeeren,** zich zelven opleiden, bekwamen, beschaven; – **formātie** (spr. *t=ts*; lat. *formatio,* f o r m e e r i n g) f. vorming, gedaantegeving, schepping; d e f o r m a t i e v a n e e n l e g e r, regeling inrichting van een leger. Geol.: reeks van lagen, die naar de opeenvolging der daarin voorkomende versteeningen als de leden van een in hetzelfde tijdvak gevormd geheel beschouwd worden; – **formatiseeren** (spr. *s=z*), tot eenen bepaalden vorm en bepaalde grootte brengen b.v. steenen met den hamer; – **formier,** m. fr. (spr. *formjé*) leestmaker, leestverkooper; – **formúle,** f. (lat. *formŭla*) voor bijzondere gevallen voorgeschreven of door het gebruik ingevoerde woorden, wendingen en spreekwijzen, zegswijze, woordverbinding, voorschrift, uitdrukking; Math. algemeene letteruitdrukking, de door berekening gevonden algemeene regel, het rekenvoorschrift, de vaste regel; – *formula juraménti,* eedsformulier; – *formula concordiae,* f. concordiënboek, een der luthersche geloofsboeken, op last van Augustus van Saksen in 1579 samengesteld; – *formula magistralis* of *extemporanĕa,* door den arts voorgeschreven recept, dat onderscheiden, onder elkander te mengen artsenijmiddelen bevat, in onderscheiding van *f. officinalis* of *dispensatorialis,* recept, dat door de p h a r m a c o p œ a wordt voorgeschreven; – **formularisch,** adj. nw. lat. vormelijk, voorschriftmatig; – **formuleeren,** in een formule of bepaalden vorm van uitdrukking opstellen, vormelijk uitdrukken of redigeeren; – **formulier,** n. (nw.lat. *formulare,* fr. *formulaire,* it. *formulario*) door het gebruik ingevoerde regel, het woordelijke voorschrift voor eene handeling, rede of geschrift, b.v. eene huurcedel, een testament, voorbeeld van gebeden, brieven, verzoekschriften enz.; – **formulierboek,** n. verzameling van formulieren voor geestelijke en wereldlijke verrichtingen; – **formulist,** m. vriend van formulen; stijve aanhanger der vormen of formaliteiten.

Formaline, f. solutio formaldehydi, d. i. een oplossing van formaldehyde in water. Zie f o r m o l.

Fórmand, m. deensch. „voorman", aanvoerder, inz. eener boot.

formeeren, z. ond. f o r m a.

Formersche verzwakker, m. Phot. mengsel van roodbloedloogzout en natriumhyposulphiet om een te dicht negatief tot een goed cliché te maken.

Formica, f. lat. mier; – **formicazuur** of **formylzuur,** n. Chem. mierenzuur (*acĭdum formicĭcum*) een in de mieren voorkomend organisch zuur; – **formyl,** n. vermoedelijk radicaal daarvan; – **formylchloride,** n. z. c h l o r o f o r m; – **formicātie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*formicatio*) Med. 't mierenkruipen, een gevoel der huid als liepen er mieren over, het gekriebel, jeuken in de huid; – **formicieten,** m. pl. nw.lat. versteeningen van mieren.

formidābel, adj. lat. (*formidabĭlis, e, v. formidāre,* vreezen) vreeselijk, verschrikkelijk, geducht, ijzingwekkend.

Formól, n. ontsmettend middel, ook in gebruik in de photographie en tot verharden van anatomische preparaten. Het heet ook f o r m a l i n e z. a.

Formositeit, f. lat. (*formosĭtas,* v. *formōsus,* schoon) schoonheid, welgevormdheid.

Formule, formulier enz., z. ond. f o r m a.

Formyl, z. ond. f o r m i c a.

Fornax, lat. roostoven bij de Romeinen; – **fornacaliën,** pl. feest ter eer van het korenroosten; ook Phys.: ovengassen.

Forneerhout, z. onder f o u r n e e r e n.

Forneiro (spr. *ei=ē*), m. port. z. amerikaansche vogel, die zijn nest uit leem maakt of bakt als steen (*pedra*) in den vorm van een ronden bakoven (*forno*), ook: p e d r e i r o.

Fornicánt, m. later lat. (van *fornicāre,* hoereeren, v. *fornix,* eig. gewelf; woonplaats der publieke vrouwen) hoereerder, iemand die eene vrouw buiten huwelijk bezwangert; – **fornicaria, fornicātrix,** f. hoer; – **fornicarius,** m., z. v. a. f o r n i c a n t; – **fornicātie** (spr. *t=ts*), f. hoererij; – *fornicatus, a, um,* lat. Bot. gewelfd.

forsan et haec olim meminisse juvabit, lat. misschien zal het eens een genoegen zijn, ook aan deze dingen te denken (citaat uit Virgilius Aeneide I, 203).

Forséti (d. i. voorzitter), m. noorsche Myth. Balders zoon, de God der gerechtigheid, die de pleiters verzoende, op Helgoland vooral werd hij vereerd, ook op Ameland misschien.

Forsk., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor P. Forskal (gest. 1763).

Forst., bij natuurwetenschappelijke benamin-

gen afkorting voor J. R. Forster (gest. 1798).

Fort, n. fr. (spr. *fôr*, v. *fort*, = lat. *fortis*, sterk, vast, enz.) kleine vesting, schans, bijvesting; ook **fortерésse,** f.

forte, **forte-piano** enz., z. ond. *fortis*.

fortificeeren, lat. (*fortificāre*) of **fortifiëeren,** fr. (*fortifier*) sterken, kracht geven, versterken; Mil. verschansen, bevestigen, versterken, vesten; – **fortificātie** (spr. *tie=tsie*), f. vestingwerk, vestingbouw, bevestiging of versterking eener plaats; de krijgsbouwkunst, verschansingskunst.

Fortín, m. 1) vóor 1871 korenmaat in Constantinopel = 4 kiló of killows (d. i. maat, tobbe) = 144 liter; 2) fr. (spr. *fortèn*), kleine schans, sterreschans, hulpschans.

fortis, e, adj. lat. sterk, dapper; – *fortes fortūna* (*adjuvat*), lat. sprw.: de fortuin helpt de moedigen; met moed begonnen is half gewonnen; – *forte*, it. Muz. sterk; – *fortement*, fr. (spr. *fort'mañ*) sterk, nadrukkelijk; – *forte piano*, it. eerst sterk, dan zacht; – **forte-piano** of **pianoforte,** f. eig. 't sterk-zachte of zacht-sterke slagspeeltuig, hamerklavier naar aanleiding van het oude klavier uitgevonden omstreeks 1711 door Cristo Fori; – *fortissimo* (spr. *forties-*), zeer sterk, allersterkst, zoo sterk mogelijk; – *fortīter in re, suavīter in modo*, flink in de zaak, maar zacht in de wijze van uitvoering; – *fortīter*, lat. adverb. sterk, dapper, moedig; – **fortitūdo,** f. lat. dapperheid.

Fortuin, z. F o r t u n a.

fortuïto, lat. (v. *fors*, toeval), toevallig, onverwacht; – *casus fortuïtus*, m. toeval.

Fortuna, lat. (v. *fors*, toeval) de F o r t u i n, de godin des geluks (gr. *Týche*), dochter van Oceānus, het verpersoonlijkte Fatum; – *fortuna cui favet, sponsa petita manet*, lat. sprw. die het geluk heeft, voert de bruid mede, d. i. zonder geluk vaart niemand wel; ook **fortune,** fr. (spr. *fórtúún*) gelukkig voorval, geluk, al wat iemand goeds of kwaads kan overkomen, lot, lotgeval, ontmoeting, wedervaren; vermogen, bezitting, omstandigheden, staat; – **fortuintje,** n. gelukkig voorval, toevallig voordeel, buitenkansje; – *bruta fortūna*, lat. blind. (eig. onverstandig, dom) geluk; – *ad meliōrem fortūnam*, tot beter lot, in beter omstandigheden (geraken); – *à la fortune*, fr. op goed geluk; – *à la fortune du pot* (spr. *-po*), woordel.: op goed geluk van den pot, d. i. zoo als de kok schaft, de keuken oplevert, op den daagschen pot (b.v. uitnoodigen:) – *de fortune*, bij toeval; – *homme de fortune*, iemand die klein is begonnen, maar fortuin gemaakt heeft; – *soldat* (spr. *dá*) *de fortune*, een man van geringen stand maar die in den oorlog tot hoogen rang is opgeklommen; – *bonne fortune*, goed geluk, gunstbewijs der fortuin; inz. geluk dat een heer bij de dames heeft; – *hommes à bonnes fortunes*, iemand die zeer gewild is bij de dames; – **fortuneteller,** m. eng. (spr. *fórtsj'n-*) waarzegger; – **Fortunātus** en **Fortunāta,** mans- en vrouwenn.: de gelukkige, met goederen ruim bedeelde.

Fort-vêtu, m. fr. (spr. *forwètu*), iemand, die boven zijn stand gekleed is, een burgertje in 't heerenpak.

Forum, n. lat. markt, marktplein, verzamelplaats, ook rechtbank, gerecht, rechterstoel, vierschaar (omdat bij de Romeinen de rechtszaken op de marktplaats beslecht werden); – *in foro*, voor of in het gerecht; – *forum apprehensiōnis*, gerechtsplaats waar een misdadiger gegrepen werd; – *forum boarium*, rundermarkt (te Pompeji); – *forum cambiāle*, wisselrecht, rechtbank voor wisselzaken; – *f. compĕtens*, bevoegde rechtbank; – *f. contráctus*, rechtbank van de plaats, waar een verdrag of contract is aangegaan; – *f. delicti commissi*, rechterlijke macht der plaats, waar eene misdaad is begaan; – *f. domicilii*, rechtbank der verblijf- of woonplaats; – *f. extérnum*, buitenlandsch gerechtshof; – *f. incompĕtens*, onbevoegde rechtbank; – *f. intérnum*, inlandsch gerechtshof; – *f. originis*, rechtbank der geboorteplaats; – *f. privilegiātum*, bevoorrecht gerechtshof, waaronder iemand wegens zijn ambt of zijn persoon staat; – *f. rei sitae*, gerechtshof van de plaats, waar de goederen, inz. de betwiste goederen liggen; – *f. suprēmum*, opperst gerechtshof.

forward, adv. eng. voorwaarts; – subst. **forwards** pl. voorhoedespelers bij het voetbalspel.

Forza, f. it. kracht, sterkte; – *con f.*, met kracht.

forzando, it. (van *forzare*, versterken) Muz. versterkend; – *forzato* ook *rinforzato* it. versterkt.

Fosco, f. drank, bereid uit chocolade, die koud gedronken wordt.

Fossa, f. lat. (eig. gracht, v. *fodĕre*, graven; fr. *fosse*) Med. groef- of gootvormige indieping, kuiltje; – *fossa axillāris*, okselholte; – *f. lacrymalis*, traanholte; – *f. poplitĕa*, knieholte; – **fossiel,** adj. lat. (*fossīlis*) uit den grond gedolven, uitgegraven, inz. als voorwereldlijke overblijfsels, versteend (f o s s i e l e p l a n t e n, b e e n d e r e n enz.); – **fossiel,** n. pl. **fossiliën,** delfstoffen, uit de aarde gegraven anorganische lichamen, m i n e r a l e n; in engeren zin: versteende organische overblijfselen uit de voorwereld, versteeningen; – **fossilist,** m. nw.lat., z. v. a. m i n e r a l o o g; – **fóssor,** m. graver, schansgraver, z. m i n e u r; – **fossula,** f. lat. kleine f o s s a.

Fossorier, n. fr. (spr. *fossorié*) tot in 1851 vlaktemaat in Waadtland = 4,5 are.

Foster, n. engelsch gewicht voor lood van 28 eng. centenaars = $1422^1/_2$ kilo; vgl. f o d d e r.

Fot, m. zweedsche voet = 0,2969 meter.

Fou, m. fr. (spr. *foe*) gek, dwaas, nar, mal mensch; ook raadsheer of looper in 't schaakspel.

Foucauldstroom, m. El. elektrische wervelstroom, die zich naar alle richtingen bewegen kan; naar den ontdekker genoemd.

Foudre, f. fr. (spr. *foedr'*; van het lat. *fulgur*) bliksem; bliksemstraal, donderslag; – **foudroyeeren** (spr. *foedroaj-*), Mil. geweldig beschieten; nederdonderen, vuur spuwen, razen en tieren, schelden en razen; – **foudroyante** (spr. *foedroajánt'*), f. een zeker zwaar knallend vuurwerk, springraket, donderstar.

Fouet (spr. *foe-è*), m. fr. roede, zweep; – **fouets** (spr. *foe-è*), pl. fr. engelsche rijzweep.

fouetté, adj. gezweept; z. onder c r ê m e.

Fougade, of ook wel **fougasse**, f. fr. (spr. *foe–*; van *fougue*, hitte, woede, it. *foga* voor *fuoga*, v. 't lat. *focus*, vuurhaard, mid.lat. vuur) Mil. eene kleine mijn, floddermijn; – **fougueux** (spr. *foegeu*), adj. opbruisend, driftig, wild, oploopend.

fouilleeren, (spr. *foeljeeren* fr. *fouiller*, omwoelen, opgraven), aan den lijve onderzoeken om te zien of iemand smokkelwaren of wapens bij zich heeft; – **fouilleur**, m. fr. Mil. schansgraver.

Foul, adj. eng. bedorven, vuil, slecht, onbruikbaar; – *foul air* (spr. *eer*), bedorven lucht.

Foulard, m. fr. (spr. *foelâr*; van *fouler*, vollen) indische bont gedrukte zijden stof voor shawls, zakdoeken enz.; zijden hals- of zakdoek.

Foule, f. fr. (spr. *foel'*; it. *folla*) menigte menschen, volkshoop, gedrang, samenloop; groote hoop; gros der menschen; – *en foule* (spr. *añ foel'*), in menigte, hoopsgewijs, met stroomen.

Foundation, f. eng. (spr. *foundeesj'n*) z. f u n d a t i e.

Fountain-pen, f. eng. vulpenhouder.

Fourage of **fourrage**, f. fr. (spr. *foerá-zj'*; van 't oudhoogd. *fuatar*, voeder) vee- en inz. paardenvoeder, legervoeder; – **fourage-magazijn**, n. voedervoorraadshuis; – **fourageur**, m. (spr. *foerazjeur*), voederhaler, die op het verkrijgen of in-beslag-nemen van voeder uitgaat; – **fourageeren** (spr. *foerazj–*; fr. *fourrager*) voeder of ook levensmiddelen opsporen en halen, leeftocht zoeken; – **fourageering**, het voederhalen, uitgaan op fourage.

Fourbe, m. fr. (spr. *foerb'*; it. *furbo*, van 't fr. *fourbir*, it. *forbire*, schoonmaken, poetsen, v. 't vroegere hoogd. *furben*, poetsen, dus eig. geslepen man; vgl. *fripon*) bedrieger, schelm, schurk; – **fourberie**, f. bedriegerij, arglistigheid, schelmerij, schurkenstreek.

Fourchette, f. fr. (spr. *foersjèt*; verklw. v. *fourche*, v. lat. *furca*, gaffel, tweetandige vork) vork (om te eten); – *déjeuner à la fourchette*, z. onder d é j e u n e r; z. ook f i n 2); Muz. *fourchette tonique*, stemvork.

Fourgon, m. fr. (spr. *foergóñ*; v. het lat. *furca*, vork, it. *forcone*) ovenijzer, vorkvormig rakelijzer der bakkers; zeker rijtuig met een gaffeldissel; overdekte wagen voor bagage, pakwagen; – **fourgonneeren** (fr. *fourgonner*) eig. met het ovenijzer poken, omwoelen.

Fourier of **foerier**, m. fr. (*fourrier*; it. *furiere*, mid.lat. *fodrarius*, van *fodrum*, voeder; vgl. f o u r a g e) eig. wie voor het onderhoud der troepen enz. zorgt, onderofficier, belast met het houden der monsterrol eener compagnie, inlegering der soldaten enz., veld- of krijgsschrijver; ook naam van een bekenden socialist (gest. 1837), vandaar **fourierisme**, n. 't naar hem genoemde socialistische stelsel; vgl. p h a l a n s t è r e; – **fourierist**, m. aanhanger van Fourier.

four in hand, eng. (spr. *fôr in hènd'*) met de vier (rijden), met een vierspan.

fourmilleeren (spr. *foermi-lj–*), fr. *fourmiller* (van *fourmi*, mier) wemelen, krioelen (als mieren); – **fourmillement**, n. (spr. *foermi-lj'mâñ*) z. v. a. f o r m i c a t i e.

Fourneau (spr. *foernó*), m. fr. Mil. in den grond gegraven en met kruit gevuld gat, om een vestingwerk te doen springen, mijnkamer.

fourneeren (spr. *ou*=*oe*; fr. *fournir*, it. *fornire*, van 't oudd. *frumjan*, bezorgen enz.) met iets verzorgen, voorzien, bijstaan; ondersteunen; iets leveren, bijdragen, aanschaffen, verschaffen, bezorgen; het ontbrekende aanvullen, volmaken, zijne bijdrage betalen, b. v. voor eene klasse der loterij, of e e n l o t f o u r n e e r e n; bij schrijnwerkers (fr. *plaquer*, eng. *veneering*): met fijne houtbladen beleggen, inleggen; – **fourneerwerk**, n. inlegwerk; – **fourneer, forneer, fornierhout, furnier** (fr. *plaque, feuille de placage*), hout daartoe, inleghout, fijne houtbladen; – **forneermachine**, f. (fr. *machine à plaquer*, eng. *veneering-machine*) toestel om voorwerpen van gebogen en ronden vorm te forneeren; – **fournisseur**, ook **fourniteur**, m. verschaffer, leveraar, leverancier; – *fournisseur de la cour* (spr. *koer*), hofleverancier; – **fournissement**, n. inlage, toelage, het bijvoegen van het nog ontbrekende, aanzuivering; – **fourniture**, f. levering; noodige voorraad, behoefte; geld voor de garde-robe aan balletdansers; ook: houtbelegging, bekleeding met forneerhout.

Fourpence, m. eng. (spr. *fóórpens*) geldstuk van 4 p e n c e (z. ald.).

Fourrage enz., z. f o u r a g e.

Fourrúre, f. fr. (van *fourrer*, voeren, met voering voorzien, sp. *forrar*, it. *foderare*, van 't it. *fodero*, voeder tot voedsel, en voering, binnenbekleedsel; vgl. f o u r a g e) pelterij, pelswerk, pels, pelsrok, pelsmantel; heimelijk ingelaschte, ondergeschoven plaatsen in een geschrift; ook binnenbekleeding van een schip; hermelijn in de wapenkunde.

Fourth party (spr. *foors pârti*), f. eng. eig. vierde partij: fractie der conservatieven in het eng. parlement onder lord Randolph Churchill (in onderscheiding van de drie bestaande partijen: liberalen, conservatieven en Ieren) uitmuntende door vereering van Beaconsfield en haat tegen Gladstone: de heethoofden der conservatieve partij.

Fovĕa, f. lat. groef, b.v. Med. in een been; – *fovea nectarifera*, Bot. honiggroefje.

foveeren, lat. (*fovēre*) koesteren, warm houden; begunstigen; oppassen, verplegen, opvoeden.

Fowl (spr. *faul*), eng. gevogelte.

Fox, m. eng. vos; – **foxhound**, m. jachthond voor vossen; – **foxhunting**, f. vossenjacht; – **foxterrier**, m. soort dashond, ook: (in Indië) een Chinees, die zijn haarvlecht heeft afgeknipt.

Foyer, m. fr. (spr. *foajé*; provenc. *foquier*, v. 't lat. *focarius*, den haard betreffende, van *focus*, haard) haard, haardstede; brandpunt, middelpunt, zetel eener kwaal; in schouwburgen en dgl.: koffie- of verwarmingskamer, verzamelzaal tusschen en na de vertooning.

Fr., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor J. L. Frisch (gest. 1743).

Fra, it. afkorting van *frate*, broeder, ordebroeder, voor den naam der geringere monniken gebruikelijk, b. v. *fra Bartolomeo*; – **fra Diavolo,** broeder Duivel, naam van een in 1806 te Napels opgehangen beruchten roover en voormaligen kloosterbroeder; vandaar oneig. rooverhoofdman.

Fracas, m. fr. (spr. *-ká*; it. *fracásso*, v. *fracassáre*, breken, vernielen) gekraak, geraas, gedruisch, getier, opschudding, verwarde, luide twist; – **fracasseeren,** verpletten, verbrijzelen.

Fráctie (spr. *t=s*), f. lat. (*fractĭo*, van *frangĕre*, breken) Arith. breuk, gebroken getal; ook doorsnede; Phys. breking der lichtstralen; ook onderafdeeling eener politieke partij; in parlementen: georganiseerd aantal van gelijkgezinden, onderdeel van een grootere partij; – **fractioneél,** met kleine veranderingen; – **fracticóllisch,** adj. nw.lat. met eene kerf of insnede in het halsstuk; – **fracticórnisch,** adj. met schijnbaar gebroken voelsprieten; – **fractipédisch,** adj. met schijnbaar gebroken voeten; – *fractus, a, um*, lat. gebroken; – *crimen fractae pacis publĭcae*, z. onder c r i m e n; – **fractuur,** f. (lat. *fractūra*) Med. breuk, beenbreuk; Typ. naam der duitsche, hoekige of gebroken drukletters; – **fractureeren,** nw.lat. breken, inz. in vele stukken breken (van beenderen); – **fragiel,** adj. lat. (*fragĭlis, e*) breekbaar, bros; vergankelijk, broos, zwak, gebrekkelijk; – **fragiliteit,** f. (lat. *fragilĭtas*) breekbaarheid, brosheid; oneig. gebrekkelijkheid, veranderlijkheid, broosheid, bouwvalligheid; – **fragmént,** n. lat. (*fragmentum*) afzonderlijk stuk van een geheel, brok, stuk, inz. gedeeltelijke overblijfsels van oude schriften; – **fragmenteeren,** verdeelen, in stukken breken; – **fragmentárisch,** adj. nw. lat. afgebroken, bij gedeelten of stukken, stuksgewijs; – **fragmentíst,** m. schrijver of uitgever van fragmenten.

fragiférisch, adj. nw.lat. (v. 't lat. *fraga*, aardbeziën) aardbeziedragend; – **fragifórm,** adj. aardbezieachtig.

fragránt, lat. (*frāgrans*, van *fragrāre*, welriekend zijn) welriekend, geurig, liefelijk van reuk; – **fragrántie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *fragrantĭa*) welriekendheid, geurigheid; – *fragrantissima*, lat. Bot. zeer sterk riekend.

Fraï of **fraïle,** z. f r a y.

Fraicheur, f. fr. (spr. *fresj-*; van *frais, fraiche*, frisch) aangename koelte; levendigheid, frischheid van kleur.

frailty, thy name is woman! eng. (spr. *fréélti, thy neem is wòèmen*) zwakheid, uw naam is vrouw! (citaat uit Shakespeare's Hamlet).

Frais, pl. fr. (spr. *fré*; v. 't mid.lat. *fredum, fredus, fridus*, prijs, som, geldstraf, oorspr. wegens vredebreuk, van 't oudhoogd. *fridu*, vrede) onkosten, kosten, uitgaven, uitschotten; – *à peu de frais*, met geringe kosten, met weinig moeite.

Fraise, f. fr. 1) darmscheil van een kalf; 2) hierop in vorm gelijkende gepijpte kanten halskraag, door koning Hendrik II ingevoerd; stormpaal, paalwerk; als adj. bessensaprood; – **fraisétte,** f. halskraagje.

Frak, m. (fr. *frac*, en dit van 't eng. *frock*; fr. *froc*, provenc. *floc*, monnikskap; mid.lat. *frocus, froccus, flocus, floccus*, v. 't lat. *floccus*. vlok, alzoo oorspr. vlokkige stof en een kleed daaruit) korte, lichte, dichtsluitende mansrok, die van voren enkel de borst bedekt en van achteren twee lange panden heeft.

Frälse (spr. *frel-*), f. zw. vrijdom van belasting; – **frälsemann,** m. bezitter van een belastingvrij adellijk goed; – **frälseränta,** f. (spr. *ä=è*) cijns, welken de boeren aan hun f r ä l s e m a n n geven; – **frälseutlagor,** pl. belastingen, welke de edellieden aan de Kroon, de Kerk enz. moeten opbrengen.

Frambœsĭæ, pl. barb. lat. (van *framboise*, braambezie, oudd. *brámberi*, hgd. *brombeere*) Med. uitwassen, wratten of pokken op de huid in de gedaante van moerbeziën of frambozen, indische pokken, pokken van de Goudkust, frambozenuitslag, y a w s (z. ald.), huidziekte der heete landen.

Frame (spr. *freem*), f. eng. vorm, gestalte; rib, spant van een schip, inz. bij machinebouw: raam, geraamte, gestel, stellage; onderdeel van een rijwiel.

Framĕa, f. lat. (uit het oudd.) korte, op eene werpspies gelijkende stootdegen der oude Duitschers; in de middeleeuwen: stokdegen, dolk.

Franc of **frank,** m. pl. **francs** of **franken,** fransche munt, eenheid van het fransche muntstelsel, dat door de zoogenaamde latijnsche muntconventie in het jaar 1865 door alle zuideuropeesche staten (Portugal en Turkije uitgezonderd), alsmede in België aangenomen werd. Een franc (= sp. p e s é t a van 100 centimos, it. l i r a van 100 centisimi, gr. d r a c h m e van 100 lepta, zwits. f r a n k e of f r a n c van 100 rappen of centimes, roem, l ē u (leeuw) van 100 bani of para) = 100 centimes (spr. *santiem*) = 47 *à* 48 centen nederl. courant; – 5 c e n t i m e s = 1 s o u der oude munt, 10 centimes of 2 sous soms d é c i m e (spr. *desiem*) genoemd; – **franc d'argent** (spr. *darzjàñ*), oudfr. zilvermunt, die onder Hendrik III het eerst werd geslagen.

français, française (spr. *frañsè, frañsèz'*), fr. fransch; als subst.: Franschman, fransche vrouw of fransch meisje; – *à la française*, op zijn fransch; – **française** (*fransèz'*), f. fr. een vroolijke dans in $^6/_8$ maat; ook c o n t r e-d a n s.

Franc-archers, pl. fr. (spr. *-arsjé*; vgl. a r c h e r) in 1448 opgerichte fr. vrijschutterscompagnieën met boog, pijl, rusting en degen.

Francatú, n. fr. groote, bruinroode platte appel.

Francatúur, z. ond. f r a n c o.

Franceschino (spr. *-tsjeskino*), m. it. voormalige florentijnsche zilvermunt, de helft van een **francescone,** geldende $3^1/_2$ l i r e of 2 f i o r i n i of 5 p a o l i, ter innerlijke waarde van 1 gld. 35 ct. (zoo geheeten omdat zij 't eerst onder Frans (it. Francesco) III geslagen werd).

francese (spr. *-tsjeez'*), adj. it. fransch; z. f u r i a.

franchement, fr. (spr. *frañsj'máñ*; adverb. van *franc* = f r a n k; vgl. *franco*) vrij, vrijmoedig, openbartig, ronduit, zonder omwegen; – **franchise** (spr. *frañsjiéz'*), f. fr. vrijheid, vrijmoedigheid, openhartigheid, rondborstigheid; eng. (spr. *fréntsjes*) vrijdom, voorrecht; inz. kiesbevoegdheid, kiesrecht, b. v. *lodgers'* (spr. *lodzjers*) *franchise*, kiesrecht van huurders van kamers; – *educational franchise*, kiesrecht van zoogenaamde c a p a c i t e i t e n; vgl. e d u c a t i o n a l; – **post-franchise,** vrijdom van postgeld; a c t i e v e –, d. i. vrijstelling voor brieven, die de daarop rechthebbende afzendt; p a s s i e v e –, voor brieven, die hij ontvangt.

Franchipáne, frangipánej (spr. *frañsjipáán'*, *frañzj'*), f. fr. schoone sappige herfstpeer met dikke schil.

Franciáde (spr. *frañsiáád'*), f. fr. tijdruimte van 4 schrikkeljaren in de eerste fr. republiek.

Francin (spr. *franseñ*), m. fr. f r a n c ij n, fransijn, volkomen zuiver, helder, vlekkeloos perkament.

Franciscus, Francísca, mans- en vrouwenn.: de vrije; – **Frans,** afkorting van F r a n c i s c u s; – **Fransje,** verklw. v. Frans, ook voor Francisca; – **Franciscānen,** m. pl. Minderbroeders of Minorieten, monniken van de orde van den heiligen Franciscus van Assisi (gesticht in 1210), wier oorspronkelijke bestemming bedelen en prediken was; zij splitsten zich later in verscheiden takken, als B a r r e v o e t e r s, O b s e r v a n t e n, C o r d e l i e r s, C a p u c ij n e n, C o l l e t t e n enz.

franciseeren, (spr. *s*=*z*), fr. (*franciser*), een franschen vorm geven (b. v. aan een woord); tot Franschman maken, verfranschen; de Franschen naäpen; – **francisātie** (spr. *-za-tsie*), f. verfransching; franschverklaring (b. v. van een vaartuig).

Franc-maçon (spr. *frañ masóñ*), m. fr. vrijmetselaar; – **franc-maçonnerie,** f. vrijmetselarij.

franco, it. (fr. *franc*, v. het duitsch-lat. *Francus*, frankisch, Frank; vgl. F r a n k e n) vrij, postvrij, vrij van kosten, zonder onkosten, vrijgemaakt; – **frankeeren,** it. (*francāre*) vrijmaken, de port of het postgeld vooruitbetalen, vrachtvrij maken; – **francatuur,** f. barb. lat. vrijmaken, vrijmaking, vooruitbetaling van het port of de vracht voor brieven, pakketten enz.

francogállisch, adj. nw.lat. m e r o v i n g i s c h, tot de eerste dynastie der frankische koningen behoorende, daarvan afkomstig.

Francomanie, f. lat.-gr. z. v. a. g a l l o m a n i e (z. ald.).

Franctireurs, pl. fr. vrijschutters, vrijwillige met geweer gewapende ongeregelde troepen in den fransch-duitschen oorlog van 1870—71.

Frangula, f. lat. Bot. vuil- of sporkenboom.

Franje, f. (fr. *frange*, mid. lat. *frangia*, oudfr. en eng. *fringe*, waarsch. van 't lat. *fimbria*, zoom van een kleed, punten der haarlokken, enz.) weefsel, waarvan draden afhangen, die tot sieraad voor kleederen, meubels enz. dienen; hangend, vezelig boordsel; – **frangeeren,** (spr. *g*=*zj*) fr. met franjes bezetten.

Frank, m. algemeene benaming der Europeanen in de Levant; ook muntstuk, z. f r a n c; als adject. en adverb.: vrij, ongedwongen, onbevangen; – **frank (vrank) en vrij,** zonder eenig bedwang, dubbel vrij; – **Franken,** m. pl. (waarschijnlijk de vrijen, onafhankelijken of: de dapperen) bond van duitsche volksstammen, welke het eerst in de 3de eeuw na Christus aan den Neder-Rijn optreedt; – **frankeeren,** z. ond. f r a n c o.

Franklin, f. soort van open haard; – **franklīnisátie,** f. zekere elektrische behandeling van zieken door elektrische stralen.

Frans, z. F r a n c i s c u s.

Fransijn, z. f r a n c i n.

Franskiljon, m. (spr. *-kieljoñ*) Franschgezinde (d. i. aan de fr. taal en cultuur gehechte) Belg (door de vlaamsche partij aldus genoemd), zie f l a m i n g a n t.

frappeeren, fr. (*frapper*, eig. slaan) bevreemden, treffen, verrassen, ontstellen, indruk maken; ook: (wijn enz.) in ijs zetten, sterk afkoelen; – **frappánt,** adj. treffend, verrassend; eene f r a p p á n t e gelijkenis, een sprekend gelijkend portret.

Frascati, schoone streek met villa's bij 't oude Tusculum in Italië; naam van zekere feestelijkheid.

Frasco, m. (eig. flesch = mid.lat. *flasco*, it. *fiasco*, fr. *flacon*, z. ald.) vochtmaat in Rio de Janeiro, iets meer dan 2 liters.

Frasqueras (spr. *qu*=*k*), pl. sp. flesschenkelders (om flesschen op reis mede te nemen).

Frater, m. lat. broeder, inz. orde- of kloosterbroeder, pl. *fratres*; – *frater consanguinĕus*, halve broeder, broeder van vaderszijde; *frater uterīnus*, halve broeder, broeder van moederszijde; – *fratres matruēles*, pl. zonen van twee zusters, zusterszonen; – *fr. minores*, z. v. a. m i n o r i e t e n; – *f. patruēles*, broederszonen, zonen van twee broeders; – *fratres calendarii*, z. v. a. k a l a n d s b r o e d e r s, z. ond. k a l a n d; – **fraternél,** adj. fr. broederlijk; – **fraterniseeren** (spr. *s*=*z*), (fr. *fraterniser*) broederlijk of vertrouwelijk met elkander leven, zich verbroederen; – **fraternisātie** (spr. *-za-tsie*), **fraterniseering,** f. verbroedering; – **fraterniteit,** lat. (*fraternītas*) of **fraternité,** fr. f. broederschap, verbroedering, broederlijke liefde en vriendschap; broederlijke omgang en verkeer; – *fraternītas*, f. of *fratriagium*, n. mid.lat. erfdeel van nageboren broeders; – **fratricelli,** m. pl. (spr. *-tsjèlli*) dwepers der 14de eeuw, die uit de franciscaner-orde ontstonden; – **fratricide,** m. lat. (*fratricīda*) broeder- of zustermoorder; – **fratricidium,** n. broeder- of zustermoord.

fraus, f. lat. geheim bedrog, arglistigheid, loosheid, doortraptheid, ontrouw; – *fraus optĭca*, o p t i s c h bedrog, z. ald., – *in fraudem creditōrum*, tot bedrog en schade der schuldeischers; – *in fraudum legis*, tot schade der wet; – *pia fraus*, vroom, welgemeend bedrog; – **fraudeeren** (lat. *fraudāre*), bedriegen, misleiden, verkorten, sluikhandel drijven, smokkelen; – **fraudātie** (spr. *t*=*ts*), f. (*fraudatio*) benadeeling, bedrie-

gerij, oplichterij; – **fraudātor,** m. bedrieger, oplichter; – **fraudulént** of **frauduleus** (*frauduléntus* en *fraudulōsus, a, um*) adj. bedrieglijk; – **frauduléntie** (spr. *t=ts*), f. (*fraudulentia*) bedrieglijkheid.

Fravardegân, pl. bij de Parzen: de laatste 10 dagen van het jaar als eigenlijke feesttijd, waarin de geesten (f r a v a s h i s of f r oh a r s) tot het bezoeken van het huis uitgenoodigd worden.

Fraxinus, f. lat. esch; – *fraxinĕus, a, um,* lat. Bot. op een esch gelijkend; – **fraxinine,** f. nw.lat. Chem. in den bast van den esch ontdekte kristallijne, zeer bittere stof.

Fray (spr. *fra-i*; van 't lat. *frater*, prov. *fraire*) of **fráile,** m. sp. ordebroeder, monnik, onderscheiden van **frey** of **freïle,** m. orderidder, medelid eener geestelijke ridderorde.

Frazáde, f. sp. (spr. *z=s*) eig. wollen bedde- of paardedeken; mansmantel der lagere volksklassen in Mexico.

Fredaine, f. fr. (spr. *-dèn'*; vgl. oudfr. *frados, fradous*, prov. *fraidel, fraiditz*, ellendig, schandelijk, goddeloos) moedwillige, dolle streek, jeugdige dwaasheid.

Freddezza, f. it. Muz. koelheid, onverschilligheid; – *con f.*, met koelheid.

freddo, fredda, freddamente, it. koel, koud, onverschillig, b. v. f r e d d o m a r m o r, t egenover c a l d o m a r m o r.

Fredegonde of **Fridegonde,** oudd. vrouwenn.: de vreedzame, vredelievende.

Frederik of **Fredrik** en **Frederika** (hoogd. *Friedrich* en *Friederike*, oudhoogd. *Fridurîh*, got. *Frithareiks*), mans- en vr.-naam: vredevorst, vredevorstin, de vrederijke, vredelievende.

Fredon (spr. *fredóñ*), m. fr. rolling, sleping of trilling in de stem, triller; – **fredonneeren,** fr. (*fredonner*) Muz. 't trillen of slepen in het zingen; – **fredonnement,** n. (spr. *-máñ*) 't trillen; gegons van bijen en vliegen; dof gedruisch van een volkshoop.

Fredum, n. (vgl. f r a i s) in de middeleeuwen: het in de afstandssom (c o m p o s it i e) mede begrepen bedrag ($^1/_3$), dat aan den fiscus des konings moest betaald worden.

Freedman (spr. *friédmen*), m. eng. vrijgelaten slaaf (in Amerika).

Freeholder, m. eng. (spr. *friehoolder*, v. *free*, vrij en *hold*, houden) kiesgerechtigde landeigenaar; – **freesoilers,** pl. (van *soil* = lat. *solum*, bodem) vrijgrondmannen; in Noord-Amerika de partij, welke kostelooze verdeeling der staatslanderijen onder werkelijke grondbebouwers verlangt, ten einde den woeker met den bodem tegen te gaan; – **free-trade,** f. (spr. *frie-treed'*) vrijhandel; – **freetrader,** m. (spr. *-treeder*) vrijhandelaar, voorstander van den vrijen handel (het tegengest. van p r o t e ct i o n i s t); **freewheel** (spr. *friewiel*), n. vrijwiel, inrichting aan rijwielen, waardoor de tandradverbinding tusschen trappers en wielen tijdelijk verbroken kan worden, zoodat de berijder zonder te trappen een tijdlang toch voortbeweegt.

Frees, f. z. f r a i s e.

Fregát, n. (fr. *frégate*, it. *fregáta*, sp. *fragáta*, welk laatste waarsch. gevormd is van 't lat. *fabricata*, iets getimmerds) licht, snelzeilend oorlogsschip met een of twee verdekken, in rang op de linieschepen volgende; snelvliegende zeevogel, met zeer breede en lange vleugels, gevorkte staart, zwarte vederen en rood gekromden bek, fregatvogel (*Pelecānus aquĭnus*, L.); ook: oorlogsschip (*Tachȳpetes aquilus*); – **fregattón,** n. (fr. *fregaton*) klein fregat.

Freia, of **Freya,** f. (oudhoogd. *Frouwâ* d. i. „heerscheres") f. noorsche Myth.: godin (een der W a n e n z. a.) der liefde en vruchtbaarheid; Astron. in 1862 door d'Arrest ontdekte asteroïde; – **Freir, Freyr** of **Freier,** m. d. i. „heer", haar broeder, een goedaardige god, die over regen en zonneschijn en over de vruchtbaarheid der aarde beschikte; het zwijn was hem gewijd.

Freight (spr. *freet*), eng. (fr. *fret*) vracht.

Freïle, z. f r a y.

Freischütz (spr. *-sjuuts*), m. hoogd. vrijschutter, volgens de s a g e een schutter, die zich door een verbond met den duivel zoogenaamde vrijkogels verschaft, waarvan er zes onfeilbaar op elken afstand treffen, de zevende echter den duivel toebehoort, die dezen eene naar zijn believen richting geeft; de door W eb e r gecomponeeerde opera van Kind, welke deze sage behandelt, is wereldberoemd geworden.

frelateeren fr. (*frelater*), vervalschen, inz. wijn.

Frenesie, f. fr. (spr. *s=z*; vgl. p h r e n e s i e) hersenwoede, krankzinnigheid, dolheid, razernij; – **frenetiek,** adj. (fr. *frénétique*) krankzinnig, uitzinnig, dol, razend.

frequént, adj. lat. (*fréquens*) wat dikwijls gebeurt, herhaaldelijk, menigvuldig, b. v. een f r e q u e n t e pols, een snelle pols; volkrijk, levendig, druk bezocht; – **frequenteeren** (lat. *frequentāre*), vlijtig bezoeken, dikwijls bijwonen; – **frequentánt,** m. Kmt. een regelmatig jaarmarktbezoeker, een koopman, die geregeld de duitsche missen bezoekt; – **frequentātie** (spr. *tie=tsie*), f. (lat. *frequentatĭo*) menigvuldig gebruik, verkeer, gedurige omgang; – *frequentato*, it. Muz. met de gewone stem; – **frequentatīvum,** n., pl. **frequentativa,** nw.lat. (eig. *verbum frequentativum*) Gram. herhalinsgwoord, een werkwoord, dat een dikwijls herhaald doen uitdrukt, b. v. k l a p p e r e n, d. i. telkens klappen; – **frequéntie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*frequentia*) menigvuldigheid, herhaalde wederkeering, gedurige herhaling; talrijke vergadering, menigte; veelheid, toeloop, ophooping; El. getal perioden, dat een wisselstroom in één seconde heeft.

Frère, m. fr. broeder; – **frère d'armes** (spr. *-dárm*), wapenbroeder; – **frère de lait** (spr. *-lè*), zoogbroeder; – **frères ignorantins,** pl. (spr. *ienjoranteñ*; v. *ignorer*, niet weten) broeders der christelijke liefde.

Freronísme, n. bittere, ongenadige boekbeoordeeling, naar F r e r o n, een fransch bel-

letrist en scherp recensent, inz. van Voltaire, die hem echter met het wapen der satyre uit het veld sloeg, zoodat zijn naam later wel eens gebezigd werd om een onbeschaamden criticus of recensent aan te duiden.

fresco, fresca, frescamente, it. (gevormd uit het duitsch frisch, ons versch) Muz. vroolijk, levendig, opgewekt; – **fresco,** n. of **fresco-schilderkunst,** kunst om met waterverven op natte kalk te schilderen, kalkschilderen; – *al fresco* schilderen, op versche, natte kalk schilderen; – **fresco-anecdote,** f. versch of nieuw historietje.

Fresons, pl. fr., z. frison, onder friseeren.

Fret, 1) m. fr. (spr. *frè*: van vracht, eng. *freight*, ontstaan) scheepsvracht, zeelading; vrachtgeld; huur van een schip; – **freteeren** (fr. *fréter*), een schip verhuren; uitrusten, bevrachten; – **freteur,** m. reeder, eigenaar van een schip, scheepspatroon; – **fret,** 2) n. (mid.lat. *furectus, furo*, van 't lat. *fur*, dief, v. a. van vreten) klein, slank, geelharig, viervoetig roofdier van 't geslacht der wezels, waarmede de konijnen in hunne holen gevangen worden, fretwezel; – **fret,** 3) of **forêt,** soort boor (van 't lat. *forāre*, boren).

fretilleeeren, fr. (*frétiller*; spr. *-tielj-*; als 't ware v. lat. *frictillare*, zich heen en weer wrijven, v. *fricare*, wrijven) onrustig zijn, zich gedurig heen en weer bewegen; – **fretillant** (spr. *fretiljâń*), onrustig, heen en weer loopend, woelig.

fretta, f. it. (v. *frettare*, vegen, met den bezem keren, van 't lat. *fricāre*, wrijven) Muz. spoed, haast; – *con fretta*, Muz. met spoed, haastig.

Fretum, n. lat. zeeëngte; – *fretum Sicŭlum*, straat van Sicilië; – *f. Gaditānum*, straat van Gibraltar.

Freule, f. (hoogd. *fräulein*, dus eig. vrouwtje, wijfje) titel van adellijke ongehuwde vrouwen, jonkvrouw.

Frey, z. fray.

Freya en **Freyr,** z. ond. **Freia.**

friābel, adj. lat. (*friabĭlis, e*, v. *friāre*, fijnwrijven) licht fijn te wrijven, te verbrijzelen, bros; – **friabiliteit,** f. nw.lat. (fr. *friabilité*) wrijfbaarheid, brosheid.

Friand, m. fr. (spr. *friâń*; van *frire*, in de pan bakken, braden, = lat. *frigĕre*) lekkerbek, snoeper, smulpaap; vgl. gourmand; – **friandise,** f. (spr. *fsiańdiēz'*) lekkernij, snoeperij, lekkerbeetje; snoepzucht, smulgraagheid; – **fricandeau** (spr. *-kandó*), m. fr. gespekt en gesmoord stuk kalfsvleesch, met wittebrood, kruiderijen enz.; – **fricandellen,** pl. (fr. *fricandelles*) gebakken vleeschklontjes; – **fricasseeren,** fr. (*fricasser*) stukjes of reepjes vleesch opstoven, fruiten; oneig. iron. in de pan hakken, neersabelen; – **fricassée,** f. vleeschgerecht, klein gesneden vleesch met eene saus.

Frictie (spr. *t=s*), f. lat. (*frictĭo*, v. *fricāre*, wrijven) wrijving, het wrijven; ook fig. als belemmering der beweging; – **fricatief,** f. schuringsgeluid, spirans de f. s. ch. v. z. Zie ook continŭae; – **frictorium,** n. lat. kamer, waar men na het bad gewreven werd, wrijfkamer; – **frictie-vuurtuig,** strijkvuurtuig, lucifer.

Friday (spr. *fráidee*), m. eng. Vrijdag; – *good* (spr. *goed*) *friday*, goede Vrijdag.

Fridolin, oudd. mansn.: de vreedzáme, beschermende; – **Fridericiāna,** f. naam der hoogeschool te Halle; – **Friedrich,** m., z. Frederik; – **Friedrich d'or,** voormalig pruisisch vijfthalerstuk met de beeltenis des konings, gouden Frederik, zoo geheeten, omdat hij 't eerst in 1713 onder Frederik I geslagen werd.

Friedmar, m. oudd. naam: door vrede beroemd, de vredevermeerderaar.

friendly society, eng.-amer., vriendenfonds, tot hulp van minvermogenden in Amerika, sedert 1739. ; – *friendly game*, eng., in sporttaal: vriendschappelijk spel.

Fries, f. (fr. *frise*, eng. *coating*) zekere wollen stof, dikker en langer van haar dan laken, sterk gevold, maar minder genopt en geschoren; Arch. middelgedeelte eener hoofdlijst, tusschen de kornis en architraaf; naam van onderscheiden aangebrachte sieraden in bouw- en beeldhouwkunst, loofwerk aan geschut enz.; – **friesch paard,** Mil. spaansche ruiter, een groot stuk hout, met lange ijzeren punten of beslagen palen bezet.

Frigg, Frija, f. (oudhoogd. *Fria* d. i. „echtgenoot") noorsche Myth.: de gemalin van den godenkoning Wodan of Odin, dochter van Fiörgyn, de beschermster of godin der huwelijken, zij, aan wie het lot van alle stervelingen bekend is, en naar wie onze Vrijdag zijnen naam draagt; – **frigga,** f. Astron. in 1862 door Peters ontdekte asteroïde.

Friggitóre, m. it. (spr. *fridzji-*; van *friggĕre* = lat. *frigĕre*, braden) ital. pannekoeken- of oliekoekenbakker.

frigĭdus, adj. (v. *frigēre*, van koude verstijven) koel, koud, laf, flauw, koudhartig, gevoelloos; – **frigidarium,** n. afkoelingskamer in de baden der Ouden; – **frigideeren** (later lat. *frigidāre*), afkoelen, koud maken; – **frigiditeit,** f. nw.lat. koudbloedigheid, koude natuur, harteloosheid, koelzinnigheid; ook: mannelijk onvermogen.

Frimaire, m. fr. (spr. *frimér'*; v. fr. *frimas*, rijp, v. het ijslandsch *hrim*, deensch *rim*, eng. *rime*, nederl. rijm) rijpmaand; 3de maand in den voorm. fr. republikeinschen kalender, van 21 November tot 20 December.

Frime, f. niet ernstig gemeend vertoog; smoesjes.

fringeeren, fr. (*fringuer*, oorspr. van het angels. vringen, nederl. wringen) sterk uitwringen, uitdraaien, inz. in ververijen, waar zulks geschiedt door een werktuig, het fringeerijzer.

Fringilla, f. lat. vink, eene soort der zangvogels.

Fripier, m. fr. (spr. *fri-pjé*; van *friper*, mid.lat. *frepare*, afdragen, verfrommelen, bederven, verdoen) oude kleerkooper, uitdrager; – **fripière,** f. uitdraagster; – **friperie,** f. handel in oude kleederen, voddenmarkt, voddenkraam; –

fribon, m. fr. (spr. *fripóñ*) schelm, guit, schurk, spitsboef, schalk, deugniet, bedrieger; – **friponneeren,** (fr. *friponner*), bedriegen, schelmstukken uitvoeren; – **friponnerie,** f. schelmerij, schurkerij, guiterij, boevenstuk, schelmstuk.

Frisage (spr. *-zaazj'*), f. fr. latwerk, traliewerk.

frischen, frisschen (spr. *friesjen*), hoogd. frisschen, dat proces of die verrichting der ijzersmelterijen, waardoor ruwijzer in smeedbaar of taai ijzer wordt veranderd, oxydeeren, louteren, a f f i n e e r e n.

friseeren (spr. *s=z*), fr. (*friser*, verwant met het duitsche *fries*; vgl. f r a i s e) krullen, het haar krullen, opmaken, opkammen; Typ. het dubbeleeren, d. i. dubbel afdrukken der letters, hetzij door haren lossen stand in den vorm of door een gebrek der pers; Manuf. noppen, kleine knopjes of krulletjes van de haren der stoffen maken; in de danskunst: een pas eenigszins boogvormig maken; in de kookkunst: appelen, rapen enz. kunstig uitsnijden; – **frisé,** n. fr. (spr. *-zé*) met goud of zilver besponnen gekruld spinsel, ook door de wevers tot brocheeren gebruikt; – **friseur,** m. haarkruller, opmaker, kapper; – **friseuse,** f. haarkrulster, -opmaakster; – **frisuur,** f. (fr. *frisure*) haarkrulling, haartooi, kapsel; ook kronkelig bezetsel of opnaaisel aan een vrouwenkleed; noppen der lakens; enz., – **frisolétlint,** vlokzijdelint; – **frison,** n. fr. (spr. *frizóñ*) gekrulde wollen stof, fries; – **fresons,** pl. fr. kleine lokjes, die aan de frisuur vastgemaakt worden.

Friskét, n. fr. (*frisquette*) Typ. (ook v e r s c h e t) raam, dat op het witte blad wordt gelegd, opdat de inkt niet bezoedele wat wit moet blijven.

Frisolétlint, z. ond. f r i s e e r e n.

frissonneeren, fr. (*frissonner*; spr. *frison-*; v. *frisson*, huivering, rilling, als 't ware v. lat. *frigitĭo*, v. *frigēre*, van koude verstijven) huiveren, rillen, trillen, beven; – **frissonnement,** n. (spr. *fri-sonn'máñ*) lichte huivering of rilling.

Frisuur, z. ond. f r i s e e r e n.

Frit of **fritte,** n. fr. (it. *fritta*, v. *friggere*, bakken, koken, lat. *frigĕre*, *frictum*, braden, roosten) glasmassa, glasstof; onvolkomen gesmolten, half verglaasde lichamen, glasschuim; – **fritten,** de glasmassa doen gloeien; – **fritter,** El. cohaerer bij de vonkentelegraphie; – – **friture,** f. fr. (van *frire*, in de pan bakken) in eene pan gebruinde boter, gesmolten boter, vet, of olie; ook het gebakkene, gebradene; b. v. pannekoek = it. **fritella,** f.

Frith, m. eng. zeeboezem, golf.

Frits, verk. v. F r e d e r i k. (z. ald.)

frivóle, adj. fr. (lat. *frivŏlus, a um*) ijdel, nietig, gering; armzalig, zonder waarde, kleingeestig, beuzelachtig, lichtzinnig, los, ongodsdienstig; – *frivŏla appellatĭo*, Jur. lichtzinnig, ongegrond en daarom vergeefsch beroep; – *fr. exceptĭo*, kennelijk nietige uitvlucht of tegenwerping; – **frivoliseeren** (spr. *s=z*), lichtzinnig behandelen; – **frivoliteit,** f. nw.lat. (fr. *frivolité*) nietigheid, onbeduidendheid beuzelarij, kleingeestigheid, lichtzinnigheid, ongodsdienstigheid; – **frivolité,** f. haakwerk (een dameshandwerk).

Fröbelschool, f. school voor kleine kinderen, bewaarschool, kindertuin, genoemd naar den paedagoog Fröbel; – **fröbelen,** handenarbeid verrichten (matjesvlechten enz.) van kleine kinderen.

Frodíne, oudd. (van *frôd*, *fruot*, v r o e d, wijs, got. *froths*, v. *frothjan*, denken) vrouwennaam: de verstandige, wijze.

Froel., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor J. A. v. Froelich (gestorven 1841).

Frōhar, m. z. f r a v a r d e g a n.

Froideur, f. fr. (spr. *froad-*; v. *froid* = *lat. frigĭdus*, koud) koudheid, koelheid, onverschilligheid.

Fromage, m. fr. (spr. *fromáázj'*; it. *formággio*, v. lat. *forma*, dus eig. iets dat in een vorm geperst is) kaas, b.v. *fromage de Gruyère* (spr. *gruïjèr'*), zwitsersche kaas.

Fronde, f. fr. (spr. *fróñd'*; eig. slinger, v. lat. *funda*, met ingelaschte *r*) fr. oppositie-partij der 17de eeuw, die zich gedurende de minderjarigheid van Lodewijk XIV tegen het hof en het ministerie van den kardinaal Mazarin verzette (dus geheeten, omdat men de oppositie met kinderen, die met slingers spelen, had vergeleken); – **frondeeren** (spr. *fróñd-*; fr. *fronder*), eig. slingeren; openlijk en vrij tegen de regeering spreken; berispen, hekelen, beschimpen, belachen; – **frondeur,** m. onvergenoegde, luid berisper der regeering.

frondesceeren, lat. (*frondescĕre*, van *frons*, genit. *frondis*, loof) uitschieten, bladeren krijgen; – **frondescéntie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. (*frondescentia*) het uitloopen der boomen, bladmaking; – **frondeus,** adj. lat. (*frondōsus*) sterk bebladerd, bladrijk, loofrijk; – **frondiférisch,** adj. nw.lat. loofdragend; – **frondipárisch,** adj. bladeren voortbrengend; – **frondositeit** (spr. *s=z*), f. nw.lat. bladrijkheid, dicht loof der boomen.

Front, m. fr. (spr. *fróñ*; van 't lat. *frons*, genit. *frontis*) voorhoofd, voorzijde, voorgevel; Mil. voorste gelid; f r o n t t e g e n d e n v ij a n d m a k e n, hem de spits bieden, hem van voren aangrijpen; – *front à front* (spr. *fron ta fróñ*), recht tegenover elkander, man tegen man; – *de front*, van voren; naast elkander; – *en front* (spr. *añ-*), van voren, in het voorste gelid; – **frontboxes,** eng., **frontloges,** fr. pl. loges of afgesloten zitplaatsen in den schouwburg tegenover het tooneel; – **frontaal,** adj. nw.lat. tot het front, de voorzijde, het voorhoofd behoorende, inz. in samenstellingen, b.v. **frontaal-artērie,** f. voorhoofdslagader; – **frontaal-been,** voorhoofdsbeen; – **frontaal-marsch,** m. beweging eener legerafdeeling in volle linie; – **frontāle,** lat. of **frontaal,** fr. n. hoofdsieraad, b.v. der paarden; hoofdpranger, voormalig foltertuig, bestaande in een touw met knoopen, dat om het voorhoofd werd aangetrokken; Chir. voorhoofdverband, omslag met kruiden en dgl.; ook altaardoek; pl. f r o n t a l i ë n, behangsels der hoogaltaren; – **frontaliteit,** f. het in rechten stand naar den toeschouwer gekeerd zijn, van een beeld, door

welks neus borstbeen en navel een plat vlak te brengen is; b.v. bij de oudste Grieksche beelden is dit 't geval, vandaar dat 't lichaam ook niet gedraaid is o. a. de Apollo van Tenea. In later tijd heerschte de wet der frontaliteit niet meer; – **frontaliers** (spr. *fronta-ljé*), m. pl. grensbewoners van Frankrijk bij de Pyreneeën; ook marskramers; – **frontieren**, f. pl. (fr. *frontières*) grenzen van een land; – **frontierstad, frontierplaats**, stad, plaats aan de grenzen; – **frontispice**, n. (spr. *fronti-spiés*; mid.lat. *frontispicium*, v. lat. *spicĕre, specĕre*, zien) voorgevel, voornaamste zijde van een gebouw; inz. boven de eerste verdieping uitstekend gedeelte; ook titelblad of titelplaat van een boek; – **frontisten**, m. pl. waanwijze onderzoekers of uitvorschers; – **fronton**, n. (spr. *fróntón*) Arch. geveldak, driehoekig of halfcirkelvormig sieraad boven aan gebouwen, vensters, deuren.

Frontignan, doorgaans **frontignac**, m. (spr. *fronti-nják*) een fr. muskaatwijn van F r o n t i g n a n, eene stad in het voormalige Languedoc.

frotteeren, fr. (*frotter*; van duitschen oorsprong; vgl. het oudfriesch *frotha*, wrijven) wrijven, schuren, boenen, gladmaken, poetsen; – **frotteur**, m. wrijver, boender, hij, die de vloeren boent, d. i. met was blinkend wrijft; – **frotteuse**, f. (spr. *s=z*) wrijfster in het bad; – **frottement**, n. (spr. *-mán*) het wrijven; – **frottoir**, m. (spr. *-toár*) wrijf-, schuur-, boenlap; wrijfborstel; rolvat der speldenmakers.

Frou-frou (spr. *froefroe*), n. fr. geruisch van vrouwenrokken; ook een soort gebak.

fructus, m. lat. (v. *frūi*, gebruiken, genieten) vrucht, voordeel, nut; pl. *fructūs*; – *fructus consúmti*, pl. verteerde of verbruikte vruchten; – *fr. incérti*, onzekere vruchten; – *fr. industriāles*, nijverheidsvruchten; – *fr. in herbis*, te veld staande, nog niet afgemaaide vruchten, vruchten in of op den halm; – *fr. pendéntes*, nog aan de boomen hangende vruchten; – *fr. percépti*, ingeoogste, gewonnen vruchten; – *fr. percipiéndi* in te zamelen vruchten, d. i. zulke, die de rechte eigenaar, wanneer hij tot het vruchtgebruik der zaak ware gekomen, in nog hoogere mate zou ingewonnen hebben; – *fr. primi anni*, vruchten of inkomsten van het eerste jaar (van prebenden); – **fructidór**, m. fr. (spr. *frú-kti-*) vruchtmaand, de 12de maand in den kalender der eerste fr. republiek, van 18 Aug. tot 16 Sept.; – **fructificeeren**, later lat. (*fructificare*), **fructificeeren**, fr. vruchtdragen, vrucht opleveren; bevruchten, vruchtbaarmaken; – **fructificātie** (spr. *tie=tsie*), f. Bot. lat. (*fructificatio*) tijdperk der vruchtdraging, vruchtontwikkeling, bevruchting; – **fructist**, m. kruidkundige, die de gewassen naar hunne vruchten rangschikt; – **fructuarius**, m. Jur. vruchtgebruiker; – **fructueus**, adj. (lat. *fructuōsus, a, um*) vruchtbaar, vruchtdragend, voordeelig; – **fructuositeit** (spr. *s=z*), f. nw.lat. de vruchtbaarheid, weligheid; – **Fructuōsus**, m. **Fructuōsa**, f. eigennamen: de vruchtrijke.

frugaal, adj. lat. (*frugālis, e*, van *frux*, genit *frugis*, vrucht, dus oorspronkelijk vrucht of nut aanbrengende) huishoudelijk, met weinig tevreden, matig, spaarzaam; eenvoudig, karig, behoeftig, sober; – **frugaliteit**, f. (*frugalĭtas*) tevredenheid met weinig, de matigheid, eenvoudige levenswijze, onthouding; spaarzaamheid, eenvoudigheid, karigheid, soberheid.

fruges, pl. lat. (van den sing. *frux*, genit. *frugis*) vruchten, inz. veldvruchten; – *fruges consumĕre nati*, tot vruchten eten of genieten geboren menschen, weelderige lediggangers; – **frugifer**, lat. (v. *ferre*) vruchten dragend.

Frühschoppen, dui. m. een glas bier in den morgen.

Fruit (spr. *fruï*), m. fr. vruchten, ooft; – *fruits de mer*, versche eetbare mosselen, oesters en andere schaaldieren; – *fruit sec* (spr. *-sek*), gedropen student, mislukt jongmensch, iemand die het tot niets brengt in de wereld.

frustra, lat. vergeefs, vruchteloos, om niet; – **frustreeren** (lat. *frustrāri*), verijdelen, teleurstellen, misleiden; – **frustrātie** (spr. *tie=tsie*), f. (*frustratĭo*) verijdeling, teleurstelling, het verijdelen.

Frustum, n. lat. stuk, brok, deel van een geheel; eene bete; – **frústŭlum**, n. brokje.

frutescens of *fruticosus*, lat. Bot. struikachtig; heesterachtig.

Frutex, m. lat. Bot. struik.

Frūto, m. sp. (lat. *fructus*) vrucht, opbrengst; – *tútti frútti* (spr. *u=oe*), allerlei vruchten; ook: allerlei, gemengd gerecht; – *frútti di mare*, zeevruchten, visch enz.

Fuchsia, f. soort van sierplanten met afhangende, meestal donkerroode bloesems (naar den geleerden arts en plantkundige Leonhard von F u c h s, gestorven te Tubingen in 1565).

Fuchsine, f. prachtige roode verfstof, die men verkrijgt door a n i l i n e (z. ald.) te verhitten met watervrij tinchloride.

Fucile, n. it. geweer; vgl. f u s i l.

Fucus, m. lat. (eig. roodkleurende verfplant, vandaar ook blanketsel, gr. *phўkos*) wier, zeewier, zeegras, een plantengeslacht, waarvan men soda bereidt; – **fucieten**, m. pl. nw.lat. zeewier-versteeningen; – **fucoloog**, m. kenner der zeegewassen; – **fucologie**, f. lat.-gr. leer van de zeegewassen, beschrijving der zeewieren.

Fuddea, m. eng.-ind. (spr. *föddie*) koperen pasmunt te Bombay van 50 op een ropij.

Fueros, m. pl. sp. (spr. *u=oe*; sing. *fuero*, rechtsverhouding, wet; v. lat. *forum*, marktplein, gerechtsplaats) voorrechten of vrijheden (privilegiën) van zekere provinciën, inz. de oude voorrechten der baskische provinciën in Spanje.

fuerte, adj. sp. sterk.

fuga, f. lat. (v. *fugĕre*, vluchten) vlucht; – *fugae suspéctus*, lat. Jur. verdacht wegens vlucht of uitwijking; – *fuga vacui*, afkeer van het ledige, dien men vroeger aan de natuur toeschreef; – *fugax*, lat. Bot. vluchtig; vergankelijk; zeer spoedig afvallende; – **fugaciteit**, f. nw.lat. (van *fugax*, vluchtig) vluchtigheid, vergankelijkheid, korte duur; – **fugitief**, adj. lat. (*fugitīvus, a, um*) vluchtig, voortvluchtig, ontvloden, ontloopen; oppervlakkig.

Fuge of it. **fuga** (spr. *foega*), f. (fr. *fugue*) Muz. veelstemmig stuk, waarin een melodisch thema, eene keurige welluidende gedachte heerscht, die afwisselend door de eene stem na de andere op velerlei wijze herhaald wordt; – *fugáto*, it. (spr. *foeg-*) op de wijze der fuge gezet; – **fugeeren**, op de wijze eener fuge zetten of componeeren; – **fughetta**, f. kleine fuge.

fugit irreparabĭle tempus, de onherstelbare tijd vervliegt (citaat uit Virgilius Georgica III, 284).

fuimus Troës, lat. (v. *fui*, ik ben geweest, perf. van *esse*, zijn) sprw.: wij zijn Trojanen geweest, d. i. wij zijn weg! 't is met ons rijk gedaan! – *fuit*! hij (zij, het) is er geweest, 't is weg, voorbij!

Fulcrum, n. pl. **fulcra**, Bot. steunsel; – *fulcratus, a, um*, gesteund.

fulgént, lat. (*fúlgens*, v. *fulgēre*, blinken) blinkend, schitterend, glinsterend, oogverblindend; – **fulgéntie** (spr. *t=ts*), f. glans, schittering; – **fulgureeren** (*fulgurāri*, van *fulgur*, bliksem) bliksemen; – **fulguräal**, adj. den bliksem betreffende; – **fulgurātie** (spr. *t=ts*), f. (*fulguratĭo*) 't bliksemen, weerlichten; Chem. het blikkeren van goud en zilver in den smeltkroes; – **fulgurator**, m. lat. priester, die den bliksem waarneemt, bliksemkijker; – **fulguriet**, m. nw.lat. dondersteen; bliksemsinter, door den bliksem half gesmolten, buisvormige ophoopingen van kwartskorrels, die op sommige plaatsen aan de helling van heuvels loodrecht in het zand staan; ook modern ontploffingsmiddel.

fuligineus, adj. lat. (*fuliginōsus, a, um*, v. *fulīgo*, roet) roetig, roetachtig; – *fuligineŭs, a, u*, lat. Bot. roestbruin; – **fuliginositeit** (spr. *s=z*), nw.lat. roetigheid, roetachtigheid.

full (spr. *foel*), adj. eng. vol, volledig; – *full cream*, volle melk; – *full dress*, n. volle of geheele kleeding, volledig ambtsgewaad; – **fullroadster**, eng. zware fiets om op den weg te gebruiken; – **full size billiard**, n. (spr. *foel saize biljerd*), eng. biljard, met zes zakken en dat door een baulkline, d. i. balklijn, in twee speelterreinen verdeeld is; – **fully**, adv. (spr. *fóéli*) volledig, geheel.

fulmineeren, lat. (*fulmināre*, v. *fulmen*, bliksemstraal) donderen, onweeren, vreeselijk uitvaren, schelden, dreigen, razen, tieren, vloeken; Chem. knallen, bersten, kraken, ontploffen; – *bruta fulmĭna*, forsche woorden zonder kracht; – **fulmicoton** (spr. *-kotóñ*), n. fr. schietkatoen; – **fulminánt** (*fulmĭnans*), hevig dreigend, donderend, vreeselijk razend, tierend; – *fulmĭnans aurum, f. argentum*, knalgoud, knalzilver; – **fulminăten**, n. pl. nw. lat. knalzure zouten; – **fulminātie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*fulminatĭo*) 't knallen en bliksemen van het slaggoud of knalpoeder; afkondiging van den pauselijken kerkban, banbliksem; – **fulminatine**, f. springmiddel (wol met nitroglycerine).

Fulp, felp, n. (it. *velluto, felpa*, sp. *felba*, van 't lat. *vellus*, vlies, vacht) fluweel.

fulvibárbisch, adj. nw.lat. (van 't lat. *fulvus*, geelrood, goudgeel) met geelrooden baard; – **fulvicóllisch**, adj. met geelrooden hals; – **fulvicornisch**, adj. met geelroode voelsprieten; – **fulvicrúrisch**, adj. met geelroode schenkels; – **fulvipénnisch**, adj. met geelroode vleugelen; – **fulviv́entrisch**, adj. met geelrooden buik.

Fumaria, f. nw.lat. (*fumarĭa officinālis*, van *fumus*, rook) gemeene aardrook, duivenkervel, schurftkruid, eene geneeskrachtige plant; – **fumaarzuur**, n. aardrookzuur; – **fumarium**, n. lat. rookkamer; droogkamer; ook rookvat; – **fumarólen**, f. pl. it. gasbronnen met opstijgenden waterdamp; – **fumata**, f. it. rooksignaal voor de keuze van een paus; – **fumet**, m. fr. (spr. *fumè*) aangename geur van wijnen en vleeschspijzen, vluchtig streelende kitteling op smaak of reukzenuwen, inz. van wildbraad; – **fumifúgisch**, adj. nw.lat. rookverdrijvend; – **fumigeeren**, lat. (*fumigāre*) rooken, berooken; – **fumigātie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. Med. berooking, rook- of dampbad; Chem. 't doordringen van een metallisch lichaam met de dampen van het cementpoeder; – **fumivóre**, n. fr. toestel boven eene lamp of vlam, waarin de damp verdwijnt, rookvang; – **fumivórisch**, adj.nw. lat. rookverterend.

Fumus, m. lat. rook, damp; – **fumeus**, adj. (lat. *fumosus*) vol rook, dampig; – **fumeeren** (fr. *fumer*) rooken; berooken; bemesten; – **fumeur**, m. (tabaks)rooker; – **fumist**, m. rookverdrijver, deskundige in het aanleggen van rookvangen en schoorsteenen; ook: schalk, grappenmaker; – **fumoir** (spr. *fumoar*), fr. m. rookkamer; – *fumosus, a, um*, lat. Bot. rookgrauw.

Fun, m. eng. pots, grap, guitenstreek; potsenmaker, guit.

Funambulíst, m. nw.lat. (fr. *funambule*, lat. *funambŭlus*, van *funis*, touw en *ambulāre*, wandelen) koorddanser.

Función, f. sp. f u n c t i e, verrichting, inz. die der stierenbevechters, stierengevecht.

Fúnctie (spr. *t=s*), f. lat. (*functĭo*) verrichting, werkzaamheid; inz. ambtsverrichting, beroepsplicht, ambt, post; Math. een vorm, die aangeeft op welke wijze een grootheid afhangt van een of meer andere; – **functioneel**, adj. op de functie betrekking hebbende, de verrichting van een orgaan betreffende; – **functioneeren**, nw.lat. of **fungeeren**, (lat. *fungi*) den ambtsplicht uitoefenen, zijn ambt waarnemen, verrichten, dienst doen.

Funda, z. f u n t a.

Fundus, m. lat. grond of bodem; grootste wijdte van eene holte, b.v. van de maag; grondeigendom en de daaruit komende voordeelen; z. ook **fond en fonds**; – *ad fundum*, tot den bodem; – *fundus dotālis*, een uitzet, bruidschat; – *f. instrúctus*, welingericht landgoed, volledige boerderij; ook de kostenberaming voor aanslag, onderhoud en beheer van spoorwegen; – **fund**, n. eng. in Engeland: grond, stamgeld, kapitaal, f o n d s; ook: stichting, f u n d a t i e; – **funds**, fr. **fonds**, pl. gelden of staatsinkomsten tot dekking der staatsschuld; de staatsschuldbrieven, zie ook f o n d s e n; – **fundamént**, n. lat. (*fundaméntum*) gelegde grond, grondslag, grondveste; pl. **fundaménten**, grondslagen, aanvangsgronden, eerste beginselen, eerste gronden, grondbeginselen, grondbegrippen; – *fundaméntum agéndi*, Jur. grond van den eisch; – *f. dividéndi*, verdeelingsgrond; – *f. probatiōnis*,

bewijsgrond; – **fundamentaal** of **fundamenteel,** adj. tot den grond behoorende of dienstig, wezenlijk, oorspronkelijk; ook de grondbeginselen of eerste gronden betreffende; – **fundamentale artikelen,** grondartikels, grondstellingen, hoofdpunten; – **fundamentale begrippen,** grondbegrippen; – **fundamentale wetten,** grondwetten, zulke wetten, die den grondslag der staatsinrichting uitmaken; – **fundeeren** (lat. *fundāre*), gronden, stichten; – **gelden fundeeren,** gelden beleggen; – **gefundeerde schuld,** op bepaalde inkomsten aangewezen staatsschuld (z. v. a. g e c o n s o l i d e e r d e s c h u l d); – **fundātie** (spr. *t*=*ts*), f. gronding, grondlegging, grondvesting, stichting, eerste aanleg; ook: gesticht; beurs, fonds tot zeker doel aangewezen; – **fundātor,** m. grondlegger, stichter; – **fundeering,** f. gezamenlijke fundamenten van een gebouw.

funèbre, adj. fr. (v. 't lat. *funĕbris*, van *funus*, z. ald.) tot de uitvaart, begrafenis, lijkstaatsie behoorende, treurig, somber, naar, akelig.

Funechoregraphie, f. lat.-gr. (v. 't lat. *funis*, touw, koord, en c h o r e g r a p h i e, z. ald.) beschrijving der koorddanserskunst, aanleiding daartoe; – **funechoregráphisch,** adj. het koorddansen betreffende, daartoe behoorende.

funeeren, funeraliën, funest, z. ond. f u n u s.

fungeeren, z. ond. f u n c t i e.

fungíbel, adj. nw.lat. verbruikbaar, door verbruik te verteren, uit te putten; – *fungibĭles res*, f. pl. lat. verbruikbare dingen, b.v. levensmiddelen, geld, dus dingen, die moeten worden verbruikt om te kunnen worden gebruikt.

Fungus, m. lat. zwam, aardzwam, kampernoelje, paddestoel, duivelsbrood; – *fungus articulōrum*, Med. sponsgezwel der gewrichten, witte gewrichtszwelling; – *fungus haematōdes*, bloedsponsgezwel; – *f. medullāris*, mergsponsgezwel; – **fungeus,** adj. (lat. *fungōsus*) sponsachtig; – *fungiformis*, lat. Bot. schimmelachtig; – *fungōsus, a, um*, lat. Bot. zwammig; – **fungositeit,** f. (spr. *s*=*z*) nw.lat. sponsachtig uitwas; – **fungíne,** f. zwamstof, eene eigenaardige plantenstof in zwammen of paddenstoelen; – **fungiet,** m. koraalspons, eene sponsvormige versteening.

funiculatus, a, um, lat. Bot. met een navelstreng; vlecht- of strengvormig; – *funiculaire*, fr. f. kabelspoorweg.

Funkentelegraph, m. dui. draadlooze telegraphie.

Funta, funda, f. russisch pond, verdeeld in 96 s o l o t n i k, het 1/40 van een p o e d of p u d = 0,409 kilo.

Funus, n. pl.(*funĕra*) lat. begrafenis; ook lijk; – **funereeren,** (*funerāre*) begraven, beaarden; – **funeraat,** m. (*funerātus*) begravene; – **funerātie** (spr. *t*=*ts*), f. (*funeratio*) beaarding, begrafenis; – **funeraliën,** f. pl. nw.lat. toebereidselen ter begrafenis en de begrafeniskosten; lijkstaatsie; lijk- of doodmaal; ook: lijkredenen of eene gedrukte verzameling daarvan; – **funést,** lat. (*funéstus, a, um*, en fr. *funeste*) doodelijk, verderfelijk, verderf- en onheilbrengend; treurig, ongelukkig, heilloos, rampzalig, noodlottig.

fuocóso of *focóse* (spr. *fokózo*), ook *cón fuoco*, it. (spr. *foko*) Muz. met vuur, vurig, hartstochtelijk, zeer levendig.

fuóra, it. (van 't lat. *foras*, *foris*, daar buiten) buiten, daar buiten; – *fuora di banca*, it. Kmt. eig. buiten de bank; in loopend geld, kasgeld.

Fur, m. lat. dief; – **furaciteit,** f. lat. (*furacĭtas*, van *furax*, diefachtig, van *furāri*, stelen) neiging tot stelen, steelzucht, diefachtige aard.

Furacāno, m. sp. orkaan.

furca, f. lat. vork, gaffel; – *furcae caudinae*, pl. caudijnsche vorken (fr. *fourches caudines*), eene bergengte in Italië tusschen Caudium en Benevento, waar in 321 vóor Chr. de romeinsche legioenen door de Sammieten ingesloten en tot een smadelijk verdrag genoodzaakt werden; vandaar eene plaats, waar iemands eer, goede naam gevaar loopt; – *furcātus, a, um*, lat. Bot. gevorkt of gegaffeld; – **furciférisch,** adj. nw.lat. vorkdragend; – **furcilábrisch,** adj. met gevorkte lippen; – **furcipílisch,** adj. met vorkswijze gespleten haren.

Fureur, z. ond. F u r i e.

Furfurātie (spr. *t*=*ts*), f. nw.lat. (van *furfur*, zemelen) Med. zemelachtige haarworm, een uitslag op het hoofd; – *furfurĕus, a, um, furfurosus, a, um*, lat. Bot. zemelachtig.

Fúrie, f. lat. (*furĭa*, v. *furĕre*, razen, woeden) woede, razernij, onstuimigheid; Myth. wraakgodin, plaag- of kwelgodin, naam der 3 vreeselijke halfgodinnen, die de boozen in de onderwereld tuchtigen, in het gr. E r i n n y e n en E u m e n í d e n genoemd, n.l. T i s i p h ŏ n e M e g æ r a en A l é k t o, met afschuwelijke gezichten en slangenharen; oneig. overmatig toornig, boosaardig, wraakzuchtig wijf; – **hellefurie** (*furĭa infernālis*), dolworm, een bij uitstek gevaarlijke worm in noordelijk Bothnië, Lijfland enz., die een brandend boosaardig huidgezwel veroorzaakt; – *furia*, f. it. Muz. onstuimigheid; – *con f.*, met onstuimigheid, kracht en overhaasting; – *furia francese*, de „fransche furie", d. i. de onstuimigheid der fr. soldaten bij den eersten aanval, inz. aanslag van Anjou op Antwerpen in 1583; – **furiëus,** adj. (lat. *furiōsus, a, um*, fr. *furieux*) woedend, razend, tierend, onzinnig, dol, grimmig, heftig; – *furiōso*, it. Muz. hevig, razend, wild, woedend; – **furor,** m. lat. of **fureur,** fr. f. woede, razernij, bezetenheid; blakende zucht, hevige begeerte; – *furor amatorĭus*, minnewoede, liefderazernij; – *f. poetĭcus*, dichterlijke woede, wilde geestvervoering; – *f. uterĭnus*, ontembare drift naar mannen, mansdolheid; – **furóre,** it. levendige, luide goedkeuring of toejuiching; f u r o r e m a k e n, luiden bijval inoogsten.

Furlong, n. eng. (van *a furrow long*, d. i. eene vore lang; angels. *furlang*, v. *fur*, voor en *lang*, lang,) lengtemaat = 40 eng. roeden = 220 yards = 201,1662 meter.

Furnace, n. eng. (spr. *-nées*; van lat. *furnus*, oven) bakoven, f o r n u i s.

Furnologie, f. lat. gr. (v. lat. *furnus*, oven en gr. *logos*, rede) leer van het ovenbouwen.

Furólles, f. pl. fr. ontvlamde koolwaterstofgassen, die zich soms op het land vertoonen, hip- of dwaallichtjes; ook wel St.-Elmusvuur.

Furor, furore, z. ond. F u r i e.

furtum, n. (pl. *furta*) lat. diefstal; – *furtum attentātum*, slechts beproefde, niet volbrachte diefstal; – *f. domestĭcum*, huisdiefstal door huisgenooten of leden van het gezin; – *f. maniféstum*, klaarblijkelijke, betrapte diefstal; – *f. noctúrnum*, nachtelijke diefstal; – *f. non-exhibĭtum*, ontkende diefstal; – *f. periculōsum*, gevaarlijke of gewaagde diefstal; – *f. primum*, eerste diefstal; – *f. qualificātum*, nader bepaalde, door de wetten als bijzonder strafbaar aangeduide diefstal, die eene hoogere straf ten gevolge heeft dan gewone diefstal, b.v. straatrooverij, diefstal met braak; met wapens enz., – *f. rei commūnis*, ontvreemding eener gemeenschappelijke zaak; – *f. rei'erātum*, herhaalde diefstal; – *f. simplex*, eenvoudige, door niets bijzonders onderscheiden diefstal; – **furtief,** adj. (lat. *furtīvus, a, um*) heimelijk, diefachtig, steelswijze; – *furtim*, adj. ter sluik, steelsgewijs.

Furúnkel, m. lat. (*furuncŭlus*) Med. hardachtig, pijnlijk, blauwrood ontstekingsgezwel, bloedvin, bloedzweer.

Fusa, f. it. Muz. achtste noot.

Fusain, (spr. *fuzèn*) fr. m. houtskool(teekening), zwartkrijt(teekening).

fuscus, a, um, lat. Bot. bruin, lederbruin; – **fuscicóllisch,** adj. nw.lat. met bruinen hals; – **fuscicórnisch,** adj. met bruine hoornen; – **fuscīne,** f. bruine stof uit dierlijke olie; – **fuscipédisch,** adj. met bruine voeten; – **fuscipénnisch,** adj. met bruine vleugelen; – **fuscivéntrisch,** adj. met bruinen buik.

Fusée, f. fr. (spr. *fuzé*; eig. het om de klos gewondene; mid.lat. *fusata*, v. 't lat. *fusus*, spil of klos, provenç. *fus*, fr. *fuseau*) kruitloop, lont eener bom; vuurpijl, r a k é t (z. ald.); – **fusicórnisch,** adj. nw.lat. met spilvormige hoornen; – **fusifórm,** adj. (*fusiformis*) spilvormig; – **fusipédisch,** adj. met spilvormige voeten.

fusibel, adj. fr. (*fusible*; spr. *s*=*z*) smeltbaar; – **fusibiliteit,** smeltbaarheid; z. verder f u s i e.

Fusicládium, n. Bot. roestvlekkenzwam, op appels enz.

fusicórnisch, fusiform, zie onder f u s é e.

Fusie (spr. *s*=*z*), f. lat. (*fusĭo*, v. *fundĕre*, gieten) smelting, het gieten, inz. van metaal, metaalgietsel; oneig. ineensmelting, vereeniging of vermenging, b.v. van eigenlijk in hare meeningen verschillende partijen, die een gemeenschappelijke daad willen uitvoeren; – **fusionist,** m. voorstander eener fusie; – **fusionistisch,** adj. tot ineensmelting strekkende, daarop doelende.

Fusil, m. fr. (spr. *fuzi*; = it. *focile, fucile*, oorspr. vuurstraal, vuurtuig; van *fuoco*, fr. *feu*, vuur, van 't lat. *focus*, haard, haardstede, mid.lat. vuur) snaphaan, roer, geweer; – *f. à deux coups*, geweer met dubbelen loop; – **fuselier,** liever **fusilier** (spr. *s*=*z*), snaphaandrager, geweervoerder, een licht voetsoldaat met een geweer gewapend; – **fusillette,** f. (spr. *fuzi-ljétt'*) kleine vuurpijl; – **fusilleeren** (fr. *fusiller*), met het geweer doodschieten, als krijgsstraf; – **fusillade,** f. (spr. *fuzi-ljádd'*) klein geweervuur, snaphaanvuur; het doodschieten met het geweer.

fusipédisch, z. ond. f u s é e.

Fust, n., **fustage** (spr. *-tázje*), f. (verwant met v a t) Kmt. vaatwerk, alles waarin koopwaren ingepakt en verzonden worden; ook platboomd vaartuig; – **fusti,** n. it. (eig. plur. van *fuste*, steel, stengel bij rozijnen en derg. waar) Kmt. aftrek, al hetgeen voor beschadiging of onzuiverwording der waren wordt gerekend; – **fusti-rekening,** aftrek- of schadeberekening.

Fustanélla, f. (fr. *foustanelle*, nw.gr. *fustani*, van 't oudfr. *fustaine*, nw.fr. *futaine*, it. *fustagno*, bombazijn, genoemd naar *Fostat* of *Fossat*, d. i. Caïro, waar die stof eerst vervaardigd werd) kort, helder wit onderkleed, een Albaneezer hemd, een gedeelte van de nationale dracht der mannen bij de Grieken.

Fustein, n. (fr. *futaine*) zekere stof met linnen schering en katoenen inslag.

Fusti enz., z. ond. f u s t.

Fustian, n. eng. (spr. *fústjen*; fr. *futaine*; vgl. f u s t a n e l l e) bombazijn, z. f u s t e i n.

Fústie, f. kind van'n blanke en van'n m u s t i e.

Fustiekhout, n. (eng. *fustic*, sp. *fustete, fustoque*, fr. *fustet*, mid.lat. *fustētum*, looiers- of verversboom op Jamaïca enz., van 't lat. *fustis*, stok, knuppel), ook **fisethout, fustoc,** geelhout, geel braziliehout, van den verfmoerbezieboom in Brazilië, Mexico en op de Antillen, dat men tot verfstof en ingelegd werk gebruikt; ook hongaarsch geelhout, eene verfstof van eenen in Hongarije wild wassenden struik (*Rhus cotīnus*); – **fustine,** f. kleurend bestanddeel van 't fustiekhout.

Fustigeeren, f. mid.lat. (*fustigare*, van *fustis*, knuppel) geeselen, afrossen; – **fustigātie** (spr. *tie*=*tsie*), f. geeseling.

Fustine, z. ond. f u s t i e k h o u t.

Futaille, f. fr. (spr. *futálj'*, oudfr. *fustaille*, van 't lat. *fustis*, stok, steel) groot vat; vat over een ander vat heen, voervat.

Futaine, f. fr. (spr. *futèn'*) z. f u s t e i n.

futiel, adj. lat. (*futĭlis, e*) nietswaardig, onbeduidend, armzalig, voddig, nietig; – **futiliteit,** f. (lat. *futilĭtas*) nietswaardigheid, nietigheid, erbarmelijkheid, armzaligheid, nietsbeduidende zaak.

futūrus, a, um, lat. toekomstig; – **futūrum,** n. lat. Gram. toekomst of toekomende tijd; – *futurum exáctum*, voltooid toekomendet ijd, tweede of samengestelde toekomende tijd, vgl. t e m p u s; – *in futūrum*, of *pro futūro*, voor de toekomst, voor het vervolg; – *ad futūram memorĭam*, tot toekomstig aandenken of latere gedachtenis; – **futur** (spr. *futúúr*), m. fr. aanstaande, verloofde, bruidegom; – **futūra,** lat. of **futúre,** fr. f. de aanstaande verloofde, bruid; – **futuribile,** barb. lat. wat geschied zou zijn onder eene voorwaarde, die niet vervuld wordt; – **futurítie** (spr. *tie*=*tsie*), f. barb.lat. toekomstigheid, het toekomend aanzijn, wording.

Fuyard, m. fr. (spr. *fuï-jâr*; van *fuir*, lat. *fugĕre*, vluchten) vluchteling, vluchtend soldaat.

Fy, f. bij veeartsen: zekere huiduitslag.

Fycōsis, f. Med. haarworm der oogleden.

Fyrk, fyrke, m. tot 1813 deensche kopermunt van 6 penningen of $^1/_2$ shilling of 1,2 cent nederl.; $^1/_{92}$ deensche r ij k s d a a l d e r.

G.

G, (als romeinsch getal) = 400; - $\bar{G}$ = 400,000; - *G* = *Gajus* (oud-rom. voornaam, ook Cajus); in de heraldiek = g o u d; Muz. de vijfde toon in de diatonische toonladder; - *G.* = gram; - *G.* (in opschriften) = *Gallia*, Gallië, Frankrijk of *Germania*, Germanië, Duitschland; - *G.* verkorting van *genius*, *gens*, *genus*, *gratia*, *gratis*, *gloria*, *gummi* (zie die woorden); - *Ga.* chemisch teeken voor g a l l i u m; - *Ga.* officieele afk. van den noordamerikaanschen staat Georgia; - *Gal.* = Galaten (brief van Paulus); - *Geb.* = geboren; - *Geb.* of *Gebr.* = gebroeders; - *geh.* = gehucht; - *Gel.* = geleerde; - *Gem.* = gemeente; - *Gen.* = Genesis (1e boek van Mozes); - *gen.* of *genit* = *genitivus*, z. c a s u s; - *Gent.* = *gentleman* (z. ald.); - *Geogr.* = *geographie*, aardrijkskunde; - *get.* = geteekend; - *gew.* = gewoon; - *gez.* = gezusters; *Gez.* of *Gz.* = Gezang; - *G. G.* = Gouverneur-Generaal; - *G. Gl.* = goudgulden; - *gl.* = gulden; - *G. L. O.* of *gew. lag. ond.* = gewoon lager onderwijs; - *g. m.* = geographische mijl, $1^1/_3$ uur gaans; - *g. m.* of *gl. m.* of *glor. mem.* = *gloriosae memoriae* (z. ald.); - *g. o.* = *goed ordinair*; - *gr.* = groot (z. ald.); - *Gr.* = *granum*, grein; - *gran.* = *granŭla*, korrels; - *gr. m.* = *grosso modo*, grof gesneden, gestooten enz.; - *gtt.* = *guttae*, droppels; - *gijl.* = gijlieden; - *gymn.* = gymnasium; - *G.* als muntteeken: op oudere pruisische munten = Stettin; op oostenrijksche: Nagybanya; op zwitsersche: Genève; op fransche: Poitiers; in het duitsche rijk: Carlsruhe.

Gaas, n. (van 't fr. *gaze*; oorspr. van de stad G a z a in Syrië) licht, dun, opengewerkt weefsel van garen, zijde enz. sluierdoek, floersdoek; - **gazeeren,** omsluieren, met gaas, floers enz. overtrekken, overgazen.

Gabah, ma . z. ond. b r a s, 2e art.

Gabán, m. (vgl. ital. *gábbano*, soort van overkleed) regenmantel van vilt in Turkije; caban; - **gabanítza,** f. kostbare pels van den sultan, des zomers met hermelijn, des winters met zwarte vossevellen gevoerd (zulk een pels mag niemand buiten hem dragen).

Gabaral, f. gluten van mais.

Gabáre of **gabárre,** f. fr. (van 't mid. lat. *gabbarus*, soort van zeekreeft, vgl. c a r a v e l l e) klein, breed en plat schip om de rivieren op te varen; wachtschip tot het visiteeren der in- en uitgaande schepen en het ontvangen der rechten; lichter tot in- en uitladen van groote diepgaande schepen; modderschuit; klein slagnet der visschers; - **gabarot,** m. kleine lichter.

Gabbătha, f. hebr. rechtplaats te Jeruzalem (Joh. 19,13).

Gabbro of **euphotide,** n. uit labrador en diallaag gemengd kristallijn korrelig gesteente.

gabélla, mid.lat. en it., of **gabelle,** fr. f. (provenc. en sp. *gabélla*, hetzij van 't zelfde arab. woord als het spaansche *alcabála*, hetzij van 't angels. *gafol*, *gaful*, eng. *gavel*, mid.lat. *gabalum*, *gabulum*, *gablum*, v. 't angels. *gifan*, got. *giban*, geven) Jur. indirecte belasting, impost, opbrengst; thans: tol en de plaats, waar die geheven wordt, tolhuis; in Frankrijk zoutbelasting sedert Philips V in 1518 tot de Revolutie; ook zoutpakhuis, zoutmagazijn; - *gabella emigratiōnis*, op te brengen schatting van 't vermogen van iemand die buitenslands gaat, aftochtgeld; - *g. hereditātis* of *hereditarĭa*, opbrengst van eene erfenis.

Gabianolie, f. (fr. *huile de Gabian*) soort steenolie, die van een rots in de nabijheid van Gabian bij Beziers in Frankrijk afdruipt.

Gabier, m. fr. (spr. *gabjé*; v. *gabie*, mars van den mast, it. *gabbia*, eig. kooi, van het lat. *cavĕa*) Mar. marswachter, man op den uitkijk; - **gabion,** m. fr. Mil. schanskorf, mand, die men met aarde vult om eene borstwering te maken; - **gabionnáde,** f. verschansing van schanskorven.

Gabriël, hebr. mansn.: man Gods of sterkte Gods; naar de latere joodsche Myth. een der 7 aartsengelen; volgens de rabbijnen de doodsengel voor de Israëlieten; naar den Talmud de vorst van het vuur en den donder; - **Gabriela, Gabrielle,** f. eigennaam; goddelijke vrouw.-

gâcheeren (spr. *gasj-*), fr. (*gâcher*, van 't oudhoogd. *wascan*, wasschen) eig. kalk beslaan; slecht schilderen, kladschilderen; beneden den prijs, de markt verkoopen; - **gâcheur,** m. kladder, kladschilder; prijsbederver.

Gachupines (spr. *gatsjoe-*), pl. sp. z. v. a. c h a p e t o n e s, z. ald.

Gada, f. arab. hoogvlakte in de Sahara.

Gadacz (spr. *-datsj*), m. slav. waarzegger.

Gadăr, m. turk. soort korte sabel, die onder den buikriem van het paard vastgegespt wordt.

Gadoliniet, z. y t t e r i e t.

Gáds(c)ho, m. „blanke", bij de heidens of zigeuners de naam voor de niet-heidens.

Gădus, m. nw.lat. vischsoort, omvattend: de dorsch, schelvisch, kabeljauw enz.

Gæa of **gea,** f. gr. (*gaia*, *gē*) aarde; Myth. godin der aarde, moeder en gemalin van Uranus, in het Latijn T e l l u s geheeten; - **gæistiek,** f. aardkunde, natuurleer der aarde.

Gaels, Gaelen, m. pl. (een andere vorm van den volksnaam Kelten, Celten) overblijfselen van een weleer wijd verbreiden volksstam (de Kelten) in de westelijke deelen van Europa, in het fransche Klein-Bretagne, in Hoog-Schotland, Wales, het eiland Man en in Ierland; - **gaelisch, gaelsch, gadhelisch,** n. de taal, welke door dien volksstam gesproken wordt, een tongval van het keltisch, onderverdeeld in e r s i s c h, de taal der iersche boeren, en c a l e d o n i s c h, die der schotsche bergbewoners of Hoogschotten.

Gafelbitar, mooten haring in tomatensaus.

Gaga, f. mal. droge rijstakker, dien de inlander aan den zoom van een bosch aanlegt, enkel door den bodem met den patjol wat te bewerken.

Gagaat, gagaath, m. of **gagaathkool,** (gr. en lat. *gagētes.* van G á g a s, eene rivier en stad in Lycië, waar men hem inz. vond), zwarte barnsteen, slakkig aardpek, pekkool, eene soort van steenkolen, die tot sieraden wordt verwerkt.

Gage, f. fr. (spr. *gaazj*; it. *gaggio*, van 't mid.lat. *gadium*, *vadium* = lat. *vadimonium*, borgtocht, pand, van 't got. *vadi*, oudhoogd. *wetti*, pand, handgeld, loon, w e d d e) onderpand of pand; inz. loon, dienstloon, bezoldiging; van soldaten: soldij, g a g e; – *gage d'amitié*, vriendschapspand, geschenk der vriendschap; – *gage d'amour* (spr. *-damóér*), minnepand, geschenk der liefde; – **gageeren,** bezoldigen; ook wedden, eene weddenschap aangaan; – **gageering,** f. (spr. *ga-j-*) bezoldiging; – **gagement,** n. soldij; – **gageûre,** f. (spr. *gazjúúr'*) weddingschap; – **gagist,** m. (spr. *gazjist*) bezoldigde, in eens anders soldij staande, zonder eig. zijn dienaar te zijn.

Gagliárde, z. g a i l l a r d e.

gagné, fr. (spr. *ganjé*; van *gagner*, winnen, oudfr. *gaigner*, provenç. *gazanhar* voor *gadanhar*, it. *guadagnare*, v. 't oudd. *weidanôn*, jagen, bejagen, weiden) gewonnen; – **gagnepetit,** m. (spr. *gañje-peti*) rondreizend scharenslijper; – **gagneur,** m. winner.

Gahniet, z. a u t o m o l i t h.

gai (spr. *ghè*), fr. adj. vroolijk; Muz. z. v. o. a l l e g r o (it. g a j o) ; – **gaiement** of **gaîment** (spr. *ghèmáñ*), adv. vroolijk; – **gaieté** of **gaîté,** f. vroolijkheid, lustigheid, uitgelatenheid; – *de gaieté de coeur* (spr. *keur*), moedwillig.

Gaîe, f. serv. zijden zondagsche broek.

Gaillard, m. fr. (spr. *galjár*; provenc. *galhart*, sp. *gallardo*, it. *gagliardo*; vgl. g a l a en 't angels. *gagol*, *geagle*, dartel, moedwillig) 1) vroolijke broeder, rare snaak, slimme vogel; 2) kasteel, schans of verhoogd gedeelte van het scheepsdek; 3) kleine soort drukletter (8 punten) tusschen g a r m o n d en b r e v i e r; – **gaillarde,** fr. of **gagliarde,** it. f. (spr. *galjárde*) boertig, vroolijk volkslied in de 16e eeuw; voorn. vroolijke italiaansche dans, ook r o m a n s k e geheeten, als zijnde oorspr. uit Rome; – **gaillardise,** f. (spr. *galjardiéz'*) vroolijkheid, moedwil, snakerij.

Gaitan, m. turk. soldatenjas met snoeren.

gajo, it. adj. en *gajamente*, it. adv. (provenç. en fr. *gai*, v. 't oudhoogd. *gâhi*, nw. hoogd. *jähe*, rasch, krachtig, hevig) Muz. vroolijk, lustig, blijgeestig.

Gajoela, arab. dameszadel in Marokko.

Gajoeng, f. mal. badnapje.

Gala, f. sp. (van onzekeren oorsprong, waarschijnlijk v. 't arab. hetzij *dschala*, v. *halj*, *halât*, (vrouwelijke) tooi of *khila*, eerekleed vandaar ook g a l a n, g a l a n t enz.) hofstaatsie, hoffeest; staatsiekleeding, feestelijke opschik; – *en gala*, fr. (spr. *añ galá*) of **in gála,** in hof-, pronk- of staatsiekleed, in 't beste pak; – **groot gala houden,** feest met zang, dans, prachtigen maaltijd enz. vieren, banketteeren; ook in samenst. g a l a-c o r s o, g a l a-d i n e r, g a l a-o p e r a enz. vgl. het tweede lid.

Galāgo, m. langpootaap.

Galaktokratie (spr. *tie=tsie*), f. gr. (v. *gála*, genit. *gálaktos*, melk, en a k r a t i e, z. ald.) Med. zogvloed, eene ziekte der borsten, waarbij de melk van zelf uitvloeit; – **galaktiet,** m. melksteen, melkjaspis, delfbare maansteen; – **galaktischesis,** f. onderdrukking der zogafscheiding – **galaktodendron,** m. Bot. melkboom, koeboom in Z.Amerika (aldaar *palo de vaca* geheeten), waarvan stam en takken een zeker melkachtig en voedzaam vocht bevatten; – **galaktographie,** f. beschrijving van het zog; – **galaktologie,** f. leer van het zog; – **galaktometastāsis,** f. zogverplaatsing; – **galáktometer,** m. melkweger, een werktuig om het gehalte of de vervalsching der melk naar graden te bepalen; vgl. g a l a k t o s k o o p; – **galaktophaag,** m. melketer, papeter; – **galaktophagie,** f. melkvoeding; – **galaktophŏra** of **galaktophorische middelen,** pl. melkaanbrengende of melkopwekkende middelen; – **galaktophórisch,** adj. melkbrengend, melkdrijvend; – **galaktopiometer,** m. melkvetmeter, roommeter, werktuig om het botergehalte der melk te bepalen; – **galaktoplanie,** f. uitstorting van het zog in het celweefsel of in eenige holte; – **galaktoplerōsis,** f. overvloed van het zog; – **galaktopoiēsis,** f. zogbereiding, zogafscheiding; – **galaktoposie** (spr. *s=z*), f. melkkuur, 't melkdrinken tot herstelling; – **galaktopoot,** m. melkdrinker; – **galaktopȳra,** f. of **galaktopyrētos,** m. zogkoorts; – **galaktorrhœa,** f. zogvloeiing; – **galaktoschēsis,** z. g a l a k t i s c h e s i s; – **galaktōsis,** f. overgang tot, verandering in melk of zog; – **galaktoskoop,** m. melkweger, waarmee na het melken het roomgehalte der melk aangegeven wordt; – **galaktostāsis,** f. melkophooping; – **galaktotrophie,** f. voeding der melk; – **galaktozemie,** f. zogverlies; – **galakturie,** f. melkwateren; – **galaxie,** f. melkweg aan den hemel; – **galalith,** m. Chem. melksteen, een surrogaat voor celluloïd.

Galam-boter, f. (naar het afrik. rijk G a l a m in S e n e g a m b i ë) boterachtig smakelijk plantenvet uit de vruchten van een afrik. boom, ook b a m b o e k- of b a m b a r r a-b o t e r geheeten.

Galán, m. sp. (vgl. g a l a), fr. **galánt,** m. minnaar, vrijer, verliefde; – **galánt,** adj. fr. (it. en sp. *galante*; vgl. g a l a) smaakvol gekleed, getooid, net en sierlijk; aardig, hoffelijk, beleefd, wellevend, gedienstig, voorkomend, inz. jegens het vrouwelijk geslacht; verliefd, minneziek; g a l a n t e s t ij l, Muz. z. v. a. wereldlijke stijl, in tegenst. met den geestelijken of kerkelijken; g a l a n t e z i e k t e, z. v. a. g a l a n t e r i e-z i e k t e (z. lager); – **galanterie,** f. 1) opschik of sieraden, vandaar g a l a n t e r i e-w a r e n, voorwerpen, koopgoederen tot tooi, opschik, genoegen; – 2) hoffelijkheid, beleefdheid, kiesche vrouwenvereering, dienst-

vaardigheid, voorkomendheid omtrent vrouwen; ook geschenk uit beleefdheid; – 3) minnehandel, boeleering; liederlijkheid; vandaar g a l a n t e r i e-z o n d e n, g a l a n t e r i e-z i e k t e n of venerische ziekten; – **galants,** pl. fr. (spr. *-lâñ*) lintstrooken als sieraad; ook gewonden en oversuikerde oranje- en citroenschilletjes; – **galant-homme,** m. (spr. *galañtómm'*) man van eer, braaf, edeldenkend man; ook fatsoenlijk, fijn beschaafd man, man naar de wereld, iemand van geregelde en beschaafde levenswijze; – **Ré-galantuomo,** it. koning – man van eer, edeldenkende, ridderlijke koning, bijnaam van koning Victor Emanuel van Italië; – **homme galant,** m. (spr. *omm'gâlâñ*) jegens vrouwen voorkomend man; – **galantin** (spr. *galañtèñ*), modepop, fat, saletjonker; – **galantiseeren** (spr. *s=z*), den verliefde, den ootmoedigen vrouwendienaar spelen; – **galantíne,** f. tusschengerecht van gespekt hoendervleesch: ook met hoendervleesch gefarceerde kalfskop; – **galantísme,** n. barb.lat. schijnkunde, oppervlakkige wetenschap, die alleen berekend is op figuurmaken.

Galander, m. soort vogel.

Galanga, f., z. v. a. g a l g a n t, z. ald.

Galangan, f. mal. dijkje om een nat rijstveld.

Galant, galanterie, galantuomo enz., z. ond. g a l a n.

Galanthus, m. Bot. sneeuwklokje.

Galatēa, f. gr. Myth. eene Nereïde, die den herder A c i s beminde, maar den cycloop Polyphemus versmaadde; Astron. een in 1862 door Tempel ontdekte asteroïde.

Galatine, z. v. a. g e l a t i n e (z. ald.).

Galaxie, z. ond. g a l a k t o k r a t i e.

Galbănum, n. (lat. *galbănum*, gr. *chalbănè*, hebr. *chelb'nâh*, waarsch. v. *chalâb*, vet zijn, of van *chelbôn*, Aleppo, en dit v. *chĕleb*, vettigheid, vruchtbaarheid) moederhars, eene harsachtige, genees- en heelkrachtige gom, die door insnijding uit eene schermdragende plant in Afrika en Perzië wordt verkregen.

Galbulus, m. lat. Bot. kegelbes.

Galeánkon, m. gr. (v. *galeē*, wezel, kat, en *ankōn*, de arm) Med. katten- of wezelarm, zekere wanstaltigheid van den arm, uit eene onregelmatigheid van het schoudergewricht ontstaan; – **galeanthropíe,** f. kattenzucht, de waan van een mensch, dat hij in eene kat is veranderd.

Galeas, z. ond. g a l e i.

galeātum exordĭum, n. of *galeātus prolŏgus*, m. lat. z. *prologus gal-*.

galeatus, a, um, lat. Bot. helmvormig.

Galei, f. (it. en oudsp. *galea*, provenç. *galea*, *galé*, *galeya*, fr. *galère*, spr. en it. *galéra*, hoogd. *galeere*, mid. lat. *galea*, *galeida*; vgl. 't arab. *chalĭjah*, bijenkorf en groot schip) roeischip met laag boord en 2 masten, 20 à 22 vadem lang en 3 breed, reeds in de Oudheid bekend en de eenige soort van oorlogschepen in de middeleeuwen; – g a l e i is ook de naam van het houten plankje, waarop de letterzetter de regels uit den zethaak overbrengt; alsmede die van een langwerpig destilleerfornuis, eene soort van reverbereeroven; – **galeislaven,** roeiers der galeien, waartoe Turkije en de barbarijsche roofstaten meest gevangen Christenen, de staten aan de Middellandsche zee, inz. Frankrijk en Italië, misdadigers gebruikten; – **galeistraf,** f. eene der zwaarste straffen in Frankrijk en andere zeestaten, die den misdadigers vroeger den galeidienst oplegden, maar hen thans, na afschaffing der galeien, tot vestingbouw, havenarbeid enz. veroordeelen; – **galeás, galjás,** f. (it. *galeazza*, fr. *galéasse*, *galéace*) groote galei, driemastroeischip, grootste soort van oorlogsvaartuig der republiek Venetië tijdens haren hoogsten bloei; ook de naam van kleine, in de Oostzee gebruikelijke vaartuigen; – **galeide,** f. kleine galei; – **galjoen,** n. (sp. *galeon*, m., it. *galeone*, fr. *galion*, mid.lat. *galeo*, *galio*) eig. groote galei; spaansch zilverschip, groot koopvaardij- en oorlogschip, inz. om het zilver enz. uit Amerika te halen; ook het voorste gedeelte van het schip, waar matrozen en soldaten hun verblijf hebben; – **galionellen,** pl. schip- of schuitdiertjes, een soort infusoriën; – **galjoenist,** m. die handel drijft door middel van galjoenen, in tegenst. met den f l o t t i s t; – **galjoot,** f. (sp. *galeote* fr. *galiot*, it. *galeotto*) roeier op eene galei; ook (it. *galeotta*, fr. *galiote*) vaartuig met éenen mast, klein roeischip, halve galei; ook vrachtschip van 50 tot 300 tonnen; z. ook b o m b a r d e e r g a l j o o t ond. b o m.

Galēna, f. **galeniet,** n. Chem. zwavellood, loodglans, glazuurerts.

Galenist, m. Med. aanhanger van G a l ē n u s, een beroemden oud-griekschen arts; ook werd eene partij der nederl. Doopsgezinden, naar haren leeraar G a l e n u s d e H a e n, G a l e n i s t e n geheeten; – **galēnische aderlating,** eene tot flauw wordens toe gedreven aderlating; – **galēnische medicamenten,** *galenĭca* (*remedĭa*), n. pl. eenvoudige, of eenvoudig bereide geneesmiddelen; – **galenísme,** n. grondstellingen en geneeswijze van den oud-griekschen arts, Galenus (geb. 131 n. Chr.).

Gálenok, russ. (v. 't eng. *gallon* gevormd) russische wijnmaat = $^1/_8$ w e d r o of emmer, bevattende 1,536 liter.

Galeomachie, f. gr. (v. *galeē*, kat) kattenoorlog; – **galeomyomachie,** f. katten- en muizenkrijg, een gr. komisch heldendicht van Theodorus Prodrŏmus, een navolging van de b a t r a c h o m y o m a c h i e (z. ald.).

Galéra, f. sp. eigenlijk galei (z. ald.); ook eene soort van met linnen bedekte, van voren open reiswagen in Spanje.

Galerij, f. (mid. lat. *galeria*, it. *galleria*, fr. *galerie*, overdekte gang, mid. lat. *galeria*, sierlijk gebouw, ingesloten plaats, hof, oorspr. feestzaal, oudfr. vreugdefeest, van *gale*, pronk, praal; vgl. g a l a); overdekte gang in een gebouw, tralie- of hekkengang; zuilengang; gang, door welke verschillende vertrekken gemeenschap hebben, z. v. a. c o r r i d o r; in Indië: v e r a n d a; – schilderijzaal of -gang; vorstelijke verzameling van schilderijen; oneig. geschiedenis, verhaal enz., waarin veel portretten voorkomen, beeldengalerij; Mil. lange,

smalle gang naar de buitenwerken, mijngang; ook onderaardsche gang der mijnwerkers; Mar. uitstek of open balcon aan het achterschip; in schouwburgen: plaats boven de l o g e s; de toeschouwers aldaar; ook wel de wereld, de menschen voor zoo verre zij de daden hunner medemenschen beoordeelen; – *galerie noble* (spr. *nobl'*) rijen zitplaatsen of loges van den eersten rang; – **galerij van Rubens,** schilderijen, waarop Rubens de geschiedenis van Maria van Medicis heeft voorgesteld.

Galérne, f. fr. (provenç. *galerna*, sp. *galerno*, v. celtischen oorsprong; vgl. het iersch *gal*, eene windvlaag) koude noordwestenwind in 't N.W. van Frankrijk.

Galeropie, f. gr. (van *galĕros*, verlicht, en *óptein*, zien) Med. ziekelijk helderzien, waarbij al de voorwerpen als in eene heldere en deels luisterrijke verlichting omdrijven, zoodat men bij zwak licht beter ziet dan bij helder.

Galét (spr. *galè*), m. fr. steenen van allerlei gedaante en aard, strandkeien, kittelsteenen, die door de zee worden aangespoeld; keistrand zelf; ook **galets,** pl. soort glasparels of glaskoralen.

Galétte, fr. of **galétta,** it. f. (provenc. *galeta*, sp. *galleta*) eig. broodkoek, ronde en platte koek, scheepsbrood, scheepsbeschuit; slechte vlokzijde, ongesponnen zijdeafval.

Galgánt, m. (in 't later gr. en lat. *galánga*, v. 't arab. *châlandsjân*, perz. *choelandsjân*, *châvalindsjân*, v. 't arab. *chalandsj*, perz. *choelandsj*, boom, waaruit vaatwerk gemaakt wordt) oostindische plant en haar aromatische wortel, die een voortreffelijk middel der spijsvertering is vandaar **galgantolie,** een ætherische olie.

Galigaan, f. soort gras op Sumatra.

Galimafrée, f. fr. gehakt vleesch met pepersaus, soort van f r i c a s s é e; verwarde rede, wartaal.

Galimatías, fr. of **gallimatthías,** m. (ontstaan uit een in 't latijn gevoerd pleidooi over eenen haan, waarbij een der advokaten, inplaats van *gallus Matthiae* (de haan van Matthias), telkens zeide *galli Matthias* (de Matthias van den haan derhalve) woordverspreking, wirwar van woorden, onverstaanbaar, verward gesnap, onzin, brabbeltaal, kramerlatijn.

Galine, f. dui. zekere drank, geheeten naar den arts Galenus.

Galióndsji-aga, m. turk. opziener of bevelhebber der matrozen.

Galionist of **galjoenist,** z. ond. g a l e i.

Galipot, n. fr. door verhitten van terpentijn verkregen wit hars of pik der strandnaaldboomen.

Galitzensteen, m. (fr. *gallizinite*) m. witte vitriool of zinkvitriool, zwavelzuurzink.

Galiváten, pl. oostindische vrachtschepen.

Galjetkolen, pl. (fr. *gaillette*, *galiette*) stukken steenkool van middelmatige grootte.

Galjoen, galjoot, enz. z. ond. g a l e i.

Galla, z. g a l a; – **gallaten,** z. onder g a l l u s z u u r.

Gallas, pl. (v. *galla*, aanvallen,) een verspreid negervolk in Afrika.

Galláta, it. het halen van al de slagen in het t r i z e t s p e l door twee der drie spelers; – **gallatóne,** m. partij, waarbij al de trekken door één speler gemaakt worden.

Gallégo (spr. *galjégo*), m. sp. Galliciër; vandaar: van Gallicië afwaaiende noordwestenwind, warme avondwind.

Gallen, f. pl. kleine gezwellen of blaren aan de uiterste leden der paarden; uitwassen aan boomen en planten (inz. van den eikenboom), die hun ontstaan aan insecten verschuldigd zijn; ongevulde plaatsen in gegoten metaal; – **gallen,** in ververijen: door een afkooksel van g a l n o t e n halen, een galnotenbad geven.

Gallerij, z. g a l e r ij.

Galliámbus, m. gr. (vgl. j a m b u s), pl. **galliámben** of **galliambische verzen,** liederen, welke de G a l l i, priesters van Cybele, bij hunne offers zongen in eene versmaat, die uit een anapæstus en tribachys bestond (⏑⏑— ⏑⏑⏑⏑: o n b e g r ij p e l ij k e r).

Gallicinium, n. lat. (v. *gallus*, haan, en *canĕre*, zingen) hanengeroep, morgenschemering, dageraad.

Gallicola, f. nw.lat. galwesp (als wonende in de galnoten).

gallicus, a, um, lat. Bot. gallisch; fransch.

Gallië, n. (lat. *Gallia*), Frankrijk; – **Galliër,** (lat. *Gallus*, pl. *Galli*; fr. *Gaulois*), eig. naam der oudste (celtische) bewoners van Frankrijk; voorts in 't algemeen Franschman, oude en nieuwe Franken; – **gallicaansch,** adj. fransch (alleen van de kath. kerk van Frankrijk gebruikelijk, anders: g a l l i s c h) de g a l l i c a a n s c h e k e r k, die zich van de moederkerk alleen door de grootere onafhankelijkheid van den pauselijken stoel onderscheidt (in tegenst. met de u l t r a m o n t a a n s c h e); – *gallicus morbus*, m. lat. Fransche ziekte, venuskwaal, venerische ziekte, syphilis; – *gallicum fretum*, n. (z. f r e t u m) nauw van Calais; – *gallicus sinus*, m. golf van Marseille; – **gallicisme,** n. fransch taaleigen, eigenaardige fr. woordenschikking of uitdrukking; gebrekkige navolging van zulke zegswijzen in eene andere taal; – **gallicisten,** pl. aanhangers der fransche litteratuur in Spanje, in tegenst. met de g o n g o r i s t e n; – **gallicomanie** of **gallománie,** lat.-gr. zucht of overdreven liefde voor al wat fransch is; – **gallomaan,** m. overdrijvend bewonderaar van al het fransche; – **gallo-bataafsch,** adj. fransch-nederlandsch; – **gallophilus,** m. franschen-vriend, vriend der franschen; – **gallophoob,** m. iemand die eene overdreven vrees voor Frankrijks macht koestert; – **gallophobie,** f. overdreven vrees voor Frankrijk.

Gallieten, z. ond. g a l l u s z u u r.

Gallimatthias, z. g a l i m a t i a s.

Gallinacéën, pl. lat. (*gallinacĕae*, van *gallinacĕus, a, um*, hoenderachtig, *gallīna*, hoen, hen) hoenderachtige vogels.

Gallionisme, n. onverschilligheid omtrent onderscheid in godsdienst (zoo geheeten naar den rom. proconsul G a l l i o, die den apostel Paulus tegen de Joden in bescherming nam, terwijl

men uit Handelingen XVIII 12, volgg. verkeerdelijk opmaakt, dat bij hem heidendom en jodendom evenveel golden) z. v. a. indifferentisme; – **gallionist,** m. onverschillige omtrent godsdienstgeloof, indifferentist, ook z. v. a. galjoenist (z. ond. galei).

galliseeren (spr. *s=z*), (volgens de uitvinding van Dr. Ludwig Gall te Trier) geringe soorten van druivenmost of wijn door toevoeging van suiker en water verbeteren en het zuurgehalte met 5 tot 7 pct. verminderen.

Gallísme, n. hersenschedelleer van Dr. F. J. Gall (gest. 1828), volgens welke de verstandsaanleg en gemoedsneiging van den mensch uit de gesteldheid van zijn schedel wordt opgemaakt.

Gallitypie, f. door Galli te Milaan uitgevonden methode om voor het boekdrukken te graveeren op met krijt en stijfsel overtrokken houten platen.

Gallitziniet, n. Min. geoxydeerd ijzerhoudend titanium, op den Spessart ontdekt door prins Gallitzin.

Gallium, n. Chem. element, in 1875 door Boisbaudran ontdekt.

Gallo, m. sp. haan; – *coliseo de gallos*, strijdperk voor hanengevechten.

Gallomaan, gallomanie, zie onder Gallië.

Gállon (spr. *ghéllun*), m. eng. (v. 't oudfr. *galon, jalon*, mid.lat. *galo, galona*) engelsche inhoudsmaat voor droge en natte waren = 4,54361 liter, $^1/_{40}$ barrel; zij is verdeeld in 4 quarters en 8 pints; een peck heeft 2, een bushel 8 gallons.

Gallophilus, gallophoob, z. onder Gallië.

Gallowayketel, n. (spr. *ghellowé-*) door Galloway te Manchester vervaardigde stoomketel bij welken de vlampijp door konische pijpen (Gallowaypijpen), die ze doorkruisen, versterkt en het door vuur aangeraakte vlak vergroot is.

Gallus, m. lat. haan, ook Galliër; – *gallus gallinăcĕus*, huishaan.

Galluszuur, n. nw. lat.-nederl. (v. 't lat. *galla*, galappel) in de galappels vervat zuur; – **galláten,** pl. gallaszure zouten; – **gallieten,** pl. versteende galappels.

galmaces, pl. stoffen die op londres en demi-londres gelijken.

Galmei, m., z. kalamijn.

Galnoten, f. pl. kleine knobbels, als uitwassen inz. op vele eikensoorten, ontstaan door een insect (*cynips quercus folĭi*), en waarvan men zich tot zwart en bruin verven, alsook tot het maken van den gewonen schrijfinkt bedient.

Galoche, f. fr. (spr. *galósj*'; it. *galoscĭa*, sp. *galocha*, mid.lat. *galochia*, v. 't lat. *gallica*, scil. *solea* of *crepĭda*, gallisch schoeisel) oorspr. houten schoenen, klompen; gew. overschoenen.

Galōētha, f. hebr. ballingschap; in de (babylonische) ballingschap levende joden.

Galon, n. fr. (it. *galone*, v. *gala*, z. ald.) lintvormig weefsel van goud of zilverboordsel, tres; gekleurde streep aan de buitenste broeknaad; – **galoneeren,** fr. (*galonner*, it. *galonnare*) met boordsels beleggen, omzoomen.

Galóp, m. (fr. *galop*, it. *galoppo*; waarsch. oorspr. duitsch van loopen, got. *gahlaupan*) springloop, snelrit, snelste ren van een paard; – **galopeeren,** (fr. *galoper*, it. *galoppare*, prov. *galaupar*) met sprongen loopen of rijden, rennen, voortjagen; – **galopáde,** f. zeer snelle dans in $^2/_4$ maat, springdans; – **galopin,** m. (spr. *-peǹ*) 1) loop-, keuken-, postjongen, boodschapper te paard; ook voorheen z. v. a. ordonnans-officier bij eenen generaal; 2) pl. (*galopins*) beide laatste paarden eener troika (z. ald.); 3) oude fr. maat = $^1/_2$ setier (z. ald.).

Galoubet, m. fr. (spr. *-oebè*) kleine, schelklinkende fluit, 2 octaaf hooger dan de dwarsfluit.

Galvanisme, n. door professor Galvani in 1791 te Bologna ontdekte (door hem „dierlijke elektriciteit” genoemde) aanrakings-elektriciteit, die door bloote aanraking van twee ongelijksoortige zelfstandigheden (b. v. platen van zink en koper of van metalen met zuren) opgewekt wordt; – **galvanisch,** adj. het galvanisme betreffende of daardoor veroorzaakt; – **galvanisch vernis,** n. bij ijzer tegen het roesten aangewend, bestaande uit met gepulveriseerd zink aangemengd lijnolievernis; – **galvanische batterij** of **Volta'sche kolom,** door prof. Volta het eerst vervaardigde, uit lagen bestaande zuil, waarin zich de verschillende metalen en vloeistoffen in regelmatige opvolging herhalen, waardoor men een sterken galvanischen stroom verkrijgt; – **galvanisch licht,** zeer intensief licht, dat door den stroom eener krachtige Volta'sche kolom tegen twee dicht bij elkander staande koolspitsen ontstaat; – **galvaniseeren** (spr. *s=z*), elektriciteit aanwenden, d. i. den elektrischen stroom eener galvanische batterij als geneesmiddel gebruiken; ook door middel van een gloeienden draad dien als bijt- of etsmiddel gebruiken; of ook tot het door een boven het smeltpunt verhit zinkbad met zink overtrekken van ijzer, dat eerst in eene salmiakoplossing gedompeld en weder gedroogd is; – **galvanochromie,** f. verving door galvanisatie; – **galvanoglyphie,** f. door v. Ommeganck te Brussel uitgevonden, het eerst in 1856 toegepaste methode, om door chemische middelen met behulp van galvanisme op eene metalen plaat teekeningen of kopergravures en reliëf te vervaardigen; – **galvanographie,** f. door F. von Kobell te München uitgevonden methode, om eene op eene zilveren plaat opgedragen teekening in de kopervitrioolopiossing en onder de werking van eenen galvanischen stroom te brengen, waardoor het koper zich op de zilveren plaat en het schilderwerk nederslaat en langzamerhand een koperen plaat vormt, waarin de teekening verdiept voorhanden en voor afdrukken geschikt is; – **galvanographisch,** adj. op die wijze ontstaan; – **galvanographiseeren,** door galvanisme prenten en afbeeldingen vervaardigen; – **galvanokaustiek,** f. toepassing van den galvanischen stroom door middel van een gloeienden draad als etsmiddel voor geradeerde koperen platen; ook Med. met een elektr. draad branden; – **galvanokaúter,** m. werktuig om mee te branden enz.; –**galvanomagnetisme,** n. z. v. a. elektromagnetisme;

- **galvánometer,** m. of **galvanoskoop,** m. werktuig om de sterkte van den galvanischen stroom te meten met het oog op de elektromagnetische en thermische werking; ampère-meter; meestal wordt onder den galvanoskoop verstaan 't werktuig om de aanwezigheid en richting van een stroom te bepalen; - **galvanometallurgie,** f. door Becquerel voorgeslagen handelwijze om langs galvanischen weg metalen in het groot te verkrijgen; - **galvanoplastiek,** f. door J a c o b i te Petersburg in 1838 uitgevonden methode, om langs galvanischen weg metalen afdrukken of vormen van eenig voorwerp te verkrijgen, door ontbinding van eene kopervitriooloplossing door middel van een galvanischen stroom; ook wel ter vergulding, verzilvering enz.; - **galvanopunctuur,** f. aanwending van het galvanisme in verbinding met de a c u p u n c t u u r (z. ald.); - **galvanostegīe,** f. aanwending van den galvanischen stroom tot het neerslaan der metalen op een lichaam, waarop die neerslag blijft, gelijk b. v. bij het vergulden; - **galvanotechniek,** f. toepassing van den galv. stroom in de techniek; - **galvanotherapīe,** geneeskundige behandeling met galvanisme.

Gam, perz. lengtemaat van 3 schreden.

Gamaches, z. c a m a c h e s.

Gamalīel, hebr. mansn.: Gods vergelder, fig. beroemd man. Hand. 22, 3.

Gamánder, m. (mid. hoogd. *gámandrê*, fr. *germandrée*, it. *calamandrea*, spr. *camedrio*, van 't latijn *chamaedrys*, gr. *chamaidrys*, d. i. eig. aardeik) lipbloemig plantengeslacht (*Teucrium*), waartoe het amberkruid, de badhengel, het waterlook, enz. behooren; ook is het een naam voor de *veronica*, eereprijs, een leeuwenbekachtige bloem.

Gambáde, f. fr. (van 't it. *gamba* = fr. *jambe*, been, oudsp. *camba*, van 't celt. *cam*, *camb*, gebogen, gekromd, gr. *kampē*, kromming, buiging) luchtsprong, vreugdesprong, kindersprong, boksprong, kromme sprong; rasch besluit; uitvlucht; - **gambadeeren** (fr. *gambader*) kromme sprongen maken; allerlei dolle streken uitvoeren; - **gambáron,** m. iemand, die dikke, geheel ronde beenen heeft; bijnaam van R o b e r t, hertog van Normandië; - **gambe,** f. it. (*vióla di gamba*) knieviool, basviool, die men met de knieën vasthoudt, z. v. a. v i o l o n c e l; ook zacht en liefelijk orgelregister; - **gambíst,** m. gambespeler; - **gambétte,** f. op den kievit gelijkende (langbeenige) vogel van Europa en Afrika (*Tringa gambetta*); - **gambít,** m. fr. (waarsch. van 't it. *dare il gambetto*, d. i. iemand een beentje zetten, arglistig met hem te werk gaan) misleidende zet in het schaakspel door middel van een voor den raadsheer staanden looper of pion, den g a m b i t l o o p e r.

Gambir, n. mal. op catechu gelijkend plantenextract, dat gebruikt wordt bij het leerlooien en verven en in de betelpruim (van *Nauclea* of *Uncaria gambir*).

gambling assurances, pl. eng. weddenschappen op het menschelijk leven, ten onzent o. a. in 1598 verboden; - *gambling act*, eng. de speelwet van 1774.

Gambrinus, m. een tot den tijd der sagen behoorende nederduitsche of vlaamsche koning, aan wien de uitvinding van het bier wordt toegeschreven.

Gamehnia, gaminahoeja, ook **gamahé, gamaheu,** benamingen, onder welke eene soort van speksteen (ook de onyx) voorkomt, die, met figuren besneden, bij de Indianen tot amulet diende (de woorden c a m a i e u, c a m é e (z. ald.) zijn van deze afgeleid).

Gamelan, f. mal. javaansch orkest, volledig stel javaansche muziekinstrumenten; ook één instrument, een soort xylophoon, heet aldus.

Gameliōn, m. gr. (v. *gamein* trouwen) 7de maand van het oude attische jaar, van 10 Jan. tot 6 Febr., waarin de meeste huwelijken gesloten werden; men riep dan inz. Z e u s en J u n o onder den naam van G a m e l ĭ u s en G a m e l ĭ a, als huwelijksstichters, aan.

Gamelle, f. fr. blikken etensketel van soldaten.

Gamin, m. fr. (spr. *gameṅ*) loopjongen, keukenjongen; straatjongen.

Gamma, f. gr. naam der G (Γ, γ); benaming van het oude toonstelsel van Guido, omdat het met G begon; vandaar **gamme,** f. fr. Muz. toonschaal, toonladder, z. s c a l a; ook N. H. nachtvlinder met eene gouden grieksche G op elken bovenvleugel; - **gammodion,** n. gr. stof met figuren, die 4 gamma's of een kruis vormen; ook het gewaad van grieksche bisschoppen; - **gammastralen,** pl. z. v. a. Röntgen- of X-stralen, een soort radiumstralen.

Gammarolíth, m. (gr. *kámmaros*, lat. *cammarus*, *gammarus*, mid. lat. *gambarus*, sp. *gambaro*, it. *gambero*, kreeft) kreeftsteen; - **gammarologīe,** f. kreeftkunde, leer van de kreeften en in het algemeen van de schaaldieren.

Gamme, z. ond. g a m m a.

gamogástrisch, adj. gr. (van *gámos*, bruiloft, huwelijk) N. H. met vele samenhangende eierstokken; - **gamologīe,** f gr. verhandeling over het huwelijk; - **gamonomīe,** f. kennis der huwelijks- of bruiloftswetten; - **gamopetálisch,** adj. Bot. met samenhangende bloembladeren; - **gamosepálisch,** adj. met veelvoudige stijltjes.

Gamolle, f. hut van de koks op een schip.

Ganache, f. fr. (spr. *ganásj'*, it. *ganascia*; vergrooting van 't lat. *gena*, wang) onderste kakebeen van een paard; ook domkop; - **ganachīe,** f. en **ganachisme,** n. domheid, stompzinnigheid.

gandavensis, lat. Bot. Gentsch, van Gent afkomstig.

Gandin, m. fr. (spr. *gaṅdeṅ*, v. *boulevard de Gand*, den voornaamsten wandelweg der boulevards of van een personnage *Paul Gandin*, uit Barrière's *Parisiens de la decadence*) fat, pronker, modegek, d a n d y (later ook p e t i t c r e v é en g o m m e u x geheeten).

Gandoera, f. soort dalmatica als dracht van afrikaansche vrouwen.

Gandsoer, n. godsdienstboek der Boeddhisten vgl. B o e d d h a enz.

ganeeren, z. *gano*.

Ganeōnen, pl. lat. (*ganeōnes*, van den sing. *ganĕo*) zwelgers, brassers, doorbrengers.

Ganésa, m. ind. Myth. god der wijsheid, zoon van Çiva en Parvati; hij wordt voorgesteld als een kort dik man met een olifantshoofd en vier handen.

Ganf, m. z. gannef.

Ganglion n. gr. pl. **ganglien.** Anat. peesknoop; Chir. hard pijnloos gezwel van de grootte eener hazelnoot; overbeen, kraakbeenig uitwas; *ganglia lymphatica*, watervaatklieren, watervaatknoopen; *ganglia nervōsa*, peesknoopen; – **gangliitis** of **ganglionitis,** f. peesknoopontsteking.

Gangræna, f. gr. (*gángraina*) Med. koudvuur, onvolkomen of gedeeltelijke versterving; – **gangrænescéntie** (spr. *t=ts*), f. nw. lat. overgang tot koudvuur; – **gangræneeren,** door koudvuur aangetast worden; – **gangræneus,** adj. koudvuurachtig.

Ganivet, n. fr. (spr. *ganiwè*; provenc. *canivet*, verklw. van 't fr. *canif*, pennemes, v. 't ijsl. *knîfr*, angels. *cnîf*, nw. hoogd. *kneif*, *kneip*; nederl. knijf) snijmesje der chirurgen.

Ganjawas, pl. kleine turksche vaartuigen.

Gánnef, m. (pl. *gánnĕfen* of *gánnĕven*) joodsch nederd. barg. (v. hebr. *gânábh*) dief; inz. als scheldwoord; oneig. en euphemistisch: guit, looze vos, slimmerd; – **gánnĕfen** of **gánnĕven,** stelen; oneig. op behendige wijze iets wegkapen.

gano, fr. (oorspr. misschien het sp. *gano*, ik win, *ganar*, winnen, vgl. *gagné*) in 't omberspel: laat den slag loopen; – **ganeeren,** den slag laten loopen.

Gant, f. hoogd. (v. 't lat. *quanti*, hoe hoog, hoe duur? fr. *encant*, *encan*, m., it. *incanto*, mid. lat. *incantum*, voor *incantatio*, wegens het luid opbieden en afmijnen) openbare verkoop aan den meestbiedende, verkooping bij opbod, veiling inz. bij onvermogen van betaling van een schuldenaars (*concours*), z. v. a. auctie; – **ganten,** openbaar bij opbod verkoopen, veilen.

Gantang, n. indisch gewicht en maat voor rijst van zeer verschillende waarde b. v. in Makassar = 5,66 kilo (bij de inlanders slechts $^2/_3$ daarvan); op Java een gewicht van $12^1/_2$ oude ponden = 6,152 kilo; de inhoud is ± 8,5 L.; – **ganta,** op de Philippijnen een inhoudsmaat van 3 à 4 liter.

Gantelet, m. fr. (spr. *gañt'lè*; v. *gant*, handschoen, it. *guanto*, mid. lat. *wantus*, zw. en deensch *vante*, nederl. want) pantserhandschoen; ijzeren handschoen; Chir. zwachtel, die de gansche hand omwikkelt, pantserhandschoen; – **ganterie,** f. handschoenwaren; handschoenwinkel; handschoenmakerij, handschoenfabrikatie; – **ganteeren,** van handschoenen voorzien; geel geganteerde handen, met gele handschoenen aan.

Ganymēdes of **Ganymeed,** m. gr. Myth. zoon van Tros, koning van Troje, zeer schoon jongeling, door Zeus of Jupiter in de gedaante van eenen adelaar ontvoerd en diens lieveling en schenker; schandjongen.

Ganza, m. rekenmunt in Pegu van tin en koper, omtrent = 10 centen.

Ganzo, m. en **ganza,** f. it. minnaar, vrijer; minnares, liefste.

Gaol (spr. *dzjeel*) m. eng., gevangenis; – **gaoler** (spr. *dzjēēler*), kerkermeester, cipier.

Gapkoers, m. valsche koers.

Gāra of **Ghāra,** m. arab. wollen zak om de lederen waterzakken in te plaatsen, ten einde verdamping tegen te gaan.

Garáge, f. (spr. *garaazj*), het plaatsen, bewaren en herstellen van rijtuigen in een stal of loods; de stal of loods zelve; autogarage, z. a.

Garamantiet, m. oude naam van den agaat.

Garançage, f. fr. (spr. *garañsaazj'*; van *garance*, meekrap, mid. lat. *garantia*, sp. *granza*) het verven met meekrap; – **garanceux,** m.l of **garancée,** f. andermaal bruikbare verfstof, die men uit de reeds tot verven gebruikte krap heeft getrokken; – **garancīne,** f. uit den meekrapwortel getrokken præparaat, dat de verfstof in zuiveren vorm bevat; – **garanceeren,** met meekrap verven, krappen.

Garánt, m. fr. (spr. *garán*; oorspr. *guarant*, provenc. *guaran*, *guiren*, it. *guarento*, mid. lat. *warens*, oudhoogd. *wërênt*, oudfriesch *werand*, *warend*, waarborg v. 't oudhoogd. *wërên*, waarborgen) borg, waarborg, goedspreker, die zich verantwoordelijk stelt voor de daad van een ander of van zich zelven; – **garántie** (spr. *t=ts*), f. waarborg, borgstelling, borgtocht, verzekering, goedspreking, vrijwaring; – **garanteeren** (fr. *garantir*), doorgaans **garandeeren,** borg blijven, borgtocht stellen, waarborgen, voor iets instaan, goedspreken.

Garas, garras (uit het duitsch *groschen* ontstaan), hongaarsch, voor groschen, groot (eene munt) = 6 cents; in Oost-Indië: sterke katoenen stof.

Garavélen, pl. z. v. a. caravellen (z. ald.).

Garbānzo, m. sp. sisser-erwt.

garbato, *garbata*, *garbatamento*, it. Muz. bevallig, aanminnig, gracieus, liefelijk; – *con garbatezza*, met bevalligheid, met gratie; – *con garbo*, met sierlijkheid, elegance, bevalligheid.

Garbelage (spr. *-laazj'*) f. fr., Kmt. in Frankrijk: belasting op koopwaren, inz. op goederen, die uit Marseille naar den Levant worden gezonden.

garbeleeren, gerbeleeren, zie gerbuleeren.

Garbo, m. it. en sp. (van 't oudhoogd. *garawi*, *garwi*, sieraad, tooi, v. *garawan*, bereiden, tooien) aanvalligheid, sierlijkheid; – *con garbo*, Muz. bevallig, sierlijk.

Garce, f. fr. (spr. *gârs'*; mid. lat. *garcia*, oorspr. meisje, dienstmeisje) liederlijke deern, hoer; ook maat en gewicht, z. garsa; – **garçon,** m. (spr. *garsóñ*; mid. lat. *garcio*, jongen) vrijgezel, ongehuwd man, vrijer, knaap, jongen; ook oppasser, bediende in een koffiehuis, logement enz., Jan; – *garçon de boutique* (spr. *-boetiék'*), winkelbediende; – *en garcon* (spr. *áñ-*) leven, ongehuwd, als vrijgezel leven; – **garçonnière,** f. (spr. *garsonjèr'*) jong, lichtzinnig meisje, allemansvriendin; – **garçonneeren,** met schandjongens gemeenschap hebben.

Garcy, z. ond. garnez.

Garde, f. fr. (it. en sp. *guardia*), oorspr. uit het oudhoogd. *warta*, wacht) wachter; wacht, inz. lijfwacht van een vorst; de beroemde lijfwacht van Napoleon, onderscheiden in oude en

j o n g e g a r d e, gevormd voor en na den slag bij de Moskwa; in ruimer beteekenis: uitgelezen manschap van allerlei wapens als afzonderlijke legerafdeeling; – *garde à cheval* (spr. *gard' a sj'wal*), ruiterwacht; – *garde du corps* (spr. *-kor*), lijfwacht, gewoonlijk te paard; – *garde avancée*, buitenste wacht, voorpost; – *garde des sceaux de France*, grootzegelbewaarder van Frankrijk; – **corps de garde,** z. c o r p s; – **gardiaan,** z. ond. g u a r d i a; – **gardíst,** m. lijfwachter, man van de garde; – **gardeeren,** fr. (*garder*) bewaken, beschutten, beschermen, dekken, hoeden, wachten, bewaren, behouden; – *prenez garde*, wacht u, wees op uwe hoede, wees voorzichtig; – *gardez* (spr. *gardé*; prov. *guardar*, v. oudd. *wartén*, acht hebben) pas op! neem in acht, b. v. *g. la reine*, de koningin! in 't schaakspel; – *gardez-vous* (spr. *-woe*), wacht u! – **garde-boutique,** f. (spr. *-boetiek'*) winkelwacht, d. i. verlegen waar; – **garde-champêtre,** m. (spr. *-sjañpètr'*) veldwachter, toeziener op overtredingen van jacht en visscherij, koddebeier; – **garde-chasse,** m. (spr. *sjáss'*) jachttoeziener, koddebeier; – **garde-côte,** m. kustbewaarder, kustwachter; – **garde-feu,** m. vuurscherm, ijzeren hek aan den haard; – **garde-fou,** m. (spr. *-foe*) leuning aan bruggen, grachten, enz.; – **garde-magasin,** m. (spr. *-magazeñ*) magazijnmeester; – **garde-manche,** m. (spr. *-máñsj'*) overmouw, morsmouw; – **garde-manger,** m. (spr. *-mañsjé*) spijskamer, etenskas, spinde; – **garde-meuble,** f. (spr. *-meubl'*) kamer tot berging van huisraad, rommelkamer; – **garde-nappe,** m. wat het tafellaken beveiligt, een schotelring, stroobord, enz.; – **garde-robe,** f. kleerkamer, kleerkast; gezamenlijke kleederen; aan hoven: kamer der bedienden en der gezamenlijke dienstboden; kleedkamer bij een tooneel; kamer om hoeden, overjassen enz. bij partijen en dergel. te bergen; – **garde-robier,** m. (spr. *-robjé*), **garderobière,** hij of zij, die het opzicht heeft over den kleedervoorraad bij tooneelen enz.; – **garde-vue** (spr. *-nú*), oogscherm, lichtscherm.

Gärden, m. eng. tuin; – **garden-party** (spr. *gaaden paatie*), f. eng. tuinfeest.

Gardoe, m. ind. wachter, nachtwacht.

gare fr. (spr. *gaar'*; *v. garer*, prov. *garar*, behoeden, oppassen, van oudd. *warôn*, in acht nemen) voor u (gezien!) ruim baan! berg u! buk! enz.; – **gare,** f. naam der stations op spoorwegen.

Gargalísme, n. gr. (v. *gargalidzein*, kittelen) Med. het kittelen, inz. het tegennatuurlijke.

Gargantua, m. reus (een woord aan Rabelais' werk ontleend).

gargariseeren (spr. *s=z*), gr. (*gargaridzein*) gorgelen; – **gargarísma,** n. het gorgelwater; – **gargarísme,** n. of **gargarisâtie** (spr. *-za-tsie*), f. Med. gorgeling, 't gorgelen.

Gargoerans of **goergoerans,** pl. zware oostindische en chineesche zijden stoffen (vgl. g i n g i r a s).

Gargóte, f. fr. (spr. *gargott'*; van 't oudfr. *gargoter*, koken, zieden, bruisen; anderen leiden 't af van het duitsche *garkoch*, gaarkok) de gaarkeuken, het spijshuis; ook een slechte herberg; – **gargoteeren,** (fr. *gargoter*) in eene gaarkeuken eten; – **gargotage,** fr. (spr. *-taazj'*) onzindelijke pot, slecht toebereide maaltijd; poespas; – **gargotier,** m. (spr. *gargotjé*) gaarkok, gaarkeukenhouder; ook: slechte, vuile kok; – **gargotière,** f. onbekwame, onzindelijke keukenmeid.

Gargouille, f. fr. (spr. *gargoelj*; van *gargouiller*, plassen, morsen) waterspuwer, karikatuurkop, die bij fonteinen het water uitwerpt; leeuwen- of drakenkop als spuier aan dakgoten, vooral aan de hoeken van torens; – **gargouilade,** f. (spr. *gargoeljaad'*) danspas met velerlei wendingen; – **gargouillette,** f. (spr. *-ljèt'*) waterkruik, waterflesch met langen hals.

Gargousse, f. fr. (spr. *gargoess'*) Mil. kardoes, stukpatroon, omwikkelde lading kruit voor een kanon.

Gari, n. rekenmunt in Deli = 4000 ropijen.

Garia, f. arab. slavin.

Garibáldi, m. soort van lagen hoed.

Gariglione, it. (spr. *gl=lj*; fr. *carillon*) klokkenspel.

Garita (fr. *guérite*), f. sp. schilderhuis, wachthuis voor eene vesting.

Garm(r), m. noorsche myth., de helhond.

Garmōnd of **garamond,** n. soort van drukletters (9 punten) tusschen d e s s e n d i a a n en g a l j a r d, zoo geheeten naar den lettergieter Claude G a r a m o n d, gest. te Parijs 1561.

Garnacha (spr. *ch=tsj*), f. sp. roode, zoete en zware wijn uit Aragon en Catalonië.

garneeren, fr. (*garnir*, it. *guarnire*, van 't angels. *varnian*, zorgdragen, hoeden, oudhgd. *warnôn*, w a r e n, hoeden, beschutten, waarschuwen) voorzien, uitrusten, omzoomen, omzetten, beleggen; overtrekken, voeren, stoffeeren; optooien, met het vereischte toebehooren opschikken; Mar. den scheepsbodem met eene onderlaag voorzien; ook optakelen; – **garni,** adj. fr. bezet; van huisraad voorzien, geheel ingericht, b. v. *chambre garnie*, gemeubeleerde kamer; – *hôtel garni*, hotel waar men gemeubeleerde kamers huurt voor langeren tijd; – *maison garnie*, huis waar men gemeubeleerde kamers verhuurt; – **garneering** of **garnituur,** f. fr. (*garniture*) al wat dient om iets volledig te maken en te versieren, op te schikken, te stoffeereen; toebehooren, omzetting; belegsel op vrouwenkleederen; g a r n i t u u r eener kamer: al hare meubelen, kleeden, gordijnen, enz.; g a r n i t u u r van een bed: matras, peluw, deken, gordijnen enz.; beslag, b. v. van een rotting, een degen enz.; ook volledig stel van onderscheiden bijeenbehoorende dingen, b. v. van kanten, porselein, diamanten; een doos met messen, vorken enz.; gelijkvormig bewerkte, met eenerlei steenen bezette p a r u r e; ook rij ingezette tanden; – **garnisair,** m. fr. (spr. *garnizèr*) soldaat als dwanginlegering bij achterstallige belastingschuldigen; – **garnizoen,** n. (fr. *garnison*) bezetting van troepen, die in eene stad, inz. in eene vesting, gelegerd is, ook de plaats zelf van het garnizoen, inz. vestingen; standplaats van troepen; – **garnizoensdienst,** m. die dienst, welke geen zuiver militair doel heeft, maar meer met politie in verband

staat, zooals wacht- en patrouille-dienst; – **garnizoneeren,** in bezetting leggen.

Garnez, m. russ. of **garniec,** poolsch, pl. **garcy,** of **garnitzi,** (poolsch *garnec* of *garniec*, pl. *garcy*, d. i. eig. kookpot) poolsche en russ. inhoudsmaat = $^1/_{61}$ t s j e t w e r t = 3,28 liter, in Polen voorheen 2 liter.

Garomantie, f. gr. waarzeggen uit flesschen.

Garoubast, f. zie c o r t e x m e z e r e i.

Garrochon, m. sp. (spr. *garrótsjoon*, verklw. v. *garrocha*, soort van werpspies of lans met een haakje, v. *garra*, klauw, provenç. been, knieboog, v. 't celt. *gar*, been, schenkel, scheenbeen) kleine lans, die bij stierengevechten gebruikt wordt.

Garróte, sp. of **garrot,** fr. m. (vgl. het oudfr. *garret*, nw. fr. *jarret*, knieboog, haze, it. *garretto*, provenc. *garra*, z. g a r r o c h o n) knevel, korte knuppel; ook: strik, inz. als strafwerktuig tot het worgen van misdadigers; ook de doodstraf door worging; – **garrotteeren,** fr. (*garotter*) knevelen, sterk binden met een prop in den mond; op straatroof met kneveling uitgaan; – **garrotteurs,** m. pl., eng. **garrotters,** knevelaars, roovers, die de menschen een prop in den mond steken en knevelen.

Garruliteit, f. lat. (*garrulĭtas*, van *garŭlus, a, um*, snapachtig) snapachtigheid, babbelzucht.

Garsa, f. gewichtseenheid in een gedeelte van Br. Indië, te Madras = 4534,44 kilo; ook eene inhoudsmaat voor droge waren, te Madras = 4916,97 liter, te Pondichery = 366,36 liter.

Gärt. of **Gaert.,** bij natuurwetensch. benamingen afk. voor J. Gärtner (gest. 1791).

Garter-orde, f. eng. orde van den kouseband (van 't eng. woord *garter*, kouseband, fr. *jarretière*, v. *jarret*, knieboog, haze; vgl. g a r r o t e).

Garuda, m. gevleugelde, vogelkoppige demon in het Ind. volksgeloof, vijand van de N a g a s z. a.

Garzette, f. fr. (sp. *garceta*, verklw. van *garza*. reiger, v. bask. *coarza*) kleine witte reiger; z. v. a i g r e t t e.

Gas, n. (fr. *gaz*, niet verwant met g i s t, g i s t i n g; het eerst door v a n H e l m o n t (gest. 1644) gebezigd voor damp, luchtvormige stoffen, waarbij hem het woord „chaos" voor den geest stond) lucht, luchtsoort, luchtvormige vloeistof, inz. de ook bij gewone temperatuur luchtvormig blijvende stoffen (het tegengest. van d a m p e n); – **atmosphærisch gas,** n. gewone lucht; – **mephítisch gas,** (zie ook m e p h i t i s) voor de inademing ongeschikte, verstikkende, doodelijke lucht, stiklucht; – **phlogistisch** of **gephlogistiseerd gas,** bedorven, onzuivere lucht, stikstoflucht, stiklucht; – **gedephlogistiseerd gas,** van brandstof bevrijde lucht, zuivere lucht, levenslucht, zuurstoflucht; – *gas acĭdi carbonĭci*, koolzuurgas, koolzuur als geneesmiddel voor de maag; – *gas azōticum*, stikstofgas; – *g. hepatĭcum*, zwavelwaterstofgas; – *g. hydrogenium*, waterstofgas; – **gasanalýse,** f. gasontleding, gasonderzoek; – **gasflambouw,** m. groote luchter voor lichtgasvlammen; – **gasgenerātor,** m. barb. lat. gasvormer, een van boven gesloten schachtoven, waarin uit steenkolen of andere brandstoffen gas gevormd wordt; – **gazeux,** adj. (spr. *-zeu*) gasachtig, gashoudend, b. v. l i m o n a d e g a z e u s e; – **gazificātie** (spr. *t=ts*), f. barb. lat. luchtvorming, luchtontwikkeling; – **gázochemie,** f. chemische leer van de gassen; – **gázofacteur,** m. fr. fabriek voor draagbaar gas; – **gázolitrum,** n. nw. lat. gr. (fr. *gazolitre*) gasmaat, een toestel tot onderzoek der hoeveelheid van het in een voorwerp vervatte gas; – **gázometer,** m. barb. gr. luchtmeter ter onderzoek van den ruimteinhoud der gassoorten; gewoonlijk: groote ontvangbak of ijzeren kist voor het brandbare gas in de gasfabriek; ook gasfabriek; – nog verstaat men door **gazometer** of **gasmeter** bepaaldelijk het toestel, door Grafton te Londen uitgevonden, waardoor het verbruik van gas wordt gecontroleerd of aangegeven; het gelijkt van buiten veel op een uurwerk en wordt voor de uitstroomingspijp aangebracht (fr. *compteur a gaz*); – **gazomoteur** of **gazomotor, gasmotor,** m. gaskrachtmachine, door gasvlammen in beweging gebrachte machine; – **gazolíne,** f. gasaether; – **gasreflèctor,** m. toestel, die 't gaslicht terugkaatst; – **gazostateúr,** f. instrument bij het vullen van flesschen met champagne; – **gazopyríon,** n. luchtvuurtuig; werktuig om gas te ontwikkelen, z. v. a. t a c h y p y r i o n (z. ald.).

Gasco, de twee zwarte azen o. a. in het omberspel.

Gascon, m. fr., pl. **Gascons** (sp. *Gascones*, it. *Guasconi*) of **Gasconjers,** bewoners der provincie Gascogne in Frankrijk, die voor grootsprekers en praalhanzen doorgaan; vandaar in 't algemeen voor grootsprekers, pochers, windbuilen; – **gasconísme,** n. Gram. verkeerde woordvoeging, ook eigenaardige uitspraak der Gasconjers; – **gascógnisch, gascónisch,** adj. grootsprekend, pochend, snorkend; – **gasconáde,** f. grootspraak, windbrekerij, kaskenade, enz.; – **gasconeeren,** snoeven, opsnijden; liegen; een gasconjischen tongval hebben.

Gaselen, z. g h a s e l; – **gasmeter** enz., z. ond. g a s.

Gaskino, z. c a s c h i n o.

Gassa, rekenmunt te Gambron of Bender-Abassi aan de perz. golf = $^1/_{10}$ s c h a h i = $^1/_{20}$ m a m o e d i = $^1/_{200}$ k r a n = $^3/_{10}$ cent.

Gassātie (spr. *t=ts*), f. hoogd. (*gassation*, van *gassa*, straat) muziekstuk, inz. voor blaasinstrumenten, om bij nachtmuziek op straat uit te voeren; – *gassatim* g a a n, iron. uitdrukking der duitsche studenten voor langs straat loopen, rondslenteren.

Gassendísme, n. wijsgeerig stelsel van G a s s é n d i in het begin der 16de eeuw.

Gastaldus, m. mid.lat. (it. *gastaldo* of *castaldo*) in de middeleeuwen: beheerder van koninklijke kroongoederen, rentmeester, huishofmeester; – **gasteralgie** of **gastralgie,** f. gr. (van *gastēr*, buik, maag, genit. *gastĕros*, gewoonlijk *gastrós*) Med. maag- en buikpijn; – **gasterănax** of **gastrănax,** m. verteringswerkzaamheid der maag; – **gasteremphráxis,** f. overvulling der maag, verstopping der maagvaten; – **gasteropóden,** z. g a s t r o-

p o d e n; – **gastrectàsie,** f. maaguitzetting; – **gastrentérisch,** adj. (v. *gastēr*, maag en *entĕra*, ingewanden) maag en darmen betreffende; – **gastrenteritis,** f. maag- en darmontsteking; – **gastrepátisch,** adj. maag en lever tegelijk betreffende; – **gastrepatítis,** f. maag- en leverontsteking; – **gastricísme,** n. maagkatarrh, maagontsteking; – *gastrĭcus liquor*, het maagsap; – **gastriloog,** m. buikspreker; – **gastrilogie,** f. buiksprekerij; – **gastrimárg,** m. veelvraat, slemper; – **gastrimargie,** f. vraatzucht; – **gástrisch,** adj. wat het onderlijf betreft, tot de maag behoort, b.v. eene g a s t r i s c h e z i e k t e, eene maag- of onderlijfsziekte, uit onzuiverheden in de eerste wegen geboren, eene maagkwaal; – **gastrĭtis,** f. maagontsteking; – **gastrobrōsis,** f. doorvreting of doorboring van de maag; – **gastrocēle,** f. maagbreuk; – **gastrocōlisch,** adj. tusschen de maag en den karteldarm liggende; – **gastroduodenaal,** adj. wat tusschen de maag en den twaalfvingerigen darm ligt, wat die beide betreft; – **gastrodynie,** f. gr. maag- of buikpijn, maagkramp; – **gastro-enterostomie,** f. 't maken van een gemeenschapsweg tusschen maag en darm; – **gastrohysterotomie,** f. keizersnede; – **gastroláter,** m. buikdienaar; – **gastrolatrie,** f. ook **gastromanie,** f. buikdienst, overdreven zorg voor den buik of de lichaamsverpleging, verlekkerdheid, zwelgerij; – **gastroliĕnaal,** adj. de maag en de milt betreffende; – **gastrolíth,** m. maagsteen; – **gastrolithiăsis,** f. maagpijn, door steenen in dat ingewand veroorzaakt; maagsteenziekte; – **gastrologie,** f. leer der maag; ook z. a. v. g a s t r o n o m i e; – **gastromalacie,** f. maagverweeking; –**gastromantie** (spr. *tie*=*tsie*), f. 't buikwaarzeggen, bij de oude Grieken eene soort van waarzeggen uit de figuren van wijdbuikige, met water gevulde en door lichten omgeven glazen; – **gastromȳcus,** m. alvleesch; – **gastronoom,** m. kunstkok, kok voor lekkerbekken; lekkerbek, smulbroer; – **gastronomie,** f. verfijnde kookkunst, kennis van lekker eten en drinken, lekkerbekkerij; – **gastropathie,** f. maaglijden; – **gastrophĭlus,** m. buikvriend, smulpaap, slemper, brasser; – **gastropódes,** pl. N. H. buikvoeters, buikkruipers, op den buik kruipende wormen en slijmdieren; – **gastrorrhagie,** f. maagbloeding, bloedbraking uit de maag; – **gastrorhaphie,** f. chirurgische operatie van den buiknaad; – **gastrōsis,** f. elke maagziekte; – **gastroskopie,** f. onderzoeking van het onderlijf; – **gastrosophie,** f. kunst of leer om de tafelvreugden met wijsheid te genieten; – **gastrosplenitis,** f. maag- en miltontsteking; – **gastrostenōsis,** f. maagvernauwing; – **gastrotomie,** f. buikopening, buiksnede, opensnijden van het onderlijf; – **gastroxyuris,** f. sterke verzuring in de maag; – **gastrozōon,** n. pl. **gastrozoa,** gr. (v. *zoön*, dier) buikdier, slijmdier.

gastereeren, nederl. met bastaard-uitgang: onthalen, een gastmaal geven; eene smulpartij houden, goede sier maken.

Gasthausreform, n., in Duitschland het streven om koffiehuizen door vereenigingen, die philanthropische bedoelingen en geen winst nastreven, te doen exploiteeren.

Gastonădas, m. sp. in den handel voorkomende cassonade-suiker.

Gastri-, gastro-, zie onder g a s t e r a l g i e.

Gate, (spr. *geet*) eng. poort.

Gâteau, m. fr. (spr. *-to*) koek.

Gâte-metier, m. fr. (spr. *-tjé*; van *gâter*, bederven, prov. *guaster*, oudd. *wastjan*, eng. *waste*, verwoesten, en *métier*, z. ald.) handwerkersbederver, loonbederver, beunhaas, knoeier.

Gâthâ, f. lied, hymne, verspreek in het Avesta.

Gati, f. skr. weg, zielsverhuizing, reïncarnatie.

Gatlingkanon, m. door den Amerikaan Gatling uitgevonden achterlaadrevolver in grooter proportiën, op een veldaffuit rustende met 4, 6 of 10 loopen, die om eene gemeenschappelijke as draaien en projectielen werpen van 215–230 gram; verwant met de m i t r a i l l e u s e (z. ald.).

gauche, fr. (spr. *goosj'*; sp. *gáucho*, scheef; men heeft het ook afgeleid v. het gr. *gausós*, schuin, scheef) linksch, scheef; onhandig, verkeerd, ongeschikt; – *à gauche*, links, ter linkerhand; – **gaucherie,** f. linksch, onhandig, onbeholpen gedrag, lompheid, ongeschiktheid.

Gauchos, pl. sp. (spr. *gá-oe-tsjos*; v. *gáucho*, oneffen, scheef, z. *gauche*) afstammelingen der Spanjaarden in de pampa's van Z.-Amerika, die zich uitsluitend met de veeteelt bezighouden; veehoeders, meestal uit m e s t i e z e n bestaande.

Gaudanine, f. oplossing van paragummi in benzine.

gaudeeren, lat. (*gaudēre*) zich verheugen, verlustigen; – *gaudeāmus*, laat ons vroolijk zijn, het aanvangswoord en daarom ook de benaming van een studentenlied: het **gaudeāmus** – **gaudium,** n. vreugde, verlustiging, pret; – **Gaudentius,** m. en **Gaudentia,** f. eigennamen: de vroolijke.

Gauer, Gaueren, liever **Geberen,** z. ald.

gaufreeren (spr. *gofr-*), fr. (*gaufer*, v. *gaufre*, wafel) met een warm ijzer of anderen vorm figuren op eene stof drukken; stoffen wateren; – **gaufreermachine,** f. stofdrukmachine; – **gaufrage,** f. (spr. *gofra-zj'*) 't stofdrukken.

gaulois, adj. fr. (spr. *goloá*) gallisch, oudfransch.

Gaultheria, f. plantengeslacht uit de familie der E r i c a c æ (z. ald.), uit eene van welke (de *Gaultheria procumbens*) door overhaling eene etherische olie getrokken wordt (zoo geheeten naar G a u l t h i e r, botanicus en geneesheer te Quebeck.

Gausăpum, n. lat. gr. (*gaúsapos*) dikke, ruige wollen stof en een daarvan vervaardigd kleed, dat de romeinsche vrouwen in den winter droegen.

Gauss, f. de eenheid van magnetisme sedert 1900 (congres te Parijs), genoemd naar den natuurkundige Gauss; 1 dyne (z. a.) op 1 cM. afstand, vgl. Maxwell en Weber.

Gave, m. 1) fr. (v. oudfr. *iave* = lat. *aqua*, water) bergstroom; 2) de 1ste, 2de en 3de soort van russisch jachtleer.

Gavelkind (spr. *-kaind*), n. eng. (inz. in Ierland gebruikelijk) erfrecht, volgens hetwelk het

grondbezit gelijkmatig onder de kinderen verdeeld en daardoor verbrokkeld wordt.

Gavétte, f. fr. verguld zilverdraad tot het gouddraadtrekken.

Gávial, m soort van krokodil in N. Australië, Borneo en aan den Ganges.

Gavótte, f. fr. kleine vroolijke dans en de daarbij behoorende muziek (oorspr. dans der G a v o t s, bergbewoners van het kleine landschap G a p in het fr. departement der Opper-Alpen).

Gaylussiet, n. naar den fr. chemicus Gay-Lussac genoemd, bij Merida in Amerika voorkomend mineraal, uit koolzure natron, koolzure kalk en water bestaande.

Gazana, gasava of c a s a v a, f. britschindische zilveren rekenmunt = 1 gl. 20 ct. courant.

Gazda, m. in Bulgarije: vreemdeling, dien men herbergt, gast.

Gaze, f. fr. g a a s (z. ald.).

Gazélle, f. (fr. *gazelle*, sp. *gezela*, it. *gazzella*, v. arab. *gazâl*, wilde geit) hertegeit, zeer slank, vlug, de ree gelijkend dier van het geslacht der a n t i l o p e n, bij de Oosterlingen een beeld van vrouwelijke schoonheid.

Gazétte, f. fr. c o u r a n t, nieuwsblad (it. *gazetta*, zoo genoemd naar eene voormalige venetiaansche kopermunt g a z e t a of *gazzetta*, verklw. v. 't lat.-gr.-perz. *gaza*, schat, vermogen, geldsom, ter waarde van 5 centen, als zijnde dit de prijs van een voormalig ital. nieuwsblad); – ook leemen omkleeding of foedraal, waarin het porselein gebrand wordt; – **gazetier,** m. fr. (spr. *gazetjé*) **gazetteer,** eng. (spr. *-tier*) nieuwsbladschrijver, courantier; ook nieuwsventer.

Gazi, z. g h a z i.

Gazificatie, gazochemie, gazofacteur, gazometer, gazopyrion enz., z. ond. g a s.

Gazon, n. fr. (van het duitsch *wasen*, oudd. *waso*, zode) zode, graszode, grasperk; – **gazo(n)neeren** (fr. *gazonner*), met zoden beleggen.

Gazophylacium, n. gr. (van 't oorspr. perz. *gáza*, f. koninklijke schat, en *phylássein*, bewaken; vgl. g a z e t t e) schatkamer, z. v. a. æ r a r i u m; bewaarplaats van den kerkschat, de o b l a t i ë n (z. ald.) in de kerken.

Gazpacho, m. spaansch volkseten (bestaande uit brood, knoflook, azijn, olie en water).

Gazúa, f. arab. (port. *gazua*, *gazia*, arab. *gazā* of *rgazā*; vgl. r a z i a) slavenjacht in de afrikaansche staten, inz. die, welke van Egypte uit werd gedreven.

Ge, je, lengtemaat in het chineesche rijk = 23 à 24 meters.

Gea, z. G æ a.

Gearing (spr. *giering*), f. eng. versnelling door tandradoverbrenging aan de wielen van een rijwiel; uit de verhouding van het getal tanden op de beide raderen op te maken.

gearmeerd, fr. adj. gewapend, beschermd; het wordt gezegd van kabels.

Geaster, f. gr. (*gē*, aarde, *aster* ster) Bot. aardster, een soort z w a m, z. a. en b o v i s t.

geavanceerd, fr. vooruitstrevend, vrijdenkend en vrijdoende, modern.

Gebáng, m. waaierpalm in O.-Indië (*Corypha gebang*).

Gebelis, pl. uitgelezen turksche troepen; ook chineesche tabak.

Geber, m., pl. **Geberen,** G u e b ĕ r e n (van 't perz. *gabr*, en dit van 't arab. *kafr*, *kâfir*) ongeloovige (vgl. c a f a r d en g i a o u r); ook in het algemeen: vuuraanbidders, aanhangers van de oud-perzische leer van Zoroaster, p a r s i of p a r z e n; ook priesters der vuuraanbidders, magiërs; bij de Mohammedanen in ruimer zin voor ongeloovigen, dwaalleerbelijders.

gecoiffeerd, fr. adj. eigenl. gekapt, mooi gemaakt; ergens mee in zijn schik zijn.

geconditionneerd, fr. adj. goed of slecht g., d. i. in goeden of slechten toestand verkeerend.

Gedal, m. turk. oorlog op den weg Gods, d. i. tegen de ongeloovigen.

Gedang, m. oostindische inhoudsmaat, inz. voor peper, ongeveer = 4 kilo.

Gedékli, m. pl. turk. eerewacht van den sultan te paard.

gedenatureerd, zie d e n a t u r e e r e n.

Gedidaula-moekatasi, m. turk. controleur der belastingen in verschillende deelen van het turksche rijk.

Gedrosia, pl. oud-perz. provincie, thans ongeveer Beloedschistan, in Z.-Azië, grootendeels onvruchtbaar, uit zout- en zandvlakten bestaande.

Geertrui, Geertruida, zie G e r t r u i d a.

Geese, pl. v. g o o s e (z. ald.).

Gefion of **Gefjon,** f. noor. Myth. (eig. geefster, v. 't ijsl. *gefa*, geven) strenge, maagdelijke godin, de Diana der Scandinaviërs, welke alle vrouwen opneemt, die als maagd sterven, en aan wie men invloed op de vruchtbaarmaking en bebouwing der aarde toeschrijft.

Gehénna, n. hebr. (gr. *hinnôm*) oorspr. het aan den M o l o c h (z. ald.) tot kinderoffers gewijde dal Hinnom bij Jeruzalem, het dal des geheims (2 Kon. 23, 10); vervolgens in de christelijke kerktaal (gr. *geënna*, lat. *gehenna*) hel, hellepoel, verblijf der verdoemelingen.

Gein., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor H. B. Geinitz (1814–1900).

Geïne, f. gr. (v. *gē*, aarde) zwartbruine grondstof der akkeraarde; – **geïstika,** f. **geïstiek** f, aardkunde, natuurleer der aarde, beschrijving van de vaste landmassa's der aardoppervlakte in tegenst. met h y d r o g r a p h i e.

Geira, f. port vóór 1868 landmaat in Portugal = 58,568 are.

Geisha, f. jap. dansmeisje en zangeres in theehuizen en bij feestmaaltijden, ten onrechte in Europa dikwijls met publieke vrouwen gelijkgesteld,

Geisir of **geiser,** m. ijsl. (v. *geyse*, woeden) heete springbron o. a. op IJsland; ook: verwarmingstoestel voor bad- en waschwater.

Geisslersche buis, glazen buis met zeer verdunde lucht of een ander gas, waarin eigenaard. lichtverschijns. optreden, als een elektrische vonk overspringt.

Gekko, m. dierengeslacht uit de orde der hage-

dissen in Arabië, Egypte, O.-Indië en op de Zuidzee-eilanden, in Ned.-Indië *tokè* geheeten; het zijn onschuldige dieren, waarvan sommige soorten in de woningen leven en veel insekten verdelgen.

gelamelleerd, uit dunne (ijzeren) schijfjes (lamellen) opgebouwd; het wordt gezegd van magneetkernen.

Gelander-basji, m. bevelhebber der lijfwacht van den koning van Perzië.

Gelasinen, pl. gr. (*gelasīnoi*, nw.lat. *gelasīni, dentes*, v. 't gr. *gelān*, lachen) lachtanden, de voorste snijtanden, die bij 't lachen vooral zichtbaar worden; – **Gelasius,** mans- en vr.naam: de vroolijke, lachende; – **gelásme,** n. 't lachen, inz. kramp- of stuipachtig lachen, ziekelijk, s a r d o n i s c h lachen; – **geloskopie,** f. onderzoek en beschouwing van het lachen, om daaruit het karakter op te maken.

Gelatine, f. fr. (spr. *zjelatiên'*; van *geler*, lat. *gelāre*, bevriezen) geleistof, gezuiverde lijm door koking uit celweefsel, huiden, pezen enz. getrokken, dat bij verkoeling een lillende massa of gelei wordt en bij het droogworden overgaat tot eene harde, brosse, kleur-, reuk- en smaaklooze zelfstandigheid; in de scheikunde wordt **gel** de gestolde gelatine genoemd, **sol** de in vloeistofzwevende gelatine; – **gelatineus,** adj. (fr. *gélatineux*) geleiachtig; – **gelatiniseeren** (spr. $s=z$), zich tot geleistof laten brengen, gelei worden; – **gelée,** f. fr. (spr. *zjelé*; provenc. *gelada*, it. *gelato*), **gelei,** slijmig verdikt, gestremd of gestold sap van dierlijke of plantenstoffen.

Gelbum of **gelfum,** n. lat. pyriet, uit Hongarije, eene soort van markassiet of bismuth; ook steen der wijzen.

Gelée, gelei, z. ond. g e l a t i n e.

gelidus, adj. lat. (v. *gelu*, ijskoude) ijskoud, ijzig, vriezend; – **geliditeit,** f. nw.lat. ijskoude, strenge koude.

Geloskopie, f. z. ond. g e l a s i n e n.

Gelsomino, it. (spr. *dzjels-*) karakterrol in de ital. pantomime en operabuffa, karikatuur van een ital. dandy.

Gemara, z. ond. t a l m u d.

Gematrie of g a m e t r i e, f. kabbalistische, mathematische verklaring van de woorden der H. Schrift, waarbij de letters als getallen worden aangenomen; – **gemátrisch,** adj. wat tot die zoogenaamde wetenschap behoort.

Gember, f. (mid. hoogd. *gingeber*, gr. *dzingebĕri, dzingibĕris*, lat. *zingĭber, zingibĕri*, arab. en perz. *zendschebîl*, uit het indisch *sringawêra*, d. i. hoornvormig, van *sringa*, hoorn, en *wêra*, gedaante) kruidige wortel van een oostind. gewas.

Geméllen, pl. lat. (*gemélli*) tweelingen; – **gemelliflórisch,** adj. Bot. met paarswijze staande bloemen; – **gemellipárisch,** adj. tweelingen barend.

Gemelliones, pl. lat. metalen vaten ter handwassching der priesters in de Kath. kerk.

gemineeren, lat. (*gemināre*) verdubbelen, tweevoudig maken; – **geminātie** (spr. $t=ts$), f. verdubbeling; – *geminatus, a, um*, lat. Bot. gepaard, twee aan twee geplaatst; – **geminiflórisch,** adj. z. v. a. g e m e l l i f l o r i s c h.

Gemmen, f. pl. lat. (van *gemma*, eig. knop, uitbotsel; in nw.lat. steenzout) edelgesteenten, inz. gesneden steenen met diepe of verheven figuren (vgl. c a m e e en i n t a g l i o), ringsteenen; – **gemmasceeren,** knoppen krijgen; – **gemmātie** (spr. $t=ts$), f. nw.lat. (van *gemmāre*, uitbotten, knoppen krijgen) Bot. uitloopen der knoppen, het knoppen der gewassen; tijd daarvan; Zoöl. een soort ongeslachtelijke voorplanting, waarbij zich knoppen aan het moederdier ontwikkelen.; – **gemmesceeren,** tot een edelsteen worden; – **gemmiférisch,** adj. edelsteenen bevattende; – **gemmificātie** (spr. $t=ts$), f. ontwikkeling der knoppen; – **gemmiflórisch,** adj. met in knoppen besloten bloemen; – **gemmiparie,** f. voortbrenging door knoppen.

gemüthlich, adj., dui. gezellig, goedhartig, op zijn gemak, kalmpjes.

Gendarme, m., pl. **gendarmes,** ook **gens d'armes,** fr. (spr. *zjañdárm*; v. *gens*, lieden en *armes*, wapens) eig. wapenmannen; gewapende macht ter handhaving van de openbare veiligheid, rijkspolitie; – **gendarmerie,** f., korps der gendarmes; ook lichtgewapende infanterie in Ned. Indië.

Gendee, f., mal. koelkom, van terracotta gemaakt en poreus.

Gender, f. mal., slaginstrument uit de g a m e l a n, z. a., bestaande uit metaalstaven, die op bamboekokers rusten.

Gendsche, n. zekere tapijtsoort uit G. d. i. Elisabetpol in Transkaukasië.

Gendre (spr. *zjañdr'*) m. fr., schoonzoon.

Gêne, f. fr. (spr. $g=zj$, uit het hebr. *gehenna*, z. ald.; oud fr. *geéne*, hel, voorts pijniging), eig. pijn, marteling, foltering, kwelling; gemeenlijk: dwang, belemmering der maatschappelijke welvoegelijkheid; – *sans gêne* (spr. *sañ*), zonder dwang of belemmering, ongedwongen, ongegeneerd; – **geneeren,** (fr. *gêner*) dwingen, bezwaren, lastig vallen, drukken, persen, spannen, beperken of insluiten; – **zich geneeren,** zich dwang aandoen, zich een klein ongemak opleggen, getroosten; – **geneer je niet,** doe of ge thuis waart, ook iron. tot iemand, die zich te vrijpostig gedraagt; – **genant,** adj. belemmerend, hinderlijk, lastig, bezwarend, moeielijk, de vrije of ongegedwongen beweging belemmerend of hinderend.

Genan, genant, m. en f. verouderd ned. (van *naam*), naamgenoot(e); makker, gezel.

Genealogie, f. gr. (van *genea*, geboorte, geslacht, nakomelingschap) leer, wetenschap der geslachten, der geslachtsopvolging, geslachtkunde, geslachtrekenkunde, stamregister, afstamming, geslachtsafleiding, stamboom; – **genealoog, genealogist,** m. geslachtkundige, geslachtvorscher, geslachtbeschrijver, stamboommaker; – **genealógisch,** adj. geslachtrekenkundig, naar den stamboom; – **genealogische lijst,** f. geslachtslijst; – **geneanomie,** f. leer van de natuurwetten, die zich in het wezen der stammen geslachtgenooten openbaren, leer van het overerven van eigenschappen van het lichaam

en den geest; – **genearch,** m. hoofd van een stam, de stamvader.

generaal, adj. lat. (*generālis*, van *genus*, geslacht) het geslacht betreffende of bevattende (in tegenst. van s p e c i a a l), algemeen, algemeen geldig, hoofdzakelijk; wat alles bevat, of zich over allen of een groot getal uitstrekt; in samenstellingen: opper- of hoofd- enz. b. v. g e n e r a a l-i n t e n d a n t, a u d i t e u r-g e n e r a a l enz.; – *en général*, fr. (sp. *añ zjenerâl*) in het algemeen, over 't geheel: zoo ook *généralement* (spr. *zjeneraal'mâñ*), of lat. *generaliter* en *generātim*; – **generaal,** m. fr. (*général*) in 't algemeen opperhoofd, bevelvoerder, b.v. hoofd eener geestelijke orde; inz. bevelvoerder over het leger, veldheer, heervoerder; b.v. generaal der infanterie, der cavalerie enz.; – *général en chef*, fr. (spr. *sjef*) opperbevelhebber; – **generaal-agent,** m. hoofdgevolmachtigde van eene zaak, hoofdagent; – **generale bas,** m. hoofd- of grondbas, grondstem van een muziekstuk met de reeksen van al de accoorden, waaruit de harmonie van het stuk bestaat; in't algemeen de harmonieleer; – *general glut*, (spr. *dzjèneral glut*) eng. het overvoerd zijn van de markt; – **generale kaart,** f. kaart van een geheel werelddeel, algemeene kaart; – **generale marsch,** m. 't opbreken en optrekken van een geheel leger, b.v. tot een veldslag; – **generale pachters,** eertijds in Frankrijk de leden eener vereeniging, die zekere rechten, b. v. het zout- en tabaksmonopolie, voor eigen rekening inden en den staat daarvoor een jaarlijksche som betaalden; – **generaal pardon,** n. door den staat uitgesproken algemeene kwijtschelding van straf wegens een zeker vergrijp; – **generale staf,** m. hoogere bevelvoerende officieren van een regiment; – **generaal-vicaris,** m. plaatsvervanger van een bisschop; – **generalaat,** n. nw.lat., veldheerswaardigheid, opperbevelhebberschap, opperbevel; waardigheid van een geestelijk ordehoofd; – **generaliseeren** (spr. *s=z*), nw.lat. algemeen maken; – **generalisātie** (spr. *-zaatsie*), f. algemeenmaking; – **generalisator,** m. iemand die generaliseert; – **generalissimus,** m. nw.lat.(superlatief van *generālis*) opperbevelhebber van het leger, heervorst; – **generalissime,** f. bij bloemisten: eene variëteit van de hyacint; – **généralisten,** m. pl. Christenen, die tot geen der bestaande godsdienstpartijen willen gerekend worden; – **generaliteit,** f. (later lat. *generalitas*) 1) algemeenheid, eigenschap des geslachts, in tegenst. van s p e c i a l i t e i t; 2) gezamenlijke heervoerders, de raad der veldheeren; 3) algemeene staten van een land; – **generaliteitslanden,** pl. weleer: landschappen. die niet aan een bijzondere provincie, maar aan de geheele republiek der Vereenigde Nederlanden onderhoorig waren (b.v. Staats-Vlaanderen, de Meierij van den Bosch, de Baronie Breda enz.).

Generalife, n. sp. (van arab. *dschennat al arif*, tuin van den bouwmeester) moorsch zomerpaleis te Granada in Spanje.

genereeren, lat. (*generāre*) telen, voortbrengen, verwekken, maken; – **generatie** (spr. *t=ts*), f. (*generatĭo*) teling, voortteling, voortbrenging, ontstaan; afstamming, de stam, geslacht, menschengeslacht, nakomelingschap; gelijktijdig levende menschen, menschenleeftijd, de dooreen genomen ouderdom, dien de menschen bereiken en die op 30 tot 33 jaren geschat wordt; Theol. wijze, waarop de Zoon van den Vader uitgaat; – *generatĭo aequivŏca*, f. of fr. *génération spontanée*, eig. N.H. de voortplanting zonder bevruchting; voortbrenging uit zich zelf; – **generatief,** adj. nw.lat. telend, voortbrengend; – **generātor,** m. lat. teler, voortbrenger, vader; stoommaker, een oven, een ketel bij stoommachines; El.: de elektromachine, dynamo of motor.

genereus (spr. *g=zj*), fr. (*généreux*, van 't lat. *generōsus, a, um*, oorspr. van goede, edele geboorte, v. g e n u s, z. ald.) edelmoedig, edeldenkend, grootmoedig, mild; – **generositeit** (spr. *s=z*), of fr. **générosité,** f. edelmoedigheid, grootmoedigheid, milddadigheid, groothartigheid, onbaatzuchtigheid; – *generōso*, it.(spr. *dzjenerózo*) Muz. edel, deftig voor te dragen.

Genericātie (spr. *t=ts*), f. nw.lat. (v. 't lat. *genus*, z. ald.) vorming van nieuwe geslachtsbegrippen; terugvoering van soorten op geslachten.

genĕris commūnis enz., z. ond. g e n u s; – **genérisch, generiek,** adj. nw.lat. tot het geslacht behoorende, aan een geslacht eigen, b.v. het g e n e r i s c h o n d e r s c h e i d, geslachtsonderscheid.

Genĕsis, f. gr. (v. *genesthai*, worden, ontstaan) 't ontstaan, de wording, voortbrenging; eerste boek van Mozes: de scheppingsgeschiedenis; – **genesimantie** (spr. *t=ts*), f. geboortewichelarij, d. i. voorspelling der lotgevallen van een mensch uit bijzondere omstandigheden bij zijne geboorte; – **genesiologie,** f. voortbrengingsleer; – **genésisch,** adj. de voortteling betreffende; – **genétisch,** adj. het ontstaan of den oorsprong en de ontwikkeling van iets betreffende, opsporende of verklarende, wording- of oorsprong verklarende; – **genétische methode,** f. die manier, welke den gang der vorming en ontwikkeling van eene zaak aangeeft en inzicht verleent omtrent haar ontstaan; – **genétische verklaring,** zulk eene, die niet enkel de kenmerken eener zaak, maar ook haar ontstaan leert kennen.

Genet (spr. *zje-*) n. fr., kleine, wel geëvenredigde hengst, spaansch paardje, klepper; afgeleid van het arab. *Zeneta*, een stam der Berbers.

Genethliăkon of **genethliăcum,** n. gr. (v. *genéthlios*, tot de geboorte behoorende, geboortedag, v. *genethlē*, geboorte) gedicht op den geboortedag, wiegezang; – **genethliăcus** of **genethlioloog,** m. waarzegger uit het geboorteuur; – **genethliologie,** f. voorspelling; waarzeggerij uit het geboorteuur, 't planeetlezen, horoskoop trekken.

genetisch, z. ond. g e n e s i s.

Genetrix, z. ond. g e n i t a l i a.

Genétte, 1) f. fr. (spr. *zjenétt'*; port. *geneta, gineta*, sp. *gineta*, nw.lat. *genetta*, misschien van *genêt*, lat. *genista*, brem, een heestergewas in welks nabijheid het dier zich gaarne ophoudt)

of **genétkat,** op den bunzing gelijkend dier, uit het geslacht der stinkdieren in het Oosten; – **genette,** 2) f. fr. (spr. *zjenett'*; sp. *gineta*, zoogenaamd turksch paardengebit, met een ring in plaats van kinketting; – *à la genette* r ij d e n, met zeer korte stijgbeugels, op zijn spaansch rijden.

Genèvre of **genièvre,** fr. (spr. *g=zj*; it. *ginepro*, uit het lat. *junipĕrus*) jeneverbes; brandewijn uit jeneverbessen (eng. g i n bij verkorting); – **genevrétte,** f. jeneverbessen, -wijn.

geniaal, z. ond. g e n i u s.

Geniāles, f. pl. (van 't lat. *geniālis*, vermakelijk, vroolijk) Myth. godheden, die de vermaken bestuurden, lustgodinnen.

Genialiteit, z. ond. g e n i u s.

Genickstarre, f. dui. nekkramp, m e n i n g i t i s-c e r e b r o s p i n a l i s z. a.

Geniculātie, f. later lat. z. v. a. g e n u f l e x i e, z. ond. g e n u a a l.

geniculum, n. pl. *genicula*, lat. (eig. *knie*) Bot. geleding.

Genie, n. (spr. *zjenie*, uit het fransch *le génie*, van 't lat. *genĭus*, beschermgeest, geest; *ingenĭum*, aangeboren begaafdheid; vgl. g e n i u s) het eigenaardige of de natuur van eene zaak of eenen persoon, de geest b.v. eener taal, gew. d e g e n i u s d e r t a a l, taalgeest; natuurlijke aanleg of vatbaarheid, natuurgave, verstandsbekwaamheid, aangeboren geestvermogens, natuurlijk verstand, schranderheid, vernuft, vindingrijk verstand, oorspronkelijkheid; naar G o e t h e s bepaling: „de kracht des menschen, welke door handelen en doen wetten en regels geeft;" vindingrijke, scheppende geest, hij, die iets oorspronkelijks en tevens voorbeeldigs levert, die denkt en handelt, gelijk nog niemand vóor hem gedacht en gehandeld heeft, inz. op het gebied der schoone kunsten (niet hetzelfde als t a l e n t); ook **genie,** f. ingenieurs of krijgsbouwkunst, die de versterking, den aanval, de verdediging van plaatsen, van een kamp enz. bevat (vgl. i n g e n i e u r); – **genie-corps,** z. c o r p s d e g é n i e.

Geniën, z. ond. g e n ĭ u s.

Genièvre, z. g e n è v r e.

Genioglŏssus, m. gr. (van *gĕneion*, baard, ook kin, met zinspeling op het daaraan zich eerst vertoonend haar, als teeken van het beginnend voorttelingsvermogen) Med. kaakbeens-tongspier; – **geniohyoïdes** of **geniohyoïdeus,** m. kaaktongbeensspier; – **geniopharўngĕus,** m. kaakbeenstrotspier.

Geniographie, z. ond. g e n i u s.

Genísta, f. lat. Bot. struik met geel gespikkelde bloemen, priemkruid; brem, ook g i n s t geheeten; – *genista tinctorĭa*, verfkruid, kleine duitsche brem, dienende tot geelverven.

Genísten, m. pl. eene secte van Joden, die voorgaven in rechte linie van Abraham af te stammen.

Genitalia of **genitaliën,** pl. lat. (v. *genĕre*, *gignĕre*, telen; *genĭtum*, geteeld) geslachtsdeelen, schaamdeelen; Myth. godheden, die bij den geboortestond over den mensch gesteld waren; – **genitīvus** of **genitief,** m., z. onder c a s u s; – *per genitīvum*, door den teler (genitivus), d. i. door huwelijk of echtverbintenis (iets verkrijgen, tot een ambt geraken, enz.); – **genitocruraal,** adj. nw.lat., tot de dijen en teeldeelen behoorend; – **genitoürinair,** adj. tot de geslachtsdeelen en watervaten behoorende; – **genitor,** m. lat. teler, vader; – **genitōres,** pl. ouders, telers; – **genitrix,** f. voortbrengster; moeder; Myth. bijnaam van Venus; – **genituur,** f. (*genitūra*) teling, voortbrenging, bevruchtend zaad, ook lotsvoorspelling uit den stand der sterren bij den geboortestond, z. v. a. n a t i v i t e i t.

Genius, m. lat. (v. *genĕre*, *gignĕre*, telen) oorspronkelijk ingeschapen aard, ingeboren geest; inz. 1) bij de Ouden geest of dæmon, die den mensch gedurende zijn leven bijbleef, of die eene stad, een staat, een kust enz. beschermde; beschermgeest, beschermengel, schutsof beschermgeest; een **genius** in de schoone kunsten, een hooger wezen in de gestalte van een gevleugeld kind, gewiekte geest; pl. **geniën** (wel te onderscheiden van g e n i ë e n, z. **genie**), of **geniussen,** lat. *genĭi*, beschermgeesten, vleugelgeesten; 2) het eigen en kenmerkend karakter, de geest eener zaak, b. v. de g e n i u s d e s t ij d s (of *genĭus seculi*), de geest der eeuw, de tijdgeest; de g e n i u s d e r t a a l (vgl. g e n i e); – **geniaal** (lat. *geniālis*, 1) de teling betreffend, echtelijk, 2) mid. lat. en nw.lat. zijn ingeboren geest (genius) volgende, vgl. g e n i e); 3) sterkgeestig, scheppend, vindingrijk, vernuftig; – **genialiteit,** f. oorspronkelijke, aangeboren geestkracht, scheppend vermogen, vernuft in het uitvinden enz. (vgl. g e n i e); – **geniographie,** f. lat.-gr., geestenbeschrijving, leer van de beschermgeesten.

Gennah, n. arab. (spr. *dzjenna*; eig. met palmen en boomen beplante tuin, v. *janna*, bedekt zijn) paradijs der Mohamedanen.

Genoise, f. fr. (spr. *zjenoaz'*; v. *gênois*, genueesch, v. *Gênes*, het fr. woord voor Genua) pastei; als rekenmunt z. v. a. g e n o v i n a, z. ald.

genou, m. fr. (spr. *zj'noe*; = lat. *genu*) knie; pl. *genoux*; – *à genoux*, op de knieën, geknield; – **genouillère,** (spr. *zj'noeljèr'*) f. fr. kniestuk van een harnas; kniescheen; ook knieriem van sommige ambachtslieden; Mil. benedendeel eener batterij tot aan de schietgaten, de kniehoogte.

Genovíne of *nuova dóppia*, f. it., voormalige rekenmunt te Genua, in de jaren 1753–58 van 100 l i r e s = 42 gl. 11 ct., van 1792—95 van 96 l i r e s = 37 gl. $73^1/_2$ ct. innerlijke waarde; van beide had men halven en kwarten.

Genre, z. ond. g e n u s.

Gens, f. 1) lat. geslacht, stam; b. v. *Gens Cornelia*, *Julia*, enz., stam die denzelfden geslachtsnaam voert, van denzelfden stamvader zijn afkomst rekent en in verscheiden familiën gesplitst is; **gens,** pl. 2) fr. (spr. *zjañ*) lieden; – *gens d'épé*, krijgslieden, mili-

tairen; – *gens de lettres*, letterkundigen; – *gens de robe*, advocaten, rechters, en *gensdarmes*, z. g e n d a r m e.

Genseeli, f. gouden rekenmunt in Egypte.

Genserik, m. oudd. naam: de woudrijke.

Génte, (spr. *jente*) f. sp. volk, lieden vgl. g e n s. 2).

Genteel, (sp. *dzentiél*) adj. eng. edel, fatsoenlijk.

Gentiaan (spr. *ti=tsi*), f. lat. (*gentiāna*; naar den illyrischen koning Gentius benoemd) een blijvend geneeskrachtig tuingewas; – **gentianine**, f. nw.lat. alkaloïde in den gentiaanwortel, gentiaanbitter.

gentil, adj. fr. (spr. *zjañtí* of *zjañtiel*; van 't lat. *gentīlis*, tot eene familie (*gens*) behoorende; dus eig. van (goede) familie) aardig, lief, netjes, mooi, beleefd, wellevend, hupsch, bevallig; – **gentillesse**, f. (spr. *zjañti-ljèss'*) aardigheid, netheid, vriendelijkheid, wellevendheid, bevalligheid; – **gentilhomme**, m. (spr. *zjañti-ljómm'* it. *gentil'uomo*) edelman, adellijk persoon; – **gentils**, pl. (spr. *zjantiels*) gezochte Elzasser wijnen.

gentīlis, pl. lat., eig. aan vreemde volkeren (*gentes*) behoorende: vandaar bij christenschrijvers: heidensch (vgl. e t h n i s c h); – **gentilísme**, n. heidendom; – **gentilicisch**, adj. (lat. *gentilicĭus*) wat aan de g e n t i l e n of medeleden van een geslacht behoort, b. v. g e n t i l i c i s c h e n a a m; g e n t i l i c i s c h r e t r a c t, n. recht van voorkoop, hetwelk aan de familie van den vroegeren bezitter, wegens de verwantschap, toekomt.

gentle hint (spr. *dzjentl haint*), eng. zachte wenk.

Gentleman, m. eng. (spr. *dzjént'lmen*; van *gentle* = fr. *gentil*) beschaafd man, man van stand, van opvoeding; ieder, die in Engeland tusschen den hoogen adel en de werkende volksklasse staat; ook: man van eer, rechtschapen man; – *gentleman born and bred*, heer van geboorte en opvoeding; in het meervoud **géntlemen**, als titel, waarmede men aanspreekt, z. v. a. Mijne Heeren, Weledele Heeren! – **gentleman-cómmoners**, studenten op eng. universiteiten, die van eigen vermogen leven; – **gentleman-pénsioners**, koninklijke trawanten; – *gentlemanlike* (spr. *-laik*) den man van eer, van fatsoen gelijk, hem betamende, zijner waardig; – *gentlemen-at-arms*, pl. officieren der koninklijke lijfwacht in Engeland; – *gentlemen of the king's bedchamber* (spr. *bedtjseember*), kamerheeren; – **gentry**, f. (spr. *dzjéntri*) in Engeland de lagere of kleine adel, ter onderscheiding van den hoogeren of de n o b i l i t y; tot de gentry behooren k n i g h t s, e s q u i r e s, de jongere zonen der l o r d s, de oudste zonen der baronets zoolang de vader leeft, en die gentlemen, welke door stand en rijkdom den adel op zijde streven; bijzondere voorrechten zijn met de gentry niet verbonden.

Gentoo's, z. H i n d o e s.

genuaal, adj. lat. (v. *genu*, knie) de knie betreffende; – **genufléxie** of **geniculātie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat., kniebuiging; vereering door voetval; – *geniculatus, a, um*, lat. Bot. geknikt, met een hoek, als gebroken; – **gegeniculeerd**, adj. knievormig gebogen; met gewrichten.

Genueze, genuine, z. v. a. g e n o v i n e.

genuïen, adj. lat. (*genuīnus, a, um*) aangeboren, natuurlijk; echt, onvervalscht, onvermengd, zuiver, rein; – **genuïniteit**, f. nw. lat., echtheid, onvervalschtheid.

Genus, n. lat. (pl. *genĕra*; oorspr. geboorte, van *genĕre, gignĕre*, baren) geslacht, van ruimer omvatting dan *species* (de soort), inz. Gram. de geslachtsvorm der woorden, n.l. m a n n e l ij k (*masculīnum*) of v r o u w e l ij k (*feminīnum*), beide met het lidwoord de, of o n z ij d i g, geslachtloos (*neutrum*), met het lidwoord h e t; – *genĕris masculīni, feminīni, neutrīus*, van het mannel., vrouwel., onzijdige geslacht; – *genĕris commūnis*, gemeenslachtig, d. i. zoo wel mannelijk als vrouwelijk (b. v. lat. *civis*, de burger en de burgeres; en in 't nederl. e r f g e n a a m, b o e t e l i n g, e c h t g e n o o t); – *generis epicœni*, gelijk- of zelfslachtig, zoodat beide natuurgeslachten door één der beide overeenkomstige taalgeslachten worden voorgesteld (b. v. a r e n d, m u i s); – *genĕris omnis*, van elk geslacht; – *genus irritabĭle vatum*, het prikkelbare ras der dichters (citaat uit Horatius' brieven); – *in genĕre*, in 't algemeen, over 't geheel; – **genre**, n. fr. (spr. *zjañr'*) geslacht, soort; – *tous les genres sont bons, hors le genre ennuyeux* (spr. *toe lè zjañr' soñ boñ or le zjañr' annuïeu*), elk genre is goed behalve het vervelende; – **genre-tafereel, genre-schilderij**, schilderij, dat een tooneel, eene handeling enz. uit het dagelijksch leven voorstelt, ter onderscheiding van de historische voorstelling, die haar voorwerp aan de geschiedenis ontleent.

Genyantralgie, f. gr. (v. *genys*, kaak, *antron*, holte, en *algos*, pijn), Med. pijn in de holte der bovenkaak.

Geobiologie, f. gr. (v. *gea*, samengetr. *gē*, de aarde, en b i o l o g i e, z ald.) leer van het leven der aarde; – **geoblásten**, pl. (v. *blastós*, kiem, *blástanein* kiemen) Bot. aardkiemers, planten, die de zaadbollen bij het kiemen onder den grond laten, onderscheiden in r h i z o b l a s t e n, wortelhebbenden, en a r r h i z o b l a s t e n, wortelloozen; – **geocéntrisch**, wat op het middelpunt der aarde betrekking heeft; uit het middelpunt der aarde beschouwd; ook: den aardbodem en zijn bebouwing, dus den landbouw tot uitgangs- en middelpunt hebbende, gezegd van de economie, die niet de industrie tot uitgangspunt van haar beschouwingen maakt; – **geochosie** (spr. *s=z*), (van *chōnnýnai*, overstorten) f. Med. aardbad, overstorting met aarde; – **geócisch**, adj. op de aarde levend, in de aarde wonend; – **geocýklisch**, de omwenteling der aarde voorstellende; – **geocycliek**, f. **geocýklon**, n. of **geocyklische machine**, f. werktuig om aanschouwelijk te maken hoe de afwisseling der jaargetijden, het lengen en korten der dagen enz. veroorzaakt wordt, doordat de as der aarde onder eenen hoek

van $66^1/_2{}^0$ op het vlak der ecliptica helt; – **geodæsie,** f. (v. *daiein*, deelen) kunst der land- of veldverdeeling, aardmeting, landmeting; – **geodæt,** m. landmeter; – **geōde,** f. Min. adelaarsteen, arendsteen, klappersteen (*aetiet*); – **geodynamika,** (vgl. d y n a m i k a) leer van de werkende krachten der aarde; – **geognosie** en **geognostika,** f. kennis der aardlagen of aardformaties, mijnbouwkunde, leer van de samenstelling, den bouw der vaste aardkorst; – **geognóst,** m. kenner dier leer; – **geognóstisch,** adj. daartoe behoorende; aard- en mijnbouwkundig; – **geogonia** of **geogonie,** f. leer van het ontstaan en de vorming van den aardbol; – **geogonist,** m. onderzoeker of kenner der aardwording, der aardvorming; – **geograaf,** m. (van *gráphein*, schrijver) aardrijksbeschrijver, aardrijkskundige; – **geographie,** f. aardrijksbeschrijving, aardrijks- of landenkunde; m a t h e m a t i s c h e, p h y s i s c h e en p o l i t i e k e g e o g r a p h i e, wiskundige, natuurkundige en staatkundige aardrijksbeschrijving, of de beschrijving der aarde met betrekking tot de meetbare, de natuurlijke en de staatkundige verhoudingen van hare oppervlakte; – **geográphisch,** adj. aardrijksbeschrijvend, tot de aardrijkskunde behoorende; de g e o g r a p h i s c h e b r e e d t e eener plaats op aarde, de afstand der plaats van den evenaar naar het noorden of zuiden, van daar n o o r d e r- en z u i d e r b r e e d t e; de g e o g r a p h i s c h e l e n g t e eener plaats haar afstand van een zekeren meridiaan of lengtecirkel, nulmeridiaan geheeten; – g e o g r a p h i s c h e m ij l, z. ond. m ij l; – **geohydrograaf,** m. aard- en waterbeschrijver; – **geohydrographie,** f. aard- en waterbeschrijving; – **geoïde,** f. werkelijke vorm der aardoppervlakte, streng genomen geen sphaeroïde; – **geologie,** f. leer van den bouw der aarde, somtijds verdeeld in g e o g n o s i e en g e o g o n i e (z. ald.); inz. z. v. a. g e o g o n i e, leer van de vorming der aarde; – **geoloog,** m. aardkenner, aardonderzoeker, inz. een kenner van de aardvorming; – **geológisch,** adj. aardleer, inz. de kennis der aardvorming betreffende of daartoe behoorende; – **geománt,** m. aard- of zandwaarzegger; – **geomantie** (spr. *t*=*ts*), f. aard- of zandwaarzeggerij, de punteerkunst, die verborgen zaken door middel van punten in het zand en dgl. zoekt uit te vorschen; – **geomántisch,** adj. tot die kunst behoorende; – **geomechánika,** f. mechanika der vaste lichamen; – **géometer,** m. aardmeter; landmeter; meetkundige, meetkunstenaar; – **geometrie,** f. aardmeting, meetkunde, leer der ruimte-uitgebreidheid; – **geométrisch,** adj. tot de meetkunde behoorende, meetkunstig; eene g e o m e t r i s c h e s c h r e d e = 5 fr. voeten of 1,6242 meter; – **geomantographie,** f. kunst om in velerlei kleuren gedrukte reliëfkaarten uit eene geperste papiermassa te vervaardigen (door Bauerkeller uitgevonden); – **geomorphologie,** f. leer van de aardkorstvorming; – **geōmys,** m. (v. *mȳs*, muis) aardmuis, buidelmuis; – **geonóóm,** m. kenner der aardsoorten en der aardbouwkunde; – **geonomie,** f. kennis der aardsoorten en haar gebruik, aardbouwkunde; – **geophágen,** m. pl. aardeters; – **geophagie,** f. aard- of kleieten, een gebruik o.a. in Oost-Indië, waar de „a m p o h" (een kleisoort) gegeten wordt, evenals bij vele andere volken; – **geophysica,** f. leer van de physische verschijnselen in 't binnenste der aarde, waartoe de eigen warmte van het aardlichaam, zijne dichtheid, het aardmagnetisme en de tellurische verschijnselen der lucht behooren; – **geoplastiek,** f. kennis van de verheffingen en dalingen en de daardoor veroorzaakte gedaante der aardoppervlakte; – **geoponie,** f. aardbearbeiding, land- of veldbouw; – **geoponika,** n. pl. verzameling van grieksche geschriften over den landbouw; – **georāma,** n. aardtafereel, een naar alle zijden overzicht gevend tafereel van de aarde (vgl. p a n o r a m a); – **Georg,** gr. *geōrgos*, van *gē*, aarde, en *ergon*, werk, arbeid) en **Georgine,** f. in platduitsch J o r i s en J u r r i a a n, mansn.: landbouwer, boer, akkerman, landeigenaar; landbouwster, boerin enz.; – **George-daalders,** S t.-J o r i s d a a l d e r s, algemeene benaming voor de daalders die St.-Joris in strijd met den lintworm of draak voorstellen en waaraan men vroeger de kracht van amuletten toekende; – **Georgd'or,** m. gouden Georg, een hannoversch vijfthalerstuk, ongeveer = 10 gl. courant; er zijn dubbele en halve van; – **Georgenobel,** onder Hendrik VIII geslagen eng. goudmunt met het beeld van St.-Joris, geldende ongeveer 10,50 gulden; – **George-orde,** f. orde van den kouseband, naar de ridderketen met het beeld van St.-Joris; – **Georgiumsidus,** n. de planeet Uranus, door Herschel in 1781 ontdekt en door hem naar George IV genoemd; – **Georgia-Augusta,** f. lat. hoogeschool te Göttingen, naar haren stichter, den keurvorst G e o r g A u g u s t (of koning Georg II); – **georgica** of **georgika,** n. pl. gr. landelijke gedichten, de gezangen van V i r g i l i u s, ook van D e l i l l e, over den landbouw, velddichten; – **georgine,** f. Bot. schoone buitenlandsche eenjarige tuinbloem, oorspr. in Mexico inheemsch (in 't begin der vorige eeuw door den botanicus W i l d e n o w te Berlijn dus genoemd ter eere van den natuurkenner G e o r g i te Petersburg, bij ons te lande meer d a h l i a (z. ald.) geheeten; – **georgophilos** of **georgophiel,** vriend van den akkerbouw, liefhebber van het landleven; – **geoskoop,** m. aardbeschouwer; – **geoskopie,** f. aardbeschouwing, inz. met betrekking tot de weerkunde; – **geostatika,** f. leer van het evenwicht der aarde, van het evenwicht der vaste lichamen; – **geostereophastiek,** f. reliëf-voorstelling van deelen der aardoppervlakte; – **geostrategie,** f. landkrijgskunst; – **geotektoniek,** f. gr. leer van de structuurverhoudingen der aarde en van de storingen in den oorspronkelijken bouw der aardkorst; – **geothérmometer,** m. aardwarmtemeter, een thermometer ter bepaling van de temperatuur in groote diepten der aarde; – **geotomie,** f. aarddeeling, verdeeling

der aarde; - **geotropie,** f., **geotropisme,** n. eigenschap van sommige plantendeelen om zich door den groei te stellen in een bepaalden hoek ten opzichte van de richting waarin de zwaartekracht werkt; - **geotropisch,** adj. noemt men de plantdeelen, die dit vermogen bezitten; - **geotropische krommingen,** pl. de krommingen die daarvan het gevolg zijn.

Geoff., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor E. Geoffroy St.-Hilaire (gest. 1844).

Gepard, m. (fr. *guépard*) jachtluipaard, een roofdier van het kattengeslacht, dat tot de jacht wordt afgericht, in Britsch Indië enz. (*Felis jubata*).

geparenteerd, verwant (aan).

Gepieker n., 't nadenken, getob over.

Gephyrísme, n. gr. spotrede.

Ger., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor E. F. Germar (gest. 1853).

Gera, hebr. (*gêrâh*, d. i. eig. boon) kleinste gewicht der Hebræërs, ongeveer = $^1/_{20}$ gram; ook hebr. munt, die het $^1/_{20}$ van een s i k k e l bedroeg, omtrent = $4^1/_2$ ct.

Gerāda of **gerāde,** f. mid.lat. (van 't duitsche *geräth*, g e r a a d, r a a d) Jur. huisraad en kastgoed, dat der vrouw volgens het duitsche recht na den dood van den man ten deel valt.

Geranium, n. gr. (van *géranos*, kraanvogel: kraan) talrijk plantengeslacht, welks zaad bij sommige soorten op een kraanvogel- of ooievaarssnavel gelijkt; ook eene kraan, werktuig tot ontlading van schepen; - **geraniacéeën,** f. pl. geraniumsoorten; - **geranieten,** m. pl. op kraanoogen gelijkende versteeningen.

Gérant, m. fr. (spr. *zjeràn*; vgl. g e r e e r e n) Kmt. zaakvoerder, zaakwaarnemer, beheerder; inz. verantwoordelijke uitgever of bestuurder der redactie van een tijdschrift.

Gerard, Gerhard, oudd. mansn. (van *ger*, d. i. s p e e r) speerstrijder, dappere, moedige; ook G e r r i t, G e r d, G e u r t; vr. **Gerarda, Gerardíne, Gerhardíne.**

Gerbe, f. fr. (spr. *zjèrb'*) eig. korenschoof; de stralenbundel in den vorm eener schoof (bij vuurwerken); ook: bloemlezing.

Gerboa, z. j e r b o a.

gerbuleeren (it. *gerbulare, garbellare*, ziften, zeven, fr. *garbeler, grabeler;* sp. *garbillar*, dui. *gerbulieren* of *gärbelieren*, arab. *gharbil, ghirbâl*, zeef) uit droge waren het onreine uitzoeken; - **gérbeluur,** f. uit de waar gezocht vuil, afval; aftrek voor onreinheid der waar.

Gerda of **Gerdur,** f. noorsche Myth. een schoon meisje van het reuzengeslacht; zij werd de gemalin van F r e i r en de godin der schoonheid.

gereeren, lat. (*gerĕre*) voeren, leiden, besturen; - **zich gereeren,** zich gedragen, houden, voor iets uitgeven; - **gérondif,** m. fr. Gram. een participiale vorm van het werkw., gelijkluidend met het tegenw. deelw., maar ontstaan uit 't lat. g e r u n d i u m z. a.

Gergo, n. it. (spr. *dzjérgo* = fr. j a r g o n) dieventaal in Italië.

Geridon, z. g u e r i d o n.

Gerlind, Gerlinde, f. oudd. vrouwennaam (oudd. *Gêrlint*, v. *lint*, slang, basilisk; vgl. G e r a r d) speerslang, door haar speer geduchte strijdster.

Germānen, m. pl. oude Duitschers (volgens de naamgeving der oude Galliërs en Romeinen, lat. *Germāni*, beteekende in de celtische taal de n a b u r e n, namelijk der Galliërs); eén der 3 afd. van den indo-europeeschen stam; - *germanicus, a um*, lat. Bot. duitsch; - **Germanië** (lat. *Germania*, f.) n. het oude Duitschland; - **germaansche talen,** talen van duitschen stam: de gotische, hoog- en laagduitsche, nederlandsche, angelsaksische en de noorsche of scandinavische talen; - **germaniseeren** (spr. *s=z*), duitsch maken, verduitschen; - **germanisme,** n. duitsch taaleigen, eene eigenaardigheid in uitdrukking of in de woordvoeging der duitsche taal; - **germanist,** m. kenner en leeraar van het duitsche recht, ook der germaansche talen en geschiedenis; - **germánia,** f. (spr. *zjermánia*) sp. dieventaal in Spanje; - **germanomaan,** m. iemand die met de Duitschers en het Duitsch dweept; - **germanomanie,** f. voorliefde voor de Duitschers; - **germanophaag,** m. Duitschervreter, Duitscherhater; - **germaphoob,** m. lat.gr. iemand die een overdreven vrees heeft voor de Duitschers; - **germanophobie,** f. overdreven vrees voor de Duitschers; - **german silver,** n. eng. (spr. *dzjérmen silwer*) eig. duitsch zilver; nieuw zilver, z. v. a. a r g e n t a a n.

Germāni, pl.lat. (*germānus, a, um*, lijfelijk, echt) volle broeders en zusters; - **germaniteit,** f. (lat. *germanĭtas*) verwantschap van broeders en zusters.

Germanium, n. element in 1886 door Winkler ontdekt.

germineeren, lat. (*germināre*, van *germen*, kiem, spruit) kiemen, ontkiemen, botten, uitspruiten, uitschieten, uitloopen; - **germinātie** (spr. *t=ts*), f. (*germinatĭo*) kiemen, uitspruiter enz.; kiemtijd; - **germinatief,** adj. nw.lat. kiemend, ontkiemend; - **germinál,** m. fr. (spr. *zjer-*) kiem-, spruit- of bloeimaand, de 7de maand of eerste lentemaand in den kalender der eerste fr. republiek, van 21 Maart tot 19 April; - **germiniparie,** f. Bot. voortplanting door spruiten.

Germsōēd, m. turk. zwaar damast; vgl. g e r m u s e t s.

Germusets, pl. halfzijden stoffen met bont patroon in de Levant.

Gerokomie en **gerokomika,** f. gr. (v. *gēras*, ouderdom, grijsheid, en *komein*, verplegen, verzorgen) Med. doelmatige leefregel voor oude lieden, kunst om den ouderdom te verplegen; inz. verjonging van afgeleefde, oude grijsaards door de onmiddellijke nabijheid van jeugdige personen, ook f e r o n d í s m e; - **gerónt,** m. (gr. *gerōn*, pl. *gérontes*) oudste; raadsheer, raadslid = s e n a t o r; - **gerontísme,** n. zwakheid van den geest in den ouderdom; ook de politiek der grijsaards; - **gerontokomium** of **gerokomium,** n. verplegingshuis voor grijzen, oudemannen- of vrouwenhuis; - **gerontokratie** (spr. *tie=tsie*), f. regeering van een raad der oudsten;

– **gerontóxon** of liever **gerontotóxon,** n. Med. halvemaanvormige verduistering aan den ondersten rand van het hoornvlies, die bij oude lieden vaak wordt waargenomen, lat. *arculus senīlis*, grijsaardsboog; – **gerusie,** f. (gr. *gerusia*) raad der oudsten (z. v. a. s e n a a t); nieuwgrieksch: staatsraad.

Gerold, Gerald, m. oudd. mansnaam (oudd. *Gêrolt, Gêrwalt*, fr. *Giraud, Guirault* vgl. G e r- (h) a r d) speerhoudende of -dragende.

geroutineerd, fr. (v. *routine*) ervaring hebbende, kennis hebbende van iets, slim.

Gerra, f. sp. (spr. *cherra*) ook **jarra** (fr. *jarre*, kruik) vóor 1856 vochtmaat op Minorca, iets meer dan 12 liters.

Gerridon, z. g u é r i d o n.

Gerrit, z. G e r a r d.

Gersj, m. arab. pl. **goeroesj** of **groesj** turksche piaster, in waarde = ongeveer 11 centen.

Gertruida, Geertrui, oudd. vr.naam (oudhoogd. *Gêrdrût*; vgl. G e r h a r d en d r u d) speermaagd, speersterke, dappere; verk. **Geertje, Trui.**

Gerundīum, n. pl. **gerundia** lat. (van *gerĕre*) Gram. verrichtingswoord, vorm van het werkwoord, die de beteekenis heeft van de verbogen onbepaalde wijs; – **gerundīvum,** een deelwoord, dat beteekent: moetende ... worden.

Gerusie, z. ond. g e r o k o m i e.

Gerÿon, m. gr. Myth. driehoofdige reus met drie lichamen, die in Spanje regeerde en schoone kudden bezat; door Hercules werd hij verslagen; van hem komt de zegswijze: „a l s i k G e r y o n w a r e," d. i. als ik zes handen bezat.

Gesandar-aga, m. grootschatmeester in Turkije.

Gescheid (spr. *-sjeid*), n. hoogd. korenmaat in Oostenrijk, ook a c h t e l geheeten = $^1/_8$ m e t z e of 7,6874 liter.

Gêschem, m. hebr. regen; ook: gebed daarom.

gesetzlich geschützt (spr. *gezetslieg gesjuutst*), dui. wettelijk gewaarborgd, door de wet beschermd.

gesta Romanorum, pl. lat. (v. *gerĕre*, verrichten, doen, *gestus, a, um*, verricht, gedaan, en *Romani*, gen. *Romanorum*, de Romeinen) de daden der Romeinen, de naam eener verzameling van vertellingen uit den tijd der Romeinsche keizers, welker wordingstijd echter in de de 12de of 13de eeuw valt.

Gestātie (spr. *tie=tsie*), f. (*gestatĭo*, van *gestāre*, bij zich dragen, enz.) 't dragen, omdragen, of zich laten ronddragen; houding, het gedrag; de tijd der dracht, der zwangerschap.

Gesten, pl. z. g e s t u s ond. g e s t i e; – **gesticuleeren,** lat. (*gesticulāri*, v. *gesticulus*, verklw. v. *gestus*, z. ald.) handbewegingen of gebaren maken; – **gesticulatie** (spr. *-tsie*), f. (*gesticulatĭo*) gebarenspraak, handbeweging, hand- en gebarenspel; – **gesticulātor,** m. gebarenmaker, redenaar, die veel gebaren maakt; ook goochelaar.

Géstie, f. lat. (*gestĭo*, van *gerĕre*, dragen, doen, verrichten, enz.) 't doen, verrichting, beroepsvolvoering, bestuur; – *gestĭo pro herēde*, stilzwijgende aanvaarding eener erfenis; – **gestor,** m. drager, bestuurder, verrichter; – *gestor feudi*, m. leenbeheerder; – *g. negotiōrum*, zaakwaarnemer, zaakvoerder; – **gestus,** m., ook pl. **gestus** of **gesten,** eig. wijze hoe men zich houdt of gedraagt; lichaamshouding, -beweging of gebaren van een redenaar, inz. handbeweging, de uitdrukking der handen.

Gĕsú, m. it. (spr. *dzjézu*) Jezus.

Getah-lahoe, plantaardig was op Sumatra (v. *Ficus ceriflua*); – **getah-pertjah,** z. g u t t a-p e r c h a.

Gettatore (spr. *dzj-*), m. it. z. m a l o c c h i o.

Gétto, z. g h e t t o.

Gēum, n. lat. Bot. benedictenkruid, nagelkruid (*G. urbanum* enz.).

Geumatiek of **geustiek,** f. gr. (van *geuesthai*, proeven) leer van wat zich laat proeven; – **geusis,** f. 't proeven; – **geusiodysphorie,** f. onaangename gewaarwording, door (slecht) smakende spijzen voortgebracht; – **geustisch,** adj. wat het proeven of den smaak betreft; – **geustonusi,** m. pl. ziekten van de werktuigen van den smaak.

Geus, m. **geuzen** (van het fr. *gueux*, bedelaars) naam, die in 1566, onder de landvoogdij der hertogin van Parma aan de verbonden nederl. edelen bij wijze van verachting werd gegeven, en die later een scheldnaam voor de Gereformeerden van de zijde der R. Katholieken werd; – **geus** of **geusje** is ook de naam eener kleine vlag, die van de boegsteng afwaait (zoo genoemd naar de Watergeuzen, die namelijk aldaar hun standaard heschen met de kleuren van den prins van Oranje en er alzoo hunne verschijning mede aankondigden); – **geuzenpenning,** m. in 1566 geslagen gouden en zilveren penning, vertoonende aan de eene zijde het borstbeeld van Philips II en aan de keerzijde een bedelzak met de woorden: *fidèles au roi jusqu'à la besace*, d. i. den koning getrouw tot aan den bedelzak.

Geustiek enz., z. ond. g e u m a t i e k.

Ghaat, f. skr. waterstoep aan den oever van den Ganges of een andere heilige rivier, waarop de stervenden gelegd worden teneinde aldaar den geest te geven.

Ghamar of s c h a m a r, m. arab. (*char*, wijn, in het algemeen bedwelmende drank, v. *chamara*, gisten) roode wijn in 't Oosten (vgl. s a h b a).

Ghazéle, f., pl. **ghasélen,** arab. (eig. lof- of minnedicht en in 't algemeen minnekout, van *ghazila*, verliefde gesprekken houden) soort van arabische lyrische gedichten van eigenaardig kunstigen vorm, meestal van erotischen inhoud, met moraal en satire doorweven en bestaande uit tweeregelige strophen, die door een gelijk rijm van den tweeden regel met elkaar verbonden zijn.

Ghâzi, m. arab. (*ghāzi*) held, krijgsman, inz. een, die de ongeloovigen bestrijdt; – **ghazidsjah,** m. heilige oorlog of veldtocht tegen de ongeloovigen.

Gheriah of **gherri,** m. britsch-indische lengtemaat, inz. in Bengalen = $^1/_{16}$ g o s = 57,15 mM.

Ghetto, n. it. jodenwijk of jodenstraat te Rome en in andere groote ital. en oostersche steden.

Ghiaur, z. g i a u r.

Ghibellijnen, z. o. G u e l f e n.

Ghilams, pl. chineesche zijden stoffen.

Ghiribizzi, pl. it. (sing. *ghiribizzo*, in 't algemeen gril, inval) wonderlijke invallen, willekeurige, verrassende sprongen in de muziek.

Ghun, turk. naam der looden noodmunten, die soms in Turkije geslagen werden.

Giallo, it. (spr. *dzjállo*) geel; - *giallo antíco*, oud geel: eene geelachtige marmersoort, die enkel aan gedenkteekens van oude bouwkunst wordt gevonden; - *giallosanto*, gele plantenverf voor miniatuurschilders; - **giallorino,** z. n a p e l s c h g e e l.

Giangúrgulo, m. it. (spr. *dzjangoergoelo*, d. i. eig. Jan Gorgel) karakterrol van een lompen, vierkanten boer op het italiaansche tooneel.

Giant, m. eng. (spr. *dzjai'nt*) reus; - **giantpowder,** n. (spr. *-poud'r*) dynamiet.

Giardinária, f. it. (spr. *dzjar-*) loge der tuiniersters bij de Carbonari.

Giaur of **Ghiaur,** m. turk. (z. v. a. g e b e r, z. ald.) ongeloovige, ketter, scheldwoord voor alle niet-Mohamedanen.

Gibbeh, f. overkleed voor man of vrouw in Egypte.

gibbeus, adj. (lat. *gibbōsus, a, um*, van *gibba*, bult, bochel) bultig, gebult; - **gibbiférisch,** adj. nw. lat. bultdragend; - **gibbiflórisch,** adj. met gebulte bloembladeren; - **gibbipénnisch,** adj. met hobbelige vleugeldeksels; - **gibbiróstrisch,** adj. met gebulten snavel; - *gibbosus, a, um* of *gibbus, a, um*, adj. Bot. bultig of hokkig; gebult; - **gibbositeit,** f. het gebult- of vergroeid-zijn; de bochel, bult.

Gibbon, golok of **gibeo,** m. langarm, een aap met zeer lange armen, soort van orang-oetang in O. Indië.

Gibellijnen of **Ghibellijnen,** z. ond. G u e l f e n.

Gibelótte, f. fr. (spr. *zjeb-*) f r i c a s s é e van jonge hoenders, eig. van wildbraad (*gibier*).

Gibérn, f. (spr. *zjibérn*) fr. (*gibérne*) patroontasch.

Gibus, m. fr. (spr. *zjibuus*) cylinderhoed, die plat gemaakt kan worden, klaphoed, reishoed.

Gidĕon, hebr. mansn.: verbreker, verbrijzelaar, dappere strijder, z. *Richt.* 5. Vgl. de bijnamen: M a k k a b i en M a r t e l, beide = hamer.

Gieb., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor C. G. A. Giebel (gest. 1881).

Gieshübler, n. mineraal water voor katarrhale aandoeningen, uit Gieshübl bij Karlsbad in Bohemen.

Gig, f. eng. (in 't algemeen iets licht beweeglijks, spelends; vandaar drijftol, boot, viool enz.; vgl. ook het fr. g i g u e, het duitsch g e i g e) open dissel- of lamoenwagen met twee raderen; lichte boot van plaatijzer voor de kanaalscheepvaart; slanke roeiboot.

Gigánt, m. pl. **Giganten,** (gr. *gigās*, pl. *gigantes*, d. i. uit de aarde geboren, van gelijke beteekenis met *gēgenēs*) gr. Myth. reuzen met drakenvoeten van Gæa (of de aarde), uit het bloed van den ontmanden U r a n o s geboren, die aan Zeus het bezit van den troon betwistten en den Olympus bestormden, maar door Zeus en de andere goden overwonnen werden (onderscheiden van de T i t a n s, z. ald.); in 't algemeen reuzen, kolossale menschen; - *gigantēus, a, um*, adj. nw. lat. Bot. reusachtig; - *gigantiflorus, a, um*, lat. Bot. reusbloemig, zeer grootbloemig; - **gigántisch** of **gigantésk,** adj. (it. *gigantésco*, fr. *gigantésque*) reusachtig, sterk, groot als een reus, kolossaal; - **gigantographie,** f. beschrijving of geschiedenis der reuzen; - **gigantomachie,** f. reuzenstrijd in de Myth.; - **gigantologie,** f. leer van de reuzen; - **gigantosteologie,** f. leer van de reuzenbeenderen.

Gigerl, m. dui. modegek, fat.

Gigliato, m. it. (spr. *dzjiljjáto*; v. *giglio*, lelie) eig. **zecchino gigliato,** florentijnsche rekenmunt, dukaat of ongeveer *f* 5,60.

Gigot, m. fr. (spr. *zjigó*; v. *gigue*, z. ald., wegens de gelijkenis op een viool) bout (van een schaap, enz.); ook de van boven zeer wijd wordende mouwen aan vrouwenkleederen; pl. g i g o t s.

Gigue, f. fr. (spr. *zjieg'*; provenc. en it. *giga*, van 't mid. hoogd. *gîga*, nw. hoogd. *geige*, viool) klein vroolijk muziekstuk ter begeleiding van zekeren dans; die fransche dans zelf.

Gilbert, oudd. mansn. (hetzij van oudd. g e i l, geil, krachtig, welig of v. *gelo*, geel, en *Beraht*, *berht*, schitterend, beroemd) de krachtig of geel blinkende, roemvolle; ook naam eener maat voor brandhout te Frankfort; ook naam van de praktische eenheid van magnetomotorische kracht (= Ampèretour of Ampèrewinding).

Gilde of **gild,** n. (nederduitsch *gilde*, eng. *guild*; oorspr. bijeenbrenging, offer, offermaal, de bij 't offermaal vergaderde genooten, verwant met g e l d, g e l d e n) in 't algemeen: gezelschap, vroeger inz. zulk een, dat op gemeene kosten at en dronk en tot gemeenschappelijke oogmerken bijeenkwam (hulp, begrafenis enz.); bevoorrechte vereeniging, broederschap, b. v. van de gezamenlijke beoefenaars van een bedrijf of ambacht (bestaande uit meesters, broeders of gezellen, enz.).

Gilet, n. fr. (spr. *zjilé*; naar men wil van zekeren goochelaar, genaamd G i l l e, d. i. Ægidius; dan: hansworst in een wambuis gekleed) vest, lijfje, buis zonder mouwen; mansborstrok; - *gilet hydrostatique* (spr. *zjilè idrostatiék'*), zwembuis, s c a p h a n d e r.

Gill, n. eng. kwartpint, kwartiertje, eng. inhoudsmaat voor droge en natte waren = 0,142 liter (vgl. q u a r t e r en t u n).

Gillie, m. eng. (spr. *dzjilli*) schotsche knecht, inz. jager of rijknecht.

Gillis, Jillis, z. ond. Æ g i d e.

Gilstein, m. Min. soort van tufsteen, eene variëteit van den talksteen in Zwitserland en elders.

gilvicephálisch, adj. lat. gr. (van 't lat. *gilvus*, *a, um*, geelachtig, grauw, vaal, en gr. *kephăle*,

hoofd) met geelachtig of grijs hoofd; – **gilvicóllisch,** adj. vaalhalzig; – **gilvipédisch,** adj. nw. lat. grijsvoetig.

Gimel, derde letter in het hebr. alphabet, met de *g* overeenkomende, als getalteeken drie beteekenend.

Gimians, m. pl. groote kamertapijten uit Klein-Azië.

Gin, m. eng. (spr. *dzjin*; afkorting van 't fr. *genèvre*) jenever, korenbrandewijn.

Gin, ook **kin, yin** of **ketti,** chineesch gewicht, pond van ongeveer 600 gram.

Gine, m. fr., liever **dsjin,** arab. m. (vgl. het lat. *genius*) dæmon bij de Arabieren.

Ginēta, f. sp. (spr. *chi–*) stierengevechten en ridderspelen.

Ginēte, m. sp. lichte ruiter.

Gingals, pl. eng. wal-musketten der Hindoes n O. Indië, met lontsloten voorzien.

Gingang, n. javaansch (*ginggang*, gestreept) of eng. **gingham** (spr. *gingem*; fr. *guingan* (spr. *gengán*), oostindische stof van katoen, soms met schors gemengd; inz. het fijn eng. namaaksel daarvan; – **ginghaméts,** pl. gestreepte en gebloemde katoenen weefsels.

Gingerbeer, n. eng. (spr. *dzíndzjerbier*; v. *ginger*, gember, fr. *gingembre*, sp. *gengibre*, lat. *zingiber, zingiberi*, gr. *zingiberis*) gemberbier, een verfrisschende mousseerende drank, bestaande uit eene met toevoeging van gemberwortel in gisting gebrachte suikeroplossing.

Gingibrachium, n. nw. lat. (kwalijk gevormd uit het lat. *gingīva*, tandvleesch) scheurbuik aan de armen; – **gingipedium,** scheurbuik aan de voeten.

Gingiras, pl. oostindische zijden stoffen.

Gingíva, f. lat. mondslijmvlies, tandvleesch; – **gingivitis,** tandvleeschontsteking.

Ginglymus, m. gr. (*ginglymos*) Anat. scharniergewricht, waarbij de beenderen zoodanig vereenigd zijn, dat buiging en uitstrekking mogelijk is; – **ginglymōdisch** of **ginglymoïdālisch,** adj. wederzijds inpassend of ingevoegd, ingewricht.

Gin(k)go, chin. m. zilverabricoos, soort japansche boom (*Salisburia*).

Ginnistan, n. (spr. *dsjin–*; vgl. g i n e) perz. Myth. woestijn der geesten of dæmons.

Ginnus, m. (lat. *ginnus* en *hinnus*, gr. *hinnos* en *hynnos*) bastaard van muildier en merrie.

Ginseng, m. (spr. *dzjinséng*) krachtwortel (*Panax*), een wortel van kruidigen smaak en zenuwprikkelende kracht, die door de Chineezen hoog geschat wordt.

Ginst, f. (it. *ginéstra*, v. 't lat. *genista*), z. g e n i s t a.

Ginnungapap, noorsche Myth. de c h a o s, gapende diepte, die er, volgens de E d d a, bestond, eer nog aarde en hemel was voortgebracht.

giocondaménte, giocondóso, giocondévole, con giocondezza, it. (spr. *dzjo–*; v. lat. *jucundus*) Muz. aangenaam, bevallig, liefelijk, innemend; – *giocoso, giocosaménte, giojóso, giojosétto*, Muz. (spr. *dzjo–* en *s=z*) schertsend, los weg.

Gior., bij natuurwetenschappelijke benamingen, afk. voor Giorna (gest. 1809).

Giorgino (spr. *dzjordzjíno*), oude zilveren rekenmunt in Genua en Modena.

Giornata, f. it. (spr. *dzjornáta*; v. *giorno*, dag) dagwerk, voormalige ital. vlaktemaat van 100 t a v o l e n = 38,01 are.

Giovine Itália, f. it. (spr. *dzjówine–*) het jonge Italië (naam eener politieke partij van den vooruitgang); ook een jong mensch.

Gips, n. gr. (*gypsos*, lat. *gypsum*) waterhoudende, zwavelzure kalk, een mineraal, dat inz. tot stukadoorwerk, afgietsels van standbeelden, vazen enz., tot vervaardiging van kunstmarmer en pastelverf gebruikt wordt.

Gipsy, m. eng. (spr. *dzjípsie*) heiden, Bohemer, lid van een omzwervenden stam (z. H e i d e n s en Egyptiër.)

Gique, f. fr. (spr. *zjiek'*) klein muziekstuk om te dansen, in $^6/_8$ of $^{12}/_8$ maat.

Giraat, z. ond. g i r o.

Giráffe, f. (fr. *girafe*, it. *giraja*, van 't arab. *zirâfah, zorâfeh*, egypt. *sor-aphé*, d. i. langhals) kameelpardel in Afrika (*Camelopardalis giraffa*); ook soort van dameskapsel, waarbij het achterhaar in groote vlechten op het hoofd wordt vastgestoken; ook rechtopstaande forte-piano, klavierharp; Astron. sterrenbeeld van den noordpool; – **giraffe-fortepiano,** f. rechtopstaande fortepiano.

Girálda, f. sp. (spr. *chi–*) weerhaan; een toren in Sevilla.

Gıránde, f. fr. (spr. *zjiránd'*; van 't lat. *gyrus*, kring, *gyrāre*, it. *girare*, in een kring draaien) springfontein met vele buizen of pijpen, uit welke waterstralen in de hoogte springen, die wegens de daarin besloten lucht een hevig gebruis veroorzaken; ook een vuurwerk, dat eene menigte raketten op eens naar alle richtingen opwaarts werpt, eene vuurschoof, een vuurrad; – **girandole** (spr. *zjirandool'*), it. **giràndola** (spr. *dzji–*), f. staande armblaker met verscheiden armen; vuurrad, vuurkrans bij vuurwerken, inz. het beroemde vuurwerk op den Engelenberg te Rome, waarbij 1000 raketten op eens opstijgen; ook sieraad van diamanten.

Girant, z. ond. g i r o.

Girasole, it. (spr. *dzjirasóle*, van *girare*, zich draaien, en *sole*, zon), **girasol,** fr. (spr. *zjirasól*) m. zonnesteen, maansteen, eene verscheidenheid van het edele veldspaat; ook it. paddenstoel.

Giravólta, f. ital. (spr. *dzj –*) kringloop, winding, kronkeling.

gireeren, z. ond. g i r o.

Girib, lengtemaat in Perzië = 1,066 perz. ellen.

Girl, f. eng. meisje; – *young girl*, jong meisje.

Giro, 1) m. it. (spr. *dzjíro*; van het lat. *gyrus*, gr. *gyros*, kring) omloop, inz. geldomloop; omschrijven, e n d o s s e e r e n of schriftelijk overdragen van een wissel van den eenen bezitter op den anderen; ook vergaderhuis der kooplieden tot afsluiting van zaken, z. v. a. b e u r s ongeveer; – **girobank,** f. aanwijzings- of overschrijvingsbank, deposito-bank, waarbij geldsommen door enkel aan- en afschrijven van den een op den ander worden overgedragen; – **giro in bianca,** ook

blanco-giro, overdracht van een wissel door bloote onderteekening, als op den wissel de som niet genoemd is; – **girogeld,** n. **giro-valúta** (spr. *u=oe*), f. gebruikelijke betaalkoers bij de bepaling van zekere wisselprijzen; – **gireeren** (spr. *dzji–*; it. *girare*) een wissel of eene vordering op een ander schriftelijk overdragen; – **giránt,** m. (spr. *dzjiránt*) aanwijzer, overdrager, overschrijver van een wissel; – **giraat,** m. (spr. *dzji–*) degene, op wien een wissel wordt overgedragen, wisselovernemer; **giro,** 2) m. it.(spr. *dzjiro*) sterke, zoete, roodachtige wijn van 't eiland Sardinië.

Gironde, f. fr. (spr. *zjiróñd'*) gematigde republikeinsche partij tijdens de eerste fransche revolutie (zoo geheeten, wijl de hoofden, alsook de meeste leden daarvan uit het departement der G i r o n d e afkomstig waren); – **girondísten, girondijnen,** pl. (fr. *girondins*) aanhangers dier partij.

Girouette, f. fr. (spr. *zjiroe-ett*; voor *girotette*, vgl. het it. *girotta*, vaan, van 't lat. *gyrare*, it. *girare*, draaien) windwijzer, weerhaan; Mar. vleugel, topstaander; oneig. veranderlijk, onbestendig, wispelturig mensch.

Gisela, f. oudd. vrouwennaam (v. *gisal*, gijzelaar) gijzelaarster.

Gitaar, z. g u i t a r r e.

Gitano, m. (spr. *chitáno*; eig. Egyptenaar, van 't lat. *Ægyptiănus*; vandaar ook het eng. *gipsy* in gelijke beteekenis) omzwervend Heiden, Bohemer; – **gitana,** Heidin (z. H e i d e n s); ook: heidinnendans, zigeunerdans.

Githith, hebr. een woord, dat in het opschrift van vele psalmen voorkomt; waarschijnlijk een speeltuig ter begeleiding van die gezangen (Psalm 8, I, enz.).

giubilōso, it. (spr. *dzjoebilózo*) Muz. jubelend, vroolijk.

Giulio, m. it. (spr. *dzjóélio*) Juliër, voormalige zilvermunt te Rome en te Florence $=^1/_{10}$ s c u d o.

Giunta, f. it. (spr. *dzjoenta*) verbond; in het oude Venetië: raadsheeren aan den staatsraad toegevoegd, j u n t a.

giusto, adj. it. (spr. *dzjoesto*, van 't lat. *justus, a, um*) juist, gepast, overeenstemmend; – *giusto tempo*, juiste tijdmaat.

Givodan, z. v. a. O d i n of W o d a n (z. ald.).

Giwang, f. mal. oorbel.

Glabelle, f. nw. lat. (*glabella*, v. *glabellus*, verklw. van *glaber*, glad, kaal) ruimte tusschen de beide wenkbrauwen; – **glabrifólisch,** adj. met gladde bladeren; – **glabriteit,** f. gladheid, kaalheid.

glaber, -bra, -brum, lat. Bot. kaal, onbehaard; zonder haren of soortgelijke organen; – *glabërrimus*, zeer kaal; – *glabratus, a, um*, van haren ontdaan, geschoren; – *glabrescens*, kaalwordend, wat met den tijd de haarbekleeding verliest.

Glace, f. fr. (spr. *glaas'*; van 't lat. *glacĭes*, ijs) kunstmatig bereid, eetbaar ijs; roomijs; ook: gegoten suiker op gebak; spiegelglas, een spiegel; – *glace d'argent* (spr. *-darzjañ*) zware wit zijden stof met ingewerkte zilverbloemen; – **glacerie,** f. (spr. *glaas'rie*) kunst om spiegelglas te maken; spiegelgieterij; – **glacière,** f. ijskelder; ijsgroeve; – **glaceeren,** doen bevriezen of verstijven; tot eene gelei laten verkoken; oversuikeren; ook zekere voorwerpen, als linten, handschoenen enz. blinkend maken; hen glanzen, een spiegelenden glans geven; – **glacé-handschoenen** enz., geglansde handschoenen enz.; – **glacé,** n. met goud of zilver besponnen zijde; – **glacialine,** f. bewaarmiddel voor melk, vleesch enz.

Glacialist, m. fr. (v. *glacier*, spr. *glaasjé*, gletscher) gletscherkenner.

Glacis, n. fr. (spr. *glasí*; van 't mid. lat. *glatia*, vlakte, eig. vlakmaking, effening, van het duitsche *glatt*, g l a d) veldborstwering, verweerhelling, zachte en effen helling of glooiing, die van de kruin van den bedekten weg begint en in het veld uitloopt; bij de suikerfabricatie: trechtervormige verwijding van den ketelrand, waarom de overgekookte suiker terug loopt.

Glaçon, m. fr. (spr. *glasóñ*; vgl. g l a c e) ijsschol; Arch. sieraad aan de randen der waterkommen, fonteinen enz., in den vorm van ijsschollen, ijskegels enz.

Gladakker, m. (v. jav. *galadag*, *gladag*, bij Europeanen *gladak*, transportdienst, vervoermiddel) slecht oud paard, knol, ook onbeheerd loopende hond, kamponghond; ook geslepen, gewikst persoon.

Gladheim, n. noorsche Myth., „vreugdeheem”, waarin Walhalla lag.

Gladiātor, m. lat. (v. *gladĭus*, zwaard) zwaardvechter, kampvechter bij de openlijke schouwspelen der oude Romeinen; de s t e r v e n d e g l a d i a t o r, een meesterstuk van oude beeldhouwkunst;– **gladiatōrisch,** adj. op zwaardvechterswijze; – *gladĭi jus et potēstas*, n. Jur. zwaardrecht of het hooge lijfstraffelijke recht; – *gladĭi poena*, doodstraf door zwaard of bijl.

Glagah, f. mal. riet (bosch).

glagolítische taal (v. 't slav. *glagól*, woord, *glagólati*, spreken) oude, heilige slavische taal; – **glagolitische letters, glagolisch alphabet,** oudslavisch alphabet.

glaireus, adj. fr. (*glaireux*, spr. *glèreu*) slijmig.

glandŭla, lat., pl. *glandŭlae*; eig. verklw. v. *glans*, eikel) klier, klieren, vochtafscheidende organen in het menschelijk en dierlijk lichaam; zoo doen de nieren dienst bij de urineafscheiding en de l y m p h e k l i e r e n (z. a.) geven lymphe of bloedwei (serum); – *glandulae conglomerātae*, pl. korrelige klieren; – *gl. lacrymāles*, traanklieren; – *gl. mammarĭae*, borst (of boezem)klieren; – *gl. mesenterĭi*, darmscheilklieren; – *gl. nectariferae*, Bot. honigkliertjes; – *gl. parotĭdes*, oorklieren; – *gl. pituitarĭae*, slijmklieren; – **glandŭla thyreoīdĕa,** schildklier; – **gland. thyr. preparaat,** medicijn, bereid uit schildklieren (van schapen) tegen Basedowsche ziekte, myxoedeem, z. a.; – **glandŭla thymus,** zwezerik, ook als geneesmiddel in gebruik; – **glandŭlae Lupŭli,** hopkleeren, vanwaar *lupuline* als geneesmiddel; – **glanduleus,** adj. (lat. *glandulōsus, a, um*) klierachtig, klierig; – **glandulositeit** (spr. *s=z*), f. nw. lat. klierachtigheid; – **glandifórm,** adj. eikelvormig.

Glans, f. lat. de eikel; vgl. glandula.

Glauberiet, n. (naar den geneesheer en scheikundige Glauber, gest. 1668, genoemd), een mineraal uit zwavelzuur natron (z. ald.) en gips bestaande, ook bronniartiet geheeten; – **glauberzout,** n. (*sal mirābile Glaubĕri*) zwavelzure soda, veelvuldig als purgeermiddel aangewend; het wordt door vele bronnen in Lotharingen geleverd.

Glaucēdo, f. nw. lat., z. v. a. glaukoma.

glaucus, a, um, lat. zeegroen; blauwgroen; grauwgroen; – *glaucescens,* lat. zeegroenachtig; – **glaucus,** m. gr. (Glaukos; eig. de blauwachtig glanzende) Myth. zeegod, wien men de gave der prophetie toekende.

Glaukōma, n. gr. (v. *glaukós,* grijsblauw) Med. groene staar, die haar zetel in het glasachtig lichaam der oogen heeft; bedrog, goochelwerk, oogmisleiding; – **glaukomateus,** nw. lat. of **glaukomátisch,** adj. met de groene staar behept; – **glaukophýllisch,** adj. met grijsgroene bladeren; – **glaukopódisch,** adj. met grijsgroene voeten; – **glaukoptérisch,** adj. met grijsgroene vleugels; – **glaukōsis,** f. gr. vorming of ontstaan van de groene staar, de verduistering van het glasachtig lichaam.

Glavā, f. slav. hoofd; – **glavār,** m. familiehoofd; – **glavnítza,** f. hoofdgeld, hoofdelijke belasting.

Glaymore, n. eng. (spr. *gleemóor*) breed schotsch zwaard.

Glazuren (van glas, met lat. uitgang) met glazuur overdekken, glanzend maken; – **glazuur,** f. verglazing, overglazing, verglaassel, glazige stof, waarmede aarden vaatwerk wordt overtogen; Pict. overdekking met lichte, blinkende kleuren; glad en blinkend bekleedsel der tanden.

gleba, f. lat. aardkluit; een stuk, brok, klomp; – *glebae adscriptus,* z. *adscriptus,* ond. adscribeeren; – **glebeus,** adj. (lat. *glebōsus, a, um*) vol kluiten, klonterig.

Glechōma, n. Bot. hondsdraf, aardveil, onderhave, kruip door den tuin.

Glee, n. eng. (spr. *glie*) soort oud eng. liederen.

Gleis, n. (fr. *glaise* = pottebakkersklei) verglaasd steenwerk; – **gleiswerk,** n. verglaasd aardewerk.

Gleisenaar, m. (hgd. *Gleiszner*) huichelaar, veinzer.

Glen, n. gael. kloof, dal, gewoonlijk zonder plantengroei (het tegengest. van strath, breed, bebouwd dal).

Glēne, f. gr. oogappel; Med. ondiepe gewrichtsvlakte, vlakke indieping; – **glenítis,** f. lensontsteking in 't oog; – **glenoïdisch,** adj. vlak uitgehold.

glengarry cap, f. eng. (spr. *kep*) muts van het schotsche nationale kostuum.

Gletsjer, m. (hoogd. *gletscher* van 't fr. *glacier* en dit van lat. *glacies,* ijs) ijsmassa, op de sneeuwgrens uit firnsneeuw ontstaan, in de dalen der hooggebergten voortschuivende en bij afsmelting de oorsprong van rivieren vormende.

Gleúkometer, gr. (van *gleukos,* most, ongegiste zoete wijn) of **glýkometer** (van *glykýs,* zoet) m. zoetigheids- of mostmeter, werktuig tot toetsing der wijnen, inz. met betrekking tot hun suikergehalte, uitgevonden door Chevalier te Parijs, in 1840.

Gliadīne, f. (van het gr. *glia,* lijm) Chem. bestanddeel van de kleefstof, plantenlijm.

Glimmer, kaliveldspaat, bestanddeel van lei, basalt, gneis, of graniet; volksnaam: kattenzilver of kattengoud. Zie *mica.*

Glioom, n. zenuwgezwel in de hersenen of het ruggemerg.

Glīres, pl. lat. (van *glis,* bergrat) knaagdieren.

Glissáde, f. fr. (spr. *glies–*; van *glisser,* glijden) glijden, uitglijden; sleep- of glijpas in het dansen; uitglijden van de degenkling bij het schermen; – **glissánt,** adj. glibberig; bedenkelijk, netelig, misselijk; – *glissándo, glissicáto,* it. (spr. *glies–*) Muz. glijdend, zacht, gesleept of slepend.

Glit, n. (fr. *glette,* hoogd. *glätte*), loodoxyde of masticot, in kleine loovertjes gekristalliseerd, lithargyrium.

Globe, f. (lat. *globus*) kogel, bol, inz. kunstmatige aardbol (*globus terréstris*), of hemelbol (*globus cœléstis*); – *globus hystericus,* Med. plaatselijke krampachtige pijn bij de hysterie, het zoogen. opstijgen der baarmoeder; – *globus imperialis,* rijksappel; – *globe de compression,* m. fr. (spr. *gloob' de konpressjón*) Mil. soort van sterk geladen mijnen, door Belidor in 1725 uitgevonden; – **globaal,** adj. en adv. over 't geheel genomen, bij wijze van overslag of raming; – **globiceps,** adj. nw. lat. met kogelronden kop; – **globicórnisch,** adj. met kogeltjes aan de voelsprieten; – **globiférisch,** adj. met bolronde verhevenheden; – **globiflórisch,** adj. met bolronde bloesems; – **globigerīne,** f. klein bolvormig lichaam in het diepzeeslijk aangetroffen; – **globipórisch,** adj. met ronde zweetgaatjes; – **globeus,** lat. (*globōsus, a, um*) en **globuleus,** nw. lat. adj. kogelvormig, bolvormig, uit kogeltjes, bolletjes bestaande; – **globosieten,** m. pl. nw. lat., ronde, als gedraaide schelpversteeningen; – **globositeit** (spr. *s=z*), f. lat. (*globosĭtas*) kogelvorm; – **globŭlus,** m. lat. kogeltje, bolletje; – *globŭli martiāles* of *ferruginōsi,* pl. Med. ijzerkogeltjes, uit wijnsteen en ijzer bereid; – *g. sanguĭnis,* bloedbolletjes; – **globulaire taktiek,** f. nw. lat.-gr. vuurkrijgskunst; – **globularia,** f. nw. lat. Bot. kogelbloem; – *globularis,* nw. lat. Bot. kogeldragend; – **globulieten,** m. pl. N. H. kevers met bol- of knotsvormige voelsprieten; – **globuline,** f. nw. lat. eiwitstof (proteïne) volgens Berzelius het hoofdbestanddeel der bloedbolletjes.

Globe-oil, n. eng. (spr. *glo-boil*) amerikaansch smeer uit petroleumbezinksel.

Globetrotter, m. reiziger, die „de geheele wereld" afreist; eigenl. iemand, die een reis om de wereld doet.

Globoïne, f. z. v. a. nitro-glycerine (z. ald.).

Gloeikous(je), n. kousje van katoen of chinagras, gedompeld in een oplossing van thorium en ceriumnitraat, dat, in brandend gas tot asch geworden, gaat gloeien en schitterend licht geeft (uitvinder von Welsbach); – **gloeilamp,** f. gla-

zen ballon, waarin draden van metaal of zeldzame aarden door een elektrischen stroom dan wel alkohol- of spiritusdampen gloeiend gemaakt worden; – **gasgloeilicht,** n. het gaslicht door gloeikousjes geleid.

Gloire, f. fr. (spr. *glòar'*) roem vgl. g l o r i a.

Glomus, n. lat. (genit. *glomĕris*; verwant met *globus*, z. g l o b e) kluwen; Chir. wondstopsel, wiek van pluksel; – *glomeratus, a, um*, lat. kogel-, bal- of kluwenvormig; – **glomerīden,** pl. nw. lat. N. H. kogeldieren; – **glomeriflórisch,** adj. met samengehoopte bloemen; – **glomerikárpisch,** adj. met samengehoopte vruchten; – *glómerulus*, m. nw. lat. Bot. bolletje of kluwen.

Glonoïne, n i t r o g l y c e r i n e, z. a.

Gloria, lat. of **glórie,** f. roem, eer, heerlijkheid, hoogheid, glans; straalkrans om het hoofd van een heilige; schilderij van den open hemel met zijne bewoners, een hemelstuk; bij vuurwerken: groote staande zon; het **gloria,** een lofzang, naar den lofzang der engelen bij Jezus' geboorte, Luc. II, 14: *gloria in excélsis Deo*, eere zij God in de hoogte! *gloria matris*, eig. eere der moeder, eene zeer schoone zeeschelp; – *gloria mundĭ*, eig roem der wereld en *gloria rubrōrum*, eig. roem der rooden, Bot. twee schoone tulpensoorten; – *gloria patri, filio et spiritŭi sancto in secula seculorum*, eere zij God den Vader, den Zoon en den heil. Geest in alle eeuwigheid; – *in majōrem Dei gloriam*, tot grooter roem van God; – *sic transit gloria mundi*, zoo vergaat de heerlijkheid der wereld; – **gloria,** f. fr. kleine kop sterke koffie met (over suiker afgebranden) cognac; – **glorieeren** (lat. *gloriári*), zichzelf roemen, pralen; – **glorificātie** (spr. *t=ts*), f. Theol. verheffing van het schepsel tot de eeuwige heerlijkheid, verheerlijking; – **glorificeeren** (later lat. *glorificāre*), verheerlijken; – **glorióle,** f. fr. (lat. *gloriŏla*) armhartige roem, ijdele, nietige praal; – **gloriëus,** adj. (lat. *gloriōsus, a, um*), roemrijk, prijs- of roemwaardig; heerlijk, verheerlijkt, schitterend; ook grootsprekend, pochend, grootsch; – *gloriōsae memorĭae*, afgek. *gl. m.* of *glor. mem.*, roemrijker gedachtenis; – **gloriōsa,** f. Bot. prachtlelie, pronkgewas.

Glossaret, m. eng. wollen, halfzijden stof uit Norwich (spr. *norritsj*) in Engeland.

Glosse, f. (van het gr. *glōssa* of *glōtta*, tong, spraak) Gram. oorspr. een duister, verklaring behoevend woord; gew. uitlegging, verklaring, opheldering, woordverklaring, aanmerking (beter *glossēma*); r a n d g l o s s e, randverklaring, kantteekening, aanmerking; dit laatste vaak in ongunstigen zin: glossen maken op = spotten met; – **glosse,** Poët. naam van eene poëtische kunstgreep, die eene gedachte, in een zoogen. thema aangegeven, zoodanig in even zoo veel strophen, gew. d e c i m e n (z. ald.) ontwikkelt, als het thema verzen bevat, zoo dat op het einde van elke strophe een vers van het thema staat; – **glossarium,** n. lat. woordenboek ter verklaring inz. van verouderde, onbekend geworden woorden; – *glossarium etymologicum*, afleidend woordenboek, waarin de afstamming der woorden wordt aangegeven, eene taalbron; – **glozen, gleuzen, glozeeren,** verklaren, uitleggen, letten op iets (verouderd); – **glosseeren,** nw. lat. g l o s s e n, aanmerkingen, inz. berispende aanmerkingen maken; uitleggen, ophelderen; – **glossātor,** m. uitlegger, woordverklaarder, kantteekenaar; inz. in de middeleeuwen: de verklaarders van het *corpus juris civilis* te Bologna; – **glossăgra,** n. gr. Med. jichtige tongpijn; – **glossalgīe,** f. tongpijn; – **glossánthrax,** m. pestkool aan de tong, kwaadaardige tongblaren; – **glossepiglóttisch,** adj. tong en strotklep betreffende; – **glossītis,** f. tongontsteking, tongbrand; – **glossocēle,** f. tongbreuk, krampachtig uitsteken der tong; – **glossodésmus,** m. tongriem; – **glossograaf,** m. kantteekenaar, glossenschrijver; – **glossographīe,** f. tongbeschrijving; ook schrijven van kantteekeningen; – **glossolalie,** z. g l o t t o l a l i e; – **glossologie,** f. tongleer; leer van de talen, taalleer z. g l o t t o l o g i e; – **glossoloog,** m. taalkundige; – **glossolýsis,** f. tongverlamming met verslapping; – **glossomanīe,** f. z. g l o t t o m a n i e; – **glossomantīe** (spr. *t=ts*) f. tongwaarzeggerij, de kunst om uit den staat der tong tot eene reeds aanwezige of zich pas ontwikkelende ziekte te besluiten; – **glossóncus,** m. tonggezwel; – **glossonomie,** f. leer der taalwetten (g r a m m a t i c a); – **glossopalatīnisch,** adj. tong en verhemelte betreffende; – **glossopétren,** pl. tongsteenen, slangetongen, versteende haaietanden; – **glossopharýngisch,** adj. tong en keel betreffend; – **glossoplegīe,** f. tongverlamming zonder verslapping; – **glossoptōsis,** f. uitzakking der tong; – **glossorrhagīe,** f. bloedvloeiing uit de tongvaten; – **glossoscírrhus,** m. knoestgezwel van de tong, tongkanker; – **glossoskopīe,** f. 't bezien, onderzoek der tong; – **glossospasme,** n. tongkramp; – **glossostaphylīnisch,** adj. tong en huig betreffende; – **glossotomīe,** f. tonguitsnijding.

Glossīna palpális, f. soort afrikaansche vlieg, die de slaapziekteparasiet overbrengt.

glossy fingers, eng. glanzende vingers, een eigenaardig verschijnsel bij lieden die aan zenuwpijnen lijden.

Glottis, f. gr. stemspleet, luchtpijpspleet; – **glottisoedeem,** n. zwelling van de inwendige deelen van den strot (larynx.); – **glottolalīe,** f. of **glossolalīe,** f. (vgl. g l o s s e) 't spreken in vreemde talen; in den Bijbel (handel. der Apostelen) het spreken in tongen of in vreemde talen der Apostelen door een wonder op den Pinksterdag; – **glottologīe,** f. taalleer, wetenschap, geschiedenis der talen; – **glottomanīe,** f. overdreven zucht om vreemde talen te spreken.

Glouton, m. fr. (spr. *gloetóǹ*; van 't lat. *gluto*, genit. *glutónis*, verslinder; *glutīre*, verslinden) veelvraat, slokop; – **gloutonnerie,** f. gulzigheid, vraatzucht.

Glovertoren, m. de toren met vuur- of zuurvaste steenen eener zwavelzuurfabriek.

gluant, adj. fr. (spr. *gluaǹ*) kleverig.

Glucine, glucose, z. ond. g l y c e r i a.

Glucinum, n. zie b e r y l l i u m.

Glück auf, dui. veel geluk! gelukkige reis! vooral bij de mijnwerkers in gebruik.

Gluckisme, n. Muz. voorliefde tot de muziek van Glück (gest. 1787); – **gluckist,** m. aanhanger voorstander van Glücks muziek (in tegenst. van die van Piccini, de zoogenaamde p i c c i n i s t e n).

glūma, glumélla, f. lat. Bot. kaf der grassoorten; – *gluma colycina,* kelkkafje; – *gl. corollina,* kroonkafje; – *gl. corollina univalvis,* eenkleppig kroonkafje; – *glumacĕus, a, um,* Bot. kafachtig, kafbladachtig; – *glumella* of *glumellula,* f. lat. honigschubje.

Glutæën, pl. gr. (van *glutos,* vat), Anat. vaatspieren.

Gluten, n. lat. Chem. lijmstof, plantenlijm, een stikstofhoudend, vliezig, week, zeer veêrkrachtig, kleverig bestanddeel, inz. in het zetmeel der graangewassen en peulvruchten voorkomende; ook het kleverige vocht van dierlijke lichamen; – **glutineus,** adj. (*glutinōsus, a, um*) kleverig en lijmig; – **glutinantĭa** (spr. *tia=tsia*), pl, (van *glutĭnans,* lijmend, *glutināre,* lijmen) Chir. lijm-, bind- of kleefmiddelen; – **glutinātie** (spr. *tie = tsie*), f. (*glutinatĭo*), f. samenlijming, 't aaneenkleven; – **glutinatief,** adj. lijmend, verbindend, samenheelend; – **glutine,** f. Chem. beenderlijm, o s s e ī n e; – *glutinosus, a, um,* lat. Bot. kleverig, lijmig.

Glyceria, gr. (van *glykeros, glykýs,* zoet) vr. naam: de zoete, aangename; – **glycerine,** f. oliezoet, eene zoetachtig smakende stof, die uit de verzeeping der vetten ontstaat, welke op verscheiden wijze wordt gebruikt, b.v. om het bevriezen van water te voorkomen, voedingsmiddelen versch te houden, de huid lenig te maken (g l y c e r i n e-z e e p) enz.; – **glycerynenitraat,** n. n i t r o g l y c e r i n e z. a.; – **glycaemie,** f. aanwezigheid van suiker in het bloed; – **glycīne** of **glucīne,** f. Bot. amerikaansche plant met peulvruchten; ook Min. z o e t a a r d e of **glycine-aarde,** een metaal-oxyde, in 1798 door V a u q u e l i n het eerst in den beryl en smaragd ontdekt; het glycine of oxyphenylglycine is in de photographie als ontwikkelaar in gebruik; – **glycĭum** of b e r y l l ĭ u m, n. metallische basis der glycineaarde; – **glycīon** of **glykīon,** n. zoethout; – **glycol,** f. een soort alkohol, die kleurloos is, dik en zoetachtig van smaak; – **glycocolle,** f. lijmzoet, lijmsuiker, een zoetsmakend ontledingsproduct van lijm, door verhitting daarvan met vloeibare potasch gevormd; amido-azijnzuur; het komt ook in de gal voor; – **glycogeen,** n. suikervormend; – **glycosurīe,** f. 't wateren van suikerhoudende urine; – **glycose** of **glucose,** f. druivensuiker, zetmeelsuiker; – **glycyloxyde,** n. chemische basis van alle vetten en oliën; – **glycyphagie,** f. zoeteten, veelvuldig genot van zoetigheden; – **glycyphaag,** m. zoeteter, snoeper, zoetekauw; – **glycypikron,** n. bitterzoet; – **glycyrrhiza,** f. zoethout, zoetwortel; – **glycyrrhizīne,** n. zoethoutsuiker, het eigen suikerachtig beginsel uit den zoethoutwortel; – **glykometer,** m., z. g l e u k o m e t e r; – **glýkyskoop,** m. werktuig tot onderzoek van het suikergehalte eener stof.

glykōnische verzen, oud gr. lyrische verssoort (naar men zegt aldus genoemd naar haren vinder, den overigens onbekenden dichter G l y k o n) bestaande uit een trochæus of spondeus, een daktylus en een amphimacer of daktylus
/ ⏓ — ⏑ ⏑ / / ⏑ ⏓.

Glyphe, Glyph, m. gr. (*glyphis,* f. v. *glýphein,* inkerven, insnijden) Arch. insnede, kerf, groefstreep, als sieraad aangebracht; – **glyphănon,** n. graveerijzer, beitel; – **glyphiek** of **glyptiek,** f. snij-, kerf- of graveerkunst, de steensnijkunst; beeldhouwkunst, beeldsnijderij; teeken, indruk op de rol van een phonograaf; – **glyphisch,** adj. gesneden, gegraveerd; – **glyphogène,** f. fr. een te Parijs door den scheikundige D e l e s c h a m p s uitgevonden etsmiddel voor de staalgravure; – **glyphographīe,** f. kunst om verheven typen of platen langs galvanischen weg te vervaardigen, om deze als houtsneden te drukken, een deel der g a l v a n o p l a s t i e k; nieuw uitgevonden manier om koperplaten voor de teekening en den galvanischen druk voor te bereiden; – **glyphoskóop,** f. soort photographietoestel; – **glypten,** pl. figuren in metaal of steen gegriffeld of gebeiteld; gesneden steenen; – **glyptognosie** (spr. *s=z*), f. kennis der gesneden steenen; – **glyptographīe,** f. beschrijving van gesneden steenen; – **glyptospermāten,** pl. Bot. veelvoudig gekerfde zaadkernen; – **glyptotheek,** f. verzameling van gesneden steenen, ook in 't algemeen van beeldhouwwerk, zooals de groote verzameling van beeldhouwwerken te München.

Gnaphálium leopontopódium, n. Bot. e d e l w e i s s z. a.

Gnathalgīe, f. gr. (v. *gnathos,* kinnebak, wang) wangpijn; – **gnathorrhagīe,** f. sterke bloeding uit de uitwendige oppervlakte der wangen; – **gnathospásme,** n. kinnebakskramp.

Gnathon, m. gr. een p a r a s i e t.

Gneis, n. gelaagd gesteente, bestaande uit een kristallijn mengsel van veldspaat, glimmer en kwarts, van leiachtige structuur.

Gnidĭa, f. gr. bijnaam van Venus, naar de stad G n i d u s in Karië, waar zij een tempel had.

Gnocco, pl. **gnocchi** (spr. *-ki*) meelklont; soort meelspijs.

Gnoe, gnoedier, z. g n u.

Gnōmen, pl. (fr. *gnome,* it. en sp. *gnomo*) 1) aard- of berggeesten, in de aarde wonende en schatten bewakende e l e m e n t a i r-g e e s t e n (z. ald.), waarsch. van gelijken oorsprong met het volgende woord, dus eig. kundige geesten; 2) gr. (van *gnōmē,* inzicht, kennis, oordeel, spreuk) gedenk- of leerspreuken; – **gnomĭcus,** m. vervaardiger van gedenkspreuken, leerspreukdichter; – **gnomĭsch,** adj. in spreuken vervat, spreukvormig; – **gnomische dichters,** spreukdichters; – **gnomologīe,** f. spreukenboek, verzameling van gedenkspreuken.

Gnōmon, m. gr. (eig. in 't algemeen kenner, aanwijzer, v. *gnōnai,* infin. aoristi van *gignōskein,* kennen, erkennen) richtsnoer, hoekmeter, winkelhaak, zonnewijzer, astronomische wijzer; vgl. f i l a r g n o m o n; Arith. getal, dat, gevoegd bij een quadraatgetal, opnieuw een

quadraatgetal geeft; Geom. figuur, die van een parallelogram overblijft, wanneer een kleiner parallelogram, welks diagonaal geheel in de diagonaal van het groote ligt, daaruit wordt genomen; tand, waaraan men den ouderdom der paarden kent; – **gnomonika,** f. zonnewijzerskunst.

Gnōsis, f. gr. (v. *gnōnai*; vgl. g n o m o n) kennis; inz. hooger inzicht, diepere, geheime kennis der Chr. godsdienstleer, 't (ideaal-speculatief) weten op godsdienstig gebied, de godsdienstphilosophie der eerste eeuwen na Chr.; – **gnoseologie,** f. kennisleer, z. v. a. m e t a p h y s i e k; – **gnosimáchen,** m. pl. christelijke secte in de 7de eeuw, die alle leerstelsels verwierp; – **gnostieken,** m. pl. geheimkenners, zoogen. godswijzen, door gewaande goddelijke openbaringen hoog verlichte christenwijsgeeren in de eerste Chr. kerk; – **gnosticisme,** n. leer der gnostieken; oplossing der positieve leer in speculatie; – **gnostisch,** adj. geheimkundig; – **gnostologie,** f. alweterij.

Gnu (hottentotsch *gnoe* of *njoe*, holl. *gnu*, fr. *gnou* of *niou*, eng. *gnu* of *gnoo*), **gnoe** of **gnoedier,** soort van antilopen in Afrika, het w i l d e b e e s t der Zuid-Afrikanen (*Catoblepas*, inz. *C. gnu*).

go, eng. gaan; ga, gaat, enz.; – *go ahead!* (spr. *-ehèd'*) ga voort, altijd door!

Goal, f. (spr. *gool*) eng. doel, doelwit, in de sporttaal; – **goalkeeper,** m. eng. doelverdediger; – **goalkick,** eng. doelschop, uittrap.

Gobang, m. mal. halve-stuiverstuk; duit.

Gobelet, m. fr. (spr. *gob'lè*; mid.lat. *gobellus, gobelletus*, beker, provenc. *cubel, cuba*, kuip, klein vat, *copa*, beker, v. 't lat. *cupa, cuppa*, kuip, vat) beker, dobbelbeker der goochelaars; drinkbeker, kop; – *joueur* (spr. *zjoe-*) *de gobelets*, goochelaar; – **gobelétte,** f. fr. Mar. klein vaartuig met masten en vierhoekig zeil.

Gobelins, m. pl. fr. (spr. *gob'leñ*) fransche behangseltapijten met ingewerkte figuren uit de in 1667 door Colbert voor den staat aangekochte tapijtfabriek te Parijs, welke nog eene van de merkwaardigheden dier hoofdstad is. De naam komt van de familie van Jean Gobelin, een wolverver in het midden der 15de eeuw, die den grond tot de fabriek legde; – **gobeline,** f. zekere kleurstof voor muren.

Gobemouches, m. fr. (spr. *gob'moesj'*; van *gober*, ophappen, verslinden, een woord van celt. oorsprong) eig. vliegenvanger; vandaar eene soort van vogels, hagedissen en planten, die zeer bedreven in het vliegenvangen zijn; oneig. lichtgeloovige, nieuwsgierige; jabroer.

Gobernacion, f. sp. regeering; regeeringsgebouw.

gochem of **goochem,** hebr. wijs, verstandig, slim, sluw.

God-dam, eng. (eig. *God damn*, spr. *góddem*) God verdoeme (mij)! ook scheldnaam der Engelschen: de *goddams.*

Godet, m. fr. (spr. *godè*; v. arab. *kadah*, beker; volgens anderen van 't lat. *guttus*, nauwhalzig vat, waaruit de vloeistof bij druppels valt, van *gutta*, de druppel) trechteropening, door welke 't gesmolten metaal in den vorm vloeit.

Godfried, Godevaart, Govert, mansn. (oudd. *Gotafrit*, got. *Guthafriths*) die vrede met God heeft, de met God verbondene.

Godiveau, n. fr. (spr. *godiwóó*) pasteitjes van gehakt vleesch, worstpasteitjes.

Godmiché, n. fr. (spr. *-misjé*) door wellustige vrouwen gebruikt instrument van gummi.

Godron, n. fr. (spr. *godróñ*) ronde, bolle plooi of vouw; langwerpig eivormig sieraad aan zilveren vaatwerk enz., aan lijsten van gebouwen, eierlijst; – **godronneeren** (fr. *godronner*), bol plooien of vouwen enz.

Gods, pl. eng. (van *God*, God) goden, (schertsende benaming voor de toeschouwers op de hoogste plaatsen (den engelenbak) in de eng. schouwburgen, omdat zij in hoogere sferen zich bevinden).

God save (spr. *seev*) *the king* of *queen* (spr. *kwien*), God behoede den koning of de koningin, de aanvang en naam van een bekend eng. volkslied.

Goeboek, mal. bamboezen wachthuisje in rijstvelden.

Goedang, f. mal. magazijn, provisiekamer.

Goëet, m. gr. (*goēs*, pl. *goētes*) toovenaar, bezweerder; – **goëtie** (spr. *t=ts*), f. vermeende tooverij door aanroeping van booze geesten, geestenbezwering; – **goëtisch,** adj. betooverend, bedrieglijk, tooverachtig.

Goël, m. hebr. (*goël*, het deelwoord van *gâäl*, terugvorderen, lossen) bloedwreker bij de Joden, de naaste bloedverwant van een vermoorde, die weleer het recht had den moordenaar op te zoeken om hem te dooden; fig. de Verlosser, Messias. *Ruth* 4; *Levit.* 25, 25.

Goela, f. hong. kudde, die des zomers nacht en dag in de open lucht blijft; vandaar: g o e l a s c h, g o e l a s v l e e s c h, z. g o l a s c h.

Goëlack, goelak of **koelak,** n. pepergewicht op Sumatra = $1^1/_2$ (oud) pond; in Palembang van $1^1/_5$ kati = 770 gram; op Java rijstgewicht van $7^1/_4$ kati = 4,460 kilo.

Goelasch, z. g o l a s c h.

Goëlette, f. fr. Mar. vaartuig met 2 masten van 50 tot 100 tonnen, schoener.

Goelistan, z. g u l i s t a n.

Goem, z. g o u m.

Goeling, n. mal. rolkussen om tusschen de knieën te leggen.

Goelistan, z. g u l i s t a n.

Goena, z. g u n a.

Goena-goena, n. mal. liefdewekkend middel, toovermiddel.

Goeni, z. g o n j e.

Goenoeng, m. mal. berg; – **goenoenger,** m. inlander uit de bergen, ook paard uit de bergen.

Goer, z. g u r; – **Goeracs,** z. g u r a c s.

Goergoerans, z. g a r g o e r a n s, g u r g u r a n s.

Goerita, mal. saronggordel, band.

Goeroesch, m. turk. of **goeroesj,** z. g e r s j.

Goesli, russ. liggende harp.

Goesti, mal. vorstelijke titel.

Goesting, f. (fr. *goût* (spr. *goe*) + ing) lust, zin, ook voorliefde, alleen in Zuid-Ned.

Goëtie enz., z. ond. g o ë e t.

Goffo, m. it. (als adject.: onhandig, plomp; fr. *goffe*, beiersch *goff*, domkop) domkop, lummel, karakterrol der ital. i n t e r m e z z i.

Gog en **Magog,** hebr. gevaarlijke, verwoestende vijand. (Naar den profeet Ezechiël is G o g de vorst van het volk M a g o g, die uit het noorden in Israël viel en de nederlaag leed. Bij Mozes is M a g o g een zoon van Japhet).

Gogaille, f. fr. (spr. *gogálj*; van *se goguer*, lustig, vroolijk zijn) vroolijke maaltijd, luidruchtige partij.

Goguettes, pl. fr. potsen, grappen, vroolijk gezang; naam van parijsche zangvereenigingen.

Göhles, n. hebr. ballingschap.

Goinfre, m. (spr. *goëinfr'*) vraat, smuller, brasser; – **goinfrade,** f. fr. smulpartij, slemperij.

Goître exophthalmique, (spr. *gwaatre*) kropgezwel met uithangende oogen, naam van de Basedowsche ziekte.

Gojîm, pl. hebr. (sing *goï*, d. i. eig. volk, inz. buitenlandsch, vijandig volk) niet-Joden, heidenen en Christenen, *Genesis* 14, 1; *Jozua* 12, 23. – **schabbes-goï** of **sjabbes-goï,** Christenen, die voor de Joden de op Zaterdag verboden diensten verrichten.

Gola, f. it. Muz. keelstem.

Golasch of **goelasch,** m. hongaarsch vleeschgerecht, uit schape- en rundvleesch met p a p r i k a (z. ald.) gekruid, vgl. g o e l a.

Gold, n. eng. en hgd. (spr. *goold*) goud; – **goldfield,** n. eng. goudveld.

Gölem, m. hebr. (v. *galam*, samenvouwen) eig. 't ontwikkelde, fœtus; naar de joodsche traditie: aarden voorwerp, dat door vurig gebed van een rabbi levend gemaakt moet worden.

Golëta, f. sp. z. v. a. g o e l e t t e.

Golf, m. (fr. *golfe*, provenc. en it. *golfo*; waarschijnlijk van het gr. *kólpos*, eig. boezem, schoot vervolgens zeeboezem) zeeboezem, aanzienlijk gedeelte der zee, dat landwaarts inloopt.

Golgas, m. turksch, flanel, lichte wollen stof.

Gólgotha, n. chald. (gr. *golgothā*, hebr. *gulgoltá*, v. *gulgôleth*, schedel) schedelplaats, gerechtsplaats bij Jeruzalem.

Góliath, m. reusachtige aanvoerder der Philistijnen, dien David met zijn slinger doodde; daarom in 't algemeen een reus, reusachtig mensch.

Golkónda, n. sta l en rijk in Voor-Indië, vroeger beroemd als vindplaats van diamanten; fig. b.v. alle r ij k d o m m e n v a n G o l k o n d a.

Golok, z. g i b b o n.

Golok, m. mal. kort zwaard, hakmes.

Golubez, m. russ. russische volksdans, bij muziek van lier en horen gedanst, of op de melodie van een volkslied.

Gom, enz., z. g u m m i.

Gomaristen, m. pl. secte der hervormde kerk, de bestrijders van de leer van A r m i n i u s (z. A r m i n i a n e n), zoo genoemd naar F. G o m a r u s, die in het begin der 17de eeuw hoogleeraar te Leiden was; ook C o n t r a r e m o n s t r a n t e n.

Gombette, f. oudbourgondisch wetboek van 502.

Gomer, m. schoof (*Leviticus* 23, 10), die als offergave werd afgestaan, ook hebr. korenmaat $^1/_{10}$ van de efa, een kop (*Exod.* 16, 17).

Gomgom, n. muziekinstrument der Hottentotten.

Gommeux, m. fr. (spr. *-meu*) toongevend modeheertje, elegant fat; dikwijls in slechten zin modegek (de *gommeux* is in teruggaande volgorde de opvolger van den *petit crevé*, den *gandin*, den *fashionable*, den *lion*, den *dandy*, den *freluquet*, den *merveilleux*, den *incroyable*, den *muscadin*, den *petit-maître*).

Gomórrha, n. hebr. eene stad in Palestina, welke wegens haar zonden, tegelijk met Sodom, door zwavel en pek verbrand werd; vandaar fig. eene zondige stad.

Gomphiäsis, f. of **gomphiásme,** n. gr. (v. *gómphos*, tand, blok, wig) 't voelbaar- of stompworden der tanden door zuren; kiespijn; – **gomphösis,** f. onbeweeglijke vereeniging der beenderen door inplanting, inz. der tanden in de tandkassen; ook z. v. a. g o m p h i a s i s.

Gomphrène, f. fr. (misvormd van 't lat. *gromphæna*, duizendschoon) ook a m a r a n t h i n e, f. fr. kogelamarant, een zeer schoon zomergewas uit O.-Indië.

Gonägra, n. gr. (van *gony*, knie) kniejicht; – **gonalgïe** of **gonatalgïe,** f. kniepijn; – **gonarthrïtis,** f. kniegewrichtontsteking.

Gonakrasie, f. gr. (van *gonē*, zaad) zaadvloed.

Gonda of **goenda,** f. kleine rekenmunt in Bengalen = $^1/_{1600}$ compagnieropij = 0,7 cent.

Gond(e), f. (fr. *gond*), kram, haak van een deur.

Gondel, f. (van 't it. *gondola*, verkl. van *gónda*; vgl. later lat. *gandeia*, soort schepen, gr. *kóndy*, drinkvat, zooals fr. *gondole*) plat overdekt vaartuig in de grachten van Venetië, pleiziervaartuig; ook fransche boot in de Middellandsche Zee; barg. dame; – **gondelier,** fr. (spr. *gond'ljé*), *gondolière*, it. m. gondelschipper, gondelvoerder; – **gondoliéra,** f. schipperslied der gondelvoerders te Venetië, van statig klagenden of heroïschen aard.

Gonedi, m. munt in Tripolis = 1 cent.

Gonfalón, fr. of **gonfalóne,** it. m. (oudfr. en prov. *gonfanon*, van 't oudd. *gundfano*, krijgsvaan, v. *gund*, krijg, strijd en *fano*, doek, vaan) kleine vaan aan de lans; ook kerkbanier; – **gonfalonier,** fr. (spr. *goñfalonjé*) g o n f a l o n i è r e, it. m. vaan- of banierdrager, baanderheer; opperhoofd der ital. republiek San-Marino; ook eertijds: politie-beambte in de provinciën van den Kerkelijken Staat.

Gong of **gonggong,** f. maleisch muziekinstrument, bestaande uit een klankbekken, aan een staand rek opgehangen en waarop met een houten klepel wordt geslagen.

Gongorisme, n. gezochte duistere en gezwollen stijl, ook *estilo culto*, beschaafde of sierlijke stijl genoemd, in den trant van den spaanschen dichter G o n g o r a (1561–1627); – **gongo-**

risten, m. pl. leerlingen en aanhangers van Gongora, die zijnen schrijftrant navolgden.

Góngros, m. gr. eig. rond uitwas, dat zich op den stam der boomen vormt; Med. rond, kraakbeenig uitwas; – **gongrōne,** f. naam door Hippokrātes aan het kropgezwel gegeven; ook krampgezwel der slagaderen.

Gongȳlus, m. gr. (v. *gongylos*, rond) Bot. rond lichaampje in den bast van vrouwelijke planten vervat, kiemkorrel; – **gongȳlen** of **gongyliēn,** f. pl. kleine ronde balletjes, pillen.

Góniometer, m. gr. (v. *gōnia*, hoek) hoekmeter; – **goniometrie,** f. hoekmeetkunst, leer der hoekmeting.

Gonje, goeni, bengaalsche hennep of jute; stof daaruit vervaardigd en vooral voor zakken gebruikt; – **gonjetapijt,** n. uit dergelijke vezelstof vervaardigd tapijt.

Gonne, f. fr. Mar. fust voor wijn, sterken drank, gezouten visch; ook teervat.

Gonosēle, f. gr. (van *gonē*, zaad) Med. zaadbreuk, zaaduitstorting in het celweefsel van 't perineum; – **gonopœa,** pl. zaadverwekkende middelen; – **gonorrhœa** of **gonorrhée,** f. (eigenl. zaadvloed) druiper (niet te verwarren met b l e n n o r r h œ a); – **gonosan,** n. middel tegen gonorrhée (druiper); – **gonosemie,** f. veelvuldig zaadverlies.

Gonyăgra, n. gr. (v. *gony*, knie) z. v. a. g o n ā g r a; – **gonyalgie,** f. z. v. a. g o n a l g i e; – **gonyankon,** m. Med. ziekelijke kromming der knie; – **gonyóncus,** m. kniegezwel.

good, adj. eng. (spr. *goed'*) goed; ook subst. het goed, de waar, b.v. f a n c y-g o o d s, galanterieën, luxe-artikelen; – **goodwill,** eng. waarde eener zaak, ongeacht den aanwezigen voorraad roerend en onroerend goed.

Goolette, f. eng. (spr. *goelet'*) boot voor de kabeljauwvangst in Noord-Amerika.

Goose, f. eng. (spr. *goez'*) pl. **geese** (spr. *giez'*) gans.

Goph, volgens de Rabbijnen het verblijf der zielen tot op het tijdstip van hare omkleeding met lichamen.

Gordiaansche knoop (lat. *nodus gordius*), m. kunstig ineengestrengelde knoop aan den wagendissel van den phrygischen koning G o r d i u s, dien niemand vermocht te ontknoopen, maar die door Alexander den Grooten met het zwaard werd doorgehouwen; vandaar in 't algemeen een zeer ingewikkeld vraagstuk, eene hoogst moeilijk te ontwarren, te beslissen zaak, eene omstandigheid, waarin goede raad duur is, een allerneteligst geval; d e n g o r d i a a n s c h e n k n o o p d o o r h a k k a n, door een beslissenden stap, een stoute daad enz. eene zwarigheid uit den weg ruimen; – **gordiēn,** pl. nw.lat. draadwormen, b.v. de z e n u w w o r m, f a r e n t e i t of het g u i n e e s c h e d r a a k j e in Oost- en West-Indië enz., dat soms 1 meter lang is, gaarne onder de huid der menschen kruipt en pijnlijke builen enz. veroorzaakt.

Gorge, f. fr. (spr. *gorzj'*; provenç. en it. *gorga*, strot, gorgel, it. *gorgo*, provenç, *gorc*, fr. *gort*, *gord*, *gour*, draaikolk, van 't lat. *gurges*, draaikolk) keel, gorgel; hals en borst, boezem; Arch. holrond loofwerk, hollijst; nauwe bergpas; ingang of keel van een bastion of buitenwerk; – *gorge de pigeon* (spr. *-pizjóñ*) duivenhalskleur, weerschijn in zekere zijden stoffen; – **gorgeret,** m. (spr. *gorzjerè*) wegwijzer, gootvormig heelmeesterswerktuig, bij het steensnijden in gebruik; ook: keelbandje, kanten fichu.

Gorghegghio, it. Muz. studie of oefening voor den zanger tot vorming zijner stem (fr. *vocalise*).

Górgo of **gorgóne,** f. gr. Myth. spookachtig vrouwelijk schrikbeeld of monster; pl. **gorgónen,** drie zusters: S t h e n o, E u r y ă l a en M e d ū s a, dochters van Phorkys en Keto, met slangenharen, ontzaglijke tanden en metalen klauwen, wier aanblik versteende; vgl. M e d u s a; ook een bijnaam van M i n e r v a, omdat zij het hoofd van Medusa op haar schild had; – **gorgónisch,** adj. eig. vreeselijk, schrikwekkend, ijselijk; steenafzettend, versteenend, met eene steenkorst overtrekkend, overkorstend, gelijk dit b.v. de bron te Karlsbad doet.

Gorilla, m. grootste afrikaansche aap, die den mensch het naast staat, leeft in de oerwouden van west. aequator. Afrika.

Goris, kleine bengaalsche rekenmunt, ongeveer een halve cent.

Gorita, mal. f. sluitlaken, verbandlaken.

Goróch, m. russ. erwt.

Gorodnitschij, m. russ. (v. *gorod*, stad) politiehoofd, stadsschout in russ. hoofdplaatsen; – **gorodowōi,** stedelijke politie-agent, politiesoldaat.

Gorsji, m. pl. perzische lichte ruiters, die bestendig in het veld legeren; – **gorsjibasji,** hun aanvoerder.

Gos, goez of **gaz,** m. (hind. *kōs*) indische lengtemaat = 1 eng. yard = 0,914 meter; ook in Perzië en Arabië en in verschillende grootten.

Gosen, gosi, m. pl. russische hof-factoren of kooplieden, die enkel voor het hof handelen.

Gospodar, m. boer, klein landeigenaar in Polen.

Gospodin, m. russ. Heer.

Gossudarj, m. russ. (ontstaan uit **gospodárj,** vgl. h o s p o d a r) de keizer, koning; bij het aanspreken: Uwe Majesteit; – **gossudarj imperator,** Z. M. de keizer; – **gossudárynja,** f. keizerin, koningin; (bij het aanspreken) Uwe Majesteit; **sudárynja imperatriza,** H. M. de keizerin.

Gossypium, n. lat. watten, vooral voor chirurgisch gebruik; – *g. depuratum*, gezuiverde watten; – *g. ramentosum*, houtwolwatten.

Gostinny-dwor, m. russ. (van *gostj*, vreemdeling, gast; vandaar het adj. *gostinny*, van den vreemden koopman, en *dwor*, hof) oorspr. koophuis der vreemde handelaars; nu in het algemeen: koophal, koophuis, beurs.

Gothenburger stelsel, n. systeem om den kleinhandel in sterken drank in handen te geven van een vereeniging (b o l a g z. a.), die niet winstbedoeling, maar 't algemeen belang moet beoogen, in de Zweedsche stad Gothenburg 't eerst wettelijk toegepast (1865).

gotisch, adj. den Goten (een oudd. volk) eigen, b.v. de gotische taal; oneig. voor oudduitsch, uit de 11de tot de 15de eeuw, b.v. gotische bouwkunst; ook in den stijl of smaak dezer bouwkunst, met spitsbogen, krulsieraden enz.; vandaar gotische letters, versierd, meest met krullen overladen monnikenschrift. De Italianen gebruiken *gótico*, de Franschen *gothique* (spr. *gotiek'*) in het algemeen voor ouderwetsch, oudmodisch.

Gottfried, m. z. Godfried.

Gottlieb, m. (oudhgd. *Gotleip*) de van God overgelatene of verschoonde.

Gouache, f. fr. (spr. *goeásj'*; it. *guazzo*, van *guazzare*, zwemmen, baden; van het duitsche *waschen*, *wasche*, oudhgd. *wascan*, *wasca*) schilderen met dekverven, waarin een weinig gom is opgelost, waarbij de lichte plaatsen door wit of geel afgezet worden; ook détrempe; – *en gouache* (spr. *an goeásj'*) op dergelijke wijze geschilderd.

Gouden bulle, z. bulle.

Goudron, m. fr. (spr. *goedron*) teer, dik vloeibaar overblijfsel bij de teerdestillatie; – **goudronné,** n. teerpapier.

Gouffre, m. fr. (spr. *goefr'*) afgrond, kolk, poel, draaikolk, maalstroom.

Gouin-methode, f. manier van zingen naar het stelsel van G., cijfer- inplaats van notenschrift.

Goulams, m. pl. Mil. perz. corps uit slaven, slavenzonen, renegaten enz. samengesteld; – **goulam-agasi,** aanvoerder dier bende.

Goulardsch water (spr. *goel-*), wond-verbandwater, loodwater (*aqua plumbi*), dat eene loodoplossing bevat (naar den wondheeler Thomas Goulard te Montpellier, omstreeks 1750 genoemd).

Goulasch of hong. **goulacz,** n. z. golasc.

Goulu, m. fr. (spr. *goelú*; als van 't lat. *gulutus* voor *gulosus*, van *gula*, strot, keel) vraat, gulzigaard, slokop; N. H. de veelvraat.

Goum, m. (spr. *goem*) oorlogscontingent der met de Franschen verbonden stammen in Afrika.

Gourgandine, f. fr. (spr. *goergandién'*) hoer, straathoer.

Gourgouran, m. fr. (spr. *goergoerán*) z. v. a. gurguran.

Gourmand, m. fr. (spr. *goermán*; vgl. het provinc. fr. *gourmer*, slurpen, *gourmâcher*, onzindelijk eten, *gourme*, uitvloeiing van slijmige vochten door den neus bij paarden en kinderen, oudn. *gormr*, slijk) gulzigaard, vraat, sterke eter, smulbroer, lekkerbek; vgl. friand; – **gourmandíse,** f. fr. (spr. *-diéz'*) vraatzucht, zwelgerij, brasserij; lekkerbekkerij, belustheid; ook lekkerbeetje; – **gourmet,** m. (spr. *goermè*) wijnkenner, wijnproever; – **gourmette,** f. kinketting aan het stanggebit der paarden.

Goût, m. fr. (spr. *goe*; van 't lat. *gustus*) smaak, welgevallen; – *à son goût*, naar zijnen smaak; – *chacun* (spr. *sjakuin*) *à son goût*, ieder heeft zijn smaak; – *dernier* (spr. *dernjé*) *goût*, laatste smaak; – **gouteeren,** proeven, smaken; een kleinen maaltijd houden, eene vooravond-boterham gebruiken; smaak, behagen, welgevallen in iets vinden, iets mogen lijden, goedkeuren, billijken, beamen; – **gouter** of **gouté,** n. (spr. *goeté*) vooravondeten; z. v. a. vesperbrood.

Goutte, f. fr. (spr. *goett'*; van 't lat. *gutta*, droppel) 1) droppel, beetje, weinigje, proefje, slokje; 2) Med. jicht, oudd. *Tropfen*, zoo geheeten, omdat men de oorzaak dezer kwaal aan zekere uit de hersens nedervallende droppels toeschreef; – *goutte-de-lait*, fr. inrichting tot verschaffing van voedsel aan zuigelingen; – *goutte d'or*, fr. (spr. *goet' dor*) eig. gouddruppel; witte bourgognewijn.

gouverneeren, fr. (spr. *goe-*; van 't lat. *gubernāre*, eig. sturen, het roer houden) besturen, leiden, gebieden, beheeren, beheerschen, regeeren; – **gouverneur,** m. (spr. *goew-*) stadhouder, bestuurder eener provincie, vesting enz.; plaatsoverste; ook landvoogd; huisopvoeder en leermeester, kinderbestuurder; – **gouvernánte,** f. landvoogdes; opvoedster, kindervoogdes; aan hoven: opperhofmeesteres; – **gouvernemént,** n. fr. (spr. *goewern'mán*; meestal als nederl. *-ment*) stadhouderschap, gebied, werkkring van een stadhouder; landvoogdij; ook staatsbeheer, de regeering en regeeringsvorm; – **gouvernementaal, gouvernementeel,** adj. van de regeering uitgaande, die betreffende; – *governo*, m. it. bericht, aanwijzing, regel, richtsnoer, waarnaar b. v. een commissionair zich te gedragen heeft; – *per govérno*, tot naricht, tot richtsnoer, tot bestuur in de handelwijze; – *per grato govérno*, tot richtsnoer naar believen; – **governatore** (spr. *v=w*) ital. schout, burgemeester in ital. plaatsen; – **govierno,** m. sp. z. v. a. gouvernement; – **governor,** m. eng. regelaar, druk-regulateur, een toestel in de hoofdbuizen der gasleidingen, om den druk van het gas te regelen en het gelijkmatig branden der vlammen te bevorderen, uitgevonden door Sam. Clegg in Engeland.

Govie, f. (lat. *gobio*, *gobius*) grondel.

Gownsmen, pl. (eng.) studenten, tegenover townsmen, burgers.

Gr., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor Gravenhorst (gest. 1857).

Graad, m. (lat. *gradus*, pl. *gradūs*; schrede, trap) grootte der kracht van eenig ding (intensieve kracht); een der evenmatig gelijke deelen, waarin een geheel wordt verdeeld; Math. gedeelte van den omtrek van een cirkel, het $^1/_{360}$ volgens de gewone, het $^1/_{400}$ volgens de nieuwere verdeeling; iedere graad (°) wordt volgens de eerste verdeeling in 60, volgens de tweede in 100 minuten (′) verdeeld, de minuut in 60 of 100 seconden (″), de seconde in 60 terzen (‴) enz.; eenigszins anders is de afdeeling in graden bij physische werktuigen; waardigheid van geleerden, eeregraad of eerrang op hoogescholen, b. v. de doctorsgraad; de afstandsbetrekking van gemeenschappelijke stamouders, graad der bloedverwantschap, afstamming enz.; *gradus*, Gram. vergelijkingstrap (z. positivus, comparativus en superlativus, de stellende, vergrootende en overtreffende trap) *pro gradu* **disputeeren,** tot verkrijging van een academischen graad eene verhandeling (dissertatie) of betwistbare stellingen (theses) openlijk

verdedigen; – *gradus admonitiōnis*, pl. de berispingen en waarschuwingen, die de kerkelijke straffen voorafgaan; – *gradus ad Parnássum*, eig. schrede (of een trap, d. i. de eerste trap) naar den Parnas (z. ald.), woordenboek met opgave der quantiteit van ieder woord, de gelijkbeteekende woorden, rijmwoorden, gepaste bijvoeglijke woorden en poëtische uitdrukkingen, inz. ten gebruike der leerlingen bij de oefeningen in het maken van latijnsche verzen; – *gr. cognatiōnis*, verwantschapsgraad; – *gr. pœnitentiālis*, pl. verschillende trappen der kerkboete; – *gr. prohĭbĭtus*, verboden graad, eene verwantschap, bij welke geene echtverbintenis mag plaats hebben; – *per gradus* of *gradātim*, adv. trapsgewijs, allengs, langzamerhand; – **gradas**, pl. sp. hoogste plaats in den sp schouwburg, de galerij; – **gradātie** (spr. *t*=*ts*) fr. (lat. *gradatĭo*) trapsgewijze opklimming, voortgang; Log. opklimming, trapsgewijze overgang van eene zwakkere tot eene sterkere gedachte of uitdrukking; z. climax; Pict. onmerkbare kleurverandering, overgang, ineensmelting der kleuren; – **gradātie**, f. barb. lat. indeeling in graden, graadverdeeling; ook z. v. a. gradeering; – **gradiënt**, m. trap, klimming, lijn loodrecht getrokken op de isobaren; – **barometrische gr.**, het verschil in luchtdruk van twee plaatsen, welke op één gradiënt liggen en 111 km. van elkaar verwijderd zijn; het bepaalt de kracht van den wind; – **geothermische gradiënt**, de afstand tusschen twee cthonisothermen (z. a.), welke 1° C. in temperatuur verschillen; – **gradins**, pl. fr. (spr. *gradéñ*), **gradinen** (it. *gradináta*, f. pl. *gradináte*, v. *gradino*, trap) trapsgewijs oploopende zitbanken in schouwburgen, kermistenten enz.; – **gradino**, m. it. onderste trap van een altaarstuk; z. v. a. predella; – **gradeeren**, nw. lat. louteren, verdeelen, tot een hoogeren graad van deugdelijkheid brengen, b. v. het goud gradeeren, het eene hoogere kleur geven; bij de zoutwerken: het zoutwater door verdamping (gradeering) in zoutgehalte verhoogen, waarbij men het eenige malen door opeengestapeld rijshout in zekere pannen (gradeerpannen) laat druipen; zulk eene inrichting heet een gradeerwerk, gradeerhuis, een lekwerk of verdampingshuis; – **grade**, it. Muz. trapsgewijze, als de noten van de eene lijn naar de andere gaan en wel: *di grado ascendente* (spr. *sc*=*sj*), opklimmend en *di grado descendente*, afdalend; – **graduāle**, n. nw. lat. bij de R. Kath. kort tusschengezang (bestaande uit de zoogenaamde **graduaalpsalmen**, d. i. psalm 120—150), dat bij de mis na het voorlezen van den epistel gezongen wordt, terwijl de priester zich op de trappen (*gradus*) van het altaar bevindt; ook een boek dat die psalmen bevat; – **graduaal-systēma**, n. Jur. bepaling der erfopvolging volgens den afstand van den verwantschapsgraad, in tegenst. met het lineaalsystema; – **gradueel**, adj. en adv. (fr. *graduel*) trapsgewijze, bij opklimming, allengs; – **gradueeren**, nw. lat. naar trappen of graden afdeelen; ook met eene academische waardigheid bekleeden, promoveeren; – **gegradueerd**, adj. eenen graad of waardigheid bezittende, b. v. een gegradueerd persoon, die eene academische waardigheid heeft, als candidaat, meester, doctor enz., een gepromoveerde; – **graduātie** (spr. *t*=*ts*) f. mid. lat. graadverdeeling, afdeeling in graden; Gram. plaatsing in de vergelijkingstrappen, z. v. a. comparatie; bekleeding met eene waardigheid op hoogescholen, ook gradueering.

Graal, m. in 't mnl. n. (oudfr. *graal*, *gréal*, *grasal*, provenc. *grazal*, van 't mid. lat. *gradalis*, *gradale*, lat. misschien *gratialis*), kostbare diepe schaal of schotel, als tafelgereedschap, inz. de heilige graal, volgens de sage der middeleeuwen eene schaal, uit een lichtenden edelsteen vervaardigd, waarvan Christus zich bij het Avondmaal bediend en waarin Jozef van Arimathea het bloed uit de zijde des Gekruisigden opgevangen zou hebben; later als wonderdoend heiligdom door de ridderschap der templisten of graalridders bewaard; het middelpunt van verscheiden epische dichtstukken uit de middeleeuwen.

Grabeau, n. fr. (spr. *grabó*; v. *grabeler*, ziften, lat. *cribellare*) afval, het gruizige van droge waren, z. v. a. fusti; – **grabelage**, f. (spr. *láázj'*) 't ziften, zuiveren eener waar.

Grabouge (spr. *graboezj'*) of **grabuge** (spr. *-buuzj'*), f. fr. (provenc. *grabusa*, van 't armor.-celt. *krabisa*, krassen, it. *garbuglio*) eig. getwist, gekibbel; een zeker kaartspel.

Gracchus, m. romeinsche familienaam, van 't Sempronisch geslacht, uit hetwelk de beide heftige volkstribunen en broeders, Tiberius en Cajus Sempronius Gracchus, zijn voortgekomen; vandaar: *quis tulerit Gracchos de seditione querentes?* wie zou de Gracchussen kunnen dulden, als zij zich over oproer beklagen, d. i. wie is gerechtigd, zich over oproer te beklagen, dat hij zelf verwekt heeft of dat hij steeds geneigd is te verwekken.

Grâce, f. fr. (spr. *grâs'*; v. het lat. *gratĭa*) genegenheid, gunst, genade, gratie; liefelijkheid, bevalligheid, bekoorlijkheid, welvoeglijkheid, aardigheid, gratie; – *grâce à Dieu*, God zij dank! God lof! – *de grâce*, met verlof, ei lieve! – *de bonne grâce*, met bevalligheid en waardigheid, met innemende manieren; gaarne, gewillig; – *de mauvaise grâce* (spr. *d'mowèz–*), ongaarne; – *par grâce*, uit gunst, uit genade; – *coup de grâce* (spr. *koe de grâs'*), genadeslag, eig. de slag dien de beul den veroordeelde geeft om een spoedig einde aan zijn lijden te maken; – *jeu des grâces* (spr. *zjeu–*), m. naam van een spel, waarbij men elkander door twee stokjes een of doorgaans twee hoepeltjes toewerpt om die op te vangen en terug te werpen; – **graciēus**, adj. (fr. *gracieux*) of **gratiēus** (spr. *t*=*ts*), lat. (*gratiōsus, a, um*) bevallig, liefelijk, beleefd, innemend, goedgunstig, genadig; vgl. gratie; – **gratiositeit**, z. ond. oratie; – **gracióso**, .m sp. grappenmaker, komiek op spaansche tooneelen.

graciel, adj. lat. (*gracĭlis, e*) slang, rank, tenger; – **gracilitas**, f. rankheid, tengerheid, spichtigheid.

Graciennes, pl. fr. (spr. *gransjèn'*) witgaren, dubbel linnen.

graciëus, gracioso, z. ond. g r â c e.

Grad, slav. (russ. *gorod*) burg (vgl. *Belgrad*, Witstad, Wittenburg, *Stargrad* of *Stargard*, oudstad, oudeburg enz.).

gradévole, it. Muz. aangenaam, bevallig; – *graditaménte*, op liefelijke manier.

Gradīvus, m. lat. (v. *gradi*, stappen) bijnaam van Mars; de stappende.

Gradonatschálnik, m. russ. (van het veroud. *grad*, z. v. a. *górod*, stad en *natschálnik*, opperhoofd, bevelhebber) stadscommandant, gouverneur eener russ. stad.

Gradskoi sakon, russ. romeinsch (byzantijnsch) recht.

Gradus, graduale, gradueeren enz., z. ond. g r a a d.

graecus, a, um, adj. lat. grieksch; – *graeca fides*, grieksche trouw (spreekwoordelijk gebruikt voor woordbreuk, omdat onder de grieken, inz. de Thessaliërs en Lokriërs, ook de Lacedomoniërs, meineed zeer gewoon was); –*graeco more bibere*, naar grieksch gebruik drinken, d. i. eerst den goden en den vrienden een glas wijden; – *graeca*, n. pl. lat. grieksche geschriften, boeken of werken; – *graeca sunt, non legúntur*, 't is grieksch en wordt niet gelezen; oneig. 't is moeilijk, wij moeten 't overslaan; – *Graecia*, f. lat. Griekenland; – *G. magna*, Groot-Griekenland (bij de romeinen de collectieve naam voor de gr. koloniën in Beneden-Italië en Sicilië; – **græcisme,** n. nw. lat., eigenaardigheid der gr. taal, ook h e l l e n i s m e; – **græciseeren** (spr. *s*=*z*), grieksche taaleigens inmengen, op griekschen trant spreken, vergriekschen; – **græciteit,** f. (later lat. *graecĭtas*) bijzondere aard van de grieksche taal en gr. zeden; – **græcomanie,** f. lat.-gr., navolgings-, naäpingszucht van het grieksch; – **græcomaan,** m. overdreven bewonderaar en navolger der Grieken.

Græën, f. pl. gr. (*Graiai*, eig. de ouden, pl. van *graia*, voor *geraia*, oude, oude vrouw) Myth. bij Hesiŏdus de beide dochters van Phorkys en Keto, P e p h r e d o en E n y o, met schoone wangen, maar grijze haren van haar geboorte af; bij latere schrijvers zijn er drie: P e m p ē r e d o of P e p h r i d o, E n t o en J æ n o; zij hadden met haar drieën slechts één oog en één tand, kenden alleen den weg tot de G o r g o n e n en bewaakten de wapens, waarmede Medusa alleen gedood kon worden.

Graffage, f. fr. (spr. *grafáázj*) 't bedrukken eener stof met figuren door middel van heete platen.

Grafīto of **graffiáto,** n. it. (v. *graffiare*, krassen, v. *graffio*, provenç. *grafiô*, haak, klauw, van 't oudhoogd. *krapfo, krapho*, nw. hoogd. *krapfen*, haak, kram; vgl. *sgraffīto* en s c h r a f f e e r e n) Pict. grijs in grijs, het grauwe waterverven op muren, waarbij men een vooraf zwart gemaakten muur met witte kalk bestrijkt en vervolgens daarin eene teekening zoodanig inkrast, dat de zwarte grond te voorschijn komt.

Graft, f. eng. amerik. omkooperij.

Grahambrood, n. brood uit ongebuild tarwe- of roggemeel gebakken.

Grain, m. fr. (spr. *greñ*) en eng. (spr. *green*) koren; korrel; ook. z v. a. g r e i n (z. ald.); – *grain d'orge* (spr. *dorzj'*) gerstekorrel; ook als naam van weefsels; – **grains,** pl. eieren van zijdewormen; – **gegraineerd,** z. ond. g r a n u m.

Graines d'Avignon, pl. fr. (spr. *greñ dawienjóñ*) avignonsche bessen, gele bessen van verscheiden Rhamnus-soorten om geel te verven.

graisseeren (spr. *grèss*–), fr. *graisser* (van *graisse*, vet, smeer; *gras*, vet, van 't lat. *crassus*) met vet insmeren, smeren; – **graissage,** f. (spr. *gressáázj'*) insmeren, smeren.

Grallatōres, m. pl. lat. steltloopers, steltdansers op de oud-rom. tooneelen.

Gram, n. fr. (**gramme,** van het gr. *grámma*) eenheid van het decimale of metrieke stelsel van gewichten, het gewicht van 1 kubiek centimeter gedestilleerd water in den toestand van zijn grootste dichtheid en in eene luchtledige ruimte gewogen, het ned. wichtje of $^1/_{1000}$ van het kilogram of ned. pond, of omtrent $^1/_{491}$ van het oude of amsterdamsche pond; – **decagram,** of fr. **decagramme,** (v. gr. *deka*, tien) gewicht van 10 grammes, 1 ned. lood of $^1/_{100}$ pond; – **hectogram** of fr. **hectogramme,** (v. gr. *hekaton*, honderd) gewicht van 100 grammes, 1 ned. ons of $^1/_{10}$ pond; – **kilogram** of fr. **kilogramme,** (v. gr. *chilioi*, duizend) gewicht van 1000 grammes, 1 ned. pond; – **myriagram** of fr. **myriagramme,** (v. gr. *mýrioi*, tienduizend) gewicht van 10000 grammes, 10 ned. ponden (het heette aanvankelijk ook c e n t i b a r); – **decigram** of fr. **decigramme,** (v. lat. *decem*, tien) tiende deel van het gramme, de korrel of $^1/_{10000}$ pond; – **centigram** of fr. **centigramme,** (v. lat. *centum*, honderd) honderdste deel van het gramme, $^1/_{100000}$ pond; – **milligram** of fr. **milligramme,** (v. lat. *mille*, duizend) duizendste deel van het gramme, $^1/_{1000000}$ pond.

Gramcalorie, f. Phys. hoeveelheid warmte, noodig om 1 gram water 1° Cels. te doen stijgen in temperatuur; zie c a l o r i e.

Gramiæ, f. lat. taai slijm der oogleden, oogboter.

Gramina, n. pl. lat. (van den sing. *grāmen*, n. gras) of **graminéën** (lat. *gramineæ*, van *graminĕus*, grazig), grassen, grasplanten, grassoorten; – *graminĕus, a, um*, lat. Bot. grasachtig; – **gramineus,** adj. (lat. *graminōsus, a, um*), grazig, grasrijk.

Grámma, n. gr. (pl. *grámmata*; v. *gráphein*, schrijven, teekenen, enz.) schriftteeken, letter; schrift, opschrift; ook gewicht van 2 attische obolen (vgl. g r a m); – **grammatika,** f. lat. gr. (*grammatikē*), **grammaire,** f. fr. (spr. *gramèr'*) spraakleer, spraakkunst, verzameling der regelen eener taal; – **grammarschools,** pl. eng. (spr. *gremmer skoels*) inrichtingen ter voorbereiding voor universitair onderwijs in Engeland (onze gymnasia); – **grammaticus,** m. (gr. *grammatikós*) spraakkunstenaar, taalleeraar, taalkundige; – *grammatici certant*, lat. „de spraakkunstigen twisten", d. i. de geleerden zijn het er niet over eens; – **grammaticáster,** m., gebrekkig taal-

kenner; schoolvos, letterzifter; – **grammaticaal,** adj. (lat. *grammaticālis, e*), de spraakleer betreffende, daartoe behoorende, taalkundig; – **grammátisch,** adj. (lat. *grammaticus*) volgens de spraakkunst; grammatisch-juist, taalkundig juist, goed gespeld, uitgesproken, enz.; – **grammatísten,** m. pl. bij de oude Grieken: leermeesters der **grammatistika,** d. i. kunst om juist te spreken, te lezen en te schrijven; – **grammatolatrie,** f. letterdienst, overdreven vereering van de letter met achterstelling van den geest of zin; – **grammatologie,** f. grondregels en de aanwijzing ter vervaardiging eener spraakleer; – **grammatológisch,** adj. die betreffende; – **grammophoon,** f. instrument, uitgevonden door Emil Berner, dat klanken, geheele muziekstukken en gesprekken kan weergeven.

Gramme, m. fr. (spr. *gram*) eenheid van het gewicht in Frankrijk, z. ond. gram.

Grammiet, m. gr. (van gramma, z. ald.) Min. lettersteen, roode jaspis of agaat, met witte lettervormige strepen geteekend; ook eene soort van varenkruid.

Gramonie, f. fr. Kmt. aftrek of korting op de zijdebalen in den Levant, boven de gebruikelijke tarra.

Gran, m. rekenmunt in Br. Indië, te Gallipoli ongeveer = $1^{1}/_{2}$ cent.

Granaat, m. en n. mid. lat. (*granātus*, scil. *lapis*, steen, van 't lat. *granum*, korrel, dewijl hij doorgaans in den vorm van kleine korrels wordt gevonden fr. *grenat*) Min. bloedsteen, gering edelgesteente, inz. in Bohemen, van verschillende (meestal bloedroode) kleur en doorzichtigheid; – **granaatappel,** (lat. *granātum*, scil. *malum*, d. i. eig. met vele pitten of kernen voorzienen appel) Bot. vrucht van den granaatboom (*Punica granatum*), *Hooglied*, 4, 13; in de oudheid o. a. bij de Romeinen (Phoenicische appel) het zinnebeeld der vruchtbaarheid; Mil. brand- of springkogel, holle kogel; die met kruit gevuld en geworpen wordt, zoo genoemd naar de grootte en gedaante, die men hem vroeger gaf; fr. **grenade,** vandaar **grenadier** (vroeger granatier), m. weleer granaatwerper, soldaat, die granaten wierp; keursoldaat der infanterie; – *grenadier à cheval* (spr. *grenadjé a sj'wál*), stormruiter, grenadier te paard; – **granatine,** f. 1) uit de schillen der onrijpe vruchten van den granaatboom verkregen kristalliseerbare bittere stof; ook z. v. a. manniet (z. ald.); 2) (fr. *grenadine*) eene vaste zijdesoort, inz. voor zwarte kant; – **granatiet,** m. z. staurolith; – **granatoëder,** m. of **granaatdodekaëder,** m. z. v. a. rhomboidale dodekaëder, zie onder dodekaëder.

Granatine, granatiet, z. onder granaat.

Grand, fr. (spr. *grañ*; v. 't lat. *grandis*) groot, gewichtig, voornaam; – *grand bien vous fasse* (spr. *grañ bjèñ voe fâs'*), wel bekome het u!; – **grand,** n. fr. of **grando,** n. it. kaartspel, waarbij zonder troefkaarten zooveel mogelijk trekken gemaakt worden; – **grandæviteit,** f. (lat. *grandævitas*) lange levensduur, levenslengte; inz. leeftijd boven 90 jaar; – **grand-aumônier,** m. fr. (spr. *grandomonjé*) groot-aalmoezenier; – **grand-barré,** n. fr. Muz., 't aanslaan van alle zes de snaren der gitaar met den wijsvinger der linkerhand; – **grand-casco,** z. casco; – **grand-cornet,** m. (spr. *korné*) d. i. eig. groote horen: groot cornetregister van het orgel; – **Grand Cross of the Bath,** eng. grootkruis van de Bath-orde (z. ald.); – **grand-duc,** m. (spr. *granduk*), groothertog, grootvorst; – **grande-duchesse** (spr. *grand'dusjès'*) groothertogin, grootvorstin; – *grand merci*, grooten dank, wel verplicht; – **grand monde,** f. groote, voorname lieden, de groote wereld; – *grande mode*, zeer gebruikelijk, gangbaar of in zwang; – **grand-seigneur,** m. (spr. *-sènjeur*) groot, inz. hoogmoedig heer; de groote heer, turksche sultan; – *en grande tenue*, in feestgewaad, in staatsiekleedij; – **grand-teint,** m. (spr. *-teñ*) echte of blijvende kleuren (op lakens enz.), schoone, heldere kleuren, uit dure grondstoffen bereid; – **grand veneur,** m. opperjagermeester; – **grande,** m. sp., eig. in 't algemeen groote, aanzienlijke; pl. **grandes,** de voornaamste adel in Spanje, z. v. a. lords; – **grandeur,** f. fr. grootheid, hoogheid, waardigheid, heerlijkheid; titel der bisschoppen; – **grandézza,** f. it. (sp. *grandéza*) waardigheid van een grande: deftigheid, hooghartigheid, trots, grootschheid; ook hoogmoedig, trotsch gedrag; – *con grandézza*, it. Muz. met waardigheid, fierheid; – *grandidentatus, a, um*, lat. Bot. grootgetand; – **grandiëus,** fr. **grandiose,** adj. (it. *grandiose*) groot, grootsch, verheven; – **grandiositeit,** f. in de schoone kunsten: grootsche manier, verhevenheid, breedheid van uitvoering; – *grandiflōrus, a, um*, nw. lat. Bot. grootbloemig, met groote bloemen; – *grandifolius, a, um*, lat. Bot. grootbladerig.

Grando, f. lat. hagel; Med. hagelkorrel in het oog.

Granetto, n. it. = $^{1}/_{24}$ grano; – **granow,** m. poolsch z. v. a. grein, $^{1}/_{9216}$ pond (*funt*) = 0,044 gram; vandaar **granikow** = $^{2}/_{11}$ granow = 6,008 gram.

granum, n. lat. korrel; pl. *grana*, korrels, zaden, beziën; – *granŭlum*, n. korreltje, greintje; – *granum salis*, korreltje zout, d. i. een weinig verstand of oordeel; – *cum grano salis*, met nadenken en welbezonnen oordeel; – *in granŭlis*, in kleine korrels; – **granaliën,** pl. nw. lat. gekorrelde massa van metaal, inz. het koekvormig gaargemaakte koper; – **granarius,** m. korenschrijver (een ambtsnaam) inz. kloostergeestelijke, die toezicht en rekening over het graan houdt; – **granger,** eng.-amer. graantrein in N. Amerika; – **granuleeren** of greineeren, korrelen, korrelig maken, in korreltjes veranderen; natuurlijk genezen van een wonde; – gegreineerd, gegraineerd, gekorreld, gekerfd (van teekeningen, waarin lijnen en punten korrelachtig zijn afgezet); – **granuleermachine,** f. werktuig ter vervaardiging van metaalkorrels; – **granulātie** (spr. *t=ts*) of **granuleering,** f. korreling, of verwerking (van het metaal) tot korrels; Med. ook **granulie,** f. vorming van vleeschkorreltjes in genezende wonden en bij de tuberculose; natuurlijke genezing; – **granuleus,** adj. nw. lat. (fr. *granuleux*) korrelig; – **granulositeit,** f.

korreligheid; – **graniet,** n. (fr. *granit*, it. *granito*, eig. gekorreld, korrelig, partic. v. *granire*, korrelen) korrelsteen, kernsteen, een gemengde steen van korrelig, kristallijn weefsel, voornamelijk uit kwarts, veldspaat en glimmer; het is zeer verre verspreid en vormt meestal steile bergen met spitse, getande kruinen; – **granietpapier,** n. granietachtig, gespikkeld papier; – **granitéllo** of **granitél,** n. it. halfgraniet, grijs graniet, dat niet de vereischte bestanddeelen van het graniet heeft; – **granuliet,** n. schilferige soort van graniet; – **granito,** m. it. (vgl. g r a n i e t) soort citroenijs, citroenwater met stukjes ijs; – **grano,** m. it. korrel; gewicht z. g r e i n; voormalige kleine ital. rekenmunt, op Malta = 6 p i c c i o l i of iets minder dan een halve cent, te Napels = 10 c a v a l l i, $^1/_{100}$ dukaat of om trent 2 centen, op Sicilië ongeveer 1 cent.

Grão, m. port. (spr. *groñ*) korrel, grein.

Grape, f. eng. wijndruif.

Grapheion, grapheidion of **graphidion,** n. gr. (van *gráphein*, schrijven) griffel, schrijf- of teekenstift; – **graphiek,** f. schrijfkunst, schilder- of teekenkunst; diplomatische schrijf- of schriftkunde; ook: overzichtelijke voorstelling van den treinenloop, van waterstanden, belasting, inkomsten, vaarten van schepen door lijnen en teekens; – **graphiet,** n. potlood mineraal, eene verscheidenheid der koolstof, verontreinigd door toevallige inmengselen van ijzerhoudende aarde; – **graphietcement,** n. soort kleefmiddel of kleefdeeg, inz. ter verbinding van ijzerdeelen, als waterleiding- en gasbuizen, bestaande uit 6 deelen graphiet, 3 krijt, 9 zwaarspaat en 3 deelen lijnolievernis; – **gráphisch,** adj. schriftelijk, door schrijfteekens voorgesteld of uitgedrukt, door figuren opgehelderd, beschrijvend, teekenend; g r a p h i s c h e f i g u r e n, schrijf- of schriftteekens; – **graphiscus,** m. heelkundig werktuig om splinters uit wonden te halen; – **graphodrome,** m. snelschrijver; – **graphodromie,** f. snelschrijfkunst; – **grapholíth,** m. schrijfsteen, lei; – **graphologie,** f. kunst om het karakter van de menschen uit hun handschrift te leeren kennen; – **graphometer,** m. eig. schrift- of teekeningmeter, benaming van verschillende mathematische werktuigen, inz. hoekmeter; – **graphonýctiometer,** m. werktuig voorgeslagen tot het nachtelijk opwerpen van loopgraven; – **graphospásmus,** lat. Med. schrijfkramp; – **graphostática,** f. wetenschap, welke statische onderzoekingen, in plaats van door berekening, langs den weg der constructie (g r a p h i s c h e v o o r s t e l l i n g) leert vinden; – **graphotypie,** f. kunst om van teekeningen vignetten *en relief* te maken, zonder behulp van het graveerstift, en daarmede te drukken (uitgevonden door den Engelschman Clinton Hitchcock).

Grápnel, n. eng. dreg- of bootsanker; ook toestel om een onderzeeschen telegraafkabel op te visschen en op te halen.

Grappe, f. fr. (it. *gráppo*, *gráppolo*, verwant met *grappa*, haak, kram, van oudd. *krapfo*, haak) druiventros.

Grappin, m. fr. (spr. *grapeñ*) Mar. ankertje met 4 klauwen of punten, inz. voor de galeien; ankerdreg.

Grapten, m. pl. gr. martelaars, die met letters op het voorhoofd gebrandmerkt waren.

Graptolíthen, m. pl. gr. (van *gráphein*, schrijven, teekenen) steenen met teekeningen, b. v. d e n d r i e t e n (z. ald.).

gras, adj. fr. (spr. *grâ*) vet; – *jours* (spr. *zjoer*) *gras*, dagen dat het eten van vleeschspijzen veroorloofd is (het tegengest. van *jours maigres*, vastendagen); – *mardi-gras*, z. ald.; z. ook b œ u f - g r a s.

Grass-cloth, n. eng. (spr. *th* als eene gelispte *s*) grasdoek, ananas-lijnwaad, eene uit den bast en de bladeren der ananasplant met een toevoegsel van katoen vervaardigde stof in Britsch-Indië en China.

grasseeren, lat. (*grassāri*, v. *gradi*, voortgaan, treden) zich allerwegen verspreiden, heerschen, woeden (van ziekten gebruikelijk); – **grassātie** (spr. *t=ts*), f. 't overhandkrijgen, heerschen, woeden.

grasseyeeren, fr. brouwen, den klank *r* zonder vibratie der tong, als verhemelte- of keelletter uitspreken.

Grasus, m. gr. (*grāsos*) bokkenreuk, stank der oksels, in 't lat. ook hircus.

Gratia, z. g r a t i e.

graticuleeren, fr. (*graticuler*, *craticuler*, v. *craticule*, net, tralie, rooster, van 't lat. *craticŭla*, verklw. v. *crates*, vlechtwerk) bij het teekenen: overtraliën, door tralie- of netwerk afteekenen, z. c r a t i c u l e e r e n.

Gratie (spr. *t=ts*) f. lat. *gratĭa*, v. *gratus*, aangenaam; it. *grázia*) genade, gunst, weldaad, ontheffing van straf; aanminnigheid, bevalligheid enz.; vgl. g r â c e; – **grátie,** pl. **gratiën,** lat. *gratiae* of c h a r i t i n n e n (gr. *charis*, pl. *charites*) Myth. de bevalligheden, naam der 3 bekoorlijke gezellinnen van Venus, godinnen der lieftalligheid en betooverende schoonheid: A g l á j a, T h a l ī a en E u p h r o s ȳ n e; – *gratia-Dei*, n. Bot. genade-kruid, naam van vele koortswerende planten; – *gratia gratĭam parit*, gunst baart gunst, de eene dienst is den anderen waard; – *gratia juris-jurándi*, lat. Jur. vrijspreking van den eed; – *bona gratĭa*, goedwillig; met grooten dank; – *ex mera gratia*, uit loutere genade; – *ex speciāli gratia*, uit bijzondere gunst of genade; – *in gratĭam*, ten gunste, ten behoeve, terwille; – *mea gratia*, mij ten gevalle, mijnentwege, mijnenthalve; – *con grázia*, it. (spr. *-grátsia*) Muz. met bevalligheid; – *grazioso* (spr. *gra-tsiózo*) bevallig, aangenaam, innemend; – **gratiāle,** n. nw.lat. bewijs van erkentelijkheid, eene vereering, belooning, klein geschenk; tafelgebed; – **Gratiānus,** mansn.: de bevallige, dankbare; – *Gratiāni decrētum*, het eerste gedeelte van het *corpus juris canonĭci*; – *gratĭas!* (eig. de accus. pl. van *gratĭa*, met uitlating van het werkwoord *ago*: *gratias ago*, ik dank) dank! ik dank! **het gratias** bidden of zingen, het dankgebed of danklied enz.; – **gratificeeren** (lat. *gratificāre*) genade schenken; begunstigen, vereeren, beloonen, een geschenk

geven, vergoeden; – **gratificatie** (spr. *tie=tsie*) f. gunstgeschenk, vereering, belooning, vergoeding, toelage; – **gratiëus,** z. g r a c i ë u s; – *gratiōso titŭlo,* z. onder titel; – **gratiositeit,** f. (later lat. *gratiositas*) aanminnigheid, welwillendheid, genegenheid; – **gratiŏla,** f. nw.lat. Bot. genadekruid, Godsgenade; – *gratis,* om niet, kosteloos; uit genegenheid; – **gratis-gage** (spr. *-ga zj*)', f. lat.-fr. vrijsoldij, maandsoldij van den officier, gew. bij het begin van eenen veldtocht; – **gratist** of **gratuist,** m. nw.lat. vrijscholier, niet-betalend kostganger; – **gratuit,** adj.fr. (spr. *gratwi*) vrijwillig, onverplicht, b. v. *don gratuit,* vrijwillig geschenk, onverplichte gift, opbrengst; – *gratuïta mensa,* f. lat. Jur. vrije tafel, vrije kost; – **gratuïteit,** f. nw.lat. (fr. *gratuité*) vrijwilligheid, onverdiendheid; onverdiende liefde of genade; – *gratus, a, um,* lat. aangenaam, lief; – *persona grata,* geliefd persoon, iemand die gaarne gezien wordt.

Gratin, n. fr. (spr. *-teñ*) afschrapsel, aanzetsel op den bodem van een pot; iets dat daarop lijkt, gebraad, inz. met geraspt brood of beschuit bereid; – *sole au gratin,* tong met geraspt brood gebakken; – **gratineeren,** spijzen, inz. gefarceerde gerechten of die met geraspt brood enz. bestrooid zijn, in zachte ovenwarmte bakken, zoodat er onder en boven een lichte bruine korst ontstaat.

Grating, f. eng. (spr. *a=ee*) roosterwerk.

gratuleeren, lat. (*gratulāri*) gelukwenschen; – **gratulātie** (spr. *tie=tsie*), f. (lat. *gratulatio*) gelukwensch, heilwensch; – **gratulánt** of **gratulātor,** m. nw.lat. gelukwenscher; – **gratulatōrisch,** adj. (later lat. *gratulatorius, a, um*) gelukwenschend, een gelukwensch bevattende.

Grauwacke, f. gesteente, dat uit grootere en kleine brokken kwarts, kiezellei, kleilei en soms ook veldspaat bestaat, die door een kleileiachtig bindmiddel verbonden zijn.

Gravāmen, n. lat. (van *gravāre,* bezwaren, *gravis,* zwaar) bezwaar, zwarigheid; pl. **gravamina,** bezwaren; – *gravamen continŭum,* voortdurend bezwaar, bezwaar met blijvende oorzaak; – *gr. de futūro,* bezwaar wegens iets toekomstigs, iets vermoedelijks; – *gr. irrelĕvans,* niet op te heffen of weg te nemen bezwaar; – *gr. successīvum,* bezwaar over telkens nieuwe onheilen; – **gravamineeren,** nw.lat. zich bezwaren, bezwaren inbrengen.

Gravantia, gravatie, gravatus, z. ond. g r a v e e r e n 2).

grave, gravemente, z. ond. g r a v i s.

Gravēdo, f. lat. (van *gravis,* zwaar, z. ald.) eig. zwaarte der leden: verkoudheid, zinking.

Graveel, n. (fr. *gravelle,* van *gravier,* gruis, zand) Med. niergruis, kwaal veroorzaakt door de vorming van kleine, op zandkorrels gelijkende steentjes in de nieren en de urinewegen.

graveeren, 1) fr. (*graver,* oorspr. het duitsche *graben,* g r a v e n) met eene stift figuren of strepen in metaal trekken, etsen, plaatsnijden; – **gravúre,** f. plaatsnijkunst, ets- of graveerkunst; afdruk van het gesneden metaal, de plaat, prent; – **graveur,** m. graveerder, plaatsnijder, etser, vignet-, stempelsnijder enz. **graveeren,** 2) lat. (*gravāre*) bezwaren, drukken, beknellen; oneig. belasten, lastigvallen, schuldig maken; – **gravantia** (spr. *t=ts*), n. pl. bezwarende of verdachtmakende omstandigheden bij een beklaagde; – **gravātus,** m. die zich bezwaard, benadeeld of beleedigd vindt; ook die van eene misdaad wordt beschuldigd, een beschuldigde, verdachte; – **gravatie** (spr. *t=ts*), f. bezwaring, belasting; – **graveerend, graveerlijk,** bezwarend, belastend.

Gravelúre, f. fr. vuile, ontuchtige scherts; bordeelpraat.

graveolént, adj. lat. (*grave-ōlens,* v. *gravis.* zwaar en *olēre,* ruiken) sterk en walglijk riekend; – *graveolens,* Bot. sterkriekend, b. v. wijnruit (*Ruta graveolens*).

Graves, m. soort van witten en rooden Bordeaux-wijn, naar de landstreek G r a v e, in het dep. Gironde.

Graveur, z. ond. g r a v e e r e n 1).

Gravida, f. lat. (v. *gravĭdus, a, um,* zwaar, gevuld, v. *gravis,* zwaar, z. ald.) zwangere vrouw; – **graviditeit,** f. (*gravidĭtas*) zwaarte; zwangerschap; – **gravideeren** (lat. *gravidāre*) bezwangeren.

gravis, grave, lat. zwaar; gewichtig, ernstig; van tonen: diep; – **gravis** (scil. *accéntus*), m. zware of diepe toon eener lettergreep, in tegenst. met den a c u t u s; – *grave, graveménte,* it. Muz. ernstig, zeer langzaam, deftig, plechtig, met waardigheid; – *gravíssimo,* it. Muz. zeer ernstig; – **grávimeter,** m. lat.-gr. Phys. zwaartemeter, vochtweger van G u y t o n, ook dienstig voor het wegen van vaste lichamen; – **graviteit,** f. lat. (*gravĭtas*) zwaarte, zwaartekracht; ernst, deftigheid, aangenomen waardigheid, stijve plechtstatigheid, stijfheid; Muz. diepte; – *con gravità,* it. Muz. met waardigheid; – **graviteeren,** nw.lat. zwaar zijn, zwaartekracht uiten, door zijne zwaarte een ander lichaam naderen, daarheen neigen; – **gravitātie** (spr. *tie=tsie*), f. zwaartekracht, door de aantrekking der lichamen uitgeoefende drukking.

Gravure, z. ond. g r a v e e r e n 1).

Gravy, n. eng. vleeschnat, bouillon.

grazióso, con grazia, z. ond. g r a t i e.

Gré, m. fr. wil, believen, neiging; – *bon gré, mal gré,* z. ond. b o n.

Grease, f. eng. (spr. *griez*') vet, smeer.

great, adj. eng. (spr. *greet*) groot; – *great attraction,* eng. iets dat de menschen zeer aantrekt; – *Great Britain,* n. (spr. *-britt'n*) Groot-Brittannië; – *great charter,* n. (spr. *greet tsjárter*) de *magna chárta* der Engelschen, van 1215 (z. c h a r t a); – *Great-Eastern,* f. (spr. *-iestr'n*) de „groote Oostersche", d. i. het grootste schip der engelsche handelsmarine, gebouwd van 1852—'57.

Grebe, f. (fr. *grèbe*) N.H. zilverduiker, een watervogel met zilverwitte vederen.

grec, grecque, fr. (spr. *grèk*') grieksch; *-à la grecque,* op zijn grieksch, naar griekschen trant.

Grec, m. Griek; oneig. voor een bedrieger.

sluwerd (vgl. *fides graeca*, ond. g r a e c u s); – **grec,** valsche speler, kwartjesvinder, boerenbedrieger.

green, adj. eng. (spr. *grien*) groen; – **greenback,** m. „groenrug", noord-amerikaansche bankbiljetten; – **greenhouse,** f. plantenkas; – **greenpark,** n. (spr. *grien-*) groene diergaarde, groen park, eene openbare wandelplaats te Londen; – **greenroom,** n. (spr. *grienroem*) eig. groene kamer; gezelschapszaal voor tooneelspelers, dichters, kunstliefhebbers enz. aan het eng. tooneel, zoo geheeten, omdat eertijds eene soort van priëel tot dat doel diende.

Greenaway hoed, m. hoed in den vorm zooals Kate Greenaway ze teekende in haar kinderboeken.

Greenwich, eng. (spr. *grinitsj*) engelsche stad, thans een deel v. Londen, waarover de meeste aardrijkskundigen en zeevaarders den eersten meridiaan trekken, d. i. daarnaar de aardrijkskundige lengte berekenen (0° Greenwich = 17°39′51″ O. van Ferro = 2°20′9″ W. van Parijs).

Greffe, m. fr. g r i f f i e (z. ald.); – **greffier,** m. (spr. *grèfjé*) g r i f f i e r (z. ald.).

greffeeren, fr. (*greffer*) g r i f f e l e n, enten.

gregātim, lat. (v. *grex*, genit. *gregis*, de kudde) troepsgewijs, bij hoopen, met rotten, benden, koppels enz.; – **gregarine,** f. nw.lat. (d. i. troepsgewijs zich vertoonend dier) in de haren der menschen levend woekerdiertje, inz. voorkomende bij de bewoners der Wolga-oevers, waargenomen door Lindemann te Petersburg.

grège, adj. fr. (spr. *grè'zj'*) ruw, onbewerkt; – *soie* (spr. *soá*) *grège*, ruwe zijde.

Gregorius, gr. (*Grēgórios*, van 't gr. *grēgorein*, waken, in 't N. T., van *egrēgora*, ik ben wakker, perfect. van *egeirein*, wekken, opwekken) mansn.: de waakzame, wakkere; – **gregoriaansche almanak,** z. j u l i a a n s c h e k a l e n d e r, ond. J u l i u s; – **gregoriaansch kerkgezang,** *cantus firmus*, door paus Gregorius, in de 6e eeuw, met de zoogenaamde acht kerktonen ingevoerd kerkgezang.

Grein, n. (v. 't lat. *granum*) eig. korrel, zaadkorrel, gerstkorrel; klein gewicht in de medicijnen en de natuurkunde = $^1/_{20}$ s c r u p e l, $^1/_{60}$ d r a c h m e of 0,061 gram; als gewicht voor goud, zilver, paarlen en edelgesteenten = $^1/_{288}$ m a r k = 0,85436 gram; ook beteekent **grein** zekere stof van geiten- of kemelshaar; – **greineeren,** z. g r a n u l e e r e n, ond. g r a n u m.

Greling, m. (fr. *grelin*, v. *grêle*, provenç. *graile*, lat. *gracĭlis*, slank, dun) Mar. lichtste ankertouw.

Grelot, m. fr. (spr. *-ló*) schel, belletje; – *attacher* (spr. *-sjé*) *le grelot*, de kat de bel aanbinden.

Greluchon, m. fr. (spr. *grelu-sjón*) in het geheim begunstigde minnaar van eene vrouw.

Gremium, n. lat. schoot, boezem; oneig. midden, gemeenschap, vereeniging, z. v. a. c o l l e g e; – **gremiāle,** n. nw.lat. schootdoek van een bisschop, wanneer hij zittend mis leest; – **gremio,** m. it. gild; sp. ook handelmaatschappij.

Grenache, m. fr. (spr. *gr'násj'*) sterke, donkerroode, dikke Roussillon-wijn.

Grenadier, z. ond. g r a n a a t; – **grenade,** f. of **grenadin,** n. fr. (spr. *grenadeṅ*) gevulde en gestoofde vleeschlapjes; – **grenadin,** ook z. v. a. m a n n i e t (z. ald.); – **grenadine,** f. (spr. *-diến'*) fransche zijden stof; als damast geweven lijnwaad; ook zekere verfrisschende drank.

Grenage, f. fr. (spr. *-naazj'*; van *grener*, korrelen; vgl. g r e i n e e r e n, ond. g r a n u m) de glanzend korrelige verguldsel, inz. van deelen van uurwerken; – **grenaille,** f. (spr. *grenálj'*) gekorreld metaal; – **grenailleeren** (fr. *grenailler*) z. v. a. g r a n u l e e r e n, z. ond. g r a n u m; – **grenetis,** m. (spr. *-ti*) gekartelde rand om munten, het randwerk.

Grenoble, m. fr. (spr. *gr'nob'l*; naar de stad Grenoble in Frankrijk) Bot. eene soort van tuin-anjelieren, die op een donkerrooden grond witte picot-strepen hebben.

Grès, n. fr. soort aardewerk, veel gelijkend op porselein, gebruikt voor muurtegels, friezen enz.

Grev., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor R. Kaye Greville, een botanicus (gest. 1866).

Grève, f. fr. (oudfr. *grave*, provenç. *grava*, celt.-amor. *graé*, *kraé*, *grôa*, *krôa*, vandaar in 't fr. *gravier*, *gravelle*, mid.lat. *graveria*, *gravella*, *gravia*, gruis, kiezelzand) vlak, zandig zeestrand, ook de rivieroever, die nu droog, dan onder water en met zand en steenen bedekt is; – *place de Grève*, eene plaats aan den oever der Seine, alwaar in den tijd der eerste fr. revolutie de meeste terechtstellingen plaats hadden en waar later ledigloopend werkvolk zich verzamelde; vandaar *faire grève*, op het Grève-plein naar werk wachten; bij uitbr. samenspannen om niet te werken dan op zekere voorwaarden, om hooger loon af te dwingen; verder: **grève,** f. werkstaking (vgl. s t r i k e); – **grevist,** m. fr. (*gréviste*) werkstaker (eng. s t r i k e r).

Grex, m. lat. (gen. *gregis*) kudde, schaar.

Gribána, f. fr. Mar. zeker vaartuig van bijzonder maaksel en tuig op de Somme, van 30 tot 60 tonnen groot.

Griblétte, f. fr. op den rooster gebraden varkensvleesch.

gribouilleeren (spr. *-boelj-*), fr. (*gribouiller*) bekladden, bezoedelen; – **gribouillage,** f. (spr. *griboeljáázj'*) gekrabbel, knoeiwerk, slecht onleesbaar schrift, kladderij.

Gribus, f. gemeene achterbuurt.

Grido, m. it. geschreeuw.

Grief, n. fr. (spr. *griëf*, van 't oudfr. *grief*, it. *greve*, *grieve*, zwaar, hard, van 't lat. *gravis*) benadeeling, verdriet, ergernis; bezwaar, g r i e f.

Griep, f. z. g r i p p e.

Gries, m. hgd. (fr. *gruau*, eng. *grist*) gekorreld meel, grutten.

Griesbachmethode f., manier om vermoeienis te meten op den grondslag, dat psychische vermoeienis met vermindering van het gevoel gepaard gaat, door Griesbach in 1895 uitgevonden. Zie a e s t h e s i o m e t e r.

Grietenij, f. (van 't oude fri. *greta*, dagvaarden) eene der 30 plattelandsafdeelingen, waarin Friesland sedert de 14de eeuw was verdeeld; tegenwoordig worden de friesche grietenijen gemeenten genoemd; - **grietman, greetman,** weleer opperrechter, baljuw of schout eener grietenij; later friesch ambt van geheel anderen aard, burgemeester.

Griffen, pl. (waarsch. van het sp. *grifo*, iemand, die kroes, verward hoofdhaar heeft) afstammelingen van Negers en Mulatten.

Griffie, f. (fr. *greffe*; met verruimde beteekenis, v. 't oudfr. *grafe*, provenç. *grafi*, lat. *graphĭum*, gr. *graphĭon*, *grapheion*, griffel, van *grăphein*, schrijven) gerechtsschrijfkamer, kanselarij van een kantongerecht, rechtbank of gerechtshof; bureau, waar de rechtsacten opgemaakt of bewaard worden; ook secretarie van de provinciale staten en de Kamers der staten-generaal; - i e t s t e r g r i f f i e d e p o n n e e r e n, een stuk ter inzage van de leden nederleggen; (fig.) het voorshands laten rusten, op de lange baan schuiven; - **griffier,** m. (fr. *greffier*, mid.lat. *grafarĭus*, *graffarĭus*, schrijver) bewaarder, opzichter eener griffie, gerechtsschrijver, geheimschrijver.

Griffióén, m. (fr. *griffon*, eng. *griffin*, hgd. *greif*) grijpvogel, een op den arend gelijkende roofvogel; fabelachtige vogel der Oudheid, ook in de wapenkunde, met 4 pooten en 2 vleugels, met het bovenlijf van een arend en het onderlijf van een leeuw.

griffoneeren (spr. *grifon-*; fr. *griffonner*; van *griffe*, klauw), krabbelen, knoeien, slecht schrijven; - **griffonnage,** f. (spr. *grifonáázj'*) gekrabbel, geknoei; slecht schrift; - **griffonneur,** m. krabbelaar, kladder, veelschrijver, slecht schrijver (auteur).

Griffth., bij botanische namen afk. voor W. Griffith (gest. 1845).

Grigri, m. zuid-amerikaansche vogel (*Ramphastos aracari*).

Grille, f. fr. (spr. *grielj'*; van 't mid.lat. *graticŭla*, lat. *craticŭla*, klein vlechtwerk; kleine rooster, verklw. v. *crates*, vlechtsel) tralie; rooster; - **grilleeren,** roosteren, roosten, op den rooster braden, zengen; met traliewerk voorzien; (doek of stoffen) ruiten; - **grillāde,** f. geroosterd vleesch; 't zengen of branden der katoenen stoffen om de vezeltjes te verwijderen; - **grillage,** fr. (spr. *griljáázj*) Arch. roosterwerk, traliewerk; Manuf. roosten of glad maken der stoffen met eene heete rol.

grilliseeren (spr. *s=z*), (van g r i l, met een bastaardduitgang) grillen, muizenissen in 't hoofd hebben; druilooren.

Grill-room, eng. gaarkeuken, restaurant.

Grimássen, f. pl. (van 't fr. *grimace* als ware 't lat. *grimacĕa*; van 't oudn. en angels. *grîma*, oudhoogd. *crîma*, masker, spook) vreemde leelijke gebaren, de gezichtsvertrekking, grijns, kuren, grillen, fratsen; ook veinzerij, mom, schijn; - **grimace** beteekent ook damestoiletdoosje met een spelden kussen daarop; - **grimasseeren** (fr. *grimacer*), gezichten trekken, leelijke gebaren maken, grijnzen; - **grimacier,** m. (spr. *grimasjé*) fratsenmaker, grijnzer; huichelaar, schijnheilige.

grimeeren (zich), fr. (*se grimer*) op het tooneel: zich door kunstmiddelen in het gelaat het voorkomen van een oud man of oude vrouw geven, zich rimpels maken; oneig. zich vermommen, zich verkleeden.

Grimelin, m. fr. (spr. *griem'leñ*; verklw. v. *grime*, schooljongen, vanwaar ook *grimand*) eig. kleine jongen; inhalig speler, kniezer; - **grimelinage,** f. (spr. *-láázj'*) 't kniezerig spelen; geringe winst.

Griótte, f. (afkorting v. *agriotte*, mid.lat. *agriota*, van lat. *acer*, fr. *aigre*, prov. *agre*, wrang, zuur) groote, ronde, zwartachtige morel; ook soort rood en bruin gevlekt marmer.

Grip, m. Mar. soort van roofschip, op een brigantijn gelijkende.

Griphi of **griphen,** m. pl. gr. (*grīphos*, eig. een net, pl. *griphoi*) raadsels, charaden, logogryphen en dgl. vernuftspelen.

Grippe, f. fr. (v. *gripper*, aangrijpen, vandaar ook gril, vreemde kuur of neiging) **griep,** epidemische ziekte, z. i n f l u e n z a, ond. i n f l u e e r e n; - **grippeeren,** fr. (*gripper*) heimelijk wegnemen, kapen.

Grisaille, f. fr. (spr. *grizálj'*, van *gris*, grijs, grauw) Pict. manier van schilderen met twee kleuren, de eene licht, de andere donker, grauw in grauw, grauwtje; ook vermenging van grijze en witte haren tot pruiken; - **grisâtre** (spr. *grizaatr'*), grijs- of grauwachtig; - **grisétte** (spr. *s=z*), f. 1) soort van grauwe, met linnen, zijde, enz. vermengde wollen stof, g r i z é t; een grijs huiskleed; 2) meisje van geringe afkomst, jong handwerkstertje, net gekleed, coquet naaistertje of modiste, in Frankrijk (zoo genoemd, omdat die eertijds grijze kleederen droegen); inz. jong lichtzinnig meisje, dat met een student enz. in tijdelijke gemeenschap leeft.

Griscio, m. zilvermunt in Egypte = 30 paras.

gris de lin, n. fr. (spr. *grid'leñ*), eig. vlasgrauw, van de kleur der vlasbloem, lichtblauw.

Grisetta's, pl. sp. ongebleekt, lichtgeweven, zoogenaamd spaansch linnen, soort zijde.

Grison, m. fr. (spr. *grizóñ*) grijskop, grijsbaard; N. H. steenmarter van Guyana, van de soort der wezels; ook grauwtje (paard of ezel); een verkleede lakei of spion; ook voor g r i s o u (z. ald.); bewoner van Grauwbunderland; - **grisonnáde,** f. spraak der Grauwbunderlanders, brabbeltaal.

Grisou (spr. *grizôé*), **grizon,** ook f e u t e r r o u of b r i s o u (spr. *terroe*, *brizoe*), n. ontvlambaar gas in de gangen der kolenmijnen, uit koolwaterstof met eenig stikstof en koolzuur bestaande, dat dikwijls verschrikkelijke uitbarstingen veroorzaakt; vgl. d a v i a a n; - **grisoumètre,** luchtzuiverheidsmeter tot onderzoek van de aanwezigheid van mijngas.

gris-perle, fr. parelgrijs.

Griwe, griwna of verklw. **griwenka,** f. thans slechts nog **griwennik,** m. russ. stuk van tien

kopeken of $^{1}/_{10}$ roebel, ongeveer 20 centen.

Groat, m. eng. (spr. *groot*; ned. *groot*, hgd. *groschen*, fr. *gros*, enz.) eng. rekenmunt van 4 pence of ongeveer 20 ct.

Grobak, m. mal. transportwagen (in O.Indië).

Grobianisme, n. (hoogd. met lat. uitgang; van *grob*, grof, *grobiān*, lomperd, vlegel) lompheid, plompheid, onbehouwen gedrag.

Grocer, m. eng. kruidenier, eigenl. grossier, koopman in 't groot.

Grod-gerecht, n. poolsch (van *grod*, kasteel, slot) rechtsoefening van een poolsch starost.

Groenhart, m. naam van den bibiruboom in Guyana.

Groenianen, m. pl. naam, dien men vroeger gaf aan eene partij in Nederland, welke de politieke en godsdienstige gevoelens van Mr. Groen van Prinsterer was toegedaan, later anti-revolutionair of kuyperiaan (naar Dr. A. Kuyper, oud-predikant, oud-minister, oud-hoogl. aan de Vrije Universiteit te Amsterdam).

Groep, f. (van het fr. *groupe*, *grouppe*, it. *gruppo*, *groppo*, d. i. eig. klomp, kluwen, vgl. croupe) vereeniging van vele enkele voorwerpen tot éen, eene samenstelling van afzonderlijke, op zich zelf éen geheel uitmakende dingen, die het oog in eens omvat, bijeengeplaatste en bij elkander behoorende beelden, zuilen enz.; bijeenliggende eilanden; verzameling, hoop, volksmenigte; – **groepeeren,** vele figuren, beelden enz. als in een hoop, tot éen geheel verzamelen, bijeenplaatsen; eene groep uitmaken, te hoop loopen.

Grog, m. eng. bekende drank uit cognac of rum, suiker en water; ook elke andere met water en suiker aangemengde drank: rum-grog, jenevergrog, wijn-grog enz. (De naam komt af van den eng. admiraal Vernon uit het midden der 18de eeuw, die zijnen matrozen den vroeger onvermengd gebleven rum verdund met water liet toedienen. De admiraal droeg doorgaans een rok van grogram, gewoonlijk groggain (fr. *gros-grain*) of kortweg grog geheeten, waarom het volk hem den ouden Grog noemde, en dien naam nu ook gaf aan den aangelengden drank, waaruit tot hun leedwezen het oorlam bestond).

grogneeren (spr. *gronj-*) fr. (*grogner*, provenç. *gronhir*, it. *grugnare*, *grugnire*, van 't lat. *grunnīre*, knorren) knorren, brommen, morren; – **grognard,** m. (spr. *gronjâr*) knorrepot, grombaard, brompot; in Napolens leger: grenadier der garde; – **grogneur,** m. (spr. *gronj-*) knorrig, morrend mensch, knorrepot.

Gromatiek, f. lat. (van *grōma*, werktuig tot landmeten) veldlegerkunst, kunst om een veldleger neêr te slaan of te versterken.

Groom, m. eng. (spr. *groem*) jeugdig bediende, oppasser, knecht, inz. elegante rijknecht, palfrenier.

Groot, m. oude munt, eigenl.: groote, dikke penning (vgl. fr. *gros*, dui. *groschen* en *grouch* ben.), die gemiddeld een halven stuiver waarde had, nog wel eens gehoord in vijf groot = $12^{1}/_{2}$ ct.; – **grootken,** greugjen, n. klein middeleeuwsch groningsch muntstuk, ter waarde van een halven plak; – *gros*, *grosse*, f. (spr. *gro*, *gross'*; van 't mid.lat. *grossus*, *a*, *um*) dik, groot, grof; – **gros,** n. (ned. uitspr.) vgl. fr. *gros* (spr. *gro*) grootste gedeelte, menigte, groote hoop, b. v. het gros der menschen; in Frankrijk vroeger ook een gewicht van $^{1}/_{128}$ livre (pond) = 3,824 gram (als medinicaal gewicht drachme geheeten); voor velerlei waren: een getal van 12 dozijn of 144; – *groslijst*, f. voorloopige van nog vele namen voorziene lijst van candidaten bij een verkiezing; – **gros** of **grosse,** Jur. eerste afschrift van een oorspronkelijk stuk. z. v. a. groot geschreven stuk, in tegenst. met minute (z. ald.); nog is **gros** (spr. *gro*) de benaming van zware zijden stof, zware taf, b. v. **gros de Naples** (spr. *grodenaapl'*), zware zijden stof uit Napels; – **gros de Tours** (sp. *grodetóér*), sterke zijden stof, die veel in de fr. stad Tours gemaakt wordt; – *gros d'armée*, n. hoofdleger, de kern van 't heer; – *grosse modo*, nw.lat. ten ruwste, ongeveer; afgek. *gr. m.* op recepten: grof gestooten of gesneden; – *grosse aventure*, f. fr., of **gros-avontuur-contract,** n. zeehandelsverdrag tusschen een koopman en een schipper; onderscheiden van bodemerij (z. ald.), waarbij alleen schip en lading, hier daarentegen de contractant persoonlijk borg blijft; – **grossesse,** f. fr. (spr. *grossés'*) zwangerschap; – **groshandel, handel** *en gros* (spr. *an gró*), groothandel, handel in 't groot, bij centenaars, geheele stukken, enz.; – **grosseeren,** Jur. eene akte, een contract in 't net schrijven, uitvaardigen; ook vergrooten, grootspreken; – **grosserie,** f. grove ijzerwaren; ook z. v. a. groshandel; – **groschen,** m. (spr. *grosjen*) voormalige duitsche munt, het $^{1}/_{30}$ van een thaler = 6 centen; – **grossier,** ook **grossist,** m. koopman in 't groot, groothandelaar; – **grossièreté,** f. fr. (van *grossier*, grof) grofheid, lompheid, vlegelachtigheid, onbeschaamdheid; – **grosso,** m. it. en sp. vroeger meer dan thans gebruikelijke rekenmunt, die oorspr. eene grooter pasmunt beteekent in tegenstelling tot eene kleinere, zooals in Bologna 1 *bolognino grosso* = 12 *bolognini piccoli*; de waarde van den grosso wisselt af naar tijd en plaats ;– **grossétto,** m. kleine ital. rekenmunt; het $^{1}/_{2}$ van een grosso.

Grosch of **grosz,** m. russ. koperen tweekopekenstuk = ongeveer 4 centen.

Groseille, f. fr. (spr. *zèlj'*; van hoogd. *krausbeere*, *kräuselbeere*, kruisbezie) aalbes; – *gr. verte*, kruisbes; ook adj. als kleurnaam: aalbeskleurig.

grossulariæfolius, lat. Bot. kruisbesbladerig.

Grot, f. (fr. *grotte*, it. *grotta*, oudfr. *crote*, oud-it. *grupta*, van 't lat. *crypta*, gr. *krýptē*, gewelf, groeve, oorspr. f. van *kryptos*, verborgen, v. *krýptein*, verbergen) hol, inz. kunsthol, schelpspelonk, vertrekje in lusthoven, opgesierd met schelpen, koralen enz.; – **grottésk,** of gew. **grotésk,** adj. (it. *grottesco*, fr. *grotesque*; van grot, omdat men in de bouwvallen van de thermen

van Titus te Rome, welke g r o t t e heeten, allerlei wonderlijke, phantastische beelden vond) vreemd, zonderling, grillig, wonderlijk, belachelijk; - vaak wordt het woord verkeerdelijk, onder invloed van het ned. woord *groot*, voor „grandiose", grootsch gebruikt; - **grotésken, grotissen,** pl. onnatuurlijke, vreemdsoortige gedaanten, wonderlijk beeldwerk, „monsters", waarin menschen- en dierengestalten met loof- en bloemwerk enz. schijnbaar zonder regel verbonden zijn; - **grotissen, grotisseeren,** grotesken schilderen, aanbrengen; - **grotesk-danser,** m. balletdanser die komische sprongen maakt.

Grouch, m. russ. (*grosch*, v. het duitsch *groschen*, eig. dikpenning, v. 't lat. *grossus*, dik) rekenmunt in Rusland, Klein-Azië enz. van verschillende waarde, ongeveer 90 centen.

Grouillement, m. fr. (spr. *groelj'mâń*; v. *grouiller*, zich bewegen) gerommel in de ingewanden.

Ground, m. eng. grond, bodem; britsch-indische landmaat van 2400 vierk. eng. voeten = 2,23 are.

Group, z. g r u p e t t o.

Grumus, m. lat. eig. hoop, heuvel; iets dat saamgeloopen, geklonterd is; - **grumeus,** adj. nw. lat. dik, klonterig; - **grumescéntie** (spr. *t=ts*), f. 't samenloopen, klonteren, stremmen, stollen; - **grumeleeren,** fr. (*grumeler*) klonterig worden; - *grumosus, a, um*, lat. Bot. kruimelig.

Grupétto, m. it. (spr. *groep-*) Muz. zangverfraaiing, bestaande uit 3 of 5 gezwinde, dalende of klimmende noten; Kmt. met geld bezwaard pakje of brief; een rolletje specie; in 't fr. **group** (spr. *groep*), geldzak.

grutiae jus, z. ond. j u s.

Gruyère, m. (spr. *grwi-jèr'*) soort van goede zwitsersche kaas, naar het gelijknamig dorp in het kanton Freiburg.

Gryllus, m. lat. dierenraadsel, eene wonderlijke voorstelling, waarbij op gesneden steenen allerlei dieren (haan, ram, paard, slang, konijn enz.) tot eene enkele vreemde figuur vereenigd zijn; lachwekkende, wonderlijke schilderij.

Gryphiet, m. (v. 't lat. *gryphus*, gr. *gryps*, griffioen) versteende schelpdieren van schuitvormige gedaante, griffioenschelpen.

Gryphōsis, liever **grypōsis,** f. gr. (van *grypos*, gekromd) Med. pijnlijke misvorming van den nagel, die zich als een klauw kromt.

Gua, rekenmunt in Guinea = 14 gld. 15 cent.

Guácharo, m. of **guacharáca,** f. sp. (spr. *u=oe* en *ch=tsj*) vetvogel, een blauwgrijze vogel in Nieuw-Andalusië, die wegens zijn vet op prijs gesteld wordt.

Guáco m. sp. plant in Nieuw-Granada, een voortreffelijk tegengift voor den beet der slangen.

Guajákboom, m. **guajákhout,** n. (*Guajăcum officinăle*; sp. *guayaco*, uit de taal van Haïti) pokhoutboom of heilighoutboom, een westindische en zuidamerikaansche boom, waarvan het zeer harde hout tot het maken van onderscheiden voorwerpen wordt gebruikt. Het geraspte hout, benevens de bast en het hars, worden tegen jicht en syphilis gebruikt. Het heet ook *lignum sanctum* en *l. vitae*.

Guajavenboom, m. (sp. *guayabo*, fr. *gouijavier*) ooftboom in Z. Amerika, met naar aardbeziën smakende vruchten.

Gualterus, m. mansn., z. W a l t h e r.

Guanáko, n. (sp. *guanaco*, uit het peruaansch *huanacu*) of **guanako-kameel,** in Z. Amerika inheemsch dier, een soort lama (z. ald.), die in wilden en in tammen staat wordt aangetroffen.

Guáno of **huáno,** m. sp. (van 't peruaansch *huanu*, mest) vogelmest, meststof, die door tallooze vogelzwermen vooral op de kleine eilanden v. d. Grooten Oceaan aan de peruaansche kust tot groote massa's is opgehoopt en waarvan sedert 1840 geheele scheepsladingen naar Europa zijn overgebracht.

Guăpo, m. sp. fat, modeheer, pronker.

Guaracha, it. of **guarache,** f. fr. Muz. oorspronkelijk spaansche napolitaansche dans van eene matig snelle beweging in afwisselend $^{6}/_{8}$ en $^{2}/_{4}$ maat.

Guarána, f. naar de g u a n a r i s, een stam der Indianen aan den Uruguay, genoemd, uit het zaad der in Z. Amerika inheemsche *Paullinia sorbilis* bereid bruin deeg, gebruikt als geneesmiddel tegen migraine en verdund als opwekkende drank (evenals koffie en thee); - **guaranine,** f. het daarin aanwezige alcaloïde, z. v. a. k a f f e ï n e (z. ond. k o f f i e).

Guarápo, m. sp. gegist suikerrietsap, het bier der Zuid-Amerikanen.

Guard, m. eng. (spr. *gaard'*) wachter, opzichter.

Guardia, f. mid. lat. (it. *guardia*, wacht, van het duitsche *warten*, ons wachten; vgl. g a r d e) voogdijschap met betrekking tot een beleende; - **guardiáán** of gew. **gardiaan,** m. mid. lat. (g u a r d i a n u s, it. *guardiano*) opziener, opzichter, opperste van een monnikenklooster; - **guardinfánte,** m. it. (eig. kinderhoeder of -bewaarder) wijde hoepelrok, c r i n o l i n e, die de zwangerschap verbergt.

Guasso, m. naam der landlieden in Chili.

Guastaldia, of **gastaldia,** f. mid. lat bij de Longobarden het ambt van een landshoofdman (g a s t a l d u s, d. i. eig. een gestelde of besteldé), met leensbedeeling verbonden.

Guastallinen, f. pl. it. nonnenorde, door eene gravin van G u a s t a l l a in 1534 gesticht.

Guazzo, n. it., z. v. a. het fr. g o u a c h e, z. ald.

Gubernacŭlum, lat. of **gubernăkel,** n. roer; - **gubernător,** m. z. v. a. g o u v e r n e u r; - **gubernium,** n. wn. lat. z. v. a. g o u v e r n e m e n t (z. ald.).

Gudda, n. arab. maat voor natte waren = 7,57 liter.

Gudók, m. (v. 't slav. *gudú*, *gusli*, snareninstrumentbespeler) russische viool met drie snaren.

Gué, m. fr. (spr. *gé*; oudfr. *gued*, it. *guado*, v. oudd. *wat*, oudnoorsch *vad*, ons w a d) doorwaadbare plaats, voort.

Gueber, z. G e b e r e n.

Guelph, Guelf of W e l f, oudd. (*Guelpho*, *Guelf*, *Hwelfo*, *Welfo*, v. *hwelf*, *welf*, een jong

wild dier) mansn.: **Guelfen** of **Welfen,** m. pl. de naam van een beroemd vorstengeslacht, dat in de 11de eeuw uit Italië naar Duitschland verplant werd, een tijd lang over vele gewesten van Duitschland heerschte en nog in het brunswijksche huis voortleeft; in Duitschland: de zoon van den in 1866 onttroonden koning van Hanover èn zijn aanhangers; in ruimeren zin verstaat men door **Guelfen** de machtige pauselijke partij, die zich in de middeleeuwen verzette tegen de ondernemingen der keizers en hunner aanhangers, de G i b e l l ij n e n.

Guemul of **Gvemul,** m. uit de taal van Chili (ook h u e m u l) zeer vlug en moedig dier in Z. Amerika, op het paard en den ezel gelijkende.

Guenno, m. rekenmunt in Guinea = 28 gl. 30 ct.

Guepard, z. g e p a r d.

Guer., bij natuurwetensch. benamingen afkort. voor Guerin-Mèneville (gest. 1874).

Gueridón, m. fr. (spr. *geridóñ*; it. *geridóne*) lichtdrager, knaap, soort van zeer hoogen kandelaar; ook tafeltje op één poot.

guerre, f. fr. (spr. *gèrr'*; provenç. en sp. *guerra,* van 't oudd. en angels. *werra, werre,* d. i. gewar, oproer, krijg) oorlog, krijg; – *à la guerre,* krijgsgewijs; oorlogspel, eene soort van biljartspel, waaraan meer dan 2 personen deelnemen; – **guerrilla's,** m. pl. sp. (spr. *gerieljas*; sp. *guerrilla,* eig. kleine oorlog) spaansche licht gewapende, aan geene tucht onderworpen benden, ongeregelde, verstrooide troepen in de gebergten, als 't ware de k o z a k k e n der spaansche legers; – ongeregelde volksoorlog; – **guerrilléro,** m. sp. partijganger in den volksoorlog, bendeaanvoerder.

Guet, m. fr. (spr. *gè*) wacht, nachtwacht; wachtwoord, parool; Muz. door de trompetters op de wachtparade te blazen stukje; – **guet-apens,** n. (spr. *gètapâñ*; weleer *guet appensé*) hinderlaag, arglistige overval, verraderij, voorbedacht, overlegd schelmstuk; – **guetteeren,** fr. (*guetter,* prov. *guaitar,* it. *guatare, guaitare,* v. oudd. *wahten,* de wacht houden) de wacht houden, schilderen; loeren, beloeren.

Gueule, f. fr. (spr. *guil'*) muil, bek.

Gueux, m. fr. (spr. *geu*) z. g e u z e n.

Gueze, f. (ook **guerze, guese, guz, göss, ges, zer, ser** of **arsjin** geheeten) perz. el voor wollen waren te Tebris = 1,12 meter; voor perz. stoffen en in den kleinhandel, inz. in Sjiras en Teheran = 1,025 meter.

Gui of **guy,** m. fr. (spr. *gi*) Bot. mistel- of marentak, eene woekerplant, die op de takken van den appelboom, eik enz. groeit; de eikenmistel werd bij de Druiden hoog vereerd en met veel plechtigheid gesneden.

Guichet, m. fr. (spr. *gwi-sjè*) klein deurtje in eene groote deur, de deurklep, deurschuif; het rinket der sluisdeuren.

Guide, m. fr. (spr. *gied'*; provenç. en it. *guida,* v. 't provenç. *guidar,* it. *guidare,* voeren, leiden, van 't got. *vitan,* gadeslaan) leidsman, begeleider, wegwijzer, g i d s; ook die man van een troep soldaten, naar wien de andere hunne bewegingen moeten richten; pl. **guides,** lijfwachten; in België: keurcavalerie; – **guide-main,** m. fr. (spr. *-meñ*) handleider, een door Kalkbrenner voor het piano-onderwijs uitgevonden toestel; – **guidagium,** n. mid. lat. geleidegeld, gidsloon; – **guidon,** n. fr. (spr. *gidóñ*) standaard bij de gendarmerie; ook de standjonker, kornet, richtman; mikijzer op een schietgeweer; Muz. z. v. a. c u s t o s; – **Guido,** it. (mid. lat. *Vitus*; oudhoogd. *Wito, Wido,* V e i t, v. *witu,* hout) mansn. woudman, woudbewoner.

Guigne, f., **Guignon,** n. fr. (spr. *gienjóñ*; v. *guigner,* scheelzien, provenç. *guinhar*) ongeluk, inz. in het spel; – *il a du guignon,* hij is een ongeluksvogel.

Guildhall, m. eng. (spr. *gildhâl*; vgl. g i l d) eig. gildezaal, gildehuis; raadhuis te Londen en in andere groote engelsche steden.

Guildive, f. fr. (spr. *gieldiéw'*) suiker-brandewijn.

Guill., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor A. Guillemin (gest. 1842).

Guilladors, pl. oostindische zakdoeken.

Guillemets, pl. fr. (spr. *gieljemè*) dubbele komma's, die men aan het begin en het einde eener aanhaling of ook aan het begin van iederen regel zet, waaruit de aangehaalde plaats bestaat, aanhalingsteekens („) en ("), aldus geheeten naar den drukker, die ze uitvond.

guillocheeren, fr. (spr. *gieljosj-*; zoo men wil naar den uitvinder G u i l l o t) dooreenvlechten, met in elkander gevlochten lijnen, trekken enz. versieren; – **guillocheerkunst,** f. kunst van het insnijden of afdrukken van menigvuldige ineengestrengelde versieringen door de **guillocheer-machine**; – **guillochis,** n. (spr. *gieljosji*) versiering uit saamgevlochten veelvormige lijnen, trekken enz. bestaande, kettingtrek.

Guillotine, f. fr. (spr. *gieljotien'*) valbijl, een werktuig om te onthoofden, op voorstel van den fr. geneesheer G u i l l o t i n (spr. *gieljoteñ*) in 1792 ingevoerd en naar hem genoemd; – *la guillotine sèche,* de droge guillotine, d. i. verbanning (een uitdrukking van den abt Siéyès); – **guillotineeren,** met de guillotine onthoofden; – **guillotine-sluiter,** Phot. neervallende snelsluiter van het objectief eener camera, die door de zwaartekracht werkt; – **guillotine-ridders,** spotnaam der Jacobijnen na hunnen val; – **guillotomanie,** f. hartstochtelijke zucht om te guillotineeren.

Guimbarde, f. fr. (spr. (spr. *geñbârd'*) lange wagen tot vervoer van koopwaren, goederenwagen, rolwagen, blokwagen; mondharmonika; nog: kaartspel, ook m a r i a g e geheeten; verouderde dans.

Guimberge, f. fr. (spr. *geñbèzzj'*) Arch. sluitsteensieraad aan gotische gewelven.

Guimpe, f. fr. (spr. *geñp'*; oudfr. *guimple,* v. 't oudhoogd. *wimpal,* licht gewaad, sluier, nw. hoogd. en nederl. w i m p e l, smalle, in de lucht fladderende strook stof) eig. borstsluier der nonnen, ook b a r b e t t e geheeten; een doorgaans geborduurd lijfje zonder mouwen, dat de dames onder haar kleed dragen; – *robe en guimpe,* f. fr.

(spr. *rôb'an-*) kleedje met plat en zeer hoog lijf.

guindeeren, fr. (*guinder*, spr. *geǹd-*; v. het duitsch w i n d e n) opwinden, ophijschen.

Guinea, eng. (spr. *ginnie*), fr. **guinée** (spr. *giné'*) f. g u i n j e, voormalige eng. goudmunt van 21 s h i l l i n g s, gemiddeld ter waarde van ongeveer $12^1/_2$ gl. De naam is ontleend van het goudrijke land G u i n e a, omdat de eerste guinjes uit het van daar komend goud geslagen werden; – **guinea** of **guinee,** f. 15 meter lange blauwe katoenen stof uit fr. O. Indië, inz. in Senegambië als ruilmiddel gebruikt en op 4 à 5 gld. geschat; ook: katoenen indisch weefsel in het algemeen.

Guingan, m. fr. z. v. a. g i n g a n g, z. ald.

Guinguet, m. fr. (spr. *gengé*; v. 't oudfr. *giunguet*, kort, krap, schraal, zwak) lichte kamelot van Amiëns; ook g i n g é t.

Guinguette, f. fr. (spr. *geǹgétt'*; van *ginguet* of *guinguet*, slappe slechte wijn) buitenherberg, kroeg; land- of lusthuisje; ook soort van buitenkoetsje voor de omstreken van Parijs.

Guinje, z. g u i n e a.

Guipure, f. fr. (spr. *gipuur*; van *guiper*, met zijde overspinnen) verheven borduurwerk; 't bestikken eener teekening met goud- of zilverdraad.

Guirlande, f. fr. (spr. *gierlánd'*; it. *ghirlánda*, oudsp. *guarlanda*, provenç. *garlanda*; vgl. het oudhoogd. *wiara*, *wiera*, krans; mid. hoogd. *wieren*, omvlechten; vandaar afgeleid als 't ware *wierelen*, en met het achtervoegsel *anda*, zooals fr. *giranda*, van *girer*) bloemkrans, bloemslinger; snoer van gevlochten bloemen en vruchten, bloemkroon; – **guirlandeeren** (fr. *guirlander*) met bloemsnoeren versieren; – **guirlandine,** f. engelsch weefsel van verschillende kleuren.

Guitarre, f. fr. (spr. *gitárr'*; sp. en provenç. *guitarre*, it. *chitarra*, van 't gr. *kithăra*, lat. *cithăra*, cither) Muz. g i t a a r, speeltuig met 6 tot 10 snaren, die met de vingers getokkeld worden, eene spaansche cither; – **guitarríst,** m. gitaarspeler; – **guitarrēro,** m. sp. gitaarspeler.

Gula, gulasch, hong. z. g o e l a, g o l a s c h.

Gulch, m. eng. (spr. *gultsj*) openliggende goudmijn.

Gulden, m. eig. gouden penning (z. f l o r e e n) oorspr. duitsche zilvermunt, die uit den g o u d g u l d e n (z. ald.) ontstond en in de 17de eeuw werd ingevoerd; de n e d. g u l d e n, de eenheid van ons muntstelsel, thans verdeeld in 100 c e n t e n, ontstond uit den halven leeuwendaalder; ongeveer gelijke waarde had de r ij n g u l d e n in Beieren, Baden enz., waar hij in 60 k r e u z e r was verdeeld (sedert 1876 vervallen); de Oostenrijksche gulden is ongeveer 1 gld. 20 cents; – **gulden-groschen,** m. naam der eerste daalders, die in Duitschland gestempeld werden, hier en daar hetzelfde als gulden, bij de saksische mijnwerkers de naam van den t h a l e r; – **guldengetal,** n. Astron. getal, dat aanwijst hoeveel jaren sedert de laatste voltooiing van den maancirkel verloopen zijn. Door maancirkel verstaat men een tijdvak van 19 jaren. De aanvang van een maancirkel komt overeen met het 1e jaar v. C., zoodat men, bij een gegeven jaartal 1 tellende en deze som door 19 deelende, het aantal maancirkels vindt, die sedert het jaar 1 v. C. verloopen zijn. De rest der deeling is het g u l d e n g e t a l; – **gulden jaar,** n. jubel-, eeuwjaar; – **gulden legende,** *legenda aurĕa* van Jac. à Voragine (1298), bekend werk over heiligen; – **gulden maand,** de maand Maart; – **gulden mis,** de Messias-Mis; – **guldenseditie,** boekenreeks, waarvan ieder één gulden kost; – **guldenvlies,** z. A r g o n a u t e n.

Güldenst., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor A. J. van Güldenstädt (gest. 1781).

Guliánje, f. russ. (v. *guliátj*, wandelen) eig. wandeling, openbare wandelplaats, promenade; oneig. in een openbaren stadstuin gevierd groot volksfeest met allerlei vermakelijkheden.

Gúlistan, góélistan, m. perz. (v. *gul*, *goel*, bloem, inz. roos, en *stân*, oord) bloementuin, rozentuin; ook het werk van den dichter Saadi.

Gummi, n. lat. (gr. *kómmi*) kleefsap, droog plantenlijm, slijmig sap uit de boomen, g o m; pl. **gummăta,** slijmharsige gewassen, welker uitwasemingen de zenuwen versterken; ook gomuitwassen aan het menschelijk lichaam; gezwellen, inz. aan de gewrichten; – **gummi arabicum,** arabische gom, bereid uit eene soort van m i m ō s a (*Mimōsa nilotĭca*) of naar eene andere benaming a c a c i a, de *Acacia vera* en *arabica*, ook als de *Acacia senegal.* (Wild); *gummi elasticum*, **elastieke gom,** ook c a o u t c h o u c (z. ald.) geheeten, veerkrachtige gom, vederhars, het taaie, in de lucht verdikte melksap van een zuidamerikaanschen boom, de *Siphonia elastĭca*; – **gummigúttæ** (v. 't maleisch *gatah*, *gutta*. javaansch *getah*, gom, balsem) geelhars, g i t t e g o m, van den gummi-guttaboom in Siam en op Ceylon, een roodachtig, geel, hard, blinkend gomhars, in de geneeskunde als sterk afvoerend middel, ook tot gele verfstof gebruikt (inz. van *Garcinia cambogia*); – **gummihars,** g o m h a r s, harsachtige gom, tot welker oplossing men beurtelings een geestrijk en waterig oplosmiddel moet bezigen; – **gummi-kopal** (vgl. k o p a l) lakhars uit O. Indië en Amerika, dat een voortreffelijk lakvernis geeft; – **gummi plásticum,** getah pertja; – **gummi-traganth** of t r a g a n t h - g o m, z. t r a g a n t h; – **gummeeren,** g o m m e e r e n, nw. lat., met opgeloste gom bestrijken of doortrekken; – **gummeus,** adj. lat. (*gummōsus*, *a*, *um*) gomachtig, op gom gelijkende.

Gun, eng., vuurwapen, kanon; – **gunpowder,** n. eng. (spr. *-pouder*) buskruit; ook soort groene thee.

Guna, m. eerste versterking der grondvocalen bijv. *ă* tot *ā*; zie v r i d d h i; – **guneeren,** op zoodanige wijze versterken.

Gunda, z. g o n d a.

Gunny, n. eng. z. g o n j e.

Gunther, oudd. *Gunnar*, oudnoorsch, (*Gundahari*, van *gund*, oorlog, en *hari*, heer, leger) mansn.: krijgsman.

Gur, goer, m. Kmt. witte oostindische katoenen stof; – **guracs, goeracs,** pl. gekleurd ben-

gaalsch sits; - **gurguran,** of **goergoeran,** m. zware indische zijdestof.

Gurkensalat, m. dui. komkommersalade.

Gurusch, z. g e r s j.

Gusli, gussel, liggende harp bij de Russen.

Gussjanki, pl. russ. lange vaartuigen, welke op de Oka en Wolga gebruikt worden.

Gustaaf, zw. (nw. lat. *Gustāvus*, oudn. *Gudhstafr*, v. *gudh*, strijd, kamp, en *stafr*, staf) mansn.: krijgsstaf, krijgsman, held.

Gustus, m. lat. smaak; - *de gustibus non est disputándum*, over den smaak valt niet te twisten; - **gusto,** m. it. (spr. *u=oe*) smaak; zinnelijk oordeel, vgl. het fr. **goût**; - **gusteus,** adj. nw. lat., smakelijk, smaakvol, naar den smaak, aangenaam, welgevallig; - *gustóso*, *con gusto*, it. Muz. smaakvol, met smaak; - **gusteeren,** lat. (*gustāre*) proeven; smaak in iets vinden, het goedkeuren, mogen lijden; - **gustātie** (spr. *t=ts*), f, eig. 't proeven, smaken; voorgerecht, vroegmaal.

Gutta, f., pl. *guttae*, lat. droppel, drop; dropvormige vlek of punt; vandaar in 't nw. lat. voor staar, als oogziekte; - *gutta cavat lapidem*, lat. de druppel holt den steen uit, d. i. volharding voert tot het doel; - *gutta infántum*, ruige uitslag der kinderen; - *gutta opāca*, Med. grauwe staar; - *gutta rosacĕa*, zoogenaamde rozendrop, wijnpuisten, puisten in het gelaat; - *g. serēna*, de zwarte staar; - *guttae Bleekeri*, Bleekerdruppels, tegen cholera; - *guttātim*, adv. Med. droppelsgewijs; - *guttatus, a, um*, adj. lat. Bot. bedroppeld, gespikkeld, met droppelvlekken van een andere kleur.

Gutta-percha of **getah-pertja,** gummi plásticum, f. (spr. *-pertsja*; eig. gom van Sumatra, van 't maleisch *guttah* of *gutah*, gom, verhard plantensap, en *percha*, Sumatra (*poeloe percha*, het eiland Sumatra) vgl. g u m m i g u t t æ, het in de lucht tot eene lederachtige stof verharde melksap van den p e r c h a of t o e b a n b o o m (*Isonandra gutta*) op Malakka, Borneo e. a. indische eilanden, sedert 1842 bekend geworden en wegens zijne lucht- en waterdichte eigenschap tot veelvuldige doeleinden aangewend.

Guttegom, f. z. g u m m i g u t t a e.

Gutter, m. eng. haringkaker.

gutturaal, adj. nw. lat. (van 't lat. *guttur*, keel, gorgel) tot de keel behoorende; - **gutturale letters** (*gutturāles*) keelletters, keelklanken.

Guy-Fawkes-dag, de in Londen tot herinnering aan Guy Fawkes (spr. *gai foāks*) en het buskruitverraad van 1605 onder allerlei grappen door de volksklasse gevierde 5e November.

Guz, z. gos.

Guzdēs, f. turk. gemeene f a v o r i t e naast de vrouwen uit den harem in Constantinopel.

Gyges, m. fabelachtig koning der Lydiërs, die zich door middel van eenen ring, welke de eigenschap had van onzichtbaar te maken, uit den herdersstand tot den koningstroon wist te verheffen; vandaar het zeggen: d e n r i n g v a n G y g e s b e z i t t e n, d. i. gelukkig zijn, al zijne wenschen vervuld zien.

Gylfaginning, f. verblinding van Gylfi (Zweedsch koning), het eerste gedeelte van de Snorra Edda.

Gymkhána, f. wedstrijd of wedren met grappige hindernissen.

Gymnadénia (gr. *gumnos*, kaal, *adenos*, klier), Bot. kaalklier, muggenorchidee.

Gymnasium, n. lat. (van 't gr. *gymnásion*, oorspr. open plaats, waar men naakt lichaamsoefeningen hield, van *gymnos*, naakt) eig. oefenplaats, oefenhuis; school in Nederland, en in Duitschland van voorbereidend akademisch onderwijs, geleerde school (in Nederland thans met 6 jarigen cursus; de vroegere p r o g y m n a s i a hadden de 4 eerste jaren); - **gymnasiárch,** m. opziener over zulk eene school, c u r a t o r; - **gymnasiást,** leerling aan zulk eene school; - **gymnastiek,** f. (gr. *gymnastikē*, v. *gymnádzein*, naakt oefenen, in 't algemeen oefenen) turnen, kunst, leer der lichaamsoefeningen; ook wel school, waar men zich in 't springen, klimmen en dergel. oefent; - **gymnást,** m. (gr. *gymnastēs*) leermeester of kenner der gymnastiek, iemand die lichaamsoefeningen doet; - **gymnastikon,** m. werktuig om zich in de kamer doelmatige beweging te verschaffen; - **gymnástisch,** adj. lichaams- of krachtoefenend; tot de lichaamsoefening de turnkunst of gymnastiek behoorende; g y m n a s t i s c h e o e f e n i n g e n, turnoefeningen, turnspelen; - **gýmnisch,** adj. wat de naakt uitgevoerde lichaamsoefeningen bij de Grieken betreft; een g y m n i s c h e w e d s t r ij d, lat. *gymnĭcum certāmen*, n. wedstrijd in lichaamsoefeningen.

gymnoblástisch, adj. gr. (v. *gymnos*, naakt) met blootliggende kiem; - **gymnobránchisch,** adj. met bloote kieuwen; - **gymnocephálisch,** adj. met naakt, kaal hoofd; - **gymnodérisch,** adj. met naakten hals; - **gymnodérmisch,** adj. met naakte, kale huid; - **gymnodispérmisch,** adj. twee bloote zaadkorrels dragende; - **gymnodóntisch,** adj. met naakte tanden; - **gymnogástrisch,** adj. naaktbuikig; - **gymnogénisch,** adj. naakt te voorschijn komende, ontstaande; - **gymnogómphisch,** adj. met blootliggende kinnebakken; - **gymnogýnisch,** adj. met blootstaand, niet door eene bloemkroon omgeven stijltje; - **gymnokárpisch,** adj. met naakte vruchten; - **gymnokaulisch,** adj. met bladerloozen stengel; - **gymnomonospérmisch,** adj. met eene bloem, die slechts eene blootliggende zaadkorrel voortbrengt; - **gymnonōtisch,** adj. met naakten rug; - **gymnopædie,** f. naakte dans der jongelingen in het oude Sparta; - **gymnoperistomátisch,** adj. met tandeloozen mondrand; - **gymnophíden,** pl. slangen met naakte, gladde en slijmige huid; - **gymnopóden,** m. pl. barrevoeter-monniken; - **gymnopódisch,** adj. naaktvoetig; - **gymnoptĕra,** n. pl. naaktvleugeligen, insecten met naakte, d. i. niet met stof bedekte vleugels; - **gymnoptérisch,** adj. met naakte vleugelen; - **gymnorrhízisch,** adj. met blootliggende wortels; - **gymnorrhýnchisch,** adj. met naakten snuit; - **gymnosōmisch,** adj. met naakt lijf; - **gymnosophísten,** m. pl. naakte wijzen, oud-indische philosophen en godsdienstleeraars, die bijna naakt

gingen, zich geheel het gebruik van vleesch ontzeiden, zich geenerlei lichamelijk genot veroorloofden en zich enkel met de beschouwing der natuur bezig hielden; - **gymnospermia,** n. pl. naaktzadigen, planten, welker zaden, ten getale van 4, bloot of zonder eenig bekleedsel onder op den bodem van den kelk liggen; de eerste orde der 14de klasse van L. (*didynamia*); - **gymnospórisch,** adj. met blootliggende zaadkorrels; - **gymnostómisch,** met naakten muil (zonder aanhangsels); - **gymnostýlisch,** adj. met naakt stijltje; - **gymnote,** f. soort onderzeeboot; - **gymnōtisch,** adj. met naakt lijf; - **gymnotetraspérmisch,** adj. met eene bloem, die vier blootliggende zaadkorrels voortbrengt; - **gymnúrisch,** adj. met naakten staart.

Gynæcēa of **gynæcia,** pl. gr. (*gynaikeia*, van *gynē*, genit. *gynaikós*, vrouw), Med. maandelijksche reiniging, maandstonden; - **gymnæcēum** n. (gr. *gynaikeion*), vrouwenvertrek bij de Grieken; - **gynæcísme,** n. verwijfdheid, onmannelijk gedrag; - **gynækokratie,** (spr. *t*=*ts*), vrouwenheerschappij; - **gynækokratumĕnos,** m. man, die onder de vrouwenheerschappij, den pantoffel staat; - **gynækologie,** f. of **gynæologie,** f. vrouwenkunde, beschouwing van de vrouw in haren gezonden en zieken toestand, leer van de natuur en de ziekten van het vrouwelijk geslacht; - **gynækologisch, gynæológisch,** adj. tot de kennis der vrouwelijke natuur behoorende; - **gynækomaan,** m. vrouwengek, vrouwziek man; - **gynækomanie,** f. verzotheid op vrouwen, de ontembare drift naar het vrouwelijk geslacht; - **gymækomástos,** m. Med. man met groote borsten, als die eener vrouw; - **gynækomórphisch,** adj. van 't vrouwelijk geslacht, vrouwachtig, op de vrouw gelijkende; - **gynækomýstax,** haar op de vrouwelijke teeldeelen; - **gynækonoom,** m. vrouwenopzichter, vrouwenbewaker; - **gynækophaag,** m. vrouweneter of -verteerder; - **gynækophōnisch,** adj. eene vrouwelijke stem hebbende; - **gynælógisch,** adj. vrouwenkundig, tot de kennis der vrouwelijke natuur behoorende; - **gynandria,** n. pl. helmstijligen, planten, welker meeldraden en helmknopjes met de stampertjes samengegroeid zijn, de 20ste klasse van L.; - **gynandrie,** f. vrouwmannelijkheid, dubbelslachtigheid, waarbij de vrouwelijke geslachtsdeelen de overhand hebben; - **gynándrisch,** adj. vrouwmannelijk, dubbelslachtig; - **gynandrus,** lat. Bot. helmstijlig; - **gynanthrōpos,** m. Med. vrouwman, h e r m a p h r o d i e t, die meer van den man dan van de vrouw heeft; - **gynatresie,** (spr. *s*=*z*), f. het gesloten zijn van lichaamsdeelen bij de vrouw, b. v. de baarmoeder; zie a t r e s i e.

Gyn-moermes, m. pl. maanbeschouwers bij de Turken, die het tijdstip der nieuwe maan, als tijdsbepaling voor vele feesten, nauwkeurig moeten waarnemen en daarvoor vrijdom van belasting genieten.

Gynobásium, n. Bot. gezwollen stijlvoet tusschen de afdeelingen van het vruchtbeginsel van enkele plantensoorten.

Gynostegium, n. lat. Bot. stempeldeksel; - **gynostemium,** n. lat. Bot. stempelzuil.

Gyps, z. g i p s.

Gyrus, m. pl. **gyri,** gr. (*gȳros*, lat. *gyrus*) kring, bocht, inz. kringswijze wendingen op de oppervlakte der hersenen; - **gyrātie** (spr. *t*=*ts*), f. nw. lat. Med. draaiziekte, ziekelijke duizeling, waardoor alle voorwerpen als in een kring schijnen te draaien; - **gyratieradius,** m. traagheidsstraal, de afstand van de lijn, die parallel aan de as van een lichaam loopt en waarin, zonder het traagheidsmoment te veranderen,de geheele massa zich verplaatsen kan,tot de as;- *gyratus, a, um*, *gyrosus, a, um*, lat. Bot. slakkenhuisgewijs gewonden; - **gyrōma,** n. gr. iets tafelbordvormigs; Bot. schotelvormige vruchtbodem bij sommige korstmossen; - **gyromantie** (spr. *t*=*ts*), f. kringwaarzeggerij, het waarzeggen door het rondgaan in eenen kring; - **gyrophaag,** m. rondgaand tafelschuimer; - **gyropláne,** f. vliegmachinie met sneldraaiende schroef; - **gyroskoop,** m. gr. toestel om de wenteling der aarde te bewijzen; ook soort opzet-inrichting, inrichting aan wagens eener m o n o r a i l b a a n (z. a.), door middel van welke een motor den wagen recht houdt; - **gyroskopisch,** de schroefwenteling betreffende; - **gyrostáat,** m. toestel om het stampen van een schip tegen te gaan (een vliegwiel snel draaiend om een verticale as); - **gyrotroop,** m. instrument om den galvanischen stroom te sluiten; - **gyreus,** adj. nw. lat. kringswijze geslingerd, gekerfd; - **gyrovágus, gyrovaag,** m. landlooper, bedelmonnik.

H.

H, als oud-romeinsch getalteeken = 200; - *H̄*.= 2000,00; - *H*. (in opschriften) = *habet*, hij heeft; = *honor*, eer; = *Hispania*, Spanje; - *H*. =Heilig, heilige; - *h*. (bij sterrenkundige bepalingen) = *hora*, uur; - *h*. = *herba* en *homo* (z. ald.); - *H*. afkorting van H a r e of H u n n e, in vorstentitels; ook van H o o g h e i d, b.v. *H. H.* =Hare Hoogheid; - *H. M.* = Hare Majesteit; - *HH. MM.* = Hunne Majesteiten enz.; - *H. A.* = *hectare*, bunder; - *h. a.*, *h. e.*, *h. l.*; *h. m.*, *h. s.* en *h. t.*, verkortingen voor *hoc anno*, *hoc est*, *hoc loco*, *hoc mense*, *hoc sensu*, *hoc tempore* of ook voor *hujus annis* enz., z. ond. *hoc* en *hujus*; - *H. d. L.* = heil den lezer; - *H. E.* = Hefnereenheid z. a.; - *H. E. G.* of *H. E. Geb.* = Hoogedelgeboren; - *H. E. G.* of *H. E. Gestr.* = Hoog-

edelgestreng; - *H. E. G. A.* = Hoogedelgrootachtbaar; - *H. G.* = *hectogram*; - *H. G.* of *H. Geb.* = Hooggeboren; - *H. L.* = *hectoliter*; - *H. L. Q. C.*, afkorting van *hora locōque consuēto*, lat. op gewonen tijd en plaats (op aankondigingen van promotiën en dgl.); - *H. M.* = *hectometer*,; - *H. O.* = hooger onderwijs; - *H. S.* = Heilige Schrift; - *Hs.* = handschrift; - *Hst.* = hoofdstuk; - *H. R. R.* = het Heilige Roomsche Rijk; - *H. W. G.* = Hoogwelgeboren; - *huj.* = *hujus*, z. ald. - Chemische teekens zijn: *H.* = *hydrogenium*, waterstof; - *Hg.* = *hydrargyrum*, kwikzilver; - *H.* als muntteeken voor Oostenrijk (voorheen): Günzburg; voor Frankrijk: Rochelle: in het Duitsche rijk: Darmstadt.

Haag-aan-veld, hagendeveld, m. iemand die dapper is, een bolleboos; als adj. uitstekend, puik.

haai, barg. sterk, groot, geducht.

haarsträubend, dui. verschrikkelijk, waarbij iemand de haren te berge rijzen.

Habarah, m. arab. (v. *hibarah*, gestreepte stof, v. *habara*, fraai of gestreept maken) groote zijden mantel der voorname vrouwen in Caïro, die het gansche lichaam tot op eene kleine strook van het aangezicht bedekt.

Habdala, hebr. het gebed, dat de Joden aan het einde van den Sabbath uitspreken.

Habe, m. lange lijfrok der Arabieren.

Habĕas-corpus-acte, f. engelsche grondwet, die met de lat. woorden *habĕas corpus* enz. (d. i. heb uw lichaam, n.l. vrij enz., van 't lat. *habēre*, hebben) aanvangt, de wet der gevangenneming sedert 1679, toen zij onder Karel II werd vastgesteld, terecht als de tweede *magna charta* en het bolwerk der eng. vrijheid beschouwd; volgens deze acte moet een in hechtenis genomen persoon binnen 24 uren voor zijn bevoegden rechter staan en kan hij na dit tijdsverloop, in geval hij van geene misdaad overtuigd kan worden, zijne loslating tegen borgstelling vorderen enz.; slechts in bedenkelijke tijd en kan de wetgevende macht, gelijk dit in 1793 1794 en 1817 plaats had, aan de kroon volmacht geven om die acte een tijd lang buiten werking te stellen; - *habĕas tibi*, lat. heb of behoud het voor u, schrijf het u zelven toe; - *habĕat sibi*, hij behoude het voor zich, hij moge het zich zelf toeschrijven.

habēmus, lat. (v. *habēre*, hebben) wij hebben; - *habemus confitentem reum*, wij hebben een beschuldigde die bekent.

Habēna, f. lat. houder, teugel; Chir. werktuig tot samentrekking der lippen van wonden.

habent sua fata libelli, lat. boeken hebben hun lotgevallen (citaat uit Terentius).

Haberdasher, m. eng. (spr. *sh*=*sj*) bontverkooper, pelswerker.

habiel, adj. lat. (*habĭlis*, *e*, fr. *habile*) geschikt, bekwaam, welgeoefend, vaardig, bedreven, handig, degelijk; - **habiliteit,** f. geschiktheid, bekwaamheid, handigheid; h a b i l i t e i t v a n d e n g e t u i g e, Jur. wettelijk erkende bevoegdheid van iemand om eene in rechten geldige getuigenis af te leggen; - **zich habiliteeren,** mid.lat. (*habilitāre*) zich geschikt, bekwaam enz. maken; zijne geschiktheid tot eene leeraarsplaats staven, zich daartoe aanbieden en van zijne bevoegdheid doen blijken; - **habilitātie** (spr. *tie*=*tsie*), f. deugdelijkmaking, bevoegdverklaring; verkrijging van het recht om aan hoogescholen voorlezingen te houden.

habilleeren, fr. (*habiller*; spr. *abielj'*-) eig. kleeden; wild of gevogelte voor de keuken naar eisch klaarmaken; - **habillement,** n. (spr. *abielj'mâñ*) kleeding, dracht.

Habit, z. ond. h a b i t u s.

habiteeren, lat. (*habitāre*) bewonen; - **habitābel,** adj. (lat. *habitabĭlis*, *e*) bewoonbaar; - **habitabiliteit,** f. bewoonbaarheid; - **habitacŭlum,** n. woonplaats; kompashuisje; - **habitánt,** m. bewoner, inwoner; - **habitātie** (spr. *tie*=*tsie*), f. (lat. *habitatĭo*) woning, nederzetting; woonrecht, recht om in eens anders huis te wonen.

Habitus, m. lat. (v. *habēre*, hebben) uiterlijke gedaante, lichaamsstand, houding uiterlijk; uiterlijk gedrag; ook kleeding, dracht; Bot. voorkomen der plant in het algemeen; - *habitus non facit monăchum*, de dracht maakt den monnik niet; het kleed maakt den man niet; - *per habĭtum infūsum*, uit eigen aandrift of beweging; - **habit,** m. fr. (spr. *abí*) kleeding, dracht, kleedingswijze; kleed, rok; - **habitúde,** f. fr. aangenomen gewoonten, vaardigheid, het eigen gewordene; - **habitué,** m. fr., pl. **habitués,** vaste bezoekers van een koffiehuis, gezelschap, schouwburg enz., stamgast, vaste klanten, abonnenten; - **habituēel,** adj. (fr. *habituel*) gewend, tot gewoonte geworden, eigen geworden, ingeworteld, vertrouwd, gemeenzaam, gemakkelijk; - **habituēeren** (fr. *habituer*), gewennen, inz. **zich hab-,** zich aan iets gewennen.

Hâbleur, m. fr. (van *hâbler*, opsnijden, pochen, sp. *hablar*, van 't lat. *fabulari*) snoever, zwetser, opsnijder, snorker; - **hâblerie,** f. snoeverij, zwetserij, grootspraak.

habrochétisch, habrokómisch, adj. gr. (van *habrós*, zacht) zacht van haar; - **habrodiætisch,** adj. lekker, kieskeurig in spijzen.

hacheeren, fr. (*hacher*; spr. *asj*-; van het duitsch *hacken*, oudd. *hakjan*) hakken; ruw maken, kerven, krassen, b.v. om eene stof te beter op eene andere te doen hechten; - **haché** of **hachis,** n. (spr. *hasjí*) gehakt, klein gehakt vleesch; - **hachure,** f. oprijting, kerving, insnijding; kruisstrepen, arceeringen, schaduw (bij plaatsnijders).

Haciénda, f. sp. (spr. *c*=*s*; provenc. *facenda*, it. *faccenda*, bezigheid, verrichting, sp. beheer der goederen, beheerde goederen, grondeigendom, have, vermogen, v. 't lat. *facienda*, pl. v. *faciendum*, wat te doen of te maken is, v. *facĕre*, doen, maken) landgoed, hoeve; inz. in Middel-Amerika groot, vooral tot de veeteelt, ook wel tot mijnontginning bestemd landgoed, dat in Mexico naar de nieuwste bepalingen 5 vierkante leguas (d. i. uren) omvat; - **hacendado,** of **haciendero,** m. sp. bezitter eener h a c i e n d a.

hac (scil. *viā*) *itur ad astra*, lat. sprw.: langs dezen weg gaat men naar de sterren, d. i. ge-

raakt men tot eere en hoogheid; – *hac lege*, z. ond. *lex.*

Hacketholdraad, m. en n. El. leiding, in menie gedrenkt tegen de oxydatie in de lucht.

Hackney, m. eng. (spr. *hekni*) h a k k e n e i (z. ald.)

hāctēnus, lat. tot hiertoe, zoo ver.

Hadār, m. arab. z. v. a. f e l l a h.

Hādes, m. gr. onderwereld, schimmen- of doodenrijk; vgl. P l u t o.

Hadīdi, m. turk. smid.

Hadsj, m. arab. (van *hadsjdsja*, gaan, voortgaan) verplichte reis der Mohamedanen naar Mekka; – **had(s)ji** of **hagi,** m. turksch pelgrim, die zulk eene bedevaart voor zich zelf of tegen betaling voor een ander ondernomen heeft; ook grieksch of armenisch christen, die ter bedevaart naar het heilige graf te Jeruzalem is gegaan.

Hadsjār, m. arab. steen, b.v. in het schaakspel, d. i. boer of pion; inz. de zoogenaamde zwarte steen, die in de k a ä b a (z. ald.) te Mekka is.

Hadsjib, m. arab. (het deelwoord van *hadsjaba*, bedekken, afsluiten) deurwachter, vorstelijk kamerling; voorheen eerste minister bij den khalif.

Hæmachaat, m. gr. (van *haima*, bloed) bloedagaatsteen, roodgeaderde agaat; ook indische adder; – **hæmadenōsis** en **hæmatangiōsis,** f. elke ziekte der bloedvaten; – **hæmodostōsis,** f. elke verbeening der bloedvaten; – **hæmagōga,** n. pl. (v. *haima*, bloed en *ago*, voeren, drijven) middelen, die het bloed afdrijven, die de maandstonden bevorderen; – **hæmagōgisch,** adj. bloedafdrijvend; – **hæmalōps,** m. bloedoog, eene bloeduitstorting in de voorste en achterste oogkamer; – **hæmánthus,** m. bloedbloem, pronkgewas; – **hæmase,** e n z y m e (z. a.) in het bloed aanwezig; – **hæmataporīe,** f. (v. *haima*, gen. *haimătos*, bloed en *aporia*, gebrek) bloedgebrek, te weinig bloed; – **hæmatapostēma,** n. bloedzweer; – **hæmatemĕsis,** f. bloedbraking, bloedopwerpen uit het spijskanaal, ook zwarte ziekte (*morbus niger*) geheeten; – **hæmatencephălon,** n. uitstorting van bloed in de hersenholte; – **hæmatepischĕsis** (vgl. e p i c h e s i s), ziekelijke bloedverhouding; – **hæmathidrōsis,** f. 't bloedzweeten; – **hæmatiek** en **hæmatologīe,** f. bloedleer, inz. leer van het ontstaan van het bloed; ook de wetenschap om uit het afgetapte bloed over den toestand van het lichaam te oordeelen; – **hæmatīne,** f. de bloedstof, de roode kleurstof van het bloed; ook de kleurstof uit het campêche, indisch of blauwhout, in 1810 door C h e v r e u l afgezonderd; – **hæmatīnon,** n. vuurroode, ondoorzichtige, harde glasmassa, in de oudheid tot pronkvazen, mozaïeken enz. aangewend, door Max P e t t e n k o f e r te München in 1846 weder gevonden en door hem g l a s p o r p h y r geheeten; – **hæmatísme,** n. 't bloeden, inz. uitstorting van bloed uit de neusvaten in de keelholte; – **hæmatiet** of **hæmatītes,** m. bloedsteen, rooden bruinijzersteen, rood ijzer-oxyde; – **hæmatocēle,** f. Med. bloedbreuk, tegennatuurlijke afscheiding van bloed in den balzak; – **hæmatochesīe,** f. bloedige stoelgang; – **hæmatochȳsis,** f. bloeding; – **hæmatochrōma,** n. bloedrood; – **hæmatocœlīe,** f. bloeduitstorting in de buikholte; – **hæmatocýstis,** f. bloedblaas, bloeduitstorting in de pisblaas; – **hæmatogáster,** m. bloeduitstorting in de maag; – **hæmatogeen,** n. mengsel van glycerine, wijn en dierlijk bloed, dat bloedvormend en dus versterkend werkt; – **hæmatographīe,** f. bloedbeschrijving; – **hæmatoīdes** of **hæmatōdes,** adj. bloedig, naar bloed gelijkende; – **hæmatokathartĭka,** m. pl., z. v. a. h æ m o k a t h a r t i k a; – **hæmatokólpus,** m. bloeduitstorting in de moederscheede; – **hæmatokratīe** (spr. *tie=tsie*) f. bloedheerschappij, eene heerschappij, die zich enkel door bloedvergieten weet staande te houden; – **hæmatologīe,** f. leer van het bloed; – **hæmatomantīe** (spr. *tie= tsie*) f. voorspelling uit de gesteldheid van het bloed in ziekten; – **hæmatōma,** n. bloedgezwel, bloedbuil; – **hæmatomētra,** f. bloedvloeiïng uit de baarmoeder; – **hæmatómma,** n. bloedoog; – **hæmatomphălus,** m. navelbloedbreuk; – **hæmatophilīe,** f. bloedzucht, bloedingziekte, erfelijke neiging tot doodelijke bloedingen; – **hæmatophobīe,** f. bloedvrees, afkeer, dien vele menschen van vloeiend bloed hebben; – **hæmatophthálmus,** m. of **hæmatophthalmīe,** f. bloedoog; vgl. h æ m a l o p s; – **hæmatoplanēsis,** f. eig. verdoling van het bloed; uitvating van het bloed in het celweefsel of in eenige lichaamsholte; – **hæmatopoēsis,** f. bloedbereiding, bloedverwekking; – **hæmatopoētisch,** adj. bloedmakend, bloedverwekkend; – **hæmatōps,** m. bloedoogige, roodoogige; – **hæmatopsīe,** f. bloedigheid van het oog door een val, slag of stoot; – **hæmatoptysīe,** f. bloedspuwen; – **hæmathorrhœa** of **hæmathorrhȳsis,** f. z. v. a. h æ m o r r h œ a; – **hæmatoschēum,** n. bloedbreuk van den balzak; – **hæmatosȳnc,** f. roode kleurstof uit het bloed; – **hæmatōsis,** f. bloedbereiding, overgang van het maagsap tot bloed; – **hæmatoskopīe,** f. bloedbeschouwing; – **hæmatospóngus,** m. bloedzwam; – **hæmatostatiek,** f. leer der bloedbeweging; – **hæmatostátisch,** adj. bloedstillend; – **hæmatostēon,** n. uitvating van bloed in eene beenderholte; – **hæmatotheologīe,** f. leer van de verzoening Gods door bloedige offers; – **hæmatothōrax,** f. bloeduitstorting in de borstholte, longbloeding; – **hæmatoxȳlon,** n. bloedhout, blauwhout of campêchehout; – **hæmatoxylīne,** f. bloedhoutrood, de uitgetrokken verfstof van het campêchehout; – **hæmatozóōn,** n. bloeddiertje, een protozóön in het bloed, dat de malarià veroorzaakt en in 't bloed gebracht wordt door de a n o p h e l e s z. a.; – **hæmaturīe** of **hæmaturēsis,** f. 't bloedwateren; – **hæmatūs,** n. uitstorting van bloed in het inwendig oor; – **hæmischĕsis,** f. onderdrukking van natuurlijke of noodzakelijke bloedontlasting.

Hæmodīe, f. of **hæmodiásme,** n. gr. (*haimōdia*) gevoel van het stompworden der tanden.

Hæmodynamĭka, f, (v. *haima*, bloed, en d y n a m i k a, z. ald.) leer van de kracht der bloedbeweging; – **hæmodynamometer,** m. bloedkrachtmeter, een werktuig om de sterkte van

den bloedstroom te meten; – **hæmoglobine,** f. de roode bloedkleurstof; – **hæmoglobinaemie,** f. oplossing van haemoglobine in het bloedplasma; – **hæmokathartika,** n. pl. bloedzuiverende middelen; – **hæmometer,** m. bloedmeter, een werktuig ter bepaling van de dichtheid van het bloed; – **hæmopathologie,** f. leer van de bloedziekten; – **hæmophilie,** f. z. v. a. h æ m a t o p h i l i e z. a.; – **hæmotophtalhmie,** f. bloeduitstorting in de holten of vliezen van 't oog; – **hæmoptýsis, hæmoptysie** of **hæmoptöe,** f. 't bloedhoesten, bloedspuwen, bloeding uit de wegen der ademhaling en vooral uit de longen; – **hæmoptýisch,** adj. bloeduitwerpend, bloedspuwend; – **hæmorrhagie** of **hæmorrhœa,** f. bloeding, bloedontlasting; – **hæmorrhoïden,** pl. (lat. *haemorrhoïdes*, van den sing. *haemorrhöis*) ook de **hæmorrhoïdale vloed** of g u l d e n-a d e r v l o e d, aambeien, gouden ader, bloedvloeiingen uit aderspattige uitzettingen van den endeldarm; – **hæmorrhoïdisch,** adj. tot die kwaal behoorende; – **hæmorrhoskoop,** m. aanduider der dagen, die goed moeten zijn tot aderlaten, het zoogen. aderlatingsmannetje in de voormalige almanakken; – **hæmorrhoskopie,** f. onderzoek naar alles, wat op de bloedvloeiing betrekking heeft; – **hæmoskopie,** f. z. v. a. h æ m a t o s k o p i e; – **hæmostase,** f. bloedstilling, stilstand van het bloed; – **hæmostatika,** n. pl. of **hæmostátische middelen,** bloedstelpende middelen.

hæredeeren, mid.lat. (*haeredāre*) in een schip of eene scheepsreederij aandeel nemen; – **hærediteit,** *haeres* enz., z. *heres* enz.

Hærĕsis of **hæresie** (spr. *s=z*) f. gr. (*hairĕsis*, eig. 't uitgekozene, school, secte, van *hairein*, aangrijpen, kiezen) dwaalleer, dwaalgeloof, ketterij, afwijking van de heerschende leer, inz. van het kerkelijk leerbegrip; – *hæresis interna*, innerlijke loochening van een dogma; – *h. externa*, als deze ook naar buiten getoond wordt; – *h. materialis*, 't verkeeren in factische dwaling zonder eigen schuld; – *h. formalis*, daarentegen met bewustzijn van zijne dwaling; – **hæresiárch,** m. aartsketter, ketterhoofd, stichter eener ketterij; – **hæresioloog,** m. ketterkenner en -beschrijver; – **hæresiologium,** n. lijst der ketters, ketterlijst; – **hæresiomástix,** m. kettervijand of vervolger, eig. kettergeesel; – **hæretícus,** m. dwaalleeraar, ketter; – **hærétisch,** adj. dwaalleerend, dwaalgeloovig, kettersch.

hæsiteeren, lat. (*haesitāre*, frequentatief van *haerēre*, hangen) haperen, stamelen of stameren, talmen, dralen; onzeker, besluiteloos, in twijfel zijn, aarzelen, dubben; zich beraden, bedenken, in beraad nemen; – **hæsitätie** (spr. *tie=tsie*) f. (lat. *haesitatĭo*) hapering, stameling, draling, besluiteloosheid.

Hafes, m. pl. turk. leerlingen, die in den godsdienst of den koran onderricht krijgen.

Haff, n. oudd. de zee; strandmeer, door een lange, smalle landtong of door eilanden van de open zee gescheiden; lagune.

Hafi, m. arab. (*hâfi*, barrevoets) barrevoeter, die geene voetzolen draagt.

Hafis of **hafiz,** m. (v. *hifz*, geheugen, *hafasa*, behouden, bewaren, van buiten leeren) eerenaam van een geleerde; eig. wie den koran of beroemde dichtstukken van buiten kent.

Hafne, f. turk. privaatkas van den keizer.

Haft, n. (*Ephemĕra*, L.) oeveraas, een insect, dat tot de vliesvleugeligen behoort, in zijn volkomen staat zeer kort leeft en dan in verbazende menigte aan de o e v e r s het aas der visschen wordt.

Hagar, hebr. vr.naam (van 't ongebruiktelijke *hâgár*, arab. *hadsjara*, verlaten, vluchten; vgl. h e d s j r a) de vluchtende, voortvluchtige.

hagard, adj. fr. (spr. *hagâr*) wild, woest, verwilderd (eig. van een valk, die eerst in het wild geleefd heeft en daarna is gevangen en dus moeilijk te dresseeren is); ruw, norsch, barsch; ongezellig, menschenschuw.

hage- dit voorvoegsel, voorkomende in hagemunt, hagepreek, heks (uit hagetissa) is een deterioratief, de beteekenis dier woorden is dus valsche munt, onwettige preek enz.

Haggádah, f. hebr. verkondiging, verhaal, eene soort van rabbijnsche leeringen en vertellingen ter uitlegging der oud-testamentische (inz. van den uittocht (paaschfeest) en prophetische) geschriften; vgl. h a l a c h a.

Haggái, hebr. mansn., eig. C h a g g a i (van *châg*, feest) de deftige, plechtige.

Hagi, z. h a d s j i.

Hagiásme, n. gr. (*hagiadmos*, v. *hagiadzein*, heiligen) heiliging, d. i. de werkzaamheid des H. Geestes, welke het onophoudelijk streven naar het goede in de ziel des menschen wekt; – **hagioglypta** of **hagioglypten,** pl. (gr. *hágios*, heilig) oude heilige beeldhouwwerken; – **hagiográpha,** pl. gr. die heilige schriften, welke de Joden van de mozaïsche wet en de profeten onderscheiden, n.l. de Psalmen, Spreuken, de Prediker en het Hooglied van Salomo, het boek Ruth, de boeken der Chronieken, het boek Esra, Nehemia, Esther, Job, de Klaagliederen van Jeremias en Daniël; – **hagiograaf** en **hagioloog,** m. levensbeschrijver der heiligen, heiligenleeraar; – **hagiographie, hagiologie,** f. heiligenleer, beschrijving der heiligen, hunne levensbeschrijving, zooals door de B o l l a n d i s t e n, z. a. – **hagiológisch,** adj. wat de levensbeschrijving der heiligen of den heiligenkalender, het **hagiologium,** betreft; – **hagiolatrie,** f. heiligendienst, vereering der heiligen; – **hagiomáchos,** m. iemand die de vereering der heiligen bestrijdt; – **hagiomachíe,** f. strijd over de vereering der heiligen; – **hagiopneumatiek,** f. leer van den heiligen geest of van de heilige geesten; – **hagioskoóp,** f. (eigenl. heiligenkijker) soort tooverlantaarn; ook in de Kath. Kerk een venster dat doorzicht geeft op het altaar; – **hagiotiek,** f. heiligings- of verbeteringsleer.

Hagneuma, n. gr. (*hagneuma*, van *hagneúein*, kuisch leven) kuische levenswijze.

Hägring, m. noorsche naam voor f a t a m o r g a n a (z. ald.).

Haha, n. fr. (van den uitroep der verrassing: haha!) opening in een muurtuin, om het gezicht

vrij te laten, met eene gracht daar buiten.

Haidut, m. turk. (*haidûd*, eertijds hongaarsch infanterist, een oorspr. hong. woord; vgl. h e i d u k) straatroover, bandiet; – **haiduk**, z. h e i d u k.

Haie (spr. *ej'*), f. fr. (van ons h a a g, h e g, oudhoogd. *hagan*) heg, haag, omtuining, tuin; dubbele rij krijgsvolk; – *en haie*, in twee rijen tegenover elkander geplaatst.

Haïk, m. groot stuk stof van wol en katoen, dat de Mooren in N.Afrika, als zij uitgaan, omslaan; bij slecht weder wordt over den haïk nog een mantel met eene kap: z o l h a n of b o e r n o e s, gedragen.

Hailoh, lengtemaat op Sumatra = 1 eng. yard of 0,914 meter.

Haiman, m. vrije rondtrekkende herders in Turkije.

Haine, f. fr. (spr. *eǹ'*) haat.

Hair, n. eng. (spr. *heer*) het haar; – **hairbin**, n. halfzijden, op kamelot gelijkende stof; – **haircloth** (spr. *o=oo*; de *th* als een gelispte *s*) en **hair-seating**, n. (spr. *ea=ie*) soorten van haardoek; – **haircord**, n. soort cambrick met dichte haarstrepen; – **hairplush**, n. (spr. *-plusj*) en **hair-shag**, n. (spr. *shèg*) wollen pluche met kemelshaar.

Hāïsan of h ā ï s a n t h e e, f. soort groene thee, in China g o b e e geheeten.

Hakatisten, pl. leden van de Ostmarkenvereeniging, die zich ten doel stelt de overmacht der Duitschers in het Oosten des rijks (Polen) te vestigen.

Hakem, m. perz. gouverneur.

Haket, m. pionierwagen op vier wielen.

Hakim, m. arab. (*hâkim*, partic. van *hakama*, heerschen, richten, weten) wijze, wijsgeer; ook de titel van een geneesheer en, met een nader bepalend toevoegsel, ook van een rechter; – **hakim-basji**, m. opperarts, hofarts in Perzië; – **hakim-eféndi**, m. de eerste lijfarts van den sultan; – **hakimsjeri**, rechterlijk beambte.

Hakkebord, n. oud snarenspeeltuig, in 't mid.lat. *tympanum* geheeten; waarsch. om zijn vorm zoo genoemd.

Hakkenei, f. (fr. *haquenée*, eng. *hackney*, waarsch. een klanknabootsend woord) telpaard, damespaard, paard i. h. algemeen.

Hakkét, **akkét** n. (oudfr. *aquet*, wacht, hinderlaag, list) twistgeding, kibbelpartij; – **hakketteeren**, vitten, kibbelen.

Halablath, f. arab. witte en gele woestijnbloem, wier rook voor geneeskrachtig gehouden wordt.

Halacha, f. hebr. pronkrede, poëtische stijl; ontwikkeling der wet tot practische resultaten enz.; vgl. h a g g á d a h.

Halage, f. fr. (spr. *alaazj'*; v. *haler*, sp. *halar*, v. oudd. *halôn*, oudn. *hala*, trekken, verwant met ons h a l e n) 't voorttrekken der schepen langs den oever met touwen; scheepstrekkersloon.

Haláli (fr. *halali*, *hallali*; vgl. *hahali*, jubelkreet der jagers) kreet der jagers bij de hertenjacht, als het hert niet meer voort kan.

Halatie, zie h a l o.

Halcyónen, ook **alcyonen**, m. pl. gr. (*halkyōn*, f., pl. *halkyŏnes*) ijsvogels; zinnebeeld van diepe rust, omdat de zee, ten tijde dat deze vogels hunne nesten bouwen, zonder stormen is; vandaar **halcyónisch**, adj. stil, rustig; h a l c y o n i s c h e d a g e n, winterdagen omstreeks den kortsten dag.

Halden, pl. hoogd. heuvels van doove ertsstukken en metaalslakken, die zich bij mijnen en ijzerhutten allengs ophoopen.

Hâlebi of **halibi**, **khalebi**, **khalibi**, m. turk. (eig. *pik hâlebi*, el van Aleppo) van 1852–1874 de wettelijke turksche el = 0,685 meter; wallachische el voor lakens en zijden stoffen, ook c o t u geheeten = 0,683 meter (voor andere weefsels geldt de e n d a s e h z. ald.).

Halebloeb, f. arab. gele bloem, waarvan het zaad voor een geneesmiddel tegen oogziekte der paarden gehouden wordt.

Half-back, m. eng. middenspeler bij het voetballen; – **half-blood**, eng. (spr. *hâf-blud'*) halfbloed; – **half-cast**, eng. kleurling; – **half-crown**, m. eng. (spr. *hâf-kroun*) halve kroon, eng. zilvermunt; – **half-dollar**, m. halve dollar; – **halfdress**, n. halve kleeding, huiskleeding; – **half-eagle**, m. (spr. *ea=ie*) halve e a g l e, d. i. 5 dollars; – **half-penny**, m. (spr. *hépenni*) halve penny (z. ald.), eng. kopermunt; – **half-quarter-dollar**, m. (spr. *hâf-kwarterdoller*) halve kwartdollar, $^1/_8$ dollar; – **half-time**, eng. rust (in de sporttaal).

Halieutiek, f. gr. (v. *halieúein*, visschen) vischkunst; oneig. kunst om menschen te vangen, hen door overreding enz. te winnen; – **halieutika**, pl. gedicht over de vischvangst; – **halieutisch**, adj. de vischkunst betreffende.

Halifax, amerik. soort schaatsen.

Haligraphie, f. gr. (v. *hals*, zout, zee) beschrijving van zoutmijnen; – **haliotíden**, pl. (van *hals*, f. zee, en *oes*, genit. *ōtós*, oor) versteeningen van zeeooren, eene op het menschelijk oor gelijkende soort van zeeschelpen; – **haliplénisch**, adj. langs het vlak der zee vliegende.

Hālina, f. slowakische herdersmantel.

Halindēsis, beter **alindēsis**, f. gr. soort worstelstrijd, die nog door dengene, die op den grond lag, werd voortgezet.

haliteeren, lat. (*halitāre*, frequentatief van *halāre*, uitwasemen) dampen; – **haliteus**, adj. nw.lat. dampig; – **halitus**, m. lat. damp, wasem; – *h. sanguinis*, uit versch bloed opstijgende, eigenaardig riekende damp.

Haliza, z. c h a l i t z a.

Hall, m. eng. zaal; binnenvestibule, verder op eng. universiteiten: school- of universiteitsstichting.

Hall., bij natuurwetensch. namen afk. voor A. von Haller (gest. 1777).

Halle, f. fr. en hoogd. (v. oudd. *halla*, voorhof, tempel) overdekte plaats, verwelfde gang, h a l; ook winkel, kraam, stal; vandaar *dames de la halle*, vischwijven, marktvrouwen, uitstalsters enz.; – t a a l *de la halle*, gemeene volkstaal, taal van de vischmarkt; – **hallage**, f. (spr. *-láázj'*) marktgeld, kraamgeld, staangeld van

waren, die in eene hal of kraam verkocht worden.

Hallel, hebr. psalm 113—117; het groote *Hallel* ps. 113—117 en 118, 120—126.

Hallelûjah, hebr. (v. *halal, hillêl,* prijzen en *jâh,* afkorting van Jehova) looft den Heer! geloofd zij God; het groote hallelujah, bij de Joden de psalmen van den 113den tot en met den 117den, omdat daarin bijzonder Gods weldaden jegens het joodsche volk worden verheerlijkt; – **hallelujameisje,** n. vrouwel. heilsoldaat; – **hallelujahoed,** m. hoed van de vrouwel. heilsoldaat.

Hallif, hebr. het mes van den Joodschen shochet z. a.

Halligen, pl. kleine lage eilanden aan de westkust van Sleeswijk.

Hallören, m. pl. (van 't celt. *hallwr,* zoutbereider, van hall, een oud woord voor *salz,* zout) de arbeiders in de zoutmijnen te Halle aan de Saale, die in gelaat, dracht en zeden veel eigenaardigs hebben en meest uitstekende zwemmers en duikers zijn.

Hallub, m. arab. zwijn.

hallucineeren, lat. (*hallucinâri* of liever *alucinâri*) verward van geest zijn, struikelen, feilen; beuzelen, droomen; – **hallucinâtie** (spr. *t=ts*), f. (*hallucinatio*) verwardheid, feil, misslag, verzien; droomerij; verblinding, oogbedrog, geestverschijning, visioen.

halmatúrisch, adj. gr. met behulp van den staart springende.

Halo, f. kring om de zon en de maan (van damp); roode kring om de pokput die daarmee de pokpuist vormt, zie halos; – **halatie,** f. Phot. het zich vormen van een kring om een lichtplek.

Halochemîe, f. gr. (van *hals,* zout) scheikunde der zouten, de geschiedenis der zouten; – **halochémisch,** adj. tot de scheikunde der zouten behoorende; – **halôdes,** n. gr. (eig. zoutachtig) korst die zich uit het doordruppelende zoute water op de doornen van het gradeerwerk vormt; – **halogenium,** n. zoutstof, zoutvormende stof, z. v. a. chloor (z. ald.); – **halographîe,** f. zoutbeschrijving, beschrijving der zoutwerken; – **haloïde,** pl. zoutvormers, zoutvormende stoffen (chloor, bromium, jodium, fluor enz.); – **haloïd-zouten,** pl. die uit de verbinding van eene zoutvormende stof met een zout ontstaan (b. v. chloornatrium of keukenzout); – **halologîe,** f. zoutleer, zoutkunde; – **halológisch,** adj. zoutkundig; – **halomántîe** (spr. *t=ts*) zoutwaarzeggerij, voorspelling uit hoopjes zout; – **hálometer,** m. zoutmeter; – **halometrîe,** f. eig. zoutmeting; bepaling van het alcoholgehalte in het bier, uit de geschiktheid van die vloeistof om keukenzout op te lossen.

Halôs of **halôn,** f. gr. eig. dorschvloer; kring om zon en maan; ook kring rondom de tepels of rondom pokken, zie halo.

Haloskoop, m. gr. (v. *hals,* zout) werktuig om de eigen zwaarte van het water enz. en zijne vermenging met zoutdeeltjes te bepalen; – **halotechnie, halotechnika** en **halurgîe,** f. kennis der zoutwerken, leer der zoutbereiding; – **haloxyline,** f. (v. *xylon,* hout) buskruit of ontploffingsmiddel, uit zaagsel, gedrenkt met ferricyankalium, uitgevonden door gebr. Fehleisen te Cilli; – **halúrg,** m. zoutwerker, zoutbereider, zoutzieder.

Halster, m. oude ned. korenmaat, waarvan er te Leuven 8 in een mud, te Gent 50 in een last tarwe en 38 in een last haver gingen; ook riem om paarden vast te binden.

Halters, pl. gr. (*haltêres,* d. i. eig. springer, v. *hallesthai,* springen) loodmassa's, springkolven, die men bij het springen in de handen hield; ook evenwichtskogels of -stangen (balanceerstangen).

Haltoe-hoemajor, turk. bevel van den sultan, dat kracht van wet heeft.

Halvemaan, f. bij de Turken het teeken (niet het rijkswapen) op moskeeën, minarets vaandels enz.; ook een turk. ridderorde voor niet-Mohamedanen (de Koran verbiedt zijnen volgelingen zulke onderscheidingsteekens); ook het schip, waarop de Hollanders in 1609 de Hudsonrivier opvoeren, wat geleid heeft tot de stichting van New-York; in 1909 trok een door Nederland geschonken nabootsing van de „Halve Maan" te N.-Y. algemeen de aandacht bij de herinneringsfeesten; – **halve metalen,** vroegere benaming van zekere metalen, die slechts in geringen graad rekbaar, taai en buigzaam zijn, b. v. antimonium, zink enz.; – **halveeren,** nederl. met bastaarduitgang: in twee helften deelen.

Hálwa, n. turk. honiggebak, suikerwerk; – **halwádsji,** m. banketbakker, suikerbakker; – **halwet,** n. partijtje, waarop suikerwerk wordt gepresenteerd.

háma, gr. Med. in eenmaal, tegelijk; – **hamachromîe,** f. (vgl. chroma) kleurendruk met verscheiden kleuren tegelijk, naar de uitvinding van den Franschman Monnot; – **hamadryáden,** f. (v. *drŷs,* eik, boom) gr. Myth. boom- of woudnimfen, die met haren boom tegelijk leven en sterven.

Hamac, m. fr. **hamaca,** f. sp. hangmat.

Hamam (arab. *hammâm,* warm bad, van *hamma,* warmen), turk. openbare badinrichtingen; – **hamandsji-basji,** m. opziener der openbare baden.

Haman, fig. een gewetenloos dwingeland; een vleiend hoveling, naar H. uit den Bijbel.

Hamans, pl. Kmt. fijne, dichte, witte oostindische katoenen stoffen.

Hamansfeest, z. purim.

Hamâra, f. in Egypte: grieksche herberg of kroeg.

Hamartîe, f. gr. (*hamartia,* v. *hamartănein,* feilen) feil, fout, zonde, zondigheid; – **hamartologie,** f. leer der zonde.

Hamâsa, f. arab. (eig. dapperheid, van *hamasa,* standvastig in den godsdienst en dapper in den oorlog zijn) verzameling van arabische heldenzangen.

hamatus, a, um, lat. Bot. van angels of haken voorzien.

Hamaxa, f. gr. wagen, rijtuig.

Hamaxobiërs, m. pl. gr. (*hamaxóbioi,* van *hamaxa,* wagen, en *bios,* leven) volkeren, die

op wagens of karren leven en rondtrekken.

Hamede, hamedis, m. bengaalsche witte katoenen stof.

Hamieten, pl. (v. 't lat. *hamus*, de haak) soort van slakkenversteeningen, die op een haak gelijken.

Hamilkar, m. voornamelijk bij de Karthagers geliefdkoosde eigennaam: z. v. a. Gottlieb.

Hamlet, m. naam inz. van den Deenschen prins in Shakespeare's tragedie van dien naam, type van een melancholiek, besluiteloos karakter.

Hamma, n. gr. (van *háptein*, knoopen) band; Chir. breukband; ook oud-gr. lengtemaat van 40 ellen.

Hammâd, arab. soort van zuring.

Hammâda, f. arab. de „doorgloeide", de naam der woestijn.

Hámmal, m. turk. lastdrager.

Hammâr, m. arab. ezel.

hammered, eng. gehamerd, insolvent verklaard (op de Londensche beurs).

Hammondschool, f. inrichting, waar het schrijven met een machine geleerd wordt volgens de methode van Hammond.

Hammonia, f. lat. naam voor Hamburg, vandaar ook verscheiden in Hamburg bestaande maatschappijen enz.

hamosus, a, um, lat. Bot. z. hamatus.

Hamper, f. cylindrische grove mand.

Hámrah, f. arab. afrikaansche tropische boom (*Adansonia digitata*) z. Adansonia.

Hamsa, f. skr. gans, de vogel der wijsheid, zinnebeeld van Brahma.

Hamsin, z. chamsin.

Han, of liever khan, m. (perz. *khân, khâneh*, huis, inz. herberg) turksche openbare herberg, doorgaans tot opneming der karavanen bestemd; - **handsji,** m. oprichter, bestuurder van zulk eene herberg.

Hanaken, m. pl. moravische landbewoners van slavischen oorsprong; - **hanakische dans,** een dans, bij dien volksstam in gebruik.

Hanaper, n. eng. (spr. *hénneper*; midlat. *hanaperium*, groot vat, *hanapus*, beker, v. 't oud fr. *hanap*, provenç, *enap*, van het duitsch *napf* ons nap, angels, *hnaep*) schatkamer, staatskas.

Hanbaliet, m. arab. orthodoxe secte der sunnieten, z. ald.

hanc veniam petimusque damusque vicissim, lat. om deze gunst vragen wij en wij verleenen ze u terug (citaat uit Horatius' Ars poëtica) d. i. de eene dienst is den anderen waard.

Hand, f. eng. (spr. *hend'*) hand; ook als maat; - *hands off* eng. afblijven (met de handen)!

Handicap, m. eng. (spr. *hendikep*) naam van een wedren, waarbij het door de paarden te dragen gewicht naar hun ouderdom en bekende kracht wordt vastgesteld; de ruiters worden dus gewogen en naar de kracht der paarden met verschillend gewicht bezwaard; - **handicapper,** m. persoon die belast is met de functie van het gelijkmaken der kansen bij den handicap-wedren.

Handjia, m. bulgaarsche herbergier.

Handle, m. eng. (spr. *hend'l*) handvat, greep, steel.

handsome, adj. eng. (spr. *hénsum*) mooi.

Handsuppers, pl. eng. spotnaam voor de eng. soldaten, die zich in den jongsten Boerenoorl. door opsteken der handen overgaven.

Hanekaatjes, n. pl. uit Oostindië hier ingevoerde witte neteldoeksche stoffen.

Hangar, m. loods, vooral zonder zijwanden.

Hangman, m. eng. (spr. *héngmen*) beul.

Hânia, f. arab. groote nis in een muur, met kussens voorzien en tot rustbank ingericht.

Hanistieten, pl. aanhangers van Aboe Hanisti, een der 4 orthodoxe Imams, wiens leer in Turkije vooral gevolgd wordt.

Hanjar of **handsjar,** m. (perz. arab. *chandsjar*) turksche dolk, korte degen.

Hank, m. eng. (spr. *henk*) of **number,** eng. garenmaat (streng) bij katoen = 840, bij wol = 560, bij linnen en hennep = 3000, bij getweernde zijde = 3328 yards; de iersche hank voor linnen garen = 3600 yards.

Hanneton, m. fr. (spr. *-tóñ*) meikever; ook als naam eener geelbruine kleur, ongeveer z. v. a. bismarck.

Hannibal (van 't hebr. *channâh*, gunst, genade, en *baal*, heer, God) phœnicische mansn.: Gods genade; - *Hannibal ante portas*, lat. sprw.: eig. Hannibal (is) voor de poorten (van Rome), d. i. de vijand, het gevaar is nabij, het water is aan de lippen.

Hanukadagen, hebr. lampenfeest, feest over het lengen der dagen, dat omstreeks den kortsten dag gevierd werd.

Hanoem, f. turk. vrouw.

Hans, Hansje; verklw. van Johannes, Johanna; - **Hansje in den kelder,** de gezondheid (toast), gedronken voor de nog ongeboren vrucht, het wèl-afloopen van het scheepje; de kunstige bokaal, waarmede die gezondheid gedronken wordt.

Hansa of **hanse,** f. oudd. (oudhoogd. en got. *hansa*) schaar, verbond, inz. handelsverbond der steden (**hansesteden**), die zich sedert 1241 bij Hamburg en Lübeck aansloten om zich en hun handel tegen rooverij te beschutten, allen buitenlandschen handel aan zich te brengen, de van vorsten verkregen rechten en vrijheden te handhaven en uit te breiden enz.; na een hoogen bloei bereikt te hebben, deden velerlei oorzaken, vooral ook de gevolgen van de ontdekking van Amerika en van den zeeweg naar Indië, deze handelmaatschappij allengs vervallen, en de laatste **hansedag** of vergadering van afgevaardigden uit al de vereenigde steden, welke om de drie jaren te Lübeck plaats had, werd in 1630 gehouden. Opnieuw verbonden zich toen Hamburg, Lübeck en Bremen, welke nu nog wel den naam van Hansesteden dragen; - **hanseâten,** m. pl. bewoners en, en ingeren zin, de soldaten der 3 vrije hansesteden Hamburg, Lübeck en Bremen; - **hanseâtisch,** adj. verbonden, tot de hansa of hanse behoorende; - **hansebeker, hansbeker,** groote beker of berkemeier, die in eens moest geledigd worden.

Hansenlamp, f. El. booglamp met geringe stroomsterkte.

Hansom of **hansomcab,** f. eng. (spr. *hénsumkeb*) naar den uitvinder genoemde tweewielige eng. cabriolet, soort huurrijtuig in Londen, vgl. c a b.

hanteeren, (van h a n d, met den bastaarduitgang e e r e n) een bedrijf uitoefenen, zaken verrichten; gedurig met iets omgaan, iets vlijtig gebruiken, behandelen; – **hanteering,** f. bedrijf, kostwinning; gedurige omgang met of gebruik van iets (fr. *hantise*).

Hanuca, ook **chanoeca,** m. hebr. feest der Joden op den 25sten van Cislew, tot viering der overwinning van Judas Maccabæus.

Hao, chin. z. l i a n g.

Hapantísme, n. lat. geheele vergroeiïng van een deel in een ander, b. v. van de aderbuis van Arantius in de lever.

Hapaxlegomĕnon, n., pl. **hapaxlegomĕna,** gr. (v. *hapáx*, eenmaal, en *légein*, zeggen) slechts eenmaal gezegd, gebruikt of voorkomend woord.

Haphtāren, pl. (joodsch *ha-phtorah*, van het hebr. *pātar*, uitbreken, vrij worden) afdeelingen in de Profeten, die bij de Joden op Sabbath worden voorgelezen.

Haplōsis of **Haplōse** (spr. *s*=*z*) f. gr. (van *haploes*, eenvoudig) vereenvoudiging; – **hoplotomie,** f. gr. Chir. eenvoudige snede.

Happelourde, f. fr. (spr. *-lóérd'*; van *happer*, opsnappen, grijpen, vangen, en *lourd*, zwaar, plomp, dom, alzoo eig. edelsteen, waarmede de dommen misleid worden) onecht of valsch edelgesteente; mensch, paard, ding van schoon voorkomen, maar zonder innerlijke waarde.

Hapschaar, m. (fr. *happechair*) diender, dievenvanger; ook als scheldwoord: rare vent.

haptisch, adj. gr. (*haptikós*, v. *háptein*, grijpen, vatten, enz.) aanraking de of den tastzin betreffende; – h a p t i s c h e m i s l e i d i n g, misleiding van het gevoel of den tastzin; – **haptopódisch,** adj. met tot aanvatten geschikte voeten.

Haquet, m. fr. (spr. *hakè*; eig. een klein paard, v. 't oudfr. *haque*, klepper) kleine kar; blokwagen.

Harábrik, m. russ. lange zweep van den t a b u n t s c h i k of paardenherder.

Haradsch, z. v. a. c h a r a d s c h.

Harāi, in Turkije schatting, die alle nietmohammedanen aan de Moslem betalen moesten.

Harakiri, z. h a r i-k i r i.

Harānen, m. pl. hongaarsche militie, inz. croatische grenssoldaten; vandaar **haran** of **harand,** woest, barbaarsch mensch.

Harangue, f. fr. (spr. *arañg'*; van 't oudd. *hrinc*, r i n g, kring; vandaar 't it. *aringo*, renbaan; spreekgestoelte, voorts, als *aringa*, eene openbare redevoering, provenç. *arengua*, sp. *arenga*) deftige aanspraak, plechtige redevoering; – **harangueeren** (fr. *haranguer*) redevoeren, plechtig aanspreken; het hooge woord voeren; veel woorden over eene kleinigheid vuil maken; – **harangueur,** m. woordvoerder, aanspraakhouder, redenaar, lofredenaar; babbelaar.

Harar, m. afdeeling van het turk. leger van 4—12 duizend man, ook c h a m i s s (de vijfdeelige) genaamd, omdat zij uit 5 hoofddeelen bestaat, nl. het centrum, de rechter- en de linkervleugel, de voor- en de achterhoede.

Haras, m. fr. (spr. *ará*; mid. lat. *haracium*, v. 't arab. *faras*, paard, mid.lat. *farius equus*) stoeterij, paardenfokkerij; tot bespringing afgezonderde plaats.

harasseeren, fr. (*harasser*) vermoeien, afmatten, uitputten; van dieren: afjagen, afdrijven.

Harceeren, z. v. a. a r c e e r e n.

harceleeren, fr. (*haceler*; oudfr. *herceler*, v. *herce*, *herse*, mid.lat. *hercia*, egge) plagen, kwellen, tergen, telkens aanvallen, verontrusten; – **harceleur,** m. plaaggeest, kwelduivel.

hard, adj. eng. hard, b. v. *hard biscuits*, harde beschuit; – **hardware,** eng. (spr. *hardoeëer*) kleine waren van ijzer, staal enz., ijzerwaren.

Hardary, z. k o s s.

Hárde, f. district of landschap in Denemarken.

Harderie, f. fr. uit ijzervijlsel en zwavel bereide ijzerkalk tot email- en glasschilderwerk.

Hardes, pl. fr. (spr. *ard'*; van *la harde*, eig. koppel, bundel) in een bundel samengebonden kleedingstukken, goedje, plunje, reisbagage.

hardí, fr. (it. *ardito*, provenç, *ardit*, eig. het partic. van *ardire*, *ardir*, zich verstouten, van het duitsche h a r d, dat in de oude taal ook s t o u t, k o e n beduidde) stout, koen, onverschrokken, manhaftig, driest, moedig; ook vrijpostig, laatdunkend, verwaand; – **hardiésse,** f. stoutheid, driestheid, koenheid, onverschrokkenheid; ook vermetelheid, onbeschaamdheid, laatdunkendheid, vrijpostigheid.

Hāre, n. turk. weerschijnende zijden stof.

Harēl, m. hebr. altaardak.

Harém, m. arab. (*haram*, v. *harama*, verbieden, van iets afhouden; vandaar in 't algemeen iets verbodens, ongeoorloofds, ontoegankelijks, heiligs, b.v. de omtuining van den tempel te Mekka) 't inwendige van het huis, vrouwenhuis der Mohamedanen, vrouwenhof, vrouwentimmer, vrouwenwoning; – **haremai,** pl. opbrengsten tot onderhoud van den harem des sultans; – **haremrok,** m. soort nieuwmodische rok, die veel op een broek gelijkt, z. v. a. j u p e-c u l o t t e.

Hārenk, m. slav. pot.

Harf of d a h a b, m. rekenmunt in Abyssinië = 40 k e b i r = 120 b o r j o o k e s of glaspaarlen = ongeveer 9 centen.

Hāri, f. australische boom (*Spondias dulcis*) en zijn eetbare vrucht.

Haricot, m. fr. (spr. *arikó*; eig. boon, snijboon, v. ital. *caraco*, sp. *caracorillo*) ook: *haricot de mouton* (spr. *moetóñ*), hutspot van schapenvleesch en knollen; – *haricots verts* (spr. *wèr*), snijboonen; – *hôtel des haricots*, provoost der nationale garde te Parijs (in de laatste uitdrukking eig. eene verbastering van Darricau, spr. *darikó*, commandant der nationale garde te Parijs gedurende de 100 dagen).

Hariéro, m. sp. (*arriéro*) huurkoetsier.

Hari-kiri, harikari of **harakiri,** ook **seppoetoe,** f. zelfmoord door opensnijding van den buik, een voorrecht van de ter dood veroordeelde edelen in Japan.

harioleeren, lat. (*hariolāre*) eig. voorspellen; gew. spottenderwijs: op goed geluk raden of vermoeden; – **hariolatie** (spr. *t=ts*) 1) bedrieglijke voorspelling der priesters; 2) onbezonnen, ongegrond vermoeden.

Harir, n. arab. zijde; – **hari nasari,** m. opziener der zijde; – **hari,** m. zijdehandelaar.

Harl., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor Richard Harlan te Philadelphia (gest. 1843).

Harlekijn, m. (fr. *arlequin,* it. *arlecchino,* v. 't oudfr. *harlequin, hierleqin, hellequin*) P a n t a l o n s geslepen bediende, eene der staande maskerrollen van het ital. tooneel, welker oorsprong men reeds in de oude m i m e n (z. ald.) zoeken wil; potsemaker, grappenmaker, hansworst; in Duitschland ook p i c k e l h ä r i n g, in Frankrijk j e a n-p o t a g e (hanssop), in Engeland j a c k p u d d i n g, in Italië m a c o r o n e geheeten (z. die woorden); pl. **harlequins,** ook soort van bonte engelsche wollen stof; – **harlequinade,** f. (fr. *arlequinade*) pots, hansworstenstreek, dwaasheid; kluchtspel.

Harmala-rood, n. Chem. roode kleurstof uit den wortel van *Peganum harmala,* een zoogenaamd onkruid, inz. in den Krim, op het kustland van de Kaspische Zee.

Harmamáxa, f. perz. soort van rijtuig, rondom door gordijnen afgesloten.

Harmáttan, m. zeer onaangename, heete N.O. wind, inz. aan de west-afrikaansche kust vgl. s a m o e n.

Harmiscara, hariscara, f. middeleeuwsche straf bij de Duitschers voor ontrouw en wetsovertreding, waarbij door vrijen een hond, door dienstplichtigen en slaven een zadel of een rad moest gedragen worden.

Harmonie, f. gr. (*harmonia*) samenstemming, overeenstemming, gelijktijdige verbinding der tonen tot een geheel volgens de wetten van het geluid, klankineensmelting, welluidendheid; Arch. en beeldende kunsten: evenredigheid, schoone verhouding der deelen van een geheel; eensgezindheid, eendracht, vredelievendheid, overeenstemming van neigingen, van wil enz.; op vele plaatsen de naam van een besloten gezelschap of sociëteit, tot uitspanning en genoegen bestemd; – *harmonia praestabilita,* of g e p r æ s t a b i l e e r d e h a r m o n i e, vooraf bepaalde overeenkomst of overeenstemming; naar Leibnitz: van God oorspronkelijk uitgaande samenstemming van alle dingen en van hare veranderingen tot één doel, waaruit ook de gemeenschap van ziel en lichaam verklaard wordt; – **harmonie der sphæren,** zie ond. s p h e e r; – **harmonieleer,** f. Muz. welluidendsheidsleer, leer van de verhouding der tonen; – **harmonie-muziek,** f. muziek van koperen, houten en slaginstrumenten; – **harmonicéllo,** m. it. (spr. *-tsjèllo*) door B i s c h o f f te Dessau uitgevonden snarenspeeltuig, in den vorm van een rechtopstaanden vleugel met op de harmonika gelijkenden toon; – **harmonichórde,** n. gr. door F. K a u f m a n n in 1808 uitgevonden snarenspeeltuig; – **harmoniek,** f. z. h a r m o n i e l e e r; – **harmonika,** f. door F r a n k l i n uitgevonden (misschien slechts verbeterd) speeltuig, dat uit eene rol op een voetstuk bestaat, waaraan glazen halve bollen van geregeld afdalende grootte bevestigd en zoodanig ineengeschoven zijn, dat de rand van elken bol uitsteekt; de intonatie wordt door de vingertoppen op die randen teweeg gebracht, terwijl de bol door een pedaal draait; de h a n d-h a r m o n i k a, waarbij de eene hand de toetsen bespeelt, terwijl de andere den blaasbalg in werking houdt, is een geheel ander speeltuig; – m o n d- h a r m o n i k a, f. bekend speeltuig, dat met den mond wordt bespeeld; – **harmonika-trein,** m. een D.-t r e i n (z. a.), waarvan de wagons onderling verbonden zijn door deelen, die gelijken op de blaasbalg eener harmonika; – **chemische harmonika,** f. toon, dien een waterstofgasvlam in een daarboven gehouden glazen buis voortbrengt; – **harmonikon,** n. door M e y e r uitgevonden speeltuig; – **harmonieeren,** overeenstemmen, eendrachtig, vriendschappelijk leven, in goede verstandhouding staan; – **harmónisch,** adj. overeenstemmend, welklinkend, eendrachtig; – **harmonische proportie,** Math. evenredigheid 1) tusschen 4 grootheden *a, b, c* en *d,* waarbij het verschil der beide eerste tot dat der beide laatste staat als de eerste grootheid tot de vierde, d. i. $a-b$: $c-d$ $=$ a : d; 2) tusschen 3 grootheden *a, b* en *c,* als $a-b$: $b-c$ $=$ a: c (*b* heet in dat geval de **harmonisch middenevenredige**); – **harmonische progréssie,** f. reeks van grootheden, van welke elke drie op elkander volgende eene harmonische evenredigheid uitmaken; in de meetkunde heet eene lijn **harmonisch gedeeld,** wanneer zij in drie deelen zóo gedeeld is, dat de gansche lijn tot een der uiterste deelen staat, als het andere uiterste deel tot het middelste; – **harmoniseeren** (spr. *s=z*) fr. (*harmoniser*) in overeenstemming brengen, doen harmonieeren; – **harmonísme,** n. streven naar overeenstemming in de spelling en schrijfwijze; – **harmonist,** m. Muz. en Pict. meester der harmonie, die de harmonie in toonen schilderkunst gevoelt en uitdrukt; – **harmónometer,** m. welluidendheidsmeter, werktuig om de harmonische verhoudingen te meten.

Harmonieten, m.pl. secte van dwepers, die zonder echt en eigendom leven, in 1803 door een Württemberger, R a p p genaamd, te H a r m o n y, een plaats in N.Amerika, gesticht.

Harmóst, m. gr. (*harmostēs*) spartaansch bevelvoerder, inz. buiten Sparta; – **harmosýnen,** pl. overheidspersonen te Sparta, belast met het toezicht over de vrouwen.

Harmotómus, m. gr. (van *harmos,* voeg, en *tomos,* snede, v. *témnein,* snijden, omdat de kristallen van dit mineraal zich aan de samenvoegingen der pyramidenvlakken, aan de vertikale kanten, laten scheiden) kruiskristal, samengestelde kristalachtige steen uit de mijn

van Andreasberg in den Harz, kruissteen.

Harnas, n. (mid.lat. *harnascha*, fr. *harnais*; door sommigen afgeleid van het celt. *haiarn*, ijzer, door anderen van 't mid.lat. *garniso*, eene wapenrusting, it. *guarnaccia*, lang kleed) metalen borst- en rugbekleeding, strijdrok, wapenrok, pantsier, pantser; – **harnassuur,** f. juk van paarden (in Zuid-Ned.); – **harnachement,** n. hoofdstel, zadeltuig enz. voor een paard.

Haró, n. fr. (v. 't oudd. *hara*, *hera*, *herot*, hierheen, herwaarts! vgl. het oudhoogd. *haren*, schreeuwen, roepen) angstgeschrei, hulpgeroep; – **haro roepen,** de hulp der gerechtsdienaars door dien kreet inroepen, om iemand te vatten.

Harp, f. (it. en lat. *harpa*, hoogd. *harfe*, oudhoogd. *harpha*, oudn. *harpa*, angels. *hearpe*) een der oudste snaarinstrumenten, waarvan inz. 3 soorten zijn: de thans min gebruikelijke s p i t s h a r p of i t a l i a a n s c h e h a r p, de d a v i d s h a r p en de p e d a a l h a r p; ook: koperen zeef tot graanzuivering.

Harpagmotherium, n. gr. naam, aan een viervoetig dier der voorwereld gegeven.

Harpax of **harpăgon,** m. gr. (het laatste naar den naam van den gierigaard in Molières blijspel; van het gr. *harpax*, roofgierig, schrapend) gierigaard, vrek, hebzuchtig mensch; – **harpagōnen,** pl. soort van enterhaken der Ouden.

Harpeggio, n. it. (spr. *harpédzjo*; van *harpa*, harp) Muz. harpachtige toonbreking, z. *arpeggio*; – **harpeggiëeren,** harpsgewijs spelen; – **harpinét,** f. kleine harp van bijzonder maaksel; – **harpieten,** m. pl. nw.lat. versteende schelpdieren van harpvormige gedaante; – **harpíst,** m. harpspeler; – **harpíste,** f. harpspeelster.

Harpijen, eig. **Harpyiën,** f. pl. gr. (*harpyiai*, v. *harpádzein*, wegrukken; vgl. h a r p a x) Myth. roofzuchtige vrouwelijke wezens van afschuwelijk voorkomen (vlerken en klauwen als een vogel), beeld der onverzadelijkste, gemeenste roof- en hebzucht, boosaardig, snood vrouwmensch; ook naam van een roofvogel in Zuid-Amerika.

Harpoen, m. (fr. *harpon*, eng. *harpoon*, hoogd. *harpune*, mid.lat. *harpo*, v. 't provenç. *arpa*, klauw, haak) werpspies met weerhaken voor de walvischvangst, ongeveer 6 d. M. lang; – **harpoeneeren** (fr. *harponner*) den harpoen (in 't lijf) werpen; – **harpoenage,** f. (spr. *naazj'*) 't harpoeneeren, vischsteken; – **harpoenier,** m. harpoenwerper.

Harpokrătes, m. gr. (v. 't egypt. *harpechret*, d. i. Horus het kind, als bijnaam van den jongen Horus, de opgaande zon, naar grieksche opvatting de zwijgende God, omdat in Egypte een zuigeling onder 't beeld van een zittend naakt kind, dat den vinger op den mond houdt, werd voorgesteld) Myth. god der stilzwijgendheid, afgebeeld als een jongeling, die den vinger op den mond heeft.

Harpuis, n. gekookt en afgeschuimd hars, doorgaans met eenig zwavel vermengd, waarmede men inz. de masten en stengen, ook wel den scheepsromp boven water, bestrijkt; geel pek.

Harr., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor T. W. Harris, entomoloog (gest. 1856).

Harras, n. (beter *arras*, fr. verk. *ras*, van de stad Arras, in Frankrijk) lichte, losse, wollen stof.

Harry, m. eng. eigennaam, ontstaan uit H e n r y = Hendrik.

Harsela, f. egypt. gewicht voor zijde = 1,3 kilo.

Harsen, f. en n. pl. eig. brandbare stoffen; bij de scheikundigen: vaste, op zich zelf niet zonder ontleding vluchtige, in de warmte smeltbare, in water onoplosbare, in alcohol of æther oplosbare plantenstoffen, die geen stikstof, maar alleen koolstof, waterstof en zuurstof bevatten. Zij vloeien óf van zelf, óf door gemaakte openingen uit de stammen en wortels van vele gewassen, en zijn zoowel voor de geneeskunde als voor de nijverheid van veel belang; – **harselektriciteit,** f. z. v. a. m i n u s-e l e k t r i c i t e i t (–E) z. ond. e l e k t r i c i t e i t.

Hart., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor J. W. D. Hartmann te St. Gallen of voor F. Hartmann te Göppingen gest. (1851).

Hartebeest, n. soort antilope in Zuid-Afrika (*Antilope caama*).

Hartschier, z. h a t s c h i e r.

Harūspex, m. lat. (waarsch. v. *harūga*, *harvīga*, *arvīga*, *harvix*, *arvix*, ram als offerdier, en *specĕre*, *spicĕre*, beschouwen) pl. **haruspices,** offerbeschouwers of offerwaarzeggers, oud-rom., eig. uit Etrurië afkomstige priesters, die uit de ingewanden van geslachte offerdieren voorspellingen deden.

Harv., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor W. H. Harvey (gest. 1866).

Harvani, n. eerekleed of ambtsdracht van den turkschen kadi.

Hasan of c h a s a n, m. joodsch: voorzanger in de synagoge.

Hasard, z. h a z a r d.

Haseen-beba, m. hoofd der turksche d e r w i s j e n.

Hasdrubal, m. geliefkoosde eigennaam bij de Karthagers: de door God begenadigde.

Hasjisch, n. arab. hennepsoort en daaruit bereid aftreksel, dat als bedwelmingsmiddel en ook als wellustprikkel in Oostersche landen gedronken of in den vorm van koekjes gegeten, dan wel gerookt wordt (vgl. a s s a s s ij n).

Hasna, hasne, f. arab. (*chizâneh*, *chasneh*, schat, van *chazana*, in een pakhuis of in eene schatkamer bewaren) privaatschat, bijzondere eigen kas van den sultan, keizerlijke schatkamer te Constantinopel; – **hásnadar,** m. (arab.-perz. *chazandar*) schatmeester van den sultan; – **hasnadar-basji,** m. opperschatmeester; – **hasnakiravajasi,** m. onderschatmeester; – **hasnaquatib,** m. boekhouder der schatkamer.

Hass., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor F. Hasselquist (gest. 1752).

Hassagai, z. a s s a g a i.

Hassas, m. arab. sprookjesverteller.

Hassock, m. eng. biezen mat; kniekussen in de kerken.

Häst, n. pl. **hästar,** zw. paard.

hasta, f. lat. spies; inz. Jur. spies, die in 't oude Rome bij openlijke verkoopingen werd in den grond gestoken; vandaar *ad hastam publicam*, bij openbare gerechtelijke verkooping; – *sub hasta* verkoopen, z. subhasteeren; – **hastāti**, pl. met de werpspies gewapenden, speerwerpers, de eerste rij der romeinsche slagorde; vgl. principes en triariërs; – *hastatus, a, um*, lat. Bot. spiesvormig.

Haszk., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor J. K. Haszkarl (gest. 1895).

Hat, 1) **hath, haut,** ook **cubit, kovit, covid** of **arm** genoemd: normale lengtemaat in Britsch-Indië = $^1/_2$ yard = 0,457 meter.

Hat, 2) m. arab.-turk. een schrijven, een bevelschrift van den sultan; vgl. hatsjerif.

Hátagan, z. jatagan.

Hâte, f. fr. (van het duitsch *hast*, ons haast) spoed, haast, gezwindheid; – *en hâte* (spr. *añ haat'*), in der haast, ijlings; – *à la hâte*, met haast, met overijling.

Hâteléttten, f. pl. fr. (*hâtelettes*, oudfr. *hastelettes*, van *haste*, spies = lat. *hasta*) aan speetjes gebraden spijzen; de speetjes zelf; – **hâtereaux**, pl. (spr. *hat'roo*) gebraden leverschijfjes.

Hati-sjerif, z. hatsjerif.

Hato, m. pl. **hatos,** sp. (port. *fato*, eig. kleeding, bundel kleeren, kudde; oudn. *fot*, kleed) groote veeboerderijen in de Andes van Z. Amerika.

Hatrasch, m. voormaals turksche oproeping aan de grensvolken in Kroatië en Bosnië om op bepaalden tijde te verschijnen, of voor eene aanzienlijke som beboet te worden.

Hatschier, liever **hartschier,** m. hgd. (bedorven v. 't ital. *arciere, arciero*, sp. *archero*, fr. *archer*, boogschutter, v. 't it. *arco*, lat. *arcus*, boog) keizerlijke lijftrawanten te voet aan het Weener hof.

Hatsjerif of **hati-sjerif,** ook chatsjerif, m. turk. (v. 't arab. *chatt*, schrift, en *sjerîf*, eerwaardig, edel, enz.) heilig of edel geschrift, soort van kabinetsorder van den turk. sultan, die oogenblikkelijk en zonder tegenspraak moet volbracht worden.

Hattaat, hebr. schuldoffer (*Leviticus* 5, 14—6, 7), zie asjaam.

Hattamotto's, pl. voormalige grooten in het japansche rijk.

Hattatal, n. lofdicht uit de Snorra Edda op koning Hakon (± 1200), dat jongen Skalden tot voorbeeld moest zijn.

Haubert, m. fr. (spr. *obèr*) halsberg, pantserhemd.

Haugiänen, m. pl. door Hauge († 1824) gestichte secte in Noorwegen; – **haugianisme,** n. hare leer.

haureeren, lat. (*haurīre*) scheppen, putten, vgl. haustus.

Hausch, n. arab. (v. *hascha*, samendrijven) landgoed of pachthoeve in Algerië.

hausieren (hoogd. met lat. uitgang; spr. $s=z$), van huis tot huis waren te koop bieden, rondventen; – **hausierer,** m. rondventer, marskramer.

Hausmaniet, n. barb.lat. mangaanerts, manganoxydoxydul naar den mineraloog Hausmann genoemd.

hausmanniseeren (spr. $s=z$, fr. naar Haussmann, den voormaligen prefect der Seine onder Napoleon III), onteigenen, afbreken en fraaier weder opbouwen, zonder op de kosten te letten.

Hausse, f. fr. (spr. *oos'*; v. *haut*, hoog, z. ald., *hausser*, verhoogen) Mil. opzet, onderlegsel, werktuig bij 't richten van 't geschut; sleufje in den strijkstok van eene viool; rijzen van de waarde der effecten; – *à la hausse* speculeeren, beursspel op het rijzen der effecten enz. gegrond; – **haussecol,** m. ringkraag; – **haussier,** m. (spr. *hosjé*) geldhandelaar, die op het rijzen der schuldbrieven rekent en daarnaar plannen maakt; het tegenst. van baissier.

haustus, m. lat. (v. *haurīre*, putten, drinken) Med. teug, in eens in te nemen drankje.

haut, haute, fr. (spr. *ó, oot'*; van 't lat. *altus*, met voorgeplaatste *h*, onder invloed van het duitsche *hoch*, hoog) hoog, verheven, aanzienlijk; – *à haute voix* (spr. *-woá*), met luiderstem; – *de haut en bas* (spr. *d' hoot' añ bá*), van boven naar beneden, met minachting of geringschatting; – *en haut*, boven, opwaarts, naar boven; – **hautain** (spr. *oteñ*), trotsch, hoogmoedig; – **hautement** (spr. *oot'mâñ*; v. *haut*, hoog), koen, rondweg, b. v. iets zeggen of verklaren; uit de hoogte, fier; – **hautesse,** f. (spr. *otéss'*) hoogheid, een titel waarmede men den turkschen keizer aanspreekt; – **hauteur,** f. (spr. *oteur*) hoogte, waardigheid, fierheid; ook aanmatiging, overmoed, hoogmoed; – **haut-barsac,** m. soort van witten franschen Bordeaux-wijn; – **hautbois,** m. (spr. *oboá*; v. *haut*, hoog, en *bois*, hout), gew. **hobó,** f. helder- en scherpklinkend houten blaasinstrument, hoogfluit; – **hautbois d'amour,** m. (spr. *-damoer*) bijzondere soort van hobo met eene toegedekte, van eene opening voorziene klep; – **hautboïst,** m. hoboblazer; leermeester op dat instrument; in 't algemeen veldmuzikant; – **haut-de-chausse,** f. (spr. *odesjoos*) korte broek; – **haut-domaine,** f. (spr. *odemèn'*) souvereiniteit der duitsche regenten over de gemediatiseerde vorsten; – **hautgout,** m. fr. (spr. *ogoe*) hooge smaak, fijne adellijke smaak, sterk gekruide pikante spijs; – **haut-Preignac,** m. (spr. *preñják*) en **haut-Sauterne,** m. spr. (*oot sotèrn'*) witte Bordeauxwijnen uit de gelijknamige plaats in het departement der Gironde; – **hautreliëf,** z. reliëf; – **haute-contre,** f. (spr. *oot' koñtr'*) altstem, altzanger; – **haute-cour,** f. (spr. *oot' koer*) oppergerechtshof; – **haute-finance,** f. (spr. *oot' finañs'*) groot financiers, bankiers enz.; – **haute-lisse,** z. basse-lisse; – **haute-nouveauté,** f. (spr. *oot' noevoté*) nieuwste nieuwigheid, laatste smaak; – **haute-saison,** f. z. onder saison; – *haute volée*, f. (spr. *oot' wolé*; van *volée*, d. i. eig. vogelvlucht, vogelzwerm; voorts: stand, rang) voornaamste adellijk gezelschap, hofgezelschap, uitgelezen kring van adel, de aanzienlijkste

bewoners eener stad; ook de voornaamsten in een kring.

Hauwitzer, houwitser, m. (hoogd. *haubitse*, vroeger *hauffnitz, haufnitz*, v. 't boh. *haufnice, hauffnice*, oorspr. houten slinger tot het werpen van steenen, vervolgens granaatgeschut, fr. *obus, obusier*, it. *obizzo, obice*) soort van grof geschut, mortier om kleine bommen te werpen; de bom zelve.

Haüyne, f. (benoemd naar den fr. mineraloog H a ü y, gest. 1822) blauwe of zwartbruine steensoort, die somtijds tot sieraden wordt geslepen, ook s p i n e l l a a n geheeten.

have of *ave*, lat. wees gegroet; vaarwel! *have pia anĭma*, vaarwel, vrome ziel! (opschrift op grafzerken).

Havelock, m. eng. naar een engelsch generaal (1795—1857) genoemde mantel.

Haverij, z. a v e r i e.

Havildār, m. br. ind. onderofficier.

Havresac, m. fr. (spr. *awr'sak*, uit ons h a v e r z a k, duitsch *habersack*, ontstaan) Mil. ransel, knapzak, reiszak, reisbundel, bij de duitschers t o r n i s t e r.

Hawádsji, m. arab. eig. koopman; vandaar naam voor Europeanen in Egypte.

Hazard, hasard, n. fr. (spr. *azâr*; it. *azzardo*, provenç. *azar*, sp. *azar*, onverwacht ongeluk, slechte kaart, ongelukkige worp in 't spel; van arab. oorsprong van *sehâr, sâr*, dobbelsteen, met het lidwoord: *assehâr, assâr*, blinken, wit zijn of naar de stad Hezar in Palestina, waar 't dobbelspel zou zijn uitgevonden) geval, toeval; geluk, buitenkans; gevaar; waagstuk; – *par hasard*, bij toeval, toevalliger wijs; – *à tout hasard* (spr. *atoe-*), in elk geval, het ga zoo 't wil, op goed geluk af; – **hazárdspel, hasárdspel,** kansspel, dobbelspel, geluksspel; – **hazardeeren, hasardeeren** (fr. *hasarder*), wagen, er op aan laten komen, in gevaar stellen, op het spel zetten; – g e h a z a r d e e r d, adj. gewaagd, gevaarlijk, vermetel.

Hazazel, m. hebr. zondenbok, dien de hoogepriester op den Grooten Verzoendag met de zonden des volks belastte en dan in de woestijn jaagde, *Lev.* 16, 8.

Hazoda-basji, m. opzichter der h a z o d a of hoogste klasse der i t s j o g l a n s of kamerpages van den turkschen sultan.

Hb., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor A. von Humboldt (gest. 1859); ook voor W. Herbert (gest. 1847).

Hbst., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor J. F. W. Herbst (gest. 1807); – **Hdg.** of **Hdwg.,** afk. voor J. Hedwig (gest. 1799) of diens zoon R. A. Hedwig (gest. 1806).

Head, n. eng. (spr. *hèd'*) hoofd; – **headmaster,** m. (spr. *-maaster*) directeur eener school; – **head-land,** n. (spr. *leǹd'*) voorgebergte; – **head-right,** n. eng. (spr. *hèdraït*) door de noord-amerikaansche regeering uitgegeven aanwijzing op een gedeelte staatsgrond, meestal als belooning voor bewezen diensten.

Health, eng. (spr. *hels*; de *s* geadspireerd) gezondheid; *-board* (spr. *boord'*) *of health*, gezondheidsraad.

Heap, m. eng. (spr. *hiep*) hoop, menigte.

hear, (spr. *hier*) of *hear him!* eng. hoor! hoor hem! het geroep in het parlement tot opwekking der aandacht op het gesprokene en in 't algemeen als teeken van goedkeuring.

Hearth, m. eng. (spr. *hārs*; met geadspireerde *s*) haard.

Heautognosie, f. gr. (v. *heautón*, zich zelven) zelfkennis; – **heautonomie,** f. eigen- of zelfwetgeving, doorgaans a u t o n o m i e geheeten, het tegengest. van h e t e r o n o m i e; – **heautontimorumenie,** f. zelfpijniging; – **heautontimoruměnos,** m. zelfpijniger, zelfkweller of plager.

Heaven, eng. (spr. *hèv'n*) hemel; – **heavenly,** adj. (spr. *hèv'nli*) hemelsch.

hebdŏmas, f. gr. en lat. eig. zevental, vandaar eene week; – **hebdomadaal** (lat. *hebdomadālis, e*) of **hebdomadair,** fr. adj. tot eene week behoorende, wekelijksch, dat eenmaal 's weeksch verschijnt, b. v. een nieuwsblad; – **hebdomadaris,** m. nw.lat. iemand, die de week heeft, d. i. verplicht is de dienstzaken der week te verrichten.

Hebe, f. gr. (*hēbē*, jeugd) Myth. dochter van Juno, de godin der jeugd en jeugdige schoonheid, de schenkster der goden, eer G a n y m e d e s dien post kreeg; Anat. de schaamstreek, venusheuvel; Astron. een door Henke in 1847 ontdekte asteroïde; – **hebesine,** f. schoonheidsmiddel, waardoor een ongerimpelde huid of schoone huidskleur verkregen wordt.

hebecarpus, lat. Bot. stompvruchtig.

hebeteeren, lat. (*hebetāre*, van *hebes*, stomp) stomp maken, verstompen, dom maken; – **hebetūdo,** lat., of **hebetúde,** fr. f. stompheid, domheid, stompzinnigheid; – *hebetūdo dentĭum*, lat. stompheid der tanden; – *hebetūdo visūs*, gezichtszwakte, kortzichtigheid.

Hebraïcus, m. lat. (van *Hebraeus*, gr. *Hebraios*, hebreër, ebreër, hebr. *ibhrî*, overzijdsche, d. i. van gene zijde van den Euphraat naar Kanaän of Palestina gekomene, v. *êbher*, overzijdsch, aan gene zijde van eene rivier of van de zee gelegen land) Hebreër, kenner of leeraar der hebreeuwsche taal; – **hebraïciteit,** f. nw. lat. kennis der hebr. taal; hare bijzondere geaardheid; – **hebraísme,** n. hebr. taaleigen; – **hebraïseeren** (spr. *s*=*z*), zulk een hebr. taaleigen gebruiken; hebreeuwsch studeeren.

Heck., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor J. J. Heckel (gest. 1857).

Hectare, z. a r e; – **hectica, hecticus,** z. h e k t i k a enz.; – **hectogramme,** z. g r a m m e; – **hectoliter,** z. l i t e r; – **hectomètre,** z. m è t r e; – **hectostère,** z. s t e r e.

hedĕra, f. lat. klimop; N. H. soort van schermdragende planten; – **hederaceën,** f. pl. (*hederaceae*) klimopachtige schermplanten; – **hederīne,** f. nw. lat. grondstof, in 't zaad van den klimop vervat.

Hedgār, n. turk. heilig gebied.

Hedherî, m. arab. z. v. a. f e l l a h.

Hedonísme, n. gr. (van *hēdônē*, genoegen, lust) wijsgeerige leer, die het genoegen en zin-

genot voor het hoogste goed verklaart; – **hedonici** of **hedonisten,** m. pl. aanhangers van de leer om het maximum bevrediging met een minimum van inspanning te zoeken, vgl. psychologische school.

Hedra, f. gr. zetel; basis; vandaar ook lichaamsdeel, waarop men zit, achterste; ontlasting; – **hedrisch,** adj. tot de ontlasting behoorende; – **hedrikōsa,** n. pl. middelen tegen kwalen van het achterdeel; – **hedrocēle,** f. endeldarmbreuk.

Hedsjin, m. arab. rijkameel.

Hedsjra of liever **hedsjrah,** naar vroegere fr. schrijfwijze (*hégire*) **hegira,** f. arab. (eig. weggang, uittocht, vlucht; vgl. Hagar) vlucht van Mohammed uit Mekka naar Medina, den 15n Juli 622 na Chr., van welken dag de Mohammedanen hunne tijdrekening beginnen; de aanvang der mohammedaansche of turksche jaartelling.

Hedwig, oudd. (*Haduwîc*, v. 't oud-hoogd. *Hadu*, oudn. *Hödhr*, de god der krijgskans, en *wîc*, de strijd, dus eig. geluksstrijd, krijgskamp) vr.naam: de krijgshaftige strijdster.

Hedychroum, n. gr. (van *hēdys*, zoet, aangenaam) geneesmiddel, van eene aangename kleur; – **hedypathie,** f. liefelijke mijmering, welbehagen; – **hedyphaan,** n. grauwachtig wit mineraal, dat men in den mangaankiezel vindt, bestaande uit chloorlood, arsenikzuur, loodoxyde en kalkaarde; – **hedysărum,** n. gr. Bot. zoete klaver, een plantenfamilie van velerlei soorten; – **hedýsma,** n. gr. Med. verzoetings- of verzachtingsmiddel, elke zelfstandigheid, waardoor men artsenijen een aangenamer reuk of smaak geeft.

Heemraad, m. (v. *heem*, z. heimwee, en raad, verzorger) personen of lichamen, waaraan het toezicht over waterkeeringen, dijken, slooten enz. is opgedragen.

Hefner-eenheid of **Hefnerkaars,** f. El. eenheid van lichtsterkte, 0,86 normaalkaars (N.K.); afkorting H. E.

Hegarsche trechter, m. chirurgisch toestel om de darmen te irrigeeren.

Hegemonie, f. gr. (*hēgemonia*, van *hegeisthai*, vooropgaan, aanvoeren) opperheerschappij; de oppermacht, inz. van een machtiger staat over zwakkere bondsstaten; – **hegemónisch,** adj. heerschend; – **heguměnos,** m. gr. opperste van een grieksch klooster.

Hegetsch., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor J. Hegetschweiler (gest. 1839).

Hegira, hégire, z. hedsjra.

Heidenen, m. pl. weleer alle niet-Joden en niet-Christenen, dus ook de Turken; thans allen, die noch jodendom, noch christendom, noch islam belijden; in engeren zin verstaat men door **Heiden,** pl. **Heidens:** de Tzingaris of Zigeuners, een zwervende, uit Hindostan afkomstige volksstam, die sedert de 15de eeuw in Europa bij horden rondtrekt. Zij leven van het vervaardigen en verkoopen van kleine snuisterijen van hout en metaal en voorts van scharenslijpen, ketellappen, koordedansen, waarzeggen, kaartleggen enz. Men treft ze aan in Duitschland, Frankrijk, Engeland, oms ook in Nederland; doch de meesten in Hongarije, Zevenbergen, Moldavië, Turkije en Spanje, waar zij ten deele een gezeten leven leiden. In Frankrijk, waar zij in 1427 uit Bohemen kwamen, dragen zij den naam van Bohemers en Egyptenaars; in Engeland Gipsies, in Schotland Cairds, in Spanje Gitanos, in Rusland Trengani, in Italië Zingari, in Zweden Spakarnig, in Denemarken en Noorwegen Tatars, in Duitschland Zigeuners, in Hongarije Tzingaris en Pharaohnepak.

Heiduk, of liever **haiduk,** m. (hongaarsch *hajdú*; vgl. haidut) eig. licht gewapend voetsoldaat in Hongarije; lange forsche knecht in hongaarsche dracht, inz. om den draagstoel te dragen.

Heihat, pl. turk. steppen.

Heilgymnastiek, f. lichaamsoefening ter bevordering of herstel van den goeden lichaamsgroei, sandergymnastiek, mechanotherapie.

Heilserum, n. preparaat van bloedwei, dat als geneesmiddel (inspuiting). wordt gebruikt.

Heimatschütz, m. dui. plaatsbescherming, het instandhouden van oude gebouwen, poorten en oude monumenten, die historisch van belang zijn.

Heimdal, m. oudn. (*Heimdallr* of *Heimdhallr*) Myth. een machtig God, die als wachter des hemels de brug Bifrost (z. ald.) bewaakt.

Heimskringla, f. oudn. (v. *heimr*, de wereld, en *kringla*, de kring) wereldkring, aarde.

Heimwee, n. (van *heim*, *heem*, oorspr. omtuinig, dan ouderlijk huis, geboorteplaats, va derland; ook dorp, vlek) zwaarmoedigheid, droefgeestigheid, die ook de lichamelijke gezondheid aantast en uit het onbevredigd verlangen naar huis en familie wordt geboren; de ziekte is inz. eigen aan hen, die aan het eenvoudig natuurleven gewoon zijn.

Heinrich, m. hgd. Hendrik (z. ald.).

Heinz, m. oudd. mansn.: de woudrijke.

Heiri, m. arab. loopkameel.

Heist., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor L. Heister (gest. 1758).

Hekăte, f. gr. Myth. godin der maan (Artemis of Diana, z. ald.), godin der onderwereld, toovergodin.

Hekatómbe, f. gr. (van *hekatŏn*, honderd) offer van 100 of althans veel dieren, inz. runderen, die de Ouden bij groote plechtigheden ter eere van de goden slachtten; in 't algemeen groot, openlijk offer; – **hekatombæon,** m. zomermaand der Atheners; – **hektatomphonie,** f. 't dooden van 100 vijanden; het daarvoor gebrachte offer; – **hekatompŏlis,** met honderd steden (het eiland Kreta); – **hekatompýlisch,** adj. (v. *pylē*, de poort) met honderd poorten (Thebe in Egypte); – **hekatoncheiren,** pl. z. v. a. centimanen; – **hekatontáde,** f. honderd tal, honderd stuks; – **hekatontárch,** m. hoofdman, bevelvoerder over honderd man; – **hekatostýlon,** n. zaal, of galerij met 100 zuilen.

Hekim, m. z. v. a. h a k i m, z. ald.

Heks, f. (uit het dui. ontleend, oudhgd. *hagazussa*, nhd. *hexe*, eng. *hag*; in 't Middeln. *hagetisse*, zie op h a g e -) spookachtige vrouw, tooverkol; slechte vrouw.

Hektare enz., z. a r e.

Hekteus, m. gr. (*hekteus*) 6e deel van den m e d i m n u s (z. ald.).

Hektika, f. gr. (van *hektikos*, d. i. eig. eene eigenschap of een blijvenden toestand hebbende van *hexis*, houding, toestand, bevinden; vgl. h e x i s) tering, uittering; – **hektikopyra,** f. uitteringskoorts; – **hekticus,** m. teringachtig persoon, teringlijder; – **hektisch,** adj. teringachtig, uitterend, ook uitgeteerd.

Hektoëdrisch, adj. gr. (v. *hektos*, zesde, en *hedra*, zetel, grondslag) zesvlakkig (van kristallen).

Hektograáf, of **hectograaf** f. eigenl. honderdschrijver, werktuig ter verveelvuldiging van iets, dat geschreven is; – **hektografeéren,** met de hektograaf copieëren, – **hektowatt,** 100 watt; – **hektogram,** z. onder g r a m; – **hektoliter,** z. l i t e r; – **hektometer,** z. m e t e r.

Hektor, m. gr. (v. *echein*, hebben, houden), mansn. eig. vasthouder, bezitter, heerscher; een beroemd trojaansch held (zoon van P r i ă m u s en H e k ŭ b a), wiens gemalin A n d r o m ă c h e een voorbeeld van vrouwelijke deugd was.

Hektostère, z. s t è r e.

Hel, Hella, Hellio, f. Myth. eene oud Germaansche godin, de dochter van Loki en de reuzin Angerbauda, half zwart en half menschkleurig, die diep in den schoot der aarde woont en de zielen der menschen, welke door ziekte of ouderdom zijn gestorven, in ontvangst neemt (later in het begrip der h e l als verblijfplaats der dooden overgegaan).

helādo, adj. sp. bevroren, door ijs afgekoeld, gefrappeerd.

Helcydrion, e l c y d r ĭ o n, n. gr. (verklw. van *hélkos*, zweer) Med. zweertje, inz. op het hoornvlies; – **helcýsma,** n. verettering.

Helcýster, m. gr. (van *hélkein*, *helkýein*, trekken) ijzeren haak, waarmede de levenlooze vrucht uit de baarmoeder gehaald wordt.

Helĕna, gr. (*Hĕlĕnē*) vr.naam: veroveraarster (v. *helein*, infin. *aorist*, v. *hairein*, nemen, veroveren) v. a. ook lichtende, lichtrijke (v. *helenē*, *helanē*, fakkel, *helē*, zonnelicht, helderheid); inz. de dochter van Jupiter uit Leda, gemalin van Menelaüs, koning van Sparta, de schoonste vrouw van haren tijd, wier schaking door Paris de oorzaak werd van den trojaanschen oorlog; eene schoone, maar ontrouwe vrouw; – **helena-vuur,** z. v. a. St. E l m u s v u u r (z. ald.); – **hélénienne,** f. fr. zware eenkleurige zijden stof, met kleine teekening; – **heleniet,** m. zonnesteen, z. v. a. a d u l a a r.

Helenium, n. lat. (gr. *helénion*) z. v. a. a l a n t, z. ald.

Heliaden, heliakisch heliarisch, helianthus enz., z. ond. h e l i o s.

Héliand, m. d. i. Heiland, evangeliënharmonie uit de 9e eeuw in het Oudsaksisch, waarin de toestanden en personen in hooge mate „verduitscht" zijn.

Heliásten, m. pl. gr. medeleden der **heliæa** (gr. *heliaia*), 't hoogste gerechtshof in 't oude Athene, dat over staatsmisdaden uitspraak deed en in de open lucht zijne zittingen hield.

Helicieten, helikoïde enz., z. ond. h e l i x.

Helikon, m. gr. (nu Z a g a r a of Z a g o r i) muzenberg, muzenzetel, een beroemde berg in Bœotië, met de bronnen A g a n i p p ē en H i p p o k r ē n e, de woonplaats van Apollo en de 9 zanggodinnen of muzen, die vandaar ook **helikoníden, helikoniáden** heeten; – o p d e n t o p, a a n d e n v o e t d e s H e l i k o n s s t a a n, een goed, een slecht dichter zijn; ook ond. h e l i x.

Helios, m. gr. zon; zonnegod, z. v. a. het lat. S o l; vgl. A p o l l o en P h œ b u s; – **heliáden,** f. pl. Myth. dochters van **Helios,** v. a. zeven zonen van dien god, die zich met de scheepvaart bezighielden en het eerst den dag in uren verdeelden; Astron. een gedeelte van het sterrenbeeld de Stier, in de gedaante eener V; – **heliakisch,** adj. zonne...; – **heliánthus,** n. zonnebloem; – **helianthĕmum,** n. goudroos, het zonnekruid, eene pronkbloem; – **heliārisch,** adj. de zon betreffende, zonnig; – **heliăsis,** f. z. v. a. h e l i ō s i s; – **heliocéntrisch,** adj. zonnemiddelpuntig, gelijk middelpuntig met de zon wat uit het middelpunt der zon zou gezien worden; de h e l i o c e n t r i s c h e b r e e d t e en l e n g t e eener planeet is de plaats, die zij onder de vaste sterren zou innemen, in geval men haar uit het middelpunt der zon kon zien; – **heliochromíe,** f. photographische voorstelling van gekleurde lichtbeelden; – **heliochronométer,** m. zonnewijzer; – **Heliodōrus,** mansn.: zonnegave, zonnegeschenk; – **helignōsten** of **heliognostieken,** m. pl. eig. zonnekundigen; zonaanbidders; – **heliograaf,** f. werktuig om kleine afbeeldingen der zon te vervaardigen; ook een toestel voor veldtelegraphie, door den Engelschman Mance uitgevonden; – **heliographíe,** f. zonnebeschrijving; ook z. v. a. p h o t o t y p i e (z. ald.); – **heliográphisch,** adj. door de werking van het zonnelicht geteekend of voortgebracht; – **heliogravure,** f. door heliographie vervaardigde gravure; – **heliokárpus,** m. zuidamerikaansche plant, zonnevrucht; – **heliokomeet,** f. lichtzuil na zonsondergang, die op eene komeet gelijkt, zonnekomeet; – **helioiatrie,** f. aanbidding der zon, zonnedienst; – **heliolíth,** m. zonnesteen, eene getakte poliepversteening met ronde sterren; – **heliolithographíe,** f. steendruk van photographieën; – **heliometer,** m. eig. zonnemeter; een verrekijker met in twee helften verdeeld objectiefglas, tot meting van zeer kleine hoeken aan den hemel, b. v. den schijnbaren diameter der planeten; – **heliophoob,** m. of f. lichtschuwe, z. v. a. a l b i n o; – **heliophobíe,** f. zonnevrees, vrees voor 't zonnelicht; – **helioplastiek,** f. photographische voorstelling van reliefbeelden; – **heliōsis,** f. verblijf in den zonneschijn; zonnesteek; zekere oude geneeskundige

behandeling; – **helioskoop,** f. zonneglas, zonnekijker, waarachter men het beeld der zon op een vlak aan eene donkere plaats of ook op een matgeslepen glas opvangt, uitgevonden door den jezuïet Schreiner te Rome, in 1611; ook reflector, die draaibaar is om de zonnestralen in een gewenschte richting te doen schijnen; – **heliostaat,** m. lichtdrager, lichtwerper, door een uurwerk voortbewogen spiegel, waardoor de zonnestralen steeds op hetzelfde punt geworpen worden, uitgevonden door onzen landgenoot Van 's Gravesande; – **heliotheologisch bewijs,** n. bewijs van het bestaan van God uit de zon; – **heliothérmometer,** m. zonnewarmtemeter, uitgevonden door Saussure; – **heliōtisch, helisch** of **heliákisch,** adj. duidt den aard van op- en ondergang der sterren aan: eene ster gaat heliotisch op, wanneer zij uit de zonnestralen zoodanig te voorschijn treedt, dat zij zichtbaar wordt; zij gaat heliotisch onder, wanneer zij in de zonnestralen verdwijnt; helische opgang, de eerste dag, waarop eene ster, na een tijd lang door den gelijktijdigen opgang met de zon onzichtbaar geweest te zijn, weder vóor zonsopgang zichtbaar wordt; – **heliotropium,** n. of **heliotroop,** f. Bot. zonnebloem, een gewas met welriekende, naar het zonlicht gekeerde bloemen; Miner. jaspis van blauwachtig groene kleur met roode stippen; ook door Gauss uitgevonden werktuig, bestaande uit twee loodrecht op elkander staande spiegels en een verrekijker, die deze verbindt, waardoor het zonnelicht naar een ver verwijderd punt wordt overgedragen, bij trigonometrische opmetingen; – **heliotropísme,** n. het zich plaatsen van planten (en dieren), zóó dat symmetrische plaatsen onder gelijke hoeken door de lichtstralen getroffen worden, berustend op de photochemische werking van het licht; positief en negatief h. (b. v. bij de wortels) – **heliotypographie,** f. soort van photographie om handschriften en dgl. af te drukken, in Amerika uitgevonden; – **helispherische lijn,** lijn, die zich op den bol spiraalvormig om den pool draait en dien steeds nader komt, zonder hem ooit te bereiken.

Helium, n. (van gr. *helios*, zon) element, een zeer licht gas, dat voor 't eerst op de zon werd waargenomen (1868), doch dat ook op de aarde ontdekt is (1895); alleen waterstof is nog lichter dan dit element.

Hélix, f. gr. schroeflijn, slakkelijn, slingerstreep, spiraal om eene zuil of rol; het windas; Anat. buitenste zoom van het oor; – **helicieten,** m. pl. versteende aard- en tuinslakken, penningsteenen; – **helicítisch,** adj. slak- of schroefvormig; – **helikoïde,** f. schroeflijn; – **helikometrie,** f. dat gedeelte der hoogere meetkunst, 't welk over de schroeflijnen of spiralen handelt; – **helikoptère,** f. schroefvliegmachine, zonder zweefvlak (z. a.); – **helikosophie,** f. kunst om schroeflijnen te trekken; – **helikon,** n. groot gewonden blaasinstrument met meer dan 5 octaven.

Helkologie, f. gr. (van *hélkos*, n. zweer) Med. leer der zweren; – **helkōma,** n. zweer, inz. van het hoornvlies; – **helkōsis,** f. ettering, verzwering; – **helkōtisch,** adj. zweerachtig; – **helkydrion,** z. helcydrion.

Helktīka, n. pl. gr. (v. *hélkein*, trekken) trekmiddelen; – **helktisch,** adj. trekkend; – **hélkysmometer,** m. aantrekkingsmeter.

Hell, bij natuurwetensch. benamingen afk. voor M. K. Heller (te Graz) (gest. 1880).

Hellanodīcæ, pl. gr. (*hellanodíkai*) eerste 9 rechters in de olympische spelen; in Lacedemonië: beslissers der oneenigheden onder de legers der bondgenooten.

Hellas, f. gr. (*Hellas*) f. gew. n., Oud-Griekenland; in engeren zin Midden-Griekenland, thans Livadië; vandaar **Hellēnen,** m. pl. (gr. *Héllēnes*) Grieken, Oud-Grieken; – **hellenica,** n. pl. daden der Hellenen, een geschiedkundig werk van Xenophon; zaken, boeken enz., die de Grieken betreffen; – **helleniseeren** (spr. *s*=*z*), grieksch maken, de grieksche taal en levenswijze nabootsen; – **hellenísme,** n. z. v. a. græcisme; – **hellenist,** m. kenner der oudgrieksche taal; ook een gr. Jood, of een Griek, die tot het christendom is overgegaan; – **hellenístisch,** adj. hebreeuwsch-grieksch, naar den griekschen tongval der Joden, die onder Grieken geboren waren, in welk dialect de 70 vertalers het O. T. overgezet en de apostelen de boeken van het N. T. geschreven hebben; — **hellenophiel,** m. vriend der Grieken; – **hellenensteen,** m. eig. griekensteen; door den technicus Thiel te Kassel uitgevonden kunstmarmer.

Héllebaard, m. (vroeger helmbarde, d. i. barde of bijl tot doorhouwing van den helm) strijdbijl, een der oudste stoot- en houwwapens der middeleeuwen, zijnde eene spies met eene barde of bijl, waarmede zoowel gehouwen als gestoken kon worden; doorgaans echter meer tot pronk, dan tot werkelijk gebruik tegen den vijand bestemd; – **hellebardiér,** m. strijdbijlvoerder.

Hellebŏrus, m. gr. (*helléboros*) nieswortel, het nieskruid, oudtijds tegen krankzinnigheid enz. als geneesmiddel gebruikt; vgl. anticyra; – **helleboreus,** adj. behoefte aan nieskruid hebbende, niet wel bij zinnen; – **hellebórisme,** n. Med. 't zuiveren of afvoeren door nieswortel, nieswortelkuur.

Hellenen, hellenisme, hellenist enz., z. ond. Hellas.

Heller, eig. **häller,** m. voormalige duitsche kopermunt ter waarde van $^1/_2$ pfennig of $^1/_{576}$ thaler = $^3/_{10}$ cent ruim. De naam komt van de stad Hall in Zwaben.

Hellespónt, m. gr. (*Hellēspontos*) zeeëngte of straat der Dardanellen tusschen Europa en Azië, eig. de zee van Helle, die, naar luid der oudgr. sage, om den doodelijken haat van hare stiefmoeder Ino te ontgaan, met haar broeder Phrixos op een ram met eene gouden vacht de vlucht nam en in deze zee verdronk.

Helmine, f. vr. naam, verkorting v. Wilhelmina.

Helminthagōga, n. pl. gr. (van *hélmins*, worm)

Med. wormverdrijvende middelen, wormmiddelen; – **helmínthen,** f. pl. ingewandswormen; – **helminthiăsis,** f. gr. wormziekte; – **helminthĭka, helminthische middelen,** z. v. a. helminthagoga; – **helmihthochórtos,** m. wormmos; – **helmintholíth,** m. wormsteen, versteende worm; **helmintholoog,** m. wormkenner; – **helminthologīe,** f. wormleer; wormbeschrijving; – **helminthológisch,** adj. die leer betreffende, wormkundig; – **helminthopȳra,** f. wormkoorts; – **helminthotypolíth,** m. steen met een wormafdruk.

Helōdes, f. gr. (v. *hēlos*, moeras) Med. moeraskoorts, zweetkoorts; – **helopȳra,** f. moeraskoorts.

Heloïse, f. fr. (vgl. Aloysus en Aloysia) vr. naam: de beroemde strijdster of winnares.

Helos, m. gr. (*hēlos*) nagel of spijker; Med. uitwas aan de oogen of voeten, likdoorn, eksteroog; – *helos ocŭli*, uitzakking van het regenboogvlies; – *helos pedis*, likdoorn, eksteroog.

Helōsis, f. gr. (v. *helein, helyein*, draaien, keeren) 't Med. draaien, inz. der oogen; scheelzien; – **helōtis,** f. poolsche vlecht.

Helōten, m. pl. gr. (*Heilōtai*) spartaansche slaven (oorspr. de inwoners van de stad Helos, die wegens opstand tegen Sparta tot slavernij veroordeeld waren; of beter v. *heilōs* = *healōs*, krijgsgevangene) vandaar **helōtisch,** adj. slaafsch; – **helotisme,** n. zucht tot onderdrukking, slavenmaken.

Helŭo, m. lat. slemper, zwelger, brasser; – **helueeren** (*heluāri*), zwelgen, brassen; – **heluātie** (spr. *t*=*ts*) f. (*heluatĭo*) zwelging, brasserij.

Helvetië, n. lat. (*Helvetĭa*, f.) de oude naam van Zwitserland; – **Helvetiërs,** pl. (*Helvetĭi*) de oude Zwitsers, een celtisch volk; – **helvétisch,** adj. zwitsersch; – *Helvetica confessio*, f. lat. zwitsersche geloofsbelijdenis der gereformeerden, volgens Zwingli en Calvijn.

Helvīne, f. aan den granaat verwante steensoort (door Werner wegens de zongele kleur, naar het gr. *hēlios*, zon, benoemd).

Hematiet, n. soort roodijzererts.

Hemelhond, zie tengu.

Hemeralopīe, f. gr. (van *hēmĕra*, f. dag) Med. nachtblindheid, de eigenschap van alleen bij helder licht, niet of weinig bij schemering of half licht te kunnen zien; – **hemeralópisch,** adj. dagzichtig, nachtblind;–**hemeralóps,** m. (gr. *ōps*, gen. *ōpós*, gezichtsvermogen, met ingelaschte *l*) een dagzichtige, nachtblinde, het tegengest. van nyktalops; – **hemerabaptísten,** m. pl. d.i. eig. dagwasschers, eene joodsche secte, wier aanhangers dagelijks eene vrome wassching verrichtten; – **hemeróbisch,** adj. slechts éenen dag levend; – **hemerodrōmen,** m. pl. dagloopers, brievenboden bij de oude Grieken; – **hemerologium,** n. dagwijzer, kalender; – **hemeropathīe,** f. Med. daglijden, dagziekte, eene slechts bij dag verschijnende of toenemende kwaal; – **hemerothéek,** f. bibliotheek van tijdschriften en dagbladen.

Hemerōsis of **hemerōse,** f. gr. (*hēmeroen*, temmen, *hēmĕros*, tam) tammaking, veredeling (cultuur); betooming der hartstochten, zelfbeheersching.

hēmi, gr. (= lat. *semi*) in samenst. gebruikelijk, half.... – **hemianaesthesīe,** f. gedeeltelijk gebrek aan gevoel, b.v. bij hysterische patiënten; – **hemianopsie,** halfziendheid, het zien van wat ligt op slechts één gezichtsveld; – **hemianthroop,** m. halfmensch; – **hemianthropīe,** f. toestand van een halfmensch, halve ontmensching, hooge graad van krankzinnigheid. waarin de mensch bijna enkel dier is; – **hemiazȳgos,** half ongepaard; – **hemicephălus,** m. misgeboorte met een half hoofd; – **hemicephálisch,** adj. met een half hoofd; – **hemicýklus** of **hemicykel,** m. halve cirkel; halfcirkelvormig gewelf; – **hemicýklisch,** adj. halfcirkelvormig; – **hemiëdrisch,** adj. noemt men kristallen, die slechts half zooveel vlakken hebben als de geheele, halfvlakkig; – **hemiëdrie,** f. halfvlakkigheid; – **hemiëllipticus,** m. halflangwerpig ronde holte in den buitensten oorgang; – **hemiëlliptisch,** adj. half-langwerpig rond; – **hemiglobe,** f. gr -lat. (*hemiglobus*) z. v. a. hemispheer; – **hemikrania,** f. of **hemikranium,** n. halfzijdig hoofdwee, een gewoon verschijnsel bij de hysterie; vgl. migraine; – **hemimorph(isch),** adj. halfgevormd; hemimorphische kristallen, die aan beide einden verschillend gevormd zijn; – **hemiobŏlon,** n. halve obolus (z. ald.), oudgr. munt = $^1/_{12}$ drachme; – **hemiolion,** n. licht, gr. vaartuig, inz. roofschip; – **hemiolīe,** f. verhouding van 1 tot $1^1/_2$; – **hemiólisch,** bij de Grieken rhythmus, welks deelen in verhouding van $^2/_3$ staan; – **hemiónisch,** adj. (van *hemi-ŏnos*, d. i. halfezel, muilezel) muilezelachtig, traag, vadsig; – **hemiopīe** of **hemiopsīe,** f. halfzichtigheid, wanneer een zieke de voorwerpen slechts half ziet; – **hemiphonīe,** f. halve, zwakke stem; – **hemiplegīe** en **hemiplexīe,** f. eenzijdige beroerte, verlamming aan eene zijde of enkel der ledematen; – **hemiplegie cruciata,** verlamming van arm en been maar aan verschillende zijden van het lichaam; – **hemiptĕra** of **hemiptéren,** pl. halfvleugeligen, insecten met halve vleugeldekken of schilden; – **hemiptérisch,** adj. half gevleugeld; – **hemipterologīe,** f. leer van de halfvleugeligen; – **hemispheer,** f. halve bol, de helft van den hemel- of aarbol; ook een der beide halfronden van de hersenen; – **hemisphérisch,** adj. (lat. *hemisphericus*) halfbolvormig; – **hemistichium** of fr. **hemistiche,** helft van een (heroïschen of alexandrijnschen) versregel; – **hemitōnium,** n. halve toon; – **hemitriglyph,** m. Arch. halve driesnede; – **hemitritæus,** m. Med. half-derdendaagsche koorts; – **hemitrópisch,** adj. halfgekeerd, ter helft verschoven, inz. in de kristallographie; – **hemitropiën,** p.l samengewassen kristallen, tweelingkristallen.

Hémlock, m. eng. scheerling, dolle kervel; ook hemlockden, n. (*Pinus* of *tsuga canadensis*); – **hemlockextract,** n. amerik. looimateriaal, een tannine-extract, afkomstig van den bast van den hemlockden; – **hemlockleer,** n. met dat extract gelooid leer.

Henáden, pl. gr. (van *hen*, één) z. v. a monaden (z. ald.).

Hendazé, turk. z. endaseh.

Hendekagoon, n. gr. (van *héndĕka*, elf) elfhoek; – **hendekasyllăbus,** m. elflettergrepig vers; z. phalæcisch vers.

Hendiădys, f. gr. (eig. *hen-diá-dyoin*, d. i. een door twee) Log. uitdrukking van eene zaak door twee woorden, waarvan het eene in plaats van den genitivus of ook van een adjectivum staat, door Vondel in zijn *Lucifer* veel gebezigd: b.v. lof en zang d. i. lofzang.

Hendrik, mansn. (hgd. Heinrich, oudhgd. *Heinrîh*, *Heinrîh*, v. *heim* huis, en *rîh*, vorst) vorst des huizes, opperste van 't huis; – **hendriksnobel,** eng. goudmunt, onder Hendrik VIII geslagen.

Henequen, f. sp. agavevezel, sisalhennep.

Héngki, m. chin. opperrechter.

Henna, z. alhenna.

Henné, f. zeker haarbleekmiddel.

Henoch, m. hebr. mansn. (*chanôch*) de ingewijde.

Henōsis, f. gr. (van *henoen*, vereenigen, van *hen*, één) vereeniging; – **henotheisme,** n. bij Max Müller: oorspronkelijkste vorm van het godsdienstig bewustzijn bij de vedische Indiërs, het geloof en de vereering van die enkele voorwerpen, waarin de mensch het eerst de tegenwoordigheid van het bovenzinnelijke en oneindige bespeurde; – **henotiek,** f. vereenigings- of verzoeningskunst; – **henotikon,** n. verzoeningsverzoek of -geschrift; – **henōtisch,** adj. tot eenheid voerend, inz. in geloofszaken.

Henri, m. fr. (spr. *hañri*) Hendrik; – *Henri quatre* (spr. *-katr'*) Hendrik de Vierde van Frankrijk; ook een kort sikje of puntbaardje aan de kin; – **henri d'or,** fr. goudmunt, onder Hendrik II geslagen = 1 dukaat; – **henriăde,** f. Voltaires bekend heldendicht op Hendrik IV; – **Henriette,** vr. naam van den mansn. *Henri*, Hendrika; – **Henriquinquisten,** pl. (spr. *hañri-keñkisten*) legitimistische partij in Frankrijk, die den overleden hertog van Bordeaux (graaf van Chambord) onder den naam van *Henri quint* of Hendrik V als koning beschouwden.

Henry, beroemd natuurkundige, gest. 1878, naar wien een elektrische maateenheid genoemd is, zie secohm.

Hens, bij zeelieden de verbastering van het eng. **hands** (spr. *hends*), handen, b. v. alle hens aan dek, allen op het dek!

Heortologie, f. gr. (v. *heortē*, feest) leer van de feestdagen; – **heortologium,** n. feestkalender.

Hēpar, n. gr. (gen. *hēpătos*) lever; Chem. elke in water oplosbare verbinding van een alkalimetaal met zwavel, naar de leverkleur van het zwavelkalium aldus genoemd; – *hepar sulfuris calcareum*, kalkzwavellever; – *hepar volatile*, zwavel-ammonium; – **hepatalgie,** f. gr. Med. leverpijn, leverkoliek; – **hepatálgisch,** adj. aan leverkoliek lijdend; – **hepatapostēma,** n. ettergezwel in de lever; – **hepatemphráxis,** f. leververstopping; – **hepathelkōsis,** f. leverzweer; – **hepaticus,** m. leverlijder; – *hepaticus, a, um*, adj. Bot. leverkleurig, leverbruin; – **hepatica,** n. pl. of **hepatische middelen,** middelen tegen leverziekten; – **hepaticae,** pl. Bot. levermossen; – **hepátisch,** adj. (gr. *hēpatikós*) de lever betreffende of daartoe behoorende; aan de lever lijdende; – **hepatisch gas** of **hepatische lucht,** zwavelleverlucht, zwavellucht, zwavelwaterstofgas, eene naar vuile eieren riekende, tot inademing geheel ongeschikte, onbrandbare gassoort; – **hepatiet,** m. leversteen; – **hepatiseeren** (spr. *s*=*z*) in eene leverachtige massa veranderen; – **hepatisătie** (spr. *-za-tsie*) f. verandering (der longbestanddeelen) in eene naar lever gelijkende massa; – **hepatītis,** f. leverontsteking; – **hepatocēle,** f. leverbreuk; – **hepatocýstisch,** adj. lever en galblaas betreffende; – **hepatographie,** f. leverbeschrijving; – **hepatolithiăsis,** f. ontstaan van galsteenen in de lever; – **hepatologīe,** f. leer van de lever, leverkunde; – **hepatóncus,** m. levergezwel; – **hepatophthīsis** of **hepatophthóē,** f. levertering; – **hepastoskopīe,** f. leverbeschouwing; – **hepatosplenītis,** f. lever- en miltontsteking; – **hepatotomīe,** f. leverontleding.

Hephæstos, m. gr. (*Hēphaistos*) Myth. god des vuurs, bij de Romeinen Vulcanus (z. ald).

hephata, hebr. (van *patha*, open zijn) open u! zie ephphata.

Hephthemimĕris, f. gr. (van *hépta*, zeven, *hēmi*, half, en *méros*, deel) Poët. van zeven helften of van vierdehalf voet; inz. de cæsuur, die in den hexameter na vierdehalf voet of in den vierden voet valt.

Heptachórd, m. gr. (van *hépta*, zeven) Muz. zevensnarige lier der Ouden; toonladder of het muzikaal stelsel van 7 tonen; ook z. v. a. septime; – **heptaëdron,** n. zevenvlak; – **heptaēméron,** n. zevendaagsche werk, zevendaagsche scheppingstijd; – **heptagoon,** m. zevenhoek; – **heptagonaal getallen,** zevenhoekige getallen (1, 7, 18, 34, 55, 81 enz.); – **heptamĕron,** m. vertellingen, welke op zeven dagen verteld werden, eene navolging van den decameron van Boccaccio; heptameron heet daarom eene verzameling van vertellingen, welke men aan koningin Margaretha van Valois, de zuster van Frans II van Frankrijk toeschrijft; – **héptamĕter,** m. zevenvoetig vers; – **heptandrīa,** zevenhelmigen, planten met 7 vrije meeldraden in eene tweeslachtige bloem; de 7de klasse in het stelsel van L.; – **heptanemisch,** adj. met 7 voelsprieten; – **heptangulair,** adj. zevenhoekig; – **heptaphýllisch,** adj. zevenbladerig; – **heptárchen,** m. pl. zevenheerschers; – **heptarchīe,** f. regeering van 7 mannen; inz. de indeeling van het oude Engeland in zeven angelsaksische koninkrijken; – **heptarrénisch,** adj. met 7 meeldraden; – **heptasyllábisch,** adj. zevenlettergrepig; – **heptateuch,** m. de zeven eerste boeken van het O. T.; – **heptatómisch,** adj. in 7 deelen gedeeld.

Hēra of **Hēre,** f. gr. Myth. godenkoningin, gemalin van Zeus, bij de Romeinen Juno (z. ald.).

Heradero's, pl. sp. feesten, waarop te Santiago in Mexico de aangekomen wilde stieren met den naam van hun toekomstigen heer worden geteekend.

Herakles, z. H e r c u l e s; – **herakléën,** pl. gedichten, die van het leven van Herakles tot onderwerp hebben; – **Herakliden,** m. pl. gr. afstammelingen van Hercules; inz. die afstammelingen van Hercules, welke 80 jaar na de verwoesting van Troje zich in de Peloponnesus vestigden; – **heracline,** f. op d i o r r e x i n e gelijkend ontploffingsmiddel.

Heraklitus, heraklieten, z. D e m o c r i t u s; – **heraklitisch,** adj. donker, treurig.

Heraldiek, f. (d. i. eig. kunst des h e r a u t s, z. ald., als wapenkundig opzichter bij tournooien enz., van 't nw. lat. *heraldicus, a, um*, en dit van 't mid. lat. *heraldus, heraut*, z. ald.) wapenkunde, wapenleer; – **heraldicus,** m. wapenkundige, kenner en leeraar der wapenkunde; – **heráldisch,** adj. wapenkundig, tot de wapenkunst behoorende.

Heraut, m. (celt. *herod*, mid. lat. *heraldus, haraldus*, fr. *héraut, hérault*, voor *hérall*, sp. *haraldo, heraldo*, it. *araldo*, hgd. *herold*; van 't oudd. *haren*, roepen) plechtig verkondiger of uitroeper, die bij tournooien en feesten de wapens moest onderzoeken en uitroepen; krijgs- of wapenbode, krijgsgezant.

Herb., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor W. Herbert (gest. 1847).

herba, f. lat. gras, *herbae*, f. pl. kruiden; – *h. sabinae*, zevenboomkruid; – **herbaal,** adj. nw. lat. kruiden betreffende; – *herbacĕus, a, um*, adj. lat. Bot. kruidachtig (in tegenstelling van houtachtig); – **herbárisch,** adj. lat. grasachtig, grasgroen; kruiden betreffende; – **herbarium,** n. nw. lat. kruiden- of plantenboek, verzameling van gedroogde planten; – *herbarium vivum*, n. levend of natuurlijk kruidenboek; – **herbariseeren, herboriseeren** (spr. *s=z*) en *herbātim* g a a n, barb. lat. kruiden zoeken en verzamelen (b o t a n i s e e r e n); – **herbarius, herbarist** of **herborist,** m. barb. lat. kruid- of plantkenner; kruidenzoeker; kruidenhandelaar; – **herbesceeren,** lat. (*herbescĕre*) tot spruiten worden, uitspruiten; – **herbescént,** adj. f. (*herbesdens*) spruitend; kruidachtig; – **herbeus,** adj. (lat. *herbōsus, a, um*,) gras- of kruidenrijk; – **herbiferisch,** adj. kruiden voortbrengend, rijk in planten; – **herbivoren,** pl. plantetende dieren; – **herbivórisch,** adj. kruidenetend; – **herborisatie** (spr. *-za-tsie*), f. 't planten- of kruidenlezen, het kruiden verzamelen; – **herbulent,** adj. nw. lat. kruiden inhoudende of bevattende.

Herbad, m. perzisch onderpriester.

Hercia, f. mid. lat. (fr. *herse*) driearmige in de kerken gebruikelijke luchter.

herculānische oudheden, oudheden, die sedert de eerste helft der vorige eeuw tot op onzen tijd zijn opgedolven uit de stad Herculānum of juister Herculanĕum, die in het jaar 79 na Chr. door eene uitbarsting van den Vesuvius onder de lava werd begraven.

Hercŭles, lat. of **Herăkles,** gr. m. Myth. de zoon van Jupiter en Alkmēne, de grootste en beroemdste onder alle gr. heroën of vergode helden; in het algemeen een zeer sterk en dapper man; Hercules maakte zich bovenal beroemd door het volbrengen van 12 uiterst moeilijke daden, gew. de w e r k e n v a n H e r c u l e s geheeten; – d e z u i l e n o f p i l a r e n v a n H e r c u l e s, de straat van Gibraltar, aan welker beide zijden Hercules twee zuilen (de bergen Calpe en Abўla) als grenssteenen en gedenkteekens zijner tochten naar het westen plaatste; – **hercules-kever,** grootste, 13 ned. duim lange kever in Zuid-Amerika; – **hercúlisch,** adj. (lat. *herculĕus, a, um*) tot Hercules behoorende, heldhaftig, groote kracht en moed vereischende, uiterst moeilijk; – *herculĕus morbus* of *heraklĕus morbus*, de vallende ziekte (wegens hare uiterst moeilijke genezing dus geheeten).

Hercynia, f. lat. de Harz, het Harzgebergte; – **Hercynio-karpātisch-gebergte,** de bergen tusschen Donau, Rijn en Dnjepr; – **hercynisch,** adj. den Harz betreffende.

Herdbook, eng. n. rundveestamboek.

Here, z. H e r a.

heres of *haeres*, m. (pl. *herēdes*) lat. erfgenaam; – *heres ab intestāto, legitĭmus*, erfgenaam zonder testament, natuurlijke, naaste erfgenaam volgens wettelijke opvolging; – *h. ex asse of universālis*, eenige erfgenaam; – *h. necessarĭus*, noodzakelijk of lijferfgenaam; – *h. praecipĭens*, bevoordeeld, vooruitkrijgend erfgenaam; – *h. substitutus*, plaatsvervangend erfgenaam voor iemand, die geen erfgenaam zijn wil of zijn kan; –*h. testamentarĭus* of *institūtus*, erfgenaam door testament; – *herēdis institutĭo*, de erfstelling; – *heredipĕta*, m. die om eene erfmaking aanzoek doet, die een legaat aftroggelt; – **herediteeren,** mid. lat. (*hereditāre*) erven; z. ook h æ r e d e e r e n; – **hereditair,** adj. (lat. *hereditarĭus, a, um*) erfelijk; – **herediteit,** (*hereditas*) f. erfenis, erfrecht; – *hereditas fideicommissaria*, aanvertrouwd erfgoed; – *h. futūra*, toekomstige erfenis – *h. jacens*, liggende, onaanvaarde erfenis; – *h. pactitia*, bedongen erfmaking.

Heremiet, z. e r e m i e t.

Hereotum, z. h e r i o t u m.

Heresie, z. h æ r e s i e.

Heriōtum of **hereōtum,** n. mid. lat. wapenrusting, die bij den dood van een man zijn naaste mannelijke erfgenaam vooruitkreeg.

Herisson, m. fr. (spr. *eri-sóñ*; oudfr. *eriçon*, provenç. *erisson*, sp. *erizo*, port. *ericio, ouriço*, van 't lat. *ericĭus = erinacĕus*) egel; spaansche of friesche ruiter, een met spitse tanden of stekels voorziene slagboom voor poorten en bruggen; kroonrad in uurwerken; – *à la hérisson*, met steil opstaande haren.

Herit., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor L' Héritier de Brutelle (gest. 1800).

heriteeren, fr. (*hériter*, verkort van *hérédïter*, van 't lat. *heres*, z. ald.) erven; – **heritáge,** f. (spr. *-táázj'*) erfenis, erfdeel, erfgoed.

Herkotektoniek, f. gr. (van *hérkos*, perk, omtuining) Mil. kunst van bevestigen en versterken.

Herkules, herkulisch, z. H e r c u l e s, enz.

Herm., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor J. Hermann (gest. 1800) of voor zijn zoon J. F. Hermann (gest. 1793).

Hermæon, z. ond. H e r m e s.

Herman, oudd. (*Heriman, Hariman,* verlatijnscht *Herimannus, Arimannus,* v. *heri, hari,* l e g e r, h e e r, en *man,* m a n) mansn.: legerman, d. i. krijgsman, dappere.

Hermandad, f. sp. (v. *hermáno* = lat. *germānus* broeder) broederschap; – *santa hermandad,* eig. heilige broederschap; aanvankelijk eene verbroedering der stadsgemeenten in Spanje tegen de macht en de rooverijen van den adel, later eene soort van rijdende politiewacht tot veiligheid der openbare wegen; ook schertsend voor politie.

Hermaphrodītus, m. gr. Myth. zoon van H e r m e s en A p h r o d i t e; toen hij zich eens baadde en de bronnimf S a l m ă c i s, die hem had bespied, hem te vergeefs omvatte en om wederliefde smeekte, werden beider lichamen op hare bede zoodanig verbonden, dat er een dubbelwezen, half man, half vrouw uit ontstond; vandaar beteekent **hermaphrodiet,** iemand die beide geslachten schijnt te vereenigen (doch eig. slechts eene uiterlijke misvorming der teeldeelen heeft); ook Bot. eene bloem, voorzien van meeldraden en stamper; – **hermaphroditisch,** adj. (*hermaphroditus*) tweeslachtig (Bot. wanneer meeldraden en stampers in dezelfde bloem aanwezig zijn); – **hermaphroditisme** of **hermaphrodisme,** n. de toestand van een hermaphrodiet, de vorming daarvan.

Hermathene, herme, f., zie onder H e r m e s.

Hermelijn, n. (oudd. *harmelin,* verklw. v. *harmo, harmin,* = wezel; fr. *hermine,* oudfr. *erme, ermine,* provenç. *ermini, ermin,* mid. lat. *armelinus, hermellīna*) noorsche witte wezel (*Mustela erminĕa*); ook het pelswerk daarvan, dat in de middeleeuwen alleen door vorstelijke personen, aartsbisschoppen en bisschoppen werd gedragen.

Hermelinde, f. vr. naam oudhoogd. *Erminlinda, Irminlinda, Irminlint,* v. *lint,* slang, of 't oudn. *lind,* bron): krachtige slang of bron.

Hermen, pl., z. ond. H e r m e s.

Hermeneut, m. gr. (*hermeneutēs,* van *hermēneúein,* uitleggen, vertalen) uitlegger, verklaarder, tolk; inz. bijbeloverzetter in de oudste chr. kerk; – **hermeneutiek,** f. uitlegkunde, kunst van verklaring, inz. der bijbelsche schriften; – **hermeneutisch,** adj. uitleggend, verklarend, naar uitlegkundige beginselen.

Hérmes, m. gr. (*Hermēs*) of **Hermeias,** eig. ondersteuner, gr. naam van M e r c u r i u s (z. ald.); – **hermæon,** n. gr. (*hérmaion*) vondst, een buitenkansje, geschenk van H e r m e s of Mercurius (als god der vinders); – **herme,** f., pl. **hermen,f hermeszuilen,** standbeelden van Mercurius; vierhoekige, naar beneden smaller toeloopende beeldzuilen zonder voeten en armen, die de Grieken aan de deuren der tempels en huizen, aan kruiswegen enz. plachten te plaatsen; – **hermesstaf,** m. staf omwonden met 2 slangen, symbool van den handel, caducĕus; – **Hermathena,** standbeeld van A t h e n e of Minerva, dat van onderen in eene h e r m e uitloopt, of aan 't welk de hoofden van Hermes en van Athene janusachtig verbonden zijn, of wel de gelaatstrekken dier beide godheden in een enkel hoofd zijn saâmgesmolten; – **Hermes Trismegistus,** m. d. i. Hermes de driemaal grootste, gr. naam van een myth. wezen, een egyptisch wijsgeer, die voor den oorsprong van alle geheime wetenschap en voor den vader der alchymie (hermetische wijsbegeerte) werd gehouden; vandaar **hermetika,** f., z. v. a. a l c h i m i e; men schrijft hem ook de heilige schriften der Egyptenaren toe, die daarom **hermetische geschriften** heeten; – **hermeticus,** m. goudmaker; – **hermétisch,** z. v. a. a l c h e m i s c h of c h e m i s c h; – **hermétisch gesloten** of **gesigilleerd** wordt van een vat, b.v. eene barometerbuis, gezegd, wanneer het met zijne eigen stof door middel van het vuur gesloten is, dus: luchtdicht gesloten, wel toegemaakt; aan Hermes Trismegistus schreef men de kunst toe door magische zegels schatten en vaten zóó te sluiten, dat zij geheel ontoegankelijk waren; – **hermetische keten,** rij van wijze mannen, in welke de wijsheid van Hermes Trismegistus ondersteld werd door overlevering voortgeplant te zijn; – **hermoglýph,** m. iemand, die h e r m e n maakt; in 't alg. een beeldhouwer, beeldsnijder; – **hermoglyphiek,** f. beeldhouwkunst; – **hermoglýphisch,** adj. beeldhouwkunstig.

Hermina of **Herminia,** vr.naam (van H e r m a n of A r m i n) de krachtige.

Hermitage, f. fr. (spr. *ermitáázj'*) z. v. a. e r e m i t a g e; m. fijne, krachtige fr. roode en witte wijn, die aan 't gebergte l'Hermitage langs de Rhône wast.

Hermōd, noorsche Myth. (oudn. *Hermôdhr,* angels. *Heremôd,* oudhoogd. *Herimuot*), d.i. de legermoedige, de strijdhaftige, een zoon van O d i n, de bode der goden.

Hermoglyph enz. z. ond. H e r m e s.

Hernand., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor Francisco Hernandez (17e eeuw).

Hernhutters, m. pl., z. v. a. b o h e e m s c h e of m o r a v i s c h e b r o e d e r s (z. ald.); de christelijke broedergemeente draagt dezen naam naar het dorp H e r r n h u t in de Saksische Opperlausitz, vanwaar zij afkomstig is. 't Is een christelijke secte, die in de 15e eeuw uit de overblijfselen der strenge Hussieten in Bohemen ontstond, in kerktucht en gemeentebestuur de eerste christenen zocht na te volgen en zich door reinheid van zeden onderscheidde. Te Zeist heeft men een broeder- en zusterhuis der Hernhutters.

Hernia, f. lat. Med. breuk, darmbreuk, uittreden van een ingewand uit zijne holte; – *hernĭa abdominālis,* onderlijfsbreuk, *h. aquōsa,* waterbreuk, z. v. a. h y d r o c ē l e; – *h. carnōsa,* vleeschbreuk; – *h. cerĕbri,* uitzakking der hersens door eene schedelwond; – *h. crurālis,* dijbreuk; – *h. diaphragmatica,* breuk door het middelrif; – *h. dorsālis,* breuk door de ruggespieren; – *h. incarcerāta,* beklemde breuk; – *h. inguinālis,* liesbreuk; – *h. intestinālis,* darmbreuk; *h.* – *ischiadia,* breuk door de insnede van het stuitbeen; – *h. omentālis,* netbreuk; – *h. renālis,* nierbreuk; – *h. scrotālis,* balzakbreuk; – *h. umbilicālis,* navelbreuk; – *h. utĕri,* – doorzakking der baarmoeder, moederbreuk; – *h. vaginālis,* breuk in de moeder-

scheede; - *h. varicōsa*, krampaderbreuk; - *h. ventrālis*, buikbreuk; - *h. ventricŭli*, maagbreuk; - *h. vesīcae*, breuk der pisblaas; - **herniographie,** f. lat. gr. beschrijving der breuken; - **herniologie,** f. leer van de breuken; - **herniēus,** adj. (lat. *herniosus, a, um*), gebroken, met eene breuk behept; - **herniotoom,** m. lat.-gr., breuksnijder; ook het werktuig tot het breuksnijden; - **herniotomie,** f. breuksnijkunst, 't breuksnijden, leer daarvan; ook breuksnede.

Hero, priesteres van Venus, de minnares van Leander, die, om haar te bezoeken, elken nacht over den Hellespont zwom, waarbij eene fakkel op den toren aan den oever tot wegwijzer diende. Toen hij op een dier tochten bezweken en zijn lijk aan den voet van den toren geworpen was, stortte Hero zich wanhopig in den vloed en stierf, terwijl zij den beminde omklemd hield.

Heroën, heroïde, heroïne, heroïsis, enz., z. ond. h e r o s.

Héronsbal en **Héronsfontein,** zekere fonteinen in 't klein, die door de drukking van saamgeperste lucht werken, het eerst door H e r o n van Alexandrië uitgevonden en beschreven.

Hērōs, m. gr., pl. **herōēn,** halfgoden, vergode helden der Oudheid, b.v. Hercules, Castor en Pollux, Theseus enz.; oneig. mannen, die door dapperheid, moed enz., ook door uitstekende geestvermogens of bekwaamheden, uitblinken; - *heróico, eroïco*, it. *héroïque*, fr. z. v. a. h e r ō i s c h; - **herōïsch,** adj. heldhaftig, moedig, hooghartig, verheven, grootsch; de h e r o ï s c h e t ij d e n, de heldentijd of eeuw, inz. der oude Grieken tijdens den trojaanschen oorlog en vroeger; - **heroïsche middelen,** gewaagde middelen, met gevaar verbonden of zeer krachtig werkende artsenijen (in 't dagelijksch leven: paardenmiddelen genoemd); - **heroïsche poëzie,** heldendicht, z. v. a. e p i s c h e p o ë z i e, z. e p o s; - **heroïsch vers,** versmaat van het heldendicht, de daktylische hexameter, z. v. a. e p i s c h e p o ë z i e; - **heroïsme,** n. nw.lat. heldenmoed, heldengeest, heldhaftigheid; - **heroïdes** of **heroïden,** f. heldenbrieven, gedichten in den vorm van een brief, waarin helden of heldinnen der Oudheid hunne gewaarwordingen mededeelen, b. v. de h e r o ï d e n v a n O v i d i u s; - **heroïne,** f. gr. lat. *heroïne*, heldin, halfgodin, heldhaftige vrouw; - **heromanie,** f. overdreven zucht naar heldenroem; - **heroölogie,** f. leer der halfgoden, kennis van helden en halfgoden; - **heröön,** n. tempel ter eere van heroën of halfgoden; - **herotheïsme,** n. vergoding der helden.

Herostrātus, m. eerzuchtig dweper, die zijnen naam door het verbranden van den beroemden tempel van Diana te Ephĕsus trachtte te vereeuwigen; vandaar worden zijne dwaze navolgers H e r o s t r â t e n genoemd; - **herostratisme,** n. zucht om onsterfelijk te worden, ziekelijke zucht naar roem.

Herpes, f. (gr. *hérpēs*, v. *hérpein*, kruipen, sluipen, zich allengs verspreiden) Med. vlecht, haarworm, ringworm; - **herpétisch,** adj. zich uitbreidend, om zich vretend; vlechtachtig, haarwormachtig; - **herpetographie,** f. beschrijving der vlechten; - **herpetologie,** f. leer van de vlechten; ook: natuurbeschrijving der kruipende dieren of in 't algemeen der kraakbeendieren; - **herpetoloog,** m. wie zich daarmede bezighoudt; - **herpographie,** f. kruipende, lage schrijfwijs.

Herra dūra, f. sp. (spr. *u=oe*) met een gloeiend ijzer ingebrand teeken inz. op de stieren bij het stierengevecht; hoefijzer.

Herrie, f. (eng. *hurry*, spoed, rumoer) drukte, ruzie.

Her.-Schff., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor Herrich-Schäffer (gest. 1874).

Herse, f. fr. (spr. *hers'*; oudfr. *herce*, mid.lat. *heriac*, van 't lat. *hirpex*, genit. *hirpĭcis*, egge) Mil. valdeur, voorpoort, stormegge.

Hersilia, f. lat. vr.naam (vgl. het gr. *Hersē*, gemalin van Danaos en dochter van Cekrops, v. *hersē*, de dauw; ook jong en teeder dier, een pas geboren lam) de gemalin van Romulus.

Hertha, f., z. N e r t h u s.

Herwin of **Erwin,** m. oudd. mansn. (oudhoogd. *Hariwin, Herwin*) legervriend, krijgsvriend, krijgsman.

Hesékiël, z. v. a. E z e c h i e l.

hesiteeren, z. h æ s i t e e r e n.

Hespĕrus, m. gr. (*hesperos*) avond; 't westen; avondster, de planeet Venus, als zij na zonsondergang verschijnt; - **Hesperië,** n. (*Hesperĭa*, f.) avondland: Italië, ook Spanje; - **Hesperia,** f. ook een in 1861 door Schiaparelli ontdekte asteroïde; - **Hesperiden,** f. pl. gr. (*Hesperĭdes*) Myth. goddelijke nimfen, dochters van den nacht, die aan den westelijken rand van de aarde een tuin met gouden appelen bewoonden, bewaakt door een vreeselijken draak; deze werd gedood door Hercules om de appelen aan Eurystheus te brengen, die het recht had gekregen om hem allerlei gewaagde ondernemingen op te dragen; - **hesperidine,** f. eene reuk- en smakelooze plantenstof, die men uit het vleezige gedeelte der oranjeappels en citroenen verkrijgt; - *Hesperium promontorium*, lat. Hesperisch voorgebergte, de westpunt van Afrika, thans Kaap Verde.

Hessian, n. middelgrove stof uit jute.

Hestia, f. gr. (*hestia*, d. i. haard) Myth. z. v. a. de rom. V e s t a (z. ald.).

Hesus, m. krijgsgod der oude Galliërs.

Hesychásten of **hesychiásten,** m. pl. gr. (v. *hēsȳchos*, rustig, eig. rustenden, stilzittenden) eene mystieke secte onder de monniken op den berg Athos in de 14e eeuw.

H. et A., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor W. J. Hooker (gest. 1865) en G. W. Arnott (gest. 1868).

Hetæra, f. gr. (*hetaira*, d. i. eig. vriendin, v. *hetairos*, makker, vriend) vrouw, die vrijeren omgang met mannen heeft (vgl. A s p a s i a, L a ï s); eene vertrouwde, geliefde, boeleerster, hoer; - **hetærie,** f. (gr. *hetaireia*) d. i. deelgenootschap, eene politieke vereeniging der Grieken in het begin der 19de eeuw tot bevrijding van het Turksche juk; - **hetæristen,** m. pl. verbondenen, medeleden der hetaetie, z, a.

Hetaika, f. geverfd russ. linnen.

H. et B., bij natuurwetensch. benamingen afk.

voor Alex. Humboldt (gest. 1859) en Aimé Bonpland (gest. 1858).

Heterarchie, f. gr. (van *hĕtĕros, a, on,* de of het andere, anders gestelde) vreemde heerschappij, overheersching door vreemden; – **heterobiographie,** f. levensbeschrijving, die iemand van een ander maakt; het tegengest. van autobiographie; – **heterocércus,** m. visch met uit twee ongelijke – zooals homocercus uit twee gelijke – helften gevormde staartvin; – **heterochróisch,** adj. veelkleurig, bont; – **heterochrónisch,** adj. anderstijdig, vreemdtijdig; – **heterodóx,** adj. vreemd- of dwaalleerig, van het heerschende leerbegrip in den godsdienst afwijkende onrechtzinnig, andersgeloovend, vrijdenkend; het tegengest. van orthodox; – **heterodoxie,** f. onrechtzinnigheid, dwaalleer, afwijking van de kerkleer; – **heterodroom,** m. drukhefboom (waarbij het steunpunt tusschen de macht en den last is, b.v. eene schaar); – **heterodynámisch,** adj. vreemdkrachtig; – **heterogamisch,** adj. Bot. van gelijke natuur, gelijksoortig; – **heterogeen,** adj. ongelijksoortig, vreemdaardig, niet bij elkander passend, het tegengest. van homogeen; – **heterogenĕsis,** f. voortteling zonder ouders, z. v. a. *generatio equivoca,* z. generatie; – **heterogeniteit,** f. vreemd- of ongelijksoortigheid, afwijkende geteldheid of geaardheid; – **heterograaf,** m. die van de aangenomen spelling of schrijfwijze afwijkt, nieuwigheden in de spelling voorstaat; – **heterográphisch,** adj. ongewoon of vreemd geschreven; – **heterokárpisch,** adj. Bot. met ongelijke vruchten of zaden; – **heteroklĭta,** pl. Gram. onregelmatig verbogen woorden; – **heteroklítisch,** adj. onregelmatig verbogen, van den regel afwijkend; vreemd, wonderlijk; – **heterokranie,** f. scheele hoofdpijn, z. v. a. migraine; – **heterokrasie** (spr. s=z), f. vreemdsoortige menging der vochten; – **heterolalie,** f. 't onjuist spreken, verspreken; – **heteromeer,** adj. uit verschillende bestanddeelen samengesteld; – **heteromorphiet,** n. vedererts, plumosiet; – **heteromórphisch,** adj. anders of verschillend van gedaante; – **heteronomie,** f. vreemde wetgeving, afhankelijkheid van vreemde wetten, onzelfstandigheid der menschelijke rede, het tegengest. van autonomie; – **heteropathie,** f. z. v. a. allopathie; ook ziekelijk veranderde prikkelbaarheid; – **heterophonie,** f. ziekelijk veranderde stem; – **heterophthalmie,** f. verscheidenheid en wel inz. verschillende kleur der beide oogen; – **heterophthongie,** f. het anders-spreken, vreemdspreken; buikspreken; – **heterophýllisch,** adj. ongelijkbladig; – **heteroplasie,** f. (spr. s=z) vreemdsoortige of abnormale organische vorming; – **heteroplastisch,** adj. uit ongelijkvormige cellen bestaande; – **heteropoden,** pl. ongelijkvoeters; – **heteróptĕra,** pl. ongelijkvleugeligen, wanzen; – **heteroptiek,** f. valsche schijn, misleiding, dwaling; – **heterorexie,** f. (vgl. orexie) vreemdsoortige, onnatuurlijke eetlust, b.v. der zwangere vrouwen; – **heterorgánisch,** adj. tot een ander of verschillend spraakwerktuig behoorende; – **heterorrhýthmisch,** adj. ongelijk afgemeten, van onregelmatigen gang, b.v. heterorrhytmische pols, een gedurig afwisselende polsslag; – **heterorrhýthmus,** m. afwijkende tijdmaat; Med. ziekelijk afwijkende pols; ook een nog jong schijnend, bejaard mensch; – **heteroscii,** pl. (gr. *heteróskioi,* van *skia,* schaduw) Geogr. eenschaduwigen of tegenschaduwigen, bewoners der gematigde luchtstreken, die hunne middagschaduw altijd slechts naar ééne zijne, het noorden of het zuiden, werpen; – **heterotelie,** f. onzelfstandigheid, afhankelijkheid, toestand der schepselen, aan welke het doel van hun werkzaamheid door de natuur wordt aangewezen, in tegenst. met autonomie; – **heterothetisch** adj. het zinnelijke te bovengaande, bovenzinnelijk, z. v. a. trancendent; – **heterotómisch,** adj. Bot. ongelijk gekerfd; – **heterotropus,** Bot. scheef; – **Heterouzianen,** m. pl. of Aëtiānen, aanhangers van Aëtius, die Christus als van verschillend wezen met den Vader beschouwde; – **heterozetĕse,** f. neiging om paradoxe stellingen op te werpen; ook strikvraag; – **heterýlisch,** adj. eene vreemde zelfstandigheid bevattende.

H. et G., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor W. J. Hooker (gest. 1865) en R. K. Gerville.

Hetman, poolsch, of ataman, russ, m. (*atamán*; waarsch. van het duitsch *hauptmann,* hoofdman) aanvoerder, veldheer eener kozakkenhorde; ataman van alle kozakkenlegers is de titel van den grootvorst-troonsopvolger in Rusland; – **hetmanwielki,** groot-hetman, opperveldheer van het gansche poolsche leger sedert 1581; – **hetmanpolny,** veld-hetman, zijn plaatsvervanger; (de 2 laatste posten zijn sedert 1792 opgeheven).

Hetta, f. skand. soort bovenkleed, dat het onderlijf dekt.

Heure, f. fr. (spr. *eur'*) uur; – *à l'heure,* per uur (b.v. een rijtuig per uur te betalen); – *à la bonne* (spr. *bon'*) *heure,* goed! kom aan! het zij zoo! mijnentwege gebeure het! ik stoor mij er niet aan! (zoowel om goedkeuring als onverschilligheid uit te drukken).

heúreka, gr. (v. *heuriskein,* vinden) ik heb 't gevonden! uitroep bij de eene of andere gemaakte ontdekking; oorspr. uitroep van Archimedes, toen hij 't bedrog ontdekte, dat door eenen goudsmid jegens Hiero van Syracuse was gepleegd (wet van Archimedes of hydrostatische wet); – **heuristiek, heuristĭka,** f. uitvindingskunst of de aanwijzing om langs een methodischen weg uitvindingen te doen, inz. bij wetenschappelijke navorschingen; – **heurístisch,** adj. uitvindend, vindingrijk; – **heuristische methode,** f. ontwikkelende leerwijs, die den leerling de waarheden of leerstellingen zelve leert vinden. *heureusement,* fr. (spr. *eureuz'mān*; vgl. bonheur) gelukkigerwijs, bij geluk.

Heurteloup, m. fr. (spr. *eurt'loe*) kunstmatige bloedzuiger, zoo genoemd naar den uitvinder, een fr. geneesheer te Londen.

Hexachórde, f. gr. (v. *hex,* zes, in samenstellingen gew. *hexa-*) Muz. z. v. a. sexte; ook

zessnarig speeltuig; – **hexaëdron,** n. zesvlak of teerling, kubus; – **hexaédrisch,** adj. zesvlakkig; – **hexaëměron,** n. zesdaagsch werk, zesdaagsche schepping; – **hexagoon,** m. zeshoek; – **hexagonaal-getallen,** zeshoekige getallen (1, 6, 15, 28, 45, 66, enz.); – **hexagonaal kristalstelsel,** 't kristalliseeren in 6 hoekige zuilen of plaatjes; – **hexagrám,** n. zeslijnige figuur; – **hexgynia,** n. pl. zesstijligen, planten met 3 stampertjes; – **hexaměron,** n. zesdaagsche geschiedenis, b. v. H. von Rosenhain door Wieland; vgl. h e p t a m e r o n; Muz. verzameling van zes muziekstukken; – **hexaměter,** m. zesvoetig vers, inzonderh. het daktylisch vers van de epische dichtsoort (het schema daarvan is — ⏕ / — ⏕ / — ⏕ / — ⏑⏑ / — ⏓); **hexandria,** n. pl. zeshelmigen, planten welker bloemen 6 meeldraden hebben, de 6de klasse in het stelsel van L.; – **hexándrisch,** adj. zeshelmig, met zes meeldraden voorzien; – **hexangulair,** adj. gr.-lat. zeshoekig; – **hexapetálisch,** adj. met 6 bloembladeren; – **hexaphýllisch,** adj. zesbladerig; – **hexăpla,** f. eig. de zesvoudige; bijbel in 6 talen of de zestalenbijbel van den kerkleeraar Origenes; – **hexapŏda,** n. pl. zesvoeters, zesvoetige dieren; – **hexapódisch,** zesvoetig; – **hexaptěra,** n. pl. zesvleugeligen, zesvleugelige insecten; – **hexaptōton,** n. woord, dat al de 6 naamvallen heeft; – **hexárch,** m. zesman, een van zes gemeenschappelijk heerschenden; – **hexastichon,** n. zesregelig gedicht; – **hexastȳlon,** n. zaal, portaal van 6 zuilen; – **hexastȳlisch,** adj. zeszuilig; – **hexateuch,** m. de 5 boeken van Mozes (de p e n t a t e u c h, z. ald.) benevens het daarbij behoorend boek Jozua.

Hexis, f. gr. (v. *échein*, hebben, zich verhouden) Med. blijvende gesteldheid, gewone bevinding van het lichaam.

Hēzam, m. arab. sjaal als gordel van den kaftan.

Hfgg., Hfmsgg. of **Hgg.,** bij natuurwetensch. benamingen afk. voor Hoffmannsegg (gest. 1849).

Hiaat of **hiātus,** m. lat. (v. *hiāre*, gapen, geeuwen) eig. 't gapen, opsperren van den mond; Gram. wanklank, door het opeenvolgen van twee klinkers voortgebracht; in 't algemeen (dan meest **hiaat,** n.) gaping, gebrek aan samenhang, sprong, leegte.

Hiaboeri, n. in Japan: het levend verbranden (als straf).

Hiálmr, m. skand. helm.

Hiawātha, m. irokeesch (bij de noord-amerik. Indianen) wijze, leeraar, zoon van Moedjekeewis (den westenwind) en van Wenowah.

hibernaal, adj. nw.lat. (lat. *hibérnus, a, um*, v. *hiems*, winter) wintersch, winterachtig; – **hibernātie** (spr. *t=ts* f. 't lat. *hibernāre*, overwinteren) winterslaap van eenige diersoorten; overwintering.

Hibernia, f. de lat. naam voor Ierland; – **hibernicísme,** n. iersch spraakeigen.

Hibíscus, m. lat. (gew. *hibiscum*, gr. *hibískos*) Bot. witte heemst, uurbloem, die op vaste tijden van kleur verwisselt, pronkgewas.

Hibrida of **hybrida,** m. en f. lat. (waarschijnlijk verwant met het gr. *hýbris*, overmoed, en dus als 't ware: teugelloos, wetteloos, onnatuurlijk) of **hibrídisch schepsel,** wezen, dat van twee verschillende soorten afstamt, een bastaard, b.v. de muilezel; bij de Romeinen ook iemand, die uit een inboorling en eene vreemde of uit een vrije en eene slavin was gesproten; – **hibrídisch, hibrýdisch, híbrisch,** adj. tweeslachtig, bastaardachtig, gemengd, onecht; een h i b r i d i s c h w o o r d (lat. *vox hibrĭda*) een gemengd woord, een woord, uit twee talen samengesteld, b.v. b i g a m i e, lat.-gr., l u c h t b a l l o n, nederl.-fr., v o e t e e r e n, ned.-fr. enz.; – **hibriditeit,** f. 't hibridisch zijn; een hibridisch wezen; – **hibridātie** of **hybridātie** (spr. *t=ts*) f. (fr. *hybridation*) voortbrenging van hibridische wezens, van bastaarddieren, van bastaardplanten.

hic et nunc, hier en nu, d. i. op staanden voet; – *hic haeret aqua*, lat. hier stuit het water, d. i, hier ontstaat de zwarigheid, hier ligt de knoop; – *hic jacet*, hier ligt; – *hic jacet lepus*, hier ligt de haas, d. i. de moeilijkheid, hier zit de knoop; – *hic niger est* (*hunc tu, Romane, cavētol*) deze is zwart, d. i. een booswicht (wacht u voor hem, o Romein!) een citaat uit Horatius' satiren; – *hic Rhodus, hic salta*, hier is Rhodus, dans hier! dus zegt iem. in eene Æsopische fabel tot een persoon, die zich beroemde, te Rhodus reeds gedanst te hebben, ten einde hem te nopen, de waarheid van zijn gezegde te bewijzen; vandaar spreekwoordelijk z. v. a. hier moet gij uwe bekwaamheid op staanden voet bewijzen, zoo men u gelooven zal; – *hic situs est*, hier ligt begraven.

Hicksites, m. pl. naam der kwakers in Philadelphia, die zich in 1840 van hunne geloofsgenooten hebben afgezonderd.

Hidage, z. ond. h i d e.

Hidálgo, hidalguia, z. f i d a l g o, f i d a l g u i a.

Hide, n. eng. (spr. *haid'*) eng. landmaat, eene hoeve = 36 morgen; – **hidage,** f. (spr. *háididzj*) ploeggeld, hoefgeld.

hideux, adj. fr. (spr. *idéú*) afschuwelijk, zeer leelijk, afzichtelijk.

Hidrōa, pl. gr. (van *hidrōs*, zweet) Med. zweet- of hittepuistjes; – **hidrokritika** of h i d r o k r i t i s c h e t e e k e n e n, n. pl. kenteekenen van het zweeten afgeleid; – **hidronŏsos,** f. zweetziekte; – **hidroplanie,** f. ontlasting van het zweet door onregelmatige wegen; – **hidropoëtika,** n. pl. zweetdrijvende middelen; – **hidropȳra,** f. zweetkoorts; – **hidroschěsis,** f. belette zweetuitwaseming; – **hidrōsis,** f. 't zweeten; – **hidrotikon** of **hidroticum,** n., pl. **hidrotika,** zweetmiddel; – **hidrōtisch,** adj. zweetdrijvend.

hiëmaal, adj. lat. (*hiemālis, e*, v. *hiēms*, f. winter) wintersch, winterachtig; – **hiemánten,** m. pl. (v. 't lat. *hiemāre*, winteren, stormachtig zijn) in de oude chr. kerk: van den duivel bezetenen.

Hieraciet, m. gr. (*hierakitēs*, van *hiĕrax*, havik, valk) haviks- of valkesteen, zandsteen met valkeveerachtige oppervlakte; – **hieracium,** n. lat. (gr. *hierákion*) havikskruid, een pronkgewas.

Hiĕrárch, m. gr. (*hier-árchēs*, v. *hiĕrós, á, ón,*

heilig) aanhanger der priesterheerschappij; aartspriester, geestelijk opperhoofd in de gr. kerk; – **hierarchīe,** f. priesterheerschappij, kerkbewind; ook de rangorde der elkander ondergeschikte machten, kerkelijke regeeringsvorm, kerkregeling; – **hiërarchisch,** adj. tot de priesterheerschappij behoorende; ook: volgens rangorde; – **hiërātisch,** adj. (gr. *hieratikós, ē, on*), priesterlijk; h i ë r a t i s c h s c h r i f t der oude Egyptenaars, priesterlijk letterschrift, in tegenst. met het d e m o t i s c h e (z. ald.); – **hiëraticum,** n. van het schip gescheiden hooge koor eener kerk; – **hiërobotănon,** n. heilig kruidenboek, dat de plantennamen, die in de heil. Schrift voorkomen, verklaart; – *hierochunticus, a, um,* adj. lat. Bot. jerichoosch, van Jericho; – **hiërodiacŏnus,** m. geordende monnik in de gr. kerk; – **hiërodrāma,** n. geestelijk tooneelspel uit de bijbelsche geschiedenis; – **hiërodūlen,** pl. (gr. sing. *hierodūlos*, de godheid dienende) bij de Grieken: mannel. en vrouwel. slaven en bedienden, aan den dienst eener godheid gewijd, tempeldienaars en -dienaressen; de laatstgenoemde in den tempel van Aphrodite tegelijk publieke meisjes; ook kerkbeambten van lager rang in de gr. kerk; – **hiëroglÿphen,** pl. (vgl. g l y p h e n) beeldschrift, de heilige, zinnebeeldige schriftteekens der oude Egyptenaren, waaronder vele afbeeldingen van menschen, vogels, planten en gereedschappen voorkomen; ook herinneringsteekens; – **hiëroglÿphisch,** adj. zinnebeeldig, in geheimschrift vervat, geheimvol, raadselachtig en verborgen, donker; een geheim herinnerend; – *hiëroglyphĭcae notae*, f. pl. de strepen of lijnen, door de spierwerking op de binnenoppervlakte der handen voortgebracht en waaruit het bijgeloof de toekomstige gebeurtenissen wil voorspellen; – **hiëroglyphiek,** f. zinnebeeldkunde, geheimschriftkunst, beeldspraak; – **hiërográmma,** n. heilig schrift, het geheime priesterschrift; – **hiërogrammátisch,** adj. het gewijde priesterschrift betreffende, daartoe behoorende; – **hiërogrammáten,** m. pl. egyptische priesters, belast met het vervaardigen der hiëroglyphen; – **hiërogrammatist,** m. iemand die het heilige priesterschrift verstond, schriftgeleerde bij de oude Egyptenaren; – **hiërograaf,** m. beschrijver van heilige dingen; – **hiërogrāpha,** pl. zinnebeeldige voorstellingen van heilige dingen; – **hiërographīe,** f. heilig geheimschrift; ook beschrijving en verklaring van heilige gebruiken, geschriften en dgl.; – **hiërokraat,** n. voorstander der priesterheerschappij; – **hiërokratīe** (spr. *t=ts*), f. priesterheerschappij, kerkelijke regeeringsvorm; – **hiërologīe,** f. beschrijving van geestelijke dingen; ook geestelijke verrichting, b.v. de prediking, inzegening enz.; – **hiëromantīe** (spr. *t=ts*), f. voorspelling uit de offers; – **hiëromnemon,** m. vertegenwoordiger van een oud-gr. stam bij de bondsvergadering der Amphiktyonen; – **hiëromonăchos,** m. in de gr. kerk; gewijde monnik; – **Hiëronÿmus,** mansn.: die een heiligen naam heeft, de heilige; – **Hiëronymieten,** m. pl. kluizenaars van de levenswijze van den h. Hiëronymus, in Spanje en Italië; – **hiërophánt,** m. (gr. *hierophántēs*) in 't algemeen een uitlegger of leeraar der godsdienstgebruiken bij de Grieken en Egyptenaren; inz. de opperpriester van Ceres en bestuurder der eleusinische mysteriën; – **hiërophÿlax,** m. bewaarder der heiligdommen, kerkwachter of koster in de grieksche kerk; – **hiërophylacīum,** n., z. v. a. s a c r i s t i e (z. ald.); – **hiëropÿr,** n. Med. gordelroos; – **hiëroskopīe,** f. beschouwing der offerdieren en verklaring daarvan; heilige waarzeggerij; – **hiërotheek,** f. bewaarplaats voor heiligdommen in de R.-Kath. kerk, vgl. m o n s t r á n t i e; – **hiërothéten,** m. pl. regelaars of invoerders van heilige gebruiken; – **hiërotiek,** f. heiligheidsof heiligingsleer.

high, adj. eng. (spr. *hai*) hoog; – **high wages** (spr. *oeëedzjes*), hoog loon; – **high church,** f. eng. (spr. *hai tsjurtsj*) de hooge kerk, z. v. a. de anglikaansche of episkopale kerk; – **high-churchman,** m. (spr. *men*), aanhanger der hooge kerk; – **highland,** n. eng. (spr. *hái-lend'*) hoogland, inz. het schotsche; – **highlander,** m. hooglander; – **high licence,** hooge vergunningsbelasting, waaraan de drankhuizen in Amerika onderworpen zijn; – **high-life,** n. eng. (spr. *hai-laif*) hoog (d. i. voornaam) leven; de voorname of groote wereld; – **high-ness,** eng. (spr. *hái-nes*) hoogheid (als titel); – **royal highness,** koninklijke hoogheid; – **high-priest,** m. eng. hoogepriester; – **high-sheriff,** m. eng. (spr. *sjèrrif*) oppersheriff (z. s h e r i f f); – **high-spirits,** pl. (spr. *spirrits*) opgewekte, vroolijke luim; – **high-steward,** m. eng. (spr. *hai-stjóëwerd*) opperrechter bij de eng. universiteiten; – **high-tory,** eig. h o o g-t o r y, volbloed aristokraat; – **highwaymen,** m. pl. eng. (spr. *haiweemen*) eig. hoog- of straatwegmannen, d. i. struikroovers in Engeland.

Higuĕra, f. sp. vijgeboom.

Hija, f. sp. (spr. *hicha*) dochter.

Hikājeth, f. arab. verdichte vertelling.

Hilāl, m. arab. halvemaan van diamanten als hoofdsieraad der vrouwen.

Hilarīën, pl. lat. (*hilarĭa*, v. *hilăris, e*, gr., *hilarós*, vroolijk) vreugdefeesten, jubelfeesten; – **Hilarius,** m. en **Hilarīa,** f. mans. en vr.naam: de blijde, vroolijke; – **hilariteit** (lat. *hilarĭtas*), f. vroolijkheid, opgeruimdheid; – **hilarodie,** f. gr. vreugdezang; – **hilarotragœdie,** f. gr. blij- en treurspel, gemengd stuk.

Hildebert, z. C h i l d e b e r t.

Hildebrandisme, n. Hildebrandsheerschappij, of het gansche pauselijke stelsel der priesterheerschappij sedert G r e g o r i u s VII, die vroeger H i l d e b r a n d heette.

Hildebrandslied, n. oudgermaansch lied, dat de ook bij andere volken bekende sage bezingt van een strijd tusschen vader en zoon, die elkaar niet kennen, waarbij de laatste omkomt.

Hildegard of **Hildemond,** f. oudd. vr. naam: (van *hilti*, strijdgodin, strijd, angels. *hilt*, oudn. *hildr*) beschermeling der krijgsgodin; – **Hildemar** of **Hilmar,** oudd. mansn.: de door den strijd, door dapperheid beroemde; – **Hilderich,** z. C h i l d e r i c h.

Hilperich, z. C h i l p e r i c h.

Hiltruda, f. oud. naam: het geliefde meisje.

Hilum, n. lat. eig. vezeltje, iets zeer kleins: Bot. naveltje; – *hilatus, a, um,* adj. nw. lat. Bot. genaveld.

himalaïca, adj. lat. Bot. van het Himalaja-gebergte.

Himantōma, n., en **himantōsis,** f. gr. (van *himas,* gen. *himántos,* riem) eig. het toebinden; Med. verlenging en ontsteking van het lelletje in de keel.

Himation, f. gr. (eig. naar zijn vorm een verklw. v. *hīma, heima,* kleed, van *hénnȳmi,* ik kleed) wit overkleed of gewaad der oud-grieksche vrouwen.

hinc illae lacrȳmae, lat. sprw.: eig. vandaar die tranen! dat is de reden van die treurigheid! daar zit de knoop, daar wringt de schoen! – *hinc inde,* lat. van hier en van daar, inz. van de eene en van de andere zijde of partij.

Híndawi, n. taal der moderne dichtkunst in Indië; – **Hindui,** n. de middeleeuw. ind. taal.

Hindoes, of G e n t o o s, Indiërs, oorspr. bewoners van O. Indië; – **Hindoestāni,** n. hindostansche taal, algemeene taal des omgangs in Voor-Indië.

Hinna, z. a l h e n n a.

Hinnomsdal, n. dal Gehenna, de hel; z. Jozua 15, 8; 2 Kron. 23, 10.

Hínton, m. turk. staatsiekoets.

Hiob, m. hebr. (*Ijjōb,* gr. *Iōb*) mansn., z. J o b.

Hippagréten, m. pl. gr. (*hippagrĕtai,* v. *híppos,* paard) bij de Lacedæmoniërs: aanvoerders der 300, als lijfwacht van den koning, uitgekozen hoplieden; – **hippanthroop,** m. (gr. *hipp-anthrōpos,* v. *ánthrōpos,* mensch) paardmensch, v. z. a. c e n t a u r u s; – **hippanthropīe,** f. ziekelijke verbeelding van een waanzinnige, dat hij een paard is; – **hippárch,** m. gr. (*hípp-archos,* v. *híppos,* paard) bevelhebber der ruiterij; – **hipparchīe,** f. diens ambt; ook ruiterafdeeling; – **hippeláph,** m. (*hipp-élaphos*) paardhert (soort antilope); – **hippiáden,** pl. standbeelden van vrouwen te paard, b. v. amazonen; – **hippiāter,** m. paardenarts; – **hippiatriek,** f. paardenartsenijkunde;– **hippobósk,** m. paardenvlieg;– **hippocentaurus,** z. v. a. c e n t a u r u s; – **hippódamos,** m. paardentemmer; – **hippodámisch,** adj. de paardentemming betreffende; – **hippodrŏmos,** m. gewoonlijk **hippodroom,** n. 't paardrennen; renbaan, plaats waar wordt paardgereden, b. v. in een tent op de kermis; – **hippogrȳ́ph, hippŏgrief,** m. fabelachtig gevleugeld paard; ook z. v. a. p e g a s u s; – **hippokámp,** m. (gr. *hippokámpē,* f.) fabelachtig zeepaard; – *hippocámpi pes,* zeepaardevoet of ammonshoorn; Anat. gedeelte der hersenen, dat met den voet van een zeepaard overeenkomst heeft; – **hippokŏmos,** m. paardenoppasser; – **Hippokrēne,** f. muzenbron, dichterbron, beroemde bron op den berg Helīkon in Bœotië, welker water, dat de dichterlijke geestvervoering voortbracht, door den hoefslag van Pegăsus, het gevleugeld muzenpaard, was ontstaan; – **hippolíth,** m. paardensteen; – **hippoloog,** m. paardenkenner; – **hippologīe,** f. paardenkunde of -leer; – **hippologisch,** adj. daarop betrekking hebbende; – **Hippolȳtus,** m. gr. Myth. zoon van Theseus, het voorwerp van de liefdedrift zijner schoonmoeder Phædra, en offer van zijne deugd; – **hippomachīe,** f. gevecht te paard; – **hippomaan,** m. hartstochtelijk liefhebber van paarden; – **hippomanīe,** f. overdreven liefhebberij voor paarden; – **hippamantīe,** (spr. *t=s*) f. 't waarzeggen uit het paardengehinnik; – **hippomólg,** m. paardenmelker, drinker van paardenmelk; – **hippopathologīe,** f. leer der paardenziekten; – **hippopēra,** f. paardenvalies, ruitermantelzak; – **hippophaag,** m. paardevleescheter; – **hippopóde,** m. paardevoeter; – **hippopotămos,** m. rivierpaard, nijlpaard in de stroomen van Afrika; – **hipposandálen,** pl. hoefijzers zonder nagels, naar de uitvinding van Berjou en Gournay; – **hippothŏros,** m. bespringer, dekhengst; – **hippotomīe,** f. paardenontleding; – **hippotroof,** m. paardenfokker; – **hippotrophīe,** f. paardenverpleging, paardenfokkerij.

Hippokras, liever h y p o c r a s (z. ald.).

Hippokratici, m. pl. artsen, die den beroemden gr. arts H i p p o k r ă t e s tot voorbeeld nemen en inz. de ervaring als grondslag van hun weten erkennen; – **hippokrátisch,** adj. op Hippokrates betrekking hebbende of dien aanhangende, volgens diens grondstellingen; – **hippokrátisch gezicht,** n. lat. *facies Hippocratica,* f. eigenaardig veranderd gelaat van een stervende.

Hippokrene, hippolith, hippoloog enz., **hippomolg** enz., z. ond. h i p p a g r e t e n.

Hipponaktéïsch vers, n. vers, geheeten naar zijn uitvinder, den gr. hekeldichter H i p p ō - n a x, z. v. a. c h o l i a m b u s (z. ald.).

Hippopathologie enz. **hippotrophīe,** z. ond. h i p p a g r e t e n.

Hippuris, f. gr. paardestaart, een plantengeslacht; – **hippuriet,** m. versteend cylindervormig schelpdier; paardestaartsteen; – **hippurīcumzuur,** Chem. bijzonder zuur, in de pis der grasetende dieren ontdekt, paardenpiszuur.

Hippus, m. gr. (*híppos.* eig. paard, voorts eene springende beweging des oogappels en der oogleden) Med. het trillen van het regenboogsvlies van het oog.

Hircus, m. lat. bok, bokkestank;– **hircipédisch,** adj. nw. lat. met bokkevoeten; – **hircīne,** f. nw. lat. bokkevetzuur, eene uit de schapetalk afgescheiden grondstof, bokkenreuk, okselstank; – *hircīnus, a, um,* of *hircōsus, a, um,* adj. lat. Bot. bokachtig, van bokken; – **hircísme,** n. boksreuk; – **hircisch,** adj. (lat. *hircōsus*) bokachtig, stinkend als een bok; – **hircositeit,** f. bokachtigheid, boksreuk; – **hirculātie** (spr. *t=ts*) f. overgeilheid van den wijnstok, wanneer hij slechts zijne ranken voedt.

Hirgili, m. moldavisch paardenherder.

Hirka, f. arab. mantel.

Hirquitalītas, f. barb. lat. (vgl. h i r c u s) de boksstem.

Hirsutia, (spr. *t=ts*) f. lat. (van *hirsūtus,* ruig, borstelig) ruigheid, borsteligheid; – *hirsutus, a, um,* adj. lat. Bot. langharig, ruigharig, met opstaande tamelijk stijve doch niet stekende haren bezet; – *hirtus, a, um,* adj. lat. ruig; Bot. kort-

stijfharig, met korte, stijve meestal dicht bijeenstaande haren bezet; – **hirticaudisch,** adj. (v. *hirtus*, ruig) nw. lat. ruigstaartig; – **hirticóllisch,** adj. ruighalzig; – **hirticórnisch,** adj. met ruige voelsprieten; – **hirtiflórisch.** adj. met ruige bloemen; – **hirtimánisch,** adj. ruighandig; – **hirtipédisch,** adj. ruigvoetig.

Hirudicultuur, f. nw. lat. (van 't lat. *hirūdo*, bloedzuiger, en *cultūra*, z. cultuur) bloedzuigerteelt, aanteling van bloedzuigers; – **hirudíniform,** adj. bloedzuigerachtig; – **hirudinātie** (spr. *t*=*ts*, f. fr. (*hirudination*)'t aanleggen of aanzetten van bloedzuigers.

Hirundinacéën, f. pl. nw. lat. (v. 't lat. *hirundo*, zwaluw) zwaluwsoorten.

Hisingeriet, n. een naar den zweedschen mineraloog W. Hisinger genoemd ijzererts, uit kiezelzuurijzeroxydul en kiezelzuur ijzeroxyde bestaande.

Hiskía, hebr. mansn., eig. Chiskijjah, des Heeren sterkte.

Hispanië, n. lat. (*Hispanĭa*, f.) lat. Spanje; – **hispaniseeren** (spr. *s*=*z*) spaansch maken, naar spaansche zeden inrichten; – **hispanísme,** n. spaansch taaleigen; – **hispāna,** f. echte (zoogen. isidorische, ofschoon bezwaarlijk door Isidorus van Sevilla opgestelde) verzameling van pauselijke decretalen en orthodoxe conciliebesluiten (in tegenstelling met de pseudo-isidorische verzameling, die tusschen 829 en 857 in Frankrijk vervaardigd werd); – *hispanĭca*, lat. Bot. spaansche.

hispĭdus, a, um, lat. ruig, borstelig; Bot. stijfharig; met lange stijve bijna borstelvormige haren bezet, die soms gedeeltelijk prikken.

Hissar, turk. vast slot, sterkte (dikwijls voorkomende in plaatsnamen).

Histiodromie, f. gr. (v. *histion*, weefsel, zeil) scheepvaartkunst, kunst om de zeilen te wenden.

Histogenie, f. gr. (van *histós*, weversboom, weefsel) regelmatige ontwikkeling van de weefsels in alle levende wezen (in dieren zoowel als in planten); – **histographie,** f. beschrijving dier weefsels in den ontwikkelden staat; – **histologie,** f. leer der weefsels van het dierlijk en menschelijk lichaam; – **histologisch,** adj. op die weefsels betrekking hebbende; – **histonomie,** f. leer van de oorzaken en wetten der ontwikkeling, en van het voortbestaan der weefsels; – **histotomie,** f. ontleding van het organisch weefsel.

Histoire, f. fr., z. ond. historie.

Histórie, f. lat. (*historĭa*, gr. *historia*; fr. *histoire*) geschiedenis, geschiedverhaal, geschiedkunde; geschiedbeschrijving; geschiedboek; gebeurtenis; – *históri̇a naturālis*, lat. natuurlijke historie; – **histórieschilder,** schilder, die onderwerpen uit de geschiedenis schildert; – *histoire bataille*, (spr. *íestoâr batalje*), fr. geschiedenis voor zoover betreft de oorlogen, veldslagen enz., tegenover de geschiedenis der beschaving, zie cultuurgeschiedenis; – *histoire scandaleuse*, f. (spr. *íestoâr' skañdaléûz'*) z. *chronique scand.*; – **historiciteit,** f. nw. lat. geschiedkundige echtheid; – **historiétte,** f. fr. kleine geschiedenis verhaaltje, vertelseltje, historietje; – **historika,** f. geschiedkunst; – **historicus,** m. lat. (*gr. historikós*) geschiedkundige; – **historiëeren,** in de beeldende kunsten: in de voorstelling streng getrouw aan de geschiedenis blijven; – **historikotheologie,** f. bewijsvoering van Gods aanzijn uit de geschiedenis; – **historiograaf,** m. geschiedschrijver; – **historiographie,** f. geschiedbeschrijving; – **historiomathie,** f. 't aanleeren der geschiedenis; – **histórisch,** adj. volgens de geschiedenis, tot haar behoorende; werkelijk gebeurd; – historisch tafereel of schilderij, zulk een, waarvan het onderwerp een bepaald voorval uit de geschiedenis of de overlevering voorstelt; – **historiseeren** (spr. *s*=*z*) geschiedkundig opvatten of voorstellen.

Histotomie, z. ond. histogenie.

Histriōnen, m. pl. lat. (*histriōnes*, van den sing. *histrĭo*) bij de oude Romeinen: tooneelspelers; kluchtspelers, grappenmakers, narren; goochelaars.

Hitôpdêsa, m. oud.-ind. (v. *hita*, heilzaam en *upadêsa*, raad, leer) nuttige onderwijzing, een soort leerboek voor de jeugd, dat op bevel van koning Sudarsana uit andere geschriften der Indiërs, o. a. het Pançatantra, omstreeks 500 v. C. bijeenverzameld werd.

Hittorfsche buizen, z. Crookes sir William.

Hivernage, f. fr. (spr. *iwernáázj'*, v. *hiverner*, overwinteren; vgl. hibernaal) overwintering der schepen; ook de daartoe ingerichte haven.

Hoards, pl. eng. reserve in geld en muntmateriaal aan banken, welke voorraad buiten circulatie gehouden wordt.

Hoax, m. eng. (spr. *hooks*, van 't angels. *hucs, hux, husc, hôh, hôc*, bespotting, hoon, ironie, oudhoogd. *hosc, hôh, huoh*) verdichting; fopperij, pots, streek; bedrog; beursleugen (*hoax* als werkw.: foppen, beetnemen, misleiden).

Hoazin, m. gekroonde fazant, kuiffazant in Amerika.

Hobbísme, Hobbesianísme, n. politiek absolutisme volgens 't wijsgeerig stelsel van den Engelschman Thomas Hobbes (1588—1679); – **Hobbíst, Hobbesiaan,** m. aanhanger van dat stelsel.

Hobblers, m. pl. eng. (eig. knoeiers, kladders) kustruiters tegen den sluikhandel.

Hobby(-horse), eng. hobbelpaard, stokpaardje.

Hobo, z. hautbois.

hoc anno of *hujus anni*, lat. (van *hic, haec, hoc*, deze, dit) afgekort *h. a.*, in dit jaar, dezes jaars; – *hoc erat in votis*, dat is wat ik wenschte; – *hoc est*, afgekort *h. e.*, dat is, dat beduidt, dat wil zeggen; – *hoc habet*, die (namelijk wond, *vulnus*) heeft hij, (wanneer een romeinsch gladiator eene doodelijke wond had gekregen) spreekwoordelijk voor: met dien is 't gedaan, die is er geweest; – *hoc opus, hic labor est*, dat is juist het bezwaar, de moeilijkheid; – *h. l.*, afgek. voor *hoc loco*, aan deze plaats, en *hujus loci*, dezer plaats; – *hoc mense*, afgek., *h. m.*, in deze maand, of *hujus mensis*, dezer maand; – *hoc sensu*, afgek. *h. s.*, in dezen zin; – *hoc tempŏre*, afgek. *h. t.*, in dezen

tijd, tegenwoordig; – **ad hoc,** tot dit, d. i. tot een bepaald, afzonderlijk doel.

Hochambt, n. hgd. (fr. *grand'messe*, lat. *missa solemnis*) hooge mis.

Hochepot, m. fr. (spr. *hosj'pó*; v. oudfr. *hocher*, kerven, en fr. *pot*, pot) klein gehakt gestoofd vleesch met rapen, kastanjes enz., h u t s p o t.

Hochkonjunktur, f. dui. toestand van grooten bloei en groote bedrijvigheid in handel en nijverheid.

Hock, 1) n. (fr. *hoc, hoca*, eng. *hoca*), een kaartspel, het hokspel; – 2) m. eng. voor Hochheimer, en in 't algemeen Rijnwijn.

Hockey, n. eng. soort kolfspel, in de open lucht gespeeld met bal en slaghout; iets dergelijks hebben de Arabieren in hun k o u r a.

Hocko of c u r a s s o, m. groote, op den kalkoenschen haan gelijkende vogel van Middel- en Zuid-Amerika, boomhoen (*Crax aléctor*).

Hocktide, eng. (spr. *hoktaid'*) twee vroolijke feestdagen in Engeland (15 dagen na Paschen).

Hocopóco, m., pl. **hocopócos,** spotnaam der politieke partij van de mannen van den achteruitgang in N. Amerika, in tegenstelling met de democraten of l o c o f o c o s, z. ald.

hoc sensu, hoc tempore, z. ond. *hoc anno*.

Hocus-pocus of **hokus pokus,** n. (misschien verbastering van de door goochelaars misbruikte woorden *hoc est corpus*, die in de R. Kath. kerk bij het inzegenen der hostie worden uitgesproken; of wellicht, daar 't vroeger *ockes bockes* of *okes boks* werd geschreven, schuilen er de woorden o s en b o k, als namen van offerdieren, in) goochelarij, goochelspel, oogmisleiding.

Hodegēsis of **hodegetīka, hodegetiek,** f. gr. (v. *hodēgein*, den weg wijzen) wegwijzing tot het methodisch beoefenen eener wetenschap, aanleiding tot het studeeren en leven op de hoogescholen; – **hodegeet,** m. (gr. *hodēgētes*) wegwijzer, leidsman; – **hodegētisch,** adj. aanleidend, inleidend tot voorlezingen.

hodĭe, adv. lat. (ontst. uit *hoc die*, op dezen dag) heden, van daag; – *hodĭe mihi, cras tibi!* lat. heden mij, morgen u; van daag is 't mijne beurt, morgen zal 't de uwe zijn; – *hodiérnus, a, um*, adj. van heden; – *diës hodiernus*, de dag van heden, de huidige dag (vgl. *dies*); – *ab hodiérno*, van heden af.

Hoditologie, f. gr. (v. *hodītēs*, reiziger) reiskunde, leer van het reizen; – **hoditoloog,** m. iemand die leerling, aanwijzing voor het reizen geeft.

Hódjet, m. bewijs van eigendom.

Hodograaf, f. gr. (van *hodós*, weg en *gráphein*, schrijven) door Hamilton aangegegen kromme lijn; ook: snelheidsmeter.

Hódometer, m. gr. wegmeter, passenteller; toestel tot het bepalen van den weg, dien men heeft afgelegd; vgl. c y c l o m e t e r; – **hodométrisch,** adj. wegmetend, volgens den wegmeter; – **hodoplanie,** f. afwijking van den regelrechten weg.

Hôd(ur), Hö(der), m. noorsch. (*hodhr* d.i. krijg. vgl. h e d w i g) Myth. blinde, maar sterke krijgsgod, die geluk en ongeluk blindelings mededeelt; hij werd door een worp met de mistel (z. g u i) de onwillekeurige oorzaak van zijn broeder B a l d u r s dood, en daarom zelf door den één nacht oud zijnden broeder W a l i met een pijl gedood.

Hoed, n. vroegere nederl. inhoudsmaat: voor steenkolen = 11,7268 nederl. mud, voor kalk = 9,712 mud; – **hoeden en mutsen,** naam van twee zweedsche politieke partijen in de 18de eeuw; – **hoedjestin,** n. indisch tin, dat als vierzijdige afgeknotte pyramiden, van onderen met een uitstekenden rand, in den handel komt.

Hoeker, m. breed, vlak, van achteren rond tweemastschip, groot noorsch visschers- en transportvaartuig (waarsch. zoo genoemd omdat zoodanige vaartuigen oorspronkelijk uitgingen om met hoekwant te visschen).

Hoekschen en Kabeljauwschen, benaming van twee staatk. partijen in de Nederlanden, omstreeks 1350 ontstaan en eerst in 1492 verdwenen.

Hoel of **hoeli,** m. feest bij de Hindoe's, waarop lichtgeloovigen gefopt en her- en derwaarts gezonden worden; de laatste dag is het Nieuwjaar, onze 1e April.

Hoeri, zie h o u r i.

hoezee! een ned. vreugdekreet, waarsch. beteekenende h o u z e e!

Hoffm., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor H. K. H. Hoffman, prof. te Giessen of F. G. Hoffmann (gest. 1828).

Hoffmanns druppels, mengsel van drie deelen alkohol en één deel aether, dikwijls gebruikt om bezwijmde lieden weder bij te brengen, alsook tegen kramp en overprikkeling der zenuwen (zoo geheeten naar den duitschen arts en scheikundige F. H o f f m a n n).

Hogshead, n. eng. (spr. *hogs-hed'*; d. i. eig. zwijnskop) wijn- en biermaat, o k s h o o f d = 63 gallons of ruim 286 liter (vgl. t u n); – **hogcholera,** f. eng. varkenspest.

Hoist, m. eng. (spr. *huist*; van *to hoist*, hijschen, optrekken) hijschmachine of hefwerktuig voor personen en goederen ter vermijding van het trappenklimmen in groote logementen, fabrieken enz.; vgl. a s c e n s e u r, l i f t.

Hokus pokus, z. h o c u s p o c u s.

Holcus, Bot. plantengeslacht waartoe o. a. het honiggras (*H. lanatus*) behoort.

Hollandaise, f. hollandsche vrouw, in Indië een volksuitdrukking voor rolkussen (zie g o e l i n g).

Hollander, vliegende Hollander, m. spookschip, dat zich, naar 't beweren der zeelieden, in de Indiën beneden de Kaap de Goede-Hoop ophoudt en altijd met volle zeilen tegen den storm instevent; – **hollander,** m. roerbak, in papierfabrieken; barg. sleutel met een kruis; in Indië: hollandsche sigaar; – **hollandeeren,** fr. (*hollander*) op hollandsche wijs bereiden, inz. pennen; – **hollandiseeren** (spr. *s*=*z*) hollandsche vormen en zeden geven; – **holland window,** soort gordijnstof van (gekleurde) glimmende stof.

hollow, adj. eng. (spr. *-lo*) hol.

Holm, m. hoogd. (ook eng. en deensch, zw. *holme*, oudn. *hôlmi*) heuvel, klein eiland, rivier-

eiland, waard; ook eene daarop aangelegde scheepswerf; – **holmgang,** m. tweegevecht bij de Skandinaviërs dat gewoonlijk op kleine eilanden (h o l m e n) uitgevochten werd.

Holobranchiën, pl. gr. (van *holos, ē, on*, geheel) visschen met volkomen kieuwen (b r a n c h i ë n z. ald.); – **holoëdrie,** f. Miner. volvlakkigheid; – **holoëdrisch,** adj. alle om eene as vereenigbare vlakken hebbende, volvlakkig; – **holográphisch,** adj. eig. geheel uitgeschreven; eigenhandig geschreven; – **holográphum,** n. eigenhandig geschreven oorkonde, b. v. eigenhandige laatste wil; – **holokaustum,** n. (gr. *holókauston*) brandoffer, dat geheel verband wordt; – **Holomeriänen** (van *hólos*, geheel, en *meros*, deel), die S p i r i t u a l i s t e n (z. ald.), welke beweren, dat de geest in eene ruimte, en wel in 't geheel en in de bijzondere deelen der ruimte bestaat; in tegenst. met de N u l l i b i s t e n; – **hólometer,** z. p a n t o m e t e r; – **holonoom,** adj. geheel wettelijk, gezegd van een stelsel waarin alle denkbare gestadige overgangen mogelijk zijn; – **holophotaalreflector,** m. (v. gr. *phōs*, het licht en lat. *reflectĕre*, terugwerpen)gr.-lat. eig. geheellicht weerkaatser, een door Stevenson vervaardigd voordeelig verlichtingstoestel voor vuurtorens; – **holosērisch,** adj. van zijde; – *holosericĕus, g, um*, adj. lat. Bot. halfzijdeachtig; fluweelharig; met eene, dichte, korte, zachte en op het gevoel fluweelachtige haarbedekking; – **holosidērisch,** adj. geheel van ijzer; – **holostereobarometer,** m. (v. *holos*, geheel en *stereós*, vast) z. v. a. a n e r o i d- b a r o m e t e r; – **holosymphy̆sis,** f. (vgl. s y m p h y s i s) Med. geheele vergroeiing; – **holosymphytisch,** adj. volledig vergroeid.

Holofernes, m. volgens het apokryphe boek „Judith" een veldheer van Nebukadnesar, gedood door Judith bij 't beleg van de stad Bethulia.

Holothuriën, pl. gr. (sing. *holothūrion*) klasse van zeedieren, behoorende tot de Stekelhuidigen (*Echinodermata*), op wormen gelijkende, die vooral in den indischen oceaan leven. *Holothuria edulis L.* wordt in China als lekkernij gegeten en komt gedroogd onder den naam t r i p a n g (fr. *bêche-demer*) in den handel.

Holotonie, f. gr. (van *holos*, geheel, en *teinein*, spannen, rekken; dus eig. geheele spanning) Med. kramp, rechte t e t a n o s; – **holotónisch,** adj. krampachtig.

Holsatia, f. lat. naam voor Holstein.

Holwāni-kīra, turk. dorpsbelasting in Egypte.

holy, adj. eng. (spr. *hóli*) heilig; – **holyday,** (spr. *dee*) feestdag, vierdag.

Hom., bij natuurwetensch. benamingen afk. Sir Everard Home (gest. 1832).

Homagium, n. mid. lat. (v. *homo*, man, d. i. vazal, leenman) of **hommage,** f. (eig. m.) fr. (spr. *omáázj'*) huldiging, leenplicht; eed van trouw; eerbiedige onderdanigheid, eerbied; – **homagiaal,** adj. de huldiging betreffende of daartoe behoorende.

Homalographisch, adj. z. p r o j e c t i e.

Hombre (l'), n. fr. (spr. *lonbr'*; oorspr. sp. van *hombre*, mensch, man)omberspel, 't omberen, een kaartspel, dat doorgaans gespeeld wordt tusschen 3 personen (l' h o m b r e à t r o i s) (spr. *-troá*), ook tusschen 2 (l'h o m b r e à d e u x), of 4 (l'h o m b r e à q u a t r e of q u a d r i l l e, (spr. *kattr'* of *kadrielj'*) en 5 personen (l'h o m b r e à c i n q of c i n q u i l l e (spr. *-sèn* of *sènkielj'*); ook de eig. speler, die tegen de andere speelt, heet **l'ombre,** de omber, ombrist.

Home, n. eng. (spr. *hoom*) het thuis, woning, geboorteland; – **homeruler,** m. eng. (spr. *hóómroeler*; van *home*, thuis, woonplaats en *rule*, regeeren) politieke partij in Engeland, die zelfregeering (een eigen parlement *home rule*) voor Ierland voorstaat; – **home-consumption,** f. (spr. *konsumpsjĕn*) huiselijk (ook binnenl.) verbruik; – **home-team,** Sport. thuisclub, eigen elftal.

Homērus, m. oudste en beroemdste dichter der gr. oudheid (ook M æ o n ī d e s, naar zijnen vader Mæon, geheeten) de schrijver der I l i a s en O d y s s e a; – *intérdum bonus dormitat Homerus*, somwijlen dut ook de goede Homerus, d. i. somtijds heeft ook H. fouten; oneig. het beste paard struikelt wel eens, dwalen is menschelijk; – **Homeriden,** m. pl. gr. (*Homēridai*, van den sing. *Homērīdēs*) eig. afstammelingen van Homerus, vervolgens eene familie van zangers op het eiland Chios, die de zangen van Homerus door overlevering voortplantten of soortgelijke liederen in gelijken geest dichtten; ook diegenen, welke de homerische gedichten voordroegen; daarentegen **homeristen,** navolgers van Homerus b. v. Virgilius enz.; – **homerisch,** adj. Homerus betreffend, op hem gelijkend, van hem afkomstig enz.; – h o m e r i s c h g e l a c h, daverend schaterlachen, onweerstaanbaar gelach (gelijk de goden bij Homerus); – **homeriseeren** (spr. *s=z*) dichten in den trant van Homerus; – **homeriteit,** f. 't wezen van Homerus, karakteristieke eigenaardigheid van Homerus; – **homerocénto,** m. lat. (vgl. c e n t o) een uit verzen van Homerus samengelapt gedicht; – **homeromástix,** m. gr. scherp bediller van Homerus, bijnaam van den grammaticus Zoïlos, door wien Homerus op eene kleingeestige en boosaardige wijze werd gegispt; in 't alg. vinnig en smalend beoordeelaar.

Homestead, eng. amer. recht van den amerikaanschen grondbezitter, die zijn land zelf bebouwt, om zijn huis met omgeving onvatbaar te laten verklaren voor beslag.

Homicidium, n. lat. (v. *homo*, mensch, en *caedere*, nederhouwen, dooden) menschenmoord, moord, doodslag; – *homicidium casuāle*, toevallige, onopzettelijke doodslag, manslag; – *h. culpōsum*, doodslag uit onachtzaamheid of verwaarloozing; – *h. dolōsum*, arglistige moord; – *h. necessarium*, noodzakelijke doodslag, uit noodweer; – *h. voluntarium*, opzettelijke doodslag.

Homilie, f. gr. (*homilia*, eig. samenkomst, onderhoud) kanselvoordracht, korte preek over bijbelplaatsen, bijbelverklarende preek; – **homiliarium,** n. nw. lat. verzameling van homiliën of preeken; – **homiletika, homiletiek,** f. kansel-, redekunst, preekkunst; – **homileticus,** leeraar

der kerkelijke welsprekendheid; ook een kanselredenaar; – **homilētisch,** adj. wat op preekkunst en den kansel betrekking heeft, b. v. h o m i l e t i s c h e s t ij l, kanselstijl.

Hommage, z. h o m a g i u m.

homo, lat. (genit. *homĭnis*, pl. *homĭnes*); – *ad homĭnem.* lat. menschelijker wijze, naar de bijzondere denkwijs, vatbaarheid en gesteldheid van een mensch; – *ad homĭnem* d i s p u t e e r e n, de tegenpartij met hare eigen wapens bestrijden; – *homines intelligentĭae*, eig. „menschen van verstand” dweepzieke secte in de Nederlanden omstreeks 1412, gesticht door Aegidius Cantor; – *homo aliēni juris*, lat. wie onder andere, inz. vaderlijke macht, of als slaaf onder de macht van een heer staat; in tegenst. met: *h. sui juris*, een onafhankelijk, zelfstandig mensch; – *h. novus*, z. ond. n o v u s; – *h. omnĭum horārum*, mensch van alle uren, d. i. die zich naar alles weet te schikken; – *h. proponit, Deus disponit*, de mensch wikt, God beschikt, vgl. lager onder h o m m e; – *h. proprĭus*, een eigen man, lijfeigene; – *h. sum, humāni nihil a me aliēnum puto*, ik ben een mensch en acht niets menschelijks mij vreemd (citaat uit Terentius); – *h. trium litterārum*, mensch van drie letters, d. i. iron. een dief (lat. *fur*); – *homuncĭo, homuncŭlus*, m. menschje, nietig, ellendig mensch, ventje; – **homme,** fr. (spr. *ómm'*) mensch, man; – *l'homme propose, Dieu dispose*, de mensch wikt, God beschikt, vgl. ond. h o m o; – *homme à bonnes fortunes*, z. ond. f o r t u n a; – **homme d'affaires,** m. fr. (spr. *omm' dafèr'*) zaakvoerder, zaakwaarnemer; hofmeester in een huis; – **homme de cour** (spr. *-koer*) hoveling; – **homme de fortune,** gelukskind, fortuinlijk mensch; – **homme de lettres,** geleerde, letterkundige; en wel zulk een, die zich voornamelijk met de litteratuur en de fraaie letteren bezighoudt; daarentegen: **homme lettré,** geletterd man, litterarisch ontwikkeld man; – **homme de main** (spr. *-mèǹ*), vastberaden, stout man; – **homme d'épée,** krijgsman; – **homme de qualité,** (spr. *ka-*), man van stand, een voornaam of aanzienlijk man; – **homme de robe,** rechter, rechtsgeleerde, getabberde; – *l'homme de Sédan*, Napoleon III; – *l'homme de Metz*, Bazaine; – **homme d'esprit,** (spr. *desprí*), man van verstand, van geest; – **homme d'état** (spr. *-detá*), staatsman; – **homme du jour** (spr. *zjoer*) man naar de mode; – **homme du monde,** man uit den hoogeren, althans beschaafden, fatsoenlijken stand; – **homo anemoskŏpus,** m. door G u e r i c k e uitgevonden werktuig, om de verandering in den dampkring aan te toonen, weermannetje; – **homulus,** m. mannetje, naam van een comedie uit de 16e eeuw, waarmee ten onrechte in verband wordt gebracht de uitdrukking „'t is hommeles” d. i. het is mis, in de war, er is ruzie.

homocéntrisch, adj. gr. (v. *homós, ē, ón*, gelijk, eenerlei) z. v. a. c o n c e n t r i s c h (z. ald.); – **homocéntrum,** n. gemeenschappelijke middelpunt; – **homodroom,** m. hefboom, waarbij macht en last aan éene zijde van het steunpunt zijn, b.v. de vuurtang; – **homoĕthnie,** f. (v. *ethnos*, volk) gelijke afstamming van hetzelfde volk, volks- of stamgelijkheid; – **homogamie,** f. gelijktijdige ontwikkeling der organen van beide geslachten; – **homogeen,** adj. gelijkslachtig, verwant, van eenerlei natuur, in ieder deel van dezelfde gesteldheid of vermenging, het tegengest. van h e t e r o g e e n; Geom. h o m o g e n e g r o o t h e d e n, die grootheden, welke door een en dezelfde eenheid gemeten worden; in de analytische meetkunde: grootheden, die evenveel afmetingen bezitten; – *homogeenkolen*, pl. El. kolen van gelijkmatige samenstelling als negatieve koolstof in booglampen; – **homogeniteit,** f. gelijksoortigheid; – **homograaf,** f. gr. door den Franschman Burnier uitgevonden instrument tot perspectief teekenen; – **homográm,** n. gelijkschrift, eenerlei, gelijksoortig letterschrift; iets dat met gelijke letters geschreven is, al is ook de uitspraak verschillend; ook: iets dat door gelijke lijnen begrensd is; – **homokarpisch,** adj. gelijkvruchtig; – **homologie,** f. overeenstemming, instemming; in de Gr. Kath. kerk z. v. a. c o n f e s s i o, kerkelijke geloofsbelijdenis; – **homoloog** of **homológisch,** adj. overeenstemmend, gelijkluidend, gelijknamig, Matth. op elkander vallend (homologe punten, lijnen enz.); Chem. in den vorm der samenstelling eene zekere overeenstemming vertoonende; – *homologe reeksen*, zulke reeksen van koolstofverbindingen, waarvan de opvolgende termen CH_2 in samenstelling van elkander verschillen; – **homologeeren,** barb. lat. gerechtelijk goedkeuren, bekrachtigen; – **homologātie** (spr. *t=ts*) f. gerechtelijke bevestiging van eenig stuk; gerechtelijke toestemming of volmacht tot voltrekking eener handeling; – **homologumĕnon,** n., pl. **homologumĕna,** algemeen voor echt gehouden schriften van het N. T.; – **homomállisch,** adj. Bot. eenzijdig, naar éene zijde gekeerd; – **homomórph(isch),** adj. van eenerlei gedaante; – **homoniem** of **homonýmisch,** adj. (van *ónyma, ónoma*, naam) gelijknamig; gelijkluidend (van woorden), maar met verschillende beteekenis, b.v. *degen* en *deegen*; dubbelzinnig; – **homonymie,** f. gelijknamigheid, gelijke klank van woorden van verschillende beteekenis; ook dubbelzinnigheid; – **homonўmon,** n., pl. **homonўma** en **homoniemen,** gelijkluidende woorden van verschillende beteekenis; – **homophaag,** z. o m o p h a a g; – **homophoon** of **homophōnisch,** adj. (van *phonē*, geluid) gelijkluidend; eenstemmig; – **homophonie,** f. gelijke klank, overeenstemming (van twee of meer stemmen in de muziek) ; **homophyllisch,** adj. gelijkbladig; – **homoptĕra,** n. pl. gelijkvleugeligen, eene soort der halfvleugeligen of h e m i p t ë r a (z. ald.); – **homosexualiteit,** f. geslachtelijke neiging tot personen van hetzelfde geslacht; u r a n i s m e z. a. ; – **homosexueel,** adj. geslachtelijke neiging hebben tot persoon van hetzelfde geslacht; – **homotónisch,** adj. gelijkstemmig, samenstemmend; Med. zich gelijkblijvend, met de zelfde kracht of spanning voortdurend; – **homoŏesie,** f. gr. (v. *oesĭa*, het wezen) gelijkheid of eenheid van wezen.

Homœon of **homoion,** m. gr. (*hómoios, a, on*,

gelijkend) gelijkend, gelijkvormig, gelijkenis; – **homœobiotiek,** f. gewaande kunst tot genezing door de in ieder lichaam nog voorhanden gezonde levenskracht; – **homœographie,** f. gr. (van *graphein*, schrijven) door Boyer te Nimes uitgevonden handelwijze om oude teekeningen en drukken snel en juist op steen over te brengen en juist en zeker te vermenigvuldigen, gelijkschrijving; – **homœomerie,** f. (v. *meros*, deel) gelijksoortigheid der deelen; de naar de meening van den griekschen wijsgeer Anaxagoras aan de massa's der afzonderlijke dingen gelijksoortige eerste bestanddeelen daarvan; – **homœopaath,** m. (vgl. p a t h o s enz.) degene, die zich in gelijken toestand of dezelfde stemming bevindt, gelijkgezinde, genoot, aanhanger der homœopatische methode (z. ond.); – **homœopathie,** f. Med. gelijklijdendheid of gelijksoortig lijden of verhouding, gelijke meening; ook z. v. a. de **homœopathische methode** (van Dr. H a h n e m a n n), bestaande in het aanwenden van zulke middelen tegen eene kwaal, die bij een gezonde juist die kwaal zouden teweeg brengen, b. v. purgeermiddelen tegen buikloop enz.; – **homœophōna,** pl. (van *phōnē*, geluid) Gram. overeenkomstig klinkende, of klankverwante woorden; – **homœophonie,** f. klankverwantschap; ook z. v. a. **homœophonika,** f. verzameling van gelijk- en bijna gelijkluidende woorden; – **homœoprophĕron,** n. 't aanvangen met dezelfde letters van vele achtereenvolgende woorden; b. v. *O Tite, tute, Tati tibi tanta, tyranne, tulisti*; – **homœoptōton,** n. overeenstemming van naamvalsbuiging; – **homœōsis,** f. (gr. *homoiōsis*) gelijkenis; onderwijs door gelijkenissen; – **homœoteleuton,** n. pl. **homœoteleuta,** gelijke of gelijkluidende woorduitgangen, rijmwoorden; – **homœotónisch,** adj. in klank gelijkende; – **homoisōesie,** f. (van *oesia*, het wezen) 't op elkander gelijken der wezens; onderscheiden van **homoōesie,** f. gelijkheid der wezens; – **Homoiōesiānen,** m. pl. in de kerkel. geschiedenis: aanhangers van de meening, dat Jezus niet van gelijk (*homoōesios*), maar slechts van gelijkvormig wezen (*homoioesios*) met God is geweest.

Homophagie, f. gr. (*homophagia*, van *hōmós*, rauw, en *phágein*, eten) 't rauw vleesch eten; – **homophaag,** m. rauwvleescheter.

Homophonie, homotonisch, z. ond. h o m o c e n t r i s c h.

homuncio, homunculus, zie onder *homo*; – **homuncionisten,** n. pl. aanhangers van Photin, die Jezus voor niet meer dan mensch hielden; – **homuncionieten,** n. pl. secte, die geloofde, dat alleen het lichaam van den mensch naar Gods beeld is geschapen; – **homunculus,** m. menschje, klein mensch, vgl. *Goethe's* Faust: een door een chemisch proces ontstane mensch, waartoe het recept reeds door *Paracelsus* werd gegeven.

Hondenasyl, n. verblijf voor losloopende honden of zulke, wier eigenaars tijdelijk afwezig zijn.

Hondsdagen, dagen van 23 Juli tot 23 Augustus (bij de Grieken o p ō r a) zoo geheeten naar de hondsster of Sirius, die dan te gelijk met de zon opkomt en ondergaat (kosmische op- en ondergang).

honestissĭmus, lat. (superl. van *honestus, a, um*, eerbaar, achtenswaard) hoogst achtbare, (als titel); – *honéstas*, f. eerbaarheid, achtbaarheid, waardigheid; – *honestas publĭca*, openbare eerwaardigheid, goede naam; – *hónest Jago*, eng. „de eerlijke Jago" ironisch gezegde van Shakespeare van een booswicht; ook in dien zin in het algemeen gebruikt; – **honesteeren** (lat. *honestāre*) eeren, vereeren, met aanzien bekleeden; – **honestine,** f. in kloosters: voorschoot.

Hongi, f. mal. inlandsche oorlogsvloot; – **hongitocht,** m. tocht met 't doel om te verdelgen, vernietigen; in den tijd der O.-I. Compagnie in de Molukken herhaaldelijk ondernomen tot uitroeiing der overvloedige specerijboomen.

Hongri, pl. oud-it. Hongaren, noemde men alle dukaten, die niet in Italië geslagen waren; – **hongroise,** f. fr. (spr. *ongroāz'*; eig. f. van *hongrois*, hongaarsch) hongaarsche dans.

Hong, n. chin. geld der kooplieden, welke met vreemdelingen handel drijven; – **Hongs** of **Hongkooplieden,** m. pl. d. i. zekerheidskooplieden, zulke Chineezen te Canton, welke met vreemdelingen zaken doen.

Honk, m. skand. haak.

honnét, adj. fr. (*honnête*, oudfr. *honeste*, van 't lat. *honestus, a, um*) eerlijk, rechtschapen, eerbaar, welvoeglijk, bescheiden, geschikt, zedig; hoffelijk, beleefd; dienstvaardig, welwillend. goedig, billijk, redelijk; – **honnête homme,** m. (spr. *onnét ômm'*) eerlijk, rechtschapen, braaf man; – **honnêteté,** f. (spr. *on-*) eerlijkheid, eerbaarheid, welvoeglijkheid, rechtschapenheid; – beleefdheid, hoffelijkheid, gedienstigheid.

Honneur, m. fr. (spr. *on-*, van 't lat. *honor*) eer; hoogachting; de **honneurs,** pl. eerbewijzingen, b.v. d e h o n n e u r s w a a r n e m e n, de behoorlijke eer bewijzen (b.v. aan zijne gasten), hen verwelkomen, onthalen, voordienen, onderhouden, begeleiden enz.; de eer des huizes ophouden; in 't kaartspel: de op elkander volgende hoogste troeven; – *par honneur*, eershalve; – **affaire d'honneur,** z. onder a f f a i r e; – **légion** (spr. *lézjion*) **d'honneur,** legioen van eer (eene fr. ridderorde); – **point d'honneur,** z. p o i n t; – **réparation** (spr. *t=ts*) **d'honneur,** eerherstelling; – **honneur et patrie,** „eer en vaderland", het devies van het legioen van eer.

honni soit qui mal y pense, fr. (spr. *onisoá ki malipáns*; het oud fr. *honny*, gehoond, beschimpt, van *honnir*, hoonen, provenç. *aunir*, it. *onire*, stamt van het duitsche *hohn*, h o o n, *hohnen*, h o o n e n, oudhoogd. *hônjan*, got. *haunjan*) gehoond, getrotseerd zij hij, die er wat kwaads van denkt! wie erg denkt, vaart erg in het hart (devies der door Eduard III van Engeland in 1350 gestichte o r d e van den K o u s e b a n d, nadat hij, naar men zegt, met die woorden den kouseband, die aan eene schoone danseres was ontvallen, had opgeraapt). Het gezegde was reeds vroeger in Frankrijk spreekwoordelijk (*Acta Sanctorum III*).

honor of *honos*, m. lat. (pl. *honōres*) eer(epost),

aanzien enz.; – *honos habet onus*, sprw. eer heeft last, een hooge staat brengt zijne bezwaren mede; – *honōris causa*, eershalve; – *ad honōrem*, ter eere eershalve; – *ad honōres*, volgens den rang of de waardigheid; – *in honōrem*, ter eere; – *honōres mutant mores*, sprw. waardigheden of eereposten veranderen de gebruiken, het gedrag; andere stand, andere zeden; – *honor di littĕra*, oud-it. Kmt. vereering van den wisselbrief, zijne aanneming tot betalen; vandaar **honor-dagen,** z. v. a. respijtdagen (z. ald.); – acceptatie *per honor*, aanneming der betaling (van een wissel) ter eere van den trekker, d. i. om zijn eerlijken naam te redden; – **honoraat,** m. (*honorātus*) geleerde, met een eerepost bekleede, een gehonoreerde; inz. opper-ordesgeestelijke; z. ook onder honorant; – **honorant,** m. iemand die een wissel *per honor* (z. boven) accepteert (intervenient); terwijl hij te wiens eer en voor wiens rekening hij accepteert de **honoraat** heet; – **honorarium,** lat. of **honoraire,** fr. n. eereloon, eeregift, vereering of vergoeding, schrijvers- of auteursloon, betaling van geneesheeren, schrijvers enz. voor hunne diensten; – **honorarius,** lat. **honoraire,** fr. m. wie slechts den titel van een ambt heeft zonder bezoldiging en zonder dienstplichten; – **honorair-lid,** eerelid, lid van eer; – **honoreeren,** lat. (*honorāre*) eeren, hoogschatten, in eere houden ook betalen (wissels, enz.); beloonen, het eereloon geven; Mar. eene klip, eene kaap vermijden; – een wissel honoreeren, hem inlossen, aannemen en daarop betalen; – **honorābel,** adj. eerwaardig, eervol, eerbaar, loffelijk, aanzienlijk, deftig, prachtig; – **honoránt,** m. die een wissel voor rekening van een ander aanneemt; – **honoratiōren** (spr. *ti=tsi*) pl. (*honoratiōres*, comp. van *honorāti*, geëerden) notabelen, voorname of aanzienlijke personen eener plaats, menschen uit hoogere standen; – **honorātie** (spr. *tie=tsie*) f. vereering; aanneming en inlossing van een wissel; – **honorifice** adv. (v. *honorificus, a, um*, eervol) op eervolle wijze, roemvol; – **Honorius** en **Honoria,** mans- en vr. naam: de eervolle, geëerde; – **honourable,** adj. eng. (spr. *ónnerabl'*) z. v. a. honorabel, inz. als titel: edel, gew. afgek. **Hon.**

Honovar, (moderne verminking door *Anquetil-Duperron* van *Ahuna vairya*, zooals in het Avesta het heiligste gebed der Perzen wordt genoemd), het woord, dat de wereld schept, het scheppend woord in de leer van Zoroaster, vgl ō m.

honteux, fr. (spr. *hoṅteu*; v. *la honte*, de schaamte, schande, it. *onta*, provenç. *anta, onta*, van 't oudd. *hônida, hôna*, schande, hoon) beschaamd, schaamachtig, verlegen, bloode; schandelijk, onbetamelijk; – *partie honteuse*, schaamdeelen, deelen die de schaamte gebiedt te verbergen.

Honved, m., pl. **Honveds,** hong. (v. *hon*, vaderland en *ved*, bescherming, verdediging) vaderlandsverdedigers, volksmilitie, landweer, in tegenstelling met de voor soldij aangeworven soldaten, in den hong. volksoorlog van 1848 en 1849; thans (eig. *Hondvedseg*) de landweer in Hongarije.

Hoofdstroomlamp, f. El. een soort booglamp' ook sevelamp genoemd, z. a.

Hook, m. eng. (spr. *hoek*) haak.

Hook. (J.) of **Hook. fil,** bij natuurwetensch. benamingen afk. voor J. D. Hooker, directeur van den plantentuin te Kew (gest. 1865).

Hookah, hooka, f. eng. (spr. *hoeka*; duitsch *huka*, f., hindost, *hoekkah*, tabakspijp, van 't perz.-arab. *hoekkah*, kleine ronde doos, ook flesch, door welke de tabaksrook gaat) oostindische tabakspijp met zeer lang elastiek roer, waarin de rook door eene flesch met water gaat, turksch: sjoeboek.

Hooker, m. eng. (spr. *hoeker*; v. nederl. hoeker, eig. vaartuig dat met hoekwant vischt) hollandsch breed en plat, van achteren rond vaartuig met twee masten, z. hoeker.

Hookesche sleutel, m. kogelgewricht, b.v. het heupgewricht.

Hoornist, m. (nederl. met bastaarduitgang), hoornblazer.

Hop., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor D. H. Hoppe (gest. 1846).

Hope, f. eng. (spr. *hoop*) de hoop; – *forlorn hope*, oudtijds z. v. a. enfants perdus (z. ald.).

Hopkinsonschakeling, f. El. meerleiderschakeling om een hoogere spanning te krijgen.

Hopletiek, hopletika, f. gr. (van *hóplon*, gereedschap, wapen) wapen- of wapeningsleer; – **hopliet,** m. gr. (*hoplítēs*) zwaar gewapend strijder te voet; – **hoplochrisma,** n. wapenzalf, waarmede men naar een oud bijgeloof de wapens bestreek, om de daarmede toegebrachte wonden te heelen; – **hoplomăchus,** m. geharnast strijder; – **hoplomachie,** f. kamp in volle wapenrusting; – **hoplomochlion,** n. ieder heelkundig werktuig, dat op het gansche lichaam kan aangewend worden; – **hoplotheek,** f. wapenkamer.

Hóplometer, m. gr. (v. *hoplē*, hoef) hoefmaat, hoefmeter, toestel uitgevonden door den fr. veearts Riquet, om den paardenhoef te meten, ten einde daarnaar een juist passend beslag te maken; – **hoplemetrie,** f. hoefmeting, maatneming tot het hoefbeslag.

Hopp, z. v. a. **Hop.**

Hóppelpoppel, n. russ. drank uit rum, eidooier en suiker met thee of heet water.

Hopperboy, m. eng. (eig. huppeljongen, v. *hopper*, huppelaar en *boy*, jongen) zich draaiende hark, die het te malen koren omkeert om het af te koelen.

Hoqueton, n. fr. (spr. *hokk'tóṅ*) ambtsrok der politie-dienaars; gerechtsdienaar.

Hor, f. hebr. waarsch. thans Dschebel Nebi Haroen = Aronsberg) bergtop op de grens van Edom, waar *Aāron* stierf, *Numeri* XX, 28.

hora, f. lat. (ook gr. *hōra*, dat echter oorspr. het jaargetijde beteekent) uur; – *hora locōque consuēto*, afgek. H. L. Q. C. op den gewonen tijd en aan de gebruikelijke plaats (op universiteitsplakbrieven en in gelegenheidsschriften); – *hora ruit* (spr *ruït*) de tijd snelt heen; – *horae*, pl. zing- en biduren, uurgezangen of uurgebeden in de kloosters; vandaar *horas* zingen; – *horae canonĭcae* of **kanonische horen,** ook *h. regulāres*, voorge-

schreven biduren, uurgebeden of gezangen, de tot afzingen bepaalde uren in kloosters enz., weleer daggetijden geheeten, waarvan er 7 waren: de m e t t e(n) (te middernacht), de p r i m a, de t e r t i a, de s e x t a, de n o n a, de v e s p e r en de c o m p l e t e; – *horis subsecīvis*, in de bijuren; – *horarius, a, um*, adj. lat. op de uren betrekking hebbende; – *annulus horarius*, uurring; – **Horen,** f. pl. gr. (*Horai*, lat. *Horae*) Myth. de Tijdgodinnen, Uurgeleidsters, drie godinnen der jaar- en daggetijden of der tijdwisselingen in 't algemeen, ook van orde en regelmaat, van het schoone en beminnenswaardige; zij zijn dochters van Z e u s en T h e m i s (z. ald.).

Horda, ook o r t a, f. afdeeling turksch voetvolk, inz. bij de voormalige J a n i t s j a r e n.

Horde, f. (v. s. hetzelfde als 't vorige) menigte nomadische tataarsche familiën, een zwervend leger, bende. – Het ned. woord *horde* voor: vlechtwerk van teenen of rijshout, is van germaanschen oorsprong.

Hordĕum, n. lat. gerst; – **hordeaceën,** f. pl. lat. (*hordeacĕae*) plantengeslacht uit de familie der Grassen; – **hordeŏlum,** n. (verklw. v. *hordĕum*) Med. gerstekorrel aan het oog.

Horebieten, m. pl. partij der H u s s i e t e n, zoo geheeten naar hare vergaderplaats, een berg in Bohemen, dien zij naar den arab. berg H o r e b (eig. *chôreb*) noemden.

Horen, pl. z. ond. *hora*.

Horismos, m. gr. (*hŏrismós*, v. *horídzein*, begrenzen, *hŏros*, grens) begrenzing, inz. van een begrip, begripsbepaling, z. v. a. d e f i n i t i e; – **horismographie,** f. grensbeschrijving van een land; – **horismologie,** f. verklaring van (kunst)-uitdrukkingen in eene taal; – **horismológisch,** adj. uitdrukkingen betreffende, gevende; verklarend; – **horismológicon,** n. verklarend woordenboek; – **horizon,** m. (*horidzōn*, begrenzend) het vlak, welks omtrek daar ligt, waar hemelgewelf en aarde elkander schijnen te snijden, begrensde omvang, gezichtskring, gezichtseinder, kim; begrenzing, beperking. „Dat is of gaat b o v e n z ij n h o r i z o n," boven zijne bevatting, zijn begrip; – **horizontaal,** adj. (*horizontalis*) nw. lat. evenwijdig met den horizon, waterpas; – **horizontale-projectie,** z. p r o j e c t i e; – **horizontale-balans,** waterbalans, waterpas, werktuig om eene waterpaslijn of -vlakte te meten; – **horizontaliteit,** 't waterpas liggen.

Horla, m. een aan de aarde gebondene, schim.

Horloge, z. ond. h o r o d i c t.

Hormat, mal. eerbetuiging, de h o n n e u r s z. a.

Horme, f. gr. (*hormē*, *hormaō*, ik wek op, ik beweeg) natuurlijke aandrift, instinct; drijfveer, beweegreden; – **hormon,** n. het inwonend vermogen, de levenskracht. Med. physiologische stof, die chemische bestanddeelen, klierafscheidingen naar de verschillende lichaamsdeelen voert.

Hormiga, f. sp. mier.

Hornpipe, f. eng. (sp. *hórnpaip*) doedelzak, h o r n e p ij p; inz. in het prinsdom Wallis, daarnaar ook een matrozendans.

Hornsch., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor C. F. Hornschuch (gest. 1850).

Horodict, m. gr. (vgl. *hora*) uurwijzer; – *horodictĭum meridionāle*, n. werktuig om den waren in middelbaren tijd, en omgekeerd, over te brengen; – **horographie,** en **horologiographie,** f. uurbeschrijving, kunst om zonnewijzers te maken, z. g n o m o n i e k; – **horologĭum,** n. lat. (v. 't gr. *horológion*), **horologe** of (volgens de uitspraak) **horloge** n. (spr. *g=zj*) uurwijzer; zakuurwerk; in de gr. kerk een boek, waaruit men dagelijks de kanonische horen zingt; – **horológen,** pl. uitroepers der uren (slaven in de oudheid); – **horometer,** m. uurmeter; – **horometrie,** f. uurmeting, kunst der uurindeeling; – **horoskoop,** m. (gr. *horoskŏpos*) uurwaarnemer, planeetlezer, voorspeller van iemands lot uit den stand der sterren tijdens zijn geboorteuur; – **horoskoop,** n. verk. van **horoskopĭum** (gr. *horoskopeion*) uuraanwijzer of tafel der dag- en nachtlengten voor alle plaatsen en alle tijden; het punt der ekliptika, dat bij de geboorte van een mensch in den horizon opgaat; ook z. v. a. h o r o s k o p i e; – z ij n h o r o s k o o p t r e k k e n, uit den stand der sterren iemand waarzeggen, zijne planeet lichten; – **horoskopie,** f. 't waarzeggen uit den stand der sterren, planeetlezen, vgl. n a t i v i t e i t.

Horópter, m. gr. (v. *hŏros*, grens, doel, en *optēr*, beschouwer, kijker, van *óptein*, beschouwen, zien) oogdoel, vlak, waarin alle bij bepaalden oogstand enkelvoudig (niet dubbel) geziene punten liggen.

Horror, m. lat. (v. *horrēre*, sidderen, ijzen, verschrikken) huivering, rilling; schrik, ontzetting, afschuw; – *horror vacŭi*, m. Phys. afkeer van het ledige, dien men eertijds der natuur toeschreef, om daardoor vele verschijnselen, b. v. het opstijgen van het water in de pompen, te verklaren; – **horreur,** f. fr. (spr. *orr*–) ontzetting, afschuw, ijzing, afgrijzen; afschuwelijkheid, gruwel; – **horreurs,** pl. afschuwelijkheden, gruwelen; – **horribel,** lat. (*horribĭlis, e*), en **horréndisch** (*horréndus, a, um*), adj. ontzettend, afschuwelijk, ijselijk, vreeselijk, vervaarlijk; – *horribĭle visu*, verschr. om te zien; – *horribĭle dictu*, verschrikkelijk om te zeggen; – **horribiliteit,** f. verschrikkelijkheid, ijselijkheid; afschuwelijkheid; – **horresceeren** (lat. *horrescĕre*), huiveren; verfoeien, een afgrijzen hebben; – *horresco referens*, lat. ik ijs alleen bij de gedachte daaraan; – **horridus,** adj. verstijvend, ruw; wild, akelig, vreeselijk; Bot. zeer ruw, van stijve stekels of doorns voorzien; – **horriditeit,** f. nw. lat., ruwheid, wildheid, schrikkelijkheid enz.; – **horripilātie** (spr. *t=ts*) f. nw. lat. Med. koortsachtige huivering.

hors, fr. (spr. *hôr*; oudfr. *fors*, provenc. *fors*, *fóras*, v. 't lat. *foris*, daar buiten, *foras*, eruit) buiten; behalve, uitgenomen; – *hors de combat* (spr. *hor de koǹbá*) buiten gevecht, niet in staat om te strijden; – *hors de la loi* (spr. *–loá*) buiten de wet, vogelvrij; – *hors de saison* (spr. *–sèzoǹ*) te onpas; z. ook onder g e n r e; – **hors d'œuvre** (spr. *–deuwr'*) bijwerk, iets ontbeerlijks, overtolligs; ook den eetlust opwekkend klein gerecht, dat vóór de soep wordt opgedischt, bijgerecht.

Horse, n. eng. (spr. *hors'*) paard; – **horseguard,** f. garde te paard; – **horseman,** m. (spr. *-men* ruiter; – **horsemanship,** f. (spr. *-sjip*) rijkunst, 't rijden; – **horse-steak,** fr. (spr. (*-stek*) paardebiefstuk; – **horseway,** m. (spr. *-oeëe*) paardenweg (tegenst. met voetpad).

Horsf., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor T. Horsfield (gest. 1859).

Hort., bij plantennamen afk. voor *hortorum*, der tuinen of voor *hortulanorum*, der tuiniers, hetwelk beteekent dat de naam der plant of de bedoelde variëteit in de tuinen ontstaan of door tuiniers is vastgesteld.

Hortamen, hortatie (spr. *tie=tsie*) z. ond. h o r t e e r e n.

Hortensia, f. nw. lat. (van *hortus*, tuin) vr. naam: tuinierster, tuinvriendin; Bot. japansche roos, een bekend uit China en Japan afkomstig pronkgewas (zoo genoemd naar de in 1781 gest. sterrenkundige Hortense Lapeaute); – **horticultuur,** f. tuinbouw, tuinierkunst, tuinderij; – **horticulturist,** m. tuinbouwer, tuinier; – **hortoloog,** m. lat. gr., tuinkundige, tuinvriend, inz. bloemenplanter; – **hortologie,** f. tuinbouwkunde; – **hortológisch,** adj. tuinbouwkundig; – *hortus siccus*, m. lat., eig. droge tuin, kruidenboek; – **hortulanus,** m. lat. tuinier, tuinopziener.

horteeren, lat. (*hortāri*), vermanen; – **hortāmen,** n., pl. **hortamīna,** aansporing, opwekkende, aansporende middelen; – **hortātie** (spr. *tie=tsie*), f. (lat. *hortatĭo*) f. vermaning; – **hortatief,** lat. (*hortativus, a, um*) of **hortatōrisch,** adj. nw. lat., vermanend, opwekkend, tot vermaning dienende.

Hortus, enz. z. onder h o r t e n s i a.

Horus of O r, m. een egypt. god, zoon van Osiris en Isis, afgebeeld met een sperwerhoofd; hij stelt de zon in hare volle zomerkracht voor en werd door de Grieken met Apollo gelijkgesteld (hieroglyphisch *Hor*, *Har* of *Her*, waarsch. licht beteekenend).

hos, arab. een middel om visch te bedwelmen, ten einde ze gemakkelijk te vangen, ook s e h r s e m e k geheeten.

Hosēas, of **Hosēa,** hebr. (*hōschēa*, redding, hulp) mansn., een der zoogen. kleine profeten, van 't O. T.

hosiánná, gew. **hosanna,** hebr., geef heil (*Psalm*, 118, 25); als groetuitroep, *Matth.* 21, 9; *Marc.* 11, 9; *Joh.* 12, 13.

Hospes, m. lat. (pl. *hospĭtes*) in 't algemeen vreemdeling; gast, gastvriend, huisvriend; waard, gastheer, Med. de drager van een parasiet; iemand die bijv. wormen heeft is daarvan de hospes; – *pro hospĭte*, als gast; – **hospice,** z. lager h o s p i t ĭ u m; – **hospitáál,** adj. (lat. *hospitālis, e*) gastvrij, herbergzaam; – het **hóspitaal,** huis van verpleging, ziekenhuis, gasthuis, l a z a r e t; – **hospitaal-koorts,** kwaardaardige koorts, die vroeger soms in groote ziekenhuizen ontstond, ook l a z a r e t h k o o r t s geheeten; – **hospitalarius,** m. nw. lat., opzichter over een armen- of ziekenhuis; – **Hospitaal-ridders, Hospitalieten,** de barmhartige broeders, orde van geestelijke ridders, met en naast de T e m p e l i e r s de machtigste geestelijken in Palestina ten tijde der kruistochten, zoo geheeten naar de verpleging der zieken, welke zij zich tot taak stelden; – **hospitaliet,** m. gasthuisverpleegde, hospitaalzieke; – **hospitalière,** f. fr. in Z. Frankrijk: vondeling; – **hospitaliteit,** f. lat. (*hospitalĭtas*) gastvrijheid, herbergzaamheid; – **hospiteeren** (lat. *hospitāri*), gast zijn, bij iemand zijn intrek nemen, te gast gaan; als vreemdeling of gast iets bijwonen (b. v. voorlezingen); – **hospitánt,** m. (*hospĭtans*) hoorgast, toehoorder door vergunning, bij voorlezingen, iemand die een les of voorlezing een enkel maal bijwoont; – **hospiticida,** m. gastmoorder, iemand, die zijnen gast vermoordt; – **hospitium,** of fr. **hospice** (spr. *ospiés'*) n. herberg, verblijfplaats; inz. klein klooster of ordeshuis tot herberging van doorreizenden; drinkgelag der studenten; – *hospitĭum publĭcum*, z. v. a. p r o x e n i e (z. ald.).

Hospodār, m. slav. (oudslav. en russ. *gosdoparj*; vgl. d e s p o o t) Heer, een titel der vorsten in Moldavië en Walachije; – **hospodoraat,** n. diens waardigheid en land.

Host., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor N. T. Host (gest. 1834).

Hostagium, n. mid. lat. (van *hospes*, fr. *hôte*) z. v. a. c a n t o n n e m e n t.

Hostenditium, n. mid. lat. (van *hostis*, voor leger, veldtocht) ook **hostendienst,** door de vazallen aan den leenheer toegebrachte hulp in geld tot bestrijding der oorlogskosten.

Hosteria, f. sp., o s t e r í a, it. (v. 't mid. lat. *hostis*, provenc. *hoste*, it. *oste*, gast, waard, lat. *hospes*) herberg, spijshuis, eethuis, open tafel.

Hóstie, f. lat. (*hostĭa*) eig. offerdier, slachtoffer, avondmaalsbrood, in de R. Kath. kerk: h. ouwel, het hoogwaardige, z. o b l a a t; – **hostiarius,** m. z. v. a. o s t i a r i u s.

hostiél, adj. lat. (*hostīlis, e*; van *hostis*, vijand, oorspr. vreemde, vreemdeling), als adv. *hostilĭter*, vijandelijk, vijandig; – *hostīli anĭmo*, vijandig gezind; – **hostiliteit,** f. vijandigheid, vijandelijkheid; – **hostilitium** (spr. *ti=tsi*) n. mid. lat., oorlogsopbrengsten.

hot, adj. eng. heet; – **hot-cockles,** pl. eng. (eig. heete jonge hanen) handjeplak, een eng. matrozenspel (fr. *main-chaude*); – **hot-cross-buns,** pl. eng. heete broodjes met een kruis gemerkt, die op Goeden Vrijdag gegeten worden; – **hotflue,** m. eng. (spr. *-fljoe*; v. *hot*, heet en *flue*, schoorsteenpijp, rookvang) uit heete buizen samengesteld droogtoestel voor fijne katoenen stoffen (mousseline); – **hot-house,** n. (spr. *hous*) warme plantenkas.

Hôtel, n. fr. (spr. *otél*, v. 't oudfr. *hostel*, provenç. *hostal*, *ostal*, van 't mid. lat. *hospitale*, *hospitalis*, gastvrij verblijf, gastwoning, paleis; vgl. h o s p i t a a l en h o s p e s) groote voorname herberg, aanzienlijk logement; paleis, groot woonhuis, heerenhuis; – **Hôtel-Dieu** spr. *-djeu*), eig. Gods-huis; groot ziekenhuis te Parijs; – **hôtel de ville,** f. (spr. *-dwiell'*) het stad- of raadhuis; – *hôtel garni*, z. g a r n i onder g a r n e e r e n; – **hôtelier,** m. (spr. *oteljé*)

waard; – **hôtelière,** f. waardin; – **hôtellerie,** f. herberg, logement.

Hotflue, z. onder h o t.

Hotspur, m. eng. heetspoor, oorspr. de bijnaam van den uit Shakespeare's Hendrik IV bekenden driftigen Henry Percy; in het algemeen: een heethoofd, een driftkop.

Hóttentotten, m. pl. in hunne eigen taal Khoi-khoin (menschen), inboorlingen van Z.-Afrika; oneig. ruwe, onbeschaafde, domme menschen; – **hottentotáde,** f. een hottentottenlied; – **hottentotschort,** f. Med. verlengde schaamlippen.

Hottonia, f. waterviolier.

Höttr, m. skand. hoed.

Houári en **houri,** n. (spr. *hoe-*) open vaartuig met twee masten en hooge, driehoekige sprietzeilen, inz. in Frankrijk.

Houille, f. fr. steenkool, naar Hullioz te Luik zoo genoemd.

Houle, f. fr. (spr. *hoel'*) deining van het (zee) water.

Hound, m. eng. jachthond; b. v. s t a g h o u n d, hond voor de hertenjacht; – f o x h o u n d, hond voor de vossenjacht.

Hour, f. eng. (spr. *our*) uur.

Houri (spr. *hoeri*), pl. **Houris,** arab. (eig. perz., van 't arab. *hoer*, pl. van *ahwar*, gazellenoogig, schoonoogig) verblindend blanke paradijsmaagden, verrukkelijk schoone, altijd jeugdige vrouwen, gezellinnen der zaligen in Mohameds paradijs; oneig. schoone, aanminnige vrouw of maagd.

House, n. eng. (spr. *hous*) huis; – *house of detention* (spr. *diténsjun*), huis van arrest; – *house of commons*, n. eng. huis der gemeenten, lagerhuis, de engelsche 2de kamer; – *h. of lords* of *peers* (spr. *-piers*), huis der lords, hoogerhuis in Engeland, de engelsche 1e kamer; – *house of convocation*, parlement voor de inwend. wetgeving der anglic. kerk; – **house-breaking,** f. (spr. *ae=ee*) inbraak van dieven; – **household,** n. (spr. *hoold*) huishouding, familie, gezin; – **householder,** m. huisvader, iemand, die een eigen haard heeft; – **household-suffrage,** n. (spr. *suffridzj*) stemrecht der huisvaders, huismansstemrecht.

Houssard, f. fr. (spr. *hoessâr*), z. h u z a a r; – **houssarde, hussarde,** f. hongaarsche dans.

Housse, f. fr. (spr. *hoes'*) dekkleed van paarden; overtrek van meubelen (stoelen, kanapee's) enz.; – *housse de carrosse*, overtrek van een koets.

Houstonia, f. lat. een plantengeslacht uit de familie der *Gentianeën.*

Houwitser, z. h a u w i t z e r.

Howádji, m. in Egypte: vreemdeling.

Hpp., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor D. H. Hoppe (gest. 1846).

Hrtg., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor Th. Hartig (gest. 1880).

Hst., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor J. F. W. Herbst (gest. 1807).

Huáca, f. pl. **huácas,** grafsteden der oorspr. bewoners van Peru, vierhoekige gebouwen van steen of aarde, waarin de overledenen in zittende houding werden bijgezet.

Huaco, z. g u a c o; – **huano,** z. g u a n o.

Hubért, Huibert, Húgibert, of nw. lat. **Hubértus,** oudd. mansn. (oudd. *Hugubert, Hugi-bert*, van *hugu, hugi*, geest, got. *hugs*, verstand; vgl. B e r t h a) de door zijn geest beroemde of schitterende; de heilige H u b e r t u s, beschermer of patroon der jagers; de **Hubertsorde,** eene ridderorde ter eere van de jacht gesticht; – **Hubertine, Huberta,** vr.naam: de door verstand beroemde.

Hucker, huker, m. hoogd. (spr. *hoe-*) hoeker; vgl. h o o k e r en h o e k e r.

Huds., afk. voor W. Hudson (gest. 1793).

Hueb., afk. voor J. Huebner (gest. 1826).

Huĕba, Uiba, Uĕba, f. eene vruchtmaat in Tunis = 31 tot 37 liter.

Huérta, f., pl. **huertas,** sp. (v. 't lat. *hortus*) eig. tuin; kunstig besproeide landerijen in Z. Spanje.

Hüg., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor K. A. A. von Hügel (gest. 1870).

Hugenoten, m. pl.(fr. *huguenots*) oorspronkelijk spotnaam der G e r e f o r m e e r d e n in Frankrijk (eig. een verklw. van *Hugon, Hugo*, en oorspr. de eigennaam van een ketter en samenzweerder, of van *Hugo Capet*, die volgens de overlevering spookte op een heide bij Tours, waar zij aanvankelijk hun godsdienstoefeningen hielden; waarschijnlijk echter is het woord uit *idgnohs* (*iguenots, ignots, egnots, eugenots*) d. i. Eedgenooten, zooals de Gereformeerden te Genève zich noemden, omdat zij tot het zwitsersch eedgenootschap behoorden, tengevolge waarvan men in Frankrijk G e r e f o r m e e r d e n en E e d g e n o o t e n voor woorden van dezelfde beteekenis hield); – **hugenótisme,** n. godsdienst der Hugenoten.

Hugo, Huig., oudd. mansn.: verklw. van H u b e r t, H u g i b e r t (z. ald.).

Huile, f. fr. (spr. *uïel*) olie; – *à l'huile*, in olie b. v. *sardines à l'huile.* sardijnen in olie; ook de naam van oliedikke, gekleurde likeur b. v. *huile d'anisette.*

Huissier, m. fr. (spr. *wiesjé*; uit het lat. *ostiarius*, mid.lat. *ustiarius*, it. *usciere*, van 't oudfr. *huis*, provenç. *uis, us*, it. *uscio*, lat. *ostium*, deur) deurwachter; gerechtsbode en -schrijver, deurwaarder.

Huisvlijt, f. handenarbeid als middel tot bezighouden en geldwinni g in huis; vgl. *slöjd*; – **huisvlijtschool,** f. inrichting waar onderwijs gegeven wordt in dergelijk handwerk.

hujus, scil. *mensis*, afgek. *huj.*, lat. (genit. van *hic, haec, hoc*, deze, enz.) van deze of van dezelfde, dezer (n.l. maand); – *hujus anni*, dezes jaars; – *hujus loci*, dezer plaats.

Huka, z. h o o k a.

Hulda, H o l d a, duitsche vr.naam (v. s. oudhoogd. *Holda*, van *hold*, got. *hulths*, liefelijk, bevallig); de liefelijke, door zachte bekoorlijkheid bloeiende; jachtgodin bij de oude Duitschers; v. a. een demon der zielen.

Hulk, f. eng. (oudhoogd. *holcho*, verwant

met het gr. *holkas*, trekschip) scheepsromp; ook soort van vrachtschip; inz. onttakeld schip tot opneming van misdadigers.

humaan, adj. lat. (*humānus*, a, *um*, van *homo*, mensch) menschelijk, menschlievend, vriendelijk, gedienstig, goedwillig; – **humaniōra,** n. pl., liever **humaniteitsstudiën,** of **humanistische studiën,** f. pl. schoone kunsten en wetenschappen, die den mensch tot mensch vormen; inz. de oude zoogen. klassieke talen en de oudgr. en lat. litteratuur en oud-heidkunde; taal- of schoolgeleerdheid; vandaar het **humanisme,** nw. lat., stelsel van opvoeding en onderricht, dat de hoogere menschvorming bij voorkeur op de aanleering der oude talen en hare letteren bouwt; men zou het de litteraire kant van de renaissance kunnen noemen; oorspronkelijk geeft de naam een tegenstelling te kennen met de supranaturalistische wereldbeschouwing van het Christendom, later in tegenst., met p h i l a n t r o p i n i s m e (z. ald.); – **humanist,** m. taal- of schoolgeleerde, die de humaniora beoefent en onderwijst, vgl. p h i l o l o o g; – **humaniseeren** (spr. *s=z*) barb.lat. (fr. *humaniser*) menschelijk, beschaafd maken, veredelen; – **humaniseering,** f. vermenschelijking, beschaving; – **humanitarisme,** n. fr. (*humanitarisme*, v. *humanitaire*, gezellig verkeer in zijn inrichtingen betreffende) inwendige inrichting en regeling der menschelijke samenleving, eene sedert 1839 ontwikkelde communistische richting; – **humanitair,** adj. op humanitarisme betrekking hebbende; – **humaniteit,** f. lat. (*humanĭtas*) menschheid, menschdom, edele menschennatuur en de daarop berustende menschenwaarde; menschelijkheid, menschlievendheid; menschen-liefde, vriendelijkheid, goedheid, menschelijk gevoel, eigen aard der menschen.

Humātie (spr. *t=ts*) f. lat. (*humatĭo*, v. *humāre* beaarden, v. *humus*, aarde, aardbodem) beaarding; – **humble,** fr. (spr. *uiñbl'*; van 't lat. *humĭlis*, en dit v. *humus*, aardbodem) laag, gering; bescheiden, nederig, deemoedig, onderdanig.

Humb., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor A. von Humboldt (gest. 1859).

Humbug, m. eng. een vooral in N.Amerika gebruikelijk woord voor bedrog, misleiding door verdichting, bedrog en leugen in een eerbaar kleed, grootsprekerij, snorkerij (vg. sommigen ontstaan uit samentrekking van *Hume of the bog*, d. i. Hume van 't moeras, naam van een schotschen edelman tegen 't einde der 17de eeuw, die wegens zijne snoeverijen zoo berucht was, dat men een lang snorkend gesnap een *Hume of the bog* noemde; vg. anderen van *to hum* = gonzen, oneig. bedriegen en *bug*, meikever, spook, boeman en vg. weer anderen van Hamburg (over welke plaats valsche oorlogsberichten Engeland in de 18de eeuw bereikten) oorspr. stellig een persoon, die misleidt).

humecteeren, lat. (*humectāre*, van *humectus*, vochtig, *humēre*, vochtig zijn) bevochtigen; – **humectantia** (spr. *ti=tsi*) n. pl. Med. bevochtigende geneesmiddelen; – **humectātie** (spr. *tie=tsie*) f. bevochtiging, natmaking; – **humectief,** adj. bevochtigend.

humeraal, adj. nw. lat. (van 't lat. *humĕrus*, schouder) den schouder betreffende of daartoe behoorende; – **humerāle,** n. schouderdoek onder het misgewaad der r.kath. priesters.

Humeur, f. fr. (spr. *umeur*, eig. vochtigheid, van 't lat. *humor*; vgl. h u m o r) gemoedsgesteldheid, -stemming, inborst, aard, opgeruimdheid, luim, goede luim, b. v. in z ij n h u m e u r z ij n; soms ook kwade luim, b. v. d i e k n a a p t o o n t z ij n h u m e u r; – *bonne humeur* (spr. *bonnuméur*), goede luim; – *mauvaise humeur* (spr. *mowèzumeur*) kwade luim.

Humicubatie, f. z. onder h u m u s.

humide, adj. fr. (lat. *humĭdus*, *a*, *um*) vochtig, nat, waterig; – **humiditeit,** f. vochtigheid, het vocht, nat.

humifusus, *a*, *um*, lat. Bot. nedergestrekt.

humiliëeren, lat. (*humiliāre*, v. *humĭlis*, *e*, nederig; vgl. *humble*) vernederen, verootmoedigen, beschamen; – **humiliánt,** adj. vernederend verootmoedigend; gevoelig, spijtig; – **humiliātie** (spr. *t=ts*) f. (*humiliatĭo*) onderwerping, vernedering, verootmoediging, beschaming; – *humilis*, lat. Bot. laag; – **humiliteit,** f. (lat. *humilĭtas*) nederigheid, ootmoed; – **humiliaten,** pl. adellijke vereeniging in de 11de eeuw in Lombardije ontstaan.

Humine enz., z. onder h u m u s.

Humōr, m. lat. 1) vochtigheid, het vocht, nat; – *humor aquĕus* (nw.lat.). waterig vocht, en *humor vitrĕus*, glasachtig vocht in het oog; *humor lacrymālis*, tranenvocht; *humōres peccantes*, pl. ziekelijke sappen; 2) (it. *umóre*, eng. *húmor*, spr. *jóemur*, v. lat. *hūmor*, vochtigheid; de vroegere artsen leiden namelijk uit de vermenging der vochtige en droge elementen in het lichaam den toestand van het lichamelijk en geestelijk welbevinden af, en zoo kreeg het woord *humor* de beteekenis van s t e m m i n g, goede of slechte luim, enz.) schertsende, vroolijke luim; het verhevene in het komische en door het komische bereikt; datgene, wat aan het komische aesthetische waarde geeft; – **humoraal systeem,** n. of **humorale pathologie,** f. geneeskundig stelsel, ziektekunde, waarin men de oorzaken van alle ziekten in de vochten zoekt (in tegenst. met s o l i d a i r e p a t h o l o g i e); – **humorale pathologen,** m. pl. artsen, die deze leer aanhangen; – **humoreske,** f. luimig geschreven vertelling of vertoog; – **humorist,** m. luimig schertser, luimig schrijver, iemand, die het midden houdt tusschen den k o m ĭ c u s en s a t y r ĭ c u s; ook aanhanger van het humoraal systeem (z. boven); – **humoristisch,** adj. luimig (grillig), welgeluimd; h u m o r hebbend; – **humoriseeren** (sp. *s=z*) met luimigheid (humor) schrijven en voorstellen.

Humpback, m. eng. (spr. *-bek*) bochel.

Humus, m. lat., in 't alg. aarde, aardrijk, bodem, aardbodem; inz. plantaarde, damaarde, teelaarde, aardachtig overschot van vergane

dieren- en plantenlichamen; – **humine,** f. zwarte in eene bijtende potaschoplossing niet oplosbare stof der damaarde; is zij daarin oplossing dan heet zij **humine-zuur,** n.; – **humicubatie,** f. (spr. *t=ts*) lat. (v. *cubare*, liggen, slapen) liggen op den blooten grond.

Hundred, n. eng. (spr. *-derd*) eig. honderd; gouw, streek, district, afdeeling van een eng. graafschap, vroeger wellicht uit honderd landgoederen of dorpen bestaande; – **hundredweight,** m. (spr. *hunderd-oeëet*) z. v. a. c e n t- w e i g h t, de centenaar = 4 *quarter* (vierendeel) van 28 *pound* (pond), dus = 112 pond.

Hune, oudd. (mid.hoogd. *hûne*, *hiune*, *heune*, de reus = oudhoogd. *Hûni*, *Hun*, mid.lat. *Hunus*, *Hunnus*, Hun), reus, buitengemeen groot sterk mensch; – vandaar **hune-** of **hunnebedden,** in 't algemeen alle uit den heidenschen voortijd afkomstige begraafplaatsen, die men nu eens in groote menigte bijeen, dan weder afzonderlijk op hoogten vindt, uit opgeworpen aardhoopen bestaan en de overblijfsels van verbrande lijken of onverbrande geraamten, met urnen, vazen, wapens enz. bevatten; meer bepaald: de langwerpig vierkante, van rotsblokken gebouwde grafsteden, die men in groote menigte door geheel Engeland, Schotland, Frankrijk, Nederland (Drente) enz. vindt en die meestal onverbrande geraamten bevatten.

Hunnen, pl. aziat. volk, dat tegen het midden der 4de eeuw na Chr. uit West-Azië naar Europa trok en hier de Groote Volksverhuizing deed ontstaan.

Hunt, f. eng. jacht; – **hunter,** m. eng. (v. *hunt*, jagen) jager; een eng. jachtpaard, inz. goed gefokt in Yorkshire en Ierland; – **huntsman,** m. (spr. *-men*) jager, inz. opzichter der jachthonden.

Hup(pe), f. dui. signaalhoorn met een toon o. a. op automobielen.

huppé, fr. (spr. *upé*; eig. gekuifd, v. *huppe*, vogelkuif) van aanzien, voornaam; listig, slim.

Huracān, m. sp. wervelwind, orkaan in W.-Indië.

Hurdle-race, eng. (spr. *hurdelrees*) f. eng. hordenren.

Hurluberlú, adv. fr., onbedacht, over hol en bol, plompverloren; – **hurlyburly,** n. eng., geraas, verwarring; oproer, strijdgewoel.

Hurons, pl. door de Franschen in Opper-Canada gebruikte naam voor de W y a n d o t s, een Indianenstam in Noord-Amerika (wellicht van het H u r o n-m e e r).

hurrah! russ., ook **hussah!** (spr. *u=oe*) een uitroep van vreugde, toejuiching, opwekking, ons h o e z e e! z. a.

Hussieten, m. pl. boheemsche broeders, aanhangers en wrekers van den boheemschen godsdienstleeraar J o h a n n e s H u s s, die zich in het begin der 15de eeuw tegen den paus en de heerschende ondeugden der geestelijkheid verzette en als een gevolg daarvan door de kerkvergadering te Constanz in 1415 veroordeeld en verbrand werd; – **hussietisch,** adj. van de Hussieten afkomstig, hen betreffende.

Hústings, pl. (v. 't oudfr. *hustin*, twist, strijd) eig. stadsgerecht; spreekgestoelte, waarop bij parlementskeuzen de kandidaten redevoeringen tot de kiezers houden; ook in 't algemeen de vergaderplaats bij parlementskeuzen.

Hut, f. 1) Mar. bovenste verdieping van het achterschip, slaapkamertje der passagiers; 2) gebouw en de verdere toestellen ter verwerking van de door den mijnarbeid verkregen delfstoffen.

Huxl., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor T. H. Huxley (1825–1895).

Huzaar, m. hong. (*huszar*, v. *husz*, twintig, omdat onder koning Matthias I in de 15de eeuw van de 20 huisgezinnen één man als ruiter moest geleverd worden), eig. hongaarsch ruiter; licht gewapend en licht gekleed ruiter.

Hyacinth, m. gr. (*Hyákinthos*) Myth. uitstekend schoon grieksch jongeling, de lieveling van Apollo, die hem bij ongeluk doodde en toen in eene bloem veranderde (welke echter niet onze hyacint, maar waarsch. óf de zwaardlelie, óf de ridderspoor is); vandaar in de oudheid een edelgesteente van de kleur dier hyacintbloem, waarsch. onze saffier; thans een andere edelsteen van roodachtig gele kleur; ook (meest **hyacint** geschreven) f. bekend, uit het Oosten afkomstig bolgewas, om de schoone bloem zeer gezocht, de Maartbloem.

Hyáden, pl. gr. (*Hyădes*, d. i. regenenden, van *hýein*, regenen) regensterren, met welker opgang de Ouden het regengetijde verwachtten; een heldere sterrengroep in den kop van 't sterrenbeeld de Stier met de hoofdster Aldebaran; Myth. beek- of vijvernimfen.

Hyæna, f. gr. (*hýaina*, van *hȳs*, zwijn, wegens de overeenkomst met een zwijn) 1) de gestreepte, indiaansche wolf, avondwolf, grafdier, het wreedste, vraatzuchtigste roofdier in Afrika en Azië; – **hyaenahond,** f. ook *steppenhond*, een overgangsvorm van hyaena tot hond, leeft als roofdier in Afrika.

Hya-hya, m. melkboom in Guinea, welks melkachtig sap de inboorlingen in plaats van melk gebruiken (*Tabernaemontana utilis*).

Hyaliet, m. gr. (v. *hyalitēs*, tot glas behoorende, *hýălos*, glas, glasachtige steen) glasopaal, bazaltglas, lavaglas, Mullersch glas, een witachtig, doorschijnende soort van opaal; ook eene door den graaf B u c q u o y uitgevonden blinkende zwart, glasachtige, ondoorschijnende massa voor kunstvaten; – *hyalinus*, *a*, *um*, *hyalien*, adj. lat. Bot. doorschijnend, glazig; – **hyalitis,** f. Med. ontsteking van het glasvochtvlies in het oog; – **hyalographie,** f. mozaïek, bestaande uit barnsteen, doorzichtige hars, glas en kristal; ook z. v. a. **hyalotypie,** f. kunst om teekeningen op glasplaten te etsen en af te drukken; – **hyaloïdisch** of **hyalōdisch,** adj. glasachtig; – **hyaloïdĕa,** f. doorschijnend vlies van het glasvocht in het oog; – **hyalūrg,** m. glasmaker; – **hyalurgie** of **hyalurgĭka,** f. glasbereiding, kunst van den glasmaker, glasmakerskunst, de glaschemie.

Hyánche, f. gr. (eig. de varkenskeelontste-

king, v. *hŷs*, zwijn, *anchein*, benauwen, toesnoeren) Med. ontsteking der amandelen.

Hybōma, n., en **hybōsis,** f. gr. (van *hyboen*, buitenwaarts krommen, bultig maken, v. *hybos*, kromming naar buiten, bochel) bult, bochel.

Hybrida, hybridisch, z. h i b r i d a, h i b r i d i s c h.

Hydarthrōsis of **hydarthrōse,** f. gr. (v. *hydōr*, genit. *hýdatos*, water) ledewaterzucht, z v. a. h y d r a r t h r o n; – **hydătis,** f., pl. **hydatiden,** waterblaasjes aan levende lichamen: blaaswormen, tegennatuurlijke blaasvormige gewassen in het vleesch, de hersenen enz. van vele zoogdieren; – **hydatisch,** adj. waterachtig, op water gelijkende; – **hydatidocēle,** f. Med. breuk van waterblaasjes onder den balzak of aan de zaadstreng; – **hydatieten,** m. pl. sterkoralen met golfsgewijze stralen; – **hydatīna,** n. pl. soort van infusie-diertjes, waartoe de raderdiertjes behooren; – **hydatisme,** n. Med. 't borrelen of vlokken van het water in de borst of in het onderlijf; – **hydatochloreus,** adj. watergroenachtig; – **hydatochrŏeus,** adj. waterkleurig; – **hydatōdes** of **hydatōdisch,** adj. waterig; – **hydatogenĕsis,** f. watervorming; – **hydatóncus,** m. watergezwel; – **hydatophiel, hydatophilus,** m. watervriend, aanhanger der koud-watergeneeskunde; – **hydatōsis,** f. waterzucht; – **hydatoskopie,** z. h y d r o s k o p i e.

Hydepark, n. eng. (spr. *haidpark*, gew. echter *haipark*, v. *hyde*, *hide*, ploeg of hoeve lands) 58 H. A. groot park in W. Londen, oorspr. jachtdomein, thans verzamelplaats der voorname wereld, tot het gebied van Westminster behoorende.

Hŷdra, f. gr. (v. *hýdōr*, water) waterslang, inz. de h y d r a v a n L e r n a of L e r n a s c h e h y d r a, Myth. een veelhoofdig monster in 't moeras L e r n a, bij hetwelk voor elk afgeslagen hoofd twee andere in de plaats kwamen, doch dat door Hercules gedood werd; vandaar fig. een kwaad, dat toeneemt, hoe meer men het zoekt te weren; ook de armpoliep of veelarm, z. p o l i e p.

Hydraat, n. (v. *hýdōr*, water) Chem. vroeger waterverbinding, chemische verbinding van water met een zuur (b. v. zwavelzuurhydraat) een basis (b. v. kalkhydraat) of een element (chloorhydraat), thans elke verbinding, welke men ontstaan kan denken door in water 1 atoom waterstof door 1 atoom van een ander element of radicaal te vervangen; – **hydraatwater,** n. op zulke wijze gebonden water; – **hydráchne,** f. Med. waterblaasjes op de huid of in den mond; – **hydráchnis,** f. waterpokken; – **hydracetine,** f. ook pyradine geheeten, nieuw koortsmiddel, echter niet meer gebruikt, wegens gevaarlijke bijverschijnselen; – **hydracidum,** n. gr.-lat. een waterstofzuur; – **hydræmie,** f. abnormaal groot watergehalte van het bloed bij nierziekten; – **hydragōga,** n. pl. Med. middelen tegen de waterzucht; – **hydragōgisch,** adj. waterafvoerend; – **hydrálme,** f. gr. zoutwater; – **hydrangium,** n., pl. **hydrangia,** watervaten, z. v. a. l y m p h a v a t e n; – **hydrangea,** f. plantengeslacht uit de familie der *Saxifrageën*; – **hydrangiographie,** f. beschrijving der lymphavaten; – **hydrangiologie,** f. leer van de lymphavaten; – **hydrant,** m. toestel om water uit waterleidingen te verkrijgen, inz. tot het blusschen van brand; – **hydrargilliet,** n. gr.-lat. natuurlijk kleiaarde-hydraat, uit kleiaarde en water bestaand mineraal; – **hydrargyriăsis** of **hydrargyrōsis,** f. kwikziekte; het laatste ook: uitwendige aanwending van het kwik; – **hydrargŷrum,** n. metallisch kwik, kwikzilver; eig. waterzilver; – **hydrárthron,** n. Med. gewrichtswaterzucht, z. v. a. h y d a r t h r o s i s; – **hydraulĭka, hydrauliek,** f. leer van de beweging en den druk der vloeistoffen; waterleidingskunst; – **hydraulisch,** adj. tot die wetenschap, die kunst behoorende; – h y d r a u l i s c h e d r u k, de druk door een in beweging zijnde vloeistof uitgeoefend; – h y d r a u l i s c h e k a l k of toelaag, een uit tras of tufsteen bereide, voor waterbouwwerken gebruikte mortel, die in het water hard wordt; vgl. c e m e n t; – h y d r a u l i s c h e p e r s, z. v. a. h y d r o s t a t i s c h e p e r s, z. ald.; – h y d r a u l i s c h e r a m (fr. *bélier hydrostatique*) door den stoot werkend waterhefwerktuig; – h y d r a u l i s c h e r e m f. waterrem; – *hydraulic main*, reservoir (in een gasfabriek) gedeeltelijk met water gevuld, dat teer van het gas moet afscheiden; – **hydrauliciteit,** f. vermogen om met water te verharden, gezegd van mortel; – **hydraulĭcus,** m. waterbouwkundige; – *hydraulĭcum horologĭum*, n. lat. wateruurwerk; – *hydraulĭcum orgănum*, n. waterorgel; – **hydraulikostatĭka,** f. gr. leer van den luchtdruk, dien stroomend water op de wanden van een kanaal of vat uitoefent; – **hydraulon,** n. z. v. a. *hydraulicum organum*; – **hydrazinen,** f. pl. organische bases, die zich van hydrazine laten afleiden; – **hŷdrelæon,** n. waterolie, een mengsel van olie en water; – **hydremĕsis,** f. Med. 't waterbraken; waterkoliek; – **hydrencephalium,** n. hersenholte-waterzucht; – **hydrencephalitis,** f. hersenwaterzucht; – **hydrencephalus** enz., z. v. a. h y d r o c e p h a l u s enz.; – **hydrencephalocēle,** f. hersenwaterbreuk; – **hydrenterocēle,** f. Med. waterdarmbreuk; – **hydrepigastrium,** n. uitwendige oppervlakkige buikwaterzucht; – **hydrepiplocēle,** f. waternetbreuk; – **hydrepiplomphalocēle,** f. navelwatergezwel, gepaard met eene netnavelbreuk; – **Hydriáden,** f. pl. (van den sing. *hydriás*) waternimfen; – **hydriăsis,** f. genezing door water; – **hydriasologie,** f. leer der watergenezing; – **hydriatĭka,** f. watergeneeskunst; – **hydride,** f. Chem. verbinding van waterstof met een metaal; – **hydrōa,** f. z. v. a. h y d a t i s; – **hydrobaat,** m. N. H. waterlooper, watertreder, duikeend; – **hydroballistiek,** f. 't vervaardigen van waterspuiten; – **hydroblephăron,** n. waterzuchtachtige zwelling der oogleden; – **hydrocarbóngas,** n. koolwaterstofgas; – **hydrocēle,** f. waterbreuk, ophooping van water in het scheivlies der teelballen; – **hydrocephălus,** m. of **hydrocephălon,** n. waterhoofd, hoofdwaterzucht; – **hydrocephalĭtis,** f.

heete hersenwaterzucht; – **hydrocerāma** of **hydrocerámen,** pl. aarden vaten, die vochten snel laten doortrekken en daardoor tot bevriezens toe afkoelen; – **hydrochesie,** f. waterachtige buikloop; – **hydrochínon,** n. Phot. een reductiemiddel als ontwikkelaar in gebruik, ook quinol genoemd; – **hydrochloorzuur,** Chem. chloorwaterstofzuur, zoutzuur, verbinding van chloor met waterstof; – **hydrocholecystis,** f. galblaaswaterzucht; – **hydrocirsocēle,** f. Med. met aderspatten voorziene waterbreuk; – **hydrocoœlie,** f. buikwaterzucht; – **hydrocyaan-zuur,** n. blauwzuur; – **hydród,** n. jodium met waterstof; – **hydrodérma,** n. algemeene huidwaterzucht; – **hydrodynamiek,** f. Phys. leer der waterkracht, der waterbeweging, of de wetenschap van de wetten der beweging van vloeistoffen in 't algemeen, z. d y n a m i e k; – **hydro-eléktrisch,** adj., b. v. h y d r o-e l e k t r i s c h e s t r o o m, de stroom van eene uit metalen en vloeistof bestaande galvanische keten; – **hydro-extracteur,** m. gr.-fr. eig. wateruittrekker; toestel om droog te maken, centrifugale droogmachine; – **hydrofuge,** adj. fr. (spr. *fu-zj'*) vochtwerend; – **hydrofugíne,** f. middel om waterdicht te maken (aluin en stearine); – **hydrogáster,** m. Med. buikwaterzucht, waterzucht van de maag; – **hydrogenium,** n. Phys. waterstof, in 1766 door Cavendisch ontdekt; – **hydrogeníumpool,** m. negatieve pool der Voltasche kolom, van welke zich bij de ontbinding van het water de waterstof afscheidt; – g e h y d r o g e n e e r d, met waterstof verbonden; – **hydrogenisātie** (spr. *-za-tsie*), f. barb.lat. verbinding met waterstof; – **hydrogeologie,** f. gr. leer van de vorming der aardoppervlakte door water; – **hydrogeoloog,** m. z. v. a. n e p t u n i s t; – **hydroglōssum,** n. eig. watertong; Med. zoogen. kikvorschgezwel onder den tong; – **hydrographie,** f. waterbeschrijving; – **hydrograaf,** m. waterbeschrijver; – **hydrographisch,** adj. waterbeschrijvend, de wateren voorstellende of afbeeldende; – h y d r o g r a p h i s c h e k a a r t e n, waterkaarten, rivier- en zeekaarten; – **hydrographisch papier,** soort papier, waarop men met zuiver water schrijft, waardoor blauwe of zwarte letters ontstaan (ten gevolge van de chemische bereiding van het papier); – **hydrokardie,** f. Med. waterzucht van het hartzakje; – **hydrokonion,** n. waterstuifbad; – **hydrokranium,** n. hersenwaterzucht, waterhoofd; – **hydrolēros,** m. Med. onrustige krankzinnigheid; – **hydrolíth,** m. watersteen, eene soort van witroodachtige kristallen uit Schotland en Italië; – **hydroloog,** m. iemand, die zich bezighoudt met de chemische bestanddeelen der verschillende bronnen en dgl. wateren; – **hydrologie,** f. waterleer, beschrijving der onderscheiden wateren op aarde ten opzichte van de velerlei vreemde stoffen, waarmede zij vermengd zijn; – **hydrológisch,** adj. waterkundig; – **hydrologion,** gr. of **hydrologium,** n. nw.lat. wateruurwerk; – **hydrolyt,** adj. gemakkelijk in water oplossend; – **hydrolyse,** f. Chem. splitsing van zouten in bases en zuren onder inwerking van water; – **hydromanie,** f. zucht om zich in 't water te storten, waterwoede; onleschbare dorst; overdreven ingenomenheid met de koudwatermethode; – **hydromantie,** (spr. *t=ts*) f. waterwaarzeggerij, waterproef; – **hydrománt,** m. waterwaarzegger; – **hydromechánisch,** adj. waterwerktuiglijk, door waterkracht gedreven; – **hydromél,** n. gr. lat. waterhonig, mede; – **hydromēlon,** n. gr. appel- of kweeperendrank; – **hydrometeōren,** pl. waterige luchtverschijnselen, b. v. nevel, mist, regen; – **hydrometer,** m. watermeter; ook z. v. a. a r æ o m e t e r of h y d r o s t a t i s c h e b a l a n s, waterbalans, een werktuig om de zwaarte van vloeistoffen te onderzoeken (naar zijne bijzondere bestemming en inrichting ook b i e r m e t e r, b r a n d e w ij n m e t e r enz. geheeten); ook toestel tot het meten der snelheid van stroomend water; – **hydrometrie,** f. watermeting, watermeetkunst, wetenschap der meting van de zwaarte, hoeveelheid, snelheid, drukking, enz. van het water; – **hydromētra,** f. Med. waterzucht der baarmoeder; – **hydromphālus,** m. navelwatergezwel; – **hydróncus,** m. watergezwel, waterzuchtige zwelling; – **hydronephróse,** f. verwijding, uitzetting van het nierbekken, door gebrekkige pisloozing; – **hydronette,** f. tuinspuit; – **hydroníke,** f. gr. (v. *nike*, de overwinning) eig. de wateroverwinning; een behandelingswijze om allerlei geweven stoffen, vilten en leder waterdicht te maken, zonder dat daardoor het doortrekken van de lucht belet wordt; – **hydro-oxygeengaslicht,** z. v. a. s i d e r a a l-l i c h t; – **hydro-oxygeengas-mikroskoop,** m. soort van mikroskoop, waarbij het licht van eenen kalkcylinder, die door eene vermenging van waterstofgas en zuurstofgas (het zoogen. knalgas) in de sterke witte gloeihitte wordt gehouden, tot beschijning der voorwerpen dient; – **hydroparastáten,** m. pl. aanhangers van den gnosticus Tatiānus, die bij het avondmaal water in plaats van wijn gebruikten; – **hydropathíe** of **hydropathíka,** f. geneeskunst door water, watergeneeskunde; – **hydropáthisch,** adj. die betreffende; – **hydropericardium,** n. waterzucht van het hartzakje; – **hydrophaan,** m. Min. wereldoog (*ocŭlus mundi*) eene variëtiet van den opaal, die water inzuigt en zoo doorzichtiger en kleurspelend wordt; – **hydrophiel,** m. z. h y d r o p h i l u s; – **hydrophilieten,** m. pl. versteende waterkevers; – **hydrophĭlus,** m. watervriend; – **hydroplān,** m. waterzwever (vgl. a ë r o p l a n), licht motorbootje, dat als 't ware over het water zweeft; – **hydrophobíe,** f. Med. watervrees, hondswoede, de verschrikkelijke ziekte, door den beet van een dol geworden dier voortgebracht; – **hydrophoor,** m. waterdrager, lederen waterbuis; – **hydrophthalmíe,** f. of **hydrophthalmus,** m. waterzucht van het oog; – **hydrophthalmium,** n. blauwe kringen om de oogen met waterachtige opgeblazenheid; – **hydrophysocēle,** f. waterwindbreuk; – **hydropisíe,** liever **hydropsíe,** f. waterzucht; – **hydrōpisch,** adj. waterzuchtig; – **hydropneumátisch,** adj. water en lucht (gas)

betreffende; – **h y d r o p n e u m a t i s c h a p p a r a a t**, een toestel om gas onder water op te vangen; – **hydropneumonie,** f. longwaterzucht; – **hydroposie,** f. 't waterdrinken; – **hydropoot,** m. waterdrinker; – **hydrops,** m. waterzuchtige; ook z. v. a. h y d r o p s i e; – **hydroptika,** h. pl. middelen tegen de waterzucht; – **hydropult,** m. draagbare brandspuit, eene zuigen perpspomp tot tuin- en straatbesproeiing, tot glazen- en rijtuigwasschen, en inz. ook om een beginnenden brand te stuiten; – **hydrórchis,** waterzucht aan den balzak; – **hydrorrhachie, hydrorrhachitis,** f. waterzucht van de ruggegraat; – **hydrosacchărum,** n. suikerwater, siroop uit water en suiker; – **hydrosárka,** f. watervleeschgezwel; – **hydrosarkocēle,** f. vleeschwaterbreuk; – **hydroskoop,** f. wateruurwerk, een reusachtige in de diepte der zee borende teleskoop, uitvinding van den Spanjaard Pino; – **hydroskopie,** f. waarzeggende waterbeschouwing; – **hydrostatika,** f. Phys. waterstandsleer, leer van het evenwicht der vloeistoffen; – **hydrostátisch,** adj. die leer betreffende; h y d r o s t a t i s c h e b a l a n s, z. h y d r o m e t e r; – *hydrostatische druk*, de druk, door water uitgeoefend op de wanden van het vat, waarin het zich bevindt; – h y d r o s t a t i s c h e p e r s, een door graaf Real uitgevonden, door Romershausen verbeterd toestel, door hetwelk door waterdruk inz. plantaardige stoffen uitgetrokken worden; – *hydrostatisch bed*, n. waterkussen; – **hydrostēon,** n. Med. beenwaterbreuk, verwatering van de beendereinden en het merg der pijpbeenderen; – **hydrosudopathie,** f. z. v. a. h y d r o t h e r a p i e; – **hydrotáchymeter,** m. watersnelheidsmeter; – **hydrotechniek,** f. waterbouwkunst; – **hydrotéchnisch,** adj. waterbouwkundig; – **hydrotékt,** m. waterbouwkundige; – **hydrotheologie,** f. bewijs van het bestaan en het werken van God uit het water; – **hydrotherapie,** f. behandeling der ziekten door 't gebruik van koud of warm water, zoo in- als uitwendig; – **hydrothion-gas,** n. zwavelwaterstofgas; – **hydrothion-zuur,** zwavelwaterstof, gezwavelde waterstof; – **hydrothōrax,** m. Med. borstwaterzucht; – **hydrovárium,** n. waterzucht in de eierstokken; – **hydroxaalzuren,** pl. suikerzuren; – **hydroxygeen,** n. knalgas; – **hydroxýl,** waterrest, een atoomgroep, 1 atoom zuurstof en 1 atoom waterstof; – **hydrūren,** f. pl. waterstofverbindingen, verbindingen der waterstof met metalen.

Hydrioot, m. bewoner van het gr. eiland Hydra, zij zijn bekend als flinke zeelieden.

Hyetographie, f. gr. (v. *hyĕtós*, regen, v. *hýein*, regenen) eig. regenbeschrijving; geschrift over de regenverhoudingen van een land.

Hyetoskoop of **hýetometer,** ook o m b r o m e t e r, m. gr. (v. *hyĕtos* of *ómbros*, de regen) regenmaat of regenmeter, regenwijzer, een werktuig om de hoeveelheid gevallen regen te bepalen; – **hyetometrie,** f. regenmeting.

Hygēa, liever **Hygiēa** of **Hygiēia,** f. gr. gezondheid, v. *hygiēs*, gezond) godin der gezondheid, dochter van Æsculaap, afgebeeld met eene slang, die zij uit eene schaal laat drinken; ook reclamenaam voor een soort (kinder)meel; – **hygeïsch, hygiēnisch,** adj. de gezondheid of gezondheidsleer betreffende; – **hygiēne, hygieine, hygeologie,** f. gezondheidsleer, z. v. a. d i æ t e t i e k; – **hygeïst, hygiēnist,** m. bevorderaar der gezondheid; – **hygiastika,** f. gezondheidskunst; – **Hyginus,** mansn.: de gezonde; – **hygiokomie,** f. gezondheidsverpleging.

Hygrokollyrium, n. gr. (v. *hygrós, a, ón*, vochtig) Med. vloeibaar oogmiddel; – **hygrobarometer,** m. luchtvochtigheidsmeter; – **hygrōeudiométer,** m. meter voor de goede qualiteit der lucht; – **hygrologie,** f. leer van de vochtigheid der lucht; – **hygrológisch,** adj. daartoe behoorende of die betreffende; – **hygrōma,** n. waterbeursgezwel; – **hýgrometer, hygroskoop,** of n ó t i o m e t e r, m. vochtmaat, vochtigheidsmeter, een werktuig ter waarneming van de vochtigheid der lucht; – **hygrometrie,** f. vochtigheidsmeetkunst; – **hygrométrisch,** adj. daartoe behoorende; – **hygrophobie,** f. vrees voor vloeistoffen, watervrees; – **hygrophthalmie,** f. vochtige oogontsteking.

hygroskopisch, adj. water uit de lucht aantrekkend en verdichtend (bijgevolg als hygroskoop te gebruiken), ook: door opneming en verlies van vorm veranderend.

Hyksos, pl. herderskoningen van semietischen oorsprong, omstreeks 1700 v. Chr. naar Egypte gekomen, heerschten aldaar tot 1548 v. Chr.

Hyle, f. gr. (= lat. *sylva*) eig. woud, bosch; hout, bouw- en brandstof; bij de wijsgeeren: stof, eerste of oorspr. materie (inz. voor den zoogen. steen der wijzen); – **hylaea,** f. de grootste woudstreek der Tropen, in Z. Amerika, zich uitstrekkend van Andes tot Atlant. Oceaan en van Orinoco tot brazil. tafelland; – **hylárch,** m. stofbeheerscher, wereldgeest, wereldziel, die de stof, de vormlooze materie, tot afzonderlijke gestalten vormde; – **hylobiērs,** m. pl. (gr. *hylóbioi*) woudbewoners, boschmenschen; – **hylogenie, hylogenēsis** of **hyloplastika,** f. stofvorming; – **hylognosie,** f. stofkunde; – **hylologie,** f. stofleer; – **hylonómisch,** adj. (gr. *hylonŏmos*) in bosschen grazende of levende; – **hylopathísme,** n. leer, die aan de stof, als zoodanig, gevoel en hartstochten toekent; – **hylophágen,** m. pl. houteters, houtvreters; – **hylotheïsten,** m. pl. zulken, wien de stof of de wereld tot godheid strekt; vgl. p a n t h e ï s t; – **hylozoïsme,** n. bezieling der eerste stof of leer van het stofleven, welke aan de stof een wezenlijk zijn en oorspronkelijk, eigen leven toeschrijft; – **hylozoïst,** m. aanhanger van die leer.

Hýmen of **Hymenæus,** m. (gr. *Hymēn, Hyménaios*) Myth. de verbindende god, huwelijksgod, afgebeeld als een schoon jongeling de bruiloftsfakkel in de hand; oneig. de echt, het huwelijk; – **hymenæus,** m. ook bruiloftslied pl. **hymenæēn,** bruiloftsliederen; bruiloftsfeesten; eigenlijk beteekent, **hýmen,** n. gr. (*hymēn*, m.) weefsel, vlies, membraan; Anat. maagdenvlies, teeken van den maagdom; – **hymenītis,** f. ontsteking van het teedere

vlies der ingewanden; – **hymenōdisch,** adj. vliesachtig; – **hymenographie,** f. vliesbeschrijving; – **hymenoptĕra** of **hymenoptéren,** pl. N. H. vliesvleugeligen, insecten met 4 vliezige, doorzichtige en geaderde vleugelen, b. v. wespen, bijen enz.; – **hymĕnopteroloog,** m. kenner der vliesvleugeligen; – **hymenopterologie,** f. leer van de vliesvleugelige insecten; – **hymĕnotomie,** f. vliesontleding.

Hyméttische honig, honig van den H y m e t t u s een gebergte in Attika, in de oudheid zeer beroemd.

Hymne, f. of **hymnus,** m. (v. 't gr. *hýmnos,* m., fr. *hymne,* m. en f.) hooglied, lofzang, feestlied, inz. ter eere van de goden en helden; vandaar ook voor geestelijk lied, chr. kerklied; dergelijke hymnen, zooals in de roomsche en grieksche kerk in de *horae canonicae* (z. *horae*) gezongen worden, heeten verschillend: b. v. *hymni epistolici,* omdat men ze in de mis voor het epistel, *hymni evangelici,* omdat men ze vóor het evangelie zingt; de *hymnus Ambrosianus* begint met de woorden: *Te deum laudamus,* z. ald.; de *hymnus angelicus* met: *Gloria in excelsis Deo,* z. ald.; de *hymnus glorificatiōnis* met: *Gloria patri,* enz.; de *hymnus Marianus* = m a g n i f i c a t (z. ald.); de *hymnus trinitatis* = t r i s h a g i o n (z. ald.); – **hymnarium,** n. nw.lat. geestelijk gezangboek; – **hymnist,** m. lofzangdichter, lofzanger; – **hymnograaf,** m. lofzangschrijver of -dichter; – **hymnologie,** f. 't afzingen van lofliederen; ook kennis der chr. kerkgezangen en kerklieddichters; – **hymnoloog,** m. die zich met de geschiedenis en litteratuur van het kerkgezang bezighoudt; – **hymnológisch,** adj. de geschiedenis van het kerkgezang betreffende.

hyōdisch, adj. gr. **hyōdes** of **hyoïdes** (v. *hȳs,* zwijn) zwijnvormig, varkensachtig, inz. zwijnsnuitvormig; – **hyophthálmos,** m. varkensoogige, kleinoogige; – **hyoscyămus,** m. eig. zeugboon; zwart bilzenkruid, dolkruid, mallenwillempjeskruid; – **hyoscyamine,** f. uit het bilzenkruid verkregen alkaloïde.

hyp-, gr. vòorlettergreep z. h y p o.

Hypalbuminóse, f. gebrek aan eiwit in het bloed.

Hypæthron, n. gr. (*hýp-aithron,* v. *hypó,* onder, en *aithēr,* æther, z. ald.) open, onoverdekte ruimte.

Hypaktĭka, n. pl. gr. (van *hyp-ăgein,* naar beneden afvoeren) Med. zacht afvoerende middelen.

Hypallăge, f. gr. (v. *hyp-ăllássein,* verwisselen, omzetten) Log. woordverwisseling, verwisseling van enkele deelen van den zin, b. v. als het begrip van een adjectief in een subst. veranderd wordt, waarbij het eigenlijke subst. in den genitief voorkomt: de pracht dezer boomen, in plaats van: deze prachtige boomen, enz.

Hypamaurōsis, f. gr. (v. *amauroen,* verdonkeren) Med. onvolkomen zwarte staar.

Hypánte, f. gr. in de gr. kerk: z. v. a. lichtmis (2 Febr.).

Hypapoplexie, f. gr. Med. geringe graad van beroerte (a p o p l e x i e).

Hypăte, f. gr. (*hypátē,* scil. *chordē,* snaar, v. *hýpatos,* hoogste, opperste) bovenste of naar onze wijze van benoeming onderste of laagste snaar van het oud-gr. toonstelsel.

Hypax, n. Phot. oxydatiemiddel, waarmee men de negatieven wascht.

Hypelæon, n. gr. (v. *hypó,* beneden, onder en *élaion,* olie) bezinksel, heffe of droesem-olie.

hýper, gr. (*hypér*) over, in samenst. inz. overmatig, overdreven (=lat. *super*); het wordt in dezen zin willekeurig tot nieuwe woordvormen gebruikt, om de een of andere overmaat of overdrevenheid uit te drukken (b. v. hyperaristocratisch, hyperreactionair, hypertolerant enz.); – **hyperæmie** of **hyperæmōsis,** f. (gr. *hyperaimōsis,* v. *haima,* bloed) overvulling van de vaten met bloed, volbloedheid; – **hyperæsthēsis,** f. overgevoeligheid, te groote prikkelbaarheid; – **hyperakūsis,** f. (v. *ákūsis,* het hooren) bovenmate fijn, prikkelbaar, licht pijnlijk gehoor; – **hyperaphie,** f. (v. *háptein,* vgl. h a p t i s c h) overgevoeligheid van 't gevoelvermogen; – **hyperasthenie,** f. (vgl. a s t h e n i e) bovenmatige krachteloosheid, overgroote zwakte; – **hyperauxēsis,** f. Med. bovenmatige vermeerdering, ziekelijke vergrooting, inz. van het regenboogvlies; – **hyperbăton,** n. (van *hyper-bainein,* overschrijden) Gram. woordverzetting of plaatsing der woorden buiten hunne natuurlijke orde, b. v. g r o o t w a s d e v r e u g d e, voor de v r e u g d e w a s g r o o t – **hyperbibásme,** n. (v. *bibădzein,* laten gaan) toon- of accentverplaatsing; letter-, lettergreep- of woordverzetting; – **hyperbŏle** of **hyperbool,** f. (gr. *hyperbŏlē,* v. *hyper-bállein,* boven het doel uitwerpen) Log. overdrijving, bovenmatige voorstelling van eenig ding, grootspraak; Geom. kromme lijn, die de eigenschap bezit, dat het verschil der afstanden van elk punt der kromme tot 2 bepaalde punten (brandpunten) een constante is; kegelsnede; – **hyperbólisch,** adj. overdreven of overdrijvend, vergrootend door woorden; vergrootenderwijze; Geom. den vorm eener hyperbool hebbende; – **hyperboliseeren** (spr. *s*=*z*) overdrijven, met overdrijving spreken; – **hyperborēērs,** m. (gr. *hyperbóreios* of *-bóreos*) Myth. overnoordlanders of noordsche volken aan gene zijde van B o r e a s, die door vroomheid en gelukkig leven uitblonken; in het algemeen volkeren der koude luchtstreek in 't Noorden; iron. zonderlingen in manieren en gewoonten; – **hyperborēisch,** adj. zeer noordelijk, in 't uiterste noorden gelegen; – **hyperbulie,** f. bovenmatig gestegen wilsvermogen; – **hypercinesie,** f. Med. bovenmatige beweeglijkheid van eenig deel, ziekelijke prikkelbaarheid; – **hypercultuur,** f. gr.-lot. overbeschaving; – **hypercyēsis,** f. gr. (vgl. k y e s i s) te menigvuldige zwangerschap; – **hyperdrāma,** n. gr. tot opvoering niet geschikt, de voorstellingsmiddelen te bovengaand drama; – **hyperdulie,** f. hoogste vereering, van Maria; – **hyperdynamie,** f. z. v. a. h y p e r s t h e n i e; – **hyperemesie,** f. overmatig braken; – **hyperenergie,** f. bovenmatige kracht, te sterk werkvermogen; –

hyperenérgisch, adj. bovenmate krachtig; – **hyperepidōsis,** f. bovenmatige grootte of toeneming van enkele deelen; – **hypererethisie,** f. z. v. a. hyperæsthesis; – **hypergeusie,** f. ziekelijk verhoogd smaakvermogen; – **hypérgon,** n. Phot. groothoekig dubbel anastigmaatobjectief z. a. (van Goerz).

Hypericum, n. lat. (v. 't gr. *hyp-érikon, hypéreikon*, van *ereike, erikē*, lat. *erīce*, nw. lat. *erīca*, heide, dus eig. *hyperīcum*) Bot. St.-Janskruid, hertshooi, een struikgewas van velerlei soorten.

Hyperidrōsis, f. gr. (v. *hyper* en hidrosis, z. ald.) overmatig zweeten; – **hyperion,** gew. onjuist **hyperion,** m. gr. (volgens eenigen v. *hypér īōn*, de boven ons gaande, in de hoogte wandelende; doch beter samengetr. uit *hyperion-iōn*, de zoon van Hyperion) zonnegod, zon; – **hyperkataléktisch, hyperkatalektikos** of liever **hyperkatalēktos,** adj. overtallig, heet een vers, aan welks laatste voet nog éene lettergreep is toegevoegd (vgl. katalektikos); – **hyperkathársis,** f. eig. overreiniging; Med. bovenmatige buikontlastingen; – **hyperkeratōsis,** f. kegelvormige uitzetting van het hoornvlies; – **hyperkrisis,** f. al te hevige wisseling eener ziekte, bovenmatige ziektescheidende (kritische) ontlasting; – **hyperkritiek,** f. al te gestrenge beoordeeling of recensie, vitterij; twijfelzucht; – **hyperkriticus,** m. overstreng kunstrechter, aartsberisper, -vitter; – **hyperkrítisch,** adj. overstreng, al te scherp in 't beoordeelen, vitziek, twijfelziek; – **hyperlógisch,** adj. oververstandig, boven 't verstand uitgaande; – **hypermétrisch,** adj. (*versus hypermĕter*) heet een vers met eene de maat te boven gaande eindlettergreep, die met de eerste lettergreep van het volgend vers bij het lezen moet samenvloeien; – **hypermetropie,** f. vèrziendheid; – **hypermetrópisch,** vèrziend; – **hypernerveus,** in hooge mate zenuwachtig; – **hypernœa, hypernōia,** f. elke ziekte met bovenmatig gespannen werkzaamheid van den geest; – **hyperócha,** f. gr. hetgeen een verpand voorwerp bij verkoop meer waard is dan het verschuldigde bedrag; – **hyperorthodoxie,** f. bovenmatige rechtzinnigheid in 't geloof; overgeloof, – **hyperorthodóx,** adj. overrechtzinnig, stokstijfgeloovig; – **hyperosmie,** f. ziekelijk verhoogd reukvermogen; – **hyperostōsis,** f. Med. groot beenuitwas; – **hyperoxýde** of **superoxýde** (vgl. oxyde), Chem. overoxyde, die oxydatiegraad van een metaal, welke meer zuurstof dan de base, maar minder dan het zuur van hetzelfde metaal bevat; – **gehyperoxydeerd** of **gehyperoxygeneerd,** adj. boven een bepaalden graad met zuurstof verbonden; – **hyperoxydatie,** f. oververzadiging met zuurstof; – **hyperpathie,** f. bovenmatige gevoeligheid of geneigdheid tot ziekten; – **hyperpáthisch,** adj. overgevoelig; – **hyperphlegmátisch,** adj. bovenmatig traag; – **hyperphýsisch,** adj. overzinnelijk, bovennatuurlijk; – **hyperpimēle,** f. overmatige vetheid; – **hyperplerōsis,** f. overopvulling (b. v. der bloedvaten); – **hypersarkōma,** n. wild vleesch; vleeschgezwel; – **hypersarkōsis,** f. eig. overmatige vleezigheid; aanzetting van wild vleesch; het wild vleesch in wonden en zweren; – **hypersecrétie,** f. groote afscheiding van vochten in het lichaam; – **hyperskepticisme,** n. overdreven twijfelzucht; – **hypersophie,** f. bovenmatige, aanmatigende wijsheid; – **hyperspasmie,** f. al te hevige spierbeweging; – **hypersthееn** of **pauliet,** n. aan het augiet verwant, zwart of bruin mineraal met metaalachtigen parelmoerglans; – **hypersthenie,** f. (vgl. sthenie) bovenmatige sterkte van alle levensverrichtingen; ziekelijk verhoogde levenskracht – **hypersthénisch,** adj. overkrachtig, uit te groote sterkte of kracht voortspruitend; – **hyperthymie,** f. geestesziekte met vermetelen moed; – **hypertonie,** f. overspanning; – **hypertónisch,** adj. overspannen; – **hypertrichōsis,** f. bovenmatige, al te sterke haargroei; – **hypertrophie,** f. overvoeding, het groot-, dikworden (het tegengest. van atrophie); – **hypertróphisch,** adj. uit overvoeding geboren of daarmede samenhangend.

Hyphæma, n. gr. (van *hypó*, onder en *haima*, bloed) uitstorting van bloed, inz. onder het oog; – **hyphæmisch,** adj. met bloed onderloopen.

Hyphen, n. gr. (ontstaan uit *hyph'hen*, d. i. in eens, samen) het koppelteeken (-) in samengestelde woorden.

Hypnos, m. gr. slaap, ook als goddelijk wezen gedacht en als tweelingbroeder van den dood (*thanatos*) voorgesteld; – **hypnobātes, hypnobaat,** m. slaap- of nachtwandelaar; – **hypnobatēsis, hypnobatie** (spr. *-ba-tsie*), f. 't slaapwandelen; – **hypnologie,** f. leer van het slapen; – **hypnopathie,** f. slaapziekte, ziekelijke verandering van den slaap; – **hypnophobie,** f. slaapvrees, 't opschrikken uit den slaap; – **hypnopsychie,** f. zieleslaap; – **hypnōse,** f. kunstmatige magnetische slaap, gedurende welke door den arts genezingen kunnen worden aangebracht door suggestie; – **hypnotiseeren,** in een kunstmatigen slaap brengen; – **hypnoskoóp,** f. apparaat om uit te maken of iemand geschikt is om gehypnotiseerd te worden; – **hypnotiseur,** m. iemand, die hypnotiseert; – **hypnoticum,** n. slaapverwekkend middel, slaapdrank; – **hypnōtisch,** adj. slaapverwekkend, verdoovend, bedwelmend.

hypo, gr. voorz. (*hypó*), vóor eenen klinker **hýp-** (= lat. *sub*) onder, van onderen, onderaan (in vele samenstellingen, waar het soms ook eene vermenging beteekent, vgl. hypokras) of iets ondergeschikts, een geringeren graad (vgl. hypamaurosis, hypospasma enz.).

Hypo, n. Phot. verkorting van natrium-hyposulfiet (z. a.) het fixeerzout bij de photographie in gebruik.

Hypobásis, f. gr. (vgl. basis) de onderlaag, grondlaag, het voetstuk.

Hypobiásme, n. gr. (v. *biádzein*, dwingen, afdwingen) Math. 't terugvoeren of herleiden van eene vergelijking tot eene andere van lageren graad.

Hypoblephăron, n. gr. (v. *blépharon*, ooglid) zwelling onder het ooglid; ook kunstoog.

Hypobŏlon, n. gr. (v. *hypo-bállein*, onderwerpen, wegwerpen of -leggen) Jur. toevoegsel tot, aangroei van het door de vrouw ingebrachte huwelijksgoed; Rhet. voorloopig antwoord op een vraag.

Hypocaustum, lat. of **hypokauston,** gr. n. (v. *hypo-kaiein*, van onderen aansteken) stookvertrek, bij de Ouden eene gewelfde plaats met een vuurhaard en buizen, waardoor de daarboven liggende kamers verwarmd werden; inz. zweetkamer, zweetbad, badkamer.

Hypochloraat, n. Chem. onderchloorzuur zout; – **hypochlóris calcicus,** bleekpoeder.

Hypochondrium, n., pl. **hypochondriën,** gr. (*hypochóndria*, pl. onderlijf; v. *hypo*, onder, en *chóndros*, borstkraakbeen) streek aan beide zijden onder de korte ribben, de onderkraakbeenstreek; – **hypochondrie,** f. onderlijfsziekte, miltzucht, zwaarmoedigheid, droefgeestigheid; soms ook grilziekte, gemelijke luim; – **hypochondrist** of **hypochondriăcus,** ook **hypochónder,** m. miltzuchtige, zwaarmoedige, grilzieke, gemelijke knorrepot; – **hypochóndrisch,** adj. miltzuchtig, buikzenuwziek; zwaarmoedig, vol luimen en kuren; – **hypochondrialgie,** f. hypochondrische pijn.

Hypochorēma, n. **hypochorēmasis,** f. stoelgang, lijfsopening.

Hypochўma, n. en **hypochўmis,** f. gr. (v. *chéein* (wortel, *chy*) gieten) eig. ondergieting, onderlooping; Med. grauwe staar.

Hypocranium, n. gr. (v. *kranion*, schedel) Med. verzwering, onder de hersenpan.

hypocrateriformis, adj. lat. Bot. trompetsgewijs, bekervormig.

Hypocykloide, f. gr. (vgl. c y k l u s, c y k l o ï d e) Math. kromme lijn, die aan een punt in den omtrek van een cirkel, welke zich op den binnenomtrek van een anderen cirkel voortwentelt, beschreven wordt; ook e p i c y k l o ï d e.

Hypodema, n. gr. („onder den voet te binden") zool, sandaal.

hypodermátisch, adj. gr. (vgl. d e r m a t i s c h) onder de huid aanwezig; – **hypodérmis,** f. voorhuid van den kittelaar, die door de inwendige schaamlippen wordt gemaakt; – **hypodermoklýsis,** f. onderhuidsche ingieting b. v. bij cholera, met zoutoplossing.

Hypodēsis, f. of **hypodésmus,** m. gr. (v. *hypodein*, onderbinden) Chir. onderbinding van een bloedvat.

Hypodiakŏnus, m. gr. (z. d i a k o n u s) geestelijke tweede helper.

Hypodiastŏle, f. gr. (z. d i a s t o l e 3) Gram. klein zindeeltje; komma.

Hypodidaskălus, m. gr. (v. *didáskalos*, leeraar) ondermeester.

Hypodroom, m. gr. (*hypó-dromos*, eig. plaats om onder- of in te loopen, v. *drómos*, loop, *tréchein*, loopen) overdekte wandelplaats.

Hypogæum of **hypogeion,** n. gr. (v. *gaia*, *gē*, aarde) onderaardsche ruimte; keldergewelf, groeve, grafkelder.

Hypogăla, n. gr. (v. *gála*, melk) Med. melkoog, uitstorting van wit, weiachtig vocht in de oogkamers.

Hypogastrium, n. gr. (v. *gastēr*, buik) onderlijf, de onderbuikstreek; – **hypogástrisch,** adj. tot het onderlijf behoorende; – **hypogastrocēle,** f. darm- of netbreuk aan het onderlijf; – **hypogastrorrhēxis,** f. buikbreuk met scheuring van het buikvlies.

Hypogeion, z. h y p o g æ u m.

Hypoglŏssis, f. gr. (vgl. g l o s s e) kikvorschgezwel, gezwel onder de tong; – **hypoglŏssus,** m. ondertongzenuw, spraakzenuw.

Hypogramma, n. gr. onderschrift, inz. opschrift aan den voet van zuilen.

hypogýnisch, adj. gr. Bot. onderstandig (van planten, waarbij de meeldraden onder het vruchtbeginsel op den bloembodem staan).

hypokárpisch, adj. gr. (van *karpós*, vrucht) Bot. onder het vruchtbeginsel aanwezig.

Hypokathársis, f. gr. (z. k a t h a r s i s) Med. buikzuivering door den stoelgang, zachte ontlasting.

Hypokophŏsis, f. gr. (vgl. k o p h o s i s) hardhoorigheid in matigen graad.

Hypokorisma, n. of **hypokorismos,** m. gr. (v. *hypo-korídzesthai*, eig. zich als een kind aanstellen, en vandaar een kind vleien, streelen, v. *kŏros*, knaap, *kŏrē*, meisje) vleiend woord; verzachtende uitdrukking; vgl. e u p h e m i s m e; – **hypokoristikon,** n. liefkoozend of fluweelen woordje; verkleinwoord, z. v. a. d i m i n u t i v u m.

Hypŏkras, m. gr. (fr. *hypocras*, van 't gr. *keránnymi*, ik meng, *krăsis*, menging) met kruiderijen en suiker gemengde wijn, kruidenwijn.

Hypokrisie of **hypokrĭsis** (spr. *s=z*) f. gr. (v. *hypokrínesthai*, antwoorden; als tooneelspeler taal en antwoord geven, eene rol vervullen; veinzen) veinzerij, huichelarij, schijnheiligheid, fijnvroomheid; – **hypokriet,** m. (gr. *hypokritēs*) huichelaar, scheinheilige, pilaarbijter; – **hypokritisch,** adj. huichelachtig, schijnheilig, geveinsd, valsch.

Hypolampsie, f. gr. (*hypó-lampsis*, v. *lámpein*, lichten, blinken) flauwe glans, flikkering; lidvertrekking, zwakke kramp.

Hypomie, f. gr. (v. *ōmos*, schouder) okselof schouderholte.

Hypomnēma, n. gr. (v. *mimnēskein*, herinneren) eig. herinnering; toevoegsel, naschrift; ook z. v. a. p r o t o k o l, pl. **hypomnemăta,** bijvoegsels, herinneringen; ook gedenkschriften; – **hypomnematograaf,** m. gr. gedenkboekschrijver; ook z. v. a. p r o t o k o l l i s t.

Hypomochlium, n. gr. (v. *mochlós*, hefboom) hef- of rustpunt, beweeg- of steunpunt, b. v. van een hefboom.

Hypomorie, f. gr. (vgl. m o r i a) geringe graad van stompzinnigheid of krankzinnigheid.

Hyponastie, f. Bot. 't sterk aan de onderzijde groeien der deelen, vooral der bladvormige, bij planten, zie e p i n a s t i e.

Hyponoēma, n. gr. (vgl. n o ē m a) vooroordeel, waan, vermoeden.

Hyponȳchon, n. gr. (van *ónyx*, nagel) Med. uitstorting van bloed of etter onder den nagel.

Hypophasie (spr. *s=z*) f. gr. (*hypóphasis*, v. *phainein*, aan 't licht brengen, toonen) eig. halfzichtbaar worden der oogen; verschijnen van 't wit in 't oog gedurende den slaap; vgl. l a g o p h t h a l m i e.

Hypopheet, m. gr. (*hypophētēs*) verkondiger, verklaarder, uitlegger, inz. van den goddelijken wil, orakelverklarend priester.

Hypophlegmasie, (spr. *s=z*) f. gr. (vgl. p h l e g m a s i e) Med. zachte of sluipende ontsteking.

Hypophŏra, f. gr. (*v. hypo-phĕrein*, eig. van onder wegvoeren) Med. pijpzweer; Log. tegenwerping.

Hypophthalmie, f. gr. (van *opthalmós*, oog) of **hypopion,** n. (van *ōps*, gezicht) Med. uitstorting van bloed in het bindvlies.

hypophȳllisch, adj. gr. (van *phýllon*, blad) onder het blad groeiend; – **hypophȳllokárpisch,** adj. met vruchten onder het blad.

Hypoplexie, f. gr. (vgl. a p o p l e x i e) geringe graad van beroerte, lichte beroerte-aanval.

Hypopodia, n. pl. gr. (v. *poes*, gen. *podós*, voet) Med. voetmiddelen, onder de voetzolen gelegde pappen, zuurdeeg enz.

Hypopsalma, n. gr. (z. p s a l m) 't antwoorden (respondeeren) van het koor of de gemeente in de roomsche Kath. kerk.

Hypopȳon, n. gr. (v. *pȳon*) Med. etteroog, verzameling van etter in de oogkamers.

Hyporchēma, n. gr. (van *orcheisthai*, dansen) danslied, aan Apollo gewijd koorgezang met dans.

Hyporrhinion, n. gr. (van *rhis*, neus) de plaats onder den neus, knevelbaard.

Hyporrhȳsis, f. gr. (vgl. r h y s i s) 't langzaam afvloeien.

Hyposárka, f. gr. (van *sarx*, genit. *sarkós*, vleesch) Med. huidwaterzucht; waterverzameling in het celweefsel op en onder de spieren.

Hyposcenium, n. gr. (*hyposkēnion*; vgl. s c e n e) eig. ondertooneel; buitengedeelte van het voortooneel.

Hyposkleriet, n. door Breithaupt zoo genoemde groengrijs tot olijfgroen veldspaat van Arendal in Noorwegen, hoogstwaarschijnlijk albiet met wat augiet vermengd.

Hypospadie of **hypospadiasie** (spr. *s=z*) f. gr. (vgl. *spádōn*, ontmande, wien de teeldeelen afgerukt zijn, van *spáō*, ik trek of ruk uit) Med. misvorming waarbij de opening der pisbuis van onderen beneden het roedehoofd is, in tegenst. met e p i s p a d i e, z. ald. (de artsen hielden dezulken weleer ten onrechte voor onbekwaam tot den bijslaap: vandaar de naam); bij vrouwen: afwezigheid der pisbuis; – **hypospadiæus,** m. iemand, die met dit gebrek behept is.

Hypospásma, n. gr. (z. s p a s m a) Med. geringe graad van kramp, inz. der oogleden.

Hypospathísme, n. gr. (van *spathē*, kleine spadel) heelkundige operatie der Ouden ter genezing van de loepoogigheid (*lippitudo*).

Hyposphágma, n. gr. (v. *sphádzein*, eig. slachten, bloedvergieten) Med. uitstorting van bloed in of onder het bindvlies.

Hypostăsis of **hypostáse,** f. gr. eig. onderlaag, wezen, voorwerpelijkheid (substantie), Myth. van een godheid afgeleid, zelfstandig geworden goddelijk wezen; Med. bezinksel (b.v. der pis); – **hypostaseeren** (spr. *s=z*), iets tot voorwerp, tot zelfstandigheid, tot substantie maken, het kenteeken van een voorwerp zelf als voorwerp beschouwen; – **hypostatisch,** adj. wezenlijk, voorwerpelijk (substantiëel), zelfstandig, persoonlijk; – **hypostatische** vereeniging, vereeniging der goddel. en menschel. natuur in den persoon van Christus; – **hypostathme,** f. gr. vast bezinksel.

Hyposthenie, f. gr. (v. *sthenos*, kracht, sterkte) gebrek aan kracht, krachteloosheid, verzwakking, in tegenstelling met h y p e r s t h e n i e.

Hypóstrŏphe, f. gr. (z. s t r o p h e) Med. omkeeren, inz. der baarmoeder; instorten bij zieken.

Hypostȳlon, n. gr. (v. *stȳlos*, zuil) overdekte zuilengang.

hypotáktisch, adj. gr. (v. *taktós, ē, ón* geregeld) zich onderschikkend, onderwerpend; volgende.

Hypotenūse, hypotenusa, f. (*hypoteínoesa*, scil. *pleurá*, zijde, v. *hypoteínein*, er onder gespannen zijn, zich daaronder uitstrekken; vaak onjuist h y p o t h e n u s e) Math. grootste zijde van een rechthoekigen driehoek, de zijde tegenover den rechten hoek; vgl. k a t h e t e n.

Hypotheek, f. gr. (*hypothēkē*, d. i. eig. onderlaag, onderlegsel, v. *hypo-theinai*, onderzetten, enz.) lat. *hypothēca*, gerechtelijk beschreven onderpand, een pand- of grondbrief of de zekerheid op eens anders vermogen als op een onderpand, kusting, plecht; ook het pandrecht van een schuldeischer; – g e l d o p h y p o t h e e k s c h i e t e n, d. i. tegen onderpand, gew. onroerend onderpand leenen; – **hypotheekbank,** f. handelskantoor ter verkrijging, omzetting en aflossing van hypotheken; – **hypotheekregister,** n. pandboek, waarin de verpandingen der goederen en de dienaangaande gesloten verdragen op hoog gezag worden ingeschreven; – **hypotheekbrief,** m. bewijs van onderpand; – **hypotheekverzekeringbank,** f. handelszaak tot verzekering van den hypothekairen schuldeischer, dat hij interest en kapitaal op den bepaalden tijd verkrijgt; – *hypothēca conventionālis*, verdragmatig onderpand; – *h. generālis*, algemeene verpanding (die het geheel vermogen betreft) – *h. judiciālis*, gerechtelijke verpanding; – *h. speciālis*, bijzonder of bepaald onderpand; – *h. tacĭta* of *legālis*, stilzwijgend onderpand, stilzwijgend ontstaan pandrecht, of eene enkel door de wetten bepaalde verpanding, die niet uitdrukkelijk behoeft beschreven te worden; — *hypothecarĭus*, pl. *hypothecarĭi* of **hypothecaire crediteuren,** schuldeischers op vast pand; – **hypothekārisch, hypothecair,** adj. met pandrecht voorzien, pandschrifttelijk; – **hypothekeeren, verhypothekeeren,** iets verpanden, als onderpand stellen, doen inschrijven.

Hypothĕnar, n. gr. (v. *thĕnar*, vlakke of holle hand) Med. aan- en aftrekkende spier van den

pink; - **hypotenaria,** f. lijn, die de hand begrenst aan de zijde van den pink.

Hypothĕsis of **hypothése** (spr. s=z), f. gr. (v. *hypo-theinai*, onderzetten) onderlaag, grondslag; onderstelling, ten grondslag gelegde stelling, aanneming, meening, voorwaardelijke stelling, het als waarheid aangenomene, waarvan men ter verklaring eener zaak uitgaat, b. v. bij mathematische bewijzen of ter verklaring van natuurverschijnsels; - *ex hypothĕsi*, overeenkomstig de onderstelling, onderstellenderwijs; - *in hypothĕsi*, met toepassing op het tegenwoordig geval; - **hypotheseeren** (spr. s=z) onderstellen, aannemen, onderstellingen wagen; - **hypothétisch,** adj. aangenomen, ondersteld, hetgeen men, ofschoon niet bewezen, voorhands als waar aanneemt; - **hypothĕton,** n. gr. iets ondergelegds; iets ondersteIds; Med. zetpil.

Hypotrachelium, n. gr. (van *tráchĕlos*, hals) Arch. onderhals, gladde strook onder den hals eener zuil.

Hypotrímma, n. gr. (v. *hypo-tribein*, onder elkander wrijven) kruidensoep, saus.

Hypotrŏpe, f. en **hypotropiásme,** n. gr. (v. *trépein*, wenden, keeren) Med. terugkeer, instorting van zieken; - **hypotrópisch,** adj. terugkeerend, gemakkelijk of gaarne wederkeerend.

Hypotypōsis of **hypotypōse,** f. gr. (v. *hypotypoen*, afbeelden; vgl. t y p u s) Log. levendige voorstelling in beeld, aanschouwelijke voorstelling en verzinnelijking, korte schets, ontwerp.

Hypoxyde, z. s u b o x y d e.

Hypozeuxis, f. gr. (vgl. z e u g m a) Log. verbinding van ieder lid der rede met een werkwoord, zoodat de rede uit afzonderlijke kleine zinnen bestaat.

hypozoïsch, adj. gr. onder de p a l æ o z o ï s c h e (z. ald.) formaties liggende.

Hypozōma, n. gr. sterk touw, waarmede de buik van het schip ondergord werd, om het uiteenvallen der planken te voorkomen.

Hypselologie, f. gr. (van *hypsēlós*, hoog, van *hýpsi*, adv. hoog, *hýpsos*, hoogte) eig. 't hoog spreken; grootspraak, pralerij, snorkerij; - **hypselolоog,** m. grootspreker, praler; - **hypsistariërs,** m. pl. christensecte der 4de eeuw te Kappadocië in Klein-Azië, die den éenen God onder den naam van H o o g s t e (*hypsistos*) en wel onder 't beeld des vuurs en des lichts vereerden en daarbij vele joodsche en heidensche gebruiken in acht namen; - **hypsōma** of **hypsos,** n. (eig. verhooging, hoogte) iets verhevens, verhevenheid; - **hypsologie,** f. leer van het verhevene; - **hypsometer,** m. hoogtemeter, speciaal voor hoogtemetingen ingerichte metaalbarometer; - **hypsothermometer,** m. een door Regnault uitgevonden werktuig om de hoogte te meten door middel van de temperatuur van kokend water; - **hypsometrie,** f. hoogtemeting; hoogtemeetkunde; - **hypsométrisch,** adj. die betreffende, b. v. h y p s o m e t r i s c h e t a b e l l e n, tafels voor de hoogtemeting; - **hypsophōnos,** m. iemand, die eene hooge stem heeft.

Hypurgie, f. behandeling en verpleging van zieken.

Hўrakothērium, n. fossiel van een op het zwijn gelijkend dier.

Hyrax, m. lat. klipdas; - **hyracēum,** n. dasjespis, surrogaat voor het bevergeil, afkomstig van den kaapschen klipdas (*Hyrax capensis*).

Hyson of **hysson,** n. eng. (spr. *haissen*; v. 't chineesch *hi-tsjoen*, d. i. woordelijk: eerste oogst of bloeiende lente) groene chineesche thee.

Hy(s)sop, f. gr. (*hyssōpos*, lat. *hyssōpus*) h y s o p, plantengeslacht uit de fam. der Lipbloemigen, groeit in Zuid-Europa van bitterachtigen, eenigszins aromatischen smaak, tegen borstziekten in gebruik, (1 *Kon.* 4, 33; *Exod.* 12, 22).

Hystĕra, f. gr. (*hystĕra*, eig. fem. van *hýsteros*, *a*, *on*, dus: laatste of onderste ingewand in het vrouwelijk lichaam) Anat. bij de Ouden baarmoeder met de scheede; thans enkel baarmoeder; nageboorte; - **hysteralgie,** f. pijn in de baarmoeder; - **hysteratresie,** f. aangeboren sluiting of vergroeiing der scheede; - **hysterelōsis,** f. omkeering, omstulping der baarmoeder; - **hysterésis,** f. nawerking b. v. bij de beweging, de warmte; El. achtergebleven magnetisme; het niet werkzame deel van den magnetiseerenden stroom; - **hysterésisstroom,** m. stroom, die met den nuttigen (werkzamen) stroom den magnetiseerenden stroom uitmaakt; - **hysterésisverlies** of **hysterésisarbeid,** arbeid die magnetischen kringloop teweegbrengt; - **hysterīka** of **hysterie,** f. zenuwziekte, waarvan 't wezen in korte woorden niet te omschrijven is, doch welker verschijnselen inzonderheid zijn: on- en overgevoeligheid, vaak aan ééne zijde des lichaams verlammingen en kramptrekkingen, terwijl de stemming der patiënten prikkelbaar en vol kuren en luimen is; - **hystérisch,** adj. tot de baarmoeder behoorende, betreffende of voortkomende uit de hysterie, dus zenuwziek, overspannen, hartstochtelijk; - **hysteritis,** f. ontsteking der baarmoeder; - **hysterocēle,** f. baarmoederbreuk; - **hysterodynie,** f. baarmoederpijn; - **hysterolíthen,** m. pl. venussteenen, steenkernen eener soort van t e r e b r a t u l i e t e n (z. ald.); - **hysterolithiăsis,** f. steenvorming in de baarmoeder; - **hysteroloxie,** f. ombuiging, scheeve plaatsing der zwangere baarmoeder; - **hysteromalacie,** f. verweeking der baarmoeder; - **hysteromanie,** f. ontembare zucht naar mannen, mansdolheid; - **hysteromochlion,** n. hefboom der verloskundigen; - **hysterόncus,** m. baarmoedergezwel; - **hysteroparalўsis,** f. baarmoederverlamming; - **hysteropathie,** f. baarmoederlijden, ook z. v. a. h y s t e r i e; - **hysterophoor,** m. baarmoederdrager, een instrument voor vrouwen; - **hysterophthisis** of **hysterophthŏe,** f. baarmoedertering; - **hysterophysēma,** n. windgezwel der baarmoeder; - **hysteroplásma,** n., pl. **hysteroplasmăta** of **hysteroplásmen,** nabootsingen van het scheedegedeelte en van den mond der baarmoeder in was, inz. ten opzichte van de veranderingen tijdens de zwangerschap; - **hysteropsophie,** f. trommelzucht der baarmoeder; - **hysteroptōsis,** f. uitzakking van de baarmoeder; - **hysterorrhagie** of **hysterorrhœa,** bloedvliet uit de baarmoeder; het 2de woord ook: witte vloed uit de baarmoeder; - **hysterorrhēxis,** f. baarmoederverscheu-

ring; - **hysteroskopie,** f onderzoek der baarmoeder met den spiegel (*speculum uteri*) ter erkenning en genezing van velerlei kwalen; - **hysterotoom,** m. werktuig voor de keizersnede; - **hysterotomie,** f. keizersnede, opensnijding der baarmoeder; - **hysterotomotocie,** f. geboorte door de keizersnede.

Hystĕron, n. gr. (*hýsteros, a, on,* laatste, achterste, volgende) eig. iets later- of achteraankomends; Med. nageboorte; - **hystĕron-protĕron** of **hysteroprōton,** n. het achterste voor, eene omkeering der uitdrukking, waarbij twee begrippen zoodanig verwisseld worden, dat het laatste eerst en het eerste laatst staat, b. v. hij kleedde zich en stond op (Roman v. Walewein); - **hysterergie,** f. nawerking van geneesmiddelen; - **hysterogeen,** adj. later geboren of ontstaan; - **hysterologie,** f. vooraanzetting van 't achterste of laatste; - **hysteropótmos,** m. voor dood gehoudene, verdwenene, die na lange afwezigheid terugkeert; een weder levend geworden schijndoode, van den dood herrezene.

Hysteroncus enz.; - **hysterotomotocie,** z. ond. h y s t e r a.

Hystriciăsis, f. of **hystricisme,** n. gr. (v *hýstrix,* stekelvarken) Med. stekelvarkensziekte, stekelvarkensuitslag; - **hystriciet,** m. stekelvarkenssteen.

I.

I, als rom. getalteeken = 1; - *I.* = *imperator,* keizer; - *i* = *in,* in; - *ib.* of *ibid.,* lat. afkorting voor *ibidem*; - *ICtus* = *jurisconsultus*; - *id.* = *idem*; - *i. e.* = *id est* (z. ald.); - *I. H. S.,* een opschrift aan de ordeshuizen en andere gebouwen der Katholieken, zijnde de eerste drie letters van den met grieksche letters geschreven naam Jezus: *ΙΗΣΟΥΣ,* verkeerdelijk verklaard door *in hoc salus,* hierin het heil, of *Jesus hominum salvātor,* Jezus der menschen heiland, of *Jezus hortātor sanctōrum,* Jezus, de vermaner der heiligen; - *Imp.* = *imperium, imperator*; ook wel: *imperatief*; - *incl.* of *inclus.* = *inclusive*; - *I. N. D.* = *in nomine Dei,* in den naam des Heeren; - *ind.* = *indicatief*; - *inf.* = *infra*; of *infunde*; of *infinitief*; - *Inf.* = i n f u s u m; - *inf. aq. ferv. q. s.* of *s. q.* = *infunde aquæ fervidae quantum sufficit* of *sufficientem quantitātem,* z. i n f u n d e e r e n; - *I. N. J.* = *in nomine Jesu,* in den naam van Jezus; - *I. N. R. I.* = *Jezus Nazarēnus Rex Judæorum,* Jezus van Nazareth, koning der Joden; - *I. N. S. T.* = *in nominae sanctae trinitātis,* in den naam der heilige Drieeenheid; - *inv.* = *invēnit* z. ald.; - *i. q.* = *id quod* of *idem quod,* d. i. hetzelfde wat, enz.; - *it.* = *item* (z. ald.); - *Ir.* chemisch teeken voor *iridium*; - *I,* als muntteeken voor Frankrijk: Limoges; voor Oostenrijk: Schemnitz in Hongarije; in het Duitsche rijk: Hamburg.

Iakchos, d.i. schreeuwer (bij Vondel „schreier") m. gr. mystieke naam van Bacchus (z. ald.); ook jubelgeschreeuw of jubellied op de feesten van Bacchus.

Iakoet-aga, m. turk. overste der gesnedenen bij den schat van den sultan.

Ialĕmos, m. gr. klaaglied, treurlied.

Iamatologie, f. gr. (v. *iāma,* genezing, geneesmiddel, *iāsthai,* genezen) leer der geneesmiddelen; - **iamotechnie,** f. artsenijbereidingskunst; - **iamotéchnisch,** adj. de artsenijbereidingskunst betreffende.

Iambus, z. j a m b u s.

Iapetos, z. J a p e t.

Iarl, m. deensch (eng. *earl*) benaming der deensche edelen in de middeleeuwen.

Iatralīpt, m. gr. (*iatraleiptēs,* v. *iātros,* arts, en *aleíphein,* zalven) zalvenarts, een geneesheer, die door inwrijving geneest, masseur; - **iatraliptika,** f. zalfgeneeskunst, wetenschap om ziekten door zalven en andere uitwendige middelen te genezen, massage; - **iatrarchie,** f. heerschappij, der artsen, artsenvermogen; - **iatreusis, iatrie** of **iatrēia,** f. genezing; genees- of artsenijkunst; - **iatreusiologie,** f. genezingsleer; - **iātrisch,** adj. geneeskundig; - **iatrochemie,** f. geneeskundige scheikunde, d. i. dat gedeelte der chemie, 't welk het naast met de geneeskunde in verband staat; onderscheiden van c h e m i a t r i e (z. ald.); - **iatrochemicus,** m. kenner of leeraar der geneesk scheikunde; - **iatrognomika,** f. leer van de herkenning der ziekten, z. v. a. d i a g n o s t i e k; - **iatralogie,** f. leer van de geneeskunst; - **iatromantie** (spr. *tie=tsie*) f. geneesk. waarzeggerij; - **iatromathematika** of **iatromechanika,** f. toepassing van wis- en werktuigkundige waarheden op de geneeskunde; - **iatromathematici** of **iatromechanici,** m. pl. aanhangers van eene door B o r e l l i te Pisa in de 17de eeuw gestichte geneesk. school, welke de verrichtingen van het menschelijk lichaam, als die eener eenvoudige machine, naar werktuigkundige wetten wilde verklaren; - **iatrophobie,** f. vrees voor artsen; - **iatrophysika,** f. geneesk. natuurleer; - **iatros,** m. geneesheer, arts; - **iatrosophist,** m. wijsgeerig geneesheer; - **iatrotechnika,** f. geneeskunst; inz. wondheelkunst.

Iberie, n., gr. en lat *Iberia,* f. Spanje en Portugal, het oude Hispania, d. i. het geheele pyreneesche Schiereiland; - **Iberiër,** m. (lat. *Ibērus,* gr. *Ibēr*) Hispaniër of bewoner van het pyreneesche Schiereiland. De Iberiërs (d. i. aan gene zijde wonenden, het eerst door de Phœniciërs zoo geheeten; vgl. h e b r a ï c u s), wellicht de oudste europeesche natie, bewoonden behalve het Pyreneesche Schiereiland ook het zuiden van Gallië, en strekten zich in vroeger tijd nog verder naar

't zuidoosten uit; hun laatste overblijfsel leeft nog voort in de B a s k e n. Uit de vereeniging van iberische met celtische stammen ontstonden de C e l t i b e r i ë r s, die de hoogvlakten van midden-Hispanië bewoonden.

Ibĕris, f. gr. en lat. Bot. wilde kers, taschkers, boerenmosterd, scheefbloem, plantengeslacht uit de fam. der Crucifeeren.

Ibex, m. lat. steenbok.

ibīdem, lat., afgek. *ibid.* of *ib.*, ter zelfder plaats, in hetzelfde geschrift, op dezelfde bladzijde.

Ibis, m. N. H. nijlreiger, een moerasvogel, die op den ooievaar gelijkt, inz. in Egypte inheemsch is en bij de oude Egyptenaren goddelijke eer genoot, daar hij als het zinnebeeld van T h o t (z. ald.) werd beschouwd; – **ibiocephálisch,** adj. gr. met een ibiskop.

Ibka, f. turk. bevestigings-ferman.

Iblis, m. arab. duivel bij de mahomedanen.

Ibn, m. arab. zoon z. v. a. b e n (z. ald.).

Ibné-kelb, m. arab. hondenzoon, spotnaam der mohamedanen voor joden, christenen enz.

Ibrahim, arab., z. v. a. A b r a h a m, z. ald.

Ibrik, turk. giet- of waterkan; – **ibrikdar-aga,** m. turk. eig. de heer der waterkannen, hij, die den sultan water over de handen giet.

Ibum, n. hebr. huwelijk van een Jood met de vrouw van zijn kinderloos gestorven broeder.

Ibўkus (de kraanvogels of kraaien van), beeld der soms zonderlinge en onverwachte ontdekking van geheime misdaden, omdat de moord van den oudgr. lierdichter I b y k u s, naar luid der sage, door kraanvogels werd uitgebracht; vergelijk ook: a l z o u d e n d e k r a a i e n h e t u i t b r e n g e n, vgl. *Prediker* 10, 20.

Icabodskind, n. ongelukskind, zie *Sam.* 4, 19—22.

Ichik-agasi-basji, m. hofmaarschalk aan het perzische hof.

Ichneumon, m. gr. (van *ichnos*, spoor, *ichneúein*, opsporen) eig. opspoorder; spoor, wezel, spoorrat of pharaonsrat, ook m u n g o, m., m a n g u s t e, f., egypt. n e m s, een op den bunsing gelijkend roofdier van 't geslacht der stinkdieren, van de fam. der civetkatten, inz. menigvuldig in Egypte, waar het slangen, kikvorschen, muizen, krokodilleneieren enz. verslindt (*Viverra ichneumon*, L.); – **ichnognomika,** f. spoorkunst, kunst om de sporen op te zoeken; – **ichnograaf,** m. teekenaar, ontwerper van plattegronden en machinerieën; – **ichnographie,** f. eig. spoorbeschrijving; grondteekening of plattegrond van een gebouw; – **ichnográphisch,** adj. tot de grondteekening behoorende, ontwerpmatig.

Ichoglans of **itsjoglans,** m. pl. turk. (woordel. jongelingen van het inwendige, van *ītsch*, inwendig en *oglân*, jong mensch, enz.) pages van het binnenpaleis of van den Grooten Heer, die in alle turksche wetenschappen en lichaamsoefeningen onderwezen worden.

Ichōr, m. gr. oorspr. godenbloed, op bloed gelijkende vloeistof in de aderen der goden: Med. wond- of bloedwater (lat. *serum sanguinis*); ook dunne etter, etterwater; – **ichōrisch,** adj. bloedwaterig, lymphatisch; – **ichoreus,** adj. etterig, etterachtig; – **ichorrhæmie,** f. bloedvergiftiging door opneming van brandige, etterwaterige stoffen in het bloed; – **ichorrhœē,** f. uitscheiding van etterwater uit zweren.

Ichthўa, f. gr. (v. *ichthýs*, visch) gedroogde vischhuid om te vijlen en glad te maken; haak der verloskundigen; – **ichthyelæum,** n. vischolie, traan; – **ichthyītes,** m. holle vischsteen; – **ichthyocentaurus,** m., pl. **-en** (vgl. c e n t a u r u s) gr. Myth. zeegodin met een vischstaart en twee voorpooten van een paard, eene soort van T r i t o n s (z. ald.); – **ichthyocolla,** zie i c h t h y o k o l l a; – **ichthyodéren,** pl. kraakbeenvisschen; – **ichthyodónten,** pl. gr. versteende vischtanden; – **ichthyoglóssen,** pl. versteende vischtongen; – **ichthyographie,** f. beschrijving der visschen; – **ichthyokólla,** f. vischlijm; – **ichthyol,** n. Med. zwavelhoudend destillatieproduct van een gesteente in Tirol; middel tegen rheumatisme en tegen ontsteking; hiervan worden bereid *ichthalbine* f. (ichthyol en eiwit), *ichthargaan*, n. een zilververbinding van ichthyol; – **ichthyolíth,** m. vischsteen, versteende visch of afdruk van een visch in een gesteente; – **ichthyoloog,** m. vischkenner, vischkundige; – **ichthyologie,** f. leer van de visschen, vischkunde; – **ichthyomant,** m. iemand die uit visschen waarzegt; – **ichthyomantie,** (spr. *tie*=*tsie*) f. waarzeggerij uit de ingewanden van visch; – **ichthyomorph** of **ichthyomorphiet,** m. vischafdruk, vischsteen; – **ichthyomorphisch,** adj. vischvormig; – **ichthyophágen,** pl. vischeters, van visschen levende menschen; – **ichthyophagie,** f. 't vischeten; – **ichthyophthálmus,** m. vischoogensteen, een als visschenoogen blinkende steen van 't kiezelgeslacht; – **ichthyosaurus,** m. vischhagedis, eene reusachtige diersoort der voorwereld, uit de orde der krokodillen, die 't midden houdt tusschen visch en hagedis en nog vaak als versteend geraamte wordt aangetroffen; – **ichthyōsis,** f. Med. vischschubbenuitslag; – **ichthyōtisch,** daarmede behept, daartoe behoorende; – **ichthyspondyliet,** m. vischgraatversteening; – **ichthyotheologie,** f. bewijs voor het bestaan van God uit het wezen der visschen; – **ichthyotoom,** m. anatoom met betrekking tot visschen; – **ichthyotomie,** f. ontleding (anatomie) der visschen; – **ichthyotypolithen,** pl. vischafdrukken op steen; – **ichthўten,** pl. vischversteeningen.

ici, adv. fr. (spr. *isi*) hier (in tegenst. met *là*, daar).

Icon–, z. i k o n–.

Icosaëder, icosandria, z. i k o–.

Icterus, z. i k t e r u s.

Ictrogeen, n. soort giftige alkaloïde in de lupine voorkomende, waardoor wel schapen vergiftigd worden.

Ictus, m. lat. (van *icĕre*, slaan, stooten) stoot, houw, steek, slag; nadruk der stem, toonheffing, klemtoon; – *uno ictu*, op eens; – *sub ictu*, in gevaar; – *ictus arteriārum*, polsaderslag.

Id, n. lat. (het n. van i s, z. ald.) dit, dat b. v. *id est*, dat is, dat wil zeggen.

Ida, 1) m. gebergte in Klein-Azië, aan welks voet Troje was gelegen; P a r i s besliste hier het pleit tusschen Venus, Juno en Minerva, en G a n y m e d e s werd van hier door Jupiter geschaakt; vandaar **idæisch,** adj. tot den Ida behoorende, daar wonende of vereerd, b. v. de i d æ ī s c h e Z e u s (Jupiter), de i d æ ī s c h e m o e d e r (*Idea mater*, d. i. Cybele); een ander gebergte **Ida** ligt op Kreta; daar werd Jupiter opgevoed, en men plaatst er ook de i d æ ī s c h e d a k t y l e n, wien men de uitvinding van het gebruik van het vuur en het metaalsmelten toeschrijft.

Ida, 2) oudd. vr. naam: (oudhoogd. *Idâ, Itâ*): de goddelijke.

Idalia, f. gr. bijnaam van Venus, naar de stad I d a l ĭ u m, op het eiland Cyprus.

Idaveld, n. noorsch Myth. veld des arbeids, de woonplaats der asen.

Idee, f., gew. n., gr. (*idĕa*, v. *idein* zien; fr. *idée*), pl. **ideeën,** aanschouwing, voorstelling, begrip, verstandsbegrip; ook in 't algemeen gedachte, ontwerp, plan; -*idée fixe*, fr. z. onder f i x e; - **ideeën-associäte** (spr. *t=ts*), z. a s s o c i a t i e; - **ideaal,** n. nw. lat., in den ruimsten zin: tegendeel van het r e a l e, r e ë e l e of wezenlijke, het enkel voorgestelde, gedachte, droombeeld; in engeren zin als wezenlijk gedacht voorwerp, dat volkomen aan eene idee, eene voorstelling, een modelbeeld beantwoordt, denkbeeldige voorstelling van iets in den toestand van volkomenheid; - **ideaal** of **ideálisch,** adj. slechts in de gedachte of in de voorstelling bestaande, denkbeeldig, onwezenlijk, ingebeeld, enkel gedacht; voorbeeldelijk, voorbeeldig; - **ideaal geld,** n. niet werkelijk geslagen, enkel gedacht (gefingeerd) geld; - **ideaal recht,** n. natuurrecht;- **ideale wereld,** f. bovenzinnelijke wereld;- **ideale waarde,** f. ingebeelde waarde; - **idealisch schoon,** adj. overschoon, wonderschoon, dichterlijk schoon, zoo schoon als het zich maar laat denken; - **idealiseeren** (spr. *s=z*) tot idee maken; iets tot het hoogste voorbeeld maken, boven de wezenlijkheid verheffen, iets van zijn onvolmaaktheden of gebreken ontdoen, veredelen of verfraaien; in de kunst: de voorwerpen uit de natuur door de verbeeldingskracht zóó voorstellen, dat zij in schoonheid of verhevenheid zich daarboven verheffen en het ideaal er van zooveel mogelijk verwezenlijken; - **idealísme,** n. leer of wijsgeerige beschouwing van oorspronkelijkheid en wezenlijkheid der verstandsbegrippen; het tegengest. van r e a l i s m e; ook: streven naar idealen; a b s t r a c t i d e a l i s m e, de (Platonische) voorstelling van een zelfstandig bestaan der oorspronkelijke begrippen; s u b j e c t i e f i d e a l i s m e (van Fichte) schijnleer, volgens hetwelk de uitwendige dingen slechts verschijnsels zijn en alleen het voorstellende of beschouwende wezen werkelijk is; o b j e c t i e f, c o n c r e e t i d e a l i s m e (van Hegel), volgens hetwelk de verstandsbegrippen in de werkelijkheid zelve vervat zijn; - **idealíst,** m. aanhanger van het idealisme; ook: iemand die steeds idealen nastreeft; - **idealístisch,** adj. idealisme betreffende, daarmede overeenkomstig, z. v. a. ideaal; - **idealiteit,** f. hoogste (ideale) volkomenheid.

idem, lat. dezelfde, hetzelfde, afgek. *id.*; - *idem per idem*, gelijk met gelijk, de fout in de bewijsvoering, ook cirkelbewijs (*circulus in demonstrando*) geheeten, dat men als bewijsmiddel gebruikt, wat juist bewezen moet worden; - **idemíst,** m. barb.lat., jabroer; - **idemspirätie** (spr. *t=ts*) f. nw.lat. gelijkgezindheid; - **idéntisch,** adj. (fr. *identique*, it. *idéntico*) eenerlei, eenzelvig, een-en-het-zelfde, gelijkbeteekenend, gelijkgeldend, Math. gelijk- en gelijkvormig, c o n g r ŭ e n t; tot denzelfden vorm herleidbaar; - **identiteit,** f. eenzelvigheid; eenheid van wezen, volkomen overeenstemming; persoonsgelijkheid; - **identiteitsbewijs,** n. bewijs dat men de persoon is, voor wien men zich uitgeeft; - **identiteits-systema,** n. eenzelvigheidsleer van S c h e l l i n g, volgens welke het ideale en het reale in de idee van het absolute éen (identisch) is; - **identificeeren,** tot een-en-het-zelfde maken, twee dingen onder éen begrip brengen; - **identificätie** (spr. *tie=tsie*) f. vereenzelviging, gelijkmaking, ineen- of samensmelting; - **identigraphie,** f. nw.lat.-gr., schriftgelijkheid.

Ideogram, n. (vgl. i d e e) ideographisch teeken; - **ideograaf,** m. iemand die bij het schrijven geen klank- maar begripteekens gebruikt; - **ideographie,** f. gr. begripschrift, dat niet enkele klanken, maar geheele begrippen door schriftteekens voorstelt, schrift door algemeen verstaanbare begripteekens; - **ideographika,** f. begripschrijfkunst, het algemeene teekenschrift, vgl. p a s i g r a p h i e; - **ideokraat,** m. iemand die de heerschappij der verstandsbegrippen voorstaat; - **ideokratie** (spr. *t=ts*) f. heerschappij der verstandsbegrippen; - **ideokratísme,** n. streven om alles naar verstandsbegrippen te vormen, tegen de bestaande rechtsverhoudingen; - **ideologie,** f. begripsleer, wetenschap van de gronden der kennis, z. v. a. m e t a p h y s i k a; - **ideoloog,** m. wie die wetenschap beoefent of onderwijst; ook droomer, ziener, dweper; - **ideológisch,** adj. wat tot de begripsleer behoort.

id est, lat. dat is, afgekort *i. e.*

idioëléktrisch, adj. (van *idios, a, on*, eigen, eigenaardig) z. e l e k t r i c i t e i t; - **idiognomicus,** m. iemand die zijn eigenaardige meeningen heeft; - **idiogrăphum** of **idiochiron,** n. eigen handschrift of onderteekening; - **idiográphisch,** adj. eigenhandig, zelf geschreven; - **idiogynie,** f. Bot. geslachts-afscheiding, de plaatsing van de bevruchtingsdeelen der planten in afzonderlijke bloemen; - **idiogýnisch,** adj. van gescheiden geslacht; - **idiokrăsis,** f. (vgl. k r a s i s) eigenaardige menging; eigenaardigheid in de natuur van een menschelijk of dierlijk lichaam; - **idiokrätisch,** adj. eigenaardig gesteld, eene eigen geaardheid hebbende; - **idioktonie,** f. zelfmoord; - **idiolatrie,** f. zelfvereering, zelfvergoding; - **idiōma, idioom,** n. eigenaardigheid

(b.v. Theol. de afzonderlijke eigenschappen der Godheid en der menschheid, welke zich in den verlosser als vereenigd vertoonen in de c o m m u n i c a t i o i d i o m ă t u m, vereeniging der eigenschappen); inz. met betrekking tot de taal van het land: landspraak, tongval (dialect), spraakmanier, spraakeigen; ook elke eigenaardige, zelfstandige taal; – **idiomátisch,** adj. aan eenen tongval of eene taal eigen; – **idiomatographie** en **idiomatologie,** f. leer van de verschillende landspraken of tongvallen; – **idiomelum,** n. gr. voor zeker feest in het bijzonder vervaardigd lied; – **idioot,** m. gr. (*idiōtēs*), eig. z. v. a. particulier, inz. van staatszaken onkundige of daarvan uitgeslotene uit de lagere volksklasse; onwetend mensch, botterik, domkop, stompzinnige, onnoozele; sukkel; – **idiopathie,** f. Med. eigenlijdigheid, plaatselijke ziekte van een lichaamsdeel, zonder medelijdigheid der andere; – **idiopáthisch,** adj. Med. onmiddellijk uit de ziekteoorzaken volgende b.v. idiopathische hoest, een oorspronkelijke hoest, die b.v. het gevolg is van de prikkeling der longen, in tegenst. van s y m p a t h e t i s c h e n h o e s t, die b.v. het gevolg is van prikkeling der maag; – **idiosomnambulísme,** n. gr.-lat. het s o m n a m b u l i s m e (z. ald.), dat zonder de werking van een magnetiseur ontstaat; – **idiospásme,** n. Med. kramp van een bijzonder lichaamsdeel; – **idiospástisch,** adj. aan zulk eene kramp lijdend of daaruit voortvloeiend; – **idiosynkrasie,** (vgl. s y n k r a s i s) f. d. i. eig. eigenaardige menging, n.l. der bestanddeelen van het organisme; al het eigenaardige van iemand ten opzichte van zijne wijze van gewaarworden; de eigenaardige vatbaarheid voor zekere indrukken, b.v. het ontstaan van krampen op het zien eener spin enz.; de inwonende neiging tot of de aangeboren afkeer van zekere spijzen, dranken enz.; – **idiosynkrátisch,** adj. zulk een natuurneiging of afkeer betreffende, daarin gegrond, van nature eigen; – **idiotie** (spr. *t*=*ts*) f. stompzinnigheid; – **idiotikon,** n. woordenboek van een tongval (vgl. i d i o m a) gewestelijk of landschaps-woordenboek, hetwelk slechts de aan de volkstaal van eene zekere streek eigen woorden bevat; – **idiotísme,** n. onregelmatige, gewestelijke uitdrukking, plat provinciewoord, eigenaardigheid van eenen tongval; Med. stompzinnigheid; – **idiotiteit,** f. eigenaardigheid, individualiteit; – **idiotrŏphus,** m. die eene bijzondere soort van voedsel noodig heeft; – **idiotypie,** f. gelijkvormigheid in de bijzondere gedaante van vele niet-kristallinische lichamen.

Idjoek, f. mal. zwarte, bastachtige vezelstof tusschen stam en bladstelen van den arènpalm, waaruit in Ned.-Indië touw wordt vervaardigd.

Idokraas, m. olijfgroene of bruine steensoort, z. v. a. v e s u v i a a n.

Idóle, f. fr. (lat. *idōlum*, v. 't gr. *eidōlon*, d. i. beeldje, schaduwbeeld, v. *eidos*, gedaante) afgodsbeeld, afgod; – **idioláter,** m. (fr. *idiolâtre*) afgodendienaar; aanbidder, bewonderaar, vereerder; als adject. en adverb.: i d o l á t e r, meestal **idolaat,** afgodisch; smoorlijk verliefd, buitensporig beminnend, vertroetelend; – **idololatrie** of gew. **idolatrie,** f. afgoderij, afgodendienst, beeldendienst, beeldenvereering; – **idologie,** f. leer der beelden; ook z. v. a. p h æ n o m e n o l o g i e (z. ald.); – **idolopœie,** f. eig. afgodenmakerij; Log. 't sprekend invoeren van een gestorvene.

Idoneïteit, f. later lat. (v. *idōnĕus*, geschikt, gepast, gelegen) passende tijd, geschiktheid, gepastheid, deugdelijkheid.

Idūna, f. oudn. (*Idhunn*, v. s. de blijde arbeidende, van *idhja*, arbeiden) Myth. Braga's gade de godin van het terugkeerend groen der jeugd en der onsterfelijkheid. Zij bezit eenige appelen, waarin de oud wordende goden slechts behoeven te bijten, om zich dadelijk verjongd te zien.

Idus, f. pl. lat., in het oud-rom. maanjaar de dag van de vollemaan, vandaar in den rom. kalender: de 15de dag der maanden Maart, Mei, Juli en October, in de andere maanden de 13de.

Idylle, f. gr. (*eidýllion*, n. d. i. eig. beeldje, verklw. v. *eidos*, gestalte, beeld) kleine schildering, tafereel uit het leven van eenvoudige natuurmenschen; inz. landelijk gedicht, herdersdicht, bekoorlijk tafereel van het land- en herdersleven, z. v. a. b u c c o l i s c h g e d i c h t; — **idýllisch,** adj. landelijk; herderlijk, eenvoudig en onschuldig; – **idylliseeren** (spr. *s*=*z*) idyllisch opvatten of voorstellen.

Ierej, m. russ. priester (= gr. h i e r á r c h)

Iezel, n. barg. huis.

Ifing, m. noorsche Myth. stroom die de reuzenwereld van Asgard (de godenwereld) scheidt.

Iftichar, turk. eer, roem.

Igasoer, maleisch, z. v. a. ignatiusboon, z. ald.

Ighirmilk of **ighirmischlik,** m. turk. rekenmunt van zilver = 20 paras of ongeveer 6 ct. in waarde; – **bejas-jirmilik** (witte twintiger) = 20 piasters = *f* 2.15.

igĭtur, lat. derhalve, dus, bij gevolg.

Iglu, m. sneeuwhut der eskimo's.

Ignáme, f. (fr. *igname*, port. *inhame*, west-ind. *ihame*, vgl. y a m; *dioscorĕa sativa*, L.) onderscheiden soorten van het geslacht *Dioscorea*, in warme luchtstreken, met groote voedzame wortelstokken, de yamswortel.

Ignatius, m. (van 't lat. *ignis*, vuur) mansn.: de vurige; – **Ignatiānen,** z. v. a. J e z u ï e t e n (z. ald.); – **ignatiusboonen,** bittere, bedwelmende, in afwisselende koortsen en vallende ziekte heilzame pitten der peervormige vrucht van den i g n a t i u s b o o m (*Strychnos ignatia*) op de Phillipijnsche eilanden, benoemd naar den stichter der Jezuïetenorde, I g n a t i u s L o y ó l a, daar de Jezuïeten het eerst deze boonen naar Europa brachten.

Ignelik, n. turk. zundgat.

ignis, m. lat. vuur; *ignis Antonĭi*, A n t o n i u s-v u u r, z. ald.; *ignis fatŭus*, m. dwaallichtje; *ignis persĭcus*, perzisch vuur, eene kwaadaardige ontstekingszweer; — **ignescént,** adj. (lat. *ignéscens*, v. *ignescĕre*, vurig worden), ontbrandend, ontstekend; *ignĕus, a, um*, adj. lat. Bot. vuurrood; – **ignicŏla,** m., pl. **ignicŏlæ,** nw.lat., vuuraanbidders; – **ignipunctie,** f. igni-

punctuur, f. 't steken met gloeiende naalden (points de feu) in lichaamsdeelen; – **ignispicium,** n. waarzeggerij uit het vuur; – **ignitie** (spr. *t=ts*) f. nw.lat., verbranding tot kalk en asch, chemische verkalking; het uitgloeien, de gloed; – **ignivómisch,** adj. (later lat. *ignivŏmus, a, um*), vuurspuwend.

ignōbel, adj. lat. (*ignobĭlis, e,* fr. *ignoble*; vgl. n o b e l) onedel, slecht, gemeen, laag, schandelijk; – **ignobiliteit,** f. slechtheid, laagheid, gemeenheid.

Ignominie, f. lat. (*ignominĭa,* eig. berooving van den goeden naam, v, *in* en *nomen,* z. ald.) en fr. (spr. *injominie*) smaad, schande, beschimping, oneer; – **ignominiëus,** adj. (lat. *ignominiōsus, a, um*) smadelijk, onteerend, schandelijk, eerloos.

ignoreeren, lat. (*ignorāre*) v. *ignārus,* onkundig, en dit v. 't ontkennende *in* en *gnārus,* kundig) onwetend zijn, niet weten, inz. niet willen weten, zich houden alsof men iets niet weet of kent; – *ignorāmus,* Jur. wij weten niet, 't is ons niet duidelijk; – **ignoránt,** m. onwetend, weetniet, domkop, stumper; – **ignorántie** (spr. *t=ts*) f. (lat. *ignorantĭa*) onwetendheid, onkunde, domheid, ongeschiktheid; – *ignorantĭa crassa,* grove onwetendheid; *i. facti,* onbekendheid met een feit, met een voorval; *i. juris* of *legis,* onbekendheid met het recht of de wet; *i. supīna,* Jur. moedwillige onkunde (door nalatigheid, uitstel, enz.); – **ignorantijnen,** m. pl. (fr. *frères ignorantins*) pl. monnikenorde, die zich met het onderwijs van kinderen bezighoudt.

ignosceeren, lat. (*ignoscĕre,* eig. niet willen weten of kennen, v. *gnoscĕre, noscĕre,* leeren kennen, kennen) niet meer gedenken, vergeven en vergeten, als niet gebeurd beschouwen; – **ignoscéntie,** f. (*ignoscentĭa*) vergeving; – **ignoscíbel,** adj. (later lat. *ignoscibĭlis, e*) vergeeflijk; – *ignotus, a, um,* adj. lat. onbekend; – *ignōti nulla cupīdo,* lat. sprw.: naar het onbekende haakt men niet; wat men niet weet, deert niet.

Ignȳa, f. gr. Anat., knieboog.

Igra, f. slav. spel, dans; – **igrúschka,** f. speelgoed.

Iguána, f. sp. soort van groote, eetbare hagedis in Z. Amerika, z. v. a. l e g u a a n.

Iguanodon, m. op den kangoeroe gelijkende voorwereldlijke reuzenhagedis (in Engeland, België en Hannover opgegraven).

Igúman of **Igúmen,** m. russ. abt, prior van een klooster (= h e g u m ĕ n o s); – **igumenja,** f. russ. abdis, superieure van een klooster.

Iguvijnsche tafels, pl., zeven koperen tafels met umbrische opschriften, in 1444 te Gubbio (*Iguvium*) gevonden en aldaar bewaard.

Ihraam, m. arab. (eig. wijding) pelgrimsmantel der mohammedanen, die naar Mekka gaan.

Ijar, m. hebr. de 8e maand van den Israël. kerkelijken kalender (5 Mei — 2 Juni).

Ikan-wortel, m. kleine, scherp gekruide wortel uit China, bloedzuiverend en maagsterkend.

Ikarus, m. Myth. zoon van Dædălus, den bouwmeester van het vermaarde labyrint op Creta. Met zijn vader daarin gevangen gehouden, ontvluchtte hij door middel van kunstvleugels, door zijn vader vervaardigd. Tegen het bevel van zijn wijzen vader te hoog vliegende, smolt door de zonnehitte het was, waarmede de vleugels aan zijne schouders waren gehecht, en vond hij een ellendigen dood in de zee, die naar hem later de Ikarische werd geheeten. Vandaar is Ikarus fig. zinnebeeld van de onbezonnenheid der jeugd; – **ikariërs** pl. communistische maatschappij in 1848 gesticht in Iowa door Cabet, schrijver van een roman *l'Icarie,* als Morus' *Utopia.*

ikatten, mal. (*ikat,* band, *mengikat,* binden, omwinden) tak van kunstindustrie in O.-Indië, een omsnoerings-procédé, waardoor men vóór het weven, hetzij kettingdraden, hetzij inslagdraden verkrijgt, die naar een bepaald plan ten deele gekleurd zijn.

Ikbal, f. arab. favorite in den harem.

Iki, turk. twee; – **ikilik,** m. turksche zilvermunt van 2 piasters = 21,5 cent.

Ikōn, f. gr. (*eikōn*; v. daar 't lat. *īcon*) beeld, evenbeeld, afbeeldsel; zinnebeeld, gelijkenis; inz. gezegd van de Grieksche (Russ.)kerk; – **ikonísme,** n. afbeelding, zinnebeeldige voorstelling; tafereel; – **ikōnisch,** adj. (gr. *eikonikos*) gelijkend nagemaakt of afgebeeld; – i k o n i s c h e s t a t u t e n, pl. nagebootste of gelijkvormige standbeelden, inz. in levensgrootte, in tegenst. met de kolossale; – **ikonoborzen,** m. pl. gr.-russ., sekte van beeldstormers in de russ. Kerk; – **ikonodūlen,** m. pl. beeldendienaars, beeldenaanbidders; – **ikonodulie,** f. beeldenvereering, beeldendienst; – **ikonograaf,** m. beeldbeschrijver; portretschilder; – **ikonographie,** f. beeldbeschrijving, kennis der beeltenissen, borstbeelden, standbeelden, inz. der Oudheid; – **ikonográphisch,** adj. beeldbeschrijvend; – **ikonoklást,** m. beeldverbreker, beeldstormer; – **ikonoklastie,** f. beeldstormerij; – **ikonoláter,** m. beeldaanbidder; – **ikonolatrie,** f. beeldenvereering, beeldendienst; – **ikonoloog,** m. kenner, uitlegger van zinnebeelden; – **ikonologie,** f. beeldenkennis, verklaring der zinnebeelden en oude gedenkteekens; – **ikonomachie,** f. beeldenkrijg, wegens de vereering en aanbidding der beelden van heiligen; – **ikonomanie,** f. overdreven zucht voor beelden, schilderijen enz.; onverstandige vereering der heiligen-beelden; – **ikonostaas,** n. **ikonostase,** f. met heiligenbeelden versierde afscheiding tusschen het allerheiligste en het overige deel der kerk, beeldenwand in de gr. kerk; – **ikonostroof,** m. beeldomkeerder (zeker glazen prisma).

Ikosaëdron of **ikosaéder,** n. gr. (v. *eikŏsi,* twintig, en *hédra,* zetel, grondvlak) twintigvlak, door 20 gelijkzijdige driehoeken begrensd lichaam; – **ikositetraëder,** n. vierentwintigvlak; – **ikosandria,** n. pl. Bot. twintighelmigen, planten welker bloemen 20 en meer meeldraden hebben, die op den groenen kelkrand zijn vastgehecht, de twaalfde klasse in het stelsel van L.; – **ikosándrisch,** adj. twintighelmig.

Ikpal, f. turk. vrouw van den tweeden rang in den harem van den sultan, vgl. i k b a l.

Ikra, f. russ. kaviaar.

Iktĕrus, m. gr. (*iktĕros*) Med. geelzucht; – **iktérisch,** adj. met de geelzucht behept; – **ikterocephálisch,** adj. met geel hoofd; – **ikteropódisch** adj. geelvoetig; – **ikteroptisch,** adj. geeloogig; – **ikteroptérisch,** adj. met gele vleugels; – **ikterótisch,** adj. met gele ooren.

il, pron. fr. hij, het (pl. *ils*, zij), b. v. *il n'y a que le premier pas qui coûte*, alleen de eerste schrede kost moeite; *ils n'ont rien appris ni rien oublié*, zij hebben niets geleerd en niets vergeten.

il-, lat. voorlettergreep van woorden, die met *l* beginnen, zie i n.

Ilámdbsji, m. turk. berichtgever.

Ilang-ilang, n. parfum, uit een indische plant bereid.

il buon di si conosce da mattina, it. „een schoone dag wordt des morgens gekend" d. i. iemands goede eigenschappen zijn reeds vroeg kenbaar.

Ile, f. gr. (*ilē*, of *eilē*, hoop, iets samengebalds) Med. klomp; – **ilĕon** of **ilĕum, ilion** of **ilium,** m. kronkeldarm; ook het darmbeen (*os ilium* of *ilĕi*); – **ilĕus,** m. (gr. *eileós*) darmkronkel; braking van drekstoffen (z. v. a. m i s e r e r e); – **iléisch** of **ilíisch,** adj. tot den kronkeldarm behoorende; – **ileotýphus,** f. buiktyphus; – **iliokólisch,** tot den kronkeldarm en den karteldarm behoorende; – **ileïtis,** f. ontsteking van den kronkeldarm.

Ile, f. fr. (spr. *iel'*) eiland; in oudere schrijfwijze **isle** (ook eng. spr. *ail*, alsmede **island,** spr. *ailend'*).

Ilex, f. lat. (genit. *ilĭcis*) steeneik; steekpalm (*Ilex aquifolium*); – *ilicifolius, a, um*, adj. lat. Bot. hulstbladerig; – **ilicine,** f. steekpalmbitter, eene bruingele stof, uit de bladeren van den steekpalm getrokken; – **ilicisch,** adj. eiken, van eikenhout.

Ilg-lamp, f. kwikdamplamp, die ultraviolet licht uitstraalt.

Ilham, arab. goddelijke ingeving of inblazing.

Iliăcos intra muros peccātur et extra, lat., eig. er wordt binnen en buiten de muren van I l l i u m (Troje) verkeerd gedaan, d. i. van weerszijden, overal gefeild; – **Ilias** of **Iliáde,** f. heldendicht van Homerus, dat den trojaanschen oorlog bezingt; – *Ilias post Homērum*, eig. eene Ilias na Homerus, d. i. iets ontbeerlijks, overtolligs; – *Ilias malōrum*, f. eene menigte van rampen en ongevallen.

Ilicine, ilicisch, z. ond. i l e x.

Ilingus, m. gr. (*ilingos*, v. *illein*, draaien) draaien, draaiziekte, duizeligheid.

iliokolisch, ilion, z. ond. i l e.

ilisch, adj. gr. (van I l ĭ u m of T r o j e.) trojaansch.

Ilithyia, (gr. *Eileithyia*, als 't ware *elēlythyĭa*, de komende d. i. den barenden te hulp komende, v. *ēlython*, ik kom, *elēlytha*, ik ben gekomen) f. gr. Myth. geboortegodin, beschermgodin der barenden, bij de Romeinen L u c i n a (z. ald.)

Ilkhan, m. mongoolsch, aanvoerder in den oorlog; in 't alg.: heerscher, vorst.

Ill., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor J. K. W. Illiger (gest. 1813).

Illaceräbel, adj. lat. (*illacerabĭlis*, van *lacerāre*, verscheuren) onverscheurbaar.

Illacrimätie, f. nw.lat. (v. *illacrimāre*, over iets weenen) Med. tranenvloed.

illæsibel (spr. *s=z*) adj. lat. (*illaesibĭlis, e*; vgl. l a e d e e r e n) onkwetsbaar, onschendbaar; – **illæsibiliteit,** f. nw.lat., onschendbaarheid, onkwetsbaarheid.

Illápsus, m. lat. (v. *illābi*, binnenvallen; vgl. l a p s u s) het in- of binnenvallen.

illāta, m. pl. lat. (van *inferre*, inbrengen) het ingebrachte, nl. huwelijksgoed; – **illätie** (spr. *t=ts*) f. (lat. *illatĭo*) inbrenging, 't ingebrachte; gevolgtrekking, besluit; – **illatief,** adj. (lat. *illatīvus, a, um*) eene gevolgtrekking aanwijzend, besluitend.

Illatinist, m. barb.lat. niet-latinist.

illaudäbel, adj. lat. (*illaudabĭlis*; vgl. l a u d a b e l) onprijselijk, onloffelijk.

ille, lat. gene (f. i l l a, n. i l l u d) b. v. *ille fēcit, cui prōdest*, diegene heeft het gedaan, de misdaad bedreven, die er voordeel van heeft.

illecebreus, adj. lat. (*illecebrōsus, a, um*, van *illecēbra*, aanlokking, v. *illicĕre*, aanlokken) verlokkend, verleidend, verleidelijk.

illegaal, adj. mid.lat. (vgl. l e g a a l) onwettelijk, wederrechtelijk, onrechtmatig; – **illegaliseeren** (spr. *s=z*) onwettig maken; – **illegaliteit,** f. onwettigheid, onrechtmatigheid.

illegíbel, adj. nw.lat. (van *legĕre*, lezen) onleesbaar.

illegitiem, adj. lat. (vgl. l e g i t i e m) onrechtmatig, onwettig; ook onecht, buiten echt verwekt; – **illegitimiteit,** f. nw.lat. onrechtmatigheid, ongeldigheid; onechtheid.

illiberaal, adj. lat. (*illiberālis, e*, vgl. l i b e r a a l) onedel, ongrootmoedig, enghartig, bekrompen, laag, karig; onvrijzinnig; – **illiberalísme,** n. nw.lat., onvrijzinnigheid (vgl. l i b e r a l i s m e); – **illiberaliteit,** f. (lat. *illiberalĭtas*) enghartigheid, lage denkwijze, ongrootmoedigheid, karigheid, onvrijzinnigheid.

illiceeren, lat. (*illicĕre*) aanlokken, aanzetten, aanleiding geven.

Illicia, f. (van 't lat. *illicĭum*, aanlokking, lokmiddel, uit hoofde van den aangenamen reuk) boomachtige struik in O.-Indië, met zeer schoon aschgrauw, als anijs riekend hout; waarschijnlijk levert deze plant den b a d i a n op.

illicĭte, adv. lat. (vgl. *licet*) Jur. ongeoorloofd, verboden; *res illicĭta*, f. eene ongeoorloofde daad.

illĭco, adv. lat. (ontstaan uit *in loco*) dadelijk, terstond.

illideeren, lat. (*illidĕre*, van *in* en *laedere*) aanslaan, aanstooten; aan stukken slaan, verbrijzelen; – **illísie** (spr. *s=z*) f. (later lat. *illisĭo*) 't aanslaan, indrukking, kneuzing.

illimité, fr., of g e ï l l i m i t e e r d, adj. (vgl. l i m i t e e r e n) onbegrensd, onbeperkt.

illineeren, lat. (*illinĕre*, v. *linĕre*, smeren) insmeren, inwrijven met zalven enz.; – **illiniment,** n. wat tot insmeren dient; – **illítie** (spr. *tie=tsie*) f. nw.lat. Med. inwrijving, insmering met olie of zalf, zalving.

illiquíde, adj. nw.lat. (z. l i q u i d e) onklaar,

onzuiver, nog niet vereffend, b.v. eene rekening.

Illis, z. ond. illos; – **illisie,** z. ond. illideeren.

Illiterātus, m. lat. (vgl. litteratus) ongeleerde, ongeletterde; – **illitterāta,** pl. toonverbindingen, welke men niet met letters schrijven kan (vgl. littera), b.v. het huilen, zuchten.

Illitio, z. ond. illineeren.

Illos, m. gr. (v. *illein,* wentelen, draaien, verdraaien, inz. de oogen) een scheelziende, loensche; – **illis,** f. eene scheelziende; – **illōsis,** f. 't scheelzien.

illōtis manĭbus, lat. met ongewasschen handen, d. i. zonder de noodige voorbereiding en zorgvuldigheid.

illoyaal, adj. (het tegengest. van loyaal, z. ald.) onwettig, in strijd met den plicht.

illudeeren, lat. (*illudĕre,* v. *ludĕre,* spelen; vgl. *lusus*) eig. met iets spelen, schertsen; hoonen, bespotten, voor den gek houden; misleiden; ontwijken, ontduiken, b.v. eene wet; verijdelen, vruchteloos maken; – **illūsie** (spr. $s{=}z$) f. (lat. *illusĭo,* bespotting) misleiding, verblinding, dwaling, valsche inbeelding, begoocheling, inz. die, welke door de schoone kunsten is teweeggebracht; schijnbeeld, zinsbedrog; – **illusōrisch,** adj. nw.lat. (fr. *illusoire*) misleidend, verblindend begoochelend; ontwijkend, bedrieglijk, sluw; vruchteloos; een illusorisch verdrag, een schijnverdrag.

illumineeren, lat. (*illumināre,* v. *lumen,* licht) verlichten; met kleuren bedekken, kleuren; ironisch voor: bedwelmen, dronken maken, een roes aanzetten, benevelen; – **illuminā̆ten,** m. pl. verlichten, naam van 4 onderscheiden genootschappen: dat der Alombrados in Spanje op het einde der 16de eeuw; dat der Guerinets omstreeks 1634 in Frankrijk (dwepers en geestenzieners); in de 2de helft van de 18de eeuw eene vereeniging van mystieken in België, en inz. sedert 1 Mei 1776 de illuminatenorde, door Weishaupt te Ingolstadt gesticht, doch in 1784 op hoog bevel opgeheven (zij had ten doel godsdienstige en staatkundige verlichting te bevorderen door ondermijning van het kerkelijk leerstellig geloof, door verbreiding van het deïsme of den natuurlijken godsdienst, enz.); – **illuminateur,** fr., later lat. **illuminātor, illumineerder** en **illuminist,** m. verluchter; kleurder van platen; – **illuminator,** in de middeleeuwen z. v. a. miniator; – **illuminātie** (spr. $t{=}ts$) f. (lat. *illuminatĭo*) verlichting, feestelijke verlichting der gebouwen enz. ook verlichting van inwendige lichaamsdeelen (door elektrisch licht); kleuring van platen; ook z. v. a. inspiratie (z. ald.)

Illusie, illusorisch, z. onder illudeeren.

illustre, fr. (spr. *iluustr'*; v. 't lat. *illūstris,* v. *lustrāre,* helder maken, verlichten) schitterend, voortreffelijk, heerlijk, aanzienlijk, voornaam, uitstekend, beroemd, doorluchtig; – *illustrissĭmus,* lat. doorluchtigste, beroemdste; – **illustreeren,** lat. (*illustrāre*) ophelderen, in 't licht stellen, verklaren; beroemd maken, op den voorgrond plaatsen, verheerlijken; ook versieren, opluisteren, inz. boeken met platen, vignetten, met tusschen den tekst geplaatste houtsneefiguren, enz. (vandaar geïllustreerde, verluchte, uitgaven); – **illustrātie** (spr. *tie=tsie*) f. opheldering, verklaring; glans, roem, onderscheiding eener familie; versiering van een boek met platen enz.; ook als titel en naam van geïllustreerde tijdschriften; – **illustraties,** pl. platen, vignetten enz. ter opsiering; – **illustratief,** adj. nw.lat. ophelderend, verklarend, uitleggenderwijs; – **illustrātor,** m. verlichter, verluchter, ophelderaar; verfraaier, optooier.

Illutātie (spr. *tie=tsie*) f. nw.lat. (v. *lutum,* slijk) Med. bestrijking met pap, slijk enz. (inz. van jichtige ledematen); – **illuteeren,** met pap of slijk bestrijken.

Iloten, z. v. a. Heloten (z. ald.)

Ilse, f. oudd. naam: de kuische.

il tempo crescendo (spr. *kresjéndo*), it. Muz. de beweging versnellende.

Iltizam, m. turk. verpachting der belastingheffing aan den meestbiedende.

im-, lat. voorvoegsel van woorden, die met eene lipletter beginnen, z. in.

imaginair, adj. fr. (spr. *imazjinèr*; van 't lat. *imaginarius*) ingebeeld, vermeend; – **imagineeren,** lat. (*imagināri,* van *imāgo,* beeld, voorstelling) zich inbeelden of voorstellen, wanen, gelooven, meenen; uitdenken, verzinnen, bedenken; vandaar **Imagina,** f. vrouwennaam: met verbeelding begaafde, dweepster; – **imaginābel,** adj. nw.lat. (fr. *imaginable*) uitdenkbaar, verzinbaar, wat men zich kan voorstellen of verbeelden; – **imaginánt,** m. (van 't lat. *imagĭnans*) een mensch vol inbeeldingen, een dweper, grillig wezen; – **imaginātie** (spr. $t{=}ts$) f. (lat. *imaginatĭo*) inbeelding, voorstelling, verzinning, uitvinding, gedachte, inval; verbeeldingskracht.

Imâm, m. arab. (*imâm,* van *amma,* vooraangaan) eig. opperste, eerste, inz. weleer de beheerscher van Yemen in Gelukkig Arabië; de vorst van Maskate aan de Perzische golf; de twaalf imams van Irak, de nakomelingen van Ali, wier heerschappij te Medina naast het khalifaat bestond; verder (gewoonlijk iman) een turksch priester en schriftgeleerde, het hoofd eener moskee; – **iman-effendi,** m. priester in het serail; – **imamaat,** n. ambt van eersten moskeepriester en geestelijk rechter.

Imân, arab. (verwant met ons *amen*) het geloof aan God, Zijn engelen, Zijn gezanten, Zijn (geopenbaarde) boeken en de Jongsten Dag.

Imâreth of liever **imâret,** m. arab. (*imārat,* van *amara,* bebouwen, bewonen) in 't algemeen gebouw, woning, inz. openbaar gebouw; in engeren zin in Turkije eene soort van herberg, waar schoolgangers en studenten eten en levensmiddelen aan de armen worden uitgereikt.

imballeeren, z. emballeeren; – **imbargo,** z. embargo.

Imbatto, m. nw. gr. westenwind, zeewind.

imbeciel, adj. fr. (*imbécile,* v. 't lat. *imbecillis, imbecillus,* zwak van lichaam of geest), onvermogend, zwak van verstand, zwakhoofdig, stompzinnig, onnoozel; – **imbeciliteit,** f. (lat. *im-*

becillitas) verstandszwakheid, onnoozelheid, stompzinnigheid.

imbérbisch, adj. lat. (*imbérbis, e*) baardeloos, ongebaard.

imbibeeren, lat. (*imbibĕre*, v. *bibĕre*, drinken) inzuigen, intrekken, tot zich nemen; Pict. vochten, bevochtigen, doorweeken, verzadigen; – **imbibítie** (spr. *t=ts*) f. nw. lat. inzuiging, bevochtiging.

Imbondeiro, m. port. (spr. *ei=ē*) apenbroodboom.

imborseeren, it. (*imborsáre*; vgl. b e u r s) Kmt. innen, ontvangen, beuren, i n c a s s e e r e n.

Imbrahar-basji, m. (bedorven uit het turksch *emîri-âkhor*, gew. *embrokhor*, stalmeester, en *basch*, z. ald.) opperstalmeester van den sultan.

Imbreviatuur, f. nw. lat. (mid. lat. *imbreviatūra*, v. *breviāre*, verkorten, *brevis*, kort; vgl. a b b r e v i a t u u r) korte samenvatting van behandelde zaken; p r o t o c o l.

Imbrex, m. lat. holle dakpan; – *imbricatus, a, um*, Bot. dakpanvormig, opeenliggend (van deelen, die als dakpannen of vischschubben over elkander liggen); – *imbricativus, a, um*, Bot. over elkander liggend.

imbriceeren, lat. (v. *imber*, zware regen, plasregen) beregenen, bevochtigen; – **imbrifúgisch,** adj. nw. lat. voor regen ondoordringbaar, regendicht, waterproef.

Imbroglio, m. it. (spr. *iembróljo*; vgl. o m - b r o u i l l e e r e n en b r o u i l l e e r e n) verwarring, verwikkeling, warwinkel.

imbueeren, lat. (*imbuĕre*) eig. indoopen, indompelen; inwijden, onderrichten, bijbrengen, inprenten.

Imbúto, m. ital. 1) inhoudsmaat op het eiland Sardinië = 6,14 liter; 2) vlaktemaat aldaar = 248,9 vierk. meter.

Imeum, m. arab. geestelijk hoofd van een moekim in Atjeh.

Imir, m. noorsche Myth. de verpersoonlijkte c h a o s (z. ald.) en de daaruit ontsproten oudste, tweeslachtige reuzen.

imiteeren, lat. (*imitāri*, fr. *imiter*) navolgen, nabootsen, naäpen; – **imitābel,** adj. (lat. *imitabĭlis, e*) navolgbaar, namaakbaar; – **imitātie** (spr. *tie=tsie*), f. (*imitatio*) navolging, nabootsing; naäperij; ook het nagevolgde, c o p i e; – **imitatívum,** z. ond. v e r b u m: – **imitātor,** m. opvolger, navolger; – *imitatórum servum pecus*, de kudde of het heer van slaafsche navolgers, het gebroed van naäpers.

immaan, adj. z. *immānis*.

immaculābel, adj. later lat. (*immaculabilis, e*, v. *maculāre*, bevlekken; vgl. *macŭla*) onbevlekkelijk; – *immaculātus, a*, lat. onbevlekt, zonder zonde; – *conceptio immaculāta*, onbevlekte ontvangenis (der maagd Maria); – **immaculaten-eed,** m. onbevlektheids-eed, de verzekering bij eede, dat men gelooft aan de onbevlekte ontvangenis van Maria.

immalleābel, adj. nw. lat. (vgl. m a l l e a - b e l) niet hamerbaar, niet door hamerslagen uit te strekken.

immaneeren, later lat. (*immanēre*, inblijven, v. *manēre*, blijven) er in blijven, inwonen, aankleven; – **immanént,** adj. (*immănens*) inwonend, innerlijk bijblijvend; aanklevend; in iets blijvend; het tegengest. van t r a n s e u n t of t r a n s c e n d e n t; i m m a n e n t e v o r m of m e t h o d e der philosophie, die met den inhoud der leer een en daarmede volkomen in overeenstemming is; – **immanéntie** (spr. *t=ts*) f. 't inwonen, bijblijven; éénzijn van 't beginsel en den vorm van een philosophisch stelsel; in de nieuwere theologie: inz. inwonen van den goddelijken geest in de natuur of de stof.

immanifést, adj. lat. (v. *maniféstus*, openbaar, klaar) niet klaar, niet helder, niet duidelijk.

immānis, e, adj. lat. onmatig groot, monsterachtig; wild, ruw, onmenschelijk, wreedaardig; – **immaniteit,** f. overgrootheid, ontzaglijkheid, ijselijkheid; onmenschelijkheid, wreedheid, gruwzaamheid.

Immánuel of **Emanuel,** m. hebr. (v. *im*, met, *anu*, ons, en *ēl*, Gods) mansn.: God met ons!

immarcescibel, adj. lat. (*immarcescibĭlis, e*, v. *marcescĕre*, verwelken, flets worden) onverwelkelijk, onbederfelijk.

immarineeren, z. v. a. m a r i n e e r e n.

immartyrologiseeren (spr. *s=z*) lat. gr. onder de martelaars (z. ald.) plaatsen.

immateriëel, adj. nw. lat. (vgl. m a t e r i e, enz.) onlichamelijk, onstoffelijk, geestelijk; – **immaterialiseeren** (spr. *s=z*) fr. *immatérialiser*) onlichamelijk of geestelijk maken, vergeestelijken; – **immaterialiteit,** f. onlichamelijkheid der ziel; stoffeloosheid; – **immaterialísme,** n. leer van de onlichamelijkheid der ziel, z. v. a. s p i r i - t u a l i s m e, in tegenst. met m a t e r i a l i s - m e; – **immaterialíst,** m. die de onlichamelijkheid der ziel aanneemt of beweert.

immatriculeeren, nw. lat. inlijven, inschrijven, in de m a t r i c u l a (z. ald.) of in een register, b. v. op hoogescholen of van een vereeniging; – **immatriculātie** (spr. *tie=tsie*) f. inschrijving, inlijving in een gild.

immatuur, adj. lat. (*immatūrus*; vgl. m a t u - r e e r e n) onrijp, ontijdig; – **immaturiteit,** f. lat. (*immaturĭtas*) ontijdigheid, onrijpheid.

immediaat, adj. nw. lat. (vgl. m e d i a a t, m e d i u m, enz.) als adverb. ook *immediāte*, of fr. *immédiatement* (spr. *ime-djaat'mãn*), onmiddellijk, zonder tusschenkomst van een derden; oogenblikkelijk, dadelijk; – **immediatiseeren** (spr. *s=z*) onmiddelbaar, d. i. vrij maken; – **immediatief,** adj. niet bemiddelend, onmiddellijk aanduidend, b. v. een werkwoord, dat zonder bijvoeging van een zelfstandig naamwoord het begrip eener handeling volledig voorstelt, als k a m p e n, g a a n, enz.; – **immediëteit,** f. onmiddellijkheid, onafhankelijkheid van eene ondergeschikte macht, rechtstreeksche ondergeschiktheid.

immedicābel, adj. lat. (*immedicabĭlis, e*; vgl. m e d i c a b e l, ond. m e d i c u s) ongeneeslijk, onheelbaar.

immemorābel, adj. lat. (*immemorabĭlis, e*; vgl. m e m o r i a, enz.) ongedenkwaardig, niet noemenswaard; – **immemoriaal,** adj. nw. lat.

ondenkbaar, onheuglijk, buiten geheugenis.

imméns, lat. (*imménsus, a, um*; v. *mensus*, gemeten, partic. v. *metīri*, meten) of **immense**, fr. (spr. *imañs'*) onmetelijk, onbegrensd, oneindig, ontelbaar; – **immensiteit,** f. lat. (*immensītas*) onmetelijkheid enz.; – **immenurābel,** adj. nw. lat. onmeetbaar; – **immensurabiliteit,** f. onmeetbaarheid.

immergeeren, lat. (*immergĕre*, v. *mergĕre*, duiken) indompelen, onderduiken, zinken; – **immergéten,** m. pl. nw. lat. de Doopsgezinden; – **immérsie,** f. lat. (*immersĭo*) indooping, indompeling; het onderduiken, zinken; inweeking; door Amici uitgevonden verbinding van de frontlens van het objectief van een mikroskoop met het dekglas tot een optisch onderbroken geheel, door een vloeistof (water, olie), *homogene immersie* genoemd; Astron. intrede van een planeet in de schaduw eener andere; ook het onzichtbaar worden van een ster door de zonnestralen; i m m e r s i e - d o o p, doop door indompeling; – **immersief,** adj. door indompeling bewerkt; – **immérsor,** m. nw. lat. dooper; – *immersus, a, um*, adj. Bot. ingedrukt.

immerĭto, lat. (vgl. *meritum*) onverdiend, onbillijkerwijze.

immigreeren, lat. (*immigrāre*; vgl. m i g r e e r e n) zich in een land neerzetten; – **immigránt,** m. (*immigrans*) wie zich in een land neerzet, landverhuizer met betrekking tot het land, waar hij zich nederzet (met betrekking tot het land, dat hij verlaat, heet hij e m i g r a n t); – **immigrātie** (spr. *t=ts*) f. nederzetting in een land.

immineeren, lat. (*imminēre*, bovenuitsteken, v. 't zelden voorkomende *minēre*, uitsteken) over het hoofd hangen; dreigen in te storten; – **imminént,** adj. (*imminens*) nakend, dreigend, boven 't hoofd hangend (niet te verwisselen met e m i n e n t); – **imminéntie** (spr. *t=ts*) f. (*imminentĭa*) dreigende nabijheid, nakend onheil.

imminueeren, lat. (*imminuĕre*; vgl. m i n u s, enz.) verminderen, verkleinen; afnemen; – **imminútie** (spr. *t=ts*) f. (*imminutĭo*) vermindering, verzwakking, afneming, krenking.

immisceeren, lat. (*immiscēre*; vgl. m i s c e e r e n) inmengen, indringen; – **immiscibel,** adj. nw. lat. onvermengbaar – **immiscibiliteit,** f. onvermengbaarheid; – **immíxtie** (spr. *t=s*) f. nw. lat. inmenging.

immitis, e, adj. lat. Bot. niet week, hard, onrijp.

immitteeren, lat. (*immittĕre*; vgl. m i t t e e r e n) eig. inzenden, indoen, inlaten; Jur. gerechtelijk in 't bezit stellen; – **immíssie,** f. 't inlaten inzetting; Jur. *immissio bonōrum*, gerechtelijke toewijzing, inbezitstelling van eenig onroerend goed door den rechter; Med. inlating, inspuiting.

Immixtie, z. ond. i m m i s c e e r e n.

immobiel, adj. lat. (*immobĭlis, e*; vgl. m o b i e l) onbeweeglijk, onverzettelijk; Mil. niet toegerust, niet marsch- of strijdvaardig; – **immobiliën,** of *immobilĭa* (scil. *bona*), n. pl. onbeweeglijke of onroerende goederen, liggende have; – **immobilair eigendom,** n. grondeigendom, onroerend goed; – **immobiliseeren** (spr. *s=z*) nw. lat. roerend goed tot onroerend maken; – **immobiliteit,** f. lat. (*immobilĭtas*) onbeweeglijkheid.

immoderaat, adj. lat. (*immoderātus, a, um*; vgl. m o d e r e e r e n) onmatig; overmatig, overdreven; – **immoderātie** (spr. *tie=tsie*) f. (*immodoratĭo*) onmatigheid, gebrek aan matiging overmaat; – **immodést,** adj. (lat. *immodéstus, a, um*) onbescheiden, oneerbaar, onwelvoeglijk, onbeschaamd, onzedig, aanmatigend; – **immodestie,** f. (lat. *immodestĭa*) onbescheidenheid enz.; – *immodĭce*, adv. onmatig.

immoleeren, lat. (*immolāre*, v. *mola*, offermeel, gezouten graankorrels, die den offerdieren op 't hoofd gestrooid werden) offeren, opofferen; – **immolātie** (spr. *t=ts*) f. (*immolatĭo*) offering, opoffering.

immoraal, beter **immoreel,** adj. nw. lat. (vgl. m o r a a l) enz. onzedelijk, zedeloos, tegen de zedewet; – **immoraliteit,** f. (fr. *immoralité*) onzedelijkheid, zedeloosheid.

immortél, adj. fr. (lat. *immortālis*, van *mortālis, e*, sterfelijk; vgl. m o r t a l i t e i t) onsterfelijk, eeuwig, eindeloos; – **immortelle,** f. Bot. papierbloem, stroobloem, met blinkende, droge en daarom niet verwelkende bloembladeren; – **immortaliteit,** f. (lat. *immortalĭtas*) onsterfelijkheid; – **immortaliseeren** (spr. *s=z*) (fr. *immortaliser*) onsterfelijk maken, vereeuwigen; – **immortalisātie** (spr. *-za-tsie*) f. barb. lat. onsterfelijkmaking, vereeuwiging.

immūnis, e, adj. lat. (v. *munus*, dienst, dienstplicht) vrij van staatsdiensten of opbrengsten, belastingvrij, onbelast, niet vatbaar voor besmetting; – **immuniteit,** f. (lat. *immunĭtas*) onschendbaarheid van personen of landen; vrijdom van dienstplichten, belastingen enz., onbelastbaarheid, onvatbaarheid voor besmetting.

immutābel, adj. lat. (*immutabĭlis, e*, van *mutāre*, veranderen) onveranderlijk; – **immutabiliteit,** f. (*immutabilĭtas*) onveranderlijkheid.

immuteeren, lat. (*immutāre*; vgl. m u t e e r e n) veranderen, verwisselen; – *immutabilis, e*, adj. lat. onveranderijlk; – **immutātie** (spr. *tie=tsie*) f. (*immutatĭo*) verandering, verwisseling.

impácco, m. it. (v. *pacco*, bundel; vgl. het nederl. p a k, p a k k e n) Kmt. verpakking; – *per impacco*, wel ingepakt, wel bewaard.

impair, adj. fr. (spr. *èñpèr*; vgl. i m p a r) oneven; – *pair ou impair*, even of oneven.

impalpābel, adj. nw. lat. (vgl. p a l p a b e l) onvoelbaar, zoo fijn, dat men het niet grijpen kan; – **impalpabiliteit,** f. onvoelbaarheid.

Impanātie (spr. *t=ts*) f. nw. lat. (van *panis*, brood) bij de R. Kath. de verbinding van het lichaam van Christus met het brood in het H. Avondmaal, naar de leerstellingen van hen, die noch de tegenwoordigheid van het lichaam van Chr. loochenen, noch de transsubstantiatie aannemen; vgl. c o n s u b s t a n t i a t i e; – **impanatoren,** pl. aanhangers dier leer.

Impánneling, f. eng. (v. *pannel*, de lijst der gezworenen) 't oproepen en opteekenen der benoemde gezworenen op een perkamentblad.

impar, adj. lat. (vgl. *par*) ongelijk, oneven; – *impări Marte* (vgl. M a r s), eig. met ongelijken strijd of krijgsgeluk; met ongelijke krachten; –

imparinérvisch, adj. nw. lat. met oneven ribben of nerven; – **imparipénnisch,** adj. met oneven blaadjes; – **imparisyllábisch,** adj. in den genitivus enz. eene lettergreep meer hebbende dan in den nominativus; – **imparisyllăbum,** n. lat. ongelijk-lettergrepig woord, d. i. een woord, dat in den eenen naamval meer lettergrepen heeft dan in den anderen; – **impariteit,** f. nw. lat. ongelijkheid, verschillendheid.

imparaat, adj. lat. (vgl. p a r a a t) onbereid, niet klaar.

imparăbel, adj. nw. lat. onvergelijkelijk, voorbeeldeloos.

impardonnăbel, adj. fr. (*impardonnable*; vgl. p a r d o n, enz.) onvergeeflijk, onverantwoordelijk.

imparfait, z. ond. i m p e r f e c t.

impari Marte, **impariteit,** z. onder i m p a r.

Imparlance, f. eng. (spr. *impáárlens*) in het eng. rechtswezen het verlof tot eene minnelijke schikking gedurende een uitstel.

Imparochatie (spr. *t=ts*) f. gr. lat. (vgl. p a r o c h i e) inlijving bij een parochie.

impartiaal (spr. *t=ts*) adj. nw. lat. (vgl. p a r t i a a l, onder p a r t, enz.) onpartijdig, onzijdig, onbevangen, rechtvaardig; – **impartiăles,** m. pl. onpartijdigen; – **impartialiteit,** f. onpartijdigheid.

impartĭbel, adj. nw. lat. (van *partĭri*, deelen), en **impartăbel,** fr. (*impartable*) ondeelbaar; – **impartabiliteit,** f. ondeelbaarheid.

Impas of **inpas,** m. (fr. *impasse*, f.) straat zonder uitgang, zakstraat; vandaar fig. ongelegenheid; bij het whistspel **een impas maken, impasseeren,** met een lagen troef bannen in de onderstelling, dat de partij geen hoogeren heeft, om zoo een slag meer te kunnen maken; gem. snijen.

impassábel, adj. barb. lat. (vgl. p a s s e e r e n) onbegaanbaar, onberijdbaar, onoverklimbaar, ontoegankelijk.

impasseeren, z. ond. i m p a s.

impassíbel, adj. later lat. (*impassĭbĭlis*; fr. *impassible*, vgl. p a s s i b e l) ongevoelig, stomp; voor lijden niet vatbaar, koelbloedig; – **impassibiliteit,** f. (*impassibilĭtas*) onvatbaarheid voor lijden, ongevoeligheid, onmeedoogendheid, koudbloedigheid.

impasteeren, it. (*impastáre*, eig. kneden) Arch. deeg of metseltras uit mortel en fijngestooten steenen enz. maken; Pict. verven dik opdragen; Grav. de punten en strepen behoorlijk vermengen; – **impastătie** (spr. *tie=tsie*) of **impasteering,** f. deegwording of deegmaking; dikke, vette kleurgeving; vermenging der punten, strepen enz. en daardoor ontstane werking.

impatíbel, adj. lat. (*impatĭbĭlis, e*; vgl. p a t i b e l) onlijdelijk, onverdraaglijk, onduldbaar; – **impatibiliteit,** f. nw. lat. onlijdelijkheid, onverdraaglijkheid; – **impatientie** (spr. *-tsjéntsie*), f. lat. (*impatientĭa*) ongeduld; – **impatienteeren (zich),** nw. lat. ongeduldig worden, het geduld verliezen.

Impatiens, lat. Bot. plantengeslacht uit de familie der Balsamineën.

impatroneeren of **impatroniseeren** (spr. *s=z*) nw. lat. (vgl. p a t r o o n) zich tot heer maken, tot beschermer opwerpen, in bezit nemen; zich in eens anders gunst dringen.

impavidum non ferient ruinae, lat. de ondergang der wereld zou hem niet van zijn stuk brengen.

impayabel, adj. fr. (spr. *ènpéj-*) onbetaalbaar, onschatbaar.

impazienza (*con*), it. Muz. (met) ongeduld, onrust.

Impeachment, n. eng. (spr. *impiétsjment*; van *to impeach*, aanklagen, oorspronkelijk verhinderen, fr. *empêcher*; vgl. e m p ê c h e e r e n) aanklacht en gerechtelijke vervolging, inz. tegen staatsbeambten.

Impeccántie (spr. *t=ts*) f. later lat. (*impeccantĭa*; vgl. p e c c e e r e n), ook **impeccabiliteit,** f. nw. lat. zondeloosheid, onzondigheid, schuldeloosheid.

impediëeren, lat. (*impedīre*, v. *pes*, genit. *pedis*, voet; eig. de voeten inwikkelen, verwarren, in tegenstelling met *expedire*, z. e x p e d i e e r e n) verhinderen, beletten, belemmeren; – **impediánte, impedántie,** f. El. schijnbare weerstand; zie r e a c t a n t i e; – **impedimént,** n. lat. (*impediméntum*) hinderpaal, beletsel, belemmering; – *impediméntum canonĭcum* of *ecclesiasticum*, kerkelijke of kerkrechtelijke verhindering; – *imp. civĭle*, burgerlijke verhindering; – *imp. legitĭmum*, wettige of rechtmatige of in de wet gebillijkte verhindering; pl. *impediménta*, verhinderingen, waardoor iemands niet-in-rechten-verschijnen verontschuldigd wordt; – **impeditie** (spr. *t=ts*) f. (*impeditĭo*) beletsel, oponthoud; verwikkeling.

Impégno, m. it. (spr. *iempénjo*; van *impegnăre*, verpanden, van *pegno* = lat. *pignus*, pand) verplichting, deelneming aan een netelig werk met verantwoordelijkheid, borgstelling; – **geïmpegneerd zijn,** verplicht of verantwoordelijk zijn; in iets neteligs gewikkeld zijn.

impendeeren, lat. (*impendĕre*) aanwenden, te koste leggen; – **impendiëus,** adj. (lat. *impendiōsus, a, um*, van *impendĭum*, kosten) veel kosten barend of makend, kostbaar, duur; – **impénsen,** f. pl. (*impénsae*) kosten, onkosten, uitgaven; – *impensae funĕbres*, begrafeniskosten; – *i. necessarĭae*, noodzakelijke kosten; – *i. utĭles*, nuttige uitgaven; – *i. voluptuariae*, uitgaven voor weelde.

impendént, adj. lat. (*impéndens*, v. *impendĕre*, overhangen, boven hangen, zweven, dreigen, enz.) dicht op handen, dreigend.

impenetrăbel, adj. lat. (*impenetrabĭlis, e*; vgl. p e n e t r e e r e n) ondoordringbaar; ondoorgrondelijk, onnaspeurbaar; waterdicht; – **impenetrabiliteit,** f. nw. lat. ondoordringbaarheid; ondoorgrondelijkheid.

Impeniténtie, z. i m p œ n i t e n t i e; – **impensen,** z. ond. i m p e n d e e r e n.

Imperans, imperatief, imperator enz., z. ond. i m p e r e e r e n.

imperceptíbel, adj. nw. lat. (vgl. p e r c e p t i b e l, ond. p e r c i p i ë e r e n) onbemerkbaar, niet waar te nemen; – **imperceptibiliteit,** f. onmerkbaarheid.

imperdíbel, adj. nw. lat. (v. *perdĕre*, verliezen,

verderven; vgl. perdabel) onverliesbaar, onverderfelijk, onverdelgbaar; – **imperdibiliteit,** f. onverderfelijkheid.

impereeren, lat. (*imperāre*, v. *parāre*, bereiden, inrichten) heerschen, bevelen; – **impĕrans,** m. de gebiedende, heerschende; – **imperativus** of **imperatief,** m. Gram. gebiedende wijs der werkwoorden, z. modus; – **kategorische imperatief,** Phil. onvoorwaardelijk zedegebod, ook moreele, practische, onbepaalde imperatief geheeten; iron. de stok als dwangmiddel; – **imperātor,** m. vroeger opperbevelhebber van een leger, veldheer; heerscher, keizer; – **imperatōrisch,** adj. (lat. *imperatorius, a, um*) gebiedend; keizerlijk; – **imperatoria,** f. nw. lat. Bot. meesterwortel, plantengeslacht uit de familie der Schermbloemigen; de wortel werd vroeger, als *Radix imperatoria* in de geneeskunde gebruikt; – **imperatorica,** f. barb. lat. heerschers- of veldheerkunst; – **imperium,** n. lat. opperheerschappij, oppermacht, opperbevel; ook rijk, keizerrijk; – *imperium in imperio*, een gebied in een gebied; – *imperium Manliānum*, spreekwoordelijk voor een gestreng opperbevel, naar de om hunne gestrengheid bekende Romeinen Lucius en Torquatus Manlius; – *imperium merum*, zuivere staatsmacht in regeeringszaken en in oorlog; – *i. mixtum*, gemengde staatsmacht, d. i. met rechtspleging verbonden bestuur; – *i. summum*, overheidsrecht van het zwaard tegen misdadigers, lijfstraffelijk recht; – **imperiaal,** adj. (lat. *imperiālis, e*) keizerlijk; statelijk, heerlijk; – **imperiaal papier,** papier van het grootste formaat; – **imperiaal water,** soort van gedestilleerd water, als schoonheidsmiddel; – **imperiaal,** m. naam van de grootste drukletter (van $104^5/_8$ punt); stuk van 10 roebels, eene russ. goudmunt van ongeveer 20 gld. waarde; de halve imperiaal van 5 roebels ter waarde van ongeveer 10 gld. is de meest gebruikelijke russ. munt; naam van een grooten diamant; – **imperiaaldukaat,** m. russ. gouden munt van 3 roebels of 6 gld.; – **imperiaal,** n. verkoelende drank uit water, suiker, citroenschillen en cremortart; het imperiaal-spel, kaartspel, dat veel op het piquetten met 2 personen gelijkt; – **imperiále,** f. fr. (spr. *eňp-*) met zitplaatsen voorzien bovendeel van eene reiskoets, diligence enz.; bedverhemelte; ook eene bloem: keizerskroon; – **imperiáles,** pl. sp. of **imperiale schapen,** spaansche merinoschapen, die van de vorstelijke fokkerijen afstammen en bijzonder fijne wol geven; voorts verscheiden katoenen en wollen stoffen met allerlei teekeningen; – **imperialísme,** n. nw. lat. keizerheerschappij, keizerrijk; willekeurige onbeperkte heerschappij, z. v. a. despotisme; – **imperialist,** m. keizerlijke; inz. in Frankrijk = bonapartist, in tegenstelling met de royalisten, z. ald.; – **imperiëus,** adj. (lat. *imperiōsus, a, um*) heerschzuchtig, gebiedend, bevelend; – *imperioso, -a*, it. gebiedend, fier, ontzagwekkend.

imperfect, adj. (*imperféctus, a, um*; vgl. perficiëeren, perfect) fr. **imparfait** (spr. *eňparfè*) onvoleindigd, onvolkomen, gebrekkig, onvolledig; – **imperféctum** (scil. *praeteritum*) of **imperféct,** n. Gram. onvolmaakt verleden tijd; – **imperféctie** (spr. *t=s*) f. (later lat. *imperfectio*) onvolkomenheid, onvolmaaktheid, het gebrek; – **imperfectibel,** adj. nw. lat. niet voor volmaking vatbaar; – **imperfectibiliteit,** f. onvatbaarheid tot volmaking.

imperforābel, nw. lat. (vgl. perforeeren) niet te doorboren; – **imperforātie** (spr. *t=ts*), f. Med. geslotenheid of vergroeiing van zekere van nature open deelen van het lichaam inz. van den aars enz.

imperiaal, imperium enz., z. ond. impereeren.

imperissable, adj. fr. (spr. *eňperisabl'*; v *périr*, vergaan) onvergankelijk.

Imperitia, f. lat. onervarenheid.

impermanént, adj. nw. lat. (vgl. permaneeren) onbestendig, veranderlijk; – **impermanéntie** (spr. *t=ts*) f. nw. lat. onbestendigheid, veranderlijkheid.

impermeābel, adj. nw. lat. (vgl. permeabel), z. v. a. impenetrabel, vooral gezegd van kleedingstukken (regenjassen) en zoo ook als subst. gebruikt; – **impermeabiliteit,** z. v. a. impenetrabiliteit.

impermutābel, adj. nw. lat. (vgl. permuteeren, enz.) onverwisselbaar; – **impermutabiliteit,** f. onverwisselbaarheid.

impersonaal, adj. lat. (*impersonālis, e,*; vgl. persōna, enz.) of **impersoneel** (fr. *impersonnel*), onpersoonlijk; – **impersonāle** (scil. *verbum*), n., pl. **impersonalia** of **impersonaliën,** lat. Gram. onpersoonlijk werkwoord, b. v. het regent, het waait enz.; – **impersonaliteit,** f. nw. lat. onpersoonlijkheid; – **impersonaal-conto,** n. it. zaakrekening.

Imperspicuïteit, f. nw. lat. (vgl. perspiciëeren, enz.) onduidelijkheid, onhelderheid.

impersuasibel (spr. *si=zi*) adj. nw. lat. (vgl. persuadeeren, enz.) niet te overreden, stijfhoofdig, halsstarrig, koppig.

impertinént, adj. nw. lat. (vgl. pertinent) onbehoorlijk, onvoeglijk, ongerijmd, ongepast; onbetamelijk, onbescheiden, opdringend; onbeschaamd, onbeschoft, vlegelachtig, grof; – **impertinéntie** (spr. *tie=tsie*) nw. lat. of **impertinence,** fr. (spr. *eňpertinãňs'*) f. onbehoorlijkheid; onbescheidenheid, onbeschoftheid enz.; – **impertinentiën** (spr. *-néntsiën*), pl. onvoeglijke, ongemanierde dingen, lompheden, grofheden.

imperturbābel, adj. (later lat. *imperturbabĭlis, e*, fr. *imperturbable*) onverstoorbaar, niet te verontrusten, niet te verwrikken; gelijkmoedig, hartstochteloos; – **imperturbabiliteit,** f. onverstoorbare gemoedsrust, zielekalmte, hartstochteloosheid; – **imperturbatie** (spr. *t=ts*) f. lat. ongestoorde rust, de gelatenheid.

impesteeren, nw. lat. (v. *pestis*, pest) verpesten; – geïmpesteerd, adj. verpest.

Impetigo, f. lat., pl. *impetigines*, Med. slepende huiduitslag, ruidigheid; – **impetigineus,** adj. (lat. *impetiginōsus*) daarmede behept, ruidig; – **impetigologie,** f. lat. gr. Med. leer van de slepende huiduitslagen.

impetreeren, lat. (*impetrāre*; eig. in 't algemeen: tot stand brengen, verkrijgen) met verzoeken doordrijven, afbidden, afvorderen, verkrijgen, bekomen; – **impetrābel,** adj. lat. (*impetrabĭlis, e*) verkrijgbaar, bereikbaar; – **impetránt,** m. nw. lat. (*impĕtrans*) Jur. de aanzoeker, klager, eischer; – **impetrántisch,** adj. aanklagend, eischend; – **impetraat,** m. (*impetrātus*) aangeklaagde, beklaagde; – **impetrātie** (spr. *tie=tsie*) f. rechtsverkrijging; aanzoek, aanklacht; – *impetrĭtum est*, het is door gunstige voorteekens verkregen, de voorteekens zijn gunstig; *impetrĭtum* (scil. *auspicium*) gunstig voorteeken.

Impĕtus, m. lat. (van *impetĕre*, aanvallen) een hevige aanval, b. v. van eene ziekte; – *cum impĕtu*, met onstuimigheid, met heftigheid, hitte; – **impetueus,** adj. (*impetuōsus, a, um*) hevig, onstuimig, haastig; – **impetuositeit** (spr. *s=z*) f. hevigheid, onstuimigheid, drift; – *impetuóso* (spr. *iempotoeózo*), *con impeto*, it. Muz. met onstuimigheid, snel, vurig.

impĭe, lat. (adverb. v. *impĭus, a, um*) goddeloos; – **impiëteit,** f. (vgl. p i ë t e i t) goddeloosheid, godvergetenheid, roekeloosheid, snoodheid.

Impignorātie (spr. *t=ts*) f. nw.lat. (vgl. *pignus*, enz.) verpanding.

impingeeren, lat. (*impingĕre*, van *pangĕre*, slaan, inslaan, bevestigen) tegen iets aanstooten; feilen, zich vergrijpen, tegen eene wet zondigen.

Impinguentia (spr. *t=ts*) n. pl. lat. (v. *impinguĕre*, vetmaken; vgl. *pinguis*) vetmakende middelen.

impitoyabel, adj. fr. (spr. *eǹpitoajābl'*; vgl. p i t o y a b e l) onbarmhartig, meedoogenloos.

implacābel, adj. lat. (*implacabĭlis, e*; vgl. p l a c a b e l) onverzoenlijk, onverzoenbaar, onverbiddelijk, onbarmhartig; – **implacabiliteit,** f. (*implacabilĭtas*) onverzoenlijkheid.

implanteeren, nw.lat. (v. *plantāre*; vgl. p l a n t e e r e n) inplanten, inenten; – **implantātie** (spr. *tie=tsie*) f. inplanting, inenting; ingegroeid zijn; ook genezing van eene ziekte door inenting in een boom enz. (een gebruik bij het bijgeloof).

implausibel, (spr. *s=z*) adj. nw. lat. (vgl. p l a u s i b e l) geen bijval waardig, onwaarschijnlijk.

impleëeren, lat. (*implēre*) aanvullen, volmaken; volbrengen, voldoen; – **impleméntum** of **implemént,** n. aanvulling, volmaking; hulpmiddel; – *implementum contráctus*, Jur. voltrekking van het verdrag of de overeenkomst.

impliceeren, lat. (*implicāre*, van *plicāre*, vouwen) in eene zaak betrekken, verwikkelen, insluiten, mede intrekken, invlechten; – g e i m p l i c e e r d, adj. mede in betrokken, verwikkeld; – *implicĭte*, **impliciet,** mede in betrokken, bij ingesloten, stilzwijgend daaronder begrepen (zonder bepaald te zijn uitgesproken, het tegengest. van *explicite*); – *fides implicĭta*, geloof zonder duidelijk inzicht of erkentenis van ieder geloofsartikel in 't bijzonder; – *implexus, a um*, lat. Bot. doorvlochten, omstrengeld; – **implicātie.** (spr. *t=ts*) f (lat. *implicatĭo*) betrokkenheit in eene zaak, de verwikkeling.

imploreeren, lat. (*implorāre*, v. *plorāre*, luid weenen) aanroepen, bidden, om hulp smeeken, aanzoeken; – **implоránt,** n. (*implorans*) Jur. een aanzoeker, hulpvrager bij de overheid tegen een ander, klager; – **implorántisch,** adj. hulpzoekend, aanroepend, klagend; – **imploraat,** m. nw.lat. (*implorātus*) de aangeklaagde, beklaagde; – **implorātie** (spr. *t=ts*) f. lat. (*imploratĭo*) aanzoek, hulpinroeping.

Impluvium, n. lat. (v. *impluĕre*, inregenen, v. *pluĕre*, perf. *plui* en *pluvi*, regenen) regenvang en in 't algemeen de onbedekte, open ruimte in het voorportaal of voorzaal (het a t r i u m) der oud-rom. huizen; voorportaal eener kerk, kerkingang; Med. regenbad.

impœnitént, adj. later lat. (*impœnĭtens*; vgl. p œ n i t é n t i e) onboetvaardig, verstokt; – **impœnitentie** (spr. *tie=tsie*) f. (*impœnitentĭa*) onboetvaardigheid, gebrek aan berouw.

impoli, fr. (spr. *eǹpoli*; vgl. p o l i s s e e r e n, enz.) ongeëffend, ruw, hobbelig; onbeleefd, grof, ongemanierd; – **impolitésse,** f. onwellevendheid, grofheid enz.

imponderābel, adj. nw.lat. (vgl. *pondus*, enz.) onweegbaar; – **imponderabiliën,** n. pl. (*imponderabilĭa*) Phys. onweegbare stoffen, vroeger de naam van hypothetisch aangenomen stoffen tot verklaring der verschijnselen van licht, warmte, elektriciteit en magnetisme; – **imponderabiliteit,** f. onweegbaarheid.

imponeeren, lat. (*imponĕre*, v. *ponĕre*, leggen, zetten, fr. *imposer*), eig. opleggen, b. v. het zwijgen enz.; inz. indruk maken, zich doen gelden; achting, eerbied, gehoorzaamheid enz. inboezemen, gebieden of vorderen, zich van de gemoederen meester maken, hen overweldigen; – **imponeerend** of **imposánt** (fr. *imposant*), gewichtig schijnend, achting of eerbied inboezemend, indruk makend; nadrukkelijk, gebiedend, veelbeteekenend; – *imponénte*, it. Muz. gebiedend; – **imposābel,** fr. (*imposable*) belastbaar, aan schatting onderhevig; – *imposĭto silentĭo*, lat. Jur. na of met opgelegd zwijgen; – **impositie** (spr. *-zi-tsie*) f. oplegging, b. v. der handen bij 't inzegenen; ook opleggen van belastingen.

impopulair, adj. nw.lat. (vgl. p o p u l a i r) bij het volk niet bemind, den volksgeest ontberend; moeilijk te verstaan, boven de algemeene bevatting, te hoog voor 't volk (b. v. geschreven, gesproken); – **impopulariteit,** f. gebrek aan volksliefde, volksongunst, onverstaanbaarheid, te hooge vlucht of te duistere, te geleerde voordracht.

imporeus, adj. nw.lat. niet poreus; – **imporositeit** (spr. *s=z*) f. nw.lat. (vgl. p o r i ë n) ondoordringlijkheid, dichtheid; gebrek aan p o r i ë n of zweetgaatjes.

importeeren, lat. (*importāre*) vreemde waren invoeren (b. v. g e ï m p o r t e e r d e w a r e n, uit het buitenland ingevoerde waren; g e i m p o r t e e r d e s i g a r e n, ingevoerde, niet in het land zelf vervaardigde sigaren); iets betee-

kenen; uitmaken, afdoen; van belang zijn, aangelegen zijn, b. v. het importeert niet, er is niets aan gelegen (verkeerdelijk zegt men wel: zich voor iets importeeren, het moet zijn emporteeren, d. i. warm maken, in de bres stellen); – **impórt**, m.nw.lat. invoer; pl. **impórten**, invoerwaren; – **importābel**, adj. later lat. (*importabĭlis, e*) invoerbaar, veroorloofd in te voeren; – **importātie** (spr. *tie=tsie*) f. nw.lat. invoering van buitenlandsche waren, goedereninvoer; – **importātor**, m. nw.lat. of meer gebr. **importeur**, m. fr. (spr. *eǹ-*) invoerder van waren; – **importánt**, adj. (fr. *important*) gewichtig, veelbeteekenend, aanzienlijk, van belang; – **importantie** (spr. *tie=tsie*) of fr. **importance**, f. (spr. *eǹportáǹs'*) gewicht, belang, aanzien, waarde, invloed.

importun, adj. fr. (spr. *eǹportúuǹ*; van het lat. *importūnus, a, um*, van *portāre*, dragen, dus als 't ware: niet te verdragen) ongelegen, lastig, bezwaarlijk, opdringend; onstuimig; – **importuniteit**, f. (lat. *importunĭtas*, fr. *importunité*) ongelegenheid, overlast, kwelling; lastig vallen; overloopen; – **importuneeren**, fr. (*importuner*) lastig vallen, overloopen, ongelegen komen, opdringend zijn.

impos, lat. (van *potis*, vermogend, krachtig, machtig) onmachtig, onvermogend; zwak; – *impos anĭmi*, zwak van verstand; zich zelven geen meester.

imposabel, imposant, impositie, *imposĭto*, enz., z. ond. imponeeren.

impossíbel, adj. lat. (*impossibĭlis, e*; fr. *impossible*; vgl. possibel) onmogelijk, ondoenlijk; – **impossibiliteit**, f. (later lat. *impossibilĭtas*) onmogelijkheid.

Impost, m. mid.lat. (*impostus*; oudfr. en provenç. *impost*, it. *imposto*, nw.it. *imposta*,) of fr. **impôt** (spr. *eǹpó*; v. 't lat. *imponĕre*, fr. *imposer*, opleggen; vgl. imponeeren) belasting, opbrengst, accijns van waren; – **impôt unique**, fr. stelsel van landnationalisatie door den grondeigendom met een toenemende belasting te treffen, zie single-tax; – Arch. vooruitstekende rand of lijst, waarop de boog van een gewelf rust (fr. *imposte*); – **imposteeren** (it. *impostáre*), belastingen opbrengen, belasten; – **impóstor**, m. nw.lat. (v. *imponĕre*, imponeeren, in de beteekenis van indruk op iemand maken, meester van zijn gemoed worden) of fr. **imposteur** (spr. *eǹ-*) bedrieger, lasteraar, huichelaar; – *impostores docti*, geleerde bedriegers, geleerden die voorbedachtelijk geschriften aan anderen hebben toegeschreven, of valsch aangehaald of uitgelegd, of dwaalleeringen verdedigd hebben; – **imposture**, f. fr. (spr. *eǹpostuur'*) bedrog, valsch voorgeven, bedriegerij, veinzerij, belastering;

Impŏtens, m. lat. (vgl. potent) een onvermogende, inz. die geene getuigenis mag afleggen; – **impotént**, adj. lat. (*impŏtens*) onvermogend, onmachtig (om vader te worden); verminkt, gebrekkig, lam; – **impoténtie** (spr. *tie=tsie*) f. mannelijk onvermogen, ongeschiktheid tot voortteling; ook: vrouwelijke onvatbaarheid om te ontvangen; onbevoegdheid om te getuigen; zwakte, krachteloosheid, verstandszwakte; – *impoténtia conjugālis*, onvermogen tot den bijslaap.

impracticábel, adj. nw.lat. (vgl. practijk, enz.) ondoenlijk, onuitvoerbaar; ook onbegaanbaar, waar niet door te komen is; moeielijk te behandelen; wonderlijk in den omgang, onverdraaglijk.

impraegneeren, impregneeren, nw. lat. (vgl. prægnant) bezwangeren, bevruchten; Chem. doorweeken, doortrekken, doordringen, oplossen, verzadigen, eene stof met de zoutdeeltjes enz. van een andere stof beladen; – **imprægnātie, impregnatie**, f. bezwangering, bevruchting; Chem. oplossing, verzadiging, b. v. van een vloeistof met een gas enz.; – *impræguātor*, m. Jur. bezwangeraar.

Impræsciéntie (spr. *t=ts*) f. nw. lat. (vgl. præscientie) 't niet-voorafweten.

impræscriptibel, adj. nw.lat. (vgl. præscribeeren) onverjaarbaar; – **impræscriptibiliteit**, f. onverjaarbaarheid.

impreceeren, lat. (*imprecāri*, eig. in 't alg. iemand iets toewenschen, v. *precāri*, bidden, toewenschen) verwenschen, vervloeken; – **imprecātie** (spr. *t=ts*) f. (*imprecatĭo*) verwensching, vloek; – **imprecatorisch**, adj. verwenschend, vervloekend.

imprenábel, adj. fr. (*imprenable*; spr. *eǹ-*; v. *prendre*, nemen = lat. *prendĕre, prehendĕre*, vatten, grijpen) onneembaar, onwinbaar, b. v. eene vesting.

Impresário, m. it. (spr. *s=z*) (van *impréndere*, ondernemen, *imprésa*, onderneming) ondernemer, b. v. van concerten, tooneelvoorstellingen enz.

imprescriptíble, adj. fr., z. impræscriptibel.

Impressie, z. onder imprimeeren.

Imprévoyance, f. fr. (spr. *eǹprevoajaǹs'*) gebrek aan voorzorg, onvoorzichtigheid.

imprimeeren, lat. (*imprimĕre*; v. *premĕre*, drukken) indrukken, indruk maken, opdrukken, inprenten, inscherpen; drukken, b. v. een boek enz.; – *imprimātur*, eig. het worde gedrukt; als subst. het **imprimātur**, de vergunning of de goedkeurende handteekening van den censor voor den druk van een boek; ook de op de drukproef geschreven toestemming van den corrector of auteur tot afdrukken; – **imprimerie**, f. fr. (spr. *en-*) boekdrukkerij, drukkerij; – **imprimeur**, m. drukker, boekdrukker; – **imprimeuse**, f. fr. drukmachine; – **imprimúre**, f. fr. (spr. *eǹprimuur'*) Pict. 't gronden, aanleggen der grondkleuren; – **impréssum**, lat., of fr. **imprimé**, n. (spr. *eǹprimé*) drukwerk, een gedrukt blad, boek enz.; – **impréssie**, f. (lat. *impressĭo*) opdrukking, inprenting, inwerking; indruk, aandoening, invloed, ook z. v. a. imprimure; – **impressibel**, adj. nw.lat. vatbaar voor indrukken; – **impressibiliteit**, f. vatbaarheid voor indrukken; – **impressief**, adj. (fr. *impressif*), indrukmakend, krachtig; – **impression(n)isme**, n. ultra-realistische schilder-

school, die zich niet bekommerende om teekening, compositie en harmonie der kleuren, alleen door los neergeworpen verfkladden den indruk aanduidt; – **impressio(n)nist,** m. tot die school behoorende schilder.

improbābel, adj. lat. (*improbābĭlis, e,* vgl. probabel, ond. probeeren) onwaarschijnlijk, onbewijsbaar, verwerpelijk; – **improbabiliteit,** f. nw.lat. onwaarschijnlijkheid.

improbeeren, lat. (*improbāre,* van *probāre,* beproeven, goedkeuren, billijken) misbillijken, laken, verwerpen, afkeuren; – **improbātie** (spr. *t=ts*) f. (*improbatĭo*) misbillijking, afkeuring.

improbiteit, f. lat. (*improbĭtas*; vgl. probiteit) oneerlijkheid, slechtheid, laagheid.

improductible, adj. fr. (spr. *ènproduuktibl'*) niet voort te brengen; – **improductief,** adj. nw. lat. (vgl. productief onder produceeren) niet voortbrengend, onvruchtbaar, schraal; – **improductiviteit,** f. gebrekkige of ontbrekende teelkracht, onvruchtbaarheid.

improfitabel, adj. (van het fr. *profitable,* vgl. profijt), onvoordeelig, niet opbrengend.

Impromptú, n. fr. (*ènprontú*; v. 't lat. *in promptu,* d. i. in gereedheid; vgl. prompt) iets, dat zonder voorbereiding, voor de vuist is gemaakt, snel opgevatte, zinrijke gedachte, fijne, schrandere scherts of inval, extempore; soms ook gelegenheidsinval, onverwacht, onvoorbereid partijtje, feest, maaltijd enz.

Impropērio, m. it. verwijt; – **improperiën,** pl. klaagliederen gezongen in de lijdensweek in de Kath. Kerk.

Impropórtie, f. nw.lat. (vgl. proportie) wanverhouding, onevenredigheid; – geïmproportioneerd, adj. onevenredig.

Impropriātie (spr. *t=s*) f. nw.lat. (vgl. *propr̆ius,* enz.) Jur. eig. toeëigening; beleening met kerkelijke goederen; eene door een leek te vergeven prove.

impropr̆ie, adv. lat. (vgl. *proprius,* enz.) oneigenlijk, beeldsprakig, verbloemd; – **impropriëteit,** f. (*impropriĕtas*) oneigenlijkheid, 't oneigenlijke in uitdrukkingen.

Improsperiteit, f. nw.lat. (van *prosperĭtas,* geluk, welgedijen) ongeluk, tegenspoed.

Improvement, n. eng. (spr. *-proe-*; v. *to improve,* verbeteren) verbetering; – **improving country** (spr. *-kúntri*), vooruitgaand land.

Improvidéntie, f. later lat. (*improvidentĭa,* vgl. providentie) gebrekkige of ontbrekende voorzorg, onvoorzichtigheid; – *improvīsus, a, um,* lat. (van *providēre,* vooruitzien) onverhoeds, onverwacht; – *ex improviso,* onvoorziens, onverwacht, onvermoed; – **improviseeren** (spr. *s=z*) it. (*improvisāre,* fr. *improviser*) onvoorbereid of voor de vuist dichten of redevoeren; – **improvisáde** (spr. *s=z*) (it. *improvisáta*) of **improvisātie** (spr. *-za-tsie*), f. barb. lat. onvoorbereid, voor de vuist gemaakt gedicht, zulk eene redevoering enz.; ook onverwachte snedige antwoorden; – **improvisātor,** it. **improvisatōre,** of fr. **improvisateur** (spr. *ènprowizatéúr*), m. onvoorbereid spreker, zanger, inz. iemand, die voor de vuist een gegeven onderwerp (in dichtmaat) behandelt; f. **improvisatrice,** fr. (spr. *ènprowizatriés'*, en it. (spr. *iemprowizatriétsje*) vrouw, welke die gave bezit; – *improviso, a, improvisamente,* it. onverwachts, plotseling.

imprudént, adj. lat. (*imprūdens*; vgl. *prudens*) onvoorzichtig, onbezonnen, onbedachtzaam; als adverb. ook *imprudénter*; – **imprudéntie** (spr. *t=ts*) f. (*imprudentĭa*) onbezonnenheid, zorgeloosheid, onachtzaamheid, onvoorzichtigheid.

impubēres, pl. lat. (vgl. pubes, enz.), Jur. onmanbaren, onhuwbaren, knapen tot volle 14, meisjes tot volle 12 jaren; – **impuberteit,** f. nw.lat. onmanbaarheid, onmondigheid.

impudént, adj. lat. (*impŭdens,* v. *pudēre,* zich schamen) onbeschaamd, schaamteloos; onzedig, onkuisch; – **impudéntie** (spr. *t=ts*) f. onbeschaamdheid, schaamteloosheid; – **impudīce,** lat. onkuisch; – **impudiciteit,** f. nw.lat. schaamteloosheid; onkuischheid, ontucht.

impugneeren, lat. (*impugnāre,* van *pugnāre,* vechten, *pugna,* gevecht) bestrijden, bevechten, bekampen, met gronden of bewijzen aantasten; – **impugnātie** (spr. *t=ts*) f. bestrijding, aantasting, wederstreving.

impuissant, adj. fr. (spr. *ènpwiessán,* v. *puissant,* v. als 't ware lat. *possens,* voor *potens,* van *posse,* kunnen) z. v. a. impotent; – **impuissance,** f. (spr. *-sáns'*) z. v. a. impotentie.

Impuls, m., of **impulsie,** f. lat. (*impulsus, impulsio*; van *impellĕre,* aandrijven) aandrift, stoot, aandrang, opwekking, aansporing, beweeggrond; – **impulseeren,** nw. lat. aandrijven, aanprikkelen, opwekken; – **impulsief,** adj. aandrijvend, opwekkend, prikkelend; – **impulsoria,** f. door paarden in beweging gebrachte locomotief; – *impulsoriāles* (scil. *litterae*) aansporings- of opwekkingsschrijven, waarbij een hooger gerechtshof bij een lager op spoed in de behandeling eener rechtszaak aandringt.

impūne, adv. lat. (van *poena,* straf, *punīre,* straffen, ongestraft) straffeloos; – **impuniteit,** f. (lat. *impunĭtas*) ongestraftheid, straffeloosheid, uitblijven der straf.

Impuriteit, impurisme, impurist, z. ond. impuur.

imputeeren, lat. (*imputāre,* v. *putare,* rekenen) toerekenen, wijten, de schuld geven, te last leggen, toeschrijven; – **imputābel,** adj. nw.lat. toerekenbaar; – **imputabiliteit,** f. toerekenbaarheid; – **imputātie** (spr. *tie=tsie*) f. (later lat. *imputatĭo*) toerekening, aanrekening, telastlegging eener misdaad; opheffing, vereffening van wederzijdsche vorderingen; – **imputatief,** adj. (later lat. *imputatīvus, a, um*) toerekenend, eene beschuldiging bevattend.

imputrescībel, adj. nw. lat. (vgl. putresceeren) onverrotbaar, vrij van bederf; – **imputrescibiliteit,** f. onverrotbaarheid.

impuur, lat. (*impūrus, a, um*; vgl. puur), onrein, onzuiver, onkuisch; – **impuriteit,** f. (*impurĭtas*) onreinheid, onzuiverheid, onkuischheid; – **impurísme,** n. nw.lat. taalverontreini-

ging, taalvermenging, taalverbastering (vgl. purisme); – **impurist**, m. taalverbasteraar, z. purist.

Imschik, m. russ. koetsier.

in (waarvoor in samenstellingen vóor *l* **il**, vóor *b*, *m* en *p* **im**, vóor *r* **ir** staat) is 1) eene onscheidbare lat. en roman. ontkennende voorlettergreep, z. v. a. het ned. **on-**, drukt gevolglijk opheffing of gebrek of doorgaans het tegendeel uit van het begrip van het woord, waarvoor het geplaatst is; b. v. admissibel, inadmissibel; discreet indiscreet; liquide, illiquide; modest, immodest; possibel, impossibel; rationeel, irrationeel enz. (Mocht men derhalve een woord, met **in**, **il**, **im**, of **ir** beginnende, niet vinden, zoo late men die voorlettergreep weg, zoeke het overblijvende woord te zijner plaatse en zette voor zijne ned. vert. de lettergreep on); – 2) een lat. en it. voorzetsel, dat in 't algemeen in, over, op, aan, bij, tegen, enz. beteekent, b. v. illideeren, impugneeren, inciteeren, inclineeren, induceeren, enz. Geheele zegswijzen met het voorz. in, b. v. *in agone* zijn, *in defectu*, *in duplo*, *in fidem*, *in omnem eventum*, vindt men in den regel niet onder in, maar onder het eerste of tweede daarop volgende woord.

inabordábel, adj. fr. (*inabordable*, vgl. aborderen) ontoegankelijk, ongenaakbaar, b. v. eene kust.

inabrupt, adj. lat. (*inabruptus*; vgl. abrumpeeren) te wijdloopig, onafgebroken.

in abrúpto necessitātis, lat., z. onder abrumpeeren.

Inabstinéntie (spr. *tie=tsie*) f. nw.lat. (vgl. abstinentie) ononthoudzaamheid, gebrek aan onthouding.

in abstracto, z. ond. abstraheeren.

inacceptābel, adj. nw.lat. (vgl. accepteeren) onaanneembaar, onaannemelijk.

inaccessibel, adj. later lat. (*inaccessibĭlis*, *e*; vgl. acces, enz.) ontoegankelijk, ongenaakbaar; inaccessibele punten, bij de landmeting punten, die van het ingenomen standpunt uit niet te meten zijn; – **inaccessibiliteit**, f. ontoegankelijkheid.

inaccommodābel, adj. nw. lat. (vgl. accommodeeren) niet bij te leggen, onvereffenbaar.

inaccordābel, adj. fr. (vgl. accoord, enz.) onvereenigbaar.

inaccuraat, adj. nw.lat. (vgl. accuraat) onnauwkeurig, slordig.

Inactie (spr. *t=s*) of **inactiviteit**, f. nw.lat. (vgl. actie, enz.) onwerkzaamheid, onbedrijvigheid, rust, traagheid, werkeloosheid; – **inactief**, adj. onwerkzaam, ledig, in rust.

inadæquaat, adj. nw.lat. (vgl. adæqueeren, enz.) ongelijk, niet passend.

inadmissibel, adj. nw.lat. (vgl. admitteeren) onaannemelijk; niet ontvankelijk, niet toe te laten.

Inadverténtie, (spr. *tie=tsie*) f. nw.lat. (v. *advertĕre*, ergens heen richten, inz. den geest, opmerken) onachtzaamheid, achteloosheid, nalatigheid, zorgeloosheid, het verzien.

inæquaal, adj. lat. (*inæquālis*, *e*; vgl. æquaal) ongelijk, onderscheiden, oneffen; – **inæqualiteit**, f. ongelijkheid; – *inæquilaterus*, *a*, *um*, adj. lat. Bot. ongelijkzijdig; – *inæquinervius*, *a*, *um*, Bot. ongelijknervig; – *inæquivalvis*, Bot. ongelijkkleppig.

inæstimābel, adj. lat. (*inæstimabĭlis*, *e*; vgl. æstimeeren, inz.) onschatbaar; – **inæstimabiliteit**, f. onschatbaarheid.

in aetérnum, lat. z. ond. æternus.

inaffābel, adj. nw.lat. (vgl. affabel) onspraakzaam, onvriendelijk, terughoudend, ongezellig; – **inaffabiliteit**, f. onspraakzaamheid, terughoudendheid, ongezelligheid.

Inaffectātie (spr. *tie=tsie*) f. nw.lat. (vgl. affecteeren, enz.) ongedwongenheid, losheid.

in agōne, z. ond. agonie; – *in albis*, z. ond. *albus*.

inaliēnābel, adj. nw.lat. (vgl. aliëneeren, enz.) onvervreemdbaar; – **inaliēnabiliteit**, f. onvervreemdbaarheid.

inalliábel, adj. fr. (*inalliable*; vgl. alliëeren) onvereenigbaar, onvermengbaar; – **inalliabiliteit**, f. barb.lat. onvereenigbaarheid.

inalterābel, adj. nw.lat. (vgl. altereeren) onveranderlijk; onverderfelijk; – **inalterabiliteit**, f. onveranderlijkheid.

inamābel, adj. lat. (v. *amabĭlis*, beminnenswaardig) niet beminnenswaardig.

in ambiguo, z. ond. ambigeeren.

inamicaal, adj. nw.lat. onvriendschappelijk.

inamissibel, adj. lat. (*inamissibĭlis*) onverliesbaar; – **inamissibiliteit**, f. nw. lat. onverliesbaarheid.

Inamoráto of **innamoráto**, m. it. (v. *amóre* = lat. *amor*, liefde) verliefd, minnaar, vrijer.

inamovibel, adj. nw.lat. (vgl. amoveeren) onafzetbaar, onherroepelijk; – **inamovibiliteit**, f. onafzetbaarheid van ambtenaren.

in angustĭis, z. ond. *angustus*.

Inanimātie (spr. *t=ts*) f. nw.lat. (vgl. animeeren) onbezieldheid, levenloosheid; – **geïnanimineerd**, adj. onbezield, levenloos, onopgewekt.

in anima vili, lat. op een laag wezen (b. v. een proef nemen met vergift enz.).

inanis, *e*, adj. lat. ledig, ijdel; Bot. saploos, mergachtig; – **inaniteit**, f. lat. (*inanĭtas*) ijdelheid, nietigheid; – **inanitie** (spr. *t=ts*) f. nw.lat. (van 't lat. *inanire*, ledigen) eig. lediging; krachteloosheid, afgematheid, uitputting door gebrek aan voedsel; Theol. toestand der vernedering van Christus; – **inanitie-kuur**, f. hongerkuur.

in annum sequens, lat. in het volgende jaar.

in antecéssum, z. ond. antecedeeren.

inappellābel, adj. nw.lat. (vgl. appelleeren, enz.) tot beroep op eene hoogere rechtbank niet geschikt, niet gewichtig genoeg, niet bevoegd.

Inappeténtie (spr. *tie=tsie*) f. nw.lat. (vgl.

a p p e t e n t i e) gebrek aan eetlust, afkeer.

inapplicābel, adj. nw.lat. (vgl. a p p l i c e e r e n) niet aanwendbaar, ontoepasselijk; – **inapplicabiliteit,** f. onaanwendbaarheid, ontoepasselijkheid; – **inapplicātie** (spr. *t=ts*) f. nalatigheid, traagheid, verzuim.

inapprehensibel, adj. later lat. (*inapprehensibĭlis, e*; vgl. a p p r e h e n d e e r e n) onbegrijpelijk, onvatbaar.

inappretiābel (spr. *t=ts*) adj. nw.lat. (vgl. a p p r e t i ë e r e n) of fr. **inappreciáble,** onschatbaar.

Inaptitúde, f. fr. (vgl. a p t i t u d e) ongeschiktheid, onbeholpenheid.

in armis, z. ond. a r m a.

inarticulé, fr. (van 't later lat. *inarticulātus*: vgl. a r t i c u l e e r e n) of o n g e a r t i c u l e e r d, adj. niet geleed; onduidelijk, onverstaanbaar uitgesproken; – **inarticulatie** (spr. *tie=tsie*) f. gebrekkige geleding of articulatie, onduidelijkheid der uitspraak.

in articulo mortis, lat. op sterven liggende.

inattént, adj. nw.lat. (vgl. a t t e n d e e r e n, enz.) onoplettend, onachtzaam, nalatig, zorgeloos; – **inatténtie** (spr. *tie=tsie*) f. onoplettendheid, onachtzaamheid.

inaudibel, adj. lat. (*inaudibĭlis, e*, van *audīre*, hooren) onhoorbaar; – **inaudiet,** (lat. *inaudītus, a, um*) ongehoord; zonder rechterlijk verhoor (b. v. veroordeelen).

inaugureeren, lat. (*inaugurāre*, eig. met inachtneming der a u g u r i ë n, z. ald., inwijden) plechtig inwijden, instellen, bevestigen; – **inaugurale rede,** f. inwijdingsrede, intreerede; – **inauguraal geschrift, inaugurale dissertatie** of **disputātie** (spr. *tie=tsie*) f. inwijdingsgeschrift, geleerde verhandeling, welke op hoogescholen diegene moet schrijven en verdedigen, die een g r a a d wil verkrijgen; – **inaugurātie** (spr. *t=ts*) f. (*inauguratĭo*) inwijding, plechtige bevestiging in eene waardigheid.

inaureeren, lat. (*inaurāre*, van *aurum*, goud) met goud overdekken, vergulden; – **inaurātie** (spr. *t=ts*) of **inauratuur,** f. nw. lat. verguldíng; Med. verguldíng der pillen, overtrekking der pillen met goudschuim; – *inaurātus, a, um*, adj. verguld; *pilŭlae inaurātae*, vergulde pillen.

in barbam, z. b a r b a; – *in bianco*, z. b l a n c; – *in bona pace*, z. p a x.

in bocco chiusa non entrò mai mosca, it. „in een gesloten mond kwam nooit een vlieg", d. i. om wat te krijgen, moet men vragen.

in bonis, z. ond. *bonus*; *in brevi*, z. ond. *brevis*.

Inca, Inka, m. titel der oude koningen van Peru en der prinsen van den bloede, voordat de Spanjaarden dat land veroverden.

incalculābel, adj. nw.lat. (vgl. c a l c u l u s, enz.) onberekenbaar.

in calcŭlo, z. ond. c a l c u l u s.

incalesceeren, lat. (*incalescĕre*; vgl. c a l e s c e e r e n) verwarmen, verhitten; – **incalescéntie** (spr. *t=ts*) f. nw.lat. verwarming, verhitting.

incamereeren, nw.lat. (vgl. c a m e r a) inkameren, bijtrekken; met de pauselijke kamergoederen vereenigen, daarbij inlijven; – **incamerātie** (spr. *t=ts*) f. intrekking, inlijving van een goed met de pauselijke kamergoederen.

incamineeren of liever **incammineeren,** it. (*incamminàre*, v. *cammino*, weg, gang; vgl. c h e m i n) aan den gang maken; aanleggen, op touw zetten; – **incamminātie** (spr. *t=ts*) f. inleiding, aanlegging.

incandesceeren, lat. (*incandescĕre*, van *candescĕre*, blinkend wit worden, gloeiend worden, van *candēre*, blinkend wit zijn, gloeien) wit worden; gloeiend worden, ontgloeien; – **incandescéntie** (spr. *t=ts*) f. nw.lat. witgloeiendheid.

in canone, lat. Muz. in den stijl of trant van een cánon.

incanteeren, lat. (*incantāre*, eig. toezingen v. *cantāre*, zingen, frequentatief v. *canĕre*, zingen) betooveren, bezweren; – **incantātie** (spr. *tie=tsie*) f. lat. (*incantatĭo*) betoovering, bezweringsformulier der toovenaars; – **incantātor,** m. toovenaar.

incanus, a, um, adj. lat. Bot. witgrijs.

incapābel, adj. fr. (*incapable*; vgl. c a p a b l e) onbekwaam, ongeschikt, onnut; – *incăpax*, adj. lat. ongeschikt, onvermogend; – **incapaciteit,** f. nw.lat. onbekwaamheid enz.

in capita, z. ond. *caput*.

incarcereeren, nw.lat. (vgl. *carcer*) inkerkeren, opsluiten, gevangen zetten, in hechtenis nemen; Chir. inklemmen (van breuken); – **incarceraat,** m. gevangene, gekerkerde, opgeslotene; – **incarcerātie** (spr. *t=ts*) f. inkerkering, opsluiting; Chir. inklemming, b.v. van eene breuk (*incarceratĭo herniae*).

Incardinātie (spr. *t=ts*) f. nw.lat. (van *incardināre*) overdraging van 't beheer eener kerk aan een vreemden geestelijke: *clericus incardinātus*; ook de verkiezing tot k a r d i n a a l (z. ald.)

incarneeren, nw.lat. (van *caro*, genit. *carnis*, vleesch) met vleesch bekleeden; tot vleesch maken; nieuw vleesch krijgen; – **incarnantia** (spr. *t=ts*) n. pl. Med. vleeschmakende middelen, die het groeien van het vleesch bevorderen; – **incarnadín,** adj. fr. (spr. *eǹkarnadeǹ*) bleekrood, iets lichter als i n c a r n a a t, z. ald.; – **incarnaat,** adj. vleeschkleurig, hoogrozerood; bij de ververs hoogrood (niet vleeschkleurig); – **incarnaat,** n. Pict. kleuring van het vleesch, vleeschtoon; – **incarnātie** (spr. *t=ts*) f. vleeschwording, menschwording van Christus, Boeddha enz.; aanneming van een menschelijk lichaam; – **incarnatief,** adj. Med. vleeschverwekkend, vleeschmakend.

Incartáden, f. pl. fr. beleedigende, moedwillige streken, opzettelijke beschimpingen.

Incartation, f. fr. (spr. *eǹkartasjoǹ*) z. v. a. q u a r t e e r i n g (z. ald.)

incasseeren, ital. (*incassáre*, v. *cassa*, kas, insluiting, enz.; vgl. c a s s a) 1) in een raam zetten, omzetten; 2) geld ontvangen, innen; – **incásso,** n., pl. **incassi,** Kmt. inning van gereed geld.

incastelleeren, it. (vgl. c a s t e l) bevestigen, omwallen; – **incastellātie** (spr. *tie=tsie*) f. barb. lat. omwalling, ommuring; bevestiging.

Incastratūra, f. lat. klein kastje in de altaarsteenen voor reliquieën.

in casu, in casum, enz., z. ond. c a s u s; – *in casum contraventiōnis,* z. c o n t r a v e n t i e; – *in casum necessitātis,* z. n e c e s s i t e i t; – *in casum succumbentĭae,* z. ond. s u c c u m b e e r e n.

in cauda venēnum, lat. in den staart zit het vergift.

in causa, z. *causa,*

incaute, adv. lat. (vgl. *caute*) onbehoedzaam, nalatig.

incaveeren, lat. (*incavāre*) hol maken.

Incendĭum, n. lat. (v. *incendĕre,* in brand steken, aansteken) brand; oneig. vlam des oproers; – **incendiarius,** m. brandstichter; oproermaker; – **incénsie,** f. (lat. *incensĭo*) ontsteking, invlamzetting, brand; – *incensĭo lunae,* lat. „ontsteking der maan", de nieuwe maan; – **incenseeren,** it. (*incensáre,* v. *incénso,* wierook, en dit v. 't lat. *incensum,* iets ontstokens, mid.lat. wierook) berooken met wierook, bewierooken; – g e ï n c e n s e e r d, adj. bewierookt; – **incensātie** (spr. *t=ts*) f. barb.lat. bewierooken in de R. Kath. kerk; – **incensarium** of **incensorium,** n. mid.lat. wierookvat.

incentief, adj. lat. (*incentīvus, a, um,* van *incinĕre,* aanheffen, v. *canĕre,* zingen) eig. aanheffend, den toon aangevend; oneig. prikkelend, opwekkend; – **incentief,** n. lat. (*incentīvum*) prikkelend of aanzettend middel.

Incéptie (spr. *t=ts*) f. lat. (*inceptĭo,* van *incipĕre,* aanvangen) aanvang, begin, onderneming; – **inceptief,** adj. nw.lat. aanvangend, het begin of den aanvang aanduidend.

incereeren, lat. (*incerāre,* v. *cera,* was) met was overtrekken of vermengen; – **incerātie** (spr. *t=ts*) f. nw.lat. overtrekken met was, vermenging met was; ook vermenging eener droge stof met eene vloeistof tot aan de dichtheid van was.

incessamment, adv. fr. (spr. *ensessamān̄,* van *cesser,* lat. *cessāre,* ophouden) onophoudelijk; zonder verwijl, dadelijk.

incessibel, adj. barb.lat. (vgl. c e s s i b e l) niet vatbaar om afgestaan te worden: – **incessibiliteit,** f. onafstaanbaarheid.

Incéstus, m. (v. *castus,* rein, kuisch) bloedschande, vleeschelijke gemeenschap met bloedverwanten, met wie het huwelijk wegens den graad van maagschap verboden is; – **incesteeren,** bevlekken, schenden; – **incestueus,** adj. nw.lat. (fr. *incestueux*) bloedschendig.

Inch, m. eng. (spr. *intsj*; angels. *ince,* duim, *indsa,* ons, v. 't lat, *uncia,* twaalfde deel; vgl. o n s) lengtemaat = duim = $^1/_{12}$ eng. voet (*foot*) of 2,54 cM.

inchoatief, adj. lat. (*inchoatīvus, a, um,* v. *inchoāre,* aanvangen) aanvangend, inleidend; *verba inchoatīva,* z. v e r b u m; – **inchoatíve,** f. nw.lat. inleiding, begin, z. v. a. i n i t i a t i v e.

incidént, incidenteel, adj. of als adverb. *incidénter,* lat. (van *incīdĕre,* invallen, opvallen, voorvallen, enz.) toevallig, bij gelegenheid; – **incidént** n. of **incidéntie** (spr. *t=ts*) f. voorval, toeval, bijkomende zaak; invalling, aanraking; – **incidéntie-hoek,** Geom. en Opt. invalshoek, in tegenstelling van r e f l e x i e-h o e k (z. ald.); – *incĭdit in Scyllam qui vult vitāre Charybdim,* lat. sprw.: wie de Charybdis wil vermijden, valt in de Scylla, d. i. van kwaad tot erger komen, uit den regen in den drop geraken (afkomstig van Odysseus' lotgevallen in de Siciliaansche zeeëngte); – **incidenteeren,** barb.lat. (fr. *incidenter*) bijzaken inmengen, zwarigheden maken; – **incidentarius,** m. zwarigheidmaker, rechtsverdrager, hij die zwarigheden omtrent bijzaken opwerpt; – **incidentien** (spr. *t=ts*) 1) (fr. *incidents*) pl. tusschengevallen, tusschenhandelingen, bijkomende zaken.

incidentĭa of **incidentien,** 2) pl. lat. (v. *incīdĕre,* insnijden, verdeelen; vgl. i n c i s i e) Med. insnijdende middelen, geneesmiddelen tot vloeibaarmaking van verdikte vochten.

incinereeren, nw.lat. (van *cinis,* genit. *cinĕris,* asch) Chem. tot asch verbranden; – **incinerātie** (spr. *t=ts*) f. verbranding tot asch, ook het bestrooien met asch als teeken van rouw of boetedoening.

incipiëeren, lat. (*incipĕre*; vgl. i n c e p t i e) aanvangen; – **incipiént,** m. (*incipĭens*) aanvanger beginner, leerling.

in circa, nw.lat. ongeveer, omtrent.

Incisie (spr. *s=z*) f. lat. (*incīsĭo,* v. *incīdĕre,* en dit van *caedĕre,* snijden, houwen) insnijding, snede; – **incisief,** adj. nw.lat. insnijdend, allengs invretend, bijtend, verdeelend, verdunnend; – **incīsim,** adv. lat. in korte afdeelingen, zinnen, enz.; – **incisōres** of **incisiven** pl. nw.lat. (ook *incisorii dentes* of *incisīvi dentes*) snijtanden; – **incisorium,** n. mes voor lijkopeningen, ontleedmes; ook tafel voor het ontleden; – *incisus, a, um,* lat. Bot. ingesneden, met diepe insnijdingen; – **incīsum,** n. lat. insnede; inschuifsel, tusschenzetsel; – **incisuur,** f. (lat. *incisūra*) gemaakte insnede; Med. uitholling aan een beenderrand of aan kraakbeenige deelen.

inciteeren, lat. (*incitāre,* v. *citāre,* snel bewegen, drijven, versterkingswoord van *ciēre,* in beweging zetten) aandrijven, opwekken, aansporen, prikkelen, aanmoedigen, aanvuren; opruien; – **incitābel,** adj. nw.lat. opwekbaar, prikkelbaar, kitteloorig; – **incitabiliteit,** f. prikkelbaarheid der levenswerkzaamheid; – **incitamént,** n. lat. (*incitaméntum*) prikkel, opwekkend middel; – **incitantĭa,** n. pl. (v. den sing. *incĭtans*) Med. opwekkende middelen, die de levenswerkzaamheid verhoogen; – **incitātie** (spr. *tie=tsie*) f. (lat. *incitatĭo*) aanzetting, aansporing, prikkeling; opruiing; – **incitatief,** adj. nw.lat. aanzettend, aandrijvend, opruiend.

inciviel, adj. lat. (*incivīlis, e*; vgl. c i v i e l, ond. *civis*) onbeleefd, onhoffelijk, grof, lomp, ruw onaardig, onbevallig; – **inciviliteit,** f. (*incivīlitas*) onbeleefdheid, enz., boersch gedrag; – **incivilísme,** n. nw.lat. gebrek aan burgerzin, aan burgerdeugd, onburgerlijkheid.

Inclamātie (spr. *t=ts*) f. later lat. (*inclamatĭo,* van *inclamāre,* aanroepen) aanroep, aanroeping.

Inclangorium, n. mid.lat. klokje, waarmede

vóor het uitvinden der uurwerken het teeken tot den godsdienst gegeven werd.

Inclavātie (spr. *t=ts*) f. nw.lat. (van 't mid. lat. *inclavāre*, van 't lat. *clavus*, spijker, nagel; vgl. e n c l a v e e r e n), z. v. a. 't gr. g o m p h o s i s.

inclaveeren, z. e n c l a v e e r e n.

Incle, n. eng. (spr. *ink'l*) ongebleekt, grof garen garenband, wollenband.

Inclemèntie (spr. *t=ts*) f. lat. (*inclementia*; vgl. c l e m e n t i e) ongenade, onvriendelijkheid, hardheid, ruwheid, gestrengheid.

inclineeren, lat. (*inclināre*, van *clināre*, neigen, gr. *klinein*) eene neiging tot iets hebben, tot iets genegen zijn; neigen, overhellen; g e ï n c l i n e e r d e z o n n e w ij z e r, is zulk een, waarvan het uurbord niet loodrecht is, maar met een hoek naar het zuiden overhelt; – **inclinánt,** adj. (lat. *inclinans*) zich neigend, overhellend; – **inclinánten,** m. pl. aanhangers van eene partij, inz. geloofssecte; – **inclinātie** (spr. *t=ts*) f. (lat. *inclinatio*) neiging, helling, hellingshoek b.v. der magneetnaald; ten opz. van een horiz. vlak; geneigdheid, liefde; – **inclinatorium,** n. nw.lat. werktuig om de helling van de magneetnaald te bepalen; de stoel voor oude en gebrekkige geestelijken in 't koor der kerk; – **incliner,** m. eng. (spr. *inklainer*) een zich naar het zuiden neigende zonnewijzer; - **inclinometer,** m. (vgl. m e t e r) door Gillespie uitgevonden werktuig om te waterpassen.

includeeren, lat. (*includĕre*, v. *claudĕre*, sluiten; vgl. c l a u d e e r e n) insluiten, omgeven, in zich bevatten; – **includens,** lat. Bot. insluitende; – **inclūsie** (spr. *s=z*) f. (*inclusio*) insluiting, het saamgevatte; *inclusio unius non statim est exclusio alterius*, lat. insluiting van 't eene brengt niet steeds de uitsluiting van het andere mede; – **inclusief,** adj., als adv. ook *inclusive*, afgek. *incl.*, nw.lat. ingesloten, medegerekend, meest verbasterd tot i n c l u i s; met insluiting, het tegengest. van e x c l u s i e f; – *inclusus, a, um*, lat. Bot. ingesloten; – **inclūsum,** n. lat. 't ingeslotene, nevensgaande, bij- of inliggende; – **incluse,** f. fr. (spr. *ènkluuz'*) het ingeslotene, het inliggende; –*par incluse*, ingesloten; –**inclusi,** m. pl., **inclusae,** f. pl. lat. (ook r e c l u s i, r e c l u s a e) leden eener geestelijke orde, die in de middeleeuwen zich bij steden, dorpen of kloosters in cellen opsloten, om in de strengste afzondering zich aan het beschouwende leven te wijden.

in coena Domini, lat. naam eener pauselijke bul, die den banvloek uitspreekt over allen, die niet tot de R. Kath. kerk behooren; zoo geheeten naar de beginwoorden: Bij het Avondmaal des Heeren.

incoërcíbel, adj. nw.lat. (vgl. c o ë r c e e r e n) ontembaar, onbedwingbaar, onhoudbaar, niet op te sluiten, niet samen te drukken; – **incoërcibiliën,** n. pl. Phys. onopsluitbare lichamen, b.v. lichtstof, warmtestof; – **incoërbiliteit,** f. onopsluitbaarheid, onbedwingbaarheid.

incogitánt, adj. lat. (*incogitans*, van *cogitāre*, denken; vgl. c o g i t e e r e n) onbedachtzaam, onoverlegd; – **incogitántie** (spr. *tie=tsie*) f. lat. (*incogitantia*) onbedachtzaamheid, onbezonnenheid, zorgeloosheid; – **incogitāta,** n. pl. toevallen, voorvallen waaraan niemand gedacht heeft.

incognito, adv. it. (spr. *ienkónjito*; v. 't lat. *incognitus*) onbekend, heimelijk, onder vreemden naam; ook wel naamverbergend; – **incógnito,** n. als subst. onbekendheid, naams- of standsverberging.

incohærént, adj. lat. (vgl. c o h æ r e e r e n) onsamenhangend, los, niet behoorlijk verbonden; – **incohæréntie** (spr. *t=ts*) of **incohæsie,** f. gebrek aan samenhang, onverbondenheid, zaak zonder samenhang, verwarde zaak; z. o. *C o h a e s i e.*

Incolaat, n. of **incolaatsrecht** (lat. *incolātus*, van *incolāre* = *incolĕre*, bewonen, *incŏla*, inwoner) z. v. a. i n d i g e n a a t.

incollegiaal, adj. niet c o l l e g i a a l (z. ald.); – **incollegialiteit,** f. gebrek aan c o l l e g i a l i t e i t (z. ald.).

Incolumiteit, f. lat. (*incolumitas*, v. *incolŭmis*, *columis*, gezond, ongedeerd) volkomen gezondheid, welstand, welbewaardheid.

incombustíbel, adj. nw.lat. (vgl. c o m b u r e e r e n, enz.) onverbrandbaar; – **incombusibiliteit,** f. onverbrandbaarheid.

Income, n. eng. (spr. *inkum*) inkomen; – **income-tax,** f. belasting op het inkomen, inkomstenbelasting.

incomestíbel, adj. nw.lat. (vgl. c o m e s t i b e l) niet eetbaar.

incommensurābel, adj. nw.lat. (vgl. c o m m e n s u r a b e l) onderling onmeetbaar, geene gewone maat hebbende; – **incommensurabiliteit,** f. onderlinge onmeetbaarheid.

Incomminātie (spr. *t=ts*) f. nw.lat. (vgl. c o m m i n a t i e) bedreiging met de straf van den ban.

incommiscíbel, adj. later lat. (*incommiscibĭlis*; vgl. c o m m i s c e e r e n) onvermengbaar.

incommóde, lat. (*incommŏdus, a, um*; vgl. *commodus*) ongemakkelijk, lastig, bezwaarlijk, onverdraaglijk; – **incommŏdum,** n. het nadeel, bezwaar; – **incommoditeit,** f. (lat. *incommodĭtas*) ongemakkelijkheid, ongelegenheid, last, overlast, ongemak; – **incommodeeren** (lat. *incommodāre*) lastig zijn of vallen, plagen, hinderen, verontrusten; – **zich incommodeeren,** zich bemoeien, zich moeite of ongelegenheid aandoen; – **incommodánt,** adj. lastig, bezwarend.

in commune bonum of *in communem utilitatem*, lat. ten nutte van het algemeen.

in commūni, z. ond. c o m m u n.

incommunicābel, adj. nw.lat. (vgl. c o m m u n i c e e r e n, enz.) onmededeelbaar, wat zich niet laat mededeelen; terughoudend, geheim, stug; – **incommunicabiliteit,** f. onmededeelbaarheid.

incommutābel, adj. lat. (*incommutabĭlis*; vgl. c o m m u t e e r e n) onveranderlijk; – **incommutabiliteit,** f. onveranderlijkheid, niet-ontzetbaarheid van eene bezitting.

incomparābel, adj. lat. (*incomparabĭlis*; vgl. c o m p a r e e r e n 1) onvergelijkbaar, onvergelijkelijk, voortreffelijk; – **incomparabiliteit,** f. onvergelijkbaarheid, onvergelijkelijkheid; voor-

treffelijkheid; – **incomparabilia,** n. pl. Gram. bijvoegelijke naamwoorden, die de trappen van vergelijking niet aannemen (vgl. comparatie en comparativus).

incompatibel, adj. fr. (*incompatible*; vgl. compateeren) niet overeen te brengen, onvereenigbaar; – **incompatibiliteit,** f. onvereenigbaarheid, b.v. van twee bedieningen, ambten in één persoon; niet-overeenstemming van karakters enz.

incompensābel, adj. nw.lat. (vgl. compenseeren, enz.) onvergoedbaar; – **incompensabiliteit,** f. onvergoedbaarheid.

incompetent, adj. nw.lat. (vgl. competeeren, enz.) onbevoegd, ongeldig, onwettig; – **incompeténtie** (spr. *tie=tsie*) f. onbevoegdheid; ongeldigheid; ontoereikendheid, ongeschiktheid; – *incompetentia termini*, ongeschiktheid, onvoegzaamheid, ondoelmatigheid van den bepaalden tijd (b.v. in kerkelijke of geestelijke vacantiën).

incomplaisant, adj. fr. (spr. *eñkoñplèzáñ*; vgl. complaisant) ongedienstig, onwellevend; – **incomplaisance,** f. (spr. *-sáñs'*) ongedienstigheid.

incompleet, adj. lat. (*incomplētus, a, um*; vgl. compleet) onvoltallig, onvolledig.

incompléx, nw.lat. (z. complecteeren, enz.) niet samengesteld, enkelvoudig; incomplexe grootheden, Math. zulke, die uit geene bijzondere, door samentelling, aftrekking enz. verbonden deelen bestaan en door een enkel teeken, b.v. *a*, *x*, enz. aangeduid worden, in tegenst. met complexe, die door optelling aftrekking enz. met elkander verbonden zijn.

incomprehensíbel, adj. lat. (*incomprehensibilis*; vgl. comprehendeeren, enz.) onbegrijpelijk; – **incomprehénsie,** f. gebrek aan vatbaarheid, aan bevattingsvermogen; – **incomprehensibiliteit,** f. nw.lat. onbegrijpelijkheid.

incompressíbel, adj. nw.lat. (vgl. comprimeeren) onsamenpersbaar, niet samen te drukken; – **incompressibiliteit,** f. onsamendrukbaarheid.

in concéntu, lat. Jur. in samenstemming, eenstemmig.

inconceptíbel, adj. nw.lat. (vgl. concipieeren) onbegrijpelijk.

inconcessíbel, adj. nw.lat. (vgl. concedeeren, enz.) onvergunbaar, niet toe te stemmen.

inconcevâble, adj. fr. (spr. *eñkoñs'wabl'*; v. *concevoir*, begrijpen, v. 't lat. *concipĕre*) onbegrijpelijk.

inconciliābel, adj. nw.lat. (vgl. concilieeren) onvereenigbaar, niet te vereffenen, onverzoenbaar.

Inconcinniteit, f. lat. (*inconcinnitas*, van *inconcinnus, a, um*, ongepast, kwalijk saamgevoegd; vgl. *concinnus*) ongepastheid, verkeerde samenvoeging, onbehoorlijkheid, inzonderheid der rede.

inconclusief (spr. *s=z*) adj. nw.lat. (vgl. concludeeren) zonder sluitrede, zonder bewijskracht, niet bondig.

inconcóct, àdj. nw.lat. (van *concoquĕre*, verteren, v. *coquĕre*, koken) onverteerd; oneig. onverarbeid, onbewerkt, ruw; – **inconcóctie** (spr. *t=ts*) f. gebrekkige vertering of verwerking, onrijpheid, ruwheid.

in concreto, z. concreet ond. concresceeren.

incondensābel, adj. nw.lat. (vgl. condenseeren, enz.) onverdichtbaar, niet tot kleiner volumen te brengen; – **incondensabiliteit,** f. onverdichtbaarheid.

Inconduite, f. fr. (spr. *enkondwiet'*; vgl. conduite) onverstandig of ongepast gedrag, wangedrag.

in confesso, lat. Jur. erkend, toegegeven (vgl. confiteeren en confessie).

inconféssus, m. nw.lat. (vgl. confessie, enz.) Jur. een niet-bekennende.

Inconfidénten, m. pl. nw.lat. (vgl. confideeren) Jur. verdachte personen.

inconfórm, adj. nw.lat. (vgl. conform), ongelijkvormig, niet overeenstemmend; – **inconformiteit,** f. ongelijkvormigheid, niet-overeenstemming.

inconfusibel, adj. (vgl. confundeeren) onvermengbaar z. immiscibel; – **inconfusibiliteit,** f. onvermengbaarheid.

incongelābel, adj. lat. (*incongelabĭlis*; vgl. congeleeren) onbevriesbaar.

incongrŭus, a, um, adj. als adverb. *incongrŭe*, lat. of **incongruént** (lat. *incongrŭens*) (vgl. congruus enz.) niet overeenstemmend, ongepast, ongeschikt, onregelmatig, onvoegzaam; – **incongruéntie** (spr. *t=ts*) (later lat. *incongruentĭa*) of **incongruiteit,** f. nw.lat. niet-overeenstemming, ongepastheid, ongerijmdheid, onhebbelijkheid; fout, misslag (tegen de taal).

inconnéx, adj. later lat. (*inconnéxus, a, um*; vgl. connecteeren, enz.) onsamenhangend, onverbonden; – **inconnexiteit,** f. nw.lat. gebrekkige samenhang.

inconsequént, adj. lat. (*inconsĕquens*; vgl. *consequens* enz.) zich zelven ongelijk, zich zelven tegensprekend, ongelijk, ongeregeld, ongerijmd, strijdig, wansluitend; – **inconsequentie** (spr. *t=ts*) f. strijdigheid met eigen beginselen, gebrek aan gelijkheid met zich zelven, eigen tegenspraak, ongerijmdheid, ongelijkheid.

in conséssu, z. ond. consessus.

inconsiderābel, adj. nw.lat. (vgl. considereeren, enz.) onbeduidend, ongewichtig, onbelangrijk; – **inconsideraat,** lat. (*inconsiderātus, a, um*) onbedachtzaam, onoverlegd, gedachteloos, onbezonnen; – **inconsiderātie** of liever **inconsiderántie** (spr. *t=ts*) f. lat. (*inconsiderantĭa*) onbedachtzaamheid, onbezonnenheid.

inconsistént, adj. nw.lat. (vgl. consisteeren, enz.) onbestendig, geen stand houdende; onvereenigbaar, onsamenhangend, zich weersprekend; – **inconsisténtie** (spr. *tie=tsie*) f. onbestendigheid; onvereenbaarheid.

inconsolābel, adj. lat. (*inconsolabĭlis, e*; vgl. consoleeren) ontroostbaar, troosteloos.

inconstánt, adj. lat. (*incónstans*; vgl. constant) onbestendig, onstandvastig, veranderlijk; – **inconstántie** (spr. *tie=tsie*) f. (lat. *inconstantĭa*) onbestendigheid, veranderlijkheid.

in constánti, z. c o n s t a n t.

inconstitutioneel (spr. *tio=tsio*) nw. lat. (vgl. c o n s t i t u e e r e n, enz.) strijdig met de grondwet of staatsregeling, ongrondwettig; – **inconstitutionaliteit** (spr. *tio=tsio*) f. ongrondwettigheid.

inconsúlte, lat. (vgl. c o n s u l e e r e n, enz.) onbedachtzaam, onoverlegd.

inconsumābel, adj. nw.lat. (vgl. c o n s u m e e r e n) onverteerbaar.

in contánti, z. ond. c o n t o.

incontestābel, adj. nw.lat. (vgl. c o n t e s t e e r e n) ontegenstrijdelijk, onwedersprekelijk, uitgemaakt.

in continénti, z. ond. c o n t i n e e r e n.

incontinént, lat. (*incontĭnens*; vgl. c o n t i n e e r e n) onmatig, niet onthoudzaam; – **incontinéntie** (spr. *tie=tsie*) f. (*incontinentĭa*) onmatigheid, het gemis der onthoudingsgave; Med. onvermogen om een natuurlijke behoefte op te houden.

in continŭo, z. ond. c o n t i n u u m; – *in contrarĭum*, z. ond. *contrarius*.

incontribuābel, adj. nw.lat. (vgl. c o n t r i b u e e r e n) niet schatplichtig, onbelastbaar; – **incontribuabiliteit,** f. onschatplichtigheid, vrijdom van belastingen, onbelastbaarheid.

Incontro, m. it. (spr. *íen–*) ontmoeting, voorval; Kmt. gunstige samenloop van omstandigheden, de gelegenheid, b.v. om waren aan den man te brengen enz.; – **incontreeren** (it. *incontrāre*, oudfr. *encontrer*, nw. fr. *rencontrer*, v. 't lat. *contra*) aantreffen; zich schikken; gelegenheid of middel vinden; rekeningen tegen elkander houden, c o n f r o n t e e r e n; – **incontratie** of **scontratie,** f. (spr. *-tsie*) it. Kmt. wederzijdsche afrekening van verscheiden personen, om schulden af te doen.

in contumacĭam, z. *contumacia*.

inconvenābel, fr. (*inconvenable*) en **inconveniént,** adj. lat. (*inconveniēns*; vgl. c o n v e n i e e r e n enz.) niet passend, ongeschikt, onbehoorlijk, ongelegen; – **inconvenient,** n. ongelegenheid, zwarigheid, ongerief, ongemak, overlast; – **inconveniéntie** (spr. *t=ts*) f. later lat. (*inconvenientĭa*) ongepastheid, onbehoorlijkheid, ongeschiktheid.

inconversābel, adj. barb.lat. (vgl. c o n v e r s e e r e n enz.) onspraakzaam, ongezellig.

inconvertībel, adj. later lat. (*inconvertibĭlis. e*, vgl. c o n v e r t e e r e n) onveranderlijk van gedaante; onbekeerlijk; – **inconvertibiliteit,** f. nw.lat. Theol. onbekeerlijkheid; ook eigenschap van Christus, dat geene zijner beide naturen met de andere verwisseld kan worden.

inconvincībel, adj. nw.lat. (vgl. c o n v i n c e e r e n) onovertuigbaar.

Incorporalĭa, n. pl. lat. (v. *corpus*, *corporālis*, lichaam, lichamelijk) onlichamelijkheden, afgetrokken begrippen; – **incorporaliteit,** f. onlichamelijkheid, onstoffelijkheid.

in corpŏre, z. *corpus*.

incorporeeren, lat. (*incorporāre*, van *corpus*, z. ald.) inlijven, vereenigen, in een geheel, in een gezelschap of genootschap opnemen, toevoegen; – **incorporātie** (spr. *t=ts*) f. nw.lat., inlijving, vereeniging, opname in een genootschap enz.; menschwording van Christus; Pharm. vermenging van droge en vloeiende stoffen tot eene pil- of pleistervormige massa; – **incorporíst,** m. boekbinder.

incorréct, adj. lat. (*incorréctus, a, um*; vgl. c o r r i g e e r e n, enz.) onjuist, onnauwkeurig, gebrekkig; – **incorréctheid,** f. lat.-ned., gebrekkigheid, onnauwkeurigheid; – **incorréctie** (spr. *t=ts*) f. nw.lat. niet-verbetering, niet-terechtwijzing; ook z. v. a. i n c o r r e c t h e i d; – **incorrigibel,** adj. nw.lat., voor geene verbetering vatbaar, onverbeterlijk; hopeloos; – **incorrigibiliteit,** f. onverbeterlijkheid.

incorrupt, adj. lat. (*incorrŭptus, a, um*; vgl. c o r r u m p e e r e n, enz.) onbedorven, onvervalscht, rein; – **incorruptībel,** adj. later lat. (*incorruptibĭlis, e*) onverderfelijk, vrij voor bederf of verrotting; onomkoopbaar; – **incorruptibiliteit,** f. onverderfelijkheid; onomkoopbaarheid; – **incorruptie** (spr. *t=s*) f. (*incorruptio*) onbedorvenheid.

incoulant, fr. (spr. *inkoelant*) niet vloeiend, niet aangenaam, niet naar den zin, niet flink.

incoupable, fr. (spr. *èǹkoepābl'*; vgl. i n c u l p a b e l en c o u p a b l e) onschuldig.

incouránt, adj. (vgl. c o u r a n t) niet gangbaar, ongangbaar (van waren en geld).

incrasseeren, lat. (*incrassāre*; vgl. *crassus*) verdikken, dik maken, b.v. het te vloeibare bloed, enz.; – **incrassantĭa** (spr. *t=ts*) n. pl. verdichtings- of verdikkingsmiddelen van het bloed en andere vochten; – **incrassatie** (spr. *t=ts*) f. nw.lat., verdikking of verdichting; – *incrassatus, a, um*, lat. Bot. verdikt, dikker wordende.

incredībel, adj. lat. (*incredibĭlis, e*; vgl. *credo*) ongeloofelijk; – *incredebile visu*, lat. ongeloofelijk om te zien, d. i. men vertrouwt zijn oogen niet; – **incredibiliteit,** f. ongeloofelijkheid; – **incredŭlus,** m. een ongeloovige; – **increduliteit,** f. ongeloovigheid, hardgeloovigheid, ongeloof, twijfelzucht.

incremént, z. ond. i n c r e s c e e r e n.

increpeeren, lat. (*increpāre*, eig. een gedruisch tegen iemand maken, vgl. *crepāre*, gedruisch maken, ruischen, klepperen) laken, verachten, misprijzen; – **increpātie** (spr. *t=ts*) f. (*increpatĭo*) 't berispen, schelden.

increscceeren, lat. (*increscĕre*, van *crescĕre*, groeien, wassen; vgl. *crescendo*) inwassen, aangroeien, wassen, toenemen; – **incremént,** n. aanwas, wasdom, toeneming; – Math. verandering, die eene veranderlijke grootheid ondergaat; verschillen eener opklimmende reeks.

incrimineeren, nw.lat. (van *crimen*, z. ald., *crimināri*, beschuldigen) van eene misdaad beschuldigen, als bestraffelijk aanzien; het g e i n c r i m i n e e r d e a r t i k e l, het artikel, waarop men 't bijzonder verzien of gemunt heeft, dat men iets verkeerds, iets strafbaars, enz. ten laste legt.

incrociate, it. (spr. *ci=tsji*) Muz. kruist de handen (bij het piano- of harpspel de handen over elkander slaan).

incroyabel of **incroyable,** adj. fr. (spr. *eǹkroajábel*; vgl. c r o y a b e l) ongeloofelijk; als subst. een **incroyable,** eig. ongeloofelijke; modegek, modeheertje, pronkertje (vgl. g o m m e u x); ook bovenmatig groote tweepuntige hoed tijdens het Directoire in Frankrijk.

incrusteeren, lat. (*incrustāre*, v. *crusta*, z. ald.) bekorsten, overkorsten, met eene steenachtige korst overdekken, beleggen, bekleeden; ook met mortel of gips volwerpen; – **incrustaat,** n. omkorst lichaam uit het dieren- of plantenrijk, dat met eene steen- of kalkachtige korst overtrokken is; – **incrustātie** (spr. *tie=tsie*) of **incrusteering,** f. overkorsting, steen- of kalkbekleeding; volraping van een muur met kalk enz.; 't inleggen met steen, marmer, staal enz.; overtrekken met goud- of zilverblaadjes; – **incrustatie-machine,** f. door d'Illier uitgevonden machine om zand met mest te overtrekken.

Incubātie (spr. *t=ts*) f. lat. (*incubatĭo*, van *incubāre*, ergens liggen, v. *cubāre*, liggen; vgl. c u b i t u s) het liggen b. v. van een zuigeling aan de moederbost; – het zitten, b. v. van eene hen op de eieren, vandaar ook het broeden; in de oudheid de tempelslaap, d. i. het gebruik om in een tempel of eene grot te slapen, ten einde een orakel te verwerven of van eene ziekte te genezen; ontwikkelingstijdperk eener ziekte; – **incubatieproef,** f. 't bebroeden van een monster water in een gesloten flesch bij 37°. De zuiverheid blijkt als daarbij geen rottingsverschijnselen optreden; – **incubátor,** m. lat. of **incubateur,** m. fr. broedtoestel (om eieren kunstmatig uit te broeden); – **incŭbus,** m. Med. nachtmerrie, nachtelijke hartdrukking; – **incúben,** pl. soort van dæmons, die naar een vroeger volksgeloof de vrouwen in haren slaap omhelzen en bezwangeren, nachtduivels.

inculceeren, inculqueeren, lat. (*inculcāre*, eig. intreden) inprenten, inscherpen; inkloppen, inranselen; – **inculcātie** (spr. *t=ts*) f. later lat. (*inculcatĭo*) inscherping; in de R. Kath. kerk: toedeeling van verschillende wijdingen op een dag.

in culpa, z. *culpa.*

inculpābel, adj. lat. (*inculpabĭlis, e*, vgl. c u l p a, enz.) niet te beschuldigen, onschuldig, onbestrafbaar, onberispelijk; – *inculpāta tutēla*, f. de noodweer.

inculpeeren, nw. lat. (*inculpāre*, van *in* en *culpāre*, beschuldigen) beschuldigen, aanwrijven, ten laste leggen; – **inculpánt,** m. Jur. beschuldiger, eischer; – **inculpaat,** m. beschuldigde, beklaagde; – **inculpātie** (spr. *t=ts*) f. beschuldiging, aanklacht.

inculqueeren, z. **inculceeren.**

Incultuur, f. nw. lat. (vgl. c u l t u u r) gebrekkige bebouwing, het gebrek aan beschaving, ontwikkeling, enz.

incumbeeren, lat. (*incumbĕre*, v. *cumbĕre*, zich nederleggen, v. *cubāre*, liggen) zich op iets toeleggen, al zijne zorg aan iets wijden, iets ter harte nemen; – **incumbens,** lat. Bot. opliggend, naar elkander toeneigende; – **incumbént,** adj. lat. (*incúmbens*) ter harte nemend, toe-leggend; – **incúmbent,** m. eng. bezitter eener geestelijke prove; – **incumbéntie** (spr. *t=ts*) f. nw. lat. verplichting, plicht.

Incunābelen, pl. lat. (*incunabŭla*, van *cunabŭla, cunae*, de wieg) eig. windsels; vandaar: de eerste beginselen eener zaak, inz. der boekdrukkunst, de oudste gedrukte boeken, van de uitvinding der boekdrukkunst tot den aanvang der 16e eeuw; – *ab incunabŭlis*, van de wieg, van de eerste kindsheid af.

incurābel, adj. nw. lat. (vgl. c u r e e r e n, ond. *cura*) ongeneeslijk, onheelbaar; – **incurabiliteit,** f. ongeneeslijkheid.

in curia, z. *curia.*

Incuriën, f. pl. lat. (sing. *incuria*, zorgeloosheid, v. *cura*, zorg) nalatigheden, achteloosheden; – *ex incuria*, uit onachtzaamheid.

Incuriositeit (spr. *s=z*) f. later lat. (vgl. c u r i e u s) onnieuwsgierigheid, onweetgierigheid.

Incúrsie, f. lat. (*incursĭo*, v. *incurrĕre*, inloopen, invallen) vijandelijke inval, strooptocht; – **incursus,** m. aanval; 't boeten der kloosterrechtbanken.

incurveeren, lat. (*incurvāre*; vgl. c u r v e) krommen, buigen; – **incurvatie** (spr. *t=ts*), f. (*incurvatĭo*) kromming, buiging; – *incurvatus, a, um*, lat. Bot. omgebogen.

incurvus, a, um, lat. (v. *curvus*, krom) Bot. ongekromd.

Incus, f. lat. aanbeeld.

indageeren, lat. (*indagāre*) nasporen, opsporen, uitvorschen; – **indagabel,** adj. voor onderzoek vatbaar; – **indagātor,** m. lat. **indigateur,** m. fr. opspoorder, navorscher; – **indagātie** (spr. *t=ts*) f. (*indagatĭo*) uitvorsching; – *res altiōris indāginis* zaken die een grondiger onderzoek noodig hebben; – **indāgo,** f. eig. insluiting, uitvorsching, nasporing, stemming om een prelaat te benoemen.

indebite, lat. (vgl. *debitum*, enz. ond. *debent*), Jur. niet schuldig; onbevoegd; – **indebitum,** n. opbrengst, betaling, dienst enz., die men uit dwaling heeft gedaan, of zonder er toe verplicht te zijn; – *indebiti condictio*, z. *condictio*, onder c o n d i c e e r e n, *indebiti solutio*, z. s o l u t i o, ond. s o l v e e r e n.

indebolire, indebolendo, indebolite, -o, -a, ital. Muz. den toon verminderen, doen verzwakken.

indecént, adj. lat. (*indĕcens*; vgl. d e c e n t), onwelvoeglijk, onbetamelijk, ongepast, oneerbaar, onkuisch; – **indecéntie** (spr. *t=ts*) f. (*indecentia*) onwelvoeglijkheid, onbetamelijkheid enz.

indechiffrable, adj. fr. (spr. *eǹdesjifrábl'*; vgl. d e c h i f f r e e r e n) niet-ontcijferbaar, onleesbaar, onverklaarbaar.

indecimābel, adj. (vgl. d e c i m a b e l, d e c i m e e r e n, enz.) nw. lat. niet decimeerbaar, tiendvrij.

indecís, fr. (spr. *eǹdesi*; van 't nw. lat. *indecīsus*; vgl. d e c i d e e r e n) onbeslist, besluiteloos; – *res indecīsa*, z. *res*; – **indecisie,** f. spr. (*s=z*) onbeslistheid, besluiteloosheid; – **indecisief,** adj. niet beslissend; – **indeciso,** it. (spr. *-tsji-zo*) Muz. besluiteloos, onzeker.

indeclinābel, adj. lat. (*indeclinabilis, e*; vgl. declineeren) Gram. onverbuigbaar, onvatbaar voor naamvalsveranderingen; – **indeclinabiliteit,** f. nw. lat. onverbuigbaarheid, onveranderlijkheid.

Indecórum, n. lat. (vgl. decorum) 't ongepaste, onvoegzame, misslag tegen den goeden toon der samenleving.

Indefatigatie, f. spr.(*tie=tsie*) nw. lat. (v. *fatigatĭo*, vermoeienis) onvermoeidheid.

indefectibel, adj. barb. lat. onfeilbaar, gebrekeloos; – **indefectibiliteit,** f. gebrekeloosheid, onfeilbaarheid; het voortdurend bestaan, b. v. der kerk.

in defĕctu, lat., z. ond. defect.

indefensibel, adj. nw. lat. (vgl. defendeeren) niet te verdedigen, onhoudbaar; – *indefénsus*, lat. Jur. onverdedigd, hulpeloos.

indefinībel, adj. nw. lat. (vgl. definiëeren) onbepaalbaar, onverklaarbaar, raadselachtig; – **indéfini,** adj. fr. onbepaald; – **indefiniet,** adj. (*indifinitus*) als adverb. ook *indefinīte*, lat. onbepaald, onduidelijk; onbeperkt.

indehiscens, lat. Bot. niet (geheel) openspringende.

inde irae, lat. vandaar de haat (d. i. zijn, hun, haar haat).

indelebĭlis, e, gewoonlijk **indelebiel,** adj. lat. (van *delēre*, uitdelgen, vgl. *dele*) onuitwischbaar, onuitdelgbaar; – *charácter indelebilis*, z. ond. charákter; – **indelebiliteit,** f. onuitwischbaarheid.

indelicaat, adj. nw. lat. (vgl. delicaat) onkiesch, ruw, grof; – **indelicatésse,** f. fr., onkieschheid, gebrek aan fijn gevoel.

indemniseeren (spr. *s=z*) fr. (*indemniser*) schadeloosstellen, vergoeden, vrijhouden; – **indemnisātie** (spr. *-za-tsie*) f. schadeloosstelling, vergoeding; – **indemniteit,** f. lat. (*indemnitas*, van *damnum*, schade) schadeloosstelling, schadevergoeding; – *bill of indemnity*, indemniteits-bill, wetsontwerp of besluit, waarbij het eng. parlement verklaart, dat in een of ander geval, waarin het ministerie, in het belang van het welzijn van den Staat, op eigen gezag heeft gehandeld, dat gedrag voor gerechtvaardigd en straffeloos houdt.

indemonstrābel, adj. lat. (*indemonstrabilis, e*; vgl. demonstreeren) niet bewijsbaar.

Indenization, f. eng. (spr. *indennizéésjen*) inburgering z. v. a. denization (z. ald.).

Indenture, f. eng. (spr. *indéntsjur*) wederzijds uitgetande oorkonde.

in Deo consilium, lat., bij God is raad.

independént, adj. nw. lat. (vgl. dependeeren) onafhankelijk, ongebonden, zelfstandig, vrij; – **Independénten,** m. pl. onafhankelijken van de bisschoppelijk-kerkelijke heerschappij, eene op het einde der 16e eeuw in Engeland ontstane protestantsche secte (Presbyterianen, Puriteinen, Nonconformisten, Niveleurs); schotsche en nederl. Dissidenten, die het gezag der synoden verwerpen; strijders voor de noordamerikaansche vrijheid; – **independentisme,** n. zucht naar onafhankelijkheid; – **independéntie** (spr. *t=ts*) f. onafhankelijkheid, zelfstandigheid, vrijheid.

indeplorābel, adj. barb. lat. (v. *deplorāre*, beklagen) niet beklagenswaardig.

in deposito, z. ond. deponeeren.

inderai(l)lable, adj. fr. spoorhoudend, voor geen ontsporing vatbaar (van locomotieven enz.)

indestructībel, adj. nw. lat. (vgl. destrueeren) onvernielbaar; – **indestructibiliteit,** f. onvernielbaarheid, onuitroeibaarheid.

indeterminābel, adj. lat. (*indeterminabilis, e*; vgl. determineeren) onbepaalbaar; – **indeterminabiliteit,** f. nw. lat., onbepaalbaarheid; – **indeterminātie** (spr. *t=ts*) f. onbepaaldheid, besluiteloosheid, onzekerheid; – **indeterminatief,** adj. niet bepalend; – **indeterminātum,** n. iets onbepaalds; – **geïndetermineerd,** adj. onbepaald, besluiteloos, weifelend; – **indeterminísme,** n. Phil. leer, volgens welke de wilshandelingen van den mensch door geene oorzaken en beweegredenen te bepalen zijn, of de stelling van de onbeperkte wilsvrijheid van den mensch; – **indeterminist,** m. aanhanger van die leer.

indevoot, adj. lat (*indevōtus, a, um*; vgl. devoot) ongodsdienstig, oneerbiedig, lauw, koelzinnig; – **indevōtie** (spr. *t=ts*) f. (*indevotio*) gebrek aan godsdienstzin; oneerbiedigheid, lauwheid.

Index, m. (genit. *indĭcis*), pl. **indices,** lat., eig. wijzer; aanwijzer, bladwijzer van een boek; register, inhoudsopgave; ook wijsvinger; – *index librōrum prohibitōrum*, lijst der boeken, die door de R. Kath. kerk, wegens daarin vervatte dwaalbegrippen of valsche leerstellingen, verboden zijn: ook kortweg de index geheeten; – *index librōrum expurgandōrum* of *index expurgatorius*, lijst van zulke schriften, die, na uitwerping of verandering van zekere aanstootelijke plaatsen, gelezen mogen worden; – **index-congregatie,** f. met het toezicht op en het onderzoeken van de letterkundige werken belaste geestelijke autoriteit, een door Sixtus V ingestelde commissie van kardinalen, onder bijzitting van eenige dominikanen; – **index-cirkel,** m. toestel aan een astronomischen kijker met graadverdeeling; – **index-cijfers,** f. pl. cijfers, die de gemiddelde prijsverandering aangeven van goederen in een zekere periode; – **index-numbers,** pl. eng. tabellen, waardoor in de staathuishoudkunde de waarde-standaard van het geld kan worden opgemaakt; – **index-schroef,** f. mikrometerschroef, schroef, waarvan de kop een cirkel is met kartelrand; – **indicŭlus,** m. lijstje, klein register, ook een schriftelijk bevel; – **indicium,** n., pl. **indicia** of **indiciën,** aanduidingen, kenteekenen (symptomen); verdenkingwekkende omstandigheden, gronden tot vermoeden; – *indicia facti*, pl. aanwijzingen of kenteekenen eener gepleegde daad; – *indicia remōta*, verwijderde kenteekens; – **indiceeren, indiqueeren** (lat. *indicāre*, en *indicĕre*, van *dicĕre*, zeggen, *dicāre*, verkondigen) aanwijzen, aanduiden, als kenteeken dienen; aanzeggen, aankondigen; toewijzen; – **indicans,** n. Med. aanwijzing; – **indicaat,** n. het aangewezene; – **indicātie** (spr. *t=ts*) f. (*indica-*

tio, v. *indicāre*) aanwijzing, verdenkingsgrond; inz. kenteeken eener ziekte, ziekte-aanwijzing; – **indicatief**, adj. (*indicativus*) aanwijzend, aanduidend; – **indicativus** of **indicatief**, m. Gram., z. m o d u s; – **indicātor**, m. nw. lat. strekspier van den wijsvinger; ook: instrument om diagrammen op te nemen omtrent de veranderingen in den stoomdruk gedurende den gang van stoommachines; – *indicateur de pression*, m. fr. (spr. *eṅ*-) de drukkingwijzer, een toestel welke den stand van de drukking van een gas in een gasfabriek aanwijst; – *indicateur de l'aiguille*, wijzer van een spoorwissel; – *indicateur de chemin de fer*, dienstbiljet, reiswijzer voor de spoorwegen; – *indicateur paardekracht*, *f.* paardekracht volgens den aanwijzer (grooter dan de werkelijke, effectieve paardekracht); – **indicatōrisch**, adj. aanwijzend, doende blijken; – **indicatuur**, f. aanduiding der waarde, schatting; – **indictie**, f. lat. (spr. *t*=*s*; *indictio*, van *indicĕre*) aankondiging, beschrijving of samenroeping van eene kerkvergadering; de kerkelijke oproeping; ook z. v. a. **indictiecirkel** of **romeinsche indictie**, periode van 15 jaren, eene jaartelling, tot welke het aanzeggen of de i n d i c t i e van zekere opbrengsten of hoofdgelden, aan de Romeinen onder Constantijn den Grooten opgelegd, en die driemalen in de 15 jaren moesten aangezuiverd worden, aanleiding gaf. Om de jaren na Chr. geboorte volgens indictiën te berekenen moet men bij het jaartal 3 voegen en die som door 15 deelen, als wanneer de rest de indictie is; zoo is b. v. voor het jaar 1912 de indictie 10 en er zijn sedert Chr. geboorte 127 indictiën verloopen, want $\frac{1912 + 3}{15} = 127$, rest 10.

Indexteriteit, f. nw. lat. (fr. *indextérité*; vgl. d e x t e r i t e i t), ongeschiktheid, onhandigheid.

indicta causa, onverhoorder zake, zonder ter verdediging toegelaten te zijn.

Indiculus, indicium, indicatief enz., z. ond. i n d e x.

Indië, n. (gr. en lat. *India*, f., v. *Indus*, de bekende groote rivier in Indië, sanskr. *Sindhoe*, perz. *hindoe*) een groot land in Z. Azië, verdeeld in Indië aan deze en aan gene zijde van den Ganges of in V o o r- en A c h t e r - I n d i ë, veelal O o s t - I n d i ë geheeten, ter onderscheiding van W e s t - I n d i ë of de eilanden aan de kust van Centr. Amerika, die men sedert de ontdekking zoo noemde, omdat men aanvankelijk geloofde, dat het nieuw ontdekte land met Indië samenhing; – **indian**, adj. eng. (spr. *indiĕn*) z. v. a. i n d i s c h; – *indian liquor* (spr. *likker*), door toevoeging van water, peper, tabak enz. vervalschte brandewijn, zooals die aan de indianen verkocht wordt; – *indicus, a, um*, lat. Bot. indisch; – **Indiërs**, inboorlingen van O. Indië, Hindoes; – **indisch**, adj. tot dat land of volk behoorende enz.; – **indisch vuur**, z. b e n g a a l s c h v u u r; – **Indiānen**, inboorlingen van W. Indië en in ruimer beteekenis de oorspronkelijke bevolking van Amerika; – **indiaansch**, adj. aan de amerikaansche volksstammen eigen; – **India-goods**, (spr. *Indiagoeds*) eng. pl. indische goederen, bijv. ongebleekt wit katoen; – **indianiet**, n. naar zijn aanwezigheid in Oost-Indië aldus genoemd a n o r t h i e t (z. ald.); – **Indianist**, m. (fr. *indianiste*), geleerde, die zich bezig houdt met de beoefening der indische talen en letteren, inz. der oudere (het sanskrit enz.); – **India-rubber** of **Indian-rubber**, n. eng. (spr. *indië* of *indiën*, eng. indisch wrijftuig) vederhars, g u m m i e l a s t i c u m, caoutchouc; – **indienne**, f. fr. (spr. *eṅdjeṅ'*) oostindische katoenen stof, fijn gedrukt katoen, sits; – **indienneur**, m. fr., katoenfabrikant; – **indicum**, n. lat. (reeds bij Plinius) de i n d i g o, z. ald.; – *indicum in tabŭlis*, indigo in koekjes of plaatjes; – **Indogermānen, indogermaansche** of **indo-europeesche volkeren** en **talen**, tot het Kaukasisch ras behoorende volks- en taalstam, die over een groot gedeelte van Z. Azië en bijna over geheel Europa verspreid is en waartoe de Indiërs, Perzen, Armeniërs, Grieken, Romanen, Germanen, Slaven en Celten behooren; – **Indoloóg**, m. kenner van Indië, indische zaken en talen.

indifferént, adj. lat. (*indiffĕrens*; vgl. d i f f e r e e r e n) niet onderscheiden, onverschillig; ook: niet deelnemend, lauw, lauwgeloovig; Chem. met weinig of geen chem. reactie; – **ind. evenwicht**, mech. evenwicht bij elken stand; – **indifferente bronnen**, pl. warme bronnen zonder bepaalde zouten; – **indifferentísme**, n. nw. lat., onverschilligheid, lauwgeloovigheid, koelheid, inz. in geloofszaken, godsdienstonverschilligheid, ook z. v. a. i n d e t e r m i n i s m e; – **indifferentíst**, m. onverschillige, niet-deelnemende, lauwgeloovige; – **indifferéntie** (spr. *t*=*ts*) (lat. *indifferentia*) of **indifférence**, fr. (spr. *eṅdiferaṅs'*) f. onverschilligheid, ongevoeligheid, koelzinnigheid, lauwheid; – **indifferéntie-punt**, n. Phys. punt tusschen twee tegenovergestelde polen van een magneet, waar geen magnet. werking is. – (*con*) *indifferenza*, it. Muz. (met) koelheid.

indigĕnus, lat. Bot. inlandsch, inheemsch; – **indigĕna**, m. pl. **indigĕnæ**, lat., inboorling oorspr. of eerste bewoner; – **indigenaat** of **indigenaatrecht**, ook i n c o l a a t, n. recht der inboorlingen, burgerrecht, voorrecht der ingezetenen.

indigént, adj. lat. (*indigens*, ook partic. van *indigēre*, behoeven, gebrek hebben, v. *indu* = in en *egēre*, behoeftig zijn) behoeftig, nooddruftig, arm; – **indigéntie**, f. (*indigentia*) behoeftigheid, gebrek, armoede.

indigést, adj. lat. (*indigestus, a, um*; vgl. d i g e r e e r e n) onverteerd; niet doordacht, niet uitgewerkt; – **indigestíbel**, adj. later lat. (*indigestibĭlis, e*) onverteerbaar; – **indigestie**, f. (*indigestio*) onverteerlijkheid, gebrek aan of zwakheid van vertering, kwade maag.

Indigētes, pl. lat. (vgl. i n d i g e n a) of **indigéten**, pl. rom. Myth. ingeboren beschermgoden, schutsgoden van het land, na hun dood vergode helden.

indigiteeren, nw. lat. (*indigitāre*, van *digitus*, vinger) aanwijzen, met den vinger aanduiden; –

indigitātie (spr. *tie=tsie*) f. aanduiding; eig. vingeraanwijzing, vingerwijzing.

indigneeren, lat. (*indignāri*, d. i. eig. iets voor onwaardig of onbetamelijk houden, daarover misnoegd zijn; vgl. d i g n i t e i t) verontwaardigen, ontevreden, boos, wrevelig maken; – g e ï n d i g n e e r d, adj. verontwaardigd, boos, misnoegd, beleedigd; inz. onwaardig behandeld; – **indignātie** (spr. *t=ts*) f. (lat. *indignatio*) verontwaardiging, misnoegen, verdriet; – **indigniteit,** f. lat. (*indignĭtas*) onwaardigheid, onwelvoeglijkheid; schandelijkheid, nietswaardigheid, beleediging, beschimping.

Indīgo, m. sp. (oudsp. *éndico*, it. *indaco*, fr. *indigo* en *inde*, provenc. *indi*, *endi*, v. 't lat. *indĭcum* (z. ond. Indië), *indĭcus color*, indische kleur) bekende schoone blauwe verfstof uit de bladeren van onderscheiden soorten der a n i l-en i n d i g o - p l a n t e n (*Indigofĕra*) in Britsch-en Nederl.-Indië; – **roode indigo,** z. c u b d e a r d; – **indigoterie,** f. indigoplantage; ook plaats, waar de indigo wordt toebereid; – **indigotine,** f. of **gereduceerde indigo,** indigo-wit.

Indiligéntie (spr. *t=ts*) f. (lat. *indiligentĭa*; vgl. d i l i g e n t i e) gebrekkige zorgvuldigheid, nalatigheid.

indirèct, adj. lat. (*indiréctus*, *a*, *um*; vgl. d i r i g e e r e n, enz.) of als adv. *indirécte*, ook *per indiréctum*, door omwegen, niet recht toe, middellijk, door een derde, op bedekte wijze, slinksch; – **indirecte belastingen,** d. i. middellijke belastingen, die niet rechtstreeks den personen opgelegd, maar door middel van een op zekere waren enz. gelegden cijns geheven worden.

indiscernībel, adj. nw. lat. (vgl. d i s c e r n e e r e n) niet onderscheidbaar, niet waarneembaar, onbemerkbaar, niet bespeurbaar.

Indisciplīne, f. nw. lat. (vgl. d i s c i p l i n e) gebrek aan tucht, tuchteloosheid, teugelloosheid, onbandigheid, ongeregeldheid; – **indisciplinābel,** adj. onbestuurbaar, onbandig, ontembaar, niet aan tucht, aan orde te gewennen; – g e ï n d i s c i p l i n e e r d, adj. zonder tucht, onbeteugeld; Mil. niet geoefend, onbedreven.

indiscreet, adj. lat. (*indiscrētus*, *a*, *um*, eig. onbescheiden, niet onderscheiden; vgl. d i s c r e e t, enz.) onbescheiden, onvoorzichtig, onbezonnen, onbedachtzaam, praatziek, niet geheimhoudend, opdringend, onbeleefd; – **indiscrētie** (spr. *t=ts*) f. nw. lat. onbescheidenheid enz., praatzucht, opdringendheid.

Indiscriminātie (spr. *t=ts*; vgl. d i s c r i m e n, enz.) niet-onderscheiding, niet onderscheiden zijn.

indispensābel, adj. nw. lat. (vgl. d i s p e n s e e r e n) onvermijdelijk, volstrekt noodzakelijk; – **indispensabiliteit,** f. onvermijdelijkheid.

indisponībel, adj. nw. lat. (vgl. d i s p o n e e r e n enz.) onbeschikbaar, waarover men niet kan beschikken, onvervreemdbaar; – **indisponibiliteit,** f. onbeschikbaarheid, onvervreemdbaarheid; – **indisponeeren,** misnoegd, wrevelig of boos maken, vertoornen, in kwade luim brengen; – g e ï n d i s p o n e e r d, adj. ongenegen, afkeerig, onwillig, wrevelig, ontstemd, kwalijk gemutst; onpasselijk, ongesteld; – **indisposé,** adj. fr. z. v. a. g e ï n d i s p o n e e r d; – **indispositie** (spr. *-zi-tsie*) ongeneigdheid, afkeerigheid, kwaadluimigheid, verdrietigheid; onpasselijkheid.

indisputābel, adj. nw. lat. (vgl. d i s p u t e e r e n) onbestrijdbaar, onbetwistbaar; – **indisputabiliteit,** f. onbetwistbaarheid.

indissolūbel, lat. (*indissolubĭlis*, *e*; vgl. d i s s o l v e e r e n) onoplosbaar, onscheidbaar, op het nauwst verbonden; – **indissolubiliteit,** f. nw. lat. onoplosbaarheid, onafscheidelijkheid, onontbindbaarheid.

indistinct, adj. lat. (*indistinctus*, *a*, *um*; vgl. d i s t i n g u e e r e n) onduidelijk, onbepaald, verward; – **indistinctie** (spr. *tie=sie*) f. niet onderscheiding, onbepaaldheid, onduidelijkheid.

Indium, n. een in 1863 door F. Reich en Th. Richter ontdekt metaal.

Individuum, lat., **individú,** fr. n., pl. **individúën,** lat. (vgl. d i v i d e e r e n, enz.) eig. ondeelbaar of onscheidbaar geheel; enkel, afzonderlijk, op zich zelf beschouwd wezen, b. v. een exemplaar van een diersoort, persoon, ook gezegd van een enkelvoudig kristal tegenover een a g g r e g a a t, z. a.; – **individuëel,** nw. lat. afzonderlijk, op zich zelven; eigen, eigenaardig, aan een enkel voorwerp eigen, slechts op een persoon passende, persoonlijk; – *individueel kapitaal*, kapitaal, dat dient om de bezitters een inkomen te verschaffen (niet om nieuwe rijkdommen voort te brengen, maatschappelijk kapitaal); – **individualiseeren** (spr. *s=z*) op een enkel, afzonderlijk voorwerp overdragen of als een op zich zelve staand iets beschouwen en behandelen; – **individualisātie** (spr. *-za-tsie*) of **individualiseering,** ook **individuātie** (spr. *t=ts*) f. verenkeling, beschouwing op zich zelve in 't bijzonder; beperking tot een enkel wezen; – **individualiteit,** f. gezamenlijke kenmerken, waardoor een voorwerp zich van een ander derzelfde soort onderscheidt; eigenaardigheid, bijzonderheid, persoonlijkheid; – **individuïteit,** f. eigen aard, bijzonderheid; het ik (de ik-heid); – *indivisus*, *a*, *um*, lat. Bot. onverdeeld; – **indivisībel** (spr. *s=z*) adj. ondeelbaar; – **indivisibilia,** n. pl. Math. ondeelbare grootheden, d. i. zulke, die in vergelijking met andere als niets te achten zijn (*infinite parva* of *infinitissima*); – **indivisibiliteit,** f. ondeelbaarheid, onafscheidelijkheid.

Indo, m. of f. kind van europ. vader en indische moeder, halfbloed.

Indocchiatúra, f. it. (spr. *iendokkiatoera*) oogbetoovering, boos oog, wonderkracht, die het bijgeloof in Italië en elders aan den strak gevestigden blik op het aangestaarde voorwerp toeschrijft.

Indo-China, naam voor de gezam. bezittingen van Frankrijk in Achter Indië.

indociel, adj. lat. (*indocĭlis*, *e*; vgl. d o c i e l, ond. d e c o e r e n) onleerzaam, traag van bevatting; ongedwee; – **indociliteit,** f. onleerzaamheid, stugheid; – **indoctus,** lat. ongeleerd; – *indocti discant et amént meminisse perīti*, ter leering voor niet-geleerden en ter aangename herinnering voor de kundigen.

Indo-germanen, indo-germaansch, i n d o l o o g enz., z. ond. I n d i ë.

indolént, adj. nw. lat. (van *dolēre*, pijn hebben) eig. pijnloos, onpijnlijk; onverschillig, zorgeloos, gemakkelijk, traag, slap; – **indoléntie** (spr. *t=ts*) f. lat. (*indolentia*) pijnloosheid, onpijnlijkheid; ongevoeligheid, onverschilligheid, zorgeloosheid, stompzinnigheid, slaperigheid, slapheid, traagheid.

Indŏles, f. lat. aangeboren eigenschap, aard, aanleg, natuurgave; – *indoles animi*, gemoedstoestand; – *indoles morbi*, de natuur, de aard der ziekte.

indomābel, adj. lat. (*indomabĭlis*, van *domāre*, temmen) ontembaar, onbedwingbaar.

in dorso, z. ond. *dorsum*; – **indorsement,** n. eng. z. v. a. i n d o s s e m e n t; rugschrift eener oorkonde.

Indossánt, indosseeren enz. z. e n d o s s e e r e n.

Indra, m. indisch (hetzij v. 't sanskr. *ind*, heerschen, hetzij van *indh*, vlammen, lichten) Myth. de god der lucht en van het weder, de bliksemvoerder en donderaar, de hoogste god bij de oude Indiërs, later de vorst der lagere goden, d. i. der gezamenlijke goden, behalve B r a h m a, V i s c h n o e en Ç i w a.

in dubio, z. ond. d u b ĭ u m.

indubitābel, adj. lat. (*indubitabĭlis, e*; vgl. d u b i t e e r e n) ontwijfelbaar, zeker.

induceeren, lat. (*inducĕre*, eig. invoeren; vgl. d u c t i e l) verleiden, misleiden, overreden, bepraten; gevolgtrekken, afleiden, besluiten; – **inductíbel,** adj. nw. lat. licht te verleiden of te misleiden; – **indúctie** (spr. *t=ts*) f. lat. (*inductio*) eig. inbrenging, invoering; inz. invoering, der ziel in het lichaam bij de ontvangenis, naar de meening der aanhangers van het i n d u c t i e s y s t e e m, volgens welke de ziel aanwezig is vóor het lichaam; aanleiding of verleiding tot iets; gevolgtrekking, sluitrede, besluit van het bijzondere tot het algemeene, d. i. de optelling van bijzóndere gevallen om eene stelling daaruit te bewijzen (in tegenst. met *d e d u c t i e*, z.a.); geleiding, overleiding; vandaar: i n d u c t i e - e l e k t r i c i t e i t, ontdekt door Faraday, opwekking of verandering der elektriciteit, in een geleider als zijn afstand van een elektrisch lichaam grooter of kleiner wordt, of wanneer in het algemeen de elektrische toestanden der nabijgelegen lichamen veranderen, vandaar: **inductieklos,** f. draadklos tot opwekking van ind. elektriciteit; – **inductiemotor,** m. a s y n c h r o n e m o t o r z. a.; hier tegenover staat de c o n d u c t i e m o t o r (z. a.); – **inductierol,** f. z. v. a. *inductieklos*; – **inductiestroom,** m. elektrische stroom, door inductie opgewekt; – **inductiewerktuig,** n. toestel om elektriciteit voort te brengen; – **indúctor,** m. opwekker van inductieëlektriciteit (in 1851 door Ruhmkorf uitgevonden); – *per inductiōnem* een bewijs voeren of d o o r i n d u c t i e b e w ij z e n, d. i. door een reeks van voorbeelden of daadzaken bewijzen, het tegengest. van: *per deductionem*, z. onder d e d u c e e r e n; – **inductief,** adj. nw. lat. uitlokkend, verleidend; uit enkele gevallen afgeleid of afleidend; (het tegenovergest. v. d e d u c t i e f z. a.); i n d u c t i e v e w e t e n s c h a p p e n noemt men die, welke hoofdzakelijk berusten op de methode der inductie; – **inductorisch,** adj. op inductie gegrond (n.l. de methode).

induciae, f. pl. lat. eig. wapenstilstand; Jur. uitstel, termijn voor schulden, die iemand zich niet te wijten heeft.

in dulci jubilo, z. ond. j u b e l.

indulgeeren, lat. (*indulgēre, indultum*, n. *dulcis*, zoet, aangenaam, zacht; dus zacht of toegevend zijn) toegeven, verschoonen, laten doorgaan, door de vingers zien; – **indulgént,** adj. (*indúlgens*) toegevend, toegeeflijk, verschoonend; – **indulgéntie** (spr. *t=s*) f. (*indulgentia*) toegevendheid, verschooning; zachtzinnigheid; strafontheffing, aflaat; – *indulgentia plenarĭa*, volle aflaat; – **indúlt,** n. (later lat. *indultús*, m. en *indúltum*, n.) vergund uitstel van betaling, r e s p ij t; pauselijke vergunning tot eene zaak, die anders in den regel niet geoorloofd is; een genadebrief; vrijbrief van de regeering, van een bisschop; – **indúlto,** m. sp., eig. strafontheffing; verlof of bewilliging; tol van amerik. waren in Amerika.

Induméntum, n. lat. kleedij, gewaad; – *induménta episcopālia*, bisschopsgewaden.

in duplo, z. d u p l u m.

indurābel, adj. nw.lat. (vgl. d u r a b e l) niet duurzaam.

Indurātie (spr. *t=ts*) f. nw.lat. (*induratio*, v. *indurāre*, harden; vgl. *durus* enz.) verharding, verstoktheid, onboetvaardigheid; – *induratio cordis*, Med. verharding van 't hart; – *ind. hepătis*, leververharding; – *ind. liēnis*, miltverharding; – **induresceeren,** lat. (*indurescĕre*) hard worden, verharden; – **indurescént,** adj. (*induréscens*) hard wordend, verhardend.

indúsium, n. lat. Bot. het omhulsel.

Industrie, f. fr. (van 't lat. *industria*, v. *industrius*, zeer werkzaam, bedrijvig) vlijt, bedrijvigheid, kunstbedrijvigheid, nijverheid, werkzaamheid, kunstvlijt, in den ruimsten zin alle gezamenlijke pogingen om de massa der voorhanden rijkdommen te vermeerderen of, met andere woorden, om die te verdienen; in engere beteekenis: door technische bewerkingen te weeg gebrachte veranderingen, tevens waardeverhoogingen der natuurproducten, vandaar b e d r ij f s-, h a n d w e r k s-, f a b r i e k s - i n d u s t r i e; – **industrie-planten,** die planten, welke in de nijverheid op uitgebreide schaal verwerkt worden, b. v. jute, katoen, hennep, vlas, suikerriet, tabak enz.; – **industrie-school,** f. voorbereidende school voor de nijverheid, inz. voor de elementaire vorming van aanstaande loonarbeiders op industriëel gebied, vakschool, practische bedrijfs- of handwerkschool; – **industrie-systeem,** n. staathuishoudkundig stelsel van den Schot A d a m S m i t h, volgens hetwelk vlijt, arbeid en spaarzaamheid de eerste bronnen van alle aanwinst en bezit van goederen, gevolglijk ook de laatste voorwaarde van volkswelvaart en volksrijkdom zijn,

en waaruit drie rechtmatige belastingen, n.l. die op grond, bedrijf en kapitaal voortvloeiën; vgl. mercantiel en physiokratisch systeem; – **chevalier d'industrie,** m. z. chevalier, ond. cheval; – **industriëel,** adj. (fr. *industriel,* eng. *industrial*) tot de beroeps-nijverheid behoorend; – *industrial society,* (spr. *industrijel sosajetie*) eng. een soort begrafenisfonds; – **industrieëlen,** pl. nijverheidsmannen, de tot den bedrijfsstand behoorenden, drijvers en bevorderaars van 't fabriekswezen; – **industrialisme,** n. barb.lat. overwicht van de industrie of de industriëelen; – **industriëus,** adj. (lat. *industriōsus,* fr. *industrieux*) vlijtig, bedrijvig, ijverig, werkzaam, vindingrijk, vernuftig, geschikt, in kunst, handwerk of bedrijf ervaren.

Inebriātie (spr. *t=ts*) f. nw.lat. (van 't lat. *inebriāre,* dronken maken) verstandsbeneveling, bedwelming, roes.

Ineditum, n., pl. **inedita,** lat. (vgl. edeeren) nog niet of vroeger niet uitgegeven geschriften, z. v. a. anekdota; – *oeuvres inédites,* pl. fr. onuitgegeven werken.

ineffābel, adj. lat. (*ineffabilis, e,* v. *effāri,* uituitspreken) onuitsprekelijk, onuitdrukbaar; – **ineffabiliteit,** f. (*ineffabilitas*) onuitsprekelijkheid.

ineffaçable, adj. fr. (spr. *inèfasábl'*) onuitwischbaar.

ineffectief, adj. nw.lat. (vgl. effectief) onwerkzaam; onwerkelijk.

in efféctu, z. ond. effect.

in effigie, z. *effigies.*

inegaal, adj. fr. (vgl. egaal) ongelijk; veranderlijk; – **inegaliteit,** f. (fr. *inégalité*) ongelijkheid.

inelegánt, adj. lat. (*inelĕgans;* vgl. elegant) onsierlijk, smakeloos, onbevallig, plomp; – **inelegántie** (spr. *t=ts*) f. (lat. *inelegantia*) onsierlijkheid, smakeloosheid.

ineligibel, adj. nw.lat. (vgl. eligeeren) niet verkiesbaar; – **ineligibiliteit,** f. onverkiesbaarheid.

ineloquént, adj. nw.lat. (v. lat. *elŏquens,* welsprekend) niet welsprekend.

inépt, adj. lat. (*inéptus, a, um,* d. i. eig. ongepast, van *in-* en *aptus*) als adverb. ook *inépte,* ongerijmd, laf, smakeloos, plat; – *inéptus libéllus,* m. een ongepast, ongerijmd of onbehoorlijk klaagschrift; – **inéptie** (spr. *t=s*) f. (lat. *ineptia*) pl. **ineptiën,** ongerijmdheden, zotheden, fratsen; – *ineptitūdo libélli,* f. Jur. informaliteit, ongepastheid van een klaagschrift.

inépuisable, adj. fr. (spr. *ieneepwizábl'*) onuitputtelijk.

inermis, e, adj. lat. Bot. ongewapend, zonder stekels of doornen.

iners, lat. (eig. kunsteloos, ongeschikt, van *ars,* kunst enz.) traag, vadsig, ledig; – **inertie** (spr. *t=ts*) f. (*inertia*) traagheid, lediggang; onvermogen, zwakheid; – *vis inertiae,* z. ond. *vis;* **inertol,** n. een roest voorkomende verfstof.

inerudiet, adj. (lat. *inerudītus*) ongeleerd, onontwikkeld; – **ineruditie** (spr. *t=ts*) ongeleerdheid.

Ines of **Inez,** m. sp. naam van het nederl. Agnes, b. v. Ines de Castro.

Inescātie (spr. *t=ts*) f. lat. (v. *esca,* lokspijs) 't verlokken en verleiden tot iets.

in esse, in essentiāli, z. ond. *esse.*

inessentiëel, adj. (spr. *ti=tsi*) barb. lat. (vgl. essentiëel) onwezenlijk.

inestimāble, adj. fr. onschatbaar.

in evéntum, z. ond. *evéntus.*

inevidént, adj. nw.lat. (vgl. evident) onduidelijk, onverstaanbaar, niet klaarblijkelijk; – **inevidéntie** (spr. *t=ts*) f. onduidelijkheid, onoogenschijnlijkheid.

inevitābel, adj. lat. (*inevitabĭlis, e;* vgl. eviteeren) onvermijdelijk, niet te ontgaan.

inexáct, adj. nw.lat. (vgl. exact) onnauwkeurig, nalatig; onjuist, gebrekkig, met fouten; – **inexactitúde,** f. fr. onnauwkeurigheid.

in excéssu, z. ond. excedeeren.

inexcitábel, adj. lat. (*inexcitabĭlis, e;* vgl. exciteeren enz.) onopwekbaar, onprikkelbaar.

inexcusābel (spr. *s=z*) adj. lat. (*inexcusabĭlis, e;* vgl. excuseeren) onverschoonlijk, onverantwoordelijk, niet te verontschuldigen.

inexigibel, adj. nw.lat. (vgl. exigeeren) oneischbaar, onvorderbaar; – **inexigibiliteit,** f. onafvorderbaarheid, onbereikbaarheid.

Inexisténtie (spr. *tie=tsie*) f. nw.lat. (vgl. existeeren) 't niet bestaan, niet voorhanden-zijn.

inexorābel, adj. lat. (*inexorabĭlis, e;* vgl. exoreeren) onverbiddelijk.

in expénsas condemneeren, z. expensen.

Inexperiéntie (spr. *t=ts*) f. later lat. (vgl. experiéntie) onervarenheid; – *inexpértus,* lat. onervarenheid.

inexpiābel, adj. lat. (*inexpiabĭlis, e;* vgl. expiëeren) niet te boeten, niet goed te maken, onvergoedbaar, onverzoenbaar.

inexplicābel, adj. lat. (*inexplicabĭlis, e;* vgl. expliceeren) onverklaarbaar, onoplosbaar.

inexplorābel, adj. nw.lat. (vgl. exploreeren) onnavorschbaar, niet na te sporen.

inexponibel, adj. nw.lat. (vgl. exponeeren enz.) onverklaarbaar, niet uit te leggen of over te zetten.

inexpressibel, adj. nw.lat. of **inexprimábel,** fr. (vgl. exprimeeren) onuitsprekelijk, onbeschrijflijk; onnoemlijk; – **inexpréssibles,** pl. eng. (spr. *-préssib'ls*) onuitsprekelijken, iron. voor: de broek.

inexpugnābel, adj. lat. (*inexpugnabĭlis, e;* vgl. expugneeren) oninneembaar, onoverwinnelijk, onbedwingbaar.

inexstinguibel, adj. lat. (*inexstinguibĭlis, e;* vgl. exstingueeren) onuitbluschbaar, onuitdelgbaar.

inexstirpābel, adj. lat. (*inexstirpabĭlis, e;* vgl. exstirpeeren) onuitroeibaar, onverdelgbaar.

inextensibel, adj. nw.lat. (v. lat. *extendĕre*) niet voor uitbreiding vatbaar.

in exténso, ond. e x t e n d e e r e n.

in extrēmis, z. ond. e x t r e e m.

inextricābel, adj. lat. (*inextricabĭlis, e*; v. *extricāre*, ontwarren) onoplosbaar, onontwikkelbaar, niet te ontwarren.

infaam, adj. lat. (*infāmis, e*; vgl. f a m a) te kwader faam staande, eerloos, schandelijk, afschuwelijk, vuil, geschandvlekt; – **infamie,** f. (lat. *infamĭa*) kwade naam, eerloosheid, schande; laagheid, schandelijkheid, schanddaad; smaadheid, laster, eerroof; – *infamĭa notātus*, voor eerloos verklaard, eerloos gemaakt; – *infamĭae abolitio*, z. *abolitio*; – *cum infamĭa*, met schande; – **infameeren** (lat. *infamáre*) in kwaden naam brengen, eerloos maken, onteeren, belasteren, smaden, schenden, eerrooven; – **infameerend** of **infamánt,** adj. onteerend, eerroovend enz.; – **infamātie,** (spr. *t=ts*) f. nw.lat. 't eerloos maken, beschimping, eerrooving, schandvlek; – **infamiteit,** f. eerloosheid, laagheid, schurkerij.

in faciem, z. *facies*.

in facto, lat. inderdaad, werkelijk.

infallíbel, adj. nw.lat. of **infaillíble,** fr. (spr. *eǹfailjiébl'*, vgl. f a i l l i b e l) onfeilbaar, onbedrieglijk, aan dwaling niet onderhevig; – **infallibiliteit,** f. onfeilbaarheid, zekerheid.

Infamie, infameeren enz. z. ond. i n f a a m.

infándus, a, um, adj. lat. onuitsprekelijk, onnoemelijk; – *infandum, regina, jubes renovāre dolorem*, o, koningin, gij beveelt een onuitsprekelijke smart weder te vernieuwen (citaat uit Virgillius, Aeneïs II, 3).

Infánt, m. sp. (*infánte*, van 't lat. *infans*, eig. (nog) niet sprekend, niet kunnende spreken, v. *in* en *fāri*, spreken, vandaar een klein kind, in de middeleeuwen inz. de zoon van een gebieder of edele) oorspr. koninklijke erfprins, kroonprins; later in 't algemeen koningszoon, koninklijke prins in Spanje en Portugal; – **infánte,** f. koningsdochter, koninklijke prinses in Spanje en Portugal; – **infant,** m. eng. (spr. *ínfent*) Jur. minderjarige, die den leeftijd van 21 jaar nog niet heeft bereikt; – **infants'-school** (spr. *-skoel*) klein-kinderschool; – **infantagiën,** pl. in Spanje en Portugal bestaande jaargelden voor koningskinderen; – **infantádo,** m. gebied, dat aan een infant of infante tot lijftocht is aangewezen; vandaar **infantádos** of **infantádo-schapen,** pl. een ras van merinosschapen; – **infanterie,** f. ft. (sp. en it. *infantería*, van het sp. en it. *infante, fante*, kind, knaap; voorts dienstbode, knecht, inz. voetknecht, voetsoldaat, fr. ook *fantassin*; v. 't lat. *infans*, kind, met zeer verruimde beteekenis) voetvolk, soldaten te voet, voetleger, voetknechten; – **infanteríst,** m. soldaat te voet, voetsoldaat, voetknecht; – **infanticída,** later lat. (van *infans*, kind en *caedĕre*, houwen, dooden) kindermoorder, kindermoordster; – **infanticidium,** n. kindermoord.

Infárctus, m. nw.lat. (v. 't lat. *infarcīre*, instoppen; vgl. *farce*) pl. **infarctus** of **infarcten,** verstopping.

infatigābel, adj. lat. (*infatiabĭlis, e*; vgl. f a t i g e e r e n) onvermoeibaar, onvermoeid, onverdroten, rusteloos; – **infatigabiliteit,** f. nw.lat. onvermoeibaarheid.

Infatuātie (spr. *tie=tsie*) f. nw.lat. (van *infatuáre*, gek, uitzinnig maken, v. *fatŭus*, dwaas, onnoozel) verdwaasdheid, zotte waan, belachelijke inbeelding, overdreven, zotte voorliefde tot iets; – **geïnfatueerd,** adj. dwaselijk voor iets ingenomen, verzot, dol op iets.

infavorābel, adj. lat. (*infavorabĭlis, e*; vgl. f a v o r a b e l) ongunstig, ongenegen; onvoordeelig.

in favōrem, z. f a v o r.

infect, infectie, infecteeren, z. i n f i c i ë e r e n.

infēlix, adj. lat. (vgl. *felix*) ongelukkig; – *infeliciter*, adv. ongelukkigerwijs; – **infeliciteit,** f. (lat. *infelicĭtas*) ongeluk, ongelukzaligheid.

infereeren, lat. (*inférre*) inbrengen, bijdragen; opdragen, offeren; besluiten, gevolgtrekken, afleiden.

infĕri, m. pl. lat. (van *infĕrus, a, um*, van onderen, beneden) eig. de benedensten, laagstaanden; de onderaardsche of helsche goden; de afgestorvenen in de onderwereld; – *ad inféros*, bij of naar de dooden, in de onderwereld, naar het schimmenrijk; – **inferiën,** f. pl. (lat. *inferĭae*) doodenoffers, gelijk die bij de Ouden aan de onderaardsche godheden voor de zielen der gestorvenen gebracht werden; – **inferior,** m. of fr. **inférieur,** pl. **inférieuren,** ondergeschikte, mindere, lagere in rang; – *inferĭor judex*, lagere rechter; – *infer or magistrātus*, de lagere overheid; – *inferiōris conditiōnis*, van geringe hoedanigheid, van lageren stand; – *inferius testaméntum*, n. laatste testament; – **inferioriteit,** f. mindere, ondergeschikte staat; geringere waarde, slechtere gesteldheid, 't achterstaan bij anderen; het tegengest. van s u p e r i o r i t e i t; – *inferus, a, um*, lat. Bot. onderstandig, wat onder een ander orgaan geplaatst is.

infermentescible, adj. fr. (vgl. f e r m e n t e e r e n, onder f e r m e n t) voor gisting onvatbaar.

infernaal, adj. lat. (*infernālis, e*, van *infér-nus, a, um*, onderaardsch) helsch, onderaardsch, duivelsch, afschuwelijk, snood, boosaardig; – *infernale*, it. Muz. helsch, met eene sterke, geforceerde uitdrukking voor te dragen; – *infernālis lapis*, z. *lapis*; – **infernaliteit,** f. helschheid, duivelsche boosaardigheid; – *ex inférno*, uit de hel; – **inferno,** n. it. hel, inz. als titel van een gedeelte van Dante's d i v i n a c o m m ē d i a.

infertiel, adj. nw.lat. (vgl. f e r t i e l) onvruchtbaar, niet opleverend; – **infertiliteit,** f. onvruchtbaarheid.

infesteeren, lat. (*infestáre*, v. *infestus*, vijandelijk) vijandig aanvallen, verwoesten, stroopen, uitplunderen; verontrusten, plagen, lastig vallen, kwellen, onveilig maken; – **infestātie** (spr. *tie=tsie*) lat. (*infestatio*) of **infesteering,** f. vijandelijke aanval, verontrusting; verwoesting, strooperij.

infeudeeren, mid.lat. (vgl. f e u d u m) beleenen, verleien; – **infeudātie** (spr. *t=ts*) f. beleening, verleiing.

infibuleeren, lat. (*infibulāre*; vgl. f i b u l a) ringen, toehechten, inringen; – **infibulātie** (spr. *t=ts*) f. Med. 't inringen der voorhuid, of het kunstmatig vereenigen met een ring of naad van die deelen, welker vrijheid tot het werk der voortteling noodig is (een middel ter bewaring der kuischheid, reeds bij de Ouden in gebruik en later ter wering van de zelfbesmetting voorgeslagen).

inficiëeren, lat. (*inficĕre*, v. *facĕre*, maken, doen) of **infecteeren,** fr. (*infecter*) eig. er in of aan doen; met stank vervullen; aansteken, besmetten, verpesten, vergiftigen met eene ziektestof; – g e ï n f i c i ë e r d, g e ï n f e c t e e r d w o r d e n, door eene besmettelijke ziekte aangetast, besmet worden; – **inficiëerbaar,** adj. lat.-nederl. aanstekelijk, besmettelijk; – **infect,** adj. (lat. *inféctus, a, um*) aangestoken, besmet, verpest, stinkend, rottend; – **infectado,** m. fr. slechte sigaar, stinkstok; – **inféctie** (spr. *t=s*) f. aansteking, besmetting; – **infectiëus** (spr. *t=s*) adj. barb. lat. aanstekend, pestaardig; – *infectorĭus, a, um,* lat. Bot. besmet, vervuild.

infideel, adj. lat. (*infidēlis, e*; vgl. f i d e e l, ond. *fides*) ontrouw, trouweloos; ongeloovig; – *in partibus infidelium*, in het gebied of het land der ongeloovigen, d. i. der niet-kath. Christenen; – **infideliteit,** f. (lat. *infidelitas*) ontrouw, trouweloosheid; ongeloof.

in fidem, z. *fides*.

infigeeren, lat. (*infigĕre*) insteken, inhechten, inslaan; inprenten, indrukken.

Infilátor, m. Med. werktuig om een draad door een naald te steken, zonder dat die met de vingers wordt aangeraakt (bij operatiën).

infiltreeren, nw.lat. (vgl. f i l t r u m enz.) inzijgen, intrekken, indringen; zich uitstorten; – **infiltrātie** (spr. *tie=tsie*) f. inzijging, intrekking, doorsijpeling eener vloeistof; Med. uitstorting van lymphe, bloed, etter enz. in de organen.

Infimus, m. lat. (superl. v. *infĕrus*; vgl. *inferi*) onderste, laagste, geringste; – **infimeeren** (lat. later *infimāre*) vernederen.

in fine, lat. aan het eind. (vgl. f i n i s),

infiniet, adj. lat. (*infinītus, a, um*, van *finīre*, begrenzen, eindigen, *finis*, de grens, het einde) oneindig, onbegrensd, onophoudelijk; – **infinitum,** n. 't onbepaalde, onbegrensde, oneindige; – *ad* of *in infinītum*, in het oneindige, onophoudelijk, zonder einde; – **infiniteit,** f. (*infinitas*) onbegrensdheid, oneindigheid; groote menigte, talloosheid; – **infinitesimaalrekening,** nw.lat.-nederl. of a n a l y s e v a n h e t o n e i n d i g e, de rekening of oplossing van oneindig kleine grootheden; daartoe behooren de d i f f e r e n t i a a l-, i n t e g r a a l- en e x p o n e n t i a a l-rekening (z. ald.); – **infinitivus** of **infinitief,** m. Gram. z. m o d u s.

infioramenti, pl. Muz. versierselen der melodienoten (fr. *ornements*); *infiorire, infiorendo, -rite, -ito, -ta, it.* Muz. versierselen der melodienoten met bij- of hulpnoten, groepen, trillers, enz.

infirm, adj. lat. (*infirmus, a, um*; vgl. f e r m) niet vast, krachteloos, zwak; – **infirmaria,** mid.lat., of **infirmerie,** fr. (spr. *ènfiermerie*) f. ziekenhuis, inz. voor soldaten; ziekenvertrek in kloosters, op schepen; plaats voor kwijnende planten in broeikassen; – **infirmarius,** m. mid.-lat., **infirmier,** fr. (spr. *ènfiermjé*) of **infirmiére** (pl. *infirmiéri*) it. (inz. geestelijk) ziekenoppasser, ziekenverpleger (in kloosters); – **infirmeeren,** lat. (*infirmāre*) krachteloos maken, verzwakken, ongeldig maken, b. v. een testament; – **infirmatief,** adj. nw.lat. ontkrachtend, ongeldig makend; – **infirmiteit,** f. lat. (*infirmĭtas*) krachteloosheid, zwakte, gebrekkelijkheid, onvermogen, gebrek.

Infitiātie, f. lat. (*infitiatio*) Jur. 't loochenen, ontkennen vóor het gerecht.

in flagrante, z. f l a g r a n t.

inflammeeren, lat. (*inflammāre*) ontvlammen, ontsteken, verhitten; tergen, verbitteren; – **inflammābel,** adj. nw.lat. brandbaar, onbrandbaar, ontvlambaar; – **inflammabiliën,** pl. brandbare stoffen, brandstof; – **inflammabiliteit,** f. ontbrandbaarheid, ontvlambaarheid; – **inflammātie** (spr. *t=ts*) f. lat. (*inflammatio*) ontsteking, brand; – **inflammatōrisch,** adj. nw.lat. ontstekend, ontsteking veroorzakende, met ontsteking verbonden; eene i n f l a m m a t o r i s c h e k o o r t s, eene ontstekingskoorts.

Inflātie (spr. *t=ts*) f. lat. (*inflatio*, van *inflāre*, opblazen; vgl. f l a t u s) Med. opblazing, opzetting van het lijf door winden; – *inflatio abdominis*, opgeblazenheid van het onderlijf; – *inflatio ventricŭli*, opgeblazenheid der maag; – **inflatilia,** pl. (scil. i n s t r u m e n t a) Muz. blaasinstrumenten; – **inflationist,** m. eng. amer. opblazer, zij die het in omloop blijven van muntpapier voorstonden (in Amerika), dat een aanzienlijke waardevermindering had ondergaan; – *inflatus, a, um*, lat. Bot. opgeblazen; wat plaatselijk eene blaasvormige verdikking heeft en hol is.

inflecteeren, lat. (*inflectĕre*, vgl. f l e c t e e r e n) buigen, ombuigen, veranderen; ook eene vocaal van een circumflex voorzien; – **infléxie,** f. (*inflexio*) buiging of afwijking der lichtstralen van hun rechten weg; ook de buiging of overgang der stem; buiging der woorden in 't midden der woorden; – **inflexioskoop,** m. lat.-gr. (slecht gevormd) een door M e y e r uitgevonden werktuig tot waarneming van de verschijnselen der straalbuiging; – *inflexus, a, um*, lat. Bot. neergebogen.

inflexibel, adj. lat. (*inflexĭbilis, e*; vgl. f l e c t e e r e n, enz.) onbuigzaam, onbuigbaar, onbeweeglijk, onverzettelijk, hardnekkig, onverbiddellijk, stijfzinnig, halsstarrig; Gram. onverbuigbaar, voor geene verbuiging vatbaar (i n f l e x i b e l e w o o r d e n of i n f l e x i b i l i a); – **inflexibiliteit,** f. nw. lat. onbuigzaam-

heid; onverbiddelijkheid, stijfhoofdigheid, hardnekkigheid; Gram. on(ver)buigbaarheid.

Infléxie, z. ond. inflecteeren.

infligeeren, lat. (*infligĕre*, van *flīgĕre*, slaan, neêrslaan) eig. aanslaan; iemand iets toevoegen, aandoen; eene straf opleggen of voltrekken; – **infilctie** (spr. *t=s*) f. (*inflictĭo*) Jur. toekenning, toewijzing, oplegging van eene straf; vonnisvoltrekking, strafvolvoering.

infloresceeren, lat. (*inflorescĕre*, v. *florescĕre*, beginnen te bloeien, afgeleid v. *florēre*, bloeien) beginnen te bloeien, opbloeien; – **infloresćéntie** (spr. *t=ts*) f. nw.lat. schikking of plaatsing der bloemen op de plant, bloemstand, bloeiwijze.

in floribus, z. flos.

influeeren, lat. (*influĕre*) invloeien, inwerken, invloed hebben; – **influéntie** (spr. *t=ts*) f. nw.lat. invloed, inwerking; b. v. in de Phys. elektriseering van een lichaam door het brengen bij eene elektriciteitsbron; ook **inflúxus,** m. lat.; – **influentie-machine,** f. eene op deze influentie gegronde, door W. Stoltz en von Töpler uitgevonden elektriseermachine; – **influenza,** f. it. (spr. *ienfloeéntsa*) Med. eig. invloedziekte, eene algemeen verspreide katharrhale infectieziekte; landverkoudheid, in Frankrijk grippe, in Nederland griep geheeten, hoewel dit feitelijk niet dezelfde ziekte is; ook snotziekte of droes der paarden; – **influenceeren,** invloed hebben, inwerken; inz. aansteken; overhalen, omkoopen; – **inflúxie,** f. lat. (*influxĭo*) invloeiing; – **influxie-systeem** of **influxísme,** n. nw.lat. stelling dat ziel en lichaam een zoodanigen wederzijdschen invloed op elkander hebben, dat ieder deel in het andere de veranderingen teweeg brengt, die met zijne eigene overeenkomen: – **influxionist,** m. voorstander dezer meening.

infœcúndus, a, um, adj. lat. onvruchtbaar; – **infœcunditeit,** f. (*infoecundĭtas*) onvruchtbaarheid.

in folio, z. onder folium; – *in folle*, z. *follis*.

infórm, adj. lat. (*infórmis, e*) ongevormd, wanvormig, gedrochtelijk; wanordelijk; – **informes,** f. pl. Astron. sterren die niet tot eenig sterrenbeeld gerekend kunnen worden; – **informaal,** beter **informeel,** adj. nw.lat. onregelmatig, niet in den geregelden vorm; – **informaliteit,** f. gebrek in den vorm of de in acht te nemen vormelijke wijze; vgl. formaliteit; – **informiteit,** f. (*informĭtas*) wanverhouding, enz.

in forma probánte, z. form.

informeeren, lat. (*informāre*) d. i. eig. vormen, eene gedaante geven, (vgl. formeeren) onderrichten, leeren; berichten, kennis geven; – **zich inf–,** bericht inwinnen, onderzoek doen; – *ad informándum*, om te berichten; – **informaat** of **informatívum,** n.nw. lat. meening, oordeel, dat een rechter voor zich van den anderen inwint; – ook ingewonnen bericht, bescheid; – **informatief,** adj. leerend, onderwijzend, inlichting gevend; – **informātie** (spr. *t=ts*) f. lat. (*informatĭo*, eig. afbeelding, voorstelling) onderrichting, onderwijs; ook gerechtelijk onderzoek, navorsching, navraag; bericht, bescheid, inlichting; – **informātor,** m. leeraar, huisleeraar, gouverneur; – **informatrice,** fr. f. onderwijzeres.

Informiteit, z. ond. inform.

in foro, z. forum.

Infortiātum (spr. *ti=tsi*) n. mid.lat. (v. *infortiāre*, versterken, sterker maken; van lat. *fortis*, sterk z. ald.) Jur. het tweede deel der digesten (z. ald.), van boek 21—38, een gedeelte van 't *Corpus juris civilis.*

Infortunium, n. lat. en **infortune,** f. fr. (spr. *eǹfortúún*'; vgl. Fortuna) ongeluk, onheil; – **infortūna,** f. nw.lat. bij de astrologen: onheilvoorspellende sterrenstand, inz. met betrekking tot de vijandige planeten Mars en Saturnus, waarvan de eerste *infortuna minor* en de laatste *infortuna major* heet.

infra, lat. onder, beneden; – *ut infra*, als beneden of lager (aangemerkt wordt).

Infráctie (spr. *t=s*) f. lat. (*infractĭo*, v. *infringĕre*, z. infringeeren) breking, knikking van een been (bij eng. ziekte), overtreding, kwetsing, schending, inbreuk, b. v. op een verdrag; – **infráctor,** nw.lat., of **infractaire,** fr. overtreder, b. v. eener wet, verbreker van een verdrag enz.

Infralapsarius, m. nw.lat. (van *infra*, en *lapsus*, val) Theol. die partij onder de Calvinisten die aanneemt, dat God de menschen slechts onder vooronderstelling der zonde tot verdoemenis bestemd heeft; ook sublapsariërs; het tegenst. van superlapsarĭus.

inframundaan, adj. nw.lat. (van *infra*, z. a., en *mundus*, wereld) onderwereldsch.

infrangíbel, adj. nw. lat. (van het lat. *frangĕre*, breken) onbreekbaar; – **infrangibiliteit,** f. onbreekbaarheid.

Infrastructuur, f. onderbouw.

in fraudem, z. ond. *fraus*.

infrequént, adj. lat. (*infrĕquens*; vgl. frequent) niet menigvuldig, niet talrijk, weinig bezocht, onbezocht, ledig, zonder of met weinig menschen; – **infrequéntie** (spr. *t=ts*), f. (*infrequentĭa*) onbezochtheid, ledigheid, gebrek aan bezoekers.

infrigideeren, later lat. (*infrigidāre*, v. *frigĭdus*, koud) koud maken, afkoelen, verkoelen; – **infrigidātie** (spr. *t=ts*), f. (*infrigidatĭo*) afkoeling, koudwording.

infringeeren, lat. (*infringĕre*, van *frangĕre*, breken, b. v. een verbond) overtreden, krachteloos maken, te niet doen.

infructueus, adj. nw.lat. (vgl. fructueus onder fructus) onvruchtbaar, onvoordeelig; vruchteloos.

infuceeren. lat. (van *fucāre*, blanketten, verven) blanketten.

Inful, f. lat. (*infŭla*) witte wollen voorhoofdband als hoofdtooi der oud-rom. priesters; de kath. abts- of bisschopsmuts, zinnebeeldig sieraad bij plechtige gelegenheden; – **infuleeren,** nw. lat. den bisschopshoed verleenen, d. i. iemand tot bisschop maken; geïnfuleer-

d e a b t e n, zulke, welken de paus het recht heeft verleend, de bisschoppelijke eereteekens te dragen.

infundeeren, lat (*infundĕre*, van *fundĕre*, gieten) ingieten, opgieten; – *infúnde*, afgekort, *inf.* giet op; *inf. aq. ferv. q. s.* of *s. q.* = *infúnde aquae fervidae quantum sufficit* of *sufficiéntem quantitātem*, giet er de toereikende hoeveelheid kokend water op; – **infundibŭlum,** n. lat. trechter; – *infundibuliformis, e*, lat. Bot. trechtervormig, een omgekeerden hollen kegel vormende; – **infūsie** (spr. *s*=*z*) f. (lat. *infusio*) in- of opgieting, intapping; de bevochtiging; ook de goddelijke ingeving; – **infusie-diertjes** of d i a t o m e e ë n, kleine, voor het ongewapend oog onzichtbare diertjes in water of andere vloeistoffen enz.; – **infūsum,** 't ingegotene, in- of opgietsel; – **infuso-decóctum,** n. wn. lat. opgietselafkooksel, wanneer van een geneesmiddel eerst een opgietsel bereid, het overblijfsel afgekookt en dit daarna met het eerste vermengd wordt; – **infusōrisch,** adj. door in- en opgieten ontstaan; – **infusorium,** n. gereedschap of werktuig ter in- of opgieting; – **infusoriën,** pl. z. v. a. *infusie-diertjes*; – **infusoriënaarde,** z. v. a. d i a t o m e e ë n a a r d e.

infungībel, adj. nw. lat. (vgl. f u n g e e r e n ond. f u n c t i e) ondoenlijk; – *infungibilis res*, ondoenlijke zaak, iets ondoenbaars.

infusceeren, lat. (*infuscāre*, van *fuscus*, donkerbruin, zwartachtig) zwart maken, verdonkeren; – **infuscātie** (spr. *t*=*ts*) f. zwartmaking, verdonkering.

Infusum, infusie, enz., z. ond. i n f u n d e e r e n.

in futurum, z. f u t u r u m.

Ingævónen, m. pl. (lat. *Ingævōnes*) een van de drie door Tacitus genoemde takken der Germanen, die den dienst van Ingo-Freyr bewaarden en aan zee gewoond hebben.

ingánno, m. it. (v. *ingannare*, provenc. *angenar*, oudfr. *enganer*, bedriegen, mid. lat. *gannāre*, hoonen, van celt. oorsprong; vgl. het amor. *ganaz*, bedrieger, *gao, gaou*, valsch, verkeerd, *gaoui*, onrecht doen, bedriegen) het bedrog, de teleurstelling; – *per inganno*, bedriegelijkerwijze; Muz. *cadenza d'inganno*, afgebroken slotval (fr. *cadence rompue*).

ingemineeren, lat. (*ingemināre*; vgl. g e m i n e e r e n) verdubbelen, herhalen; – **ingeminátie** (spr. *t*=*ts*) f. nw. lat. verdubbeling, herhaling.

in genĕre, z. g e n u s.

ingenereeren, lat. (*ingenerāre*; vgl. g e n e r e e r e n) inplanten, inaarden; – g e ï n g e n e r e e r d, adj. ingeplant, aangeboren; – **ingenerātie** (spr. *t*=*ts*) f. nw. lat. inplanting, inaarding.

Ingenieur, m. fr. (spr. *eñzj*–; oorspr. vervaardiger der krijgswerktuigen, van 't mid. lat. *ingenium*, scherpzinnige uitvinding, kunstige machine, inz. krijgsmachine, sp. *ingenio*, it. *ingegno*, oudsp. *engeño*, provenç. *engeinh*, oudfr. *engin*, eng. *engine*) vesting- of krijgsbouwkundige; – bouwkundige, iemand die werken uitvoert; Hooft vertaalde: vernufteling; – **civiel-ingenieur,** m. burgerlijk (niet-militair) ingenieur; *mijn-ingenieur, ingenieur van den waterstaat* enz., bouwkundig opzichter over mijnen of over wateren, dijken, bruggen enz.

Ingenium, n. lat. (v. *ingenĕre, ingignĕre*, van nature mededeelen, inplanten, *in-enītus*, ingeplant, aangeboren, v. *genĕre, gignĕre*, telen, verwekken) natuurlijke aanleg, natuurlijk verstand, gezonde kop, enz. vgl. g e n i e, in later lat. ook scherpzinnige uitvinding, enz. (z. i n g e n i e u r); – *ingenium acūtum*, scherpzinnig verstand; – *i. capax*, knappe kop; – *i. divīnum*, voortreffelijk verstand; – *i. stupidum*, domkop; – *i. tardum*, langzaam, traag verstand; – **ingeniēus,** adj. (lat. *ingeniōsus, a, um*, fr. *ingénieux*) zinrijk, scherpzinnig, geestig, vernuftig, vindingrijk; kunstig uitgedacht, kunstrijk; – **ingeniositeit** (spr. *s*=*z*) f. nw. lat. scherpzinnigheid, uitvindingsgave; – **ingenu,** fr. (spr. *eñzjenu*; van 't lat. *ingenŭus, a, um*, d. i. eig. ingeboren, vrijgeboren; vervolgens: vrijzinnig, edel, enz.) open, rond, oprecht, eerlijk, vrijmoedig, onbevangen; ook als subst. **ingenu,** m. **ingenue,** f. naïef persoon; – **ingénuité,** f. (spr. *eñzjenuité*) naïefheid, naïviteit; ook inz. als theaterrol: naïef jong meisje; – **ingenuïteit,** f. lat. (*ingenuĭtas*) 1) bij de ouden: recht der vrije geboorte, het recht van een vrijgeborene (in tegenst. met de slaven en de vrijgelatenen); 2) zedelijke gevolgen van deze burgerlijke vrijheid: de openhartigheid, oprechtheid, rondborstigheid; – *ingenuus, a, um*, adj. lat. vrijgeboren; vandaar: wat een vrijgeborene betaamt: vrijzinnig, edel, trouwhartig, enz. vgl. i n g e n u; – *ingenuas didicisse fidēliter artes, ēmollit mōres nec sinit esse ferós*, vlijtige studie der edele wetenschappen maakt ook de zeden zacht en laat niet toe wreed te zijn.

ingereeren, lat. (*ingerĕre*) inbrengen, indoen, invoeren; – z i c h i n g–, zich in iets mengen, zich onbevoegd met iets inlaten; – **ingerént,** m. (lat. *ingĕrens*) Jur. bijbeschuldiger, bij-eischer; – **ingésta,** n. pl. ingebrachte stoffen, inz. levensmiddelen en lucht; – **ingéstie,** f. (*ingestĭo*) inbrenging van voedsel, enz. door den mond in het lichaam.

inglēse, adj. it. engelsch; als subst. Engelschman.

Ingots, pl. eng. door de Bessemer-methode verkregen staalblokken.

ingraat, lat. (*ingrātus, a, um*; v. *gratus*, aangenaam, dankbaar) fr. **ingrat** (spr. *eñgrá*), ondankbaar; – **ingratitude,** f. fr. ondankbaarheid, ondank.

in granulis, z. ond. *granum*.

in gratiam, z. *gratia*.

Ingratitude, z. ond. i n g r a a t.

ingrammaticaal, adj. (vgl. g r a m m a t i c a a l) niet taalkundig, in strijd met de taalregelen.

Ingrediens, lat. (eig. het ingaande, partic. van *ingrĕdi*, ingaan, v. *gradi*, stappen, gaan) of **ingrediént,** n. bestanddeel, samenstellend deel, toevoegsel, inmengsel; – **ingréssie,** f. lat. (*ingréssus*, m., *ingressĭo*, f.) ingang, toegang, intrede; bijval, gunstige opname.

Ingremiātie (spr. *t=ts*) f. barb. lat. (v. *gremĭum*, z. ald.) opname in een geestelijk genootschap.

Ingressie, z. ond. i n g r e d i e n s.

Ingrist, m. aanhanger van de schilderschool van Ingres (tegenstander van Delacroix, 1781—1867), die den klemtoon legt op de teekening met achterstelling van het koloriet.

ingrosseeren, mid. lat. (*ingrossāre*; eig. tot een geheel of een lichaam vereenigen; vgl. g r o s; evenwel beteekent *grossare* of *ingrossare* ook: in 't net schrijven, eene oorkonde uitvaardigen, fr. *grossoyer*) inschrijven, in het grondpand- of hypotheekboek brengen; - **ingrossātor** of **ingrossist,** m. die dit verricht, de pandboekhouder; - **ingrossarius** of **ingrossātus,** m. ingeschreven schuldeischer op pand; - **ingrossātie** (spr. *t=ts*) f. inschrijving in het pandboek, in het register der hypotheken; - **ingrossatie-document,** n. bewijs der gedane inschrijving.

in grosso, z. ond. *gros.*

Inguinaal breuk, f. lat.-nederl. (van *inguen*, pl. *inguĭna*, schaamstreek, liezen) liesbreuk.

ingurgiteeren, lat. (*ingurgitāre*, v. *gurges*, draaikolk, afgrond, doorbrenger) doorzwelgen, onmatig eten en drinken; - **ingurgitātie** (spr. *tie=tsie*) f. 't zwelgen, vreten en zuipen.

inhabiel, adj. lat. (*inhabĭlis, e*; vgl. h a b i e l) ongeschikt, onbekwaam; - **inhabiliteit,** f. ongeschiktheid, onbekwaamheid; - *inhabilĭtas testĭum*, niet-ontvankelijkheid der getuigen.

inhabitābel, adj. lat. (*inhabitabĭlis*, vgl. h a b i t e e r e n, enz.) onbewoonbaar, niet ter bewoning geschikt.

inhabiteeren, lat. (*inhabitāre*) bewonen, inwonen; - **inhabitātie** (spr. *tie=tsie*) f. inwoning, bewoning.

inhæreeren, lat. (*inhaerēre*, v. *haerēre*, hangen, vastzitten, kleven) aankleven, aanhangen, eigen zijn, inwonen; Jur. voortvaren, op iets staan, ergens bij blijven, volharden; - **inhærént,** adj. (*inhaerens*), aanhangend, aanklevend, erbij hoorend, ingelijfd; - **inhæréntie** (spr. *t=ts*) f. nw. lat. 't aanhangen, aankleven, aanhangigheid, verhouding van twee dingen, volgens welke het eene slechts in en aan het andere gedacht wordt; Jur. volharding, aanhouden.

inhaleeren, lat. (*inhalāre*, van *halāre*, ademen) inademen; - **inhalātie** (spr. *t=ts*) f. nw. lat. inademing, inzuiging, inz. kunstmatig inademen van dampen, gassen en poedervormige medicamenten; - **inhalatie-apparaat,** n. toestel om geneesmiddelen in dampvorm in te ademen (voor keel- en borstlijders); - **inhalatiekuur,** f. genezing door kunstmatige inademing van gassen, dampen enz.; - **inhalatórium,** n. inrichting, waar men een inhalatiekuur kan doen; - **inhaler,** eng., z. s t e a m p o t.

Inheritance, f. eng. (spr. *inhéritens*) erfleen, erfenis; - **inhéritor,** m. **inheritrix,** f. nw. lat. erfgenaam, erfgename.

Inhiatie f. (spr. *t=ts*, v. *inhiare, hiāre*, den mond opsperren) 't opensperren van den mond van verwondering of verlangen, sterke begeerte.

inhibeeren, lat. (*inhibēre*) in- of terug houden, verhinderen, sluiten; verbieden; - **inhibitie** (spr. *t=ts*) f. (*inhibitĭo*) rechterlijk verbod om met eene zaak voort te gaan; - **inhibitorium,** n. of **inhibitoriāles,** pl. nw. lat. gerechtelijke verbodsbrief, verbod; - **inhibitorisch,** adj. verbiedend, ontzeggend.

in hoc casu, z. ond. c a s u s; - *in hoc passu*, z. ond. p a s s u s; - *in hoc signo*, z. s i g n u m.

in honōrem, z. ond. h o n o r; - *in honorem judicĭi*, z. ond. j u d i c i u m.

inhospitaal, adj. lat. (*inhospitālis, e*, vgl. h o s p e s, enz.) onherbergzaam, ongastvrij; - **inhospitaliteit,** f. ongastvrijheid, onherbergzaamheid.

inhumaan, lat. (*inhumānus, a, um*; vgl. h u m a a n) onmenschelijk, gevoelloos, wreed, hard, onbarmhartig; onbeschaafd, onvriendelijk; - **inhumaniteit,** f. (*inhumanĭtas*) onmenschelijkheid, wreedheid enz.

Inhumanātie (spr. *t=ts*) f. later lat. (*inhumanatĭo*) woordelijk: inmensching; menschwording van Christus.

Inhumātie (spr. *t=ts*) f. nw. lat. (van *inhumāre*, beaarden) beaarding, begraving.

in hypothesi, z. h y p o t h e s i s.

Inigieten, pl., z. v. a. J e z u ï e t e n, z. ald. (van 't sp. *Iñigo*, z. v. a. *Ignacio*, I g n a t i u s, z. ald., voornaam van Loyola).

inimīce, adv. lat. vijandig, op vijandige wijze.

inimitābel, adj. lat. (*inimitabĭlis, e*; vgl. i m i t e e r e n) onnavolgbaar; - **inimitabiliteit,** f. nw. lat. onnavolgbaarheid,

in infinitum, z. i n f i n i e t; - *in instanti*, z. ond. *instanter*; - *in integrum* r e s t i t u e e r e n, z. ond. *integer*; - *in ipso termino*, z. onder *terminus.*

inintelligibel, adj. nw. lat. (v. *intelligibĭlis*, verstaanbaar) onverstaanbaar.

inique, fr. (spr. *iniek'*; van 't lat. *in* en *aeque*, vgl. *aequus*, enz.) onbillijk, onrechtvaardig, slinksch; - **iniquiteit,** f. (lat. *iniquĭtas*; vgl. æ q u i t e i t) onbillijkheid, ongerechtigheid, hardheid; eng. **iniquity** (spr. *inikwiti*), vandaar **old iniquity,** oude booze geest, duivel.

Initium, n. (spr. *ti=tsi*) lat. (van *inīre*, eig. ingaan) ingang, aanvang, begin; - *ab initĭo*, van het begin af; - *ab initio nullum, semper nullum*, van niets komt niets; - **initia,** n. pl. beginselen, aanvangsgronden; - **initiaal,** adj. aanvangend, beginnend; - **initiaal-letters** of **initiālen,** f. pl. groote letters aan het begin van een woord; - **initiëeren** (lat. *initiāre*) inleiden, opnemen, inwijden; de eerste gronden bijbrengen; - **initiātie** (spr. *tie=tsie*) f. (*initiatĭo*) inwijding; - *initiative*, f. fr. de inleiding, opening; het voorrecht om de beraadslaging te openen; het recht tot voordracht bij beraadslaging over een ontwerp.

injiciëeren, lat. (*injicĕre*, v. *jacĕre*, werpen) inwerpen, inbrengen; Med. inspuiten; - **injéctie** (spr. *t=s*) f. (*injectio*) inwerping; Med. inspuiting, ook uitspuiting; - **injectie-pomp,** f. pomp welke koud water, zoogenoemd **injectiewater,** in de stoommachine brengt; - **injectie spuit,** f. spuit(ie) om mee in te spuiten; - **injector,** m. lat. of **injec-**

teur, fr. (spr. *eñzjekteur*) stoomstraalpomp, een door Giffard uitgevonden toestel om den stoomketel te voeden, water op te voeren enz.

injungeeren, lat. (*injungĕre*, eig. in- of aanvoegen) inscherpen, aanbevelen, opleggen, ten plicht maken, voorschrijven; – **injúnctie** (spr. *t=s*) f. (*injunctio*) of **injúnctum,** n. gerechtelijk bevel, inscherping, voorschrift.

Injurātus, m. nw. lat. (vgl. j u r a t u s) nietbeëedigd.

Injūrie, f. lat. (*injuria*, v. *jus*, recht) eig. in't, alg. onrecht, onbillijkheid, rechtsverkrachting; gew. eerkwetsing, eerkrenking, beschimping, hoon, smaad, grove beleediging, schimp- of scheldwoord; – *injuria atrox* of *gravis*, grove beleediging; – *i. immediāta*, onmiddellijke; – *i. mediāta*, middellijke beschimping, die iemand door tusschenpersonen enz. wedervaart; – *i. levis*, geringe of lichte; – *i. reālis*, daadwerkelijke; – *i. scripta*, schriftelijke; – *i. verbālis*, beleediging in woorden d. i. een mondelinge of schriftelijke beleediging; – *summum jus, summa injuria*, z. onder j u s; – **injurie-proces** of **proces van injurie,** n. aanklacht, rechtsgeding wegens hoon, eerroof; – **injuriëeren,** (lat. *injuriāri*) iemands eer aantasten, hem beschimpen, smaden, hoonen, schelden; hem onrecht aandoen, benadeelen; – **injuriánt,** m. eerroover, eerschender, lasteraar; – **injuraat,** m. gehoonde, beleedigde, verongelijkte; – **injuriëus,** adj. (lat. *injuriōsus, a, um*) eerroovend, hoonend, lasterlijk, smadelijk; – *injuriōse*, op eerroovende, hoonende wijs.

injuste, lat. (v. *justus*, adv. *juste*, rechtvaardig) ook fr. (spr. *eñzjúúst'*) onrechtvaardig, onbillijk; – **injustītie** (spr. *tie=tsie*) f. (lat. *injustitĭa*, fr. *injustice*) ongerechtigheid, onrechtvaardigheid.

Ink, f. eng. inkt; – *marking ink*, merk- of teekeninkt; – **inkstand,** m. inktkoker.

Inka of **Inca,** m. titel der oude koningen van Peru en der prinsen uit het Peruaansche vorstengeslacht vóor de spaansche heerschappij.

Inkarnaat, enz. z. i n c–.

inkwartieren, z. ond. q u a r t i e r.

Inlet, m. eng. eig. „inlaat": kleine bocht of baai; ook de linnen of katoenen stof, waarin de beddeveêren gedaan worden, beddezak.

in limĭne promotiōnis, z. ond. p r o m o v e e r e n; – *in loco*, z. ond. *locus*.

in magnis voluisse, z. ond. *sat*; – *in majōrem glorĭam*, z. ond. *gloria*; – *in mandātis*, z. m a n d a a t; – *in manu*, z. onder *manus*; – *in margĭne*, z. *margo*.

in medias res, lat. in het midden der zaak, der handeling.

in medio, z. m e d i u m; – *in medio virtus*, lat. de deugd ligt in het midden, d. i. de middelweg is de beste; – *in mora*, z. *mora*.

Inn, n. eng., pl. **inns,** herberg, logement; weleer huis, waarin studenten kost en onderwijs kregen; vandaar ook z. v. a. college, eene hoogere schoolinrichting, waar het gewone engelsche recht geleerd wordt, voluit: **inns of court,** pl. eertijds scholen voor het recht, nu middagsvereenigingen van engelsche praktizijns.

Innamorato, z. i n a m o r a t o.

innascibel, adj. nw. lat. (v. *nasci*, geboren worden) Theol. wat niet geboren kan worden, onteelbaar; – **innascibiliteit,** f. ongeborenheid, eigenschap van niet voortgebracht te zijn, die den Vader en den H. Geest wordt toegekend.

in natūra en *in naturalĭbus*, z. n a t u u r.

innavigābel, adj. lat. (*innavigabĭlis*; vgl. n a v i g a b e l) onbevaarbaar; – **innavigabiliteit,** f. nw. lat. onbevaarbaarheid.

inner, adj. eng. binnenste, binnenliggende, enz. *inner-skin*, plankenhuid van een schip.

Innervātie (spr. *t=ts*) f. nw. lat. (van 't lat. *nervus*, zenuw) zenuwinvloed op het denkvermogen; ook de verwekking van gedachten en voorstellingen door de gesteldheid der zenuwen.

in nexu, z. *nexus*.

innocént, lat. (*innŏcens*, v. *nocēre*, benadeelen) onschuldig, eenvoudig, onnoozel; niet wel bij 't hoofd, krankzinnig; – *massacre des innocents*, onnoozele-kindermoord, inz. van Herodes te Bethlehem; – *innocentemente*, it. (spr. *ienotsjentemente*) Muz. op ongekunstelde, natuurlijke wijze; – **innocéntie** (spr. *t=ts*) lat. (*innocentia*) fr. **innocence** (spr. *innosañs'*) f. onschuld, eenvoudigheid; – **Innocentius,** (spr. *t=ts*) m. nw. lat. mansn.: de onschuldige.

innominābel, adj. lat. (*innominabĭlis, e*; vgl. n o m i n e e r e n onder n o m e n) onnoembaar, onnoemelijk; – **innomináti,** pl. it. (v. sing. *innomináto*) ongenoemden, de naam der leden van de Academie te Parma.

in nomĭne, z. n o m e n.

innormaal, adj. nw. lat. (vgl. n o r m, enz.) tegen den regel, strijdig met de natuur.

innotesceeren, lat. (*innotescĕre*, v. *notus*, bekend) bekend worden, aan den dag komen.

innoveeren, lat. (*innovāre*; vgl. *novum*) vernieuwen, nieuwigheden invoeren, wat nieuws voor den dag brengen; – **innovātie** (spr. *t=ts*) f. (*innovatĭo*) nieuwigheid, verandering.

Inns, enz., z. ond. **inn.**

innubiel, adj. nw. lat. (vgl. n u b i e l) nog niet manbaar, niet den vereischten leeftijd voor het huwelijk bereikt hebbende.

in nuce, z. ond. *nux*.

innueeren, lat. (*innuĕre*) wenken, toewenken, aanwijzen.

innumerābel, adj. lat. (*innumerabĭlis, e*; vgl. n u m e r u s, enz.) ontelbaar; – **innumerabiliteit,** f. (*innumerabilĭtas*) ontelbaarheid.

Innúpta, f. lat. (vgl. n u p t a) eene ongehuwde; – **innúptus,** m. ongehuwde, vrijgezel.

Ino, ook L e u k o t h ĕ a, f. gr. Myth. dochter van Kadmus en Harmonia, die, nadat haar man Athamas in verbijstering haren oudsten zoon Learchus omgebracht en zij zich met haren jongsten zoon Melicertes in zee gestort had, door Jupiter in eene zeegodin werd veranderd.

inobediént, adj. later lat. (*inobedĭens*) ongehoorzaam; – **inobediéntie** en **inobsequéntie** (spr. *t=ts*) f. nw. lat. (vgl. o b e d i e n t i e, enz.) ongehoorzaamheid, onvolgzaamheid.

inobligaat, adj. nw. lat. (vgl. o b l i g a a t) onverplicht, onverbonden.

in obscuro, enz., z. o b s c u u r.

Inobsequentie, z. i n o b e d i e n t i e.

Inobservántie, f. lat. (*inobservantia*; vgl. o b s e r v e e r e n, enz.) 't niet-inachtnemen, niet-nakomen; onachtzaamheid, zorgeloosheid, onverschilligheid.

in octavo, z. o c t a a f en f o r m a a t.

inoculeeren, lat. (*inoculāre*, v. *ocŭlus*, oog, knop) inenten, kunstmatig de kinderpokken mededeelen; – **inoculātie** (spr. *t=ts*) f. (*inoculatio*) inenting; – **inoculatōr,** inenter; – **inoculist,** m. nw. lat. (fr. *inoculiste*) aanhanger of vriend der koepokinenting.

inodorus, a, um, adj. lat. Bot. reukeloos; – **inodore,** adj. fr. reukeloos; (*cabinet*) *inodore*, reukeloos geheim gemak, w a t e r-c l o s e t.

inoffensief, adj. nw. lat. (vgl. o f f e n d e e r e n, enz.) niet aanvallend, niet beleedigend, onaanstootelijk.

inofficiëus, adj. lat. (*inofficiōsus, a, um*; vgl. o f f i c i u m enz.) niet officiëel, onbehoorlijk, onplichtmatig, wederrechtelijk; ook ongedienstig, ondienstvaardig; – *inofficiōsum testamentum*, z. t e s t a m e n t; – **inofficiositeit,** f. (later lat. *inofficiosĭtas*) ongedienstigheid, onrechtmatigheid.

Inogenĕsis en **inosis,** f. gr. (v. *īs*, gen. *īnos*, spier, vezel) Med. vezelvorming; – **inogeén,** vezelstof; – **inolíth,** m. gr. vezelsteen, straalgips; – **inōma,** n. Chr. vezelgezwel, vezelkanker.

in omnem eventum, z. *eventus*; – *in omnĭbus aliquid*, enz. z. ond. *omnis*; – *in omni scibili*, enz. z. *scibile*.

Inopia, f. lat. (v. *ops*, genit. *opis*, bevorderend middel, vermogen, macht) gebrek, behoefte, nooddruft; – *inopia* l a b o r e e r e n, aan gebrek ziek zijn, gebrek lijden.

inopināta, n. pl. lat. (*inopinātus, a, um*, ongedacht, v. *opināri*, meenen, vermoeden) onverwachte gebeurtenissen, toevallen.

inopportuun, adj. lat. ongelegen, lastig; – **inopportuniteit,** f. ongelegenheid, gebrek aan o p p o r t u n i t e i t (z. ald.).

inoptābel, adj. later lat. (*inoptabĭlis*; vgl. o p t a b e l) niet wenschelijk, niet wenschenswaardig.

in optĭma forma, z. f o r m a; – *in ordĭnem* r e d i g e e r e n, z. r e d i g e e r e n; – *in orignāli*, z. o r i g i n a a l.

Inosculātie (spr. *t=ts*) f. nw. lat. (van *oscŭlum*, verklw. van *os*, mond) Anat. ineenvoeging, inmonding; – *inosculatio vasōrum*, Med. z. v. a. a n a s t o m o s i s.

Inosine-zuur, n. (v. gr. *īs*, gen. *inós*, spiervezel) vleeschzuur, en **inosiet,** n. vleeschsuiker, twee chem. bestanddeelen van vleeschbouillon; – **inōsis,** z. i n o g e n e s i s.

in pace, enz. z. *pax*, enz.; – *in parenthĕsi*, z. p a r e n t h e s i s; – *in partĭbus infidelium*, z. i n f i d e e l; – *in patria*, z. *patria*; – *in pejus*, enz., z. ond. *pejor*; – *in perpetuam rei memoriam*, z. ond. *memoria*; – *in perpetuum*, z. *perpetuum*; – *in persona*, z. *persona*; – *in petto*, z. p e t t o; – *in plena*, z. *plenus*; – *in poculis* = i n t e r p o c u l a, z. ond. p e c u l u m; – *in pœnam*, enz. z. *pœna*; – *in pontificalibus*, z. ond. p o n t i f e x; – *in potestate*, z. p o t e s t a a t; – *in praefixo termino*, z. t e r m ij n; – *in praesenti casu*, z. ond. c a s u s; – *in praesentia*, z. ond. p r æ s e n s; – *in praxi*, z. ond. p r a k t ij k; – *in prima instantia*, z. i n s t a n t i e; – *in pristinum statum*, z. *status*; – *in procinctu*, z. *procinctus*; – *in promptu*, z. p r o m p t; – *in puncto*, z. p u n c t u m; – *in puris naturalibus*, z. ond. n a t u u r.

in quantum enz. z. *quantus*; – *in quarto*, z. q u a r t.

Inquartatie, f. z. q u a r t a t i e.

Inquest, n. eng. (vgl. i n q u i r e e r e n) onderzoek, inz. van gezworenen.

inquiet, adj. fr. (spr. *ehki-é*; van het lat. *inquiētus, a, um*; vgl. q u i e s c e e r e n) onrustig, angstig, bekommerd; – **inquieteeren** (lat. *inquietāre*) verontrusten; – **inquietātie** (spr. *tie=tsie*) (lat. *inquietatio*) fr. **inquietude,** f. verontrusting, ongerustheid.

Inquilīnus, m. lat. (voor *incolīnus*, van *incolĕre*, bewonen, wonen; vgl. i n c o l a a t) een huurder; thuislegger; – **inquilinaat,** n. (lat. *inquilinātus*) rechtsverhouding der huurders of huisgenooten.

inquineeren, lat. (*inquināre*) bevlekken, bezoedelen, verontreinigen; – **inquinātie** (spr. *t=ts*) f. nw. lat. bevlekking, verontreiniging.

inquireeren, lat. (*inquirĕre*, v. *quaerĕre*) navorschen, onderzoeken; gerechtelijk afvragen, verhooren; – **inquirént,** m. (*inquīrens*) de afvrager, gerechtelijke ondervrager; – **inquiry,** n. eng. (spr. *inkwairi*) z. v. a. e n q u e t e (z. ald.); – **inquisítie** (spr. *-zi-tsie*) f. gerechtelijk, inz. lijfstraffelijk onderzoek of verhoor wegens eene gepleegde misdaad; geloofsonderzoek; voormalig kettergericht in Spanje; vgl. a u t o - d a - f é; – **inquisitief,** adj. nw. lat. navorschend, weetgierig, nieuwsgierig; – **inquisiteur,** m. fr. of **inquisitor,** lat. ondervrager of rechter, inz. geloofs- of ketterrechter; – **inquisitōrisch,** adj. lijfstraffelijk verhoorend.

Inrāmo, n. (eig. lat. *in ramo*, aan den tak) Kmt. ruw katoen, inz. uit Egypte.

in regula, enz. z. ond. r e g e l enz.; – *in rerum natura*, z. n a t u u r; – *in residuo*, z. ond. r e s i d e e r e n.

Inro, m. Jap. aan den lijfgordel gedragen doosje(s) van verlakt hout, ivoor of metaal, waarin medicijnen, reukwerk enz.

Inrolment, n. eng. de gerechtelijke registratie of inschrijving van een document.

inrotuleeren, nw. lat. (vgl. r o t u l u s enz.) Jur. de acten naar volgorde nommeren en aaneenhechten; – **inrotulātie** (spr. *tie=tsie*) f. samenhechting, inpakking der acten.

insaisissable, adj. fr. (spr. *ehsézisabl'*; v. *saisir*, grijpen) ontastbaar, niet te grijpen of te vatten; voor geen inbeslagneming vatbaar.

in saldo, z. s a l d o.

insaleeren, nw. lat. (van *sal*, zout) inzouten.

Insalivātie (spr. *t=ts*) f. nw. lat. (v. 't lat. *salīva*, speeksel) vermenging van het speeksel met de spijzen door het kauwen; ook: gebrek aan speekselvloed.

Insalubriteit, f. nw. lat. (vgl. s a l u b r i t e i t) ongezondheid, b. v. van een plaats met betrekking tot lucht of water.

insalutato hospite, lat. zonder zijn gastheer te groeten (b. v. heengaan).

in salvo, z. ond. *salvus.*

insānae mentis, lat. (van *insanus,* eig. en oorspr. ongezond; vandaar onzinnig, krankzinnig, v. *sanus,* gezond) krankzinnig; – **insanie,** f. lat. (*insanĭa*) krankzinnigheid, waanzin; – *insania noctúrna,* nachtelijke waanzin, het nacht- of slaapwandelen; – **insaniteit,** f. lat. (*insanĭtas*) ongezondheid, ziekte; nw. lat. krankzinnigheid.

in sano sensu, z. ond. *sensus.*

insatiābel, (spr. *t=ts*) adj. lat. (*insatiabĭlis, e;* vgl. s a t i a b e l) onverzadelijk; – **insatiabiliteit,** f. onverzadelijkheid.

insaturābel, adj. lat. (*insaturabĭlis, e;* vgl. s a t u r e e r e n) onverzadigbaar.

Inschallah, z. i n s j a l l a h.

Insciens, m. lat. (van *scire,* weten) een onwetende, onkundige; – **insciéntie** (spr. *t=ts;* lat. *inscientia*) onwetendheid, onkunde.

inscribeeren, lat. (*inscribĕre*) inschrijven, boeken; inteekenen; opdragen, toewijden; – **inscriptie** (spr. *t=s*) f. (lat. *inscriptĭo*) inschrijving, inteekening; in- of opschrift; – pl. **inscriptiën,** ook fransche schuldbrieven, waarvan de aflossing door het grootboek is gewaarborgd.

inscrutābel, adj. lat. (*inscrutabĭlis, e;* vgl. s c r u t e e r e n) onnavorschbaar, ondoorgrondelijk; – **inscrutabiliteit,** f. onnavorschbaarheid.

insculpeeren, lat. (*insculpĕre;* vgl. s c u l p s i t) ingriffelen, insnijden.

insececeren, lat. (*insecāre;* vgl. s e c e e r e n) insnijden, kerven; – **insect,** n. lat. (*inséctum*) gekorven diertje; bij Linnæus de naam van alle dieren met koud wit bloed, voelsprieten aan den kop en zes of meer pooten; dieren, waarvan borst en achterlijf als door inkervingen van elkander afgezonderd zijn; s c h a d e l ij k e i n s e c t e n, ongedierte; – **insectárium,** n. bewaarplaats van insecten; – **insectenpoeder,** n. poeder bereid uit de fijngewreven bloesemknoppen der bertram (*Pyrethrum carneum, roseum* en *cinerariae folium*), ter verdrijving van insecten,inz. van luizen, vlooien, weegluizen en motten; – **insectie** (spr.*t=s*) f. nw.lat. insnijding, insnede; -*in secula seculorum,* lat. z. s e c u l u m; – **insectoloog,** m. lat.-gr. insectenkenner; – **insectologie,** f. leer der kerfdieren, z. e n t o m o l o g i e; – **insectōres,** m. pl. snijtanden, de vier voortanden; – **insectivōra** of **insectivōren,** pl. nw. lat. insectenvreters, onderaardsche roofdieren, zooals egels, mollen, spitsmuizen enz.

in sedecimo, z. s e d e c i m o en f o r m a a t.

Insenescéntie (spr. *t=ts*) f. nw.lat. (*insenescentia;* vgl. s e n e s c e n t i e), 't niet verouderen, z. v. a. het gr. a g e r a s i e.

insensibel, adj. en adv. lat. (*insensibĭlis, e;* vgl. s e n s i b e l) of fr. **insensible,** (spr. *ensańsiebl'*) ongevoelig, gevoelloos; onmerkbaar, allengs, langzamerhand; – **insensibiliteit,** lat. of **insensibilité,** fr. (spr. *ensańsibilité*) ongevoeligheid; onmerkbaarheid.

inseparābel, adj. lat. (*inseparabĭlis.* vgl. s e p a r e e r e n) onscheidbaar, onafscheidelijk; – **inseparables,** m. pl. fr. (spr. *ensepárábl'*) N. H. naam eener kleine, zeer gezellige soort van papegaaien in O.Indië, de onafscheidelijken, de sympathie-vogels; – **inseparabiliteit,** f. lat. onafscheidelijkheid; – **inseparaat,** adj. ongescheiden, vereenigd.

insĕquens, lat. (v. *insĕqui,* op elkander volgen) de, het volgende; – **insequeeren,** afleiden, er uit afleiden.

insereeren, lat. (*inserĕre,* van *serĕre,* samenvoegen, verbinden) invoegen, inschuiven, inlasschen, inlijven; inz. in een courant laten opnemen; – **zich insereeren,** zich aanzetten (van spieren); – *inserātur,* het worde ingelascht, ingevoegd; – **inseraat,** nw.lat. liever **insértum,** lat. n. eig. ingelascht; in nieuwsbladen geplaatste bekendmaking of aankondiging; Jur. bijlage, inlassching, naschrift; – **inseréndum,** n. pl. **inserénda,** in te lasschen stukken of berichten; – **insertie** (spr. *t=ts*) f. (lat. *insertio*) inlassching, invoeging,; Med. 't aanzetten der spieren aan het te bewegen deel; – i n s e r t i e-k o s t e n, kosten der plaatsing, b.v. eener aankondiging; – *insertus, a, um,* lat. Bot. vastgehecht, ingehecht.

Inséssus, m. nw.lat. (van 't lat. *insidēre,* in of op iets zitten) Med. zitbad, dampbad; – **inséssie,** f. zitten in het bad; – **insidiën,** pl. (*insidĭae,* van *insidēre,* op een plaats zitten of liggen) vervolgingen, hinderlaag; – **insidiëeren,** iemand strikken spannen, een hinderlaag leggen; – **insidiëus,** adj. (lat. *insidiōsus, a, um*) arglistig, verraderlijk, belagend; – **insidiatie** (spr. *t=ts*) f. (v. lat. *insidiāri,* in een hinderlaag liggen) hinderlaag, bedrog, misleiding.

Insider, (spr. *insaaider*) m. eng. iemand, die ergens niet buiten staat, dus goed op de hoogte is van een onderneming; iemand die bij een zeker gezelschap hoort, tegenst. *outsider.*

insieme, it. (fr. *ensemble*) te zamen, allen met elkander.

insigne, adj. fr. (spr. *ensienj'*) uitstekend, buitengewoon; – **insigniën,** pl. lat. (*insignĭa,* van den sing. *insigne,* vgl. *signum*) in 't alg. teekens, kenteekenen of merkteekenen; inz. de eereteekens, stand- of rangteekenen, b.v. wapens, kroon, schepter enz.; – r ij k s i n s i g n i ë n, de te Aken bewaarde rijkskleinoodiën, die vroeger bij de duitsche keizerskroning gebruikt werden; – **insignis,** lat. Bot. geteekend; uitstekend, b.v. *insignis rubra,* uitstekend, sierlijk rood.

insignifiánt, adj. fr. (spr. *ensienjifiáń*) onbeduidend, onbeteekenend, ongewichtig, nietig; – **insignifiánce,** f. (spr. *ensienjifiáńs'*) onbeduidendheid, ongewichtigheid enz.

insimuleeren, lat. (*insimulāre,* betichten, valsch beschuldigen) beschuldigen, aangeven, aanwrijven; – **insimulatie** (spr. *t=ts*) f. lat. (*insimulatĭo*) meer of minder ongegronde beschuldiging.

insinueeren, lat. (*insinuare,* d. i. eig. iets in den boezem of eene verborgen plaats brengen, van *sinus,* boezem, inham, bocht) iemand iets op eene sluwe wijze mededeelen, bedekt laten

voelen, zijdelings aantijgen; Jur. gerechtelijk ter hand stellen, voorleggen; - **zich insinueeren,** zich in iemands gunst dringen, zich bemind maken door vleierij; - **insinuánt,** adj. (*insinŭans*) of **insinuatief,** nw.lat. indringend, vleiend, - **insinuánt,** als subst. m. indringer; waarschuwer; - **insinuātie** (spr. *t=ts*) f. (*insinuatĭo*) indringing; Log. e n t h y m e m a (z. a.), ten doel hebbende een bedekte aantijging; zijdelingsche aanduiding; gerechtelijke overhandiging, inlevering b.v. van een geschrift, eene kennisgeving.

insipide, adj. (lat. *insipĭdus, a, um*, van *sapĕre*, smaken) onsmakelijk, smakeloos, van laffen smaak; ongerijmd, laf, onverstandig, zouteloos; - **insipiditeit,** f. nw.lat. onsmakelijkheid; ongerijmdheid, lafheid.

insisteeren, lat. (*insistĕre*; vgl. s i s t e e r e n) op iets staan, aandringen, volharden; - **insistant,** m. (*insistens*) aandringer, volhouder, b.v. in een voorstel, verzoek.

Insítie (spr. *t=ts*) f. lat. (*insitio*, van *inserĕre*, inenten, griffelen) 't inenten, griffelen, z. v. a. i n o c u l a t i e.

insjállah, turk. zoo God wil.

insociābel, adj. lat. (*insociabĭlis*; vgl. s o c i a b e l, ond. s o c i u s) ongezellig, onverdraagzaam, onvereenigbaar, niet te verbinden.

Insolātie z. ond. i n s o l e e r e n.

insoleeren (lat. *insolāre*, v. *sol*, de zon) aan de zon blootstellen, zonnen, in de zon drogen; - **insolātie** (spr. *t=ts*) f. (*insolatĭo*) zonnebad, 't inde-zon-zetten om te drogen, te verdampen, om phosphorescentie te voorschijn te roepen enz.; Med. zonnesteek.

insolent, adj. lat. (*insŏlens*, d. i. eig. ongewoon, vreemd handelend) onbeschaamd, onbescheiden, ongepast, lomp, hoogmoedig, trotsch, vermetel; als subst. m. fr. (spr. *eǹsolàǹ*) overmoedige, onbeschaamde; - **insolentie** (spr. *t=ts*) f. (lat. *insolentĭa*) onbetamelijkheid, onbescheidenheid, lompheid, koene aanmatiging, overmoed.

insolide, lat. (*insolĭdus*; vgl. s o l i d e) onvast, niet stevig, zwak; onbetrouwbaar, zijn verplichtingen niet nakomende; - **insoliditeit,** f. nw.lat. onvastheid, zwakte; onbetrouwbaarheid, gebrek aan s o l i d i t e i t (z. ald.).

in solidum, enz. z. ond. s o l i d e.

insolūbel, adj. lat. (*insolubĭlis, e*; vgl. s o l v e e r e n enz.) onoplosbaar, onverklaarbaar; - **insolubiliteit,** f. onoplosbaarheid.

in solūtum, z. ond. s o l v e e r e n.

insolvābel, adj. (fr. *insolvable*) en **insolvent,** nw.lat. (*insolvens*, d. i. niet betalend; vgl. s o l v e e r e n) onvermogend om te betalen; ook zonder betaalmiddelen; - *pro insolvénte*, voor onvermogend om te betalen (verklaren); - **insolventie** (spr. *t=ts*) f. onmacht om te betalen, onvermogen om zich van zijne schulden te kwijten.

Insomnie, f. lat. (*insomnia*; vgl. s o m n u s) slapeloosheid.

in sortem c o m p u t e e r e n, z. ond. *sors*.

Insouciance, f. fr. (spr. *eǹsoesjàǹs'*; van *souci*, zorg) onbezorgdheid; zorgeloosheid.

in spe, z. s p e s; - *in specie*, z. s p e c i e s; - **inspectie, inspector,** z. ond. i n s p i c i ë e r e n.

insperābel, adj. lat. (*insperabĭlis, e*; van *sperāre*, hopen) onhoopbaar, niet te hopen; - *insperāta*, n. pl. ongehoopte, onverwachte dingen.

inspergeeren, lat. (*inspergĕre*; vgl. s p a r g e e r e n) besproeien, bestrooien, besprengen; - **inspersie,** f. 't besproeien, besprengen.

inspiciëeren, lat. (*inspicĕre*; vgl. s p e c i e s) of **inspecteeren,** fr. (*inspecter*) inzien, bezichtigen, beschouwen, in oogenschouw nemen, het opzicht over iets hebben; - *inspexĭmus*, op (oorkonden) z. v. a. *vidi*; - **inspectie** (spr. *t=s*) f. (*inspectio*) bezichtiging, oogenschouw, monstering; het opzicht, toezicht; district waarin een inspecteur toezicht houdt; - *inspectĭo oculāris*, nauwkeurige beschouwing, inz. ambtshalve; - **inspector** of fr. **inspecteur** (spr. *eǹ-*) opziener, onderzoeker; - **inspectoraat,** n. en **inspectuur,** f. nw.lat. post en woning van een opziener; - **inspicient,** m. opzichter, inz. een beambte aan den schouwburg, die voor de voorwerpen zorgt, die bij de voorstelling of repetitie noodig zijn, die orders geeft aan de figuranten en voorts al derg. diensten achter het tooneel te verrichten heeft.

inspireeren, lat. (*inspirāre*, van *spirāre*, ademen) inblazen, inademen, inboezemen, bezielen, aanvuren; - g e ï n s p i r e e r d, bezield, in verrukking gebracht, b e g e e s t e r d; - **inspirātie** (spr. *t=ts*) f. inblazing, ingeving, goddelijke ingeving, geestvervoering; - *per inspiratiōnem*, door ingeving en geestvervoering; - **inspírium,** n. inademing.

in spiritualĭbus, z. ond. s p i r i t u s.

inspisseeren, lat. (*inspissāre*, v. *spissus, a, um*, dicht) verdikken, verdichten; - **inspissātie** (spr. *t=ts*) f. Med. verdichting, verdikking; - *inspissātus, a, um*, verdikt; b. v. *fel tauri inspissātum*, verdikte ossengal.

instabiel, adj. lat. (*instabĭlis* vgl. s t a b i e l) onbestendig, veranderlijk; - **instabiliteit,** f. (*instabilĭtas*) onbestendigheid, veranderlijkheid.

installeeren, mid.lat. (i n s t a l l ā r e, van het duitsch s t a l, d. i. plaats) aanstellen, in een ambt zetten, invoeren, inwijden, bevestigen; inrichten, b.v. elektrische toestellen; - **installatie** (spr. *t=ts*) f. aanstelling, bezitgeving van een ambt enz; inrichting, b.v. elektrische installatie; - **instalment,** n. storting, betalingstermijn.

instánter, lat.(v. *instāre*, ergens op staan, op het punt zijn enz.; vgl. s t a n t e) aanhoudend, dringend; - *in instánti*, oogenblikkelijk, dadelijk; - **instant,** n. fr. oogenblik; - **instantané,** wat slechts een oogenblik duurt; als subst. zeer vlugge photographische opname; - **instantograaf,** f. camera voor het opnemen van instantané's; - **instantie** (spr. *tie=tsei*) f. (lat. *instantia*) 1) 't aanhouden, aanzoeken, dringend verzoeken of begeeren van eene zaak; b.v. *ad instantiam creditōrum*, op verzoek of aanhoudenden aandrang der schuldeischers; 2) gerechtshof, rechtbank; b.v. *in prima instantia*, in e e r s t e i n s t a n t i e,

bij de eerste of lagere rechtbank; een proces d o o r a l l e i n s t a n t i ë n winnen of verliezen enz.; 3) Log. tegenwerping, tegenbewijs; *ab instantia* a b s o l v e e r e n, Jur. den beklaagde van den plicht ontslaan om zich tegen eene hem gedane aanklacht verder te verdedigen.

instar omnium, lat. (*instar*, naar wijze, zooals, afk. v. *ad instar*, v. *instar*, schets, beeld, gestalte, wijze) zoo goed alle of alles van de soort, in plaats van of tot model van alle andere; – *ad instar*, evenzoo, evenals.

in statu quo, z. *status*.

instaureeren, lat. (*instaurāre*) weder oprichten, vernieuwen, herstellen of heropenen; – **instaurātie** (spr. *tie=tsie*) f. wederoprichting, hernieuwing, herstelling enz.; – **instaurator,** m. wederoprichter enz.

insteeren, lat. (*instāre*) op iets blijven staan, aandringen.

instigeeren, lat. (*instigāre*) aanprikkelen, aandrijven, ophitsen, opruien, verleiden; – **instigātie** (spr. *t=ts*) f. (*instigatĭo*) aansporing, opruiing, ophitsing enz.; – **instigātor,** m. aanhitser, opruier, stokebrand; openbare aanklager, f i s c a a l.

instilleeren, lat. (*instillāre*; vgl. s t i l l a t i e) indruppelen, indruipen; – **installatie** (spr. *t=ts*) f. (*instillatĭo*) Med. indruppeling b.v. van een geneesmiddel op eene wond.

instimuleeren, lat. (*instimulāre*; vgl. s t i m u l e e r e n) aanprikkelen, aandrijven, opwekken.

Instinct, n. lat. (*instinctus*, van *instinguĕre*, aanprikkelen, van het ongebruikelijke stamwoord *stinguĕre*, steken, angels, *stingan*, eng. *sting*) natuurlijke aandrift der dieren, natuurdrift, onbewuste natuurprikkel, ingeschapen neiging of aandrift; ook de kunstdrift van vele dieren, b.v. der bevers, bijen, spinnen enz.; – **instinctmatig,** lat.-nederl. of **instinctief,** adj. nw. lat. onwillekeurig, aandriftmatig, volgens dierlijke aandrift.

in stirpes, enz. z. ond. *caput*.

Institor, m. lat. (v. *insistĕre*, 1° ergens heen- of ingaan; 2° iets verrichten, met ijver doen) 1) plaatsvervanger in het beheer der zaken van een koopman, iemand die een magazijn of winkel houdt en beheert voor den eigenaar en verbintenissen kan aangaan (f a c t o o r, d i s p o n e n t, p r o c u r a t i e-h o u d e r, p r o v i s o r zijn bijzondere soorten van den i n s t i t o r); 2) kramer, winkelier, uitdrager, marskramer.

institueeren, lat. (*instituĕre*, van *statuĕre*; vgl. s t a t u e e r e n) oprichten, stichten, instellen, inzetten, beginnen met iets; ook aanwijzen, onderrichten, leeren; – **instituut,** n. (lat. *institūtum*) instelling, inrichting, stichting, inz. opvoedingsgesticht, kostschool; – *institut de France*, n. fr. (spr. *eǹstitú d'fraǹs*) de collectieve naam voor de 5 te Parijs bestaande academiën: de *Académie française*, *Académie des inscriptions et belles lettres*, *Académie des sciences*, *Académie des beaux arts* en *Académie des sciences morales et politiques*; – **institūtie** (spr. *tie=tsie*) f. lat. (*institutĭo*) stichting, instelling inz. staats- of burgerinstelling; inzetting in een ambt; – **institutiōnes,** f. pl. onderrichtingen in het rom. recht, een gedeelte van de rom. wetsverzameling van keizer Justiniaan, z. *corpus juris*; – **institūtor,** m. stichter, oprichter, insteller; ook leermeester; fr. **instituteur** (spr. *eǹsti*–).

instradeeren (van 't it. *strada*, straat, en dit v. 't lat. *strata*, scil. *via*, een met steenen bestrooide of bestrate weg, v. *sternĕre*, uitstrooien, plaveien) op den rechten weg brengen, de baan of het pad voorschrijven.

Instrātum, n. lat. (van *insternĕre*, overheen spreiden, bedekken) bedekking, overkleeding.

instrueeren, lat. (*instruĕre*, opstapelen, ineenvoegen, op- of inrichten, v. *struĕre*, schikken, stapelen; vgl. s t r u c t u u r) eig. inrichten, terechtbrengen; onderwijzen, onderrichten, leeren; voorschriften of gedragslijn geven; – **een proces instrueeren,** eene rechtszaak ter behandeling voorbereiden, inleiden; – **instruént,** m. wie eene rechtszaak voorbereidt; ook z. v. a. i n s t r u c t o r, r e c h t e r v a n i n s t r u c t i e; – **instrúctie** (spr. *tie=sie*) f. (lat. *instructio*) eig. inrichting; onderwijs, onderricht; voorschrift; regels van te houden gedrag, schriftelijke aanwijzing, dienstvoorschrift, handeling in ambtszaken; voorbereiding eener rechtszaak tot behandeling; volmacht; i n s t r u c t i e v a n e e n p r o c e s, rechterlijk onderzoek en vaststelling der strijdpunten er van; – **instructief,** adj. nw.lat. leerrijk, onderwijzend; – **instructie-bataillon,** n. legerafdeeling met bijbehoorenden cursus voor de opleiding van 't kader (korporaals en sergeanten) te Kampen; – **instructie-batterij,** of **-compagnie,** f. afdeeling der artillerie tot opleiding van 't kader der vestingartillerie te Schoonhoven; – **instructie-loge,** f. lat. fr. loge in de vrijmetselarij, waarin de meester van den stoel vrije voordrachten houdt over het doel der vrijmetselarij; – **instrúctor,** m. leermeester, inz. bij prinsen; fr. **instructeur.**

Instrumént, n. lat. (*instrumĕntum*, van *instruĕre*, inrichten; vgl. i n s t r u e e r e n; eig. middel tot inrichting of tot-standbrenging eener zaak) werktuig, hulpmiddel, gereedschap, inz. toonkunstig werktuig, speeltuig, en wondheelers (chirurgisch) werktuig; Jur. eene oorkonde of bewijsschrift (d o c u m e n t), schriftelijk opstel tot bewijs eener voorgevallen handeling; – *instrumĕntum authentĭcum*, echte of geloofwaardige oorkonde; – *i. cessiōnis*, acte van afstand; – *i. emtiōnis et venditiōnis*, koop- en verkoopbrief; – *i. novum* of *noviter repértum*, pas gevonden oorkonde; – *i. pacis*, vredestractaat; – *i. privātum*, bijzondere acte of oorkonde; – *i. publĭcum*, openlijk bewijsschrift, door een notaris of beambte vervaardigd; – **instrumentaal,** adj. nw.lat. als middel of werktuig dienende; door werktuigen of gereedschappen verricht; – **instrumentālis** (scil. *casus*) m. Gram. werktuigsnaamval op de vraag: w a a r d o o r? – **instrumentale arithmetica,** oplossing van zekere berekeningen door middel van werktuigelijke hulpmiddelen; – **instrumentale muziek,** muziek, die met speeltuigen zonder gezang wordt uitgevoerd, in te-

genstelling met vocale muziek (zangspel); – **instrumentale philosophie,** z. v. a. logica, omdat deze als het werktuig of hulpmiddel der geheele philosophie beschouwd wordt; – **instrumentarium chirurgicum,** beschrijving en verzameling van chirurgische instrumenten; – **instrumenteeren,** Muz. voor speeltuigen zetten of componeeren, onder de verschillende muziekinstrumenten verdeelen; Jur. eene oorkonde opstellen; – **instrumentatie** (spr. *-tsie*) of **instrumenteering,** f. verdeeling van een muziekstuk onder de verschillende instrumenten; – **instrumentist,** m. speeltuigbespeler.

Insuaviteit, f. lat. (v. *suāvis,* zacht, liefelijk) gebrek aan liefelijkheid.

Insubordinātie (spr. *t=ts*) f. nw.lat. (vgl. subordineeren enz.) gebrekkige ondergeschiktheid, ongehoorzaamheid, tuchteloosheid, weerspannigheid tegen hooger geplaatsten, tegen de overheid.

in subsidium juris, z. subsidium.

insubstantiëel, adj. nw.lat. (vgl. substantie enz.) onwezenlijk, niet werkelijk.

Insuccātie (spr. *t=ts*) f. nw.lat. (v. *succus,* het sap, *insuccāre,* indoopen) inweeking, doortrekking met een vocht of sap.

in succum et sanguinem, enz. z. ond. *succus.*

insufficiënt, adj. lat. (*insufficiens*; vgl. sufficiënt) of fr. **insuffisant** (spr. *ensufizan*) ontoereikend, ongenoegzaam, onbekwaam; – **insufficiéntie** (spr. *t=ts*) f. later lat.) *insufficientĭa*) of **insuffisánce,** fr. ontoereikendheid, het te kort schieten enz. vooral gezegd van het hart, dat niet gezond is.

Insufflatie (spr. *t=ts*) f. later lat. (*insufflatio,* van *insufflāre,* inblazen; vgl. souffleeren) inblazing.

in suis terminis, enz. z. ond. *terminus.*

insulair, adj. (lat. *insulāris, e*; v. 't lat. *insŭla,* eiland) een eiland of eilanden betreffende, daartoe behoorende, eilandachtig; – **insulānen of insulairen,** m. pl. eilandbewoners, eilanders; – **Insulinde,** indisch eilandenrijk, naam voor den ned. indischen archipel, afkomstig van Multatuli.

Insula Dei, f. Godswaard, aan God gewijde plaats.

insulteeren, lat. (*insultāre,* eig. op iets springen, moedwillig aanvallen, versterkingswerkw. van *insilīre, insultum,* v. *salīre, saltum,* springen) trotsch en overmoedig beleedigen, smadelijk of grof behandelen, schelden, hoonen, beschimpen; – **insultātie** (spr. *tie=tsie*) f. (lat. *insultatĭo*) of **insult,** n. (later lat. *insúltus*) of fr. **insulte** (spr. *ensuult'*) plotselinge aanval (ook van een beroerte gezegd), beleedigende aanranding, hoonende behandeling, hoon, beschimping, beleediging; – **insúltor,** m. beleediger.

insumeeren, lat. (*insumĕre*; vgl. sumtie) tot iets nemen, aanwenden; – **insúmtie** (spr. *t=s*) f. (later lat. *insumptĭo*) aanranding.

in summa, z. ond. summa; – *in summo gradu,* z. ond. summus.

insuperābel, adj. lat. (*insuperabĭlis, e*; vgl. supereeren) onoverkomelijk, onoverwinnelijk.

in supplemėntum, z. ond. suppleeren.

insupportabel, adj. fr. (*insupportable,* spr. *ensupor-*; vgl. supportabel) onverdraaglijk, onuitstaanbaar; – **insupportabiliteit,** f. onverdraaglijkheid.

insurgeeren, lat. (*insurgĕre,* van *surgĕre,* opstaan) tegen iemand of iets in massa opstaan, oproerig worden tegen de regeering of een andere partij; ook: aanhitsen tot oproer, opruien; – **insurgénten,** m. pl. in opstand zijnde onderdanen, verzachtende uitdrukking voor muiters, oproermakers, rebellen; de hongaarsche landmilitie, die door eene algemeene oproeping (heerban) wordt samengebracht, de baanderlieden, het baanderheer; – **insurrectie** (spr. *t=s*) f. nw.lat. opstand, oproer; 't opbreken van den heerban in Hongarije; – **insurrectioneel,** adj. oproerig, muitend.

insurmontáble, adj. fr. (spr. *ensuurmontábl'*; v. *surmonter,* te boven komen; vgl. monteeren) onoverkomelijk.

insusceptibel, adj. nw.lat. (fr. *insusceptible*; vgl. susceptibel) onaandoenlijk, niet lichtgeraakt.

in suspenso, z. ond. suspendeeren.

intabesceeren, lat. (*intabescĕre*; vgl. *tabes* enz.) uitdrogen, wegkwijnen, verdwijnen, inz. van ledematen.

intabuleeren, nw.lat. (van *tabŭla,* tafel, plank) omranden, in eene tabel, lijst enz. brengen; – *intabulándo,* door omranding, omzooming; door in-tabel-brenging; – **intabulātie** (spr. *tie=tsie*) f. omsluiting, omranding; inschrijving op de lijst, tabel enz.

intáct, adj. lat. (*intáctus. a, um,* v. *tangĕre,* aanraken) onaangeraakt, onverzeerd, onbevlekt, onbezoedeld, rein; – **intangíbel,** adj. nw.lat. niet aan te raken; – **intangibiliteit,** f. onaanroerbaarheid.

Intaglio, m. it. (spr. *ientáljo,* van *intagliare,* insnijden) pl. **intagliën,** verdiept snij- of beeldhouwwerk, inwaarts gesneden steenen (*gemma insculpta*), het tegengest. van den verheven gesneden steen (z. camee); – *intaglio d'acqua forte,* geëtste koperen plaat; afdruk daarvan.

intangibel, enz. z. ond. intact–.

in tantum, z. *tantum.*

Intarsiatúra, f. it. (spr. *ientarsiatoera,* v. *intarsiáre,* met bont hout inleggen, v. *tarsia,* ingelegd houtwerk; vgl. het mid.lat. *tarsicus,* bontkleurig, v. *Tharsia* in Azië) ingelegd werk van veelkleurig hout en paarlemoer; – **intarsiatore,** m. wie zulk een werk maakt.

intĕgra res, lat. (van *intĕger, intĕgra, intĕgrum,* ongeschonden, ongerept, geheel, nieuw, enz.) eene ongeschonden, onveranderde zaak; – *integer vitae scelĕrisque purus,* in levenswandel onbesproken en van schuld rein (citaat uit Horatius); – **intĕgrum,** n. ongeschonden geheel; – *de intĕgro,* op nieuw; – *in intĕgrum* restitueeren, weder in den vorigen stand herstellen; – **integraal,** adj. nw.lat. een geheel uitmakend, op zichzelf bestaande (b.v. integrale spoorwegen); – **integraal,** n. Math. eindige veranderlijke grootheid, weder hersteld of berekend uit haar onein-

dig klein deel (differentiaal); – **integraal-formulen,** f. pl. bij het integreeren gebruikelijke rekenvoorschriften; – **integraal-rekening,** f. hoogere rekenwijze, die door vergelijking der oneindig kleine deelen de eindige grootheden voortbrengt, waaruit de eerste ontstonden; – **integrālen,** ook **geïntegreerden,** pl. aandeelen in de $2^1/_2$ % Nederl. werkelijke schuld; – **integraliteit,** f. volledigheid, geheelheid; – **integreeren,** lat. (*integrāre*) volledig maken b.v. een integreerend deel, een wezenlijk tot het geheel behoorend deel; Math. eene eindige veranderlijke grootheid uit haar gegeven oneindig klein deel berekenen; – **integránt,** n. iets tot het geheel behoorende; dat voltallig makende; – **integriteit,** f. (lat. *integrĭtas*) ongeschonden toestand, volledigheid, volkomenheid; zuiverheid, redelijkheid, oprechtheid, braafheid; onomkoopbaarheid; – *integrifolius, a, um,* lat. Bot. effen-, gaaf- of geheel bladerig; – *integerrimus, a, um,* lat. Bot. gaafrandig, met volkomen gaven rand.

Integumént, n. lat. (*integuméntum*) hulsel, bedeksel, inz. dunne huid van de inwendige lichaamsdeelen.

Intelléctus, m. **intellect,** n. lat. (v. *intelligĕre,* inzien, verstaan) verstand, kenvermogen; – **intellectuaal,** adj. (later lat. *intellectuālis*) of gewoonlijk **intellectueel** (fr. *intellectuel*) tot het verstand behoorende; dat betreffende; verstandig, geestig, schrander; intellectueele vorming, vorming, beschaving van den geest tot het verstand; de intellectueele bedrijver eener daad is degene, die het denkbeeld heeft opgeworpen of daartoe heeft aangezet (in tegenst. met den physieken dader); – **intellectualiseeren** (spr. *s=z*) nw.lat. in den geest of de gedachte oplossen; – **intellectualísten** of **intellectuale philosophen,** wijsgeeren, die staande houden, dat de zinnen ons niets dan schijn aanbieden, en dat het verstand alleen het ware doet kennen; – **intellectualisme,** n. leerstelsel dezer wijsgeeren; ook z. v. a. idealisme; – **intellectualiteit,** f. toestand van het kenvermogen, het geestelijke in den mensch; – **intelligént,** adj. (lat. *intelligens*) verstandig, kundig, schrander, ervaren, onderricht, wijs; – *intelligénti pauca,* lat. een goed verstaander heeft maar een half woord noodig; – **intelligéntie** (spr. *t=ts*) f. (lat. *intelligentia*) verstand, doorzicht, kennis; bericht, tijding; – **intelligibel,** adj. lat. (*intelligibĭlis, e*) verstaanbaar, duidelijk, klaar, bevattelijk, begrijpelijk; – **intelligibiliteit,** f. nw.lat. verstaanbaarheid, duidelijkheid, begrijpelijkheid.

intempérant, adj. lat. (*intempĕrans*; vgl. tempereeren) ongematigd, onmatig, niet onthoudzaam; – **intemperántie** (spr. *tie=tsie*; lat. *intemperantia*) of fr. **intempérance** (spr. *eñtañperáñs'*) f. onmatigheid, uitspatting, zwelgerij.

intempestief, adj. lat. (*intempestīvus, a, um*; vgl. tempestief) en als adverb. *intempestīve,* ontijdig, ten ontijde, niet passend, verkeerd aangebracht.

in tempŏre opportuno, lat. op den juisten of geschikten tijd.

intendeeren, lat. (*intendĕre,* eig. uitrekken, spannen, ergens heen richten) op iets letten, zijne aandacht op iets vestigen, beoogen, bedoelen, van zins, genegen of willens zijn, het oogmerk hebben, zoeken, ook nw.lat. **intentioneeren** of **geïntentioneerd zijn;** – **intendánt,** m. fr. eerste opzichter, toeziener, zaakwaarnemer, bestuurder, b. v. der schouwburgen, en inz. bij legers de opzichter over de betaling, verpleging en kleeding der troepen; – **intendántie** of **intendance** (spr. *eñtañdáñs'*) oppertoezicht, beheer; ook onder een toeziener staand gebied; de officieren van administratie, belast met verpleging, kleeding enz. der troepen; – **intendantuur,** f. barb.lat. oppertoezienersambt.

Inténsie, f. lat. (*intensĭo,* eig. spanning, van *intendĕre*; vgl. intendeeren) inspanning, krachtversterking; innerlijke kracht of sterkte, innigheid, hevigheid; innerlijk gehalte, inwendige deugdelijkheid; – **intensief,** adj. of als adv. ook *intensīve,* nw. lat. innerlijk, naar innerlijke kracht en sterkte; sterk in zich zelf, levendig, opgewekt; – **intensīvum** (scil. *verbum*). z. ond. verbum; – **intensiteit,** f. innerlijke kracht en werkzaamheid, werkzame kracht (energie), grootte der kracht; het tegengest. van extensie; – *intenso,* it. Muz. verhoogd, versterkt, krachtig.

Inténtie (spr. *tie=tsie*) f. lat. (*intentio,* eig. = *intensio,* spanning, inspanning, vgl. intendeeren) richting der ziel op iets, oogmerk, voornemen, wil, wilsmeening, doel, einddoel, de aanslag; – *intentio actiōnis,* Jur. einddoel eener aanklacht, de klaaggrond; – *int. principālis,* hoofdoogmerk; – *int. secundaria,* bijoogmerk; – **intentionalísme,** n. nw.lat. stelling, dat het doel de middelen heiligt; – **intentionaliteit,** f. 't beoogde, beooging; – **intentioneeren,** z. intendeeren; – **intentionist,** m. schilder met verwarde kunstbegrippen, die met penseel en verf meer intenties heeft dan talent; – **intenteeren,** lat. (*intentāre*) tegen iemand iets bedoelen, ondernemen, voorbereiden, hem willen aantasten.

in tenui lābor, lat. het kleine kan veel arbeid vereischen.

inter, lat. voorzetsel: tusschen; onder, gedurende (in vele samenstellingen).

inter absentes, onder afwezigen.

inter arma silent leges, z. ond. *arma.*

interarticulair, adj. nw.lat. (vgl. artikel, enz.) tusschen een gewricht (aanwezig).

intercaleeren, lat. (*intercalāre,* eig. uitroepen, dat iets ingelascht wordt, van *calāre,* roepen) inlasschen, invoegen; – *intercalāris annus,* m. schrikkeljaar; – *intercalāris dies,* m. schrikkeldag; Med. koortsvrije dag, tusschendag; – **intercalātie** (spr. *t=ts*) f. inlassching, b. v. van een dag in het jaar.

inter canem et lupum, lat., *entre chien et loup,* fr. (spr. *añter sjeñ é loe*) woordelijk tusschen hond en wolf, d. i. in de avondschemering; eig. in den tijd tusschen het oogenblik, dat de herder den hond loslaat om de kudde te bewaken en het tijdstip, dat de wolf, gebruik

makende van de invallende duisternis, in de nabijheid der schaapskudde verschijnt.

intercedeeren, lat. (*intercedĕre*) eig. daartusschen treden, intreden, in 't midden treden, bemiddelen; zich voor iemand in de bres stellen, voor hem verzoeken, een goed woord voor hem doen, voor hem borg blijven; – *intercedendo*, door tusschenkomst of bemiddeling; door voorspraak of aanbeveling; – **intercedént,** adj. (*intercédens*) of **intercéssor,** m. bemiddelaar, tusschenbeidetreder; voorspraak; borg; – **intercéssie,** f. (*intercessĭo*) bemiddeling, tusschenkomst, voorspraak, borgtocht; – *intercessĭo Christi*, Christus' voorspraak voor de zijnen bij God; – *intercessionāles*, pl. nw.lat. bemiddelingsgeschrift, schriftelijke voorbede.

intercellulair, adj. nw.lat. (*intercellulāris*, van *inter* en *cellula*, cel) tusschencellig, wat zich bevindt tusschen de weefselcellen van het dierlijk lichaam b. v. intercellulaire substantie.

Interceptie, z. intercipiëeren.

Intercessie, z. intercedeeren.

intercideeren, 1) lat. (*intercĭdĕre*, van *cadĕre*, vallen) eig. tusschenvallen; zich toedragen; – **intercident,** adj. (*intercidens*) tusschenkomend.

intercideeren, 2) lat. (*intercīdĕre*, van *caedĕre*, snijden) doorsnijden, scheiden; afbreken; – **intercident,** adj. (*intercīdens*) afbrekend; – **intercisie** (spr. *s=z*) f. (*intercīsĭo*) eig. doorsnijding, doorsnede, afbreking, pauze; tusschenzetting, inschuifsel.

intercipiëeren, lat. (*intercipĕre*) onderscheppen, opvangen, wegnemen, b. v. brieven; – **interceptie** (spr. *tie=sie*) f. (*interceptio*) onderschepping, opvanging.

interclaviculair, adj. nw.lat. (vgl. claviculair onder clavis) Anat. tusschen de sleutelbeenderen liggende.

intercludeeren, lat. (*intercludĕre*) versperren, afsluiten, sluiten, verhinderen, insluiten; – **interclūsie** (spr. *s=z*) f. (*interclusio*) versperring, afsluiting, sluiting.

Intercolumnium, n. lat. (v. *columna*, zuil) zuilenafstand, zuilwijdte, z. v. a. entrecolonne.

intercommunaal, adj. nw.lat. tusschen verschillende gemeenten of landen bestaande, plaatshebbende, tot verschillende gemeenten of landen behoorende, b. v. intercommunale telephoon enz. vgl. interkoloniaal; – **intercommuniceeren** of **-queeren,** met elkander gemeenschap hebben; – **intercommunicatie** (spr. *-tsie*) of **intercommuniteit,** f. gemeenschap, samenhang.

interconfessioneel, adj. tusschen verschillende confessies bestaande, heerschende, de betrekkingen daartusschen betreffende enz., b. v. het interconfessioneele gedeelte van het concordaat.

intercontinentaal, adj. tusschen vastlanden of continenten plaatshebbende, deze verbindende enz., b. v. intercontinentale spoorwegen en telegrafen.

intercostaal, adj. nw. lat. (vgl. costaal) Anat. tusschen de ribben liggend; – **intercostaal-zenuwen,** ribbenzenuwen.

intercruraal, adj. nw.lat. (vgl. cruraal) Anat. tusschen de dijen of schenkels liggende.

intercurrént, adj. lat. (*intercúrrens*, van *intercurrĕre*, v. *currĕre*, loopen) eig. daartusschen loopend, tusschengbeidetredend, zich inmengend; Med. van den pols: onregelmatig.

Intercus, f. lat. (eig. adject.: onder de huid aanwezig; v. *cutis*, huid) Med. huidwaterzucht (lat. *intercus*); – **intercutaan,** adj. nw.lat. onder de huid, tusschen de huid en vleesch aanwezig.

interdiceeren, lat. (*interdicĕre*, v. *dicĕre*, zeggen) verbieden, beletten (inz. het eigen vermogen-beheer); – geïnterdiceerd, adj. verboden; tot zelfbeheer van zijn vermogen onbevoegd verklaard; – **interdict,** n. (lat. *interdictum*) verbodsbevel, rechterlijk verbod; uitsluiting, groote kerkban, die de paus aan gansche steden, gewesten, landen enz. oplegt; – **interdictie** (spr. *tie=sie*) f. (*interdictĭo*) ontzegging, verbod; – *interdictĭo aquae et ignis*, ontzegging van water en vuur (bij de Romeinen de formeele en gestrengste wijze van verbanning); – **interdictor,** m. later lat. verbieder, ontzegger.

interdum, adv. lat. somtijds, somwijlen; – *interdum vulgus rectum videt*, soms ziet de groote hoop juist.

Intĕrest, m. (van 't lat. *interésse*, daartusschen zijn, deelnemen) 't betrokken zijn in eene zaak, aandeelneming, deelneming, aanlokkende waarde; nut, voordeel; baat, gewin, rente; – *interest et refert*, lat. 't geeft nut en voordeel; – *ad inetresse* eischen, schadeloosstelling. eischen, – *per interesse*, of fr. *par intérêt*, (spr. *ènteré*), uit eigenbaat, terwille van eigen voordeel; – *id quod interest*, Jur. datgene, waaraan gelegen is, d. i. de bate of schade, die iemand bij de behandeling van een ander of bij eene of andere gebeurtenis heeft; – *iis, quorum interest*, diengenen, welken daaraan gelegen is; – *interêt d'affection* (spr. *ènterè daffeksion*), fr. de band, die bestaat tusschen den verzekerde en de bevoordeelde b. v. de vader die zich verzekert ten nutte van zijn kind; – **interesten,** pl. renten van een kapitaal; – **interesseeren** (fr. *intéresser*), in eene zaak mede betrekken, tot deelnemer maken, iemands deelneming opwekken, zijne nieuwsgierigheid spannen, hem aantrekken, innemen, bewegen, roeren; b. v. het interesseert mij, of ik ben er bij geïnteresseerd, het trekt mij aan, bekoort, beweegt of roert mij; het boezemt mij deelneming in, wekt mijne opmerkzaamheid of nieuwsgierigheid, 't is mij niet onverschillig, 't is voor mij van gewicht, ik neem daaraan deel, ben daarin betrokken; minder dikwijls voor: deel laten nemen, laten deelen, in b. v. een industrieel, die zijne werklieden in de opbrengst interesseert; zich voor iemand interesseeren, aan zijn lot deelnemen, hem gunstig zijn, voor hem in de bres springen; –

geïnteresseerd zijn, baatzuchtig, zelfzuchtig, winzuchtig zijn, alleen zijn eigen voordeel op het oog hebben (vaak hoort men hiervoor verkeerdelijk, interessant zijn); - **interessánt,** fr. aanlokkend, innemend, roerend, onderhoudend, belangrijk, wegsleepend, deelneming wekkend; - **interéssent,** m. deelnemer, deelhebber, betrokken in eene zaak.

Interfectie, f. (spr. *tie=sie*) (*interfectĭo*, van *interficĕre*, dooden) doodslag; - **interféctor,** m. lat. doodslager.

Interferéntie (spr. *tie=tsie*) f. nw.lat. (fr. *interférence*, van *interférer*, tusschenbeide komen, op elkander stooten) Phys. het samenwerken van twee of meer trillende bewegingen, b. v. *i. v. 't licht*, d. i. de wederzijdsche werking der lichtstralen op elkander bij hun samentreffen; - **interferentiaal-refractor,** m. nw.lat. (van *re*, weder en *frangĕre*, breken) door Jamin uitgevonden instrument, dat de kleine verschillen van het brekingsvermogen meetbaar maakt.

Interfluent, adj. lat. (*interflŭens*, v. *interfluĕre*) tusschenvloeiend.

interfoliair, adj. (vgl. folĭum) Bot. tusschen de bladeren zittende, liggende enz.; - *interfoliacĕus, a, um*, lat. Bot. tusschenbladerig; - **interfolieeren,** nw.lat. met wit papier doorschieten (een boek).

in tergo, z. *tergum*.

Interieur, n. fr. (spr. *eǹ-*) het innerlijke, inwendige, de innerlijke belangen en verhoudingen, het tegengestelde van exterieur; de huiskamer, het huiselijke leven, b. v. een gezellig interieur.

intĕrim, adv. lat. intusschen; - *interim aliquid fit*, lat. sprw. intusschen gebeurt iets (vgl. tijd gewonnen, veel gewonnen) als subst.: het **interim,** tusschentijd, tusschentoestand, tusschenhandeling, inz. het Augsburgsche interim, het voorloopig geloofsvoorschrift van Karel V, in 1548 door drie godgeleerden opgesteld en tot aan eene algemeene kerkvergadering tot bedaring der toenmalige godsdienstonlusten als wet voorgeschreven; - **interimsconto,** Kmt. in het grootboek over levenlooze voorwerpen gevoerde rekening; - *ad intĕrim*, nw.lat. voorloopig, middelerwijl, ondertusschen, voor 's hands, tot nader order; - **interimístisch** of **interimair,** adj. voorloopig, tot nader order, vgl. provisorisch; - **interimistĭcum,** n. Jur. voorloopige schikking in een geschil, met voorbehoud van verder onderzoek en nadere beslissing.

interjacent, adj. lat. (*interjăcens*, v. *interjacēre*, v. *jacēre*, liggen) tusschenliggend.

Interjectie, f. (spr. *t=s*) lat. (*interjectĭo*; v. *interjacĕre, interjicĕre*, tusschenwerpen, van *jacĕre*, werpen) Gram. tusschenwerpsel, uitroepingswoord; Jur. 't inbrengen van een beroep op eene hoogere rechtbank (appellatie, appèl); - **interjectionaal,** adj. nw.lat. (*interjectionālis*) tusschengezet, als tusschenwerpsel dienende.

inter jocos, enz., z. jocus.

inter-koloniaal, adj. tusschen koloniën onderling bestaande, plaats hebbende enz., b. v. inter-koloniale postconferentie of tentoonstelling.

interlineair, adj. nw.lat. (van *linea*, z. ald.) tusschenregelig, tusschen andere regels geschreven of gedrukt; b. v. eene interlineaire vertaling, eene tusschenregelige vertaling; - **interliniëeren,** tusschen de regels schrijven; - **interliniātie** (spr. *t=ts*) f. tusschenschrijving (tusschen twee regels); - **interlinium,** n. of **interlīnie,** f. ruimte tusschen twee regels.

Interloper, m. eng. indringer, smokkelaar.

interloqueeren, lat. (*interlŏqui*, v. *loqui*, spreken) Jur. een tusschenuitspraak doen, bijoordeel uitspreken of voorloopig bescheid geven; - **interlocuut, interlocutorium,** n. of **interlocūtie** (spr. *tie=tsie*) f. tusschenuitspraak, tusschen- of bijoordeel wegens eene bijzaak van een proces; - **interlocutoir,** adj. fr. (spr. *-toăr*; *interlocutoire*) interlocutoir vonnis, beslissing in eene bijzaak van het proces; - **interlocūtor,** m. nw.lat. tusschenspreker, gesprekvoerder; bij magnetiseurs: de geest, die uit den mond van den gemagnetiseerde spreekt.

Interludium, n. nw.lat. (van 't lat. *interludĕre*, tusschenspelen) Muz. tusschenspel.

Interlunium, n. lat. (scil. *tempus*, tijd; vgl. luna) eig. tusschenmaan: nieuwe maan.

intermaxillair, adj. lat. (*intermaxillāris*, van *inter*, tusschen en *maxillaris*, tot het kinnebakken behoorende, v. *maxilla*, kinnebakken); - **intermaxillair-beenderen,** n. pl. nw.lat. Anat. tusschenbeenderen van het kinnebakken.

Intermedium, n. nw.lat. (van 't lat. *intermedĭus, a, um*, in 't midden zich bevindende; vgl. medium) tusschentijd, tusschenruimte tusschen twee vervaldagen of termijnen; Phys. en Chem. tusschenmiddel, stof, die den overgang of de vereeniging van twee andere te weeg brengt; - **intermediair,** adj. nw.lat. (fr. *intermédiaire*) tusschen afzonderlijke voorwerpen bestaande of heerschende, bemiddelend; - het **intermediair,** de tusschenkomst, bemiddeling; - **intermediaat,** adj. het midden houdende; in 't midden; als subst. n., z. v. a. intermedium.

Intermenstrŭum, n. lat. tijd der nieuwe maan.

Intermezzo, n. pl. **intermezzi,** it. (= lat. *intermedĭum*; van *mezzo* = *medium*, midden) tusschenspel, tusschenvoorstelling, oorspr. kleine vroolijke stukjes, die tusschen 2 groote stukken gespeeld werden; - **intermezzist,** m. tusschenspeler (buffone of bouffon; z. ald.) op het it. tooneel, die alleen door pantomine en zang de aanwezigen vermaakt.

intermināběl, adj. lat. (*interminabĭlis*, vgl. *terminus*, enz.) oneindig, grenzenloos, onmetelijk; onbepaalbaar, onbeslisbaar.

intermineeren, lat. (*interminări*, van *minări*, dreigen) bedreigen, dreigend verbieden; - **interminātie** (spr. *tie=tsie*) f. (*interminatĭo*) bedreiging.

in termĭnis en *in termĭno*, z. *terminus*.

intermisceeren, lat. (*intermiscēre*, vgl. mis-

c e e r e n) ondermengen, inmengen, vermengen; – **intermixtuur,** f. nw.lat. bijmenging; mengsel.

intermitteeren, lat. (*inter-mittĕre*; vgl. m i t t e e r e n) nalaten, aflaten, afbreken, uitblijven; i n t e r m i t t e e r e n d e k o o r t s, *intermittens*, tusschenpoozende koorts; i n t e r m i t t e e r e n d e p o l s, uitblijvende of afgebroken polsslag; i n t e r m i t t e e r e n d e b r o n n e n, uitblijvende, d. i. nu en dan of ongelijkmatig vloeiende bronnen; – **intermíssie,** f. (lat. *intermissĭo*) uitblijving, afbreking, ophouden, nalaten; tusschentijd; i n t e r m i s s i e e e n e r k o o r t s, koortsvrije tusschentijd; i n t e r m i s s i e-z o n d e n, nalatingszonden; – **intermissief,** adj. nw.lat. afgebroken, met rustpauzen, met afbrekingen.

Intermixtuur, z. ond. i n t e r m i s c e e r e n.

intermontaan, adj. nw.lat. (van *mons*, genit. *montis*, berg) tusschen bergen of gebergten liggende.

Intermundium, n. lat. (van *mundus*, wereld) tusschenwereld, ruimte tusschen de werelden; – **intermundaan,** adj. nw.lat. tusschen wereldlichamen aanwezig.

intermuraal, adj. lat. (*intermurālis*, v. *murus*, muur) tusschen de muren aanwezig.

intermusculair, adj. nw.lat. zich tusschen de spieren bevindend; tusschen de spieren.

intern, adj. (lat. *internus, a, um*) of als adverb. *intérne*, innerlijk, inwendig, binnen, b. v. de i n t e r n e (binnenlandsche) handel; in tegenst. van e x t e r n; – **intérnen,** m. pl. inheemschen, inlanders (inz. op opvoedingsgestichten); leerlingen, die kost en inwoning op eene school hebben; ook inwonend adsistent-arts in ziekenhuizen; – **internaat,** n. nw.lat. school, waarin de leerlingen gehuisvest en gevoed worden (in tegenst. met e x t e r n a a t); ambt van intern adsistent-arts; – **interneeren,** nw.lat. vreemdelingen, vluchtelingen enz. van de grenzen naar het binnenste des lands verwijzen om daar te blijven; – **internist,** m. geneeskundige, die studie heeft gemaakt van de inwendige ziekten; – **internísten,** m. pl. nw.lat. Med. innerlijk zieken, aan inwendige ziekten lijdende; ook z. v. a. i n t e r n e n.

internationaal, adj. nw.lat. (spr. *t=ts*; vgl. n a t i e) tusschen natiën of volken bestaande of heerschende, op een verdrag tusschen verschillende volken steunende, wereldburgerlijk b. v. i n t e r n a t i o n a a l recht; i n t e r n a t i o n a l e verhoudingen, verdragen, enz.; – **internationale** f. of **internationale arbeiders-associatie,** f. over Europa en Amerika verbreide vereeniging van arbeiders enz. ter verbetering van hunne politieke en sociale toestanden, naar aanleiding van Marx' woorden: vereenigt u! heeft ze bestaan tot 1877; – **internationalist,** m. lid eener dergel. vereeniging.

Internécie, f. lat. (*internecĭo*, v. *internecāre*, geheel dooden) volkomen vernietiging of verdelging; – **internecie-krijg,** m. verdelgingsoorlog.

interneeren, internen, internisten, z. ond. i n t e r n.

Internodium, n. lat. Bot. ruimte tusschen twee knoopen of geledingen (aan planten), stengellid.

inter nos, lat. onder ons (gezegd, enz.).

Internuntius, m. lat. (vgl. n u n t i u s) tusschenboodschapper, onderhandelaar, onderboodschapper, inz. gezant, dien de paus aan de buitenlandsche kleine hoven of bij republieken zendt; ook oostenrijksche gezant te Constantinopel; – **internunciatuur,** f. nw. lat., ambt en waardigheid van zulk een persoon.

interoceänisch, adj. nw.lat. tusschen twee wereldzeeën gelegen, twee oceanen verbindend.

inter pariĕtes, tusschen de (vier) wanden.

interpasseeren, lat.-fr. doornaaien, stikken; – **interpassātie** (spr. *t=ts*) f. benaaiing of doornaaiing van de met geneeskruiden gevulde zakjes.

interpelleeren, lat. (*interpellāre*) in de rede vallen, de rede storen; opheldering of verklaring vorderen (inz. van de regeering door leden van het parlement); iemand iets betwisten, bestrijden; voor het gerecht dagen, opeischen; – **interpellātie** (spr. *tie=tsie*) f. (*interpellatĭo*) tusschenrede, afbreking der rede; de vraag om opheldering of verklaring (inz. in het parlement, tot een of meer leden van het kabinet); verhindering, bestrijding van een bezit, tegenspraak, ook gerechtelijke opeisching om iets te doen.

interpensiva, pl. lat. (v. *interpensīvus*, tusschenhangend, zwevend tusschengevoegd, v. *pendĕre*, hangen) Arch. tusschenbalken, steekbalken.

inter pocŭla, z. p o c u l u m.

interpoleeren, lat. (*interpolāre*) eig. anders vormen; iets inschuiven, inlasschen, door invoegen van een woord enz. vervalschen; g e ï n t e r p o l e e r d e p l a a t s e n: vervalschte of tusschengevoegde zinnen in een geschrift; – **interpolātie** (spr. *tie=tsie*) f. (*interpolatĭo*) inlassching, inschuiving van een of meer woorden in handschriften, van termen in eene getallenreeks; – **interpolatie-formule,** f. formule in de waarschijnlijkheidsrekening; – **interpolātor,** m. schriftvervalscher, schriftbederver.

interponeeren, lat. (*interponĕre*, v. *ponĕre*, tusschenzetten of -leggen) iets bemiddelen, zich tot bemiddelaar aanbieden, bemiddeling overnemen; Jur. rechtsmiddel tegen eene strijdige uitspraak inbrengen; – **interponént,** m. (*interpōnens*) Jur. inbrenger van een rechtsmiddel; – **interpositie** (spr. *-zi-tsie*) f. (*interpositĭo*) tusschenkomst, bemiddeling; inbrenging van een rechtsmiddel; – *interpositĭo appellatiōnis*, Jur. inlegging van het beroep op eene hoogere rechtbank.

Interpres, m. pl. **interprĕtes,** lat., **interprête,** m. fr. (spr. *ènterprèt'*) tusschenspreker, uitlegger, verklaarder, vertolker, overzetter, tolk; – **interpreteeren** (lat. *interpretāri*), uitleggen, verklaren, ophelderen, overzetten, vertalen; – **interpretābel,** adj. (later lat. *interpretabĭlis, e*) verklaarkaar, vertaalbaar; – **interpretātie** (spr. *tie=tsie*) f. (*interpretatĭo*) uitlegging, verklaring,

overzetting; – *interpretatio authentica*, voor echt verklaarde, rechtsgeldige uitlegging; – *i. extensiva*, uitbreidende verklaring; – *i. grammaticālis*, woordverklaring; – *i. juris*, rechtsuitlegging; – *i restrictiva*, beperkende uitlegging; – *i. stricta*, strenge, juiste uitlegging; – **interpretatief,** adj. nw.lat. uitleggend, verklarend; – **interpretātor,** m. uitlegger, verklaarder.

interpungeeren, lat. (*interpungĕre*, *inter-punctum*, een punt er tusschen zetten, door punten onderscheiden en afdeelen; vgl. p u n t) of **interpuncteeren,** nw.lat. door teekens afdeelen of onderscheiden, met zinscheidingsteekens voorzien; – **interpúnctie** (spr. *tie=sie*) (lat. *interpunctio*) of **interpunctātie** (spr. *tie=tsie*) nw.lat. f. teekenzetting; zinscheiding, plaatsen der schrijf- en zinteekens.

Interrégnum, n. lat. (vgl. *regnum*) tusschenrijk, tusschenregeering, tusschenbestuur, ledigheid van den troon; – **interréx,** m. (vgl. *rex*) tusschenregent, tusschenkoning, rijksvoogd.

interrogeeren, lat. (*interrogāre*; v. *rogāre*, vragen) vragen, ondervragen, verhooren; – **interrogātie** (spr. *tie=tsie*) f. (*interrogatio*) vraag, ondervraging; – *signum interrogándi*, n. vraagteeken (?); – **interrogatief,** adj. (later lat. *interrogatīvus, a, um*) en als adverb. ook *interrogatīve*, vragend, vraagsgewijs; – **interrogatief** of **interrogatīvum,** n. vragend voornaamwoord; – **interrogatorium,** n. nw.lat., gerechtelijke ondervraging, rechtsvraag, vraagpunt; verhoor; pl. *interrogatoria* of **interrogatoriën**; – *interrogatoria captiōsa*, pl. strikvragen; – *i. criminōsa* of *injuriōsa*, de eer betreffende, de eer aantastende vraagpunten; – *i. generaliōra*, algemeene of inleidende vragen; – *i. impertinentia, superflūa* of *inepta*, ontoelaatbare, niet tot de zaak behoorende vragen; – *i. irrelevantia*, onbeduidende, niet tot de zaak behoorende vragen; – *i. licita*, volgens de procesorde veroorloofde vragen; – *i. specialiora*, bijzondere, in bijzonderheden afdalende vragen.

interrumpeeren, lat. (*interrumpĕre*; vgl. r u m p e e r e n) afbreken, in de rede vallen; hinderen, storen; – **interrúpt,** adj. (lat. *interrúptus, a, un*) afgebroken, onsamenhangend; – **interrúptie** (spr. *tie=sie*) f. (*interruptio*) afbreking, stoornis; – *interrúptio præscriptionis*, stuiting der verjaring; – **interrúptor,** m. afbreker, verstoorder; – *interruzione*, it. afbreking, 't ophouden, i n t e r r u p t i e; – *senza interruzione*, zonder ophouden.

Interscapŭlum of **interscapilium,** n. later lat. (van *scapŭla*, schouderblad) ruimte tusschen de schouderbladen.

interseceeren of **intersequeeren,** lat. (*intersecāre;* vgl. s e c e e r e n) doorsnijden; – **intersectie** (spr. *tie=sie*) f. (*intersectio*) doorsnijding, kruising, snijpunt van twee lijnen, doorsnede.

Interseptum, n. lat. (van *inter-sepīre*, omtuinen, afsluiten) scheidsmuur; ook: middelrif.

inter spem et metum, z. ond. s p e s.

interspergeeren, nw.lat. (v. *spargĕre*, strooien) tusschenstrooien of inmengen.

interspinalis, adj. lat. tusschen de doornachtige uitsteeksels der wervels liggende.

Interstitium, n. lat. (van *inter-stāre*, tusschen staan of zijn) tusschenruimte, tusschentijd, rusttijd, pauze, uitstel.

Intertignium, n. lat. (v. *tignum*, balk) Arch. ruimte tusschen twee balken, tusschendiepte.

Intertrīgo, f. lat. (v. *terĕre*, *trītum*, wrijven) Med. blikaars (door paardrijden veroorzaakt); het zoogenaamde smarten van kleine kinderen (door de scherpte der pis); – **intertrituur,** f. lat. (*intertritūra*) slijten door de wrijving, door het gebruik.

intertrópisch, adj. lat.-gr. (vgl. t r o p e n, enz. ond. t r o p u s) tusschen de keerkringen liggend of aanwezig.

Interusurium, n. lat. (vgl. u s u u r) tusschenrente, aftrek of rabat, dat bij betaling eener nog niet vervallen schuld voor den tusschentijd wordt afgetrokken.

Intervál, n. lat. (*intervállum*, eig. ruimte tusschen twee schanspalen, v. *vallus*, schanspaal) tusschenruimte, afstand, gaping; Jur. uitstel, tusschentijd; Med. koortsvrije tusschentijd; Muz. toonsafstand, toonwijdte, ruimte tusschen twee tonen; verhouding tusschen de trillingsgetallen van twee tonen; – **intervallen,** pl. (lat. *intervålla*) toonverhoudingen, toonsafstanden; – *per intervålla*, in tusschentijden, van tijd tot tijd, afgebroken, stoots- of ruksgewijs; – *dilucida* of gew. *lucida intervalla*, pl. heldere of lichte tusschentijden, heldere oogenblikken bij een zieke, inz. bij een krankzinnige.

intervenieeren, lat. (*intervenīre*) tusschenkomen of tusschentreden, zich in zaken van een ander mengen, bemiddelend optreden, bemiddelen; Kmt. in den wisselhandel: door den betrokkene teruggezonden wissel voor rekening of ter eere (*per honor*) van den trekker of van een g i r a n t betalen (vandaar ook: e e r e i n t e r v e n t i e en i n t e r v e n t i e-p r o v i s i e); – **interveniént,** m. Jur. tusschentreder, die zich in een rechtsgeding als derde partij (*tertium interveniens*) mengt, bemiddelaar, scheidsman; – **interventie** (spr. *tie=tsie*) f. (*interventio*) tusschenkomst, bemiddeling, 't tusschentreden van een derde in eene rechtszaak; de bemoeiing van een staat in de aangelegenheden van andere staten; – **interventief,** adj. nw. lat. tusschenbeidetredend, bemiddelend; – **interventor,** m. bemiddelaar, scheidsman.

Interversie, z. ond. i n t e r v e r t e e r e n.

intervertebraal, adj. nw. lat. (vgl. v e r t e b r a a l) Anat. tusschen de wervelbeenderen liggende.

interverteeren, lat. (*intervertĕre*, eig. naar eene andere richting wenden; vgl. v e r t e e r e n) onderslaan, geld heimelijk achterhouden; – **intervérsie,** f. (*interversio*) 't onderslaan van gelden; – **intervérsor,** m. hij die geld achterhoudt, onderslaat.

Interview, f. of n. eng. (spr. *interwjoe*) samenkomst, bijeenkomst, bezoek tot uitvorsching of uithooring, inz. politiek gesprek tusschen den

berichtgever van een nieuwsblad en een staatsman; – **interviewer,** m. (spr. *interwjoeër*) r e p o r t e r (z. ald.) die een vraaggesprek houdt met een bekende persoonlijkheid met het doel dit in een nieuwsblad te plaatsen; – **interviewen,** eng.-ned. (spr. *interwjoeën*) op dergelijke wijze iemand uithooren.

inter vivos, lat. onder levenden, bij levenden lijve.

intestäbel, adj. lat. (*intestabĭlis*; vgl. t e s t e e r e n) Jur. onbevoegd of onbekwaam om een testament te maken of getuige te zijn; – **intestaat,** adj. lat. (*intestātus* of *ab intestāto*) zonder testament of erfmaking, zonder uitersten wil, zonder beschikking over de nalatenschap; – *heres intestātus* of *ab intestāto*, z. ond. *heres*; – **intestate,** eng. (spr. *-steet*) z. v. a. i n t e s t a a t.

Intestīnum, n. lat. (v. *intestīnus, a, um*, innerlijk, inwendig, v. *intus*, z. ald.) darm; pl. **intestīna** ingewanden, darmen; – *intestīnum cæcum*, blinde darm; – *int. colon*, karteldarm; – *int. crassum*, dikke darm; – *int. duodēnum*, twaalfvingerige darm; – *int. ilĕum*, kromme darm, kronkeldarm; – *int. jejūnum*, ledige darm; – *int. rectum*, rechte darm, endeldarm; – *int. tenŭe*, dunne darm; – **intestinaal,** adj. de ingewanden betreffende; – **intestinale toon,** 't door de gehoorbuis waarneembare ruischen in de ingewanden.

in thesi, z. t h e s i s.

inthroniseeren (spr. *s=z*) lat. gr. (mid. lat. *inthronizāre*, v. 't gr. *thrónos*, stoel, troon) ten troon verheffen, een bisschop plechtstatig in zijne waardigheid, in zijn ambt zetten, op den bisschopsstoel plaatsen; – **inthronisātie** (spr. *-za-tsie*) f. troonsverheffing, troonsbestijging, troonsaanvaarding; inz. plechtige instelling van een bisschop of paus door bezitneming van den troon in de hoofdkerk; ook vrijspraak der boetenden en hun wederopneming in de gemeente; voorts: wederinwijding van een ontwijd altaar.

intiem, adj. lat. (*intĭmus, a, um*, eig. de binnenste, superl. v. *interior*) innig, vertrouwd, nauw verbonden; – **intimus,** m. vertrouwde, boezemvriend, hartevriend, halsvriend; – **intimis,** aan de vertrouwde vrienden; – *intimissimus, a*, meest vertrouwde vriend of vriendin; – **intimiteit,** f. nw. lat. (fr. *intimité*) innigheid, vertrouwelijkheid.

intimeeren, lat. (*intimāre*, eig. invoegen, v. *intimus*; fr. *intimer*) gerechtelijk aankondigen, aanzeggen; ook dagvaarden; – **intimaat,** n. (*intimātum*) hooge verordening; – **intimātie** (spr. *tie=tsie*) f. (later lat. *intimatio*) gerechtelijke aanzegging, konddoening, bekendmaking; – **intimātor,** m. aankondiger.

intimideeren, nw. lat. (fr. *intimider*, vgl. t i m i d e) bevreesd, beschroomd, schuchter, schroomvallig maken, vrees of schrik aanjagen; – **intimidātie** (spr. *tie=tsie*) f. 't bevreesd maken, inboezemen van schrik of vrees.

intimiteit, intimus, z. ond. i n t i e m.

intingeeren, lat. (*intingĕre*; vgl. t i n g e e r e n) indoopen, bevochtigen; – **intinctie** (spr. *tie=sie*) f. (later lat. *intinctio*) indooping; inz. indoopen van het brood en den wijn bij het Avondmaal.

intituleeren, nw. lat. (vgl. t i t e l) betitelen, boven schrijven, met een opschrift voorzien; – **intitulātie** (spr. *tie=tsie*) f. betiteling, opschrift, titel van een boek.

intolerābel, adj. lat. (*intolerabĭlis, e*; vgl. t o l e r e e r e n enz.) onverdraaglijk, onlijdelijk, onuitstaanbaar; – **intolerānt,** adj. (lat. *intolĕrans*) onverdraagzaam jegens andersdenkenden, inz. in godsdienstzaken; – **intolerāntie** (spr. *tie=tsie*) f. (lat. *intolerantia*) onverdraagzaamheid, vijandige gezindheid tegen andersdenkenden; – **intolerantísme,** n. barb. lat. geest van onverdraagzaamheid.

intoneeren, nw. lat. (lat. *intonāre*, aanheffen, v. lat. *tonāre*, weerklinken, donderen, donderend klinken, v. *tonus*, toon, donder) aanheffen, den toon aangeven; – **intoneermes,** n. besnijmes der orgelmakers bij het intoneeren der orgelpijpen; – **intonātie** (spr. *tie=tsie*) f. toonaangeving; bij den R. Kath. eeredienst: de spreuken, die door den priester voor de c o l l e c t e gezongen en door de gemeente beantwoord worden.

intorqueeren, lat. (*intorquēre*; vgl. t o r q u e e r e n) omdraaien; verdraaien; – **intórsie,** f. nw. lat. (*intorsio*) verdraaiing; – *intorsio utĕri*, ombuiging der baarmoeder.

in totum, z. ond. *totum*.

Intoxicatie (spr. *tie=tsie*) f. lat. gr. (z. t o x i c u m) vergiftiging; bedwelming, betoovering.

intra, lat. (voor *interà*, scil. *parte*, v. *intĕrus, a, um*, inwendig, innerlijk) binnen, in, inwendig; – *intra biduum*, z. b i d u u m.

intracapsulair, adj. nw. lat. wat binnen de gewrichtsschijf (*capsula*) is, b. v. een daarin doorgedrongen kwetsuur van het gewricht.

intractābel, adj. lat. (*intractabĭlis, e*; vgl. t r a c t e e r e n enz.) of fr. **intraitable** (spr. *ëntrètābl'*) niet handelbaar, onbuigzaam; ongedwee, stijfkoppig, halsstarrig, hardnekkig, wonderlijk, grillig; – **intractabiliteit,** f. nw. lat. onbuigzaamheid, stijfzinnigheid, halsstarrigheid enz.; – **intractaat,** adj. onbehandeld, (van paarden) ongedresseerd.

Intrade, f. (it. *intrāta* of *entrāta*, oudfr. *entrade* voor e n t r é e, z. ald.) Muz. inleiding, voorspel, inleidingsstuk; gezamenlijk geschetter van een trompetorkest; – **intrāden,** p. staatsinkomsten.

Intrados, m. fr. (spr. *-dó*) z. v. a. d o u e l l e (z. ald.); vgl. e x t r a d o s.

intramatrimoniaal, adj. in, gedurende het huwelijk.

intramuraan, adj. (v. *intra* en m u r u s, z. ald.) binnen de muren zich bevindende of geschiedende, in besloten ruimte, niet openbaar, b. v. i n t r a m u r a n e d o o d s t r a f.

intra muros, z. ond. *murus*.

intramusculair, adj. tusschen de spieren, in het spierweefsel.

Intransigenten, pl. ital. (fr. *intransigeant*) onverzoenlijken, die zich met geene onderhandeling met de tegenpartij inlaten; in de politiek

inz. van de tegenstanders, die principieel tegenover de regeering staan.

intransitief, adj. lat. (*intransitīvus, a, um*; vgl. transitie enz.) Gram. niet overgaand, onovergankelijk, zonder voorwerp; – *verbum intransitīvum* of **intransitivum,** niet overgankelijk, onzijdig werkwoord, dat geen accusatief regeert (b. v. slapen, sterven, het tegengestelde van transitivum; vgl. verbum).

in transĭtu, z. ond. transitie.

intransportābel, adj. nw. lat. (vgl. transporteeren enz.) onvervoerbaar, onbeweeglijk.

intraossaál, adj. tusschen de beenderen, in het been.

intra pariĕtes privātos, z. ond. *paries*.

intraveneús, adj. in, tusschen de aderen.

intrepíde, adj. fr. (lat. *intrepĭdus, a,um*, v. *trepĭdus*, onrustig, angstig) onverschrokken, onbevreesd, onversaagd, heldhaftig, moedig; – **intrepideit,** f. nw. lat. onverschrokkenheid, onbevreesdheid, onversaagdheid enz.; – *con intrepidezza*, it. Muz. met onverschrokkenheid, vastheid, zekerheid (een toon aanheffen, eene noot aangrijpen); – *intrepido, -da, -damente*, it. Muz. onverschrokken, stoutmoedig; – *intrepidissimo, -ma*, zeer onverschrokken.

intriceeren, intriqueeren, lat. (*intricāre*, v. *tricāri*, zwarigheden maken, *tricae*, treken, verwikkelingen, zwarigheden) verwikkelen, verwarren; – **intricaat,** adj. (lat. *intricātus, a, um*) ingewikkeld, verward, moeilijk, netelig; – **intrigue,** f. fr. (it. *intrigo*, m.) verstrikking, verwikkeling; knoop, b. v. van een tooneelstuk; list, arglistigheid, listige, heimelijke streek, kuiperij; ook minnehandel, geheime minnarij; in het meervoud: **intrigues,** listen, streken, treken, knepen, omwegen, draaierijen enz.; een **intrigue-stuk,** tooneelstuk, waarvan de hoofdverdienste minder in de grootschheid der handeling of de voortreffelijke ontwikkeling der karakters, dan wel in de door de list der handelende personen veroorzaakte verwikkeling en de kunstige oplossing daarvan ligt; – **intrigueeren** (fr. *intriguer*, it. *intrigare*) met slinksche streken omgaan, kuiperijen maken; verwikkelen, verstrikken; – **bij eene zaak geintrigueerd zijn,** daarin verwikkeld, betrokken, verstrikt zijn; – **intrigánt,** adj. (fr. *intrigant*) arglistig, geslepen, vol streken en listen; – **intrigánt,** m. arglistige, mensch vol heimelijke streken, vriend van kuiperijen; op het tooneel: die figuur, die door haar listen hoofdzakelijk de verwikkeling teweeg brengt; – **intrigoterie,** f. kleingeestige kuiperijen.

intrinsecus, a, um, adj. lat. (fr. *intrinsèque*) inwendig, innerlijk (in de volkstaal intrinsiek); z. valor, ond. valceren.

in triplo, z. triplum.

introduceeren, lat. (*introducĕre*, v. *intro*, in, en *ducĕre*, voeren, invoeren) ingang verschaffen, inleiden; iemand toegang verschaffen; – **introductie** (spr. *tie=sie*) f. (*introductio*) invoering, instelling van een ambt; toegangverschaffing; ook inleiding van een boek; Muz. (it. *introduzióne*) inleiding of voorbereiding tot een muziekstuk, meestal van langzaam, ernstig karakter; – **introductief,** adj. inleidend; – **introductorisch,** adj. nw. lat. of liever **introductoire,** fr. (spr. *-toár*) tot de inleiding behoorende; – **introduzione,** f. Muz. invoering, inleiding, introductie.

Introgréssie, f. nw. lat. (v. *introgrĕdi*, instappen) 't intreden, intrede.

Introïtus, m. lat. (v. *intro-īre*, ingaan) ingang, inleiding, voorbereiding; de aanvang der mis; – *introïte, nam et hic Dii sunt*, lat. komt binnen, want ook hier zijn goden (vertaald citaat uit Aristoteles).

Introjectie-hypothese, f. veronderstelling, volgens welke de hersenen niet het centrum onzer gewaarwordingen zijn.

intromitteeren, lat. (*intromittĕre*) inlaten of -brengen; – **intromíssie,** f. nw. lat. inbrenging, inschuiving, insteking.

introrsum, adv. lat. binnenwaarts.

introspiceeren, lat. (*intro-spicere*, van *spicĕre*, *specĕre*, zien, aanschouwen) inzien, van binnen bezien; inwendig onderzoeken; – **introspéctie** (spr. *t=s*) f. nw. lat. 't inzien; onderzoek van binnen.

introuvable, adj. fr. (spr. *eñtroevabl'*; v. *trouver*, vinden) onvindbaar, zooals men niet licht vinden zal; – *chambre* (spr. *sjañbr'*) *introuvable*, de fr. Kamer kort na 1815, omdat zij in alles de regeering te wille was.

Introvérsie, f. nw. lat. (v. *intro*, binnen en *vertĕre*, wenden, keeren) inwaartswending, inwaartskeering; – *introversio palpebrārum*, Med. binnenwaartskeering van de randen der oogleden.

intrudeeren, lat. (*in-trudĕre*, v. *trudĕre*, stooten) instooten, inschuiven; zich indringen, opdringen; – **intrusie** (spr. *s=z*) f. nw. lat. indringing, 't inschuiven, insluipen, b.v. in eene bediening, opdringen; – **intrusief,** adj. inschuivend; indringend.

Intubátie, f. 't inbrengen van een tube, buis.

Intuïtus, m. lat. (v. *intuēri*, aanschouwen, v. *tuēri*, in 't oog vatten, zien) aanschouwen, aanblik; – **intuïtu,** Jur. in aanzien of overweging; – *primo intuïtu*, bij den eersten aanblik; – **intuïtie** (spr. *tie=tsie*) f. nw. lat. aanschouwing, zinnelijke gewaarwording of voorstelling; ook innerlijke aanschouwing van den geest; – **intuïtief,** adj. aanschouwend, onmiddellijk waarnemend en gewaarwordend; aanschouwelijk; de intuïtieve kennis, eene door zinnelijke aanschouwing verkregen kennis; de intuïtieve faculteit, het aanschouwingsvermogen.

intumesceeren, lat. (*in-tumescĕre*; vgl. tumor enz.) opzwellen, opblazen; trotsch zijn; – **intumescéntie** of **inturgescéntie** (spr. *tie=tsie*) f. nw. lat. opzwelling, opzetting, gezwel, opgezetheid.

in turno, z. ond. turnus.

intus, lat. (eig. inwaarts, v. *in* en *tus*, herwaarts) inwendig, binnen; – **intussuscéptie** (spr. *tie=tsie*) f. nw. lat. (vgl. suscipieeren) innerlijke opname, inwendige toeeigening, wederzijdsche inzuiging en samensmelting van twee stoffen, b. v. water en suiker; aanzetting van nieuwe deelen van binnen, de inwendige aanwas; intussusceptie van een

d a r m, Med. inschuiving van het bovenste gedeelte daarvan in het onderste, zie i n v a g i n a t i e.

Inŭla, f. lat. Bot. alantswortel, een plantengeslacht der Composieten;– **inulīne,** f. nw. lat. alkaloïde van den alantswortel; ook a l a n t i n e

inumbreeren, lat. (*inumbrāre*, van *umbra*, schaduw) beschaduwen; – **inumbrātie** (spr. *tie=tsie*) f. (*inumbratĭo*) beschaduwing.

in una serie, z. ond. s e r i e s.

Inúnctie (spr. *tie=tsie*) f. lat. (*inunctĭo*; vgl. u n c t i e) 't inwrijven, insmeren.

inundeeren, lat. (*inundāre*, v. *unda*, golf) overstroomen, onder water zetten; – **inundātie** (spr. *t=ts*) f. (*inundatĭo*) overstrooming, vloed, zondvloed; zwerm.

inurbaan, adj. lat. (*inurbānus, a, um*; vgl. u r b a a n) onsteedsch, onhoffelijk, onwellevend, boersch, ruw, plomp; – **inurbaniteit,** f. nw. lat. onwellevendheid, boerschheid enz.

inusitāte, lat. (v. *usitāre, usitāre, usitāri*, gewoonlijk gebruiken) ongebruikelijk, ongewoonlijk.

in usu, in usum, enz. z. ond. *usus.*

inutiel, adj. lat. (*inutĭlis*, vgl. *utilis*) onnut, nutteloos, ondienstig; – *inutĭle pondus terrae*, z. ond. *pondus*; – **inutiliteit,** f. (lat. *inutilĭtas*) ondienstigheid, nutteloosheid.

invadeeren, lat. (*invadĕre*, v. *in* en *vadĕre*, gaan, stappen) invallen, overvallen, eenen aanval doen; – **invāsie,** f. (*invasĭo*) vijandelijke aanval, inval, strooptocht.

Invaginātie (spr. *t=ts*) f. nw. lat. (van *vagīna*, scheede) inschuiving in de scheede; Med. z. v. a. i n t u s s u s c e p t i e.

Invaléntie (spr. *t=ts*) f. lat. (*invalentĭa*, v. v a l e e r e n, gezond, sterk zijn) krachteloosheid, zwakte, onvermogen, onpasselijkheid; – **invalesceeren,** lat. (*invalescĕre*, v. *valēre*, gezond, sterk zijn) sterk worden, in krachten toenemen, de overhand nemen; – **invalide,** adj. lat. (*invalĭdus*, fr. *invalide*, v. 't lat. *valĭdus*, gezond, sterk) zwak, krachteloos; onvermogend, bouwvallig, gebrekkig, zwak; inz. uitgediend hebbende, tot den dienst onbekwaam, niet meer bruikbaar; ook ongeldig in rechten; – **invalide,** m. krijgsman tot verderen dienst onbekwaam, uitgediend, verminkt, gebrekkig; – **invaliden-huis** (fr. *Hôtel des invalides*) oude-krijgsmanshuis, openbaar gebouw ter verpleging van uitgediend, oude, gebrekkige soldaten; – **invalideeren,** nw. lat. in rechten ongeldig of krachteloos maken, verzwakken, omverstooten; – **invalidātie** (spr. *t=ts*) of **invalideering,** f. ongeldigverklaring in rechten; tenietdoening; ontkrachtiging; – **invaliditeit,** f. zwakheid, gebrekkigheid, lichaamszwakte, krachteloosheid; onvermogen, onbruikbaarheid, ongeschiktheid tot den dienst; ongeldigheid, nietigheid.

invariābel, adj. nw. lat. (vgl. v a r i a b e l) onveranderlijk; – **invariabiliteit,,** f. onveranderlijkheid.

Invasie, z. ond. i n v a d e e r e n.

Invécta of **invécten,** n. pl. (van *invehĕre*, invoeren, inbrengen) het door den pachter, huurder enz. ingebrachte, medegebrachte goed.

Invectīve, f. nw. lat. (fr. *invective*, van 't lat. *invectīvus, a, um*, tegen iemand uitvarend, v. *invĕhi*, eig. het passiv. van *invehĕre*, tegen iemand uitvaren, op iemand schelden) heftige aanvallende, beleedigende rede, een grof smaad-, scheld- of schimpwoord, losbarsting van misnoegen; – **invectiveeren** (fr. *invectiver*) driftig en beleedigend uitvaren, vinnig verwijten, beschimpen, schelden, hoonen.

in Vĕnĕre lat., wat betreft liefdegenot, in zake zinnelijken lust.

invĕnit, lat. (v. *invenīre*, vinden, aantreffen, uitvinden) hij heeft het gevonden, op plaatwerk gew. verk. *inv.*, naast den naam van den kunstenaar, naar wiens origineel de gravure vervaardigd is, evenals *sculpsit* achter den naam van den graveur; vgl. d e l i n e a v i t; – **inventarium,** n. gew. **inventāris,** m. voorraad, inz. huishoudelijke voorraad; wettelijke lijst of schriftelijke opsomming van de voorhanden artikelen in huis, vaartuig enz.; de opgave van alle voorhanden gevonden of over te leveren goederen enz. bij overneming van bedieningen of posten, bij overlijden enz.; boedelbeschrijving of -opschrijving; – **beneficie van inventaris,** z. *beneficium inventarĭi*; – **inventariseeren** (spr. *s=z*), **inventarieëren,** barb. lat. zoodanige wettelijke lijst der nalatenschap enz. maken, boedelbeschrijven; – **inventarisātie** (spr. *-zatsie*) f. opschrijving van een boedel of eene nalatenschap; – **inventeeren** (fr. *inventer*) uitvinden, verzinnen; – **inventie** (spr. *t=ts*) f. lat. (*inventĭo*) uitvinding, verdichtsel, kunstgreep, vond; – **inventie-hoorn,** m. **inventie-trompet,** f. Muz. door zoogenaamde inzetstukken verbeterde hoorn of trompet, waarop dientengevolge uit alle toonsoorten kan geblazen worden; – **inventiëus,** (spr. *ti=tsi*) nw. lat. **inventief,** fr. adj. vindingrijk, vernuftig, zinrijk; – **inventiuncula,** f. lat. kleine uitvinding; – **invéntor,** m. lat. uitvinder; – **invéntum,** n. vond; – **inventuur,** f. nw. lat. (*inventūra*) na- of doorziening van het voorhandene en de opteekening daarvan; bij kooplieden: lijst der voorhanden waren enz., posthuisboek.

in verba magistri, enz. z. ond. v e r b u m.

invergeeren, lat. (*invergĕre*; vgl. v e r g e e r e n) neigen, ergens naartoe hellen, overbuigen; – **invergentie** (spr. *t=ts*) f. nw. lat. neiging, helling.

invers, inversie, z. ond. i n v e r t e e r e n.

inversābel, adj. nw. lat. (vgl. v e r t e e r e n) onomstootelijk, niet om te werpen.

Invertebrāta, n. pl. nw. lat. (van *vertĕbra*, wervelbeen) N. H. ongewervelde dieren.

inverteeren, lat. (*invertĕre*; vgl. v e r t e e r e n) omkeeren, verplaatsen, omzetten; vooral van rietsuiker, onder opneming van water, in druiven- en vruchtensuiker.; – **invertentiën,** n. pl. (*invertentĭa*) Med. inwikkelingsmiddelen om scherpe artsenijen, inz. zuren, te omhullen; – **invérs,** adj. lat. verkeerd, in omgekeerde richting; – *invérsa methŏdus tangéntum*, Math. omgekeerde leerwijze der raaklijnen; – *inversa ratĭo*, Arith. omgekeerde reden in eene evenredigheid; – *inverso ordĭne*, in omgekeerde reden; – **invér-**

sie, f. (lat. *inversio*) omkeering; Gram. woordverplaatsing, omzetting der woorden, waarbij de bestanddeelen hun logisch karakter behouden, b. v. God is rechtvaardig, rechtvaardig is God (vgl. conversie); Mil. vorming der slagorde op eene wijze, die van de doorgaans gevolgde afwijkt; – *inversio palpebrārum*, Med. buitenwaartswending van de binnenvlakte der oogleden; – *inversio utĕri*, omstulping van de baarmoeder; – **inversor**, m. eig. omwender; werktuig, dat dient om den elektrischen stroom te doen omkeeren; – **invertine**, f. ferment in planten voorkomende, dat rietsuiker kan inverteeren en doen gisten.

investeeren, lat. (*investīre*, van *vestis*, kleed) inkleeden, met de teekenen der ambtswaardigheid bekleeden; vandaar in een ambt plaatsen, instellen, beleenen; – **investitief**, adj. nw. lat. kleedend, instellend; – **investituur**, f. nw. lat. eig. inkleeding; plechtige inzetting in het bezit eener waardigheid, prebende enz., beleening, bevestiging in een ambt; het toereiken van den bisschopsstaf en den ring, als teeken der opgedragen macht; – *investitūra eventuālis*, beleening, gegeven voor het geval een leen openvalt; – *i. simultanĕa*, medebeleening, gezamenlijke beleening, als verscheidene met iets beleend worden; **investituurrecht**, n. beleeningsrecht.

investigeeren. lat. (*investigāre*; vgl. vestigiën) opzoeken, opsporen, uitvorschen, doorgronden; – **investigābel**, adj. (lat. *investigabĭlis, e*) opspoorbaar, doorgrondelijk; – **investigātie** (spr. *tie=tsie*) f. (*investigatio*) opsporing, navorsching, uitvorsching, doorgronding, het onderzoek; – **investigatief**, adj. nw. lat. tot navorschingen geneigd of bijzonder geschikt; – **investigātor**, m. opspoorder, uitvorscher.

invetereeren, lat. (*inveterāre*, oud maken, *inveterāri*, oud worden; van *vetus*, oud) verouderen, verjaren, inwortelen, door langen duur zich vaststellen; – *malum inveterātum*, n. ingewortelde kwaal; – **inveteratie** (spr. *tie=tsie*) f. (lat. *inveteratio*) veroudering, inworteling.

in via. enz. z. ond. *via*.

inviābel, adj. nw. lat. (fr. *inviable*; v. 't lat. *via*, de weg) onbegaanbaar, onbereisbaar.

invĭcem, adj. lat. (vgl. *vice*) beurtelings, wederzijds, het eene na het andere.

invideeren, lat. (*invidēre*) benijden, misgunnen; – **invidia**, f. nijd; – *arguméntum ab invidia*, bewijs, dat men arglistig met valsche bewijsmiddelen enz. voert; – **invidiëus**, adj. lat. (*invidiōsus, a, um*) nijdig, wangunstig.

Inviérno, m. sp. winter.

Invigilántie (spr. *t=ts*) f. nw. lat. (vgl. vigileeren enz.) gebrekkige waakzaamheid, onachtzaamheid, nalatigheid; – **invigileeren**, lat. (*invigilāre*; vgl. vigileeren) over iets waken, waakzaam zijn; oppassen.

in vim, enz. z. ond. vis.

invincibel, adj. lat. (*invincibĭlis*; van *vincĕre*, zegevieren) onoverwinnelijk, onbedwingbaar; – **invincibiliteit**, f. nw. lat. onoverwinnelijkheid, onbedwingbaarheid.

in vino veritas, lat. „in den wijn is de waarheid", d. i. de wijn maakt de tong los, dronken lui spreken de waarheid.

inviolābel, adj. lat. (*inviolabĭlis, e*; vgl. violeeren) onschendbaar, onverbrekelijk, onaantastbaar, heilig; – **inviolabiliteit**, f. nw. lat. onschendbaarheid, heiligheid enz.

invisibel (spr. *s=z*) adj. lat. (*invisibĭlis*; vgl. visibel) onzichtbaar; – **invisibiliteit**, f. onzichtbaarheid.

invīta Minerva, z. Minerva.

invīte, adv. lat. ongaarne, met tegenzin.

inviteeren, lat. (*invitāre*) uitnoodigen, te gast vragen, verzoeken; aanlokken; in het kaartspel: door een invite zijn maat verzoeken eene kleur uit te spelen; – **invitatie** (spr. *tie=tsie*) f. (lat. *invitatio*) uitnoodiging; – **invitātor**, m. uitnoodiger; – **invitatoriānus**, hij, die bij sommige monnikenorden in het koor moet intoneeren; – **invitatorium**, n. nw. lat. opwekkingsgezang in de R. Kath. kerk; – **invite**, subst. f. (it. *invito*, m.) bij het whistspel: uitnoodiging aan den medehelper of maat door het uitspelen eener lage kaart, waaruit deze kan opmaken, dat men in de aangespeelde kleur aas of heer heeft, en ze dus nagespeeld wenscht te zien.

invituperābel, adj. lat. (*invituperabĭlis, e*; vgl. vitupereeren) onberispelijk.

invitus, a, um, adj. lat. ongaarne, tegen wil en dank; vgl. Minerva.

invoceeren, invoqueeren, lat. (*invocāre*) aanroepen, afsmeeken; – **invocávit**, n. naam van den eersten zondag in de vasten, naar het begin van 't gezang in de R. Kath. kerk: *invocavit me* enz., Ps. XCI, 15; – **invocatie** (spr. *t=ts*) f. (*invocatio*) aanroeping, afsmeeking; in de Kath. kerk: inleidingsgebed; – **invocatōrisch**, adj. nw. lat. aanroepend, inroepend; – **invocazione**, f. it. z. invocatie; Muz. gebied, aanroeping, smeeking, muziekstuk van godsdienstig karakter, langzaam van beweging, harmonisch en zacht van melodie.

Invoice, n. eng. (spr. *inwuis*) z. v. a. factuur.

involontaire, adj. fr. (spr. *ènwoloètèr'*) onwillekeurig, onvrijwillig, onopzettelijk.

involveeren, lat. (*involvĕre*; vgl. volveeren) inwikkelen, inhullen, verwikkelen, mede bevatten, in zich sluiten; – **involventia** (spr. *t=ts*) pl. Med. omhullende, omwikkelende middelen; – **involúcrum**, n. Bot. hulsel, omslag; – **involūte**, f. Geom. kromme lijn, die door de afwikkeling van eene andere ontstaat; – **involuut**, adj. (lat. *involūtus, a, um*) ingewikkeld, omwikkeld; – **involutie** (spr. *t=ts*) f. (*involutio*) inwikkeling; verwikkeling; omhulling, omhulsel, de omslag; verwarring, verwikkeling.

invoqueeren, z. invoceeren.

invulnerābel, adj. lat. (vgl. *vulnus* enz.) onkwetsbaar; – **invulnerabiliteit**, f. nw. lat. onkwetsbaarheid.

Io, f. gr. Myth. de dochter van Inachus, koning van Argos. Ten gevolge van Jupiters liefde voor haar werd zij in eene koe veranderd, die op Juno's last door den honderdoogigen Argus (z. ald.) werd bewaakt; zij ontsnapte echter

door de list van Mercurius en zwom van Argos door de Ionische zee naar de monden van den Nijl; N. H. dagpauwenoog, eene soort van vlinder; Astr. een door Peters in 1865 ontdekte asteroïde.

iō! gr. een uitroep van vreugde of triumf, heisa! hoezee! – *io vivat*, de aanvangswoorden en vandaar de benaming van een bekend studentenlied.

iobólisch, adj. gr. (v. *ios*, geschut; vergift) vergiftigend, vergiftschietend (van padden); – **iolíth,** m. straalgips.

Iōn, n. gr. pl. **ionen,** eigenl. gaanders, stroomers, zwervers, van gr. *iĕnai* d. i. gaan), kleinste deeltjes, waarin een stof, die aan elektrolyse is onderworpen, wordt ontbonden; vgl. anion en kation; – **ioniseeren,** scheiden van de positieve en negatieve ionen door middel van elektrolyse.

Ionicus, m. gr. (*iōnikós*) ionische versvoet met 2 korte en 2 lange lettergrepen (*ionicus a minōri* (◡ ◡ — —), b.v. onverteerbaar of omgekeerd *ionicus a majori* (— — ◡ ◡), b. v. kunstmatiger); – **iōnisch,** den Ioniërs (een oudgriekschen volksstam) eigen;–ionisch dialect, de tongval van de Ioniërs, die zich door weekheid en zachtheid onderscheidde; ook **ionísme,** n. in 't algemeen volkseigenaardigheid der Ioniërs; vgl. dorisme; – ionische orde, de tweede naar tijdsorde, de derde naar rang onder de gr. bouworden; de hoogte der zuilen is in deze 8 maal de middellijn; — ionische school, de oudste gr. wijsgeeren Thales, Anaximander en anderen, die in een natuur-element het wezen der dingen zochten.

Iónthus, m. gr. (*ionthós*) Med. venuspuistjes, inz. in het aangezicht en aan het voorhoofd; ook blauwachtige huidvlek.

Ipekakuánha, f. brazil. (port. *ipecacuanha*; sp. *ipecacuana*) amerikaansche braakwortel; indiaansche of braziliaansche purgeerwortel (inz. van *Cephaëlis ipecacuanha* Willd.).

Iphigenía, f. gr. (*Iphigéneia*) vr. naam, de dapper-geborene; Myth. de dochter van Agamemnon, die, op het punt staande van door haren vader als zoenoffer geslacht te worden, door Diana naar Tauris werd gevoerd en aldaar opperpriesteres werd in den tempel dezer godin.

Ipo, jav. vergift, z. v. a. oepas, z. boaoepas; – *akar-ipo*, giftwortel; – *lada-ipo*, giftpeper; – *ipo-batang*, boomgift (ipo-batangboom, *Antiaris toxicaria*).

ipse (*ipsa*, *ipsum*), lat., zelf; – *ipse dixit*, hij zelf heeft het gezegd (nl. Pythagoras), eene uitspraak der Pythagoristen tot staving hunner leer; vandaar in 't alg. het formulier voor het gedachtenloos napraten van de woorden van den meester; – *ipse fecit*, hij zelf heeft het gemaakt; – *ipso facto*, door de daad zelve, eigenmachtig; – *ipso jure*, door het recht zelf, van zich zelf, op zich zelf; – **ipsísme,** n. barb. lat., de zelfzucht, eigenbaat.

ir-, lat. voorlettergreep van woorden, die met *r* beginnen, z. **in.**

Irāde, f. turk. (v. 't arab. *irâdeh*, *irâdet*, wensch wil, van *râda*, wenschen, willen) 't tegenschrijven, bevelschrift, kabinetsorder van den sultan.

ira furor brevis est, lat. de toorn is eene korte razernij (citaat uit Horatius).

Iranische talen, familie van den indo-europeeschen taalstam, die met de indische talen de arische groep vormt en waartoe het Zend of Oud-perzisch, het Pehlvi of Hoeswaresch, het Parsi of Pazend, het Nieuwperzisch, het Koerdisch, het Afghaansch of Poeschtoe, het Ossetisch in den Kaukasus en het Armenisch behooren.

irascíbel, adj. later lat. (*irascibĭlis*, *e*, v. *irásci*, toornig zijn) tot toorn geneigd, prikkelbaar; – **irascibiliteit,** f. geneigdheid tot toorn, prikkelbaarheid, oploopendheid; – *ab irāto*, lat. uit toorn, in toorn opgesteld (b. v. een testament).

Irēne, f. gr. (*eirēne*, de vrede) als vr. naam: de vreedzame; Myth. de vredesgodin, de godin der eendracht of des vredes, vgl. Themis; – **irenárch,** m. vredevorst, vrederechter; in het latere rom. recht opzichter ter bewaring der rust en tot inleiding van de crimineele zaken; – **irenarchíe,** f. ambt van vrederechter; – **Irenæus,** m. mansn.: de vreedzame; – **irenæën,** pl. vredezangen; — **irenēon,** n. geschrift van vredestichting tot vereeniging der luth. en geref. kerken; – **irenika,** f. vredesleer, inz. in de theologie; – **irēnisch,** adj. vredestichtend, bemiddelend, b. v. irenische richting, theologische richting, die den strijd der uiterste partijen tracht te verzoenen; irenische schriften, zulke die godsdienst- of sectenvereeniging ten doel hebben.

Iris, f. gr., regenboog; Myth. eene maagdelijke godin, de gevleugelde godin en dienares der goden, inz. van Juno; regenboogvlies in het oog; zwaardlelie, een pronkgewas; ook een edelgesteente, welks kleuren op die van den regenboog gelijken; ook naam van eene door Hind ontdekte asteroïde; – **iris-diaphragma,** n. Phot. diaphragma (z. a.), waarvan de opening kleiner of grooter kan gemaakt worden, zooals de iris van ons oog; – **iris-druk,** m. soort van gekleurden druk op stoffen, waarbij verschillende elkander afschaduwende kleuren in elkaar schijnen te loopen; – **irisglas** n., **irissteenen,** n. pl. kristallen of kwartssteenen, die de kleuren van den regenboog vertoonen; – **iris-objectiefring,** m. Phot. ring, waarvan de opening grooter en kleiner kan gemaakt worden om de objectieven vast te zetten; – **irisvignet,** n. masker voor zacht uitloopende achtergronden van portretten met aan den binnenrand verstelbare plaatjes, zoodat de opening vergroot en verkleind kan worden; – **iridium,** n. Chem. een helder grijs, zeer hard, bros, vuurbestendig metaal, in 1803 door Tennant in het ruwe platina ontdekt; – **iridiseeren, iriseeren** (spr. *s=z*) de kleuren van den regenboog vertoonen; verweeren (van glas); – **iridankistron,** gr. of minder goed **iriankistron,** n. irishaak, haakje tot het uithalen van het regenboogvlies door eene insnede in het hoornvlies; – **iridekto-**

mie, f. 't uitsnijden van 't regenboogvlies; – **iridenkleisis,** f. inklemming van 't regenboogvlies in de hoornvliessnede; – **irideremie,** f. ontbreken van 't regenboogvlies; – **iridodyalysis,** f. Med. vorming van den oogappel door de afscheiding van den regenboog van den haarband; – **iridoptōsis,** f. uitzakking der iris; – **iridotomie,** f. insnijding in de iris; – **iritis,** f. Med. ontsteking van het regenboogvlies in het oog.

Irish stew, (spr. *airis stjoe*) eng. schapenvleesch met aardappelen en groente.

Irmenzuil, f. (oud-saks. *irminsûl*) door de oude Saksers vereerde hooge zuil, oorspr. een zinnebeeld van den god of halfgod I r m i n, later als een gedenkteeken voor Herman of Arminius, den bevrijder der Germanen, aangezien.

Iron, n. eng. (spr. *air'n*) ijzer; ook als adj. ijzeren; – *iron man* (spr. *-men*), „ijzeren man", een soort katoenspinmachine; – *iron wire* (spr. *oeair*) ijzerdraad; – *iron bricks*, pl. ijzeren plaveisel.

Ironie, fr. (lat. *ironia*, v. 't gr. *eironeia*) geveinsde of schijn-onwetendheid, om iem. daarmede te plagen of te hoonen; fijne bedekte spot, heimelijke scherts, boerterij, waarbij men het tegendeel zegt van hetgeen men meent; inz. spottende of hoonende lof; – **irōnisch,** adj. spottend, schalk, fijn schertsend of plagend, boertend; – **ironiseeren** (spr. *s=z*) barb. lat. plagen, spotten, schertsen.

irradieeren (*irradiare*; vgl. r a d i u s) bestralen; – **irradiātie** (spr. *t=ts*) f. nw. lat. bestraling, verlichting, beschijning; b. v. verschijnsel dat heldere voorwerpen op donkeren grond grooter schijnen, dan even groote en even ver verwijderde donkere voorwerpen op helderen grond; uitstralen van zenuwpijnen.

irraisonnable, adj. fr. (spr. *irèzonábl'*; vgl. r a i s o n, enz.) onredelijk, onbillijk.

irrationaal (spr. *t=ts*), lat. (*irrationālis, e*; vgl. r a t i o, enz.), beter **irrationeel** (fr. *irrationnel*), onredelijk, strijdig met het gezond verstand; Arith. onberekenbaar, wat niet volkomen juist kan uitgerekend worden, wat noch door geheele, noch door breukgetallen zuiver kan uitgedrukt worden, b. v. de vierkantswortel uit 2; i r r a t i o n e e l e v e r h o u d i n g, zulk eene, waarvan grootheden geene gemeenschappelijke maat hebben; – **irrationalisme,** n. nw. lat., 't niet gebruiken der rede, b. v. in geloofszaken; – **irrationaliteit,** f. onverstand, onredelijkheid; onberekenbaarheid.

irrecognoscibel, adj. nw. lat. (vgl. r e c o g n o s c e e r e n) niet erkenbaar, wat niet erkend behoeft te worden (b. v. eene oorkonde); – **irrecognoscibiliteit,** f. onerkenbaarheid, verwerpelijkheid.

irreconciliābel, adj. nw. lat. (vgl. r e c o n c i l i ë e r e n) onverzoenlijk; – **irreconciliabiliteit,** f. onverzoenlijkheid.

irrecordābel, adj. later lat. (*irrecordabĭlis, e*; vgl. r e c o r d e e r e n) onherinnerbaar.

irrecuperabel, adj. lat. (*irrecuperabĭlis*; vgl. r e c u p e r e e r e n) onherstelbaar, niet te vergoeden, niet weder te brengen.

irrecusābel, adj. lat. (*irrecusabĭlis, e*; vgl. r e c u s e e r e n) onverwerpelijk, onafwijsbaar; – **irrecusabiliteit,** f. nw. lat., onverwerpelijkheid, onafwijsbaarheid.

Irredenta of **Italia irredenta,** „het onverloste Italië", de **irredentisten,** een anti-Oostenrijksche, uit radicale, republikleinsche en sociaal-democratische elementen bestaande vereeniging, wier streven is alle landen, waar de bevolking grootendeels italiaansch spreekt (Triëst, Tessino, Nizza, Malta, Corsica) met het koninkrijk Italië vereenigd te zien.

irredimibel, adj. nw. lat. (vgl. r e d i m e e r e n) niet los te koopen, onaflosbaar.

irreducibel en **irreductibel,** adj. nw. lat. (vgl. r e d u c e e r e n) niet terugvoerbaar, onherleidbaar, onherstelbaar.

Irrefléxie, f. nw. lat. (vgl. r e f l e x i e) onberadenheid, onbedachtzaamheid, gebrek aan overleg.

irreformābel, adj. later lat. (*irreformabĭlis, e*; vgl. r e f o r m e e r e n) onveranderlijk, onverbeterlijk; – **irreformabiliteit,** f. nw. lat. onverbeterlijkheid, onveranderlijkheid.

irrefragābel, nw. lat. (vgl. r e f r a g e e r e n) onwederlegbaar, onomstootelijk, onwedersprekelijk, onverwerpelijk; – **irrefragabiliteit,** f. onwederlegbaarheid enz.

irrefutābel, lat. (*irrefutabĭlis, e*; vgl. r e f u t e e r e n) onwederlegbaar.

irregenerābel, adj. nw. lat. (vgl. r e g e n e r e e r e n) niet weder te telen, niet weder voort te brengen.

Irregenitus, m. nw. lat. (v. *genĭtus*, geboren, van *genĕre*, *gignĕre*, telen, baren) niet-wedergeborene, onverbeterde.

irregulier, adj. fr. (spr. *iregu-ljé*) of **irregulair,** nw. lat. (i r r e g u l a r i s, vgl. r e g u l a i r, ond. r e g e l) onregelmatig, van den regel afwijkend; regelloos, onordelijk; – i r r e g u l a i r e p o l s, ongeregelde polsslag; – i r r e g u l a i r e s o l d a t e n, ongeregelde troepen, die noch in kleeding en uitrusting, noch in tucht met het overig deel van het leger overeenkomen; – *verba irregularia*, pl. onregelmatige of afwijkende werkwoorden; – **irregulariteit,** f. onregelmatigheid; regelloosheid, wanorde; in de Kath. kerk: wijdingsbeletsel.

irrelatief, adj. nw. lat. (vgl. r e l a t i e f) zonder betrekking, op zich zelve, onverbonden.

irrelevánt, adj. nw. lat. (vgl. r e l e v e e r e n) onbeduidend, nietig; – **irrelevantia** (spr. *t=ts*) n. pl. onbeduidende, nietige voorwerpen, nietigheden.

Irreligie en **irreligiositeit,** f. later lat. (*irreligio* en *irreligiosĭtas*; vgl. r e l i g i e) ongodsdienstigheid; ongeloof, godvergetenheid, roekeloosheid; – **irreligiëus,** (lat. *irreligiósus, a, um*) ongeloovig; strijdig met de voorschriften der religie, ongodsdienstig, goddeloos.

irremeābel, adj. lat. (*irremeabĭlis, e*, v. *remeāre*, terugkeeren) wat niet weder te brengen is, niet kan terugkeeren.

irremediābel, adj. lat. (*irremediabĭlis, e*; vgl.

remedium, enz.) onherstelbaar, onheelbaar, niet te verhelpen.

irremissibel, adj. nw. lat. (vgl. r e m i t t e e r e n) onvergeeflijk, niet kwijt te schelden.

irremonstrabel, adj. nw. lat. (vgl. r e m o n s t r e e r e n) niet wederlegbaar, waartegen zich niets laat inbrengen.

irremovibel, adj. nw .lat (vgl. r e m o v e e r e n) onafzetbaar; onveranderlijk.

irremunerabel, adj. lat. (*irremunerabĭlis, e,* vgl. r e m u n e r e e r e n) onbeloonbaar, onvergeldbaar.

irreparăbel, adj. lat. (*irreparabĭlis, e*; vgl. r e p a r e e r e n) onvergoedbaar, onherstelbaar, niet weder te brengen.

irrepeeren, lat. (*irrepĕre,* v. *repĕre,* kruipen) insluipen, iets door kuiperij verkrijgen; – **irréptie** (spr. *t=s*) f. (later lat. *irreptĭo*) insluiping, verwerving door insluiping.

irreplicăbel, adj. nw. lat. (vgl. r e p l i c e e r e n) niet te beantwoorden.

irreposcíbel, adj. later lat. (*irreposcibĭlis, e*; vgl. r e p o s c e e r e n) niet terug te vorderen.

irreprehensíbel, adj. lat. (*irreprehensibĭtis, e*; vgl. r e p r e h e n d e e r e n) onstraffelijk, onberispelijk, onverwerpelijk.

irrepressibel, adj. nw. lat. (vgl. r e p r i m e e r e n) niet onderdrukbaar.

irreprochable, adj. fr. (spr. *irreprosjàbl'*; vgl. r e p r o c h e, enz.) onberispelijk, onbesproken.

Irreptie, z. ond. i r r e p e e r e n.

irresistíbel, adj. nw. lat. (vgl. r e s i s t e e r e n) onwederstaanbaar; – **irresistibiliteit,** f. onweerstaanbaarheid.

irresoluut, adj. nw. lat. (vgl. r e s o l v e e r e n, enz.) besluiteloos, weifelend, wankelend, onbesloten, aarzelend; – *irresolúto*, it. (spr. *ierezoloeto*) Muz. weifelend, minder afgemeten; – **irresolútie** (spr *t=ts*) f. nw. lat. besluiteloosheid, wankelmoedigheid, weifeling.

Irrespéct, m. nw. lat. (vgl. r e s p e c t ond. r e s p i c i ë e r e n) oneerbiedigheid; – **irrespectueus,** adj. oneerbiedig.

irrespirabel, adj. later lat. (*irrespirabĭlis, e*; vgl. r e s p i r e e r e n) tot inademen ongeschikt, b. v. zoodanige lucht; – **irrespirabiliteit,** f. ongeschiktheid tot inademen.

irresponsăbel, adj. nw. lat. (vgl. r e s p o n d e e r e n) onverantwoordelijk; – **irresponsabiliteit,** f. onverantwoordelijkheid.

irreverént, adj. lat. (*irrevĕrens,* v. *reverēri,* vereeren) oneerbiedig; – **irreveréntie** (spr. *t=ts*) f. (lat. *irreverentĭa*; vgl. r e v e r e n t i e) oneerbiedigheid, geringschatting.

irreversibel, adj. niet omkeerbaar, gezegd van een verorderingsproces, waarbij de eindtoestand niet meer kan veranderd worden in den begintoestand.

irrevocăbel, adj. lat. (*irrevocabĭlis, e*; vgl. r e v o c e e r e n) onherroepelijk, niet terug te nemen; – **irrevocabiliteit,** f. nw. lat. onherroepelijkheid.

irrevolutionnair, adj. nw. lat. (vgl. r e v o l u t i e, ond. r e v o l v e e r e n) niet oproerig, niet omwentelingsgezind, tegen de revolutie en hare beginselen gekant, met de revolutionnaire grondstellingen strijdig.

irrideeren, lat. (*irridēre,* van *ridēre,* lachen) uitlachen, bespotten, beschimpen, hoonen; – **irrisie,** (f. lat. *irrisĭo*) 't uitlachen, belachen, beschimping enz.

irrigeeren, lat. (*irrigāre,* v. *rigāre,* bewateren) bevochtigen, besproeien, bevloeien; bespuiten, inspuiten; – **irrigătie** (spr. *t=ts*) f. (*irrigatĭo*) bevochtiging, besproeiing, bevloeiing, besprenkeling; inspuiting; – **irrigatorisch,** adj. nw. lat. (*irrigatorius*) tot bevochtiging enz. dienende; – **irrigateur, irrigátor,** m. spuit met een buis tot (zelf)klysteeren, een soort c l y s s o p o m p e (z. ald.).

Irrisie, z. ond. i r r i d e e r e n.

irriteeren, lat. (*irritāre*) opwekken, prikkelen, aanzetten, vertoornen, verbitteren, boos maken, ergeren; – **irritans,** n., pl. **irritantia** (spr. *ti=tsi*) Med. prikkelende middelen; – **irritabel,** adj. (lat. *irritabĭlis, e*), prikkelbaar, licht te vertoornen, licht geraakt; – *genus irritabile* (*vatum*), het prikkelbare geslacht (der dichters); – **irritabiliteit,** f. prikkelbaarheid, inz. der zenuwen; opwekbaarheid, lichtgeraaktheid; – **irritamént,** n. (*irritamentum*) prikkelend middel, prikkel; – **irritatie** (spr. *tie=tsie*) f. (*irritatĭo*) prikkeling, 't gaandemaken, opwekken tot toorn, verbittering; – **irritatief,** nw. lat. prikkelend, opwekkend, aanzettend.

irroboreeren, lat. (*irroborāre*; vgl. r o b o r e e r e n) Jur. sterken, versterken.

irrogeeren, lat. (*irrogāre,* van *in* en *rogare,* vragen, verzoeken, inzonderheid officieel aanvragen, opdragen) opleggen, toekennen (inz. straf); – **irrogatie** (spr. *t=ts*) f. (*irrogatio*) Jur. oplegging of toekenning eener straf, strafoplegging.

Irroratie (spr. *t=ts*), f. nw. lat. (v. 't lat. *irrorāre,* bedauwen, v. *ros,* dauw) bedauwing; Med. besprenging, bevochtiging, bedruiping.

irrumpeeren, lat. (*irrumpĕre*; vgl. r u m p e e r e n) inbreken, vijandig invallen, indringen; – **irrúptie** (spr. *t=s*) f. (*irruptio*) inval, overval, inrukken van den vijand in een land.

Irus, m. gr. (*Iros*) naam van een bedelaar op het eiland Ithaka in de Odyssea van Homerus; vandaar arme, straatarme, bedelaar.

Irvingianen, m. pl. aanhangers der dweepzieke christen-secte in Engeland en Pruisen, door I r v i n g (gest. 1834) gesticht, welke de redding van het menschdom van zijne zondigheid alleen voor mogelijk houdt door eene wederverschijning van Christus op aarde en eene nieuwe uitzending van apostelen; – **irvingianisme,** n. leer van dien dweper.

is, pron. lat. deze, hij (vgl. id.)

Isa of Issa, d. i. Jezus (in den Koran).

Isaak, m. hebr. (*Jis-châk,* de spotter, v. *sachâk,* lachen, spotten; gr. *Isaák*) mansn.: kind der vreugde, vreugdezoon.

Isabelle, f. vr. naam (sp. *Isabel, Isabela,* van 't hebr. *isebel,* Isebel, koningin van Israël 917—897, van *i*, niet, en *sebel,* beslaping) de ongerepte, niet-ontmaagde, kuische = A g n e s; – **isabelle-**

kleur, bruinachtig gele kleur (naar de prinses I s a b e l l e genoemd, die, zegt men, bij gelegenheid der belegering van Ostende (1601) eene gelofte had gedaan, haar hemd niet eerder uit te trekken, dan na de inneming dier stad, welke eerst drie jaar later plaats greep, zoodat gezegd kleedingstuk toen die kleur had aangenomen); - **isabél, isabélkleurig, isabélgeel,** adj. geelachtig wit of bruinachtig geel, lichtgeel, inz. van het haar van paarden.

isadélphisch, adj. gr. Bot. met in twee gelijke bundels verbonden meeldraden.

Isaga, m. turk. opperkamerheer van den sultan, die het opzicht heeft over de pages.

Isagōge, f. gr. (*eis-agōgē*, van *eisägein*, invoeren) invoering, inleiding in eene wetenschap; - **isagōgisch,** adj. inleidend; - **isagogika, isagogiek,** f. inleidingskunst, inleidende wetenschap; - **isagogikon** of **isagogicum,** n. intreegeld.

Isagoon (fr. en eng. *isagone*) **isagōnisch,** adj. onregelm. voor i s o g o o n, i s o g o n i s c h, z. ald.

Isäi, m. hebr. een burger te Bethlehem en vader van koning David; vandaar **isaïde** m. een zoon van Isäi, de bijnaam van David, (zie J e s s e).

Isametrálen, pl. lijnen van gelijke afwijking van de normale maandelijksche warmte.

Isano(r)malen, f. lijnen, die plaatsen op de aardoppervlakte verbinden, welke een gelijk aantal graden van hun gemiddeld breedteklimaat afwijken.

Isard, m. fr. (spr. *izâr*; catal. *isart* en *sicart*) soort gemzen in de Pyreneeën.

isánthisch, adj. gr. Bot. met volkomen gelijke bloemen.

isarithmisch, adj. gr. (van *īsos*, gelijk, en *arithmós*, getal) gelijktallig, uit gelijke getallen bestaande.

Isätis, f. gr. (*isátis*) plantengeslacht, waartoe de weede (*Isatis tinctoria*) behoort; - **isatine,** f. gesublimeerde indigo; - **isatōdes** (scil. *bilis*), f. blauwe, scherpe, bedorven gal.

Isba, f. russ. boerenwoning.

Isch, m. (joodsch-duitsch) man; - **ischad,** vrouw.

Ischæmie, f. gr. (v. *ischein*, houden, stuiten, en *haima*, bloed) Med. 't stillen of stelpen eener bloedvloeiing of bloedstorting; - **ischæmon,** n. bloedstillend middel; - **ischidrōsis,** f. gr. (v. *hidrōs*, zweet) Med. onderdrukking van het zweet of de huiduitwaseming; - **ischidrōtisch,** adj. zweet onderdrukkend; uit onderdrukking van zweet ontstaan.

Ischion, n. gr. Anat. heup, heupbeen; - *os ischii*, n. lat.-gr. of enkel **ischion,** zitbeen; - **ischiadie, ischiágra, ischialgie** en **ischias,** f. gr. Med. heuppijn, heupwee, lendepijn, lendejicht; - **ischiádisch,** adj. tot het zitbeen behoorende; - **ischiátisch,** adj. tot de heup behoorende; - **ischiatocēle** of liever **ischiocēle,** f. breuk door de zitbeen-insnijding.

Ischnophoon, m. gr. (van *ischnós*, mager, dun, en *phonē*, stem) die eene zwakke stem, ook die eene zeer fijne stem heeft; - **ischnophonie,** f. zwakheid of fijnheid van stem; - **ischnótis,** f. Med. magerheid, dorheid.

Ischoblennie, f. gr. (v. *ischein*, weerhouden) Med. onderdrukking eener ziekelijke slijmafscheiding; - **ischocœlie,** f. buikverstopping, trage darmontlasting; - **ischogalaktie,** (spr. *t=s*) f. onderdrukte zogafscheiding; - **ischolochie,** f. onderdrukking van de kraamzuiveringen;- **ischomenie,** f. onderdrukking der maandstonden; - **ischophonie,** belette gebrekkige, licht stamelende spraak;- **ischopyōsis,** f. onderdrukking van etter; - **ischurie,** f. onderdrukte waterloozing bij hysterie b. v.; - **ischuretische middelen** (*ischuretica*), pisstoppende middelen, middelen tegen den pisvloed.

Isegorie, f. gr. (v. *īsos*, gelijk, en *agoreúein*, openlijk spreken) gelijke vrijheid of gelijk recht om openlijk in staats- of rechtszaken te spreken en te stemmen; vandaar ook gelijkheid der burgerlijke rechten, der vrijheid in 't algemeen.

Isegrim, z. i z e g r i m.

Iselotte, z. v. a. I z e l o t t e (z. ald.).

isentrópisch, adj. gelijk van entropie, gezegd van veranderingsprocessen, waarbij de e n t r o p i e (z. a.) niet verandert.

is fecit qui prodest, lat. hij heeft het gedaan, wien de daad tot voordeel strekt.

Isfendiar, m. arab. schutsengel der vrouwelijke kuischheid.

Isieten, m. pl. aanhangers van I s a M e r d a r d, die den goddelijken oorsprong van den Koran ontkende.

Isis, f. egypt. godin, gemalin van O s i r i s, oorspr. vereerd als het zinnebeeld van de voortbrengende natuurkracht der aarde (overeenstemmende met de gr. D e m e t e r) en als uitvindster van vele kunsten, later ook als maangodin beschouwd en met de vergode grieksche I o verwisseld; Astron. een door Pogson in 1856 ontdekte asteroïde; - **isēum,** n. gr. (*Iseion*) Isistempel; - **Isidōrus,** m., **Isidōra,** f. gr, mans- en vr. naam: eig. geschenk van Isis, in wier schoot men, naar de egypt. myth., eeuwige rust vond.

Isjakoe, z. s j a k o e.

Iskariotisme, n. hebr. lat. (van Judas Iskariot, den verraderlijken discipel van Jezus) manier van Iskariot, veile verraderij.

Iskénder, m. perz. mansn. Alexander.

Islam, m. arab. (*islâm*, van *salama*, zich aan iemand overgeven, onderwerpen, inz. zich aan God overgeven) eig. overgave aan God of aan het ware geloof; benaming van den mohamedaanschen godsdienst; ook met een lat. uitgang: **islamisme.**

Island, Isle, zie î l e.

Ismäël, m. hebr. (*Jischmaél*) mansn.: eig. God (*él*) hoort (*jischmâ*, van *schama*, hooren); - **Ismaëlieten,** m. pl. nakomelingen van Ismaël, den zoon van Abraham, de Arabieren; een mohamedaansche secte in Perzië en Syrië, in de 12de eeuw zoo genoemd, omdat zij beweerden, dat de nakomelingen van den khalif Ali, en bepaaldelijk van zijn kleinzoon I s m a ë l, de rechtmatige erfgenamen van het khalifaat waren. Zij maak-

ten zich inz. ge...eesd door de vorstenmoorders, die zij uitzonden, en werden ook H a s j i s j i m genoemd, waaruit A s s a s s i j n e n (z. ald.) ontstaan is.

Ismag, m. turk. tulband voor vrouwen, uit doeken bestaande.

Isobaren of **isobarométrische lijnen,** f. pl. gr. (van *îsos, e, on*, gelijk) lijnen door plaatsen getrokken, waar de luchtdruk gelijk is (d. i. met gelijke jaarlijksche gemiddelde der barometrische veranderingen); – **isocheimale lijnen** of **isochiménen,** z. i s o t h e r m i s c h; – **isocalórisch,** met constante warmtemenging; – **isochorisch,** met gelijke dichtheid, met constant volume; – **isochromātisch,** adj. gelijkkleurig; – i s o c h r o m a t i s c h e b r i l l e n, brillen die voorzien zijn van toeslaande platte glazen vóór de gekleurde glazen; – *i. platen*, Phot. soort kleurgevoelige platen; – **isochróne** of t a u t o c h r ó n e, f. Math. lijn van den gelijktijdigen val, eene bijbenaming der cycloïde (z. ald.); – **isochrónisch,** adj. gelijk langtijdig, even langdurend, gelijkdurend, in even lange tijden volgend; – **isochronisch paracentrische lijnen,** zulke c u r v e n, volgens welke een lichaam, door eene zekere kracht gedreven, een gegeven punt in gelijke tijden even veel nadert of zich daarvan verwijdert; – **isochronísme,** n. gelijke tijdduur, gelijkdurigheid, b. v. van de onrustslingeringen in een horloge; – **isodomum,** n. pl. **-a,** gebouw uit regelmatige, even groote steenen; – **isodynamie,** f. gelijkkrachtigheid, gelijkheid van beteekenis, gelijkgeldendheid; – **isodynámisch,** adj. gelijkkrachtig, gelijkbeduidend; – **isodynamische lijnen,** lijnen, welke die plaatsen der aarde verbinden, waar de kracht van het aardmagnetisme even groot is; – **isogeothérmisch,** adj. (eene lijn) over alle altijd even warme punten der aarde getrokken; – **isogoon,** m. gelijkhoek, veelhoek met enkel gelijke hoeken; – **isogōnisch,** adj. gelijkhoekig; – **isogonische lijnen,** lijnen, welke die plaatsen der aarde verbinden, waar men dezelfde d e c l i n a t i e (z. ald.) der magneetnaald waarneemt, zie a g o n e; – **isographie,** f. gelijkschrift, z. v. a. f a c s i m i l e; – **isográphisch,** adj. gelijk geteekend, eveneens teekenend (z. p r o j e c t i e); – **isogyren,** pl. curven in het convergente licht van gelijke polarisatierichting; – **isohalinen,** pl. lijnen, die plaatsen van gelijk zoutgehalte in de zeeën aangeven; – **isohýpsen,** f. pl. lijnen, die de punten verbinden van gelijke hoogte boven de zee (om trapsgewijs de verheffing van den bodem op gebergtekaarten aan te wijzen); – **isoklinische lijnen** of **isoclinen,** lijnen, over die plaatsen der aarde, waar de i n c l i n a t i e (z. ald.) der magneetnaald gelijk is; – **isokōlon,** n. Log. gelijkheid der leden in eenen volzin.

Isoformpoeder, n. ontsmettend poeder (een jodiumpreparaat); – **isoform-pasta,** een oplossing van het poeder in glycerine.

Isola, f. it. (= lat. *insŭla*, mid. lat. *insōla*) het eiland, b. v. *Isola bella*, het schoone eiland (een der borromeïsche eil.); – *I. déi Pescatori*, de Visscherseilanden (bij Italië); – *I. grossa*, het groote eiland (op het dalmatische kust); – **isoleeren** (it. *isolāre*, fr. *isoler*) verenkelen, afgezonderd plaatsen, buiten verbinding zetten, afzonderen; Phys. een lichaam van alle verbinding met elektrisch geleidende lichamen uitsluiten, of het met enkel niet-geleiders omgeven; – g e ï s o l e e r d, adj. vrij, enkel of alleen staande, afgezonderd, afgescheiden, eenzaam, op zich zelf levende; onafhankelijk, buiten aanraking; – **isolar-plaat,** f. Phot. plaat met de kleur tusschen het glas en de emulsie, die de doorgelaten lichtstralen tegenhoudt en in het zuurfixeerbad haar kleur verliest; – **isoleering** of **isolātie** (spr. *t=ts*) f. barb. lat. afzondering, vereenzaming; – **isolatie-muur,** m. muur met ledige tusschenruimte ter afvoering van vochtigheid of warmte, spouwmuur; – **isoleerstelsel,** n. in strafgebouwen: inrichting, waarbij de gevangenen afzonderlijk in cellen opgesloten worden; – **isolātor,** m. nietgeleider der elektriciteit b. v. glas, hars; – **isolateur,** m., z. v. a. i s o l e e r p o t; – **isolatorium,** n. of **isoleerstoel,** of fr. **isoloir,** m. (spr. *loár*) afscheidings- of afzonderingstoel, in de leer der elektriciteit; – **isoleerpot,** m. i s o l a t e u r, afzonderingshoedje bij telegrafen (inz. aan de palen); – **isolotta,** f. it. (vgl. i s o l a eilandje.

Isomerie, f. gr. (van *îsos, e, on*, gelijk, en *méros*, deel) Arith. de gelijkdeeling, terugvoering van verscheiden breuken tot denzelfden noemer; gelijk aandeel; gelijk recht; – **isomérisch,** adj. gelijkdeelig, gelijk gedeeld; – i s o m e r i s c h e l i c h a m e n, Chem. zulke, die bij gelijke chemische samenstelling toch verschillende uitwendige eigenschappen hebben; – **isometrie,** f. meting naar gelijke deelen; – **isométrisch,** adj. gelijkmetend, gelijke maat of gelijke uitgebreidheid hebbende; – **isomórph,** adj. (van *morphē*, gedaante) van dezelfde gedaante; – i s o m o r p h e s u b s t a n t i ë n, stoffen van verschillenden aard, die bij gelijken kristalvorm de eigenschap hebben, om zich in verbindingen te kunnen oplossen zonder den kristalvorm daarvan te veranderen; — **isomorphisme,** n. gelijke gestalte bij verschillende chemische samenstelling; – **isomorphie,** f. gelijkvormigheid, overeenkomst van gedaante; – **isomotórisch,** adj. met constante snelheid; – **isonomie,** f. (van *nómos*, wet) gelijkheid der wetten, wetgelijkheid; — **isonómisch,** adj. gelijkwettig, in allen opzichte gelijk in rechten.

Isop, z. H y s s o p.

Isopathie of **isopathiek,** f. gr. (van *îsos, e, on*, gelijk en *páthos*, z. ald.) geneeskundige leer der gelijke stoffen; – i s o p a t h i e k d e r b e s m e t t i n g e n, d. i. gewaande eigenaardigheid van aanstekende ziekten, dat zij in haar eigen smetstoffen middelen tot hare genezing zouden bevatten; – **isopáthisch,** adj. met de gelijke ziektestof (genezen); – **isoperimetrie,** f. gelijkheid van omtrek; — **isoperimétrisch,** adj. van gelijken omtrek; – **isophōnisch,** adj. met gelijke stem, met een stem van denzelfden omvang, gelijkstemmig; – **isopiëstisch,** adj. met gelijken druk; – **isopleuron,** n. gelijkzijdige

figuur; – **isopolitíe,** gelijkheid van staatsburgerlijke rechten; – **isopolitisch,** adj. burgerlijk gelijk, met gelijke burgerrechten; – **isopsēphische verzen,** (v. *psēphos*, steentjes tot berekenen, cijfers) verzen, welker letters, als cijfers beschouwd, een en hetzelfde getal vormen; – **isopyknisch,** adj. met gelijke dichtheid, met constant volume; – **isorrhachien,** pl. verbindingslijnen der plaatsen met gelijken vloedtijd, (eng. *cotidal lines*); – **isorrhopastīka** of **isorrhopie,** f. evenwichtsleer; – **isorrhopisch,** adj. tot de evenwichtsleer behoorende; – **isoskélisch** (van *skélos*, n. dij) gelijkbeenig (van hoeken en driehoeken); – **isosthenie,** f. gelijkkrachtigheid, gelijke lichaamskracht; – **isotachen,** pl. gr. (*isos*, gelijk, *tachus*, snel), lijnen van gelijke snelheid (van vloeistoffen in buizen, kanalen enz.); – **isothérmisch,** adj. even warm, van gelijken warmtegraad; – **isothermische lijnen** of **isothérmen,** lijnen op de aarde, door zulke plaatsen getrokken, die een gelijken gemiddelden warmtegraad hebben; – **isotherāle lijnen** of **isothéren** en **isocheimāle lijnen** of **isochiménen** (v. *théros*, zomer en *cheima*, winter) lijnen, die door plaatsen van gelijke gemiddelde zomer- en wintertemperatuur zijn getrokken; – **isotónisch,** adj. gelijkklinkend, ook: van gelijke osmotische kracht op het oplossingsmiddel (water), gezegd van oplossingen; – **isotroóp,** adj. naar alle richtingen gelijk zijnde (van lichamen).

Ispráwnik, m. russ. (v. *isprawljátj*, verbeteren, in orde brengen, van *prawüj*, recht, juist = lat. *probus*, ned. b r a a f) landpolitiemeester, hoofd der landelijke politie.

Israël, m. hebr. (*Jisraêl*, v. *sarah*, strijden en *êl*, God) eig. strijder Gods; 1) latere naam van Jakob den aartsvader; 2) het rijk van Israël, zoowel in 't algemeen voor het joodsche volk, alle nakomelingen van Abraham, als inz. voor het na Salomo van het rijk afgescheiden en tegenover Juda staande koninkrijk van Israël met de hoofdstad Samaria; – **Israëliet,** m. nakomeling of lid van het joodsche volk.

Issa, zie I s a.

Issue-departement, n. eng. (spr. *isjóe-depârt'-ment*) afdeeling der eng. bank, die met de uitgifte der banknoten belast is.

Istābili emiri, m. turk. (vgl. e m i r en s t a b u l u m) stalmeester.

Istævōnen (v. *Isto*, d. i. Wodan) de naam van een der 3 takken der Germanen (vgl. I n g æ v o n e n), waartoe de Goten met de Gepiden, de Burgundiërs, Variners en Semmonen behoorden.

Isthmus, m. gr. (*isthmós*) eig. hals, keel, gorgel, enge ingang; vandaar: landengte tusschen twee zeeën; inz. naam van de landengte van Korinthe; vandaar **isthmische spelen,** plechtige gr. oefeningsspelen, kampoefeningen enz., die om de 3 tot 5 jaren op de landengte van Korinthe gevierd werden; – **isthmītis,** f. Med. ontsteking van de keel; – **isthmorrhagie,** f. bloeding uit de vaten van de keelengte.

Iswótsjtsjik, m. russ. (v. *iswositj*, voerman zijn) huurkoetsier, vigelantekoetsier.

it., z. *item.*

Itacisme, n. gr. uitspraak der grieksche η als **i**, zooals zij door R e u c h l i n, in overeenstemming met de uitspraak der Nieuw-Grieken, werd aangenomen; in tegenst. met het **etacisme** of de door E r a s m u s verdedigde uitspraak der η als *è*; – **itacist,** m. aanhanger van het itacisme.

ita est, lat. zoo is het, zoo staat het.

Itakolumiet, n. soort wit kwartsgesteente (van den berg Itakolumi in Brazilië), ook in Transvaal ontdekt.

Itāla, f. lat. oudste latijnsche (eig. italiaansche) bijbeloverzetting, waaruit de V u l g a t a ontstond.

Italia irredenta, z. i r r e d e n t a.

Italiaan, (v. 't is. *Italiáno*) of **Italiër,** m. bewoner van Italië (lat. *Italĭa*, d. i. oorspr. runderland, van 't gr. *italós*, rund); – **italiaansch boekhouden,** n. dubbel boekhouden; – **italianiseeren** (spr. $s=z$) italiaansch maken, veritaliaanschen; – **italianisme,** italiaansch spraakeigen, eigenaardigheid in uitdrukking of in de woordvoeging der ital. taal; – **italianissimo,** m. (pl. **italianissimi**) ital. ijverigste en meest besliste, in hun eischen om de vrijheid van Italië het verst gaande Italianen, dwepers met Italië; – **italioot,** m. gr. (*italcótès*) Italiaan, oorspronkelijke bewoner van Italië, inz. van Groot Griekenland; – *italicus, a, um*, lat. Bot. italiaansch; – **italique,** f. fr. (spr. *-liék'*) schuin liggende lat. drukletter, door Aldus Manutius uitgevonden, c u r s i e f; – **italische school,** in de gesch. der wijsbegeerte: p y t h a g o r e ï s c h e s c h o o l.

Italia farà da se, it. Italië zal het zelf doen, d. i. heeft niemands hulp noodig.

ite, lat. gaat! z. m i s s a ond. m i s.

item, lat. of afgek. *it.*, insgelijks, desgelijks, evenzoo, verder, ook.

itereeren, lat. (*iterāre*, v. *itĕrum*, weder, nogmaals) herhalen; – **iteratie** (spr. *tie* = *sie*) f. (*iteratio*) herhaling; – **iteratief,** adj. later lat. herhaald, herhaaldelijk; – **iteratívum,** n. herhalingswoord, z. v e r b u m; – *iteretur*, het worde herhaald (op recepten).

Itinerarium, n. lat. (van *iter*, genit. *itinĕris*, weg, reis) reisboek, reisbeschrijving; aan R. Kath. geestelijken op reis voorgeschreven gebed (*itinerarium clericōrum*); – **itinerárch,** m. opzichter over de wegen.

itio in partes, f. lat. (woordel. het gaan in deelen of partijen) in den oud-rom. senaat: het stemmen door zich te plaatsen bij diengene, wiens meening men toegedaan is; het stemmen naar afzonderlijke partijen, inz. eertijds op de duitsche rijksdagen het afzonderlijke stemmen der R. Kath. en der Evangelischen in godsdienstzaken.

Itsjoglans, z. i c h o g l a n s.

Ittur sopherim, hebr. weglating der schrijvers (z. s o p h e r), tekstplaats in den hebr.

bijbel, waar een letter of woord is weggelaten.

Ityphállus, m. gr. amulet in de gedaante van een p h a l l u s (z. ald.).

Iūlus, m. gr. (*iūlos*, eig. melkhaar) bloemkatje; — **iulophónisch,** adj. bloemkatjes dragende, zooals b. v. de hazelnotestruik.

Iveor, z. e l p e n b e e n; - **ivoriet,** n. (v. het eng. *ivory*, fr. *ivoiry*, i v o o r) in Amerika uitgevonden, witte massa, waarop met potlood of inkt geschreven en het geschrevene met een vochtig lapje weder uitgewischt kan worden; ook wel surrogaat v. ivoor.

Ivresse, f. fr. (van *ivre* = lat. *ebrius*, dronken) dronkenschap, bedwelming, roes, opgewondenheid, dronkenschap; — **ivrogne,** m. (spr. *wroñje*) dronkaard, zuiper.

Iwan, russ. z. v. a. J o h a n n e s (z. ald.).

Ixeutika, ixeutiek, f. gr. (van *ixós*, z. ald., *ixeúein*, vogels vangen) vogelvangst, inz. met lijmstangen of -roetjes.

Ixīa of **ixie,** f. gr. pronkgewas met bolwortels, van verscheiden schoone soorten, het eerezwaard, de engelsche zwaardlelie; Med. aderbreuk, aderspat.

Ixīon, m. gr. Myth. koning der Lapithen in Thessalië. Jupiter vergunde hem, aan de godentafel deel te nemen; doch hier ontvlamde hij voor Juno, die hem echter bedroog en in plaats van zich zelve eene wolk liet omhelzen, uit welke omhelzing de Centauren zijn voortgekomen. Jupiter slingerde hem voor dit misdrijf in den Tartarus, waar hij hem met slangen aan een rad liet boeien, dat eeuwig door den stormwind met hem wordt omgedreven.

Ixóre, f. struikgewas uit Oost-Indië, door Linnæus zoo genoemd, omdat de bewoners der kust van Malabar den tempel van hun god I x o r a of I s o r a met dezen struik versierden.

Ixos, m. gr. (*ixós*) mistel, marentak; daaruit bereide vogellijm.

Izār, m. witte doek, waarin de oostersche dames zich hullen, sluier.

Izari, m. (vgl. a l i z a r i) oostersche meekrap; - **izaries,** een oostindisch katoenen weefsel.

Ized, m. goede genius in den godsdienst van Zoroaster.

Izegrim, IJzegrim, m. (oudhoogd. *Isangrīm*, d. i. ijzeren helm, waarmede men zich voorstelde, dat hij voorzien was) naam van den wolf in de duitsche dierenfabel, inz. in den R e i n a e r t d e V o s; vandaar een wolfachtig of wreed mensch; ook eigenzinnig, gemelijk mensch, knorrepot.

Izelotte, f. (vgl. poolsch *zloty*, gulden, v. *zloto*, goud) turk. zilvermunt, bijna = 60 cts.; ook z l o t a geheeten.

J.

J. chemisch teeken voor j o d i u m, j o d; - *Jac.* = Jacobus (brief van den apostel); - *J. C.* of *J. Chr.*, verk. van Jezus Christus; - *J. d. W.* = jaar der wereld; - *Jer.* = Jeremia (het boek van den profeet); - *Jes.* = Jesaja (het boek van den profeet); - *Jhr.* = Jonkheer; - *j.l.* = jongstleden; - *J. n. C.* = jaar na Christus; - *J. N. R. J.* = *Jesu Nazarēnus Rex Judeorum*, z. J e z u s; of ook = *justum necare reges Italiae*, z. j u s t u s; - *Joh.* = Johannes (het evangelie en de brieven); - *Jos.* = Josua (het boek van); - *jr.* = jaar; - *J. u. C.*, *J. u. D.* en *J. u. L.*, z. ond. *jus*; - *ICtus*, z. j u r i s c o n s u l t u s; - *jun.*, z. j u n i o r; - *J. v. C.* = jaar vóór Christus.

Jábiroe, m. braz. moerasvogel in Z.Amerika, op den reiger gelijkende, maar veel grooter, brazil. strandlooper.

Jabloehkoff-kaars, El. kaars in een booglamp, naar den uitvinder genoemd, bestaande uit 2 koolstaven die op 3 m.M. naast elkaar staan en ertusschen een isoleerende stof (c o l u m b i n e z. a.).

Jabot, m. fr. (spr. *zjabó*; eig. krop der vogels) borststrook, hemdstrook aan een mansoverhemd.

Jaca of **jacka,** m. broodboom in Oost-Indië; ook de naam van het kwade beginsel of den boozen geest bij de bewoners van Ceylon.

Jacana, m. brazil. moerasvogel in W.Indië, Brazilië enz., die op het waterhoen gelijkt.

Jacapa, m. zuid-amerik. zilversnavel, roodborst-meerle in W.Indië.

Jacara, m. zuid-amerik. brazil. krokodil, die naar muskus riekt.

Jacaránda, f. brazil. soort van zuid-amerik. boomen, op de acacia's gelijkende, met groote klokvormige bloemen, inz. de brazil. j a c a r a n d a, welke het j a c a r a n d a-h o u t voor fijn schrijnwerk oplevert.

Jacēa, f. nw.lat. (it. *jacea*) vlokbloem, wilde amberbloem; - *jacēæ herba*, f. gedroogd drieeenigheidskruid, stiefmoedertje, eene plant, die bij wijze van thee als een zacht afvoerend middel gebruikt wordt.

jacént, lat. (*jácens*, v. *jacēre*, liggen) liggend, verlaten, onbeheerd, b. v. een zoodanig goed; - *jacens hereditas*, z. ond. *heres.*

Jachmak, liever **jaschmak** (z. ald.).

Jack, m. eng. (spr. *dzjek*) eig. verklw. van den eng. naam J o h n, Johannes; Hans, Hansje; scheldnaam der eng. matrozen (*Jack tār*, Jan Teer); - *old* (spr. *oold'*) *jack*, in de matrozentaal: de Britsche vlag; - *jack-of-all-trades* (spr. *-treedz'*) iemand, die overal voor te gebruiken is; - *jack-an-apes* (spr. *-eeps*), Jan Aap; - *jack pudding*, hansworst.

Jaco, m. de aschgrauwe papegaai in Guinea, het Kongogebied enz.; ook de japansche aartspriester, **Jacco, Jacko.**

Jacōbus, Jacob, Jakob, hebr. mansn.: Gen. 27, 38, de hielhouder, nakomer, nageborene (van *âkêb*, hiel, volgens den bijbel: omdat hij als tweede tweelingzoon van Isaäk bij de geboorte Esau aan den hiel vasthield; volgens de nieuweren oneig. voor b e d r i e g e r, van *akâb*, iemand bij den hiel houden, om hem te doen vallen, arglistig bedriegen; gr. *Jacobos*, lat. *Jacōbus*, fr. *Jacques* (spr. *zjaak*), it. *Jacōpo*, sp. *Jago* (spr. *chāgo*), eng. *James* (spr. *dzjeems*), arab. *Yakoeb*); – **Jacoba, Jacobina,** vr.namen; – **Jacobus,** oude eng. goudmunt, ongeveer = 15 gl.; – **Jacobijnen,** m. pl. naam der Dominikaner-monniken te Parijs, naar de straat, waarin hun klooster lag; naam der leden of aanhangers van het genootschap der vurigste vrijheidsdwepers, dat gedurende de eerste fr. revolutie ontstond en zijne zittingen hield in het voormalige J a c o b ij n e n- of Dominikanerklooster te Parijs; — **jacobijnsch,** adj. voor vrijheid en gelijkheid blakend, vurig vrijheidslievend; – **jacobinisme,** n. de partij en de gevoelens der Jacobijnen; vrijheidszucht, vrijheidswoede; – **Jacobieten,** m. pl. 1) aanhangers van den heiligen **Jacobus,** eene oude, inz. in Afrika verbreide godsdienstpartij, die men naar hun geloof ook M o n o p h y s i e t e n (z. ald.) en E u t y c h i a n e n noemt; 2) R. Kath. aanhangers van den in 1688 verdreven koning Jacobus II in Engeland, als ook die van zijnen zoon Jacobus III; – **Jacobsstaf,** m. (ook *baculus astronomicus*, bij de Arabieren: *mizân*, d. i. balans), oud astron. instrument; ook naam van 3 sterren in het sterrenbeeld Orion; vgl. e l g e u z e en o r i o n.

Jaconnet, (spr. *zjakonè*) of **jacquet** (spr. *zjakè*), m. eene soort van oostindisch, meestal glad mousseline.

Jacotist, m. een aanhanger der manier van onderwijzen van J a c o t o t.

Jacquard-machine, f. (spr. *zjakâr*) of **Jacquardsche weefstoel,** door Jacquard te Lyon (gest. 1834) uitgevonden weefstoel tot het gemakkelijker en sneller weven van zijden stoffen; – **jacquard,** n. op die wijze geweven linnen stof.

Jacquerie, z. j a q u e r i e.

jacta est alĕa, lat. (v. *jacĕre*, werpen, *alea*, de teerling, dobbelsteen) de teerling of het lot is geworpen, het is gewaagd (het beslissend woord van Cæsar, toen hij den R u b i c o n overtrok); – **jacteeren** (lat. *jactāre*) in 't rond werpen, schudden; pralen, grootspreken; – **jactántie** (spr. *tie=tsie*) f. lat. (*jactantia*) grootspraak, snoeverij; – **jactātie** (spr. *tie=tsie*) f. (*jactatio*) Med. 't onrustig woelen van een zieke; snoeverij, pralerij: – **jactuur,** f. (lat. *jactūra*) 't wegwerpen der goederen over boord, verlies, schade.

Jaculātie (spr. *t=ts*) f. lat. (*jaculatio*, v. *jaculāri*, werpen, slingeren)'t werpen, slingeren; – **jaculātor,** m. slingeraar; bij de oude Romeinen de naam der met eene werpspies (*jacŭlum*) gewapende lichte troepen; – **jaculatorium,** n. nw.lat. schietgebed.

Jade, m. (fr. en eng. *jade*, it. *jada*) z. n e p h r i e t.

Jaëllmethode, f. methode van pianoönderricht, geheeten naar de Hongaarsche uitvindster, waarbij o. a. door voortdurend gespannen houden der vingerspieren en een ronde handbeweging een ideale aanslag verkregen wordt.

Jagellōnen, m. pl. de dynastie van Jagellon, groothertog van Litthauen (1386), koningen van Polen tot den dood van Sigismund II (1572).

Jago, m. sp. en port. voor Jacob, z. ald.; – **St. Jago-orde,** f. de orde van den H. Jacob.

Jagua, m. wijnpalmboom; – **jagăra,** m. palmwijnsuiker; – **jagory,** n. bedwelmende drank in O.Indië, uit de b a t a t e n (z. ald.) bereid.

Jagŭar, m. (uit de Guarani-taal in Paraguay, brazil. *jagoāra*) amerik. tijger (*Felis onza*), iets kleiner dan de aziatische tijger, tijgerkat.

Jahweh, m. hebr. (de heilige) weinig uitgesproken naam van Israels god, „ik ben, die ik ben" (*Exod.* 3, 14); de naam is in later tijd J e h o v a (z. a.) geworden. Zie A d o n a i en E l o h i m; – **Jahwist,** de schrijver van dat gedeelte der 5 eerste bijbelboeken, waarin het opperwezen „Jahweh" genoemd wordt. Zie E l o h i s t.

Jajem, barg. jenever; – **jajemen,** drinken; – **jajempie,** borrel.

Jakob, z. J a c o b u s.

Jakkepoes, f. drekkever (in Indië).

Jaktan, m. lengtemaat in Guinea = 3,660 meter.

Jakoet, f. (zoo genoemd naar den turksch-tataarschen stam der Jakoeten) met leder overtrokken houten schip in Oost-Siberië.

Jalappe, f. **jalappewortel,** m. (sp. *jalápa*, *xalápa*, spr. *chal*–; naar de stad X a l a p a in Mexico genoemd, vanwaar zij uitgevoerd wordt) een in gedaante op de ramenas gelijkende wortel, vol harsig, sterk purgeerend sap, van de *Convolvŭlus jalappa*, in Z. Amerika; – **jalappine,** f. jalappe-stof.

Jalĕo, m. sp. (spr. *cha*–) vurige spaansche dans.

Jali, n. nw.gr. en turk. oever, strand.

Jalik, m. russ. boot op de Newa.

Jaloezie, z. ond. j a l o u x.

Jalon, m. fr. (spr. *zjalóń*; voor *galon*, *gaulon*, v. *gaule*, lange staak) Mil. afstekpaal; richtvaantje; baken met eene stroowisch voorzien, maatstok; – **jalonneeren** (fr. *jalonner*), met palen enz. afstekken; bakens zetten; – **jalonnement,** m. (spr. *-máń*) 't afstekken, afbakenen; – **jalonneur,** m. degene, die bij het optrekken van het voetvolk door zulk een kenteeken (richtvaantje) de vleugelpunten aangeeft.

jaloux, adj. fr. (spr. *zjalóé*; provenç. *gelos*, it. *geloso*, *zeloso*, mid.lat. *zelōsus*, van 't gr. *dzēlos*, lat. z e l u s, ijver) ijverzuchtig, nijdig, wangunstig, minnenijdig, j a l o e r s c h; – **jalouzie,** gewoonlijk **jaloezie,** f. (it. *gelosia*) ijverzucht, wangunst, minnenijd, jaloerschheid;

ook driekleurige amarant of duizendschoon (*Amarantus tricolor*); – *jalousie de métier*, (spr. *zjaloezio de meetjée*) fr. beroepsnijd, broodnijd; – **jalouziën**, gew. **jaloezieën**, f. pl. vensterschermen, zomerblinden, tralievensters, door welke men ziet zonder gezien te worden; soort van vensterblind, bestaande uit evenwijdige saamverbonden houtstrooken, die men als eene gordijn kan nederlaten en optrekken.

Jam, 1) hebr. zee.

Jam, 2) z. v. a. Y a m.

Jam, 3) m. tataarsch. russisch poststation; – **jamsjtsjik,** m. koetsier, postknecht.

Jam, 4) f. eng. (spr. *dzjem*) vruchtengelei.

Jamágh, m. turk. helper.

Jamaïka-peper, z. p i m e nt.

Jamavas, n. indisch taf met goudbloemen.

Jambage, f. fr. (spr. *zjañbááz'*; van *jambe*, been, pijler) Arch. grondmuur; deur- en vensterpost of -pijler.

Jambe, z. j a m b u s.

Jambea, turk. breed, krom, puntig mes, dat de Turken in den lederen gordel dragen.

Jambette, f. fr. (spr. *zjañbet'*, v. *jambe*, been; vgl. g a m b a d e) knipmes, zakmes; bij bontwerkers: beenstuk van sabelpelzen.

Jamboezenboom, maleisch (sp. *jambosa*, fr. *jambose*, *jamboesier*; v. 't indisch *dzjamboe*; z. j a m b o l a n e) boom met eene aangename, verfrisschende steenvrucht (*Eugenia malaccénsis*).

Jamboláne, f. (sanskr., hind., maleisch en jav. *dzjamboe*, malabaarsch *jamboli*, maleisch *jambolan*) eetbare, wijnzure, pruimvormige vrucht van eenen boom in Indië en deze boom zelf (*Eugenia jambolāna*).

Jambon, m. fr. (spr. *zjañbóñ*) ham.

Jambos, m. pl. kinderen van een inboorling en eene mesties in Amerika.

Jambus, m. of **Jambe,** f. gr. (*iambos*, lat. *jambus*) Poët. versvoet, die uit eene korte en eene lange lettergreep bestaat (◡ —), b. v. g e n o t; – **jamben, jambische verzen**, die uit zulke versvoeten zijn samengesteld.

Jamdamis, pl. fijne gebrocheerde zijden stoffen uit Bengalen.

Jamerlonk, m. (verbasterd uit het turk. *jaghmoerlik*, regenmantel, v. *jaghmoer*, regen) turksche mantel, in slechte spelling ten onzent: chamber-cloak. Z. ond. c h a m b e r.

James, m. (spr. *dzjeems*) eng. naam voor Jakob; — **james-poeder,** n. in Engeland gezocht zweetdrijvend middel; – **james-thee,** f. labrador-thee (uit de bladeren van *Ledum latifolium*).

Jāmon, m. sp. (spr. *cha*—) ham; vgl. j a m b o n.

Jan, m. nederl. mansn. voor J o h a n n e s (z. ald.); algemeene benaming der bedienden in koffiehuizen, logementen enz. in Nederland; ook opgepronkte windbuil, opsnijder; – **jangat,** onnoozele, onhandige knecht; – **janhen,** iron. verwijfde keukenklauwer; – **janhagel,** n. gemeenste volk, j a n r a p e n z ij n m a a t; ook zekere soort van koek; – **janmaat, jantje,** algemeene benaming voor matroos; – **janoom,** in Zuid-Nederland lombard, woekeraar, bedrieger, afzetter; – **jansalie,** droomerige jongen; – **jan-sul,** onnoozele jongen; – **jan-van-gent,** m. soort van rotspelikaan (*Sula bassana*)– **jantje,** n. barg. jaar (gevangenisstraf).

Janduslamp, f. El. booglamp, geschakeld als hoofdstroomlamp, met een brandduur van 200 uren.

Jane, f. eng. (spr. *dzjeen*) z. v. a. J o h a n n a,

Janitor, m. lat. (v. *janŭa*, deur) portier. deurwachter.

Janitsjaar, janitsaar, m. turk. (eig. *ieñitsjéri*, nieuwe krijgslieden) soldaat der in 1826 opgeheven bevoorrechte klasse van soldaten, ingesteld door Oerchan in 1329, die de kern van het turk. voetvolk uitmaakten; – **janitsarenaga,** m. hoofdman of kapitein der janitsaren; – **janitsaren-muziek,** eig. militaire muziek der Turken; in 't algemeen elke volledige militaire muziek met blaas- en slaginstrumenten.

Jansenísten, m. pl. naam door de R. Kath. kerk gegeven aan hen, die de onderteekening weigeren van de bul van paus Alexander VII (1656), waarin 5 stellingen als geleeraard door Cornelis Jansenius, bisschop van Yperen (gest. 1638), worden veroordeeld; zij worden ook A p p e l l a n t e n geheeten en noemen zich zelf in Nederland (alwaar zij in Holland en Utrecht van de overige R. K. zijn afgezonderd en hunne eigen kerken, priesters en bisschop hebben) de R. Katholieken der bisschoppelijke k l e r e z i e; – **jansenísme,** n. leer van den genoemden bisschop Jansenius, over Adams val en de godsgenade.

Janus, m. lat. god der Romeinen, de bestuurder des jaars, voorgesteld met 2 aangezichten, waarvan het eene voor-, het andere rugwaarts ziet; – **januspolitiek,** f. tweehoofdige, onoprechte of weifelende staatkunde; – *Janus alter*, eig. een tweede Janus, d. i. een wijze, die het verledene en de toekomst doorziet; – **Januari,** m. lat. (*Januarĭus*) de eerste maand van het jaar, louwmaand.

Japaneezen of **Japanners** m. pl. bewoners van J a p a n, – **japanneesch** of **japansch,** adj. den Japaneezen eigen, tot Japan behoorend; – **japansche aarde,** z. a r e k a; – **japansch werk,** allerlei voorwerpen met verhoogde figuren verguld of beschilderd; – **japaneeren** of **japoneeren,** porselein op japansche wijze vormen en beschilderen; – **japanoloog,** m. kenner van het Japansch.

Japarandība, f. boom in Suriname (*Gustavia augusta*).

Japet, m. gr. (*Japĕtos*) Myth. een der Titans (z. ald.) de vader van A t l a s en P r o m e t h e u s; – **Jáphet,** m. hebr. mansn. (*jepheth*, gr. *Iáphet*) de wijze; tweede zoon van Noach, die als stamvader van de in 't westen en noorden van Palestina verstrooide volkeren genoemd en voor den Japetos der Grieken gehouden wordt; vandaar **japetische volkeren, talen,** z. v. a. indo-europeesche volkeren of talen.

Japoek, m. turk. onderbeddedeken.

japonicus, a, um, adj. lat. japansch; - *terra japonica*, japansche aarde. z. a r e k a.

Japons, m. pl. fr. (spr. *zjapóñ*) oostindische zijden stoffen voor kleederen.

Jaquemart, f. fr. klok, waarop automatisch bewegende poppetjes staan, geheeten naar Jacques Marc.

Jaquennotte, f. soort van oostindisch mousseline.

Jaques of **Jacques,** m. fr. (spr. *zjaak'*) z. v. a. J a c o b u s; - **jaqueline,** f. z. v. a. J a c o b a; - **jaquerie,** f. fr. (spr. *zjak'rie*) een boerenopstand in N.Frankrijk ten jare 1358, met het doel om den adel uit te roeien (zoo genoemd naar den spotnaam *Jaques bonhomme*, waarmede de adel de boeren aanduidde); later in 't algemeen een volksopstand.

Jaquette, f. fr. (spr. *zjakétt'*) (verklw. van *jacque*, jak, sp. *jaco, jaca*, bask. *jaca*, kort en nauw wambuis der krijgslieden, pantserhemd) jakje, kinderrokje; pandjesjas in penvorm, jachtbuis; overbovenjak der vrouwen.

Jar, m. nw.gr. (it. *giarre*) oude maat voor natte waren op de Ionische eilanden van verschillende grootte, ongeveer 17 liter.

Jarákli, n. turk. gevlamd *gros de Napels.*

jardin, m. fr. (spr. *zjardeñ*; provenç. en sp. *jardin*, it. *giardino*, van het duitsche *garten*, g a a r d e) tuin; - *jardin des plantes*, m. fr. (spr. *-dè pláñt'*) plantentuin of botanische tuin te Parijs; - *jardin d'acclimatation* (spr. *daklimatasjón*) dierentuin te Parijs; in schouwburgen: *côté jardin*, z. ond. c ô t é; - **jardinier,** m. (spr. *zjardi-njé*) tuinman: ook: een wijnbergslak (*Helix aspersa*); - **jardinière,** f. (spr. *zjardinjère'*) eig. tuinierster; bloemenkast; mandenwagen (zeker laag rijtuig); krans of ruiker van kunstige of natuurlijke bloemen; aarden of metalen vat voor bloemen; smal boordsel aan lubben en hemdstrooken; ook gerecht met allerlei groenten, b. v. soep *à la jardinière.*

Jargon, 1) n. fr. (spr. *zjargóñ*; it. *gergo, gergone*, sp. *jerga, gerigonza*, oudsp. *girgonz*, provenç. *gergonz*, misschien van 't fr. *jars*, de mannetjesgans; vgl. het oudn. *jarg, jargr, jargan*, langwijlige herhaling, gewauwel) met de regels strijdige, onverstaanbare taal, kromtaal, koeterwaalsch; ook eene voor bijz. bedoelingen gevormde spraak, zooals het joodsch-duitsch, de dieventaal enz.; gezwets, gesnap; - **jargonneeren** fr. (*jargonner*) onverstaanbaar en gebrekkig spreken, koeterwaalsch of brabbeltaal praten; - **jargonneur,** m. koeterwaal; brabbelaar, snapper.

Jargon, 2) m., pl. **jargons,** fr. (spr. *zjargóñ*) naam der kleine, goudgele, geelroode of violetblauwe, op den hyacint gelijkende steentjes van de grootte eener speldeknop, die tot versiersels van velerlei galanterie-waren gebruikt worden.

Jargonelle, f. fr. (spr. *zjar-*) zomerpeer, herfstpeer.

Jargonneur, jargonneeren, z. ond. j a r g o n 1)

Jarimilik of **jarmlik,** z. i g h i r m i l k.

Jarl, m. skand. adellijke; vgl. e a r l.

Jarn, n. oudn. ijzer.

Jarra, z. g e r r a.

Jarretière, f. fr. (spr. *zjarr'tjèr*; van *jarret*, knieboog, haze, oudfr. *garret*, it. *garretto*, v. celt. *gar*, schenkel, scheenbeen) kouseband, knieband.

Jasak, m. russ. belasting in bont en pelswerk in Siberië enz.

Jaschmak, m. turk. (*jâschmak*) sluier der turksche vrouwen, die haar den hals en het hoofd tot op de oogen bedekt.

Jaseur, m. fr. (spr. *zjazeur*) snapper; - *jaseur de Bohème*, zekere vogel: zijdestaart.

Jasja Sultan, turk. (van *jâsjamak*, leven) leve de Sultan! het osmanisch hoezeegeroep.

Jasma, f. neteldoeksche hoofddoek der oostersche vrouwen.

Jasmijn, f. (fr. *jasmin*, sp. *jazmin*, van 't arab.-perz. *jâsaman, jâsmin* enz.) struikgewas van velerlei soorten, dat welriekende bloemen voortbrengt (*Jasminum*).

Jason, m. gr. Myth. een thessalische koningszoon, die als aanvoerder der A r g o n a u t e n (z. ald.) uit Colchis het gouden vlies haalde.

Jaspis, m. (gr. *iaspis*, perz. *jaschp*, arab. *jasjeb, jasjef*) zeer harde, ondoorzichtige steen, tot de silicaten behoorende, van allerlei kleur en teekening; vandaar **jaspeeren,** bij boekbinders: de snede van een boek als jaspis beschilderen of besprenkelen; g e j a s p e e r d, gesprenkeld, gevlamd, b. v. g e j a s p e e r d e w e e f s e l s; - **jaspis-porselein,** n. doorschijnend, zeer teeder porselein, door W e d g e w o o d uitgevonden; - *jaspidus, a, um*, lat. Bot. op jaspis gelijkend.

Jassa, f. wetboek der Tataren.

Játagan of **yátagan,** m. turk. korte degen, kromme sabel.

Jataka, skr. geboorte, physiek leven; mv. legenden aangaande Boeddha's vroegere geboorten en levens (550 in getal).

Jâti, m. soort vrome boeteling bij de Indiërs, kluizenaar.

Jatti-hout, z. d j a t t i - h o u t.

jaune, adj. fr. (spr. *zjoon'*) geel; vandaar **jaune d'oeuf,** geel (als een eierdooier); - **jaune de Tarkand,** gele raap; - *jaune brillant*, zwavelcadmium; - *jaune fixe* of *jaune de Steinbuhl*, baryumchromaat.

Javelle (eau de), z. ond. *eau.*

Javelijn, f. (fr. *javeline*) werpspies.

Jean, m. fr. (spr. *zjañ*) z. v. a. J o h a n n e s (z. ald.); - **Jean-lorgne,** m. (spr. *-lornj'*; v. fr *lorgner*, door een lorgnet of oogglas kijken) fat, met een lorgnet gewapend modeheertje; - **Jeanpotage** (spr. *-táázj*; d. i. eig. Hans-soep, Hanssop) z. v. a. h a n s w o r s t; - *Jean qui rit, Jean qui pleure* (spr. *zjañ ki ri, zjañ ki pleur'*) Jantje lacht, Jantje huilt; - **Jeanne,** f. (spr. *zjan'*) Johanna, b. v. *Jeanne d'Arc*, de Maagd van Orleans; - **Jeannette,** f. (spr. *zjanétt'*) z. v. a. J o h a n n a; ook door de dames om den hals gedragen smal zwart fluweelen band, door een gouden slootje saamgehouden, waaraan een kruisje of ander sieraad hangt; - **jeannets,** m. pl. (spr. *zjanné*) soort van gekeperde katoenen stof.

Jectigâtie (spr. *tie=tsie*) f. nw. lat. (fr. *jectigation*, v. 't mid. lat. *jectigâre*, heen en weer werpen; vgl. j a c t e e r e n en j a c t a t i e) Med.

'tomwerpen, woelen, onrustige lichaamsbewegingen bij ziekten; trillen van den pols; soort van vallende ziekte.

Jehóva, m. verkeerde uitspraak van J a h w e h (z. a.), doordat men tusschen de medeklinkers van Jhwh de klinkers van Adonai d. i. heer, sprak; – **Jehova-Zebaóth,** Heer der heerscharen of wezens en schepsels; een naam die vaak in het O. T. voorkomt en in het N. T. *Rom.* 9, 29 en *Jac.* 5, 4.

jejūnus, a, um, lat. nuchteren; mager, droog; laf, geesteloos, afgezaagd; – *jejūnum consilium,* nuchtere, d. i. onnoozele raad; – **jejuniteit,** f. (lat. *jejunitas*) nuchterheid, lafheid enz.; – **jejūnum,** n. (scil. *intestinum,* z. ald.) ledige darm.

Jekaterīna, f. russ. naam, z. K a t h e r i n a; – als verklw. **Kátjenka,** Kaatje.

Jelek, f. arab. lange vrouwenrok: bij de Serviërs: mansbuis.

Jelissawiëta, f. russ. naam, z. E l i z a b e t h.

Jemiljān, m. russ. naam, z. A e m i l i u s.

Jemīn, hebr.-arab. rechts; rechterhand: *jemin ad daulat,* rechterhand des rijks, een door den khalif verleende hooge eeretitel.

jenensis, e, Bot. jena'sche, uit Jena.

je ne sais quoi, fr. (spr. *zje n' see koá*) ik weet niet wat, d. i. een zeker iets, iets onverklaarbaars, dat men niet noemen kan.

jēni, turk. nieuw; vgl. j a n i t s a a r.

Jenny, (spr. *dzjénni–*) eng. machine voor het katoenspinnen, eigenl. *ginny* uit *engine,* machine, door volksetymologie naar de vrouw van den uitvinder Arkwright, die Jenny (d. i. Johanna) heette, zoo genoemd.

Jens, m. deensche afk. voor I m m a n u ë l.

Jerbóa, m. arab. (*jerboea*) springhaas, aardhaas, tweebeenige bergmuis in N. Afrika, Arabië enz.

Jeremias, hebr. (*jirmejâh, lirmejâhoe,* gr. *Hieremias*) mansn.: door den Heer verhevene; een der groote profeten van het O. T., die de verwoesting van Jeruzalem in de zoogenaamde K l a a g l i e d e r e n betreurt; vandaar **jeremiáde,** f. klaaglied, jammerklacht.

Jeremilık, m. turk. zilvermunt = 20 piasters; vgl. i n g h i r m i l k.

Jeremoedi, m. ind. prauwvaarder.

Jéricho-roos of **roos van Jericho** (stad in oud-Judæa, hebr. *jerêchô,* volgens de legende opgeschoten op eene plaats, die Maria op hare vlucht naar Egypte met haren voet aanraakte), 12 a 15 cM. hoog zomergewas uit Palestina enz., welks stengels zich dicht boven den grond in vele twijgen uitspreidt, op het einde van zijn leven houterig wordt en, evenals mos, weder opleeft, zoodra het in 't water wordt gezet; vandaar ook a n a s t a t i c a, d. i. opstandingsbloem, geheeten.

Jerli, p.l turk. groene of zwarte galappels.

Jerobĕam, hebr. (*Jârobeám,* van *râbad,* veel zijn, en *âm,* volk) mansn.: volksvermeerderaar.

Jeroem crochea, oude turksche gouden munt = ongeveer *f* 2,50.

Jerome, fr. (spr. *zjeroom'*) z. v. a. H i e r o n y m u s.

Jersey, f. soort wol; sporthemd, buis van die wol gemaakt.

Jeruzalem, n. (hebr. *jerûschâlaim,* later *jerûschâlajim,* eig. *jerûsch-schâlêm,* bezitting des vredes) de hoofdstad van Judæa; – het n i e u w e of h e m e l s c h e J e r u z a l e m, in de kerktaal z. v. a. de hemel.

Jesáias, hebr. (*Jeschajâhoe,* van *jêscha,* hulp, heil, gr. *Hésaïas,* lat. *Isaias*) mansn.: heil Gods, Gods hulp; een groot profeet van het O. T.

Jeser, jeschir, m. turk. slaaf.

Jesíden, of gew. **Jezieden,** m. pl. duivelaanbidders, vereerders van den satan, eene na Mohameds dood in Mesopotamië ontstane secte, inz. onder de Koerden, dus genoemd naar haren stichter den sjeikh J e s i d.

Jesse, d. i. I s a i, z. a.

Jesuāten, m. pl. monnikenorde van barrevoeters, gesticht door St. Jean Colomban.

Jesuït, Jesuïten, enz. z. J e z u i e t.

Jet, m. fr. (spr. *zjè,* gew. *zjèt*; eig. worp, ook: gietsel, van *jeter,* werpen) een gegoten voorwerp uit gummi; vandaar j e t-k a m m e n, j e t-k e t t i n g e n, j e t-k r u i s e n, j e t-a r m b a n d e n, j e t-b r o c h e s; – *jet d'eau,* m. fr. (spr. *zjè do*) waterstraal, die uit eene fontein opstijgt; – **jeton,** m. fr. (spr. *zjetóñ*; van *jeter,* werpen) leg- of rekenpenning, speel- of pachtpenning, ook z. v. a. m e d a i l l e, z. ald.; – **jettatura,** f. it. (spr. *dzjettatoera*) eig. worp; 't booze oog = m a l' o c c h i o; – **jettatore,** m. (spr. *dzet–*) mensch, die een boozen blik heeft, die met zijn oog betoovert.

Jett, n. zwart barnsteen, gagaat.

Jeu, n. fr. (spr. *zjeu*) spel, scherts; ook eene verbastering van *jus,* z. ald.; – *esprit* (spr. *esprí*) *de jeu,* speelzin, verstand, kennis, smaak voor het spel; – *jeu d'esprit,* pl. *jeux d'esprit* (spr. *zjeu desprí*) verstandsspelen, zulke gezelschapsspelen, bij welke eene werkzaamheid van verstand, vindingskracht, schranderheid enz. gevorderd wordt; – *jeux floraux,* pl. (spr. *–floró*) bloemspelen, een te Toulouse sedert 1323 jaarlijks gevierd feest, waarbij voor gedichten gouden en zilveren bloemen werden uitgedeeld; – *jeu de grâce,* (spr. *zjeu de graas*), spel waarbij men hoepeltjes wegwerpt en opvangt met stokken; – *jeu de monseigneur,* fr. spel van den heer, dominospel.

Jeudi, m. fr. (spr. *zjeu–*; lat. *Jovis dies,* dag van Jupiter) Donderdag.

Jeunesse, f. fr. (spr. *zjeunès'*) eig. jeugd; in de kleedij der vrouwen een breede band, die, om kin en ooren gebonden, voor koude beschut; z. ook ond. d o r é; – **jeune france,** f. baardje.

Jezieden, z. J e z i d e n.

Jezuïet, m. (mid. lat. *Jesuīta*) pl. **Jezuïeten,** medeleden of aanhangers van de R. Kath. geestelijke orde, die door I g n a t i u s van L o y ó l a in 1534 onder den naam van gezelschap of sociëteit van J e z u s gesticht, door paus Paulus in 1540 bevestigd, door paus Clemens XIV in 1773 opgeheven, door paus Pius VII in 1814 weder hersteld werd; ook Loyolieten genaamd, naar den stichter. Men legt de leer dezer orde

allerlei gevaarlijke stellingen ten laste, die zij met sluwheid verdedigt, predikt en voortplant; vandaar beteekent een J e z u ï e t ook schijnheilig bedrieger, doorsluwe i n t r i g á n t, booswicht onder 't masker van godsdienst, kortom de massa der ondeugd in één wezen saamgevat, gelijk zij in S u e ' s bekenden roman (*le Juif errant*) optreedt in den persoon van R o d i n; – **Jezuïetersen, Jezuïetinnen,** nonnenorde der 16de eeuw, die zich naar die der Jezuïeten vormde, maar in 1630 door paus Urbanus VIII werd opgeheven; – **jezuïeten-roes,** kleine roes, geestverheuging, als zijnde die, naar de leer der Jezuïeten, onzondig; – **jezuïetisch,** adj. volgens de leer, de grondstellingen, de handelwijze der Jezuïeten; – **jezuïetísme,** n. Loyola's leer, zijne beginselen of zijn geest; – **Jezus,** m. hebr. (*jesjoea*, samengetrokken uit *jehôsjoea*, gr. *Iēsoes*) mansn.: helper, redder, heiland, verlosser; – *Jesus Nazarenus Rex Judaeorum*, afgek. *J.N.R.J.*, Jezus van Nazareth, koning der joden (het opschrift dat Pilatus op het kruis van Christus zou hebben laten plaatsen).

Jicara, f. sp. (spr. *chi–*) kopje (chocolade enz.).

Jig, m. eng. (spr. *dzjig*) vlugge, huppelende dans (vgl. g i g u e).

Jillis, mansn., z. ond. Æ g i d e.

Jingo, (verbastering van „Jezus") m. overdreven nationaalgevoelend Engelschman; – **jingoblad,** courant uitgegeven door jingo's; – **jingoïsme,** vgl. *chauvinsime*; – **jingopolitiek,** de staatkunde der jingo's.

Jinriksha, f. jap. open tweewielig rijtuigje, door een koelie getrokken.

Jioe-jitsoe, jiu-jutsu, japansche (behendigheids) worstelkunst, eigenlijk: **zachte kunst.**

Jiva, skr. levenskracht, leven, ziel; – **jivâtmâ,** het goddelijke wezen in den mensch; de hoogste godheid.

Joachim, nm. hebr. masn. (*Jehô-jâkîm, Jôjakîm*, gr. *Jōakeim*) de door Jehovah of God opgerichte of verordende; – **Joachimsdaalders,** m. pl. eerste naam der daalders, **naar de** bergstad J o a c h i m s t h a l in Bohemen; zij heetten ook s c h l i c k d a a l d e r s, naar den graaf v o n S c h l i c k, die ze in 1517 uit het in de mijnen te Joachimsthal gewonnen zilver liet slaan.

Joaillerie of **jouaillerie,** f. fr. (spr.*zj oeal'rie*; vgl. j u w e e l) juwelierkunst, juweelhandel; – **joaillier,** m. (spr. *zjoaljié*, misschien uit het perz. *dsjauhari*) juwelier, juweelhandelaar.

Job, 1) **Hiob,** m. hebr. (*Ijjôb*, gr. *Iōb*) mansn.: de zwaar beproefde, de door het lot vervolgde; – **jobsbode,** m. brenger van een ongelukstijding, van een treurig bericht; – **jobsgeduld,** n. zeer groot, taai geduld.

Job, 2) Techn. bladtin ter bekleeding van de elektrische flesschen, theebussen enz., foelie.

Jobber, m. eng. (spr. *dzjobber*; v. *job*, onbeduidende, nietige loonarbeid; ook: winstleverend zaakje) daglooner, handlanger, marktknecht; ondernemer in 't klein, makelaartje; woekeraar, iemand die van voorkomende zaken en speculatiën leeft; in de Vereen. Staten: grossier, middelpersoon tusschen den groothandelaar, die de waren invoert en den kleinhandelaar; – **stockjobber** (vgl. s t o c k), actie-handelaar of -woekeraar, actie-kramer in Engeland, die op het rijzen en dalen der staatspapieren speculeert; – **jobbery,** f. eng. (spr. *dzjóbberi*) woeker, woekerachtige speculatie.

Joch, n. hoogd. juk, eene duitsche landmaat van $416^{2}/_{3}$ vierk. rijnl. roeden = 59,0428 vierkante ned. roeden; – **jochart,** z. j u c h a r t.

joci causa, z. ond. j o c u s.

Jockey, m. eng. (spr. *dzjókkī*, v. j a c k, d. i. Hans, verklw. v. *John*; dan ook knaap, knecht enz.) rijknecht, voorrijder, pikeur, die bij wedrennen het paard berijdt; ook wel rij- of staljongen; paardenhandelaar, roskammer; – **jockey-club,** f. besloten gezelschap uit liefhebbers van paardenwedrennen of harddraverijen bestaande.

Jocko, z. b a r r i s.

jocos, **jocosa,** z. ond. j o c u s.

Jocrisse, m. fr. (spr. *zjokríess'*) bespottelijke figuur uit de fransche straatkomedie, vandaar: zot, onnoozele bloed, uilskuiken.

Jocus, m. lat. boert, scherts, kortswijl, j o k; – *joci causa* of *jocalĭter*, adv. schertsenderwijs, uit de grap, uit joks; – *inter jocos et seria*, onder scherts en ernst; – **jocusstaf,** staf met een borstbeeldje, waarmede de vreugde wordt te kennen gegeven; – *jocōsus, a, um*, lat. schertsend, boertig, kortswijlig; – **jocōsa,** n. pl. schertsende invallen, grappen, potsen; – **joculatōren,** m. pl. (v. *joculāri*, schertsen) goochelaars, potsenmakers, hansworsten, in de middeleeuwen z. v. a. j o n g l e u r, z. ald.; – **joculeeren,** schertsen.

Jod,ook **jood,**afk. van **jodium,** n. of **jodine,** f. (v. 't gr. *ion*, viooltje, *iōdes*, viooltjesachtig, violetkleurig) enkelvoudig, niet metallisch element, in 1812 door een salpeterfabrikant te Parijs, C o u r t o i s, toevallig in de loog der v a r e c of t a n g s o d a ontdekt. Dit element, hetwelk vele punten van overeenkomst met het chloor heeft, kreeg om zijn violetkleurigen damp van G a y L u s s a c dezen naam; het is thans als een zeer werkzaam geneesmiddel, als blauwe verfstof, ter vervaardiging van photographiën enz. veel in gebruik; – **jodámylum, jodiumstijfsel,** n. door jodium blauwgekleurde stijfsel; – **jodāten,** n. pl. jodiumzure zouten; – **jodētum,** verbinding van een metaal met jodium; ontsmettend middel; – **jodeeren,** met jodium verbinden of overtrekken, b. v. bij het photographeeren de verzilverde koperplaat door jodiumdampen met eene dunne laag jodiumzilver bedekken; – **jodglidine,** f. een preparaat van planteneiwit en jodium; – **jodiden,** pl. verbinding van jodium met een metaal; – **jodisme,** m. vergiftiging tengevolge van jodium houdende geneesmiddelen, z. v. a. j o d i n t o x i c a t i e; – **jodofórm,** n. gele, sterkriekende kristallen; als ontsmettend poeder in gebruik, trijoodmetaan; – **jodothyrine,** f. joodeiwitverbinding (uit de schildklier van het schaap); – **jodtinctuur,** f. oplossing van jodium in wijngeest; – **jodūre,** f. verbinding van het jodium met een enkelvoudig lichaam; – **jodvaso-genum,** n. antiseptische zalf.

jodeln, hgd. (spr. *-dělěn*) eigenaardige manier van zingen, n. l. met falsettonen in springende intervallen, vooral in Tirol; - **jodler,** m. dergelijk zanger.

Jodium, z. o. J o d.

Jodŏcus, mansn. (v. 't gr. *iodŏkos*, pijlen opnemend of bevattend, *iodŏkē*, pijlkoker, en naam eener Amazone).

Joël, hebr. mansn.: wiens God Jehovah is; een van de 12 kleine profeten.

Joelar, turk. zilveren halster.

Joelfeest, n. (oudn. *jól*, zw. *jul*, deensch *juul*, angels. *geol*, eng. *yule*, got. *jiuleis*) een winterfeest, dat in germaansche landen, vóór de invoering van het Christendom, in December werd gevierd, en in welks plaats later het Kerstfeest trad; het schijnt van celtischen oorsprong, want zoowel in 't wallisch, als in 't armorisch is *gewyl*, *gouel*, *goeil*, *goel*, *gwel*, in 't algemeen feest.

Joessoef, m. perz. z. v. a. J o s e p h.

Joet, barg. tien; - **joetje,** n. gouden tientje; - **joeter,** 10 stuivers.

Johánnes, Johan of afgekort **Jan** en **Hans,** hebr. (*Jehôchânân*, d. i. Jehovah schenkt of is genadig, erbarmt zich, gr. *Iōánnēs*, *Iōannás*, fr. *Jean*, it. *Giovanni*, port. *Joao* (spr. *dzjoañ*), sp. *Juan*, eng. *John*, russ. *Iwan*) mansn.: Godsgeschenk, genadekind; - **Joao** (Johannes) m. vóor 1836 een port. rekenmunt van goud = 1 *peca* (d. i. stuk) = $1/_2$ *dobra* = 22 gld.; - **johanneïsche leer,** Theol. leer van den evangelist Johannes; - **johannisbloed,** duitsche c o c h e n i l l e, eene soort van schildluis, ook poolsche kermes of scharlakenbezie (*Hypericum perforatum*); - **johannisbrood,** roodbruine, eetbare, tegen het zuur of hitte in de keel dienstige peul van een in het Oosten en in Z. Europa groeienden boom (*Ceratonica*); - **johanniskever,** glimwormpje (*Lampyris noctiluca*); bij eenige paren van dit insect onder een helder glas, kan men in het duister lezen; - **Johanniter-ridders** of **Johannes-ridders,** duitsche orde, die in Palestina ten tijde der kruistochten ontstond; zij had de bescherming der pelgrims en de verdediging van het Heilige land tegen de ongeloovigen ten doel. De ridders kozen zich den Apostel J o h a n n e s tot patroon. Uit Palestina verdrongen, begaven zij zich naar het eiland Cyprus (1291), vandaar naar Rhodus en eindelijk naar Malta (1529), daarom ook M a l t e z e r-r i d d e r s geheeten; - **Johanna,** f. vr. naam, v. J o h a n n e s, de door God geschonkene, genadekind (fr. *Jeanne*, it. *Giovanna*, sp. *Joaña* en *Juana*, eng. *Jenny*), ook Hanna, Jansje, en verk. Jo; - **John,** m. eng. (spr. *dzjon*) samengetrokken uit J o h a n n e s (z. boven); - **Johnson,** m. eng. (spr. *dzjouns'n*) zoon van J o h a n n e s; - **John-Bull,** z. ond. B u l l.

Johnst., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor George Johnston (gest. 1855).

Joint-tenant, m. eng. (spr. *dzjuint-tènnent*) medepachter; - **joint-stock-company,** f. eng. maatschappij op aandeelen.

Jol, f. smal, klein vaartuig, van voren en achteren spits, doorgaans van klinkwerk gebouwd; open boot, die met een riem van achteren wordt gevoerd.

joli, adj. fr. (spr. *zjoli*; it. *giulivo*, oorspr. feestelijk, vroolijk; vgl. het oudnoorsch *jôl*, jubelfeest, en het nederl. j o o l, j o l i g, j o e l e n) lief, netjes, hupsch; vandaar **joli,** m. hondennaam; ook fraaie kleine lettersoort; - **jolivetés,** f. pl. (spr. *zjoliw'té*) kleine versierselen, aardige kleinigheden; bevallige kindergrappen.

Jómfru, f. deensch. juffer, maagd.

Jōm teroeah, hebr. dag des geschals, nieuwjaarsdag. *Numeri* 29, 1.

Jonas, m. hebr. (*jônâh*, eig. duif, gr. *Jōnâs*) mansn.: joodsch profeet ten tijde van Jerobeam II; - **jónasvisch,** z. k a r c h a r i a s; - **jonassen,** iemand in een laken opwerpen en opvangen, (fr. *berner*, lat. *sagatio* en gr. *palmos*).

Jónathan, hebr. (*Jônâthân*, eig. *Jehônâthân*, d. i. Jehovah geeft) mansn.: de van God geschonkene; een getrouwe vriend; - **Broeder** (eng. *Brother*) **Jonathan,** spotnaam voor het gezamenlijke volk der Vereenigde Staten (zooals J o h n-B u l l voor de Engelschen), onderscheiden van Y a n k e e (z. ald.), als benaming der individu's. (Toen generaal Washington in den vrijheidsoorlog over het aanschaffen der verdedigingsmiddelen in verlegenheid was, zeide hij bij eene beraadslaging met zijne officieren: „Wij moeten het broeder Jonathan vragen", waarmede hij zijn vriend J o n a t h a n T r u m b u l l, gouverneur van Connecticut, bedoelde. Later werd Washingtons gezegde bij moeilijke omstandigheden tot een spreekwoord).

Jongleur, m. fr. (spr. *zjongléûr*; oudfr. *joglere*, *juglere*, *jonglere*, *jogleor*, *jugleor*, *jongleor*, provenç. *joglar*, v. 't lat. *joculātor*, van *joculāri*, schertsen, den spot drijven) in de middeleeuwen muzikanten of speellieden, die den t r o u b a d o u r s (z. ald.) ter zijde gingen; later: goochelaar, koorddanser, potsenmaker; - **jonglerie,** f. goochelarij, tooverspelen, koordedansen.

Jonk, f. soort van chineesche koopvaardij- en oorlogsschepen van eenigszins plomp maaksel, gewoonlijk met 3 masten en 2 zeilen van katoen of biezen matten.

Jonquille, f. fr. (spr. *zjoñkielj'*; v. *jonc*, lat. *juncus*, bies, wegens de biesvormige bladeren) soort van welriekende narcissen; - **jonquillekleur,** hooggeel, naar het groene zwemend.

Jóntries, pl. muzikanten in Indië.

Jood, z. ond. J o d en J u d a.

Joost, m. mansnaam, z. J u s t u s.

Jopenbier, n. soort bier, dat heet naar een straat in Danzig.

Jōran, m. in Waadtland: uit de Juradalen naar het meer van Genève waaiende wind.

Jórgan, m. turk. beddedeken.

Joris, z. G e o r g e.

Jormungand, m. noorsch myth. wereldslang, (*midgardsorm* z. a.), die de geheele wereld omgeeft; zij was een kind van Loki.

Jornāda, f. sp. (spr. *chor-*) „dagwerk": bedrijf van een drama.

Josaphat, hebr. „Jahweh richt", rechtplaats; dal Josaphats *Joël* 3, 2 en 12.

Joseph, hebr. mansn. (*jôsêph*, eig. hij voegt bij) toegevoegd, kuisch, eerbaar jongeling (naar den zoon van den aartsvader Jakob); soort van dun fransch papier; rijkleed, amazonenkleed der dames; vrouwenrok in Engeland; – **Josephine,** f. vr. naam: de toegevoegde; – **josefinos,** pl. sp. aanhangers van Joseph, koning van Spanje (1808–13) z. v. a. A f r a n c e s a d o s; – **josephinisme,** n. de van Joseph II uitgegane inrichting der kath. kerk, welke eene van den paus onafhankelijke stelling in Oostenrijk ten doel heeft.

Josephshuwelijk, n. lat. (*matrimonium virginĕum*) huwelijk, waarbij volgens voorafgesloten overeenkomst de sexueele betrekkingen zijn uitgesloten (met toespeling op Joseph en Maria, z. Matth. I, 25).

Jósia of **Jósias,** hebr. (*jôschijjâh*, *jôschijjâhoe*, gr. *Iōsias*) mansn.: de van God geheelde.

Josi, ind. duivel, ten onzent *Joosje* geworden, uit portug. *deos*, god.

Jóska, m. heuvel, welke de Turkomannen ter eere hunner groote dooden opwerpen.

Josselaar, m. gesponnen katoen uit Smyrna.

Jossochromie, f. gr. soort van bont schilderwerk.

Jósua, hebr. mansn. (eig. *Jehôsjoea*, d. i. wiens hulp Jehovah is): Godhelp.

Jota, f. grieksche *i* (i), kleinste letter; in het algemeen en oneig.: letter, punt of puntje, tittel, het allergeringste of minste; vandaar: *geen tittel of jota* = niets; – **jotacisme,** n. te menigvuldige herhaling der jota; ook onvermogen om de jota uit te spreken, een wijze van stamelen; – *gejoteerde* klanken, medeklinkers waarna een i gesproken wordt (in de Slavische talen).

Jouaillerie, n. j o a i l l e r i e.

joué, adj. (v. *jouer*, spelen) eig. gespeeld; fig. bedrogen.

Jouet, n. fr. (spr. *zjoe-è*; v. *jouer*, spelen, van 't lat. *jocāri*, schertsen) speelgoed, speelbal.

Jouissance, f. fr. (spr. *zjoeïsâñs*; van *jouir*, genieten, provenç. *jauzir*, *gauzir*, it. *godére*, van 't lat. *gaudēre*, zich verheugen) genot, gebruik, bezit; vruchtgebruik.

Joujou, n. fr. (spr. *zjoezjóé*; vgl. j o u e t) speeltuig, kinderspel; inz. het voor jaren zoo geliefde speelgoed, bestaande in eene houten schijf, die door een snoer uit en in de hand werd gelaten, het op- en afrol-spel.

Joule (spr. *joele*) f., eenheid van elektr. arbeidsvermogen, naar den geleerde: Joule genoemd. Het is de hoeveelheid warmte of arbeidsvermogen door een stroom van één ampère in een draad met weerstand van één Ohm per seconde opgewekt; $^1/_{10}$ K. G. M.; 10000 gramcentimeter; 10 millioen ergs.

jour, m. fr. (spr. *zjoer*; provenç. *jorn*, it. *giorno*, mid. lat. *jornus*, van 't lat. *diúrnum*, een dag durend, neutr. van *diúrnus*, wat bij dag geschiedt, v. *dies*, de dag) dag; ook: ontvangdag in *jour houden*; – *à jour*, m. in den dag (gezet), d. i. zoo, dat het licht doorschijnt, doorzichtig, doorbroken, getralied, slechts ingerand (van edelsteenen gebruikt); Kmt. tot op den loopenden dag in orde (b. v. het grootboek is nog niet geheel *à jour*); – *du jour* of *de jour*, aan de dagorde, aan de dienstbeurt zijn, den dagdienst hebben (van officieren, enz.); – *jours de grâce* (spr. *zjoer de grâs'*), pl., z. v. a. r e s p ij t d a g e n (z. ald.); – *goût du jour*, de op 't oogenblik heerschende smaak; – *couleur du jour*, modekleur; – *plat du jour*, gerecht dat op bepaalde uren van den dag voorhanden en tegen vasten prijs te verkrijgen is (in restauraties); – **journaal,** n. (it. *giornale* mid. lat. *jornale*; eig. adj.: dagelijksch) dagboek; dagblad, en in 't algemeen c o u r a n t, tijdblad, tijdschrift, week- of maandblad; Kmt. handelsboek, waarin alle voorkomende handelszaken naar volgorde der dagen worden geboekt, dag- of maandboek; – **journaliseeren** (spr. *s*=*z*), de dagelijks voorvallende zaken in het dag- of maandboek brengen; – **journalisme,** n. barb. lat. tijdschriftwezen; 't schrijven van tijdschriften en dagbladen; – **journalist,** m. (fr. *journaliste*) dagbladschrijver, tijdschriftsteller, uitgever van of medewerker aan een dagblad of tijdschrift, courantier; ook iemand die op diëet gesteld is; – **journalisticum,** n. leesgezelschap voor tijdschriften; ook voorlezingen daarover; – **journalistiek,** f., z. v. a. j o u r n a l i s m e; – **journalier,** m. fr. (spr. *zjoernaljé*), **journalière,** f. (spr. *-ljèr'*) dagelijksch daagsch; veranderlijk, onbestendig, die heden dus, morgen zoo gestemd is; als subst. daglooner; – **journalibre,** weleer: dagelijksche post of reisgelegenheid tusschen twee plaatsen; – **journée,** f. (spr. *zjoerné*) dag, dagwerk, dagloon; – *femme de journée*, werkster; – *vivre au jour* (spr. *wiwr'ozjoer*) *la journée*, van de hand in den tand leven.

joviaal, adj. fr. (*jovial*, it. *gioviále*, van 't lat. *Joviālis*, tot Jupiter, oud. lat. *Jovis*, behoorende, wiens ster volgens de astrologen den menschen vroolijkheid mededeelt) blijmoedig, blijgeestig vroolijk, lustig, opgeruimd; – **jovialist,** m. barb, lat. vroolijke raad, hofnar; – **jovialiteit,** f. (fr *jovialité*) blijmoedigheid, vroolijkheid, enz.; – **joviale lijn,** f. in de gelaatkunde: de tweede hoofdlijn van het voorhoofd naar beneden.

Jovilabium, n. nw. lat. (v. *Jupiter*, genit. *Jovis*) werktuig ter voorstelling van Jupiter en zijne 4 trawanten of wachters, voor een gegeven tijdstip.

Jovinianisten, m. pl. aanhangers van J o v i n i a n u s, een monnik in de 4de eeuw, die meende, dat de doop de zondigheid wegnam. Hij bestreed het vasten en kwam op voor het huwelijk. Hij was een der oudste voorloopers van Luther.

joyeux, adj. fr. (spr. *zjoajéü*; v. *joie*, provenc. *joia*, it. *gioja*, van 't lat. *gaudĭum*, vreugde, pl. *gaudĭa*) vroolijk, blijde, verheugd; – **joyeuse entrée,** f. fr. (*sjoajeuz' añtré*), eig. blijde inkomst, vroolijke intocht; benaming van de gewichtige privilegiën der stenden van Brabant (met insluiting van Antwerpen) en Limburg, welke de hertogen bij hunne huldiging vóór den intocht of de e n t r é e in de hofstad moesten bezweren. Het gewichtigste punt daarbij was, dat, zoodra de hertog een dier privilegiën mocht opheffen, geen onderdaan verder tot gehoorzaamheid je-

gens hem zou verplicht zijn; ook het geschenk, dat de vorst bij die gelegenheid ontving.

Jozef, nederl. vorm van J o s e p h, z. ald.

Juan, (spr. *choeān*) sp. mansn., ontstaan uit J o h a n n e s (z. ald.).

Juba, f. lat. manen; helmbos.

Jubal, m. stamvader van alle toonkunstenaars en uitvinder der muziek (zie 4e boek Mozes, 21); Muz. orgelstem van 2 of 4 voet.

Jubé, n. fr. (spr. *zju-*) z. v. a. o x a a l.

Jubel, m. (het naast wel van 't mid.lat. *jubĭlus*, lat. *jubĭlum*, vreugdgeroep, *jubĭlāre*, juichen; in de volgende afleidingen echter verwant met het hebr. *jôbêl*, d. i. hoorn, als blaasinstrument. Bij de Joden heette ieder 50ste jaar, waarop naar de mozaïsche wet door 't gansche land de bazuin moest geblazen worden: jaar des jobels of hoorns) een vreugdgescheeuw, -gejuich; – *in dulci jubĭlo*, lat. eig. in zoeten jubel, d. i. vroolijk, onbezorgd en lekker (leven); – **jubilæum,** n. nw.lat. (lat. *annus jubilæus*, naar het hebr. gevormd) fr. **jubilé** (spr. *zjubilé*) jubelfeest, jubeljaar, jubeljaarfeest, jubelviering van een afgeloopen tijd van 100, of 50, soms ook slechts van 25 jaar; – **jubilaris,** m. jubelvierder, iemand, die zijn jubelfeest viert; – **jubileeren,** lat. (*jubilāre*) jubelen, juichen; ook zijne 50- of 25-jarige ambtsbediening of echtvereeniging vieren, gouden en zilveren bruiloft houden; – **jubilāte,** lat. derde zondag na paschen, naar het aanvangswoord van een latijnsch gebed in de R. Kath. kerk: *jubilāte*, etc., naar Psalm 66 of 100 (juicht! enz.), vandaar de leipziger j u b i l a t e-m i s (jubelmis, voorjaars- of paaschmis), die met den maandag na gemelden zondag een begin neemt.

Jubis, m. pl. fr. (spr. *zjubi*) in de zon gedroogde druifrozijnen of kistjes-rozijnen uit Provence.

Juchart of **juchert,** n. (verwant met het lat. *jugĕrum* en het duitsch j o c h, juk, als landmaat) zekere landmaat, ongeveer een morgen lands in Opper-Duitschland; in Zwitserland een akkermaat van 40,000 vierkante voet = 36 are, in fr. Zwitserland a r p e n t geheeten.

Jucht, juchtleder, n. (v. russ.: *juftj*, *juchtj*, d. i. een paar, omdat de vellen paarsgewijs, met bast samengenaaid, bewerkt en ook zoo in den groothandel verkocht worden) soort van zeer week, lenig, waterdicht, met beukenolie of berkenteer ingewreven en vandaar sterkriekend rood runder- of paardenleer.

jucundi acti labores, lat. aangenaam (is) gedane arbeid, d. i. na gedanen arbeid is het goed rusten (citaat uit Horatius).

Jücker, m. hong. klein hongaarsch paard.

Jucunditeit, f. lat. (*jucundĭtas*, v. *jucŭndus*, *a*, *um*, aangenaam, verblijdend) aangenaamheid, vermakelijkheid, genoegen.

Juda, m. hebr. mansn. (*jehûdâh*): de geprezene; de 4de zoon van den aartsvader Jakob, ook zijn stam; sedert de splitsing des rijks een bijzondere staat; vandaar **Jood,** m. pl. **Joden,** (hebr. *Jehoedî*, pl. *jehoedîm*; lat. *Judaeus*, pl. *Judaei*) oorspr. een burger van het rijk van Juda, later een lid van het gansche volk der Israëlieten; – **judaïsme,** n. nw. lat., jodendom; – **judaïseeren** (spr. $s=z$) jood worden, zich laten besnijden; joodsch spreken, joodsche taaleigenheden gebruiken; z. h e b r a ï s e e r e n.

Judas, hebr. mansn. (de gr. en lat. vorm van Juda) inz. Judas Iskariot, de apostel, die Jezus verried; – **judas-kus,** m. verraderlijke kus; – **judas-haar,** n. rood, rosachtig, vossig haar; – **judas-lach,** m. valsche lach; – **judas-loon,** n. belooning, die de verrader of die iets heiligs voor geld enz. opoffert, ontvangt; ook: datgene waarmede een verrader weldaden vergeldt; vandaar ook: **judassen,** plagen, kwellen.

Judex, m. lat. (vgl. j u d i c e e r e n) rechter, pl. *judĭces*; – *sub judĭce*, onder den rechter, d. i. nog onbeslist; – *Judĭcum* (scil. *liber*), het boek der Richteren, in het O. T.; – *judex a quo* (n. l. *appellātur*), de (lagere) rechter, van welken men hooger kan appelleeren; – *j. ad quem* (*appellātur*), de (hoogere) rechter, op wien men zich beroepen kan; – *judex compĕtens*, of fr. *juge compétent* (spr. *zjuuzj' kompetàn*), bevoegd, behoorlijk, onverwerpelijk rechter; – *j. compromissarius*, door partijen zelf gekozen rechter; – *j. corrŭptus*, omgekocht rechter; – *j. delegātus*, afgevaardigd rechter, d. i. een door den vorst of door een opperrechter voor een enkel geval of eene bijzondere klasse van zaken gestelde rechter; – *j. incompĕtens*, lat. onbevoegd, ongeldig rechter; – *j. infĕrior*, onderrechter; – *j. requisĭtus*, gevraagd of verzocht rechter; – *j. supĕrior*, opperrechter; – *ad superiōrem judicem* a p p e l l e e r e n of p r o v o c e e r e n, zich op den hoogeren rechter beroepen; – *judĭces in partĭbus*, pl. bisschoppen, die krachtens eene pauselijke benoeming in naam van den paus beslissen of vonnis spreken.

Judge, m. eng. (spr. *dzjudzj'*) rechter (fr. j u g e; vgl. j u d e x); – **judg(e)ment,** n. (spr. *dzjudzjment*) oordeel, vonnis.

judiceeren, lat. (*judicāre*, v. *jus dicāre*, recht spreken), oordeelen, richten, een vonnis vellen, vonnissen, beslissen; – **judica,** 5de zondag in de vasten, naar de aanvangswoorden van den tekst in de R. Kath. kerk op dezen zondag uit Ps. 43: *judica me* etc., d. i. richt mij enz., ook de z w a r t e z o n d a g geheeten; – **judicābel,** adj. (lat. *judicabĭlis*, *e*) waarover zich een oordeel laat vellen, oordeelbaar; – **judicātie** (spr. $t=ts$) f. (*judicatĭo*) beoordeeling, beslissing; – **judicatōrisch,** adj. later (lat. *judicatorius*, *a*, *um*) rechterlijk; – **judicātum,** n. oordeel, rechterlijk bescheid, uitspraak, vonnis; – *judicātus*, m. lat. rechtersambt; – *res judicāta*, f. rechtsgeldig vonnis, ook de door zulk een vonnis geëindigde zaak; – **judicatuur,** f. nw.lat. rechtersambt; – **judicatuurbank,** f. handelsgerecht, rechtbank van koophandel.

Judicium, n. lat. (vgl. *judex*) gerecht, rechtspleging, gerechtelijk onderzoek; oordeel, meening, rechterlijke uitspraak; rechtszaak, rechtsgeding; gerechtshof, rechtbank; ook oordeelsvermogen, oordeelskracht of beoordeelings-

kracht· – *in honōrem judicĭi*, ter eere van of uit achting voor het gerecht (verschijnen); – *judicium appellatiōnis*, appellatie- of beroepingsgerecht; – *j. aulicum caesarĕum*, (keizerlijk) hofgerecht, de rijkshofraad; – *j. camerāle*, rijkskamergerecht (vroeger te Wetzlar); – *j. censorium*, correctioneel gerecht; – *j. civīle*, burgerlijk of vredegerecht; – *j. criminăle*, lijfstraffelijk gerecht; – *j. discretīvum*, juist onderscheidend beoordeelingsvermogen; – *j. domestĭcum*, (voormalig Westphaalsch) inheemsch of binnengerecht; – *j. duellĭcum*, kamergerecht; – *j. ecclesiastĭcum*, geestelijk gerecht (consistorie); – *j. equéstre*, of *j. honorĭcum*, eeregerecht; – *j. feudale*, leengerecht; – *j. ignis*, vuurproef, als godsgerecht; – *j. ordinarĭum*, gewoon gerecht, regelmatige rechtshandeling; – *j. parium*, z. ond. *par* 2); – *j. perduelliōnis*, gerecht over hoog verraad; – *j. seculāre*, wereldlijk gerecht; ook eene zaak, die voor de wereldlijke overheid behoort; – *judiciālis, e*, en *judiciarius, a, um*, of **judiciaal, judicieel,** adj. tot het gerecht behoorend, gerechtelijk, rechterlijk; – *judicialĭter*, adv. gerechtelijk, rechterlijk; – **judiciēus,** adj. nw.lat. (fr. *judicieux*) oordeelkundig, van goede beoordeelingskracht, verstandig, vernuftig, scherpzinnig, wel overlegd en wel overleggend, zinrijk.

Judicum, z. ond. j u d e x.

Judith, hebr. (*jehûdîth*, gr. *Iudith*) vr. naam, z. v. a. Jodin of belijderesse Gods.

Juĕgo, n. sp. (spr. *ch*–) spel; speelplaats.

Juĕz, m. sp. (spr. *ch*–) rechter (lat. *judex*); *j. de paz*, (fr. *juge de paix*) vrederechter.

Juffer, f. Mar. beslagen blok met gaten, dienende om de hoofdtouwen van buiten aan de schepen te zetten; – **juffers,** f. pl. korte scheepsmasten, die uit Riga en Memel komen; ook het dunne daksparrenhout uit Noorwegen.

Juft, z. j u c h t.

jugaal, adj. lat. (*jugālis*, v. *jugum*, juk) tot het juk behoorende, daarop gelijkende, samengevoegd; – **jugaal been,** Anat. jukbeen; – **jugale naad,** juknaad; – *jugum*, n. Bot. juk, twee tegenoverstaande blaadjes (bij de gevinde bladeren).

jugābel, adj. later lat. (*jugabĭlis*, v. *jugāre*, verbinden) samenvoegbaar, vereenigbaar.

juge, m. fr. (spr. *zjuuzj'*; van 't lat. *judex*) rechter; – *juge compétent*, z. *judex compĕtens*; – *juge consul*, (spr. *kohsúúl*), lid van een handelsrechtbank; – *juge de paix*, m. (spr. *–d'pè*) vrederechter; – **jugement,** n. (spr. *zjuuzj mâñ*) z. v. a j u d i c i u m; – **jugeeren** (spr. *zjuzjeeren*) oordeelen, beoordeelen, vonnissen.

jugulair, adj. nw.lat. (v. *jugŭlum*, sleutelbeen, keel, van *jungĕre*, verbinden) hals of keel betreffende; – **jugulair-ader,** of *vena jugulāris*, f. hals- of keelader; – **jugulāres,** pl. visschen met buikvinnen vóor de borstvinnen aan de keel; – **jugulātie** (spr. *t*=*ts*) f. (lat. *jugulatĭo*) verworging, vermoording; – **juguleeren** (*jugulāre*) verworgen; – **jugulātor,** m. worger, vermoorder.

Juick, juik, jux, rekenmunt in Constantinopel van $833^1/_3$ piaster = 90 gld.

Juif errant, m. fr. (spr. *zjwieverrañ*) wandelende Jood.

Jujubes, f. pl. fr. (spr. *zju-zjúúb'*) roode borstbeziën van den **jujúbenboom,** borstbezieboom (gr. *dzidzyphon*, lat. *zizўphus*, waaruit het fr. *jujube* is ontstaan) inz. in Syrië, in Italië enz., vooral tegen hoest, enz. in gebruik; bij ons een mengsel van gom en suiker.

Jular, z. j o e l a r.

Julep, m. (fr. en eng. *julep*, it. *giulebbe*, *giulebbo*, spr. *julepe*; barb.lat. *julapĭum*; uit het arab. *dsjoeleb*, *dsjoelâb*, van 't perz. *goelâb*, rozenwater, van *goel*, roos, en *âb*, water) koeldrank, geneesdrank in Amerika, samengesteld uit brandewijn, suiker en fijngestooten ijs.

Julfeest, z. j o e l f e e s t.

Julianisten, pl. zie a p h t h a r d o c e t e n.

Julien (St.-), m. fr. (spr. *señ zjuljeñ*) soort van Bordeaux-wijn.

Julienne, f. fr. (spr. *zjuliëñ'*) vr.naam: J u l i a, J u l i a n e (z. ald.); – (*potage à la*) *julienne*, groentensoep z. j a r d i n i è r e.

Julius, lat. mansn. (vgl. het gr. *iūlos*, vlasbaard): vlasbaardig, jongeling; – **Julia** en **Juliāna,** vr.namen: de maagdelijke, jonkvrouw; – **Julius** of **Juli,** (uit den genit. *julĭi*, ontstaan) 7de maand van het jaar, hooimaand (naar men zegt ter eere van Julius Cæsar zoo genoemd, omdat hij de tijdrekening verbeterde en in deze maand geboren was, terwijl deze maand vroeger *quintilis* heette; vgl. evenwel j o e l f e e s t, terwijl niet onwaarschijnlijk de oud-romeinsche Juli evenals de gotische J i u l e i s tegen den tijd van den winterzonnestand viel); – **juliaansche kalender,** door Julius Cæsar ingevoerde verbeterde tijdrekening, waarbij, in plaats van het maanjaar, het zonnejaar ter lengte van 365 dagen en 6 uren ten grondslag werd gelegd, hetwelk daarom het j u l i a a n s c h e j a a r heet. Die tijdsverdeeling, ook o u d e s t i j l genaamd, is nog in de oostersche kerk, b. v. in Rusland, gebruikelijk. In de westersche kerk echter werd zij onder paus Gregorius XIII, in 1582, door geleerden nauwkeuriger, en wel op 365 dagen 5 uren 48 minuten en 45 seconden, berekend, en zoo ontstond de thans nog bij ons gebruikelijke n i e u w e s t i j l of g r e g o r i a a n s c h e k a l e n d e r, die van den ouden thans reeds 12 dagen verschilt; waarom men ook duidelijkheidshalve op plaatsen, waar men nog den ouden stijl volgt, den ouden datum boven en den nieuwen daaronder plaatst, b. v. Petersburg, den $\frac{10}{22}$ Augustus; – **juliaansche periōde,** f. reeks van 7980 jaren, na welker verloop de zon- en maancirkels, tegelijk met den indictiecirkel, gezamenlijk opnieuw beginnen; men verkrijgt dit getal, als men gezegde 5 c y k l u s s e n (z. ald.) met elkander vermenigvuldigt (28 × 19 × 15 = 7980).

Julklap, m. dui. 't naar binnenwerpen van geschenken op Kerstmis in Duitschland, evenals ten onzent op St. Nicolaasavond.

Jumart, fr. (spr. *zjumâr'*) of **jumar,** m. fabelachtige osezel of muilos, muilpaard, gewaande

bastaard van het paarden- of ezels- en rundergeslacht.

Jumeaux, pl. fr. tweelingen; – *lits j.*, twee naast elkaar geplaatste bij elkaar passende eenpersoons bedden.

Jumelles, pl. fr. (spr. *zjumèl*; v. *jumeau, jumelle*, tweelingsbroeder, tweelingszuster) eig. vrouwelijke tweelingen; fig. iets dat uit 2 gelijke, bijeenbehoorende deelen bestaat, inz. een dubbel oogglas, tooneelkijker met dubbelen koker, voor beide oogen te gelijk, vgl. b i n o c l e; – **jumelle stereoscopique,** op een binocle gelijkend photographie-toestel, gemakkelijk draagbaar.

Jumpers, m. pl. eng. (spr. *dzjumpers*; v. *jump*, v. *jump*, springen) eig. springers; dieven, die door de vensters inklimmen; methodistensecte in Z. Wallis en Amerika.

juncĕus, a, um, adj. lat. (v. *juncus*, bies of riet) Bot. biesachtig.

jungeeren, lat. (*jungĕre*) verbinden; – **junctuur,** f. (lat. *junctūra*) verbinding, voeg, gewricht; ook toestand, omstandigheid, tijdsgewricht, samenloop.

Jungfrau, f. zw. juffrouw, maagd.

Junggrammatiker, m. dui. taalgeleerden die (± 1880) o. a. de stelling verkondigden, dat de klankwetten geen uitzondering toelaten, zoodat afwijking daarvan door analogie verklaart moet worden.

Jungh., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor F. W. Junghuhn (gest. 1864).

Jungle, z. d s j u n g e l.

Junior, m. lat. afgek. *jun.* (compar, van *juvĕnis*, jong, jeugdig) de jongere (in tegenst. met *senior*, de oudere inz. ter onderscheiding van personen met denzelfden naam); – **junioraat,** n. nw.lat. geval, waarbij de jongste in de jongste linie tot de erfopvolging komt.

Junipĕrus, m. lat., jeneverstruik en -boom en het gansche plantengeslacht, waartoe hij behoort.

Junius, m. lat., of **Juni** (uit den genit. *Junii* ontstaan) zesde maand van het jaar, zomermaand; waarsch. naar de godin J u n o benoemd, aan wie deze maand geheiligd was.

Juno, lat. of H e r a, gr. f. Myth. oppergodin, de trotsche en jaloersche beheerscheres der goden en menschen, Jupiters zuster en gemalin; ook eene der kleine planeten tusschen Mars en Jupiter, in 1804 door H a r d i n g te Lilienthal ontdekt; – **Juno's vogel,** de pauw; – **junōnisch,** adj. op Juno gelijkende, grootsch, trotsch, vol majesteit; – **junonium,** n. nw.lat. een oudere naam voor k a d m i u m (z. ald.).

Junta, f. sp. (van 't lat. *junctus, a, um,* vereenigd, partic. van *jungĕre*, vgl. j u n g e e r e n) vereeniging, verbintenis, vergadering, vandaar h a n d e l s j u n t a, g e z o n d h e i d s j u n t a, a p o s t o l i s c h e j u n t a enz.: inz. raadsvergadering in Spanje en Portugal; volkscomité, regeerings-comité (vgl. c o m i t é).

Jupe, f. fr. (spr. *zjuup*'; mid.lat. *jupa*, it. *giubba*, sp. *aljuba*, van 't arab. *dsjoebbah*, eene katoenen tunica) kort, inz. vrouwelijk kleedingstuk, lijfje; inz. vrouwenrok, onderrok; – **jupe-culotte,** f. soort rok, die veel op een broek gelijkt, rokbroek, z. v. a. haremrok; – **jupon,** m. (spr. *zjupóñ*, prov. en sp. *jubon*, it. *giubbone*) onderrokje, korter dan de j u p e.

Jupiter, eigenlijk *Juppiter*, m. lat. Myth. (genit. J o v i s; verkort J u p ij n) de opperste en machtigste god, vader der goden en menschen, de dondergod of donderaar, door de Grieken Z e u s (z. a.), ook K r o n ī o n, geheeten, een zoon van S a t u r n u s en R h e a en broeder van N e p t u n u s en P l u t o; ook de grootste planeet van ons zonnestelsel (die ongeveer 12 jaar voor zijn omloop noodig heeft en door 4 manen begeleid wordt); – *a Jove principĭum*, de aanvang bij Jupiter, d. i. bij de hoofdzaak moet begonnen worden, dan: de geestelijkheid eerst! – **jupitriseeren** (spr. *s=z*) (fr. *jupitriser*) uitspattend, wellustig leven.

Jupujuba, m. brazil. N. H. soort van goudlijster in Brazilië, die een lang beursvormig nest van riet en biezen bouwt.

Jur., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor Jurine (gest. 1819).

jura, z. ond. *jus*.

Jura-formatie, f. (spr. *t=ts*) mid.lat. Juravorming, Jura-groep, oölith-formatie, afdeeling der sedimentaire gesteenten, welke het eerst in het Jura-gebergte werd waargenomen, in w i t t e j u r a (inz. heldergekleurde kalksteen, kuitsteen en van holten doortrokken dolomiet), b r u i n e j u r a (inz. bruinachtige of geelachtige leem, mergel en zandsteen) z w a r t e j u r a of l i a s (spr. *láiăs*) (inz. bitumineuze mergellei, kalksteen en zandsteen) onderscheiden. In deze formatie zijn vele fossielen gevonden.

Juramént, n. lat. (*juramĕntum*, later lat. in plaats van 't oude *jusjurándum*, v. *jurāre*, zweren) eed, eedzwering; – *juramĕntum aestimatorĭum*, schattingseed; – *j. affectiōnis*, bezworen bepaling der waarde van de voorliefde; – *j. assertorĭum*, bevestigingseed; – *j. calumnĭae*, eed dat men niet liegt, eed voor de goede trouw van den aanklager; – *j. credutilātis*, beëediging der waarschijnlijkheid; – *j. de judicĭo sisti*, belofte onder eede, om ten bepaalden tijde voor het gerecht te verschijnen; – *j. delātum*, geëischte, opgelegde eed; – *j. denegatae justitiae*, bezwering van rechtsweigering tegen een lageren rechter; – *j. de statu libero*, eed dat men ongehuwd is; – *j. diffessiōnis* of *diffessorĭum* (vgl. d i f f i t e e r e n enz.) loocheningseed; – *j. dolo, vi* of *metu extórtum*, door list, geweld of vrees afgeperste eed; – *j. irritum*, nietige of vergeefsche eed; – *j. manifestatiōnis* of m a n i f e s t a t i e-e e d, eed, dat bij inventarissen niets verduisterd of achtergehouden is; – *j. minoratiōnis, diminutiōnis* of *munitiōnis*, minderingseed, dien een beklaagde aflegt, als hij de door den eischer gevorderde schadevergoeding te hoog berekend acht; – *j. officĭi*, ambtseed; – *j. paupertātis* of *paupĕrum*, eed van armoede, van onvermogen; – *j. principale*, hoofdeed; – *j. promissorĭum*, belofte onder eede; – *j. purgatorĭum*, zuiverings-

eed, waardoor iem. de onjuistheid eener tegen hem ingebrachte, niet geheel onwaarschijnlijke bewering bezweert; – *j. relātum*, teruggeschoven eed; – *j. suppletorium*, aanvullingseed, tot aanvulling van hetgeen aan het volledig bewijs nog ontbreekt; – *j. testium*, eed der getuigen; – **jurātus,** m. beëedigde, gezworene; – *jurāta depositio*, verklaring onder eede; – *jurāta renunciatio*, afstand bij eede; – **jurātor,** m. eedzweerder; gezworen getuige; – **juratorium,** n. bezworen belofte, ook een belofte in plaats van eed.

jure, juris, enz., z. ond. *jus*.

Juré, m. pl. **jurés,** fr. (spr. *zjuré*; van *jurer*, zweren, lat. *jurāre*, vgl. j u r y) gezworene, medelid van eene j u r y.

juridisch, adj. lat. (*juridicus, a, um*) als adverb. ook *juridice*, overeenkomstig de rechtsleer en de rechten, gerechtelijk, rechtsgeldig.

Jurisconsúltus of **jureconsultus,** m. lat. (afgek. *ICtus*) rechtsgeleerde.

Jurisdictie (spr. *l=s*) f. lat. (*jurisdictio*) rechtshandeling, rechtspleging; rechtsmacht, gerechtsdwang, rechtsgebied; – *jurisdictio commūnis*, gemeenschappelijke rechtsmacht, die aan verscheiden gerechtsheeren te gelijk toekomt; – *j. crimināslis*, lijfstraffelijke rechtsmacht; – *j. ecclesiastica*, geestelijke rechtsmacht; – *j. patrimoniālis*, rechtsmacht van een erfelijk ambachtsheer; – *j. seculāris*, wereldlijke rechtsmacht; – *j. territoriālis*, landsheerlijke rechtsmacht, souvereiniteit.

Jurisprudéntie (spr. *t=ts*) f. lat. (*jurisprudentia*) rechtsgeleerdheid, rechtswetenschap.

Jurist, m. (mid.lat. *jurista*; v. *jus, juris*), rechtskenner, rechtsgeleerde, leeraar in de rechten; beoefenaar van het recht; – **juristenrecht,** door de ontwikkelende wetenschap der rechtsgeleerden ingevoerd recht, in tegenstelling met het gewoonte- en ook het wettelijke recht; – **juristendag,** jaarl. vergadering van ned. rechtsgeleerden; – **juristisch,** adj. den rechtsgeleerden eigen, de rechtsgeleerdheid betreffende; ook z. v. a. juridisch.

Juristitium, z. j u s t i t i u m.

Jurriaan, z. G e o r g e.

Jurte of *joerte*, f. (russ. *jurta*, vgl. het perz. *joerd, joerdah, joerdi*, kamer) hut of tent der zwervende stammen in Siberië; ook winterwoning der Kamtsjadalen, bestaande in eene uitholling van den grond met een dak daarover.

Juruk, m. turk. nomadische herders in Klein-Azië.

Júry, f. eng. (spr. *dzjoeri*; ook fr. *jury*, spr. *zjuri*; van 't lat. *jurāre*, fr. *jurer*, zweren) gezworen gerecht, rechtbank van gezworenen, bestaande uit beëedigde, onbesproken burgers, die na het hooren der getuigen uitspraak doen, oorspr. in Engeland; ook: commissie van beoordeeling bij tentoonstellingen, prijsvragen enz.; – **juryman,** m. (spr. *dzjoerimen*), gezworene, lid in een gerecht van gezworenen; – pl. **jurymen.**

Jus, f. en n. fr. (spr. *zjú*; van 't lat. *jus*, sap, saus) vleeschnat, j e u; – *jus de tablettes*, tot koekjes verdikt vleeschnat, gew. tafel-bouillon.

jus, n. lat. (voor *ju-us*, v. *jungĕre*, binden, voegen, dus: bevoegdheid) recht, gerechtigheid; bevoegdheid, aanspraak; macht om recht te spreken; – *contra jus in thesi*, tegen een in zijne algemeenheid (*abstract*) erkend recht, in tegenstelling met het voor 't bijzondere (*concrete*) geval voorhanden recht; – *jus est ars boni et aequi*, het recht is de kunst van het goede en het rechtvaardige; – *jus abuténdi*, lat. recht van misbruiken; recht van geheel vrij te beschikken over zijn eigendom; – *summum jus summa injuria*, het grootste of strengste recht (is dikwijls) het grootste onrecht, – pl. *jura*, rechten, wetenschap van het recht, b. v. *jura* s t u d e e r e n; ook gerechtigheid, bevoegdheid; – *contra manifésta jura et veritātem*, tegen erkende rechten en waarheid; – *jura cessa*, afgestane rechten; – *erga jura cessa*, tegen afstand van alle rechten; – *jura cleri*, rechten der geestelijkheid; – *jura et actiōnes*, rechten en gerechtigheiden; – *jura honoris*, eererechten, met welke geen voordeel verbonden is; – *jura stolae*, rechten of ambtsvoordeelen van een priester (van *stola*, een priesterrok); – *jure* (ablat v. *jus*) of *de jure*, ook *ex jure*, met recht, van rechtswege; – *jure divīno*, naar of door goddelijk recht; – *jure hereditario*, door erfrecht; – *in quantum de jure*, z. ond. *quantus*; – *omni jure*, met alle recht; – *salvo jure*, enz., z. ond. *salvus*; – *juris*, (gen. van *jus*), rechtens; – *quid juris*, wat rechtens is; – *sui juris* z ij n, zijn eigen meester zijn; van zich zelven afhankelijk, vrij van vaderlijke macht zijn; het tegengestelde van *aliēni juris*, aan eens anders macht onderworpen, niet zijn eigen heer zijn; – *jurisconsultus*, z. ond. j u r i s c o n s u l t u s; – *jurisperītus*, een in het recht ervarene, rechtskundige; – *juris practicus*, die de rechtsgeleerdheid uitoefent, een practizijn; – *juris studiōsus*, iemand die de rechten beoefent, student in de rechten; – *juris utriúsque candidātus* of afgek. *J. U. C.*, candidaat in de beide rechten (het burgerlijke en geestelijke recht); – *juris utriúsque doctor* of afgek. *J. U. D.*, doctor der beide rechten; – *juris utriúsque licentiātus* of afgek. *J. U. L.*, licentiaat der beide rechten; – *jus abalienāndi*, vervreemdingsrecht; – *jus abellagii*, bijenrecht; – *jus abstinéndi*, recht om binnen zekeren termijn van eene erfenis af te zien; – *jus accrescéndi*, recht van aanwas, bevoegdheid om het erfdeel van een medeërfgenaam, die het zelve niet aanvaarden wil of kan, over te nemen; – *jus ad rem*, persoonlijk recht tot iets; – *jus adversus ecclesiam*, recht van den staat, dat de kerk voor zijne rechtbanken recht neme en geve; – *jus advocatiae*, nw.lat. beschermrecht; – inz. *j. advocatiae ecclesiasticae*, recht van den staat om de kerk te beschutten; – *j. aggratiándi*, mid.lat. vorstelijk recht der begenadiging; – *j. albinagii*, z. a l b i n a g i u m; – *j. alluviōnis*, recht der aanwinners op aangeslibd land, recht van aanwas; – *j. archīvi*, archiefrecht, op rechtsvermoeden der echtheid berustende bewijskracht van oorkonden; – *j. antichreticum*, recht op het vruchtgebruik van een pand; – *jus aquaedúctus*, waterleidingsrecht; – *j. avocándi*, terugroepingsrecht (z. a v o c e e-

ren); – *j. belli ac* (of *et*) *pacis*, lat. recht van oorlog en vrede; – *j. boscándi*, recht van den houthak; – *j. caesarĕum* keizerlijk recht; – *j. cambiāle* of *cambĭi*, wisselrecht; – *j. canonĭcum* of *pontifĭcum*, geestelijk of pauselijk recht; ook kanoniek recht; – *j. capiéndi*, aannemings- of ontvangrecht (van erfmakingen); – *j. cavéndi*, verhoedings- of afweringsrecht; – *j. circa sacra*, rechten in het kerkwezen; – *j. civīle*, burgerlijk recht; – *j. civitātis*, stads- of burgerrecht; – *j. cogéndi*, dwangrecht; – *j. collectándi*, inzamelingsrecht, bevoegdheid om collecten te houden; – *j. commercĭi*, handelsrecht; – *j. commūne*, algemeen recht; – *j. compascŭi* of *compascendi*, recht van gemeene weide op een stuk land; – *j. congrŭi*, recht van naasting, van terugkoop, van inlossing; – *j. connubĭi*, lat. recht tot het sluiten van een geldig huwelijk; – *j. consuetudinarĭum*, gewoonterecht; – *j. controvérsum*, betwist recht; – *j. convenándi*, medejachtrecht, bevoegdheid tot gemeenschappelijke jacht; – *j. corōnae*, recht der kroon; – *j. crimināle*, lijfstraffelijk recht; – *j. decimándi*, tiendrecht; – *j. denominándi*, recht van voordracht, benoemingsrecht (tot een ambt); – *j. de non appellándo*, recht der onberoepelijkheid; – *j. de non evocándo*, recht om alleen dáar ter rechtbank te verschijnen, waar men werkelijk onderdaan is (vgl. evocatie); – *j. deportus* of *deportuum*, recht van vele bisschoppen van vacant wordende prebenden de inkomsten te trekken; – *j. detractiōnis* of *detráctus*, het aftochtsrecht, recht dat betaald moest worden bij overgang van eigendom aan vreemdelingen; – *j. devolutiōnis*, z. devolutie-recht; – *j. dispensándi* of *dispensatiōnis*, recht tot vrijstelling of tot ontbinding van plicht; – *j. divīnum* goddelijk recht; – *j. dominĭi*, eigendomsrecht; – *j. ecclesiastĭcum*, kerkrecht; – *j. eligéndi*, kiesrecht; – *j. emigrándi*, recht tot uittrekken naar 't buitenland; – *j. eminens*, opperste recht van den staat om desnoods op privaatrechten inbreuk te maken, b. v. bij onteigening enz.; – *j. emphyteusĕos*, gr. (vgl. emphyteusis) erfpachtrecht; – *j. emporĭi* (vgl. emporĭum), stedelijk recht, volgens hetwelk een tijdlang de ingevoerde waren opgeslagen en alleen aan burgers dier stad verkocht mochten worden; – *j. episcopāle* (vgl. episcopaal), bisschoppelijk recht; – *j. exclusive*, z. v. a. exclusive (z. ald.); – *j. fenestrārum*, vensterrecht; – *j. fetiāle*, herauts- of gezantenrecht; – *j. feudāle*, mid.lat. leenrecht; – *j. fisci*, lat. recht der staatskas; – *j. fruéndi*, recht van vruchtgebruik; – *j. gentĭum*, volkenrecht; – *j. geranĭi*, kraanrecht; – *j. germanĭcum*, mid. lat. duitsch recht; – *j. gladĭi*, lat. eig. zwaardrecht; recht over leven en dood; – *j. grutĭae*, mid.lat. vlotrecht, doch alleen het recht om niet-saamgebonden hout te vlotten, verschillend van *j. ratĭum*, recht om samengevoegd hout te vlotten; – *j. hereditarĭum* of *successiōnis*, erfrecht; – *j. humānum*, menschelijk recht; – *j. in re*, zakelijk recht, het recht, dat men op eene zaak heeft, zonder opzicht des persoons; – *j. intrādae*, recht van den vorst om overreiking der poortsleutels van de burgers te verlangen; – *jusjurándum*, z. juramént; – *jus Justinianēum*, door keizer Justiniaan verordende verzameling van oude en nieuwe rom. wetten en rechten; – *j. manuarĭum*, vuistrecht; – *j. mercantīle*, nw.lat. koopmansrecht, handelsrecht; – *j. militāre*, lat. krijgsrecht; – *j. modĭce castigándi*, recht tot matige straffen; – *j. municipāle* of *municipĭi*, recht eener landstad; – *j. natūrae*, natuurrecht of recht der natuur, het tegengest. van *j. positīvum*, nw.lat. gezamenlijke rechten of wetten, die op de willekeur van den wetgever gegrond zijn; – *j. non scriptum*, lat. (ongeschreven) recht der gewoonte; – *j. occupándi*, toeëigenings- of inbezit-nemingsrecht; – *j. optiōnis*, kiesrecht; – *j. particulāre*, bijzonder recht, inheemsche of inlandsche verordeningen en gewoonten, stads- en landrecht; – *j. pascéndi*, weiderecht, drijfrecht; – *j. patrĭae potestātis*, recht der vaderlijke macht; – *j. patronātus* of patronaatrecht recht der pastoriebezetting, kerkambtsrecht; beschermrecht; – *j. peregrīni*, vreemdelingsrecht; – *j. personāle*, persoonlijk recht of recht op een persoon; – *j. pignorándi*, verpandingsrecht; – *j. pontificĭum*, pauselijk recht; – *j. positīvum*, z. boven *j. naturae*; – *j. postliminĭi*, z. postliminĭum; – *j. praelatiōnis*, of *j. potĭus*, voorkeurrecht of recht tot voorkeur van het eene boven het andere; – *j. praesentándi* of *praesentatiōnis*, nw.lat. voorstellingsrecht tot ambten; – *j. praesidĭi*, voorzittersrecht; – *j. praevenándi*, recht der voorjacht; – *j. primae noctis*, lat. vermeende voormalige rechten van den heer om elke tot zijn lijfeigen onderdanen behoorende bruid in de eerste nacht van haar huwelijk te ontmaagden; eigenlijk alleen gegrond op het recht van den heer, zijn toestemming tot het huwelijk te moeten geven, derhalve veeleer een te betalen geldsom voor de toestemming tot het huwelijk; – *j. primārum precum*, recht der eerste bede; – *j. primi licĭti*, nw.lat. recht tot het eerste bod bij veilingen; – *j. primogenitūrae*, recht der eerstgeboorte; – *j. privātum*, bijzonder recht, burgerlijk recht; – *j. proponéndi*, recht tot voordracht; – *j. protimisĕos* of *protimesĕos*, gr. recht van vóorkoop; – *j. provinciāle*, lat. land- of gewestelijk recht; – *j. publĭcum*, staatsrecht; – *j. quaesĭtum*, welverworven recht; – *j. quiéscens*, rustend recht; – *j. radicātum*, ingewortelde recht; – *j. rēale*, z. *jus in re*; – *j. reformándi*, recht van den staat om kerkelijke inrichtingen te bepalen; – *j. regāle*, koninklijk recht of in 't algemeen het recht of voorrecht van den hoogsten landsregent; – *j. retentiōnis*, weêrhoudings- of bijbehoudingsrecht; – *j. retorsiōnis*, nw.lat. wedervergeldingsrecht of vergeldingsrecht; – *j. separatiōnis*, lat. scheidingsrecht; – *j. stapŭlae*, mid. lat. stapelgerechtigheid of stapelrecht, recht van verschillende koopsteden, om doorgevoerd wordende waren bij zich een tijdlang ten verkoop op te slaan, alvorens zij verder gevoerd werden; – *j. statutārĭum*, nw.lat. grondwettelijk recht; – *j. strictum* of *summum*, lat. stipte, gestrenge of hoogste recht; – *j. suc-*

cedéndi of *sucsessiōnis*, z. *j. hereditarīum*; – *j. superioritātis*, nw.lat. souvereiniteit, recht van de hoogste rechtmacht; – *j. taliōnis*, lat. wedervergeldingsrecht, terugwerkingsrecht; – *j. translatīvum*, overgeleverd, overgeëerfd recht; – *j. tutēlae*, voogdrecht, voogdijschapsrecht; – *j. utendi*, gebruiksrecht; – *j. venatiōnis*, jachtrecht, jachtgerechtigheid, wildban; – *j. vicinitātis*, nabuursrecht; – *j. vitae et necis*, recht over leven en dood; hoog lijfstraffelijk recht; – *j. vocāndi*, beroepingsrecht, recht om de uitspraak eener hoogere rechtbank in te roepen.

jus, turk. honderd; – **jus-basji,** hoofdman over honderd, kapitein.

Juslit, f. turksch pond, turksche lira à 100 piasters = *f* 11.—.

jusque, fr. (spr. *zjuusk'*) tot; – *jusqu'à un certain point* (spr. *zjuuska uǹ sertéǹ poaǹ*) tot op zekere hoogte.

Juss., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor A. L. de Jussieu (gest. 1836).

Jussie, f. lat. (*jussĭo*, van *jubēre*, bevelen) bevel van een vorst; – *jussu*, adv. op bevel; – **jussivus** of **jussief,** m. nw.lat. z. v. a. i m p e r a t i v u s.

juste, adj. fr. (spr. *zjuust'*; v. 't lat. *justus, a, um*), **juust,** als adverb. **justement** (spr. *zjuust'*, gem. ook *juustemént* uitgesproken) j u i s t, nauwkeurig, precies, net zoo; juist nu, of thans billijk, rechtvaardig; – *juste milieu*, n. (spr. *zjuust' mi-ljéú*) juiste midden, inzonderheid de gematigde politieke partij in Frankrijk onder Louis-Philippe, door de tegenpartij spottenderwijs zoo geheeten; – *juste au corps*, nauwsluitende mansjas; – **justesse,** f. (spr. *zjú-stéss'*) juistheid, nauwkeurigheid; – **justificeeren,** lat. (*justificāre*) rechtvaardigen; verantwoorden, verdedigen; – *ad justificāndum*, ter vergelijking en bekrachtiging, ter rechtvaardiging; – **justificātie** (spr. *tie=tsie*) f. nw.lat. rechtvaardiging; verantwoording, verdediging; – **justificatuur,** f. goedkeuring, b.v. van eene rekening.

justeeren, nw.lat. (van 't lat. *justus*, z. *juste*) juist maken, richten, afmeten, vereffenen; ook ijken, echt maken; het wegen der munten op de j u s t e e rbalans; – **justeerder,** m. vereffenaar der munten, ijker; – **justeerplankje,** n. plankje om het waterpas juist te stellen; – **justeervijl,** f. vijl, waarmede b.v. munten naar de zoogen. leggers op eene balans vergeleken en vereffend worden; – **justorium,** n. vereffeningswerktuig der lettergieters, een rechthoekig blik tot beproeving van de hoogte der letters.

Justinus, Justiniānus, Justiniaan, m., **Justine,** f. lat. mans- en vr.naam: de rechtvaardige, gerechte; – **justiniaansche codex,** z. *corpus juris*; – n a-j u s t i n i a a n s c h r e c h t, het romeinsche recht na de tijden der wetgeving van J u s t i n i a a n.

Justítie (spr. *tie=tsie*), f. lat. (*justitĭa*) gerechtigheid; rechtshandhaving, rechtspleging, rechtsuitdeeling; rechtsprekende overheid, gerecht, gerechtshof, rechtbank, vierschaar; – *justitĭa distributiva*, f. met de omstandigheden rekening houdende, vereffenende rechtspleging; in tegenstelling met *justitĭa commutativa*, absoluut te werk gaande rechtspleging; – *justitĭa regnorum fundamentum*, gerechtigheid is het fundament der rijken (zinspreuk van Frans I van Oostenrijk); – **justitie-moord,** m. ter-dood-brengen van een beschuldigde door de fout van den rechter bij niet behoorlijk bewezen misdaad; – **justitiaris** (spr. *-sti-tsi-*), m. gerechtspersoon, rechter; ook rechtskundig medelid van een college.

Justitium (spr. *-sti-tsi-*) lat. (voor *juristitĭum*, v. *jus*, genit. *juris*, recht, en *sistĕre*, doen stilstaan, sluiten) ook **juristitium,** nw.lat. n. stilstand van alle gerechtelijke werkzaamheden, die door buitengewone voorvallen, als oorlog, pest, aardbeving enz. voor korten tijd kan plaats grijpen; rechtbankvacantie.

Justorium, z. ond. j u s t e e r e n.

justus, a, um, lat. rechtvaardig, rechtmatig, recht, behoorlijk; – **Justus,** m. mansn.: de rechtvaardige; – *justus posséssor*, m. rechtmatig bezitter; – *justo tempŏre*, lat. te rechter tijd; – *justo titŭlo*, onder billijk voorgeven, rechtmatiger wijze; – *justum necare reges Italiae*, het is recht, de koningen van Italië te dooden (devies van de c a r b o n a r i (z. ald.) te Italië.)

Justus, judex, z. H e b r æ e r.

Jute, f. (spr. *zjuut'*; van bengaalsch *dschūt*) bastvezels van *Corchorus capsularis* en *C. olitorius*, twee aan de linde verwante planten in Oost-Indië, oost-indische hennep of vlas van Calcutta, inz. naar Engeland en Noord-Amerika uitgevoerd en veel voor paklinnen, zeildoek enz. gebruikt.

Juust, z. *juste*.

juvantĭa, n. pl. lat. (v. *juvāre*, helpen, ondersteunen) Med. versterkingsmiddelen, die men tot versterking aan andere geneesmiddelen toevoegt.

Juvénta of **juvéntas,** f. lat. jeugd, jongelingsleeftijd; bij de Romeinen de vergode jeugd; – **juvenaliën,** n. pl. (*juvenalĭa*, v. *juvenālis*, jeugdig) feesten ter eere van die godin, door jongelingen gevierd, die aan haar de eerstelingen van den uitbottenden baard wijdden; – **juvenaat,** m. kloosterlijk intern gymnasium.

Juweel, n. (wellicht uit perz. *dsjauhar*; eng. *jewel*, hoogd. *juwēl*, fr. *joyau*, sp. *joyel*, it. *giojella*) geslepen edelsteen, kleinood; – **juwelier,** m. koopman in juweelen; ook wie edelsteenen, paarlen enz. in goud en zilver zet, juweelwerker; – **juweeltor** (*curcutio imperiālis*), prachtkever in Brazilië, van het geslacht der olifantjes of snuittorren, een der schoonste kevers, zoo niet het schoonste.

juxta en *juxtim*, lat. daarnaast, daarneven, naastbij; – **juxtaponeeren,** lat. naast elkander plaatsen; – **juxtapositie** (spr. *-zi-tsie*), f. nw.lat. naast-elkander-plaatsing, aangrenzing; Phys. uitwendige aangroeiing, of het toenemen van een lichaam door aangroeiing van buiten.

j'y suis et j'y reste, fr. (spr. *zji swi é zji rest'*) ik ben hier en ik blijf hier (beroemd gezegde van maarschalk Mac-Mahon in den Malakoftoren van Sebastopol, 1855).

K.

Zie ook C.

K, als latijnsch getalteeken = 250; - $\bar{K}$, = 250,000; in rom. opschriften voor *Caeso*, ter onderscheiding van C a j u s; - *K.* of *Kal.* afkorting voor *kalenden*, z. *calendae*; - *Ka.* (*in* almanakken) = kaasmarkt; - *K. A. v. W.* = Koninklijke Academie van Wetenschappen; - *Kap.*, *kapt.* = kapitaal, kapittel, kapitein; - *kapl.* = *kaplaken*, extrapremie bij de schipperij; - *K. B.* = *Knight* (of *the*) *Bath*, z. k n i g h t; - *KG.*, ook *Kil.* of K^o. = kilogram; - *K. G.* = *Knight* (*of the*) *Garter*, eng. ridder van den kouseband; - *K. H.* = keizerlijke of koninklijke Hoogheid; - *kl.* = klasse; - *K.·. K.·.* = koninklijke kunst (beginselen der vrijmetselarij); - *KM.* = kilometer (1000 meter); - *K. M.* = *Knight* (*of the*) *Malta*, z. k n i g h t; - *K. M.* = keizerlijke of koninklijke Majesteit; - KM^2. = vierkante kilometer; - *K. M. A.* = Koninklijke Militaire Academie; - *K. N. M.* = Koninklijke Nederlandsche Marine; - *K. N. Y. C.* = Koninklijke Nederlandsche Yachtclub; - *Kon.*, *Kron.* = Koningen, Kronieken (de bijbelboeken); - *kop.* = *kopeken*; - *K. P.* = *Knight* (*of*) *St. Patrick*, eng. ridder der Iersche Patrick-orde; - *kr.* = *krone*, *kreuzer*; - *K. T.* = *Knight* (*of the*) *Thistle*, eng. ridder van de schotsche distelorde; - *kub.* = kubiek; - *K. W.*, kilowatt; - *K. W. U.*, kilowatt-uur, z. a.; - *Ky*, = de staat Kentucky in Noord-Amerika; - *K. Z.* (op wissels) = kort zicht; - *K.* Chem. teeken = kalium; - *K.* als muntteeken voor Frankrijk: Bordeaux; voor Oostenrijk: Kremnitz; voor het vroegere Polen: Krakau; in het Duitsche rijk: Straatsburg.

K., bij natuurw. namen G. Kunze (gest. 1851).

Kaaba, f. (spr. *ká-aba*) arab. *ka'bah*, d. i. eig. in 't algemeen vierkant gebouw, van *ka'b*, teerling) Mohammeds vierkante tempel met den zwarten steen te Mekka.

Kaag, f. nederl. vlak vaartuig, met één mast en een halven boegspriet, voerende een sprietzeil en een of twee fokkezeilen, en mast, dienende tot de vaart op de binnenrivieren.

Kããmah, f. soort antilope aan de Kaap, hartebeest.

Kaan, f. algemeene benaming voor een riviervaartuig met vlakken bodem.

Kããn, m. turk. legervorst.

Kaap, z. c a p; - **Kaapwijn,** m. wijn van het Kaapland (Kaap de Goede Hoop); vgl. C o n s t a n t i a w ij n.

Kaapstander, m. z. c a b e s t a n.

Kaart, f. (fr. *carte*, v. lat. *charta*, papier) in het algemeen: stijf blad papier tot verschillende doeleinden, b.v. visite-kaart, entree-kaart enz., s p e e l k a a r t e n, beschilderde speelbladen, naar men wil, uitgevonden in de 14de eeuw ter verstrooiing van den zielszieken Karel II van Frankrijk. De 4 kleuren beteekenen de 4 standen der burgermaatschappij: *coeur*, hart, in plaats van *choeur*, koor: de geestelijkheid (in Spanje en Italië door een kelk, *coppa*, aangeduid); *pique*, lanspunt: adel en militairen (it. zwaard, *spada*, bij ons waarschijnlijk met s p a d e verward en thans schoppen genoemd); - *carreau*, ruit voor diamant: de handwerks- en handelsstand (it. geld, *danaro*); *trèfle*. klaver: de boeren (it. knuppel, *bastone*). Verder beteekent k a a r t: schets, planteekening, b.v. l a n d k a a r t, geographische afbeelding der aardoppervlakte of van een deel daarvan; h e m e l k a a r t, afbeelding van den sterrenhemel; z. ook c a r t a, c a r t e en c h a r t a; - **kartograaf, kartomantie,** z. c h a r-, onder c h a r t a.

Kããwy, m. turk. sterke drank uit geroosterde tarwe of maïs bereid.

Kabádion, n. nw.gr. lange overrok der gr. wereldlijke geestelijken.

Kabaja, Kabaai, f. ind-holl. jasje of jakje van katoenen witte stof, als morgendracht; voor de inlanders is 't langer.

Kabák, of **kabache,** m. russ. bier- en brandewijnhuis, herberg of kroeg in Rusland; als verklw. **kabatsjók,** m. kroegje.

Kãban, m. gewicht op de Molukken = $45^1/_2$ kilo.

Kabar, f. mal. tijding; - **kabar angin,** mal. windtijding, gerucht.

Kabardynen, pl. tsjerkessisch paardenras uit de Kabárda in het land der Circassiërs, aan de noordzijde van den Kaukasus.

Kabaro, f. handtrommel der Egyptenaren en Abyssiniërs.

Kabasjir, m. hoofd van een kanton op de Slavenvust in Guinea; de opziener eener negorij.

Kabbãla of **kabbalah,** f. (hebr. *kabbãlãh*, overlevering, ontvangen leer, van *kâbal*, arab. *kabala*, aan-, opnemen) mondeling voortgeplante leer der Joden, geheimenisleer, geheimeniswijsheid der rabbijnen; ook bewijs van bevoegdheid tot veeslachten, door de rabbijnen na afgelegd examen afgegeven; onder de Christenen in de middeleeuwen: misbruiken van zekere bijbelwoorden met magische bedoeling; ook kunst om door getallenvergelijking en berekening de toekomst te bepalen; - **kabbalist,** m. joodsch geheimenisleeraar; - **kabbalistisch,** adj. met die overleveringsleer overeenstemmend.

Kabel, m. (fr. *câble*) dik touw, ook streng van metaaldraad, in 't bijz. voor onderzeesche telegraafverbinding, vandaar: **kabelen,** telegrapheeren; - **kabelbericht,** n. telegram; - **kabellengte,** f. lengtemaat der zeevarenden = 225 M.

Kabeljauw, m. (door omzetting v. 't sp. *bacallao*, bask. *bacaillaba*, v. noordamerik. oorsprong) bekende zeevisch, die, gezouten, a b e r d a a n (doorgaans l a b e r d a a n of l a b b e r d a a n) en gedroogd s t o k v i s c h of k l i p v i s c h heet; - **Kabeljauwschen,** z. H o e k s c h e n.

Kabers, pl. kinderen uit æthiopisch en mulatsch bloed.

Kabeski, m. kleine perz. munt, ± 1 cent.

Kablai, z. k a p y b a r a.

Kabilen of **Kabýlen,** m. pl. (arab. beteekent: volksstammen) naam der Berberstammen, in Algerië, ook z. v. a. B e r b e r s, z. B e r b e r ij e; naast de Arabieren de talrijkste volksstam in N.-Afrika, waarschijnlijk de afstammelingen der oorspronkelijke bewoners van dit land; in Marokko noemen zij zich A m a z i r g h, in Tunis K b a i l i.

Kabîn, n. arab.-perz. bij de Turken en Perzen huwelijk, dat voor een bepaalden tijd wordt aangegaan; ook weduwgeld voor weduwen en turksche pasja's.

Kabinét, n. (fr. *cabinet*, spr. *-nè*, verklw. v. *cabane*, z. ald.; v. a. van 't mid.lat. *caviretum*, van *cavum*, hol) klein vertrek of bijkamertje, arbeidsvertrek, vorstenkamer, geheime kamer; de gezamenlijke ministers; in engere beteekenis de vorst of een minister zelf met zijn persoonlijke raadslieden en medearbeiders (in tegenst. met de ministeriën); ook regeering, inz. ten opzichte van hare betrekkingen met het buitenland; kamer of verzameling van natuur- of kunstvoortbrengselen, b. v. k a b i n e t v a n m u n t e n, v a n s c h i l d e r ij e n enz.; nog draagt dien naam eene groote, meestal fraaie kast, weleer het beste stuk huisraad in Nederland; – *cabinet de lecture*, fr. leeskabinet, eene inrichting van onzen tijd, waarin men voor eene kleine geldelijke bijdrage de dagbladen, magazijnen, maandwerken, brochures enz. kan lezen of ook ze huren kan, om ze naar huis mede te menen; – *cabinet d'aisance* (spr. *-désâňs'*) geheim gemak, beste kamer; – *cabinets inodores* (spr. *kabinè-zinodoor*), w a t e r-c l o s e t s, reukelooze beste-kamers; – **kabinets-order,** f. verordening, die onmiddellijk van den vorst uitgaat; – **kabinets-koerier,** m. koerier in dienst der regeering; – **kabinetskwestie,** f. vraagstuk, van welks beslissing het aanblijven van een ministerie afhangt; – **kabinetsraad,** m. vergadering der ministers; – **kabinetstuk,** voorwerp uit eene verzameling van kunstwerken of natuurproducten; iets uitmuntends in zijne soort.

Kabir, m. arab. (eig. g r o o t) munt van ± 3 centen; – **kabiren,** pl. (gr. *kábeiroi*) geheimzinnige godheden, die in Egypte, Phoenicië, Klein-Azië en Griekenland vereerd werden en geheime en geduchte natuurkrachten voorstelden.

Kabkáb, m. arab. soort houten schoen of holsblok.

Kablâr, m. serv. kuiper.

Kabo, m. sp. kaap.

Kabriool, kapriool, z. c a p r i o l e.

Kábsa, turk. greep, gevest van den degen.

Kabuis, f. (verwant met k a b i n e t, c a b a n e) klein vertrek, inz. op schepen, ter berging van voorraad (vandaar k a b u i s k o o l); hutje, kamertje, hok; de scheepskeuken, z. k o m b u i s.

Kabylen, z. K a b i l e n.

Kachexie, f. gr. (van *kakós*, slecht, en *hexis*, toestand, v. *echein*, hebben, houden, zich bevinden) Med. ongezondheid, ziekelijkheid, kwaadsappigheid; – *K. pachydermique*, d. i. ziekelijkheid door huidzwelling, de fr. naam voor m y x o e d e e m, z. a.; – **kachéktisch,** adj. ziekelijk, bleek en opgezet, kwaadsappig; – **kachektiCus,** m. ziekelijk mensch, iemand, die aan kwaadsappigheid lijdt.

Kacholóng, k a s j o l o n g, m. z. c a c h o l o n g.

Kadal, f. mal., soort hagedis.

Kadáster, n. (mid.lat. *catastrum*, *catastum*, it. *catastro*, *catasto*, fr. *cadastre*, hoogd. *kataster*, samengetr. uit het mid.lat. *capitrastrum*, v. *caput*, hoofd) openbaar register, inhoudende den staat der onroerende goederen, om daarop de belasting op de eigendommen te gronden; schattingsregister, grootboek, erfregister; – **kadastreeren,** in het kadaster brengen, in het grootboek schrijven; – **kadastraal,** adj. wat tot het kadaster behoort; – **kadastreur,** m. die het kadaster maakt, landmeter.

Kaddareh of **kaddor,** n. turk. kort, recht zijdgeweer der s p a h i s (z. ald.)

kaddisch, z. k a d i s c h.

Kadelieten, z. K a d r i.

Kadeoen, f. turk. slavin van den Grooten Heer, een weinig hooger in rang dan de O d a l i s k e n.

Kadet, z. c a d e t.

Kadi, m. arab. (partic. van *kadaj*, besluiten, beslissen, richten) rechter, onderrechter of vrederechter bij de Turken en de volken van mahomedaansch geloof; – **kadi-el-asker, kadi-leskiër,** beide opperrechters in Turkije, na den grootvizier en mufti.

Kadîmi, pl. arab.-perz. de „vroegeren", eene secte der Parzen in Indië, die alle feestdagen 30 dagen vroeger vieren dan de R a s i m i.

Kadisch, káddisch of **kádosch,** hebr. gebed voor de afgestorvenen bij de Joden.

Kadizadelieten, z. K a d r i.

Kadmia, f. gr. (*kadmia* of *kadmeia*, scil. *gè*, d. i. kadmische of thebaansche aarde) steen, waaruit koper wordt gewonnen, kopererst, kalamijnsteen, zinkerts, galmei; ook kobalt; – **kadmiologie,** f. leer van de aanwending van kobalt; – **kadmium,** n. blinkend wit metaal, op zink gelijkende, door H e r m a n n en S t r o m e y e r in 1817 gelijktijdig in het zink ontdekt, hetwelk met zwavel verbonden (als kadmiumsulfuriet of zwavelkadmium) eene schoone gele schildersverf, het zoogenaamde b r i l j a n t g e e l of k a d m i u m g e e l levert.

Kadmos, m. gr. of **Kadmus** (lat. *Cadmus*, waarsch. v. 't hebr.-phœnic. *kédem*, oostland, arab. *kidm*, oude tijd, *kidma*, vóor tijden, voorheen) fabelachtig phœnicisch vorst, broeder van E u r o p a, stichter van Thebe en invoerder van het letterschrift in Griekenland; zijne gemalin was H a r m o n ï a, eene dochter van Mars en Venus.

Kadri, Kadelieten of **Kadizadelieten,** m. pl. (arab. *kadri* en *kadraijat*, v. *kadr*, machtig, door

God bepaald) strenge godsdienstige mohammedaansche secte, leden eener turksche gestrenge monniken-orde, gesticht te Bagdad in 1164 door A b d u l-K a d e r-G u i l a r y.

Kadsoera, f. jap. kruipheester; 't aftreksel der bloemen is een haarwaschmiddel.

Kafer of **kefir,** m. turk. ongeloovige, z. k a f f e r s.

Käfes, turk.(van 't arab.-perz. *kafes, kafas,* kooi, tralie) tralievensters van den harem; vroeger: staatsgevangenis van de zonen van den sultan.

Kaffa, n. soort van indisch bont katoen.

Kaffar of **kaffaro,** n. turk. (v. 't arab. *kafarah,* boete, zoen) tol, cijns, opbrengst, inz. belasting, die in Turkije de daar gezeten chr. kooplieden moesten betalen, wanneer zij waren van Aleppo naar Syrië verzonden; ook het intreegeld der christenpelgrims aan de Turken in Jeruzalem.

Kaffas, pl. arab. (*kaffah, kaffat* of *koeffat*) uit palmtakken vervaardigde gereedschappen in 't Oosten.

Kaffeïne, z. ond. k o f f i e.

Kaffers, m. pl. (v. het arab. *kâfir,* ongeloovige, niet-mohammedaan, van *kafara,* ongeloovig zijn, God loochenen; vgl. k i a f i r, c a f a r d, g e b e r e n en g i a u r) groep van negerstammen in Z.-Afrika; – **kafferwaarden,** pl. zuidafrikaansche mijnwaarden op de Londensche beurs.

Kaffila of **kafila,** f. arab. reizend gezelschap in Indië, k a r a v a a n.

Kafir, m. ongeloovige, niet-Mohammedaan, ketter, z. k a f f e r.

Kaftan, m. turk. (*kaftân,* russ. *kaftán,* fr. *cáfétan*) eerekleed der Turken, lang overkleed, turksche overrok.

Kago, m. jap. draagstoel.

Kahau, z. B a n t a g a n.

Kahoeane, k a w a a n, karetschildpad (z. c a r e t t e).

Kähwe, arab. koffie; winkel, waar men ze in het Oosten verkoopt, oostersch koffiehuis; – **kahwedsji,** m. koffiezetter.

Kaïd, m. arab. z. v. a. a l c a l d e (z. ald.).

Kaïk, n. of **kaïke,** f. (turk. *kâïk,* nw.gr. *kaïki,* boot, bark, it. *caicco,* sp. *caique,* fr. *caïc* of *caïque*) lichte turksche kustvaarder (v. 1–7 paar riemen), overzetboot, galeisloep; – **kaïktsjis,** m.pl. roeiers op de kaïks.

Kaïm, m. turk. (v. arab. *kâïm,* staande) koster in de moskeeën; – **kaïmăkam,** m. turk. (*kâïm-makâm,* v. 't arab. *kâïm,* staande, en *makâm,* oord, plaats) plaatsvervanger, inz. geheimschrijver en plaatsvervanger van den grootvizier in Turkije; ook plaatsvervanger van een tataarsch vorst; – **kaïmakani,** fijn indisch linnen.

Kaïman, in de taal van Guyana, z. a l l i g a t o r.

Kaïmĕh, n. turk. papieren geld.

Káïn, m. hebr. naam (v. *kájin,* loon; lans; volgens *Gen.* 4, 1 zou het beteekenen „ik heb gekregen", deze etymologie berust echter slechts op overeenkomst in klank); – **kaïnieten,** m.pl. eene dweepzieke secte der 2de eeuw, die een zedeloos leven leidde.

Kaïn, m. mal. doek in den vorm van een sarong; – **kaïnpandjang,** lange doek, die om de heupen wordt geslagen.

Kaïniet, n. gr. (v. *kainós,* vreemd, nieuw) uit zwavelzuur kali, zwavelzure bitteraarde, chloormagnesium en water bestaand mineraal; dit kalibemestingszout bevat gemiddeld 12,4 % zuivere kali; in den handel hebben verschillende kalizouten dezen naam.

Kaiserzinn, n. dui. soort tin, waarvan luxevoorwerpen gemaakt worden, zoo genoemd naar den fabrikant Kaiser te Krefeld.

Käït, m. ind. schrijver (als afzonderlijke kaste)

Káj, m. russ. g r o g (z. ald.) en dergelijke drank.

Kajak, f. groenlandsch vaartuigje, dat zeer lang en smal is, met éene opening in het dek, waarin juist éen man past.

Kajásse, f. soort van turk. schepen van middelbare grootte, met laag boord.

Kajoe, z. c a j o e.

Kajoepoet of **kajeput-olie,** n. mal. (van *kâjoe,* boom en *poetih,* wit) eig. witboomolie, eene kostbare ætherische olie uit de bladeren van den kajoepoethoom (*Melaleuca cajeputi*) in O.-Indië.

Kajuit, f. (hoogd. *kajüte,* zw. *cajuta*; fr. *cahute,* oudfr. *chahutte* en *cahuette,* hut, v. 't armor. *kaoued,* kooi, kouw, wallisch *caued,* gesloten, van *cau,* sluiten) scheepskamer, verblijf van den scheepskapitein en ook der voorname passagiers; vertrekken voor passagiers op stoombooten enz.

Kakadóris, of **Meester Kakadoris,** schreeuwerige kwakzalver, een figuur uit onze oude kluchtspelen.

Kakæsthēsis of **kakæsthēse,** f. gr. (v. *kakos,* slecht, en æ s t h e s i s, z. ald.) ziekelijk, onbehaaglijk gevoel; – **kakemphăton,** n. verkeerde, gebrekkige en inzonderheid onwelvoeglijke, dubbelzinnige uitdrukking.

Kakalexeteria, n. pl. gr. (v. *kakos,* en *alexein,* afweren) Med. middelen tegen kwaadsappigheid.

Kakao, c a c a o, f. mexikaansch (*kakauatl*) de zaden of boonen van den echten **kakaoboom** (*Theobroma cacao*) in W.-Indië, uit welke de c h o c o l a d e wordt bereid; – **kakaoboter,** gezuiverde olie, die men uit de geroosterde en fijngewreven k a k a o b o o n e n trekt; zij heeft, gestold zijnde, de lijvigheid van talk en wordt niet licht rans; men gebruikt ze in de geneeskunde en tot het maken van k a k a o-z e e p.

Kakap, m. mal. veelgegeten visch in Indië, ook „kaalkop" geheeten.

Kakas, m. hong. (v. *káka,* linze, bus) geroosterde maïskorrels, een geliefkoosd gerecht in Zevenbergen.

Kakatoe of **kakketoe,** m. mal. (*kaka-toewah,* d. i. nijptang, naar den vorm van zijn bek) de witte bosch- of grot-papegaai met een kuif op den kop, in Ned.-Indië, inz. op de Molukken.

Kakemono, f. jap. plaat, die opgerold kan worden; wandversiering.

Kakémphaton, z. ond. k a k æ s t h e s i s.

Kaki, zie k h a k i.

Kakistokratie (spr. *tie=tsie*), f. een nieuw gevormd gr. woord als tegenstelling van a r i s-

tokratie; van het oudgr. *kákistos*, slechtste superl. van *kakós*, slecht) heerschappij der slechtsten.

Kákkerlak, m. (zuid-amerik. *kakerlakki*) soort van lichtschuwe insecten in Z.-Amerika, ook tarokan geheeten, eene in Nederland bekende huisplaag, vooral in streken, waar zij door schepen aangebracht zijn (*Blatta*); lichtschuwe menschen, z. albinos.

Kakketoe, z. kakatoe.

Kákma, turk. gedreven werk.

kak-nibudj, rus. ten halve; met moeite; 't zal wel gaan.

Kakocholie, f. gr. (v. *kakos*, slecht, en *cholē*, gal) Med. slechte hoedanigheid der gal, galbederf; – **kakochólisch,** adj. daaraan lijdend of daaruit voortspruitend; – **kakochrœe,** f. ongunstig uitzicht, ziekelijke huidkleur; – **kakochylie,** f. slechte hoedanigheid van de chijl, van het melk of voedingssap; – **kakochymie,** f. gebrekkige bereiding van de spijspap in de maag, de ziekelijke toestand der vochten; – **kakodæmon,** m. booze geest; – **kakodæmonie,** f. ongelukzaligheid; bezetenheid door booze geesten, razernij; – **kakodoxie,** f. slechte naam, ongunstige bekendheid, kwade faam; – **kakodȳl,** n. uit koolstof, waterstof en arsenicum samengestelde grondstof, welker oxyden de alkarsine of het kakodyl-oxyde en het alkargenīum of kakodylzuur zijn; – **kakoëthes,** n. Med. ongeneeslijke kwaal, inz. kwaadaardige zweer; fig. onbedwingbare gewoonte, zucht, inz. schrijfzucht; – **kakogalaktie** (spr. *t=s*) of **kakogalie,** f. Med. ziekelijke gesteldheid van de melk; – **kakogamie,** f. kwalijk gepaard huwelijk; – **kakographie,** f. Gram. 't schrijven tegen de regels der taal, slechtschrijving, in tegenstelling van orthographie, d. i. rechtschrijving; – **kakoknēmos,** m. iemand met dunne kuiten; – **kakokratie** (spr. *t=ts*) f. slechte regeering; – **kakométer,** m. Phys. luchtbederfmeter; vgl. eudiometer; – **kakomorphie** of **kakomorphōsis,** f. misvorming van organische lichaamsdeelen; – **kakonychie,** f. (v. *onyx*, nagel) Med. ziekelijke gesteldheid van de nagels; – **kakopathie,** f. ontstemdheid, droefgeestigheid, zwaarmoedigheid, zwaar zielsverdriet, hartzeer; kwalijk-bevinden; – **kakophīlen,** m. pl. vrienden van het kwade; – **kakophonie,** f. Muz. en Log. kwaadluidendheid, wanklank; slechte stem, slechte uitspraak; slechte voordracht; – **kakophonisch,** adj. slechtluidend, wanluidend; – **kakophrasie** (spr. *s=z*) f. slechte uitspraak, kromtaal; – **kakopragie,** f. Med. storing van eene of meer organische verrichtingen en voornamelijk van de spijsvertering; – **kakorrhachītis,** f. ziekte van de ruggegraat, vooral door inwendige oorzaken ontstaan; – **kakōsis,** f. kwade behandeling; ongezonde toestand van het lichaam; – **kakositie** (spr. *t=ts*) f. afkeer van spijs; – **kakoskŏpos,** m. in de gr. kerk: geestelijke opziener over de overige geestelijken gedurende den godsdienst; – **kakospermasie,** f. slechte hoedanigheid van het zaad; – **kakosphrasie,** f. kwade reuk, inz. uit den mond, stinkende adem; – **kakosphyxie,** f. onregelmatige pols; – **kakosplanchnie,** f. gebrekkige gesteldheid der ingewanden en daaruit ontstaande slechte spijsvertering; – **kakostomăchus,** m. iemand met zwakke maag, een slechte spijsverteerder; – **kakostomie,** f. slechte uitspraak; ook z. v. a. stomakace; – **kakosynthĕton,** n. Gram. gebrekkig samengesteld woord; – **kakotechnion,** n. Jur. waanzin met verholen boosaardigheid; – **kakothymie,** f. mismoedigheid, neerslachtigheid; stoornis van de verstandelijke vermogens; – **kakotrichie,** f. ziekelijke gesteldheid der haren; dunharigheid; – **kakotrophie,** f. slechte voeding; slechte gesteldheid van het voedingsvocht in het menschelijk lichaam; – **kakozelie,** f. verkeerde ijver; blinde dwaze, ontijdige ijver; 't navolgen van verkeerde dingen; – **kakozēlon,** n. wansmaak in het navolgen van slechte voorbeelden of modellen; – **kakozēlos,** m. onbekwaam, onhandig of ongelukkig navolger.

Kakosjnik, m. russ. (v. *kókot*, haan, fr. *coq*) hoofddoek, eigenaardige hoofdtooi der russ. boerinnen in den vorm van een hanekam.

Kalā, kalē, f. arab. slot, brug, kasteel (dikwijls in plaatsnamen voorkomende).

Kala-azar, f. infectieziekte in warme landen, zich kenmerkende door koorts en miltvergrooting.

Kálaiēt, m. gr. (*kálaïs*) blauwgroene edelsteen, eene soort van turkoois (z. ald.).

Kalam, m. (v. 't gr. *kalămos*) schrijfriet, waarvan zich de Oosterlingen in plaats van eene pen bedienen; – **kalamieten,** pl. versteende equisetaceën.

Kalamaika, f. dans der karpathische Slaven.

Kalamánderhout, bij uitstek harde, zeer zeldzame en schoone houtsoort op het eiland Ceylon.

Kalament, f. eigenl. lekkere munt, een welriekende plant.

Kalamink of samengetr. **kalmink,** n. (mid.-lat. *calamancus*, *camelaucus*, nw.gr. *kamelaúkion*, hoofdbedekking of kleed van kemelshaar; sp. *calamoco*, eng. *calamanco*, fr. *calmande*, hoogd. *kalamank*. *kalmank*) het eerst in Brabant vervaardigde wollen stof, aan de eene zijde geglansd als satijn, meer gestreept dan gebloemd.

Kalamijn of **kalmijnsteen,** ook **kalmeisteen,** zinkerts, bestaande uit koolzuur-zinkoxyde, gemeene galmei, kiezelgalmei; galmei (vgl. kadmia); vroeger ook in de geneeskunde onder den naam van kalmij gebezigd; edele galmei, zinkkarbonaat.

Káland, m. (v. het lat. *caléndae*, eerste dag der maand) in de 13de eeuw broederschap van vrome lieden, die op den eersten dag van elke maand bijeenkwamen, en welker leden kalandsbroeders of kalandsheeren genoemd werden; later onderscheidden zij zich meer door brassen en zwelgen dan door vroomheid; vandaar heet nog in Duitschland eene feestelijke smulpartij, inz. bij de jaarl. bijeenkomsten der geestelijkheid, eene káland, en beteekent **kalandeeren,** z. v. a. smullen, brassen, zwelgen.

Kalander, kalandreeren, z. c a–.
Kalandize, z. ond. c h a l a n d.
Kalánkas, pl. (it. *calancá*, fr. *calencar, calencas*) soort van oostindisch gedrukt katoen.
Kalánt, k l a n t, z. c h a l a n d.
Kalapa, f. mal. klapper, kokosnoot.
Kälarasj, m. turk. wallachijsche renbode.
Kalásj(e), f. russ. dracht slaag.
Kalatsjen, z. k o l a t s j e n.
Kalauer, m. dui. woord voor **calembour(g),** flauwe grap (z. a.), eigenl. inwoner van Kalau.
Kalcedoon, z. c h a l c e d o o n.
Kaldoe, f. mal. bouillon.
Kalē, turk. vesting, dikwijls voorkomende aan het begin of einde van plaatsnamen aan de Zwarte zee; vgl. k a l a.
Kalebas, z. c a l a b a s.
Kaledonië, z. C a l–.
kalefateren, z. k a l f a t e r e n.
Kaleidoskoop, m. gr. (v. *kalós*, schoon, *eidos*, beeld, en *skopein*, zien, beschouwen) schoonheidskijker, een door B r e w s t e r te Edinburg uitgevonden kijker, die eenvoudige, daarin gelegde bonte steentjes aan het oog in oneindige afwisseling van regelmatige figuren bij de geringste beweging afwisselend voorstelt; ook m y r i o m o r p h o s k o o p genaamd; – **phonische kaleidoskoop** of **kaleidophoon,** m. door W h e a t s t o n e uitgevonden werktuig, waardoor de tot voortbrenging der tonen gevorderde trillingen voor 't oog zichtbaar gemaakt worden.
Kalem, turk. (v. lat. *calamus*) schrijfpen; kantoor, bureau.
Kalender, 1) z. c a l e n d e r, onder c a l e n d æ.
Kalender, 2) of **kalendri,** z. c a l e n d r i.
Kales, f. (fr. *calèche*, it. *calesse, calesse, calesso*, sp. *calesa*, oorspr. een slavonisch woord, boh. *kolesá*, verklw. *koleska*, poolsch *kolasa*, verklw. *kolaska*, russ. *koliáska*, serv. *kolitsa*, verklw. v. *kola*, wagen, eig. plur. van *kolo*, rad, slav. *kólo*, pl. *kolesá*, rad, russ. *kolosó*, dus eig. oorspr. radervoertuig) halfwagen, lichte open reiswagen.
Kalewāla, n. naam van het uit ongeveer 23,000 verzen bestaande finsche nationale mythische heldendicht, dat eeuwen achtereen door mondelinge overlevering in Karelië bewaard bleef en door Lonmot opgeteekend is.
Kälewi, m. staatsietulband der viziers enz.
Kalfach, m. turk., z. v. a. kwartiermeester.
Kalfakter, z. v. a. c a l e f a c t o r.
kalfatēren, kalfáten, kalefatēren, (v. 't fr. *calfater, calfeutrer*, provenç. *calafatar, calefatar*, oudsp. en port. *calafetar*, it. *calafatare, calefatare*, mid. gr. *kalaphatein*, nw. gr. *kalaphatidzein*, v. 't arab. *kalafa*, reten met mos of palmvezels stoppen, turk. *kalfat*, werk tot het stoppen der scheepsnaden) schepen waterdicht maken en herstellen, de naden en reten met werk dichtslaan (breeuwen) en daarna met pek of teer overstrijken; – **kalfatēring,** f. dichtmaking en herstelling van een vaartuig.
Káli, n. arab. (v. *kalaj*, in de pan smoren of bakken; vgl. a l k a l i) zoutkruid, zoutstruik; uit asch van deze of andere planten bereid loogzout (a l k a l i), plantenloogzout, potasch, een verbinding van kalium en zuurstof, dus = k a l i u m o x y d e; de patentkali als meststof bevat 26 % zuivere kali en betrekkelijk weinig chloor; – *kali aceticum*, azijnzure potasch; – *k. borussicum*, bloedloogzout; – *k. carbonicum*, koolzure p.; – *k. causticum*, bijtende potasch, kalihydraat; – *k. causticum fusum*, gesmolten, in kleine pijpen gegoten bijtende p.; – **k. hydroxýde,** bijtende kaliloog, potaschloog; – *k. hydrochloricum*, of *k. muriaticum*, kaliumchloruur of chloorkalium, vroegere zoutzure p. genoemd, een verbinding van kalium met chloor; – **kaliumchloraat,** n. chloorzure potasch; – *k. nitricum*, z. v. a. salpeter; – *kaliumnitraat*, n. kalisalpeter, Bengaal-salpeter, salpeterzure potasch; – *k. oxalicum* zuringzure p.; – *k. sulphurātum*, zwavel-p.; – *k. sulphuricum*, zwavelzure p.; – **kaliglas,** n. boheemsch glas; – **kalihydraat,** n. arab.-gr. de chem. verbinding van de potasch met water; – **kalinisch,** adj. potaschhoudend, zich als potasch tot de zuren gedragend; – **kalipicraat,** n. inz. voor onderzeesch gebruik te Parijs, vervaardigde ontploffende stof; – **kalium,** n. nw. lat. in 1870 door H u m p h r e y D a v y ontdekt metaal met bijzondere eigenschappen; p o t a s s i u m; – **kaliumchloride,** n., sylvine; – **kalium-hydrooxalaat,** zure zuringzure potasch; – **kaliumhydrotartraat,** zure wijnsteenzure potasch; – **kaliumsulfaat,** s c h ö n i e t, z. a.; – **kaliveldspaat,** glimmer, mika.
Kali, f. mal. rivier.
Kaliber, z. c a l i b e r.
Kalibógus of **kalibókus,** m. een amerikaansche drank uit rum en uit sap van den canadeeschen mastboom bereid.
Kalif, z. k h a l i f.
Kal(i)jan, kal(i)jun, f. perz. waterpijp.
Kalin, n. Chem. mengsel van lood, tin, koper en zink om daken te dekken.
Kalis, m. (uit de Zigeunertaal voor *kali* = zwart en Zigeuner) Zigeuner, landlooper, doorbrenger, arme drommel, vgl. b o h é m i e n.
Kalium, z. ond. k a l i.
Kálk, m. skand. kelk.
Kalkān, m. turk. schild.
Kalksalpeter, f., kunstmest; door een sterken elektrischen stroom wordt in een oven stikstof aan zuurstof gebonden, later met behulp van water tot salpeterzuur gevormd, waarna het met kalk gebonden wordt; het bevat 13 % stikstof.
Kalkstikstof, v. kunstmest, bereid door bij zeer hooge temperatuur calciumkarbid met de lucht in aanraking te brengen; het bevat ruim 20 % stikstof; het is calciumcyanamide.
Kalle, f. joodsch-duitsch (v. 't hebr. *kallâh*) bruid.
Kálli, f. bij de Zigeuners of Heidens: meisje.
Kalliæsthetika, f. gr. (v. *kállos*, schoonheid) leer van 't gevoel voor het schoone, het onderzoek van het welgevallen in het schoone; – **kalliblephāron,** n. middel ter verfraaiing van de wenkbrauwen; – **kalligraaf,** m. schoonschrijver; – **kalligraphie,** f. schoonschrijfkunst, het schoonschrijven; – **kalligráphisch,** adj. schoongeschreven; – **kallilogie,** f. kunst van fraai te spreken,

welsprekendheid; ook: leer van het schoone; – **Kalliöpe,** eene der negen zanggodinnen, z. M u z e n; – **kalliópsis,** f. schoonoog, een sierplant uit Noord-Amerika; – **kallipædie,** f. kunst om schoone kinderen op te voeden; bezit van schoone kinderen; – **kallipædopœie,** f. kunst van schoone kinderen te telen; – **kallipÿgos,** m. en f. die schoone billen heeft, een bijnaam van Venus; – **kallisthēmon,** m. schoondraad, eene sierplant uit Australië; – **kallisthenie,** f. volkrachtigheid; lichaamsoefening tot verhooging der kracht en schoonheid, inz. voor jonge meisjes; – **kallitechniek,** f. verfraaiingskunst, kunst van schoone voorstelling.

Kallíste, gr. vr. naam: de schoonste.

Kallologie, f. gr. (v. *kállos*, schoonheid) leer of wetenschap van het schoone; – **kallopistrie,** f. of liever **kallopísme,** n. (gr. *kallopismós*, v. *kallopídzein*, sieren, opschikken) verfraaiingskunst, kunst van op te sieren, op te schikken.

Kalmank, kalmink, z. k a l a m i n k.

Kalmar, zie c a l m a r.

Kalmei, z. ond. k a l a m ij n.

Kalmúk, n. fr. (*calmouc*) haar- of ruigdoek, langharig doek (zoo genoemd, omdat de Kalmukken mantels van zulke grove stof dragen).

Kalmúkken, m. pl. (in hunne eigen taal *Khalimik*, d. i. afvalligen, een naam, hun door hunne tataarsche naburen gegeven, ook OE l e t, E l o e t h s of E l e o e t e n genaamd) tot den mongoolschen stam behoorend volk in Centraal-Azië, dat, in vele horden verdeeld, een zwervend herdersleven leidt.

Kalmus, m. (van 't gr. *kálămos*, lat. *calămus*, riet, bies) zeker rietgewas (*Calamus aromaticus*, L.) genoemd Exod. 30, 23; *Psalm* 86, 31, *Jez.* 43, 24; *Jer.* 6, 20; inz. de als kruiderij en geneesmiddel gebruikte wortel.

Kalobiotiek, f. gr. (van *kalós*, schoon en *bioen*, leven) wellevenskunst, kunst om een aangenaam of fatsoenlijk en zedelijk goed leven te leiden; ook: kunst om het leven zóó op te vatten, dat men het als een geluk kan beschouwen.

Kaloderma, n. gr. (eig. schoone huid) soort zeep, die onschadelijk is voor de huid.

Kalodont, n. (gr. *kalos*, schoon; *odon*, tand), een zeker tandpasta.

Kalogeri, m. pl. nw. gr. (d. i. eig. goede oude mannen) grieksche monniken; – **kalogerae,** pl. grieksche nonnen.

Kalokagathie, f. gr. (v. *kalós kai agathós*, d. i. schoon en goed) zedelijke schoonheid, zielegoedheid; rechtschapenheid, rondborstigheid.

Kalomél of **kalomélas,** m. (de geneesheer T h e o d o o r M a g e r n e werd in zijne bewerking van het kwik door een jongen schoonen neger geholpen, tot wiens eer hij aan zijn præparaat den gr. naam gaf van *kalos melas*, d. i. schoon zwart; later heeft men dat *melas* tot *meli*, *mel*, honig, overgebracht); verzoete kwik (mercurius dulcis), eene verbinding van kwik met chloor; vandaar ook k w i k z i l v e r - c h l o - z u u r (chlorētum hydrargyrósum), n. veel gebruikt geneesmiddel (vroeger met den zin der woorden overeenkomende: *æthiops merciurialis*, kwikzilvermoor).

Kalometrie, f. gr. schoonheidsmaat, schoonheidsmeting, leer van de graden der schoonheid in de kunsten, leer van de evenmaat.

Kalong, m. mal. vliegende hond, groote ind. vleermuis.

Kalophyllum, n. nw. lat. (v. 't gr. *kalós*, schoon en *phýllon*, blad) schoonblad, naam van verscheiden indische boomen.

Kalopodiën, pl. gr. (v. *kālon*, droog hout en *poes*, voet) houten schoenen, holsblokken, klompen.

Kalosche f. (ook *galosche*) dui. soort pantoffel.

Kalospinthechromokrēne, beter **kalospinthe-rochromatokrēne,** f. (v. 't gr. *kalós*, schoon, *spinther*, vonk, *chroma*, kleur, *krēnē*, bron) vonkenkleurenspringbron, door verschillend gekleurde verlichting als vonken schitterende fontein.

Kalotype, f. gr. (v. *kalós*, schoon en *typos*, in- of afdruk) product der **kalotypie,** f. d. i. de door Talbot uitgevonden handelwijze om lichtbeelden voort te brengen op (chemisch bereid, zoogenoemd k a l o t y p i s c h) papier, z. v. a. t a l b o t y p i e en p h o t o g r a p h i e (z. ald.).

Kalpa, ind. Myth. een dag en een nacht van Brahma, d. i. eene tijdruimte van 4320 millioen jaar, die met de vernietiging der gansche schepping zal eindigen.

Kálpak, m. turk. (*kalpâk*, hong. *kalpag*) turksche of hongaarsche pelsmuts, inz. der huzaren, kolbak.

Kalt., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor Kaltenbach (gest. 1876).

Kalýpso, f. gr. Myth. nimf op het eiland Ogygia, waar zij den aldaar schipbreuk lijdenden O d y s s e u s opnam en hem 7 jaar verpleegde; Astron. een in 1858 door Luther ontdekte asteroïde.

Kalypter, m. gr. (v. *kalýptein*, omhullen) Bot. huikje, dun kapvormig vliesje, dat het deksel (*opercŭlum*) bekleedt, waarmede de zaaddoos der bladmossen voorzien is; het deksel, hulsel, de kap; – **kalypterion,** n. bedekkings- of omhullingsmiddel, deksel; – **kalyptrieten,** m. pl. soort van versteende slakken.

Kalyx, m., liever f. gr. kelk, bloemkelk.

Kâma, m. sanskr. liefde; de hindoesche Cupido (Eros); zinnelijke begeerte; – **kâmaloka,** gebied der begeerte, de astraalwereld; – **kâmarûpa,** m. het zinnelijke in den mensch.

Kamacit, n. balkijzer, een soort meteoorijzer.

Kamarōma, n. gr. (v. *kamaroen*, welven, en dit v. *kamăra*, gewelf) Chir. gewelfde schedel-breuk; – **kamarōsis,** f. vorming eener zoodanige breuk; ook die breuk zelve.

Kamaschen, ook **ga-** en **camaschen,** f. pl. hgd. (spr. *-sjen*; fr. *gamaches*, van 't oudfr. *gambe* voor *jambe*, it. *gamba*, been) slobkousen, knoopkousen, overkousen; knooplaarzen zonder zolen; – **kamaschendienst,** m. soldatendienst in vredestijd, inz. in zoovere daarbij met kleingeestige gestrengheid op het uiterlijke gezien wordt.

Kamea, f. amulet bij de Joden, bestaande in

een pergament met een tooverformulier in het chaldeeuwsch, z. kemia, camée.

Kameel of kemel, m. (gr. *kámēlos*; v. 't hebr. *gâmal*; arab. *dsjaml*, sanskr. *kramêla*) bekend lastdier in Azië, waarvan men 2 soorten onderscheidt: de eenbultige of de dromedaris en de tweebultige (*Camēlus bactriānus*, hoogd. *trampeltier*); wegens het gebruik, dat de mensch van dit dier maakt, heeft men 't het schip der woestijn genoemd; ook scheepslichter, bestaande uit twee halve vaartuigen, die, met water gevuld, aan de beide zijden van het te lichten schip met touwen worden verbonden, waarna het water uitgepompt wordt, ten gevolge waarvan de toestel met den tusschen haar hangenden last opwaarts gaat en zoo over ondiepten kan heengevoerd worden (uitgevonden in 1691 door den Nederlander Meeuwes Meindertz. Bakker); nog beteekent kemel dik touw, kabeltouw (Luk. XVIII, 25); – **kameelpardel,** m. (gr. *kameloparḋălis*) de giraffe (z. ald.); – **kameelgeit,** z. kemeldier; – **kamelót,** n. (fr. *camelot*) stof van kemels- of geitenhaar; ook zeker gebrek in 't hardsteen.

Kameleon, n. gr. (*chamai-leōn*, woordelijk: aardleeuw) soort van hagedis, die op boomen leeft en waaraan men weleer 't vermogen toeschreef, naar welgevallen van kleur te veranderen; vandaar: mensch, die met alle winden waait, onbestendig, zeer veranderlijk mensch, weerhaan; Astron. een zuidelijk sterrenbeeld; – **kameleóntisch,** adj. kleurwisselend; zeer veranderlijk, wuft.

Kamenisjilk, m. russ. steenzijde, naam dien de Russen aan den amiant (z. ald.) gaven, toen zij dien in 1720 in Siberië ontdekten.

Kamer, f. (lat. *camĕra*, *camăra*, v. 't gr. *kamăra*) gebouw, getimmerte, vertrek van een huis; gezamenlijke personen, die in eene kamer tot gewichtige oogmerken, tot beheer, tot handhaving van zekere belangen bijeenkomen; vergadering der volksvertegenwoordigers in Nederland, verdeeld in Eerste en Tweede Kamer; de Kamer van koophandel enz.; in 't algem. iedere holle ruimte, vak, afdeeling; vandaar de kamer van eene mijn, de plaats, waar het kruit geplaatst wordt om haar te doen springen; de hartkamers enz.; – **kameraad,** m. (fr. *camarade*, it. *camerata*) eig. en oorspr. kamergenoot (van lat. *camĕra*, *camăra*, kamer); in 't algemeen metgezel, makker, speelgenoot, schoolvriend, medearbeider, dienst- of wapenbroeder enz.; – **kamerheer,** aanzienlijk dienaar van den vorst in de kamers van zijn paleis; – **kamerdienaar,** m. **kamenier,** f. geringer personen ter bediening van aanzienlijke lieden; – **kamerjager,** iemand, die ratten, muizen en ander ongedierte uit de kamers drijft; – **kamerling,** m. kardinaal-voorzitter der apostolische kamer, die met het gezag voor het tijdelijk bewind is bekleed, wanneer de h. stoel openstaat; ook bestuurder der financiën in Bohemen; – **kamermuziek,** f., **kamertoon,** z. ond. camera.

Kamerdoek, n. (fr. *toile de Cambrai* of *cambrésine*, eng. *cambric*) zeer fijn lijnwaad, naar de stad Kamerijk (fr. *Cambrai*) in Frankrijk, waar dit het eerst vervaardigd werd.

Kamfer, kampher, f. (nw. lat. *camphŏra*, fr. *camphre*, van 't arab.-perz. *kâfoer*; maleisch *kâpoer*, hindost. *kâpoera*, sanskr. *karpoera*; vgl. het hebr. *kopher*, hars, pek) wit, brandbaar, vluchtig hars van sterken reuk en smaak, het voortbrengsel van den kamferboom in Indië en Japan (*Laurus camphŏra*, L.); – **kamferspiritus, kamferbrandewijn,** m. kamferoplossing in slappen wijngeest; – **kamphíne,** camphine, f. in N. Amerika mengsel van terpentijn en spiritus, dat in lampen gebrand wordt.

Kamhout, n. (eng. *camwood*) afrik. roodhout.

Kami, pl. jap. godheden.

Kamichy, z. kamisjy.

Kamillen, f. pl. (mid. lat. *camomilla*, bedorven uit het gr. *chamai-mēlon*, d. i. woordelijk aardappel, wegens den appelreuk van den bloesem) moederkruid, eene plant met zeer heilzame bloemen voor thee enz.; in de geneeskunst gebruikt men twee soorten: de gemeene kamille (van de *Matricaria chamomilla*, L.) en de roomsche kamille (van de *Anthemis nobilis*, L.).

Kamin, m. en n. dui. schoorsteen, haardstee.

Kamine-masla, m. russ. mineralisch, vettig aanzetsel of bekleedsel van sommige steenen in Rusland, steenboter (als geneesmiddel gebruikt).

Kamis, n. arab. (vgl. *camisia*) katoenen onderkleed, nachtkleed; een hemd, waarmede de Turken de lijken na de afwassching bedekken.

Kamisimo, m. jap. feestkleed, dat bij wijze van vleugels de schouders dekt.

Kamisjy, m. (in de taal van Guiana *camichi*, in Cayenne *camucle*, in Brazilië *anhima*, *inhùma*, *inhaúma*) moerasreiger, eene soort van moerasvogel in Z. Amerika.

Kamizool, n. (van 't fr. *la camisole*, it. *camiciuóla*, v. *camicia*; mid. lat. *camisiale*; vgl. *camisia*) kort onderkleed tot bedekking van het bovenlijf, borstrok, hemdrok, vest.

Kammarolíth, m. gr. (van *kámmăros*, eene kreeftsoort) kreeftsteen; – **kammarologie,** f. kreeftkunde, leer der kreeften.

Kamoening, m. mal. jav. boom, met fijn hout en geurige bloesems.

kamoes, z. chamois.

Kamp = fr. camp, z. ald.

Kampak, f. mal. roof(partij).

Kampanje, z. campagne.

Kampeeren, zie campeeren.

Kampelogië, f. gr. (v. *kampē*, buiging, kromming) buigings- of krommingsleer; – **kampemeter,** m. gr. krommingsmeter.

Kamperfoelie, z. caprifolium, ond. caprice.

Kampersteur, m. harde eieren met mosterd enz.

Kampher, enz. z. kamfer.

Kampioen, z. champion.

Kampong, f. mal. en jav. omheind erf, kleine verzameling van inlandsche woningen, door een omheining omgeven, dorp, gehucht, wijk.

Kamptophyllum, n. (gr. eig. gebogen blad) een voorwereldlijke den.

Kamptulikon, n. zekere massa om te plaveien, voor riemen enz., bestaande uit kurkafval met gutta-percha en caoutchouc, een soort linoleum.

Kampylogrammika, f. gr. (v. *kampўlos, ē, on,* krom) Math. leer van de kromme lijnen en kromlijnige grootheden; – **kampylogram,** m. werktuig voor het trekken van kromme lijnen; – **kampylometer,** m. werktuigje om de lengte van bochtige wegen op kaarten te meten, c u r v i m e t e r.

Kamsin, z. v. a. c h a m s i n, z. ald. en s a m o e m.

Kámsjoe, f. soort zoetzure wijn uit gegiste rijst en andere ingrediënten.

Kamuis, z. c h a m o i s.

Kan, f. oude maat voor vloeistoffen, in onderscheiden landen van uiteenloopende grootte; de ned. kan (l i t e r), de eenheid der vochtmaten, heeft eene kubieke decimeter inhoud; zij is verdeeld in 10 maatjes (d e c i l i t e r), en 100 vingerhoeden (c e n t i l i t e r); 100 kannen doen een vat (h e c t o l i t e r).

Kan, m., z. k h a n.

Kanaal, n. (lat. *canālis*) gegraven waterleiding, soms slechts tot afwatering, zooals b.v. het kanaal van Katwijk, doorgaans ter bevaring en dus ter bevordering van den binnenlandschen handel; ook eene zeeëngte, inz. die tusschen Frankrijk en Engeland (*la Manche*); z ij n n i e u w s u i t e e n g o e d k a n a a l, d. i. uit een geloofwaardigen mond, uit eene goede bron h e b b e n; – **kanalisatie,** f. (spr. *-za-tsie*) 't aanleggen van kanalen; – **kanaliseeren** (spr. *s=z*), barb. lat. in kanalen veranderen, met kanalen voorzien; – **kanalieten,** m. pl. nw. lat., z. v. a. t u b u l i e t e n, z. ald.

Kanaän, hebr. laagland (vgl. Nederland); ook de (klein)zoon van Noach; – **kanaänieten,** pl. bewoners van K.

Kánaken, m. pl. inboorlingen der Sandwichseilanden.

Kanalje, z. c a n a i l l e.

Kanang (khanan, tanan), wettelijk vastgestelde inhoud der kokosnoot, de grondslag der korenmaten in Siam = ruim $^1/_2$ liter.

Kanaoes (spr. *-na-oes*), perzische zijden stof.

Kanapee, z. c a n a p é.

Kanarie enz. z. c a n a r i e, enz.

Kanáss, m. hong. zwijnenhoeder.

Kandagang, f. mal. vezels van de *hibiscus eriocarpus*, op gambohennep gelijkend.

Kandeel, z. ond. k a n d ij.

Kandil, kandile, z. v. a. c a n d y (z. ald.).

Kandij, kandijsuiker, f. (fr. *candi, sucre candi,* sp. *azúcar cande* of *candi*, van 't arab.-perz. *qand*, suiker, kandijsuiker, en dit v. 't sanskr. *khanda*, stuk, suiker aan stukken, korrelsuiker, suikerriet, ingekookt suikersap, van *khand, khad*, breken; vgl. c a n d e e r e n) gezuiverde, gekristalliseerde suiker; – **kandeel,** f. zekere drank voor kraamvrouwen, voornamelijk uit wijn of melk met suiker en kaneel bereid.

Kandioot, m. (naar 't eil. K a n d i a of Kreta) dans der nieuwe Grieken.

Kando, kandi, lengtemaat in Indië van zeer uiteenloopende grootte in verschillende streken.

Kandsjar, z. k h a n d s j a r.

Kandy of **candy,** m. oostind. gewicht, ongeveer = 250 tot 360 kilo.

Kaneel, n. (fr. *canelle* of *canelle*, nw. lat. *canella*, van 't lat. *canna*, riet) de 2de bast van een zeer schoonen boom (*Laurus cannamōmum*, L.), op Ceylon en elders in het Oosten, eene bekende, voortreffelijke specerij.

Kanefas, n. z. c a n e v a s.

Kanephóren, f. pl. (gr. sing. *kanēphŏros*, v. *kanē, kaneon*, korf en *phĕrein*, dragen) korfdraagsters, d. i. meisjes, die bij verscheiden godenfeesten te Athene de heilige zaken der godheid in gevlochten korfjes op het hoofd droegen; vandaar: Arch. soortgelijke vrouwelijke gestalten als bouwsieraden: korfjeshoudster, sieraadshoudster.

Kanghé, chin. houten bord met gaten, waardoor men hoofd en handen van een misdadiger steekt.

Kangiar, m. (spr. *kandzjar*) z. v. a. h a n j a r h a n d s j a r, z. ald.

Kangoeroe, kanghoeroe, f. plantenetend, zachtzinnig, eetbaar viervoetig dier van het geslacht der buideldieren, inz. op Australië (door Cook in 1779 aldaar ontdekt), dat zeer korte voorpooten heeft, en op de achterste al huppelende loopt, reuzenbuideldier (*Halmaturus*).

Kanjer, n. (fr. *cagnard*, bij ons in de 17e eeuw *canjaert*) iets dat in zijn soort groot is.

Kanker, z. *cancer* enz.

Kannelkool, z. c a n d l e - c o a l.

Kannibaal, zie **Cannibaal.**

Kano, z. c a n o t.

Kanoesi, z. S i n t o ï s t e n.

Kánon, m. gr. (*kánōn*) of lat. *canon*, pl. *canōnes* regel, richtsnoer, voorschrift, kerkelijke wet, lijst der heilige schriften, die bij de vaststelling der geloofsleer tot richtsnoer moeten dienen, besluit, uitspraak van een concilie of eene synode; ook litanie der heiligen in de r. kath. mis (vandaar k a n o n i s e e r e n, z. ald.); in Duitschland jaarlijksche opbrengst of erfpacht, welke de gebruiker van een stuk grond aan den grondheer moet betalen; in de algebra weleer z. v. a. thans f o r m u l e; Muz. kettingzang, een twee- of meerstemmig stuk, waarbij de eene partij na de andere invalt en hetzelfde thema hooger of lager zingt en bestendig herhaalt, waardoor zulk een gezang zoolang aangehouden kan worden als men wil; Typ. dikste duitsche drukletters; – **kanónisch, kanoniek,** adj. wettelijk, voorschriftmatig, volgens kerkelijke wetten, tot de kerk of het kerkgebruik behoorende, geloofwaardig, geopenbaard, voorbeeldig, als richtsnoer dienende; – **kanóniek,** als subst. f. wiskunstige toonleer, d. i. de wetenschap, die de verhouding der tonen naar bepaalde grootheden met getallen aanduidt; in de Epikureïsche school logica of denkleer; – **kanonieke boeken** des bijbels, die boeken, waaraan men een hoogeren oorsprong en ten volle geldende bewijskracht toekent, in

tegenoverst. van de apokriefe boeken; – **kanonieke leeftijd,** m. zeker aantal levensjaren, noodig om een hoog kerkambt te bekleeden; – **kanonische horen,** z. *horae canonicae*; – **kanoniek recht,** r. katholiek kerkrecht; – **kanonist,** m. kenner en leeraar van het kerkrecht; – **kanonicus** of c a n o n ĭ c u s, m. koor-, dom- of stichtsheer, wereldlijk geestelijke, die eene prove of prebende van eene domkerk bezit, pl. *canonĭci*; – *canonĭci regulāres*, kloosterlijk samenlevende; – *c. seculāres*, niet in kloosterlijke gemeenschap, maar vrij op zich zelf levende dom- of stichtsheeren, die hunne kloosterlijke verrichtingen door een domvicaris laten waarnemen; – **kanonicaliën,** pl. domheerlijke tooi; – **kanonicaat,** n. stichtsplaats, domheersplaats; – **kanoniceeren,** in een sticht opnemen; ook eene domheersplaats schenken; – **kanoniseeren** (spr. $s=z$) iemand in den k a n o n (z. boven) der heiligen opnemen, heiligspreken, voor heilig verklaren; – **kanonisātie** (spr. *-zatsie*) of **kanoniseering,** f. heiligspreking, plechtige verklaring van den paus, dat iemand onder het getal der heiligen is opgenomen (welke verklaring door de b e a t i f i c a t i e wordt voorafgegaan).

Kanón, f. (hoogd. *kanóne*, it. *cannóne*, fr. *canon*, van 't lat. *canna*, gr. *kánna*, riet) stuk grof geschut, dat door groote lengte van buis tot een krachtig schot in een zeer vlakken boog geschikt is; ook, doch alsdan geschreven canon, de van de knieën afhangende kantstrooken tijdens Lodewijk XIV tot ± 1682; – **kanonnier,** m. fr. (*canonnier*) geschutsoldaat; – **kanonneeren** (fr. *canonner*) met kanon vuren of beschieten; – **kanonneerboot,** f. klein oorlogsschip voor de verdediging van de kust en riviermonden; – **kanonnāde** (fr. *canonnade*) f. beschieting met kanonnen, kanonvuur; – **kanónspecie** of **kanonspijs,** f. metaalmengsel, waarvan kanonnen gegoten worden.

kanoniek, kanonicus, kanonisch, kanoniseeren enz., z. ond. k á n o n.

Kanōpus, m. (naar de stad K a n ō p o s of K a n ō b o s, eig. K n e p h, in Beneden-Egypte, indien niet deze omgekeerd van de daar vereerde godheid den naam heeft gekregen) egyptische afgodsbeelden van de gedaante eener dikbuikige kruik met hoofd en voeten, die te gelijk ter bewaring van Nijlwater dienden; – ook naam eener ster in 't sterrenbeeld van 't Schip Argo.

Kansel, m. (v. 't lat. *cancĕlli*, tralie, hek, omtraliede ruimte) predikstoel, preekstoel, preekgestoelte; – **kanselarij,** f. (mid. lat. *cancellarĭa*) met hekwerk afgesloten plaats, waar de medeleden van eene rechtbank bijeenkomen en de gerechtelijke zaken worden uitgevaardigd; ook de daartoe aangestelde personen zelve, gerecht; plaats waar openbare papieren, oorkonden, boeken enz. van algemeen belang bewaard worden; – **kanselarij-stijl,** m. schrijfwijze aan de kanselarijen eigen, stadhuisstijl, meestal stijve, ouderwetsche, met uitheemsche woorden overladen schrijftrant; – **kanselier,** m. (mid.lat. *cancellarĭus*) eig. opperste eener kanselarij; die beambte welke de openlijke geschriften moet uitvaardigen; in de oude germaansche rijken een der opperste hof- en staatsbeambten, vandaar nog r i j k s k a n s e l i e r, s t a a t s k a n s e l i e r.

Kantár, m. turk. in het Oosten, Syrië, Egypte, Algerië enz. vroeger en gedeeltelijk nog thans gebruikelijk gewicht, tusschen 50 en 230 kilo bedragende.

Kantēle, f. harp der finsche zangers.

Kanteloep, f. z. c a n t a l o e p.

Kanthaka, naam van het paard van Boeddha, waarop hij als prins zijn paleizen ontvlucht is.

Kanthariden, f. pl. gr. (*kanthăris*, naam van verscheiden kevers) spaansche-vliegen, eene soort van kevers, die men als blaartrekkend middel aanwendt; – **kantharidīne,** f. Chem. bijzonder scherpe harsachtige zelfstandigheid, die men uit de spaansche-vliegen bereidt.

Kanthītis, f. gr. (v. *kanthós*, m. ooghoek) Med. ooghoeksontsteking; – **kanthoplastiek,** f. ooghoekvorming, de vergrooting van de te kleine ooglidspleet door overplanting van 't oogappelbindvlies in den buitensten ooghoek.

Kantísme of **kantianísme,** n. wijsbegeerte van K a n t; – **kantist** of **kantiaan,** m. aanhanger van Kant's wijsbegeerte; – **kantoplatonísme,** n. die wijze van philosopheeren, welke, uit de Kantsche en Platonische wijsgebeerte voortgesproten, tot het idealisme overhelt.

Kantjil, n. jav. dwerghert.

Kanton, zie *canton.*

Kantoor, n. fr. (*comptoir*) teltafel, werkkamer (inz. van een koopman), bureau.

Kantsjoe, m. slav. (poolsch *kánczug*, boh. *kantschuch*, lith. *kánczúkas*, hong. *kancsuka*, serv. *kámdsjiga*, van tataarschen oorsprong; turk, *kámtsji*, zweep) dikke korte zweep, uit riemen gevlochten.

Kanunnik, m. z. k a n o n i c u s onder k á n o n.

Kaolien, n. chin. (*kao-ling*) porseleinaarde, door verweering van veldspaat ontstaan (naar 't schiereiland K a o l i of Korea), ook chinaclay z. a.

Kapala, m. mal. hoofd; ook hoofdeinde van iets; – **kapala-kampong,** m. kamponghoofd; – **kapala-radja,** m. koningshoofd, postzegel.

Kapanítsja, f. turk. staatsie- of eere-pels van marter-, hermelijn- en sabelbont; – **kapanitsjád-sji,** m. bewaarder van de staatsiepelzen van den sultan.

Kapas, f. mal. katoenplant.

Kapél, f. 1) kleine bijkerk, bedehuis (mid.lat. *capella*, it. *cappella*, fr. *chapelle*); zoo ook in groote kerken bidzaal (iedere afdeeling met een bijzonder altaar); – 2) kerkmuziek en zangers, die ze uitvoeren; – 3) vereeniging van toonkunstenaars, een gesloten volstemmig gezelschap van muzikanten bij een vorst; – 4) smeltkroes, z. v. a. c u p é l; – *a cappella*, ital. Muz. vlugger dan een kerkstuk; – *alla capella*, kapelsgewijs, wanneer de v o c a l e en i n s t r u m e n t a l e muziek zich te gelijk doen hooren; – **kapélmeester,** directeur van eene muziekvereeniging; hij, die het toezicht over eene kapel heeft, inz. bij opera's; – **kapelaan,** m. (mid.lat

capellānus) geestelijke, die eene kapel bedient; huispriester; hulpgeestelijke, die den priester in den dienst te hulp komt, ondergeestelijke; – **kapelleeren,** z. c u p e l l e e r e n.

Kaper, m. (waarsch. van het lat. *capĕre*, nemen grijpen) Mar. vrijbuiter, die volmacht heeft om vijandelijke schepen prijs te maken; ook zijn schip, een schip, dat in oorlogstijd door bijzondere personen wordt uitgerust, om afbreuk te doen aan de vijanden van den staat; – **kaperbrief,** m. pas of lastbrief vanwege het gouvernement in oorlogstijd uitgereikt, om schepen te bemannen en den vijand op zee afbreuk te doen; – **kaperkapitein,** m. kapitein op een kaperschip.

Kaphar, z. k a f f a r.

Kapi-aga, m. turk. (v. *kapoe*, gew. *kapi*, deur, poort, ottomansche porte, en *aga*, heer) eig. deurheer; gesnedene, wiens ambt met onzen opperhofmeester of hofmaarschalk overeenkomt; ook generaal der (gewezen) janitsaren; – **kapoedsji** of **kapidsji,** m. deurwachter; inz. een uit het uit ongeveer 1960 personen bestaande corps van turksche ambtenaren onder 12 officieren, die **kapidsjibadsji** (van *basj*, hoofd) heeten en met onze kamerheeren overeenkomen.

kapitaal, adj. (lat. *capitālis, e*, van *caput*, hoofd) eig. het hoofd betreffende; vandaar: hoofdzakelijk, voortreffelijk, bijzonder schoon, goed enz. (b.v. d a t i s k a p i t a a l); als subst. n. hoofdgoed, hoofdgeld, grondgeld, hoofdsom, uitstaand geld, hoofd- of grondvermogen; – **kapitaal-boek,** geheim boek, dat vele kooplieden over hun gezamenlijk vermogen en het gebruik daarvan houden; ook z. v. a. grootboek; – **kapitale letters,** hoofdletters, groote aanvangsletters; – **kapitaaltjes,** bij letterzetters: op zichzelve gebruikt wordende hoofdletters, waarbij geen gewone letter (onderkast romein of cursief) is gegoten; letters uit de lat. a n t i q u a, van den vorm der aanvangsletters, maar kleiner dan deze; – **kapitale misdaad,** misdaad, die het hoofd kost, die de doodstraf ten gevolge heeft; – **kapitaal-conto,** n. die rekening van het grootboek, waarin alles, wat het hoofdfonds van een koopman betreft, gebracht wordt; – **kapitaliseeren** (spr. *s*=*z*) tot kapitaal maken, bij het kapitaal voegen; – **kapitaliseering,** f. berekening van het kapitaal naar de rente; – **kapitalist,** m. die veel kapitalen bezit, of geldsommen op rente zet; rentenier, vermogend man; – *capitalĭter*, met den dood (b. v. gestraft); – **kapiteel,** it. c a p i t é l, c a p i t é l l o, n. Arch. bovenste gedeelte van eene zuil; – **kapiteel,** bij boekdrukkers: formaatwit, dat bij het inslaan van een vorm boven en ter zijde van de bladzijde wordt geplaatst.

Kapitein, m. (fr. *capitaine*, it. *capitāno*, mid. lat. *capitanĕus*, v. 't lat. *caput*, hoofd) hoofdman, aanvoerder van eene compagnie; ritmeester bij de ruiterij; gezagvoerder van een vaartuig; in O.-Indië kapitein-chinees, d. i. hoofd, voornaamste der Chineezen.; – **kapitein-luitenant.** m. plaatsvervangend kapitein, die bevel voert in naam en in plaats van een ander, welke daarvan wegens zijn rang ontslagen is, bij de marine: rang van den hoofdofficier, die gelijkstaat met luitenant-kolonel van het landleger (z. verder c a p i t a i n).

Kapitool, kapitolijnsch, z. c a p i t o l i u m, c a p i t o l i n i s c h.

Kapittel, n. (v. 't later en midd.lat. *capitŭlum*, verklw. van *caput*, hoofd; it. *capitolo*, sp. *capitulo*, fr. *chapitre*) hoofdstuk, hoofddeel, afdeeling van een boek; onderwerp van een gesprek enz., b. v. i e m a n d o p h e t r e c h t e k a p i t t e l h e l p e n; in kloosters: vergaderzaal der monniken, ter behandeling van alle aangelegenheden van het klooster, tot het voorlezen der ordesregels enz. (vandaar b. v. i e m. h e t k a p i t t e l l e z e n en iemand k a p i t t e l e n, z. lager); in uitgebreider zin: verzameling van geestelijke of wereldlijke personen, die aan dezelfde regels (*capitularĭa*) gebonden zijn, b. v. **dom-kapittel,** vergadering der stichts- of domheeren (z. verder ond. c a p i t t e l); – **kapittelen** (mid.lat. *capitulāre*, fr. *chapitrer*) eig. iemand het k a p i t t e l, den regel, de wet voorlezen, voorhouden; iemand scherp doorhalen, vinnig berispen; – **kapituleeren, kapitulant, kapitulatie,** z. ond. c a p i t t e l.

Kaplaken, n. bijzonder voordeel of eene premie, die den schipper boven de vracht betaald wordt, opdat hij voor schip en lading des te meer zorg moge dragen; eig. het noodige om voor zijne vrouw eene nieuwe l a k e n s c h e huif of k a p te koopen (overeenkomstig met het fr. *chapeau*, d. i. hoed, dus zooveel geld als noodig is om een nieuwen hoed te koopen).

Kaplān, m. turk. luipaard.

Kapnomantie (spr. *t*=*ts*) f. gr. (van *kapnós*), wichelarij of waarzeggerij uit den rook der offeranden bij de Ouden; – **kapnománt,** m. rookwaarzegger.

Kapoedan, kapoedan-pasja, z. ond. c a p i t a i n.

Kapoedsji, z. ond. k a p i-a g a.

Kapoen, m. (van 't lat. *capo, capus*, gr. *kápōn*, it. *cappone*, provenç. en sp. *capon*, fr. *chapon*, angels. *kapun*, vanwaar ons k a p p e n, afhouwen, afkomt) gesneden haan; – **kapoenen,** ontmannen, lubben.

Kapoeres, kapores, z. c a p o r e s.

Kapoets, f. z. c a p u c e.

Kápok, f. z. c a p o c.

Kapót, f. (fr. *capote*) soldatenoverjas; kap der mijnwerkers (z. verder c a p o t).

Kappāten, m. pl. (van het duitsch k a p met lat. uitgang) boetelingen, die, om niet herkend te worden, bij de geeseling zich het hoofd met eene kap bedekten.

Kappe, f., pl. **kapper,** zweedsch, graanmaat = $^1/_{32}$ ton (*tunna*) = 4,5801 liter.

Kapper, of gew. **kaper,** f. (van het gr. *káppăris*, arab. en perz. *kabar*, fr. *câpre*, it. *cappero*, provenç. en sp. *caparra*) nog gesloten bloesemkop van den k a p p e r s t r u i k (*Capparis spinosa*) in Z. Europa, als kruiderij bij spijzen gebruikt.

Kaproen, kapruin, f. (v. fr. *chaperon, capron*, lat. *caparo, capero, capiro*, verklw. v. c a p a,

cappa, mantel, monnikskleed, van lat. *capĕre*, bevatten, nemen) kap, hoofddeksel.

Kapucijn, enz., z. onder c a p u c e.

Kapudan, kapudan-pasja, z. ond. c a p i t a i n.

Kapuits, z. c a p u c e.

Kapybara of **kabiai,** n. (braz. *capiuara* of *capivara*, eig. dier, dat tusschen het kruid *capim* of *caapiim* leeft), viervoetig zoogdier in Brazilië, van 't geslacht der halfkonijntjes of s c a v i ë n.

kara, turk. zwart, dikwijls voor namen, b.v. K a r a M u s t a p h a = de z w a r t e M u s t a p h a.

Karaak, f., z. k r a a k.

Karaat, n. (fr. *carat*, it. *carato*, oud. port. *quirate*, nw.port. en sp. *quilate*; van het arab. *kîrât*, = gr. *kerátion*) eig. kleine horen, dan de evenzoo gevormde bezie van het Johannisbrood (*Ceratonia siliqua*), die als gewicht diende en gelijk was aan 4 gerstekorrels; klein goudgewicht, het $^1/_{24}$ van een mark, of 12 grein; ook diamanten- en paarlengewicht van 4 grein 0,2057 gram; in Engeland nog een proefgewicht voor goud = $^1/_{24}$ pond troois = 15,552 gram; ook in het Oosten een gewicht voor juweelen van verschillende zwaarte; – **karaats** (in samenst. met getallen, b. v. 18 karaats) zoo en zoo veel deelen zuiver goud op 24 deelen bevattend; – **karateeren,** vermengen, a l l i ë e r e n, l e g e e r e n (van edele metalen); – **karateering,** f. karaatvermenging, alliëering, legeering van het goud met zilver (w i t t e karateering) of koper (r o o d e k.) of met beide (g e m e n g d e k.)

Káraba, 1) (arab. *kârib*, sp. *cáraba*, nw. gr. *karábi*, schip; vgl. c a r a v e l l e) in aziatisch Turkije gebruikelijk vaartuig; – 2) m. arab.-perz. (arab. *kahrabâ*, v. 't perz. *kahroebâ*, eig. strooroovend of -aantrekkend, omdat het verwarmde barnsteen stroohalmpjes aantrekt, van 't perz. *kah*, gras, stroo, en *roebâ*, roovend; nw.lat. *caraba*, *carabe*, sp. *cárabe*) barnsteen.

Karabáchen of **karabaghen,** pl. beroemd paardenras (goudvossen) uit de provincie Karaboegh in Trans-Kaukasië.

Karabéla of **karabélla,** f. poolsch (van tataarschen oorsprong) kromme sabel zonder beugel, dien eertijds de poolsche edellieden bij feestelijke gelegenheden droegen.

Karabijn, f. (fr. *carabine*, it. en sp. *carabina*, samengetr. uit *carabagina*, van 't mid.lat. *carabaga*, krijgsmachine, belegeringsgeschut, bedorven uit *cadabŭla*, van 't gr. *katabŏlē*, het nederwerpen) geweer met korten loop (van cavalerie, wielrijders, vesting-artillerie, pontonniers en marechaussee); vroeger heette het p a t r i n a l e; – **karabinier,** m. oorspr. zware cavalerie met karabijn bewapend, thans naam voor sommige ruiter- en infanterie-korpsen.

Karabögra, f. turk. ijzeren halsring om gevangenen te boeien.

Karaërs of **Karaïeten,** in Z. Rusland **Karaimen,** m. pl. (van 't herb. *karaï*, pl. *karaïm*, schriftgetrouw, v. *kara*, in de Schrift lezen) joodsche secte, welke de in den T a l m u d (z. ald.) vervatte bijvoegsels tot de kanonieke boeken van den mozaïschen godsdienst verwerpt en al hare leerstellingen en voorschriften enkel uit de wet van Mozes put; – **karáïsme,** n. hunne leer.

Karaf, z. c a r a f o.

Karag of **karadsch,** z. c h a r a d s c h.

Karagāna, f. Bot. een uit Siberië afkomstig pronkgewas.

Karaïben of liever **Kariben,** m. pl. (vgl. c a n n i b a a l) indiaansche volksstam in Z.-Amerika, inzonderheid op de W.-Ind. eilanden, eenmaal zeer krijgshaftige menscheneters; vandaar in 't algemeen voor wilde, ruwe menschen (inz. fr. *Caraïbes*); – **karaïbische** of **karabische eilanden,** de Kleine Antillen in W.-Indië.

Karaimen, z. k a r a ë r s.

Karak, z. k r a a k.

Kárakal, m. turk. (eig. *karah-koelâk*, v. *karak-* zwart *koelâk*, oor; fr., sp. en eng. *caracal*) zwartoor, steppenlynx, een roofdier uit het kattengeslacht, veel gelijkende op den los, in Azië en Afrika.

Kārakan, m. russ. kleine steppenvos en de pels daarvan (*Canis caragan*) z. k a r a n g a n.

Karáke of k e r a k e, f. turk. eenvoudig, nauw onderkleed voor middelbare beambten, enz., het midden houdende tusschen een eerepels en een kaftan; z. ook c a r a c a.

Karakol, f. (sp. *caracol*, ital. *caragollo*, bij ons in de 17e eeuw *kokerol*) slak(kenhuisje), slakvormig rad, tol, rondedans, lekkernij.

Karakor, f. roeivaartuig in de indische wateren.

Karákter, n. (gr. *charaktēr*, oorspr. het ingegriffelde, ingeprente, van *charássein*, ingriffelen, inprenten) 1) teeken, schriftteeken, merk; ieder bepaald teeken voor een voorwerp of begrip, b.v. de astronomische teekens voor de sterren en sterrenbeelden, de getalteekens of cijfers, de letters, het geheimschrift enz.; 2) het eigenaardige, onderscheidende, kenmerkende eener zaak; inz. het zedelijke k a r a k t e r, d. i. de heerschende neigingen en gezindheden, de op beginselen berustende, gewone denk- en handelwijze van een mensch, het zedelijk stempel; algemeener ook: gemoedsgesteldheid, geaardheid, eigenaardigheid, de denkwijze, het gemoed, hart; 3) titel of ambtsnaam, eerestand, waardigheid; de goede naam; – *character indelebĭlis*, lat. in de r.-kath. kerk eene onuitdelgbare eigenaardigheid, die iemand door het ontvangen van een sacrament, b. v. de priesterwijding, ontvangt; – **karaktermasker,** n. masker of vermomming, die een bepaalden stand, eene persoonlijkheid, eigenaardige denkwijze enz. voorstelt; – **karakterrol,** f. rol, die een bepaald karakter moet voorstellen en volledig ontwikkelen; – **karakterstuk,** tooneelstuk, waarbij men voornamelijk de voorstelling en ontwikkeling der karakters ten doel heeft (onderscheiden van i n t r i g u e-s t u k); **karakteriseeren** (spr. *s*=*z*) den ganschen omvang van al de kenteekenen kenmerken, kennelijk maken, schilderen, doen uitkomen en juist bepalen; ook betitelen; – **zich karakteriseeren,** zich doen kennen, zich kenmerken; – **karakteristiek,** f. beteekening, schildering van het eigen-

aardige of de bijzondere eigenschappen eener zaak; Math. kencijfer, d. i. het geheele getal van een logarithmus, in tegenst. met de m a n t i s s a (z. ald.); als adject. eigenaardig, onderscheidend, kenmerkend; – het **karakteristieke,** het eigenaardige, kenmerkende eener zaak; – **karakteristicus,** m. karakterschilder; Pict. iemand, die bij voorkeur het eigenaardige van elk voorwerp recht sterk wil geteekend hebben.

Karaktsji, m. turk. roover.

Karali of k r a l, m. (een woord van slavonischen oorsprong) koning, opperhoofd: de k a r a l i v a n K r o a t i ë.

Karamel, n. gebrande suiker; ook als kleurmiddel bij bier, likeuren, rum, azijn enz.

Karamoessal of **Karamoezzal,** m. (vgl. k a r m o s a l) turksch koopvaardijschip.

Karángan, m. in den russ. pelshandel: behaarde huid van den steppenvos, z. k a r a k a n.

Karánkas, pl. oostindische zware zijden stoffen, met gouden, zilveren en andere bloemen doorwerkt.

Karapapachen, pl. tataarsche militie in het turksche leger.

Kara-setache, m. perz., koninklijke lijfarts in Perzië.

Karateering enz., z. ond. k a r a a t.

Karaváan, f. (fr. *caravane,* sp. *caravana,* van 't arab. *kairawân,* perz. *kârwân, kirwan,* door vele streken reizend) handelstocht, pelgrims- of reistrein, reizend gezelschap van kooplieden, enz. in de oostersche landen; – **karavaanthee,** f. theesoort uit China, die door handelskaravanen over land in kisten en bussen langs den landweg door Siberië en Rusland tot ons gebracht wordt, en alzoo buiten den nadeeligen invloed der zee- en scheepslucht gebleven is; – **karavaanvaarder,** m. scheepskapitein, die op een groote zeereis bijzondere vrachtvaarten naar andere, buiten zijne bestemming liggende havens doet; – **karavansera(i)** of russ. **karawanserai,** f. (vgl. s e r a i l) herbergen, verblijven voor reizigers in het Oosten.

Karavalles, pl. (vgl. c a r a v e l l e) in Turkije, z. v. a. fregatten.

Karbâtine, f. soort boerenschoen uit ongelooide huiden.

Karbats, z. k a r w a t s.

Karbeel, m. stuk hout, dat een ander onderstut; – **karbeelen,** beide slagdrempels aan eene sluis.

Karbide, n. koolstofverbinding, zie c a r b.

Karbonade, Karbonkel, z. c a r b–.

Karbouw, m. (van mal. *karbaoe, karbó*) naam van den buffel op Java.

Karbowanitz, m. russ. zilveren roebel.

Karcharias, m. gr. (v. *kárchăros,* ruw, scherp getand) ook j o n a s v i s c h, haaivisch, menscheneter, een vreeselijk zeemonster.

Karciniet, m. gr. (van *karkinos,* kreeft) kreeftsversteening; – **karcinologie,** f. kreeftleer, natuurlijke beschrijving der kreeftaardige dieren; – **karcinoom,** n. gr. (*karkinōma*) Med. kreeftgezwel, kanker; – **karcinomateus,** adj. nw.lat., kankerachtig.

Kardamōn, f. (gr. *kardamōmon*; arab. *kirtim* of *koertoem*), ook m a l a g u e t t e, f. fr. (spr. *-gètt'*) soort van specerij, het zaad van een aan de gember verwant gewas (*Cardamōmum minus*), in O.-Indië; vgl. p a r a d ij s k o r r e l s.

Kardeel, n. z. v. a. q u a r t e l, vierendeel, spekton bij de walvischvangst; traanvat van 12 s t e e k k a n; kleine flesschen voor traan te Hamburg en langs de Elbe.

Kardiăka, pl. gr. (v. *kardía,* hart) Med. hartsterkingen, hartsterkende middelen; – **kardialgie,** f. maagkramp, maagpijn, drukking op de maag, met neiging tot werkelijk braken, koude ledematen, flauwten enz.; – **kardianastrōphe,** f. tegennatuurlijke plaatsing van het hart; – **kardielkōsis,** f. hartgezwel; – **kardieurýsma,** n. ziekelijke verwijding van het hart; wanorde in den omloop van het bloed en de ademhaling; – **kardiocēle,** f. hartbreuk, doorzakking van het hart door het middelrif in de buikholte; – **kardiōgmus,** m. maagpijn, maagkramp; – **kardiognóst,** m. hartkenner; – **kardioïde,** f. Math. kromme lijn van de 4de orde, hartvormig van gedaante; – **kardiologie,** f. Med. leer van het hart; – **kardiomalacie,** f. hartverweeking; – **kardiopálmus,** m. hartklopping; – **kardiopathie,** f. hartlijden, hartziekte; – **kardioperikardītis,** f. ontsteking van het hart en het hartzakje; – **kardiaplegie,** f. hartverlamming; – **kardiorrhēxis,** f. scheuring van het hart; – **kardiostenōsis,** f. hartvernauwing; – **kardiotomie,** f. ontleding van het hart; – **kardiotrauma,** n. hartwonde; – **kardiotraumátisch,** adj. door een hartwonde ontstaan; – **kardiotrōmus,** m snelle hartklopping; – **kardieten,** m. pl. versteende hartvormige schelpen; – **kardītis,** f. ontsteking van het hart.

Kardinaal, z. c a r d i n a a l.

Kardoen, f. distel-gewas, wel als groente gegeten.

Kardoes, z. c a r t o u c h e.

Karebarie, f. gr. (van *kárē,* hoofd, en *barýs,* zwaar) gevoel van zwaarte in het hoofd, drukkende hoofdpijn.

Karel, m. duitsche mansn. (oudd. *chàral* = kerel, man, verlatijnscht C a r ŏ l u s); de sterke, werkzame, bedrijvige; – **Karels-orde,** f. sp. orde van verdienste, door Karel III in 1771 ingesteld; – **Karolína,** f. vr.naam: de mannelijke, sterke, krachtvolle; ook voor c a r a m b o l i n e (z. ald.); – **Karolijntje,** soort van vrouwenmuts; – **Karlisten,** k a r o l i n g e n, enz. z. op C.

Karét of **karrét,** m. arab. (vgl. k a r a a t) rekenmunt, waarvan er 130 op onzen gulden gaan.

Karet(schildpad), z. c a r e t t e.

Kariatiden, z. K a r y a t i d e n.

Kariben enz., z. K a r a ï b e n enz.

Karkant, z. v. a. c a r c a n e t (z. ald.).

Karkas, n. z. c a r c a s s e.

Karlijn, m., z. C a r l i n o.

Karma, n. skr. handeling, werk, ook: loon voor 't werken; bij de theosofen: wet der vergelding, lot.

Karmelieten, m. pl. monniken van de orde

Onzer Lieve-Vrouw van den berg Karmel in den Libanon, waar deze orde omstreeks het midden der 12e eeuw door pelgrims gesticht werd; later, in de 15e eeuw, ontstond er ook een orde van vrouwelijke Karmelieten. of **Karmelitinnen**; – **Karmelietenwater**, m e l i s s e w a t e r, water van vrouwenkruid, dat in de K a r m e l i e t e n-k l o o s t e r s werd bereid; – **Karmelieterwit**, witte verf, uit kalk en berlijnsch blauw of indigo bereid, met welke men inz. muurwerk wit.

Karmijn, n. (arab. k a r m e s, k e r m e s, z. ald.) kostbare hoogroode verf, uit in Mexico inheemsche cochenille (*Coccus cacti*) bereid. Het in den handel voorkomende karmijn bevat bovendien leemaarde en tinoxyde.

Karmosal, n. (vgl. k a r a m o e s s a l) turksch vaartuig, schipperskaan, boot.

Karmozijn, n. (fr. *cramoisi*) hoogroode, naar het blauw zwemende kleur, inz. uit k e r m e s bereid (vgl. k a r m ij n).

Karmuseeren of **karmoseeren**, (zw. *karmisera*, v. *karm*, rond) omranden, omkransen, invatten, inz. groot edelgesteente in een rand van kleinere vatten.

Karn, z. c a i r n.

Karnalliet, n. delfstof, die in de bovenste lagen van steenzoutbeddingen voorkomt.

Karneën, karnëische feesten, feesten voor Apollo Karneios in Laconië.

Karnis, **kornis**, z. c o r n i c h e.

Karoebe, f. voormalige algiersche rekenmunt van ruim $1^1/_2$ ct. waarde.

Karoeben, pl. (fr. *caroube*) johannisbrood.

Karolina enz., z. K a r e l.

Karonje, z. c a r o g n e.

Karoot, **karot**, z. c a r o t t e.

Karos of **karus**, m. gr. Med. diepe slaap, doodslaap; – **karōsis**, f. bedwelming, slaapzucht; – **karotika**, n. pl. slaapwekkende middelen, vgl. h y p n o t ĭ k a; – **karōtis**, f., pl. **karotiden**, halsslagaderen, twee polsaderen aan de keel, die het bloed van de aorta naar de hersenen voeren.

Karpeer, f. jav. karretje op 2 wielen.

Karpet, z. c a r p e t.

Karpholith, m. gr. (v. *kárphos*, n. stroo, kaf) stroosteen; – **karphologie**, f. Med. de gedurige beweging van de vingers van een zieke, alsof hij de deken wilde afpluizen, gewoonlijk van kwade voorbeduiding, het muggenvangen, z. v. a. c r o c i d i s m e; ook voor: haarklooverij; – **karpholoog**, m. eig. vlokkenlezer; vitter, haarkloover, muggenzifter.

Karpolith, m. gr. (van *karpós*, m. vrucht) vruchtsteen, versteende vrucht; – **karpoloog** of **karpologist**, vruchtkenner, vruchtkundige; – **karpologie**, f. leer van de vruchten der gewassen.

Karroe, of **karroo** (spr. *oo=oe*) f. onvruchtbare steppe in Z. Afrika.

Karsaai, n. (it. *carisea*, fr. *créseau*, eng. *kersey*) zekere wollen stof, grof gekeperd laken.

Karst, m. (tsjechisch *kras*) onvruchtbaar, woest kalksteengebergte.

Karst., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor H. Karsten (gest. 1877).

Karsteniet, n. watervrije, zwavelzure kalk.

Kartél, n. vergelijk tot uitlevering; schriftelijke uitdaging tot een tweegevecht, verdrag, ondernemingsvereeniging, trust.

Kartéts, f. (van 't it. *cartaccia*, fr. *cartouche*, met kleine kogels, schroot enz. gevulde kanonskogel.

Kart(h)uizer, m. monnik, behoorende tot de gestrenge orde van den heiligen B r u n o, gesticht in 1086 (naar de landstreek *Carthusia*, fr. *Chartreuse* (spr. *sjartreuz'*) bij Grenoble in Frankrijk) zij zijn tot eeuwig zwijgen verplicht; – **karthuizer-poeder** of m i n e r a l e k e r m e s (*kermes minerāle*), als artsenijmiddel gebruikt bruin poeder uit fijngemaakt spiesglans, zwavel- en potasch bereid.

Kartoffel, f. dui. aardappel.

Kartouw, f. (hoogd. *karthaune* of *kartaune*, waarsch. van het lat. *quartāna*, d. i. vierendeelsstuk, dat 25 pond schoot, het grootste geschut daarentegen 100 pond) stuk grof geschut, een groot, kort en dik kanon.

Karube, **Karuben**, z. k a r o e b e en k a r o e b e n.

Karus, z. k a r o s.

Karveel, f., z. v. a. c a r a v e l l e (z. ald.).

Karwats, **karbats**, f. tataarsch (poolsch *karbacz*, *korbacz*, boh. en russ. *karbatsj*, hong. *korbacs*, turk. *kyrbātsj*, waarvan ook het fr. *cravache* afkomt) van lederen riemen gevlochten zweep; – **karwatsen**, zweepen.

Karwei, f. (fr. *corvée*, z. ald.) moeielijk werk; tusschen- of bijwerk in den schofttijd, z. c o r v é e; ook ingewand van slachtvee.

Karwij, f. Bot. z. v. a. c a r v i, z. ald.

Karyatiden, f. pl. gr. (*karyátĭdes*) Arch. lastdraagsters, schoone vrouwelijke, gekleede beelden, die men als schoorzuilen in de plaats van pilasters gebruikt om op het hoofd of den nek een e n t a b l e m e n t te dragen, dat zij soms met de handen schijnen te ondersteunen; zoo geheeten naar de in slavernij rondgevoerde vrouwen der stad K a r y æ in de Peloponnesus of beter naar de gemaskerde priesteressen, die in den tempel van Diana te Karyæ dienden.

Karyophýllum, n. gr. (*karyóphyllon*, d. i. eig. noteblad) Bot. kruidnagelboom; – **karyophyllāta**, f. nagelkruid; – **karyophylliet**, m. anjersteen, eene soort van versteeningen.

Kas, f. (van lat. *capsa*, vgl. c a s s a en c a i s s e) bewaarplaats, gew. k a s t; doos, foedraal; plaatje, waarin iets gevat is (b. v. van een ring); bergplaats voor geld en geldswaarden; oneig. geld, contanten, z. c a s s a; de k a s h o u d e n, het beheer over het geld hebben; – k a s b i l j e t t e n, aanwijzingen betaalbaar aan een openbare kas of bank, die van hand tot hand kunnen gaan evenals papieren geld; – k a s b o e k, handelsboek, waarin de ontvangen en uitgegeven gelden geboekt worden om een spoedig overzicht te hebben van den geldvoorraad; deze rekening heet c a s s a-c o n t o; – k a s s a l d o, n. overschot na afsluiting der kas (vgl. s a l d o); – k a s d e f e c t, n. z. c a s s a-d e f i c i t; – **kassier**, m. (it. *cassiére*, fr.

caissier) hij, die zorgt voor de ontvangst en uitgaaf bij eene kas, kashouder; persoon (of firma) die zich tegen eene zekere provisie met het incasseeren en uitbetalen van gelden belast; - kassiersbriefje, bewijs of quitantie om bij den kassier eene zekere som te kunnen ontvangen, vgl. check.

Kasáck, m. russ. kozak (z. ald.); - **kasatsjók,** m. russ. (eig. kleine kozak) 1°. livreibediende in kozakkendracht; 2°. een kozakkendans.

Kasan, m. hebr. (*chasan*; vgl. hasan) voorzanger in de synagoge.

Kásbah, f. arab. burcht, citadel, stadsvesting.

Kascha of **kasja,** f. slav. grutten, brij.

Kasîm, arab. zandige, maar vruchtbare grond.

Kasimir, z. kazimir.

Kasjmir- of **kaschmir-shawls** (fr. *cachemirs*) zeer fijne en zachte wollen weefsels, in Tibet en Kasjmir of Kaschmir (sansk. *kaçmîra*) van de haren der kasjmir-geiten vervaardigd; vgl. kazimir 1).

Kasmak, m. sluier der circassische vrouwen.

Kasódi-basji, m. turk. (eig. *chassodabasji*) overste van de kamer van den Grooten-Heer, groot- of opperkamerheer.

Kaspar, m. mansn., in het perzisch: schatmeester (*kandsjwar*).

Käsr, n. arab. paleis.

Kasregister, n. machine, waarin het ontvangen geld een plaats vindt en die de gebeurde bedragen in cijfers aangeeft; daarbij tevens een ontvangbewijs verstrekt.

Kassâba, f. arab. z. v. a. kasbah.

Kassabéh, kassabeh of **kassab,** m. egyptische roede, lengtemaat in het dagelijksch leven = $6^1/_3$ *pic pêledi* = 3,850 meter; bij belastingheffing van landerijen slechts $6^2/_3$ *pic pêledi* = 3,657 meter.

Kassatie, barg. brief, bankbiljet.

Kassian, mal. tusschenvoegsel: arme man (vrouw)!; - **kassianstelsel,** n. lankmoedigheid vooral tegenover dienstbaren.

Kassie, f., z. cassia.

Kassier, z. ond. kas.

Kassiopēa, f. Myth. de moeder van Andromĕda, en (evenals deze) een sterrenbeeld aan den noordelijken hemel, kenbaar aan 3 sterren, die ongeveer de gedaante vertoonen van eene grieksche *Σ*.

Kassitērien, n. gr. (van *kassitĕros*, m. tin) metaalmengsel, waarvan tin het hoofdbestanddeel is.

Kassoeben, m. pl. nakomelingen der Wenden in noordoostelijk Pommeren.

Kast, m. skand. soort mantel.

Kastalides of **Kastaliden,** f. pl. gr. zanggodinnen, muzen, zoo geheeten naar de bron Kastalĭa aan den voet van den muzenberg Parnassus bij Delphi, welke bron aan de zanggodinnen was gewijd.

Kastánje, f. (lat. *castanĕa*, gr. *kástănon*, it. *castagna*, fr. *châtaigne*; van de stad Kastăna in Klein-Azië) bekende eetbare vrucht van den edelen kastanjeboom; ook vrucht van den zoogenaamden wilden kastanjeboom.

Kaste, f. (van 't sp. en port. *casta*, soort, teelt, eig. iets, reins, onvermengds, van 't lat. *castus, a, um*, rein, vlekkeloos) erfelijke stam of stand, familiestam in Indië en het oude Egypte, rangklasse der oostersche volken, nergens zoo scherp afgebakend als bij de Hindoes, waarbij vijf kasten zijn: 1) de Brahminen, 2) de Khetris of Radsjapoeten, 3) de Wassirs of Banianen, 4) de Soedras, 5) de Pariahs (z. die woorden): - **kastengeest,** m. ingenomenheid met eigen klasse of kring, voorkeur voor scherp afgebakende standen, uitsluiting van degenen, die niet tot denzelfden kring of stand behooren.

Kastelein, z. castellanus, ond. castel.

Kasties, zie casties.

Kastijden, (v. lat. *castigāre*) tuchtigen, op de wijze der kloosterlingen geeselen, pijnigen door vasten, enz.; - **kastijding,** f. pijniging des vleesches, kwelling, straf.

Kastōr, m. gr. (*kástōr*, lat. *castor*, misschien van 't sanskr. *kastoeri*, muskus) bever, een bekend nuttig zoogdier; pl. **kastors,** ook voor bevervellen; - **kastor-hoed, kastoren-hoed,** hoed van beverhaar; - **kastoreum,** z. castoreum.

Kástor en **Pollux,** Myth. ook de Dioskūren (d. i. zonen van Zeus of Jupiter) tweelingbroeders, uit een ei geboren en door Jupiter in de gedaante van een zwaan bij Leda geteeld; de eerste was sterfelijk, de andere onsterfelijk; zij werden als de beschermgoden der zeevarenden vereerd; om hunne wederzijdsche aanhankelijkheid noemt men aldus: onafscheidelijke broeders en vrienden; Mar. en Phys. een elektrisch verschijnsel in de gedaante van vlammetjes, die zich soms in zee aan de toppen der masten of raas vertoonen, St.-Elmusvuur; Astron. het 3de teeken van den dierenriem, de tweelingen.

Kastról, f., v. 't fr. casserólle (z. ald.).

Kasuaris, m. (papoesch *kasoewari*) een op den struisvogel gelijkende vogel in O. Indië; ook porseleinschelp (*Cypræa ovum*).

Kat of **katschip,** driemast koopvaardijschip, inz. in Noorwegen en Zweden; soort van klein vaartuig, tot lichter in de havens gebruikt; voorm. stormtuig, stormkat, om de muren te beuken; hoog opgeworpen werk op de bolwerken of op de courtines van eene vesting; klein werpanker, ter vermeerdering van de kracht van het groote; - **kat zonder ooren,** soort van ronde barken, die den oorlogsschepen munitie toevoerden.

Kat, z. katt.

katá-, of voor klinkletters en de h **kat-,** gr. voorzetsel in vele samenstellingen, beteekent oorspr.: af, beneden, afwaarts, en drukt dan in 't algem. beweging, of richting op een doel, betrekking, overeenkomst enz. uit.

Katabasion, n. gr. (van *kata-bainein*, afwaarts gaan) eig. omlaagvoerende weg, ingang tot een onderaardsch hol; in de grieksche

kerken de plaats onder het altaar, waar de reliquieën bewaard worden.

Katachrēsis of **katachrēse,** f. gr. eig. in 't algemeen: gebruik, dan misbruik; Log. onjuist gebruik van een bijvoeglijk woord, dat met het begrip van het hoofdwoord niet bestaanbaar is, d. i. geen beeld kan vormen, een misslag tegen de redekunde, b. v. een verwelkend licht, luide tranen enz.; ook oneigenlijk in plaats van het eigenlijke woord, b. v. vliegen voor hard loopen; men kan er ook toe brengen uitdrukkingen als: koudvuur, bitterzoet, gouden hoofdijzer enz.; – **katachrēstisch,** adj. misbruikt, oneigenlijk gebruikt, gedwongen.

katadióptrisch, adj. gr. (vgl. d i o p t e r) hetgeen eene vergrooting of scheinbare naderbijbrenging van het beschouwde voorwerp veroorzaakt, zoowel door breking der lichtstralen in lenzen, als door terugkaatsing van spiegels.

Katafálk, f. (it. *catafalco*, fr. *catafalque*, provenç. *cadafalc*, samengetr. uit het roman. *catar*, bezien, v. 't lat. *captare*, zoeken te bereiken, scil. *ocŭlis*, met de oogen, en 't it. *falco* voor *palco*, stellage, van 't oud-hoogd. *palcho*, *balko*, de b a l k) verhevenheid, waarop de doodkist van eenen gestorvene van hoogen rang in eene kerk of ander gebouw wordt ten toon gesteld, met wapens, ridderorden, zinnebeelden en bijschriften versierd, een rouwtooneel, lijkstoel.

Katágma, n. gr. (v. *kat-agnymi*, ik verbreek) Chir. breuk, beenbreuk, beenderbreuk; – **katagmátisch,** adj. tot genezing der beenderbreuken dienstig; – **katagmatika,** n. pl. middelen, die tot genezing van beenderbreuken noodzakelijk zijn.

Katagraphologie, f. gr. (van *katagrăphein*, schriftelijk aanduiden) recepteerkunst, leer van het voorschrijven der geneesmiddelen.

Katakana, f. japansch letterschrift, aan de Chineezen ontleend.

Katakásme, n. gr. (v. *akádzein*, steken) Chir. het koppenzetten, vgl. s c a r i f i c e e r e n.

Katakauma, n. of **katakausis,** f. gr. (vgl. k a u s i s) Med. diepe verbranding; – **katakaustiek,** z. ond. d i a k a u s t i e k.

Kataklăsis, f. gr. (van *kláein*, breken) beenverbrijzeling; ook krampachtige sluiting der oogleden.

Katáklisis, f. gr. het aanliggen aan tafel (naar grieksch gebruik in plaats van te zitten).

Kataklýsma, n. gr. (van *kata-klýdzein*, overstroomen, bespoelen), overstrooming, Med. darmbad, k l i s t e e r (z. ald.); – **kataklýsme,** n. dropbad, overstrooming.

Katakómben, f. pl. (it. sing. *catacomba*, fr. pl. *catacombes*, waarsch. ontstaan uit het gr. *katá* (z. ald.) en *kýmbē*, uitholling, holte) onderaardsche gangen met gewelven en groeven, begraafplaatsen der Ouden en der oudste Christenen; de k a t a k o m b e n v a n P a r ij s dienen tot bewaarplaats der doodsbeenderen, voortkomende van het opruimen der kerkhoven.

katakróot, adj. in het neergaande been van een hoek der polscurven gelegen (van golvingen in genoemde lijn gezegd), zie a n a k r o o t. Naar het getal der katakrote verheffingen in de pols (curve) *katadikroot* (2) en *katatrikoot* (3), d. i. met 2 en met 3 nevenslagen.

Katakustiek (vgl. a k u s t i e k), ook **kataphoniek** (vgl. p h o n i e k), f. gr. leer van den weerklank of echo.

Kataléktea, pl. gr. (v. *kata-lĕgein*, uitkiezen, lezen) verzamelde oude stukken of fragmenten, onvolledige overblijfsels van oude werken.

Katalektĭkos, m. gr. (van *kata-lĕgein*, ophouden, eindigen) Poët. gr. en lat. versmaat, welker laatste versvoet ééne lettergreep, soms twee te kort is, in tegenoverstelling van a k a t a l e k t i k o s, die geene lettergreep te veel of te weinig heeft, en h y p e r k a t a l e k t i k o s, die op het einde eene lettergreep te veel heeft; ontbrak er een geheele voet, dan werd zulk een vers b r a c h a k a t a l e k t i k o s geheeten; – **katalēktisch,** adj. onvolledig, afgebroken; – **katalēxis,** f. sluiting van een vers vóor de geheele voleinding van den rhythmischen gang.

Katalepsīe of **katalēpsis,** f. gr. (*katalepsis*, eig. het vatten, grijpen; ziekte-aanval, v. *lambánein*, vatten, grijpen) Med. zinvang, geheele onderdrukking en opheffing van alle gewaarwordingen en willekeurige bewegingen, terwijl ook het bewustzijn verloren is; wasachtige buigzaamheid der ledematen maakt er een kenmerkend teeken van uit; – **kataléptisch,** adj. daarop betrekking hebbende.

Katalŏgus, m. gr. (*katálogos*, van *katalĕgein*, opnoemen, optellen) systematisch gerangschikte lijst van meubelen, schilderijen, kunstwerken, boeken, inz. van de laatste als zij openlijk verkocht worden, een register; – **katalogiseeren,** (spr. s=z) of **katalogeeren,** op een lijst brengen, in een katalogus bijeenbrengen.

katalotisch, adj. gr. (v. *kat-aloăn*, verbrijzelen) eig. verbrijzelend, nederdrukkend; Chir. geschikt om litteekenen te doen verdwijnen, litteekenverdrijvend.

Katálpa, f. (uit de taal van Carolina in N.-Amerika, waar C a t e s b y dit gewas in 1726 ontdekte) trompetboom.

Katalýsis of **katalýse,** f. gr. (vgl. l y s i s) oplossing van enkele deelen of van het geheele menschelijke lichaam; – **katalýtisch,** adj. oplossend, tot de oplossing behoorende; Chem door tegenwoordigheid of bloote aanraking andere lichamen oplossend, zonder zich zelf te ontbinden, zie e n z y m e n.

Katamáran, m. vlotboot in Britsch-Indië.

Katamēnīēn, pl. gr. (*katamēnia*, v. *mēn*, maand) Med. maandelijksche zuivering der vrouwen; – **katamentaal,** tot de maandstonden behoorende, daarmede in verband staande.

Katān, m. hongaarsch ruiter, huzaar.

Katāna, f. japan. groot tweehandig zwaard der adellijken.

kat'ánthrōpon, gr. (van *ánthrōpos*, mensch) naar de vatbaarheid van het menschelijk verstand, daarmede overeenkomstig, naar menschelijke wijze of voorstellingswijze; algemeen bevattelijk.

kat'antiphrăsin, gr. bij tegenstelling of door eene antiphrasis (z. ald.), het ironisch benoemen van een zaak door het tegendeel.

Katapásma, n. gr. (v. *kata-pássein*, bestrooien) Chir. strooipoeder op wonden en zweren; – **katapásten,** pl. (v. *kata-pástos*, bestrooid, gesprenkeld, bont doorweven) op klimopblad gelijkende versteeningen.

Katapépsis, f. gr. (vgl. pepsis) volledige vertering; – **katapéptisch,** adj. daartoe behoorende of haar bevorderende.

Kataphoniek, f. z. katakustiek.

Kataphŏra, f. gr. (v. *kata-phĕrein*, naar onderen brengen) eig. het nedervallen, nederzinken; Med. slaapzucht, diepe slaap, doodslaap; – *cataphŏra magnetica*, magnetische slaap; – **kataphórisch,** adj. met de slaapzucht behept, de slaapzucht veroorzakend.

Kataphrákt, m. gr. (*kataphráktos*, van *kataphrássein*, bepantseren) borstharnas; Chir. harnasverband, verband voor gebroken ribben.

Kataplásma, n. gr. (van *kata-plássein*, bestrijken, besmeren) Chir. weekmakende omslag, brijomslag, pap; – **kataplasmeeren,** pappen.

Kataplēxis of **kataplexīe,** f. gr. (van *kataplēssein*, nederslaan; verschrikken) Med. 't verstijven van het menschelijk lichaam door beroerte; ook stompworden der tanden; – **kataplékstisch,** adj. daartoe geneigd, daaruit voortspruitend.

Katapŏlis, f. gr. benedenstad, inz. van Athene, in tegenst. met de akropolis.

Katapontísme, n. gr. (*katapontismós*, v. *katapontidzein*, in de zee doen zinken; vgl. pontus) verzinking in de zee, het verdrinken als doodstraf.

Katapŏsis, f. gr. (v. *kata-pinein*, doorslikken) 't verslinden, verzwelgen; – **katapotīa,** n. pl. gr. pillen.

Katapsȳxis, f. gr. (v. *kata-psýchein*, afkoelen) Med. koudwording, pijnlijke verkouding; – **katapsýktisch,** adj. door koudwording ontstaan, koud geworden.

Kataptōsis, f. gr. (vgl. ptosis) het nedervallen; Med. z. v. a. epilepsie (z. ald.).

Katapúlt, f. (lat. *catapúlta* gr. *katapéltes*) oorlogswerktuig der Ouden, door de Syriërs uitgevonden, waarmede men zeer zware steenen in de belegerde steden wierp. In Frankrijk had men nog katapulten ten tijde van Hendrik IV; later werden zij geheel door de mortieren vervangen; vgl. ballista.

Katarákt, beter **katarrhákt,** f. lat. (gr. *katarrháktes*, m. lat. *cataracta*, f.) nederstorting, waterval, stroomval, b. v. die in den Nijl ten zuiden van Assoean; Med. grauwe of witte staar, een verduistering van het stelsel der kristallens; ook toestel bij het sturen van stoommachines, inz. staande; – **kataráktisch,** adj. tot de staar behoorende, door de staar aangedaan.

Katarktikon, n. gr. (v. *kat-árchein*, aanvangen) wat tot de inleiding, voorbereiding eener wetenschap noodig is.

katarrhaal, adj. z. ond. katarrhus.

Katarrhéxis, f. gr. 't (vgl. rhegma enz.) eig. 't geweldig verscheuren; Med. hevige buikloop.

Katarrhus, m. (gr. *katárrhoes*, v. *katarrhein*, afvloeien) zinking, verkoudheid, ziekelijke prikkeling van het slijmvlies der ademhalingswerktuigen; – **katarrhaal,** adj. zinkingachtig, uit verkoudheid voortvloeiende; – **katarrhale koorts,** zinkingkoorts; – **katarrheuma,** n. slijmvloed; – **katarrhochēsis,** f. onderdrukking van eene zinking.

Katartīsis, f. of **katartísmus,** m. (v. *katartidzein*, inrichten) Chir. herzetting eener breuk of ontwrichting; – **katartísta,** m. werktuig daartoe.

Katasárka, n. gr. (van *katá*, en *sarx*, vleesch) Med. huidwaterzucht, z. v. a. anasarka.

Kataschásmus, m. gr. (van *kata-schádzein*, opscheuren, openrijten) Med. het koppenzetten.

Kataschēsis, f. gr. (vī *kat-ĕchein*, aanhouden) eig. het aanhouden, behouden; Med. goede krachtige lichaamstoestand, het tegengest. van kwaadsappigheid of kachexie.

Kataskeuāsis of **kataskeuáse,** f. gr. toebereiding, inrichting, herstelling, b. v. van eene plaats uit een oud schrijver; – **kataskeuást,** m. (gr. *kataskeuastēs*) m. hersteller, verbeteraar.

Kataskopīon, n. gr. (v. *kata-skopein*, beschouwen, uitvorschen) wachtschip; wacht tot bewaking der grenzen.

katastáltisch, adj. gr. (v. *kata-stéllein*, ophouden, stuiten) Med. inhoudend, terugdrijvend; – **katastaltika,** n. pl. terugdrijvende, samentrekkende, inz. bloedstillende middelen.

Katastăsis, of **katastáse,** f. gr. (vgl. stasis) Med. het staan blijven; blijvende lichaamsgesteldheid, z. v. a. constitutie; in de æsthetiek: dat gedeelte van het drama, waarin de in de epitasis (z. ald.) gelegde knoop nog vaster gemaakt wordt, tot hij eindelijk in de katastrophe (z. ald.) ontknoopt wordt.

Kataster, z. kadaster.

Katastróphe, f. gr. (*katastrŏphē* d. i. eig. ommekeer, v. *kata-strĕphein*, omdraaien, wenden) plotselinge verandering der dingen, inz. in het maatschappelijk leven fortuinswending, keerpunt, afloop, ontknooping, b. v. in eene vertelling; in het drama die handeling of gebeurtenis, door welke het verdere lot der hoofdpersonen tot geluk of ongeluk een keer neemt; inz. treurige wending, ongelukkige afloop.

Katatăsis, f. gr. (v. *kata-teinein*, uitzetten) Med. uitzetting naar beneden; ook Chir. het zetten van eene breuk; – **katatonie,** f., spanningswaanzin (enkele spieren zijn krampachtig gespannen en de patient is zeer neerslachtig).

Katáxis, f. gr. (van *kát-agnymi*, ik verbreek; vgl. katagma) het verbreken, breuk; Med. beenderbreuk.

Katechēsis of **katechēse** (spr. $s{=}z$) f. gr. (*katēchēsis*, v. *kat-ēchein*, d. i. eig. tegenklinken, dan onderwijzen, uit hoofde van het naspreken der kinderen) onderwijs bij wijze van gesprek in vragen en antwoorden; – **katecheet,** m. gr. (*katēchētes*) vraagleeraar, hij, die onderwijs, inz. in de geloofsleer, door vraag en antwoord

heeft te geven; – **katechetenscholen,** kweekscholen voor christelijke leeraars in de 3de tot de 5e eeuw; – **katechĕtisch,** adj. vraagsgewijs, in den vorm van gesprek onderwijzend; gespreksswijze behandeld; – **katechĕtika** of **katechetiek,** f. kunst van het vragende onderwijs of van den vragenden leervorm, volgens welke de onderwijzer door voortgezette, innerlijk samenhangende, het onderwerp van zijn begin af ontwikkelende vragen den leerling onderwijst; vraagkunst of de wetenschappelijke leer hoe een goed vraagonderwijs moet ingericht en gehouden worden; – **katechísmus,** m. vragenboek, onderwijs door vragen en antwoorden, inz. in de geloofsleer en bijbelsche geschiedenis; – **katechiseeren** (spr. *s*=*z*; gr. *katechidzein*, later lat. *catechizare*) zulk onderricht mededeelen, vraagonderwijs geven; – **katechisātie** (spr. *-za-tsie*) f. vraagonderricht; leergesprek, inz. bij het godsdienstonderwijs, de kinderleering; – **katechuménen,** m. pl. geloofsleerlingen, leerlingen, die zulk onderwijs genieten, die van den leeraar in den godsdienst worden onderricht, in de eerste Christenkerk ter voorbereiding tot den doop, thans tot eerste viering van het Avondmaal.

Katechu-aarde (in 't cochin-chineesch *câycau*) z. a r e k a.

Kategorie, f. gr. (*katēgoria*, d. i. eig. aangifte, gezegde, prædicaat, van *katēgorein*, aangeven, beweren, ronduit verklaren) ieder kenmerk van een oordeelsonderwerp; in engeren zin: algemeen begrip, waaronder eene zaak gedacht wordt, verstands- of denkvorm; klasse of vak, ten gevolge der indeeling van alle voorwerpen van het denken in zekere klassen (volgens Aristoteles in 10, volgens Kant in 4: q u a n t i t e i t, q u a l i t e i t, r e l a t i e en m o d a l i t e i t); in het algemeen: vak, klasse; oorspr. bewering, verwijt, aanklacht; – **kategorēma,** n. eerste begrip, grondbegrip, stambegrip, klassebegrip; oorspr. punt van aanklacht; – **kategórisch,** adj. bepaald beslissend; onvoorwaardelijk, stellig, ronduit, zonder omwegen; – de **kategorische imperatívus,** onvoorwaardelijk gebod der rede, de zedelijke wet; vgl. i m p e r a t i v u s; – **kategoriseeren,** tot begripsvakken brengen, naar klassen ordenen.

Katérgi, pl. (spr. *-dzji*) koetsiers of voerlieden in Turkije.

Katérn, z. q u a t e r n e.

kat' exochēn, gr. (van *exochē*, uitsteking) bij uitstekendheid, uitsluitenderwijs, inzonderheid, par excellence.

Katha, m. iersche strijdbijl.

Kathærēsis, f. gr. (v. *kathairein*, wegnemen, verminderen, vernietigen) Med. afstemming, verzwakking; doodbijting; – **kathæretika,** n. pl. sterk verzwakkende middelen; doodende, het leven storende middelen; bijtmiddelen.

Kathări, m. pl. (van het gr. *kathărós*, rein, zedelijk rein, onbevlekt) eig. reinen, sedert de 11de eeuw de naam van vele secten, die wegens hunne manicheïsche leerstellingen door de R. Kath. kerk vervolgd werden (later tot k e t t e r verbasterd); – **Katharína,** verklw. K a a t j e, vr.naam: eig. de reine, de zedige; ingetogene; – **katharísme,** n. taalzuivering, het ijveren voor taalzuiverheid, z. v. a. p u r i s m e (z. ald.); – **kathársis,** f. gr. Med. afvoering, zuivering van het darmkanaal; ook zedelijke reiniging, loutering, b. v. der hartstochten; – **kathartíka,** f. louteringsleer, geestelijke reinigingskunst; – **kathartíkon,** n. (lat. *remedium cathartĭcum*), pl. afvoerende, buik-ontlastende middelen; – **kathartine,** f. afvoeringsstof der jalappe en soortgelijke middelen; – **kathártisch,** adj. zuiverend, afvoerend.

Kathéder, m. gr. (*kathĕdra*, f., d. i. in 't algemeen zetel, stoel; lat. *cathĕdra*) leerstoel, redenaarsstoel, spreekgestoelte; vroeger in de kerken de bijzondere stoel, waarin de bisschop gedurende den dienst plaats nam; – **ex cathĕdra (Petri)** d e c i d e e r e n, eig. van den leerstoel van Petrus af beslissen, d. i. krachtens pauselijk gezag uitspraak doen; – *katheder-socialisme*, n. wijsgeerige theoretische opvatting van het sociale vraagstuk; – *katheder-wijsheid*, theoretische, eenzijdige wetenschap, die wegens de bestudeering van speciale gedeelten, het meer algemeene uit 't oog verliest; – **katheder-socialist,** m. theoretisch of wetenschappelijk socialist; – **kathedrále kerk** of **kathedraal,** f. eene bisschoppelijke kerk of domkerk, wegens het daarin voorhanden bisschoppelijk gestoelte; in Duitschland heet zulk eene kerk ook m u n s t e r; – **kathedratícum,** n. leergeld op hoogescholen, college-gelden; vroeger ook de stoelpenning, eene opbrengst der pastoors aan den bisschoppelijken stoel; ook opbrengst der diocesanen tot onderhoud van het gebouw der kathedraal.

Kathegeet, m. gr. (v. *kathegeisthai*, aanvoeren) leidsman, leeraar.

Kathéten, pl. gr. (sing. *kathĕtos*, d. i. loodlijn, v. *kathiēmi*, ik laat neder) de beide zijden om den rechten hoek van een rechthoekigen driehoek; – **kathétometer,** m. werktuig om uit de verte den loodrechten afstand van twee punten te meten; – **kathéter,** m. gr. (*kathĕter*, ook van *kathiēmi*, ik laat neder) Chir. naar den loop van de pisbuis gevormde min of meer dikke, uit zilver of gummi vervaardigde buis, dienende tot aftapping van de urine uit de blaas, pisaftapper; – **katheteriseeren** (spr. *s*=*z*) de pis met zulk een buisje aftappen; – **katheterísme,** n. aftapping van de pis met den katheter; – **kathetus,** f. lat.-gr. loodlijn op een andere lijn of op een vlak.

Kathismăta, pl. gr. (v. *kathídzein*, zich nederzetten) bijbelsche hoofdstukken of gezangen der gr. kerk, waarbij de gemeente gaat zitten.

Kathóde, f. gr. (v. *kathŏdos*, afgang) negatieve pool van den tot chemische ontbindingen (*elektrolyse*) gebruikt wordenden galvanischen stroom, negatieve elektrode; elektrode, waar de stroom uittreedt, zie e l e k t r o d e en a n o d e.

kathólisch of **katholiek,** adj. gr. (*kathólikos*,

ē, ón, v. *kathólos*, geheel, gezamenlijk, samengesteld uit *katá*, z. ald., en *hólos*, geheel, ongedeeld) algemeen, van die boeken des N. T. gebruikelijk, welke aan geene bijzondere gemeente zijn gericht; algemeen geloovig, de roomsche kerk toegedaan, pauselijk; – K a t h o l i e k e M a j e s t e i t, titel der koningen van Spanje; – **katholiek,** m. algemeen geloovige, christen, die zijn kerkgeloof voor algemeen geldend en verplichtend houdt en (voor zooverre hij van 't roomsch-katholiek geloof is) den paus als het hoofd der kerk erkent; – **katholicisme,** n. algemeen geloof, roomsch-katholiek geloof; – **katholiciteit,** f. algemeenheid, rechtgeloovigheid der R. Kath. kerk; – **katholikon,** gr. of lat. **catholicum,** n. iets algemeens, inz. algemeen woordenboek; algemeen geneesmiddel, dat tegen alle kwalen dienstig moet heeten, z. v. a. u n i v e r s e e l e m e d i c ij n; – **katholikos,** m. titel van den opperbisschop der armenische kerk; – **katholikometer,** m. almeter, algemeenmeter; – **katholiseeren,** rechtgeloovig maken, tot het katholieke geloof doen overgaan.

Kathypnie, f. gr. (vgl. h y p n o s) Med. diepe, vaste slaap.

Kati, katjes, z. k a t t.

Kátinka, f. russ. verklw. voor C a t h a r i n a, K a a t j e.

Katión, n. gr. (v. *katiĕnai*, nedergaan) bij elektro-chemische ontbinding aan den negatieven pool of kathode van den galvanischen stroom optredende stof, het elektro-positief bestanddeel. Zie i o n.

Katirdsji, m. arab. in het Oosten: iemand die paarden en andere rij- en lastdieren verhuurt en daarmede reizigers vergezelt.

Katjan, f. mal. aardnoot, in 't algemeen boon; – **katjan-olie,** f. aardnotenolie.

Katki, katqui, katoenen weefsels uit Soerate.

Katóche, f. gr. (*katoché*, van *kat-échein*, aanhouden, vasthouden) eig. het vasthouden, stuiten, overweldigen; Med. verstijving der ledematen; vaste slaap met open oogen.

Katōdon, m. gr. (van *odoes*, *odōn*, tand) in de benedenkaak getande walvischsoort.

Katoen, n. (uit. het it. *cotone*, fr. *coton*, van het arab. *koton*, boomwol; vgl. c o t o n) doorgaans met figuren bedrukte, dunne lichte stof van boomwol.

Katokathartika, n. pl. gr. Med. naar beneden reinigende middelen, z. k a t h a r t i k a.

katophōnisch, adj. gr. (van *katō*, afwaarts en *phonē*, stem) afwaarts- of naar beneden klinkend.

Katopóden, m. pl. gr. (v. *katō*, afwaarts en *poes*, genit. *podos*, voet) N. H. visschen met buikvinnen, buikvinnigen.

Katoptrika, f. gr. (v. *kát-optron*, spiegel) ook a n a k a m p t i e k, f. spiegelleer, leer van de wederkaatsende (reflecteerende) lichtstralen, spiegel-perspectief; – **katóptrisch,** adj. den spiegel of de spiegelleer betreffende; – k a t o p t r i s c h e a n a m o r p h ó s e n, verkeerd geteekende beelden, die men in kegel-, rol- of zuilvormige spiegels moet zien, zullen zij het ware beeld vertoonen; – **katoptromantie,** (spr. *tie=tsie*) f. voorzegging uit spiegels, spiegelwichelarij.

Katórga, f. russ. (turk. *kadirgha*, nw. gr. *kátergon*, galei) dwangarbeid, galeistraf, zwaarste crimineele straf van den russ. codex.

katotérisch, adj. gr. (*katóterikós, ē, ón*) Med. afvoerende middelen betreffende.

Katsjel, f. russ. russische schommel.

Katsjerif, z. h a t s j e r i f.

Katsjoe, z. v. a. c a o u t c h o u c en g u m m i e l a s t i c u m (z. ald.).

Katt, katti, katto, m. (maleisch en javaansch *kati*) bijna in geheel Z. Azië, ook op de Canarische eilanden, gebruikelijk gewicht, dat nu eens meer, dan minder dan 600 gram bedraagt (= $^1/_{100}$ pikol); – **kati,** als gewicht voor edelsteenen; vgl. ook t a n.

Kátta, m. arab. jakhals, s j a k a l (z. ald.).

Kattegat, n. deensch: benaming der zee tusschen Jutland, Zweden en de deensche eilanden.

Katten, eig. C h a t t e n, m. pl. dappere oudd. volksstam in het tegenwoordige H e s s e n in Frankenland, van welken de B a t a v i e r e n gezegd worden afkomstig te zijn.

Kattos, m. lompgevormde, groote siameesche zilvermunt = 90 gld.

Katzenjammer, m. dui. katterigheid, haarpijn.

Kaubang of **koubang,** n. kleinste goud- en zilvergewicht op de Molukken = 0,461 gram.

kaukásisch, adj. tot het gebergte K a u k ă s u s in Azië behoorende, daarvan afstammende; – het k a u k á s i s c h r a s, de blanke menschenstam, waartoe de meeste bewoners van Voor-Azië en de Europeanen behooren.

Kaulēdon, n. gr. (d. i. eig. stengelachtig, van *kaulós*, stengel) Chir. dwarse beenbreuk.

Kauma, n. gr. (van *kaiein*, branden) brand, hitte; Med. heete koorts.

Kaunos, m. gr. zoon van Miletus en Cyane of Eudothea; hij werd door zijne zuster Byblis met ontuchtige liefde vervolgd; vandaar k a u n i s c h e l i e f d e = verboden liefde.

Kauri, m. eig. slangekopje; Guineesche schelpmunt, ook s i m b i p o e r i of z e m b i, eene soort van kleine, witte porseleinschelpen (*Cypraea monēta*) op de Maldivische eilanden enz., die door de Negers en indische volkeren, maar inz. in het binnenland van Guinea, als kleingeld of pasmunt gebruikt worden.

kauscher, z. k o s c h e r.

Kausis, f. gr. (van *kaiein*, branden) het branden, verrichting van het branden; – **kaustisch,** adj. invretend, bijtend, brandend, scherp; hekelend (satiriek); – k a u s t i s c h e l ij n, brandlijn, eene kromme lijn, die gevormd wordt door de punten, waarin de van een andere kromme lijn gereflecteerde stralen elkander doorsnijden; – **kaustika,** n. pl. ets- of bijtkunst; ets- of bijtmiddelen, brandende, invretende middelen; de etskunst; ook leer van de **kaustiek** of brandlijnen; – **kausticiteit,** f. brandkracht, etsend, invretend vermogen; oneig. bijtende spotzucht; – **kauterium,** n. (gr. *kautērion*) brand- of bijtmiddel; ook brandijzer, brandmerkijzer; – *cauterium actuāle*, dadelijk brandmiddel, gloei-

end ijzer; – *c. dynamicum*, bijtmiddel; – *c. potentiāle*, krachtig brandmiddel; – **kauteriseeren** (spr. *s=z*) barb. lat. etsen, branden, uitbranden, doodbranden; – **kauterisātie** (spr. *-za-tsie*) f. verrichting van het branden of etsen, het uitbranden, doodbranden, b. v. van holle tanden, ook het zetten eener fontanel en de daardoor voortgebrachte werking.

Kauwoerde, f. soort kalebas.

Kaválje, n. (v. 't lat. *caballus*, it. *caballo*, paard) eig. oud paard, knol; ieder oud, vervallen, rompslompig ding.

Kavás, beter **kawas,** m. turksche gendarme, gerechtsdienaar, vooral ter beveiliging van Europ. gezanten en Consuls.

Kaveer of k a b e e r, z. v. a. k a b i r.

Kaveling, f. (van k a v e l, lot, afgeperkt deel) deel, aandeel; verscheiden stukken, die te zamen geveild worden, partij, verkoopsafdeeling.

Kaviaar, f. tataarsch (fr. *caviar*, sp. *cabiar*, *cabial*, it. *caviale*, nw. gr. *chabiari*, turksch *haviâr*, russ. *ikrá*) eigenl. gezouten kuit uit Kapha (tataarsche naam van Theodosia in Pontus), gezouten kuit van den steur en eenige andere visschen uit de Wolga en de Kaspische zee.

Kawa of **kava,** f. polynesisch (*kawa*, *kaua*, dat in de taal der Nieuw-Zeelanders bitter, sterk beduidt) soort van peperstruik (*Piper excelsum*), inzonderheid de wortel daarvan en de daaruit bereid wordende bedwelmende drank.

Kawaan, f. soort schildpad, z. k a w a e n.

Kawāde, f. turk. soort kleed der turksche vrouwen.

Kawaen, k a h u a n e, f. karetschildpad, z. c a r e t t e.

Kawás, m. z. k a v á s.

Kawi-taal, f. oude dichtertaal op het eiland Java, die slechts als schrijftaal voortleeft (v. 't sanskr. *kawi*, dichter, en dit v. *kan*, schilderen, beschrijven).

Kaxa, m. ind. munt van lood met een gat in 't midden, om ze aan te rijgen, ongeveer $^{3}/_{100}$ cent.

Kazak, f. z. c a s a q u e.

Kazan, z. K a s a n.

Kazawáika, f. slav. korte, wijde damesoverrok met mouwen, zonder lijf.

Kazemat, f. (fr. *casemate*, it. *casamatta*, eig. verborgen huis, van it. *casa*, huis en *matto*, donker, blind, verborgen) bomvrij gewelf onder den wal eener vesting, zoowel dienende voor kanon- of stukkelder als voor schuilplaats der bezetting; – **kazematteeren,** van kazematten voorzien.

Kazerne, f. fr. (it. *caserma*; misschien ontstaan uit *casa d'arme*, wapenhuis; of v. lat. *casa*, hut, evenals lat. *caverna*, holte, v. *cavus*, hol) groot gebouw, ingericht tot woning van soldaten, inz. in vestingen; – **kazerneeren** (fr. *caserner*) in kazernes legeren; – **kazerneering,** f. inlegering van soldaten in kazernes.

Kazi-ásker, m. turk. president van het hooggerechtshof.

Kázimir, of **kazemir,** 1) n. (fr. *casimir*, it. en sp. *casimire*, eng. *casimere*, *cassemere*, *kerseymere*, van 't sanskr. *kaçmîra*, uit K a s j e m i r of K a s c h m i r (*kaçmîra*) komende) licht gekeperde wollen stof, soort van halflaken.

Kázimir, 2) m. russ. mansn. (v. *kasátj*, toonen en *mir*, vrede) vredebrenger, vredestichter.

Kazine, f. perz. en turk. (*khazíneh*, schat, arab. *khizanéh*, van *khazana*, in eene schuur enz. verzamelen) schat van den Grooten Heer.

Kazuaris, z. k a s u a r i s.

Kĕ of **keh,** m. (mal. gast) naam voor een Chinees in Ned.-Indië, vaak met eenige minachting gebezigd.

Kebes, pl. turksche wollen beddedekens.

Keblah of K i b l a h, arab. (*kiblah*, de streek, die tegenover eene andere ligt, inz. het zuiden, van *kabala*, tegenoverliggen) doel; richting naar Mekka, werwaarts de Mohamedanen bij het gebed het gezicht wenden; ook in die richting geplaatste kast of nis voor den koran in elke moskee.

Keboeten, ind.-holl. de muskieten verjagen.

Kebon, m., ind.-holl. tuinjongen.

Kedis, fijn wit linnen in het Oosten.

Kédma, n. gr. chronische rheumatische pijn, inz. in het heupgewricht.

Keel, n. eng. (spr. *kiel*) steenkolenmaat van 21 ton. In de wapenkunde beteekent k e e l als nederl. adj. z. v. a. rood.

Keeper, m. (spr. *kieper*), eng. doelverdediger (bij voetbal- of cricketspel).

Keep-sake, f. eng. (spr. *kiepseek*; van *keep*, behouden, bewaren, en *sake*, zaak) geschenk tot aandenken, a l b u m of s o u v e n i r; verzameling van letterkundige stukken, van plaatwerk; mode-almanak.

Kef, n. turk. toestand van rustig, weelderig welbehagen, oostersche rust, het d o l c e f a r n i e n t e der Osmanen.

Kĕfer, m. ongeloovige, z. v. a. g e b e r, g i a u r.

Keffekil of k i l l k e f f i, m. perz.-turk. (v. perz. *kef*, schuim en *gil*, leem) schuimklei of meerschuim, eene wit-geelachtige talkaarde in Klein-Azië, die tot pijpekoppen verwerkt wordt.

Kefyr(melk), f. melk, die tot gisting is gebracht door **kefyr-korrels** (gistcellen); wegens lichte verteerbaarheid aan zieken aanbevolen; zie k o e m i s s of k u m y s s.

Keimēlion, n. gr., pl. **keimella,** kostbaar stuk, kunstwerk, kostbaarheid, kleinood, dat men bewaart (vgl. c i m e l i ë n).

Kĕino, m. turk. dorpsschout.

Kekhenemalo, n. harsige, groenachtige gom uit Amerika en van het eiland Ceylon, in de genees- en schilderkunst gebruikt.

Kĕlab, m. wilde buffel (in Afrika).

Kelb, m. arab. hond.

Kĕle, f. gr. breuk; thans alleen in samenstellingen: **kēlōdes,** m. Med. pijnlijke kankerachtige verharding; – **keloïd,** n. litteekengezwel; – **kelologie,** f. gr. Med. leer der breuken, breukleer; – **kelotomie,** gew. c e l o t o m i e, f. (van *kēlē* en *témnein*, snijden) breuksnijding, thans alleen bij de beklemming toegepast; – **kelotóóm,** m. breuksnijder, het mes om breuken te snijden.

Kelèf merierie, hebr. bitter verderf, naam voor den demon, die in den rouwtijd der „drie weken" (over Jeruzalem's val) daags rondwaart.

Kelim, n. turksch tapijt, gordijn.

Kellek, n. perz. (*kalak*) soort van rieten vlot op blazen drijvende, inz. op den Euphraat en den Tigris.

Kellner, m. dui. (van *keller*, kelder) bediende in koffiehuizen, logementen enz., bij ons dikwijls j a n geheeten.

Kelp, f. eng. (waarsch. arab.; vgl. k a l i en 't arab. *kelb*, rein; merg, sap) aschzout uit verbrande zeeplanten, z. s o d a.

Kelpy of **kelpie,** m. schotsch (misschien v. 't gæl.-iersch *cealg*, aanlokken, misleiden, verleiden, of *v. ceal*, dood; vruchtbaarheid; profetie) watergeest, stroomgeest, vaak in de gedaante van een wit paard, die den dood van iemand, die in 't water zal omkomen, vooraf aankondigt of wel hem zelf in de diepte trekt.

Kelt, m. (oudgæl. en iersch *cealt*, kleeding, enz.) schotsche grove wollen stof.

Kelten, zie C e l t e n.

Kelwadār, m. arab. z. v. a. k a t i r d s j i.

Kembang, f. mal. bloem.

Kembing, n. zeker weefsel.

Kemchāb, n. turk. damast, gewerkte zijden stof.

Kemeas, gebloemd taf uit O. Indië.

Kemel, m., z. k a m e e l; – **kemeldier,** k e m e l g e i t, angora geit, van A n g ó r a of A n g u r i, stad en gebied in Klein-Azië, een dier met lang zijdeachtig haar (a n g o r a-h a a r), dat het beste zoogenaamde k e m e l s g a r e n oplevert.

Kemia, hebr. amulet, b. v. muntstuk, waarin de hebr. letter he is uitgeslagen, zie c a m é e.

Kemma, f. arab. soort truffel, die een geliefkoosd gerecht der Bedoeïenen is.

Ken, z. K e n g.

Kenangie, f. gr. (van *kenos*, ledig, en *angos*, vat) Med. ledigheid der vaten.

Kenchrias, f. gr. (van *kénchros*, gierst) Med. gierstachtige huiduitslag; – **kenchrieten** of **kenchroïeten,** m. pl. gr., gierst- of kuitsteenen, steenen, die uit korrels gelijk die van gierst of vischkuit bestaan.

Kendalgreen, n. eng. (spr. *kéndelgrien*) groen laken, dat te Kendal in Westmoreland wordt vervaardigd.

Keng of **ken,** japansche lengtemaat van 6 s j a k o e = 1,818 meter.

Kenna, z. v. a. a l k a n n a.

Kénnel, m. eng. hondenstal, koppel honden.

Kenningar, pl. oudnoorsch dichterlijke omschrijvingen, zooals de skalden, die in hun poezie gebruikten; b. v. haarberg voor hoofd, golvenbok voor schip; het boek *Prediker* kent ook dergelijke omschrijvingen.

Kenōsis, f. gr. (v. *kenoen*, ledigen, van *kenos*, ledig) lediging, Med. ontlasting van eenig vocht, ontlediging; Theol. geloofsmeening dat Christus gedurende zijn aardsche leven zich geheel van zijne godheid heeft ontdaan; in tegenst. met k r y p s i s, volgens welke hij deze slechts verborgen of omhuld had; – **kenōtisch,** adj. ledigend, door ontlasting ontstaan; – **kenotaphium,** z. c e n o t–; – **kenotoxine,** f. gifstof, die bij de vermoeidheid der spieren ontstaat.

Kéntron, n. gr. prikkel, prikkelstok om de paarden aan te drijven.

Kepala, zie k a p a l a.

Kepang, n. mal. bamboevlechtwerk.

Képenek, m. turk. overrok.

Kephalæa, kephalalgie enz., z. c e p h–.

Kepi, m. een soort militaire pet, van voren recht, van achteren schuin oploopend.

Kepōtáphion, n. gr. (v. *kēpos*, tuin en *táphos*, graf) graftombe, die door een kleinen tuin omgeven wordt; tuintombe.

Kerake, z. k a r a k e.

Kerameutika, f. gr. (v. *kérămos*, leem, *kerameúein*, aardenwerk maken) pottenbakkerskunst, vervaardiging en bewerking van fayence, majolica, porselein, ook vervaardiging van baksteenen enz.; – **keramographíe** of **keramographika,** f. gr. leem- of tegelschilderkunst, het schilderen op vazen in 't oude Griekenland, inz. te Athene; – **keramográphisch,** adj. op leem geschilderd en ingebrand; – **keramohaliet,** n. haarzout, waterhoudende, zwavelzure leemaarde.

Keraphylliet of **keratophylliet,** n. gr. (van *keras*, hoorn) Min. hoornblende; – **keratektomíe,** f. Med. 't uitsnijden van het hoornvlies; – **keratiăsis,** f. hoornachtig uitwas van het lichaam, 't uitgroeien der hoornen; – **keratíne,** f. de hoornstof; uit penneschachten bereid; – ook: kromhoren, bazuin; – Log. bedrieglijke sluitrede, sophistische gevolgtrekking; z. v. a. c o r n u t u s; – **keratineeren,** het omgeven van pillen met een vliesje van keratine, opgelost in ammonia of ijsazijn; – **keratiet,** m. hoornsteen; – **keratítis,** f. Med. ontsteking van het hoornvlies; – **keratocéle,** f. hoornvliesbreuk; – **keratoglossus,** m. Anat. hoorntongspier, een gedeelte van de tongbeentongspier, dat van het groote tongbeenshoorntje naar de tong loopt; – **keratoïden,** pl. hoornachtige versteeningen; – **keratolíthen,** m. pl. versteende hoornen; – **keratōma** of **keratoom,** n. boomgewas; – **keratonyxis,** f. doorsteking van het hoornvlies om de staar te verbrijzelen; – **keratopharyngĕus,** m. gedeelte van de middelste samensnoerende spier van het keelgat; – **keratophyten,** pl. versteende hoornkoralen, afdruksels van hoornachtige zeeplanten; ook kleine zwammen, die uit het hoornvlies groeien; – **keratoplastíek,** f. kunstmatige vorming van het hoornvlies; – **keratotoom,** n. Chir. werktuig ter doorsteking of doorsnijding van het hoornvlies; – **keratotomíe,** f. hoornvliessnede.

Keráste, n. turk. hout; – **kerastenasiri,** houtopzichter.

Keraunia, n. pl. pr. (v. *kĕraunos*, donderslag) bliksem-, dondersteenen; – **keraunion,** n. (vklw. v. *keraunos*) naar beneden gekeerde pijlspits, als critisch teeken ter aanduiding van bedorven plaatsen in oude handschriften; in het Nieuwe Testament teeken, dat de plaats uit de Profeten genomen is; in Plato, dat daarop een bewijs ge-

grond kan worden; – **keraunochrýsos,** m. knalgoud; – **keraunometer,** m. dondermeter; – **keraunoskopie,** f. wichelarij uit den donder of het onweder; – **keraunoskopium,** of gr. **keraunoskŏpeion,** n. plaats ter waarneming van den bliksem; dondermachine op schouwtooneelen.

Kerberos, m. gr., z. v. a. C e r b e r u s, z. ald.

Kēres, f. pl. gr. Myth. doodsgodinnen, noodlotsgodinnen, die inz. een gewelddadigen dood aanbrengen; ook in 't algemeen ongeluksgodinnen.

Kĕri (hebr. gelezen), soort variant in hebr. geschriften (bijbel, talmud), „datgene wat gelezen moet worden in de plaats van iets, dat staat geschreven," op den rand van het boek door een cirkeltje aangegeven. Zie k ĕ t h i b. b.v. 2 Kon. 18, 27: geschreven „pis", gelezen: water der voeten.

Kermes, f. arab. (v. *kirm,* de worm) in den handel ook **kermes-** of **scharlakenbeziën,** purperkorrels, scharlakenluizen (*cocci illicis*), soort van schildluizen in Zuid-Europa, waarvan de besvormige eihulsels of maskers, die op uitwassen op de wortels en den bast der gewassen gelijken, waarom men ze vroeger p l a n t a a r d i g e k e r m e s heette, ingezameld en tot verschillende roode kleuren, inz. tot k a r m o z ij n - r o o d (arab. *kirmasî*), l i l a en c o u l e u r d e p u c e, ook in de apotheken tot de k e r m e s - s i r o o p en het a l k e r m e s - k o n f ij t gebruikt worden; vgl. a l k e r m e s; – **mineralisch** of **mineraal kermes,** z. k a r t h u i z e r p o e d e r; – *kermesinus, a, um,* lat. Bot. karmozijnrood.

Kermesse, f. fr. kermis; – **kermesse d'été,** zomerkermis, tuinfeest met kermisvermakelijkheden.

Kermis, pl. oostindische zak- of neusdoeken.

Kern., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor J. S. von Kerner (gest. 1830).

Kerographie, f. gr. (van *kēros,* was) wasschilderwerk; – **keroidisch,** adj. wasachtig; – **keromantie** (spr. *t=ts*), f. waarzeggerij uit was; – **keroplastiek,** f. wasboetseerkunst, kunst om wassen beelden of voorwerpen te maken.

Keroseen, f., lampenolie, geraffineerde petroleum.

Kerréna, f. trompet der Indianen.

Kerri, m. knots als wapen der Kaffers.

Kerrie, f. z. c u r r y.

Kersey of k i r s e y, eng., z. k a r s a a i; – **kerseymir,** n. eng., voor k a z i m i r 1).

Kerstenen, kerstfeest enz., zie c h r i s t e n enz.

Kertássa, m. arab. iemand die (in de Sahara) de verstopte woestijnbronnen van zand reinigt.

Kerub, m. hebr. wezen met dubbelsoortig lichaam, b.v. stiermensch, leeuwenmensch (sfinx), die zich bevind in de omgeving der godheid. *Ez.* 1, 10; *Opb.* 4, 6. vgl. s a r a p h.

Kerykiek, f. gr. (v. *kēryx,* heraut, *kerýssein,* uitroepen, luide verkondigen) predikkunst.

Kessubah, m. (v. *kethūbáh,* geschreven) een huwelijks- of trouwbrief bij de Joden.

Ketapang, m. mal. soort boom, die timmerhout levert.

Kĕthib, (hebr. geschreven) in Hebr. geschriften datgene, wat geschreven staat, doch anders moet gelezen worden, ôf omdat 't overbodig is, ôf omdat het ongepast of foutief is; zie k ĕ r i. Een zeer bekend keri is Jehovah voor Javeh.

Ketimoen, f. mal. komkommer, augurk.

Ketjap, f., mal. soja, soort saus.

Ketjoe, f. gewapende bende, die 's nachts op roof uitgaat (op Java).

Ketmir, m. arab. naam van den hond, welke de in een hol in slaap gevallen 7 slapers 300 jaar lang bewaakte. De Mohammedanen schrijven hem driemaal naast het zegel hunner brieven.

Ketoepat, f. mal. gekookte rijst in palmbladeren gepakt als mondvoorraad op marsch.

Ketol, n. chem. stof met het karakter van een alkohol en een keton; – **keton,** n. chem. verkorting van aceton; – **ketose,** f. splitsbare suiker uit ketol ontstaan.

Keukenlatijn, n. onzinnig latijn, dat zonder op het idioom te letten, woordelijk de vertaling vormt van iets, dat in een andere taal gezegd is, b.v. ik ga terug, ad dorsum eo. vgl. macaronisch latijn.

Key, m. eng. (spr. *kie*) sleutel; Muz. klavier, toets; – *key-note,* f. grondtoon.

Khabir, m. arab. (van *khabara,* weten, kennen) leidsman der reizigers door de woestijn.

Khabit, m. prediker in een moskee.

Khakhān, m. tataarsch (vgl. k h a n) khan der khans, titel der mongoolsche vorsten.

Khaki, n. perz., bruinachtige stof (dril) geschikt voor soldatenuniformen, vooral in de tropen door de Eng. in Indië en Z. Afr. gebruikt, vandaar: in khaki-uniform gekleede soldaat; vgl. u r d û.

Khalif, m. arab. (*khalifah,* van *khalafa,* navolgen) opvolger, plaatsbekleeder, n. l. van Mohammed, een titel van den turkschen keizer of sultan als hoofd der Mohammedanen; – **khalifaat,** n. stadhouderschap; rijk der opvolgers van Mohammed.

Khamar, z. g h a m a r.

Khamsin, n. heete wind uit de zandwoestijn in Egypte.

Khan, m. 1) tataarsch en turksch, vorst of opperhoofd der Tataren, tatarenvorst; 2) perz. (in 't alg. huis), openbare herberg in het oosten; standplaats der karavanen; ook markt; – **khanaat,** n. gebied van een Tataren-vorst; – **khandsji,** m. opziener van een herberg of k h a n.

Khandsjar, m. arab. turksche dolk, korte degen, z. h a n j a r.

Kharadsj, m. arab. (belasting, inkomen, staatsinkomsten) turksch hoofdgeld; – **kharadsji,** m. turk. ontvanger of inner van het hoofdgeld; – **kharadsji-basji,** m. opperste ontvanger van het hoofdgeld en rechter over alle daaruit voortvloeiende geschillen.

Khasseki sultane, z. c h a s s e k i.

Khatib, m. (arab. van *chataba,* prediken) prediker.

Khatim, m. arab. vingerring.

Khattisjerif, z. h a t s j e r i f.

K. H. B., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor Kunth (gest. 1850), Alex. von Humboldt en A. Bonpland.

Khaziné, f. perz. (*khazineh*, schat., arab. *khizaneh*; vgl. *hasna*, *hasne*) schat van den sultan; – **khazinedar-aga,** grootschatmeester van den sultan (vaak misvormd tot g e s a n d e r - a g a).

Khedive of **khidiver,** m turk z. v. a. i l l u s t r i s s i m u s, allerdoorluchtigste, een perz. titel, door den sultan aan den onderkoning van Egypte verleend.

Khetris, z. R a d s j a p o e t e n.

Khilat, z. c h i l a t.

K(h)imôno, f. jap. loshangend kleed, veel in Japan en verder in het Oosten in gebruik.

Khivas, m. oostindisch gewicht van ongeveer 400 kilo.

Khodsja, m. perz. (*khodsjah*, grijsaard, heer, uitstekend man, evenals *signor*, vgl. *senior*) eeretitel van een aanzienlijk koopman, professor, doctor enz. (ook k o g i a geschreven).

Khotbah of **khoetbeh,** n. arab. (vgl. k h a t i b) predikatie en gebed der Mohammedanen ter verheerlijking van God en Mohammed, ook van den sultan of van regeerende vorsten in 't algemeen.

Kiafir, m., pl. k u f f a r of k e f e r n, turk. (z. v. a. arab. *kâfir*, z. k a f f e r s) ketters, ongeloovigen, inz. een schimpnaam voor de Christenen.

Kiahia, kiaya, z. k i h a j a.

Kiang, m., wilde ezel in Tibet.

Kiang, kiën, koyang, koyan of **koean,** n. siameesche korenmaat van 2000 k a n a n g = ongeveer 10 H. L.

Kiärn, turk. toom.

Kiatib, m. turk.-arab. (v. 't arab. *kataba*, schrijven) schrijver, secretaris.

Kibitke, f. russ. (*kibitka*, van 't arab. *koebbat*, gewelf, tent, zonnescherm) mattenbekleedsel over wagens enz., tent uit dierenhuiden bij de Tataren en Kalmukken; licht russisch rijtuig met 4 wielen.

Kiblah, z. k e b l a h.

Kick, eng. schop, trap; – *kick and rush*, 't onbesuisd trappen bij het voetbalspel.

Kid, n. eng. geitebokje; geiteleder; – **kid-gloves,** glacé-handschoenen.

Kidang, m. mal. hert.

Kidney, n. eng. (spr. *-ni*) nier, nierstuk.

Kiekje, n. photographie van eenige personen, zoo geheeten naar den photograaf Kiek.

Kiën, z. k i a n g.

Kieselguhr, n. poreuze zandsteen, die door opzuiging van nitro-glycerine dynamiet vormt.

Kieseriet, n. naar den natuuronderzoeker D. G. Kieser genoemd mineraal, bestaande uit zwavelzure bitteraarde en water, magnesiumsulfaat; dit kalibemestingszout bevat 7% zuivere kali.

Kihája, kiahia of **kiaya,** m. turksch plaatsvervanger, zaakwaarnemer (agent); – **kihája-beg,** m. turksche minister van binnenlandsche zaken.

Kil, f. diep, nauw water, eene diepte tusschen twee droogten, stroomkuil.

Kila, korenmaat in Slavonië.

Kilaboedan, n. turk. gesponnen zijde.

Kiladēh, f. arab. tot op den gordel reikende halsband van edelsteenen der arab. vrouwen.

Kilardsji-basji, m. (v. *kilardsji*, keldermeester, *kilar*, kelder) opperkeldermeester van den turkschen keizer of oppertoeziener over den kelder.

Kilare, z. a r e.

Kilderkin, n. eng. maat voor vloeistoffen, een vaatje = 2 *furkin* = 18 *gallons* = 81,785 liter.

Kilimi, pl. turk. grove tapijten uit de Oekraine.

Kiló, chilo of **kilé,** n. (v. gr. *koilos*, hol) vóor 1874 turk. korenmaat van zeer verschillende grootte, in Constantinopel ongeveer 36, in Smyrna 54, in Salonika en Varna 144 liter.

kilo- (van het gr. *chílioi*, duizend), in de samengest. benamingen der metrieke maten en gewichten beteekent: duizend, b. v. **kilogram,** z. g r a m; – **kiloliter,** z. l i t e r; – **kilometer,** z. m e t e r; – **kilostère,** z. s t è r e.

Kilograaf, f. eig. duizendschrijver: toestel om geschriften te verveelvuldigen; vgl. h e k t o g r a a f.

Kilogram calorie, z. v. a. c a l o r i e, z. a.

Kilogrammeter, m. eenheid van arbeidsvermogen; het arbeidsvermogen, dat een lichaam van 1 K. G. gewicht krijgt als men het 1 M. hoog(er) opheft = 9,81 Watt; 424 kilogrammeter is evenredig met 1 c a l o r i e, z. a.

Kilowatt, m. maat voor elektrisch effect, 1000 watt (z. a.) = 1,36 P. K.; afkorting K.W.; – **kilowattuur,** arbeid van 1 kilowatt (per seconde) gedurende één uur.

Kilt, m. schotsch (vgl. k e l t) schort of kort rokje, dat de Bergschotten in plaats van broek dragen.

Kimberlieth, m. steen v. kimber, een gesteente, dat in de diamantmijnen te Kimberley voorkomt.

Kimbren, z. C i m b r e n.

Kin, n. turk. sabelscheede.

Kin, n. chineesch houten snarenspeeltuig; ook chineesch gewicht; vgl. k i n g 2).

Kina, f. of **kinabast,** m. koortsbast of peruaansche bast van den kinaboom in Z. Amerika en Java, die een der gewichtigste geneesmiddelen tegen de koorts levert. De k i n a w o r t e l komt niet van dien boom, maar van een geheel ander gewas, k i n a s m i l a x, in Perzië, China enz.; – **quinine,** ook **kinine,** f. (van het sp. *quina*, van kina) uit den kinabast afgezonderde koortswerend middel, een eigen alkaloïde.

Kinco, f. Phot. draaitoestel om films te ontwikkelen.

Kindak, n. katoenen stof in Rusland.

Kindspek, n. eerste darmontlasting van een kind, m e c o n i u m z. a.; – **kinder-garten,** m. dui. kindertuin, inrichting voor Fröbelonderwijs.

Kinematograaf, zie ond. K i n e s i s.

Kinēsis, f. gr. (van *kinein*, bewegen) beweging; – **kinesiatriek,** f. (van *kinesis*, en *iatrikē*, geneeskunst) of g y m n a s t i s c h e g e n e e s w ij z e, genezing of behandeling door geregelde lichaamsbewegingen; – **kinesiometrie,** f. bewegingsmeetkunst; – **kinesiotherapie,** f. med. genezen van zieke organen door ze te oefenen en te bewegen, heilgymnastiek; – **kinematograaf,** f.

tooverlantaarn, projectietoestel, waardoor men bewegende beelden op het doek brengt; b i o s k o o p (z. ald.); – **kinetograaf**, toestel voor momentopnamen; – **kinetoskoop**, f. kleine kinematograaf; – **kineskoop**, m. toestel met draaibare stereoskoopplaten (z. ald.); – **kinetika** en **kinematiek**, f. leer der beweging, bewegingskunst; de leer van de beweging der machines; – **kinetische** of **kinemätische kunsten**, z. v. a. m i m i s c h e k u n s t e n, z. ald.

Kinfatsu, n. jap. papiergeld.

King, 1) ook **tsin** of **foe**, chineesche landmaat = 6,7335 hectaren; ook muziekinstrument in China; – **king**, 2) of **kin**, japansch gewicht van 604,79 gram.

Kingam, n. oostind. fijne katoenen stof, gew. g i n g a m, g i n g g a m (z. ald.) geheeten.

Kingdales, pl. eng. (spr. *kingdeels*) engelsche wollen stof op estamijn gelijkende.

Kings, pl. de vijf oudste en heiligste boeken der Chineezen.

Kings-bench, f. (eng. spr. *-bentsj*), eig. koningsbank; opperhofgerecht, een hoog gerechtshof te Londen (vgl. q u e e n s b e n c h); ook eene gevangenis voor schuldenaars; – **kings-prison**, f. (spr. *pris'n*) gevangenis te Londen voor schuldenaars en opstellers van hoonende artikelen.

Kinine, f. z. q u i n i n e onder k i n a.

Kinishemski, russisch lijnwaad voor servetten, dat veel van Petersburg wordt uitgevoerd.

Kinna, hebr. joodsch klaaglied op den jaardag van de verwoesting van Jeruzalem.

Kino of **kinogummi**, f. fraai, rood, gedroogd plantensap, bijna geheel uit looistof bestaande, dat inz. uit de Amerikaansche zeedruif wordt gewonnen (verkeerdelijk ook k i n a - g o m geheeten), als geneesmiddel, inz. bij buikloop.

Kinsa, m. bestendige agent van den groot vizier aan het turksche hof.

Kinsatsoe, n. japansch papierengeld van verschillende nominale waarde.

Kioeptar, m. (van turk. *kioep*, arab. perz. *koeb*, kruik) schenker van den turkschen sultan.

Kionopháranx, f. gr. (van *kiōn*, vgl. *cion*, eig. zuil; lelletje der keel, huig, en *pháranx*, kloof, groeve) Med. splijting der huig; – **kionoptōsis**, f. doorzakking der huig; – **kionorrhaphie**, f. huignaad.

Kiosk, f. turk. (*kioesjk*, *kiösjk*. v. 't perz. *koesjk*) turksch tuinhuis, zomerhuis of paviljoen op palen; vandaar een houten gebouwtje in dien vorm op de boulevards en in de parken der steden tot verkoop van couranten enz.

Kip, n. tingewicht op Malakka, ongeveer = $18^1/_2$ kilo.

Kipas, m. mal. waaier.

Kipersol, f. ind.-holl. (verbastering van portug. *quitasol*), zonnescherm, zonnehoed.

Kippers en **Wippers**, in de 17de eeuw muntheeren, die het goede geld insmolten en daarvoor ander van minder gehalte sloegen; de wisselaars, die het geld snoeiden en zoo uitgaven (van k i p p e n, besnoeien, en w i p p e n, wegen); in de muntkunde heet de tijd der slechte munten tot 1667: d e t ij d d e r k i p p e r s e n w i p p e r s.

Kiraggi, m. turksche trein- of karavaanvoerder.

Kirat, n. (woordelijk: het deel) egyptisch gewicht, z. v. a. k a r a a t, z. ald.; ook een akkermaat in Egypte = $^1/_{24}$ f e d d a n.

Kirb., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor W. Kirby (gest. 1850).

Kirdar-aga, m. manteldrager van den turkschen sultan.

Kireh of **kiree**, m. (van het poolsch *kiereia*) lange pelsmantel met afhangende mouwen voor mannen.

Kirgizen of **Kirgis-Kaisaken**, m. pl. naam der Steppen-Kozakken in de kirgizen steppe tusschen den Oeral en Irtisch (waarschijnlijk naar den stichter hunner horde benoemd).

Kirk-parà (d. i. 40 *parà*) of **birgroesj**, m. enkele turksche piaster = 10 cents ongeveer.

Kirschwasser, n. hoogd. (spr. *kiersj-*) eig. kersenwater: een geestrijk vocht, dat uit het gegiste kersensap bereid wordt in Z. Duitschland.

Kirsey, z. k e r s e y.

Kis, pl. de gesnedenen in den harem.

Kiseh of **kizeh**, ook **kis** of **keser**, m. (perz. *kîseh*, geldbeurs) beurs, turksche rekeneenheid voor groote betalingen = 500 piasters, de goudbeurs, waarmede de sultan zijne gunstelingen pleegt te beloonen = 30,000 piasters of 3240 gulden.

Kishoe, turk. sorbet (z. ald.) van kokosmelk.

Kislar-aga, m. turk. (v. *kis*, pl. *kislar*, meisje, jonge vrouw; vgl. a g a) eig. meisjesopzichter; opzichter der zwarte gesnedenen aan het turksche hof; oppertoeziener in den h a r e m van den turkschen sultan.

Kislew, n. hebr. derde maand van den israëlietischen kerkelijken kalender.

Kisloz, m. turksche graanmaat, z. k i l ó.

Kismet, m. turk. noodlot (*fatum*) bij de Turken.

Kismis, oostindisch katoen.

Kisra, m. bruine meelkoek der Negers in Soedan.

Kiswa, f. kleed voor de Kaäba bestemd, te Kaïro gemaakt.

Kit., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor P. Kitaibel (gest. 1817).

Kitáb, m. arab. (*kitâb*, v. *kataba*, schrijven; vgl. k i a t i b) schrift; boek; boek bij uitnemendheid, de k o r a n (z. ald.).

Kitai (van 't arab. *khatâï*, noordelijk China) chineesche zijden of katoenen stof; in Bohemen en de Lausitz, ongebleekt fijn katoen; – **kitaika**, f. russ. chineesche katoenen stof.

Kitchen, f. (spr. *kitsjen*) eng. keuken.

Kits, f. (eng. *ketch*, fr. *caiche*, *quaiche*), vaartuig of jacht met 2 masten en een galjoen; ook een driemast-galjoot; bombardeerschip.

Kivik, m. klein russ. vaartuig op de rivieren, met 14 riemen; – **Kivikmonument**, n. voorhistorisch steenen gedenkteeken uit den bronzen tijd in Schonen (Zweden).

Kiwi, m. woudstruis, eerst sedert 1812 bekende, zeer zeldzame vogel, op Nieuw-Zeeland, welke op het punt is uit te sterven. Hij draagt zijn naam naar 't geluid, dat hij geeft.

Kizeh, z. k i s e h.

Kjökkenmödding, f. deensch (eig. keukenmodder) hoop keukenafval uit de vóorhistorische tijden.

Kl., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor J. F. Klotzsch (gest. 1860).

Klaas, mansn. ontstaan uit N i k o l a a s.

Klabak, n. (misschien uit hebr. *kelew, kalef*, hond, jager), diender, politieagent; – **klabakarium,** n. politiebureau.

Kladnophosphaat, kunstmest uit Kladno in Bohemen.

Kladoom, (gr. *klados*, tak) hoofdklasse van een stamsoort.

Klafter, m. hoogd. v a d e m of 6 voet.

Klamboe, f. mal. gordijn of net tegen de muskieten.

Klant, kalant, z. c h a l a n d.

Klapper, klappernoot, f. jav. en mal. (*kalapa* of *klapa*) kokosnoot; – **klapperboom,** m. kokosboom z. c o c o s; – **klapperolie,** f. kokosolie; – **klappertor,** f. tor, die op klapperboomen huist.

Klasis, f. gr. het afbreken, breuk; – **klasma,** n. brok, stuk, fragment; – **klastisch,** adj. breekbaar, gebroken.

Klateersel, n. stukjes afval bij het klooven der diamanten.

Klavier, z. c l a v i e r, ond. c l a v i s.

Kleanke, f. (russ. *klëenka*, v. *klei*, lijm) waslinnen, wasdoek.

Kledonîsme, n.gr. (v. *kledōn*, gerucht) 't waarzeggen uit plotseling geruisch.

Kleidăgra, n. gr. (v. *kleis*, genit. *kleidós*, sleutel, sleutelbeen) Med. hals- en sleutelbeenjicht; – **kleidomantîe** (spr. *t*=*ts*) f. waarzeggerij uit sleutels.

kleistogaam, adj. Bot. (gr. *kleiein*, sluiten, *gamos* huwelijk) wordt gezegd van bloemen, die, als de geslachtsorganen ontwikkeld zijn, gesloten blijven (als knoppen). Meestal komen aan dezelfde plant ook bloemen voor, die zich openen.

Klemătis, f. gr. (*klēmatis*, verklw. van *klēma*, spruit, jonge tak) Bot. slingerplant: wilde wijnstok; duivelsgaren.

Klematîtis, f. gr. Bot. de meelbloem.

Kleónka, f. russ. z. k l e a n k a.

Kleopătra, f. gr. vr.naam; woordelijk: des vaders roem.

Klephten, z. k l e p t e n.

Klepsolæum, n. gr. (van *kléptein*, stelen, in 't algemeen iets heimelijk of ter sluik doen; wegens de trapsgewijze en onmerkbare toevloeiing en *élaion*, olie) lamp, waarin even zooveel olie toevloeit, als door de vlam verteerd wordt; – **klepsўdra,** f. (v. *hýdōr*, water) wateruurwerk der Ouden, bestaande in een nauwhalzig vat op de wijze onzer zandloopers; – **klepten** of **klephten,** m. pl. gr. (*kléptēs*, dief) eig. rooverhoofdlieden; krijgsaanvoerders in het nieuwere Griekenland; – **kleptisch,** adj. diefachtig, ter sluik, als een spitsboef; – **kleptomanie** of **kleptosўnē,** f. ziekelijke zucht tot stelen, onbedwingbare steelmanie.

Klerk, z. c l e r c.

Klerus, of lat. c l e r u s, m. (van het gr. *klēros*, lot, toegedeeld erfgoed; vandaar uitgelezen, bijzonder bevoorrechte stand), **klerezie** of geestelijkheid, gezamenlijke geestelijken eener plaats; ook priesters- of leeraarsstand, priesterschap; ook benaming der Jansenisten (z. ald.), eig. Roomsch-Katholieken der oude bisschoppelijke klerezie; – **klerîkus** of **clerikus,** m. geestelijke, priester, schriftgeleerde; – *clericus clericum non decimat*, de eene geestelijke neemt geene tienden van den anderen; – **klerîka** of **clerica,** f., z. v. a. t o n s u u r (z. ald.); – **klerikaal, clericaal,** adj. (later lat. *clericālis, e*) geestelijk, den geestelijken stand betreffende, dien toebehoorende; vandaar **klerikaal** of **clericaal,** m. iemand die geestelijk gezind is, die de geestelijkheid aanhangt; – **klerikaat** of **clericaat,** n. (*clericātus*, m.) geestelijke stand; – **klerikalisme** of **clericalisme,** n. klerikale partij, haar streven, haar beginselen; – **klerogamîe,** f. priesterlijk huwelijk; – **klerokratîe** (spr. *t*=*ts*), f. priesterheerschappij; – **kleromantîe** (spr. *t*=*ts*), f. waarzeggerij door het lot of uit eenige opgegeven getallen.

Kleur, f. zie c o u l e u r.

Klewang, m. kort, breed zwaard in Ned.-Indië.

Klîdi, turk. sleutel.

Klier, z. g l a n d u l a en l y m p h a.

Klima, gr. (eig. neiging, inz. der aarde tot de polen, dan de naar den graad dier neiging zich richtende warmte of weersgesteldheid, v. *klinein*, buigen, neigen), **klimaat,** n. (fr. *climat*), hemelstreek, aardstreek, luchtstreek, luchtsgesteldheid, gezamenlijke weersverhoudingen van een plaats of landstreek, vgl. z o n e; ook: omstandigheden, die noodig zijn voor het goed werken eener gistsoort; – **klimaatkuur,** f. genezing door verandering van klimaat (bij asthma, tering enz.); – **klimátisch,** adj. naar de aard- of hemelstreek; – **klimatologîe,** f. leer van het klimaat, der luchtgesteldheid; – **klimatológisch,** adj. de luchtgesteldheid betreffende of daartoe behoorende.

Klimax, f. gr. (v. *klinein*, buigen, neigen) eig. ladder, trap; vandaar eene trapswijze opklimming, inz. Log. klimming of versterking der uitdrukkingen in eene rede; vgl. g r a d ā t i e; – **klimaktērisch,** adj. trapsgewijs, wat een helling of een trap maakt; h e t k l i m a k t e r i s c h e j a a r of *annus climactericus*, trapjaar, klimmend jaar, d. i. ieder zevende jaar van het menschelijk leven, in hetwelk men meende, dat er eene aanmerkelijke verandering in het lichaam voorviel; ook klimacterium.

klinisch, adj. gr. (van *klinē*, leger, bed) wat tot een bed en bedlegerige zieken betrekking heeft; bedlegerig, krank; – **klinische les,** les, welke in een ziekenhuis bij het bed der zieken gegeven wordt; – **klinische geneeskunde,** die, welke zich bezighoudt met de behandeling der ziekten, in het bijzonder beschouwd; – **kliniek,** f. (gr. *klinikē*, scil. *téchnē*, kunst) practische geneeskunde of geneeskundige behandeling van

bedlegerige zieken en inz. het onderwijs aan het ziekbed; ook z. v. a. k l i n i k u m; – **klinikus** of **clinicus,** m. leeraar der geneeskunde aan het ziekbed; – **klinikum,** of lat. **clinicum,** n. of **klinische school,** school, waar men de ziekten of de zieken leert kennen, ook in 't algemeen eene instelling of inrichting tot behandeling van bedlegerige zieken; – a m b u l a t o r i s c h k l i n i k u m (*clinicum ambulatorium*) behandeling van niet bedlegerige, loopende zieken; – **klinoïdisch** worden genoemd vier uitsteeksels, welke aan de bovenste oppervlakte van het lichaam des wiggebeens voorkomen en die men met de vier kolommen van een bed vergeleken heeft, bedvormig, zadelachtig; – **klinologie,** f. leer van de beste gesteldheid en inrichting der ziekbedden; – **klinorhombisch** en **klinorhomboïdalisch,** adj. noemt men veelvuldig verschoven kristalvormen, die, door ruitvormige vlakken begrensd, 3 ongelijke en scheefgestelde assen hebben; – **klinotechniek,** f. kunst om ziekbedden naar eisch in te richten.

Klinkét, n. (fr. *cliquet*, oorspr. van k l i n k, k l i n k e n) klink; kleine deur in eene grootere, poortdeurtje.

Klinométer, m. gr. (v. *klínein*, neigen, hellen) hellingmeter, werktuig ter bepaling van de ligging der beddingen en ertsaderen in de bergen.

Klio, f. gr. (*Kleiō*) eene der negen Muzen (z. ald.); Astr. eene in 1865 door Luther ontdekte asteroïde.

Klipdas, m. soort van groote muis aan de Kaap, in Abessinië enz. (*Hyrax*).

Klipperschip, n. **klipper,** m. (eng. *clipper*, eig. afsnijder, doorsnijder, v. *clip*, afsnijden) in N.-Amerika opgekomen soort van zeer snelzeilende koopvaardijschepen, die het water als 't ware meer doorsnijden, dan dat zij er overheen glijden.

Klisеométer, of onregelm. **klisiométer,** m. gr. (van *klisis*, buiging, neiging, van *klinein*, buigen, hellen) Med. bekkenmeter, een werktuig ter meting van het vrouwelijke bekken, uitgevonden door S t e i n.

Klisteer, klysteer (gr. *klystēr*, van *klydzein*, spoelen enz.) ook k l y s m a (z. ald.).

Klitŏris, f. gr. kittelaar, vrouwelijke roede, een gedeelte der vrouwelijke schaamdeelen; – **klitorisme,** n. ziekelijke opzwelling van de klitoris; – **klitoritis,** f. ontsteking daarvan.

Kljoekwa, f. russ. mosbezie, moerasbes (*Vaccinium oxycoccus*), in Rusland gebruikt tot bereiding van een geliefkoosden zuurachtigen drank.

Kloesjnik, m. russ. uitreiker, schaffer, bekeerder.

Klondyke, landstreek in Aljaska, waar de Yukon-goudvelden zich bevinden.

klonisch, adj. gr. (van *klonos*, hevige, verwarde beweging, *klonein*, hevig bewegen, schudden) Med. stuiptrekkend, krampachtig bewogen.

Klothilde of C l o t i l d e, oudd. vr.naam (oudhoogd. *chlothilt*, *chlotichilda*, v. *chlod*, *hlût*, d. i. luid, geroemd, en *hilti*, strijd, gevecht; vgl. gr. *klytós*, hoorbaar, luid, beroemd): krijgsheldin, onversaagde, strijdbare jonkvrouw.

Klotho, f. gr. (van *klóthein*, spinnen) spinster, eene der drie P a r c e n (z. ald.).

Kluiffok, f. zeil aan den voormast, de voorfok.

Kluis, f. (hoogd. *klause*, mid.lat. *clausa*, z. ond. c l a u d e e r e n) nauwe besloten plaats; grot, cel van een monnik; ook s a f e, z. a.; – **kluizenaar,** m. bewoner van een kluis, heremiet.

Kluisgaten, kluizen, gaten in het scheepboord, onder het galjoen, voor de ankertouwen.

Klysma, n. gr. (van *klýdzein*, spoelen, wasschen) ook l a v e m e n t, n. fr. (spr. *law'mañ*) en k l y s t e e r, n. darmbespuiting of inspuiting in den aars; darmbad; – **klysteeren,** een darmbad toedienen, inspuiten; – **klysteerspuit,** f. darmspuit.

Klysopomp, f. gr.-ned., pomp van hooge drukking, vooral om een klysma toe te dienen.

Klysteer, klysteeren, z. k l y s m a; – **klystorél,** m. iron. klysteerzetter, apothekersjongen.

Knaak, m. barg. rijksdaalder.

Knaster, z. c a n a s t e r.

Knave, m. eng. (spr. *neev'* = knaap) boef, schelm; boer in 't kaartspel.

Knee, f. eng. (spr. *nie*) knie; – **kneecap,** f. eig. „kniekap", kniebedekking.

Knees of **kniäs,** m. z. k n j a s.

Kneipe, f. dui. kroeg.

Kneipkuur, f. behandeling volgens de koudwatermethode van pastoor Kneipp († 1897).

Kneippen, de kneipkuur volgen.

Kneph, m. gr. (ook *Knoephis*, *Chnoephis*, *Chnoebis*, *Chnoemis*, egypt. *Hnoem* of *Knoem*) oud-egyptische god, die als de oorzaak van het wassen van den Nijl en den daardoor verwekten zegen vereerd werd.

Knēsma, n. gr. (v. *knān*, schaven, krassen) Med. door krabben, na voorafgegane jeukte, ontstane huidwond; – **knesmus,** m. (gr. *knēsmos*) gejeuk; jeukte.

Knickerbocker, m. eng. (spr. *nik-*) in New-York: afstammeling der oude hollandsche bourgeoisie in Wasshington Irving's *History of New York* en *Sketchbook*; – in 't algemeen: New-Yorker.

Knidōsis, f. gr. (van *knidān*, met netels slaan, netelaardig jeuken, van *knidē*, netel) het jeuken, prikkeling, branding; brandneteluitslag; het slaan met netels; z. v. a. u r t i c ā t i e; – **knidaria,** n. pl. neteldieren.

Knievers, kniedicht, n. op de knie, d. i. in der haast, als ter loops nedergeschreven vers, soort van e x t e m p o r e op de wijze der oude rederijkers.

Knight, m. eng. (spr. *nait* = k n e c h t, d. i. oorspr. jonkman, knaap, edelknaap) ridder in Engeland; ook eng. naam voor het paard in 't schaakspel; – *knight-bánneret*, op het slagveld door den koning tot ridder geslagene; – *knight of the Garter*, ridder van den Kouseband; – *K. of the Malta*, Malthezerridder; – *K. of the Thistle* (spr. *sist'l*; met geaspireerde *s* aan het begin) ridder van de Schotsche Distelorde.

Knijf, n. (eng. *knife*, fr. *canif*, zw. *knif*, afge-

leid van nijpen, knijpen) lang, puntig mes of ponjaard; knipmes.

Knijp, f. dui. (*kneipe*), bierhuis, kroeg.

Knissoregmie, f. gr. (v. *knissa, knissos*, vetdamp en *rēgnymi*, ik breek los) 't ranzig, stinkend oprispen.

Knjas, m. russ. (poolsch *kniaz*) russische of poolsche prins; – **knjaghinja,** f. russ. prinses, gemalin van een prins; – **knjashná,** f. (spr. *sh=sj*) dochter van een prins.

Knockabout, n. eng. soort amerikaansche clown.

Knoet, m. russ. (*knoet*, got. *hnutô*) in Rusland gebruikelijke, uit harde juchtleeren riemen bestaande zweep, die thans alleen als onteerende straf bij gemeene misdadigers, die voor Siberië bestemd zijn, aangewend wordt; – **knoeten,** met zulk eene zweep geeselen.

Knolsmeris, m. barg. bereden politieagent.

Knot, (spr. *not*) eng. knoop.

Knowledge, f. eng. (spr. *nólledzj'*) kennis, wetenschap; – *knowledge is power* (spr. *pouër*), kennis is macht.

Knownothings, m. pl. eng. (spr. *nónossings*) nietsweters, eene vóor het begin van den burgeroorlog zeer talrijke politieke partij in N. Amerika, die de volksverhuizing uit Europa naar Amerika poogde te stuiten, het verkrijgen der burgerrechten aldaar te bemoeilijken en de landverhuizers van staats- en gemeenteambten uit te sluiten (zoo men wil naar de woorden *to know nothing*, niets te weten, die in den door hen af te leggen eed moesten voorkomen).

Kobalt, n. nw.lat. (*cobaltum*; oorspr. = kobold, waarmede de mijnwerkers weleer niet alleen den berggeest aanduidden, maar wien zij ook de voortbrenging der berg- of ertssoort, die men nog niet voor een erts hield en welker nut men niet kende, toeschreven) witgrijs, tamelijk zwaar, hard en moeilijk smeltbaar eigenaardig metaal, in 1733 ontdekt, dat in de natuur inz. met arsenik en zwavel verbonden (als spijskobalt, kobaltglans, kobaltkies enz.) voorkomt en welks oxydul tot bereiding van smalt (z. ald.) gebruikt wordt; – **kobaltblauw,** n. schoone hemelsblauwe verf, verbinding van kobalt-oxydul met aluinaarde; – **kobalt-ultramarijn,** n. uit kobalt-oxydul en klei bestaande blauwe verf.

Kobang, m. japansche gouden rekenmunt van *f* 8,60 tot *f* 14,60 in waarde.

Kobold, m. hoogd. (v. 't gr. *kóbālos*, lat. *cobalus*, fr. *gobelin*) oorspr. potsenmaker, hansworst; luchtsprong, buiteling; ook duikelaartje, buitelmannetje, uit vliermerg met een stukje lood gemaakt; nijdige berggeest, bergmannetje, plaaggeest, kaboutermannetje, ingebeeld spook.

Kochsche bacil, f. in 1882 door Koch gevonden bacterie, die de oorzaak der tuberculose is, zie: tubercelbacil.

Kochim, m. voormalige japansche munt.

Kocÿtus, m. gr. (*Kōkȳtos*) tranenstroom, van *kōkyein*, weenen) Myth. eene van de rivieren der hel, der onderwereld; z. Tartarus.

Koda of **kot,** handelsgewicht in Georgië = 2 poed of 80 russ. pond = 32,761 kilo.

Kodak, m. (zak)photographeertoestel, in 1887 door den Amerikaan Eastman uitgevonden, vooral voor rolfilms.

Kodama, zilveren rekenmunt in Japan = 84 ct.

Kodeïne, f. (v. gr. *kōdē*, papaver, maankop) Chem. alcaloïde van opium.

Koddebeier (van *kodde*, stok, en beieren, de klokken bespelen, slingeren, dus eig. iemand die met den stok zwaait) boschwachter, veldwachter.

Kodjong, m. mal. vliegendoek om kleine kinderen mee te bedekken.

Kodok, f. mal. kikvorsch.

Koean, z. kiang.

Koeddoe, m. soort van kleine meloen in Voor-Azië, bij de Usbeken enz.

Koedoe, m. zuidafrikaansch (*Antilŏpe strepsicĕros*, gr.) soort van antilopen aan de Kaap de Goede Hoop.

Koejon, koejonneeren, z. colon.

Koel., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor Koelreuter (gest. 1806).

Koela, f. oliemaat in Marokko = 11,2 kilo.

Koelack, gewicht op Java = 7¼ katti.

Koelboek, m. hoofddeksel der rajas (vgl. radsja) in Turkije.

Koelie, m. hindost. (*koelí*, een daglooner, lastdrager, eng. *cooley*; vgl. turk. *kûl, kjûleh*, slaaf) pak(jes)drager, daglooner, chin. enz. contractarbeider.

Koemiss, Kumys, f. mongoolsch (russ. *kumýs*) gegiste paardenmelk, steppenmelk, melkwijn, een bedwelmende drank der mongoolsche Tataren, uit gegiste paardemelk bereid. Kunstmatig bereid is het als geneesmiddel voor borstlijders bij melkkuur in gebruik, zie kephyr.

Koenobium, n. (gr. *koinos* gemeenschappelijk, *bios* leven), klooster; – **koenobiaal,** een klooster betreffend; – **koenobiarch,** kloosteroverste; – **koenobiet,** monnik.

Koenraad, duitsche mansn. (mid.hoogd. *Kuon-rât*, oudd. *Chuonrat*, koen van raad) de vastberadene, Thrasybulus; fem. Konradine.

Koepel, m. (fr. *coupôle*, it. *cupola*, mid.lat. *cupŭla, cuppŭla*, v. 't lat. *cupa, cuppa*, ton, vat, kuip, mid.lat. beker, zoo genoemd wegens de gelijkvormigheid met een omgekeerden beker) ronde kap van een gebouw in de gedaante van een halven bol, helmdak ter bedekking van een cirkelrond gebouw; ook de troonhemel in de synagoge heet *koepa*; ook tuinhuis; – **koepeloven,** z. cupool-oven.

Koerhuis, koerzaal, z. ond. kuur en kur.

Koeriertrein, m. sneltrein.

Koeron, z. krore.

Koert, verklw. v. Koenraad (z. ald.).

Koeskoes, koeskoesoe, f. bij de Berbers **soeksoe,** f. arab. in Berberije, Algerië enz. uit grutten of maïsmeel met schapevet, kippenbouillon en dgl. bereid lievelingsgerecht.

koetĕren (voortdurend werkwoord van koeten, kouten) krom, slecht spreken; – **koeterwaalsch,** n. (hoogd. *kauderwälsch*) slecht, ge-

broken Neder- of Hoogduitsch, zooals het door de Walen gesproken wordt.

Kof, kofschip (zweedsch *kofwasch*, eig. het schip met eene k o f, k o u w, hut) soort van koopvaardijschip met 2 masten, dat door zijn meer platten dan ronden bodem en den vorm van zijn voor- en achterdeel bij zware lading slechts weinig diepgang vordert.

Kofer, n. hebr. boete, weergeld (*Genesis* 20, 16).

Koffie, f. (waarsch. v. K a f f a, daar de landschappen Enarea en Kaffa in 't Aethiopisch hoogland het oorspronkelijk vaderland van de koffie zijn, die vandaar naar Arabië verplant is; in 't arab. is *kahoeah*, *kahoeh*, turk. *kahweh*, wijn, koffiedrank; de koffieboon heet *bunn*) de boonen van den koffieboom en de daaruit bereide drank; vgl. c a f é; - **koffie-extract,** essence van koffie; - **kaffeïne** of **coffeïne,** f. alcaloïde, in koffieboonen, theebladeren (vandaar ook t h e ï n e) en guarana (vandaar ook g u a r a n i n e geheeten) aanwezig.

Kofo, f. mal. manillahennep.

Koftwork, n. eng. oostindische, met goud ingelegde stalen kunstvoorwerpen.

Kog, 1) **kogge,** f. (mid.lat. *coga*, *coqua*, waarsch. zooveel als k o f) vroeger gebruikelijke soort van vaartuig met 30 tot 32 riemen, dat wanneer het als oorlogschip diende, ook met tinnen of houten getande beschutsels tegen 't enteren beveiligd was.

Kog, 2) m. deensch: laag, ingedijkt kustland.

Kogia, m. z. k h o d s j a.

Kohéleth, m. hebr. (eig. verzameling, prediker, van *kahâl*, verzamelen) benaming van koning Salomo en van het hem toegeschreven bijbelboek „de Prediker", den val van den joodschen staat betreffende.

Kohi, m. korenmaat in Siam van 500 centenaars.

Kohier, n. fr. (*cahier*) aanslagregister van de belasting.

Koh-i-noor, m. ind. (= berg des lichts) het kostbaarste eng. kroonjuweel, aan koningin Victoria geschonken door de O.-I. compagnie.

Kohort, z. c o h o r t e.

Koilōma, n. gr. (v. *koiloen*, uithollen en *koilos*, *ē*, *ón*, hol) holte; Med. hoorn-huidgezwel; - **koilometrie,** f. vaatmeetkunst, leer van de meting der holle vaten; - **koilostomie,** f. holle stem; - **koilostómisch,** adj. holstemmig.

Koinologīe, f. gr. (v. *koinós*, *ē*, *ón*, gemeenzaam) gemeenschappelijke beraadslaging, inz. der geneesheeren.

Koir, eng. *coir*, geprepareerde vezels van de kokosnootbast.

Kojang, mal. gewicht van ± 30 pikol.

Koka, zie c o c a en c o c a ī n e.

Kokila, f. een vogel uit de orde der klimvogels en de familie der Koekoekachtigen, die in Voor-Indië en Ned. O. Indië leeft en zeer mooi zingt.

Kokken, pl. splijtzwammen, bacteriën, zie c o c c u m.

Kokkolith, m. gr. (v. *kókkos*, kern der boomvruchten) kernsteen, kantige, korrelige soort van a u g i e t.

Kōkoe of **kok,** japansche inhoudsmaat van 10 *to* of 100 *sjo* = 1,315 hectoliter.

Kokolēta, f. mantel der turk. scheepskapiteins met knoopen en snoeren.

Kokosjnik, z. k a k o s j n i k.

Kokosnoot, f. (vgl. het gr. *koeki*, de kokospalm, en diens vrucht, *kóïx*, genit. *kóïkos*, egyptische palmsoort, en *kókkos*, kern, bezie) vrucht van den **kokosboom** of **kokospalm** (*Cocos nucifĕra*, L.), ook k l a p p e r b o o m genoemd, in de keerkringslanden; zij heeft eene witte, vleezige pit, die een gezond voedsel, alsook de **kokosolie** oplevert, en binnen die pit een zoetachtig vocht, dat tot een verfrisschenden drank strekt; de dop der noot wordt als drinkschaal gebruikt en tot allerlei huisraad verwerkt.

Kola, k o e l, m. turk. eig. slaaf; benaming voor alle turksche onderdanen met betrekking tot hunnen gebieder.

Kola-elixir, n. **kola-wijn,** m. preparaat, waarin een aftreksel van de zaden van de kolanoot (sterculia acuminata); het is zenuwprikkelend.

Kolagāsi, m. turk. adjudant-majoor; - **kolāssi,** m. turk. kapitein.

Koláptika, f. (van 't gr. *koláptein*, uithouwen, beitelen) beeldhouwerij met den beitel.

Kolátsjen, pl. slav. (russ. *kolátsch* en *kalátsch*, poolsch *kolacz*, v. *kolo*, kring) poolsche kleine, ronde, met ingemaakte vruchten gevulde koeken.

Kolbak, m. turk. (fr. *colbac*) turksche pelsmuts; ook als militair hoofddeksel door de Franschen bij ons ingevoerd.

Koleïne, f. gr. (v. *koleos*, scheede) N. H. vleugeldekstof; - **koleïtis,** f. Med. ontsteking der moederscheede, z. v. a. e l y t r i t i s; - **koleocēle,** f. moederschedebreuk; - **koleoptĕra,** n. pl. gr. (van *koleos*, koker en *pteron*, vleugel) insecten, die vier vleugels hebben, waarvan de bovenste hard, dik en kort zijn, en tot scheede dienen voor de onderste, die vliezig en dwars geplooid zijn; schildvleugelige insecten; - **koleopterieten,** m. pl. versteende kevers of deelen van kevers; - **koleoptōsis,** f. Med. uitzakking van de moederscheede; - **koleorrhēxis,** f. verscheuring van de moederscheede.

Koler, m. barg. spoortrein.

Kolibrie, m. (inheemsche zuidamer. naam, sp. *colibri*) soort van amerikaansche vogeltjes, tot welke de kleinste en schoonste vogels behooren; bloemen-, vliegen- of honigvogeltje, bloemspecht (*Trochilus*).

Koliek, kolijk, z. ond. k o l o n.

Kolje, m. (zw. *kolja*, schelvisch, ijsl. k o l i, schol, platvisch) soort van kabeljauw in Noorwegen.

Kolkothar, z. c o l c o t h a r.

Kollek, inhoudsmaat in Algerie = 16,66 liters.

Kollēsis, f. gr. (v. *kollān*, lijmen, *kólla*, lijm) het lijmen, aaneenlijming; ook het soldeeren; Chir. spoedige heeling; - **kollētisch,** adj. lijmend, aaneenklevend, genezend; - **kolletĭka,** n. pl. geneesmiddelen, die als door samenkleving heelen.

Kollodion, z. c o l l o d i u m.

Kollýben, pl. (v. 't gr. *kollýbos*) kleine munt, pasmunt; – **kollýbus,** m. ook f. opgeld, agio; – **kollybist,** m. wisselaar.

Kollyrium, n. gr. (*kollýrion*) eig. deegvormige massa (van *kollýra*, grof brood) Med. naam, waarvan Hippokrates en Galenus zich bedienden, om zekere vaste geneesmiddelen aan te duiden, die bestemd waren om in de scheede, den endeldarm, de ooren of de neusgaten gebracht te worden. Tegenwoordig heeft dit woord eene geheel andere beteekenis, en wordt gebruikt voor ieder plaatselijk geneesmiddel, hetwelk men op het oog of juister op het bindvlies aanbrengt. Men onderscheidt droge, weeke en vloeibare k o l l y r i a; dus poeder om in het oog te blazen, oogzalf, oogwater; – **kollyra,** f. beschuit, tweebak.

Kolma, f. celt. (gael. *Culmath*, uitgespr. *coelma*, van *cul*, haar, en *math*, *maith*, goed) vr.naam; het meisje met schoon haar.

Kol nidrei, f. (hebr.: alle geloften) joodsch gebed op den avond van den Grooten Verzoendag, zoo genoemd naar de eerste woorden.

Kolobōma, n. gr. (eig. het verminkte, van *koloboen*, verminken) Med. tegennatuurlijke splijting der oogleden of van het regenboogvlies van boven naar beneden, door uiterlijk geweld ontstaan of aangeboren.

Kolokolnik, m. russ. (van *kólokol*, klok) klokketoren, die van de kerk gescheiden staat.

Kolokwint, f. gr. (*kolókyntha*, lat. *colocýnthis*, it. *coloquinta*, fr. *coloquinte*) kogelronde, zeer bittere en buikzuiverende vrucht van de kolokwintkomkommer (*Cucumis colocynthis*). In den Bijbel genoemd op 2 Kon. 4,39.

Kolóm, f. (lat. *colúmna*) eig. zuil, pilaar, pijler; bij boekdrukkers: gedeelte eener in de lengte verdeelde bladzijde; – g e s p l i t s t e k o l o m m e n, in het midden verdeelde bladzijden, halfzijden (gelijk in dit werk); – **kolomtitel,** m. opschrift of hoofd van iedere halve drukzijde of kolom; – **kolommen** of z u i l e n van **Hercules,** z. ond. H e r c u l e s.

Kōlon, n. gr. lid, afdeeling, b. v. der rede; dubbele punt(:) als scheiteeken voor de volzinnen; Med. karteldarm; – **colica,** f. lat., **koliek,** n. (gr. *kōlikē*, scil. *nósos*, ziekte) snijdingen in het lijf, buikpijn, darm- of buikkramp; – *colica biliōsa*, lat. galachtig koliek; – *c. gastrica*, door darmverontreiniging ontstaan koliek; – *c. hæmorrhoïdālis*, h æ m o r r h o ï d a a l - k o l i e k, guldenaderkoliek; – *c. hepatica*, leverkoliek; – *c. inflammatoria*, ontstekingskoliek, darmontsteking; – *c. lactĕa*, melkkoliek; – *c. pituitōsa*, slijmig koliek; – c. *saturnīna*, loodkoliek, loodvergiftiging; – *colica pictōrum*, het koliek van Poitou of ciderkoliek; – **kolibacil,** f. gewone darmbacil, werkzaam bij de spijsvertering; – **kolikodynie,** f. gr. pijn in den karteldarm; – **kolikoplegie,** f. darmverlamming; – **kolitis,** f. darmontsteking; – **kolitomie,** f. kunstmatige aarsopening.

Kolonel, koloniaal enz. z. c o l–.

Kolophōn, m. gr. eig. de top, spits; het hoogste, uiterste, laatste, sluitsteen; vandaar slot, laatste bladzijde in oude boeken, bevattende de opgave van schrijver, drukker en jaartal, ontstaan uit het lat. spreekwoord *colophōnem addĕre*, d. i. eene zaak voleinden, er de laatste hand aan leggen.

Kolophonium, n. vioolhars, spiegelhars (naar de stad Kolophon in Klein-Azië zoo geheeten), z. t e r p e n t ij n; – **kolophoniet,** n. roodgele steensoort, aan den granaat verwant.

Kolós, kolóssus, m. gr. (*kolossos*, reuzenstandbeeld) zeer groot standbeeld, reuzengestalte, reuzenbeeld, inz. het 140 voet hooge, aan den zonnegod gewijde metalen beeld der Oudheid aan den ingang der haven van Rhodus; – **kolossen,** pl. bij voorkeur de beide 18 voet hooge standbeelden op steigerende rossen vóor het pauselijk paleis op den Monte Cavallo te Rome; – **kolossaal** of **kolóssisch,** adj. onmatig groot, overgroot, reusachtig, meer dan levensgroot; – **kolossaliteit,** f. reuzengrootte, reusachtigheid; – **kolossæum,** z. c o l i s e u m.

Kolóstrum, z. c o l o s t r u m.

Kolotomie, z. ond. k o l o n.

Kolpak, z. k a l p a k.

Kolpalgie, f. gr. (v. *kólpos*, boezem, schoot, holte enz.) Med. pijn in de vrouwelijke scheede; – **kolpatresie,** f. vergroeiing der scheede; – **kolpemphráxis,** f. verstopping der scheede; – **kolpitis,** f. ontsteking der scheede; – **kolpocēle,** f. scheedebreuk; – **kolpoden,** pl. boezemdieren, een soort van infusoriën, die b. v. door maceratie van versch hooi ontstaan; – **kolpoptōsis,** f. uitzakking der scheede; – **kolporrhagie,** f. bloedstorting uit de scheede; – **kolporrhēxis,** f. scheuring der scheede; – **kolpostegnōsis,** f. samengroeiing der scheede; – **kolpostenochorie,** f. vernauwing der scheede.

Koltoek-wesiri, pl. turk. eig. schoudervizieren; hofbedienden van den sultan, die hem soms tot ondersteuning dienen.

Kolūren, pl. gr. (*koloeroi*, van *kol-oeros*, d. i. eigenlijk stompstaartig) Geogr. jaargetijsneden, twee meridianen, waarvan de eene door de twee zonnestilstandpunten (*colurus solstitiōrum*) en de andere door de twee punten der nachteveningen (*colurus aequinoctīcum*) loopt, en die elkander rechthoekig snijden.

Kolvenier, m. voorm. schutter in Nederland met eene kolf (zeker geweer) gewapend; vandaar k o l v e n i e r s - d o e l e n, of bij letterverzetting k l o v e n i e r s - d o e l e n.

Kōma, n. gr. (v. *koimān*, inslapen) Med. slaapzucht, ziekelijke, zeer vaste slaap, waaruit men den lijder niet kan wekken; – *coma somnoléntum*, gr.-lat. een slaap, waarin de lijder nog antwoordt, wanneer men hem iets vraagt, maar terstond weder insluimert; – *coma vigil*, wakende slaapzucht, waarin de zieke dikwijls uit zijne sluimering ontwaakt, verward spreekt, ijlhoofdig is en onder het spreken terstond weder in slaap valt; – **komateus,** adj. (fr. *comateux*) slaapzuchtig, slaapzucht opwekkend of aantoonende, wat tot k o m a betrekking heeft.

Komāla, f. celt. (gael. *Caomhmhala* uitgespr.

kuuwâla, v. *caomh*, zacht, hupsch, en *mala*, *maladh*, wenkbrauw) vr.naam: meisje met schoone wenkbrauwen.

Kómboe, n. japan. eetbaar zeewier.

Kombuis, f. (eng. *camboose*, *cabouse*; vgl. k a b u i s) plaats op zeeschepen, waar de spijzen bereid worden.

Komeet, f. gr. (*kŏmētes*, eig. lang haar hebbende, v. *komē*, haar) haar- of staartster, hemellichaam van zeer ijle constitutie; weleer waren de kometen de schrik der bijgeloovige volksmenigte, en ook thans, zooals in 1910, verwekt hun verschijning in minder beschaafde landen veel angst; – **kometographie,** f. staartsterbeschrijving; – **kometologie,** f. leer van de staartsterren; – **kometomantie,** f. (spr. *tie=tsie*) bijgeloovige toepassing der komeetverschijningen op toekomstige gebeurtenissen in de menschenwereld; – **kometieten,** m. pl. soort van astroïden of meteoorsteenen, die van lange vezels zijn voorzien, 't welk hun eenige gelijkenis met de kometen geeft.

Kometographie, enz. z. ond. k o m e e t.

komisch, komiek, adj. z. ond. k o m o s.

Komma, n. (nederl. f.), pl. **komma's** of **kommăta,** gr. (van *kóptein*, houwen, in stukken snijden) kleine snede of afdeeling van eenen zin: streepje (,) klein scheiteeken, kort rustteeken; in de Muz. het 9de deel van een toon; – **kommátisch,** adj. uit afzonderlijke zinnen of zinsneden bestaande; – **kommatisme,** n. afgebroken schrijfwijze; het schrijven in korte afzonderlijke zinnetjes; naar den vorm heet de krom-staafvormige bakterie, die de cholera veroorzaakt, **komma-bacil,** 1884 ontdekt.

Kommandant, enz. z. c o m–.

Komnēnen, m. pl. geslacht van heerschers over het byzantijnsche keizerrijk (van 1057 tot 1204 te Konstantinopel en van 1204 tot 1461 te Trebizonde).

Kōmos of **kōmus,** m. gr. feestgelag, gastmaal, vroolijke partij; Myth. god der gastmalen, nachtfeesten en vermaken over het algemeen; – **komœdie,** (gr. *komōdia*, van *kōmos*, en *ōdē*, gezang, lat. *comœdia*) of fr. **comédie,** it. *commédia*, f. schouwspel, inz. blijspel, in tegenst. met t r a g œ d i e; – *commedia dell' arte*, it. volkstooneel, kluchtspel voor de vuist met staande karaktermaskers; – **komediánt,** m. (it. *commediánte*, eig. partic. v. *commediáre*, blijspelen opvoeren, fr. *comédien*) tooneelspeler; – **komicus** of **komiek,** m. gr. *kōmikos*, lat. *comĭcus*) blijspeldichter; tooneelspeler voor grappige, lachverwekkende rollen; – **komisch,** adj. blijspelachtig; vroolijk, verlustigend, grappig, lachwekkend; het komische ontstaat, wanneer het iets tot niets, een verwachting van iets groots tot iets onbeduidends wordt.

Kompaan, z. c o m p a g n o n.

Kompás, n. (uit het it. *compásso*, van *compassare*, fr. *compasser*, afpassen, nauwkeurig afmeten) magneetnaald met hare doos, windroos, magneetkastje (vgl. b o u s s o l e).

Komplót, z. c o m p l o t.

Kompóst, z. c o m p o s t.

Kompót, z. c o m p o t e.

Komprés, z. c o m p r e s s e ond. c o m p r i m e e r e n.

Komus, z. k o m o s.

Konak, m. turk en serv. groot gebouw, paleis.

Konchieten, m. pl. gr. (v. *kónchē*, lat. *concha*, tweeschalige schelp, sanskr. *çankha*) versteende schelpdieren; – **konchoïde,** f. schulplijn, halvemaanslijn, schulptrek, in de hoogere meetkunde: eene kromme lijn van den 4den graad, door N i k o m ē d e s uitgevonden; – **konchyliēn,** n. pl. gr. (sing. *konchýlion*, n.) schaaldieren, schelpdieren, slakken en mosselen; – **konchyliolíthen,** m. pl. versteende schelpdieren; – **konchylioloog,** m. schelpdierkenner; – **konchyliologie,** f. schelpdierkennis, leer van de schelpen en mosselen.

Kondeh, f. mal. haarwrong.

Kondor, z. c o n d o r.

Kondȳlus, m. gr. (*kondȳlos*) gewrichtsknokkel; – **kondyloïdéisch,** adj. aan een gewrichtsknokkel gelijk; – **kondylomăta,** n. pl. verharde vleeschuitwassen of wratten, die gevolgen der venerische ziekte zijn; – **kondylomateus,** adj. den aard van vijgwratten hebbende, daarmede behept.

Koneopside, f. soort kogelloep van Brewster, eigenl. „stofziener".

Konfilje, f. citroenkruid.

Kong-foe-tse, z. C o n f u c i u s.

Kongsi, f. chin. mijnwerkersvereeniging; bij uitbreiding: maatschappij, handelsassociatie van Chineezen in Ned. Indië.

koniferen, koniglobrium, konisch enz. z. ond. c o n u s.

Konine of **koneïne,** f. (v. gr. *kōnion*, scheerling) vergiftige stok van de dollekervel of gevlekte scheerling (*Conium maculatum*), een zuurstofvrije alkaloïde; ook c i c u t i n e geheeten.

Koningswater, n. mengsel van zoutzuur en salpeterzuur, dat het goud, den k o n i n g der metalen, oplost.

Konjoe, m. titel van den grooten l a m a.

Konkel, f. (hoogd. *kunkel*, mid.lat. *concula*) spinrokken; oneig. het vrouwelijke geslacht, in tegenst. met het z w a a r d of het mannelijke geslacht; tegenwoordig meestal babbelaarster, knoeister, kwaadbrouwend wijf; – **konkelen,** z. v. a. knoeien, op oneerlijke wijze behandelen; – **konkelleen,** n. leen, dat ook op vrouwen voorterft; – **konkeladel,** m. adel van moederszijde.

Konopēion, n. gr. (v. *kōnōps*, mug) muggennet of muggensluier; bed met gordijnen van dunne stof om insecten te weren (vgl. c a n a p é).

Konradine, z. ond. K o e n r a a d.

Konstapel, z. c o n s t a b e l.

kontant, z. c o m p t a n t.

Konterfei, z. c o n t e r f e i t s e l.

Konvooi, z. c o n v o i.

Konzenielje, verbasterde spelling en uitspraak van c o c h e n i l l e (z. ald.).

Kooi, f. (eig. (vogel)kooi, van lat. *cavea*, holte, kevie, v. *cavus*, hol) naam der planken slaapplaatsen of bedsteden langs de wanden van het schip in het logies enz.; ook slaapplaatsen in tucht- en verbeterhuizen.

Koomenij, f. (v. 't oude *coman* of *comen*, voor koopman) winkel, waar allerlei soort van kruidenierswaren in het klein te verkrijgen zijn, kruidenierswinkel.

Koor, n. gr. (*chŏros*) rondedans, reidans met gezang verbonden, of ook kring, schaar der dansers en zangers zelve; inz. in het gr. drama een staande groep van personen, welke (als 't ware voorstellende het volk, in tegenoverstelling van de helden) de handeling slechts als getuigen begeleiden en de rustpunten met gezang en dans aanvullen; bij ons: veelstemmig gezang, vol gezang; ook: de het gezang uitvoerende vereeniging van tooneelzangers, scholieren enz., zanggezelschap; afgezonderde, verheven plaats in kerken voor de zangers; het **hooge koor,** in R. Kath. kerken de door trappen verhoogde afdeeling, in welke het hoofdaltaar staat (in tegenst. met het schip der kerk), alwaar in stifts- en domkerken de getraliede **koorstoelen** voor de aanzienlijke geestelijkheid zijn aangebracht; – **koorbisschoppen,** sedert de 4de eeuw priesters, die de plaats van de bisschoppen op het land vervulden; eig. verkeerde vertaling van chorepiscopi, z. ald.; – **koorheer,** z. v. a. canonicus, z. onder kanon; – **koorrok** of **koorhemd,** priesterrok; – **koortoon,** m. stemming der oude orgels, hooger dan de kamertoon (z. ald. ond. kamer); – **koraal,** n. wijs van een kerkgezang, eenvoudige, in lang aangehouden tonen zich bewegend lied der gemeente, kerklied; – **koralist,** m. koorzanger, ook **korist,** koorleerling.

Koorde, z. chorde.

Kop, m. eenheid der vroegere ned. inhoudsmaten voor droge waren, gelijk aan eene kubieke palm (liter), verdeeld in 10 maatjes (deciliter); – 10 koppen = 1 schepel decaliter) en 100 koppen = een mud (hectoliter). De oude kop hield als graanmaat 0,8622, als kalk- en cementmaat 1,011 nieuwe koppen.

Kopál, z. copal.

Kopeke, f. **Kopek,** m. russ. (*kopéika*, van *kopje*, lans, dewijl deze munt oorspr. een ruiter met eene lans op haren stempel droeg; v. a. van het turksch *kópek*, hond, dat de stempel van eene tartaarsche munt was) russische koperen munt (vroeger van zilver) = $^1/_{100}$ roebel = 2 cent nederl.

Koperstreea, f. beter **koperstria** f. (zie stria), El. koperstrook of reep van koper in een elektrische leiding, die bij te hooge stroomsterkte smelt.

Kophósis, f. gr. (van *kōphoen*, stomp of doof maken, *kōphos*, doof) hardhoorigheid, doofheid.

Kophta, m. opperhoofd van een geheim genootschap of verbond (in Egypte, want fr. *Cophte* = *Copte*, z. kopten); vandaar **kophtisch,** adj. daaraan eigen, daarmede overeenkomstig.

Kopie, kopij, z. copie.

Kopje, n. naam door de transvaalsche boeren gegeven aan vlakke of spitse heuvels.

Kopoe, n. Chin. (*poe*, doek, laken) chineesch neteldoek, uit de 2de schors eener plant *ko* of *co* vervaardigd.

Kópos, m. gr. (van *kóptein*, slaan, houwen) gevoel van groote afmatting; verslagenheid, neêrslachtigheid; – **kopiopie,** f. oogenmatheid, eene oogziekte.

Koppermaandag, m. (v. s. van koppelen, bijeenkomen, trouwen v. a. en met meer, grond van coppe, kop, drinkbeker; copperen, elkaar den kop toebrengen; copperkens, gildebroeders), tweede maandag in het jaar, die op vele plaatsen van Nederland door sommige handwerkslieden, inz. door de gezellen der boekdrukkerij, als een feestdag wordt gevierd, daarom ook verloren maandag bij de Gelderschen raasmaandag geheeten.

Kopragogie, f. (v. *kopros*, mest, drek) drekafvoering; – **kopragōgisch,** adj. drekafvoerend; – **koprakratie** (spr. *t=ts*), f. onwillekeurige ontlasting van drekstoffen; – **kopremēsis,** braken van drekstoffen, het miserére; – **koprokritika,** n. pl. buikontlastende middelen; – **koprolithen,** m. pl. dreksteenen, versteende drek van voorwereldlijke dieren; – **koprologie,** f. 't handelen, schrijven over onzedelijke, vuile dingen; – **kopronýmus,** bijnaam van den gr. keizer Konstantijn V, omdat hij bij zijn doop de vont bevuilde; – **koprophorie,** f. ontlasting van drekstoffen; – **koproplanēsis,** f. verdwaling of uitstorting der drekstoffen in de holte van andere deelen, b. v. door eene darmfistel in het bekken; – **koprorrhœa,** f. z. v. a. diarrhœa en koprakratie; – **koprōsis,** f. drekvorming; – **koprosklērōsis,** f. verharding der drekstoffen door te lang verblijf in den endeldarm; – **koprostase,** f. drekstand, hardlijvigheid, volkomen verstopping van het darmkanaal.

Kopstuk, n. in 't algemeen elke munt, die het borstbeeld van haren muntheer toont; meer bepaald: voormalige 20 kreutzer-stukken van Oostenrijk; tegenw. een gulden.

Kopten, pl. (arab. *kibti*, pl. *kibt*, Egyptenaar, eene verminking van 't lat. *Ægyptius*, gr. *Aigýptios*) in Egypte verstrooid wonende afstammelingen der oude Berbers; vandaar koptische taal enz.; soort van christenen in Egypte, die zoowel den doop als de besnijdenis hebben.

Koptographie, f. gr. schaduwspel met uitgesneden kaarten; – **koptographisch,** adj. daartoe behoorende.

Kora, f. arab. bedehuis der Mohamedanen.

Koraal, koralist, z. ond. koor.

Koraal, n. gr. (*korállion*, pl. *korállia*) steenachtig kleine product van mikroskopische zeediertjes; ook balletjes, die tot voorwerpen van opschik uit die steenachtige stof gedraaid worden; – **koraal-agaat,** m. schoone, veelkleurige steen met roode, koraalachtige strepen; – **korallienen,** pl. koraalachtige dieren; – **koraline,** n. surrogaat voor balein, bereid uit de mexicaansche plant ixtle; – **koraallieten, koralliniеten, korallioIithen** of **koralliopétren,** m. pl. versteende koralen; – **koraalrif,** n. bank van koralen in de zee.

Korán of **alkorán,** m. arab. (*al korân,* eig. lezing, boek, van *karaa,* lezen) mohamedaansch wet- en godsdienstboek, Mohameds geloofsboek, van 114 soerats (hoofdstukken).

Korban, hebr. gave, offer; *Lev,* 1,2; *Marc.* 7, 11.

Korbeel, m. uitstekende steen, waarop een balk rust.

Korbuis, f. japansch roeivaartuig voor de vaart op de binnenwateren.

Kordinēma, n. gr. (van *kordinéomai,* ik ben duizelig) Med. duizeligheid, zwaarte in het hoofd.

Kordon, z. c o r d o n.

Koredialȳsis, f. gr. (v. *kŏrē,* pupil, oogappel) Chir. kunstmatige pupilvorming door losmaking van den vergroeiden regenboog, beter i r i d o d i a l ȳ s i s; – **korektomie,** f. pupilvorming door uitsnijding van een stukje der iris; – **koremorphōma,** n. ziekelijke verandering der pupil; – **koremorphōsis,** f. kunstmatige pupilvorming; – **koretomie,** f. pupilvorming door insnijding der iris.

Koreischieten, m. pl. arab. (*koerasjî,* naar hunnen stamvader *Koreisch,* arab. *Koeraisch,* benoemd) edele arabische stam, waaruit Mohamed, wiens grootvader Abdoel Moetallah vorst daarvan was, is voortgesproten.

Korekore, benaming van zekere soort van groote roeischepen op de Moluksche eilanden.

Koriánder, m. (lat. *coriándrum,* gr. *koriannon,* van *kŏris,* wandluis, wegens den reuk der bladeren dus genoemd) op anijs gelijkende plant en haar aromatisch, maagversterkend zaad.

Korínthen, f. pl. (van de stad K o r i n t h e in Griekenland) soort van kleine rozijnen zonder pitten, krenten; – **korinthische bouworde,** schoonste der 5 bouworden, inz. gekenmerkt door akanthusbladeren (berenklauw) als sieraad aan het kapiteel der zuilen; – **korinthisch koper** (*aes corinthium*) gemengd metaal, bij de Ouden zeer hoog en in waarde boven zilver geschat; men kent zijne bestanddeelen niet.

Korkorre, z. f l a m i n g o.

Korlin, kortlin, n. allerfijnst goud- en zilverdraad.

Korma, f. mal. dadel.

Kornak, m. (fr. *cornac*) z. c o r n a c; schertsend ook voor c i c e r o n e (z. ald.).

Korneool of **kornalijn,** m. gesteente van de groep der chalcedonen, met kleurschakeeringen, die van wasgeel tot in donker granaatrood overgaan. De schoonste meesterstukken van oud-grieksche en etrurische steensnijkunst zijn k o r n e o l e n.

Kornet, z. c o r n e t.

Kornis, z. c o r n i c h e.

Kornoelje, z. c o r n e l b o o m, z. ond. C o r n e l ĭ u s.

Koro, f. mannenziekte in Indië, waarbij de patient bevreesd is zijn p e n i s (z. a.) te zullen verliezen.

Koroesters, soort van oesters (van k o r r e, sleepnet voor de oestervangst).

Korónis, f. gr. het uiterste, hoogste; sluitteeken; teeken der k r a s i s (z. ald.) in het grieksch.

Koróway, m. poolsch. bruiloftskoek, pot- of ketelkoek.

Korporaal, z. c o r p o r a a l.

Korrel, f. klein nederl. gewicht = $^1/_{10\cdot000}$ kilo of een d e c i g r a m.

Korro, m. harp der Negers met 18 snaren.

Korsak, m., pl. **korsaki,** russ. (uit het tataarsch) kleine steppen- of heidevossen met een voortreffelijk vel in Aziatisch Rusland.

Korset, z. c o r s e t.

Korsi, m. arab. (*koersî* en soms *kirsî*) kansel in de moskeeën.

Kortage, z. c o u r t a g e.

Kortegaard, f. (verbasterde uitspraak van *corps de garde,* z. ald.) stadsgevangenis, inz. te Amsterdam, wachthuis.

Kortelas, z. v. a. c o u t e l a s, z. ond. c o u t e a u.

Kortsluiting, f. Elektr. sluiting van den stroom vóor de plaats, waar die gebruikt wordt.

Korund, n. edelgesteente, dat uit aluminium en zuurstof bestaat; variëteiten ervan zijn vooral de oostersche robijn, de saphier, de topaas, de amethyst, al naar de tint rood, blauw, geel, groen of purper is. Amaril is onzuiver poedervormig korund.

Korvet, z. c o r v e t t e.

Korybánten, m. pl. gr. (*Korybantes,* v. den sing. *Korybas*) priesters (doorgaans ontmand) van Cybele, wier feest zij met veel geruchtmakende muziek in dolzinnige opgewondenheid en uitgelatenheid vierden; hunne luidruchtigheid diende ter gedachtenis van het geraas, dat zij maakten, toen zij den jongĕn Jupiter ter opvoeding kregen, om zoo te beletten, dat Saturnus zijn geschreeuw hoorde; – vandaar: **korybántisch,** adj. uitgelaten wild, opgewonden, tierend en razend; – **korybantísme,** n. Med. slaap met open oogen; ook razende gemoedstoestand, koortsige ijlhoofdigheid.

Korydălis, f. gr. Bot. helmbloem, zeker plantengeslacht tot de papaveraceën behoorende; – **korydaline,** f. alkaloïde, door W a c k e n r o d e r in den wortel van de *Corydalĭi bulbosa* (hol- of baarwortel) gevonden.

Korȳdon, m. gr. een herdersnaam: arme herder, die over onbeantwoorde liefde klaagt: vandaar: beklagenswaardig mensch.

Korýmbus, m. gr. (*korymbos,* lat. *corymbus*) of **korýmbe,** f. gr. schedel; Bot. bloemtuil, wanneer de bloemsteeltjes op verschillende hoogte zijn geplaatst en de onderste dezelfde hoogte als de bovenste bereiken; – **korymbiféren,** pl. (lat. *corymbifĕrae*) bloemtuildragende planten; – **korymbeus,** adj. (nw.lat. *corymbōsus*) een bloemtuil vormende, bloemtuilvormig.

Koryphæus, gewoonlijk **coryphee,** m. gr. (*koryphaios,* v. *koryphē,* hoofd, top) eig. overste, aanvoerder; inz. voorzanger, kooraanvoerder of reibestuurder bij de tooneelopvoeringen der oude Grieken; tegenwoordig inz. de aanvoerder in het balletcorps; ook in 't algemeen de voornaamste, opperhoofd, de eerste, voornaamste in eene kunst of wetenschap; volksmenner, raddaaier, belhamel.

Korÿza, f. gr. (van *korys*, *kórrē*, hoofd) Med. verhoudkeid, katarrhale ontsteking van het slijmvlies.

Korzec, m. (spr. *korzjetz*) vroeger poolsche schepel = 610 russ. *tsjetwert* = 128 liter.

Koschab, m. drank der Oosterlingen, uit p i s t a c h e s, rozijnen enz. bereid.

koscher of **kauscher,** joodsch (chald. *kóschar*, *kôscher*, recht, wettig, van hebr. *kaschĕr*, recht, betamelijk, gepast zijn) volgens godsdienstwetten geoorloofd, voorschriftmatig, rein, zuiver, bruikbaar, goed; – **koschĕren, kauschĕren,** reinigen, zuiveren enz.

Kosjoeban, kosjoekin of **kosjoekni,** m. vroeger een gouden rekenmunt in Japan.

Koskinomantie (spr. *t=ts*) f. gr. (van *koskínon*, zeef) waarzeggerij door middel van eene zeef, zeefwaarzeggerij, zeefloopen.

Kosmarchie, z. ond. k o s m o s.

Kosmēsis, f. gr. (van *kosmein*, ordenen, tooien) opsiering, optooiing; – **kosmetiek,** f. gr verfraaiingskunst, opschikkunst, blanketkunst; – **kosmetika,** n. pl. middelen, inz. ter verfraaiing van het vel, ook van de haren, blanketsels, reukwaters, welriekende zeep, pomade enz.; – **kosmĕtisch,** adj. verfraaiend, opsierend.

Kosmos, m. gr. orde, sieraad; wereld, heelal; – **kosmarchie,** f. wereldheerschappij, welke b. v. het pausdom uitoefende; – **kósmisch,** adj. gr. (*kosmikós*) wereldlijk, de wereld of het heelal betreffende; – k o s m i s c h e o p g a n g, Astron. het opgaan der sterren gelijktijdig met den opgang van de zon; – k o s m i s c h e o n d e r g a n g, de ondergang van een ster bij den opgang der zon; – k o s m i s c h e v e r h o u d i n g e n, de toestanden en wederzijdsche verhoudingen in het heelal, verschillend van de t e l l u r i s c h e (z. ald.) en de a n t h r o p o c e n t r i s c h e (z. a.); – **kosmoglŏbus,** m. door Garthe uitegvonden toestel om alle verschijnselen van het samenstel der wereld aanschouwelijk te maken; – **kosmognosie,** f. kennis van de wereld en alle zich daarin bevindende dingen; – **kosmogonie,** f. leer der wereldwording, wereldschepping, de theorie van het ontstaan der wereld; – **kosmogónisch,** adj. deze leer betreffende; – **kosmographie,** f. wereldbeschrijving; – **kosmograaf,** m. wereldbeschrijver; – **kosmokratie** (spr. *t=ts*) f. wereldheerschappij, z. v. a. k o s m a r c h i e; – **kosmologie** of **kosmiek,** f. wereldleer, leer van de wereld; – **kosmológisch,** adj. tot de wereldleer behoorende; het heelaal betreffende b. v. k o s m o l o g i s c h e b e s c h o u w i n g e n, beschouwingen van het heelal; het k o s m o l o g i s c h b e w ij s v a n G o d s b e s t a a n, het bewijs, waarbij men uit de toevalligheid der wereld tot een hooger wezen besluit; – **kosmonomie,** f. leer der wereldwetten; – **kosmophielen,** pl. wereldvrienden, de naam eener internationale vereeniging tot bevordering der beschaving; – **kosmophysika,** f. kennis van de natuurwetten des heelals; – **kosmopoliet,** of **kosmopolitaan,** m. wereldburger; – **kosmopolitisme,** n. wereldburgerschap, wereldburgerlijke zin, in tegenstelling met p a t r i o t i s m e; – **kosmopolitisch,** adj. wereldburgerlijk; – **kosmopolitiseeren** (spr. *s=z*) den wereldburger uithangen; – **kosmorāma,** n. wereldbeeld, wereldschilderij, soort van p a n o r a m a (z. ald.), vertooning van fraaie geteekende of geschilderde gezichten en natuurtooneelen uit verschillende deelen der wereld; – **kosmoskopie,** f. wereldbeschouwing; – **kosmosophie,** f. kennis van het heelal door innerlijke aanschouwing; – **kosmospheer,** f. wereldbol; – **kosmotheïsme,** n. wereldvergoding, leer, die God en de wereld voor éen verklaart; – **kosmotheologie,** f. leer, die Gods bestaan uit het bestaan der schepping afleidt; – **kosmotheológisch,** adj. deze leer betreffende of daartoe behoorende; – **kosmotheōros,** m. wereldbeschouwer.

Kosmus, of C o s m u s, m. mansn. (van 't gr. *kósmos*, sieraad, tooi) de opgetooide.

Koss, coss, cos of **hardary,** m. oostindische mijl in de prov. Bengalen, ongeveer = 1 à 2 eng. mijlen.

Kossār, m. russ. maaier.

Kosso, z. k o u s s o.

Kossong, f. mal. vigilante, droschke, soort victoria.

Kossÿnka, f. russ. (spr. *kassínka*; van *kossōi*, scheef) scheefgesneden, dus driehoekige hoofddoek, volksdracht der russische vrouwen.

Kostel., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor V. F. Kosteletzky te Praag (gest. 1887).

Kostwortel, m. (lat. *costus*, *radix costi*, gr. *kostos*, arab. *kost*, *koest*, sanskr. *kustjtha*) specerijachtige, heilzame wortel uit O. Indië en Brazilië, z. c o s t u s.

Kot, z. k o d a.

Kota of **kotta,** f. mal. dorp, vesting.

Kotelet, z. c o t e l e t t e.

Kothúrn, f. gr. (*kóthornos*, lat. *cothúrnus*) hooge tooneelschoen, door Aeschylus ingevoerd om bij de vertooning zijner treurspelen den spelers meer majesteit bij te zetten, een schoeisel met eene handhooge zool (*calcĕus*) van leder of hout en een bovengedeelte (*calīga*) van doorgaans kostbare stof, steltschoentje, broos; oneig. taal of wijze van uitdrukking in het treurspel; hoogdravende, gezwollen stijl; ook z. v. a. t r a g œ d i e.

Kottābos, m. gr. oudgr. gezelschapsspel, waarbij men het grondsap van ongemengden wijn in een metalen vat liet vallen, het bekerspel, schotelspel; – **kottabisme,** Med. dropbad.

Kotter, m. (eng. *cutter*, misschien v. *cut*, snijden, doorsnijden) snelzeilend eenmastvaartuig of jacht; in Engeland gewapende vaartuigen voor de kustwacht; in den oorlog gebruikt men ze als adviesjachten.

Kotūla, f. gr. stinkende kamille, moederkruid, koedille.

Kótwal, m. hindost. (van perz. *kōtwāl*) hoogste politie-ambtenaar in eene britsch-indische stad.

Kotyledōnen, f. pl. gr. (sing. *kotylēdon*, in 't algemeen uitholling, indieping) zaadlobben of zaadbladen aan beide zijden van de kiem of het pluimpje der plant, het orgaan van hare voeding;

planten met zulke zaadlobben voorzien noemt men eveneens **kotyledonen** of **kotyledonaire planten**; - **kotylēdon,** m. gr. Bot. navelkruid, tot het geslacht der crassulaceën behoorende.

Kouan, m. zaad, dat tot bereiding der karmozijnverf wordt gebruikt; plant, die dit zaad levert (z. c h o u a n).

Koulams, z. v. a. g o u l a m s (z. ald.).

Kousso, m. ook **kwoso** (onjuist k o s s o) bloesem van een in Abessinië inheemschen boomachtigen struik, een zeker middel tegen den lintworm en andere ingewandswormen (*Banksia abyssinica* of *Brayera anthelmintica*, het laatste naar Dr. Brayer, welke de plant het eerst naar Europa bracht).

Kovit, m. (fr. *cobit*; vgl. c o b i d o) indische lengtemaat, z. h a t 1).

Koyang, f. op de Soenda-eilanden en de Molukken rijst- en zoutgewicht van 1230 tot 1845 kilo; ook korenmaat, b. v. op Sumatra van 13 tot 33 H.L.; vgl. k i a n g.

Kozákken, m. pl. (russ. *kosák* of *kasák*, soldaat, met eene lans gewapend; ook daglooner; vgl. het poolsch *kozak*, kozak en geitenhoeder; turk. *kazâk*, lichtgewapend soldaat) vrije, d. i. onbelaste, maar in plaats daarvan altijd krijgsvaardige volksstammen in de zuidelijke en oostelijke streken van Rusland, Polen enz.; - **kozácka,** levendige russ. dans in $^3/_4$ maat.

Kraaier, m. driemastschip in de Oostzee, op de wijze der polakkers getuigd.

Kraak, f. (fr. *caraque*, sp. en port. *carráca*, eng. *carrack*) grootste soort van de voormalige, inz. bij de Spanjaarden en Portugeezen in gebruik zijnde schepen, zoo ter koopvaardij als ten oorlog, z. v. a. c a r a q u e (z. c a r a c a).

Kraak, z. k r a k e n.

Kraal, f. (vgl. port. c u r r a l) dorp of gehucht der negers in Z. Afrika; open plaats, met staketsel afgeschut.

Kraanoog, f. braaknoot, nux vomĭca, die de strychnine levert.

Krabs, n. eng. dobbelspel met 2 dobbelsteenen.

Krach, dui. krak, groot verlies, groote krisis op financiëel gebied (Weenen 1873, Parijs 1882, New-York 1908).

Krakal, m. mal. gedwongen arbeid (op wegen vooral); - **krakallen,** gedwongen werk doen.

Kraken, m. (waarsch. van oudzw. *krake*, ouddeensch *krage*, stang of boomstam met uitstekende punten der niet dicht aan den stam afgehouwen takken; door noorweegsche schippers, die ze het eerst meenen gezien te hebben, wegens de wanstaltigheid daarmede vergeleken, terwijl het, naar men beweert, op zijn rug boomen droeg en zijne uitgestrekte armen op torens en masten geleken; vgl. ijsl. *kraki*, haak, bootshaak) fabelachtig zeemonster, dat in de diepte der zee gezegd werd te huizen.

Krakówiak, m. poolsche dans, naar de stad K r a k a u (Krakow) genoemd.

Krakuzen, pl. lichte poolsche ruiterij.

Kramassen, mal. zich het hoofd, de haren wasschen.

Kramat, n. mal. heilig graf.

Krambamboeli, m. (vgl. het boh. *krampanpule*, f. toebereide brandewijn) soort van brandewijn, dantziger kersenbrandewijn; ook in 't algemeen brandewijn.

Kran, m. ook **kerân, gharân** (eig. *sahib kran*, d. i. heer der eeuwen, titel van den schach) perz. zilvermunt = $^1/_{10}$ t o m â n, nu bijna 50 cts., vroeger 94 cts. waard.

Kranjang, f. mal. en jav. (*krandjong* of *kĕrandjang*) meer of min groote, grof gevlochten, lange ronde mand, gewoonlijk van bamboe, tot verpakking en vervoer van goederen; matwerk of gevlochten riet, waarin suiker uit O. Indië verzonden wordt.

Kranion, n. gr. of **cranium,** nw. lat. schedel, bekkeneel, hersenpan; - **kranio-abdominaal,** tot schedel en buik behoorend; - **kraniocephálisch,** adj. tot hoofd en schedel behoorend; - **kraniofaciaal,** tot schedel en gelaat behoorend; - **kraniognomika,** f. schedelkunde en schedelverklaring, de bepaling der geestvermogens en neigingen van een mensch uit den vorm van het bekkeneel; - **kraniolithen,** m. pl. versteende doodekopschelpen; - **kranioloog,** m. schedelleeraar; - **kraniologie,** f. schedelleer, eene wetenschap door Dr. G a l l in het begin der 19e eeuw tot een geregeld stelsel gebracht; - **kraniológisch,** adj. tot de schedelleer behoorende, schedelkundig; - **kraniomantie** (spr. *t*=*ts*) f. 't waarzeggen uit het bekkeneel; - **kraniománt,** m. schedelwaarzegger; - **kraniometrie,** f. schedelmeting; - **kraniopathie,** f. schedellijden; - **kranioskoop,** m. schedelbeschouwer; - **kranioskopie,** f. schedelbeschouwing; - **kraniostegnōsis,** f. schedelvernauwing; - **kraniotabes,** f. weekheid van het achterhoofd; - **kraniothorácisch,** adj. tot schedel en borst behoorende; - **kraniotoom,** m. schedelmeter, schedelboor, soort van t r e p a a n (z. ald.); - **kraniotomie,** f. schedelontleding; verbrijzeling van den schedel bij de geboorte.

Krăsis, f. gr. (v. *kerannynai*, mengen) menging, b. v. der vochten, het lichaamsgestel, temperament; Gram. ineensmelting, samentrekking, koppeling van twee lettergrepen tot een gemengden klank, inz. wanneer zij tot twee verschillende woorden behooren; - **krasiologie,** f. leer van de menging der sappen in dierlijke lichamen; - **krasiographie,** beschrijving der temperamenten; - **krasioristika,** f. leer van de kenteekenen van het temperament; - **krāter,** m. gr. mengvat, eene groote drinkschaal, waarin men naar oud gr. gebruik den wijn met water mengde; de ketel, trechter of trechtervormige opening van een vuurspuwenden berg; - **kraterōma,** n. mengsel van koper en tin; - **kratiseeren** (spr. *s*=*z*) onmatig drinken, zuipen.

Krates, m. naam, dien men soms aan een misvormd mensch geeft, naar K r a t e s van Thebe, een oud gr. wijsgeer, gebocheld en verdraaid van lichaam, van walglijke levenswijs en overdreven cynische gevoelens; de schoone en rijke Hipperchia wilde echter geen ander dan hem tot man.

Krati-sjerif, n. perz. (edel schrift) eigenhan-

dige onderteekening van den turkschen keizer; vgl. h a t s j e r i f.

Kraton, m. versterkte woonplaats van een sultan of van een vorst (in Ned. Indië).

Kraveel, n. maat, volgens welke eiken delen verkocht worden.

Kreatine, f. gr. (v. *kreas*, vleesch) Chem. vleeschstof, eene bijzondere kristalliseerende, stikstofhoudende zelfstandigheid, die men uit het vleesch der werveldieren verkrijgt; – **kreatinine,** f. oplossingsproduct van k r e a t i n e, dat men in de urine der gewervelde dieren vindt en dat een maatstaf vormt voor de omzetting van eiwit in de weefsels; – **kreatisch,** adj. Med. tot het darmscheil behoorende; – **kreatophagie,** z. v. a. k r e o p h a g i e, z. ald.; – **kreatophágisch,** adj. vleeschetend.

Kreatuur, z. c r–.

Krédemnon, n. gr. (v. *kara*, hoofd, en *déó*, ik bind, *dĕma*, verband) hoofdwindsel, sluier.

Krediet, z. c r e d i e t, onder c r e d o.

Kreeftdichten, lat. of. **cancrinische verzen,** zoodanige verzen (bij ons slechts uit den tijd der rederijkerskunstjes bekend), die men zoowel van achteren af als van voren kan lezen, b. v.

Signa te signa; temerè me tangis et angis,
Roma, tibi subito motibus ibit amor.

Minder moeilijk te maken kreeftdichten zijn die, waarin men de woorden, en niet gelijk in het bovenstaande, de letters van ieder woord van achteren af leest, b. v.

Abel. *Sacrum pingue dabo; non macrum (sacrificabo.*
Kain. *Sacrificabo macrum; non dabo pin-(gue sacrum.*

Kreits, m. dui. kring, district, landstreek.

Kremastĕr, m. gr. (eig. de ophangende, van *kremannynai*, ophangen) spier, pees, band, waaraan iets hangt, inz. Anat. schortspier van den zaadbal; – **kremáthra,** f. hangmat, hangmachine.

Krembălon, n., pl. **krembăla,** gr. (van den wortel in 't lat. *crep-are*, klapperen, *crepŭlus*, klapperend) dansklapper; mondtrom, mondharmonica.

Kreml, kremlin, n. russ. (v. *kreménj*, kiezelsteen) in 't algemeen binnenvesting, citadel; binnendeel der stad, met wallen en muren omgeven; inz. keizerlijk paleis te Moskou, waarin zich het keizerlijke slot, het arsenaal, de schatkamer, verscheiden kerken en kloosters enz. bevinden.

Kremnométer, m. gr. werktuig om hellingen of glooiingen te meten; – **kremnometrie,** f. hellingmeting.

Kremser wit, n. loodwit (uit Krems in Oostenrijk).

Krenologie, f. gr. (van *krēnē*, bron) bronkunde, leer van de geneeskrachtige bronnen.

Krenten, z. k o r i n t h e n.

Kreographie, f. gr. (v. *kreas*, vleesch) vleeschbeschrijving; – **kreophagie,** f. 't vleescheten, eene schimpbenaming van de luthersche avondmaalsleer, door de tegenpartij daaraan gegeven; – **kreolin,** f. verzeepingsproduct van teerolie, ontsmettingsmiddel, dat den stank wegneemt; – **kreosoot,** f. (de uitgang *soot* van *sōdzein*, redden, behouden) door Dr. Reichenbach in 1832 ontdekt destillaat van beukenhoutteer, hetwelk tot bewaring van het vleesch (vandaar de naam), als geneesmiddel, tegen kiespijn, tuberculose enz. dient; – **kreosoteeren,** duurzaam maken van hout door insmeeren met koolteerolie of met karbolineum, ook bettelleeren genoemd.

Krepost, russ. handvest, eene door de regeering uitgevaardigde oorkonde; ook: schans, vesting.

Krethi en Plethi, hebr. (*krêthi*, eig. scherprechter, van *kárath*, snijden; *plethi*, koninklijke renbode, van *pâlath*, vlieden) eig. lijfwacht van koning David; oneig. allerlei gepeupel (2 Sam. VIII, 18 en XV, 18).

Kretsjam, m. poolsch. herberg, kroeg; – **kretsjmar,** m. waard, herbergier.

Kreutzer, m. voormalige duitsche koper- of zilvermunt = $^1/_{60}$ gulden.

Kri, n. joodsch (eig. het gelezene of dat te lezen is) rand-leeswijze in den hebreeuwschen bijbel; vgl. k ĕ r i.

krikoïdisch, adj. gr. (van *kríkos*, ring, enz.) ring-, kring- of cirkelvormig; – **krikopharýngĕus,** adj. (scil. *muscŭlus*) gedeelte van den ondersten toesnoerder van het keelgat, dat van het ringswijze kraakbeen ontspringt; – **krikostómisch,** adj. met ringvormige opening.

Krimatologie, f. gr. (v. *krīma*, beslissing, oordeel, v. *krinein*, onderscheiden, beslissen) leer van de oordeelen of besluiten; – **krinomĕnon,** n., pl. **krinomĕna,** kenteekenen, onderscheidingsteekenen.

Kring, mal. droog, onvermengd.

Krip, z. c r ê p e.

Kris, f. (mal. en jav. *kris*, *kres*, *kâris*) wapen in den vorm van een dolk, in O. Indië gebruikelijk.

Krischna, krichna (van het sanskr. *krischna*, zwart, donkerblauw) godheid der Indiërs, eene der 10 of 20 vleeschwordingen van V i s c h n o e, z. a.; bij de Theosophen: het goddelijke in den mensch, de leider en meester van en in den aardschen mensch.

Krisis, f. gr. (v. *krinein*, afzonderen, scheiden, onderscheiden) scheiding, beslissing of beslissende wending eener zaak, beslissingspunt of -tijdstip, keerpunt; bedenkelijke staat der om standigheden; Med. scheiding der ziekte, weldadige verandering in het organisme, waardoor de ziekte wordt weggeruimd; bij de Ouden de scheiding der ziekte over het algemeen, hetzij die in den dood of de gezondheid overging, vandaar in hunne schriften: *crisis bona, crisis mala*, heilzame, ongunstige krisis; – **kriterium** of **criterium,** n. gr. (*kritērion*), pl. **kriteria** of **kriteriën,** merkteeken, kenteeken, onderscheidingsteeken, richtsnoer, toets, maatstaf tot het beslissen of beoordeelen van deze of gene zaak; – *critĭci dies*, pl. gr.-lat. Med. beslissende dagen eener ziekte, b. v. volgens de Ouden de 7de, 11de, 14de, 20ste dag enz.; – **kriticisme, criticisme,** n. Phil. stelsel van K a n t, 't welk ook de grenzen en de geoor-

loofde oefening van ons kenvermogen wil bepalen; – **kriticist,** m. aanhanger van het kriticisme, K a n t i a a n; – **kriticus,** meest **criticus,** m. (gr. *kritikós*) kunstrechter, onderzoeker en beoordeelaar van geschriften, boekenrechter, r e c e n s e n t; bedillaar, hekelaar, vitter; – **kritikaster, criticaster,** m. slecht beoordeelaar, nietsbeduidend, verachtelijk recensent, muggenzifter; – **kritiek,** meest **critiek,** f. (gr. *kritikē*, scil. *téchnē*, kunst) toetsing, beoordeeling, monstering, kunstbeoordeeling; kunst van beoordeelen, kunstrechterschap, kunstgericht: inz. het onderzoek naar de echtheid en onvervalschtheid van geschriften en gedenkstukken (h i s t o r i s c h e, p h i l o l o g i s c h e c r i t i e k), zoowel in hun geheel (h o o g e r e c r i t i e k), als met betrekking tot enkele bedorven en te verbeteren plaatsen (l a g e r e c r i t i e k); – **beneden critiek, beneden alle critiek,** der beoordeeling onwaard, kennelijk slecht, gemeen; – **kritiek,** als adject.: bedenkelijk, hachelijk, zorglijk, gevaarlijk; – **kritisch** of **critisch,** adj. wat tot de critiek behoort, kunstrechterlijk, toetsend enz.; – **kritiseeren** of **critiseeren** (spr. *s=z*), eig. beoordeelen, toetsen; bedillen, vitten, muggenziften enz.; – **krit(ik)omanie** of **crit(ic)omanie,** f. overdreven zucht tot beoordeelen, vitzucht, bedilzucht.

Kristal, z. k r y s t a l.

Krithe, f. gr. (*krithē*, gerstekorrel), Chir. gerstekorrel, klein, ontstoken gezwel (*furuncŭlus inflammatorĭus*), hetwelk zich ontwikkelt bij den vrijen rand der oogleden in de nabijheid van den binnensten ooghoek; ook: eenheid van atoom- en moleculair gewicht; – **krithiăsis,** f. overlading van haver of gerst, droezigheid der paarden; ook brooddronkenheid, overmoedigheid, het zoogen. steken der broodkruimels; – **krithomantie** (spr. *tie=tsie*), f. wichelarij uit het gerstemeel, waarmede de offerdieren bestrooid werden.

Kritiek, kriticus, enz., z. ond. k r i s i s.

Kriwe, m. hoogepriester bij de oude Pruisen.

Kriwitz, m. noordoostenwind in Roemenië, die met groote hevigheid soms bij 20°–25° koude waait.

Krodo, m. naam van een verondersteld en god der oude Duitschers in het Hartzgebergte.

Kroepoek, f. mal. in olie gebakken onderhuid van een buffel.

Kroesjka, m. russ. (v. *krug*, kring) in 't alg. kruik; inz. vochtmaat, van $^1/_{10}$ *wedro* = 1,23 liter.

Krœsus, m. gr.(*Kroisos*) naam van een zeer rijken koning in Lydië in de 6de eeuw vóor Chr.; vandaar schatrijk man, millionair.

Krok, z. g r o g.

Krokodil, m. (gr. *krokodeilos*) een orde van de klassen der reptiliën, die in de groote stroomen van Afrika en Azië leven; – **krokodillentranen,** huichelachtige, bedrieglijke tranen (volgens de fabel, dat de krokodil, als hij op roof loert, de stem van een weenend kind nabootst).

Krokus, m. gr. (*krokos*, lat. *crocus*) saffraan, de bloemstempels van eene verscheidenheid van den *Crosus sativus* (welke door Hoffman h e r f s t s a f f r a a n genoemd is) uit de bloemen gesneden en gedroogd; zij zijn naar de punt toe breeder en rijk aan een geel kleurend beginsel; – *crocus martis*, ijzersaffraan, onderkoolstofzuur ijzer; – **krokomágma,** n. Chir. saffraanzalf.

Krokydolith, m. gr. (v. *krokys*, genit. *krokydos*, vlok, draadje) blauwijzersteen, vezelig ijzerblauw, een voornamelijk uit kiezelzuur en ijzeroxydul bestaand blauw dradig ijzererts.

Krokylégmos, n. gr. (v. *krokys*, vlok, draadje) muggenzifterij, vitterij, kleingeestige bedilzucht; ook lage dienstvaardigheid jegens aanzienlijke lieden.

Krom, n. (uit de Negertaal ontleend) dorp (op de Goudkust van Afrika).

Kromo, m. mal. Javaan, javaansche soldaat.

Kromyomantie (spr. *t=ts*), f. gr. (van *krómyon*, ui), waarzeggerij uit uien.

Krónhyometer, m. gr. werktuig om het regenwater van een geheel jaar te meten.

Kroniek, f. gr. (van *chronos*, tijd) tijdboek, tijdgeschiedenis, plaatsgeschiedenis; opsomming der voornaamste gebeurtenissen naar volgorde van tijd (z. verder c h r o n i c a).

Kronos, m. gr. Myth., z. S a t u r n u s; – **Kronide,** (gr. *kronides*) of **Kronion,** m. zoon van Kronos: Zeus of Jupiter; – **Kroniden,** pl. zonen van Kronos en Rhea; – **kroniën,** pl. (gr. *Krónia*) z. v. a. s a t u r n a l i ë n.

Krönthaler, m. kroondaalder, eene voormalige zilvermunt in Beieren Wurttemberg, Baden, Frankfort enz.; – **kroon,** zilvermunt in vele landen, zeer uiteenloopend van waarde; als voorm. nederl. rekenmunt = 2 gl.

Krontjong, f. mal. soort gitaar.

Krore of **crore,** m. ook **koeron,** hindost. (*karor*) rekenmunt in O.-Indië = 4 areb = 10 lak = 10 millioen ropijen = $11^1/_2$ millioen gulden.

Krotálen, pl. gr. (*krótăla*, van den sing. *krótălon*) dansklappers, houten of blikken klappers bij den dans der priesters van Cybele, overeenkomende met de c a s t a g n e t t e n; – **krotalist,** m. danser op de muziek der klappers; – **krotalaria,** f. Bot., plant uit de familie der peuldragers, rammelaar.

Krotaphites, m. gr. (v. *krótăphos*, slaap van het hoofd) Anat. slaapspier; – **krotaphium,** n. Med. een lastig kloppen in het hoofd, inz. in de streek van de slapen.

Kroton, m. gr. (*kroton*, eig. hondsluis, op welke de vrucht van den naar haar benoemden boom gelijkt) ook *Crozophŏra*, een plantengeslacht tot de familie der wolfsmelkachtigen (*euphorbiaceën*) behoorende. Onderscheiden soorten van k r o t o n leveren aan de kunsten, aan de huishouding en de geneeskunde belangrijke voortbrengselen. De c a s c a r i l l e b a s t is de bast van den *Croton cascarille* L. en groeit in de zuidelijke deelen van Amerika; het l a k m o e s wordt door den *Croton tinctorium L.*, en de *grana tiglii* (purgeerkorrels) door den *Croton tiglium* L. opgeleverd. De zaden van den *Croton sebifĕrum* L., geven eene soort van vet, waarvan men kaarsen maakt. Tot deze familie behoort ook de boom, waaruit het stoklak verkregen wordt, en die *Croton laccifĕrum L.* wordt ge-

noemd; - **krotonolie,** f. sterk afvoerende olie uit de purgeerkorrels.

Krotophāga, n. gr., madenvreters, tot de familie der wigbekken (*cuneïrostres*) behoorende.

Krugerelement, n. El. soort galvanisch element van eenvoudige constructie.

Krupelheim, n. school voor mismaakte kinderen.

Kruppkanon, n. geschut uit de fabriek van Krupp te Essen; - **kruppine,** El. alliage dat een constanten soortelijken weerstand behoudt bij verschillende temperatuur.

Krustische instrumenten, pl. (v. gr. *krúein,* slaan) slagmuziekinstrument, zooals trommels, bekkens enz.

Krymōdisch, adj. gr. (*krymōdes,* van *krymos,* ijskoude, vorst) ijskoud, koud (van koortsen); - **krymodynie,** f. rheumatische pijn met terugkeerend gevoel van koude in het zieke lichaamsdeel.

Kryolith, m. gr. (van *kryos,* vorst, ijs), ijssteen uit vloeispaatzuur, kleiaarde en soda bestaande delfstof, natriumaluminiumfluoride; - **kryohydraat,** n. oplossing in of mengsel met water, tot vervaardiging van aluminium gebruikt; - **kryophoor,** m. door Wollaston uitgevonden werktuig (2 luchtledige bollen door een buis verbonden), waardoor het water in den eenen bol tot bevriezing verdicht bij het verdampen in den anderen.

Krypte, f. gr. (*krypte,* lat. *crypta;* van het gr. *krýptein,* verbergen) bedekte plaats of gang, groeve, onderaardsch gewelf; bij ons „grot", „krocht" geworden; - **kryptándrisch,** adj. gr. (van het volg. *krypto-*), zonder zichtbare mannelijke geslachtsdeelen; - **kryptanthérisch,** adj. met verborgen meeldraden; - **kryptánthisch,** adj. bedekt bloeiend; - **kryptisch,** adj. geheim, verborgen, heimelijk; e e n k r y p t i s c h e s l u i t r e d e, Log. een sluitrede waaraan een lid schijnt te ontbreken of die een schijnbaar gebrek in den vorm heeft, maar toch juist is; ook z. v. a. e s o t e r i s c h; - **krypto** - in samenstellingen; verborgen, geheim of heimelijk, b. v. **kryptobiótisch,** adj. verborgen levend; - **kryptobránchisch,** adj. met bedekte kieuwen; - **kryptocalvinist,** m. heimelijk aanhanger van Calvijn; - **kryptocephálisch,** adj. met verborgen hoofd; - **kryptogamie,** f. geheime of verborgen echt; - **kryptogamia** of **kryptogámen,** n. pl. Bot. geheim telende of bedekt bloeiende planten, namelijk varens, mossen, wieren en paddenstoelen, de 24ste of laatste klasse in het stelsel van L.; - **kryptogámisch,** adj. geheimbloeiend, in verborgen huwelijk levende; van raadselachtige voortplanting; - **kryptogamologie,** f. leer van de planten met verborgen geslachtsdeelen; - **kryptogastrisch,** adj. schijnbaar buikloos; - **kryptogénen,** pl. gesteenten, welker vorming niet verklaard is; - **kryptograaf,** m. geheimschriftmaker, hij, die met geheime teekens schrijft; - **kryptographie** of **kryptographiek,** f. kunst van het geheimschrift; - **kryptográphisch,** adj. met geheime teekens geschreven; - **krypto-jansenisten,** pl. spotnaam voor degenen, die de 5 door den paus veroordeelde stellingen der Jansenisten verwierpen, maar het overigens met hen eens waren; - **krypto-jezuïet,** m. geheime jezuïet; - **krypto-jezuïtisme,** n. geheim aanhanger van de orde en de leer der Jezuïeten; - **kryptokárpisch,** adj. met verborgen vruchten; - **kryptokatholiek,** m. en f. geheime roomschgezinde; - **kryptokatholicisme,** n. 't heimelijk aanhangen van het R. Kath. geloof; - **kryptokotyledónisch,** adj. met verborgen zaadlobben; - **krypton,** n. in 1897 door Ramsay en Travers ontdekt element, chemisch indifferent gas dat in zeer geringe hoeveelheid in den dampkring voorkomt; - **kryptoniem,** adj. geheimnamig, een geheimen naam dragend; - **kryptonўmus,** m. geheimnamige, die zijn waren naam verbergt; - **kryptopódisch,** adj. met verborgen voeten; - **kryptopórisch,** adj. zonder kennelijke poriën; - **kryptoporticus,** m. gr. lat. Arch. verborgen of onderaardsche achterzaal aan de noordzijde van het oud rom. huis, ter beschutting voor de zomerhitte; - **kryptorchieten,** m. pl. gr. Med. zulke mannen, wier teelballen in de buikholte zijn teruggebleven; - **kryptoskoop,** f. kastje, van binnen met zwart fluweel bekleed met fluoresceerend scherm als bodem, om in een niet donkere kamer een Röntgen-onderzoek in te stellen; - **kryptostemónisch,** adj. zonder zichtbare meeldraden.

Kryptol, n. Chem. mengsel van graphiet en klei, dienende tot vulling van patronen (van glas, asbest enz.) bij elektrische verhitting machines.

Krystál, kristál, n. gr. (*krýstallos,* v. *kristainein* stollen, stremmen, bevriezen) eig. al wat bevroren is; regelmatig gevormd anorganisch lichaam, door een bepaald aantal platte, onder bepaalde hoeken aan elkander rakende vlakken begrensd; inz. bergkristal, bergglas, zwitsersche straalsteen, een heldere, ondoorschijnende, kleurlooze steen, eene in 6 zijdige zuilen kristalliseerende soort van den kwarts; oneig. ook doorzichtig en zwaar, op bergkristal gelijkend, loodhoudend glas, k r i s t a l g l a s. In 't algemeen noemt men k r y s t a l l e n de regelmatige vormen, die de lichamen bij hunnen overgang uit den vloeibaren of dampvormigen toestand in den vasten aannemen; - **kristalagaat,** m. steen, die uit een mengsel van agaat en kristal bestaat, om zijne kleur ook wel ij s a g a a t genoemd; - **kristállens,** f. ooglens, een volkomen kleurloos en vast week lichaam van de gedaante eener lens, hetwelk in een beursje besloten, vrij dicht achter de pupil, in een kuiltje van het glasachtig lichaam, ligt, om zijne doorschijnendheid zoo geheeten; - **kristalsysteem,** n. gezamenlijke kristalvormen, die tot denzelfden grondvorm teruggebracht kunnen worden; - **kristalwater,** n. in vele kristallijne hydraten, zouten, enz. vervat water, dat door geringer verwantschap daarmede verbonden is dan het h y d r a a t w a t e r (z. ald.); - **kristállisch, kristallijn,** adj. op de wijze der kristallen regelmatig gevormd; ook op bergkristal gelijkende, zeer helder, zuiver, klaar, doorzichtig als kristal, kristalhelder; - **kristalliseeren,** barb.lat. (fr. *cristalliser*) in kristallen, d. i. in regelmatige vormen veranderen of overgaan, tot kristal worden; - **kristallisatie** (spr.

-*za-tsie*) of **kristalliseering,** f. kristalvorming, kristalwording, de overgang tot kristallen, 't ontstaan van regelmatige vormen; - **kristallogenie,** f. voortbrenging der kristallen, kristalvorming; - **kristallographie,** f. kristalbeschrijving; - **kristalloïde,** f. gewone oplossing, die zich onderscheidt van de colloïde door dat zij niet door een dierlijk membraan als filter kunnen worden gescheiden; - **kristalloïdisch,** adj. op kristal gelijkende; - **kristallokerámen,** pl. verglaasd aardewerk; - **kristallologie** of **kristallogie,** f. kristalleer, kristalwetenschap; - **kristallomantie** (spr. *tie=tsie*), f. waarzeggerij uit kristal of spiegels; - **kristallometrie,** f. wetenschap, die de hoeken der kristallen meet en berekent, kristalmeting; - **kristallonomie,** f. leer van de wetten der kristalvorming; - **kristallophysika,** f. natuurleer der kristallen; - **kristallotechnie,** f. verglaaskunst; - **kristallotomie,** kristalsplijting, -scheiding.

Kth., bij natuurwetensch. namen afk. voor K. S. Kunth (gest. 1850).

Kuan, z. k i a n g.

Kubiek, kubeeren enz., z. onder k u b u s.

Kubit, m. eng. (*cubit*, spr. *kjóëbit*), voorm. el = $1^1/_2$ voet of ongev. 0,457 meter.

Kubo, m. wereldlijk opperhoofd in Japan.

Kubus, m. of **cubus,** (gr. *kybos*, lat. *cubus*) Geom. teerling, d. i. door zes gelijke vierkante vlakken begrensd regelmatig lichaam, een dobbelsteen, ook z. v. a. k u b i e k g e t a l z. beneden; - **kubiek** of **kúbisch,** adj. (gr. *kybikos*) teerlingvormig, even lang, breed en hoog; in samenst. **kubieke-centimeter,** lichaam van een centimeter lengte, breedte en hoogte of dikte; - **kubiekgetal,** teerlinggetal, d. i. het gedurig product van drie gelijke factoren b. v. $27 = 3 \times 3 \times 3$ of $= 3^3$; - **kubiekwortel,** m. derde-machtswortel uit een getal; - **kubātie** (spr. *t=ts*) en **kubatuur,** f. berekening van den ruimteinhoud der lichamen; - **kubeeren,** nw.lat., den ruimteinhoud van een lichaam berekenen, dien tot een kubus herleiden, ook wel: tot de 3de macht verheffen; - **kubiciet,** n. in teerlingen kristalliseerende soort van zeolith; - **kuboïdeisch** of **kuboïdisch,** adj. teerlingvormig, op een teerling gelijkende; - **kuboktaëder,** m. teerling-achtvlak; teerlingvormige, achtvlakkige vloeispaat-zurekalkkristallisatie; - **kubokubus,** nw.lat., zesde macht van een getal, kubiekgetal met zichzelf vermenigvuldigd.

Küchm., bij natuurhistorische namen afk. voor G. F. H. Küchenmeister te Dresden (gest. 1890).

Kufe, ook **Kupe,** hoogd. (spr. *u=oe*) kuip, voormalige biermaat in Pruisen = 4,58 hectoliter; in Saksen = 7,85 hectoliter.

kufisch schrift, n. een der oudste vormen van het arabisch schrift zonder onderscheidingspunten (naar de stad K u f a in het gebied van Bagdad genoemd).

Kuguar, z. p u m a.

Kuhl, m. russ. de zak, in Rusland gewichtseenheid bij den korenhandel, met den zak van ongeveer 1 *tsjertwert* inhoud b.v. voor roggemeel 300, voor rogge 360, gerst 260, haver 237 russ. pond bevattende.

Kuhl, bij natuurwetensch. benamingen beteekent H. Kuhl (gest. 1821).

Kuhreihen of **Kuhreigen,** m. (spr. *u=oe*) (fr. *ranz-des-vaches*) naam der oude volkswijs, die de alpenherders in Zwitserland bij het drijven hunner kudden plegen te blazen of te zingen. Zij bestaat uit weinige, eenvoudige intervallen, past uitstekend bij de eenvoudigheid dezer herders en bij den alpenhoorn, waarop zij haar voordragen, en heeft in de weerkaatsende gebergten eene ongemeene uitwerking.

Kuka, f. turksch (van 't perz. *koekah*, strik aan den tulband) met struisvederen en edelgesteenten bezette muts, eene dracht, waarop de vorsten van Moldavië en Wallachije, alsmede de aanvoerders der Janitzaren, recht hadden.

Ku-klux-klan, m. politieke, tegen de republikeinsche partij gerichte misdadige vereeniging in Noord-Amerika, in 1867 gesticht.

Kukuruz, m. (serv. *kukùrus*, boheemsch *kukuruc*, *kukuryce*, poolsch *kukuryca*, russ. *kukurúsa*, hong. *kokoricza*, turk. *kukuros*) turksche tarwe of maïs in Hongarije, Dalmatië en Slavonië.

Kulagus, m. turk., leidsman, wegwijzer, vooraantreder der optochten; aanvoerder; stuurman.

Kulak, z. k o e l a c k.

Kulan, m. tataarsch wilde ezel, inz. in Tatarijë, Perzië en Indië (vgl. o n a g e r).

Kulmet, m. korenmaat in Lijfland, = $^1/_6$ ton.

Kulturgeschichte, f. dui. (spr. *u=oe*; *schi=sji*) geschiedenis van de ontwikkeling van het menschdom, geschiedenis der beschaving.

Kulturkampf, m. (spr. *u=oe*) strijd (sedert 1873) in Duitschland tusschen den staat en het ultramontanisme ten einde de rechten van den staat tegenover de roomsche curie te handhaven.

Kuluglis, pl. half-Turken, z. v. a. c o l o r i s, z. ald.

Kumara, f. non, asketische vrouw (bij de Theosophen).

Kumatsj, m. russ. (van arab. *kumâsch*, soort stof) bontgestreepte of geruite katoenen stof.

Kumbarádsji, m. turk. (v. *kumbarah*, bom) vuurwerker, bombardier.

Kumiss, z. k o e m i s s.

Kummel, m. likeur uit komijnzaad gestookt.

Kummur, m. scherp zwaard der Tsjerkessen.

Kuna, f. russ. martervel (ook in den ruilhandel als waardemeter gebruikt).

Kunigunde, f. oudd. vr.naam (v. 't got. *kuni*, oudhoogd. *chunni*, stam, geslacht, en *gund*, oorlog) stamheldin.

Kuno, oudd. (*Kuono*; waarsch. v. 't oudhoogd. *kuoni*, k o e n, stout) de k o e n e, onversaagde.

Kunschut, z. s e s a m.

Kunwar, m. titel van den vermoedelijken erfgenaam van den troon in voor-indische staten.

Kupálo, russ. (eig. bad) volksfeest in Z. en W. Rusland in de St. Jans nacht (24 Juni), dat 's morgens met een bad eindigt.

Kuras, n. (fr. *la cuirasse*, ital. *corazza*, sp. *coraza*, provenç. *coirassa*, mid.lat. *coratia*, *curatia*, oorspr. lederen borstbedekking, als 't ware lat. *coriacĕa*, van *coriacĕus, a, um*, uit leder gemaakt, v. *corium*, fr. *cuir*, leder) borstharnas, harnas, pantser; – **kurassier,** m. (fr. *cuirassier*) geharnast ruiter, pantserruiter.

Kurbaan-beiram n. (v. 't arab. *kurbân*, offer; vgl. b e i r a m), feest der offers, een groot feest bij de Turken.

Kurbasj, m. arab. zweep, z. k a r w a t s.

Kurēten, m., pl. in de oudheid priesters op het eiland Kreta, die luidruchtige wapendansen uitvoerden, k o r y b a n t e n (z. ald.).

Kurgán, m. russ. (*kurgán*, v. perz. *koerchâneh*, eig. heuvelhuis, van arab. *koer*, pl. v. *kârat*, heuvel en perz. *chânah*, *châneh*, huis) doodenheuvel, oude kegelvormige grafheuvel der Mongolen in Rusland en Siberië.

Kurgast, m. badgast, gebruiker der baden; – **kurhaus,** n. dui. badhuis, tevens ontspanningsplaats; – **kursaal,** de groote zaal in een kurhaus; – **kurtaxe,** f. de abonnementsgelden voor het verblijf in een badplaats, zie ook k u u r.

Kuron, z. k r o r e.

Kurotrophium, n. nw.lat. (v. gr. *kurotrŏphos*, knapen voedend) vondelingshuis.

Kurtsjis, pl. adellijk ruiterkorps in Perzië.

Kussir, m. turk. turksche trommel, een speeltuig met 5 snaren, gespannen over een vel, dat een houten schotel bedekt.

Kusting, f. oud woord voor hypotheek.

Kutka, f. russ. (v. *kútatj*, verbergen, bekleeden) korte kiel van het russ. krijgsvolk.

Kutuchta, m. geestelijk opperhoofd der Mongolen, een opperpriester, die echter onder den nog meer goddelijk vereerden d a l a i l a m a of l a m a-e r e m b o e r s j i n staat, die onder chineesche opperheerschappij over Tibet regeert. In zuidelijk Tibet is de b o d g o-l a m a (t a i s h o of t e s j o e-l a m a) bijna van gelijk aanzien en eveneens ondergeschikt aan den chineeschen keizer.

Kuur, f. (hoogd. *cur* of *kur*; fr. *cure*, v. 't lat. *cura*, z. ald.), eig. zieken-verpleging, ziekenoppassing; genezing, herstelling, artsenhulp, gelukkig afgeloopen behandeling van een ziekte; – b r o n k u u r, 't gebruik van bronnen, genezing door het drinken van minerale bronwateren; – b a d k u u r, het gebruik van baden.

Kuweras, m. Sanskr. god van de onderwereld der Hindoes, z. v. a. Pluto bij de Grieken.

Kux, m. (boheemsch *kukus*, v. 't boh. en russ. *kus*, beet, stuk, v. 't russ. *kusátj*, bijten) aandeel aan een mijn, doorgaans het $^1/_{20}$ van een z e c h e of den grond, die tot een mijn is afgestaan, benevens de daartoe behoorende gebouwen, smelthutten enz.

Kwaker, m. eng. (*quaker*, d. i. bever, sidderaar, van *to quake*, spr. *kweek*, beven; aldus geheeten, omdat hunne godsdienstige opgewondenheid zich door bevingen en stuiptrekkingen placht aan te kondigen; vgl. s h a k e r s) aanhangers der door G e o r g e F o x in 1650 gestichte christ. secte, die zichzelve het g e z e l s c h a p der V r i e n d e n noemt, en onder William Penn zich in Pennsylvanië vestigde, waar zij veel aanhangers kreeg.

Kwart, kwartier, kwarts, z. op **qu–.**

Kwarta, f, poolsch (= lat. *quarta*, scil. *pars*) vierendeel, kwart, eene voormalige vochtmaat in Krakau en Polen = 0,96 liter; ook eene poolsche graanmaat van denzelfden inhoud = $^1/_{128}$ *korsec*.

Kwarteel, n. (fr. *quartaud*) maat voor natte waren; specerij-maat der voorm. ned. oostind. compagnie.

Kwas of **kwass,** m. slav. (russ., poolsch en boh. *kwass*, zuur, zure smaak, zuurdeeg, zure drank) uit mout, roggemeel en water door gisting bereide drank in Rusland; ook met dezen overeenkomende drank, inz. uit appelen en frambozen bereid, dien men zelfs op de tafels der grooten vindt en in sommige herbergen te Petersburg, Moskou en elders getapt wordt, als ten onzent het bier. Een geheel andere afleiding heeft onze *kwast*, die uit citroenen bereid wordt en welks naam komt van 't eng. l i m o n s q u a s h (z. a.).

Kwassiehout, z. **quassia.**

Kwast, zie K w a s (s).

Kwee-(kwee), f. mal. soort gebak.

Kwint, z. q u i n t.

Kwoso, z. K o u s s o.

Kyanisatie (spr. *-za-tsie*) of **kyaniseering,** f. methode van den Engelschman Kyan, om hout tegen verrotting te bewaren door het met eene oplossing van kwiksublimaat (chloorkwik), kopervitriool en dergel. te doortrekken.

Kyathos, m. gr. beker, z. c y a t h u s; – **kyathŏdisch,** adj. bekervormig.

Kybomantie, f. gr. (spr. *t=ts*) (v. *kybos*, teerling) waarzegging met dobbelsteenen.

Kydonium, c y d o n i u m.

Kyēma, n. gr. (van *kyein*, zwanger zijn) vrucht in het moederlijf, z. v. a. e m b r y o; – **kyēsis,** f. (gr. *kyēsis*) zwangerschap; – **kyesiologie,** f. leer der zwangerschap.

Kylistiek, f. gr., z. c y l i s t i e k.

Kyllōsis, f. gr. (van *kylloen*, krommen, van *kyllós, ē, ón*, krom, verlamd) Med. verlamming uit hoofde van verbuiging der ledematen, verbonden met een waggelenden gang.

Kymation, n. (gr. *kuma*, golf) Arch. wrong aan de ionische zuilen, hollijst.

Kymográphion, n. Med. toestel ter opteekening van den polsslag.

Kyn–, z. c y n–.

Kyophorie, f. gr. (v. *kyos*, n. lichaamsvrucht) duur der zwangerschap, eig. dragen der lichaamsvrucht; – **kyotrophie,** f. voeding der vrucht in het moederlijf.

Kypellomachie, f. gr. (van *kýpellon*, beker) bekerstrijd, wedstrijd in het drinken.

Kyphōma, n. gr. (van *kyphoen*, krommen, v. *kyphós, ē, on*, krom, bultig) bult op den rug, bochel; – **kyphon,** n. juk, werktuig tot kromsluiting; – **kyphonisme,** n. het kromsluiten; – **kyphōsis,** f. de achterwaartsche kromming van de ruggegraat; bochel.

Kypris, z. c y p r i s.

Kýrben, pl. gr. (*kýrbeis*) houten wetzuilen, driekante draaibare pilaren te Athene, op welker drie vlakken de oudste wetten opgeteekend waren.

Kyrie eleison! gr. (v. *kyrios*, heer, en *eleïson*, z. ald.) Heer, erbarm u! de eerste woorden der gezongen missen in de R. Kath. Kerk; - **kyriëlle,** f., z. v. a. l i t a n i e.

Kyriologie, f. gr. (van *kyrios*, *a*, *on*, hoofdzakelijk, geldig; eigenlijk) eigenlijke, gewone of algemeene beteekenis; - **kyriológisch,** adj. in den eigenlijken zin te verstaan, in eigenlijke uitdrukking, in natuurlijke voorstelling.

Kyropædie, f. gr. (samengetr. uit *Kyrou paideia*) z. c y r o p æ d i e.

Kyrtōma, n. gr. (v. *kyrtoen*, krommen, v. *kyrtos*, *ē*, *ón*, krom, gebogen) Med. bochel; ook ieder begrensd gezwel, bult.

Kyssōtis, f. gr. Med. aarsontsteking.

Kysthītis, f. gr. (van *kýsthos*, vrouwelijke schaamte) ontsteking der scheede.

Kystikérkus, m. gr. (v. *kýstis*, blaas, en *kérkos*, staart) in eene beurs besloten blaasworm, welke bij menschen in het celweefsel en ook in de hersenen voorkomt.

Kýstis of **cyste,** f. gr., of *cystis*, pisblaas; ook beursgezwel; - **kystalgie,** f. pijn in de pisblaas; - **kystanastrŏphe,** f. omkeering der pisblaas; - **kystauchenotomie,** f. blaashalssnede, eene wijze van steensnijden; - **kysthæmorrhoïden,** pl. blaasaambeien; - **kystibránchisch,** adj. met in blazen beslotene kieuwen; - **kystidelkōsis,** f. pisblaaszweer; - **kystidelkólisch,** adj. nw. lat. in de galblaas levend; - **kystĭka,** n. pl. middelen bij ziekten van de pisblaas; - **kystisch,** adj. de pisblaas betreffende; ook blaas- of zakvormig; - k y s t i s c h e g e z w e l l e n, beursgezwellen; - **kystītis,** f. pisblaas- of blaasontsteking; - **kystocēle,** f. blaasbreuk; - **kystolithiăsis,** f. steenziekte der blaas; - **kystónkus,** m. pisblaasgezwel; - **kystoparalŷsis** of **kystoplegie,** f. verlamming der pisblaas; - **kystophthisis** en **kystophthoë,** f. pisblaasettering; - **kystoptōsis,** f. uitzakking der pisblaas; - **kystorrhagie,** f. bloeding uit de pisblaas; - **kystorrhēxis,** f. scheuring der pisblaas; - **kystorrhœa,** f. bij sommigen pisvloed, bij anderen slijmvloeiing van de blaas, bij nog anderen bloeding uit de blaas; - **kystoskoop,** m. blaasspiegel, een werktuig om in de blaas te zien; - **kystospásme,** n. blaaskramp; - **kystotoom,** m. steensnijmes; - **kystotomie,** f. blaassnede, steensnede, ook l i t h o t o m ī e.

Kytos, n. gr. buik, moederlijf; - **kytothēke,** f. dat gedeelte der pop, dat den buik van het insect bedekt.

L.

L. rom. getalteeken = 50; in lat. handschriften = *Lucius* of *Laelius*, in nw.lat. = *linea*, regel of *licentiatus*; - *L.* bij plantennamen = Linnaeus; - op fr. hoeden = *laine*, wol; op holl. lakens de fabriekstad Leiden; eng. en fr. = *livre*, pond; op fr. koers-lijsten = *lettres*, d. i. wisselbrieven; - *L.* of *l.* = liter; - *l.* = *liber*, boek, *libertus*, vrijgelatene, of *lex*, wet; - *L.* of *Lvr.* afkorting voor l i v r e (z. ald.); - *La* = de staat Louisiana in N. Amerika; - *l. a.* = *lege artis*, z. ond. *lex*; ook *libenti animo*, van ganscher harte, volgaarne; - *Lab.* = *laboratorium*, scheikundige werkplaats; - *lag.* = lager; *lag. ond.* = lager onderwijs; - *L. A. M.*, afkorting voor *liberalium artium magister*, z. ond. l i b e r a a l; - *L. B.* = *lectōri benevŏlo*, aan den welwillenden lezer; - ook wel voor *Liber Baro*, vrijheer, baron; op titels van boeken voor *Lugdūni Batavōrum*, te Leiden; - *L. B. S.* = *lectori benevŏlo salūtem*, den welwillenden lezer zij heil! - *l. c.* = *loco citāto*; - *l. d.* = *loco dicto*, ter gezegde of bepaalde plaats; - *L. D.* = *laus Deo* (z. ald.); - *Ld.* = lord; *Ldp.* = *lordship*; - *L. D. S. P.* = *laus Deo salus populo* (z. ald.); - *L. d'or* = l o u i s d' o r; - *leg.* = *legatur*; - *Lev.* = Leviticus (3e boek Mozes); - *L. gr.* = *livre gros*, een pond vlaamsch; - *lic.* = *licentiaat*; - *Liq.* = *liquor*; - *L. K.* (in almanakken) = laatste kwartier; - *ll.* = laatstleden; - *L. l.* = *lingua latīna*, de lat. taal; - *l. l.* = *loco laudato*, z. *locus*; - *LL. D.* = *legum Doctor*, in Engeland z. v. a. doctor in de rechten; - *L. O.* = lager onderwijs; - *Log.* = logarithmus; - (*L. S.*) = *loco sigilli* (z. ond. *locus*); - *L. S.* = *lectori salūtem*, heil den lezer! ook *loco sigilli*, ter vervanging van het zegel; - *L. st.* = livre sterling, een pond sterling; - *Luit.* = luitenant; - *Luk.* = Lucas (het evangelie); - *l. z.* = lang zicht. Chemische teekens zijn: *L.* = lithium; - *La.* = lanthanium; - *L.* als muntteeken voor Frankrijk: Bayonne.

Laar, f. zode van watergras (een onkruid).

Lab., bij natuurhistorische benamingen afk. voor J. J. Houton de Labillardière (gest. 1834).

Labadisten, m. pl. aanhangers van Jean de L a b a d i e, een vroom dweper der 17de eeuw, die de geestelijke hierarchie afgeschaft, de gemeenschap der goederen ingevoerd wilde hebben en de innerlijke ingeving boven de kerk en den bijbel stelde.

Labanstuig, n. tuig of vee van Laban, deugnieten, bedriegers (Gen. 29, 25; 31, 7).

Labărum, n. later lat. (mid.gr. *lábaron*) rom. krijgsvaan; onder de latere keizers sedert Constantijn den Grooten, het teeken des kruises en de grieksche beginletters van den naam van Christus voerende; eene omgangsvaan bij de R. Kath., bestaande uit een vierkant stuk kostbare stof, met een kruisbeeld of het beeld van

een heilige prijkende; – **labaar,** m. halsdoek; in Indië ook: gekleede jas.

Labberdaan, laberdaan, oorspronkelijker vorm dan a b e r d a a n, z. a.

Labberlotten (van *labberen*, babbelen), een troep straatschenders in Amsterdam in de 17e eeuw; – **labberlottig,** slecht, ellendig.

Labdacísme, z. v. a. l a m b d a c i s m e; – **labdănum,** z. l a d a n u m.

labefacteeren, lat. (*labefactāre*) verzwakken, wankelend maken; – **labefáctie** (spr. *t*=*ts*) f. wankeling, verzwakking.

Labéllum, n. lat. (verklw. van *labrum*, lip) lipje, een korte, breede lipvormige verlenging aan deelen eener bloem.

labént, adj. lat. (*lābens*, van *labi*, vallen, glijden) vallend, zinkend, glijdend.

Labeur, z. ond. l a b o r e e r e n.

labiaal, labiëeren enz., z. ond. l a b i u m.

labiel, adj. lat. (*labilis*) zwak, vergankelijk; Phys. wankelend, licht het evenwicht verliezende.

Labill, z. L a b.

Labis, f. gr. (*labis*) tang, inz. van verloskundigen; – **labidométer** of **labiméter,** m. tangmeter, werktuig, waarmede het nog in het bekken zittende hoofd, door de vaneenwijking van de lepels der tang, wordt gemeten; in de gr. kerk lepel, waarin de hostie wordt toegereikt.

labium, n., pl. *labĭa*, lat. lip; – **labium,** n. lip of mondstuk aan eene orgelpijp; – *labium leporīnum*, n. hazenlip, gespleten bovenlip (*lagostŏma*, gr.); – *labium leontīnum*, leeuwenmuil; – **labiaal,** adj. nw.lat. wat tot de lippen behoort, b.v. l a b i a l e l e t t e r s (*labiāles*), lipletters, als *b*, *p*, *m*; als zelfst.nw. lipstuk van een orgelpijp; – **labiaal-mensuur,** f. maat (de engte of wijdte) der orgelpijplippen; – *labiatus*, *a*, *um*, lat. **labiaat,** Bot. lippig, naam van planten, die één of twee lippen hebben; – **labiëeren,** de orgelpijpen door middel van 't l a b i ë e r i j z e r met lippen voorzien; – **labiodéntaal,** adj. tot de lippen en tanden behoorende, met de lippen en tanden uitgesproken, de *f*, *v*.

Laboe, f. mal. soort pompoen.

laboreeren, lat. (*laborāre*) eig. arbeiden, werken; (chemisch) scheiden, aftrekken (d i s t i l l e e r e n), smelten; aan eene ziekte, kwaal enz. l a b o r e e r e n, daarmede behept zijn, daaraan lijden, bedlegerig zijn door enz.; – **labor,** lat., **labeur,** fr. m. arbeid, zwaar werk, moeite; – **labeur,** in Z.Nederland: akkerbouw; – **paarden van labeur,** werkpaarden, in tegenstelling met luxepaarden (bij de belastingaangifte); – *labor imprŏbus omnĭa vincit*, een onvermoeide arbeid komt alles te boven; – **labeuren,** in Z.Nederland: het land bearbeiden; – **laboránt,** m. (*labōrans*) eig. arbeider, werkman; inz. scheikundige; ook goudmaker, z. v. a. a l c h y m i s t; – **laboratorium,** n. mid.lat. (v. 't mid.lat. *laborātor*, arbeider) werkplaats van den scheikundige, den natuurkundige, den vuurwerker enz.; stookhuis, smelthuis, smeltvertrek; – *laboratorium-geleerde*, m. geleerde, die te veel theoretisch en daarom te speciaal, niet algemeen genoeg de wetenschap beoefent; – **laborieus,** adj. (lat. *laboriōsus*, *a*, *um*; fr. *laborieux*) arbeidzaam, vlijtig, bedrijvig; moeilijk, bezwaarlijk; – **laboriositeit,** f. nw.lat. arbeidzaamheid, vlijt.

Labrador, labradoriet, lábradorsteen, m. zwartachtig grauwe steen, veldspaat, waarin zich velerlei fraaie kleuren weerkaatsen (schillerspaat), vooral op de noordamerikaansche kust van L a b r a d o r enz. gevonden.

labrum, n. lat. lip, z. v. a. *labium*; in 't algemeen rand van een vat enz.; ook badkuip.

Labyrint(h), n. gr. (*labyrinthos*) bij de Ouden groot en kunstig gebouw, dat eene zoo groote menigte elkander kruisende gangen en ineenloopende kamers had, dat men er licht in verdwaalde; de beroemdste waren: het l a b y r i n t h i n M i d d e n-E g y p t e en het l a b y r i n t h o p K r e t a; doolhof, tuin met vele kunstig dooreengevlochten slingerpaden; oneig. verwarde, duistere zaak; ingewikkelde en drukkende omstandigheden van het leven; het duistere, raadselachtige in eene rede; Anat. doolhof van het oor, achter de trommelholte gelegen; – **labyrinthisch,** adj. doolhofachtig, verward, ingewikkeld, duister, raadselachtig; – **labyrinthkoralen,** pl. soort sterkoralen met verschillend loopende groeven op de oppervlakte, evenals de kronkelingen der hersenen (vgl. c e r e b r i e t e n).

lac, n. lat. melk; – *lac sulfŭris*, zwavelmelk, zwavelnederslag van melkachtig aanzien.

Lac, 1) m. fr. (van lat. *lacus*, meer) meer, groote vijver; – **lac,** 2) z. l a c k.

lacca, f. nw.lat. z. v. a. l a k, z. ald.; – *lacca caerulea*, lakmoes; – *l. globulāta*, kogellak; – *l. sigillāta*, zegellak.

Lace, f. eng. (spr. *lees*) kant, boordsel; – **lacework,** n. kantwerk.

laceeren, fr. (*lacer*, van 't lat. *laqueāre*; vgl. *lacs*) snoeren, rijgen; met band doorvlechten; Pict. met een dunne, doorzichtige verf overdekken; – **lacis,** n. (spr. *lasi*) Anat. aderweefsel; ook netvormig weefsel, maaswerk; halfzijden stof, z. v. a. m a r l i.

Lacép., bij natuurwetensch. namen afk. voor B. G. E. de Lacépède (gest. 1825).

lacereeren, lat. (*lacerāre*) verscheuren, scheuren (b.v. eene g e l a c e r e e r d e w o n d, eene gescheurde wond); oneig. belasteren; – **lacerābel,** adj. (later lat. *lacerabĭlis*) verscheurbaar; – **lacerātie** (spr. *t*=*ts*) f. openscheuring, openrijting; – **laceratief,** adj nw. lat. verscheurend, openrijtend.

Lacérta, f. lat. N. H. hagedis; inzonderheid de eigenlijke hagedis, in onderscheiding van den krokodil; te Venetië = meisje van pleizier.

lacesseeren, lat. (*lacessĕre*) tergen, uitdagen, tarten, plagen.

Lacet, n. fr. (spr. *lasè*; vgl. l a c e e r e n en *lacs*) pl. *lacets*, rijgsnoer, rijgveter voor vrouwenkleeding.

lâche, adj. fr. (spr. *lasj'*, v. 't lat. *laxus*) slap, traag; laf, lafhartig, laag, gemeen; – **lâcheté,** fr. (spr. *lasj'té*) slapheid, traagheid; lafheid, bloo-

heid; laaghartigheid; – **lâcheeren,** fr. (*lacher*; van 't lat. *laxāre*) losmaken, vieren, bot of schot geven; – *lâchel* (spr. *laasj'*) laat los! (toeroep aan den patrijshond om het geapporteerde af te geven.); – *lâchez-tout*, (spr. *laasjiee-toe*) laat alles los (commando bij het oplaten van een luchtballon); geheele verlatenheid.

Lachĕsis, f. gr. Myth. eene der drie Schikgodinnen of P a r c e n (z. ald.); ook slangengift uit de gifttanden eener braziliaansche slang (*Trigonocéphalus lachesis*), een homœopathisch geneesmiddel.

Lachgas, n. een pijnstillend middel, stikstofoxyduul.

Lachoria's, pl. wollen britsch-ind. stoffen uit Patna.

lacinĭa, f. lat. intanding, diepe insnede, die niet breed en niet afgerond is; – *laciniatus, a, um* of *laciniosus, a, um*, lat. Bot. geslipt; ingesneden; met diepe, ongelijke insnijdingen; – *lacinulátus, a, um*, fijngespleten.

Lacis, z. ond. l a c e e r e n.

Lack, lac, lak, n. (perz. *lak*, hindost. *lak, lâkh, laksch*, sanskr. *laksja*, een teeken, het getal 100,000) in Voor-Indië eene aangenomen (gefingeerde) rekenmunt = 100,000 ropijen of 115,570 gld. courant (vgl. r o p ij en k r o r e).

Lackstiefel, m. dui. verlakte schoen(en).

Laconĭcum, laconisch, zie l a k o n i s c h.

Lacord., bij natuurwetensch. namen afk. voor J. T. Lacordaire (gest. 1870).

lacrўma of *lacrĭma*, f. lat. traan; – *lacrўmae Christi*, pl. lat. of it. *lagrĭma Christi*, d. i. eig. Christustranen, de naam van den fijnen ital. wijn van donkerroode kleur, zoeten maar p i q u a n t e n smaak en heerlijken reuk, die aan den voet van den Vesuvius groeit. In den handel komen onder dezen naam meest wijnen van Pozzuoli, Ischia en Nola voor; – *lacrymae vitis*, lat. wijnstoktranen, het water, dat uit den aangesneden wijnstok vloeit; – **lacrymaal,** adj. nw.lat. Med. traanwegen betreffende; – **lacrymābel,** adj. (lat. *lacrymabĭlis, e*) tranen waard, betreurenswaard, jammerlijk; – **lacrymatorĭum,** n. tranenvat, traanfleschje, waarin men bij oud-rom. begrafenissen de tranen liet vloeien; – *lagrimóso*, it. Muz. klaaglijk, jammerend, op weenend-roerenden toon.

lacs, m. fr. (spr. *lá*; provenç. *latz*, sp. *lazo*, it. *laccio*, van 't lat. *laquĕus*) strik, knoop; – *lacs d'amour* (spr. *-damoer*) liefdestrikken, in elkander gevlochten linten, letters enz.

Lactarine, f. nw. lat. (v. *lac*, melk, genit. *lactis*) uit karnemelk bereid, door R. Pattison te Glasgow uitgevonden verdikkingsmiddel, dat bij het bedrukken van stoffen gebruikt wordt; – **lactāten,** n. pl. nw. lat. Chem. melkzure zouten; – **lacteïne, lactoline,** f. door verdamping der melk verkregen roomachtige massa; – *lactescens*, adj. lat. Bot. melkgevend; – **lactescéntie** (spr. *tie=tsie*) f. melkachtige gesteldheid; – **lactesceerend,** adj. (v. 't lat. *lactescĕre*, tot melk worden) melkachtig; – *lactĕus, a, um*, lat. Bot. melkwit; – **lactātie** (spr. *tie=tsie*) f. nw. lat. voeding door melk, zooging, het zoogen; – **lacteeren.** lat. (*lactāre*) zoogen; – **lactánt,** adj. (lat. *láctans*) zoogend; – **Lactantĭus,** m. en **Lactantĭa,** f. namen: de zoogende; – **lacticiniën,** n. pl. (lat. *lacticinĭa*) zuivel, uit melk bereide voorwerpen, zooals kaas, boter enz.; in het spraakgebruik der kerk alle dierlijke spijzen, met uitzondering van het vleesch zelf; ook melkspijzen; – **lactificátie** f. melkvorming; – **lactigénisch,** adj. de melkafzondering bevorderend; – **lactische koorts,** melk- of zogkoorts; – **lactisugĭum,** n. nw. lat. Med. melkzuiger, melk- of borstpomp; – **lactobutyrométer,** m. meter voor 't botergehalte der melk; – **lactodensimeter,** m. meter voor de dichtheid der melk; – **lactogōgum,** n. moedermelk vorming bevorderend middel; – **lactogol,** n. middel ter vermeerdering van de vorming van moedermelk; – **lactolīne,** f. fr. z. l a c t e ï n e; – **lactométer,** m. melkmeter; – **lactose**, f. Chem. suikersoort, die zich uit melksuiker met verdunde zuren naast druivensuiker vormt; – **lactoskoop,** m. werktuig om het roomgehalte der melk te onderzoeken, melkmeter, melkproever.

Lactūca, f. lat. (v. *lac*, melk, omdat er, bij 't insnijden van den stengel, een melkachtig sap uitvloeit) latuw, tuinsalade; – **lactucarĭum,** n. nw. lat. in de lucht verhard melksap, dat uit de ingesneden stengels van *Lactuca* vloeit; – **lactuca-zuur,** n. in de vergiftige latuw (*Lactuca virosa*) aanwezig eigenaardig zuur; – **lactucīne,** f. bittere stof uit het l a c t u c a - z u u r.

Lacūne, f. lat. (*lacūna*, eig. kuil, diepte) gaping, open vak, uitlating, b. v. in een boek; – **lacuneus,** adj., (lat. *lacunōsus, a, um*) met gapingen, vol uitlatingen; – *lacunosus, a, um*, lat. Bot. gekuild, gegroefd, groevig.

Lad, (spr. *lèd*) eng. knaap, stalknecht.

Ladang, f. mal. droog rijstveld, hooge akker.

Ladănum, n. (lat. *gummi ladănum*, gr. *ládănon, lēdănon*, perz. *lâdan, lâden*, hebr. *loth*), ook **labdănum** of **laudanum,** n. gomhars met balsamieken geur, van geneeskrachtige hoedanigheid, van een soort cistusstruik (lat. *lada, lēda*, f. of *lēdon*, n. gr. *lēdos*, m.; vgl. c i s t u s) in het Oosten.

Ladínes, pl. eng. (spr. *leedains*) bonte glanzige wollen stoffen uit Norwich in Engeland.

Ladíno, n. sp. en port. (v. lat. *latinus*, latijnsch) zeer verspreid, door de Joden gevormd j a r g o n; – **Ladiños,** pl. sp. (v. lat. *latinus*) eig. tot de latijnsche kerk behoorende geloovigen, vandaar de naam van de gedoopte Indianen en kleurlingen in Centraal-Amerika.

Ladon, z. t a r o k.

Lādro, m., pl. **lādri,** (f. **lādra**) it. (lat. *latro*) dief, roover.

Ladrōn, m. sp. roover.

Lady, f. eng. (spr. *lédi*, v. 't angels. *hlaefdie, hlaefdige*, broodvrouw, van *hláf*, brood en *dige*, oud-zw. *degja, deja*, uitgeefster, beheerster) titel der aanzienlijke vrouwen in Engeland, wanneer men van haar spreekt, z. v. a. d a m e: voor 't overige echter alleen de titel der vrouwen van hoogen adel bij het aanspreken; – **ladykiller,** f. eng. (spr. *leediekiller*) eng. hofmaker, mooie man (eigenl. damesdooder); – **ladylike** (spr. *-laik*)

eene lady passend, voor dames geschikt of behoorlijk; - **ladyship,** l a d y s c h a p, stand en titel eener lady.

lædeeren, lat. (*laedĕre*) beschadigen, kwetsen, beleedigen; verkorten, benadeelen; - **lædént,** m. (*laedens*) beleediger; beleedigende partij; - **læsus,** m. beleedigde, benadeelde; - **læsie,** f. (lat. *laesĭo*) beschadiging, kwetsing; verkorting, benadeeling; - *laesĭo enórmis*, lat. Jur. overgroote, buitengewone benadeeling, die over de helft gaat; - *l. enormissima*, vreeselijke of zeer aanzienlijke benadeeling (in het gemeene recht niet verschillend van *l. enormis*); - *l. modĭca*, matige; - *l. negotiatīva*, handelsbenadeeling; - *l. successīva*, trapsgewijze verkorting; - *l. ultra dimidĭum* benadeeling of verkorting boven de helft.

Læn, n. zw. (eig. het l e e n) provincie, stadhouderschap in Zweden.

Læsie, z. ond. l æ d e e r e n.

Læstrigōnen, m. pl. gr. (*Laistrygŏnes*) fabelachtig wild volk in Sicilië en Beneden-Italië, dat Homerus in zijne Odyssea als menscheneters van reusachtige grootte afschildert.

Lætāre, lat. 4de Zondag in de vasten, naar de aanvangswoorden der lat. mis, Jes. LXVI, 10: *laetare, Jerusalem*, verheug u, Jeruzalem, enz.; ook rozenzondag geheeten.

laetevirens, lat. Bot. blijgroen, mooigroen.

Lætificantia, n. pl. lat. (v. *laetificāre*, verheugen) Med. verheugende, opwekkende geneesmiddelen.

Lætitia (spr. *-ti-tsĭa*) f. lat. (*laetitĭa*, v. *laetus, a, um*, vroolijk) vroolijkheid, blijschap, verlustiging; - **Lætitia,** als vr. naam: de vroolijke, opgeruimde; rom. Myth. de godin der vroolijkheid; Astron. naam eener in 1856 door Charcornac ontdekte asteroïde.

laeva manu, lat. Muz. met de linkerhand.

laevis, lat. Bot. glad; - **lævigeeren,** z. l e v i g e e r e n; - *laevigatus, a, um*, lat. Bot. gepolijst, met gelijke, gladde, min of meer glanzige oppervlakte.

Laga, f. noorsch Myth. godin en heilaanbrengende beschermster der wateren en baden; vandaar een ochtendgewaad, badkleed der vrouwen.

Lagan, lagon, n. eng. (spr. *leegen*) strand- of wrakgoed, strandvond; ook strandrecht, strandvonderij.

Lagēna, f. lat. wijnflesch met nauwen hals en met ooren; - **lageniform,** adj. nw. lat. fleschvormig; - **lageniet,** m. fleschsteen; - **lagenophoriën,** pl. gr. (v. *lágūnos*, f. flesch) drinkfeesten, bij welke ieder zijne flesch medebrengt.

Lagerbier, n. dui. belegen bier.

Lagnia, f. gr. (*lagneía*) geilheid, wellust; mannelijk zaad; - **lagneuma,** n. zaadstorting, inz. in den bijslaap.

Lago, m. it. en sp. (van 't lat. *lacus*) meer, landzee; - **lago maggiore** (spr. *-madzjore*) groot meer; - **lagúnen,** pl. (= lat. *lacūnae*) kleine meren, strandmeren, haffen en ondiepten in de Adriatische zee.

Lagochilus, m. of **lagostóma,** n. gr. (v. *lagōs* haas en *cheilos*, n. lip; *stoma*, mond) Med. hazenlip; ook mensch met een hazenlip; - **lagographie,** f. natuurlijke historie der hazen; - **lagophthalmie,** f. hazenoog, een gebrek der oogleden, waarbij zij in den slaap, gelijk die der hazen, half geopend blijven; - **lagophthálmos,** m. die hazenoogen heeft, hazenoog; - **lagopterma,** hazenhak (gezwel aan den voet van een paard).

Lagonopŏsos, m. gr. (v. *lagōn*, lies, zijde) Med. zijdewee, zijdesteek.

lagrima Christi, *lagrimóso*, z. onder *lacryma*.

Lagthing, f. zw. (*lag*, wet, angels. *lag*, eng. *law*) wetgevend lichaam der noorweegsche rijksvergadering of s t o r t h i n g (z. ald. en vgl. t h i n g).

Lagundsji, m. pl. mineurs bij het turksche leger.

Lagunen, z. ond. l a g o.

Lahmeier-type, n. El. een soort magneet.

Lai of **lay,** m., pl. **lais** (spr. *lee*; van 't celt. *llais*, *laoidh*, *laoi*, d. i. klank, melodie, lied, gezang) in de oudfr. en oud-eng. poëzie soort van epische en lyrische gezangen, oorspr. van een meer volksmatig karakter, in tegenst. met de kunstmatige, geleerde, hoofsche dichtkunst.

lāĭcus, m., pl. *lāĭci*, lat. (v. 't gr. *lāïkós*, tot het volk behoorende, van *lāós*, volk) niet-geestelijke, wereldlijke, l e e k; oningewijde, onervarene, onkundige in deze of gene kunst; - **laiceeren** of **laiseeren,** barb. lat. ontpriesteren, tot den leekenstand terugbrengen; - **laicisme,** n. nw. lat. leer van het recht der leeken om de kerk te regeeren.

laid, adj. fr. (spr. *lè*) leelijk; - **laideron,** f. (spr. *lèdróñ*) leelijke vrouw; - **laideur,** f. leelijkheid.

Laine, f. fr. (spr. *leñ'*) wol; - *laine peignée* (spr. *lèu pònjee*) kamgaren; - *laines mortes*, doode wol (van gestorven dieren).

Laird, m. schotsch (spr. *lèrd*) z. v. a. het eng. l o r d; heer, grondeigenaar, edelman.

Laïs, f. naam van twee beroemde boeleersters der gr. oudheid, te Korinthe levende; vandaar: galante en geestige vrouw, die den schijn der deugd weet te bewaren.

Laisser-aller, n. fr. (spr. *lèssé-allé*) eig. laten gaan; natuurlijke ongedwongenheid van gedrag, van schrijfwijze; al te groote toegevendheid; - **laisser-faire,** ook **laisser-aller, laisser-passer,** d. i. laat het gaan (zooals het gaan wil), eene formule, die in de staathuishoudkunde de inzichten der zoogenoemde p h y s i o k r a t e n (z. ald.) weergeeft, welke in het verkeer volle vrijheid en vrije concurrentie, zonder inmenging van den staat wenschen; - **laisser-passer,** n. (spr. *-passé*) vervoerbiljet, geleibriefje.

Lait, m. (spr. *lè*; lat. *lac*) melk; - *l. de poule* (spr. *poel'*) eidooiers in heet water met suiker geklopt; - *petit lait*, wei; - **laitage,** f. fr. (spr. *lètáázj'*) melkspijs, pap; - **laiterie,** f. (spr. *lèt'rie*) melkhuis, melkerij.

Laiton, m. fr. (spr. *lètóñ*), l a t o e n (z. ald.).

Lak, n. perz. (*lak*, sanskr. *lâksjâ* en *râksjâ*, v. *randsji*, verven; nw. lat. en it. *lacca*, sp. en provenç. *laca*, fr. *laque*, hoogd. *lack*) ondoorzichtig vernis van onderscheiden kleuren en uit verschillende harsen bereid, inz. ook v e r

v e r s l a k (eng. *lack dye*, *lack-lack*), l a k v e r f, met kleiaarde verbonden verfstof van indische bereiding, die in den handel als vierkante pijpen voorkomt; in het dagelijksch leven voor z e g e l l a k, een samenstel doorgaans van 4 deelen gomlak, 1 deel terpentijn en 3 deelen vermiljoen, in het fransch s p a a n s c h l a k (*cire d'Espagne*) geheeten, omdat Spanje het eerst met dit indisch product een aanzienlijken handel dreef; voorts voor g o m l a k of h a r s l a k, de stof, waaruit de l a k-c o c h e n i l l e of l a k s c h i l d l u i s hare cellen bouwt, welke zij met een rood vocht opvult; – s t o k l a k, k o r r e l l a k, s c h e l l a k, verschillende soorten van het gomlak, in den handel voorkomende; – **lakkeeren, lakken, verlakken,** met lak of vernis bedekken; – **lakmoes,** n. (v. *muscus*, mos) eig. mos- of beter korstmoslak, uit verscheiden korstmossoorten (inz. *Lecanora tartarĕa*, *Roccella tinctoria*, enz.) gewonnen blauwe verfstof, die hetzij in waterachtige oplossing (l a k m o e s - t i n c t u u r) of in daarmede geverfd papier (l a k m o e s p a p i e r) in de scheikunde ter herkenning van bases en zuren gebruikt wordt, daar de eerste het lakmoes rood kleuren, de laatste de blauwe kleur weder herstellen.

Lakei, m. (fr. *laquais*, spr. *lakè*; sp. *lacayo*, misschien van arab. *lakia*, gemeen, laag; sp. *lacayo*, it. *lacchi* of van lat. *laqueātus*, d. i. gestrikt; men denke om de snoeren en nestels van de lakeien), looper, volgdienaar, lijfknecht, voetknecht.

Lakísten, m. pl. eng. (spr. *leekisten*; eng. *lakists*, *lakers*, spr. *léékists*, *léékers*) engelsche natuurdichters van de sentimenteele school, zooals b. v. R o g e r s, W o r d s w o r t h, C o l e r i d g e, S o u t h e y, C a m p b e l l, e. a., meerdichters, zoo geheeten naar de meren (*lakes*, spr. *leeks*) in Westmoreland, aan welker oevers zij zich nedergezet hadden; vandaar de geheele school: **lake-school** (spr. *leekskoel*) meerschool.

Lakkrís, lakkerís, f. (hoogd. *lakritze*. van het lat. *liquiritĭa*, en dit van het gr. g l y k y r r h i d z a, van *glykýs*, zoet en *rhidza*, wortel; vgl. g l y c i r r h i z a) zoethout, zoetwortel of zoethoutplant; – **lakkríssap,** n. (lat. *succus liquiritĭae*) zoethoutsap, uit welks vermenging met suiker en arab. gom men het d r o p maakt.

Lakmoes, z. ond. l a k.

lakōnisch, adj. gr. (*lákōn*, *lakonikós*) kort en nadrukkelijk, kort en bondig, kernspreukig, pittig, eenlettergrepig, spaarzaam in woorden (naar de manier der oude L a k ō n e n, d. i. Lacedæmoniërs of Spartanen); – **laconicum** (scil. *balneum*) n. lat. badstoof, zweetkamer in 't bad, droog zweetbad, dampbad; – **lakonísme,** n. zinrijke kortheid en bondigheid in spreken en schrijven, spaarzaamheid, karigheid in woorden; – **lakoniseeren** (spr. *s*=*z*) kort en bondig spreken, met weinig woorden veel zeggen; – **lakonomanie,** f. overdreven zucht om lakonisch te spreken.

Lakooi, f. (hoogd. *levkoje*, van het gr. *leukóïon*, d. i. wit viooltje) een bekend tuingewas met veelkleurige, welriekende bloemen, ook v i o l i e r genoemd.

Lakris, z. v. a. a l k k r i s.

Laksa, f., mal. chineesche vermicelli.

Laktísma en **laktísme,** n. gr. (van *laktídzein*, met de voeten treden) Med. voelbare beweging van het kind in den moederschoot.

la, la, fr. zoo, zoo; middelmatig, tamelijk.

Lalā, m. arab. en perz. opvoeder, gouverneur, vorsten-onderwijzer.

Lalande- of **Edison-Lalande-element,** El. soort galvanisch element.

Lalánggras, n. z. a l a n g - a l a n g.

Laletiek, f. gr. (*lalētikē*, scil *téchnē*, v. *lalein*, spreken, lallen) spreekkunde, spraakleer.

Lalie, f. gr. (*lalia*) rede, het spreken; – **lallātie** (spr. *t*=*ts*) f. nw. lat. het lallen, de verkeerde verdubbeling der l. in de uitspraak, l a m b d a c i s m e.

Lam., bij natuurhistorische benamingen afk. voor J. B. A. P. Monet de Lamarck (gest. 1829).

Lama, m. tibetaansch (*blama*, uitgespr. *lama*, overste, opperpriester) tibetaansch priester, opperpriester (vgl. d a l a i-l a m a); – de **lamáïsche godsdienst** of het **lamaísme,** godsdienst der boeddhistische Tibetanen en Mongolen, die daarom **lamaïeten** of **lamaïsten** heeten.

Láma of **llama,** f. peruaansch (*llama*, spr. *ljama*, lama, ook vee, dier, in 't alg.) schaapkameel, een in de bergen van Peru bij kudden levend langhalzig dier ter grootte van een hert, dat, getemd zijnde, een nuttig huis- en lastdier is; ook soort van fijne wollen stof of zomerlaken, inz. voor dames.

Lamanáge, f. fr. (spr. *lamanáázj'*) Mar. loodsgeld, loon voor den **lamaneur** of loods (van het celt. *loman*, gids).

Lamánda, m. slang op Java, koningsslang, afgodsslang.

Lamantijn, m. zeekoe, een plantenetend walvischachtig zoogdier (*Manatus*).

Lamarck, bekend fr. natuurk. (gest. 1829), die als voorlooper van Darwin kan beschouwd worden, daar hij leerde, dat alle levende wezens één gemeenschappelijken oorsprong hebben.

Lamb., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor A. B. Lambert (gest. 1842).

Lambda, f. de gr. naam van de L. (Λ); – de **llambda-naad,** Anat. de Λ-vormige vereeniging van de schedelbeenderen met het achterhoofdsbeen; – **lambdacísme,** n. gr. spraakgebrek, waarbij de L moeilijk of in plaats van de R. wordt uitgesproken of een J na de L gehoord wordt; – **lambdoídisch,** adj. Λ-vormig, de gedaante eener lambda hebbende.

Lambel, Herald. breekbalk in een wapen.

Lambert, Lambrecht, m. oudd. mansnaam (oudd. *Lambert*, *Lampert*, *Lantperth*, *Lantpreht*; vgl. B e r t h a) de aan hand of in het land glanzende of schitterende.

Lambertsnoten, minder goed **lammertsnoten,** f. pl. soort van groote hazelnoten, uit L o m b a r d ij e afkomstig (vandaar de naam).

Lambik, lambiek, n. soort van zuurzoet bier in België.

Lambrequins, pl. fr. (spr. *lañb'rkeñ*; v. nederl. *lamberken*, verklw. van *lamper* of *lamfer*) helmdek, lintenbos aan den helm, vgl. c h a p e r o n; ook met punten of bogen uitgesneden bekleeding of behang als kamersieraad.

Lambris, n. fr. (spr. *lañbri*; oudfr. *lambre*, v. 't lat. *lamĭnā*, *lamna*, dun blad, dunne plaat) of **lambrizeering,** f. beschot of bekleeding van het benedendeel van een kamermuur met planken, paneelhout enz.; z. v. a. p a n e e l; ook pleisterzoldering, gipsgewelf, zoldering; – **lambrizeeren** (fr. *lambrisser*), met zulk schotwerk bekleeden.

Lame, f. fr. (spr. *laam'*) kling; z. onder f i n 2).

Lamélle, f. lat. (*lamella*, verklw. van *lamĭnā*) blaadje, vlies; dun blik van allerlei metaal; aan een elektrisch anker het gedeelte dat ook s e g m e n t heet, z. a.; – **lamellair, lamellĭform,** adj. nw. lat. blik-, blad- of plaatvormig.

lamenteeren, lat. (*lamentāri*) weeklagen, jammeren, kermen, beweenen, bejammeren; – **lamentābel,** adj. (lat. *lamentabĭlis, e*) klaaglijk, jammerlijk, erbarmelijk, beklagenswaard, droevig, ellendig; – *lamentábile* en *lamentóso* (spr. *s*=*z*), it. Muz. klagend, droevig, op klagenden toon; – **lamentātie** (spr. *tie*=*tsie*) f. lat. (*lamentatĭo*) ook **laméntum,** n. (lat. alleen pl. *laménta*) en **laménto,** m. en n. it. weeklacht, klaaglied, jammerklacht.

Lamia, f. lat. en gr., pl. **lamiēn** (lat. *lamĭae*) heksen, spoken, gevaarlijke booze geesten, waarmede men de kinderen bang maakte.

Laminaria, f. Bot. suikerwier; – **laminaria-stift** f. of **laminaria-bougie** f. stift, geprepareerd van laminaria-stengels, die daar ze opzwelt als ze in vocht komt, in de chirurgie veel gebruikt wordt ter uitrekking van kanalen in het menschelijk lichaam b. v. de baarmoederhals; vgl. q u e l l s t i f t, q u e l l b o u g i e enz.

lamineeren, nw. lat. (van het lat. *lamĭna*, blad, blik enz.) metaal tot blik slaan, pletten, tot platen maken; ook uittrekken, b. v. garen op de lamineer- of rekmachine.

Lamiodónten, pl. gr. (van *lamia*, groote, vraatzuchtige zeevisch, en *odoes*, genit. *odóntos*, tand) versteende haaietanden met zaagvormigen rand.

lamisch, adj. (in het Arab. *lam*) eindigend, van verzen.

Lamoen, n. (fr. *limon*) gaffeldissel, tweearmige disselboom, tusschen welke het paard enz. loopt.

Lamónhout, n. soort van rood verfhout uit Brazilië.

Lampadarius, m. lat. (van 't gr. en lat. *lampas*, fakkel, lamp) lampdrager; – **lampadātie,** (spr. *t*=*ts*) f. foltering der martelaars door in de knieholte gehouden brandende fakkels; – **lampadedromie, lampadodromie,** f. gr. fakkelloop, een wedren met brandende wastoortsen; – **lampadíst,** m. fakkellooper; – **lampadophoor,** m. fakkeldrager; – **lampadomantie,** f. (spr. *t*=*ts*) waarzeggen uit het branden der fakkels.

Lamparillas, z. n o n p a r e i l l e.

Lámpas, pl. (fr. *lampás*, *lampasse*) ind. en chineesche zijden stoffen, op gebrocheerd g r o s d e t o u r s gelijkende.

Lampét, n. eig. lamp; kan, waterkruik (wegens de overeenkomst van gedaante met de lampen der Ouden); – l a m p e t k a n, waschvat.

Lampión, f. fr. (spr. *lañpióñ*; verklw. v. *lampe* lamp) lampje, glaslampje, inz. bij openbare verlichtingen; ook soort van papieren lantarens, die bij optochten in plaats van fakkels aan een stok gedragen worden of bij illuminaties worden opgehangen; – **lampioneeren,** met lampions bezetten, i l l u m i n e e r e n.

Lampons, m. pl. fr. (spr. *lanpóñ*; van *lampons*, laat ons drinken, gebiedende wijs van *lamper*, druk pooien (drinken of zuipen) v. *lampèe*, groote roemer) drinkliederen; rondgezang.

Lamprei, (van 't mid. lat. *lampreta, lampedra*, it. *lampreda*, dat gevormd is uit het lat. *lambĕre*, likken en *petra*, steen, omdat deze visch zich aan steenen onder water vastzuigt) steenlikker, steenzuiger (*Petromyzon*), soort van zeer groote en uitmuntende prikken of negenoogen, inz. in de Noordzee enz.

Lamprométer, m. gr. (v. *lamprós*, schitterend, helder) werktuig om de sterkte van het licht te meten; – **lamprophonie,** f. helderheid van stem, zeer duidelijke, vér-klinkende stem; – **lamprophonisch,** adj. helderklinkend van stem.

Lampȳris of **lampūris,** f. gr. (*lampȳris*, van *lámpein*, lichten) glimworm, johanneswormpje, johanneskever.

Lamx., bij natuurwetensch. namen afk. voor J. V. F. Lamouroux (gest. 1825).

lana, f. lat., wol;– *lana caprīna*, f. lat. geitewol; oneig. onbeduidende dingen, beuzelarijen; – *de lana caprina* (twisten), om geitenwol, dat is om iets onbeduidends, om's keizers baard; – *lana philosophĭca*, bij de alchimisten: zinkbloemen, witte, lichte vlokken van zinkoxyde, n i h i l a l b u m; – *lanātus, a, um*, lat. wollig, met wol overtrokken; – **laniférisch,** adj. (v. *ferre*, dragen) woldragend.

Lançade, lançadeeren, z. ond. l a n s.

Lancástersche methode, wederkeerig onderwijs, leerwijze volgens welke een groot aantal leerlingen van verschillenden leeftijd in een vertrek gelijktijdig worden bezig gehouden, terwijl de bekwamere als onderleermeesters de minder geoefenden onderrichten, het eerst door Andr. B e l l, een eng. geestelijke in O. Indië sedert 1790, vervolgens door Jos. L a n c a s t e r te Londen in 1805 ingevoerd; vandaar ook B e l l - L a n c a s t e r s c h e m e t h o d e genoemd; – **Lancaster-school,** school, waarin naar deze leerwijze onderwezen wordt.

lanceeren, lancét, lanceur, lancier, z. ond. l a n s.

Landamman, m. in Zwitserland in de meeste kantons de voorzitter van de wetgevende macht en de voltrekker der besluiten; in het kanton Bern de bestuurder van den gang der zaken in den Grooten Raad.

Landauer, m. vierwielig rijtuig met voor en achter neerslaande kap, voor 4 personen (naar de beyersche stad L a n d a u); – **landaulet,** f. landauer met twee plaatsen.

Landes, f. pl. fr. (spr. *lañd'*; van celtischen oorsprong) heidegronden, heiden, steppen, inz.

die langs de kust van den Biscayschen zeeboezem tusschen de Gironde en de Pyreneën in Frankrijk; oneig. dorre plaatsen in een boek.

Landjobber, m. eng. (spr. *léndzjobber*; vgl. j o b b e r) makelaar in landerijen of in goederen, inz. in N. Amerika; - **landholder,** eng. grondbezitter; - **landleague** (spr. *lendlieg'*) of **landliga,** f. in 1879 in Ierland door den f e n i a n (z. ald.) Michaël Davit gestichte politieke bond, die de teruggave van het iersche land aan het iersche volk ten doel had; - **landlord,** m. eng. grondeigenaar, landheer; ook waard, herbergier; - **landlady,** f. (spr. *lendleedie*) huisjuffrouw, hospita, waardin.

Ländler, m. dui. (spr. *ä=è*) in Oostenrijk geliefkoosde dans van levendig en vroolijk karakter in $^3/_8$ of $^3/_4$ maat, op de gewone wals gelijkende.

Landorium, f. kabeljauw, die een weinig in het zout gelegen heeft.

Landry'sche paralýse, f. ruggemergziekte, die zich kenmerkt door al hooger aan 't lichaam zich voordoende verlammingen; naar Dr. Landry genoemd.

Landspassaat, z. l a n s p e s a a t.

Lane, f. eng. (spr. *leen*) laan, steeg, smalle weg.

Langgar, f. mal. bidkapel.

Langoiran, m. fr. (spr. *lañgoarâñ*; vgl. het oudfr. *langoirant,* mat, zwak, krachteloos, nw. fr. *languissant*) witte Bordeaux-wijn.

Langue, f. fr. (spr. *lang'*; v. lat. *lingua*) tong; taal; - *langue d'oc,* zuidfransche (provencaalsche) en *langue d'oïl,* of *l. d'oui,* noordfransche tongval; - *langue verte* (spr. *wèrt'*), koeterwaalsch, jargon, a r g o t; - **langage,** f. fr. (spr. *langáázj'*) spraak, wijze van spreken, taal; - *l. des halles* (spr. *dè âl'*) vischwijventaal; - **languette,** f. (spr. *lañgétt'*) tongetje, tong, b. v. aan orgelpijpen, aan eene balans; klep aan een blaasspeeltuig; randlijst bij schrijnwerkers; uitstekend goud- of zilverplaatje bij goudsmeden; insnijdingen, plooien enz. aan een kleed in de gedaante van tongen; - **languetteeren** (fr. *languetter*) tandsgewijs uitsnijden, inz. wit goed aan den rand.

languénte, it. (v. lat. *lánguens,* v. *languēre,* mat of ontspannen zijn) Muz. smachtend, kwijnend, zuchtend; - **lánguido,** it. z. v. a. l a n g u e n t e; - **langueur,** f. fr. (spr. *langeur*; van 't lat. *languor*) matheid, slapheid, verzwakking, ontspannenheid, het kwijnen, smachten; - **languesceeren,** lat. (*languescĕre*) kwijnen, kracht verliezen, moede of traag worden; - **languissánt,** adj. fr. (spr. *langisâñ*), mat, slap, zwak, kwijnend, smachtend, ziekelijk; - *languénte* en *lánguido,* it. Muz. smachtend, zuchtend, vurig verlangen uitdrukkend.

Languette, enz. z. ond. l a n g u e.

Langusten, pl. (van lat. *locusta,* fr. *langouste*) zeesprinkhanen, een als lekkernij hooggeschatte soort van groote zeekreeften (*Palinurus*); ook soort sprinkhanen, vgl. l o c u s t a.

lanieeren, lat. (*laniāre*) verscheuren, aan stukken houwen of rijten; - **laniātie** (spr. *t=ts*) f. (*laniatio*) verscheuring, vaneenrijting; - **laníst,** m. lat. (*lanista*) scherm- of vechtmeester bij de oude Romeinen; - **lanolin,** f., wolvet met water, een zeer goede zalf.

Lans, f. (fr. *lance,* sp. *lanza,* it. *lancia,* van 't lat.-celt. *lancĕa*) spies, speer; - **lancét,** n. (fr. *lancette*) laatijzer, laatvlijm, tweesnijdend mesje tot aderlatingen of insnijdingen; ook graveerijzer der houtsnijders; - **lanceeren,** werpen, slingeren, afschieten (eenen pijl, enz.); bij jagers: het spoor van eenig wild met den hond zoo lang volgen tot men het opjaagt; e e n s c h i p l a n c e e r e n, het van stapel laten loopen; bij het dansen: in galop voortdansen; - **lanceerende pijnen,** d. i. schietende, rukkende pijnen (in tegenst. met de borende, b.v. tandpijn);- *lanceatus, a, um,* lat. Bot. lansvormig; - *lanceolatus, a, um,* lat. Bot. lancetvormig; - **lançade,** f. fr. (spr. *lañsáád'*) speer- of spiessteek, uitval; snoeverij; ook boogvormige luchtsprong van een paard; - **lançadeeren,** zulke sprongen maken; - **lanceur,** m. fr. energiek koopman of industrieel, inz. boekhandelaar, die zijn waar weet aan den man te brengen;- **lansfeest,** n. feest der R. Kath. kerk, ingesteld tot aandenken van de lans, waarmede Jezus' zijde werd doorboord; - **lansier** (fr. *lancier*), speerruiter, spieswerper, lansdrager; - **lanspesaat,** beter dan **landspassaat,** m. (gevormd uit de it. woorden *lancia spezzata,* d. i. gebroken of geknotte lans) weleer de benaming van den laagsten onderofficier bij het voetvolk (eig. een krijgsman, die van de ruiterij tot het voetvolk was overgegaan, en dus zijne eervolle ruiterlans had verloren, hetgeen men zinnebeeldig als een verbreking voorstelde).

Lansquenet, lanskenet, n. fr. (spr. *lanskenè* gew. nederl. *-net*; van het duitsch l a n d s k n e c h t) naam van een oud kaartspel (kans spel); plaats, waar het gespeeld wordt.

Lanteas, pl. Mar. groote chineesche roeischepen, voor den handel tusschen Macao en Kanton.

lanterneeren, fr. (*lanterner*) talmen; dralen; met nietige woorden ophouden; - **lanternerie,** f. onnut gebabbel, ijdel geklap.

Lanternina, f. it. (eig. verklw. v. *lanterna,* lantaren) florentijnsche rekenmunt = 6 l i r e.

lanterniseeren, fr. (van *lanterne,* lantaren), aan eenen lantarenpaal ophangen (gelijk in de eerste fr. omwenteling).

Lanthanium, n. (van 't gr. *lanthănein,* verborgen zijn) een in 1839 door M o s a n d e r te Stockholm in het ceriet ontdekt nieuw metaal.

Lanturlu, n. fr. (spr. *lañtuurlú*), zeker kaartspel, l a n t e r l u, het lanterluien; 5 kaarten van ééne kleur in het pamphilusspel.

Lanu, m., skr. leerling.

Lanūgo, f. lat., m. vlasbaard, zacht, wollig baardhaar; - *lanuginosus, a, um,* lat. Bot. wollig, met korte, wollige haren.

Lanx, f. lat. (gen. *lancis*) schotel, schaal; - *l. satŭra,* volle vruchtschaal; rommelzoo.

Laodiceër, m. bewoner der stad L a o d i c ē a in Klein-Azië; lauw, onverschillig mensch, iemand, die noch koud, noch warm is (eene beteekenis, ontleend aan de Openb. van Johannes III, 15 en volg.).

Laokioen of **Laotse,** m. godsdienststichter

in China, 200 of v. a. 600 jaren vóor Chr., wiens gosdienst de taogodsdienst of de godsdienst van den rechten weg genoemd wordt; hare aanhangers heeten t a o s s e n.

Laokŏon, m. gr. Myth. priester van Apollo, die met zijne beide zonen door twee groote slangen omslingerd en doodgedrukt werd, omdat hij het aan Pallas gewijde houten paard onteerd en met een speer doorboord had; **de groep van Laokoŏn,** een uitstekend voortbrengsel der oude beeldhouwkunst, stelt dit tooneel voor.

Laokratie (spr. *t=ts*), f. gr. (van *laos*, volk) volksheerschappij.

Lap., bij natuurwetensch. namen afk. voor Ph. Picot de Lapeirouse (gest. 1818).

lapáktisch, adj. gr. (van *lapádzein*, ledigen), Med. zacht ontlastend, buikzuiverend; – **lapágma,** n. lediging.

Laparocēle, f. gr. (v. *lapara*, f. de zachte deelen zijdelings onder de ribben tot aan de heup) Med. darmbreuk aan den buik; – **laparoskopie,** f. onderzoek van het onderlijf; – **laparotomie,** f. opensnijding van het onderlijf in de zijde.

lapin, m. fr. (spr. *lapèn*) konijn.

lapis, m. (genit. *lapĭdis*; pl. *lapĭdes*) lat. steen; – *lapis aquĭlae*, adelaar- of klappersteen; – *l. bezoardĭcus*, z. v. a. bezoar-steen, z. b e z o a r; – *l. bononiénsis* of *l. solāris*, z. b o l o n i s c h e s t e e n; – *l. calaminăris*, z. v. a. g a l m e i; – – *l. cancrōrum*, kreeftsoogen (ouderwetsch geneesmiddel); – *l. caustĭcus*, bijtende steen, bijtende potasch (*kalicausticum*); *l. divīnus*, goddelijke steen, oogsteen uit kopervitriool, aluin en salpeter bereid, een middel tegen oogontstekingen; – *l. haematitis*, bloedsteen, soort roodijzersteen; – *l. infernālis*, helsche steen; – *l. judaĭcus*, jodensteen; – *l. lazŭli*, z. l a z u u r s t e e n; – *l. miliarĭus*, mijlsteen, mijlpaal; – *l. offensionis*, steen des aanstoots; – *l. ophthalmĭcus*, oogsteen = l a p i s d i v i n u s; – *l. philosophōrum*, steen der wijzen, waarmede men waande alle kwalen en ziekten te kunnen genezen en onedele metalen in goud te veranderen; – *l. piderĭti*, zwavelzuur koper, een bloedstelpend middel; – *l. speculāris*, mariaglas, gipsspaat; – *l. spongĭae* of *spongĭtes*, sponssteen, eene soort van koralen; – *l. terminālis*, grenssteen; – *l. variolātus*, poksteen; – **lapidārisch, lapidair,** adj. (lat. *lapidarius, a, um*) in steen gehouwen; op steenschrift betrekking hebbende; – **lapidair-schrift,** n. in steen geschreven letters, steenschrift; – **lapidair-stijl,** m. schrijfwijze op steenen, gedenkteekenen, vandaar ook (omdat deze om de bepaalde ruimte kort moet zijn): korte en bondige schrijftrant; – **lapidātie** (spr. *t=ts*) f. lat. steeniging; – *lapidĕus, a, um* of *lapidosus a, um*, lat. Bot. steenachtig; – **lapidificātie** (spr. *t=ts*) f. vorming of verwekking van steenen, steenwording, onderscheiden van p é t r i f i c a t i e; – **lapidillum,** n. steenlepel, een werktuig bij de operatie van den steen soms gebezigd; – **lapilli,** it. pl. (v. *lapillo*) steentjes, inz. afkomstig van vulkanische uitbarstingen; – **lapillus,** m. lat. steentje.

Lappaliën, pl. (duitsch met lat. uitgang, v. l a p) vodderijen, nesten, prullen, nietswaardige kleinigheden.

Lappé, n. (v. *lapper, laper*, gretig oplekken, opslurpen) in het pharaospel: dubbele winst van het geld, dat men op eene aan de punt tot een oor omgebogen kaart zette; vgl. p a r o l i.

lapsus, m., pl. *lapsūs*, lat. (v. *labi*, vallen; vgl. l a b e n t) het vallen, val; fout, misslag; – *lapsus bonōrum*, m. Jur. verval van het vermogen; – *l. calămi*, schrijffout; – *l. linguae*, spreekfout, het verspreken; – *l. memorĭae*, geheugenfout, misslag door vergeten; – *l. palpĕbrae*, Med. uitzakking van het ooglid.

Laquais, m. fr. z. l a k e i.

Larboard, n. eng. (spr. *-boord*; samengetr. uit het eng. *lower*, compar. van *low*, laag, deensch *lav*, laag, eig. dus de lagere zijde) linkerzijde van het schip, b a k b o o r d.

lardeeren, fr. (*larder*, van *lard*, spek) bespekken, met spekreepjes opvullen, doorsteken, b. v. vleesch; – **lardeerpriem,** puntig werktuig, waarmede dit gedaan wordt; – **lardon,** m. (spr. *lardóñ*) klein, langwerpig stukje spek, spekreepje; oneig. scherp woord, zet of steek; ook heimelijk ingestoken kaart in het spel.

la recherche de la paternité est interdite, fr. het onderzoek naar het vaderschap is verboden (art. 340 van het Code Napoléon).

Laren, pl. lat. (*Lares*, van den sing. *Lar*) bij de oude Romeinen de familie-goden, huiselijke beschermgoden, huisgoden (vgl. p e n a t e n;) – **lararium,** n. kas of nis of kapel, waarin de beelden der laren stonden; – **laralia,** n. pl. feest, dat op den 1n Mei ter eere van de Laren werd gevierd.

largus, a, um, lat. rijkelijk; mild – *largā manu*, met rijkelijke, milde, vrijgevige, hand, rijkelijk; – *largĭtas sponsalitia*, f. Jur. bruidegoms-vereering; – **largītie** (spr. *t=ts*) f. (v. *largīri*, ruim uitgeven) geschenkenuitdeeling, het schenken; – *large*, adj. fr. (spr. *larzj'*) breed, wijd; – *au large* (spr. *o–*), in 't breede, ruim, rijkelijk; – *largo*, it. Muz. langzaam, gerekt; Kmt. rijkelijk, in overvloed, en daardoor goedkoop; – *largo assái, l. di motto* en *largissimo*, Muz. hoogst langzaam en statig, uiterst langzaam; – *larghétto*, eenigszins langzaam, minder langzaam dan het *largo*, maar spoediger dan het *adagio*; – **larghézza,** f. overvloed; Kmt. aanzienlijke geldvoorraad voor wissels op eene plaats.

Lari, larin, m. rekenmunt in Malabar, in Arabië en Perzië, van verschillende waarde.

Larifari (vgl. ons l a r i e, zot gesnap, beuzelpraat, l a r i ë n, zotteklap uitslaan, en lat. *fāri*, spreken) gesnap, onbeduidende taal, wisjewasjes, l i r u m l a r u m.

Larix, f. lork, de naaldboom der Alpen, met ieder jaar afvallende naalden (die 3–4 c.M. lang zijn), het lorkenhout is zeer harsrijk, vast, taai en duurzaam, maar duur. *Larix europaea* of *pinus larix*.

larmoyant, adj. fr. (spr. *larmoajáñ*; v. *larme*, traan) weenend, in tranen smeltend, jamme-

rend; – *comédie larmoyante*, aandoenlijk blijspel.

Larus, pl. **lari,** m. lat. meeuw.

Larve, f. lat. (*larva*) bij de oude Romeinen een schrikbeeld, schadelijk spooksel; schrikgezicht, ook in 't alg. z. v. a. m a s k e r; insect, dat zich nog in zijn onvolkomen toestand bevindt of aan de gedaanteverwisseling onderworpen is, pop, b. v. van eene rups, made enz.; – **gelarveerd,** adj. vermomd, gemaskerd.

Lárynx, m. gr. Anat. strottenhoofd; – **larynx-vibrátor,** m. toestel om de stembandtrillingen te registreeren, door Marey uitgevonden; – **laryngísme,** n. periodische engborstigheid of ademstuiting (*asthma*) der kinderen; – **laryngítis,** f. Med. ontsteking van het strottenhoofd; – **laryngologie,** f. kennis van de larynx(ziekten); – **laryngophthísis,** f. luchtpijptering; – **laryngorrhagie,** f. bloeding uit de luchtpijp; – **laryngoskoop,** m. strottenhoofdspiegel, keelspiegel, in 1840 door Liston uitgevonden, in 1855 door Garcia het eerst toegepast, in 1858 door Czermak verbeterd; – **laryngoskopie,** f. gebruik van den keelspiegel; – **laryngostenōsis,** f. vernauwing van het strottenhoofd; – **laryngosȳrinx,** f. luchtpijp- of longspuit; – **laryngotomie,** f. strottenhoofdssnede.

Lasagne, it. (spr. *lasánje*), (pl. v. *lasagna*) soort van deegklompjes of m a c a r o n i in Italië.

lasciate ogni speranza, voi ch' entrate, it. laat alle hoop achter, gij, die hier binnentreedt (het laatste vers van het opschrift op de poort der hel in Dante's Divina Commedia).

lascief, adj. lat. (*lascīvus, a, um*) dartel, weelderig, ontuchtig, wellustig, geil; – **lasciveeren** (*lascivīre*), uitgelaten zijn, zich wellustig of ontuchtig gedragen; – **lasciviteit,** f. (*lascivitas*) dartelheid, geilheid, ontucht.

Laserpitium, n. lat., z. l a z e r k r u i d.

Lasjitsen of **laski,** pl. (slav. *lásiza*, poolsch. *lasica*, verklw. *lasiczka*, boh. *lasice, laska*, russ. *lastka*, verklw. *lastotschka*, wezel) wezelvellen in den russ. handel.

Laskars of **Laskáren,** pl. (van perz. hind. *lasjkari*, soldaat, *lasjkar*, leger) voor-indische bootsknechten, matrozen of kanonniers; ook soldaten op Ceylon.

Laski, z. l a s j i t s e n.

Lasalleānen, pl. aanhangers van Ferdinand Lasalle (gest. 1864), welke de verheffing van den arbeidenden stand door staatshulp zocht te bewerken; – **lasalleanisme,** n. leer van Lasalle omtrent staat en maatschappij; – **lasalleanistisch,** adj. diens leer betreffende of die aanhangende,

Lassitúde, f. fr. (van *las* = lat. *lassus*, moede) vermoeidheid, matheid, ontspanning; verveling.

Lasso, liever l a z o (z. ald.).

Last, n. Mar. benaming van een gewicht, waarnaar de grootte en het draagvermogen van een schip berekend wordt; in Nederland doet zulk een last 2 tonnen, ieder van 1000 kilogr.; de naam eener inhoudsmaat voor droge waren; het n e d. l a s t is verdeeld in 30 hectoliters of mudden, 300 decaliters of schepels, 3000 liters of koppen of kub. palmen; het o u d e a m s t e r d. l a s t = 30,0888, het p r u i s. l a s t = 30,8509, het b r e m e r l a s t = 29,6416, het h a n n o v e r s c h e 32,7853 nederl. mudden; – **lastadie,** f. (van het mid.lat. *lastadium, lastagium* en dit van last) scheepsvracht; plaats in groote zeesteden, waar de schepen hunne waren in- en uitladen.

last, not least, eng. (spr. *laast not liest*) het laatste, maar niet het minste (een gevleugeld woord uit Shakespeare, die koning Lear (Act. I sc. I) zijne jongste dochter laat aanspreken met de woorden: „*Now, our joy, although the last, not least*"; thans dikwijls gebruikt om de verdienstelijkheid van iemand te doen uitkomen, die toevallig in de rij der namen de laatste plaats inneemt.

Lasting, f. eng. (*lasting*, duurzaam) gesatineerde wollen stof; vgl. e v e r l a s t i n g (z. ald.).

Lataan(boom), m. waaierpalm.

Latah, f. (vrouwen)ziekte in de tropen, waarbij de patiente, als ze schrikt, alles nadoet en napraat.

latént, lat. (*látens*, van *latēre*, verborgen zijn) verborgen, verscholen; Chem. gebonden, b. v. l a t e n t e w a r m t e; – *latet anguis in herba*, lat. sprw.: er schuilt eene adder onder 't gras, d. i. er steekt iets kwaads achter, er is gevaar bij; – *bene qui latŭit, bene vixit*, lat. die goed verborgen bleef, heeft goed geleefd; een vergeten leven, een goed leven.

lateraal-, latereeren, z. ond. *latus*.

Lateraan, n. aan de Johanneskerk grenzend paleis van den paus te Rome (zoo geheeten naar eene oud-rom. familie van dien naam, welke in het bezit van dien grond was); vandaar l a t e r a a n s c h e s y n o d e n, de kerkvergaderingen, die in de kerk van St.-Jan van Lateraan gehouden worden.

latérna magica of *laterna megalographica*, f. lat. eene tooverlantaren; – **laterniseeren,** z. v. a. l a n t e r n i s e e r e n (z. ald.).

latet anguis, enz., z. ond. l a t e n t.

Lath., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor J. Latham (gest. 1837).

Lathiphrosynie, f. gr. (*lathiphrosȳnē*) verlies van het geheugen.

Laticlavii, m. pl. romeinsche raadsheeren, naar hunnen met purper gestikten rok, die *latus clavus* heette.

latifólisch, lat. (*latifolius, a, um*, van *latus*, breed, en *folium*, blad) breedbladerig.

Latifundium, n. lat., pl. **latifundiën** (v. *latus*, breed, uitgestrekt en *fundus*, grondbezit) verbazend groote landgoederen der Romeinen in Italië, inz. sedert Sulla's tijd.

Latijnen, pl. (*Latīni*) het overoude volk, dat het landschap L a t i u m in Italië bewoonde, in het welk Rome ligt; vandaar **latijnsche taal** of het **latijn,** taal der oude Romeinen; – **latijnsch zeil,** driehoekig zeil; – **latinísme,** n. nw.lat. latijnsch taaleigen; – **latiniseeren** (spr. *s=z*) barb.lat. (fr. *latiniser*) latijnsche spreek-

wijzen en woordvoegingen nabootsen; verlatijnen, een latijnschen uitgang geven, tot latijn maken, b. v. een niet latijnsch woord; – **latinist,** m. latijner, kenner der latijnsche taal, latijnkenner; – **latiniteit,** f. lat. (*latinĭtas*) latijn, latijnsche taal of taalkunde; latijnsche wijze van uitdrukken, inz. zuivere latijnsche uitdrukking; – **latinophronen,** m. pl. zij, die in de gr. kerk aangaande de leer der transsubstantiatie het gevoelen der Latijnen of R. Kath. volgen.

latimaculatus, a, um, lat. Bot. breedvlekkig.

latinitas culinăria, keuken-, potjeslatijn.

Latiróstren, n. pl. nw.lat. (v. *latus,* breed, en *rostrum,* snavel) breedsnaveligen, vogels met breede snavels; – **latiróstrisch,** adj. breedsnavelig.

latispinus, lat. Bot. breedvormig.

latissimus, a, um, lat. Bot. zeer breed.

latitābel, adj. nw.lat. (van het lat. *latitāre,* verborgen zijn, versterkingswerkwoord, v. *latēre;* vgl. l a t e n t) verbergbaar, wat verheimelijkt kan worden; – **latitātie** (spr. *tie=tsie*) f. verberging, verheimelijking, verheling.

latitūdo, lat., of **latitúde,** fr. f. (van *latus,* breed) breedte, z. g e o g r a p h i s c h; speelruimte, vrijheid van beslissing binnen twee grenzen, inz. strafgrenzen; – **latitudinaris,** nw.lat., of **latitudinaire,** fr. m. iemand die minder strenge grondbeginselen volgt, voornamelijk in moraal en godsdienst; het tegengest. van r i g o r i s t; ruimhartige, vrijzinnige, vrijgeest; lichtzinnige met ruim geweten, rekkelijk of lichtzinnig zede- of godsdienstleeraar; inz. benaming van hen, die gedurende de hevige godsdiensttwisten in Engelend en Schotland in de 17de eeuw pogingen tot bemiddeling deden; – **latitudinarisme,** n. Theol. ruimheid van geweten, vrijzinnigheid, vrijdenkerij, vrijgeesterij; slappe of lichtzinnige zedeleer.

Latoen, n. (sp. *laton, alaton,* fr. *laiton,* ijsl. *lâtun,* messing, van 't it. *latta,* wit blik, eig. p l a a t, l a t, waarsch. van het gr. *elaton,* gedreven, uitgebreid met den hamer) messing, geel koper, een mengsel doorgaans van 65 deelen koper en 35 deelen zink, messingblik.

Latomie, f. gr. (*latomia,* f. en *latomeion,* n., v. *lās,* steen) steengroeve; inz. onderaardsche steengroefkerkers bij Syracuse onder de regeering van den tyran Dionysius; ook vrijmetselarij; – **latŏmus,** m. gr. (*lātŏmos*) steenbreker, steenhouwer; vandaar ook vrijmetselaar.

Latōna, f. lat. Myth. godin van den nacht en al het verborgene (gr. L ē t o), moeder van Apollo en Diana; bij de alchimisten de ingewanden der aarde, waar de metalen ontstaan.

Latr., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor P. A. Latreille (gest. 1833).

Latrie, gr. (*latreia,* v. *latreúein,* voor soldij dienen; de goden dienen) eig. dienst, godsdienst, goddelijke vereering, inz. der heiligen.

Latrine, f. lat. (*latrīna,* samengetr. van *lavatrīna,* afvloeiing of samenvloeiing der onreinheden, *lavāre,* wasschen) heimelijk gemak, sekreet, bestekamer.

Latrocinium, n. lat. (v. *lātro,* pl. *latrōnes,* straatroovers) straatroof; – **latrunculātor,** m. rechter van onderzoek wegens straatrooverij.

latteeren, fr. (*latter,* v. *latte,* lat), met latten beleggen, belatten.

Latter-day-saints, eng. (spr. *letter-dé-seents*) heiligen van den jongsten dag, d.i. de Mormonen.

latus, n., pl. *latĕra.* lat, de zijde, bladzijde; de som of het bedrag eener bladzijde in handelsboeken, het bladzijde-bedrag; – *latus per se,* het bedrag eener bladzijde op zich zelve als slechts één post op eene bladzijde voorkomt, met inbegrip van de getransporteerde; – *ad latus,* ter zijde, ter hulpe, ter bijstand; – *a latĕre, de latĕre,* van ter zijde, z. l e g a a t, ond. l e g e e r e n 1); – **lateraal,** adj. (lat. *laterālis, e*), tot de zijde behoorende, aan de zijden voorhanden; – zijdelings van de as (tegenover *mediaan* z. a.); **laterale erfgenamen,** zijde-erven, erfgenamen in de zijlinie; – **laterale verwanten,** zijverwanten; – **laterale magneten** zijn magneten, bij welke de polen zich bevinden aan de lange en dicht bij elkander staande zijden, het tegengestelde van l o n g i t u d i n a l e m a g n e t e n, z. ald.; – **latereeren,** nw.lat., bladzijde voor bladzijde het bedrag berekenen en dan samentrekken; – **lateroversie** *utĕri,* opzijdebuiging der baarmoeder; – **lateroflexie** *utĕri,* opzijdeknikking der baarmoeder.

Latuw, f. (fr. *laitue*) soort salade.

Lauda, laudabel, enz., z. ond. *laus.*

Laudănum, n. (ontstaan uit het gr. *ladanon, laúdanon*; het eerst bij Paracelsus voorkomende) z. v. a. l a d a n u m; ook met kruiderijen vermengde opiumtinctuur, slaapwekkend, pijnstillend middel, slaapdrank; i e m a n d l a u d a n u m g e v e n (met zinspeling op *laus,* z. beneden) ironisch: iemand bovenmatig prijzen, vleien.

laudeeren, 1) inoliën, geperste stoffen door bestrijken met boomolie een schoon aanzien geven.

laudeeren, 2), **laudisten** enz., zie ond. *laus.*

laudum, n. mid. lat. Jur. uitspraak van een scheidsrechter; ook gelofte, belofte.

Laudemium, n. mid.lat. (ook *laudes, laudatiōnes, laudaminium, laudium,* enz.) leengeld, som gelds, die de eigenaar bij de aanneming van een nieuwen gebruiker van den grond van dezen ontving.

Laudun, m. fr. (spr. *loduin*) voortreffelijke fransche wijn, naar de stad L a u d u n in Languedoc.

Laugh, eng. (spr. *lâf*) lachen.

Launch, eng. (spr. *lānsj*) boot, barkas.

Laura, Laurette, vr.namen, uit E l e o n o r a ontstaan.

laureātus, lat. (v. *laurus,* lauwer) belauwerd, met den lauwerkrans versierd (van dichters); – **laureaat,** m. gelauwerde, bekroond dichter; – **laureatie** (spr. *t=ts*) f. z. v. a. p r o m o t i e (z. ald.); – **laurocerăsus,** m. nw.lat. kerslaurier; – **laurostearine,** f. uit laurieren, pichurimboonen en kokosnoot verkregen vast vet.

Laurentius (spr. *t=ts*) nw.lat., mansn., z. v. a. L o u r e n s, z. ald.; – **Laurentia,** f.

vr.naam; – **Laurentius-peren,** eene soort van gele zomerperen; – **Laurentiusvlieg** of **-mug,** z. v. a. dagdiertje.

Laurét, m. eng. zilvermunt, halve dukaat, onder Jakobus I geslagen, en zoo genoemd wegens den lauwerkrans om het hoofd van 's konings borstbeeld.

Lauretānische litanie, f. R. Kath. litanie (z. ald.) die, naar de sage, te Loreto (lat. *Lauretum*), eene stad van den Kerkelijken Staat aan de Adriatische zee, door engelen uit den hemel gebracht is.

laurifolius, a, um, lat. Bot. laurierbladerig.

laurinus, a, um, lat. Bot. laurierachtig.

Laurocerăsus, laurostearine, z. ond. *laureatus.*

laus, f., pl. *laudus,* lat., lof; – *laus Deo,* eig. God lof! als subst. n. en afgek. *L. D.*, schuldrekening, maanbrief, waarboven men vroeger die uitdrukking placht te schrijven; – *Laus Deo salus populo,* of afgek. *L. D. S. P.*, aan God zij lof en aan het volk heil; – *laudes,* pl. lofgezangen, lofverheffingen; in de kath. kerk inz. die, welke op de vroegmetten volgen, vandaar ook de tweede priesterlijke dagtijd; – **lauda,** f. it., lofzang tot slot der v e s p e r in Italië; – **laudābel,** adj. lat. (*laudabĭlis, e*), loffelijk, prijzenswaard, aanbevelenswaard; – **laudacísme,** n. nw.lat., lofprijzing; lofbejag; – **laudaméntum,** n. mid.lat., handgelofte, belofte onder handslag; – **laudatief,** adj. (lat. *laudatīvus*) tot den lof behoorende, lovende, prijzende; – **laudātor,** m. lat. lofredenaar; – *laudātor tempŏris acti,* lofredenaar van den ouden tijd; – **laudatorisch,** adj. (later lat. *laudatorius*) prijzend, op de wijze eener lofrede; – **laudeeren** (lat. *laudāre*) prijzen, loven; – *laudāto loco,* op de aangehaalde plaats; – **laudísten,** m. pl. mid.-lat., lofzangers, die, door de straten trekkende, liederen tot Gods lof (*laudes*) zongen, inz. in Italië en Frankrijk (zij zongen u n i s o n o in tegenst. met de f i g u r i s t e n).

laute, adv. lat. (v. *lautus,* eig. het partic. van *lavāre,* wasschen) heerlijk, prachtig; inz. van feesten en gastmalen.

Lava, f. it. (in 't napolitaansch heet *lava* een regenstortvloed, die de straten overstroomt, van 't it. en lat. *lavare,* wasschen) stoffen, die bergen worden geworpen uit de vuurspuwende in gesmolten toestand en die, bij het afkoelen, tot steen verharden; ook naam van een roode kleur, gelijk die van de uitgeworpen lava.

Lavabo, n. lat. „ik zal wasschen", waschfonteintje; – **lavaboblaadje,** n. schenkblad met de ampullen voor de handenwassching bij de Mis.

Lavage, f. fr. (spr. *lawáázj*; van 't lat. *lavāre,* wasschen) 't af-, uitwasschen; – **lavatie** (spr. *t=ts*) f. lat. (*lavatĭo,* v. *lavāre,* wasschen) 't wasschen, wassching; – **lavatorium,** n. nw.lat. waschbekken; gelegenheid om het toilet te maken; – **lavemént,** n. fr. (spr. *law'māñ*; gew. als nederl. *-ment*), z. v. a. k l i s t e e r of k l y s m a.

Lavagna, f. (spr. *lawánja*) district in het Genueesche, voormalige bezitting van de graven Fieschi; steensoort, die inz. tot mozaïekwerk wordt gebruikt.

laveeren, 1) lat. (*lavāre,* fr. *laver*) Pict. wasschen, eene opgedragen kleur met water verdrijven; eene teekening l a v e e r e n, haar door het penseel met oostindischen inkt of met eene andere compositie voortbrengen; – **laveeren,** 2) (van fr. **loveer**), dat ook **laveien** geworden is, Mar. bij tegenwind zigzagsgewijs heen en weer zeilen, zich schuin tegen den wind houden; oneig. bedachtzaam dralen, behoedzaam te werk gaan; ook allerlei uitvluchten gebruiken (van kwade schuldenaars); omloopen, nietsdoen; – **lavis,** m. fr. (spr. *lawi*) het wasschen, gewasschen teekening; – *au lavis* (spr. *o lawi*) op de manier der gewasschen teekeningen; – **lavoir,** n. (spr. *lawoár*; prov. *lavador,* mid.lat. *lavatorium*) waschbekken, handenwaschkom.

Lavéndel, f. (mid.lat. *lavendŭla, lavandŭla,* it. *lavéndola, lavánda,* fr. *lavande,* f., v. 't lat. *lavāre,* wasschen, omdat men deze plant tot wasschen en baden gebruikte) bekend welriekend tuingewas (inz. *L. vera*), uit welks bloemen men l a v e n d e l w a t e r (*eau de lavande*), l a v e n d e l o l i e en l a v e n d e l g e e s t bereidt.

Lavérna, f. lat. Myth. beschermgodin van recht- en onrechtmatige winst, vandaar ook der dieven en bedriegers.

Laveton, n. fr. (spr. *law-tóñ*; v. *lavette,* waschlap, smeerlap, van *laver,* wasschen, lat. *lavare*) kaardhaar, walkhaar, bij het kaarden los geslagen wol.

Lavétzsteen, (it. *lavezzo, laveggio,* kookpot, kolenpot, ijzeren ketel; lat. als 't ware *lebetium,* van *lebes,* gen. *lebētis,* metalen ketel, waarin gekookt werd) Min. met talk verwante steen, waarvan men in Zwitserland ketels, potten enz. maakt, potsteen.

Lavíne, lawine, f. (oudd. *lewine, lewinâ,* mid.lat. *lavina, labina,* van 't lat. *labi,* afglijden, vallen, it. *lavigna,* fr. *lavanche,* provenç. *lavanca*) sneeuwval, sneeuwstorting, die bij het nederrollen van hooge bergen, inz. in Zwitserland, tot eene verbazende grootte aangroeit en dikwijls groote verwoestingen aanricht; ook heeft men *steen-* en *ijslawines.*

Lavis, lavoir, z. ond. l a v e e r e n.

Lavōro, m. ital. akkerbouw, landbouw; – *terra di lavoro,* bouwland.

Law, f. eng. (spr. *lâ*) wet, rechtswetenschap; – **lawyer,** m. (spr. *lâjer*) rechtsgeleerde, advocaat.

Lawine, z. l a v i n e.

Lawka, f. russ. (van slav. *lawa,* bank) kraam, winkel.

Lawn, n. eng. (spr. *lân*) 1) grasvlak, open terrein in een perk enz.; 2) fijn linnen, nog losser dan batist, sluierdoek, z. v. a. l i n o n; – **lawn-tennis,** eng. bal- of raketspel, oorspronkelijk op een grasveld.

Lāwo, f. tent van den Laplander.

Lawra, f. russ. (nw.gr. *laoera,* v. *laoeros,* wijd, ruim) klooster van den eersten rang, metropolitaanklooster of kloosterzetel van een metropoliet der gr. orthodoxe kerk.

Lawsonia, plantensoort, benoemd naar den eng. arts Th. L a w s o n, z. v. a. a l k a n n a.

lax, lat. (*laxus, a, um*) wijd, onbepaald; slap, los, luchtig, ongebonden, teugelloos; – *laxiflorus, a, um,* lat. Bot. losbloemig, wijdbloemig; – **laxisme,** n. nw.lat. slapheid in zedelijke grondbeginselen; – **laxiteit,** f. lat. (*laxĭtas*) slapheid, losheid van samenhang, nalating; – **laxeeren** (lat. *laxāre*, verwijden) oplossen, afvoeren, zuiveren; ontlasting hebben; – **laxaméntum,** n. verwijding, verlichting, nalating; Jur. uitstel van 2 maanden, weleer aan voogden toegestaan ter uitkeering van de gelden hunner pupillen; – **laxatief, laxáns,** n. afvoerend of buikzuiverend middel; – *laxantĭa* of *laxatīva*, pl. afvoerende middelen.

Lay, z. l a i.

Lazărus, hebr. mansn. (= E l e a z a r), Godhelp; inz. naam van eenen uit de gewijde geschiedenis (Lucas XVI, 20) bekenden melaatschen man, die later tot beschermheilige of patroon der zieken, inz. der melaatschen, werd gemaakt; in het algemeen: arme, door verscheiden kwalen bezochte zieke, sukkelende man, die veel lijdt; z o o a r m a l s L a z a r u s, straatarm, zoo arm als Job; als adject.: melaatsch, besmet met l a z e r ij of l a z a r u s z e e r; – **lazarusklap,** f. eig. klap, waarmede melaatschen hun komst aankondigen: soort van zeer kunstig gedraaide schelp; – **lazarusorde,** f. geestelijke ridderorde uit den tijd der kruistochten, die zich de verpleging, inz. der melaatschen ter taak stelde; – **lazarét,** n. (it. *lazzeretto*, sp. *lazareto*, fr. *lazaret*) ziekenhuis, vooral voor soldaten, oorspr. een den H. Lazarus gewijd huis, voor melaatschen bij Jeruzalem; ook quarantaine-huis, d. i. een verblijf in zeehavens, waarin een tijdlang zulke personen worden gehuisvest, die uit plaatsen komen, welke men van besmetting verdacht houdt; – **lazaretkoorts,** z. v. a. h o s p i t a a l k o o r t s; – **lazaristen,** m. pl. geestelijke orde in Frankrijk, door den H. Vincentius van Paulo in 1634 tot het zendelingswerk opgericht; – **lazaróni,** m. pl. it. *lazaroni* (spr. *latsaroni*) straatgepeupel, arme lieden, bedelaars, in Napels en Sicilië, die deels van lastdragen en ander dagloonerswerk, deels van bedelen en nog slechter middelen bestaan; zij worden ook b a n c h i é r i geheeten, omdat velen van hen op houten banken onder afdaken slapen.

Lazerkruid of lat. **lazerpitium,** geslacht van schermdragende planten, waaruit het harsige sap *lazer*, duivelsdrek, stinkende alant, vloeit en waarvan het breedbladerige l a z e r k r u i d (w i t t e e n z i a a n) maagversterkende kracht bezit.

Lazeróle, f. (it. *lazzeruóla* en *azzeruóla*) soort van hagedoorn; vgl. a z a r o l e.

Lazo, m. sp. (spr. *lasso*; van het lat. *laquĕus*) strik, valstrik, inz. van een koord gemaakte strik, dien de Indianen in Z. Amerika zeer behendig weten te werpen, om buffels en paarden, op te vangen.

Lazuur, lazuursteen, m. (lat. *lapis lazŭli*, mid.lat. *lazur*, *lazurĭum*; vgl. a z u u r) blauwsteen, kopererts van schoone, hoog blauwe kleur, met ingemengd zwavelkies, bij de Ouden onder den naam van s a f f i e r bekend en tot de edelgesteenten gerekend; hij wordt gebruikt tot architectonische en meubelversieringen, tot steenmozaïek, tot velerlei galanteriewaren enz., maar vooral tot bereiding van het echte l a z u u r b l a u w of u l t r a m a r ij n (z. ald.); – **lazuur,** f. Pict. lichte overdekking met eene doorzichtige verf, zoodat de grondkleur doorschijnt; – **lazuurverven,** daartoe geschikte gomverven; – **lazuliet,** n. blauwspaat.

Lazzo, m. it. (spr. *látso*), pl. **lazzi,** gebarenspel bij ital. blijspelen, inz. bij de *commedia dell' arte*, ter aanvulling der pauzen bij het spreken, pantomime; belachelijke gebaren, potsen; vernuftige zetten, gevatte antwoorden, geïmproviseerde scherts.

Ldl., bij natuurwetensch. namen afk. voor J. Lindley (gest. 1865).

Lea, n. eng. (spr. *lie*), ook **lay, ley,** streng, een eng. garenmaat van 80 tot 120 *threads* of *bouts* (draden, haspeldraden) van 1, $1^1/_2$ of 2 *yards* lengte.

Leach, bij natuurwetensch. namen voor William Leach (gest. 1836).

Leader, m. eng. (spr. *lieder*; v. *to lead*, leiden) eig. leider, geleider, inz. hoofd eener politieke partij in het parlement; vandaar ook voor **leading-article,** n. (spr. *liéding-ártikk'l*) hoofdartikel, aan het hoofd der courant voorkomend, inz. politiek vertoog; – **leading characters** (spr. *kárekters*) pl. eig. leidende, aan het hoofd staande karakters; hoofdrollen in het eng. drama.

Leaf, n. eng. (spr. *lief*) blad (pl. *leaves*); – **leafprint,** f. afdruk van een blad.

League, f. eng. (spr. *lieg*) eng. afstandsmaat, mijl, uur gaans; – ook verbond, eedgenootschap, z. l i g a en l a n d l e a g u e.

Leander, z. H e r o.

Leaseholders, m. pl. eng. (spr. *liéshoolders*, v. *lease*, pacht) pachters.

least, adj. (spr. *liest*) geringst, minst, z. ond. l a s t.

Leather, n. eng. (spr. *ledher*, met geaspireerde *th*) leder.

Leave, n. eng. (spr. *liew*) verlof.

Léb, f. een ferment, dat eiwit doet neerslaan en melk stremt.

Lèche, f. fr. (spr. *lèsj'*) dun sneetje, b. v. vleesch, brood; ook muntvernis van de piasters.

Lecithin, f. stof, die in de dierl. en plantaard. cellen voorkomt en kunstmatig wordt bereid uit eierdooier, als versterkend middel in gebruik; – **lecin,** f. lecithin met eiwitstaal.

Leclanché-element, n. El. soort galvanisch element, naar den uitvinder genoemd.

leçons, pl. fr. (spr. *l'sóñ*; van den sing. *la leçon* = lat. *lectĭo*, z. l e c t i e) oefeningstukken (inz. in de toonkunst).

Lecticariën, m. pl. lat. (*lecticarĭi*, van *lectīca*, f. draagstoel, rosbaar, draagbed) rosbaardragers, slaven, door welke de oude Romeinen in hunne draagzetels gedragen werden; in de gr. kerk: personen, die met het wegvoeren der lijken zijn belast, doodendragers.

Léctie, (spr. *t*=*s*) f. (lat. *lectĭo*, eig. het lezen, v. *legĕre*, lezen) onderricht, voorlezing, leeruur; het te leeren stuk, leertaak, voorschrift; ook berisping, vermaning; hoofdstukken uit bijbelsche of andere kerkboeken; – **lectionarium,** n. nw.lat. bijbelsch voorleesboek in de R. Kath. kerk; – **lector,** lat. of fr. **lecteur,** m. lezer, voorlezer; bijleeraar op hoogescholen, die geen professor is, taalmeester, inz. eener nieuwere taal; z. ook o s t i a r i u s; – *lector benevŏle*, lat. welwillende lezer!; – *lectōri benevŏlo* (*salutem*), aan den genegen lezer (heil of groet); – **lectoraat,** n. nw.lat. post van een voorlezer, van een bijleeraar; ook een der lagere wijdingen; – **lectrice,** f. fr. lezeres, voorlezeres; – **lectúre,** f. fr. (spr. *lektuur*) het lezen, lezing; belezenheid; voorwerp van het lezen, geschrift, boek; inz. boek, dat men voor uitspanning leest; – **lecturer,** m. eng. (spr. *lèktsjurrer*) hulpprediker, kapelaan.

Lectisternium, n. lat. (v. *lectum sternĕre*, een bed of spijssofa met kussens bedekken of in 't alg. in orde brengen) kussenfeesten bij de oude Romeinen, waarbij de beelden van zekere goden en godinnen op kostbare kussens of bedden gelegd of op stoelen gezet werden rondom tafels, met de uitgelezenste offerspijzen voorzien.

Lector, enz. z. ond. l e c t i e.

Lectŭlus, m. lat., pl. **lectŭli** (verklw. van *lectus*, bed; dus eig. kleine bedden, legersteden) Chir. spalkverband, verbandstukken tot het zetten van gebroken ledematen.

Lecture, z. ond. l e c t i e.

Lēda, f. gr. Myth. de schoone gemalin van den spartaanschen koning Tyndareus, die door Jupiter in de gedaante van eene zwaan bezwangerd werd, terwijl zij zich baadde. Zij werd uit de twee eieren, welke zij dientengevolge legde, moeder van K a s t o r en P o l l u x en van H e l e n a en K l y t æ m n e s t r a; ook de naam van een in 1856 door Chacornac ontdekte asteroïde.

Ledeb., bij natuurwetensch. benamingen afkorting voor K. F. von Ledebour (gestorven 1851).

Lēdum, n. nw.lat. (v. 't gr. *lēdos*, *lēdon*, oostersch struikgewas; vgl. l a d a n u m) plantensoort; heidegewassen; inz. *Ledum palustre*, wilde rosmarijn.

Lee, n. eng. (spr. *lie*) Mar. lij, onder den wind zijnde, d. i. van den wind afgekeerde zijde van een vaartuig, zijde van het schip, waarheen de wind waait, in tegenst. met l o e f z ij d e.

Lef, barg. hebr. hart, moed, ook overmoed, verbeelding. Wat (heeft hij) een lef!

Lega, f. it. (sp. *liga*; vgl. l e g e e r e n 2) eig. verbinding, verbond (vgl. l i g a), inz. metaalvermenging, l e g e e r i n g; allooi der munten; – **lega bassa,** muntmetaal van gering gehalte, sterk gemengd goud of zilver; – *legábile*, it. Muz. verbonden voordracht, gebonden voor te dragen.

legaal, adj. lat. (*legālis*, *e*, v. *lex*, genit. *legis*, de wet; fr. *légal*) wettig, wettelijk, rechtmatig, gerechtelijk; – *le pays légal* (spr. *peï légaal*) kiezers, kiezersvolk; – *legal tender* eng. wettig betaalmiddel; – **legāle inspéctie,** f. wettelijke schouwing van een gekwetst lichaam of van een lijk; – **legāle séctie** (spr. *t*=*ts*) f. gerechtelijke lijkopening; – *legālis medicīna*, gerechtelijke geneeskunde; – *legāli modo*, langs den weg der wet, wettelijk; – *legalĭter*, adv. volgens de wet, wettelijk, gerechtelijk; – **legaliteit,** f. nw.lat. wettigheid, overeenstemming eener verrichting met de wet; – **legaliseeren** (spr. *s*=*z*; fr. *légaliser*) wettigen, wettig of geldig in rechten maken; gerechtelijk bevestigen, bekrachtigen; – **legalisatie** (spr. *-za-tsie*) f. rechtsbekrachtiging, gerechtelijke bevestiging, echtverklaring eener oorkonde.

Legaat, legateeren, legatie, enz. z. ond. l e g e e r e n 1).

Legatine, f. fr. soort van half zijden, half wollen stof.

legato, z. *ligato*, ond. l i g e e r e n 1); – **legatuur,** z. ond. l e g e e r e n 2).

legatur, afgek. *leg.*, lat. (v. *legĕre*, lezen) het worde gelezen, men leze!

lège, adj. fr. (spr. *lèzj'*) Mar. slechts met ballast geladen.

lege, lat. z. ond. l e x.

legeeren, 1) lat. (*legāre*, afzenden; vermaken) de aandeelen in een nalatenschap toewijzen, verordenen; – **legaat** of **legātus,** m. bij de oude Romeinen: helper, aan den stadhouder eener provincie toegevoegd, onderveldheer; thans titel der gevolmachtigden van de roomsche c u r i e en die van vele aartsbisschoppen; hoofd eener provincie in den voormaligen Kerkelijken Staat; z. l e g a t i e; – *legatus a latĕre* of *de latĕre* (scil. *papae*), pauselijk gezant der eerste klasse, kardinaal-ambassadeur; ook gevolmachtigde van den H. Stoel in zaken der geestelijke jurisdictie voor een eenigszins groot gebied; ook stadhouder of opperbevelhebber in eene provincie van den vroegeren Kerk. Staat; – **legātie** (spr. *t*=*ts*) gezantschap; ook provincie van den Kerkelijken Staat; – **legatie-raad,** m. gezantschapsraad; – **legaat,** n. (lat. *legātum*) erfmaking, erflating, schenking bij uitersten wil, gift; – *legatum adémtum*, opgeheven erfmaking; – *legātum ad pias causas*, erfmaking tot vrome oogmerken, legaat b.v. aan kerken, scholen enz.; – *l. alimentorum*, vermaking van verplegingsgelden; – *l. annŭum*, vermaking van een jaarlijksch inkomen; – *l. conditionātum*, voorwaardelijk legaat; – *l. dotis*, vermaking van een huwelijksgift; – *l. dotis constituendae*, vermaking met het doel een toekomstigen bruidschat bijeen te brengen; – *l. fructŭum annuorum*, vermaking van jaarlijksche vruchten; legaat, bestaande in kwijtschelding van schulden; – *l. menstrŭum*, maandelijksch betaalbaar legaat; – *l. mobilium*, vermaking der roerende goederen; – *l. ornamentōrum*, vermaking der sieradiën; – *l. pium annāle*, jaarlijksche stichting; legaat ter jaarlijksche gedachtenisviering enz.; – *l. purum*, onvoorwaardelijk legaat; – *l. rei aliēnae*, vermaking van de dingen van een ander; – *l. supellectĭlis*, vermaking van het huisraad; – *l. ususfrúctus*, vermaking van het vruchtgebruik; – *l. vestĭum*, in

kleederen bestaand legaat; - **legatāris,** m. bij testament begiftigde, in zooverre hij geen erfgenaam is; - **legātor,** m. erfmaker, erflater.

legeeren, 2) (it. *legare*, van het lat. *ligāre*, binden) twee of meer metalen door smelting met elkander vermengen, samensmelten, a l l i ë e r e n; bij het schermen z. v. a. l i g e e r e n (z. ald.); - **legeering,** ook **legatuur,** metaalmengsel, vermenging van edele metalen met geringere, z. v. a. a l l i ë e r s e l, a l l i a g e, a l l o o i.

Legénde, f. (v. het lat. *legénda*, pl., wat gelezen moet worden; in de middeleeuwen, boek, dat de dagelijksche godsdienstige leesstukken bevatte, v. *legĕre*, lezen) levensbeschrijving van een heilige, heiligengeschiedenis, wondervertelling, heiligensprookje; in het alg. sprookje, verdichting, s a g e; bij het muntwezen: omschrift eener munt; buitenrand der munten, die, om het snoeien moeilijker te maken, dikwijls met eene zinspreuk is voorzien; - **legendarium,** n. boek met heiligensprookjes, verzameling van histories der heiligen, waaruit op hun gedenkdagen voorgelezen werd; - **legendāris,** m. schrijver van legenden, legendenschrijver; legendenverteller; - **legendair, legendārisch,** adj. naar de wijze der legenden, sprookjesachtig.

léger, adj. fr. (spr. *lezjé*) licht, vrij en ongedwongen, vlug, flink; vluchtig, lichtzinnig, onbestendig, ongestadig; oppervlakkig, onbeduidend; - **légèrement,** adv. (spr. *lezjèr'mañ*) licht, luchtig; oppervlakkig; onbedachtelijk enz.; - **légèreté,** f. (spr. *lezjèr'té*) vlugheid, gezwindheid; lichtvaardigheid, onbestendigheid, lichtzinnigheid.

leges, f. pl. lat. wetten, verordeningen; bepaalde vergoeding of betaling voor zekere werkzaamheden, kopij-, expeditiegeld; z. *lex.*

Legger, m. nederl. voormalige inhoudsmaat voor vloeistoffen, inz. voor arak = 578 liter; - ook de naam der groote geteerde vaten met drinkwater, die men pleegt aan boord te nemen; - vaartuig, dat men bij 't kielen of timmeren van een schip bij de hand heeft liggen, om 't een of 't ander te bergen; waker op een ledig schip.

leggiére, leggierménte of *con leggerézza*, it. (spr. *ledzj-*) Muz. licht, luchtig, ongedwongen voor te dragen; - *leggierissimo* (spr. *-riessimo*) zeer licht of vluchtig.

Legioen, legio, n. lat. (*legĭo*, pl. *legiōnes*) bij de oude Romeinen de grootste legerafdeeling, eerst 3000, later tot 6000 man en meer sterk; ook in Frankrijk sedert Napoleon de benaming voor de groote afdeelingen der nationale garde (*légion*, spr. *lezjóñ*); in 't algemeen groote, onbepaalde menigte, schaar; - *légion d'étrangers*, fr. (spr. *lezjóñ detrañzje*) vreemdelingenlegioen; - *légion d'honneur* (spr. *lezjóñ doneûr*) het eerelegioen, legioen van eer, eene fransche orde tot belooning van uitstekende diensten en talenten; - **legionair,** m. (lat. *legionarĭus*) soldaat van een legioen; medelid of ridder van het legioen van eer; - *ze zijn legio*, d. i. ze zijn talrijk; vgl. *Marc.* 5, 9.

Legis, de fijnste perzische zijde.

Legislātie (spr. *t=ts*) f. lat. (*legislatio*, d. i. eig. inbrengen of voorslaan eener wet; vgl. l e x) wetgeving, wetgevende macht; - **legislatief,** adj. nw.lat. wetgevend, de wetgeving betreffende; - **legislātor,** m. lat. wetgever; - **legislatuur,** f. nw.lat. wetgevende vergadering of macht, wetgevend lichaam, regeering.

Legist, m. nw.lat. (van *lex*, z. ald.) wetkundige, inz. leeraar van het wereldlijk recht, aanhanger van het rom. recht in de middeleeuwen, in tegenst. met d e c r e t i s t (z. ald.).

legitiem, adj. lat. (*legitĭmus, a, um, v. lex*, genit. *legis*, wet) als adverb. ook *legitĭme*, wettelijk, rechtmatig, wettig, met recht; echt, in huwelijk geboren; - **legitima,** of *legitĭma pars* of *portĭo*, wettig erfgedeelte of rechtmatig erfdeel, l e g i t i e m e p o r t i e; - *legitĭma acquisitĭo*, f. rechtmatige verwerving; - *l. causa*, rechtmatige oorzaak of zaak; - *l. defensĭo*, rechtmatige verdediging; - *l. possessĭo*, rechtmatig bezit; - *legitĭmum impediméntum*, n. rechtmatige, geldige verhindering, b.v. van niet-verschijning voor het gerecht; - *legitĭmus heres* of *heres ab intestāto*, z. *heres*; - **legitimeeren,** nw.lat. (fr. *légitimer*) wettigen, geldig maken, voor rechtmatig, voor echt of eerlijk verklaren, als in echt geteeld beschouwen, echten; de echtheid of geldigheid bewijzen; - **zich legitimeeren,** zijne volmacht toonen, zijn recht bewijzen, zich rechtvaardigen; - **legitimaris,** m. wettelijke erfgenaam; - **legitimātie** (spr. *tie=tsie*) f. echt- of geldigverklaring, erkenning der bevoegdheid als erfgenaam; het echten of vereerlijken van een buiten huwelijk verwekt kind; ook erkenning van de volmacht, b. v. van eenen gezant; geloofsbrieven, bewijzen van echtheid, het door de regeering afgegeven bewijs omtrent den stand, den naam, den ouderdom, de geboorteplaats enz. van een persoon; - **legitimiteit,** f. wettigheid, rechtmatigheid, echtheid, eerlijke geboorte; inz. wettigheid der erf- en troonsopvolging, geboorterecht als grond der staatsmacht, in dezen zin het eerst in 1814 op het Weener congres door Talleyrand gebruikt; - **legitimisten,** m. pl. aanhangers en voorvechters der legimiteit, d. i. van de grondstelling, dat de vorstelijke waardigheid, evenals andere privaatrechten, een erfelijk recht is, onafhankelijk van den wil des volks; in Frankrijk die partij, welke alleen den ouderen tak der Bourbons als tot de regeering gerechtigd erkent; - **legitimistisch,** adj. de rechtmatige regeering en het beginsel der legitimiteit aanhangende; - **legitimisme,** n. leer en grondstellingen der legitimisten.

Legno, m. it. (spr. *lénjo* = lat. *lignum*) hout; vandaar *col legno*, Muz. met het hout van den strijkstok (niet met het haar).

Legograaf, m. lat.gr. (vgl. *lex*) wetschrijver.

Legographologie, f. (van lat. *legĕre*, gr. *légein*, lezen, zeggen enz. en gr. *gráphein*, schrijven) leesen schrijfleer; - **legologie,** f. gr. leeskunst, leesleerkunde.

Légua, f. sp. (port. *legoa*, provenç. *legua*, *lega*, it. *lega*, mid.lat. *leuca*, *leuga*, *lega*, fr. *lieue*; een oorspr. celt. woord, beteekenende platte steen,

mijlsteen) vroegere spaansche mijl van verschillende lengte, 5555,555 tot 6687,24 meter.

Leguaan, m. (sp. *iguana*, z. ald.. uit de taal van Haïti) N. H. kamhagedis, ongeveer $1^{1}/_{2}$ meter lang, inz. in W.-Indië; ook: Mar. kleedsel van touw om de raas, mede dienende ter vervanging van het bindwerk der raas; sloepsleguaan, gordel van touwwerk vóor aan eene sloep gebonden, om haar voor beschadiging te vrijwaren.

Legulējus, m. lat. (v. *lex*, genit. *legis*, wet) slecht advocaat of zaakwaarnemer, rabulist; – **legulejïsme,** n. nw.lat. slecht zaakbeheer.

Legūmen, n., pl. **legumīna,** lat. (v. *legĕre*, lezen, plukken, inzamelen) huls, peulvrucht; – **legumīne,** f. peulvruchtstof, planten-caseïne; vgl. caseïne; – **leguminosen,** pl. (nw.lat. *leguminosae*) peulgewassen, peuldragende planten.

Legústa, f. it. zeekreeft; vgl. langusten.

Leibnitzianisme, n. de idealistische wijsbegeerte of het kosmologisch monadenstelsel van den wijsgeer Leibnitz op het einde der 17de eeuw.

Leila, f. arab. vr.naam (*lailā*, eig. de nacht); – **leilet,** pl. heilige nachten bij de Mohammedanen.

Leimoniaden, z. nymph.

Leiocephălus, m. gr. (van *leios*, glad, effen en *kephalē*, hoofd) gladkop, soort van hagedis; – *leiocladus, a, um*, lat. Bot. met gladde takken; **leiodérmisch,** adj. met gladde of naakte huid; – – **leiokárpisch,** adj. met gladde vruchten; – **leiokoom,** n. aardappelstijfsel, tot verdikking der verf in de katoenfabrieken; – **leiophýllum,** n. gladblad, eene soort van heidegewas; – **leiopus** of **liopus,** m. Med. platvoet.

leipogrammatisch, z. v. a. lipogrammatisch (z. ald.).

Leisl., bij natuurwetensch. namen afk. voor J. Ph. Leister (gest. 1813).

Leisting, *leesting* (vgl. dui. *Leistung*, wat men verricht) f. verrichting, werklevering; ook gijzeling.

Leitmotief, n. (dui. *Leitmotiv*) telkens wederkeerende muzikale phrase, kenmerkende melodie, vooral in Wagner's stukken.

Lej., bij natuurwetensch. namen afk. voor A. L. S. Lejeure (gest. 1858).

Lekanomantie (spr. *t=ts*) f. gr. (van *lekanē*, f. schotel) waarzeggerij uit bekkens of schotels vol water.

Lekkage, f. (nederl. van iek, lekken, met een fr. uitgang) het uitlekken, vermindering eener vloeistof door het onvolkomen sluiten der vaten (fr. *coulage*); ook aftrek in den handel voor dat verlies.

Lela of **Lelo,** m. slav. Myth. god der liefde, zoon van Leda; – eeretitel, dien de Mooren aan vrouwen geven, welke zij hoogachten; – **lela Maria,** eig. dame Maria, de moeder van Jezus.

Lélie, f. (v. 't lat. *lilium*, gr. *leirion*) bekend bolgewas met schoone bloemen; – **leliegroschen** (spr. *-grosjen*), **leliegulden,** vroegere goudmunt van Lübeck met eene lelie gestempeld; – **leliesteen,** z. enkriniet.

Lema, z. lemositeit.

Lembus, m. gr. (*lémbos*) bark, boot, sloep der Ouden; – **lembárchus,** m. sloepvoerder.

Lemma, n. gr. (*lēmma*, eig. het genomene, van *lambănein*, nemen) aanneming, voorloopige stelling; leer- of hulpstelling uit andere wetenschappen; leus, lijfspreuk, woord bij een devies (z. ald.); ook titel, inz. het te verklaren woord, dat aan het hoofd van een artikel, aanmerking, enz. geplaatst is.

Lemming, m. noorw. en deensch (zw. *lumik*) groote woelmuis (*Hypudaeus lemmus*) in N.Europa, inz. in Lapland, Noorwegen en Siberië.

Lemna, f. gr. (eig. plant in stilstaand water, verwant met *limnē*, stilstaand water) waterlinze.

Lemnische aarde (van 't gr. eiland Lemnos) z. v. a. bolus (z. ald.).

Lemniskus, m. gr. (*lēmniskos*, v. *lēnos*, wol) wollen band, kussen als verband; – **lemniskaat,** f. Math. slingerlijn, eene kromme lijn van den 4den graad in de gedaante eener 8.

Lemositeit (spr. *s=z*) f. nw.lat. (v. 't lat. *lema*, gr. *lēmē*, f. oogslijm, oogboter) Med. smerigheid of dracht der ooghoeken door zoogenaamde oogboter.

Lemur, z. maki; pl. **lemúren** (lat. *lemŭres*) bij de Romeinen nachtgeesten of afgescheiden zielen, spoken; – **lemúriën, lemuraliën** (lat. *Lemurĭa*) n. pl. in Mei gevierd feest ter verzoening en verbanning van de lemuren.

Lena, Leentje, vr.naam, verkorting en verklw. van Helena (z. ald.).

Lenæa, f. gr. (*lēnaia*, v. *lēnos*, wijnpers) wijnoogstfeest te Athene, gepaard met allerlei wedspelen (naar Lēnaios, een bijnaam van Bacchus).

Lenardstralen, pl. vliegende elektronen, kathodestralen door het aluminiumvenstertje eener luchtledige buis ontsnapt, naar hun ontdekker genoemd (1894); zie beta-stralen.

Lendemain, m. fr. (spr. *lañdemeñ*; voor *le en demain, le*, de, *en*, in, *demain*, morgen, prov. *deman*, van lat. *mane*, morgen) de volgende dag, dag, welke gevolgd is of volgen zal op dien, waarvan men spreekt; inz. dag na de bruiloft.

Leniëntia, n. pl. lat. (v. *lenīre*, verzachten) Med. verzachtende middelen, ook verweekingsmiddelen; – **lenitief,** n. nw.lat. verzachtingsmiddel; ook wel z. v. a. palliatief (z. ald.); – **lenitief,** adj. verzachtend.

Lēno, m. pl. **lenōnen,** lat. (*lenōnes*) koppelaar, hoerenwaard; slavenhandelaar, inz. in de oudrom. blijspelen; – **lēna,** f. koppelaarster; – **lenocineeren** (lat. *lenocināre*) koppelen; – **lenocinium,** n. hoerenwaardschap, koppelarij.

Lenore, z. Eleonore.

lens, adj. ledig, zonder vocht; – lens pompen, door middel van pompen van water bevrijden; – als subst. f. de lans, waarmede de walvisch wordt afgemaakt; – **lensen,** den walvisch met de lens afmaken; – **lenzen,** het schip vlak voor den wind laten loopen.

lentándo, lentement, enz. z. ond. *lento*.

Lentapapier, n. Phot. soort chloorbroomzilverpapier voor afdrukken.

lenticifolius, a, um, lat. Bot. (van *lens*, gen. *lentis*, linze) linzebladerig; – **lenticulair**, adj. lat. (*lenticulāris, e*, van *lenticŭla*, linze) lins- of lensvormig; – **lenticulaire**, n. fr. of **lenticulair mes**, Chir. lensvormig mes; – **lenticuliet**, nw.lat. of p h a c i e t, gr. m. lens- of linzesteen, penning- of vruchtsteen, eene soort van kleine schroefvormige slakversteeningen, inzonderheid in Egypte en in Zwitserland; – **lentigo**, f. lat. Med. linzevlek, levervlek; pl. *lentigines*, zomersproeten, ook levervlekken; – **lentigineus**, adj. (lat. *lentiginosus, a, um*) zomersproetig, vol zomersproeten; – **lentītis**, f. z. v. a. p h a c i t i s, z. ald.

lento, it. (= lat. *lentus, a, um*) Muz. langzaam, gerekt; – *lento assái* en *lento di molto*, zeer langzaam; – *lentándo* en *lentánte*, vertragend, al meer en meer langzaam; – **lentement**, adv. fr. (spr. *lañt'mañ*) langzaam, zachtjes aan; – **lentesceerend**, lat. (van *lentescĕre*, eig. taai worden) sluipend, inz. van ziekten; – **lentor**, m. taaiheid, kleverigheid, inz. Med. taaiheid der sappen.

Leokadius, m. en **Leokadia**, f. gr. namen, de vriendelijke, zachte.

Leonard, Leonhard, (v. lat. *leo*, leeuw en *hard*, v. got. *hardus*, hard) mansn.: sterk als een leeuw, leeuwenhartig dapper, moedig.

Leonina, f. rom. goudmunt van $4^2/_3$ s c u d i, onder paus Leo XII geslagen; – **het leoninische Rome, de leoninische stad** (it. *citta leonina*) of **Leostad** het door paus Leo III en inz. Leo IV in de 9de eeuw met een muur omgeven, op den rechter Tiberoever gelegen gedeelte van Rome, dat het Vaticaan, de St. Pieterskerk, het Kasteel San Angelo en verscheiden kerken, kloosters, staatsgebouwen enz. in 30 à 40 straten bevat en waartoe thans zich het wereldlijk bezit van den paus beperkt.

leoninisch gezelschap, (lat. *sociĕtas leonīna*; v. *leo*, genit. *leōnis*, leeuw) leeuwengezelschap, d. i. zulk eene onrechtmatige vereeniging of gemeenschap, waarin alle voordeelen of een onevenredig groot voordeel aan één of eenigen te beurt valt, terwijl het gevaar en de schaden door één of meer van de overige deelnemers moeten gedragen worden (met zinspeling op den leeuw in de bekende æsopische fabel) ook **leoninisch verdrag** genoemd.

leoninische of **leōnische verzen**, berijmde hexámeters of pentámeters, bij welke het midden en einde van ieder vers met elkander rijmt (naar eenen dichter uit de middeleeuwen, L e o of L e o n i u s, dus geheeten). Reeds bij de ouden treffen we zulke verzen aan o. a. bij Lucretius I, 311; bij Ovidius *Amores* 2, 5, 31; *Iristia*, 1, 6, 32; bij *Propertius* 3, 16, 2; 3, 13, 29.

leónisch of **liónisch goud** ook **lyónisch goud**, c l i n q u a n t (waarsch. naar de stad L y o n in Frankrijk) onecht goud, uit zuiver koper en zink vervaardigd; – **leonisch zilver**, onecht zilver, uit koperstaven bereid, die met bladzilver overtrokken zijn; vandaar ook l e o n i s c h e b l o e m e n, kunstige bloemen uit onecht goud- en zilverblad, en l e o n i s c h e of l i o n i s c h e g a l o n s, p a s s e m e n t e n enz.

Leonore, z. E l e o n o r e.

Leontiăsis, f. gr. (v. *léōn*, genit. *léontos*, leeuw) Med. leeuwengezicht, arabische melaatschheid, die het aangezicht door zwelling op dat van den leeuw doet gelijken; ook z. v. a. e l a p h a n t i a s i s (z. ald.); – **leontŏdon**, n. leeuwentand, koebloem, eene plant; vgl. t a r a x a c u m; – **leontopetălon** of **leontopodium**, n. leeuwenklauw, een plant; – **léopard**, m. (gr. *leópardos*, van *leōn*, leeuw, en *pardos*, panter; lat. *leopárdus*), op den tijger gelijkend roofdier in Afrika, luipaard (*Felis pardus*); in de wapenkunde: houding van den leeuw zoo als in 't engelsche wapen, met voorwaarts gewend gezicht en opgeheven rechter voorpoot.

Leopold, oudd. mansn., ontstaan uit L i u t b o l d (oud-hoogd. *Liutpald*) d. i. de volkskoene, de dappere of moedige voor het volk; – **Leopoldine**, vr. naam: de moedige.

Leopontopódium n. Bot. e d e l w e i s s z. a. en gnaphalium.

Lepadieten, m. pl. gr. (v. *lepas*, schelpslak) versteende schelpslakken, versteende eendenmosselen.

Lépero, m. sp. (waarsch. v. 't sp. en gr. *lepra*, uitslag, z. ald.) in Mexico bedelaar en lastdrager, lazarone; gepeupel van de laagste soort.

lepidanthisch, adj. gr. (v. *lepis*, schub, schild, en *ánthos*, bloem) met schubvormige bloemen; – **lepidium**, n. lat. (gr. *lepídion*) kers (eene plant); – **lepidine**, f. in de kers voorkomende stikstofhoudende base; – **lepidōdisch**, adj. gr. (*lepidoeidēs*) schubbig, schubvormig, schilferig; – **lepidodendērne** pl. (v. *déndron*, boom) voorwereldlijke schubbenboomen, boomachtige lykopodiacëen met op schubben gelijkende bladnerven; – **lepidoïde**, f. Anat. schubnaad aan den schedel; – **lepidokrokiet**, n. Min. schilferig-vezelige bruinijzersteen; – **lepidolíth** of **lillalíth**, m. schilfersteen, schilferige glimmer van lilaroode kleur; – **lepidoptĕra**, n. pl. insecten met vier naakte vleugels, met een soort van stof bedekt, zooals de vlinder, stofvleugeligen; – **lepidopterieten**, m. pl. versteende vlinders of afdrukken van vlinders in steen; – **lepidopterologie**, f. leer, kennis der vlinders; – **lepidosarkōma**, n. Med. schubbig vleeschgewas in den strot; – **lepidōsis**, f. schubbenuitslag; – **lepidōtisch**, adj. schubbig, geschubd; – *lepīdotus, a, um*, lat. Bot. schilferig, met anders gekleurde schubben.

Leporéllo, m. it. (pl. *leporelli*; van lat. *lepus*, haas) haasje; – *leporīnus*, adj. lat. op den haas gelijkende, haasachtig; – *oculus leporīnus*, hazenoog; – *lābrum leporīnum*, hazenlip, vgl. l a b i u m; – **leporide**, m. bastaard van een konijn en een haas.

Lépra, f. gr. en lat. (van 't gr. *leprós*, ruw, schilferig, voor *leperós*, v. *lépos*, schaal, schub) melaatschheid, schurft, ruidigheid, l e p r o z i e, l e p r o o s d ij; – **leproos**, adj. (lat. *leprósus, a, um*) melaatsch, schurftig, ruidig; – **leprozen**, pl. melaatschen, schurftigen; – **leprōsis**, f. gr. z. v. a. l e p r a; – **leprōsus**, m. melaatsche; –

leprosorium, n. barb. lat. **leprozenhuis,** (fr. *léproserie*) huis ter verzorging van melaatschen.

Lēpsis, f. gr. (v. *lambánein*, nemen) het nemen; aanneming, aangenomen stelsel; Med. aanval eener ziekte.

Leptochrōa, f. gr. (van *leptós, ē, ón*, dun, fijn) dunne, fijne huid, vlies; - *leptocladus, a, um*, lat. Bot. met fijne takken; - **leptográphisch,** adj. fijn of klein geschreven; - **leptoloog,** m. spitsvondige, kleingeestige; - **leptologie,** f. spitsvondigheid, kleingeestigheid; - **leptomerie,** f. dunheid, dunne, fijne gesteldheid; - **lepton,** n. kleine pasmunt der oude Grieken, ongeveer = $^1/_8$ cent; ook nw. gr. kopermunt = $^1/_{100}$ drachme = $^1/_2$ cent (eig. = 1 fr. centime); - **leptophonie,** f. fijnstemmigheid; - **leptophýllisch,** adj. dunbladig; - **leptóthrix** of **leptotrichus,** m. dun- of fijnharige; - **leptotrichie,** f. dunharigheid; - **leptyntika,** n. pl. (v. *leptynein*, dun maken) Med. verdunnende middelen; - **leptýsme,** n. dun of mager worden, vermageren; - **lepýrion,** n. dunne bast of bolster, schaal, vlies.

Lepus, m. lat. haas z. onder l e p o r e l l o.

Lerēma, n. **Leremasis,** f. z. l e r o s.

Lernæa of **Lernæen,** n. pl. gr. (*Lernaia*) oudgr. geheime dienst van Demeter in 't vlek L e r n a in Argolis; - **lernasche slang,** z. h y d r a.

le roi règne et ne gouverne pas, fr. (spr. *le roá rènj' e ne goevern' pa*) „de koning regeert, maar bestuurt niet," grondstelling der constitutioneele monarchie.

Lēros, m. ook **lerēma,** n. en **lerēsis,** f. gr. (van *lērein*, dwaas of onnoozel spreken of handelen) gesnap, kinderachtige praat, inz. het kindsch worden in hoogen ouderdom.

Les., bij natuurwetensch. namen afk. voor R. P. Lesson (gest. 1849).

lesbisch, adj. van L e s b o s, een gr. eiland in de Ægæische zee; - **lesbische liefde,** f. onnatuurlijke ontucht der vrouwen onder elkander, ook sapphische liefde (naar Sappho) genoemd.

Lesche, f. gr. (*lésche*, v. *legein*, spreken) plaats, waar men samenkomt om te spreken, verzamel- en uitspanningsplaats voor lediggangers; beraadslaging, raadsvergadering.

lèse-majesté, f. fr. (spr. *lèz' mazjesté*) gekwetste, beleedigde majesteit.

Lesgis, pl. turksche lichte ruiterij.

Lesineeren (spr. *s=z*) fr. (*lésiner*) krenterig, inhalig zijn; - **lesinerie,** f. krenterigheid, inhaligheid.

Lessus, m. lat. treurzang, klaagzang, lijkklacht.

Lest, m. fr. (van het nederl. l a s t) ballast; - **lestage,** f. (spr. *lestáázj'*) het inladen van ballast, beballasting.

Leste, adj. fr. (spr. *lest'*; van hgd. *listig*, met afwerpen van het suffix, oudd. *listic*, kunstrijk, sluw, got. *listeigs*, listig, van *lists*, list) licht, vlug, behendig; - *lesto*, it. Muz. vroolijk, vlug.

le style c'est l'homme, fr. (spr. *le stiel sè lòm*) „de stijl is de mensch", d. i. uit den stijl kan men het karakter des schrijvers opmaken, de stijl is het spiegelbeeld van het karakter (een stelling van Buffon).

let, eng. laten, verhuren; - *to* (spr. *toe*) *let*, te huur.

letaal, adj. lat. (*letālis, e*, van *letum*, de dood) doodelijk; - **letatiteit,** f. nw. lat. doodelijkheid.

l'Etat c'est moi, fr. (spr. *léta sè moá*) „de Staat ben ik," gezegde, toegeschreven aan Lodewijk XIV en veel gebruikt om den hoogsten graad van het absolutisme te kenschetsen, zooals dat tijdens dien vorst in Frankrijk bestond.

Lethargie, f. gr. (*lethargia*, van *lētha*, het vergeten, vergeetachtigheid, vergetelheid) Med. slaapzucht, doodslaap, inz. die soort van slaapzucht, waarbij de zieke gewekt kan worden en bezinning heeft, doch terstond weder inslaapt; ook ongevoeligheid, zorgeloosheid, slaperigheid; - **lethárgisch,** adj. slaapzuchtig; slaperig, zorgeloos, gevoelloos,

Lēthe, f. gr. (v. *lēthesthai*, vergeten) vergetelheid; Myth. stroom der vergetelheid in de onderwereld; - **lethógnomika,** f. vergeetkunst, aanleiding tot vergeten.

Lēto, f. gr. naam van L a t o n a (z. ald.); ook eene in 1861 door Luther ontdekte asteroïde.

Letten, m. pl. een slavische volksstam, die de voornaamste bevolking van Lithauen uitmaakt; vandaar l e t t i s c h e t a a l enz.

léttera di cámbio, f. it. wisselbrief, wissel.

Letterhout, n. dicht, hard, roodbruinachtig hout in Guinea, welks aderen vaak op letters gelijken.

Lettre, f. fr. (van het lat. *littĕra*, f. boekstaaf, letter, pl. *litterae*, schrift, brief) 1) l e t t e r, schrift; vandaar *avant la* (of *toute*) *lettre*, vóor het schrift of het onderschrift (op koperen platen), de eerste en beste afdrukken, die voor het ingriffelen van 't onderschrift gemaakt worden; in tegenstelling met *avec la lettre*, met het onderschrift; - 2) brief; - *lettre d'affaires* (spr. *-dafèr*), brief over zaken, handelsbrief; - *l. d'avis* (spr. *-wi*) berichtsbrief, adviesbrief; - *lettre de cachet* (spr. *-kasjè*), verzegelde brief, koninklijke geheimbrief, naam der beruchte koninklijke bevelen tot inhechtenisneming (vóor de groote fr. omwenteling), van welke een schromelijk misbruik is gemaakt; - *l. de change* (spr. *-sjañzj'*) wisselbrief, wissel, vgl. c h a n g e; - *l. de créance* (spr. *-kreáñs'*) geloofsbrief; - *l. de faire part* (spr. *fèr pâr*), kennisgeving; - *l. de grosse*, in het handelsrecht, bodemerijbrief; - *l. de marque* (spr. *-mark'*) en *l. de représailles* (spr. *reprezálj'*), kaperbrief, van de regeering uitgaand verlof tot zeerooverij; - *l. de répit* (spr. *-répi*), uitstel- of respijtbrief voor een schuldenaar of bankbreukige; - *l. de voiture* (spr. *-woatúúr'*), vrachtbrief; - *l. patente*, (spr. *-pataǹt'*) een koninklijke open of voor openbaarheid bestemde brief; - **gelettriseerde verzen,** verzen, waarvan al de woorden met dezelfde letter beginnen.

Lĕu, m. (leeuw) pl. **Lĕi,** sedert 1868 munteenheid in Roemenië, van 100 *bani* (*para*) = 1 frank = $47^1/_2$ cent.

Leuca, f. lat. mijl, gallische mijl van 150 rom. schreden.

Leuce, f. gr. (*leukē*, v. *leukos*, wit) Med. witte melaatschheid; - **leucisme,** n. of **albinisme,** n.

ziekelijke ontkleuring der opperhuid, zooals die zich vertoont bij de a l b i n o s (z. ald.); – **leuciet,** n. gr. witte of vulkanische granaat, een tot de kiezelzure verbindingen behoorende delfstof, inz. in Beneden-Italië; – **leucītis,** f. ontsteking van het wit in 't oog; – **leucitoëder,** m. gewone kristalvorm van het leuciet, z. v. a. t r a p e z o ë d e r.

Leuck., bij natuurwetensch. namen afk. voor F. S. Leuckart (gest. 1843).

Leudum, n. mid. lat. Jur. (ook *leudus*, *leudis*, oudfrank. *leudi*, angels. *leodgeld*, van *leod*, volk, man) weergeld; leenplicht; – **leudesamīum,** n. leenseed, huldiging, hulde.

Leukæmīe, f. (van 't gr. *leukos*, *ē*, *on*, helder, zuiver, wit) witbloedigheid, een soort van bloedbederf; – **leukæthīops,** witte moor, z. v. a. k a k k e r l a k of a l b i n o (z. ald.); – **leukæthiopīe,** f. toestand of het voorkomen van zulk een mensch; – **leukangītis,** f. Med. ontsteking der lympha-vaten; – *leucocarpus*, lat. Bot. witvruchtig; – *leucodermis*, lat. Bot. witbastig; – **leukocýten,** pl. witte bloedlichaampjes in het bloedserum, deeltjes protoplasma, ten getale van 6—8000 in een mM^3 bloed. Het zijn de bestrijders van de bakteriën;– **leukolíth,** m. witte steen, z. v. a. l e u c i e t; – **leukōma,** n Med. witte vlek op het hoornvlies van het oog; – **leukomateus,** adj. daarmede behept, daaraan lijdende; – **leukoplacie,** f. witte ingekorven plekken op de tong; – **leukoplast,** f. witte zalf op cretonne, als hechtpleister in gebruik; – **leukomorie,** f. (van *leukos*, voor: bleek, zwakkelijk, enz.) rustelooze zwaarmoedigheid, krankzinnigheid, waarbij de lijder gaarne eenzame, sombere plaatsen opzoekt; – **leukopathīe,** f. bleekzucht; – **leukopáthisch,** adj. bleekzuchtig; – **leukophaan,** n. eig. witglanzend: een mineraal in Noorwegen; – **leukophagīum,** n. spijs uit amandelmelk en hoendervleesch, vroeger bij de tering vaak gebruikt; – **leukophlegmatīe** (spr. *t*=*ts*) f. huid- of bleekwaterzucht; – **leukophobīe,** f. vrees of schuwheid voor de witte kleur; – **leukorhŏdon,** n. Bot. witte roos; – **leukorrhœa,** witte vloed bij het vrouwelijk geslacht; – **Leukothĕa,** f., z. I n o; ook de naam van een in 1858 door Luther ontdekte asteroïde.

Levade, z. ond. l e v e e r e n.

Levaill. (ook **Vaill.**), bij natuurwetensch. namen de afk. voor F. Levaillant (gest. 1824).

Levain, m. fr. (spr. *leweǹ*) zuurdeeg, gist.

Levāna, f. rom. Myth. (v. *levāre*, opheffen) godin, onder wier bescherming de pas geboren kinderen stonden, indien de vader hen van den grond ophief en zich daardoor bereid verklaarde, voor hunne opvoeding te zorgen; vandaar ook titel van pædagogische werken.

Levánt, m. doorgaans f., it. (*levánte*, m. in 't algemeen oosten, ochtend, v. *levare*, heffen, *levarsí*, zich verheffen, opgaan) Oosten, oostelijke streken, alle van Italië af naar het oosten liggende landen aan de Middellandsche zee tot aan den Euphraat en den Nijl; meer bepaald: de kusten van Klein-Azië (Anatolie) en Syrië; ook soldaat op de turksche galeien; – **levánters,** m. pl. Mar. zware westenwinden en stormen op de kusten van Syrië; – **levántisch, levántsch,** adj. oostersch, oostelijk, morgenlandsch; – **levantsche asch,** asch uit het r o q u e t t e - k r u i d, tot bereiding van zeep en kristalglas dienende; – **levantsche koffie** arabische koffie enz.; – **levantijn,** m. nakomeling van een in Egypte woonachtigen Europeaan; – **levantínos** of **levantíscos,** m. pl. levantvaarders, spaansche, naar de Levant bestemde schepen; – **levantíne,** f. fr. oorsp. oostersche effen zijden stof; – – **levantins,** pl. (spr. *lewaǹteǹ*) eng. en fr. lichte lakens, die inzonderheid naar den Levat gaan.

Levātie (spr. *t*=*ts*) f. lat. (*levatĭo*, van *levāre*, heffen) opheffing, inz. van de hand bij het maatslaan; – **levātor,** m. nw. lat. eig. opheffer; Med. ophefspier; – **levatorīum,** n. Chr. een chirurgisch werktuig, beter e l e v a t o r i u m (z. ald.); – **levee,** z. ond. l e v e e r e n.

leveeren, fr (*lever* = lat. *levāre*, heffen, oplichten, verheffen; v. *lĕvis*, licht) in de rijkunst een paard tot c a p r i o l e n, p a s s a d e n, c o u r b e t t e n africhten; Kmt. **een protest leveeren,** d. i. over eenen wissel gerechtelijk een p r o t e s t laten opmaken; – **leváde,** f. opheffing van een afgericht paard met de voorpooten; – **levée,** f. fr. heffing, inzameling; Mil. lichting, werving; in het kaartspel; slag, trek; de meeste slagen; – *levée en masse* (spr. *lewé aǹ máss'*) volkswapening; algemeen opontbod, alg. oproeping te wapen; volksopstand;– **levee,** n. eng.(spr. *lewie*) z. v. a. fr. l e v e r (z. ald.); in N. Amerika daarentegen: avondbezoek, avondgezelschap; – **lever,** m. (spr. *lewé*) het opstaan (uit het bed), tijd van het opstaan; ochtendbezoek, morgenopwachting bij groote heeren en vorsten; ook een kaartspel.

Levelers, m. pl. eng. (spr. *lévvillers*, v. *to level*, gelijk maken) eig. gelijk- of effenmakers; godsd.-staatk. sectie in Engeland vooral ten tijde van Cromwell.

Leverancier, m. nederl. met fr. uitgang (v. l e v e r e n, fr. *livrer*, en voorts van 't min gebruikelijke fr. *livrancier*) leveraar van waren, hij, die het leger, het hof enz. voorraad levert; – **leverántie** (spr. *t*=*ts*) f. levering, aflevering.

Lever de rideau, fr. (spr. *levee de ridos*) voorstuk(je) bij een schouwburgvoorstelling, eigenl. 't gordijn-optrekken.

Levertraan (*oleum jecŏris asélli*), een vette olie uit de lever van den kabeljauw, als volksmiddel tegen jicht, en inz. als artsenij tegen klierziekte, vooral bij de zoogen. engelsche ziekte, bekend.

Levetz-steen, z. v. a. l a v e t z s t e e n (z. ald.).

Levi, hebr. mansn. (*lêwî*, van *lawah*, zich aan iemand hechten, hem begeleiden, arab. *lawaj*, vlechten, omkransen) de aanhankelijke, getrouwe; ook de bekranste; inz. zoon van den aartsvader Jakob bij Lea (vandaar L e v i e t e n, z. ald.).

Leviet, m. hebr. (lat. *levītes*, *levīta*, gr. *leuitēs*, van 't hebr. *lêwi*; vgl. L e v i) bij de voorm. Joden, afstammeling van L e v i (z. ald.), lid van den stam Levi, eene soort van priesters; ook priesterhelper in de R. Kath. kerk; – **levitīcus** (scil. *liber*) m. derde boek van Mozes, dat godsdienstwetten, inz. aangaande offers, en in 't al-

gemeen verordeningen voor de Levieten enz. bevat, vandaar: iemand de levieten lezen, d. i. hem doorhalen, scherpe verwijtingen toevoegen enz.; - **levite,** f. fr. soort van zeer wijde vrouwekleederen; - **levitonarium,** n. barb. lat. monnikspij zonder mouwen, voormalige kleeding voor egyptische monniken.

Leviăthan, m. hebr. (*liwjâthân*, eig. de of het geslingerde, van 't arab. *lawaj*, draaien, winden) in de latere joodsche en christelijke legende: demonisch ondier, monsterachtig waterdier, groote slang, krokodil (Job, III, XL en XLI); zeemonster; vandaar dat men ook groote zeeschepen dien naam pleegt te geven.

Lévicowater, n. arsenik- en staalhoudend mineraalwater uit Levico in Zuid-Tirol.

levigeeren, lat. (*levigāre*) glad maken; Chem. vaste lichamen op den wrijfsteen tot poeder wrijven; - **levigātie** (spr. *t=ts*) f. (lat. *levigatĭo*) gladmaking; fijnwrijving; - **levigātor,** m. scheermes met een schutblad voorzien; fijnwrijver in Reichenbachs toestel tot bereiding van beetwortelsuiker.

Levir, m. lat. Jur. broeder van den man, zwager; - **leviraats-huwelijk,** n. huwelijk tusschen een vrouw en den broeder van haar overleden man bij de Joden. *Deuteron.* 25, 5.

levis notae macŭla, lat., z. *macula*.

Levite, Levíticus, z. ond. leviet.

levĭter, adv. lat. (v. *lēvis*; vgl. leveeren) licht, oppervlakkig, ter loops.

Levrier, m. fr. (spr. *lewrjé*; ital. *levriere*, v. mid. lat. (*canis*) *leporarĭus*, hazenhond, hond voor de hazenjacht, windhond, en dit van *lepus*, gen. *lepŏris*, haas, fr. *lièvre*) hazenwind(hond), windhond; - **levrette,** f. (spr. *lewrét'*) wijfjeswindhond.

Levulose, f. Chem. vruchtensuiker uit zoete vruchten en druiven bereid, kleurloos, vormt een gomachtige massa.

Lewénd, m. turk. eig. levantijnsche matroos; krachtige jonge man.

lex, f. (genit. *legis*, van *lĕgĕre*, verzamelen, uitzoeken, of v. *ligāre*, binden) lat. voorschrift, verordening, regel, wet, gebod; - *hac lege*, onder voorwaarde enz.; - *lege artis* (afgek. *l. a.*) naar den regel der kunst, voorschriftmatig; pl. *lēges*, wetten, verordeningen, z. ook afk. art.; - *contra leges*, tegen de wetten; - *lex abrogāta*, afgeschafte of opgeheven wet; - *lex et regio*, eig. wet en streek of gewest, d. i. 's lands wijs, 's lands eer; - *l. forénsis*, gemeenteverordening; - *l. fundamentālis*, grondwet; - *l. inertĭae*, Phys. wet der volharding, der traagheid; - *l. morālis*, redewet; - *l. municipalis* of *statuarĭa*, gemeentewet; ook statuten eener stad, enz.; - *l. natūrae*, natuurwet; - *l. obsolēta*, verouderde, in onbruik geraakte wet; - *l. permissīva*, veroorlovende wet; - *l. positīva*, een willekeurige wet; - *l. praeceptīva*, gebiedende wet; - *l. prohibitīva*, verbiedende wet, verbodswet; - *l. sumtuarĭa*, wet tegen de weelde, tegen overtollige uitgaven; - *l. vestiarĭa*, kleederwet of wettelijke verordening op de kleederdracht; - *lex duodĕcim tabulārum*, wet der 12 tafelen bij de oude Romeinen.

Lexidion, n. gr. (v. *lexis*, rede, uitdrukking, woord; van *lĕgein*, spreken, zeggen) woordenboekje, klein woordenboek; - **lexicon,** n. (van *lexikón*, scil. *biblion*, boek) woordenboek; pl. **lexica**; - **lexicālisch,** adj. nw. lat. (*lexicālis*, *e*) tot het woordenboek behoorende of dat betreffende, b. v. een werk in lexicalischen vorm, in den vorm van een woordenboek; - **lexicalien,** pl. tot het woordenboek behoorende, of dat betreffende dingen; - **lexikograaf,** m. gr. schrijver van een woordenboek; - **lexikographie,** woordenboekschrijving; - **lexikologie,** f. leer van de woordenboeken en hunne vervaardiging; - **lexikoloog,** m. woordgeleerde.

Lēxis, f. gr. (v. *lēgein*, stillen, doen ophouden) ophouden, nalaten, achterblijven; - **lexipharmácisch,** adj. als tegengift werkende; - **lexipyrĕta,** n. pl. Med. koortsmiddelen, koortsverdrijvende artsenijen.

Ley, n. eng. (spr. *lie*) z. lea.

Ley, m. roemeensche zilvermunt van *f* 0,475.

Leyss., bij natuurwetensch. namen afk. voor F. W. von Leysser (gest. 1815).

L. fil., bij natuurhistorische namen afk. voor K. van Linné (gest. 1783), den zoon van den beroemden Linnaeus.

Li, m. voornaamste munt in China, uit koper, tin en zink bestaande (vgl. liang); goud- en zilvergewicht = $^1/_{1000}$ liang (z. ald.); een chineesche afstandsmaat van 180 tsjang of 1800 tsji = 442 meter; chineesch en japansch gewicht (z. tan).

Liability, (spr. *laj-abillitie*), eng. schuld, passief.

Liaison, f. fr. (spr. *lièzòn*; prov. *liazô*, lat. *ligatĭo*, v. *ligāre*, binden, fr. *lier*) verbinding, verbintenis, vereeniging, verbond; inz. verbintenis van minnenden, liefdesbetrekking met de bijbeteekenis, dat alleen zingenot het doel is, lichtzinnige verhouding zonder bedoeling om te huwen.

Liánen, f. fr. (v. *lier*, binden) Bot. slingerplanten of rankenschietende woekerplanten in de keerkringslanden.

Liang, m. chin. (door de Engelschen *tael* of *tale*, door de Portugeezen *taël* geheeten) een ons zilver, chineesche zilvermunt van 10 *tsién* (*mas* of *mees*) van 10 *feu* (*condorin*) van 10 *li* (*tongtsien*, *kasj* of *pitjes*) van 10 *hao* (*chou*) van 10 *se* (*sii*), in tegenstelling met een gewichtsliang slechts 33,387 gram fijn zilver bevattende en een waarde hebbende van *f* 3,60; voorts een handelsgewicht van 37,799 gram en een goud-, zilver- en muntgewicht van 37,573 gram (vgl. king en tan).

Liard, m. fr. (spr. *liâr*; naar men wil uit het lidwoord *li*, en *ars* of *ards*, samengetr. van het lat. *arsum*, gebrand, zwart; men onderscheidde in de middeleeuwen *argentum album*, wit of zilvergeld, en *arg. arsum*, zwart of kopergeld; of van 't oudfr. *liart*, *liarde*, provenç. *liar*, *lear*, it. *leardo*, wit, witachtig, grijs, inz. van paarden; of v. *Guigne-Liard* v. *Crémieux*, die, naar men wil, in 1430 de eerste liards sloeg) oud-fr. rekenmunt, oorspronkelijk van zilver, later van

koper; de liard deed 3 deniers (z. ald.).

Lias, n. 1) eng. (spr. *laias*) z. v. a. zwarte jura z. jura-formatie.

Liás, f. 2) (fr. *liasse*, v. *lier*, binden) Kmt. rijgsnoer, veter, brievensnoer; bundel aaneengeregen papieren; pak geschriften; – **liasseeren,** papieren aan een snoer of veter rijgen.

Libamént, n. lat. (*libaméntum*, v. *libāre*, vgl. libatie) lekkerbeetje.

Libanomantie, (spr. *t=ts*) f. gr. (van *libanos*, wierookboom) het waarzeggen uit den wierookdamp; – **libanománt,** m. waarzegger uit den wierookdamp; – **libanōtis,** f. wierookkruid, rosmarijn.

Libas, f. gr. druppelaar, een soort thermometer bij de Oude Grieken, die begon te druppelen als de zon er op scheen.

Libātie (spr. *t=ts*) f. lat. (*libatĭo*, van *libāre*, iets proeven, even aanroeren, uitgieten) offergieting, wijnstorting, drank- of plengoffer bij de oude Romeinen, hetwelk bestond in het gebruik om bij den maaltijd een weinig wijn ter eere van de goden uit te storten.

Libeccio, m. it. (spr. *libétsjo*; sp. *lebeche*, provenç. *labech*, oudfr. *lebeche*, *lebech*, v. 't gr. *lips*, genit. *libós*) zuidwestenwind in Beneden-Italië.

Libél, n. lat. (*libéllus*, m. verklw. v. *liber*, boek) eig. boekje, klein geschrift; smeek- of klaagschrift; inz. in nw. lat. smaadschrift, schimpschrift, schotschrift (*libellus famōsus* of *diffamatorĭus*), z. v. a. pasquil; zie ook libelle; – **libel,** n. eng. (spr. *laibel*) Jur. een persvergrijp; – *libelli oblatĭo*, f. lat. Jur. indiening van een aanklacht; een klaagschrift opstellen en gerechtelijk indienen; – **libelleeren,** nw. lat. schriftelijk eene beschuldiging of aanklacht indienen; – **libellánt, libellíst,** m. of **libelschrijver,** schotschriftschrijver, schimpschriftmaker (pasquillant).

Libélla, f. oud-rom. zilvermunt van dezelfde waarde als het oorspr. as; $2^1/_2$ libellæ golden een sestertium tot het jaar 536 van Rome; later, tot 720, waren er 4 libellæ noodig om een sestertium of nummus uit te maken.

Libélle, 1) f. lat. (*libélla*, verklw. v. *libra*, weegschaal) waterbalans, waterpas, een werktuig om lijnen of vlakken waterpas te stellen; vandaar wellicht **libelle** 2) of **libellúle,** f. waterjuffer, glazenmaker, insect met 4 netvormige vleugels enz.; – **libelleeren,** met de waterpas meten.

Liber, m. lat. Myth. oorspr. oud-ital. god der voortteling; later een bijnaam van Bacchus; verlosser, bevrijder van zorgen; wijn; – *sino Cerĕre et Libĕro frigit Venus*, zonder Ceres en Bacchus, d. i. zonder brood en wijn, verkoelt de liefde; – **liberaliën,** n. pl. (*liberalĭa*) feest aan Liber of Bacchus gewijd, dat op den 17den Maart werd gevierd.

liber, adj. lat. (*liber*, *libera*, *liberum*) vrij, onbeschroomd, vrijmoedig.

Libĕra, n. lat. (van het aanvangswoord *libĕra*, d. i. bevrijd, verlos enz., gebiedende wijs v. *liberāre*) doodengebed der Roomsch Katholieken.

liberaal, adj. lat. (*liberālis*, *e*, van *liber*, burgerlijk vrij) onbevooroordeeld, onbevangen, vrijzinnig; edel, van edele denk- en handelwijs; mild, milddadig, goedaardig; inz. ingenomen voor de volksvrijheid en een vrijen staatsvorm; – *liberāles artes*, pl. vrije kunsten; – *liberalĭum artĭum magister*, z. magister; – **liberaal,** vrijheidsvriend, aanhanger van vrijzinnige staatsinstellingen; de **liberālen,** als politieke partij het tegengest. van de conservatieven of absolutisten; oud-liberalen, noemt men thans die liberalen, die op hun oorspronkelijk standpunt zijn blijven staan, in onderscheiding van de vrijzinnigen (democraten) vrij-liberalen is de naam voor het meest conservatieve gedeelte der liberale partij; – **liberaliseeren** (spr. *s=z*), barb. lat. (fr. *libéraliser*) tot een vrijzinnige maken, ook den vrijzinnige uithangen; – **liberalísme,** n. nw. lat. vrijheidsmin, vrijzinnigheid, liefde voor vrijzinnige staatsvormen; – **liberalistisch,** adj. op de wijze van het liberalisme, der liberalen (in minachtenden zin); – **liberaliteit,** f. lat. (*liberalĭtas*) onbevooroordeelde gezindheid; milddadigheid, mildheid.

libereeren, lat. (*liberāre*) bevrijden, vrij of los laten; – **liberātie** (spr. *t=ts*) f. (*liberatĭo*) bevrijding, redding, verlossing; – **liberator,** m. bevrijder; – **liberatorium,** n. nw. lat. z. v. a. absolutorium (z. ald.); – **libertādor,** m. sp. bevrijder (een aan Bolivar toegekende eeretitel); – **libértas,** lat., **liberté,** fr., **liberteit,** vrijheid, ook als persoonlijke godheid gedacht; – *liberté et égalité*, fr. vrijheid en gelijkheid, de leus der eerste fransche revolutie, waarbij in die van 1848 nog *fraternité*, d. i. broederschap, gevoegd werd; – **liberticide,** nw. lat. vrijheidmoordend; als subst.: vrijheidsmoorder.

Lĭberi, pl. lat. (v. *liber*) kinderen; – *liberi legĭtimi*, wettige kinderen; – *l. posthŭmi*, kinderen, geboren na den dood van den vader.

libertin, adj. fr. (spr. *liberten*) al te vrij, lichtvaardig, losbandig, uitgelaten, ongebonden, vrijgeestig; als subst. lichtmis, wellusteling, wildzang, zwierbol, geheel zinnelijk mensch; – weleer ook vrijgeest; – **libertinage,** f. (spr. *-náázj'*) teugelloosheid, ongebondenheid, lichtzinnigheid, liederlijkheid, uitspatting; – **libertineeren,** fr. (*libertiner*) uitspatten, liederlijk leven; – **libertinísme,** n. nw.lat. zucht tot onbandigheid; weleer: leer der vrijgeesterij.

Libertīnus en **libértus,** m. lat. (*libertīnus*, v. *libértus*, in vrijheid gesteld, voor *liberātus*, van *liberāre*, bevrijden) vrijgelatene; – **libertijnen,** m. pl. in den bijbel: vrijgelaten slaven, die den joodschen godsdienst aangenomen en hun eigen tempel te Jeruzalem hadden.

libĕrum arbitrĭum, n. lat. vrijheid van wil, vrije wil, willekeur; – *liberum veto*, z. ond. *veto*.

libet, lat. (van *libēre*) het lust, behaagt, belieft, gevalt (mij, hem enz.).

Libethriden, f. pl. gr. Myth. bijnaam der Muzen, naar de aan haar gewijde fontein Libethra.

Libidinist, m. nw.lat. (v. 't lat. *libīdo*, wellust) wellusteling; – **libidineus,** adj. lat. (*libidinōsus*, *a*, *um*) wellustig; uitspattend, onbandig; – **libidinositeit,** f. nw.lat. wellustigheid; uitspattende levenswijs.

Libitína, f. lat. Myth. lijk- of doodsgodin, de opzienster over de begrafenissen; ook een bijnaam van Proserpina (z. ald.); – **libitinariën,** m. pl. (*libitinarii*) priesters dier godin, lijkbezorgers.

libitum of *lubitum*, n. lat. (v. *libet*, het belieft, lust, behaagt) het believen; welgevallen; – *ad libitum* of *pro libito*, naar welgevallen, naar believen.

Libra, f. lat. oud-rom. gewicht, het as = 0,3274 kilo, verdeeld in 12 u n c i a e; voorts het sp. en port. pond = 460 en 459 gram; ook sp. rekenmunt van verschillende waarde; – *libra argenti*, oud-rom. rekenmunt = 100 d e n a r i ë n.

Librarie, f. lat. (*libraria*, v. *liber*, boek) of **librairie,** f. fr. (spr. *librèrie*) boekhandel, boekwinkel, ook boekverzameling; – **librarius,** m. lat. boekenafschrijver, m 't alg. schrijver (secretaris), ook z. v. a. fr. **libraire,** m. (spr. *librèr'*) boekhandelaar, boekverkooper.

Libratie, (spr. *t=ts*) f. lat. (*libratio*, van *librāre*, wegen, zwevend houden) Astron. schijnbaar slingerende beweging, inz. der maan om hare as; het zwaaien of waggelen.

Librétto, m. gew. n. it., pl. **libretti,** (verklw. van *libro*, boek, lat. *liber*) in 't algemeen boekje; inz. tekstboek bij een opera, operatekst; – **librettist,** m. vervaardiger daarvan, schrijver van operateksten.

Libry, f. mid.lat. (*liberia*, voor *libraria*, van *liber*, boek) boekverzameling, stadsboekerij of -bibliotheek.

licet, lat. het is geoorloofd of vergund, het staat vrij; – *per me licet*, mijnentwege moge 't geschieden; – *mihi licet*, 't is mij vergund, ik mag, durf, kan (b. v. iets doen); – *licite*, adv. met recht, rechtmatig, geoorloofd, toegestaan; – **licént,** m. (van het lat. *licentia*, verlof) z. a c c ij s; – **licéntie,** (spr. *t=ts*) f. lat. (*licéntia*) verlof, bewilliging, volmacht, vrijheid; volmachtsbrief, vergunningsbewijs, patent ter uitoefening van eenig bedrijf enz.; te groote vrijheid, ongebondenheid, uitgelatenheid; teugelloosheid in de zeden, onbeschaamdheid, uitspatting; – *licentia concionándi*, verlof of de bevoegdheid om te prediken; – *l. docéndi*, bevoegdheid om te onderwijzen, inz. om op hoogescholen (in Duitschland) voorlezingen te houden; – *l. maritālis*, verlof om te huwen; – *l. poetica*, dichterlijke vrijheid, d. i. vrijheid om zekere uitdrukkingen, spraakwendingen, beelden enz. te gebruiken, die in gewonen stijl niet geoorloofd zouden zijn, of om de gegeven stof naar behoefte vrij te gebruiken, zonder zich angstvallig aan de feiten te houden; – *cum licentia superiōrum*, met hooger verlof, met vergunning der overheid; – **licentiëeren** (spr. *t=ts*) mid.lat. (*licentiāre*) toestaan, vergunning of bevoegdheid geven; bevrijden, ontslaan, afdanken, afscheid geven, uit den dienst zenden; – **licentiaat** (spr. *ti=tsi*) m. (mid.lat. *licentiatus*) iemand, die zich op hoogescholen de bevoegdheid heeft verworven om doctor te worden en zijne wetenschap, inz. t h e o l o g i e en r e c h t s k e n n i s uit te oefenen en te onderwijzen, toegelatene, bevoegde; – *studiosus licentiātus*, m. hij, die, zonder ingeschreven (geïmmatriculeerd) student te zijn, verlof heeft ontvangen om voorlezingen bij te wonen; – **licentiëus** (spr. *t=ts*) lat. (*licentiōsus*, fr. *licentieux*) uitgelaten, uitspattend, teugelloos; – **licitum,** n. geoorloofde zaak, iets vergunds; – *non licitum est*, 't is niet geoorloofd, het geldt niet; – *licito modo*, op geoorloofde wijze, volgens vergunning.

lichen, m. (pl. *lichēnes*) lat. (gr. *leichēn*) Med. huidmos, vlecht, haarworm; korstmossen, een talrijk plantenklasse der bedektbloeienden; – *lichen Islandicus*, ijslandsche mos, vroeger in de geneesk. gebruikt als middel bij teringen borstziekten, bij de IJslanders tot brood gebakken en tot melkspijs gekookt; – *l. parietinus*, wandvlecht, geel schildmos; – **licheniet,** m. nw.lat. steen met mosafdrukken, mossteen; – **lichenine,** f. nw.lat. mos-zetmeel, eene zetmeelachtige stof, in het ijslandsche mos en andere mossoorten vervat.

Licht. of **Lichtenst.,** bij natuurwetensch. namen afk. voor M. K. K. Lichtenstein (gest. 1857).

Licitum, n., pl. **licita,** lat. 1) z. ond. l i c e t; 2) (v. *licēre*, te koop zijn) bod bij veilingen, opbod; – **liciteeren** (lat. *licitāri*) op iets bieden; iets veilen, aan den meestbiedende verkoopen of ook verhuren; – *licitando*, bij opbod; – **licitánt,** m. (*licitans*) bieder, opbieder, meeren meestbiedende; – **licitātie** (spr. *tie=tsie*) f. (*licitatio*) het bieden, bod, opbod op iets; openlijke verkooping aan den meestbiedende, veiling, a u c t i e.

Lictor, m. lat. oud-rom. gerechtsdienaar, scherprechter of beul; bijlbundeldrager, plaatsmaker en bevelvoltrekker der hoogere overheidspersonen (vgl. f a s c e s).

Lido, m. it. in het algemeen: oeverstand; schoorwal, (in Duitschl. a. d. Oostzeekust *nehrung* geheeten); inz. oever van het zeer versterkte eiland M a l a c o c c o, dat de lagunen van Venetië van de Adriatische zee scheidt.

Lie, f. eng, (spr. *lai*) leugen; – *black* (spr. *blek*) *lie*, eig. zwarte leugen: boosaardige, moedwillige leugen, *white* (spr. *wait*) *lie*, eig. witte leugen: noodleugen, leugen om bestwil.

lieeren, fr. (*lier*, provenç. *liar*, *ligar*, *liguar*, v. 't lat. *ligāre*) zich verbinden, vereenigen; – **geliëerd,** adj. nauw verbonden, vertrouwd.

lien, (spr. *li-ēn*) m. lat. milt;– **liënaal,** adj. nw. lat. de milt betreffende of daartoe behoorende.

Liënterie, f. lat. (*lienteria*; van 't gr. *leienteria*, v. *leios*, glad, glibberig, en *énteron*, darm) Med. buikloop, buikvloeiing.

Liernurstelsel, n. het opruimen van menschelijke uitwerpselen volgens het systeem van Liernur.

lieu d'aisance, bestekamer, z. v. a. c o m m o d i t é.

Lieue, f. fr. (spr. *ljeu'*; vgl. l e g u a) fransche mijl van 25 op een æquatorialen graad = 4451,9 meter.

Lieutenant, m. fr. (spr. *ljeut'nân*; gew. uitgesproken en geschreven **luitenant**; van *tenir*

lieu, de plaats houden, de plaats vervangen) plaatsbekleeder, plaatsvervanger van den kapitein, onderkapitein, die onder toezicht van den kapitein de soldaten tot den wapenhandel enz. opleidt, titel van den officier, die in rang op den kapitein volgt; in 't algemeen ieder officier, die onmiddellijk beneden eenen chef staat en dien desnoods vervangt, vandaar luitenant kolonel, luitenant-generaal, luitenant-admiraal enz.; in Indië *luitenant-chinees*, chinees die lager in stand is dan de kapitein-chinees; weleer ook *lieutenant du roi* (spr. *roá*) plaatsvervanger des konings; – *lieutenant du royaume* (spr. *roajoom'*) of *de l'empire* (spr. *lañpíer*) rijks-stedehouder, rijksvoogd.

Lifat, m. arab.-turk volkswapening, landweer in Turkije.

Life, n. eng. (spr. *laif*) leven (pl. **lives,** spr. *laiws*); – **life-boat,** f. (spr. *-boot*) reddingsboot; – **life-presérver** (spr. *pri-*) „levensredder, levensonderhouder": stok met looden knoop; – **life-insurance** (spr. *insjoerens*) levensverzekering; z. ook ond. high.

Lift (eng.), f. toestel waarmee goederen en personen opgeheschen worden, op stations, in hotels, ziekenhuizen enz.

Liga, sp. en it. of fr. **ligue,** f. (spr. *lieg'*; vgl. ligeeren) verbond, verbindtenis, vereeniging, verbinding van vorsten of staten; inz. verbond of eedgenootschap der R. Kath. vorsten tegen de Unie der protestanten, in 1610 te Würzburg gesloten; ook samenspanning of het verbond der R. Kath. partij, door den hertog van Guise tegen koning Hendrik III in 1576 gesloten; de verbondenen, bond- of eedgenooten, ook **ligisten** of **liguísten;** – **ligístisch,** adj. tot de ligue behoorende of haar betreffende.

ligeeren, lat. (*ligāre*, binden) in het schermen: zijne tegenpartij het wapen uit de hand draaien of slaan; – metalen ligeeren, z. legeeren 2); – **ligade,** f. fr. het wegslaan van den degen of de sabel uit de hand der tegenpartij (bij het schermen); – *ligāto*, it. Muz. verbonden, vereenigd, gesleept; – **ligamént,** n. (lat. *ligaméntum*) Anat. band, witte, vezelige verbinding of ondersteuning van eenig lichaamsdeel; Chir. verband, zwachtel, windsel; bij lettergieters eene dubbele letter, koppelletter als *ff, fi, fl, ffl, ffi*; – **ligātie** (spr. *t=ts*) f. een verband; – **ligatuur,** f. (*ligatūra*) Muz. verbinding, rekking of verlenging der noten van de eene maat in de andere; Chir. verband, laatverband; het omleggen daarvan, het verbinden; ook band van een boek; – *pro ligatūra*, voor den band.

Ligisten, ligistisch, z. ond. liga.

Ligne, f. fr. (spr. *lienj'*; van 't lat. *linĕa*) lijn, het 12de deel van eenen duim; de fransche lijn is = 2,25583 millimeters; de rijnlandsche = 2,180137 millimeters; – *en ligne* (spr. *añ lienj'*) in de lijn, op de rij; – *en ligne de compte* (spr. *-koñt'*) op rekening (zetten of stellen).

lignum, n. lat. hout; pl. *ligna*, houtsoorten; – *lignum fossīle*, opgegraven hout, inz. versteend of verkoold hout; – *lignum moluccānum*, purgeerhout van de Molukken; – *lignum sanctum* of *vitae*, eig. levenshout, guajakhout (z. guajakboom); – **ligniet,** n., pl. **lignieten,** nw. lat. verkoold hout, bruinkool; – **ligneus,** adj. lat. (*lignōsus, a, um*) houtachtig, houterig; – **lignositeit,** f. nw.lat. houtachtigheid.

Ligoriānen of **Liguoriānen, Ligorísten** of Redemptoristen (z. onder redimeeren) m. pl. een op die der Jezuïeten gelijkende orde in Italië en Oostenrijk, in 1732 gesticht en in 1749 door paus Benedictus XIV bevestigd; genoemd naar den stichter Alfonso Liguori, die in 1839 gecanoniseerd of heilig gesproken werd.

Ligroïne, f. uit petroleum gewonnen vluchtige olie, die in ligroïne-lampen ter verlichting wordt aangewend, nafta, petroleumspiritus.

Ligue, z. liga.

ligulatus, lingulatus, a, um, lat. Bot. tong- of bandvormig; – **ligulus,** m. lat. Bot. tongetje of bladhuidje.

Ligúster, m. lat. (*ligústrum*) gewas, tot de klasse der tweehelmigen of diandria behoorende, dat meestal tot heggen wordt gebruikt; mondhout, keelkruid, rijnwilg; – *ligustrinus, a, um*, lat. Bot. ligusterachtig.

Lij, Mar. z. lee 1).

Lijspond, n. (ontstaan uit lijfsch, d. i. lijflandsch pond; zw. *lispund*) voormalig nederduitsch, nederl., zweedsch enz. handelsgewicht = $^1/_{20}$ schippond of 14 tot 16 oude ponden, in Zweden en de russ. Oostzeeprovinciën 20 pond à 405,076 of 418,832 gram.

Likeur, f. fr. (*liqueur*, v. 't lat. *liquor*, z. ald.) fijne, door suiker enz. verzoete en gekruide brandewijn, geestrijke drank; – *liqueur de Johnson*, naar den uitvinder genoemd, voor collodium-beelden aangewend broomkadmium; – **likeurstoker,** m. bereider of vervaardiger van likeuren en fijne brandewijnen; – **likeurwijn,** m. dikvloeiende, zoete wijn.

Lilac, m. sp. (ook eng. *lilac, lilach*, spr. *láilek*; van het turk. *leilāk*; vgl. het perz. *līladsj*, indigoplant) of **lilas,** m. fr. (spr. *lilá*) ook **lila** of **lilla,** f. spaansche vlier, de sering, een bekend tuingewas, oorspr. uit Perzië, tot de klasse der diandria behoorende; lichtblauwe, roodachtige kleur der bloemen van dit gewas, lilakleur (vgl. ook kermes); – **lilas,** pl. kleine kanonnen in Noord-Amerika; – **lilacine,** n. lilacbitter, eene bittere stof, verkregen uit de bladeren en bladerknoppen van den lilac.

Liliaceën, pl. lat. (*liliacĕae*; vgl. lelie) lelieachtige planten; – **lilionese,** f. dikwijls aangeprezen schoonheidsmiddel, dat gezegd wordt de huid leliewit te maken, maar niet zonder nadeeligen invloed daarop blijft.

Liliput, z. lilliput.

Lilith, m. hebr. nachtelijk spook in vrouwengedaante, dat de kinderen steelt; nachtmerrie; doosdengel bij de Joden, zie *Jesaja* 34, 14.

Lilla, z. lilac; – **lillalith,** z. lepidolith.

Lilliput, n. verdicht landje (in Gullivers reizen door Swift, 1727), welks bewoners niet grooter dan een duim zijn (waarschijnlijk

eene navolging van de pygmæën der Ouden); - **lilliputter,** m. bewoner van Lilliput, dwergje, oneig. kleingeestige menschen, verachtelijke tegenstanders.

Limacieten, pl. barb.lat. (v. lat. *lima*, vijl; verkeerd gevormd) versteende vijlschelpen; - **limaille,** f. fr. (spr. *limálj'*; v. *lime* = lat. *lima*, vijl) vijlstof, vijlsel.

Limakographie, f. gr. (v. *leimax*, naakte slak; vgl. limax) slakkenbeschrijving; - **limakologie,** f. slakkenleer.

Liman, m. (russ. *limán*, baai, bocht, turk. *limân*, haven, van 't gr. *limēn*, haven, bocht, baai; vgl. het gr. *limnē*; stilstaand water, poel, moeras, meer) in Z.Rusland een moerassige baai of zeeboezem, inz. de vaak tot een breeden zeearm verwijde mond eener rivier, strandmeer, haf, b. v. de liman van de Donau, van den Dnjester, van den Dnjeper.

Limanchie, f. gr. (van *limós*, honger en *ánchein*, verworgen, benauwen) het verhongeren, hongerdood.

Limánde, f. fr. (v. *lime*, vijl, wegens de ruwe huid) soort van kleine schol, inz. in de Oost- en Noordzee, schar (*Pleuronectes limanda*).

Limatie (spr. *t=ts*) f. nw.lat. (v. 't lat. *limāre*, vijlen, *lima*, vijl) vijling, het vijlen; - **limatuur,** f. vijlstof, vijlsel; - *limatūra martis*, f. ijzervijlsel.

Limax, m. en f. lat. (gr. *leimax*) naakte slak, wegslak; - *l. agrestis*, akkerslak.

Limbus, m. lat. Bot. bladschijf, zoom der bloem; zoom of strook, bezetsel aan kleederen, boordsel; in graden verdeelde boog aan instrumenten voor de hoekmeting; - *limbus infántum* (naar het R. Kath. geloof), afgezonderde plaats bij de hel, hellerand voor ongedoopt gestorven kinderen, die eerst in dit verblijf van de erfzonde gereinigd en voor den hemel geschikt worden; - *limbus patrum*, soortgelijk helportaal voor de zielen der Vaderen van het O. T., voordat hare verlossing door Christus' hemelvaart heeft plaats gehad; - *limbatus, a, um*, Bot. gezoomd.

Lime of limétte, f. fr. (vgl. limoen) soort van kleine zoete limoenen of citroenen; vandaar limette-olie, een ætherische olie.

Limen, n. lat. (gen. *liminis*, vgl. elimineeren) drempel; - *a līmine*, van den drempel, van voren af, enz.; - *in limine promotiōnis*, op den drempel, d. i. dicht voor de promotie.

Limenárch, m. gr. (v. *limēn*, haven) havenopziener; - **limeneureutika,** f. (van *limēn* en *ereunān*, opsporen, opzoeken) de zeevaartkunde, stuurmanskunst.

Limerick, n. eng. soort nonsens-vers, vijfregelig, met rijmschema a, a, b, b, a, waarvan de 3 laatste regels een aprosdoketon (z. a.) zijn; soort *coq à l'âne* (z. a.).

Limestone, m. eng. (spr. *laimestoon*) kalksteen.

limeus, adj. lat. (*limōsus*, v. *limus*, slijk) slijkerig, moerassig; - **limositeit,** f. nw.lat. slijkerigheid, moerassigheid.

Limier, m. fr. (spr. *liemjé*; oudfr. *liemier*, lat. als 't ware *ligaminarius*, v. *ligāmen*, band, v. *ligāre*, binden, omdat hij aan den band werd medegevoerd) speurhond.

Limiet, f. fr. (*limite*) of **limito,** m. it. (van het lat. *limes*, genit. *limĭtis*) scheipaal, grens; Kmt. hoogste bod, waartoe men gemachtigd is; ook grens van het crediet, dat de eene koopman den anderen geeft, in de wisk. grenswaarde eener grootheid; - **limiteeren,** lat. (*limitāre*) beperken, begrenzen, nauwkeurig bepalen, vaststellen; gelimiteerd, beperkt, begrensd; - **limitātie** (spr. *tie=tsie*) f. (*limitatio*) beperking, begrenzing; bepaalde, voorgeschreven tijd; - **limitatief,** adj. nw. lat. beperkend, bepalend; - **limited,** eng. (eig. *limited liability*, bij verk. *L. L.*) aanwijzing voor de beperkte verantwoordelijkheid der aandeelhouders eener maatschappij; - **limitman,** m. eng. in de sporttaal rijder, die de grootste handicap heeft.

Limma, n. gr. (*leimma*) Muz. oorspr. kleinste pauze, in het algemeen z. v. a. interval.

Limnāden, f. pl. gr. (v. *limnē*, meer, moeras) meer- of vijvernimfen, z. nymph; - **limnieten,** m. pl. steenen met afdrukken in den vorm van een met boomen omgeven meer; - **limnimeter,** m. toestel om den waterstand van het water op te nemen.

Limoen, m. it. (*limóne*; sp., provenç. en fr. *limon*, eng. *lemon*; van het perz. en turk. *limoen*, arab. *laimoen*) soort van kleine, bleeke citroenen met dunne schil; in 't algem. z. v. a. citroen; ook andere citroenachtige vruchten; - **limonáde,** f. fr. (it. *limonáta*) vruchtensap, eigenl. citroenwater met suiker; - *limonade gazeuse*, schuimende limonade; - **limonine,** f. in de citroenkernen bevatte bittere stof.

Limoge-werk, n. (spr. *g=zj*; van de stad Limoges in Frankrijk) emaille-werk.

Limoktonie, f. gr. (v. *limos*, honger) het dooden door honger, hongerdood; - **limotherapie,** f. geneeskundige behandeling door honger, hongerkuur.

Limonade, enz. z. ond. limoen.

Limoniet, n. gr. (v. *leimōn*, weide) soort van ijzererts, weideërts, moeraserts, uit ijzeroxyde-hydraat en phosphorzuur ijzeroxyde bestaande.

Limositeit, z. ond. limeus.

Limotherapie, z. ond. limoktonie.

Limousine, f. fr. automobiel, in den vorm van een coupé, met glazen zijwanden.

Limpet, f. fr. Phot. naam van een instelloep, die met een elastieken ring op het matglas wordt vastgezet.

limpide, adj. lat. (*limpĭdus, a, um*) klaar, helder; - **limpiditeit,** f. nw.lat. klaarheid, helderheid.

Lina, f. vr.naam, verk. van Karolina.

Linamént, f., pl. **linaménten,** lat. (*linaméntum*, pl. *linaménta*, v. *linum*, vlas) pluksel voor wonden, z. v. a. charpie; - **linaria,** f. nw.lat. vlaskruid, vrouwenvlas, een plantengeslacht; - **linarine,** f. grootendeels uit Provence-olie bestaande vloeistof, door welke men de zuiverheid van een linnen weefsel kan onderzoeken

Linctus, m. lat. eig. het likken (v. *lingĕre*, likken) Med. liksap, likkepot.

Line, f. eng. (spr. *lain*) lijn, z. linie en *linea*.

linĕa, f. lat. (oorspr. draad uit vlas, v. *linum*, vlas, draad) z. v. a. lijn, linie (z. ald.); – *a linĕa*, van voren af, een nieuwe regel; – *extra linĕum*, buiten de lijn; – *linĕa alba*, witte lijn, een streep in het midden van den buik, waar de buikspieren samengegroeid zijn; – *linea faciālis*, z. ond. *facies*; – *linea medĭa*, middellijn van het lichaam; – *linea*, ook voor: geslachtslinie- z. linie; vandaar *linea ascendentĭum*, *l. ascéndens* of *superĭor*, f. opklimmende linie of verwantschap, n. l. ouders, grootouders enz.; – *l. descendentĭum*, *l. descendens* of *inferior*, nederdalende linie, kinderen en kindskinderen; – *l. collaterālis*, zijlinie, broeders, zusters enz.; – **lineaal,** adj. lijnvormig; in rechte lijn voortgaande; vandaar **lineaal-systeem,** n. Jur. bepaling der erfopvolging volgens de naaste linie (reeks der descendenten), in tegenst. met het graduaal-systeem (z. ald.); – **lineaal-graduaal-systeem,** n. erfopvolging van den naasten graad, in de naaste lijn; – **lineaal,** f. z. liniaal, ond. linie; – **lineaménten,** n. pl. lat. (*lineaménta*, v. den sing. *lineaméntum*) trekken, gelaatstrekken; handlijnen of -trekken; – **lineair** (lat. *lineāris*, *e*) of **lineārisch,** adj. lijnvormig, wat zich hoofdzakelijk in de lengte uitstrekt; – linearische vergelijking, Math. eene vergelijking van den 1sten graad tusschen 2 veranderlijke grootheden; – lineaire afstand, m. de werkelijke afstand van twee lichamen van elkander; – lineaire tactiek, f. Mil. strijdwijze met plaatsing der troepen in lange liniën; – lineaire teekening, eene teekening door lijnen, omtrekteekening (vgl. contour); – *lineaire methode* (van de Candolle) Bot. de lijnschikking, rangschikking en indeeling van de planten volgens zekere lijnen; – **lineariföllsch,** adj. met lijnvormige bladeren; – **linearilobisch,** adj. met lijnvormige lobben; – *lineatus*, *a*, *um*, lat. Bot. gelijnd, van fijne strepen of nerven voorzien; – **lineëeren,** (lat. *lineāre*) z. linieëeren.

Lingam, m. (sanskrit. *lingga*, *liggam*, n. oorspr. teeken, v. *ling*, schilderen) in Indië: mannelijk lid als zinnebeeld van Çiva, de teelkracht der natuur, z. v. a. phallos bij de Grieken; vgl. priapus; – **lingamísten,** pl. priesters van den lingam.

Lingerie, f. fr. (spr. *leǹzjerie*, van *linge*, linnen, linnengoed, en dit v. *linĕus*, van linnen, v. *linum*, vlas) linnengoed; linnenhandel; kamer waar de wasch gedaan wordt; – **lingettes,** f. pl. fr. (verklw. van *linge*) dunne serge (zie ald.), fijn engelsch flanel.

Lingot, m. fr. (spr. *leǹgó*; mid.lat. *lingotus*, van *lingua*, tong, uit hoofde van de gedaante) pl. **lingots,** gegoten metaalstaaf, baar, zooals die in den handel komt.

linguaal, adj. nw.lat. (van 't lat. *lingua*, tong, taal) de tong betreffend of daartoe behoorend; – **linguāles,** pl. (scil. *littĕrae*) tongletters; – **linguifórm,** adj. tongvormig; – **linguisch,** adj. volgens de taal, ten opzichte van de taal; – **linguist,** m. taalkenner, taalgeleerde; – **linguistiek,** f. taalkunde, taalwetenschap, taalgeleerdheid; – **linguistisch,** adj. taalkundig, de taalwetenschap betreffende; – **lingūla,** f. lat. eig. tongetje; N. H. tongschelp; – *lingulatus a*, *um*, lat. Bot. tongvormig; – **lingulieten,** m. pl. nw.lat. versteende tongschelpen.

Linha, f. port. (spr. *lienja*) lijn, linie (ook als lengtemaat).

Linie, f. (v. 't lat. *linĕa*, vgl. dat artikel; fr. *ligne*) streep, lijn; streek, snoer, draad, rij; Geom. uitbreiding in de lengte (zonder breedte en dikte); het $^1/_{12}$ of $^1/_{10}$ deel van eenen duim; ook z. v. a. æquator (z. ald.); oneig. de linie gepasseerd zijn, boven de 50 jaar oud zijn; inz. de **geslachts-** of **stamlinie,** d. i. de rij der op en naast elkander volgende afstammelingen van een gemeenschappelijken stamvader; geslachtreeks (de opklimmende of nederdalende linie; vgl. *linea*); verder de **slaglinie,** slagrij van een leger of vloot, de in slagorde staande troepen of liggende schepen; de **linie,** ook in 't alg. voor het staande leger, de regelmatige troepen, met uitzondering van de garden; – **linietroepen,** staande, geregelde troepen, in onderscheiding van de garde en militie; – **linieschip,** grootste soort van oorlogsschip; – **linie-perspectief,** n. regelmatige verkorting der lijnen en omtrekken van een af te beelden voorwerp naar de wetten van het perspectief (z. ald.); – **linie-systeem,** n. Muz. lijnstelsel, de 5 gelijkloopende lijnen, waarop de noten geschreven worden; – **linieëren,** lijnen trekken, met lijnen voorzien; – **liniaal, lineaal,** f. bekend gereedschap daartoe.

Linimént, n. lat. (van *linīre*, smeren) vloeibare zalf, smeer- of strijkmiddel, smeersel; – *liniméntum volatĭle*, vluchtige zalf, ammoniakzeep.

Linolĕum, n. door den Engelschman Walton in 1860 uitgevonden stof ter bekleeding van vloeren en wanden, bestaande uit een mengsel van fijngemaakte kurkafval en lijnolie; zij is buigzaam en elastisch en wordt met allerlei patronen bedrukt.

Linon of **linomple,** n. fr. (van *lin* = lat. *linum*, lijn, vlas) zeer fijn lijnwaad, inz. in Frankrijk, gaasdoek, sluierdoek.

Linotype, f. zetmachine met toetsen, welker aanraking matrijzen naar beneden doet vallen.

Linurgie, f. gr. (v. *linon*, linnen, lijnwaad) linnenbereiding, linnenweverij.

Lion, m. fr. (spr. *lióǹ*) en eng. (spr. *lai'n*, van 't lat. *leo*; genit. *leōnis*) leeuw; oneig. wonderdier, merkwaardigheid, bezienswaardigheid; zich onderscheidend, beroemd man, iedere persoonlijkheid, die plotseling opzien verwekt, maar snel weder verdwijnt; in Frankrijk modeheer, man die in alle gezelschappen den beminnelijke speelt en zich op de uiterste elegantie toelegt; vgl. gommeux; – **Lionel,** m. fr. en eng. (spr. *lionĕl* en *laionel*) namen: de op den leeuw gelijkende; – **lionne,** f. leeuwin; oneig.

in gezelschappen schitterende, beroemde dame (zoo men wil naar den bijnaam eener minnares van Hendrik IV van Frankrijk, de freule Paulet, die wegens de kleur van haar haar zoo genoemd werd).

Liparie, f. gr. (v. *lipărós*, vettig, *lipos*, n. vet) Med. vettigheid, kleverigheid; – **liparocēle** of **lipocēle,** f. Med. vetbreuk; – **lipoom,** n. vetgezwel; – **lipomphălus,** m. vetnavel, gezwel aan den navel; – **lipomphalocēle,** f. vetnavelbreuk; – **lipӯl,** n. door Berzelius aangenomen stof, welker oxyde de basis der vette oliën uitmaakt.

Liplappen, m. pl. afstammelingen van Europeanen en inboorlingen op de eilanden Java en Sumatra.

Lipodérmus, m. gr. (v. *lipein*, ontbreken en *derma*, huid) iemand, wien de voorhuid ontbreekt.

lipogrammátisch of **leipogr–,** adj. gr. (van *leipein*, laten, achterwege laten) met letterweglating, opzettelijke vermijding van zekere letters, b. v. van de r in gedichten of geheele werken, eene vroeger meer voorkomende aardigheid; – **lipomerie** of **leipo–,** Med. 't ontbreken van een of ander lichaamsdeel; – **lipopsychīe** en **lipothymīe,** f. onmacht; – **lipopyrīe,** f. koorts met inwendige hitte en uitwendige koude; – **liposphyxīe,** f. het uitzetten van den pols.

Lipoma, lipomphalus, enz. z. ond. l i p a r i e.

Lippus, m. lat. druipoog, leepoog; – *lippis et tonsoribus notum*, den slechtzienden en baardschrappers (d. i. iedereen) bekend; – **lippitūdo,** f. Med. 't druipen der oogen, leepoogigheid.

Lipsăna, pl. gr. (*leipsana*, v. *leipein*, laten enz.) nagelaten heiligdommen, z. r e l i q u i e ë n; – **lipsanographīe,** f. reliquieënbeschrijving; – **lipsanotheek,** f. bewaarplaats van belangrijke overblijfselen of reliquieën.

Lipsia, f. latijnsche naam voor Leipzig.

Lipӯl, z. ond. l i p a r i e.

Lipyrīe, f. gr. (*leipyria*) Med. z. v. a. l i p o p y r i e, z. ald.

Liquātie (spr. *-kwá-tsie*), f. lat. (*liquatĭo*, v. *liquāre*, vloeibaar maken) vloeibaarmaking, smelting der metalen; vervloeiing der zouten; scheiding van het zilver van koper; – **liquabel,** adj. smeltbaar.

liquet, lat. (v. *liquēre*, vloeiend, klaar, helder zijn) het is klaar, duidelijk, het blijkt, ligt open; – *non liquet* of afgek. *N. L.*, 't is niet klaar of duidelijk, 't laat zich niet beslissen; – **liquént,** adj. vloeiend, helder, klaar; – **liquefáctie** (spr. *t=s*), f. nw.lat. vloeibaarmaking, smelting, ontlating van harde harsige stoffen door een langzaam vuur; – **liquescént,** adj. lat. (*liquéscens*) smeltend, vloeiend wordende.

Liqueur enz. z. l i q e u r en l i q u o r.

liquide, adj. fr. (spr. *likiéd'*; v. 't lat. *liquĭdus, a, um*, eig. vloeibaar, vloeiend, v. *liquēre*, vloeibaar zijn) in zake van rekening: helder, klaar, juist blijkbaar, bewezen, uitgemaakt, ontegenzeglijk (b. v. eene l i q u i d e schuld); – **liquida,** f. (scil. *littĕra*; pl. *liquĭdae*) smeltende, vloeiende medeklinker (l, m, n, r), in tegenst. met de m u t æ; – **liquidum,** n. iets vloeibaars, vloeistof; duidelijk bewezen vordering of schuld; – **liquidambra,** f. of **liquidámber,** m. nw.lat. vloeibare amber, z. s t o r a x; – **liquideeren,** nw.lat. (*liquidāre*) duidelijk, klaar maken, eene vordering uiteenzetten, bewijzen, doen blijken; in orde brengen, afmaken, afbetalen, vereffenen; het te betalene afzonderlijk berekenen of in rekening brengen; ook vorderen; schuldeischers worden opgeroepen *ad profiténdum et liquidándum*, tot opgave en staving hunner vorderingen; – **liquidánt,** m. gerechtelijk manende schuldeischer; – **liquidaat,** m. gemaande schuldenaar, iemand tegen wien eene schuldvordering geldend wordt gemaakt; – **liquidātie** (spr. *t=ts*) f. klaarmaking, uiteenzetting, in-orde-brenging, vereffening, afbetaling, afrekening; ook kostenberekening, kostenopgave; schuldenlijst; – **liquidātie-termijn,** m. gerechtelijk bepaalde tijd ter inlevering van de vorderingen der schuldeischers bij een concours; – **liquidātor,** m. wie met de schuldzaken is belast, schuldvereffenaar; – **liquiditeit,** f. lat. (*liquidĭtas*) vloeibaarheid; duidelijkheid, klaarheid, ontegenzeglijkheid van schulden.

Liquiritiesap, z. l a k k r i s s a p.

Liquor, m. lat. (v. *liquēre*, vloeibaar zijn) eig. vloeistof, vocht, inz. geestrijke vloeistof, vgl. l i q u e u r; Med. oplossing van een vast lichaam, die druppelsgewijs gegeven wordt; – *liquor ammonii*, geest van hertshoorn; – *l. anodynus* (*minerālis Hoffmanni*), ether met spiritus als artsenij, pijn- en krampstillende droppels, H o f f m a n n s -droppels (naar den uitvinder); – *l. anodȳnus vegetabĭlis*, verzoete azijngeest, azijnethergeest; – *l. antimonĭi chlorāti*, spiesglansboter; – *l. Fowleri*, arsenikdruppels (volgens recept van Dr. Fowler); – *l. vulnerarius*, wondwater.

Lira, f., pl. **lire,** it. (= fr. *livre*, lat. *libra*, dus eig. pond) vroegere ital. munt van verschillende waarde (36 tot 48 centen), maar overal verdeeld in 20 s o l d i of 240 d e n a r i; de i t a l i a a n s c h e l i r a (*lira italiana*) is thans de geldeenheid voor geheel Italië, komt met den frank overeen en is in 100 *centesimi* verdeeld; – **lirázza,** f. rekenmunt te Venetië.

Lirac, m. roode fransche wijn.

Liriodéndron tulpifĕra, n. gr. (van *leírion*, lelie en *déndron*, boom, *tulĭpa*, tulp, *ferre*, dragen, dus eig. tulpendragende lelieboom) N. H. plantensoort: Virginische tulpenboom; – **liriodendrine,** f. in den wortelbast van dien boom voorhanden bittere, kamferachtige stof.

Lis, m. fr. (spr. *lies*) lelie; – **lis d'or** en **lis d'argent** (spr. *li-dór*, *li-darzján*) gouden en zilveren lelie, oude fr. munten; de eerste, in 1665 geslagen, gold *f* 6,40, de andere, onder Lodewijk XIV geslagen, *f* 3,35.

lis, f. (pl. *lītes*) lat. strijd, twist, inz. rechtsgeding, p r o c e s, betwiste zaak, twistzaak; – *lis péndens* of *lis sub judĭce*, hangende zaak, zulk eene, die nog niet in rechten is uitgewezen; – *adhuc sub judĭce lis est*, de strijdvraag is nog niet beslist, nog hangende; – *litis aestimatĭo*, f. schatting (taxatie) van een rechtsgeding, d. i.

wat het waard is of wat er mede gewonnen kan worden; – *litis consórtes*, de strijdgenooten; – *litis contestatio*, f. antwoord op de rechtsvordering, inlating van één' beklaagde in een rechtsgeding en beantwoording van het hoofdzakelijke daarvan; – *litis denunciatio*, aanzegging van een rechtsgeding, opeisching om zich in rechten te doen vertegenwoordigen; – *lite pendénte*, **litispendént**, adj. gedurende den strijd, in den loop van het rechtsgeding; – *litispendentia* of **litispendéntie** (spr. *tie*=*tsie*) f. aanhangigheid van eene rechtszaak voor het gerecht; – *litis renunciatio*, f. 't opgeven, latenvaren van een rechtsgeding; – *litem lite resolvĕre*, eene duistere zaak door eene nog duisterder pogen te verklaren.

liscio, it. (spr. *liesjo*) Muz. eenvoudig, zonder versierselen.

lisereeren, fr. (*lisérer*; spr. *s*=*z*) met snoeren omzetten of met een bloemborduursel omvatten; – **liseré**, m. om den rand eener stof gestikte snoer of boordsel; – **lisière**, f. (spr. *lizjèr*; als 't ware *liciaria*, van lat. *licium*, fr. *lice*, *lisse*, draad van het weefsel) lijst, invatting; zelfkant; leiband; grens, zoom, rand; – **liserage**, f. (spr. *lizeráázj'*) omsnoering, bloemborduursel rondom eene stof.

Lisette, f. vr.naam fr. verk. van E l i z e, E l i z a b e t h.

Lisière, z. ond. l i s e r e e r e n.

Lisjka, f. hebr. gewijde zaal voor de offermaaltijden, bij een heiligdom der Joden.

List., bij natuurwetensch. namen afk. voor M. Lister (gest. 1712).

Liste, f. fr. (sp., prov. en mid.lat. *lista*) lijst, rol; – **listél** of **listeau**, m. (spr. *liestél*, *liestó*) fr. Arch. lijst, onderrand eener zuil.

l'istesso témpo, it. Muz. dezelfde tijdmaat, als in een muziekstuk de maat wel is waar wordt veranderd, maar dezelfde beweging moet behouden blijven.

Lit, n. fr. (spr. *li*; v. lat. *lectus*, bed, leger) bed; – *lit de parade*, praal- of paradebed; – *lit de justice*, n. fr. (spr. *li d'zju-stiés'*) eig. gerechtsbed; Jur. in Frankrijk weleer de troon des konings, waarop hij in het parlement plaats nam; de plechtige zitting, die hij er hield, openlijke rechtsdag in tegenwoordigheid des konings; – *lits jumeaux*, pl. twee bij elkaar behoorende ledikanten elk voor één persoon; zie j u m e a u x.

Litanie, **litaníj**, f. gr. (*litaneia*; v. *litaneúein*, verzoeken, smeeken; *litē*, bede) smeekgezang, klaaglied, hulpinroeping als gezongen kerkgebed; oneig. langwijlige klacht, verhaal enz. vol jammeren.

lite, *litem*, enz. z. ond. *lis*.

Liter, m. (willekeurig gevormd van 't gr. *litra*, f. dat echter een gewicht en eene munt was) eenheid der inhoudsmaat voor droge en natte waren in het metrieke stelsel, waarvan de grondslag de kubieke meter is, zooals voorheen de kan of de kop in Nederland; een vat ter grootte van een kubieken d e c i m e t e r bevat juist 1 kilogram gedestilleerd water van 4° C. Veelvouden van den liter zijn: **decaliter** (v. gr. *deka*, tien) maat van 10 liters, een schepel, $^1/_{10}$ vat of kan = $^1/_{100}$ M³.; – **hectoliter** (v. gr. *hekatón*, honderd) 100 liters, mud of vat = $^1/_{10}$ M³.; – **kiloliter** (v. gr. *chilia*, duizend) 1000 liters, 10 mud of 10 vat = 1 M³.; – **myrialiter** (van gr. *myriás*, tienduizend) 10 000 liters, 100 mud of 100 vat = 10 M³.; – onderdeelen zijn: **deciliter** (v. lat. *decem*, tien) $^1/_{10}$ liter, maatje = $^1/_{10000}$ M³.; – **centiliter** (v. lat. *centum*, honderd) $^1/_{100}$ liter, vingerhoed, $^1/_{10}$ maatje = $^1/_{100000}$ M³.; – **milliliter** (v. lat. *mille*, duizend) $^1/_{1000}$ liter, $^1/_{100}$ maatje, $^1/_{10}$ vingerhoed = $^1/_{1000000}$ M³.

litera, **literatuur** enz. z. *littera*.

Litéwka of **litéwke**, f. poolsch (eig. vrouw uit Litthauen; litthausche rok) korte poolsche overrok van eigenaardigen snit; ook duitsche wapenrok.

Lithaemie, f. (gr. v. *lithos*, steen). Med. bij de Engelschen gebruikelijke naam voor de ziekte, die berust op wat door prof. Stoeltzner met o x y p a t h i e (z. a.) wordt aangeduid; vgl. a r t h r i t i s m e, dat de naam voor die ziekte bij de Fransche artsen is; – **lithagōga**, n. pl. gr. Med. steenafvoerende middelen; – **lithagōgon**, n. steentang, steenlepel; – **lithántrax**, m. steenkool; – **lithanthracieten**, m. pl. plantversteeningen in steenkool; – **lithargyrium**, n. zilverglit, loodglit, z. g l i t; – **lithiăsis**, f. Med. steenziekte; – **lithion**, **lithon** of **lithium-oxyde**, n. in 1817 ontdekt steenloogzout; – **lithium**, n. de in 1818 eerst verkregen metallische base daarvan, een alkalimetaal; – **lithionwater**, n. geneeskrachtig mineraalwater; – **lithiszuur**, piszuur, dat zich in de pis en in blaassteenen bevindt; – **lithobiblion**, n. bladafdruk, versteend blad; – **litholie**, f. 't steenwerpen; steeniging; – **lithochromie**, f. steenkleuring, kleursteendrukkerij, kunst om met olieverven op steen te schilderen en het geschilderde op doek af te drukken, z. v. a. c h r o m o l i t h o g r a p h i e; ook gekleurde steenafdruk; – **lithodéndron**, n. steenhout of versteend hout; – **lithodialýsis**, f. Med. oplossing van den blaassteen; – **lithofracteur**, m. gr.-fr. eig. steenbreker; een verbeterd d y n a m i e t (z. ald.), inz. om geschut te laten springen; – **lithoglýph**, m. (gr. *lithoglyphos*) steensnijder; – **lithoglýph** of **lithoglyphiet**, m. beeldsteen; – **lithoglyphika**, f. steensnijkunst; – **lithoglýpt**, m. steensnijder; – **lithograaf**, m. steenschrijver, steenteekenaar, steendrukker; – **lithographie**, f. steen-schrijfkunst, het beschrijven der steenen; steendrukkunst, de door S e n n e f e l d e r te München in 1799 uitgevonden kunst om op steen gemaakte teekeningen door de pers te vermenigvuldigen; ook z. v. a. een g e l i t h o g r a p h e e r d blad, steendruk; – **lithographeeren** (fr. *lithographier*) steenschrijven, steenteekenen, steendrukken; – **lithographiek**, z. p o l y a u t o g r a p h i e; – **lithográphisch**, adj. steenbeschrijvend; door steendruk voortgebracht; ook z. v. a. g e l i t h o g r a p h e e r d, door steendruk voortgebracht; l i t h o g r a p h i s c h e s t e e n, de tot den steendruk gebe-

zigde kalksteen; – **lithogrăphon,** n. steenschrift; – **lithoïdisch,** adj. naar steen gelijkende; – **lithokardieten,** m. pl. versteende hartschelpen; – **lithokólla,** f. steenkit, steenlijm; – **lithokollētisch,** adj. met ingelegde steenen bezet, met edelsteenen versierd; – **lithokollēten,** pl. met aangelijmde edelgesteenten enz. ingelegde kunstwerken; – **litholăbon,** n. Med. steentrekker, een chirurgisch werktuig om steenen uit de blaas te halen; – **litholatrie,** f. vereering van steenen, soort van fetischisme; – **lithologīe,** f. steenleer, steenkunde; – **litholoog,** m. steenkenner, steenkundige; – **lithologisch,** tot de steenleer behoorende, steenkundig; – **lithomantīe** (spr. *tie=tsie*) f. steenwaarzeggerij, waarzegging uit of volgens steenen; – **lithomárga,** f. gr. lat. Min. steenmerg; – **lithomórphen,** pl. gr. beeld- of figuursteenen, zonderling gevormde steenen; – **lithontriptĭka,** z. lithotr–; – **lithopædīon,** n. steenkind, versteende (verbeende) lichaamsvrucht; – **lithophaag,** m. steeneter, steenknager (zekere worm); – **lithophagīe,** f. het steeneten; – **lithophanīe,** f. kunst om een doorschijnend beeld in steen of steenachtige stof, b. v. porselein, te vervaardigen; ook zulk een doorschijnend beeld zelve; – **lithophýllon,** n., pl. **lithophyllen,** z. v. a. lithobiblion; – **lithophýten,** pl. steenplanten, koraalgewassen; ook plantsteenen, plantversteeningen; – **lithopœdīe,** f. steenwording, steenvorming, – **lithospheer,** gr. vaste aardkorst; – **lithostēa,** pl. beenderenversteeningen; – **lithostrătum,** n. gr.lat. of **lithostrōton,** n. gr. vloermozaïek (z. ald.); – **lithotheologīe,** f. gr. bewijs voor het bestaan van God uit de steenen; – **lithotrýpsis,** f. z. v. a. lithotripsie; – **lithotoom,** n. Chir. steensnijmes, werktuig voor steensnede; – **lithotomīe,** f. steensnijding; – **lithotomíst,** m. steensnijder, steen-operateur; – **lithotripsīe,** f. Med. steenverbrijzeling, eene manier om den steen weg te nemen; – **lithotriptika,** pl. steenverbrijzelende of oplossende middelen; – **lithotríptor,** m. steenverbrijzelaar, een werktuig om den steen in de blaas fijn te maken; – **lithotritīe** (spr. *tie=tsie*) f. gr.lat. het fijn wrijven, verbrijzelen van den steen in de blaas; – **lithotrítor** of fr. **lithotriteur,** m. een werktuig daartoe, door Dr. Civiale uitgevonden; – **lithotritíst,** m. steenverdrijver door fijnmaking van den steen; – **lithotypographīe,** f. gr. vermenigvuldiging van den letterdruk door steendruk, hetwelk geschiedt door den eerste, volgens eene in 1839 door de gebroeders Dupont te Parijs uitgevonden procédé, op steen over te brengen; – **lithoxŷlon,** n. versteend hout, houtsteen; – **lithozōon,** pl. **lithozōa,** steendieren, koraaldieren; – **lithurgīe,** f. bewerking der steenen, steenhouwerij; steenscheikunde; – **lithurgĭka,** f. toegepaste steenkunde, kunde of leer der steenbearbeiding; – **lithurīe,** f. Med. 't steen- of gruiswateren.

Liti, z. lidi; – *liti*, z. ond. *lis*.

litigeeren, lat. (*litigāre*, v. *lis*, genit. *litis*, en *agĕre*, voeren) twisten, pleiten, een rechtsgeding voeren; – *litigándi temerĭtas*, f. twistzucht; – **litigánt,** m. (*litĭgans*) procesvoerder, pleiter voor het gerecht; – **litigātie** (spr. *tie=tsie*) f. (later lat. *litigatĭo*) strijd voor het gerecht, rechtsstrijd, pleidooi, rechtsgeding, proces; – **litigiëus,** adj. lat. (*litigiōsus*, *a*, *um*) betwistbaar, voor een rechtsgeding geschikt; ook gaarne pleitend, pleitziek; – *litigiōsa res*, z. *res l–*; – **litigiositeit** (spr. *s=z*) f. nw.lat. strijdigheid, het strijdig-zijn eener zaak; – *litis*, enz. z. ond. *lis*.

Litomantīe (spr. *tie=tsie*) f. gr. ringwaarzeggerij.

litoráal of **littoráal,** adj. lat. (*litorālis*, *e*, van *litus* of *littus*, zeestrand, pl. *litŏra*) het kustland, de kust betreffend, daarvan afkomstig; – **litorāle,** n. strand, kustland, oever, inz. het aan Oostenrijk behoorende kustland langs de Adriatische zee.

Litŏtes, f. gr. (v. *litós*, *ē*, *ón*, gering, klein) Log. verzachting, verkleining, inz. schijnbaar verkleinende uitdrukking om eene zaak daardoor des te meer te verheffen, b. v. dat is niet slecht, in plaats van: voortreffelijk; dat is wat moois! voor iets leelijks.

Litra, m. in Georgië in den kleinhandel gebruikelijk gewicht = 9 russ. ponden = 3,686 kilogram.

Litre, m. fr. (spr. *lietr'*) eenheid van de fr. maat voor natte waren (voor droge waren, koren enz. millistère geheeten, van stère); de veelvouden en onderdeelen vgl. den litre, z. ond. liter; – **litrameter,** m. werktuig om het soortgelijk gewicht van vloeistoffen te bepalen.

Litsji, f. zeer welsmakende steenvrucht in China en Tonkin; – **Li-tsoe,** m. de hemelsche, een chineesche bijnaam, die, behalve den keizer, alleen diegenen toekomt, die in den tsing-long worden opgevoed.

littĕra of *litĕra*, f. lat. (samengetrokken uit *lĭcĭtera* (*lictera*) v. sanskr. *likh*, schrijven, teekenen, met de verbindingsvocaal *i* en het suffix *tera*) letter; – *sub littĕra*, onder de letter; – *ad litteram*, letterlijk; enz.; – *littera dominicālis*, zondagsletter; – *littĕra scripta manet*, sprw.: de geschreven letter blijft, d. i. wat geschreven is verbindt veel sterker, dan wat enkel mondeling gezegd wordt; – *littĕrae*, pl. letters, iets schriftelijks, brieven, geschriften; – *per littĕras*, door brieven, schriftelijk, per brief; – *litterae non erubéscunt*, de brief bloost niet, d. i. men schrijft stouter, dan men spreekt; – *l. accusatorĭae*, aanklacht- of steekbrieven; – *l. cambiāles*, wisselbrieven; – *l. commendatitĭae* of *commendatorĭae*, brieven van aanbeveling; – *l. compulsoriāles*, maanbrieven; – *l. credentiāles*, geloofsbrieven; – *l. dimissoriāles*, ontslagbrieven; – *l. formātae*, verschillende soorten van brieven, die, in bepaalden vorm, door de bisschoppen worden afgezonden tot het onderhouden van de gemeenschap met buitenlandsche gemeenten, ook *epistolae canonicae*; – *litterae imploratorĭae*, *mutŭi compássus* of *requisitoriāles*, smeekschriften, verzoekschriften; – *l. informatorĭae*, berichtbrieven, adviezen; – *l. inhibitoriāles*,

terughoudings- of verhinderingsschrijven; – *l. monitoriāles*, herinnerings- of maanbrieven; – *l. pacificae*, vredesbrieven, door de bisschoppen aan zulke gemeenten gericht, die weder wenschen toegelaten te worden tot de kerkelijke gemeenschap, waarvan zij waren uitgesloten; – *litterārum comparatio*, vergelijking der handschriften; – **litteraal,** adj. (later lat. *litterālis, e*) schriftelijk, letterlijk; – **litteralisme,** n. nw.lat. letterlijkheid, het vasthouden aan de letter met miskenning van den geest; – **litteralist,** m. nw.lat. letterzifter, kleingeestige woordenvitter; – **litterair** of **litterärisch,** adj. (lat. *litterarius, a, um*) geleerd, wetenschappelijk, tot boekenkennis behoorende; – **litteraire** of **litteratuur-geschiedenis,** boekengeschiedenis, geschiedenis van de letterkundige voortbrengselen; – **litterātor,** m. boekenkenner, geletterde, letterkundige, taal- en boekgeleerde; – **litteratuur,** f. (lat. *litteratūra*, letterschrift, onderricht in lezen en schrijven, taalonderwijs, spraakkunst, geleerdheid) gezamenlijke schriftelijke voortbrengselen van den geest, schrijfwezen, boekenkennis of boekenkunde, letterkunde, schriftgeleerdheid, kunde in taal en wetenschap; weleer: de fraaie wetenschappen; – **litterātus,** m. geleerde, gestudeerde, schoolgeleerde, inz. iemand, die voorliefde heeft voor fraaie letteren; ook in 't algemeen schrijver of auteur; – *litterātus homo*, geletterde; iron. ook (bij Plautus) een (met eene letter) gebrandmerkte; – **littereeren,** met letters teekenen, letteren; – **litteromanie,** f. overdreven schrijfzucht.

little, adj. eng. (spr. *lit'l*) klein, weinig, vgl. ons l u t t e l.

littoraal, z. l i t o r a a l.

Lituleten, z. ond. l i t u u s.

Litúrg, m. gr. (*leiturgós*, d. i. wie een openbaar en algemeen nuttig werk verricht, van *leitos*, het volk betreffende, openbaar, en *érgein*, werken) priester als voorganger in den kerkdienst, kerkdienaar; – **liturgie,** f. (gr. *leiturgia*, openbaar ambt, staatsdienst) beheer van den godsdienst, kerkgebruik, kerkdienst; kerkelijk voorschrift, kerkenorde, voorgeschreven inrichting van den eeredienst, kerkformulier; inz. ook evangelisch kerkgebed, dat aan de preek voorafgaat; – **liturgicum,** n. in de gr. Kerk: boek, dat drie liturgieën, n. l. die van de heiligen Basilius, Chrysostomus en den zoogen. dialogus van den H. Gregorius den Grooten bevat; – **liturgiek,** f. leer van de inrichting van den openbaren eeredienst; – **litūrgisch,** adj. daartoe behoorend, daarmede overeenkomstig, naar kerkgebruik, volgens het kerkvoorschrift.

Lituur, f. (lat. *litūra*, v. *linĕre*, besmeren, uitvegen) het uitwisschen, doorschrappen, uitstrijken van het geschrevene.

Litŭus, m. lat. kromme staf der a u g u r s bij de oude Romeinen; kromstaf der R. Kath. bisschoppen, bisschopsstaf; – **lituiet, lituolith,** m. (v. 't lat. *litŭus*, z. ald.) pijpvormige slakversteening, bisschopsstaf, kromstaf.

Liuto, m. it. luit.

Liva, m. turk.-arab. (eig. vaan, banier) onderafdeeling van een e j a l e t, die door eenen k i a m a k a m geregeerd wordt; – **miri-liva,** m. (vgl. m i r i) stadhouder van zulk eene kleine provincie; ook brigade-generaal.

Livāda, f. gr. weide.

Livery, f. eng. (spr. *livv'ri*) gezamenlijke londensche burgers, die het kiesrecht bezitten.

Livet, m. fr. (spr. *liwè*) laatste speler bij het biljartspel.

Livia, f. lat. rom. vr.naam (ml. **Livius**); ook veldduif.

livide, adj. lat. (*livĭdus, a, um*) loodkleurig, blauwachtig, vaal, geelgroen, zwartgeel; oneig. wangunstig, jaloersch; – **ividiteit,** f. nw.lat. loodkleur, vaalheid; wangunst, nijd; – **livor,** m. lat. blauwe vlek; Med. blauwgeel litteeken; – *livor emortuālis*, doodvlek.

Livonése, m. it. d. i. Lijflander: russ. rekenmunt = 96 k o p e k e n.

Livor, z. ond. l i v i d e.

Livraison, f. fr. (spr. *liwrèzóǹ*; lat. *liberatio*, bevrijding, v. *liberāre*, bevrijden, fr. *livrer*, leveren) levering, aflevering; – **livránt,** leveraar, l e v e r a n c i e r.

livre, n. fr. (spr. *liwr'*; van het lat. *liber*) boek; – *á livre ouvert* (spr. *a liwr' oewèr*) naar het open boek; Muz. naar voorgelegde noten, van 't blad, b. v. onmiddellijk of voor de vuist spelen; – *livre blanc* (spr. *-bláǹ*) boek van wit onbeschreven papier; – *l. en blanc* (spr. *an bláǹ*) oningebonden boek; – *l. de dépense* (spr. *-depaǹs'*) boek van uitgaaf; – *l. de mise et de recette* (spr.*- miez' e d'ressétt'*) boek van ontvangst en uitgaaf; – *l. rouge* (spr. *roezj'*) rood boek, register der geheime uitgaven van het fr. hof, inz. onder Lodewijk XV en Lodewijk XVI; – **livret,** n. (spr. *liwrè*) boekje; aanteekenboekje; spaarbankboekje; boekje waarin voor werklieden, militairen enz. wordt opgeschreven, wat zij verdiend en hoeveel zij er op ontvangen hebben; gedragboekje; – *l. d'ouvrier*, boekje vanwege de politie uitgereikt aan handwerksgezellen, waarin aangeteekend wordt de naam van den houder, zijn verschillende verbintenissen bij werkgevers enz. (in Frankrijk en Duitschland).

Livre, n. fr. (spr. *liwr'*; van het lat. *libra*) pond, het oud-fr. l i v r e, verdeeld in 16 o n c e s, 128 g r o s, 9216 g r a i n s = 489,506 gram; ook voormalige rekenmunt, thans = f r a n k (z. ald.); in Engeland **livre sterling,** z. s t e r l i n g; – **livre tournois,** z. t o u r n o i s.

Livrei, f. (fr. *livrée*, v. *livrer*, leveren; it. *livrea*, sp. *libréa*) eig. geleverde kleeding en kost; dienstkleeding, kennelijke dracht der bedienden van voorname lieden; ook hof- of lijfkleur; gezamenlijke bedienden van een heer; gelijkvormige of gelijkkleurige kleedij; ook gunstbewijs, b. v. een lint, een insigne, fr. *faveur, manche*; teeken in 't algemeen.

livre rouge, **livret,** z. ond. *livre*.

lixivia, f. of *lixivium*, n. lat. loog; – **lixiviātie** (spr. *t=s*) f. uitlooging; – *sal lixivium*, looggzout.

Lize, vr.naam, verkorting van E l i z a b e t h (z. ald.).

Lizzatura, m. ital. man, die met behulp van wiggen en vijzels de ruwe marmerblokken op rollen vervoert, naar spoorwegen enz.

Ljubow, f. russ. (spr. *ljoebof*; v. *ljubítj*, beminnen) de lieve, russ. v. doopnaam, als afk. L j u b a.

Lk., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor H. F. Link (gest. 1851).

Llama, z. l a m a.

Llano, m. pl. **llanos,** sp. (spr. *ljáno(s)* d. i. in 't alg. vlakten, v. 't lat. *planus*, effen) zeer groote boomarme vlakten in Z.-Amerika; – **llanéros,** m. pl. herders, die deze vlakte bewonen.

Lloyd's of **Lloyd,** m. instelling voor den zeehandel ter verzekering tegen zeegevaar en ter inwinning van scheepstijdingen, die haren zetel heeft in eene reeks van kamers der Londensche beurs en gevormd is door eene vereeniging van scheeps-assuradeurs (*underwriters*, d. i. onderteekenaars); zoo geheeten naar L l o y d's k o f f i e h u i s, in 't welk in de 18de eeuw de scheepsmakelaars enz. bijeenkwamen, omdat het in de nabijheid der beurs lag; ook in 't algemeen een scheepvaartmaatschappij, zooals sedert 1833 die te Triëst: o o s t e n r ij k s c h e L l o y d of it. *Lloyd austríaco* geheeten; in Odessa sedert 1856: R u s s i s c h e L l o y d, in Bremen sedert 1857: N o o r d d u i t s c h e L l o y d; in Rotterdam sedert 1883: Rotterdamsche Lloyd; **Lloyd's lijst,** f. of enkel **Lloyd,** nieuwsblad voor handel en scheepvaart, te Londen en te Triëst.

Lmk., bij natuurhistorische namen afk. voor J. B. A. P. Monet de Lamarck (gest. 1829).

Loa, f. sp. (eig. lof, v. lat. *laus*, gen. *laudis*) op het spaansch tooneel: voorspel, klein tooneel- of blijspel, dat vóór een grooter stuk wordt opgevoerd en den inhoud daarvan aankondigt (zoo genoemd, omdat de stukken altijd tot onderwerp hebben den lof van de personen, aan wie zij zijn toegewijd).

Load, n. eng. (spr. *lood*) last, eng. maat voor planken, delen enz. van verschillenden inhoud al naar de dikte van het hout.

Loafer, m. eng. (spr. *lófer*; v. hgd. *laufen*) oorspr. bedelaar en landlooper, lazarone; nu lediglooper en twistzoeker, kwartjesvinder, boerenbedrieger, sedert ongeveer 40 jaren in de groote steden van de Vereenigde Staten gebruikelijk (vgl. r o w d i e s).

Lobby, f. eng. voorkamer, koffiekamer van het parlement.

lobus, m., pl. *lobi*, nw.lat. (v. 't gr. *lŏbos*) Bot. lob, zaadlob; – *lobŭli*, pl. kleine zaadlobben; – *lobatus, a, um*, lat. Bot. gelobd; – **lobelia,** f. (fr. *lobélie*) talrijk plantengeslacht uit Z.-Amerika, tot de klokbloemen behoorende.

loca, **locaal, locabel,** enz. z. ond. *locus*.

Locánda, f. it. (v. 't it. *locāre*, verhuren) te huur zijnde kamer, huurvertrek; herberg of logement in Italië en Griekenland; – **locandiéra,** f. it. waardin, herbergierster.

Locarium, locata, locatie, locatief, locator enz. z. ond. *locus*.

Loch, n. schotsch (celt. gæl.-iersch *loch*; vgl. dui. l a c h e en lat. *lacus*) meer.

Lochien, f. pl. gr. (*lóchia* en *locheia*, v. *lóchos*, bevalling) Med. kraamzuivering, kraamvloed, zuivering der kraamvrouwen na de bevalling; – **lochiorrhagie, lochiorrhœa,** f. bovenmatige kraamzuivering; – **lochioschĕsis,** f. onderdrukte kraamzuivering; – **lochodochīum,** n. inrichting tot opneming van barende vrouwen, kraamvrouwenhuis.

loci, z. ond. *locus*.

Locket, m. eng. (verklw. van *lock*, slot) slootje, haakje, armband; ook z. v. a. m e d a i l l o n.

Lock-out, m. eng. (eig. uitsluiting) het tegengestelde van de werkstaking, n.l. het gemeenschappelijk stopzetten van het werk in fabrieken enz. door de werkgevers, meestal als verdedigingsmaatregel tegen de hooge eischen der arbeiders.

loco, lococessie, locofix, z. ond. *locus*.

Locofóco, m., pl. **Locofóco's,** aanhangers van de partij van den vooruitgang in de Vereenigde Staten van N.-Amerika, z. v. a. d e m o k r a t e n (sedert 1835 zoo genoemd). In eene kiezersvergadering draaiden de mannen van den achteruitgang, sedert spottenderwijs h o c o p o c o s (z. ald.) geheeten, de gasvlammen uit, waarop de mannen van den vooruitgang de zaal verlichtten door middel van lucifers, eng. *l o c o f o c o-matches*.

locomobiel, locomotie, locomotief, z. ond. *locus*.

Loculamént, n. lat. (*loculaméntum*, van *locŭlus*, plaatsje, kastje, kistje) vak, afdeeling, kas, doos enz.; – *loculatus, a, um*, met vakken voorzien; – *loculi*, pl. Bot. vakken; – *loculicidus, a, um*, Bot. hok- of vakverbrekend; – *loculosus, a, um*, vol vakken, hokkig; – **loculātor,** m. nw.lat., opziener der huishouding.

locupleteeren, lat. (*locupletāre*, v. *locŭples*, rijk) rijkmaken, verrijken, vermeerderen; – **locupletātie** (spr. *tie=tsie*) f nw.lat., verrijking, vermeerdering.

locus, m. plaats, oord; – *locus apprehensiónis*, Jur. plaats der inhechtenisneming of aanhouding; – *locus a quo*, Kmt. plaats van waar, woonplaats van den wisseltrekker; – *locus ad quem*, plaats waarheen, de plaats van den betrokkene; – *locus classĭcus*, m. modelplaats, hoofdplaats, bewijsplaats in een boek; – *l. commūnis*, gemeenplaats, alledaagsch gezegde, vaak gebruikte uitdrukking; – *l. delicti*, Jur. plaats van de misdaad of het vergrijp; – *l. fixus*, vaste plaats, blijvende woonplaats; – *l. judicĭi*, gerichtsplaats; – *l. natalis*, geboorteplaats, Bot. natuurlijke groeiplaats van wilde planten; – *l. palmarius*, hoofdplaats; – *l. parallēlus*, parallelplaats, vergelijkingsplaats; – plaats van gelijken inhoud of overeenkomende gesteldheid, b.v. in den bijbel; – *qui succēdit in locum, succēdit in jus*, wie in eens anders plaats komt, krijgt daardoor ook diens recht; – pl. v. *locus*: *loca*, d. i. oorden, streken, en *loci*, d. i. plaatsen uit geschriften, uitdrukkingen (b. v. *loci classĭci, loci commūnes* enz.); – *loco*, in plaats, b.v. *loco sigilli*, of afgek. *L. S*

in plaats van het zegel; – **loco-burgemeester,** plaatsvervangend burgemeester; – *loco citāto*, of afgek. *l. c.*, ook *l. l.*, d. i. *loco laudāto*, ter aangehaalder plaats (t. a. p.); – *in loco*, op dezelfde plaats, ook: hier, alhier; – *in loco judicii*, op de gewone gerechtsplaats; – *hoc loco*, aan deze plaats; – *hujus loci*, van deze plaats; – *ad hunc locum*, op deze plaats; – *locum tenens*, m. (fr. *lieutenant*) een plaatsbekleeder, stadhouder; – **lococéssie,** f. nw.lat. het plaatsmaken, wijken, aftreden; – **locofix,** adj. plaatsvast, op eene standplaats bevestigd; aangewassen; – **locofixiteit,** f. onbeweegelijkheid, gebondenheid aan eene plaats; – **locomobiel,** adj. voor plaatsverandering vatbaar; als subst. **locomobiel** of **locomobile,** f. verplaatsbare (zich niet op rails bewegende) stoommachine; – **locomobiliteit,** f. beweeglijkheid, verplaatsbaarheid; – **locomōtie** (spr. *t=ts*), f. plaatsverandering, voortbeweging; – **locomotief,** adj. plaatsveranderend, vrij beweegbaar; ook plaatsverandering of beweging bewerkend, vandaar als subst.: **locomotief,** f. stoommachine, die zichzelf op rails voortbeweegt en tot beweging van rijtuigen of wagens wordt aangewend, stoomwagen, -trekker; – **locomotiviteit,** f. vrije beweegbaarheid; – **locotenentie,** f. plaatsbekleeding, het stadhouderschap; – **locaal,** adj. (lat. *locālis, e*), plaatselijk; met eene plaats en hare gesteldheid overeenkomstig, er toe behoorende, daar aanwezig of gebruikelijk; als subst. **lokaal,** n. begrensde, tot een zeker doel ingerichte ruimte, b.v. zaal, gebouw en dergel.; – **locaal blad,** n. plaatselijk blad, de stedelijke courant, dagblad dat zich hoofdzakelijk met plaatselijke aangelegenheden bezighoudt; – **locaal karakter,** n. de eigenaardigheid of bijzondere toestand der plaats; – **locaalspoor, locaaltrein,** m. zulk een tusschen dichtbij elkaar gelegen plaatsen en met geringe snelheid; – **locale aandoening,** f. ziekte van een enkel deel van het lichaam; – **locaal pijnstillend middel,** n. (tegenover algemeen anaestheticum), dat slechts een deel des lichaams gevoelloos maakt; – **locale catálogus,** m. lijst, waarop de standplaatsen der boeken eener bibliotheek aangegeven zijn; – **locale kleur,** Pict. plaatskleur, eigenaardige en natuurlijke kleur van een voorwerp, waardoor het zich, ten opzichte der plaats, die het in de schilderij beslaat, van alle andere voorwerpen onderscheidt; in de letterkunde: juiste voorstelling der handeling, zoodat alle bijzonderheden medewerken om hoorder of lezer te verplaatsen in den tijd en op de plaats der handeling; – **localien,** pl. in Oostenrijk: zielverzorgerstations. die uit de omvangrijke parochiën sedert Jozef II ontstaan zijn; – **localisten,** pl. (*capellāni locāles*) zielverzorgers daarvan; – **locālis,** (scil. *casus*), of **locatief,** m. Gram. plaatsnaamval, een eigenaardige naamvalsbuiging der naamwoorden in sommige talen, o. a. in de slavische; – **localiseeren** (spr. *s=z*) plaatselijk maken, een plaats aanwijzen of tot eene bepaalde plaats, binnen zekere grenzen beperken, b.v. een oorlog, eene uitbrekende ziekte l o c a l i s e e r e n; – **localisatie,** f. (spr. *-za-tsie*) plaatselijkmaking, plaatsaanwijzing; begrenzing, beperking; – **localiteit,** f. (later lat. *localĭtas*) plaatselijkheid, plaatsgesteldheid, ruimte; vertrek, kamer, zaal; – *localĭter*, adv. met betrekking tot de plaats; – **locarium,** n. lat., huurprijs, pachtgeld; – **loceeren,** (lat. *locāre*), op eene plaats stellen of zetten; uitzetten; b.v. geld; verhuren, verpachten; schuldeischers van een concoursmassa ordenen; – **locābel,** adj. nw.lat., geschikt voor eene plaats, niet strijdig met de natuur eener plaats; – **locabiliteit,** f. geschiktheid voor eene plaats; – **locāta,** n. pl. vakken, hokjes voor geschriften, boeken enz., l o k é t t e n; – **locatarius** of fr. **locataire** (spr. *-tèr'*) huurder, pachter; – **locātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *locatĭo*) plaatsaanwijzing, stelling, regeling; verhuring, verpachting; ook rechterlijke uitspraak, waarbij aan elken schuldeischer in een concours zijne plaats in de rij der schuldvorderingen wordt aangewezen; – *locatĭo operārum*, dienstverdrag; – *l. opĕris*, uitbestedingscontract, waardoor de uitvoering van een werk of onderneming b.v. een gebouw aanbesteed wordt; – **locātor,** m. verhuurder, verpachter; – **locatorium,** n., z. v. a. l o c a r i u m; – **locātum,** n. het verhuurde.

Locusta, f. soort van sprinkhanen; – **locusten,** pl. afdeeling der sprinkhaanachtige dieren (landboomsprinkhaan enz.).

Locūtie (spr. *t=ts*), f. lat. (*locutĭo*, van *loqui*, spreken) uitdrukking, spreekmanier, spreekwijze; – **locutorium,** n. nw.lat. spreekkamer, spreekzaal in kloosters.

Lodagales, f. pl. vloeibare slijkmassa's door vulkanen uitgeworpen (in Amerika).

Lodd., bij natuurwetensch. namen afk. voor K. Loddiges te Hackney bij Londen en zijn beide zonen (gest. 1846 en 1849).

Lodewijk, hoogd. **Ludwig** (oudd. *Hludwig*, oudfrank. *Chlodowich, Clodwig*; van *hlud, clhod*, luid, beroemd, en *wic, wig*, oorlog, strijd) mansn.: de in den krijg beroemde held, dappere krijgsman; nw.lat. **Ludovicus,** fr. **Louis;** – vandaar **Ludovica, Louiza** of **Louise,** vr.namen.

Lodoiska, f. poolsche vr.naam: de volksbeschermster.

Loef, f. (eng. *loof*, spr. *loef*) naar den wind gekeerde zijde van het schip (het tegengestelde van l ij): de l o e f h e b b e n, het voordeel van den wind hebben; oneig.: iemand de loef afsteken, voordeel op iemand behalen, iem: vóor zijn; — **loeven,** bij den wind, naar de windzijde toezeilen; – **te loevert, loefwaarts, te loefwaart,** aan de windzijde.

Loefaspons, zie l a f f a.

Loelaab, of **lulov,** hebr. tak, saamgebonden takken, die op loofhuttenfeest gedragen worden *Levit.* 23, 40.

Loemboeng, f. mal. rijstschuur.

loensch, barg. scheel, schuin, onecht, valsch.

Loep, z. ond. l o u p.

Loeris, m. (van het veroud. l o e r, fr. *lourd, lourdaud*, dommerik, botterik) onnoozele of die zich als zoodanig houdt, een ploert.

Loesing, pak slaag (in het afrik.-holl.), uit deensch *lussing*.

Loeti of (naar eng. schrijfwijze) **Looti,** m. (arab. *loethi*) eig. een der lieden van Lot, bewoner van

Sodom, Sodomiet, onbeschaamd en pochend mensch; een perz. potsenmaker, goochelaar.

Lof of **Loof,** n. (oudzw. *lop*, *löp*, angels. en oud-eng. *lep*, ijsl. *laup*, korf; oorspr. in 't alg. v a t) in Koerland en Lijfland vroeger een graanmaat = $^1/_2$ Rigasche ton = 68,86 liter; ook een gewicht te Riga = 5 l i j s p o n d = 100 pond.

Lofne of **lofn,** f. oudn. Myth. godin der echtverbintenissen (vgl. bij Romeinen *Juno pronüba*), der verzoening van geliefden.

Log, f. (zw. *logg*, eng. *log*, d. i. in 't algem. b l o k) werktuig ter bepaling van de snelheid of de vaart van een schip, bestaande doorgaans uit een driehoekig, met lood bezwaard plankje aan een lange lijn, **loglijn,** die door knoopen in gelijkmatige deelen is verdeeld; - **logboek,** boek ter opteekening van de met de log gemaakte waarnemingen, scheepsjournaal; -**loggen** (eng. *log*), de log uitwerpen om de snelheid van het schip te meten.

logaœdisch, adj. gr. (v. *lógos*, rede, en *aoidē*, gezang) Poët. **logaœdische verzen,** verzen, waarin de zangerige daktylische rhythmus in den zwakkeren en bedaarderen trochaïschen overgaat (b.v. —◡◡—◡—◡); - **logarithmus,** m. pl. **logarithmi** of **logarithme,** f. pl. **logarithmen,** gr. (*log-árithmos*, van *logós*, woord; rede, grond, verhouding, enz., en *arithmós*, getal) Math. verhoudings- of betrekkingsgetallen, de exponent of aanwijzer der macht, tot welke het grondtal van een stelsel (gew. 10) moet verheven worden om eenig ander getal voort te brengen, kunstgetallen (uitgevonden door den schotschen baron N a p i e r of N e p e r, en door B r i g g s naar het gewone talstelsel bewerkt), door welke de vermenigvuldigingen, de deelingen, machtsverheffingen en worteltrekkingen op eene eenvoudige en zeer verkortende wijze worden uitgevoerd; - **logarithmen-tafels,** boek, dat die kunstgetallen opgeeft; - **logarithmika,** f. leer dier kunstgetallen; - **logarithmisch,** adj. tot die getallen behoorende, hen betreffende; - **logarithmische lijn,** ook **logistische lijn,** transcendente kromme lijn, bij welke de ordinaten de logarithmen der abscissen zijn, of omgekeerd; - **logarithmisch stelsel,** n. verbinding der logarithmen met de getallen als machten van een en dezelfde basis; - **logarithmotechnie,** f. kunst om logarithmentafels te maken.

Loge, f. fr. (spr. *loozj'*; it. *loggia*, mid. lat. *logia*, *logea*, v. 't oudd. *lauba*, *louba*, *loubja*, mid.lat. *laubia*, *lobia*, hoogd. *laube*, l o o f, d. i. oorspr. overdekte ruimte of gang) hut, cel, zaal; in schouwburgen: afgesloten en overdekte zitplaats, kijkvertrekje, schouwburgcel; bij vrijmetselaars: vergaderzaal, werkplaats; vergadering-zelve, vrijmetselaars-bijeenkomst; elke afdeeling van het groote vrijmetselaars-genootschap; ook benaming voor velerlei afsluitingen, b. v. cel der krankzinnigen in gestichten; scheepskamer, kooi; hok der wilde dieren in menagerieën; in Engeland portierswoning in een park; ook klein landhuis; - **logeeren,** (fr. *loger*, mid.lat. *logiare*) wonen, huisvesten, herbergen, 't huis liggen; iemand een verblijf bij zich geven; - **logé,** m., **logée,** f. (spr. *lozjé*) hij of zij, die iemand bezoekt en bij hem woont; - **logeabel,** adj. (fr. *logeable*, spr. *lozjábl'*) bewoonbaar, wel ter bewoning ingericht; - **logemént,** n. woning, huizing; herberg, nachtverblijf voor reizigers; Mil. verschansing, bevestiging van een door de belegerden veroverden post; ook verschanste plaats; - **logis,** n. (spr. *lozji*), **logies,** woning, huizing, herberg, nachtverblijf; op schepen verblijf der matrozen.

Loggen, z. ond. l o g.

Logger, m. (van het eng. *lugger*, van *to lug*, trekken, sleepen) zeker soort van snelzeilend vaartuig, inz. voor de kustvaart.

Loggia, f. it. (spr. *lodzja*) z. v. a. l o g e, z. ald.; inz. overdekte gang rondom de bovenste verdieping van een huis, galerij, in Zwitserland l a u b e geheeten.

Logis, logies, z. ond. l o g e.

Logos, m. gr. woord, rede; vertelling, overlevering; verstand, denkvermogen; oorzaak, grond; het Woord in het N. T., d. i. het zelfbewustzijn Gods, de van eeuwigheid af aanwezige gedachte Gods van zich zelf, die in de schepping als scheppende kracht optreedt en in de opleiding der menschen tot hooger geestesleven in deugd, wijsheid en wetenschap; in de geheimleer: hoogste wereldwezen; geestelijke zon; - **logiäter,** m. geneesheer met den mond, zonder ondervinding, uit de boeken; - **logika,** f. (gr. *logikē*, scil. *téchnē*; lat. *logica*) denkleer, denkkunst, redeneerkunst, kunst of leer der gevolgtrekkingen; wetenschap der denkwetten of der zuivere gedachte; ook wetenschap van het verstand of van het denkvermogen in 't algemeen; - **logicus,** m. redeneerkundige; - **logisch,** adj. (gr. *lógikós*, *ē*, *ón*) overeenkomstig de redeneerkunde, daarop gegrond, redeneerkundig, oordeelkundig; - l o g i s c h e a n a l ÿ s e, redeneerkundige ontleding, ontbinding van eenen volzin in zijne logische bestanddeelen of in onderwerpen, voorwerpen en bepalingen; - **logisch juist,** juist gedacht, op juiste wijze als gevolg uit iets getrokken; - **logisme,** n. (gr. *logismós*) sluitrede van het oordeel; - **logismographie,** f. methode van dubbelboekhouden; -**logist,** m. (gr. *logistes*) rekenaar, inz. letterrekenaar, a l g e b r a ï s t; in 't oude Athene: een der 10 ambtenaren, die aan de aftredende overheidspersonen rekening over het geldbeheer afnamen; - **logistika, logistiek,** f. letterrekenkunst, z. a l g e b r a, ook kunst der gevolgtrekkingen; Mil. wetenschap, die den tijd en de plaats, welke tot het uitvoeren eener tactische beweging noodig zijn, leert berekenen; - **logistisch,** adj. daartoe behoorend. inz. voor a l g e b r a ï s c h; - **logodædalie,** f. het zoeken en gebruiken van schoonklinkende woorden, woordentooi; - **logodædalist,** m. schoonspreker, gebruiker van fraaie woorden; - **logodiarrhœa,** f. overvloed van woorden, wijdloopigheid, waterigheid der rede; - **logográphen,** m. pl. (gr. sing. *logogrăphos*) schrijvers van volksoverleveringen, benaming der oudste gr. geschiedschrijvers; - **logographie,** f. het schrijven der overleveringen of s a g e n, de oudste geschiedschrijving; - **logogriph, logogrief,** f. (vgl. g r i p h i

woordraadsel, of raadselwoord, letterraadsel, woord, dat door verzetting of door aflating van letters andere woorden geeft, die bedektelijk omschreven worden; – **logolatrie,** f. overdreven vereering van het woord, van de rede; – **logologie,** f. leer van den l o g o s of het Woord in het N. T.; – **logomachie,** f. woordentwist, woordenstrijd; – **logómachos,** m. woordentwister, woordenzifter; – **logométer,** m. betrekking- of verhoudingmeter; proportie-passer; – **logometrie,** f. leer der woordenmaat; – **logophanie,** Theol. vleeschwording van het Woord; – **logophoor,** m. spreekbuis door waterpasloopende buizen in den grond; – **logosophie,** f. woordenwijsheid, woordenkennis, grondige kennis der woorden; – **logotechnie,** f. wetenschap der woorden en hunner juiste beteekenis; – **logotheet,** m. schrijver (auteur); ook snelschrijver, kanselier aan het byzantijnsche hof; wetuitlegger; – **logotypie,** f. woordendruk, afdruk van in hout of metaal uitgesneden of galvanoplastisch vervaardigde drukvormen, die geheele woorden of lettergrepen, l o g o t y p e n, bevatten.

Loi, f. fr. (spr. *loá*; uit het lat. *lex* ontstaan; provenç. *leg, lei,* it. *legge,* sp. *ley*), wet, gebod, recht, wetboek, allooi (uit *à loi* d. i. naar de wet); in het mid.ned. is dit woord zeer gewoon.

Loimiäter, m. gr. (van *loimós,* m. pest. smetziekte, en *iätrós,* arts) pestarts; – **loimographie,** f. beschrijving van de pest of besmettelijke ziekten; bekend zijn die van den geschiedschrijver Thucydides en van Lucretius; – **loimologie,** f. leer van besmettelijke ziekten; – **loimopÿra,** f. pestkoorts.

Loisir, n. fr. (spr. *loazier*; v. lat. *licēre,* veil zijn, te koop zijn) vrije tijd, ledige tijd; – *à loisir,* op zijn gemak, zonder haast, in ledigen tijd.

Lok ot **looch,** m. arab. (*la'oek* of *loe'oek,* eig. artsenij, die gelikt wordt van *la'ika,* likken) borstsap, likkepot voor de borst.

Lokao, n. chin. eerst sedert 1856 bekend geworden verfstof, die in China uit een boombast bereid wordt en enkelvoudig oorspronkelijk (niet uit blauw en geel samengesteld) groen bevat.

Loke, liever **Loki,** m. oudn. „sluiter"; Myth. verpersoonlijking van het vuur in zijne verderfelijke werking; een wezen, even schoon van voorkomen als slecht van inborst; hij was o. a. de oorzaak van B a l d e r s dood en werd daarvoor door de goden zwaar gestraft. In latere herinnering bleef zijn naam den boozen geest in 't algemeen beduiden, den god der verwoesting, die zich door dubbelhartigheid, leugen en bedrog onderscheidt.

Lokiëc, m. poolsch (spr. *lókiéts*) genit. pl. *lokci,* poolsche el = 0,576 meter.

Lokus, n. een houtsoort uit West-Indië (*Hymenea Courbarii*), die vast en taai is, dus best timmerhout levert.

Lolharden, Lollarden, z. l o l l a r d i s t e n.

Loligo, z. c a l m a r.

Lolium, n. lat. Bot. dolik; – **loliine,** f. Chem. dolikbitter.

Lollardisten of **Lolhardisten,** m. pl. sedert de 14de eeuw de naam van verscheidene vrome genootschappen van leeken, die zich inz. de verzorging der zieken en de begraving der dooden tot taak stelden; het eerst ontstaan in de Nederlanden, later ook in Duitschland (Hun naam leidt men af van l o l l e n, l u l l e n, d. i. zacht en dof zingen, omdat zij bij de begrafenissen een treurig, brommend gezang lieten hooren); ook de spotnaam der aanhangers van Wicklif in Engeland (*lollards*).

Lombard, m. fr. (spr. *loṅbár*; van de L o m b a r d e n, d. i. bewoners van Lombardije in Opper-Italië ontstaan uit den oudduitschen volksnaam L o n g o b a r d e n, z. ald. die als aanhangers der Ghibellijnen naar Frankrijk moesten vluchten en aldaar het eerst zulke inrichtingen vestigden) bank van leening, pandhuis, gew. l o m m e r d; – **lombardische school,** beroemde schilders uit Lombardije en Bologna van de 16de tot de 18de eeuw, ook b o l o n e e s c h e s c h o o l geheeten.

Lomberen of **lomberspel,** z. h o m b r e (l').

Lombok, f. soort peper.

Londres, pl. fr. (spr. *loṅdr'*) naam van de stad Londen, waarnaar verscheiden soorten van lakens, sigaren enz. genoemd zijn; vroeger een soort galei, l o n d e r (it. *londra*).

long, adj. fr. en eng. (van lat. *longus, a, um*) lang b. v. fr. *laine longue,* eig. *long wool* (spr. *oo=oe*), kamwol.

Longa, f. Muz. lange noot van 4 geheele tonen, in de oude kerkmuziek.

Longæviteit, f. lat. (*longaevĭtas,* v. *longus, a, um,* lang) het lange leven, levenslengte, langlevendheid, hooge ouderdom, bejaardheid; – **longaniem,** adj. nw.lat. (v. *longus,* lang, en *anĭmus,* geest, gemoed) lankmoedig; – **longanimiteit,** f. lankmoedigheid; – **longe,** f. fr. (spr. *loṅzj'*; afkorting van a l l o n g e, z. ond. a l l o n g e e r e n) leireep van den toom van een paard; lange lijn, waaraan men 't paard in een cirkel laat draven; – **longeeren,** fr. (*longer,* spr. *loṅzjéeren*) langs een voorwerp heen gaan; – *longifolius, a, um,* lat. Bot. langbladerig; – **longimănus,** adj. lat. langhandig (bijnaam van een perz. koning n.l. Artaxerxes); – **longimetrie,** f. lat. gr. lengtemeting, meting der rechte lijnen, een gedeelte der meetkunst; – *longissimus, a. um,* lat. zeer lang; – **longitūdo,** f. lat., lengte, inz. de g e o g r a p h i s c h e (z. ald.); – **longitudinaal,** adj. nw.lat. de lengte betreffend, in de lengte; l o n g i t u d i n a l e g r a a d, lengtegraad; l o n g i t u d i n a l e m a g n e t e n, langwerpige magneetstaven, bij welke de magnetische polen zich aan de het verst van elkander af gelegen einden bevinden (het tegengest. van l a t e r a l e m a g n e t e n).

Long Cecil, naam van een groot kanon, geheeten naar Cecil Rhodes, dat dienst deed bij de belegering van Diamantopolis (1899).

Longchamp, n. fr. (spr. *loṅsjaṅ,* van *long,* lang en *champ,* veld) oorspr. voor wedrennen gebruikte vlakte in het Bois de Boulogne te Parijs; vandaar in het algemeen: wedren, renbaan.

Long-cloth, n. eng. (spr. *-kloos',* met geaspi-

reerde *s*) gewone grove katoenen stof; - **long-ells,** pl. eng. gekeperd eng. flanel.

Longobarden, m. pl. (lat. *Longobardi*, eig. *Langobardi*, d. i. langbaarden) duitsche volksstam, die eerst aan de Neder-Elbe, in de streek van het Luneburgsche en later in Opper-Italië woonde (vgl. L o m b a r d).

Long-royal, n. fr. (spr. *-roajaal*) eng. papier voor kopergravures; - **longshawl,** eng. z. ond. s h a w l.

Long Tom, naam van een groot kanon der Boeren in den laatsten transvaalschen oorlog (1899).

Longuette, f. fr. (spr. *longét*; v. *longuet*, langwerpig) druklapje of kompresje op wonden.

Lonicère, f. fr. (nw. lat. *lonicĕra*; door P l u m i e r aldus genoemd ter eere van den natuuronderzoeker Adam L o n i c e r, gest. 1586), geiteblad, hoe-langer-hoe-liever, een plantengeslacht met onderscheidene soorten (vgl. c a p r i f o l ĭ u m).

Lónja, f. sp. (spr. *loncha*) galerij, zaal (vgl. l o g g i a).

Lontar, m. mal. een waaierpalm.

Looch, z. l o k.

Lood, n. oud gewicht in Nederland = $^1/_{100}$ ned. pond, 10 wichtjes of g r a m, 1 d e c a g r a m; het oudste amsterd. lood was = $^1/_{32}$ amsterd. pond of 1,541 nieuwe looden.

Loof, m. (= l o f, z. ald.), in R i g a voormalige korenmaat = 68,865 liter, in Reval = 42,373 liter; - **looper,** m. oude korenmaat in Friesland = $^1/_{24}$ last, op Texel = $^1/_{48}$ last.

Look, eng. (spr. *loek*) kijken; - **look-out,** m. uitkijk.

Loom, m. eng. (spr. *loem*) weefstoel.

Loon, m. eng. (spr. *loen*; deensch *loom*, zw. *lomm*, *lomma*, *lumbe*, oudn. *lómr*, duitsch *lohme*) eenzaam levende soort duikervogel aan de Hudsonrivier in N.-Amerika, lom (*Columbus arcticus*).

Looti, z. l o e t i.

Loquaciteit, f. lat. (*loquacĭtas*, v. *loquax*, praatziek) praatzucht, snapachtigheid, gesnap, gekal.

Lorcha, f. chineesch kustvaartuig, naar een europeesch model in China zelve gebouwd, en zoo geheeten naar eene portugeesche bezitting tegenover Hongkong.

Lord, m. eng. (uit het angels. *hlâf-ord*, dus oorspr. broodheer, v. *hlâf*, brood, en *ward*, wachter, bewaarder; vgl. l a d y; in de toespraak **mylord** (van *my*, mijn), heer, eeretitel van den hoogen adel in Engeland; ook titel van verscheiden hooge staatsambtenaren en van de bisschoppen der eng. kerk, welke laatste *lords spiritual*, d. i. geestelijke heeren, genoemd worden, vandaar: **cotton-lords,** eng. rijke bezitters van katoenplantages en in navolging daarvan **suikerlords,** nederl. rijke bezitters van suikerplantages in Indië; - **lord-highsteward,** z. s t e w a r d; - **lord-lieutenant,** m. (spr. *lev-tén-ent*) titel van den onderkoning van Ierland; - **lord-mayor** (spr. *-méjúr*), heer burgemeester, titel van den eersten burgemeester te Londen en York; - **lord-provost,** m. titel van den opperburgemeester van Edinburgh; - **lordship,** f. lordschap, titel bij het aanspreken van een lord.

Lordōsis, f. of **lordōma,** n. gr. (van *lordoen*, naar voren buigen, *lordós*, naar voren gekromd) het naar voren gekromd zijn van de ruggegraat, voorwaarts gebogen houding van het lichaam, uitputting van het borstbeen; - **lordōtisch,** adj. voorwaarts gebogen of gekromd.

Lorelei, f. Lore-rots, dus een plaatsnaam, deze is later tot een persoonsnaam geworden, in de latere Rijnsage een soort s i r e n e (z. ald.).

Lorétte, f. fr. meisje van lichte zeden te Parijs, eene iets voornamere, maar op verre na niet zoo onschadelijke soort van g r i s e t t e (z. ald.), zoo genoemd naar de kerk *Notre Dame de Lorette*, in welker nabijheid zij veelal wonen; z. v. a. c o c o t t e.

lorgneeren, fr. (*lorgner*, spr. *lornjeeren*; van het mid.hgd. *lûren*, zwitsersch *loren*, *luren*, loeren) belonken, begluren, bespieden; inz. door ooglazen bekijken, ook **lorgnetteeren;** - **lorgneur,** m. (spr. *lornjéúr*) bespieder, begluurder; - **lorgnette,** f. (spr. *lornjétt'*) l o r g n e t, kleine verrekijker, tuurglas, zakkijkertje, handglaasje, tooneelkijker (in het nederl. verstaat men onder l o r g n e t gewoonlijk een paar ooglazen voor bijzienden, knijpbril); - **lorgnon,** n. (spr. *lornjóñ*) eenvoudig vergrootglas, brilleglas (m o n o c l e).

Lori, m. (hindost. en maleisch *noeri* of *loeri*, javaansch *nóri*; in het sp. is *loro*, port. *louro*, de benaming van alle grootere papegaai-soorten; het nederl. l o r r e schijnt er van afkomstig) soort van prachtige, groote papegaaien op de Molukken (*Psittacus lory*); z. ook l o r i s.

Lorīca, f. lat. (v. *lorum*, riem) borstharnas, pantser; - **loriceeren** (lat. *loricāre*) bepantseren; Chem. glazen met klei enz. omgeven, opdat zij bij het gebruik in het vuur niet springen; - **loricātie** (spr. *t=ts*) f. zulk een bekleedsel.

Loris, lori, m. N.H. soort van m a k i of luiaard op Ceylon, van de grootte en kleur van het eekhoorntje; een bonte shawl.

Lork, m. de lorkeboom, l a r i x, z. a.

loro, Kmt. hunne, b. v. *conto loro*, hunne rekening.

Lorrie, lory, z. l o w r y.

Losange, f. fr. (spr. *lozañzj'*) Geom. ruit, scheefhoekig vierkant, r h o m b u s; - *en losange* (spr. *añ-*) ruitvormig.

Loss, n. eng. verlies, verlegenheid; - *never* (spr. *nev-ver*) *at a loss*, nooit in verlegenheid.

Löss, n. eigenl. losse (klei); diluviale limburgsche klei, ook elders en vooral in China en in Amerika wordt ze gevonden.

Loterij, z. ond. l o t t o.

Lotharius, z. L u t h e r.

Lōtie (spr. *t=ts*), f. lat. (*lotio*, v. *lavāre*, wasschen) wassching, afwassching, afspoeling; Chem. het wasschen van ertsen, aarden, asch enz., zuivering; ook **lotuur,** f. (lat. *lotūra*); - *loturæ*, f. pl. waschmiddel; - *lotion secrète*, f. fr. (spr. *losjoñ sekrèt'*) eig. geheime wassching, een middel tegen venerische besmetting.

Lotium, n. lat., pis, urine.

Lotje, verkorting en verklw. van Charlotte, z. ond. Charles.

Lotophagen, z. ond. lotus.

Lotto of **lottospel,** n. (van 't it. *lotto,* oorspr. het lot, oudd. *hlôz,* v. 't got. *hlauts*) nummer- of getalsloterij, kienspel, een zeker gezelschapsspel; ook een zeer verderfelijk kansspel; - **loterij,** f. (fr. *loterie,* van *lot,* aandeel, lot, prijs) kansspel, waarbij men voor zekeren inleg een briefje, loterij-briefje, ontvangt, voorzien met een nummer, van welks uitkomen het al of niet trekken van eenen prijs afhangt.

Lotus of **lotos,** m., **lotusboom,** gr. (*lōtos*) laaf- of voedselboom, naam van verscheiden boomen, die eene voor mensch en vee voedzame en lavende vrucht dragen, inz. eene plant, die den Egyptenaren en Indiërs heilig was; de egyptische waterlelie; steenklaver; ook naam van verscheiden schoone waterleliën; - de lotusbloem is het zinnebeeld van licht, van het scheppend vuur en van de geheimleer; - **lotophaag,** m. lotus-vruchteneter, inz. aan de kusten van Afrika.

Lotuur, z. ond. lotie.

Loud., bij natuurwetensch. benamingen afkorting voor J. C. Loudon (gestorven 1843).

loué (spr. *loe-é*; part. v. *louer,* verhuren, huren) fr. verhuurd, bezet enz.; - **loueur,** m. verhuurder; - **loueuse,** f. verhuurster.

Louis, f. (spr. *loe-i*), z. v. a. Lodewijk (z. ald.); tegenwoordig de gewone naam voor mannen, die bemiddelaars zijn voor ongeoorloofde verhoudingen of handelingen van verdachtallooi, z. v. a. koppelaar, begeleider van een vrouw van lichte zeden, die door haar wordt onderhouden en haar allerlei diensten bewijst; - **louis blanc,** m. eig. witte Lodewijk, fr. zilverenmunt onder Lodewijk XIII; - **louis-d'or,** afgek. **Ld'or,** gouden Lodewijk, de nieuwe = 9 gl. 62 ct., de dubbele na 1786 = 22 gl. 81 ct.; - **Louise, Louisa,** f. vr.naam van Louis; - **Louison, louisette,** fr. guillotine, naar Dr. Antoine Louis.

Loup, m. fr. (spr. *loe*; van 't lat. *lupus*) wolf; mom van zwart fluweel tot bescherming van 't gelaat bij strenge koude; - *entre chien et loup,* z. inter canem et lupum; - *quand on parle du loup, on en voit la queue* (spr. *kañtoñ parl' du loe onnañ woá la keu*) als men van den wolf spreekt, is hij dicht bij (eig. ziet men zijn staart) = *lupus in fabula*; - **loup-garou,** m. (spr. *-garóé*) weerwolf; - **loupe, loep,** f. eig. wolsgezwel, kringvormig gezwel onder de huid; vgl. lupia, onder *lupus*; ook knoest; uitwas aan boomen; voorts wegens de overeenkomst van vorm: handvergrootglas, ooglas; de eenvoudigste microscoop.

Loupiac, m. fr. (spr. *loepiák*) witte muskadelwijn, uit de omstreken van Montpellier.

Lour., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor Juan de Louraro (gest. 1796).

Lourderie en **lourdise,** f. fr. (spr. *loér—, loerdiez'*; van *lourd,* zwaar, plomp) plompheid, onhandigheid, lompe streek.

Loure, f. (spr. *loer'*; oudfr. doedelzak, van ijsl. *lûdr,* deensch *luur,* herdersfluit) fransche dans van ernstige en langzame beweging.

Lourens (nw.lat. *Laurentius*; v. *laurus,* lauwer) mansn., de met lauweren bekranste, de gelauwerde.

Loutre, f. fr. (spr. *loetr'*) vischotter, otter.

Louvre, n. fr. (spr. *loewr'*; naar men wil van het mid.lat. *lupara,* omdat het oorspr. eene menagerie voor wolven zou geweest zijn, die de koningen van Frankrijk ter dooding van het wild er op na hielden; de toren *Lupara* werd in 1204 gebouwd) oud koninklijk paleis te Parijs; de eer van het Louvre hebben, beteekende vroeger: in alle koninklijke kasteelen vrijen toegang hebben.

Love, f. eng. (spr. *luvv'*) liefde; - **lovelace,** m. (spr. *luv'lees*) naar den roman Clarissa (van Richardson) naam van een door zijne beminnelijkheid voor het vrouwelijk geslacht zeer gevaarlijk man; - **lovely,** adj. (spr. *luv'li*) lieflijk, beminnelijk, sierlijk.

Low, n. (deensch *lov,* eng. *law,* wet) een jutsch wetboek (op het schiereiland Jutland).

Löw. of **Loew.,** bij natuurhistorische benamingen afk. voor H. Löw (entomoloog, gest. 1879).

Low-land, eng. (spr. *lo*-) laagland (in tegenst. met high-land).

Lowry, f. eng. (spr. *lóri,* van *low,* laag) spoorweg-lastwagen, lage, open, van een kleinen rand omgeven spoorwagen tot vervoer van kolen enz., meestal 5000 kilo lading dragende; dubbele lowry met 10000 kilo laadvermogen.

Loxárthros, m. gr. (van *loxós, ē, ón,* scheef) Med. scheefheid van een of meer leden; een scheeve; - **loxodromie,** f. of **loxodromische lijn,** lijn van den schuinschen loop of koers (van een schip), kromme lijn, die al de meridianen van de aarde onder dezelfde scheeve hoeken snijdt; vgl. orthodromie; - loxodromische tafels, zulke naar welke men den koers van een schip kan berekenen; - **loxokósmos,** m. astronomisch werktuig om den loop der aarde om de zon en de wenteling der aarde om hare as en de daaruit voortvloeiende verschijnselen aanschouwelijk te maken; - **loxophōnisch,** adj. scheef klinkend, wanluidend; - **loxophthálmisch,** adj. scheeloogig.

loyaal, adj. fr. (*loyal*; van 't lat. *legālis,* wettelijk, v. *lex,* genit. *legis,* wet, fr. *loi*) rechtmatig, plichtmatig, echt, onvervalscht; rechtschapen, braaf, getrouw, gehoorzaam, oprecht, rond en eerlijk; - **loyaliteit** en fr. **loyauté,** f. (spr. *loajoté*) plichtmatigheid, getrouwheid, onderdanentrouw, gehoorzaamheid aan de wet; eerlijkheid, rechtschapenheid; - **loyalist,** m. getrouwe; ook z. v. a. royalist, inz. wie in den noord-amerik. vrijheidsoorlog des konings zaak getrouw of een aanhanger des konings bleef.

Loyds, z. Lloyd's.

Loyoliet, Loyolist, z. Jezuïet.

Loza, f. sp. aardewerk.

Lua, f. (van *luĕre,* wasschen, reinigen) godin der reinigingen bij de Romeinen, aan welke men den op de vijanden behaalden buit offerde.

Men houdt haar voor één met D i a n a of N e m e s i s.

luat in corpore (qui non habet in aere), lat. Jur. met het lijf boete hij (die niet met geld kan betalen).

lubitum, z. *libitum*.

Lubricantia (spr. *t=ts*), n. pl. lat. (van *lubricāre*, glibberig maken, *lubricus*, glad, glibberig) Med. smerig, glad, glibberig makende middelen; vuile, onzedelijke dingen, prenten of geschriften; – **lubricātie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. of onregelm. **lubrificatie**, f. glibberig-makend; – **lubricating oil**, (spr. *lubrikeeting òjl*) eng. smeerolie, paraffineolie, uit petroleum verkregen; – **lubriciteit**, f. nw.lat. glibberigheid; grove zinnelijkheid, geilheid; – **lubriek**, adj. geil, ontuchtig; – **lubrifacteur**, m. lat. fr. glibberigmaker, toestel tot zelfsmering van machines.

lubsch, adj. van L u b e c k, b. v. marken lubsch.

Lucarne, f. fr. (v. 't lat. *lucerna*, lamp, v. *lucēre*, lichten; got. *lukarn*, iersch *luacharn*) dakvenster, kapvenster, zolder- of vlieringraampje.

Lucas, mansn.: de lichtende, lichtvolle, beroemde; een der 4 Evangelisten, beschermer van de geneeskunde, zie *Coloss.* 4, 14; – **lucasbrief**, m. blad papier met zekere formulieren, als amulet van het bijgeloof.

lucerna, f. lat. licht, lamp, kaars; – *lucérnam olet*, het riekt naar de lamp, d. i. het is met zorg bewerkt; – **lucernāten**, m. pl. godsdienst-gezangen der eerste Christenen, die bij lamplicht vergaderden.

Lucerne, z. l u z e r n e.

Luchtballon, z. b a l l o n en a ë r o s t a a t; – **lucht-** of **atmosphærische elektriciteit**, z. e l e k t r i c i t e i t.

Lucia, Lucianus, z. ond. L u c i u s.

lucide, adj. lat. (*lucĭdus*, van *lux*, genit. *lūcis*- licht) helder, klaar, lichtend, glanzend, stralend; – *lucĭda intervalla*, pl. z. i n t e r v a l; – **luciditeit**, f. nw.lat. helderheid, doorzichtigheid; ook: helderheid van geest.

Luciehout, n. (fr. *bois de sainte Lucie*, hout van de heilige Lucia) witte, harde houtsoort van den wilden of druif-kerseboom (m a h a l e b) in Frankrijk en Engeland, dat tot kunstwerk wordt gebruikt; – **Lucie-water**, z. v. a. *eau de Luce*, z. ond. *eau*.

Lucifer, m. lat. (van *lux*, genit. *lūcis*, licht, en *ferre*, dragen, brengen) lichtaanbrenger; morgenster, naam van Venus als planeet, wanneer zij vóor de zon opgaat (vgl. h e s p e r u s); ook duivel of vorst der duisternis (ten gevolge eener allegorische verklaring van een plaats uit Jesaja, volgens welke de met de morgenster vergeleken koning van Babylon voor den duivel wordt verklaard); ook wrijfvuurhoutje (met een chemisch præparaat aan het uiteinde, dat bij wrijving ontbrandt); – **luciferianísme**, n. leer van L u c i f e r, een bisschop der 4de eeuw, die allen omgang met ketters verbood; – **luciferisme**, m. afval, opstand, dwingelandij, naar 't misdrijf en straf van Lucifer; – **lucifúgen**, m. pl. (lat. *lucifŭgi*) lichtschuwen, zulken, die het daglicht niet verdragen kunnen; – **luciméter**, n. lat.-gr., lichtmeter, z. v. a. p h o t o m e t e r; – **Lucīna**, f. lat. lichtaanbrengster, helpster, bijnaam van Diana of van Juno als gunstige godheden bij het kinderbaren; – **lucinóctisch**, adj. Bot. des nachts zich openende en bij dag zich sluitende (van bloemen).

Luciodónten, pl. lat.-gr. (van het lat. *lucius*, snoek, gr. *lýkos*, en het gr. *odoes*, genit. *odóntos*, tand) versteende snoektanden.

Lucius en **Lucia** of **Lucie**, lat. (van *lux*, genit. *lucis*, licht) mans- en vr.naam: de verlichte, bij zonsopgang of bij dag geborene; – **Luciānus** en **Luciāna**, mans- en vr.naam; – **luciáánskruid**, Bot. wolverlei, valkruid, bergweegbree, een nuttig artsenijgewas.

lucratief, adj., z. ond. l u c r u m.

Lucretia (spr. *t=ts*), f. lat. (v. *lucrum*, winst?) vr.naam: de winnende; inz. de naam der kuische gemalin van den Romein Tarquinius Collatinus, die zich zelve doorstak, nadat zij door Sextus, den zoon van koning Tarquinus Superbus, was onteerd geworden; vandaar kuische, reine, hoogst eerbare vrouw; inz. preutsche schoone.

Lucrum, n. lat. winst, voordeel, woeker; – *lucrum cessans*, n. ophoudende of ontbrekende winst, onttrokken voordeel, winstverlies, inboeting der winst; – *lucri bonus odor*, sprw.: de geur der winst is goed, d. i. alle winst heeft een goeden reuk of smaakt goed, alles is goed, als het maar wat oplevert; – *lucri causa*, gewinshalve; – **lucreeren** (lat. *lucrāri*) verwerven, winnen, voordeel trekken, p r o f i t e e r e n; – **lucratief**, adj. (lat. *lucratīvus, a, um*) met winst verbonden, winstbelovend, winstaanbrengend, voordeelig.

lucteeren, lat. (*luctari*) kampen, worstelen; – *luctor et emérgo*, ik worstel en kom boven, ik ontworstel mij aan de baren, het wapenomschrift op de vroegere zeeuwsche munten, op sommige verbasterd in *luctor et eméntor*; – **luctātor**, m. worstelaar.

luctueus, adj. lat. (*luctuōsus*, v. *luctus*, m. rouw, droefheid, v. *lugēre*, treuren) klaaglijk, treurig, droevig.

lucubreeren, lat. (*lucubrāre*, van *lux*, licht) bij licht of bij nacht arbeiden; het **lucubreeren**, de nachtstudie der geleerden; – **lucubrātie** (spr. *t=ts*) f. (*lucubratio*) nachtwerk, nachtstudie bij lamp of kaars; ook: het bij nacht bewerkte; – **luculént**, adj. lat. (*luculéntus, a, um*) lichtvol helder, klaar, duidelijk, oogenschijnlijk; – **luculéntie** (spr. *t=ts*) f. (later lat. *luculentia*) helderheid, duidelijkheid van den druk of der drukletters.

Luculliet, n. Min. stinkend marmer, een koolzuur kalksteen, *nero antico*, z. ald.

lucúllisch, adj. weelderig, overdadig, naar de levenswijze van den schatrijken Romein L u c u l l u s, ongeveer 75 vóor Chr.

Lucus, m. den goden gewijd bosch (vgl. *Genesis* 21, 33; 't ohd. *haruc*. en nhd. *hain*), in

het algemeen: woud; sprw. *lucus a non lucendo*, d. i. het bosch heet *lucus*, omdat het er niet licht in is (*non lucet*); spottend gebruikt van philologen, die zich afsloven om ongerijmde afleidingen of ongepaste benamingen op te sporen.

Luddieten, m. pl. vernielers van machines (naar hun eersten aanvoerder L u d d in Engeland).

ludi circénses (v. *ludus*, spel; school) z. c i r c e n s i s c h e s p e l e n, ond. c i r c u s; – *ludi scenĭci*, tooneelspelen; – *ludi gladiatorĭi*, zwaardvechtersspelen in het oude Rome; – **ludimagister,** m. lat. schoolmeester; – *ludus literarius*, m. leerschool; – **ludificeeren,** lat. (*ludificāri*) foppen, beethebben, bespotten, voor den gek houden, bij den neus hebben; – **ludificātie** (spr. *t=ts*) f. bespotting, fopperij.

Ludmilla, f. slav. (oudboheemsch *Ludmila*, nu *Lidmila*) vrouwennaam: de bij het volk beminde.

Ludolf, m. oudd. (*Hludolf*, ontst. uit *hlud*, *hlut*, roem en *wolf*, got. *vulfs*, de wolf; vgl. A d o l f, R u d o l f) mansn.: de roemwolf, de roembejager, de roemgierige; – **ludolfiaansch getal,** merkwaardig getal, dat de lengte van den cirkelomtrek bij benadering uitdrukt, wanneer de middellijn = 1 wordt gesteld, zoo geheeten naar L u d o l f van Keulen, die het in 1586 tot 35 decimalen berekende (z. ond. d i a m e t e r).

Ludovicus, m. nw.lat. (fr. *Louis*) z. L o d e w ij k; vandaar **Ludovica, Louise,** f. vr.naam.

Ludw., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor C. G. Ludwig (gest. 1773).

luēs, f. lat. de pest; – *lues pecŏrum*, de veepest; – *l. divina*, epilepsie; – *l. venerĕa*, syphilis.

Luffa, arab. (*lûfa*) sponskalabas; luffaspons.

Lugdunum Batavōrum, n. lat. vroeger ten onrechte gehouden voor Leiden, lag waarsch. aan den Rijnmond; – **L. Gallōrum,** n. lat. Lyon.

Lugger, eng. z. l o g g e r.

lugubre, adj. fr. (van het lat. *lugŭbris*, v. *lugēre*, treuren) treurig, bedroefd, droevig, naar; – **lugubria,** pl. lat. rouwkleederen; – **lugubriteit,** f. nw.lat. treurigheid enz.

Luitenant, zie l i e u t e n a n t.

Lukas, z. L u c a s.

Lullísme, n. stelsel van den vermaarden alchemist Raymond L u l l i u s, dat eig. bestond in de kunst om over alles te spreken, zonder iets goed te kennen, alsook om van de geringste stoffen goud te maken; – **lullistische kunst,** kwakzalverij.

Lulov, z. l o e l a a b.

Lumachéllo, m. it. (spr. *loemakello*; v. *lumáca* = lat. *limax*, slak) Min. schelpmarmer met opaalgloed.

lumbāgo, f. lat. (v. *lumbus*, m. lende) lendepijn, lendejicht; – **lumbaal,** adj. nw.lat. de lenden betreffende.

Lumbricus, m. lat. aardworm, spoelworm, regenworm; – *lumbrīci intestināles*, Med. ingewandswormen; – **lumbricale spieren,** nw.lat. wormspieren der vingers en teenen; – **lumbricieten,** pl. versteende regenwormen.

lumen, n., pl. *lumĭna*, lat. (voor *lucĭmen*, v. *lucēre*, lichten, v. *lux*, genit. *lūcis*, licht) licht; groote geest, heldere kop, ook de wijdte van een kanaal in het menschelijk of dierlijk lichaam; – *lumen majus*, n. eig. het grootere licht: goud, en *lumen minor*, eig. het kleinere licht: zilver (in de taal der oude chemisten en alchemisten); – *lumen mundi*, n. licht der wereld, (Jezus) wereldverlichter, groote geest, algemeen nuttig geleerde; – **lumière,** f. fr. (spr. *lu-mjèr'*) licht; pl. **lumières,** kennis, kundigheden; – **lumineus,** adj. lat. (*luminósus, a, um*, fr. *lumineux*) lichtend, helder, blinkend, klaar, duidelijk; – **lumineeren,** verlichten, verhelderen.

Lumie, f. it. (*lumia* of *lomia*) soort van kleine, zeer lichte, op sinaasappelen gelijkende citroenen.

Lumps, n. pl. eng. geraffineerde suiker in groote brooden, klompsuiker.

Luna, f. lat. (voor *lucina*, v. *lucēre*, lichten) maan; maangodin, vgl. D i a n a; Chem. naam van het zilver; – *lunae dies*, Maandag; – **lunælabium,** n. lat.-gr. maanshoogtemeter; – **lunair** of **lunārisch,** adj. (*lunāris, e*) de maan betreffende; ook zilver betreffende of daartoe behoorende; – **lunarium,** n. nw.lat. toestel ter aanschouwelijke voorstelling van den loop der maan om de aarde; – **lunātie** (spr. *t=ts*) of fr. **lunaison** (spr. *lunèzóñ*) maanwisseling in hare verschillende p h a s e n; – **lunaticus,** lat. of **lunambulíst,** nw.lat. m. maanzieke, nachtwandelaar; ook krankzinnige (inz. eng. *lunatic*, spr. *ljoenettik*); – *lunatĭcus morbus*, m. lat. maanziekte, vallende ziekte; – **lunatiek,** adj. maanziek; grillig; eigenzinnig; – **lunambulísme,** n. nw.lat. maanzucht, zucht om in den maneschijn te wandelen; – *lunatus, a, um*, lat. Bot. maanvormig; – **lune,** f. fr. (spr. *luun'*) maan; maand; – *lune de miel* (spr. *mjel*) fr. eig. honingmaand; wittebroodsweken; – **lunétte,** f. fr. (eig. kleine maan, iets maanvormigs) ooglas, bril; rand, waarin het glas van een uurwerk gezet wordt; ooglap der paarden; welfvenster; Fort. brilschans, klein vooruitliggend vestingwerk of twee kleine halve manen vóor de grachtschans (r a v e l ij n); Arch. half-kringvormig afgesloten veld aan den muur, boven deuren, vensters enz.; ook halfkringvormig beeld boven een grooter altaarstuk; – **lunifórm,** adj. nw.lat. halvemaanvormig; – **lunisólair,** adj. nw.lat. den maans- en zonsomloop betreffende: – **luníst,** m. maangeloovige, wie veel aan den invloed der maan toeschrijft; – **lunŭla,** f. lat. (eig. kleine maan) halvemaanvormige versiering als vrouwentooi, aan paardentoomen enz.; halfronde witte vlek aan den wortel der nagels; – *lunŭla Hippocrătis*, Math. ruimte, die begrepen is tusschen twee cirkelbogen, waarvan de bolle zijde naar denzelfden kant gekeerd is; – **lunulair,** adj. nw.lat. halvemaanvormig.

Lunch of **luncheon,** n. eng. (spr. *luntsj* en *lúntsjen*) eig. groot, dik stuk (brood, spijs); naar eng. gebruik: tweede (warme) ontbijt tegen den middag, twaalfuurtje; – **lunchen,** ontbijten.

Lundisten, pl. (spr. *luǹ–*; v. fr. *lundi*, Maandag) schrijvers in de maandagsche courant.

Lunél of **muskaat-lunel,** m. fr. zoete muskaatwijn, naar de gelijknamige stad in Languedoc.

Lunésisch marmer, eene ital. witte marmersoort, z. ond. marmer.

Lunette, z. ond. luna.

luniform, lunisolair, lunist, lunula enz. z. ond. luna.

l'union fait la force (spr. *lunioǹ fè la fors'*) eendracht maakt macht (het devies van het belgische wapen).

Luno, m. noorsch Myth. de Vulcanus der Scandinaviërs.

luogo, it. (spr. *lógo*, v. 't lat. *locus*, plaats) Muz. op de rechte plaats; – **luogotenénte,** m. eig. stad- of stedehouder, plaatsbekleeder, z. v. a. lieutenant.

Lupānar of **lupanarium,** n. lat. (v. *lupa*, wolvin, boeleerster, hoer) hoerenhuis, kit, bordeel.

Lupercaliën, n. pl. (*Lupercalia*) wolvenfeest, bij de oude Romeinen gevierd ter eere van Pan of Lupércus (den beschutter tegen de wolven).

Lupia, *lupine*, enz. z. ond. *lupus*.

Lupulīne, n. nw.lat. (*lupulinum*, *lupulina*, v. 't lat. *lupulus*, *lupus*, hop) geel poeder van de katjes of vruchtkegels der vrouwelijke hopplant en de daarin bevatte eigen bitterstof, die inzonderheid bij het bier gebruikt wordt.

lupus, m. lat. wolf; Med. om zich vretende tuberculeuse aandoening van de huid, vretende wolf (*lupus vorax*); – *lupus in fabŭla*, lat. sprw.: de wolf in de fabel, d. i. als men van den wolf spreekt, is hij niet ver af, of als men van iemand spreekt, komt hij dikwijls onverwacht; – *lupus non curat numĕrum* (*ovium*), sprw.: de wolf vreet ook de getelde schapen: waakzaamheid wordt nog vaak bedrogen; z. ook *inter canem et lupum*; – **lupia,** f. nw.lat. Med. wolfsgezwel, beurs- of zakgezwel; – *lupia junctūrae*, gewrichtszweer of -gezwel; – *lupia synoviālis articŭli*, ledewaterzucht; – **lupilogie,** f. lat.-gr. leer der beursgezwellen; – **lupine,** f. lat. (*lupīnus*, m. en *lupīnum*, n.) Bot. plant van het geslacht *lupīnus*, verbouwd als vee (schapen)voeder en tot groenbemesting; wolfsboon, vijg- of boksboon; – **lupinél,** f. nw.lat. vleeschkleurige klaver; (onrijpe, afgekookte en gerooste peulen dienen elders als toevoegsel tot de koffie); – **lupinine,** f. nw.lat. wolfsboonbitter, eene bittere stof, die uit verscheiden lupinesoorten wordt afgezonderd.

Lurch, m. eng. (spr. *lurtsj*, eig. loer-, schuilhoek, van *to lurch*, *lurk*, loeren) in 't casinospel: dubbel te winnen (of te verliezen) spel, hoogd. *matsch*, ook bredouille.

Lurchen, pl. nw.hgd. (spr. *loerchen*) N. H. (volgens Oken), z. v. a. amphibiën; ook kikvorschachtige amphibiën, z. v. a. batrachiërs.

luridus, *a*, *um*, lat. Bot. vuilbruin, vuilgeel.

Lurlei, f. (spr. *loer–*) z. lorelei.

Luscitéit, f. nw.lat. (v. 't lat. *luscus*, *a*, *um*, eenoogig) Med. 't scheefzien, scheefzichtigheid; – **luscositeit** (spr. *s*=*z*) f. kortzichtigheid.

Lusiáden, pl. (spr. *u*=*oe*) port. (*los Lusiados*, d. i. zonen van Lusos, Portugeezen) naam van het beroemde heldendicht van den port. dichter Camoëns, bezingende de ontdekking van de Kaap de Goede Hoop door Vasco da Gama.

lusingando, *lusinghevolménte*, it. (spr. *loesieng–*, v. *lusingáre*, vleien, prov. *lauzengár*, van *lauzár*, lat. *laudare*, loven) Muz. vleiend, liefkoozend, schertsend, langzaam en slepend.

Lusitanië, n. lat. (*Lusitania* f.) gedeelte van 't oude Hispania, het tegenwoordige Portugal; – *lusitanicus*, *a*, *um*, lat. Bot. portugeesch; – **lusitānisch,** adj. portugeesch.

lusōrisch, adj. als adv. ook *lusorie*, lat. (van *ludĕre*, spelen) spelend, kortswijlend, beuzelend.

Lustraal-water, z. ond. lustre.

Lustre, gew. **luster,** m. fr. (spr. *luustr'*; v. 't lat. *lustrum*, met de nieuwe beteekenis van glans, v. *lustrāre*, helder of glanzig maken) glans, lichtglans, roem; pracht, praal, heerlijkheid, luister; kristallen armkroon, kroonkandelaar; – **lustre,** f. engelsche katoenen stof met een weerschijn; – **lustrine,** f. glanzige zijdenstof, glanszijde; – gebrande stijfsel, een ter appreteering gebruikt verdikkingsmiddel om aan stoffen glans te geven; – **lustreeren,** lat. (*lustrāre*) zuiveren, wijden; monsteren, doorzien, beschouwen; verlichten, helder maken, glans geven; – **lustraal-water,** wijwater; – **lustrātie** (spr. *tie*=*tsie*) f. (lat. *lustratio*) plechtige zuivering bij de Ouden door besproeiingen, optochten en zoenoffers, reiniging, heiliging, wijding; – **lustrum,** n., pl. **lustra,** tijd van 5 jaren, zoo geheeten naar het groote reinigingsfeest of zoenoffer, dat de censors bij hun aftreden om de 5 jaren aan het volk gaven, luster.

lusus, m. lat. (v. *ludĕre*, spelen) het spelen, spel; – *lusus ingenii*, m. lat. vernuftspel, denkspel; – *l. natūrae*, natuurspel, speling der natuur.

Lutament, lutatie, luteeren, z. ond. lutum.

Luteolīne, f. nw.lat. (v. 't lat. *luteŏlus*, verklw. v. *lutĕus*, geelachtig; *lūtum*, het geelkruid, wouw) gele verfstof van de wouw (*Resēda luteŏla*); – *lutĕus*, *a*, *um*, lat. Bot. geel; – *luteolus*, *lutescens*, Bot. geelachtig, bleekgeel.

Lutetia (spr. *ti*=*tsi*) f. (fr. *Lutèce*) dichterlijke naam van Parijs; ook naam van een in 1852 door Goldschmidt te Parijs in het sterrenbeeld den Ram ontdekte planetoïde.

Luther, oudd. (Hlothar, Lothar, Chlothar, v. 't oudhoogd. *hlut*, *hlud*, frank. *chlud*, roem en *hari*, *heri*, frank, *chari*, heer, leger) mansn.: de roemrijke legerstrijder; – **Lutherānen, Lutherschen,** m. pl. aanhangers en belijders der leer van Dr. Maarten Luther; – **lutheranisme,** n. lutherdom, luthersche geloofsleer; – **lutherocalvinist,** m. luthersgezinde calvinist; – **luthersch,** adj. tot de leer van Luther behoorende, die betreffende.

lutrocephálisch, adj. gr.-lat. (v. 't lat. *lutra* otter, en het gr. *kephalē*, hoofd) met den kop van eenen otter.

Lutrophilos, m. gr. (v. *lūtrón*, bad) badbemin-

naar, vriend van badplaatsen; - **lutrophoor,** m. baddrager, knaap, die badwater draagt.

Lūtum, n. lat. slijk, modder; kleefdeeg, kleefstof, tras, cement, leem enz.; - **luteeren** (lat. *lutāre*) dichtsmeren, met kleefdeeg luchtdicht maken; - **lutulént,** adj. (*lutuléntus, a, um*) slijkerig, smerig, onzuiver, troebel; - **lutamént,** n. (lat. *lutaméntum*) kleef- of leemwerk; - **lutātie** (spr. *tie=tsie*) f. nw.lat. Chem. dichtstrijking van een vat met kleefdeeg, leem enz.

lux, f. (genit. *lucis*) lat. licht; - *ante lucem,* vóor 't aanbreken van den dag.

luxeeren, lat. (*luxāre*; vgl. het gr. *loxós,* scheef) verrekken; - **luxātie** (spr. *t=ts*) f. nw.lat. (*luxatio*) verrekking, verstuiking, verplaatsing van een been uit zijne kom.

Luxus, m. lat. (eig. geile vruchtbaarheid der planten enz.; geilheid, moedwil, dartelheid) fr. **luxe** (spr. *luuks'*) weelde, overdaad, verkwisting; inz. prachtliefde, pracht, praal; elke onnoodige uitgaaf, overvloed; - **luxewagen,** m. spoorwagen, die zeer geriefelijk is ingericht.; - **luxueus,** adj. fr. (*luxueux*) weelderig, prachtig, overdadig; -**luxurieus,** adj. (lat. *luxuriōsus, a, um*) weelderig, overvloedig, verkwistend, zwelgend, prachtig, weidsch; ook ontuchtig, geil; - **luxurieeren** of (lat. *luxuriāre*) Bot. weelderig, geil wassen of uitschieten; met sieraden overladen zijn; weelderig, prachtig leven.

Luzerne, lucerne, f. Bot. gewas met klavervormige bladeren, zaairupsklaver (*Medicago sativa*), soort van klaverhooi tot veevoeder, inzonderheid in Z.-Frankrijk en Italië, waar het 4 à 5 maal 's jaars kan gemaaid worden.

Ly, z. l i.

Lyæus, m. gr. (*Lyaios,* v. *lýein,* losmaken) Myth. zorgverdrijver, een bijnaam van Bacchus.

Lyang, z. l i a n g.

Lycēum, n., pl. **lycēa** of **lycēēn,** lat. (gr. *Lýkeion*) naam van het gymnasium of de openbare worstelplaats te Athene, in welks overdekte gangen Aristoteles onderwees (naar den daarbij staanden tempel van A p o l l o L y k e i o s, d. i. Apollo den wolvendooder, zoo geheeten); de naam der geleerde of latijnsche scholen van den staat in Frankrijk (de stedelijke inrichtingen heeten *colleges*); elders soort van hoogeschool; ook school, die het karakter eener hoog. burgerschool en een gymnasium in zich vereenigt.

Lychnis, f. gr. (*lychnis*; vgl. *lychnos,* licht, lamp) Bot. vuurbloem, koekoeksbloem, vrouwenroosje, vliegennet, tot de klasse der d e k a n d r i a behoorende; - **lychnomantīe** (spr. *t=ts*) f. gr. (v. *lýchnos*) waarzeggerij uit lampen; - **lychnoskoop,** f. rond venster in een kerkmuur.

Lycium, n. gr. (*lykion,* naar het landschap L y c i ë in Klein-Azië) doornachtige boom, inz. geschikt tot prieëlen, barbarisse-boom, boks- of wolfsdoorn.

Lyddiet, n. ontploffingsmiddel, ook vergiftige gassen verspreidend, van pikrinezuur gemaakt; - **lyddietgranaat,** projectiel met lyddiet gevuld.

Lydische steen, m. (lat. *lydius lapis,* naar 't oude landschap L y d i ë in Klein-Azië) toetssteen, jaspisachtige kiezellei.

Lyell, eng. geoloog (gest. 1875); hij wees er o. a. op, dat de natuurwetten van den beginne af het heelal beheerscht hebben.

Lygmus, m. gr. (*lygmos,* v. *lýdzein,* snikken) Med. hik, krampachtig snikken.

Lykánche of **lykánchis,** f. gr. (van *lykos,* wolf) Med. watervrees; - **lykanthroop,** m. wolfmensch, weerwolf; - **lykanthropīe,** f. krankzinnigheid, waarbij de lijder waant in eenen wolf veranderd te zijn; - **lykāon,** m. fabelachtig koning van Arkadië, dien Jupiter in eenen wolf veranderde, omdat hij de in zijn land komende vreemdelingen liet vermoorden of opofferen en zoo het recht der gastvrijheid schond; - **lykodōnten,** pl. eig. wolfstanden, z. v. a. b u f o n i e t e n; - **lykogāla,** f. Bot. wolfsmelk; - **lykographīe,** natuurlijke geschiedenis van den wolf; - **lykopérdon,** n. wolfsfeest, z. v. a. b o v i s t; - **lykopodīum,** n. wolfsklauw, gordelkruid, slangenmos, eene mossoort; vandaar *semen lykopodīi,* poeder van wolfsklauw, ook heksenmeel geheeten, als strooipoeder in gebruik; - **lykopodiolīthen,** m. pl. boomachtige versteeningen; - **lykophthálmos,** m. steen van het onyxgeslacht, die op een wolvenoog gelijkt; - **lykorhexīe,** f. Med. wolfshonger.

Lȳma, n. gr. Med. onreinheid, vuiligheid, ook: schande.

Lympha, gewoonlijk **lymphe,** f. lat. (*lympha,* water, met sappen bezwangerd water) Anat. bloedwater, waterige stof in het bloed door de lympheklieren afgescheiden, serum, bloedwei; - **lymphaklier,** f. lymphe-vormend orgaan, van groot nut voor het dierlijk lichaam; zij is te beschouwen als een barrière tegen niet in 't lichaam thuis hoorende stoffen; - **lympha-vaten,** bloedwatervaten, inzuigingsaderen, veel fijner en teerder dan de bloedaderen; zij doen vaak den dienst van draineerbuizen, die schadelijke vochten afvoeren; - **lymphadenītis,** f. ontsteking der zuigaderklieren; - **lymphangīon** of liever **lymphangēīon,** n. z. v. a. l y m p h a-v a t; - **lymphangītis,** f. gr. ontsteking der lympha-vaten; - **lymphátisch,** adj. (lat. *lymphatĭcus*) het bloedwater betreffende of daartoe behoorende; - **lymphatologīe,** f. leer van de lympha-vaten; - **lympheurȳsma,** n. Med. ziekelijke of tegennatuurlijke verwijding der lympha-vaten; - **lymphochesīe** (spr. *s=z*) f. waterachtige buikloop; - **lymphóncus,** m. opzwelling van een lymphavat; - **lymphorrhœa,** f. uitstorting van de lympha of het bloedwater; - **lymphōsie,** f. vorming der lympha in de lympha-vaten; - **lymphotomīe,** f. kunstmatige opening van een lympha-vat.

Lynceus, z. ond. l y n x.

Lynch-wet (eng. *lynch-law*; spr. *linsj-lâ*) eigenmachtige volkswraak of bestraffing, zonder vorm van proces, van in hechtenis zijnde personen, welke naar de volksmeening te zacht gestraft worden, een misbruik der volksmacht, inzonderheid in Noord-Amerika (zoo geheeten naar een zekeren John L y n c h, die tegen het einde der 16de eeuw door zijne medeburgers met onbeperkte macht bekleed, misdadigers en voortvluchtige slaven veroordeelde en zeer streng liet

straffen); vandaar **lynch-gerecht,** handhaving van 't recht naar deze zoogenaamde wet; volksgerecht; – **lynchen,** iemand zonder rechterlijk vonnis ter dood brengen.

Lyngb., bij natuurwetensch. namen afk. voor H. C. Lyngbye (gest. 1837).

Lynkuur, m. (gr. *lynkūrion,* n.) lossteen, naam van verscheiden geelachtige steenen, b.v. van den hyacint, barnsteen e.a.

Lynx, m. gr. los, een dier van het kattengeslacht, in de noordelijke landen thuis behoorende, omtrent 8 decimeter lang, met eene donkergevlekte huid, lange ooren en zeer scherpe oogen; ook een mensch met goed gezichtsvermogen; – **lynxoogen,** zeer scherpziende oogen; – **Lýnceus,** m. (gr. *Lynkeus,* naam van een der Argonauten) een scherpziende, mensch met een bijzonder goed gezicht.

Lyoluminiscentie, f. (gr. *luein,* oplossen) lichtgeving tengevolge van oplossing.

Lypothymīe, f. gr. (v. *lypē,* droefenis) droefgeestigheid, zwaarmoedigheid.

Lyra, f. gr. lier der Ouden, welker uitvinding men aan Hermes of den egyptischen Mercurius toeschrijft; het oudste snarenspeeltuig bij de Egyptenaren, Grieken enz., een zinnebeeld der dichtkunst; ook noordelijk gesternte of sterrenbeeld tusschen Hercules en de Zwaan; – *lyratus, a, um,* lat. Bot. liervormig; – **lyrisch,** adj. (gr. *lyrikos, ē, n*) tot de lier behoorende, voor het spel daarop gemaakt of geschikt; wat met de lier begeleid of gespeeld en gezongen kan worden, zingbaar, zangerig, gevoelvol; – **een lyrisch gedicht,** liederdicht, zulk een dichtstuk, waarin de dichter rechtstreeks zijn eigen gevoel voordraagt, de dichterlijke uitstorting van inwendig gevoel, oudtijds bij de lier gezongen en daarnaar genoemd, zanggedicht; – **lyriek** of **lyrische poëzie,** f. dichtsoort, welker inhoud de gewaarwordingen en gemoedstoestanden van den dichter uitdrukt, en waartoe de hymne, ode, dithyrambe, cantate enz. behooren; – **lyrisch dichter,** lierdichter, dichter, die slechts zijn eigen gewaarwordingen, gevoelens, aanschouwingen, ondervindingen enz. tot onderwerp zijner poëzie maakt, in tegenst. met episch en dramatisch dichter; – **lyrisme,** n. fr. verhevenheid, hooge dichterlijke vlucht van den stijl; warmte van gevoel, gloed; in ongunstigen zin: gezwollen stijl, bombast; – **lyrist,** m. lierbespeler, luitbespeler; – **lyrōdisch,** adj. bij de lier zingend, liervormig.

Lys-d'or, lys-d'argent, z. lis.

Lysimachie, f. gr. (*lysimachia,* aldus genoemd naar Lysimachus, van *lysimachos,* den strijd beslechtend, veldheer van Alexander den Grooten, die, volgens Plinius, de plant ontdekt zou hebben) Bot. wederik, egelkruid, een plantengeslacht met onderscheiden soorten.

Lysis, f. gr. (v. *lýein,* losmaken) oplossing; losmaking, bevrijding; Med. oplossing of langzame scheiding eener ziekte; gr. Myth. volgens sommigen de 4de der Furiën of Eumeniden; – **lysisch,** adj. door chemische oplossing gevormd; – **lytisch,** adj. langzaam zakkend (van koorts).

Lysol, n. verzeepingsproduct van teerolie, ontsmettend middel.

Lyssa of **lytta,** f. gr. Med. woede, razernij; hondsdolheid; – **lyssæ,** f. vermeende dolheidsblaren onder de tong van dolle dieren; – **lyssodēgma,** n. en **lyssodēgmus,** m. beet van een dollen hond; – **lyssodektus,** m. die door een dollen hond gebeten is; – **lyssodēxis,** f. het bijten van een dollen hond.

Lyteria, n. pl. gr. (v. *lýein,* losmaken) Med. voorteekens eener gelukkige wending bij gevaarlijke ziekten.

Lythrum, n. nw.lat. (v. 't gr. *lýthron,* bevlekking met bloed, het uit de wonden stroomende bloed) gr. Bot. bloedkruid, een plantengeslacht der dekandria.

Lytrum, n. gr. (*lýtron,* v. *lýein,* losmaken) losgeld, rantsoen voor de bevrijding van een slaaf of lijfeigene; – *lytrum personāle,* Jur. losgeld voor de bevrijding van een persoon; – *l. reāle,* losgeld voor de vrijmaking van de goederen van een lijfeigene.

Lytta, z. lyssa.

M.

M. als rom. getalteeken = 1000; – *MM.* = 2000; – *M̄.* = 1000000; – *M.* op rom. opschriften = *Marcus* en *Magister,* eng. en fr. = *Master* en *Monsieur,* ook = *Médaille,* als de M. achter een naam gezet is, dus: bezitter eener medaille; – *M.* = meter; – *M.* verkorting van Majesteit; – *MM.* = Majesteiten; – *M.* op landkaarten = *mons,* berg, gebergte; – *M.* = *Marcus, Marius,* oud-rom. voornamen; – *M.* = lat. *magnus,* groot, *manes,* de schimmen der overledenen, *mater,* moeder, *memor,* gedachtig, *memoria,* gedachtenis, geheugen, *mensis,* maand, *meritus,* verdienstelijk, *miles,* soldaat, *monumentum,* gedenkteeken; – *m.* (op recepten) verk. van *misce* of *misceātur*; fr. *mêlé*; (op koerslijsten) = *money,* (eng.) geld; it. Muz. = *meno, mano* en *mezzo*; – *m.* = *mille,* duizend; – *M'* = lat. naam *Manius* en (in schotsche eigennamen) *Mac*; – *Mag.* = *Magister*; – *M. A.* = *Magister artium*; – *M.* of *man.* of *mp.* (op recepten) = *manipulus*; – *M. A.* of *Man. Auct.* = *manu auctoris,* door de hand des schrijvers; – *m. A.* = mikroampère, z. ampère; – *Mal.* = Maleachi; – *Mark.* = Markus; – *Matth.* = Mattheus (de bijbelboeken); – *m.* of *masc.* =

masculinum; - *Mass.* = Massachusets in Noord-Amerika; - *m. a. w.* = met andere woorden; - *M. B.* of *M. B-* = *Marc Banco*, rekenmunt te Hamburg en Lubeck; - *m. c.* = *mio conto*; - *m. C.* = mikrocoulomb, z. coulomb; - *M. D.* = *medicinae doctor*; - *m. d.* = *misceatur detur*, ook: *mano destra*; - *Md.* = Maryland in N.Amerika; - *Mde* of *Mdme* = *Madame*; - *Mdes.* = *mesdames*; - *m. d. s.* = *misce da signa*; - *Me.* = Maine in N.Amerika; - *m. e.* = mijns erachtens; - *m. F.* = mikrofarad, z. farad; - *mf.* = *mezzoforte*; - *m. f. plv.* = *misce, fiat pulvis*, z. *misce*; - *mG.* = milligram of $^1/_{1000}$ gram; - *Mgr.* = Monseigneur; *Mgrs.* = Messeigneurs, z. ond. Monsieur; - *m. i.* = mijns inziens; - *milr.* = milreis; - *Minn.* = Minnesota in N. Amerika; - *Miss.* = Mississippi in N.Amerika; - *mixt.* = mixtuur; - *Mlle* = Mademoiselle; - *M.M.* = Mijne Heeren, Mevrouwen, Mejuffrouwen; - *MM.* = myriameter, 10000 meter; - *mM.* = millimeter of $^1/_{1000}$ meter; - mM^2 = vierkante millimeter; - mM^3 = kubieke millimeter; - *M.M.M.* = Magnetomotorische kracht; - *m. m.* = *memento mori*, gedenk te sterven; - *Mme* = Madame; - *m. m.* of *mut. mut.* = *mutatis mutandis*, z. ond. muteeren; - *m.* (*m.*) *p.* = *manu* (*mea*) *propria*; - *Mo.* = Missouri in N.Amerika; - *M. O.* = middelbaar onderwijs; - *M.* (*o.*) *P.* = *member* (*of*) *parliament*, lid van 't eng. parlement; - *m. pp.* of *m. pr.* = *manu propria*, z. ond. *manus*; - *M. P. V.* = Magnetisch potentiaalverschil; - *Mr.* = Monsieur; ook eng. = *Master*, Mijnheer; ook: Meester (in de rechten); - *M. R.* = mijne rekening; - *Mrs.* = Messieurs, z. ond. Monsieur; ook eng. *Mistress*; ned. Meesters (in de rechten); - *Mscrpt.* of *MS.* = manuscript; - *M. S.* of *m. s.* en *m. sin.* = *mano sinistra*, met de linkerhand (te spelen); - *M. s. c.* = *mandātum sine clausŭla*; - *MSS.* = *manuscripta*, handschriften; - *Mssrs.* = Messieurs; - *M. t. N. v 't A.* = Maatschappij tot nut van 't algemeen; - *M. U. L. O.* = meer uitgebreid lager onderwijs; - Chemische teekens zijn: *M.* = magnesium; - *Mn.* = manganicum; - *Mo.* = molybdaenum, molybdeen; - *Mā.* of *Māl.* = *acidum malicum*, appelzuur.

M. als muntteeken voor Frankrijk: Toulouse; voor Spanje (met een kroon er boven): Madrid; voor Italië: Milaan; voor Mexico (met een o er boven): Mexico.

Ma of **meh,** m. chineesche rekenmunt (vgl. liang); chin. en japan. gewicht (vgl. tan en meh).

Maancirkel, z. maancyclus, onder cyclus.

Maanim, maniageghinim, m. hebr. zeker muziekinstrument bij de Hebræen, dat bespeeld werd door het te schudden of te slaan.

Maarschalk, m. (oudd. *mar-scalc*, van *marha*, vanwaar merrie, paard, en *scalc*, schalk, knecht, dienaar; mid.lat. *marescalcus*, fr. *maréchal*, dat nog hoefsmid beteekent) weleer stalbediende, stalmeester, dan oppertoeziener over den hof- en krijgsstaat van eenen vorst; vandaar thans: de stafdrager, opziener en aanvoerder bij openbare plechtigheden, inz. vorstelijke hofmeester; in Frankrijk: oppergeneraal, hoogste titel van een legerhoofd; - **hofmaarschalk,** adellijk hofbediende, opziener over de inwendige hofhuishouding en de hofbedienden, z. ook maréchal; - **maarschalkstafel,** aan vorstenhoven de tafel naast den vorstelijken disch voor hen, die daaraan geen plaats mogen nemen; - **veldmaarschalk,** opperveldheer.

Maart, m. (lat. *Martĭus*, als toegewijd aan Mars, it. *Marzo*, fr. *Mars*) 3de maand van ons jaar, lentemaand; de eerste onder Romes eersten koning Romulus en bij de Franschen tot 1564; - **maartveld,** z. marsveld.

Maarte, f. dienstmaarte, dienstmeid; vermoedelijk naar de gedienstige Martha, *Lucas* 10, 40.

Maartensmannen, weleer de benaming van de burgers der stad Utrecht, naar hunnen patroon St. Maarten.

Maasch, f. arab. soort van breede, zware bark voor reizen op den Nijl.

Maat, f. (hoogd. *masz*, n.) inhoudsmaat in Duitschland en vroeger in Nederland van een zeer uiteenloopende grootte; - **maatje,** n. ned. inhoudsm. = $^1/_{10}$ kop of kan, deciliter.

Mabby, m. eng. aardappelwijn.

Mabille, n. fr. (spr. *-biel'*) voormalige bekende danstuin voor de demi-monde te Parijs; ook in het algemeen gebruikt.

Maby, m. gegiste drank op de Antillen.

Mac, m. (spr. *mek*) gaelisch, zoon; afgek. *M'*, vóor schotsche namen, b. v. *M' Pherson* Phersons zoon.

Macáber, fr. *danse macabre*, f. (v. 't arab. *makbar*, pl. *makabir*, begraafplaats, of een verbastering van Maccabaeusdans, naar den eersten schilder) eig. kerkhofsdans, kerkhofsgrap: doodendans, zinnebeeldige voorstelling van den zoogen. doodendans, d. i. dans met den dood, inz. aan de kerkhofsmuren; ook de benaming der kerkelijke maskeraden in Engeland en Frankrijk.

Macáco of **makáko,** m. (port. in 't alg. voor aap) meerkat, een gestaarte aap op de kust van Guinea, Angola enz., ook naam van een kaartspel.

macadamiseeren (spr. *s=z*) eenen straatweg leggen à la Mac Adam, d. i. hem met steenpuin of klein gestooten granietkiezel of kalksteen bedekken, volgens de bestratingswijs van den amerikaan Mac Adam (geb. 1755, gest. 1836).

Macairaden, pl. (spr. *-kè-*) gedichten, die een karakter als Robert Macaire (z. ald.) tot held hebben.

Macaluben, pl. slijkvulkanen op het eiland Sicilië.

Macáo, m. langstaartige brazil. papegaai of aras, z. ald.

Macaróne, f. z. makrone; - **macaróni,** pl. venet., of **maccheróni,** it. (spr. *makke-*; vgl. het gr. *makaria*. spijs uit vleeschnat en gerstegrutten,

eig. zaligheid, d. i. hoogst lekkere spijs, v. *mákar*, *makários*, zalig, gelukzalig) pl. lange taaie meelreepen of deegdraden op eene bijzondere wijze toebereid, eene geliefde volksspijs in Italië; – **macaróne** of **maccherōne,** m. plomp mensch, lummel; grappenmaker, hansworst (eng. *macaroon*), vroeger spotnaam der uit Italië teruggekeerde reizigers, die het inlandsche gering achtten en vooral de maccaroni prezen; later in 't alg. voor pronker, windbuil; – **macaronische verzen,** koddige verssoort, waarbij men de woorden van de eene taal naar de regels van de andere, inz. de latijnsche, vervoegt en verbuigt, b.v. *non omnes sunt kokki, qui longos dragĕre messos*, 't zijn alle geen koks, die lange messen dragen; in zulke verzen schreef, om het humanisme in zijn overdreven naäping van het latijn te bespotten, een Italiaan, Folgeni, het eerst een lofdicht op de macaroni; vandaar de naam. Het is, daar 't althans syntactisch juist is, geheel iets anders dan het keukenlatijn, dat niets is dan naast elkaar geplaatste latijnsche woorden.

Mācas, m. gedeeltelijk uitgeperst suikerriet.

Macássarolie, f. (zoo geheeten naar de stad Macassar of Makasar op 't eiland Celebes, vanwaar zij uitgevoerd wordt) olie uit de pit van de bado of ading, met allerlei reukwerken geparfumeerd; ook een eng. geheimmiddel tot (voorgewende) bevordering van den haargroei, dat uit alkannawortel en gekleurde oliën bestaat; vgl. antimacassar.

Maccabéën, z. Machabéën.

Macchiavellísme, n. (spr. *makki–*) leer van Macchiavelli, d. i. gewetenlooze en zelfzuchtige staatsmanswijsheid, naar dergelijke grondstellingen als Macchiavelli (spr. *makkiawélli*), een beroemd florentijnsch geschiedschrijver (gest. 1527), in zijn boek Il principe (de vorst) ontwikkelt, terwijl hij het beeld schetst van een sluwen vorst, die aan zijn gewaand naaste voordeel recht en zedelijkheid opoffert – maar niet als model voor vorsten, maar tot leering voor volkeren, wat men langen tijd niet heeft ingezien (vgl. antimacchiavel); – **macchiavellíst,** m. aanhanger of vriend van dergelijke grondstellingen; – **macchiavéllisch** of **macchiavellístisch,** adj. staatkundig listig, politiek sluw.

Mace, f. eng. (spr. *mees*) eig. knots; zilveren staf, die als teeken van opperste rechterlijke macht voor den lord-mayor te Londen uit wordt gedragen.

Macédoine, f. fr. (spr. *–doán'*) soort gelei uit allerlei vruchten; oneig. z. v. a. tutti frutti, z. ond. fruto.

Macellum, n. lat. plaats in het oude Rome, waar vleesch, gevogelte, visch enz. verkocht werd, spijsmarkt; Bot. moeshof.

macereeren, lat. (*macerāre*) laten weeken, doortrekken, uitweeken, b.v. beenderen macereeren, d. i. den samenhang hunner zachtere deelen door water verstoren of scheiden, inz. tot anatomische doeleinden aftrekken bij 15°—25°; oneigenlijk: zich afmatten, lam werken, kwellen, kastijden; – **macerātie** (spr. *t=ts*) f. (*maceratĭo*) weeking, uitweeking (b.v. van de fijngesneden en tot brij gewreven beetwortels om er suiker uit te halen), aftreksel bij gewone temperatuur; inbijting; afmatting, uitmergeling, kastijding, lichaamskwelling.

Machabéën of Maccabéën, m. pl. naam van de twee laatste boeken van 't O. T. of wel van de zoogen. apokryphe boeken, bevattende de geschiedenis der Joden onder de eerste vorsten van 't geslacht der Asmoneërs: Judas, Jonathan en Simon, bijgen. de Machabeërs (Maccabeën); ook naam van 7 joodsche broeders, die in 't jaar 168 vóor Chr. te Antiochië den marteldood ondergingen.

Machache, f. dikke vrouw, z. machochel.

Machærion, n. en **machæris,** f. gr. (*machaírion* en *machairís*, verklw. v. *máchaira*, mes) een chirurgisch mes.

Machaier, n. arab. soort wollen stof, vgl. mohair.

Machāon, m. gr. Myth. zoon van Æsculapius, een bekwaam geneesheer, die de belegering van Troje bijwoonde; oneig. iem., die gaarne houwt, kerft, steekt, voorvechter; ook een der schoonste en grootste vlinders van Europa.

Macharáng, m. soort zeearend (*Haliaëtos macei*).

maché, adj. fr. (spr. *masjé*; van *mâcher* = lat. *masticāre*, kauwen) gekauwd, doorweekt; vgl. papier-maché.

Macher, m. barg. koopman, kwakzalver.

Machetika, f. gr. (v. *máchē*, veldslag, gevecht) strijd- of kampleer.

machicoteeren, fr. (spr. *masj–*; van *machicot*, mid.lat. *macicotus*, *massicotus*, kerkzanger, koordienaar, zoo geheeten, wil men, naar een parijschen canonicus Machéco) een gezang opsieren, met versieringen voordragen; – **machicotage,** f. (spr. *táázj'*) versieringen van het kerkgezang.

Machíne, f. fr. (v. 't lat. *machĭna*, gr. *mēchănē*) uit velerlei deelen, als raderen, veeren en allerhande beweegbare stukken samengesteld werktuig; kunstwerktuig ter voortbrenging of verlichting van beweging, kunsttoestel, drijfwerk; oneig. kunstgreep, list; – *Deus ex machĭna*, z. *Deus*; – **machinaal,** adj., als adv. fr. *machinalement* (spr. *masjinal'mán*) werktuigelijk, met kunstwerktuigen verricht of vervaardigd; onnadenkend, volgens sleur (b. v. iets verrichten); – **machiníst,** m. maker van kunstwerktuigen, machinesmaker; inz. toeziener, bestuurder van een machine; – **machineeren,** fr. (v. *machine*) iets door eene machine bewerken, b. v. schapenwol reinigen, graan zuiveren enz.; vandaar gemachineerde wol enz.; lat. *machinări*, (iets kunstigs uitdenken) kunstig iets kwaads bedenken, op touw zetten, voorhebben, het sluw op iets laakbaars toeleggen, iets kwaads brouwen, kuiperijen maken; – **machinātie** (spr. *t=ts*) f. lat. listige aanslag, het kwaadbrouwen, arglistigheid, kuiperij, een weefsel van sluw berekende plannen; – **machine-garen,** n. drie- tot zesdraadsch sterk gedraaid katoenen garen, om

op naaimachines te naaien; – **machineur, machinateur,** m. fr. bewerker, verzinner, smeder van iets kwaads; – **machinerie,** f. fr. inrichting van kunstwerktuigen, werking, ineenvatting hunner deelen.

Machlosýne, f. gr. (v. *máchlos, on,* geil) z. v. a. n y m p h o m a n i e; – **machlótes,** f. geilheid, inz. vrouwelijke.

Macho, m. sp. (spr. *mátsjo*) muildier.

Machochel, masjoefel, ook wel **machache,** f. (in Brab. en Vlaand.), dikke vrouw.

Machol of **machul,** m. soort van lier der Hebræen.

Machórka of **machorsky-tabak,** f. russ. soort van rooktabak der russ. soldaten.

Machréma, f. turksche vrouwensluier.

Máchsor, m. hebr. joodsch gebedenboek voor de feestdagen.

Macies, f. lat. (v. *macēre,* mager zijn, *macer,* mager) magerheid; Med. uittering.

Macígno, n. it. (spr. *matsjienjo*) kalkhoudend graniet, dat als bouwsteen wordt gebruikt.

Macis, f. fr. (spr. *massí*; it. *mace,* lat. *macis,* gr. *maker,* eene ons onbekende kruiderij) netvormig weefsel aan de harde schaal van de muskaatnoot, muskaatbloesem, foelie; – **macisolie,** f. door stoomdestillatie verkregen ætherische olie der muskaatbloesems.

Mackariboe, m. beste soort van c a n a s t e r of knastertabak.

Mackinaw, f. eng. (spr. *mékkiná*) bijzondere soort van roeibooten der t r a p p e r s (z. ald.) op de noordamerik. stroomen.

Mackintosh, f. eng. (spr. *mékkintosj*) waterdichte stof en daarvan gemaakte regenmantel of overjas, zoo geheeten naar den naam van den uitvinder (gest. 1843).

Maçon, m. fr. (spr. *massóh*; midd.lat. *macĭo, marcio, macerio,* v. 't lat. *macerĭa,* muur om eenen tuin) metselaar, inz. vrijmetselaar (vgl. f r a n c-m a ç o n); – **maçonnerie,** f. metselarij of vrijmetselarij; – **maçonneeren,** metselen; – g e m a ç o n n e e r d, in de wapenk. van de indeeling der velden: in den vorm van muurtinnen.

macro–, z. m a k r o–.

macte! lat. braaf, goed! moed gehouden!

Macuba, z. m a k u b a.

macŭla, f. lat. vlek, klad, schandvlek, eerbezoedeling; smet, kwade naam; – *levis notae macula,* Jur. vlek eener lichte eerkrenking of beschimping, een (in vergelijking met de *infamia*) geringe vlek, die op iemands eer kleeft; – *maculae,* pl. vlekken; – *m. cornĕae,* vlekken op het hoornvlies van het oog; – *m. hepatĭcae,* levervlekken; – *m. margaritacĕae,* parelvlekken in het oog; – *m. matérnae,* moedervlekken; – *m. venerĕae,* syphilisvlekken; – *maculatus, a, um,* lat. gevlekt; – **maculeeren** (lat. *maculāre*) bevlekken, bekladden, bezoedelen, besmetten; tot misdruk of pakpapier maken; – **maculatuur,** f. (mid.lat. *maculatūra*) bezoedeld of bedrukt papier, tot inpakken enz. gebruikt; ook misdruk.

Madáme, f. fr. verkort **Mme**, Mevrouw, titel der toespraak en eerenaam voor gehuwde vrouwen (vgl. d a m e); in Frankrijk en Engeland ook voor bejaarde ongehuwde dames van rang; weleer de titel van de oudste dochter des konings van Frankrijk, ook van zijn schoonzusters en tantes; – **Mademoiselle,** f. verk. **Mlle** (spr. *mad'moazéll'*, vaak samengetr. tot *mamzél*) Mejuffrouw, mejuffer (vgl. d e m o i s e l l e); in Nederland vroeger ook de titel van ongehuwde onderwijzeressen, fransche-schoolhoudsters; in Frankrijk weleer de titel der oudste dochter van den broeder des konings; – **Mesdames** (spr. *médám'*; pl. van *Madame*) mijne dames, geëerde vrouwen; – **Mesdemoiselles** (spr. *méd'moazéll'*; pl. v. *mademoiselle*) Mejuffers.

Mādan of **mādam,** n. ind. hindostansche kapel; herberg en rustplaats voor reizigers.

Madapolam, n. (fr. *madapolame,* f.) fijne calicotstof.

Madarōsis en **madēsis,** f. gr. (v. *madān,* vervloeien, zich oplossen; uitvallen van het haar; – *madarós,* kaal) Med. 't uitvallen der haren, inz. der oogha ren of wimpers en der wenkbrauwen; – **madarōtisch,** adj. het uitvallen 't haar betreffend; kaalhoofdig.

Madat, n. opium om te rooken.

Mädchensommer, m. dui. meisjeszomer, voorjaar.

made (spr. *meed*), eng. gemaakt, gefabriceerd; als stempelwoorden op fabrieksgoederen, b. v. *made in Germany,* d.i. gemaakt in Duitschland.

Madefáctie (spr. *t=s*) f. nw.lat. (v. 't lat. *madefacĕre,* bevochtigen, *madēre,* nat zijn) bevochtiging, natmaking.

Madeira, z. m a d e r a.

Madelón, f. fr. verklw. v. **Madelaine,** z. v. a. Magdalena, Leentje; – **madelonétten,** f. pl. in kloosters boetende lichtekooien (zoo genoemd naar de b o e t v a a r d i g e M a g d a l e n a in het N. T.; vgl. M a g d a l o n a); ook de kloosters zelve, waarin zij hare misstappen boeten.

Mademoiselle, z. ond. m a d a m e.

Madéra, sp. of **madeira,** port. wijnsoort, oorspr. afk. van het eiland van denzelfden naam; de beste soorten zijn de m a l v a z i j en de d r y-m a d e r a, d. i. droge madera, zoo geheeten, omdat hij uit de allerrijpste, reeds eenigszins gedroogde druiven vóor de persing druipt; – **madera-suiker,** fijne suikersoort in brooden, die men vroeger op Madera bereidde.

Madesis, z. m a d a r o s i s.

madianiseeren, harrewarren.

Madistērion, n. gr. tang tot het uittrekken van haren.

Madónna, f. it. (vgl. d o n n a, ond. d o n) eig. mijn gebiedster, vrouw; Onze-Lieve-Vrouw, de Heilige Maagd (Maria); Maria-beeld, ook m a d o n n a-b e e l d; – **madonna di Reggio** (spr. *–rédzjo*) oude ital. rekenmunt; – **madonnína,** f. oude rekenmunt te Genua met het beeld der H. Maagd.

Madrás, n. (naar de stad Madras op de kust van Coromandel in O.Indië) stof uit zijde en katoen, inz. een halsdoek van madras; – **madras-hennep,** m. op jute gelijkende spinvezel uit britsch-Indië.

Mādre, f. it. moeder; – *m. de Dio!* moeder Gods! – **madrepóre,** f. fr. (van 't it. *madrepora,* eig. moeder der kleine openingen, omdat zij vele stervormig gebladerde holten heeft, waarin medusen wonen; v. *madre,* moeder, en *poro,* kle ne opening; vgl. p o r i ë n) sterkoraal, zeester, soort van polypen of plantdieren; – **madreporiet,** m. versteende madrepore.

Madrigal, n. fr. (it. *madrigale, madriale*; v. *mandra, mandria,* kudde, v. gr. en lat. *mandra* perk, horde, stal; vgl. it. *mandriále,* herder) eig. herdersdicht, eene soort van klein lyrisch, zinrijk gedicht, meestal op de liefde betrekking hebbende, van 4 tot 16 regels lang; oorspronkelijk kwamen zij veelal voor in de vroeger zeer gezochte herdersspelen; – **madrigalétto,** m. it. kort madrigal; – **madrigalóne,** m. lang madrigal.

Madrilena, f. (spr. *-lenja*; v. *Madrid,* eig. inwoonster van Madrid) sp. nationale dans.

Madrúre, f. fr. (v. *madré,* gevlekt, enz.) aderen in het hout.

mæándrisch, adj. gr. (*maiándrios,* lat. *maeandrĭcus*) gekromd, geslingerd, kronkelend, zich slangsgewijs draaiend, zooals de wegens zijne talrijke kronkelingen bekende stroom M æ a n d e r (gr. *Maiandros*), nu M e i n d e r of M e n d e r, in Klein-Azië; – **mæandrieten,** m. pl. soort van steenachtige, gedraaide polypen, hersenkoralen.

Mæcēnas, mæceen, m. voorstander en beschermer der geleerden en kunstenaars, zooals de Romein M æ c ē n a s, minister en gunsteling van keizer Augustus, begunstiger van Horatius.

Mæeia, Mæia en **mæeutiek,** f. gr. (van *maieúein,* ontbinden) geboortehulp, verloskunde; – **mæeusis,** f. (gr. *maieusis*) verlossing; – **mæeutisch,** adj. verloskundig.

Mæmaktērion, m. gr. stormmaand der Atheners = het laatst van November en het begin van December.

Mænáde, f. gr. (*mainás,* pl. *mainădes,* van *mainesthai,* razen) priesteres van Bacchus, razende bacchantin, z. B a c c h u s; dol, razend wijf.

mænalische verzen, andere benaming voor e k l o g e n, i d y l l e n, herderszangen, naar den berg M æ n ă l u s in Arkadië.

Mæonides, m. (gr. *Maionidēs*) bijnaam van Homerus, naar Mæonië (*Maionia*), een landschap in Lydië, dat men voor zijn vaderland houdt; – **Mæoniden,** f. pl. benaming der M u z e n; – **mæónisch,** adj. homerisch.

Mæōtis, f. gr. (*maiōtis*) Mæötische zee of zee van Azof.

maëstóso, it. (fr. *majestueux*; vgl. m a j e s t e i t) Muz. m a j e s t u e u s, plechtig, verheven, met waardigheid.

Maësta, f. it. majesteit; beeld van Maria met het kind Jezus op den schoot.

Maëstro, m. it. (v. 't lat. *magister,* z. ald.) meester, leermeester, inz. groot meester in het scheppen van bouwkunstige werken,ook van muziekstukken; heer, gebieder, patroon; – *maëstro di ballo,* dansmeester; – *maëstro di bottéga,* koopheer, principaal; – *maëstro di cámera,* pauselijk minister van financiën; – *maëstro di capélla,* z. v. a. k a p e l m e e s t e r (z. ald.); – **maëstrále,** m. it. (ook *maëstro* genoemd; sp. *maëstral,* fr. *maëstral, mestral, mistral* = lat. *magistrālis*; dus eig. meesterwind, heerschende geweldige wind) noordwestenwind op de Middellandsche zee.

Mafia of **maffia,** f. it. sedert 1860 bestaand geheim verbond van misdadigers, op het eiland Sicilië; – **mafiōso,** m. een lid daarvan.

ma foi, fr. (spr. *-foá*) op mijne eer, waarachtig, voorwaar! ook een uitroep van verwondering.

Magang, m. mal. schrijver, volontair-klerk op een kantoor.

Magazijn, n. (fr. *magasin,* it. *magazzino,* sp. *magacen, almagacen, almacen,* uit het arab. *machsan, almachsan,* schuur, voorraadshuis, van het voorvoegsel *ma,* dat de plaats eener zaak aanduidt, en *chazana,* in eene voorraadskamer enz. verzamelen en daarin bewaren) voorraadshuis-, -schuur, -kamer, -zolder, -kelder, pakhuis; groote verzameling, die men van allerlei dingen heeft gemaakt, groote menigte van dingen; ook bak vóor, achter of onder de rijtuigen tot berging van valiezen enz., koetsbak; patronenkoker aan een geweer; oneig. zekere periodieke geschriften over letterkunde en wetenschappen, een tijdschrift voor een bepaald vak; – **magasinage,** f. fr. (*magazináázj*) tijd, dien de koopwaren in het magazijn blijven; pakhuishuur, leggeld, bergloon; – **magasineeren,** in 't magazijn leggen.

Magdaléna, hebr. vr.naam: eig. de uit de stad M a g d a l a (hebr. *migdal-ēl,* toren Gods) geboortige **Maria Magdalena,** de door Christus aangenomen boetvaardige zondares, Luc. 7, 37; vandaar **Magdalena's,** pl. voor: berouwhebbende lichtzinnige vrouwen; – **magdalenieten,** f. pl. eene boetorde van berouwhebbende lichtekooien; vgl. m a d e l o n e t t e n.

Magdalia, f. gr. eig. broodkruim; Med. verschillende bereidingen in de gedaante van rolletjes, balletjes of pillen, koekjes enz.; – **magdaleons,** pl. fr. (eig. staaf, rol, inz. van zwavel) houten vormen, waarin de gezuiverde zwavel tot pijpen gegoten wordt.

Maggi, vervaardiger en naam van gecondenseerde soepen, bouillon-tabletten enz.

Maggio, m. it. (spr. *mádsjo*) z. m o g g i o.

Maggiolata, f. it. (spr. *madzjoláta*; van *maggio* = lat. *Majus,* Mei) eig. gedicht op de Mei, lentezang; minnelied, minnezang der verliefden onder de vensters der beminde in Italië.

Maggiordómo, m. it. (spr. *madzjor-*; van het lat. *major domus,* z. ald.) opperhofmeester, hofmaarschalk, opper-huishofmeester aan het pauselijke hof.

maggiore, it. (spr. *madzjóre*) in een muziekstuk de aanwijzing om weder tot den grondtoon over te gaan.

Magi of **magiērs** en **magen,** pl. van **magus,**

m. lat. (gr. *magos*, pl. *magoi*; arab. *madjoes*, oorspr. uit het perz.) eig. oud-perz. vuuraanbidders, inz. hunne priesters, die sterrenkundigen en droomuitleggers waren; in 't alg. oostersche geleerden, wijzen, natuurkenners enz., welke het bedrog en bijgeloof later in toovenaars, zwartekunstenaars enz. deed ontaarden; – **magie,** f. tooverkunst, tooverij, geheime wetenschap, zwartekunst, vgl. theürgie; – **magic,** adj. eng. (spr. *médzjik*) z. v. a. magisch; – **magacien,** fr. (spr. *mazjisjèñ*), **magicus,** lat. toovenaar, zwartekunstenaar, duivelskunstenaar; – **magisch,** adj. tooverkunstig, tooverachtig, betooverend; – **magische lantaren,** z. *laterna magica*; – **magiphonia,** f. een der grootste perz. feesten ter nagedachtenis van den moord der magi en dien van den valschen Smerdis door 7 perzische heeren, omtrent 522 voor Chr.

Magister, m. lat. meester, leermeester, inz. meester der vrije kunsten (*magister artĭum liberalĭum*), akademische waardigheid, vgl. doctor; – *magister dixit*, z. ipse dixit, onder ipse; – *magister equĭtum*, eerste aanvoerder der ruiterij bij de oude Romeinen; – *magister infirmōrum*, ziekenmeester, ziekenverpleger in kloosters; – *m. légens* of *dócens*, lezend of leerend meester, die door zijn openbaar proefschrift, enz. het recht heeft verworven om op hoogescholen voorlezingen te houden en werkelijk houdt; – *m. matheséos*, eig. meester der wiskunde; meesterstelling, de om hare belangrijkheid voor de gansche meetkunde zoo beroemde pythagorische leerstelling, dat het vierkant der grootste zijde (hypotenuse) van een rechthoekigen driehoek zoo groot is als de vierkanten der beide kleinere of rechthoekszijden (katheten) samen genomen; – *m. morum*, z. v. a. censor; – *m. opĕrum*, bouwmeester of bouwopzichter in kloosters; – *m. populi*, z. v. a. dictator; – *m. sacri palatĭi*, door den paus tot onderzoek van alle nieuwe boeken, uitgekozen dominikanen; – *m. scholārum*, oppertoeziener eener klooster- of kerkschool; te Parijs in de middeleeuwen ieder leermeester, die gezelschappen van studeerende personen vormde; – **magisterium,** ambt van opziener of leeraar; waardigheid van magister; in de oude Chem. meesterpoeder, tot poeder gebrachte nederslag van de edelste deelen eener massa, b. v. *magisterĭum bismúthi*, magister van bismuth, parelwit, een verbinding van bismuth met salpeterzuur of een onder-salpeterzuurzout, dat vroeger veel als blanketsel, thans als vloeimiddel bij emailleersels, tot voermiddel bij onderscheiden kleurstoffen, tot vulling van valsche paarlen, ook soms als geneesmiddel gebruikt wordt; – *m. plumbi*, loodwit; – *m. satúrni*, loodchloride; – *m. sulfúris*, z. ond. *lac*; – **magistraal,** adj. lat. meesterlijk; hoofdzakelijk, den grondslag vormende; – **magistrale formule,** z. *formula magistralis*; – **magistraal,** n. mengsel van geroost en geklopt zwavel- en koperkies, dat bij het zilver-amalgamatieproces in Mexico bij het mengsel van ertsslib en keukenzout gevoegd wordt; – **magistraal,** f. nw.lat. Fort. walomsluiting, binnenkruin der borstwering, vuurlijn; – **magistreeren,** meester worden; den baas spelen; – **magistrándus,** m. die magister of meester wil worden.

Magistraat, m. lat. (*magistrātus*, pl. *magistrātūs*, overheidsambt, stads- of staatspersoon), overheid, stadsregeering, stadsraad; regeeringslid, raadsheer, burgemeester; – **magistratuur,** f. nw.lat., overheidsambt, waardigheid van regeeringslid, van burgemeester; rechterlijke macht.

Magma, n. gr. (v. *mássein*, kneden) Med. deeg, elke geknede massa; de in de aarde aanwezige gesmolten gesteenten, die vulkanen uitwerpen.

Magnaat, m. (it. en sp. *magnáte*, mid.lat. *mágnas*, van 't lat. *magnus*, groot) machtigen en grooten des rijks, inz. voornaamste rijksbeambten en oud-adellijken in Hongarije en Polen; – **magnatentafel,** f. Hoogerhuis in Hongarije.

Magna charta, z. charta; – *magna mater*, eig. groote moeder, toenaam van Cybele; – *magna mora*, f. lat. Jur. groote (lange) termijn of uitstel van 6 maanden.

Magnanerie, f. fr. (spr. *manj-*) gebouw voor de zijdewormenteelt in 't groot (coconière, vèrerie).

magnaniem, adj. lat. (*magnanĭmus, a, um*, *magnus*, groot, en *animus*, z. ald.) grootmoedig, hooghartig, verheven, met grootheid van ziel; – *magnanĭmi pretĭum*, n. loon van den hooghartige (devies der deensche olifantsorde); – **magnanimiteit,** f. (lat. *magnanimĭtas*) grootmoedigheid, hooghartigheid, zielegrootheid, verhevenheid van ziel, van geest.

Magneet of **natuurlijke magneet,** m. (lat. *magnes*; gr. *líthos magnēthes* of *magnēsios*, d. i. magnesische steen; vgl. magnesia) aantrekkende ijzersteen, treksteen, poolsteen, zeilsteen, een zwartachtig ijzererts, dat ijzerhoudende lichamen tot zich trekt en vasthoudt; – **kunstmagneet,** met den magneetsteen bestreken ijzer of staal, dat de kracht van den natuurlijken magneet bezit; – **gewapende magneet,** een zoodanige, welks polen glad geslepen en met dunne ijzeren platen belegd zijn, waardoor zijne draagkracht aanmerkelijk wordt verhoogd; – **magneetnaald,** f. noordaanwijzer, eene met een magneet krachtig bestreken stalen naald, die, vrij draaiend in een horizontaal vlak, zich naar den magn. noordpool richt en voor de scheepvaart onmisbaar is; zie kompas; – **magneetontsteking,** f. 't doen ontploffen van het gecarbureerde mengsel (inz. benzine) door een magneet (aan een motorrijwiel); – **magneettheodoliet,** m. met een magneet voorziene theodoliet (z. ald.); – **magnētisch,** adj. met de aantrekkende kracht van den magneet begaafd, aantrekkend of een aantrekkend vermogen bezittende; – **magnetisch potentiaal verschil,** El. product van den krachtstroom en de reluctantie (z. a.) van de magnetische keten; – **magnetisch lek,** n. El. strooi-

ing, verloren kracht doordat de verstrooide krachtlijnen niet door het anker gaan van de eene naar de andere pool; – **magnetiseeren** (spr. *s*=*z*) nw. lat. (fr. *magnétiser*) 1) aan een lichaam magnetische kracht mededeelen, het aantrekkend maken; 2) volgens eene, inz. door Dr. Mesmer sedert 1776 in zwang gekomen geneeswijze door wrijving of door geregelde handbeweging en aanraking (m a n i p u l a t i e) geheime krachten in het menschelijk lichaam opwekken en daardoor zenuwkwalen genezen; – **magnetísme,** n. magnetische of aantrekkende kracht; – **dierlijk magnetísme,** beweerde kracht van magnetischen aard in het dierlijke, inz. menschelijke organisme, krachtens welke een mensch zoowel op de wilskracht van een ander, als op zijn lichamelijken toestand invloed zou kunnen uitoefenen; z. ook s o m n a m b u l e; – **magnetiseur,** fr., ook **magnetíst,** m. die op zulk eene wijze genezing tracht te bewerken; – **magneto-elektriciteit,** f. elektricische stroomen, door een magneet teweeg gebracht; – **magnetísmomanie,** f. gr. overdreven zucht voor het magnetisme, voor den magnetischen slaap; – **magnetologie,** f. leer van den magneet en van het magnetisme; – **magnetométer,** m. magneetmeter, werktuig tot meting van de kracht van den magneet.

Magnesia (spr. *s*=*z*), f. gr. (naar het landschap M a g n e s i a in Thessalië) Chem. bitteraarde of talkaarde, bitterzoutaarde; inz. ook voor *magnesĭa alba*, eene als artsenij gebruikte verbinding van bitteraarde en koolzuur; – *magnesia carbonĭca*, koolzure bitteraarde; in de natuur voorkomende als **magnesiet,** n. magnesiumcarbonaat n. witte steensoort, die thans dikwijls ter ontwikkeling van koolzuur gebruikt wordt; – **magnesiakalk,** f. oude naam voor dolomiet en dolomietische kalksteen; – **magnesium** of **magnium,** n. metallische base van de magnesia, het eerst door D a v y in 1808 afgezonderd; – **magnesiumlicht,** n. licht verkregen door verbranding van magnesiumdraad; – **magnesiumpoeder** n. bliksempoeder, in de phot. in gebruik voor kunstlicht.

magnetiseeren, magnetiseur enz., z. ond. m a g n e e t.

magnicaudisch, adj. nw.lat (v. 't lat. *magnus, a, um*, groot, en *cauda*, staart) met grooten staart

Magnificat, n. lat. (v. *magnificāre*, groot maken, roemen, v. *magnifĭcus*, grootsch, prachtig, van *magnus*, groot, en *facĕre*, maken) lofzang in de R. Kath kerk, naar de lat. aanvangswoorden Luc. I,46, *magnificat anĭma mea domĭnum*, mijne ziel verheft of looft den Heer; – **magnificātie** (spr. *t*=*ts*), f. lofprijzing, verheffing; – *magnifĭcus*, m. lat., de heerlijke, waardige, b. v. *rector magnificus*, titel van den rector der hoogeschool; – **magnifiek,** adj. (fr. *magnifique*, spr. *magnjifiek*') prachtig, heerlijk, luisterrijk, kostbaar; – **magnificéntie** (spr. *t*=*ts*), lat. (*magnificentĭa*) of fr. **magnificence** (spr. *manjifisañs*') pracht, hoogheid, heerlijkheid waardigheid; titel der regeerende burgemeesters in vrije steden; ook die der rectoren en kanseliers aan hoogescholen; – *magnifico, -ca, -mente*, it. Muz. prachtig, edel, verheven, deftig.

Magniloquéntie (spr. *t*=*ts*), f. lat. (*magniloquentĭa*. v. *magnilŏquus*, grootsprekend, v. *magnus*, groot, en *loqui*, spreken) grootsprekerij, grootspraak, pralerij, snorkerij.

Magnitudo, f. lat. grootte.

Magnium, n. nw.lat. z. v. a. m a g n e s i u m.

Magno, -na, it. edel, prachtig, stoutmoedig, grootsch.

Magnolia, f. (genoemd naar François M a g n o l, prof. der plantkunde te Montpellier, gest. 1715) beverboom uit N.Amerika, in onderscheiden soorten, een prachtige boom met roosvormige bloemen.

magnus, a, um, lat. groot.

Magonia, m. naaldboom in Brazilië, zie *mahagoni.*

Magot, m. fr. (spr. *mago*; misschien van het gr. *magōdós*, soort van pantomimen, die mansrollen in vrouwenkleeding speelden) groote aap; apengezicht, leelijke gelaatsvertrekking; verborgen schat; chineesch beeldje, spaarpot, spaargeld. Dezelfde beteekenis heeft ook ons woord *aap*.

Magpie, f. eng. (spr. *mègpai*) 1) de ekster; 2) een australische vogel (*Gymnorhina leuconata*).

Magrabínus, pl. (van 't arab. *magrab, magreb, magrib*, zonsondergang, westen, inz. Barbarije, Mauretanië, v. *garaba*, voortgaan, ondergaan) egyptisch lijnwaad; – **magrebis,** m. pl. arab. B e d o e ï e n e n (z. ald.) te paard, in N. Afrika.

Magraph, m. hebr. windspeeltuig bij de oude Hebræen, volgens de beschrijving in den T a l m u d op onze orgels gelijkende.

Magrebis, z. ond. m a g r a b i n u s.

Magus, z. m a g i.

Magyaren, m. pl. (spr. *madjáren*) oorspr. naam der Hongaren; – **magyárisch,** adj. hongaarsch; – **magyariseeren,** hongaarsch maken, tot hongaren maken; – **magyaromaan,** m. overdreven voorstander van de Hongaren.

Maha, ind. en perz. = groot, in vele samenstellingen voorkomende.

Mahabhárăta, n. ind. eig. groot bharatisch gedicht (naar den ind. koning B h a r a t a s genoemd) het grootste heldendicht der Indiërs, van ongeveer 200,000 verzen in 18 boeken.

Mahadéwa, m. ind., d. i. groote god (ook M a h a d œ h) bijnaam van den god Ç i v a of Ç i w a, den 3den persoon der ind. drieeenheid.

Mahágoni- of gew. **mahóniehout,** n. (eng. *mahogany*; waarsch. uit. eene amer. taal; in Frankrijk *bois d'acajou*, (spr. *boa dakazjóé*, van het braz. *acajaiba*) fijn, bruinrood zeer hard hout, van den m a h a g o n i- of a n a c a r d i e b o o m (*Swietenia mahagoni*) op den westindische eilanden en in Z. Amerika.

Máhaleb of **mahaleb-kers,** f. arab. (*mahleb*) inktbezie, parfumeerkers (*Prunus mahaleb*), eene soort van wilde kersen van eenen struik, welks bladeren bloesems en beziën tot welriekende wateren enz. verwerkt worden.

Mahálla, f. arab. stadswijk, kwartier.

Maharáchtri, n. ind. pakrit-dialect van de nieuwere indische dichters.

Maharádsja, m. ind., d. i. groote koning (r a j a), een alleen regeerende opper- of groote koning in O. Indië, inz. de vorst der Sikhs of Seiks in Pendsjaab.

Mahâtma, m. skr. groote ziel.

Mahâvansa, m. skr. groote geschiedenis, oudste boeddhistisch geschiedwerk.

Mahâyâna, m. skr. groot vaartuig, naam van het boeddhisme in het noorden.

Mahdoeb, z. z e r i m a h b o e b.

Mahdi, m. arab. door de muzelmannen verwachte profeet, dien Allah (God) zenden zal om het door Mohamed begonnen werk te voltooien, de ongeloovigen te bekeeren of uit te roeien en eene rechtmatige verdeeling van alle goederen te doen plaats hebben; inz. sedert 1881 Achmed Soeleiman in Egypte.

Mahis, z. m a ï s.

Mahmil, m. arab. (van *hamala*, dragen) lastdier; inz. gewijde kameel, die met de geschenken van den Grooten Heer naar Mekka gaat en in rechte linie, zegt men, afstamt van den kameel, waarop Mohamed op zijne tochten placht te rijden.

Mahmoedi, m. rekenmunt in Perzië en Klein-Azië = $^1/_{100}$ toman = $^1/_{10}$ k r a n (z. ald.); in Basora = 10 danimes = 100 floesj = ongeveer 4 cents.

Mâhneh, m. brief door middel van de bloemenspraak (*salam*).

Mahomed, z. M u h a m e d.

Mahon of **mahona,** f. (fr. *mahon, mahone, mahonne*, sp. *mahona*, waarsch. van 't oudfr. *Mahon*, Mohamed, mohamedaansch) turksch vaartuig, eene soort van g a l e a s of g a l j a s (z. ond. g a l e i).

Mahoniehout, z. m a h a g o n i.

Mahout, m. (spr. *-hoe*) olifantenoppasser op Ceylon; vgl. c o r n a c.

Mahrátten, m. pl. volk in Voor-Indië op het schiereiland aan deze zijde van den Ganges (naar den naam des lands: sanskrit. *mahârâschtra*, d. i. groot rijk, van *mahâ*, groot, en *râschtra*, rijk).

Maid, maiden, f. eng. (spr. *meed', meed'n*) meisje, maagd; – *an old maid*, eene oude vrijster; – **maiden,** paard dat nog geen prijs behaald heeft bij een openbaren wedren; – **maidenspeech,** f. eng. (spr. *meed'nspietsj*) eerste rede, debuut, b. v. van een parlementslid.

Maidan of **Meidan,** m. arab. (*maidân*, v. *mâda*, bewogen worden) groote vlakte, open veld; groote baan, renbaan, inz. de oude renbaan in Constantinopel; ook marktplaats, vgl. ook b a z a a r.

Maiden, maidenspeech, z. m a i d.

Maieutika, maieutisch, z. m æ e u t i e k enz.

Maigre, adj. fr. (spr. *mègr'*) mager; – *soupe* (spr. *soep*) *maigre*, soep zonder vleeschnat; – **maigreur,** f. fr. (spr. *mè-*) magerheid; – **maigreeren, maigrisseeren,** vermageren, mager worden.

Mail, 1) n. fr. (spr. *malj'*; eig. beukhamer = lat. *mallĕus*, it. *maglio*) maliespel, waarbij een houten bal op eene vlakke baan met eene kolf wordt voortgeslagen; zie m a l i e b a a n.

Mail, 2) f. eng. (spr. *meel* = fr. *malle* z. ald.) valies, brievenzak, verzegelde lederen zakken, welke de te verzenden brieven enz. bevatten; de rijdende post, de brievenpost (inz. de postdienst tusschen Voor-Indië en Europa); – l a n d-m a i l, postdienst van West-Europa over land naar een haven in de Middell. zee en verder per boot over Suez naar Indië enz.; – **mailtrein, mailboot,** sneltrein, stoomboot, voornamelijk voor den postdienst (naar Indië); – *mail-coach*, f. (spr. *meel kootsj*) groot rijtuig met 4 paarden, waar bovenop zitplaatsen zijn.

Maillachor, ook **maillechord,** (spr. *malj-*) en m e l c h i o r, n. alliage van koper, zink en nikkel, ter vervanging van het tafelzilver, dat inz. te Parijs wordt vervaardigd; z. v. a. a r-g e n t a a n z. ald.

Maille, 1) f. fr. (spr. *malj'*; it. *maglia*, sp. *malla*, van 't lat. *macŭla*, z. ald.) fr. maas aan geknoopt of gebreid werk; pantserringetje, malie; – 2) uit lat. metallia (vgl. *médaille*) oude fr. kopermunt = $^1/_2$ d e n i e r; zilvermunt onder Philips den Schoonen in 1303 geslagen, oude goudmunt der hertogen van Lotharingen, geldende te Parijs $33^1/_2$ s o u s.

Maillotins, pl. fr. (spr. *maljoteñ*) strijdhamers, naam eener oproerige partij onder Karel VI, in 1413 (zoo geheeten naar de groote hamers (fr. *maillotins* of *maillets*), die zij tot hunne wapening van het stadhuis te Parijs haalden).

Maimon, z. m a n d r i l.

main, f. fr. (spr. *meñ*; = lat. *manus*) hand; – *main droite*, rechter-, *main gauche*, linkerhand; – *en main* (spr. *añ-*) in de hand; – *en main* z ij n, bij 't biljartspel: in handen zijn (de bal), om weder opgezet te worden; – *à deux mains* (spr. *-deu-*), voor beide handen, tot dubbel gebruik; – *coup de main*, z. ond. c o u p; – *main chaude*, handjeplak, soort pandspel; – *main de justice*, f. fr. (spr. *meñ d'zju-stiéz'*) d. i. hand der gerechtigheid, eene soort van schepter, als eereteeken der fr. regeering; – *main d'oeuvre*, werk van een handwerksman; – *main forte*, eig. sterke hand, de macht der overheid, gewapende macht; – *main morte*, eig. doode hand: onvervreemdbaar grondeigendom.

Mainprise, f. eng. (spr. *meenprais*) vrijlating tegen persoonlijke borgstelling van een ander.

mainteneeren, fr. (*maintenir*, spr. *meñ-*) handhaven, onderhouden, bewaren, in stand houden, beschermen, voorstaan, verdedigen; ook voor: eene bijzit houden, kameren; eene m a i n-t e n é e of g e m a i n t e n e e r d e, gekamerde bijzit; – *je maintiendrai*, (spr. *zje meñtjeñdré*), ik zal handhaven (devies van het huis van Oranje en van het wapen van ons land); – **maintenábel,** adj. houdbaar, te rechtvaardigen, te verdedigen; – **maintenance,** f. (spr. *mèntenâñs'*) handhaving, instandhouding; – **maintenue,** f. gerechtelijke bescherming van het bezit.

Maire, m. fr. (spr. *mèr'*; v. 't lat. *major*, de grootere, in oudfr. *maire*, waaruit waarsch. het

duitsch *meier*, gemeentehoofd, ontstaan is) in Frankrijk, en ook in Nederland tijdens de fr. overheersching, eerste burgerlijke ambtenaar van eene gemeente, burgemeester, schout; – **mairie,** f. waardigheid, ambt, zetel van zulk een regeeringspersoon.

Maïs, f. (sp. *maiz*, uit de uitgestorven taal van Haïti, waarin het *mahis* of *mahiz* heet) oorspr. amerikaansch koren; turksche tarwe (*Zea maïs*), turksch koren (door Columbus uit Z. Amerika naar Spanje gebracht, alwaar het reeds omstreeks 1520 werd geplant); – vandaar **maïzena,** f. bereid maïsmeel, fijn meel uit maïs, veel voor puddings gebruikt.

maison, f. fr. (spr. *mèzoṅ*, v. 't lat. *mansĭo*, verblijf, woning, v. *manēre*, blijven) huis; – *maison de campagne*, f. (spr. *-d'kaṅpáṅj'*) landhuis, buitenplaats; – *maison de commerce*, handelshuis; – *m. de force* of *m. de correction* (spr. *korreksjóṅ*) tuchthuis, spinhuis, verbeterhuis, dwanghuis; – *maison de plaisance* (spr. *plèzáṅs'*), lusthof, buitenplaats; – *maison du roi* (spr. *roá*), huistroepen, militair huis des konings; – *maison de santé*, ziekenhuis, ook euphemistisch voor: krankzinnigengesticht; – *maison de ville*, stadhuis, raadhuis.

Maître, m. fr. (spr. *mètre*, v. 't lat. *magister*, it. *maëstro*, enz.) meester, heer, gebiedend heer gebieder, beheerscher, b. v. hij spreekt of beveelt *en maître* (spr. *aṅ-*), d. i. als heer enz.; leermeester, onderwijzer, taal-, teekenmeester enz.; baas, werkbaas; ook meester, voornaamste in eene kunst, z. v. a. v i r t u o o s, b. v. *en maître* spelen, meesterlijk spelen; – **maître-autel,** hoofdaltaar; – **maître d'armes** (spr. *darm'*), schermmeester; – **maître d'école** (spr. *dékol'*) schoolmeester; – **maître de plaisir** (spr. *plèzier*) hofbeambte, die de vermakelijkheden heeft te regelen; ook in het algemeen een regelaar van feestpartijen en vermakelijkheden; – **maître des requêtes,** z. ond. r e q u è t e; – **maître d'hôtel,** huishofmeester; – *à la maître-d'hôtel* (bij gerechten) met een botersaus (uien, meel, citroen); – **maître Jean** (spr. *zjáṅ*), eig. meester Jan of Hans, omdat dit een der meest verbreide namen is, althans in de lagere volksklassen, z. v. a. j a n h a g e l; – **maîtresse,** f. (spr. *mètrèss'*) gebiedster, meesteres, vrouw des huizes; leervrouw onderwijzeres van kleine kinderen, m a t r e s; onechtelijke bijslaap, bijwijf; geliefde, liefje, vrijster, minnares; – **maîtriseeren** (spr. *s*=*s*), den meester spelen, meesterachtig behandelen beheerschen.

Maitri, f. skr. medelijden, liefde.

Maïzena, z. onder m a ï s.

Maja, f. lat. (van 't gr. *Maia*, *Mœa*, d. i. eig. moeder) Myth. dochter van Atlas en moeder van Mercurius; in de indische fabelleer eene vrouwelijke godheid, die te gelijk met den Schepper der wereld optreedt (van 't sanskr. *mâjâ*, begoocheling, bedrog, schijn); Astron. een in 1861 door Tuttle ontdekte asteroïde; z. ook m a y a.

Majas, m. mal. orang-oetan.

Majem, hebr.-barg. water; – **majemen,** regenen.

Majesteit, f. lat. (*majéstas*, v. *majus* = *magnus*, groot, fr. *majesté*) waardigheid, hoogheid, heerlijkheid, verhevenheid, grootheid, inz. koninklijke waardigheid, hoogste macht en waardigheid, een titel van gekroonde hoofden en hunne gemalinnen; – **majesteitsrecht,** z. r e g a l e; – **majesteitsschennis,** z. *crimen laesae majestatis*; – **majesteitsbrief,** vrijheidsbrief, door een onbepaalden gebieder of Staat uitgereikt, inz. die van keizer Rudolf II voor de Protestanten van Bohemen in 1609 uitgegeven; – *majéstas personālis*, persoonlijke majesteit; – *m. reālis*, majesteit van het staatslichaam; – **majestueus,** adj. heerlijk, verheven, groot, koninklijk, prachtig, schitterend.

Májo, z. m a y o.

Majolica, f. it. (van 't oud-it. *Majolica*, voor *Majorca*, op welk eiland men 't eerst het vervaardigde) vaatwerk uit fijn leem met wit glazuur en kunstig beschilderd, inz. in de 16e eeuw, toen de grootste schilders, zelfs Raffaël Sanzio, tot hun vermaak lichte schilderingen op zulk vaatwerk maakten, waarom deze somtijds duur betaald worden; soort van grover f a y e n c e (z. ald.).

Majolijn, z. m a r i o l e i n.

Majonnaise, z. m a y o n n a i s e.

Majoor, m. fr. (v. 't lat. *mājor*, grooter, hooger, z. ond.) bataljons-commandant, hoofdofficier een rang hooger dan kapitein; – *major du jour* fr. (spr. *mazjor du zjóér*) hoofdofficier van den dag; – **majoor-chinees,** in Indië naam van den hoogst geplaatsten onder de Chineezen in Ned. Indië, staande boven den *kapitein-chinees*; – **plaatsmajoor,** majoor, plaatselijk commandant.

mājor, m. lat. (*major*, neutr. *majus*, compar. v. *magnus*, *a*, *um*, groot) grooter; de oudste van twee broeders, vgl. *senior*; Log. eerste of hoofdstelling in eene sluitrede; mid.lat. intendant of huismeester, (lat. *villicus*), inz. **major domus,** m. opperhuishofmeester, bij de oude frankische koningen de titel der aanzienlijke hofbeambten; – *majōra* (scil. *vota*) of **majōra,** n. pl. de meeste stemmen, stemmenmeerderheid; – *per majora*, door meerderheid van stemmen; – **majoraal,** sp., z. m a y o r a a l; – **majoraat,** n. mid. lat. (*majorātus*) voorrecht der meerdere jaren in eene familie of (in engeren zin) van den oudsten onder vele even nauw verwante erfgenamen, recht van den oudste; ook goed van den oudste, dat telkens ongedeeld bij den oudste der familie blijft; – **majorātie** (spr. *t*=*ts*), f. nw.lat. vergrooting, versterking; – *majorennis*, d. i. *major annis*, voljarig, meerderjarig, mondig; – **majorenniteit,** f. mondigheid, meerderjarigheid; – **majoriteit,** f. (mid.lat. *majorĭtas*) overwicht of meerderheid der stemmen, stemmenmeerderheid; – *majōres*, pl. voorouders; – **majoríne,** f. nw.lat., munt van het gr. keizerrijk (z. d e k a r g y r o n).

Majoraan, z. m a r i o l e i n.

Majuscule, f. fr. (spr. *mazjuuskuul'*; v. lat. *majuscŭla*, scil. *littera*, letter, van *majuscŭlus*, *a*, *um*, iets grooter, verklw. v. *major*, *majus*, grooter) hoofdletter, kapitale letter.

Makako, z. m a c a c o.

Makáme, f. arab. (*makâmeh*) d. i. eig. verzameling, onderhoud in een gezelschap, vertellingen van eigenaardig kunstigen, half dichterlijken vorm (van den arab. dichter H a r i r i).

Makarios of **Makarius,** m. **Makaria,** f. gr., mans- en vr.naam: de gelukzalige; – **makarísmen,** pl. (van den sing. *makarismós*, het zaligspreken) zaligsprekingen (Matth. V, 3 volgg.).

Mákats of **makots,** pl. lichte gekeperde wollen stoffen tot sofa-bekleeding.

make-shift, n. eng. (spr. *meeksjift*; v. *make*, maken, en *shift*, noodmiddel, uitvlucht) noodhulp.

Maki, m. N.H. spookdier, een op de apen gelijkende familie der lemuriden, met den kop van eenen vos.

Makkes, pl. joodsch: slaag, slagen (van het hebr. *makkâh*, het slaan, v. *nâkâh*, slaan).

Makreel, m. (deensch *makrel*, zw. *makrill*, eng. *mackerel*, mid.lat. *macarellus*, *macquerellus*, oudfr. *maquerel*, nw.fr. *maquereau*, makreel en koppelaar, welk laatste de oorspr. beteekenis is, omdat deze visch, volgens eene volksmeening, de jonge elften, die men elders ook maagden noemt, pleegt te volgen en ze haren mannetjes aan te voeren) zeer vette en smakelijke roofvisch in de Noordzee (*Scomber*).

Makrobiërs, m. pl. gr. (sing. *makróbios*, (van *makrós*, lang, groot, en *bios*, leven) langlevenden, een fabelachtig volk bij de oude gr. schrijvers; – **makrobiōsis,** f. langdurig leven; – **makrobiotika,** f. kunst om het leven te verlengen, de oudwordingskunst; in het alg. gezondheidsleer; – **makrobiōtisch,** adj. langlevend; de levensverlenging betreffende; – **makrocephălus,** m. groothoofd, dikkop; – **makrocheir** of **makrochir,** m. langhand, een langhandige; – **makrodaktŷlos,** m. een langvingerige; – **makrodaktylisch,** adj. langvingerig; – **makrokolie,** f. langledigheid; – **makrokōlisch,** adj. langledig; – **makrokōmisch,** adj. langharig; – **makrokósmos,** m. groote wereld buitenwereld, het gansche wereldgebouw; vgl. m i k r o s m o s; – **makrokosmologie,** f. leer van de dingen daarbuiten, van het geheele wereldstelsel; – **makrologie,** f. wijdloopig gesnap, woordenkraam, wijdloopigheid; – **makronosie** (spr. *s*=*z*), f. langdurige ziekte, het sukkelen; – **makrophōnisch,** adj. met ver klinkende stem, luidstemmig; – **makrophthálmos,** m. een grootoog, grootoogige; – **makrophthalmisch,** adj. grootoogig; – **makrophyllisch,** adj. lang- of grootbladerig; – **makropnoia,** f. langademigheid, het langzame en diepe ademhalen; – **makropóden,** pl. knaagdieren met lange achterpooten; – **makropódisch,** adj. langvoetig; – **makroptĕra,** n. pl. insecten met zeer lange vleugels, langvleugeligen; – **makroptérisch,** adj. met lange vleugels; – **makroscii,** pl. Geogr. langschaduwigen; – **makrōsis,** f. verlenging, vergrooting; – **makrostichon,** n. gedicht met lange regels; – **makrostichisch,** adj. langregelig; – **makrostómisch,** adj. grootmondig; – **makrūra,** n. pl. langstaartige vogels, zulke wier staart hunne pooten in lengte overtreft; ook langstaartige kreeften.

Makrōne, f. (v. 't it. *macarone*, z. ald.; fr. *macaron*) klein suikergebak van amandeldeeg.

Makronosie, makrophthalmus enz. z. ond. m a k r o b i ë r s.

Makúba, f. fijne soort van snuiftabak, zoo geheeten naar een district op het eiland Martinique, waar zij gebouwd en bereid wordt.

Makukawa, m. (braz. *macucáua*, *macuco*) z. t r o m p e t.

mal, adv. fr. (= lat. *male*) slecht, kwalijk; in samenst, z. v. a. on-, mis-, enz., vgl. m a l c o n t e n t, m a l h o n n e t; – *pas mal* (spr. *pa mál*), niet kwaad; – *mal à son aise* (*spr. èz'*), niet op zijn gemak (vgl. a i s e); – **mal,** als subst. (= lat. *malum*) n. kwaal, ziekte; – *mal de cerf* (spr. – *sèr*) hertenziekte, mondklem; – **mal de Naples,** f. eig. kwaal van Napels, syphilis, door de Franschen zoo geheeten, omdat zij in 1493 bij de belegering van genoemde stad het eerst daardoor besmet werden; – **mal perforant du pied,** zweren aan de hakken en tusschen de teenen (bij ruggemergsziekten); – **mal de St. Martin,** katterigheid.

Malachiet, n. (van 't gr. *malachē*, maluw, wegens de op de maluw gelijkende groene kleur) groen, koolzuur kopererts, atlaserts, natuurlijk waterhoudend koolzuur koperoxyde; – **mālachiet-groen,** n. beste soort van tiroler berggroen.

Malachmōves, m. joodsch (van 't hebr. *malâch*, engel, en *moves*, poolsch-joodsch voor *mâweth*, de dood) joodsche doodsengel.

Malacie of **malakie,** f. gr. (*malakia*, v. *malakós*, *ē*, *ón*, week) eig. weekheid; Med. verweeking (b. v. van de maag); trek naar zekere spijzen, inz. bij zwangere vrouwen, belustheid.

maláde, adj. fr. (it. *malato*, oudfr. *malabde*, provenç. *malaut*, *malapte*, v. 't lat. *male aptus*, slecht passend; v. a. van *male habitus*, die zich niet wel bevindt; vergelijk het nederl. o n p a s s e l ij k) ziek, krank; ziekelijk, onpasselijk, ongesteld, zie ook m e l a a t s c h ; – **maladie,** f. ziekte, krankheid, onpasselijkheid, enz.; – **maladerie** of **maladrerie,** f. ziekenhuis, inz. voor melaat-schen; – **maladif,** adj. ziekelijk.

Maladrésse, f. fr. (vgl. a d r e s s e) onhandigheid, onbehendigheid, ongeschiktheid, lompheid; – **maladroit,** adj. (spr. *-adroá*) ongeschikt, onhandig, lomp.

mala fide, z. ond. *fides*; – *malae fidĕi possessĭo*, f., z. *possessio* enz. ond. p o s s e d e e r e n.

Málaga, m. spaansche zoete wijn, naar de stad M a l a g a zoo geheeten.

Malágma, n. gr. (van *malássein*, week maken) Med. verweekend middel, verzachtende of verweekende omslag; – **maláktisch,** adj. (gr. *malaktikós*) verweekend, verslappend; – **malaktika,** n. pl. verweekende geneesmiddelen.

Malaguette, f. fr. (sp. *malagueta*, naar de stad Malaga genoemd) z. v. a. k a r d a m o m.

malair, adj. nw.lat. (van het lat. *māla*, kinnebak) de wangen betreffende, daartoe behoorende.

Malaise, n. fr. (spr. *-èz'*) lichamelijk slecht bevinden; ongemak, onaangename gewaarwording, slapte in zaken.

Malakie, z. m a l a c i e; - **malakodérmen,** pl. gr. (v. *malakos*, week, en *dérma*, huid) weekdieren, z. v. a. m o l l u s k e n; - **malakologie,** f. leer van de weekdieren; - **malakolíth,** m. weeksteen, eene aan den a u g i e t verwante steensoort; - **malakoon,** m. een aan den z i r k o o n verwante, maar minder harde steensoort; - **malakosárkos,** m. Med. iem. met zeer zacht, week vleesch; - **malakostēon,** n. beenderverweeking; - **malakozōon,** n., pl. **malakozōa,** weekdieren; - **malakozoölogie,** f. leer van de weekdieren.

Malaktika, malaktisch, z. ond. m a l a g m a.

Malandria, f. lat. (it. *malandra*, fr. *malandre*) kloven of kenen in de kniebogen der paarden, rasp, kniekloof.

Malandrino, m. it. (fr. *malandrin*, van 't mid. lat. *malandrinus*, uit het lat. *malus*, boos, en het gr. *anēr*, genit. *andrós*, man; oorspr. naam van arab. en egypt. straatroovers ten tijde der kruistochten) straatroover; als scheldwoord: schelm.

mal-à-propos, fr. (spr. *malapropó*; vgl. *à propos* ond. p r o p o n e e r e n) ten ontijde, te onpas, ongelegen, ontijdig, ondienstig, ongeschikt, onbehoorlijk.

Malária, f. it. (eig. *mala aria*, kwade lucht) ongezonde moeraslucht en de daardoor verwekte moeraskoorts de latere wetenschap leert dat muskieten (inz. de a n ó p h e l e s) de overbrengers van de smetstof zijn.

Malāten, pl. z. s o r b a t e n.

malavisé, adj. fr. (spr. *-awizé*) onbedacht, onbezonnen, onverstandig.

malaxeeren, nw.lat. (*malaxāre*, v. 't gr. *malássein*), week, lenig maken, b.v. harde stoffen in olie, enz.; - **malaxātie** (spr. t=ts), f. Med. weekmaking, inz. het weekkneden van pleisters.

Malbade, f. vervorming van a u b a d e (sp. *albade*) z. a.

Malberg, m. oudd. (vgl. *mallum*) gerechtsplaats; - **malbergische glossen,** f. de in vele handschriften der salische wet ter verklaring ingeschoven niet-latijnsche woorden, die door sommigen voor celtisch, door anderen juister voor frankisch gehouden worden.

Malbroek, z. M a r l b o r o u g h.

Malchus, m. waterpot, schertsend zoo genoemd naar M. die maar één oor had (Joh. 18. 10.), zie m a l k u s.

malcontént, adj. fr. (spr. *-kóntáñ*, gew, *-kontént*; vgl. c o n t e n t) ontevreden, onvergenoegd; - **malcontènten,** onvergenoegden, b.v. met de landsregeering.

Mal de Naples, z. m a l.

Maldívisch of **Maledívisch goud,** de schelp k a u r i (z. ald.), die de Negers op de Goudkust enz. in plaats van klein geld gebruiken (dus geheeten, omdat zij in groote menigte van de Maldivische eilanden komt); - **maldivische noten,** zeekokosnoten.

male, lat. (adv. van *malus*) kwaad, slecht, boos, erg; - *male quidem*, vrij slecht, erg genoeg; - *male quod sic*, erg genoeg, dat het zoo is; - **malediceeren** (lat. *maledicĕre*, d. i. eig. slecht spreken), smaden, lasteren, verwenschen; - **maledicént,** adj. (lat. *maledīcens*) schimpend, smalend; kwaadsprekend; - **maledíctie** (spr. t=s), f. vloek, verwensching, vervloeking; ook laster, achterklap; - **malefáctor,** m. lat. of **maleficánt,** m. nw.lat. boosdoener, misdadiger; - **maleficium,** n. euveldaad, misdaad; - **malefície,** f. betoovering, beheksing, hekserij, zwarte kunst; - **maleficaat,** m. of f. iem. door hekserij tot voortteling ongeschikt gemaakt; - **malefiek,** adj. kwaaddoend (bij de astrologen, die aan de planeten Mars en Saturnus (*malefici*) een schadelijken invloed toeschreven).

Malecot, m. naam van een luchtballon met twee verdiepingen, een voor den motor en een voor de passagiers, geheeten naar den uitvinder.

Malefijt, m. stormvogel.

Maleiers, m. pl. (in hunne eigen taal *Mâlayoe* of *Maláyoe*, d. i. wellicht vluchteling, van 't javaansch *malayoe*, weggaan, vluchten)] een ras op de eilanden van den Indischen en Grooten Oceaan tot het Paascheiland, vooral echter in den Ind.-Archipel.

Malekieten, m. pl. mohamedaansche secte, aanhangers der leer van Malek, een van de 4 rechtgeloovige imams van den Islam.

Malencontre, f. fr. (spr. *mal-añkoñtr'*; vgl. r e n c o n t r e e r e n) kwade ontmoeting, een ongeval, ongeluk, tegenheid; - **malencontreux,** adj. fr. (spr. *-treu*) ongelukkig.

Malenger, m. ind. - holl. veinzer, iemand die ziekte voorgeeft; - **malengeren,** veinzen, een ziekte voorgeven.

Malentendu, n. fr. (spr. *mal-añtañdú*) misverstand, dwaling, eigenl. misverstaan.

male parta male dilabuntur, lat. „wat slecht verworven is, gaat slecht te gronde"; onrechtvaardig verkregen goed gedijt niet.

malevolént, lat. (*malevŏlens*; vgl. *volo*) kwaadwillig, ongenegen; - **malevoléntie** (spr. t=ts) f. (lat. *malevolentia*) kwaadwilligheid, afgunst, nijd, vijandige gezindheid jegens iemand.

Malfaçon, f. fr. (spr. *fasóñ*; vgl. f a ç o n) misstand, wanstand; bedrog, onredelijkheid van handelingen.

Malfaisance, f. fr. (spr. *-fezáñs'*) boosheid; - **malfaisant,** adj. (spr. *malfèzáñ*) boosaardig.

malgré, adv. fr. (vgl. *bon gré*) ongaarne, met tegenzin, onvrijwillig, ook voorz. ondanks.

malhabiel, adj. fr. (*mal-habile*; vgl. h a b i e l) ongeschikt, onervaren, onbedreven; - **malhabilité,** f. ongeschiktheid, onbedrevenheid.

Malheur, n. fr. (spr. *maléúr*) ongeluk, onheil, rampspoed, ongeval, het tegengest. van b o n h e u r (z. ald.); - *par malheur* of *malheureusement* (spr. *-z'máñ*) adv. bij ongeluk, ongelukkigerwijs; - **malheureux,** adj. en subst. (spr. *-eu*) ongelukkig; ongelukkige! - *malheureux au jeu, heureux en mariage* (of *amour*), ongelukkig in 't spel, gelukkig in 't huwelijk (of de liefde).

malhonnét, adj. f. (*malhonnête*; vgl. h o n n e t) onwelvoeglijk, onaardig, onbeleefd, onbetamelijk, onheusch; onedel, onredelijk, slecht; - **malhonnêteté,** f. onwelvoeglijkheid, onbeleefdheid, onredelijkheid, eerloos gedrag.

Malice, f. fr. (sp. *maliés'*) lat. *malitia*, f. (v.

malus, z. ald.) boosheid, arglistigheid, guiterij, bedrog; moedwilligheid, schalke streek; – **maliticus**, adj. (spr. *t=ts*; fr. *malicieux*, lat. *malitiōsus*) boosaardig, arglistig, verraderlijk, schalk, moedwillig; – *malitiōsa desertĭo*, lat. Jur., z. ond. d e s e r t i e; – *malitiōsus desertor*, *z. desertor m.*; – **malitiositeit**, f. (spr. *s=z*) (later lat. *malitiosĭtas*) boosheid, arglistigheid.

Malie, f. z. m a i l (1e art.) en m a i l l e; – **maliebaan**, f. baan voor het maliespel. fr. *mail*, z. a. lat. *mallĕus*, hamer, kolf.

malifolius, *a*, *um*, lat. (van *malum*, appel) appelbladerig; – **malifórm**, adj. nw.lat. (*maliformis*) appelvormig.

malignus morbus, m. lat. (*malignus*, voor *maligenus*, boosaardig, v. *malus* (z. ald.), en *genus*, geboorte, geslacht, soort) kwaadaardige ziekte; – **maligniteit**, f. (lat. *malignĭtas*) boosaardigheid, boosheid,genoegen in eens anders leed;schalkscheid.

Malinconia, f. it. melancolie, zwaarmoedigheid, sombere smart; *con m.* of *malincolicamente*, melancholiek, somber, smachtend, zwaarmoedig.

Malis, f. gr. z. v. a. m a l a n d r i a.

malitia, **malitiéus**, enz., z. ond. m a l i c e.

Malkus, m. lobbes, z. m a l c h u s.

Malle, f. fr. (provenç. sp. en port. *mala*, v. 't mid.hoogd. *malhe*, oudhoogd. *malaha*, lederen tasch, reiszak, nederl. m a a l, m a l e; gr. *molgós*, zak van ossenhuid of runderleder) kleine reiskoffer, v a l i e s; post, brievenpost, m a l l e p o s t, vgl. m a i l 2).

malleābel, adj. nw.lat. (v. 't lat. *mallĕus*, de hamer) hamerbaar, smeedbaar, rekbaar, voor uitbreiding naar twee richtingen geschikt; wat zich onder den hamer of tusschen rollen, cylinders of pletwerk laat bearbeiden, b. v. metalen; – **malleabiliteit**, f. smeedbaarheid, rekbaarheid, vgl. d u c t i l i t e i t; – **malleacéën**, pl. versteende hamerschelpen.

malleolair, adj. lat. (v. *malleŏlus*, d. i. eig. hamertje) Anat. de knokkels betreffende of daartoe behoorende.

Mallĕus, m. lat. hamer, als ziektenaam: kwade droes bij paarden, die echter ook op menschen kan overgaan; – **mallĕus maleficārum**, heksenhamer, het in 1487 door inquisitoren geschreven boek met regels, volgens welke de hekserij bestreden moest worden.

Mal'occhio, n. it. (spr. *-okjo*) booze blik, het kwade oog, naar het volksbijgeloof in Italië: de gave van sommige menschen, die men g e t t a t o r e of j e t t a t o r e, pl. -r i (eig. werpers) noemt, om door hun boozen blik anderen ongeluk aan te brengen; vgl. j e t t a t u r a.

maloe, mal. bleu, bloode, schuchter.

malo modo, z. ond. *malus*.

Malpighius (net van), slijmnet, de middelste huidlaag onder de opperhuid van het menschelijk lichaam (naar den ital. arts M a l p i g h i, gest. 1694).

malplaceeren, fr. (vgl. p l a c e e r e n) verkeerd of kwalijk plaatsen, misplaatsen.

malplaisant, adj. fr. (spr. *-plèzáñ*, vgl. p l a i s a n t) onbehaaglijk, verdrietig.

malpropre, adj. (vgl. p r o p r e) onzindelijk, onrein, smerig, vuil, morsig; – **malpropreté**, f. onreinheid, onzindelijkheid.

Malrove, f. (lat. *marrubium*), witte andoorn.

Malter, m. zwitsersche korenmaat (*sac*, *sacco*) van 150 liter of 1,5 H.L., verdeeld in tien schepels (*quarterons*, *boisseaux*). Voor 1872 was de malter ook eene korenmaat in vele duitsche staten; hij was van zeer verschillende grootte en meestal verdeeld in 12 schepels.

Maltezer, m. (it. *Maltése*) inboorling en bewoner van 't eiland M a l t a; – **maltezer-ridders**, zie J o h a n n i t e r-r i d d e r s; – **maltezer-gier**, N. H. bruine gier, die veel op M a l t a voorkomt; – **maltezer-hondje**, z. v. a. b o l o g n e z e r-h o n d j e.

Malthusianisme, n. nw.lat. dikwijls weerlegde leer van den eng. staathuishoudkundige Malthus (gest. 1834), dat de aanwas der bevolking in het belang van het geheel vanwege den staat beperkt behoort te worden; – **neo-malthusianisme**, n. streven om de bevruchting bij samenkomst der geslachten tegen te gaan; – **malthusiaan**, **malthusianist**, m. aanhanger dezer leer.

Maltoot, fr. (*maltôte*) buitengewone belasting.

Maltose, f. door inwerking van een waterig mout-extract op zetmeel ontstaande, eigenaardige en van de druivensuiker verschillende suikersoort; zie d i a t o s e.

maltraiteeren, fr. (*maltraiter*, spr. *maltrèt-*; vgl. t r a c t e e r e n) mishandelen, kwalijk bejegenen.

Malum, n. lat. appel, b.v. *malum discordiae*, twistappel; – *ab ovo usque ad mala*, van het ei (het gewone begin van den maaltijd) tot de appelen (als dessert): van het begin tot het einde.

malus, *a*, *um*, adj. lat. kwaad, slecht, boos; – *malae fide*, z. ond. *fides*; – *malae fidĕi possessĭo*, f. z. *possessĭo*, ond. p o s s e d e e r e n; – *malo modo*, op slechte wijze; – *malum*, n., pl. *mala*, kwaad, ongeluk, onheil, schade; ook ziekte, inz. lichamelijk gebrek, kwaal; – *malum malo proxĭmum*, sprw.: het eene kwaad grenst aan het andere, d. i. een ongeluk komt zelden alleen; – *e duobus malis minĭmum eligéndum est*, sprw.: van twee kwaden moet men het minste kiezen; – *malum hyp*, schertsend voor *malum hypochondriacum*, z. h y p o c h o n d r i e; – *malum inveterātum*, oude, ingewortelde kwaal; – *m. mortŭum*, Med. eig. doodskwaal, schurftige uitslag, inz. aan de heupen; – *m. neapolitānum*, z. v. a. s y p h i l i s; vgl. *mal de Naples*; – *m. necessarĭum*, noodzakelijk kwaad.

Malvaglia, m. it. (spr. *malwálja*) ital. wijn, een namaaksel van de m a l v e z ij, geperst uit druiven, die men aan den steel omdraait en zoo laat drogen.

Malvazie of **malvázièr**, z. m a l v e z ij.

Malve, lat. (*malva*) f. m a l u w, m a l o w e, eene plant van het geslacht der m o n a d e l p h i a, waarvan de beide hoofdsoorten (*Malva rotundifolia* en *sylvestris*) in de geneeskunde gebruikt worden, kaasjeskruid (wegens den vorm van de zaaddoosjes), winterroos, stokroos, tuinpopulier; – **malvacéën**, pl. nw.lat. (*malvacĕae*)

maluwplanten; – *malvacĕus, a, um*, lat. Bot. maluwachtig.

malverseeren, fr. (*malverser*, van lat. *male versare*, slecht beheeren) eenen post niet eerlijk waarnemen, gelden onderslaan, verdonkermanen; – **malversánt,** m. wie zijn ambt niet eerlijk waarneemt; gelden onderslaat, openbare papieren vervalscht enz.; – **malversātie** (spr. *t=ts*) f. ontrouwe waarneming van eenen post, het verduisteren van toevertrouwde gelden door omkoop, verkeerde boeking enz.

Malvezij, f. (fr. *malvoisie*) edele, geurige zoete wijn, doorgaans van goudgele kleur, inz. van de stad N á p o l i d i M a l v á s i a op het schiereiland Morea; ook kunstmatig toebereide muskaatwijn.

Malvína, f. celt. (gael. *Malmhina*, uitgespr. *Malwina*) vr.naam: uit wier oogen zachtmoedigheid spreekt; de gemalin van O s k a r, verpleegster en lieveling van haren blinden schoonvader O s s i a n.

Malvivénti, pl. it. eig. slechtlevenden; inz. roovers; – **malviventie** (spr. *t=ts*) f. leven en bedrijf der voorm. roovers, inz. in Dalmatië.

Malz-extract, n. hgd. eig. moutextract: soort van bier, waaraan geneeskracht wordt toegeschreven, (zoogenaamd) gezondheidsbier; – **malzkoffie,** f. geroosterde gerst met extract uit koffiedoppen, door Kathreiner gefabriceerd.

Mamā, f. (lat. *mámma*, fr. *mamán*, sp. *mamá*) in de kindertaal voor moeder; oneig. deftige, lijvige vrouw, eene d i k k e m a m a; – **mameer,** fr. *ma mère*, mijn moeder, in Zuidned.: moeder.

Mambergeit, f. syrische of indische geit, van den berg M a m b e r i n Syrië.

Mamelúk of liever **mammelúk,** beter nog **mamlúk** (it. *mammalúcco*, van 't arab. *mamloek*, verl. deelw. van *malaka*, bezitten, beheerschen; dus eig. die bezeten, beheerscht wordt, een beheerschte slaaf) eig. uit christen-ouders geboren, in den mohamed. godsdienst opgevoede slaaf; uit dergelijke lieden vormde men in de 13de eeuw een legerbende in Egypte, die tot 1517 het land beheerschte, toen zij door sultan Selim weder aan de turksche oppermacht onderworpen werd; vandaar ook afvallige, geloofsverzaker (r e n e g a a t); huichelaar, trouwelooze; – **mamelukken der garde,** corps der lijfwacht van Napoleon I, waarvan de kern gevormd was uit de in Egypte aangeworven ruiters en dat oostersch costuum droeg; – **mameluco,** m. spr. (sp. *-lóéko*) brazil. kind, uit een blanke en eene inlandsche geboren.

Mamey, m. (spr. *mámeī*; uit de taal v. Haïti) soort van den brijappelboom in Z.Amerika.

Mamiering, m. leeren buis of pijp, b.v. in pompen.

Mamillarísten, m. pl. secte van M e n n o n i e t e n.

Mámka, f. russ. (v. *mámtsjity*, voeden, zoogen) min.

mamma, f. lat. vrouwenborst, gem. m a m; z. ook m a m a; – **mammalia** of **mammaliën,** n. pl. nw.lat. (v. 't lat. *mammālis*, de borsten betreffende) zoogdieren, dieren, die borsten om te zoogen hebben; – **mammaliolíthen,** m. pl. lat.-gr. versteende en andere beenderen van zoogdieren uit de voorwereld; – **mammaliologīe,** f. zoogdierkunde, leer van de zoogdieren; – **mammifĕrae,** f. pl. eig. borstendragenden, z. v. a. zoogdieren; – **mammílla** of liever **mamilla,** f. lat. tepel; – **mammillair** of **mammillārisch,** adj. tepelvormig; – *mammillatus, a, um*, lat. Bot. tepelvormig, met tepeltjes; – **mammeus,** adj. (*mammōsus, a, um*) met groote borsten, met vollen boezem; – **mammositeit** (spr. *s=z*) f. nw.lat. grootborstigheid, volheid van boezem.

Mammoet, m. (uit het russ. *mámont, mámant*, van het tataarsch *mamma*, aarde, omdat de Toengoezen en Jakoeten geloofden, dat het dier onder den grond als een mol wroette) zeer groote soort fossiele olifant uit het diluvium, welks beenderen (m a m m o e t s b e e n d e r e n) in Siberië en inz. aan den Ohio in Noord-Amerika opgedolven en welks tanden als ivoor tot allerlei kunstvoorwerpen verwerkt worden.

Mammon, m. chald. (gr. *mammōnâs*, chald. *mâmôn, mammôn*, uit hebr. *matmôn*, onderaardsche schat, rijkdom, v. *tâman*, verbergen, begraven) goud- of geldgod, geldschat, aardsche goederen en rijkdommen, in zooverre men daaraan met geheel zijn hart hangt; zie Matth. 6. 24; – **mammonarch,** m. (van *mammon*, schat en gri. *archos* beheerder) schatbeheerscher, schatbezitter, millionair; – **mammonist,** m. mammonsdienaar, mammonsknecht, gierigaard; aardsgezinde, kind der wereld.

Mamoedi, z. m a h m o e d i.

Mamser, m. hebr. bastaard, gemeene vent.

Mamura, f. russ. finlandsche of noorsche framboos (*Rubus arcticus*).

Mamzel, mammezel, f. samengetrokken uit m a d e m o i s e l l e (z. ald.) mejuffrouw, juffer.

Man, m. eng. (spr. *men*) man, mensch; – *man of war*, krijgsman, ook: oorlogsschip.

Man, z. m a u n d.

Man., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor S. Manetti (gest. 1785).

Mâna, m. skr. trots, hoogmoed.

Manacaniet, ook **manakoniet,** z. v. a. m e n a k a n.

Manāda, f. sp. kudde.

Manager, m. eng. (spr. *ménnidzjer*; van *manage* = fr. *menager*, besturen; vgl. m e n a g e) ordehouder, opziener op het eng. tooneel, z. v. a. r e g i s s e u r; ook bestuurder eener zaak.

Manakoniet, z. m a n a c a n i e t.

Manas, m. skr. de menschenziel, de denker.

Manáti of **manáte,** m. (uit de taal v. Haïti) zeekoe, een zeedier tot het geslacht van den walrus behoorende; l a m a n t ij n.

Manāti (spr. *t=ts*) f. lat. (*manatio*, v. *manāre*, vloeien) het vloeien, uitvloeiing.

mancándo, it. (van *mançare*, ontbreken, afnemen; vgl. m a n q u e e r e n) Muz. allengs afnemend, wegstervend.

Manceps, m. pl. **mancipes,** lat. (van *manus*,

hand. en *capĕre*, nemen; vgl. *mancipĭum*) kooper, verwerver van een eigendom door koop; ook staatspachter.

Manche, f. (lat. *manĭca*, van *manus*, hand) mouw; z. fausse-manche; – **manchette,** f. fr. (spr. *mañsjèt'*; fr. *manchette*, verklw. v. *manche*) handlubbe; verdikkingsmiddel uit leder, gummi of gutta-percha bij de stempels van hydraulische persen enz.; ook spaansche volksdans (*la manchétta*, spr. *mañtsjetta*); – **manchetten-koorts,** iron. vreeskoorts, lafheidskoorts, kruitkoorts; – **manchetten hebben,** iron. bang zijn; – **manchon,** m. fr. (spr. *-sjóñ*) mof.

Manchéster, n. (spr. *méntsjester*) katoenen, fluweeleelachtige stof, in de eng. stad van gelijken naam uitgevonden; – **manchester cottons,** pl. (spr. *kótt'ns*) grove katoenen stoffen voor matrozen en Negers; – **manchesterschool** of **-partij,** f. in Engeland de inz. door Cobden gestichte en aangevoerde politieke partij van voorname industrieelen en staathuishoudkundigen, welke den vrijhandel en de niet-inmenging van den staat in de nijverheid voorstaat, de vrijhandelspartij; hunne leerstellingen heeten de Manchester-theorie; vgl. free-trade; – **manchester type,** El. soort magneet.

mancipĭum, n. lat. (v. *manus*, hand en *capĕre*, nemen, dus eig. handneming, handoplegging; vgl. manceps) gerechtelijke vormelijke koop; recht van eigendom op eene zaak, eigendom; familierecht van vrije personen in eene zekere rangorde; ook door koop verkregen lijfeigene, slaaf; – **mancipeeren** (lat. *mancipāre*) oud-rom. Jur. als eigendom overgeven of toeëigenen, overgeven, verkoopen; – **mancipātie** (spr. *t*=*ts*) f. (lat. *mancipatĭo*) overgeving eener zaak als eigendom; eigenaardig plechtige overgave van eigendom bij de oude Romeinen met schijnverkoop en geldtoeweging; toeëigening, onderwerping.

mancus, a, um, lat. lat. verminkt, gebrekkig, onvolledig; – *mancus*, m. een gebrekkige, verminkte, éénhandige; – *manco*, m. it. Kmt. gebrek, ontbrekende, mangel, te-kort bij waren.

Mandaeërs, mandeën, pl. ook sabaeërs of discipelen van Johannes, secte aan den Tigris, met eigen, in eene bijzondere arameesche taal opgestelde godsdienstige boeken en bij wie nog een rest van matriarchaat – het zich noemen bij den naam der moeder – te bespeuren valt.

Mandāmus, n. lat. (*mandāmus*, eig. wij verordenen, v. *mandāre*, gelasten, bevelen) bevel van het kings- of queensbench-gerecht te Londen, in naam des konings of der koningin; – **mandánt,** (lat. *mándans*) of **mandātor,** m. lastgever, volmachtgever, principaal; – **mandataris,** m. lasthebber, gevolmachtigde, zaakvoerder; – *mandatarĭo nomĭne* of *qua mandatarĭus*, als gevolmachtigde, volgens bekomen volmacht; – *per mandatarĭum*, door een gevolmachtigde; – **mandaat** (lat. *mandātum*) n. opdracht, last, volmacht, volmachtgeving, machtiging; vorstelijk bevel, gebodsbrief, verordening der regeering; ook aanwijzing, soort van papieren geld in de fransche omwenteling, dat de assignaten moest vervangen; – *ex mandāto* of *ab mandāto*, op bevel, volgens last; – *ex speciāli mandāto*, op bijzonder of uitdrukkelijk bevel; – *in mandātis*, als bevel of last; – *mandātum advocatorĭum*, oproepingsbevel, waardoor uitlandige, in vreemden dienst staande onderdanen opgeroepen worden om zich weder naar hun vaderland te begeven; – *m. avocatorĭum*, afroepingsbevel, waardoor bevolen wordt, eene zaak van de onbevoegde autoriteit aan de ware af te geven; – *m. arrestatorĭum*, bevel tot aanhouding, tot inhechtenisneming; – *m. cassatorium*, opheffingsbevel; – *m. compulsoriāle*, aansporingsbevel; – *m. cum clausŭla*, bevel, tegen hetwelk tegenwerpingen worden toegelaten; – *m. cum libĕra* (scil. *manu* of *potestate*) onbeperkte volmacht; – *m. de non offendéndo*, verbod, iemand schade toe te brengen; – *m. inhibitorĭum*, terughoudings- of stuitingsbevel; – *m. prohibitorĭum*, verbod of waarschuwing van de overheid; – *m. proprĭum*, opdracht of bevel van den vorst zelve; – *m. simplex*, eerste bevel, met aanduiding eener straf; – *m. sine clausŭla*, afgekort *m. s. c.*, bevel zonder beperking; onbepaalde volmacht; – *m. speciāle*, afzonderlijke bevel; – *m. sub- et obreptitĭum*, door list en ter sluik verkregen bevel; – *m. ulterĭus*, nader, hooger, scherper bevel; – **mandemént,** n. fr. (spr. *mánd' máñ*; meestal als ned. *-ment*) herderlijke brief van een bisschop enz.; meer vermanende dan gebiedende beschikking of bepaling, inz. van de r. kath. geestelijkheid in Frankrijk en België; – **mandāmento,** m. it. arrondissement, district, gedeelte eener provincie in het koninkrijk Italië.

Mandaríjn, m. (port. *mandarim*; het woord is niet chineesch, maar = sanskr. *mantrin*, raadgever, v. 't sanskr. *mantra*, raad, en dit van *man*, denken, weten, verstaan) ieder staatsbeambte in China, voornaam Chinees; – **mandaríne,** f. korte, met bont bezette dames-overrok; – **mandarijnen, mandarijntjes,** pl. soort van kleine sinaasappels uit Malta.

Mandement, z. ond. mandamus.

Mandikamer, f. mal.-holl. badkamer; – **mandiēn,** een bad nemen; – **mandibak,** badkuip.

Mandille, f. fr. (spr. *máñdiélj'*; oudfr. *madil*, mantel, sp. en port. *mandil*, schort, paardendekkleed, v. arab. *mandîl*, doek om af te vegen enz., en dit van *nadala*, afwisschen, omhullen) overrok, mantel, inz. der bedienden.

Mándinga, f. port. z. v. a. feitiçeira.

Mandolijn, mandóre, ook pandóre, f. (fr. *mandoline, mandole, mandore, pandore*, it. *mandóla, mandóra, pandóra, pandúra*, van 't later lat. en gr. *pandūra*; vgl. bandola) soort van kleine luit met 4 snaren, pandoercither.

Mandoor, m. port. (*mandador*, bevelhebber, v. *mandar*, bevelen) opzichter of meesterknecht op een fabriek of bij eenig belangrijk werk (in Ned.-Indië).

Mándra, f. gr. afgesloten ruimte, stal; kloos-

ter; – **mandriet,** m. bewoner daarvan, kloosterbroeder, monnik.

Mandragóre, f. (lat. *mandragŏra*, f., gr. *mandragóras*, m.) Bot. alruinwortel, toover- of heksenwortel, een in tweeën gespleten wortel, die eenige overeenkomst met de menschengestalte heeft en waaraan men tooverkracht toekende, mandrager(skruid).

Mandriet, z. ond. m a n d r a.

Mandril of m a i m o n, m. (sp. *mandril*, waarsch. naar inheemsche benaming; perz. en turk. *maimoen*, aap, baviaan) woudduivel, eene soort van baviaan (*Cynocephalus mormon*) in Guinea, het Kongogebied aan de Kaap enz.

Mandrise, f. fijn, groen geaderd hout van het eiland Madagascar.

Mandūcus, m. lat. eter, vreter; schrikbeeld, bullebak voor de kinderen; – **manducabel,** adj. nw.lat. kauwbaar, eetbaar; – **manducātie** (spr. *t=ts*) f. (van *manducāre*, kauwen, en dit v. *mandĕre*, kauwen) het kauwen, het eten van het brood enz. bij het H. Avondmaal; – **manducatōres,** pl. (v. 't lat. *manducātor*, de kauwer) kauw-spieren.

Manége, f. fr. (spr. *manézj*; it. *maneggio*, in 't alg. behandeling, besturing, mid.lat. *managĭum*, v. 't it. *maneggiare*, handhaven, van 't lat. *manus*, hand) rijschool, rijbaan; rijkunst; listige en behendige handelwijze, streken.

Manen, m. pl. (lat. *manes*) afgestorven zielen of de schimmen der overledenen, schaduwgestalte; ook onderwereld of verblijf der schimmen, het schimmenrijk; – *piis manĭbus*, aan de vrome zielen der afgestorvenen (gewijd).

Manequin, z. m a n n e q u i n.

Manfred, oudd. (*Manfrid*, *Maginfrid*) mansnaam: de zeer vreedzame man.

Mang, f. voor-indische peulvrucht, die inz. aan den Indus menigvuldig wordt aangebouwd.

Manga, 1) f. sp. (eig. mouw, zak, v. 't lat. *manĭca*, vgl. m a n c h e t) mantel van een Mexicaan.

Manga, 2) z. m a n g o b o o m.

Mangaan of **manganesium,** n. nw. lat. (verdorven uit *magnes*, magneet, wegens de uitwendige overeenkomst) bruinsteenmetaal, een grauwachtig wit, zeer bros en zwaar vloeibaar metaal, in 1774 door Gahn ontdekt; – **mangaan-oxyde,** n. bruinsteen, verbinding van mangaan met zuurstof; in de natuur watervrij als b r a u n i e t (z. ald.), waterhoudend (mangaanoxydhydraat) als m a n g a n i e t, n. voorkomende; – **mangaan-oxydul,** n. verbinding van mangaan met een geringer en **mangaan-superoxyde** of **-hyperoxyde,** n. met eene grooter hoeveelheid zuurstof dan in het oxyde; – **mangaanspaat,** n. uit koolzuur mangaan-oxydul bestaand mineraal.

Manganeut, m. gr. (*manganeutēs*, v. *manganeúein*, door toovermiddelen bedriegen; – *mánganon*, toovermiddel) voorgewend toovenaar, goochelaar, kwakzalver; – **manganeutisch,** adj. tooverachtig, goochelachtig, bedrieglijk; – **manganie,** f. (gr. *manganeía*) tooverij, goochelarij, kwakzalverij; – **manganeel,** n., **mangel** m. (oudfr. *manganel* van *mange*, dat ook in 't dui. bekend is) oud werptuig om steenen mee te werpen bij belegeringen, blijde. Tegenwoordig bestaat *mangel* alleen nog maar in de bet. van: werktuig om lijnwaad glad te maken.

Mangle of **mangleboom,** ook **mangrove,** m. (uit de taal van Haïti) tropische boom, die inz. aan moerassige zeeoevers groeit (*Rhizophora mangle*).

Mango, m. lat., pl. **mangōnen** (lat. *mangōnes*) in 't alg. handelaar, die zijne waren een goed voorkomen geeft, b. v. slavenhandelaar; – *mangonĭum*, n. lat. of **mangonie, mangonisātie** (spr. *-za-tsie*) f. in 't alg. opsiering der waren; inz. artsenijvervalsching; z. ook m a n g o b o o m.

Mángoboom, m. (*Mangifĕra indĭca*, L. maleisch *mangga*) hooge oostind. boom met goudkleurige, vleezige, zeer welsmakende vruchten, die eene amandelachtige kern hebben; de vrucht heet **mango-vrucht,** of enkel **mango** of **manga** f.

Mangonen, mangonie, enz. z. ond. m a n g o.

Mangostan of **manggist(an),** f. mal. indische boomvrucht.

Mangrove(boom), z. m a n g l e.

Manguste (van 't hindost. *mangoes*) z. i c h n e u m o n.

Manla, z. m a n i e.

maniábel, adj. fr. (*maniable*, van *manier*, hanteeren; vgl. m a n u s) handelbaar, lenig, buigzaam, zacht; gezeglijk.

Maniacus, z. m a n i e.

manĭca Hippocrătis, f. lat. Med. eig. mouw van Hippokrātes, een filtreer- of doorzijgzakje; ook trechter of verlengsel der hersenen, dat naar de slijmklier voert.

Manichæër, m. (mid.lat. *Manichaeus*, pl. *Manichaeï*) aanhanger van de heidensch-christelijke secte van den perz. dwaalleeraar M a n e s of M a n i in de 3de eeuw, die twee goddelijke grondwezens, een goed en een kwaad, aannam; oneig. en iron.: onstuimige schuldeischers, maners (omdat men in de middeleeuwen J o d e n en M a n i c h æ ë r s in vele landen van Europa met elkander verwarde of gelijkstelde); – **manichæísme,** n. leer van Manes en zijne aanhangers.

Manichorde, z. v. a. c l a v i c h o r d e, z. ond. c l a v i s.

Manicure, m. iemand, die de handen en nagels verzorgt (vgl. p é d i c u r e).

Manie, f. gr. (*mania*, v. *maínesthai*, razen, woeden) razernij, woede, krankzinnigheid; hevige gemoedsbeweging; zucht, hartstochtelijke liefde, overdreven neiging enz.; – **maniăcus,** m. gr. (liever *manikós*) of **maniak,** waanzinnige, krankzinnige.

Maniemént, n. fr. (spr. *manīmáñ*; v. *manier*, hanteeren, van lat. *manus*, hand) behandeling of hanteering, bestuur, beheer, b. v. van handelszaken; leiding van het penseel bij schilders; handgreep.

Manier, f. (v. 't fr. *manière*, it. *maniéra*, d. i. eig. behandeling, hanteering, van 't lat. *manus*, hand) wijze van zich te gedragen of in eene zaak te werk te gaan; levenswijs, wijze van handelen, van behandeling; kunstgreep; in werken van

kunst of wetenschap: de eigenaardige, kenmerkende bijzonderheden in bewerking; ook gemaaktheid, gekunsteldheid, afwijking van het natuurlijke, in tegenstelling met s t ij l; – **manieren,** pl. de hebbelijke wijze van zich voor te doen, wijze van handelen, leven enz.; Muz. versieringen, b. v. trillers, slepers enz.; – **manierlijk,** adj. en adv. wellevend, hupsch, bescheiden, hoffelijk, naar den toon der wereld; – **gemanierd, gemaniereerd,** adj. gedwongen, gezocht, gekunsteld, gemaakt, stijf, g e a f f e c t e e r d; – **manierist,** m. kunstenaar of schrijver, die door zijne eentonige, eigenaardige wijze van behandeling zich van de ware, met de natuur van zijn onderwerp overeenkomstige opvatting en voorstelling verwijdert.

Manifest, n. mid.lat. (*maniféstum*, v. 't lat. *maniféstus, a, um*, handtastelijk, zóó zichtbaar, dat men 't met handen grijpen kan, openbaar, v. *manus*, hand) openlijke verklaring van een vorst of mogendheid, ook van eene partij, die de reden van het gehouden gedrag bij eene gewichtige gelegenheid blootlegt, vorstelijke rechtvaardiging; staatsverklaring, bekendmaking, der hooge overheid, plechtige aankondiging; ook: openbaar geschrift om zich te rechtvaardigen; – **manifesteeren,** lat. (*manifestāre*) openbaren, bekend maken, verkondigen, kond doen, ontdekken, aantoonen, blootleggen; – **manifestātie** (spr. *tie=trie*) f. (*manifestatĭo*) openbaring, bekendmaking, verkondiging, ontdekking, opening of blootlegging van een voornemen; in de natuurphilosophie: openbaring van het oneindige in het eindige; – **manifestatie-eed,** m. z. *juraméntum manifestatiōnis*; – **manifestātor,** m. openbaarder.

Manihot, z. m a n i o k.

Mani(l)la-sigaren, sp. sigaren v. 't Philippijnsche eiland H a n i l (l) l a (sp. M a n i l a); – **manilla-hennep,** m. zekere indische plantenvezels van *Musa textilis*, z. a b a c a; – **manilla-papier,** n. uit de bastvezels daarvan bereid papier.

Manille, f. fr. (spr. *maniélj'*; sp. *manilla*, d. i. eig. armband, v. 't lat. *monīle*, halsband, pl. *monīlia*, wellicht met herinnering aan 't gr. *mános, mánnos*, halsband, of 't lat. *manus*, hand;. naar den door stierbevechters ter eere van eene dame gedragen armband) tweede troef in het omberspel en in soortgelijke kaartspelen, in het zwart de t w e e, in het rood de z e v e n van de kleur, waarin men speelt; – **manillen,** pl. (sp. *manilla*, pl. *manillas*) armbanden, geelkoperen ringen, die inz. de Negers als sieraad aan armen en beenen dragen.

Maniluvium, n. nw.lat. (v. *manus*, hand en *luĕre*, wasschen) handbad.

Maniók of **manihót,** m. (van het port. en brazil. *mandioca*) broodwortel, de zeer meelrijke wortel van de m a n i o k- of c a s s a v e- p l a n t in W.Indië en Z.Amerika (*Jatropha manihot*). Zijn groote, knolvormige wortel (y u c c a- of c a s s a v a-, beter c a s a v e- w o r t e l) levert een zeer smakelijk en gezond brood, c a s a v e of c a z a v e geheeten (in de taal van Haïti *kasabi*).

manipŭlus, m. afgek. *M.*, *man.* of *mp.* op recepten (van *manus*, hand en *plēre*, vullen): handvol, b. v. kruiden of bladeren; bij de oude Romeinen een soldatentroep, vendel, het $^1/_3$ eener cohorte; – **manipulāren,** m. pl. (lat. *manipulāres*) tot eenen manipulus behoorende soldaten; – **manipuleeren,** nw. lat. behandelen, met de handen aanraken, bestrijken, betasten, bevoelen of bevingeren (z. ook m a g n e t i s m e); – **manipulātie** (spr. *t=ts*) f. in 't algemeen kunstmatige behandeling, aanwending der noodige handgrepen; inz. betasting, bevoeling of bestrijking van een lijdend lichaam met de handen door den m a g n e t i s e u r, om heilzame veranderingen in het lichaam teweeg te brengen; – **manipŭlum,** n. nw.lat. in de grieksche kerk handdoek tot het afdrogen der handen en der heilige vaten, door den subdiaconus op den linkerschouder ' gedragen; ook dat gedeelte van het misgewaad, 't welk over de *alba* (z. ald.) ligt.

Manisan, f. mal. confituren.

Manitoe, m. geest of dæmon, fetisch der Indianen van N.Amerika.

mankeeren, z. m a n q u e e r e n.

Manna, n. (lat. en gr. *mánna*, hebr. *mân*, waarsch. oorspr. deel, gave, geschenk, arab. *mann*, v. 't hebr. *mânâh*, arab. *manna*, toebedeelen, schenken) hemelgave, luchthonig, een voedingsmiddel der Israëlieten in de woestijn; *Exod.* 16,14 en 31. Num. 11, 7; ook een buikzuiverend middel, een geelachtig taai, zoetachtig en zacht afvoerend sap, dat uit verscheiden boomen, inz. uit eene soort van t a m a r i s k e n aan den Sinaï en uit den mannaesch (*Fraxinus ornus*) in Z.Europa, inz. in Calabrië, vloeit en als kleine doorzichtige korrels wordt ingezameld; – **manniet,** n. mannasuiker, uit het sap van den mannaesch, een Zuid-Europeeschen boom.

Manneh, m. sprekende, zinnebeeldige bloemruiker bij de Oosterlingen.

Mannequin, m. fr. (spr. *-keǹ*; waarschijnlijk van m a n, m a n n e k e n) ledeman of leeman, ledepop, houten man met beweeglijke ledematen, bij schilders en modehuizen; oneig. karakterloos, onzelfstandig mensch; reclamekostuumdraagster; ook diepe en nauwe korf, marktkorf, ooftmand enz.; – **mannequinage** (sp. – *náázj'*) f. beeldhouwwerk aan gebouwen.

Mannheimerstelsel, n. stelsel, waarbij de leerlingen eener school gesplitst worden naar hun aanleg (vluggen en achterblijvers) zoo, dat met beide rubrieken toch een afgerond leerplan afgewerkt wordt; geheeten naar de 8 klassige scholen te Mannheim.

Manniet, z. ond. m a n n a.

Mannus, m. (= man) oudd. Myth. god en stamvader der oude Duitschers, zoon van Tuisco.

mano, f. it. (= lat. *manus*) hand; – *mano destra* of *dritta*, rechterhand; Muz. afgek. *m. d.* met de rechterhand; – *mano sinistra*, de linkerhand; Muz. afgek. *m. s.*, met de linkerhand (te spelen).

Manœuvre, f. (spr. *maneuwr'*; mid.lat. *ma-*

nopĕre, v. 't lat. *manus*, hand en *opĕra*, arbeid) handeling, verrichting, handelwijze, hand- of kunstgreep, wijze van bij eene zaak te werk te gaan; inz. kunstige beweging, wending of besturing van een schip of van een menigte krijgsvolk, scheepswending, krijgszwenking, regelmatige kunstbewegingen van eenen troep, een leger enz.; ook krijgsoefening; - *manoeuvre de force* (spr. *fors'*), Mil. middel om beschadigd geworden materiaal (schepen, geschut, voertuigen enz.) weder bruikbaar te maken; - pl. **manœuvres**, ook slinksche wegen, listen en lagen, kuiperijen; - **manœuvreeren** (fr. *manœuvrer*) handbewegingen maken, oefeningen houden (bij het exerceeren der soldaten) scheepswendingen, legerzwenkingen maken enz.; het takelwerk, het want regeeren; ook maatregelen nemen.

Manola, f. een spaansche dans.

Manométer of **manoskoop,** m. gr. (v. *mānós*, dun, ijl) dichtheidsmeter, inz. der lucht, tot het meten van den stoomdruk in stoomketels, van de gasdrukking enz.; vgl. d a s y m e t e r.

Manon, f. fr. verklw. v. M a r i e, M a r i a.

Manor, n. eng. (spr. *ménn'r*; v. 't oudfr. *manoir*, lat. *manerium*, v. *manēre*, blijven; vgl. m a n s i o n) riddergoed, landgoed.

manqueeren, fr. (*manquer*, it. *mancare*, provenç. en sp. *mancar*, v. 't lat. *mancus*, z. ald.) feilen, missen, ontbreken, te kort komen; nalaten, verzuimen, in gebreke blijven; m a n k e e r e n; zijne betalingen uitstellen of buiten staat tot betalen zijn, z. v. a. f a i l l e e r e n; - *manque de touche*, m. (spr. *mañk' de tóésj'*) op het biljart: misstoot, waarbij de speler zijnen bal niet raakt; ook bij het kegelen; worp, waarbij geen der negen kegels wordt omgeworpen, een p o e d e l; - **manquement,** n. (spr. *mañk'máñ*) gebrek, feil, nalatigheid, fout.

Mansarde, f. of een **mansárdisch dak** (naar den naam van den uitvinder M a n s a r d, een fransch bouwkundige, gest. 1666), gebroken dak, hollandsch dak; ook dakvertrek, vlieringkamertje.

Mansion, n. eng. (spr. *ménsj'n*; v. 't lat. *mansĭo*, v. *manēre*, blijven) plaats van oponthoud, woning, woonhuis; - **mansion-house,** n. (spr. *-hous*) ambtelijke woning van den lordmayor te Londen.

Manteau, m. fr. (spr. *mañtó*; oudfr. en provenç. *mantel*, v. 't lat. *mantéllum* of *mantēlum*) mantel; oneig. dekmantel, voorwendsel; - **mantelet,** n. fr. (spr. *mañt'lè*; verklw. van mantel, *manteau*, kleine mantel), manteltje; ook **mantelette,** lederen valklep aan rijtuigportieren enz.; stormdak of -scherm, blindeering van hout, die de belegeraars tegen het geweervuur der belegerden beveiligd; ook poorten, poortluiken op schepen; - **manteline** en **mantille,** f. fr. (spr. *mañtiélj'*) vrouwenmanteltje; - **manteleeren,** Mil. bevestigen, verschansen, ommantelen.

Mantéca, f. sp. (waarsch. v. 'lat *mantĭca*, dubbele knapzak en later misschien ook leeren zak of darm; daar de Arabieren en waarsch. ook de Spanjaarden, zich van zakken bedienden ter bereiding der boter) vet, boter; in Zuid-Amerika: bij het vuur gesmolten room; ook uitgekookt rundervet; (fr. *mantèque*) wilde zwijnenvet, dierensmout.

Mantelet, manteleeren, enz. z. ond. m a n t e a u.

Mantia, f. gr. (*manteia*, van *mantis*, de waarzegger) het waarzeggen, inz. uit de vlucht der vogels; ook voorspelling, duister gezegde; - **mantica, mantiek,** f. gr. (*mantikē*) vermoedings- of waarzeggingskunst.

Mantiek, z. ond. m a n t i a.

Mantilla, f. sp. (spr. *-tiélja*; verklw. v. *manta*, wollen deken, *manto*, sluierdoek, mantel, afgek. v. 't lat. *mantēlum*; vgl. m a n t e a u) lange sluier der spaansche vrouwen, die het hoofd en een gedeelte van het gezicht verbergt en tot op den gordel nederhangt; - **mantille,** z. m a n t e a u.

Mantis religiosa, f. lat. insect van de fam. der loopsprinkhanen.

Mantissa, f. lat. toegift, aanhangsel; nasleep; Math. cijfers der tiendeelige breuk van eene logarithme, in tegenstelling met het kencijfer of het cijfer der geheelen.

Mantra, m. skr. godsdienstig gezang uit de Veden.

Mantri, m. mal. inl. ambt. v. lageren rang in Ned. Ind.

Manu, ind. nomin. **Manus,** m. (in 't eng. bedorven tot *Menu*) in de ind. sage: de stamvader van het menschdom, aan wien het oudste in 't sanskrit geschreven wetboek der Indiërs wordt toegekend.

manuaal, enz. z. m a n u s.

manuarium jus, n. lat. (v. *manus*) het vuistrecht.

Manubiën, f. pl. lat. (*manubĭae*, *manubĭus*, den vijand ontnomen, v. *manus*, hand) krijgsbuit, inz. dat gedeelte daarvan, 't welk den veldheer toekwam; oneig. woekerwinst; - **manubiaal,** adj. (*manubiālis*) tot den buit behoorend, buitgemaakt.

manus, f. lat. hand; - *manus firma*, eig. vaste hand; schriftelijke verzekering, handveste; - *manus manum lavat*, sprw.: de eene hand wascht de andere; - *manus mortŭa*, eig. doode hand, z. ond. m o r t ŭ u s; - *manu armāta*, gewapenderhand, met gewapende macht; - *m. brevi*, met korte hand, kortelijk, terstond, zonder meer; - *m. brevissĭma*, op het kortst; - *m. fórti*, Jur. met geweld, inz. met dat der overheid; - *m. propria*, afgek. *m. pr.* of *m.pp.*, met eigen hand, eigenhandig; - *m. stipulāta*, met of zonder handslag; - *in manu*, bij de hand, onder handen; - *manum de tabŭla!* eig. de hand van de tafel of de schilderij! de hand weg, d. i. niets aangeroerd! - *manūs*, pl. handen; - *ad manus*, ter hand, bij de hand; - *ad manus benevŏlas*, aan welwillende handen; - *ad m. fidēles*, aan getrouwe handen; - *ad m. proprias*, in eigen handen; - **manuaal,** n. (van het lat. *manuālis, e*, voor de hand geschikt) handbeweging, wijze waarop men met de hand iets doet; handvaardigheid, handgrepen; handboek; Kmt. handboek, handelsboek, inz. dat boek, waarin ontvangst en uitgaaf volgens de bronnen en bestemmingen (in titels en kapittels) worden op-

geteekend; dagregister, ook memoriaal; bij het orgel: klavier, toetsenrij (claviatuur), die met de handen bespeeld wordt, in tegenst. met pedaal; – **manuale chirurgie,** f. leer van de heelkundige bewerkingen; – **manuaal-lexicon,** n. handwoordenboek; – *manualiter*, adv. Muz. enkel met de handen (zonder pedaal) uit te voeren; – *manualis fides*, een handslag in plaats van eed; – **manubrium,** n. (pl. manubriën) knop of greep (aan de registers der orgels); – **manucáptie** (spr. *t=s*) f. mid.lat. (*manucaptio*) handschriftelijke borgtocht; – **manudúctie** (spr. *t=s*) f. nw.lat. handleiding, aanwijzing, aanleiding; – **manudúctor,** m. handleider, de oudste novice als opziener in een jezuïeten-college; – **manufáct,** n. (van het lat. *manu factum*, met de hand gemaakt) voortbrengsel der handen, handwerk; – **manufactuur,** f. nw.lat. (*manufactūra*, fr. *manufacture*) eig. werk der handen; inrichting, werkplaats, alwaar stoffen uit het planten- en dierenrijk verwerkt worden, van engere beteekenis dan fabriek (z. ald.), b. v. lakenweverij, hoedenmakerij enz.; – **manufacturen** of **manufactuurwaren,** eig. alle met de hand gemaakte waren; kunstvoortbrengsels, die zonder hamers of vuur zijn bereid, inz. stoffen van zijde, katoen, linnen enz.; – **manufacturier, manufacturist,** m. handwerker in eene manufactuur; inz. eigenaar, heer, bestuurder daarvan; bij ons gew. **manufacturier,** handelaar in geweven stoffen (zijde, katoen enz.); – **manumíssie,** f. lat. (*manumissio*) loslating, vrijlating van eenen slaaf of lijfeigene; – **manumitteeren,** lat. (*manumittĕre*) afstand doen van een recht op iemand, b. v. van eenen heer op zijnen slaaf; – **manuscript,** n. afgekort **MS.** of **Mscrpt.** (van het lat. *manu scriptum*, met de hand geschreven) handschrift, inz. voor afdruk bestemd, geschreven boek vóór het drukken; – **manustupreeren** (vgl. stupreeren) zelfbevlekking drijven; – **manustuprātie** (spr. *tie=tsie*) f. zelfbevlekking, z. onanie; – **manuteneeren** (van 't lat. *manu tenēre*, met de hand houden) handhaven; in stand houden, beschutten, mainteneeren; – **manutenéntie** (spr. *tie=tsie*) f. instandhouding, handhaving, verdediging, bescherming, b.v. van de wetten; inz. handhaving in het bezit.

Manvantara, n. skr. tijdruimte van 306 millioen jaren, één dag van Brahma.

many, adj. eng. (spr. *ménni*) menig; – **manyfold** (spr. *-foold'*) menigvuldig.

Manzel, m. of **manzille,** f. arab. (*manzil*, v. *manzala*, afstijgen, zijnen intrek nemen) herbergen voor reizigers in Perzië enz.

Mappe, f. (van 't lat. *mappa*, tafelkleed, wegens de gelijkvormigheid met een toegevouwen tafellaken, dat gebruikt werd, om daarin spijzen van een maal mede naar huis te nemen) brieventasch, omslag, teekentasch, porte-feuille enz.; – **mappemonde,** f. fr. (spr. *mapp'mońd'*) wereldkaart; – **mappeeren,** landkaarten teekenen, omtrekken maken, in kaart brengen; – **mappeur,** m. Mil. teekenaar van kaarten, inz. krijgskaarten; – **mappeering,** f. schetsing, schets, kaartteekening.

Maquereau, m. fr. (spr. *makeró*; oudfr. *maquerel*, v. 't nederl. maker, oudhgd. *mahhari*; *huor-mahhari*, koppelaar, v. *mahhôn*, *machôn*, nederl. maken, handelen, onderhandelen, of v. arab. *makroeh*, gehaat, verachtelijk) koppelaar, hoerenwaard; – **maquerellage,** f. (spr. *-láázj'*) koppelarij.

Maquette, f. fr. (spr.*makétt'*) aanleg, ontwerp, inzonderheid van een beeld, z. v. a. model.

Maquignon, m. fr. (spr. *maki-njóń*; v. 't oudfr., *maque*, verkoop, waar, v. 't oudhoogd. *mahha* het maken, vervaardigen, van *mahhôn*, *machôn*, maken, vervaardigen, bewerken, handelen, misschien onder invloed v. 't lat. *mango* (z. ald.) op den vorm van het woord; vgl. maquereau) paardenkooper, roskammer; – **maquignonnage,** f. (spr. *-náázj'*) paardenhandel, roskammerij; paardenkoopersstreken.

Maraboe, z. *maraboe-vederen.*

Maraboet, m. arab. (*marboet*, gebonden, geboeid, v. *rabata*, binden) door gelofte aan een bespiegelend, eenzaam leven gebonden, zelfverloochenaar, vrome kluizenaar (dikwijls verward met morabiet, z. ald.); ook mohamedaansche bidkapel (arab. *marbat*, *marbit*).

Maraboe-vederen (fr. *marabouts*) schoone, donsachtige vederen tot sieraad op dameshoeden, van den maraboe-ooievaar in Voor-Indië, Sumatra en Java.

Maracaïbo, f. soort tabak van de gelijknamige stad in Z.-Amerika.

Maræne, z. muræna.

Marais, n. fr. (spr. *-rè*) moeras; ook als partijbenaming in de eerste fr. revolutie: de gematigden, in tegenst. met *la montagne*, de bergpartij.

Maraméllen, f. pl. fr. ingem. japansche kweeën.

Māranatha, syrisch: eig. dat de Heer kome (ten gerichte)! een vervloekingsformulier aan den bijbel ontleend, I *Cor.* 16, 22.

Maranen, z. marranen.

Maránsis, f. gr. (v. *marainen*, uitblusschen, verzwakken enz.) verwelking, verzwakking; – **marántisch,** adj. verzwakkend; – **marásme,** n. (lat. *marasmus senīlis*) uittering, verwelking, het wegkwijnen, krachteloosheid of verzwakking van ouderdom; – **marasmopy̆ra,** f. uitteringskoorts der door ouderdom verzwakten.

Marasquin, f. (spr. *-keń*) of **maraskino,** m. (it. *maraschino*, v. *marásca*, *amarásca*, zure kers, morel, van 't lat. *amārus*, bitter, daarom ook *amarina* geheeten) een fijne likeur, getrokken uit fijn gestooten pitten van zure kersen enz.

Marăthon-wedloop, m. in de sporttaal: groote wedloop; misschien geheeten naar den stormpas der Grieken in den slag of naar de vlucht der Perzen naar hunne schepen na den slag bij Marathon (in Attica) in 490 v. Chr.

Maratten, beter Mahratten (z. ald.).

Maraud, m. fr. (spr. *maró*; sp. *maróta*, een sluw mensch; vgl. marode) schurk, spitsboef, deugniet.

Maraudeur, z. m a r o d e u r.

Maraugie, f. of **marmarygæ,** pl.gr. (*maraugia, mamarygai*, van *mairein, marmairein*, flikkeren) Med. het flikkeren of fonkelen voor de oogen, het vonkenzien, z. v. a. p h o t o p s i e.

Maravedi, m. (provenç. *marabotin*, oudfr. *maraboutin*, naar de voorheen in Spanje heerschende arab. familie der M o r a v i d e n, arab. *marâbitîn*, d. i. volhardenden, standvastigen, benoemd; vgl. m o r a b i e t) voormalige spaansche kopermunt (*maravedi de vellon*; spr. *-weljóón*) = $^{1}/_{34}$ r e a l d e v e l l o n = 0,35 cent; de zilveren maravedi of *maravedi de plata*, rekenmunt = $^{1}/_{34}$ r e a l d e p l a t a = 2 koperen maravedi = 0,7 cent; ook spaansche rekenmunt van ongeveer dezelfde waarde, waarvan er 34 in eenen r e a l d e v e l l o n gaan.

Marbles, pl. eng. (spr. *márb'ls*; v. *marble*, marmer; vgl. m a r b r u r e) kunstwerken uit marmer.

Marbot, f. soort tafelhazelnoot.

Marbre, m. fr. (spr. *mârbr'*; v. lat. *marmor*) marmer; – **marbrerie,** f. het snijden en polijsten van het marmer; marmersnijmolen, marmerwerk; – **marbrier,** m. (spr. *marbrjé*) fabrikant van, handelaar in marmerwerk; – **marbreeren,** fr. (*marbrer*) marmeren; – **marbrúre,** f. fr. z. v. a. gemarmerd werk.

marcándo en *marcáto*, it. (v. *marcáre*, beteekenen) Muz. met bijzonderen nadruk.

Marcassiet, n. (fr. *marcassite*, it. *marcassita*, sp. *marcasita, marquesta, margajita*, van 't arab. *markasjîtsâ*, kiezelsteen) zwavelkies, ijzerkies, goudgeel, naar het staalgrauw zweemend erts, dat uit ijzer en zwavel bestaat; ook naam van het b i s m u t h, z. ald.

Marcellíne, n. fr. (naar de fr. stad M a r c e l l i n in 't dep. Isère?) soort van lichte zijden stof.

marcesceeren, lat. (*marcescĕre*, v. *marcēre*, verwelkt zijn) verwelken, verslappen; – **marcescént,** adj. (lat. *marcéscens*) verwelkend, verslappend; – **marcíde,** adj. (lat. *marcĭdus, a, um*) verwelkt, slap, mat.

Marchand, m. fr. (spr. *marsjáñ*; oudfr. *marchedant, marcheant, marchand, markand*, it. *mercantánte, mercante*, v. 't it. *mercatáre*, handel drijven, van 't lat. *mercátus*, handel, *mercári*, handel drijven, v. *merx*, genit. *mercis*, waar; z. ook m a r k e t e n t e r) koopman, handelaar; – **marchand tailleur** (spr. *taljeur*) m. kleedermaker, die tevens stoffen verkoopt; – **marchandage,** f. (spr. *-daäzj'*) werk op stuk tegen overeengekomen prijs; het in de tweede hand uitbesteden van werk; – **marchande de modes,** f. (*marsjañd' de mód*) modehandelaarster, modekoopvrouw; – **marchandise,** f. (spr. *marsjañdiéz'*) waren, koopwaren, koopmansgoed; – **marchandeeren,** handelen, handel drijven, markten, dingen, knibbelen; zich bedenken, dralen, talmen.

Marche, f. fr. (spr. *marsj'*; it. *marcia*) m a r s c h; – *m. redoublée*, (spr. *redoeblee*) versnelde pas; – *m. triomphale*, overwinningstocht; *marche funèbre*, doodenmarsch; – *m. militaire*, krijgsmarsch; – *m. religieuse*, godsdienstige marsch.

marcheeren, marcheur, zie onder m a r s c h.

Marches, pl. eng. (spr. *mârtsjes*; vgl. m a r k) grensdistricten tusschen Engeland en Schotlând.

Marchese, m. it. (spr. *markèze*), z. v. a. m a r q u i s; – **marchioness,** f. eng. (spr. *mártsjunnés*) markiezin.

Marcia, f. it. Muz. m a r s c h z. ald. en m a r c h e.

marciale, it. (spr. *martsjále*) of **alla marcia,** Muz. op de wijze van een marsch, krijgshaftig.

marcide, z. ond. m a r c e s c e e r e n.

Marcieten, m. pl. leden eener secte, in de 2de eeuw gesticht door M a r c u s, leerling van Simon den Toovenaar. Zij droegen de priesterlijke waardigheid ook aan vrouwen op; men noemde hen ook V o l m a a k t e n.

Marcionieten, m. pl. chr. secte uit de 2de eeuw, die een boos en goed beginsel aannam, het O. T. verwierp, het huwelijk afkeurde en enkel geestelijk genot veroorloofde; naar M a r c i o n van Sinope genoemd, vandaar **Marcionisme,** n. leer van Marcion.

Marcipein, gew. **marsepein,** n. (nw. lat. *Marci panis*, d. i. eig. Marcusbrood; it. *marzapane*, sp. *marzapan*, fr. *massepain*, eng. *marchpane*) suikerbrood, een gebak uit amandelen en suiker. De zomer van 't jaar 1407 was zóo koud, dat alle oogst mislukte en zulk een groote hongersnood ontstond, dat de menschen hooi en gras moesten eten, en eene bete broods, ter grootte van een okkernoot, in Saksen 3 penningen kostte. Deze kleine broodjes noemde men m a r c u s b r o o d j e s, en bakte die later, ter gedachtenis van dien treurigen tijd, gesuikerd en gekruid, op St. M a r c u s d a g. Volgens anderen komt het woord van eenen Italiaan M a r z o, die dit gebak zou hebben uitgevonden. Het waarschijnlijkst is, dat het komt van 't lat. *maza*, meelbrij, moes uit meel (gr. *mádza*), eig. het geknede, elke geknede massa in de gedaante van een gerstebrood (v. *mássein*, kneden, en lat. *panis*, brood).

Marco, m. goud- en zilvergewicht in Portugal en Brazilië = 229,5 gram.

Marcomannen, z. m a r k o m a n n e n.

Marconi-telegraphie, f. telegraphie zonder draad, vonkentelegraphie naar den uitvinder genoemd (1897); – **marconigraaf,** f. draadlooze telegraaf; – **marconigram,** n. bericht door draadlooze telegraphie; – **marconigrafeeren,** door draadlooze telegrafie seinen; alles geheeten naar den uitvinder Marconi.

Marcus, m. lat. (öf v. *marcus*, groote hamer, of voor *Marĭcus*, v. *mas, maris*, man) rom. mansn.: de strijdbare of de mannelijke; – **Marcusplein,** groot plein te Venetië.

Mardi gras, m. fr. (spr. *-grá*; *mardi*, voor 't lat. *Martis dies*, dag van Mars) eig. vette dinsdag, vastenavond-dinsdag.

Mardijker, m. (van mal. *mardakeka* of *mardeka*) vrije, vrij man, die niet tot heerendiensten verplicht is (in Ned. Indië).

Mare, n. lat. zee; - *mare liberum*, de vrije zee; - ook it. z. frutto.

Mareage, f. fr. (spr. *-áázj'*) matrozengeld, matrozenloon, gage; verdrag, dat een scheepsreeder of koopman met de bootslieden sluit.

Maréchal, m. fr. (spr. *maresjál*) 1° hoefsmid, gew. maréchal-ferrant (spr. *férāñ*); - *maréchal vétérinaire*, paardendokter; 2° maarschalk (z. ald.); - *maréchal de France*, fransche rijksmaarschalk; - **marechal de camp,** m. (spr. *-kāñ*) generaal-majoor; - **marechal des logis,** m. (spr. *-lozji*) regements-kwartiermeester, wachtmeester; - **marechaussée,** f. fr. (spr. *maresjossé*) eig. schaar, door eenen maarschalk aangevoerd; veiligheidswacht te paard, bij ons korps rijkspolitie; in Fr. gendarmen.

Marée, f. fr. (lat. als 't ware *marata*, v. *mare*, zee) 1° waterstand der zee, watergetij; *la basse m.*, eb, *la haute marée*, vloed; 2° elke versche zeevisch.

mareedsemen, barg. stelen; - **mareedsemer,** dief.

Marekaniet of **marekánsteen,** m. doorzichtige variatie van den obsidiaan (z. ald.), zoo genoemd naar de plaats, waar hij gevonden wordt: de beek Marekanka in Siberië.

Marélle, f. afgek., voor amarelle, z. ald.

Marémmen, f. pl. it. (sing. *maremma*, d. i. zeestreek, oudfr. *marenne*, v. 't lat. *marĭtĭma*, scil. *loca*, zeestreken) onderscheiden ongezonde, moerassige streken in Italië, inz. de landstreek aan de kust van de uitwatering der Cecina tot aan Orbitello.

Mareograaf, f. lat.-gr. (v. *mare*, zee en *gráphein*, schrijven) zelfwerkend werktuig om den waterstandslijnen aan de zeekust op te schrijven.

Marfil, z. morfil 2).

Marforio, m. naam van een verminkt standbeeld van eenen riviergod in den tuin van het Kapitool, waaraan weleer, evenals aan Pasquino (z. ald.), allerlei pasquinades, pasquillen werden aangeplakt.

Margarēt(h)a, verkort Grietje, vr.-naam (van 't lat. *margarĭta*, gr. *margaritēs*) parel; - **Sint Margriet** 20 Juli, zie Medardus - **margarine,** f. parelstof, een in 1813 door Chevreul ontdekte vetsoort, kunstboter, daarin (met glycerine verbonden) het **margarinezuur,** op stearinezuur gelijkende; - **margariet,** n. parelglimmer, kalkglimmer; - **margaríta,** f. Med. paarlemoerachtige vlek op het hoornvlies; - **margarítæ,** pl., in de gr. Kerk: stukjes eener gewijde hostie ten gebruike van zieken; - **margarite,** f. of **margarītum,** n. in de grieksche Kerk; vat ter bewaring van de gewijde hostie; - **margaritinen,** of fr. **marguerieten,** f. pl. fijne glaspaarlen.

Margaux, z. château-margaux.

margo, m. en f. lat. (genit. *margĭnis*, it. *margĭne*; spr. *márdzjine*), **marge,** f. fr. (spr. *marzj'*) rand; Kmt. open gelaten rand in vracht- of verkoopbrieven, waarop men de teekens en nummers der toegezonden waren zet; - *ad margĭnem* of *in margĭne*, lat. op den rand, aan den rand van een boek, b. v. iets aanmerken enz.; - **marginaal,** adj. lat. (*marginalis*) den rand betreffende, aan den rand staande; Bot. randstandig; - **marginaliën,** pl. nw.lat. of **marginale aanmerkingen,** rand-aanmerkingen, kantteekeningen (rand-glossen); - *marginatus, a, um*, lat. Bot. gerand, met een rand van andere kleur; - **margineeren,** lat. (*margināre*) met eenen rand voorzien, omranden; op den rand aanteekenen.

Margriettes, f. pl., **margritins** (spr. *margritèñ*), m. pl. fr. of **margritínen,** f. pl. (it. *margheritíne*) glaspaarlen of glaskoralen, z. margaritinen.

Mari, m. fr. (v. lat. *marītus*, z. ald.) man (in tegenst. met zijne vrouw), echtgenoot, z. verder onder mariabel.

María of **Marīe,** vr.naam (in het gr. N.T. *Maria* uit het hebr. *Mirjâm*, arab. *Marjam* gevormd, eig. wederspannigheid, tegenstand, bitterheid, v. *mârâh*, weerspannig of bitter zijn) de wederspannige, bittere, bitse; - **mariabad,** z. bain-marie; - **maria-glas,** moskovisch glas, gipsspaat, vrouwenijs; - **marialatrie** f. (vgl. latrie) vereering van Maria; - **Mariánne,** ontstaan uit Maria-Anna; spotnaam voor Frankrijk; - **Marianen,** pl. ridders der H. Maagd, duitsche ridders, Maria-ridders; - **Mariengarn,** dui. Mariagaren; herfstdraden.

mariábel, adj. fr. (*mariable*, van *marier* = lat. *maritāre*, trouwen; *mari* = lat. *marītus*, man, echtgenoot) huwbaar, manbaar; - **mariage,** n. (spr. *mariáázj'*) huwelijk, echtverbintenis, echt, bruiloft; kaartspel, waarbij het vooral op aankomt om heer en vrouw bijeen te krijgen; heer en vrouw (groot mariage); of vrouw en boer (klein mariage); - *mariage d'amour* (spr. *damóér*) huwelijk uit liefde; - *mariage de conscience* (spr. *-konsjáns*), eig. gewetenshuwelijk: heimelijke echt, buiten de gewone vormen voltrokken; - *mariage de raison* (spr. *-rèzóñ*), overlegd, beredeneerd huwelijk; - *mariage républicain* (spr. *-keñ*), het verdrinken van man en vrouw aaneengebonden, eene door Carrier tijdens het schrikbewind uitgevonden wijze om de veroordeelden van kant te maken; - **marieur,** m. huwelijksluiter, koppelaar; - **marieuse,** f. (spr. *-éúz'*) koppelaarster.

Mariaglas, Marianne, enz., z. ond. Maria.

Marikína, f. amerik. zijdeharige meerkat, een aapje in Brazilië enz., veel gelijkende op de kleine hondensoort, die men leeuwtjes noemt.

Marinas leonénses, pl. sp. (eig. zeekusten van Leon) de kudden (*cabannes*) van trekkende merino-schapen in Spanje.

Maríne, f. fr. (van het lat. *marīnus, a, um*, zee (*mare*) betreffende) zeemacht, zeewezen en wat er toe behoort, zeevloot; Pict. zeestuk, zeegezicht; - **marinier,** m. (spr. *-njé*) zeeman; zeesoldaat; - **marineeren** (spr. *mariner*), eig. in zeewater leggen, inzouten; visch met azijn en kruiderijen inmaken; - gemarineerd, ingemaakt; ook door het zeewater bedorven; - **mariánde,** f. ingemaakte, ingelegde spijs.

Marinisme, n. gekunstelde en gezwollen stijl van den it. dichter Marino of Marini (gest. 1625); - **marinísten,** n. pl. aanhangers, volgelingen van dien dichter.

Mariolein, marjolein, f. (it. *majorána*, mid.lat. *majoraca*, verbasterd van het lat. *amarăcum*, gr. *amárăkos* en *amárăkon*) bekend heestergewas met kleine, eironde, grijsachtig groene bladeren en aangenamen geur, dikwijls als kruiderij bij spijzen gebruikt.

Mariólen, pl. (it. *mariélo*, *mariuolo*, schelm, bedrieger) dievengespuis in Napels.

Marionét(te), f. fr. (*marionétte*, v. *Marion*, verklw. van den naam *Marie*, dus eig. M a r i e t j e, klein meisje) popje met beweegbare leden, draad- of ledepop: door draden in beweging gebrachte poppen ter uitvoering van kleinkinder-tooneelstukjes; vgl. b u r a t t i n o; houterige tooneelspeler; ook iemand, die zich voor alles laat gebruiken of waarachter anderen zich verschuilen; - **marionettenspel,** poppenspel; - **marionettentheater,** n. poppenkast.

Mariόttische wet, wet van Mariόtte, ook **wet van Boyle** geheeten, Phys. de grondstelling, volgens welke de volumina der gassen omgekeerd evenredig zijn met de drukking; zoo genoemd naar den ontdekker.

Maríscen of **marísken,** pl. lat. (*mariscae*, van den sing. *marísca*, eig. soort van groote, slechte vijgen) Med. vijgwratten, aambeienknoopen.

Maritagium, maritaal, enz., z. ond. *maritus*.

maritiem, adj. lat. (*maritimus, a, um*, v. *mare*, zee, fr. *maritime*) tot de zee behoorende, de scheepvaart of de zeemacht betreffende, b. v. m a r i t i e m e z a k e n, zeezaken.

Mariton de Paris, m. fr. (spr. *maritón d'pari*) hoog opgebouwde damesfrisuur.

Maritorne, f. sp. leelijk vrouwspersoon (inz. in Don Quixote).

marītus, m. lat. gehuwde man, echtgenoot, gade, man; - *contra marītum*, tegen den echtgenoot b.v. eene aanklacht; - **maritaal,** adj. manelijk, wat den man toekomt; - *maritālis potéstas*, f. macht van den man over de vrouw, de m a r i t a l e macht; - *m. sociĕtas*, f. echtelijke gemeenschap; - *m. tutēla*, voogdijschap van een man; - *m. usufructus*, genot der goederen van de vrouw door den man gedurende het huwelijk; - **maritagium,** n. mid.lat. Jur. bruidcijns, bruidlossing, hetgeen voor eene lijfeigene bij haar huwelijk aan haren heer moest betaald worden; - **marito,** m. it. (= lat. *maritus*) eig. man, echtgenoot; oneig. kolenbekken of vuurtest, waarvan zich de vrouwen te Rome tot verwarming der voeten enz. bedienen.

Marjolein, z. m a r i o l e i n.

Marjolét, m. fr. (spr. *-zjolè*; voor *mariolet*, oorspr. kind, jong mensch zonder ervaring, verklw. v. *mariole*, onbeduidend mensch of getuige, Mariabeeld, mid.lat. *mariola*, kleine Maria, klein beeldje van Maria) meisjesgek, vrouwenknecht, g a l a n t heertje; vgl. d a m o i s e a u.

Mark, f. (van 't germaansche *marka*, grens, oudn. *mark*, grens, teeken dat in het fr. *marche*, *marce* werd, vanwaar in het middeln. *maertse*) merkteeken, merk; inz. grens van een gebied, en dit gebied zelf; - **mark,** n. (mid.hoogd. *marke*, *marc*, mid.lat. *marca*, $^1/_2$ pond, fr. *marc*, it. *marco*, m.) voormalige gewichtseenheid, inz. voor goud, zilver en edelgesteenten, in onderscheidene landen van verschillende grootte: het mark hollandsch-trooisch, verdeeld in 8 o n s e n, 160 e n g e l s, 5120 a z e n, of in 24 k a r a t e n = 0,24608 K.G.; - **mark,** f. rekenmunt in verschillende landen en van verschillende waarde, tegenwoordig de eenheid der duitsche goudmunt, volgens welke uit 1 kilo fijn goud 2790 mark gouden munten geslagen worden; de zilveren mark bevat 5 gram fijn zilver (= 60 ct.); - zilvermunt te Hamburg en Lubeck of het **marklubsch,** van 16 schellingen, ieder van 12 penningen = $71^1/_2$ ct., in Denemarken = 44 ct.; rekenmunt in Mecklenburg = $71^1/_2$ ct.; - **mark courant,** rekenmunt te Hamburg en Lubeck = $71^1/_2$ ct.; - **mark blanco,** aldaar = 90 ct.; - *al marco*, it. of *au marc*, fr. naar het markgewicht der munten, d. i. naar haar eigenlijke metaalwaarde, zonder acht te geven op het getal of de uiterlijke waarde, ook *al peso*; het tegengest. *al numero*, naar het getal, en *al pezzo*, per stuk; - **marksystem,** n. eng. het stelsel om aan gevangenen aanteekeningen te geven voor gedrag, ijver enz.; - **markeeren,** enz., z. m a r q u e e r e n ond. m a r q u e; - **markgraaf,** eig. grensgraaf, fr. **marquis.**

Market, m. eng. (spr. *mārk't*) markt; - **marketings,** pl. eng. (van *market*, markt) gelden die keukenmeiden bij het inkoopen op de markt door afdingen besparen en dan voor zich zelven houden.

Marketénter, m., **marketéntster,** f. (van het it. *mercátante*, koopman, eig. het partic. van 't it. *mercatáre*, handel drijven, en dit v. 't it. *mercato*, lat. *mercatus*, handel, vgl. *marchand*) veld- of legerkramer, -kraamster, zoetelaar(-laarster) hij of zij, die in het leger of de legerplaats de soldaten van ververschingen voorziet.

Markétte of **marquette,** f. fr. (it. *marchetta*) maagdenwas, schijf witgebleekt was.

Markeur, z. m a r q u-.

Markies, z. m a r q u i s.

Markŏmannen, pl. (lat. *Marcomanni*, *Marcomani*, van 't oudhoogd. *Marcaman*, *Marachaman*, van *marca*, *maracha*, de grens) d. i. markof grensmannen, markbewoners, grensvolk; een oudd. volksstam tusschen de Donau en den Rijn, later in het tegenwoordige Bohemen.

Markotten, (v. fr. *marcotter*, v. *marcotte*, aflegger, loot) heesterachtige planten vermenigvuldigen door middel van afleggers of loten.

Markus, z. M a r c u s.

Marlbourough (spr. *maalb'roe*, gew. m a l b r o e k) beroemd fr. volkslied op den grooten eng. veldheer van dien naam (gest. 1772) en de door geheel Europa verbreide marschwijs van dat lied; een oude contredans; eene kortharige lichte stof met verschillende kleur van ketting en inslag; N.H. een bengaalsche aap, woudgeest, leeuwenstaart.

Marli of **marly,** n. fr., licht, eenigszins stijf weefsel van garen of zijde, dat het gaas nabijkomt; ook halfzijden stof (genoemd naar het dorp *Marli-la-Machine*, waar zij het eerst werd vervaardigd).

Marmarÿgæ, pl. z. m a r a u g i e.

Marmelade, f. fr. (port. *marmeláda*, v. *marmélo*, kwee, v. het gr. *melímēlon*, honigappel, omdat men de kweeën met honig tot een dik sap inkookte) confituur van zeer gaar gekookte, bijna tot brij gemaakte vruchten, een met suiker verdikt en in vlakke bussen gegoten sap van allerlei vruchten.

Marmer, n. lat. (*marmor*, n., pl. *marmŏra*; gr. *marmáros*, m. v. *marmaírein*, glinsteren, blinken) fijne, vaste, harde kalksteen, veelal met aderen en vlekken in allerlei kleuren en voor schoone polijsting geschikt; – **marmerkroniek** of **arundelisch marmer** (*marmŏra Arundeliāna*) gr. tijdtafel, bevattende de kroniek van Athene, gegriffeld omtrent 263 jaren vóor Chr. op eene marmerplaat, waarsch. op het eiland P a r o s gevonden, door den graaf A r u n d e l in 1627 aangekocht, sedert 1667 in het bezit der universiteit van Oxford, daarom ook *marmŏra Oxoniensia* geheeten; – *marmo statuārio*, m. it., beeldhouwersmarmer of marmer voor standbeelden, enz., weleer het p a r i s c h m a r m e r bij de Romeinen, van P a r o s, later het l u n e n s i s c h marmer van de stad Luna in Etrurië, thans het c a r r a r i s c h marmer, van C a r r a r a in Italië uit dezelfde bergketen; – **marmoreeren, marmĕren** (lat. *marmorāre*), met naar marmer gelijkende vlekken of strepen voorzien, marmerkleurig beschilderen of aanstrijken; met marmerplaten bekleeden; – **marmorātie** (spr. *t=ts*), f. (later lat. *marmoratĭo*) bemarmering; bekleeding met marmer; – *marmoratus, a, um*, lat. Bot. gemarmerd.

Marmiton, m. fr. (van *marmite*, kook-, veldketel) keukenjongen, koksjongen; iron. keukenklauwer.

Marmoliet, m. (van m a r m e r) edele terpentijnsteen.

marmor, marmora, enz., z. ond. m a r m e r.

Marmóse (spr. *s=z*), f. (fr. *marmose*, sp. *marmosa*, muisachtig buideldier in Z. Amerika (*Didelphys morīna*).

Marmót, f. fr. (it. *marmótto, marmotta, marmontána*) ontstaan uit het lat. *mus montanus*, d. i. bergmuis) bergrot, mormeldier, op de hoogste bergen van Azië en Europa, inz. in Savoye.

Maro, m. skr. verleider, duivel.

Maroc of **marok,** n. (van Marocco in Afrika) lichte wollen stof; – *maroccanus, a, um*, lat. Bot. van Marocco; – **marócco,** f. amer. snuiftabak uit m a r y l a n d s c h e bladeren.

maróde, adj. hoogd. (vgl. het fr. *maraud*, z. ald.; *maraude*, plundering, die gewoonlijk door de achterblijvers (*maraudeurs*, lat. *moratores*) gepleegd wordt) afgemat, krachteloos, moede; – **marodeeren** (fr. *marauder*), onder voorwendsel van vermoeidheid achterblijven en heimelijk plunderend rondzwerven; onbeschoft bedelen en plunderen, heimelijk op roof en plundering uitgaan, stroopen, brandschatten, op m a r o d e gaan; – **marodeur,** m. achterblijver, natrekker, plunderaar, landlooper, soldaat, die onder voorwendsel van vermoeidheid achterblijft en heimelijk op roof en plundering uitgaat, roofgeboefte.

Marokijn, z. m a r o q u i n.

Maronieten of **Maronānen,** m. pl. naar haren stichter M a r o n zoo geheeten, chr. secte bij het gebergte Libanon, die het m o n o t h e ï s m e beleed en zich in de 12de eeuw met de R. Katholieke kerk heeft vereenigd.

Maron-neger, m. (fr. *marron*, verkort van 't sp. *cimmarron*, verwilderd, vandaar *negro cimarron*, weggeloopen neger, die zich in de bergen ophoudt) weggeloopen negerslaaf in Guyana, boschneger; – **maronage,** f. (spr.–*náázj'*) negervlucht of slavenontlooping, inz. op Domingo.

Maroquin, m. fr. (spr. *marokeñ*; sp. *marroquin*, it. *marrochino*), m a r o k ij n, d. i. m a r o k k a a n s c h l e d e r, ook elders s a f f i a n genaamd, gekleurd bokken- of geitenleder, fijn van nerf, met galnoten bereid, oorspr. uit M a r o k k o in A f r i k a; – **marokijn-papier,** n. papier, dat het marokijnleder nabootst.

Marósjka, f. russ. moerasbraam, noorweegsche framboos (*Rubus chamamorus*).

Marót, f. fr. (*marotte* voor *mariotte*, narrenschepter met een poppekop, van *Marion*, Marietje, klein meisje; vgl. m a r i o n e t) stok met een grotesk figuurtje of zotskap er op, zoo als de voorn. hofnarren die droegen; zotheid dwaze meening, gril; iemands lievelingsdwaasheid, zijn stokpaardje (vgl. het oude rijmpje: e l k e z o t h e e f t z ij n m a r o t); ook zinnebeeld der dwaasheid.

marouflecren (spr. *ou=oe*), fr. (*maroufler*, v. *marouflе*, soort van schilderslijm) Pict. oplijmen; inz. eene schilderij van hout op linnen overdragen.

Marque, f. fr. (spr. *mark'*) mark, merk, merkteeken, herinnerings- of herkenningsteeken, inz. bij het spel rekenpenning; teeken of kaart voor een lesuur, voor een toevertrouwd voorwerp, voor iets dat betaald is, b. v. c o n t r e-m a r k e n enz.; een handelsteeken of -m e r k; – **marqueeren** of **markeeren,** merken, teekenen; stempelen, op- of aanschrijven; met nadruk doen uitkomen, de aandacht op iets vestigen, b. v. door vette of gespatieërde letter; bij het biljart de gespeelde punten afroepen of aanteekenen, den staat van het spel bij elken stoot aangeven; – **marquánt,** adj. (spr. *markáñ*) uitstekend, in 't oog vallend; – **marqueur, markeur,** m. oppasser bij het biljart, teller; ook wel in 't alg. voor oppasser, bediende in logementen.

marqueteeren, (spr. *market-*) fr. (*marqueter*, v. *marquette*, als verklw. van *marque*, z. ald.) vlekken, besprenkelen, bespikkelen; – **marqueterie,** f. fr. ingelegd werk met gekleurd hout, waaruit men gansche tafereelen samenstelt.

Marquette, z. m a r k e t t e.

Marqueur, z. ond. m a r q u e.

Marquis, m. fr. (spr. *marki*), **markies,** adellijke titel in Frankrijk en Engeland; – **marchese** (spr. *markēze*) in Italië, oorspr. z. v. a. m a r k g r a a f (mid.lat. *marchensis*, z. v. a. *marchio*, van 't oudd. *marka*, mark, vgl. m a r k); –

marquise, f. (spr. *markiéz'*) vrouw of dochter van eenen markies; linnen scherm ter wering van de zonnestralen voor ramen en deuren; inz. Mil. linnen overdekking eener officierstent, overtent; drank bestaande uit witten wijn, selterswater, suiker en citroen; ook soort van groote, smakelijke peren; ook raket van meer dan 1 c.M. in diameter; ook een fantasievorm voor diamanten; – **marquisaat** (spr. *s=z*), n. waardigheid en gebied van een markies, markgraafschap.

Marránen, m. pl. (sp. *marrános*, v. *marrano*, vervloekt, in den ban gedaan of van *marrano*, varken; mid.lat. *Marrani*, *Marani*, *Marrones*) gedoopte, maar heimelijk nog aan hun godsdienst getrouw gebleven Joden en Mooren in Spanje.

Marrónen, m. pl. (it. *marróne*, fr. *marrons*) naam van de groote, edele kastanjes; – **marrons,** m. pl. fr. groote ronde haarkrullen als vrouwentooi.

Marron-negers, z. m a r o n-n e g e r s.

marrubium, n. lat. Bot. malrove, malrouw.

Mars, f. (eig. soort van korf ter berging van waren, vandaar m a r s k r a m e r; misschien van m a r k t en het lat. *merx*, koopwaar. oudnederl. m e e r s) soort van houten ronde zoldering aan den mast van groote schepen, mastkorf.

Mars of **Mavors,** m. lat., gr. A r e s, m. Myth. krijgsgod of god van den oorlog en der veldslagen, een zoon van Jupiter en Juno, oneig. de oorlog; e e n z o o n v a n M a r s, een krijgsman, soldaat, held; – ook eene der planeten, de 4de in volgorde van de zon gerekend; Chem. het ijzer; – **martiaal,** (spr. *t=ts*), adj. (lat. *martiālis*, tot Mars behoorende) krijgshaftig, strijdbaar, vurig, moedig; – m a r t i a l e w e t, krijgswet, volgens welke oproerige lieden zonder proces kunnen terecht gesteld worden; – *medicamenta martialia*, lat. ijzerhoudende geneesmiddelen; – *aqua martialis*, ijzer- (of staal) houdend water; – **martialísme,** n. of **martialiteit** (spr. *ti=tsi*), nw.lat. krijgshaftigheid, strijdbaarheid; – **Marsveld,** n. groot plein te Parijs, dat tot militaire oefeningen, volksfeesten, wedrennen, enz. wordt gebruikt; ook een groot veld te Rome, z. c a m p u s m a r t i u s.

Marsch, m. (van het fr. *marche*, f.) krijgsof legertocht, tocht of gang, dagreis, inz. van een troep soldaten; ook muziekstuk ter begeleiding van plechtige, inz. militaire optochten; – **marsch!** (als uitroepingswoord) voorwaarts! voort! weg! – een g e f o r c e e r d e m a r s c h, een verhaaste, versnelde tocht, de versnelde pas; – **marschlinie, marsch-orde,** orde, in welke een leger oprukt; ook volgens welke de schepen eener oorlogsvloot geplaatst worden; – **marsch-route** (spr. *roete*), reisweg, richting, die de tocht neemt; – **marcheeren,** (fr. *marcher*, in 't alg. gaan, loopen, voortgaan) regelmatig en afgemeten stappen; te voet gaan, reizen; op soldatenwijs oprukken of aftrekken; opbreken, zich op weg begeven; – **marcheur,** m. voetganger, iemand die goed marcheert.

Marschland (oudd. *marsc*, angels. *mersc*, eng. *marsh*, fr. *marais*, oud-nederl. m e e r s c h, m a a r s c h, v. *maar*, *mare*, zee) moerland, laag, vruchtbaar soms moerassig land, gew. aan zee of aan groote rivieren gelegen (het tegengest. van g e e s t of g e e s t l a n d).

Marseillaise, f. fr. (spr. *marseljèz'*; van de stad Marseille) marseillaansch lied, een tot den vrijheidsstrijd opwekkend volkslied uit den tijd der eerste fr. revolutie, woorden en muziek van R o u g e t d e L i s l e (1791), door hem l i e d v a n h e t R i j n l e g e r genoemd, beginnende met de woorden: *allons, enfants de la patrie*, z. *allons*; de krijgsbenden uit Marseille brachten het in 1792 te Parijs, vandaar de latere naam; ook kort aarden pijpje, in Marseille vervaardigd.

Marsen, 1) m. pl., d. i. aan zee wonenden, een oudd. volksstam aan den Neder-Rijn, die met de Cherusken een groot aandeel had aan den slag tegen Varus, waarsch. tot de Cherusken behoorende; ook een oud oorlogzuchtig volk in Midden-Italië.

Marsen, 2) pl. lat. (*Mars*) ital. volksstam, die de hoogvlakte der Abruzzen om het Fucinermeer bewoonde.

Marsepein, z. m a r c i p e i n.

Marsh (toestel van), m. (naar den eng. scheikundige Marsh, gest. 1864, genoemd) toestel om bij chemisch en gerechtelijk onderzoek de allergeringste hoeveelheid arsenik te ontdekken.

Marsiliáne, f. (waarsch. v. *Marsiglia*, d. i. *Marseille*) venetiaansch, van voren rond vaartuig, voor den kusthandel op de Adriatische zee.

Marsupium, n. lat. (gr. *marsýpion*, *marsípion*, verklw. v. *mársipos*, buidel) beurs, geldbuidel; – **marsupial,** nw.lat. z. v. a. o p o s s u m; als adj. N. H. eenen buidel dragend, beursvormig; – **marsupalia,** pl. lat. buideldieren; – **marsupialiteit,** f. 't voorzien zijn van eenen buidel; – **marsupiflōrisch,** adj. met beursvormige bloemen; – **marsupiet,** m. versteend buideldier.

Marsýas, m. gr. Myth. satyr, de zoon van Olympus, uitvinder of verbeteraar der fluit; hij durfde zich met Apollo in een muzikalen wedstrijd wagen, doch werd door den god overwonnen en toen levend gevild.

Mart., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor K. F. Ph. von Martius (gest. 1868).

Martabánen, martavanen, pl. groote vazen of potten van geverniste aarde ter verzending, enz. (naar M a r t a b a n in Pegoe genoemd).

Marteel, m. (oudfr. *martel*, nw.fr. *marteau*) hamer; vgl. Karel Martel; ook Gideon, Maccabi, Marcus beteekenen houwer, hamer.

Martelaar, m. (v. 't gr. *mártyr*, bloedgetuige, *mártys*, getuige; fr. *martyr*) geloofsgetuige, bloedgetuige, geloofsheld, lijder, die voor de zaak van godsdienst, waarheid en deugd, inz. voor het christelijk geloof, onschuldig lijdt; – **martyrium,** n. (fr. *martyre*) lat. marteldood, lijden en sterven van eenen geloofsheld; ook dat gedeelte van eene kerk, waar zich het graf van een martelaar bevindt; – **martyrologium,** n. gr. geschiedenis der martelaren, martelaars-

boek, historie of optelling der bloedgetuigen of geloofshelden.

Martéllos, m. pl. it. (lat. *martŭlus*, *marcŭlus*, verklw. v. *marcus*, hamer) eig. hamers, benaming der gewelfde ronde torens op de kusten van Sardinië en Corsica tot wering der zeeroovers; – *martelláto*, Muz. gehamerd (eene bijzondere wijze van den strijkstok te gebruiken).

Martevaan, z. m a r t a b a n e n.

Martha, vr.naam, syrisch (chald. *mârê*, heer): huisbestuurster, heerscheres in huis; Luk. 10,40., v. a. hebr. *mârâ*; de bedroefde.

martiaal, z. ond. M a r s; – **Martiānus,** mansn. z. v. a. M a r t i n u s of M a a r t e n, m. de moedige, de strijdbare (van M a r s).

Martingaleur, m. fr. bij het pharaospel een speler, die den inzet, hetzij hij de kaart gewonnen of verloren heeft, verdubbelt, welke verdubbeling den naam draagt, van *martingale*,d. i. eig. de springriem van het paard.

Martinisme, n. geheime, mystieke en zeer duistere leer van zekere I l l u m i n a t e n, die evenals de vrijmetselaars, in l o g e s bijeenkwamen. Zij maakten 2 secten uit, die men doorgaans met elkander verwart; de eenen waren volgelingen van een Portugees M a r t i n e z, de anderen van een Franschman L o u i s C l a u d e d e S t. M a r t i n, gest. 1803; de laatsten gaven voor, omgang met de engelen en de zielen der afgestorvenen te hebben; – **Martinisten,** m. pl. aanhangers dezer secten.

Martinproces, n. methode volgens Martin, om een ijzersoort van gemiddeld koolstofgehalte te verkrijgen.

Martyrium, martyrologium, z. ond. m a r t e l a a r.

Marum, n. lat., ook **marum verum** (gr. *maron*) amberkruid, mastikkruid, ook kattenkruid, zeer scherp, maar welriekend gewas, waarop de katten bijzonder gesteld zijn en dat haar bedwelmt.

marwiegen, barg. stelen; – **marwieger,** dief.

Marxisme, m. stelsel, theorie (sociaal-democratisch) van Marx (gest. 1883) met de hoofdpunten: de zich steeds vervormende maatschappij (evolutie), den klassenstrijd en de concentratie van het kapitaal.

Maryland, f. eng. bekende tabakssoort uit de gelijknamige landstreek in de Vereenigde Staten v. N.-Am.

Marzo, m. it. (fr. *Mars*) Maart; – **marzoláno,** m. it. (van *grano marzuolo*, maartzaad) stroo van de zomertarwe voor stroohoeden; – **marzolino,** m. toskaansche kaas, die in Maart gemaakt wordt.

Mas, m. adellijke titel op Java.

Mas, mase of eng. **mace** (spr. *mees*; maleisch *más* of *amas*, eig. goud) gouden munt = $^1/_{16}$ t a i l; ook chineesche munt en gewicht van 2,5 tot 3,8 gram, z. onder l i a n g.

Mascagnine, f. (naar den ital. ontleed- en scheikundige M a s c a g n i, gest. 1815) natuurlijke zwavelzure ammoniak, die in Italië als vulkanisch product en ook in eenige lagunen voorkomt.

Mascaret, m. fr. (spr. *-rè*) springvloed, inz. in de Garonne.

Mascarets, m. pl. soort van wollen stoffen met ingeweven atlasachtige figuren, gelijkende op satijn.

Mascaron, m. fr. (spr. *-ròn*; van 't it. *mascaróne*, *mascheróne*, vermoedelijk uit het Arabisch, groot en leelijk m a s k e r, z. ald.). Arch. een leelijk gezicht, groteske kop aan deuren, ramen en inz. aan fonteinen; naam van den duivel, uit een satansproces in onze letterkunde nog bekend.

Mascarpóni, m.pl. soort van ital. roomkazen uit Lombardije.

Maschal, m. hebr. (*mâschâl*, v. *mâschál*, vergelijken, gelijken) gelijkenis, parábel, gedenkspreuk.

Maschale, f. gr. (*maschălē*) Anat. okselholte; – **maschalister,** m. tweede halswervel; ook schoudergordel bij paarden; – **maschalóncus,** m. zwelling der okselklieren.

Masch Allah, (waarsch. de gebruikelijke arab. zegswijze *mâ sjâ Allah*, d. i. wat God wil) werk Gods, turksche naam van de opium.

Mascóchi, m. pl. (spr. *-kókki*) soort van gebloemde katoenen stof in Oostenrijk.

Mascotte, f. fr. spelerstoovermiddel, fetisch voor spelers, gelukaanbrenger, het een of ander voorwerp, dat de bijgeloovige speler als gelukaanbrengend bij zich draagt, b. v. een geldstuk met een gaatje er in, een knoop, een haarlok enz.; op dezelfde wijze worden gezegd te werken de aanblik of de aanraking van een gebochelde, van een schimmel, het geven of weigeren van een aalmoes enz.; ook naam van een dans.

Masculinum, n. afgek. *masc.* of *m.*, lat. (v. *mascŭlinus*, *a*, *um*, van 't mannelijk geslacht, v. *mascŭlus*, mannelijk, verklw. v. *mas*, man) mannelijk (geslacht); Gram. woord van het mannelijke geslacht; – pl. **masculina,** z. g e n u s.

Mase, z. m a s.

Masegno, m. it. (spr. *-sénjo*) witte kalksteen van Verona tot bestrating.

Masel, z. m a s s e l; – **masematten,** z. m a s s e m a t t e n.

Masette, z. m a z'e t t e.

Masil of **massil,** m. adellijke boer in Moldavië en Wallachije, de laagste klasse des adels.

Masker, n., fr. **masque,** m. (mid.lat. *masca*, *máscara*, it. *máschera*, sp. *máscara*, v. 't arab. *maskarah*, d. i. spot, hansworsterij, potsenmakerij, en vandaar hanswort met een masker, in het ital. volksblijspel, en masker zelve, v. *sachira*, belachen, bespotten) onkenbaar makend hol gelaat van bordpapier, pleister enz., nagemaakt menschengezicht, mom, mom-aangezicht, gem. mombakkes; vermomd persoon; staande karakterrol in blijspelen; oneig. valsche schijn, voorwendsel, dekmantel, uitvlucht, veinzerij, list, doekje voor 't bloeden; – *en masque* (spr. *añ*) in maskers, gemaskerd, vermomd; – *bal masqué*, z. v. a. g e m a s k e r d b a l; – **maskeráde,** f. (fr. *mascarade*, it. *mascheráta*, v. *mascheráre*, maskeren) maskerdans, danspartij

van vermomde personen; ook feestelijke optocht van gemaskerden enz; - **zich maskeren** (fr. *se masquer*) zich vermommen, onkenbaar maken, verkleeden; - gemaskerd, vermomd; - **maskeeren,** bedekken, het uitzicht benemen; maken, dat men iets niet ziet; - gemaskeerd, bedekt, verborgen, onzichtbaar: gemaskeerde batterij, eene batterij die tot op het oogenblik dat zij begint te werken, door het een of ander voorwerp bedekt blijft; gemaskeerd is een deel van een gebouw, welks buitenzijde niet overeenkomt met zijne bestanddeelen, b.v. een muur van baksteen, die beschilderd is als ware het gehouwen steen; gemaskeerd is een bal op het biljart, als er tusschen den speelbal en dien, waarop gespeeld moet worden, een andere bal ligt; - **maskeraap,** z. choras.

Maskuliet, f. mal. sloep.

Maslach of **matslac,** soort van opiumdrank, dien de Turken van Constantinopel gebruiken.

Maslasch, m. hong. (*máslás*, nawijn) hong. wijn, die het midden houdt tusschen den gewonen tokayer en den besten wijn uit de rijpste druiven.

Masochisme, n. passieve algolagnie, het gevoelen van wellust tengevolge van pijn en mishandeling, aangedaan door de beminde, geheeten naar den Galicischen schrijver Leopold von Sacher-Masoch (gest. 1895); zie Sadisme.

Masoe, z. sjoo.

Masorēten, m. pl. oudjoodsche geleerden of rabbijnen, die, om alle vervalsching te voorkomen, eene verzameling maakten van kritische en ophelderende aanmerkingen op den hebr. bijbel, welke tegenover de kabbalah (z. a.) den naam draagt van **masōra** (rabb. *massoráh*, d. i. overlevering, van *másar*, overleveren); vandaar de masoretentekst, z. Talmud.

Masque, masquerade enz. z. masker.

Máss, m. zilveren schepter, die voor den lord-mayor te Londen uit gedragen wordt door den **massbearer** (spr. *-bērer*) schepterdrager.

Massa, m. in de negertaal: heer, meester.

Massa, lat., **masse,** fr. f. menigte, hoop; klomp of klont; stof, deeg; het geheel van een lichaam, in zooverre het als uit gelijksoortige deelen samengesteld (dus meer mechanisch dan chemisch) wordt beschouwd (onderscheiden van substantie); verzameling van allerlei dingen, die als 't ware één lichaam uitmaken, zwaar en dicht lichaam; inzet bij kansspelen; masse, fr. (provenç. *massa*, it. *mazza*, als 't ware v. lat. *matĕa*, dat nog over is in *matĕola*, hamer) groote hamer der beeldhouwers; bij het biljart: schop voor te ver liggende ballen; 't dikke einde der gewone keu; - *massa bonōrum*, de gezamenlijke goederen; - *massa concúrsus*, het gezamenlijk vermogen van een schuldenaar, dat onder zijne schuldeischers kan verdeeld worden, de concoursmassa; - *massa hereditātis*, de gansche nalatenschap des erflaters; - *m. pillulārum*, pillendeeg; - *m. pollinis*, Bot. stuifmeelmassa; - *en masse*, fr. (spr. *aṅ máss'*) of in massa opstaan, zich vereenigd, gezamenlijk, met gansche troepen verzetten; - de groote massa, d. i. het volk, inz. de mindere man, omdat die het grootste getal uitmaakt; - **massief,** adj. (fr. *massif*) van gebouwen: uit enkel muurwerk bestaande, van steen, tegen brand of vuur bestand; vast, stevig; van metalen: dicht, vol, wichtig, zwaar, gedegen, niet hol; oneig. grof, plomp, ruw, onbehouwen; - **massiviteit,** f. barb.lat. (fr. *massiveté*) vastheid, stevigheid, vuurbestendigheid; grofheid, plompheid.

Massacre, m. fr. (v. 't mid.lat. *mazacrium*, vandaar 't ital. *mazzare*, dooden, doodslaan) onbarmhartige vermoording, gruwelmoord, nedersabeling, nederhouwing, bloedbad; - *m. des innocents* (spr. *ienosáṅ*) onnoozele-kindermoord; - **massacreeren** (fr. *massacrer*) afmaken, nederhouwen, ombrengen, een bloedbad aanrichten.

massage, z. masseeren.

Massagēten, pl. oud-mongoolsch nomadenvolk, dat noordelijk van de rivier Jaxartes (thans Syr) woonde.

Massalia, f. Astron. in 1852 door De Gasparis ontdekte asteroïde.

Massaliërs, m. pl. leden eener christensecte, die in de 4de eeuw opkwam, allen uiterlijken eeredienst verwierp en zich in eenzame oorden geheel aan het gebed wijdde; zij heeten ook enchieten en enthousiasten.

Massé, m. kopstoot bij het biljarten, stoot die loodrecht op den bal gedaan wordt.

Massebe, f. hebr. heilige steen, als symbool van een godheid, als grenssteen enz., baitulion, z. a.

masseeren, fr. (*masser*, lat. *massāre*, gr. *mássein*) het lichaam op een bepaalde wijze, die massage (spr. *-sáázj'*) heet, wrijven, drukken, kneden enz.; wie dit verricht heet masseur.

Massel, joodsch en barg. (rabbijnsch *massál*, afgeleid van *násál*, vloeien, afdalen, inz. van den hemel; vandaar: invloed des hemels of der gesternten) geluk, lot, winst; - **masselen,** goede zaken; - **masseltów,** n. gelukwensch.

Massēma, n. of **massēsis,** f. gr. (v. *massāsthai* of *masāsthai*, kauwen) kauwen, eten; - **massēter** (scil. *musculus*) Anat. kauwspier; - **massetārisch,** adj. tot de kauwspier behoorende, haar betreffende.

massematten, pl. joodsch en barg.: handel, schacheren; winst, voordeel.

Masseria, f. it. (v. *massa*, sp. *masa*, oudfr. *mase*, mid.lat. *massa*, *mansa*, landhoeve, v. lat. *manēre*, blijven, wonen) boerderij, landhoeve.

Massesis, masseter, z. onder massema.

Massette, f. fr. (verklw. v. *masse*, z. ald.) handhamer; ook z. v. a. mazette.

Masseur, z. onder masseeren.

Massia, z. mayon.

Massichtooth, hebr. de 63 traktaten van de Misjna.

Massicot, n. fr. (spr. *-kó*) loodgeel, loodglit, loodasch, een geel lood-oxyde, geel loodglit.

Massief, z. ond. massa.

Massil, z. masil.

Mássleniza of beter **mássljaniza,** f. russ. (v. *mássla*, boter) zoogenaamde boterweek met haar volksvermakelijkheden (de laatste week, dat het in de gr.-orthodoxe kerk veroorloofd is boter te eten, voor de groote vasten der lijdensweken).

massoleeren, fr. (*massoler*) met eene knots (*massue*, oudport. *massua*, *massuca*, vgl. m a s s e, groote hamer) doodslaan, eene weleer in Italië en Spanje gebruikelijke doodstraf.

Mas(s)ooi, f. mal. zekere boombast in O.Indië, met groot looizuurgehalte

Massorah, massorêth, z. m a s o r a, onder m a s o r e t e n.

Mastalgie, f. gr. (v. *mastós*, borst, inz. vrouwenborst) Med. pijn in de borsten; – **mastatrophie,** f. uittering der vrouwenborsten; – **mastītis,** f. ontsteking der borsten; – **mastocarcinōma,** n. (vgl. c a r c i n o n a) borstkanker; – **mastōdes** of **mastoïdes,** borst-, tepel- of mamvormig; vgl. k o n i s c h; – **mastōdon,** n. ondergegane diersoort der voorwereld met tepelvormige punten aan de kiezen; – **mastodynie,** f. Med. pijn in de borsten; – **mastóncus,** m. zwelling der tepels van de vrouwenborst; – **mastorrhagie,** f. sterke bloeding uit de vrouwenborsten; – **mastozoölīth,** Min. zoogdierversteening; – **mastozōōn,** n. zoogdier; – **mastozoölogie,** f. leer, beschrijving der zoogdieren.

Mastéllo, m. pl. **mastélli,** it. tobbe, kuip; voormalige inhoudsmaat: te Ferrara = 56,784 liter; te Venetië = 75,117 liter.

Masteluin, n. oudfr. (*mestelon*, uit lat. *mistus mixtus*) mengsel van rogge en tarwe.

Master, m. eng. (uit het lat. *magister* ontstaan), 1) (uitgespr. m ā s t e r) meester, heer, leermeester; als titel der toespraak vóor den voornaam van niet volwassen zonen, inz. in den mond der dienstboden; – *master of arts*, z. v. a. m a g i s t e r (z. ald.); – 2) afgek. *Mr.* (uitgespr. m i s t e r) heer, mijnheer, vóor mannelijke persoonsnamen; pl. afgek. *Messrs.* (voor 't fr. *Messieurs*, uitgesp. *mesjurs*).

Masti, z. t s j o e.

Mastic, n. fr. en eng. kleefdeeg, stopverf, z. m a s t i k.

Masticātie, (spr. *tie=tsie*) f. lat. (*masticatio*, v. *masticāre*, kauwen) kauwing, het kauwen; – **masticatorium,** n. nw.lat. kauwmiddel; – pl. **masticatoria,** geneesmiddelen, die gekauwd worden; – **mastigadour,** m. fr. (spr. *-doér*) soort van paardengebit, mondstuk uit kogeltjes en ringen bestaande, om het paard te doen schuimen, kauwgebit.

Mastīk, m. (v. 't gr. *mastichē*, v. *masāsthai*, kauwen, omdat men het om zijne welriekendheid kauwde; fr. *mastic*, it. *mástice*) bleekgeel, welriekend hars van den m a s t i k b o o m (*Pistacia lentiscus*, L.), inz. op het eiland Kreta enz.; ook soort van kleefdeeg, steenlijm bij de beeldhouwers; – **mastīkkruid,** z. v. a. m a r u m.

Mastikot, massecotte n. (sp. *mazacote*) soort soda; ook koningsgeel, zekere verfstof (fr. *massicot*).

Mastītis, mastocarcinōma, mastōdes, mastōdon, enz. z. onder m a s t a l g i e.

masturbeeren, z. v. a. m a n u s t u p r e e r e n; – **mastupratie,** ook **masturbatie,** f. z. v. a. m a n u s t u p r a t i e.

Masulipatnams, pl. (naar de engelsch-hindostansche stad M a s u l i p a t n a m) voor-ind. katoenen zakdoeken van fijn, bont sits.

Masúrka of **masúrek,** f. (poolsch *mazurek*, russ. *mazurka*, naar de M a z u r e n of M a s u r e n, bewoners van het voorm. hertogdom Masovië) poolsche nationale dans in $^3/_8$ maat; – **masurisch, masúrkisch,** adj. tot dien dans behoorende, daarmede overeenstemmende.

Mât, 1) m. fr. (spr. *má*) mast, mastboom; – *mât de cocagne*, z. c o c a g n a.

Mat, f. 2) voorm. vierkante zilvermunt in Spanje, s p a a n s c h e m a t of m a t t e, iets meer dan 2 gld.

Mat, 3) (fr. *mat* = machteloos, moe) n. in het schaakspel: zet, die den koning zoodanig schaak geeft, dat hij niet van plaats kan veranderen zonder zich aan een nieuw schaak bloot te stellen.

Mata, z. m a t e.

Mata, mal. 386 d.G.; ook: oog; – *mata hari*, d. i. oog van den dag, zon.

Matabis, pl. voor-ind. zijden stoffen met zilverdraad doorweven.

Matadōr, m. sp. (v. *matar* = lat. *mactāre*, slachten, dooden, *mactātor*, dooder) eig. doodslager, stierdooder, hij, die in stierengevechten het dier moet dooden; oneig. hooge troef in het kaartspel, hoofdtroef, b. v. s p a d i l l e, m a n i l l e en b a s t a zijn de (3 eerste) m a t a d o r s; ook kranig, aanzienlijk, gewichtig man, iemand van rijkdom, invloed enz.; – **fauxmatadors,** m. pl. (spr. *fo*–) in het omberspel de troeven, die van m a n i l l e af op elkander volgen.

Matæologie, f. gr. (van *mátaios*, *a*, *on*, ijdel, nietig) onnutte praat, gesnap; – **matæonomatologie,** dorre bovennatuurkunde der oude scholastieken; – **matæopœie,** f. vruchteloos, ijdel doen of pogen; – **matæoponie,** f. vergeefsche moeite of arbeid; – **matæosophie,** ijdele, nietsbeduidende wijsheid; – **matæotechnie,** f. vergeefsche, verloren kunst.

mataglap z ij n, mal. een oog rood van woede hebben.

Mátalan, voor-ind., soort van kleine fluit, waarmede de dans der Bajaderen begeleid wordt.

Matamata, f. surinaamsche schildpad.

Matamóre, m. fr. (eig. een personage uit de spaansche blijspelen, die zich beroemt op zijne heldendaden tegen de Mooren) pocher, snoever; schuimlooper, tafellikker; onderaardsche kerker ter opsluiting van de slaven des nachts.

Matant, f. (fr. *ma tante*) tante, vgl. *mameer* o. m a m a.

Mata sampi, mal. spiegelei.

Matasse, f. (ital. *matassa*) ruwe zijde, grēge.

Matassin, m. fr. (spr. *-seǹ*; van het sp. en oud-eng. *matachin*) kromme-sprongen-maker, potsenmaker; – **matassins,** pl. mommendans, dans van vermomde, als hansworsten gekleede dansers met houten zwaarden enz.; – **matassi-**

náden, f. pl. potsen, malle kuren, zotte gebaren; – **matassineeren,** (fr. *matassiner*) kromme sprongen maken, potsen maken.

Matatan, m. groote trommel der Indianen en Negers.

Mataziette, f. fr. (spr. *matazjét'*) soort van d y n a m i e t (z. ald.).

Match, f. eng. (spr. *metsj*) partij, weddenschap, wedloop, wedstrijd, wedren; bij 't schaakspel: wedspel tusschen twee spelers, dat over verscheiden partijen loopt; bij wedrennen: private wedren tusschen twee paarden.

Mate, matenita of **mata,** f. (ook P a r a g u a y t h e e, van *Ilex paraguayensis*) sp. een aan theïne verwant alkoloïd bevattende geliefde drank der Z.Amerikanen.

Matelot, m. fr. (spr. *mat'ló*; waarsch. voor *materot, materos*, v. 't lat. *mattarius*, iemand, die op eene mat (in eene hangmat) slaapt, v. *matta*, mat, hangmat; v. a. minder goed van het nederl. m a a t, makker) matroos, zeeman; jongenskleed, waarbij broek en buis vereenigd zijn, soort dameshoed; – **matelotage,** f. matrozenloon, g a g e; – **matelote,** f. matrozenkool, matrozensoep, eene spijs van tot r a g o u t gekookte visch met zout, peper, uien, wijn enz.; ook fransche matrozendans in $^3/_4$ maat; – *à la matelote*, op matrozenwijs, zeemansachtig.

Matenita, z. m a t e.

Mãter, f. (pl. *matres*) lat. eig. moeder (van eene kerk), moederkerk, in tegenst. met f i l i a a l-k e r k; Chem. zilver; ook moerschroef; – *repetitio est mater studiorum*, herhaling is de moeder der studiën; – *alma mater*, eerwaardige moeder, eerenaam voor hoogescholen; – *mater dolorōsa*, de moeder der smarten, een beeld der neergebogen moeder des gekruisigden Jezus; – *mater dura*, z. *dura mater*; – *mater familias*, huismoeder; – *mater gloriōsa*, de roemrijke moeder, Maria; – *mater pia*, Med. het dunne hersenvlies; – *matres lectiōnis*, pl. eig. leesmoeders; leesmiddelen, ingelaschte hebreeuwsche letters; – **matérn,** adj. (lat. *matérnus, a, um*) moederlijk; – *matérna*, n. pl. Jur. moederlijk erfdeel; – **matérne,** z. v. a. m a t r ij s; – **materniseeren** (spr. *s=z*) barb.lat. (fr. *materniser*) naar de moeder aarden; moederlijk handelen; – **materniteit,** f. nw.lat. (fr. *maternité*) moederschap, moederlijke waardigheid, moederstaat; – **materniteitsprincipe,** Jur. de grondstelling, dat een buiten echt geteeld kind door de moeder moet onderhouden worden; – **Maternité,** f. fr. naam der kraamvrouweninrichting te Parijs.

Matérie, f. lat. (*materia*) grondstof, stof, inz. in tegenst. van den v o r m, alsook van den *geest* of de *kracht;* inhoud, onderwerp, b.v. eener redevoering; ook etter; – *materia albuminōsa*, eiwitstof; – *materia chirurgica*, f. leer van de geneesmiddelen der heelkunde; – *materia medica*, f. artsenijleer of -kunde, kennis der geneesmiddelen en hunner werkingen; – *materia morbi* of *m. peccans*, ziektestof; – **materiaal** (lat. *materiālis, e*) of **materieel** (fr. *matériel*) adj. lichamelijk, stoffelijk; stofbevattend; de stof eener zaak betreffende; wezenlijk, gewichtig, zakelijk (in tegenst. met f o r m e e l); ook plomp, grof; lichamelijk, zinnelijk (in tegenst. met s p i r i t u e e l, i d e a a l); - m a t e r i e e l e i n t e r e s t e n, zakelijke, wezenlijke of ook lichamelijke, het zinnelijk aanzijn betreffende belangen, voordeelen; – **materiaal, materieel,** als subst. pl. bestanddeelen, de te bearbeiden stof; geschut; in samenst. b. v. b o u w-m a t e r i a l e n, bouwstoffen, bouwbehoeften, de noodige voorwerpen om te bouwen; s c h r ij f-m a t e r i a l e n, schrijfbehoeften enz.; – **materiāle delicti,** lat. het stoffelijke tot de misdaad, alles wat tot de stoffelijke uitvoering der misdaad behoort; – **materiaal-rijk,** (hgd. m a t e r i a l-r e i c h) z. v. a. m i n e r a a l-r ij k; – **materiaal-waren,** (hgd. m a t e r i a l-w a a r e n) ruwe waren uit het planten- en delfstoffenrijk (specerijen); – **materialíst,** m. nw. lat. wie in zulke waren handel drijft, een specerijhandelaar, kruidenier; in de wijsbegeerte: aanhanger van het **materialísme** n. stofleer, geestloochening, d. i. die leer, welke elk zelfstandig bestaan van den geest loochent, alle geestelijk leven als eene bloote werking der stof (m a t e r i e) beschouwt; – *historisch m.*, leer dat de techniek, de productiekrachten, de grondslag zijn van de maatschappij, dat zij in voortdurende ontwikkeling zijn en dat de nieuwe techniek de oude overwint; – **materialistisch,** adj. volgens deze leer, die leer toegedaan; – **materialiseeren** (spr. *s=z*) als stoffelijk aannemen, beschouwen of onderstellen, verlichamelijken; – **materialiteit,** f. lichamelijkheid, stoffelijkheid, eigenschap der stof; het bestaan uit louter stof; – *materialiter*, adv. stoffelijk; zakelijk, wezenlijk, volgens aard, wezen of inhoud (in tegenstelling met *formaliter*).

matern, materna, materniteit, z. m a t e r.

Matfots, m. lafferd (uit het dui. genomen).

Mathēma, n. gr. (van *mathein, manthănein*, leeren, beoefenen) eig. het geleerde, kennis, wetenschap; leerstelling, inz. uit de wiskunde; – – **mathematika,** m a t h e m a t i e k (gr. *mathematikē*, scil. *téchne*, kunst, v. *mathēmatikós, ē ón*, tot de wetenschap, inz. tot de wiskunde behoorende, van *máthēma*, het geleerde enz., pl. *mathēmăta*, getallenleer en meetkunde, of wiskunde) of **mathēsis,** f. eig. wetenschap bij uitnemendheid, leer van de grootheden, van de ruimte- en getallengrootheden, stelkunde, meetkunde, wiskunde; – **mathematicus,** m. wiskunstige, wiskunstenaar, meetkundige; – **mathemátisch,** adj. tot de leer der grootheden behoorende, wiskunstig, meetkunstig; onomstootelijk, zeker, uitgemaakt, ontegenzeggelijk; m a t h e m a t i s c h e g e o g r a p h i e, wiskundige aardrijksbeschrijving (vgl. g e o g r a p h i e); – *mathēsis applicāta*, f. toegepaste wiskunde, die de leer der zuivere mathesis op bijzondere voorwerpen toepast en tegelijk hunne andere eigenschappen in aanmerking neemt; – *mathēsis pura*, zuivere wiskunde, die de grootheden op zich zelve beschouwt, zonder de andere eigenschappen der stof in aanmerking te nemen; – *mathēsis intensōrum*, wetenschap der afmetingen van onlichamelijke zaken, b. v. deugd, waarheid enz.;

– **mathesiologie,** f. wetenschapsleer, wetenschap van het onderwijs.

Mathilda, f. vr.naam (oudd. *Machthilt, Mechthild,* oudhgd. *Mathilda,* v. *maht,* m a c h t, en *hilta, hiltja,* strijd, kamp) de machtige strijdster, krijgsheldin, heldin.

Mathurinen, z. T r i n i t a r i ë r s.

Matico of **matica,** f. uit de bladeren van een peruaanschen boom (*Arthante elongata*) bereid geneesmiddel tegen g o n o r r h œ a (z. ald.); vandaar **matico-injectie** (spr. *tie=tsie*) f. inspuiting van matico.

Matière, f. fr. (spr. *matjèr'*) de stof, m a t e r i e, z. ald.; – *matières premières,* grondstoffen.

Matin, m. fr. (spr. *-ten*) 1) (provenç. *mati,* it. *mattino,* van 't lat. *matutīnum,* scil. *tempus,* ochtendtijd) eig. morgen, ochtend; morgenrok, wijde ochtendmantel; 2) (fr. *mâtin,* provenç. en sp. *mastin,* it. *mastino,* eig. huishond, huisgenoot) herders- of slagershond; als scheldwoord: lummel, leelijkerd; – **matinal,** adj. fr. vroeg opstaande; – **matinée,** f. eig. morgentijd, voormiddag; morgenbijeenkomst, voormiddaggezelschap; ook ochtendjapon; – *matinée musicale,* muziekpartij in den middag; – **matines,** pl. fr. (spr. *matién'*; van het lat. *matutīnae,* scil. *horae,* de eerste uren van den dag) bij de R. Kath. vroegmetten, metten; – *matines françaises* (spr. *-fransèz'*) eig. fransche metten, de moord van den St.-Bartholomeusnacht, 24 Augustus 1572.

Matrás, f. (mid.lat. *matratium, mataratium, mataritium,* it. *materasso, materassa,* oudfr. *materas,* nw.fr. *matelas,* sp. *almadraque,* provenç. *almatrac,* v.'t arab. *mathrah,* plaats, waarheen iets geworpen wordt, van *tharaha,* heenwerpen; v. a. van het lat. *mastrūca,* schaapsvacht) met haar, zeegras en dgl. gevuld en doornaaid onderbed, haarbed, haarpeluw; – **matras,** m. fr. (spr. *matrâ*) Chem. destilleerkolf.

matres lectiōnis, z. ond. m a t e r; – **matriarchaat,** n. moederrecht, moederregeering, oud familierecht, waarbij de kinderen aan den stam der moeder, niet aan dien des vaders behooren; – **matricida,** m. moedermoorder; – **matricidium,** n. moedermoord.

Matrice, f. fr., z. ond. m a t r i x.

matricŭla, f. lat. (verklw. v. *matrix*), hgd. **matrikel,** n. fr. **matricule,** f. inschrijfboek, naamlijst, naamrol, register van de leden, waaruit een genootschap, eene sociëteit, enz. bestaat; bewijs van inschrijving op hoogescholen; ook lijst der inkomsten van eene geestelijke of wereldlijke bediening; lijst der lidmaten of parochianen eener kerk, alsmede der gedoopten, overledenen en gehuwden; – **matriculaire aanslag,** m. (hgd. *matricular-anschlag*) weleer: bepaalde aanslag in manschappen en geld, welke iedere duitsche rijksstand volgens de daarvan opgemaakte lijst (het r e i c h s-m a t r i k e l) moest voldoen; – **matriculaire bijdragen,** pl. (hgd. *matricularbeiträge*) bijdragen, welke iedere duitsche bondsstaat tot de algemeene bondsuitgaven in verhouding zijner krachten te leveren heeft.

Matrijs, z. ond. m a t r i x.

Matrimonium, n. lat. (v. *mater* moeder) echt, huwelijk, echtestaat, huwelijksleven; – *matrimonium ad morganaticam,* z. m o r g a n a t i c a; – *matrimonium claudicans,* onvolkomen (eig. hinkend) huwelijk; – *m. conscientiae,* gewetenshuwelijk, z. *mariage de conscience*; – *m. illegitimum,* onwettig huwelijk; – *m. instauratum,* hersteld huwelijk; – *m. legitimum,* wettig huwelijk; – *m. levirātus,* z. l e v i r a a t s-h u w e l ij k; – *m. putatīvum,* vermeend huwelijk; – *m. ratum,* ware kerkelijke echt; – **matrimoniaal,** adj. (later lat. *matrimoniālis, e*), wat tot het huwelijk behoort; – **matrimonialiën,** n. pl. huwelijkszaken.

matriseeren (spr. *s=z*), barb.lat. naar de moeder aarden; vgl. m a t e r..

matrix, f. lat. (van *mater*), moeder, moederdier, wijfje; baarmoeder; stam, oorsprong, bron, oorzaak; openbare lijst, stamregister; – **matrijs,** f. (v. 't fr. *matrice*) metaalmoeder, gietmoeder, bij lettergieters de koperen vormen, die door het inslaan van de p a t r ij s of den stempel ontstaan is en waarin daarna de drukletters worden afgegoten; ook muntstempel bij het muntwezen; moerschroef; moedermaat, moedergewicht, proef- of ijkmaat, proef- of ijkgewicht, legger of slaper, gerechtelijke hoofd- of modelmaat en -gewicht voor alle andere, standaard; in de galvanoplastiek eerste koperneerslag op het origineel, welke tot vorm voor de latere afgietsels dient.

Matrologium, n. nw.lat. stadsboek, gemeenteboek, wijkregister.

Matrōne, f. lat. (*matrōna,* gehuwde vrouw, inz. van voornamen stand, van *mater,* moeder) aanzienlijke, eerwaardige, deftige, bedaagde vrouw; – **matronalia** of **matronaliën,** n. pl. oud-rom. feest, door de m a t r o n e n op den 1sten Maart gevierd; – **matroniseeren,** nw.lat. (spr. *s=z*) tot eene matrone maken, eerbaar, deftig, ook lijvig, gezet maken.

Matroos, m. (deensch en zw. *matros,* hgd. *matrose,* van fr. *matelot,* voor *materos, materot,* z. m a t e l o t) zeeman, die onder de bevelen van den kapitein en de stuurlieden het scheepswerk doet, de m a n œ u v r e s helpt verrichten; – m a t r o z e n p r e s s e n, d. i. met geweld voor den zeedienst werven.

Matruēlis, m. lat. (scil. *frater,* broeder; v. *mater,* moeder) moederbroederszoon; pl. **matruēles,** moederbroederskinderen, verwanten van moederszijde.

matsen, (van fr. *mace, masse* strijdhamer) dooden.

matteeren, (it. *mattare,* fr. *matir*) mat, dof maken, ongepolijst laten; witkoken (het zilver); matslijpen (het glas); – fr. *mater,* schaakmat zetten, plagen.

Mátter, f. eng. aangelegenheid, zaak, z. onder f a c t.

Matthæus en **Matthias,** hebr. (*Matthai,* v. *nâthán,* geven) mansn.: een geschonkene, eene gave Gods; – **matthiēr,** m. hoogd., halve m a r i ë n-g r o s c h e n = $2^1/_2$ cent (oorspr. in Goslar gemunt, met het beeld van den heiligen M a t t h i a s).

Matto, m. ital. gek, nar.

Mattolein, n. Phot. mat vernis, bij 't retoucheeren van photographieën in gebruik.

maturesceeren, lat. (*maturescĕre*) rijp worden, rijpen; – **matureeren,** lat. (*maturāre*, van *matūrus, a, um*, rijp) rijp maken, tot rijpheid brengen; bespoedigen, bevorderen; – **maturantia** (spr. *ti* =*tsi*), pl. Med. middelen, die de ettering, rijpwording begunstigen; – **maturātie** (spr. *tie*=*tsie*), f. bespoediging; het rijp worden, rijping; ettering; – *maturatio*, f. lat. Bot. het rijpworden; ook tijd van rijpheid; – **maturatief,** adj. rijpheid bewerkend of bevorderend; – **maturiteit,** f. (lat. *maturĭtas*) rijpheid, volwassenheid.

Matusjka, f. russ. moedertje.

matutine, f. lat. (*matutīna*, scil. *hora*, v. *matutīnus, a, um*, vroeg, wat in den vroegen ochtend geschiedt) vroegmis in de R. Kath. Kerk, vroegmetten, het eerste katholieke getijde (vgl. *horae canonicae*) z. *matin*; – **matutinaal,** adj. (later lat. *matutinālis*) vroeg, 's morgens vroeg, tot den vroegen ochtend behoorende.

Maubois, m. fr. (spr. *moboá*) lyoneesche stof voor mansrokken.

Maultrommel, f. hgd. mondtrom.

Maund, n. eng. (spr. *maand*; v. voor-ind. en perz. *man*) voor-indisch handelsgewicht, in Bombay = 12,70 kilo, in Calcutta = 37,32 kilo, in Madras 11,34 kilo.

Maune, f. gewicht in Voor-Indië, ongeveer = 24 kilo.

Maurelle, lakmoes-kroton, z. v. a. *croton tinctorium*, z. k r o t o n.

Mauritanië, f. lat. (*Mauritanĭa*, v. *mauri*, de mooren) het land der M o o r e n in N. Afrika, in de oudheid dus geheeten; – **Mauritius,** en daarvan **Maurits,** mansn.: de moorsche, donkerkleurige.

Mauser, m. soort geweer, genoemd naar den fabrikant.

Mausjel, m. joodsch (hebr. *môsjêl*, deelwoord v. *masjal*, heerschen) heerscher, heer; gem. scheldwoord voor eenen Jood (in deze toepassing waarsch. een verklw. van *Mosjeh*, Mozes); – **mausjelen,** gem. joodsch spreken.

Mausolēum, n. lat. (van 't gr. *Mausōleion*) prachtig grafteeken of praalgraf, eeretombe, vorstelijk pronkgraf, zooals koningin A r t e m i s i a ter eere van haren overleden gemaal M a u s ō l u s, koning van Karië, in haar hoofdstad Halikarnassus omstreeks 350 jaren vóór Chr. liet oprichten.

maussade, adj. fr. (spr. *mossaad*'; van *mal* en 't oudfr. *sade* = lat. *sapidus*, smakelijk, wijs) laf, smakeloos; morsig, slordig, ongeschikt, lomp; knorrig, gemelijk; – **maussaderie,** f. gemelijkheid, onaangename manieren.

Maut, f. (dui. *maut*) tol, weggeld.

Mauvais-plaisant, m. fr. (spr. *mowè plèzãn*; v. *mauvais*, slecht, en *plaisant*, grappenmaker vgl. p l a i s a n t) laffe, zotte of onbetamelijke grappenmaker; – **mauvais-sujet,** n. fr. losbol.

Mauveïne, f. (v. eng. *mauve*, paars, violet, lila) door Perkins ontdekte vioolblauwe anilinekleur.

Mavors, z. M a r s.

Max, mansn., verkort van M a x i m i l i a a n; – **max d'or,** voormalig beiersch goudstuk met het beeld van Maximiliaan = *f* 8,35.

Maxillen, f. pl. lat. (*maxillae*, van den sing. *maxilla*) kinnebakken, kaken; – **maxillair,** adj. (*maxillāris*) de kinnebakken betreffende of daartoe behoorende.

Maxim., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor K. J. Maximowitz te St. Petersburg.

Maxima, z. ond. *maximus*.

Maxime, f. fr. (van 't lat. *maxĭma*, scil. *regula*, hoogste regel) algemeene stelling, dienende tot regel in zake van zeden, tot grondslag in de wetenschappen enz., grondstelling, zelfgekozen wijsheidsregel of maatregel, maatstaf, richtsnoer, waarnaar men handelt, bepaalde meening, leerspreuk.

Maximgeweer, n. snelvuurgeweer, naar den uitvinder geheeten.

Maximiliaan, mansn.: afgeleid van het lat. *maximus*, de grootste, allergrootste, of uit M a x i m u s Æ m i l i á n u s samengetrokken.

maxĭmus, a, um, lat. (superl. van *magnus*, groot) de of het grootste, allergrootste, hoogste, enz.; – **maximum,** n. lat. grootste, hoogste, grootste hoeveelheid; hoogste prijs, hoogste verkoopprijs, hoogst getal; – **maxima,** f. Muz. grootste of langste noot van acht geheele maten, in oude muziekstukken; – **maximeeren,** nw.lat. op het hoogste drijven of doen stijgen, b.v. koopwaren; – **maximaal-thermometer,** m. zelfregistreerende warmtemeter, die de hoogste temperatuur aangeeft, die binnen zekeren tijd heerschende is geweest.

Maxwell, El. eenheid van magnetische kracht; vgl. g a u s s; de praktische eenheid is „weber."

Maya, f. sp. (spr. *maja*) de meikoningin (een jong meisje, dat op zon- en feestdagen in Mei opgesierd en op eene soort van troon, in de straten opgericht, wordt gezet, omgeven van vele meisjes, den voorbijgaanden eene gift vraagt, om zich gemeenschappelijk te vermaken; van arab. *bahidja*, de schoone); ook jong, lichtzinnig meisje = g r i s e t t e; – **Mayo,** m. galant heertje; pronkertje, modegek uit den middenstand = d a n d y.

Mayo, moyo, m voormalige port. korenmaat van verschillende grootte; te Lissabon = 830,45 liter.

Mayonnaise, f. fr. (spr. *majonéz*') gerecht bestaande uit koud vleesch of visch met zoogenaamde **mayonnaise-saus,** f. die hoofdzakelijk bestaat uit dooreengeroerde eidooiers en olie en witte c o u l i s (z. ald.) met verscheiden pikante toevoegsels.

Mayor, m. eng. (spr. *méjur*; van 't lat. *major*, de grootere; vgl. m a i r e) burgemeester (vgl. l o r d-m a y o r); – **mayoress,** f. vrouw van den burgemeester; – **mayorál,** m. sp. eerste herder bij eene merino-kudde; opziener eener meierij of pachthoeve; z. v. a. c o n d u c t e u r; – **mayordómo,** m. sp. (= lat. m a j o r d o m u s, z. ald.) huishofmeester; beheerder van een goed, oppertoeziener, intendant.

Mays, z. m a ï s.

Mazaganboon, f. meiboon, eene soort van groote tuinboonen, die reeds in Mei eetbaar zijn en vooral in Engeland zeer gezocht zijn.

Mazagran, m. fr. koffie met selters- of suikerwater en wat cognac of likeur (in een glas voorgediend).

Mazarináde, f. pamflet, tegen den kardinaal Mazarin gericht.

Mazetta, f. it. schouderbedekking van den paus, van rood fluweel of moiré.

Mazétte, f. fr. slecht, mager paard, karrepaard, knol; oneig. gemeen, laaghartig, lui mensch; inz. slecht speler, kruk, stumper.

Mazier, f. oudfr. (*maisière*, lat. *maceria*) muur, nis (in Zuidned.).

Maziton, Magito, naam van een voormalig kermisreiziger.

Mazoet, f. petroleumresidu, z. a s t a t k i.

Mazuliet, f. mal. sloep.

Mazurka, z. m a s u r k a.

Mazzen, joodsch (van 't hebr. *mazzâh*, iets zoets of ongezuurds, gew. pl. *mazzôth*) ongezuurde paaschkoek, paaschbrood, z. s e d e r.

Mazzo, m. it. (sp. *mazo*) bundel, pak; in Constantinopel: 50 stuks, van waren gebruikt.

Mbok, mal. geplaatst voor een naam beteekent „moeder": mbok Sidin = de moeder van Sidin.

Mchx., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor Michaux (gest. 1802).

mé-, *més-*, fr. voorlettergreep (ontst. uit het lat. *minus*, minder) mis-, on-, wan-, ver-, zie b. v. m é c o m p t e, m é c o n t e n t, m é g a r d e, m é s a i l l i a n c e.

mea culpa, lat. (het is) mijne schuld, door mijn toedoen; – *mea gratia*, mijnentwege, mijnenthalve, mij ten gevalle; – *mea memoria*, z. ond. *memoria*.

Meat, n. eng. (spr. *miet*) vleesch (als spijs); *preserved* (spr. *prieserv'd*) *meat*, geconserveerd vleesch voor export (inz. uit Amerika ingevoerd); – **meat-biscuit** (spr. *biskit*), vleeschbeschuit, soort tafelbouillon.

meātus, m. lat. (v. *meāre*, gaan) gang; – *m. auditorĭus*, gehoorgang.

me Castor! me Hercŭle! (of *me Hercle!*) lat. bij Castor! bij Hercules! uitroepingen bij de Romeinen om te bevestigen, te bezweren, de eerste vooral bij de vrouwen, de laatste enkel bij mannen in gebruik, z. v. a. *ita me Castor*, *me Hercule juvet!* zoo waarlijk helpe mij Castor, Hercules.

Mechanceté, z. ond. m e c h a n t.

Mechanica, mechaniek, f. (gr. *mēchanikē*, scil. *téchnē*, v. *mēchănē*, hulpmiddel, werktuig) wetenschap van de wetten, krachten en hulpmiddelen, die de beweging der lichamen bepalen, bewegingsleer, waarvan de onderdeelen zijn: s t a t i k a, h y d r o s t a t i k a, d y n a m i k a, h y d r o d y n a m i k a, h y d r a u l i k a enz.; werktuigkunde, leer der machines; ook inrichting, samenstelling, bouw van eene machine enz.; – **mechanicus,** m. werktuigkundige, vervaardiger van machines, instrumenten; ook handwerksman; – **mechánisch,** adj. (gr. *mechanikós, ē, ón*), werktuigkunstig, werktuiglijk, handwerksmatig; vlug, vlot, tot gewoonte geworden, als van zelf, zonder nadenken, b.v. iets mechanisch verrichten; tot de mechanica behoorende; – m e c h a n i s c h e w e t e n s c h a p p e n, de verschillende deelen of afzonderlijke wetenschappen der m e c h a n i k a (z. ald.); – m e c h a n i s c h e k u n s t e n, handkunsten; – m e c h a n i s c h b e w ij s, bewijs dat door instrumenten en handgrepen gevoerd wordt; – m e c h a n i s c h e m a c h t e n, de bewegende krachten, de 6 eenvoudige werktuigen, tot welke alle andere teruggebracht kunnen worden: de hefboom, rol, het windas, hellend vlak, de wig en schroef; – **mechanisme,** n. nw.lat. inwendige inrichting of kunstige samenstelling van een werktuig, drijfwerk; bewerktuiging; – **mechanograaf,** f. werktuig om te leeren schrijven zonder pen; – **mechanographie,** f. kunst om zich daarvan te bedienen (ook m e c h a n o g r a p h i e k); werktuiglijke schilderkunst; – **mechanologie,** f. leer der machines of kunstwerktuigen; – **mechanothérapie,** f. geneeswijze door (gymnastiek)toestellen, Zandergymnastiek, heilgymnastiek; – **mechanurgie,** f. werktuigmakerskunst; ook dat gedeelte der heelkunst, dat de werktuigelijke hulpverleening betreft; – **mechanúrg,** m. instrumentmaker, werktuigmaker.

mechant, adj. fr. (spr. *mesjáñ*; oudfr. *mescheant*, partic. van *mescheoir*, slecht vallen, misvallen, v. *més*, minder, en *cheoir*, *choir* = lat. *cadĕre*, vallen, dus eig. misvallend of slecht uitvallend) slecht, ondeugend, laag, gemeen, boosaardig, schandelijk, schelmsch, moedwillig; als subst. deugniet, schalk, slimme gast; – **mechanceté,** f. (spr. *mesjañs'té*) boosheid, boosaardigheid, laagheid; slechte, gemeene streek, boevenstreek, moedwil, guiterij.

Mêche, f. fr. (spr. *mèsj'*) lont, pit (eener lamp); haarlok.

Mechitaristen, m. pl. genootschap van armenische Christenen op het eiland St.-Lazaro, in de nabijheid van Venetië, gesticht door den Armeniër M e c h i t a r (d. i. trooster) in 1701, ter wederoprichting en verbreiding van de armenische taal en letterkunde.

Mechoacána, f. (sp. *mechoacán*, spr. *metsj-*; van de mexicaansche provincie M e c h o a c a n of liever M i c h u a c a n, d. i. visschersland, van 't mexicaansch *michin*, visch) witte rhabarber, eene soort van winde in Z.Amerika, welker wortel, ook w i t t e j a l a p p e geheeten, als een voortreffelijk purgeermiddel gebruikt wordt.

Mécompte, m. fr. (spr. *mekóñt'*; v. *mé* voor *més* = lat. *minus*, minder, en *compte*, z. ald.) rekenfout, misrekening, dwaling, abuis.

Meconium, n. lat. (gr. *mekōnion*, van *mēkon*, f. slaapbol, papaver) sap van papaver, opium; kinderpek, kindspek, de eerste taaie zwarte darmontlasting der pasgeboren kinderen; – **meconzuur,** n. papaver- of opiumzuur; – **meconāten,** n. pl. opiumzure zouten; – **meconine,** f. papaver- of opiumstof, een kristallinisch bestanddeel van opium.

mecontent, fr. (spr. *mekontãñ*), z. v. a. m a l c o n t e n t.

Med., bij natuurwetensch. benamingen, afk. voor F. K. Medicus (gest. 1809).

Medaille, f. fr. (spr. *medálj'*; it. *medaglia*, sp. *medalla*, mid.lat. *medalla*, *medallia*, *medalia*, halve denarius, ook goudmunt, zie *maille*; lat. *metallia*, v. *metallum*, metaal) gedenkpenning, pronkpenning, stuk metaal, geslagen ter gedachtenis van eene uitstekende daad, een gewichtig voorval, ter eere van een beroemd persoon enz., en als munt niet gangbaar; – **medailleur,** m. (spr. *medaljéúr*) stempelsnijder, plaat-, vignetsnijder; – **medaillist,** m. kenner, liefhebber, verzamelaar van gedenkpenningen; – **medaillon,** n. (spr. *medaljóñ*) groote gedenkpenning; inz. langwerpig rond lijstje, ring of krans, om schilderstukjes, portretten, naamcijfers enz. in te plaatsen en als halssieraad der dames te dienen; zulk schilderstukje, portret enz. zelf; – *en médaillon* (spr. *añ*–), in den vorm van eenen gedenkpenning; – **medálla,** f. sp. (spr. *medálja*) oude sp. gouden munt = 8 piasters.

Medāno, m. sp. zandbank, zandheuvel.

Medárdus, m. nw.lat. (oudd. *Medard*, fr. *Médard*, v. angels. *Moedh*, eer) mansnaam: de eervolle, erentfeste. De dag van St. Médard, 8 Juni, is voor Frankrijk en België wat St. Margriet (20 Juli) voor Ned. is: dag van regen- of droogtevoorspelling.

Meddâh, m. arab. eig. lofprijzer: openbaar verteller, die in de grootere islamietische steden, inz. gedurende de r a m a d a n-nachten, in de publieke koffiehuizen met eigenaardige kunst zijne voordrachten houdt.

Mede, mee, f. (oudd. *metu*, dui. *met*, ags. *meodo*, eng. *mead*, oudnoorsch *mjodr*; vgl. slav. *med.* honig, sanskr. *madhoe*, zoet, honig, gr. *methu*, honigwijn) honigwater, honigdrank, meedrank.

Medēa, f. gr. (*Mēdeia*) Myth. dochter van koning Æētes te Kolchis, wegens hare schoonheid, tooverkunst en wreedheid vermaard; zij wreekte de ontrouw van haar gemaal J a s o n door het vermoorden harer eigen kinderen.

medésimo tempo en *med. modo*, it. (*medesimo* = fr. *même*, oudfr. *mesme*, *meisme*, provenç. *medesme*, *smetessme*, v. 't mid.lat. *metissimus*, *metipsissimus*, *semetipsissimus*, dezelfde) Muz. in vorige of gelijke beweging of tijdmaat.

media (scil. *littera*), pl. *mediae*, lat. (v. *medius*, *a*, *um*, midden, in 't midden aanwezig) Gram. middelklanken: de zachte of stemhebbende letters, zoo zijn *b*, *d*, *g*, zachte ontploffers, *v*, *z* zachte schuringsgeluiden; – **mediaal,** adj. (later lat. *mediālis*) in 't midden aanwezig; – **mediaallijn,** f. lat. *linĕa mediālis*, z. ond. *linea*; – **mediaan,** lat. (*mediánus*, *a*, *um*) middelgroot, middelmatig, b. v. m e d i a a n-p a p i e r; een boek in m e d i a a n-o c t a a f, een boek of papier van middelbare grootte; m e d i a a n-a d e r, de middelader, tusschen de lever- en hoofdader; m e d i a a n-z e n u w, -a d e r; zenuw en bloedader, die in het midden van de binnenvlakte van den arm verloopen; ook: evenwijdig met of vóor de as (tegenover *lateraal*); – **mediair,** adj. fr. middelst, in het midden staande; – **medianotte,** it. **medianoche,** sp. middernachtelijk feest; – **mediánte,** f. (v. 't lat. *mediāre*, doormidden deelen, ook bemiddelen, vgl. m e d i ë e r e n) Muz. middeltoon tusschen den grondtoon en haar quint, de terts; – *mediánte*, lat. door middel van, b. v. *mediante juraménto*, door middel van eenen eed; – *mediante inventario*, onder beneficie van inventaris; – **mediaat,** adj. middellijk; niet rechtstreeks; – **mediātor** of fr. **mediateur,** m. middelpersoon, middelaar, bemiddelaar, scheidsman, scheidsrechter; in het quadrille-, tarokspel: degene, die een zijner kaarten tegen eenen heer ruilt, welken hij aan een anderen speler vraagt; ook die heer zelf; – **mediatorisch,** adj. bemiddelend, door tusschenkomst verzoenende; – **mediātie** (spr. *t*=*ts*), f. nw.lat. bemiddeling, tusschenkomst, voorbede; – **mediatie-acte,** f. oorkonde van bemiddeling; – **mediatiseeren** (spr. *s*=*z*), onmiddelbare rijksstanden aan de opperheerschappij van een anderen staat onderwerpen; g e m e d i a t i s e e r d e v o r s t e n zijn de voormalige onmiddellijk van het rijk afhankelijke duitsche vorsten, die deels door de Napoleontische wereldheerschappij, deels door besluiten van het Weener Congres hunne souvereiniteit verloren en slechts zekere rechten behielden, b. v. om bij het aangaan van huwelijken evenboortig te zijn met prinsen van regeerende huizen; – **mediatiseering** of **mediatisatie** (spr. *-za-tsie*), f. middelbaarmaking, opheffing der rijks-onmiddelbaarheid in Duitschland, verandering van een zelfstandigen staat in een afhankelijken; – **mediatief,** adj. bemiddelend, inz. Gram. een werkwoord (verbum), dat eene handeling voorstelt, die een voorwerp vordert, als s l a a n, z o e k e n, het tegengest. van i m m e d i a t i e f; – **mediastinum,** n. nw. lat. Anat. middelvlies, middelschot, vlies, dat de borstholte in twee gelijke deelen deelt; – **mediastinitis,** f. Med. ontsteking van dat vlies.

Medicabel, z. ond. m e d i c u s.

Medicágo, m. nw.lat. (lat. *mēdica*,, scil. *herba*, gr. *medikē poa*, d. i. medisch kruid, van het landschap M e d i ë in Azië), rupsklaver, l u z e r n e.

Medicament, medicijn enz., z. ond. m e d i c u s.

Medici, pl. (spr. *meditsji*) een inz. in de 15e en 16e eeuw machtig en door kunstzin uitmuntend florentijnsch geslacht; – **mediceische** of **mediceische Venus,** z. V e n u s.

Medicus, m. lat. (van *medēri*, genezen, heelen) arts, geneesheer, dokter; l ij f-m e d i c u s, lijfarts van een groot heer, pl. **medici,** artsen, geneesheeren; – **medicābel,** adj. lat. (*medicabĭlis*, *e*, v. *medicāri*, genezen) geneesbaar, heelbaar; – **medical,** adj. fr. geneeskundig; – *service* (spr. *serwies*) *médical*, geneeskundige dienst; – **medicamént,** n. lat. (*medicaméntum* en *medicāmen*) artsenij, geneesmiddel; – **medicáster,** m. nw.lat., onkundig geneesheer, kwakzalver, lapzalver; – **medicasterij,** f. kwakzalverij; – *medice*, adv.

lat., geneeskundig, naar het voorschrift van den arts; – **medicātie** (spr. *t=ts*) f. (*medicatĭo*) genezing, kuur; – **medicijn,** f. (lat. *medicīna*) artsenij, geneesmiddel; – *medicīna*, f. de **medicijnen,** de artsenijkunde, geneeskunde; – *medicīna forénsis*, gerechtelijke geneeskunde met uitsluiting der geneeskundige politie; – *medicina legālis*, wettelijke geneeskunde, kennis der wetten op het uitoefenen der geneeskunde, op het geneeskundig toezicht, enz.; – *medicina mentis*, artsenij van den geest; oneig. voor verstandsleer, denkkunst; – *medicinae doctor*, afgek. *M. D.* leeraar of meester der geneeskunde, geneesheer; – *medicinae practĭcus*, uitoefenend, practiseerend geneesheer; – **medicinaal,** adj. (lat. *medicinālis, e*), geneeskundig, geneeskrachtig, heelend, genezend, tot de artsenij behoorende; – **medicinaal-college,** gezondheidsraad, commissie van geneeskundig toevoorzicht; – **medicinaalgewicht,** apothekersgewicht, naar hetwelk de apothekers hunne artsenijen wegen; het medicinaal pond is = 0,375 kilo of ned. pond en wordt verdeeld in 12 onsen, het ons in 8 drachmen, het drachme in 3 scrupels, het scrupel in 12 greinen; – **medicineeren,** nw.lat. (*medicināre*, sp. *medicinar*, fr. *médiciner*, artsenij geven) artsenijen of geneesmiddelen gebruiken, innemen; – **medicinisch, medisch,** adj. tot de artsenij of tot de geneeskunde behoorende, geneeskundig, heelkrachtig (*officineel*), wat den arts betreft; – **medische politie,** z. p o l i t i e; – **medicochirurg,** m. lat.-gr. wondarts, die tegelijk inwendige kwalen behandelt;–**medicophilanthrōpische sociëteit** (te St.-Petersburg) vereeniging en inrichting tot verpleging van arme zieken; – **medicomanie,** f. lat.-gr., artsenijwoede, overdreven zucht tot geneesmiddelen; – **medicomechanisch instituut,** n. Z a n d e r i n s t i t u u t, z. a.

mediëeren, later lat. (*mediāre*, bemiddelen; ook middendoor deelen, halveeren, in twee helften scheiden; – **mediëteit,** f. (*mediĕtas*, midden) middelbaarheid, uit drie leden bestaande, gedurige evenredigheid b. v. 9: 3=3: 1; – *mediĕtas linguae*, f. lat. taalhalveering, engelsche benaming voor een gerechtshof, voor de helft uit inlanders en voor de helft uit buitenlanders bestaande.

Medimnus, m. gr. (*médimnos*) voornaamste maat voor granen bij de oude Grieken; ongeveer = 52,5 liter.

medio, z. m e d i u m.

mediócre, adj. fr. (van 't lat. *mediŏcris, e*, van *medĭus*, midden, in 't midden aanwezig-als adv. lat. *médiŏcre* en *mediocrĭter*) middelmatig, tamelijk; – **mediocrist,** m. barb.lat. middelmatige, mensch van middelmatige bekwaamheden; – **mediocriteit,** f. (lat. *mediocrĭtas*) middelmatigheid; middelweg, het juiste midden.

medisance, z. ond. m e d i s e e r e n.

medisch, 1) (van *medēri*, genezen), zie ond. m e d i c u s; – 2) (van M e d i ë, een land der oudheid, in Azië), wat tot Medië of zijne nwoners behoort; als subst. n. eene der vier hoofdtalen van het oude perzische rijk (de andere waren het Pehlwi, Zend en Assyrisch), die te Ekbatāna, de hoofdstad, werd gesproken; – **medische trompét,** oud.gr. rieten muziekinstrument van diepen toon.

mediseeren (spr. *s=z*), (fr. *médire*, van *mé-*, z. ald., en *dire*, zeggen) kwaadspreken, achterklappen, verongelijken, aanwrijven, zwartmaken, belasteren; – **medisance** (spr. *medizáns'*), kwaadsprekendheid, achterklap, verongelijking, aantijging, zucht tot kwaadverbreiden, schimpzucht.

mediteeren, lat. (*meditāri*, fr. *méditer*) nadenken, overdenken, overpeinzen, bepeinzen; iets rijpelijk wikken en wegen, overleggen, bedenken; zich met stille gebeden, vrome bespiegelingen bezighouden; – **meditātie** (spr. *-tatsie*), f. (lat. *meditatĭo*) het nadenken, overdenking, beschouwing, bespiegeling; het stil gebed des harten; – **meditatief,** adj. (later lat. *meditatīvus, a, um*, fr. *méditatif*) nadenkend, in diep nadenken, in mijmering of bepeinzing verzonken, afgetrokken.

mediterraan, adj. lat. (*mediterranĕus, a, um*, v. *medĭus*, midden: in 't midden aanwezig, en *terra*, aarde, land) middellandsch.

Meditrīna, f. lat. (van *medēri*, genezen, heelen) Myth. godin der geneeskunst; – **meditrinalia,** n. pl. te harer eere gevierd oud-rom. feest.

Medium, n. lat. pl. **media** (*medĭus, a, um*, middelst, in 't midden) midden, middelste, middelweg, middelstof; hulpmiddel, middelterm; middellijke persoon, bemiddellaar bij het s p i r i t i s m e; Gram. het **medium,** (scil. *verbum*) de middelvorm der gr. werkwoorden, die, tusschen den bedrijvenden en den lijdenden vorm (a c t i v u m en p a s s i v u m) in het midden staande, eene tegenwerking van de handeling op het onderwerp uitdrukt (vgl. *verbum reflexivum*); het c i r c u l e e r e n d m e d i u m, gemunt geld; – *medĭum tenuēre beāti*, de gelukkigen houden den middelweg, of de middelstand is de gelukkigste; – *medium aevum*, n. de middeleeuwen, het tijdvak van de 5de tot het einde der 15de eeuw; – *in medio aevo*, in de middeleeuwen; vandaar: **mediævisten,** m. pl. (van 't lat. *medium aevum*) menschen, inz. schrijvers uit de middeleeuwen; – *medĭo* of *in medĭo*, in het midden, b. v. *medio Junĭi*, in 't midden van Juni; – *medio*, als Kmt. inz.: in het midden der maand; wissels, die *per medio* zijn getrokken, moeten op den 15den der maand betaald worden en hebben geen respijtdagen; – *medio tutissĭmus ibis*, lat. sprw.: in het midden zult gij 't veiligst gaan, of de middelweg is de veiligste; – *medĭus termĭnus*, z. *termĭnus*; – *in medĭam rem* of *in medĭas res*, in het midden der dingen, midden in den gang der handeling; – **mediïteit,** *mediĕtas*, z. onder m e d i e e r e n.

Medóc, m. fr. roode wijn, naar het landschap en stadje van gelijken naam in Frankrijk; – **medocsteen,** m. donkerkleurige steen van de kiezelgroep, die, geslepen zijnde, op den diamant gelijkt.

medoperzisch, adj. de Meden en Perzen betreffende.

Medorrhœa, f. gr. (v. *mēdos*, mannelijk schaamdeel) z. v. a. g o n o r r h œ a.

Medrésse of **medrissa,** f. arab. (*madras* of *medres*, *medrassat* of *medreseh*, *midrâs*, van *darasa*, doorlezen, leeren, oefenen) moham. hoogere school, gymnasium in 't Oosten.

Medsjid, z. m e t s j e d en m o s k e e.

Medsjidje, turk. gouden munt = 100 piasters.

Medsjlis, m. arab. raadsvergadering; – **medsjilik,** m. volksraad der Tsjerkessen.

medŭlla, f. lat. merg, pit, kern; – *m. spinālis*, ruggemerg; – **medullair,** adj. (lat. *medullāris, e*) mergachtig, tot het ruggemerg behoorende; – **medullair sarkoma,** n. lat. gr. mergzwam; – **medulline,** f. nw.lat. mengstof, witte, losse stof uit het merg van verscheiden planten, inz. van den vlierboom, afgezonderd; – **medullitis,** f. lat.-gr. ruggemergsontsteking; – **medulleus,** adj. (lat. *medullōsus, a, um*) mergachtig, vol merg.

Medūsa (spr. *s=z*) f. gr. Myth. eene der drie G o r g o n e n of dochters van G o r g o n, die met Minerva in schoonheid wilde wedijveren, om welke vermetelheid deze hare krullende lokken in slangen veranderde en aan hare oogen de kracht gaf om ieder, die haar aanzag, in steen te veranderen. Perseus overwon haar, sneed haar het vreeselijke hoofd af en leverde dit over aan zijne beschermster Minerva, die het op haar schild plaatste, 't welk daarom ook het m e d u s a h o o f d heet; N.H. zeenetel, een naakt wormengeslacht; – **medusahoofd, medusa-ster** (*caput Medusae*) zonderling gevormd dier uit het geslacht der zeesterren; – **medusa-palm,** f. of p e n t a k r i n i e t, m. leliesteen, eene plantdierversteening.

Medwedki, pl. russ. (v. *medwiedka*, jonge bever van Kamtsjatka) vellen van jonge zeeotters, zoo lang zij nog wit zijn.

Meeting, f. eng. (spr. *mieting*; v. *meet*, ontmoeten, aantreffen enz.) samenkomst, vergadering, b. v. van jachtgezellen; ook wedren; verder godsdienstige bijeenkomsten der dissenters in een m e e t i n g h o u s e (z. lager) of in het open veld (c a m p-m e e t i n g); inz. openbare bijeenkomst, eerst in Engeland en de Vereen. Staten van N.Amerika, tegenwoordig in verschillende landen van Europa gehouden, waarop onderwerpen van staatkundig, maatschappelijk en godsdienstig belang door deskundigen ten aanhoore van het publiek worden besproken en besluiten genomen, die den stand der openbare meening moeten doen kennen; – **meeting-house,** pl. vergaderhuis of plaats van bijeenkomst; bedehuis van een godsdienstig genootschap in Engeland.

mefiánt, adj. (spr. *mefiàn*; v. *méfier*, wantrouwen) wantrouwend; – **mefiance,** f. fr. (spr. *mefiàns'*) mistrouwen, wantrouwen, achterdocht.

Megæra, f. gr. (*Mégaira*) eene der F u r i ë n, z. ald.; oneig. voor: een booze vrouw.

Megaërg, n. (gr. *megas*, groot en *erg(on)*, werk z. a.), millioen erg, duizend kiloërg, $^1/_{10}$ Joule; evenzoo zijn **megacoulomb, megampere, megadyne, megohm, megavolt** = millioen coulomb, ampère, dyne enz.

Megalanthropogenesie (spr. *s=z*) f. gr. (v. *mégas*, *megalē*, *méga*, groot, *ánthrōpos*, mensch, en *génesis*, voortbrenging) kunst om groote of sterke kinderen te telen; – **megalegorie,** f. grootsprekerij, pralerij, het pochen, snoeven; – **megalithen,** pl. groote steenen, uit steenblokken bestaande gedenkteekenen uit den voortijd; – **megalithisch,** adj. uit groote steenen bestaande; – **megalobyzen,** pl. gesneden priesters van Artemis te Ephesus; – **megalocœlus,** m. dikbuik; – **megalocœlie,** Med. dikbuikigheid; – **megalograaf,** m. grootschilder, die personen in levensgrootte schildert; – **megalographie,** f. het grootschilderen; vergrootende voorstelling van gewichtige voorwerpen, inz. helden enz.; – **megalokárpisch,** adj. met groote vruchten; – **megalométer** of **megaméter,** m. werktuig, geschikt om groote hoeken aan den hemel te meten (uitgevonden door Charnière); – **megalónyx,** m. eig. grootklauw, reuzenklauw, eene soort van het m e g a t h e r i u m (z. lager); – **megalophonie,** f. volklinkende, sterke stem; – **megalophōnus,** m. die eene sterke stem heeft; – **megalophonisch,** adj. sterkstemmig; – **megalopsychie,** f. grootmoedigheid, zielegrootheid; – **megalosaurus,** reuzenhagedis, een krokodilachtig dier der voorwereld van vele meters lengte; – **megaphoon,** f. door den Amerikaan Thomas Edison uitgevonden geluidsversterker (voor het oor, wat de opera-kijker voor het oog is); – **megapodiën,** pl. grootvoeters, een hoenderachtig vogelgeslacht; – **megalosplánchnus,** m. die te groote ingewanden heeft; – **megaskoop,** m. door Charles beschreven optisch werktuig, waarmede men, door een voorwerp steeds dichter bij het brandpunt eener verzamellens te brengen, gedurig grootere beelden daarvan kan verkrijgen; – **megatherium,** m. reuzenluiaard, een voorwereldlijk gordeldier; pl. **megatheriën,** ook in 't algemeen voor groote dieren der voorwereld.

Meganiet, n. zeker ontploffingsmiddel.

Megárde, f. fr. (van *mé-* en *garde*, z. ald.) onachtzaamheid, het verzien; – *par mégarde*, onverziens, onverhoeds, uit onvoorzichtigheid.

Megarische school, secte van oud-gr. wijsgeeren, door Euclides te M e g a r a gesticht, die zich inz. met de redeneerkunde bezighield en daarom ook de d i a l e k t i s c h e of e r i s t i s c h e school wordt genoemd.

Megaskoop, megatherium, z. ond. m e g a l a n t h r o p o g e n e s i e.

meglio, adv. it. (spr. *méljo*) beter; – *per star meglio, sto qui*, omdat ik beter wilde worden, bevind ik mij hier (grafschrift van iemand, die door 't medicineeren is gestorven).

Meh, m. eenheid van het japansche gewichtssysteem, $^1/_{10}$ van den chin. l i a n g (z. ald.), van 10 *fung* of *pun*, elk van 10 *ring* of *rin*, elk van 10 *mo*; zij is = 3,780 gram; ook chin. rekenmunt (z. l i a n g).

Mehari, m. in de afrikaansche woestijnen

inheemsche soort dromedaris, die zeer snel loopt. *me Hercule*, z. ond. *me Castor*.

Mehkeme, m. turk. gerechtshof, tribunaal in Turkije; – **mehkeme kiatibi,** pl. referendarissen, ook rechters.

Mehmendār of liever **mihmandar,** m. perz. v. *mihmân*, gast, vreemdeling, en *dâr*, houden) eig. logementhouder, waard; beambte aan het turksche hof, die de vreemde gezanten en voorname reizigers ontvangen, begeleiden en onthalen moet.

Mei, m. lat. (*Majus*, naar de godin M a j a genoemd) de 5de maand van het jaar, bloeimaand; – het **meiveld,** de rijksvergadering der oude frankische koningen.

Meidan, z. m a i d a n.

Meieraan, m. volksnaam voor *majoraan*, z. a.

Meiligma, n. pl. **meiligmāta,** gr. (v. *meilíssein*, stillen, bedaren, opbeuren) verzachtende, bedarende, opbeurende, middelen, inz. zulke artsenijen.

Mein, n. (oud.-hoogd. *magen*) kracht, het beste. Komt in de 17e eeuw voor.

Meinhard, oudd. mansn. (ontstaan uit *Meginhart*, v. *megin*, *magan*, sterkte, vermogen): de zeer sterke.

Meiōsis, f. gr. (van *meioen*, verkleinen, *meiōn*, kleiner) Log. verkleining, schijnbare vermindering; Med. ziekelijke verkleining van een deel; – **meiūros,** m. (van *oera*, staart) kortstaart.

Meiran, m. z. v. a. m a j o r a a n, z. ald.

Meisner, bij natuurhistorische namen afkorting voor K. F. Meisner te Bazel (gest. 1874).

Meistersinger, dikwijls minder goed **meistersänger** (spr. *-zenger*) dichters uit den burgerstand, die in Duitschland sedert het begin der 14de eeuw de door de minnezangers gegronde lyrische dichtkunst verder beoefenden.

Mejoniet, n. (van 't gr. *meiōn*, kleiner, wegens de stompere pyramide in vergelijking met den vesuviaan enz.) witte hyacint, een grauwwit fossiel in kristallen, dat het veldspaat nabijkomt.

Mekajens, barg. groote hoeveelheid, een hoop.

Mekkabalsem, m. (van de arab. stad M e k k a), ook b a l s e m v a n G i l e a d, witachtig hars van kruidigen reuk en smaak, van den arabischen balsemstruik (*Balsamodendron Gileadense*, Kunth.).

Mekkaganger, m. pelgrim die naar M. gaat; – **mekkapas,** reispas voor Mekka.

Mekométer, m. gr. (v. *mēkos*, n. lengte) lengtemeter; inz. een passer om de lengte van pasgeborenen te meten; – **mekometrie,** f. lengtemeting.

Mekonion, enz. z. m e c o n i u m.

Mekteb, n. turk.-arab. (v. *kataba*, schrijven) school, inz. elementaire of lagere school; – **mektoedbsji,** m. turk. (v. 't arab. *mektoeb*, geschreven) titel van den eersten secretaris van den grootvizier en van den minister van financiën.

Mel, n. lat. honi(n)g; – *mel rosātum*, rozenhoning; – *mellĕus, a, um*, lat. honigzoet.

melaatsch, uit fr. *malade* z. a., in 't bijzonder toegepast op *lepra*, z. v. a. **melaatschheid,** lepra, lazarusziekte.

Melac, melac-tin, n. fijn tin uit Peru, in de gedaante van hoeden, peruaansch hoedjestin.

Melădos, pl. albino-paarden, blauwoogige witschimmels.

Melæna, f. (v. *mélas*, *mélaina*, *mélan*, zwart) Med. zwarte ziekte (*morbus niger* van Hippokrates) z. v. a. h æ m a t e m e s i s; – **melampodium,** n. zwarte nieswortel; – **melanagōga,** pl. middelen, die de zwarte gal afvoeren; – **melanchlōrus,** m. hooge graad van geelzucht, zwartzucht geheeten, zwartzuchtige; – **melancholie,** f. (spr. *melancholia*; v. *chólos* of *cholē*, gal; – eng. *melancholy*, spr. *méllenkolli*) zwartgalligheid, zwaarbloedigheid, zwaarmoedigheid, droefgeestigheid; – **melanchólisch,** adj. zwartgallig, zwaarbloedig, droefgeestig, treurig, somber (vgl. t e m p e r a m e n t); – **melancholicus,** een **melancholiek,** m. zwartgallige, zwaarmoedige, somber, in zich zelven gekeerd, droefgeestig mensch; – *melancólico*, it. **Muz.** treurig, zwaarmoedig; – **melanchrŏos, melánchrūs,** m. gr. zwarthuidige.

Melámmed, m. hebr. leeraar.

Melange, z. m e l e e r e n.

Melania, Melanie, f. gr. (van *mélas*, *mélaina*, *mélan*, zwart) vr. eigennamen: de zwarte, de donkere.

Melanine, f. gr. (v. *mélas*, enz., zwart) zwartstof, verfstof, die als overtreksel op het vaatvlies van het oog zit; – **melaniet,** n. gr. zwarte granaat, eene aan den granaat verwante steensoort; ook zwarte, harde gummimassa, die zich laat verwerken in allerlei vormen en gebruikt wordt voor cameeën, kettingen, kammen enz., vgl. j e t; – **mélanis,** bijnaam van Venus, omdat het haar gewijde werk doorgaans de kleur der duisternis draagt; – **melanōma,** n. (v. *melanoen*, zwart maken) zwartsel, zwarte massa; Med. zwartbloedgezwel; – **melanorrhagie,** f. Med. zwarte loop, z. v. a. m e l æ n a, z. ald.; – **melanoskoop,** m. gr. (*skopein*, zien) zwartkijker, toestel van Lommel te Erlangen, waardoor men het groen der bladeren als zwart ziet; – **melanōsis** of **melanōse,** f. Med. zwartzucht, het zwart worden der ingewanden, een ziekelijk zwart weefsel in de longen of in andere organen; – **melanōtisch,** adj. daartoe behoorende of daarmede behept; – **melanotypie,** f. gr. (*týptein*, slaan, drukken) kunst om een photographisch beeld op zwartgemaakt koper voort te brengen; – **melanotype,** n. photographische afdruk op zwartgemaakt koper; – **melanterie,** f. (gr. *melantĕria*) metaalzwartsel, ijzerzwartsel, koperzwartsel.

Melanzáne, f. (it. *melanzána*, v. *mela*, appel, lat. *malum*, gr. *mēlon*, en *insano*, *insana*, lat. *insanus*, dol) of de **melanzaanappel,** m. eiergewas, vrucht eener soort van nachtschade, eierdragende nachtschade (*Solanum melongena*).

Melaphýr, f. (door den franschen geleerde Brongniart slecht gevormd uit het gr. *mélas*, zwart en de laatste lettergreep van p o r p h y r)

zwart porphyr, soort van s y e n i e t (z. ald.), syeniet- of groensteenporphyr.

Mélas, m. gr. (v. *mélas,* zwart) Med. zwartvlekkige uitslag, zwarte vlek of plek; – **melasiktĕrus,** m. zwartzucht, hooge graad van geelzucht; – **melásma,** n. zwarte pijnlijke vlek, die meestal bij jichtige oude lieden op het lijdende deel voorkomt.

Melásse, f. fr. (sp. *melaza,* port. *melaço,* v. 't lat. *mellacĕum,* most, v. *mel,* honig; vgl. m e l i s en m e l a s s e n) suikersap, suikerstroop, het niet gestolde deel der suiker na de koking, waaruit men vroeger eene soort van brandewijn, t a f f i a maakte.

Melatrophīe of **merathrophīe,** f. gr. (v. *mélos,* lid, *méros,* deel, en a t r o p h i e, z. ald.) Med. vermagering, uittering van een bepaald lichaamsdeel.

Mela(t)ti, mal. jasmijn.

Melchior, hebr. (van *melech,* koning, en *ór,* licht) mansn.: de lichtkoning, koning des lichts; ook z. v. a. m a i l l a c h o r, a r g e n t a a n; – **Melchisédek,** hebr. (*Mal-ki-zedek*) mansn.: rechtvaardige koning, koning der gerechtigheid; – **melchieten,** m. pl. syrisch: eig. koninklijken, in de 6de en 7de eeuw de benaming van die oostersche Christenen, welke zich, overeenkomstig den wil van den keizer, aan de besluiten der chalcedonische kerkvergadering onderwierpen.

Mele, f. gr. Med. sonde, peilstift; – **melōsis,** f. onderzoek met eene sonde.

meleeren, fr. (*mêler,* oudfr. *mesler,* provenç. *mesclar,* v. 't mid.lat. *misculare,* v. 't lat. *miscēre*) mengen, vermengen, ondereen doen; z i c h i n e e n e z a a k m e l e e r e n, zich daarmede bemoeien, er zich mede inlaten; – g e m e l e e r d, adj. gemengd; gespikkeld, bont; – **melange,** n. (spr. *meláñzj'*) vermenging, mengsel, mengeling; mengelwerk; ook half-om-half, b. v. twee soorten ijs op één bord; – **melée,** f. scherp gevecht, strijd-of-krijgsgewoel, heetst van een gevecht; vechtpartij, hevige woordenstrijd.

Melekét, krijgstrompet der Egyptenaars en Abyssiniërs, bijna 2 meter lang.

Melesigĕnes, m. gr. iemand, die geboren is aan de M e l e s, eene rivier in Ionië; een bijnaam van Homerus.

Melĕtē, f. gr. (v. *mélein,* zorgen) zorgvuldigheid, vlijt, nadenken, oefening; de naam van eene der 3 of 4 oudste muzen van de oudgrieksche fabelleer; Astr. in 1858 door Goldtschmidt ontdekte asteroïde; – **meletēma,** n. gr. (v. *meletān,* zorgen, zorgvuldig waarnemen) zorgvuldige behandeling, oefening (studie), beschouwing, navorsching, onderzoek; pl. **meletēmăta.**

Meliánthus, n. gr. (van *méli,* n, honig en *ánthos,* bloem) honigbloem, pronkgewas met verscheiden soorten; – **melicēris,** f. gr. en **melliflavium,** n. lat. Med. honiggezwel; – **meliglōssus** m. eig. honigmond; uitstekend redenaar; – **melikraat,** n. honigwater; – **melilíth,** m. eig. honigsteen; honiggele vulkanische steensoort (onderscheiden van m e l l i e t); – **melilithāten,** n. pl. honigsteenzure zouten; – **melilōtus,** m. steenklaver, honigklaver; – vandaar **melilotenpleister** (niet m e l o t e n-p l e i s t e r), steenklaverpleister; – **melitísme,** n. (gr. *melitismós*) aanwending van den honig als geneesmiddel, honigkuur.

Melier, m. fr. (spr. *meljé*) voortreffelijke soort van witte wijndruiven in de oude provincie Poitou in Frankrijk.

Meliewies, f. mal. soort bergeend.

Meliglossus, melikraat, melilith, enz. z. ond. m e l i a n t h u s.

Melimĕli of liever **melomĕli,** n. lat. (van het gr. *mēlon,* appel, kwee, en *méli,* honig) ingemaakt sap van kweeën.

Meliniet, n. ontploffingsmiddel, van pikrinezuur gemaakt.

Melinum, n. lat. (van het gr. eiland *Mēlos*) **melische aarde,** eene witachtige of aschgrauwe aluinaarde, tot schildersverven gebruikt; ook z. v. a. k a d m i u m (z. ald.).

melioreeren, lat. (*meliorāre,* v. *melior,* beter) verbeteren, inz. een stuk gronds; – **meliorātie** (spr. *t=ts*) f. later lat. (*melioratĭo*) of **melioramént,** n. nw.lat. verbetering, inz. van den bodem door nieuwe beplanting, doeltreffende bearbeiding enz.; – **melioratiekosten,** verbeteringskosten.

melioribus annis, lat. in betere tijden.

Melis, f. (fr. *mélis,* van *mel,* honig) soort van broodsuiker, minder dan r a f f i n a d e; ook n. zeildoek van Angers en Beaufort.

melisch, z. ond. m e l i n u m en ond. m e l u s; – **melísma,** n. (gr. *mélisma,* in 't algemeen lied, zangwijs) Muz. versiering van den zang door verdeeling of splitsing der tonen; – **melismátisch,** adj. met gezangversiering, zoodat op éene lettergreep van den tekst verscheiden tonen gezongen worden, in tegenst. met het s y l l a b i s c h gezang.

Melisse, f. (v. 't gr. *mélissa, mélitta,* bij, en dit v. *méli,* honig) bijenkruid, bijenblad, citroenkruid, de honigbloem; – **melissographīe,** f. natuurlijke historie der bijen; – **melittotheologīe,** f. bewijs van het aanzijn Gods uit de kunstbekwaamheid der bijen.

Melitisme, z. ond. m e l i a n t h u s.

Melizoen, m. roode loop.

Mellāgo, f., pl. **mellagĭnes,** nw.lat. (van 't lat. *mel,* genit. *mellis,* honig) Pharm. vloeiende, honigachtige aftreksels; – *mellāgo plumbi,* loodhonig; – **mĕllifĕrisch,** adj. (lat. *mellĭfer*) honigdragend of -brengend, honigverwekkend; – **mellificātie** (spr. *t=ts*) f. nw. lat. (v. 't lat. *mellificāre,* honig maken) honigbereiding; – **melliflavium,** z. m e l i c e r i s, ond. m e l i a n t h u s; – **mellifluént,** adj. (later lat. *mellifluēns*) van honig vloeiend of druipend, honigzoet; – **melliet,** n. honigsteen, honiggele steensoort (honigsteenzure leemaarde).

Melochie, f. arab. en perz. (arab. *melokhieh,* nw.lat. *melochĭa*) Bot. geraniums-, ooievaarsbekken; joden-maluwe.

Melodie, f. gr. (*melōdia*; samengetr. uit m e l o s en o d e, z. ald.) toonopvolging, toongang, zangwijs, wijs; gezang; ook wellui-

dendheid; – **melōdisch,** adj. welklinkend, liefelijk luidend, aangenaam; zangerig; – **melodīka, melodiek,** f. leer van de melodie van de toonopvolging; – **melodīka,** f. een door J. A. Stein in 1770 uitgevonden orgelwerk, in de gedaante van een kleine vleugel- of staartpiano; – **melodīon,** n. door Dietz uitgevonden stafinstrument, van $5^1/_2$ octaaf, waarvan de toon, door middel van eene rol, die tegen metalen loodrechte staven wrijft, veel lichter dan bij de h a r m o n i k a wordt voortgebracht en meer dien der blaasinstrumenten nabijkomt.

Melodrama, z. ond. m e l o s.

Meloë, f. gr. meikever.

Meloen, m. (uit het lat. *melo*, m. genit. *melónis*, voor *mēlopĕpo*, appelvormige meloen, v. 't gr. *mēlon*, appel, en *pépōn*, lat. *pepo*, groote meloensoort, it. *mellóne*, fr. *melon*) bekende welsmakende kalebasachtige vrucht; – **meloenboom** of **papayaboom,** palmboom in O. en W.Indië met meloenachtige vruchten (*Carica*, *Papaya*); – **melonerie,** f. meloenbed.

Melograaf, melographie, melokopie, melomaan, melomanie, z. ond. m e l o s.

Melomeli, z. m e l i m e l i.

Mēlon, n. gr. (v. *mēlon*, appel) Med. appel- of meloenoog, eene appelvormige uitzakking van den regenboog.

Mēlónkos of **melóncus,** m. gr. (van *mēlon*, wang) Med. wanggezwel; – **meloplastiek,** f. wangvorming.

Melos, n. gr. (*mĕlos*) eig. lid; dan lied, gezang, zangwijze; – **melisch,** adj. zingbaar, te zingen, zangmatig, b. v. m e l i s c h e d i c h t k u n s t z. v. a. l y r i s c h e d i c h t k u n s t; – **melodrāma,** n. (it. *melodramma*, fr. *mélodrame*; eerste drama van die soort was R o u s s e a u's Pygmalion) tooneelstuk met begeleiding van muziek, in hetwelk de woorden, die bij intervallen van de muziek begeleid worden, enkel gesproken, niet gezongen worden; soorten daarvan zijn: het m o n o d r a m a, waarin slechts één persoon spreekt, en het d u o d r a m a, waarbij twee personen optreden; – **melodramátisch,** adj. naar den aard of in den vorm van een melodrama, ook: overdreven gevoelvol; – **melograaf,** m. notenschrijver, notenschrijfmachine; m e l o g r a a f, f. kunstige inrichting aan 't klavier, waardoor het gespeelde in noten wordt gezet, z. v. a. n o t o g r a a f; – **melographīe,** f. notenschrijving; – **melokopeī,** f. lidafneming; – **melomaan,** m. hartstochtelijk vriend der muziek; – **melomanīe,** f. overdreven zucht voor de toonkunst, muziekwoede; – **melomantīe** (spr. $t{=}ts$) f. voorspelling uit de onwillekeurige bewegingen van de leden van een lichaam; – **melophoon,** f. verbeterde soort harmonica; – **meloplást,** m. in Frankrijk door Galin uitgevonden leerwijze in de muziek, ten einde de intonatie te vinden zonder behulp van een instrument; – **melopœie,** vervaardiging der melodie tot een lied; het toonzetten; – **melotheet,** m. toonzetter, componist; – **melothesīe,** f. zetting eener zangwijze; – **melotypīe,** f. door Duquet in Parijs gedane uitvinding om muzieknoten met beweeglijke teekens te drukken, notendruk, notendrukkerij.

Melōsis, z. ond. m e l e; **melotenpleister,** – z. m e l i l o t u s; – **melothesie, melotheet, melotypie,** z, ond. m e l o s.

Melpomĕne, f. eene der M u z e n (z. ald.).

Melusine, f. fr. en hgd. vr.naam: de honigzoete (van celt.-wallisisch *melus*, *melys*, honigachtig, zoet, v. *mel*, honig).

Meluw, f. (dui. *milbe*) soort luis of mijt, ook: molm; adj.: week, rijp.

Membar, m. arab. kansel der moskee.

Mémber, m. eng. z. ond. m e m b r u m.

Membrum, n. lat. lid; medelid; pl. **membra;** – *membrum genitāle*, lat. teellid; – *m. honorarium*, eerelid; – *m. virīle*, mannelijk lid; – *member of parliament*, eng. afgek. (op briefadressen, enz.) *M. P.*, medelid van het parlement; – *membre de l'institut*, lid van de fr. Academie; – **membraan,** f. lat. (*membrāna*, eig. huid, die de leden overdekt) teedere huid, vlies, ook z. v. a. fijn perkament, handschrift op perkament; – **membrana,** f. lat. Bot. zaadrok; – *membranacĕus, a, um* of *membratus, a, um*, lat. Bot. vliezig, uit een vliezige huid bestaande; – **membraneus,** adj. nw.lat. vliezig; perkament-achtig; – **membranifórm,** adj. nw.lat. vliesvormig, vliesachtig; – **membranūla,** f. lat. vliesje; – *membrātim*, adv. lidsgewijs, lid voor lid; – **membratuur,** f. (later lat. *membratūra*) lidvorming, ledenbouw; – **membreeren** (later lat. *membrāri*) leden vormen.

meménto! lat. (imperat. van *menĭni*, ik herinner mij) gedenk! vandaar het **memento,** eene herinnering, een teeken ter gedachtenis; in de r. kath. kerk dat gedeelte der mis, waarin de afgestorvenen herdacht worden (naar de aanvangswoorden: *memento famulōrum tuōrum*, gedenk uw knechten of dienaars); – *memento mori*, niet classiek-latijnsche uitdrukking voor: gedenk te sterven! ook als subst. n. gebezigd van eene schilderij, van een voorwerp, dat aan den dood doet denken: eene doodsgedachtenis, inz. een doodshoofd met kruisgewijs gelegde beenderen; – *memento quia pulvis es*, herinner u dat gij stof zijt.

Memnon, m. egypt.-gr. Myth. zoon van Tithōnos en Eos (Aurora), koning der Æthiopiërs, die voor Troje door Achilles werd gedood; zijn beeld, de M e m n o n z u i l, bij Thebe in Egypte, gaf, zegt men, bij den op- en ondergang der zon een zeker geluid.

Memoire, n. fr. (*le mémoire*, spr. *memoár*; eng. *memoir*, spr. *mémwar*; v. 't lat. *memoria*, z. ald.) herinnerings- of gedenkschrift, z. v. a. m e m o r i a a l of p r o m e m o r i a; ook soort van staatsschriften, schriftelijke ontvouwing, openlegging; – **memoires,** of **memoriën,** pl. merkwaardige berichten, gedenkwaardigheden, gedenkschriften, gedenkboeken, geschiedschriften, waarin de vervaardiger bij voorkeur voorvallen of gebeurtenissen, die hij zelf heeft bijgewoond, heeft opgeteekend; dagboeken over merk waardige personen en gebeurtenissen.

memoria of **memórie,** f. lat. (v. *memor*, ge

dachtig, indachtig, fr. la *mémoire*) aandenken, gedenken; geheugen, gedachtenis, herinneringsvermogen; – *mea memoria*, bij mijn weten; – *piae memoriae*, vromer gedachtenis; – *memoriae martyrum*, pl. gedenkdagen der martelaren; – *memoria locālis*, plaatsgeheugen; – *m. verbālis*, woordgeheugen; – *memoriae damnatĭo*, z. *damnatio memoriae*; – *ad* of *in perpetŭam rei memorĭum*, tot voortdurend aandenken der zaak, tot eeuwige gedachtenis; – *post homĭnum memorĭam*, sinds menschengeheugenis; – **memoriaal**, n. (lat. *memoriālis liber* of *libellus*) ook **promemoria** of *pro memoria*, afgek. *P. M.*, herinnerings- of gedenkschrift; smeekschrift, verzoekschrift, onderdanig aanzoek, voorstelling, ingeleverd stuk; vermelding, aanvraag, bekendmaking; bij kooplieden is het **memoriaal** een herinneringsboek, z. m a n u a a l; – *vox memorialis*, woord, waarin letters, die om zekere reden bijeenbehooren, worden samengevoegd om ze te onthouden, o. a. in de hebreeuwsche spraakkunst; *memorialĭter*, bij wijze van gedenkschrift, van verzoekschrift; verzoeksgewijze; – **memorialist**, nw.lat. verzoekschriftsteller; – **memor(i)ēeren** lat.(*memorāre*, vermelden, aan een zaak gedenken) aanstippen, vermelden; ter herinnering opteekenen; – **memoriseeren** (spr. *s=z*) barb.lat. van buiten leeren, in 't geheugen prenten, in 't hoofd brengen; – **memorābel**, adj. (lat. *memorabĭlis, e*) merkwaardig, gedenkwaardig; – **memorabilia** of **memorabiliën**, n. pl. merkwaardigheden, gedenkwaardige zaken; – **memorándum**, n. gedenkboek, herinneringsboek; – **memorātie** (spr. *t=ts*) f. (*memoratio*) vermelding; – *memorĭter*, adv. lat. van buiten, uit het hoofd, b. v. opzeggen.

Memphiet, n. zwart- en witgestreepte verscheidenheid van den onyx, naar de stad M e m p h i s in Egypte benoemd.

menaceeren, fr. (*menacer*, van *menace*, bedreiging, provenç. *menassa*, it. *minaccia*, v. 't lat. *minacĭae*, bedreigingen) dreigen, bedreigen.

Menado-koffie, f. koffie uit Menado op Celebes.

Menæchmen, m. pl. gr. (v. *menaichmos*, volhardend in den strijd, van *ménein*, blijven, volhouden, en *aichmē*, lans, strijd) naam van een blijspel van Plautus; tweelingen, evenbeelden, ten onzent o. a. door Van der Goes, Blasius en de amsterdamsche rederijkerskamer Nil vol. arduum bewerkt.

Menage, f. fr. (*le ménage*, spr. *menáázj'*; oudfr. *mesnage*, mid.lat. *mansionatĭcum*, *managĭum*, z. v. a. *mansio*, woning, v. 't lat. *manēre*, blijven) huishouding, huisgezin; goede inrichting, huishoudelijkheid, spaarzaamheid; gemeenschap van disch en woning; soldatenkost (in de m e n a g e zijn = in den kost zijn); ook menageketels om spijs uit de kookhuizen te halen; – *femme* (spr. *fam*) *de ménage*, huishoudster; – *pain* (spr. *peñ*) *de m.*, huisbakken brood; – *toile* (spr. *toál'*) *de m.*, huislinnen; – **menageeren** (fr. *ménager*, spr. *g=zj*), eene zaak in acht nemen, met omzichtigheid, verschooning of ontzag behandelen; huishoudelijk, spaarzaam of welberaden met iets te werk gaan; – **zich menageeren,** zich matigen, betoomen, b. v. in gramschap; zich ontzien, in acht nemen; – **menagement**, n. (spr. *menazj'máñ*) verschooning, matiging, behoedzaamheid, voorzichtige behandeling; – **menagère**, f. fr. (spr. *menazjèr'*) eig. huishoudster: toestel met allerlei voorwerpen van huiselijk gebruik; – **menagerie**, f. (spr. *menazj'rie*) afgezonderde plaats voor dieren, hoenderhof; diergaarde, afgezonderde plaats voor allerhande vreemde en zeldzame dieren; verzameling van inz. uitheemsche dieren; – **menage-trein**, m. Mil. veldkeuken; – **menageus**, adj. (spr. *-zjeus*) huishoudelijk, spaarzaam, verschoonend, met beradenheid, omzichtigheid.

Menakan, ook **manacaniet**, **manakoniet**, n. titanium-ijzersteen, eene half-metallisch mineraal, gen. naar de plaats, waar men het vindt, M e n a k a n in Cornwallis.

Menárche, f. gr. (*mèn*, maand, *archè* begin) begin der maandstonden; leeftijd, waarop voor het eerst gemenstrueerd wordt.

Mendaciteit, f. later lat. (*mendacĭtas*, van *mendax*, leugenachtig, van *mentīri*, liegen) leugenachtigheid.

Mendiant, m. fr. (spr. *mañdiáñ*; vgl. het volg. art.) bedelaar; – *les quatre mendiants*, de 4 bedelorden (Jacobijnen, Franciskanen, Augustijnen en Karmelieten); ook schertsend een dessert, bestaande uit vier vruchten (vijgen noten, rozijnen, en amandelen).

Mendicánt, m. lat. (*mendĭcans*, v. *mendicāre*, bedelen, *mendĭcus*, bedelaar) bedelaar; bedelmonnik, inzamelaar; – **mendicātie** (spr. *t=ts*), f. (*mendicatĭo*) 't bedelen; – **mendiciteit**, f. (lat. *mendicĭtas*, van *mendĭcus*, straatarm) bedelstand, bedelarij, bedelzak.

Menée, f. fr. (van *mener*, voeren, leiden) heimelijke list, sluwe kunstgreep; spoor van een stuk wild.

Meneláos of **Menelāus**, m. gr. (van *menos*, kracht en *lāos*, volk) mansnaam: de volkssterke.

Meneo, m. ontuchtige dans der heidens of Zigeuners in Andalusië.

Menéstra, f. sp. dikke, gebonden soep van rijst, grutten enz.

Menestreel, of fr. **ménétrier**, (spr. *mene-trjé*; eng. *minstrel*; uit het mid.lat. *ministeriāleis*, ontstaan; vgl. m i n i s t e r) dienaar en begeleider van de provençaalsche t r o u b a d o u r s (z. ald.), die enkel kennis had van den zang, niet van de dichtkunst, z. v. a. j o n g l e u r.

Mene Thekel, of voluit **Mene Mene Thekel Upharsin**, aram. (geteld, geteld, gewogen en gedeeld; of 3 namen van munten) duistere, profetische, den nakenden ondergang aankondigende woorden, door eene geestenhand aan den wand geschreven, toen de goddelooze koning van Babel, N a b o n e d u s of B e l s a z a r, de uit den Jeruzalemschen tempel geroofde vaten bij een gastmaal ontwijdde; in denzelfden nacht werd hij (539 voor Chr.) door de binnenrukkende Perzen vermoord en zijn rijk omvergeworpen (volgens Daniël V, 25).

Menet., bij natuurwetensch. benamingen af-

korting voor E. Ménétries (entomoloog te Petersburg, gest. 1861).

Menetrier, z. m e n e s t r e e l.

Mengel, mingel, n. oude nederl. inhoudsmaat: als wijn- en oliemaat = 1,2125 liter; als brandewijnmaat = 1,2308 liter; als biermaat = 1,215 liter; als melkmaat = 1,815 liter; als zeepmaat = 1,2 liter.

Menhir, m. (spr. *mènier*) kelt. (v. *maen*, steen, *hir*, lang) een m o n o l i t h (z. ald.), die in vóorhistorischen tijd als gedenkteeken werd opgericht; hetzelfde als skand. b a u t a s t e e n z. ald. en als hebr. *massebe*, z. ald.

Menie, f. (van het lat. *minĭum*, bergcinnaber, een hispanisch woord, daar de Romeinen den cinnaber alleen uit Spanje kregen; bask. *arminéa*) ook l o o d v e r m i l j o e n, l o o d c i n n a b e r genoemd, rood loodoxyde, als verfstof gebruikt; – **meniën,** met menie verven.

Menière, ziekte van –, ziekte die zich kenmerkt door duizeligheid en oorsuizingen en voortkomt uit een oorziekte, genoemd naar den ontdekker (1861).

Meniliet, n. leveropaal, weleer blauwe peksteen, eene variatie van het halfopaal, inz. gevonden te M e n i l-M o n t a n t bij Parijs.

Menin, m. fr. (spr. *m'nèn*; sp. en port. *menino*, in 't algemeen kind, van lat. als 't ware *miniminus*, als verklw. van *minĭmus*, de kleinste) edelknaap (page), die met eenen prins samen wordt opgevoed; prinsen-speelgenoot; ook **menine,** f. gezelschapsjuffer eener prinses.

Mēninx, f. gr. Anat. hersenvlies; pl. **meninges,** hersenvliezen; – **meningītis,** f. Med. ontsteking van het hersenvlies; – **meningitis cerebro-spinālis,** f. hersen-ruggemergontsteking, nekkramp; – **meningophylax,** m. hersenbeschermer, chirurgisch werktuig, vroeger bij de panboring gebruikelijk om het harde hersenvlies voor beleedigingen te bewaren; – **meningorrhœa,** f. uitstorting van vocht tusschen de hersenvliezen; – **meningosymphȳsis,** f. vergroeiing van het hersenvlies.

menippisch, adj. in den stijl der werken van M e n i p p u s, een oud-gr. cynisch wijsgeer, die omstreeks 300 jaren vóor Chr. zeer bijtende hekelschriften, deels in proza, deels in verzen, schreef; – **menippische satyre,** f. bijzondere soort van hekelschriften van den romein Varro; men geeft dien naam (fr. s a t i r e m é n i p p é e) ook aan spotschriften, in 1593 tegen de hoofden der l i g u e in Frankrijk gemaakt.

Menischesis, f. z. v. a. m e n o s t a s i s.

Meniscus, m. gr. (*mēniskos*, verklw. van *mēne*, maan) maanglas of maan, glas, dat op de eene zijde bol en op de andere hol geslepen is; ook halvemaanvormig cirkelstuk; Med. halvemaanvormig kraakbeen tusschen sommige gewrichten; – *meniscatus, a, um*, lat. Bot. maanvormig.

Menjan, f. mal. benzoë.

Mennoniet, ook **mennist,** m. doopsgezinde (a n a b a p t i s t), aanhanger eener christensecte, die den doop enkel aan volwassenen toedient, geenen eed zweert en een afschuw van den oorlog heeft; zoo genoemd naar eenen harer leeraars M e n n o S i m o n z (geb. 1496 in Friesland), die haar verzet tegen de wereldlijke overheid in 1537 bedwong.

Meno, m. (fr. *menon*, ital. *menno*) (gesneden) bok; ook als eigennaam voor dit dier in de diersage bedwong.

meno, it. (=lat. *minus*) Muz. minder; – *meno forto*, minder sterk; – *meno piáno*, minder zacht.

Menologium, n. gr. (van *mēn*, m. de maand) heiligen-kalender, naar volgorde van de dagen der maand gerangschikte geschiedenis van heiligen, soms ook van uitstekende leden eener orde; – **menometastasis,** f. Med. ontlasting van den vrouwelijken maandvloed door andere dan de gewone organen; – **menopausis,** f. 't ophouden der maandelijksche reiniging; – **menoplanie,** f. verdwaling of verplaatsing daarvan; – **menorrhagie,** f te sterke vloeiing der maandstonden, te lang durende maandstonden; – **menorrhœa,** f. maandvloed, maandelijksche reiniging; – **menoschĕsis,** f. uitblijven der maandelijksche zuivering; – **menostăsis, menostasie,** f. onderdrukking der maandstonden.

menospermium, n. lat. Bot. middelhuid.

mens, f. (genit. *mentis*) lat. denkende geest, verstand, gezindheid; – *mens legis*, f. lat. Jur. zin eener wet; – *mens sana in corpŏre sano*, eene gezonde ziel in een gezond lichaam; meestal in anderen zin opgevat dan de dichter (Juvenalis, 10e *Satire*) het bedoeld heeft; – *mens agitat molem*, de geest beweegt de (trage) massa, de stof, d. i. het verstand regeert de wereld (citaat uit Virgilius' Aeneis); – *bona mente*, met goed oogmerk; – *mente captus*, eig. aan het verstand gevangen. d. i. stompzinnig, krankzinnig; – *sanae mentis*, bij gezond verstand; – **mentaal,** adj. nw. lat. in den geest, in de gedachte, in den zin, inwendig, innerlijk; vgl. *reservatio mentalis*.

mensa, f. lat. tafel; – *m. ambulatoria*, afwisselende vrije tafel, die een student heden in dit, morgen in dat huis heeft; – *m. Domĭni*, tafel des Heeren, Avondmaalstafel; altaar; – *m. gratuĭta*, vrije tafel, vrije kost; – *m. episcopālis*, eig. bisschoppelijke tafel, d. i. de onvervreemdbare goederen en inkomsten voor de tafel van een bisschop; – *mensae secundae*, tweede tafel, dessert; – *a mensa*, van de tafel (b. v. gescheiden); – **mensāle** of **mensaal,** n. mid.lat. servet, handdoek; – **mensaalgoederen,** tafelgoederen, goederen in geestelijke staten, welker inkomsten voor de tafel van den geestelijken regent worden aangewend; – **mensarius,** m. lat. wisselaar, bankier; pl. **mensarii.**

mense, menses, z. *mensis*.

Menschikow, m. lage rijlaars; wintermantel met kap, geheeten naar generaal M.

Mensie, f. lat. (*mensĭo*, v. *metīri*, meten) meting.

Mensil, m. perz. (reis)station.

Mensinalo, m. it. voormalige korenmaat in Nizza = 2,4 liter.

mensis, m. lat. maand; – *hoc mense*, in deze maand; – *hujus mensis*, van deze maand; –

mense medio, in het midden der maand; – *menses*, pl., ook z. v. a. m e n s t r u a (z. ald.); – *menses apostolici* of *papāles*, pl. apostolische of pauselijke maanden, in welke de paus, volgens eene overeenkomst met keizer Frederik III, geestelijke bedieningen of prebenden kon vergeven, n.l. Januari, Maart, Mei, Juli, September en November; – *menses capitulāres* of *episcopāles*, kapittel- of bisschopsmaanden, naam dien de overige maanden droegen, in welke de kapittels het recht hadden, geestelijke prebenden te vergeven.

Ménsola, f. it. Arch. sluitsteen van een gewelf.

Mensonge, m. fr. (spr. *mañsonzj'*; vgl. m e n t e r i e) leugen; – *m. officieux* (spr. *-eu*), leugen om bestwil; – *m. innocent* (spr. *inosáñ*), onschadelijke, onschuldige leugen.

Menstrŭum, n. 1) lat. (van *menstrŭus, a, um,* maandelijksch) maandelijksche zuivering der vrouwen, maandstonden, regels, verandering, vrouwelijke onpasselijkheid; gew. pl. **menstrŭa,** ook *menses*, pl. en **menstruātie** (spr. *tie=tsie*), f. vgl. k a t a m e n i ë n; – **menstruaal,** adj. (lat. *menstruālis, e*), maandelijksch; eene maand lang; inz. tot de maandelijksche zuivering behoorende; – **menstrueeren** (lat. *menstruāre*), de maandstonden krijgen of hebben; – **menstrŭum,** n. 2) mid.lat. Chem. vloeibaar oplossingsmiddel, scheidingsvocht (e x t r a c t i v u m), dat men vroeger dikwijls een maand liet werken; – *menstruum universale*, algemeen geneesmiddel, u n i v e r s e e l e m e d i c ij n.

mensŭla praetoriāna, f. lat. (van *mensŭla*, tafeltje, verklw. van *mensa*) meettafel bij het landmeten.

Mensuur, f. lat. (*mensūra*, van *metīri, mensus*, meten) maat, grootteverhouding; inz. afmeting der snaren van een speeltuig, afdeeling; Muz. tijdmaat, afgemeten toongang; bij beeldhouwers: vierkant afgedeeld raam, van hetwelk looden gewichten aan koorden afhangen, om de afstanden aan een beeld te meten; bij duitsche studenten: tweegevecht; ook afgemeten afstand tusschen de strijdenden in een tweegev.; – *ad mensūram*, naar de maat en het gewicht; – **mensuraal,** adj. lat. (*mensurālis*) tot het meten behoorende of dienende; – **mensurale muziek,** voorm. muziek met nauwkeurig bepaalde tijdmaat of stipte maatbeweging, ter onderscheiding van k o r a a l-m u z i e k; – **mensureeren** (lat. *mensurāre*), afmeten, meten; de orgelpijpen naar hare toonsoort besnijden; – **mensurābel,** adj. (later lat. *mensurabilis, e*), afmeetbaar, meetbaar; – **mensurabiliteit,** f. nw.lat. meetbaarheid; – **mensurātie** (spr. *t=s*), f. (*mensuratio*) meting, het meten; – **mensurātum,** n. het uitgemetene, afgemetene.

mentaal, 1) z. ond. *mens*.

mentaal, 2) adj. (b. v. **mentaal-arteriën;** v. lat. *mentum*, kin) tot de kin behoorende.

Mentagra, f. lat.-gr. (v. 't lat. *mentum*, de kin) Med. kinvlecht, kinschurft.

mentha of *menta*, f. lat. (gr. *mintha, minthē*) Bot. munt, een plantengeslacht, waartoe de kruizemunt (*M. crispa*), de pepermunt (*M. piperita*) enz. behooren; – **menthol,** n. aromatisch riekende kristallen, die verkoelend en pijnstillend werken.

Menterie, f. fr. (spr. *mañt'rie*, v. *mentir*, liegen) onwaarheid, noodleugen, uitvlucht zonder boos opzet, vgl. m e n s o n g e; – **menteur,** m. leugenaar; – **menteuse,** f. leugenaarster.

Méntie (spr. *t=ts*), f. lat. (*mentio*) vermelding, gewag, melding; – **mentioneeren** (spr. *t=ts*), nw.lat. (fr. *mentionner*) vermelden, melden, gedenken, herinneren, aanvoeren, melding maken; – g e m e n t i o n n e e r d, adj. vermeld enz.

Mentor, m. gr. naam van den vertrouwden vriend van Odysseus en den leermeester van Telemachus; vandaar in het algemeen een leidsman, raadgever, opvoeder en gouverneur van een jong mensch.

Mentulāgra, f. (van 't lat. *mentŭla*, mannelijk lid) onwillekeurige, krampachtige stijfheid der roede, z. v. a. p r i a p i s m e; – **mentulātus,** m. die eene groote mannelijkheid heeft.

Menu, 1) m., eng. verbastering van het ind. **Manu, Manus,** in de indische sage de stamvader van het menschengeslacht, aan wien het oudste, in het sanskrit. geschrevene wetboek der Indiërs wordt toegekend.

Menu, 2) n. it. (*la minuta*) tafellijst, spijslijst, opgave van 't geen er bij eenen maaltijd achtereenvolgend op den disch zal komen.

menu, adj. (v. lat. *minūtus, a, um,* klein) fr. klein; – *menu bétail* (spr. *-talj*) klein vee; – *menue dépense*, f. fr. (spr. *menu' depáñs'*) kleine uitgave; – *menu peuple*, m. gemeen volk; – *menue monnaie* (spr. *moné*), klein geld, pasmunt; – *menus plaisirs* (spr. *menu plézièr*), kleine uitspanningen en de uitgaven daarvoor, zakgeld; inz. particuliere kas der fr. koningen, waaruit de hoffeesten en schouwburgen bekostigd werden; – *menu plomb* (spr. *plóñ*), kleine hagel (voor vogels); – **menuaille,** f. fr. (spr. *menuālj*) kleingeld, pasmunt; kleinigheden.

Menuét, f., eig. m. fr. (v. 't lat. *minūtus*, fr. *menu*, klein, wegens de kleine danspassen) oorspronkelijk fransche dans van langzame, afgemeten, statige beweging, staatsiedans; ook een ter begeleiding van dien dans bestemd of geschikt muziekstuk in $^3/_4$ maat.

Menuiserie, f. fr. (spr. *menuïes'rie*; v. *menuiser*, schrijnwerk maken, *menuisier*, schrijnwerker, kastenmaker; oudfr. *menuisier, menuiser*, kleinmaken, stuksnijden, prov. *menuzar*, it. *minuzzare*, lat. als 't ware *minutiāre*, v. *minūtus*, klein) schrijnwerkerij, kastenmakerswerk.

Menyánthes, m. gr. (*mēnanthos*) Bot. bitterklaver.

Menzílle, f. arab., z. v. a. m a n z e l, z. ald.

meo voto, z. ond. v o t u m.

Mephistophēles, ook afgekort **Mephísto,** m. (bij oud-eng. dichters M e p h o s t o p h i l u s) waarsch. slecht gevormd uit het gr. *mē*, niet, *phōs*, genit. *phōtós*, licht, en *philos*, beminnend; dus hij, die het licht niet bemint, die de duisternis zoekt, lichtschuwer, die het donker en het verborgene lief heeft, v. a. uit bast. gr. *mé*

phaustophilès, d. i. geen Faustvriend, booze vijand, duivel.

Mephītis, f. lat. Myth. godin van den stank, die tegen schadelijke uitwasemingen beschutte; ook schadelijke uitdampingen zelve; m e p h i t i s c h e l u c h t, stiklucht, door koolzuur enz. verontreinigde lucht; – **mephitisch,** adj. (lat. *mephitĭcus, a, um*) stinkend, muf, voor de inademing schadelijk, stiklucht bevattend, verstikkend (z. ook g a s); – **mephitiseeren** (spr. *s*=*z*), barb.lat. (fr. *méphitiser*) stinkend maken, verpesten; – **mephitisme,** n. nw.lat. verstikkende uitwaseming, stikkend vermogen.

Mepris, m. fr. (spr. *meprí*; van *mé*, z. ald., en *prix*, lat. *pretĭum*, prijs, waarde; *mépriser*, verachten) minachting, geringschatting, verachting; – **meprisáble** (spr. *-zábl'*) adj. verachtelijk; – **meprisant,** adj. verachtend.

Meprise, f. fr. (spr. *mepríez'*; v. *méprendre*, woordelijk: misnemen, misvatten) misgreep, dwaling, misverstand, misvatting.

Mer, f. fr. zee; als sprw. *une mer à boire* (spr. *boár'*), een „zee om uit te drinken", d. i. een onafzienbaar, moeilijk werk.

Merang, mal. n. rijststroo.

Meratrophie, z. m e l a t r o p h i e.

Mercadet, m. fr. (spr. *-dé*) iemand, die vuile zaken doet, zwendelaar (naar Balzac's blijspel: *Mercadet, le faiseur*).

mercantiel, adj. nw.lat. (*mercantĭlis*, fr. *mercantile*) ook **mercatōrisch,** lat. (*mercatorĭus*, van *mercātor*, koopman, *mercāri*, handelen, van *merx*, de waar) den handel betreffende, op koopmanswijze; – het **mercantiel-wezen,** handel en verkeer, handelszaken met hare gebruiken, wetten, eigenaardigheden; – **mercantiel stelsel, het mercantiel-systeem,** leerbegrip in de staathuishoudkunde, naar hetwelk bedrijf en handel met veronachtzaming van de landhuishoudkunde begunstigd worden, en de rijkdom van een volk in de grootst mogelijke massa van goud en zilver bestaat; het bracht een stelsel van reglementen en wetten mee; het tegengest. van p h y s i o k r a t i s c h s y s t e e m; – **mercantilisten,** pl. aanhangers van dat stelsel; – **mercatuur,** f. (lat. *mercatūra*) koophandel, het vertier der waren.

mercēdes pupillōrum, pl. lat. (v. *merces*, f. genit. *mercēdis*, loon) Jur. opvoedingskosten voor pupillen of onmondigen; – **mercenair,** adj. (fr. *mercenaire*, van 't lat. *mercenarĭus, a, um*) loonzuchtig, baatzuchtig, eigenbatig; veil; – **mercenair,** m. huurling, loonbediende, daglooner.

Mercedonius, m. lat. rom. schrikkelmaand van 22 of 21 dagen ter vereffening van het maan- en zonnejaar.

Mercerie, f. fr. (spr. *mers'rie*) kramerij, allerhande kramerswaren.

merceriseeren, behandelen van katoen, zoodat dit sterk en glanzend wordt volgens de methode van John Mercer, die bestaat in de plaatsing van het katoen in een oplossing van bijtende soda en het tegengaan van de daarop volgende krimping; zie v i s c o s e.

Merchant, m. eng. (spr. *mértsjent*) koopman, z. m a r c h a n d.

merci, fr. (v. 't lat. *merces*, loon) dank, heb dank!

Mercredi, m. fr. (spr. *mèrkr'di*; v. lat. *Mercurii dies*, dag van Mercurius) de Woensdag; *mercredi des cendres* (spr. *dé sañdr'*) aschwoensdag.

Mercurius of **Mercuur,** m. lat. 1) Myth. z. v. a. gr. H e r m e s, zoon van Jupiter en Maja, bode der goden, handelsgod, in 't algemeen zinnebeeld van den vrede, der omzichtigheid en welsprekendheid, der list en behendigheid of vluchtigheid, der koopmanschap, maar ook der bedriegerij en dieverij; 2) planeet, die het dichtst bij de zon staat; 3) Chem. kwik, kwikzilver; – *mercurius cosmetĭcus*, witte kwiknederslag als blanketsel; – *m. depurātus*, gezuiverd kwik; – *m. dulcis*, verzoet kwik, chloorkwik met het geringer gehalte aan chloor, ook k a l o m e l; – *m. praecipitātus albus*, witte kwikneerslag, door ammoniak uit de bijtende sublimaat-oplossing verkregen; *m. pr. ruber*, roode kwikneerslag, uit salpeterzuurkwik bereid; – *m. sublimātus corrosīvus*, ook b ij t e n d s u b l i m a a t of b ij t e n d k w i k z i l v e r-s u b l i m a a t, chloorkwik met het grootere chloorgehalte; – *m. vivus*, vloeibaar kwikzilver; – **mercuriaal,** adj. (lat. *mercuriālis, e*), Mercurius betreffende, enz.; kwikhoudend, van kwik, b.v. **mercuriale middelen** of **mercurialiēn, mercuriale pillen,** kwikmiddelen, kwikpillen; – *mercuriāles* (*viri*), mannen, welker beschermgod Mercurius is: geleerden en dichters, ook kooplieden; – **merculiále,** f. fr. voorheen de vergadering van het fr. parlement op den eersten Woensdag (*dies Mercurii*) na de groote vacantie; de op dien dag gehoudene redevoeringen heetten **mercurialen,** in welke de misbruiken en onbehoorlijkheden bij de rechtsbedeeling ter sprake kwamen; vandaar m e r c u r i a l e ook een verwijt, eene scherpe berisping; – **mercurialisme,** n. nw.lat., of **mercuriale ziekte,** f. langzame vergiftiging door 't gebruik van kwik; – **mercurificeeren,** nw.lat. in kwik veranderen; overkwikken; – **mercurificātie** (spr. *t*=*ts*), f. overkwikking; verbinding met kwik; ook uittrekking der metalen door kwikzilver.

merde d'oie, f. fr. (spr. *-doâj'*, van 't lat. *merda*, drek) eig. ganzendrek; groengeel, geelgroen; – **merdeus,** adj. fr. (*merdeux*) drekachtig.

Mère, f. fr. (spr. *mèr'*; lat. *mater*) moeder.

Mereau, m. fr. (spr. *meró*) in de penningkunde: kerkpenning, merkteeken voor domheeren.

Meremphráxis, f. gr. (v. *méros*, deel, en e m p h r a x i s, z. ald.) gedeeltelijke verstopping of overlading.

Merētrix, f. lat. (van *merēri*, verdienen) veil meisje, meisje van pleizier, hoer, lichtekooi; – **mereticeeren,** voor hoer spelen; – **meretricisch,** adj. (lat. *meretrīcus, a, um*) naar hoerenaard, aan hoeren eigen, hoerachtig.

Mergal, n. kwikzilverpraeparaat, als middel tegen syphilis in gebruik.

meridies, m. lat. (ontstaan uit *medidies*, d. i. *medius dies*) middag; – *ante meridiem*, voormid-

dags; – **meridiaan,** m. lat. (*meridiānus*, scil. *circulus*) middagcirkel, iedere cirkel, dien men zich aan den hemel- en aardbol denkt, den evenaar en de beide polen doorsnijdt en waarin de zon voor elke daarin liggende plaats der aarde des middags om 12 uur staat; ook oneig. hoogte, hoogste graad, top; – **meridiaangraad,** m. breedtegraad; – **meridionaal,** adj. (later *meridionālis, e*), zuidelijk; – **meridionaliteit,** f. nw.lat. zuidelijke ligging of richting.

Meridrōsis, f. gr. (van *méros*, deel, en h i d r o s i s, z. ald.) Med. het gedeeltelijk zweeten, plaatselijk zweet; – **meridrōtisch,** adj. gedeeltelijk of plaatselijk zweetend.

Merimnophrontíst, m. gr. (van *mérimna*, zorg en *phrontidzein*, nadenken) of **merimnosophíst,** m. gr. (v. *sophidzein*, verzinnen, bedenken) kleingeestig onderzoeker, angstvallig navorscher.

Merindád, f. sp. (mid.lat. *merinĭa*, voor *majorinia*; vgl. m e r i n o) jurisdictie, district van een koninklijk rechter in spaansche provinciën.

Meringue, f. fr. (spr. *merèng*'; vgl. mid.lat. *maringa* = lat. *merenda*, namiddagbrood, dus waarsch. eig. dat wat men voor middagbrood eet) met schuim gevuld suikergebak, in Duitschland gew. b a i s e r s geheeten.

Meríno-wol, de beste spaansche schapewol van de m e r i n o s, de edelste soort van spaansche schapen (sp. *ovejas mérinas*, v. *metina*, fijne wol, en dit van *merino*, districtsrechter, opziener over de trekkende schapenkudden, v. 't mid.lat. *merīnus*, ontstaan uit *majorinus*, d. i. *major villae*, z. v. a. fr. *maire*); – **merinos,** pl. ook stoffen uit deze wol vervaardigd.

Merísma, n. gr. (*mérisma*, v. *meridzein*, deelen) 't afgedeelde, deel, aandeel; – **merísmos,** m. indeeling; Muz. verdeeling van een stuk bij de dispositie.

merĭtum, n. lat. (van *merēri*, verdienen), fr. **mérite,** n. verdienste; m e r i t e s eener zaak, gewicht, waarde eener zaak (m e r i t a c a u s a e); – **meritenorde** (fr. *ordre pour le mérite*), door Frederik II in 1740 gestichte orde ter belooning van militaire verdiensten, orde der verdienste; – **bene meritus,** m. lat. verdienstelijk man; – **meriteeren** (fr. *mériter*) verdienen, waardig zijn; zich verdienstelijk maken of verdienste verwerven; – **meritōrisch,** adj. (fr. *méritoire*; van 't lat. *meritorĭus, a, um*), verdienstelijk; ook in de zaak zelve doordringend, de zaak zelve (*merita causae*) betreffende.

Merlan, m. fr. wijting, soort schelvisch (*Gadus merlangus*).

Merlin, m. beroemd fabelachtig toovenaar, de zoon van eenen dæmon en van de dochter van een koning van Engeland, aanzitter der ronde tafel van koning Arthur in de 6de eeuw.

Merloen, f. **merlón,** m. fr. (it. *merlo, merla*, v. 't lat. *mirŭla*, voor *minŭla*, verklw. v. *mina*, muurspits) Mil. tinne; gedeelte der borstwering tusschen twee schietgaten.

Merloeschki, pl. russ. (v. *merloeschka*, verklw. van *merloecha*, lamsvel met de wol) vellen van jonge lammeren, inz. uit den Krim, z. v. a. b a r a n g e n.

Mermnáden, m. pl. naam van eene dynastie der oude Lydische koningen, waarvan G y g e s de eerste, C r œ s u s de laatste was, van 720 tot 557 voor Chr.

Merobalnĕum, n. lat.-gr. (van 't gr. *meros*, deel, lid, en 't lat. *balneum*, z. ald.) Med. gedeeltelijk bad, bad voor een deel van het lichaam ledebad, b. v. voetbad.

Merocēle, f. gr. (v. *mēros*, dij) Med. dijbreuk.

Meroëdrie, f. Mineral. gedeeltelijk bezit der vlakken; – **meroédrisch,** gedeeltelijk de vlakken hebbende.

mero jure, z. ond. *merum*.

Meropíe, f. gr. (van *mĕros*, deel, en *ōps*, gezicht) Med. gedeeltelijke verduistering van het gezicht.

Merovingiërs, m. pl. (naar den stamvader M e r o v æ u s of beter M e r o w i g, M e r w i g) oudste koningsgeslacht in het oude frankische rijk van 486—752, vóór de Karolingers.

Merr., bij natuurwetenschappelijke namen afk. voor B. Merrem (gest. 1824).

Merrain, n. fr. (spr. *mé-reñ*) wagenschot, vaathout, duighout.

Mertjon, m. mal. zwermer, voetzoeker.

Merŭla, f. merel, meerle, marel (*Turdus merula*) naam, die men eertijds aan een orgelregister gaf, dat den zang der vogels, inz. dien der m e r e l nabootste.

Merulius lacrimans, huispaddenstoel, die zich in vochtige balklagen en onder duffe vloeren ontwikkelt.

merum (scil. *vinum*), n. lat. (van *merus, a, um* rein) onvermengde, onvervalschte wijn; – *merum jus*, m. lat., eig. zuiver recht, een uitdrukkelijk wettig recht; – *mero jure*, Jur. naar zuiver recht, met volle recht.

Merveille, f. fr. (spr. *merwélj*'; v. 't lat. *mirabilia*, pl. van *mirabĭle*, (z. *mirabĭlis*) oud it *mirabiglia*, nu *meraviglia*) wonder, wonderwerk; – *à merveille*, tot verwondering, voortreffelijk, wonderschoon, uitstekend schoon; – **merveilléus,** adj. (spr. *merwelj*'–) wonderbaar, bewonderingswaardig, wonderschoon, zeer voortreffelijk, onvergelijkelijk; – **Merveilleux,** pl. (spr. *merwel-jeu*) modeheertjes, saletjonkers (tijdens het Directoire) vgl. d a n d y en g o m m e u x.

Merycísme, m. gr. (*merykismós*, van *merykidzein*, herkauwen) het herkauwen.

Mesa, f. sp. (van 't lat. *mensa*) eig. tafel, disch; in Z. Amerika lange, dakvormig glooiende bergrug der Andesketen.

Mesalliance, f. fr. (spr. *mezaljáñs*; vgl. a l l i e ë r e n en *mé-, més-*) ongelijk huwelijk, wanverbintenis, echtelijke verbintenis tusschen personen van zeer ongelijken stand; – **zich mésalliëeren,** zich mistrouwen, een ongelijk huwelijk aangaan, niet overeenkomstig zijnen stand huwen.

Mesaventure, f. fr. (spr. *mezawañtúúr*'; vgl. a v e n t u r e) ongeval, ongeluk.

Mescāl, m. sp. z. v. a. m e x i c a l.

Meschwereh, m. arab. (van *schâra*, beraadslagen) beraadslaging, raad, staatsraad bij de M o s l i m.

Mescolánza, f. it. (spr. *-lántza*; van *mescolare*, vermengen, mid.lat. *misculāre*; vgl. m e l e e- r e n) mengsel, allerlei.

Mesdames, mesdemoiselles, z. ond. m a d a- m e.

Mesdem, n. egyptische pleister, waarvan de grondstof zwavellood was.

Mesdsjid, z. m o s k e e.

meso, m. ital. (= lat. *mensis*) maand; - *per mese*, Kmt. voor of op de maand; - *mese cadente*, z. *cadente*.

Mesembrianthĕmum, n. gr. (v. *mesēmbria*, middag, ontst. uit *mésos*, midden, en *hēmĕra*, dag) eig. middagsbloem, de vezel- of pluisbloem, een pronkgewas met meer dan 100 verschillende soorten in Z. Afrika.

Mesentendu, n. oudfransch (spr. *mezañtañdú*) voor m a l e n t e n d u, z. ald.

Mesenterium, n. gr. (*mesentérion*, van *mesos*, midden, en *éntĕron*, darm) darmscheel, dat gedeelte van het buikvlies, 't welk de dunne darmen tusschen zijne platen insluit; - **mesenteriaal,** adj. nw.lat. of **mesentérisch,** tot het darmscheel behoorend; - **mesenteritis,** f. gr. ontsteking van het darmscheel; - **mesenteremphráxis,** f. Med. overvulling of verstopping van het darmscheel.

Mesintelligence, f. fr. (spr. *mezeñtellizjáñz'*; vgl. i n t e l l e g e n t i e) misverstand.

Mesmerísme, n. magnetische geneeswijze en leer van Dr. M e s m e r (gest. 1815), z. v a. dierlijk m a g n e t i s m e (z. ald.).

Mesocephalum, n. gr. (v. *mēsos, ē, on*, midden) middelhersenen; - **mesocephalítis,** f. Med. ontsteking van de middelhersenen; - **mesochŏros,** m. wie in het midden van het koor staat, de koorvoerder, bestuurder; - **mesodme,** f. z. v. a. m e d i a s t i n u m; - **mesodmítis,** f. Med. ontsteking der tusschenhuid; - **mesōdos,** f. tusschengezang; - **mesogastrium,** n. middelste buikstreek; - **mesokōlon,** n. gedeelte van het buikvlies, dat den karteldarm als door bladen bevestigt en omgeeft, het kronkeldarmscheel; - **mesokranium,** n. schedel; - **mesolabium,** n. werktuig, om tusschen twee gegeven lijnen andere middenevenredige te vinden; - **mesolíth,** m. woordelijk: middelsteen, eene soort van z e- o l i t h, z. ald.; - **mesologaríthme,** f. logarithme der tangenten; - **mesomphalum** of **mesomphalium,** n. navelmidden; ook de navel zelve als midden van het lichaam; - **mesonyktikon,** n. middernachtsgezang; - **mesopentekoste,** gr. middelste dag tusschen Paschen en Pinksteren, de vierde dag na J u b i l a t e; - **mesophrўon,** n. ruimte boven den neus tusschen de wenkbrauwen; - **mesopleura,** n. tusschenruimten der ribben; - **mosopotámisch,** adj. tusschen twee stroomen liggend; vandaar **Mesopotamiē,** land tusschen den Euphraat en Tigris; - **mesorectum,** n. gr.lat. gedeelte van het buikvlies, dat den endeldarm tusschen zijne platen insluit; - **mesosĕlon,** n. gr. middelvleesch, de bilnaad; - **mesoscelocēle,** f. breuk aan de bilnaadstreek; - **mesoscelophўma,** n. gezwel of uitwas aan den bilnaad; - **mesostўlon,** n. ruimte tusschen twee zuilen; - **mesotœchium,** n. (v. gr. *toichos*, de wand) borstscheiwand, middelvlies, middelschot, dat de borstholte in tweeën deelt, m e d i a s t i- n u m; - **mesotýpus,** m. naaldzeolith, vezel- of straalzeolith, eene steensoort = n a t r o l i t h; - **mesozōïsch,** adj. in de geologie: dierlijke overblijfselen bevattende, welke den overgang vormen tot thans nog levende dieren (tusschen p a l æ o z o ï s c h en k æ n o z o ï s c h in staande); - **mesozoïsche formaties,** pl. z. v. a. s e c u n d a i r e f o r m a t i e s (trias, jura en krijt).

Mesoemi, m. lichte, zeer fijne mantel der Bedoeïnen van witte wol.

Mesogastrium, mesokólon, enz. z. onder m e- s o c e p h a l u m.

mesquin, adj. fr. (spr. *meskéñ* of *meskién*; it. *meschino*, sp. *mezquino*; v. 't arab. *meskin*, v. *sakana*, rustig, arm, ongelukkig, zijn) armzalig, erbarmelijk; gierig, vrekkig, kniezerig; in de schoone kunsten: smakeloos, kleingeestig, arm, bekrompen; - **mesquinerie,** f. vrekkigheid, karigheid, bekrompenheid; armzaligheid, kleingeestigheid.

Mesra, f. arab. (v. *sraj*, bij nacht reizen) nachtelijke hemelreis van Mohamed.

Mess, f. eng. (v. 't oudfr. *mes*, nu *mets*, gerecht, spijs, it. *messo*, v. 't lat. *missum*, het opgedragene) gemeenschappelijke tafel van een besloten gezelschap in hun lokaal, inz. de gemeenschappelijke middagtafel der engelsche officieren.

messa di voce, it. (spr. *-wótsje*; *messa*, eig. het zetten, van *méttere*, zetten) Muz. van lieverlede aanzwellende stem, toenemend en weder afnemend.

Message, f. fr. (spr. *-sáázj'*; van het mid.lat. *missagium, messagium, missaticum*, v. 't lat. *mittĕre*, zenden) zending, boodschap; - **messager,** m. (spr. *-zjé*) bode, boodschapper; ook voorbode; - **messagerie,** f. (spr. *-zj'rie*) bode-ambt; bodenhuis; ook vervoer van reizigers met dilligences in Frankrijk en België of per schip.

Messaliänen, syrisch (van *zala*, bidden) of E u c h é t e n, gr. pl., d. i. bidders, bidbroeders, eene in Mesopotamië ontstane dweepziek-piëtistische secte sedert de 4de eeuw.

Messalina, f. derde gemalin van den rom. keizer Claudius, befaamd wegens hare verregaande losbandigheid van zeden; vandaar in 't algemeen schaamtelooze, wulpsche vorstin of vrouw.

Messapiërs, pl. lat. oorspronkelijke inwoners van het calabrische schiereiland; - **messapisch,** adj. dezen betreffende.

Messeigneurs, pl. z. m o n s e i g n e u r (z. ald.).

Méssenger, m. eng. (spr. *méssendzjer*; vgl. m e s s a g e) bode, naam van verscheiden eng. dagbladen.

Messias, m. hebr. (*masjïach*, gezalfd, van *mâsjách*, zalven) gezalfde of koning; inz. door de Joden verwachte Verlosser; Christus; - **messiáde,** f. messias-zang, bekend hoogduitsche hel-

dendicht op den Messias door Klopstock; - **messiānisch,** adj. wat op den Messias betrekking heeft, van hem afkomt; - **messianisme,** n. waardigheid van den Messias, leer van den Messias; - **messianiteit,** f. het zijn en wezen van den Messias.

Messidór, m. fr. (v. 't lat. *messis*, oogst) oogstmaand, de 10de maand in den voormaligen nieuwen kalender der eerste fr. republiek, loopende van den 19den Juni tot den 18den Juli.

Messieurs, fr., pl. van m o n s i e u r, z. ald.

Messire, m. fr. (it. *messére*, z. v. a. *mio sire*, mijn heer, van 't oudfr. *sire*, *sendre*, it. *ser*, *sere*, *sire*, heer, v. 't lat. *senĭor*, ouder, meer geëerd, meer aanzienlijk) hoogedel heer, voormalige eeretitel, nu door *Monseigneur* vervangen.

Messolaan, n. (ontstaan uit het it. *mezzolana*, halfwol, van *mezzo*, lat. *medĭus*, midden half) stof uit linnengaren en schapenwol.

Mesta, f. sp. (v. 't lat. *mixta*, gemengd) kudde van trekkende schapen, die aan verscheiden eigenaars behoort; ook de jaarlijksche vergadering der bezitters van schaapskooien.

Mestangs of **mustangs,** pl. half-wilde paarden der Mexicanen in de N.Amerikaansche prairiën.

Mesties, m. sp. (*mestizo*, provenç. en oudfr. *mestis*, nw.fr. *métis*, van 't nw.lat. *mixtitius*, van 't lat. *mixtus*, gemengd) afstammelingen van eenen blanke en eene Indiaansche (Amerikaansche), of van eenen Indiaan en eene blanke.

Mestniczestwo, n. russ. (v. *mesto*, ambt, post; dus: ongeveer ambtsverhouding) bij de Moskousche tsaren: recht der hooge dignitarissen om hun positie in 's keizers dienst geregeld te zien naar die hunner voorouders, zoodat niemand diende onder de bevelen van iemand, wiens voorouders onder zijn eigen voorvaderen gestaan hadden of lage betrekkingen bekleed hadden (in 1682 door tsaar Fedor afgeschaft).

mesto of *mestóso*, it. (= lat. *moestus*) Muz. treurig, bedroefd, weemoedig.

Mesŭē, f. (nw.lat. *mesŭa*; naar eenen arab. arts en kruidkenner Joh. M e s u e h of M e s u a h in de 8ste eeuw benoemd) ijzerhoutboom in Voor-Indië.

mesurábel (spr. *s*=*z*) adj. fr. (*mesurable*, van *mesurer*, meten) meetbaar, te meten; - **mesurage,** f. (spr. *-ráázj'*) meetloon; - **mesures,** f. pl. (spr. *mezúúr'*) maatregelen, behoedmiddelen, voorzorgen.

Mesusáh of **mesusó,** hebr. (*mĕzûzâ*, v. *zûz*, blinken, uitsteken) deurpost; als voorbehoedmiddel aan den deurpost van joodsche woningen bevestigd kokertje, opschrift en de 10 geboden bevattend. Vgl. *Deuteron.* 6, 9.

Meszély, n. voorm. hong. maat = 0,423 liter.

Meta, f. 1) lat. spitse zuil of paal, merksteen aan het eind der renbanen, in het byzantijnsche rijk, om welken de wagens 7-maal moesten heenrijden, vandaar doel, grens, meet; 2) vr. naam: afgek. voor M a r g a r e t h a, z. ald.

metà, f. ital. (= fr. *moitié*, oudfr. *meited*, provenç. *meitat*, *mitad*, v. 't lat. *mediĕtas*, van *medĭus*, midden, in 't midden aanwezig) helft; - *a meta*, Kmt. om de helft, voor gelijke winst en verlies.

meta, of vóor klinkletters en de h **met-,** gr. voorlettergreep in vele samenstellingen, in 't algemeen beteekenende: met, tusschen, na, enz.; inz. drukt het vaak eenen overgang of eene verandering uit.

Metaal, n. (gr. *metallon*, lat. *metállum*) pl. m e t a l e n, zulke grondstoffen, die zich onderscheiden door ondoorzichtigheid, eigenaardigen glans (m e t a a l g l a n s) en goed geleidend vermogen voor warmte en electriciteit; naar hun specifiek gewicht (onder of boven 5) onderscheidt men l i c h t e metalen (b. v. kalium, aluminium enz.) en z w a r e metalen (goud, ijzer enz.); naar hun grootere of geringere neiging om bij verhitting, inwerking van zuurstof enz. hun zuiver metallieke natuur te behouden of te verliezen: e d e l e metalen (goud, zilver, platina enz.) en o n e d e l e metalen (ijzer, koper, lood enz.); oneig. het m e t a a l der stem enz., de heldere klank daarvan; - *metaalhydroxyde*, n. metaalverbinding met een of meer atoomgroepen, die hydroxul genoemd worden; - **metalen,** adj. uit metaal vervaardigd; - **metaalmoor,** n. z. v. a. *moiré métallique*; - **metalliek** of **metállisch,** adj. metaal of erts bevattende, ertshoudend; op metaal gelijkende; - **metallieken,** f. pl. fictieve munt, staatspapieren, die op zilver (niet papieren geld) luiden, zooals b.v. de oostenrijksche obligatiën; - **metallifērisch,** adj. (lat. *metallĭfer*) metaalverwekkend, metaalrijk, metaalbevattend; - **metallifodīnen,** pl. nw.lat. ertsgroeven; - **metalliseeren** (spr. *s*=*z*) nw.lat. (fr. *métalliser*) verertsen, in metaal of erts veranderen; vaster en duurzamer maken, b.v. hout door opvulling der poriën met eene oplossing van ijzervitriool en soda; er wordt dan metaalijzer afgescheiden, vandaar de naam; vgl. p a y n i s e e r e n; - **metallisātie** en **metalliseering,** f. verertsing, erts- of metaalvorming, het ontstaan der ertsen; - **metallochemie,** f. gr. scheikunde der ersten; - **metallochromīe,** f. galvanische metaalkleuring; - **metallographie,** f. gr. beschrijving der metalen; ook het mikroskopisch onderzoek van metalen; verder de metaalteekening of de kunst om teekeningen op toebereide metaalplaten, als houtsneden, verheven voort te brengen; - **metallográphisch,** adj. tot de beschrijving en het onderzoek der metalen of tot de metaalteekening behoorende of die betreffende (z. ook s t e r e o t y p i e); - **metalloide,** n. metaalachtig lichaam; volgens Berzelius: niet-metallische grondstoffen (zuurstof, waterstof enz.); bij eenige chemici: lichte metalen; - **metalloïdisch,** adj. metaalachtig, op metaal gelijkende; - **metallotechniek,** f. bouwkunst met ijzer; - **metalloskopīe,** f. 't zoeken op het metaal, dat bij een patient voor de metallotherapie dienstig is; - **metallotherapīe,** f. geneeswijze door metalen, inz. het opleggen van metalen platen op gevoellooze plaatsen bij lijders aan hysterie; - **metallurgie,** f. wetenschap der smelthutten, scheikunst der ertsen, in 't alg. leer van de processen, door welke de metalen en

zekere verbindingen daarvan uit de ertsen afgescheiden worden, inz. in het groot (in smelthutten); – **metallurg** of **metallurgist,** m. (gr. *metallurgós*, metaalverwerkend; vgl. d e m i u r g) berg-, mijn- of ertswerker, metaaluitsmelter; ertsscheikundige, kenner van de wetenschap der metallurgie; – **metallúrgisch,** adj. tot die wetenschap behoorende, ertskundig, enz.

Metabăsis, f. gr. (v. *meta-bainein*, overgaan) overgang, inz. in de redekunst; ook in ziekten of in hare beschouwing en beoordeeling; insgelijks afwijking, verkeerde inmenging van vreemdsoortige dingen en begrippen.

Metabŏle of **metabolie,** f. en **metabolísme,** n. gr. (v. *meta-bállein*, d. i. eig. omwerpen) Med. ommekeer, verandering van weder, lucht of ziekte; ook verandering der zeden enz.; verplaatsing der letters van een woord; Log. bijeenvoeging van tegenstellingen in omgekeerde orde; – *metábŏlè pantoon glukú*, gr. verandering is aangenaam, lat.: *varĭetas deléctat*; – **metabŏlisch,** adj. omkeerend, veranderend.

Metabulie, f. gr. (vgl. b u l e) verandering van besluit, wilsverandering.

Metacarpium, z. m e t a k a r p i u m.

Metacéntrum, n. gr. punt, waarin de zwaartelijn der door een drijvend lichaam verdrongen vloeistof de oorspronkelijke zwaartelijn van het lichaam in rust doorsnijdt; inz. zwaaipunt van een schip.

Metachorēsis, f. gr. (van *meta-chorein*, heengaan) Med. plaatsverandering, verplaatsing of overgang eener ziektestof van het eene naar het andere deel.

Metachromatypen, pl. gr. (v. *metá*, z. ald., *chroma*, kleur en *typos*, beeld, vorm, afdruk) kleurenbeelden, welke door middel van lithographie op toebereid papier gedrukt worden; – **metachromatypie,** f. overbrenging van gekleurde beelden, overdrukplaten van geprepareerd papier op andere stoffen.

Metachronísme, n. gr. z. v. a. a n a c h r o n i s m e.

Metacinema, z. m e t a k i n e m a.

Metadella, f. it. (verkl. van m e t á, z. ald.) halve maat, halve pint; eene graanmaat te Florence.

Metageitnion, m. zomermaand der Atheners, het einde van Augustus en het begin van September.

Metagenēsis, f. gr. Phys. geslachts- of generatie-wisseling, volgens welke de gelijkenis tusschen de ouders en nakomelingen altijd eene generatie overspringt; het eerst door Chamisso ontdekt.

Metagnostiek, f. gr. z. v. a. m e t a p h y s i e k.

Metagogie, f. gr. (*met-agōgē*, eig. wegvoering, verzetting, van *met-ăgein*, wegvoeren, overvoeren) Log. herhaling van dezelfde woorden.

Metagrámma, n. gr. (v. *meta-grăphein*, na- of overschrijven) afschrift; overzetting; – **metagrammatísme,** n. letterverandering of omzetting; – **metagrammatĭka,** f. (v. *metá*, na, daarbij, daarboven uit, en g r a m m a t i k a) wijsbegeerte der taal.

Metairie, f. fr.(spr. *metèrie*; v. 't mid. lat. *medietarĭa*, pachtgoed van eenen *medietarĭus*, d. i. van eenen pachter, die de opbrengst met den grondeigenaar deelt) landhoeve, meierij, boerderij.

Metakarpium, m. gr. (van *metá*, en *karpós*, handwortel) voorhand, middelhand.

Metakinēma, n. of **metakinēsis,** f. gr. (van *meta-kinein*, omzetten) omzetting, verplaatsing, plaatsverandering; Med. ziekteverplaatsing.

Metakondўli, m. pl. gr. (*metakóndyloi*, v. *kóndylos*, gewrichtshoofd van een been) voorste leden of kootjes der vingers en teenen, die met de nagels bedekt zijn.

Metakritiek, f. gr. (vgl. k r i t i e k) nabeoordeeling; beoordeeling van eene beoordeeling, a n t i k r i t i e k.

Metalēpsis of **metalēpse,** f. gr. (vgl. l e p s i s) Log. verwisseling van het voorafgaande met het volgende, van de oorzaak met het uitwerksel, b. v. g r a f in plaats van d o o d.

Metallăge of **metalláxis,** f. gr. (van *met-allássein*, verruilen) verandering, verwisseling, verruiling.

Metalliek, metalliferisch, metallifodinen, metallisch, metallisatie, metallurgie f. enz. z. ond. m e t a a l.

Metamathematiek, f. gr. (v. *metá*, na, daarboven uit, en m a t h e m a t i e k) wijsbegeerte der wiskunde.

Metamerie, f. gr. (v. *metá* en *mĕros*, deel, lid) Chem. toestand der m e t a m e r i s c h e l i c h a m e n, d. i. van de zoodanige, welke dezelfde elementaire bestanddeelen wel is waar in gelijk aantal, maar in verschillende verbindingswijze bevatten en daarom bij het samenkomen met zekere stoffen verschillend gescheiden worden; verwant met: i s o m e r i s c h e (z. ald.) l i c h a m e n.

Metamorphōsis of **metamorphōse,** f. gr. (v. *meta-morphoen*, omvormen, v. *morphē*, gedaante) omvorming, vervorming, gedaanteverwisseling, herschepping; – **metamorphoseeren** (sp. $s{=}z$) van gedaante of gestalte veranderen, vervormen, herscheppen; – **metamorphieten,** m. pl. gr. secte der 16e eeuw, die leerde dat het lichaam van J. C. bij zijne hemelvaart in God is veranderd; – **metamorphōtisch,** adj. vervormend, mismakend, b. v. metalen spiegels, die de gedaante van hem, die er inziet, misvormen; – **metamorphopsie,** f. gebrek van het gezicht, waardoor de vorm en de grootte der voorwerpen veranderd schijnen.

Metaneologie, f. gr. (v. *metanoia*, boete, bekeering) bekeeringsleer.

Metaphoor, f. gr. (*metaphŏrá*, van *metaphĕrein*, overdragen) Log. eig. overdraging of overdrachtelijke beteekenis van een woord, naar welke het niet in den eigenlijken zin gebruikt wordt, eene oneigenlijke, zinnebeeldige of verbloemde uitdrukking, verbloemde zegswijs (b. v. 's levens lente bloeit maar eens); – **metaphórisch,** adj. oneigenlijk, verbloemd, zinnebeeldig, overdrachtelijk.

Metaphrăsis of **metaphráse,** f. gr. (van *metaphrádzein*, in andere woorden overdragen) woordelijke overzetting of vertaling, inz. het overbrengen van een gedicht in ongebonden rede; - **metaphrást,** m. woordelijk overbrenger, overschrijver; - **metaphrástisch,** adj. woordelijk overzettend, omschrijvend.

Metaphysica, f. gr. (van *metá*, daarbij, daarboven uit, en *physiká*, natuurlijke dingen; vgl. p h y s i k a) wetenschap van het bovenzinnelijke, bovennatuurkunde, grondleer, of wetenschap van de laatste gronden onzer kennis der dingen; - **metaphysicus,** m. wie de leer, die wetenschap verstaat, een bovennatuurkundige; - **metaphўsisch,** adj. bovenzinnelijk; tot de bovennatuurkunde behoorende; - m e t a p h y s i s c h b e w ij s van het bestaan van God = o n t o l o g i s c h b e w ij s.

Metaphўsis, f. gr. (v. *meta-phyein*, vergroeien) verandering, omvorming.

Metaplásmus, m. gr. (vgl. p l a s m a) vervorming, verandering, b. v. van de gedaante van een woord; Gram. naamvalsvorm, die een ongebruikelijken n o m i n a t i v u s onderstelt; - **metaplástisch,** adj. omvormend, tot de omvorming behoorende.

Metapodium, n. gr. (van *poes*, genit. *podós*, voet) Anat. voorvoet, middelvoet, voetblad; ook schijnbare afdruk van reusachtige menschenvoeten in steen.

Metapœia, f. gr. vereeniging der goddelijke en menschelijke natuur in Christus.

Metapolitiek, f. gr. (vgl. p o l i t i e k) zuivere, wijsgeerige staatsleer.

Metapsychosis, f. gr. z. v. a. m e t e m p s y c h o s i s.

Metaptōsis, f. gr. (v. *meta-píptein*, omvallen, omslaan) en **metaschematísme,** n. gr. (vgl. s c h e m a), enz. Med. omvorming, gedaanteverandering, verandering, waarbij meer de ziektevorm dan de aard der ziekte veranderd wordt.

Metarsiologie, f. gr. (v. *metársios*, *on*, hoog in de lucht, v. *métarsis*, het opheffen, v. *metairein*, opheffen, wegheffen) leer der luchtverschijnselen, wetenschap van de veranderingen in den dampkring der aarde, z. v. a. m e t e o r l o g i e.

Metaschematísme, z. m e t a p t o s i s.

Metaskopie, f. gr. (v. *skopein*, zien) aanschouwing der gedachten, van het gemoed.

Metasomatōsis of **metasomatōse,** f. gr. (van *sōma*, lijf) lichaamsverandering, vestiging van verscheiden zielen in hetzelfde lichaam.

metastăbiel, adj. wordt gezegd van water, wanneer het, hoewel afgekoeld tot beneden nul, toch niet in ijs overgaat; tin heeft een dergelijke eigenschap, daar 't bij een temperatuur van beneden 18° Celcius in grauw tin overgaat, doch ook bij of onder die temperatuur als blank tin kan blijven voortbestaan.

Metastăsis of **metastáse,** f. gr. (vgl. s t a s i s) Med. verplaatsing eener ziektestof, overgang van eene ziekte uit het eene lichaamsdeel in een ander b. v. bij kanker; - **metastátisch,** adj. veranderd, verplaatst, overgegaan.

Metastrŏphe, f. gr. (van *meta-strĕphein*, om-, afwenden; vgl. s t r o p h e) afwending der gedachten van eene zaak.

Metasynkrīsis, f. gr. Med. verbetering der lichaamsgesteldheid door uitdrijving van bedorven vochten door de huid, door middel van blaartrekkende pleisters; - **metasynkrítisch,** adj. door uitdrijving veranderend of verbeterend.

Metatársus, m. gr. (v. *tarsós*, vlechtwerk om iets daarop te drogen, breede vlakte, voetzool, v. *tersaínein*, *térsesthai*, dragen) z. v. a. m e t a p o d i u m.

Metathĕsis of **metathése,** f. gr. (vgl. t h e s i s) verzetting, omzetting, inz. letteromzetting, b. v. b r o n voor b o r n.

Metātor, m. lat. landmeter; - *metatorium* (scil. *jus*), n. lat. (van *metāri*, eene plaats afgrenzen, een leger opslaan) inlegeringsrecht.

Metawwief, m. arab. gids te Mekka ten dienste van de bedevaartgangers.

Metaxilogie, f. gr. (v. *metaxý*, daartusschen) het tusschenspreken, het maken van inlasschingen of tusschenzinnen.

Metedór, m. sp. (v. *meter*, ter sluiks invoeren) sluikhandelaar, smokkelaar.

Metempsychōsis of **metempsychose,** f. gr. (v. *metá*, z. ald., en *empsychoen*, bezielen; vgl. p s y c h e) zielsverhuizing, verplaatsing der ziel uit het eene lichaam in het andere, volgens de leer der P y t h a g o r i s t e n; - **metempsychosieten,** m. pl. aanhangers van de leer der zielsverhuizing.

Metemptōse, f. gr. (v. *metá* en *emptōsis*, het invallen; vgl. p t o s i s) uit- of weglating van den ingelaschten dag of schrikkeldag eenmaal in 134 jaren, volgens den gregoriaanschen kalender.

Metensomatōsis, f. gr. z. v. a. m e t a s o m a t o s i s.

Meteoor, m. (gr. *meteōron*, d. i. in 't algemeen zich in de hoogte, in de lucht bevindend, v. *metá*, z. ald., en *eōra*, het zweven, zwevende beweging, voor *aiora*, v. *aeirein*, heffen, en dit v. *aër*, lucht) luchtteeken, luchtverschijnsel, alle verschijnselen in den dampkring der aarde, inz. de meer zeldzame, in 't oog vallende; van daar oneig. ongewoon, wonderlijk verschijnsel; ook z. v. a. m e t e o o r s t e e n of m e t e o r i e t, z. a.; - **meteoor-ijzer, meteoor-steen,** m. z. m e t e o r i e t; - **meteoor-staal,** n. met nikkel verbonden staal; - **meteoor-water,** n. van boven komend water, hemelwater, regenwater; - **meteoratie** (spr. *tie=tsie*) f. weersbepaling, de toestand van het weder; - **meteorika,** f. wetenschap der luchtverschijnselen, weerkunde; - **meteórisch,** adj. op lucht- en weersveranderingen betrekking hebbende, daarvan afhankelijk, b. v. m e t e o r i s c h e p l a n t e n, die zich ten opzichte van het openen en sluiten harer bloemen naar de gesteldheid der lucht, den zonneschijn enz. regelen; - **meteorísme,** n. in 't alg. verheffing; Med. uitzetting van den geheelen of gedeeltelijken buik door lucht of winden, buikopzetting; - **meteoriet** of **meteorolith,** m. luchtsteen, maansteen, uit de lucht gevallen deel van een cosmisch lichaam, n.l. steenachtige

of metallische massa's, hetzij bestaande uit verbindingen van kiezelzuur, talkaarde, ijzeroxydul en eenige andere stoffen (m e t e o o r s t e e n e n), of bijna zuiver ijzer met wat nikkel bevattende (m e t e o o r-ij z e r), z. v. a. a ë r o l i t h; – **meteorisâtie** (spr. *-za-tsie*) trommelzucht, opgeblazenheid, opzameling van lucht in de buikholte, inz. bij de herkauwende dieren; – **meteorognosie,** f. wetenschappelijke weerkunde; ook weervoorspelling; – **meteorognost,** m. weerkenner; – **meteorograaf,** m. weerbeschrijver; f. weerwijzer, werktuig, dat de luchtsveranderingen aanwijst; – **meteorographie,** weerbeschrijving; – **meteorográphisch,** adj. weerbeschrijvend, de luchtsveranderingen aanwijzende; – **meteorolèschès,** m. (theoretisch) onpractisch weerkundige, bazelaar, een woord tijdens Socrates bij de Grieken in gebruik; – **meteorolíth,** z. m e t e o r i e t; – **meteoroloog,** m. weerbeschouwer, waarnemer of kenner der luchtverschijnselen; – **meteorologie,** f. leer, wetenschap der luchtverschijnselen of der weersveranderingen, weerkunde; – **meteorológisch,** adj. het weder of de weerkunde betreffende, b. v. m e t e o r o l o g i s c h e w a a r n e m i n g e n, waarnemingen omtrent het weder; – **meteorománt,** m. weerprofeet; – **meteoromantie,** (spr. *tie=tsie*) f. weervoorspelling; waarzegging uit de luchtverschijnselen; – **meteoronomie,** f. leer van de wetten van het weder; – **meteorophýten,** m. pl. vermeende plantaardige nederploffingen uit de lucht; – **meteoroskoop,** m. werktuig om de lengten en breedten van de plaatsen op aarde te bepalen; ook een weerwijzer, bestaande uit baro-, thermo- en hygroskoop; – **meteoroskopie,** f. waarneming van het weder.

Meter, m. (v. 't lat. *metrum*, gr. *metron* of fr. *mètre*, z. ald.; vgl. m e t r u m) maat, el, die den grondslag uitmaakt van het eerst in Frankrijk en later bij de meeste beschaafde volken (behalve in Engeland) ingevoerde, optiendeelige indeeling berustende maat- en gewichtstelsel, dat ook kortweg het decimale of metrieke genoemd wordt. De meter = een veertigmillioenste deel van den omtrek der aarde = 443,296 parijsche lijnen of strepen; vgl. e l. – Veelvouden van den meter (M.) zijn: **decameter,** fr. *décamètre* (van gr. *deka*, tien) = 10 M., afk. DM.; – **hectometer,** fr. *hectomètre*, (v. gr. *hekatón*, honderd) = 100 M., afk. HM.; – **kilometer,** fr. *kilomètre* (v. gr. *chilĭa*, duizend) = 1000 M., afk. KM.; – **myriameter,** fr. *myriamètre* (v. gr. *mýrioi*, tienduizend) = 10000 M., afk. MM. – Onderdeelen van den meter: **decimeter,** fr. *decimètre* (v. lat. *decem*, tien) = $^1/_{10}$ M., afk. dM.; – **centimeter,** fr. *centimètre* (v. lat. *centum*, honderd) = $^1/_{100}$ M., afk. cM.; – **millimeter,** fr. *millimètre* (v. lat. *mille*, duizend) = $^1/_{1000}$ M., afk. mM.; – **meterkilogram,** n. eenheid bij aanduiding of berekening van het arbeidsvermogen van machines enz., d. i. de kracht, die in 1 seconde een gewicht van 1 kilo 1 meter opheft, ook kilogrammeter genoemd; – **metriek, metrisch,** adj. wat tot den meter behoort, daarop steunt, daarvan afgeleid is, b. v. het m e t r i e k e s t e l s e l, het maten- en gewichtenstelsel, dat op den meter is gebouwd; een m e t r i e k of m e t r i s c h c e n t e n a a r, 100 kilo (z. ook ond. m e t r u m).

Meter, f. (gr. *mètèr*, moeder) petemoeder, peettante.

Metérizi, n. turk. en nw.gr. loopgraaf; een post, die de strijders dekt.

Metérsi, pl. turk. (eig. *meterisdchi*, d. i. wie loopgraven maakt of verdedigt, v. *meteris*, loopgraaf) krijgslieden, wier bestemming is een leger op te slaan, de tenten af te breken, die te vervoeren enz.

Methaan, n. (spr. *mee-táán*) Chem. methylwaterstof, het mijn- of moerasgas, uit 1 atoom koolstof en 4 atomen waterstof bestaande.

methemeríniseh, gr. (v. *metá*, z ald., en *hēmĕra*, dag) Med. dagelijksch, dagelijks voorkomend (van de koorts).

Methóde, f. (gr. *methŏdos*, d. i. eig. het nagaan, vervolgen, van *metá*, na, en *hodós*, weg; lat. *methŏdus*) wijze of manier om bij eene zaak te werk te gaan, naar vaste grondslagen geregelde handelwijze, inz. leerwijze, orde in de voordracht van de opvolgende deelen eener wetenschap of kunst, leergang; Muz. (ook it. m e t h o d o) manier van uitvoering, stijl van den executant; – *methŏdus mathematica*, wiskundige leerwijze; – *m. medéndi*, geneeswijze; – *m. socratica*, sokratische leerwijze, het onderwijs in den vorm van gesprekken; – **methodiek,** f. (gr. *methodikē*, scil. *téchnē*, kunst) z. v. a. m e t h o d o l o g i e; – **methodicus,** m., pl. **methodici,** wie zich stipt aan eene handelwijze, werkmanier, leerwijze enz. houdt; – **methódisch,** adj. naar bepaalde grondstellingen geregeld, ordelijk, regelmatig, planmatig, naar de voorschriften der kunst; wetenschappelijk of kunstmatig; – **methodísme,** n. streng geregelde, kunstmatige leerwijze inz. leer en levenswijs der Methodisten (z. ond.), streng kerkelijke, ijverig werkzame vroomheid; – **methodíst,** m. in 't algemeen z. v. a. m e t h o d i c u s; inz. wetenschappelijk, naar kunstregelen handelend geneesheer; – **methodísten,** m. pl. chr. secte, inz. in Engeland en N.Amerika, omstreeks 1720 door J o h n W e s l e y in Oxford gesticht en zoo geheeten, omdat men van hen zeide, dat zij eene nieuwe m e t h o d e van het chr. leven hadden uitgevonden; vroeger: r. kath. schrijvers, die in de 17de eeuw den strijd met de Protestanten door nieuwe dialektische m e t h o d e n trachtten te verkorten; – **methodologie,** ontwikkeling of voorstelling der leerwijze, leerkunde, handleiding omtrent de leerwijze, leer der methode bij onderwijs en studie, voordrachtsleer; – **methodológisch,** adj. daartoe behoorende, leerwijskundig.

Methól, n. (spr. *th=t*) Chem. in den houtgeest (x y l i e t) vervat zwavelzuur zout, dat metaalzouten reduceert en daarom als ontwikkelaar in de photographie dienst doet; ook **metol** geschreven.

Methuen-verdrag, n. verdrag, in 1703 tusschen Engeland en Portugal gesloten, omtrent de

invoerrechten op portugeesche wijnen en engelsche lakens.

Methusalém, hebr. (eig. M e t h u s c h e l a c h, v. *mthoe*, man, en *schelach*, speer, pijl), mansn.: pijl- of speerman, in het O. T. de naam van een man, die een ouderdom van 969 jaren zou bereikt hebben.

Methȳl, n. gr. (van *metá* en *hȳlē*, hout) Chem. base (het radicaal) van den houtgeest, een product van de droge destillatie van hout en zijne verbindingen; – **methylbichloride,** f. verbinding van chloor met methyl, als bedwelmend middel gebruikt; – **methylæther,** m. of **methyloxȳde,** n. hout-æther; – **methylalcohol,** m. of **methyloxyde-hydraat,** n. zuivere houtgeest, hout-alkohol, als brandspiritus in gebruik; – **methylwaterstof,** f., z. m e t h a a n.

Methyologie en **methystiek,** f. gr. (van *methyein*, dronken zijn, *méthy*, wijn) drinkkunst, leer der dronkenschap; – **methyológisch** en **methȳstisch,** adj. tot haar behoorende.

meticuleus, lat. adj. (*meticulōsus, a, um*, van *metus*, vrees) vreesachtig, schroomvallig; – **meticulositeit** (spr. *s=z*), f. nw. lat. vreesachtigheid, schroomvalligheid.

Metier, n. fr. (spr. *metjé*, oudfr. *mestier, menestier*, van 't lat. *ministerium*, dienst, verrichting; mid.lat. ook voor werktuig, inz. weefstoel); – 1) handwerk, bedrijf, beroep, bezigheid, hanteering, leefwijze; vandaar *par métier*, uit beroepsplicht, beroepshalve; – *jalousie* (spr. *zjaloezie*) *de métier*, broodnijd; – 2) weefstoel, weefgetouw; borduurraam; – *vingt fois sur le métier remettez votre ouvrage*, fr. eig. zet uw werk twintigmaal op het getouw, d. i. wees niet tevreden vóor ge uw werk herhaaldelijk hebt overgezien en verbeterd (citaat uit Boilleau, Art poétique I. 172).

Mētis, f. gr. Myth. de wijze, dochter van Oceanus en Tethys en eerste gemalin van Zeus; Astr. in 1848 door Graham ontdekte asteroïde.

Metizen, pl. fr. (*métis*, fem. *métisse*), z. v. a. m e s t i e z e n (z. m e s t i e s).

M. et K., bij natuurwetensch. namen afk. voor T. C. Mertens en W. D. J. Koch (schrijvers eener Duitsche Flora).

Metóchi, n. nw.gr. tot een klooster behoorende bezitting.

Metol, n. zie m e t h o l.

Metonomasīe, f. gr. (van *met-onomádzein*, anders noemen) naamsverandering of overzetting van eenen eigenaam uit de eene taal in de andere, b. v. M e l a n c h t o n in plaats van Zwartaarde, S a r t o r i u s voor Snijder, K a p n i o s voor Reuchlin.

Metonymīe, f. gr (*met-ōnymia*, v. *ónyma*, gew. *ónoma*, naam) Log. omnoeming, naamverwisseling, overnaming, woordverandering, b. v. g r ij z e h a r e n voor h o o g e o u d e r d o m, d r u i v e n voor w ij n; – **metonȳmisch,** adj. naam of woordverwisselend, omnoemend.

Metōpon n. gr. (van *metá*, z. ald., en *ōps*, genit. *ōpós*, gezicht) voorhoofd, voorzijde; – pl. **metōpen,** Arch. vierkante tusschenruimten tusschen de t r i g l y p h e n der dorische fries, in welke men de versierselen aanbrengt; – **metopántron** n. Anat. voorhoofdsholte of -boezem; – **metopantralgie,** f. Med. pijn in de voorhoofdboezems; – **metopantrītis,** f. ontsteking van het slijmafscheidend vlies, dat de voorhoofdboezems bekleedt; – **metopomantie** (spr. *t=ts*), f. waarzeggerij uit het voorhoofd of het gezicht; – **metoposkoop,** m. voorhoofdskijker, gelaatsonderzoeker, gew. p h y s i o g n o o m; – **metoposkopīe,** f. voorhoofds- of gelaatsbeschouwing, het voorspellen of waarzeggen uit de trekken van gelaat en voorhoofd.

Mētra, f. gr. (v. *mētēr*, moeder) Anat. baarmoeder; – **metralgīe,** f. baarmoederwee; – **metrálgisch,** adj. dat wee betreffende, daaraan lijdende; – **metranastrōphe,** f. uitzakking der baarmoeder, met omstulping daarvan verbonden; – **metratonīe,** f. verslapping der baarmoeder; – **metratresīe,** f. tegennatuurlijke sluiting der baarmoeder; – **metremphráxis,** f. verstopping der baarmoeder; – **metremphysēma,** n. opzetting van de baarmoeder; – **metrenchȳta,** pl. inspuitmiddelen voor de baarmoeder; – **metrenchȳtes,** m. baarmoederspuit; – **metreurȳsma,** n. uitzetting der baarmoeder; – **metrītis,** f. ontsteking der baarmoeder; – **metroblennorrhœe,** f. witte vloed uit de baarmoeder; – **metrocēle** f. baarmoederbreuk; – **metrocelīdes,** pl. moedervlekken; – **metrokámpsis,** f. achteroverkanteling der baarmoeder; – **metrokarcinōma,** n. baarmoederkanker; – **metroloxīe,** f. verkeerde of scheeve richting, ombuiging der baarmoeder; – **metromanīe,** f., z. v. a. n y m p h o m a n i e z. ald. (niet te verwarren met m e t r o m a n i e afgeleid van m e t r u m z. ald.); – **metrophthīsis,** f. tering der baarmoeder; – **metropolȳpus,** m. moederpoliep, een vleeschuitwas der baarmoeder; – **metroptōsis,** f. uitzakking der baarmoeder; – **metrorrhagīe,** f. bloedstorting uit de baarmoeder, moederbloedvliet; – **metrorrhēxis,** f. scheur in de baarmoeder; – **metrorrhœe,** moedervloed, uitvloeiing van bloed, slijm enz. uit de baarmoeder; – **metroskoop,** m. moederspiegel, een werktuig om de baarmoeder te onderzoeken; – **metroskopīe,** f. onderzoek der baarmoeder met den moederspiegel; – **metrotomie,** f. keizersnede.

Mètre, (spr. *mètr'*) m. fr. grondslag van het oorspronkelijk in Frankrijk ingevoerde tiendeelige maten- en gewichtenstelsel; de veelvouden en onderdeelen z. onder m e t e r.

Metrempháxis, metrenchȳtes, z. ond. m e t r a.

Metriek, z. onder m è t r e en ook onder m e t r u m.

Metriopathīe, f. gr. (v. *métrios, a. on*, de rechte maat hebbende, v. *métron*, maat; vgl. m e t r u m) matiging van hartstochten, gelijkmoedigheid, gemoedsrust.

metrisch, z. ond. m è t r e en ook onder m e t r u m.

Metrītis, metrocele, metrokampsis, metrokarcinoma, metroloxie, metromanie, z. ond. m e t r a.

Metrographiek, metrologie, metrometer, metronoom, z. ond. m e t r u m.

Metronymikon, n., pl. **metronymika,** gr. (van *mētēr*, moeder, en *ónyma* = *ónoma*, naam) moedernaam, naam, die van den naam der moeder afgeleid is; vgl. p a t r o n y m i k o n; – **metronýmisch,** adj. naar den moedernaam benoemd.

Metrophthisis, z. ond. m e t r a.

Metropŏlis of **metropóle,** f. gr. (v. *mētēr*, moeder) eig. moederstad met betrekking tot de dochtersteden of koloniën; hoofdstad, de stad waar een **metropoliet** of **metropolitaan,** d. i. bisschop of aartsbisschop der grieksche Kerk, zijnen zetel heeft; – **metropolitaankerk,** f. aartsbisschoppelijke, moeder- of hoofdkerk; – **metropolitain,** en bij verkorting **metro,** ondergrondsspoor te Parijs; – **metropolitaansch,** adj. (later lat. *metropolitānus, a, um*) aartsbisschoppelijk.

Metropolýpus, enz.; – **metrotomie,** z. ond. m e t r a.

Metrosideros, f. gr. ijzerhout.

Metrum, n. lat. (gr. *metron*, v. den wortel *met*, in 't lat. *metiri*, meten, sanskr. *mâ*) in 't alg. maat; inz. de lettergrepen- of syllabenmaat, versmaat; – **métricus,** m. pl. **métrici,** iemand die kennis heeft van de versmaat, schrijver over de versmaat, ook iemand die in verzen dicht; – **metrika, metriek,** f. (gr. *metrikē*, scil. *technē*, kunst) verskunst, versmaatkunde, leer van den versbouw; – **metrisch,** adj. (gr. *metrikós, ē, ón*) naar den versbouw behoorlijk afgemeten, in verzen, in gebonden stijl; – **metrographika, metrographiek,** f. kunst om verzen volgens de wetten van den versbouw te schrijven; – **metroloog,** m. kenner van maten en gewichten; – **metrologie,** f. maatkunde, leer van de maten en gewichten; – **metrológisch,** adj. maatkundig; – **metromanie,** f. verswoede, verzotheid op verzenmaken, rijmelzucht (niet te verwarren met m e t r o m a n i e, afgeleid van m e t r a, moeder, z. m e t r a); – **metrométer, metronoom,** m. maat- of tactmeter, werktuig, waardoor de maat der beweging, die een muziekstuk hebben moet, juist wordt bepaald (uitgevonden door Renaudin, verbeterd door Mälzl); – **metrometer** ook = c h r o n o m e t e r (z. ald.); – **metrostýle,** zelfwerkend accentueer-toestel op automatische piano's (pianola enz.).

Metsjed, arab. (*mesdsjid*, van *sadsjada*, zich buigen, aanbidden, mohamedaansche tempel, bedehuis, z. v. a. m o s k e e, m i s s i g i t.

Mett., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor G. Mettenius (gest. 1866).

Mette, gewoonlijk **metten** pl., dat ook als sing. genomen wordt, f. (oudd. *mettina*, van 't lat. *matutina*, scil. *hora*) ochtenduur r. kath. ochtendgodsdienst, vroegpreek; godsdienstoefening op den avond of in den nacht vóor eenen feestdag, b. v. de k e r s t m e t t e.

Metteur en pages, m. fr. (spr. *añ paazj'*; v, *mettre*, zetten, leggen, *en*, in en *page*, bladzijde) op drukkerijen de zetter, die de door de andere zetters gezette stukken in kolommen en vormen rangschikt, opmaker, vormopmaker.

Mettray, dorp in het fr. depart. Indre et Loire, arr. Tours, met eene door Demetz gestichte landbouw- en strafkolonie voor jonge, als ontoerekenbaar ontslagen misdadigers; vandaar de naam van een dergelijke inrichting bij Zutphen: N e d e r l a n d s c h M e t t r a y.

Metusie, f. gr. (*met-oesia*, d. i. het medezijn) gemeenschap of vereeniging van wezen.

Metze, f. voormalige graanmaat in vele duitsche staten: in Oostenrijk = 61,487, in Beyeren = 37,060, in Saksen (Dresden) = 6,489, in Pruisen = 3,435, in Hongarije (Presburg) = 62,53 liter.

Meu, chineesche vlaktemaat = 6,7335 are, vgl. k i n g.

Meubel, n. (fr. *meuble*), pl. **meubelen** of **mobiliën** (van 't lat. *mobĭle*, iets beweeglijks, pl. *mobilia*; vgl. m o b i e l) beweegbaar goed, vervoerbare of roerende have; **huisraad**; – **meubleeren** (fr. *meubler*), met huisraad voorzien; inrichten, toerusten; – **meublement,** z. a m e u b l e m e n t.

meum et tuum, n. lat. het mijn en dijn (uwe); de eigenbaat, het eigenbelang.

Meugebet, m. noodhulp, iemand, die dienst moet doen, omdat een ander niet wil.

Meugeveel, m. gulzigaard.

Meurtrière, f. fr. (spr. *meurtrjèr'*; van *meurtrier*, moorddadig, v. *meurtre*, moord, v. got. *maurthr*, moord) schietgat.

Meute, f. (fr. *meute*, eig. jachtstoet, van 't mid.-lat. *movĭta*, beweging, als 't ware 't lat. *movĭtus* voor *motus*, partic. v. *movēre*, bewegen) koppel jachthonden (ongeveer 50 á 60 stuks).

Mévente, f. fr. (spr. *mewáñt*; van *mé-*, mis en *vente*, verkoop) slechte verkoop, verkoop onder de waarde.

Mexicaine, f. fr. (v. *mexicain, e*, mexicaansch) zekere gekeperde wollen stof; – **mexical,** z. p u l q u e.

Meyo, adj. port. (spr. *méjo*) half.

Mezair, m. fr. (*mésair, mézair*, spr. *mezèr*) halve school van een paard, halve c o u r b e t t e (z. ald.).

Mezeline, f. (v. 't it. *mezzo*, half) fransch lijnwaad, half wol en half zijde, inz. tot gordijnen, overtreksels, enz.

Mezetene, f. turksche grensbelasting op koopmansgoederen, inkomend recht (8 tot 10 percent van de waarde bedragende).

Mezza-lira, f. it. (spr. *metza–*; v. *mezzo, mezza*, half, van 't lat. *medĭus*, midden) halve lire, voormalige rekenmunt in den Kerkelijken Staat, ongeveer $22^1/_2$ ct.; – *mezza manĭca*, Muz. met de hand op de halve hoogte van den hals (der viool); – *mezza orchéstra*, met half orchest; – *a mezza voce* (sp. *-wótsje*) met halve of gedempte stem; – *mezzo forte*, Muz. middelmatig sterk, eenigszins sterk; – *mezzo piáno*, half zacht, min of meer zacht; – *mezzo reliévo*, half of vlak verheven; – *mezzo sopráno*, de diepe bovenstem, diepe discant; – **mezzo termino,**

m. middelweg; oneig. het midden tusschen twee uiterste graden; – **mezzatinta,** f. of **mezzotinto,** m. (spr. *-tien-*) Pict. middeltint, middelkleur, halve of gebroken tint (die door overgang van de eene kleur in de andere ontstaat), ook lichte schaduwing; bij graveurs: zwarte kunst; – **mezzaníne,** f. (it. *mezzanino,* m.). Arch. halve verdieping, elke lagere verdieping tusschen hoogere (vgl. e n t r e s o l); ook halfvenster, kleiner venster boven het grootere; – **mezzaróla,** voormalige vochtmaat in Genua = 159 liter; – **mezzétta,** f. voormalige graanmaat in Toscane = 0,761 liter; – **mezzétto,** m. voormalige vochtmaat in Florence = 0,570 liter.

Mezzaro, m. it. vrouwensluier in Genua.

Mgl. bij natuurwetensch. benamingen afk. voor K. Megerle von Mühlfeld (gest. 1840).

Mi-, voor fr. woorden = half, b. v. *mi-août* (spr. *oe*), half Augustus; – *mi-chemin* (spr. *sj'mèñ*), halverwege; – *mi-carême* (spr. *rèm'*) halfvasten; – *mi-laine,* halfwol; – *mi-parti,* voor de helft enz.

Mia, it. f. v. m i o, mijn; – *caramia,* mijne dierbare.

Miám, goud- en zilvergewicht in Achter-Indië = 832 eng. greinen trooisch gewicht.

Miao, m. naam, dien de Chineezen aan hunne tempels geven, z. v. a. verblijf der geesten.

Miásma, n. gr. (v. *miainein,* verven, beschilderen, bezoedelen, bevlekken) eig. verving, verontreiniging, bevlekking; aanstekingsstof, in de lucht verspreide ziekte- of smetstof, boosaardige uitdamping, vooral van moerassen; – **miasmátisch,** adj. zulke stof bevattende of daardoor ontstaan.

Mica, f. lat. kruimpje, beetje, korreltje. N. H. glimmeraarde, kaliveldspaat, het kattenzilver, kattengoud; – **micagraphie,** f. lat.-gr. nabootsing der glasschilderkunst door het oplijmen van met kleuren bedrukte glimmerblaadjes op glas; – **micaniet,** f. Elektr. glimmerstukken, door stollak verbonden, die als isoleerstof dienen.

micans, lat. Bot. weerschijnend, met zwakken metaalglans.

Mi-carême, z. ond. m i-.

Micātie, (spr. *t*=*ts*), f. nw.lat. (v. 't lat. *micāre,* zich trillend heen en weer bewegen). Med. beweging of omloop van het bloed in het lichaam.

Mich., bij natuurhistorische benamingen afkorting voor André Michaux (gest. 1802) en diens zoon F. A. Michaux (gest. 1850).

Michael, hebr. (v. *mî,* wie, *ka,* als, gelijk, *êl* God), mansn.: wie is als God? gewoonlijk verkort tot **Michiel**; het hoogd. M i c h e l wordt ook gebruikt voor onnoozel, plomp mensch (waarschijnlijk door verwarring van den hebr. naam met het oudd. *mihil, michel,* groot); vandaar de d u i t s c h e M i c h e l, n e e f M i c h e l, schertsend minachtende benaming van het duitsche volk, om de zwakheden, dwaasheden en verkeerdheden, inzonderheid de langzaamheid, zwaarmoedigheid en goedgeloovigheid er van aan te duiden.

Michel, Michiel, z. M i c h a e l.

Micmac, m. fr. heimelijke handel, kuiperij, doorgestoken kaart, fikfakkerij, zie m i k m a k.

micranthus, a, um, Bot. kleinbloemig.

microscopium enz., z. m i k r o s k o o p.

mictus cruéntus, m. (van *mingĕre,* wateren, pissen) Med. het bloedwateren.

Midas, phrygisch koning, die, naar eene oud-gr. sage, van A p o l l o lange- of ezelsooren kreeg, toen hij, tot scheidsrechter gekozen bij eenen muzikalen wedstrijd tusschen dezen god en Pan, aan den laatsten de overwinning toewees; vandaar in 't alg. voor langoor, ezel, rijke domkop; volgens eene andere sage werd hem door Dionysos (Bacchus) de wensch toegestaan, dat al wat hij aanraakte in goud mocht veranderen, totdat hij, om van die lastige weldaad ontslagen te raken, zich in den Paktolus baadde, die van toen af goud met zich voerde; – **midas-ooren,** lange ooren, ezelsooren; – **midasoor,** N.H. soort van rolslak, een soort van oorslak.

middle, adj. eng. (spr. *midd'l*) midden, middel, b. v. **middleman,** m. (spr. *midd'lmen*) middenman; tusschenpersoon; tusschenpachter enz.

Midgard of **Midgaard,** m. oudgermaansche Myth. aarde, als middelpunt van het heelal; – **midgardslang,** f. zee, zie j o r m u n g a n d.

Midi, m. fr. (lat. *medium diei*) middag; zuiden.

Midianieten, afstammelingen van Midian, zoon van Abraham, kooplieden (Gen. 37, 28 en 36), roovers (Richt. 6) uit de woestijn.

Midrasj, hebr. onderzoek, de schriftverklaring bij de Joden.

Midshipman, m. eng. (spr. *-sjipmen*), pl. **midshipmen,** z. v. a. adelborsten op de eng. en N. Amerikaansche oorlogsschepen; – *passed* (spr. *pâst*) *midshipman,* adelborst die zijn luitenants-examen gedaan heeft.

Miëmiet, n. Miner. bitterspaat of bitterkalk, van M i e m o in Toscane.

Migliájo, m. it. (spr. *mi-ljájo*; v. 't lat. *miliarĭum,* duizendtal, van *mille,* duizend) handelsgewicht van 1000 pond, te Venetië = 476,999 kilo, in Toscane = 339,542 kilo, op de Ionische eilanden = 1000 eng. *avoirdupois* pond; ook venetiaansche oliemaat = 6,316 HL.; – **miglio,** f. (spr. *miéljio*; d. i. eig. 1000 schreden) italiaansche mijl; op het eiland Sardinië een vlaktemaat en wel voor wijnland (*m. di viti,* voor 1000 wijnstokken) = 17,284 are, voor olijfboomenland (*m. d'ulivi,* voor 1000 olijfboomen) = 1105,562 are.

Migma, n. gr. (v. *mignýnai,* mengen) menging, mengsel, z. v. a. m i x t u u r.

mignard, adj. fr. (spr. *mi-njáár*; z. m i g n o n) lief, netjes, sierlijk; opgesmukt; – **mignardeeren,** vertroetelen, verwennen; ook te gekunsteld schrijven of spreken; – **mignardises,** pl. gekunsteldheid, versieringen; ook daartoe dienende passementen of boordsels; – **mignatuur,** zie m i n i a t u u r; – **mignon** (spr. *mi-njóñ*), lief, aardig, net, fijn, allerliefst; als subst. **mignon,** m. (v. 't oudd. *minna, minni, minnia,* m i n, liefde, *minnôn,* m i n n e n, liefhebben) gunsteling, lieveling, schootkind; – **mignónne,** f. liefje, schatje; ook de kleinste

soort van fransche drukletters, kolonel (van 7 punten); – **mignonéttes,** f. pl. soort van zeer smalle garenkant; ook eene soort van bedrukte katoenen halsdoeken; kleine brievenouweltjes; – **mignoteeren** (fr. *mignoter*), liefkoozen, vertroetelen, verwennen.

Migraine, f. fr. (spr. *migrèn'*, ontstaan uit het gr. h e m i k r a n i a, z. ald.) eenzijdige hoofdpijn, hoofdjicht, schedel- of scheelhoofdpijn, gew. schele hoofdpijn; ook toegepast op eenzijdige pijn op andere plaatsen van het lichaam; ook de beste soort Bourgonjewijn; – **migraine-stift,** f. staaf of stift van m e n t h o l (z. a.), waarmee de migrainelijder zich 't hoofd wrijft; – **migrainine,** f. wit poeder, bevattende antipyrine, cafeïne en citroenzuur, als middel tegen hoofdpijn.

migréeren, lat. (*migrāre*) uittrekken, van verblijf veranderen, verhuizen; – **migrātie** (spr. *t=ts*), f. (*migratio*) verhuizing, uittrekking; tocht van dieren, die zich naar andere oorden begeven, inz. der trekvogels; het voortdurende streven van sommige individuen om zich van het gebied, waar hun stamgenooten leven, te verwijderen, ten einde betere levensvoorwaarden te vinden; – **migratōrisch,** adj. nw.lat. verhuizend, naar elders trekkend.

Miguelisten, m. pl. aanhangers van den portugeeschen kroonpretendent Dom Miguel en tegenstanders der P e d r o ï s t e n, z. ald.

Mihmandar, z. m e h m e n d a r.

Mihrab, m. arab. hoogaltaar in moskeeën.

Mijl, f. (oudd. *mile*, angels. *mila*, hoogd. *meile*, eng. *mile*, zweedsch en deensch *mil*, fr. *mille*, it. *miglio*, sp. *milla*, port. *milha*, chald., syr., arab. *mil*, *milo*, *milon*, lat. *milla*, van 't lat. *mille*, duizend) eig. lengte van duizend schreden; lengtemaat voor groote afstanden; eene geographische mijl is = $^1/_{15}$ graad van den æquator of 7,42044 kilometer, een vierkante geogr. mijl = 55,0629 K.M^2.; een zeemijl is bij alle europeesche volken = $^1/_{60}$ graad = $^1/_4$ geogr. mijl = 1,85511 K.M.; de ned. of metrische mijl is = 1000 ned. ellen, 1 kilometer of $^1/_{10000}$ van het noordelijke meridiaan-quadrant van den aardbol; tot deze verhouden zich de voormalige, meestal door den kilometer vervangen mijlen van eenige andere landen als volgt:

	kilometers.
deensche mijl	= 7,53248
engelsche mijl (London of English mile)	= 1,52398
engelsche mijl (British mile)	= 1,60932
fransche mijl ($^1/_{25}$ graad)	= 4,44522
fransche zeemijl ($^1/_{20}$ graad)	= 5,55653
kleine fransche zeemijl ($^1/_{60}$ graad)	= 1,85511
fransche postmijl	= 3,89807
oostenrijksche mijl (24000 vt.)	= 7,58059
pruis. mijl (24000 rijnl. vt.)	= 7,53248
oud-romeinsche mijl	= 1,47750
zweedsche mijl	= 10,68860

Mijter, z. m i t r a.

Mik., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor J. C. Mikan (gest. 1844).

Mikado, m. vroeger het geestelijke opperhoofd van het Japansche rijk (naast den T a i k o e n als wereldlijk keizer), thans alleenheerscher.

Mikmak, n. mal. ruzie; oneenigheid, z. m i c m a c.

mikrakústisch, adj. (vgl. m i k r o s k o o p) kleinhoorig; zoo noemt men de werktuigen, die door verzameling van de geluidsgolven tot versterking van 't gehoor dienen.

Mikrobarometer, m. (van *mikrós*, *á*, *ón*, klein) barometer, die slechts bestemd is voor metingen bij lagen luchtdruk en dus een verkorte buis heeft; ook (voormalige) barometers met een toestel, die de veranderingen in den stand van het kwik vergroot vertoonen; – **mikroben,** pl. mikroskopisch kleinste organismen uit de klasse der splijtzwammen of s c h i z o m y c e t e n, die gehouden worden voor de oorzaak van vele besmettelijke ziekten; – **mikroblepharie,** f. aangeboren of door ziekte ontstane kleinheid der oogleden; – **mikrocephălus,** m. gr. kleinhoofd; – **mikrocephalen,** pl. kleinhoofdigen, soort van idioten, die met te kleine hersenen geboren zijn; – **mikrochemie,** f. chemisch onderzoek van kleine of fijne voorwerpen met behulp van het miskroskoop; – **mikrochronométer,** m. tijdmeter ter bepaling van zeer kleine tijdruimten; – **mikrococcus,** m. kogelbacterie, behoorende tot de m i k r o b e n (z. ald.); – **mikroëlektrométer,** m. of **mikroëlektroskoop,** m., z. c o n d e n s a t o r; – **mikrofarad(ay),** een millioenste farad(ay), als maat voor elektrische capaciteit; – **mikrofauna,** pl. uiterst kleine dieren (bacteriën enz.); – **mikroflora,** pl. uiterst kleine plantensoorten (schimmels enz.); – **mikrogalvanométer,** m. door M a r e c h a u x uitgevonden werktuig ter waarneming der aanrakings-elektriciteit tot in den geringsten graad; – **mikrographīe,** f. beschrijving van kleine voorwerpen, door middel van vergrootglazen waargenomen; – **mikroglossīe,** f. kleinheid der tong; – **mikrokardīe,** f. kleinheid van het hart; – **mikrokárpum,** n. kleine vrucht; zwam, paddenstoel; – **mikrokósmus,** m. kleine wereld of de wereld in 't klein: de mensch; – **mikrokósmisch,** adj. den mikrokosmus betreffende, daartoe behoorende; m i k r o k o s m i s c h z o u t (*sal microcosmĭcus*), piszout, uit de pis bereide phosphorzure sodaämmoniak; – **mikrokosmologīe,** f. kleinwereldleer, leer van den mensch, z. v. a. a n t h r o p o l o g i e; – **mikrolepidoptĕra,** pl. kleine schubvleugeligen, kleine vlinders; – **mikrolepidopterologīe,** f. kennis, leer dier wezens; – **mikrologīe,** f. kleinigheidsgeest, kleingeestigheid, zucht voor nietigheden, angstvallige nauwgezetheid in onbelangrijke zaken; – **mikroloog,** m. kleinigheidskramer, jachtmaker op nietigheden, gortenteller, letter-, muggenzifter; – **mikrológisch,** adj. kleingeestig, in 't kleine vallend; – **mikrologiseeren** (spr. *s=z*), zich met nietige zaken bezighouden, op kleinigheden jacht maken, muggenziften; – **mikromĕga,** f. hoekmeter, die $^1/_6$ van een rechten hoek of 15 graden bevat, een vierde quadrant; – **mikromĕgas,** gr. eig. kleingroote, kleine mensch, die gaarne voor groot wil doorgaan; – **mikromelie,** f. aangeboren kleinheid der ledematen; – **mikrométer,**

m. kleinmeter, een werktuig, gewoonlijk bij verrekijkers en andere optische instrumenten aangebracht, om kleine grootheden of afstanden te meten; – **mikrometrie,** f. meting der kleine voorwerpen of afstanden; – **mikromillimeter,** of **mikron,** m. in de mikrokospie gebruikte maat = 0,001 mM. dus $^1/_{1000000}$ M., evenzoo **mikroampère, mikrocoulomb, mikrofarad, mikrogram** enz. is $^1/_{1000000}$ ampère enz.; – **mikrommátisch,** adj. kleinoogig; – **mikromyëlie,** f. aangeboren kleinheid van het ruggemerg; – **mikropetálisch,** adj. met kleine bloembladeren; – **mikrophonie,** f. fijne stem, zwakheid van stem; – **mikrophoon,** f. geluidversterker, door D. E. Hughes uitgevonden toestel om zeer fijne tonen of geluiden voor het oor waarneembaar te maken, spreekapparaat aan het telephoontoestel; – **mikrophōnisch,** adj. zwak of fijn van stem; – **mikrophotographie,** f. (vgl. p h o t o g r a p h i e) kunst om mikroskopisch kleine lichtbeelden te verkrijgen; – **mikrophotographie,** f. p h o t o g r a p h i e (z. ald.) van een vergroot mikroskopisch beeld, in tegenst. met m i k r o s k o p i s c h e p h o t o g r a p h i e, mikroskopisch kleine afbeelding van groote voorwerpen; – **mikrophthalmie,** f. ziekelijke verkleining van den oogappel;– **mikrophthálmos,** m. kleinoogige; – **mikrophýllisch,** adj. met kleine bladeren; – **mikrophyllon,** n., pl. **mikrophyllen,** kleinbladige gewassen; – **mikropsychie,** f. kleinmoedigheid, versaagdheid; ook bekrompen, kleingeestige, lage denkwijs; – **mikropsȳchisch,** adj. kleinmoedig; kleingeestig, kleinzielig, bekrompen, laag; – **mikroptĕra,** n. pl. kleinvleugeligen onder de insecten; – **mikroptérisch,** adj. kleinvleugelig; – **mikrórchis,** m. Med. iemand, die kleine teelballen heeft; – **mikroskoop,** m. woordelijk: kleinkijker; werktuig of glas om k l e i n e dingen groot te zien, vergrootglas; – *microscopium simplex*, n. lat.-gr. eenvoudig vergrootglas, met éene lens; – *micr. compositum*, samengesteld vergrootglas, dat uit verscheidene lenzen bestaat; – **ultra-mikroskoop,** f. zie ond. *ultra*; – **mikroskopie,** f. gebruik van 't vergrootglas en de leer daarvan; – **mikroskópisch,** adj. door vergrootglazen beschouwd, waarneembaar; alleen door vergrootglazen waar te nemen (mikroskopische dieren); m i k r o s k o p i s c h e w a a r n e m i n g e n, waarnemingen door het vergrootglas; – **mikrosomie,** f. kleinheid van het lichaam, dwergachtige lichaamsbouw; – **mikrosphýktus,** Med. wie een kleinen of zwakken pols heeft; – **mikrosphyxie,** f. zwakke polsslag; – **mikrostómisch,** adj. kleinmondig; – **mikrotasimeter,** m. in 1878 door Edison uitgevonden instrument om zeer kleine veranderingen in drukking of lengte te meten; – **mikrotelephoon,** f. toestel dat de mikrophoon en de telephoon in zich vereenigt, zooals onze gewone telephoontoestellen; – **mikrotoom,** m. (v. *témnein*, snijden) toestel om mikroskopische voorwerpen in zeer dunne, doorzichtige schijfjes te snijden; – **mikrotrophie,** f. spaarzame, ontoereikende voeding.

Miktologie, f. gr. (v. *miktós, ē, ón*, gemengd, v. *mignúnai*, mengen) leer der gemengde of samengestelde lichamen, de vermengingsleer; – **miktoloog,** m. kenner der miktologie.

Mikwe, hebr. kerkelijk bad (*Lev.* 11, 36).

Milady, z. m y l a d y.

Milán, m. fr. (als 't ware lat. *miluānus*, v. *milŭus, milvus*) hoendergier, wouw, kuiken- of kiekendief, een bruinroode vogel van het valkengeslacht.

Milanaise, f. fr. (spr. *-nèz'*; v. M i l a a n) eig. milaneesche goudstikkerij, zeker goudspinnerswerk op twee draden zijde.

Milaresion, n. gr. oud-rom. zilvermunt van 24 n u m m i of 96 a s s a r i ë n, onder Constantijn en zijne opvolgers.

Mile, eng. (spr. *mail*) engelsche mijl van 5000 eng. voet = 1523,986 meter, z. m ij l.

miles gloriōsus, m. lat. (*miles*, soldaat, *gloriosus*, grootsprekend) in het oude blijspel: houwdegen, ijzervreter, grootspreker; vgl. T h r a s o en B r a m a r b a s.

Milha, port. m ij l (z. ald.).

Miliaria, f. lat. (van *miliarius, a, um*, gierstachtig, v. *milium*, gierst) Med. gierstvormige uitslag; – *miliāris febris*, purperkoorts.

Milicien, z. ond. m i l i t a i r.

Milieu, m. fr. midden; – *juste milieu*, z. j u s t e.

Miliŏlum, z. *milium*.

Militair, n. (fr. *militaire*, v. 't lat. *militāris, e*, wat den krijgsmansstand betreft, van *miles*, genit. *milĭtis*, soldaat) soldaten- of krijgswezen, krijgsmansstand; gezamenlijke soldaten; – **militair,** m. soldaat, krijgsman; als adject. **militair,** al wat op het krijgswezen betrekking heeft, b.v. m i l i t a i r e a k a d e m i e, wetenschappelijke school voor de vorming en voorbereiding van aanstaande officieren; als adverb. *militairement*, (spr. *- tèr'mān*) op krijgsmans-, op soldatenwijs, naar krijgsgebruik; stipt-ordelijk, afgemeten; – *militaria*, n. pl. lat. soldatenzaken, zaken tot den krijgsdienst behoorende; – *militāri manu*, gewapenderhand; – **militarisme,** n. heerschappij der militairen, overheerschende invloed en bevoordeeling van den militairen stand; – **militarist,** m. vriend van den oorlog of der militairen; – **militeeren,** (lat. *miltiāre*) strijden, oorlogen, twisten; *-ecclēsia militans*, z. ond. e c c l e s i a; – **militie,** (spr. (*t=ts*) f. (lat. *militĭa*, fr. *milice*) krijgswezen, krijgsstand; manschappen, soldaten; *landmilitie*, manschappen der jaarlijksche lichtingen bij 't lot, om 't leger voltallig te houden; landstorm of landweer of landsoldaten, ingezetenen, die in bijzondere gelegenheden voor éenen veldtocht opgeroepen en gewapend worden (in tegenst. met de geregelde troepen, de n a t i o n a l e m i l i t i e); – *zeemilitie*, krijgsmacht op de vloot; – **milicien,** m. fr. (spr. *-sjeǹ*) soldaat van de loting of lichting.

*milium palpĕbrae*sof verklw. **miliŏlum,** n. lat. (van *milium*, gierst) Med. gierste- of gerstekorrel op het ooglid.

Milla, f. sp. m ij l (z. ald.).

mille, lat. duizend; – *pro mille* of it. *per mille*, per duizend, van duizend (n.l. wordt betaald);

– **millefióri,** pl. it. eig. duizend bloemen; soort van veelkleurige glas-mozaïek, weleer in Italië vervaardigd en in 1834 door den scheikundige Fuss in Schönebeck weder uitgevonden; ook een welriekende snuiftabak in Italië, naar de gelijknamige piëmonteensche plaats genoemd; – **millefleurs,** pl. (gew. als sing. en n.) fr. eig. duizend bloemen: uit enkel bloempjes bestaand patroon eener stof; zoo ook: **millepoints,** fr. (spr. *miel-poáñ*) uit enkel puntjes of stipjes, en **milleraies,** fr. (spr. *mielrè*) uit fijne streepjes of lijntjes bestaand patroon voor stoffen; – **millefolium,** n. lat. Bot. duizendblad, achilleskruid (*Achillēa millefolium*), een zeer heilzaam, in het wild groeiend kruid; – **millenarius,** m. z. v. a. c h i l i á s t; beter **millenarísten,** pl. christenen, die gelooven dat, na het laatste oordeel, de uitverkorenen nog d u i z e n d jaren op aarde zullen blijven, om er, onder de zichtbare heerschappij van Christus, allerlei genot te smaken; – **millenium,** n. nw.lat. duizendtal jaren; duizendjarig rijk; – **millepes,** m. (lat. *millepĕda*) duizendpoot, pissebed; – ook soort zeespin (*Strombus millepeda*); – **millepóren,** pl. lat.-gr. puntkoralen, een voortbrengsel der poliepen, vol p o r i ë n, inz. in vlotgebergten; – **millerees,** z. m i l r e i s; – **millerôle,** f. fr. vochtmaat, inz. wijnmaat te Marseille; – **milles,** rekenmunt in de Vereenigde Staten van N. Amerika = $^1/_{1000}$ d o l l a r of ongeveer $^1/_4$ ned. cent; – **millesime,** n. fr. jaartal van een na het jaar 1000 geslagen munt; – **milliáde,** f. nw.lat. reeks van duizend jaren, eene c h i l i a d e; – **milliárd,** m. fr. of **milliárde,** f. duizend millioenen; – **milliare,** z. ond. a r e; – **milliarium,** n. lat. rom. mijlsteen, die een afstand van duizend schreden aanduidde; – **milliásse,** f. fr. duizend milliarden; zeer groote menigte, onmetelijk getal; – **millier,** n. fr. (spr. *mieljé*) duizendtal; – *millier métrique* (spr. *-metriek*) de fr. scheepston van 1000 kilo; – **milligram(me),** z. onder g r a m(m e); – **milliliter,** z. ond. l i t e r; – **millime,** m. duizendste deel, $^1/_{1000}$ f r a n c of $^1/_{10}$ c e n t i m e; – **millimeter,** z. ond. m e t e r; – **millistère,** z. ond. s t è r e; – **millioen,** n. (mid.lat. *millio*) duizendmaal duizend; in geld 20 tonnen gouds; – **millionair,** m. fr. (*millionnaire*) bezitter van millioenen, zeer rijk mensch; – **millionarisme,** n. heerschappij der millionairs.

millimeteren, het haar (met een tondeuse) tot op 1 mM. afknippen; – **milli-ampèremeter,** m., **milli-voltmeter,** d. i. een ampère-, voltmeter met schaal, verdeeld in duizendste deelen der eenheid.

Millioenenrede, f. begrooting met uitleg van den Minister van Financiën.

Milly-kaarsen, pl. fijne-stearine-kaarsen uit de fabriek van Dr. de Milly te Weenen.

Milmil, n. (hindost. *malmal,* neteldoek, mousseline) katoensoort uit Voor-Indië.

Miloe, mielies, f. (v. port. *milho,* eig. gierst) z. v. a. m a ï s in de Minehassa (Ned.-Indië).

Milord, liever **mylord,** z. l o r d.

Milphōsis en miltōsis, f. gr. (het laatste v. *miltoen,* met menie of rood bestrijken, v. *míltos,* menie, bergcinnaber) Med. met ontsteking verbonden uitvallen der ooghaven of wimpers, z. v. a. m a d a r o s i s.

Milreis, of m i l l e r e i s of m i l l e r e e s, port. rekenmunt = 1000 r e i s of r e a l e n (z. r e a a l) = 2 gl. 70 ct., in Brazilië ongeveer *f* 2.40 (men drukt de duizendtallen der reis uit door het teeken *Φ* en de millioenen door twee punten, b. v. 8: 120 *Φ*, d. i. 8 millioen 120 duizend reis of 8120 milreis).

Mimánsa, f. sanskr. (*mîmângsâ,* v. *mân,* begeerende vorm *mîmângsê,* eeren; denken, overleggen) indisch wijsgeerig stelsel, hetwelk alle veelvoudigheid van het bestaan voor louter schijn, en de zelfstandigheid voor het eenige ware en werkelijke houdt (vgl. s a n k h j a-p h i l o s o p h i e).

Mimar-aga, m. arab. (van *mimâr,* bouwmeester, van *amara,* bouwen, en **a g a,** z. ald.) turksch opziener der gebouwen, opperbouwmeester, die een onbepaald gezag over alle bouwmeesters uitoefent; – **mimar-basji,** eerste architect van den sultan; – **mimars,** m. pl. turksche ingenieurs.

Mime of **mimus,** m. (gr. *mīmos,* lat. *mimus*), pl. **mimen,** eig. navolgers; gebarenspelers, potsenmakers; in 't alg. tooneelspelers; ook bijzondere soort van kleine dramatische spelen bij de oude Grieken en Romeinen, die eene poëtische afschildering van het dagelijksch leven gaven, aanvankelijk kluchtspelen zonder bepaald plan, later kunstmatiger bearbeid; uitvoerders dier stukjes, m i m e n, moeten onderscheiden worden van de p a n t o m i m e n (z. ald.); – **mimēsis,** f. (van *mimeisthai,* nabootsen) navolging, nabootsing of naäping der gebaren van een ander, spottend herhalen van iemands woorden; – **mimētisch,** adj. tot nabootsing, naäping geneigd; – **mimeograaf,** f. toestel om een geschrift te verveelvoudigen, soort hektograaf; – **mimiek,** f. of **mimische kunst,** gebarenkunst, gebarenleer, gebarenspel; – **mimicus,** m. meester in het gebaren maken; potsenmaker, naäper; – **mimisch,** adj. (gr. *mimikós, ē, ón*) tot de mimiek behoorende, al wat door gebaren geschiedt; m i m i s c h e v o o r s t e l l i n g (ook wel **m i m o d r a m a,** n.) de voorstelling van een drama door pantomimes; m i m i s c h e k u n s t e n a a r s, tooneelspelers; – **mimograaf,** m. schrijver van mimen of gebarenspelen; – **mimographie,** f. vervaardiging van gebarenspelen; – **mimoloog,** m. navolger, naäper, naprater; – **mimologie,** f. navolging, naäping van iemand in zijne woorden en gebaren; – **mimoplast,** m. iemand, die door gebarenspel iets plastisch weet voor te stellen (p a n t o m i m e).

Mimer, of **Mim,** m. (eig. *Mîmer*) noor. Myth. watergeest, die de wijsheid in zijn diepten verborgen houdt n. l. in de M i m e r s b r o n (oudn. *Mîmisbrunnr*), die door de **W a l h a l l a** vloeit. De naam van het halfgoddelijk wezen

is verwant met ons woord *mijmeren*, peinzen, lat. *memor*, fr. *mémoire* enz.

Mimetesiet, n. natuurlijk arsenikzuur loodoxyde.

Mimetisme, mimesie, gewoonl. **mimicry,** f. (gr. *mimeisthai*, navolgen) het door sommige dieren kunnen aannemen van gedaanten en kleuren van andere dieren en levenlooze voorwerpen; reeds in de mythologie van oude volken konden halfgoddelijke wezens verschillende gedaanten en kleuren aannemen, zoo bij de Grieken Proteus, bij de Germanen de Elfen.

Mimiámben, m. pl. soort van zeer vrije j a m b e n, waarvan zich de m i m e n (z. ald.) in hunne onzedelijke kluchtspelen bedienden.

Mimicry, eng. (gr. *mimĭkos* = nadoende) z. v. a. m i m e t i s m e, z. a.

Mimi-tafel, f. **mimietje,** n., tafeltje dat uit kleinere tafeltjes bestaat, die in elkaar geschoven kunnen worden.

Mimographie, mimologie enz. z. ond. m i m e.

Mimōsa, f. nw.lat. (v. 't sp. en port. *mimoso*, weekelijk, vertroeteld, v. *mimar*, liefkoozen, vertroetelen) uitheemsch plantengeslacht van verschillende soorten, waarvan eenige zich onderscheiden door de ongemeene gevoeligheid hunner bladeren, die zich bij de geringste aanraking samentrekken; b. v. de g e v o e l i g e m i m o s a (*Mimosa sensitiva*), het zinkruid; de s c h a a m a c h t i g e m i m o s a (*M. pudīca*), het kruidje-roer-mij-niet; nog behoort hiertoe de e c h t e a c a c i a (*M. militĭca* en *vera*), een stekelige boom in Egypte en Arabië, uit welks stam van zelve de arabische gom vloeit; – **mimosiet,** n. z. v. a. d o l e r i e t.

Mina, 1) **mine,** f. it. (provenç. *mina*, *emina*, fr. *mine*, oudfr. *emine*, van 't lat. *hēmīna*, gr. *hēmīna*, maat, de helft van een s e x t a r i u s) vroegere vochtmaat in Milaan: voor koren = 5,223 liter; voor olie = 15,592 liter; thans gebruikelijke naam voor 1 decaliter.

Mina, 2) afkort. van W i l h e l m i n a (z. ald.).

minacciōso, it. (spr. *minatsjózo*) of *minacevole* (spr. *minatsjéwole*; v. 't lat. *minaccia*, bedreiging; vgl. m e n a c e e r e n). Muz. dreigend, nadrukkelijk; – **minaciteit,** f. nw.lat. (van *minax*) het dreigende, dreigende toestand; neiging tot dreigen.

Minage, z. m i n e 3).

Minaltoen, m. perzische munt = $^1/_{10}$ t o m a n.

Minarét, f. arab. (*menâret*, d. i. eig. plaats des lichts, vuurtoren, van *nâra*, schijnen, *nâr*, vuur enz.) ronde, smalle toren van verscheiden verdiepingen, ieder met een balcon, menigvuldig voorkomende aan turksche bedehuizen of moskeeën, en van welke de uren des gebeds worden afgeroepen, gebedspaal.

Minargent, n. fr. (spr. *minarzjáň*) halfzilver, uit koper, nikkel, wolfram en aluminium bestaande.

Minātie (spr. *t=ts*) f. lat. (*minatĭo*, van *minări*, dreigen) het dreigen, bedreiging; – **minatōrisch,** adj. (later lat. *minatorĭus*) dreigend, bedreigend.

minaudeeren, fr. (*minauder*, spr. *au=o*; van *mine*, gelaatstrek) zich met gemaaktheid aangenaam willen maken, mal behaagziek zijn; – **minauderie,** f. gemaaktheid, gedwongen manieren, behaagzucht; – **minaudier,** m. (spr. *-djé*) saletjonker, pronker; – **minaudière,** f. (spr. *-djèr'*) saletpop, pauwinnetje; behaagziek, opgetooid meisje.

Mincepie, m. eng. (spr. *minspai*; eig. *minced pie*, v. *to mince*, kleinhakken, en *pie*, pastei) pasteitje van gehakt vleesch met eieren, suiker, kleine rozijnen enz.

Mine, 1) f. fr. gelaat, gezicht, aanzien, uitzicht, figuur; – m i n e s m a k e n, ergens den schijn van aannemen, zich houden; onnatuurlijke gebaren maken, gezichten trekken; verliefde lonken geven.

Mine, 2) f. lat. (m i n a, gr. *mnā*) oud-gr. gewicht en munt, sedert Solon = 100 drachmen; thans de grondslag van het in 1836 ingevoerde grieksche gewichtsstelsel = 1500 drachmen of gram = 1,5 kilo = 468,75 oude gr. drachmen = 15000 obolen (z. ald.) = 150000 grein (centigram); 100 mines = 1 talent = 150 kilo.

Mine, 3) f. fr. graanmaat; vandaar **minage,** f. (spr. *-náázj'*) meetrecht op het koren.

Mine, 4) f. fr. (it. *mina*, provenç. *mina*, *mena*, van 't mid.lat. *minare*, provenç. *menar*, fr. *mener*, leiden, voeren, te werk stellen) onderaardsche gang, schacht, uitgraving, m ij n; inz. ertsmijn, bergwerk, groeve; Mil. kruitmijn, springkuil, kruitkelder, om den daarboven liggenden last door kruit in de lucht te doen vliegen; oneig. een bedekte heimelijke aanslag; – **mineeren,** (fr. *miner*) ondergraven, ondermijnen, loopgraven, kruitmijnen aanleggen; – **mineur,** m. fr. (spr. *mineiro*, port. *minéro*) mijnwerker, schansgraver, ertsgraver; vereeniging van personen, die aan de beurs op rijzing der koersen speculeeren; – **mineraal,** n. (mid.lat. *minerāle*, pl. *mineralĭa*, fr. *minéral*) delfstof, bergstof, mijnstof, erts; pl. **mineralen,** delfstoffen, erts- en steenstoffen, levenlooze (niet-organische) natuurvoortbrengselen; – **mineraal-rijk,** n. rijk der delfstoffen, gezamenlijke onbewerktuigde voorwerpen der natuur; – **minerālisch, mineraal,** adj. ertsbevattend, al wat tot het rijk der delfstoffen behoort; – **mineraal water,** n. zulk water, waarin, hetzij natuurlijk of kunstmatig, gassen of delfstoffen zijn opgelost; de bronnen, die zulk water bevatten, heeten **minerale wateren,** ook g e z o n d h e i d s- of g e n e e s k r a c h t i g e b r o n n e n, in zoo verre zij eene genezende kracht bezitten; men onderscheidt het minerale water naar zijne hoofdbestanddeelen in zuur-, bitter-, zwavelen staalwater; – **mineraal-blauw,** n. bergblauw, fijngewreven koperlazuur; – **mineraal-geel,** ook k a s l e r g e e l, n. fraai geel poeder, bestaande uit eene fijngewreven verbinding van een weinig chloorlood met veel loodoxyde; – **mineraalgroen,** berggroen, brunswijker kopergroen; – **mineraal kermes,** z. ond. k e r m e s; – **mineraaltheorie,** f. leer van Liebig, volgens welke de planten zich door de in den aardbodem bevindende oplosbare minerale bestanddeelen voeden; – **mineraalwit,** n. baryum-sulfaat; – **minerale olie,** f. z. p h o t o g e n i u m; – **minerale soda,**

f. z. v. a. kryolith, aldus in den handel genoemd, omdat het tot loogbereiding in zeepfabrieken dient; – **mineraliseeren** (spr. *s=z*) (fr. *minéraliser*) verertsen of versteenen, door kunst iets als mineraal of erts voortbrengen; – **mineralisatie,** (spr. *-za-tsie*) of **mineraliseering,** f. verertsing of versteening, de overgang tot een mineraal; – **mineralogie,** f. nw.lat.-gr. bergstofkunde, steenertskunde, leer van de delfstoffen, van de levenlooze (niet-organische) natuurlijke lichamen; in engeren zin: leer van de mechanisch-enkelvoudige, onbewerktuigde voorwerpen der natuur, z.v.a. oryktognosie, in tegenst. met geognosie enz.; – **mineraloog** of **mineralogist,** m. erts-, steenkenner, iemand, die de mineralogie beoefent; – **mineralógisch,** adj. delfstofkundig, de delfstofkunde betreffende; – **minerographie,** f. beschrijving der delfstoffen, mineralen; – **minerotheologie,** f. bewijs voor Gods bestaan uit de aanwezigheid der mineralen.

Minellen, pl. uitgaven met verklaringen van classieke schrijvers door Minèlli, rector te Rotterdam (gest. 1683).

Minéllo, m. (vgl. mina 1) it. voormalige graanmaat te Verona $=\frac{1}{2}$ sacco = 0,382 H.L.

Minérva, f. lat. rom. Myth. dochter van Jupiter, uit wiens hoofd zij in volle wapenrusting werd geboren, nadat hij de van haar zwanger gaande Metis had verslonden, de godin der wijsheid, beschermster van de kunsten des vredes en van de steden, ook krijgsgodin, vgl. Pallas; de stad van Minerva, Athene; de vogel van Minerva, de uil; – *invītā Minervā,* tegen den wil van Minerva, d. i. zonder vatbaarheid en aanleg, zonder verstandelijke roeping iets ondernemen, inz. studeeren; – *minervae calcŭlus,* eig. stemsteentje van Minerva: manier van vrijspreken van een aangeklaagde, in geval de stemmen der rechters voor en tegen gelijk zijn; – **minervâl,** m. (later lat. *minervālis*) leerling, scholier (bij de orde der Illuminaten de laagste graad); n. (lat. *minerval*) leergeld, schoolgeld, inz. op de latijnsche scholen, honorarium, dat de leermeesters van de leerlingen ontvangen; – **minervalia,** n. pl. rom. feesten ter eere van Minerva; de onderwijzers staakten dan hun onderwijs en kregen van de discipelen een geschenk, minerval.

Mineur, z. ond. mine 4); ook adj. en subst. (lat. *minor*) minderjarig; minderjarige (in tegenst. met majeur); beursspeculant; Muz. z. v. a. mol, z. ald.

Miniâtor, m. nw.lat. (van 't lat. *miniāre,* met menie, *minium,* verven) kleurder; afzetter van kaarten, platen enz.; kleinschilder (it. *miniatóre*); – **miniatuur** of **miniatuurschilderkunst** (it. *miniatura,* fr. *miniature*) oorspr. schilderwerk der miniatoren, meest monniken, die in de middeleeuwen de handschriften met fraai gekleurde teekeningen, letters enz. opsierden; (dus niet van *minūtus,* klein) klein- of fijnschilderkunst, het schilderen met gomwaterverven, die met de penseelpunt opgedragen of gepointilleerd worden; – *en miniature,* fr. (pr. *añ*-) in het klein of verkleind; – **miniatuurschilderij, -portret,** afbeelding in het klein; – **miniatuurschilder** of **miniaturist,** schilder van kleine voorwerpen, kleinschilder.

Miniatus, z. ond. minium.

Minié-buks, f. soort van buksen, die met geringe lading zeer ver dragen (naar den fr. uitvinder, den brigade-overste Minié, genoemd).

Minimax, f. soort handbluschtoestel.

minĭmus, a, um, lat. (superl. van den compar. *minor,* z. ald.) de, het minste, kleinste; – **minima** of **minime,** f. Muz. halve maatnoot; – *minĭum* of **minimum,** n. het kleinste, geringste of minste; inz. kleinste maat, geringste of laagste graad eener grootheid, laagste prijs, in tegenst. met maximum; – *minimum sapientĭae,* de geringste mate van wijsheid; – *minima de malis,* (kies) het kleinste van twee kwaden; – *minĭmi* of **minimen,** minste broeders, eene zeer strenge monnikenorde, in de 15de eeuw door den heil. Franciscus van Paula gesticht, daarom ook Pauliner- of Paulaner-monniken geheeten; in Napels heeten zij Paolotti; – **minimenkleur,** f. naar het blauw zweemend rood; – **minimaalbedrag,** n. nw.lat.-nederl. het kleinste bedrag.

Minister, m. lat. (v. *minus,* geringer, minder, gelijk *magister,* v. *magis,* meer) eig. dienaar; hoogste staatsambtenaar, die aan het hoofd van het staatsbestuur of van eenen tak daarvan (departement) staat, staatsdienaar, die onmiddellijk met den vorst in betrekking staat; ook gezant; – **minister-resident,** (spr. *si=zi*) gezant van minder rang, zaakgelastigde van eenen staat of eenen vorst; – *minister sacri officii,* geestelijke, zielverzorger, zielenherder; – **ministérie,** n. lat. (*ministérium*) eig. dienst, bediening, staatsbestuur of regeering, gezamenlijke ministers, staatsraden van eenen vorst; bijzondere afdeeling of departement van bestuur, dat onder eenen minister staat, b.v. het ministerie van oorlog, van financiën, van justitie enz.; ook geestelijkheid, gezamenlijke geestelijken, consistorium van een land of eene plaats; predikambt zelf, b.v. *candidātus* (*reverendi*) *ministerĭi,* afgek. *cand.* (*r.*) *m.,* candidaat of aanzoeker tot het (eerwaardig) predikambt; – *pro ministerio,* voor het predikambt of de verkrijging eener predikantsplaats (geëxamineerd worden); – *ministère public,* fr. **openbaar ministerie,** afgek. O. M., openbare aanklager of eischer, een bij elke rechtbank aangestelde staatsbeambte, die voor de handhaving der orde waakt en de toepassing der wetten eischt; – **ministerieel,** adj. (fr. *ministériel*) ambtshalve, van ambtswege; al wat met eenen minister in betrekking staat, van hem uitgaat, b. v. een ministerieël schrijven; ook: in den zin of naar de meening der ministers, deze aanhangende of verdedigende; aanhangers van het ministerie, partij, die het met de ministers eens is; inz. in het parlement zegt men de **ministerieële partij,** in tegenst. met de oppositie- of **antiministerieële partij;** – **ministeriâlen,** m.pl. geestelijken, die zitting en stem in het ministerium (d. i. in den kerkeraad of het consis-

torium) hebben; in de middeleeuwen ook leden van den adel, die uit den hof- en vorstendienst was voortgesproten, ter onderscheiding van den echten dynastischen adel; – *ministeriāles* (scil. *litterae*) een schrijven, vergunning enz. uit eenig ministerie; – **ministerialisme,** n. gaan door dik en dun met het ministerie, partijdigheid voor de maatregelen der ministers; – **ministerialiteit,** f. ministerschap.

ministreeren, lat. (*ministrāre*) dienen, den dienst, b.v. den kerkdienst verrichten of doen, inz. bij de mis den priester de hand leenen, hulp bieden; – **ministránt,** m. (*ministrans*) mis- of kerkdienaar; ook domheer van een stift, die het evangelie en de epistels leest, koorlezer; – **ministrātie** (spr. *tie=tsie*) f. lat. (*ministratio*) bediening, dienst, medewerking; – **ministratief,** adj. nw.lat. dienend, dienstdoend; – **ministrātor,** m. lat. dienaar, bediende; – *ministrator juris*, rechtsgeleerde zaakwaarnemer, pleitbezorger.

miniteeren, lat. (*minitāre*) dreigen; – **minitātie** (spr. *tie=tsie*) f. nw.lat. bedreiging; – **minitātor,** m. bedrieger.

Minium, n. lat. z. v. a. m e n i e (z. ald.); – *miniatus, a, um*, lat. Bot. menierood, hoogrood (iets geelachtig).

Minna, duitsche vrouwennaam (v. 't oudhoogd. *minna*, min, liefde): de liefde, liefderijke; – of als onjuiste verkorting van W i l h e l m i n a.

Mino, m. hindost. (*mina, mainá*, javaansch *mencho*, nw.lat. *gracŭla religiōsa*) snapper, een zeer gezochte kamervogel in Voor-Indië.

Minoeman, mal. dranken, wat gedronken wordt; likeurkeldertje.

Minōna, celt. vr.naam (gael. *Minfhonn*, uitgespr. *minnon*, v. *min*, zacht, en *fonn*, melodie): zachte melodie.

minor (neutr. *minus*; compar. van *parvus*, klein) lat. kleiner, geringer; minder; – *Asia minor*, Klein-Azië; – *fratres minores*, z. m i n o r i e t e n; – *minores ordines*, de 4 lagere wijdingen als trappen tot het katholieke priesterschap; – **minor,** of *minor* (scil. *natu*) m. de jongere; *minor* (scil. *terminus*) m. minderterm, de tweede stelling eener sluitrede; – *minóre*, it. Muz., fr. *mineur*, z. v. a. m o l (z. ald.); – **minoraat,** n. nw.lat. voorrecht of erfopvolgrecht van den jongere, in tegenst. van het m a j o r a a t; – **minorātie** (spr. *t=ts*) f. eig. vermindering, verkleining; Med. zachte afvoering; – **minoratief,** adj. zacht afvoerend; – *minorénnis*, mid.lat. (d. i. *mínor annis*) minderjarig, onmondig, het tegendeel van m a j o r e n n i s; – **minorenniteit,** f. (v. mid.lat. *minorennis*, d. i. *minor annis*, jonger van jaren) minderjarigheid, onmondigheid; – **minorist,** m. geestelijke, die de mindere wijdingen ontvangen heeft; – **minoriteit,** f. (mid.lat. *minorĭtas*) minderheid, het kleiner getal, stemmenminderheid; – **Minorieten** of *fratres minōres*, m. pl. minderbroeders, z. v. a. F r a n c i s c a n e n; – *minōrum gentium* (*Dii*), z. ond. *Deus*.

Minos, m. gr. oud beroemd, door stipte gerechtigheid uitmuntend koning en wetgever op Kreta, volgens de sage een zoon van Zeus en Europa, na zijnen dood rechter in de onderwereld (z. P l u t o); – **Minotaurus,** m. een fabelachtig monster, half mensch en half stier. De jongere M i n o s, kleinzoon van den vorigen, liet dit wezen in het door hem gebouwde l a b y r i n t h opsluiten en met menschenvleesch voeden, waartoe hem de Atheners, tot straffe voor de vermoording van zijn zoon, alle 9 jaren 7 jongelingen en 7 jonge dochters moesten zenden; – T h e s e u s, een grieksch held, die zich onder deze jongelingen bevond, doodde het gedrocht met behulp van A r i a d n e, de dochter van Minos.

Minstrel, m. eng. z. v. a. m e n e s t r e e l (z. ald.) meesterzanger, speelman.

minus, lat. (vgl. *minor*) minder, min; in de getalleer de aanwijzing voor negatieve grootheden; bij thermometers = onder nul of onder het vriespunt (teeken: –); – een **minus,** n. een tekort, z. v. a. d e f i c i t; – **minusteeken,** liggend streepje (–) in de reken- en stelkunst vóor eene grootheid, die moet worden afgetrokken; teeken, dat den negatieven of ontkennenden toestand eener grootheid aanduidt; – **minueeren** (lat. *minuĕre*) verminderen, verkleinen; – **minuéndus,** m. het te verminderen getal, dat, waarvan een ander moet afgetrokken worden; – **minuéndo-licitatie,** f. (spr. *-tsie*) openbare verkoop aan den minsteischende; – **minuscule,** f. fr. (spr. *minuuskuul*'; van lat. *minuscŭlus*, zeer klein) kleine letter (vgl. m a j u s c u l e); – **minūtie** (spr. *t=ts*) f. (*minutio*) vermindering, verkleining; – **minutissimum,** n. het kleinste, geringste; pl. **minutissima,** allerkleinste omstandigheden, b.v. van een voorval; – **minutiën** (spr. *t=ts*) pl. (*minutiae*) kleinigheden, nietsbeduidende dingen, vodderijen, ook **minuteriën** – **minutiëus** (spr. *t=ts*) nw.lat. (fr. *minutieux*) kleingeestig; – **minuut,** f, (van 't lat. *minūtus, a, um*, klein; *minūta*, scil. *pars*) 60ste deel van een geheel, inz. van een uur, ook, naar de sexagesimale verdeeling, van eenen graad in de aardrijkskunde, in de meetkunde; in de bouwkunde het 12de, 18de, 30ste of 60ste gedeelte van eenen m o d u l u s; in de schilderkunst 't 48ste deel van de lengte van het hoofd; naar de centesimale verdeeling is eene minuut in de wiskundige wetenschappen het 100ste gedeelte van een graad (c e n t e s i m a l e m i n u u t); oneig. zeer klein tijddeeltje, oogenblik, ommezien, a m e r i j; – **minuut** of **minute,** f. Jur. eerste schriftelijk ontwerp, opstel, c o n c e p t, het origineel van eene openbare acte, van een contract enz. (omdat het met kleine letters placht geschreven te worden, in tegenst. met de g r o s s e, z. ald.); – *alla minúta* of *al minūto*, it. in 't klein (handel drijven); – **minuteeren,** ontwerpen ten papiere brengen, het klad, concept, de m i n u t e van een opstel maken; ook wel over iets peinzen, iets onderzoeken, met iets zwanger gaan, iets in den zin hebben; – **minutist,** m. kleinhandelaar, kramer, z. v. a. d e t a i l l e u r, in tegenst. met g r o s s i e r; – **minuutglas,** n. klein zandglas op schepen, dat éene minuut loopt (men bedient zich sedert lang bij de

loglijn alleen van het half- en kwart-minuutglas.

Minx, m. soort van kleine otter in de noordduitsche en noordamerik. rivieren; vandaar **minxvellen,** noordamerik. ottervellen als pelswerk.

Mioceen, z. e ö c e e n.

mio conto, it. afgek. *m. c.*, Kmt. mijn of op mijne rekening, ook *per mio,* voor mijne (rekening), voor mij.

Miōsis, f. gr. z. m e i o s i s.

Miótĭcum, z. m y ó t i c u m.

Mi-parti(e), z. ond. m i.

Miq., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor F. A. W. Miquel (gest. 1871).

Miquelets, m. pl. fr. (spr. *mi-k'le*; sp. *miqueletes*) krijgs- en roofzuchtige bergbewoners, spaansche bandieten in de zuidelijke Pyreneën, die als soldaten een soort landweer uitmaken; – **fransche miquelets,** door Napoleon in 1808 gevormd korps om tegenover de g u e r i l l a s te staan.

Miquelot, m. fr. (spr. *mi-k'lô*) bedelend pelgrim, die, onder voorwendsel van eene bedevaart naar St.-Michael, loopt te bedelen, een huichelend bedelaar.

Mir, f. russ. vergadering van hoofden van gezinnen, die beslist over de periodieke verdeeling der gronden.

Mira, f. lat. zekere ster; – *mira* (*stella cēti*), de wonderbare ster in (het sterrenbeeld) de „Walvisch", een vaste ster met periodiek afwisselend licht.

Mirabéllen, f. pl. fr. kleine, roodachtig bruine of gele ronde pruimen van voortreffelijken smaak (naar de stad Mirabeau, lat. *Mirabella,* genoemd).

mirabĭlis, e, adj. lat. (van *mirāri,* zich verwonderen) wonderbaar; – *mirabĭle audĭtu,* wonderbaar om te hooren; – *mirabĭle dictu,* lat. wonderbaar om te zeggen; – *mirabĭle visu,* wonderbaar om te zien of te aanschouwen; – *mirabĭlia* of **mirabiliën,** n. pl. wonderlijke dingen, wonderlijkheden; – **mirabiliteit,** f. (later lat. *mirabilĭtas*) wonderbaarheid, bewonderenswaardigheid; – **mirākel,** n. lat. (*miracŭlum*) wonder, wonderwerk, zeer buitengewone zaak; ook naam van geestelijke tooneelspelen, voornamelijk in Frankrijk en Engeland; – **miraculeus,** adj. nw.lat. (fr. *miraculeux*) wonderbaar, verbazingwekkend, naar een wonder gelijkende, wonderdadig.

Mirádsj, m. arab. (*m'irâdsj,* van *'aradsja,* opstijgen) hemelvaartsfeest van Mohamed.

Mirage, f. fr. (spr. *miráázj',* van *mirer,* spiegelen) luchtspiegeling, z. v. a. f a t a m o r g a n a (z. ald.).

Mirakel, z. ond. *mirabilis.*

Miramolin, m. naam der arabische khalifen bij de schrijvers der middeleeuwen, eene sp. verbastering van het arab. *emîr al moemenin,* vorst der geloovigen.

Miránda, lat. (van *mirāri,* bewonderen) vr. naam: de bewonderenswaardige.

Mirareh, m. nw.gr. overste.

Mirawoi-ssudjá of gew. afgek. **mirawoi,** russ. (v. *mir,* vrede en *ssudítj,* richten, veroordeelen) vrederechter (in civiele processen bij een vordering onder 300 roebels).

Mirbaan-essence of **mirbaan-olie,** f. onechte, bittere amandelolie, eene ætherische olie, z. v. a. n i t r o b e n z ó l, z. a., huile de Mirbane. De echte bittere amandelolie heet b e z a l d e h y d e, z. a.

Mire, f. fr. (spr. *mier'*) vizier aan geweren; ook merk- of richtteeken aan verrekijkers; – **mireur,** m. verrekijker der kustwachters.

Miri, n. perz. (*mîrî,* d. i. eig. vorstelijk, koninklijk, van *mîr* = arab. *emîr,* vorst, koning enz.) keizerlijke of koninklijke schat, rijksschat; – **miri-liva,** z. ond. l i v a.

Miriáde, z. m y r i a d e.

Miridieten, mirdieten of **miredieten,** pl. katholieke volksstam bij de Albaneezen.

Mirliflore, m. fr. (eig. iemand, die de bloemen bewondert, v. 't oudfr. *mirer,* bewonderen, opmerkzaam beschouwen, het lidwoord *li,* de, en *flor,* bloem) pronker, modeheertje, saletjonker.

Mirliton, m. fr. rietfluitje, aan beide zijden gesloten met uivliesjes.

Mirmiran, m. perz. heer der heeren, titel der turksche landvoogden of stadhouders van provinciën.

Miroton, n. fr. gerecht van gelijkmatige sneetjes vleesch of visch enz., die kransvormig op den schotel zijn opgediend, zoodat het ledig blijvend midden met saus, ragout enz. gevuld is; – *en miroton,* kransvormig.

Mirre, z. m y r r h e.

Mirt, z. m y r t.

Mirza, m. perz. (*mîrzâ,* of vollediger *mîrzâdeh,* van *mîr,* vorst, en *zâdeh,* zoon) vorsten- of heerenzoon, prins, b. v. A b b a s-M i r z a; in 't algemeen een voornaam man; – vóor den naam z. v. a. heer, b. v. M i r z a S j a f f y, een der nieuwere turksche dichters uit Georgië.

Mis, f. (fr. en hoogd. *messe,* it. *messa,* sp. *misa,* van 't later lat. *missa,* heenzending = *missĭo,* ontstaan uit de woorden van den geestelijke: *ite, missa est,* scil. *concio* of *ecclesĭa,* d. i. gaat, de vergadering is afgeloopen, waarmede de algemeene godsdienstoefening voor iedereen, die niet aan het Avondmaal wilde deelnemen, was geëindigd) 1) r. kath. Avondmaalsviering; in engeren zin: het *officium* of altaargebed, ook de inzegening van de h o s t i e, waardoor de t r a n s s u b s t a n t i e plaats heeft; is de muziek met de misplechtigheid verbonden, zoo heet zij doorgaans een h o o g e m i s (*missa solemnis*); ook een geestelijk muziekstuk, dat gedurende de mis wordt uitgevoerd (in 6 afdeelingen: *Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus, Benedictus* en *Agnus Dei*); – *missa pro defunctis,* zielmis voor afgestorvenen; 2) openbare verkoop van levensmiddelen en koopwaren, waartoe de sterke toevloed van menschen ter viering van het Avondmaalsfeest aanvankelijk aanleiding gaf, de k e r k m i s (verbasterd tot k e r m i s), jaarmarkt, inzonderheid in Duitschland, te Leipzig, te Frankfort a/M., en in Rusland; vandaar m i s g o e d, m i s w a r e n enz.; geschenk van de mis, misgeschenk; – **miskatalŏgus,** m. lijst der bij elke boekenmis nieuw verschijnende

werken; – **missaal, missale,** n. nw.lat. misboek, dat de gebeden en zangformulieren der r. kath. Avondmaalsviering bevat; – **missaal,** bij boekdrukkers: groote soort van drukletters (waar mede vroeger de misboeken geschreven en gedrukt werden) voor hoofdregels op titels en dgl. (z. d r u k l e t t e r s); – **missalia,** f. hetgeen den priester bij eene begrafenis voor eene zielmis betaald wordt.

Misaine, f. fr. (spr. *mizeǹ*; eng. *mizzen*, v. it. *mezzana*, z. *mezzo*) fokzeil, fok.

Mi-saison, f. z. ond. s a i s o n.

Misalethie, f. gr. (v. *misein*, haten, en a l ē t h e i a, z. ald.) afkeer van de waarheid; – **misandrie,** f. (van *anēr*, genit. *andrós*, man) afkeer van de mannen, mannenhaat; – **misanthroop,** m. (van *ánthrōpos*, mensch) menschenhater, menschenschuw, wonderlijk, grillig, verdrietig, ongezellig mensch; – **misanthropie,** f. menschenhaat, menschenschuwheid, ongezelligheid, hebbelijke verdrietelijkheid, terugstootende manieren (het tegendeel van p h i l a n t h r o p i e); – **misanthrōpisch,** adj. menschenschuw, ongezellig, onvriendelijk, terugstootend; – **misautie** (spr. *t=ts*) f. zelfhaat, zelfverachting.

misce, z. ond. m i s c e e r e n.

misceeren, lat. (*miscēre*) mengen; – *misce*, afgek. *m.*, op recepten: meng! – *misce, da, signa*, afgek. *m. d. s.*, meng, geef, teeken; – *misce, fiat pulvis*, afgek. *m. f. plv.*, meng, maak poeders; – *misceātur*, het worde gemengd; – *misceātur, detur*, het worde gemengd, gegeven; – *bene misceatur*, het worde goed gemengd (op recepten); – **miscélla,** f. nw.lat. Jur. laatste wilsbepaling, die aan de vrouw, als erfgename haars mans, een tweede huwelijk verbiedt; – **miscellaneën,** n. pl. (lat. *miscellanēa, miscélla*, pl. n. van *miscellaneus, miscellus*, gemengd) gemengde opstellen; gemengde zaken, een allerlei, poespas; – **miscíbel,** adj. nw.lat. mengbaar, te vermengen; – **miscibiliteit,** f. vermengbaarheid.

Mischmisch, m. arab. (*mischmisch, maschmasch*, perz. *maschmaschâ*) soort abrikozen, inz. gedroogde abrikozen, een voornaam handelsartikel der inwoners van Damascus in Syrië.

Mischna, z. m i s j n a.

Mischsprache, f. dui. mengeltaal, een taal, die veel vreemde elementen bevat, b.v. het Afrikaansch (het Nederlandsch in Z.-Afrika).

miscibel, enz. z. ond. m i s c e e r e n.

Miscrediet, n. ned.-fr. (vgl. c r e d i e t) kwade naam, verminderd, gedaald vertrouwen of aanzien.

Misdemeanour, n. eng. (spr. *dimèn'r*) eig. slecht gedrag; in het eng. recht: vergrijp, misdrijf.

Mise, f. fr. (spr. *miez'*; van *mettre*, zetten) kleedij, gewaad, opschik enz.; inzet, inleg bij 't spel, bij eene handelsonderneming, eene loterij enz.; – *mise en pages* (spr. *mizaǹpaazj'*) het opmaken van gezet drukwerk in kolommen en vormen; – *mise en scène* (spr. *miez'aǹ sèn'*) inrichting voor het tooneel, de toebereidselen voor de opvoering van een tooneelstuk, inz. als het voor de eerste maal gespeeld wordt; ook de wijze waarop men het opvoert.

miserābel (spr. *s=z*) adj. lat. (*miserabĭlis, e*; van *miserāri*, bejammeren, van *miser*, erbarmelijk, ongelukkig) bejammerenswaardig, beklagens-, betreurenswaardig, ellendig, armzalig, erbarmelijk, jammerlijk; – **miserabiliteit,** f. nw. lat. erbarmelijkheid, betreurenswaardigheid, armzaligheid enz.; – *misera contribuens plebs*, lat. het arme, belasting betalende volk; – **miserātie** (spr. *t=ts*) f. (lat. *miseratĭo*) het erbarmen, beklag; – **misère,** f. (spr. *mizèr'*; van 't lat. *miserĭa*) ellende, nood, armzaligheid, erbarmelijkheid, jammer; in sommige kaartspelen, b.v. het whist- en bostonspel, waarbij men opzettelijk niet éenen slag haalt, ook *grande misère*, d. i. groot misère, geheeten, terwijl men het spel, waarbij men éene kaart ecarteert, *petite misère*, kleine misère, noemt; – *misère forcée*, een tusschenspel in het boston, wanneer niemand een spel aangeeft, en waarbij diegene verliest, die de meeste slagen maakt; – *misère ouverte* (spr. *-oewèrt'*) of *m. sur table* (spr. *-suur tábl'*) opengelegde misère, waarbij de speler zijne kaarten openlegt, zonder nochtans eenen slag te maken; – **miserēre,** n. lat. (imperat. van *miserēri*, zich erbarmen) 1) een r. kath. kerkgezang (psalm 51), dat met de woorden *miserēre, mei, Domĭne!* (Heer, erbarm u mijner!) aanvangt; 2) Med. darmjicht, darmkronkel, het drekbraken, z.v.a. i l ë u s; – **misericordia,** f. lat. (eig. medelijden, barmhartigheid, v. *miserēri*, zich erbarmen, en *cor*, genit. *cordis*, hart) in de kloosters: wat tegen den ordesregel aan de monniken wordt gegeven; – **misericordiæ,** f. pl. stoelen, waarop oude en zwakke geestelijken bij de godsdienstoefening zaten; – *misericordĭas Domĭni*, lat. (barmhartigheid des Heeren enz.) tweede zondag na Paschen, zoo geheeten naar het met die woorden beginnende lat. misgezang, psalm 89.

Misjna, hebr. herhaling, mondelinge wet, opgeteekend (± 135 n. Chr.) door Rabbi Akiba en Rabbi Jehoeda, ± 200 n. Chr. geordend in 6 rijen (seder), 63 massichtooth en 524 hoofdstukken.

Miskal of liever **mitskal,** n. arab. (v. *tsakala*, wegen) in 't alg. gewicht; inz. gewicht te Algiers van $1^1/_2$ drachme = 4,8 gram, gouden munt in N.Afrika (ook *metikal, metekal*, m i t k a l e, m i t i k a l).

Misla, f. drank der Indianen, uit de vrucht van platanen bereid.

Misogallo, m. gr.-lat. (v. *misein*, haten en *Gallus*, Galliër, oorspr. bewoner van Frankrijk) Franschenhater, vijand der Franschen; – **misogamie,** f. gr. (v. *gamos*, echt, huwelijk) huwelijksverachting, afkeer van den echt; – **misógămus,** m. huwelijkshater, oude vrijer; – **misogamisch,** adj. echtschuw, bang voor 't huwelijk; – **misogy̆nes,** m. (van *gynē*, vrouw) vrouwenhater; – **misogynie,** f. vrouwenhaat, afkeer van vrouwen; – **misogy̆nisch,** adj. vrouwenhatend, schuw voor vrouwen; – **misókalos,** m. gr. verachter van het schoone en goede; – **misokápnos,**

m. vijand van den rook, inz. van het tabaksrooken; – **misokosmie,** f. verachting, afkeer van den opschik; – **misoloog,** m. verstandsverachter, redehater, vijand der wetenschap; – **misologie,** f. verstandshaat; verachting van de wetenschappen; – **misológisch,** adj. het verstand, de wetenschap verachtend of hatend; – **misopōgon,** m. baardvijand, baardhater; – **misoponie,** f. afkeer van den arbeid; – **misopsychie,** f. levenszatheid, afkeer van of verdriet in het leven; – **misoptōchos,** m. armenhater; iron. jicht, podagra, omdat de armen er zoo zelden last van hebben; – **misosophie,** f. haat tegen de wijsheid, tegen de wijsbegeerte; – **misoxenie,** f. haat tegen vreemdelingen.

Miss, f. eng. (afkort. van *mistress,* z. ald.) juffrouw, mejuffrouw (eig. dochter uit den lageren adel in Engeland); het wordt geplaatst voor den doopnaam, bij de oudste dochter eener familie evenwel vóor den naam van den vader.

missa, **missaal, missalia,** z. ond. m i s.

Míssie, f. lat. (*missĭo,* v. *mittĕre,* zenden, ontslaan enz.) ontslag, vrijlating; zending, afzending; opdracht, last; bekeeringsgezantschap, uitgezonden geestelijken ter bekeering van de ongeloovigen; – *missĭo canonĭca,* van de geestelijke autoriteit verkregen bevoegdheid om katholiek godsdienstonderwijs te geven; – *missĭo in partes* (*infidelĭum*), zending in oorden of landen der ongeloovigen, d. i. niet-christenen; – *missio in possessiōnem,* in-bezit-stelling door de overheid; – **missie-college,** z. c o n g r e g a t i e; – **missiomaan,** m. iemand, die dweept met een hem opgedragen missie, die vast gelooft, dat de voorzienigheid hem tot eene bijzondere zending heeft geroepen; – **missionarius,** nw.lat., **missionāris** of **missionair** (fr. *missionnaire*) m. zendeling, bekeeringsgezant, heidenbekeerder, geloofsbode; – *missi regĭi,* pl. koninklijke afgevaardigden of zaakvoerders; – **missive,** f. fr. (nw.lat. *missīvum,* mid.lat. *missīva*) zendbrief, brief, boodschap, inz. van eenen ambtenaar aan zijne onderhoorigen; sluitbare tasch, waarin staatslieden elkander geheime papieren toezenden; – **missūra,** f. nw.lat. laatste oliesel bij de eng. katholieken.

Missighit, f. inlandsche moskee (in Ned. O. Indië).

Missiliën, pl. fat. (*missilĭa,* van *mittĕre,* zenden, wegzenden, wegwerpen enz.) weg te werpen, prijs te geven zaken, b. v. geldstukken, die bij plechtige gelegenheden onder het volk worden geworpen.

Missionaris, missive, enz. z. ond. m i s s i e.

missisipiensis, e, lat. Bot. van de Mississippi afkomstig; – *missuriensis, e,* lat. Bot. uit Missouri (N.Amerika) afkomstig.

Mistáto, m. vóor 1874 oliemaat op Candia van 11,6 tot 11,9 liter, aan gewicht ongeveer 10,2 kilo.

Mistletoe, f. maretak, vogellijm, op Kerstdagen, vooral in Engeland, in elk huis aanwezig.

Mistrá, f. it. drank uit foezel en anijs.

Mistrál, m. fr. (z. v. a. m a e s t r a l e, z. ald.) noordwestenwind in het zuidoosten van Frankrijk.

Mistress, f. eng. (oudfr. *maistresse,* z. v. a. fr. *maîtresse,* z. ald.) eig. meesteres, gebiedster, vrouw; inz. 1) (spr. *misses*) het woord, waarmede men gehuwde vrouwen aanspreekt (z. v. a. m a d a m e), echter alleen in verband met den familienaam gebruikt; men zet het vóor den doop- en den familienaam van den man, bij de vrouw van het hoofd eener familie voor den familienaam alleen; 2) (spr. *mistris*) onechtelijke bijslaap, bijzit (m a i t r e s s e).

Mitaines, f. pl. fr. (spr. *mitēn'*; v. celt. oorsprong: iersch en gael. *mutan, mitinigh, mutog, miotog, miotag, miteag, meatag,* van *math,* hand; armor. *mittain,* mid.lat. *mita, mitana, mittana*) wanten, vuisthandschoenen, handschoenen zonder vingers, pelshandschoenen.

Mitélla, f. lat. (verklw. v. *mitra,* z. ald.) hoofdband; Chir. armdraagband.

Mithra en **Mithras,** m. perz. zonnegod of het hoogste wezen onder het beeld der z o n bij de oude Perzen.

Mithridaat, n. tegengift of middel tegen vergiftiging, naar eenen koning in Pontus, M i t h r i d ā t e s (omstreeks 120 jaren vóor Chr.) zoo genoemd, die zich, om voor vergiftiging beveiligd te zijn, aan allerlei soorten van tegengift gewende en die bovendien ook door zijne veelomvattende taalkennis tot spreekwoord is geworden, daar hij, naar men verhaalt, niet minder dan 22 talen sprak; – **mithridātisch,** adj. wat op Mithridates betrekking heeft, b. v. de drie mithridatische oorlogen (van 88 tot 75 jaren voor Chr.).

mitigeeren, lat. (*mitigāre,* v. *mitis,* zacht) verzachten, matigen, bevredigen, geruststellen; – **mitigantia** (spr. *tia=tsia*) pl. Med. verzachtende omstandigheden; – **mitigánt** (lat. *mitĭgans*) of **mitigatief** (later lat. *mitigatīvus, a, um*) adj. verzachtend, verlichtend; – **mitigātie** (spr. *tie=tsie*) f. (*mitigatĭo*) verzachting, verlichting, verweeking; – *mitigatĭo poenae,* verzachting der straf.

Mitikal, mitkale, z. m i t k a l.

Mitkál, m. russ. (uit het perz. *mitzkâle*) oostindische ruwe (d. i. ongebleekte) katoenen stof, grof p e r k a l, z. ald.

Mitosthenometer, m. door Catlinetti uitgevonden garendynamometer.

Mitra, f. gr. en lat. oorspr. band; lijfband, gordel; gew. hoofdband, muts, huif; inz. bisschopsmuts, hoofdsieraad der r. kath. geestelijken, z. v. a. i n f u l; – *mitra Hippocrătis,* eig. muts van Hippokrates, een chirurgisch hoofdverband; – **mitraal,** adj. nw.lat. muts- of huifvormig; – **mitralis,** f. (*valvŭla mitrālis*) Med. mutsvormige hartklep.

Mitraille, f. fr. (spr. *-trálj'*; met ingeschoven *r* voor 't oudfr. *mitaille,* kleine kopermunt, oud ijzerwerk, van 't oudfr. *mite,* nederl. m ij t, mid.lat. *mita,* kleine vlaamsche kopermunt, oorspr. iets kleins, nietigs; vandaar het angels. en eng. *mite,* hoogd. *miete,* m ij t, zeer klein wormpje, kaaswormpje) kleine ijzerwaren; Mil. gekapt ijzer of lood; schroot, kartetsenschot; – **mitrailleeren,** met kartetsen schieten; doodschieten met schroot; – **mitrailleur,** m. of gew.

mitrailleuse, f. machinegeweer, waarin door den gasdruk der afgeschoten patronen het mechanisme voor het afgeven van de volgende schoten in werking wordt gebracht en daardoor ongeveer 400 schoten per minuut worden afgegeven.

mitteeren, lat. (*mittĕre*) zenden, afzenden, sturen; laten gaan, afscheid geven; – **mittimus,** n. eng. (v. lat. *mittĭmus*, wij zenden) gerechtelijk bevel aan een andere rechtbank, om acten over te zenden; ook bevel tot inhechtenisneming.

Mixæthrie, f. of **mixæthrion,** n. gr. (*mixaithría*) afwisselend, gemengd weder; – **mixeolyse,** f. gr. bereiding van zuivere mengverven door vermenging van hare oplossingen.

Mixlustre, n. eng. (eig. *mixed*, gemengd, *lustre*, lichtschemer, glans) uit wol en katoen gemengde kleedingstof met weerschijnglans; – **mixpickles,** n. pl. eng. (eig. *mixed pickles*, v. *mix*, mengen, en *pickles*, z. ald.) met azijn, peper enz. ingemaakte groene vruchten van verschillende soort, zooals augurkjes, uitjes enz. (vgl. a c h i a).

Mixtie, (spr. *t*=*s*) f. lat. (*mixtĭo* of *mistĭo*, v. *miscēre*, mengen) menging; – **mixtum** (v. *mixtus*, *a*, *um*, gemengd, partic. v. *miscēre*) n. het gemengde; – *mixtum compositum*, iets dat door vermenging is samengesteld, mengelmoes; – **mixtuur,** f. (lat. *mixtūra*) mengsel; inz. artsenijmengsel, gemengde drank (afgek. *mixt.*); – *mixtūra vulnerária ácida*, lat. wondwater (van Theden); ook versterkend orgelregister, dat op iedere toets door vele kleine pijpen de octaaf, terts en quint laat meeklinken.

Mizar, z. ond. a l i o t h.

Mjölnir, m. noorsche Myth. strijdhamer van den dondergod Thor, die nooit zijn doel mist en na geworpen te zijn, weer tot zijn meester terugkeert; hij diende ook voor wijdingen.

Mna, f. gr. z. v. a. het lat. *mina*, z. ond. m i n e 2).

Mnemēon, n. gr. (*mnēmeion*, v. *mnēmē*, geheugen, herinnering) herinneringsteeken, aandenken, gedenkteeken; – **mnemonika** of **mnemoneutiek,** f. gr. (*mnēmonikē*, scil. *téchnē*, kunst, van *mnēmon*, gedachtig) herinnerings- of geheugenkunst, d. i. kunst om de kracht van het geheugen door zekere hulpmiddelen te ondersteunen; Simonides zou de uitvinder zijn; – **mnemonicus,** m. leermeester, ervarene in die kunst; – **mnemónisch,** adj. de geheugenkunst betreffende; – **Mnemosȳne,** f. herinnering, geheugen; Myth. godin van het geheugen, dochter van Uranus en de Aarde, moeder der 9 Muzen, die Jupiter bij haar verwekte; Astr. in 1859 door Luther ontdekte asteroïde; – **Mnemosyníden,** f. pl. een bijnaam der m u z e n (z. ald.); – **mnemosynon,** n. z. v. a. m n e m e o n; – **mnemotechniek,** f. z. m n e m o n i k a.

Mo, japan. z. v. a. m e h.

Moallakat, f. arab. (van *alika*, hangen) het opgehangene, naam van 7 arab. gedichten uit den tijd van Mohamed, die wegens hunne voortreffelijkheid in den tempel te Mekka werden opgehangen.

Mob, f. eng. (afk. van *mobĭle*, en dit v. lat. *mobĭle vulgus*, het beweeglijke, gemeene volk) gemeen, grauw.

Mobeed, m. perzisch priester.

mobiel, adj. lat. (*mobĭlis*, *e*, van *movēre*, bewegen) beweeglijk; Mil. marsch- of tochtvaardig; – m o b i e l e c o l o n n e s, troepenafdeelingen, die een land doortrekken, om de verzet biedende bevolking te ontwapenen, krijgsschatting enz. te innen, weerspannigen gevangen te nemen enz.; – *mobĭle*, n. het beweegbare; – *primum mobĭle*, n. eerste beweegkracht, drijfveer, beweegreden; – *mobile perpetŭum*, n. altijddurende beweging, een door velen gezocht, maar als onmogelijk te beschouwen werktuig, dat, eenmaal in gang gebracht, zijne beweging onophoudelijk, zonder hulp van buiten, voortzet; – **mobiliën** (*mobilĭa*) of **meubelen,** pl. z. m e u b e l; – **mobiliair, mobilair,** n. nw. lat. gezamenlijke roerende goederen, inz. huisraad; – **mobiliseeren** (spr. *s*=*z*), **mobiel maken,** Mil. beweeglijk maken, op voet van oorlog brengen, uitrusten, wapenen; – **mobilisatie** (spr. *-za-tsie*), **mobiliseering,** f. beweeglijkmaking, uitrusting, wapening, het in marschvaardigen staat brengen; – **mobiliteit,** f. lat. (*mobilĭtas*) beweeglijkheid, vluchtigheid, onbestendigheid.

Mocade, f. z. m o q u e t t e.

Mocassins, pl. (in de Algonquintaal: *makisin*) riemschoenen (sandalen) der Arabieren; ruwlederen schoenen der noordamerikaansche Indianen.

Mocca-, mocha-, z. m o k h a.

Moccolétti, pl. it. (v. sing. *moccolétto*, verklw. van *móccolo*, stompje, eindje kaars) lichtjes (bij het carnaval te Rome).

Mochlīa, f. gr. (van *mochlós*, hefboom) Chir. herzetting van ontwrichte beenderen door hefboomen of katrollen.

mock, eng. (*to mock*, spotten, naäpen) nagemaakt, onecht, valsch; – **mock,** n. eng. ruwstaal, smeltstaal, staalachtig ijzer; – **mockturtlesoup,** f. eng. (*mok-tur-t'l-soep*; van *mock*, onecht, *turtle*, schildpad, en *soup*, soep) onechte, uit andere bestanddeelen bereide schildpadsoep.

modaal, adj. nw.lat. (*modālis*, *e*; v. *modus*, ald.) door verhoudingen bepaald of daarvan afhankelijk; – **modālis,** m. Gram. verhoudingsnaamval (casus), die het h o e uitdrukt; – **modaliteit,** f. Phil. wijze van zijn, gesteldheid, verhouding eener zaak tot het denkende subject, tot het kenvermogen, welke verhouding drieërlei kan zijn: als m o g e l i j k h e i d, w e r k e l i j k h e i d en n o o d w e n d i g h e i d; bijwezenlijkheid, toevallig onderscheid, bijonderscheid.

Mode, f. fr. (van 't lat. *modus*, z. ald.) wijze, manier, tijdsgebruik, gewoonte, dracht of wijze van kleederdracht, tijdmaat, veranderlijk gebruik, dat van den smaak en de grilligheid afhangt; – *à la mode*, **modisch,** naar de mode, naar den nieuwsten smaak, naar het gebruik van den dag; – **mode-artikelen,** modewaren, voorwerpen van den heerschenden smaak; – **modérn,** adj. (fr. *moderne*, it. *moderno*, later lat. *modérnus*, *a*, *um*, waarschijnlijk niet van *modus*, maar van 't adv. *modo*, juist, nu) hedendaagsch,

nieuw, gebruikelijk, naar den laatsten trant, in den jongsten smaak, nieuwerwetsch; van kunst- en dichtwerken: wat den eigenaardigen stempel van het nieuwere, d. i. van den christelijken tijd met zich draagt, in tegenstelling met a n t i e k; Theol.: het m o d e r n i s m e (z.a.) toegedaan; – **moderne richting,** z. ond. m o d e r n i s m e; – **moderniseeren** (spr. *s*=*z*), verhedendaagschen, naar den nieuwsten smaak inrichten; – **moderniseering,** f. verandering, wijziging naar den hedendaagschen smaak; – **modernísme,** n. barb.lat. nieuwe tijdsmaak en verkleefdheid daaraan; Theol.: richting, die de godsdienstige begrippen gelijken tred wil doen houden met den vooruitgang der wetenschap; – **modernist,** m. aanhanger en vereerder van den nieuwen tijdsmaak van het modernisme; – **modíst,** m. modehandelaar, tooi- of opschikmaker; fem. **modíste;** ook naam der schoonschrijvers vóór de uitvinding der boekdrukkunst.

Modél, n. (it. *modéllo*, fr. *modèle*; van 't lat. *modŭlus*, verklw. van *modus*) voorbeeld, monster, voorschrift; Pict. geheel of gedeeltelijk naakt persoon, of ledepop, als voorbeeld of voorwerp der studie van den kunstenaar, inz. schets, ontwerp of voorafgaande voorstelling in het klein; ook verdiepte of holle vorm, om een ander lichaam daarin te gieten; – **modelleeren** (it. *modellăre*, fr. *modeler*), een mode, een vorm maken, iets in het klein voorstellen of maken;– **modelleur,** m. modelmaker, monster-, vorm- of voorbeeldmaker.

modereeren, lat. (*moderāre* en *moderāri*) matigen, verzachten, bedaren, beperken, in toom houden; – **moderaat,** adj. (lat. *moderātus*, *a*, *um*), gematigd, gelaten, bedaard; billijk, bescheiden; – *moderāta tutēla*, f. Jur. gematigde of terughoudende noodweer; – *moderatum spatĭum*, gematigd uitstel, billijke termijn; – *moderáto*, it. Muz. met gematigde beweging, matig; – **moderádos,** sp. pl. gematigden, als politieke partij tegenover de e x a l t a d o s in Spanje; – **moderāmen,** n. lat. bestuurscollege, waaraan een algemeene vergadering de leiding der zaken heeft opgedragen; besturing, leiding; matiging; – *moderāmen inculpātae tutēlae*, n. geoorloofde tegenweer, noodweer, recht om, wanneer men door iemand met doodelijke wapens wordt aangevallen, hem te dooden, in geval er geen ander redmiddel overblijft; – **moderantísme,** n. nw.lat., matigingsstelsel, geest der gematigdheid, gematigd regeeringsstelsel, grondstellingen en gezindheden der matiging; – **moderantíst,** m. gematigde, zachtgezinde, inz. in staatszaken; – **moderātie** (spr. *t*=*ts*), f. lat. (*moderatĭo*) matiging, verzachting, bezadigdheid, intooming der driften; gemoedsrust, gelijkmoedigheid; – *moderatĭo expensārum*, f. gerechtelijke matiging, schikking of vermindering der kosten; – *m. poenae* of *poenārum*, verzachting der toegewezen straf of straffen; – **moderātor,** m. (fr. *modérateur*) bestuurder, leider, regeerder; aan eene machine het stuk, dat de beweging matigt en regelt; – **moderateur-lamp,** f. naam van eene soort van petroleumlamp.

Modérn, moderniseeren, modernísme enz., z. ond. m o d e.

Modést, adj. lat. (*modéstus*, *a*, *um*, van *modus*, de maat) matig, bescheiden, zedig, eerbaar, stemmig, statig, ingetogen, kuisch; – **Modésta** en **Modestíne,** vr.naam: de bescheidene, zedige; – **modésten,** pl. iron. benaming voor broek; – **modestie,** f. (lat. *modestĭa*) gematigd gedrag, bescheidenheid, zedigheid, eerbaarheid, stemmigheid, ingetogenheid.

modĭcus, *a*, *um*, lat. (van *modus*, de maat) de behoorlijke maat in acht nemend, matig, maathoudend, gematigd; – *modĭca castigatĭo*, f. lat. matige tuchtiging; – *modĭce*, adv. matig, met mate, spaarzaam; – **modiciteit,** f. nw.lat. geringheid, minheid; – **modificeeren,** lat. (*modificāre*, v. *modus*, maat, en *facĕre*, maken) behoorlijk afmeten, volgens de maat bepalen, iets zijnen vorm of zijne gedaante geven, wijzigen, anders of nader bepalen, bepalen, beperken, verzachten; – **modificātie** (spr. *t*=*ts*), f. (*modificatĭo*) maatbepaling, verandering, gedaantegeving, schikking, nadere bepaling, b. v. van een begrip; wijziging,beperking,verzachting.

Modillo of **modello,** m. it. (verklw. van *modo*, lat. *modus*, maat) voor 1861 korenmaat op Sicilië = $^1/_{64}$ salma = $^1/_4$ tómolo = 4,339 L.

Modillon, n. fr. (spr. *modi-ljóñ*; it. *modiglione*) Arch. sparrenhoofd, een sieraad onder de kornis of kroonlijst.

Modiŏlus, m. lat. (verklw. van *modius*), eig. maatje, kroesje, kop; beenboor of trepaan, of bepaaldelijk dat gedeelte der trepaan, waarmede geboord wordt.

Modisch, modist, z. ond. m o d e.

modo, adv. lat. thans, nu, tegenwoordig (inz. op schuldbekentenissen enz.).

modo meo enz., z. ond. m o d u s.

Modul, z. ond. m o d u l u s.

Modulus, m. (lat. *modŭlus*, verklw. v. *modus*) maat, maatstaf, inz. bij de zuilenorden en andere bouwsieraden; gietvorm; muntmaat, doorsnede der munten en medailles; maat en afmeting der tonen en lettergrepen naar den tact; – **moduleeren,** lat (*modulāri*) eig. meten; afmeten, regeeren; de stem laten rijzen en dalen, afwisselend met klimmende en dalende stem voordragen, de tonen leiden, buigen; – **modulātie** (spr. *t*=*ts*), f. (lat. *modulatĭo*) stembuiging, toonleding, het rijzen en dalen der stem bij zangers en redenaars; overgang van de eene toonsoort in de andere; wijze van voordracht.

Modus, m. pl. **modi,** lat. maat; wijze, manier; Muz. toonsoort, wijs; Gram. veranderlijke vormen van het werkwoord, wijze van spreken, uitdrukking van den denkvorm, in welken het onderwerp en prædicaat door den spreker met elkander verbonden worden, n.l.: i n d i c a t i v u s (m o d u s) aantoonende of onafhankelijke wijs (b. v. ik l e e s, l a s); – i m p e r a t i v u s–, bevelende, gebiedende, vermanende wijs (l e e s, l e e s t); – c o n j u n c t i v u s–, aan- of bijvoegende wijs, verbindende, voorwaardelijke, onzekere, afhankelijke

wijs of vorm der afhankelijke rede (ik wenschte, dat ik l e z e n k o n d e); – i n f i n i t i v u s–, onbepaalde wijs (die ten onrechte als eene wijze van 't werkwoord beschouwd wordt), waarbij men nog voegen kan o p t a t i v u s–, wenschende wijs (in de grieksche spraakkunst); – p o t e n t i a l i s–, mogelijkheidswijs; – *est modus in rebus*, lat. er is in alles eene maat, alles heeft zijne maat en grens ('t begin van een vers van Horatius, dat in zijn geheel luidt: *est modus in rebus, sunt certi denique fines*); – *modus acquiréndi*, wijze van verkrijgen; verwervingsmiddel; – *m. contribuéndi*, wijze van bijdragen, van kwijting; – *m. major*, Muz. groote of harde toonsoort, z. v. a. d u r; – *m. minor*, kleine of zachte toonsoort, z. v. a. m o l; – *m. procedéndi*, handelwijze; – *m. vivéndi*, voet waarop men met elkaar omgaat, wijze om met elkander te leven en in zaken met elkander om te gaan, schikking, transactie, waardoor het mogelijk wordt dat strijdende partijen elkander wederkeerig verdragen; – *bono modo*, goedschiks, op goede wijze; – *omni modo*, op elke wijze, in ieder opzicht; – *quocunque* of *quovis modo*, op wat wijze 't ook zij, op iedere mogelijke wijze; – *modo meo*, naar mijne wijze, naar mijn believen of welgevallen; – *modo ponénte*, Log. onderstellenderwijze, onderstellend, aannemend; – *modo tollénte*, opheffenderwijze, ontkennend; – *ad modum*, naar wijze, zoodanig; – *per modum*, door middel van; – *per modum actiōnis*, door middel van eene aanklacht; – *p. m. confessiōnis*, door middel van eene bekentenis; – *p. m. delegatiōnis*, door middel van 't overdragen van eenen last; – *p. m. exceptiōnis*, door middel van eene tegenwerping; – *p. m. institutiōnis*, door middel van erflating.

Moebad-moebadan, m. naam van het godsdiensthoofd der oude Perzen vóor de hervorming van Zoroaster; hij werd later veranderd in dien van d e s t o u r i-d e s t o u r.

Moebasjir, m. turk. (v. 't arab. *basjara*, door eene boodschap verheugen, eene zaak behandelen) afgevaardigde of gevolmachtigde van de turksche regeering in de provinciën.

Moechtar, m. arab. (eig. een verkozene) een turk. dorpsschout.

Moeda, z. m u e d a.

Moederis, m. arab. (*moedris* en *moederris*, v. *darasa*, lezen) eig. een lezende, studeerende; leeraar, schoolleeraar, professor.

Moedir, m. turk. (arab. *moedîr*, eig. iemand, die rondgaat, van *dāra*, rondgaan) bevelhebber (gouverneur) van eene stad of van een groot district.

Moed'or of **moyd'or,** m. port. (samengetr. uit *moeda de ouro*, d. i. goudmunt) oude portugeesche en braziliaansche goudmunt, in Brazilië van 1833 tot 1849 = 16000 réis, in waarde = 22 gulden; vroeger = 9000 réis, in waarde = 12,35 gulden.

Moeézzin, m. arab. (van *azana*, hooren, berichten, v. *oezn*, het oor) roeper, uitroeper der biduren van de m i n a r e t s der m o s k e e ë n in moham. landen.

Moefti, m. arab. (partic. van *fata*, recht spreken) eig. rechtspreker, beslisser, wetverklaarder; turksche priester en tegelijk rechter.

Moegik, z. m o e s j i k.

Moekim, m. arab. zij die den Vrijdagsdienst in een moskee moeten bijwonen; in Atjeh z. v. a. distrikt, in het algemeen z. v. a. ons porochie.

Moelásim of **moelázim,** m. turk. (eig. iemand, die van een ander afhangt, hem dient, v. 't arab. *azama*, aanhangen) z. v. a. luitenant.

Moelje, f. (fr. *môle*, port. *molhe*) havenpier.

Moellah, m. armenisch priester.

Moelteka, f. turk. geschreven burgerlijk lijfstraffelijk en godsdienstig wetboek in Turkije.

Moen, z. m a u n d.

Moenaschieten of **Moenasjieten,** m. pl. naam eener turksche secte, die, aan de zielsverhuizing, gelooft en daarom zeer zachtzinnig met de dieren omgaat.

Moenedsjim, pl. naam der perzische en turksche astrologen, die als zoo vele orakelen in gewichtige omstandigheden geraadpleegd worden.

Móensji, m. turk.-hindost. en arab. (van 't arab. *nasjâ*, eenen reuk bemerken, eene boodschap vernemen) schrijver, geheimschrijver; ook leeraar, taalmeester, inz. van het hindostansch, perzisch en arabisch.

Moeradin, m. turk. voorzitter in de tataarsche landgerechten.

Mœren, z. M o i r e n en P a r c e n.

Moesjik, m. russ. (v. *moesj*, man) boer, de gemeene man in Rusland; ook oneig. ruw mensch.

Moesjiraat, n. turk.-lat. district, landsafdeeling; – **moesjir-pasja,** m. (arab. *moesjîr*, raadgever, geheimraad, minister, v. *sjára*, raden, raadslagen) pasja van drie paardenstaarten, een opperveldheer.

Moesoen, z. m o e z o n.

Moessaf, hebr. extra-gebeden, op feestdagen door de joden uitgesproken.

Moessellim, m. pl. turk. naam van de oude turksche militie, die een korps van 3000 ruiters uitmaakte en vele voorrechten genoot.

Moessón, m. fr. (*mousson*, eng. *monsoon*, port. *monçāō*, sp. *monzon*, maleisch *moesim*, tijd, jaargetijde, passaatwind, oostind. *mausim*, *mausam*, van 't arab. *mausim*, bepaalde tijd, jaargetij, v. *masama*, bepalen, kenmerken) naam der halfjaarlijksche winden, wisselwinden, de een half jaar lang regelmatig in eene zekere richting waaiende winden, vooral in het N.lijk gedeelte van den Indischen oceaan en in den Ind.-Archipel.

Móéstafa, m. turk. mansn.: de uitgelezene, uitverkorene (v. 't arab. *safâ*, rein zijn, kiezen).

Móéstesjar, m. turk. (eig. iemand, wien men om raad vraagt, van *sjâra*, raad geven; vgl. m o e s j i r-p a s j a ond. m o e s j i r a a t) staatsraad, onderstaatsminister van den sultan, zoowel in 't ministerie van binnenlandsche, als in dat van buitenlandsche zaken.

Moestikobojo, m. arab. steen in krokodillenmagen gevonden, die de duikers gebruiken, omdat ze daarmee meenen langer onder water te kunnen blijven.

Moestóphi, m. turk. ambtenaar bij de administratie; geheimschrijver.

Moetakallimoen, arab. (van *kalama*, spreken) eene der oudste mohamedaansche secten, philosopheerende wijsgeeren, bovennatuurkundigen.

Moetazileh of **moetazalieten,** m. pl. arab. (*moe'tazilah*, gescheidene, afwijkende, v. *'azala*, verbannen, zich terugtrekken) eene der oudste mohamedaansche secten, welke het leerstuk der voorbeschikking verwerpt en aan de vrijheid van den menschelijken wil gelooft.

Moetessárif, m. arab. werkelijke bezitter of bekleeder van een s a n d s j a k (z. ald.); – **moetesselim,** m. tijdelijke bezitter van een sandsjak.

Moezoen, m. arab. (*mauzoen*, eig. gewogen, het juiste gewicht hebbende van *wazana*, wegen) vóor de fr. heerschappij gangbare rekenmunt in Algerië en Marokko, ongeveer 1,8 cent.

Mofette, z. m o u f e t t e; – inz. plur. **mofetten,** zoogenaamde stikbronnen, n.l. gasbronnen of uitstroomingen van koolzuur uit aard spleten in verschillende streken, b.v. het doodendal in het Diënggebergte op Java; in den Eifel.

Moffel, m. (fr. *mouffle*, eig. vuisthandschoen, mid. lat. *muffŭla*, m o f; vgl. het eng. *muffle*, inwikkelen, verbergen, w e g m o f f e l e n) Chem. gewelfde schaal van gebrand leem tot overdekking van den smeltkroes bij 't cupelleeren; ook: fornuis van den vernisser, moffeloven.

Mogg, n. eng. katoenen stof, op p i q u é gelijkende.

Moggia, f. it. (spr. *módzja*) voormalige vlaktemaat te Napels, bijna 7 are; – *moggio* m. (spr. *módzjo*; sp. *moyo*, fr. *muid*, v. lat. *modĭus*, schepel) voormalige korenmaat in Italië; ook vlaktemaat, beide van zeer uiteenloopende grootte.

Moghreb, m. arab. zonsondergang.

Mogigraphie, f. schrijfkramp.

Mogilălos, m. gr. (v. *mógis*, met moeite, en *lalein*, spreken) een moeilijk sprekende, stamelaar, stotteraar; – **mogilalie,** f. **mogilalisme** n., het stamelen, stotteren; – **mogiphonie,** f. het spoedig vermoeid zijn bij het spreken.

Mogilos of **mogillen,** pl. (poolsch en russ. *mogila*, aardheuvel, grafheuvel) oude grafheuvels der Mongolen in de zuid-russische steppen.

Mogol of **groote mogol,** m. titel der mongoolsche beheerschers van Hindostan sedert 1525, aan wier heerschappij de Engelschen in de 18de eeuw een einde maakten (zoo geheeten wegens afkomst van de M o n g o l e n).

Moguette, z. m o q u e t t e.

Móhaboets, pl. voorindische gekleurde katoenen stoffen.

Mohagrin, m. pl. arab. (eig. *mohâdsjir*, pl. *mohadsjiroena*, van *hadsjara*, uit het vaderland trekken) de gevluchten, aanhangers van Mohamed, die zich te Medina om hem verzamelden.

Mohair, n. eng. uit 't turksch (spr. *móheer*; vgl. m a c h a i e r en m o i r e) kemelsharen stof, haardoek; ook op het t i b e t gelijkende stof voor dames, kamelot.

Mohamed, z. M u h a m e d.

Mohar, f. hong. panik, venkel- of gierstgras (*Panicum*), een voedergewas.

Mohar, hebr. bruidsprijs, waarvoor de man zijn vrouw kocht o. a. bij de Israëlieten.

Mohárrem, m. arab. (d. i. eig. verboden, v. *harama*, verbieden) eerste maand in den mohamed. kalender, zoo genoemd, omdat daarin oorlog en strijd verboden is.

Mohătra, f. of *contractus mohătrae*, m. *mohătrae pactum*, n. mid.lat. (v. 't arab. *moechâtarah*, gevaar, waagstuk, van *chatara*, eene zaak verkoopen, die men niet bezit) Jur. schijnverdrag, door beide partijen enkel in schijn gesloten verdrag, meestal om een ander, dat met de wet in strijd is, daarmede te dekken.

Mohawks, pl. (spr. *-háks*) bijna uitgestorven, zeer krijgshaftige stam der Irokeezen in Noord-Amerika, ook nachtelijke straatschenders.

Mohel, m. joodsch (van *moel*, besnijden) besnijder, hij, die de besnijdenis bij de pasgeboren knapen uitvoert.

Mohikanen, pl. uitgestorven stam der Indianen; – d e l a a t s t e d e r M o h i k a n e n, een roman van Cooper; vandaar sprw. = de laatste van zijn geslacht, van zijn soort.

Mohille, m. russ. grafheuvel in de steppe.

Mohoer, m. perz. (*moehr*, *moehoer*, eig. zegel, zegelring) gouden munt in Perzië en eng. Indië = 15 comp. ropijen = *f* 17.90; oudere stukken tot 21 gulden waarde.

Mohout, m. hindost. (*mahout*, *mahâwat*) oppasser of drijver van olifanten in Britsch-Indië.

Moire, f. fr. (spr. *moâr'*) ook **moor,** n. (oudfr. *mouaire*, *mohère*, eng. *mohair*, z. ald., it. *moerre*, *amoerre*, sp. *muer*, *mué*, waarsch. van oosterschen oorsprong; vgl. *mohair* en het hindost. *mâghar*, soort van laken) zijdemoor, soort van gewaterde zijden stof; – **moireeren,** mooren, een gevlamd of gewaterd aanzien geven, b. v. aan lint; – **moiré** of **gemoireerd,** adj. gemoord, gewaterd of gevlamd; – *moiré antique* (spr. *antiék*), ouderwetsch moor; – *moiré métallique*, metaalmoor, blik, waaraan men met een zuur een gevlamd of gemarmerd aanzien geeft, metaalverlak, ook atlasblik; – **moirétte,** f. moorachtig geweven stof.

Moiren of **Mœren,** f. pl. gr. (*Moĭrai*, van den sing. *moira*, d. i. deel, lot, noodlot), de godinnen van het noodlot, z. v. a. P a r c e n.

Moitié, f. fr. (spr. *moa-tjé*; provenç. *meitat*, it. *medietà*, van 't lat. *mediĕtas*, midden, helft; vgl. m e d i u m en m e d i ë t e i t) helft; gade, wederhelft; – *à moitié*, voor de helft, half; – **moitié doen,** winst en verlies met iemand deelen, samendoen, b. v. bij het spel; in 't alg. iets op gemeenschappelijke winst of verlies met iemand ondernemen; bij den dans: **mijne moitié,** mijn danser, dansgenoot, mijne danseres enz.; ook mijn dischgenoot, tafelbuur, dischgenoote enz.

Mokade, z. m o q u e t t e; – **mokassins,** z. m o c a s s i n s.

Mokha-, moka-, mocha- of **mokka-koffie,** zeer fijne koffiesoort (naar M o k h a, eene stad aan de Roode Zee); – **mokha-** of **mochasteen,** z. d e n d r a g a a t.

Mokoek, voormalige vruchtmaat in Syrië = 837 liters.

Mokoko, m. (vgl. m a c a c o) eekhoornaap, ook spinaap geheeten, omdat hij op de wijze der katten pleegt te s p i n n e n; ringstaartige m a k i (z. ald.).

Mokri, m. arab. voorlezer in de moskeeën.

Mokum, barg. stad; – *groot M.*: Amsterdam; – *klein M.*: Rotterdam.

Mol., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor J. J. Molina (gest. 1829).

Mol, f. (van 't lat. *mollis, e,* week) Muz. de zachte toonsoort met de kleine terts, in tegenst. met d u r; ook wel voor m o l t o n, z. ald.; – **molaccoord,** n. drieklank in die toonsoort; – **molschaal,** f. daarbij behoorende toonladder; – **moltonen,** zachte tonen.

mola of *mola carnĕa,* f. lat. Med. ei zonder vrucht, ook maan- of moederkalf, windei, druiventros, zuiger genoemd; – *m. salsa,* gezouten offermeel, waarmede men in de oudheid den kop der offerdieren bestrooide.

Molakken, m. pl. in West-Indië naam der kinderen, uit eenen Europeaan en eene Negerin geboren.

Molásse, f. (v. 't fr. *mollasse,* weekelijk, zacht, v. *mol, mou,* week, z. *mollis*) losse, zeer poreuse zandsteen, inz. tusschen de Alpen en den Jura; – **molassen-formatie,** f. aldaar verbreide tertiaire formatie uit den tijd der bruinkolenformatie, losse-zandsteenvorming, bedding van zulke zandsteen.

Molássen of **mulássen,** pl. (eng. *molasses, molosses*) z. v. a. m e l a s s e.

Mole, m. fr., z. v. a. m o l o, z. ald.; ook dikke, ronde toren met een koepel.

Mole, f. fr. z. v. a. lat. m o l a (z. ald.).

Molecúlen, f. pl. fr. (verklw. van het lat. *moles*) deeltjes, bolletjes, kogeltjes, b. v. bloedbolletjes enz.; Phys. de kleinste stofdeeltjes, groep van a t o m e n; – **moleculaire kracht,** f. Phys. aan deze deeltjes eigen kracht om elkander aan te trekken en af te stooten.

Molière, molières, pl. soort lage schoen.

Moles, f. lat. last, zwaar, drukkend lichaam, b. v. een groot gebouw; bezwaarlijkheid, moeielijkheid, zwarigheid; – **molést,** adj. (lat. *moléstus, a, um*), bezwaarlijk, lastig, ongelegen; – **molestie** (lat. *molestia*), **molestâtie** (spr. *tie=tsie*), f. bezwaar, bezwaarlijkheid, overlast, ongelegenheid; ook wel pl. **molésten,** i e m a n d m o l e s t e n a a n d o e n of **molesteeren,** (lat. *molestāre,* fr. *molester*) bezwaren, lastig vallen, overlast of ongelegenheid aandoen, plagen, kwellen, verontrusten.

Moleskin, n. eng. eig. mollevel: een soort fijne kleederstof.

Moléta, f. port. **molette,** f. fr. (van 't lat. *molĕre,* fijnwrijven, malen) soort van portugeesche visschersbooten; looper of wrijfsteen, waarmede de schilders hunne verven fijn maken; bij het katoendrukken: *en relief* gegraveerde kleine stalen cylinder om een patroon af te drukken, vandaar **moletteeren** (fr. *moleter*), een patroon door middel van zulke stalen cylinders in koper afdrukken.

Molied, f. heiligenfeest bij de Mohamedanen.

Molik, m. (verbastering v. *moloch,* z. ald.) schrikbeeld, vogelverschrikker; een stuursch, onaangenaam, terugstootend mensch.

Molin, bij natuurwetensch. benamingen afk. voor J. J. Molina (gest. 1829).

Molinísme, n. leer van den spaanschen Jezuïet M o l i n a (gest. 1601), dat alleen de waardigen de goddelijke genade deelachtig kunnen worden; – **molinist,** m. aanhanger van die leer.

Molino, m. sp. molen, o. a. in de zilvermijnen, waar het erts in kleine stukken gebroken wordt.

Molkwérum of **molquerum, molkwerumsdammen,** n. wijziging van het gewone damspel, waarbij de schijven niet alleen in eene schuinsche richting, maar ook rechts en links, naar boven en naar beneden slaan, zoo geheeten naar het friesche dorp van dien naam, dat zeer onregelmatig gebouwd is en daarom ook wel de friesche doolhof wordt genoemd.

Molla, m. (arab. *maula,* turk. *mewla,* gew. *molla,* v. *walaj,* regeeren) in 't alg. heer; turksche opperrechter in eene groote stad of een geheel district, wetkundige en wetuitlegger.

mollis, molle, lat. (fr. *mou, mol, molle*) week, zacht; – **mollesceeren,** (lat. *mollescĕre*), week worden, verzachten; – **mollésse,** f. fr. weekheid, zachtheid, molligheid; slapheid, verwijfdheid, lafhartigheid, wellust; – *con mollezza,* ital. Muz. met zachtheid, teerheid; – **molliëntia** (spr. *t=ts*), pl. (van het lat. *mollīre,* week maken) weekmakende geneesmiddelen; – **molliméntum,** n. pl. **-ta,** Med. verweekings- of verzachtingsmiddel; – **mollificeeren,** nw.lat. verweeken, verzachten; – **mollificâtie** (spr. *t=ts*), f. verweeking, weekmaking; – **mollificatief,** adj. verweekend, verzachtend; – **mollinum,** n. zalfzeep, een overvette kalizeep, dienende bij de bereiding van zalven; s a p o u n g u i n o s u s; – **mollitia,** f. het week zijn of worden, weekheid, zachtheid; – **mollúsken** of **molluscen** (nw.lat. *mollúsca*), pl. weekdieren, de tweede klasse der wormen in het stelsel van Linnæus, bij Cuvier de tweede hoofdafdeeling van het dierenrijk; zij hebben geene wervels en zijn doorgaans met eene harde zelfstandigheid, met hoorn of schelp, bedekt.

Molly, f. eng. vr.naam: ontstaan uit M a r i a.

Molo, m. it. (= lat. *moles,* fr. *mole*) havendam, steenen beer of hoofd.

Móloch, m. hebr. (*molech,* d. i. koning) afgod der Ammonieten en Moabieten, onder wiens koperen gestalte zij de zon vereerden en aan wien zij menschen, inz. kinderen, offerden.

Molops, m. gr. (*mōlōps*) uitstorting van bloed onder de huid, bloedstriemen.

Molóssus, m. gr. (*molóssos*, scil. *poes*, molossische versvoet, naar het landschap Molossia in Epirus benoemd) Poet. zwaarganger, een versvoet van drie lange lettergrepen (— — —), b. v. zondagskleed, stoombootdienst.

molto, it. (= lat. *multum*) veel, sterk, zeer; *molto allégro* of *allégro di molto*, Muz. zeer snel; *molto andánte*, zeer langzaam; *non molto*, niet te veel, niet te zeer.

Molton, ook **mol,** n. fr. (*molleton*, eig. zachte wollen stof, van *mollet*, zachtachtig, v. lat. *mollis*, zacht; z. m o l) zachte, dikke wollen stof.

Moltonen, z. ond. m o l.

Molúwe, fr. f. (*molue, morue*) labberdaan.

Moly, n. gr. (*moly*) Myth. kruid van wonderdoende kracht, dat Hermes, volgens Homerus, aan Odysseus gaf, om hem voor de betooveringen van Circe te vrijwaren; ook bloemlook.

Molybdænum, molybdeen, n. gr. (*molýbdaina*, f. loodkogel, loodklomp, v. *mólybdos*, lood), n. waterlood, een enkelvoudig, wit, bros metaal, in 1872 door den Zweed Hjelm ontdekt; – **molybdænglans, molybdænkies,** n. een mineraal, waterlood, natuurlijk zwavelmolybdeen; – **molybdáten,** pl. molybdænumzure zouten; – **molybdieten,** pl. molybdænigzure zouten; – **molybdomantie** (spr. *t=ts*), f. waarzeggerij uit gesmolten lood, uit loodgieten.

Mom(me), n. soort duitsch bier, naar den brouwer Mumm in Brunswijk, mom, z. ond. m u m m e.

Momént, n. lat. (*moméntum*, ontstaan uit *moviméntum*, v. *movēre*, bewegen) 1) het bewegende, beslissende, den uitslag gevende; grond, beweeggrond; gewicht, gewichtigheid, nadruk, sterkte; wezenlijk bestanddeel, hoofdomstandigheid, hoofdpunt; in de beeldende kunsten: tijdstip der handeling, dat de kunstenaar heeft gekozen om de geheele gebeurtenis voor te stellen; 2) (fr. *le moment*) tijdpunt, oogenblik; s t a t i s c h m o m e n t, Phys. product van de kracht en haar afstand van het steunpunt; – *traagheidsmoment*, product van de massa en den afstand tot het bewegingspunt; – *momén-tum*, n. Muz. achtste pauze; – *momentŭlum*, n. zestiende pauze; – *momenta causae*, pl. lat. hoofdpunten eener zaak; – *au moment*, fr. (spr. *o momáñ*) op het oogenblik, dadelijk, terstond; – **momentphotographie,** f. **momentopname,** f. photographie in zeer korten tijd genomen, ook i n s t a n t a n é genoemd; – **momentaan, momentaneel,** adj. (later lat. *momentanĕus*, fr. *momentané*) oogenblikkelijk, ook wel: korten tijd durend, ras voorbijgaand, vluchtig; – **momentatívum,** n. werkwoord, dat een snel voorbijgaande handeling uitdrukt, oogenblikswerkwoord.

Momiers, m. pl. (spr. *momjé*; van 't oudfr. *momer*, zich vermommen, fr. *momerie*, m o m m e r ij, vermomming; dus eig. vermomden, huichelaars) spotachtige benaming eener piëtistische secte in Zwitserland.

Momok, n. mal. spook, zwarte man.

Momus, m. gr. (*mōmos*, berisping, spot) Myth. god der spotternij en satire; oneig. bedillaar, bespotter, hekelaar; – **momisch,** adj. bedillend, hekelend, bespottend; – **momomanie,** f. bedilzucht.

mon, fr. (spr. *moñ*) mijn; verbindingen als *mon ami, mon bijou* enz., z. ond. het tweede woord.

Mon of **mong,** z. s e n.

Monăchus, m. later lat. (van het gr. *monachos*, afzonderlijk, eenzaam levend, v. *monos*, een, alleen, z. m o n a d e) monnik; – **monacha,** f. non; – **monachisme,** n. monnikenstand, monnikendom, monniksgeest, monnikerij; – **monáchisch,** adj. monnikachtig; – **monachiseeren** (spr. *s=z*) monnikachtig leven; den monnik spelen of uithangen; – **monachologie,** f. monnikenleer, monnikenbeschrijving; – **monachomachie,** f. bestrijding van het monnikwezen.

Monade, monadologie, z. m o n a s.

Monadelphĭa, pl. gr. (v. *monos*, alleen en *adelphos*, broeder) eenbroederige planten, waarvan de meeldraden van onderen in éenen bundel zijn samengegroeid, de 16de klasse in het stelsel van Linnæus; – **monadélphisch,** adj. eenbroederig.

mon ami, z. a m i.

Monandrĭa, pl. (van *monos*, alleen, en *aner*, genit. *andros*, man) eenhelmige planten, met bloemen, die slechts é e n e n meeldraad hebben, de 1ste klasse in het stelsel van Linnæus.

Monárch, m. gr. (*mon-árchēs*, van *monos*, alleen en *árchein*, de eerste zijn, heerschen) alleenheerscher; – **monarchie,** f. (gr. *monarchia*) eenof alleenheerschappij; – **monarchieten,** m. pl. zij, die aan vele goden gelooven, doch deze allen ondergeschikt en afhankelijk van éenen oppergod stellen; – **monarchaal, monárchisch,** adj. alleenheerschend, den monarch of de monarchie toegedaan; – **monarchiseeren** (spr. *s=z*) den alleenheerscher spelen; heerschzuchtig zijn; – **monarchisme,** n. stelsel der alleenheerschappij en de gehechtheid daaraan; – **monarchist,** m. aanhanger der alleenheerschappij; – **monarchomáchen,** m. pl. tegenstrevers, bestrijders der alleenheerschappij of der eenhoofdige regeering.

Monas of **monáde,** f. pl. **monáden,** gr. (*monás*, pl. *monădes*, van *monos*, een, een enkele, eenig, alleen) eenheden, enkelvoudige wezens, ondeelbare bestanddeelen der stof, vgl. a t o o m; volgens Leibnitz: volstrekt enkelvoudige zelfstandigheden; bij de Theosofen: eenheid van bewustzijn (een gedeelte van het universeele bewustzijn); Phys. puntdiertjes, zeer kleine infusie-diertjes, ook **monadīnen** en **moneren** geheeten; – **monadologie,** f. eenheidsleer, leer van de enkelvoudige wezens.

Monasterium, n. lat. (van het gr. *monastērion*, eig. plaats, waar men eenzaam leeft, van *monastēr*, eenzaam levend) klooster, kloosterkerk, vandaar m u n s t e r (z. ald.); – **monástisch,** adj. (gr. *monastikós*) kloosterlijk, monnikachtig.

Monaziet, n. mineraal, vooral in Braziliё en N.-Amerika gevonden, dat van belang is om zijn gehalte aan thorium en cerium.

Moncahiard, n. fr. (spr. *monkajâr*) fijne halfzijden stof; uit kemelshaar vervaardigde gewaterde stof.

Mönch, bij plantennamen afk. voor K. Mönch (gest. 1805).

Monde, m. fr. (v. 't lat. *mundus*) wereld; menschen, gezelschap, volk, bezoek; beschaafde

lieden, nette menschen, de hoogere standen; wereldkennis, wereldwijsheid, verfijnde, beschaafde levenswijs; – *beau monde*, z. ond. *beau*; – **mondain**, m. (spr. *mondeń*) wereldling, aardschgezinde, aan de ijdelheden der aarde verkleefd mensch; – **mondaniteit**, f. wereldschgezindheid, wereldlust, ijdelheid.

Mondejáren, m. pl. Mooren in Spanje, die na de onderwerping van Granada onder christenheerschappij kwamen.

mon Dieu ! z. *Dieu.*

moneeren, lat. (*monēre*) herinneren, waarschuwen, vermanen, aanmanen; – **monént**, m. (lat. *mónens*) vermaner, herinneraar; – **monítie** (spr. *t=ts*) f. (lat. *monitĭo*) vermaning; herinnering; wenk, waarschuwing; – **monitor**, m. herinneraar, vermaner, raadgever; opziener der jeugd; in de scholen van het wederkeerig onderwijs: leerling, die met het onderricht van een zeker getal zijner medescholieren belast is, schoolopziener; niet ver boven het water liggend oorlogschip met gevechtstoren, bekend is 't schip met den eigennaam Monitor in den amer. slavenoorlog (1862); – **moniteur**, m. fr. aanwijzer, de staatscourant, naam sedert 1789 van een officieel dagblad der fr. regeering; – **monitorium**, n. of *monitoriāles*, pl. scil. *littĕrae*, nw.lat. herinnerings- of aanmaningsbrieven; – **monītum**, n., pl. **monīta**, lat. herinneringen, vermaningen, waarschuwingen, aanmerkingen.

moneméřisch, adj. gr. (v. *monos*, enkel, alleen en *hēmĕra*, dag) eendaagsch, voor éenen dag geldend; – **monepigrāphisch**, adj. van munten: alleen een opschrift, geen beeld hebbende.

Monent, z. ond. m o n e e r e n.

Monēren, z. ond. m o n a s.

Monēta, f. lat. (naar *Juno Monēta* benoemd, in wier tempel de munten geslagen werden) munt (op de munten en andere rom. opschriften afgek. *mon.* of *monet.*); pl. **monēten**, munten, geld; – *monēta de plata*, sp. zilveren munten; – *m. de vellon* (spr. *-veljóón*) koperen munten; – **monetisatie** (spr. *-za-tsie*) f. nw.lat. in-omloopbrenging van papier als geld.

Money, n. eng. (spr. *monni*; vgl. m o n e t a) geld; – *time* (spr. *taim*) *is money*, tijd is geld; – **money-broker**, geldwisselaar; – **money-maker** (spr. *a=ee*), geldmaker, iemand die de kunst verstaat geld te verdienen; – **money-order**, postwissel.

Monferíno, m. (it. *monferina*, waarsch. naar het landschap *Monferrato* in Italië) ital. gezelschapsdans en de daarbij behoorende muziek.

Mong, f. jap. ijzeren muntstuk, $\pm$ $^1/_{16}$ cent ned.

Monger, m. eng. handelaar, kramer.

Mongólen, m. pl. volksstam in Midden-Azië, naar welken een aan China onderworpen land, M o n g o l i ë, en een afzonderlijk menschenras, het m o n g o o l s c h e r a s genoemd wordt.

Mongopoes, pl. eng. katoenen stoffen van Madras in Voor-Indië.

Mongos of **mongus**, m. wollige m a k i, een aan de apen verwant dier op Madagascar enz.

Monīle, n. lat. halsband, halssnoer; – **moniliform(is)**, adj. halsbandvormig.

Monísme, n. gr. (van *monos*, alleen) eenheidsleer, leer der identiteit of eenzelvigheid van het ideale en reëele, het tegengest. van d u a l i s m e; – **monísten**, m. pl. aanhangers dier leer.

Monitie, monitor, moniteur, monitorium, monitum, z. ond. m o n e e r e n.

Monjet, m. mal. aap (als scheldwoord).

Monnaie, f. fr. (spr. *monè*; vgl. m o n e t a) geld, munt; – **fausse-monnaie**, z. ond. f a u x.

Monocĕros, m. gr. (van *monos*, *ē*, *on*, enkel, alleen, en *keras*, hoorn) eenhoorn; zee-eenhoorn, z. n a r w a l; – **monochordium**, n. Muz. toonmeter, een speeltuig met éene snaar, met beweegbaren kam en indeelingen, om daaraan de hoogte en diepte der tonen te bepalen; – **monochroïsch**, adj. eenkleurig; – **monochroïsme**, n. eenkleurigheid; – **monochrōma** of **monochroom**, eenkleurige schilderij; pl. **monochromāta** of **monochrōmen**; – **monochronístisch**, adj. van één tijd, d. i. gelijktijdig; – **monocŭlus**, m. gr.-lat. (van *ocŭlus*, oog) Chir. eenoogig verband, verband, waarmede slechts éen oog bedekt wordt; een eenoogige; – **monócle**, m. fr. ooglas; – **monodie**, f. (*mon-ōdia*; vgl. o d e) eenstemmig gezang (s o l o); éentonig lied; ook poëtische alleenspraak (g e v e r s i f i c e e r d e m o n o l o o g); – **monŏdon**, n. eentand, eentandig zoogdier, z. v. a. n a r w a l; – **monodóntisch**, adj. eentandig; – **monodramā**, z. m e l o d r a m a; – **monœcia**, n. pl. (*mon-oikia*, van *oikos*, huis) Bot. eenhuizige planten met gescheiden mannelijke en vrouwelijke bloemen op éenen stengel, de 21ste klasse van Linnæus, eene zeer belangrijke klasse, omdat er bijna al onze houtsoorten en vele andere nuttige gewassen toe behooren; – **monogamie**, f. (van *gamos*, huwelijk) enkelvoudige echt, eenwijverij, eenmannerij, geslachtelijke vereeniging van éenen man met éene vrouw, in tegenst. met p o l y g a m i e; – **monogámisch**, adj. eenwijvig, eenmannig; – **monogámen**, pl. Bot. planten met enkelvoudige bloemen; – **monogamist**, m. die na den dood van de eerste huwelijkswederhelft geene tweede neemt of meent te mogen hebben; – **monogenĕsis, monogonie**, f. niet geslachtelijke voortplanting, b.v. door deeling, vgl. a m p h i g o n i e; – **monogenisme**, n. leer van de afstamming der menschen van één menschenpaar; – **monogramma** of **monográm**, n. (v. *grámma*, het geschrevene, letter) naamtrek, ineengevlochten aanvangsletters van eenen naam bij onderteekeningen, op vignetten, oude schilderijen enz.; eenvoudige, slechts met lijnen geschetste teekening; Arch. hoofdschets eener teekening; – **monographie**, f. uitvoerige beschrijving of verhandeling over een enkel of bijzonder onderwerp; – **monogynia**, pl. (v. *gynē*, vrouw) Bot. afdeeling van sommige klassen van Linnæus, waartoe de planten met éen stamper behooren; – **monogynie**, f. eenwijvigheid, eenwijverij; – **monogýnisch**, adj. eenwijvig; – **monohemĕra**, f. gr. (scil. *affectio*; v. *hēmĕra*, dag) ziekte, die slechts éenen dag duurt; – **monokárpisch**, adj. gr. slechts éene vrucht dragende; – **monokaulisch**, adj. met éenen steel of stengel; –

monokephálisch, adj. eenhoofdig; – **monokĕros,** z. m o n o c e r o s; – **monoklinisch,** Miner. één symmetrisch vlak hebbende; – **monokōlen,** n. of **monokōlisch gedicht** (vgl. k o l o n) gedicht, dat uit eenerlei verssoort bestaat, het tegengest. van d i k o l o n; – **monokotyledónen,** pl. (vgl. k o t y l e d o n e n) planten, waarvan het zaad slechts éene zaadlob heeft, volgens 't stelsel van de Jussieu; – **monokotyledónisch,** adj. zulke planten betreffende, daartoe behoorende, eenlobbig; – **monokraat,** m. (van *kratein*, heerschen) z. v. a. m o n a r c h; – **monokratie** (spr. *t=ts*) f. alleenheerschappij, alleenheersching; – **monolēmma,** n. (vgl. l e m m a) Log. halve sluitrede, waaraan een der præmissen ontbreekt; – **monoline,** f. soort zetmachine; – **monolíth,** m. (v. *lithos*, steen) kunstvoorwerp uit één blok steen, b.v. zulk eene zuil enz.; – **monolíthisch,** adj. uit éenen steen; – **monoloog,** m. (vgl. l o g o s) alleenspraak; het spreken in of tot zich zelven; – **monológisch,** adj. alleensprekend, in den vorm van een zelfgesprek; – **monomachie,** f. (v. *machē*, gevecht) eig. alleengevecht; gevecht met een enkele, tweestrijd, tweegevecht, d u e l; – **monomanie,** f. (vgl. m a n i e) op een enkel voorwerp gerichte waanzin; vgl. i d é e f i x e, ond. f i x e; gekke gril, wonderlijke luim, dwaze liefhebberij; – **monománen,** m. pl. waanzinnigen ten opzichte van een enkel voorwerp, de lijders aan eene i d é e f i x e; – **monomerie,** f. (v. *meros*, n. deel) eendeeligheid, d. i. het bestaan uit eenerlei deelen, eenvoudigheid; – **monomérisch,** adj. eendeelig, enkelvoudig; – **monometallisme,** n. stelsel van den enkelen (gouden of zilveren) muntstandaard, in tegenst. met b i m e t a l l i s m e; – **monométer,** m. (vgl. m e t r u m) Poët. vers, dat slechts uit één lid bestaat, b.v. een tweevoetig jambisch of trochaeïsch vers; – **monometrie,** f. eenheid van maat; – **monométrisch,** adj. eenmatig; – **monomátisch** (van *ómma*, oog) eenoogig; – **monomorphie,** f. (v. *morphē*, gedaante) eenheid van gedaante, eenvormigheid; – **mononomium,** n. lat. Algeb. uit één term bestaande grootheid, d. i. die geen door plus of minus verbonden deelen bevat; – **mononómisch,** adj. eendeelig, eenledig, vgl. b i n o m i s c h en p o l y n o m i s c h; – **monon̆ycha** (van *ónyx*, klauw) of **mon̆ycha,** pl. eenhoevige dieren; – **monopagie** en **monopegie,** f. Med. hoofdpijn, die zich slechts tot een plek bepaalt, zonder van plaats te veranderen; – **monopathie,** f. alleenlijden, afzonderlijk lijden van één lichaamsdeel, of ook van de ziel of van het lichaam alleen; – **monopetálisch,** adj. (vgl. p e t a l o n) met eenbladige bloemkroon; – **monophagie,** f. (v. *phagein*, eten) het alleeneten; ook z. v. a. m o n o s i t i e; – **monophobie,** f. vrees om alleen te zijn; – **monophoon,** adj. eenstemmig, eentonig; – **monophthálmus,** gr. of **monocŭlus,** gr.-lat. m. eenoogige; Chir. eenoogig verband; – **monophthónisch,** adj. van één klank; – **monophýllisch,** adj. gr. Bot. eenbladerig; – **monophysieten,** pl. (v. *phýsis*, natuur) voorm. chr.-secte, die in den persoon van Chr. slechts éene natuur aannam; – **monopodie,** f. (v. *poes*, genit. *podós*, voet) eenvoetigheid in den versbouw; eenvoetig verslid, het tegengest. van d i p o d i e; – **monopódisch,** adj. eenvoetig; – **monopodium,** n. bij de Ouden: tafel, op éenen voet rustende; – **monoplán,** f. eendekker, aëroplan, met één zweefvlak, op de manier der vogels; – **monopólie, monopolium,** n. (v. *polein*, verkoopen) alleenhandel, uitsluitende handel, het recht vanwege den Staat aan iemand geven om uitsluitend en alleen een zekeren handel uit te oefenen, of een artikel te vervaardigen, dwangkoop; – **monopoliseeren,** (spr. *s=z*) iets tot alleenverkoop, tot den alleenhandel beperken; – **monopolíst,** m. alleenhandelaar, bezitter van den uitsluitenden handel in eene waar; – **monopsychieten,** pl. gr. (v. *psychē*, ziel) wijsgeeren, die slechts éene ziel, de algemeene wereldziel, aannemen, van welke de zielen der menschen en dieren deelen zijn; – **monoptĕron,** eenvleugelig; pl. **monoptĕra;** Arch. bij de Ouden: ronde tempel, door éene rij zuilen ondersteund; – **monoptérisch,** adj. eenvleugelig, eenvinnig; – **monopyrēnisch,** met éene kern; – **monorail,** f. spoorlijn met één rail; – **monorchis** of **monorchiet,** m. (vgl. o r c h i s) iemand, die slechts éenen teelbal heeft; – **monorime,** f. gr.-fr. dichtstukje met een enkel rijm; – **monóse,** f. Chem. enkelvoudige suiker; – **monositie** (spr. *t=ts*) f. gr. (v. *sītos*, spijs) het alleen eten; het slechts eenmaal daags eten; – **monosophie,** f. (vgl. s o p h i a) alleenwijsheid; – **monosoof,** m. die alleen wijs is of meent te zijn; – **monospérmisch,** adj. (van *sperma*, zaad) eenzadig, slechts éene zaadkorrel dragend; – **monostichium** of **monostichon,** n. (van *stichos*, rij, vers) een enkele versregel, eenregelig vers; – **monosyllăbum,** n. (vgl. s y l l a b e) eenlettergrepig woord, pl. **monosyllăba** of **monosyllában,** eenlettergrepige woorden; – **monosyllabisch, monosyllabiek,** adj. éenlettergrepig; – **monotheïsme,** n. (v. *theos*, God) vereering van één God, als schepper en onderhouder der wereld; vgl. p o l y t h e ï s m e; – **monotheïst,** m. wie in één God gelooft; – **monotheïstisch,** adj. in één God geloovend, op dat geloof gegrond; – **Monothelēten,** pl. (van *thélein*, willen) chr.-secte in de 7de eeuw, die slechts éenen wil in Chr. aannam; – **monotheletísme,** n. leer dier secte; – **monotonie,** f. (vgl. t o o n) eentonigheid, eenvormigheid; – **monotoon** of **monotónisch,** adj. eentonig, eenvormig, langwijlig, vervelend; – **monotrēmen,** pl. (van *trēma*, gat, opening) N. H. dieren, die slechts éene opening voor de drekstoffen, de pis en het zaad hebben, zooals de vogels; – **monotriglýph,** m. (vgl. t r i g l y p h) Arch. ruimte van eenen triglyph en twee metopen tusschen twee dorische kolommen; – **monotróop,** adj. (gr. *trepein*, wenden) een stof, die, eenmaal in een modificatie omgezet, niet weer in den eersten vorm kan worden teruggebracht, vgl. e n a n t i o t r o o p. In de dierkunde: beperkt aanpassingsvermogen hebbende, tegenover p o l y t r o o p, z. a.; – **monotype,** f. soort zetmachine; – **monovalént,** Chem. éenwaardig, één van waarde; – **monowatt,** El. soort electrische metaaldraadlamp; – **monoxylon,** n. (v. *xýlon*, hout) eig. een-

hout, vaartuig, uit éenen boomstam gemaakt.

mon plaisir, fr. z. *plaisir*; - *mon repos*, z. *repos*.

Monroe's leer of-stelsel, (spr. *monroos*—)leer of stelsel, door J a m e s M o n r o e, president der Vereenigde Staten, in 1823 ontwikkeld, om geene europeesche mogendheid voortaan in Amerika vasten voet te laten zetten, of: Amerika voor de Amerikanen.

mons, m. lat., *mont*, fr. (spr. *moñ*) *monte*, it. en sp. berg; — *mons pietātis*, lat. of *monte di pietá*, *monte pio*, it. eig. berg der vroomheid, der barmhartigheid; benaming van inrichtingen, waar men op pand en tegen interest geld leent, bank van leening, lombard; — *mons sacer*, heilige berg (bij Rome); - *mons Venĕris*, lat. venusheuvel, schaamheuvel, een hoog gedeelte vóor de vereeniging der schaambeenderen; z. ook *parturiunt* enz.; — **monte**, m. it. ook op onroerende goederen uitgezet kapitaal; vandaar **montisten**, pl. renteniers, die hunne gelden op onroerende panden uitzetten; - *mont d'or*, (spr. *moñ d'or*) goudberg; - **montagne**, f. fr. (spr. *moñtánj'*) gebergte, berg; - *montagne russe*, f. (spr. *montánj' ruuss'*) rutschbaan, glijberg, glijbaan met op en neer gaande gedeelten; - **montagne-wijnen**, naam van verscheiden soorten van fijnen Champagnewijn; - **montagnard**, m. (spr. *moñtanjâr*) bergbewoner, ook een lid der zoogenaamde m o n t a g n e- of bergpartij of een roode republikein in de fransche nationale vergadering van 1792 en 1848 tot 1849, zoo geheeten, omdat zij van de trapsgewijs opgaande banken in de zaal de hoogste aan de uiterste linkerzijde bezetten, ter onderscheiding van de gematigde partij der G i r o n d i s t e n (in 1792), die de lagere plaatsen innamen en daarom ook den naam van *parti de la plaine*, partij der vlakte of dalpartij kreeg; - **montanēro**, m. sp. bergbewoner, hooglander; - **montaan**, adj. lat. (*montānus*) bergachtig; - *montanus, a, um*, lat. Bot. bergbewonend, op bergen groeiende; - **Montānus**, m. lat. mansn.: bergbewoner, bergman; - **montanístisch**, adj. naar bergbewonersaard; - **montanísten**, pl. aanhangers van M o n t a n u s, bisschop te Pepuza in Phrygië, eene christen-secte in de 3de en 4de eeuw, die eene allerstrengste zedeleer had; zij dragen ook den naam van p n e u m a t ĭ c i, d. i. geestelijk gezinden, ook van P e p u z i a n e n of P h r y g i ë r s.

Monseigneur (spr. *moñseñjéür*; vgl. s e i g n e u r) eeretitel der personen van aanzienlijke geboorte of waardigheid, zooals hertogen, groothertogen, aartsbisschoppen en bisschoppen, gevolmachtigde afgezanten enz.; eertijds (onder Lodewijk XIV) op zich zelven gebruikt, de titel van den d a u p h i n of troonopvolger van Frankrijk; doorluchtige heer, hoogedele heer enz.; - **monsieur**, fr. (spr. *mosjéü*; vgl. s i e u r) titel, dien men in de middeleeuwen aan den paus en de heiligen en aan de koningen van Frankrijk tot onder de V a l o i s gaf; op zich zelven gebruikt weleer ook de titel van den oudsten broeder des konings van Frankrijk; tegenwoordig een eenvoudige beleefdheidstitel: Mijnheer! pl. **messieurs** (spr. *mèsjéü*) Mijne heeren!

Monsonia, f. (naar Lady Anna M o n s o n, die vele gewassen uit O. Indië medebracht, ook met Linnæus brieven wisselde) plantengeslacht uit de familie der geraniums, onder welke de soorten *M. speciōsa*, met groote roode bloemen, en *M. pilōsa*, met uitwendig groene, inwendig roode en witte bloemen, pronkgewassen zijn.

Monsoon, eng. (spr. *monsóén*) z. v. a. m o e s s o n (z. ald.).

monstĕren (v. 't lat. *monstrāre*, fr. *montrer*, toonen) nauwkeurig doen zien, bezien, in oogenschouw nemen; Mil. wapenschouw houden; Mar. **aanmonsteren**, voor eene reis tot den zeedienst verbinden en op de m o n s t e r r o l inschrijven; - **afmonsteren**, scheepsvolk uitbetalen en uit den dienst ontslaan; - **monster**, n. (fr. *montre*, oudfr. *monstre*, hoogd. *muster*, it. *mostra*) staal, proefje, toonstuk, patroon, beeld, voorbeeld; nauwkeurige vergelijking; - z. ook m o n s t r u m; - **monstering**, wapenschouw; aanneming van zeelieden tot de koopvaardij; - **monstráns** m. of **monstrántie**, (spr. *tie=tsie*) f. (mid.lat. *monstrantĭa*) het gewijde vat van goud, zilver of ander edel metaal, soms met edelgesteenten versierd, in den tabernakel van het hoogaltaar geplaatst, waarin bij de R. Kath. de gewijde hostie of het v e n e r a b i l e bewaard en aan het volk v e r t o o n d wordt; - **monstratief**, adj. nw. lat. op de teekenen of de waarneming berustende.

Monstrum, n., pl. **monstra**, lat. m o n s t e r, gedrocht, wanschepsel, schrikdier, misgeboorte; onmensch, wreedaard, woesteling; - *monstrum horréndum*, afgrijslijk monster; - **monstre**, n. fr. (spr. *mon-str'*) ook: de kleinste soort schaar met zeer kleine klingen en onevenredig groote grepen; - **monstreus**, adj. (lat. *monstrōsus, a, um*) of **monstrueus** (fr. *monstrueux*), wanstaltig, misvormd, gedrochtelijk, wanschapen, schrikkelijk, afschuwelijk leelijk; Bot. monsterachtig, misvormd; - **monstrositeit** (spr. *si=zi*) f. nw. lat. misvorming, wanstaltigheid, gedrochtelijkheid.

mont, **montaan**, **montagnard**, z. *mons*.

Montafaraca, f. lijfwacht van den sultan van Turkije, bestaande uit 500 man ruiterij; - **montafaraca-basji**, m. overste dier lijfwacht.

Montagnard, **montagne**, enz. z. ond. *mons*.

Montant. n. fr. (spr. *montáñ*; v. *monter*, stijgen, tot iets opklimmen, beloopen, z. m o n t e e r e n) bedrag of beloop eener rekening.

Montanus, **montanísten**, *monte*, z. ond. *mons*.

monteeren (fr. *monter*; v. *mons*, berg, z. *mons*) 1) eig. stijgen, opgaan; verhoogen, opwekken, bezielen, stemmen; 2) iets gereedmaken, samenstellen, de verschillende deelen vereenigen, vooral van een samengestelde machine; toerusten; insluiten of zetten (eenen edelsteen); uitrusten, met huisraad voorzien (eene woning); een schip bemannen; eenen ruiter van een paard voorzien, in den zadel zetten, inz. soldaten kleeden, van de dienstkleeding voorzien; g e m o n t e e r d, noemt men ook de verschillend gekleurde rusting der ruiters of schepen in wapens; - **monteur**, m. fr. in-orde-brenger, ineenzetter, opmaker, werkman, die de machines in elkander zet

en in stand houdt; – **monteering** of **montuur,** f. dienstkleeding, soldatendracht, dienst- of krijgsmanskleed; metaal, waarin glazen, edelgesteenten enz. gevat worden; – **montuur-depôt,** magazijn van soldatenkleeding; – **monture, montuur,** f. dier, dat men berijdt, rijdier; wat tot invatting, opmaking, toerusting dient, b. v. de onderlaag eener pruik.

Montefiascóne, m. (woordelijk: flesschenberg) een ital. muscadelwijn van den gelijknamigen stad in den voorm. Kerk. Staat (vgl. *est est est*).

Monte-jus, m. fr. (spr. *mont'zjú*; v. *monter*, stijgen en *jus*, sap) toestel om sappen, oliën enz. in fabrieken te laten stijgen.

Montenegro, n. it. (eig. zwarte berg v. *monte*, berg en *negro*, zwart) vorstendom op het Balkanschiereiland.

Monteur, z. ond. m o n t e e r e n.

Montgolfiere, f. fr. luchtballon, waarin de lucht door verwarming verdund wordt, naar de uitvinders (1783), gebroeders M o n t g o l f i e r (onderscheiden van c h a r l i è r e).

Monthly review, f. eng. (spr. *monsli revjoe*) maandelijksch overzicht (een tijdschrift).

Montichicours, m. fr. (spr. *montisjikóér*) halfzijden voor-indische stof.

Montisten, z. ond. *mons.*

Mont-rachet, m. fr. (spr. *moñ-rasjè*) een der beste witte Bourgogne-wijnen uit de streek van Beaune.

Montre, f. fr. (spr. *móñ-tr'*) horloge, zakuurwerk.

Monture, montuur, z. onder m o n t e e r e n.

Monumént, n. lat. (*monuméntum*, van *monēre*, herinneren) gedenkteeken, gedenkstuk, gedenkzuil, grafnaald; – *monumentum aere perennius*, een gedenkteeken sterker dan metaal; – **monumentaal,** adj. (lat. *monumentālis, e*), tot een gedenkteeken behoorende of dat betreffende; op een gedenkteeken gelijkende; grootsch; – *monumentalis, e*, adj. lat. Bot. pyramidaal, zuilvormig; – **monumenteeren,** barb. lat. met een gedenkteeken voorzien of vereeren; – **monumentomanie** f. lat.-gr., gedenkteekenzucht, overdreven neiging om gedenkteekens op te richten.

Mook, m. honigkoekoek in Afrika, ook s e n g o.

Moolik, z. m o l i k.

Moor, n. eng. (spr. *moer*) heide inz. in Schotland; moerassige streek in Duitschland.

Moore-licht, n. El. vacuumlicht.

Mooren, pl. (lat. *Mauri*) mohamedaansche volksstam in het westen van N. Afrika, van gemengden, voornl. arabischen oorsprong, menschen van zwartbruine kleur, met heldere, schoone oogen en schitterend witte tanden; in het algemeen zwartkleurige menschen, M o o r i a n e n, M o o r m a n n e n; – **Mauritanië,** n. (lat. *Mauritania*), het land der Mooren, Moorenland, in de oudheid zoo geheeten; – **Mauritius,** mansn.: de moorsche, donkerkleurige, vandaar M a u r i t s.

Moos, n. joodsch-duitsch: geld, naar *Mozes* (en de profeten); opper-dui.: moerasveen.

Mopamopa, n. zuidamerikaansch boomhars voor houtvernis.

moqueeren (zich), (spr. *mokéeren*), fr. (*se moquer*; v. 't gr. *mōkos*, spot, *mōkân*, bespotten) met iemand den spot drijven, hem uitlachen, hoonen, bespotten, voor den gek houden; schertsen; – **moquable,** adj. (spr. *mokáb'l*), bespottelijk, bespottenswaard; – **moquant,** adj. (spr. *mokáñ*), bespottend, hoonend; spotziek, schertsend; – **moquerie,** f. (spr. *mok'rie*) spot, spotternij, boert, scherts; hoon; – **moqueur,** m. (spr. *mokéúr*) spotter, spotvogel, spotboef, bespotter.

Moquette, f. fr. (spr. *mokétt'*) ook **mocáde** of **moucade** (spr. *moekááď*) wollen stof, welker weefsel op dat van het fluweel gelijkt, trijp- of mok-fluweel.

Moqueur, z. ond. m o q u e e r e n.

Mora, it. (fr. *mourre*, v. 't celt.-ierschgeal. *meur*, vinger) *alla mora* (*giuocare*, spr. *dsjoeokáre*) of **mora-spel,** ital. vingerspel, waarbij iemand eene of beide handen met meer of minder ingetrokken vingers uitstrekt en door een ander het getal der uitgestrekte vingers terstond moet geraden worden.

Mora, f. gr., bij de Lacedæmoniërs: bende voetvolk van drie, vijf of zeven honderd man.

mora, f. lat., verwijl, vertoef, vertraging; – *in mora* z ij n, nalatig, achterstallig zijn, de schuld van eene vertraging hebben; – *in mora* s t e l l e n, iemand door gerechtelijke akte iets beteekenen, iemand aanzeggen binnen zekeren tijd iets te doen; – *sine mora*, zonder vertoef, onverwijld; – *mora solvendi*, betalings-vertraging; – *morae periculum*, het gevaar van vertraging; – *periculum in mora*, z. *periculum*; – **moreeren** (lat. *morāri*), vertragen, ophouden; – *morándo*, it. Muz., vertragend, verwijlend; – **moratorium,** n. nw. lat. vorstelijke schutbrief, vrijbrief, waardoor een schuldenaar voor een zekeren tijd tegen de vervolgingen zijner schuldeischers wordt gevrijwaard; in het algemeen gerechtelijk uitstel van betaling.

Moraal, f. (lat. *morālis doctrina*; *morālis, e*, zedelijk, van *mos*, genit. *mōris*, gebruik, gewoonte) het collectieve begrip der bij een volk en te eeniger tijd geldende zedelijke grondstellingen en de uitvoering daarvan, zedeleer, leer der plichten, der deugden, der zedelijkheid, der gedragsregeling; ook eene afzonderlijke leer of toepassing (b. v. de moraal eener fabel enz.); – **moraalphilosoof,** m. wijsgeer, die de zedeleer stelselmatig behandelt; – **moraalphilosophie,** f. wetenschappelijke zedeleer, practische wijsbegeerte, z. v. a. e t h i e k; – het **moraalprincipe,** grondbegrip en middelpunt der zedeleer, zedewet; – **morālisch, moreel,** adj. de zedelijkheid of zedeleer betreffende, daarop gegrond, zedelijk; inz. zedelijk goed of deugdzaam, rechtvaardig (eene m o r e e l e o v e r t u i g i n g, eene in 't gevoel ontstane overtuiging): in ruimeren zin (in tegenst. met het p h y s i s c h e): in den geest, enkel gedacht, b. v. een m o r a l i s c h, m o r e e l persoon, d. i. wat voor eenen persoon geldt, wat de rechten enz. van eenen persoon heeft, zonder werkelijk als individu te bestaan (= j u r i d i s c h e p e r s o o n, r e c h t s p e r s o o n); – *moral insanity*, f. eng. (spr. *mórel insénniti*) gemoedswaanzin, moreele krankzinnigheid; – **moraliseeren** (spr. *s*=*z*) nw. lat. (*mo-*

ralizāre, fr. *moraliser*) verzedelijken, zedelijk maken; zedelijke beschouwingen maken, lessen geven, levensplichten voordragen en inprenten; zedepreeken, den zedemeester spelen of uithangen; – **moralisatie** (spr. *-za-tsie*), f. verzedelijking, zedelijke veredeling, zedeles en hare inscherping; – **moralíst,** m. fr. (*moraliste*, it. *moralista*) zedeleeraar, zederechter, schrijver over de zeden, deugden en plichten; – **moralistisch,** adj. op de zedeleer betrekking hebbende of daarop gegrond; – **moraliteit,** f. lat. (*moralĭtas*, fr. *moralité*) zedelijkheid of het zedelijke (b. v. eener handeling); het zedelijk-goede, zedelijk gedrag van een mensch; zedelijke goedheid, zuiverheid en innerlijke waarde eener verrichting; – **moraliteiten,** f. pl. (fr. *moralités*) in den lateren tijd der middeleeuwen: soort van geestelijke tooneelspelen, die, in tegenst. met de m y s t e r i ë n, bijzondere zedelijke leeringen door uitgedachte voorbeelden in dramatischen vorm aanschouwelijk maakten, en waarbij, behalve de werkelijke personen der gewijde geschiedenis, ook deugden en ondeugden en andere verpersoonlijkte zedelijke eigenschappen en toestanden optraden (vgl. b a s o c h e).

Morabieten, m. pl. arab. (*moerâbitîn*, pl. van *moerâbit*, op de vijandelijke grens geplaatst, v. *rabatha*, bestendig zijn, niet te verwarren met m a r a b o e t) naam van een arabischen stam, die in de 11de en 12de eeuw in Spanje heerschte ook M o r a v i d e n, A l m o r a v i d e n (vgl. m a r a v e d i) geheeten.

Moradoor, m. port. (*morador*) inwoner.

Moraine moreene, f. fr. uitgestrekte hoopen steen, puin, rotsblokken zand enz. aan den rand en den voet der gletschers, gletscherwal- of -dam.

moralisch, moralist, moraliteit, enz., z. ond. m o r a a l.

morando, **moratorium,** z. ond. *mora*.

Moravische broeders, z. b o h e e m s c h e b r o e d e r s.

morbíde, adj. fr. (van 't lat. *morbĭdus, a, um*, d. i. eig. krank, ziek, v. vruchten, die dan week op 't gevoel zijn) Pict. week, murw, zacht; wat malsch, mollig, vleezig vertoond wordt; – **morbidésse** of **morbidézza,** it. (spr. *-détza*) f. malschheid, teederheid, molligheid (van geschilderd vleesch); – **morbiditeit,** f. ziektetoestand, getal en aard der ziektegevallen onder een bepaald aantal individu's, b. v. van een leger.

Morbillen, pl. (mid. lat. *morbilli*, van den sing. *morbillus*, verklw. v. *morbus*, ziekte; fr. *morbilles*) huiduitslag, inz. mazelen; – **morbilleus,** adj. daartoe behoorende.

morbleu! fr. (ontstaan uit *mordieu*, d. i. *par la mort de Dieu*, bij Gods dood) verduiveld! drommels! sakkerloot! te duivekater!

morbus, m., pl. *morbi*, lat. ziekte; – *morbus acūtus*, Med. heete, hevige ziekte; – *morbus coerulĕus*, blauwzucht; – *m. major* of *comitiālis*, z. v. a. e p i l e p s i e; – *m. niger*, zwarte ziekte, z. h æ m a t e m e s i s; – *m. pallĭdus*, bleekzucht; – *m. regĭus*, eig. koninklijke ziekte, geelzucht; – *m. solstitiālis*, zonnesteek; – **Morbonia,** f. Myth. bij de Romeinen de godin der ziekte en pest; –

morbeus, adj. (lat. *morbeux*) ziekelijk, door ziekte voortgebracht; – **morbositeit,** f. (*morbosĭtas*) ziekelijkheid.

morceleeren, fr. (*morceler*; v. *morceau*, oudfr. *morcel*) in stukken verdeelen, verbrokkelen.

Morchĕlen, pl. hgd. (fr. *morille*) naam eener soort van eetbare paddenstoelen of c h a m p i g n o n s (*Morchella esculenta*).

Mordaciteit, f. lat. (*mordacĭtas*, v. *mordax*, bijtend, vinnig) bijtende, invretende eigenschap eener vloeistof; scherpheid, bitsheid, het stekelige in woorden of geschriften; – **mordant,** fr. of *mordénte*, it. m. (v. *mordre*, *mórdere*, lat. *mordēre*, bijten, kauwen) Muz. halve triller, eene versiering in de voordracht van het spel of gezang, die daarin bestaat, dat men met den hoofdtoon en den naast daaronder liggenden snel afwisselt; ook de grond voor 't vergulden en verzilveren; bijtmiddel dat de stoffen ter opneming der kleuren voorbereidt; – **mordant,** adj. fr. (spr. *mordâñ*) bijtend, wegvretend; bits, stekelig, schamper; als subst. n. een bijtmiddel bij katoendrukkers, vergulders enz.; – **mordicánt,** adj. fr. (spr. *-kâñ*) bijtend, vinnig, scherp, stekelig.

Mordexīne, oostind. (fr. *mordexin*, *mordéchi*, sp. *mordechin*, de aziatische c h o l e r a) (z. ald.).

mordicant, z. ond. m o r d a c i t e i t.

Mordio, n. duitsch (v. *mord*, moord, en het oude uitroepingswoordje *io*, *jo*) moordgeschreeuw, hulpgeroep.

mordoré, adj. fr. hoogrood, bruinrood.

more, lat. z. ond. *mos*; – **moreel,** z. ond. m o r a a l.

Moreen, n. eng. (spr. *morien*) zekere stof uit sterk eng. kamgaren, voor mindere soorten met inslag van jute.

Moreene, z. m o r a i n e.

moreeren, z. ond. *mora*; – *mores*, z. ond. *mos*.

Morél, f. (niet van 't it. *morello*, zwartbruin, oudfr. *morel*, nu *moreau*, n. 't mid. lat. *morus*, moorsch, zwartachtig, en dit v. 't lat. *maurus*, moorsch, mauritiaansch, z. M o o r e n, maar van *amarél*, *marél* van lat. *amarus* = bitter, zuur), soort van groote zwarte of donkerroode, zure kersen.

moréndo of *moriénte*, it. (van *morire* = lat. *mori*, sterven) Muz. wegstervend, verdwijnend, een d e c r e s c e n d o tot nauwelijks hoorbare zwakte van toon.

Morésken, pl. (v. 't it. *morésco*, moorsch, z. v. a. sp. *morisco*, z. m o r i s c o s), z. v. a. a a r b e s k e n en g r o t e s k e n; – **morésca,** it. of fr. **moresque,** f. (spr. *morésk'*) moorendans.

Morfil, 1) m. fr. draad aan een geslepen mes.

Morfil, 2) of **marfil,** n. ruwe olifantstanden, onbewerkt ivoor.

morfondeeren, fr. (*morfondre*) verkleumen.

Morgagnisch vocht (spr. *morgánjies-*), fijn vocht tusschen de kristallens van het oog en haar beursje; – **morgagnische holte,** schuitvormige groeve der pisbuis; – **morgagnische schelpen,** bovenste neusschelpjes (naar den geleerden ital. arts en ontleedkundige M o r g a g n i (gest. 1771) genoemd).

Morgāna, z. f a t a - m o r g a n a.

Morganatica, f. mid.-lat. Jur. morgengave; oorspr. uitzet, dat bij de Germanen de man aan zijne vrouw gaf, ter vergoeding van de volledige wapenrusting, die deze hem had geschonken; – **morganātisch huwelijk** of *matrimonium ad morganaticam* of *m. ad legem salĭcam*, n. (misvormd van het oudd. *morgangeba*, longob. *morgincap*, morgengave, geschenk op den morgen na den bruidsnacht) huwelijk met de linkerhand, dat een vorst, graaf enz. met eene hem niet in geboorterang gelijkstaande vrouw sluit onder beperkende voorwaarden, zoodat zij en haar kinderen uitgesloten zijn van de voorrechten, aan zijn stand verbonden.

Morgen, n. voormalige vlaktemaat, die in onderscheiden landen zeer verschillende grootte had; in Nederland was in zwang het Rijnlandsch morgen = 600 vierk. roeden, elk van 144 vierk. Rijnl. voet (waarsch. eig. zooveel als men in eenen morgen tijds kan beploegen); in verschillende landen verhoudt zich het morgen tot de nederl. vierk. roede of a r e als volgt:

een morgen	are.
in Baden	= 36,0000
in Beieren (51,020 vierk. roed.)	= 34,0730
in Brunswijk (10,720 vierk. roed.)	= 25,0157
in Hessen-Darmstadt	= 25,0000
in Nederland, Rijnl. (600 v. r.)	= 85,1579
in Pruisen, nw. maat (150 v. r.)	= 25,5320
in Saksen	= 27,6710
in Württemberg	= 31,5170

Morgue, f. fr. (spr. *morg'*; v. *morguer*, hoogmoedig, met fiere stuurschheid, met uitdagende trotschheid aanzien, nauwkeurig beschouwen, v. celt. *meur*, *mawr*, *mor*) groot, trotsch, hoogmoedig, verwaand, gebiedend gezicht, trotsche ernst; ook: plaats der lijkschouwing b.v. te Parijs.

Moria, z. m o r o s i s ond. m o r o k o m i u m.

Moribúndus, m. nw. lat. (v. *mori*, sterven) een stervende, zieltogende, met den dood worstelende.

Moriciet, z. ond. m o r u m.

morigereeren, lat. (*morigerāre*, v. *mos*, gen. *moris*, wil, willekeur, en *gerĕre*, leiden) ter wille zijn, zich naar iemand richten, gehoorzamen; – **morigeratie,** f. (spr. *t=ts*, lat. *morigeratĭo*) volgzaamheid, gehoorzaamheid.

Morille, f. spr. *morielje*) soort eetbare paddestoel.

Morillo, m. hoed met smallen rand, het onderscheidingsteeken der spaansche royalisten (naar Morillo, een sp. generaal in den strijd tegen Bolivar).

Morillon, m. fr. (spr. *mori-ljóñ*) soort van ruwe, geringe smaragden, die men bij het ons verkoopt.

Morin, m. (spr. *moreñ*) fransche witte wijn uit de streek van Saumur.

Morine, f. nw. lat. uitgetrokken verfstof van het geelhout (*Morus* of *Maclūra tinctorĭa*).

Morĭo, m. lat., pl. **moriōnes,** domme, leelijke en mismaakte dwergen, die de rijke Romeinen tot hun vermaak hielden; potsenmakers, hofnarren.

Morion, 1) m. fr. zwartachtig bruin bergkristal.

Morion, 2) n. gr. (*mórion*) deeltje, lid; inz. schaamdeel, mannelijk lid; lidwoordje.

Morioplastiek, f. hernieuwde vorming of herstelling van verminkte lichaamsdeelen uit andere deelen van het lichaam ook p h y s i o p l a s t i e k; vgl. b l e p h a r o p l a s t i e k.

Moris., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor R. Morison (gest. 1863).

Moríscos, pl. (sp. *morisco*, eig. moorsch, v. *moro*, moor, z. m o o r e n) schijnbaar den christ. godsdienst belijdende afstammelingen der Mooren in Spanje; – **morísque,** f. rekenmunt in Algiers, ongeveer = 22 cent.

morituri te salutant, lat. zij, die gaan sterven groeten u (woorden die de rom. gladiatoren zeiden, als zij voor het gevecht voorbij de keizerlijke loge defileerden).

Morláchen of **Morláken,** m. pl. (it. *Morlacchi*, d. i. Zee-Wallachijers, van 't serv. *more*, zee, en *Wlach*, Walachijer) slavische bewoners van 't Kustland aan de Adriatische zee in Kroatië, Dalmatië, van Istrië af.

Morlaix, m. (spr. *-lè*) of **morlaise,** f. (spr. *-lèz'*) dicht, sterk huislinnen van de stad M o r l a i x in N. Frankrijk.

mormon, z. c h o r a s.

Mormōnen, m. pl., heiligen van den jongsten dag (eng. *Latter-day-saints*) eene door J o s e p h S m i t h (geb. 1805) in 1827 in Noord-Amerika gestichte godsdienst-secte, die op wonderen en openbaringen steunt, veelwijverij toelaat enz., genoemd naar hunnen M o r m o n e n- b ij b e l, die door zekeren gewaanden profeet M o r m o n in 420 na Christus opgesteld zou zijn; – **mormonísme,** n. godsdienstgeloof der Mormonen.

mormoránda, *mormorévole*, *mormorōso* (spr. *s=z*), it. (v. *mormorāre*, lat. *murmurāre*, murmelen, ruischen) Muz. murmelend, ruischend.

morne, adj. fr. (prov. *morn*, van oudd. *mornên*, got. *maurnan*, treuren) somber, donker (van het weer, van kleuren en plaatsen); treurig, droefgeestig.

Morne, m. fr. (sp. *moron*, bask. *murua*) kleine berg, heuvel aan de kust, inz. op de fransche westind. eilanden.

Mornél, m., of **mornélle,** f. (sp. *morinélo*; *charadrĭus morinéllus*, L.) citroenvogel, van de grootte eener meerle.

Morning, m. eng., morgen, ochtend; *good* (spr. *goed*) *morning*, goeden morgen! vandaar **morning-chronicle,** morgenkroniek, een engelsch blad der Whig-partij; – **morning-herald,** m. morgen-heraut, een onafhankelijk, liberaal dagblad; – **morning-journal** (spr. *dzjúrnel*) n. ochtendblad, eene ultratorystische courant; – **morning-news** (spr. *-njoes*), morgennieuws, morgenberichten.

Moro, m. it. (vgl. m o r u m) moerbezie; – **moro-likeurolie,** f. samengestelde ætherische olie.

Morochtus, morochte of **morochiet,** m. melksteen; – **morochti,** pl. soort van melkkleurige kiezelsteenen.

Morokomium of **morodochium,** n. gr. (van

mōros, stompzinnig, dwaas, gek) gekkenhuis, dolhuis, krankzinnigengesticht; – **morōsis** of **morīa,** f. (gr. *mōria*) Med. verstandeloosheid, stompzinnigheid, domheid; – **morosŏphos,** m. wijze gek, iemand die gek van wijsheid is; – **morosophīe,** f. gekke wijsheid, soort van sombere, in zich zelve gekeerde krankzinnigheid.

Moromóro, f. sp. bonte lama, eene verscheidenheid van de l a m a (z. ald.), zwart en wit, en grooter dan de gewone lama.

moroos of **moreus,** adj. lat. (*morōsus, a, um*) knorrig, gemelijk, verdrietig, morrend; – *morōsus debitor*, z. d e b i t o r; – **morositeit,** f. (lat. *morositas*) onvriendelijkheid, kwade luim, grommigheid; ook nalatigheid (dit echter afstammende van m o r a (z. ald.), inz. van een schuldenaar.

Moróshenoje, n. russ. (spr. *sh=sj*; v. *morós*, vorst, koude) ijs, vruchtenijs.

Morōsis, morosophos, z. ond. m o r o k o m i u m.

Morosjk, z. m a r o e j k a.

Morosophie, z. ond. m o r o k o m i u m.

Moroxiet, n. (vgl. het gr. *móroxos, mórochthos*, soort van leem) groenachtig blauwe phosphorzure kalkaarde, aspergesteen, te Arendal in Noorwegen, eene verscheidenheid van het a p a t i e t (z. ald.).

Morphæa of **morphēa,** f. gr. (v. *morphē*, vorm, gedaante) Med. meelvlek, witte huidvlek, z. v. a. a l p h u s; – **mórpheus,** m. gr. Myth. (eig. vormer, beeldenschepper, wegens de gestalten en beelden, die hij in de ziel van den slapende schept) god van den slaap en der droomen; slaap; – **morphíne, morphium,** n. (van M o r p h e u s, wegens de slaapwekkende kracht) slaapbolzuur, opium-zuur, een zeer hevig vergift, een in opium en het melksap van den papaver voorkomende plantenbase, in 1816 door S e r t u e r n e r te Hannover ontdekt; – *morphium aceticum*, azijnzuur morphium; – *m. hydrochloricum*, zoutzuur m.; – *m. nitricum*, salpeterzuur m.; – *m. phosphoricum*, phosphorzuur m.; – *m. sulphuricum*, zwavelzuur m.; – *m. valericum*, valeriaanzuur m.; – **morphinisme,** n. morphiumzucht, chronische morphine-vergiftiging; – **morphō,** f. de schoone, een bijnaam van Venus; – **morphographīe,** f. beschrijving der natuurlichamen volgens hunne gedaanten; -**morphologīe,** f. vormingsleer, gedaanteleer; vormleer der organische lichamen; Gram. leer der vormen, vormleer; – **morphologisch,** adj. die leer betreffende; – **morphometrīe,** f. vorm- of gedaantemeting; – **morphonomīe,** f. leer van de wetten der gedaantewording; – **morphōsis,** f. vorming; – **morphotomīe,** f. algemeene ontledingsleer, z. v. a. a n a t o m i e.

Morpions, m. pl. fr. (spr. *morpión*, vgl. 't lat. *mordens*, bijtend, en 't it. *piattone*, platluis, v. *piatte*, fr. *plat*, p l a t, vlak) platluizen, eene soort van platte insecten, die zich aan de met haar bewassen lichaamsdeelen hechten; oneig. kleine onbeschaamde deugniet, gem. platluisje.

mors, f. lat. (genit. *mortis*) dood; – *mors apparens* of *spuria*, Med. schijndood; – *mors civilis*, burgerlijke dood; – *mors vera*, Med. ware, wezenlijke dood; – *mors ultima ratio*, de dood is het slot van alles; – **Mors,** Myth. de Dood, eene onderaardsche onverbiddelijke godheid, uit den Nacht zonder vader geboren; — **morsdood,** adj. plat woord voor: ontwijfelbaar dood.

Morse-toestel, m. of **Morse-telegraaf,** f. **Morsesysteem,** n. naar den uitvinder, den Amerikaan Sam. Finlay Breese Morse (geb. 1791, gest. 1872) genoemd telegraaftoestel; – **Morsesleutel,** m. seingever aan het Morsetoestel.

Morséllen, pl. nw.lat. (*morsūli*, mid.lat. *morsélli*, verklw. van *morsus*, beet) kruidkoekjes, gekruide en gesuikerde geneesmiddelen, als koekjes toegediend.

Mort, m. fr. (spr. *môr*), eig. een doode; in het omber-spel de vierde, voor het oogenblik stilzittende speler, de zoogen. strooman.

Mortadéllen, pl. it. (sing. *mortadélla*, f. inz. *m. di Bologna*) kleine metworsten uit éen deel varkens- en twee deelen rundvleesch enz. gemaakt.

Mortaliteit, f. lat. (*mortalitas*, v. *mortālis, e*, sterfelijk; – *mors*, z. ald.) sterfelijkheid; aantal der dooden, der sterfgevallen, sterfte, ook enkel sterfgevallen, in tegenst. met geboorten; – **mortaliteitslijsten** of **-tabellen,** lijsten, opgaven der gestorvenen, sterftetafels.

Mortepaai, m. soldaat, die wel op de monsterrol staat, maar niet aanwezig is; stroopeop.

Morte-saison, f. z. onder s a i s o n.

Mortgage, f. eng. (spr. *mortgeedsj*) onderpand, pandbrief.

Mortier, m. (fr. *mortier*, spr. *mortjé*; v. 't lat. *mortarium*) hol vat van metaal, steen enz. om harde lichamen in te verbrijzelen, een vijzel; Mil. stuk geschut om bommen te werpen, wegens zijn gedaante zoo genoemd; de fluweelen muts der presidenten van het gerechtshof te Parijs.

mortificeeren, later lat. (*mortificāre*) dooden, doen of laten afsterven; kastijden, het lichaam op allerlei wijze kwellen; onderdrukken, b. v. de lusten; krenken, leed doen, b. v. door eene weigering, berisping enz.; murw, malsch maken (van vleeschspijs); Jur. opheffen, te niet doen, uitdelgen, voor ongeldig verklaren; – **mortificātie** (spr. *tie=tsie*), f. dooding, afsterven van enkele deelen; tuchtiging, kastijding, krenking, deemoediging, beschaming, ergernis, verdriet; het malsch maken b. v. van het vleesch, door het aan de lucht bloot te stellen; Jur. opheffing, uitdelging, onderdrukking of vernietiging, b. v. eener schuldvordering enz.

Mortisdonātie (spr. *tie=tsie*), f. nw.lat. (liever *donatio mortis causa*, z. d o n a t i e) schenking of gift in geval van overlijden.

Mortóden, pl. fr. (*mortodes*) valsche paarlen voor den negerhandel aan den Senegal.

mortŭus, a, um, adj. lat. (v. *mori*, sterven) gestorven, dood; als subst. een doode; – *manus mortŭa*, f. de doode hand; Jur. een doodengoed, onvervreemdbaar kerkgoed, erfmaking aan de kerk of eenig geestelijk gesticht, daar dit goed, aan de circulatie onttrokken, voor den Staat als het ware dood is; – *pro mortŭo*

v e r k l a r e n, voor dood of gestorven verklaren; – *de mortŭis nil nise bene*, sprw.: van de dooden (moet men) niets (spreken) tenzij op waardige wijze; dikwijls wordt ten onrechte „bene" opgevat als „goed(s)"; – **mortuarium,** n. nw.lat. recht van den landheer om bij overlijden van zijn onderdanen uit hun nalatenschap zekere voorwerpen te vorderen; ook z. v. a. *manus mortua.*

Morúe, f. fr. (celt.-armor. *moru, molu*, nw.lat. *morhua, molua*; *Gadus morhua*, L.) kabeljauw.

Mōrum, n. lat. (gr. *móron*) moerbezie; Med. moerbeziegezwel, als moedervlek; — **morus,** m. moerbezieboom; – **moriciet,** n. nw. lat. versteend moerbezieboomhout.

Morve, f. fr., slijmachtig vocht uit de neusgaten, snot; droes, eene bekende paardenkwaal.

mōs, m. lat. gebruik, gewoonte, manier, levenswijze, gewone handelwijze, trant; pl. *mores*, zeden; vandaar: iemand m o r e s l e e r e n, d. i. hem leeren, hoe hij zich te gedragen heeft, hem terechtzetten, tot zijne plicht brengen; – *ex more*, naar oude manier, naar gewoonte, naar vastgesteld of ingevoerd gebruik; – *more consuēto* of *solĭto*, naar gebruikelijke wijze, naar gewoonte; – *more majōrum*, naar de gewoonte der voorvaderen, naar oud gebruik, naar voorvaderlijke zeden; – *boni mores*, pl. eig. de goede zeden; de zedewet; – *contra bonos mores et contra leges*, tegen de moraal en het stellige recht.

Mosaïek, mosaïst, z. m o z a ï e k.

Mosaïsme, mosaïsch, z. ond. M o z e s.

Mosasaurus, m. voorwereldlijke Maashagadis.

Moscádo, m. it., siciliaansche muskaatwijn (z. ond. m u s k u s).

Moschabéërs, m. pl. secte van Mohamedanen, die gelooven, dat God letterlijk zóo is, als hij op vele plaatsen van den Koran wordt beschreven.

Moschata, z. ond. m o s c h u s.

Moscholatrie, f. gr. (v. *móschos*, kalf) aanbidding van een kalf, inz. de vereering van het gouden kalf door de Israëlieten in de woestijn.

Moschus, m. (mid.lat. *moschus, moscus*, lat. *muscus*, arab. *moesk, misk*, perz. *moesjk*, v. 't sankr. *moesjk*, teelbal, omdat hij daarin ontstaat); z. m u s k u s; – *moschus artificiālis*, nw.lat. kunstmuskus, door behandeling van de barnsteenolie met salpeterzuur voortgebracht; – *moschatus, a, um*, lat. Bot. muskusgeurig; – **moschāta,** pl. nw. lat. muskus bevattende toebereidingen; – **moschardine,** f. aromatisch balletje, dat in den mond wordt genomen ter verberging van een kwalijk riekenden adem.

Moscováde, f. (fr. *moscouade*, it. *moscovata*, port. *assúcar mascabado*, ruwste suiker, v. *mascabar*, voor *menoscabúr*, verergeren, verslechten, oudfr. *meschever*, v. 't sp. *menoscabo*, verergering, vermindering, provenç. *mescap*, fr. *méchef*, eng. *mischief*) ook c a s s o n a d e, ruwe, ongezuiverde suiker, meel- of poedersuiker, zandsuiker, waaruit door verdere raffineering de f a r i n e-s u i k e r, m e l i s s u i k e r enz. bereid wordt.

Moses, z. M o z e s.

Mosjel, m. joodsch, z. m a u s j e l.

Moskee, f. arab. (eig. *mesdsjid*, it. *moschea*, fr. *mosquée*, z. m e t s j e d) mohamedaansch bedehuis, turksche tempel van den tweeden rang; vgl. d s j a m i e.

Moskieten, z. m o s q u i t o.

Moskovieten, m. pl. eig. inwoners der stad Moskou of liever Moskwa; voorm. naam der Russen; – **moskovische appel,** siberische ijsappel; – **moskovisch gebak,** n. soort luchtig gebak; – **moskovisch glas,** n. soort van glimmer; – **moskovische kool,** gerardskruid, geitepoot (*Aegopodium*); – **moskovische thee,** z. v. a. k a r a v a a n - t h e e.

Moslem, m., pl. **Moslemin,** arab. (van *salama*, zich aan God overgeven; vgl. i s l a m) gem. verdorven tot Muzelmannen, d. i. rechtgeloovigen aan Mohameds leer, Mohamedanen.

Mosquito, m. sp. (spr. *-kito*; v. *mosca* = lat. *musca*, vlieg) pl. **mosquitos** of **moskieten,** bijtvliegen, zeer lastige, stekende muggen in Indië en andere heete gewesten der aarde; – **mosquitéro,** m. bedgordijn of kleedingstuk, ter beschutting tegen den steek dezer insecten in den nacht.

mosso, it. (partic. v. *muóvere*, bewegen = lat. *movēre*) Muz. levendig, met eenigszins levendige beweging.

Most, m. (lat. *mustum*, fr. *moût*) uitgeperst zoet sap, inz. der druiven, dat door gisting tot wijn wordt.

Mot, n. fr. (spr. *mo*; vgl. m o t t o) woord, inz. geestig gezegde (vgl. b o n-m o t); – *mot d'ordre*, wachtwoord; – *le fin mot*, z. ond. f i n 2).

Motacillen, f. pl. lat. (*motacilla*, kwikstaart) naam van een talrijk vogelgeslacht, waartoe de nachtegaal, de vijgbek, de kwikstaart, het roodkeeltje enz. behooren.

Motétte, f. mid.lat. (*motetum*, fr. *motet*, it. *motteto*, v. *motto*, woord, spreuk) spreukgezang, veelstemmig kerkgezang, zangstuk, dat gewoonlijk eene bijbelspreuk ten grondslag heeft.

Moteur, m. fr. (lat. *motor*, v. *movēre*, bewegen) beweger, leider, aanstoker, b. v. van een opstand; – **motiliteit,** f. nw.lat. (*motilĭtas*) beweeglijkheid; – **mōtie** (spr. *t=ts*) f. lat. (*motĭo*, v. *movēre*, bewegen) beweging, lichaamsbeweging; verandering; Gram. buiging der substantieven en adjectieven naar het geslacht; voordracht, voorslag ter beraadslaging in eene vergadering; – m o t i e v a n o r d e, voorstel betreffende de regeling der werkzaamheden eener vergadering; – **motionnaire,** m. fr. (spr. *mosjonèr'*) voordrachtdoener, iemand, die eene m o t i e doet; – **motief,** n. nw.lat. (*motivum*, it. *motivo*, fr. *motif*) beweeggrond, beweegreden, prikkel, spoorslag; in de schoone kunsten een op uitwerking of e f f e c t berekend kunstmiddel; belangrijke trek in de dichterlijke vinding; Muz. muzikaal thema, melodie of gedachte, die het hoofdbestanddeel eener compositie uitmaakt en telkens terugkomt; – **motiveeren,** (fr. *motiver*) de beweegredenen bijbrengen, gronden aanvoeren, met redenen omkleeden, ondersteunen of sta-

ven; – **motiveering,** f. aanvoering der gronden; – **moto,** it. z. *motus*; – **mōtor,** m. lat. beweger, inz. eener machine, b. v. stoom-, wind-, water-, gasmotor; – *motorfiets,* f. rijwiel, voortbewogen door een motor; – *motorboot,* f. boot door een motor voortbewogen; – *motorploeg,* m. ploeg door een motor voortbewogen; – **motodroóm,** n. baan voor motorfietsen, automobielen enz.; – **motogodille,** f. motor- en roeiboot tegelijk, voortbewogen door een motorriem, uitvinder is de Franschman Buchet; – **motōrisch,** adj. (lat. *motorius, a, um*) bewegend, beweging voortbrengend, b. v. m o t o r i s c h e z e n u w e n.

motrix vis, z. *vis.*

Motto, n. it. (= fr. *mot,* woord, mid.lat. *muttum,* van het lat. *muttire,* prevelen, een half luiden toon uitstooten) zinspreuk, kernspreuk (zonder beeld daarbij, onderscheiden van d e v i e s, z. ald.); zinrijke stelling als o p s c h r i f t eener verhandeling en dgl.

motus, m. lat. (v. *movēre,* bewegen) beweging; oproer, opstand; – *motūs convulsivi,* pl. krampachtige bewegingen, stuiptrekkingen; – *motus peristaltĭcus,* m. Med. wormsgewijze beweging der maag en der darmen; – *motu proprĭo,* uit eigen beweging of aandrift; als subst. **motuproprio,** onbetwistbare pauselijke beslissing of verordening; – *omnis motus in fine velocĭor,* elke beweging (wordt) tegen 't einde sneller; – *con moto,* it. Muz. met beweging, levendig, aandoenlijk; – *moto precedénte* (spr. *-tsjedénte*) Muz. z. v. a. *medesimo tempo.*

Moucade, z. m o c a d e.

Mouchard, m. fr. (spr. *moesjår*: naar men wil van *mouche,* vlieg, omdat hij als eene vlieg rondgonst) kondschapper, aanbrenger, verklikker, krauwer, politie-spion; – **mouchardeeren,** op kondschap uitgaan, bespieden, verklikken.

Mouche, f. pl. **mouches,** fr. (spr. *moesj'*; v. 't lat. *musca*) eig. vliegen; blanketpleistertje, m o e s j e, klein stukje taf, dat de dames weleer op haar gelaat aanbrachten; – *mouche volante,* f. of gew. pl. *mouches volantes* (spr. *-wolánt'*) Med. eig. vliegende muggen; het muggen-zien, beweeglijke vlokjes voor de oogen, eene oogkwaal; – **moucheteeren,** (fr. *moucheter*) met zwarte vlekken besprenkelen, spikkelen, vlekkig maken.

Móuchette, f. fr. (spr. *moesjétt'*) Arch. kranslijst, keelhevel, stafhevel, muurlijst, draaischaaf der timmerlieden.

Mouchettes, pl. fr. (spr. *moesjett'*; van *moucher,* snuiten, mid.lat. *mucare, muccare,* v. lat. *mucus, muccus,* snot) snuiter, kaarsensnuiter.

Moufette, f. fr. (spr. *moefétt'*; vgl. het it. *muffo,* schimmelig, wellicht van het duitsch *muff,* m u f f e reuk) ook **mofette** (z. a.), **mouphette,** schadelijke mijnlucht, stiklucht, giftdamp, allerlei nadeelige uitwasemingen, voor de ademhaling ongeschikte gassoorten, die de onderaardsche plaatsen, inz. de mijnen, besmetten; ook z. v. a. v i v e r r e, z. ald.

Mouflon, m. fr. (spr. *moeflóñ*; sardin. *muflone,* it. *mufione, mufo*) z. a r g a l i.

mouilleeren, fr. (*mouiller,* spr. *moelj-*; provenç. *molhar,* (als 't ware lat. *molliāre*) v. *mollis,* week, dus eig. week maken) bevochtigen, besproeien; ook zacht of week uitspreken, inz. in het fransch *lj* in plaats van *ll*; – **mouillebouche,** (spr. *moelj'boesj'*) f. waterpeer, eene zeer sappige zomerpeer.

mouleeren, fr. (*mouler,* spr. *moel-*; van *moule,* vorm, model, provenç. *molle,* v. 't lat. *modŭlus,* it. *modello*; vgl. m o d el) vormen, in een vorm gieten, afgieten, in een vorm drukken of slaan; – **moulúre,** f. fr. (spr. *moeluur'*) Arch. lijstwerk, de lijst; allerlei sieraden, lijstjes aan goudsmidswerk.

Moules, f. pl. fr. (spr. *moel'*) kleine eetbare mosselen op de fr. noordkust.

Moulinet, m. fr. (spr. *moelinè*; eig. kleine molen, van *moulin,* molen, it. *mulino, molino,* mid.lat. *molinum,* voor 't lat. *molina,* v. *molĕre,* malen) molen, kruiswijze wending in den dans; in het schermen: kruiswijze zwaaiing der degens, om de stooten of houwen van meer dan éene tegenpartij te gelijk af te weren; – **moulineeren,** fr. (*mouliner,* spr. *moel-*) zijde op den molen tweernen; – **moulinage,** f. (spr. *moelinaazj'*) zijdetweerning en het daartoe noodige gereedschap.

Moulure, z. ond. m o u l e e r e n.

Mount, m. eng. berg; in den naam van vele plaatsen enz. (ook **mountain,** spr. *móúnt'n*); – **mountain-dew** (spr. *mount'ndjoe*) eig. bergdauw: sterke korenbrandewijn; – **mounds,** m. aardheuvels, terpen, vaak in regelmatige figuren opgebouwd, door oude Indianenstammen in Amerika; – **moundbuilders,** pl. (d. i. terpbouwers) de onbekende vervaardigers dezer heuvels.

Mourqui, z. m u r k i.

Mousquet, z. m u s k e t; – **mousqueton,** z. m u s k e t o n.

Mousse, m. fr. (spr. *moess'*; van het sp. *mozo,* jong, jong mensch, it. *mozzo,* v. 't lat. *mustus,* jong, frisch) scheepsjongen, zwabber, kajuitswachter.

mousseeren, fr. (*mousser,* spr. *moess-*; v. *mousse,* mos, en dan om de overeenkomst: schuim) schuimen, opbruisen; vandaar m o u s s e e r e n d e w ij n e n, schuimende wijnen; – *mousseux,* adj. (spr. *moesséú*) schuimend, gelijk b. v. champagne-wijn; – *champagne mousseux* (spr. *sjañpánj'-*) schuimende champagnewijn, het tegengest. van *champagne non-mousseux,* niet-schuimende champagne.

Mousseline, f. **moesselién,** n. (fr. *mousseline,* it. *mussolino* en *mussolo*) neteldoek, naar de turksche stad M o s o e l of M o e s s o e l (mid.lat. *Mussula,* arab. *Mauzil, Maussil,* syrisch *Mauzol, Muzol, Mosul*) aan den Tigris, waar die stof het eerst werd vervaardigd; – **mousselineglas,** n. glasruit met doorzichtig patroon op matten grond.

Mousseron, m. fr. (spr. *moess'róñ*; van *mousse,* mos) Bot. kleine meikampernoelje, een eetbare paddenstoel, dien men in 't voorjaar onder het mos vindt.

Mousson, z. m o e s s o n.

Moustache, f. fr. (spr. *moestásj*; it. *mostaccio*, v. 't gr. *mýstax*, bovenlip, snorrebaard) knevelbaard, knevel, snorrebaard.

Moustique, f. fr. (spr. *moestiék'*) z. v. a. m o s q u i t o; – **moustiquaire,** m. (spr. *moestikèr'*) z. v. a. m o s q u i t e r o.

Moutarde, f. fr. (spr. *moetárd'*; it. en provenç. *mostarda*, v. 't lat. *mustum*, most, fr. *moût*) mostaard of mosterd, met most- of wijnazijn bereid mosterdzaad; – *de la moutarde après dîner* (spr. *-aprè diné*) mosterd na den maaltijd, fr. sprw. voor iets, dat te laat komt; – **moutardier,** m. (spr. *moetardjé*) mosterdpotje.

Mouton, n. fr. (spr. *moetóñ*) schaap; ook: dienaar der geheime fransche politie.

Mouvance, f. fr. (spr. *moeváñs'*; v. *mouvant*, beweeglijk, vandaar leenbaar) leenheerlijkheid, leenrecht, leenbaarheid, feodale afhankelijkheid.

Mouvement, n. fr. (spr. *moev'mán*; v. *mouvoir* = lat. *movēre*, bewegen) beweging, onrust; voortgaan, voortgang, voortgaande verandering; gangwerk in een uurwerk; opstand, oproer.

moveeren, lat. (*movēre*)bewegen; – **zich moveeren,** zich in beweging zetten, onrustig worden; Gram. een woord **moveeren,** het de vereischte veranderingen door de geslachten doen ondergaan (z. ook m o t i e); – **móvens,** n. of *movens causa*, f. een hulp- of beweegmiddel; – **moventiën,** (spr. *t=ts*) pl. (*moventĭa*) zich zelven bewegende voorwerpen, b. v vee (onderscheiden van m o b i l i ë n); – *moviménto*, m. it. Muz. beweging, tijdmaat.

Moxa, f. port. (spr. *mocha*, wellicht van *moxar*, *mojar*, bevochtigen) bijvoetwol, eene grauwe, wollige stof, die in China, Japan en elders uit de bladen en toppen van den gemeenen bijvoet (*Artemisĭa vulgāris*) bereid en als geneesmiddel tegen jicht en podagra uitwendig gebruikt wordt. Men rolt namelijk de m o x a op tot eenen kegel van omtrent 25 mM., kleeft haar met speeksel op de huid vast en steekt ze in brand; zoo ontstaat er eene brandwonde, die tot ettering overgaat; – **moxibústie,** f. barb.lat. Med. het branden met m o x a.

Moyd'or, z. m o e d'o r.

Moyen, n. fr. (spr. *moajeñ*; v. 't lat. *mediănum*, v. *medĭum*) middel, weg, gelegenheid, hulpmiddel, vermogen, mogelijkheid; pl. **moyens,** ook fortuins-omstandigheden, middelen, vermogen.

Moyo, m. sp. (= lat. *modĭus*, schepel; vgl. m o g g i o) vroegere sp. graan- en vochtmaat van verschillende grootte.

Mozaïek, muziefwerk, mozáïsch, muzivisch of **muzæisch werk** (fr. *mosaïque*, provenç. *mozaic*, sp. en port. *mosáico*, it. *musáico*; nw.gr. *musaïkon*, lat. (*opus*) *musĭvum*, gr. *moeseion*) ingelegd werk, steen- of glasschilderstuk, samenstel van veelkleurige stukken steen, hout en glas, die door middel van een kleefdeeg of lijm zóo kunstig met elkander tot allerlei figuren verbonden worden, dat men ze, op eenigen afstand gezien, voor schilderwerk houdt; – **mozaïst,** (fr. *maître mosaïste*) m. muzief- of mozaïekwerker; – **muziefgoud,** schildersgoud, valsch schelpgoud uit tin, kwik, zwavel en sal-ammoniak; – **muziefzilver,** valsch zilver, wit tin met bismuth en kwik.

Mozámbo, m. naam in Brazilië van hen, die in Europa zijn geboren.

Mozarábier, m. sp. (*mozárabe*, v. 't arab. *moestarab* of *moestarib*, d. i. iemand, die op de Arabieren gelijkt, zonder een echt Arabier te zijn) christen van moorsche afkomst in Spanje en Afrika.

Mozes, hebr. (*Mosjeh*, van *másjâh*, uittrekken, uithalen; volgens Josephus echter van egyptischen oorsprong) mansn.: de uit het water geredde, de naam van den wetgever en godsdienststichter der Israëlieten; – **mozáïsch,** adj. hem betreffende of van hem afkomstig (b. v. m o z a ï s c h g e l o o f enz.); – **mozaïsme,** n. leer van Mozes, mozaïsche of joodsche godsdienst.

Mozo, m. sp. jong mensch, jonkman, vgl. m o u s s e.

Mozzétta, f. it. (van *mozzo*, afgehouwen, geknot) rok zonder mouwen, schoudermanteltje; als kleeding der hooge R. Kath. geestelijken in Italië.

Mu, (spr. *mu*) naam van de letter m in het gr., in de El. geeft men hierdoor de p e r m e a b i l i t e i t (z. a.) te kennen; het doordringingsvermogen van ijzer is μ maal zoo groot als van lucht.

much, eng. veel; – *much ado about nothing*, veel geschreeuw om niets.

mucus, m. lat. (gr. *mýkos*) ook *mucāgo* en *mucilāgo*, f. nw.lat. Med. slijm; slijmig geneesmiddel; – *mucilāgo gummi arabĭci*, gomslijm, in 4 deelen water opgeloste gom; – **mucāten,** n. pl. slijmzure zouten; – **muqueus** (lat. *mucosus, a, um*) of **mucilagineus,** adj. nw.lat. slijmig, slijmerig; – **muculént,** adj. (later lat. *muculéntus, a, um*) slijmig, slijmerig; – **muculéntie** (spr. *t=ts*) f. nw.lat. slijmigheid; – **mucescee-ren,** lat. (*mucescĕre*) kamig of schimmelig worden.

Mud, n. (vgl. m u i d) h e c t o l i t e r; inhoudsmaat in Nederland = $^1/_{30}$ l a s t = 10 s c h e p e l s of 100 k o p p e n (liters); het oude Amsterdamsche mud = $^1/_{27}$ l a s t, verdeeld in 4 s c h e p e l s, was = 111,256 liter.

Mueda, f. port. (eig. *moeda* = lat. *moneta*, z. ald.) munt = 10 c r u z a d o s (z. ald.) of 14 à 17 cent.

Muell. K., bij natuurhistorische namen afk. voor K. A. F. W. Müller (gest. 1899); – **Muell.** of **Muell. F.,** voor F. von Müller (gest. 1869 te Melbourne); – **Muell. H.,** voor Herm. Müller (gestorven 1883).

Muezzin, z. m o e ë z z i n.

Muffel, z. m o f f e l.

Mufti, z. m o e f t i; – *par ordre de* (of *du*) *mufti*, fr. gedwongen, zonder dat eenige tegenspraak veroorloofd is.

Múhamed, of juister **Muhámmed,** gew. **Mohamed,** beter **Mohammed,** m. (arab. *Moehámmed*, partic. van *hamida*, prijzen) de hooggeprezene, roemwaardige, naam van den beroemden arabischen godsdienststichter (geb. te Mekka, omstreeks 570, gest. 632); – **Muhamedānen,** gew.

Mohamedanen, m. pl. aanhangers van Mohameds leer, Mohameds geloofsgenooten; – **muhamedísme** of **mohamedísme,** gew. **mohamedanísme,** n. leer van Mohamed, turksch geloof, z. v. a. i s l a m.

Muharram, z. m o h a r r e m.

Muid, n. fr. (spr. *mwi,* = lat. *modĭus,* vgl. *moggio*) oude fr. inhoudsmaat voor droge waren, naar de waren en de plaatsen van zeer verschillende grootte; oude, gedeeltelijk nog thans gebruikelijke fr. maat voor vloeistoffen; vat, ton van 273,9 L. inhoud.

Mul, n. (misschien samengetr. uit *mossul* of *mossoel,* z. m o u s s e l i n e) fijn en ijl moesselien, dat het eerst uit Voor-Indië kwam; - ook: geringe soort van meekrap (fr. *mulle).*

Mulassen, z. m o l a s s e n.

Mulat, m. **mulattín,** f. (sp. en port. *mulato, mulata,* oorspr. muildier, geteeld uit een hengst en eene ezelin, fr. *mulâtre;* v. 't lat. *mulus,* muildier) gemengd menschenras, uit blanke en zwarte menschen (Negers) geteeld; – **mulattofina,** kind van eenen mesties en eene mulattin, of omgekeerd.

Mulciber, m. lat. (v. *mulcēre,* verweeken en *ferrum,* ijzer) bijnaam van V u l c a n u s (z. ald.), ijzerkneder.

mulcta of *multa,* f. lat. Jur. geldstraf; – *m. poenitentĭae,* rouwgeld of rouwkoop; – *m. stuprōrum,* boete op hoererij; – **mulcteeren** (lat. *mulctāre)* straffen, met geldboete straffen; – **mulctatium,** n. zeker geld, dat als boete geïnd wordt.

Mule-machine of **mule-jenny-machine,** f. (v. eng. *mule,* spr. *mjoel;* vgl. j e n n y-m a c h i n e) soort van spinmachine; – **mule-twist,** n. eng. (vgl. t w i s t) molen- of machine-garen van boomwol.

Mulet, m. port. schip met latijnsche of driehoekige zeilen.

Muliëbria, pl. lat. (v. *muliĕbris, e,* vrouwelijk, van *mulier,* vrouw) vrouwelijke zaken, vrouwelijke geslachtsdeelen; Med. maandelijksche zuivering; - **muliëbriteit,** f. (later lat. *muliĕbrĭtas)* vrouwelijkheid, vrouwelijke geaardheid; – *mulier tacĕat in ecclesĭa,* „de vrouw zwijge in de kerk", d.i. menge zich niet in openbare aangelegenheden.

Mullah, ook **molla,** m., z. ald.

Mulomedicina, z. ond. *mulus.*

Mulsum, n. lat. (scil. *vinum,* wijn, van *mulsus,* met honig vermengd, v. *mulcēre, mulsum,* zacht, zoet maken, verzoeten) met honig gemengde wijn, wijnmede.

multus, a, um, lat. *multa,* veel; velerlei; - *multum,* n. veel;- *non multa sed multum,* niet velerlei, maar veel; niet van alles wat, maar van één ding veel (b. v. leeren); - *multa paucis,* veel in weinig woorden; – *multi sunt vocati, pauci vere electi,* velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren; – *multicaulis,* adj. lat. veelstengelig; – **multangulair,** adj. nw.lat. (lat. *multangŭlaris, e)* veelhoekig; – **multiceps,** adj. lat. veelhoofdig; – *multifarĭus,* adj. lat. veelrijig; – *multifĭdus,* adj. lat. veelspletig; – **multifórm,** adj. (lat. *multifórmis, e)* veelvormig, veelvoudig; – **multigenérisch,** adj. (lat. *multigĕnus, a, um)* veelsoortig, menigvuldig; – **multilateraal,** adj. nw.lat. veelzijdig; – *multilobus,* adj. lat. veellobbig; – *multiloculāris,* adj. lat. veelvlakkig, veelhokkig; – **multimillionnair,** n. iemand die vele millioenen bezit; - **multinómisch,** adj. lat.-gr. veeldeelig; – **multiplan,** f. vliegtuig met meer dan twee zweefvlakken, z. v. a. p o l y p l a n; - **multiplet,** f. rijwiel voor meer dan een persoon, tandem; – **multiplex,** adj. lat. veelvoudig, veelvuldig; – **multipliceeren** (lat. *multiplicāre)* vermenigvuldigen; Arith. een getal zooveel malen nemen, als door een ander getal wordt aangeduid; het eerste heet **multiplicándus,** m. vermenigvuldigtal, het andere **multiplicātor,** m. vermenigvuldiger; - e l e c t r o-m a g n e t i s c h e m u l t i p l i c ā t o r, m. een door Schweigger uitgevonden werktuig om de elektr. spanning te verhoogen, ten einde deze beter te kunnen meten; - **multiplicātie,** (spr. *tie=tsie)* f. *(multiplicatĭo)* vermenigvuldiging, vermeerdering; – **multiplicatie-cirkel,** astronomisch werktuig tot hoogtemeting; – **multiplicatief,** adj. nw.lat. vermenigvuldigend, veelvoudigend; vermenigvuldiging bewerkende of uitdrukkende; b.v. m u l t i p l i c a t i e v e t e l w o o r d e n; - **multipliciteit,** f. veelvuldigheid, menigvuldigheid, menigte; - **multiplum,** n. veelvoud, een getal, waarin een ander getal meermalen begrepen is, b.v. 9 is een multiplum van 3; - **multipolair,** adj. verscheiden polen hebbende; – **multipotent,** adj. (lat. *multipotens)* veelvermogend, zeer machtig; – **multiválven,** pl. nw. lat. (vgl. v a l v a) veelschalige schelpdieren; – **multungŭla,** f. lat. (van *ungŭla,* klauw, hoef) veelhoevig dier.

mulus, m. lat. muildier, muilezel; in de duitsche studententaal: wie van de school afgegaan, maar nog niet als student is opgenomen; – **mulomedicina,** f. lat. dierenheelkunde, veeartsenijkunde.

Múmme, f. hoogd. (spr. *moemme)* een vroeger zeer bekend, thans door de Beiersche bieren verdrongen, krachtig, zeer dik, donkerbruin, niet gehopt Brunswijksch bier, met zoetachtigen, aangenamen smaak, zoo geheeten naar zijn eersten brouwer Christiaan Mumme, m o m (z. a.).

Múmmie, f. (oudfr. *mumie,* nu *momie,* it. *múmmia,* perz. *moemijâ,* v. *moem* of *môm,* was, week, balsamiek hars, omdat de Perzen en Babyloniërs daarmede hunne dooden overdekten) een gebalsemd en gedroogd lijk bij de oude Egyptenaren; – **mineralische mummie,** zeer kostbare, welriekende en voor wonden zeer heilzame balsem in Perzië enz., welken de oude Egyptenaren bij het balsemen hunner lijken gebruikten; – **mummificeeren,** nw.lat. mummiën vormen, tot mummie maken; – **mummificātie** (spr. *t=ts)* f. mummievorming, mummiebereiding.

Mumps, n. eng. (van *mump,* in zich zelf brommen, morren) slecht humeur; Med. oorklierontsteking.

Mun, z. m a u n d.

Munchhausiāde, f. leugen, opsnijderij (met het

oog op Von Munchhausen's wonderlijke reizen en avonturen).

Mundaan, mundanísme, mundaniteit, z. ond. *mundus*; – **mundatie,** enz., **mundeeren,** z. ond. m u n d u m.

Mundium, n. mid.lat. (v. het oudd. *munt, mund,* d. i. hand, dan ook bescherming, beschermer, vandaar ons oude v o o r m o n d e r, hoogd. *vormund,* voogd) recht der persoonlijke heerschappij over vrijen, inz. van den echtgenoot over zijne huisvrouw, van den voogd over den pupil.

Mundum, n. lat. (van *mundus, a, um,* rein, zuiver) zuiver afschrift, schrift, in tegenst. met c o n c e p t; – *pro mundo,* voor het afschrift; – **mundeeren** (lat. *mundāre*) zuiveren, reinigen; in 't net afschrijven; – **mundant,** m. kanselarijschrijver; – **mundātie** (spr. *t=ts*) f. (later lat. *mundatĭo*) reiniging; – **mundātor,** m. reiniger; veger (in kloosters); – **mundatōrisch,** adj. (lat. *mundatorĭus, a, um*) reinigend, zuiverend; – **mundificantia** (spr. *t=ts*) of **mundificatīva,** n. pl. nw.lat. Med. zuiveringsmiddelen, reinigende geneesmiddelen.

mundus, m. lat. wereld; – *mundus vult decĭpi, ergo decipiātur,* lat. sprw.: de wereld wil bedrogen zijn, dat zij dan bedrogen worde; – *sic transit gloria mundi,* z. ond. g l o r i e; – *a mundo condĭto,* van de schepping der wereld af; – **mundaan,** adj. (lat. *mundānus, a, um*) wereldlijk, wereldsch; – **mundanísme,** n. en **mundaniteit,** f. nw.lat. wereldschgezindheid, aardschgezindheid; – **mundivagánt,** adj. nw.lat. in de wereld omzwervend; – **mundomotorium,** n. toestel om het mechanisme van het heelal aanschouwelijk te maken.

muneeren, lat. (*munīre*) bevestigen, met het noodige ter verdediging of voeding voorzien, toerusten; – **muniménţ,** n. (lat. *muniméntum*) eig. verdedigingsmiddel; Jur. bewijsgrond, steungrond, eene omstandigheid, die in het voordeel is der eene partij; – **munitie** (spr. *t=ts*) f. (fr. *munition,* lat. *munitĭo,* bevestiging, versterking enz.) krijgsvoorraad, inz. kruit, kogels enz.; – **munitie-wagen,** wagen, waarop de krijgsvoorraad wordt vervoerd.

Mungo, m. 1) z. i c h n e u m o n; 2) ook n. eng. fijnere, kortharige soorten van lompenwol of kunstwol, die door fijnscheuren van gevold laken bereid worden; verschillend van s h o d d y (z. ald.).

Municipium, n., pl. **municipia** of **municipiën,** lat. (v. *munus,* ambt, plicht, last enz. en *capĕre,* nemen, ontvangen) rom. vrijstad, landstad in het oude Italië, die het rom. burgerrecht genoot en onder eene zelfgekozen overheid stond; – **municipaal,** adj. (lat. *municipālis, e*) stedelijk, stadsch, de gemeente, de stadsregeering betreffende; als subst. m. stedelijk overheidspersoon, stadsraad, lid van het stedelijk bestuur; m u n i c i p a l e r a a d, gemeenteraad, stedelijke raad; – **municipale steden,** voorm. duitsche steden, die aan eenen rijksstand onderworpen waren; – **municipaliteit,** f. nw.lat. gemeenteraad, plaatselijke of stadsoverheid; rechtsgebied eener gemeente; gemeentehuis; – **municipaliseeren** (spr. *s=z*) met gemeentewetten voorzien, als gemeente inrichten.

Munificéntie (spr. *t=ts*) f. lat. (*munificentĭa,* v. *munificus,* vrijgevig, en dit van *munus,* dienst, geschenk en *facĕre,* maken) vrijgevigheid, mildheid, milddadigheid, grootmoedigheid; – **municént,** adj. mild, vrijgevig; – **munificeeren,** mild beschenken.

Muniménţ, munítie, z. onder m u n e e r e n.

Munster, ook **monster,** m. (v. 't lat. *monasterĭum,* d. i. klooster) stichtskerk, domkerk, hoofdkerk.

Munychiōn, m. gr. lentemaand der Atheners, het einde van April en het begin van Mei.

Muræna of **muræne,** f. (lat. *muraena,* gr. *mýraina,* v. *mýros,* soort van zeeaal) zeer welsmakende zeeaal (*Muraena helena*), inz. bij Sardinië.

Muraine, z. m o r a i n e.

Murajóla, f. voormalige ital. rekenmunt van verschillende waarde.

Murāles, muratoren, z. ond. *murus.*

muratistisch, adj. de familie van Murat, den generaal van Napoleon I, den lateren koning van Napels, toegedaan.

Murchisoniet, n. (spr. *murtsji-*) veldspaat, naar den eng. geoloog Murchison genoemd.

Murcus, m. lat. bloodaard, een die zich den duim afkapt, om vrij van den krijgsdienst te zijn; vgl. p o l t r o n.

Mureïne, f. aniline-grijs, glanzende grijze verfstof; vgl. a n i l i n e.

Murexide, f. (v. lat. *murex,* purperslak) door inwerking van salpeterzuur op de pisstof en toevoeging van ammoniak gevormde stof, met kristallen van groen en rood weerschijnenden glans, z. v. a. p u r p e r z u r e a m m o n i a k.

Muriāten, pl. nw.lat. (van het lat. *murĭa,* pekel) zoutzure zouten; – *muriatĭcum* (scil. *acĭdum*) n. lat. zoutzuur, chloorwaterstof; – **muriātisch,** adj. zoutzuur, zoutzuur bevattend; – m u r i a t i s c h e b r o n n e n, zulke bronnen, waarvan het zoutzuur een hoofdbestanddeel uitmaakt; – m u r i a t i s c h k r u i t, een op het buskruit gelijkend mengsel, dat in plaats van salpeter, chloorzure kali bevat; – **muriaciteit,** m. z. v. a. a n h y d r i e t.

Muriciet, m. nw.lat. (van 't lat. *murex,* purperslak) versteende stekelslak.

Murieden, pl. arab. en turksch-tataarsch: eig. de strevenden of discipelen; aanhangers der door Schamyl gestichte, uit den Islam ontsproten mystieke secte in den Kaukasus.

murinus, a, um, adj. lat. Bot. (van *mus*) muisgrauw, muisvaal.

Murki, n. (waarsch. duitsch, van het klanknabootsend woord *murks, murksen,* voor *murren,* m u r m e l e n) oude soort van kleine muziekstukken voor het klavier, met levendige, murmelende begeleiding van de bas.

Murmur, n. lat. gemurmel, gemor, gegons; Med. z. v. a. b o r b o r y g m u s; – **murmureeren,** lat. (*murmurāre*) morren, ontevreden zijn en klagen, mompelen, knorren.

Mūro, m. it. (vgl. m u r u s) muur; – *m. a sécco*, muur zonder kalk, slechts uit oneffen rotsstukken samengesteld.

Murrha, f. lat. mat blinkende, bontgeaderde, zeer hoog geschatte steensoort bij de oude Romeinen; vandaar **murrhĭnische vazen** (lat. *vasa murrhĭna*), pl. soort van zeer kostbare en fraai bewerkte pronkvazen bij de Ouden.

murus, m. lat. muur; pl. *muri*; – *extra muros*, buiten de stadsmuren; – *intra muros*, binnen de muren, in de stad; – **muralis,** adj. lat. muurbewonend, op muren groeiende; – **murāles,** pl. muurgewassen, tegen muren groeiende planten; – **muratoren,** pl. nw.lat. vrijmetselaars.

Musa, musageet, z. ond. m u z e.

Musc, muscadin, z. m u s k u s; – **muscovado,** m., z. m o s c o v a d e; – **muscosen, muscositeit,** z. ond. m u s c u s.

Musca, f. lat. vlieg; – **musciden,** pl. vliegen, als insectenfamilie; – **muscarine,** f. vergiftige alcaloïde van den vliegenpaddenstoel (*Agarĭcus muscarĭcus*); – **muscicapa, muscipeta,** f. lat. vliegensnapper, vliegenvanger (naam van vogels).

Muscardine, f. fr. (spr. *muuskardien'*) kalkzucht der zijdewormen, veroorzaakt door den schimmelpaddenstoel (*Botrȳtis bassiāna*).

musculair, musculeus, z. onder m u s k e l.

Muscus, m. lat. mos; pl. **musci,** mosplanten; – *muscus islandĭcus*, ijslandsch mos; – **muscoïsch,** adj. mossig, mosachtig, bemost; – **muscōsen** (*muscōsae*), pl. mosachtige gewassen, loofen levermossen; – **muscositeit,** f. nw.lat. mosachtigheid.

Musette, f. fr. (spr. *muzètt'*; verklw. v. 't oudfr. *muse*, fluit, pijp; vgl. c o r n e m u s e) doedelzak, zakpijp; zeker muziekstuk van zachten, slependen toon, in $^6/_8$ maat; landelijke dans in Frankrijk; tasch, ransel voor onbereden officieren.

Museum, z. ond. M u z e.

Musief-werk, musief-goud enz., z. m u s i e f, ond. m o z a ï e k.

Muskaatbloem, muskaatwijn enz. z. ond. m u s k u s.

Muskel, m. (fr. *muscle*, van 't lat. *muscŭlus*, d. i. eig. muisje, verklw. van *mus*) pl. **muskēlen,** Anat. spieren, vleezige deelen van het dierlijk lichaam, die het door hare uitzetting en samentrekking tot de willekeurige beweging geschikt maken; – **musculair,** adj. nw.lat. de spieren betreffende, aan de spieren eigen; – **musculair systeem,** n. spierstelsel, spiergebouw, samenhang van al de spieren van een lichaam; – **musculaire veer,** veer, die de spieren der automaten in beweging zet; – **muscularitelt,** f. spierkracht, vermogen en werkzaamheid der spieren; – **musculatuur,** f. het voorzien zijn van spieren, sterkte in de spieren, gespierdheid; – **musculeus,** adj. (lat. *musculōsus, a, um*), gespierd, sterk van spieren, vleezig; – **musculieten,** m. pl. soort van versteende schelpen.

Muskét, n. (it. *moschetto*, sp. *mosquete*, fr. *mousquet*; oudfr. *mouschete*, *mouchette*, mid. lat. *muscheta*, *muschetta*, soort van werppijl; eig. evenals *muschetus*, provenç. *mosquet*, *mosqueta*, fr. *mouchet*, *émouchet*, soort v. sperwer, van 't lat. *mosca*, vlieg, omdat de borst van dien vogel met vlekjes, die er als vliegen uitzien, gespikkeld is) oud soldatengeweer, vuurroer, dat met eene lont werd afgestoken; – **musketier,** m. (fr. *mousquetaire*) voetsoldaat, voetknecht, geweerdrager; – **musketon** of fr. **mousqueton,** m. (spr. *-tóṅ*; it. *moschettóne*) oude soort van korte geweren van groot kaliber.

Muskito, muskieten, z. m o s q u i t o. Een *muskietenvest aanhebben*, een borrel drinken.

Muskus, f. lat., of **musc,** fr. m., ook m o s c h u s en b i s a m geheeten, sterk riekend dik vocht, dat bij verscheidene dieren, inz. bij het b i s a m- of m u s k u s d i e r, in eenen buidel aan de aarsstreek gevonden en zoowel tot reukwerk als tot versterking der zenuwen aangewend wordt; z. m o s c h u s en b i s a m; – **muscadin,** m. fr. (spr. *mu-skadeṅ*) in 1795 en volg. jaren: naar muskus riekend heertje, saletjonker, pronkertje, modegek; vgl. g o m m e u x en d a n d y; – **muskaatbloem,** f. (vgl. m a c i s) foelie, netachtig weefsel aan de harde schaal der m u s k a a t n o o t of m u s c a a t (fr. *muscade*, sp. *moscada*, it. *noce moscade*, mid. lat. *muscata*, scil. *nux*, noot en *muscatum*, v. *muscatus*, als muskus riekende) dat gedroogd, evenals de eigenlijke kern der noot, als specerij gebruikt wordt; – **muskaatnoot,** vrucht van den **muskaatboom** (*Myristĭca moschāta*) vooral op de Moluksche eilanden, om welker harde kern het netvormig weefsel, de foelie, zit; uit deze noten perst men de kostbare **muskaatolie;** – **muskaatwijn** of **muskadélwijn** (it. *moscatello*, *moscadello*, mid.lat. *muscatellum* of *muscadellum*, scil. *vinum*, wijn van *muscatus*, als muskus riekende; arab. *moeskat*) zeer zoete, kruidige ital. en fransche wijn; – **muskadelpeer,** soort van vroegrijpe, smakelijke peren; – **musqueeren,** met muskus welriekend maken; daarmede toebereiden.

Musomanie, z. m u z o m a n i e, onder m u z e.

Muspell, m. (spr. *u=oe*), oudn. (*múspell*, os. *mûdspelli*, ohd. *mûspelle* n. d. i. v. s. vernietiging door vuur, v. anderen: mondelinge verkondiging, profetie) noor-Myth. wereldondergang (door vuur), jongste dag, c o n f l a g r a t i e, z. a.; later: 't heete gedeelte der wereld, dus z. v. a. **muspellheim** in 't Zuiden, tegenover n i f l h e i m, de koude nevelwereld, in 't Noorden.

Musqua-vellen, pl. huiden der amerikaansche muskusrat.

musqueeren, z. ond. m u s k u s.

Mussaf, m. gebed, dat de hedendaagsche Joden doen op den eersten dag van elke maand, op den sabbatdag en op feestdagen.

mussiteeren, lat. (*mussitāre*, versterkingswerkw. v. *mussāre*, zwijgen) zacht fluisteren of mompelen; zwijgen, niets laten merken; – **mussitatie** (spr. *-tsie*), f. lat. (*mussitatio*) 't murmelen, fluisteren; onderdrukken der stem, zwijgen.

Mustafa, z. m o e s t a f a.

Mustahafiz, f. turksch landstorm.

Mustangs, z. m e s t a n g s.

Mustard, m. eng. mosterd.

Mustie, f. (vgl. f u s t i e) dochter van eenen blanke en eene mulattin.

Muta (scil. *littĕra*), f. lat. (van *mutus, a, um,* stom) Gram. een stomme consonant, pl. **mutæ** (*b, d, k, p, t*); – **mutacisme,** n. het bezwaarlijk, gebrekkig, of ook te veelvuldig uitspreken der *b, m,* en *p*; – **mutsime,** n. barb.lat. stomheid, het stilzwijgen.

mutabel, mutabiliteit, enz., z. ond. m u t e e r e n.

muteeren, lat. (*mutāre*) veranderen, wisselen, inz. van het wisselen der jongensstem bij de intrede van de manbaarheid; – **mutābel,** adj. (lat. *mutabĭlis, e*), veranderlijk; onbestendig; – **mutabiliteit,** f. (*mutabilĭtas*) f. veranderlijkheid, onbestendigheid; – **mutātie** (spr. *tie=tsie*), f. (lat. *mutatĭo*), verandering, plaatsverwisseling; – *mutātis mutándis,* afgek. *m. m.* of *mut. mut.*, met verandering van datgene, wat veranderd moet worden, of met de noodige veranderingen; – *mutato nomine,* met veranderden naam, alleen den naam veranderd; – **mutatie-theorie** van prof. Hugo de Vries (1901), de leer, dat soorten van planten niet altijd door langzame overgangen, doch ook sprongsgewijze ontstaan; – **mutátor,** m. lat. veranderaar, een door H. M. Jacobi uitgevonden toestel, door middel waarvan men een elektrischen stroom snel achter elkander kan openen en sluiten.

mutileeren, lat. (*mutilāre*) verminken, vervalschen; – **mutilātie,** (spr. *tie=tsie*) f. verminking, vervalsching; – *mutilatus, a, um,* lat. Bot. verminkt.

mutinerie, f. fr. (v. *mutin,* muiter, van 't oudfr. *meute,* opstand, kruistocht, jachtstoet; vgl. m e u t e) muiterij, inz. onder soldaten.

Mutisme, z. ond. m u t a.

Mutoskoóp, f. kinematograaf, z. a.

Muttonchops, pl. eng. (spr. *múttentsjops,* v. *mutton* = fr. *mouton,* hamel, schaap, en *chop,* snede, schijf) gerooste lamsribbetjes.

Mutualisten, mutualiteit, z. ond. m u t u u m.

Mutuatie (spr. *tie=tsie*), f. lat. (*mutuatĭo,* v. *mutuāri,* leenen, borgen) het borgen, leenen van iemand, ontleening.

mutueel, z. ond. m u t u u m.

Mutŭlus, m. lat. Arch. kraagsteen, deelkop of sparrekop in de dorische bouworde.

Mutŭum, n. lat. (van *mutŭus, a, um,* geborgd; wederkeerig) leening, geldschuld; verbruikleen, het leenen van verbruikbare (f u n g i b e l e z. a.) dingen; – *mutŭum adjutorium,* wederzijdsche hulp; – *mutuum palliātum,* vermomde of bedekte leening; – *mutŭus consénsus,* wederzijdsche inwilliging of toestemming; – *mutŭa confidentia,* wederzijdsch vertrouwen; – **mutueel,** adj. nw. lat. (*mutuālis,* fr. *mutuel*) wederzijdsch, wederkeerig, beiderzijdsch, over en weer; – **mutualiteit,** f. barb.lat. wederzijdsche verhouding, wederkeerigheid; – **mutualisten** of **mutuëllisten,** m. pl. medeleden van 't geheime genootschap voor de gelijkheid der menschenrechten, in 1833 te Lyon gesticht; deelhebbers eener op wederkeerigheid gegronde verzekeringsmaatschappij; N. H. woekerdieren, die het voorwerp waarop zij leven, ook wederkeerig wezenlijke diensten bewijzen.

Muze, f. (gr. *Mūsa*), pl. **Muzen,** Myth. zanggodinnen, dochters van Z e u s en M n e m ó s y n e, de negen beschermsters der schoone kunsten en wetenschappen, inz. der toon- en dichtkunst, ook C a m œ n e n, lat. (*Camoenae* of *Camēnae*) en P i e r i d e n (gr. *Pierĭdes*) geheeten; n.l. K l i o, de roem (met een boekrol voorgesteld, voor de geschiedenis), K a l l i ŏ p e de schoonsprekende (met griffel en wastafel, voor het heldendicht), M e l p o m ĕ n e, de zanggrage (met het tragische masker, voor het treurspel), T h a l ī a, de vroolijke (met herdersstaf en het komisch masker, voor het blijspel), E r ă t o, de liefelijke (voor scherts- en liefdezangen), E u t é r p e, de vermakende (met de fluit, voor de toonkunst), T e r p s i c h ŏ r e, de danslievende (met de lier, voor den dans), P o l y h y m n ĭ a, de zangrijke (voor hooger of feestgezang en welsprekendheid) en U r a n i a, de hemelsche (met de hemelglobe, voor de sterrenkunde); oneig. schoone kunsten en wetenschappen, inz. dichtkunst; – **muzenalmanak,** m. prachtjaarboekje met dichterlijke voortbrengselen; – **muzenpaard** of **-ros,** n. z. p e g a s u s; – **muzenzetel,** m. hoogeschool, akademiestad; – **muzenzoon,** student, akademieburger; – **musageet,** m. (gr. *musagĕtēs*) eig. muzenaanvoerder, hoofd en aanvoerder der Muzen, een bijnaam van Apollo en Hercules; oneig. muzenvriend, beschermer en bevorderaar der kunsten en wetenschappen; – **musēum,** n. lat. (gr. *museion,* v. *museios,* den Muzen behoorende, eigen) muzentempel of aan de Muzen, d. i. aan de geleerdheid, de kunsten en wetenschappen, gewijde plaats, b.v. eene studeerkamer; een boek-, naturaliën- of kunstverzameling, een kunstkabinet; ook wetenschappelijk tijdschrift van gemengden inhoud; – **museographie,** f. gr. beschrijving van kunst- en natuurhistorische kabinetten en hunne zeldzaamheden; – **museologie,** f. leer of handleiding tot het inrichten en onderhouden van musea van natuurlijke historie, enz.; – **musomanie,** f. hartstochtelijke kunstliefde, inz. overdreven zucht voor muziek.

Múzelman, (fr. en sp. *musulman,* it. *musulmano,* mid.lat. *musulmānus,* bedorven uit het arab. *moslemoena,* plur. van m o s l e m; z. ald.)

Muziek, f. gr. (*musikē,* scil. *téchnē,* kunst, eig. in 't algemeen muzenkunst, inz. toon-, dicht- en redekuust; lat. *musĭca,* fr. *musique*) toonkunst; toonkunde, toonwetenschap; leer en kennis van de verhouding en samenstemming der tonen; het op tonen gezette stuk zelve, het gezang, samenklank van stemmen en speeltuigen; – **muziekinstrumenten,** n. pl. speeltuigen, toonwerktuigen; – **muzikaal,** adj. (it. *musicále,* fr. *musical*) toonkunstig, met de toonkunst overeenstemmend, daartoe behoorend, geschikt; toonkundig; ook welklinkend, welluidend, aangenaam; – **musikaliën,** pl. hgd. dingen die tot

de muziek behooren; – **muzikánt**, m. speelman, gemeen muziekspeler; – **muziekmeester** of **musicus**, m. pl. **musici**, lat. toonkunstenaar; onderwijzer in de toonkunst; – **musiceeren**, nw.lat. (it. *musicáre*) muziek maken, kunsttonen voortbrengen, spelen.

Myacieten, z. m y i e t e n.

Myalgie, f. pijn in de spieren, spierrheumatiek.

Myasthenie, f. gr. (v. *mys*, muis, spier, z. m u s k e l, en a s t h e n i e) zwakte of slapheid der spieren,

Mycetologie, f. gr. (v. *mýkēs*, pl. *mýkētes*, zwammen, paddestoelen) leer der paddestoelen en zwammen; – **mycetophaag**, m. paddenstoeleter; – **mycélium**, n. vertakt stelsel van zwamdraden, waaruit de zwammen bestaan.

Mychmos of **mygmos**, m. gr. (van *mydzein*, steunen) het steunen, stenen, diepe zuchten; rochelen.

Myco-, z. m y k o.

Mydēsis, f. gr. (v. *mydān*, vochtig zijn) Med. vloeiende ettering der oogleden door slijm of andere vochten; – **mydōn**, m. weelderig, wild vleesch in zweren.

Mydriāsis, f. gr. Med. ziekelijke of door kunst bewerkte verwijding van den oogappel; – **mydriátisch**, adj. die bewerkende, daaraan lijdende; – **mydriatïcum**, m. middel, dat de verwijding van den oogappel bevordert.

Myelalgie, f. gr. (v. *myelós*, merg) Med. pijn in 't ruggemerg; – **myelītis**, f. ruggemergontsteking; – **myēlokèlè**, of **myēlocéle**, f. ruggemergsbreuk, ook *spina bifida* genoemd z. a.; – **myelomalacie**, f. verweeking van het ruggemerg; – **myelomeningītis**, f. ontsteking van het ruggemergsvlies; – **myelophthisis**, f. ruggemergstering; – **myolospóngus**, m. mergspons.

Mygmos, z. m y c h m o s.

Myieten of **myacieten**, m. pl. gr. (v. *mȳs*, muis, spier) soort van versteende schelpdieren, z. v. a. m u s c u l i e t e n; – **myītis**, f. gr. ontsteking der spieren.

Myiocephălon, n. gr. (v. *myia*, vlieg) Med. vliegenkopje, vliegenhoofdje, uitzakking van het regenboogvlies door eene verzwering van het hoornvlies; – **myiodeopsie** of **myiopie**, f. het muggenzien, het flikkeren voor de oogen als van zwermen muggen; skotoom; – **myiologie**, f. leer of kennis der muggen of vliegen, een gedeelte der e n t o m o l o g i e uitmakende; – **mykothanăton**, n. eig. zwamdood; uit zwavelzuur en keukenzout bereid middel ter verdelging van hout- en muurzwam en behoedmiddel daartegen, alsmede tegen rotting van hout.

Mykodérma, n. gr. (van *mȳkos*, slijm; spons, paddenstoel) Med. huidspons, huidzwam; – **mykolith**, m. paddenstoelsteen, een schijnbaar versteende paddenstoel; – **mykologie**, f. z. v. a. m y c e t o l o g i e; – **mykolysine**, f. colloidale oplossing van eiwitstoffen, bereid door Dr. Doyen; – **mykophthalmie**, f. Med. sponsige oogontsteking; – **mykōsis**, f. sponsachtig vleeschgezwel, slijmpoliep, schimmelvorming.

Myktēres, pl. gr. (v. *mýdzein*, snuiven) neusgaten; – **mykterísme**, n. het neusophalen, bespotten, hoonen; – **mykterophonie**, f. neusspraak, het spreken door den neus.

Mylady, eng. (spr. *milēdi*; z. l a d y) titel, waarmede men tot en van de gemalin van een lord of baronet spreekt, terwijl men haren gemaal dien van **mylord** geeft, z. l o r d.

Myloden, m. gr. soort van luiaard (een dier uit de voorwereld).

Myocœlialgie, f. gr. (van *mȳs*, muis, spier, en c œ l i a l g i e) Med. buikspierpijn; – **myodynamométer**, m. spierkrachtmeter; – **myodynie**, f. gr. eig. spierpijn, z. v. a. r h e u m a t i s m e; – **myogeen**, n. eiwit-preparaat ter versterking en spiervorming aanbevolen; – **myographie**, f. spierbeschrijving; – **myoklonie**, f. spierkramp; – **myolititeit**, f. willekeurige spierbeweging; – **myologie**, f. leer der spieren; – **myológisch**, adj. die leer betreffende; – **myomantie** (spr. *t=ts*), f. 't waarzeggen door of uit muizen; – **myonarkōsis**, f. stompheid, traagheid der spieren; – **myopálmus**, m. peeshuppeling of het springen der spieren; – **myopathie**, f. spierlijden, spierkwaal; – **myopathisch**, adj. spierlijdend, ziek in de spieren; – **myorrhēxis**, f. scheuring van spieren of pezen; – **myotomie**, f. ontleding der spieren; spierdoorsnijding.

Myops, m. gr. (van *mýein*, zich sluiten, blikkeren, en *ōps*, gezicht; eig. met de oogen blikkerend) kortzichtige, bijziende, niet ver ziende; – **myópisch**, adj. kortzichtig; – **myopie**, f. kortzichtigheid, bijziendheid; – **myopodiorthotikon**, m. toestel tot genezing der kortzichtigheid, door prof. B e r t h o l d te Göttingen in 1840 uitgevonden; – **myosine**, f. eiwitstof, in de spieren voorkomende; – **myōsis**, f. Med. vernauwing van den oogappel, met verstijving van den regenboog verbonden; – **myóticum**, n. middel om de pupil te vernauwen.

Myosōtis, f. gr. (v. *mȳs*, muis, en *oes*, genit. *otos*, oor) Bot. muizenoortje, vergeet-mij-niet, eene bekende bloem.

Myotomie, z. ond. m y o c œ l i a l g i e.

Myriáde, f. gr. (*myriás*, v. *myrios*, zeer veel, ontelbaar, talloos, pl. *mýrioi*, tien duizend, het hoogste getal, waarvoor de Griek een woord had) tienduizendtal; pl. **myriáden**, oneig. ontelbare menigte; – **myriagram**, z. ond. g r a m; – **myrialiter**, z. l i t e r; – **myriameter**, z. m e t e r; – **myriapoden**, z. m y r i o p o d e n; – **myriárch**, m. (gr. *myriárchēs*, en *myriarchos*) bevelhebber over 10,000 man; in 't nieuwere Griekenland, z. v. a. divisie-generaal; – **myriare**, z. a r e; – **myriastère**, z. s t è r e.

Myrica, f. lat. of **myrika**, f. gr. z. v. a. t a m a r i s c u s (z. ald.); wasboom of wasstruik in N.Amerika, ook gagel; – **myricine**, f. bestanddeel van het was der bijen.

Myringa, **myrinx**, f. gr. Anat. trommelvlies in het oor.

Myriomorphoskoop, m. gr. (vgl. m y r i a d e) spiegel, die ontelbaar vele beelden vertoont, z. v. a. k a l e i d o s k o o p; – **myrionýmisch**, adj. duizendnamig, eig. tienduizendnamig; – **myriophýllisch**, adj. Bot. duizendbladerig; –

myriophýllum, n. z. v. a. m i l l e f o l i u m; – **myriopóden,** pl. duizendvoeters; – **myriorāma,** eig. tienduizendzicht, een door B r e s te Parijs uitgevonden kunstwerk om afzonderlijk geschilderde landschappen tot vele nieuwe samen te stellen; – **myriothékisch,** adj. Bot. met duizenden zaaddoosjes.

Myrísma, n. gr. (van *myrídzein*, zalven, *mýron*, zalf) zalf; – **myrísme,** n. insmering, inzalving, smeerkuur; – **myristīca,** f. plantengeslacht, waartoe de notemuskaatboom (*M. moschāta*) behoort; – **myristicine,** f. muskaatkamfer, eene kristallijne massa, die zich uit ætherische muskaatolie afzet.

Myrmecīa of **myrmekīa,** pl. gr. (v. *mýrmēx*, mier) Med. soort van wratten in de handpalmen en voetzolen, die als een mierenhoop dicht bij elkander staan; – **myrmecísme,** n. en **myrmekiāsis,** f. krieuwelziekte, jeukziekte, waarbij de lijder eene gewaarwording heeft, alsof er mieren over zijn lichaam kruipen; – **myrmecieten,** pl. versteende mieren; – **myrmekophaag,** m. miereneter.

Myrmidónen, m. pl. gr. (*Myrmidōnes*, naar *Myrmidon*, zoon van Zeus en voorvader van Achilles, genoemd, of van 't gr. *mýrmēx*, mier, omdat zij, zooals de sage luidt, uit mieren waren voortgesproten) volksstam in Thessalië, onder de heerschappij van Achilles.

Myrobalānus, f. pl. **myrobalánen,** gr. (sing. *myrobálanos*, f. van *mýron*, zalf, en *bálanos*, eikel) zalfnoot, b e h e n n o o t, z. a. (lat. *glans unguentaria*) gedroogde, op pruimen gelijkende vruchten uit Voor-Indië, deels in suiker ingemaakt als confituur, deels als afvoermiddel (p u r g e e r p r u i m e n) gebruikt; – **myroloog,** m. zalf- of balsemkenner; ook balsemmenger of bereider; – **myrōma,** n. z. v. a. m y r i s m a; – **myronzuur,** n. Chem. glucoside (suikerverbinding), in de zaden van bruine mosterd aan kalium gebonden voorkomende als myronzure kali; – **myrosine,** f., een ferment in mosterdzaad voorkomende; – **myropōla,** m. gr. een handelaar in balsems; – **myrosis,** z. v. a. m y r i s m e; – **myrospermum,** n. balsemzaad, eene tot de familie der papillionaceën behoorende plantensoort; – **myrothēca,** f. zalfdoos; – **myrothecium,** n. balsemdoosje; oneig. redekunstige sieraden; – **myroxȳlon** n. balsemhout = m y r o s p e r m u m.

Myrrhe, Mirre, f. (gr. *myrrha*; hebr. *môr*, arab. *moerr*, van 't hebr. *mar*, arab. *moerr*, bitter, van *marra*, bitter zijn) bitter, welriekend en geneeskrachtig gomhars van een struik in Arabië en O. Afrika (*Balsamodendron myrrha*).

Myrsa, liever M i r z a z. ald..

Myrsen, naam van het meerschuim in Klein-Azië, waar het voornamelijk bij Kiltsjik gevonden wordt; de naam is van tataarschen oorsprong en het woord m e e r s c h u i m schijnt daaruit door de volksetymologie gevormd te zijn.

Myrt, Mirt, m. gr. (*mýrtos*, lat. *myrtus*, f.) myrteboom, een bekend altijd groen gewas, bij dichters het zinnebeeld der liefde; – *myrtus pimēnta*, f. lat. pimentboom; – **Myrtēa,** f. rom. Myth. bijnaam van Venus, aan wie de m y r t geheiligd was; – **myrtēën,** f. pl. myrteplanten, myrteachtige gewassen; – *myrtifolius, a, um*, adj. lat. Bot. myrtbladerig; – *myrtillus*, Bot. myrteachtig.

Myrtis, z. ond. m y i e t e n.

Myrtochilides of **myrtochila,** pl. gr. (van *mýrton*, kittelaar, en *cheilos*, lip) de inwendige schaamlippen, die in de nabijheid van den kittelaar gelegen zijn.

Mýstax, m. gr. ruimte tusschen den neus en de bovenlip; baard aan de bovenlip, knevel (vandaar het fr. *moustache*).

mystisch, mystiék, adj. gr. (*mystikós, ē, ón*, van *mýein*, zich sluiten, toedoen, inz. de oogen en den mond) geheim, geheimzinnig, verborgen, donker, in het duister gehuld; – e e n e m y s t i s c h e p e r s o o n, z. v. a. rechtspersoon; – **mystiek,** f., **mysticisme,** n. het geloof aan de mogelijkheid eener onmiddellijke vereeniging der ziel met het goddelijke wezen en het hartstochtelijk streven naar deze vereeniging; – **mystagoog,** m. (gr. *mystagōgós*) geheimnisleeraar, inwijder in de geheimenissen of mysteriën; – iron. uitkramer van geheimen; – **mystagogie,** f. voorbereiding tot geheimenissen of mysteriën en inwijding daarin; ook wel inleiding in de christelijke geloofsleer; – **mysterium** of **mystērie,** n. (gr. *mystērion*), pl. **mysteria** of **mysteriën,** geheimenis, verborgenheid des geloofs, bovennatuurlijke waarheid, bij de oude Grieken de godsdienstleer, die voor het volk geheim gehouden werd en met velerlei gebruiken en plechtigheden gepaard ging, inz. de e l e u s i n i s c h e (z. ald.) m y s t e r i ë n te Athene; in de middeleeuwen een soort van geestelijke tooneelspelen, welke tooneelen voorstelden, die aan de gewijde geschiedenis, inz. aan het lijden, de opstanding en terugkeer van Christus ontleend waren (vgl. m o r a l i t e i t e n); – **mysteriëus** (fr. *mystérieux*), geheimvol, geheimzinnig, raadselachtig; –**mysteriosophie,** f. gr. geheimniswijsheid, kennis der verborgenheden; – **mysticus,** m. vriend van geheimenissen, geheimweter, geheimkramer; – **mystificeeren,** gr. lat. (*mystificāre*, fr. *mystifier*) foppen, beethebben, lichtgeloovigen bij den neus hebben en belachelijk maken; – **mystificātie** (spr. *tie=tsie*), f. fopperij, misleiding der lichtgeloovigen; door allerlei voorspiegelingen bewerkt bedrog.

Mytacísme, n. gr. (*mytakismós*, v. *mȳ* (spr. *mu*, gr. naam der letter M), menigvuldig en verkeerd gebruik der M, het emmen, zie m u.

Mythos, m. gr. (*mȳthos*, oorspr. in het alg.: woord, rede, vertelling) of **mythe,** f. verdichtsel, volksoverlevering, s a g e, opgesierd verhaal van goden en helden der oudheid; – **mythisch,** adj. (gr. *mythikos, ē, ón*) verdicht, fabelachtig, de overlevering of sage betreffende, daarmede overeenkomstig; – **mythificeeren,** gr.-lat. tot eene sage maken, in sage of verdichting veranderen of als zoodanig behandelen; – **mythograaf,** m. schrijver van overleveringen of sagen,

legendenschrijver of verteller; – **mythographie,** f. schriftelijke vervaardiging van sagen; – **mytholoog,** m. (gr. *mytholŏgos*) kenner of leeraar der sagen, der overleveringen, navorscher der oude goden- en heldengeschiedenis; – **mythologie,** f. godenleer, fabelleer, fabelgeschiedenis, leer van de fabelachtige godheden en halfgoden of helden der oudheid; – **mythológisch,** adj. fabelkundig; – **mythologiseeren** (spr. *s=z*), fabelmatig of in den geest der fabelleer behandelen of verklaren; – **mythopœie,** f. (gr. *mythopoia*) fabel- of sagenverdichting, dichterlijke behandeling der sagen; – **mythotheologie,** f. verbinding of samensmelting van de sagenleer met de godsleer.

Mytulieten, m. pl. (van gr. *mytilos*, lat. *mytĭlus*, *mytŭlus*, mossel) versteende mossels.

myūrisch, gr. (*mýoeros*, van *mȳs*, muis, en *oerá*, staart) een muizenstaart hebbende of daarop gelijkende; – *myūrus pulsus*, m. Med. zwakke, maar zeer snelle pols.

Myxa, f. gr. slijm; – **myxa,** pl. of *myxae*, zwarte borstbeziën, z. v. a. s e b e s t e n; – **myxōdes,** gr. (van *mýxa*, slijm) Med. slijmachtig; – **myxoedeem,** n. gr. eigenl. slijmzwelling, ziekte die 't gevolg is van afsterving der schildklieren, z. v. a. *kachexie pachydermique;* – **myxōma,** n. gezwel in het slijmweefsel (aan speekselklieren, den balzak enz.); – **myxorrhœa,** f. slijmvloed; – **myxosarkōma,** n. slijmachtig vleeschgewas, slijmpoliep.

Myzogazometer, m. toestel om proeven met verschillende gassoorten te nemen.

N.

N. als getalteeken: gr. (*ν'*) = 50 en (*,ν*) = 50,000; lat. (*N.*) = 90, somtijds ook = 900; *N̄.* = 90000, somtijds ook = 900000; – in handschriften en op latijnsche monumenten de verkorting van *nomen*, *numerus*, *neutrum*, *nominativus*, z. ald.; ook van *natus*, geboren, *nefas*, de slechte, zondige, *nobilis*, edel, adellijk, *nomine*, in naam van, *numini*, aan den God, *nuptiae*, huwelijk; – *N.* afkorting van Noord; – *N.* (in de wiskunde) onbepaald getal; (in den handel) *netto*, zuiver; – *n.* Gram. = *neutrum*, onzijdig; – *N.* of *Nom.* = *nominativus*, z. ald.; – *N.*, *N°.* of *Nro.* = *numero*, z. ald.; – *Nah.* = *Nahum* (het bijbelboek); – *Nat.* = nationaal; – *N. B.* of *NB.* z. *nota bene*; – *N. B.* of *N. Br.* = noorderbreedte; – *N. C.* = *nuovo* of *nostro conto*, it. nieuwe of onze rekening, z. *conto*; – *N. C.* of *N. Ct.* = Nederlandsch courant, Nederl. gangbare munt; – *n. C.* of *n. Chr.* = na Christus; – *Ned.* = Nederlandsch; – *Neh.* = *Nehemia* (het bijbelboek); – *N. H.* = New-Hampshire (in Noord-Amerika); – *N. H. M.* = Nederlandsche handelsmaatschappij; – *N. K.* = *normaalkaars*, z. a.; – *N. J.* = New-Jersey (in N.Amerika); – *n. l.* of *N. L.*, z. *non liquet*; – *N. M.* (in almanakken) = nieuwe maan; – *n. m.* = *nova moneta*, nieuwe munt; ook = namiddag; – *N. N.* = *nomen nescio*, z. ald.; ook = *non nominandus*, niet te noemen (persoon); ook = *notētur nomen*, z. ald.; – *Not. publ. caes jur.*, z. ond. n o t a r i s; – *Nov.* = November; – *N. S.* = naschrift; nieuwe stijl, ook fr. *notre Seigneur*, onze Heer (Jezus); – *N. T.*, z. *novum testamentum*; – *nto.*, z. *netto*; – *N. V.* = Nieuw Verbond; – *Num.* = *Numeri* (het 4de boek van Mozes); – *N. W. S.* = Nederlandsche werkelijke schuld; – *N. Y.* = New-York (in N. Amerika). – Chemische teekens zijn: *N* = *nitrogenium*, stikstof; – *Na* = *natrium*; – *Nb* = *niobium*; – *Ni* = *niccolum*, nikkel; – *No* = *norium;* – *N.* als muntteeken voor Frankrijk: Montpellier.

Naamaz, z. n a m a z.

Naan, m. (fr. *nain*) dwerg.

Nabab, m. fr. z. n a b o b.

N. ab Es., bij natuurwetensch. namen afk. voor C. G. Nees ab Esenbeck (gest. 1858).

Nabi of **nabhi,** m. hebr. z. v. a. p r o f e e t.

Nabob, m. (ontstaan uit het arab. plur. *noewwâb*, van den sing. *nâijb*, plaatsbekleeder, stedehouder, van *nâba*, iemands plaats bekleeden) indische stedehouder, bevelvoerder in Indië; rijk beambte der eng.-oostind. compagnie; oneig. zeer rijk man, inzonderheid die in Indië zijn groot vermogen verworven heeft.

Nabotheiers, pl. slijmblaasjes op het slijmvlies van den baarmoederhals, geheeten naar dr. Naboth (± 1700).

Nacarat, n. fr. (spr. *-rá*; sp. en port. *nacarado*, van *nacar*, parelmoerschelp, parelmoer, parelmoerkleur, v. 't arab. *nakîr*, uitgehold, *noekrat*, kleine ronde holte, v. *nakara*, uithollen) helderrood, in het oranjegeel vallend; – *nacarat de bourre* (spr. *boer'*) geitenhaarrood; – **nacre,** n. (eig. f.) fr. parelmoer; – **nacré,** parelmoerachtig, als parelmoer; – **nacriet,** n. mineraal van levendigen parelmoerglans.

Nácchere, pl. it. (*nacchere*, v. *gnacchere*, spr. *njakkere*) handklappers = c a s t a g n e t t e n; vgl. n a k a r a.

Nacre, z. ond. n a c a r a t.

Naczélnik, m. poolsch (spr. *natsjél-*; v. *na*, aan, en *czolo*, voorhoofd, spits, dus eig. iemand, die aan de spits, aan 't hoofd staat) aanvoerder, bevelhebber, veldheer.

Nadab, m. opperpriester bij de Perzen.

Nadeshda, f. russ. (spr. *nadjesjda*) eig. hoop; russ. vrouw. doopnaam; als verklw. *Nadja*, *Nádjenka*, *Nadine.*

Nadir, n. arab. (*nadîr, nazîr,* tegenoverliggend, v. *nazara,* aanzien; eig. wat tegenover het zenith ligt) Geogr. voetpunt, tegenover het z e n i t h (z. ald.).

Nadiri, m. rekenmunt in Perzisch-Georgië, ongeveer = 1 gld. 10 ct.

Nadsirátel, m. russ. (van *nadsirátj,* het toezicht hebben) opzichter, inspecteur.

Naëma, Naëmi, f. hebr. naam: de lieflijke.

Nænie, z. n e n i e.

naevus, m. lat. Med. moedervlek; pl. *naevi,* moedervlekken.

Nafiri, naam eener ind. trompet.

Nafl, m. arab. vrijwillig gebed van den Mohamedaan.

Näg., bij natuurwetenschappelijke namen afk. voor K. Nägeli (gest. 1891).

Nâga, m. half goddelijke slang, in het ind. volksgeloof, vijand van de Garuda's.

Nagácka, f. russ. (v. *nagój,* naakt, bloot) zweep, knoet.

Nagelfluhe, f. zekere rotssoort in Zwitserland (in de Alpenstreek), door klei of jaspis verbonden losse steenklompen.

Nagor, m. schoone soort van antilopen in Afrika.

Nagyagiet, n. hongaarsch gouderts.

Nahia, f., pl. **nahia's** of **nahiën,** districten, waarin Montenegro is verdeeld.

Nahum, m. hebr. naam: de trooster, een der 12 kleine profeten in het Oude Testament.

Nahusia, f. Bot. foksia, fuchsia.

Naïb, m. turk. (arab. *nâyib,* z. n a b o b) plaatsbekleeder, geestelijke bijzitter in de gerechtshoven; schrijver van eenen m o l l a; ook dorpsrechter.

Naïde, f. gr. (*naïs,* z. v. a. *naïas,* z. n a j a d e) N. H. waterslangetje, eene soort van zeer teedere waterwormen.

naïf, adj. fr. (spr. *na-iéf*; van 't mid.lat.*naïvus,* ontstaan uit het lat. *nativus, a, um,* aangeboren, natuurlijk) natuurlijk, ongekunsteld, ongedwongen, ongezocht, onbevangen, open, openhartig, trouwhartig, onschuldig, eenvoudig, argeloos; – **naïveté,** fr., **naïveteit,** f. natuurlijkheid, natuurlijke openhartigheid, beminnelijke eenvoudigheid, onschuld, trouwhartigheid, ongedwongen aardigheid enz.

Nail, n. eng. (spr. *neel*; eig. nagel, spijker) verouderde maat van 0,057 M.; ook gewicht van 8 pond of 3,629 KG.

Naïr, m. noord. Myth. schim of schaduw van eenen overledene, spook.

Naïren, m. pl. krijgshaftige kaste der Hindoes op de kust van Malabar.

Naissance, f. fr. (spr. *nèssâns*'; v. *naître* = lat. *nasci,* geboren worden) geboorte, afkomst, geslacht, oorsprong.

Naïveteit, z. ond. n a ï f.

Naja, f. soort giftige brilslang.

Najáden, f. gr. (*Naïás,* pl. *Naïádes,* van *náein,* vloeien) Myth. water- of riviernimfen, z. n y m p h.

Nákara, f. perz. (*nakârah*; arab. *nâkîr, nâkoer,* trompet, v. *nakara,* uithollen) turksche houten pauk of keteltrom.

Nakib, m. turk.-arab. (v. 't arab. *nakaba,* doorgraven, doorzoeken) aanvoerder, bevelhebber; – **nakib-el-esjraf,** m. aanvoerder der sjerifs, die de vaan (s a n d s j a k-s j e r i f) van den Profeet uit het keizerlijk paleis naar het leger draagt.

Nalim, m. russ. kwabaal, puitaal, aalrups (*Gadus lota*).

Naliwka, f. russ. (v. *na,* op, en *liwátj, litj,* gieten; dus eig. opgietsel) wijn, likeur van bessen of vruchten.

Namaz, n. perz. (*namâz,* gebed, v. 't sanskr. *namas,* nederbuiging, aanbidding, v. *nam* zich buigen) gebed der Turken, dat zij vijfmaal daags moeten verrichten, n.l. bij zonsopgang, op den middag, tegen den avond, bij zonsondergang en des nachts om 2 uur; – **nama sjiak,** m. gebedsteen, een op den openbaren weg opgerichte steen, waarbij de vrome muzelmannen hun gebed doen.

Nan, bij de Laplanders de naam der gewone vliegen, die zij als geesten beschouwen en als amulet bij zich dragen.

Nandoe, m. amerikaansche struisvogel.

Nangka, m. mal. boom op Java, waarvan de vruchten alg. gegeten worden.

Nanking, nankin, of **nanquin,** n. oorspronkelijke chineesche, zeer dichte, geelachtige katoenen stof (naar de gelijknamige chin. stad geheeten); – **nankinét** of **nanquinét,** n. op nanking gelijkende, maar fijnere katoenen stof.

Nanna, f. noor. Myth. gemalin van B a l d e r (z. ald.; eig. de stoute, moedige, v. 't ijsl. *nenna,* wagen); zij stierf uit smart over zijnen dood.

Nannétte of **Na(n)nón** (spr. *-nôñ*) f. Antje, de fr. vorm, zooals **Nanny** de eng. vorm, van den naam A n n a.

Nanoen, m. namiddag.

Nanquinet, z. n a n k i n e t.

nanus, a, um, adj. lat. Bot. dwergachtig, laag.

Napæën, f. pl. gr. (*Napaiai,* van *nápê,* wouddal) dalnimfen, z. n y m p h.

Napal of **napaul,** m. N. H. bengaalsche fazant met blauwe horens op den kop.

Napelsch geel, napelsche aarde of g i a l l o r i n o, it. (spr. *dzall-*; vgl. g i a l l o) vuurbestendige, zeer duurzame goudkleurige verfstof (naar de stad Napels, waar zij in den vorm eener aardachtige korst wordt aangetroffen); – **napelsche ziekte** (fr. *mal de Naples*), venerische ziekte.

Naphtha, f. gr. (v. 't chald. *naphtha,* arab. *nafth, nifth,* v. *nafatha,* kokend opwellen) bergbalsem, steenolie, vloeibare, zeer vluchtige aardolie, motorbenzine, petroleumspiritus, vlekkenwater, l i g r o ï n e, z. a.; wordt uit de ruwe benzine bereid; – **naphthaline,** f. in het steenkolenteer voorkomende koolwaterstof; – **naphteen,** n. koolwaterstof, die in ruwe petroleum wordt aangetroffen.

napiformis, adj. lat. Bot. raapvormig.

Napisten, pl. scheldnaam der aanhangers van de russische partij in het nieuwe Grieken-

land (naar een nar, Napas geheeten, te Naupli, tijdens den president Capo d'Istria).

Napóleon, m. gr. (v. *nápos*, *nápē*, wouddal, en *leōn*, leeuw) mansn.: de dalleeuw; – **napoleomanie,** f. hartstochtelijke vereering van Napoleon; – **napoleon d'or** of enkel **napoléon,** m. eig. gouden napoleon, fr. goudmunt = 20 francs of 9 gld. 50 cts. waarde; – **napoleonide,** m. nakomeling of bloedverwant van Napoleon; – **napoleonisme,** n. fr. Napoleon's regeeringsbeginselen en de gehechtheid daaraan; – **napoleonist,** m. aanhanger van Napoleon = b o n a p a r t i s t.

Napolitaine, f. fr. (v. *napolitain*, napolitaansch; it. *Napoli*, Napels) te Rheims vervaardigde wollen stof voor mantels en omslagdoeken; ook een verfrisschende drank van sinaasappels.

Nappeuse, f. fr. (spr. *napeuz'*) met stoom verhitte, van buiten met vele stalen naalden bezette ijzeren trommel, die de wol droogt en in watten verandert.

Narángistan, m. perz. (van *nârang*, *nârandsj*, oranjeappel, en *stân*, oord, plaats) perzische oranjerie.

Narce, f. gr. (*nárkē*) Med. verdooving, verstijving; N. H. kramp-, sidder- of trilrog (*Torpedo narce*); – **narceïne,** f. in opium vervatte plantaardige base, in 1832 door Pelletier ontdekt.

Narcissus, Narcis, m. gr. (*nárkissos*, zoo men wil van *narkān*, verstijven, bedwelmd worden, wegens den bedwelmenden geur der bloem; perz. *nargis*, arab. *nardsjis*, de narcis) Myth. een schoon jongeling, die, toen hij voor het eerst zijn eigen beeltenis in het water zag, zoodanig op zich zelven verliefde, dat hij door dien hartstocht als verteerde en door de godin in de naar hem genoemde bloem, de n a r c i s, f. veranderd werd; vandaar ook een met zich zelven ingenomen, op zich zelven verliefd jongmensch; – **narcissino,** m. it. (spr. *-tjies-síno*) karakterrol van den onnoozelen bloed in de ital. pantomimen; – **narcitine,** f. brakingverwekkende stof uit de bollen van de waternarcis.

Narcoticum, z. n a r k o t i c u m.

Nardus, f. lat. (gr. *nárdos*; hebr. *nérd*, arab. *nardîn*, *nârdîn*, perz. *nârd*, *nârd*, oud-perz. *narda*, v. 't sanskr. *nalada*, eig. de geurgevende, geurige, v. *nala*, geur, en *da*, gevend, van *dâ*, geven) naam van verscheiden welriekende gewassen, inz. de lavendel en de bergvaleriaan; vandaar de n a r d u s-o l i e; – *Hooglied*, 1, 12; 4, 13; *Marc.* 14, 3.

Nargileh, f. turk. turksche waterpijp om uit te rooken, bij welke de rook door middel van een lange slang aan de pijp door water gaat, sjoeboek (vgl. h o o k a).

Narke, z. n a r c e; – **narkōsis,** f. gr. (v. *narkoen*, verlammen, verdooven; vgl. n a r c e) Med. verdooving, ongevoeligheid; – **narkoticum,** n. of **narkotisch middel,** pl. **narkotika,** bedwelmend, slaapverwekkend middel; – **narkotine,** f. ook o p i a a n, eene der organische zoutbasen, het opium, in Indië gebruikt als middel tegen de koorts; – **narkōtisch,** adj. verdoovend, bedwelmend, slaapwekkend, krampstillend; – **narkotiseeren,** (spr. *s=z*) verdooven, bedwelmen, door narkotische middelen in slaap maken; – **narkotisatie** (spr. *-za-tsie*) of **narkotiseering,** f. bedwelming, verdooving, het in slaap maken; – **narkotisme,** n. toestand der verdooving.

narrabel, lat. (*narrabĭlis*) vertelbaar, te vertellen; – **narrāta,** n. pl. lat. (v. *narrāre*, verhalen) vertellingen, verhalen, de aangevoerde nadere omstandigheden van een voorval; – *narrata refĕro*, ik verhaal (maar) wat verteld is (vgl. *relata refero*); – **narrātie** (spr. *t=ts*) f. (lat. *narratĭo*) vertelling, verhaal; – **narratief,** adj. later lat. vertellend, in den vorm eener vertelling; – **narrātor,** m. lat. verhaler, verteller.

Nárthēx, m. gr. of **narthecium,** n. lat. zalf- of balsemdoos; Med. spalk tot verbinding van beenbreuken; Arch. smal voorportaal eener kerk; – **narthecium,** n. Bot. cipelgras.

Narwal, m. (zw. en deensch *nahrvall*, ijsl. *náhvalr*, eng. *narwhale*, fr. *narval*; van *nar*, neus, lat. *nares*, of wel van 't ijsl. *nár*, *ná*, lijk, wegens de witte huidkleur, en *wall*, eng. *whale*, ijsl. *hvalr*, walvisch) zee-eenhoorn (*Monōdon monocĕros*), walvischachtig dier in den noordel. Atlantischen oceaan, met twee lange tanden in de bovenkaak, waarvan doorgaans één afbreekt en dus slechts één overblijft.

nasaal, (spr. *s=z*) adj. (nw.lat. *nasālis*, v. 't lat. *nasus*, neus) tot den neus behoorend, n a s a a l, b. v. n a s a a l k l a n k, n a s a a l l e t t e r, neusklank, neusletter, toon, die door den neus wordt voortgebracht; – **nasaleeren,** van een neusklank voorzien of doen vergezeld gaan; – **nasalia,** n. pl. Med. snuif- of niesmiddelen; – **nasal** of **nasard,** n. fr. (spr. *nazâr*) orgelregister, dat eene soort van neusgeluid geeft, ook **nasát** en **nasatfluit** geheeten; – **nasárde,** f. knip voor den neus; – **nasardeeren,** (fr. *nasarder*), een knip voor den neus geven, hoonen, bespotten.

Nasara's, pl. vierkante, kleine turksche zilvermunten.

Nascāle, n. nw.lat. Chir. penseel, wiekje ten gebruike van den chirurg.

Nascéntie, (spr. *t=ts*) f. lat. (*nascentĭa*, v. *nasci*, geboren worden) geboorte, het ontstaan; – **Nascio** of **Natio,** f. bij de Romeinen eene godin, die de barende vrouwen bijstond en haar beschermde; – **nascitūrus,** m. barb.lat. kind in het moederlijf; – *nascitūrus pro jam nato habētur*, Jur. de lichaamsvrucht wordt (ten opzichte der rechten) als reeds geboren mensch beschouwd; – *nascuntur poëtae, fiunt oratores*, men is dichter van nature, men w o r d t redenaar; – *non fit poëta, nascitur*, z. ond. f i t.

Nasi, jav. en mal. z. ond. b r a s.

Nasir, m. arab. (*nâzir*, partic. van *nazara*, aanzien, aanschouwen, voor iets zorgen; vgl. n a d i r) turksch ambtenaar, opziener (inspecteur), ook gerechtspersoon.

Nasiræërs, z. N a z i r æ ë r s.

Naso, m. lat. (v. *nasus*, neus) grootneus; ook oudrom. familienaam, b. v. van den bekenden dichter Ovidius.

Nássi, m. hebr. voorzitter van het sanhedrin.

Nassib, turk. (arab. *nasîb*, deel, lot, van *nasaba*, zetten, vaststellen) noodlot, dat in het boek des hemels staat opgeteekend.

Nasslédnik, m. russ. (v. *na*, op of na, en *sslödowatj*, volgen) eig. opvolger, erfgenaam; inz. de russ. kroonprins, grootvorsttroonopvolger; vgl. c z a r é w i s c h; – **nasslédnitza,** f. gemalin van den kroonprins, grootvorstin-troonopvolgster van Rusland.

Nasta, z. n a t a.

Nastrand of **Nastrond,** m. oudn. (v. *ná*, of *nár*, lijk, en *strönd*, strand) Myth. Doodenstrand, eene plaats in N i f l h e i m of de noorsche hel.

Nasturtium (spr. *ti=tsi*) n. lat. (voor *nasitortium*, v. *nasus*, neus en *torquēre*, kwellen, dus eig. neusplagen, omdat het sap in den neus niezen en branding veroorzaakt) breedbladerige kers, bron- of waterkers; – *n. officinale*, de gewone waterkers; – *n. indicum*, indische of spaansche kers.

Nasūtus, m. lat. (v. *nasus*, neus) een grootneus; neuswijze, wijsneus; – **nasutŭlus,** m. neuswijs ventje.

Nata, f. lat. dochter (vgl. n a t u s).

Nata, natta of **nasta,** f. (v. 't gr. *nastós, ē, ón*, volgestopt, dicht, stevig, v. *nássein*, vastdrukken) Med. spekbuil, groot vleeschachtig uitwas, inzonderheid aan den nek en den rug.

nataal, adj. lat. (*natālis, e*, van *natus*, geboorte, v. *nasci*, geboren worden) de geboorte betreffende of daartoe behoorende; – *dies natalis*, z. ond. d i e s; – *natāles* (scil. *dies*), ook *natalicia*, **nataliciën,** pl. geboortedagen, geboortefeesten, verjaardagen; in de R. Kath. kerk de sterfdagen der heiligen en martelaars;– **Natalia,** vr.naam: de levensblijde.

Natagai, m. god der Tataren, dien zij voor den heer en schepper van de aarde en alle schepselen houden.

Natales, Natalia, natalicia, z. n a t a a l.

natans, lat. (v. *natare*) Bot. zwemmend, drijvend; – **natātie** (spr. *tie=tsie*) f. lat. (*natatio*, v. *natāre*, zwemmen) het zwemmen, zwemoefening; – **natatorii,** pl. lat. zwemvogels.

Natchitoches, f. (spr. *netsjitótsjes*) fijne soort van snuiftabak van de stad N a t c h i t o c h e s in den staat Louisiana in Noord-Amerika.

Nathan, m. hebr. (van *nâthan*, geven) mansn.: de gave Gods of de door God gegevene; – **Nathanäel** (van *ēl*, God) mansn.: Godsgave, fig. oprecht mensch, zie Joh. 1, 48.

Natie (spr. *t=ts*) f. (v. 't lat. *natio*, d. i. eig. geboorte, van *nasci*, geboren worden; dan geslacht, enz.) volk, volksstam; meer bepaald duidt n a t i e eene overeenkomst van oorsprong, de inboorlingen (*naturels*) van een land **aan,** terwijl v o l k enkel de betrekking van samenleving onder dezelfde wetten, al de inwoners van een land beteekent; – **nationaal** (spr. *t=ts*) adj. nw.lat. wat tot eene natie behoort, haar eigen is, volksmatig; vandaar **nationaal karakter,** volksaard, volksgeest, volksdenkwijze, de aan eene natie eigen wijze van denken, z. ook n a t i o n a l i t e i t; – **nationaal convent,** n. of **nationale conventie** (spr. - *tsie*) f. vergadering der volksvertegenwoordigers in Frankrijk van den 21sten Sept. 1792—26sten Oct. 1795, welke Frankrijk tot eene republiek verklaarde;– **nationale dracht,** volks- of landskleedij; – **nationaal feest,** volks- of landsfeest; – **nationaal geld,** landsgeld, het bij een volk of in een land algemeen gangbare geld; – **nationale garde,** f. burgerwacht, schutterij, landweer; – **nationale industrie,** volks- of landskunstvlijt; – **nationaal-liberalen,** pl. politieke partij in Duitschland, die in de eerste plaats streeft naar Duitschlands eenheid en handhaving van de vrijzinnige beginselen; – **nationale hymnen,** pl. f. volksliederen; – **nationale kleuren,** pl. de vlag van het land; – **nationale literatuur,** f. gezamenlijke letterkundige voortbrengselen van eene natie; – **nationale œconomie,** f. lands- of staathuishoudkunde; – **nationale representánt,** m. volksvertegenwoordiger; – **nationale schulden,** landsschulden; – **natianaal theāter,** n. vaderlandsch tooneel, landstooneel; – **nationale troepen,** leger van 's lands ingezetenen, inheemsche troepen; – **nationale vergadering,** vergadering van volksvertegenwoordigers; – **nationaliseeren,** (fr. *nationaliser*) of **naturaliseeren,** (spr. *s=z*) tot burger maken, in eene natie als lid, als burger opnemen, het burgerrecht, inboorlingsrecht geven of verkrijgen; ook tot een voorwerp der gansche natie of nationaal maken; – **nationaliseering** of **nationalisātie,** (spr. *s=z* en *ti* en *tie* als *tsi* en *tsie*) f. het burger worden, opneming in de natie, verkrijging van het burgerrecht; – **nationalisme,** m. socialistische school, die tot stelsel heeft: opheffing van den eigendom alleen voor onroerende goederen; – **nationaliteit,** f. volkseigenaardigheid, volkskarakter; – **nationaliteitsbeginsel,** n. in de nieuwere staatkunde aangenomen en inzonderheid vroeger door Napoleon III vertegenwoordigde grondstelling, volgens welke ieder volk zelfstandig over zijn lot behoort te beslissen en onafhankelijk van andere staten zijne zaken te regelen; – **nationicīda,** m. lat. volksmoorder; – **nationicidium,** n. nw.lat. volksmoord.

natief, adj. lat. (*natīvus, a, um*) aangeboren, natuurlijk; geboortig, afkomstig; – **natives,** m. pl. eng. (spr. *nétivs*) eig. inboorlingen; geboren Amerikanen: aanhangers eener politieke partij in de Vereenigde Staten, welke zich ter verdediging van de voorrechten der inboorlingen tegenover de vreemdelingen vormde, en die er op aandrong, dat de ter naturaliseering gevorderde tijd van verblijf van 7 tot 21 jaar verlengd werd (daaruit ontstond in 1854 de partij der k n o w n o t h i n g s, z. ald.); ook engelsche (ingeborene, inheemsche) oesters; – **nativisme,** n. het genoemde vijandig streven der inboorlingen in N.Amerika tegenover de vreemdelingen; – **nativiteit,** f. (lat. *nativitas*) geboorte, geboortestond; geboortefortuin, geboortelot of stand der sterren op het tijdstip

van iemands geboorte; vandaar i e m a n d s n a t i v i t e i t o p m a k e n, zijn lot uit den sterrenstand bij zijne geboorte voorspellen, zijn h o r o s k o o p (z. ald.) trekken.

nationaal, nationaliteit, nationaliseeren enz. z. ond. n a t i e.

Natolië, n. (nw.gr. A n a d o l i, uit het gr. *anatŏlē*, opgang, het oosten) Klein-Azië; vgl. L e v a n t.

Natrium, natronium of s o d i u m, n., een element, is de metallische base der soda; – **natrine,** f. uit het vorige bereid, als waschmiddel ter vervanging van soda in gebruik; – **natriumaluminiumfluoride,** Chem. kryoliet, ijssteen; – *n. bicarbonicum*, dubbelkoolzure soda, o. a. ter bereiding van bruispoeder gebruikt; – **natriumcalciumtrisilicaat,** n. Chem. hoofdbestanddeel van venster- en flesschenglas; – *n. carbonĭcum*, koolzure soda; – *n. causticum*, bijtende soda; – **natriumcellulosexanthaat,** n., z. v. a. v i s c o s e, z.a.; – **natriumchloride,** n. Chem. keukenzout; – **natriumcyanide,** n. Chem. cyaankalium, geel bloedloogzout; – **natriumhydrocarbonaat,** n. soda; – **natriumhydroxyde,** bijtende soda; – **natriumhyposulfiet,** n. oude naam van natriumthiosulfaat (natriumsulfiet gekookt met zwavelbloem); – **natriumnitraat,** n. natronsalpeter, C h i l i s a l p e t e r, z. a., salpeterzure soda; – **natriumsulfiet,** n. zwaveligzure soda; – *n. sulphurĭcum*, zwavelzure soda; ook glauberzout; – **natriumzouten,** pl. of **natronzouten,** komen in de natuur algemeen verspreid voor en ontstaan meestal door inwerking van zuren op koolzure natron; – **natrolíth,** m. loogzoutsteen, sodasteen, aschzoutsteen, eene aan den z e o l i t h verwante delfstof; – **nátron** of **natronloog,** n. is hetzelfde als n a t r i u m h y d r o x y d e, z. a.; – **natronglas,** n. venster- of flesschenglas, zie n a t r i u m c a l c i u m t r i s i l i c a a t; – **natronsalpeter,** n., z. v. a. n a t r i u m n i t r a a t; – **natronveldspaat,** n. natronzout, uit natriumaluminiumsilicaat bestaande; – **natronzouten,** n. sodazouten, z. v. a. n a t r i u m z o u t e n, z. a.

Natsjai, n. russ. (v. *na*, tot, voor, en *tsjai*, thee) fooi, drinkgeld; als verklw. **natsjajók,** n. fooitje, klein drinkgeld.

Natt., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor Dr. J. Natterer (gest. 1843).

natta, z. n a t a.

natus, lat. adj. geboren; als subst. m. zoon.

Natuur, f. (v. 't lat. *natūra*, van *nasci*, geboren worden, ontstaan) oorspronkelijke gesteldheid en inrichting, aard of aangeborenheid, het wezen van een ding; geheel der eigenschappen van alle geschapen wezens, ook dat van de geschapen wezens zelve, de wereld, de zichtbare schepping; oneig. voortbrengende oorzaak der dingen of scheppende kracht, de schepper zelf, b. v. de n a t u u r brengt voort enz.; – *natura non facit saltūs*, de natuur maakt geen sprongen, d. i. gaat geleidelijk te werk; – *natūrae conveniēnter vive*, leef overeenkomstig de natuur; – *naturam expellas furcā tamen usque recurret*, fr. *chassez le naturel, il revient au galop*, de natuur gaat boven de leer; – *contra natūram*, tegen de natuur, onnatuurlijk; – *in natūra*, in natuur, in den natuurlijken toestand; oorspronkelijk, in den oorspronkelijken, eersten, wezenlijken staat; bloot, naakt; ook van gelijke gesteldheid, dezelfde soort en deugdelijkheid; – *natura natūrans*, de scheppende natuur; – *natura naturāta*, de geschapen natuur; – *in rerum natūra*, in de natuur of het wezen der dingen, in de gansche wereld; – **natural,** adj. eng. (spr. *netsjerel*) natuurlijk, b. v. in Darwins theorie: *natural selection* (spr. *siléksjen*), natuurlijke teeltkeus, natuurkeus; – *naturale*, *naturalmente*, it. Muz. eenvoudig, natuurlijk, zonder versierselen voor te dragen; – *con naturalezza*, it. Muz. met natuurlijkheid, ongedwongenheid, eenvoud; – **natura-rekening,** f. Kmt. rekening van kleinhandelaars over waren, die zij van elkander leenen en later door gelijksoortige weder vergoeden; – **natuurdienst,** m. vereering der voorwerpen in de natuur (boomen, vuur, hemellichamen enz.) als goddelijke krachten; – **natuurdrift,** f. z. i n s t i n c t; – **natuurhistorie, natuurlijke geschiedenis,** f. eig. leer of kennis van de veranderingen, die de gedaante van onze aarde en de daarop levende schepselen hebben ondergaan; gewoonlijk echter: kennis of de beschrijving van de voortbrengselen der natuur, dieren, planten en delfstoffen, hetgeen men nauwkeurig met het woord n a t u u r b e s c h r ij v i n g zou aanduiden; – **natuurgeneeskunde,** f. methode om alle ziekten te genezen door de geneeskracht der natuur te bevorderen, dus zonder geneesmidd. enz.; – **natuurkunde, natuurleer,** f. z. p h y s i c a; – **natuurphilosophie,** f. wijsbegeerte, die zich met de stoffelijke dingen bezig houdt; – **natuurproducten,** n. pl. z. n a t u r a l i ë n; – **natuurrecht,** n. eigenlijk recht, dat met ons geboren wordt, in tegenstelling met de k u n s t m a t i g e, t r a d i t i o n e e l e en h i s t o r i s c h e r e c h t e n, die uitgevonden, overgeleverd, historisch ontstaan zijn; – **natuurrijk,** n. gew. eene der 3 hoofdafdeelingen van de voortbrengselen der natuur: het dierenrijk, plantenrijk of mineraalrijk; ook eene der beide hoofdafdeelingen: het bewerktuigde (organische) en onbewerktuigde (anorganische) natuurrijk; – **natuursysteem,** n. stelsel, leergebouw der natuurwetenschap; – **natuurwet,** f. wet, volgens welke de natuur werkzaam is; – *naturalĭa*, pl. (van *naturālis*, *e*, natuurlijk) de voorwerpen der natuur, zooveel mogelijk in hun oorspr. toestand; – *naturalĭa non sunt turpĭa*, sprw.: natuurlijke dingen zijn niet schandelijk; – *in puris naturalĭbus*, in den natuurlijken toestand, zonder bekleeding, naakt, moedernaakt; – **naturaliën,** pl. Jur. natuurlijke gevolgen en eigenschappen van een reeds bestaand recht; ook z. v. a. **natuurproducten,** natuurvoortbrengselen, nog niet door kunst veranderde lichamen der natuur, z. v. a. n a t u r a l i ë n, z. a.; – **naturaliënkabinetten,** pl. verzamelingen van natuurvoortbrengselen, inz. van de meer zeldzaam voorkomende of voortreffelijke in hare soort; – *naturalis*, *e*,

adj. lat. natuurlijk; – **naturaliseeren,** (spr. *s=z*) nw. lat. (fr. *naturaliser*) z. v. a. n a t i o n a l i s e e r e n (z. ald.); van planten: aan eene haar vreemde luchtstreek gewennen; van woorden: in eene hun vreemde taal inlijven, opnemen enz.;– **naturalisātie,** (spr. *-za-tsie*) z. n a t u r a l i s e e r i n g; – **naturalísme,** n. natuurgeloof, natuurlijke godsdienst of de stelling, dat God zich aan de menschen niet anders dan middellijk of natuurlijk, niet door onmiddellijke verkondiging van zijnen wil geopenbaard heeft, in tegenst. met s u p e r n a t u r i a l i s m e en openbaring; ook uitoefening eener kunst of wetenschap volgens natuurlijken aanleg, zonder school of kennis der regels; in de schoone kunsten de nabootsing der natuur, streven naar de trouwste nabootsing der werkelijkheid zonder verheffing tot ideaal; – **naturalíst,** m. belijder van den natuurlijken godsdienst, verwerper der openbaring, natuurbelijder; natuurmensch, ongeleerd kunstenaar, die zijne bekwaamheid niet aan onderwijs of uit regels ontleend, maar die door zich zelven, door oefening van zijn natuurlijken aanleg verkregen heeft: uitsluitend naar natuurwaarheid strevend kunstenaar; – **naturalísta,** m. sp. natuuronderzoeker, natuurkundige; – **naturel,** adj. fr. natuurlijk, wat tot de natuur behoort, daarmede overeenkomt, daaraan eigen is enz.; ongedwongen, ongekunsteld, n a ï e f; ook duidelijk, van zelf blijkend, zonneklaar; niet willekeurig; – **natuurlijke kinderen,** kinderen, die buiten het huwelijk zijn geboren; – **naturel,** n. fr. natuurneiging; natuuraanleg, aangeboren aard, neiging, vatbaarheid, gemoedsstemming, natuurgave; ook soort pruik; – **naturellen,** pl. inboorlingen, vooral van de inheemsche kleurlingen in Zuid-Afrika; – **naturiteit,** f. nw.lat. ontstaan in de natuur; – **naturísme,** n. geloof aan de zelfvoortbrenging der natuur.

Nauárch, m. gr. (*naú-archos*, van *naus*, schip en *árchein*, heerschen) scheepsbevelhebber, scheepskapitein; – **nauarchíe,** f. scheepsbevel; scheepsbestuur, het sturen; – **naufragium,** n. lat. schipbreuk; – **naufrageeren** (lat. *naufragāre*) schipbreuk lijden; – **naulum,** m. lat. (gr. *naulon*) scheepsgeld, veergeld; – **naumachíe,** f. scheeps- of zeeslag, zeegevecht; inz. spiegelgevecht te water, zee- of waterkampspel bij de Grieken en Romeinen; – **naumachariën,** m. pl. strijders in de oude kampspelen, gew. ter dood veroordeelde misdadigers.

Nauheimkuur, f. genezing te Nauheim, badplaats in Hessen-Darmstadt, a/d Taunus.

Naum., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor J. A. Naumann (gest. 1826).

Nauroez, m. perz. (v. *naoe* of *noe*, nieuw, en *roez*, dag) nieuwjaarsdag der Perzen, bij de dag- en nachtevening der lente.

nausĕa, f. lat. (gr. *nausia*, van *naus*, schip) zeeziekte; walging, onpasselijkheid, braaklust, het braken; – *ad nauseam usque*, tot walgens- of zatwordens toe; – **nauseēus,** adj. (lat. *nauseōsus, a, um*) walglijk.

Nauskoop, m. gr. (van *naus*, schip, en *skopein*, zien) scheepsverrekijker, werktuig ter ontdekking van ver verwijderde schepen, in 1785 door den Franschman Battimeau uitgevonden; – **nauskopíe,** f. scheepswaarzeggerij, ook kunst om ver verwijderde schepen te ontdekken; – **nautiek, nautĭka,** f. lat. (gr. *nautikē*, scil. *téchnē*, kunst, v. *nautikos, ē, ón*, tot de scheepvaart behoorende, van *nautēs*, schipper) scheepswezen; scheepvaartkunst of scheepvaartkunde; – **nautical,** adj. eng. zeevaartkundig, b. v. *nautical books* (spr. *boeks*) zeevaartkundige werken; – **nautĭcus,** m. scheepvaartkundige, zeeman; – **nautĭlus,** m. (gr. *nautilos*) scheepssloep (*Nautilus pompilius*), zeker weekdier, tot de koppootigen behoorende; de p a p i e r- n a u t i l u s, z. a r g o n a u t; – **nautilieten,** m. pl. versteende nautilusschelpdieren; – **nautisch,** adj. (gr. *nautikós, ē, ón*) scheepvaartkundig, tot de zeevaart of het zeewezen behoorende, daarop betrekking hebbende; – **nautomanie,** f. matrozenwoede, eene soort watervrees.

navaal, adj. lat. (*navālis, e*, van *navis*, schip) tot de scheepvaart of het zeewezen behoorende; – **navaal asȳlum,** n. een gesticht te Londen ter opvoeding van weezen van verdienstelijke zeeofficieren; – **navale oorlog,** zeeoorlog; – **navalorάma,** n. diorάma, dat een zeestuk vertoont; – **navárch,** m. z. v. a. n a u a r c h; – **naviculair,** adj. (lat. *navicularis*, van *navicŭla*, klein schip) scheepvormig; – **navigābel,** adj. (lat. *navigabĭlis, e*, van *navigāre*, varen) bevaarbaar, zeilbaar; – **navigātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *navigatĭo*) scheepvaart; ook stuurmanskunst; – **navigatieacte,** scheepvaart- en zeehandelswet door Cromwell in 1651 uitgevaardigd, welke werd vastgesteld: 1) dat een vreemd schip geene andere goederen naar eng. havens mocht voeren, dan die bestonden uit de voortbrengselen des lands, vanwaar het schip kwam; 2) dat zulk een schip in de eng. havens gebouwd moest zijn, en de bemanning voor twee derden, benevens den kapitein, uit geboren of genaturaliseerde Britten moest bestaan; 3) dat geen vreemd schip uit Engeland met nieuwe vracht mocht terugkeeren, maar dat ieder engelsch schip op zijne terugreis eene dubbele lading moest voeren (in 1850 is deze acte opgeheven); – **navigātor,** m. zeeman, schipper, varensgezel.

Navajá, f. sp. mes, dolkmes.

Navette, f. amandelvorm, een fantasievorm van den geslepen diamant.

navránt, adj. fr. (van *navrer*, wonden, kwetsen, provenç. *nafrar*, v. oudhgd. *nabagêr*, ijsl. *nafar*, boor, naafboor) hartverscheurend, grievend, zieldoorborend.

Navy, f. eng. (spr. *néewi*) vloot; – **navybills,** pl. scheepswissels, een staatspapier dat door den *Navy-board*, een afdeeling der admiraliteit, op crediet dezer laatste wordt uitgegeven.

Nazaal, nazardeeren, z. n a s a l.

Nazar of **nazer,** m. (vgl. n a s i r) eig. ziener; grootmeester of opper-intendant van den

koning van Perzië, de opziener der koninklijke domeinen, stoeterijen.

Nazarēner, m. (v. N a z a r e t h, de woonplaats der ouders van Jezus, thans N a z r a) Christen, belijder van het chr. geloof, voorm. benaming der Christenen door hunne bestrijders; inz. eene chr. secte in Palestina in de 2de eeuw, welke meende, de joodsche godsdienstplechtigheden met de voorschriften van Jezus te moeten vereenigen; ook aanhangers der (door Overbeck te Rome ingeslagen) godsdienstige richting in de nieuwere Duitsche schilderkunst; – vandaar **nazirenisme,** n. deze school of richting zelve, vgl. *Praeraphaëlieten.*

Naziræërs, Nazaræërs, m. pl. gr. (v. hebr. *nasir*, gewijde, v. *nasar*, en *hisser*, wijden) secte onder de Joden, die zich levenslang of tijdelijk aan den dienst van God wijdde en de gelofte deed geen wijn te drinken, het haar te laten groeien, geene dooden aan te raken, geen vleesch te eten en dgl., *Num.* 6; – **Nazireaat,** n. het Nazireeër zijn.

ne, lat. dat, niet enz.; – *ne bis in idem*, z. *non bis* etc.; – *ne exĕat regno*, lat. hij of zij ga niet uit het rijk; in Engeland eene met deze woorden beginnende wet, bepalende, dat men het koninkrijk niet zonder toestemming der overheid mag verlaten; – *ne quid nimis*, z. *nimis*; – *ne recipiatur*, z. ond. r e c i p i ë e r e n; – *ne quidem*, niet eens, b. v. *ne Jupiter quidem omnibus placet*, Jupiter behaagt niet eens aan allen, kan het niet allen naar den zin maken.

Neánder, m. gr. (v. *néos*, nieuw, en *anēr*, genit. *andrós*, man) mansn.: nieuwman.

Neanieuma, n. gr. jeugdige, onbezonnen, moedwillige handeling; Log. gezwollen inleiding eener redevoering.

Nebris, f., pl. **nebriden,** gr. (*nebris*, pl. *nebrides*, v. *nebrós*, reebok) hertevellen als kleeding van Bacchus en de Bacchanten; ook heeten **nebriden** de geneeskunst beoefenende A s k l e p i a d e n of priesters van Æ s k u l a a p, op het eiland Cos (naar een hunner voorstanders N e b r i s); – **nebriet,** m. aan Bacchus geheiligd, onbekend edelgesteente.

nebŭla, f. lat. nevel; – *nebŭla cornĕae*, f. Med. vlek op het hoornvlies, z. v. a. n e p h e l i u m; – **nebulíst,** m. nw.lat. wolkenschilder, luchtschilder; ook teekenaar, die enkel vluchtig ontwerpt en in zwakke omtrekken uitvoert; – **nebulístisch,** adj. nevelig, wolkig, b. v. n e b u l i s t i s c h t e e k e n e n, zóo, dat enkel zwakke omtrekken te voorschijn treden; in 't alg. nevelachtig, onduidelijk, onbepaald; – **nebuleus,** adj. lat. (*nebulōsus, a, um*) nevelig, mistig, dampig, bewolkt, donker; verdrietig, gemelijk; – *nebulosus, a, um*, lat. Bot. rookgrauw; – **nebūlositeit,** (spr. *s*=*z*) f. (later lat. *nebulosĭtas*) omwolktheid, omneveling; droevig, treurig, somber voorkomen.

nebŭlo, m. lat. (v. *nebula*, nevel, dus oorspr. iemand, die nevel of damp maakt, windbuil) deugniet, schurk, schelm, fielt, guit, boef, choft, schoelje.

Necanee, m. eng. (spr. *nikénnie*) ind. blauw- en witgestreept katoen.

Necātie (spr. *t*=*ts*) f. nw.lat. (v. 't lat. *necāre*, gewelddadig of opzettelijk dooden) het dooden, omhalsbrengen; – *necatio hypercinatĭca*, dooding door overprikkeling; – *necatio privatīva*, dooding door onthouding, b. v. van lucht, spijs enz.

necessaire, adj. n. fr. (v. 't lat. adj. *necessarĭus, a, um*) het noodwendige, noodige, noodzakelijke, de nooddruft, inz. een kistje (*étui*), dat verschillende op reis dienstige voorwerpen bevat, reiskistje, reistasch; – *necassario, -a*, it. Muz. noodzakelijk, d. i. om aan te duiden, dat eene partij of stem niet kan weggelaten worden, zonder de uitvoering te benadeelen.

Necessiteit, f. lat. (*necessĭtas*, v. *necesse*, noodwendig) noodzakelijkheid, noodwendigheid; – *in casum necessitātis*, in geval van nood, bij voorkomende noodzakelijkheid; – *necessĭtas absolúta*, onbepaalde, onvoorwaardelijke, volstrekte, onvermijdelijke noodzakelijkheid; – *n. gravis et urgens*, dringende noodwendigheid; – *n. publĭca*, openbare noodzakelijkheid of behoefte; – *n. non habet legem*, nood breekt wet; – *n. est durum telum*, woordelijk: de nood is een hard schot, een harde worp enz.; moeten is een hard gelag, een leelijk ding; – **necessiteeren,** nw.lat. (fr. *nécessiter*) noodzaken, in de noodzakelijkheid brengen, dwingen; – **necessitātie** (spr. *tie*=*tsie*) f. nooddwang, dwang.

Néchiloth of **négiloth,** hebr. algemeene benaming der blaasinstrumenten bij de Hebræën, zooals **neginoth** of **neghinoth** die van hunne snaarspeeltuigen was.

nec plus ultra, lat. z. v. a. *non plus ultra* (z. ald.).

Necro-, z. n e k r o-; – **nectar,** z. n e k t a r.

Nedoenja, nedinja, f. (rabbin. *nédoenijâh*) het ten huwelijk meegebrachte goed van de bruid bij de Israëlieten.

Nedsjdi, m. arab. paard en dromedaris van edel ras.

Nef, f. fr. (v. lat. *navis*, schip) eerste en grootste gedeelte eener kerk, dat zich bij het binnentreden aan het oog vertoont, het schip eener kruiskerk; bij dichters: schip.

Nefándum, n. (v. 't lat. adj. *nefándus, a, um*, v. *fari*, spreken) iets allerschandelijkst, afgrijselijks, waarvan men zelfs niet mag, wil of kan spreken.

néfas, n. lat. (vgl. *fas*) onrecht, misdrijf; ook iets onmogelijks; – *per nefas*, met onrecht, wederrechtelijk; – *per fas et nefas*, z. *fas*; – *nefarĭe*, Jur. snood, schandelijk; – *nefarĭae nuptĭae*, huwelijk binnen bij de wet verboden graden van bloedverwantschap; – *nefasti dies*, pl. bij de Rom. dagen, waarop geene rechtspleging geschiedde, vacantie-dagen bij de gerechtshoven.

Nefesj, f. hebr. ziel, ook grafsteen (waarin de ziel huist).

negando, **negatie, negatief** enz. z. ond. n e g e e r e n.

negeeren, lat. (*negāre*) ontkennen, loochenen, opheffen, niet inwilligen, afslaan, weigeren; – *nego*, ik ontken of loochen; – *nego consequentīam*, ik ontken de gevolgtrekking; – *negándo*, loochenend, ontkennend, met of door ontkenning; – *negātur*, het worde ontkend, geloochend, ook afgeslagen; – **negātie** (spr. *t=ts*) f. (lat. *negatīo*) ontkenning, loochening; ontkenningswoord, het neen; – **negatief,** adj. (lat. *negatīvus, a, um*) ontkennend, eene ontkenning inhoudende, het tegengestelde van p o s i t i e f; – **negatief beeld,** n. Photogr. beeld, waarin het lichte donker en het donkere licht is; vandaar het **negatief,** een omgekeerd, oneigenlijk lichtbeeld, met verwisseling van licht en donker, dat dan tot verkrijging van een juist (positief) beeld dient; – **negatieve electriciteit,** f. z. e l e c t r i c i t e i t; – **negatieve grootheden,** Algeb. ontkennende, van nul afgetrokken of in omgekeerden zin genomen grootheden, aangeduid door het minusteeken (–); – **negative,** f. fr. ontkennende stelling, ontkenning, weigerend antwoord; – **negativiteit,** f. nw.lat. ontkennende verhouding; – *actīo negatoria* of *negatīva*, f. lat. Jur. ontkenningsaanklacht ter ontzenuwing der aanspraken of eischen van een ander op het zakelijk recht van den klager.

Neger, m. (fr. *nègre*, sp. en it. *negro*, v. 't lat. *niger*, zwart, sp. en it. *negro*, fr. *noir*) fem. **negerin,** een(e) zwarte, moor of moriaan, iemand, behoorende tot het menschenras, dat in Afrika thuis behoort, met zwart gekroest, fijn, wollig haar, smal hoofd, vooruitstekende kaak- en jeukbeenderen, ingetrokken kin, dikke en inwaarts gebogen lippen, breeden en platten neus, regelmatige tanden enz.; – **negrohead,** (spr. *negrohed*) eng. negerkop, soort geperste pruimtabak, zeer zwart van kleur; ook *negoret* genoemd; – **negromaan,** m. iemand, die een overdreven vriend der negers is, met de negers dweept; – **negrophaag,** m. eig. neger-eter, voorstander of verdediger van den negerslavenhandel; – **negrophilus,** m. half-gr. vriend der zwarten, negervriend, iemand, die de vrijheid der negerslaven wenscht.

Negery, z. n e g o r y.

Neginoth of **neghinoth,** z. ond. n e c h i l o t h.

negligeeren, lat. (*negliğere*) en fr. (spr. *neglizjéren*; fr. *négliger*) veronachtzamen, verwaarloozen, verzuimen, niet achten of tellen, laten varen, in 't vergeetboek stellen; – **negléctie** (spr. *t=s*) f. lat. (*neglectīo*) versmading, verwaarloozing, verzuim, vandaar in 't hgd. **neglecten-gelden,** verzuimgelden, boeten wegens afwezigheid; – **negléctor,** m. later lat. verzuimer, de nalatige; – **negligé,** n. fr. (spr. *neglizjé*) huis- of nachtkleeding, nachtgewaad, ochtendjapon, kamerkleed; – **negligéntie** (spr. *t=ts*) f. lat. (*negligentīa*) of fr. **negligence,** f. (spr. *neglizjáns*') nalatigheid, onachtzaamheid, zorgeloosheid, verzuim, verwaarloozing, slordigheid; – **negligent,** adj. (spr. *neglizján*) nalatig, onachtzaam, verzuimend, zuimachtig, zorgeloos, slordig; – *negligénte*, it. (spr. *neglidzjénte*) Muz. onachtzaam, onverschillig, zonder nadruk.

nego consequentīam, z. ond. n e g e e r e n.

Negory, negery', negerie, negari, f. (mal. *negara, nageri, negri*; sanskr. *negara, negari*) stad of aanzienlijk dorp, iedere verzameling van eene gemeente vormende kampongs bij de Maleiers; bij uitbr. stad of dorp in een onbeschaafde of halfbeschaafde streek; een afgelegen stad of dorp, waar men het onaangenaam vindt; doodsche of vervelende plaats.

Negōtie (spr. *t=ts*) f. lat. (*negotium*, pl. *negotīa*) fr. **négoce,** m. (spr. *negós*') werk, bedrijf, handel, koopmanschap, handelsverkeer (n. l. van particulieren; van eenen Staat zegt men c o m m e r c i e); – *negotiōrum gestīo*, f. lat. zaakvoering zonder last of volmacht (onderscheiden van *mandatum*); – *negotiōrum gestor*, zaakwaarnemer, zaakvoerder; – **negotiëeren** (lat. *negotiāri*) of **negociëeren** (fr. *négocier*) onderhandelen, verhandelen, handel drijven of zaken doen, in wissels, effecten, actiën enz. handelen; ook bezorgen, verschaffen, b. v. eene som gelds; leeningen sluiten, staatspapieren aan den man brengen; tot stand brengen, bewerken, b. v. een huwelijk; – **negociábel,** adj. (fr. *négociable*) verhandelbaar, omzetbaar, van wissels, staatspapieren enz.; – **negociabiliteit,** f. barb.lat. verhandelbaarheid, omzetbaarheid; – **negotiánt** (spr. *ti=tsi*) lat. (*negotīans*) of **negociant,** fr. (spr. *negozján*) m. koopman, handelaar, handeldrijver in 't groot; – **negotiantísme,** n. nw.lat. handelsgeest; – **negociātor,** m. lat. groothandelaar, inz. geldhandelaar (bankier); – **negociateur,** m. fr. onderhandelaar, bemiddelaar, bewerker, inz. in staatsaangelegenheden; – **negociatrice,** f. fr. onderhandelaarster, bemiddelaarster; – **negotiátie** (spr. *-tsiátie*) lat. (*negotiatīo*) of fr. **negociātie** (spr. *t=ts*) (*negociation*) f. handelsbedrijf, handel; onderhandeling, bemiddelaarswerk, inz. in staatszaken; geldleening; verhandeling, verkoop van een nog niet vervallen wissel, ook **negotiëering.**

Negrésse, f. fr. negerin, z. n e g e r.

Negrétti of **negrettischapen,** pl. (zoo men wil naar eenen graaf Negretti, den bezitter van zulke schapen, zoo genoemd) soort van spaansche schapen, met dikke en stevige wol.

Negríllo, m. (v. het sp. *negrillo*, zwartachtig, verklw. v. *negro*, lat. *niger*, zwart) in Ital. naam van de holl. snuiftabak; – **Negrillos,** m. pl. zwarten, een dwergvolk in Z. Afrika.

Negríto, m., pl. **Negritos,** negerachtige volksstammen in het W. van den Grooten Oceaan, op de Philippijnen, de Andamanen enz.: – **negrophilus,** z. ond. n e g e r; – **Negros,** m. pl. sp. politieke partij, z. v. a. C o m m u n e r o s.

Negus, m. 1) de gekroonde, titel van den keizer van Abyssinië; 2) eng. (spr. *nígus*) drank uit wijn, water, suiker, citroen en muskaatnoot, warme kruidenwijn (naar zijnen uitvinder, den eng. overste Negus).

Neha, f. celt. nimf bij de oude Duitschers; – **nehen,** pl. waternimfen.

Nehalennia, f. (waarsch. van het celtisch *neha*, nimf, en *halle*, tempel) de germaansche godin der zeevarenden; ook bekend als de godin van de vruchtbaarheid en den handel bij de oude Germanen.

Nehemia of **Nehemias,** hebr. (*nechemjâch*, v. *nâcham*, medelijden hebben, troosten) mansn.: dien Jehovah troost, d. i. dien Hij helpt.

Nehrung, f. dui. landtong uit een schoorwal ontstaan vóor een strandmeer of haf (in Frankrijk heet zij *flèche*, in Rusl. *peresip*, in Italië *lido*).

Nei, n. perz. in 't alg. riet, buis; rietfluit bij de Turken.

Neinbruch, m. hoogd. (spr. *-broech*; afkapping van *hinein-bruch*, inbreuk) bij mijnwerkers het uithouwen van den eersten steen bij het ontginnen eener mijn.

Neira, neiæra, f. gr. (*neiaira*, scil. *gastēr*) onderbuik, inz. van dieren.

Neïth of **Neïtha,** f. egyptische godheid, welke den goddelijken geest als regelaar van het heelal schijnt beteekend te hebben en die door de Grieken met hunne Athene wérd vergeleken.

Nekir en M o e n k i r, namen der beide engelen, die, naar het muzelmansch geloof, de dooden in hun graf ondervragen.

Nekrogoog, m. gr. (van *nekrós*, lijk) doodenvoerder (C h a r o n, z. ald.); – **nekrodulie,** f. doodenvereering; – **nekrograaf,** m. geschiedschrijver van dooden; – **nekrographie,** f. geschiedenis der dooden; – **nekrokaustie,** f. doodenverbranding, z. v. a. c r e m a t i e; – **nekrokosmus,** m. doodenversierder, opschikker van lijken; – **nekrolatrie,** f. afgodische doodenvereering, doodendienst; – **nekrolith,** m. gr. of **sasso-morto,** it. doodensteen, een inz. uit glazig veldspaat bestaand vulcanisch gesteente in Italië; – **nekroloog,** m. (fr. *nécrologue*) doodenbeschrijver; doodboek, doodenlijst; doodsbericht, levensbeschrijving van een pas gestorvene; ook verzameling van zulke levensbeschrijvingen; – **nekrologie,** f. doodengeschiedenis, geschiedenis van overledenen; – **nekrológisch,** adj. doodenbeschrijvend, doodsberichten betreffende; – **nekromantie** (spr. *t=ts*; gr. *nekromanteía*) f. het ondervragen der dooden om de toekomst te weten, geestenbezwering, geestenbanning, zwartekunst; – **nekrománt,** m. ondervrager der dooden, doodenwaarzegger, geestenbanner, zwartekunstenaar; – **nekrophágen,** m. pl. doodeneters, volken, die de lijken eten; – **nekrophobie,** f. doodenvrees, vrees voor lijken; – **nekropŏlis,** f. doodenstad, begraafplaats, inzonderheid zijn de Etruscische nekropolen in de kunsthistorie bekend; – **nekropómpos,** m. doodenbegeleider (bijnaam van Hermes); – **nekropompe,** f. doodengeleide; – **nekroskopie,** f. dooden- of lijkschouw, onderzoek van een lijk; ook z. v. a. n e k r o m a n t i e; – **nekrosylie,** f. plundering of berooving der dooden; – **nekrotomie,** f. lijkontleding, lijkopening.

Nekrōsis of **nekrōse,** (spr. *s=z*) f. gr. (van *nekroen*, dooden, doen afsterven) Med. versterving van beenderen; – *necrosis dentium*, het holworden der tanden; – *n. ossĭum*, beeneter; – **nekrōtisch,** adj. door versterving aangedaan.

Nektar, m. gr. (*néktar*, n.) godendrank, godenwijn, de overheerlijke drank der goden naar de oud-gr. mythologie, welke degenen, die hem dronk, de onsterfelijkheid gaf; oneig. in het algemeen: heerlijke verkwikkende drank; ook gr. aangename wijn op het eiland S c i o, uit halfgedroogde druiven; – **nektarium,** n., pl. **nektariën,** honigkelk, honigbakje der bloemen; – **nektarinen,** pl. naam, dien men aan verscheiden soorten van uitmuntende perziken geeft; – **nektárisch,** adj. zoet en verkwikkend als nektar, goddelijk.

Nekton, n. gr. (*nekton*, het zwemmende), actief in het water zwemmende organismen; tegenst. p l a n k t o n, z. a.

Nekyiēn, f. pl. gr. (*nekyia*, van *nékys*, lijk) doodenoffers, lijkfeesten; – **nekyomantie** (spr. *t=ts*) f. z. v. a. n e k r o m a n t i e; – **nekysia,** f. doodenfeest, doodenoffer.

Nel, Nell of **Nelly,** eng. vr.naam., afkomstig van H e l e n a en E l e o n o r a; – **nel,** nederl. de naam van troef negen in het jasspel.

nel tempo, z. t e m p o.

Nely, eng. f. gedorschte, maar nog niet gebolsterde rijst in Voor-Indië.

Nema, n. gr. garen, draad, spinsel; – **nematoïden** of **nematoïdeën,** pl. de familie der draadwormen.

Nemausa, f. Astr. in 1858 door Laurent te Nimes ontdekte asteroïde (lat. *Nemausus*).

nemeïsche leeūw (de), gr. Myth. schrikbarende, schotvrije leeuw in de omstreken van Nemĕa in Argolis, die door Hercules werd overwonnen; – **nemeïsche** (niet n e m æ ï s c h e) **spelen** (gr. *Nemĕa*, n. pl.) kampspelen der oude Grieken, die ter eere van Zeus om de drie jaren te Nemĕa gevierd werden; – **nemeoníken,** m. pl. overwinnaars in die spelen.

Nemĕsis, f. gr. eig. de billijke verontwaardiging over iets onrechtvaardigs of ongepasts, ergernis; dan: vergelding, wraak der goden; Myth. de wraakgodin, de godin der vergelding, de rechtvaardige vergeldster van het goede, zoowel als van het kwade, inz. van de ongerechtigheden en gewelddadigheden, die uit misbruik van macht, trotschheid en overmoed zijn gepleegd; – **nemesia,** f. doodenfeest in het oude Griekenland ter eere van Nemesis, als beschermster van den aan de dooden verschuldigden eerbied; – **Nemesius,** gr. mansn.: wreker.

nemo, lat. (genit. *nemĭnis*) niemand; – *nemo ante mortem beātus*, lat. sprw.: niemand is gelukkig vóor zijnen dood; – *nemo mortalĭum omnĭbus horis sapit*, geen sterveling is te aller ure wijs; – *nemo judex, nemo testis idonĕus in proprĭa causa*, niemand kan in zijn eigen zaak (een bevoegd) rechter of getuige zijn; – *nemo propheta acceptus in patria sua*, niemand geldt als profeet in zijn eigen vaderland; – *nemĭne contradicénte*, lat. niemand tegensprekende, met algemeene toestemming (een term in het eng. parlement);–

nemĭnem laede, beleedig niemand; – *nemĭnem time* vrees niemand.

Nemoblásten, pl. gr. (v. *nēma*, draad, weefsel en *blastē*, kiem, spruit) draadkiemen, die plantenkiemen, waarbij de zaadlobben uit de aarde komen, maar zich weldra in draadvormige lichamen verdeelen, zooals bij de mossen en varens.

Nemolíth, m. gr. (van *nĕmos*, woud, lat. *nemus*) soort van d e n d r i e t e n (z. ald.), op welker oppervlakte zich afbeeldingen van boomen, struiken en boschjes vertoonen; – **nemoraliën,** pl. (van 't lat. *nemorālis*, *e*, tot het bosch of het woud behoorende) woudfeesten, boschfeesten; – **nemoreus,** adj. (lat. *nemorōsus*, *a*, *um*) woudrijk, vol bosschen; – **nemorōsen,** pl. (*nemerōsae*) woudplanten, in loofbosschen groeiende planten.

Nemrod, z. N i m r o d.

Nems, egypt.-arab. z. i c h n e u m o n.

Nenie of **nænie,** f. lat. (*nenĭa*) doodenzang, lijkzang, treurlied, klaaglied, dat bij de begrafenissen der oude Romeinen tot lof der afgestorvenen door vrouwen gezongen werd; ook wiegelied, slaapzang; Myth. de klaaggodin of godin der lijken.

Nenneh, f. mal. grootmoeder.

Nenuphar, nenufar of **nuphar,** m. nw.lat. (v. 't perz. *noefar*, *naufar*, *nīlfar*, *nīlpar*, eig. blauwblinkend of blauw blad, v. *nīl*, blauw en *far*, glans, of *par*, blad; of wel eene omzetting van gr. *nymphaia*, vgl. n y m p h œ a) waterlelie, zeebloem, zeeroos, plomp.

Néocatholicisme, n. gr. (v. *neós*, *a*, *on*, nieuw) nieuw katholicisme, dat het katholicisme met de moderne maatschappij tracht te verzoenen; – **neocatholiek,** adj. en subst. nieuw-katholiek; – **neoceltisch,** adj. nieuw-celtisch, b. v. n e o-c e l t i s c h e   t a l e n, de hedendaagsche volkstaal in Bretagne, Wales, Schotland en Ierland; – **neochristianisme,** n. nieuw christendom, soort van christelijke wijsbegeerte, die het christelijk geloof wil verjongen door moderne begrippen; – **neodamōden,** m. pl. (van *neós*, nieuw en *demos*, dorisch *damos*, volk) nieuwe burgers, zij, die bij de Spartanen vroeger Heloten geweest waren, vrij verklaarde, als burgers beschouwde slaven; – **neodogmāticus,** m. iemand, die een nieuw dogma opwerpt; – **neodymium,** n. element, door Welsbacht in 1855 ontdekt; – **neograaf,** m. gr. nieuwschrijver, iemand, die van de aangenomen schrijfwijze (o r t h o-g r a p h i e) afwijkt; – **neographie,** f. nieuwe, vreemde, afwijkende schrijfwijze; – **neographísme,** n. nieuwschrijverij, zucht om van de aangenomen spelling af te wijken; – **neolíthisch,** adj. eig. nieuwsteenig; tot den nieuweren steentijd (d. i. het tijdvak van den gepolijsten steen, het laatste tijdperk van de vóorhistorische steenperiode) behoorende; – **neoloog,** m. iemand die nieuwigheden in de taal brengt of tracht te brengen, nieuwe-woordenmaker, woordensmid; in ruimer zin en oneig. nieuwigheidsjager, invoerder van (doorgaans schadelijke) nieuwigheden, afwijker van de gewone denkwijs omtrent godsdienst en staatkunde, wetenschap enz. (doorgaans in een ongunstigen zin), ketter; – **neologie,** f. taalnieuwigheid, gebruik of vinden van nieuwe woorden; nieuwigheid in 't algemeen, nieuwigheidszucht; – **neológisch,** adj. wat tot nieuwigheden in de taal, of tot nieuwigheden in 't algemeen, inz. in hetgeen den godsdienst aangaat, betrekking heeft; n e o l o g i s c h woordenboek, eene opgave en verklaring der nieuwgevormde woorden; – **neologiseeren** (spr. *s*=*z*), zich van nieuwe woorden bedienen, iets nieuws willen invoeren, op nieuwigheden gesteld zijn, daarop jacht maken; – **neologisme,** n. nieuw woord, taalnieuwigheid, inz. kwalijk gevormd woord, onjuiste nieuwezegswijze; **neomalthusianisme,** n., z. m a l t h u s i a n i s m e; – **neomelie,** f. vorming van nieuwe individuën eener soort, voortplanting; – **neomenie,** f. dag van nieuwe maan, begin eener maanmaand; – **neomeniásten,** m. pl. vierders van het feest der n e o m e n i ë n of der nieuwe maanmaanden bij de Ouden; de Romeinen gaven aan de neomeniën den naam van c a l e n-d a e; vandaar het sprw.: *ad neomenĭas latīnas*, z. v. a. *ad calendas graecas*, d. i. nooit (vgl. c a l e n d a e); – **neomia,** f. gr. feest ter eere van Bacchus, wanneer de wijn van den jongsten oogst voor het eerst geproefd werd, ook **neœnia** (van *oinos*, wijn) geheeten; – **neon,** n. element, in 1898 door Ramsay en Travers ontdekt; – **neonomen,** pl. aanhangers van eene nieuwe wet; – **neomist,** m. pas gewijd priester; – **neopædagoog,** m. opvoeder naar de nieuwste methode, modeopvoeder; – **neopædagōgisch,** adj. naar de nieuwe opvoedingsmanier; – **neoparōchus,** m. nieuw beroepen godsdienstleeraar; – **neophiet,** m. (gr. *neo-phўtos*) eig. nieuw geplante, nieuwe spruit; nieuweling, nieuw bekeerde, pas ingewijde, nieuw kerklidmaat, pas gewijd priester enz.; – **neophobie,** f. vrees voor of afschuw van nieuwigheden, nieuwigheidsvrees; – **neophobisch,** adj. bang voor nieuwigheden; – **neoplatonicæ,** m. pl. mystieke theosophen der 5de eeuw, inz. Plotinus, Porphyrius, Jamblichius en Proclus; insgelijks uit de 15de eeuw, inz. Marsilius Ficinus; – **neorāma,** n. (van *horān*, zien, *hórāma*, het geziene, vertooning) eig. nieuwzicht, eene vereeniging van het panorama en diorama, dat het binnenste van een gebouw, eenen tempel enz. (doch geen landschap of onbeperkte ruimte) voorstelt, in welker midden zich de aanschouwer bevindt, uitgevonden door den parijschen kunstenaar A l l a u x (spr. *alló*) in 1827; – **neospiritualisten,** pl. die geleerden in de strafrechtswetenschap, die naast het indeterminisme den invloed van persoonlijke en maatschappelijke toestanden op den misdadiger aannemen; – **neotericus,** m. (gr. *neōterikós*) jongeling, iemand, die tot den nieuwen tijd behoort, voorstander van het nieuwe, modern schrijver enz.; – **neotérisch,** adj. (gr. *neōterikós*) eig. wat den jongeren toekomt of past; naar den nieuwen smaak of trant; modisch, nieuwigheidszuchtig; – **neoterísme,** n. (v. *neoterídzein*, nieuwigheden invoeren) nieuwigheidszucht, zucht voor het nieuwe, inz.

in kunst en wetenschap; ook gebruik van nieuwe woorden en spreekwijzen.

nepalènsis, adj. lat. Bot. van Nepal of Nipaul (O.-Indië) afkomstig.

Nepénthes, f. en n. gr. (van de ontkennende voorlettergreep *nē* en *pénthos*, n. rouw, treurigheid) smart- en droefheidverdrijvende artsenij, zorgverdrijvend, opbeurend middel; inz. een plantengeslacht in Indië enz., welks breede bladstengels aan de spits helder water bevatten; – *Nepenthes destillatoria*, kannekenskruid.

Neperiaansche staafjes, vierkante rekenstaafjes, door den schotschen baron N e p e r uitgevonden, en met welker behulp inz. de vermenigvuldiging en deeling werktuiglijk worden uitgevoerd.

Nephaliën, pl. gr. (*nēphalia*, v. *nēphein*, nuchteren zijn) drankoffers zonder wijn bij de oude Grieken, uit melk, honig, water enz. bestaande; matigheids-, nuchterheidsfeesten; – **nephalisme,** n. geheel-onthouding van alcohol; – **Nephalius,** m. de nuchtere, een toenaam van Apollo.

Nephelim, m. pl. hebr. kinderen der engelen en menschen.

Nepheline, f. of **nephelien, nepheliet,** n. gr. (van *nephĕlē*, wolk, nevel) nevelsteen, sommiet, weeke smaragd, witte hyacinth, eene delfstof, waarvan de doorzichtige kristallen in salpeterzuur nevelig of wolkig worden; ook e l a e o l i t h of v e t s t e e n; – **nephelion** of **nephelium,** n. Med. wolkje, nevelvlek, kleine witte vlek op het hoornvlies van het oog; ook wolkje op de urine; witte vlekken op de nagels; – **nepheloïdisch,** adj. nevelig, wolkig, troebel; – **nephelologie,** f. wolkenleer, wolkenkunde; – **nephelophorométer,** m. werktuig om den voortgang der wolken te meten; – **nephoskoop,** m. meteorologisch instrument om de hoogere luchtstroomen en den gang der wolken waar te nemen.

Nephralgie, f. gr. (van *nephrós*, nier) Med. nier- of lendepijn; – **nephratonie,** f. nierverlamming, nierverzwakking; – **nephrelkōsis,** f. zweer of verzwering der nieren; – **nephrelkōtisch,** adj. tot een nierverzwering behoorende; – **nephrelmintisch,** adj. door wormen in de nieren veroorzaakt; – **nephremphráxis,** f. verstopping of te groote opgevuldheid der niervaten; – **nephridium,** n. niervet; – **nephriet,** m. of j a d e, **nephritische jade,** niersteen, graveelsteen, bittersteen, een blauwachtig groene, soms groenachtig witte, halfharde, doorschijnende delfstof, in Z.Azië en Europa; – **nephritika,** n. pl. Med. geneesmiddelen tegen de nierziekten; – **nephritis,** f. Med. nierontsteking; – **nephritisch,** adj. de nieren betreffende, aan nierpijn lijdende; – n e p h r i t i s c h m i d d e l, een niermiddel (middel tegen de steenpijnen); – **nephrocēle,** f. nierbreuk, eigenlijk inklemming of uitzakking der nieren; – **nephrōdisch,** adj. nierachtig; – **nephrodium,** n. plantensoort, die tot de varenkruiden behoort; – **nephrographie,** f. nierbeschrijving; – **nephrolithiăsis,** f. het steenlijden in de nieren; – **nephrologie,** f. leerstuk over de nieren; nierkunde; – **nephroncus,** m. niergezwel; – **nephroparalȳsis,** f. nierverlamming; – **nephrophthisis,** f. niertering; – **nephropyōsis,** f. nieretterring; – **nephrorrhagie,** f. bloedvliet uit de nieren; – **nephrotomie,** f. niersteensnede.

nepos, m. lat. kleinzoon; neef; bloedverwant; pl. *nepōtes*, ook verwanten van den paus; bij de Ouden liederlijke jonge lieden, vandaar **nepotaat, nepotātie** (spr. *tie=tsie*), liederlijkheid, verkwisting; – **nepoteeren,** op kosten van een rijken oom leven; – **nepōtisch,** adj. weelderig, verkwistend; – **nepotisme,** n. nw.lat. neefschap, bloedverwantschap; neefbegunstiging; verheffing, verzorging van bloedverwanten, zucht der hooggeplaatste personen om hunne n e p o t e n, neven of verwanten, met achterstelling van vreemden, zonder daarbij op verdiensten of geschiktheid te letten, aan voordeelige ambten te helpen of te **nepotiseeren.**

Nepthys, f. eene egyptische godin, zuster en gade van T y p h o n (z. ald.), ook naam voor de onvruchtbare kust aan de Roode Zee.

Neptūnus, m. lat. **Neptuun,** Myth. z. v. a. de grieksche P o s e i d o n, de zeegod of beheerscher der zee, oorspr. beschermer der paarden, zoon van Saturnus, broeder van Jupiter, Pluto en Juno enz.; Astron. van de zon de verst verwijderde, in 1846 door Leverrier door berekening ontdekte, door Galle gevonden planeet; – **neptunus-manchetten,** f. zeemanchetten, eene soort van puntkoralen (*Millepóra* of *Frondipora cellulosa* ook wel *Retepora*), wegens hare overeenkomst met eene in tallooze plooien gekronkelde handlubbe zoo geheeten; – **neptunuspost,** f. mededeeling van berichten door flesschen, die men bij gevreesde of werkelijke schipbreuk in zee werpt, opdat het toeval haar doe vinden of ergens aan land spoele; – **neptunaliën,** n. pl. feesten ter eere van N e p t u n u s; – **neptūnen,** m. pl. geniën, beschermgeesten, ongeveer gelijk aan de f a u n e n en s a t y r s; – **neptunia,** f. (*polium*) Bot. wilde rosmarijn; – **neptunisten,** m. pl. aanhangers van het **neptunisme,** d. i. van de wetenschappelijke meening, dat de aarde hare tegenwoordige gedaante door het water heeft verkregen; zij staan tegenover de v u l c a n i s t e n, die het vuur als de eenige oorzaak dier vorming aannemen.

Néquam, n. lat. deugniet, schoft, fielt, nietswaardig mensch, schobbejak, schoelje.

ne quid nimus, z. *nimis*.

Nequitiën (spr. *t=ts*), pl. (lat. *nequitiae*, van *nequam*, nietswaardig) nietswaardigheden, schelmerijen, schurkenstreken.

ne recipiatur, z. ond. r e c i p i ë e r e n.

Néreus, m. gr. Myth. eene ondergodheid der zee, vader van 50 dochters, de **Nereïden** (z. n y m p h); – **nereïden,** f. pl. glimwormen, zeer kleine zeewormen, aan welke men voor een gedeelte het zoogenaamde lichten der zee toeschrijft.

Nericten, f. pl. gr. (sing. *neritēs*, m.) halvemaanhorens, zwemslakken, een talrijk schelpdiergeslacht; – **neritieten,** pl. versteende zwemslakken.

neriifolius, a, um, lat. Bot. oleanderbladerig.

Nernstlamp, f. El. elektrische gloeilamp met

elektrolytischen boog, z. a.; geheeten naar den uitvinder (1897).

Nero, m. door zijne wreedheid berucht oud romeinsch keizer (van 54—68 na Chr.); vandaar in 't alg. voor een wreed vorst; ook wel voor een norsch, terugstootend mensch, een bullebak; ook een hondennaam; - **nerōnisch,** adj. als Nero, nero-achtig, wreed, barbaarsch.

nero antico, m. it. woordelijk: oud (antiek) zwart, eene zwartachtige marmersoort in het landschap Carrara; - *nero di prato,* m. zwartgroene, witgeaderde speksteen in Indië.

Néroli, m. it. en fr. **neroli-olie,** olie van oranjebloesem, geest van neroli, eene kostbare, zeer welriekende etherische olie, die inz. te Ragusa en in Z.-Frankrijk wordt gedistilleerd.

nerōnisch, z. ond. Nero.

Nerterologīe, f. gr. (van *nérteros* of *enérteros,* van onderen aanwezig) leer of kennis der onderaardsche lichamen; - **nerteromorphen,** m. pl. onderaardsche gestalten, doodenbeelden; - **nerteromorphīe,** f. het geven van eene onderaardsche gestalte aan iets.

Nerthus, f. (weleer vaak, naar eene verkeerde lezing bij Tacitus, Hertha) oudd. Myth. godin der aarde.

nervus, m. lat. (hoogd. *nerv, nerve,* van het gr. *neuron, neurá,* pees, spier) zenuw, witte, mergachtige draden, welke uit de hersenen en het ruggemerg ontspringen, zich in ontelbare takken door bijna alle deelen van het dierlijk lichaam verspreiden en de werktuigen van het gevoel en der beweging zijn; - *nervus probándi,* m. lat. bewijskracht, hoofdbewijsgrond; - *nervus rerum gerendārum,* m. hoofddrijfveer van alle handelingen of ondernemingen, de groote zenuw, de ziel van alle zaken (n.l. het geld); - **nerven,** in het laken de valsche plooien, die het onder het vollen heeft gekregen; - *nervīna,* pl. nw.lat. zenuwmiddelen, zenuwsterkende geneesmiddelen; - **nerveus,** adj. lat. (*nervōsus, a, um*) zenuwachtig, oneig. gespierd, krachtig, sterk, bondig, nadrukkelijk, kernachtig; ook de zenuwen betreffende, b. v. nerveuze ziekten, zenuwziekten; aan zenuwkwalen lijdende, zwak van zenuwen: een nerveusmensch, iemand, die zeer gevoelige zenuwen heeft; - *nervosus, a, um,* lat. Bot. generfd, geaderd, geribd; - **nervositeit, nerveusiteit** (spr. *s=z*), f. zenuwachtigheid; gespierdheid, kracht, nadruk; medelijdigheid der zenuwen in eene ziekte.

nescĭo, lat. ik weet niet; - *nescīre,* niet weten; - *a nescire ad non esse,* in de logica: de onjuiste gevolgtrekking van het niet-weten tot het niet-zijn; - *nescīmus,* wij weten het niet, men weet het niet; - *nescit,* hij weet het niet, staat verbluft; - *nescĭo quis,* ik weet niet wie, een zeker iemand; - *nomen nescio,* z. ond. nomen; - **nesciéntie** (spr. *t=ts*), f. (later lat. *nescientĭa*) onwetendheid, onkunde.

Neskhi of **neschi,** n. arab. (*nas-chi* of *nes-chi,* van *nasacha,* afschrijven) 't gewone arabische loopend schrift.

Nesologie, f. gr. (v. *nēsos,* f. eiland) leer der eilanden, een gedeelte der natuurk. aardrijkskunde; - **nesoloog,** m. kenner der eilandenleer; - **nesológisch,** adj. de eilandenleer betreffende of daartoe behoorende.

Nessus, m. gr. Myth. een centaurus, dien Hercules met een in het bloed der hydra (z. ald.) van Lerna gedoopten pijl doorschoot en met wiens bloed Dejanīra een kleed drenkte, om zich de bestendige liefde van haren man te verzekeren, terwijl zij hem inderdaad de ondraaglijkste pijnen bezorgde, tengevolge waarvan hij zichzelf op een brandstapel verbrandde om die smart te ontgaan; dikwijls fig. Nesuskleed, Nessushemd enz.

Nestīa, f. gr. (*nesteía,* v. *nēsteúein,* vasten) het vasten; ledige darm; ook water, het nuchtere element; - **nestiatrīe** of **nestotherapīe,** f. geneeskundige behandeling door vasten, hongerkuur.

Néstor, m. gr. naam van een zeer wijzen en ervaren koning van Pylos, die nog in hoogen ouderdom mede naar Troje ging en in 't grieksche leger voornamelijk als raadgever diende; vandaar in 't alg. wijs, ervaren en eerwaardig grijsaard; oudste en ervarenste onder zijns gelijken.

Nestoriānen, m. pl. aanhangers van den bisschop van Constantinopel Nestorius, die in het jaar 431 als ketter van zijn ambt ontzet werd, omdat hij de maagd Maria wel voor de moeder van Christus, als mensch beschouwd, doch niet als de moeder van God wilde erkennen; - **nestorianísme,** n. leer van Nestorius.

Nestotherapie, z. ond. nestia.

ne sus Minervam, z. *sus Minervam;* - *ne sutor ultra crepĭdam!* z. ond. crepida.

Netangi, beter nisjandsji, z. ald.

net, adj. (fr. en provenç. *net, it. netto,* sp. *neto,* van 't lat. *nitĭdus,* van *nitēre,* blinken, glanzen) rein, schoon, zindelijk, zuiver, sierlijk, lief; - **netteté,** f. fr. netheid, reinheid, sierlijkheid, juistheid, zuiverheid; - *con nettezza,* it. Muz. met netheid, juistheid, duidelijkheid elke noot uit te voeren; - *netto,* it., of afgek. *nto,* Kmt. zuiver, juist, d. i. na aftrek van al wat afgetrokken moet worden of van alle onkosten; zonder verderen aftrek, zonder rabat (z. ald.); - *netto, -ta, -tamente,* it. Muz. rein, zuiver, juist; - **netto-bedrag, netto-opbrengst** (*netto provenu,* fr. *netto procedito,* it.),**netto-winst,** f. enz., zuiver bedrag, juiste opbrengst, winst enz., na aftrek van wat er afgetrokken moet worden; - **netto-gewicht,** n. werkelijk gewicht eener waar, na aftrek van het gewicht der verpakking of emballage (vat, kist, mand, zak enz.); - **netto-prijs,** m. zuivere en juiste, geen aftrek duldende prijs, inz. prijs, voor welken de boekhandelaars aan elkander hunne waar overdoen, en die in den regel ten onzent 20 pct. minder is dan de verkoopprijs; - *netto ricávo,* prijs eener voor rekening van een ander verkochte waar, na aftrek van alle onkosten; - **netto-som,** ronde som; - **netto-tarra,** f. aftrek van het wezenlijk gewicht van het middel der verpakking (niet bijraming of volgens aangenomen gebruik bepaald).

Nethiniem, hebr. pl. geschonkenen, Ka-

naänieten, die als slaaf aan den tempel, d. i. aan Jahweh geschonken waren; lage tempeldienaar. *Numeri* 3, 9.

Netsuke, f. jap. kunstig bewerkte, doorboorde ivoren, of metalen sluitknoop aan een koord, dat dient om tabakszakjes enz. aan den lijfgordel te bevestigen.

Nettoyeuse of batteuse nettoyeuse, f. fr. (v. *nettoyer*, reinigen) dorschmachine met reinigingstoestel.

Nettúno, m. it. (spr. *u=oe*; eig. = lat. Neptunus, z. ald.) gekleurde lichte stof tot kleedij voor de ital. vrouwen (naar de gelijknamige stad in den voormaligen Kerkelijken Staat).

Neuf, fr. (spr. *neu*) nieuw; in vele samenstellingen, b. v. Neufchâtel (spr. *neusjatêl*), een stad in Zwitserland; – **Neufchateller,** m. inwoner van Neufchatel, afk. v. Neufchateller wijn, kaas enz.

Neumen, pl. (mid. lat. *neuma* en *pneuma*) herhaling van het slot bij het kerkgezang (van 't gr. *pneuma*, adem, aanademingsteeken) oude notenteekens der middeleeuwen (punten, streepjes, haakjes enz.); ook de aan 't slot van 't kerkgezang toegevoegde noten zonder woorden.

Neuralgie of **nevralgie,** f. gr. (van *neuron*, pees, band, vezel, zenuw) Med. zenuwpijn, zenuwlijden; – **neurasthenie,** f. zenuwzwakte met verhoogde gevoeligheid; – **neurektómie,** f. wegneming van een gedeelte van een zenuw; – **neurilýma,** n. (van *eilyma*, hulsel; minder goed neurilema of neurolemma) zenuwscheede, zenuwbekleeding; – **neurine,** f. zenuwstof; – **neuriticum** of **neuroticum,** n. zenuwmiddel, middel tot versterking der zenuwen; – **neuritis,** f. ontsteking der zenuwen;– **neuritisch,** adj. zenuwontsteking betreffende of daarvan afkomstig; ook zenuwsterkend, op de zenuwen werkende; – **neurobaat,** m. koorddanser; – **neuroblacie,** f. Med. ongevoeligheid der zenuwen; – **neurodynie,** f. zenuwpijn; – **neurogamie,** f. z. v. a. dierlijk magnetisme (bedoeld als samenparing of ineensmelting der zenuwwerkzaamheden, n.l. tusschen den magnetiseur en den lijder); – **neurograaf,** m. iemand die de zenuwen, het zenuwstelsel beschrijft; – **neurographie,** f. zenuwbeschrijving; – **neurologie,** f. zenuwleer, zenuwkunde; – **neurológisch,** adj. zenuwkundig, de zenuwleer betreffende; – **neurōma,** n. zenuwgezwel; – **neuromalacie,** f. ziekelijke zenuwverslapping; – **neuropathie,** f. zenuwlijden; – **neuroptĕra** of **neuroptéren,** n. pl. peesvleugeligen, insecten met vier doorzichtige, netvormige vleugels, gelijk de waterjuffers, lentevliegen enz.; – **neuropýra,** f. zenuwkoorts; – **neuroscirhus,** m. verhard zenuwgezwel; – **neurōsis** of **neurōse,** f. zenuwziekte; – **neurospasmāta,** n. pl. door draden bewogen ledepoppen, marionetten;– **neurospásten,** n. gr. (wat aan pezen getrokken wordt) marionet bij de Oude Grieken; – **neurosthenie,** f. te groote zenuwwerkzaamheid, ziekelijk verhoogde zenuwkracht; – **neuroticum,** z. neuriticum; – **neurotomie,** f. doorsnijding eener zenuw.

Neurenberger waren, pl. (fr. *mercerie, bimbeloterie*, eng. *small wares* hgd. *Tand*) waren die te Neurenberg en omstreken vervaardigd worden, n.l. hout-, hoorn-, metaal-, glas-, spiegel-, speel- en andere, meest kleine waren, kramerijen.

Neutrum, n. lat. (v. *neuter, neutra, neutrum*, geen van beiden, d. i. *nĕ-ŭtĕr*, niet(*ne*) een van beiden (*uter*)) eig. geen van beiden; Gram. onzijdig geslacht, z. genus; een **neutrum,** een woord van het onzijdig geslacht; pl. **neutra**; – *neutrius genĕris*, van het onzijdig geslacht; – **verbum neutrum** of intransitīvum, z. verbum; – **neutro-passīvum,** n. pl. **neutro-passīva,** latijnsche werkwoorden, wier verleden tijden eenen passieven, de overige een actieven vorm bij actieve beteekenis hebben; – **neutraal,** adj. onzijdig, onpartijdig, geene partij toegedaan, aandeelloos; Gram. van het onzijdig geslacht; Chem. noch zuur noch alkalisch reageerend; – **neutrale zouten,** in de vroegere scheikunde: middelzouten, die uit de verbinding van zure zouten (zuren) met loogzouten (alkaliën) ontstaan; – **neutraliteit,** f. mid. lat. (*neutralĭtas*, fr. *neutralité*) onzijdigheid, onpartijdigheid, toestand, waarin men het met geene partij houdt; – gewapende neutraliteit, f. gewapende onzijdigheid of de gewapende, aan den oorlog geen deel nemende mogendheden; – **neutraliseeren** (spr. *s=z*, mid. lat. *neutralisāre*, fr. *neutraliser*), onzijdig of onpartijdig maken, in den toestand der onzijdigheid verplaatsen; ook zich partijloos houden, ondeelnemend blijven; Chem. bijzondere eigenschappen van twee lichamen (basen en zuren) door hunne verbinding in eene zekere mate opheffen; – **neutralisātie** (spr. *-za-tsie*) of **neutraliseering,** f. onzijdigmaking, vereffening van tegengestelde toestanden; Chem. verzadiging, verbinding van een zuur met een base tot een zout, waarin de eigenschappen van beide (inz. de inwerking op lakmoespapier enz.) opgeheven zijn; – **neutralist,** m. iemand die tot geen bepaalden godsdienst of bepaalde wijsgeerige school behoort, een vrijgeloovige, vrijdenker; – **neutralisme,** n. vrij geloof, vrijdenkerij.

Neuvaine, f. fr. (spr. *neuweñ*; v. *neuf*, negen = lat. *novem*) negendaagsch gebed in de r. kath. Kerk, z. v. a. het it. novena.

Neváдо, m. sp. (*nevado*, besneeuwd, van *nevár*, sneeuwen) sneeuw- of ijsberg in de Z. Amer. Cordilleras.

ne varietur, z. onder varia.

Névé, m. fr. korrelige voorjaarssneeuw in het hooggebergte (gletschers), firn, z. a.

Nevelingen, pl., kinderen van den nevel, een demonen- en heldengeslacht in de Germ. mythologie.

Neveu, m. fr. (spr. *n'wëú*; oud-fr. *nepveu*, van 't lat. *nepos*) neef, broeders- of zusterszoon.

Nevralgie, nevriticum, nevrologie, enz. z. neuralgie, neuriticum, neurologie.

new, adj. eng. (spr. *njoe*) nieuw; – *new style* (spr. *stail*), nieuwe stijl (bij datums); inz. bij geograph. namen b. v. **New-Orleans,** Nieuw-Orleans enz.; – **news,** nieuws; b.v. **newspaper,** n. (spr. *njoespeeper*) courant; – **newsroom** (spr. *njoesroem*), leeskamer, leeskabinet; – **newgate,** n. eng. (spr. *njóëgéét*; d. i. eig. nieuwe poort) de groote gevangenis te Londen; – **newkerry,** f.

eng. (spr. *njóëkerri*) soort van surinaamsch katoen van geringe hoedanigheid.

Newm., bij diernamen afkorting voor Edward Newman (gest. 1876).

Newp., bij diernamen afkorting voor George Newpork (gest. 1854).

Nexus, m. lat. (v. *nectěre*, knoopen) samenhang, verbintenis, band; wettig verband; - *nexus feudālis*, leenverband; - *n. parochiālis*, verbinding met eene kerk, kerkverband; - *ex nexu* m e t i e m a n d z ij n, buiten verbintenis (inz. in handelszaken) met hem zijn; bij kooplieden: geene rekening meer met hem hebben; - *in nexu*, in verband, in maatschappelijk verkeer.

Nfr., beteekent stikstofvrij bij onderzoekingen van levensmiddelen, evenals **Nh.**, stikstofhoudend.

niable, adj. fr. **niabel** (van *nier*, (spr. *nié*) ontkennen, loochenen) ontkenbaar, wat ontkend, geloochend kan worden.

Niais, m. fr. (spr. *ni-è*; it. *nidiace*, provenç. *nizaic*, *niaic*, mid. lat. *nidasius*, v. 't lat. *nidus*, fr. *nid*, nest) eig. nesteling, nestvogel, zeer jonge vogel; onervaren, onnoozel, dom mensch, hals, bloed, sukkel; als adj.: dom, eenvoudig, onnoozel; - **niaise**, f. (spr. *ni-èz'*) onnoozele, zottin; - **niaiserie**, f. (spr. *ni-èz'rie*) eenvoudigheid, onnoozelheid, domheid, zotte kuur.

Nibelungen-lied, n. (spr. *u=oe*) middelhoogduitsch heldendicht uit den aanvang der 13e eeuw; het onderwerp daarvan is de worsteling van de Bourgondiërs en inz. van de machtige familie der N i b e l u n g e n (d. i. kinderen des nevels of der duisternis), een oud-bourgondischen, machtigen heldenstam, tegen den vermaarden Etzel of Attila (430—440).

nicæisch of **nicænisch concilie**, n. beroemde kerkvergadering, in 325 te N i c æ a in Bithynië, door Constantijn den Grooten ter vereffening van de Ariaansche twisten bijeengeroepen, op welke het a r i a n i s m e (z. ald.) veroordeeld en de **nicænische geloofsbelijdenis** aangenomen werd, die nog tegenwoordig bij alle Christelijke godsdienstpartijen als onomstootelijke geloofsregel geldt.

Niccōlum, n. lat. n i k k e l, z. ald.

Nicephŏrus, gr. eig. N i k e p h o r o s (van *nikē*, zege, overwinning, en *phĕrein*, dragen, brengen) mansn.: zegebrenger.

Niche, f. fr. (*niesj'*; it. *nicchia*) eig. schelpvormige uitholling of indieping in de dikte van eenen muur, om daarin een beeld, eene kachel enz. te plaatsen, n i s.

Nichilianisten, m. pl. naam in de 12de eeuw gegeven aan zekere leerlingen van Abeilard, die het wezenlijk bestaan van Christus loochenden.

Nicholieten, m. pl. leden eener kleine secte van kwakers, in Maryland gesticht door Joseph N i c h o l s; zij houden het voeren van wapenen ter verdediging van het vaderland voor geoorloofd.

Nicodemieten, m. pl. leden eener voorm. godsdienstsecte in Zwitserland, zoo geheeten, omdat zij, even als N i c o d e m u s, van wien in de evangeliën (*Joh*. 3. 2) gewag wordt gemaakt, hun geloof in het geheim beleden.

Nicolaïsme, n. de leer der **Nicolieten**, in de 1ste eeuw gepredikt door Nicolaas, een der 7 diakenen van Jeruzalem; zij stond, zegt men, de gemeenschap der vrouwen toe.

Nicol's prisma's, pl. ook alleen **nicol (nikol)** genoemd, Phys. naar den Schot W. Nicol (gest. 1851) genoemd dubbel prisma van kalkspaat tot scheiding der beide stralen van het gepolariseerde licht.

Nicotiāna (spr. *t=ts*), f. (nw. lat. *herba nicotiāna*) tabak, tabaksplant, een der nachtschaden, naar den Franschman N i c o t (spr. *nikó*), die in het midden der 16de eeuw dit gewas het eerst naar Frankrijk bracht; - *nicotianaefolius, a, um*, lat. Bot. tabaksbladerig; - **nicotianine** of **nicotine**, f. tabakskamfer, een vloeibaar, scherp en vluchtig, zeer vergiftig alkaloïde, in de tabak voorhanden.

Nictātie (spr. *tie=tsie*), f. lat. (*nictatio*, v. *nictāre*, met de oogen blikkeren, v. *nicāre*, wenken) Med. het blikkeren met de oogen, eene onwillekeurige, krampachtige beweging der oogleden.

Nicus, z. v. a. n e g u s.

Nidificātie, nidificeeren, z. onder n i d u s.

Nidor, m. lat. onaangename reuk, stank van dierlijke lichamen, die verbrand worden; Med. bedorven lucht bij 't oprispen uit de maag; - **nidoreus**, adj. (later lat. *nidorōsus, a, um*) wat naar gebrand vet riekt of smaakt, rottig, bedorven; - *nidorosus, a, um*, lat. Bot. vuil, stinkend; - **nidorositeit**, f. galachtige oprisping, gepaard met den smaak van onverteerd gebraden vleesch.

nidus, m. lat. nest; ook drinkbeker der Ouden, wegens de gedaante; - **niduleeren, nidificeeren**, nw. lat. een nest maken; ook het uitbroeden van eieren; - **nidificātie** (spr. *t=ts*), f. nestbouw; het nestelen; - **nidŭlus**, m. lat. (verklw. van *nidus*) nestje; afgezonderd vertrekje, kabinet.

Nièce, f. fr. (spr. *ni-èss'*; oud-fr. *niepce*, van 't lat. *neptia*, voor *neptis*) nicht, broeders- of zustersdochter.

Nièllo, n. pl. **nièllen**, it. (waarsch. van 't lat. *nigéllus, a, um*, zwartachtig; vgl. *nigella*) eig. zwartplaten, d. i. metaalplaten, waarop eene teekening is gegraveerd, welker groeven met een zwart metaalmengsel zijn gevuld; - **niëlleeren** (it. *niellare*), in metaal graveeren en met zwart metaalmengsel vullen, een door florentijnsche goudwerkers in de middeleeuwen uitgevonden kunst.

niente, adv. it. niets; z. onder d o l c e.

Niepa, oostind. gewas, waarvan men kadjangmatten maakt.

Niepçotypie, f. fr. gr. het verkrijgen van lichtbeelden door middel van asphalt, naar den eigenlijken uitvinder der photographie, den Franschman J. N. Nièpce (gest. 1833) genoemd.

ni fallor, lat. zoo ik mij niet vergis.

Niflheim of **Niffelheim**, n. nevelwoning, nevelverblijf, in de oudn. Myth. het koude noordelijke gedeelte der aarde; ook de onderwereld, de voorloopige of eerste hel, de woning van H e l (z. ald. en vgl. N a s t r a n d).

Nigaud, m. fr. (spr. *nigó*; vgl. n i a i s) onnoozele hals, lomperd, uilskuiken; - **nigauderie**, f.

zotteklap, beuzelarij, laffe praat, flauwe grappen; – **nigaudeeren,** (fr. *nigauder*) zich onnoozel of mal aanstellen.

nigélla, f. nw. lat. (fr. *nielle,* van 't lat. *nigéllus, a, um,* zwartachtig, verklw. van *niger,* zwart) Bot. zwarte komijn, veldnigelle, narduszaad (*semen nigellae*), eene uit de Levant afkomstige plant, die in onze tuinen wordt aangekweekt; – *nigella arvénsis,* akkernigelle, een onkruid; – *nigella damascēna,* nigelle van Damaskus, juffertje-in-'t groen.

niger, nigra, nigrum, lat. zwart, donker; – *hora nigra,* doodsuur; – *dies niger* of *ater,* ongeluks-, sterfdag; – *hic niger est!* eig. die is zwart! voor dien moet men zich wachten (z. onder h i c); – *niger deus,* de zwarte god, Pluto; – *nigro notanda lapillo,* met een zwarten steen te teekenen, d. i. als een ongeluksdag te beschouwen; – *nigrum ocŭli,* n. het zwart van het oog, z. v. a. de pupil; – **nigresceeren** (lat. *nigrescĕre*), zwart worden, naar het zwarte zweemen; – **nigrescént,** adj. (*nigréscens*), zwartachtig, grauwzwart; – *nigricans,* lat. Bot. zwartachtig; – **nigrīne,** n. zwartsteen, z. v. a. r u t i l i u m; – **Nigritĭē** (spr. *t=ts*), n. het negerland, d.i. Soedan in Afrika; – **nigrománt,** m. lat.-gr. zoogenaamde zwarte-kunstenaar; – **nigromantie** (spr. *t=ts*), f. (waarsch. verbasterd uit het gr. n e k r o m a n t i e, door in plaats v. *nekrós,* doode, het lat. *niger,* zwart, te nemen) gewaande zwarte kunst; tooverij en waarzeggerij door behulp van booze geesten; – **nigror,** m. lat. zwartsel; Med. zwarte of blauwgroene huidvlek; – **nigrum,** n. het zwarte, inhoud van een geschrift.

Nigger, eng. in Amerika schimpnaam voor: neger, zwarte (vgl. n i g e r en n e g e r); – **nigger song,** n. eng.-amerik. negerlied.

Night, f. eng. (spr. *nait*) nacht; – *good* (spr. *goed*) *night,* goeden nacht; – **nightingale,** f. (spr. *naitingeel*) nachtegaal.

Nigua, f. sp. (uit de taal van Haïti) z. v. a. c h i c a (z. ald.).

Nigun, nigen, hebr. (wijze, melodie) zekere wijze van voordracht van gebeden.

nihil of *nil,* lat. niets; – *nihil* of *nil* (*facit*) *ad rem,* lat. dat doet niets tot de zaak, heeft niets te beduiden; – *nihil habenti nihil deest,* wie niets heeft, ontbreekt niets; – *nil admirāri,* niets bewonderen of zich over niets verwonderen; – *nil debet,* hij is niets schuldig; – *nil desperándum,* men moet aan niets wanhopen, niets opgeven; – *nil dicit,* hij zegt niets; – *nihil humāni a me aliēnum puto,* ik acht, dat niets menschelijks mij vreemd is; – *nil medium est,* er is geen middelweg; – *nil novi sub sole,* er is niets nieuws onder de zon; – *nihil probat qui nimium probat,* wie te veel bewijst, bewijst niets; – *nil scire tutissima fides,* niets te weten is het zekerste geloof (spreuk van Oldebarnevelt); – *ex nihilo nihil fit,* uit niets komt of wordt niets; – *nihilum album,* n. Chem. wit niets, zinkbloemen, witte lichte vlekken van zinkoxyde; – *nihilum griseum,* ovengalmei, z. v. a. t u t i a; – **nihilísme,** n. nw.lat. nietheid, het niet zijn; leer der vernietiging; in Rusland (**nigilism,** m.) eene in den nieuweren tijd, inz. onder de studenten en de jong-russische partij ontstane staatkundige beweging, welke eene politieke en sociale omwenteling verlangt, de bestaande orde in staat en maatschappij wil vernietigen en uit het n i e t s eene nieuwe wereld wenscht op te bouwen; – **nihilíst,** m. niets geloovende; een nergens toe deugend, onbruikbaar lid der maatschappij, nieteling; aanhanger of lid van bovengenoemd geheim staatkundig genootschap in Rusland; – **nihilistisch,** adj. het nihilisme aanhangende of huldigende; – **nihiliteit,** f. nietigheid, volslagen gebrek aan waarde.

Nika, f. gr. ital. granaat, een eetbare soort van granaten.

Nika-oproer, n. opstand in 532 te Constantinopel onder Justinianus, naar de leuze N i k a = N i k e (z. ald.) genoemd.

Nikarágua-hout, (naar N i c a r a g u a, een republiek in Middel-Amerika) bloedhout, z. v. a. c a m p ê c h e h o u t.

Nike, f. gr. zege, overwinning; Myth. de godin der zegepraal bij de Grieken, bij de Romeinen V i c t o r i a geheeten; – **Nikephŏros,** mansn.: de zegebrenger; – **niketerien,** pl. (gr. *niketēria*) overwinnaarsbelooningen, zegeprijzen; zegefeesten; – **Nikodémus** en **Nikolāus,** m. gr. afgek. **Nikolaas** en **Klaas,** mansn. letterlijk: volksoverwinnaar, volksbeheerscher; – **Nikolajéwitsch,** m. en **Nikolajéwna,** f. mansn. en vr.naam in Rusland: zoon, dochter van Nikolaas; – **nikolaïeten,** m. pl. kettersche (gnostische) secte in de tweede eeuw der chr. kerk, die o.a. de gemeenschap der vrouwenen het huwelijk der priesters toestonden; ook eene soort van wederdoopers in de 16de eeuw; ook r. kath. priesters, die den geestelijken stand verlaten om te kunnen trouwen.

Nikkel, n. grauwachtig zilverwit, sterk blinkend metaal, door C r o n s t ä d t in 1751 ontdekt. Het is hard, smeedbaar zoowel koud als warm, laat zich tot draden trekken en tot blik pletten, is magnetisch en zeer moeielijk te smelten.

Nikker, m. eig. hetzelfde als het hoogd. *nix,* z. n i x e n; ook duivel (eng. *the old nick*); ook eene zwarte papaverbloem, als onkruid in het koren; in N. Duitschland ook de beul (n e k k e r), omdat deze den te hangen misdadiger den n e k breekt.

Nikol, zie n i c o l ' s p r i s m a.

Nikur, m. noor. Myth. (ags. *nicor*) watergeest, nikker, n i x (z. a.).

nil, z. n i h i l.

Nil, in Surate: som van 100 p a d a n s of 100000 millioen r o e p ij e n (z. ald.).

Nilla's, pl. oostind. en chin. stoffen van boombast, met zijde gemengd.

Nilométer, m. gr. nijlmeter, peilschaal tot meting der waterstanden van den Nijl in Beneden-Egypte; – **niloskoop,** m. nijl waarnemer, nijlwijzer; – **nijlpaard,** n. z. h i p p o p o t a m o s; – **nijlreiger,** m. z. i b i s.

Nils., bij natuurwetenschappelijke namen afk. voor S. Nilsson (geb. 1787).

Nimbo, ook b e p o l e, maleisch, boom op de

kust van Malabar, uit welks olijfachtige vrucht eene olie, *oleum de nimbo*, wordt gemaakt, die men in Voor-Indië voor zenuwsterkend houdt.

Nimbus, m. lat. (oorspr. stormwolk, regenwolk enz.; dan later lat. stralenkrans om het hoofd der heiligen en vrouwenvoorhoofdsband) lichtkrans, straalkring om het hoofd van de afbeeldingen der heiligen, ook om het hoofd van sommige keizers op oude munten; oneig. luister en glans, die uitstekende personen omgeeft.

Nimf, z. n y m p h.

nimis of *nimĭum*, lat. te veel; – *ne quid nimis!* sprw.: niets te veel! alles met mate! – *omne nimĭum nocet*, al te veel schaadt; al te veel is ongezond; – *nimĭa familiarĭtas parit contĕmtum*, te groote gemeenzaamheid baart minachting; z. ook ond. *nihil*; – **nimiëteit,** f. lat.(*nimiĕtas*) het te-veel, overvloed, overtolligheid.

Nimrod of **Nemrod,** m. achterkleinzoon van Noach, eerste koning der Chaldæen en stichter van Babylon, door sommigen als Saturnus, door anderen als Bacchus of Mars beschouwd, ook wel ten onrechte met Ninus verward. De bijbel noemt hem een geweldig jager (Genesis 10, 8 en 9); vandaar in 't alg. groot liefhebber der jacht.

Ninon, f. fr. (spr. *ninóñ*) z. v. a. A n n a.

Ninsing, ninstwortel of **ninsiwortel** (nw.lat.) (*sium ninsi*, japan, *nindsin*, *ninsji*) voortreffelijk chineesch en japansch gewas, dat om zijne geneeskracht beroemd is en op den suikerwortel gelijkt.

Niŏbe, f. gr. Myth. dochter van T a n t ă l u s en D i ō n e, gemalin van den thebaanschen koning A m p h ī o n. Trotsch op het bezit van 7 zonen en 7 dochters, verhief zij zich boven L a t ō n a, die slechts twee kinderen, A p o l l o en D i a n a, had; doch die overmoed kwam haar duur te staan; al hare kinderen werden door de pijlen van Latona's telgen doorboord, en de ongelukkige, nu kinderlooze moeder, stom van wanhoop en smart, werd in steen veranderd. Van de s t a n d b e e l d e n v a n N i o b e e n h a r e k i n d e r e n is dat te Florence, een meesterstuk der oude beeldhouwkunst; – **niobiden,** pl. kinderen van N i o b e; – **niobium,** n. nw.lat. door R o s e te Berlijn in het t a n t a l i e t (z. ald.) nieuw ontdekt metaal; ook c o l ú m b i u m geheeten.

Niord of **Niordhr,** m. oudn. Myth. een der 12 groote scandinavische godheden; hij is heer van de winden en de rijkdommen der aarde, vooral ook van de scheepvaart en heeft tot echtgenoote S k a d i.

Nipapalm, m. moeraspalm met zeer korten stam.

Niphotheologie, f. gr. (v. *niphein*, sneeuwen) erkentenis van God uit de sneeuw, vgl. b r o n t o t h e o l o g i e.

Nippes, f. pl. fr. (spr. *niepp'*) vrouwentooi, vrouwenopschik, versierselen, modewaren, snuisterijen, kleinoodiën; – **nippeeren** (fr. *nipper*), met modetooi, voorwerpen van opschik voorzien of uitdossen.

Nirang, f. perz. koeürine, waarmee de Pasji's zich inwrijven tot bescherming tegen booze geesten.

Nirwâna, f. ind. in het boeddhisme: afgetrokkenheid van het gemoed van al het aardsche, zalige zelfvergetelheid door verzinking in het niet, uitdooving van lager persoonlijk leven.

Nis, z. n i c h e.

Nisam, z. n i z a m.

Nisan, m. (hebr. *nîsân*, misschien voor *nizân*, v. *nêz*, *nizzah*, bloem) lentemaand, de eerste van het kerkelijke, de zevende van het burgerlijke jaar der Joden, overeenkomende met de laatste helft van Maart en de eerste helft van April, op welker 14en dag oorspronkelijk het paaschfeest gevierd werd.

nisi, lat. tenzij, tenware, indien niet, in zoo verre niet; een *nisi*, een maar of indien, eene hindernis, bepaling, beperking; – *nisi quid non*, als niet iets nieuws (door den beklaagde wordt ingebracht).

Nisjandsji of **nisjandi,** m. turk. (van het perz. *nisjân*, teeken, brief van eenen vorst) geheimschrijver of staatssecretaris van den sultan; – **nisjan iftichar,** m. (arab. *iftichâr*, roem, eer, v. *fachara*, zich beroemen, in roem overtreffen) teeken des roems of der eer, eereteeken, eene door Mahmoed II ingestelde turksche orde.

Nisjoe, d. i. 2 s j o e, voormalige japan. zilvermunt, een rechthoekige, licht vergulde plaat = $^1/_2$ boe = 42 *à* 48 cents in waarde.

Nisnagrodski, m. russ. soort van pelterij van zwarte siberische eekhoornvellen.

Nisroch, m. naam van een assyrischen god (waarsch. de krijgsgod), van welken de bijbel spreekt. De v u l g a t a noemt hem N e s r o c en bij de Z e v e n t i g heet hij M e s o r a c h en A s a r a c h.

Nisus 1), m. lat. (van *nīti*, streven, zich inspannen) streefkracht, inspanning, het streven, pogen; – *nisus formándi* of *n. formatĭvus*, vormdrift; – *nitĭmur in vetĭtum*, sprw.: wij streven gaarne naar 't verbodene, het verbod prikkelt de begeerte.

Nisus 2), m. gr. Myth. koning van Nisa (later Megæra geheeten), toen Minos een inval in Attica deed. De godspraak had zijn lot en dat van het rijk afhankelijk gemaakt van een zijner hoofdharen, dat purperkleurig was; doch zijne dochter Scylla, in liefde voor Minos ontvlamd, sneed hem dat noodlottig haar af en bracht het haren geliefde. Nisus werd in een sperwer, Scylla in een leeuwerik veranderd.

nitĭmur in vetĭtum, z. ond. n i s u s 1).

Nitor, m. lat. of **nitiditeit,** f. nw.lat. (v. *nitĭdus*, glanzend; vgl. n e t) glans, schoonheid, sierlijkheid; – **nitidŭla,** f. N. H. glanskever.

Nitrum, n. lat. (van 't gr. *nitron*, vgl. *natrum* en hebr. *neter* = soda) s a l p e t e r, z. ald.; – **nitragin,** f. cultuur der b a c t e r o ï d e n (z. a.), ter verbetering dienende van den bouwgrond – **nitrāten,** n. pl. salpeterzure zouten; – **nitras argenti,** n. verbinding van salpeterzuur met kwik, meer bekend als helsche steen, een bekend bijtmiddel in de geneeskunde; – **nitrateeren,** nw. lat. in salpeterzuur zout veranderen; – **nitratine,** f. natuurlijk voorkomend salpeterzure natron, sodasalpeter; – **nitrieden,** verbind v. metalen en stikstof; – **nitrificātie,** (spr. *tie*=*tsie*) vorming

van salpeter in de natuur; - **nitrificeeren,** tot salpeterzure zouten maken; - *nitrobakteriën* of *nitrificeerende bakteriën*, pl. stikstof bindende bakteriën, die het ammoniak in den grond in salpeterzure zouten veranderen; - **nitrîcum** of **nitrium,** n. zooveel als salpeter, bij de Ouden: natuurlijke soda; - **nitrîten,** n. pl. salpeterzure zouten; - **nitreus,** adj. (lat. *nitrōsus, a, ūm*) salpeterig, salpeterhoudend, salpeterachtig; - **nitrobenzine,** f. of **nitrobenzol,** n. een door inwerking van rookend salpeterzuur op benzine of steenolie gevormde olie van bittere-amandelreuk, z. v. a. m i r b a a n-o l i e, z. ald.; - **nitrocalciet,** n. kalksalpeter, salpeterzure kalkaarde; - **nitrocellulóse,** f. cellulosehexanitraat, schietkatoen; - **nitrodynamiet,** n. ontploffingsmiddel, z. d y n a m i e t; - **nitrositeit,** f. salpeterachtigheid; - **nitrogenium,** n. gr. salpeterstof, stikstof, in 1772 door Rutherford ontdekt element, z. v. a. a z o t u m; - **nitroglycerine,** f. globoine, glycerylnitraat, door behandeling van glycerine met zwavelzuur en salpeterzuur verkregen olieachtige vloeistof van hevige explosieve werking; gemengd met vaste stoffen (opzuiging in infusoriënaarde) vormt het dynamiet; - **nitromagnesiet,** n. magnesiasalpeter, salpeterzure bitteraarde; - **nitrométer,** m. werktuig om de salpeter van den handel te onderzoeken, salpetermeter; - **nitrōse,** f. koudkamerzuur, dat de roodbruine gassen (resten van salpeterzuur) opgenomen heeft bij 16° C.; - **nitrophosphaat,** n. meststof uit phosphorzure kalk en stikstofhoudende organische bestanddeelen; - **nitruur,** f. salpeterverbinding, verbinding van de stikstof met een enkelvoudig lichaam.

Nitschewo, russ. niets, het is niets.

Nitz., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor C. L. Nitzsch (gest. 1837).

nivalis, lat. Bot. witachtig.

Niveau, n. fr. (spr. *niwó*; oorspr. *liveau*, provenç. *livel, nivel*, it. *livello*, van 't lat. *libella*, z. l i b e l l e 1)) volkomen horiz. vlak, b.v. oppervl. van stilstaand water; waterpas, werktuig om te onderzoeken of een vlak horizontaal of waterpas is, nivelleer-werktuig; - *au niveau, de niveau*, in gelijke vlakte, op waterpashoogte, gelijk; - **niveleeren** (fr. *niveler*) of **nivelleeren,** waterpas maken, met het waterpas afmeten; gelijkmaken, effenen; - **nivellemént,** n. (spr. *niwell'mán*) of **nivelleering,** f. het waterpassen, gelijkmaking of afmeting naar het waterpas; - **niveleur,** m. (spr. *ni-w'léúr*) waterpasser; gelijkmaker, aanhanger eener volstrekt politieke gelijkheid; - *de schaal van Nivelles*, z. v. a. dronk van St. Geerten minne; de bescherming van St. Gertruida.

Nivétte, f. fr. groote, langwerpige, zoete perziksoort.

nivĕus, a, um, lat. Bot. sneeuwwit.

Nivose, f. fr. (spr. *niwóóz*'; van 't lat. *nix*, genit. *nivis*, sneeuw) sneeuwmaand, van 21 Dec. tot 19 Jan., in den nieuwen kalender der eerste fransche republiek.

nix antimonĭi, f. lat. Chem. eig. spiesglanssneeuw, zilverglanzige spiesglansbloemen, uit poedervormig antimonium-oxyde.

Nixen, pl. van **nix,** m. **nixe,** f. (oudn. *nykr*, angels. *nicor*, oudd. *nichus, niches*,) oudn. Myth. watergeesten, n.l. wezens, die in het water leven en vaak menschen tot zich naar beneden trekken, meermin, meerwijf; zie n i k u r.

Nizam of **nisam,** m. arab. (*nizâm*, orde, regel, v. *nazama*, regelen) titel van eenige vorsten in Voor-Indië; ook z.v.a. **nizam-dsjedid,** n. arab. (d. i. nieuwe orde of inrichting, van *nizam*, schikking, en *dsjedîd*, nieuw) 't turksch krijgswezen, zooals 't het eerst door Selim III op europeeschen voet is ingericht, geregelde troepen, staand leger; - **nizam-ud-daulet,** z. onder d a u l e t.

Njai, f. mal. inlandsche bijslaap, huishoudster, die tevens maîtresse is.

Njo, m. mal. 1) jongeheer! 2) halfbloed.

Njonja, f. mal. mevrouw.

No, eng. neen; ook: geen, b.v. *no popery* (spr. *y=i*), geen papisterij, weg met de roomschen! de leus der e p i s k o p a l e n (z. ald.) tegen het opkomen der pauselijke macht in Engeland.

Noach, hebr. (*nôach*, d. i. r u s t, v. *noeach*, zich nederzetten, rusten) mansn.: naar het verhaal van het O. T. de uit den Zondvloed alleen met zijn huisgezin geredde patriarch en stamvader van een nieuw menschengeslacht; - **noachs-ark,** f. arkvormige schelpdiersoort in de Middellandsche zee; - **noachs-mossel, noachsschelp** (*Chama gigas*), reuzenmossel, de grootste onder de bekende mosselsoorten, inz. in O.-Indië; - **noachíde,** f. heldendicht, waarvan het onderwerp de geschiedenis van N o a c h is; - **noachîden, noachieten,** m. pl. N o a c h s zonen, S e m, C h a m en J a p h e t en hunne nakomelingen.

nobel, of fr. **noble** (van 't lat. *nobĭlis, e*) edel, edelmoedig, grootmoedig; voortreffelijk, verheven, waardig, eerlijk, prachtig, voornaam, beroemd; ook adellijk, van adellijke geboorte; - **nobele passiën,** pl. iron. liefhebberijen van adellijke of aanzienlijke lieden, als het houden van veel honden, paarden, enz.; het spel, het schermen, de jacht; - **Nobel,** m. naam van den leeuw in de dierfabel (inz. in Reinaart de Vos); - **noble, nobel,** m. eene aangenomen (gefingeerde) rekenmunt in Engeland = $^1/_3$ pond sterling of ongeveer 4 gulden; - *nobile, nobilmente*, it. Muz. edel; - *nobilissimo, -ma*, zeer edel; - **nobili,** m. pl. it. voorheen de adellijke geslachten in Venetië, die deel aan de regeering hadden; - **nobiliteit,** f. lat. (*nobĭlitas*) edelheid, beroemdheid; adel, adeldom, ridderschap; - *nobilitas codicillāris*, lat. op brieven berustende adel; - *n. personālis*, persoonlijke adel; - **nobílity,** f. eng. hooge adel in Engeland, onderscheiden van g e n t r y; - **nobilitatie,** (spr. *-ta-tsie*) of **nobiliteering,** f. het verheffen tot den adelstand, het adelen; - **nobleman,** m. eng. (spr. *nóbelmen*) tot de n o b i l i t y (z. ald.) behoorende adellijke; - **noblésse,** f. fr. adeldom, adel, adelstand, adellijke waardigheid, adellijkheid, ridderschap; - *noblesse d'épée*, adel door krijgsverdiensten verworven; - *n. de robe*, adel door hofdiensten verkregen; - *n.*

de lettre, adel uit brieven van adeldom voortgevloeid; – *noblesse oblige* (spr. *obliezj'*), adel verplicht, d. i. adeldom legt verplichtingen op, voorrechten brengen plichten mede.

Nobelprijzen, door den scheikundige A. Nobel († 1896) ingestelde 5 prijzen, elk van ongev. 90 000 gld., om de vijf jaar toe te kennen aan personen van buitengewone verdienste.

Nobody, m. eng. (spr. *nóbuddi*; v. *no*, niet, en *body*, persoon) niemand; onbeduidend persoon.

nocens, m. lat. (v. *nocēre*, benadeelen, schaden) Jur. ieder, die, of alles, wat schaadt of beleedigt.

Noctambŭlus, m. nw.lat. (van 't lat. *nox*, nacht, genit. *noctis*, en *ambulāre*, wandelen) nacht- of slaapwandelaar, vgl. somnambule; – *nocte parātus*, des nachts bearbeid, vervaardigd, met moeite en zorg bewerkt; – **noctambulisme,** n. en **noctambulātie** (spr. *tie*= *tsie*), f. 't nacht- of slaapwandelen; – **noctŭa,** f. nachtuil; – **noctúrnus,** m. (scil. *cantus*; van 't lat. *noctúrnus, a, um*, nachtelijk) een nachtgezang in kloosters; – **nocturne,** f. fr. Muz. kort (tweestemmig) lied van een zacht en teeder karakter; nachtgebeden van de metten, z. ook notturno; – **Nocturnīnus** of **Noctúrnus,** m. rom. Myth. god van den nacht, der duisternis, soms ook de naam der ster van Venus; – **nocturlabium,** n. nw.lat. nachtwijzer, graadboog, tot meting van de hoogte der poolster.

Nodus, m. pl. **nodi,** lat. Med. knoop, hard gezwel aan de gewrichten en vlechten, enz.; knobbel, b.v. *nodus syphiliticus*, venerische knobbel of gezwel; – *nodus gordius*, z. gordiaansche knoop; – *nodum in scirpo quaerĕre*, lat. sprw.: eene knodde in eene bies zoeken, d. i. zwarigheden zoeken of meenen te vinden, waar zij niet zijn, onnutte, geheel vergeefsche moeite doen; – *nodi articulāres*, pl. gewrichtsknobbels; jichtknobbels; – **nodŭlus,** m. eig. knoopje; zakje met geneesmiddelen, welker kracht zich in wijn of eene andere vloeistof moet oplossen; – **nodeus,** adj. (lat. *nodōsus, a, um*), knoestig, knobbelig; ingewikkeld, verward; Bot. knoopig; – **nodositeiten,** f. pl. (van 't later lat. *nodosĭtas*, knobbeligheid) knoestige gezwellen of builen.

Noedels, f. (hoogd. *nudeln*, fr. *nouilles*) soort van deeg van meel en eieren bereid, dat, door de manier, waarop het gesneden wordt, op vermicelli gelijkt.

Noël, m. fr. (van 't lat. *natālis*, scil. *dies*, d. i. geboortedag van Chr.) kerstfeest; ook kerstlied, lied op de geboorte van Christus; ook voormalig vreugdegeroep: hoezee.

Noēma, n. gr. (van *noein*, waarnemen, denken) het gedachte, de gedachte; – **noēmatachometer,** m. instrument om eene elementaire psychische handeling te meten, b.v. de snelheid waarmede eene gedachte gevormd wordt, gedachtesnelheidsmeter; – **noēsis,** f. verstandswerkzaamheid, het denken.

Noen, m. (van het lat. *nona*) het negende uur van den dag, d. i. des namiddags om drie uur; (later met het verzetten van den tijd van het middagmaal verstond men er den middag of 12 uur onder); – **noenstonden,** middaguren, van 11 tot 1 uur; – **noenmaal,** middagmaal enz., vgl. nanoen.

Noëtis, n. hong. in Hongarije geliefd gebak uit tarwekorrels, die, nadat zij in 't water gekiemd hebben, tot een deeg gestooten en met suiker en kruiderijen gemengd in eene pan gebakken worden.

Noga, nougat, f. snoepgoed uit amandelen en gebrande suiker.

noir, adj. fr. (spr. *noár*; van 't lat. *niger*) zwart; ook als subst. het zwart, zwartsel; inz. voor: *vin noir*, donkerroode wijn uit de omstreken van Blois, die tot het kleuren van andere wijnen wordt gebruikt; – *noir animal*, beenzwart, beenderkool; – *noir à pointe*, zwarte struisvederen; – *noir d'Allemagne*, n. fr. (spr. *-dáll'mánj'*) eig. duitsch zwart, het frankforterzwart voor den koperdruk, plaatdrukkersinkt, uit gebrande wijnmoer bereid; – *noir de cerf*, (spr. *-sèr*), eig. hertshoornzwart, beenzwart, beenderzwart, datgene, wat er in den retort overblijft, nadat men uit den hertshoorn den geest, het vluchtig zout en de olie heeft getrokken; – *noir de terre*, aardzwart, aardkool, bij het fresco-schilderen gebruikt; – **noirceur,** f. fr. zwartheid; ook fig. *aimable noirceur*, beminnelijke boosheid; – **noire,** f. fr. kwartnoot.

nojóso, adj. it. (v. *noja*, verdriet, vgl. *ennui*) verdrietig, langwijlig, vervelend.

noleggio, z. nolis.

nolens volens, lat. (v. *nolle*, niet willen, en *velle*, willen) willens of niet willens, kwaad- of goedwillig, gaarne of ongaarne, goed- of kwaadschiks, met of tegen zin, vrijwillig of gedwongen; – *noli me tangĕre*, woordelijk: wil mij niet aanraken (*Joh.* 20, 17), korter: raak mij niet aan! mijd mij! weg van mij! benaming van verscheiden soorten van voelplanten (z. mimosa) en van het gemeene springkruid (*Impatiens noli mi tangere*), waarvan de rijpe zaaddoosjes bij de minste aanraking openspringen, alsmede van de zoogenaamde vliegeknip (*Dionaea muscipula*); voorts draagt dien naam: eene vuile, open kankerachtige zweer in het gelaat; de voetangels; de tremulant of triller aan een orgel; eene bitse schoone; ook: voorstelling van het tooneel, als Christus uit het graf stijgt en tot Magdalena zegt: raak mij niet aan; in het algemeen: een punt, dat men niet mag aanraken; – *noli turbāre circŭlos meos!* wil mijne kringen niet verstoren; d. i. werk mijne plannen niet tegen.

Nolis, nolissemént, n. fr. (spr. *-li-s'man*; oorspr. *naulis*, enz., ook *naulage*, van 't gr. *naulon*, vrachtgeld, van *naus*, schip, it. *nolo* en *noleggio*, n.(spr. *-lédzjo*)) huur of bevrachting van een koopvaardijschip, scheepshuur, scheepsvracht, inz. in de ital. handelssteden der Middell. zee, de chertepartij; – **noliseeren** (spr. *s*=*z*) (fr. *noliser*), een schip huren.

nolite mittĕre margaritas ante porcos, lat. werp geen paarlen voor de zwijnen.

Noma, f. gr. (*nŏmē*, eig. weide, v. *nĕmein*, weiden, ook: om zich vreten) Med. om zich vretende, voortknagende zweer, waterkanker;

– **nomáden,** pl. (gr. *nomădes*, v. *nomas*, genit. *nomădos*, weidend, rondzwervend) herdersvolken, rondzwervende volken; – **nomadie,** f. nomadenhorde; – **nomádisch,** adj. rondtrekkend, omzwervend, zonder vast verblijf; – **nomadiseeren** (spr. *s*=*z*), als herders of naar de wijze der herdersvolken rondtrekken, omzwerven.

Nomantie (spr. *t*=*ts*), f. barb.-gr. naamwaarzeggerij, kunst om uit de letters van iemands naam zijn lot te voorspellen.

Nomarch, nomarchie, nomen, pl. gr. z. n o m o s 1).

Nom de guerre, m. fr. (spr. *noǹ de gèr*) eig. oorlogsnaam, zooals aangeworven soldaten dikwijls aannamen, valsche naam, aangenomen naam, kunstenaarsnaam; scheldnaam.

Nomen, n., pl. **nomina,** lat. naam, benaming;– *nomen est omen*, de naam is een voorteeken, d. i. in den naam ligt vaak een diepe zin; – *nomen et omen* (vgl. o m e n), de naam en zijne beteekenis te gelijk, of de naam met de daad, b. v. B a k k e r, M o l e n a a r, enz., te gelijk naar naam en bedrijf; – *nomen fictum*, een valsche naam; – *nomen nescĭo*, afgek. N.N., den naam weet ik niet, of: de naam onbekend; – *nomen lectum*, bedekte naam;– *in nomĭne*, in naam; – *in nomine Dĕi, Domini* of *Jesu*, in Gods naam, in den naam des Heeren, in Jezus' naam; – *in nomine princĭpis*, in den naam des vorsten; – *in nomine sanctae trinitātis*, in den naam der H. Drieëenheid; – *nomĭne mandatarĭo*, z. m a n d a t a r i s; – Gram. **nomen,** naamwoord, waartoe de zelfstandige en bijvoeglijke naamwoorden of de *nomĭna substantīva* en *adjectīva* behooren, z. s u b s t a n t i e f en a d j e c t i e f; – *nomen appellatīvum*, m. z. a p p e l l a t i v u m; – *nomen collectīvum* of **collectief,** n. verzamelwoord, naamwoord, waardoor men een vereenigd aantal van afzonderlijk bestaande wezens of voorwerpen aanduidt, zonder de soort te noemen, waartoe ieder behoort, als b o s c h, k o r e n, l e g e r, v o l k enz.; – *n. gentīle*, volksnaam, b. v. Nederlander, Engelschman; – *n. materiāle*, stofnaam, b.v. water, steen, ijzer enz.; – *n. metronymĭcum*, naar de moeder gegeven naam; – *n. proprium*, eigennaam, een naam, waardoor afzonderlijke wezens of voorwerpen van alle overige van dezelfde soort onderscheiden worden, lands-, plaats-, persoonsnaam enz.; – *n. patronymĭcum*, vadernaam, de van den naam des vaders afgeleide bijnaam van iemand; in het rekenwezen: *nomen*, geldpost, schuldpost, schuld; vandaar *nomĭna actīva*, pl. Jur. uitstaande gelden, vorderingen; – *n. inexigibilĭa*, oninbare of niet invorderbare schulden; – *n. passīva*, schulden, schuldposten;– *nomina sunt odiosa*, z. o d i e u s; – **nomenclātor,** m. naamnoemer, bij de Romeinen bediende, die zijnen meester de namen noemde van de personen, die hij ontmoette; in de middeleeuwen iemand, die in naam van zijnen heer gasten ten disch noodigde; thans: naamregister, naamsopgave van zekere voorwerpen, zonder verdere verklaring; – **nomenclatuur,** f. (lat. *nomenclatūra*) benaming, naamlijst, naamregister, gezamenlijke regelen, naar welke men in eene wetenschap de vereischte nieuwe namen vormt; – **nominaal,** adj. (lat. *nominālis, e*) den naam betreffende; volgens den naam, b. v. **nominale definitie** (spr. *t*=*ts*) f. bloote naam- of woordverklaring (geene zaakverklaring); – **nominale distinctie** (spr. *tie*=*sie*) f. woordonderscheiding; – **nominale catalŏgus,** m. lijst van boeken in alphabetische volgorde der schrijvers; – **nominale waarde,** d. i. waarde van geld of staatspapier, zooals die bij de uitgifte door den Staat is bepaald, in tegenst. met de r e ë e l e w a a r d e, z. ald.; – **nominalisten,** m. pl. naamgeloovigen, de scholastieken der middeleeuwen, welke beweerden, dat de algemeene begrippen der dingen slechts woorden en namen zijn of buiten de menschelijke voorstelling bestaan, in tegenst. met de r e a l i s t e n, z. ald.; – **nominalisme,** n. leer der nominalisten; – *nominātim*, adv. bij name, met name; – **nomineeren** (lat. *nomināre*) noemen, benoemen (ook d e n o m i n e e r e n); – **nominātus,** m. de benoemde tot een ambt; – **nominativus,** z. c a s u s; – **nominātie** (spr. *t*=*ts*) f. benoeming tot een ambt; recht tot die benoeming; lijst der candidaten naar eene bediening; – *nominatĭo auctōris*, Jur. aangifte van den bedrijver eener daad; – **nominātor,** m. benoemer, die iemand tot een ambt moet benoemen of benoemd heeft; noemer eener breuk; – **nominātors,** pl. (lat. *nominatōres*) Jur. personen, die voor eenen onmondige bij de overheid iemand tot voogd voorstellen (*nomĭnant*) en voor dezen moeten instaan.

Nomos, 1) m. gr. (*nŏmos*, eig. weideplaats, woonoord enz., v. *nĕmein*, weiden) landsgebied, district, inz. het oude Egypte; in het tegenw. Griekenland een admin. distrikt; pl. **nomen;** – **nomárch,** m. landvoogd, stadhouder van eenen *nomos*, gouverneur eener n o m a r c h i e in tegenw. Griekenland; – **nomarchīe,** f. landvoogdij.

Nomos, 2) m. gr. (*nŏmos*, eig. het toebedeelde, v. *nĕmein*, verdeelen, besturen) gebruik, gewoonte, wet; Muz. wijze, melodie; inz. een eigenaardige, overoude toon- en zangwijs zonder tegenstrophe en herhaling, aangeheven ter eere van een godheid; vandaar **nomisch,** adj. dichtmatig, melodisch; – **nomodidáktes** of **nomodidákt,** m. wetgeleerde, leeraar der wetten; – **nomograaf,** m. wetschrijver, verzamelaar der wetten; – **nomographīe,** f. wetschrijving, schriftelijke wetgeving; – **nomokánon,** m. verzameling van staats- en kerkwetten, het in de gr. kerk geldende handboek van het kerkrecht, door Photius omstreeks 883; – **nomokrātie** (spr. *t*=*ts*) f. of **nomokrátische regeering,** wetheerschappij, zoodanige wetgeving, waarbij de wet heerscht; – **nomologie,** f. wetgevingskunde, leer der wetgeving; – **nomomáchen,** m. pl. wetbestormers, tegenstrevers, ruwe bestrijders van de wet, de staatsregeling enz.; – **nomomachīe,** f. wetbestrijding; – **nomophylax,** m. wetbewaarder, een waker voor het in-stand-blijven en de naleving der wetten; – **nomoteletiek,** f. eig. leer der wetvervulling, kerktucht; – **nomotheet,** m. wetgever; – **nomothesīe,** f. wetgeving; de gegeven wet; – **nomothetika,** f.

wetgeving, het recht der landsregeering om wetten te geven; ook de wetgevingskunst; – **nomothetisch,** adj. de wetgeving betreffende.

Nompareille, z. n o n p a r e i l l e.

non, lat., fr. *non* (spr. *noñ*) niet, neen; – *non avenu, non liquet*, z. het tweede woord.

Non, f. (oudhoogd. *nunna*, later lat. en gr. *nonna*, waarsch. v. 't egypt.-kopt. *nane, nanoe*, goed, schoon, d. i. kuisch) kloosterjuffer, koor-, ordes- of kloostervrouw; ook gesneden big.

Non(nie), f. mal. meisje, kleintje.

Nona, z. n o n e.

Nona, f. slaapziekte (niet te verwarren met de Afrikaansche slaapziekte, die veroorzaakt wordt door de steek van de glossina palpālis, een soort tetsevlieg, die het trypanasoma, een protozoön, overbrengt).

Non-acceptatie (spr. *tie=tsie*) f. (vgl. a c c e p t a t i e) Kmt. niet-aanneming, weigering der aanneming, der betaling van een wissel.

Nonactiviteit, f. (fr. *nonactivité*) Mil. toestand van eenen officier, die voor het tegenwoordige niet in werkelijken dienst is en daardoor dikwijls verminderde soldij trekt.

Nonagenarius, m. lat. (van *nonaginta*, negentig) negentigjarige, negentiger; – **nonagium,** n. mid. lat. (v. 't lat. *nonus, a, um*, de of het negende) negende deel, negende deel eener nalatenschap, dat de geestelijken in de middeleeuwen ten behoeve van vrome stichtingen voor zich eischten; – **nonagoon,** m. lat.-gr. negenhoek; – **nonandria,** n. pl. lat.-gr. eig. negenmannigen, de negenhelmige planten met 9 meeldraden bij de mannelijke bloesems, de 9de klasse bij Linnæus, beter gr. e n n e a n d r i a; – **nonándrisch,** adj. negenhelmig; – **nonanteeren,** fr. (*nonanter*, van *nonante*, negentig) in 't piquet-spel: 90 punten maken; ook 90 jaar oud worden; – **nonariæ,** f. pl. ontuchtige vrouwen te Rome, die niet voor het negende uur hare huizen openen of zich vertoonen mochten, om niet de lusten der leerende jeugd te prikkelen.

non avenu, z. ond. a v e n a n t.

Nonbattú, m. fr. soort van goedkoop fransch lijnwaad, inz. uit Laval, dat voornamelijk naar Spanje en Portugal wordt uitgevoerd.

non bis in idem, lat. niet tweemaal in hetzelfde, d. i. men kan niet tweemaal juist in denzelfden toestand komen, eene leerstelling van den gr. wijsgeer Heraklitus; Jur. niet tweemaal over hetzelfde, eene stelling, volgens welke een beschuldigde, die wegens een feit heeft terechtgestaan, niet meer wegens datzelfde feit kan vervolgd worden.

nonchalant, adj. fr. (spr. *noñsjaláñ*; van 't verouderde *chaloir*, it. *calére*, zich om iets bekommeren, ergens om geven) nalatig, zuimachtig, onachtzaam; – **nonchalance,** f. (spr. *-láñs'*) nalatigheid, onachtzaamheid, verwaarloozing van hetgeen de goede toon der wereld vereischt.

Noncondúctor, m. nw.lat. Phys. niet-geleider (vgl. c o n d u c t o r).

Nonconformísten, m.pl. naam, dien de bisschoppelijke kerk in Engeland aan de protestantsche Dissenters, met uitsluiting van Gereformeerden en Lutherschen, geeft.

non cuivis (homini) contingit adīre Corinthum lat. sprw.: het gelukt niet iedereen naar Corinthe te gaan, d. i. niet iedereen is fortuinlijk.

non datur tertium, z. *tertium non datur*, ond. t e r t i u s.

non decet, lat. dat is ongepast, niet voegzaam.

None, f. (v. 't lat. *nonus, a, um*, de of het negende) Muz. 9de toon van den grondtoon; in de kloosters (*nona*, scil. *hora*) de n o e n, het negende uur van den dag, 3 uur des namiddags, het 5de der kanonische horen (z. *horae canonicae*); ook het gezang op dit uur; – **nonétto,** m. it. muziekstuk voor 9 stemmen; – **nonen,** pl. lat. (*nonae*; zoo geheeten, omdat zij steeds de negende dag vóor den idus waren, dezen daarbij gerekend) in den oud-rom. kalender de 5de dag in alle maanden, behalve in Maart, Mei, Juli en October, in welke het de 7de was; – **none-accoord,** n. Muz. vijfklank van grondtoon, terts, quint, septime en none.

Nonens of *non-ens*, n. nw.lat. onding, niets, een ding, dat niet bestaat en niet bestaan kan; – *non éntis nulla sunt praedicāta*, hetgeen niet is, heeft geen onderscheidende kenmerken; – **noneniteit,** f. barb.lat. het niet-zijn of niets-zijn.

Nonétto, z. ond. n o n e.

Nonexisténtie (spr. *tie=tsie*) f. nw.lat. (vgl. e x i s t e e r e n) het niet aanwezig zijn, het nietbestaan, niet-zijn;– *non existentis nulla sunt jura*, een niet bestaand persoon heeft geen rechten.

non ex quovis ligno fit Mercurius, lat. sprw.: niet uit elk blok hout laat zich een Mercurius houwen, d. i. niet ieder kan een geleerde worden.

non fit poëta, nascitur, z. ond. *fit*.

Nonforche, f. eigenl. nonnenwindje, schuimpje, ook Haagsche wind genoemd.

Nonidi, z. ond. d e c a d e.

Noninterv́entie (spr. *tie=tsie*) f. nw.lat. (vgl. i n t e r v e n t i e) niet-tusschenkomst, het in 1830 in Frankrijk ontwikkelde beginsel, dat elke natie het recht heeft haar eigen aangelegenheden te regelen; – **noninterventionist,** m. aanhanger daarvan.

Nonintrusionisten, pl. m. de verdedigers der kerkelijke vrijheid tegenover het patronaatrecht in Schotland; in 1834 begon deze strijd.

Nonius, m. ook V e r n i e r (spr. *wernjé*) genoemd, graadverdeeler, een werktuig om lijnen en hoeken zeer nauwkeurig te meten, welks uitvinder P. V e r n i e r (1631) en niet P. N o n i u s of N u n e z (gest. 1577) is, ofschoon het doorgaans naar dezen laatsten wordt genoemd.

Non-júrors, pl. eng. (spr. *-dzjoerurs*) nietzweerders, eedweigeraars, de eng. Jacobieten, die den eed aan het nieuwe koningsgeslacht weigerden.

non liquet, of afgek. *N. L.*, z. *liquet*.

non molto, z. *molto*; – *non multa, sed multum*, z. ond. *multus*.

Non-mousseux, adj. en subst. m. fr. (spr. *-moesseu*) niet schuimend; niet-schuimende Champagne.

Nonna, f. mal. vrouwelijke kleurling; ook oudste dochter.

Nonnaat, m. (fr. *nonnat*, v. 't lat. *non*, niet, en *natus*, geboren) nw.lat. door de keizersnede geborene; ook kleine witvisch.

Nonnaturalia, n. pl. nw.lat. niet natuurlijke dingen.

non numeránda, sed ponderánda (sunt) arguménta, lat. men moet de gronden of bewijzen niet tellen, maar wegen; niet op het getal, maar op het gewicht der bewijsredenen komt het aan.

Nonobstántie (spr. *tie=tsie*) f. nw.lat. (van 't lat. *obstantĭa*, het tegenstaan; vgl. o b s t e e r e n) Jur. oorkonde of acte van herstelling.

Nonodecimaal, n. nw.lat. negenzijdig prisma met een negenvlakkig en een eenvlakkig einde.

non omne licĭtum honéstum, lat. niet alles, wat geoorloofd is, is betamelijk, welvoeglijk, braaf enz.; - *non omnĭa possŭmus omnes*, wij kunnen niet allen alles, wij zijn niet allen in alles even bekwaam, de eene heeft deze, de andere gene bekwaamheid; - *non omnĭbus dormĭo*, ik zwijg niet op alles, ik zal eindelijk ook eens spreken;- *non omnis moriar*, ik zal niet geheel sterven.

Nonoseptimaal, n. nw.lat. negenzijdig prisma met een viervlakkig en een drievlakkig einde.

Nonpareille, f. fr. (spr. *non̈parélj'*; van *pareil, pareille*, gelijk, overeenkomstig, it. *parecchio*, verklw. v. 't lat. *par*, gelijk, mid.lat. *paricŭlus*) zonder wederga, onvergelijkelijk, wat zijns gelijke niet heeft, naam van verscheiden dingen, die in hunne soort uitmunten, b.v. eene soort van smal zijden lint, stroolint; eene soort van kamelot, ook l a m p a r i l l a s genaamd; kleine suikerkorrels; ook kleine soort drukletter van 6 punten; - **groot nonpareille,** grootste soort van drukletters.

Non-paschántes, nw. lat. pl. katholieken, die aan hun paaschplicht niet hebben voldaan.

non passée, fr. (spr. *non̈ passé*; v. *non*, niet, en *passer*, voorbijgaan) niet voorbijgegaan! - als subst. in het biljartspel: misstoot, waarbij de speelbal aan deze zijde van den anderen bal blijft staan, zonder hem geraakt te hebben.

non plus ultra of *nec plus ultra*, lat. niet verder! niet daarboven! het **non-plus-ultra,** het onovertreffelijke, uiterste, hoogste, beroemdste enz. in zijne soort, toppunt, kroon, het laatste of uiterste deel eener zaak, dat niet kan of mag overschreden worden.

non póssumus, lat. „wij kunnen niet", oorspronkelijk het antwoord van paus Clemens VII, op den van dreigementen vergezelden eisch van Hendrik VIII, om hem van zijne gemalin Catharina te scheiden; later algemeen gebruikt voor eene onmogelijkheid, voor eene weigering, waarop men niet kan terugkomen; vgl. ook *Handel.* 4, 20.

Non-prix, m. fr. (spr. *non̈prí*) spotprijs; - **non-résident,** m. eng. in de anglicaansche kerk: geestelijke, die niet op de plaats zijner prebende woont, maar daar een v i c a r i s (z. ald.) ter waarneming van zijn kerkelijk ambt heeft.

non procedātur, z. ond. p r o c e d e e r e n.

Nonproficiént, m. nw.lat. wie geene vorderingen maakt.

non quaero intelligĕre, ut credam, sed credo, ut intelligam, ik streef niet naar het verstaan om te gelooven, maar ik geloof om te verstaan; - *non qua itur, sed qua eúndem est*, lat. niet waarheen men gaat, maar waarheen men moet gaan, d. i. niet op den gemeenen, maar op den rechten weg moet men gaan; - *non quam diu, sed quam bene vixĕris, refert*, het komt er niet op aan hoe lang, maar hoe braaf men geleefd heeft; - *non quis, sed quid*, niet wie, maar wat (is de vraag), niet op den persoon, maar op de zaak komt het aan; - *non scholae, sed vitae discendum est*, niet enkel voor de school, maar voor het leven moet men leeren.

Nónsens, m. nw.lat. (*non-sensus*, v. *sensus*, de zin; fr. *nonsens*, eng. *nonsense*) onzin, dom gesnap, louter onverstand, hoogdravende woorden zonder zin; - **nonsensical,** adj. (eng. *nonsensical*) niets zeggend, onverstaanbaar, onzinnig vgl. n o n e n s.

non si male nunc, et olim sic erit, lat. het zal niet altijd zoo slecht gaan als nu.

Nonsunt, m. nw.lat. een ontmande, een c a s t r a a t.

non tanto, z. ond. *tantum*; - *non troppo*, z. ond. *troppo*.

nontonnen, ind.-holl. ongevraagd luisteren of kijken, als ongenoode gast iets bijwonen.

nonum premātur in annum, lat. (vgl. n o n e) het (geschrift, opstel, boek) worde tot aan het 9de jaar of negen jaren lang bewaard; men haaste zich niet met het openbaar maken of in het licht geven van een geschrift.

non-usus, m. nw.lat. (fr. *non-usage*; vgl. *usus*) Jur. het niet-gebruik van een recht.

Nonvaleur, f. fr. (vgl. v a l e u r) onwaarde, het tekortkomend bedrag; de onzekere achterstand van pachten, renten, enz., oninbare schuld wegens het onvermogen van den schuldenaar; oninbare post op het belastingsregister.

non volat in buccas assa columba tuas, lat. er vliegt geene gebraden duif in den mond.

Nonvlinder, m. *Ocneria monacha*, vlinder, waarvan de rups naaldboomen vernielt, door de naalden te vreeten.

Noochiric, f. gr. (spr. *no-o-*; van *nóos*, verstand, en *cheir*, hand) gewelddadige aantasting van iemands verstandelijke vermogens, misdaad, aan het zieleleven van een ander gepleegd; - **noogenie,** f. kennis of leer van de voortbrenging of het ontstaan der begrippen; - **noologie,** f. leer van de zuivere verstandbegrippen; - **noologist,** m. aanhanger van die leer; - **noosterēsis,** f. Med. onttrekking van het verstand of het bewustzijn door verdoovende middelen.

Noordkaper, m. (zoo geheeten, omdat hij bij de Noordkaap, Europa's noordelijkst voorgebergte leeft) ijsvisch, ijswalvisch; ook d o l p h ij n; - **noordpool,** z. p o o l.

Noormannen, pl. d. i. N o o r d m a n n e n, de germaansche bewoners van Noorwegen, Zweden en Denemarken, in de middeleeuwen, berucht door hunne roof- en plundertochten.

Nop, f. ned. (verwant met k n o o p, k n o b b e l, enz.) lakenvlok, wolknoopje; ook mazen van het fluweelweefsel, die, na opgesneden te zijn, het haar van het fluweel voortbrengen; – **noppen,** het laken van zijne kleine verhevenheden of noppen zuiveren, hetwelk onder anderen door de **nopmachine** geschiedt.

Nopal (mexicaansch n o p a l l i), de cochenille-fakkeldistel in tropisch Amerika, op wier dikke, eironde bladeren de cochenille-schildluis leeft; vgl. o p u n t i e; – **nopaline,** f. schoone, scharlakenroode verfstof, uit steenkolenteer bereid.

nopopery, z. ond. n o.

Noppes, barg. niets.

Nor, barg. hok, politiebureau.

Norbentijnen of **Norbentiners,** m. pl. monnikenorde, door St. Norbert omstreeks 1092 gesticht; zij worden ook P r æ m o n s t r a t e n s e r m o n n i k e n genoemd.

Nördl., bij natuurwetensch. namen afkorting voor Dr. H. Nördlinger (gest. 1897).

Nordm., bij natuurwetensch. namen afkorting voor A. v. Nordmann (gest. 1866).

Noria, f. sp. (port. *nora*, oudsp. *anoria*, van arab. *na'oerah*, zoo genoemd wegens het geluid dat ze maakt, van *na'ara*, snuiven, den adem met geweld door den neus uitstooten) bevloeiingsbron, scheprad ter bevloeiing der akkers in Spanje; in het algemeen: elk waterwerktuig, dat uit een ketting of een touw zonder einde bestaat, waaraan op gelijke afstanden emmers of bakjes bevestigd zijn, terwijl deze ketting of dit touw over eene rol loopt, die met krukken of op eene andere wijze wordt rondgedraaid.

Nōrimon, m. jap. staatsie-draagstoel.

Norium, n. [door Spanberg in het zweedsche z i r k o o n (z. ald.) nieuw ontdekt metaal.

Nork, m. hoogd. Min. soort van leisteen of schiefer, die ijzererts bevat.

Norki, pl. russ. (vgl. *nórnik*, jonge vos, die nog in 't hol of leger, *nóra*, verklw. *nórka*, blijft, en *nórka*, kleine vischotter) pelswerk van jonge vossen.

Norm, norma, f. lat. (*norma*) eig. maatstok, rij, winkelhaak; regel, richtsnoer, voorschrift, voorbeeld; bij boekdrukkers: verkorte titel van een boek aan den voet der eerste bladzijde van ieder vel; – *ad normam*, naar het voorschrift, het richtsnoer of den voorgeschreven regel; – **normaal,** adj. (lat. *normālis, e*) voorschriftmatig, naar den regel, voorbeeldig; Geom. rechthoekig, te lood; – **normale,** f. (lat. *linĕa normālis*) hoogere Math. loodlijn, lijn, die in het raakpunt op de tangens opgericht en tot aan de lijn der a b s c i s s e n verlengd wordt; – **normaalboeken,** pl. symbolische boeken, die boeken, waarin de geloofsartikelen van een kerk.genootschap zijn vervat; – **normaal-idee,** n. eigen denkbeeld, algemeen richtsnoer, naar hetwelk men een zinnelijk voorwerp beoordeelt, inz. wat den vorm of de uitdrukking betreft; – **normaaljaar** n. gewoon jaar, modeljaar; het jaar 1624, omdat bij den westphaalschen vrede (1648) werd vastgesteld, dat die godsdienst, welke in den aanvang van dat jaar de heerschende was, het ook blijven zoude; – **normaalkaars,** f. een eenheid van licht; het is de hoeveelheid licht die uitgestraald wordt door één parafine-kaars van 20 m.M. dikte en 50 m.M. vlamhoogte; 1,16 H e f n e r-eenheid, z. a.; – **normaal-papier,** n. papier, dat aan controle, wat samenstelling betreft, is onderworpen; – **normaal-recht,** n. natuurrecht, recht der rede; – **normaal-school,** f. modelschool; opleidingsinrichting voor onderwijzers; – **normaal-toon,** m. Muz. stemtoon, toon, waarvan men uitgaat bij het stemmen der instrumenten (gewoonlijk de *a* van de kleine octaaf); – **normaal-toonladder,** f. grondtoonladder van *C. dur*; – **normaliteit,** f. nw.lat. regelmatige, met het voorschrift overeenstemmende gesteldheid, b.v. de volkomen gezondheidstoestand, lichaamsbouw enz.; – **norma-dagen,** pl. hooge feestdagen der Kath. kerk, waarop openbare vermakelijkheden verboden zijn; – **normatief,** adj. nw.lat. tot regel of richtsnoer dienende; – **normeeren,** later lat. (*normare*) eig. naar den maatstaf regelen; ordenen, voorschrijven, regelen; – **normeering,** f. vaststelling, regeling.

Nornen, pl. (oudn. *norn*, pl. *nornir*) Myth. de drie godinnen van den tijd en het noodlot. Schikgodinnen. Zij heeten: U r d h r, d. i. het verledene, V e r d h a n d i, het tegenwoordige, en S k u l d, het toekomstige.

Norton-pomp, f. welpomp, bestaande uit in den grond gedreven op elkaar geschroefde buizen, waarop een pomp geplaatst wordt.

Nörz of **nerz,** m. (spr. *z=ts*) poolsch: kleine moerasotter uit het martergeslacht (*Mustēla lutreōla*) met kostbare huid.

nos, lat. wij, soms ook ik, b. v. *Nos.... Dei gratia*, wij.... bij de gratie Gods enz.

Nosairen, Nosairieten, zie A n s a r e n.

nosce te ipsum, lat. ken u zelven, leer u zelven kennen; – **noscibel,** adj. nw.lat. wat gekend of geleerd kan worden.

Noseaan, n. naar Dr. Nose genoemd, uit kiezelzure kleiaarde en zwavelzuur natron bestaand mineraal.

Noselie, f. gr. (*nosēleia*, van *nosos*, f. ziekte) Med. ziekelijkheid; ook ziekenverpleging en artsenij; – **nosodochium,** ziekenhuis; – **nosogenie,** f. ontstaan der ziekte, ziektevoortbrenging; – **nosogeographie,** f. afbeelding van de geographische of klimatische uitbreiding der ziekten; – **nosographie,** f. ziektebeschrijving; – **nosograaf,** m. ziektebeschrijver; – **nosokomie,** f. **nosokōmos,** krankenverzorging, ziekenverpleging; – **nosokomium,** n. ziekenhuis, hospitaal, ook n o s o d o c h i u m geheeten; – **nosokoom, nosokomist,** m. ziekenoppasser, krankenverpleging; – **nosoloog,** m. z. v. a. p a t h o l o o g, z. ald.; – **nosologie,** f. z. v. a. p a t h o l o g i e; – **nosológisch,** adj. z. v. a. p a t h o l o g i s c h; – **nosonomie,** f. de leer der ziektewetten; – **nosophthorie** of **nosophtorie,** f. ziektevernietiging; – **nosopoëtisch,** adj. ziekmakend, schadelijk; – **nosotrophie,** f. ziektevoeding.

nos poma natāmus, lat. sprw.: wij appelen zwemmen, eene uitdrukking, die wordt toegepast op hen, die, ofschoon weinig of niets beteekenende, eene hooge borst zetten, zich de verdiensten, den rang enz. van anderen toeëigenen enz.; – *nos Pólōni non cúrāmus quantitātem syllábārum*, wij Polen bekreunen ons niet om de maat der lettergrepen, iron. van hen, die de latijnsche woorden uitspreken zonder op de lengte of kortheid der lettergrepen acht te slaan (het behoorde gelezen te worden: *nos Polōni non curāmus quantitātem syllabārum*).

Noss, m. (n a e s, n o s, n e s s) in sommige noordsche talen z. v. a. landspits, kaap; voorgebergte; ook n e u s.

Nossa, f. noor. Myth. de godin der bevalligheid, schoonheid, voortreffelijkheid; vandaar **nossen,** pl. kostbare kleinoodiën.

Nosten, pl. gr. (*nóstoi*, van den sing. *nóstos*, m. terugkeer, huiswaartsche gang) terugreizen, grieksche epische dichtstukken, die den terugkeer van de grieksche helden van Troje verhaalden, zooals de Odyssea; – **nostalgie** en **nostomanie,** f. gr. heimwee, zwaarmoedig verlangen naar het vaderland, naar huis; – **nostálgisch,** adj. het heimwee betreffende of daaruit voortkomende.

Nostoch of **nostok,** m. fr. (*Tremella nostoc*) aardgelei, aardbloem, eene zonderlinge plant van 't wiergeslacht, die op eene vliezige, bruingroene, kleverige gelei gelijkt, in drogen toestand niet licht opgemerkt wordt, maar na zwaren regen op weiden en zandwegen snel opgroeit; zij kreeg van de alchimisten de zonderlinge namen van maanspog, sterrenspeeksel, luchtschuim, hemelbloem.

Nostraat, m. lat. (*nostras*, pl. *nostrates*, *v. noster, nostra, nostrum*, ons, enz.) een der onzen, van onze lieden, van ons volk, een landsman, tijdgenoot; – **nostrificeeren,** nw.lat. tot den onze maken; ook inheemsch maken, het burgerrecht geven; – **nostrificātie** (spr. *tie=tsie*) f. verleening van het burgerrecht, het burgermaken.

Not., bij botanische namen afkorting voor Giuseppe de Notaris, te Rome.

Nota of **noot,** f. lat. (*nŏta*, pl. *notae*) teeken, kenteeken, herinneringsteeken, merkteeken; schriftelijke aanwijzing, opmerking, aanmerking ter verklaring of opheldering eener plaats; Kmt. korte rekening, koopopgave van ontvangen waren; bewijs van gelden, briefje, b. v. banknoot; gezantschappelijk (diplomatisch) schrijven, bericht, verklaring of dgl. bevattende; Muz. toonteeken, ook de toon zelf; – *nota buona*, it. goede noot, en *nota cattiva*, slechte noot, waarvan de eerste op het goede, de tweede op het slechte maatdeel valt; – *nota caratteristica*, noot, die den dur- of moltoon van een stuk aanwijst; – *nota cambiáta*, Kmt. wisselbriefje, orderbriefje; bij de oude Romeinen was n o t a ook eene afzonderlijke letter in een geheimschrift, een teeken op wijnflesschen ter aanduiding van het jaar en de soort; vandaar e e n w ij n t j e *primae* of *optĭmae notae*, een wijn van de beste soort, kabinetwijn, in tegenst. met *vulgāris notae*, gewone wijn, tafelwijn; – *interiōris notae*, van voortreffelijke hoedanigheid, van de beste soort (oorspr. bij Horatius van den wijn gebruikt); – iets *ad notam* nemen, er op letten, het voor gezegd houden, het in 't oor knoopen; – *cum notis*, met aanmerkingen; – *cum notis variōrum*, met aanmerkingen van verschillende (geleerden); – nog beteekent n o t a: een teeken, dat de eens weggeloopen slaven te Rome aan het hoofd kregen; vandaar schandvlek, vlek; – *nota genetīva* of *n. matérna*, Med. moedervlek; – **notenbalk,** m. de 5 lijnen voor de noten, de toonladder.

nota bene, **notabel,** enz. z. ond. n o t e e r e n.

Notalgie, f. gr. (van *nōtos*, rug) rugpijn.

Notarius, lat. of meer gebr. **notāris,** m. oorspr. snelschrijver bij de Romeinen, die met verkortingen of teekens (*notae*) schreef; dan in 't alg. schrijver; thans inz. door de regeering aangesteld en beëedigd persoon, die het recht heeft, zekere gerechtelijke handelingen (testamenten, volmachten, schuldbekentenissen, protesten, inventarissen enz.) in tegenwoordigheid van getuigen te voltrekken en daarvan eene geloofwaardige oorkonde, n o t a r i ë e l e a c t e, op te maken; – *notarius publĭcus caesarēus jurātus immatriculātus*, of afgek. *not. publ. caes. jur. imm.*, keizerlijk, openlijk beëedigd en ter rolle ingeschreven acteschrijver; – **notariaat,** n. nw. lat. (*notariātus*) ambt van eenen notaris; – **notarieel,** adj. door een notaris opgemaakt, ten overstaan van een notaris verleden.

noteeren, lat. (*notāre*) merken, aanmerken, opmerken, opteekenen, aanschrijven, boeken; – *nota bene*, afgek. NB., let wel! merk op! geef acht! – een **notabéne,** een teeken, eene herinnering, waarschuwing; – m e t e e n n o t a b e n e t e e k e n e n, met een kenteeken voorzien; oneig. met eene oorvijg, muilpeer, enz. kenmerken; – *notĕtur nomen*, afgek. N.N., men lette op den naam! – *notándum*, hetgeen op te merken is; – *quod bene* of *optĭme notandum*, waarop wél moet gelet worden; – **notābel** (lat. *notabĭlis, e*) merkwaardig, gewichtig, aanzienlijk, voornaam; – **notabiliteit,** f. nw.lat. aanzienlijkheid; – pl. **notabiliteiten** of **notabelen** (fr. *notables*) aanzienlijkste, voornaamste burgers van den Staat, het enger comité of surrogaat der rijksstenden in het voorm. Frankrijk; – **notāten,** pl. (lat. *notāta*) opmerkingen, aanteekeningen; – **notātie** (spr. *tie=tsie*) of **noteering,** f. het opteekenen, aanschrijven, boeken; Muz. het notenschrijven; – **notist,** m. hgd. notenschrijver, die uit de partituur een muziekstuk in de verschillende partijen schrijft.

Notemuskaat, z. m u s k a a t.

notetur nomen, z. ond. n o t e e r e n.

Nothus, m. gr. (*nŏthos*) onechte, natuurlijke, buiten huwelijk verwekte zoon, bastaard; – **nothia,** f. pl. Jur. erfdeel van natuurlijke of onechte kinderen.

Notie (spr. *t=ts*) f. lat. (*notĭo*, v. *noscĕre*, leeren kennen, erkennen) begrip, verstandsbegrip, denkbeeld eener zaak, door het verstand alleen verkregen.

Notiet, n. soort van graniet.

notificeeren, lat. (*notificāre*, v. *notus*, bekend, en *ficĕre*, maken; vgl. n o t i t i e) kond doen, bekendmaken, aankondigen, melden, bericht geven, berichten, ter kennis brengen, inz. gerechtelijk, met inachtneming van zekere vormen; – **notificātie** (spr. *tie=tsie*) f. (mid.lat. *notificatĭo*) ook het **notificētur,** lat. bekendmaking, mededeeling van een bericht, aankondiging, melding, aanduiding.

Notiologie, notiológisch (spr. *ti=tsi*) gr. (van *nótios, a, on*, vochtig) z. v. a. h y g r o l o g i e, enz.; – **notiométer,** z. h y g r o m e t e r.

Notíst, m. z. ond. n o t e e r e n.

Notítie (spr. *-tí-tsie*) f. lat. (*notitĭa*, van *notus*, bekend, partic. v. *noscĕre*, kennen) kennis, wetenschap, kunde; aanteekening; opgaaf, bericht, korte melding of beschrijving;–*ad notitĭam*, tot naricht; – n o t i t i e v a n i e t s n e m e n, zich iets aantrekken, zich ergens aan gelegen laten zijn, iets zijn kennisneming, opmerking enz. waardig keuren; – **notitie-boek,** aanteekenboek.

Notograaf, f. lat. gr. notenschrijver, door Schmeil te Maagdenburg uitgevonden werktuig, dat de noten van een op het klavier gespeeld stuk dadelijk opschrijft.

notōrisch, notoor of **notoir,** adj. lat. (*notorĭus, a, um*, eig. aanduidend, kenbaar makend, v. *notor*, kenner, en dit v. *noscĕre*, kennen) algemeen bekend, openbaar, wereldkundig; – **notoriteit** of **notoriëteit,** f. nw.lat. (fr. *notoriété*) bekendheid, openbaarheid, wereldkundigheid; – a c t e v a n n o t o r i ë t e i t, wettelijk opgemaakte verklaring omtrent de bekendheid der comparanten met den staat van eenen persoon of eene hem betreffende zaak ter vervanging van de eigenlijke acte, die niet kan geleverd worden.

Notre Dame, f. fr. Onze-Lieve-Vrouw, benaming der maagd Maria bij de Katholieken; ook de naam der groote kathedraalkerk te Parijs: (Onze-) Lieve-Vrouwenkerk, Maria-kerk; – **Notre Seigneur** (spr. *sènjéúr*) onze Heer, de Heiland, Christus.

Nottórno, nottúrno en **notturníno,** n. it. (spr. *u=oe*; van het lat. *noctúrnus, a, um*, nachtelijk, v. *nox*, genit. *noctis*, nacht) nachtmuziek, nachtgezang, zie n o c t u r n e.

Notūlen, f. pl. lat. (*notŭlae*, verklw. van *nota*) kleine aanmerkingen, aanteekeningen, rekeningen; schriftelijk verslag van hetgeen er in eene vergadering behandeld is; – **notulenboek,** n.boek, waarin achtereenvolgend de handelingen van een vergaderend lichaam worden ingeschreven.

Notus, m. lat. (gr. *nŏtos*) zuidenwind of nauwkeuriger: zuidwestenwind, ook elke onstuimige wind.

Notweg, nootweg, m. weg, oudtijds dienende om vee langs te drijven, ossengang; vaak verward met *noodweg*, d. i. noodige weg, hulpweg.

Nouet, n. fr. (spr. *noe-è*; v. *nouer*, knoopen, lat. *nodāre*, v. *nodus*, knoop) zakje, kruidenzakje, pop; zuigdotje.

Nougat, z. ond. n o g a.

Noūmĕnon, n. gr. (van *noein*, in den geest waarnemen, denken) verstandswezen, bovenzinnelijk voorwerp, iets, dat bloot gedacht wordt, niet onder 't bereik der zinnen valt, b. v. God, geest, enz.; in tegenst. met p h a e n o m e e n.

Nourrice, f. fr. (spr. *noerríés*;' van 't lat. *nutrix*, v. *nutríre*, fr. *nourrir*, voeden) voedster, min, minnemoeder; – **nourricier,** m. (spr. *noeriesjé*) pleegvader, man der min; – **nourrisson,** m. (spr. *noeri-sóñ*) minnekind, voedsterkind, zoogkind; – **nourriture,** f. (spr. *noeritúúr*') voedsel, voeding, onderhoud.

nourtoak (spr nort-òk), m. naam voor een caoutchoucsoort, afkomstig uit Peru.

Nouveauté, f. fr. (spr. *noewoté*; v. *nouveau*, lat. *novus*, nieuw) nieuwheid; iets nieuws en vreemds; pl. **nouveautés,** nieuwigheden; – Kmt. nieuwe waren, mode-artikelen; – bij boekhandelaars: pas uitgekomen boeken; – **nouveautéstoffen,** pl. modestoffen; – **nouvelle,** f. (v. 't lat. *novéllus*, verklw. v. *novus*, nieuw) pl. **nouvellen,** nieuwstijdingen, nieuw bericht, nieuws; ook z. v. a. n o v e l l e n, z. ald.; – **nouvellist,** m. (fr. *nouvelliste*) liefhebber en verspreider van nieuwigheden, nieuwtjeskramer; ook dagbladschrijver.

Nova, novale, enz. z. ond. *novus*.

Novaculiet, m. soort slijpsteen van kiezelhoudende klei.

Novatiānen (spr. *t=ts*) m. pl. aanhangers van den roomschen bisschop N o v a t i ā n u s, die beweerde, dat de afvalligen van het christendom niet weder mochten opgenomen worden, zelfs dan niet, wanneer zij boetvaardig terugkeerden (van de 3de tot in de 6de eeuw).

Novatie, novator, enz.; – **novelle, novellist,** enz. z. ond. n o v u s.

Novémber, m. lat. (v. *novem*, negen) de slachtmaand, vroeger windmaand geheeten, de 11de maand van het jaar (oorspr. de 9de volgens den oud-romeinschen kalender; – *novemlobus*, lat. Bot. negenlobbig; – *novemplus*, lat. Bot. negenvoudig; – **novéna,** f. it. negendaagsche gebedsoefening; – **novenaria,** n. pl. (v. 't lat. *novenarĭus*, uit negen bestaande) negendaagsche rouw en gebeden, zielmissen; – *novenatus*, lat. Bot. negentallig; – **novendialen,** pl. it. (v. lat. *novem*, negen, en *dies*, dag) te Rome de negendaagsche openlijke lijkdienst voor een gestorven paus; – **novenóte** of **novemóle,** it. Muz. negen samengetrokken noten, die eig. uit drie verbonden t r i o l e n bestaan, en in den tijd van zes of ook van acht van dezelfde waarde worden uitgevoerd; – **novensiles dii,** m. pl. eig. nieuw ingesprongen goden, de door Tatius te Rome ingevoerde sabijnsche godheden.

nŏvus, a, um, lat. nieuw; – **novus,** m. nieuweling; – *homo novus*, eig. een nieuw man; in 't oude Rome: de eerste in eene familie, die tot eene hoogere staatsbediening geraakte, parvenu; ook iron. een in 't nieuw gekleed persoon; – **novum,** n. iets nieuws; Jur. omstandigheid, die na reeds gesloten rechtshandel tot eene nieuwe rechtszaak aanleiding geeft; – **nova,** pl. nieuwe dingen, nieuwigheden; vgl. n o v i t e i t e n; – *res*

novae, nieuwigheden; demagogische woelingen; – *de novo*, opnieuw, van voren af; – *novum testamentum*, of afgek. N. T., het Nieuwe Testament, de schriften van het Nieuwe Verbond; – *novae fundatiōnis*, van nieuwe stichting; – *novissĭme*, zeer onlangs, pas geleden; – **novantiek,** nw.lat. nieuw-oud; – **novantieken,** pl. nieuwe oudheden, nieuwe zaken met een antiek voorkomen; – **novale,** n. lat. of **novaalland,** nieuw ontgonnen land; – **novale tienden,** de tienden van zulke nieuw ontgonnen gronden; – **novātie** (spr. *t*=*ts*) f. (lat. *novatĭo*, v. *novāre*, vernieuwen) vernieuwing; Jur. opheffing van eene tot dusverre bestaande schuld of verbintenis, door het stellen van eene nieuwe in hare plaats; – **novātor,** m. vernieuwer, hij die nieuwigheden invoert, inz. in het godsdienstige; soms ook de naam der s y n k r e t i s t e n; – **novélle,** f. (it. *novella*, van 't lat. *novéllus*, verklw. v. *novus*, nieuw) pl. **novellen,** z. v. a. het fr. n o u v e l l e n, nieuwigheden, tijdingen, nieuwe berichten, nieuws; naam der kleinere historieverdichtingen en verhalen, kleine romans, waarvan de stof oorspronkelijk aan gebeurtenissen uit den tegenwoordigen tijd was ontleend (in tegenst. met de helden- en ridderromans, die op de oude sagenverdichting berusten); Jur. nieuwe verordening ter aanvulling en omwerking eener oudere, inz. de nieuwe verordeningen of wetten van Justinianus, na de openbaarmaking van den tweeden codex, een deel van het *corpus juris*, in het algemeen: nieuwe artikels en toevoegsels tot het wetboek; – **novellétte,** f. it. (*novellétta*) een vroolijk vertelsel, verhaaltje, sprookje; – **novellíst,** m. (it. *novellísta*) een schrijver van novellen, van kleine verhalen in prozaïschen vorm; een liefhebber en verspreider van nieuwigheden, z. n o u v e l l i s t; – **novellístisch,** adj. nieuw; in den vorm eener novelle; – **novia,** f. sp. pasgehuwde vrouw, jonggehuwde, bruid; geliefde; vgl. n o v i o; – **novicius,** lat. of **novitius,** (spr. *t*=*ts*) m., fr. **novice,** nieuweling, beginner, nieuw aangenomene, proefleerling; proefkloosterling, d. i. die nog geene gelofte heeft gedaan; – **noviciaat,** n. nw. lat. proefjaar, proeftijd, leerlingsstaat in kloosters; nieuwelingschap in eene wetenschap of kunst; – **novilunium,** n. nw.lat. nieuwe maan; – **novio,** m. sp. jonggehuwd man, bruidegom; minnaar; vgl. n o v i a; – **noviteit,** f. lat. (*novitas*) nieuwheid, het nieuwe, iets nieuws en vreemds; – pl. **noviteiten,** ook **nova,** fr. n o u v e a u t é s, z. ald.

Nowojo-wremja, russ. de Nieuwe tijd (een Russ. courant).

Nox, f. lat. (genit. *noctis*) nacht; Myth. de nachtgodin, gr. N y x, eene dochter van C h a o s, de gade van E r e b u s.

noxa, f. lat. (van *nocēre*, schaden) schade, schuld, misdaad; inz. Jur. schade of beschadiging en vandaar verlies aan vermogen door een voor zich zelven in rechten niet verantwoordelijk wezen, b. v. een dier, een slaaf; – *noxae datĭo*, overlating der zaak, door welke de schade veroorzaakt is, in de plaats van schadevergoeding.

Noyáde, f. fr. (spr. *noajááď*; van *noyer*, verdrinken, provenç. *negar*, en dit van 't lat. *necāre*, dooden, mid.lat. verdrinken) verdrinking in het water bij wijze van terechtstelling te Nantes in 1793, tijdens de fransche revolutie, waarbij men de ongelukkige slachtoffers in eene schuit plaatste, die men door het openen van luiken in den bodem deed zinken.

Noyales, noyalles, f pl. fr. dik en sterk linnen, inz. tot zeildoek, zoo geheeten naar de fransche stad N o y a l e.

Nozrim, pl. hebr. z. v. a. N a z a r e n e r (z. ald.).

nu, adj. fr. (lat. *nudus*) naakt; – *nu-pieds* (spr. *-pjé*) barrevoets; – *nu-tête* (spr. *-tèť*) blootshoofds.

Nuance, f. fr. (spr. *nuáns'*; lat. *nubantĭa*, als 't ware omwolking, tempering van het licht; van *nue* = lat. *nubes*, wolk) schaduwing, schaduwverdeeling, trapsgewijze toe- of afneming, kleurmenging, kleurspeling, onmerkbare overgang, ineensmelting, tint, schakeering, fijn onderscheid eener hoofdkleur ten opzichte van het heldere en donkere; oneig. ook bijzondere trek, b. v. in het spel van een acteur; – **nuanceeren** (fr. *nuancer*) schaduwen, ineensmelten, schakeeren, trapsgewijze, allengs of onmerkbaar doen overgaan, doen toe- of afnemen; oneig. ook: met een bijzonderen trek, met een bijzonder gebaar uitdrukken; – **genuanceerd,** adj. geschakeerd, geschaduwd, ineengesmolten, gemengd enz.; – **nuanceering,** f. trapswijze toe- of afneming, schaduwverdeeling, ineensmelting.

nubecŭla, f. lat. (wolkje, verklw. v. *nubes*, wolk) z. v. a. n e p h e l i o n (z. ald.); – **nubilum,** n, lat. wolk; – *post nubila Phoebus*, op wolken (regen) volgt zonneschijn.

nubiel, adj. lat. (*nubĭlis*, van *nubĕre*, trouwen) huwbaar, manbaar, in staat om te huwen (van meisjes); – **nubiliteit,** f. nw.lat. manbaarheid, huwbaarheid, geschiktheid tot het huwelijk.

nubileeren, lat. (*nubilāre*, v. *nubĭlum*, wolk, v. *nubes*, wolk) wolkig maken, omwolken; – **nubileus,** adj. (later lat. *nubilōsus*) wolkig, betrokken.

nuces, pl. van n u x, z. ald.

Nuclĕus, m. lat. (voor *nuculĕus*, v. *nux*, noot) kern of pit eener vrucht; – *nuclĕi persicōrum*, perzikpitten (bij drogisten); – *nuclĕi pini*, pijnboompitten; – *nucleïne*, f. eiwitstof, die de celkernen vormen, phosphorzuur bevat en onverteerbaar is in 't dierlijk lichaam; – **nucleo-albumine,** f. phosphor bevattende planteneiwitstof, plantencereïne; – **nucleōnen,** pl. kernlichaampjes der dierlijke of plantaardige cel; – **nucleolíthen,** m. pl. lat.-gr. kernsteenen, eene soort van versteende zeeëgels.

nudus, *a*, *um*, lat. naakt, kaal, bloot; – *nudus chirographarĭus*, m., pl. *nudi chirographarĭi*, Jur. schuldeischers enkel op handschrift; – *nuda cautĭo*, Jur. bloot mondelinge belofte, zonder eed, borgen of handschrift; ook *nuda promissĭo*; – *nuda possessĭo*, bloot bezit zonder eigendomsrecht; – *nuda tradĭtĭo*, f. bloote overgeving of overgave; – *nuda pacta*, pl. naakte, d.i. zulke overeenkomsten, waarbij geene formaliteiten in

acht genomen zijn; – *nudis verbis*, met naakte of dorre, droge woorden; – *nude crude*, naakt en ruw, slechtweg, achteloos; – *nudāta*, n. pl. (van *nudāre*, ontblooten, openbaren) duidelijk, open en bloot liggende dingen; – **nudātie** (spr. *t=ts*) f. (lat. *nudatĭo*) ontblooting; – **nudicaulis**, lat. Bot. naaktstelig, met naakten steel; – **nudiflorus**, Bot. naaktbloemig; – **nuditeit**, f. (lat. *nudĭtas*) naaktheid, blootheid, behoeftigheid; naakte menschengestalte, naakte figuur, oneig. slordige, onzedelijke uitdrukkingen; – **nudipedālen**, m. pl. (v. 't lat. *nudi-pes*, bloots- of barrevoets) barrevoeters, een gezelschap van dwepers in de 16de eeuw, dat zich het eerst in Moravië ophield en het geschoeid-zijn voor zondig rekende; – **nudipedaliën**, n. pl. bij de oude Romeinen plechtige processies of ommegangen, waarbij men blootsvoets ging.

nugae, f. pl. lat. potsen, grappen, hansworstenstreken; beuzelpraat, zotteklap; – **nugaciteit**, f. (lat. *nugacĭtas*, van *nugax*, potsig, potsierlijk) beuzelachtigheid, nietige praatzucht; – **nugatōrisch**, adj. (lat. *nugatorĭus, a, um*) beuzelachtig, laf, kinderachtig, ongerijmd; – **nugatorium**, n. ijdel, onbeduidend gesnap, zinneloos gebabbel, gewouwel; – **nugātor**, m. hansworst, potsenmaker; babbelaar, snapper.

Nuggets, pl. eng. z. v. a. p e p i e t e n, z. ald.

Nuisance, n. eng. (spr. *njóëzens*; v. 't fr. *nuisance*, beschadiging, lat. *nocentĭa*, v. *nocēre*, schaden, fr. *nuire*) benadeeling; openlijke ergernis.

Nuit, f. fr. (spr. *nwie*) nacht; – *bonne* (spr. *bon*) *nuit*, goeden nacht!

Nuits, m. fr. (spr. *nwie*) fijne Bourgogne-wijn, uit de gelijknamige stad in het district Beaune.

nullus, a, um, lat. (voor *ne ullus*, niet een, geen); – vandaar: **nul**, f. het teeken 0, dat niets of de afwezigheid van een getal beteekent, een gatstopper, plaatsvuller; Muz. teeken boven eene noot in het generaal-basschrift, dat aanwijst, dat er bij die noot geen akkoord moet worden aangeslagen; bij muziek voor snaarinstrumenten: de losse snaar aan te strijken; oneig. als adj. zonder waarde, onbeduidend, ongeldig; – v a n n u l e n g e e n e w a a r d e, geheel ongeldig, volstrekt nietig, van geenerlei kracht; – **nulbroeders**, *Nullāni*, pl. franciscaner-monniken; – **nulpunt**, n. overgangspunt van de eene schaal of graadverdeeling (*scala*) tot de andere, bij den thermometer van de warmte tot de koude; – *nulla dies sine linĕa*, geen dag (ga voorbij) zonder eene lijn of penseelstreek, d. i. zonder dat men iets nuttigs gedaan hebbe (eene bekende zinspreuk van A p e l l e s); – *nulla ratiōne*, op geenerlei wijze; – *nulla regŭla sine exceptiōne*, geen regel zonder uitzondering; – *nullĭus moménti*, van geene beteekenis, onbeduidend, ongewichtig; – *nullĭbi*, nergens; – **nullibiliteit**, f. nw.lat. het nergens zijn; – **Nullibiniëten**, m. pl. (later lat. *nullĭbi*, nergens) bij sommigen den naam der C a r t e s i a n e n, omdat zij den geest, met betrekking tot de ruimte, voor n u l l i b i houden; – **Nullibísten**, pl. die S p i r i t u a l i s t e n (z. ald.), welke beweren, dat de geest als een onlichamelijk wezen niet in eene ruimte bestaan kan; in tegenstelling met de H o l o m e r i a n e n; – **nullificeeren** (later lat. *nullificāre*) te niet doen, opheffen, vernietigen, voor nul en nietig verklaren; geringschatten; – **nullificātie** (spr. *t=ts*) f. vernietiging, opheffing; geringschatting; inz. in N. Amerika het streven van eene partij der **nullifiers** (spr. *núllifaiers*) nietigheidsverklaarders, die de vereeniging met de zuidelijke staten wilden opheffen; – **nulliporieten**, pl. gladde koralen in de zandmergel en het jongere kalkgesteente; – **nullissímo**, n. nw.lat. in het omberspel 't geval, waarin men geen enkelen slag mag halen; – **nulliteit**, f. (mid. lat. *nullĭtas*) nietigheid, ongeldigheid, onbewijsbaarheid; – *querēla nullitātis*, **nulliteits-vordering**, waarbij de eischer verlangt, dat iets, b.v. een testament, voor ongeldig verklaard worde; – **nulliteits-systeem**, n. bijzondere leer van de rechtskundige hulpmiddelen tegen een nadeelig testament.

Number, n. eng. z. h a n k.

Numĕrus, m. (pl. *numĕri*) lat. getal, cijfer, n o m m e r; ook aantal, menigte; Log. afgemeten redekunstige welluidendheid, klankmaat, afmeting van korte en lange lettergrepen; vgl. r h y t h m u s; – *numĕro* of afgek. *N*ro. *N*°. of *N*., d. i. volgens het getal of cijfer; – n° 100, schertsende benaming voor het geheim gemak in hotels enz.; – *sub numĕro*, onder het nommer of het cijfer, b. v. *sub numero* 1, 2, 3, etc.; – *al numero*, it. naar 't getal (vgl. *al marco, al peso*); – *numĕrus rotúndus*, een rond getal, dat zich gemakkelijk laat onthouden of deelen, b.v. 100 in plaats van 97 of 103 enz., 1000 voor 997 enz.; – **numĕri**, pl. eig. getallen; – n. het 4de boek van Mozes, omdat daarin de volkstelling der Israëlieten is vervat; – **numerāle** (scil. *nomen*) n., pl. **numeralia**, Gram. telwoorden; – **numerair**, adj. nw.lat. naar het getal, b. v. n u m e r a i r e w a a r d e, de getalwaarde; van eene munt de waarde, waarvoor zij overal ontvangen en uitgegeven wordt; als subst. n.: het bare, het in omloop zijnde geld; – **numereus**, adj. lat. (*numerōsus, a, um*) talrijk, menigvuldig; volklinkend, welluidend, evenmatig (r h y t h m i s c h); – **numerositeit** (spr. *s=z*) f. (later lat. *numerosĭtas*) groot aantal, menigte, talrijkheid; evenmatigheid, welklinkendheid, rhythmische welluidendheid der rede; – **numereeren** (lat. *numerāre*) tellen, getallen behoorlijk schrijven en uitspreken; met cijfers of getalmerken teekenen, nommeren; Kmt. de prijzen der waren door letters, cijfers of (alleen aan den verkooper bekende) teekens merken of nommeren; – **numerātie** (spr. *t=ts*) f. (lat. *numeratĭo*) Arith. telling, 't schrijven en uitspreken der getallen; – **numerātor**, m. teller van eene breuk; – **numerist**, m. iemand, die uit getallen waarzegt; – **numeriek, numerisch**, adj. volgens het getal; telbaar, door getallen bepaalbaar of bepaald; Muz. volgens harmonie en tact, maar arm aan melodie; – n u m e r i e k e v e r h o u d i n g, getalverhouding; – **numeroteeren**, fr. (*numéroter*) met cijfers teekenen, benummeren; – **numerotage**, f. (spr. *-táázj'*) num-

mering; - **numeroteur,** m. fr. nummertoestel; pagineermachine.

Numidiërs, m. pl. de bewoners van Numidië, oudtijds een koninkrijk in N. Afrika, dat ongeveer met het tegenwoordige Algerië overeenstemde en beroemd was door zijne ruiterij, zijne leeuwen, zijn marmer enz.; de Numidiërs behoorden tot den menschenstam, die zich in de hedendaagsche Berbers of Kabylen (z. ald.) heeft voortgeplant; - **numidische steen,** z. v. a. obsidiaan (z. ald.).

numisch, adj., **numisch jaar** (van 't gr. *numēnia*, nieuwe maan, beginnende maan, lat. *annus numaeus*) een doorloopend maanjaar, waarvan het gewone uit 12, het schrikkeljaar uit 13 maanden bestaat.

Numismatiek, numismatīka, f. (v. 't gr. *nómisma*, lat. *numisma*, n. en *numus* of *nummus*, m. munt) muntkunde, penningkunde, wetenschap der munten en gedenkpenningen; - **numismatīcus,** m. muntkenner, penningkunde; - **numismátisch,** adj. munt- of penningkundig; tot de penningkunde behoorende; - een numismatisch werk, een muntboek, muntwerk; - **numismatograaf,** m. penning- of muntbeschrijver; - **numismatographīe,** f. munt- of penningbeschrijving; - **numismatográphisch,** adj. muntbeschrijvend; - **numārisch,** adj. (lat. *nummarius* of *numarius, a, um*) het geld betreffende of daartoe behoorende; - *res nummariae*, geldzaken; - **numophylacium,** n. lat.gr. muntvoorraad, verzameling van penningen, een penningkabinet; - **nummulieten,** m. pl. nw.lat. penning- of linzesteenen, fossielen van lagere dieren (foraminifeeren), z. v. a. phacieten; - **nummularia,** f. Bot. penningkruid; - **nummularius,** m. wisselaar of bankhouder; - *nummularius*, Bot. penningachtig, penningvormig; - *nummus confessionarius*, biechtpenning.

nunc dimittis servum tuum, lat. laat nu uw dienstknecht heengaan! (woorden van Simeon, toen hij den Messias gezien had); - *nunc est bibendum*, nu moeten wij drinken!

Nuncius of **nuntius** (spr. *t=ts*), m. lat. bode, boodschapper, gezant, inz. van den paus (vandaar ook nuntius apostolicus geheeten); - *nuntii terréstres*, pl. barb. lat. landboden, voormalige volksvertegenwoordigers in Polen; - **nunciëeren** (lat. *nunciāre*), verkondigen, melden, aanzeggen, berichten, enz.; - **nunciánt,** m. aanklager, inz. Jur. wie tegen zijnen buurman met het verbod van herbouw, vernieuwing, enz. op zijnen grond in of buiten rechten optreedt; - **nunciaat,** m. (*nunciātus*) aangeklaagde; hij wien verboden wordt; - **nunciātie** (spr. *t=ts*), f. aanzegging, aankondiging, vermelding, aanklacht; - **nunciatuur** of **nuntiatuur** (spr. *ti=tsi*), f. nw.lat. gezantschap, het ambt en de waardigheid van een pauselijken gezant; diens bureau; - **nuncium** of **nuntium,** n. bericht, boodschap.

nuncupeeren, lat. (*nuncupāre*, ontstaan uit *nomĭne capĕre*, bij den naam nemen) noemen, bepaald verklaren of uitspreken, in vorm van rechten bij monde verklaren; - *nuncupāta volúntas*, f. Jur. de bepaald uitgesproken laatste-wilsbeschikking; - **nuncupātie** (spr. *t=ts*), f. (*nuncupatio*) benoeming, plechtige verklaring of mondelinge aanneming tot erfgenaam; - **nuncupatief,** adj. nw.lat. mondeling noemend of genoemd, volgens mondelinge verklaring; als substantief n. (*testamentum nuncupatīvum*) een mondeling, onder plechtige omstandigheden uitgesproken testament.

Nundinae, nundīnen, pl. lat. in het oude Rome de op elken 9en dag vallende marktdagen.

Nuntius, nuntiëeren, enz. z. onder nuncius.

Nuphar, z. nenuphar.

Nupta, f. lat. (van *nubĕre*, trouwen) pas gehuwde vrouw; - **nuptiae,** pl. bruiloft, huwelijk; - *nuptiae clandestīnae*, pl. geheim huwelijk; - *n. nefariae*, ongeoorloofd, verboden, inz. bloedschendig huwelijk; - *n. noxiae*, verkeerd huwelijk (b.v. tusschen een Jood en eene Christin); - *n. prohibitae*, verboden huwelijk; - *ad secundas nuptias* of *ad secunda vota* (z. ald.), tot een tweede huwelijk of bruiloft (overgaan); - *pater est, quem nuptiae declarant*, vader is (rechtens) degene, dien het huwelijk als zoodanig verklaart; - *núptias non concubĭtus, sed consénsus făcit*, niet de bijslaap, maar de toestemming maakt (is de grond van) het huwelijk; - **nupitaal** (spr. *ti=tsi*; lat. *nuptiālis*), wat op de bruiloft betrekking heeft, bruiloftachtig; - *nuptialĭa pacta*, pl. huwelijksverdrag, huwelijkswoorvaarden; - **nupturiëeren,** lat. (*nupturīre*) wenschen te trouwen, uit vrijen gaan, trouwlustig zijn; - **nupturiénten,** pl. trouwlustigen, trouwgragen.

Nuragen, pl. in Sardinië oude kegelvormige grafheuvels (steenen bouwwerken) uit den voorromeinschen tijd.

Nürnberg-licht, n. El. lamp met een gloeikousje, welks licht vermeerderd wordt, doordat het in zuivere zuurstof brandt.

Nurse, f. eng. (spr. *nurs'*) min; kindermeid; - **nursery,** f. (spr. *núrs'rie*) f. kinderkamer.

Nutatie, z. onder nutus.

nutreeren, lat. (*nutrīre*) voeden, plegen, opkweeken; - **nutriëntia,** n. pl. voedende middelen, voedingsstoffen; - **nutrītie** (spr. *tie=tsie*), f. voeding, het zoogen; Chem. doortrekking of imprægnatie; - *nutrire, nutrendo, nutrite, -to, -ta*, it. Muz. voeden, onderhouden, de tonen voluit aanhouden, doen vibreeren; - **nutritief,** adj. voedend, voedzaam; - nutritieve kracht, voedingskracht; - **nutritōren,** m. pl. verzorgers, curatoren van scholen en universiteiten; - **nutrix,** f. voedster, min; kinderoppaster; - **nutricātie** (spr. *tsi=tsie*), f. (lat. *nutricatio*) het zoogen, voeden; - **nutróse,** f. melkeiwitpreparaat, caseïnnatrium en 85—90 % eiwit.

Nutt., bij botanische benamingen afk. voor T. Nuttall (gest. 1857).

nutus, m. lat. (v. het ongebruikelijke *nuĕre*, wenken; vgl. innueeren) wenk, z. nutatie; - *ad nutum*, op den wenk; - **nutatie** (spr. *tie=tsie*), f. lat. (*nutatio*, v. *nutāre*, knikken, wankelen) het knikken, wenken; Astron. de door de aantrekking der maan veroorzaakte

periodieke schommeling van de as der aarde met betrekking tot den pool des hemels, ten gevolge waarvan de hemelpool in 18,7 jaar een zeer kleine ellips aan den hemel beschrijft; Bot. de overbuiging der planten naar de zon; – **nutābel,** adj. wankelend, aan wankeling onderhevig, daarvoor vatbaar; – **nutans,** adj. lat. Bot. knikkend, hellend, overhangend; – **nuteeren,** wankelen.

nux, f. lat. (genit. *nucis*) noot; pl. *nuces*, noten; – *nux castanĕa*, eetbare kastanje; – *nux cŏryli*, hazelnoot; – *nux juglándis*, walnoot, okkernoot; – *nux vomĭca*, braaknoot, zoogenaamde kraaienoogen, (kraanoogen), de vruchtkernen van een oostind. boom (*Strychnos nux vomica* L.), die braking en krampen verwekken (strychnine, rattenkruit); – *in nuce*, eig. in eene noot, d. i. in 't kort of beknopt, samengevat, in 't klein.

Nyktalopīe, f. gr. (v. *nyx*, genit. *nyktós*, nacht) het nachtzien, dagblindheid (eene oogziekte); – **nyktalóps,** of fr. **nyktalópe,** m. een nachtziende of dagblinde, die bij nacht beter ziet dan bij dag; het tegengest. van h e m e r a l o p s; – **nyktegersīe,** f. het nachtwaken; het opspringen uit den slaap; – **nyktelia,** n. pl. nachtelijke feesten ter eere van Bacchus, die N i k t e l i u s werd bijgenaamd; – **nyktemĕron** (gr. *nychthēmeron*), dag en nacht, een etmaal; – **nyktobatēsis** of **nyktobātie** (spr. *tie=tsie*), f. Med. het slaap- of nachtwandelen; – **nyktograaf,** f. nachtschrijver, een werktuig om in het duister te schrijven; – **nyktographīe,** f. nachtschrijfkunst; – **nyktophýten,** pl. nachtplanten, nachtgewassen; – **nyktostrategus,** m. kapitein van de nachtwacht.

Nyl. of **Nyland.,** bij botanische namen afk. voor W. Nylander te Helsingfors (gest. 1899).

Nymph, nimf, f. gr. (*nýmphē*, oorspr. in 't algem. jonge vrouw, meisje) Myth. nimf, naam der onder- of halfgodinnen bij de Grieken en Romeinen onder de gedaante van jonge meisjes, die niet onsterfelijk waren, maar duizenden jaren leefden, de voorwerpen der natuur beheerschten en bezielden en daarvan hare namen ontleenden, zooals de A u l o n i á d e n, dalnimfen; O r e á d e n, bergnimfen; L e i m o n i á d e n, weidenimfen; L i m n á d e n, poel-, moeras-, vijver- en meernimfen; N a p æ e n, dal- en boschnimfen; N e r e ī d e n en O c e a n ī d e n, water- en zeenimfen; N a j á d e n en P o t a m ī d e n, bron- en riviernimfen; D r y á d e n en H a m a d r y á d e n, boom- en woudnimfen; een slankgebouwd, lichtvoetig, bevallig wezen; – oneig. beteekent **nymph** ook lichtvaardig meisje, meisje van pleizier, hoer; N. H. insectenpoppen; ook waterjuffer; – **nymphen** (*nymphae*), pl. Anat. kleine of inwendige schaamlippen, waterlippen; – **nymphæa,** f. Bot. water- of zeelelie; – **nymphæum** of **nymphēum,** n. nimfentempel, eene heilige plaats der nimfen, met vele fonteinen, enz.; eene zomerbadplaats voor vrouwen; bij de eerste Christenen een waschbekken, waarin zij zich vóor het gebed de handen waschten; – **nymphagoog,** m. bruidgeleider; – **nymphītis,** Med. ontsteking der kleine schaamlippen; – **nympholepsīe,** f. verrukking, b e g e e s t e r i n g; – **nymphomanīe,** f. vrouwelijke minnewoede, liefderazernij, mansdolheid, hevige onbevredigde vrouwelijke wellust, z. v. a. a n d r o m a n i e; – **nymphonanīe,** f. vrouwelijke zelfbevlekking; vgl. o n a n i e; – **nymphóncus,** m. gezwel der schaamlippen; – **nymphotomīe,** f. Med. schaamlippensnede, de verkorting of afsnijding van den kittelaar, het oostersch gebruik om de voorhuid van den kittelaar te besnijden.

Nysa, f. lat. een der nimfen te Nysa in Beötië, die Bacchus opvoedden; Astr. in 1857 door Goldschmidt ontdekte asteroïde.

Nyssa, f. tulpenboom, plantengesl. in Amerika.

Nystágmus, m. of **nystáxis,** f. gr. (v. *nystázein*, knikken) eig. het knikkebollen, inslapen. Med. krampachtig trekken der oogen, oogappel (*n. bulbi*) of ooglidkramp (*n. palpebrārum*).

Nyx, z. ond. n o x.

Nyxis, f. gr. (van *nýssein*, steken) Chir. het steken, insteking.

O.

O, als rom. getalteeken = 11; – $\bar{O}$ = 11000; – lat. afkorting van *omni, omnibus, omnium, optimus*, z. ald.; – *O* = *Ohio* (in N. Amerika); – O., nederl. afkort. voor Oost, en fr. afkort. voor *Ouest*, westen; ook voor *ouvert*, b. v. *C. O.* = *compte ouvert*, open rekening; – *O*, als laatste letter van het gr. alphabet (*Ω* of *ω*, *o méga*, lange o), z. v. a. einde, eerste en laatste; – *O'*, beteekent vóor iersche namen z. v. a. *of*, v a n, en geeft of eene adellijke afkomst te kennen, of wel het duidt op de afstamming van vroeger onafhankelijke opperhoofden, b. v. O'C o n n e l l, O'M e a r a enz.; – een kleine ° achter een cijfer en boven de lijn beteekent g r a a d, wanneer er van temperatuur, van den omtrek eens cirkels, enz. gesproken wordt; – °/₀ beteekent *percent*, *pro cent*, z. c e n t; – *o. a.* = onder anderen; – *O. A. (M.) D. G.* = *omnia ad (majorem) Dei gloriam*, z. ond. o m n e; – *ob.* = *obiit*, hij of zij is overleden; – *O. B. W. M.* = onderlinge brandwaarborgmaatschappij; – *Oct.* = October; – *O. I.* = Oost-Indië; – *o. i.* = onzes inziens; – *O. L.* = oosterlengte; – *O. L. O.* = openbaar lager onderwijs; – *O. L. V.* = Onze Lieve Vrouw (Maria); – *O. M.* = openbaar ministerie; – *O. M.* = *optimo maximo*, aan den besten en hoogsten (God); – *o. m. a.* = onder meer anderen; – *O. N. O.* = Oost-Noordoost; –

ond. = onderwijs of onderwijzer; - *Op.*[r] = *opus*, werk, inz. muziekwerk; - *Openb.* = Openbaring van Johannes (het bijbelboek); - *Opp.* = *opera*, z. o p u s; - *Or.* = de Staat Oregon in N.Amerika; - *ord.* = *ordinair*, van gewone kwaliteit; - *O. S.* = oude stijl; - *O. T.* = Oude Testament; - *O. V.* = Oude Verbond; - *oz.* = *ounce*; - *O. Z. O.* = oost-zuidoost; - *Ob. C. S.*, lat. verkorting op sommige monumenten = *ob civem servātum*, wegens het redden van een burger; - *Oct.* = October; - *les O de Noël*, fr. eig. de O's van kerstmis, benaming der 9 met *O* beginnende liederen, die bij de R.-Katholieken gezongen worden gedurende de 9 dagen, die het kerstfeest voorafgaan; - Chem. teekens zijn: *O* = *oxygenium*, zuurstof; - *Os* = *osmium*; - O. als muntteeken voor Frankrijk: Riom; voor Oostenrijk: Oravicza in Hongarije; voor Noord-Amerika: New-Orleans.

Oak, m. eng. (spr. *ook*) eik, eikenhout; - *the oaks*, de Epsomwedrennen, in het algemeen: wedren in de vlakte (*oak-stakes*, spr. *steeks*).

Oarion, n. gr. (verklw. van *ōón*, ei) eitje; eierstok, z. v. a. lat. o v a r i u m; - **oarióncus,** n. Med. zwelling van den eierstok; - **oariorrhēxis,** f. verscheuring van den eierstok; - **oarītis,** f. eierstokontsteking.

Oaristys, f. **oarismos,** m. gr. (v. *óar*, huisvrouw) echtelijke samenspraak, doorgaans in dichtmaat.

Oars, n. pl. eng. (spr. *oors*; v. *oar*, roeiriem, angels. *ar*) kleine overvaartuigen met twee riemen op de Theems bij Londen.

Oāse, f. (spr. *s=z*), koptisch (gr. *óasis*, kopt. *ouahe*, *ouahsoi*) vruchtbare, goed besproeide streken te midden der groote zandwoestijnen van Afrika enz., als 't ware eilanden in de zandzee.

Oath, m. eng. (spr. *oos*', met geadspireerde *th*) eed; *oath of allegiance* (spr. *ellidzjens*), huldigingseed.

Oats, pl. eng. (spr. *oots*) haver; - **oatcakes** (spr. *ootkeeks*), haverkoekjes; - **oatmeal,** n. (spr. *ootmiel*) havermeel.

ob, lat. voorz., 1) wegens; 2) tegen, in vele samenstellingen, waarbij het voor eene **c** in **oc,** voor eene **f** in **of** en voor eene **p** in **op** verandert, en deels t e g e n beteekent, deels met ons a a n-, o v e r-, b e-, v e r- overeenkomt, zoo b. v. o b j e c i ë e r e n, o p p o n e e r e n, o c c u r r e e r e n, o f f e r e e r e n, enz.

obaerātus debĭtor, lat. z. *debitor*, ond. d e b e n t; - **geobæreerd,** adj. (fr. *obéré*), diep in schulden stekend, meer schuld dan vermogen hebbende.

obambuleeren, lat. (*obambulāre*; vgl. a m b u l e e r e n) omwandelen, wandelen; - **obambulātie** (spr. *t=t*), lat. (*ambulatĭo*) omwandeling, wandeling.

Obang, gouden rekenmunt in Japan = 3 k o p a n g s (z. ald.) van zeer verschillende waarde (33 – 44 gulden).

Obat, n. mal. inlandsch geneesmiddel; - *obat panas*, heet geneesmiddel; - *obat dingin*, koud geneesmiddel; - *obat seriawan*, indische spruwkruiden, *species antaphthōsae*, zie s e r i a w a n.

Obaudītus, m. of **obaudītie** (spr. *t=ts*), f. lat. Med. hardhoorigheid.

obcōnisch, adj. nw.lat. (vgl. c o n i s c h ond. c o n u s) omgekeerd kegelvormig, met het grondvlak naar boven.

obcórdisch, adj. nw.lat. (*obcordatus*, v. *cor*, gen. *cordis*, het hart) omgekeerd hartvormig.

ob deféctum, z. d e f e c t.

obduceeren, lat. (*obducĕre*, gew. overtrekken, bedekken, maar ook reeds in oud-latijn voor ontblooten, openen; mid.lat. voor beleedigen, beschadigen) lijken openen of open snijden en bezichtigen of schouwen; - **obducént,** m. (*obdūcens*) lijkenopenaar, lijkschouwer, arts of heelmeester als bezichtiger en onderzoeker van een lijk; - **obdúctie** (spr. *t=ts*), f. (*obductĭo*) gerechtelijke opening en schouwing van een lijk.

obdureeren, lat. (*obdurāre*; van *durus, a, um*, hard) verharden, verstokken, halsstarrig maken; - **obdurātie** (spr. *t=ts*), f. (later lat. *obduratĭo*) verharding, verstokking; verstoktheid, halsstarrigheid, onboetvaardigheid.

Obediéntie (spr. *t=ts*), f. lat. (*obedientĭa*, v. *obedīre*, gehoorzamen) gehoorzaamheid, dienstplicht, de onvoorwaardelijke, blindelingsche onderworpenheid en gehoorzaamheid, inz. in kloosters en bij de Jezuïeten; kloosterlijke geleibrief voor reizende ordegeestelijken; bezoldiging der domheeren uit onroerende goederen; - **obediëntie-schrijven,** n. eertijds een schrijven van den duitschen keizer aan den paus, waardoor hij aan de R. Kath. Kerk zijne aanhankelijkheid betuigde, en dat dikwijls door een bijzonder o b e d i ë n t i ë-g e z a n t s c h a p werd afgegeven; - *obedientĭa canonĭca*, f. gehoorzaamheid der geestelijken en leeken aan den bisschop van een diocese; - **obediëntiarius** (spr. *t=ts*), m. nw.lat. een dienstdoende, hij, die eene kapel in naam van een klooster bedient; - **obedieeren** (lat. *obedīre*), gehoorzamen.

Obelísk, m. (gr. *obeliskos*, verklw. van *obelos*, spies) spitszuil, gedenkzuil, vierzijdige zuil van 15 tot 50 M. hoog, meestal uit een enkelen steen gehouwen, waarvan men nog heden vele in Egypte vindt; zij zijn meestal met hiëroglyphen bedekt en werden òf tot sieraad, òf ter gedachtenis van gewichtige gebeurtenissen op open plaatsen opgericht.

Obĕlus, m. gr. (*obelos*) liggende spies, streepje of teeken, dat de critici bij verdachte plaatsen, verkeerde uitdrukkingen enz. zetten (in de oudere uitgaven der klassieken); - **obelísme,** n. gr. (*obelismos*) of **obeliseering,** het teekenen met een obelus, aanduiding van de onechtheid eener plaats.

o benigna! lat. o gebenedijde! gezegende! aanhef eener aan Maria gewijde hymne; vandaar eene kruipende, laagvleiende toespraak.

Ober, m. dui. verkorting van *oberkellner*, eerste bediende in een hotel.

Obĕron, m. (ontstaan uit het fr. *Auberon*, v. *Auberi*, *Aubri*, provenç. *Albaric*, *Albric*, it. *Alberico*, v. 't oudhoogd. *Alberich*, *Albrich*, d. i. Elfenheerscher) de Elfenkoning, gemaal van Titania (door Wieland in een romantisch helden-

dicht bezongen); – vandaar oberons-horen, tooverhoren, die alle hoorders aan 't dansen brengt.

Obesiteit, f. lat. (*obesĭtas*, van *obēsus*, vet, eig. volgegeten, die zich volgegeten heeft) dikte, vetheid van het lichaam.

Obex, m. lat. (voor *obiex*, wat voorgeworpen of voorgeschoven wordt, van *objicĕre*, voorwerpen, vgl. objiciëeren) grendel, klink, slagboom, dam enz., hinderpaal.

obfirmeeren, lat. (*obfirmāre* of *offirmāre*, v. *firmare*, vastmaken, *firmus*, vast, vgl. ferm) bevestigen, duurzaam maken, versterken.

Obi, m. soort van fetisch of toovermiddel op de Westkust van Afrika; – vandaar **obi-mannen,** toovenaars bij de w.-indische Negers.

obiit, lat. (van *obire*, ondergaan, sterven) hij of zij is gestorven, overleden (inz. op grafschriften).

Obiter, adv. (lat. eig. gedurende de reis of het gaan, v. *iter*, reis, gang, v. *ire*, gaan) oppervlakkig, vluchtig; in 't voorbijgaan, terloops.

Obitus, m. lat. (v. *obire*, ondergaan, sterven) ondergang, dood; – *per obĭtum*, lat. door sterfgeval; – *obitus jurium*, Jur. ondergang of verlies van zekere rechten of aanspraken door verjaring; – **obitus,** mid. lat. of bij verk. **obit,** plechtige lijkdienst voor het lijk in 't godshuis; jaarlijksche zielmis in de R. Kath. kerk voor de afgestorvenen; – **obituarium,** n. doodenlijst, doodenregister; zielmissenboek.

objecteeren, lat. (*objectāre*, fr. *objecter*), of **objiciëeren,** lat. (*objicĕre*, partic. *objéctus*) tegenwerpen, tegenwerpingen maken, inbrengen, voorhouden; – **objéct,** n. (*objéctum*, d. i. eig. het tegengeworpene, voorgelegde) voorwerp, zaak of persoon, waarbij wij onze beschouwing bepalen, waarop onze aandacht, onze begeerte enz. is gericht, doel of eindoogmerk eener werkzaamheid of verrichting (in tegenst. met subject, z. ald.); ook in het gewone leven eene zaak van gewicht of belang; Gram. voorwerp, rechtstreeksche beheersching van het transitieve werkwoord; – **objéctie** (spr. $t{=}s$), f. (later lat. *objectĭo*) tegenwerping, tegenspraak, opgeworpen zwarigheid; – **objectief,** adj. nw.lat. voorwerpelijk, uiterlijk, zijn grond en bestaan in de zaak zelve hebbende, wat voor ons een voorwerp is of worden kan; in tegenst. met subjectief, d. i. onderwerpelijk, persoonlijk; – objectieve verhouding, de verhouding van het object tot de werkzaamheid van het subject; – eene zaak objectief beschouwen, haar op en voor zich zelf, niet in betrekking tot ons persoonlijk beschouwen; – Gram. objectieve werkwoorden, die werkwoorden, welke eene werking uitdrukken, die tevens een voorwerp (object) buiten het onderwerp (subject) der rede betreft; zij worden onderscheiden in transitieve en intransitieve; – **objectief-(glas),** n. voorwerpglas, het uit een convexe lens bestaande glas in eenen verrekijker, dat naar het voorwerp is gericht, in tegenst. met het oculair-(glas); – **objectiviteit,** f. voorwerpelijkheid of betrekking op een uitwendig voorwerp; uiterlijkheid, gesteldheid eener buiten ons liggende zaak, natuur der voorwerpen op zich zelf; – **objectiveeren,** iets als een gegeven object voorstellen, het onderwerp of het subjectieve tot voorwerp maken; naar buiten voeren en verwezenlijken, wat vroeger enkel als voorstelling of gedachte in ons woonde.

objurgeeren, lat. (*objurgāre*, v. *jurgāre*, uit *jure agĕre*) naar het recht te werk gaan, gerechtelijk strijden, twisten, berispen, bekijven, verwijten, doorhalen; – **objurgātie** (spr. $t{=}ts$), f. (*objurgatĭo*) berisping, bestraffing, wraking; – **objurgatōrisch,** adj. lat. (*objurgatorius, a, um*) verwijtend, berispend.

obkōnisch, z. obconisch.

Oblaat, f. (van 't lat. *oblāta*, v. *offerre*, aanbrengen) brood, dat de Christenen in de vroegste tijden tot hunne liefdemaaltijden of agapen medebrachten, gewijd avondmaalsbrood, offerbrood, bij de R. Kathol. het hoogwaardige, hostie; ook ouwel tot briefsluiten, enz.; – **oblātus** of **oblaat,** m. aan het kloosterleven gewijd kind; iemand, die, al zijne goederen aan een godshuis schenkende, daarin woonde, zonder geheel aan den regel onderworpen te zijn, leekebroeder; – **oblātie** (spr. $t{=}ts$), lat. *oblatĭo*, f., pl. *oblatiōnes*, overreiking, aanbieding; offer, gave, geschenk; Jur. aanbod, voorstel; – *oblatĭo ad idem*, aanbod tot betaling derzelfde koopsom, die een ander heeft geboden; – *oblatĭo ad recipròca*, aanbod tot wederkeerig dienstbetoon; – *sub oblatiōne ad recipròca*, onder aanbieding van wedervergelding, van gelijken wederkeerigen dienst; – *oblatio bonōrum in feudum* of *o. feudi*, aanbieding van een eigendom van de zijde des eigenaars, waardoor hij leenman werd; – *oblatio debĭti*, aanbod tot verschuldigde betaling; – *obl. judiciālis*, gerechtelijke nederlegging en verzegeling; – *obl. juraménti* of *ad jurándum*, eed-aanbieding, aanbod om den eed af te leggen; – *obl. reālis*, aanbieding der gereede betaling eener schuld; – *obl. verbālis*, belofte der betaling; – **oblationarius,** m. geestelijke (*diaconus*), die den bisschop bij de mis brood en wijn aanbrengt; – **oblatoriën,** pl. nw.lat. Kmt. gedrukte aanbiedings- of aanbevelingsbrieven, kennisgevingen, rondgaande brieven (circulaires), waarin men de oprichting van een handelshuis of ook de daarin voorgevallen verandering van firma, enz. medegedeelt; – **oblie,** f. (verbasterd v. *oblata*) elke gift aan geestelijke stichtingen; ook soort van dunne wafel; nieuwjaarskoek.

oblanceolatus, a, um, lat. Bot. omgekeerd lancetvormig.

Oblast, f. russ. soort van provincie.

oblecteeren, lat. (*oblectāre*, v. *lactāre*, melk uit de borsten drinken, zuigen, van *lac*, melk) vermaken, verlustigen; – **oblectabel,** adj. vermakelijk; – **oblectamént,** n. (*oblectaméntum*) vermaak, verlustiging, tijdverdrijf.

Oblie, z. ond. oblaat.

obligaat, lat. (*obligātus, a, um*, v. *obligāre*, toe-, aanbinden, verbinden, verplichten; vgl. ligeeren) verplicht, verboden, plichtig; – **obligaat** of *obligato*, it. Muz. oorspr. in den ge-

bonden of strengen fuga-stijl; thans gebezigd van die instrumenten of stemmen, die, hetzij alleen, of verbonden met andere, de hoofdmelodie van het stuk voordragen, dus: hoofdstemmig, in eene volstemmige muziek tot de hoofdstem behoorende en die begeleidende (a c c o m p a g n e e r e n d e); - vandaar o b l i g a a t-f l u i t, o b l i g a a t-v i o o l, o b l i g a a t-s p e l enz.; - **obligātie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*obligatĭo*) verplichting, verbintenis, verband, gebondenheid; Jur. het persoonlijk staan of verantwoordelijk zijn voor eene verplichting; van den kant van den rechthebbende: vordering, eisch; aandeel in een naaml. vennootschap, dat vaste rente en geen dividend geeft; - *obligatĭo accessorĭa*, Jur. bijverplichting, toevallige verplichting; - *obl. a lege reprobāta*, wettelijk niet voor eene gerechtelijke aanklacht vatbare vordering of verplichting; - *obl. alternatīva*, wederzijdsche verplichting of schuldbekentenis; - *obl. civīlis*, verplichting of verband naar het strenge recht, in rechten wettige eisch; - *obl. commūnis*, gemeenschappelijke verplichting; - *obl. consensuālis*, enkel op wederzijdsche toestemming berustende verplichting; - *obl. correālis in solĭdum*, gemeenschappelijke verplichting van velen, ieder voor het geheel; in tegenst. met *obl. pro rata*, verantwoordelijkheid van ieder, enkel voor zijn aandeel; - *obl. imperfécta*, onvolkomen, d. i. niet in rechten vorderbare verplichting; - *obl. inānis*, krachtelooze verplichting; - *obl. litterālis* of *litterārum*, schriftelijk vastgestelde en dus voor geen tegenbewijs vatbare gehoudenheid; - *obl. mutŭa*, wederzijdsche verplichting; - *obl. naturālis*, natuurlijke verplichting, moreele plicht; - *obl. perfécta*, volkomen of af te dwingen verplichting; - *obl. praetorĭa*, gerechtelijke gehoudenheid; - *obl. reālis*, schuldbekentenis, die zaken of goederen betreft; - *obl. secundarĭa*, z. v. a. *accessorĭa*; - *obl. sub fide nobĭli*, verplichting op adellijk eerewoord; - *obl. sub poena infamĭae*, verplichting op straffe van eerloosheid; - *obl. subsidiarĭa*, gehoudenheid in een zeker geval (wanneer n.l. de eigenlijke plichtige zich niet kwijt of kan kwijten); - **obligatoor, obligatoir, obligatōrisch**, adj. lat. (*obligatorĭus, a, um*; fr. *obligatoire*) verplichtend, verbindend, noodzakelijk; Jur. persoonlijke gehoudenheid of verband betreffende.

obligeeren (spr. *-zjeeren*), fr. (*obliger*, van het lat. *obligāre*; vgl. o b l i g a a t) verbinden, verplichten; noodzaken, dwingen; dienst bewijzen, beleefd of hoffelijk bejegenen; - i e m a n d g e o b l i g e e r d z ij n, hem verplicht of dank schuldig zijn; - **obligé!** verplicht! bedankt! ik dank u; - **obligeance**, f. (spr. *-zjāñs'*) dienstvaardigheid, beleefdheid, hoffelijkheid, verplichtend gedrag; - **obligeant**, adj. (spr. *-zjāñ*) dienstwillig, dienstvaardig, hoffelijk, verplichtend, beleefd; - *óbligo*, n. it. (eig. *óbbligo*) Kmt. verplichting van den eenen koopman aan den anderen door voorschot of wissel-giro, het goedspreken, borgblijven, vooral voor de stortingen, behalve de reeds gedane, zoo die noodig mochten zijn; - *senza obbligo*, it. zonder verplichting, bij prijscouranten de vrijwaring tegen levering der waren onder alle omstandigheden tegen de genoteerde prijzen; bij endossementen: zonder verplichting volgens het wisselrecht; - i n o b l i g o z ij n, aan een ander schuldig zijn; - v o o r i e m a n d z ij n o b l i g o g e v e n, voor hem borg blijven, goedspreken; v a n h e t o b l i g o o n t s l a a n, in plaats van de verplichting van een ander de aanwijzing op eenen derde aannemen.

oblimeeren, lat. (*oblimāre*, van *limus*, slijk, modder) met slijk overdekken.

oblique, adj. en adv. fr. (spr. *obliék'*; van 't lat. *oblīquus, a, um*) schuin, scheef; - *casus obliqui*, z. c a s u s; - *oratĭo obliqua*, f. afhankelijke rede, in tegenst. met *o. directa* of *recta*; - o b l i q u e of s c h e e v e s l a g o r d e, die, waarbij de vijand slechts met éenen vleugel wordt aangetast; - **oblique**, adv. scheef, zijdelings, niet recht, dwars; op kromme wegen, ongeoorloofd, verdacht, slinks, verbloemd, bedekt, langs sluipwegen; - *oblīquum*, n. het schuine, scheeve, kromme, gebogene; - *per oblīquum*, eig. door iets scheefs, d. i. door slinksche wegen; - **obliquiteit**, f. (lat. *obliquĭtas*) scheefheid, schuinte, scheeve richting; afleiding; arglistigheid, valschheid; Gram. afhankelijkheid.

oblittereeren, lat. (*oblitterāre*, van *littĕra*, letter) letters uitwisschen, uitdelgen, uitstrijken; Med. ook sluiten; - **oblitterātie** (spr. *tie=tsie*), f. (*oblitteratĭo*) schriftuitdelging, vernietiging, Med. sluiting van gangen of vaten.

Oblívie, f. lat. (*oblivĭo*, v. *oblivisci*, vergeten) het vergeten, vergetelheid; - **oblivieus**, adj. (lat. *obliviōsus, a, um*) licht vergetend, vergetelijk, vergeetachtig.

Oblocutie, z. ond. o b l o q u e e r e n.

oblóng, adj. lat. (*oblóngus, a, um*) langwerpig, langachtig, meer lang dan breed; - **oblóngum of oblong**, n. langwerpig vierkant, rechthoek.

obloqueeren, lat. (*oblŏqui*, v. *loqui*, spreken) tegenspreken, wederspreken; - **obloquium**, n. later lat. of **oblocūtie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. tegenspraak.

Obluctātie (spr. *tie=tsie*), f. later lat. (*obluctatĭo*, v. *obluctāri*, tegenkampen, v. *luctāri*, kampen, worstelen, *lucta*, het worstelen) het wederstreven, tegenstand.

Obmann, m. hoogd. voorman, opziener, voorzitter, scheidsrechter, door twee scheidsrechters gekozen derde scheidsman; eerste gezworene (woordvoerder) bij de jury.

Obmutescéntie (spr. *tie=tsie*), f. nw.lat. (v. 't lat. *obmutescĕre*, verstommen, v. *mutescĕre*, verstommen, v. *mutus*, stom) het verstommen, het stilzwijgen.

Obnoxiātie (spr. *t=ts*), f. mid.lat. (van 't lat. *obnoxĭus*, onderhevig, blootgesteld) onderwerping, door welke hij, die zich zelven niet onderhouden of den verbeurden bloedprijs niet opbrengen, of het gestolene niet vergoeden kon, zich of zijne familie door middel van eene formeele oorkonde (*charta obnoxiatiōnis*) aan eenen derde verkocht.

obnubeleeren, lat. (*obnubilāre*, v. *nubilāre*,

wolkig zijn, *nubĭlis*, wolkig, v. *nubes*, wolk) omwolken, omnevelen, verduisteren.

Obóe, it. z. v. a. h a u t b o i s (z. ald.).

Obŏlus of **obool,** m. gr. (*obolós*) kleine oud-gr. zilveren en koperen munt = $^1/_6$ d r a c h m e (z. ald.), ongeveer 6 centen (de Grieken plachten hunnen dooden zulk een muntstuk onder de tong te leggen, om daarmede aan C h a r o n het veergeld te kunnen betalen), zie d a n a c e; ook in het alg. scherfje, oortje; sedert 1836 een gr. gewicht van $^1/_{10}$ drachme (gram) = 1 d.G.; oneig. kleinigheid, cent, penning enz.; – **obóle,** fr. middeleeuwsche fr. koperen munt = $^1/_2$ d e n i e r; volgens du Cange had men ook gouden en zilveren oboles; ook eene rekenmunt op de Ionische eilanden, waarvan er 100 in een dollar gaan en die ongeveer $2^1/_2$ ct. waard is; zij wordt ook c e n t genoemd.

Obotrieten, n. pl. wendische of oud-slavische volksstam in het tegenwoordige Holstein en Mecklenburg.

obovaal, adj. nw.lat. (vgl. o v a a l) omgekeerd eivormig.

obrepiëeren, lat. (*obrepĕre*, v. *repĕre*, kruipen, sluipen) heimelijk insluipen; langs slinksche wegen verkrijgen, met list ergens toe geraken, onderkruipen, verschalken, bedriegen; – **obréptie** (spr. *t*=*ts*), f. (*obreptĭo*) verwerving door list of misleiding, insluiping, bekruiping; – **obreptief** of *obreptitĭe* (spr. *tĭtsĭe*) ter sluik, steelswijze, langs slinksche wegen, door verschalking.

obrogeeren, lat. (*obrogāre*, van *rogare*, vragen, bij 't volk aanvragen, of het eene wet wil aannemen) eene oude wet door eene nieuwe gedeeltelijk opheffen; – **obrogātie,** (spr. *t*=*ts*) f. (lat. *obrogatĭo*) voorstel tot opheffing of verandering eener wet.

Obrok of **obrock,** m. russ. hoofdgeld of lijfcijns, de jaarlijksche belasting, welke de kroonboeren en andere lijfeigenen aan hun heeren moesten opbrengen, ten einde van persoonlijke diensten vrij te zijn.

obrueeren, lat. (*obruĕre*, v. *ruĕre*, storten, nederstorten) overladen, overstelpen, belasten; – g e o b r u e e r d, adv. met bezigheden of met schulden overladen.

Obrússa, f. lat. (vgl. het gr. *obrȳzos*, zuiver, van goud sprekende) vuurproef van 't goud, loutering van 't goud door vuur.

obsceen of **obscœn,** lat. (*obscoenus, a, um*, waarsch. v. *coenum, caenum*, slijk, drek) ongenietbaar, wulpsch, onkuisch, schandelijk, ontuchtig, vuil, geil; – **obscœna,** n. pl. oneerbaarheden, vuile praat, ontuchtige woorden, geschriften of daden enz.; – **obscœniteit, obsceenteit,** f. (lat. *obscoenĭtas*) ontucht, oneerbaarheid, onbetamelijkheid, vuilheid, wulpsche, onkuische, geile woorden enz.

obscuur, adj. lat. (*obscūrus, a, um*) donker, duister; onduidelijk, onverstaanbaar; onzichtbaar, verborgen; onbemerkt, onbekend, onberoemd, b.v. *in obscūro* l e v e n, in het verborgene, in stilte leven, een onopgemerkt, niet beroemd, ambteloos leven leiden; – **obscuriteit,** f. (lat. *obscurĭtas*) donkerheid, duisterheid; onduidelijkheid, onbepaaldheid, onverstaanbaarheid; verborgenheid, onopgemerktheid, niet-beroemdheid; – **obscurité,** f. of **obscur,** fr., ook c a s c o, m. sp. in het omberspel het nemen van nieuwe kaarten om éene daarvan tot troef te maken; – **obscureeren,** lat. (*obscurāre*) verduisteren, verdonkeren; verkleinen, den roem besnoeien, in de schaduw plaatsen; in het kaartspel: bedekt spelen, op goed geluk kaarten ruilen; – **obscuránt,** m. duisterling, verduisteraar, nachtverspreider, vijand der verlichting, domperridder; – **obcsurantísme,** n. nw.lat. verduisteringsgeest of -ijver, verlichtingshaat, lichtschuwheid, het streven om door alle mogelijke middelen het zelfdenken en den voortgang der verlichting te belemmeren en te stuiten, het volk in onwetendheid te houden enz.; – **obscurātie** (spr. *t*=*ts*) f. lat. (*obscuratĭo*) verdonkering, b. v. van het hoornvlies.

obsecreeren, lat. (*obsecrāre*, v. *sacrāre*, aan eene godheid wijden, v. *sacer*, heilig) bezweren, dringend of vurig bidden, smeeken; – **obsecrātie,** (spr. *t*=*ts*) f. (*obsecratĭo*) bezwering; plechtige openbare gebeden, een algemeene bededag bij de oude Romeinen.

obsedeeren, fr. (*obséder*, van 't lat. *obsidĕre*, eig. ergens zitten, v. *sedĕre*, zitten) belegeren, bezetten; met aandrang, onafgebroken verzoeken, met beden bestormen, plagen, kwellen, lastigvallen, gedurig omringen, tot eens anders schaduw zijn enz.; – **obséssie,** f. (fr. *obsession*, lat. *obsessĭo*) eig. beleg, belegering; het kwellen, lastigvallen; bezetenheid; veelvuldig onwelkom bezoek; – *obsessĭo viae* of *itinĕrum*, f. lat. wegbelegering, bezetting der wegen; – **obsídie,** f. (lat. *obsidĭo*) insluiting, belegering, b l o k k a d e; – **obsidionale munten,** belegeringsmunten, noodmunten van conventioneele waarde in belegerde vestingen, geslagen van leer, papier enz.

obsequeeren, lat. (*obsĕqui*, v. *sequi*, volgen) inschikken, toegeven, inschikkelijkheid gebruiken; – **obsequént** en **obsequiëus,** adj. lat. dienstvaardig, toegevend, inschikkelijk, gehoorzaam, onderdanig, eerbiedig, volgzaam; – **obsequéntie** (spr. *t*=*ts*) of **obsequium,** n. lat. f. nw.lat. gedienstigheid, gehoorzaamheid, volgzaamheid, toegevendheid; o b s e q u i u m, ook kloosterkerker voor hen, die het hoofdgebod der onvoorwaardelijke gehoorzaamheid (o b e d i ë n t i e) overtreden; – *obsequĭum amīcos, veritas odium parit*, sprw.: inschikkelijkheid maakt vrienden, waarheid baart haat; – **obsequiën,** f. pl. nw.lat. (*obsequĭae*, fr. *obsèques*, prov. en oudsp. *obsequias*, vervormd uit lat. *exsequĭae*, doordien men aan het vrijwillig gevolg van vrienden en dienaars dacht) bij de R. Kath. missen voor de zielen der afgestorvenen; plechtige uitvaart, z. e x s e q u i ë n.

observeeren, lat. (*observāre*, v. *servāre*, hoeden, behoeden, achtgeven) waarnemen, gadeslaan, opmerken, nauwkeurig beschouwen, bespieden, wel in acht nemen, opvolgen; – **observābel,** adj. lat. (*observabĭlis*) opmerkenswaardig, merkwaardig, wat verdient in acht genomen te worden; – **observabilia** of **observabiliën,** n. pl. zinnelijk waar te nemen of aanschouwelijke voor-

werpen; – **observánda,** n. pl. in acht te nemen dingen; – **observánten,** m. pl. zij, die den ordesregel streng in acht namen, franciscanermonniken van den ouden strengen ordesregel; – **observántie** (spr. *t=ts*) f. (*observantĭa*, ital. *observanza*) waarneming; het gebruikelijke, gewoonte, gebruik, doorgaande regel, zeden, trant, inz. het rechtsgebruik in niet hoofdzakelijke of wezenlijke dingen; ook de strenge (s t r i c t e) of slappe en zachte (l a t e of l a x e) kloosterlijke ordesregel, kloosterregel; – *con observánza*, it. Muz. met opmerkzaamheid; – **observātie** (spr. *t=ts*) f. (lat. *observatĭo*) waarneming, opmerking, beschouwing, bespieding; – **observatie-leger,** n. waarnemingsleger, dat minder ten doel heeft den vijand te bestrijden, dan wel hem in het oog te houden; – **observātor,** m. waarnemer; inz. op sterrenwachten, sterrenwaarnemer; – **observatorium,** n., pl. **observatoria** en **observatoriën,** nw.lat. sterrenwacht of gebouw, tot astronomische of weerkundige waarnemingen ingericht; – **observer,** m. eng. waarnemer (als titel van engelsche dagbladen).

obsessio, enz. z. o b s e d e e r e n.

Obsidiaan, n. (lat. *Obsidiānus lapis*, naar den Romein O b s i d i u s, die dit gesteente het eerst uit Ethiopië naar Rome bracht) ijslandsche agaat, luxe-saffier, lavaglas, een zwarte, als glas glanzende vulkanische steensoort; – **obsidiaan-porfier,** n. obsidiaan met ingemengde, witte veldspaatkorrels.

Obsidie, z. ond. o b s e d e e r e n.

obsigneeren, lat. (*obsignāre*; vgl. s i g n e e r e n) verzegelen, bezegelen, bevestigen, beamen, goedkeuren, onderschrijven; – **obsignātie** (spr. *t=ts*) f. (*obsignatĭo*) verzegeling; bevestiging, bekrachtiging.

obsisteeren, lat. (*obsistĕre*; vgl. s i s t e e r e n) wederstaan, tegenstaan; – **obsisténtie** (spr. *tie=tsie*) f. nw.lat. het wederstaan, wederstreven, de wederstand.

obsolesceeren en **obsoleeren,** lat. (*obsolescĕre, obsolēre*) verouderen, buiten gebruik geraken, uitslijten; – **obsolescentie** f. (spr. *t=ts*) hoogste graad van verdwijning van een orgaan; – **obsoleet,** adj. (lat. *obsolētus, a, um*) verouderd, uit het gebruik geraakt (inz. van woorden en zegswijzen); versleten, afgebruikt, vervallen.

Obsta, obstaat, z. ond. o b s t a k e l.

obstagium, n. (samengetr. uit het mid.lat. *obsidaticum*, v. 't lat. *obsidātus*, borgtocht door gijzelaars, v. *obses*, gijzelaars; it. *ostaggio*, provenç. *ostatge*, oudfr. *ostaige*, nw.fr. *ôtage*, gijzelaar, borg) Jur. in het oude duitsche recht: soort van lijfsdwang voor schulden, waarbij de hoofdschuldenaar of dikwijls ook zijne borgen zich verbonden, in eene bepaalde stad, burg of woning als gijzelaar binnen te gaan en daar te verblijven tot algeheele voldoening der schuldeischers.

Obstākel, n. (lat. *obstacŭlum*, van *obstāre*, fr. *obstacle*) ook wel **obstaat,** nw.lat. n. (v. 't lat. *obstāre*, v. *stāre*, staan) hindernis, tegenstand, zwarigheid, belemmering; – **obsteeren,** tegenstaan, in den weg staan, hinderlijk zijn, hinderen; – *principiis obsta*, z. onder p r i n c i p i u m.

obstetrisch, adj. lat. (*obstetricĭus, a, um*, van *obstētrix*, vroedvrouw) wat tot de geboortehulp of de verloskunde (*ars obstetricĭa*) behoort, verloskundig; – **obstetriek, obstetrīka,** f. nw.lat. (fr. *obstétrique*) verloskunde, kunst der geboortehulp.

obstineeren, lat. (*obstināre*) zich hardnekkig of halsstarrig toonen, verstokken, verharden, weerspannig of halsstarrig worden; – **obstinaat,** adj. (*obstinātus, a, um*) hardnekkig; volhardend; – **obstinātie** (spr. *t=ts*) f. (*obstinatĭo*) hardnekkigheid, eigenzinnigheid, koppigheid.

obstipeeren, nw.lat. (*obstipāre*, van 't lat. *stipāre*, stoppen) hardlijvig maken; – **geobstipeerd,** verstopt, hardlijvig; – **obstipātie** (spr. *tie=tsie*) f. verstopping, hardlijvigheid.

Obstipiteit, f. nw.lat. (van 't lat. *obstĭpus, a, um*, scheef, zijwaarts gebogen) Med. scheef- of kromhalzigheid, kromme of scheeve hals.

obstrict, obstrictie, z. ond. o b s t r i n g e e r e n.

Obstrigillātor, m. lat. (v. *obstrigillāre*, tegen zijn, hinderen, v. *obstringĕre*, binden, verbinden) vitter, muggezifter, onverstandig of ongegrond bediller; – **obstringeeren,** lat. (*obstringĕre*) verbinden, verbindend maken; – **obstrict,** adj. (*obstríctus, a, um*) verbonden, schuldig; – **obstríctie** (spr. *tie=sie*) f. nw.lat. verplichting, verbondenheid, gehoudenheid.

obstrueeren, lat. (*obstruĕre*; vgl. s t r u c t u u r) betimmeren, belemmeren, hinderen; verstoppen, hardlijvig maken; – g e o b s t r u e e r d, adj. verstopt, hardlijvig; – **obstruentia** (spr. *ti=tsi*) n. pl. verstoppende middelen; – **obstrúctie** (spr. *tie=sie*) f. (*obstructĭo*) betimmering, afsluiting, verhindering, zwarigheid; verstopping, hardlijvigheid; z. ook o b s t r u c t i o n i s m e; – **obstructief,** adj. nw.lat. verstoppend, verhinderend; – **obstructionisme,** n. het streven om door allerlei, op zich zelf wettige middelen het tot-stand-komen eener zaak, inz. eener wet te verhinderen (oorspr. gezegd van de Ieren in het eng. parlement); – **obstructionist,** m. lid eener (inz. parlementaire) vergadering, die er op uit is, afdoening van zaken te belemmeren.

obstupesceeren, lat. (*obstupescĕre*, v. *stupescĕre*, en dit van *stupēre*, versteld staan, ontstellen) verbaasd, vervaard, ontsteld worden, ontzetten, verschrikken, verstommen; – **obstupefaciens,** n. nw.lat. verdoovend of slaapwekkend middel.

obtectus, a, um, lat. Bot. bedekt.

obtempereeren, lat. (*obtemperāre*; vgl. t e m p e r e e r e n) gehoorzamen, toegeven, zich schikken, opvolgen; – **obtemperātie** (spr. *tie=tsie*) f. (*obtemperatĭo*) inwilliging, gehoorzaamheid.

obtenebreeren, lat. (*obtenebrāre*) verduisteren; – **obtenebratie** (spr. *tie=tsie*) f. verduistering.

obteneeren, z. o b t i n e e r e n.

obtesteeren (lat. *obtestāri*; vgl. t e s t e e r e n) smeeken, dringend of vurig verzoeken; – **obtestātie** (spr. *tie=tsie*) f. (*obtestatĭo*) vurige, dringende bede, bezwering.

obtineeren, lat. (*obtinēre*, v. *tenere*, houden) en **obteneeren,** fr. (*obtenir*) hebben, bezitten, behouden; verkrijgen, bekomen, zijn doel bereiken, iets doorzetten; winnen, de overhand houden; – **obtentie** (spr. *tie=tsie*) f. nw.lat. erlanging, verkrijging, bereiking van een doel.

obtorpesceeren, lat. (*obtorpescĕre*, van *torpescĕre*, stijf worden, *torpēre*, verstijven) verstijven, gevoelloos worden.

obtorqueeren, lat. (*obtorquēre*; vgl. t o r q u e e r e n) verdraaien, omkeeren; – *obtórtus*, verdraaid, verwrongen; – *obtórto collo*, eig. met omgedraaiden hals, d. i. met geweld, gewelddadig (b.v. iemand voor de rechtbank brengen).

obtrecteeren, lat. (*obtrectāre*, v. *tractāre*, betasten, aanraken, behandelen), (iemands) lof benemen of verkleinen, smalen, kwaadspreken, schenden, eerrooven, lasteren; – **obtrectātie** (spr. *tie=tsie*) f. (*obtrectatĭo*) Jur. hoon, smaad, eerschending, kwaadsprekerij, laster; – **obtrectātor,** m. kwaadspreker, lasteraar.

obtrudeeren, lat. (*obtrudĕre*, van *trudĕre*, stooten) opdringen, tegen wil en dank doen aannemen, op den hals laden; – *beneficium nemĭni obtrudĭtor*, niemand worde eene weldaad opgedrongen; – **obtrūsie** (spr. *s=z*) f. (later lat. *obtrusĭo*) het naar-binnen-stooten; opdringing; – **obstrusief,** adj. nw.lat. opdringend.

Obtruncātie (spr. *tie=tsie*) f. lat. (*obtruncatĭo*, van *obtruncāre*, afsnijden) het afsnijden, afhouwen, de verminking.

Obtrusie, obtrusief, z. ond. o b t r u d e e r e n.

obtundeeren, lat. (*obtundĕre*, v. *tundĕre*, stooten, kleinstooten) stompmaken, afstompen; moe en mat maken, verdooven, bedwelmen; – **obtundentia** (spr. *ti=tsi*) n. pl. verstompende middelen; – **obtuus,** adj. (lat. *obtūsus, a, um*) stomp; verdoofd; bot, plomp; zwakhoofdig; – **obtusa,** f. dofklinkende orgelstem; – *obtusifolius*, lat. Bot. stompbladerig; – *obtusiusculus*, Bot. min of meer stomp; – **obtuus-angulair,** nw. lat. stomphoekig; – **obtūsie,** f. (later lat. *obtusĭo*) afstomping, stompheid.

Obturatōren, z. ond. o b t u r e e r e n.

obturbeeren, lat. (*obturbāre*; vgl. t u r b e e r e n) verwarren, storen; verstoppen; – **obturbātie** (spr. *tie=tsie*) f. nw.lat. verwarring, storing; verstopping.

obtureeren, lat. (*obturāre*) verstoppen, toestoppen, sluiten; – **obturātie,** f. verstopping (vooral van de darmen); – **obturātōren,** m. pl. nw.lat. (*obturatōres* of *obturatorĭi muscŭli*) verstoppende of toesluitende spieren; kunstmatige verhemelten aan gebitten; sluiter (in den vorm van een klep) aan photographietoestellen, b. v. de *obturateúr-Guerry*; – **obturatōrisch,** adj. verstoppend, sluitend.

obturgesceeren, lat. (*obturgescĕre*, van *turgescĕre*, opzwellen, *turgēre*, opgezwollen zijn) opzwellen.

obtuus, obtusie, zie onder o b t u n d e e r e n.

obumbreeren, lat. (*obumbrāre*, v. *umbrāre*, beschaduwen, *umbra*, de schaduw) beschaduwen, overschaduwen, verdonkeren; – **obumbrātie** (spr. *t=ts*) f. (later lat. *obumbratĭo*) beschaduwing, overschaduwing, verdonkering.

obvenieeren, lat. (*obvenīre*, v. *venīre*, komen) tegenkomen, tegemoet komen; wedervaren, te beurt vallen, ten deel worden; – **obveniéntie** (spr. *t=ts*) f. (later lat. *obvenientĭa*) voorval, toeval; – **obvéntie** (spr. *t=ts*) f. (later lat. *obventĭo*) tegenkomen, ontmoeting; Jur. inkomsten; vrijwillige gift, opbrengst, inz. kerkgift.

obversus, a, um, lat. Bot. omgekeerd.

obvoluut, adj. lat. (*obvolūtus, a, um*, eig. ingewikkeld, van *obvolvĕre*, inwikkelen, omhullen) buitenwaarts gebogen, goot- of groefvormig; – *obvolutus, a, um*, lat. Bot. omwonden; – **obvolūtie** (spr. *t=ts*) f. (*obvolutĭo*) Med. omwikkeling met windsels of zwachtels; – **obvolventia** (spr. *t=ts*) pl. omwikkelende geneesmiddelen, die ontvelde of gewonde plaatsen met een genezend bekleedsel overtrekken.

Oc, (uit lat. *hoc*, dit) in het romaansch dialect, dat men in de 13de eeuw in 't zuiden van Frankrijk en in Catalonië sprak, z. v. a. j a; – **de taal van oc, oc-taal,** of de **occitanische taal,** het dialect der romaansche taal, de p r o v e n ç a a l s c h e (z. ald.) of zuid-fransche taal.

Oca, f. (peruaansch en sp.) plant met voedzamen wortel (*Oxālis tuberosa*, L), een voedingsmiddel der Indianen in Z. Amerika.

Occallescéntie (spr. *t=ts*) f. nw.lat. (v. 't lat. *occallescĕre*, v. *callus*, eelt) huidverharding, het hoornachtig worden der huid.

Occarīna, f. it. blaasinstrument met een geluid als eene fluit.

Occāsie (spr. *s=z*) f. lat. (*occasĭo*, van *occĭdere*, voorvallen, zich toedragen, van *ob* en *cadĕre*, vallen) gelegenheid, aanleiding, geschikte tijd, tijdsgelegenheid; – *occasĭo facit fures*, sprw.: de gelegenheid maakt dieven; – *per occasiōnem*, lat. of fr. *par occasion* (spr. *-okkazióñ*), bij o c c a s i e, bij gelegenheid, te gelegener tijd, als het pas geeft; op adressen afgekort *p. o.*, met of bij gelegenheid, toevallig, ook **occasioneel** (fr. *occasionnel*), en als adv. nw.lat. *occasionalĭter*; – **occasionalísme,** n. nw.lat. Philos. leer of meening der cartesiaansche school, volgens welke God overal onmiddellijk werkt en zich van den menschelijken wil en het dierlijk instinct enkel als g e l e g e n h e i d tot werken bedient; – **occasionalisten,** m. pl. aanhangers van dat stelsel; – **occasioneeren** (fr. *occasionner*) aanleiding of gelegenheid geven; – **occasionnaire,** m. fr. partijganger.

Occhi, pl. it. (spr. *okkie*; v. *occhio* = lat. *oculus*, oog; vgl. *malocchio*) z. v. a. f r i v o l i t é, z. ald. onder f r i v o l e.

Occidént, n. lat. (*occĭdens*, v. *occĭdĕre*, vallen, ondergaan) ondergang der zon, het westen, in tegenst. met o r i ë n t; – **occidentaal,** adj. (lat. *occidentalis*) westelijk, tegen of naar het westen liggende, westersch; – het **occidentale rijk,** n. het westersch romeinsche keizerrijk; – **occidentalisme,** n. wezen en eigenaardigheid der Westerlingen.

Occiput of **occipitium** (spr. *ti=tsi*) n. lat. (van *ob* en *cáput*, z. ald.) achterhoofd, achterdeel van den schedel; – **occipitaal,** nw.lat. het

achterhoofd betreffende of daartoe behoorende.

Occisie (spr. *s=z*) f. lat. (*occīsio*. v. *occīdĕre*, dooden) doodslag, moord.

occitanische taal, z. ond. o c.

occludeeren, lat. (*occludĕre*, v. *claudĕre*, sluiten) toedoen, sluiten, versperren, belemmeren; – **occlūsie** (spr. *s=z*) f. nw.lat. (*occlusio*) sluiting, versperring. Phys. eigenschap van sommige metalen om onder bepaalde omstandigh. groote hoeveelh. waterstof te kunnen opnemen; – **occlusief,** adj. versperrend, afsluitend.

Occorrenza, z. onder o c c u r e e r e n.

Occúlta, n. pl. lat. (van *occulĕre*, verbergen) verborgen dingen, geheimen, verborgenheden, geheimenissen; – *occúlte*, adv. heimelijk, geheim, verborgen; – *occúlti morbi*, verborgen ziekten; – **occulteeren,** (lat. *occultāre*, versterkingswoord van *occulĕre*) verbergen, versteken enz.; – **occultánt,** adj. (lat. *occúltans*) verbergend, verhelend; – **occultātie** (spr. *tie=tsie*) f. verberging, bedekking, verheimelijking, verheling; verduistering eener ster; – **occultātor,** m. verberger, verheler, inz. van een misdaad; – **occultísme,** n. leer der verborgen, niet verklaarde dingen (geestenwereld enz.).

occumbeeren, lat. (*occumbĕre*) vallen, zinken, te gronde gaan, onderliggen, verspelen; — **occumbéntie** (spr. *t=ts*) f. het onderliggen; verplichting, gehoudenheid.

occupeeren, lat. (*occupáre*, v. *capĕre*, nemen) innemen, bezetten, in bezit nemen, overvallen, zich van eene zaak meester maken; bezighouden, te doen geven; – g e o c c u p e e r d, adj. bezet, ingenomen, bezig; met bezigheden overladen, druk; – *jus occupándi*, z. j u s; – **occupātie** (spr. *t=ts*) f. (lat. *occupatio*) bezetting, inneming, bemachtiging, bezitneming eener plaats; Mil. bezetting van een land, ten einde eene aanspraak of de vervulling eener voorwaarde af te dwingen; Jur. bezitneming van eene te voren niemand toebehoorende zaak; (vandaar de juristische regel: *res nullius cedit primo occupánti*, eene zaak, die niemand toebehoort, valt hem ten deel, die haar het eerst in bezit neemt); als taalkundige figuur: de vooruitoppering, het bestrijden van bij voorbaat uitgesproken tegenwerpingen; bezigheid, verrichting, werk, bedrijf, beroep; – **occupatorisch** (lat. *occupatorius*) in bezit genomen; in bezit nemend.

occurreeren, lat. (*occurrĕre*, v. *currĕre*, loopen) tegenkomen, ontmoeten, bejegenen, voorvallen, gebeuren; beletten, voorkomen; – **occurrént,** adj. (*occúrrens*) voorvallend, gebeurend; – **occurréntie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. ontmoeting, voorval, toeval, gelegenheid; – *all' occorrénza*, it. Kmt. naar de gelegenheid, naar omstandigheden.

Oceaan, m. lat. (*oceănus*, van 't gr. *ōkeanós*, hetzij van sanskr. *ogha*, menigte, veelheid, sterke stroom, *okh*, sterk, machtig, of van semitisch *chok*, grens) wereldzee; oneig. afgrond, groote menigte; – **Oceănus,** of **Okeănos,** m. Myth. zeegod of beheerscher der wereldzee enz., gemaal van Tethys, de moeder der stroomen en nimfen; – **Oceaníden** of **Oceanitíden,** m. pl. de dochters van Oceanus, zeenimfen, z. n y m p h; – **Oceanië,** n. naam van de eilandenwereld ten O. v. A u s t r a l i ë; – **Oceaniërs,** m. pl. de inheemsche bewoners van Oceanië; – **oceánisch,** adj. tot de wereldzee behoorende; – o c e a n i s c h e t a l e n, de talen van de eilandvolken van Oceanië; – **oceanographie,** f. de wetenschap der zeebeschrijving.

océllus, m. lat. (verklw. van *oculus*, z. ald.) oogje; puntoog, b. v. aan kerfdieren of insecten; — *o mi ocelle!* o mijn oogje! mijn oogappel! mijn lief! een gewone uitroep van liefde; – *ocellātus*, lat. met kleine oogen of eironde vlekken voorzien; Bot. geoogd.

Ocelót, m. mexicaansch (*ocelotl*) tijger- of pardelkat (*Felis párdalis*) in Brazilië en Mexico, een roofdier in Amerika.

Ochavo, m. sp. (spr. *otsjáwo*; eig. de achtste of een achtste deel = lat. *octavus*) rekenmunt in Castillië = $^1/_{17}$ r e a a l d e v e l l o n of ongeveer $^3/_4$ cent; in Marokko = 2 o e k i a s, bijna 15 cent; – **ochavos,** z. o c t a v o n e n, ond. o c t a a f.

Ochēma, m. gr. (v. *ochein*, dragen) eig. draagof voermiddel (v e h i k e l); Med. vloeibaar verdunningsmiddel voor te droge of te sterke artsenijen, om die te verdunnen of te verzachten.

Ochlokrātie (spr. *t=ts*) f. gr. (van *óchlos*, m. volkshoop, gepeupel, en *kratein*, heerschen) volksheerschappij, regeering van het grauw of de heffe des volks, onderscheiden van d e m o k r a t i e, z. ald.; – **ochlokraat,** m. aanvoerder, beheerscher van het gepeupel; – **ochlokrátisch,** adj. tot de gemeene volksregeering behoorende.

ochraeus, lat. Bot. okergeel; – **ochriăsis,** f. gr. (van *ōchriān*, bleek worden, van *ōchrós*, bleek, geelachtig) Med. geelachtige bleekheid van het aangezicht; – **ochroiet,** n. gr. z. v. a. c e r e r i e t, c e r i n s t e e n; – **ochropýra,** f. gr. Med. gele koorts.

Ochs, bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor F. Ochsenheimer (gest. 1822).

Ochthōdes, n. gr. (van *óchthē*, heuvel) Med. zweer of verzwering met harde randen.

Ockamy, n. (spr. *ókkemie*) eng. metaalcompositie.

Ocke, liever o k a (z. ald.).

octo, lat. acht; – **octaaf,** f. (lat. *octávus*, *a*, *um*, de of het achtste) Muz. 8ste toon van den aangenomen grondtoon, ook de geheele omvang van acht tonen; $^1/_8$ noot; bij het orgel een 4 voets fluitregister; in de kath. kerk: achtdaagsche godsdienstige gebruiken ter viering van een hoofdfeest (b. v. Paaschoctaaf); de laatste of achtste dezer dagen; ook z. v. a. o c t a v o; – **octangŭlum,** n. lat. (van *angŭlus*, hoek) Geom. achthoek, figuur met 8 hoeken; achtzijdig lichaam; – **octangulair,** adj. nw.lat. achthoekig; – **octánt,** f. lat. (*óctans*, het achtste deel) een 8ste cirkel, een astron. werktuig, dat het achtste deel van eenen cirkel bevat; ook naam van het sterrenbeeld, dat

het dichtst bij den zuidpool ligt; – **octăpla,** pl. z. oktapla; – **octavarium,** n. lat. tol of belasting, waarbij men het $^1/_8$ der belastbare goederen in betaling gaf; – **octaviarium,** n. lat. gebedenboek voor de octaaf van een kerkelijk feest; – **octāvo,** n. lat. boekformaat, waarbij een vel 8 bladen en 16 bladzijden heeft, bij verkorting uitgedrukt door 8vo of 8° (vgl. formaat); – **octavonen** of **octavo's,** pl. sp. kinderen van eenen Europeaan en eene quarterone (z. ald.); – **octāvus,** m. de achtste, naam voor den achtsten leeraar eener geleerde school; – **octet,** n. z. ottet; – **octidi,** fr. z. decade; – **octidūum,** n. nw. lat. een tijd van 8 dagen; – *intra octidūum,* binnen 8 dagen; – **octiel,** n. lat. Astron. de stand van 2 hemellichamen, als zij 45° van elkander verwijderd zijn; – **octillioen,** een millioen in de achtste macht verheven = 1 met 48 nullen; – **octipéden,** pl. lat. achtvoetige dieren; – **octiphonium,** n. lat.-gr. achtstemmig gezang, achtstemmig muziekstuk; – **octirēmo,** m. lat. vaartuig met 8 roeibanken; – **October,** m. lat. wijnmaand, in den ouden kalender der Romeinen de 8ste, bij ons de 10de maand van het jaar; – **Octobristen,** pl. m. gematigd constitutioneelen in Rusland; – **octochord,** z. oktachord; – **octodecimo,** n. (van 't lat. *octodĕcim,* achttien) boekformaat van 18 bladen en 36 bladzijden op een vel, bij verkorting uitgedrukt door 18mo; – **octogeen,** m. z. oktogoon; – **octonarius,** m. lat. z. tetrameter; – **octostylon,** z. oktostylon; – **octunx,** f. lat. gewicht van 8 onsen of 16 looden of $^2/_3$ medicinaal pond; – **octŭplum,** n. achtvoud; – **octupleeren, octupliceeren,** (lat. *octuplicāre*) achtvoudig nemen.

octopetalisch, octophyllisch, octostylon enz. z. okt–.

Octrooi, n. (fr. *octroi,* spr. *oktroá*; ontstaan uit het mid.lat. *auctorium* = *auctorĭtas,* z. lager) recht om handel te drijven, uitsluitend handelsrecht (vgl. privilege), vergunning der regeering, die aan een bijzonder persoon of aan eene compagnieschap het uitsluitend recht verleent om zekeren handel te drijven, zekere voorwerpen te vervaardigen, zekere waren uit of in te voeren enz.; de dus bevoorrechte handelscompagnie; inz. uitsluitend recht tot exploitatie van nieuwe uitvindingen (fr. *brevet d'invention*); ook wel gemeentebelasting, stadsbelasting op levensmiddelen; – **octrooieeren,** (fr. *octroyer,* provenç. *autreyar, autorgar,* v. 't lat. *auctorāre,* waarborgen, bekrachtigen, mid.lat. inwilligen), handelsvrijheid bewilligen, octrooi verleenen, bevoorrechten; ook opdringen; een wet octrooieeren, deze krachtens vorstelijke machtsvolkomenheid, zonder de constitutioneele toestemming der volksvertegenwoordigers, uitvaardigen en in werking brengen; – geoctrooieerde constitutie, eene staatsregeling of grondwet, die als geschenk van den monarch door vorstelijke machtsvolkomenheid verleend of bewilligd wordt.

Octunx, octuplum enz., z. onder octaaf.

ocŭlus, m. lat. (pl. *ocŭli*) oog; ook knop (aan een plant); – *ocŭlus caesius,* Med. groene staar, verdonkering van het glaslichaam in het oog; – *ocŭlus Christi,* Bot. Christusoog, blauwe sterrebloem; – *oc. elephantīnus,* olifantsoog, ossenoog, vgl. boephthalmie; – *oc. leporīnus,* hazenoog; – *oc. mundi,* z. hydrophaan; – *ad ocŭlos domonstrāre,* z. demonstreeren; – **ocŭli,** de 3de zondag in de vasten of 4de zondag vóór Paschen, zoo geheeten naar de aanvangswoorden der mis: *Oculi mei semper ad Domĭnum,* etc. mijne oogen zijn steeds op den Heer gericht enz., Ps. XXV, 15; – **oculissimus,** m. **oculissima,** f. boezemvriend, geliefde; – **oculair,** adj. (lat. *oculāris*) oogenschijnlijk, zichtbaar; in samenst.: het oog betreffende, oog-, oogen-, b. v. **oculair getuige,** ooggetuige; – **oculair-glas,** of bij verkorting **oculair,** n. ooglas, glas in den verrekijker, dat voor het oog gebracht wordt;– *positief o.,* waarbij het voorste brandpunt buiten het brandpunt van het objectief valt; – *negatief o.,* waarbij het voorste brandpunt met het brandpunt van het objectief samenvalt; – **oculaire inspéctie,** f. oogenschouw, bezichtiging; – **oculeeren,** nw.lat. griffelen, oogen, inoogen, een plantenoog in een vreemden stam voegen, enten, ook inoculeeren; – **oculātie,** (spr. *t=ts*), f. griffeling; – **oculist,** m. oogarts, oogmeester.

Od, n. (v. ijsl. *odr,* zin, gevoel) door K. van Reichenbach aangenomen eigenaardige natuurkracht, voor welke slechts de zoogenaamde sensitieve personen vatbaar zijn.

Od, Odur of **Œder,** m. oudn. Myth. gemaal der godin Freia, die zijne gade tot hare diepe smart verliet en naar vreemde gewesten trok. Od was een windgod, misschien identisch met Odin.

Oda, 1) f. turk. (eig. eene kamer vol, v. *ôda,* kamer, woning) turksche soldatenafdeeling (compagnie); – **odabasji,** m. aanvoerder van zulk een afdeeling, de kapitein; – **odalíske,** f. eig. odalike, kamergenooten, kameniers, die slavinnen van den turkschen sultan, welke noch eenen zoon gebaard hebben, noch door bijzondere gunst tot den rang van sultanes zijn verheven, meest circassische of georgische schoonen; zekere wollen stof.

Oda, 2) f. vrouwennaam, z. onder Odo.

Odaxésme, n. gr. (*odaxēsmos,* v. *odaxān* = *odádzein,* bijten, steken, jeuken) Med. het jeuken, bijtende of brandende pijn; inz. het tandvleesch-jeuken, pijn bij het doorbreken of uitkomen der tanden, z. v. a. odontiasis; – **odaxéstisch,** adj. jeukend, bijtend.

Odd fellows, pl. eng. (spr. *od' féllo's*) eig. zonderlinge gezellen, een omstreeks 1780 naar het voorbeeld der vrijmetselaarsorde gesticht, ook in ons land verbreid philanthropisch genootschap.

Ode, f. gr. (*ōdē,* in 't alg. gezang, lied, samengetr. uit *aoidē,* v. *aeidein,* zingen) hooglied, soort van verheven, statige lierdichten, die zich inz. kenmerken door diep gevoel, levendige aandoeningen, treffende, schoone

beelden, en die den meest poëtischen geest ademen; – **ode-symphonie,** f. fr. door Félicien David het eerst door zijne compositie „de Woestijn" in 1844 ingevoerd gezang met schilderachtig-muzikale orkestbegeleiding; – **odēum,** n. lat. of **odēon,** (gr. *odeion*), pl. **odēēn,** zang- en leeszaal; muziek- of concerthuis bij de Ouden, waarin inz. dichterlijke en toonkunstwedstrijden gehouden werden; ook verzameling van lyrische gedichten.

Odelbonden, pl. (deensch *odelsbonde*, zw. *odalbonde*) vrije grondbezitters in de scandinavische landen, z.v.a. a d e l b o n d e n; – **odelsthing,** n. zw. tweede afdeeling of Kamer van den s t o r t h i n g (z. ald.) in Noorwegen.

oděrint, dum metŭant, lat. (*oderint*, v. *odi*, ik haat) sprw.: zij mogen mij vrij haten, zoo ze mij slechts vreezen (de lijfspreuk van keizer Caligula, v. a. van Nero); – *odi profānum vúlgus et árceo*, ik haat de ongewijde menigte en houd ze verre; – **odīum,** n. haat, vijandschap; Jur. ongunst, achterstelling, verwerping onder gelijke omstandigheden; – *odīum implacabĭle*, onverzoenlijke haat; – *odium internecīnum*, doodelijke haat; – **odiēus,** adj. (lat. *odiōsus, a, um*, fr. *odieux*), hatelijk, gehaat, walglijk, afschuwelijk, onuitstaanbaar, onlijdbaar, verdrietig, ergerlijk; – **odiōsa,** n. pl. gehate, stuitende of verdrietige dingen; – **odiōsus,** m. een gehaat, afschuwelijk, afkeerwekkend mensch; – *nomina sunt odiosa*, lat. sprw.: namen zijn hatelijk, d. i. strafpredikatiën en algemeene zedelijke berispingen moeten niet persoonlijk worden; – **odiositeit,** f. nw.lat. hatelijkheden, het gehaat zijn.

Odeum, z. ond. o d e.

Odeur, f. fr. (v. 't lat. *odor*, reuk) geur, reuk; i n e e n g o e d e n o f k w a d e n o d e u r o f r e u k s t a a n, te goeder of te kwader faam bekend zijn; – pl. **odeurs,** welriekende zaken, reukwerken.

Odiēus, z. ond. *oderint* enz.

Odilia, oudd. vr.naam, z. v. a. O t t i l i a (z. ald.).

Odin, liever **Odhinn,** m. noorsche vorm voor W o d a n (z. a.).

Odiosa, odiosus, odiositeit, odium, z. ond. *oderint* enz.

Oditologie, f. verkeerd gebr. voor h o d i t o l o g i e (z. ald.).

Odnokólka, f. pl. **odnokólki,** russ. (v. *odnó*, een, en *kólo*, kring, hoepel, wiel) eig. licht rijtuig op één paar wielen, c a b r i o l e t; ook voor het transport van gewonden bestemde tweewielige kar.

Odo, ook **Udo,** m. oudd. (*Uodo, Odo*; v. *ôtag*, rijk, *ôt*, goed, eigendom) mansnaam: de gegoede, rijke, gelukkige, z. v. a. O t t o; – **Oda,** f. vr.naam: de gegoede, de rijke.

Odol, n. zekere ontsmettende, frissche, naar pepermunt smakende en sterk riekende mondspoeling; vervangen door tinctura odontálgica aromatica.

Odometer, beter h o d o m e t e r (z. ald.).

Odontagōgum, n. gr. (v. *odoes, odóntos*, tand) Chir. tandtang; – **odontágra,** d. jichtige tandpijn; – **odontalgīe,** f. Med. tandpijn, kiespijn; – **odontálgisch,** adj. de tandpijn betreffende; – **odontalgīka** of **odontīka,** n. pl. tandmiddelen, middelen tegen de tandpijn; – **odontiăsis,** f. het (moeilijke) tanden krijgen der kinderen; – **odontiatrīe,** f. tandheelkunde; – **odontīne,** f. tandpijn verdrijvend middel; ook middel tot de bewaring der tanden; – **odontītis,** f. ontsteking der tanden; – **odontoglýphen,** pl. tandvijlen, tandschrappers, werktuigen tot het reinigen of in-orde-brengen der tanden; – **odontographie,** f. tandbeschrijving; – **odontoïdisch,** adj. tandvormig; – **odontolithiăsis,** f. wijnsteenvorming aan de tanden; – **odontolíthos,** m. wijnsteen aan de tanden; – **odontolíthen,** m. pl. tandversteeningen, versteende tanden van zoogdieren; – **odontologīe,** f. leer van de tanden, tandleer; – **odontophyīe,** f. het groeien of uitkomen der tanden, het tandenkrijgen; – **odontōsis,** f. tandvorming; – **odontosmēgma** of **odontotrímma,** n. tandpoeder; – **odontotechnīe,** f. kunst om de tanden te behouden, ook nieuwe in te zetten, de tandzetkunst; – **odontotherapīe,** f. tandheelkunde.

odor, m. lat. reuk; stank; pl. *odōres*, geuren, reukwerken, welriekende dingen, geurige specerijen enz.; – *odor hircīnus*, m. lat. eig. boksreuk; zweetreuk, okselstank; z. ook ond. *lucrum*; – **odoramént,** n. (*odoraméntum*) reukwerk, specerijen; – **odoránt** of liever **odoraat,** adj. (van *odorāre*, welriekend maken) welriekend, geurig; – **odorāta,** n. pl. welriekende dingen; – *odorātus*, m. de reuk, als een der 5 zintuigen; – **odorificeeren,** nw.lat. welriekend maken; – **odoriférisch,** adj. (lat. *odorĭfer*) reukgevend, geurig; – **odorographīe,** f. leer der geuren, leer van de reuk.

Odsjak, m. turk. (v. *ôda*, kamer) eig. haard, familie; vereeniging, besloten gezelschap; janitzaren-legertroep; bezettingstroepen in de grensvestingen.

Odyssēa, f. beroemd grieksch heldendicht van Homerus, behelzende de lotgevallen en omzwervingen van den gr. vorst O d y s s e u s of U l y s s e s, op zijne terugreis van Troje naar Ithāka.

Odzins, m. hoogd. (spr. *ótsiens*) belasting op onroerende goederen.

Oebi, f. mal. knolgewas; – **œbisstruik** of **œbiswortel,** uitheemsche plant met klokvormig, zesvoudig ingesneden bloemdeksel (*Dioscorea*), z. v. a. yamswortel, z. y a m.

Œdēma, n. gr. (*oidēma*, v. *oidān*, zwellen) Med. plaatselijke, waterzuchtige zwelling; – **œdemátisch** of **œdemateus,** adj. op zulk eene zwelling gelijkende, gezwollen; – **odematie,** f. algemeen huidgezwel; – **zich œdematiseeren,** door waterzucht aangedaan worden, zwellen; – **œdephoon,** f. gr. d. i. zweltoon, een door v a n d e r B u r g uitgevonden muziekinstrument, waarvan de tonen door eenen cylinder van metaalstaven en eene claviatuur worden voortgebracht.

Œdipūs, n. gr. (eig. dikvoet, gezwollen voet) een koning van Thebe in Griekenland, die het

raadsel van den sphinx oploste, onwetend zijnen vader doodde en met zijne moeder huwde, waarna hij zich uit wanhoop de oogen uitstak; een gelukkig of bedreven oplosser van raadsels; – *Davus sum, non OEdipus*, z. D a v u s.

œil de boeuf, n. (eig. m.) fr. (spr. *uilj de beuf*; *oeil*, v. 't lat. *oculus*, oog) Arch. eig. ossenoog, rond dakvenster of dakopening; inz. weleer de door zulk een venster verlichte voorkamer in 't slot te Versailles, waar de hovelingen bijeen kwamen, eer zij bij den koning hunne opwachting maakten; vandaar d e k r o n i e k v a n 't o e i l d e b o e u f, de schandaalgeschiedenis van 't hof te Versailles; – *œil de perdrix* (spr. *-dri*), eig. patrijzenoog, een voortreffelijke, bleekroode Champagne-wijn; – **œilláde**, f. (spr. *uiljááď*) lonk, oogwenk, zijwaartsche blik; – **œilladeeren** (fr. *oeillader*), lonken of wenken geven, toelonken; – **œillère**, f. (spr. *uiljèr'*) het oogleder aan 't hoofdstel van een paard, de oogkap.

Oekase, ukase, f. russ. bevelschrift van den tsaar of den Senaat.

Œkographie, f. gr. (van *oikos*, huis) huisbeschrijving; – **Œkolampadiers**, m. pl. aanhangers van het gevoelen van den zwitserschen hervormer Œ k o l a m p a d i u s (eig. Johannes Hausschein); – **œkonoom**, m. huishouder, huisbestuurder, huishoudkundige; inz. staathuishoudkundige, ook landhuishoudkundige, d. i. wetenschappelijk landbouwer; – **œkonomie**, f. huishouding, landbouwbedrijf; spaarzaamheid; landhuishoudkunde, landbouwwetenschap: in het algemeen: regeling, doelmatige inrichting, b.v. van een staat, van een vereeniging; inz. z.v.a. s t a a t s o e k o n o m i e, f.; – d i e r l ij k e œ k o n o m i e, het geheel der verrichtingen en bewegingen, die het leven der dieren onderhouden, dierlijke huishouding, gezamenlijke levensverrichtingen; El. specifiek wattverbruik per H e f n e r - k a a r s (z. a.); – **oekonometer**, m. verliesmeter, toestel om het kolengebruik aan te geven; – **œkonómisch**, adj. de huishouding of de landhuishoudkunde betreffende; huishoudelijk, houshoudkundig; spaarzaam, zuinig; – **œkonomiseeren** (spr. s=z), huishoudelijk besturen, zuinig huishouden, sparen, bezuinigen, spaarzaam leven; – **œkonomíst**, m. naam, dien de aanhangers van het p h y s i o k r a t i s c h s t e l s e l (z. ald.) zich zelf gaven; ook z. v. a. s t a a t s - œ k o n o m i s t, staathuishoudkundige; – **œkoskopie**, f. (*oikoskopia*) f. waarzeggerij uit (zoogenaamde) buitengewone voorvallen in of om een huis, b.v. het afvallen van een spiegel, het huilen van een hond enz.

œkuménisch, adj. gr. (*oikoemenikós, ē, ón*, van *oikein*, bewonen) wat de geheele bewoonde aarde (*oikuměnē*, scil. *gē*) betreft, algemeen; – **œkumenisch concilie** of œ k u m e n i s c h e k e r k v e r g a d e r i n g (lat. *concilium oecumenicum*), eene algemeene kerkvergadering, die als vertegenwoordigend lichaam van de geheele Christenheid geldt.

Oelema, ulema, m. moh. priester en rechter.

Oeloebalang, m. mal. voorvechter (in Atjeh).

Œnanth-æther, m. gr. (v. *oinos*, wijn, *ánthos*, bloem, en *aether*, z. ald.) eig. wijnbloemgeest, de in den wijn vervatte stof, die de oorzaak van den wijnreuk is; – **œnanthzuur**, n. uit gegiste vloeistoffen, b. v. wijn, ontwikkeld zuur.

Œnelæum, n. gr. (van *oinos*, wijn, en *élaion*, olie) wijnolie, wijn met olie gemengd; – **œnogăla**, n. (v. *oinos*, en *gála*, melk) wijnmelk, wijn en melk; – **œnographie**, f. beschrijving van wijnen; – **œnoïdisch**, adj. wijnachtig, op wijn gelijkende; – **œnoloog**, m. wijnkenner, wijnbouwkundige; – **œnologie**, f. wijnleer, wijnkunde, leer van den aanbouw, keldering, gisting en behandeling der wijnen; – **œnológisch** of **oinológisch**, adj. wijnkundig, den wijn betreffende; – **œnomanie**, f. verzotheid op wijn, wijnwoede, zuiperswaanzin; – **oœnomantie** (spr. t=ts), f. waarzeggerij uit wijn, inz. offerwijnen; – **œnomĕli**, n. wijnhonig, honigwijn, wijnmede; – **œnométer** of **oinométer**, m. wijnmeter, een door Bertholon aangegeven werktuig tot bepaling van den tijd der hoogste gisting van den most; – **œnophiel, œnophilus**, m. wijnliefhebber, vriend van den wijn; – **œnopolium**, n. wijnhuis; ook recht tot wijntappen; – **œnopoot**, m. wijndrinker; – **œnostágma**, n. wijngeest.

Oeonomantie, f. gr. (*oiōmanteía*, van *oiōnos*, eenzaam vliegende vogel, groote vogel, roofvogel) voorspelling uit de vlucht en de stem der vogels.

Oer-, dui. *ur* (z. a.) als voorvoegsel: oud; oorspronkelijk, b. v. oermensch, oertaal, oertype.

Oer of **ör**, m. (spr. *eur*) rekenmunt in Zweden; van koper ongeveer $1^{3}/_{10}$ cent; van zilver ruim $3^{1}/_{2}$ cent.

Oerlikontype, n. El. soort magneet.

Oerst., bij natuurwetenschappelijke benamingen afkorting voor A. S. Oerstedt (gestorven 1851), naar hem genoemd is de practische eenheid r e l u c t a n t i e (z. a.) in de elektrotechniek; ampère.

Œsophăgus of **œsophaag**, m. gr. (*oisophăgos*) slokdarm, spijsbuis; – **œsophagitis**, f. Med. ontsteking van den slokdarm; – **œsophagorrhagie**, f. bloeding uit de vaten van den slokdarm; – **œsophagorrhœe**, f. uitscheiding van vochten uit den slokdarm; – **œsophagotomie**, f. slokdarmsnede, opening van den slokdarm.

Oessoel, pl. (van 't sing. *asl*) arab. wortels, geloofsleer.

Œstromanie, f. gr. (v. *oistros*, m. brems, steek, hevige aandrift) geslachtsrazernij, onverzadelijkheid in het bevredigen van de geslachtsdrift; – *oestrus venĕris*, m. hevige teeldrift der dieren, springtijd; ook kittelaar, k l i t o r i s.

Œstrus, m. lat. (gr. *oistros*) brems, groote horzel of paardenvlieg, schapenbrems.

Œsўpus, m. gr. (*oisypos*) Med. wolvet, vette stof, die bij het uitkoken der wol op het vocht drijft, en waarmede men weleer verstijfde gewrichten inwreef.

Oeuf, (spr. *euf*) n. fr. ei; – *oeufs brouillés*, pl.

geklutste eieren; – *o. pochés*, eieren, die van de schaal ontdaan in hun geheel in kokend water zijn geworpen; – *o. sur le plat*, spiegeleieren.

œuvres, pl. fr. (spr. *euwr'*; van 't lat. *opĕra*) werken, geschriften; – *oeuvres inédites* (spr. *-diet'*) onuitgegeven werken; – *oeuvres pothumes* (spr. *postúúm'*) nagelaten werken.

offa, f. lat. beet, hap; – *inter os et offam*, sprw. tusschen mond en beet, d. i. eer men den beet in den mond brengt, in korten tijd, eer men er op verdacht is.

offendeeren, lat. (*offendĕre*) aangrijpen, beleedigen, aanstoot of ergernis geven, kwetsen; – **offénsie,** f. (lat. *offensĭo*, fr. *offense*) aanval, aantasting; beleediging; – **offensief,** adj. en adv. nw.lat. (fr. *offensif*) aanvallend, aantastenderwijs; – **offensíve,** f. fr. aanval, verhouding als aanvaller;– **offensieve oorlog,** m. aanvallende oorlog; – **offensieve alliántie,** f. aanvallend verbond, in tegenst. met d e f e n s i e v e a l l i a n t i e; – o f f e n s i e v e s t e l l i n g e n, Mil. aanvalstellingen, die dienen om een plotselingen aanval voor te bereiden; ook zulke, waardoor men den vijand tot een aanval tracht te verleiden.

offereeren, offreeren, lat. (*offerre*, fr. *offrir*) aanbieden, opdragen, o f f e r e n, opofferen; – *offeréndi jus*, n. het recht van terugkoop; – **ófferande,** f. (fr. *offránde*) van het mid. lat. *offerénda*, z. v. a. offer; – **offérte,** f. fr. aanbod, aanbieding, voorslag; ook misofferande in de r. kath. kerk; – pl. **offérten,** aanbiedingen, inz. schriftelijke; – **offertorium,** m. nw.lat. offergeld; offerboek; het opheffen en vertoonen van de zich in den monstrans bevindende gewijde hostie bij de r. kath. mis; ook gezang bij deze ceremonie (het offergebed).

Office, f. (spr. *offies'*) of **officie,** n. (van 't lat. *offĭcium*) linnen- en zilverkamer in aanzienlijke huizen; ook voorraad- en proviandkamer; keuken; keukenbedienden; ambt, post, bediening, dienst, plicht, ambtsplicht, taak, verplichting, verschuldigdheid; ambtsverrichting, dienstvervulling; – het h e i l i g e o f f i c i e, it. *sacro officio* (spr. *offietsjo*), z. v. a. d e i n q u i s i t i e; – *bona offĭcĭa*, pl. goede, gewillige diensten; vriendelijke tusschenkomst; – *ex offĭcĭo*, uit dienst- of ambtsplicht; van ambtswege, ambtshalve; zonder betaling, om niet; als opschrift op brieven: dienstzaken; – *offĭcĭum absolūtum*, onbepaalde, onvoorwaardelijke, volstrekte plicht; – *o. beātae virgĭnis* (*Mariae*), de dagelijksche Maria-dienst in zevendeelige gebeden; – *o. complētum* of *o. noctúrnum*, laatste dienst, nachtdienst;– *o. divīnum*, gansche door den geestelijke bestuurde godsdienstoefening, inz. in de r. kath. kerk; verplichting der geestelijken tot het bidden en zingen uit het brevier; – *o. humanitātis*, plicht der menschlievendheid; – *o. imperféctum*, onvolkomen verplichting, waarbij geen uitwendige dwang plaats grijpt; – *o. perféctum*, volkomen of dwangplicht; – *o. pietātis*, natuurlijke, niet door de wet voorgeschreven, maar in 't hart gegrifte plicht; – *o. plenum*, volledige, plechtstatige kerkdienst; – *o. suprēmum*, laatste plicht of eer aan een doode; – **office,** n. eng. (spr. *óffis*) handels- of expeditiekantoor, bureau; ook (minder gebr.) fr. (spr. *offies*) b. v. *office de publicité*, advertentiebureau; – **officiaal,** m. (lat. *officiālis*) kerkdienaar, kerkbeambte of kerkopziener; ook geestelijke plaatsvervanger of v i c a r i s van een bisschop der r. kath. kerk in wereldlijke aangelegenheden (die in kerkelijke zaken heet wijof koorbisschop, s u f f r a g a a n); – **officialaat,** n. nw. lat. ambt en waardigheid van een bisschoppelijk officiaal; – **officialia,** m. pl. ambtsverrichtingen, dienstzaken en -plichten; – **officiánt,** m. (mid. lat. *offĭcĭans*) dienaar, bediende; dienstdoend persoon, vooral geestelijke; – **officiánten,** pl. bedienden, het dienstbaar personeel; beambten, inz. ondergeschikte ambtenaren; mislezende priesters; – **officiëel,** adj. (fr. *officiel*) ambtelijk, van ambtswege, plichtmatig, tot den dienst, den post, het ambt behoorende; al wat van hooger hand geschiedt, uitgaat, bevolen of gemeld wordt, echt, geloofwaardig, boven twijfel verheven, a u t h e n t i e k; o f f i c i ë e l b e r i c h t, n. ambtsbericht, onbetwijfelbaar bericht, van de bevoegde autoriteit afkomstige tijding enz.; o f f i c i e e l e c o u r a n t, van de regeering onmiddellijk uitgaand dagblad, staatscourant; – **officier,** m. fr. (*officier*, spr. *offi-sjé*) eig. in 't alg. beambte of bediende; inz. Mil. krijgsbeambte, ieder bevelvoerend krijgsman, meer bepaald, die den graad van luitenant of een hoogeren bekleedt, in tegenst. met de **onderofficieren,** die een lageren rang dan dien van luitenant hebben; ook in burgerlijke betrekking: amtbenaar; de vroegere schout (hoofdofficier), het hoofd der politiedienaars en nachtwakers; – **officier van justitie,** m. eerste rechterlijke ambtenaar bij een arrondissementsrechtbank, die belast is met de uitoefening van het Openbaar Ministerie, d. i. aan wien is opgedragen de handhaving der wetten, de vervolging van alle misdrijven en het doen uitvoeren van alle strafvonnissen; – *officier du jour* (spr. *-zjoer*), officier, wachthebber, bevelvoerder van den dag; – **officiëeren,** z. v. a. f o n c t i o n e e r e n (z. ald.); – **officiëus,** adj. (lat. *officiōsus, a, um*) dienstvaardig, gedienstig, dienstwillig, volijverig, wilvaardig, beleefd, wellevend; niet onmiddellijk van de bevoegde autoriteit uitgaande, maar toch door haar toedoen of haar ten gevalle geschiedende; o f f i c i e u s b e r i c h t, niet officieel, maar toch langs een omweg of niet in den gebruikelijken vorm van de betrokken autoriteit afkomstig bericht; o f f i c i e u s e c o u r a n t, indirect onder den invloed der regeering staand nieuwsblad; – **officiositeit,** f. later lat. (*officiosĭtas*) wilvaardigheid, dienstvaardigheid, dienstwilligheid.

Officina, f. lat. (samengesteld uit *opificīna*, v. *opĭfex*, werkmeester, vervaardiger, arbeider) werkplaats, fabriek, inz. bij de Duitschers, bij wie het meer bepaald beteekent: apotheek en ook boekdrukkerij; – **officinaal** of **officineel,** nw. lat. in de apotheek voorhanden, daar gebruikelijk, gangbaar; geneeskrachtig, heelend enz.; – **officinalia,** pl. artsenijen, geneesmiddelen, apo-

thekerswaren; - **officinalis,** lat. Bot. voor geneeskundig gebruik; - **officinātor,** m. werkmeester.

offreeren, z. o f f e r e e r e n.

Ogive, f. fr. (spr. *ozjiev'*) Arch. rib van een spitsboog aan gotische gewelven; - **ogival,** adj. (spr. *ozjiwál*) toegespitst als een spitsboog, spitsboogvormig (van projectielen tegen gepantserde schepen).

Ogre, m. fr. (sp. *ogro,* it. *orco,* angels. *orc,* helsche dæmon, hel, v. 't lat. *Orcus,* onderwereld, god der onderwereld) weerwolf, kindervreter, wildeman, schrikbeeld; - **ogresse,** f. boos wijf.

Ogȳges, m. oudste fabelachtige beheerscher van Attika, onder wiens regeering de o g y g i s c h e v l o e d geheel Attika zou verwoest hebben; vandaar **ogȳgisch,** adj. overoud, eerwaardig.

ohe! jam satis est! lat. sprw.: och, 't is nu genoeg! hei, nu opgehouden! houd op!

ohiotensis, lat. Bot. van het Ohio-meer.

Ohm, El. eenheid van weerstand in elektrische geleiders, geheeten naar den uitvinder. Het is de weerstand, die een el. stroom ondervindt in een kwikzuil van 1 m.M². doorsnede en 106,3 c.M. lengte.

Oidēma, z. œ d ē m a; - **oinographie** enz., zie o e n....; - **oisophagītis,** z. œ s o p h a g i t i s enz.

Oidīum, n. soort van witte schimmelplant, die o. a. op ooft (druiven) en op zure melk (*oidium lactis*) wordt aangetroffen.

Oie, f. fr. (spr. *oá*) gans; - m e r d e d' o i e, z. ald.; - *contes de la mère l'oie* (spr. *kont' de la mèr loá*), vertellingen van moeder de Gans, kindersprookjes.

Oiseau, m. fr. (spr. *oasó*) vogel; - **oisellerie,** f. vogelvangst, vogelarij; - **oiseleur,** m. vogelaar.

Ok., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor L. Oken (gest. 1851).

Oka, turk. (ontst. uit het arab. *wakījah, oekījah,* gewicht van $2^1/_4$ pond, en dat waarschijnlijk van 't gr. *oenggía, oengkía,* lat. *uncia,* ons) vroeger in Turkije, Griekenland, Hongarije enz. voorkomend gewicht van 400 d r a c h m e n (drammen of derhem); in Hongarije = $2^1/_4$ weener pond = 1,260 kilo; in Griekenland (daar ook s t a d e r a geheeten) vroeger 1,280 kilo, nu (nieuwe oka) = 1,25 kilo; aldaar ook vroeger oliemaat van 2,5 gewichtsoka's; in Turkije, Roemenië, Albanië enz. vroeger gewicht van $^1/_{44}$ kantar = 1,281 kilo, aldaar ook vroeger maat voor vloeistoffen van 1,281 liter; op Creta (Candia) vroeger gewicht van $^1/_{44}$ kantaro = 1,992 klio; in Egypte gewicht = 1,235 kilo.

Okal, m. arab. (eig. beheer) groot verhuurbaar woongebouw in Egypte, voor de winkels en magazijnen der kooplieden enz.

Okapi, f. oost-afrikaansch zoogdier, dat het midden houdt tusschen zebra en giraffe.

Okeanos, z. o c e a a n.

Oker, f. (lat. en gr. *ōchra,* van 't gr. *ōchrós, a, on,* geelachtig) aardachtige metaalkalk (metaaloxyde); inz. ij z e r o k e r, ijzersaffraan, berggeel, aardvormige rood-, bruin- en geelijzersteen.

Okia, oekia, oekia, eng. **okheat,** ons, rekenmunt in Marokko = $^1/_{10}$ mitskal (metakal) = 15 cent.

Okoniet, n. El. gevulkaniseerd mengsel van caoutchouc, ozokeriet enz., als isoleerende stof in gebruik.

Oksaal, z. o x a a l.

Okshoofd, n. (hgd. *oxhoft,* zw. *oxhufvud,* eng. *hogshead*) eig. o s s e n h o o f d, groote vochtmaat of een wijnvat van verschillende grootte in verschillende landen, waarsch. zoo geheeten, omdat de wijnvaten vroeger met eenen ossekop gemerkt waren; het oude Amsterd. okshoofd was $^1/_4$ vat = gemiddeld 220 liter, en verdeeld in 6 ankers.

Oktachórd of **oktochórd,** n. gr. achtsnarig speeltuig; - **oktaēdron** of **oktaédér,** n. gr. Geom. achtvlak, door 8 gelijkzijdige driehoeken ingesloten lichaam; - **oktaëdriet,** n. oktaëdrisch kristalliseerend mineraal, uit titanium en zuurstof bestaande, ook a n a t a s; - **oktaētēris,** f. gr. tijdkring van 8 jaren; - **oktandrĭa,** pl. eig. achtmannigen, de achthelmige planten, met 8 vrije meeldraden in hare bloemen, de 8ste klasse in het stelsel van Linnæus; - **oktăpla** (scil. *biblĭa*), pl gr. bijbelvertaling in 8 talen, een in 8 kolommen gedrukte bijbel; - **oktateuch,** m. 8 eerste bijbelboeken; - **oktogoon,** m. gr. Geom. achthoek, figuur met 8 zijden en 8 hoeken; - **oktogōnisch,** achthoekig; - **oktogonaalgetallen,** die p o l y g o n a a l - getallen, welke de sommen van twee of meer getallen eener arithmetische reeks zijn, welker verschil 6 is;- **oktogȳnisch,** adj. Bot. achtwijvig, met acht gescheiden stampertjes; - **oktopetálisch,** adj. met acht bloembladeren; - **oktophȳllisch,** gr. achtbladerig; - **oktostȳlon,** n. gr. Arch. rij of reeks van 8 zuilen.

Okydroom, m. gr. (v. *okýs,* snel) hardlooper; - **okygraphīe,** f. snelschrijfkunst, z. v. a. t a c h y g r a p h i e; - **okypóde,** m. snelvoet, hardlooper.

Ol., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor W. A. Olivier (gest. 1814).

Olacidiméter, m. toestel om het zuurgehalte in oliën te bepalen.

Olaf of **oslaf,** oudd. (van 't angels. *os* = oudn. *as,* god) de van God afstammende, z. v. a. D i o g e n e s.

Olampi-hars, n. een wit, geelachtig, doorzichtig, hard en fijn te wrijven hars uit Amerika.

Olax, f. (van 't mid. lat. *olax,* riekend, v. *olēre,* rieken) stinkhout, een boom in O. Indië (*Lignum fœtĭdum*).

old, adj. eng. (spr. *oold*) oud; - *Old England* (spr. *inglend*) *for ever!* leve oud-Engeland! - *old Jack,* m. (spr. *dzjek*) oude Jan (de Britsche vlag); z. ook onder i n i q u i t e i t.

olĕa, pl. van *oleum,* z. ald. oliën; - *olea aetherĕa,* aetherische oliën; - *o. cocta,* gekookte, *o. expressa,* uitgeperste, *o. infusa,* door opgieting gewonnen oliën; - **oleagineus,** adj. (fr. *oléagineux,* lat. *oleaginĕus,* tot de olijf behoorende) olieachtig.

Oleánder, m. nw. lat. (fr. *oléandre,* it. *oleandro,* mid. lat. *lorandrum,* bedorven uit het lat. *rhodódendron*) rozelaurier (*Nerium oleander*), een plantengeslacht boomachtige struiken en fraaie bloemen, afk. uit zuidelijke landen.

Oleáster, m. mid. lat. (v. *olĕa*, olijfboom, olijf) wilde olijfboom.

Oleaten, oleïne, oleometer, z. ond. *oleum*.

Olefinen, pl. Chem. onverzadigde koolwaterstoffen; olievormers.

Olekrānon, n. gr. (van *ōlĕnē*, elleboog, en *krānon*, hoofdschedel) Anat. haakvormig uitsteeksel van de ellepijp, elleboog; – **olekranarthrokăce,** f. uitsteking der gewrichtsvlakte van den elleboog.

Oleracéën, f. pl. nw. lat. (*oleracĕae*, van 't lat. *olus*, genit. *olĕris*, kool) keukengewassen, moeskruiden.

oleronénsisch zeerecht, of fr. *rôles d'Oléron*, nog tegenwoordig in Frankrijk en Engeland als hulprecht geldende zeerecht van het eiland O l é r o n aan de westkust van Frankrijk, reeds in de 13de eeuw ingesteld.

olĕum, n. pl. *olĕa*, lat. olie; – *olĕum et opĕram perdĭdi*, ik heb olie en moeite verloren, d. i. mij tevergeefs beijverd; – *oleum animāle*, n. dierlijke olie; –*ol. butȳri*, boterolie; –*ol. cornu cervi*, olie van hertshoorn; –*ol. fœnicŭli*, venkelolie; –*ol. junipĕri*, jeneverbesolie; – *ol. lavendŭlae*, lavendelolie; – *ol. líni*, lijnolie; – *ol. martis*, ijzerolie, chloorijzer, dat door aangetrokken vochtdeelen tot vervloeiing komt; – *ol. ovōrum*, eierolie; – *ol. papavĕris*, papaverolie; –*ol. pini* of *ol. templĭnum*, pijnboomolie; – *ol. petrae*, z. v. a. p e t r o l e u m (z. ald.); –*ol. rosārum*, rozenolie; –*ol. sacchări*, suikerolie; –*ol. tartări per deliquium*, vervloeid wijnsteenzout; –*ol. terebinthĭnae*, terpentijnolie; –*ol. ter. sulfurātum*, namaak van haarlemmerolie; – *ol. vitriōli*, vitrioololie, zwavelzuur; – **oleāten,** n. pl. nw. lat. oliezure zouten; – **oleïne,** f. in de talk bevatte oliestof, z. v. a. e l a i n e; vandaar o l e ï n e - z e e p; – *oleōsa*, n. pl. olieachtige artsenijen of geneesmiddelen; – **oleochalkographĭe,** f. lat.-gr. oliekoper-drukkerij, koperdruk met olieverf; – **oleocharta,** f. in olie gedrenkt behangselpapier, dat dientengevolge afgewasschen kan worden; – **oleographĭe,** f. onderzoek der oliën door den vorm der op het water geworpen oliedruppels en overbrenging dezer figuren op papier; reproductie in olieverf van een schilderij; – **oleomargarine,** f. kunstboter, talkboter (vgl. m a r g a r i n e); – **oleometer,** m. oliemeter, werktuig tot onderzoek van de qualiteit der olie.

Olfáctus, m. lat. (v. *olfacĕre*, rieken, v. *olēre*, rieken en *facĕre*, maken) het ruiken, de reukzin, reuk; – **olfáctie,** f. het ruiken, reuk; ook als eenheid van maat voor de sterkte van den reukzin; – **olfactōrisch,** adj. den reuk, reukzin betreffende of daartoe behoorende; – **olfactórium,** n. riekmiddel; *o. anticatarrhoïcum*, Hager's riekmiddel.

Olga, f. russ. (*Oljga*, v. *oleg*, oud-russ. heldennaam, vgl. oudn. *Helgi*) vr. naam: de verhevene; – **olgatĭne,** f. wollen stof met perzische teekeningen.

Olibănum, n. mid. lat. (fr. *óliban*, it. *olibano*- van 't gr. *libanos*, *libanōtós*, hebr. *lebônâh*; arab. *loebân*) wierook.

Olibrium, m. ingebeelde zot, waanwijze, aanmatigend mensch, pochhans (naar een romeinsch senator van dien naam, die in 472 tot keizer van 't Westen werd uitgeroepen).

Olifant, m. het grootste nu levende landdier, z. e l e p h a n t; – **olifant,** m. (oudfr. *olifant*, elephant, ivoor en een waarsch. uit ivoor gemaakte kleine jachthoren, provenç. *olifan*, armor. *olifant*, van 't lat. *elephantus*, gr. *élephas*, olifant, verwant met het got. *ulbandus*, oudd. *olpenta*, *olbenda*, angels. *olfend*, kameel) jachthoren der dolende ridders; – **olifants-papier,** grootste soort van papier, met het merk van eenen olifant, inz. voor tabellen en plaatwerk.

Oligæmie, f. (van 't gr. *olĭgos*, *e*, *on*, weinig, en *haima*, bloed) Med. bloedgebrek; – **oligakurĭe,** (f. gr. *oligăkis*, zelden) het te zelden urineeren (niet te verwarren met o l i g u r í e); –**oligarchĭe,** f. gr. (van *árchein*, heerschen) regeering van weinigen, familie-regeering; –**oligárch,** m. medelid of aanhanger van een zoodanigen regeeringsvorm; – **oligárchisch,** adj. in de macht van weinigen; met zulk eene regeering overeenkomstig, daarvoor gestemd; – **oligidrĭe,** f. (van *hidrōs*, zweet) Med. zweetgebrek; – **oligoblennĭe,** f. Med. verminderde slijmafscheiding; – **oligocæn** of **oligoceen,** z. ond. e o c e e n; – **oligocholĭe,** f. verminderde galafscheiding; – **oligochrónisch,** adj. kortstondig, weinig tijds durend, vluchtig; – **oligochronométer,** m. door d e l N e g r o uitgevonden instrument tot het meten van kleine tijdsruimten; – **oligochylĭe,** f. Med. verminderde afscheiding en bereiding van het spijsvocht; – **oligochȳlisch** en **oligochȳmisch,** weinig spijsvocht afgevend, slecht voedend; – **oligochȳmie,** f. verminderde bereiding van vochten; – **oligodakrȳa,** f. beperkte afscheiding van tranen; – **olygogalĭe** en **olygogalaktĭe,** f. verminderde zogafscheiding; – **oligohæmĭe,** liever o l i g æ m i e (z. ald.); – **oligohidrĭe,** liever o l i g i d r i e (z. ald.); – **oligoklaas,** n. aan het veldspaat verwant gesteente, dat hoofdzakelijk uit kiezelzuur, kleiaarde en natron bestaat; – **oligokoprie,** f. verminderde ontlasting van drekstoffen; – **oligokraat,** m. (v. *kratein*, heerschen) regent, die weinig mederegenten heeft; – **oligokratie** (spr. *t*=*ts*), f. heerschappij, regeering van weinigen; – **oligophýllisch,** adj. Bot. arm aan bladeren, weinig bladeren hebbende; – **oligopionĭe,** f. vetgebrek, magerheid; – **oligopistĭe,** f. zwak geloof, kleingeloovigheid; – **oligopsychĭe,** t. verstandszwakte, armoede van geest; – **oligosialĭe,** f. Med. geringe, verminderde afscheiding van het speeksel; – **oligospermĭe,** f. gebrek aan zaad, de verminderde zaadafscheiding; – **oligospermătisch,** adj. aan zaadgebrek lijdende of daaruit voortkomende; – **oligotrichĭe,** f. haargebrek, dunharigheid; – **oligotrichisch,** adj. dunharig, zwakbehaard; – **oligotrophĭe,** f. slechte voeding van het lichaam; gebrek aan eetlust, het vasten; – **oliguresĭe,** f. **oligurĭe,** f. spaarzame of verminderde pisontlasting.

Olijf, f. lat. (*oliva*, sp. *oliva*, fr. *olive*, it. *uliva*) olijfbes, olijfvrucht, vrucht van den o l i j f - b o o m; oneig. olijfvormig sieraad; ook de metalen greep aan de deurklink; ronde verdikking (in den vorm van een olijf) aan 't einde van door

de chirurgen gebruikte buizen, spuiten enz.; – **olijferts, olijfkoper** of **oliveniet,** n. nw. lat. olijfgroen kopererts, arsenikzuur koper; – *olivacĕus,* adj. lat. Bot. olijfgroen, bruingroen; – **olivâtre,** adj. fr. olijfkleurig; – **olivettes,** f. pl. na den olijfoogst in Provence gebruikelijke dans; – **olivētum,** lat. olijftuin, olijfberg, olijfbosch; – **olivétten,** f. pl. fr. olijfvormige of langwerpige koralen, glaspaarlen enz.; – **oliviel,** n. eigenaardig kristallijn lichaam van de olijfboomhars; – **olivine,** f. nw. lat. bazaltisch chrysolith, een olijfgroen mineraal; ook door behandeling van salicine met zwavelzuur gevormd olijfachtig lichaam.

olim, lat. voorheen, eertijds, voormaals, vroeger; iron. in de dagen van olim, weleer, voorheen enz.; – *les olim,* fr. de olims, oud-fransche gebruiks- of gewoonterechten.

Olinden, pl. fijne degenklingen uit de stad Olinda in Brazilië.

Oliteiten, pl. nw. lat. (van 't lat. *olĕum,* olie) welriekende oliën, uit olie bereide artsenijen.

olitōrisch, adj. lat. (*olitorius,* v. *olĭtor,* de warmoezier, v. *olus,* moesgroente) in moestuinen groeiende, moesgroenten betreffende.

olivâtre, oliveniet, olivetum enz. z. olijf.

Olivetānen, pl. Benedictijnen (z. ald.) van Monte Oliveto in Italië.

Olivier, mansn.: (eng. *Oliver,* fr. *Olivier,* olijfboom) de olijfboomplanter; – **Olivia,** vr. naam: de olijfboomplantster.

olla, f. lat. pot; – *olla fervet,* sprw.: de pot kookt (van eenen rijke, die veel verteringen maakt); – *olla male fervet,* de pot kookt slecht (van een armzalig levend mensch); – **olla podrida,** f. sp. (spr. *olja,* d. i. eig. bedorven pot, v. *olla,* pot, kookpot, provenç. *ola,* fr. *oille* en *podrir, pudrir,* fr. *pourrir* = lat. *putrēre,* verrotten, bederven) spijs, bestaande uit fijngesneden en sterk gekruid vleesch van verschillende soort, een lievelingsgerecht der Spanjaarden; pot met welriekende bloemen en kruiden gevuld (*pot-pourri*); in 't algemeen allerlei, mengelmoes, poespas, verkeerdelijk vaak een olipodrigo geheeten.

Olms, barg. oud, gek, kindsch; – **olmse,** ouders; – **olmspiese,** oudemannenhuis.

Olonne, f. fr. sterk hennepdoek, naar 't gelijknamig marktvlek van het depart. Vendée zoo geheeten.

Olýmpos of **Olýmpus, Olýmp,** m. gr. beroemde berg in Thessalië (nu Lacha); Myth. woonplaats van Zeus en de hemelgoden; – **olympisch,** adj. hemelsch; – **olympische spelen,** plechtige oudgrieksche volksspelen, die in strijdoefeningen, wedloopen enz. bestonden en bij de stad Olympia aan den Alpheus ter eere van Zeus, als een volksfeest en vereenigingsband tusschen alle grieksche volksstammen, telkens na verloop van 4 jaar gehouden werden; vandaar heet zulk eene tijdruimte eene **olympiáde** (gr. *olympiás*), tijdvak van vier jaren; – **Olympia,** vr. naam: de hemelsche; – **olympiáden,** m. pl. de twaalf hoofdgoden.

Om, (met lange *o*) sanskr. soort tusschenwerpsel, waardoor men dieper eerbied wil uitdrukken b.v. bij de aanroeping der goden. Iets als „amen". Het is het scheppend woord van Brahma; zie **Honovar.**

Omăgra, n. gr. (van *ōmos,* m. schouder) Med. jichtige pijn in den schouder, schouderjicht; – **omalgie,** f. schouderpijn, jichtige aandoening in het schoudergewricht; – **omarthrocăce,** f. gr. ontsteking van de oppervlakten van het schoudergewricht.

Omar, arab. (van *amara,* bebouwen, aanbouwen, lang leven) mansn.: de langlevende.

omāsum, n. lat. de derde maag der herkauwende dieren.

Omat, handelsgewicht op Java = 2 pikols of 120 kilo (vgl. pikol).

Ombiliënkolen, pl. steenkolen uit de Ombiliënvelden (op Sumatra).

Ombrage, f. (eig. m.) fr. (spr. *oñbráázj'*; v. *ombre* = lat. *umbra*) eig. schaduw; argwaan, verdenking, mistrouwen; – **ombrageeren** (fr. *ombrager*) beschaduwen; Pict. schaduwen, overdekken; verdonkeren, verkleinen; – *ombres chinoises* (spr. *oñbr'sjinoáz'*), chineesche schimmen, een kinder-schaduwspel; – **ombreeren,** schaduwen; (stoffen) zoo verven, dat de kleuren van het donkere in 't lichte onmerkbaar overgaan.

Ombrieten, m. pl. gr. (v. *ómbros,* regen) regensteenen, steenen, die men beweert, dat bij plasregens uit den hemel zouden vallen; – **ombrometer,** m. z. hyetometer; – **ombrometrie,** f. regenmeting.

Omĕga, n. gr. (van *megas,* groot) de groote, d. i. lange of gerekte o der Grieken (ω), de laatste letter in hun alphabet, vgl. *A* en *O* (ond. 'A).

Omelétte, f. fr. (ontstaan uit *oefs mêlés,* gemengde eieren) eier- of pannekoek; – *omelette aux confitures* (spr. *o koñfituur'*), eierkoek met ingemaakte vruchten, gevulde eierkoek; – *tant de bruit pour une omelette* (spr. *tañ de bruie poer uun' omelet'*) sprw.: eig. zooveel drukte om een eierkoek, d. i. veel drukte voor niets! – *on ne fait pas* (spr. *on n' fè pa*) *d'omelette, sans casser des oeufs* (spr. *sañ kassé dèzéú*), men maakt geen omelet zonder stukgeslagen eieren.

Omen, n. pl. **omina,** lat. (voor *obmen,* van 't gr. *óptein,* zien) voorteeken, voorbeduiding, voorspook; – *omen faustum,* gelukkig voorteeken; – **omineus,** adj. (lat. *ominōsus, a, um*) voorbeduidend, vol beteekenis, inz. hetgeen een slecht voorteeken is, gevaardreigend, onheilspellend; – **omineeren,** (lat. *omināri*) voorspellen, profeteeren; vermoeden, een voorgevoel hebben.

Oméntum, n. lat. Anat. net, nethuid der darmen; – **omentītis,** lat.-gr. net- of netvliesontsteking.

Omer, hebr. omertijd, 50 dagen van Paschen tot Pinksteren, waarin de Joden sommige handelingen niet mogen verrichten, bijv. niet huwen.

Omikron, n. (van *mikrós, á, ón,* klein) de kleine d. i. korte grieksche o (*o*).

Omina, omineeren, omineus, z. ond. omen.

omitteeren, lat. (*omittĕre*) uitlaten, weglaten, overslaan enz.; – **omíssum,** n. uitgelaten punt, zindeel enz.; pl. **omíssa,** uitgelaten, overgeslagen

zaken; – *casus omissi*, pl. in de rechten, wetten enz. uitgelaten gevallen, waarover de regeering, de rechtbank enz. naar gelang der omstandigheden uitspraak doet; – *salvo errŏre et omissiōne*, z. ond. s a l v u s; – **omíssie,** f. (later lat. *omissĭo*) uitlating, verzuim; –**omissie-zonden,** zonden, uit nalatigheid begaan; – *omissīve*, adv. nw. lat. uitlatend, overslaand.

Omladīna, f. servisch (eig. jeugd) 1) oorspr. letterkundige vereeniging der op vreemde hoogescholen studeerende Serviërs (sedert 1848), sedert 1866 staatkundige vereeniging, z. v. a. jong-servische partij; 2) geheime czechische vereeniging van arbeiders en studenten met nationaal-radicaal-socialistisch karakter.

Ommani, n. (eng. *hominy*, een indiaansch woord) grof, in water gekookt maïsmeel, turksche brij.

Ommatophýllon, n. gr. (v. *ómma*, genit. *ómmatos*, het oog, en *phyllon*, z. ald.) Med. eig. oogblad, vlies op het oog.

omnis, omne, lat. al, alle, alles, pl. *omnes*, n. *omnia*; – *omne nimĭum nocet*, lat. ook *omne nimĭum vertĭtur in vitĭum* of *omne nimĭum naturae inimĭcum*, sprw.: al te veel schaadt, of al te veel is ongezond; – *omne principĭum grave*, alle begin is moeilijk; – *omne scibĭle*, z. *scibĭle*; – *omne simĭle claudĭcat*, elke vergelijking gaat mank; – *omne trinum perféctum*, al het drievoudige is volkomen, alle goede dingen bestaan in drieën; – *omne tulit punctum, qui miscuit utĭle dulci*, hij draagt de algemeene goedkeuring weg, die het nuttige met het aangename vereenigt; – *omne vivum ex ovo*, elk levend wezen komt uit een kiem; – *omni exceptiōne major*, boven alle blaam of berisping verheven, onverwerpelijk; – *omni jure*, met alle recht; – *omni modo*, op alle wijze; – *omni tempŏre*, ten allen tijde, altijd; – *omnĭa ad (majorem) Dei glorĭam*, of afgekort *O. A. (M.) D. G.*, alles ter (grooter) eere van God; – *omnĭa cum Deo!* alles met God! – *omnia mea mecum porto*, al het mijne draag ik bij mij (zinspreuk van den griekschen wijsgeer Bias, die zijne hoogste schatten in zijne wijsheid bezat); – *non omnĭa possŭmus omnes*, z. *non omne*, enz.; – *in omnĭbus aliquid in toto nihil*, van alles wat, maar van 't geheel niets, n.l. goeds (weten of verstaan); – *non omnĭbus dormĭo*, z. ond. *non omne*, enz.; – *non omnis morĭar*, z. ond. *non omne*, enz.; – *omnis amans amens*, ieder verliefde is gek of dwaas; – *omnis homo mendax*, ieder mensch is een leugenaar; – *omnium consensu*, met toestemming van alles; – **omnĭbus,** m. nw. fr. (van den lat. dat. plur. *omnĭbus*, d. i. eig. voor allen) ruime wagens, die op bepaalde tijden tusschen bepaalde plaatsen rijden; – **omnium,** n. eng. gezamenlijke hoofdgelden van den staatsschat, die aan de schuldeischers van den Staat als onderpand zijn aangewezen; – *omnīno*, adv. lat. alleszins; –**omnifórm,** (later lat. *omnifórmis, e*) alvormig, van allerlei gedaante; – **omnipariteit,** f. nw. lat. algemeene gelijkheid; – **omniphaag,** m. lat. gr. alleseter; – **omnipotént,** adj. lat. (*omnipŏtens*) almachtig, alvermogend; – **omnipoténtie** (spr. *tie=tsie*) f. (*omnipotentĭa*) almacht, alvermogen; – **omnipræsent,** adj. nw. lat. alomtegenwoordig; – **omnipræsentie** (spr. *t=ts*) f. alomtegenwoordigheid; – **omnisciéntie** (spr. *t=ts*) f. nw. lat. alwetendheid; – **omnivórisch,** adj. (lat. *omnivŏrus, a, um*) allesverslindend of etend; – **omnivóren,** n. pl. N. H. alleseters, dieren, die hun voedsel zoowel uit het dieren- als uit het plantenrijk nemen.

Omoalgīe, f. (liever o m a l g i e, z. ald.); – **omokotýle,** f. gr. Anat. pan van het schouderblad; – **omophorĭon,** n. lange schouderband of sjerp der hooge geestelijken in de grieksche kerk; – **omoplāta,** f. schouderblad.

Omophaag (niet h o m o p h a a g), m. gr. (v. *ōmós, ē, ón*, rauw, onrijp) rauwvleescheter; – **omophagie,** f. het rauwvleescheten; – **omotocīe,** f. het te vroeg baren, ontijdige verlossing, miskraam.

ompaggeren, ind. holl. met een heining (*pagger*) omgeven.

Omphăle, gr. naam eener lydische koningin, die Hercules zoodanig aan zich wist te boeien, dat hij, als eene vrouw gekleed, onder hare slavinnen aan het spinrokken zat; vandaar het sprw.: elke Hercules vindt zijne O m p h a l e.

Omphalelkōsis, f. gr. (van *omphălós*, navel) Med. navelverzwering; – **omphálisch,** adj. den navel betreffende; navelvormig; – **omphalītis,** f. navelontsteking; – **omphalocēle,** f. navelbreuk; – **omphalomantīe** (spr. *t=ts*) f. waarzeggerij uit de knoopen der navelstreng van een pasgeboren kind; – **omphalóncus,** hard navelgezwel; – **omphaloneuron,** n. navelstreng; – **omphalophȳma,** n. groot week navelgezwel, vleeschuitwas aan den navel; – **omphalóptron,** n. lens, linze; lensof navelvormig geslepen vergrootglas; – **omphalorrhagīe,** f. bloedvliet uit de navelvaten of den navel; – **omphalotoom,** m. werktuig tot doorsnijding van de navelstreng; – **omphalotomīe,** f. doorsnijding van de navelstreng.

Omra, of liever **omrah,** arab. (v. *'amara*, bouwen, bezoeken; vgl. O m a r) bedevaart of plechtige pelgrimsreis der geloovigen naar Mekka.

Onăger of **onăgrus,** m. lat. (gr. *ónagros*) wilde ezel, woudezel (vgl. k u l a n); licht werpgeschut der oude Romeinen.

onaktínisch, adj. Phys. scheikundig niet-werkzaam, zie a k t i n i s c h.

Onanie,f.(naar O n a, n Gen. XXXVIII, 9, genoemd, dus eigenlijk c o n g r é s s u s i n t e r r u p t u s z. a.) zelfbevlekking, onnatuurlijke prikkeling der geslachtsdeelen, alsmede onnatuurlijke bevrediging der geslachtsdrift, ook **onanisme,** n.; – **onaneeren,** dat kwaad bedrijven; – **onaníst** of **onaniet,** m. zelfbevlekker.

On-básji, m. turk. (v. *on*, tien) hoofdman over tien, korporaal; in den Krim: dorpsschout.

Onbesjlik, m. turk. (v. *on-besj*, vijftien, v. *on*, tien en *besj*, vijf) turk. rekenmunt = 15 p a r a s of ruim 4 centen.

Once, f. fr. z. v. a. o n s (z. ald.); – **oncia,** it. (spr. *óntsja*) **onza, onca,** f. rekenmunt in het voormalige koninkrijk der beide Siciliën = 3 napolitaansche dukaten = *f* 6.45; ook voormalig

gewicht en lengte van verschillende grootte in Italië; – **oncetta,** f. (spr. *ontsjétta*) vroegere goudmunt in Napels = *f* 6,25.

Oncle, m. fr. (van 't lat. *avunculus*) oom, vaders- of moeders broeder.

Oncus, m. gr. (*ónkos*, oorspr. bocht, kromming, verhevenheid, omvang, volumen) Med. hard of vast gezwel; – **oncograaf,** f. volumenschrijver, middel om volumenveranderingen op te teekenen; – **oncospheer,** f. embryonaaltoestand van een lintworm; – **onkotomie,** f. gr. Med. kunstmatige opening van een gezwel.

Ondamaris, f. it.-lat. (v. it. *onda*, golf en *mare*, gen. *maris*, zee) eig. zeegolf; eene open 8voets fluitstem in de orgels, wier bevend geluid het geluid der zeegolven nabootst.

Ondatra, z. d e s m a n.

ondeggiáre, *ondeggiaménto*, n. it. (spr. *ondedzj-*; van, *onda* z. v. a. lat. *unda*, golf) Muz. golvende beweging, trilling; – **ondíne,** f. fr. (v. *undine*) vrouwelijke watergeest, water-n i x e, watermaagd (vgl. e l e m e n t a i r e g e e s t e n).

Ondé's, pl. (v. *onder*, golven) gewaterde zijden of wollen stoffen.

on dit, fr. (spr. *oǹ di*) eig. men zegt; als subst.: praatje, gerucht; volgens een *ondit*, naar hooren zeggen.

Ondrata, f. bisamrat, z. o. b i s a m.

Ondráve, onderhave, f (uit *gondrave*), aardveil; hiernaast uit de vorm *hondsdraf*.

Ondulatie, z. u n d u l a t i e.

Oneida-community, secte in New-York, gesticht door Noyes (± 1840), met het communisme als grondslag.

Oneirodynie, f. gr. (van *óneiros*, m. droom) Med. ziekelijk, benauwd droomen; – **oneirokriet, oneiroloog,** m. droomuitlegger; – **oneiromantie** (spr. *t=ts*) **oneirokritie** (spr. *t=ts*) f. droomuitlegging, droomuitlegkunde; – **oneirologie,** f. leer van de droomen; – **oneiropŏlos** en **oneiromántis,** m. droomuitlegger; – **oneiroskopie,** f. droombeschouwing, het achtgeven op droomen.

Onera, onereeren, onereus enz. z. o n u s.

Ongăro, m. it. eig. Hongaar; hongaarsche dukaat, ter onderscheiding van den venetiaanschen *ducati de banco*, bankdukaat.

Ongevallenwet, f. wet, die werklieden beschermt tegen ongevallen, welke ze bij hun arbeid krijgen (1901).

Oniscus, m. gr. (*onískos*, verklw. v. *ónos*, ezel) eig. ezeltje; duizendbeen, pissebed.

Onkotomie, z. ond. o n c u s.

Onlik, m. turk. (v. *on*, tien) turksche munt = 10 piasters = *f* 1,08.

Onocephălus, m. gr. (van *ónos*, ezel, en *kephale*, hoofd) ezelskop; – **onokrotălus,** m. eig. die als een ezel balkt (vgl. k r o t a l e n); de kropgans, p e l i k a a n (z. ald.); – **onolatrie,** f. ezeldienst, ezelvereering, waarvan bij de Ouden de Joden en later de Christenen beschuldigd werden, misschien omdat Jezus, op een ezel gezeten, Jeruzalem binnentrok; in de middeleeuwen werden de Tempeliers ervan beschuldigd.

Onomastikon, n, gr. (van *onŏma*, n. naam) naam- of woordenlijst, inz. zakelijk, niet naar lettervolgorde ingericht woordenboek; ook gedicht op den naamdag, geboortedag, een verjaringsvers; – **onomatiek,** f. leer van de beteekenis en vorming der namen, z. v. a. o n o m a t o l o g i e; – **onomatolatrie,** f. bovenmatige vereering van den naam van een beroemden man enz.; – **onomatologie,** f. leer der woorden of namen; naamvormingsleer; – **onomatomantie** (spr. *tie=tsie*) f. naamwaarzeggerij, het waarzeggen uit namen; — **onomatomorphōse,** f. naamvorming, woordvorming; – **onomatopœie,** f. naam- of woordvorming; Gram. klanknabootsing, vorming van het woord volgens 't natuurgeluid van de daardoor aangeduide zaak, b.v. t r o m m e l, d o n d e r, r a t e l e n enz.; – **onomatopœëtisch,** adj. klanknabootsend, een natuurklank nabootsend, b. v. in de poëzie door den rhythmus de natuurtonen nabootsend; – **onomatopœëtika,** n. pl. naar den natuurklank of den klank der voorwerpen gevormde woorden, klanknabootsende woorden; – **onomatotheet,** m. eig. woordzetter, uitvinder van nieuwe woorden, inz. namen.

Ononychiet, m. gr. (van *ónos*, ezel, en *ónyx*, klauw, hoef) ezelsvoeter, wie ezelsvoeten heeft; spotnaam, dien de heidenen aan Christus gaven (vgl. o n o l a t r i e); – **onosceliet,** m. (v. *skélos*, dij) wie ezelsdijen of schenkels heeft; – **onoskiomachie,** f. het bekende abderitisch proces over de schaduw van den ezel.

onore di lettera, it. z. *honor di littera*.

Onosceliet, onoskiomachie, z. ond. o n o n y c h i e t.

Ons of **once,** $^1/_{10}$ gedeelte van een ned. pond of k i l o g r a m; $^1/_{16}$ van een oud pond; $^1/_8$ mark trooisch; $^1/_{16}$ van een medicinaal pond.

Ontogenie, f. (v. *ŏn*, genit. *óntos*, zijnde, pl. neutr. *ónta*, het zijnde, partic. van *einai*, zijn) leer van het ontstaan der wezens, geschiedenis der kiemen; e m b r y o l o g i e; – **ontographie,** f. gr. beschrijving der dingen of wezens; – **ontologie,** f. leer van de wezens, van het zijnde, grondwetenschap, leer van de algemeene eigenschappen der dingen, een gedeelte der bovennatuurkunde; ook **ontosophie,** f.; – **ontológisch,** adj. leer der wezens betreffende of daarop gegrond; o n t o l o g i s c h b e w ij s, het uit het begrip van God gevoerde bewijs voor het bestaan van God; – **ontostatika,** f. wetenschap van het evenwicht der dingen, evenwichtsleer; – **onthotheologie,** f. bovennatuurkundige godgeleerdheid, de godsleer uit de begrippen.

ontrampeneeren, ontramponeeren, havenen, beschadigen.

onus, n., pl. *onĕra*, lat. last, bezwaar; plicht, verplichting, gehoudenheid; belasting; – *onus fabrĭcae*, Jur. taak van het onderhoud of herstelling der gebouwen; – *o. personāle*, persoonlijke last, op personen drukkende belasting; – *o. probándi*, plicht of taak van te bewijzen, bewijslast; – *o. reāle*, zakelijke, op landerijen enz. drukkende belasting; – *o. tutēlae*, taak der voogdijschap; – *onĕra personalĭa*, persoonlijke belastingen, b. v. hoofdgeld enz.; – *onĕra publĭca*, pl. openbare las-

ten, staatslasten, landsbelastingen; – *onera realia*, grondlasten; – **onereus,** adj. (lat. *onerōsus, a, um*) drukkend, lastig, bezwarend, moeilijk, moeitevol; – *onerōso titŭlo*, Jur. uit of met een bezwarenden rechtsgrond; onder bezwarende voorwaarden; tegen betaling of vergoeding, in tegenst. met *titulo gratioso*, z. ond. t i t e l; – **onerositeit,** f. (later lat. *onerosĭtas*) lastigheid, bezwaarlijkheid; – **onereeren,** (lat. *onerāre*) bezwaren, belasten; opladen; – **onerābel,** adj. nw.lat. belastbaar, belast, schatplichtig, b.v. de o n e r a b e l e s t a n d e n, n.l. burgers en boeren; – **onerātie** (spr. *t=ts*) f. bezwaring, belasting.

Onyx, m. gr. (*ónyx*, genit. *ónychos*) eig. vingernagel; nagelsteen, als edelgesteente variëtiet van den c h a l c e d o o n, zoo geheeten naar zijne kleur; vgl. c a m é e; Med. nagelvormige etterverzameling tusschen de platen van het hoornvlies; – **onychia,** f. Med. nagelgezwel; – **onychisterion,** n. nagelschaar, een werktuig tot het afsnijden der nagels; – **onychogryphōsis,** f. ziekelijke kromming van de nagels; – **onychokritie** (spr. *t=ts*) f. aanwijzing van het karakter van een persoon uit de vorming zijner vingernagels; ook z. v. a. **onychomantie** (spr. *t=ts*) f. waarzeggerij uit de nagels der vingers; – **onychophthorie,** f. ontaarding, bederf der nagels; – **onychophȳma,** n. uitwas, uitgroeiing van eenen nagel; – **onychoptōsis,** f. het afvallen der nagels; – **onychosarkōma,** n. nagel-vleeschgewas; – **onychosarkōsis,** f. het ontstaan van zulk een vleeschgewas.

Onza, f. sp. z. v. a. o n s, o n c e, als gewicht; ook goudmunt (*onza de oro*) in Spanje, Mexico, de centraal-amerikaansche republieken enz., viervoudige pistool van 16 zilveren piasters en 39 à 40 gulden in waarde.

Onze, fr. (spr. *oñz'*) elf; naam van een hazardspel, waarbij het aas = 11 en 1 prent = $^1/_2$ telt.

Oögăla, oógla, n. gr. (van *ōón* = lat. *ovum*, ei, en *gála*, melk) eiermelk, eieren in melk geroerd; – **oölith,** m. kuitsteen, kalksteen, die uit kleine, op vischkuit gelijkende korrels bestaat; – **oölithformatie,** z. v. a. j u r a-f o r m a t i e (z. ald.); – **oölithisch,** adj. kuitsteenachtig; – **oölogie,** f. eierleer, leer van de vogeleieren en -nesten; – **oömantie** (spr. *t=ts*) en **oöskopie,** f. waarzeggerij uit eieren; – **oönine,** f. eiwitstof; – **oöphoritis,** f. Med. eierstok-ontsteking.

Oom Jan, barg. lommerd, (fr. m a t a n t e).

Oord, n. eene oude nederl. zilvermunt, een kwartgulden; – **oordje,** n. eene ingebeelde munt = $^1/_4$ stuiver of 4 penningen = $1^1/_4$ cent.

Oorlam, m. en n., (mal. *oranglama*, oudmensch, tegenover *orang beharoe*, nieuweling, b a a r z. a.), oudgast, bevaren matroos; borrel.

Oosser, barg. neen!

opaak, adj. lat. (*opācus, a, um*, fr. *opaque*) donker, duister, ondoorzichtig, beschaduwd; droevig, somber; – **opaciteit,** f. (lat. *opacĭtas*) donkerheid, ondoorzichtigheid; – **opaque,** n. fr. (spr. *opáák*) soort aardewerk of fayence.

Opaal, m. (lat. *opălus*, gr. *opállion*, van 't sanskr. *oepala*, steen, edelsteen) melkblauwe weerglanzige, glasachtige, bijna doorschijnende edelsteen van waterhoudend kiezelzuur; – *opaalglas*, n. albast- of rijstglas; – **opaliseeren** (spr. *s=z*) **opalesceeren,** barb.lat. den weerschijn of gloed of van den opaal vertoonen; – **opaliseerend** of **opalescént,** adj. weerschijnend (als de opaal).

Opaque, z. o p a a k.

ope et consilio, lat. met behulp en raad, of met raad en daad.

Opekúnsky-ssowjät, m. russ. (v. *opéka*, voogdij en *ssowjät*, raad) voogdijraad in Rusland.

Open-air-school, f. eng. openluchtschool; het leeren van inzonderheid ziekelijke kinderen in de open lucht, onder den blauwen hemel met eenvoudige beschutting voor koude en nattigheid; zie W a l d s c h u l e.

Opĕra, 1) f. it. (*ópera*, d. i. eig. in 't alg. werk, kunstwerk) zangspel, muzikaal of toonkunstig drama of tooneelspel; – **opĕra-buffa** (spr. *-boeffa*) f. (fr. *opéra bouffon*) it. kluchtspel, zang-blijspel; – **opĕra-lyrique,** fr. (spr. *-liriek*) gevoels-opera, lyrische opera; – **opĕra-seria** (fr. *opéra sérieux*) ernstige, groote opera; – **operétte,** f. (it. *operetta*) klein zangspel; – **operist,** m. een opera- of tooneelzanger; – **operakijker,** z. p o l e m o s k o o p; – **opera-libret,** n. tekstboekje van een opera.

opĕra, 2) pl. lat. z. ond. *opus*.

opĕra, 3) f. lat. arbeid; moeite; dienst, dienstbewijs; – *opĕra et studio*, door moeite en vlijt; pl. *opĕrae*, Jur. heeren- of leendiensten; – *o. determinātae*, bepaalde, afgemeten diensten; – *o. indeterminatae* of *illimitatae*, onbepaalde diensten; – *o. jumentarĭae*, spandiensten; – *o. manuarĭae*, handdiensten, als maaien, dorschen, hooien enz.; – *o. rusticae*, diensten op de heerenhofstede; – *o. venatorĭae*, jachtdiensten; – **opereus,** adj. (lat. *operōsus, a, um*) als adv. ook *operōse*, moeilijk, met moeite, bezwaarlijk; – **operositeit** (spr. *s=z*) f. lat. *operosĭtas*) moeilijkheid; overdreven bedrijvigheid.

Operateur, operatie, z. onder o p e r e e r e n.

Operculariën, n. pl. nw.lat. (v. 't lat. *opercŭlum*, deksel, v. *operīre*, bedekken) dekseldiertjes, een- en tweeschalige schaaldieren met een deksel voorzien; ook eene plantensoort, dekselkruid; – **operculieten,** m. pl. versteende schelpdierdeksels.

opereeren, lat. (*operāri*, v. *opus*, z. ald.) werken, kracht oefenen, van kracht zijn; inz. heelkunstig werken of iets verrichten om eene genezing te bewerken, b.v. snijden, steken enz.; – **operatie** (spr. *t=ts*) f. (*operatĭo*) werking, onderneming, verrichting; handelwijs; bij chirurgen de genezing door snijden, steken enz.; kunstbewerking; snede; ook bewegingen of ondernemingen van krijgstroepen, k r ij g s-o p e r a t i ë n; – **operatie-basis,** f. Mil. grondslag der krijgsbewegingen; inz. rij van vestingen, uit wier voorraad het verlies aan oorlogsbehoeften en manschap weder aangevuld wordt; – **operatie-lijn,** f. Mil. lijn, die verschillende tot hetzelfde doel bestemde corpsen steeds moeten volgen, en die zij door hunne bewegingen steeds moeten trachten te naderen, als zij gedwongen worden,

er van af te wijken; – **operatie-plan,** n. plan der krijgsbewegingen, ontwerp der onderneming; – **operateur,** m. fr. opereerend geneeskundige, chirurg; – **operatief,** adj. nw.lat. werkend, werkzaam; inz. heelkunstig werkend: operatieve heelkunde, z. v. a. chirurgie; – *operatus, a, um,* lat. in het werk gesteld, gedaan enz., inz. *opus operatum,* z. onder opus.

Operette, z. ond. opera 1).

opereus, z. ond. *opera* 3).

Operist, z. ond. opera 1).

Operment, z. ond. arsenik, z. ook orpiment.

operōse, operositeit, z. ond. *opera* 3).

Ophelimiteit, n. gr. (*ophélimos,* voordeelig) nuttigheid, waarde in economischen zin, een woord, door Pareto ingevoegd ter onderscheiding van het woord „nuttigheid" in den gewonen zin van het woord; zoo kan menspreken vande ophelimiteit van schadelijke zaken (b. v. jenever).

Ophiānen, z. ophieten; – **ophiăsis,** f. gr. (van *óphis,* m. slang) Med. vale plek, die tusschen de haren in slangvormige wendingen voortkruipt; – **ophidia** of **ophidiën,** n. pl. slangvormige dieren; – **ophikleide,** f. een slangvormig blaasinstrument van zeer lagen toon; – **ophiocephălus,** m. slangenhoofd; – **ophiodónten,** pl. versteende slangetanden; – **ophioglossum,** n. slangen of addertong, eene plantengeslacht; – **ophioglossen,** pl. versteende slangentongen of haaientanden; – **ophiolatrie,** f. of **ophitisme,** n. slangenvereering, aanbidding der slangen; – **ophiolithen,** m. pl. slangversteeningen; – **ophiologie,** f. leer der slangen, natuurbeschrijving der slangen; – **ophiomantie** (spr. *t*=*ts*) f. waarzeggerij door slangen; – **ophiophaag,** m. slangeter; – **ophiorrhiza,** Bot. slangenwortel; – **ophiosaurus,** m. slanghagedis; – **ophiet,** z. serpentijn; – **ophieten,** m. pl. slangendienaars, een gnostische secte van de 2de tot de 6de eeuw, die de slangen vereerde; – **ophiŭchus,** m. slangendrager, slangenhoeder, een sterrenbeeld; – **ophiūrus,** m. slangenstaart, een beenvisch; – **ophiuride,** f. Math. slangenstaartlijn; – **ophiurieten,** m. pl. op slangen gelijkende versteeningen.

Ophir, n. naam van een beroemd goudland, waaruit Salomo goud, paarlen, edelsteenen en andere kostbare waren haalde, en dat velen in Arabië of Indië zoeken.

Ophiuchus, ophiurus enz. z. ond. ophianen.

Ophthalmalgie, f. gr. (v. *ophthalmós,* m. oog, en *álgos,* pijn) oogpijn, ooglijden; – **ophthalmiāter,** m. (van *iātrós,* arts) een oogarts; – **ophthalmiatrie, ophthalmiatriek** of **ophthalmiatrika,** f. oogheelkunde; – **ophthalmiātrisch,** adj. de oogheelkunde betreffende; – **ophthalmie,** f. Med. uitwendige oogontsteking, oogziekte; – **ophthalmia ægyptiăca,** egyptische oogziekte; – **ophthálmisch,** adj. oogheelend; de oogen betreffende; – **ophthalmische middelen** of **ophthalmika,** n. pl. middelen voor de oogen, oogmiddelen, oogwaters, oogzalven; – **ophthalmītis,** f. inwendige ontsteking van den ganschen oogappel; – **ophthalmobiotiek, ophthalmobiotika,** f. oogverpleging; – **ophthalmoblennorrhœa,** f. oogdruiper, eene ziekelijke slijmafscheiding in het oog; – **ophthalmocarcinoma,** n. oogkanker; – **ophthalmocēle,** f. oogbreuk, uitzakking van het oog; – **ophthalmodulie,** f. oogendienst; – **ophthalmodynie,** f. oogpijn; – **ophthalmographie,** f. oogbeschrijving; – **ophthalmoloog,** m. oogkundige, oogarts; – **ophthalmologie,** f. oogleer; – **ophthalmológisch,** adj. oogkundig, de leer der oogen betreffende; – **ophthalmolўma,** n. ontaarding, vernieling van den oogappel; – **ophthalmométer,** m. oogmeter, een werktuig tot meting van den straal van de hoornvlieskromming en bepaling der afwijking van den bolvorm; – **ophthalmometrie,** f. leer van de inrichting en het gebruik van dat werktuig, oogmeting; – **ophthalmóncus,** m. hard ooggezwel in of aan het oog; – **ophthalmonosologie,** f. leer der oogziekten; – **ophthalmophantoom,** n. inrichting tot oefening in oogoperatiën; – **ophthalmophlebotomie,** f. aderlating aan het oog; – **ophthalmophthĭsis,** f. atrophie of verdwijning van den oogappel; – **ophthalmophўma,** n. ooguitwas, oogappel-gezwel; – **ophthalmoplegie,** f. verlamming der oogspieren; – **ophthalmoponie,** f. ooglijden; – **ophthalmoptōsis,** f. uitzakking van den oogbal uit zijne beenige kas; – **ophthalmorrhagie,** f. bloedvliet uit den oogbal; – **opthalmorrhēxis,** f. oogverscheuring, bersting van het oog; – **ophthalmorrhœa,** f. uitstorting van bloed of etter in het oog; – **ophthalmoskoop,** m. oogonderzoeker (ook als werktuig); – **ophthalmoskopie,** f. oogbeschouwing, het oogspiegelen, onderzoek van 't zieke oog; (voorheen) waarzeggerij uit de oogen; – **ophthalmospásme,** n. oogkramp; – **ophthalmospectroskoop,** m. z. ond. spectrum; – **ophthalmosterēsis,** f. verlies of het ontbreken van een oog of van de beide oogen; – **ophthalmotherapie,** f. leer van de genezing der oogziekten, oogheelkunst; – **ophthalmotomie,** f. oogontleding; – **ophthalmoxystēr,** m. of **ophthalmoxўstrum,** n. kerfborstel voor de oogen.

Opiaan en **opiat,** z. ond. opium.

Opifex, m. lat. werkman, handwerksman, handwerker; – **opificium,** n. vervaardigd werk, werk.

Opilatie, opilatief, z. oppilatie.

Opinánt, m. lat. (*opīnans,* van *opināri,* meenen) wie zijne meening uit, zijne stem geeft, een stemmer.

opiniáter, adj. fr. (*opiniâtre,* mid.lat. *opiniaster,* v. 't lat. *opínio,* meening, dus eig. op zijn gevoelen staande, bij zijne meening blijvende) hardnekkig, halsstarrig, stijfhoofdig, onbuigzaam, koppig, eigenzinnig; – **opiniatreté,** f. hardnekkigheid, halsstarrigheid enz.; – zich **opiniatreeren** (fr. *s'opiniâtrer*) zich halsstarrig verzetten, eigenzinnig of hardnekkig op iets staan.

Opínie, f. (lat. *opinio,* fr. *opinion*) meening, gevoelen, schatting; waan; – **opinionist,** m. barb.lat. meener, iemand, die volgens meeningen of vermoedens oordeelt en op zijne meening blijft staan; – **opineeren,** meenen, van meening zijn.

Opiophaag, z. ond. opium.

Opísma en **opísme,** n. gr. (v. *opídzein,* en dit

van *opós*, plantensap) het inzamelen of opvangen en indikken van plantensappen.

Opisthĕnar, n. gr. (van *ópisthe*, achter, en *thénar*, vlakke hand) rug der hand; – **opisthocephălon,** n. achterhoofd; – **opisthodŏmos,** m. Arch. achterdeel van een tempel; – **opisthographie,** f. schrijven op de achter- of keerzijde van een blad; – **opisthográphisch,** adj. van achteren of op de keerzijde beschreven; – **opisthográphum,** n. blad, dat ook aan de keerzijde beschreven is; – **opisthokranĭon,** n. Med. achterhoofd, achterschedel, inz. achterhoofdsbeen; – **opisthotŏnos,** m. krampachtige achteroverkromming van het lichaam.

Opitulātie (spr. *tie=tsie*), f. later lat. (*opitulatĭo*, v. *opitulāri*, helpen, v. *ops*, hulp, en *tulĕre* voor *ferre*, brengen) hulpverleening, hulpbieding, hulp; – **opitulātor,** m. lat. helper, hulpaanbrenger, een bijnaam van Jupiter.

Opĭum, n. (lat. *opĭum*, van 't gr. *ópion*, verklw. van *opós*, sap) heulsap, gedroogde melksap der nog groene slaapbollen in het Oosten; mal. a m f i o e n; – **opiaan,** n. z. n a r k o t i n e; – **opiaat,** n. Med. slaapmiddel, pijnstillend middel, uit opium bereid; – **opiophaag,** m. opiumeter in vroeger tijd; vgl. t h e r i a k; – *opium schuiven*, opium rooken; –*opiumkit*, gelegenheid, huis, soort kroeg, waar men opium rookt.

Opobalsem, m. gr. (*opobálsamon*, d. i. balsemsap, van *opós*) ook b a l s e m v a n G i l e a d of v a n M e k k a, kostbare, welriekende balsem van eenen boom (*Amȳris gileadénsis*) in Arabië; – **opodéldoch,** n. (een woord door Theophrastus Paracelsus gesmeed) jichtzalf, eene wrijfmiddel, van zeep, kamfer en geest van rosmarijn; *sapo aromáticus*; – **opopănax,** m. of p a n a x-g o m, f. (van 't gr. *panax* of *pánakes*, d. i. eig. alheil) geneeskrachtig gomhars uit den wortel eener soort van pastinaken (*Pastināca opopănax*) in de Levant, Z.Frankrijk enz. – **opotherăpie,** f. geneeswijze door sappen, in 't bijz. dierlijke sappen, dus z. v. a. o r g a p o t h e r a p i e, z. a.

Opoltsjénije, f. russ. (rusting, bewapening) russ. landweer; – **opoltsjénetz,** m. pl. **opoltsjénzy,** russ. landweerman in actieven dienst, het tegengest. van r á t n i k (z. ald.).

Oporine, f. gr. (van *opōra*, vroege herfst, oogsttijd) hora van den herfst; vgl. h o r e n.

opórtet, lat. het is noodig, men moet; als subst. n. de dwang, noodzaak; – *oportet est mala herba*, sprw.: moeten is een bitter kruid.

Opóssum, n. naam van de soort buidelrat, die N.Amerika bewoont; ook p h i l a n d e r en f a r a geheeten.

Oppidānen, m. pl. lat. (*oppidāni*, van *oppidum*, stad) lieden uit de stad, stadslieden, stedelingen, inz. de bewoners van kleine steden.

oppignoreeren, lat. (*oppignorāre* of liever *oppignerāre*, van *pignus*, het pand) verpanden, te pand geven; – *decrētum de oppignorándo*, verlof aan de oppervoogdijschap tot verpanding van de goederen der pupillen; – **oppignorātie** (spr. *t=ts*) f. nw.lat. verpanding, in pand geving.

Oppilātie (spr. *t=ts*) f. lat. (*oppilatĭo*, van *oppilāre*, verstoppen, v. *pilāre*, samendrukken) Med. verstopping; – **oppilatief,** adj. verstoppend.

Opplētie (spr. *t=ts*) f. nw.lat. (van *opplēre*, vullen) overvulling, overlading der maag.

opponeeren, lat. (*oppōnĕre*, van *ponĕre*, zetten, stellen) tegenstellen, tegenoverzetten, bestrijden, tegenspreken, tegenwerpingen maken; – **zich opponeeren,** zich verzetten, wederstreven; – **opponént,** m. (*oppōnens*) tegenpartij, bestrijder, tegenspreker; – **opposĭtum** of fr. **opposé,** n. tegendeel, tegenovergestelde, tegenspel, tegenstelling; pl. **opposita,** tegenovergestelde dingen, tegenstellingen; – **oppositie** (spr. *-zi-tsie*) f. (lat. *oppositĭo*) tegenstelling, tegenstand, wederstand, tegenspraak, tegenpartij; El. verhouding waarin grootheden tot elkaar staan, die een halve periode p h a s e v e r s c h i l (z. a.) hebben; Astron. stand van twee hemellichamen van ons zonnestelsel, die 180° der ecliptica van elkander verwijderd zijn; vgl. c o n j u n c t i e; ook z. v. a. **oppositiepartij,** f. tegenzijde of tegenpartij; inz. de politieke partij, die de heerschende partij of de regeering bestrijdt; – **oppositief,** adj. nw.lat. tegenovergesteld.

opportuun, adj. lat. (*opportūnus, a, um*) gelegen, geschikt, gunstig, tijdig, te gelegener tijd; – **opportuniteit,** f. (lat. *opportunĭtas*) geschikte tijd of gelegenheid, gepastheid, eene welgelegenkomende omstandigheid; ook aanleg, vatbaarheid of ontvangbaarheid, b. v. voor eene ziekte; – **opportunisme,** n. fr. politieke gedragslijn, waarbij men rekening houdt met de omstandigheden of de tijdsgelegenheid en eene afwachtende houding aanneemt, wat de toepassing zijner beginselen betreft; – **opportunist,** m. nw.lat. gelegenheidsmensch, hij, die de gelegenheid weet waar te nemen en zich ten nutte te maken; Pol. staatsman, die met de omstandigheden rekening houdt, in plaats van de onmiddellijke toepassing zijner beginselen te eischen (in tegenst. met i n t r a n s i g e n t); – **opportunistisch,** adj. de gelegenheid waarnemend; het staatkundig opportunisme betreffende of dat aanhangend, b. v. o p p o r t u n i s t i s c h e p o l i t i e k, p a r t i j enz.

Oppositum, oppositie enz. z. ond. o p p o n e e r e n.

opprimeeren, lat. (*opprimĕre*, van *premĕre*, drukken) onderdrukken, overweldigen, verdrukken, dempen, beklemmen; – **oppréssie,** f. (*oppressĭo*) beklemming, onderdrukking, verslapping, druk, strengheid, geweld; – **oppressief,** adj. nw.lat. onderdrukkend, verdrukkend, bedwingend, dempend.

opprobreeren, lat. (*opprobrāre*, v. *probrum*, beschimping, verwijt) verwijten, beschimpen, tot smadelijk verwijt maken; – **opprobrātie** (spr. *t=ts*) f. (*opprobratĭo*) beschimping, smaad, hoon, schande, blaam; hoonende berisping, smadelijk verwijt; ook **opprobrium,** n.; – **opprobriëus,** adj. (later lat. *opprobriōsus, a, um*) smadelijk, hoonend.

oppugneeren, lat. (*oppugnāre*, van *pugnare*, strijden, *pugna*, kamp, oorspr. vuistkamp, v.

pugnus, vuist) bestrijden, bekampen, aantasten; – **oppugnātie** (spr. *t=ts*) f. (*oppugnatio*) belegering, aantasting, aanval, bekamping; – **oppugnātor,** m. aanvaller, bevechter, belegeraar; – **oppugnatōrisch,** adj. (lat. *oppugnatorius, a, um*) aanvallend, belegerend.

Ops, f. Myth. oud-rom. godin, zuster en gade van Saturnus, z. v. a. de grieksche R h e a.

opsiánthisch, adj. gr. (v. *opse* of *opsi*, laat, en *ánthos*, bloesem) laatbloeiend; – **opsigamie,** f. laat huwelijk (eerst in den ouderdom); – **opsigónisch,** adj. laat verwekt of geteeld, laat ontstaan; – **opsimathie,** f. laat aanleeren eener zaak (in den ouderdom).

Opsis, f. gr. (v. *óptein*, zien) aanschouwing, het zien; – **opsiométer,** m. z. v. a. o p t o m e t e r.

Opsomanie, f. gr. (van *ópson*, gekookte spijs) hartstochtelijke verzotheid op lekkernijen, smulwoede; – **opsomaan,** m. hartstochtelijk liefhebber van lekker eten, iemand, die op lekkernijen verzot is; – **opsophaag,** m. moeskruideter; ook lekkerbek; – **opsophagie,** f. het moeskruiden- of groenten-eten; lekkerbekkerij; – **opsoninen,** pl. Physiol. eigenl. maaltijdenbereiders, bestanddeel in het bloed, dat de mikroben geschikt maakt om door de (phagocyten) l e u k o c y t e n (z. a.) te worden opgenomen. Het wordt vernietigd bij verwarming tot 65° C.; – **opsonische index,** m. aanwijzer van de hoeveelheid opsoninen in het bloed van een niet normaal (geïnfecteerd) mensch; aanwijzer in een getal (breuk) van het weerstandsvermogen van een persoon tegen infectie; – **opsonotherapie,** geneeswijze om den opsonischen index te verhoogen en zoo den patiënt te doen herstellen.

optābel, adj. lat. (*optabĭlis, e*, van *optāre*, wenschen) wenschenswaard, verlangenswaard, begeerlijk; – **optātie** (spr. *tie = tsie*) f. (lat. *optatio*) het wenschen, wensch; – **optatief,** adj. (lat. *optativus, a, um*) wenschend, eenen wensch bevattend of uitdrukkend; – **optatīvus** of **optatief,** z. m o d u s; – *optāto*, it. naar wensch; – **opteeren,** lat. (*optāre*) kiezen, verkiezen; wenschen; – **óptie** (spr. *t=s*) f. (lat. *optĭo*) vrije keus, kiesrecht; inz. keuze van het vaderland of tot welken staat men zal behooren, welke keuze aan de bewoners eener geannexeerde provincie tot zekeren tijd gelaten wordt; – *local option*, eng. plaatselijke keuze, plaatselijk verbod van verkoop van schadelijke dranken (alcohol) van wege den staat (de gemeente) voor een zeker aantal jaren; een stemming der inwoners beslist of er verbod zal zijn. Het eerst is dit stelsel ± 1840 in den Amerikaanschen staat Maine ingevoerd; – **optant,** m. kiezer, inz. ten opzichte van het vaderland; – *optionis jus*, z. *jus optionis*.

Optiek, optīka, f. gr. (*optikē*, v. *óptein*, zien) gezichtkunde, lichtleer; wetenschap van de natuur van het licht en de wetten van het zien; – **opticus,** m. (fr. *opticien*) lichtkundige, gezichtkundige; oogglasslijper, brillemaker enz.; – **optisch,** adj. tot de leer van het licht behoorende, gezichtkundig; o p t i s c h b e d r o g, oog- of gezichtsbedrog; o p t i s c h e g l a z e n, oogglazen, kijkglazen; o p t i s c h e h o e k, gezichtshoek; – **optilogion,** n. oogspreker, werktuig tot gedachtenwisseling met doofstommen; – **optométer,** m. werktuig ter bepaling van de zienskracht of van het gezichtsvermogen, alsmede van de brandpuntsafstanden der voor een kort- of vèrzichtige noodige brillenglazen.

optĭmus, a, um, lat. (superl. van *bonus*, goed) de of het beste; – *optĭme*, opperbest, zeer goed; – **optimus maximus,** m. een bijnaam van Jupiter, de beste en grootste; – **optimāten,** m. pl. (lat. *optimātes*) de voornamen, aanzienlijken; – **optimātie** (spr. *tie=tsie*) f. nw.lat. z. v. a. a r i s t o k r a t i e (z. ald.); – **optimísme,** n. leer van de beste wereld (van Leibnitz); neiging om alle dingen van den besten kant te bezien; – **optimist,** m. verdediger of belijder van Leibnitz' bovengenoemde leer; ook iemand, die geneigd is alle dingen van den besten kant te bezien (het tegengest. van p e s s i m i s t); – **optimistisch,** adj. met het optimisme overeenkomende, dat aanhangende; – **optimiteit,** f. (later lat. *optimĭtas*) voortreffelijkheid.

optisch, optometer, z. ond. o p t i e k.

opulént, adj. lat. (*opuléntus, a, um*) zeer vermogend of rijk, overrijk, zeer gegoed; – **opuléntie** (spr. *tie=tsie*) f. (lat. *opulentĭa*) groote rijkdom, overvloed, aanzienlijk vermogen.

opulifolius, a, um, lat. Bot. met bladeren als die van den sneeuwbal of Geldersche roos.

Opúntie (spr. *t=ts*) f. vijgdistel, bloedvijg of gemeene indische vijg (*Cactus opuntĭa*, naar *Opus*, genit. *Opuntis*, eene stad in Locris in Griekenland, zoo geheeten) ook n o p a l, eene plant in Amerika, op welker dikke, eironde bladen de c o c h e n i l l e leeft; het gebruik van hare zeer zoete, bloedroode vruchten verft de urine rood.

Opus, n. lat. werk, inz. geleerd werk, boek, geschrift enz.; pl. *opĕra*, werken, geschriften; – *opera omnĭa*, al de werken, de gezamenlijke schriften; – *o. misericordĭae*, werken van barmhartigheid; – *o. posthŭma*, nagelaten werken; – *opera quae supersunt*, nog voorhanden werken van een schrijver; – *opera selécta*, uitgelezen werken; – *opus alexandrīnum*, soort van kunstmatige steeninlegging (m o z a ï e k) van de vloeren in de oudheid; – *opus Herculĕum*, herculische arbeid, een werk, dat reuzenkracht vordert; – *opus incértum*, onregelmatig werk, steenverband, uit onregelmatige en zonder bepaalde orde met elkander verbonden stukken; – *opus mallĕi*, eig. hamerwerk; eene geslagen of gehamerde koperen plaat; – *opus musīvum*, musiefwerk, z. v. a. m o z a ï e k; – *opus operātum*, een werk, dat gedaan wordt om slechts gedaan te zijn, zonder er op te zien hoe en waarom; inz. gedachtelooze verrichting van uiterlijke godsdienstgebruiken; – *opus postŭmum*, nagelaten of eerst na den dood van den schrijver uitgegeven werk; – *opus reticulātum*, netvormig werk, netverband, muurwerk, waarbij de voegen tusschen de vierkant gevormde steenen diagonaallijnen vormen; – *opus rustĭcum*, n. Arch. boersch bouwwerk, vgl. b o s s a g e; – *opus supererogatiō*

nis, z. supererogatie; – *opus tectorĭum*, bekleedingswerk, de buitenste en fijnste muurbedekking van marmerstuc; – *opus tesselātum*, teerling- of dobbelsteenwerk, een teerlingvormig, met kleine marmerstukken van verscheiden kleuren ingelegde vloer; – *opus testudinĕum*, schildpadwerk, met schildpad ingelegde borden, schotels enz.; – *opuscŭlum*, n. werkje, klein geschrift; pl. *opuscŭla*.

Or, 1) m. z. v. a. Horus (z. ald.).

Or, 2) perzische rekenmunt = $^1/_{10}$ toman of ongeveer 55 cents.

Or, 3) n. (eig. m.) fr. goud; – *or battu*, geslagen- of bladgoud; – *or de Manheim* (spr. *maneǹ*), Mannheimer goud, goudkleurig mengsel van koper, messing en tin (vgl. semilor); – *or de lavage*, waschgoud; – *or en chaux* (spr. *aǹ sjó*) of *or en coquille* (spr. *kokíelj'*), schelpgoud, schildersgoud; – *or gris* (spr. *gri*), grijs goud, mengsel van goud en staal; – *or haché* (spr. *asjé*), ruwe verguldingq;– *or couleur* (spr. *koeléúr*), goudgrond bij verguldingen; – *or moulu* (spr. *moelú*), soort schildergoud; – *or natif* (spr. *-tief*), gedegen goud; – *or vert* (spr. *wèr*), groen goud, mengsel van goud en zilver; – *lingot d'or* (spr. *leǹgó dor*), staafgoud.

ör, z. oer.

Ora, m. naam van den dagwind aan het Gardameer, zie Sover.

ora, lat. (van *orāre*, spreken, bidden, biddend spreken, v. *ōs*, genit. *oris*, mond) bid! bidden! – *ora et labōra*, bid en werk! – *ora pro nobis!* bid voor ons! – *orāte*, bidt! – *orēmus*, laat ons bidden (bij de kath. mis vóor het gebed); – 't is daar oremus, 't ziet er daar jammerlijk uit; – **oránten,** m. pl. (lat. *orántes*) biddenden, bidbroeders.

oraal, nw.lat. (*orālis*, *e*, van *ōs*, genit. *ōris*, mond; aangezicht) mondeling, mondelijk; – **orāle wet,** mondelinge wet; – *orālis submissĭo*, Jur. mondeling aanhangsel of toevoegsel tot een vonnis enz.; – **orāle,** n. pauselijke hoofdsluier, die om de schouders geslagen wordt en op de borst afhangt.

Oraculíst, m. nw.lat. die voor een orakel (z. ald.) wil gehouden worden; – **oraculeus,** adj. godspraakachtig, orakelvormig.

orageux, adj. fr. (spr. *-zjeu*; van *orage*, storm, oudfr. zachte wind, provenç. *auratge*, van 't oudfr. *ore*, provenç. *aura*, it. *ora*, *aura*, lat. *aura*, luchttrekking, tocht, wind) stormachtig, onstuimig, woelig, onrustig.

Orākel, n. lat. (*oracŭlum*, v. *orāre*, spreken; vgl. **ora**) bij de oude Grieken de voorgewende uitspraak der goden, godspraak; openbaringsplaats, zetel der godspraak, b. v. die van Apollo te Delphi; oneig. iedere raadselachtige of ook als onwederlegbaar aangekondigde uitspraak; ook algemeen of allerwegen vereerd raadgever, vraagbaak; b. v. het Delftsch orakel, d. i. Hugo de Groot; – **orakelachtig,** adj. geheimvol, raadselachtig, duister.

Orang-baroe, m. mal. nieuw mensch, waaruit *orenbaar* en *baar* ontstonden met de beteekenissen: pas aangekomene, nieuweling, o. a. jonge cadet aan de Militaire Academie te Breda.

Orange, 1) f. fr. (spr. *oráǹzj*; it. *arancia*, *arancio*, mid.lat. *arangia*, *aurantia*, venet. *naransa*, sp. *naranja*, v. 't arab.-perz. *nârandsj* of *nârang*, en vervolgens in nw.lat. vervormd tot *pomum aurantium*, d. i. goudappel) de oranjeappel; oranjeboom; ook de oranjekleur, het oranje (roodgeel); – **orangeade,** f. (spr. *oraǹzjáád'*) oranjewater, een drank uit oranjesap, suiker en water of ook wijn; in het laatste geval bisschop; – **orangeat,** m. (spr. *oraǹzjá*) ingemaakte oranjeschillen; – **orangelétten,** f. pl. (spr. *oraǹzje-*) kleine, onrijp gedroogde oranjeappelen; – **orangerie,** f. (spr. *oraǹzjeríe*), **oranjerie,** verzameling van citroen- en oranjeboomen enz.; ook broeikas; – **oranjespin,** of curaçaospin, zeer vergiftige spin.

Orange, 2) (spr. *oráǹzj'*) of **Oránje,** n. eertijds een klein vorstendom in Z.O. Frankrijk, dat van de 11de tot de 16de eeuw eigen vorsten had; thans voert de troonopvolger(-volgster) in Nederland den titel: Prins (Prinses) van Oranje; – **Orangísten,** m. pl. aanhangers van het huis van Oranje in de Nederlanden, Oranjegezinden, Oranjeklanten; ook de politieke partij der Protestanten in Ierland (eng. *orangemen*, naar Willem III van Oranje zoo genoemd, die het ten gunste der Stuarts opgestane Ierland onderwierp), welker samenkomsten men oranjeloges noemt; – **oranjekers,** f. gedroogde, donkerrood gevlekte, aangenaam zuurachtige kers.

Orang-oetang, m. maleisch (*orâng oetan*, van *ôrang*, mensch, en *oetan*, woud, wildernis, wild) oostind. woud- of boschmensch, zeer sterke aap op Borneo en Sumatra, een der grootste levende apensoorten, ook jocko geheeten.

Orang-tani, m. ind. holl. landbouwer.

Oranje, enz. z. orange.

Orankay, m. ind. holl. rijke man, hooggeplaatst of adellijk persoon.

Oranten, *ora pro nobis*, enz. z. ond. *ora*.

Oraríum, f. lat. (van *ōs*, genit. *oris*, aangezicht) zweetdoek, gedeelte van de priesterlijke kleedij in de roomsch kath. en grieksche kerk.

Orātie (spr. *t=ts*), f. lat. (*oratĭo*, van *orāre*, spreken) rede, redevoering; – *orātĭo*, f. lat. rede; – *oratio obliqua*, z. ond. oblique; – *oratio pro domo*, rede voor zijn eigen huis, waarin men voor zijn eigen belangen enz. optreedt; ook gebed: *oratĭo dominĭca*, het gebed des Heeren, het Onze-Vader; – **oratiuncŭla,** f. kleine, korte rede; – **orātor,** m. redenaar; – **oratoria** of **oratoriek,** f. nw.lat. redekunst; – **oratōrisch,** adj. (lat. *oratorĭus*, *a*, *um*) op redenaarswijze, redekunstig; – **oratorium,** m., pl. **oratoria** of **oratoriën,** 1) bidvertrek, bedehuis; 2) Muz. soort van muzikale drama's van ernstigen, aanvank. meestal bijbelschen inhoud, die eene handeling of eene gebeurtenis door gezang tot uitdrukking brengen; thans heeft men (sedert Haydn) ook wereldlijke oratoriën; – priesters van het oratorium, leden eener geestelijke orde, welke Philippus van Neri in 1574 te Rome stichtte.

Orb., bij natuurwetenschappelijke benamingen afkorting voor A. d'Orbigny (gest. 1857).

Orbātie (spr. *t=ts*) f. lat. (*orbatio*, van *orbāre*, berooven van 't geen iemand lief is, b. v. kinderen van hunne ouders, van *orbus*, beroofd, ontbloot, ouderloos gemaakt) berooving, inzonderheid van de ouders, het weesworden.

orbiculair, adj. lat. (*orbiculāris, e*, van *orbicúlus*, verklw. van *orbis*, kring, schijf) kringvormig, rond, ringvormig; – *orbiculatus, a, um*, lat. Bot. cirkelrond; – **orbiculieten,** pl. nw.lat. versteende cirkel- of schijfschelpen.

Orbilius, lat. of afgek. **Orbiel,** m. knorrige, strenge schoolmeester, brompot, schooltiran, eig. de eigennaam van een knorrigen taalmeester, die te Rome ten tijde van Horatius leefde en vroeger raadsdienaar en soldaat was geweest.

Orbis, m. lat. kring; iets cirkelvormigs, iets ronds, schijf enz.; inz. ook aardbol, wereldrond; – *orbis pictus*, lat. de geschilderde wereld, prentenwereld, ook wel de wereld in het boek of voorstelling der voorwerpen van natuur en kunst door prenten, een kinderboek, het eerst door Comenius opgesteld; –*orbis terrārum*, m. aardbol; – *urbi et orbi*, aan de stad (Rome) en de aarde (den pauselijken zegen geven).

Orbīta, f. lat. (v. *orbis*, kring, bol) wagenspoor; kringloop, baan; Anat. oogholte; – **orbitaal,** adj. nw.lat. de oogholte betreffende of daartoe behoorende.

Orbiteit, f. lat. (*orbītas*, van *orbus, a, um*, kinder- of ouderloos) kinderloosheid; ook ouderloosheid, de weezenstaat.

Orbitolīthen of **orbulieten,** m. pl. lat. gr. soort versteende koralen van vlakke, bijna cirkelronde gedaante, z. v. a. n u m m u l i e t e n.

Orca, f. lat. n o o r d k a p e r (z. ald.), een soort walvisch.

Orcaan, z. o r k a a n.

Orcanétte, f. fr. Bot. roode ossetong, eene verfplant; – **orcanettine,** f. de roode verfstof dier plant.

Orceïne, f. z. onder o r c i n e.

Orcheocēle, orcheotomie, z. onder o r c h i s.

Orchesiograaf, m. gr. (van *órchēsis*, dans, *orcheisthai*, dansen) iemand, die over het dansen schrijft; – **orchesiographie,** f. dansbeschrijving, dansteekening (vgl. c h o r e o g r a p h i e); – **orchést, orkést,** n. (gr. *orchestra*, f.) dans- en zangplaats bij de oude Grieken, of die plaats van het tooneel, waar het koor placht te dansen en te zingen; bij de Romeinen de plaats van het tooneel, waar de senatoren zaten; tegenwoordig speel- en zangplaats der toonkunstenaars in concerten en in den schouwburg; ook de gezamenlijke muzikanten zelve; – **orchestiek, orchestika,** f. danskunst; – **orchestrion,** n. door den abt V o g l e r uitgevonden en in 1789 het eerst te Amsterdam vertoond s n a a r o r g e l, ook o r g a n o c h o r d i u m, genoemd; ook een door K u n z te Praag in 1791 uitgevonden soortgelijk fluit- en snaarinstrument in de gedaante van een vleugelklavier; nog een door K a u f m a n n te Dresden in 1851 uitgevonden groot zelfspelend muziekinstrument; – **orchestreeren** of **orkestreeren,** een muziekstuk voor de verschillende partijen van het orkest bewerken; – **orchestratie** of **orkestratie** (spr. *tie=tsie*), f. deze bewerking voor orkest.

Orchis, m. gr. teelbal; eene plant met bolvormige wortelknollen; – **orchidalgie,** f. teelbalpijn; – **orchidéën,** pl. plantenfamilie uit de tropen en subtropen m. fraaie, kostbare bloemen; – **orchidocēle** of **orcheocēle,** f. Med. balzakbreuk; ook teelbalgezwel; – **orchidodynie,** f. z. v. a. o r c h i d a l g i e; – **orchidóncus,** m. hard teelbalgezwel; – **orchieten,** m. pl. steenen, die in vorm op de teelballen gelijken; – **orchitis,** f. Med. teelbalontsteking; – **orchitomie** of **orchotomie,** f. teelbalsnede, ontmanning, z. v. a. c a s t r a t i e.

Orcine, f. lat. uit korstmossen door koken met kalkmelk verkregen stikstoflooze stof, die door invloed van vochtige lucht en ammoniak tot de stikstofhoudende **orceïne** wordt, ter bereiding der o r s e i l l e gebruikt.

Orcus, m. lat. onderwereld, doodenrijk, z. v. a. T a r t a r u s (z. ook P l u t o).

Ordaal, ordalium, n., pl. **ordaliën,** mid.lat. godsoordeelen, onschuldbewijzen, in de middeleeuwen eene soort van gerechtelijk bewijs, volgens 't welk men de uitspraak over de schuld, of onschuld van eenen aangeklaagde afhankelijk maakte van den uitslag, die zekere levensgevaarlijke proeven, b. v. het tweegevecht, de vuur- of waterproef, voor hem hadden (uit het nederl. o o r d e e l werd het mid.lat. *ordalium* gevormd en tot een kunstterm der rechtsgeleerdheid gemaakt).

Orde, f. (van 't lat. *ordo*, z. ald.) stand, genootschap, wereldlijke of geestelijke broederschap tot bepaalde oogmerken, met zekeren o r d e s r e g e l e n, herkenningsteekens enz. (ridder-, monnikenorde), waardigheid, waardigheids-, eere- en onderscheidingsteeken; – **orde de la trappe,** z. t r a p p i s t e n; – **ordes-kapittel,** n. vergadering van de medeleden eener ridderorde (vgl. c a p i t t e l); – **ordes-insigniën,** pl. ordeteekens.

Ordo, m. (gen. *ordĭnis*) lat. rij, ordening; afdeeling, klasse, stand; pl. *ordĭnes*, ook wijding, inwijding (z. ond. o r d i n e e r e n); – *ordĭnes imperii*, pl. rijksstanden; – *o. provinciāles*, pl. gewestelijke of landsstanden; – *extra ordinem*, buiten de orde of rij; – **ordināle,** n., pl. **ordinalia,** Gram. telwoorden van orde, b. v. de eerste, tweede, derde enz., in tegenst. met c a r d i n a l i a; – **ordināle,** n. nw.lat. (eng. en fr. *ordinal*) regelboek, kerkboek der anglicaansche geestelijkheid; – **ordinaal,** n. vlaamsch, naast *ornaal* uit *orinaal*, pisglas; flesch met water, die, voor een lampje geplaatst, het licht versterkt; – **ordinair,** adj. (lat. *ordinarius, a, um*, fr. *ordinaire*), gewoon, regelmatig, gebruikelijk; gemeen, gering, laag; – *ordinário*, it. Muz. op de gewone wijze; – *à l'ordinaire*, fr. als gewoonlijk, volgens gewonen trant; meestal, meestendeels

– **ordinarius,** m. lat. (scil. p r o f e s s o r) gewoon, met bezoldiging aangesteld hoogleeraar op hoogescholen, in tegenst. met e x t r a o r d i n a r i u s; in de R. Kath. kerk: bisschop, als de eigenlijke kerkregent van zijn gebied; vandaar: *cum facultāte ordinarii,* met toestemming van den bisschop of van de hoogere geestelijkheid; – **ordineeren,** lat. (*ordināre*), **iemand–,** of h e m d e *ordĭnes* m e d e d e e l e n, de inwijding tot het geestelijk leeraarsambt, benevens de daarmede verbonden rechten en ambtsverrichtingen opdragen, tot prediker aanstellen, inwijden, inzegenen; bij de R. Kath. de priesterwijding geven; – **ordinándus,** m. priester, die gewijd moet worden; kandidaat, die tot het predikambt zal gewijd worden; – **ordinánt,** m. (lat. *ordĭnans*) inwijder, wijdbisschop; – **ordinántie,** f. z. o r d o n n a n t i e; – **ordinăten** of a p p l i c ā t e n, pl. nw.lat. Math. evenwijdig aan elkander loopende rechte lijnen, die van de lijn der a b s c i s s e n (z. ald.) naar de punten van den omtrek eener kromme lijn getrokken worden; – **ordinātie** (spr. *t*=*ts*), f. inwijding, bevestiging in het predikambt (bij Protestanten), of in den priesterstand (bij Katholieken), priesterwijding.

ordonneeren, fr. (*ordonner,* oudfr. *ordener, ordoner,* lat. *ordināre*; vgl. o r d i n e e r e n en o r d r e) ordenen, verordenen, bevelen, gelasten, voorschrijven, gebieden; – **ordonnántie,** (spr. *t*=*ts*), f. (fr. *ordonnance*) verordening, gebod, voorschrift, bepaling, verordening, die van het opperpoofd der regeering uitgaat; de o r d o n n a n t i e eener schilderij, haar aanleg, de schikking en ordening van hare verschillende figuren; – **ordonnáns,** m. Mill. dienstwacht, soldaat of hooger geplaatst militair, die zich bestendig bij eenen bevelvoerenden officier moet bevinden, om zijne bevelen uit te voeren; in eenige streken ook z. v. a. e x t r a p o s t; – **ordonnans-officier,** m. officier, die berichten, bevelen enz. overbrengt; – **ordonnateur,** m. verordenaar, aanwijzer, opziener.

Ordoys, n. tooneel, r a d u i s.

Ordre, f. in het fr. m. (oudfr. *ordene, ordine,* van lat. *ordo,* gen. *ordĭnis,* z. ald.) o r d e; – *ordre de la Légion d'honneur,* orde van het legioen van eer; ook bevel, last, gebod, verordening, o r d e r; ook wachtwoord, p a r o o l; bij wissels recht om de ontvangst van het bedrag op een ander over te dragen; ook persoon, die daarbij voor een ander in de plaats treedt; vandaar: *orderbriefje,* een p r o m e s s e (z. a.) aan order, en o r d e r p a p i e r, aanwijzingen, wissels, inz. zulke, die ofschoon op een bepaald persoon luidende, door e n d o s s e m e n t (z. ald.) op een ander kunnen worden overgedragen, door bijvoeging der woorden: „aan de order van....”; – *par ordre,* op bevel; z. ook m u f t i; – *ordre de bataille* (spr. *d'batálj'*), Mil. slagorde; – *ordre de campagne* (spr. *-d'kampánj'*), veldorde; – *ordre de paráde,* paradeorde; – *ordre du jour* (spr. *zjoer*), dagorder, dagbevel.

Oreáde f., pl. **Oreáden,** gr. (*Oreiás,* pl. *Oreiădes,* van *óros,* berg) bergnimfen, zie n y m p h.

Oreest, n. oudfr. *oreste,* onweer, onstuimig weer.

Orego, z. v. a. o r i g ă n u m.

oregonus, a, um, lat. Bot. uit Oregon (N. Amerika) afkomstig.

Oreller, m. fr. (spr. *oreljé*; van *oreille* = lat. *auricŭla,* verklw. van *auris,* oor) oorkussen, klein oorkussen, sluimerrol; – **oreillette,** f. (spr. *oreljétt'*) oorringetje; – **oreillon,** z. o r i l l o n; – **oreillons,** m. pl. (spr. *oreljóñ*) ontsteking der oorklieren.

orēmus, z. ond. *ora.*

Orenbaar, m. mal. (*oran beharoe,* nieuw, onbevaren mensch) b a a r, z. a.; tegenover o o r l a m, z. a.

Oreodóxa, f. gr. 25 tot 50 M. hooge palmsoort in Zuid-Amerika.

Oréstes, m. naar de oud-gr. sage de zoon van Agamemnon, koning van Mykenæ, en van Klytæmnestra. Hij wreekte den moord, aan zijnen vader door Klytæmnestra en haren minnaar Ægisthos gepleegd, door het dooden zijner moeder, werd daarop echter door de Eumeniden vervolgd en krankzinnig. Hij is een der voorname helden in de grieksche t r a g œ d i e; vgl. ook P y l a d e s.

Orestiáde, f. pl. **Orestiáden,** gr. z. v. a. O r e a d e n.

Orexie, f. gr. (*orexis,* van *orĕgein,* uitstrekken) begeerte, het streven; Med. inz. eetlust, groote en gedurige trek naar spijs; het zuur in de maag.

Orfèvrerie, f. fr. (v. *or,* goud, lat. *aurum,* en *faber,* lat. smid, waarvan het alleen in samenstelling voorkomende fr. *fèvre*) goudsmidskunst; ook goudsmidswerk; – **orfèvrerie-Christofle,** goudsmidswaren uit een door Christofle te Parijs uitgevonden a r g e n t a a n; vgl. C h r i s t o f l e-m e t a a l.

Orgaan, n. gr. **orgănon** (v. *érgon,* werk, *érgein, érdein,* doen) werktuig, inz. vroeger een muziekinstrument (vandaar ons o r g e l, mid. lat. *orgănum*; *orgăno pleno,* met vol orgel); werk- of hulpmiddel, hulplid; zelfwerkend deel van een geheel, inz. zinswerktuig of zintuig; spraakwerktuig, stem, b. v. van eenen zanger, tooneelspeler; oneig. persoon, door wien men iets laat zeggen of doen, spreker, optreder; – o r g a n o n, ook een bijzondere naam der Aristotelische logica, als gevende aan de menschelijke begrippen een innerlijk verband; ook voorstelling van een wetenschappelijk voorwerp met innerlijke, als 't ware organische verbinding; – **organisateur,** m. fr. regelaar, hij, die ordent, rangschikt, inz. eenen staat regelt, eene orde sticht; – **organisch, organiek,** adj. met organen of werktuigen, inwendige vaten, buizen enz. tot groeien, leven en gewaarworden voorzien (gelijk de dieren en planten), bewerktuigd, levend, bezield; ook aan organische lichamen eigen, daartoe behoorende; b. v. o r g a n i s c h e w e t t e n, Jur. wetten, door welke het staatslichaam in zijn innerlijk leven wordt ingericht; ook in het alg. gewichtige, beslissende wetten; o r g a n i s c h e c h e m i e, dat gedeelte der scheikunde, dat zich bezig houdt

met de stoffen uit planten en dieren afkomstig en de daaruit gevormde verbindingen; – **organiseeren** (spr. *s*=*z*), barb. lat. (fr. *organiser*) met organen voorzien, bezielen; vormen, inrichten, ordenen; – g e o r g a n i s e e r d, z. v. a. organisch bezield, gevormd, volledig ingericht; – **organiseering** (spr. *s*=*z*) of **organisãtie** (spr. *-za-tsie*), f. vorming, inrichting, bouw van een lichaam; bezieling; – **organísme,** n. organische bouw, samenhang der leden van een geheel, levende, geledegestalte, buizen- en vatenstelsel, het geheel der verrichtingen, die de organen volbrengen; – **organíst,** m. mid. lat. (*organista*) orgelspeler, inz. als zoodanig in de kerk aangesteld beambte; – **organochordium,** z. o r c h e s t r i o n; – **organogenie,** f. organen-vorming; leer van het ontstaan van organische wezens; – **organognosíe,** f. kennis en onderscheiding van bewerktuigde lichamen; – **organographie,** f. organenbeschrijving; ook beschrijving van muziekinstrumenten; – **organologíe,** f. leer der organen; ook instrumentleer in de geboortehulp; – **organonomíe,** f. leer van de wetten van het organisch leven; – **organoplastiek,** f. organenvorming; – **organopœus,** m. machinemaker; eigenaardige levenswerkzaamheid der organen; – **organoskopie,** f. onderzoekende beschouwing der organen; – **organotaxíe,** f. rangschikking der schepselen naar hunne organen; – **orgănotherapíe,** f. geneeswijze door preparaten van dierlijke organen; – **orgănotroop,** adj. Med. werkend op (zieke) organen, van geneesmiddelen gezegd; – **organozoísme,** n. die soort van h y l o z o ï s m e, welke alle leven, ook het hoogere van denken en willen, uit het enkele organisme der stof afleidt; – **organozoönomie,** f. theorie van de wetten des levens in de organische lichamen.

Organdijn of **orgándy,** m. (fr. *organdis*) voorindisch katoenen weefsel, gelijkende op m o u s s e l i n e en l i n o n; vandaar o r g a n d y l i n t.

organisch, organiseeren, organísme, enz., z. ond. o r g a a n; – **organochordium,** z. ond. o r c h e s i o g r a a f; – **organoskopie** enz., z. ond. o r g a a n.

Organsijn, n. (fr. *organsin*, it. *organzino*), of **organsijn-zijde,** kettingzijde, getwijnde of getweernde zijde.

Orgásme, n. gr. (v. *orgān*, zwellen) golving, sterke beweging van het bloed en andere vochten, opgezette volheid, hevige aandrift; – **orgástisch,** adj. opzwellend, sterk golvend en voortdrijvend.

orgasticus, a, um, lat. Bot. lookachtig.

Orgeade, f. fr. (spr. *orzjááď*) of **orgeat,** m. (spr. *orzjá*; v. *orge*, gerst) gerstedrank, koeldrank; amandelmelk.

Orgel-harmonika, f. z. c œ l e s t i n e.

Orgiën, pl. gr. (*orgia*) in 't alg. geheime godsdienstgebruiken; inz. de met dronken woestheid gevierde bacchus-feesten en -offers; oneig. nachtelijke zwelgerijen, braspartijen; – **orgiást,** m. (van *orgiádzein*, orgiën vieren) ingewijde, die de orgiën viert; – **orgiástisch,** adj. dweepachtig opgewonden, z. v. a. e n t h u s i a s t i s c h, wild, razend.

Orgõsis, f. gr. liever o r g a s m e, z. ald.

Orichalciet, n. (gr. *oros*, berg) bergkoper; dit is een betere spelling dan aurichalcit.

Oriënt, n. lat. (*oriens*, scil. *sol*, de opgaande zon; van *orīri*, opgaan, ontstaan enz.) fr. **orient** (spr. *oriãn*) morgen, het oosten, morgenland, de oostelijke landen, in tegenst. met o c c i d e n t; – **oriëntaal,** adj. (lat. *orientālis, e*), oostersch, morgenlandsch; – **oriëntaal,** m. oosterling; – **oriëntaal,** n. katoenen weefsel, ook engelsch leder of satijn geheeten; – **oriëntaliseeren** (spr. *s*=*z*), op oostersche wijze inrichten; – **oriëntalísme,** n. nw. lat. oostersche taaleigenheid; – **oriëntalíst,** m. kenner van oostersche talen, inz. der s e m i t i s c h e (z. ald.); – **oriëntaliteit,** f. oostelijkheid, oostelijke ligging; oostersche hoedanigheid of eigenaardigheid; – **zich oriënteeren** (fr. *s'orienter*), zich oostwaarts richten of eig. de plaats van den opgang der zon zoeken, om alsdan ook de overige hemelstreken te kunnen vinden en zich daarnaar te richten, zooals door de zeevaarders, vóór de uitvinding van het kompas, moest geschieden; zich met de ligging en verhoudingen eener plaats bekend maken; oneig. een standpunt aannemen, zich in den vereischten toestand plaatsen, zich behoorlijk inrichten, nauwkeurige berichten inwinnen, zich als te huis maken; – **oriënteering,** f. het nemen van een goed standpunt, het thuisworden, inlichtingen of kondschap inwinnen enz.

Orificium, n. lat. (van *ōs*, genit. *oris*, mond) mond, monding, opening.

Oriflámme, f. fr. (provenç. *auriflan*, mid. lat. *auriflamma*, van 't lat. *aurum*, goud, en *flamma*, vlam; mid. lat. kleine vaan, wimpel) rijks- of krijgsvaan, voormalige fransche hoofdvaan (sedert 1124), oorspronkelijk eene lans van verguld koper met eenen wimpel van vuurroode zijde, die in drie punten uitliep, ieder met een gouden kwast voorzien; aanvankelijk banier der abdij van St. Dionysius.

orifórm, nw. lat. (v. *ōs*, mond, genit. *oris*) mond- en muilvormig.

Origănum, n. lat. (gr. *oríganon* en *oreíganon*) o r e g o, groote majoraan of marjolein, eene plant, die als keukenkruid gezocht is.

Origenísme, n. leer van O r i g ĕ n e s, die in de 3de eeuw te Alexandrië leefde; hij leerde onder anderen, dat Christus enkel door aanneming als kind (adoptie) Gods Zoon is geworden, dat de straffen der verdoemden niet eeuwigdurend zullen zijn, dat de zielen reeds vóór de schepping bestaan hebben enz.; – **origeníst,** m. aanhanger dier leer.

origineel, adj. (lat. *originālis, e*, v. *origo*, oorsprong) of **origineel** (fr. *originel*), oorspronkelijk, dat geen model heeft, zelve de oorsprong, het voorbeeld of model is, niet nagevolgd; aangeboren, eigenaardig; ook: vreemd, wonderlijk, van het gewone afwijkende; – **origineel,** n. oorspronkelijk stuk, het eerste in zijne soort, het niet nagevolgde, oorkonde, oorspronkelijk geschrift, afdruk enz., in tegenst. met c o p i e; oorspronkelijke geest, buitengewoon genie, zeld-

zame kop in zijne soort; ook zonderling, rare snaak; – **origineele uitgave,** uitgave van een werk door den rechtmatigen uitgever, in tegenst. met den nadruk; – **origineel genie,** n. lat. fr. (spr. *zjeni*) oorspronkelijke, eigenaardige, zelf scheppende geest, vgl. g e n i e; – **originaliteit,** f. nw. lat. (fr. *originalité*) oorspronkelijkheid, eigenaardigheid, eigenheid; ook zonderlingheid; – *originaliter* of in *originali* p r o d u c e e r e n, lat. Jur. als oorkonde, in het oorspronkelijke stuk voorleggen; – **originellement,** adj. fr. (spr. *orizjinell'mãñ*) oorspronkelijk, naar zijn oorsprong; – **originair,** adj. (later lat. *originarius, a, um*; fr. *originaire*) oorspronkelijk, aangeboren; – **origineeren,** nw. lat. ontstaan, ontspringen; – **originātie** (spr. *t=ts*) het ontstaan, wording, afstamming, oorsprong.

Orignal of **orignac,** m. fr. (spr. *orinjál, orinják*, waarsch. uit de taal van Canada) elanddier, eland, een zeer sterk dier van het hertengeslacht (*Cervus alces*).

Orillon, m. fr. (spr. *ori-ljóñ*; v. *oreille*, oor) oor, handvatsel; Mil. bastions- of bolwerksoor; bovenste gedeelte van de flank aan een vestingwerk; Arch. hoeksieraad; – **orillons-passer,** m. mathematisch werktuig, fijn verschroefbaar passertje.

Orion, m. gr. (*Oriōn*) schitterend gesternte aan den hemel des winters bij ons zichtbaar (naar den naam van een reusachtigen held en grooten jager uit de gr. mythologie).

Oriōnen, m. pl. peruaansche edelen, die van de voormalige koningen afstammen.

Ork, m. (lat. *orca*) zwaardvisch, soort dolfijn.

Orkaan, m. (it. *orogano, uracanō*, fr. *ouragan*, sp. *huracan*, eng. *hurricane*; uit de taal van Haïti) hevige storm, zeer sterke wind.

Orkest, orkestreeren, z. o r c h e s t, o r c h e s t r e e r e n.

Orlándo, m. it. mansnaam: Roeland; – *Orlándo furióso*, m. it. de razende Roeland, een heldendicht van Ariosto uit de 16de eeuw.

Orleaan, orlean, n. ook r o e c o e of o e r o e k o e, schoone, geelroode verfstof (o. a. tot kleuring van boter en kaas gebruikt) van den dikken en rooden bast der kernen van den o r l e a n- o f r o e c o e-b o o m (*Bixa orellāna*) in Zuid-Amerika.

Orleanboom, z. o r l e a a n.

Orleaníst, m. (fr. *Orleaniste*) aanhanger van het huis van Orleans in Frankrijk, inz. van wijlen koning Louis Philippe (sedert 1830) en van zijne familie; – **orleanísme,** n. regeeringswijze van dat huis; gehechtheid daaraan; – **orleans,** n. wollig weefsel voor dameskleeding enz., naar de stad O r l e a n s in Frankrijk genoemd.

Orlement, *met al den* (*h*)*orlement*, met den heelen boel, uit *ornament*, versiering van heiligenbeelden, dus: *santekraam.*

Orloff, m. groote diamant, geheeten naar prins Orloff, een hoveling van Catharina II van Rusland, die hem aan deze vorstin schonk. Hij is nog het sieraad van den keizerlijken schepter.

Ormond money, n. eng. (spr. *-mónni*) naam van eene menigte noodmunten, door den hertog van O r m o n d tijdens den opstand der iersche Katholieken in 1642, uit het zilvergoed der koningsgezinden geslagen.

Ormuzd, m. oud-perz. (ontst. uit *ahoera mazda*, d. i. hoogwijze heerscher) genius, die den eersten dag van het oude perzische zonnejaar regeert; naar de leer van Z o r o a s t e r het licht of het goede beginsel, in tegenst. met A h r i m a n, het beginsel des kwaads, der duisternis.

Orna, f. it. (lat. *urna*, pot, vaas) voormalige vochtmaat in Triëst, ongeveer = 56,589 liter, te Fiume = 53,842 L.

orneeren, lat. (*ornāre*) opsieren, versieren, verfraaien, tooien; – **ornamént,** n. lat. (*ornaméntum*), of fr. **ornement** n. (spr. *orn'mãñ*) sieraad, versiering, versiersel, opschik; – *senza ornaménti*, it. Muz. zonder versieringen; – **ornamenteeren,** barb. lat. met sieraden voorzien; – **ornamentíst,** m. wie sieraden aan gebouwen en dgl. bearbeidt, een optooier, versierder; – **ornaat,** n. lat. (*ornātus*) opschik, sieraad enz., inz. ambtstooisel, ambtssieraad en -kleeding, staatsie- of ambtskleed, inz. der geestelijken, priesterkleeding; – **kerkornaat,** n. kleeden, waarmede het altaar, de kansel enz. in de R. Kath. kerk zijn behangen; – *ornataménte*, it. Muz. met versieringen voorgedragen; – **ornātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *ornatio*) en **ornatuur,** f. (later lat. *ornatūra*) versiering, optooiing.

Ornithichnieten, m. pl. gr. (v. *órnis*, genit. *órnīthos*, vogel, en *íchnos*, voetstap, spoor) voetsporen van voorwereldlijke vogels op steen; – **ornithocephălus,** m. eig. vogelkop, een versteend dier der voorwereld, volgens S o m m e r i n g eene vledermuis, v. a. eene hagedissoort; – **ornithogălum,** n. vogelmelk, een gewas; – **ornithographie,** f. vogelbeschrijving; – **ornitholíth,** m. vogelsteen, vogelversteening; – **ornitholoog,** m. vogelkenner, vogelkundige; – **ornithologie,** f. beschrijving of natuurlijke historie der vogels, vogelkunde; – **ornithologisch,** adj. vogelkundig, de vogelkunde betreffende; – **ornithománt,** m. vogelwaarzegger; – **ornithomantie** (spr. *tie= tsie*) of **ornithoskopie,** f. vogelwaarzeggerij, waarzeggerij uit de vlucht, het eten en zingen der vogels; – **ornithon,** n. vogelhuis; – **ornithorrhynchus,** m. snaveldier, snavelbekdier, een zonderling gevormd, op den otter gelijkend zoogdier met een eendesnavel en vier zwemvoeten, dat aan de rivieren van Australië leeft; – **ornithotheologie,** f. bewijs van het aanzijn van God uit de beschouwing der vogels; – **ornithotrophie,** f. vogelvoeding; vogelteelt, kunst om eieren uit te broeden.

Oro, m. it. en sp. (lat. *aurum*) goud; *-oro bello*, met kwikzilver vermengd goud; *-oro en polvo*, stofgoud.

Orognosie (spr. *s=z*), f. gr. (van *óros*, berg) berg- of gebergtekunde; – **orognostisch,** adj. bergkundig; – **orograaf,** m. bergbeschrijver; – **orographie,** f. berg- of gebergtebeschrijving; – **orographisch,** adj. daarop betrekking hebbende b.v. o r o g r a p h i s c h e k a a r t, een ge-

bergtekaart; – **orologie,** f. gebergtekunde, gebergteleer; – **orológisch,** adj. tot de bergleer behoorende; – **orotheologie,** f. bewijs voor Gods bestaan uit de bergen.

Oronóco, f. z.amer. tabak, uit het gelijknamig landschap van de republiek Venezuela.

Orphanie, f. gr. (van *orphănós*, ouderloos) weezenstaat, ouderloosheid; – **orphanotrophium,** n. (sp. *orphanotropheion*) weeshuis, inrichting tot verzorging van weezen; – **orphelin,** m. fr. (spr. *orf'lèñ*), **orpheline,** f. weesjongen, weesmeisje, weeskind.

Orpharion, n. fr. en eng. (hoogst waarsch. van O r p h e u s), oud snarenspeeltuig, eene soort van achtsnarige cither.

Orpheus, m. gr. (spr. in twee lettergrepen: *ór-feus*) beroemd zanger en lierspeler in den oudsten, fabelachtigen tijd der Grieken, die met de liefelijke tonen zijner lyra alles als betooverde, vandaar ook de naam van zangvereenigingen; – **orpheum,** n. muziekzaal, concertzaal; – **orphika,** f. klein, draagbaar muziekinstrument met snaren, die met hamers bespeeld worden; het heeft den toon eener luit en is door R o l l i g uitgevonden; – **orphisch,** adj. Orpheus betreffende; – **orphische feesten,** soort van Bacchusfeesten; – **orphische mysteriën,** geheimenissen in de zedekunde, door eenige volgelingen van Pythagoras geleerd en oorspronkelijk voor leerstellingen van O r p h e u s gehouden; – **orphionist,** m. fr. liefhebber der muziek; – vandaar de *sociétés des orphionistes*, liedertafels, vereenigingen van liefhebbers der muziek in Frankrijk.

Orpimént, n. nw. lat. (*auripigment*) o p e r m e n t, geel zwavel-arsenik, koningsgeel, een mineraal vergif, dat eene schoone, doch niet duurzame kleurstof oplevert, z. ook a r s e n i k.

Orréry, m. of **orrerium,** n. z. v. a. p l a n e t a r i u m, werktuig, dat de beweging der planeten aanschouwelijk maakt (zoo geheeten naar den graaf O r r e r y, aan wien de eerste toestel van dien aard werd opgedragen).

Orrhos, m. gr. (*orrhós* of *orós*) wei, bloedwater, het waterige bestanddeel van de melk, het bloed, serum enz.; – **orrhochesie,** f. (spr. *s=z*) waterige, weiachtige stoelgang; – **orrhorrhœe,** Med. waterachtige buikloop.

Orsade, liever o r g e a d e (z. ald.).

Orseille, f. fr. (spr. *orsélj*; ital. *oricello, orcella, orciglia, roccella*, fr. *orseille, orceille, orsolle, roccelle*, nw. lat. *lichen roccella*; v.'t fr. *roc*,it. *rocca*,rots, vandaar 't eng. *archil* en *rockmosss*, d. i. rotsmos) verfmos, verschillende soorten *lichens*, die tot eene schoone roode verfstof, ook tot bereiding van lakmoes gebruikt wordt; vgl. e r y t h r i n e.

Or-sol, woord op fransche wissels, waardoor de genoemde wisselschuld verdriedubbeld wordt, b.v. 100 livres o r - s o l = 300 livres.

Orsoy-zijde, z. v. a. o r g a n s ij n - z ij d e.

orthisch, adj. (gr. *orthios*, opgericht, steil, hoog) Muz. hoog, b. v. o r t h i s c h e m e l o d i e, eene melodie, die zich in de hooge tonen beweegt.

Orthobiotiek, f. gr. (van *orthós, ē, ón*, recht, en *bioen*, leven) kunst of wetenschap om wel te leven; – **orthoceratiet,** m. (van *kéras*, hoorn) versteende kamerslak; – **orthodidaktika,** f. juiste leerkunst of leerwijs; – **orthodŏx,** adj. (gr. *orthodŏxos, on*, van *doxa*, meening, geloof) rechtleerend, rechtgeloovig, rechtzinnig, echt- of oudkerkelijk, streng-geloovig, oud-geloovig, volgens de oude aangenomen kerkleer; – een **orthodox,** m. een rechtgeloovige, aanhanger van het oude geloof, rechtzinnige; – **orthodoxie,** f. rechtzinnigheid, rechtgeloovigheid, kerkleer of het kerkgeloof, in tegenst. met h e t e r o - d o x i e; – **orthodoxograaf,** m. rechtgeloovig, rechtzinnigschrijver; – **orthodoxographie,** f. rechtzinnige schrijftrant; – **orthodromie,** f. rechte loop of koers van een schip naar eene der vier hoofdwindstreken, in tegenst. met l o x o d r o m i e; – **orthodromisch,** adj. rechtzeilend, den rechten koers van een schip betreffende; – **orthoëpie,** **orthoëpiek,** f. rechtspreking, leer van de ware uitspraak; – **orthoëpisch,** adj. rechtsprekend, de rechtspreking betreffende; – **orthoëpographie,** f. leer van juist te spreken en te schrijven, spreek- en schrijfleer; – **orthogoon,** m. Math. rechthoek; – **orthogonaal** of **orthogōnisch,** adj. rechthoekig, de loodrechte stand van een vlak op een ander; – **orthograaf,** m. (v. *gráphein*, schrijven) rechtschrijver, d. i. kenner en leeraar der orthographie; – **orthographie,** f. spelling, kunst om wél te schrijven, rechtschrijving; ook kunst om eene opstaande zijde van een lichaam zoo te teekenen, als het zich aan het oog voordoet; – **orthographiek, orthographika,** f. leer der rechtschrijving, aanleiding tot eene goede spelling; – **orthográphisch,** adj. spelkundig, volgens de regelen der spelling, die betreffende, b. v. o r t h o g r a p h i s c h e f o u t, fout tegen de rechtschrijving of spelling; – **orthóklaas,** n. soort van veldspaat, uit kiezelzuur, kleiaarde en kali bestaande; – **orthokolon,** n. Med. stijfheid, onregelmatige gestrektheid of rechtheid van een lid; – **orthologie,** f. 't juist spreken, taalzuiverheid, z. v. a. c o r r e c t h e i d; – **orthometrie,** f. rechtmeting, kunst van wél te meten; – **orthométrisch,** adj. rechtmetend, de rechtmeting betreffende; – **orthomorphie,** f. behoorlijke vorming of gedaantegeving; Med. kunst om de krommingen der wervelkolommen en ledematen te genezen; – **orthomorphisch,** adj. recht van gestalte, behoorlijk gevormd; – **orthonýmisch,** adj. rechtnamig, juist benoemd; – **orthopædie,** f. (van *paideúein*, opvoeden, vormen; *pais*, genit. *paidós*, kind) kunst of leer om de misvormingen van het lichaam bij jonge kinderen te voorkomen en te verbeteren; – **orthopædisch,** adj. die kunst of leer betreffende; – **orthopædium** n. of **orthopædisch instituut,** geneeskundige inrichting, waar scheefgegroeide kinderen door kunstmiddelen worden behandeld en hunne gebreken verholpen worden; – **orthophonie,** f. rechtspreking, z. v. a. o r t h o ë p i e; – **orthophoniek, orthophonika,** f. aanwijzing tot de rechtspreking, d. i. tot eene juiste uitspraak; – **orthopnœa,** f. Med. eig. het ademhalen in overeindstaande houding; zware ademhaling, sterke aamborstigheid; – **orthoptĕra** of **orthoptéren,**

n. pl. N. H. rechtvleugeligen; ook de naam van een soort vliegmachine; - **orthōsis** of **orthōsie,** f. het rechtrichten, rechtopzetten; behoorlijke richting of wending; - **orthosomatiek, orthosomatika,** f. z. v. a. o r t h o p æ d i e; - **orthoterium,** strekmachine, werktuig tot rechtzetting; - **orthotonie,** f. juiste toon- of klemgeving der woorden.

Ortolaan, m. (it. *ortolano*, fr. *ortolan*, v. 't lat. *hortulānus*, van *hortus*, tuin, nw. lat. *Emberiza hortulāna*) tuinmerel, korenvink in Z. Europa, die, vooral nadat hij vetgemeest is, als eene lekkernij verzonden wordt.

ortus, m. lat. (van *orīri*; vgl. o r i ë n t) opgang; - *ortus cosmĭcus*, opgang eener ster gelijktijdig met dien der zon;- *ortus acronýctos*, opgang eener ster gelijk met den ondergang der zon.

Ortygia, f. gr. Myth. bijnaam van Artemis, naar een bosch op het eiland Dēlos.

Orvietaan, n. tegengift, uit kruiden en wortelen bereid, zoo genoemd naar de stad Orvieto in den Kerkelijken Staat; ook als fr. woord (*orviétan*): kwakzalver, wonderdokter.

Oryktochemie, f. gr. (van *orýssein*, graven, uitgraven, *oryktón*, uitgegraven) chemisch onderzoek der fossielen, steenscheikunde; - **oryktogenie,** f. ontstaan der gesteenten; - **oryktognosie,** f. kunst of wetenschap om de eenvoudige of onvermengde mineralen te onderscheiden; - **oryktognostisch,** adj. die wetenschap betreffende; - **oryktographie,** f. beschrijving der mineralen, fossielen, steenen enz.; - **oryktologie,** f. z. v. a. m i n e r a l o g i e; ook inz. de leer of wetenschap van de versteeningen (p e t r e f a c t e n); - **oryktológisch,** adj. steenkundig; - **oryktometrie,** f. steenmeting, steenmeetkunde; - **oryktozoölogie,** f. leer van de dierversteeningen.

Orȳza, f. gr. en lat. rijst; - **oryzéën,** pl. rijstachtige gewassen, eene familie der grasplanten.

ōs, 1) n. lat. (genit. *oris*, pl. *ora*) mond; aangezicht; - *per os*, Med. door den mond (b. v. in te brengen); - *uno ore*, met eenen mond, eenmondig, eenstemmig.

ŏs, 2) n. lat. (genit. *ossis*, pl. *ossa*) been, knok, knook; - *ossa nudat*, het ontbloot of toont de beenderen; d. i. het is gebrekkig, slecht, b. v. een gedicht.

Osbert, m. oudd. naam (angels. *Osheorht*, v. *os*, oudn. *as*, god; vgl. A s e n en B e r t h a): de goddelijk glanzende, goddelijk schoone; - **Osberte,** f. de goddelijk glanzende, goddelijk schoone.

Oscabrion, m. nw. lat. en fr. (waarsch. van 't ijsl. *oskabiörn*, soort van zeepissebed, waarmede dit dier veel overeenkomst moet hebben, eig. wenschbeer, omdat men meende, dat men geen vergeefschen wensch meer doen kon, als men dit dier op een bepaalden tijd in den mond nam) kevermossel, zeesloep, eene soort van veelschalig schelpdier; - **oscabrionieten,** m. pl. versteende kevermosselen.

oscen, m. lat. (genit. *oscĭnis*, pl. *oscĭnes*, v. *os*, mond, en *canĕre*, zingen) waarzeggende vogel; zangvogel.

Oscheītis of **oschītis,** f. gr. (van *óschē*, beurs, buidel, inz. balzak) Med. ontsteking van den balzak; - **oscheoplastiek,** f. balzakvorming; - **oscheocēle** of **oschocēle,** f. balzakbreuk;- **osch(e)óncus,** m. hard balzakgezwel; - **osche(o)phyma,** n. balzakgezwel.

Oscillum, n. lat. klein beweegbaar maskerbeeldje; - **oscilleeren** (lat. *oscillāre*) zwaaien, zweven, schommelen, zich in eene schommelende beweging brengen; - **oscillātie** (spr. *t=ts*) f. zwaaiing, slingering, schommelende beweging, schommeling, z. v. a. v i b r a t i e; - **oscillatōrisch,** adj. nw. lat. heen en weder slingerend, schommelend, zwevend, schommelenderwijze.

osciteeren, lat. (*oscitāre*, van *os*, mond) gapen, geeuwen, den mond opsperren of wijd openen; nalatig of onopmerkzaam zijn; zich minachtend of voornaam aanstellen; - **oscitātie** (spr. *tie=tsie*) f. (lat. *oscitatio*) of **oscitantie** (spr. *tie=tsie*) f. nw. lat. het geeuwen; nalatigheid, traagheid; onachtzaam, achteloos, vaak met herhaald geeuwen verbonden gedrag van vele grooten in het gesprek met hunne minderen; vandaar geringschatting, het uithangen van den grooten heer.

oscŭlum, n. lat. (verklw. v. *os*, mond) kus, zoen; - *oscŭlum carĭtātis*, liefdekus; - *osc. judae*, judaskus; - *osc. pacis*, vredekus, inz. die, welken de kardinalen van den nieuwgekozen paus ontvangen; - **osculeeren** (lat. *osculāri*) kussen: Geom. voor aanraken; o s c u l e e r e n d e c u r v e, f. kromme lijn, die eene andere in één punt raakt; - **osculātie** (spr. *t=ts*) f. (*osculatio*) kussing, het kussen, zoenen; ook nauwkeurige aanraking van eene kromme lijn of van een gebogen vlak met een ander.

oscūro, it. donker; z. o b s c u u r; vgl. c h i a r o s c u r o.

Osemund of **Oszmund,** n. soort van zweedsch staafijzer, naar eene ijzerhut van gelijken naam genoemd.

Osiris, m. egypt. Myth. zonnegod, schepper van den tijd, de broeder en gemaal van I s i s enz.

Oskabrion, z. o s c a b r i o n.

Oskar, oudd. mansn. (angels. *Osgâr*, v. *ôs*, oudn. *as*, god en *gâr*, speer; vgl. a s e n): Godsspeer.

Oslaf, z. O l a f.

Osmánen, Osmanlis, m. pl. Turken; - **osmánisch rijk,** z. o t t o m a n i s c h enz.

Osmazoom, z. o s m o z o o m.

Osmin, m. russ. (*osmína*, van *osmj*, acht) russische korenmaat = $1/_8$ van den ouden kad, of 4 t s j e t w e r i k s, houdende omtrent 105 liter.

Osmium, n. gr. (v. *osmē*, reuk, v. *ódzein*, rieken) metaal, in 1803 door Lennant in het platina ontdekt, en dat aan zijn eigenaardigen, prikkelenden reuk den naam ontleend heeft; - **osmiumlamp,** f. El. gloeilamp, waarvan de geleider een osmiumdraad is; - **osmodysphorie,** f. onvermogen om zekere reuken te verdragen; - **osmologie,** f. reukleer, leer van de riekende stoffen; - **osmonosologie,** f. leer van de ziekten van 't reukorgaan; - **osmōsis** of **osmōse,** ook

diosmōse, f. wederkeerige uitwisseling van twee verschillende, met elk. mengbare vloeistoffen door poreuze scheiwanden, zooals dierl. membranen, perkamentpapier, poreuse klei enz.; – **osmotische druk,** m. de bij de osmose aan de zijde der sterkste invloeiing uitgeoefende hydrostatische druk; – **osmozoom,** beter dan o s m a z o o m, m. (van *dzōmós*, vleeschnat) het eigen, geurige hoofdbestanddeel van 't spiervleesch, dat ter bereiding van de o s m o z o o m - c h o c o l a d e gebruikt wordt.

Osmoecha of **osmoesjka,** f. russ. (van *osmj*, acht) een achtste emmer, vochtmaat van 1,875, gewoonlijk echter 1,537 liter.

Osmologie, osmonosologie, osmozoom, z. ond. o s m i u m.

Osmund, oudd. mansn. (v. angels. *ôs* = oudn. *as*, god; vgl. a s e n): Godsbeschermer; — **Oswald,** Godszorg, Godsbestuur; – **Oswin,** Godsvriend, Godlief.

Osphrasīe of **osphrēsis,** f. gr. (van *osphraínesthai*, ruiken) het ruiken, reukvermogen, reuk; – **osphrasiologīe,** z. v. a. o s m o l o g i e.

Osphyalgīe, f. gr. (van *osphȳs*, f. heup) Med. heup- of lendepijn; – **osphȳtis,** f. ontsteking van het celweefsel op het heupbeen.

Osram, n. zeker metaal; – **Osramlamp,** f. El. gloeilamp, waarvan de geleider een osramdraad is.

Ossa, f. gr. de Faam, als godin en bode van Zeus, z. v. a. lat. F a m a.

ossa, pl. lat. (van *os*, n., genit. *ossis*) beenderen, gebeente; – *ossa nudat*, z. o s 2); – *ossa sepīae*, inktvischbeenderen (vgl. s e p i a); – **ossarium** of **ossuarium,** beenderenhuis, knekelhuis; – **ossatuur,** f. nw. lat. Med. beenderenbouw; – *ossĕa tibīa*, f. lat. eig. beenen fluit, een van de eerste blaasinstrumenten der Ouden; – *ossĕus*, lat. Bot. beenachtig; – **ossificeeren,** nw. lat. verbeenen, tot been worden; – **ossificātie** (spr. *t=ts*) f. verbeening, beendergroei; – **ossilegium,** n. beenderenlezing, verzameling van beenderen; – **ossivōrisch,** adj. beenvretend.

Osséten, m. pl. een in den westelijken Kaukasus wonend volk van iranischen stam.

Ostāgra, f. gr. (van *ostéon*, been) Chir. korentang, een werktuig om de beensplinters, door verettering losgemaakt, weg te nemen; ook werktuig om de beenderen behoorlijk te plaatsen; – **ostalgīe,** f. of **ostealgīe,** f. beenderenpijn; – **ostalgitis** of **osteïtis,** f. pijnlijke beenderenontsteking.

Ostar, m. naam der maan of van den maangod in de noorsche mythologie.

Ostara, z. o s t e r a.

Ostealgīe, osteïtis, z. ond. o s t a g r a.

Ost-Elbiër, m. heftig Duitsch agrariër (uit Oost-Pruisen), die alles opoffert voor landbouw en groot grondbezit.

ostensībel, adj. nw. lat. (van 't lat. *ostendĕre*, toonen) toonbaar, wat vertoond kan of moet worden; ook toonenswaard; ook dikwijls verward met het volgende woord: duidelijk uitkomend; – **ostensief,** adj. enkel aantoonend, zonder verklaring der verschijnselen, b.v. o s t e n s i e v e m e t h o d e, aantoonende (niet verklarende) leerwijs; aanschouwelijk, handtastelijk, zonneklaar; pronkend, pralend; – **ostensorium,** n. toonvat in de R. Kath. kerk, z. v. a. m o n s t r a n s; – **ostenteeren,** lat. (*ostentāre*) tentoonstellen, vertoon maken, pralen, prijken, pronken; – **ostentarium,** pl. bij de oude Romeinen: boek met aanteekeningen omtrent wonderteekenen en wonderverschijningen; – **ostentātie** (spr. *tie= tsie*) f. (lat. *ostentatio*) tentoonstelling, vertooning, pronkerij, opsnijderij, het pronken, pralen, prijken; praalzucht, grootspraak, ijdelheid; – **ostentum,** pl. o s t e n t a, lat. wonderteeken; iets ongewoons als voorteeken voor toekomstige gebeurtenissen.

Osteocēle, f. (van *ostéon*, been) beenbreuk; – **osteochemīe,** f. leer van de chemische natuur der beenderen; – **osteodérmen,** pl. kraakbeenvisschen; – **osteodiastăsis,** f. Med. het uiteenwijken van gebroken beenderen; – **osteodynīe,** f. gr. beenderenpijn, beenpijnen; – **osteogangræna,** f. vochtige beenversterving, vochtig beenvuur; – **osteogenīe,** f. beenwording, beenvorming, het ontstaan der beenderen; – **osteographīe,** f. beenbeschrijving; – **osteohelkōsis,** f. beenderenverzwering; – **osteïde,** n. abnormaal beenachtig voorwerp in het dierlijk lichaam; – **osteokachexīe,** f. gr. Med. ziekelijke gesteldheid der beenderen; – **osteoklăsis,** f. beenderenbreuk; – **osteokólla,** f. (beenderen bevattende) tufsteen, beenbreuksteen; – **osteolith,** m. beenversteening, beenderensteen; ook beenbreuksteen, wit, los, aardachtig phosphoriet, door verweering in spleten van gesteenten ontstaan; – **osteoloog,** m. beenkundige, beenkenner; – **osteologīe,** f. leer der beenderen, beenderenleer; – **osteológisch,** adj. beenkundig, de beenderenleer betreffende; – **osteomalacīe,** f. beenverweeking, beenverweektheid; – **osteomaláktisch,** adj. door beenverweeking aangedaan; – **osteóncus,** m. beengezwel; – **osteonekrōsis,** f. droge beenversterving; – **osteopædion,** n. eig. beenderenkind, eene verbeende lichaamsvrucht; vgl. l i t h o p æ d i o n; – **osteopatholoog,** m. iemand, die zich met de ziekte der beenderen bezighoudt; – **osteopathologīe,** f. ziekteleer der beenderen; – **osteophthorīe,** f. windhoorn, beenbederf; beeneter; – **osteophȳma,** n. week beengezwel, beenuitzetting; – **osteophȳt,** n. beenderenuitwas; – **osteoplastiek,** f. beenderenvorming; – **osteoporōsis,** f. beenopzetting met verharding der beenmassa; – **osteopsathyrōsis,** f. murwheid der beenderen, brosheid der beenderen; – **osteopyōsis,** f. beenettering; – **osteopȳr,** n. beenbrand, beenversterving; – **osteosarkōma,** n. beenvleeschgezwel; – **osteosarkōsis,** f. verandering der beenderen in eene vleeschachtige zelfstandigheid; – **osteoscirrhus,** m. beenuitwas; – **osteosklerōsis,** beenverharding, de bovenmatige hardwording der beenderen; – **osteosteatōma,** n. beenspekgezwel; – **osteotoom,** m. werktuig tot beensnijding, beenzaag; – **osteotomīe,** f. ontleedkunde der beenderen; – **osteotomisch,** tot de osteotomie behoorende; – **osteotȳlus,** n. beeneelt.

Ostēra of **Ostāra,** f. oudd. (angels. *Easter*, oudhoogd. *ôstara*, adv. naar 't oosten) Myth. vooral bij de oude Saksen vereerde godin der lente,

welker voornaamste feest in April werd gevierd, waarvan deze maand bij de Duitschers den naam van O s t e r m o n a t en het feest der opstanding van Christus of het Paaschfeest dien van O s t e r n kreeg.

Osteria, f. it. (vgl. h o s t e r i a) herberg, logement, tapperij in Italië.

Ostiaken, z. O s t j a k e n.

Ostiarius, m. lat. (van *ostium*, deur) deurwachter, portier, deursluiter in kloosters; in de R. Kath. kerk diegene, welke de laagste der 4 kleine wijdingen heeft ontvangen. (De andere drie zijn in opklimmende volgorde: l e c t o r, e x o r c i s t, a k o l y t h); – **ostiariaat,** n. nw. lat. ambt van portier; eerste of laagste priesterwijding; – **ostiën,** pl. (v. lat. *ostium*, monding) mondingen; – **ostiënstenose,** f. lat. gr. vernauwing der hartmondingen.

ostinàto, it. (lat. *obstinàtus*, *a*, *um*) Muz. volhardend.

Ostitis, f. gr. (van *ostéon*, been) Med. beenontsteking; – **ostōma,** n. beenuitwas; – **ostōsis,** f. verbeening.

Ostjáken, Ostiáken, m. pl. een tot het mongoolsche ras behoorend volk in de siberische provincies Tobolsk en Tomsk.

Ostrakismos of **ostracisme,** n. gr. (van *óstrakon*, scherf, schelp, mosselschelp enz) scherven-gerecht of schelpvonnis, bij de oude Grieken eene 10-jarige verbanning uit Athene van eenen te machtigen en te gevaarlijken staatsburger, waarbij de stemmende burgers den naam van dengene, dien zij verbannen wilden, op schelpen of scherven schreven; – **ostracieten,** m. pl. versteeningen van oestervormige schelpdieren; – **ostrakodermàta,** n. pl. oesterschalen, dieren met harde schalen.

ostrĕa edūlis, f. lat. eetbare oester; – **ostreïeten,** m. pl. nw. lat. z. v. a. o s t r a c i e t e n; – **ostreopectinieten,** m. pl. gr. lat. versteende kammosselen.

Oswald, Oswin, z. O s m u n d.

Otàgra, n. gr. (van *oes*, genit. *ōtós*, oor) oordwang, eene foltering voor het oor; oorjicht; – **otakústiek,** f. kunst om den gehoorzin te versterken; – **otaku stisch,** adj. gehoorversterkend; – **otalgie,** f. oorpijn; – **otalgīka,** n. pl. of **otalgische middelen,** middelen tegen de oorpijn; – **otenchȳta,** m. Med. oorspuitje; – **othelkōsis,** f. oorverettering; – **otiàter,** m. oorarts; – **otiatrie,** f. oorheelkunde; – **otīka,** m. pl. oormiddelen, middelen tegen oorlijden; – **otītis,** f. oorontsteking; – **otodynie,** f. oorpijn; – **otoglȳphis,** f. en **otoglȳphon,** n. oorlepeltje; – **otographie,** f. oorbeschrijving; – **otologie,** f. leer of wetenschap van het oor; – **otophoon,** f. gehoorwerktuig voor hardhoorenden; – **otoplastiek,** f. oorvorming; – **otorrhagie,** f. bloedvloeiing uit het oor; – **otorrhœa,** f. slijm- of etterachtige vloeiing uit de ooren, het loopen der ooren; – **otoskoop,** m. oorkijker, oorspiegel, een werktuig ter onderzoeking van het oor; – **ototomie,** f. ontleding der gehoordeelen, oorontleding.

o tempŏra, o mores! lat. o tijden, o zeden!

Otfried, oudd. (*Otfrid, Autfrid*) mansnaam: de beschermer van het goede, fortuinbeschermer.

Othelkōsis, otiatrie, otika, otitis, z. ond. o t a g r a.

Othello, m. de moor van Venetië, in Skakespeare's treurspel van dien naam; sprw.: een ijverzuchtig echtgenoot.

Otium (spr. *ti=tsi*) n. lat. ledige tijd, rust, lediggang, werkeloosheid; pl. *otia*, vrije uren, snipperuren; – *otium cum dignitate*, eervolle rust; – *per otium*, tot tijdverdrijf; – *otia dant vitia*, sprw.: ledigheid baart ondeugd, ledigheid is het beginsel van alle kwaad of des duivels oorkussen; – **otiëus** (spr. *ti=tsi*) adj. (lat. *otiōsus*, *a*, *um*) ledig, ongebruikt, b.v. geld laten liggen.

Otmar, z. O t t o m a r, ond. O t t o.

Otodynie enz.; – **ototomie,** z. ond. o t a g r a.

Otoeraklen of **Otoeraks,** m. pl. turk. (sing. *ôtoerâk*, van *ôtoermak*, zich nederzetten, blijven) oude soldaten, die van den dienst zijn ontslagen (invaliden, veteranen).

ottáva, f. it. (v. *ottavo*, *a*, de achtste; *otto* = lat. *octo*, acht) Muz. de o c t a a f (z. ald.); – *all' ottāva*, Muz. in het octaaf, acht tonen hooger; – *alta ottáva*, *alt' ottáva*, het hoogere octaaf, aanwijzing, dat men een octaaf hooger spelen moet, dan er geschreven staat; – **ottáva rime,** pl. it. achtregelige versafdeelingen, de italiaansche s t a n z e (z. ald.); – **ottavina,** f. Muz. kleine o c t a a f (z. ald.); – **ottét,** n. (it. *ottetto*) achtstemmig muziekstuk.

Otto, duitsche mansn.: de gegoede, de rijk bedeelde, gelukkige, z. v. a. O d o, z. ald.; fem. **Ottilia**; – **Ottōkar,** mansn. (oudhoogd. *ôtkâr*, van *gâr*, speer; vgl. E d g a r): de voor zijn vermogen zorgende; – **Ottomar** of **Otmar,** mansn. (van *mâri*, beroemd): de door rijkdom uitblinkende.

Ottománisch of **osmánisch rijk,** het rijk der **Osmánen,** het turksche rijk (naar Osman of (daaruit verbasterd Ottoman, den stichter daarvan in 't jaar 1300); – **ottomanische** of **osmánische porte,** ook v e r h e v e n p o r t e, de turk. keizerlijke regeering (naar de hoofdpoort, die naar het keizerlijk paleis voert, terwijl in het O. van ouds de gewoonte bestond, om bij een dergelijke poort vergaderingen te houden en recht te spreken); – **ottománe,** f. turksch rustbed, lage sofa voor verscheiden personen.

Ottone, m. it. messing, brons, kopergeld.

Oubliétten, f. pl. fr. (spr. *oebl-*; van *oublier*, vergeten, van 't lat. *oblivisci*) kerkers der vergetelheid, onderaardsche gevangenissen, van boven met eene valdeur voorzien, waarin de ongelukkigen, die men heimelijk uit den weg wilde ruimen, onverhoeds nederstortten en uit de maatschappij verdwenen, inz. in Frankrijk ten tijde der Valois gebruikelijk; – **oubliëux,** adj. (spr. *oebliéû*) vergeetachtig.

Ounce, n. eng. (spr. *ouns'*) het o n s.

Ouragan, fr. z. o r k a a n.

Ourang-outang, z. o r a n g - o e t a n g.

out, eng. uit, buiten, b. v. *out of employment*, buiten werk, geen bezigheid hebbende, broodeloos; – **out-cast,** m. (spr. *-kaast*) uitgestooten persoon, verworpeling, paria; – **out-fit,** m. uit-

rusting; – **out-law,** m. vogelvrijverklaarde; – **out-poor,** m. (spr. *-poer*) buiten het armenhuis wonende arme, bedeelde (in tegenst. met *in-poor*, in het armenhuis wonende arme); – **outside,** f. (spr. *-said'*) de buitenzijde (tegenover *inside*, binnenkant); – **outsider,** m. (spr. *-saider*) bij wedrennen: van twee voor denzelfden wedren door denzelfden eigenaar ingeschreven paarden datgene, dat schijnbaar geene kansen heeft, in tegenstelling van *favourite*; ook: buitenstaander, niet ingewijde; niet belanghebbende.

Outer, z. v. a. a l t a a r, z. ald.

Outil, n. fr. (spr. *oeti*; oudfr. *ostil*, *ustil*, waarsch. van 't lat. *utensĭle*, gereedschap, van *utensĭlis*, *e*, bruikbaar, v. *uti*, gebruiken) werktuig, handgereedschap.

outrageeren, fr. (spr. *oetrazjéeren*; van 't later lat. *ultragĭum*, gevormd, v. 't lat. *ultra* en *agĕre*) beschimpen, grof of gevoelig beleedigen, voor het hoofd stooten; – **outrage,** f. (spr. *oetráázj'*) grove beschimping, smadelijke beleediging, smaad, hoon; – **outrageánt,** (spr. *oetrazján*) of **outrageux** (spr. *oetrazjéú*) adj. smadelijk, hoonend, beschimpend, uiterst of hoogst beleedigend.

outreeren, fr. (*outrer*, spr. *oetr-*; prov. *ultrar*, van 't lat. *ultra*, z. ald.) overdrijven, te ver drijven, te veel vergen, overspannen, tot het uiterste brengen; – g e o u t r e e r d, overdreven, bovenmatig; – *à outrance* (spr. *oetrans'*) tot het uiterste.

Outremer, n. fr. (spr. *oetremèr*) z. v. a. u l t r a m a r ij n (z. ald.).

Ouvert, ouverture, z. ond. o u v r e e r e n.

Ouvrage, n. fr. (spr. *oewráázj'*; van 't mid. lat. *operagĭum*, van 't lat. *operāri*, arbeiden) arbeid, werk; – **ouvrier,** m. (spr. *oewri-é*; lat. *operarĭus*) handwerker, handwerksman, werkman, daglooner; – pl. **ouvriers** (spr. *oewri-é*) werklieden, de handwerkende klasse.

ouvreeren, fr. (*ouvrir*, spr. *oewr-*; provenç. *obrir*, *ubrir*, oud-it. *oprire*, oudfr. *aovrir*, *auvrir*, provenç. *adubrir*, als 't ware van lat. *ad-deoperīre* v. *de-operīre*, openen, ontblooten, nw. prov. *durbir*) openen, ontsluiten, onthullen, openslaan, openbreken, openleggen; aanvangen, op de baan brengen, voorstellen (een gevoelen enz.); – **ouvert,** adj. (spr. *oewèr*) geopend, open; openhartig, vrijmoedig; openlijk, openbaar; – *ouvertement*, adv. (spr. *oewert'mán*) openhartig, ronduit, onbewimpeld; – **ouvertúre** (spr. *oewertuur'*) f. openlegging, verklaring; aanvang, inleiding; Muz. openingsstuk, aanvangs- of inleidingsspel van eene opera, een concert enz.

Ovaal, ovarium, enz. z. ond. *ovum*.

Ovātie (spr. *t=ts*) f. lat. (*ovatĭo*) kleine triumf of zegevierende intocht bij de oude Romeinen, waarbij de veldheer niet op eenen wagen, maar te voet of te paard zijnen intocht hield, en in plaats van eenen os, een schaap (*ovis*) offerde; luidruchtig huldebetoon eener menigte.

Overland-mail, eng. (spr. *óverlend-meel*) overland-post, brievenpost van Britsch-Indië, die deels over land naar Europa gebracht wordt; vgl. m a i l 2).

Overman, m. eng. (spr. *-men*) hoofdman, voorman; – **overproduction,** f. eng. (spr. *-duksjĕn*) overmatige p r o d u c t i e (z. ald.), die niet met de behoefte overeenstemt.

ovum, n. (pl. *ova*) lat. ei; vandaar: *ab ovo*, a a n v a n g e n, van het ei, d. i. van het begin of den eersten oorsprong eener zaak aanvangen; – *ab ovo usque ad mala*, sprw.: van het ei tot de appelen of het ooft, d. i. van het begin tot het einde (ontleend aan de oud-rom. maaltijden, die gewoonlijk met eieren begonnen en met ooft eindigden); – **ovaal,** adj. nw. lat. eirond, eivormig, langwerpig rond of langrond; – **het ovaal,** eirond, vaak met de ellips vereenzelvigd; – **ovarium,** n. eierstok, pl. **ovaria,** of **ovariën,** eierstokken bij de dieren; bij de planten de vruchtbeginsels, het benedenste deel van de stampertjes, welke de eitjes en later, bij verkregen rijpheid, de zaden bevatten; – **ovariférisch,** adj. nw. lat. een eierstok dragende; – **ovarísme,** n. stelling, welke al de bewerktuigde wezens uit een ei doet voortkomen; – **ovaríst,** m. aanhanger van dat stelsel; – **ovarītis,** f. (fr. *ovarite*) ontsteking aan den eierstok; – *ovatus*, *a*, *um*, lat. Bot. eivormig; – **ovatifolisch,** adj. met ovale bladeren; – **ovato-oblong,** barb. lat. meer langwerpig dan eirond; – **oveolieten,** z. o v u l i e t e n; – **oviferisch,** adj. eieren dragende of inhoudende; – **oviform,** adj. eivormig; – **ovipáren,** n. pl. lat. eierleggenden, dieren, die zich door eieren voortplanten; – **ovipárisch,** adj. eierleggend; – **oviparísme,** n. **ovipariteit,** f. nw. lat. natuur der eierleggende dieren; – **ovivórisch,** adj. eieretend; – **ovoïdisch,** adj. eivormig; – **ovologie,** f. leer der eieren; – **ovovipáren,** n. pl. dieren, wier eieren in het moederlijf uitkomen, of die uit eieren levend geboren worden; – **ovulieten,** m. pl. versteende eierslakken; – **ovŭlum,** n. eitje, ook de naam voor een soort eivormig suppositorium (zetkaarsje).

Ow., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor Richard Owen, (gest. 1892).

Owenísme, n. stelsel van verbroedering, van samenwerking, uitgedacht door Robert O w e n, hetwelk berust op de gemeenschap van den arbeid en zijne producten; – **Owenist,** m. aanhanger van dat stelsel.

Ox, m. eng. os; in de beurstaal z. v. a. h a u s s i e r; – **oxtailsoup,** f. eng. (spr. *oksteelsoep*, v. *ox*, os, *tail*, staart en *soup*, soep) ossestaartsoep.

Oxacĭdum, n. lat. gr. Chem. verbinding der zuurstof met een enkelvoudig lichaam; – **oxacethyl-acetanilide,** n. p h e n a c i t i n e, z. a.; – **oxalidéën,** pl. zuringplanten, zuringsoorten; – **oxălis,** f. gr. zuringklaver, z u r k e l; – *o. acetosélla*, gewone zuring; – **oxaalzuur,** of lat. *acĭdum oxalĭcum*, n. zuringzuur; – **oxalāten,** n. pl. Chem. zuringzure zouten; – **oxalideën,** pl. zuringachtige planten; – **oxaliet,** n. uit zuringzuur ijzeroxydul en water bestaand mineraal, ook **humboldtiet;** – **oxalisch,** adj. zuringzuur; – **oxalium,** n. zuringzout, dubbel zuringzuur kali.

Oxálme, m. fr. zoutazijn; met zout bezwangerde wijn (*munia acida*).

Oxenaar, m. barg. horloge.

Oxhoofd, z. o k s h o o f d.

Oxonia, f. lat. Oxford (eene stad in Engeland).

Oxy, gr. (oxys = scherp, zuur), voorvoegsel, vooral in scheikundige verbindingen gebruikt, dat zuurstofhoudend beteekent.

oxyacanthifolius, a, um, lat. Bot. hagedoornbladerig; – *oxyacanthoïdes,* Bot. hagedoornachtig.

Oxyaphīe, f. gr. (v. *oxȳs,* scherp; zuur enz., en *háptein,* aanvatten, aanraken) scherp gevoelvermogen, fijn gevoel; – **oxyacetyleen,** n. samenvoeging van 1,7 volume deelen zuurstof en 1 acetyleen; de vlam hiervan is zeer schitterend en intens heet; – **o. brander,** brander, geschikt voor de vlam van oxyacetyleen; – **oxychlorīden,** pl. verbindingen van metaaloxyden met chloorverbindingen; – **oxycrocēum-pleister,** f. (van *krókos,* lat. *crocus,* saffraan) zure saffraanpleister; – **oxȳde,** n. Chem. zuurstofverbinding, verbinding van een lichaam met de zuurstof; inz. de met zuren zouten vormende verbindingen van een metaal met zuurstof; in engeren zin: de zuurstofverbindingen der enkelvoudige stoffen z. v. a. p e r o x y d e, in tegenst. met o x y d u l of p r o t o x y d e; – **oxydeeren,** gr.-lat. (*oxydāre*) en **oxygeneeren,** verzuren, met zuurstof verbinden, – **oxydábel** of **oxydeerbaar,** adj. met zuurstof te verbinden; – **oxydabiliteit,** f. het vermogen tot verbinding met de zuurstof; – **oxydāse,** f. e n z y m e, dat de vrije zuurstof der lucht op gemakkelijk oxydeerbare lichamen overbrengt; – **oxydātie** (spr. *t*=*ts*) of **oxydeering, oxygenātie** (spr. *t*=*ts*) of **oxygeneering,** f. verzuring, verkalking, verbranding, het verbinden met zuurstof; – **oxydehydraat,** n. verbinding van een oxyde met water; – **oxydúl,** of p r o t o x y d e, n. zuurstofverbindingen met geringer hoeveelheid zuurstof dan in het oxyde; – **oxyduleeren,** tot op den staat van oxydul met zuurstof verbinden; – **oxyderc̆ëa** of **oxydorc̆ëa,** n. pl. gr. (van *dérkein,* zien) Med. middelen tot versterking van het gezicht; – **oxyderkīe** of **oxydorkīe,** f. scherpzichtigheid; – **oxykoië,** f. het te gevoelige gehoor; – **oxygăla,** n. zure melk; – **oxygărum,** zuringsaus; – **oxygenium, oxygeen,** n. zuurstof, zuurverwekkende stof, het hoofdbestanddeel der lucht, in 1774 door Priestly ontdekt – **oxygeneeren,** enz., z. v. a. o x y d e e r e n enz. (z. boven); – **oxygeusīe,** f. ziekelijk verhoogd smaakvermogen; – **oxygoon,** m. Geom. spitshoek, spitshoekige figuur; – **oxygoon** of **oxygōnisch,** adj. spitshoekig; – **oxyaphīe,** f. bovenmatige verfijning van het gevoel of den tastzin; – **oxykraat,** n. (vgl. k r a s i s enz.) azijnwater, een mengsel van azijn en water; – **oxykrateeren,** met azijnwater wasschen; – **oxyligniet** n., zeer werkzame springstof, waarvan vloeibare lucht een bestanddeel is; – **oxymél,** n. gr. lat. honigazijn, azijnmede; – *oxymel squilliticum* of *scilliticum,* zeelookzuurhonig; – **oxyméter,** m. gr. zuurmeter; – **oxymōron,** n. (van *mōrós, ā, ón,* dom, onnoozel) Log. scherpzinnige onzin, spitsvondige of scherpzinnige gedachte, die eene schijnbare tegenstrijdigheid bevat (b. v. een stomme kreet, een luid geheim, rijke armoede en dgl.) een met onbehaaglijken woordentooi voorgedragen verzoek; – *oxymuriaticus,* geoxydeerd zoutzuur, chloorhoudend, met chloor verbonden; – **oxynītron,** n. salpeterzuur; – **oxynosēma,** n. **oxynusīe,** f. acute ziekte; – **oxyopīe,** f. (van *óptein,* zien) scherpzichtigheid; Med. oogziekte, waarbij men in het donker of bij zwak licht beter ziet dan bij klaren dag; – **oxyosphrasīe,** f. (vgl. o s p h r a s i e) te scherpe reuk, te sterk reukvermogen; – **oxypathīe,** f. Med. chronische zuurvergiftiging, ontstaan door de niet uitscheiding van in 't lichaam aanwezige onverbrandbare zuren, sterke graad van a c i d a t i e het woord is door prof. Stoeltzner uitgedacht); – **oxyphlegmasīe,** f. hevige, snelle ontsteking; – **oxyphonīe,** f. schelle stem; – **oxyregmīe,** f. Med. zure oprisping, maagzuur; – **oxyrrhodīne,** f. rozenazijn; – **oxyrrhȳnchen,** pl. eig. spitssnavels, kegelvormige, langwerpige, spitse b e l e m n i e t e n (z. ald.); – **oxysacchărum,** n. azijnsuiker, een mengsel van suiker en azijn; – **oxȳtēs,** f. zure toestand, verzuring; – **oxythymīe,** f. opvliegendheid, driftig gestel; – **oxythȳmisch,** adj. driftig, opvliegend; – **oxytoneeren** (gr. *oxytonein*) Gram. een lettergreep, inz. de laatste van een woord, met den hoogen of scherpen toon (a c u t u s) uitspreken; – **oxytŏnon,** n. Bot. klaproos, roode korenbloem; Gram. woord met het hoofdaccent op de laatste lettergreep; – **oxyūris,** f. spitsstaart, een soort draadwormen, die, wanneer ze zich in den aars nestelen, een hevig jeuken en branden veroorzaken.

Oyster, f. eng. (vgl. *ostrea*) oester; – **oysterhouse** (spr. *hóús*) of **oystershop** (spr. *sjóp*), n. oesterhuis, oesterwinkel.

Ozæna, f. gr. (*ózaina*) Med. kwaadaardige slechtriekende neuszweer.

Ozelot, z. o c e l o t.

Ozokeriet, n. gr. (v. *ódzein,* rieken, en *kērós,* was; eig. reukwas, wegens den aangenamen geur) aardwas, een in Moldavië, Galicië enz. voorkomend, bij 65—80° C. smeltend, uit verscheiden koolstofverbindingen bestaand mineraal, waaruit eene witte, op was gelijkende stof (cerasine) verkregen wordt.

Ozon, n. of **ozone,** f. gr. (van *ódzein,* rieken, stinken) de in 1840 door Schönbein te Bazel ontdekte modificatie van zuurstof, een door inwerking van electrische vonken of vochtig phosphor veroorzaakte allotropische toestand van de zuurstof, waarin deze zich onderscheidt door eigenaardigen reuk, sterker oxydatievermogen enz.; in de lucht is ozon steeds aanwezig; – **ozonateúr,** m. ontsmetter door middel van ozon; – **ozoniseeren** (spr. *s*=*z*), (zuurstof) in ozon veranderen; – **ozonométer,** m. meter voor het ozongehalte der lucht, met joodkalium gedrenkt papier, dat door ozon blauwgekleurd wordt; – **ozonophoren,** pl. ozondragers, naam, die wel aan de roode bloedlichaampjes gegeven wordt; – **ozophȳllon,** n. gr. Bot. reukblad, stinkblad, een struikgewas in Guyana.

P.

P. als getalteeken: gr. $'\pi = 80$, $,\pi = 80{,}000$; – lat. *P.* = 400; – *P.*, lat. afkorting voor *Publius*; ook voor *pars*, *pater*, *patres*, *patrĭae*, *pius*, *pontĭfex*, *popŭlus*, *post*, *pridĭe*; – *P.*, fr. afkorting voor *pied*, voet, *pouce*, duim, *père*, vader; ook Kmt. voor *protêt*, *protesté*; – met het teeken %, als 5 p. %, *cinq pour cent*, vijf per cent; – *p.*, Muz. it. afkorting voor *piano*, zacht; op recepten *p* = *pugillus*; – *P.* (in almanakken) = paardenmarkt; – *p°* =*primo*, de eerste der maand; – *p.* of *pag.* = *pagina*; – *P. A.* = *propriété assurée*, fr. verzekerd eigendom; – *p. a.* op adressen van brieven = *par ami*, fr. met vriend; – *p. a.* = *prima*, beste soort; ook *per adres*; ook *pro anno*, 's jaars; – *Pa.* = Pennsylvanië in Noord-Amerika; – *P. A. C. I.* = *propriété assurée contre incendie*, fr. eigendom tegen brand gewaarborgd; – *p. aeq.* = *partes aequales*, gelijke deelen; – *Part.* of *Partic.* = *particula* of *participium*, z. onder p a r t; – *Pass.* = p a s s i v u m; – *P. C.* = *patres conscripti*, beschreven vaders (oud-rom. senatoren); – *p. c.* = *pro cent*, z. onder c e n t 1), ook *par couvert*, z. c o u v e r t, en *pour condoléance*, voor rouwbeklag; – *p. compl.* = *par complaisance*, z. onder c o m p l a i s a n t; – *p. d* = *per deliquĭum*, z. ond. d e l i q u e s c e e r e n; ook = *pro deo*, om niet, gratis; – *p. e.* of *p. ex.* = *par exemple*, fr. of *per exemplum*, lat. bij voorbeeld; – *p. expr.*, z. *per expressum*; – *Petr.* = Petrus (de algemeene zendbrief in den bijbel); – *p. f.* = *pour féliciter*, om geluk te wenschen; ook op ingesloten brieven = *par faveur*, uit gunst; – *P. f. a. f.*, z. ond. p a s t o r; – *p. f. v.* = *pour faire visite*, z. ond. v i s i t e; – *P. G.* = protestantsche godsdienst; – *p. g.* = it. *per governo*, tot naricht, tot richtsnoer; – *Phil. D.* = *philosophĭae doctor*, doctor in de wijsbegeerte; – *P. K.*, paardekracht; 736 W a t t z. a.; – *P. K. U.*, paardekrachtuur; – *P. ka.* of *kal.* = *pridĭe kalendas*, den dag voor de kalenden, z. c a l e n d a e; – *P. L.* = *pastor loci* of *poëta laureatus*; – *pl.* = plaat; – *pl.* of *plur.* = *pluralis*, meervoud; – *P. M.* = *pro memorĭa*, z. *memoria*; – *p. m.* = *pagina mea* of *pondus medicinale*; – *p. m.* = *pour mille*, fr. of *pro mille*, lat. per duizend; – *p. n.* of *P. N.* = *pro notitia*; – *P. O.* of *p. o.* (voor naamteekeningen) = per order, op last van; – *p. o.* = *par occasion*, fr. of *per occasiōnem*, lat. met gelegenheid; – *P. O. P.* *printing out paper*, d. i. copiëerpapier (in de photographie); – *Pont. Max.* = *Pontifex Maximus*; – *P. P.* = *pater patrĭae*, vader des vaderlands; z. ook *praemissis* etc. ond. p r æ m i t t e e r e n; – *P. P.* (voor naamteekeningen) = lat. *per procurationem*, uit volmacht, als gevolmachtigde; (op adressen) = eng. *post paid*, vrachtvrij, franco; – *p. p.* = *piu piano*, it. zachter; – *p. p. c.* = *pour prendre congé*, z. c o n g é; – *P. P. O.* = *professor publĭcus ordinarĭus*; – *p. p. p.* = *pianissĭmo*, it. zeer zacht; fr. voor *protesté*, geprotesteerd; – *p. ptr.* = *praeter propter*; – *P. R.* = *popŭlus romānus*, lat. het rom. volk; – *P. R. A.* = eng. *President* (*of the*) *Royal Academy*, voorzitter der koninklijke academie; – *praef.* = *praefatio*, voorrede; – *praes.* = *praesens*, tegenwoordig; – *P. R. C.* = *post Roman condĭtam*, lat. na de bouwing van Rome; – *Pred.* = predikant of (het boek genaamd) prediker; – *Prof.* = p r o f e s s o r; – *prov.* = provincie; ook: *provisioneel*, voorloopig, tijdelijk; – *P. R. S.* = eng. *President* (*of the*) *Royal Society*, voorzitter van het koninklijk genootschap; – *p. r. v.* = *pour rendre visite*, z. ond. v i s i t e; – *pr. c.* = *pro cura*; – *pr. lig. act.* = *pro ligatura actorum*, z. ond. l i g e e r e n; – *praet.* = *praeteritum*; – *publ.* = *publice* of *publicus* etc.; – *pulv.* = *pulvis*, poeder; – *P. S.*, z. p o s t s c r i p t u m; – *ps.* = p s a l m; – *p. t.* z. *pro tempore*, ond. t e m p u s; ook voor *post trinitātis*, na het feest der heilige Drieëenheid, of voor *pleno tĭtŭlo*, of *praemisso tĭtŭlo*, de volle titel worde hier ingevoegd, bijgedacht enz.. Chemische teekens zijn: *P.* = *phosphorus*, phosphor; – *Pb* = *plumbum*, lood; – *Pd* = *palladium*; – *Pe* = *pelopium*; – *Pt* = *platina*. – P. als muntteeken voor Oostenrijk: Praag; voor Frankrijk: Dijon; voor Polen (voorheen): Posen; voor Portugal: Porto; voor den Kerk. Staat: Perugia.

Paaijemént, n. (fr. *payement*, v. 't mid. lat. *pagamentum*, z. p a g a m e n t) betaling, betalingstermijn (p a a i), betaaldag; inz. klein geld tot volmaking eener som, pasmunt.

Paal, m. afstandsmaat in O.Indië: op Java = 1507 meters (20 minuten gaans) op Sumatra = 1852 m.

Paamylĭēn, f. pl. feesten ter eere van P a a m y l e s, v. s. de P r i a p u s der Egyptenaren; v. and. een der namen van O s i r i s; bij die feesten droeg men een zeer oneerbaar beeld van de godheid in processie rond.

Paan, m. (fr. *pagne*, portug. *pa*(*n*)*no*, uit lat. *pannus*) stuk lijnwaad dat de Negerinnen bij wijze van rok om haar onderlijf slaan.

Paander, f. (fr. *panier*, spr. *panjee*) mand.

Paap, m. (oudd. *phaffo*, nw. hoogd. *pfaffe*, v. 't lat. *papa*, z. ald.), eig. vader, vroeger een eerenaam der geestelijken, inz. in de gr. Kerk, vroeger ook in de latijnsche, later als verachtelijk scheldwoord gebruikt voor de R. Kath. in het algemeen en als zoodanig verkort van p a a p s c h e n of p a p i s t e n.

Paatwerk, n. (van het nederd. *paten*, voor planten) in Sleeswijk een soort levende haag ter afpaling van landerijen.

pabŭlum, n. lat. (v. *pasci*, weiden) voeding, voedsel, voeder; – *pabŭlum vitae*, n. lat. Med. levensvoeding, oneig. voor lucht; – **pabulātor,** m., pl. **pabulatōren,** voederhaalders, z. v. a. f o u r a g e u r s; monnikensecte der 3de eeuw, die in de bosschen en woestijnen een bijna dierlijk leven leidden en zich enkel de schaamdeelen bedekten.

Paca of **paka,** m. (port. en brazil.; in andere

gedeelten van Z.Amerika *pak* of *pag* geheeten, nw. lat. *Cavia paca*) gevlekt halfkonijntje of varkenskonijn, van het geslacht der s c a v i ë n.

Pacanvellen, n. pl. Kmt. gevlekte wezelsvellen uit Brazilië.

Pacascas, m. palmsapsuiker van de Philippijnsche eilanden.

Pacātie, f. later lat. (*pacatĭo*, v. *pacāre*, tot vrede brengen, bevredigen, van *pax*, genit. *pacis*, vrede) bevrediging, vredestichting; - **pacātor,** m. lat. vredemaker, vredestichter, rusthersteller.

Pacco, m. it. (van het duitsche p a k, p a c k) Kmt. goederen-pak, baal met koopwaren, een bundel ingepakte waren; ook eene voormalige graanmaat van verschillende grootte.

Pace, f. eng. (spr. *pees*; fr. *pas*, lat. *passus*) schrede, pas; als maat = $2^1/_2$ eng. voet = 0,762 M., in de sporttaal: snelheid, gang; vandaar het ww. **pacen,** (spr. *peessen*) gangmaken, d. i. voorrijden bij een wedstrijd; - **pacer, pacemaker,** m. (spr. *peesmeeker*), gangmaker.

pace tua, **pacem,** z. ond. p a x.

Pacha, z. p a s j a.

Pachacamac, m. naam van het Opperwezen in Peru; zijn voornaamste tempel stond in een dal bij Lima.

Pachométer, m. gr. (v. *páchos*, n. dikte, *pachýs*, dik, dicht) diktemeter, werktuig om de dikte van een belegd spiegelglas te meten; - **pachyæmie,** f. (van *haima*, bloed) Med. verdikking van het bloed, dikbloedigheid; - **pachyæmisch,** adj. dikbloedig; - **pachyblepharon,** n. en **pachyblepharōsis,** f. ooglidverdikking, eeltachtige vergroeiing of ontaarding der ooglidranden; - **pachycholie,** f. galverdikking; - **pachychymie,** f. sappenverdikking; - **pachyderma** of **pachydérmen,** n. pl. N. H. eig. dikhuidige dieren, die zoogdieren, welke meer dan twee teenen of hoeven aan elken voet hebben, veelhoevigen, b. v. olifanten, zwijnen enz.; - **pachydérmisch,** adj. dikhuidig; - **pachymenie,** f. (van *hymēn*, vlies) verdikking der vliezen; - **pachyntika,** n. pl. verdikkende geneesmiddelen; - **pachystachys,** Bot. met dikke aren; - **pachytes,** f. dikte, opgezetheid, eeltachtige misvorming der ooglidranden; - **pachyterium,** n. voorwereldlijke zoogdiersoort, welker overgebleven gebeente men in Brazilië vindt; - **pachytroop,** m. toestel aan magneto-elektrische machines, waardoor de elektrische stroom veelvuldig gewonden spiralen moet doorloopen.

Pacificāle, n. nw. lat. (v. *pacificus*, vrede stichtend, v. *pax*, genit. *pacis*, vrede; eig. het vredeaanbrengende) voorwerp ter bewaring van heilige zaken, b. v. de hostie-vaas in de R. Kath. kerk; - **pacificeeren,** lat. (*pacificāre*) bevredigen, den vrede herstellen, oneenigheden of twisten bijleggen, stillen, verzoenen, tot vergelijk brengen; - **pacificātor,** lat. of fr. **pacificateur,** m. vredestichter, bemiddelaar, verzoener; - **pacificātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *pacificatĭo*) vredestichting, herstelling van den vrede, vereffening, bijlegging, bevrediging; verdrag, vredesonderhandeling; - **Pacific-Ocean,** m. eng. (spr. *péssifik oosjĕn*) Stille of Groote Oceaan; vandaar **Pacific-railway** (spr. *réelwee*) of **Pacific,** noordamerikaansche spoorweg, die de kusten van den Stillen Oceaan met die van den Atlantischen verbindt.

Pacinische lichaampjes, n. pl. (naar den ital. geneesheer P a c i n i zoo geheeten) mikroskopisch waarneembare, in het gansche lichaam voorkomende lichaampjes van de grootte van gierstkorrels.

Pacinotti-Gramme anker, n. El. ringvormig dynamoanker, dat een constanten stroom geeft.

pacisceeren, lat. (*pacisci*) een vergelijk treffen, verzoenen, vrede maken, zich wederzijds verstaan; - **paciscénten,** m. pl. of de **pacisceerende partijen,** de verzoenende, twist vereffenende partijen, vredesluiters.

Packet-boat, f. eng. (spr. *pékkitboot*; vgl. p a k e t) postschip, vaartuig, dat tot overbrenging van personen, brieven en goederen op bepaalde dagen van de eene haven naar de andere vaart.

Packfong, z. p a k f o n g.

Paco of **pako,** m. ook **paco-kameel,** m. (peruaansch *paco*) een schaap in Peru, eene soort van l a m a (z. ald.), dat veel op de v i g o g n e of den schaapskameel gelijkt, met eene voortreffelijke, fijne wol, p a c o-h a a r of v i g o g n e-w o l, die in Engeland als kamof kaardwol verwerkt wordt.

Pacotille, f. fr. (spr. *-tiélj'*; verklw. v. *paquet*, z. p a k k e t) reisgoed, b a g a g e, inz. z. v. a. p o r t a g e.

Pactōlus, m. lat. (gr. *Paktōlós*; vgl. M i d a s) rivier van Lydië, vermaard door het goudzand, dat hare bedding bevatte; oneig. de bron van rijkdommen; a l h e t g o u d v a n d e n P a c t o l u s, al de schatten der aarde; - *Pactōlus tibi fluat*, moge er een Pactolus voor vloeien.

Pactum, of **pact,** n. (lat. *pactum*, eig. partic. v. *pacisci*, z. p a c i s c e e r e n) pl. **pacta** of **pacten,** verdrag, vergelijk, afspraak, overeenkomst; ook verbond, verbintenis; - *ex pacto*, zooals het verdrag luidt, volgens overeenkomst; - *ex pacto et convento*, volgens verdrag en afspraak; - *pactum acquisitiōnis* of *acquisitīvum*, koopverdrag, verwervingsverdrag; - *p. addictiōnis in diem*, verdrag, waarbij bepaald wordt, dat een koopverdrag nietig zal zijn, wanneer binnen een bepaalden tijd den verkooper meer mocht geboden worden; - *p. adjéctum*, bijverdrag; - *p. antichretĭcum*, verdrag, waardoor aan den schuldeischer op pand het gebruik der verpande zaak in plaats van de renten wordt vergund; - *p. confraternitātis*, erfverbroedering, erfvereeniging; - *p. conjŭgum* of *conjugāle*, ook *p. dotāle* of *pacta dotalĭa*, pl. huwelijksverdrag; - *p. de quota litis*, verdrag over het evenredig aandeel in de bestreden zaak, waardoor zich een advocaat voor het geval, dat hij het proces wint, een gedeelte van het voorwerp, waarover de strijd loopt, als honorarium laat beloven; - *p. de re commūni non dividénda*, verdrag omtrent de ondeelbaarheid van een gemeen goed; -

p. de retroëméndo, verdrag, waarbij de verkooper zich verbindt, de verkochte zaak terug te koopen; – *p. de retrovendéndo*, verdrag, waardoor de kooper zich verbindt, den verkooper de verkochte zaak weder te verkoopen; – *p. dilatorium*, verdrag, waarbij uitstel verleend wordt; – *p. dotāle*, z. p. c o n j u g u m; – *p. familiae*, huiselijk-, familie-verdrag; – *p. feudāle*, leenverdrag; – *p. hereditarium*, erfverdrag; – *p. juris hypothēcae*, verdrag, waardoor een pandrecht wordt vastgesteld; – *p. legitimum*, wettig, in rechten geldig verdrag; – *p. moratorium*, overeenkomst omtrent uitstel; – *p. nudum*, naakt d. i. niet verbindend verdrag; – *p. palliātum* of *simulātum*, schijnverdrag; – *p. personāle*, persoonlijk (niet erfelijk) verdrag; – *p. protimesēos*, (v. gr. *protimēsis*, voorrecht) vóorkoopsverdrag, d. i. zulk een, waarbij aan iemand het recht van vóorkoop eener zaak, in geval van hare vervreemding, wordt toegekend; – *p. reāle*, zakelijk verdrag; – *p. reciprŏcum*, wederzijdsch verdrag; – *p. remissorium*, afstandsverdrag, waardoor iemand geheel of gedeeltelijk van eene vordering wordt ontheven; – *p. reservāti dominii*, verdrag, waardoor de verkoopende eigenaar zich tot op het plaatsgrijpen van deze of gene omstandigheid tot eigendomsrecht voorbehoudt; – *p. simulātum*, z. p. p a l l i a t u m; – *p. subjectiōnis*, onderwerpingsverdrag; – *p. successorium*, erfverdrag ten aanzien der erfopvolging; – *p. tacitum*, stilzwijgend verdrag; – *p. uniōnis prolium*, verdrag tusschen echtlieden bij het tweede, derde enz. huwelijk, waarbij bepaald wordt, dat de reeds aanwezige kinderen met de nog te komen gelijk erfrecht zullen hebben; – *pacta convénta*, pl. punten van overeenkomst; – **pactie** (spr. *t=s*), f. (lat. *pactio*) afspraak, overeenkomst, verdrag, vergelijk; – **pacteeren,** nw.lat. bij verdrag of overeenkomst bepalen; g e p a c t e e r d, adj. bij overeenkomst of verdrag vastgesteld; g e p a c t e e r d e c o n s t i t u t i e, eene staatsregeling of grondwet, vastgesteld in overeenstemming met 's lands vertegenwoordigers; vgl. g e o c t r o o i e e r d e c o n s t i t u t i e, onder o c t r o o i.

Padan, in Surate eene som van 1000 millioen r o p ij e n.

Pádda, m. Chin. rijstmusch (*Loxia oryzivora*).

Padding, n. eng. (spr. *pédding*) uit lompen bereide, ongeschoren wollen stof; – **padding-machine,** f. toestel tot het wasschen, stijven of spoelen van linnen weefsels.

Paddock, m. eng. eig. padde; omheinde plaats in dierentuinen, stoeterijen, en op wedrenterreinen voor paarden.

Paddy, 1) z. p a d i.

Paddy 2), m. spotnaam der Ieren in Engeland en N. Amerika (bedorven uit St.-P a t r i c k, den beschermheilige of patroon der Ieren).

Padeiro, m. port. (spr. *ei=ee*) bakker.

Padi, paddi, f. mal. rijst in de aar, zooals zij gesneden wordt (in Ned.-Indië); vgl. b r a s.

Padisjah, m. perz. (*pâdisjâh, pâdsjâh, bâdsjâh*, v. *pâd*, beschermer, v. 't sanskr. *pati*, heer, v. *pâ*, heerschen, en *sjâh*, koning; vgl. p a s j a) eig. heer der koningen, keizer, groote heer, sultan of groot sultan.

Padoggen, pl. russ. liever b a t o g g e n of b a t o k k e n (z. het laatste woord).

Padre, it. (lat. *pater*) vader; – *padre nobile*, heldenvader, edele vader (als tooneelrol, fr. *père noble*); – **padrone,** m. it. (lat. *patrōnus*, z. p a t r o o n) heer, meester, gebieder; scheepsbevelhebber, schipper, kapitein; begunstiger, beschermer.

Padri, padrie, m. mal. (v. port. *padre*, lat. *pater*) geestelijke, priester (in Ned.-Indië).

Pads, n. pl. eng. (spr. *peds*) dames-overschoenen.

Paduānen, m. pl. naam van zekere onechte medailles der oudheid, kunstig nagemaakt door eenen graveur van P a d u a.

Pæán, Pæōn, m. gr. (*Paián*, *Paiōn*) Myth. de arts der goden; bijnaam van Apollo, als god der geneeskunst; – **pæan,** ook: loflied op Apollo; in 't alg. een plechtig veelstemmig gezang, zegelied, jubellied; – **pæōnische kunst,** geneeskunst.

Pædagoog, m. gr. (*paidagōgos*, v. *pais*, *paidós*, kind, knaap, en *agein*, voeren, leiden) kinderleidsman, -bestuurder, -opziener, -opvoeder; – **pædagogárch,** m. opziener over de opvoeding; – **pædagogiek,** f. opvoedingsleer of -wetenschap, opvoedingskunde; – **pædagogicus,** m. wetenschappelijk gevormd pædagoog, geleerd opvoeder; opvoedkundige; – **pædagōgisch,** adj. opvoedkundig, tot de opvoeding behoorende; – p æ d a g o g i s c h e g e s c h r i f t e n, opvoedkundige werken, opvoedingsboeken; – **pædagogium,** n. (lat. van 't gr. *paidagogeion*) huis van opvoeding, opvoedingsgesticht; – **pædagogist,** m. kweekeling daarin; – **pædanchōne,** f. (vgl. a n c h o n e) gr. Med. kwaadaardige keelontsteking van kinderen; – **pædarthrocāce,** f. ontsteking en opvolgende verzwering der beenderen omtrent de gewrichten bij kinderen; – **pædatrophie,** f. uittering der kinderen, vooral door darmziekten; – **pæderást,** m. (van *erān*, liefhebben) jongensminnaar, knapenschender, sodomiet; – **pæderastie,** f. jongensschenderij, jongelingsonteering, schandelijke vereeniging van mannen, onnatuurlijke ontucht, sodomieterij; – **pædeuterium,** n. (gr. *paideutērion*, van *paideúein*, opvoeden, vormen) jongensschool, kloosterschool; – **pædeutiek, pædeutika,** f. door P y t h a g o r a s zoo geheeten onderricht in de deugdenleer; – **pædeutisch,** adj. deugdbevorderend; dienstig tot verbetering en deugd; – **pædiāter,** m. kinderarts; – **pædiatriek, pædiatrika,** f. kindergeneeskunde; – **pædiktĕrus,** m. geelzucht der kinderen; – **pædiométer,** m. Med. (v. *paidion*, kindje, verklw. van *pais*) kindermeter, balans ter bepaling van het gewicht, de lengte en de grootte van het hoofd der pasgeborenen (door Dr. Siebold uitgevonden); – **pædiotheologie,** f. bewijs voor Gods bestaan uit de kinderwereld; – **pædobaptisme,** n. kinderdoop; – **pædologie,** f. studie van den aard, de ziekten, en de opvoeding van kinderen; – **pædonoom,** m. opziener van knapen; – **pædophilos,** m. kin-

dervriend; – **pædophlebotomie,** f. het aderlaten der kinderen; – **pædopœie,** f. het kindertelen; – **pædostathmium,** n. kinderweegschaal; – **pædothysie,** f. offering der kinderen; – **pædotribie,** f. kunst om kinderen bezig te houden; – **pædotrophie,** f. kinderverpleging, het grootbrengen der kinderen.

Pægnia, n. pl. gr. (*paignia*, van den sing. *paignion*, spel, scherts) kleine, lichte, boertige lyrische gedichten, o. a. van Ausonius.

Pænŭla of **penŭla,** f. lat. regen- of wintermantel, reisrok bij de Romeinen.

Pæon, m. z. v. a. p æ a n, z. ald.; Poët. danser, een versvoet of liever een oratorische voet met 3 korte lettergrepen en eene lange, van vier verschillende gedaanten, nl.. 1ste pæon: —◡◡◡, 2de pæon: ◡—◡◡, 3de pæon: ◡◡—◡, 4de pæon: ◡◡◡—.

Pæonie, f. gr. Bot. p e o n i e, p i o e n, pinksterroos, koningsroos, een bekend tuingewas, oorspr. uit P æ o n i ë in 't oude Macedonië; – *pæoniflorus, a, um,* Bot. pioenbloemig.

Pætak, pl. **pætaki,** russ. (v. *pätj*, vijf) russ. muntstuk van 5 k o p e k e n.

Pæterik, m. russ. (van *pätj*, vijf; vgl. p æ t a k) russ. gewicht = 1/8 p o e d of 5 russ. ponden = 2,047 K.G.

Pafferik, barg. m. vuurwapen, revolver.

Paga, f. it. (van 't mid.lat. en it. *pagare*, provenç. *pagar*, *payer*, fr. *payer*, betalen, dat van 't lat. *pacāre*, bevredigen, afkomt; vgl. p a c a t i e) loon, bezoldiging; afrekeningboek, betaal- of loonboek in vele werkhuizen enz.; – **pagamént,** n. mid.lat. (*pagaméntum*) mengmetaal; ongemunt zilver; gestempeld geld in 't alg., inz. klein geld; Kmt. betaalgelden, gereede betaling; ook betalingstermijn, p a a i e m e n t, fr. **payement,** (spr. *péj'máñ*); – **pagarés,** pl. sp. schuldbrieven, obligatiën.

Pagaai, f. Mar. korte riem, met eene kruk tot handvat, waarmede de Indianen hunne prauwen voortbewegen en waarvan men zich ook wel op de oorlogssloepen bedient; – **pagaaien,** met eene pagaai roeien.

Pagadet, f. soort van duif; – **pagadetterig,** onwel, niet opgeruimd.

Pagamént, z. ond. p a g a.

Paganaliën, n. pl. lat. (*paganalĭa*, van *pagus*, streek, dorp) landelijke feesten, dorpsfeesten; inz. die, welke bij de oude Romeinen op den 24sten Januari gevierd werden; – **paganísme,** n. nw. lat. (van *pagānus*, pl. *pagāni*, oorspr. dorpsbewoners, landlieden, later heidenen, omdat het heidendom zich het langst op het land staande hield) heidendom; – **paganist,** m. ongeloovige; ook in den mond der rechtgeloovigen, de niet confessioneele; – **paganiseeren,** heidensch maken, door het heidendom misvormen of verontreinigen.

Pagat, pagaat, z. ond. t a r o k.

Page, 1) m. fr. (spr. *paazj'*; mid.lat. *pagĭus*, it. *paggio*, longobardisch *pahis*, *pais*, dienaar; van 't gr. *pais*, verklw. *paidion*, knaap; vgl. het deensch *pog*, eng. *boy*, knaap) edelknaap, hofjonker, jongmensch van adel ter bediening van vorstelijke personen; ook japonhouder van gummi, om op te schorten.

Page, 2) f. fr. (vgl. p a g i n a) bladzijde, z. m e t t e u r e n p a g e s, m i s e e n p a g e s (ond. m i s e) en f a u s s e-p a g e.

Pagger, m. mal. (*pagar*) en jav. (*pager*) heining, haag, heg, scheidsmuur, omtuining (in Ned.-Indië); – *pagger koffie* f., in de dorpen geteelde koffie, tegenover de plantagekoffie.

Pagĭna, f. lat. afgek. *pag.* of *p.*, zijde, bladzijde, bladzijdental; – **paginae,** pl. Bot. vlakten, zijden; – **pagineeren,** nw.lat. de bladzijden met volgnummers merken; – *pagina mea*, op mijne bladzijde, d. i. op de zooveelste bladzijde mijner uitgaaf, der voor mij liggende editie (bij citaten); – **paginātie** (spr. *t*=*ts*) f. nummering der bladzijden; – **paginatuur,** f. volgorde der bladzijden.

Pagliaccio of **pagliazzo,** m. it. z. b a j a z z o.

Pagne, f. fr. (spr. *panj'*) p a a n, het katoenen schort der Negers in Guynea en Senegambië, ook als ruilmiddel gebruikt.

Pagóde, f. (hindost. en perz. *boet-kadah*, v. 't perz. *boet*, afgod, afgodsbeeld, en *kadah*, huis, tempel) afgodstempel in Indië en China; afgodsbeeld; kleine figuur met beweegbaar hoofd; ook indische goudmunt van verschillende waarde = ƒ 4 tot ƒ 4,80; halve- en kwart-pagodes, oost-indische zilvermunten = 2 en 1 gulden waarde; – **pagodiet,** n. of **pagodine,** f. chineesche speksteen, beeldsteen, z. v. a. a g a l m a t o l i t h.

Pagomantie (spr. *t*=*ts*) waarzeggerij door indompeling in water.

Pagoplexie, f. gr. (van *pagos*, m. ijs, vorst) Med. bevangenheid, verlamming door koude.

Paharnik, m. rom. kamerdienaar.

Pahi, f. mal. bittertje.

Paï, z. p h a i-n o e n g.

Paillard, m. fr. (spr. *paljâr*, v. fr. *paille*, stroo; eig. stroobed) hoereerder; – **paillardeeren,** hoereeren; – **paillardeering** of fr. **paillardise,** f. hoererij.

Paille, f. fr. (spr. *palj'*; provenç. *palha*, it. *paglia*, v. 't lat. *palĕa*, kaf, stroo) stroo; – **pailles,** f. pl. kleine, langwerpige, vierkante goud- of zilverreepjes tot soldeeren; hamerslag, schilfers; – **paille-geel** of enkel **paille,** stroogeel, strookleurig, bleekgeel; – **paillásse,** f. (spr. *paljáss'*) stroozak, bultzak, stroomatras; hoer; ook m. p a l j a s, hansworst; – **paillasson,** m. (spr. *paljassóñ*) strooien dekmat voor tuinbedden enz.; venstermat; – **paillessons,** pl. (spr. *paljesón*) grove stroohoeden; – **paillet,** m. (spr. *paljé*) bleekert, bleekroode wijn, inz. uit Provence; – **paillette,** f. (spr. *paljèt'*) gebrek in diamanten; – **paillettes,** f. pl. (spr. *paljett'*; verklw. van *paille*) schilfers, goudloovertjes; – **pailleux,** adj. (spr. *paljéû*) leiachtig, schieferhoudend; – **paillon,** n. (spr. *paljóñ*) glansblaadje, foelie (onder de gezette edelsteenen).

Pain[1]**,** n. (eig. m.) fr. (spr. *peñ*; van lat. *panis*) brood, b. v. *pain de ménage* (spr. *menaazj'*) huisbakken brood; – *pain d'épices* (spr. *depies*) peperkoek, kruidkoek; – *pain de luxe*, zeer fijn gebakken brood; ook een als farce bereid gerecht in den vorm van een brood.

Pain[2]**),** (spr. *peen*), eng. pijn; – *pain-ex-peller*, eng. pijnuitdrijver, wrijfmiddel tegen jicht.

Paina, panha, f. port. brazilliaansch katoen.

Painoeng, z. p h a i-n o e n g.

pair, adj. fr. (spr. *pèr*; lat. *par*) gelijk; even; – *pair et impair* (spr. *-e eǹpér*) of *pair ou non* (spr. *-oe noǹ*) even of oneven, z. v. a. lat. *par et impar* (z. *par*); – *au pair* (spr. *o pèr*) z. v. a. het it. *al pari*, z. ond. p a r i.

Pair, m. fr. (spr. *pèr*), eng. **peer** (spr. *pier*; van het lat. *par*, genit. *paris*, gelijk) pl. **pairs** (lat. *pares*), eng. **peers,** d. i. eig. gelijken: aartsbisschoppen, hertogen, graven of baronnen enz., die oorspr. als onmiddellijke kroonvasallen, daarna als medeleden van het hoogste gerechtshof, in rang en voorrechten elkander gelijk zijn; gelijke rijksraden, leden van het Hoogerhuis in Engeland of der voormalige Eerste kamer (**pairskamer**) in Frankrijk; – **pairie,** f. fr. of **peerage,** eng. (spr. *pieridzj'*) pairschap, waardigheid en het lichaam der pairs; – **peeress,** f. eng. (spr. *pierès*) gemalin van een pair.

Pais, m. (fr. *paix*, lat. *pax*) vrede; – **paisible,** adj. fr. (spr. *pèziébl'*) vreedzaam, rustig, vredelievend.

Paixhans, m. fr. (spr. *pézāǹ*) soort van lange 80ponds mortieren met kogelvormige kamers, naar den uitvinder, den franschen marine-overste Paixhans, zoo geheeten.

Pajás, pajázzo, z. b a j a z z o.

Pajók, n. russ. (geschr. *pajek*, verklw. van *pai*, deel, aandeel) maandelijksche meelmaat (r a t i o n) van een soldaat = 2 t s j e t w e r i k.

Pájong, f. mal. zonnescherm, parasol; ook regenscherm en als rangkenteeken in gebruik.

Pajonisme, n. leer van de genade Gods jegens de uitverkorenen, zoo geheeten naar den verdediger daarvan, den franschen gereformeerden godgeleerde Claudius P a j o n.

Paka, z. p a c a.

Pákan, n. het vel van den canadeeschen wezel.

Pakean, n. mal. pak kleeren.

Paket, z. p a k k e t.

Pakfong, n. witkoper, nieuw-zilver, een chineesch wit, smedig metaalmengsel, bestaande uit koper, zink, ijzer en nikkel, z. v. a. a r g e n t a a n.

Pakket, n. (het naast van 't fr. *paquet*, it. *pachétto*, *pacco*, deze echter van het duitsche p a k, p a c k, oudn. *baggi*, last) pakje, bundel; – **pakketboot,** z. p a c k e t-b o a t; – **pakketpost,** f. die afdeeling der posterijen, die met de verzending van kleine pakjes belast is.

Pako, z. p a c o.

Pala, f. mal. muskaatnoot, ook de foelie daarvan.

Palabber, m. sp. (*palabra*, woord; vgl. p a l a v e r) mondgesprek, onderhandeling (op de kust van Guinea).

Paladijn, m. (van 't mid.lat. *palatinus*, pl. *palatini*, d. i. *palatii optimātes*, heeren van het paleis of hof) ridder uit het gevolg van Karel den Grooten, hofridder; oneig. dapper en hoffelijk held; ook dolend ridder, avonturier.

Palæmon, m. gr. (*Palaímōn*) Myth. zeegod, die den zeevarenden gunstig was, bij de Romeinen P o r t u m n u s; ook soort langstaartkreeften.

Palæodoxie, f. gr. (van *palaiós*, *á*, *ón*, oud) oudgeloovigheid; – **palæographie,** f. kennis van de schrijfkunst en het schrift der Ouden; – **palæográphisch,** adj. de oude schrijfkunst betreffende; – **palæoloog,** m. oudgeloovige, aanhanger van het oude geloof; – **palæologen,** pl. de laatste vorstenfamilie uit het oostromeinsche of byzantijnsche rijk; – **palæologie,** f. oude leer, in tegenst. met n e o l o g i e; oudheidkunde; – **palæontographie,** f. beschrijving van de fossiele overblijfsels der voorwereld; – **palæontologie,** f. kennis, wetenschap van de voorwereldlijke organismen en hunne fossiele overblijfselen; – **palæontologisch,** adj. die wetenschap betreffende; – **palæophrōn,** m. oudgezinde, oudgeloovige; – **palæophytologie,** f. leer van de fossiele plantenoverblijfselen der voorwereld; – **palæotherion,** n., pl. **palæotheriën,** voorwereldlijke diersoort, die het midden houdt tusschen de tapir en den neushoorn; – **palæotýpen,** pl. z. v. a. i n c u n a b e l e n (z. ald.); – **palæozōon,** n. voorwereldlijk dier: – **palæozöisch,** adj. deze dieren betreffende; in de geologie: overblijfselen der oudste dierwereld bevattende; p a l æ o z o ï s c h e f o r m a t i e s, pl. z. v. a. p r i m a i r e f o r m a t i e s (de archaeïsche, silurische, devonische, steenkolen- en permische formaties); – **palæozoölogie,** f. dierkunde der voorwereld.

Palæste, f. gr. (*palaistē*, vlakke hand) handbreed, oudgr. lengtemaat.

Palæstina, n. (gr. *Palaistínē*, hebr. *P'lescheth*, naar de Philistijnen genoemd, die een groot deel van het land bezaten) het Beloofde Land, het land der Hebræën, Kanaän.

Palæstra, f. lat. (*palaestra*, v. 't gr. *palaistra*, van *palaistēs*, worstelaar, *palaíein*, worstelen) worstelschool, kampplaats, vechtplaats bij de oude Grieken en Romeinen; – **palæstriek, palæstrika,** f. vechtkunst, worstel-, kampkunst; ook z. v. a. g y m n a s t i e k; – **palæstriet,** m. leerling in 't worstelen, worstelaar; p a l æ s t r i s c h e o e f e n i n g e n, oefeningen in de p a l æ s t r a, worstelen, wedloopen, schijfwerpen enz.; – **palæstrophýlax,** m. wachter van de kampplaats.

Palais, n. fr. (spr. *palè*; v. lat. *palatium*) paleis, vorstelijke woning, prachtig gebouw; ook een hoogere rechterlijke autoriteit in het oude Frankrijk; – **Palais Royal,** n. (spr. *-roajáal*) koninklijk paleis, thans een met tuinen en galerijen omgeven paleis te Parijs.

Palamēdes, m. zoon van Nauplius, koning van Eubœa, bekend door den haat, die tusschen hem en Ulysses bestond; – **palamedische letters,** naam, dien men aan de 8 gr. letters η, ω, ζ, ϑ, ξ, φ, χ, ψ, (*ē*, *ō*, *dz*, *th*, *x*, *ph*, *ch*, *ps* geeft, omdat men meent, dat Palamedes die gedurende het beleg van Troje heeft uitgevonden.

Palamnēën, m. pl. gr. (sing. *palamnaíos*,

moordenaar; kwelgeest) onheilstichtende godheden bij de Ouden.

Palamont, f. turksch. zeker confituur.

Palanche, f. fr. (spr. *palánsj'*) grove stof uit wol en linnengaren voor voering, matrozenmantels enz.

Paländer, m. (it. *palándra*) plat vaartuig, bombardeergaljoot.

Palankijn, z. p a l a n q u i n.

Palánque, f. fr. (spr. *paláṅk'*; turk. *palankah*, v. 't hong. *palánk*, p l a n k) verschansing van paalwerk.

Palanquin of **palankijn,** m. port. (fr. en eng. *palanquin*, hindost. *pâlki*, in de telingische taal, die men in het land van Madras spreekt, *pallaki*, in de kawitaal op Java *palangkan*) oost-indisch draagbed, draagzetel, draagstoel.

Palatālen of **palatīnen,** z. ond. *palatum*.

Palatin, m. of **palatine,** f. fr. (*la palatine*, van *palatin*, paltsisch, omdat men wil, dat deze dracht uit de Palts naar Frankrijk is gekomen) pelskraag, halskraag, halsstrook of halsbekleeding der dames.

Palatinen, z. ond. *palatum*.

Palatinus, m. lat. (scil. *collis* of *mons*) palatijnsche heuvel of berg te Rome, waar het eerst gebouwd is; later daarop de keizerlijke burg, p a l a t i u m (vgl. p a l e i s); – **palatinus,** m. nw.lat. (scil. *comes*, z. ald.; v. *palatium* = palts, paleis) paltsgraaf; koninklijke grootgraaf of onderkoning in Hongarije; – **Palatinaat,** n. de Palts, het Paltsgraafschap.

Palatnō, ook p o l o t n ō, n. russ. linnen, lijnwaad.

palātum, n. lat. verhemelte; – *ad palātum*, naar den smaak; naar den mond (praten); – *palatum durum* of *ossĕum*, hard of beenig; – *p. mōbile* of *molle*, zacht verhemelte; – *palātum artificiāle*, n. lat. Med. kunstverhemelte; – *palatum fissum*, gespleten verhemelte, wolfsmuil; – **palatālen** of **palatīnen,** f. pl. nw.lat. (*palatīnae*, scil. *litterae*) verhemelteletters; – **palatief,** adj. nw.lat. welsmakend.

Palaver, (van 't port. *palavra*, spr. *palabra*, f. het woord, v. 't lat. *parabola*, gr. *parabolē*, gelijkenis, mid.lat. spreuk, gezegde, woord) verzamelplaats der Negers tot godsdienstige verrichtingen of tot rechtszittingen; vgl. p a l a b b e r.

Palazzo, m. it. z. v. a. p a l e i s.

Palco, m. it. stellage; inz. (*p. scenico*) tooneel.

paleacĕus, a, um, lat. (vgl. p a i l l e) Bot. strooachtig, vlokkig.

Pale-ale, n. (spr. *peel-eel*) eng. bleekbier, soort eng. bier, dat licht van kleur is. Zie a a l.

paleeren, glad maken, opschikken, optooien, z. v. a. p o l e e r e n, z. a.

Palefrenier, m. fr.(spr. *paal'fre-njé*) stalknecht, p a l f r e n i e r; – **palefroi,** m. (spr. *paal'froá*) staatsiepaard, paradepaard, ook damespaard.

Paleis, n. (fr. *palais*; van 't lat. *palatium*, oorspr. naam van een heuvel van het oude Rome, waarop de woning der keizers stond) groot, prachtig woonhuis, vorstenwoning, burcht, slot, praalgebouw; z. p a l a i s.

Palaphătus novus, eig. nieuwe of andere P a l e p h a t u s, d. i. sprookjesopdisscher, wonderverhaler, naar den gr. schrijver van dien naam, die een boek vol ongelooflijke zaken schreef.

Pales, f. rom. Myth. herdergodin, godin van de veeteelt en den landbouw; haar jaarlijksch feest heette **palilia** of **palilïën,** n. pl.; – **Pales,** f. Astron. in 1857 door Goldschmidt ontdekte asteroïde.

Palesteel, m. (oudfr. *palesteau*) manteltje, lap; herald. streep in het schild, ook tournooikraag genoemd.

paléstrisch, de kampspelen betreffende.

Palét, n. (fr. *palette*, it. *paletta*, van het lat. *pala*, spade, schop) verfbordje der schilders; de m a n n e n v a n 't p a l e t, de schilders; d a t s t u k v e r r a a d t h e t p a l e t, de kleurmenging is gebrekkig; f. kaatsplank (fr. *palet*).

Paletot of **palletot,** f. (eig. m.; spr. *pa-l'tó*; oudfr. *palletoc*, sp. *paletoque*, overrok zonder mouwen) wijde, laag neerhangende overrok voor mannen, die als een zak of overtrek de gestalte en houding geheel verbergt (sedert 1838 in zwang gekomen).

Palfrenier, z. p a l e f r e n i e r.

Pali, n. (sanskr. *páli*, d. i. maat, maatstaf, de maataangevende taal) heilige taal van Voor-Indië, in welke de heilige boeken van den godsdienst van Boeddha geschreven zijn, eene taal, die door zachtere uitspraak, afkorting, vermenging der vormen enz. uit het sanskriet is ontstaan.

Palificātie (spr. *t=ts*), f. nw.lat. (van 't lat. *palus*, paal) heiwerk, 't heien, het inrammen der palen om op te bouwen; bevestiging van den grond door paalwerk.

Palikári's of **palikáren,** m. pl. (nw.gr. *pallikári*, *pallēkári*, jongmensch, jongeling in de volle kracht des levens, jonge held, dappere) onregelmatige troepen, vrijwillige soldaten (Armatolen, Klephten) bij de Nieuw-Grieken.

Palilia, z. ond. P a l e s.

Palillo, m. sp. (spr. *paliéljo*) stokje; tandenstoker; ook z. v. a. b a n d e r i l l a.

Palillogie, f. gr. (van *palin*, terug, wederom, en *lĕgein*, spreken, *lŏgos*, woord) Log. woordherhaling aan het einde en het begin der zindeelen; – **palimbacchīus,** ook a n t i b a c c h ī u s, m. gr. Poët. drielettergrepige versvoet, die uit twee lange syllaben en een korte bestaat (– – ⏑), b. v. p r a a l z u c h t i g, het tegengest. van b a c c h ī u s; – **palimpséstus**, m. (d. i. eig. weder opgekrabd, van *psáein*, krabben, schaven) z. v. a. *codex rescriptus*, z. c o d e x; – **palindrŏmos,** m. (lat. *versus cancrīnus*) k r e e f t d i c h t (z. ald.); – **palindroom,** n. woordraadsel over een woord, dat voor- en achterwaarts gelezen eene verschillende beteekenis heeft, b. v. n e g e r r e g e n, r o o m, m o o r enz.; – **palindromīe,** f. Med. z. v. a. r e c i d i v e (z. ald.); – **palingamīe,** f. het hertrouwen; – **palingenesīe,** f. wedergeboorte, wedervoortbrenging of hervorming, omvor-

ming, het verkrijgen eener nieuwe gestalte, zooals b. v. met de rupsen plaats heeft; - **palingeneseeren,** wedergeboren worden; - **palingraphie,** f. wederdruk, door Camphausen te Keulen gedane uitvinding om houtsneden, kopergravuren en dgl. getrouw op steen over te brengen, zonder dat het oorspronkelijke daardoor lijdt; - **palinodie,** f. gezangherhaling; tegenzang, herhaling van een vroeger gezang; Jur. herroeping van datgene, wat men smadelijk van iemand gesproken of geschreven heeft; - *actio ad palinodiam,* lat. eisch tot vormelijke herroeping eener beleediging enz.; - **palinodeeren,** nw.lat. herhalen; herroepen, terugnemen; - **palintokie,** f. gr. teruggaaf van rente na woekerwinst.

Palinūrus, Palinuur, m. stuurman van Æneas, die door den god van den slaap in zee geworpen werd en na vele dagen zwemmens aan eene kaap der Tyrrheensche zee te land kwam, waar hij door de inwoners werd gedood. Op bevel der godspraak werd er een grafsteen voor hem opgericht en de kaap kreeg zijn naam; fig. stuurman, ervaren staatsman.

Palissáde, f. fr., ook **pallisade,** f. (provenç. *pallissada, paliza,* it. *palizzata, palizzo,* mid. lat. *palissata, palitium,* paalwerk, van 't lat. *palus,* paal) schanspaal; - pl. **palissáden** of **pallisáden,** schanspalen, paalwerk, boom- of paalheg; - **palissadeeren** (fr. *palissader*) met schanspalen voorzien, met paalwerk insluiten, afpalen.

Palissy-waren, pl. pottenbakkerswaren van of in de manier van den leemvormer en glasschilder Bernard de Palissy (1510—1590).

Palita, f. mal. lamp.

Palixánder- of **palissander-hout** (soms verbasterd tot p o l i s a n d e r- of p o l y s a n d e r - h o u t) purperhout, violethout, een violblauw hout uit Guyana, dat in de lucht van kleur verandert en tot fijn schrijn-, ingelegd werk enz. gebruikt wordt.

Paljas, z. b a j a z z o.

Pall., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor P. S. Pallas (gest. 1811).

Palla, f. lat. lang overkleed der aanzienlijke vrouwen in het oude Rome; - *palla corporālis,* f. eig. lichaamsmantel of -hulsel, een altaar- of kelkdoek, offerdoek in de R. Kath. kerk, die het altaar en den kelk bedekt.

Pallas, f. gr. Myth., ook A t h ē n e, z. v. a. M i n e r v a bij de Romeinen, godin van de wijsheid, de schoone kunsten, de dapperheid en het krijgsbeleid enz.; - **Pallas,** f. eene door O l b e r s te Bremen in 1802 ontdekte kleine planeet; - **palladium,** n. gr. (*palladion*) eig. fabelachtig Pallasbeeld, waarvan het lot der stad Troje afhing, die men nl. voor onneembaar hield, zoolang zij dit zorgvuldig bewaarde heiligdom bezat; vandaar in 't alg. beschermend voorwerp, beschuttend heiligdom, beschermgod; fig. privilegiën eener stad, grondwet van eenen staat enz.; - ook een metaal, in 1803 door Wollaston in het platina ontdekt, dat veel overeenkomst met dit laatste heeft.

Pallas, hoogd. **pállasch,** m. (oudfr. *palache* en *palanche,* it. *palascio,* poolsch *palasz,* russ. *palásch,* serv. *pálosch,* van 't hong. *pallos,* spr. *pallosj*) lang slagzwaard der ruiterij.

Palliatie, palliatief, z. ond. p a l l i u m.

Palliditeit, f. nw. lat. (van 't lat. *pallĭdus, a, um,* bleek, v. *pallēre,* bleek zijn) bleekheid; vgl. p a l l o r.

Pallikáren, z. p a l i k a r i ' s.

Pallissade, z. p a l i s s a d e.

Pallium, n. lat. (v. *palla,* z. ald.) in 't alg. hulsel, bedekking, gewaad; mantel, in de oudheid inz. het grieksche overkleed, in tegenstelling van de romeinsche toga; bisschopsband, sedert de 4de eeuw door de rom. keizers aan de hooge bisschoppen als teeken hunner geestelijke macht gegeven; - *pallium caritātis,* mantel der christelijke liefde; - **palliātie** (spr. *t=ts*) f. nw. lat. bemanteling, omhulling; verzachting, verschooning, bewimpeling; oppervlakkige genezing; - **palliatief,** n. nw. lat. (van 't lat. *palliātus, a, um,* met eenen mantel bekleed, bemanteld) bemantelend middel, omhullingsmiddel, schijn- of verzachtingsmiddel voor eenen tijd lang; middel van uitstel, van vertraging, hulp voor het oogenblik, pijnstillend middel zonder geneeskracht enz.; - **palliatieve kuur,** f. geneeswijze, die niet tegen de ziekte zelve, maar tegen hare verschijnselen (s y m p t o m e n) is gericht; in tegenstelling met r a d i c a l e k u u r; - *palliātus, a, um,* eig. met een pallium omhangen of bedekt, vandaar: *palliatum negotium,* bedrijf, dat voor zoover de zaak betreft verboden, maar volgens den vorm geoorloofd is.

Pall-mall, n. eng. (spr. *pel-mel*; oudfr. *palemail* it. *pallamaglio,* v. *palla,* bal, en *maglio,* fr. en provenç. *mail,* eng. *mall,* v. 't lat. *mallĕus,* hamer, kolf) z. v. a. malie-spel (z. m a i l), kolfspel, baanbalspel; ook maliebaan, baan tot balslaan; vandaar de naam eener a l l e e of straat, b. v. te Londen, te Altona, waar het in p a l l m a i l l e, f. (spr. *palmálj'*) verbasterd is.

Pallor, m. lat. (v. *pallēre,* bleek zijn) bleekheid, doodsbleekte, het verbleeken.

Palm, f. lat. (*palma*) 1) palmboom, een talrijk geslacht van boomen in Azië enz., die takken noch twijgen hebben en alleen aan den top bladeren en vruchten dragen; ook z. v. a. palmtak, als zegeteeken en als zinnebeeld van den vrede; 2) vlakke hand (lat. *palma,* gr. *palămē*); 3) span, eene it., sp. en port. lengtemaat (*palmo*); nederl. lengtemaat = $^1/_{10}$ e l of m e t e r, een d e c i m e t e r, afk. dM.; - *palmo de craveiro,* m. eene port. lengtemaat = 0,22 M.; - **palma Christi,** f. wonderboom; p a l m a - C h r i s t i - o l i e, f. z. v. a. R i c i n u s - o l i e; - **palmārum,** (eig. genit. pl. van *palma*; *dies* of *Dominica palmarum,* de palmdag) Palmzondag, zondag vóor Paschen, op welken voor Jezus, bij zijne intrede in Jeruzalem, palmtakken op den weg gestrooid werden; - **palmacieten,** m. pl. lat. gr. versteende palmstammen; - **palmarium,** n. lat. zegeloon; geschenk aan een advocaat na een gewonnen proces; - **palmarōsa-olie,** f. ætherische olie uit de bladeren van *Pelargonium radula*; - *palmatus, a, um,* lat. Bot. handvormig; - **palmestrie,** f.

nw. lat. z. v. a. c h i r o m a n t i e (z. ald.); – **palmétten,** f. pl. fr. Arch. op palmbladen gelijkende sieraden aan gr. zuilen; – **palmiet,** n. palmmeel, palmmerg; – *palmifolius, a, um*, palmbladerig; – **palmipes,** m. rom. lengtemaat = $1^1/_4$ rom. voet; – **palmipĕdes,** f. pl. lat. (v. *palmĭpes*, breedvoetig) N. H. zwemvogels; – **palmine,** f. kunstmatig vet uit ricinus-olie, door salpeterigzuur bereid; – **palmitine,** f. Chem. vast vet voor kaarsen uit palmolie; plantenboter: – **palmolie, palmwas** of **palmboter,** olie en was, die door koking en persing uit de vruchten van verschillende palmsoorten, inz. uit de kokosnoten gewonnen en voor kaarsen, zeep enz. wordt gebruikt.

Palmer, m. barg. soldaat; – **palmegoore,** barg. koloniaal.

Palmos, m. gr. (*palmós*, v. *pallein*, zwaaien, springen) Med. het slaan, kloppen, inz. hartklopping, polsslag; ook: het jonassen; – **palmoskopie,** f. beschouwing van den polsslag of de voorzegging daaruit.

Palmsect, m. aangename, zoete wijn (s e c t, z. ald.) van het Canarische eiland P a l m a.

Palmwas, z. ond. p a l m.

Paloloworm, m. worm in de wateren van Oceanië, die zich vermenigvuldigt door stukken af te scheiden.

Palomantie, (spr. *t=ts*) f. gr. (van *pálos*, lot, v. *pállein*, zwaaien) z. v. a. k l e r o m a n t i e.

Palombélla, f. it. (kleine) duif.

paloteeren, fr. (*paloter*, v. oudfr. *palot*, spade, v. lat. *pala*, spade, schop) met de spade op een akker voren trekken of uitgraven.

palpābel, lat. (van *palpāre*, betasten, aanraken) of **palpáble,** adj. fr. tastbaar, grijpbaar, voelbaar, handtastelijk; duidelijk, zonneklaar, licht begrijpelijk, doodeenvoudig; – **palpabiliteit,** f. nw. lat. grijpbaarheid, tastbaarheid, voelbaarheid, handtastelijkheid; zonneklaarheid; – **palpātie** (spr. *t=ts*) f. (lat. *palpatĭo*) het bevoelen, betasten, streelen; – **palpen,** pl. (fr. *palpe*) voeldraden, voelhorens der insecten; – **palpeeren** (lat. *palpāre*) zacht aanraken, betasten, streelen.

palpebraal, adj. lat. tot de oogleden (*palpebrae*) behoorende; – **palpebreeren** (lat. *palpebrāre*) de oogleden snel bewegen, blikkeren; – **palpebrātie** (spr. *t=ts*) f. (*palpebratĭo*) het blikkeren der oogen.

palpeeren, z. ond. p a l p a b e l.

palpiteeren, lat. (*palpitáre*) slaan, kloppen, trillen; – **palpitātie** (spr. *tie=tsie*) f. het kloppen, slaan, hartklopping, polsslag, ledentrilling.

Palts of **Paltz,** f. (hoogd. *Pfalz*; v. 't lat. *palatĭum*, mid. lat. *palantia*, oudd. *phalanza, palenze* = p a l e i s, z. ald.) weleer slot, kasteel, paleis, inz. keizerlijk paleis, waarin een p a l t s g r a a f als rechter en opperambtenaar regeerde; ook het daartoe behoorende, onder den keizer staande gebied, vandaar nog de P a l t s aan den Rijn, de O p p e r p a l t s in Beieren enz.

Paludaméntum, n. lat. overkleed, mantel, inz. krijgs-, veldmantel; keizersmantel.

Paludier, m. fr. (spr. *paluudjé*) zee-zoutzieder, zoutboer op de westkust van Frankrijk.

paludosus, palustris, lat. Bot. moerassig, moerasbewonend, oorspronkelijk in moerassen groeiende.

Pambiōma, n. gr. (van *pān*, alles, en *bioen*, bezielen) algemeen levensbeginsel.

Paméla, f. heldin der deugd, naar den zoo geheeten roman van den Engelschman Richardson; ook naam voor een hoedje.

Pamor, n., jav. (= mengijzer, *wor* = vermengd) soort ijzer in O. Indië, verkregen door licht en donker gekleurde ijzersoorten dooreen te smeden, z. v. a. **wootz,** z. a., waarvan de gedamasceerde krissen gemaakt worden.

Pampa, f. pl. **pampa's,** peruaansch (*pampa*, vlakte, vrij veld) groote grasvlakten in zuidelijk Z. Amerika; – **pampéiro,** m. port. of **pampéro,** sp. koude, hevige zuidenwind, die over de vlakten van Paraguay enz. heenstrijkt.

Pamphilos, gr. mansn.: de algeliefde; – **pamphilus,** m. (fr. *pamphile*) zeker kaartspel, in 't welk de klaverenboer den naam van p a m p h i l u s draagt en bijzondere voorrechten heeft.

Pamphlét, n. eng. en fr. (oud-eng. *pamflet, pamfilet*, v. 't oudfr. *palme-fueillel*, handblad, blad, dat men licht in de hand houdt, v. 't oudfr. *palme*, nu *paume*, vlakke hand, lat. *palma*, (z. p a l m 2), en 't oudfr. *fueillel*, nu *feuillet*, blad, verklw. v. *fueil*, m. nu *feuille*, f. v. 't lat. *folĭum*, pl. *folĭa*, blad, of het is de naam van een in de Middeleeuwen bekend werkje Pamflet, verkleiningsvorm van Pamphilus (vgl. Æsopet van Æsopus), vlugschrift, klein geschrift, inz. politiek of polemisch geschrift, ook met den bijzondere bedoeling van een beleedigenden inhoud; blauwboekje, schotschrift; – **pamphletier** (spr. *-fle-tjé*) of **pamphletist,** m. schrijver van vlugschriften, van blauwboekjes; smaad- of schotschriftschrijver.

Pamplegie, f. gr. (van *pān*, al, geheel, en *plēgē*, slag) Med. algemeene beroerte, algemeene verlamming.

Pampoesjes, pl. (v. jav. *pampoes*, korte laarzen, hooge schoenen) Mar. soort van schoenen van zeildoek.

Pan, 1) m. in vele slavonische talen, inz. in 't poolsch: heer.

Pān, 2) m. gr. Myth. veld- en herdersgod, de god der herders en kudden enz., zoon van Hermes en eene nimf; hij had bokspooten en twee horens en was over 't gansche lijf ruig behaard; – **pansfluit,** f. ook s y r i n x en p a g a g é n o f l u i t, herdersfluit, veldfluit, zevenmondig riet, een blaasinstrument, uit zeven trapsgewijze afnemende, naast elkander verbonden pijpen samengesteld; – **panische schrik,** m. of **paniek,** f. (fr. *panique, terreur panique*, eng. *panic*) plotselinge, blind alarm, plotselinge, maar onnoodige of ongegronde schrik, algemeene, onnoodige ontsteltenis, naar Pan genoemd, dien men in de oudheid als de oorzaak er van beschouwde; als beursterm: plotselinge daling van alle staatspapieren en fondsen, een algemeene schok van het krediet; – **panophobie,** f. Med. het schrikken in den slaap, in den droom.

Pānabad, m. perz. zilvermunt = $^1/_2$ k r a n (z. ald.).

Panacēa, f. lat., of fr. **panacée** (van 't gr. *pan-ákeia*, van *pān*, al, en *akein*, genezen) algemeen geneesmiddel, universeele artsenij, wondermiddel; Myth. alheelster, godin der genezing, eene dochter van Æsculaap; – *panacēa mercuriālis*, z. v. a. k a l o m e l; – **panax** of **panaxplant,** heelkruid, z. o p o p a n a x en l a z e r k r u i d.

Panache, m. fr. (spr. *panásj*, sp. *penacho*, it. *pennácchio*, van 't lat. *penna*, veder) vederbos, helmbos, pluimbos; – **panaché,** n. (spr. *panasjé*) eig. vederachtig, bont gestreept, geschakeerd; allerlei veelkleurig ijs als confituur; – **panacheeren,** verdeeling der stemmen over verschillende lijsten, een recht, dat een keizer heeft bij het stelsel Neufschatel; – **panachure,** f. gestreepte kleuring, kleurmenging.

Panachia, z. P a n a g a.

Panáden, f. fr. (van 't lat. *panis*, brood) broodsoep, inz. vleeschnat of bouillon met geraspt brood; – **panadēro,** sp. bakker.

Panaga, Panachia, f. naam, dien bij de nieuwe Grieken de moeder van Jezus draagt; ook de naam eener ceremonie der grieksche monniken, waarbij zij een stuk brood in naam der Maagd inzegenen en het onder elkander aan het einde van den maaltijd verdeelen.

Panama(-hoed), m. stroohoed in Z. Amerika, uit bladeren eener soort *Ludovica palmata* vervaardigd; – **panama's,** pl. halfwollen stoffen met driedraadsch katoenen ketting en dubbelen wollen inslag.

panamerikaansch, adj. nw. lat. (v. gr. *pān*, al) geheel Amerika betreffende.

Panaricium, n. lat. (bedorven uit *paronychium*, z. p a r o n y c h i e; fr. *panaris*) vinger- of nagelzweer, fijt.

Panathenæen, n. pl. gr. (*pan-athēnaia*) volksfeesten der Atheners ter eere van A t h e n e gevierd.

Panax, z. ond. p a n a c e a.

Panax-gom, z. o p o p a n a x.

Pancake, f. eng. (spr. *penkeek*) pannekoek.

Pancárpum, n. of **pancárpus,** m. gevecht van allerlei dieren, dat de romeinsche keizers tot vermaak van het volk deden plaats hebben.

Pancárte, f. fr. (mid. lat. *pancharta*, van gr. *pān*, al, en lat. *charta*, gr. *chartes*, z. c h a r t a) aanplakbiljet, plakkaat; bordpapieren omslag; groote, uitslaande lijst van artikelen, tarief.

Panca sila, skr. „de vijf geboden" der Boedhisten.

Pancatántra, n. Skr. „de vijf boeken", verzameling van indische dierfabels, vol arische levenswijsheid.

Panchrēstrum, n. gr. (van *pān*, al, en *chrēstós*, *ón*, bruikbaar) Med. alhelpend, ten minste veelhelpend geneesmiddel, vgl. p a n a c e a; – **panchrēstisch,** adj. alhelpend, algenezend.

Panchymagōga, n. pl. gr. Med. afvoerende middelen voor alle kwade vochten bij de Ouden; – *panchymagōgum minerāle*, n. z. v. a. k a l o m e l.

Pancratium, lat. of **pankration** (spr. *t=ts*), gr. n. (van *pān*, al, en *kratós*, kracht, geweld) gezamenlijke, algemeene strijd, wedstrijd met alle lichaamskrachten en kampmiddelen, eene strijdoefening bij de oude Grieken, die het worstelen en den vuistkamp vereenigde en alle lichaamskrachten vorderde; ook uit vele raderen en veeren bestaande machine, waarvan het eerste rad door een gewicht in beweging gebracht wordt, tot opheldering van vele waarheden, die op tijd en krachtuitsparing betrekking hebben; – **pankratiást,** m. (gr. *pankratiastēs*) alstrijder, vechter in het p a n k r a t i o n; heldhaftig ridder; – **Pankratius,** n. mansn.: algeweldige. St. Pankratius is een der 3 ijsheiligen, zijn dag is 12 Mei.

Pancreas, z. p a n k r e a s.

Panda, m. kattebeer of waschbeer in den Himalaya (*Aïlurus refulgens*).

Pandæmonium, n. gr. (vgl. d a e m o n) algemeene tempel voor dæmons of halve goden; ook gezamenlijke booze geesten of duivelen, rijk van den satan.

Pandan(g), m. mal. moeraspalm.

Pandarulu, n. roem. krijgslied.

Pandékten, pl. gr. (v. *pandéktēs*, alomvattend, van *pān*, al, en *déchesthai*, opnemen) eig. alomvattende boeken, het gezamenlijke rom. recht, eene uit 50 boeken bestaande verzameling van rechtsbeginselen, die onder Justinianus in 't jaar 530 kracht van wet kregen; afgekort *ff*, welke zonderlinge verkorting uit de grieksche aanvangsletter π door de onkunde der afschrijvers ontstaan is (volgens anderen is zij voortgesproten uit de met een dwarsstreepje voorziene *D.*, d. i. *Digesta*); z. ook d i g e s t a en corpus juris; – **pandektíst,** m. pandektenkenner, pandektenleeraar.

pandēmisch, adj. gr. (*pandēmios, on*, van *pān*, al, en *dēmos*, volk) het gansche volk betreffende, algemeen, overal verbreid, b. v. p a n d e m i s c h e z i e k t e n of k w a l e n, algemeene ziekten, enz.; – **pandemie,** f. Med. algemeene volksziekte, uitgebreide epidemie; – **Venus pandēmos,** z. V e n u s.

Pandiculātie, f. nw. lat. (van 't lat. *pandiculāri*, zich uitzetten) uitstrekking en uitzetting der spieren van het gansche lichaam, waardoor eene krampachtige trekking wordt veroorzaakt; het uitrekken der leden bij koortsen.

Pandit, m. skr. geleerde, doctor.

Pandoer, m. hongaarsch soldaat te voet, in Servië ook naam van politiedienaars (zoo geheeten, omdat zij oorspr. uit het dorp P a n d o e r en de naburige bergen in Neder-Hongarije kwamen); – **pandoeren,** n. zeker bekend kaartspel tusschen 3 personen; – **pandoerenkling,** m. gebogen hartsvanger.

Pandōra, 1) f. gr. (v. *pān*, al, en *dōron*, geschenk) vr. naam: albegiftigde, Myth. schoon meisje, kunstwerk van Hephestus, door alle goden met geschenken en bevalligheden toegerust. Zij droeg het gansche heer der menschelijke kwalen in een gesloten doos. E p i m e t h e u s, door de schoonheid van het meisje bekoord, opende het deksel, en nu vloog er allerlei ellende

uit en verspreidde zich over de aarde; alleen de h o o p bleef in de doos achter; vandaar: P a n-d o r a ' s d o o s, de bron van alle kwaad; Astr. een in 1858 door Seark ontdekte asteroïde.

Pandōra 2), liever **pandoera,** z. m a n d o l i n e.

Paneel, n. (oudfr. *pannel, pannel,* eng. *panel,* nw. fr. *panneau,* vierkante plank of steen, veld, van *pan,* pand van eenen rok, vak van eenen muur enz., v. 't lat. *pannus,* stuk doek, lap) houten betimmering, beschot, wandbekleeding; dunne plank achter eenen spiegel, schilderij; plank, waarop een schilderstuk is gemaakt; – **paneleeren,** met houten bekleeding voorzien.

paneeren, fr. (*paner,* van *pain,* = lat. *panis,* brood) vleesch met beschuitkruimels bestrooien; – **panetier,** m.(spr. *paan'tjé*) broodmeester, grootofficier der kroon, vroeger in Frankrijk.

Panegyrīcus, m. lat. of **panegyrīkos,** m. gew. **panegyriek,** f. gr. (van *panēgy̆ris,* algemeene volksvergadering, feestvergadering) feestrede, voor eene volksvergadering gehouden, plechtige lofrede, lofdicht, eereschrift; – **panegýrisch,** adj. plechtig, loftuitend, op lofredenaars wijze; – **panegyrīst,** m. (*panegyristēs*) lofredenaar.

Panélle, f. fr. (port. *panela*) ruwe, gele suiker in schijfvormige stukken uit Z. Amerika en de Antillen.

panem enz., z. ond. *panis.*

Panentijd, m. ind. holl. oogsttijd van de padi (rijst).

Panergesīe, f. gr. (v. *pan,* al, en *érgein,* doen, werken) algemeene opwekking tot verbetering; – **pangermanisme,** n. streven der duitsche volken naar een inniger vereeniging met elkander, streven naar staatk. eenheid enz. voor alle Duitschers; – **panglossie,** f. verzameling van geschriften in vele talen; babbelzucht; – **panglossus,** m. alspreker, zwetser; – **Panhagia,** f. de alheilige, in de grieksche Kerk: de naam der moeder van Jezus; – **panharmonīkon,** n. een door M ä l z l te Weenen uitgevonden muziekinstrument, dat vele blaasinstrumenten in zich vereenigt; – **panharmonisch,** adj. geheel en al samenstemmend, volmaakt harmonisch; – **panhellenīon,** n. (vgl. H e l l a s enz.) opperste staatsraad der Nieuw-Grieken; bij de oude Grieken naam van Zeus als schutsgod van geheel Griekenland; – **panhistorie,** f. alweterij.

Panetier, z. ond. p a n e e r e n.

Panewoe, m. mal. inlandsch ambtenaar.

Pangéran, m. jav. hoogste eeretitel van een regent op Java.

Panghoeloe, m. mal. mohamedaansche priester in een moskee.

Panhellenīon, n. opperste gewaad bij de Nieuw-Grieken.

Panichīda, f. pl. **panichīdy,** russ. (uit gr. *pannyktis,* verlengde nachtwaak, vooravond, v. *pan,* al, en *nyx,* nacht) zielmis, doodendienst der gr. orthodoxe Kerk; vgl. r e q u i e m en v i g i l i ë n.

Panicographie, f. lat. gr. (v. lat. *panicum,* gierst, en *graphein,* schrijven) soort van etskunst, waarbij de teekening op gierstvormig gekorrelde zinken platen wordt opgedragen en dan *en relief* geëtst wordt.

Panicula, f. lat. Bot. pluim; – *paniculatus, a, um,* Bot. pluimvormig.

Paniek, *panique, terreur panique,* fr. z. ond. P a n.

Panier, m. fr. (spr. *paanjé*) mand; ook: mandenwagen, zeker rijtuig; – *panier percé,* bodemlooze mand; oneig. verkwister, doorbrenger.

Panieten, m. pl. versteende zeeooren.

Pânini, bekend spraakkunstenschrijver van het oud-indisch (Sanskrit), in de 4e eeuw v. Chr.

panis, m. lat. brood; vandaar: *panem et Circenses,* brood en spelen (in den c i r c u s, z. ald.), de leuze van het volk in het oude Rome ten tijde der keizers, waarmede zij te kennen gaven, dat zij, in 't bezit van die gaven, zich weinig om het overige bekommerden, en dus het middel, waardoor zij door de vorsten in bedwang gehouden werden; – *de pane lucrándo,* lat. om zijn brood te verdienen, van wege de winst; – **panisbrief,** m. broodbrief, verzorgingsbrief, duitsch-keizerlijke aanbeveling om den houder van zulk eenen brief levenslang in een klooster op te nemen; – **panīst,** m. nw. lat. broodeling, verzorgde provenier; – **panificātie** (spr. $t{=}s$), f. nw. lat. broodbereiding, verandering van melige stoffen in brood, broodgisting; – **panificeeren,** tot brood maken.

panische schrik, z. ond. P a n.

Pankratesīe, f. gr. (v. *pan,* al, en *kratein,* heerschen) alheerschappij, alleenbezit.

Pankration, pankratius enz., z. p a n c r a-t i u m.

Pankrĕas, n. gr. (van *pan,* al, geheel, en *kreas,* vleesch, dus eig. geheel vleesch) of de **pankreátische klier,** f. alvleeschklier, groote maagklier, buikspeekselklier, binnen de platen van het darmscheil van den karteldarm, tusschen de maag, de groote slagader, den twaalfvingerigen darm en de milt; – **pankreatíne,** f. poeder, bereid uit de alvleeschklier van varkens en kalveren, middel ter bevordering van de spijsvertering, evenals **pankreon**; – **pankreátisch,** adj. de alvleeschklier betreffende; – **pankreatalgie,** f. pijn in de alvleeschklier; – **pankreatemphráxis,** f. overvulling der buikspeekselklier; – **pankreatītis,** f. ontsteking van de alvleeschklier; – **pankreatorrhagie,** f. bloedvloeiing uit de buikspeekselklier.

Panmelodīon, n. gr. muziekinstrument, waarop de tonen door middel van toetsen en eenen cylinder op metaalstaven worden voortgebracht.

pannationaal, adj. gr. lat. (v. gr. *pan,* al, en lat. *natĭo,* volk) een geheel volk betreffende.

Panne, f. fr. fluweelachtige stof uit zijde en wol, pluisfluweel; fulp; – *rester en panne,* fr. blijven steken, niet voortkunnen met een schip, rijtuig, automobiel of vliegtuig.

Panneau, n. pl. **panneaux,** fr. (spr. *pannó*; vgl. p a n e e l) verdiepte velden aan deuren, wanden enz. voor versieringen, opschriften en dgl.

Pannel, n. eng. (spr. *pénnel*) z. v. a. p a n e e l en fr. p a n n e a u; ook lijst der gezworenen.

Pannotypie, f. (vgl. p a n n u s) photographie op wasdoek.

pannus, m. lat. stuk doek, lap; – *pannus cutanĕus,* m. Med. huidvlek, honigvlek; – *pannus ocŭli,* m. lat. Med. vlek of vel op het oog; –

pannicŭlus, m. eig. lapje; Med. vaste, dichte huid; – *pannosus, a, um*, Bot. gelapt, pelsachtig.

Panochīe, f. lat. gr. (v. *panus*, gr. *pēnos*, klierbuil) Med. liesgezwel.

Panoe, f. mal. soort p i t y r i ă s i s z. a.

Panopæa, f. een in 1861 door Goldschmidt ontdekte asteroide.

Panophobie, z. ond. P a n.

Panoplīe, f. gr. (van *pān*, al, geheel, en *hoplon*, wapentuig) volledige wapenrusting; – **panophthalmītis,** f. algemeene ontsteking van den oogappel; – **panoptikon,** gr. of **panopticum,** nw. lat. n. weidsch klinkende naam van verzamelingen, waar „alles" te zien is; te Londen: eene inrichting, waar men allerlei verzamelingen en toestellen vindt tentoongesteld, met welker gebruik men zich door uitlegging en proeven kan bekend maken; ook: groote collectie van wassen beelden en groepen, inz. van beroemde en beruchte personen; – **panoptisch,** adj. gr. alziend; – **panorāma,** n. gr. (v. *pān*, al, en *horān*, zien) algezicht, albeschouwing, eene cirkelvormige schilderij, die een geheelen horizon voorstelt, in welks middelpunt de aanschouwer staat en zoo het overzicht, b. v. over eene gansche stad, krijgt; – **panoramacámera,** f. Phot. camera voor 't opnemen van vergezichten van groote breedte en van groote groepen; – **panoramagraaf,** m. door Gavard uitgevonden toestel, om deze gezichten te teekenen.

Pánoro, m. it. oude veld- of vlaktemaat in Toscane van 144 vierkante ellen = ongeveer 49 M².

Pansfluit, z. ond. P a n.

Panslavísme, n. (van 't gr. *pān*, al, en 't nw. lat. s l a v i s m e, de gezamenlijke slavische natiën, het Slaven- of Slavonendom), woordelijk: al-Slavendom, streven naar vereeniging der gezamenlijke slavische volksstammen tot een rijk, of althans tot eene natie; – **panslavist,** m. aanhanger en voorstander van dat streven; – **panslavistisch,** adj. daarop betrekking hebbende.

Pansooph, m. gr. (v. *pān*, al, en *sophós, ē, ón*, wijs) alwijze, alweter, algeleerde, een, die alles verstaat; – **pansophīe,** f. alwijsheid, algeleerdheid; waan van alles te weten; – **panspermium,** n. gr. alzaad, grondstof, oorspronkelijke of eerste stof; – **panspermīe,** f. (vgl. *sperma*) leer eener algemeene verspreiding van de kiemen der levende wezens, volgens welke tot hunne ontwikkeling slechts eene bepaalde aanleiding wordt vereischt; volgens Arrhenius zouden zoodoende levende kiemen van andere hemellichamen op de aarde zijn aangeland; – **panstereorāma,** n. voorstelling van een voorwerp in geheel verheven werk en in zijne ware grootte; vgl. r e l i e f.

Pant, pont of **poent,** Chin. z. t s o e n en t s j i.

Pantagōga, pl. gr. (v. *pánta*, alles, en *agein*, drijven) Med. alles uitdrijvende, geheel buikzuiverende middelen.

Pantagruelisme, n. slemperij, naar Pantagruel in Rabelais' satire.

Pántalon of **pantáleon,** n. groot, op het klavier gelijkend, vertikaal instrument, naar den uitvinder P a n t a l ĕ o n H e b e n s t r e i t (1718) genoemd.

Pantalon, m. fr. (spr. *pañtalóñ*) of **pantalône,** it. (v. *Pantaleone*, schutspatroon der Venetianen, dien zij bijzonder vereerden en met wiens naam zij vaak gedoopt werden, waarom zij dan ook den toenaam van *pantaloni* kregen; de naam van den heilige is echter reeds een oudgrieksche: *Pantaleōn*, geheel leeuw) eig. eene maskerrol in het ital. volksblijspel (*commedia dell'arte*): eene slimme, rijke, nu gierige, dan jaloersche, menigmaal verliefde venetiaansche koopman, doorgaans een huisvader, oud en mager, op pantoffels, die behalve hij, niemand op het tooneel draagt; verder in het algemeen potsenmaker, hansworst; van zijne wijde matrozen-kleederen, de in Venetië algemeen heerschende dracht, komt: **pantalon,** f. lange, wijde broek, lange broek; – **pantalonnáde,** f. fr. pantalons-dans; allerlei grappen, zotte figuren; geveinsde betuiging van vreugde of smart, veinzerij; narrenstreek om zich uit de verlegenheid te redden.

Pantamorphie, f. gr. (*pánta*, alles; vgl. a m o r p h i e) volledig gebrek aan vorm; – **pantaphobie,** f. z. p a n t o p h o b i e; – **pantaskie,** f. (vgl. a s c i i) algeheele schaduwloosheid; – **pantatrophīe,** f. geheele a t r o p h i e (z. ald.); – **pantatypīe,** f. (vgl. t y p u s) verandering der voor kopergravure en lithographische persen uitgevonden graphische werken (radeeringen, gravures, krijtteekeningen enz.) in verheven platen voor de boekdrukpers.

Pantáno, m. it. (mid.lat. *pantanum*; vgl. het celt.-wallisch *pant*, holle, lage, ingezonken, omsloten plaats, eng. *pond*, vijver, en gr. *póntos*, zee) moeras, poel; pl. *pantáni*, groote marschlanden en poelen in Sardinië.

panta rhêi, gr. alles stroomt, niets is bestendig, alles verandert; woord van Heraklitus (± 500 v. Chr.).

Pantekrul, m. vlaamsch grappenverteller (naar Pantagruel van Rabelais).

Pantelegraaf, f. gr. (vgl. t e l e g r a a f) door Caselli te Florence in 1836 uitgevonden telegraaf, waardoor ook de schrifttrekken van het opgegeven telegram, teekeningen en dgl. teruggegeven worden.

Panter, m. het **panterdier** of de **parder** (gr. *panthēr*, lat. *panthēra*) roofdier in Afrika en Z. Azië, dat op den tijger gelijkt en ook luipaard wordt genoemd (*Felis pardus*); het kleine **panterdier,** z. v. a. o n c e; – **panterkat,** soortgelijk, kleiner, maar wreed roofdier in Z. Amerika; – **panterhaai,** m. soort van haai (*Squalus catulus*).

Pantes, pl. schelpgeld, schelpmunt, z. v. a. k a u r i.

Pantheïsme, n. gr. (van *pān*, al, en *theós*, god), alvergoding, wereldgod-geloof, die richting der philosophie, volgens welke God en de wereld één zijn en niet tegenover elkander staan als de schepper en het geschapene; vgl. d e ï s m e; – **pantheïst,** m. iem. wiens godheid het heelal is, die God en natuur voor één houdt; – **pantheïstisch,** adj. dat geloof betreffende; – **pantheologīe,** f.

leer van het pantheïsme, algodenleer; – **panthĕon,** n. in 't oude Rome tempel voor alle goden; later onder de pausen de kerk van de maagd Maria en alle heiligen, ook r o t o n d a; het **panthéon** te Parijs, de voorm. kerk der heilige Genoveva; gedurende de Groote Revolutie en tot 1814 (ook thans weder) een eeretempel voor overleden groote en beroemde mannen, tempel der onsterfelijken; – **pantheoniseeren** (spr. *s*=*z*), de eer van het pantheon toekennen, in het p a n t h e o n overbrengen.

Panthēre, f. (fr. *pantière*; van het gr. *panthēra*, d. i. alvangst, v. *pān*, al, en *thēra*, jacht, jachtbuit, vangst) hangnet, spiegelnet of vogelnet met spiegels, in Italië zeer gewoon, om allerlei vogels te vangen.

Pantin, m. fr. (spr. *pañtèñ*) bordpapieren ledepop, draadpop; ook oneig. voor een persoon.

Pantjen, m. mal. heerendienstplichtige op Java.

Pantjoeran, m. mal. bron in een bergwand.

Pantoen, n. mal. dichtvorm, waarin de 2e en 4e regel van een strophe terugkeeren in een volgende strophe; in 't alg. lied.

Pantóffel, f. halfschoen, gemakkelijke huisschoen; iron. vrouwelijk huisgezag; – **pantoffelpromenade** of **-parade,** f. wandelen van den voornamen stand op eene bepaalde plaats en een bepaalden tijd.

Pantograaf, m. gr. (v. *pān*, genit. *pantós*, algeheel, en *grăphein*, schrijven enz.) eig. alteekenaar, alschrijver, teekenknaap, werktuig tot nateekenen en verkleinen der omtrekken; – **pantographīe,** f. alschrijfkunst, kunst om met den pantograaf te werken; – **pantokratie** (spr. *tie*=*tsie*), f. gr. alheerschappij, alregeering; – **pantokrátisch,** adj. albeheerschend, alregeerend; – **pantokrator,** m. alheerscher, beheerscher van alle dingen, Almachtige; – **pantométer** of h o l o m é t e r, m. almeter, hoekmeter, een werktuig om allerlei afmetingen op het veld en aan den hemel te bepalen; – **pantomīme,** f. (van het gr. *pantómīmos*, d. i. alles nabootsend) eig. alnabootsing; het m i m e n- of gebarenspel, gebarenspraak; ook dramatische handeling, die alleen door gebaren wordt voorgesteld; – **pantomimiek,** f. gebarenkunde, kunst van de gebarenspraak of het gebarenspel, kunst om gedachten, gewaarwordingen en handelingen enkel door gelaatstrekken en gebaren of dans, zonder woorden, weer te geven; – **pantomimisch,** adj. door gebaren uitgedrukt; – **pantomimische dans, pantomimisch ballet,** zulk een dans of ballet, waarin de handelingen enkel door gebaren worden uitgedrukt, gebarendans; – **pantomimiseeren,** door gebaren uitdrukken; – **pantomimist** of **pantomimicus,** m. gebarenspeler of gebaren-tooneelspeler, die gedachten, gevoelens en handelingen alleen door gebarenspel of dans zonder woorden voorstelt; – **pantomorphisch,** adj. alvormig; – **pantophaag,** m. (van *phagein*, eten) aleter, alvraat (veelvraat); – **pantophagīe,** f. genot der eetbare dingen zonder onderscheid; – **pantophobīe,** f. vrees voor alles; ook watervrees; – **pantosophīe,** z. v. a. p a n s o p h i e; – **pantragismus,** m. het tragisch voorstellen van alles, een soort pessimisme, zooals aan Hebbel eigen was.

Pantry, f. eng. provisiekamer, vooral op een schip.

Panurgus, m. fr. **panurge** (spr.-*nuurzj'*) (van *pan-oergos*, d. i. eig. alles doende of tot alles in staat) doortrapt, geslepen persoon, schelm, spitsboef; – **panurgīe,** f. gr. arglistige boosheid, schelmerij, geslepenheid; – **panúrgisch,** adj. arglistig, geslepen, doortrapt.

Panus, n. lat. (gr. *pēnos*, dorisch *pānos*) Med. kliergezwel.

Panzoötīe (spr. *t*=*ts*), f. gr. (v. *pān*, al, geheel, en *zōon*, levend schepsel, dier) Med. algemeene dierenziekte; – **panzoötisch,** adj. het gezamenlijke leven of het leven in het algemeen betreffende.

Páolo, m. it. (= Paulus) oude ital. rekenmunt, in Toscane 27 cent, te Rome ongeveer 26½ cent in waarde; – **paolotti,** m. pl. it. P a u l i n e n, z. m i n i m e n.

Papa, m. lat. (ook nederl., fr., eng., hgd. in denzelfden vorm; gr. *páppas*, algemeen kinderwoord, van eenen natuurklank uitgaande) vader; z. v. a. p a u s (hoogd. *pabst*, fr. *papa*, eng. *pope*), heilige vader, het geestelijk opperhoofd der R. Kath. Kerk; ook op bisschop gelijkende drank; – **papaal,** adj. pauselijk; – **papaalsysteem,** n. stelsel der pauselijke opperheerschappij in de kerk; – **papaat,** n. (it. *papáto*) pauselijke waardigheid; geestelijke regeering van den paus als opperhoofd der kath. Christenheid, afgescheiden van de wereldlijke macht in zijn eigen staat; – **papābel,** adj. nw.lat. (*papabĭlis*) bevoegd om tot paus gekozen te worden; – **papalíni,** m. pl. it. (scil. *soldati*) pauselijke soldaten; – **papaliteit,** f. pauselijkheid, pauselijke waardigheid; – **papas,** m. naam, dien vele oostersche Christenen aan hunnen priester, bisschop en patriarch geven; opperpriester bij de Peruanen; – **papísme,** n. pausdom, inz. leer der R. Kath. Kerk van den paus als stadhouder van Christus en van zijne onfeilbaarheid; – **papíst,** m. pausgezinde, onvoorwaardelijke aanhanger van den paus; – **papisterij,** f. blinde gehechtheid aan den paus; – **papístisch,** adj. pauselijk; – **papocæsarīe,** pauselijke opperbeheersching, het ingrijpen van den paus in de rechten van wereldlijke vorsten; – **papolāter,** m. lat.-gr. pausdienaar, pausvereerder of -aanbidder; – **papolatrīe,** f. lat.-gr. bovenmatige vereering of aanbidding van den paus; – **papomaan,** m. hartstochtelijk pausvereerder; – **papomanīe,** hartstochtelijke pausvereering.

Papagaai, doorgaans **papegaai,** m. (sp. *papagayo*, it. *papagallo*, mid.lat. *papagallus*, provenç. *papagai*, oudfr. *papegai*, *papegaut*; v. het turk. *papagâï*, *papagân*, perz. *bapgâ*, arab. *babagâ*, maleisch *bayan*) zeer talrijk geslacht van meestal zeer schoone woudvogels in Azië, Afrika en Amerika (*Psittĭcus*).

Papagállo, m. p a p a g a a i (z. ald.); ook een zalmachtige visch, die gezouten uit New-Foundland komt.

Papagenofluit, z. v. a. p a n s f l u i t, z. ond. P a n.

Papalēthra, f. tonsuur bij de grieksche geestelijken.

Papatace, m. it. (spr. *-tátsje*) eig. zwijgvader; goede ziel, onnoozele hals.

Papaver, f. lat. maankop, slaapbol; – **papaveraceēn,** pl. papaverachtige gewassen; – **papaverine,** f. nw.lat. in de opium gevonden plantenbase.

Papaya, f. peruaansch, meloenvrucht; – **papaya-boom,** meloenboom; – **papayaceēn,** pl. meloenachtige gewassen.

Papefiguier, m. fr. (spr. *-figjé*) bij Rabelais: ketter, booswicht.

Papelard, m. fr. (spr. *pap'lár*) huichelaar, schijnheilige, pilaarbijter.

Papelíne, ook **popeline,** f. fr. halfzijden stof, eene soort van gros de Tours, waarbij de inslag niet uit zijde, maar uit floretzijde of katoen bestaat.

Papelíta's, pl. sp. (v. *papel*, papier) papiersigaren, cigaretten.

Paperássen, pl. fr. (van *papier*, papier) onbruikbare, beschreven papieren, scheurpapier; – **papeterie,** f. papierhandel; waren van papier en karton, papiertasch.

Paperhunt, f. eng. (spr. *péeperhunt*) eig. papierjacht (v. *paper*, papier, en *hunt*, jacht) ruiteroefening, bestaande in een navolging der vossenjacht, waarbij een ruiter den vos voorstelt en zijn spoor door papiersnippers aanwijst (hgd. *Schnitzeljacht*).

Papéto, m. voormalige rekenmunt te Rome, = 2 paoli of ongeveer 52 centen.

Paphia, f. bijnaam van Venus, naar de stad Paphos op Cyprus, waar zij haren schoonsten tempel had.

Papier-Jesus, m. fr. (spr. *papjé zjezú*; vroeger geheeten *papier nom de Jésus*, omdat het den naam van Jezus [J. H. S.] tot merk droeg) of enkel **Jésus,** papiersoort van groote afmeting, voornamelijk gebezigd voor werken van groot formaat en voor platen; – **papier-Joseph,** n. fr. (spr. *zjozéf*), filtreer- of doorzijgpapier voor de apothekers enz.; – **papier-maché,** n. (spr. *-masjé*; van *mâcher*, kauwen) eig. gekauwd papier, tot brij gestampt papier, papierdeeg, papierstof voor doozen, kistjes, poppen enz.; – **papier-mécanique,** machinaal-papier; – **papier-sans fin** (spr. *saṅ feṅ*) papier zonder einde, teekenpapier, dat per meter verkocht wordt; – **papier-nautilus,** z. argonaut; – **papier-stramien,** n. karton met gaatjes om te borduren; – **papirokratie,** f. heerschappij der papiermannen, bureaukratie.

Papilio, m. lat. vlinder, inz. dagvlinder; – *papilionacēus*, *a*, *um*, Bot. vlindervormig; – **papilionaceēn,** pl. N. H. vlinderbloemige planten.

Papillen, f. pl. lat. (*papillae*) tepelvormige, wratachtige verhevenheden op de huid, de tong enz., inz. borsttepels; – **papillifórm,** adj. nw.lat. wratvormig; – **papilloom,** f. tepelvormig gezwel; – **papilleus,** adj. wratachtig, met op wratten gelijkende hoogten bezet; – *papillosus*, *a*, *um*, Bot. tepelig.

Papillon, m. fr. (spr. *papi-ljóṅ*; v. 't lat. *papilio*) vlinder, kapel, witje, inz. een dagvlinder, in tegenst. met phalæna en sphinx; ook wispelturig mensch; – **papillótten,** f. pl. papierrepen of -rolletjes om het haar ter krulling in op te rollen (wegens de overeenkomst in gedaante met eenen vlinder zoo geheeten); – **papilloteeren** (fr. *papilloter*), het haar op zulke rolletjes winden; ook blikkeren (van de oogen); – gepapilloteerd, adj. te opgesierd, te bloemrijk (van den stijl, van eene redevoering enz.); Pict. met te veel verschillende lichte partijen; Typogr. gesmeerd, met dubbel en onduidelijk staande letters.

Papiniaansche pot, sluitpot, een ijzeren pot, in 1681 door den Franschman Papin (spr. *papeṅ*) uitgevonden, die door een schroefdeksel zoo nauwkeurig gesloten is, dat de waterdamp, welke zich daarin door de hitte ontwikkelt, geenen uitweg vindt, en men daardoor beenderen kan oplossen en tot gelei koken; ook digestor en autoclave geheeten.

Papinianisten, m. pl. Jur. aanhangers of volgelingen van de uitspraken van den rechtsgeleerde Papiniānus; ook juristische studenten, die in het 3de studiejaar zijn, omdat dan weleer Papinianus verklaard werd.

Papinka, m. russ. vadertje.

Papisme, papist, papocæsarie enz. z. ond. papa.

Papoea's, m. pl. (misschien van het maleisch *papoeah*, kroes-, wolharig) kroesharigen, de bewoners van Nieuw-Guinea, en de naburige eilanden.

Papolater, papolatrie, papomanie enz. z. ond. papa.

Pappus, m. lat. Bot. zaadpluis; – *papposus*, *a*, *um*, Bot. van zaadpluis voorzien.

Páprika, f. hong., turksche of spaansche peper (*Capsĭcum annum*) uit Hongarije.

papulae, f. pl. lat. Med. puistjes, blaartjes; – *papulēus*, adj. nw.lat. puistachtig, puistig; – *papulosus*, *a*, *um*, Bot. puistig, geblaard; met blazige holle verhevenheden; – **papulifērisch,** adj. nw.lat. met puisten bezet.

Papusmossel, f. soort van eetbare groote mossel, die vooral in de Middellandsche zee en de Noordzee voorkomt.

Papȳrus, m. gr. (*papyros*) oud-egyptisch papier, bereid uit den **papyrus-struik,** egypt. rietgewas; – *papyriferus*, *papyricēus*, *a*, *um*, lat. Bot. papierachtig; – **papyrographie,** f. beschrijving van het papier; karton-steendruk, d. i. aanwending van kartons of bordpapieren, die met eene soort van kleikalk overdekt zijn, in plaats van de steenen voor den steendruk.

Paquelin, (spr. *pakelèn*) toestel met langdurig gloeiend blijvende spits, waarmee de arts woekeringen wegbrandt, geheeten naar den uitvinder.

Paquet, z. pakket.

Paquitta, f. sp. (spr. *pakietta*) papiersigaar voor dames.

par, 1) fr. (v. lat. *per*) door, uit, met, bij; b. v. *par couvert* (spr. *koewèr*) door insluiting (op brieven); – *par curiosité*, uit nieuwsgierigheid; – *par exemple* (spr. *-eksáṅpl'*) bij voorbeeld; – *par force*, met geweld; – *par occasion* (spr. *-kazión*) met gelegenheid.

par, 2) lat. gelijk; – *par nobile fratrum*, z. *nobile par fratrum*, ond. nobel; – *par et impar*, even en oneven, een spel; – *par ratio*, f. gelijke verhouding, evenveel; Jur. gelijke grond van den wetgever of rechtsgewoonte; van de *pari passu*, met gelijken tred, met gelijke mate; – *pares*, pl. gelijken, even geschikten, even sterken; inz. gelijken in stand, in rang, vgl. pair; vandaar *judicium parium* of pair-gerecht, dat over de medeleden van den stand oordeelt, zoodat de aangeklaagde alleen door zijns gelijken wordt gevonnist; – *paria* (scil. *vota*) pl. gelijke of evenveel stemmen, stemmengelijkheid (bij verkiezingen); – *pariter*, op gelijke wijze, gelijkmatig.

Pára, m. (van 't perz. *pârah* of *pâreh*, stuk) ook **ahtsjeh** of **atsjeh,** rekenmunt in Turkije en den Krim = $^1/_{40}$ piaster of ongeveer $^{28}/_{100}$ cent.

pará- of voor klinkletters **par-,** gr. voorlettergreep in vele samenstellingen, beteekenende oorspr. bij, nevens, vervolgens, heen; langs, bovenuit; vandaar inz. een gemis, iets gebrekkigs of verkeerds, z. v. a. ons mis-, ver-, een overschrijden of overtreffen; wederstreven of bestrijden, z. v. a. ons tegen- en weder- (in dezen zin ook in fr. woorden, b. v. parafoudre, paraplui enz.); eindelijk: eene verandering, vervorming, omkeering, z. v. a. ons om-.

paraat, lat. (*parātus, a, um*, van *parāre*, bereiden, toerusten) gereed, bereid, vaardig, willig, toegerust; – **parāte executie** (spr. *tie=tsie*) Jur. dadelijke uitvoering; – *parata pecunia*, baar of gereed geld; – *ad utrúmque paratus*, tot beide bereid, op beide voorbereid.

Parabaan-zuur, n. Chem. zuur, dat zich uit het met salpeterzuur verwarmde piszuur ontwikkelt, ontdekt door Wöhler en Liebig.

Parabăsis of **parabáse,** f. gr. (v. *parabaínein*, daarnevens gaan, overschrijden) Log. het overspringen van het eene onderwerp op het andere; in het oud-gr. blijspel toespraak van den koorvoerder in naam van den dichter aan het volk, welke in geen samenhang met het stuk stond; – **parabáten,** m. pl. zij, die in den circus, na het wagenrennen, ook aan den wedren te voet deelnamen.

Parábel, f. gr. (*parabolē*, d. i. eig. naast elkander-plaatsing, van *para-bállein*; lat. *parabŏla*) Log. gelijkenis, gelijkenisrede; – **parabool,** Math. kegelsnede, welke parallel loopt met eene zijde van den kegel; – **parabolisch,** adj. bij wijze van gelijkenis; de gedaante van bovengenoemde kegelsnede hebbende; – **paraboliseeren** (spr. *s=z*) door gelijkenissen spreken; – **paraboloïde,** f. door omwenteling eener parabool om haar as ontstaan kegelvormig lichaam en zijn kromme oppervlakte; in uitgebreider zin de naam voor zekere vlakken der tweede orde.

Parablépsis, f. gr. (v. *para-blĕpein*, voorbijzien) het voorbijzien, overzien; Med. het valschof verkeerd zien.

Parabolaan, m. lat. (*parabolanus*, van het gr. *parábolos*, daaraan wagend) waaghals; pl. **parabolānen,** geestelijke ziekenverzorgers, krankenoppassers (om het gevaar der besmetting, waaraan zij zich wagen, zoo genoemd).

parabolisch, paraboliseeren enz. z. parabel.

Parabrahma, m. ind. (van het sanskr. *para*, het beste, voortreffelijkste) eig. de beste Brahma (z. ald.), het hoogste wezen.

Parabýsma, n. of **parabystie,** f. gr. (van *býein*, volstoppen) Med. het volproppen, volstoppen.

Paracaseïne, f. Chem. het gedeelte van de caseïne, dat neerslaat door de inwerking van het lebferment.

par accident, z. accident; – *par acclamation*, z. acclameeren; – *par accord*, z. accord.

Paracentēsis of **paracentese,** f. gr. (van *parakentein*, aan de zijde doorsteken) aftapping van het ziekelijk opgehoopte water met een puntig stekend werktuig, (trocar) uit eenige holte van het lichaam, inz. het onderlijf of de borst; – **paracenteseeren** (spr. *s=z*) insteken en aftappen.

paracéntrisch, adj. gr. niet juist om een middelpunt gelegen, uitmiddelpuntig.

paracharákt, m. gr. (*para-charaktēs*) valsche munter, vervalscher.

Parachrœa, f. gr. (van *chroia, chrōma*, huid, huidkleur, kleur) Med. ziekelijke verandering, inz. der gelaatskleur; – **parachrōma,** n. kleurbegoocheling, gebrek van het gezicht, waardoor men kleuren waant te zien, die niet werkelijk aanwezig zijn; – **parachromatopsie,** f. onvermogen om de kleuren behoorlijk te onderscheiden; – **parachrōsis,** f. 't verkleuren, bederven door de kleuring.

parachrónisch, adj. gr. (van *chronos*, tijd) ontijdig, met den tijd strijdig; – **parachronísme,** n. gr. tijdfout, misslag tegen de tijdrekenkunde, inz. eene, die eene gebeurtenis later opgeeft, dan zij heeft plaats gehad, in tegenstelling met prochronisme.

Parachrosis, z. ond. parachrœa.

Parachute, m. fr. (spr. *-sjúút'*, van het gr. *pará*, tegen, of fr. *parer*, afweren, beschutten, en fr. *chute*, val) valscherm aan een luchtballon, uitgevonden door Lenormand in 1783.

Paracleet, z. parakleet.

Paracrótte, f. fr. (v. fr. *parer*, afweren, en *crotte*, slijk) slijkscherm boven de raderen der wagens, spatbord.

Paracyēsis, f. gr. (van *pará*, z. ald., en *kýēsis*, zwangerschap) zwangerschap buiten de baarmoeder.

Paracynánche, f. gr. (vgl. cynanche) Med. lichte graad van keelontsteking, ontsteking der halsspieren.

Paráde, f. fr. (van *parer*, opsieren, en dit van 't lat. *parare*, bereiden) plechtige optocht, inz. van krijgsvolk; pronk, pracht, praalvertoon; in 't schermen: afwering van eenen stoot, dekking; vgl. pareeren, 1); – **parade-bed,** vertoonbed, pracht-, pronk-, staatsie- of praalbed; – **parade-paard,** pracht- of staatsiepaard; – **parade-plaats,** monsterplaats; – **wacht-parade,** optrekkende staatsiewacht; – **paradeeren,** prijken, pronken, praalvertooning maken; ter monstering staan; zich in 't beste pak laten zien; – **paradíst,** m. potsenmaker op kleine tooneelen.

Paradiastŏle, f. gr. (vgl. d i a s t o l e) Log. eig. het scheiden van naast elkander staande dingen; opheldering eener zaak door het tegendeel.

Paradiazeuxis, f. gr. gebrekkige, verkeerde scheiding of onderscheiding; Muz. i n t e r v a l van éenen toon.

Paradigma, n. (gr. *para-deigma*, v. *para-deiknýnai*, daarnevens of als voorbeeld bijbrengen) voorbeeld, model, monster; Gram. modelwoord, woord tot voorbeeld om daarnaar alle andere woorden van dezelfde soort te verbuigen of te vervoegen; – **paradigmatĭcus,** m. levensbeschrijver van heilige en vrome menschen; – **paradigmátisch,** adj. voorbeeldig, als voorbeeld dienende; door voorbeelden leerende; – **paradigmatĭka,** f. kunst om beelden en figuren van gips te maken; – **paradigmatiseeren** (spr. *s=z*) door voorbeelden leeren.

Paradijs, n. (het naast van 't lat. *paradīsus*, gr. *paradeisos*, en dit uit het oudperz. *paradaêsas*, sanskr. *paradêsa*, vreemd land, het beste, schoonste land; hebr. *pardez*, perz. en arab. *firdaus*, pl. *farâdîs*, lusthof) boomgaard; diergaarde; lusthof, pleiziertuin, lustwaranda, elk hoogst genoeglijk buitenverblijf; woonplaats van het eerste menschenpaar vóor den zondeval, als ook die der zaligen na dit leven, b.v. in het N. Testament; in den Statenbijbel wordt dit woord in het O. T. slechts driemaal, en in het eigenlijke Paradijsverhaal heelemaal niet gebezigd (Hoogl. 4, 13; Neh. 2, 8; Pred. 2, 5); het woord „paradijs" is dus door de Vulgata een zoo gewoon woord geworden; iron. ook bovenste galerij in den schouwburg; – **paradijsachtig,** adj. heerlijk, verrukkelijk; – **paradijsappel,** m. adamsappel, eene soort van citroenvrucht; ook soort van smakelijke, roode en blanke appelen; – **paradijsdruif,** f. soort van corsicaansche druiven; – **paradijshout,** n. kostbaar, welriekend, roodbruin hout uit Bombay, Sumatra enz.; – **paradijskorrels** (lat. *grana paradīsi*) zaden van een oostind. gewas (*Cardamōmum maxĭmum*), vroeger als specerij gebruikt; vgl. k a r d a m o m; – **paradijsvijg,** f. vrucht van den p i s a n g; – **paradijsvogel,** m. talrijk geslacht van buitengewoon schoone vogels in Nieuw-Guinea enz.

Parados, m. fr. (spr. *paradó*; v. *parer*, afweren, beschutten, en *dos*, rug) rugwering, schouderwering, opgeworpen in den rug eener verschansing.

paradox, gr. (*paradoxon*, van *pára*, tegen, en *dóxa*, meening) wonderspreukig, strijdig met de gewone leer en gevoelens, maar toch waar; bevreemdend, ongewoon, afwijkend, zonderling, in 't oog springend; – **het paradoxe,** het vreemde, schijnbaar strijdige, tegen het gewone gevoelen, tegen de heerschende begrippen indruischende; – **de paradox,** f. z. v. a. p a r a d ó x o n, z. lager; – **paradoxaal,** onjuist gebr. voor paradox; – **paradoxĭe,** f. de zonderlingheid in gevoelens of denkwijze; liefde tot het vreemde, opzienbarende; ook z. v. a. **paradóxon,** n., pl. **paradóxa** of **paradóxen,** schijnbare tegenstrijdigheid, vreemdsoortigheid, zonderlinge gevoelens, bevreemdende stellingen of grondregels; – **paradoxologĭe,** f. 't spreken of schrijven in vreemdsoortige, wonderspreukige uitdrukkingen; – **paradoxisme,** n. Rhet. figuur, die zeer strijdige attributen in zich vereenigt; – **paradoxomanĭe,** f. overdreven neiging of zucht tot zonderlinge, wonderlijke gevoelens en leerstellingen.

Paræněsis of **parænése,** f. gr. (*parainĕsis*, van *par-ainein*, toespreken, opwekken enz.) vermaning, opwekking, overreding, vermaningsrede, toepassing, stichting; – **parænétisch,** adj. vermanend, opwekkend, stichtend.

Paræsthesĭe, f. gr. (vgl. a e s t h e s i s) Med. gevoelsverandering, ziekelijke of onregelmatige gesteldheid van het gevoel.

Parafe, z. p a r a p h e.

Paraffine, f. fr. (v. 't gr. *pará*, tegen, of lat. *parum*, weinig, en 't lat. *affīnis*, verwant, wegens 't gebrek aan verwantschap, dat zij jegens de meeste lichamen, inz. jegens de alkaliën en de zuren aan den dag legt) in 1830 door K. v. Reichenbach ontdekte, witte, uit hout, turf, bruinkool enz. verkregen stof, vettig op 't aanvoelen, op 't olievormend gas gelijkende en als materiaal voor kaarsen dienende; **paraffinen,** pl. Chem. verzadigde koolwaterstoffen; – *paraffine-olie*, f. smeerolie, machineolie, vulkaanolie, l u b r i c a t i n g - o i l, z. a. uit petroleum gedestilleerd.

Paraflancs, pl. fr. (v. *parer*, beschutten, en *flanc*, pl. *flancs*, zijde) zijwering, die tegelijk den rug eener vesting dekt.

Parafoudre (spr. *-foedr'*) of **paratonnerre** (spr. *-tonèr'*) m. fr. (van 't gr. *pará*, tegen of fr. *parer*, afweren, beschutten, en fr. *foudre*, bliksem, *tonnerre*, donder) bliksemafleider, onweersafleider; regenscherm met een bliksemafleider.

Paragénĕsis, f. gr. (*para*, naast, en *genĕsis*, ontstaan) het naast elkaar, gelijktijdig ontstaan en bestaan.

Parageusĭe, f. gr. (van *geúein*, proeven, smaken) Med. verkeerde smaak, ontstemdheid van den smaak, smaak zonder voorwerp; – **parageustĭe,** f. valsche gewaarwording die de smakende voorwerpen geven.

Paragĭum, n. mid.lat. (v. 't lat. *par*, gelijk) Jur. inachtneming der gelijkheid, medebeleening, het gelijke recht, inz. bij het scheiden der vorstelijke nalatenschappen, de bedeeling eener zijlinie, door haar eene zekere landstreek, landerijen enz. af te staan, die echter onder het toezicht van den regent blijven (onderscheiden van a p a n a g i u m); – **paráge,** m. fr. (spr. *paráazj'*) afkomst, stand; – *de haut parage* (spr. *de ho-*) van hooge afkomst; – **parageeren,** afdeelen, elk zijn deel aanwijzen; – g e p a r a g e e r d e l i n i e, zijlinie van een vorstelijk geslacht, die met landgoederen enz. is bedeeld (onderscheiden van g e ä p a n a g e e r d e l i n i e).

Paraglŏsse, f. gr. (vgl. g l o s s e) Med. tonguitpuiling, waarbij de tong door hare onnatuurlijke grootte uit den mond puilt; ontsteking der tongspieren.

Paragōge, f. gr. (van *par-ágein*, daarbij voegen) Gram. eindverlenging van een woord door

toevoeging van eene letter (b. v. niemand, uit het oudn. nieman); buiging, afleiding; Med. beenderafwijking; – **paragōgisch,** adj. aan 't einde toegevoegd.

Paragomphōsis, f. gr. (vgl. gomphosis) Med. onvolkomen inklemming van het hoofd van het kind in het bekken.

Paragōn, f. fr. **parangón,** n. (it. *paragone*, sp. *paragon, parangon*, van 't sp. *para con*, in vergelijking met) eig. model, patroon; vergelijking, vandaar: toonbeeld van iets schoons; Typogr. druklettersoort van ongeveer 18 à 20 punten, die het midden houdt tusschen dubbele dessendiaan en tekst; bij juweliers: een steenvan buitengewone grootte en schoonheid, een onberispelijke diamant; – **paragonpaarlen,** telpaarlen van bijzondere grootte; – **paragóne,** m. it. toetssteen; eene zwarte ital. marmersoort.

Paragraaf, f. gr. (*pará-grăphos*, f. eig. bijschrift, teeken aan den rand) afdeeling in een geschrift, in eene verhandeling enz., inz. in juridische werken; ook het teeken daarvan (§); – **paragrapheeren,** in zulke afdeelingen splitsen, met §§ voorzien; – **paragraphīe,** f. het schrijven van verkeerde woorden, als gevolg van een hersenziekte; – **paragrámma,** n. (van *grámma*, het geschrevene, *graphein*, schrijven) toevoegsel, iets ingeschovens in een geschrift; verandering of vervalsching in een geschrift; ook z. v. a. anagram, z. ald.

Para-gras, n. in Curaçao groeiende grassoort (*Panīcum jumentōrum*), nu ook in Europa gezaaid.

Paragrêle, m. fr. (van het gr. *parā*, tegen, of fr. *parer*, afweren, beschutten, en het fr. *grêle*, hagel) hagelafleider.

Paragua, m. braziliaansche papegaai.

Paraguatan-bast, m. tot roodverven gebruikte bast van een amerik. boom (*Condaminĕa tinctorĭa*).

Paraguay-thee, f. bladeren van een zuid-amerikaanschen boom (*Ilex paraguayensis*), z. maté.

Paragummi, n. caoutchouc uit de *Hevea braziliensis* gewonnen, vooral in het Amazonebekken, en vroeger van Para uitgevoerd.

Parah, m. voorind. inhoudsmaat voor zout, rijst, koren enz.; vgl. poeddy.

Paraiba-katoen, n. soort van zuid-amerikaansche katoen (naar den stroom Paraiba in Brazilië).

Parakleet, m. gr. (*pará-klētos*, d. i. bij- of te hulp geroepen) raadgever, helper, trooster, bijstand, voorspreker, bemiddelaar; de heilige Geest; naam van het klooster, niet vèr van Troyes in Frankrijk, dat het toevluchtsoord van den beroemden Abeilard (in de 12de eeuw) was; – **parakletīkon,** n. troostschrift, inz. een grieksch kerkboek, dat troostspreuken bevat; – **paraklētisch,** adj. vertroostend, troostrijk.

Parákme of **parakmăsis,** f. gr. (*parakmē*, vgl. akme) afbloei, verval, Med. afneming eener ziekte na haren hoogsten graad van hevigheid; – **parakmástisch,** adj. afnemend, van het toppunt weder afdalend.

Parakŏpe, f. gr. (van *para-kóptein*, eig. daarbijslaan, vervalschen enz.) Med. voorbijgaande krankzinnigheid, verstandsverwarring, ijlhoofdigheid in koortsen.

Parakūsis, f. gr. (van *para-kuein*, verkeerd hooren) het verkeerd-hooren, bedrog in het hooren; ook oorgesuis.

Parakyesis, z. paracyesis; – **parakynanche,** z. paracynanche.

Paralalīe, f. gr. (van *para-lalein*, valsch spreken) onvolkomen, onduidelijke uitspraak.

Parakámpsis, f. gr. (van *para-lámpein*, daarbij schitteren) Med. krijtwitte, glinsterende vlek op het hoornvlies.

Paralipomĕna, pl. gr. (van *para-leípein*, voorbij-, uitlaten) uitgelaten en overgeslagen dingen, toevoegsels of bijdragen tot een werk, aanvullingsschriften, benaming van de boeken der Kronieken in den Bijbel, als aanvullingen der boeken van Samuel en de Koningen; – **paralipsis** of **paralīpse,** f. gr. (*pará-leipsis*) Log. voorbijgang, het schijnbaar overslaan, terwijl men op iets opmerkzaam maakt, dat men voorgeeft niet te willen aannemen, lat. præteritie.

Parallăge, f. gr. (van *par-allássein*, afwisselen, afwijken) afwisseling, verwisseling; Med. ook verstandsverwarring; – **paralláx**(e), f. (*par-alláxis*) hoek, dien twee verschillende gezichtslijnen tot een en hetzelfde voorwerp met elkander maken; inz. in de Astron. dienende om het onderscheid tusschen den waren en schijnbaren stand eener ster en daardoor haren afstand te berekenen; – **paralláktisch,** adj. de parallaxe betreffende.

parallēl, gr. (*par-állēlos, on*, eig. naast elkander zijnde) gelijkloopend, evenwijdig, op alle punten even ver van elkander staande; oneig. gelijkluidend, met elkander overeenkomstig; – **parallel-cirkels,** pl. cirkels op de aarde en aan den hemel, die evenwijdig met den æquator of de evenachtslijn getrokken worden; – **parallel-lijnen,** pl. evenwijdige lijnen; – **parallel-lineaal,** f. uit twee aan elkander bevestigde linealen bestaand werktuig om lijnen op gelijken afstand te trekken; – **parallel-plaatsen,** gelijk- of overeenkomstig luidende plaatsen, inz. in den Bijbel; – **parallel,** als subst. f. (fr. *le parallèle*) vergelijking, tegenover-elkander-plaatsing; de lijn, het vlak, dat op gelijken afstand van een ander blijft; Fort. verbinding tusschen twee loopgraven; – **parallelísme,** n. het gelijkloopen der lijnen of vlakken enz.; gelijkluidendheid, overeenstemming, gelijkvormigheid, evenmatigheid, overeenkomst van sommige plaatsen in geschriften b. v. in den bijbel, inz. gelijke inhoud der versleden in de psalmen; – **parallelepipĕdum,** n. (van 't gr. *epipedon*, vlak, oppervlakte) Geom. langwerpige teerling, eene figuur door 6 parallogrammen ingesloten, waarvan de tegenoverstaande aan elkander gelijk zijn; – **paralleliseeren** (spr. *s=z*) barb.lat. gelijkstellen, vergelijkend naast elkander stellen; – **parallelográm,** n. (gr. *parallelogrammon*, van *grámma*, teekening, figuur) vierzijdig vlak,

waarvan de tegenoverstaande zijden evenwijdig en daarom ook gelijk zijn; – p a r a l l e l o g r a m d e r k r a c h t e n, Phys. werking, die twee of meer krachten, welke van een gemeenschappelijk punt in verschillende richtingen werken, op het lichaam hebben; zoo ook p.v. snelheden, bewegingen enz.; – **parallelograaf,** m. z. v. a. r a s t r a a l.

Paralogie, f. gr. (vgl. l o g o s) strijdigheid met het verstand; dwaling; Med. het ijlen; – **paralogisme,** n. (vgl. l o g i s m e, ond. l o g o s) valsche sluitrede; – **paralogiseeren** (spr. *s*=*z*) verkeerde sluitredenen, valsche gevolgtrekkingen maken; – **paralogistiek,** f. kunst om valsche sluitredenen te maken, z. v. a. s o p h i s t i e k.

Paralýsis, f. gr. (eig. oplossing, van *paralyein*) verlamming, geraaktheid, beroerte; – **paralyseeren** (spr. *s*=*z*) barb.lat. (fr. *paralyser*) verlammen; in 't alg. verzwakken, krachteloos maken, de uitwerking beletten; – **paralyticus,** m. lat. (gr. *paralitikós*) een lamme, geraakte; – **paralýtisch,** lam, verlamd; aan eene beroerte onderhevig, aanleg daartoe hebbende.

paramagnetisch, adj. door den magneet aangestoken, b. v. ijzer, het tegengest. van d i a m a g n e t i s c h (z. ald.) en van f e r r o m a g n e t i s c h.

Paramátta, f. soort wollen stof.

Paraménten, n.pl. nw.lat. (*paraménta*, van *parāre*, bereiden, toerusten, later ook: opsieren) kostbaarheden der kerk, kostbare altaartooi, misgewaden; – **paramentiek,** f. kennis der kerkgewaden.

Paramĕter, m. gr. (v. *pará*, naast, en *metron*, maat) Geom. rechte, onveranderlijke lijn, waarvan de verhouding tot de coördinaten den vorm der kegelsneden en van andere kromme lijnen bepaalt; in de kristalleer: stuk, dat een vlak van de assen afsnijdt, gemeten van 't middelpunt af.

par ami, fr. (afgek. *p. a.*) met vriend.

Parămi, pl. russ. vlotten.

Paramidophenol, n. Phot. rodinal verbonden met zoutzuur, als ontwikkelaar gebruikt.

Páramo, m. sp. heide, een woest veld; pl. **paramo's,** inz. de met alpenplanten begroeide hoogvlakten van 't Andesgebergte in Z.Amerika, ook p a z o n á l e s.

Paramol, n. z. v. a. e d i m o l z. a.

Paramorphisme, n. gr. (van *morphē*, vorm, gestalte) het tegelijk optreden der beide vormen van een dimorph lichaam bij een en hetzelfde kristal.

Paramythiën, pl. gr. (*para-mythia*, f. het toespreken, vermaning, opwekking; vgl. m y t h o s) onderwijzende en vermanende fabelverdichtselen, dichterlijke vertellingen; ook troostspreuken; – **paramythetisch** of **paramýthisch,** adj. opwekkend, troostend.

Paranephrine, f. (gr. *para*, bij; *nephros*, nier), sap uit de bijnieren, z. v. a. a d r e n a l i n e, z. a.

Parang, mal. hakmes; zwaard, dolk.

Parangariën, pl. z. v. a. a n g a r i ë n, z. ald.

Parangno, z. p a r a g o n.

Parancea, f. gr. (*para-noia*, van *noes*, verstand) Med. verstandsverwarring, krankzinnigheid met waandenkbeelden.

Paranomie, f. gr. (vgl. n o m o s 2) het handelen tegen de wetten; handeling, die met de wetten strijdt.

Para-noot, f. amerikaansche kastanje, de vruchtkern van de *Bertholletia excelsa*.

Paranthin, z. v. a. s k a p o l i t h.

Paranýmphus of **paranýmph,** m. gr. (van *nýmphē*, bruid) bruidgeleider, bruidsjonker, die bij de Ouden de bruid in het huis van den bruidegom voerde; Kiliaen noemt ook „swerthouder" ter verklaring, dat is de jongeling, die met een bloot zwaard voor den huiswaartskeerenden bruidegom uitging; speelnoot; opziener, ceremoniemeester bij bruiloften; lofredenaar bij de uitdeeling van academische waardigheden; ook geleider van den doctorandus bij gelegenheid zijner promotie; meestal zijn er twee paranymphen.

Parapēgma, m. gr. (*para-pēgma*, eig. iets, dat (aan een muur) wordt aangeslagen, van *pēgnýnai*, vastmaken) wettafel bij de Ouden, tijdtafel, astronomische rekentafel, kalender, aangevende den te verwachten wind en weervoorspellingen.

Parapét, n. (fr. *parapet*, spr. *-pè*; van het it. *parapetto*, van *paráre*, fr. *parer*, afhouden, afweren, beschutten, en het ital. *petto* = lat. *pectus*, borst; vgl. p a r e e r e n 1) borstwering van eenen wal, leuning enz.

Parapetalum, n. gr. (vgl. p e t a l o n) bijbloemblad.

Parapetásma, n. gr. (van *para-petannýnai*, daarvoor uitspreiden) voorhangsel, gordijn, inz. van het tooneel.

Paraphăsie, gr. f. het verwisselen van woorden in het spreken als gevolg van een hersenziekte.

Paráphe of **paraaf,** f. fr. (samengetr. uit het gr. *parágraphos*, vgl. p a r a g r a a f) naamtrek, pennetrek, handtrek met de pen, dien men onder de naamteekening pleegt te halen; stempel, waardoor de naamteekening wordt opgedrukt; beginletters van den naam als handteekening; – **parapheeren, parafeeren,** (fr. *parapher*) met de handteekening voorzien of bestempelen, een naamtrek maken, zijn merk onder iets zetten.

Paraphernaliën of **paraphernale goederen,** n., pl. gr.-lat. (van 't gr. *parápherna*, wat de bruid bij den b r u i d s s c h a t [*phernē*] ontvangt); Jur. eigen of bijzonder goed der vrouw, waarover zij zich het vrije beheer heeft voorbehouden, buitenhuwelijksgoederen.

Paraphie, f. gr. (v. *pará*, z. ald., en *haphē*, gevoel) Med. ziekelijke verandering van het uitwendig gevoel.

Paraphimōsis, f. gr. (vgl. p h i m o s i s) Med. samensnoering der voorhuid achter het roedehoofd, met zwelling van het laatste gepaard, spaansche kraag.

Paraphonie, f. (van *phōnē*, geluid, stem) gebrek der stem, onaangename stem; ook: bijtoon, het meeklinken, medezingen; – **pa-**

raphonist, m. medezanger, koorzanger; ook voorzanger.

Paraphŏra, f. gr. (van *paraphĕrein*, ter zijde of van den rechten weg voeren) Med. lichte graad van krankzinnigheid.

Paraphrăsis of **paraphráse,** f. gr. (van *paraphrádzein*, daarbij spreken, iets aan eene rede toevoegen) uitbreidende, verklarende, ophelderende omschrijving, overzetting van een tekst; – **paraphraseeren** (spr. *s=z*) omschrijven, verklaren; – **paraphrást,** m. gr. (*paraphrastēs*) omschrijver, omschrijvend uitlegger of verklarend omschrijver van een geschrift; – **paraphrástisch,** adj. omschrijvend, verklarend.

Paraphrenēsie of **paraphrenītis,** f. gr. (van *phrēn*, pl. *phrēnes*, middelrif) Med. ontsteking van het middelrif en daardoor ontstane razernij, dolheidskoorts.

Paraphronēsis of **paraphrosȳne,** f. gr. (vgl. p h r o n e s i s) verstandsverwarring, voorbijgaande ijlhoofdigheid, zinneloosheid; – **paraphronētisch,** adj. ijlhoofdig, waanzinnig.

Paraphȳsis, f. gr. (v. *para-phýein*, daarbij groeien) bijwas, bijgroei; de vochtdraden of sapdraden aan planten.

Paraplásma, gr. f. misvorming.

Paraplegīe of **paraplexīe,** f. gr. (*paraplexía*, van *para-plēssein*, aan de zijde, aan een deel slaan enz.) verlamming aan beide zijden; – **paraplēktisch,** adj. gedeeltelijk door eene beroerte verlamd; verlammend.

Parapleurītis, f. gr. (vgl. p l e u r i t i s) geringe graad van borstvliesontsteking.

Parapluíe, f. (eig. m.) fr. (van *parer*, afweren en fr. *pluie*, regen; vgl. p a r e e r e n 1) regenscherm.

Parapontische stoel of **zetel,** gr. (*para-póntios*, bij of op de zee) water- of zwemstoel, te Parijs door een Duitscher uitgevonden.

Parapoplexīe, f. gr. (vgl. a p o p l e x i e) Med. geringe graad van beroerte, slijmberoerte.

Pararrhȳthmus, m. gr. (vgl. r h y t h m u s) Med. ongewone, tegennatuurlijke pols ten aanzien van den aard der ziekte en den ouderdom.

Pararthrēma of **pararthrōma,** n. ook **pararthrēsis,** f. gr. (*par-arthrēma*, *pararthrēsis*, van *árthron*, lid, gewricht) Med. onvolkomen ontwrichting, verrekking.

Parasánge, f. gr. (*parasángēs*, m. van het perz. *farsang*; vgl. f a r s a n g) perz. mijl, wettelijk = 6720 M., gewoonlijk echter iets kleiner.

Parascenium, n. gr. (*para-skenion*, vgl. s c e n e) kleedkamer in schouwburgen.

Parascēve of **paraskeue,** f. gr. (*paraskeuē*, toebereiding, van *skeuē*, toerusting) lat. *festum parascēves*, n. rust- of voorbereidingsdag, Goede Vrijdag, Vrijdag voor Paschen, ook vooravond van een feest, heiligavond, sabbathavond der Joden.

Paraselēne, f. gr. (vgl. s e l e n e) lucht- of schaduwbeeld der maan.

Parasēmon, n. gr. (*parásēmon*, van *sēma*, teeken) kenteeken, merk, wapen enz.

Parasiet, m. gr. (*pará-sītos*, van *pará*, z. ald., en *sītos*, spijs) tafelbroer, schotelvriend, medeeter, schuimlooper, panlikker, klaplooper; – **parasieten,** pl. ook: woekerplanten, woekerdieren, zulke planten of dieren, die op of in andere organische lichamen leven en aan deze haar voedsel onttrekken; – *parasiticus, a, um*, lat. Bot. woekerend, op andere planten ontstaan en daarop groeiende; – **parasītisch,** adj. schuimloopend; op woekerplanten gelijkende, daartoe behoorende; – **parasitotróop,** adj. Med. op de parasieten werkend en die afwerend of doodend.

Parásjen, pl. hebr. (*pârâsjâh*, van *parasj*, scheiden, bepalen) afdeelingen der boeken van Mozes, die bij de Joden op den sabbath worden voorgelezen.

Paraskeue, z. p a r a s c e v e.

Parasól, f. (eig. m.) fr. (it. *parasóle*, v. *paráre*, afweren, beschutten, fr. *parer*, en *sole*, lat. *sol*, fr. *soleil*, zon; vgl. p a r e e r e n 1) (draagbaar) zonnescherm.

Paraspadie of **paraspadiăsis,** f. (van 't gr. *para-spáein*, ter zijde trekken) Med. opening der pisbuis op de zijde van 't mannelijk lid, eene misvorming (vgl. e p i s p a d i e); – **paraspadiæus,** m. iemand, die daarmede behept is.

Parastáten, pl. gr. (van *para-statēs*, daarnaast staande) Arch. bij- of zijpilaren, stutten; – **parastátisch,** adj. bijstaand, helpend; ook slechts schijnbaar onderschragend enz.

Parastichon, n. z. v. a. a k r o s t i c h o n.

Parastrémma, n. of **parastróphe,** f. gr. (vgl. s t r o p h e) Med. krampachtige trekking van de lippen, den mond en de oogen.

Parasynánche, f. gr. (vgl. s y n a n c h e) z. v. a. p a r a c y n a n c h e (z. ald.).

Parasynáxis, f. gr. (*para-sýnaxis*) heimelijke vergadering, verboden ketterbijeenkomst.

Parataxis, gr. f. nevenstelling; – **paratáktisch,** adj. nevengesteld.

Parathēsis, f. gr. (*pará-thesis*; vgl. t h e s i s) bij- of toevoeging, bijplaatsing, aanhangsel; vergelijking, tegenstelling.

Parathymīe, f. gr. (van *thȳmós*, gemoed) Med. gemoedsontstemming.

Parâtma(n), m. skr. de hoogste á t m a n (z. a.), wereldziel.

Paratoloidine, f. middel tegen de tuberculose, ontdekt door Koch.

Paratonīe, f. gr. (vgl. t o o n) ziekelijke spanning, onnatuurlijke spanning, overspanning.

Paratonnerre, z. p a r a f o u d r e.

Paratrímma, n. gr. (*para-trimma*, van *paratríbein*, daaraan wrijven) Med. ontvelling tusschen de dijen en op de billen door rijden of loopen, blikaars.

Paratrophīe, f. gr. (van *trophē*, voeding, van *trĕphein*, voeden) tegennatuurlijke, onregelmatige voeding.

Paratropīe, f. gr. (van *para-trĕpein*, af- of wegwenden) Med. gebrekkige plaatsing van een lichaamsdeel.

paratus, ad utrumque paratus, z. p a r a a t.

Paratyphus, f. licht soort onderbuik-typhus.

par avance, z. a v a n c e.

Paravént, m. fr. (spr. *parawañ*; it. *paravento*, v. *paráre*, afhouden, beschutten, fr. *parer*, en *vento*, fr. *vent*, wind; vgl. p a r e e r e n 1) windscherm of -schut, blind of luik buiten vóor de vensters, deuren enz.; spaansche wand.

Paravol, m. fr. (van fr. *parer*, afweren, en 't fr. *vol*, diefstal) slag- of knalslot, ter beveiliging tegen diefstal.

Parazonium, n. gr. (vgl. z o n e) iets dat aan den gordel hangt, inz. zijdgeweer, dolk bij de Ouden.

Parbajolle, z. p a r p a j o l e.

parbleu, fr. (ontstaan uit *par Dieu*, bij God, gelijk *morbleu* uit *mordieu*, d. i. *par la mort de Dieu*) te drommel! sakkerloot! verdord! enz.; – *par boutades*, z. b o u t a d e; – *par bricole*, z. b r i c o l e.

Parc, z. p a r k.

Parcans, m. pl. groote ind. schepen, die men van voren en achteren kan sturen.

Parce, f. pl. **Parcen,** z. ald.

Parcelle, f. pl. **parcelles,** (mid.lat. *parcélla*, van 't lat. *pars*, deel) deeltjes, stukjes van een geheel; ieder klein gedeelte land, van de naburige landerijen gescheiden en aan een verschillenden eigenaar toebehoorende, p e r c e e l e n; – **parcelleeren,** in stukken verdeelen, verbrokkelen; – **parcelleering,** f. verdeeling, verbrokkeling.

Parcen, f. pl. (*Parca*, pl. *Parcae*), gr. M œ r e n, Myth. de drie levensgodinnen, schikgodinnen, die als dienaressen van Zeus het menschelijk leven, onder het beeld van eenen d r a a d, besturen; eene van haar, K l o t h o, houdt het spinrokken en zet den draad op, de tweede, L a c h ĕ s i s, spint den draad, en de derde, A t r ŏ p o s, knipt hem af.

Parcheminist, m. basterd-fr. (van *parchemin*, perkament) iemand, die van zijne renten leeft, die staatsschuldbrieven (perkamenten) bezit.

Parcimonie, f. fr. z. v. a. p a r s i m o n i e.

par ci par là, fr. hier en daar, heen en weder; op verschillende plaatsen.

par complaisance, z. ond. c o m p l a i s a n t; – *par conséquence*, z. ond. c o n s e q u e e r e n; – *par couvert*, z. c o u v e r t; – *par curiosité*, z. ond. c u r i ë u s; – *par dépit*, z. d e p i t.

Parcours, n. fr. doorloopen weg of lijn; – *libre p.*, vrije doortocht, recht om van een spoorlijn gebruik te maken.

Pardáo, z. p a r d o.

Pardel en **parder,** m. (gr. en lat. *pardos*, *pardus*, *pardălus*) z. p a n t e r.

Pardessus, f. (eig. m.) fr. (*par-dessus*, spr. *desŭ*, d. i. daarover heen; vgl. *dessus*) overrok, overjas.

par Dieu, fr. (spr. *djeu*) bij God!

Pardo, pardáo; ook **xerafin,** m. voormalige en gedeeltelijk nog gebr. rekenmunt in portugeesch O.-Indië, oorspronkelijk = $1/2$ zilveren roepij van Goa en 45 cents waard.

Pardoenen, f. pl. Mar. lange sterke touwen tot bevestiging van de stengen en bramstengen aan beide boorden van het schip; sprw.: e e n C h i n e e s b ij z ij n s l i n g e r p a r d o e n t r e k k e n, hem bij zijnen haarstaart trekken.

Pardon, n. (van 't mid.lat. *perdonāre*, vergeven, van *per*, en *donāre*, schenken, vergeven) vergiffenis, vergeving; strafontheffing, genade, begenadiging (in deze beteekenis fr. *grâce*); in Bretagne: bedevaart, b. v. *le Pardon de Ploërmel*, eene opera van Scribe en Meyerbeer; – **pardonneeren** (fr. *pardonner*), vergeven, genade schenken, ten goede houden, door de vingers zien, van straf verschoonen, het leven schenken; – **pardonnábel,** adj. (fr. *pardonnable*) vergeeflijk, te verontschuldigen.

Pareātis, n. lat. (van *parēre*, gehoorzamen) eig. gehoorzaamt! een voltrekkingsbevel van eene hoogere aan eene lagere rechtsmacht.

Parēchēsis, f. gr. (van *par-ēchein*, den klank nabootsen, van *ēchē*, galm, geluid) klanknabootsing; verbinding van gelijkluidende woorden; – **parechētisch,** adj. klanknabootsend.

Parédren, paredrische goden, (van 't gr. *páredros*, bezitter, deelgenoot) menschen, die in den rang der goden zijn geplaatst; ook godheden, die in denzelfden tempel vereenigd zijn; men noemt ook de twaalf groote goden de p a r e d r e n v a n Z e u s.

pareeren 1) (van 't lat. *parāre*, bereiden, toerusten; opschikken; vervolgens in de romanische talen: ten einde brengen, iemand ophouden, afhouden, hem ontwijken; vandaar 't it. *paráre*, fr. *parer*, afhouden, afweren, beschutten, it. *parasi*, fr. *se parer*, zich hoeden, beschutten) in de schermkunst: eenen houw afweren, hem ontwijken (fr. *parer*, vgl. p a r a d e); in de rijkunst: stilhouden, stilstaan.

pareeren 2), (lat. *parēre*) gehoorzamen; volgen; – **parítie** (spr. *t=ts*) f. nw.lat. volgzaamheid, gehoorzaamheid, gevolggeving; – **parĭtor,** m. later lat. dienaar, volgeling; lijfwachter, gerechtsdienaar.

pareggeeren, it. (*pareggiare*, sp. *paredzj'-*; v. *pari*, gelijk) Kmt. vereffenen, rekeningen sluiten.

Paregoricum, n. gr. (van *par-ēgorein*, eig. toespreken; troosten, lenigen) Med. een verzachtend, lenigend, verwarmend, weekmakend en oplossend middel; – **paregórisch,** adj. pijnstillend.

pareil, adj. fr. (spr. *parélj*; v. 't lat. *par*, *paris*, gelijk) gelijkvormig, eveneens; – *sans* (spr. *sañ*) *pareil*, zonder weerga, onvergelijkelijk; – *pareillement*, adv. (spr. *parelj'mañ*) van 's gelijken, ook zoo, insgelijks.

Pareira, pareirabrava, f. of **pareirawortel,** (spr. *ei=ee*), m. (*Cissampĕlos pareira*; eig. port. *parreira*, van *parra*, wijngaardrank) gruiswortel, een geneeskrachtige wortel in Z.-Amerika, inz. tegen steenlijden dienstig.

Parekbăsis, f. gr. (van *par-ekbainein*, van den weg afgaan, afwijken), z. v. a. d i g r e s s i e (z. ald.).

Parektăsis, f. gr. (vgl. e k t a s i s) Med. tegennatuurlijke, bovenmatige uitzetting.

Parellipse, f. gr. (*par-élleipsis*; vgl. e l l i p s) uitlating van het daarnaast staande, inz. van eene klinkletter.

Parembŏle, f. gr. (*par-embolē*, v. *parembállein*, daarnevens inschuiven) inlassching, tusschenzin, vgl. p a r e n t h e s e.

Parements, m. pl. fr. (spr. *pa-r'máñ*; v. *parer* = lat. *parāre*, bereiden, opschikken, optooien) versierselen, tooi, opschik.

Paremptōsis, f. gr. (*par-émptōsis*, van *empiptein*, daarin vallen) Med. het indringen van bloed in deelen, waar het niet behoort, als vermoedelijke oorzaak van ontstekingen.

Parencephălis, f. gr. (vgl. e n c e p h a l o s) Med. de kleine hersenen; – **parencephalitis,** f. ontsteking der kleine hersenen.

Parenchȳma, n. gr. (*par-enchyma*, van *parenchein*, daarbij ingieten) eig. vulsel, iets ingevulds; Med. zelfstandigheid der ingewanden, kliervleesch; ook (bij de planten) weefsel van cellen met dunnen wand; – **parenchymátisch** en **parenchymateus,** adj. het parenchyma betreffende of daartoe behoorende.

Parénèse, f. fr. (spr. *-nèz'*) vermanende voordracht, opwekking tot deugd, z. p a r a e n e s i s.

paréntes, pl. lat. fr. *parents* (spr. *paráñ*) ouders; nabestaanden, bloedverwantschap; – **parentáge,** f. fr. (spr. *parañtáázj*) maagschap, verwantschap, familiebetrekking; – **parentalía,** of **parentaliën,** n. pl. lat. rom. plechtige lijkoffers, inz. ter eere van overleden ouders, doodenoffers, begrafenismaaltijden; – **parenteeren** (lat. *parentāre*), een lijkoffer brengen; eene lijk- of grafrede houden bij de doodbaar of bij het graf van den overledene; – g e p a r e n t e e r d, adj. bast.fr. vermaagschapt, van de familie; – **parentātie** (spr. *tie=tsie*), f. (*parentatio*) lijkrede bij het graf, dankzegging aan hen, die den doode de laatste eer aandeden; – **parentātor,** m. nw. lat. lijkredenaar; – **parenté,** f. fr. (lat. *parentēla*) verwantschap; gezamenlijke afstammelingen van éenen stamvader, z. v. a. geslachtslinie (z. l i n i e).

Parenthĕsis of **parenthése,** f. gr. (*parenthĕsis*, van *par-entheinai*, daarbij inplaatsen) tusschenzin, ingelaschte zin, inlassching, tusschenvoegsel; teeken der insluiting, tusschenstellingsteeken, haakjes [( )]; – *in parenthĕsi* of **parenthétisch,** ook fr. *par parenthèse* (spr. *parañtèz'*), ingelascht, ingesloten, tusschen haakjes gezet; in het voorbijgaan; tusschenbeide, *en passant*.

Parenthȳrsus, m. gr. (v. *thýrsos*, t h y r s u s, staf der bacchanten, met klimop en wijnranken omwonden) uitdrukking van valsche opgewondenheid, overdrijving, overspanning, gezwollenheid, hartstochtelijke overdrijving der voordracht.

Parepigraaf, f. gr. (*par-epigrăphē*, het daarnaast geschrevene) Rhet. figuur, waardoor wat men moet voorbijgaan, nochtans stilzwijgend kenbaar wordt gemaakt.

Parére, n. it. (van *parére*, schijnen, dunken = lat. *parēre*, verschijnen) Kmt. meening, het goeddunken of goedvinden bij geschillen over handelszaken; ook het gevoelen van een gerechtelijken arts.

Parérgon, n. gr. (*pár-ergon*, van *érgon*, werk), pl. **parerga,** bijwerk, aanhangsel, bijzaak, bijfiguur.

Parermenie, f. gr. (*parermēneía*) eig. valsche uitlegging; verkeerde i n t e r p u n c t i e, die een anderen zin oplevert dan de bedoelde.

pares, lat. z. *par*.

Parĕsis, f. gr. (*pár-esis*, eig. het voorbijlaten, nalaten, v. *pariēmi*, ik laat voorbij) verslapping, ontspanning; Med. onvolkomen verlamming; onmacht; – **parétisch,** adj. toe- of medegevend, slap, verslappend.

Parésse, f. fr. (provenç. en sp. *pereza*, it. *pigrezza*, van 't lat. *pigritia*, traagheid, luiheid, van *piger*, traag, lui) luiheid, traagheid, vadsigheid; – **paresseux,** adj. (spr. *-séú*) lui, traag, vadsig, nalatig; fem. *paresseuse*, vandaar: **paresseuse,** f. (spr. *-seuz'*) soort van damesmuts, die los op het hoofd wordt gezet om in een oogenblik gekapt te zijn; ook oorkussen op eene s o f a; een licht sluitend lijfje, in plaats van het corset, door dames gedragen.

par et impar, lat. z. ond. *par* [2]).

parétisch, z. ond. p a r e s i s.

par excellence, z. onder e x c e l l e e r e n; – *par exemple*, z. ond. e x e m p e l; – *par expres*, z. ond. e x p r i m e e r e n.

parfait, adj. en als adv. *parfaitement*, fr. (spr. *parfè*, *parfèt'mañ*; van 't lat. *perfectus*, *a*, *um*) volkomen, volmaakt, ten volle, geheel en al; – **parfait-amour,** n. (spr. *parfètamóér*) volmaakte liefde, eene soort van fijne likeur.

par faveur, z. ond. f a v o r.

par force of **parforce,** fr. z. ond. f o r c e; – **parforce-hond,** brak; – **parforce-jacht,** loop- of renjacht, groote jacht, jacht met brakken; – **parforce-tour,** f. snelle reis: krachtstuk; – **parforcewerken,** sterke oeverbevestiging, om aan eene rivier een anderen loop te geven.

Parfum, m. fr. (spr. *parfuñ*; v. *par* = lat. *per*, door, en *fumus*, rook, geur, *fumāre*, rooken, rieken, dus doordringende, zich verspreidende geur) reukwerk, welriekende dingen, aangename lucht; – **parfumerie-waren** of **parfumerieën,** welriekende waren, reukwerk, b. v. reukwater, reukpoeder enz.; – **parfumeeren** (fr. *parfumer*), welriekend maken, met aangename geuren vervullen; berooken; – g e p a r f u m e e r d, adj. welriekend gemaakt, met geuren doortrokken; – **parfumeur,** m. **parfumerie-koopman,** handelaar in reukwerken; – **parfumoir,** n. (spr. *-moár*) reukkistje, reukvaatje, waarop datgene wordt gelegd, wat den geur der welriekende dingen moet aannemen, die in een daarondergeplaatst komfoor verbranden.

Pargasiet (spr. *s=z*), n. hoornblende uit P a r g a s in Finland, een mineraal in ronde korrels.

par grâce, z. g r a c e; – *par hasard*, z. h a z a r d.

Parhárri, m. ind. hooge priester.

Parheliën, pl. gr .(sing. *parhēlios*, lat. *parhelium*, vgl. h e l i o s) bijzonnen, nevelbeelden van de zon, door welke men haar meermalen tegelijk meent te zien.

par honneur, z. h o n n e u r.

párioof*alpari*, it.(= lat. *par*, fr. *pair*), gelijk;– *au*

au pair, fr. (spr. *o pêr*) Kmt. naar de gelijkheid, gelijk, gelijkgeldend, van gelijke waarde of gehalte, gelijk opgaand, zonder opgeld, zonder aftrek of verlies; – **parikoers,** stand van geldswaardige papieren, waarbij de koers gelijk is aan de nominale waarde; – **parirekening,** berekening over de gelijke innerlijke waarde der munten en de verhouding der wisselkoersen van de verschillende handelssteden.

Parí, m. fr. (vgl. p a r i ë e r e n) weddingschap.

paria, z. ond. *par.*

Pariah of **paria,** m. pl. **pariahs, parias,** ook **pareyeras** (van 't tamoelisch *pareyer* of v. 't hindost. *paharija*, bergbewoner, omdat de door de sanskritstammen overwonnen en vernederde eerste bewoners in 't gebergte teruggedrongen werden) lid van de laagste of volksklasse in Voor-Indië, die door de Hindoes als onrein veracht en geschuwd wordt, een verworpeling. Oneig. is een p a r i a, ook een arm, ongelukkig, tot de laagste klasse behoorend mensch.

Parias, Pariar, pl. een zelfstandig volk in Z. Voor-Indië, dat door de Hindoes als niet tot hen behoorend wordt beschouwd, echter volstrekt niet tot de laagste volksklassen mag gerekend worden.

Pariámbus, m. gr. bij de Ouden fluit of snarenspeeltuig ter begeleiding van jambische verzen; versvoet van twee korte lettergrepen, ook p y r r h i c h i u s geheeten; ook versvoet van eene korte en twee lange, alsmede van eene lange en vier korte lettergrepen.

parieëren (van 't later lat. *pariāre*, gelijkmaken, van *par*, gelijk; vandaar ook: afbetalen), eig. gelijk tegen gelijk zetten, vandaar wedden (fr. *parier*); – **pariātie** (spr. *t=ts*), f. mid. lat. vereffening, schulduitdelging, gereede betaling; ook gelijk kindsrecht, deelhebbing als kind.

pariës, m. lat. (genit. *pariĕtis*) muur, wand; – *inter pariĕtes, intra pariĕtes privātos*, tusschen de muren, tusschen de privaatwanden, d. i. te huis; inzonderheid in 't geheim, heimelijk, in vertrouwen, onder vier oogen; – **parietaál,** Bot. wandstandig; – **parietaria,** f. wand- of muurkruid, glaskruid, eene plantengeslacht, dat aan muren, op puinhoopen enz. groeit en tot het schoonmaken van het glas gebezigd wordt.

parificeeren, nw. lat. (van 't lat. *par*, gelijk) gelijkmaken, gelijkstellen; – **parificātie** (spr. *t=ts*), f. gelijkstelling.

Pariliën, z. v. a. p a l i l i ë n onder p a l e s.

par incluse, fr. (spr. *-eñklúúz'*) door ingeslotene, door inliggende, met bijgaande.

pari passu, lat. z. ond. *par.*

Páris, m. zoon van koning Priămus van Troje, die den twist der godinnen Juno, Minerva en Venus over den voorrang der schoonheid, ten voordeele der laatste besliste, welke beslissing men het o o r d e e l v a n P a r i s noemt. Door de schaking van Helĕna, de gemalin van Menelaus, gaf Paris vervolgens aanleiding tot den oorlog van Troje; – **parisappel,** m. duivelsappel; – **parispeer,** f. aangename, zuurachtige peersoort; – **pariskruid,** n. eenbezie, eene plant, die tot de achthelmigen (o c t a n d r i a) behoort en zwarte, min of meer vergiftige bessen draagt; – **parisvogel,** m. soort van vogel met dikken snavel.

párisch marmer, eene zeer schoone, witte marmersoort van het eiland P a r o s in den Griekschen Archipel; – **parische marmerkroniek,** z. ond. m a r m e r.

Parisien, m. fr. (spr. *-zjeñ*) parijzenaar, d. i. kleine, lichte stootdegen, z. v. a. f l e u r e t, f l o r e t; – **parisienne,** f. fr. (spr. *-zjènn'*) eig. parijsche vrouw, parijsch meisje; naam van eene kleine latijnsche drukletter van 5 punten; – het fijnste katoen; ook een parijsch volkslied, in de omwenteling van 1830 door Casimir Delavigne vervaardigd, en beginnende met de woorden: „*peuple français, peuple des braves*, fransch volk, volk der dapperen"; geliefkoosde rondedans; – **parisisme,** n. parijsche uitdrukking, parijsch-dialectwoord.

Parisis, m. fr. (spr. *parizi*) oude munt der hertogen en graven van Parijs; d e g o u d e n p a r i s i s werden in 1330 geslagen en hadden koers tot 1336; de z i l v e r e n p a r i s i s bleven gangbaar tot de regeering van koning Jan.

Paristhmia of **paristhmiën,** n. pl. gr. (*paristhmia*, vgl. i s t h m u s) Med. amandelen in den hals en hunne ziekten; inz. ontsteking der amandelen, ook **paristhmītis,** f. geheeten.

parisyllábisch, adj. lat.-gr. (vgl. s y l l a b e) gelijklettergrepig.

Pariteit, f. lat. (*parĭtas*, van *par*, gelijk) gelijkheid der rechten, rechtsgelijkheid, inz. der geloofsgenooten van verschillende belijdenissen voor de rechtbank en in het staatsbestuur; – **paritætisch,** adj. gelijk berechtigd; gemeenschappelijk; – **paritætische kerken** of **pariteitskerken,** gemeenschappelijke kerken van verschillende kerkgenootschappen.

parĭter, z. ond. *par.*

Parītie, paritor, f. z. ond. p a r e e r e n 2).

Park., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor J. Parkinson (gest. in 1824).

Park, n. (eng. *park*, fr. *parc*, hoogd. *park*, provenç. *parc, pargue*, it. *parco*, mid. lat. *parcus, parricus*; van het oudd. *perkan, park* enz. d. i. bergen, ik berg) p e r k, omtuind woud, inz. diergaarde; warande, lustwarande, wandelboschje, openbare wandeltuin enz.; Mar. scheepsmagazijn; – *parc d'artillerie*, f. (spr. *dartielj'rie*), **artilleriepark,** bewaarplaats voor het grof geschut, munitie en oorlogtuig; ook de gezamenlijke voertuigen, die in het gevolg van een leger het materieel der artillerie, genie enz. aanvoeren.

Parkesine, f. door Parkes uitgevonden surrogaat voor gutta-percha; – **parkeseeren,** het bewerken, volgens Parkes, van lood op goud en zilver, door middel van zink.

Parket, z. **parquet.**

parleeren (it. *parlāre*, fr. *parler*; vgl. p a r o l e) spreken, praten; – *parlándo* of *parlánte*, it. Muz. sprekend, sprekenderwijs, *d*mer gesproken dan

gezongen; – **parlage,** f. (spr. *-laazj'*) gepraat, woordenkraam, nuttelooze rede; – **parleur,** m. fr. prater, snapper, babbelaar; – **parlatorium,** n. mid. lat. (it. *parlatório*) of **parloir,** n. fr. (spr. *parloár*) spreekkamer, spreekzaal in een klooster; – **parlour,** n. eng. (spr. *párlur*) spreekkamer, ontvangkamer.

Parlément, n. (fr. *parlement*, spr. *parlemáñ*; eng. *parliament*; mid. lat. *parlaméntum*, v. *parlare*, fr. *parler*, spreken; vgl. p a r l e e r e n) in Frankrijk vóór de Groote Revolutie het hoogste gerechtshof eener provincie, dat ook deel aan de hooge regeering had; in Engeland de rijksraad, volksraad, de rijksvergadering, de ter bespreking der openbare staatsaangelegenheden vergaderde rijksstanden of volksvertegenwoordiging; nu ook in andere landen: rijks- of statenvergadering, rijksdag, volksvertegenwoordiging, vereenigde kamers of huizen met werkelijk aandeel in de wetgeving enz.; – **parlements-acte,** f. gemeenschappelijk genomen besluit van het eng. parlement; – **parlementair,** adj. het parlement betreffende, daartoe behoorende; met zijn gebruiken en voorschriften overeenkomende; z. onder a d a t; – **parlementair,** m. (fr. *parlementaire*) Mil. onderhandelaar, inz. wegens wapenstilstand of overgave, een krijgsbode; – **parlementairschip,** n. vaartuig, dat met den vijand onderhandelt; – **parlementarisme,** n. nw. lat. het wezen der parlementen in hun wijze van werken en hun beslissende medewerking aan de regeering; – **parlementeeren** (fr. *parlementer*), onderhandelen, in onderhandeling treden, voorstellen doen en aanhooren om eene plaats over te geven, tot schikking komen, bespreken.

parlesanten, brallen, pochen, van sp. *par los santos*, d. i. bij de Heiligen!

par malheur, z. m a l h e u r; – *par megarde*, z. m e g a r d e.

Parmezaan of **parmezaan-kaas,** f. welsmakende ital. soort van kaas uit de omstreken van P a r m a en in het Milaneesche.

Parnas, m. hebr. leider, bestuurder der joodsche kerk. gemeente.

Parnassiens (spr. *parnasjens*), fr. m. pl. nieuwe fransche dichters, die vooral op den vorm den nadruk leggen.

Parnássus, m. gr. (*Parnassos*, lat. *Parnassus*) Muzenberg, de berg der M u z e n (z. ald.), een aan Apollo en de Muzen gewijde berg in het gr. landschap Phocis, aan welks voet de stad Delphi lag; vandaar oneig. de woonplaats der dichters, het gebied der dichtkunst, b. v. d e n P a r n a s s u s b e s t ij g e n, zich op de dichtkunst toeleggen, als dichter naam maken; z o o n v a n d e n P a r n a s s u s, dichter; – **Parnassíden,** pl. z. v. a. M u z e n.

Parnellist, Parnelliet, m. iersch home-ruler van de partij van Parnell.

par nobile fratrum, z. ond. n o b e l.

par occasion, z. ond. o c c a s i e.

Parochie, f. (lat. *parochĭa*, ook *paroecĭa*, uit het gr. *par-oikia*, d. i. het daarbij-wonen, nabuurschap) kerkelijk gebied; kerspel, kerkgemeente; – **parŏchus,** m. kerkleeraar, predikant in eene parochie; kerspelpriester, ook **parochiānus,** m.; – **parochiāle kerk, parochie-kerk,** hoofdkerk, in tegenst. met f i l i a l e k e r k; – **parochiale scholen,** met de parochie verbonden scholen (sedert het jaar 529); – **parochialĭa,** n. pl. zaken of aangelegenheden van de parochie, van het leeraarsambt daarin; – **parochiānen,** m. pl. kerspelbewoners, leden van de kerkgemeente.

Parodīe, f. gr. (*par-ōdia*; vgl. o d e) bijgezang, tegengedicht, eene vernuftige toepassing van den vorm van een dichtstuk op een veranderd onderwerp; spotachtige, ironische nabootsing van een ernstig gedicht enz.; vgl. t r a v e s t i e; – **parodieeren,** spotachtig nabootsen, schertsend navolgen; iemands gebaren, manieren, spraak enz. naäpen, om hem belachelijk te maken; – **paródisch,** adj. spotachtig of schertsend nagevolgd of omgevormd; – **parodíst,** m. wie parodiën maakt, een geestig navolgend of omvormend dichter.

Parodontīdes, pl. gr. (v. *pará*, z. ald., en *odoes*, gr. *odontos*, tand) Med. pijnlijke tandvleeschblaartjes.

Parŏdos, f. gr. (v. *hodós*, gang) het optreden en het eerste gezang van het koor in de gr. tragedie.

Parœkīe, f. gr. (*par-oikia*, v. *oikos*, woning) het wonen op eene plaats als vreemdeling zonder burgerrecht; – **parœken,** m. pl. (gr. *pároikoi*) vreemdelingen zonder burgerrecht.

Parœmīe, f. gr. (*paroimia*, v. *pároimos*, wat naast den weg [*oimos*] is, dus eig. eene van den gewonen weg afwijkende, zinnebeeldige, figuurlijke uitdrukking) spreekwoord; – *parœmĭa juris*, lat. tot spreekwoord geworden rechtsregel; – **parœmiograaf,** m. spreekwoordenschrijver of -verzamelaar; – **parœmiographīe,** f. 't spreekwoordenschrijven; spreekwoorden-verzameling; – **parœmiográphisch,** adj. spreekwoorden betreffende; – **parœmiologīe,** f. spreekwoordenkunde.

Parœniën, pl. gr. (*par-oinia*, scil. *mĕlē*, van *oinos*, wijn) drinkliederen, vooral bij wijngelagen.

Parole, f. fr. (it. *paróla*, provenç. *paraula*, van 't mid. lat. *parabŏla* = gr. *parabolē*, samenstelling, vergelijking, z. p a r a b e l; sp. *palabra*, woord; van *parola* werd het romaansche *parlare*, fr. *parler*, gevormd, z. p a r l e e r e n) oorspr. leerrijke spreuk, dan in 't algemeen: rede, woord; inz. belofte, eerewoord, woord van eer; Mil. woord, teeken, ken- of herkenningswoord, -leus, wachtwoord, waaraan wachten en posten elkander herkennen; – *parole d'honneur* (spr. *-doneúr*), woord van eer.

Pároli, n. sp. en fr. in 't pharaospel: drievoud of de drievoudige winst van den eersten inzet; ook vouw, die men als teeken van die verdriedubbeling aan eene kaart maakt; oneig. verzwaarde vergelding. Laat de pharao-speler zijn gewonnen p a r o l i staan en teekent hij telkens de kaart naar behooren, dan kan hij het zesvoud of s i x e - e t - l e - v a (spr. *síze-lewá*, v. *va* = *vade*, inzet), het zevenvoud of s e p t - e t - l e - v a (spr. *set-e-lewá*), het twaalfvoud of d o u z e - e t - l e - v a (spr. *doe-ze-lewá*) enz. van den eersten inzet op éene kaart winnen.

Paromœōsis, f. gr. (*par-homoiōsis*, van *hómoios*, overeenkomstig), **paromœum,** n. Log. gelijkvormigmaking van de op elkander volgende leden of de uitgangen van eenen volzin.

Paromologie, f. gr. (*par-homologia*, vgl. h o m o l o o g) Log. het schijnbaar toegeven of inwilligen.

Paromphalocēle, f. gr. (vgl. o m p h a l o c e l e) Med. breuk naast of in den omtrek van den navel, buikbreuk.

Paroniem, z. p a r o n y m e n.

Paronomasie, f. gr. (*par-onomasia*, v. *ónoma*, naam) gelijkkluidendheid der woorden van verschillende beteekenis en de samenstelling van zulke woorden; woordenspel, dat op de overeenkomst van den klank berust, z. v. a. a n n o m i n a t i e; zin- of toespeling op eenen naam; – **paronomaseeren,** (gr. *par-onomádzein*) gelijkluidende woorden in verschillende beteekenissen gebruiken; ook op eenen naam toespelen.

Paronychie, f. gr. (v. *ónyx*, nagel) Med. worm aan den nagel, fijt, z. v. a. p a n a r i c i u m; ook nij(d)nagel.

Paronýmen, paroniemen, pl. gr. (v. *ónyma* = *ónoma*, naam) stamverwante woorden, woorden, die van denzelfden wortel zijn afgeleid; – **parońymisch, paroniem,** adj. stamverwant; gelijkluidend (van woorden); – **paronymika,** f. leer van de afleiding der woorden; kennis van gelijkluidende, maar in schrijfwijze of beteekenis verschillende woorden.

Paropium, n. gr. (*par-ōpion*, van *ōps*, gezicht) oogscherm; – **paropiēn,** f. Med. uitwendige ooghoeken; – **parópsis,** f. eig. het voorbij-zien; Med. ziekelijk zien; – **paroptika,** f. leer van het voorbijzien; – **paróptisch,** adj. daartoe behoorende.

Paroptēsis, f. gr. (v. *par-optān*, aan de zijde of van boven braden) 't zacht braden, 't schroeien; Med. zweetbad in warme asch of warm zand.

Paroptika, paroptisch, z. ond. p a r o p i u m.

Paroräsis, f. gr. (van *par-horān*, daarnaast voorbijzien) Med. het voorbijzien, overzien, verkeerd zien; gezichtsbedrog.

Parorchidium, n. gr. (vgl. o r c h i s) Med. gebrek, waarbij een teelbal of de beide teelballen in de buikholte zijn teruggebleven, liesbal, liesgezwel.

par ordre, fr. z. o r d e r.

Parosmie, f. gr. (van *osmē*, reuk) ziekelijke verandering van het reukvermogen.

Parōtis, f., pl. **parotides,** gr. (v. *parōtis*, van *oes*, genit. *ōtós*, oor) Med. oorklier; – **parotidóncus,** m. oorkliergezwel; – **parotitis,** f. ontsteking der oorklier, bof.

Paroxýsme, n. gr. (van *par-oxýnein*, scherpen) versterkte aanval, koortsaanval, aanval eener tusschenpoozende koorts; oneig. opwinding, hoogste graad van smart, kommer enz.

Parpaillots, m. pl. fr. (spr. *parpaljó*, van het ital. *farfalla*, vlinder; v. a. naar eenen P a r p a i l l e) spotnaam der Calvinisten in sommige streken van Frankrijk.

Parpajole of **parbajôllo,** m. voormalige kleine ital. rekenmunt in Lombardije = 2 tot 3 *soldi* (z. s o l d o).

par pari refertur, lat. sprw.: men betaalt u met gelijke munt; loontje komt om zijn boontje.

par pistolet, z. ond. p i s t o o l; – *par précaution*, z. ond. p r æ c a v e e r e n; – *par préférence*, z. ond. p r æ f e r e n t i e.

Parquet, fr. of **parkét,** n. (v. p a r c, z. ald.) afgezonderde, ingesloten ruimte in gerechtszalen, waar de rechters gezeten zijn en de advokaten hunne plaats hebben; afdeeling met afgescheiden zitplaatsen in de schouwburgzalen; afgesloten plaats op beurzen voor de beëedigde makelaars; ingelegde vloer; ingelegd werk; ook een zeker spel met verschillend gekleurde plankjes; i n e e n m o e i e l i j k p a r k e t z i j n, zich in eene netelige, bezwarende omstandigheid bevinden, eene moeielijke keus te doen hebben, enz.; – **parqueteeren** (fr. *parqueter*), inleggen (een vloer); g e p a r q u e t e e r d, adj. ingelegd; – **parqueeren** of **parkeeren** (fr. *parquer*), in eene ruimte besluiten of afzonderen, in- of afperken.

par raillerie, z. ond. r a i l l e e r e n.

Parrain, m. fr. (spr. *-reǹ*; prov. *pairi*, mid. lat. *patrinus*) peter, doopvader, doopgetuige, getuige bij het opnemen in eene orde.

par ratio, lat. z. ond. *par*.

par renommee, z. ond. r e n o m m e e r e n.

Parrhesie, f. gr. (*parrhesia*, van *pān*, alles, en *rhēsis*, het spreken, van *réō*, *erō*, ik zeg) vrijmoedigheid, driestheid in het spreken; – **parrhesiást,** m. vrijmoedig, rondborstig spreker.

Parricida, m. lat. (samengetrokken uit *patricida*, van *pater*, vader, en *caedere*, houwen, doodslaan) vader-, moeder- of bloedverwantenmoorder; ook vorstenmoorder, hoogverrader; – **parricidium,** n. vader- of moedermoord, ouders- of bloedverwantenmoord.

Párrot, m. eng. papegaai; ook naam van een australischen vogel.

pars, z. p a r t; – **Parzen** of **Parsi,** die Perzen, welke na de verwoesting van het rijk der Sassaniden door de Arabieren, aan de oude leer van Zoroaster trouw bleven en naar Indië vluchtten, waar zij nog heden in handelsbetrekkingen grooten invloed uitoefenen; vgl. G e b e r e n.

Parsimonie, f. lat. (*parsimonia*, v. *parcĕre*, verschoonen, sparen) spaarzaamheid, zuinigheid; vrekkigheid.

Part, n. (van 't lat. *pars*, f. deel, gedeelte, partij enz., pl. *partes*) deel, aandeel, b. v. s c h e e p s p a r t, aandeel in een schip; – *pars advérsa* of *contraria*, tegenpartij; – *pars aliquánta*, onevenmatig deel; – *p. aliquōta*, evenmatig deel; – *p. litigans*, twistende partij; – *p. pro toto*, gedeelte voor het geheel (b. v. als redefiguur d a k voor h u i s); – *p. quánta*, onvoorwaardelijk bepaald deel eener erfenis; – *p. quōta*, verhoudingsdeel eener erfenis, dat alleen bepaald is volgens zijne verhoudingen tot het geheel; – *p. salarii*, deel der bezoldiging; – *p. succumbens*, onderliggende, verliezende partij; – *p. vincens*, zegevierende partij; – *partes aequāles*, pl. gelijke deelen; – *p. constitutivae*, bestanddeelen, samenstellende deelen; – *p. genitāles*, teeldeelen; – *p. infidelium*, z. i n f i d e e l; – *p. oratiōnis*, taal- of rededeelen; – *ad*

partem, met elk deel in 't bijzonder, stuk voor stuk (b. v. iets behandelen); – *ex parte*, ten deele; van wege, enz.; – **partiaal** (spr. *t=ts*) nw. lat. (*partiālis*), of **partiëel** (spr. *t=s*; fr. *partiel*) adj. deelswijze; afzonderlijk, gedeeltelijk, enkel; partijdig; – **partiālen, partiëele loten, partiëele obligatiën,** Kmt. afzonderlijke, in kleine gelijke deelen gesplitste en met voortloopende nummers geteekende schuldbrieven van eene leening; – **partialíst,** m. partijdige, partijman; – **partialiteit** (spr. *ti=tsi*) f. partijdigheid; – **participeeren** lat. (*participāre*) deel of aandeel nemen of hebben, een deel krijgen, medegenieten; – **participánt,** m. (*particĭpans*) deelnemer, deelhebber, deelgenoot, medegenoot; ook geheimschrijver, proto- of oppernotaris aan het hof van Rome, die een deel der expeditie-gelden trekt; – **participātie,** (spr. *tie=tsie*) f. (*participatĭo*) deelneming, deelname; deelachtigheid; – **participatie-conto,** f. Kmt. deelnemings- of aandeelrekening; – **participationisme,** n. aandeel der arbeiders in de winst; – **participĭum,** n. Gram. adjectivale vorm van het werkwoord, die de beteekenis van het werkwoord in den vorm van een bijvoeglijk naamwoord uitdrukt, dus aan den aard van beide rededeelen d e e l n e e m t, deelwoord, b. v. zingend, geprezen enz.

Parta, f. hong. hoofdsieraad der hongaarsche meisjes.

Partage, f. (eig. m.) fr. (spr. *partáázj*; van het mid. lat. *partagĭum*, van 't lat. *pars*, deel) deeling; aandeel; – **partagetractaat,** n. verdeelingsverdrag, onderhandeling over de verdeeling eener zaak; – **partageeren,** fr. (*partager*) deelen, verdeelen, elk zijn aandeel geven.

parteeren, lat. (*partīre* en *partīri*, van *pars*, genit. *partis*, deel) deelen, afdeelen, indeelen, verdeelen of toedeelen; ook listen gebruiken om iets te verkrijgen, iets op eene bedrieglijke wijze zich toeëigenen, heimelijk ontvreemden, verder z. v. a. smokkelen; – **partirer,** m. hoogd. marskramer, kleinhandelaar; ontvreemder, bedrieger; – **partíbel,** adj. (later lat. *partibĭlis*, *e*, fr. *partible*) deelbaar; – **partibiliteit,** f. nw. lat. deelbaarheid; – **partīte,** f. (it. *partíta*) deel, post, schuldpost; – **partieten,** n. pl. (mid. lat. *partītum*, heimelijke beraadslaging, afspraak; it. *partíto*, verdrag, besluit; manier enz.) listige streken, schelmstukken, z. v. a. p r a c t ij k e n; – **partītie** (spr. *tie=tsie*) f. lat. (*partitĭo*) deeling, indeeling; – **partitief,** adj. nw. lat. deelend, een deelbegrip uitdrukkend, eene indeeling bewerkend; als subst. n. deel of indeelingswoord; – *partíto*, it. Muz. in stemmen verdeeld; – *partitus*, *a*, *um*, lat. Bot. gedeeld, in slippen verdeeld; – **partituur,** f. nw. lat. stemmenboek of alstemmig muziekstuk, met overzicht der samenstelling van al de tot een muziekstuk behoorende deelen of stemmen.

Parterre, n. fr. (samengetr. uit *par terre*, d. i. op de aarde, op den grond) onderste verdieping of gelijkvloers (bij misbruik voor het fr. *rez-de-chaussee*); tuin- of bloembed; gedeelte van de schouwburgzalen, gelijkvloers, tusschen de loges, het orkest en het amphitheater; ook de aanschouwers zelve, die deze ruimte innemen; soort van damast met ingewerkte bloemen en guirlandes; – **een partérre maken,** iron. een val doen, den grond kussen.

Partes enz. pl. v. *pars*, z. ond. p a r t.

Parthenīe, f. (van *parthĕnos*, maagd) juffer- of maagdenbloem, basterdmoederkruid; – **parthenīën,** n. pl. (gr. *parthenia*) Med. teekenen van den maagdom; – **partheniërs,** pl. maagdenzonen, d. i. die Spartanen, welke gedurende den eersten messenischen oorlog, naar men wil, geboren waren uit huwelijken van Spartaansche maagden met heloten; zij verhuisden naar Italië en stichtten Tarente; – **parthenīos,** f. eene meisjesziekte, inz. bleekzucht; – **parthenogenĕsis,** f. voortteling zonder bevruchting bij sommige lagere dieren; – **parthenokarpīe,** f. maagdelijke vruchtvorming, zonder voorafgaande bevruchting, waarbij de vruchten geen pitten hebben, b. v. komkommers en Bonne-Louiseappels; – **parthĕnon,** m. gr. tempel van Athene op den Akropolis te Athene; – **Parthenope,** f. de eerste der sirenen; een door De Gasparis te Napels in 1850 in de Weegschaal ontdekte asteroïde; – **parthenopeesche republiek,** f. de republiek, waarin het koninkrijk Napels, vroeger Parthenope genoemd, door de fr. regeering tijdens de Revolutie veranderd werd.

partiaal, participant, participeeren, participium enz. z. ond. p a r t; – **partibel,** z. ond. p a r t e e r e n.

particŭla, f. lat. (verklw. van *pars*, deel) of **partikel,** n. deeltje, stukje; Gram. rededeeltje, onbuigbare, d. i. onveranderlijke woorden, waartoe de bijwoorden, voorzetsels en voegwoorden behooren; – **particulair,** adj. (lat. *particulāris*, *e*) bijzonder, afzonderlijk, op zich zelve bestaande; omstandig, nauwkeurig; – **particularia** of **particularīën,** n. pl. ook **particulariteiten,** f. pl. nw.lat. bijzondere, nadere omstandigheden of nauwkeurige berichten, bijzonderheden, eigenaardigheden, het bijzondere, eigenaardige; – **particularísme,** n. zelfzucht, bijzondere meening; inz. 1) de meening der Joden, dat God onder alle volken hen alleen tot het voorwerp zijner zorgen en der eeuwige zaligheid deelachtig maakt; 2) de leer van de bijzondere genade, dat n.l. Christus alleen voor eenigen gestorven is en dat slechts enkelen kunnen zalig worden; 3) in de staatkunde de meening, dat de voorrechten of de zelfstandigheid van de afzond. deelen niet aan het welzijn van het groote geheel ondergeschikt zijn en daaraan opgeofferd mogen worden; – **particularísten,** m. pl. aanhangers van deze meeningen; – *particularĭter* en *particulātim*, lat. of fr. *en particulier* of *particulièrement* (spr. *-ljèr' máñ*) in het bijzonder, stukswijze, enkel, deelswijze, in bijzonderheden; – **particulariseeren** (fr. *particulariser*) afzonderen, op zich zelve plaatsen, beschouwen enz.; omstandig, in alle bijzonderheden beschrijven, vertellen; – **particulier,** adj. fr. bijzonder, afzonderlijk, z. p a r t i c u l a i r; eigenaardig, wonderlijk; – **particulier,** m. op zich zelven staand of ambteloos levend persoon, iemand, die geen openbaar ambt bekleedt, p r i v a a t persoon, eenvou-

dig burger; - **particulātie** (spr. *tie=tsie*) f. (later lat. *particulatio*) verdeeling, verbrokkeling.

Partie, f. fr. (*la partie*, it. *partita*, van 't lat. *partitus, a, um*, gedeeld, van *partire, partiri*, deelen; vgl. p a r t e e r e n), **partij,** f. deel, gedeelte, b.v. van eene schilderij; aantal, menigte, onbepaalde hoeveelheid of hoop, b.v. koopwaren; gezelschap; ook uitstapje, pleizierreis, jachtpartij enz.; geheel spel, b.v. eene p a r t ij biljart, een huwelijk of verbintenis; in rekeningen een post, schuldpost; afzonderlijk uitgeschreven stem of deel voor een instrument in de muziek; - *partie blanche*, f. fr. (spr. *-bláñsj'*) op het biljart: een eenvoudig spel tusschen twee personen met twee ballen; - **partie civile, civiele partij,** eischer wegens zaken, hij, die in zijn eigen naam, tegen een beschuldigde voor burgerlijke belangen optreedt; - *parties honteuses*, pl. (spr. *parti' hontéúz'*) schaamdeelen; oneig. schandvlekken, onzedelijke, schandelijke dingen, b.v. van een gezelschap; - **partij,** (fr. *le parti*) zijde, aanhang; iemands p a r t ij n e m e n, zich aan zijne zijde scharen, hem verdedigen enz.; - **parti pris,** fr. vooringenomenheid, vooropgestelde meening; - **partiëel,** z. ond. p a r t.

Partikel, z. *particula.*

partim, lat. (van *pars*, deel) deelswijze; ook in gelijke deelen, van elk soort een even groot deel.

partiménto, n. it. (eig. deeling, indeeling, verdeeling, v. *partire*, deelen; vgl. p a r t e e r e n) Muz. becijferde basstem, begeleiding (a c c o m p a g n e m e n t) naar de regels van de generale bas; - *partimenti*, m. pl. oefeningsstukken ter begeleiding van becijferde loopen.

Partisan, m. fr. (spr. *-záñ*; van *le parti*, partij) aanhanger, partijganger; vrijbuiter; - **partisáne,** f. (it. *partigiana*; fr. *pertuisane*, vervormd als kwame 't van een werkwoord *pertuiser*, doorboren; waarsch. oorspr. het eenen partijganger passende wapen) p e r t i z a a n, soort van hellebaard, lans of spies met eene tweesnijdende bijl onder de spits.

Partite, partitie, partitief, partituur, z. ond. p a r t e e r e n.

Partner, m. eng. deelhebber, handelsgenoot, vennoot, c o m p a g n o n; mededanser, dansgenoot; speelgenoot; - **partnership,** n. eng. (spr. *-sjip*) associatie tusschen arbeiders en werkgevers, deelgenootschap der arbeiders in de winst eener fabriek of handelszaak.

partout, adv. fr. (spr. *partóé*) overal, allerwegen; ook wel voor volstrekt, geheel en al; - **partout-biljet,** n. toegangskaart tot alle plaatsen in eenen schouwburg.

parturiunt montes, nascētur ridicŭlus mus, lat. eig. de bergen baren en er komt eene belachlijke muis ter wereld, d. i. er wordt groote verwachting opgewekt en ten slotte weinig tot stand gebracht; - **parturītie,** (spr. *tie=tsie*) f. (later lat. *parturitio*) het baren; - **partus,** m. lat. (*partus*, pl. *partūs*, van *parĕre*, baren) geboorte, bevalling; een geboren kind; - *p. abortīvus*, ontijdige geboorte, miskraam; - *p. immatūrus* of *praecox*, onrijpe, te vroege geboorte; - *p. legitĭmus*, echtelijke, te rechter tijd plaats hebbende, of althans volgens de wetten als zoodanig aangenomen geboorte; - *p. serotĭnus*, te late geboorte; - *p. suppositītius*, ondergeschoven kind; - *p. vulgo quaesītus*, hoerenkind van onzekeren vader.

Party, f. eng. (spr. *párti*) partij.

Parūlis, f. gr. (*par-oelis*, van *oelis*, tandvleesch) Med. gezwelletje aan het tandvleesch.

parum refert, lat. er ligt weinig aan gelegen.

Parúre, f. fr. (van *parer*, opsieren, van het lat. *parāre*, bereiden enz.; vgl. p a r a d e) opschik, tooi, tooisel, sieraad, pronkgewaad; bij juweliers: stel of garnituur van diamanten of robijnen; in den modehandel: stel, bestaande uit kraag en manchetten; - *en parure* (spr. *añ paruur'*) in 't staatsiekleed, opgepronkt, in 't beste pak.

Paruríe, f. gr. (v. *pará*, z. ald., en *oerein*, zijn water loozen) Med. ziekelijke urine-loozing; pisverplaatsing.

Parusīe, f. gr. (*par-oesia*; van *pareinai*, aanwezig zijn) tegenwoordigheid; wederkomst, wederverschijning van Christus.

Parvenú, m. fr. (v. *parvenir*, tot iets geraken) gelukskind, fortuinskind, een heer van gisteren, iemand, die van niet tot iet is gekomen.

Parvis, n. (eig. m.) fr. (spr. *parwí*, it. *paravíso, paradiso*, een voorhof, waar in de oude Kerk de boetenden moesten staan, v. 't lat. *paradīsus*, lusthof, bekoorlijk oord, z. p a r a d ij s) voorhof, voorplein van eene kerk.

parvus, a, um, lat. klein, z. onder c o n c o r d i a; - *parviflorus*, Bot. kleinbloemig; - *parvifolius*, kleinbladerig; - **parviteit,** f. (lat. *parvĭtas*) kleinheid, geringheid.

Pas, m. fr. (spr. *pá*; van 't lat. *passus*) schrede, tred, stap, p a s; inz. kunstmatige danstred; zekere gang der paarden, waarbij zij het vooren achterbeen op ééne zijde te gelijk oplichten; vrijbrief, geleibrief, reisbiljet om ongehinderd de reis voort te zetten (fr. *passe-port*); ook nauwe doortocht, doorgang of overgang in een gebergte; ook zeeëngte, b. v. *Pas de Calais*, de straat van Calais, de zeeëngte bij de fransche stad van dien naam; verder z. v. a. p a s p o o r t (z. ond. p a s s e e r e n); ook een door cirkelbogen begrensde werkvorm in het maaswerk van kerkvensters; - *pas bourré* (spr. *-boeré*) danspas vóor en tusschen de walsen; - *pas redoublé*, verdubbelde of gezwinde pas; - *pas seul, pas de deux* (spr. *-deu*), *pas de trois* (spr. *-troá*) bij den ballet- of tooneeldans: een solodans, een dans met twee, met drie personen; - *pas de charge* (spr. *-sjárzj'*) Mil. stormpas met geveld geweer.

Pasacalle, z. p a s s a c a i l l e.

Pasali Zion, f. Zionistische arbeidersvereeniging.

Pasan, pasen, pasang of **paseng,** m. bezoarantilope, eene soort van wilde geit op de bergen in Perzië, van welke de b e z o a r (z. ald.) komt.

Pasanggrahan, f. mal. soort van logement voor reizigers in Ned.Indië, door de regeering gebouwd.

Pasar, passar, f. mal. markt, bazaar.

Pascalíne, f. of **pascalisch rad,** n. door Pascal uitgevonden rekenmachine.

Pascha, 1) of **passah, passa,** n. hebr. (*pesach*,

van *pásach*, overgaan, voorbijgaan en verschoonen) eig. voorbijgang, verschooning; joodsch feest ter gedachtenis van den uittocht der Joden uit Egypte, toen de doodsengel (de pest) vooraf de huizen der Israëlieten verschoonend voorbijgegaan was, terwijl hij de eerstgeborenen der Egyptenaren had gedood (Exod. XII; 23—27), Paaschfeest, Paschen.

Pascha, 2) z. p a s j a.

Paschalis, m. lat. eig. Paschen betreffende (vgl. p a s c h a), een mansnaam.

Paschmaklik, n. turk. (van *paschmak, bâschmak*, sandaal, pantoffel) eig. schoengeld; zoogen. speldengeld voor de moeder van den sultan, waartoe de inkomsten van veroverde steden zijn aangewezen.

Pasen of **paseng,** z. p a s a n.

Paséo, m. pl. **paséos,** sp. (v. *paseár*, gaan wandelen, it. *passeggiáre*, v. 't lat. *passus*, schrede) openlijke wandelwegen in de spaansche steden.

Pasigraphie of **pasigraphiek,** f. gr. (van *pās, pāsa, pān*, al) algemeen schrift; wereldtaal, kunst om door zekere algemeene of voor ieder verstaanbare schriftteekens zijne gedachten uit te drukken; – **pasigráphisch,** adj. het algemeene schrift betreffende; – **pasilalie, pasilogie** of **pasiphrasie,** f. algemeene taal, zooals L e i b n i t z, W o l k e W i l k i n s, S i c c a r d en K a l m a r die tevergeefs wenschten, vgl. V o l a p u k; E s p e r a n t o; – **pasitelegraphie,** f. eene soort van telegraphie, welker teekens voor verschillende volken verstaanbaar moeten zijn.

Pasja, pascha, pacha, ook **bassa,** m. (perz. *bâsjâ*, verkort uit *badisjâh*, vgl. p a d i s j a h, of uit *pai-schah*, d. i. voet van den *schah* = vorst) turksch stadhouder, landvoogd, staatsraad; voornaam krijgsbevelhebber, heervoerder; – **pásjalik,** waardigheid, gebied van een pasja.

Pasma, n. gr. (v. *pássein*, strooien) Med. strooimiddel, ingestrooid geneesmiddel.

Paso, m. sp. (v. *paso*, schrede, tusschenvoorval, v. lat. *passus*, schrede) tusschengebeurtenis, tusschenhandeling, tusschenspel, voorspel, een soort van sp. schelmendrama.

Paspoort, z. ond. p a s s e e r e n.

Pasquino of **pasquín,** m. it. aartsschalk, bijtend, scherp vernuft, eig. en oorspr. naam van een zeer schrander en spotziek schoenlapper te Rome; vervolgens naam van een verminkt standbeeld tegenover een ander beeld, M a r f o r i o, z. a. op den hoek van het paleis Orsini, waar men wil, dat vroeger de winkel of het stalletje van gezegden schoenlapper stond, en waaraan men schimp- en spotschriften placht vast te hechten; vandaar **pasquinàde,** f. schalksche potsen, spotrede, eene meer vernuftige dan boosaardige schets; – **pasquil,** n. (it. *pasquináta, pasquillo*) schotschrift, schimpschrift, lasterschrift; in verband met het beeld Pasquino; – **pasquillant,** m. schotschriftschrijver, eerroover, grove lasteraar; – **pasquillántisch,** adj. op de wijze van een schotschrift, eerroovend; – **pasquilleeren** of **pasquineeren,** lasteren, smalen, schimp- of schotschriften maken.

Passaat, passaatwind, m. bestendige wind, zulk een wind, die in een bepaald jaargetijde geregeld en aanhoudend waait, inz. de tusschen de keerkringen op alle zeeën waaiende bestendige oostenwind, benedenstroomen van de gordels met hoogen luchtdruk naar den aequatorialen windstiltegordel (verschillend van m o e s s o n, z. ald.).

passable, fr. of **passábel,** adj. (vgl. p a s s e e r e n) draaglijk, tamelijk, matig, middelmatig, zoo zoo.

Passacaille of **passecaille,** f. fr. (spr. *-kálj'*) en **passacaglio** m. of **passacaglia,** f. it. (spr. *-kálja* en *-kâlja*) van 't sp. **pasacalle,** m. (spr. *-kálje*; van *pasar*, passeeren, doorgaan, en *calle* = lat. *callis*, straat; dus eig. straatgang) gezang met begeleiding der gitaar, waarmede men door de straten trekt; langzame dans met bevallige beweging; ook daarbij behoorende muziek.

Passáde, f. fr. (van *passer*, z. p a s s e e r e n) doorreis, doorgang door eene plaats; hoefslag, een term uit de m a n e g e of rijschool; spaansche pas; – **passage,** f. fr. (spr. *passáázj'*) doortocht, doorvaart, doorreis, doorgang, doormarsch, overvaart (vooral op zeeschepen); heen- en weergang, doortrekken van rijtuigen en menschen door eene plaats; in sommige groote steden zekere met vloertegels geplaveide en met glaswerk overdekte doorgangen of straten, alleen voor voetgangers bestemd en met winkels, koffiehuizen enz. bezet; plaats, uitdrukking, volzin uit een boek of opschrift; plaats, gedeelte van een muziekstuk; verfraaiing, sieraad van een gezang, loop, variatie; in de rijkunst: afgemeten pas of gang van een paard; – *passage mixte*, naam aan de verbinding tusschen Frankrijk en Engeland gegeven, die bestaan zou uit een brug, tevens tunnel, daar enkel een brug of enkel een tunnel niet uitvoerbaar zijn; – **passagier,** m. (spr. *passazjé*, doorgaans *passazjier*) reiziger, doortrekker; medérijdende, medevarende; b l i n d e p a s s a g i e r, medereiziger, die geen vracht betaalt, die 't betalen der vracht weet te ontduiken; – **passagieren,** voor eenen dag aan wal gaan; – **passagium,** n. mid. lat. legertocht, kruistocht.

Passah, z. p a s c h a.

Passant, *en passant*, z. p a s s e e r e n.

Passarillen of **pasarillen,** f. pl. sp. (fr. *passarilles*, van 't lat. eig. *uva paso*, gedroogde druif, rozijn, van *passus, a, um*, gedroogd, en *pandĕre*, uitbreiden, uitspreidend drogen; sp. *pasa, uva pasa*, port. *passa*, rozijn) zeer goede spaansche rozijnen, gedroogde druiven in Spanje en Frankrijk.

passáto, m. it. (van *passare*, z. p a s s e e r e n) Kmt. de verleden of laatstvoorgaande maand, b. v. den 6den *passato*, op den 6den der vorige of verleden maand; – *tempi passáti*, z. ond. t e m p o.

passato il periculo, gabbato il santo, it. sprw.: als het gevaar voorbij is, lacht men den heilige uit.

Passauer kunst, f. kunst om zich schot- en houwvrij te maken, zoo geheeten ten gevolge der briefjes, die eenmaal een Passauer scherp-

rechter onder troepen uitdeelde, waarbij hun die onkwetsbaarheid werd toegezegd.

Passavant, z. ond. passeeren.

Passe, f. fr. (van *passer*, z. passeeren) in de schermschool: uitval, sprong naar de tegenpartij; – **passeballe,** z. ond. passeeren; – **passecaille,** z. passacaille.

Passedies, n. z. passe-dix, ond. passeeren; – **passediezen** of **passedijzen,** het passe-dix spelen.

Passeerbaan, f. jav. (*paséban*) vergaderplaats, waar de javaansche ambtenaren ambtshalve samenkomen met hunne hoofden en waar de rechtszittingen gehouden worden.

passeeren (it. *passare*, fr. *passer*, van het lat. *passus*, schrede, pas, z. ald.) voorbij- of doorreizen, doorgaan, doortrekken, doorvaren; overschrijden, te boven gaan; voorvallen, gebeuren; doorgaan, bewilligd of aangenomen worden; aangaan, schikken, door den beugel kunnen (vgl. passable); doorbrengen, verdrijven (den tijd); voor iets passeeren, voor iets gehouden worden, gelden, doorgaan; passeeren en repasseeren laten, vrij of ongehinderd laten heen- en weder- of in- en uitgaan; gepasseerd, voorbijgegaan; verloopen, verbruikt; z. ook non passée; – **passeerbaar,** adj. begaanbaar, berijdbaar; door te laten; – **passeerbriefje,** geleibriefje, loopbriefje voor waren; – *pour passer le temps*, fr. (spr. *poer passé l'táñ*) om den tijd te verdrijven, voor tijdverdrijf; – *en passant*, fr. (spr. *añ passáñ*) in 't voorbijgaan, terloops, in der haast, vluchtig; – **passánt,** m. doorreizende, voorbijgaande; – **passanten-huis,** n. gebouw, bestemd tot logies van doorreizenden; – **passanten-lijst,** lijst der doorreizenden; – **passavánt,** m. (spr. *passawáñ*) passeerbriefje, doorgangsbewijs; – **passe-balle,** m. kogelmaat, kogelmeter, de kogelproef; – **passe-cheval,** pl. **passe-chevaux,** m. soort pont of veerschuit om paarden over te zetten; – **passe-dix** (spr. *-dies*) boven 10 of meer dan 10, een dobbelspel, waarbij men met 3 dobbelsteenen ten minste elf, en daarbij op 2 steenen gelijke oogen werpen moet, om te winnen; – **passe-droit,** m. verongelijking, het voorbijgaan (bij een ambtsbegeving) van iemand, die meer rechten had dan de benoemde; – **passe-paróle,** f. fr. Mil. loopbevel, krijgsbevel, dat van mond tot mond gaat; – **passe-partout,** m. (spr. *pass'partóé*) hoofdsleutel, looper, keizer, dievensleutel; lijst om verschillende platen of teekeningen in te zetten, inz.voor photographieën; Typogr. sieraad ter inzetting van eene beginletter; – **passe-passe,** n. goochelstukje, goochelwerk; – **tours de passe-passe,** pl. (spr. *toer-*) goochelaarskunsten; ook spitsboevenstreken; – **passe-pied,** m. (spr. *pass'pjé*) voormalige levendige en vlugge dans in $^3/_8$ maat, veel overeenkomst met de menuet hebbende; – **passe-poil,** m. (spr. *pass'poál*) smalle boord of strook aan een kleed; bonte broekstreep (inz. bij soldaten); – **passe-pórt,** m. (spr. *pass'pór*) **paspoort,** verlofbrief, vrijgeleide; zeebrief; – **passe-temps,** m. (spr. *pass'táñ*) tijdverdrijf, middel om den tijd door te brengen of te dooden; – **passe-volant,** m. (spr. *pass'woláñ*) een ingeschovene, plaatsvuller, volmaker van 't vereischte getal; niet ingeschreven passagier op den postwagen enz., binnengeslopen toeschouwer enz.

Passeménten, n. pl. (fr. *passements*, spr. *pass'-máñ*; it. *passamano*) snoeren, tressen, boordsel, omboordsel.

Passe-parole, passe-partout enz. z. ond. passeeren.

Passer, m. mal. en jav. (*pasar*) markt, marktplaats (in Ned.-Indië); – **passer-dag,** m. marktdag.

passibel, adj. later lat. (*passibĭlis, e*, van *pati*, lijden) lijdelijk, vatbaar voor lijden en vreugde, gevoelig; – **passibiliteit,** f. (*passibilĭtas*) lijdzaamheid, gevoeligheid.

Passie, f. (lat. *passĭo*, v. *pati*, lijden) 1) het lijden, marteling, foltering, lichamelijke smarten, inz. het laatste lijden van Christus en de tijd, die aan de gedachtenisviering van dat lijden is toegewijd; ook de geheele passie of lijdensgeschiedenis en de dramatische of muzikale voorstelling daarvan (passie-muziek, vgl. oratorium); 2) (fr. *passion*) hartstocht, hevige gewaarwording, neiging, begeerte, liefde; liefhebberij, zucht, drift, ijver; – **passieweek,** lijdensweek, week vóor Paschen; – **passiepreek,** f. lijdenspreek; – **passiebloem,** talrijk plantengeslacht met bloemen, op welker bladen men de werktuigen der kruisiging van Chr., de doornenkroon, de nagels, de speer enz. meent te kunnen onderscheiden; – *con passióne* of *passionáte*, it. Muz. met hartstocht of gevoel, hartstochtelijk, nadrukkelijk; – **passionaal,** n. nw.lat. verzameling van christelijke legenden der middeleeuwen, hoofdzakelijk betreffende Jezus, Maria en de apostelen, zoo geheeten omdat de passie, d. i. het lijden van Christus, schering en inslag van 't gansche werk is; – **zich passioneeren,** fr. (*se passionner*) in hartstocht, in drift geraken, zich door iets geheel laten innemen, zich driftig maken; – gepassioneerd, adj. hartstochtelijk, volijverig, geheel met iets ingenomen; – **passionísten,** m. pl. geestelijke broederschap in Italië.

passief, adj. (lat. *passīvus, a, um*) lijdend, duldend, lijdelijk, onwerkzaam, in tegenst. met actief; – **passiva,** pl. of **passieve schulden,** gelden, die men te betalen heeft, in tegenst. met activa; – **passieve handel,** z. actieve handel; – *verbum passīvum*, lijdend werkwoord; – **passīvum,** n. lijdende vorm; – **passiveeren,** barb. lat. in lijdelijken toestand brengen, lijdend of onwerkzaam maken; – **passiviteit,** f. lijdelijke toestand, onwerkzame verhouding; passiviteit van het ijzer, toestand van het ijzer, wanneer het, in salpeterzuur gedompeld, zich met eene oxydelaag overdekt en dan voor verdere invloeden ontoegankelijk is.

Passo, m. it. (sp. *paso*; van 't lat. passus, z. ald.) voormalige ital. lengtemaat; in Venetië = 5 voet (*piédi*) = 1,739 M.; – *passo passo*, pas voor pas, langzaam, bedachtzaam; – **passométer,** m. pasteller.

Passulaat, m. nw.lat. (van 't it. *pássola* of *pássula*, rozijn, van *passo*, verwelkt, verdroogd; vgl. p a s s a r i l l e n) Med. rozijnensap of druivenhonig.

Passus, m., pl. **passūs,** lat. (v. *pandĕre, passum*, uitspreiden, dus eig. het uitspreiden der voeten bij het gaan) schrede, stap, p a s; als lengtemaat een dubbele pas = 5 voet; geval, voorval tijdstip; schriftplaats, punt;–*in hoc passu*, in dit geval; –*passus concérnens*, de betreffende, bedoelde, behandeld wordende of in aanmerking komende plaats, b.v. in eene gerechtelijke uitspraak; –*p. geométricus*, geometrische schrede, landmetersstap van vijf gewone voeten; –*per omnes passus et instantias*, Jur. door alle rechtbanken of instantiën (b.v. iets doorzetten, winnen of verliezen).

Paste, f. (van 't mid.lat. provenç. sp. en it. *pasta*, fr. *paste*, *pâte*, deeg, v. 't lat. *pistus*, gestampt, gekneed, onder den invloed v. *pascĕre*, *pastum*, voederen, voeden, *pastus*, voedsel, en *pastillus*, meelballetje) 1) plantaftreksel, tot eene taaie massa verdikt; 2) pl. **pasten,** deegsteenen, deegafgietsels of afdrukken van oude gesneden steenen, uit een deeg van lak, zwavel, gips of glas enz., vgl. c a m é e; –*pasta althaeæ*, Med. althea-pasta, leversuiker; –*pasta amygdalīna*, amandelpas(t), amandeldeeg; –*pasta gummōsa*, gummipasta;–*p. liquiritia*, zoethoutpasta; –**pasteboard,** n. eng. (spr. *peestboord*) bordpapier; –**pastei,** f. (mid.lat. *pastata*, fr. *pâte*, m.) deeg- of bakspijs, vleeschkoek, hoender-r a g o u t enz.; –**pasteus,** adj. (it. *pastóso*, fr. *pâteux*) deegachtig, week, zacht; Pict. flink, krachtig, vet in het coloriet; –**pastél,** m. en n. (it. *pastello*, fr. en sp. *pastel*) verfstift, uit verfdeeg gevormde en daarna gedroogde schilderstift; –**pastel-schilderen,** n. het schilderen met zulk eene verfstift; –**pastel-schilderij,** f. verfstift-schilderij, droogschilderstuk; –*en pastel*, fr. (spr. *añ-*) met pastel verven, met droge kleuren (schilderen); –**pasticco,** m. it. (spr. *pastítsjio*), of **pastiche,** f. (spr. *pastiésj'*) eig. pastei, gemengde spijs; Pict. navolging in de manier van een beroemd schilder, welke voor diens werk wordt uitgegeven; Muz. lapwerk, eene uit stukken van verscheiden meesters samengestelde opera-muziek; vgl. c e n t o; in 't alg. misleiding, bedrog, begoocheling; –**pastíllus,** m. lat., pl. **pastillen, pastieljes,** balletjes uit meel, vruchtsap, suiker enz.; geperste tabletjes, koekjes van geneesmiddelen, b. v. salmiak-pastilles, emser(zout)pastilles; ook reukballetjes, reukkaarsen; –*pastilles du sérail*, pl. fr. (spr. *pastielj' du serálj*) uit katsjoe (*catechu*) suiker, kaneel en reukwerk bereide balletjes, die men in Indië in den mond laat oplossen;–*pastilles roborantes*, pl. fr. (spr. *pastielj roboráñt'*) versterkende balletjes; –**pastela, pastílla,** pl. **pastilla's,** russisch ingedikt en geperst vruchtensap; vgl. m a r m e l a d e; –**pastillages,** f. pl. fr. (spr. *pasti-ljáázj'*) klein suikergoed, tot allerlei figuren gevormd.

Pastéke, f. (fr. *pastèque*, sp. en port. *pateca*, van 't arab. *balîhch*, *bithîhch*, meloen) watermeloen.

pasteuriseeren, een vloeistof (bijv. melk) door verwarming tot 75 à 80° C. vrij van gist- of ziektekiemen maken, steriliseeren, volgens het procédé van L. Pasteur; –**Pasteur-instituut,** n. inrichting, waar de bacteriologie bestudeerd wordt te Parijs, vooral ook tot genezing van hondsdolheid (rabies)

pasteus, z. p a s t e.

Pastināk(e) of **pastinākel,** f. (lat. *pastináca*) bekende schermdragende plant en haar eetbare, zoetachtige wortel.

Pastoor, m. lat. (*pástor*, pl. *pastōres*, v. *pascĕre*, weiden) eig. herder; zieleherder, zielverzorger, zielverpleger, predikant, priester; –*pastor fidus animārum fidelium*, getrouwe herder der geloovige zielen, uit welks afkorting *P. f. a. f.* men het hoogduitsche woord P f a f f, ons p a a p, heeft willen afleiden (dat echter uit het lat. *papa* (z. ald.) ontstaan is); –*pastor loci*, predikant of pastoor der plaats (waar men is);–*pastor primarius*, eerste geestelijke, opperpriester (in Duitschland);–*p. secundarius*, tweede geestelijke, onderpriester; –**pastoraal,** adj. (lat. *pastorālis, e*) herderlijk, landelijk, naar herderswijze; ook den geestelijke en zijn ambt betreffende; zielverzorgend; een p a s t o r a a l-s c h r ij v e n, een herderlijke brief; –**pastoraal,** f. z. p a s t o r a l e en p a s t o r e l a; –**pastorale brieven,** pl. de brieven van den apostel Paulus aan Timotheus en Titus, welke aanwijzingen voor het predikambt bevatten; –**pastorale symphonie,** f. herders(muziek)stuk; inz. de 6e symphonie van Beethoven; –**pastorale theologie,** f. aanleiding of handleiding tot de behoorlijke waarneming van het predikambt en de daaraan verbonden plichten; –**pastorale,** f. herdersdicht, herdersspel; herdersschouwspel, landelijke tooneelvertooning; –**pastoralia,** n. pl. predikantszaken, pastorieaangelegenheden; –**pastoraat,** n. nw.lat. ambt van eenen predikant of pastoor; –**pastorie, pastorij,** f. woning van een predikant of pastoor; –**pastoréla,** f. sp. en provençaals, herderslied van schertsenden inhoud en levendige zangwijze; –**pastoréllo,** n. it. klein herdersdicht; –**pastorite,** f. herdersfluit, herdershoorn; –**pastoritium,** (spr. *ti=tsi*) n. herderszang.

Pastophóren, pl. gr. (van *pastás*, vrouwenkamer; kapel) priesters, die allerlei gewijde zaken in eene kast of kleine kapel ronddroegen; –**pastophorium,** n. (gr. *pastophoreion*) kleine kapel met een Christusbeeld; woning van die priesters.

Pastry, f. eng. (spr. *páastri*) pastei; –**pastry-cook,** m. (spr. *-koek*) pasteibakker.

pat 1), z. s c h a a k p a t, ond. s c h a a k.

Pat 2), afkorting van **Patrick,** m. lievelingsnaam der Ieren, dien zij ter eere van hunnen patroon St. P a t r i c i u s voeren; vandaar betitelt men hen in 't alg. spottenderwijze met dien naam, gelijk de Engelschman J o h n B u l l, de Schot S a w n y heet.

Pataat, z. b a t a t e n.

Patáca, f. of **patacón,** m. sp. zilvermunt, een sp. kruisdaalder, ongeveer = 2 gl. 50 ct.; –**patáca,** f. ook rekenmunt in Brazilië, vroeger =

320, nu 640 reis of ongeveer 87 ct. courant; – **patácca,** f. it. voormalige rekenmunt te Napels = $^1/_2$ *ducato di regno* = ƒ 1,03; – **patacão,** m. (spr. *-kanjo*) braziliaansche rekenmunt van 3 pataca's of 1920 reis, in den handel echter meestal hooger gerekend tot 2000 reis of 2 milreis.

Patache, f. sp. en fr. (vgl. 't arab. *batash,* pl. *batas,* oorlogsschip, ook vrachtschip) wachtschip, uitlegger; tweemastkoopvaardijschip, inz. in Spanje en Portugal.

Patacon, z. p a t a c a.

Patagon, m. voormalige brabantsche zilvermunt, een brab. daalder van 48 patars = ongeveer ƒ 2,10 à ƒ 2,40.

Patagoniërs, m. pl. volksstam in Z.Amerika van ongewone lichaamsgrootte.

Patáke, f. (waarsch. vervormd uit *patate,* z. b a t a t e n) late aardappelsoort met gele schil.

Patár, patárd, m. fr. (oorspr. vlaamsch *patar,* zoo men wil van *Peter,* Petrus, omdat deze munt den apostel Petrus in haren stempel droeg) oude stuiver, eene rekenmunt in Brabant, Vlaanderen enz. = ongeveer $4^1/_2$ à 5 cent.

Pataráffe, f. fr. gekrabbel, onleesbare pennetrek, slecht handschrift, onduidelijke handteekening.

Pataria, f. en **patarēners,** pl. it. (*patarēne,* v. *pataria,* voddenraperswijk in Milaan, waar zij in 1058 vergaderden) scheldnaam der bestrijders van het huwelijk der priesters en de s i m o n i e (z. ald.) tijdens Gregorius VII.

Patas 1), f. z. p a t a c h e.

Patas 2), m. roode aap in Afrika, inz. in Senegambië.

Patassan, n. mal. vuurwerk.

Pataten, z. b a t a t e n.

Pataviniteit, f. lat. (*Patavinĭtas.* van *Patavium,* Padua) tongval van de bewoners der ital. stad P a d u a; inz. de schrijfwijze van den geschiedschrijver L i v i u s, die in vergelijking met die der Ouden eenigszins onromeinsch is.

Patcholi of **pátchoeli,** n. (spr. *pátsj-*) sterk riekend kruid in Australië (*Plectranthus graveŏlens*) en daaruit bereide, sterk riekende reukstof.

Pâte, f. fr. (*pâte,* van 't sp. *pasta,* deeg, metaalmassa, samengesmolten klomp, goud- of zilverstaaf; vgl. *paste*), pl. **paten,** zilverstaven, die door den smokkelhandel ongestempeld uit de spaansche bezittingen in Amerika uitgevoerd werden; – **pâte pectorale,** f. fr. (spr. *paat' pektoraal'*) borstdeeg, een zoogenaamd borstgeneesmiddel; – **en pâte,** (spr. *añ paat'*) in deegvorm (b. v. verfstoffen); – *pâte d'Italie,* maccaroni, soort vermicelli.

Pateen, f. z. p a t e n e.

Patefactie (spr. *tie=sie*), f. lat. (*patefactĭo,* v. *patefacĕre,* openen) opening, ontdekking, bekendmaking.

Patelin, m. fr. (spr. *pa-t'lèñ*; v. *Pathelin,* naam van den hoofdpersoon in een kluchtspel, in het einde der 15de eeuw door Pierre Blanchet gedicht) vleiend bedrieger, sluiper, sluwe gast, vos; – **patelineeren** (fr. *pateliner*), vleiend bedriegen, sluw of listig te werk gaan; – **patelinage,** f. (spr. *-náázj'*) bedrieglijke vleierij; – **patelineur,** m. z. v. a. p a t e l i n.

Patélle, f., pl. **patellen,** (van 't lat. *patélla,* schaal, schotel, verklw. v. *patĕra,* z. ald.) napslak; knieschijf; – **patellaarreflex,** m. knie-(schijf)phaenomeen, de beweging (strekking), die het onderbeen bij normale menschen maakt, wanneer onmiddellijk onder de knieschijf een korte tik gegeven wordt; – **patelliet,** m. versteende napslak; – **patelliform,** adj. nw.lat. schaal- of schotelvormig; – **patēne,** f. mid.lat. (*patēna,* lat. *patĭna,* schaal) kelkschoteltje, ouwelschoteltje bij het Avondmaal in de R. Kath. Kerk.

patens, lat. (vgl. p a t e n t) Bot. afstaande, openstaande.

Patént, n. (mid.lat. *patens, patenta,* van het lat. *pătens,* open, van *patēre,* open zijn) open brief, openlijk aangeplakt of bekend gemaakt bevel der overheid (lat. *littĕrae paténtes*), oorkonde of acte eener aanstelling; vrijbrief, waarbij iemand zekere voordeelen of voorrechten worden toegestaan of vezekerd; vandaar p a t e n t-k o u s e n, p a t e n t-k n o o-p e n, p a t e n t-p a p i e r, in 't alg. p a-t e n t-w a r e n, waren, die onder genot van een voorrecht vervaardigd worden; inz. een u i t-v i n d i n g s p a t e n t of o c t r o o i, waardoor aan een uitvinder van eene nuttige zaak het recht van uitsluitend vruchtgebruik dier uitvinding voor eene reeks van jaren wordt toegestaan; verder jaarlijksche beroepsbrief, d.i. vergunningsbewijs ter uitoefening van een beroep, hetwelk in die staten, waar beroepsvrijheid bestaat, tegen eene bij de wet bepaalde som (het p a t e n t r e c h t) wordt uitgereikt; – **patént,** adj. open, duidelijk, zonneklaar; ook gemeenzaam voor opperbest, uitstekend; van personen: goed, rond en eerlijk, trouwhartig enz., b. v. e e n p a t e n t m e n s c h enz.; – *patente netta,* f. it. bewijs, dat aan de plaats, vanwaar de reiziger vertrokken of eene koopwaar verzonden is, geene besmettelijke ziekte heerscht; – *patente sporca,* f. getuigschrift, dat de gezondheidstoestand van eene plaats te wenschen overlaat; – **patenteeren,** bevoorrechten, een voorrecht toekennen; een patent uitreiken.

Pater, m. (lat. *pater,* gr. *patēr*), pl. *patres,* vader; kerkvader, chr. kerkleeraar in de eerste eeuwen; monnik of ordesgeestelijke; p a t e r-b i e r, het krachtige bier voor de oppersten in de kloosters, in tegenst. met het c o n v é n t-b i e r; vandaar ook het p a t e r s v a a t j e; – *pater adoptīvus,* aangenomen vader, hij, die iemand als kind heeft aangenomen; – *p. familĭas,* huisvader, onafhankelijke huisheer, die naar het rom. recht kinderen en slaven onder zijn gezag heeft of kan hebben; – *p. patrĭae,* vader des vaderlands; – *pater, peccāvi,* vader, ik heb gezondigd (uit de gelijkenis van den Verloren zoon, Luk. XV 21); – *pater provinciālis,* z. p r o v i n c i a l i s (onder p r o v i n c i e); –

ad patres, tot de vaderen (gaan of zenden, d. i. sterven of uit de wereld ruimen); – *patres apostolici*, z. a p o s t o l i s c h e v a d e r s onder a p o s t o l i s c h; – *patres* of *patres conscripti*, beschreven vaders, eernaam en titel der aanspraak van de oud-romeinsche senatoren; oneig. ook van leden van de volksvertegenwoordiging of den raad; – *patres ecclesiastĭci*, kerkvaders; – *patres scholārum piārum*, z. P i a r i s t e n; – *patérna bona*, pl. (v. lat. *patérnus*, vaderlijk) vaderlijke goederen; – *paterna heredĭtas*, f. vaderlijke erfenis of nalatenschap; – *paterna, paternis*; *materna, maternis*, goederen van den vader aan de verwanten van den vader; goederen der moeder aan de lijn der moeder (oude rechtsregel); – **paternél,** adj. fr. vaderlijk; – **paterniteit,** f. lat. (*paternĭtas*) vaderlijkheid, vaderschap, vaderlijke waardigheid, vaderstaat; – **paternóster,** n. (van 't lat. *pater noster*, d. i. onze vader) onze vader of vader-ons, de kathol. rozenkrans, een snoer van aangeregen balletjes tot aftelling der dagelijks op te zeggen gebeden; eig. ieder tiende, grooter balletje aan het bidsnoer; versiering aan het lijstwerk; ook (in het barg.) handboei; – **het paternosterwerk,** putmachine, met eenen uit lederen kogels bestaanden ketting, om het water uit de diepte op te halen.

Patĕra, f. lat. (fr. *patère*) vlak drink- of offervat, eene oud-romeinsche offerschaal.

Patérle-steen, m. donkergrauwe, harde porphyr, die nochtans in het vuur smelt.

paterna etc., **paternel, paterniteit,** z. ond. p a t e r.

patético, it. (= p a t h e t i s c h, z. ond. p a t h o s) Muz. verheven, met waardigheid.

pateux, fr. z. v. a. p a s t e u s, z. p a s t e.

Pathephoon, f. soort spreekmachine.

Pathmos, n. (nu P a t m a of P a t i m i, P a t i n o) naam van een eiland bij de Westkust van Klein-Azië, eene dorre rotsmassa van 8 uren in omtrek, vermaard als de plaats, waarheen de evangelist Johannes door Domitianus verbannen werd en waar hij zijne Openbaringen schreef (Opb. 1, 9); in 't algemeen een eenzaam, doodsch ballingsoord.

Pathos, n. gr. (*páthos*, van *páschein, pathein*, lijden, ook in het algemeen: zich in een toestand bevinden) het lijden, ziekte; lijdende toestand, inz. der ziel; hartstocht, levendige gemoedsbeweging; inz. het aandoenlijke, treffende, roerende in uitdrukking, hartstochtelijke verhevenheid, hooge gevoeligheid van eenen redenaar of dichter, hartroerende, diepdoordringende uitdrukking, nadruk; hartstochtelijke en tegelijk geestdriftvolle taal in het drama, inz. in de tragedie en in het alg. iedere verheven wijze van uitdrukken; ook: hoogdravendheid, gezwollenheid; – **pathēma,** n. gr. (*pathēma*) lijden, ongeluk; inz. zielelijden; hartstocht; – **pathemátisch,** adj. de hartstochten betreffende; – **pathematologie,** f. leer van de hartstochten; – **pathétisch,** adj. (gr. *pathētikos, a, ón*), hartstochtelijk, gevoelig; sterke gemoedsbeweging uitdrukkend, levendig roerend, schokkend, nadrukkelijk, diepe gevoelens opwekkende; vol kracht en waardigheid, plechtig; – **pathĭcus,** m. lat. (gr. *pathikos*) iemand, die zich tot onnatuurlijken wellust laat misbruiken; – **pathogenese, pathogenie,** f. Med. leer van het ontstaan der ziekten; – *pathogeen*, **pathogénisch,** adj. ziekteverwekkend; – *pathogene bacteriën*, de bact., die ziekten veroorzaken; – **pathognomĭka,** f. leer van de ziekteteekenen en de juiste beoordeeling van ziekten; – **pathognōmisch, pathognomónisch,** of **pathognostisch,** adj. ziekten bepalend en onderscheidend; – **pathographie,** f. beschrijving der ziektevormen; – **pathologie,** f. ziekteleer, ziektekunde of de leer van de ziekten, hare verschillende soorten en indeelingen (n o s o l o g i e en p h æ n o m e n o l o g i e), hare oorzaken en aanleidingen (æ t i o l o g i e) en hare kenteekenen of zich opdoende verschijnselen en toevallen (s y m p t o m a t o l o g i e); – **pathológisch,** adj. tot de ziekteleer behoorende; in de Philos.: zinnelijk, door zinnelijke aandrift; – *pathologische anatomie*, f. beschrijving van de veranderingen door ziekte der lichaamsorganen; – **patholoog,** m. ziekteleeraar, ziektekenner; – **pathopœie,** f. (gr. *pathopoia*) opwekking der hartstochten.

Pāti, m. jav. dorpshoofd, titel op Java.

patíbel, adj. lat. (*patibĭlis, e*, van *pati*, lijden) lijdelijk, verdraaglijk; lijdend; – **patiént,** m. (lat. *patiens*) een lijdende, kranke, zieke; – **patiéntie** (spr. *-tsjéntsie*) f. lat. (*patientia*) en **patience,** fr. (spr. *pasjáns'*) geduld; – **patience,** ook geduldspel, een kaartspel tusschen twee personen, dat ook één alleen kan spelen, ook verscheiden andere kaartspelen tot tijdverdrijf voor een enkelen persoon; ook het scapulier der nonnen; – *patientia vincit omnia*, lat. geduld overwint alles; – **patientie-kruid,** (*Rumex patientia*) geduldskruid, een bekend moeskruid; – zich **patienteeren,** (fr. *patienter*) lijden, dulden, geduld hebben, met geduld afwachten.

Patina of **patine,** f. lat. (vgl. p a t e l l e en a e r u g o) schaal, schotel; de door verkalking bewerkte bruine of groene roestoverdekking op antieke bronzen voorwerpen, munten en dgl.; ook de door chemische kunstmiddelen verwekte of nagebootste roest; – **patineeren,** dat roestbekleedsel verwekken; z. ook onder p a t i n s.

Patins, pl. fr. (spr. *pateṅ*; *patin*, mid.lat. *patinus*, it. *pattino*) of **patinen,** pantoffelschoenen, overschoenen; ook schaatsen; – **patineeren,** schaatsenrijden; – **patineur,** m. schaatsenrijder.

Pátio, m. sp. (port. *páteo, pátio*, catalon. *pati*, sp. ook *patin*, v. 't lat. *patēre*, open zijn, onbedekt zijn) binnenhofruimte der woonhuizen, in den zomer de gewone plaats van oponthoud der huisgezinnen in Z.Spanje; ook vertrek of bak, waarin het fijnverdeelde goud en zilver bij de ontginning in kwik wordt opgelost (geamalgameerd), ten einde het te zuiveren.

Patíra, f. sp. (uit eene zuidamerik. taal) muskuszwijn.

Patisserie, f. fr. (van *pâte*, deeg, *pâté*, pastei; vgl. p a s t e) bakwerk, gebak, pastei-gebak; ook banketbakkerij; – **patissier,** m. (spr. *-tis-*) pastei-, banketbakker; – **patissoir,** f. banketbakkerstafel.

Patissoie, f. fr. (spr. *-ti-soá*) zware chineesche zijdenstof.

Patjakker, m. mal. schurk.

Patjet, m. mal. soort bloedzuiger.

Patjol, f. mal. schop, spade.

Patois, n. fr. (spr. *-toā*; van een ondersteld oudfr. *paois*, met euphonisch ingeschoven *t*, ter vermijding van den hiatus, en dit van 't mid.lat. *pagensis*, landelijk, van lat. *pagus*, dorp, district, of uit *patavīnitas*, dialect van Patavium (Padua), de gewone (platte) landspraak, boerenspraak, plattelandstaal, koeterwaalsch.

Patráque, f. fr. (spr. *-trák'*) oud, afgesleten gereedschap, prullen, vodden.

Patres, m. pl. lat. (van *pater*, z. ald.); – **patria,** f. vaderland; – *in patrĭa*, in het vaderland, in de bakermat; – *pro patrĭa*, voor het vaderland; – *patrĭa potéstas*, z. ond. p o t e s t a a t.

Patriárch, m. gr. (*patriárches*, van *patria*, geslacht, stam, en *archē*, aanvang) stamvader van een geslacht, aartsvader, oudvader; inz. de stamvaders en familiehoofden der joodsche natie; sedert de 5de eeuw de titel der bisschoppen te Rome, Constantinopel, Alexandrië, Antiochië en Jeruzalem; later slechts de titel der opperbisschoppen in de oostersche kerk; oneig. eerwaardig grijsaard; – **patriarchaal,** adj. nw.lat. (*patriarchālis*) aartsvaderlijk, oudvaderlijk, eerwaardig; p a t r i a r c h a l e r e g e e r i n g, huisvaderlijke familie-regeering; – **patriarchale kerk,** hoofdkerk; – **patriarchaat,** n. aartsvaderschap; waardigheid en gebied van een opperbisschop.

Patriciër, m. lat. (*patricĭus*, pl. *patricĭi*, d. i. van senatoren of *patres* (z. ald.) afstammend) adellijk burger in het oude Rome; titel van zekere familiën, die, wegens hunne afkomst, in den rom. staat, aanvank. aanzienlijke voorrechten genoten, in tegenstelling met de p l e b e j e r s; in de voorm. nederl. republiek de aanzienlijke geslachten, waaruit bij voorkeur de bestuurders van stad en land gekozen werden; – **patricisch,** adj. aanzienlijk, adellijk, raadsheerlijk; – **patriciaat,** n. (lat. *patriciātus*, m.) burger- of stadsadel.

Patrijs, 1) m. (van het lat. *pater*, vader) oorspronkelijke vorm, stempel, waaruit in de lettergieterijen de m a t r ij s (z. ald.) ontstaat; – **patrijs,** 2) m. (eng. *partridge*, fr. *perdrix*. van 't lat. *perdix*) veldhoen, een hoenderachtige vogel; – **patrijspoort,** f. Mar. kleine poort in de batterijpoorten, om licht en lucht tusschendeks te brengen, als ook ter bediening van 't geschut, als de batterijpoorten dicht zijn; klein rond venster in de scheepshutten.

Patrimonium, n. lat. (van *pater*, vader) vaderlijk erf, erfgoed, erfdeel, erfvermogen, aangeërfd vermogen; – **patrimonium Petri,** (voorgewend) erfdeel van **Petrus,** een gedeelte van den Kerkelijken Staat; het gebied van Rome, dat Constantijn de Groote in de 4de eeuw aan den paus zou geschonken hebben; – **patrimoniaal,** adj. (later lat. *patrimoniālis, e*) tot het vaderlijk erfgoed behoorende, (van den vader) geërfd, afgestamd; p a t r i m o n i a l e g o e d e r e n, pl. erfgoederen, vaderlijke leenen.

Patrinale, f. z. k a r a b ij n.

Patrinus, m. mid.lat. (v. 't lat. *pater*) doopvader, peet.

Patriomanie, f. gr. overdreven zucht voor het vaderland, overdreven vaderlandsliefde.

Patriot, m. mid.lat. (*patriōta*, van 't gr. *patriōtes*, landsman, van *pátrios, a, on*, vaderlijk, vaderlandsch) vaderlandsvriend, vaderlandsgezinde, volksvriend (d e m o k r a a t); – **patriotisch, patrióttisch,** adj. vaderlandsgezind, vaderlandslievend, staatsburgerlijk; – **patriotisme,** n. vaderlandsliefde, opofferende ijver voor het vaderland, burgerzin.

Patripassiānen, m. pl. secte, welke geloofde, dat God de Vader, zoowel als God de Zoon, de p a s s i e of het lijden had volbracht.

patriseeren (spr. *s=z*) nw.lat. (oudlat. *patrissāre*, van *pater*, vader) naar den vader gelijken of aarden.

Patristiek, patristīka of **patrologie,** f. gr. (vgl. *pater*) kennis der christenkerkvaders en hunne leerstellingen; – **patristĭcus** of **patroloog,** m. kenner van de kerkvaders en hunner schriften; – **patristisch** of **patrológisch,** adj. de leer der kerkvaders betreffende.

Patrocinium, n. lat., pl. **patrocinia** of **patrociniën** (v. *patrōnus*, vgl. p a t r o o n) bescherming, gerechtelijke bijstand; het overnemen van een toevertrouwde procesvoering; ook verweringsmiddel; – **patrocineeren,** (lat. *patrocināri*) beschermen, beschutten, verdedigen, in bescherming nemen, behulpzaam zijn; – **patrocinātie,** (spr. *t=ts*) f. nw.lat. bescherming, verdediging enz.

Patrologie enz. f. z. p a t r i s t i e k.

Patronymikon, gr. of **patronymicum,** lat. n. (van *pater*, vader, en *ónyma*, z. v. a. *ónoma*, naam) vadernaam, geslachts- of stamnaam, een van den vader afgeleide naam, b. v. H e r a k l i d e n van H e r a k l e s enz.; – **patronymisch,** adj. naar den naam van den vader genoemd, wat de geslachts- of afkomstnamen betreft.

Patroon, 1) m. lat. (*patrōnus*) beschermer, beschutter, verdediger, voorstander, heer, begunstiger; iemand, die (gewezen) misdadigers tot steun verstrekt, hem opheft en zedelijk verbetert en wil r e c l a s s e e r e n, z. a.; beschermheilige (s c h u t s p a t r o o n); kerkheilige (k e r k p a t r o o n); ambtsbegever, leenheer over geestelijke bedieningen; ook iron. voor mensch, man, b. v. een v r o o l ij k e p a t r o o n; – *patrōnus causae*, een gerechtelijk zaakvoerder, advocaat; – *patronus fisci*, z. v. a. f i s c a a l; – **patrōna** of **patronés,** beschermster, schutsheilige; – **patronaat,** n. (lat. *patronātus*)

waardigheid of ambt van schutsheer; het opheffen, steunen en zedelijk verbeteren van ontslagen gevangenen, ook **patronage**, reclasseering, genoemd. Sedert 1823 bestaat een genootschap dat zich dit ten doel stelt; ook z. v. a. p a t r o n a a t r e c h t, z. *jus patronātŭs.*

Patroon, 2) n. (fr. en sp. *patron*, mid. lat. *patrōnus*; zinnebeeldige toepassing van het lat. *patrōnus*, z. het vorige woord; it. *padróna*) vorm, monster, model, voorbeeld, teekening; –, f. hoeveelheid kruit, tot een schot benoodigd en in een papieren, houten of metalen koker vervat; – **patroontasch,** f. soldatentasch of zak voor de patronen.

Patrouille, f. fr. (spr. *patróélj'*, van *patrouiller*, oudfr. *patouiller*, d. i. eigenlijk met de handen in vuil water plassen; vandaar in het slijk rondtreden) zwerfwacht of ronde, nachtelijke soldatenwacht ter handhaving van de openbare rust en veiligheid; – **patrouilleeren,** (fr. *patrouiller*) de ronde doen, overal heengaan om op iets acht te geven.

Patruēlis, m. lat. (v. *patrŭus*, des vaders broeder, oom) vadersbroederszoon; pl. **patruēles,** vadersbroederskinderen.

Patte, f. fr. (eig. poot, klauw; dan het vattende, grijpende, overdekkende) klep van een zak, van eene brieventasch, foedraal enz.; – *patte á régler*, lijntrekker voor muzieknoten; vgl. r a s t r a a l.

Páttern, n. eng. z. p a t r o o n 2).

Pau, lengtemaat in Afrika van 400 tot 750 mM.

paucus, a, um, lat. weinig; – *paucis conténtus sum*, lat. ik ben met weinig tevreden; – *natūra paucis conténta*, de natuur (is) met weinig tevreden; – *pauca, sed bona*, weinig, maar goed; – *pauciflorus*, lat. Bot. armbloemig; – **pauciteit,** f. (lat. *paucĭtas*) weinigheid, geringheid, gering getal.

Pauk, f., pl. **pauken,** keteltrommen, twee koperen potten of ketels, waarover, door middel van schroeven, bereide ezelshuiden gespannen zijn, die door middel van twee stokjes met bekleede bollen geslagen worden.

Paul, z. P a u l u s.

paulātim, lat. (van *paulus*, weinig) allengs, van lieverlede, langzamerhand; – *paulātim longĭus itur*, allengs of ongemerkt komt men verder.

Paulette, f. fr. (spr. *polet'*) jaarlijksche belasting op gekochte ambten in het voormalige Frankrijk (naar Charles Paulet genoemd, die ze in 1604 voorstelde); vandaar in het algemeen: verkoop van ambten en posten.

Pauliciānen, m. pl. overblijfsels der Manichæers en Gnostieken in Armenië, sedert de 8ste eeuw, naar een partijhoofd Paulus zoo genoemd; – **Paulinen** of **Paulanen,** z. M i n i m e n; – **paulinisme,** n. eigenaardige leer van den apostel Paulus, in tegenst. met het zoogenaamde jodenchristendom en andere bijzondere meeningen der apostelen Petrus en Johannes; – **paulinisch,** adj. van (den apostel) Paulus afkomstig.

Pauliet, n. hoornblende (naar de plaats, waar zij gevonden wordt, het St. Paulus-eiland aan de kust van Labrador).

Paulus of **Paul,** m. lat. (van *paulus, a, um* = gr. *pauros*, klein, gering) mansn.: de geringe, kleine, nederige, eenvoudige; – **Pauline** en **Pauliska,** vr.namen: de geringe, kleine, eenvoudige; – **Paulowitsch,** m. en **Paulówna,** f. russ. zoon van Paul, dochter van Paul.

Paume, f. fr. (spr. *poom'*; vgl. p a l m a) (hand)palm, binnenste handvlakte; balspel (*jeu de paume*).

pauper, lat., fr. *pauvre* (spr. *poow'r*) arm, behoeftig, armzalig, ellendig, slecht; – *pauperĭes* en *paupértas* of **pauperteit,** f., fr. **pauvreté,** f. (spr. *poowr'té*) armoede, behoefte, armzaligheid; – *pauperĭes*, Jur. schade (in zooverre zij den beschadigde armer maakt), inz. de door een dier bewerkte schade; – *actĭo de pauperĭe*, eisch, wegens de door een dier veroorzaakte schade aan den bezitter van het dier; – *paupertātis juraméntum*, z. *juramentum*; – *p. testimonĭum*, z. *testimonium p.*;– *p. votum*, z. v o t u m; – **paupérisme,** n. (een nieuw gesmeed woord van fransche vinding) toestand der armoede, armwezen, leer der verarming, hare oorzaken en geneesmiddelen; – **pauvre-honteux,** m. fr. (spr. *poowr'hoǹtéû*) beschaamde arme, huisarme, die zich schaamt te bedelen; – **pauvret,** m. (spr. *poowrè*) arme drommel, arme duivel; – **pauvreté,** f. of **pauvrésse,** f. arme vrouw, bedelares.

Paupiéttes, f. pl. (spr. *popi-étt'*) gespekte en gefarceerde vleeschreepen, die men, in papier gewikkeld, braadt en met eene scherpe saus opdischt.

Paus, z. p a p a.

Pauschal-polis, f. abonnement van verzekering.

pauvre, pauvreté, pauvret enz. z. ond. *pauper.*

Pauze, f. lat. (*pausa*, van 't gr. *pausis*, van *paúein*, doen ophouden) rustpunt, stilstand, rusttijd, stilhouden, zwijgen, inz. in de muziek: rustteeken; – **pausis,** f. gr. Med. het ophouden, aflaten; – **pauseeren,** (lat. *pausāre*) ophouden, stilhouden, rusten, een tijd lang of eene p o o s zwijgen, toeven; – **pausánt,** m. draler, talmer.

Pavage, z. ond. p a v é.

Paváme, m. fr. (in Florida, *palame*) z. v. a. s a s s a f r a s.

Paváne, f. fr. (spr. *v=w*; sp. *pavana*, v. 't sp. *pavon, pavo*, pauw, z. v. a. lat. *pavo*, pauw) pauwendans, een spaansche dans van hoogst ernstige beweging; ook statige, afgemeten, trotsche gang, pauwentred; – **zich pavaneeren,** (fr. *se pavaner*) eene hooge borst zetten, zich trotsch aanstellen.

Pavé, n. fr. (van *paver*, bestraten, bevloeren, van het lat. *pavīre*, vastslaan, *paviméntum*, vloer) steenen bestrating, plaveisel, inz. voor de huizen, de kleine steenen; – **pavage,** f. (spr. *pawáázj'*) bestrating; het bestraten; straatgeld.

Pavedétte, f. postduif, brievenduif.

Pavézen, pl. (sp. *paves*, it. *pavese*, fr. *pavois*,

waarsch. van de stad Pavia, waar zij misschien vervaardigd werden) vroeger groote schilden, met blik beslagen, van onderen met een ijzeren prikkel, om bij belegeringen tot bescherming der handboogschutters in den grond gestoken te worden; ook schildvormig gebak, z. b o f f e s e n; – **pavesáde** of **pavoisade,** f. fr. (spr. *pawoazáád'*) Mar. schanskleed of schild aan de zijden van oorlogsschepen.

Paviën, f. pl. fr. (sing. *pavie*, spr. *pavia*; naar men wil van de stad Pavia, vanwaar zij moeten afstammen) soort van perziken, waarvan het vleesch vast aan den steen zit; fijne, witte, gewerkte soort van linnen.

Pavillón, m. fr. (spr. *pawí-ljóñ*; van 't lat. *papilio*, vlinder, kapel; verder oneig. tent; mid. lat. ook *pavilio*) tenthuis, tentdak; tentbed; bij- of zijgebouw, vleugel aan een paleis; inz. zomer-, buiten- of tuinhuisje met rond dak, koepel, p a v i l j o e n; bovenste deel van een gevatten briljant; wapenmantel, wapendeksel; ieder vaandel, waarop de nationale kleuren van een volk zijn aangebracht, inz. vlag, scheepsvaan; ook geluidstrechter der blaasinstrumenten; – **paviljoensysteem,** n. stelsel om krankzinnigengestichten, hospitalen enz. in te richten met vele, afzonderlijke gebouwen, niet, zooals ze vroeger meestal gebouwd werden, in één groot gebouw.

Pavimént, n. lat. (*paviméntum*; vgl. p a v é) bevloersel, veelkleurig of bont vloerwerk, vloer.

pavoiseeren, de vlaggen en wimpels als feestbetoon laten wapperen (van een schip).

Pavone, m., pl. **pavoni,** it. (lat. *pavo*) pauw; – *occhio di pavóne*, pauwenoog: zekere marmersoort.

Pavonia, f. nw.lat. (van *pavo*, pauw) soort van koralen, behoorende tot de m a d r e p o r e n (z. ald.); – ook eene plantensoort van de familie der maluwen.

Pavor, m. lat. (van *pavēre*, uit vrees of angst bidden) vrees, schrik; – *p. noctúrnus*, Med. schrikachtig opvliegen in den slaap.

Pawarăna, m. skr. uitnoodiging, openlijke biecht der boeddhistische monniken.

Pawoinik, m. russ. rijkgeborduurde muts of kap, het hoofdtooisel der russ. boerenvrouw, inz. der min.

Pax, f. (gen. *pacis*) lat. vrede; rom. Myth. godin van den vrede; ook als toeroeping: *pax!* vrede! rust! stilte! halt! – *pax imperĭi*, rijksvrede; – *p. publĭca*, openlijke of landsvrede; – *pax vobiscum*, vrede zij met u! – *pax intrántibus*, vrede zij hun, die (hier) ingaan (als opschrift op huizen van uitspanning); – *pax exeuntĭbus*, vrede zij hun, die uitgaan! – *in pace* of *in bona pace*, in vrede, in goede rust; – *pace tua*, met uw verlof; – **pacem,** n. vredebeeld of *agnus Dei* (z. *agnus*), dat de R. Kath. priester na de mis de gemeente voorhoudt om het te kussen, met de woorden *pax Domĭni vobiscum!* de vrede des Heeren zij met u! ook: klap op de wang, dien de vormende bisschop uitdeelt.

payable, adj. fr. (spr. *péjáábl'*; van *payer*, betalen, z. v. a. provenç. *payer*, *pager*, it. *payare*, sp. *pagar*, van 't lat. *pacāre*, bevredigen) betaalbaar; – **payement,** n. (spr. *péj'máñ*) betaling, soldij; ook het **paaiement,** klein geld, brokkelgeld tot vólmaking eener som (z. p a a ij e m e n t); – **payeur,** m. betaalmeester; – **payeur général,** (spr. *-zjenerál*) opperbetaalmeester.

Payánne, f. soort van ruwe zijde uit Napels; – **paya,** f. soort zijde uit de Levant; ook grof katoenen garen uit Aleppo.

Payement, payeur, z. ond. p a y a b l e.

Payk., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor G. v. Paykull (gest. 1826).

payniseeren, het drenken van hout onder hoogen druk met ijzervitriool of een aluinoplossing of met zwavelmetalen, door Payne uitgevonden. Ook wordt dit proces wel metalliseeren genoemd.

pays, n. fr. (spr. *pe-í*; provenç. *paes*, it. *paese*, als kwame 't van een lat. woord *pagense*; vgl. p a t o i s) land; – *pays de cocagne*, z. ond. c o c a g n e; – *pays légal*, z. ond. l e g a a l; – *vin du* (of *de*) *pays*, landwijn; – **paysage,** f. (spr. *pe-izáásj'*) landschap; – **paysagist,** (spr. *-zjist*) m. landschapschilder.

Paz, f. sp. vrede; – *juez de paz*, vrederechter; – *principe de la paz*, vredevorst.

Pazonales, z. p a r a m o 's.

Pazzo, m. it. (van 't oudhoogd. *parzjan*, *barzjan*, woeden, razen, vandaar 't it. *pazziare*, onzinnig zijn) gek; in Piëmont z. v. a. c r e t i n.

Peace, n. eng. (spr. *pies*) vrede; – *justice* (spr. *dzjústis*) *of peace*, vrederechter.

Peáge, f. (eig. m.) fr. (spr. *pe-aazj'*; it. *pedaggio*, v. mid.lat. *pedagĭum*, z. ald.) weggeld, tol.

Peak, m. eng. (spr. *piek*) bergtop; specht; soort van zeeschelpen.

Peake-boot, f. (spr. *piek-*) soort van reddingsboot, die weder overeindkomt als zij omslaat.

Pearl, f. eng. (spr. *pérl*) parel.

Pearçons vloeistof, n., een arsenikpraeparaat.

Peau, f., pl. **peaux,** (spr. *po*) huid, vel; leder; – *peau d'Espagne*, (spr. *dèspánj'*) spaansch leder; – *peaux de chamois*, (spr. *d'sjamoá*) met olie bereide gemze- of schapevellen; – *peau de diable* (spr. *-diábl'*) eig. duivelsvel, engelsch leer.

Peauter, n. fr. (*peáutre*) mengsel van lood en tin.

Pebeco, n. zeker tandpasta.

Pecari, z. p e k a r i.

pecceeren, lat. (*peccāre*) feilen, verzien, zich vergissen, zich vergrijpen, zondigen; – *peccāvi*, ik heb gezondigd, gefeild; als subst. n. zonde- of schuldbekentenis; – *peccātum*, n. vergrijp, misslag, zonde; – *p. commissiōnis*, wezenlijk bedreven zonde; – *p. omissiōnis*, zonde van nalatigheid, verzuim; – *p. origĭnis*, erfzonde; – **peccātor,** m. later lat. zondaar; – **peccābel,** adj. nw.lat. (fr. *peccable*) zondig; – **peccabiliteit,** f. zondigheid; – **peccadille,** f. fr. (spr. – *diélj'*) kleine zonde, pekelzonde, geringe, vergeeflijke misstap; – **peccant,** lat. zondigend; kwaad, schadelijk.

Pecco of **pecco-thee,** f. fijne chineesche theesoort (zwart met witte puntjes).

Pech, n. dui. ongeluk, het tegenloopen der fortuin; – **pechvogel,** m. iemand, die niet ge-

lukkig is in wat hij nastreeft; – **pechblende,** f. dui. zie p i k b l e n d e.

Pechtmals, pl. turk. zijden of halfzijden servetten of handdoeken.

Pechyăgra, n. gr. (van *pēchys*, elleboog) Med. elleboogsjicht.

Peck, n. eng. inhoudsmaat voor droge waren = vierendeel (n.l. van het *bushel*) 9,087 L.; vgl. q u a r t e r.

Pecsovics, m. spotnaam der conservatieven in Hongarije.

Pecten, m. lat. (eig. kam, v. *pectĕre*, kammen) N. H. kammossel; Med. haar der schaamdeelen; ook schaambeen daarbij.

Pectine of **pektine,** f. (v. 't gr. *pēktos, ē, on*, vast, verdikt, geronnen, van *pēgnunai*, vastmaken, samenvoegen, laten stollen) plantengeleistof, eene eigen stof, waardoor het geleivormig stollen der ingekookte plantensappen bewerkt wordt.

pectinatus, a, um, lat. (v. *pecten*, kam) Bot. kamvormig; – **pectiniet,** m. nw.lat. versteende kammossel, kamsteen.

pectus, n. (genit. *pectŏris*) lat. borst; hart, gemoed enz.; – *pectus est, quod disértum facit*, 't is het hart, dat welsprekend maakt; – *pectus facit theolŏgum*, het hart maakt den godgeleerde; – *ab imo pectŏre*, uit den grond des harten, volkomen oprecht; – **pectorāle,** n., pl. **pectoralia,** borstkruis der priesters in de r. kath. Kerk; ook borstmiddel, borstartsenij; – **pectoriloquia,** f. nw.lat. borstspraak der teringlijders.

Pecul, z. p i k o l.

Peculaat, m. lat. (*peculātus*, v. *peculāri*, openbare gelden onderslaan, v. *pecŭlium*, z. ald.) rooverij, diefstal, inz. kasbesteling, het verdonkeremanen, onderslaan van 's lands gelden, staatsdiefstal; vgl. *crimen peculatus*; – **peculātor,** m. kasbesteler, staatsdief.

Peculium, n. lat. (van *pecus*, vee) of **peculiairvermogen,** eigen goed, bijzonder eigendom, zelfverworven bezitting van een zoon, van een slaaf enz., waaraan de vader of heer geen deel heeft; – *pecŭlium adventitĭum*, van elders (niet van den vader) gekomen; ook het zelfverworven eigendom van den zoon; – *p. castrénse* of *militāre*, in den oorlog verworven eigendom van den zoon; – *p. pagānum*, buiten den oorlog verworven eigendom; – *p. profecticĭum*, bijzonder eigendom, dat de zoon van den vader, of van een ander, ter wille van den vader, krijgt, en waarvan het vruchtgebruik den vader toekomt; – *p. quasicastrense*, in den staatsdienst verworven eigendom; – **peculiāren,** pl. kerken, die van het rechtsgebied van haren bisschop bevrijd zijn; – **peculiariteit,** f. nw.lat. eigenaardigheid, bijzonderheid; – **peculiariseeren,** barb. lat. tot eigendom maken, toeëigenen.

Pecunia, f. lat. (v. *pecus*, vee) geld, vermogen, have en goed; – *pecunia deposĭta*, in bewaring gegeven, toevertrouwd, ter beschikking gesteld geld; – *p. hereditarĭa*, erfgeld; – *p. lusorĭa*, speelgoed, speldengeld; – *p. lustrĭca*, peetgeld; – *p. necessarĭa*, noodpenning; – *p. numerāta, parāta*, gereed, baar geld; – *p. operārum*, dienstgeld, – *p. otiōsa*, ledig liggend geld; – *p. praecépta*, uitgezet geld; – *p. reprobāta*, afgekeurd, in waarde verlaagd geld; – **pecuniair,** (lat. *pecuniarĭus, a, um*) **pecuniëel,** adj. geld betreffende, in geld bestaande, baar, gereed; – **pecuniëus,** adj. (lat. *pecuniōsus, a, um*) geldrijk, vermogend in geld, veel geld bezittende.

Pecus, n. (pl. *pecŏra*) lat. vee; een dierlijk, dom of ruw mensch; ook *pecus campi*, velddier, aartsdommerik, koebeest.

Pedaal, n. lat. (*pedālis, e*, den voet betreffende, van *pes*, genit. *pedis*, voet) voetklavier, voetregister aan een orgel enz.; – **pedaalharp,** f. harp met een voetklavier.

Pedagium, n. mid.lat. (van 't lat. *pes*, genit. *pedis*, voet, omdat het door voetgangers betaald wordt; vgl. p e a g e) weggeld, tol.

Pedagoog, z. p æ d a g o o g.

Pedánt, m. (fr. *pédant*, it. *pedánte*, oorspr. opvoeder of hofmeester, als ware 't het partic. van een it. woord *pedáre*, van 't gr. *paideúein*, opvoeden; vgl. p æ d a g o o g) schoolvos, waanwijze, smakeloos geleerde, opgeblazen schijnweter, mensch, die stijf en angstvallig aan zekere beperkte vormen en begrippen hangt en geene vrije beweging van den geest toelaat; – **pendanterie,** f. of **pedantisme,** n. schoolvosserij, stijfheid, letterzifterij, kleingeestigheid, smakelooze eenzijdigheid, of belachelijke neiging om alles te verachten, behalve wat men zelf kent en uitoefent; – **pedántisch** of **pedánt,** adj. schoolvossig, smakeloos, kleingeestig, bekrompen, letterziftend; – **pedantiseeren,** (fr. *pédantiser*) den schoolvos uithangen; zich stijf en kleingeestig gedragen.

Pedas, mal. bijtend, scherp, b.v. van peper.

Pedati, mal. ossenkar.

pedatifidus, lat. Bot. voetspletig; – *pedatus, a, um*, Bot. voetvormig.

peddelen, roeien, fietsen.

Pede, ablat. van p e s (z. ald.); z. ook *stante pede*.

Pedél, m. (mid.lat. *pedellus, bedellus, bidellus*, it. *bidello*, sp. en provenç. *bedel*, fr. *bédeau*, van 't oudd. *putil, pitil, petil*, gerechtsdienaar) voetknecht, dienaar, gerechtsbode, dienaar of bode bij eene hoogeschool.

pede plano, it. z. v. a. p a r t e r r e.

Pederast, pederastie, z. p æ d–.

pedes, lat. pl. van *pes*, z. ald.; – **pedestal,** z. p i e d e s t a l.

Pedēsis, f. en **pedēthmos,** m. gr. (v. *pēdān*, springen) Med. het springen, kloppen, slaan, namelijk van het hart en van den pols.

pedéstrisch, adj. lat. (*pedéster*, v. *pes*, voet) op de voeten gaande of staande, te voet; ook z. v. a. p r o z a ï s c h; – *pedeténtim*, voet voor voet, allengs, langzamerhand, van lieverlede.

Pedethmos, z. p e d e s i s; – **pedialgie,** z. ond. p e d i o n.

Pediculāris, f. lat. (van *pedicŭlus*, m. luis) luiskruid, eene plantensoort; – *pediculāris morbus*, m. luisziekte.

Pedicúre, m. voetverzorger, likdoornsnijder.

Pedilavium, pediluvium, n. nw.lat. (v. *pes*, genit. *pedis*, voet, en *lavāre*, wasschen) voetbad, kerkelijke of christelijke voetwassching.

Pedion, n. gr. voetzool; – **pedialgie** of **pedioneuralgie,** f. Med. zenuwachtig voeteuvel, voetzoolzenuwpijn.

Pedissĕquus, m. lat. (van *pes*, genit. *pedis*, voet, en *sequi*, volgen) dienaar, volgeling.

Peditio, f. lat. vallende ziekte.

Pedlar, m. eng. rondreizend kramer, koopman, die met een pak loopt, marskramer, inz. in de noordamerik. Vereen. Staten.

Pedométer, n. gr. z. v. a. h o d o m e t e r (z. ald.).

Pedra, f. port. steen; – **pedreiro,** m. (spr. *ei*=*ē*) steenwerker, metselaar.

Pedro, sp. z. v. a. P i e t e r (z. ald.); – **Pedroisten,** m. pl. aanhangers van den keizer D o m P e d r o, die inz. in 1839 door de verdrijving der M i g u e l i s t e n (z. ald.) voor de in-bezit-neming van Portugal streden; – **Pedro-Ximĕnes,** m. voortreffelijke, witte spaansche wijn uit de omstreken van Granada, Peter Simonswijn; – **pedrolino,** m. it. verklw. van *Pedro*, Pietje, een komische karakterrol van het ital. theater.

Pedum, n. lat. oud-rom. herdersstaf; – *pedum episcopále*, bisschopsstaf, kromstaf.

Pedúnculus, m. lat. steel, inz. bloemsteel; – *pedunculatus, a, um*, Bot. bloemstelig, van een steel voorzien.

Peer, peeress, z. p a i r; – **peerage,** n. eng. (spr. *piéridzj*) pairschap, waardigheid van pair.

peezen, barg. werken.

Pega, f. sp. ekster (lat. *pica*); ook geelvleugelige pisangvogel.

Pēgæ, f. pl. gr. (*pēgai*, van den sing. *pēgē*, bron) bronnen, inz. geneeskrachtige bronnen, mineraal-water; Med. de binnenste ooghoeken, traanbronnen; – **pegiatrie,** f. genezing door minerale bronnen; – **pegologie,** f. leer der gezondheidsbronnen; – **pegomantie,** (spr. *t*=*ts*) f. voorzegging uit het bronwater; – **Pegăsus,** m. (gr. *Pēgasos*) fabelachtig gevleugeld paard, het muzen- of dichterros, uit het bloed der door Perseus gedoode Medusa ontsprongen in de nabijheid der bronnen (*pegai*) van den Oceaan (vandaar de naam; z. echter ook H i p p o k r e n e); ook een sterrenbeeld aan den noord. hemel; P e g a s u s b e s t ij g e n o f b e r ij d e n, d. i. zijne krachten als dichter beproeven, gedichten of verzen maken, dichten; – **Pegasiden,** f. pl. bijnaam der Muzen of Zanggodinnen.

Peganiet, n. (v. *pēganon*, ruit, tuinruit, waarsch. wegens de overeenkomst met de vette, vleezige bladeren dezer plant) groenachtige, vetglanzige, schelpachtige steen, inz. bij Frankenberg in Saksen.

Pegel, m. ind. holl. gulden.

Pēgma, n. gr. (v. *pēgnúnai*, vastmaken, samenvoegen) stellage; tooneel; – **pegmatiet,** n. lettergraniet, graniet met op letters gelijkende teekeningen.

Pegologie, pegomantie, z. onder p e g a e.

Pegriot, m. fr. kind, dat tot diefstal is afgericht.

Pehlewi, pehlvi, n. oude taal van W. Perzië, een mengsel van 't perzisch en semitisch, waarbij de perzische spraakleer inz. uitkomt.

Pehliwan, liever **pehloewān,** m. perz. (*pehloe*, sterk, stout, krijgshaftig) turksch worstelaar, kampvechter.

Pehlvi, z. p e h l e w i.

Peignoir, m. fr. (spr. *peinjoár*; v. *peigner*, kammen = lat. *pectināre*, v. *pecten*, kam) haarmantel, poedermantel, kamdoek; ook witte, gemakkelijke damesoverrok als morgen- of avondkleed.

Peik, m., pl. **peiks,** perz. (*païk*, v. *paï*, voet) boden, loopers, lakeien; wachters; in Turkije adellijke garde of lijfwacht van den sultan.

Peine, f. fr. (van 't lat. *poena*, straf) pijn, moeite, bezwaar, zwarigheid; zorg, onrust, verlegenheid, bekommering, angst, nood; – *en peine* (spr. *aǹ-*) z ij n, in verlegenheid zijn; n i e t d e r *peine* w a a r d, niet der moeite waard.

Peirāma, n. gr. (van *peirān*, beproeven) proefneming, proef; het beproefde, stelling uit de ervaring ontleend; – **peirăsis,** f. het beproeven, proef; – **peiramologie** of **peirasmologie,** f. leer der proefnemingen, handleiding tot het nemen van proeven (e x p e r i m e n t e n).

Peisa, ook **peys** of **pysa,** m. (hindost. *paisa*, perz. *paisah*) Voor-Ind. rekenmunt = $^1/_{64}$ r o p ij = ruim $1^1/_4$ cent.

Peitho, z. p i t h o.

pejereeren, lat. (*pejeráre*, uit *perjurāre*, ontstaan)valsch zweren, eedbreukig of meineedig zijn, eenen meineed doen; – **pejurātie,** (spr. *t*=*ts*) f. nw.lat. Jur. meineed, opzettelijke of voorbedachtelijke schending van eenen plechtig voor de overheid afgelegden eed.

pejor, pejus, lat. (als compar. van *malus, a, um*, dienende) erger, slecht, slimmer; – *in pejus* of *in durius* r e f o r m e e r e n, Jur. (van een hooger gerecht) nog harder, nog nadeeliger voor den beklaagde vonnissen, hem eene nog zwaarder straf toewijzen; – *pejor avis aetas*, de tegenwoordige tijd is slechter dan de verleden, wij zijn minder dan onze vaderen (citaat van Horatius); – **pejoreeren,** (later lat. *pejorāre*) verergeren, erger of slechter maken; slechter worden; – **pejorātie,** (spr. *t*=*ts*) f. nw.lat. verergering, verslimmering; – **pejoratief,** adj. minachting te kennen gevend (in de taalkunde van een voor- of achtervoegsel b.v. *-ster* in *ekster*, *-aster* in poëtaster enz.), zie d e t e r i o r a t i e f.

Peka, pekas, rekenmunt: te Goa = $1^1/_4$ ct., te Goedsjrat, Cambodsja enz. omtrent = 1 cent.

Pekan, m. soort van steenmarter en zijn kostbaar vel in Canada.

Pekan-noot, f. walnootachtige vrucht van een boom in Louisiana (*Carya olivaeformis*).

Pekári, ook t a j a s s o e, n. navelzwijn, dat in Z. Amerika bij troepen leeft en op zijn hoogst 30 kilo zwaar is.

Pekésje, of liever b e k i e s j e, f. (poolsch *bekiesza*, hong. *bekes*) poolsche overrok, met tressen en kwasten omzet.

Pekin, peking, z. p e q u i n.

Pékmes, turk. druivensap tot siroopdikte ingekookt.

Pekoe, vroegere munt in Batavia.

Pekoel, z. p i k o l.

Peksteen, m. een modificatie van glasporphyr.

Peláche, f. fr. (spr. *-lásj'*; v. 't oudfr. *pel*, haar, nu *poil*, lat. *pilus*; vgl. p l u c h e) grof pluche, grof trijp.

Peláde, f. fr. (vgl. het sp. *pelada*, schapevel, waarvan de wol wordt uitgetrokken, v. *pelado*, kaal, geplukt, v. *pelár*, haar of wol uitplukken, v. *pelo*, haar = lat. *pilus*) door bijtmiddelen verkregen, niet afgeschoren wol.

Pelagia, f. lichtkwal.

Pelagiänen, m. pl. Chr. secte, aanhangers van P e l a g ĭ u s, een eng. monnik in de 5de eeuw, die de erfzonde loochende en beweerde, dat de mensch uit eigen kracht kan zalig worden; – **pelagianísme,** n. leer van P e l a g ĭ u s.

pelagisch, adj. gr. (van *pélagos*, zee) in de zee gevormd, inz. van Jura- of krijtformatiën; – **pelagoskoop,** m. zeekijker, werktuig, waarmede men naar de diepte der zee ziet (door den Engelschman C o l l i n s uitgevonden); – **pelagūren,** pl. soort van a m m o n s h o r e n s (z. ald.).

Pelams, pelangs of **pelings,** pl. zijde- of atlasachtige chineesche en voor-indische stoffen.

Pelămys, f. naam van verscheiden soorten van tonijnen (visschen).

Pelargonium, n. gr. (van *pelargós*, ooievaar) kraansnavel, eene geraniumsoort in meer dan 300 verscheidenheden.

Pelásgen, m. pl. gr. (*Pelasgoí*) oorspr. bewoners van Griekenland, in wier plaats later de H e l l e n e n traden.

Pelekaan, z. p e l i k a a n.

pêle-mêle, fr. (waarsch. van *pelle*, en *mêler*, mengen, alsof men met de schop verschillende graansoorten ophoopt en mengt) bont onder elkander, onordelijk, verward, overhoop.

Pelerinage, f. fr. (spr. *-náázj'*; van *pélerin*, pelgrim, uit het lat. *peregrīnus*, ontstaan) pelgrimstocht, bedevaart; – **pelerine,** f. pelgrimskleed; vrouwenmantel of -kraag.

Pelidnōma of **peliōma,** n. gr. (van *pelidnós*, of *peliós*, zwartachtig, loodkleurig) Med. loodkleurige, ook groene of gele gekwetste plaats der huid; – **pelidnus,** m. Med. soort van zwartzucht.

Pelikaan of **pelekaan,** m. (lat. *pelecānus*, gr. *pelekān* of *pelekās*, oorspr. boomspecht; van *pelekān*, pikken) kropgans, de grootste zwemvogel met een buidelvormigen krop; ook snaveltang, een werktuig tot het uittrekken der tanden; verouderd geschut; glazen destilleervat.

Pelings, z. p e l a m s.

Peliōma, n. gr. z. p e l i d n o m a; – **peliōm,** n. ook d i c h r o ï e t en j o l i t h, blauwe doorschijnende schorl; – **peliōsis,** f. gr. (van *pelioen*, zwartachtig of loodkleurig maken, v. *peliós*, zwartachtig of loodkleurig) Med. bloedvlekkenziekte.

Pelisse, f. fr. (it. *pelliccia*, oudhoogd. *pelliz*, p e l s, van 't lat. *pellicēus*, *a*, *um*, uit pelzen gemaakt, v. *pellis*, vel, pels) pels, pelsrok; vrouwenoverrok.

Pelissier, m. (spr. *peliesjé*) naar onderen wijder wordende overjas met zeer wijde mouwen, zoo genoemd naar Pelissier, hertog van Malakoff, bekend uit den Krimoorlog.

Pelita, f. mal. lampje.

Pellăgra, n. gr. (van *pella*, huid, vel) Med. pijnlijke, vlekachtige huidziekte, inz. in Italië: de zoogenaamde milaneesche roos of 't lombardisch uitslag; – **pellagreus,** adj. gr.-lat. met die ziekte bezocht.

Pelleterie, f. fr. (v. *pelletier*, bontwerker, als kwam 't van een lat. *pellitiarius*, v. *pellis*, vel, pels) pels- of bontwerk; ook handel in pelterijen.

pelliceeren, lat. (*pellicĕre*, van *per*, en *lacĕre*, lokken) door schoone, gladde woorden lokken, aanlokken of aan zich zoeken te trekken.

Pellicŭla, f. lat. (verklw. v. *pellis*, huid, vel) vlies; huidje; – **pelliculair,** adj. nw.lat. op vliezen gelijkende, vliesachtig; – **pelliculeeren,** lat. met een vlies, eene blaas overtrekken; – **pelliculeus,** nw.lat. vol vliezen; – *pellinatus*, *a*, *um*, Bot. huidachtig, op de huid ontstaande.

Pellies, f. z. p e l i s s e.

Pellónes, pl. (van den sing. *pellon*) sp. pelsdekken, doorgaans van geitevellen, die men in Z. Amerika op reis over den zadel legt.

pellucide, adj. lat. (*pellucĭdus*, voor *perlucĭdus*, ontstaan, v. *lucĭdus*, licht, helder, v. *lux*, genit. *lucis*, licht) doorzichtig, het licht doorlatende of geleidend; – **pelluciditeit,** f. (*pellucidĭtas*) doorzichtigheid.

Pelo nero, z. p e l-z ij d e.

Pelops, m. gr. zoon van T a n t a l u s (z. ald.), van wien de P e l o p o n n ē s u s (gr. *Peloponnēsos*, samengest. uit *Pelops* en *nēsos*, eiland, dus eiland van Pelops), het schiereiland Morea, haren naam heeft ontleend; – **pelopium,** n. nw. lat. (van *Pelops*) nieuw metaal, door H. Rose in het t a n t a l i e t ontdekt.

Pelorion of **pelōron,** n. gr. (van *pelóros*, *ā*, *on*, ontzagwekkend groot) Med. lid of lichaamsdeel van buitengewone grootte.

Pelotage, f. fr. (spr. *-táázj'*) fijn kemelshaar; ook eene soort van v i g o g n e-wol.

Pelóte, f. fr. (provenç. sp. en port. *pelota*, it. *pillotta*, mid.lat. *pelota*, *pilota*, van 't lat. *pila*, bal) bal, kluwen, inz. in de Chir.: breukbandsbal of -knop, waarmede het naar buiten getreden deel weder ingedrukt en teruggehouden wordt; ook bles aan den kop der paarden; – **peloton,** n. (spr. *p'lotóñ*) Mil. kleine hoop voetsoldaten van 20 tot 40 man, die tegelijk afvuren; vandaar **pelotonsvuur;** ook niet overtrokken kaatsbal, kolfbal enz.; – **pelôtte,** f. fr. klein postschip.

Pelouze, f. teerafscheider in een gasfabriek, geheeten naar zijn vervaardiger.

Pelta, f. gr. (*péltē*) klein rond schild; vandaar **peltást,** m. (gr. *peltastes*), pl. **peltásten,** met zulke schilden voorziene, lichtgewapende soldaten; – *peltatus*, *a*, *um*, Bot. schildvormig; – **peltifórm,** gr.-lat. of **peltoïdisch,** gr. adj. schildvormig.

Peluche, f. fr. (spr. *pelúúsj'*) z. v. a. p l u c h e.

Pelusiōten, m. pl. gr. (v. *pēlós*, drek, vuiligheid enz.) letterlijk: drekmannen, spotbenaming der o r t h o d o x e n in de eerste eeuw omdat zij de opstanding der lichamen leerden.

Pelviméter, m. lat.-gr. (van 't lat. *pelvis*, bek-

ken), liever **pelykométer,** n. gr. (van *pélyx, pelíkē,* bekken) Med. bekkenmeter, een werktuig tot meting van het vrouwelijke bekken.

Pel-zijde, f. (van 't it. *pelo* = lat. *pilus,* haar) haarzijde, zijde met groven draad van de geringste zijdetonnetjes (in tegenstelling met o r g a n s i n-zijde) ook p e l o n e r o of c r e m e n s e genoemd.

Pembe, f. perz. (*pembeh;* turk. ook *pamboek, pamoek*) boomwol, katoen.

Pémmikan of **pémmekin,** n. noord-amerik. vleesch zonder beenen, dat bij hooge temperatuur gedroogd, gepulveriseerd, met vet vermengd en in hermetisch gesloten bussen bewaard wordt, inz. als voedsel voor jagers en reizigers in 't hooge noorden van Amerika.

Pemphigus, m. nw.lat. of **pemphix,** f. gr. (eig. adem, lucht luchtbel) Med. blaarvormige uitslag, netelzucht; – **pemphigōdisch,** adj. op blaren gelijkende, blaarverwekkend, b.v. zulk eene koorts.

Pemptæos, m. gr. (*pemptaios, a, on,* vijfdaagsch, v. *pémptos,* de vijfde) Med. vijfdaagsche wisselkoorts.

Penaliteit, f. barb. lat. (fr. *pénalité,* van 't lat. *pœnālis,* tot de straf behoorende, van *poena,* z. ald.), strafbaarheid; strafbepaling; – *penalty-kick,* (spr. *pēneltiekik*) eng. strafschop bij het voetbalspel.

Penāten, m. pl. lat. (*Penates,* v. *penĭtus,* inwendig, in 't binnenste) beschermgoden van den Staat en van bijzondere families bij de oude Romeinen, huisgoden; oneig. woning, eigen huis, eigen haard.

Pence, z. p e n n y.

Penchant, m. fr. (spr. *pañsjáñ,* v. *pencher,* neigen, provenç. *pengar,* als 't ware van lat. *pendicāre,* van *pendēre,* hangen) bijzondere genegenheid, neiging, voorliefde voor iets.

Pendacŭlum, n. nw.lat. (van 't lat. *pendēre,* hangen) tooversnoer, amulet aan den hals; – **pendant,** m. fr. (spr. *pañdáñ*) tegenstuk, tegenbeeld, zijstuk, schilderij om tegenover eene andere te hangen, ook tegenhanger genoemd; bij het kousenweeftoestel de aan beide zijden aangebrachte stangen; – **pendard,** m. (spr. *pañdár*) galgebrok, galgenaas, schelm; – **pendeloque,** f., pl. **pendeloques,** (spr. *pañdelókk'*) onderste afhangende gedeelten aan versiersels, oorringen, horlogekettings, kroonluchters enz., hangers; peervormige edelsteenen; – *pendénte lite,* lat. z. *lis;* – **pendentief,** n. fr. Arch. de overhangende boog van een gewelf, hangboog zonder rechtstand; – **pendule,** m. fr. (spr. *pañdúul';* v. 't lat. *pendŭlus,* hangend) slinger (van een uurwerk); – **pendule,** f. slingeruurwerk, inz. staande klok; – **penduline,** f. z. v. a. c o t t o n v o g e l; – *pendulus, a, um,* lat. Bot. hangend, afhangend.

Pendoppo, f. mal. bamboezen voorgebouw, voorhal, galerij.

Pendsche of **pendsje,** n. turksch. naam- of handteekening, onderteekening.

Penelŏpe, f. gr. gemalin van O d y s s e u s (z. ald.), beroemd om hare huwelijkstrouw jegens haren 20 jaren lang afwezigen gade, ook om hare huiselijke werkzaamheid enz.

penetreeren, lat. (*penetrāre,* van *penĭtus,* tot in het binnenste) doordringen, indringen; doorzien, doorgronden, uitvorschen; – **penetránt,** adj. (*penĕtrans*) doordringend, b.v. eene p e n e t r a n t e koude; scherpzichtig, scherpzinnig, b. v. een zoodanig verstand; – **penetrantia,** (spr. *t=tsi*) pl. doordringende geneesmiddelen; – **penetrābel,** adj. (lat. *penetrabĭlis, e*) doordringbaar; uitvorschbaar; – **penetrabiliteit,** f. nw.lat. doordringbaarheid; – **penetrāle,** n. binnenste van een tempel of bewaarplaats voor heilige zaken; plaats, waar men vorstelijk lijken bijzet; – **penetraliën,** n. pl. lat. (*penetralĭa*) het innerlijke, binnenste, de geheime diepten eener zaak; – **penetrántie,** (spr. *tie=tsie*) f. nw.lat. indringende kracht, scherpzinnigheid; – **penetrātie** (spr. *tie=tsie*) f. (*penetratĭo*) het indringen; doordringen; doorgronding, inzicht, scherpzichtigheid, verstandsscherpte, doordringend verstand, scherpzinnigheid.

Pengempang, m. mal. vischvijver.

Pengoeloe, m. mal. inlandsch priester; stamhoofd.

Penguin, z. p i n g u i n.

Penia, f. gr. (v. *penesthai,* arm of behoeftig zijn) armoede, behoefte; Myth. de godin der armoede.

penibel, adj. fr. (*pénible,* v. *peine,* moeite = lat. *poena,* straf) moeilijk, bezwaarlijk, pijnlijk, lastig; – **penibiliteit,** f. barb.lat. pijnlijkheid, bezwaarlijkheid, moeilijke omstandigheden.

Peniche, f. fr. (spr. *peniésj'*) soort van gewapende schepen in Frankrijk.

Penicíllum, n. lat. (eig. staartje, verklw. v. *penis*) penseel, inz. wondpenseel van pluksel; – *penicilliformis,* lat. Bot. penseelvormig.

Penied-suiker, f. (fr. *pénide,* nw.lat. *saccharum penidium,* v. 't perz. *pânîd, pânîdh, fânîd,* arab. *fânîdh,* turk. *fânîd,* gezuiverde suiker, suikergoed, perz. *fânîdan,* suiker zuiveren) gezuiverde suiker in pijpen of stangen; gedraaid suikergoed; ook gerstesuiker.

Peninsŭla, f. (lat. *paeninsula,* v. *paene,* bijna, schier, en *insŭla,* eiland) schiereiland; – **peninsulair,** adj. tot een schiereiland behoorende, dat betreffende; d e p e n i n s u l a i r e o o r l o g, de spaansch-portugeesche bevrijdingsoorlog.

Penis, m. lat. (eig. en oorspr. staart, later *cauda* geheeten) mannelijk lid, roede.

Penitent, penitentie enz. z. p œ n i t e n t i e.

Penn., bij natuurwetenschappelijke benamingen afkorting voor Th. Pennant (gestorven 1798).

penna, f. lat. pen, veder, schrijfveder; – *penna duplex,* f. lat. eig. dubbele schrijfpen, een werktuig om een geschrift te verdubbelen (c o p i ë e r m a c h i n e); – **pennaal,** n. mid.lat. (*pennāle*) pennekoker; (vanaf het einde der 16de door de gansche 17de eeuw heen) spotnaam voor pas aangekomen studenten, pennelikker; – **pennalisme,** n. beschimpende behandeling of mishandeling der aankomelingen op hoogescholen door hunne oudere, ruwe medestudenten,

in Duitschland, in 1622 door eene rijkswet formeel opgeheven; – **penniform,** adj. vedervormig.

Pennon, m. fr. (spr. *pènóñ*) en eng. (spr. *pénnen*) banier.

Pennsylvanicus, a, um, lat. Bot. uit Pennsylvanië (in Amerika); – **pennsylvanisch straf- of gevangenisstelsel,** n. isoleerstelsel (z. ald.), het eerst door de Kwakers in Pennsylvanië ingevoerd.

Penny, m., pl. **pence** (spr. *pens*), eng. penning, stuiver, de kleinste eng. zilvermunt = $^1/_{240}$ pond sterling of ongeveer 5 ct.; – **penning,** als voorm. ned. rekenmunt = $^1/_{16}$ stuiver of $^5/_{16}$ cent; de tegenwoordige duitsche penning (pfennig) is het $^1/_{100}$ van een mark of $^6/_{10}$ cent nederl.; – **penny-a-liner,** m. (spr. *–e-lainer*) berichtgever voor couranten, reporter, die „*a penny a line* (spr. *–e lain*')", d. i. voor een penny een regel schrijft; – **penny-bank,** f. spaarbank voor de mingegoeden te Londen; – **penny-magazine,** (spr. *–zien*) n. penningmagazijn, titel van goedkoope, populaire tijdschriften, stuiversmagazijn; – **penny-post,** penningpost, stadspost in Londen; – **penny-weight,** n. (spr. *–weet*), afk. **dwt.,** gewicht van een penning = $1^5/_9$ gram; – *penny wise (pound foolish)* (spr. *pennie waize, paond foelisj*), eng. (wijs) zuinig op een kleinigheid (verkwistend in groote zaken).

Penombre, z. penumbra; – **pensa,** z. pensum.

Pensacola-boomwol, f. in den handel zeer gezochte soort van katoen van de Pensacolabaai in Florida uitgevoerd.

Pensātor, m. mid.lat. (v. 't lat. *pensāre*, wegen enz.) eig. weger; schatter, z. v. a. taxator.

Pensée, f. fr. (spr. *pañsé*; van *penser*, denken, provenç. en sp. *pensar*, it. *pensáre*, en dit van 't lat. *pensāre*, wegen, afwegen; oneig. overleggen, in de gedachte wegen) gedachte, overdenking; meening, gevoelen; inval; ook eene bekende bloem, het stiefmoedertje, vergeet-mij-niet, het gevlamd driekleurig viooltje (*Viola tricolor*), eng. *pansy*; – *pensée fugitive,* (spr. *–fuzjetiew*') fr. vluchtige gedachte; – **pensief,** (fr. *pensif*, spr. *pañsiéf*; of it. *pensieroso, penseroso*) nadenkend, peinzend, diepzinnig, zwaarmoedig.

Pensioen, n. (fr. *pension*, spr. *pansióñ*; van 't lat. *pensĭo*, betaling, opbrengst, pacht enz., van *pendĕre*, wegen, betalen) dienstbelooning, eerewedde, rustgeld, jaarwedde; ook kostgeld, bekostiging; kost- of opvoedingshuis, ook **pensionaat,** n. genoemd; – *en pension*, fr. (spr. *añ pañsjoñ*) tegen vast geld inwoning en kost genietende, b. v. in een hotel; – *pensionopŏlis*, d. i. Gratz, waar veel gepensionneerden leven; – **pensionaire,** fr. (*pensionnaire*) of **pensionāris,** m. kostganger, kostleerling, kweekeling; – **pensionāris,** m. weleer raadgevend advocaat of rechtsgeleerde bij de stedelijke regeeringen onder de republiek der Vereenigde Nederlanden (bijv. Hooft) loontrekkend raadsheer; – **raadpensionāris,** voorheen de opperste staatsdienaar der Staten van Holland en Zeeland; later, van 1805 tot 1806, de titel van den voorzitter der Bataafsche republiek; – **pensioneeren,** (fr. *pensionner*) iemand –, hem een jaargeld of eene jaarwedde geven, om dat in ambtsrust te genieten.

Pensum, n., pl. **pensa,** lat. (eig. het toegewogene, van *pendĕre*, wegen) het toebedeelde, opgegevene, toegemetene, taak, opgave, werk, aan een leerling opgegeven.

Pent, gewicht op de kust van Guinea = 4 lood.

Pentachórd, n. gr. (van *pénte*, vijf) vijfsnarig speeltuig; – **pentadaktýlos,** m. een vijfvingerige; vijfvingervisch; – **pentadaktýlisch,** adj. vijfvingerig; – **pentáde,** of gr. **pentas,** f. vijf stuks bijeengenomen, b.v. een vijftal jaren, een tijdsverloop van vijf jaren, een lustrum; – **pentadekagoon,** m. vijftienhoek; – **pentadiek, pentadĭka,** f. talstelsel, waarvan het grondtal vijf is, 5-tallig stelsel; – **pentadráchmon,** n. oud-gr. munt van vijf drachmen, z. ald.; – **pentaédrum** of **pentaéder,** n. Geom. vijfvlak; – **pentaédrisch,** adj. vijfvlakkig; – **pentaglótte** of **pentăpla,** f. boek, en inz. de bijbel in vijf talen; – **pentagoon,** m. vijfhoek; – **pentagōnisch, pentagonáál,** adj. vijfhoekig; – **pentagrámma, pentálpha,** n. drudenvoet, vijfhoekteeken, ook alpen- of falenvoet, alpenkruis geheeten, oorspronkelijk de figuur, welke ontstaat, wanneer alle zijden van een regelmatigen vijfhoek zóó ver verlengd worden, dat de verlengde lijnen elkander raken; vervolgens ook de twee in elkander geschoven driehoeken, als geheimzinnig zinnebeeld en tooverteeken ter afwering van geesten in de oudheid en in de middeleeuwen; – **pentagynĭën,** pl. Bot. f. eig. vijfwijvigen, vijfstijligen, planten met vijf stijlen; – **pentakosiarch,** m. aanvoerder van 500 man; – **pentakriniet,** z. medusa-palm; – **pentakrostĭchon,** n. (vgl. akrostĭchon) vijfregelig naamdicht; – **pentalémma,** n. vijfledige sluitrede; – **pentalpha,** z. pentagramma; – **pentamĕter,** m. vijfvoetig vers, inz. in de elegische versmaat (in het distichon) het daktylische vers, dat met den hexameter afwisselt; – **pentamétrisch,** adj. in vijfvoetige verzen; – **pentamýron,** n. zalf uit vijf bestanddeelen; – **pentandrĭa,** n. pl. Bot. eig. vijfmannig, vijfhelmige planten met 5 meeldraden (de 5de klasse in het stelsel van Linnæus); – **pentangŭlum,** n. gr.-lat. z. v. a. pentagoon en pentagramma, z. boven; – **pentangulair,** adj. vijfhoekig; – **pentapetálisch,** adj. gr. vijf bloembladeren hebbende; – **pentapharmăkon,** n. vijfvoudig geneesmiddel; – **pentaphonĭum,** n. vijfstemmig muziekstuk; – **pentaphýllisch,** adj. vijfbladerig; – **pentăpla,** z. pentaglotte; – **pentapŏlis,** f. gebied of district van 5 steden; – **Pentapotamië,** n. vijfstroomenland, Pendsjab of Pundsjab in Voor-Indië; – **pentaptérisch,** adj. vijfvleugelig; – **pentaptōton,** n. Gram. zelfstandig naamwoord met vijf naamvalsbuigingen; – **pentárch,** m. vijfman, één van vijf gezamenlijk regeerende personen; – **pentarchaat,** n. vijfheerschappij, vijfmanschap, regeering van het directoire in Frankrijk; inz. oppermacht der vijf groote mogendheden van Europa; – **pentas,** f. vijf, vijftal, vijf stuks (vgl. boven pentade); – **pentaspást,** m. katrol

met vijf schijven; – **pentaspérmisch,** adj. vijfzadig; – **pentastichon,** n. vijfregelig gedicht; – **pentastȳlon,** n. gebouw met vijf zuilenrijen; – **pentasyllabum,** n. vijflettergrepig woord; – **pentateuchus,** m. (van *teuchos*, n. oorspr. gereedschap, toerusting, later ook: boek) de vijf boeken van Mozes; – **pentāthlon,** n. z. v. a. q u i n q u e r t i u m, z. ald.; – **pentatōnon,** n. Muz. interval van vijf heele tonen, kleine septime; – **pentaura,** f. steen, van welken men wil, dat hij andere steenen aantrekt en de kracht der andere edelsteenen in zich vereenigt; – **pentekontárch,** m. bevelhebber of aanvoerder van vijftig man; – **pentekóste,** f. (van *pentekostós, e, ón*, de of het vijftigste) 50ste dag na Paschen, Pinksteren; – **penthemĕron,** n. tijd van vijf dagen; – **penthemimĕris,** f. (v. *pĕnte*, vijf, en *hemimerēs*, halfdeelig) Poët. verslid, bestaande uit vijf halve voeten of derdehalven geheelen voet; inz. de cæsuur na derdehalven voet of in den derden voet (van den hexameter); – **penthere,** f. schip met vijf rijen roeiers.

Pente, f. fr. (spr. *pañt'*; van *pendre* = lat. *pendere*, hangen) afdak; val, het vallen v.h. water.

Pentekoste, penthemeron enz., z. ond. p e n t a c h o r d.

Penthesilēa, f. gr. Myth. dochter van A r e s en koningin der A m a z o n e n (z. ald.), die aan de Trojanen hulp bewees, totdat zij door Achilles werd gedood; vandaar **penthesilēēn,** f. pl. krijgshaftige, strijdlustige vrouwen.

Penultĭma, f. lat. (v. *pene* of *paene*, bijna, schier, en *ultĭmus, a, um*, de of het laatste) voorlaatste lettergreep van een woord (fr. *pénultième*); – **penultĭmus,** m. voorlaatste, inz. in schoolklassen; – **penúmbra,** nw.lat. (van *umbra*, schaduw) of fr. **penombre,** f. (spr. *-noñbr'*) halfschaduw, die zich onmerkbaar in licht verliest.

Penurie, f. lat. (*penurĭa*) drukkend gebrek.

Penus, m. lat. mondvoorraad.

Peo, port. (eig. voet) Kmt. z. v. a. f u s t i (z. ald.).

Peōn, m. sp. voetknecht bij het stierengevecht; ook boer, daglooner, knecht.

Peóte of **peótte,** f. it. (*peotta*, v. ons b o o t) klein vaartuig, inz. bij de Venetianen, overdekt bootje, gondel.

Pepánsis, f. of **pepásme,** n. gr. (van *pepaínein*, rijpen, *pépōn*, rijp) Med. rijpwording, koking der ziektestof, waardoor zij voor de ontlasting rijp wordt; – **pepastĭcum,** middel, dat de koking der ziektestof bevordert; – **pepástisch,** adj. rijpmakend; kokend, verterend.

Peperíno, m. it. (van *pepe* = lat. *piper*, peper) pepersteen, eene grauwe vulkanische steensoort, menigvuldig in de vlakte van Rome voorkomende; – **peperland,** n. naam, dien men aan de Oost placht te geven; – **peperónis,** pl. ingemaakte spaansche peper.

Pepiet, m. (sp. *pepĭta*) kern; – **pepieten,** pl. in de gouddistricten gevonden groote goudkorrels en klompen gedegen goud.

Pepin, z. p i p p i n g.

Pepinière, f. fr. (van *pépin*, vruchtkern) boomkweekerij; oneig. kweekschool, inz. die voor militaire dokters te Berlijn sedert 1796.

Péplos, m. gr. of **peplum,** n. lat. plooimantel, plooirijk staatsiekleed, een grieksch wijd en fijn vrouwengewaad; sluier, omhangsel.

Pepo, m. lat. Bot. kalebasvrucht (kalebassen, komkommers, meloenen enz.).

Peppo, it. mansn., verbasterd uit Guiseppo (spr. *dzjoezéppe*), z. v. a. J o s e p h.

Pepsis, f. gr. (van *pessein*, *peptein*, koken, verteren) Med. vertering, verkoking; – **pepsine,** f. door W a s m a n n en S c h w a n n uit het slijm van 't maagvlies bereide stof, waarin de voedseldeelen volkomen opgelost worden; – **peptisch,** adj. verterend, de vertering bevorderend; – **peptĭka,** n. pl. verteringsmiddelen; – **peptōma,** n. door vertering omgezette voedingsstof; – **pepton,** n. door vertering veranderde eiwitstoffen; kunstmatig bereid, licht verteerbaar eiwit; – **vleeschpepton,** m. uit vleesch bereid pepton.

Pepuziānen, z. M o n t a n i s t e n, onder *mons*.

Pequin, m. fr. (spr. *pekeñ*) **pekin** of **peking,** n. chineesche gestreepte zijdestof (naar de gelijknamige stad in China); – **pequin** of **pékin,** fr. ook voor burger, in tegenstelling met militair.

per, lat. door, doorheen; wegens, voor; in samenst. ook z. v. a. uit-, ver- enz.; it. Kmt. voor, b.v. p e r centenaar, voor het centenaar enz.

Pér., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor F. Péron (gest. 1810).

Pera, voorstad van Constantinopel, de woonplaats der meeste voorname Christenen en de zetel der gezanten.

per abūsum, lat. z. a b u s u s; – *per accĭdens*, z. a c c i d e n t i ë n.

Peráctie, z. ond. p e r a g e e r e n.

per adrésse, z. ond. a d r e s.

peræqueeren, lat. (*per-aequāre*) vereffenen, gelijk verdeelen, inz. door gelijkmatige verdeeling van hetgeen opgebracht moet worden over vele belastingschuldigen enz.; – **peræquātie,** (spr. $t{=}ts$) f. vereffening, gelijkmaking, namelijk door verdeeling van lasten; schulddelging; – **peræquātor,** m. vereffenaar, scheidsman; schulddelger.

perageeren, lat. (*per-agĕre*, vgl. a g e e r e n) voleindigen, volbrengen; ook behandelen, afhandelen; – *peráctis paragéndis*, na voleinding van datgene, wat behoort te geschieden; – **peractie,** (spr. $t{=}ts$) f. (lat. *peractĭo*) afmaking, voleinding.

peragreeren, lat. (*peragrāre*) doorwandelen, doorzwerven; – **peragrātie,** (spr. $t{=}ts$) f. doorwandeling, doorzwerving; Astron. loop van een ster door den dierenriem, tot zij weder op hetzelfde punt wederkeert.

Perálta, m. spaansche s e c (z. ald.) uit P e r a l t a in Navarra.

per alvum, z. ond. *alvus*; – *per ambages*, z. *ambages*.

perambuleeren, lat. (*per-ambulāre*) doorwandelen; – **perambulātie,** (spr. $t{=}ts$) f. nw.lat. door-

wandeling, bezichtigingsreis; – **perambulātor,** m. z. v. a. h o d o m e t e r.

Peranakan, m. mal. een in Indië geboren Chinees; bastaard-Chinees.

per angústa ad augústa, z. ond. *angustus*; – *per anum,* z. a n u s.

perareeren, lat. (*per-arare*) doorploegen, met voren doortrekken; letters ingriffelen, graveeren, schrijven.

per aspĕra ad astra, z. *asper.*

Peratici, m. pl. secte in Sicilië, die aan negen personen der godheid geloofde.

per bacco! it. als bezwering: bij Bacchus!

Percale, f. fr. z. p e r k a a l.

per capĭta, z. ond. *caput*; – *per cassa,* z. ond. c a s s a; – *per casum oblīquum,* z. ond. c a s u s; – *per cent,* z. v. a. p r o c e n t, z. ond. c e n t.

percé, fr. doorboord; z. ond. c h a i s e en p a n i e r.

Perceel, z. p a r c e l l e.

Percepteur, perceptibel, perceptie enz., z. ond. p e r c i p i ë e r e n.

per chartam, z. ond. c h a r t e.

Perche, 1) f. fr. (spr. *persj'*; van 't lat. *pertĭca,* z. ald.) eng. **perch** of **pearch,** (spr. *pertsj'*) roede, stang, inz. meetroede, vandaar eng. lengtemaat van 5,5 yards of 16,5 eng. voet = 5,029 M.; in Frankrijk vroeger 18 tot 22 fr. voet = 5,847 tot 7,146 M.

Perche, 2) f. (spr. *persj'*) fransch linnen, naar de gelijknamige provincie genoemd; – **percheron-paarden,** n. pl. soort van sterke werkpaarden, oorspr. uit de provincie Perche.

Perchloraat, n. overchloorzuur zout; – **perchloride,** n. verbinding van 3 atomen chloor met 1 atoom van eene andere stof.

percipiëeren, lat. (*percipĕre,* v. *capĕre,* nemen, vatten) ontvangen, beuren, innen; vatten, waarnemen, gevoelen, begrijpen, doorzien, doorgronden, verstaan; – **percipiént,** m. (*percipĭens*) ontvanger; – **perceptíbel,** adj. nw.lat. bemerkbaar, waarneembaar, zichtbaar, voelbaar enz.; – **perceptibiliteit,** f. waarneembaarheid, bemerkbaarheid enz.; – **percéptie,** (spr. *t=ts*) f. lat. (*perceptĭo*) Jur. ontvangst, inzameling, heffing of inning der inkomsten of belastingen, gelden, vruchten; Philos. waarneming, voorstelling met bewustzijn; – **perceptief,** adj. nw.lat. ontvangend, waarnemend, vernemend; – **perceptiviteit,** f. waarnemingsvermogen; – **percepteur,** m. fr. ontvanger der belastingen, tollen, accijnzen.

percoleeren, lat. (*percolāre*) doorzijgen; het uittrekken van de oplosbare deelen eener stof in de vloeistof, waarin men wil oplossen, ook deplaceeren genoemd; – **percolātie,** f. lat. (*percolatĭo*) doorzijging, loutering; – **percolātor,** m. buis, waardoor men percoleert.

per condótta, z. ond. c o n d o t t a; – *per consénsum,* z. ond. c o n s e n s u s; – *per consequentĭam,* z. ond. c o n s e q u e e r e n.

per contánte, z. ond. c o n t o.

perconteeren, lat. (*percontāri* of *percunctāri*) uitvorschen, navragen, onderzoeken; – **percontātie** of **percunctātie,** (spr. *tie=tsie*) f. (*percontatĭo*) uitvorsching, navorsching, onderzoek, navraag.

per conto, z. ond. c o n t o.

per couvert, liever *par couvert,* fr. z. ond. c o u v e r t.

percurreeren, lat. (*per-currĕre*) doorloopen, vluchtig doorzien; – **percursie,** f. (lat. *percursĭo*) het doorloopen; het vluchtig doorzien of overdenken.

percuteeren, lat. (*percutĕre,* v. *per,* en *quatĕre,* schudden, stooten) schokken, stooten; bekloppen van het menschelijk lichaam (borst- en buik) tot opsporing van ziekten; – **percutient,** (spr. *-tsiént*) lat. (*percútiens*) schokkend, slaande; – **percússie,** f. (ita. *percussĭo*) stoot, slag, schok, het aanstooten of botsen van twee lichamen; het opwekken van geluid in lucht bevattende holle ruimten door kloppen aan de wanden, inz. Med. het kloppen op het menschelijk lichaam, om uit den klank over de gesteldheid der organen, b. v. borst, onderlijf enz. te oordeelen; – **percússie-hamer,** m. hamer, waarmee de arts percuteert, meestal vervangen door een vinger; – **percussie-geweer,** n. slag- of stootgeweer, waarvan de lading ontstoken wordt door den slag van een hamervormigen haan op een buisje of slaghoedje, dat knalpoeder bevat; – **percussie-machine,** f. stoommachine, werktuig tot het nemen van proeven omtrent de snelheid van bewogen lichamen na den stoot enz.; – **percussie-slot,** n. slagslot, hamerslot; – **percussion,** f. fr. slaghoedje voor een geweer; – **percussionneur,** fr. geweermaker; – **percússor,** m. werktuig om te verbrijzelen.

perdáble, adj. fr., **perdábel,** (v. *perdre,* verliezen, van 't lat. *perdere*) verliesbaar; – **perdánt,** m. spr. (*-dāñ*) verliezer; – *perdú,* adj. verloren.

per datĭvum, z. d a t i e f, ond. *datum.*

per deliquĭum, of afgek. *p. d.,* z. ond. d e l i q u e s c e e r e n.

perdéndo en *perdéndosi,* (spr. *s=z*) it. Muz. zich verliezend, verdwijnend, langzamerhand afnemend.

Perdicieten, m. pl. nw.lat. (van 't lat. *perdix,* patrijs) patrijssteenen, steenen met patrijsveerachtige figuren, eene speling der natuur.

Pérdida, f. sp. verlies, z. p e r t e; – **perdido,** adj. verloren; bedorven, slecht; – *raza perdida,* bedorven geslacht.

per Dio, it. bij God!

per diréctum, z. ond. d i r i g e e r e n.

pérdita, f. it. z. v. a. fr. *perte,* z. ald.

Perdítie, (spr. *t=ts*) f. lat. (*perditĭo,* van *perdĕre,* verderven) eeuwige verdoemenis, eeuwige dood.

Perdoen, z. p a r d o e n e n.

Perdrix, f. fr. (spr. *perdrī*; v. lat. *perdix,* gen. *perdīcis*) patrijs; – *toujours perdrix* (spr. *toezjoer perdri*) altijd patrijs, d. i. altoos iets lekkers, een uitroep van oververzadiging of tegenzin; – **perdreau,** m. fr. (spr. *perdró,* v. *perdrix,* patrijs, en dit van 't lat. *perdix*) jonge patrijs; – pl. **perdreaux,** Mil. hagelgranaten, die in menigte, evenals een zwerm patrijzen, uit eenen mortier geworpen worden; – **perdrigón,** m. fr. (van *perdrix,* patrijs, wegens de kleur, welke op die van den patrijshals gelijkt) verscheiden zeer smakelijke pruimensoorten, wit, blauw, rood of zwart.

perdú, z. ond. p e r d a b l e.

Perduellie, f. lat. (*perduellio*, van *duellum* = *bellum*, oorlog) hoogverraad, staatsverraad; ook het dooden of moord van een medeburger; – **perduéllis,** m. staatsvijand (r e b e l), oproermaker, muiter.

perdureeren, lat. (*per-durāre*) volharden, uithouden; – **perdurābel,** adj. nw.lat. voortdurend, volhardend, altijddurend, duurzaam; – **perdurabiliteit,** f. volhouding, volharding.

perdūto, it. verloren (fr. *perdu*).

perĕat! lat. (van *perīre*, omkomen) hij of het kome om, ga verloren, sterve! weg met hem! naar de galg! (pl. *perĕant*); – **het perĕat,** als subst. in de studentaal het tegengest. van het v i v a t, b. v. iemand e e n p e r e a t b r e n g e n, d. i. hem zijnen ondergang toewenschen, hem naar de galg wenschen.

Peregourdine, z. p e r i g o u r d i n e.

Peregrinus, m. lat. (van *perĕgre*, over land, van *per* en *ager*, akker, veld, land) vreemdeling, ook een mansnaam; – **Peregrina,** vr.naam: de vreemdelinge; – **péregrineeren** (lat. *peregrināri*) in vreemde oorden leven, zwerven, rondreizen, ter bedevaart gaan; – **peregrinātie,** (spr. *t*=*ts*) f. (*peregrinatio*) omzwerving, oponthoud in een vreemd land; – **peregriniteit,** f. lat. (*peregrinĭtas*) hoedanigheid van buitenlander; – **peregrinomaan,** m. lat.-gr. liefhebber van het omdolen, overdreven reiszuchtige; – **peregrinomanie,** f. zwerf- of reiszucht.

Perélle, f. Min. grauwe, kalkachtige aarde uit Auvergne in Frankrijk.

Perémptie, (spr. *t*=*ts*) f. lat. (*peremptio*, v. *perimĕre*, vernietigen) eig. vernietiging, dooding; Jur. het vervallen, verjaring, het ongeldig worden van een eisch; eindbescheid; – **peremptōrisch** of doorgaans **peremtōrisch,** adj. (lat. *peremtorius*, *a*, *um*, en als adverb. *peremtorie*) eenen strijd opheffend, vernietigend, beslissend; onverwijld, zonder verder uitstel, eens voor altijd; – *peremtoria citatio*, z. c i t a t i e; – *peremtoria exceptio*, z. e x c e p t i e, ond. e x c i p i ë e r e n; – *termĭnus peremptorius*, m. z. t e r m ij n.

perendĭnus diës, m. lat. (van *perendie*, overmorgen) de derde dag van heden af, overmorgen.

perenneeren, lat. (*perennāre*, van *perénnis*, *e*, het jaar door durend, v. *annus*, jaar) doorduren, uitduren, overwinteren; p e r e n n e e r e n d e p l a n t e n, planten, die het geheele jaar voortduren, overblijvende gewassen; – **perenniteit,** f. (lat. *perennĭtas*) voortduring, overwintering.

Perenticida, m. lat. (v. *pera*, zak, en *caedĕre*, nederhouwen, snijden) beurssnijder.

Pererrātie, f. nw.lat. (van 't lat. *pererrāre*, doorzwerven) het doorzwerven, omzwerven.

Peresip, f. landtong, naam voor een schoorwal in Rusland.

Peretĕrion, n. gr. (van *perān*, doordringen, doorboren) Med. boor, inz. schedelboor, vgl. t r e p a a n.

Perétte, f. fr. (van 't it. *pera*, peer) peercitroen, soort van kleine, bleekgele, zoete, peervormige citroenen.

Perewòs, m. russ. (van *pere*, over, en *wositj*, voeren, varen) veer, overvaart, het overzetten; – **perewostjik,** m. veerman.

per expréssum, z. ond. e x p r i m e e r e n.

per fas et nefas, z. *fas*.

perfect, perfectibel, perfectie enz., z. ond. p e r f i c i ë e r e n.

perfer et obdūra, lat. verdraag en lijd; – **perferéntie,** (spr. *t*=*ts*) f. (later lat. *perferentia*) het verdragen, het lijden.

perficiëeren, lat. (*perficĕre*, v. *per*, en *facĕre*, maken) tot stand brengen, voleinden; – **perféct,** adj. (lat. *perféctus*, *a*, *um*) volkomen, volmaakt, voltooid, voleindigd, klaar; – **perféctum,** n. Gram. tijdvorm der voleindigde handeling in den tegenwoordigen tijd, voleindigde tegenwoordigheid, volmaakt verleden tijd, b. v. ik heb gelezen enz.; – **perfectíbel,** adj. nw.lat. voor volmaking vatbaar, volmaakbaar; – **perfectibiliteit,** f. volmaakbaarheid; – **perfectibilísme,** n. leer van eene voortgaande volmaking van het menschelijke geslacht, geloof aan den vooruitgang der menschenwereld; – **perfectibilísten,** m. pl. aanhangers van die leer; – **perféctie,** (spr. *t*=*s*) f. lat. (*perfectio*) voleinding, volkomenheid, volmaaktheid, voortreffelijkheid; – **perfectioneeren,** (spr. *t*=*s*) nw.lat. (fr. *perfectionner*) volkomener maken, volmaken, voltooien, de laatste hand aan iets leggen; – **perfectioneering,** f. volmaking, verbetering; – **perfectioníst,** m. die zich voor volkomen houdt, een p u r i t e i n; – *perfétto modo*, it. Muz. volkomen tijdmaat (zoo heet de driedeelige maat, omdat het getal 3 niet juist verdeeld kan worden).

perfíde, fr. (spr. *perfiéd'*; van 't lat. *perfidus*, *a*, *um*) trouweloos, ontrouw, valsch, arglistig, verraderlijk; – *perfide Albion*, trouweloos Engeland! een uitdrukking (door Heine 't eerst gebezigd) in 1840 in Frankrijk in zwang gekomen na de conventie tegen den pasja van Egypte; – **perfidie,** f. lat.(*perfidia*) of **perfiditeit,** f. nw.lat. trouwelooshied, ontrouw, trouwbreuk, verraad.

perfoliatus, *a*, *um*, adj. lat. Bot. doorgroeid (van een blad, dat zich rondom om den stengel sluit, zoodat deze er uitziet als ware hij er doorheengegroeid).

perforeeren, lat. (*perforāre*) doorboren; inz. van papier, waarvan strooken moeten gescheurd worden: het op de plaats, waar de afscheuring moet plaats hebben, met de **perforeermachine** doorboren om het afscheuren te vergemakkelijken; – **perforātie** (spr. *t*=*ts*) f. nw.lat. doorboring; – **perforātief** of **perforatorium,** n. been- of schedelboor, hersenboor; – **perforatief-trepaan,** m. boor, waarmede men een been eenvoudig doorboort, zonder er een rond stuk uit te boren; – *perforatus*, *a*, *um*, lat. Bot. doorstoken of doorboord.

Perfórmer, m. eng. uitvoerder van muziekstukken, kunststukken enz.; – **perfórmance,** f. (spr. *-mens*) uitvoering daarvan; bij wedrennen: **performances,** pl. hetgeen een renpaard op de baan vermag; de ten uitvoer gebrachte wedloopen.

Perfrictie, (spr. *t*=*s*) f. lat. (*perfrictio*, van

perfrigescĕre, koud worden) koudwording, verstijving; – **perfrigerium**, n. nw. lat. (v. lat. *perfrigerāre*, afkoelen) hooge graad van koudegevoel in koortsziekten.

Perfúnctie, (spr. *t*=*s*) f. lat. (*perfunctĭo*, v. *perfungi*, verrichten, beheeren) beheer, verrichting; – **perfunctōrisch,** adj. (lat. *perfunctorius*, *a*, *um*, en als adv. *perfunctorie*) oppervlakkig afgemaakt, nalatig, terloops.

Pefūsie, (spr. *s*=*z*) f. lat. (*perfusĭo*, van *perfundĕre*, begieten) begieting, overgieting.

Pergamént of **perkamént,** n. (gr. *pergamēnē*, lat. *pergamēna*, scil. *charta*, d. i. papier van de stad P e r g ă m u m in Klein-Azië, waar men het als surrogaat voor papyrusbladeren vervaardigde, wier uitvoer uit Egypte volgens de sage door de ijverzuchtige Ptolemæën verboden werd, toen Eumenes II van Pergamum ook een bibliotheek begon te verzamelen) schrijfleder, gelooid, met kalk gebeten en op eene eigenaardige wijze toebereid ezels-, schape- of kalfsleder enz., inz. om op te schrijven; – **perkamentdrukken,** boeken, die minstens in eenige exemplaren op perkament zijn afgedrukt; – **perkamenttoon,** m. toon bij de a u s c u l t a t i e (z. ald.); – *pergameneŭs*, lat. Bot. perkamentachtig.

perge, lat. ga voort! verder! – **pergeeren,** (lat. *pergĕre*) voortgaan, voortvaren, inz. in 't spreken enz.

per genitīvum, z. g e n i t i v u s.

Pérgola, f. it. (v. 't lat. *pergŭla*, latwerk voor wijnstokken) loofprieël, wijngaardprieël; met loof overdekte doorgang in tuinen; prieëlvormige aanbouw bij een huis; – **pergoláto,** n. Arch. bindwerk, traliewerk.

Pergoleze, f. pareldruif, eene bijzondere soort van druiven, zoo genoemd naar het vlek P e r g o l a, in het hertogdom Urbino.

per governo, z. ond. g o u v e r n e e r e n; – *per gradus*, lat. langs trappen, trapsgewijs, allengs; – *per grato govérno*, z. ond. g o u v e r n e e r e n.

par habĭtum infūsum, z. ond. h a b i t u s.

perhorresceeren, lat. (*perhorrescĕre*) eig. voor iets sidderen, ontstellen, ijzen; iets verafschuwen, afweren, afwijzen; Jur. wraken, verwerpen, voor partijdig verklaren (eenen rechter of getuige); – **perhorrescéntie** (spr. *t*=*ts*) f. nw.lat. Jur. vrees voor de partijdigheid van een rechter enz., gerechtelijke verwerping of wraking van den rechter; – **perhorrescéntie-eed,** m. verzekering onder eede, dat men eenen rechter of getuige niet voor onpartijdig kan houden.

Peri, m. en f., pl. **peri's,** perz. (v. *perî*, bevleugeld, van *per*, vleugel) Myth. zachtzinnige, liefelijke, op feeën of elfen gelijkende wezens, die beschermengelen der menschen tegen de d e w s (z. ald.) zijn; gevallen engel.

peri, gr. voorzetsel: om, rond, over, wegens enz.; in samenstellingen beteekent het inz. omgeving, uitbreiding, ook voleinding van eenen cirkelloop, z. v. a. om, rondom, omheen; verder een overschrijden, overtreffen, eene opklimming of versterking, z. v. a. over, zeer.

Periærĕsis of **periærese,** f. gr. (van *periairein*, in de rondte wegnemen) Med. afsnijding van verzweringen, afneming van eenig lid.

Perialgie, f. gr. (v. *algos*, n. smart) Med. zeer hevige, algemeene pijn; – **periálgisch,** adj. daaraan lijdend of daaruit voortspruitend.

Periámma, n. gr. (van *peri-áptein*, ombinden), z. v. a. a m u l e t (z. ald.).

Perianthium, n. gr. (vgl. a n t h o s) bloemhulsel, bloemscheede, bloembekleedsel.

Periautologie, f. gr. (van *autós*, zelf, en *lĕgein*, spreken) zelflof, eigenlof, grootsprekerij, pocherij, snoeverij; – **periautoloog,** m. pocher, praalhans, snoever, blaaskaak,

Periblēma, n. gr. (van *peri-ballein*, omwerpen; vgl. p e r i b o l e) omslag, omhangsel, hulsel, omhulling; band van een boek.

Periblépsis, f. gr. (v. *blĕpein*, zien) het omzien; Med. het angstig, verwilderd heen en weder zien der krankzinnigen.

Peribŏle, f. gr. (v. *peri-bállein*) omwerpen, omleggen) omvang, omtrek; Log. omhaal, waarmede men eene gedachte omkleedt; omweg, wijdloopige beschrijving; Med. z. v. a. p e r i k a r d i o n; – **peribŏlus,** m. omvang, insluiting, met boomen of wijnstokken bezette, afgesloten plaats rondom eenen tempel der Ouden.

Peribrōsis, f. gr. (v. *bibróskein*, vreten, knagen) eig. het rondknagen; Med. klierachtige, kwaadsappige ontsteking of verzwering der oogleden of ooghoeken, ooglidschurft.

Pericardium, z. p e r i k a r d i o n; – **pericarpium,** z. p e r i k a r p i o n.

Pericharie, f. gr. (v. *chaírein*, zich verheugen) verrukking, groote, levendige vreugde.

Pericholie, f. gr. (van *cholos* of *cholē*, gal) Med. overmaat van gal; – **perichŏlus,** m. galzuchtige.

Perichondrium, n. gr. (van *chóndros*, kraakbeen) kraakbeenvlies; – **perichondrītis,** f. kraakbeenvliesontsteking.

Perichorēsis, f. gr. het bestaan van de drie personen der godheid in elkander.

pericliteeren, z. ond. p e r i c u l u m.

Pericranium, z. p e r i k r a n i o n.

pericŭlum, n., pl. *pericŭla*, lat. proefneming, proef; gevaar, p e r i k e l; – *pericŭlum in mora*, lat. (fr. *peril en demeure*) gevaar bij verwijl, vertraging met gevaar verbonden, dringend gevaar bij talmen of toeven; – **periculeus,** adj. (lat. *periculōsus*, *a*, *um*) gevaarlijk, hachelijk; – **periculositeit,** f. gevaarlijkheid; – **pericliteeren,** (lat. *periclitāri*) gevaar loopen, in gevaar zijn; wagen, beproeven; – **periclitánt,** adj. (*periclĭtans*) wagend, gevaar loopend; – **periclitātie,** (spr. *tie*=*tsie*) f. (lat. *periclitatĭo*) het in-gevaar-stellen, waagstuk, proefneming.

Peridesmium, n. gr. (v. *desmós*, band) Anat. celweefsel, dat de handen omgeeft; – **peridesmítis,** f. ontsteking van het celweefsel der banden.

Peridineeën, pl. f. soort wieren (algen), die met de d i a t o m e e ë n (z. a.) het p l a n k t o n (z. a.) vormen.

Peridót, m. fr. z. v. a. c h r y s o l i e t.

Peridrŏmis, f. of **peridrŏmos,** m. gr. (v. *drŏmos*,

loop, v. *trĕchein*, loopen) eig. omloop, omweg; zuilengang, gang tusschen zuilen en muur; ook soort koorddans.

Periēgēsis, f. gr. (v. *peri-egeisthai*, omvoeren) het rondleiden en aanwijzen van merkwaardigheden; plaats- en landbeschrijving; – **periegeet,** m. (gr. *periēgētēs*) rondleider, aanwijzer en verklaarder van het merkwaardige; steden- en landenbeschrijver.

Periërgie, f. gr. (v. *peri-ergos*, overvlijtig, overdreven zorgvuldig) overmatige zorgvuldigheid, kleingeestigheid en angstvalligheid, inz. al te gekunstelde, gezochte schrijftrant.

Perigæum, n. gr. (*peri-gaion*; vgl. g æ a) aardnabijheid, standpunt eener planeet, waarin zij de aarde het meest nabijkomt, tegengest. van a p o g æ u m.

Periglottis, f. gr. (vgl. g l o s s e) tonghuid.

Perigonium, n. gr. (van *gonē*, teling) bloemdek, binnenste bloemkroon, bloesemhulsel; – **perigonaliën,** pl. bladeren, die de binnenste bloemkroon vormen.

Perigórd, (spr. *-gor*) of **perigueux,** (spr. *-geu*) n. fr. zwartsteen, bruinsteenerts, naar eene fransche provincie van gelijken naam genoemd; – **perigourdine** of **peregourdine,** f. fransche dans in $^3/_8$ maat in den vorm van den menuet.

Perigyniën, pl. (van 't gr. *gynē*, vrouw, d. i. stampertje) planten, waarvan de meeldraden rondom het vruchtbeginsel zijn ingeplant; – **perigyna,** f. vruchtbeginsel.

Perihelium, n. gr. (v. *hēlios*, zon) zonsnabijheid der planeten, tegengest. van a p h e l i u m.

Perijkel, n. (lat. *periculum*) gevaar, z. p e r i c u l u m.

Perikardion of **pericardium,** n. gr. (van *kardia*, hart) hartzakje; – **perikárdisch,** adj. tot het hartzakje behoorende, daarop betrekking hebbende (b. v. p e r i k a r d i s c h e a r t e r i ë n enz.); – **perikarditis,** f. ontsteking van het hartzakje.

Perikarpion of **pericarpium,** n. gr. (v. *karpos*, vrucht) zaadhuisje, zaadhulsel, zaaddoos bij de planten; Med. (v. *karpos*, handwortel) huidmiddel, dat om den handwortel gelegd wordt; – **perikárpisch,** adj. het vruchthulsel betreffende.

Perikel, z. p e r ij k e l.

Periklăsis, f. gr. (van *peri-kláein*, ombreken) Med. breuk, inz. beenbreuk.

Perikline, f. gr. (van *peri-klinēs*, zich rondom neigend, afhellend, ten opzichte van de ligging van de eindvlakken der prisma's) kiezelspaat, soort van veldspaat; Bot. lagen, die evenwijdig loopen met de oppervlakte, vgl. a n t i k l i n e n.

Perikochlion, n. gr. (v. *kochlias*, slak, schroef) moerschroef.

Perikŏpe, perikoop, f. gr. (van *perikóptein*, rondom besnijden, afsnijden) afdeeling, inz. uit de evangeliën en brieven der apostelen, die bestemd is om op zon- en feestdagen voorgelezen en verklaard te worden.

Perikranion of **pericranium,** n. gr. (vgl. k r a n i o n) schedelvlies.

per il violino, it. Muz. voor de viool.

perimadárisch, adj. gr. (van *madarós*, kaal) Med. huidbedervend, huidinvretend.

perimeeren, lat. (*per-imĕre*) vernietigen, vernielen, dooden, ombrengen.

Perimĕter, m. gr. (*peri-metros*) omvang, omtrek; – **perimétrisch** of **perimetraal,** adj. tot den omtrek behoorende, omtrekmetend, in omvang, volgens den omtrek.

per impacco, z. *impacco*.

Perimysium, n. gr. (v. *mȳs*, muis, spier) Anat. spiervlies.

Perinæum of **perinĕum,** n. gr. (*perinaion* of *perineon*) Anat. bilnaad, verbinding tusschen het schaamdeel en den aars; – **perinæocĕle,** f. bilnaadsbreuk.

perinde ac cadaver, lat. als een lijk (vgl. c a d a v e r), wordt inz. gezegd van de lijdelijke, volstrekte gehoorzaamheid, zooals van de Jezuïeten verlangd wordt, wier devies het wel eens gezegd wordt te zijn.

per indirectum, lat. z. i n d i r e c t; – *per inductiōnem*, z. ond. i n d u c e e r e n; – *per inspiratiōnem*, z. onder i n s p i r e e r e n; – *per intervalla*, z. i n t e r v a l.

Perinyktides, pl. gr. Med. z. v. a. e p i n y k t i d e s (z. ald.).

Periocha, f. gr. (*periochē*, v. *peri-ĕchein*, omvatten) omvang, omgeving; kort begrip, saamgedrongen, verkorte, zakelijke inhoud, b. v. van een boek; ook op zich zelve staand gedeelte, stuk uit een geschrift, dat een geheel uitmaakt.

Periōde, f. gr. (*periŏdos*, van *hodós*, f. weg; lat. *periŏdus*, eig. omweg, omgang, omloop) Astron. cirkelloop, regelmatige omloop eener planeet; Chronol. reeks van jaren, na welker verloop dezelfde gebeurtenis of hetzelfde tijdteeken terugkeert, z. c y c l u s; Med. maandelijksche zuivering van huwbare meisjes en vrouwen; Hist. tijdkring, tijdperk, dat tusschen twee hoofdgebeurtenissen in ligt; Log. volzin, een uit verschillende zinsdeelen of enkele voorstellen bestaande uitdrukking, een logisch samenhangende zin van verschillende leden; kring, reeks van samenhangende verhalen, sagenkring b.v. Karelcyclus: de verhalen en romans, betrekking hebbende op Karel den Grooten; El. tijd, waarin een wisselstroomgrootheid de reeks opeenvolgende ongelijke waarden doorloopt; – **periodeut,** m., pl. **periodeuten,** (gr. *periodeutēs*, v. *periodeúein*, rondreizen) rondtrekkers, omzwervers; rondreizende artsen enz.; in de middeleeuwen ook rondtrekkende helpers der bisschoppen; – **periodeutisch,** adj. rondtrekkend, omloopend; kwakzalverachtig; – **periodiciteit,** f. nw.lat. omloop, terugkeer in bepaalde tijdruimten; kringloop der natuur; El. getal p e r i o d e n (z. a.) per seconde; – **periodiek, periódisch,** adj. (gr. *periodikós, ē, ón*) omloopend, kringvormig, cirkelvormig, op zekere tijden regelmatig wederkeerend; wisselend, afwisselend voorbijgaand; p e r i o d i e k e n, tijdschriften (maandwerken, weekbladen, j o u r n a l e n enz.); p e r i o d i e k e z i e k t e n, geregeld wederkeerende, afwisselende ziekten; p e r i o d i e k e w i n d e n, tijdwinden, wisselwinden, op gezette tijden waaiende

winden; p e r i o d i e k e m a a n d, tijdsomloop der maan van het lentepunt af gerekend tot aan hetzelfde punt terug (vgl. s i d e r i s c h e m a a n d); p e r i ó d i s c h s c h r i j v e n, in welafgeronde volzinnen en daardoor welluidend schrijven; – *wet van het periodisch systeem*, Chem. de wet, die ons de eigenschappen leert kennen van een element, wanneer het gewicht van een atoom ervan bekend is; – **periodíst,** m. (fr. *périodiste*) tijdschriftschrijver; – **periodiseeren,** in perioden verdeelen, de perioden vaststellen; – **periodoloog,** m. iemand, die zich bezighoudt met de leer van den periodenbouw; – **periodologie,** f. leer van de welafgeronde, goed gebouwde, geregeld samenhangende volzinnen, leer van den redebouw; – **periodológisch,** adj. redebouwkunstig.

Periodynie, f. gr. (v. *odynē*, smart, pijn) Med. hevige pijn door het geheele lichaam, z. v. a. p e r i a l g i e.

Periœci, m. pl. gr. (*peri-oíkoi*, van *oīkos*, woning) omwoners, naburen; Geogr. rondomwoners, omwoners, zulke aardbewoners, die dezelfde parallel of dezelfde breedte hebben, doch twaalf uren in tijd verschillen, d. i. een tegengestelden meridiaan hebben.

Periōpe, f. gr. (v. *ōps*, gezicht) rondomgezicht; sterrentoren; – **perioptriek, perioptrika,** f. omstralingsleer, leer van de buiging der lichtstralen aan de oppervlakte der lichamen; – **perióptrisch,** adj. tot die leer betrekkelijk.

Periorāma, n. gr. (van *periorān*, rondomzien) rondomgezicht, beweeglijke schilderij, die den ganschen omtrek rondom een punt te zien geeft; vgl. p a n o r a m a.

Periorbita, f. gr.-lat. (vgl. o r b i t a) Anat. beenvlies, dat de oogholten bekleedt.

Periostĕum, n. gr. (van *ostéon*, been) beenvlies; – **periostītis,** f. ontsteking van het beenvlies; – **periostōsis,** f. beengezwel, dat zich rondom het been uitstrekt.

Peripătos, m. gr. (v. *perí-patein*, rondomgaan) wandeling en de daartoe bestemde plaats; – **peripatēma,** n. of **peripatēsis,** f. omwandeling, het rondomgaan, wandelen; ernstig onderhoud; – **peripateticus,** m., pl. **peripatetici,** aanhangers der leer van Aristoteles, die op eene wandelplaats, het Lykeion (Lyceum) bij Athene, gewoon was onderwijs te geven (vgl. l y c e u m); oneig. wandelaars, liefhebbers van wandelen, menschen, die gaarne wandelen en het lang kunnen uithouden; – **peripatētisch,** adj. tot de leer en de school van Aristoteles behoorende, al wandelend onderwijzende; – **peripatetísme,** n. leer der peripatetici.

Peripetásma, n. gr. (v. *petannýnai*, uitbreiden) omhulling, het in de rondte uitgebreide, tapijt, voorhangsel.

Peripetie, f. gr. (spr. *tie*=*tsie*) (*peripéteia*, van *peripíptein*, omvallen, omslaan) plotselinge ommekeer der fortuin, onverwachte verandering, oplossing van den knoop in tooneelspelen, uitslag.

Periphacitis of **periphaktītis,** f. gr. (v. *phakē*, lins) Med. ontsteking van het linsbeursje van het oog.

Peripherie, f. gr. (*periphereia*, v. *periphĕrein*, ronddragen, *periphéresthai*, zich rondbewegen) omtrek, cirkelomtrek; omvang, gebied, district; – **peripherie-hoek,** m. door 2 koorden gevormde hoek, welks hoekpunt in den cirkelomtrek ligt; – **peripheer, periphérisch,** adj. omloopend, aan den omtrek aanwezig; aan de buitenzijde van het lichaam zich bevindende; – **peripheriseeren,** (spr. s=z) in omtrek meten; – **periphere** zenuwen, zenuwen die in tegenstelling van het centrale zenuwstelsel door het lichaam gaan.

Periphrăsis of **periphráse,** f. gr. z. v. a. p a r a p h r a s i s; – **periphrástisch,** z. v. a. p a r a p h r a s t i s c h.

Periphrixis, f. gr. (v. *phríssein*, huiveren, koud zijn) Med. huivering van koude, bibbering.

Periplerōma, n. gr. (vgl. p l e r o m a) aanvulling, vergoeding.

Periplŏce, f. gr. (*periplokē*, van *periplĕkein*, omwikkelen) het omwikkelen; Log. kunstmatige omhulling of inkleeding van dingen, die men niet ronduit of platweg mag zeggen.

Períploes, m. gr. (van *plóos*, *ploes*, scheepvaart) omvaart; inz. van de Middellandsche zee in den tijd der oude Grieken; titel van aardr. werken in de Oudheid, die vooral de kustlanden beschrijven.

Peripneumonie, f. gr. (vgl. p n e u m o n i e) longontsteking; – **peripneumónisch,** adj. tot de longontsteking behoorende of daaraan lijdende.

peripolygonisch, adj. gr. (vgl. p o l y g o o n) veelkantig, veelhoekig, veelvlakkig.

Peripsēma, n. gr. (van *peripsān*, afwisschen) eig. afgewischte onreinheid; slecht, ondeugend mensch; zoenoffer.

Peripsȳxis, f. gr. (v. *psȳxis*, verkoeling) volledige afkoeling of verkouding; Med. algemeene huivering, het zoogenaamd kippevel.

Peripterōs, m. gr. (eig. rondom bevleugeld, v. *pterón*, vleugel, vlerk, vgl. d i p t e r o s) gebouw, dat rondom door zuilengangen is omgeven; – **peripterium,** n. uitwendige zuilengang.

Periptōsis, f. gr. (van *peripíptein*, omvallen, omslaan) Med. beslissende wending; het omslaan eener ziekte.

Peripyēma, n. gr. (v. *pyon*, etter) Med. omettering, verweeking of het ontstaan van etter rondom eenig deel.

Perirrhantērion, n. gr. (v. *perirrhainein*, besprenkelen) sprenkelvat of gereedschap tot besprenkeling, wijwatervat; wijkwast.

Perirrhēxis, f. gr. (vgl. r h e x i s) Med. afscheuring, afbreking, b.v. van een been.

Perirrhœa, f. gr. (*perrírhoia*, v. *perirrhein*, rondom omvlieten) Med. afscheiding van vochten over den geheelen omvang van het lichaam, waardoor het van de overtollige vochten wordt bevrijd.

Pēris, f. gr. (van *pēra*, zak, tasch) Anat. moederscheede.

Periscii, m. pl. gr. (*perí-skioi*, van *skiá*, schaduw) Geog. omschaduwigen, dicht bij de pool wonende menschen, voor wie de zon vele

dagen of maanden lang in het geheel niet ondergaat, zoodat hunne schaduw in 24 uren naar alle zijden om hen heen loopt.

Periscythísme, n. of **periscythisis,** f. gr. (*periskythismós*) het villen, zooals het bij de Scythen in gebruik was, het afstroopen der huid van het bekkeneel (s c a l p e e r e n, z. ald.).

periskópisch, adj. gr. (v. *perí-skopein*, rondomzien) rondomziende, omzichtig; – **periskopische glazen,** rondomschouwingsglazen, convex-concave brillenglazen (door W o l l a s t o n uitgevonden), waardoor men aan de randen even goed ziet als in het midden; – **periskoop,** f. eenvoudig objectief van 2 holbolle lensjes met klein diaphragma, voor camera's in gebruik; ook toestel aan onderzeebooten om boven water te kunnen zien.

Perispermium, n. gr. (v. *spérma*, zaad) z. v. a. p e r i k a r p i o n.

Perisphyrion, n. gr. (v. *sphyrón*, knokkel) band of ring om den knokkel, voetring als sieraad.

perissábel, adj. fr. (*périssable*; spr. *peris–*; van *périr*, omkomen) vergankelijk, broos.

Perissologie, f. gr. (v. *perissós, ē, ón*, overmatig, en *lĕgein*, spreken) woordenkraam, overvloed in woorden of in rede, wijdloopigheid; – **perissōma,** m. z. p e r i t t o m a.

peristáltisch, adj. gr. (van *peristéllein*, omzenden, omvatten) Med. wormvormig, z. *motus peristalticus.*

peristátisch, adj. gr. (van *peristasis*, omstandigheid) omstandig, uitvoerig.

Peristeciën, pl. zwamvruchten van de kruisbessenmeeldauw.

Peristerion, n. gr. (verklw. v. *peristerá*, f. duif) weleer boven 't altaar zwevende, kunstmatige duif ter bewaring van de gewijde hostiën.

peristigménisch, adj. gr. tusschen punten staande; – **peristigmenische dipla,** kritisch teeken, tusschen twee punten staande, bij verschillende leeswijzen of verworpen verzen (>̣̇ of <̣̇).

Peristŏle, f. gr. (vgl. p e r i s t a l t i s c h) Med. wormsgewijze, kronkelende beweging der darmen.

Peristŏma of **peristomium,** n. gr. (v. *stoma*, mond) Med. mondrand, monding, mond.

Peristrōma, n. gr. z. v. a. p e r i p e t a s m a.

Peristrŏphe, f. gr. (vgl. s t r o p h e) omkeering; Log. omkeering van het bewijs der tegenpartij tot haar eigen nadeel.

Peristȳle, f. of **peristylium,** n. gr. (*perístȳlon*, van *stȳlos*, zuil) Arch. zuilengang, eene open plaats, rondom met zuilen omgeven.

Perisyllogsíme, n. gr. (vgl. s y l l o g i s m e) Log. sluitrede, waarvan het eerste voorstel het besluit van eene onmiddellijk voorafgaande sluitrede is.

Perisystŏle, f. gr. (vgl. s y s t o l e) Med. stilstand van het hart, tijd, die tusschen twee polsslagen, tusschen de verwijding en vernauwing der slagaderen plaats heeft, polspauze, inz. bij stervenden waar te nemen.

perīte, z. *perītus*.

Peritonæum, n. gr. (*peritonaion*, eig. het daarover gespannene, van *peri-teinein*) Med. buikvlies, darmvlies, dat al de deelen, tot de chijlvorming behoorende, omvat; – **peritonæaal,** nw.lat. of **peritonæisch,** adj. tot het buikvlies behoorende; – **peritonæítis** of **peritonītis,** f. buikvliesontsteking; – **peritonæorrhéxis,** f. scheuring van het buikvlies.

Peritrochion of **peritrochium,** n. gr. (v. *trochós*, rad) as van een rad of wiel; ook aan zijn as bevestigd rad.

Perittōma, n. gr. (van *perittós* = *perissós, ē, ón*, overvloedig) het overgeblevene, overschot; Med. overblijfsel van spijs en drank na de spijsvertering, drekstof en urine; overblijfsel van ziekten.

perītus, a, um, adj. lat. ervaren; – *perītus artis*, kunstkenner, in de kunst bedrevene, zaakkundige; – *perītus juris*, rechtskundige; – *perīte*, adv. met doorzicht, met bedreven hand.

Perityphlītis, f. Med. ontsteking van den blinden darm.

Perizōma, n. gr. (van *peri-dzōnnýnai*, omgorden) eig. gordel, schort; Med. breukband aan navelbreuken, navelbreukband; ook middelschot, middelrif; – **perizōzis,** f. omgording, ombinding.

per jocum, lat. uit gekheid, uit joks.

per Jovem! lat. bij Jupiter!

Perjurium, n. lat. (fr. *parjure*, eng. *perjury*) meineed, valsche eed; – *pœna perjurii*, f. straf op meineed; – **perjuriēus,** adj. meineedig; – **perjureeren,** (lat. *perjurāre*) valsch zweren, eenen meineed doen; zijnen eed breken; – **perjurātie,** (spr. *t*=*ts*) f. nw.lat. het valsch zweren, meineed; – **perjūrus,** m. meineedige.

Perk, z. p a r c.

Perkaal, n. (fr. *percale*, v. 't perz. *pargâlah*, grove stof) voor-ind. katoen, eene dichtgeweven katoenen stof, fijner dan m i t k a l (z. ald.).

Perkan, z. b e r c a n.

Perkara, mal. geschilpunt, kwestie.

Perkinísme, n. bijzondere geneeswijze, door P e r k i n s (gest. 1799) in N.-Amerika uitgevonden, bestaande in het bestrijken der ziekelijke deelen met twee naalden van verschillende metalen; – **Perkins-kanon,** door P e r k i n s uitgevonden stoomkanon; – **Perkins-machine,** stoommachine van onbepaalden druk.

Perkoetoet, f. ind. holl. tortelduif.

Perl., bij botanische namen afk. K. J. Perleb (gest. 1845).

Perla, f. mid.lat. (ook *perŭla*, *pirŭla*, peertje) parel; Med. melkwitte, parelachtige vlek op het hoornvlies; – **perliet,** n. parelsteen; – **perlure,** f. fr. parelachtige knobbeltjes op 't hertgewei.

per littĕras, lat. z. ond. *littĕra*.

perludeeren, lat. (van *ludĕre*, spelen) schertsen, voorspiegelen; – **perlusōrisch,** lat. (*perlusorius, a, um*) schertsend, spelend, voorspiegelend, in schijn, begoochelend.

perlustreeren, lat. (*perlustrāre*) doorloopen, doorwandelen; doorzien, nauwkeurig doorloo-

pen en bezichtigen; – **perlustrātie,** (spr. *tie=tsie*) f. nw.lat. het doorzien, monstering.

Perm, perme, f. turk. (*peremeh*, van 't gr. *pérāma*, plaats ter overzetting, overvaart, waarvan ook ons p r a a m) klein vaartuig ter overvaart naar Azië, op eene g o n d e l gelijkende.

Perma, n. russ. gewicht = 3582 kilo.

per majōra, lat. z. ond. *major.*

per mandatarium, z. ond. *mandamus.*

permaneeren, lat. (*permanēre*) voortduren, verblijven; – **permanént,** adj. (*permānens*) voortdurend, bestendig, blijvend, onveranderlijk, onafgebroken; het tegengest. van i n t e r i m i s t i s c h; z i c h p e r m a n e n t v e r k l a r e n, niet uiteengaan (van landsvergaderingen enz.); – **permanentwit,** n. blijvende waterverf, uit zwaarspaat of witheriet vervaardigd, ook b a r y t w i t geheeten; – **permanéntie,** (spr. *t=ts*) of **permantie,** f. nw.lat. voortduring, bestendigheid, voortdurendheid; stilstand, het aanblijven, b.v. eener wetgevende of uitvoerende vergadering; – *à permanence*, fr. (spr. *-nāñs'*) op den duur, bij voortduring.

Permanganaat, n. overmangaanzure kali, permángānas kálĭcus, een metaalzout, dat sterk bijt en oxydeert, dus ook stank wegneemt.

per me, lat. mijnentwege; – *per me licet*, z. *licet.*

permeābel, adj. lat. (*permeabĭlis, e*, van *permeāre*, doorheengaan) doordringbaar (p e n e t r a b e l); – **permeabiliteit,** f. nw.lat. doordringbaarheid, doorlaatbaarheid; – **permeántie,** f. El. magnetische geleiding, doordringingsvermogen (tegenover reluctantie), aangewezen de gr. letter mu (μ); – **permeātie** (spr. *t=ts*), f. het wederkeerig doordringen van twee lichamen; Med. het doorgaan met een buis tot in de ingewanden, ten einde daar voedsel of geneesmiddelen te brengen, vinding van prof. Scheltema.

per mese, z. *mes.*

Permessíden, f. pl. nimfen; ook muzen of zanggodinnen, naar den P e r m e s s u s, eene beek in Bœotië, waar men ook hare woonplaats veronderstelde.

per mille, z. m i l l e.

per mio, z. *mio conto.*

permisceeren, lat. (*per-miscēre*) vermengen, verwarren; – **permiscíbel,** adj. nw.lat. vermengbaar; – **permixtie,** (spr. *t=ts*) f. (lat. *permixtĭo*) vermenging.

Permische formatie, f. de inz. in het gouvernement Perm in Rusland ontwikkelde, tusschen de steenkolenformatie en het zoogenaamde trias liggende aardformatie, die in Duitschland het roodliggend en den zechstein omvat.

permitteeren, lat. (*permittĕre*) veroorlooven, vergunnen, toestaan, toelaten, bewilligen; – g e p e r m i t t e e r d, adj. veroorloofd; – **permíssie,** f. (lat. *permissĭo*, fr. *permission*, spr. *-mi-sjōñ*) vergunning, verlof, toelating, inwilliging; – *avec permission*, fr. of *con permissione*, it. met verlof, met vergunning; – *permissu superiōrum*, lat. met verlof of vergunning der oppersten, oversten, regeering enz.; – **permis,** n. (eig. m.) fr. (spr. *-mi*) of *permit*, n. (eng.) (spr. *purmit*), lat. *permissus*, verlof) verlofbriefje, vrijbriefje, geleibriefje; – *permis de séjour*, n. (spr. *permi d'sézjoer*) verblijfkaart; – **permisgeld,** wisselgeld, eene (gefingeerde) rekenmunt, waarin te Antwerpen, Brussel, Gent enz. wissels worden getrokken; – **permissie-tonnen,** bepaald getal scheepstonnen, dat in Spanje de Raad van Indië vergunde, aan waren met de g a l j o e n e n naar Amerika te verzenden; – **permissionisten,** pl. vreemdelingen, die verlof hebben tot inwoning in eene stad; – *permissīve*, adv. nw.lat. bij wijze van verlof, onder toelating.

Permixtie, z. ond. p e r m i s c e e r e n.

per mŏdum enz., z. ond. m o d u s.

permoveeren, lat. (*per-movēre*) bewegen, roeren, treffen, opwekken; – **permōtie,** (spr. *t=ts*) f. (*permotĭo*) beweging, aandoening, opwekking.

permuteeren, lat. (*permutāre*) omzetten, verplaatsen, verwisselen; – **permutābel,** adj. nw.lat. omzetbaar, verplaatsbaar; – **permutant,** m. (lat. *permūtans*) omzetter, ruiler, verwisselaar; – **permutātie,** (spr. *tie=tsie*) f. lat. (*permutatĭo*) verruiling, verplaatsing, verwisseling; Matth. omzetting of verplaatsing der grootheden.

Pernambuk, z. v. a. f e r n a m b u k, z. ald.

pernegeeren, lat. (*pernegāre*) volstrekt ontkennen, geheel en al loochenen.

perniciēus, adj. lat. (*perniciōsus, a, um*, van *perniciēs*, verderf) schadelijk, verderfelijk, vernietigend; boosaardig, b. v. Med. p e r n i c i ë u s e wisselkoortsen; – p. a n a e m i e, f. dood veroorzakende bloedarmoede.

Perniciteit, f. lat. (*pernicĭtas*, van *pernix*, behendig, snel) behendigheid, vlugheid, snelheid.

Pernieten, m. pl. gr. (van *pérna*, ham) versteende schelpdieren, die den vorm van eene ham hebben.

Perniōnen, pl. lat. (*perníō*, pl. *perniōnes*) zoogenaamde winterbuilen aan de voeten, winterhielen, kakhielen.

pernocteeren, lat. (*pernoctāre*, van *nox*, genit. *noctis*, nacht) overnachten, zijn nachtverblijf houden; – **pernoctánt,** m. (*pernóctans*) een overnachter; – **pernoctātie,** (spr. *tie=tsie*) f. (later lat. *pernoctatĭo*) overnachting.

Pero, it. mansn. z. v. a. P i e t e r.

per obĭtum, z. o b i t u s; – *per oblīquum*, z. o b l i q u u s; – *per occasiōnem*, z. o c c a s i e.

Perodél, n. geelachtige, met grauw vermengde topaas in Brazilië.

Perodynie, f. gr. (van *pēra*, zak, voor maag) Med. maagpijn, z. v. a. k a r d i a l g i e.

Perōma, n. gr. (van *pēroen*, verlammen) Med. verlamming, beschadiging aan de zinswerktuigen of o r g a n e n; – **perōsis,** f. verminking.

per omnes passūs et instantĭas, lat. Jur. door alle gerechtshoven en instantiën (b. v. iets winnen of verliezen).

Perōne, f. gr. (*perŏnē*) eig. spits, tong eener gesp, spil; Med. kuitbeen, kleine beenpijp; – **peronéen,** pl. (nw.lat. *muscŭli peronēi*) kuitbeenspieren.

per ora, it. te dezer ure, voor het tegenwoordige, thans, voorshands.

peroreeren, lat. (*per-orāre*) eene openbare

redevoering houden; eene rede ten einde brengen, besluiten;– **perorātie,**(spr. *t=ts*) f. slotrede; openbare redevoering, inz. school- of oefeningsrede.

per ornaménto, ter versiering, voor den schijn, voor de leus.

Perorto-plaat, f. Phot. soort kleurgevoelige plaat voor landschapphotographie.

per os, z. *os*.

Perōsis, z. ond. p e r o m a.

per otĭum, z. o t i u m.

Peroxyde, z. ond. o x y d e.

per pedes, z. *pes*.

perpendeeren, lat. (*perpendĕre*) eig. nauwkeurig afwegen; overwegen, onderzoeken.

Perpendiculair, f. (fr. *perpendiculaire*, lat. *perpendicŭlum*, n. van *pendĕre*, hangen) loodlijn, loodrechte lijn, die lijn, welke met de lijn of het vlak, waarop zij valt, rechte hoeken maakt; v e r t i c a l e lijn; als adject.: loodrecht, te lood, rechtstandig, naar geene zijde overhellend, lijnrecht naar het middelpunt der aarde gericht; – **perpendiculariseeren,** (spr. *s=z*) loodrecht opzetten, den loodrechten stand geven; – **perpendiculariteit,** f. nw.lat. loodrechte stand, loodrecht zijn.

Perpéssie, f. lat. (*perpessĭo*, v. *perpĕti*, dulden) het dulden, verdragen, lijden, uitstaan.

perpetreeren, lat. (*perpetrāre*) begaan, bedrijven, volbrengen, inz. eene slechte daad; – **perpetránt,** m. nw.lat. bedrijver, volbrenger, uitvoerder; – **perpetrātie** (spr. *tie=tsie*), f. volvoering, het bedrijven, volbrengen, begaan eener misdaad; – **perpetrātor,** m. voltrekker, bedrijver, dader.

Perpetŭa, f. lat. (van *perpetŭus, a, um*, onafgebroken, bestendig) vr.naam: de bestendige; – *in perpetŭum*, voor altijd, ten eeuwigen dage; – **perpetŭum mobile,** z. m o b i l e p e r p e t u u m; – *perpetŭum silentĭum*, z. s i l e n t i u m; – **perpetuāne, perpetuélle,** ook s e m p i t é r n e, f. fr. eig. altijddurend, nooit verslijtend, eene zeer sterke, duurzame, portugeesche wollen stof, eene soort van s e r g e; – **perpetuélle,** f. z. v. a. i m m o r t e l l e; ook eene papierbloem; – **perpetuëel,** adj. (fr. *perpétuel*) altijddurend, onafgebroken, onophoudelijk, bestendig, levenslang, eeuwig; – **perpetueeren,** lat. (*perpetuāre*) voortdurend onderhouden of voortzetten, vereeuwigen, altijd doen voortgaan, op de lange baan schuiven; altijd voortduren; – **perpetuātie,** (spr. *tie=tsie*) f. nw. lat. altijddurende voortzetting of voortgang, bestendige duur; – **perpetuïteit,** f. lat. (*perpetuĭtas*) onafgebroken voortduring, bestendigheid; – *à perpétuité*, fr. (spr. *-twité*) voor altijd, voor eeuwig; – **perpetuïteiten,** f. pl. eig. onophoudelijkheden; liggende stichtsgoederen, onvervreemdbare grondbezitting.

perpléx, adj. lat. (*perpléxus, a, um*, eig. verwikkeld, ineengevlochten, verward, van *plectĕre*, vlechten) verward, verlegen, bedremmeld, onthutst, verbluft, bedeesd; – **perplexeeren,** verbluffen; – **perplexiteit,** f. (later lat. *perplexĭtas*) verlegenheid, bedremmeldheid, besluiteloosheid, angstvalligheid

per posta, z. ond. p o s t; – *per procuratĭōnem, per procuratorem*, z. ond. p r o c u r e e r e n.

perquireeren, lat. (*perquirĕre*, v. *quaerĕre*, zoeken) onderzoeken, nazoeken, uitvorschen; – **perquisĭtie,** (spr. *-zi-tsie*) f. nw. lat. gerechtelijk onderzoek; – *perquisitĭa domestĭca*, huiszoeking; – **perquisĭtie-protést,** protest in den wind, wisselverwerping, wanneer de betrokkene op den vervaltijd van den wissel niet te vinden is op de plaats der betaling; – **perquisĭtor,** m. lat. navorscher, onderzoeker.

per ricápito, it. z. r i c a p i t o.

per risum multum enz., z. ond. *risus*.

Pérro, m. hond; – *perro volador*, vliegende hond of vampyr.

Perron, n. fr. (spr. *perróñ*; voor *pieron*, van *pierre*, steen) steenen optred, trap, bordes, stoep voor een huis; op spoorwegstations: verhoogde plaats om uit- en in te stappen (fr. *quai*).

Perroquet, m. fr. (spr. *perrokè*) eig. papegaai (it. *parrocchetto*, misschien z. v. a. paapje, van 't lat. *parochus*, sp. *parroque*, paap, omdat de geestelijken het eerst dien vogel gehouden hebben; gelijk het sp. *papagayo*, it. *papagallo*, letterlijk papenhaan beduiden) soort van veldstoel, vouwstoel met eene rugleuning; scheepssteng; – **perruche,** f. (spr. *perrúúsj'*) langstaartige papegaai.

Perrotine, f. door P e r r o t te Rouaan tot het bedrukken van stoffen uitgevonden machine, door welke 3 kleuren te gelijk kunnen opgedrukt worden.

Perruche, z. ond. p e r r o q u e t.

Perruque, f. fr. (it. *perruca, parruca*; sp. *peluca*, van *pelo* = lat. *pilus*, haar) p a r u i k, p r u i k, hoofddeksel van vreemde haren, haarmuts, haarkap; – **perruquier,** m. (spr. *-kjé*) pruikenmaker, haarkapper.

Perry, eng. (fr. *poiré*, van *poire*, peer = lat. *pirum*) perenmost; ook roode Champagnewijn.

Pers., bij botanische benamingen afk. voor C. H. Persoon (gest. 1837 te Kaapstad).

per saldo, it. z. s a l d o; – *per saltum*, lat. z. *saltus*.

Persan, m. fr. eig. Perzer, inz. bewoner van 't hedendaagsche Perzië; Arch. beeld, slavenbeeld als drager of zuil, balkdrager (vgl. p e r z i s c h e o r d e, ond. P e r z i ë).

perscribeeren, lat. (*perscribĕre*) opschrijven, opteekenen, aanteekenen; overschrijven; – **perscríptie,** (spr. *t=s*) f. (lat. *perscriptĭo*) opteekening, ter-neder-schrijving, te-boek-stelling.

perscruteeren, lat. (*perscrutāre*) doorzoeken, uitvorschen, nauwkeurig onderzoeken; – **perscrutātie,** (spr. *tie=tsie*) f. (*perscrutatĭo*) nauwkeurig onderzoek, scherpe doorzoeking.

per scrutinĭum, z. ond. s c r u t i n i u m.

per se, lat. op zich zelve, door zich zelve, vanzelf; – **perseïteit,** f. barb.-nw.lat. het op- of door zich-zelven-zijn.

persecutánt, persecutie enz. z. ond. p e r s e q u e e r e n; – *per sedes*, z. *sedes*; – **Persephône,** z. P r o s e r p i n a.

Perseïteit, z. ond. *per se*.

Persenning, f. z. p r e s e n n i n g.

persequeeren, lat. (*persĕqui*) en **persequiteeren,** fr. (*persécuter*) vervolgen, voortzetten, uitvoeren, tot stand brengen; gerechtelijk vervolgen, lastig vallen, in de engte drijven, benauwen; – **persecūtie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*persecutĭo*) vervolging, najaging, nazetting; – **persecūtor,** m. later lat. vervolger, najager, indringend, lastig mensch; – **persecutánt,** adj. fr. vervolgend, opdringend, lastig vallend.

Perseus, m. gr. (spr. uit als 2 lettergrepen) Myth. grieksche held, zoon van Zeus en Danaë, die de G o r g o n e Medusa bedwong en Andromĕda bevrijdde.

Persevanten, m. pl. (v. 't fr. *poursuivants*, eig. partic. v. *poursuivre*, vervolgen, najagen, nagaan, lat. *prosequi*) helpers van eenen heraut.

persevereeren, lat. (*perseverāre*) volharden, standvastig blijven, volhouden, voet bij stek (of stuk) houden; – **perseverántie,** (spr. *t=ts*) f. lat. (*perseverantĭa*) volharding, standvastigheid, volhouding.

Persico, f. (eig. m.) it. (van *pérsica*, perzik, sp. *pérsigo*, v. 't lat. *persĭcum*, eig. perzische vrucht; fr. *persicot*) brandewijn op perzikpitten getrokken, perzikbrandewijn; – *persicus, a, um*, lat. Bot. perzisch; – *persicaefolius*, Bot. perzikbladerig.

Persië, persienne enz., z. P e r z i ë.

persifleeren, fr. (*persifler*, eig. uitfluiten, van *siffler*, fluiten, van 't lat. *sibilāre*, sissen, fluiten) op eene fijne wijs bespotten, iemand tot voorwerp of slachtoffer (d u p e) van de spotternij maken, iemand hoonen, bespotten, belachelijk maken; uitjouwen, voor den gek houden; foppen; – **persiflage,** f. (fr. m.) (spr. *-fláázj'*) bespotting, spotternij, hoonende plagerij, fijne bespotting, bespottende lof, fopperij; – **persifleur,** m. scherp bespotter.

Persil, m. (spr. *persi*) peterselie (*Apium petroselinum*).

Persimon, m. dadelpruim, virginische lotusboom, een pronkgewas uit Amerika met groote bladeren en purperroode bloemen (*Diospyros virginiana*).

Persio, z. c u d b e a r; – **persisch,** z. p e r z i s c h, ond. P e r z i ë.

persisteeren, lat. (*persistĕre*) op iets blijven staan, aanhouden, aandringen, volharden; – *persistens*, lat. Bot. blijvend; – **persisténtie,** (spr. *tie=tsie*) f. nw.lat. het aandringen op iets, het volharden; ook hardnekkigheid, eigenzinnigheid.

Persmuskiet, f. indringerig dagbladschrijver, die 't, evenals een muskiet, den menschen lastig maakt om berichten voor de pers te krijgen.

persolveeren, lat. (*persolvĕre*) betalen, geheel afdoen, ten volle vereffenen.

persóna, f. lat. (eig. masker, dan: rol in de oude tooneelspelen) een p e r s o o n, d. i. een zedelijk, vrij, op zich zelve staand wezen, inz. met betrekking tot zijne standplaats in het leven of de rol, die hij in het leven of op het tooneel speelt, menschelijk wezen, zonder onderscheid van ouderdom, kunne of stand; Jur. persoon of mensch, in zoo verre hij bevoegd is in de burgerlijke maatschappij zekere rechten te hebben (ieder, die geen slaaf is); ook uiterlijk voorkomen van een mensch, b. v. groot of klein van persoon zijn; – *persona infāmis*, eerloos persoon; – *p. miserabĭlis*, medelijdenswaardig, ellendig persoon, b. v. een wees; – *p. publĭca*, iemand, die een openbaar ambt bekleedt (in betrekking tot dat ambt); staatsbeambte, schrijver, tooneelspeler; ook iron. veil vrouwspersoon, hoer; – *p. suspécta*, verdacht persoon; – *p. turpis*, berucht persoon; – *in persona*, in persoon, persoonlijk, zelf; – *pro persona*, per persoon, per hoofd, per man; – **personalĭën,** pl. persoonlijkheden, persoonlijke beleedigingen; inz. de nadere omstandigheden of levensbijzonderheden van een persoon, b.v. van een overledene; – *pronomĭna personalĭa*, z. ond. p r o n o m e n; – **personaliseeren,** (spr. *-zee-*) fr. (*personnaliser*) persoonlijkheden zeggen, op den man aan spreken, beleedigingen zeggen of toespelingen maken; – **personaliteit,** f. nw. lat. persoonlijkheid, eigenschap van een persoon; ook het op zich zelve bestaan van een verstandig denkend wezen; – **personaliteiten,** f. pl. persoonlijke beleedigingen, toespelingen, scherpe, beleedigende zetten, die iemands persoon raken; – **personaat,** n. kerkelijke waardigheid of prove in eene dom- of stichtkerk; bloot persoonlijke voorrang zonder kerkelijk gezag (het tegengest. der ware d i g n i t e i t met kerkelijk gezag); – *personátus, a, um*, lat. Bot. gemaskerd; – **personeel,** adj. fr. (*personell*) als adv. lat. *personatĭter*, fr. *personnellement* (spr. *personell'mán*) persoonlijk, in eigen persoon, zelf; – **personeel-arrest,** n. persoonlijke gevangenhouding; – **personeel crediet,** n. Kmt. persoonlijk vertrouwen; – **personeele crediteur,** m. wie voor zijne schuldvorderingen geen onderpand heeft; – **personeele belasting,** f. belasting, die men voor zijn levensstandaard enz. moet betalen, hoofdgeld; – **personeele unie,** f. verbinding van twee landen door de omstandigheid, dat zij één vorst hebben; – **personeel,** als subst. n. aantal personen, waaruit een college, bureau, werkplaats enz. bestaat; ook z. v. a. p e r s o n e e l e b e l a s t i n g; – **personifi(c)ëeren,** verpersoonlijken of persoonlijk maken, in eenen persoon veranderen, algemeene begrippen, eigenschappen enz., levenlooze, onbezielde dingen, of ook dieren als menschen voorstellen, als personen sprekend invoeren; – **personificātie,** (spr. *t=ts*) f. voorstelling eener zaak als persoon, persoon van verdichting, persoonsverbeelding, z. v. a. p r o s o p o p œ i e; – **perso(n)nage,** f. en n. fr. (*personnage*, m. spr. *personáázj'*) persoon, mensch, inz. voornaam persoon, de rol, die iemand op het tooneel te spelen heeft; dikwijls ook iron. zonderling mensch, vreemd slag van een mensch.

per sortem, z. ond. *sors*.

Perspectief, n. nw.lat. (van *perspicĕre*, z. p e r s p i c i ë e r e n) verrekijker, kijker; verteteekening, vergezichtschilder- of -teekenkunst; doorzichtkunde, kunst om de voorwerpen af te beelden, zoals zij zich van een gegeven standpunt in vorm en kleur aan het oog voor-

doen; ook de leer van de grondbeginselen dezer kunst; ook uitzicht in de verte, in de toekomst, het voorkomen der verafzijnde dingen; vogelperspectief, voorstelling, teekening of gezicht op een voorwerp schuin van boven; kikvorsch-perspectief, hetzelfde schuin van onder; ruiter-perspectief, hetzelfde half van boven, half van ter zijde; – **perspectivisch,** adj. in de verte geteekend of geschilderd, doorzichtkundig, van verre gezien.

perspiciëeren, lat. (*perspicĕre*) doorzien, doorschouwen, nauwkeurig bezien, bezichtigen, erkennen; – **perspicaciteit,** f. (lat. *perspicacĭtas*) scherpzinnigheid, scherpe, heldere blik; – *perspicŭe*, adv. lat. duidelijk, helder, zonneklaar; – **perspicuiteit,** f. (lat. *perspicuĭtas*) duidelijkheid, klaarheid, verstaanbaarheid.

perspireeren, lat. (*perspirāre*) uitdampen, zweeten, uitwasemen; – **perspirābel,** adj. nw.lat. uitdampbaar, uitdampend, zweetend; – **perspirātie,** (spr. *t=ts*) f. uitdamping, zweet, onmerkbare uitwaseming; – **perspiratorisch,** adj. de uitwaseming bevorderend.

per stirpes, z. ond. *stirps.*

perstringeeren, lat. (*perstringĕre*) eig. sterk binden; doorhalen, scherp berispen, hekelen.

persuadeeren, lat. (*persuadēre*, v. *suadēre*, raden, aanraden) overreden, overhalen, overtuigen; doen gelooven, wijsmaken; – **zich persuadeeren,** zich inbeelden, gelooven; – **persuasibel,** adj. (lat. *persuasibĭlis, e*, fr. *persuasible*) overtuigend, duidelijk; ook licht te overreden, te overtuigen; – **persuāsie,** (spr. *s=z*) f. (lat. *persuasĭo*) overtuiging, overreding; – **persuasief,** adj. overredend, overtuigend; – *persuasĭo dolōsa*, sluwe of arglistige overreding; – **persuasoria** of **persuasoriën,** n. pl. nw.lat. overredingsgronden, overredingsmiddelen.

per sub- et obreptiōnem, z. ond. subrepieeren.

perte, f. fr. of *pérdita*, it. verlies, schade; Kmt. verlies, inz. aan wisselbetalingen; – *pertedu Rhône*, streek waar de rivier de Rhône zich in den grond verliest, onder rotsen verdwijnt; – *la perte des dents*, (spr. *dè dàñ*) het verliezen der tanden; – *la perte des illusions*, (spr. *dè-zilusjoñ*) het verliezen der droombeelden.

perterreeren, lat. (*perterrēre*) verschrikken, vrees aanjagen.

per tertium, z. ond. *tertius*; – *per testamentum*, z. testament, ond. testeeren.

Pertica, f. lat. stang, meetroede; it. voormalige lengtemaat, inz. in Noord-Italië, van verschillende grootte; in Sardinië = 3,083 M.; – **pertica quadrata,** veld- of vlaktemaat, te Milaan = 6,545 are, te Piacenza = 7,63 are.

pertīnax, adj. lat. (van *tenax*, vasthoudend, z. ald.) halsstarrig, hardnekkig; – **pertinaciteit,** f. nw.lat. hardnekkigheid, halsstarrigheid, verstoktheid.

pertineeren, lat. (*pertinēre*, van *tenēre*, houden) op iets betrekking hebben, daartoe behooren, betreffen, aangaan; – **pertinént,** adj. lat. (*pertĭnens*) gepast, tot de zaak behoorend, doelmatig, juist, recht, billijk, naar den eisch; volhoudend; stellig; – **pertinéntie,** (spr. *tie=tsie*) f. gepastheid, geschiktheid, schikkelijkheid; – **pertinentiën,** (spr. *-tinéntsiën*) pl. (lat. *pertinentĭa*) het toebehooren, bijstukken, bijbehoorende gronden, akkers of velden; – *cum pertinentĭis*, met toebehooren.

Pertizaan, z. partisane.

pertjoema, mal. tevergeefs, bij ons verbasterd tot *tjomme.*

per traditiōnem, z. ond. tradeeren; – *per transactiōnem et cessiōnem*, z. transactie.

pertransīit benefaciendo, lat. hij ging (het land) door, goeddoende (door Petrus gezegd van Jezus).

Pertuisane, z. partisane.

perturbeeren, lat. (*perturbāre*) storen, verontrusten, verwarren, in verwarring brengen, ontstellen; – **perturbātie** (spr. *tie=tsie*), f. storing, onrust, verlegenheid, ontsteltenis, wanorde, verwarring; – **perturbatiën,** f. pl. Astron. storingen, afwijkingen der planeten op hare elliptische banen om de zon, door den invloed van andere planeten veroorzaakt; – *perturbatĭo critica*, Med. spanning, opwekking, welke de beslissing (crisis) eener ziekte voorafgaat.

per turnum, z. turnus.

Pertússis, lat. Med. f. kinkhoest; – **pertussine,** f. middel tegen kinkhoest.

pertusus, a, um, lat. Bot. doorstooten, hier en daar van gaten voorzien.

Peru, n. goud- en zilverrijk land in Zuid-Amerika; de schatten van Peru, de goud- en zilvermijnen van dat land; oneig. groote rijkdom, verbazende schatten; – **peruaansche balsem,** m. (lat. *balsămum peruviānum*) welriekend, dik-vloeibaar hars, vooral uit het peruaansche balsemhout (*Myroxylon peruifĕrum*) gewonnen, als geneesmiddel gebruikt, bij de chocolade gevoegd of tot reukoliën verwerkt wordt; – **peruaansche bast,** z. kinabast; – **peruvienne,** fr. (spr. *peruwjènn'*) of prussienne (spr. *prusjènn'*) f. gebloemd gros de tours.

Perula, f. lat. (verklw. van *pera*, ransel, knapzak) zakje; Bot. vliezig of bastachtig omhulsel van een plantdeel, b. v. van een knop.

per unanimia, z. unaniem.

Peruvienne, z. ond. Peru.

pervageeren, lat. (*pervagāre*; vgl. vageeren) doorzwerven; zich uitbreiden, uitspreiden of verbreiden.

per varios casus enz., z. ond. varia.

Pervāsie, (spr. *s=z*) f. nw.lat. (van 't lat. *pervadĕre*, doorgaan) doordringing.

perverteeren, lat. (*pervertĕre*; vgl. verteeren) verdraaien, vervalschen, bederven, verleiden, ten kwade veranderen; – **pervérs,** adj. (lat. *pervérsus, a, um*) verward, wonderlijk, verkeerd, verstokt, verdorven, slinksch; – **pervérsie,** f. (*perversĭo*) verergering, bederf; verplaatsing uit een goeden toestand in een minder goeden; – **perversiteit,** f. (lat. *perversĭtas*) verkeerdheid, verdorvenheid, slechtheid, b. v. van het hart.

pervestigeeren, lat. (*pervestigāre*, van *vestigāre*, opsporen, v. *vestigĭum*, voetstap) uitvorschen, opsporen, doorzoeken, onderzoeken; – **pervesti-**

gātie, (spr. *tie=tsie*) f. (*pervestigatĭo*) doorzoeking, uitvorsching, opsporing.

per viam enz., z. ond. *via*.

Pervigiliën, pl. lat. (*pervigilĭa*, eig. nachtwaken) nachtelijke plechtigheden of feesten, die door de Ouden ter eere van Ceres, Venus, Apollo enz. gevierd werden.

pervolveeren, lat. (*pervolvĕre*; vgl. v o l v e e r e n) doorbladeren, doorzoeken.

per vostro, z. *vostro*; - *per vota majora*, z. ond. v o t u m.

pervulgeeren, lat. (*pervulgāre*; vgl. *vulgus* enz.) gemeen maken, bekend of ruchtbaar maken, uitbreiden, onder de menschen brengen; - **pervulgātie**, (spr. *t=ts*) f. nw.lat. verbreiding, ruchtbaarmaking.

Perwāne, m. turk. vlinder; ook van dit zegel voorziene kabinetsbevelen.

Perxanto-plaat, f. Phot. soort kleurgevoelige plaat voor landschapphotographie.

Perzië, n. (gr. *Persis*, lat. *Persis*, *Persĭa*) een rijk in Azië; - **perzisch**, adj. tot Perzië behoorende; daar inheemsch, vandaar komend; - p e r z i s c h e a a r d e, engelsch bruinrood; - p e r z i s c h b l a u w, (fr. *pers* of *bleu de Perse*) groenblauw, donkerblauw; - p e r z i s c h r o o d, koraalrood; - p e r z i s c h e o r d e, bouworde, in welke slavenbeelden de plaats der zuilen vervangen; - **persienne**, f. fr. (spr. *-sjènn'*) fijn gedrukt perzisch sits; ook soort van zonneblinden van schuin in een raam gezette plankjes buiten de vensterramen.

pes, m., pl. *pedes*, lat. voet, inz. versvoet; - *pes equīnus*, Med. paardevoet, horrelvoet; - *pes planus* of *pes valgus*, m. lat. Med. platvoet; *pes varus*, horrelvoet; - *per pedes*, te voet; - *per pedes apostolōrum*, te voet, zooals de Apostelen.

Pesáde, f. fr. (spr. *pezááď*; van *peser*, wegen, door een gewicht nederdrukken en opheffen, v. 't lat. *pensāre*, it. *pesáre*) in de rijkunst: de beweging van het paard, waarbij het de voorpooten opheft zonder de achterste te bewegen, het steigeren; - **pesánt**, adj. (spr. *pezañ*) zwaar, wichtig, lastig, bezwaarlijk; - *pesánte*, (spr. *s=z*) it. Muz. zwaarmoedig, zeer langzaam en met waardigheid; - **pesanteur**, f. fr. zwaarte, logheid.

Pesce, m. it. (spr. *pésje*) visch; - **pescadēro**, m. sp. vischhandelaar; - **pescatore**, m. it. visscher.

Peschelpijp, f. El. open, veerende, vertinde, stalen pijp om een elektr. leiding in te leggen; - **peschelsysteem**, n. El. een manier voor het leggen van snoerleidingen.

Peséta, f. (spr. *s=z*; verklw. v. p e s o, z. ald.) sedert 1871 de grondslag van het spaansche muntstelsel; zilvermunt = 100 centimos = $47^1/_2$ cent.

Pesjittho, f. syrisch (eig. de eenvoudige, gewone) benaming van de oude syrische overzetting van het Oude en Nieuwe Testament.

Pésjmek, m. turk. suikerwerk.

Pesma, f. serv. volkslied.

Péso, m. it. (spr. *s=z*; van 't lat. *pendĕre*, wegen, *pensum*, het gewogene) Kmt. last, zwaarte, wichtigheid, gewicht; in Bologna en Brescia vroeger handelsgewicht van 25 libre *à* 361,851 gram, dus = 9,046 kilo; - *al peso*, naar de zwaarte, naar 't gewicht, z. v. a. *al marco* (z. ond. m a r k; onderscheiden van *al numero*); - *peso grosso*, zwaar gewicht, scheepsgewicht; *peso sottile*, licht gewicht; - **peso**, vroeger ook sp. rekenmunt, thans nog een mexicaansche en zuidamerikaansche rekenmunt, gemiddeld = *f* 2,50 *à f* 2,65; - **peso duro**, spaansche p i a s t e r, harde daalder (gewoonlijk kortaf *duro*, harde genoemd) = *f* 2,50 *à f* 2,65; - **peso de plata**, zilverpiaster, een vroeger in den handel gebruikelijke rekenmunt = $^3/_4$ *peso duro*.

Pesoeroetan, m. mal. bode.

pessarĭum, *pessŭlum* en *pessum*, n. *pessŭlus* en *pessus*, m. lat. (gr. *possos*, *pesson*) Med. moederkrans, ring- of 8-vormig van caoutchouc of metaal gemaakt instrument, dienende tot steun bij verzakte of geknikte baarmoeder; - *pessárium occlusīvum*, n. de baarmoeder afsluitend pessarium, om de bevruchting tegen te gaan.

pessĭme, lat. (superl. van *pejus*, z. *pejor*) zeer erg of slecht; - **pessimísme**, n. nw.lat. leer of gevoelen, dat de wereld door en door slecht is; neiging om alle dingen van de slechtste zijde te bezien, om van alles het ergste te vreezen; - **pessimíst**, m. verdediger van het pessimisme; iemand, die alles van den slechtsten kant beziet, van alles het ergste vreest; het tegengest. van o p t i m i s m e enz. (z. ald.); - **pessimístisch**, adj. met het pessimisme overeenkomende, dat huldigend, geneigd het ergste te vreezen; - *res pessĭmi exémpli*, eene zaak, die een zeer slecht voorbeeld geeft.

pessulus, *pessus*, z. *pessarium*.

pesteeren, fr. (*pester*) zijn ergernis door vloeken lucht geven.

Pestiel, n. in de streken der Zwarte zee: zeer sterk ingekookt pruimenmoes.

Pestiléntie, (spr. *tie=tsie*) f. lat. (*pestilentĭa* = *pestis*) pest, pestziekte, besmettelijke ziekte; - **pestilentiëel**, fr. **pestilentiaal**, nw.lat. (spr. *-tiléntsi-*) pestaardig, op pest gelijkende; aan de pest blootgesteld; verpest, aanstekend, giftig, verderfelijk, gevaarlijk, schadelijk; - **pestilentiaris**, m. oppasser van pestzieken; pestprediker, geestelijke, die de pestzieken bezoekt; - **pestilentie-wortel**, m. hoefblad.

Petălon, gr. of **petălum**, nw.lat. n. (fr. *pétale*, m.) blad, inz. bloemblad, bloemkroon; - **petalísme**, n. verbanning voor vijf jaren uit Syracuse, waarbij de stemming voor den te verbannen persoon op olijfbladeren (*pétala*) geschreven werd; vgl. o s t r a c i s m e; - **petaliet**, n. soort van veldspaat; - **petálisch**, **petaloïdisch**, adj. op bladeren, inz. bloembladeren gelijkende; - **petalokēren**, pl. kerfdieren met bladervormige voelsprieten; - **petalosōmen**, pl. bladvisschen, bandvisschen; - **petalúrg**, m. gr. blikmunter, blikslager, goudslager.

Petaráde, f. fr. (van *peter*, een hoorbaar geluid met het achterdeel geven, oneig. kraken, knetteren, lat. *pedĕre*, *pedĭtum*) eig. achtergeblaas van paard of ezel, met achteruitslaan gepaard; bespotting, door nabootsing met den mond, van 't bedoelde geluid; - **petárde**, f. of

petard, m. (fr. *pétard*, m., it. en sp. *petárdo*) springbus, poortbreker, kegelvormig stuk geschut om er poorten, muren enz. mede te doen springen; voetzoeker, zwermer, klapbus, stink- of strontpot; – chineesche petarden, soort van vuurwerk, dat in de kamers kan afgestoken worden; – **petardeeren,** (fr. *pétarder*) springgeschut aanwenden; – **petardier,** (spr. *-djé*) m. kunstvuurwerker.

Petăsus, m. gr. (*petăsos*) hoed met breeden rand; inz. de gevleugelde hoed van Mercurius; oneig. breed schermblad van vele planten.

Petaud, m. fr. (spr. *p'tó*) volgens een sprookje: een koning, die niets te zeggen heeft, wiens onderdanen naar eigen welgevallen te werk gaan; – *la cour du roi Petaud*, het hof van koning P., d. i. waar ieder baas wil zijn.

Petauríst, m. gr. (van *petaurídzein*, op eene koord dansen, *pétauron*, stellage der goochelaars enz.) koorddanser, luchtspringer, goochelaar.

Pété, m. mal. stinkboon, parkia.

Petechiën, f. pl. (it. *petecchia*, fr. *pétéchie*; nw.lat. *petechia*, mid.lat. *peteccia*, van 't lat. *petīgo*, huiduitslag) Med. roode vlekken op de menschenhuid bij vlektyphus, die daarnaar heet; – **koorts,** f. vlektyphus.

Pet-en-l'air, m. fr. (spr. *petanlèr*) nachtlijfje voor vrouwen, nachtjak met lange panden; slaapjapon.

Petént, z. ond. *petĕre*.

Petenuche, f. fr. (spr. *-núúsj*) soort van fransche zijde, geringer dan floszijde; men noemt ze ook galette.

Peter, z. Pieter.

petĕre licet, lat. (*petĕre*, streven, zoeken; vgl. petitie) vragen is geoorloofd, men mag vrij verzoeken, aanzoek doen, naar een post dingen; – **petént,** m. (lat. *petens*) aanzoeker, verzoeker.

Petersélie, f. (van 't lat. *petroselīnum*, gr. *petrosélīnon*, van *petra*, steen, en *sélīnon*, eppe) steen- of rotseppe, eppekruid, een bekend tuingewas.

Petersinisten, m. pl. door Petersin gestichte chiliastische secte in Duitschland in de 18de eeuw.

Petéstér, m. een turksche wijn.

Peticŭlae, pl. nw.lat. z. v. a. petechiën.

petilleeren, fr. (*pétiller*, spr. *petielj-*; v. *peter*, d. i. veesten) knetteren, knappen, kraken; van wijn: schuimen, paarlen; fonkelen; oneig. hij petilleert van geest; – **petillant,** (spr. *peti-ljáñ*) of **petilleerend,** adj. schuimend, paarlend, opbruisend; vurig, levendig, fonkelend.

Petinét, n. fijn, op kant gelijkend weefsel van zijden, katoenen en linnen garen tot opschik; – **petinetglas,** n. filigran- of draadglas.

Petinotheologīe of **petenotheologie,** f. gr. (van *petēnós*, *e*, *ón*, gevleugeld) vrome, geestelijke beschouwing der vogels; bewijs voor het bestaan en het werken van God uit de vogels.

Petiŏlus, m. lat. eig. voetje (verklw. van *pes*), bladsteel, vruchtsteel; – **petiolair,** adj. tot den bladsteel behoorend, daaruit voorkomend enz.; – *petiolatus, a, um*, lat. Bot. gesteeld, met een bladsteel voorzien.

petiotiseeren, (spr. *s=z*) zuren wijn verbeteren, doordat men de gekneusde druiven herhaaldelijk met suikerwater laat gisten; ook wijnfabricage, door de druivenschillen of rozijnen met suikerwater te laten gisten (naar de handelwijze van Petiot in Bourgondië).

petit, adj. fr. (spr. *p'tí*; misschien van lat. *petītum*, iets afgebedelds, kleinigheid; waarschijnlijk echter van celt. oorsprong; vgl. wallisch *pitû*, *pittû*, klein, zeer klein, *pid*, punt) klein, gering, nietig, onbeduidend; ook: lief, b. v. *ma petite femme*, lieve vrouw, vrouwtje! – **petit,** f. bij de boekdrukkers: soort van drukletter ($7^1/_2$ *à* 8 punten) tusschen garmond en brevier; – *petit à petit*, (spr. *p'tí ta p'tí*) langzamerhand, allengs, ongemerkt, van lieverlede; – **petit-bourgogne,** m. (spr. *- boergónj'*) bourgognewijn, fransche roode wijn, die ook als tavel, lirac enz. bekend is; – **petit-crevé,** z. ond. dandin en gommeux; – **petite-fille,** f. (spr. *-fielj'*) kleindochter; – **petit-fils,** m. (spr. *-fies*) kleinzoon; – **petits-frères,** (spr. *-frèr'*) monniken van eene orde, wier hoofdzaak het onderwijs der jeugd is; – **petit-grain,** n. soort van gros de Tours; – **petit-gris,** n. (spr. *-grí*) grijs bont van siberische eekhorens; – **petite guerre,** f. kleine oorlog, z. v. a. guerilla; – **petit-loup,** (spr. *-loe*) m. half masker, dat alleen oogen en neus bedekt; – **petit-maître,** m. (spr. *p'timêtr'*) pronkertje, modegek, windbuil, jong, opgepronkt, winderig, ingebeeld heertje; vgl. elegant; – **petits-pâtes,** pl. vleesch- en andere kleine pasteitjes; – **petit-verre,** m. borrel, inz. glaasje absint; – **petit-lait,** m. wei, hui; – **petit-vide,** m. geheel (geestelijk en lichamelijk) vervallen; – **petit-crevé,** die alle sporen van de betere eigenschappen verloren heeft; – **petits-velours,** n. (spr. *-w'loer*) Manchesterfluweel; – **petite-misère,** z. misère; – **petites-écoles,** pl. (spr. *p'tiet'zekól'*) kleine scholen; kostelooze kleinkinderscholen in Frankrijk; – **petitésse,** f. kleinheid, geringheid, nietigheid.

Petítie, (spr. *-tí-tsie*) f. lat. (*petitĭo*, *petĕre*, streven, zoeken, verlangen) verzoek, bede, verzoekschrift, smeekschrift, request; – *petitĭo principĭi*, schijngrond, 't aanvoeren als bewijsgrond van datgene, wat zelf eerst bewezen moet worden (soort van drogrede, fout in het gevolgtrekken); – *petition of rights*, eng. (spr. *pétisjĕn ow raits*) verzoekschrift om herstel van rechten, het door het engelsche parlement in 1628 aan koning Karel I ingediende verzoekschrift, hetwelk de herstelling der oude, dikwijls geschonden rechten en vrijheden ten doel had; het werd later door de habeas-corpus-acte en de declaration of rights bevestigd en uitgebreid; – **petitie-recht,** recht tot het indienen van smeekschriften; ook grondwettige bevoegdheid der staatsburgers, om hunne bezwaren, grieven enz. aan de regeering te doen toekomen; – **petitionaris,** (spr. *-titsi-*) m. nw.lat. (fr. *pétitionnaire*) een smeekende, die een verzoek bij hooger gezag indient; – **petitioneeren,** een verzoekschrift indienen, aanzoeken, aanhouden; – **petitum,** n. lat. verzoek, aanzoek.

bede, het verlangen; – *cum annéxo petîto*, met bijgevoegd verzoek; – *sub petîto remissiōnis*, onder verzoek of met de bede om terugzending; – **petītor,** m. lat. aanzoeker, dinger naar een ambt; Jur. eischer in civiele zaken; – **petitorīum,** n. Jur. eisch of rechtsgeding ter zake van de rechtsverkrijging zelve (in onderscheiding van *possessorium*, waarin voorloopig alleen de vraag over 't b e z i t der zaak behandeld wordt).

Petit-loup, petit-maitre, z. onder p e t i t.

petræisch, adj. (lat. *petraeus, a, um*, gr. *petraios, a, on*, van *pétra*, rots, steen) rotsig, steenachtig; – p e t r æ i s c h A r a b i ë, steenachtig Arabië.

Petrárcha, m. ital. dichter en humanist uit de 14de eeuw, beroemd om zijn zuiver platonische liefde voor L a u r a enz.; oneig. echt e r o t i s c h dichter, rein minnezanger, sonnettendichter; – **petrarchiseeren,** (spr. *s=z*) op deze wijze van Petrarcha zijn hart in liefdesklachten uitstorten.

Petrefáct, n., pl. **petrefácten** (lat. *petrefácta*, gr.-lat. van 't gr. *pétra*, steen, en 't lat. *facĕre, factum*, maken) versteeningen, versteende lichamen.

Petrél, m. fr. en eng. (lat. als 't ware *petrellus*, kleine Petrus, verklw. van P e t r u s, P e t e r, z. ald.) stormvogel, onweersvogel, zwemvogel van de grootte van een leeuwerik.

Petrelæum, f. z. v. a. p e t r o l e u m.

petrificeeren, nw.lat. (van 't gr. *pétra*, steen, en *facĕre*, maken) versteenen, tot steen worden, in steen veranderen; – g e p e t r i f i c e e r d, adj. versteend, in steen veranderd; vgl. c a l c i n e e r e n en m e t a l l i s e e r e n; – **petrificatīe,** (spr. *tie=tsie*) f. versteening, verandering in steen; – **petrilíth,** m. gr. veldspaat.

Petriners, m. pl. in kleine monnikenorden levende wereldlijke geestelijken bij de R. Kath., die in hof- en huiskapellen voor een bepaald loon de godsdienstoefeningen verrichten.

petrinisch, adj. van den apostel Petrus afkomstig; – **petrinísme,** n. nw.lat. door Petrus vertegenwoordigde leer van het oorspr. Jodenchristendom; vgl. p a u l i n i s m e.

Petrissage, f. fr. het kneden, masseeren.

Petrobrusiānen, m. pl. secte der 12de eeuw in Languedoc, die den kinderdoop en het Avondmaal verwierp en de kerken vernielde, zoo geheeten naar haren stichter P i e t e r B r u y s.

Petrographīe, f. gr. (van *pétra*, steen) steenbeschrijving; – **petrográphisch,** adj. steenbeschrijvend; – p e t r o g r á p h i s c h e k a a r t e n, landkaarten, waarop de gesteenten en hare grenzen aangewezen zijn; – **petroleum,** f. nw.lat. steenolie, aardolie, een koolwaterstof van plantaardigen en dierlijken oorsprong, die door boring uit den grond verkregen wordt, inz. uit Amerika en Rusland komt en gezuiverd als lichtstof dient; vgl. n a p h t a; – **petroleum-benzine,** f. door destillatie uit petroleum bereide b e n z i n e (z. ald.); – **petroleum-spiritus,** m. steenoliegeest, het bij het zuiveren van de petroleum het eerst in dampvorm overgaande bestanddeel, als surrogaat voor terpentijnolie gebruikt; – **petroleur,** m. en **petroleuse,** f. fr. (mannelijke en vrouwelijke) moordenaar en brandstichter te Parijs tijdens de Commune van 1871; – **petroleeren,** met petroleum brandstichten; – **petrologie,** f. leer der steenen, steenkunde.

Petro-Johannieten, m. pl. secte der 12de eeuw, die den doop niet als een genademiddel beschouwde (gesticht door P i e r r e-J e a n).

Petroleum, petrologie, z. ond. p e t o g r a p h i e.

Petronella, Petrowitsch, z. onder P i e t e r.

Petrosilex, m. lat. kiezelspaat.

Petruspenning, m. pieterspenning, vrijwillige gave aan den Paus.

Pet. Th., bij botanische namen afk. voor du Petits-Thouars (gest. 1831).

Petticoat, m. eig. (spr. *-koot*) (vrouwen)onderrok.

Petto, m. it. (van 't lat. *pectus*) borst, boezem, hart, binnenste; – i e t s i n p e t t o h e b b e n of h o u d e n, in het hart hebben, bij zich behouden, geheim houden, verzwijgen.

petulánt, adj. lat. (*petŭlans*) moedwillig, uitgelaten, dartel; lichtvaardig, onbeschaamd, brooddronken; – **petulántie,** (spr. *tie=tsie*) f. moedwil, lichtzinnigheid, lichtvaardigheid, uitgelatenheid.

Petum, n. nw.lat. rooktabak; tabak om te kauwen of te pruimen (eig. de inheemsche naam van de rooktabak op het eiland Tabago, onder welken hij het eerst in Europa (1593) bekend werd; oudsp. *petum*); – **petunia,** f. Bot. plantengeslacht uit de familie der nachtschaden, met mooie bloemen, z. b e t u n i a.

Petuntse, n. in China: wit veldspaat, dat men ter vervaardiging van het porselein gebruikt.

Petzvalobjectief, n. Phot. objectief, bestaande uit twee lenzenstelsels, in 1841 uitgevonden.

peu, adv. fr. (van 't lat. *paucum*) weinig; – *pour peu* (spr. *poer-*) om weinig, het scheelde niet veel, op een haar af; – *peu à peu*, allengs, langzamerhand, ongemerkt, van lieverlede.

Peucedănum, n. lat. (van 't gr. *peukédanon*) Bot. varkensvenkel, eene soort van schermdragende planten; – **peucedanine,** f. nw.lat. Chem. scherp bittere stof, uit den wortel dier plant getrokken.

peupleeren, fr. (*peupler*; van *peuple* = lat. *popŭlus*, volk) bevolken; – g e p e u p l e e r d, adj. bevolkt; – **peuplade,** f. volksstam; ook volksplanting, k o l o n i e.

Peur, f. fr. vrees; – *sans peur et sans reproche*, (spr. *sañ peur é sañ reprosj'*) zonder vrees of blaam.

peut-être, adv. fr. misschien.

Pevaróni, pl. it. in azijn ingemaakte peperkorrels.

Pew, m. eng. (spr. *pjoe*) kerkbank.

Pewter, n. eng. (spr. *pjoet'r*) tinlegeering (tin, antimonium, bismuth en koper).

Pēxis, f. gr. (van *pēgnýnai*, vast, stijf of hard maken, laten stollen of stremmen) Med. het stollen, stolling, stremming.

Peys, m. looden rekenmunt te Bombay, iets meer dan 1 cent; vgl. p e i s a.

Peza, f. port. (*peça* = fr. *pièce*, stuk) rekenmunt te Cambodsja, Delhi en Soerate = $^1/_{48}$ ropij of ongeveer 2 centen.

Pezza, f. it. (= fr. *pièce*) eig. stuk; veld- of vlaktemaat te Rome; voormalige rekenmunt in Toscane = $5^3/_4$ toscaansche lire = *f* 2,32; op Malta vóor het jaar 1800 = *f* 2,65 tot *f* 2,67; - *alla pezza*, stuksgewijs; - **pezzo,** m. it. in het algemeen stuk, b.v. *pezzo d'artigleria*, stuk geschut; - *un pezzo di donna*, een flink (stuk) wijf; - *un p. d'uomo*, een geweldig groot (stuk) kerel of spottend: een mooi stuk vent; - *un bel pezzo*, een goede poos; pl. **pezzi,** inz. munten, geldsoorten; - *pezzi concertanti*, Muz. concert- of orkeststukken, waarin obligate passages voor enkele instrumenten voorkomen; - *pezzi di bravura*, (spr. *u* = *oe*) bravoerstukken, z. b r a v o u r-a r i a enz.; - **al pezzo,** bij het stuk, stuk voor stuk, stuksgewijs; - **pezzolájo,** m. kleedingstuk der vrouwen in Genua.

Pf., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor C. Pfeiffer (gest. 1852).

Pfennig, m. hoogd. penning, kleine kopermunt, het $^1/_{100}$ van een rijksmark = $^3/_5$ cent z. o. p e n n i n g en p e n n y.

Phacéllus, m. nw.lat. (v. 't gr. *phákelos* en *phakéllos*) bundel, zakje.

Phaciet, m. gr. (van *phakē*, linze, lens) linze-, penning- of vruchtsteen, eene versteende kamerslak, z. v. a. l e n t i c u l i e t; - **phacītis,** f. Med. lensontsteking, ontsteking der kristallens.

Phæāken, m. pl. (gr. *phaiākes*) fabelachtige oud-gr. bewoners van het eiland Scheria (Corcyra), bij welke, naar het verhaal van Homerus, Odysseus te land kwam, en die zich door zeevaartkunde, rijkdom en gastvrijheid onderscheidden; vandaar oneig. rijke, in weelde levende menschen.

Phædra, f. gr. (*Phaidra*) Myth. gemalin van Theseus, zuster van Ariadne, dochter van den kretenzischen koning Minos, vermaard door hare liefde voor haren behuwdzoon Hippolȳtos en hare wraak op dien jongeling, toen zij zich door hem zag afgewezen.

Phænaustiskoop, m. gr. optische spiegel met eene draaibare figurenschijf daarvoor.

Phænokalligraphīe, f. gr. kunst om in korten tijd schoon te leeren schrijven.

Phænokistoskoop, m. z. v. a. s t r o b o s k o o p.

Phænomeen, n. (gr. *phainómĕnon*, van *phaínesthai*, zichtbaar worden, verschijnen) verschijnsel, inz. luchtverschijnsel, voorval, gebeurtenis; ook zeldzaamheid, vreemd verschijnsel, wonder; - **phænomenaal,** adj. buitengewoon, zeer merkwaardig; - **phænomenogenīe** of **phænomenogonīe,** f. ontstaan, voortbrenging van verschijnselen; - **phænomĕnogonologīe,** leer van 't ontstaan der verschijnselen, inz. bij ziekten; - **phænomĕnographīe,** f. beschrijving van verschijnselen; - **phænomĕnologīe,** f. verschijnselleer, leer der natuurverschijnselen, of van de verschijnselen, werkingen, krachten enz. van den geest in hunne ontwikkeling en hunnen samenhang; - **phænomenoskopīe,** f. waarneming der verschijnselen.

Phaët(h)on, m. gr. eig. de lichtende (v. *phaethein*, lichten, verlichten) Myth. de zoon van den zonnegod, die, toen hij op zekeren dag van zijnen vader P h œ b u s de vergunning had afgeperst, zelve den zonnewagen te mennen, zich zoo slecht van die taak kweet, dat hij de aarde bijna verbrandde en door Zeus met eenen bliksemstraal werd gedood; een hooge, lichte, onbedekte wagen; ook een rijtuig, aan beide zijden open en alleen van boven met een zonnedak voorzien; - **phaëthoniseeren,** (spr. *s*=*z*) roekeloos wagen, veel op 't spel zetten.

Phagæna, f. gr. (*phágaina*, v. *phagein*, eten) Med. geeuwhonger, vraatzucht; - **phagedæna,** f. gr. (*phagédaina*) voortknagende booze zweer, koudvuur; - **phagedænisch,** adj. invretend, bijtend; - **phagedænische middelen,** geneesmiddelen tegen invretende zweren; - **phagedænisch water,** (lat. *aqua phagedaenĭca*) oplossing van bijtend sublimaat (chloorkwik) in kalkwater; - **phago,** m. lat. (van 't gr. *phagōn*) vreter; - **phagocȳten,** pl. verslindende cellen (inz. de witte bloedlichaampjes l e u k o c y t e n) in het bloed, die den strijd aanbinden tegen schadelijke indringers (bakteriën enz.) en deze resorbeeren; - **phagocytōse,** f. het opgenomen worden van de bakteriën door de phagocyten; - **phagocyteeren,** door phagocyten verslinden, zie o p s o n i n e n.

Phai-noeng, ook **painoeng, pai,** m. goud- en zilvergewicht in Siam = $^1/_{64}$ *bat* of *tikal* = 32 *soga* = 0,239 gram.

Phakos, m. gr. (*phakós*, eig. linze, linzeplant) Med. lensvormige huidvlek, inz. in 't aangezicht, zomersproet; - **phakocystītis,** f. Med. ontsteking van het beursje der kristallens in 't oog; - **phakōdisch,** adj. (gr. *phakōdes*) linsvormig, met lever- of zonnesproeten; - **phakopalingenēse,** f. wedervoortbrenging der lens in het oog; - **phákops,** m. zomersproetige; - **phakopsis,** gevlektheid met zomersproeten; - **phakoptisáne,** f. (vgl. p t i s a n e) afkooksel van linzen, linzendrank; - **phakōsis,** f. linzevlek, donkere vlek in het oog; - **phakoskotōma,** n. verduistering der kristallens; - **phakōtos,** m. linsvormig heelmeestersmes.

phalæcisch vers, n. ook h e n d e k a s y l l ă b u s, m. gr. elflettergrepig trochæīsch-daktylisch vers, naar den gr. dichter P h a l æ k o s genoemd (⊥⏓ / ⊥⏑⏑ / ⊥⏑ / ⊥⏑ / ⊥⏓).

Phalænen, f. pl. gr. (*phálaina*, v. *phalós*, *ón*, licht, helder) lichtmotten, nachtvlinders.

Phalăkra, f. gr. (van *phalakrós*, *á*, *ón*, kaal) Med. kaalheid; - **phalakrōdisch,** adj. (gr. *phalakrōdes*) kaalhoofdig; - **phalakrōma,** n. kaalkop; - **phalakrōsis,** f. het kaalworden, uitvallen der haren; - **phalakrótēs,** f. kaalhoofdigheid.

Phálanx of **phalánge,** f. gr. gesloten krijgsbende; legerkern, keurbende van het macedonisch voetvolk, een in het vierkant nauw ineengesloten geduchte troep (van 4, 8 tot 16duizend man), met lange spiesen gewapend, die door het geweld van haren aanval doorgaans den veld-

slagen besliste; pl. **phalangen,** krijgsbenden, troepen voetvolk; Anat. kootjes der vingers en teenen; – **phalánge,** f. voetzool-straf (b a s t o n n a d e), eene in 't Oosten zeer gebruikelijke straf; – **phalangárch,** m. bevelhebber over eene phalanx; – **phalánger,** m. (fr. *phalanger* en *phalangiste*, wegens de eigenaardige plaatsing zijner p h a l a n g e n of toonleden zoo genoemd) oostersch buideldier, inz. op de Molukken; – **phalangōsis,** f. z. v. a. t r i c h i a s i s; – **phalansterium,** n. barb.-lat. of fr. **phalanstère,** m. phalanx-kazerne, gemeenschappelijke woon- en werkplaats voor eene phalanx, d. i. samenwoning van 400 huisgezinnen, naar het stelsel van den franschen socialist Fourier (gest. 1837).

Phalărīka, f. gr. of **phalărīca,** lat. (v. *phalaros*, helder, lichtend, glanzend) brandfakkel, een soort brandgeschut.

Phalaris, f. Bot. glansgras.

Phalarísme, n. gr. wreede regeering, gelijk die van den tyran P h a l ă r i s in Sicilië, in de 6de eeuw vóor Chr. berucht door den koperen stier, in welken hij zijne slachtoffers opsloot, wier jammerkreten dan op het geloei van runderen geleken.

Phallos of **phallus,** m. gr. (*phallós*) mannelijk lid, roede, bij de oude Grieken, ook bij Oostersche volkeren, een zinnebeeld van de teelkracht der natuur, dat, in hout of steen nagebootst, bij de bacchusfeesten in statige omgangen werd rondgedragen; vgl. l i n g a m en p r i a p u s, p u t s; – **phallīka,** n. pl. gezangen bij genoemde omgangen; – **phallagie,** f. pijn in het mannelijk lid; – **phallanastrōphe,** f. verdraaiing der mannelijke roede; – **phallankylōsis,** f. kromming der roede; – **phallisch,** het manlijk geslacht betreffende; – **phallītis,** f. ontsteking van het mannelijke lid; – **phallokarcīnoma,** n. kanker aan de roede; – **phallokámpsis,** f. roedekromming; – **phallophoor,** m. phallusdrager bij feestelijke optochten; – **phallorrhagie,** f. Med. bloedvloeiing uit de vaten van het mannelijk lid; – **phallorrhœe,** f. druiper, zaadvloeiing uit de roede.

Phanerogámen, n. pl. gr. (van *phanerós, á, ón*, zichtbaar, en *gamos*, huwelijk) of **phanerogáme planten,** Bot. planten met duidelijke, zichtbare geslachtsdeelen (het tegengest. van k r y p t o g a m e p l a n t e n).

Phansigáren of **Phansegoeren,** m. pl. hindost. indische roovers en moordenaars, z. v. a. t h u g s, z. ald.

Phantasīe, f. gr. (*phantasia*, eig. het zichtbaar-maken, vertoonen, ten-toon-stellen, en het zichtbaar-worden, verschijnen, van *phantádzein*, zichtbaar maken) verbeeldingskracht, menschelijk vermogen om zich beelden of gestalten te scheppen, verdichtings- of uitvindingskracht, scheppend, dichterlijk vermogen; verdichting, inbeelding, luchtgestalte, hersenschim, droombeeld, gril, luim, kuur, vreemde inval; Muz. z. f a n t a s i e; – **phantaseeren,** (spr. $s=z$) met zijne gedachten rondzwerven, zich aan levendige voorstellingen overgeven; verschijningen hebben, gezichten zien, luchtbeelden, droombeelden of hersenschimmen opwekken; in ziekte raaskallen, ijlen, onzin spreken; Muz. z. f a n t a s e e r e n; – **phantaskoop,** m. tooverlantaarn; – **phantasiásten,** m. pl. secte, welke men meer algemeen den naam van I n c o r r u p t i b e l e n, onverderfelijken, geeft; – **phantásma** en **phantoom,** n. schijnbeeld, hersenschim, geducht schrikbeeld, spook, schim; model van een menschelijk lichaamsdeel ter oefening voor de studenten, o. a. bij de verloskunde; – **phantasmatiēk,** f. verklaring der uiterlijke verschijnselen; – **phantomíst** en **phantasmatist,** m. droomer, dweper, geestenziener; ook droomuitlegger; – **phantasmagorie,** f. schijntooverij, of kunst om door brandspiegels, rook en dgl. middelen menschelijke gestalten te laten verschijnen, geestenbezwering; ook z. v. a. h a l l u c i n a t i e (z. ald.); – **phantasmoskopie,** f. soort van verstandsverbijstering, waarbij de lijder spookbeelden ziet; – **phantást,** m. dweper, grillig mensch, die de gewrochten zijner verbeelding voor wezenlijk houdt en als zoodanig behandelt; iemand met overspannen verbeeldingskracht; – **phantastīkon,** n. inbeeldingsvermogen; – **phantástisch,** adj. op inbeelding berustend; zonderling, dwepend, wonderlijk, grillig, avontuurlijk, mal; – **Phantasus,** m. Myth. droomgod, een broeder van M o r p h e u s, die den menschen aangename beelden in den droom voorspiegelt.

Pharamund, z. F a r a m u n d.

Phárao, m. (hebr. *paroh*, koptisch *pouro*, v. *ouro*, „het groote huis", d. i. de regeering en dan „Koning" vgl. O t t o m a n i s c h e P o r t e), koning, in 't oude Egypte z. v. a. koning, vorst; – **pharaonsmuis** of **pharaonsrat,** z. i c h n e u m o n; – **pharaonsvijg,** z. v. a. p a r a d i j s a p p e l; – **pharao-slang,** f. kleine kegel, die, boven aangestoken wordende, in slangvormige kronkelingen zich uitbreidt, misschien naar den staf, dien Mozes voor Pharao tot slang liet worden, zoo genoemd; – **pharao-spel,** ook **pharao** en **faro,** n. h a z a r d- of kansspel met fransche kaarten (zoo geheeten, omdat vroeger op een der kaartbladen de P h a r a o, die in de geschiedenis van Jozef voorkomt, was afgebeeld).

Pharizæēr, farizeēr, m. (kerkelijk lat. *Pharisæi*, rabbijnsch *paroesjīm*, van 't hebr. *pároesch*, scheiden, afzonderen) eig. afgezonderden, zonderlingen, eene secte onder de voormalige Joden, die meer waarde aan den uiterlijken dan aan den innerlijken godsdienst hechtte en de mozaïsche wet door eene menigte van willekeurige levensregelen, veelvuldig vasten en bidden, vaak enkel met schijnbare stiptheid en heiligheid, vereerden; huichelaars, schijnheiligen, werkheiligen, pilaarbijters; – **pharizæische, farizeesch,** adj. huichelachtig, schijnheilig; – **pharizæisme, farizeïsme,** n. huichelarij, schijnheiligheid.

Pharmăkon, pharmăcum, n., pl. **pharmăka,** gr. artsenijmiddel, toovermiddel, tooverdrank; vergift; – **pharmacēum,** n. (gr. *pharmakeion*) z. v. a. a p o t h e e k; – **pharmaceut** of **pharma-**

ceuticus, m. (gr. *pharmakeús* of *pharmakeutēs*) apotheker, artsenijbereider; – **pharmaceutika** of **pharmacie,** f. apothekerskunst; – **pharmaceutisch,** adj. artsenijkundig, de artsenijkunde betreffende; – **pharmacites,** m. (gr. *pharmakitēs*) kruidenwijn; – **pharmakochemie,** f. artsenij-scheikunde; – **pharmakodynamiek, pharmakodynamika,** f. kennis van de kracht der artsenijen; – **pharmakognosie, pharmakognostiék** of **pharmakognostika,** f. herkenning der geneesmiddelen, artsenijkunde; – **pharmakokatagraphologie,** leer van 't voorschrijven der artsenijen, ook enkel katagraphologie, z. ald.; – **pharmakolith,** m. giftsteen, arsenikzure kalk; – **pharmakologie,** f. kennis der artsenijen, artsenijleer; – **pharmakomanie,** f. artsenijzucht, het overdreven gebruik van of verlangen naar artsenijen; – **pharmakométer,** m. artsenijmaat; – **pharmakometrie,** f. artsenijmeetkunde; – **pharmakopœa,** f. apothekersvoorschrift, voorschrift der artsenijbereiding, eene verzameling van voorschriften ter bereiding van eenvoudige en samengestelde artsenijen, het boek der artsenijbereiding (dispensatorium); – **pharmakopōla,** m. (gr. *pharmakopōles*) artsenijverkooper; – **pharmakopolium,** n. artsenijwinkel, z. v. a. apotheek; – **pharmakoposie,** f. -artsenijdrinken of -innemen; het giftdrinken; – **pharmakosideriet,** n. teerlingerts, uit arsenikzuur en ijzer bestaande; – **pharmakotheek,** f. huis- en reisapotheek, artsenijkist; – **pharmakotriba, pharmakotrips** of **pharmakotript,** m. artsenijwrijver of -stamper.

Pharos of **pharus,** m. gr. (oorspr. naam van een eiland bij Alexandrië aan den mond van den Nijl, waarop een zeer hooge vuurbaak of vuurtoren stond, die onder de wereldwonderen werd geteld) vuurtoren, vuurbaak of -baken, zeevuur bij eene zeehaven.

Phárynx, m. liever f. gr. (van *phárein,* splijten) Anat. hoofd van den slokdarm, keel; – **pharyngemphráxis,** f. Med. verstopping van het slokdarmshoofd; – **pharyngeurisma,** n. ziekelijke verwijding van het slokdarmshoofd; – **pharyngitis,** f. ontsteking van het slokdarmshoofd; – **pharyngocēle,** f. verslapping, breuk van het hoofd van den slokdarm, waardoor aan zijne wanden zakken of gezwellen ontstaan; – **pharyngographie,** f. beschrijving der keel; – **pharyngolysis,** f. verlamming van de spieren van het slokdarmshoofd, keelverlamming; – **pharyngopalatinisch,** adj. keel en verhemelte betreffende; – **pharyngoparalȳsis,** f. verlamming van 't slokdarmshoofd; – **pharyngoperistōle,** f. vernauwing van het slokdarmshoofd, keelvernauwing; – **pharyngoplegie,** f. z. v. a. pharyngolysis; – **pharyngorrhagie,** f. bloeding uit de vaten van het slokdarmshoofd; – **pharyngospásme,** n. kramp van het slokdarmhoofd, keelkramp; – **pharyngostenie,** m. slokdarmvernauwing; – **pharyngotomie,** f. snede van het hoofd van den slokdram; – **pharyngotoom,** n. werktuig voor de kunstbewerking der snede van het hoofd van den slokdarm of de opening van het spijskanaal.

Phase, f., pl. **phasen,** (spr. *s*=*z*) gr. (*phasis,* pl. *phaseis,* d. i. schijn, verschijning; v. *phaínesthai,* zichtbaar worden, verschijnen) lichtgestalte, lichtafwisseling, schijngestalte, inz. verschillende gestalten, waarin de maan, ten gevolge van hare onderscheiden standen ten opzichte van de zon ende aarde, zich aan ons voordoet; in 't algemeen voor: veranderingen, geregeld afwisselende verschijnselen of gedaantewisselingen in de toestanden van 't menschelijke leven, lotwisselingen enz.; El. duur eener periode, z. a.; – **phaseverschil,** n. tijdverschil bij elektrische grootheden (stroomen); een wisselstroom is niet „in phase" d. w. z. niet in de pas, later komend ten opzichte van de E. M. K.; – **phasma,** n., pl. **phasmăta,** verschijning, gestalte, gezicht, spook enz.

Phaseóle, f. gr. (*phásēlos, phasēolos,* lat. *phasēlus, phaseŏlus*) plantengeslacht met peulvruchten of boonen, van welke verscheiden soorten zeer voedzaam en welsmakend zijn, b. v. de turksche boon, ook faseole of fisole; – **phaseoliet,** m. boonesteen, erwtesteen.

Phasma, z. ond. phase.

Phatagin, m. fr.(*phatagin,* van 't gr. *phattagēs,* schubdier) langstaartig of viervingerig schubdier in Azië.

Phatne, f. en **phatnion,** n. gr. (*phátnē,* eig. krib, trog) tandholte; – **phatnorrhagie,** f. bloeding uit de tandkassen.

Phebus, z. Phœbus.

Phelloplastiek, f. gr. (van *phellós,* kurk) kunst om beelden uit kurk te snijden, het beeldsnijden uit kurk, uitgevonden door eenen kunstenaar te Rome en door den bouwkunstenaar Mei tot hooger volkomenheid gebracht; – **phelloplástisch,** adj. tot die kunst behoorende.

Phenacetine, f. wit poeder, koorts- en zenuwpijn stillend middel, oxaethyl-acetanilide.

Phenakistoskóop, m. gr. op de voortduring van den lichtindruk gegrond toestel, om in rust verkeerende voorwerpen als in beweging te laten verschijnen.

Phengiet, n. gr. (v. *phéngos,* glans) glanssteen, kalkspaat, een doorschijnende, teerlingvormige, sterk opbruisende steen; – **phengophobie,** f. Med. glansschuwheid, afkeer van blinkende voorwerpen, een teeken der hondsdolheid; van daar ook voor hydrophobie; – **phengophóbisch,** adj. licht- of glansschuwend.

Phenol, n. nw. lat. (v. gr. *phainein,* lichten, en lat. *olĕum,* olie) wordt bereid uit carbol en als inwendig geneesmiddel zelden, als uitwendig antiseptisch middel veel gebruikt; door oplossing der witte kristallen krijgt men het vloeibare carbol, uitvinding van den franschen chemist Bobeuf; – **gephénoleerd water,** n. daarmede vermengd water; – **phenyl,** n. nw. lat. (v. gr. *hylē,* stof) uit koolstof en waterstof bestaand radicaal; – **phenyldimethylpyrázolon,** n. antipyrine, z.a.; – **phenylhydraat** of **phenylzuur,** n. z. v. a. carbolzuur; – **phenylamine,** f. z. v. a. aniline; – **phenylwaterstof,** f. z. v. a. benzine.

pherekrátisch vers, zevenlettergrepig trochæïsch-daktylisch vers (⊥ ⏓ / ⊥ ⏑ ⏑ / ⊥ ⏓), naar den gr. dichter Pherekrātes genoemd.

Pherra, f. voor-ind. munt voor rijst, van verschillende grootte.

Pheugydron, n. gr. (v. *pheúgein*, vlieden, en *hýdor*, water) watervrees, z. v. a. h y d r o p h o b i e; – **pheugydros,** m. een waterschuwe.

Phiale, f. gr. z. v. a. p h i o o l (z. ald.).

Phidias, m. gr. uitmuntend beeldhouwer (naar den beroemden atheenschen beeldhouwer van dien naam, die in de 5de eeuw voor Christus leefde).

Phiditia of **phiditiën,** (spr. *t=ts*) n. pl. gr. (*pheiditia*, v. *pheídesthai*, verschoonen, ontzien) openbare, gemeenschappelijke, sobere maaltijden der mannen en jongelingen in 't oude Sparta, ook s y s s i t i ë n.

Philadélphen, m. pl. gr. (v. *phílos*, lief, vriend, en *adelphós*, broeder) broederlievenden, sedert 1803 een geheim verbond in 't fransche leger om het keizerrijk omver te werpen en de republiek weder te herstellen; – **philadelphie,** f. gr. broederliefde, naastenliefde; – **philadélphisch,** adj. broederminnend; vandaar de p h i l a d e l p h i s c h b r o e d e r s c h a p in Engelend en Zweden, welke liefdadigheid ten doel heeft; ook: zusterlievend, b.v. Ptolemaeus II Philadelphus (284—246), koning van Egypte; – **philalēthes** of **philaleeth,** m. waarheidsvriend; – **philalethie,** f. waarheidsliefde; – **philander,** z. o p o s s u m; – **philandrie,** f. (gr. *philandría*) mannenliefde; – **philanthroop,** mr. (gr. *philánthrōpos*) menschenvriend; – **philanthropie,** f. menschenliefde, menschlievendheid; – **philanthropinum,** n. nw. lat. eig. menschlievende instelling, menschenschool; opvoedingsgesticht naar Basedows grondbeginselen, onder dezen naam het eerst in 1774 te Dessau gesticht; – **philanthropinisme,** n. stelsel van opvoeding en onderwijs van Basedow en zijne vrienden, volgens hetwelk de zuiver menschelijke natuur (zie *Aufklärung*) en de oorspronkelijke, zuiver menschelijke verhoudingen tot grondslag gelegd en de vorming der kweekelingen tot praktisch bruikbare, opgeruimde en wellevende menschen tot het doel der opvoeding gemaakt moet worden. Het stelsel is echter, bij de keuze en veelvoudigheid der leermiddelen en het streven naar natuurlijkheid en gemakkelijkheid der leerwijze, alsmede bij de overwegende richting op het practisch nuttige, niet volkomen proefhoudend bevonden. Salzmann (in 1744 geb.) was een der bekendste philanthropijnen, Rousseau's apostelen; vgl. h u m a n i s m e; – **philanthrōpisch,** adj. menschlievend, minzaam, liefderijk, vergevingsgezind, lankmoedig; – **philanthropomanie,** f. dweepachtige, overdreven menschenliefde; – **philargyrie,** f. (gr. *phylargyria*, v. *árgyros*, zilver, geld) geldliefde, gouddorst, gierigheid, hebzucht; – **Philáster,** m. en **Philasteria,** f. mans- en vr. naam: liefhebber, liefhebster der sterren, hemelvriend, -vriendin; – **philatelist,** m. verzamelaar van postzegels; – **philatelistisch,** de *philatelie* betreffende, d. i. het postzegelverzamelen (zie a t e l i e) en de kennis daarvan; – **philautie,** (gr. *philautia*, van *autós*, zelve) eigenliefde, zelfzucht, e g o ï s m e; – **philaútus,** m. zelfminnaar; – **Philēmon,** mansn.: de liefhebbende; – **Philémon** en **Baucis,** gr. Myth. echtpaar in de gr. oudheid, beroemd door hunne wederkeerige liefde tot in hun hoogsten ouderdom; vandaar een paar oude, trouw en eendrachtig levende echtgenooten; – **philharmōnisch,** adj. de toonkunst beminnende; – **philhelleen,** m. griekenvriend, voorstander der Grieken en hun vrijheidsoorlog; – **philhellēnisch,** adj. de Grieken beminnende, hen voorstaande, grieksgezind; – **philiāter,** m. (v. *iātros*, arts) vriend of liefhebber der artsenijwetenschap.

Philip of **Philíppus,** m. gr. (*Phílippos*, van *phílos*, lief, vriend, en *híppos*, paard) bij verkorting F l i p, mansn., woordelijk: paardenvriend; – **philippie,** f. barg. bankbiljet van 10 gld.; – **Philippíne,** f. vr. naam: paardenvriendin; – *bonjour Philippine!* fr. goeden morgen, Philippine! de woorden, waarmede een heer of dame een dame of heer van hunne kennis begroet, tengevolge van eene afspraak bij het deelen eener dubbele amandel aan tafel; die het eerst dien groet toebrengt, wint van den ander gewoonlijk een klein geschenk (het woord is aan het duitsch *vielliebchen*, d. i. allerliefste, ontleent, zoodat de gewoonte van duitsche herkomst is); – **philippica,** f. hevige strafrede, eene krachtige redevoering, waarin iemand aan de kaak gesteld, ontmaskerd, doorgehaald wordt, zooals de rede, welke de atheensche redenaar D e m o s t h ĕ n e s tegen koning P h i l i p p u s van Macedonië uitsprak, om de Grieken af te raden, zich aan hem te onderwerpen; – **philippicæ,** f. pl. gr. goud- en zilvermunten, hebbende aan de eene zijde het beeld van Philippus van Macedonië en aan de keerzijde een paard; – **philippisten,** m. pl. leerlingen en aanhangers van P h i l i p p M e l a n c h t o n, die men van k r y p t o - c a l v i n i s m e beschuldigde; – **Philippinen,** pl. secte van oostersche christenen; – **Philippōnen,** m. pl. russische secte, die een geestelijk opperhoofd, de heilige synode en de priesterwijding der russ. geestelijkheid niet erkennen, zoo geheeten naar Philip Pustoswiæt, die haar in 1700 uit Rusland naar Poolsch-Litthauen voerde; – **philippusdaalder,** spaansche daalder, ongeveer = 3 gld., onder Philips II van 1560—1595 voor de Nederlanden geslagen.

Philip., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor R. A. Philippi (gest. in 1904).

Philistijnen, m. pl. (hebr. *Plischthī*, pl. *Plischtīm*, v. *pālasch*, rondzwerven, omdolen; vgl. P a l æ s t i n a) oude grensnaburen en vijanden der Israëlieten in zuidwestelijk Palæstina; – **philister,** m. pl. hoogd. in Duitschland in de studententaal eene verachtelijke benaming voor een gewoon burger of ook wel voor alle niet-studeerenden. Deze benaming ontstond, naar men wil, in 1693 te Jena, waar bij eene vechtpartij tusschen studenten en burgers een student dood op de plaats bleef en een geestelijke den Zondag daaropvolgende in eene heftige preek tegen deze daad zeide: „het is hierbij gegaan, zooals in den Bijbel (Richteren XVI) geschreven staat: de Philistijnen over u, Simson!" waarna de studenten de

burgers van Jena Philistijnen of Philisters noemden; – **philister,** in 't alg. ploert, laaggezind mensch, mensch van beperkten geest en gemeene platburgerlijke denkwijs; in engeren zin: hospes van een student; voorts paardenverhuurder; geleend of gehuurd paard; ook oud overschotje van tabak in een pijp; – **philisterei,** f. hoogd. ploertigheid, beperkte, bekrompen, platburgerlijke denkwijs; vgl. b a n a u s i e; – **philistresse** of **phileuse,** f. hgd. bij de studenten: hospita; – **philisterschaft** of **philistreus,** adj. hgd. ploertig, van bekrompen geest, kleinzielig, onvrijzinnig, laag, onedel; – **philisterium,** n. hgd. ploertendom.

Phill., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor John Phillips (gest. 1874).

Philodoxie, f. gr. (*philodoxia*, van *philos*, dief, vriend, en *doxa*, meening, roep, roem) eer- of roemliefde; – **philœnus,** m. liefhebber van den wijn (gr. *oinos*), drinkebroer; – **philofenian,** m. aanhanger der f e n i a n s (z. ald.); – **philogermaan,** m. vriend der Duitschers; – **philogýn,** m. (gr. *philógynos*, van *gynē*, vrouw) vrouwenvriend, liefhebber van de vrouwen; – **philogynie,** vrouwenliefde, neiging tot het andere geslacht; – **philoikos** of **philœcus,** m. huisvriend, familievriend; – **philokalie,** f. liefde voor het schoone, eerbare, zedige; – **philoloog,** m. (gr. *philólogos*, van *logos*, rede) taalvriend, taalgeleerde, taalkundige, taal- en oudheidvorscher; inz. wie zich aan de wetenschappelijke studie der talen, letterkunde en geschiedenis van de klassieke oudheid (der oude Grieken en Romeinen) wijdt; – **philologie,** f. taalliefde, taal- en oudheidkunde, taalwetenschap, in uitgebreiden zin, k l a s s i e k e p h i l o l o g i e, wetenschap of geleerde kennis der oud-gr. en rom. taal, letterkunde en geschiedenis; – **philológisch,** adj. taallievend, taal- en oudheidkundig, taalgeleerd; tot de taal- en oudheidkunde behoorende of die betreffende; – **philomachie,** f. strijdlust; – **philomathie,** f. (gr. *philomátheia*, van *manthánein*, leeren) leerlust, leerbegeerte, weetgierigheid; – **philomátisch,** adj. leerlustig, leergierig, weetgierig; – **Philomēle,** f. gr. (eig. de appel- of ooftminnende, v. *mēlon*, appel) Myth. naam der dochter van Pandīon, koning van Athene, die, nadat Tereus, de gemaal van hare zuster Prokne, haar verkracht en vervolgens, opdat zijne wandaad bedekt mocht blijven, haar de tong uitgesneden had, in eenen nachtegaal werd veranderd; vandaar voor: de nachtegaal; – **philomētor,** m. moederlievende, moedervriend; – **philomimesie,** f. (vgl. m i m e enz.) navolgingszucht; – **philomūsos,** m. muzenvriend, beminnaar der schoone kunsten, kunstvriend.

Philonium, n. lat. (van 't gr. *philōnion*, scil. *phármakon*, z. ald.) pijnstillend middel (naar een ouden arts P h i l o n benoemd).

Philopædie, m. gr. (van *philos*, lief, vriend, en *pais*, genit. *paidós*, knaap, kind) liefde tot jonge lieden en hunne opvoeding; – **philopæs,** m. (*philópais*) kindervriend; – **philopædisch,** adj. kinderlievend, de opvoeding toegedaan; – **philopătōr,** m. vadervriend, vaderlievend, iron. bijnaam van Ptolemæus IV, koning van Egypte, gest. 220 v. Chr., die zijnen vader vergiftigd had; – **philopatridalgie,** of **philopatridomanie,** f. Med. z. v. a. n o s t a l g i e (z. ald.); – **philopatrie,** f. vaderlandsliefde; – **philophysicus,** m. natuurvriend, natuurvorscher; – **philopinacium** of **philopinakion,** n. stamboek; – **philopolémisch,** adj. (vgl. p o l e m i s c h) strijdlievend; – **philoposie,** f. drinklust, liefde tot drinkgelagen; – **philopsychie,** f. liefde tot het leven; lafhartigheid, versaagdheid; – **philoristie,** f. (van *horídzein*, begrenzen, bepalen) verklaringszucht; woordenvitterij; – **philorthodóx,** (vgl. o r t h o d o x enz.) vriend of aanhanger der rechtzinnigheid of orthodoxie; – **philosarkie,** f. vleeschliefde, neiging tot vleeschelijke lusten; – **philosemiet,** m. jodenvriend; – **philosomatie,** f. lichaamsliefde, overdreven lijfsverpleging, lichaamszorg.

Philosoof, m. gr. (*philósophos*, van *philos*, lief, vriend enz., en *sophós*, wijs, *sophia*, wijsheid; lat. *philosŏphus*) eig. wijsheidsvriend; wijsgeer, wijze, navorscher door het verstand, denker, verstands- of wijsheidsleeraar; bij de Duitschers: wereldwijze (w e l t w e i s e r); – *philosŏphus non curat*, lat. een wijsgeer telt dat niet, verheft zich daarboven; – **philosophaille,** f. fr. (spr. -*fálj'*) wijsgeerig gepeupel, de groote hoop der zoogenaamde wijzen; – **philosophailleeren,** (spr. -*faljeeren*) den philosoof spelen, uithangen; – **philosophánt,** m. nw. lat. (*philosŏphans*, van *philosophāri*, philosopheeren) verstandskramer, wijsheidsverkooper; – **philosopháster,** m. schijnwijze, waanwijze; – **philosophēma,** n. wijsgeerig onderzoek, philosophische vraag, beschouwing, meening, bewering, verstands- of wijsheidsspreuk; – **philosopheeren,** (gr. *philosophein*, lat. *philosophāri*) grondig, verstandig denken, navorschen; uit gronden inzien, besluiten, bewijzen; zich duidelijke begrippen en voorstellingen van iets zoeken te maken, wijsgeerig eene stof behandelen, de oorzaken der dingen nasporen; **het philosopheeren,** het grondig navorschen, het verstandsonderzoek; – **philosophie,** f. gr. (*philosophia*) wijsheidsliefde; wijsheids- of waarheidsleer, wijsbegeerte, verstandswetenschap, kennisleer of wetenschap der wetten en voorwaarden van de redelijke kennis van God, den mensch en de wereld, de wetenschap, die bestaat in het kennen der dingen in hunne oorzaken en gevolgen; studie der natuur en der zedeleer; stelsel van dezen of genen beroemden wijsgeer; zekere geestkracht, waardoor de mensch zich boven den invloed van de wisselvalligheden van het leven weet te verheffen; ook lettersoort, z. v. a. b r e v i e r; – **philosóphisch,** adj. (lat. *philosophĭcus*) verstandswetenschappelijk, wijsheidminnend, redematig; grondig onderzoekend, denkend; – **philosophische teekens,** bij de astrologen: de Steenbok en de Waterman; – **philosophisme,** n. nw. lat. gewaande of schijnphilosophie, leer der valsche wijsgeeren, schijnwijsheid, q u a s i -verlichting; – **philosophist,** m. schijnwijze, waanwijze, iemand, die, onder voorwendsel van alle vooroordeelen af te schudden, de algemeen aangenomen gevoelens en grondbegin-

selen trotseert; – **philosophisteeren,** schijnwijsgeerig spreken, schijnwijze stellingen voordragen, philosophische beuzelpraat voeren.

Philostorgie, f. gr. (van *stérgein*, teeder liefhebben) neiging tot liefde, verliefdheid; – **philotechnie,** f. kunstliefde; – **philotéchnisch,** adj. kunstlievend; ook: de industrie beminnende, kunst en industrie begunstigend (vgl. t e c h n i e k enz.); – **philotéchnos,** m. kunstvriend, liefhebber der kunsten; – **philotéknos,** m. kindervriend; – **philoteknie,** f. kinderliefde, liefde tot kinderen; – **Philothĕus,** m. mansnaam: z. v. a. G o d l i e f; – **philothĕa,** f. God liefhebbende; – **philotimie,** f. eerliefde, roemzucht, eerzucht, eergierigheid; wedijver; – **philoxenie,** f. liefde tot vreemdelingen, gastvrijheid; – **philozoïe,** f. liefde tot het leven, z. v. a. p h i l o p s y c h i e.

Philtrum, n. lat. (v. 't gr. *philtron*, van *philein*, beminnen) liefdemiddel, liefdedrank, tooverdrank, drank, kruiderij enz. om liefde op te wekken; – **philtromanie,** f. ingedronken liefdewoede, verliefde bedwelming of roes, door een p h i l t r u m voortgebracht.

Phimōsis, f. gr. (van *phimoen*, snoeren, binden) Med. vernauwing der voorhuid, spaansche kraag; – *phimōsis feminārum*, vernauwing van de vrouwelijke scheede.

Phiool, f. (misvormd uit het lat. *phiăla*, v. 't gr. *phialē*, schaal, urn) kogelflesch, buikvormig, glazen vat met langen, nauwen hals, door scheikundigen gebruikt; Mil. soort van stormpotten, met handgranaten enz. gevuld: s t o r m p h i o l e n.

Phito, m. lat. geest, die dooden kan oproepen, naar Phitius geheeten, die deze kunst zou verstaan hebben.

Phlasis, f. gr. (*phlasis*, van *phláein*, platdrukken, kneuzen) Med. breuk van een plat been.

Phlebemphráxis, f. gr. (van *phlebs*, genit. *phlebós*, bloedader) Med. verstopping der bloedaderen; – **phlebeurýsma,** n. of **phlebektăsis,** f. uitzetting der bloedaderen, aderspat; – **phlebion,** n. bloedadertje; – **phlebitis,** f. bloedader-ontsteking; – **phlebōdes,** adj. vol aderen; op aderen gelijkend; – **phlebographie,** f. bloedaderbeschrijving; – **phlebolith,** m. adersteen, steenachtig lichaam in de bloedaderen; – **phlebolithiăsis,** f. ziekelijk ontstaan van adersteenen; – **phlebologie,** f. leer van de bloedaderen; – **phlebopalie,** f. bloedaderpols, beweging der bloedaderen; – **phlebophthalmotomie,** f. juister o p h t h a l m o p h l e b o t o m i e, f. kunstmatige opening der oppervlakkig liggende aderen van het oog, aderlating aan het oog; – **phleborrhagie,** f. en **phleborrēxis,** f. scheuring eener bloedader, aderbreuk; – **phlebotoom,** n. laatijzer, werktuig, waarmede men de ader opent, vandaar ons woord vlijm, dat dus oorspr. „adersnijder" beteekent; – **phlebotomie,** f. aderlating; – **phlebotomist,** m. aderlater; – **phlebotomanie,** f. aderlatingszucht, overgroote neiging tot aderlaten; – **phlebotrauma,** n. bloedaderwond.

Phledonie, f. gr. eig. snapachtigheid, praatzucht (van *phledōn*, snapper, van *phleō*, ik snap) Med. ijlhoofdigheid, verstandsverbijstering; – **phledonōdes,** adj. ijlend, raaskallend.

Phlegĕthon, ook p y r i p h l e g ĕ t o n, m. gr. (*van phlegĕthein* = *phlĕgein*, branden) Myth. fabelachtige vuurvloed, hellevloed, die, in plaats van water, vuurstroomen met gloeiende rotsbrokken voortstuwde.

Phlegma, n. gr. (van *phlĕgein*, branden, verbranden, m. lat. *flegma*, *fleuma*, fr. *flegme*, *fleume*, *flume*, ned. *fluim*) oorspr. brand, vlam enz.; Med. slijm, slijmig, taai vocht, fluim, snot; slijmbloedigheid, koud-, lauwbloedigheid, natuurlijke ongevoeligheid en traagheid, onverschillig temperament, tegenover het sanguinische, cholerische en melancholische, welke vier temperamenten volgens middeleeuwsch geloof 't karakter van den mensch beheerschten; Chem. het waterige, smakelooze, dat na de overhaling van de geestige deelen, b. v. van den brandewijn, overblijft; – **phlegmagogicum,** n. nw. lat., pl. **phlegmagogica,** liever **phlegmagōga,** Med. slijmafvoerende of -verdunnende middelen; – **phlegmapўra,** liever **phlegmatopўra,** f. slijmkoorts; – **phlegmasie,** f. z. v. a. p h l o g o s i s (z. ald.); – **phlegmaticus,** m. (gr. *phlegmatikós*) slijmbloedige, koudbloedige, ongevoelige en trage; – **phlegmatie,** (spr. *t*=*ts*) f. Med. water- of slijmgezwel; – *phlegmatĭa alba dolens puerperārum*, witte, pijnlijke dijzwelling der kraamvrouwen; – **phlegmātisch,** adj. vol taai slijm, slijmbloedig; koudbloedig, lauwbloedig, onverschillig, gevoelloos, onopgewekt, onwerkzaam, traag, lui, lamlendig; traag, koud van natuur (vgl. t e m p e r a m e n t); p h l e g m a t i s c h e t e e k e n s, bij de astrologen: Kreeft, Schorpioen en Visschen; – **phlegmatorrhagie** of **phlegmatorrhœe,** f. Med. slijmvloed, afleiding of afvoering van vochten bij verkoudheid; – **phlegmŏne,** f. verhitting, Med. met gezwel optredende en gewoonlijk in ettering overgaande ontsteking van het celweefsel; – **phlegmonōdes,** adj. ontstekingachtig, aan eene ontstoken zwelling gelijk; – **phlegmymenītis,** f. (van p h l e g m a en h y m e n, z. ald.), slijmvliesontsteking.

phlegræisch, adj. (lat. *phlegraeus*, *a*, *um*, van 't gr. *phlegraios*, *a*, *on*) van **Phlegra** (ontstaan uit *phlegyrá*, scil. *gē*, brandend land) van een landschap in Macedonië, waar de met de goden strijdende Giganten door den bliksem van Zeus vernietigd werden; in 't algemeen voor brandig, vurig; – **phlegræische velden,** brandvelden, inz. eene vlakte bij Cumæ in Beneden-Italië, rijk aan vulk. verschijnselen.

Phlógiston, n. gr. (van *phlogízein*, branden, *phlox*, vlam) in de oude scheikunde brandstof, het brandbare beginsel, de eerste en eenvoudigste brandbare grondstof, door Stahl in de scheikundige wetenschap op den voorgrond geplaatst, maar door L a v o i s i e r uit die eereplaats verdreven; – **phlogístisch,** adj. brandbaar, met brandbare stoffen opgevuld; – **phlogistiseeren,** (spr. *s*=*z*) met brandstof verbinden; – **gephlogistiseerde lucht** of **gephlogistiseerd gas,** z. g a s; – **phlogistiek** of **phlogurgie,** ook **phlogochemie,** f. leer van de brandbare licha-

men; – **phlogōdes,** adj. ontstoken, vlammig; – **phlogopўra,** f. ontstekingskoorts; – **phlogōsis,** f. Med. plaatselijke ontsteking; vliegende hitte, voorbijgaande roodwording van het aangezicht; – **phlogoskoop,** m. eig. vlammentooner, een door Thilorier in 1801 uitgevonden rookverbrandende spaarkachel, die niet alleen moet verwarmen, maar ook verlichten; een instrument, dat den hittegraad aanwijst.

Phloioplastie, f. gr. (v. *phloiós*, schors, en *plássein*, vormen, *plastikós*, vormend) schorsvorming, eene door den franschen doctor Eugène Robert uitgevonden kunstbewerking aan boomen, waarbij men de door insecten beschadigde schors tot op den bast wegneemt en daardoor eene nieuwe schorsvorming teweegbrengt.

Phlomis, f. gr. (*phlomis* en *phlomos*, voor *phlogmis* en *phlogmós*, van *phlĕgein*, branden, omdat de dikke en vette bladeren in plaats van pitten in de lamp dienden) Bot. wolbloem, kaarskruid, jeruzalemsche salie, een pronkgewas van vele soorten, b. v. de leeuwestaart, het leeuwenoor, de saliestruik.

Phloridzine of liever **phlorrhizine,** f. barb. gr. (v. 't gr. *phloiórrhidzos*, met schorsachtigen wortel, v. *phloiós*, schors, en *rhídza*, wortel) Chem. wortelbaststof, eene indifferente kristallijne stof in den verschen wortelbast van appel-, pere-, kerse- en pruimeboomen.

Phloroglucine-zoutzuur, n. middel om te onderzoeken of in papier houtslijp aanwezig is.

Phlox, f. gr. (eig. vlam, v. *phlĕgein*, branden) vlambloem, een plantengeslacht uit N. Amerika met fraaie, meestal roode, trosvormige bloemen.

Phlyakographie, f. gr. (van *phlýax*, gezwets, pots; ook grappenmaker) kluchtspel.

Phlyktæna, f., pl. **phlyktænæ** of **phlyktides,** gr. (*phlýktaina*, *phlyktís*, pl. *phlýktainaí*, *phlyktides*, van *phlýein*, *phlýdzein*, zieden, overkoken, opborrelen) Med. waterblaasjes, inz. in het oog; – **phlyktænōdes,** adj. blaar- of blaasachtig; – **phlysis,** f. uitbreken van waterblaasjes op de huid; – **phlyzakion** of **phlyzacium,** n. z. v. a. p h l y k t æ n a.

phobodipsos, adj. gr. (van *phobos*, vrees, schrik, en *dípsa*, dorst) Med. dorstschuw; waterschuw, hondsdol; – **phobodipson,** n. watervrees, hondsdolheid.

Phōca, f. lat. (v. 't gr. *phōke*, rob, zeehond; – **phocæna,** f. (gr. *phōkaina*) walvischsoort, dolphijn.

Phocaea, f. gr. oude zeestad in Ionië, waarvan Marseille afstamt; Astr. in 1853 door Chacornac te Marseille ontdekte asteroïde.

Phocaeische vloek, m. uitdrukking voor het onmogelijke, a d y n a t o n, z. a., zooals de Phocaeërs dien tegen de Perzen uitspraken, toen deze hen ± 540 v. Chr. uit hun stad verdreven. Zij zeiden: eer drijft dit stuk gezonken ijzer weer boven water, eer wij naar Phocaea terugkeeren, m. a. w. nooit, dat is onmogelijk!

Phœbus, m. gr. (*Phoibos*) de lichtende, glanzende, bijnaam van Apollo, zonnegod, zon; oneig. gezwollenheid in de rede, hoogdravende schrijftrant, b o m b a s t; – **Phœbe,** f. (gr. *Phoibē*) de heldere, lichtgevende, bijnaam der maangodin Artemis of Diana; – **phœbolepsie,** f. dichterwoede, poëtische razernij.

Phoenice, f. gr. poolster, vroeger zoo geheeten, omdat de Phœniciërs, een volk, dat een smal kustland aan de Middellandsche zee bewoonde, bij hunne zeetochten zich hoofdzakelijk naar deze ster richtten.

Phœnicine, f. gr. (van *phoinix*, purper, purperrood) indigopurper, een purperroode neederslag, die bij oplossing van indigo in zwavelzuur door bijvoeging van zoutzuurkalk wordt verkregen; – **phœnicisme,** n. Med. mazelen en roodvonk; – **phœnigmus,** m. Med. ziekelijke roodheid van het aangezicht; ook roodmakend middel voor de huid.

Phœnik, m. kleine turk. zilvermunt van verschillende, maar geringe waarde.

Phœnix, m. gr. (*phoínix*, purper, rood – of vuurkleurig) zonnevogel, een fabelachtige wondervogel in Egypte, van wien men verhaalt, dat hij 500 jaar leefde en dan op een door hem zelven bereid leger zich verbrandde, om uit zijne asch weder verjongd te voorschijn te komen; zinnebeeld der zeldzaamheid, voortreffelijkheid en onvergankelijkheid; – **phoenix-compagnie,** f. bekende brandwaarborgmaatschappij; – **phœnix-periode,** f. Chronol. tijdruimte van 500 jaar.

Phōis, f. gr. (v. *phōdzein*, roosten, verhitten) Med. brandblaar; – **phoides** of **phōdes,** pl. brandblaren.

Pholáde, f. gr. (*pholás*, van *pholein*, zich verschuilen, in sluiphoeken liggen), pl. **pholáden,** boorschelpen, steenboorders, zeedadels, schaaldieren, die in de hardste oeverrotsen boren en in het duister licht geven; – **pholadieten,** pl. versteende boorschelpen.

Phonascie, f. gr. (*phonaskía*, v. *phōnē*, geluid, stem, en *askein*, oefenen) eig. stemoefening, zang- en redekunst der Ouden; – **phonáscus,** m. (gr. *phōnaskós*) zangmeester, stemleider; – **phonautograaf,** f. toestel om de trillingen van een geluidgevend lichaam op te teekenen (op een draaiende en tegelijk langs een schroef voortgaande met roet besmeerde trommel; – **phonendoskóop,** f. instrument dat op 't gehoor af de inwendige organen van het menschelijk lichaam onderzoekt.; – **phonētisch,** adj. (v. *phonein*, klinken, toongeven) klankgevend, het geluid, inz. de spraakklank voortbrengend of betreffend; – **phonetisch schrift,** klankschrift; – **phonetiek, phonetika,** f. klankleer, stemleer, juist gebruik der stem bij spreken en zingen; – **phoniek, phonika,** f. klank-, gehoor- of toonleer; – **phonisch,** adj. klinkend, b. v. het p h o n i s c h m i d d e l p u n t, het stem- of klankpunt, eene plaats, waar de roepende persoon bij eene enkelvoudige echo moet staan; p h o n i s c h e k a l e i d o s k o o p, z. k a l e i d o s k o o p; – **phonisme,** n. kunstgeluid; – **phonogmoniek, phonogmonika,** f. stemkunde, gevolgtrekking van de stem of spraak van een mensch op zijne denkwijze; – **phonograaf,** f. klank-, geluid- of toonschrijver, een in 1877 door Tho-

mas Edison in New Yersey uitgevonden spreekmachine, welke door bemiddeling van een kunstmatig trommelvlies (een papiervliesje) en een metalen stift luid gesproken woorden in den vorm van kleine groeven op bladtin opteekent en naar welgevallen het gesprokene hoorbaar teruggeeft; – **phonográm,** n. door de phonograaf voortgebracht bericht; – **phonographie,** f. klankschrift; – **phonographika,** f. klankschrijfkunst, voorstelling der woorden door schrijfteekens voor de spraakgeluiden; – **phonográphisch,** adj. klankschrijvend; p h o n o g r a p h i s c h   s c h r i f t, zulk schrift, dat geheel met de uitspraak overeenkomt, daar het alleen de werkelijk uitgesproken geluiden door bepaalde schrijfteekens voorstelt; – **phonokampsie,** f. stembuiging, klankbreking; – **phonokámptisch,** adj. stembuigend, klankbrekend; p h o n o k a m p t i s c h   m i d d e l p u n t, stembuigingspunt, de plaats, van welke het geluid bij eene echo wordt teruggeworpen; – **phonoklástisch,** adj. stembrekend, inz. van echo's; — **phonolíth,** m. klanksteen, porphyrlei, eene gemengde steensoort; – **phonŏla,** f. piano, die met rollen automatisch speelt; – **phonologie,** f. klankleer, wetenschap van de spraakklanken; – **phonométer,** m, klankmeter; – **phonometrie,** f. klankmeting; – **phonopoor,** f. toestel, waardoor tegelijk langs één draad verschill. telegr. verzonden of getelegraph. en getelephoneerd kan worden; – **phonosophie,** (spr. $s=z$) f. klankleer, klankkunde; – **phonurgie,** f. leer van de werking van het geluid of de tonen, de wetenschap van de tonen en den weergalm.

P(h)ongy, punya, ind. heilig man, de hoogste rang van den monnik (na 10 jaar bereikt); misschien het oorspronkelijke van b o n z e, z.a.

Phoranthium, n. nw.lat. (v. 't gr. *phĕrein,* dragen, *phorimos,* draagbaar, en *ánthos,* bloem) Bot. bloembodem.

Phorkos of **Phorcus,** ook **Phorkys,** m. gr. Myth. zeegod en vader van wonderbare zeegestalten; – **Phorkiden,** of **Phorkyaden,** f. pl. (gr. *Phorkides*) dochters van Phorkys, de drie G o r g o n e n (z. ald.).

Phórminx, f. gr. (v. *phĕrein,* dragen, *phorimos,* draagbaar) draagbare cither, soort van harp of cither, een snaarspeeltuig der oude grieksche zangers.

Phormium, n. nw.lat. (v. 't gr. *phormion,* vlechtwerk van biezen of riet, ook naam eener ons bekende plant, verklw. van *phormós,* iets uit biezen of riet gevlochten) vlaslelie, nieuwzeelandsch vlas, bij ons hoofdzakelijk een pronkgewas.

Phorométer, m. gr. (van *phĕrein,* dragen; voeren, bewegen) draagkrachtmeter, een werktuig ter bepaling van het draagvermogen van bruggen, gewelven enz.; ook in den landbouw: teelkrachtmeter; – **phorometrie,** f. leer der lastmeting en lastdraging, een gedeelte der hoogere werktuigkunde; – **phoronomie,** f. gr. bewegingsmeetkunst, wetenschap van de beweging der vaste en vloeibare lichamen, een gedeelte der hoogere werktuigkunde; – **phoronómisch** of **phoronométrisch,** adj. bewegingmetend of de wetten der beweging en de bewegingsmeetkunst betreffende.

Phosgenium-gas, phosgeengas, n. gr. (van *pōhs,* licht, en *gĕnein,* voortbrengen) door het licht verwekte lucht, door het zonnelicht bewerkte verbinding van kooloxydegas met chloorgas; – **phosphŏrus** m. of **phosphor,** n. (v. 't gr. *phōsphŏros,* lichtbrengend, van *phĕrein,* dragen, brengen) lichtdrager, lichtstof, een in 1738 door Brant te Hamburg ontdekte, nietmetallisch element; pl. **phosphoren,** lichtdragers, lichtende lichamen (in vroeger tijd zeer verschillende lichamen beteekenende); – *phosphŏrus bononiénsis,* lichtsteen, glanssteen, z. b o l o g n e e s c h e s p a a t h; – **phosphāten,** m. pl. phosphoszure zouten; – **phosphieten, phosphorieten,** n. pl. phosphorigzure zouten; – **phosphorenēsis,** f. ziekte uit gebrek of overmaat van phosphorzure kalk in de beenderen; – **phosphorchalciet,** n. groen, phosphorzuur koperoxyde, meest in bolvormige massa's voorkomende; – **phosphoresceeren, phosphorescéntie** (spr. $t=ts$), f. eigenschap om zonder warmteontwikkeling licht te geven, b. v. de glimworm en vele zeedieren, het zinksulfide, zie f l u o r e s c e e r e n; – **phosphoriet,** n. soort van a p a t i e t (z. ald.); – **phosphornekrōse,** f. kinnebaketer, een bij het werken met phosphor ontstaande beenziekte, inz. van de kinnebakken; – **phosphoroskoop,** m. (gr. *skopein,* zien) door Becquerel uitgevonden toestel, om zeer zwakke graden der phosphorescentie zichtbaar te maken; – **phosphorzuur** n. en **phosphorigzuur,** n. verbindingen van phosphor met zuurstof tot zuren.

Photiniānen, m. pl. secte van den bisschop P h o t i n u s in Pannonië, in de 4de eeuw.

Photochalkographie, f. gr. (v. *phōs,* gen. *phōtós,* licht) voortbrenging van phototypen op metaal; – **photochemie,** f. leer der scheikundige werking van de lichtstralen, die door lichamen geabsorbeerd worden; – **photochloride,** n. Phot. lagere chloorverbinding door reductie van het chloorzilver door de werking van het licht gevormd op gevoelig photographiepapier; – **photochromie,** f. lichtschilderkunst in natuurlijke kleuren, het teruggeven der kleuren langs photographischen weg; – **photodiaphanie,** f. langs photographischen weg verkregen doorschijnend glasbeeld; – **photofacsimilé,** n. door photographie voortgebracht f a c - s i m i l é (z. ald.); – **photogalvanographie,** f. 't voortbrengen van drukplaten door middel van photographie en galvanoplastiek; – **photogeen** of **photogenium,** n. de wetenschappelijke naam voor minerale olie; – **photogénisch,** adj. door licht voortgebracht (b. v. teekeningen, beelden); – **photograaf,** m. lichtteekenaar, vervaardiger van lichtbeelden en photographieën; – **photographeeren,** lichtbeelden van een voorwerp vervaardigen; – **photographie,** bij afkorting **photo,** f. lichtteekening, kunst om lichtbeelden voort te brengen, handelwijze om door in-

werking van het licht op daardoor oplosbare stoffen beelden te vervaardigen van de voorwerpen, die het licht afzenden; ook zulk een lichtbeeld, inz. op papier, z. v. a. **photogram,** n. (verschillend van p h o t o t y p e of d a g u e r r e o t y p e); – **photogrammetrie,** f. meting van hoogten, afstanden enz. door middel der photographie; – **photographie instantanée,** f. fr. snelphotographie, photographie in zeer korten tijd; – **photográphisch,** adj. in lichtbeelden voorgesteld; ook tot lichtbeelden dienstig (b. v. p h o t o g r a p h i s c h p a p i e r); – **photographométer,** m. door Claudet uitgevonden instrument om de gevoeligheid van photographische præparaten voor het licht te meten; – **photographó(o)n,** f. sprekende of zingende photo, een soort phonograaf, waarbij oscillaties der in lichtstralen omgezette geluiden op het film photographisch worden gefixeerd; – **photogravure,** f. gr. fr. gravure door photographie; – **photokámpsis,** f. buiging of breking der lichtstralen; – **photolithographie,** f. teruggeven van phototypen op steen; – **photolithographische kaarten,** pl. naar reliëfkaarten gephotographeerde en door steendruk vermenigvuldigde kaarten; – **photologie,** f. lichtleer; – **photoluminiscéntie,** f. lichtgeving door bestraling, fluorescentie; – **photomagnetisme,** n. door inwerking der lichtstralen verwekt magnetisme; – **photometeōren,** n. pl. lichtgevende luchtverschijnselen; – **photométer,** m. lichtmeter, lichtkrachtmeter; bekend is die van Bunsen; – **photometrie,** f. lichtmeetkunst, meting van de sterkte van 't licht; ook meting naar photographische opneming; – **photométrisch,** adj. lichtmetend; – **photophobie,** f. lichtschuwheid der ooglijders; – **photophóbisch,** adj. lichtschuw; – **photophobophthálmus,** m. Med. lichtschuw oog; – **photophobophthalmie,** f. oogontsteking, met groote lichtschuwheid verbonden; – **photophóon,** f. lichttelephoon, draadlooze telephoon, waardoor met behulp van lichtstralen gesproken wordt, bekend is die van Bell (1880); – **photopsie,** f. ziekelijk lichtzien, het flikkeren van de oogen uit inwendige oorzaken, z. v. a. m a r a u g i e; – **photorrhēxis,** z. v. a. p h o t o k a m p s i s; – **photosculptuur,** f. gr.-lat. mechanische toepassing van photographische opnemingen voor plastische doeleinden, b. v. ter vervaardiging van bustes, standbeelden enz. (doordien uit 24 gelijktijdig van alle zijden van een voorwerp genomen lichtbeelden door een photographisch toestel een lichamelijk geheel samengesteld wordt) volgens Villème te Parijs; – **photoskiateriek, photoskiaterika,** f. leer van licht en schaduw; – **photoscoop,** m. lichtbeschouwer, lichtmeter; – **photospheer,** f. lichtkring, lichthulsel, dat de zon omgeeft; Phot. naam van een soort detéctive-camera; – **photostereobinocle,** f. tooneelkijker, tevens photographietoestel (door Goerz vervaardigd); – **phototechniek,** f. verlichtingskunst; – **phototherapie,** f. toepassing in de geneeskunde van de werking van de scheikundige stralen van het licht; – **phototýpe,** n. de naam van elk door de C a m e r a (z. ald.) voortgebracht beeld, lichtbeeld; – **phototypie,** f. kunst om zulke lichtbeelden te vervaardigen, lichtdruk; – **phototypist,** m. vervaardiger van zulke beelden; – **photoxylographie,** f. voortbrenging van zulke beelden op hout; – **photozincographie,** f. overbrengen eener photographie op een zinken plaat.

Phoxos of **phoxus,** m. gr. (v. *phoxós, ē, ón,* spits) Med. spitshoofd, een mensch met een zeer spits toeloopend hoofd.

Phra-bat, m. skr. Boeddha's voetstap (5 voet lang, 2 voet breed) in Siam, waarboven een kapel gebouwd is.

Phrase, (spr. $s{=}z$) f. gr. (*phrasis,* van *phrádzein,* spreken), pl. **phrasen** of **phrases,** spreekwijze, uitdrukking in het spreken; minachtend: zinledige, schoonklinkende uitdrukkingen; Muz. korte passage; – **phraseologie,** f. verzameling van spreekwijzen, ook leer van de eigenaardige, niet letterlijk over te brengen zegswijzen eener taal; – **phraseologisme,** n. zinledige, bloemrijke taal, fraai klinkende, maar weinig zeggende woordenpraal en de neiging daartoe; – **phraseur,** m. phrasenmaker, mooiprater, zwetser; – **phraseeren,** Muz. een muziekstuk of een gezang kunstvol uitvoeren.

Phratria of **phratrie,** f. gr. (*phrátra, phratría*) in het oude Griekenland: een oorspr. door stamverwantschap verbonden volksafdeeling, geslacht, gilde, geslachtsgenootschap in Athene; onderafdeeling der p h y l e (z. ald.); – **phratriárch,** m. stam-, gildehoofd; – **phratriást, phrātor** of **phrātōr,** m. stam- of gildegenoot.

Phrenesie, f. lat. (*phrenēsis,* fr. *frénésie*) en **phrenitis,** f. gr. (v. *phrēn,* oorspronkelijk: middelrif; dan geest, zin, gemoed, verstand) hersenontsteking; krankzinnigheid, verstandsverbijstering, razernij, dolzinnigheid; – **phreneticK, phrenētisch** of **phrenitisch,** adj. onzinnig, raaskallend, razend; – **phrenogástrisch,** adj. middelrif en maag betreffende; – **phrenologie,** f. schedelleer, hersenleer, leer van den bouw der hersenen; verstands- of gemoedsleer; – **phrenométer,** m. instrument tot meting van den schedelvorm; – **phrenopathie,** f. hersenlijden, geesteskrankheid; – **phrenosplénisch,** adj. middelrif en milt betreffende.

Phrikásme, n. of **phrikōdes,** m. gr. (v. *phrix,* gen. *phrikós,* ruwe oppervlakte, het ruw-worden) Med. koortskoude, koortstrilling, zoogenaamd kippevel.

Phronēsis, f. gr. (v. *phronein,* denken, verstandig zijn) verstand, wijsheid, inzicht, beleid.

Phrontíst, m. gr. (*phrontistēs,* v. *phrontidzein,* nadenken, overleggen), pl. **phrontísten,** nadenkers, navorschers, uitpluizers; beschouwende Christenen; – **phrontisterion** of **phrontisterium,** n. gr. overpeinzingsplaats, plaats der zorgen; schoolvosserij, schoolpedanterie, geleerdheidskramerij (een iron. gevormd woord, o. a. bij Aristophanes voorkomend); later ook: gehoorzaal, school van eenen phrontist.

Phrygie, n. (gr. en lat. *Phrygia*) naam van een voormalig landschap in Voor-Azië; – **phrygisch,** adj. in Phrygië te huis behoorend of vandaar afkomstig; p h r y g i s c h e m u t s, het hoofd omsluitende, van voren overhangende muts op oude kunstwerken; roode muts van dezen vorm, als zinnebeeld der vrijheid in de eerste fr. revolutie; p h r y g i s c h e s t e e n, sponsige steen, dien men tot roodverven gebruikt; p h r y g i s c h e t o o n s o o r t, toonsoort der oude Grieken van hevig opwekkende werking.

Phryne, f. gr. naam eener boeleerster te Athene, de geliefde (onder andere) van Praxiteles en Hyperides, eene om hare uitstekende schoonheid en rijkdom vermaarde vrouw; vandaar in 't algemeen verleidelijke, boeleerende schoonheid.

Phtha, m. gr. of **Phthas,** m. nw.lat. egyptische godheid, zinnebeeld der wereldziel of van 't natuurvuur, voorgesteld met een dikken buik, grooten mond, groote oogen en ooren, welke godheid in 't oude Memphis werd vereerd en door de Grieken met H e p h æ s t o s (z. ald.) gelijkgesteld werd, als symbool van het natuurvuur; – **Phthāimen,** pl. reuzengeslacht uit de egypt. mythologie, opvolgers der E m e p h i m e n, wier kruin bijna de sterren raakte, en gevolgd door een kleiner reuzenras, de C y g i n e n.

Phthareticum, n. gr. (van *phthartos*, te vernietigen, sterfelijk) vergift, dat spoedig doodt.

Phthartolátren, m. pl. gr. (*phtheirein*, vergaan, *latreuein*, dienen) in de dogmatiek: aanhangers der leer, dat Christus een vergankelijk lichaam heeft gehad; Severianen (5e eeuw); zie t h e o p a s c h i ë t i s m e.

Phthinodes, z. onder p h t h i s i s.

Phthiriăsis, f. gr. (*phtheiriasis*, v. *phtheiriān*, luizen hebben, v. *phtheir*, luis) Med. luisziekte, luiszucht; – **phthirophaag,** m. luizeneter; pl. **phthirophágen,** scheldnaam van een volksstam in Klein-Azië, welke de katjes der dennen at; – **phthirophagie,** f. het luizeneten.

Phthisis, f. gr. (van *phthiein*, *phthinein*, uitteren) uittering, tering; – *phthisis abdominālis*, lat. buiktering; – *phth. bronchiālis*, luchtpijptering; – *phth. hepatĭca*, levertering; – *phth. laryngĕa*, strottenhoofdstering; – *phth. lienālis*, milttering; – *phth. ocularĭa*, het verdwijnen, wegteren van den oogappel; – *phth. pulmonālis* of *pulmonarĭa*, ook *phth. simplex*, longtering (onderverdeeld in *phth. pituitōsa*, *exulcerāta* en *tuberculōsa*, slijm-, etter- en knobbeltering); – *phth. renālis*, niertering; – *phth. tracheālis*, tering van de luchtpijp; – *phth. uterīna*, baarmoedertering; – **phthisicus,** m. teringlijder; – **phthisisch** of **phthinōdes,** adj. gr. teringachtig, teringzuchtig; – **phthisiologie,** f. leer of verhandeling over de tering; – **phthisiopneumie,** f. longtering met ontsteking; – **phthisiurie,** f. uittering door overmatige pisloozing, z. v. a. d i a b e t e s.

Phthoë, f. gr. z. v. a. p h t h i s i s; – **phthóisch,** adj. z. v. a. p h t h i s i s c h.

Phthora, f. gr. (*phthŏrá*, v. *phtheirein*, bederven) verderf, verwoesting, vernietiging; in de dogmatiek nu eens: vatbaarheid van Jezus' lichaam voor lijden en vergankelijkheid, dan weder: ontbindbaarheid van zijn lichaam na den dood; – **phthoricum,** n. (gr. *phthorikón*) Med. uit- of afdrijvend geneesmiddel; – **phthor,** n. **phthore** of **phthorine,** f. base van vloeispaatzuur (zoo geheeten, omdat dit zuur de kiezelhoudende stoffen verteert en doet verweeren), z. v. a. f l u o r (z. ald.).

Phyciet, m., pl. **phycieten,** gr. (van *phŷkos*, zeegras, zeewier) versteend zeewier; – **phykochroom,** n. gr. groene verfstof in sommige wieren; – **phykocyaan,** n. gr. blauwe verfstof in sommige zoetwaterwieren; – **phykologie,** f. leer van de wierplanten.

Phyganthropie, f. gr. (van *phygein*, *pheúgein*, vlieden) menschenschuwheid.

Phygethlon, n. gr. (*phýgethlon*) Med. ontstoken, roosachtig gezwel, loopende roos.

Phykochroom, phykologie, z. ond. p h y c i e t.

Phýlax, m. gr. (van *phylássein*, waken, bewaken) wachter, beschutter, als hondennaam gebruikelijk; – **phylacist,** m. (lat. *phylacista*, van 't gr. *phylakistēs*) gevangenbewaarder, kerkermeester, cipier; – **phylakterium,** n. (gr. *phylaktērion*) wachtpost, wachthuis; behoedmiddel, afweringsmiddel; middel tegen tooverij, vgl. a m u l e t; b. v. de gedenkceel of gebedsriem der Israëlieten met de tien geboden, die zij aan het voorhoofd of op de borst droegen; reliquieënkistje; – **phyláktisch,** adj. (gr. *phylaktikós, ē, ón*) bewakend, beschermend, beschuttend.

Phyle, f. gr. (*phȳlē*) in het oude Griekenland volksafdeeling, stam, klasse, van welke er te Athene aanvankelijk 4, vervolgens sedert de staatsregeling van Klisthenes 10 waren onderverdeeld in demen (vgl. d e m o s) later kwamen er nog 2 en eindelijk nog 1 bij; ook eene legerafdeeling; – **phylárch,** m. aanvoerder of hoofd eener p h y l e; inz. in den oorlog; – **phylētisch,** adj. den stam betreffende.

Phyllon, n. gr. blad, inz. kelkblad; – **phyllánthus,** m. bladerbloem, eene soort van ruit; – **Phyllis,** f. de groeiende, bloeiende, een gr. vr.naam; het was de naam der dochter van den thracischen koning Sithon, welke Demophoon beminde, en stierf, omdat deze hare liefde niet beantwoordde, vandaar dat deze naam zeer dikwijls in herdersdichten als naam eener liefdeskranke herderin werd gebruikt; ook is deze naam bekend als die van de verleidelijke schoone, die in de legende zelfs den wijzen Aristoteles in haar macht wist te krijgen, zelfs zóo, dat zij hem als paard bereed; – **phyllieten,** m. pl. versteende plantenbladeren of afdruksels van bladeren; – **phylloblásten,** pl. bladkiemen, z. v. a. d i- en p o l y k o t y l e d o n e n; – **phyllōdisch,** adj. bladvormig, op een blad gelijkende; – **phyllodium,** n. lat. Bot. bladsteelblad, bladvormige verbreeding van den bladsteel; – **phyllophágen,** m. pl. loofeters, loofetende dieren, inz. eene familie der buideldieren; – **phyllorrhodomantie** (spr. $t{=}ts$)

f. waarzeggerij uit rozebladeren, die men op de hand doet stuk klappen; – **phyllostôma,** n. pl. **phyllostomâta,** bladmuil, bladneus, eene soort van vleermuizen; – **phylloxēra,** f. (van *xeros*, droog) bladverdorrende wijngaardluis, die aan wijnstokken door het verdrogen der bladeren schade doet.

Phȳlon, n. gr., pl. **phyla, phylen** (vgl. p h y l e), stam, geslacht, soort, familie, verwantschap, maagschap; – **phylogenie,** f. ontwikkeling van den stam of de geslachtafstamming; d e s c e n d e n t i e; – **phylogenétisch,** adj. de afstammingsleer betreffend.

Phyma, n. gr. (*phyma*, eig. gewas, van *phýein*, voortbrengen) Med. ieder gezwel; uitwas of harde verhevenheid, inz. kliergezwel; – **phymátisch,** adj. gezwelachtig, gezwollen; – **phymation,** ook **phymatōdes,** n. klein gezwel, klein uitwas, builtje.

Phȳsa of **physālis,** f. gr. (v. *physān*, blazen) eig. ademtocht, wind; Med. blaas, blaar, waterblaas; – **physagōgum,** n., pl. **physagōga,** middelen tot verdrijving der winden, z. v. a. c a r m i n a t i e f; – **physalieten,** m. pl. blaasslakken, kievietseieren, eene slakversteening; – **physalith,** of p y r o p h y s a l i t h, m. eig. blaassteeen, eene soort van topaas, die in de soldeervlam luchtblazen ontwikkelt; – **physēma,** n. of **physēsis,** f. opblazing, opzetting van den buik door winden, trommelzucht; – **physēter,** m. blaasbalg; ook spuitvisch, eene soort van walvisch; – **physharmonika,** f. in 1821 door H a n k e l te Weenen uitgevonden orgelachtig speeltuig, welks tonen door middel van metalen tongen worden voortgebracht door den wind.

Physcon, Physconia, z. P h y s k o n.

Physema enz., z. ond. p h y s a.

Physiāter, m. gr. (van *physis*, natuur, en *iātrós*, arts) natuurarts, die inzonderheid op de geneeskracht der natuur vertrouwt; – **physiatrie,** f. gr. (van *physis*, en *iatreía*, genezing) natuurgenezing, heelkracht der natuur; – **physiatrisch,** adj. zelfheelend; – **physiautokratie,** (spr. *tie*=*tsie*) f. (vgl. a u t o k r a t i e) eig. zelfheerschappij der natuur, geneeskracht der natuur.

Physiek, physika, f. gr. (*physikē*, van *physis*, natuur, en dit van *phýein*, voortbrengen, laten groeien, telen) in 't algem. natuurkunde, natuurwetenschap; doorgaans in engeren zin wetenschap van de wetten en oorzaken der natuurverschijnselen, in zooverre deze niet van organische en chemische grondkrachten afhangen, natuurleer; – e x p e r i m e n t a l e p h y s i c a, z. e x p e r i m e n t; – **physisch,** (gr. *physikós, ē, ōn*) **physiek,** adj. natuurlijk, zinnelijk, lichamelijk, dierlijk, uiterlijk, ook soms aardsch (in dezen zin gewoonlijk p h y s i e k); overeenkomstig met de natuurleer, daartoe behoorende, natuurkundig (in dezen laatsten zin gewoonlijk p h y s i s c h); p h y s i e k o n m o g e l i j k, wat volgens de natuurwetten niet uitvoerbaar is; p h y s i s c h b e e l d, het beeld, dat door werkelijke wedervereeniging der van éen punt komende teruggekaatste of gebroken stralen ontstaat; – **physicus,** m. lat., pl. **physici,** natuurkundige, natuuronderzoeker; vroeger ook door de overheid aangestelde stads- of plattelands-geneesheer; – **physico-mathemátisch,** adj. de natuur- en wiskunde tegelijk betreffende, natuurkundig met wiskundige berekening; – **physico-medicálisch,** gr.-lat. natuurkundig, met betrekking op de geneeskunde; – **physico-theologie,** f. gr. natuurkundige godgeleerdheid of de leer van God, uit de verstandelijke beschouwing der natuur en hare doeleinden geput; – **physico-theológisch,** adj. daarop betrekkelijk, daartoe behoorend; het p h y s i c o t h e o l o g i s c h b e w ij s v o o r h e t a a n z ij n v a n G o d, het bewijs voor Gods bestaan, dat uit de geteldheid en ordening der dingen in de tegenwoordige wereld wordt genomen; – **physico-therapie,** f. geneeswijze door middel van opwekking der verschillende levensverschijnselen (ademing, spijsvertering, beweging enz.).

Physiogenie, z. p h y s i o g o n i e.

Physiognoom of **physiognomist,** m. gr. (van *physis*, natuur, en *gnōmōn*, kenner, beoordeelaar; eig. de natuur beoordeelend of naar de natuur oordeelend, vandaar het karakter der menschen naar zijne natuurlijke vorming of zijnen lichaamsbouw en inz. uit zijne gelaatstrekken beoordeelend) gelaatskenner, gelaatkundige; – **physiognomie,** uitzicht of aanzien van een mensch en in ruimer beteekenis ook van een dier, eene plant, een plaats enz., als uitdrukking der innerlijke gezondheid en welvaart; inz. gelaatstrekken, gezichtsvorm, in zooverre die eene blijvende, natuurlijke gesteldheid van den geest uitdrukt; gelaatsuitdrukking; – **physiognomiek, physiognomika,** liever **physiognomonika** of **physiognomonie,** f. gelaatkunde, kroostkunde, verklaring der gelaatstrekken of de wetenschap om uit de trekken van het aangezicht tot de eigenschappen van 's menschen geest en gemoed, zijn aanleg enz. te besluiten, zooals zulks L a v a t e r heeft beproefd; – **physiognōmisch** of **physiognomōnisch,** adj. gelaatkundig, op de gelaatkunde betrekking hebbende; – **physiognomiseeren,** (spr. *s*=*z*) zich met de gelaatkunde bezighouden, den gelaatkundige spelen of uithangen; – **physiognosie,** f. natuurkennis, natuuronderzoek; – **physiognotýpe,** n. of fr. **physionotýpe,** f. werktuig tot spoedige opvatting der gelaatstrekken en uitvoering van borstbeelden.

Physiogonie of **physiogenie,** f. gr. (van *physis*, natuur, en *genesthai*, worden, ontstaan) eigenlijke geschiedenis der natuur of de leer van het ontstaan der natuur; – **physiograaf,** m. natuurbeschrijver; – **physiographie,** f. natuurbeschrijving; – **physiográphisch,** adj. natuurbeschrijvend; – **physiokeramiek,** f. (vgl. p h y s i o g n o t y p e) kunst om medaillonportretten naar photographieën te vervaardigen; – **physiokratie,** (spr. *t*=*ts*) f. natuurkracht, vermogen der natuur; – **physiokrátisch,** adj. de natuurkracht betreffende of daarop gegrond;

physiokratisch systeem, in de staathuishoudkunde: leerbegrip van Dr. Quesnay (1758) volgens welks grondbeginselen de hoogste bloei van den landbouw de eenige bron van den rijkdom van het volk is, welks zuivere opbrengst dus den Staat recht geeft tot eene enkele belasting (grondbelasting); geen wetten en stelsels zijn noodig, men behoeft slechts „laisser faire", z. a.; het draagt ook den naam van agricultuur- of economisch-systeem; vgl. mercantiel-systeem, dat het tegengestelde stelsel is; – **physiokráten,** of œconomisten, aanhangers van dat staathuishoudkundig stelsel; – **physiokratísme,** n. wijsgeerige beschouwing, volgens welke de natuur de hoogste werkende oorzaak is; – **physiòloog,** m. (gr. *physiolŏgos*) natuur- of lichaamsonderzoeker, kenner of onderzoeker der menschelijk-dierlijke natuur; – **physiologie,** f. eig. natuurleer (physica), inz. natuurleer der dieren- en plantenlichamen, verhandeling over de œconomie der dieren en planten, menschennatuurleer of leer van de gesteldheid en inrichting van het menschelijke lichaam; ook openlegging van de gesteldheid en inrichting der maatschappelijke verhoudingen enz., van het burgerlijke lichaam van een stad enz., b.v. de physiologie van Amsterdam; – **physiológisch,** adj. tot de physiologie behoorende; – **physionomie,** f. (vgl. nomos 2) leer of kennis der natuurwetten; – **physionomie, physionomisch, physionomist** enz., liever physiogn–, z. ond. physiognoom; – **physiophilos,** m. natuurvriend, beminnaar der natuur; – **physiophilosoof,** m. natuurwijsgeer; – **physiophilosophie,** f. z. v. a. natuurphilosophie, z. ald.; – **physioplastiek,** f. natuurlijke vormvervaardiging; – **physioskoop,** m. werktuig, waardoor levende wezens in overgroote afbeeldingen aanschouwelijk worden voorgesteld; – **physiosophie,** f. natuurwijsheid; – **physiosoof,** m. een natuurwijze; – **physioteleológisch,** adj. (vgl. teleologie) op de doelmatige inrichting der natuur berustende; physioteleologische geloofsgronden, zulke, die uit de doelmatigheid der natuur geput, dus op ervaring gegrond zijn; – **physiotype,** n. gr. z. v. a. physionotype (z. ald.).

physisch, z. ond. physiek.

Physithesieten, m. pl. gr. aanhangers van Italus, die omtrent de op de godheid toegepaste woorden physis en thesis afwijkende begrippen had.

Physkōn, m. gr. (v. *physkē*, onderlijf met den dikken darm) dikbuik, dikpens; – **physkonie,** of lat. *physconia*, f. buikopzwelling, opzetting van het onderlijf; in 't algemeen: opzwelling van een orgaan

Physocēle, f. gr. (van *phȳsa*, z. ald.) z. v. a. pneumatocēle; – **physocephălus,** m. Med. hoofdwindzucht, windhoofd; – **physocœlie,** f. trommelzucht, windbuikigheid; – **physōdes,** z. v. a. emphysema; – **physomētra,** f. Med. trommelzucht der baarmoeder; – **physóncus,** m. windgezwel, luchtgezwel; – **physospásme,** n. trommelzucht, door kramp van de darmbuis veroorzaakt; – **physospophie,** f. met geruisch verbonden ontlasting van winden of van lucht; – **physothōrax,** m. windgezwel der longen en der borstholte.

Physostigmine, z. v. a. eserine, z. ald.

Phytalie, f. gr. (*phytalĭa*, van *phytón*, plant, van *phýein*, voortbrengen, laten wassen, groeien) planting, planttijd; – **phyteuma,** n. (van *phyteúein*, planten) het geplante, plant; – **phyteumakólla,** f. plantenlijm, eene gomachtige plantenstof; – **phyteusis,** f, het planten, zaaien; – **phyteutērion,** n. boomkweekerij; – **phytobiblia,** pl. versteende plantenbladeren of bladafdrukken; – **phytobiologie,** f. leer van het plantenleven; – **phytochemie,** f. plantenscheikunde; – **phytochlorainon,** n. z. v. a. chlorophyl (z. ald.); – **phytogeen, phytogenium,** n. het plantentelende, plantverwekkende, plantenstof; – **phytogenisch,** adj. uit planten voortgebracht of verkregen; – **phytogeographie,** f. planten-aardrijkskunde, wetenschap van de verspreiding der planten op aarde; – **phytogeográphisch,** adj. die wetenschap betreffende of daartoe behoorende; – **phytoglýphen,** m. pl. steenen met plantenafdrukken; – **phytognomoniek, phytognomonika,** f. plantenkennis, wetenschap om de planten en hare krachten naar hare uiterlijke gesteldheid te beoordeelen; – **phytognosie,** f. natuurlijke geschiedenis der planten; – **phytograaf,** m. planten- of gewassenbeschrijver; – **phytographie** en **phytologie,** f. plantenbeschrijving, plantenleer, gewassen- of plantenkunde (botanika); – **phytográphisch,** adj. plantenbeschrijvend; – **phytolithen,** m. pl. plantenversteeningen; – **phytologie,** f. z. phytographie; – **phytomórphen,** m. pl. steenen met op planten gelijkende teekeningen; – **phytonomie,** f. leer van den plantengroei, van de wetten van het plantenleven; – **phytonymie,** f. plantenbenoeming; – **phytopalæographie,** f. beschrijving der voorwereldlijke planten; – **phytopathologie,** f. leer der plantenziekten; – **phytophaag,** m. planteneter; – **phytophylacium,** n. broeikas; – **phytophiline,** f. zeker verdelgingsmiddel voor dierlijke en plantaardige parasieten; – **phytophysiologie,** f. plantennatuurleer; – **phytosaurus,** m. plantenhagedis, eene uitgestorven hagedissoort; – **phytotheologie,** f. plantengodgeleerdheid, leer van God uit de verstandelijke beschouwing der gewassen; – **phytotherapie,** f. plantenheelkunde; ook geneeswijze door planten(sappen); – **phytotomie,** f. plantenontleding; – **phytotopologie,** f. leer van de standplaatsen der planten; – **phytotrophie,** f. plantenvoeding; – **phytotropie,** f. plantverandering, de kunst om planten te veranderen, inz. om ze door cultuur te veredelen; – **phytotypolithen,** m. pl. plantenafdrukken op steenen; – **phytozōon,** n. plantdier; – **phyturgie,** f. plantenteelt, kennis der plantenkweeking; – **phytūrgisch,** adj. daartoe behoorende.

pi, f. grieksche naam der letter p (π, Π) in de meetkunde (als afkorting van *periphereia*);

de verhouding van den omtrek van een cirkel tot de middellijn = 3,1415.... : 1.

Piaçaba, z. p i a s s a v a.

pia causa, f. lat. z. *causa.*

piacere, it. (spr. *piatsjere* = lat. *placēre*) bevallen, behagen;- *a* of *al piacere,* of *al piaciménto,* ook enkel *piaciménto.* (spr. *piatsji-*) Muz. naar welgevallen, naar believen; z. v. a. lat. *ad libitum*;- *piacevole,* (spr. *piatsjéwole*) of *piacevolménte,* Muz. bevallig, aangenaam.

Piacŭlum, n. lat. (van *piāre,* verzoenen, v. *pius* vroom) zoenoffer, verzoeningsmiddel; – **piaculair,** adj. verzoenbaar, ter verzoening dienende; – **piatie,** (spr. *t*=*s*) f. (*piatĭo*) verzoening, zoen.

Piadeh, of naar fr. schrijfwijs **piadét,** f. turk. (v. 't perz. *piâdah,* voetganger, lakei) snelroeiend vaartuig, gondel; turksche sloep.

pia desideria, lat. z. d e s i d e r i u m; – *pia vota,* z. *votum*; – *piae memoriae,* z. *memoria.*

piaffeeren, fr. (*piaffer*) fier stappen, van het paard gezegd, wanneer het, zonder van de plaats te gaan, de voorschenkels zeer hoog opheft en met kracht neerzet, terwijl het zich door de achterbeenen in evenwicht houdt, ook de spaansche pas geheeten.

pia fraus, z. *fraus.*

Piali-pasja of **piri-pasja,** voorstad van Constantinopel aan gene zijde der haven.

pia mater, z. ond. m a t e r.

piamente, it. Muz. vroom, godsdienstig, nederig, ootmoedig (voor te dragen).

piangere, piangendo, piangevole, piangevolmente, it. weenen, weenende, treurende; droevig, naar.

piáno, it. (= lat. *plānus, a, um,* eig. vlak, effen) Muz. zacht, zwak, stil; – *chi va piano, va sano,* wie zacht gaat, gaat veilig; – *pianíssimo,* (spr. *-niés-*) zeer zacht, bij uitstek zacht of stil; – **piano,** n. z. v. a. **piano-forte,** z. f o r t e - p i a n o; – **pianino,** f. of fr. *piano droit,* (spr. *-droá*) eigenl. kleine piano met opwaarts staande snaren, kortweg piano genoemd; – **pianist,** m. en **pianiste,** f. pianospeler of -speelster.

Pianŏla, f. automatische piano.

Pians, naam eener soort van venerische ziekte, in zuidwestelijk Afrika en op de Antillen.

Piarísten of **Piāren,** m. pl. leer- of schoolmonniken, eene geestelijke orde, in het begin der 17de eeuw te Rome gesticht, welker leden zich *patres scholārum piārum,* d. i. vaders van vrome scholen, noemen en de jeugd in de volksscholen kosteloos onderrichten.

Piassava, piaçaba, f. van de Antillen komende, inz. voor bezems gebruikte biessoort; ook voor bezems, borstels enz. aangewende vezelstof van eene zuidamerik. palmsoort (*Attalĕa funifera,* Mart.).

Piásten, m. pl. oude familie van poolsche koningen, afstammelingen van P i a s t, die in de 9de eeuw uit een lagen stand tot hertog van Polen verheven werd; zijne nakomelingen regeerden tot 1370.

Piáster, m. (it. *piástra,* d. i. eig. metaalplaat; mid. lat. *plastra*) voormalige rekenmunt in verschillende landen en van verschillende waarde, b. v. in Italië = 2 gld. 12 tot 2 gld. 32 ct.; in Spanje = 2 gld. 52 tot 2 gld. 64 ct.; in Turkije aanvankelijk meer dan 1 gld. 80 ct., thans 11 ct.; vgl. g e r s j; – **piastrino,** m. vroegere zilveren rekenmunt in Toscane, ongeveer 60 ct. courant.

Piatie, z. ond. p i a c u l u m.

Piátta, f. it. (van *piatto,* plat, vlak, verwant met het gr. *platys,* plt, breed) plat vaartuig, zonder masten en zeilen, op de reeden tot het lichten van groote schepen gebruikelijk; – **piátto,** m. pl. **piátti** (eig. tafelbord) bekkens, in gebruik bij de janitsarenmuziek.

Piauter, z. v. a. peauter, z. a.

Piázza, f. it. (spr. *piátza*; provenç. *plassa,* van 't lat. *platĕa, platēa,* straat, breede plaats, gr. *platеîa,* straat, v. *platys,* plat, breed; vgl. p l a c e en ons plaats) openbare plaats, marktplaats, marktplaats in Italië; breede straat.

Pibroch, m. eng. (spr. *píbbrok*; v. 't gael. *piobaireachd,* muziekstuk op den doedelzak, v. *piobair,* doedelzakspeler, v. *piob,* doedelzak) strijdzang, krijgsmuziek der Bergschotten op den doedelzak.

Pic, m. fr. z. v. a. p i c o; ook eene el, lengtemaat op verscheiden plaatsen in het Oosten; z. p i k.

pica, f. (v. 't lat. *pica,* ekster) Med. belustheid der zwangere vrouwen naar dingen, die men anders niet eet (naar de wijze der eksters), gelust.

Picadíl, n. fr. (spr. *pikadiel*) geel of donkergroen glas.

Picadór, m. sp. eig. steker (van *picar,* steken) met eene lans gewapende kampvechter te paard bij de stierengevechten in Spanje; – **picade,** f. het hakken van een weg door een maagdelijk woud.

Pical, m. rekenmunt op de kust van Koromandel, ongeveer 9 ct. courant.

picant, z. p i q u a n t, ond. p i q u e e r e n; – **picanterie,** z. p i c o t e r i e, ond. p i c o t e e r e n; – **picarden,** z. a d a m i a n e n.

Picaro, m. sp. (oud-it. *piccaro*) spitsboef, schurk, schelm; vandaar p i c a r i s c h e r o m a n, schelmen- of bedelaarsroman, gelijk de Spanjaarden Mendoza en Quevedo die leverden, in vele talen, ook in de onze, vertaald en nagevolgd (in 't fr. *Gil Blas,* dui. *Simplicissimus,* bij ons *Vermakelijke avonturier*).

Picātie, (spr. *t*=*s*) f. en **picātum,** n. lat. (van *picāre,* met pik of pek, *pix,* bestrijken) pekpleister.

Piccánte, m. it. (eig. scherp, stekend, van *piccare,* steken; vgl. p i q u a n t) ital. wijn uit de omstreken van Pavia.

Piccolétto of **piccolét,** m. ital. wijn uit Friuli en de omstreken van Görz.

piccolo, piccolino, it. (van *picco,* sp. *pico,* spits, punt) klein; vandaar **piccolo-fluit,** kleine dwarsfluit van helderen toon; – **píccolo,** ook **piccíolo,** m. oude rekenmunt, te Venetië = 1,5 cent, op Sicilië iets meer dan $^1/_5$ cent; ook: kleine kellner of bediende.

picĕus, a, um, lat. Bot. pikzwart.

Pichaninny, n. amer. eng. neger- of mulattenkind.

Pichi of **piki,** nw. gr. (*pēchē*, spr. *pichi*, v. 't oud-gr. *pēchys*, elleboog) grieksche el, sedert 1836 = 1 meter = 1,543 oude zoogenaamde kleine piki (of e n d a s e h) = 1,495 oude zoogenaamde groote piki.

Pichnamaz, m. pl. geestelijken bij de Perzen, ongeveer wat de i m a m s bij de Turken zijn.

Picholines, pl. fr. (spr. *pisjolien'*) olijven van de kleinste soort, ook ingemaakte olijven.

Pickles, pl. eng. (spr. *pikkels*; v. *pickle* = pekel) in azijn ingemaakte, sterk gekruide plantenspijzen.

Picknik of **pickenik,** (fr. *piquenique*) z. p i k e n i e k.

Pickpocket, m. eng. (v. *pick*, plukken, bestelen en *pocket*, zak) zakkenroller.

Pickwick, eng. soort hoed, jas of stok, in verband met den persoon uit Dickens's werk Pickwick.

Pico, m. sp. (it. *picco*, fr. *pic*, vgl. *piccolo*) eig. spits; hooge, spitse berg, p i e k.

Picol, z. p i k o l; – **picoleto,** z. p i c c o- – **picotage,** z. ond. p i c o t e e r e n.

Picóte of **picótte,** f. (waarsch. van 't fr. *picoter*, z. p i c o t e e r e n) anjelier met éénkleurige zachte zijstrepen aan den rand der bladeren, op een witten of gelen grond. Bestaan deze zijstrepen niet uit eene enkelvoudige, maar uit verschillende kleuren, dan heet de bloem een p i c o t - b i z a r d.

picoteeren, fr. (*picoter*, van *piquer*, z. p i q u e e r e n) steken, prikken; plagen, beethebben; door middel van het p i c o t e e r i j z e r in de houten platen voor de katoendrukkerij stiften zetten, om daarmede fijne punten op te drukken; – **picotage,** f. (spr. *pikotaazj'*) uit enkel fijne punten bestaande grond van een teekenmodel; – **picoterie,** f. (niet, gelijk men doorgaans hoort, p i c a n t e r i e) stekelachtige rede, hekeling, plagerij, twist om kleinigheden; – **picots,** pl. (spr. *pikó*) fijne punten, puntjes, tandjes aan kantwerk; smalle garenkant.

Picotin, m. fr. (spr. *-teñ*; eig. verklw. van *picot*, boomstomp; punthamer, v. *picoter*, prikken, steken, z. p i c o t e e r e n) maatje, fransche maat haver, hoeveelheid haver, die men het paard doorgaans op eenmaal geeft.

Picrine, picrinezuur, z. p i k r–.

Picro-, z. p i k r o–.

Pictographie, f. lat.-gr. (v. 't lat. *pictus*, geschilderd, v. *pingĕre*, schilderen, en *graphein*, schrijven) schrijfschilderkunst, kunst om ieder handschrift en elken afdruk sneller dan door de boekdrukkunst te vermeerderen; kunst om te drukken zonder telkens zwart op te dragen; – **pictomaan,** m. schildervriend zonder talent, schilderijengek; – **pictomanie,** f. overdreven zucht voor schilderijen; – **pictūra,** f. schilderkunst; schilderwerk.

Picus, m. lat. (eig. specht, die bij de Ouden als een voorspellende vogel gold) oud-ital. profetische boschgod, zoon van S a t u r n u s, vader van Faunus, die door C i r c e, wier liefde hij versmaad had, in eenen specht werd veranderd.

pidjitten, ind-holl. masseeren, wrijven, knijpen; – **pidjitster,** f. vrouw, die knijpende en wrijvende masseert.

Pie, eng. (spr. *pai*) 1) pastei; 2) ook **pice,** voor-indische kopermunt = $^1/_{12}$ anna = $^1/_{192}$ comp. ropij = iets meer dan $^1/_2$ cent.

Pié, m. sp. (fr. *pied*, van 't lat. *pes*) voet; voet als lengtemaat, voor 1852 de grondslag van de sp. lengtematen (van 12 *pulgada's*, elk van 12 *linea's*, die elk 12 *punto's* hadden) = 0,279 M.

Pièce, f. fr. (spr. *piè'ss'* = it. *pezza*, *pezzo*, provenç. *peza*, *pessa*, mid. lat. *pecia*, *pechia*, *petia*, *petium*, v. celt. oorspr.; wallach. *peth*, m. ding, iets, deel, armor. *pez*, *pech*, m. stuk, deel, gael. *pios*, m. stuk, lap) stuk, geldstuk; stuk geschut; tooneelstuk; muziekstuk, nummer van een concertprogramma; klein geschrift, los blad, vlugschrift; gerechtelijk bewijsstuk; kamertje, kabinet, vertrek, b. v. eene woning van 12 pièces, van 12 vertrekken; – *pièce à tiroir*, (spr. *-tiroár*) eig. schuifladestuk, onsamenhangend tooneelstuk, waarin men meer de uitwerking van enkele tooneelen, dan de eenheid der handeling op het oog heeft gehad; vgl. c o m e d i e; – **pièccette,** f. fr. (verklw. van *pièce*; sp. *peseta*, z. ald.) oude spaansche zilvermunt = 2 realen of ruim 48 cents.

pied, m. fr. (spr. *pjé*; van 't lat. *pes*) voet; ook grondslag van de oude fr. lengtemaat (*pied du roi*, spr. *-roá*, koninklijke voet) = 0,325 M.; – *à pied*, te voet; – *pied à terre*, m. optrek, optrekje, klein verblijf, kleine woning, die men ergens heeft, om er nu en dan kort te vertoeven; – **pieds-courts,** pl. (spr. *pjé-koer*) fransche fluweelachtige meubelstoffen; – **piedestál,** n. fr., **pédestal** (d. i. *pied-estal*, van *pied* en *éstaler*, *etaler*, s t e l l e n; vgl. e t a l e e r e n; it. *piedestállo*) voetstuk, voetgestel van eene zuil, van een standbeeld.

Piéde, m. it. oude ital. voet, in Sardinië (*p. liprando*) = 0,514 M.; te Milaan = 0,435 M.; te Venetië = 0,348 M.; te Rome = 0,298 M.

Piek, z. p i c o; – **piek,** f. fr.(*pique*, sp. en port. *pica*, it. *picca*; vgl. p i q u e e r e n) spies, lans met een langen steel of schaft; – **piekenier,** m. (fr. *piquier*) spies- of lansdrager.

piekeren, ind. holl. peinzen, tobben.

piéno, it. (= lat. *plenus*, *a*, *um*) Muz. vol, volstemmig; – *pieno órgano*, met volle werk; – *con suono pieno*, met vollen toon; – *coro pieno*, volkoor.

Pier, m. eng. op pijlers rustende havendam, steiger, havenhoofd; – **pierhead,** n. (spr. *-hed*) einde, kop van den havendam.

Pieríden, f. pl. gr. (*Pierĭdes*) benaming der M u z e n (z. ald.), als dochters van P i ĕ r o s, of naar den haar gewijden berg P i e r o s in Thracië.

Piéro, m. it. naam (= fr. *Pierre*), z. v. a. P i e t e r; op het it. tooneel: rol van den onnoozelen bediende (vgl. p i e r r o t).

Pierrier, m. fr. (spr. *pjĕrjé*; van *pierre*, steen) Mil. steenstuk, klein kanon op de galeien enz., om steenen te werpen.

Pierrot, m. fr. (spr. *pjèrró*; verklw. van *Pierre*, Pieter) eig. Pietje; onnoozele, altijd gefopte,

vaak afgeroste hansworst van 't fransche tooneel (vgl. h a r l e k ij n).

Piéstrum, n. gr. (*piéstron*) werktuig om de hoofdbeenderen eener doode vrucht te verbrijzelen.

Piëteit, f. lat. (*pietas*, van *pius*, *a*, *um*, vroom, nauwgezet, plichtmatig) vroomheid, godzaligheid; ook kinderlijke liefde, liefdevol aandenken, dankbare liefde en onderdanigheid jegens ouders, weldoeners, meerderen enz., inz. overledene; ital. **pietá,** ook voorstelling van het lijk van Jezus, dat, van 't kruis genomen, op den schoot der moeder rust en door haar beweend wordt; – **piété,** f. fr. z. v. a. p i ë t e i t; – *mont* (spr. *mon*) *de piété*, lombard, lommerd; – **pietist,** m. nw. lat. (*pietista*) fijnvrome, fijnman, schijnheilige kwezel; in de luthersche en gereform. kerk (sedert S p e n e r 1670) eene secte, die bijzondere samenkomsten tot oefeningen der vroomheid houdt; pilaarbijter, bidbroer; – **piëtisterij,** f. of **piëtisme,** n. fijnvroomheid, kwezelarij, wonderbekeeringsgeloof, neiging om den godsdienstzin door het gevoel op te vatten, als ook de zucht tot bijzondere, geheime vroomheids-oefeningen; ziekelijke godsdienstinrichting, aan welke de menschelijke natuur als geheel verdorven en al het door menschen verricht wordende goede als een werk van onmiddellijke goddelijke genade verschijnt; – **piëtistisch,** adj. fijnvroom, kwezelachtig; – *pietóso*, (spr. *s*=*z*) it. Muz. vroom, statig, plechtig, medelijden opwekkend; – **piëus,** adj. (fr. *pieux*, lat. *pius*) vroom enz., z. *pius*.

Pieter, Peter, m. (v. 't gr. *Petros*, steen, rots) mansn.: rotsman, onwankelbare, bestendige; verklw. **Piet, Pietje;** – **Pietje,** ook naam eener voorm. nederl. zilvermunt, (eigenlijk uit P o i t o u, m.lat. *picta*) een zevend'halfje = $32^1/_2$ cent; z. ook p i t i s; – **Pieter-Simonswijn,** soort van sp. wijn, uit druiven van den Rijn bereid die een Hollander, P i e t e r S i m o n s z, naar Spanje bracht, sp. Pedro Ximenez; – **Petronella,** gem. **Pieternel,** vr. naam: de rotsvaste, bestendige; – **Petrowitsch,** russ. z. v. a. Peters zoon; – **pieterman,** m. zekere soort van zeevisch (*Trachinus draco*); barg. gulden.

Piéton, m. fr. (spr. *pjetón*; voor *piedon*, it. *pedone*, van 't fr. *pied*, lat. *pes*, genit. *pedes*, voet) voetganger.

pietoso, p i ë u s, z. ond. p i ë t e i t.

Piezometer, m. gr. (van *piédzein*, drukken) drukmeter, werktuig tot meting van de samendrukbaarheid van vloeistoffen; – **piëzoëlektriciteit,** f. door drukking opgewekte elektriciteit.

Piffero, m. en **piffera,** f. it. (spr. *pief*–; *pifaro*, ook *pifara*, v. het duitsch *pfeifer*, fluitspeler) fluit, dwarsfluit, ook dwarsfluitspeler; orgelregister; – **pifferino,** m. dwarsfluitje; – **pifferari,** pl. pijpers, lieden met fluit en doedelzak.

Pig, n. eng. big, varken; ook blok ruw ijzer.

Pigeon, n. fr. (spr. *pizjón*, oudfr. *pipion*, provenç. *pijon*, it. *piccione*, v. 't lat. *pipio*, jonge, piepende vogel, duifje enz., v. *pipire*, piepen) duif; soort van fijnen appel; ook soort van fransch papier; z. ook g o r g e d e p i g e o n; – **pigeonnet,** m. fr. (*pizjoné*) druivenappel; – **pigeonnier,** m. (spr. *pizjonnjé*) duivenslag, duivenhok.

Pigmeën, z. p y g m æ ë n.

Pigmént, n. lat. (*pigméntum*, v. *pingĕre*, schilderen, malen) verfstof, verf; kleur, blanketsel, bestrijksel; Phys. kleurstof in de verschill. dln. v. h. mensch. lichaam; a d j e c t i e v e p i g m e n t e n, verfstoffen, die, om op doek te hechten, een bijtmiddel noodig hebben; s u b s t a n t i e v e p i g m e n t e n, zulke, die onmiddellijk op het doek hechten; – *pigméntum indĭcum*, n. z. v. a. i n d i g o; – *pigmentum nigrum*, n. oogzwart, aan de binnenvlakte van het adervlies van het oog; – **pigmenteeren,** nw. lat. verven, blanketten; – **pigment-druk,** m. een photogr. procedé, kooldruk; **pigment-papier,** n. daarbij gebruikt papier.

Pignóle, f. it. (*pignólo*, m. spr. *pienj*–) z. v. a. p i n i e, z. p i n i ë n.

pignus, n. pl. *pignŏra*, lat. pand, onderpand; pandverdrag, pandrecht; – *pignus imperii*, rijks- of regeeringsonderpand; – **pignoreeren,** (lat. *pignorāri* of *pignerāri*) verpanden, iets tot pand nemen of geven; – **pignorātie,** (spr. *t*=*ts*) f. (*pignoratio*) verpanding; – *bona pignoratitia*, z. ond. b o n u s; – **pignoratief,** adj. nw. lat. pandsgewijs; – **pignorātor,** m. lat. pandnemer.

pigramente, it. Muz. lauw, koel, traag; – (*con*) *pigrizia*, (met) lauwheid, koelheid, traagheid.

piis manĭbus, z. ond. p i u s.

Pijp, f. (sp. en port. *pipa*, it. *pippa*, wegens de buisvormige gedaante) lang, smal vat ter verzending van wijn en olie, inz. in Spanje en Portugal; maat voor natte waren; – **pipe** (spr. *paip*) in Engeland (ook b u t t geheeten) = 572,491 L. (vgl. t u n); voormalige maat voor natte waren in Spanje = ongeveer 434 L., in Portugal = 502 L., op Madera = 416 L.; – **pijpegaal,** f. vlaamsch: kruiwagen; in het Friesch: pijpenmand; – **pijphout,** n. in den houthandel: eiken staafhout of duighout ter vervaardiging van pijpen en andere vaten.

Pík, m. turk. **piki,** nw. gr. el, een tot 1871 in Turkije en nog thans in Griekenland gebruikte lengtemaat; vgl. h i c h i, e n d á s e h en h à l e b i; – z. ook ond. p i q u e e r e n.

pikant, z. p i q u a n t ond. p i q u e e r e n; – **pikanterie,** z. p i c o t e r i e en p i q u a n t e r i e.

Pikblende, f. is een andere naam voor u r a a n p e k e r t s, z. a.

Pikeniek, m. (fr. *piquenique*) gemeenschappelijke maaltijd in de openlucht, waartoe ieder deelnemer bijdraagt, een botje-bij-botje.

Pikét, z. p i q u e t, ond. p i q u e e r e n.

Pikol, pikoel, n. maleisch (van *pikoel*, dragen; last) handelsgewicht in Achter-Indië, Ned. O. Indië enz. = 100 k a t t i ' s = 60,5 tot 61,5 kilo, in Ned. Ind. 125 oude amst. ponden = 61,7 kilo; vgl. ook t a n.

Piko(e)lan, mal. juk van bamboes; – **pikoelen,** dragen (aan een juk); – **pikoelpaard,** lastpaard.

Pikrine, f. gr. (v. *pikrós, á, ón,* bitter) eigenaardige bittere stof uit de Digitalis purpurea, z.v. a. d i g i t a l i n e; – **pikrinezuur,** n. ook **pikrinesalpeterzuur, nitrophenylzuur,** n. koolstofstikstofzuur, bitterzuur, eene gele bladerige, kristallijne, licht ontplofbare stof, die in de ververij, maar vooral als explosiefstof wordt gebruikt; vgl. t r i n i t r o p h e n o l k a l i p i k r a a t; – **pikrocholisch,** adj. gr. (v. *pikrós,* bitter, en *cholós,* gal) bittergallig, opvliegend, driftig; – **pikrochŏlos,** m. een galzuchtige; – **pikroglycīon,** n. (van *glykýs,* zoet) bitterzoet, eene eigen stof van den bitterzoetstengel (*Solānum dulcamára*); – **pikrolicheniné,** f. korstmosbitter, een uit de *Variolarĭa amāra* door verdampen van het alcoholische aftreksel der gepulveriseerde korstmossen verkregen stof; – **pikrolíth,** m. bittersteen, eene variatie van den s e r p e n t ij n; – **pikromĕli** of **pikromél,** n. bitterstof, galstof, eene bijzondere stof in de ossegal; – **pikrotoxīne,** f. (vgl. t o x i c u m) bittergift, een eigenaardig basisch plantenvormend deel in de kokkelskorrels (van *Menispérmum coccŭlus*).

Pikul, z. p i k o l.

pīla, f. lat. bal, speelbal; Med. bal of bundel van pluksel; – *pilae marinae,* pl. in de Middellandsche zee: door de golven samengerolde ballen uit de vezels der gestorven *Posidonĭa oceanĭca,* een zeegewas.

Pilaar, m. (v. 't lat. *pīla,* sp. *pilar*) pijler, steunzuil; – **pilaar-dollar,** m. spaansche d o l l a r; in onze Westindische koloniën vastgesteld op 2 gl. 50 ct.; – **piláde,** f. pl. **piláden,** nw. lat. houten pijlers in 't midden der rijbaan, om welke men paarden aan de l o n g e of lange leireep laat rondloopen; – **pilåster,** m. (fr. *pilastre,* sp. *pilastra*) vierkante pilaar, kantige of hoekige zuil.

Pilātus, lat. (van *pīlum,* werpspies) fr. **Pilâtre,** mansn.: de met eene werpspies gewapende, krijgshaftige.

Pilau of **pilaw,** n. perz. en turk. (perz. *pilâw*) rijstmoes, eene geliefde spijs der Turken en andere Oosterlingen, rijst in vleeschnat gekookt, waarover gesmolten boter wordt gegoten.

Pilchard of **pilcher,** m. eng. (spr. *piltsjerd, piltsjer*) op den haring gelijkende visch, die inz. aan de zuidkust van Engeland gevangen en even als de haring toebereid wordt (*Clupea finta* of *pilchardus*).

Pilé, f. suiker, in den vorm van onregelmatige stukken in den handel gebracht.

pileus, adj. lat. (*pilōsus, a, um,* v. *pilus,* haar) behaard, harig; – **pilositeit,** f. nw. lat. harigheid, ruigheid.

pilĕus, m. lat. hoed (in de Med. en Bot.); – *pileāta major,* f. (van 't lat. *pileātus, a, um,* met eenen hoed voorzien) Muz. eene 8 tot 16 voetsorgelstem; – *pil. minor,* zulk eene van 4 voet.

pilleeren, fr. (*piller,* spr. *pi-lj-,* v. 't lat. *pilāre, expilāre* enz.) plunderen, rooven; – **pillerie,** f. (spr. *pi-lj'rie*) plundering, berooving, afpersing.

Pillory, n. eng. (spr. *pilleri;* mid. lat. *pilorium,* van het lat. *pila,* pilaar) in Engeland: kaak, schandpaal, halsijzer; – fr. **pilori,** m. in Zwitserland: schandsteen; – **pilloreeren,** (eng. *to pillory,* fr. *pilorier*) aan de kaak stellen.

pillow, n. eng. hoofdkussen, peluw; – **pillows,** pl. (doorgaans gehoord als p i l o) geschoren stof van half linnen en half katoen.

Piloot, m. (fr. *pilote,* it. *piloto, pilota,* waarschijnlijk van germaanschen oorsprong; vgl. het nederl. p e i l e n, de diepte meten, en l o o d, peillood) stuurman, loods, loodsman, wiens taak het is om door zijne kennis van de havens en de naburige wateren den uit- en binnenloopenden schepen den weg te wijzen; N. H. kleine visch, die den haai vergezelt en hem naar zijnen buit schijnt te geleiden (*Centronōtus* of *Naucrates ductor*); – **piloteeren,** fr. (*piloter*) loodsen, schepen over en door gevaarlijke plaatsen te brengen; Arch. heien, palen inslaan; – **pilotage,** f. (spr. *-táázj'*) stuurmanskunst, loodsgeld, loodsloon; Arch. paalwerk, inheien der palen, b. v. voor de fundamenten van eenen waterbouw; – **pilotíden,** pl. de a b s t r a c t e n of a b r é g é s in een orgel, smalle latjes, die aan de klavieren van het orgel vastgehaakt zijn en naar de welborden en windladen loopen, om bij het nederdrukken der toetsen de c a n c e l - v e n t i l e n te openen.

Pilositeit, z. ond. p i l e u s.

pilŭla, f., pl. *pilŭlae,* lat. verklw. van *pīla,* z. ald.) pillen, balletjes; – *pilŭlae Blaudii,* lat. Med. Blaudsche pillen, staalpillen; – *pil. Blancardi,* Blancardsche pillen, staalpillen; – *pil. sulfātis chinini,* kininepillen.

Pilum, n. lat. werpspies van het oudromeinsche voetvolk.

Pimelíth, m. gr. (onjuist gevormd van *pimelē,* vet, en *lithos,* steen) vetsteen, groene chrysoprasaarde, uit nikkel, kiezelaarde enz. bestaande steensoort; – **pimelorrhœa,** f. Med. ziekelijke vetafgang.

Pimént, n. fr. (spr. *pimienta,* peper; mid. lat. *pigmentum,* kruiderij, kruidenwijn, lat. verfstof, kruidensap, en vandaar iets specerijachtigs of geurigs; vgl. p i g m e n t) jamaïca-peper, wonderpeper, specerijmengsel, onrijp gedroogde, zwartbruine en kruidige beziën van de *Myrtus pimenta* in Voor-Indië; – **pimentolie,** f. eene daaruit bereide æetherische olie.

Pimpeltje, n. Mar. maatje drank; vandaar **pimpelen,** met kleine teugjes drinken, pooien.

Pimpernel, z. p i m p i n e l l e.

Pimpernoot, f. (van 't hoogd. *pimpeln,* klapperen) eig. klappernoot, z. v. a. p i s t a c h e (z. ald.).

Pimpinélle, f. (nw. lat. *pimpinella,* mid. lat. *bipinnella,* bedorven uit *bipinnŭla,* d. i. dubbel gevederd; doorgaans ook **pimpernel,** fr. *pimprenelle*) als geneesmiddel gebruikte plant met eenen wortel van scherp brandenden smaak (b e v e r n é l); ook eene soort van kelkbloem, een goed voederkruid; – de **pimpinelroos, pimpernelroos,** soort van laagwassende rozen; – *pimpinellifolius, a, um,* lat. Bot. pimpernelbladerig.

Pimpleíden, f. pl. gr. naam der Muzen, naar de geheiligde bron en bergstad P i m p l a of P i m p l e i a, in 't macedonisch landschap Pieria.

Pinákel, n. siertorentje aan got. gebouwen en meubels.

Pinakotheek, f. gr. (v. *pinax*, m. tafel, tafereel) verzameling van schilderijen, platen, beelden enz., kunstkabinet, museum, inz. de aldus geheeten kunstverzameling te München.

Pinang, maleisch, z. v. a. a r e k a (z. ald.).

Pinas, n. oostind. stof uit boombast of uit de vezels der ananas-bladeren (zie ook 't volgende woord).

Pinásse of **pinás,** f. fr. (sp. *pinaza*, it. *pinassa*, *pinazza*, eng. *pinnace*; v. 't lat. *pinus*, fr. *pin*, pijnboom, schip van dennenhout) soort van s l o e p (z. ald.) met tenminste 6 riemen; kleine galei, volgens van Lennep's *Zeemans-Woordenboek* ook lang, smal jacht of postschip (k o r v e t), met plat achterdeel en riemen; voorts klein tweemastvaartuig, ongeveer als een schooner betakeld, spiegelschip.

Pináster, m. lat. (v. *pinus*, pijnboom) denneboom of pijnboom.

Pincé, fr. (spr. *peǹsé*; van *pincer*, knijpen) Muz. met de vingers geknipt (op snaarinstrumenten); – **pince-nez,** m. (spr. *peǹs'né*) knijpbril; – **pincétte,** f. fr. (spr. *peǹsétt*) haartang, nijpertje, kleine tang der chirurgen.

Pincérna, m. lat. schenker.

Pinchbeck, n. eng. (spr. *pintssj–*) metaal, dat het goud nabootst, geelkoper, p i n s b e k, een gemengd metaal, gelijkende op het prinsmetaal, s i m i l o r enz., uit koper, tin en ijzer bestaande, en zoo geheeten naar den uitvinder P i n c h b e c k, een eng. werktuigkundige uit de 18de eeuw.

Pincher, m. eng. (spr. *pintsjer*; van *to pinch*, knijpen) soort van eng. honden met scherp gebit.

Pincops, pl. eng. op de klossen der spinmachine opgewonden katoenen garen, z. p i n k o p s.

Pindarees, m. pl. eng. (spr. *pinderies*) vrijbuiters, naam der rooverbenden te paard in Britsch-Indië, welke in 1816 overwonnen en verstrooid zijn.

pindárisch, adj. in den smaak van P i n d ă r u s, een uitstekend gr. lierdichter (gest. 441 voor Chr.); hoogdravend, gezwollen; – **pindarísme,** n. navolging van den pindarischen stijl; – **pindariseeren,** (spr. $s{=}z$) bloemrijk, opgesmukt spreken, verheven, dichterlijke uitdrukkingen gebruiken.

Pindus, m. gr. (*Pindos*) een Muzenberg, de aan Apollo en de Muzen geheiligde berg in Griekenland (tegenwoordig M e z z o v o).

Pinée, f. fr. eerste en beste soort stokvisch.

Pineolen, pingelen, z. ond. p i n i ë n.

Piney-talk, f. (eng. *piney-tallow*) witgeel, aangenaam riekend plantenvet, van *Vateria indĭca.*

Ping-pong, n. kamer-, tafeltennisspel.

pingue remedĭum, n. lat. (v. *pinguis*, *pingue*, vet), z. ond. r e m e d i u m; – *pinguĭor emtor*, m. een vetter, d. i. een beter kooper; – *pinguecŭla*, f. nw. lat. Med. vetvlies in het oog; – **pinguïn,** f. N. H. vetgans, een zwemvogel op het zuidelijk halfrond tusschen 30° en 75° Z.Br.; – **pinguïet,** n. vetsteen, een niet-kristallijn, uit kiezelzuur, ijzeroxyde, ijzeroxydul en water bestaand mineraal.

Pinhoën-olie, f. port. sterk buikzuiverende olie uit Brazilië, waarsch. uit de vruchtpitten der *Jatrŏpha multifĭda.*

Pinie, f., pl. p i n i ë n, z. ald.

Piniek, pinīka, f. gr. (v. *pinein*, drinken) drinkleer, leer van het drinken; – **pínisch,** adj. tot de drinkleer behoorende (iron. gevormde woorden).

Piniën, pingelen, pl. (fr. *pignons*, spr. *pi-njóǹ*; van 't lat. *nux pinĕa*, v. *pinus*, pijnboom) zoete noten van den piniepijnboom (*Pinus pinea*) in Z. Europa, die in smaak en grootte op amandelen gelijken; – **piniólen** of **pineólen,** de vruchtkernen der piniën, pinie-noten; – **pinīne,** f. nw. lat. dennenhars; – **pinīne-zuur,** n. dennenharszuur, een bestanddeel van 't k o l o p h o n i u m.

Pink, f. (eng. *pink*, fr. *pinque*) plat, groot vrachtschip, met lang en hoog achterdeel; in de Oostzee een driemaster met razeilen, die van onderen tamelijk scheef gebouwd en van achteren hoog is; vroeger russ. oorlogsschip met 18 tot 24 zesponders, algemeene naam der visschersvaartuigen aan de nederlandsche kusten; ook jonge koe.

Pink-colour, eng. lichtroode kleurstof uit tinen chroomoxyde; minerallak.

Pinkops, f. bij wevers: overgebleven katoen, dat niet verwerkt kan worden; poetskatoen; vgl. p i n c o p s.

Pinkpillen, pl. een geheimmiddel, naar het heet, o. a. tegen bloedarmoede, naar den uitvinder, Pink, geheeten.

Pinkster, pinksteren, n. (van 't gr. *pentēcostē*, scil. *hēmera*; d. i. de vijftigste dag, n.l. na Paschen) bij de oude Hebræën het feest van den oogst; bij de Christenen het feest der uitstorting van den H. Geest.

Pinkzout, n. (van eng. *pink*, lichtrood) ammonium-tinchloride, een in katoendrukkerijen als bijtmiddel gebruikt kristallijn poeder.

Pinnace, eng. (spr. *pínnees*) z. v. a. p i n a s s e, p i n a s.

Pinnacidiën, pl. vizieren of kijkgaten op de lineaal van eene meettafel.

Pinnánt, penánt, m. muurstijl, tusschenmuur. *pinnatus*, *a*, *um*, lat. Bot. gevind; — *pinnatifidus*, Bot. vinspletig of vindeelig.

Pinnieten, m. pl. versteeningen eener soort van lange spitse schelpdieren.

Pinnipēden, pl. lat. (van *pinna*, vin, en *pes*, voet) vinvoeters, vindieren.

Pinoline, f. harsolie om te branden.

Pinsbek, z. p i n c h b e c k.

Pint, f. (fr. *pinte*; sp. en port. *pinta*, eng. *pint*, teeken; vochtmaat) oude nederl. vochtmaat, $^1/_2$ m e n g e l of $^1/_4$ s t o o p; ook eng. (spr. *pint*) Engelsche maat voor droge en natte waren = 0,568 liter (vgl. q u a r t e r en t u n); – **pinta,** f. it. voormalige vochtmaat in Italië; – **pinte,** f. fr. (spr. *pènt'*) vroegere vochtmaat in Frankrijk = 0,931 L., de thans nog in den groothandel gebr. p i n t e = 0,951 L.; kroeg, knip.

Pintádos, m. pl. sp. (*pintádo*, geschilderd, van *pintar*, schilderen) geschilderde of gedrukte katoenen of linnen stoffen.

Pinte, z. p i n t.

pinxit, lat. (van *pingĕre*, schilderen), afgek. *pinx.*, hij heeft het geschilderd (op schilderijen bij den naam van den schilder).

Piómbi, m. pl. it. (van den sing. *piombo* = lat. *plumbum*, lood) loodstukken; looden daken, b. v. aan de voorm. kerkers in Venetië; - *a piombini*, ital. met klossen (van kantwerk gezegd).

Pion, m. fr. (spr. *pióñ*; eig. voetganger, provenc. *peon*, *pezon*, it. *pedone*, v. 't lat. *pes*, genit. *pedis*, voet, fr. *pied*) looper of boer in het schaakspel; schijf op het dambord; — **pionnier**, m. oorspr. voetsoldaat; schansgraver; wegbaner; - **pioneers**, m. pl. eng. (spr. *paioniérs*) schansgravers of wegbaners, in N. Amerika de eerste kolonisten in een nog onbebouwd gebied, die voor de later komenden als 't ware den weg banen; - **pionneeren**, fr. in het schaakspel: boeren nemen; ook schansen opwerpen; den weg banen.

Piot, m. drinkeboer; bij de militairen: infanterist.

Pipa, f. (inheemsche naam) surinaamsche schildpad; z. ook p ij p.

Pipála, f. oostind. (*pîpal*, m.) heilige vijgeboom (*Ficus religiōsa*) in Indië, ook (aswáttha) geheeten, en de vrucht daarvan.

Pipe, z. p ij p; - **pipe-line** (spr. *paiplaine*), eng. buizenleiding, waarin de petroleum uit de bronnen gepompt wordt; - **pipétte**, f. fr. pijpje; eene in 't midden tot eene bol uitgeblazen glazen buisje om vloeistoffen, die op andere drijven, op te zuigen en weg te nemen; proefglaasje, trechtertje, p i p é t; steekheveltje of kleine wijnkooperspomp.

Piper, n. lat. peper; - *p. album*, witte peper; - *p. æthiopicum*, æthiopische peper; - *p. jamaicense*, Jamaica-peper; - *p. longum*, lange peper; - *p. nigrum*, zwarte peper; - **piperine**, f. nw. lat. (van 't lat. *piper*, peper) peperstof, eene bijzondere stof, eene kristalachtige zelfstandigheid in de zwarte peper; - **piperinen**, f. pl. pepermuntblaadjes of -koekjes; - **piperino**, m. it. z. v. a. p e p e r i n o (z. ald.); - **piperitis**, f. lat. p e p e r k r u i d.

Piperie, f. fr. (van *piper*, d.i. eig. vogels met de lokfluit lokken, een klanknabootsend woord = p i e p e n) bedriegerij in het spel; - **pipeur**, m. valsch speler.

Pipette, z. onder p i p e.

Pipeur, z. ond. p i p e r i e.

Pipot, m. fr. (spr. *pipo*) fust te Bordeaux, inz. voor honig.

Pippeling, pipping, m. (fr. *pepin*, eng. *pippin*, v. *pip*, punt, plekje, wegens de gevlekte schil) zeer kruidige appel, inz. in Engeland.

Pippin, eng. z. p i p p e l i n g.

Pipris, f. sloep van de Negers aan de kust van Guinea en aan de Groene Kaap.

piqueeren of **pikeeren**, fr. (*piquer*; vgl. ons p i k k e n, steken, prikken) tot toorn prikkelen, beleedigen, belgen, krenken, gevoelig treffen; g e p i q u e e r d zijn, gevoelig beleedigd zijn; - **zich piqueeren**, zich eene eer uit iets maken, trotsch, fier op iets zijn, zich inbeelden, laten voorstaan op iets; - **piqueeren**, f. of **pceeeren**, (ital. *piccare*) Muz. op éenen streek met den strijkstok vele op elkander volgende noten zeer kort afstooten; - **piquánt** of **pikánt**, adj. stekend, prikkend, bijtend, prikkelend, scherp, puntig, stekelig, treffend, raak; p i q u a n t e s a u s, scherpe saus; - **piquanterie**, f. z. p i c o t e r i e; ook wel voor beroeps-, ambachtsjaloezie, broodnijd, wangunst (de fransche taal heeft het woord niet); - **pique**, f. (spr. *piek'*) heimelijke haat, bedekte nijd; e e n e p i q u e (e e n p i k) o p i e m a n d h e b b e n, het op iemand gemunt hebben, hem niet genegen zijn enz.; ook voor spies, z. p i e k; in het kaartspel: de kleur, waarvan het teeken het ijzer eener piek is, schoppen; - **pique-madrille** of **-medrille**, n. soort piketspel; - **piqué**, n. (spr. *piké*) katoenen stof, waarvan het weefsel gestikt schijnt te zijn, voor vesten enz., met ingeweven patronen, fr. *coton piqué*, eig. q u i l t i n g genoemd; - adj. gestikt, gestoken; - **piquet**, n. (spr. *pikét*) Mil. veldwacht, legerwacht, troep soldaten, die steeds marschvaardig is; ook kleine afdeeling om de veldwachten te steunen, of om den vijand gade te slaan en eene onverhoedsche overrompeling te voorkomen; - bekend kaartspel tusschen twee personen met 32 kaarten; ook eene voorm. fr. inhoudsmaat, ongeveer = 9 liter; - **brandpiquet**, brandwacht der soldaten; - **piquétten, pikétten**, het genoemde kaartspel spelen; - **piquétte**, f. slappe, zure wijn in den franschen handel, wijn van de tweede persing; - **piqueur**, m. jager te paard; jachtknecht bij de p a r f o r c e - j a c h t; ook voorrijder; berijder, paarden-africhter, paarden d r e s s e e r d e r; ook wel iron. meisjesjager, liefhebber van vrouwen enz.; - **piqure** (spr. *kuur'*), f. in den handel in ruwe huiden: wormstekigheid; al naar den graad onderscheidt men: eerste, tweede, derde p i q u r e.

Piquenique, z. p i k e n i e k.

Pir, m. turk. de oude (inz. als eeretitel).

Piraat, m. lat. (*pirāta*, gr. *peirātēs*, van *peirān*, beproeven, zijn geluk beproeven, op avontuur of buit uitgaan) zeeroover; - **piraterie**, f. fr. zeerooverij; - **pirateeren**, (fr. *pirater*) zeerooverij drijven, rooven; - **pirātisch**, adj. zeerooverachtig, op zeerooverswijze.

Pirasjki, z. p i r o g e n.

Piri-pasja, z. p i a l i - p a s j a.

Pirit, f. skr. geestenbanning bij de Boeddhisten, door voorlezing uit de heilige geschriften.

Pirógen, pl. russ. (sing. *piróg*) gebak met gehakt vleesch gevuld, pastei; - **pirasjki**, pl. (russ. *piroshki*) kleine vleeschgebakjes of -pasteitjes.

Pirógue, fr. (spr. *piróg'*; sp. *piragua*, een oorspr. amerik. woord) prauw, roeiboot der Indianen in Z. Amerika en der bewoners van Oceanië, uit een uitgeholden boomstam enz. vervaardigd, z. v. a. c a n o t.

Pirol, z. b u l o w.

Pirouette, f. fr. (spr. *piroe-ètt'*; eig. draairadje, van *pied*, voet, en *roue*, rad, dus *rouette*, radje, omdat het op een spil als op een voet staat) in de danskunst: kringdraaiing, draaisprong, omdraaiing op den hiel van éenen voet; in de rijkunst; soortgelijke zwenking van een paard,

zonder van plaats te veranderen; – **pirouetteeren** (fr. *pirouetter*), zich in eene kring omdraaien, eene cirkelzwenking maken.

pis-aller, n. fr. (spr. *pi-zallé*; v. *pis*, erger, *le pis*, het ergste, en *aller*, gaan) het mislukken, ergste geval; ook iets, dat men neemt bij gebrek aan iets beters; – *au pis aller* (spr. *o*–), in het ergste geval; als alles mislukt.

Pisáng, f. mal. paradijs- of Adamsvijgeboom, vgl. b a n a a n; – **pisang kipas,** m. reizigerboom, die een drinkbaar vocht geeft; – **pisanglijster,** amerik. lijstersoort.

Piscātie (spr. *t=ts*), f. later lat. (*piscatĭo*, van *piscāri*, visschen, van *piscis*, m. visch) vischvangst, visscherij; – **piscatōrisch,** adj. (lat. *piscatorius, a, um*) de visscherij betreffend of daartoe behoorend; – *piscem natare doces*, lat. gij leert een visch zwemmen, d. i. gij zegt of doet iets, dat men al weet of kent; – **piscicultuur,** f. nw. lat. kunstmatige vischteelt of vermenigvuldiging der visschen; – **piscīna,** f. lat. vischvijver, vischkaar; priesterwaschbekken in kerken; – *probatica piscīna*, (van gr. *probăton*, schaap) schapenvijver, een badwater, genoemd *Joh.* 5, 2; – **piscivórisch,** adj. nw. lat. vischetend, zich met visschen voedende; – *pisces* (pl. van *piscis*), de Visschen, het laatste der 12 teekens van den dierenriem.

Pisé, m. fr. (spr. *pizé*; van 't lat. *pinsĕre*, *pisĕre*, stooten, stampen) ineengeslagen aarde, waarvan men soms de muren van huizen maakt, stampaarde; vandaar p i s é b o u w, p i s é m u r e n, gebouw of muren van gestampte aarde of met kiezelzand gemengde kalkmortel.

pisiferus, a, um, lat. Bot. peuldragend.

Pisolíth, m. gr. (van *pisos* of *pison*, lat. *pisum*, erwt) erwtsteen, een rondkorrelige kalksteen.

Pispotten, n. pl. Mar. naam, dien men aan de brassen van de bezaansroede geeft.

Pissar, m. russ. schrijver.

Pissasphált, n. gr. (van *pissa*, pik, en *ásphaltos*, z. a s p h a l t) bergteer, bergpik; – **pisselæum,** n. gr. verbinding van hars en olie, ook teer; – **pissophaan,** n. in verschen toestand kleverig, bruingeel mineraal, uit zwavelzuur, leemaarde, ijzeroxyde en water bestaande.

Pissoir, m. fr. (spr. *pi-soâr*; v. *pisser* = pissen) pis- of waterplaats, urinoir; – **pissotière,** f. pishoek.

Pistache, f. fr. (spr. *pi-stásj*; gr. *pistakē*, *pistakĭon*, lat. *pistacĭum*, van 't perz. *pistah*, arab. *fostak* of *fostoek*) groene amandel, olieachtige, welsmakende, op hazelnoten gelijkende vrucht van den **pistacheboom** (*Pistacia vera*, L.), in het Oosten en Z. Europa; de w i l d e p i s t a c h e (*Staphylea pinnata*, L.) heet ook p i m p e r n o o t; ook: in papier gewikkeld suikergoed, dat men, alvorens het te openen, kan laten knallen; – **pistaciet,** n. meestal pistachegroene steensoort.

Piste, f. fr. (spr. *piest'*; sp. *pista*, it. *pesta*, van 't sp. *pistar*, it. *pestare* = lat. *pistare*, stampen, vertreden) spoor der paarden; spoor van het wild.

Pisteodíke, f. gr. (v. *pístis*, f. geloof, en *dikē*, recht) rechtvaardiging of verdediging van 't geloof; – **pisteologie,** f. geloofsleer; – **pistevon** of **pisteuon,** m. (van *pisteúein*, gelooven, vertrouwen) de geloovige; – **pistika,** f. geloofsleer, geloofsverdediging.

Pistil of *pistillum*, n. lat. stamper, looper, wrijflooper (in apotheken); Bot. stuifweg, bevruchtingsbuisje, vrouwelijk bevruchtingswerktuig in de bloesems der planten, dat uit drie deelen, n.l. den stempel (*stigma*), het stijltje (*stilus*) en het vruchtbeginsel (*ovarium*) bestaat; vgl. a n t h e r e n; – **pistillair,** wat daarop betrekking heeft.

Pistole (spr. *pistól'*), of *chambre à la pistole*, f. fr. vrij vertrek in eene gevangenis, waarvoor de gebruiker betaalt, met verpleging op eigen kosten.

Piston, m. fr. (spr. *pi-stóñ*; it. *pestone*, groote stamper, van *pestáre*, lat. *pistāre*, stooten, stampen) pompstok, zuiger, stempel, stiftje voor slaghoedjes aan slaggeweren; ook een blaasinstrument, z. c o r n e t à p i s t o n, onder c o r n o.

Pistool, 1) f. (fr. *pistole*) voormalige fransche en spaansche goudmunt van verschillende waarde, doorgaans echter ongeveer 9 à 10 gl.; ook **pistolétte** (zoo men wil genoemd naar P i s t o j a in Italië, waar zij het eerst zouden geslagen zijn); – 2) n. (fr. *pistolet*) kort handvuurwapen, zadelgeweer, zakgeweer (misschien van het lat. *pistillum*, vijzelstamper, wegens de overeenkomstige gedaante; v. a. eveneens van de stad P i s t o j a); ook soort flesch; broodje, in S. vorm gebogen; teekenliniaal; rare snuiter; – *par pistolet*, fr. (spr. *-pi-stolè*) in het biljartspel: zonder de hand of de keu op het biljart te leggen (stooten).

Pistor, m. lat. stamper, treder, bakker; – **pistrīnum,** n. lat. bij de oude Romeinen: molen, rosmolen, waarin het koren gestampt werd en waarheen men overtreders en boosdoeners verwees; ook bakkerij.

Pitchpine, (spr. *pitsjpain*) n. eng. harspijnboom, amer. pijnboom met veel hars, die uitstekend hout levert.

Pite-hennep, m. vezels der *Agave americana*.

Pithanologie, f. gr. (van *pithanós, ē, ón*, gemakkelijk overredend, v. *peithein*, overreden) overtuigingsleer, overredingsleer; – **Pithecanthrópus,** m. gr. aapmensch, een voorwereldlijke apensoort, die in de afstammingsleer de schakel zou zijn tusschen den mensch en den aap; – *P. erectus*, overblijfselen van een dergelijk wezen, door prof. Dubois in 1891 op Java gevonden; – **Pitho,** f. (gr. *Peitho*) Myth. godin der overreding bij de Grieken; vgl. S u a d a; gave der overreding; overtuigende welsprekendheid.

Pithométer, n. gr. (v. *pithos*, m. vat) vatmeter; – **pithometrie,** f. vatmeting, vatmeetkunst; – **pithométrisch,** adj. die kunst betreffende.

Pitis, m. mal. (ook **pietjes,** naar hollandsche schrijfwijze) kleine (soms looden) munt (vgl. l i a n g) op de eilanden van Ned. O. Indië; ook in 't algemeen voor kleingeld, pas- of brokkelgeld.

Pito 1), m. sp. fluit.

Pito 2), n. uit maïs gebrouwen bier in het binnenland van Afrika.

Pitoor, putoor, m. (fr. *butor*) roerdomp, een vogel (*Ardea stellaris*).

Pitot-buizen, f. (spr. *pito*–) door den franschen waterbouwkundige H. Pitot in 1732 beschreven instrument om de snelheid van stroomend water te bepalen.

pitoyable, adj. fr. (spr. *pitoajábl'*; van *pitié*, medelijden = lat. *pĭĕtas*) erbarmelijk, jammerlijk, beklaaglijk, ellendig, armzalig.

Pitre, m. fr. (spr. *pietr'*) hansworst.

Pitrepite, m. fr. (spr. *pi-tr'piét'*) zeer sterke drank in de fr. koloniën van Amerika.

Pitsjaar, m. (v. 't maleisch *bitjara*, overlegging, raad, raadsvergadering of van eng. *pitch-yard*, uitgestoken steng) Mar. eig. sein van een vlootvoogd om de bevelhebbers bij zich aan boord te ontbieden om te beraadslagen; sein om het volk of de passagiers, die aan wal zijn, aan boord te roepen, of ook om de sloep naar boord te doen terugkeeren; pitsjaarvlag; – **pitsjáren,** door middel van bepaalde seinen aan boord roepen; ook voor één dag aan wal gaan, passagieren.

Pitt, m. naam van een diamant, zoo geheeten naar zijn eersten bezitter, Thomas Pitt, gouv.-gen. v. Br. Indië, kwam later in de kroon van Frankrijk; ook „Regent" geheeten.

Pittacium, n. lat. eig. pleister, met zalf bestreken, samenrolbaar tafeltje of blad, waarop vroeger de dagteekening van de ordinatie der geestelijken geschreven en hun overhandigd werd.

Pittah, in Britsch-Indië eene afgesloten stad of voorstad.

Pittakal, n. gr. (v. *pitta*, pek, en *kăllos*, schoonheid) door Reichenbach in 1833 uit teeroliën samengestelde, prachtig blauwe stof.

Pitte, f. z. p i t e - h e n n e p.

Pittiziet, n. (v. *pittídzein*, op pik gelijken, v. *pitta, pissa*, pik) ijzerpikerts, zwavel- en arsenikzuur ijzer.

pittorésque, fr. of **pittorésk,** adj. (it. *pittoresco*, als kwame 't van een lat. woord *pictoriscus*, v. *pictor*, schilder, en dit v. *pingĕre, pictum*, schilderen) schilderachtig schoon, schilderachtig, tot eene schilderachtige behandeling geschikt, b. v. eene landstreek; schilderachtige voorstellingen bevattende, de verbeeldingskracht zoo levendig en aangenaam doende werken, alsof men het beschrevene werkelijk voor oogen had, b. v. zulke gedichten, reizen enz.; – **pittorésken,** f. pl. schilderachtige voorstellingen.

Pituïta, f. lat. Med. slijm, fluim (zie p h l e g m a), snot, taai vocht in het lichaam; – **pituiteus,** adj. (lat. *pituitōsus, a, um*) slijmig, verslijmd, vol slijm.

Pityriăsis, f. gr. (van *pitўron*, zemelen) Med. schilferende haaruitslag, schubuitslag.

Pityusen, pl. (v. gr. *pitys*, den) dennen-eilanden, een eilandengroep in de Middellandsche zee, tot Spanje behoorende.

piu (spr. *pioe*, it = lat. *plus*) meer; b. v. *piu adágio* (spr. *-dzjo*), Muz. langzamer; – *piu allegro*, vlugger; – *p. forte*, sterker; – *p. lento*, langzamer; – *p. moto, p. mosso, p. presto* of *p. stretto*, sneller; – *p. piáno*, zachter; – *p. tosto*, vroeger, eerder; – *p. vicino il dente che nesso parente*, it. sprw.: de tand is nader dan eenig bloedverwant; het hemd is nader dan de rok.

pius, a, um, vroom, godvruchtig, plichtmatig, p i ë u s; – **Pius,** mansn.: de vrome, gewijde; – **Pius-vereeniging,** f. naar paus Pius X genoemde vereeniging, die waakt voor de onbeperkte autonomie van het kerkelijk gezag; – *pius usus*, m. z. v. a. *pia causa* (z. *causa*); – *pium corpus*, n. menschlievende of weldadige stichting; – *pium desiderĭum*, z. d e s i d e r i u m; – *piis manĭbus*, aan de zalige zielen der afgestorvenen.

Piva, f. it. zakpijp, doedelzak (fr. *cornemuse*); muziek in $^6/_8$ maat in het karakter van dat instrument.

Pivori, m. cassave-brandewijn.

Pivot, m. fr. (spr. *piwó*; voor *pipot*, van *pipe*, pijp; it. *piuolo*, pin, nagel; laddersport) spil, duim, har, draaipunt.

Piwo, n. slav. bier.

pix, f. lat. pik of pek; – *pix alba*, wit pek; – *p. burgundĭca*, bourgondisch pik; – *p. liquĭda*, vloeiend pik, teer; – *p. navālis*, scheepspik; – *p. nigra*, zwart pik.

Pixis, zie **pyxis.**

Pizete of **pisét,** n. hong. voormalig gewicht voor waschgoud in Hongarije, Zevenburgen enz. = 5,208 gram.

pizzicándo en *pizzicáto* (bij verkorting *piz.*), it. (spr. *piets*–; van *pizzicáre*, knippen, knijpen; vgl. p i n c é) Muz. met de vingers geknipt, niet met den strijkstok aangestreken (op muziek voor strijkinstrumenten), waarna gewoonlijk volgt *coll'arco* (z. ald.).

Pizzighelli-papier, n. phot. papier voor platina-afdrukken.

Pjaták, m. russ. (van *pjatj*, vijf) of meer gebr. **paetasjok,** m. vijfkopekenstuk (vgl. k o p e k e), russische pasmunt in zilver en koper, bijna $9^1/_2$ cent waard; – **pjatjaltýnnik,** m. russ. zilvermunt van 3 kopeken (= a l t i n, z. ald.).

plaan, z. ond. *planus*.

Plaat, f. (v. p l a t, fr. *plat*, verwant met het gr. *platýs*, plat, breed) min of meer breed en vlak lichaam; dikke plank, bodemplank, regel; vlakke zandophooping voor havens en riviermonden bank, zandbank; vlak stuk metaal, waarin, iets gegraveerd of geëtst is; afdruk daarvan, prent; El. elektrode, zoodat van positieve en negatieve plaat gesproken wordt; er zijn volle en halve platen, gesmeerde en ongesmeerde platen (zie P l a n t é - p l a a t en F a u r e - p l a a t).

placābel, adj. lat. (*placabĭlis, e*, v. *placāre*, bevredigen, stillen) verzoenlijk, vredelievend; – **placabiliteit,** f. (*placabilĭtas*) verzoenlijkheid; – *placabile, placabilmente*, it. Muz. vreedzaam, bedaard, kalm.

Placage, f. fr. (spr. *plakáázj'*; van *plaquer*, beleggen, bekleeden, platteeren; v. *plaque*, plaat; nederl. p l a k k e n) ingelegd (gefourneerd) houtwerk; – **placard,** m. (spr. *plakâr*) sierlijke houtbekleeding boven eene deur; ook z. v. a. p l a c a a t, z. p l a k k a a t.

Place, f. fr. (spr. *plaas'*; provenc. *plassa*, it. *piazza*, sp. *plaza*, van 't lat. *platea*, gr. *plateia*, d. i. eig. breedte, verder in 't lat. straat; later voorhof, hofruimte, enz.; vgl. p i a z z a) plaats, elke vrije, open ruimte, plein, inz. marktplein; *voiture de place*, fiaker, aapje, stationeerend huurrijtuig; – **place d'armes,** f. (spr. – *dárm'*) wapenplaats, oefeningsplaats, exercitieterrein; – **place de ralliement** (spr. *-ralli'máñ*), verzamelplaats; – **place de repos** (*-r'pó*), rustplaats; – **placement,** n. (spr. *plaas'máñ*) plaatsing, uitzetting van geld; het uitgezette geld zelf; – **placeeren** (fr. *placer*; spr. *plaas-*), plaatsen; i e m a n d p l a c e e r e n, hem eene plaats aanwijzen, aan zijne plaats zetten of stellen, b. v. in eene bediening, eenen post; beleggen, uitzetten, b.v. geld; – **placeering,** f. plaatsing, uitzetting enz.

placénta, f. lat. (gr. *plakoes*, *plakóeis*, vlak, platte koek) koek, Med. moederkoek; Bot. zaadkoek, zaadlob; – *placénta sanguinis*, f. Med. bloedkoek; – *pl. uterina*, moederkoek, nageboorte; – *pl. amygdalārum*, amandelkoek, overblijfsel van geperste amandelen; – *pl. lini*, lijnkoek; – **placentaal,** adj. nw. lat. tot een moederkoek behoorende; – **placentātie** (spr. *tie=tsie*), f. Bot. vorming der zaadlob; – *placentiformis*, lat. Bot. koekvormig.

Placentijn, m. nw. lat. (van 't lat. *placēre*, behagen, bevallen) behaagzuchtige, oogendienaar, jabroer; – *plácet*, lat. het behaagt, wordt ingewilligd, toegestaan, goedgekeurd; – **plácet,** n. nw. lat. z. v. a. p l a c i t u m; – *placet* of *placētum regium*, n. koninklijke toestemming, inwilliging der landsregeering, b. v. tot bekendmaking en uitvoering van pauselijke verordeningen; – **placét,** n. fr. (spr. *plasè*) verzoekschrift, smeekschrift, request; ook stoeltje zonder leuning.

Placer, n. eng. (spr. *pleéser*) goudveld (in N. Amerika).

Placét enz., z. ond. p l a c e n t ij n.

Plache, f. fr. (spr. *plâsj'*) grof doek of linnen stof; jachtdoeken.

Plachmal of **plachmahl,** n. hoogd. (een woord uit de smelthutten) doorzwaveld zilver, zwavelzilver.

Placidus, lat. (*placĭdus, a, um*, zacht, vreedzaam) mansn.: de zachte, vriendelijke, zachtmoedige; – **Placida,** f. vr. naam: de zachte, vreedzame; – *plácido* en *placidaménte*, it. (spr. *platsji-*) Muz. bedaard, zacht, liefelijk; – **placiditeit,** f. lat. (*placidĭtas*) zachtmoedigheid, gelatenheid.

Placitum, n., pl. **placita,** lat. (v. *placēre*, behagen) het goedvinden, wilsmeening, verordening; – *ad bene placĭtum* of *ex bene placĭto*, naar welgevallen, naar believen; vgl. *a bene placĭto*; – *placĭtum imperii*, rijksverordening; – **placiteeren,** nw. lat. goedkeuren, bewilligen, toestemmen.

Placoïden of liever **plakoïden,** pl. gr. (van *plax*, genit. *plakós*, plaat, blad, bord enz.) kraakbeenvisschen.

Pladaroma, n. en **pladarōsis,** f. gr. (van *pladarós, ā, ón*, nat, *plados*, n. vochtigheid, zwammigheid) Med. week spekgezwelletje in het celweefsel der oogleden.

Plafond, n. fr. (spr. *plafóñ*; ontstaan uit *plat fond*, d. i. platte grond of bodem) kamerzoldering, bovengedeelte van eene overdekte plaats, van eene zaal, een vertrek enz., gewoonlijk met pleister bedekt en soms met schilderwerk versierd, gipszoldering; dekstuk, dekschilderstuk; – **plafonneeren** (fr. *plafonner*), de zoldering eener kamer bekleeden, z. f a u x - p l a f o n d onder f a u x.

plāga, f. lat. (gr. *plēgē*, v. *plēssein*, slaan) slag, houw, stoot; Med. gezwel door slag, val enz., buil; in de middeleeuwen langwerpig, vierkant versiersel van den hals- of schouderdoek van den geestelijke (*parura*).

Plagiaat of **plagium,** n. lat. Jur. menschenroof, menschendiefstal; gew. oneig. letterdiefstal, gedachtenroof, afschrijving, boekenplundering, onrechtmatige toeëigening van eens anders letterarbeid, letterdieverij; – **plagiaris** of **plagiator,** m. Jur. menschenroover, zielverkooper; boekenplunderaar, gedachtendief, letterdief; – **plagiārisch,** adj. uitgeschreven, gestolen (van geschriften); – **plagiarisme,** n. zucht tot letterdieverij, gewoonte om af te schrijven.

Plagiaulos, m. gr. dwarsfluit.

Plagiëdron of **plagiéder,** n. gr. (v. *plágios, a, on*, dwars, scheef) dwarsvlak; – **plagiostōma,** n. scheefmond, dwarsmuil; verscheiden schelpsoorten; – **plagiostōmi,** pl. dwarsbekken, eene onderorde der kraakbeenvisschen (haaien en roggen).

Plagioklaas, m. gr. een soort v e l d s p a a t, z. a.

Plagioniet, n.nw. lat. uit zwavellood en zwavelantimonium bestaand mineraal.

Plagium, z. p l a g i a a t.

Plagoskopium, n. **plagoskoop,** m. gr. (v. *plagos*, lat. *plăga*, zijde, streek, oord) eig. aanwijzer van de hemelstreek, windwijzer.

Plagyodux, m. gr. een der grootste diepzeeroofvisschen.

Plaid, 1) m. eng. (spr. *pleed*; van het gælisch *plaide*, beddedeken, grove wollen stof, samengetr. uit *peallaid*, schapevel) doek, op de wijze der Bergschotten in plaats van den mantel omgeslagen, gewoonlijk met bonte ruiten; reisdeken; ook z. v. a. **plaiding** (spr. *plé-*), grove bontgeruite omslagdoek voor vrouwen; vooral reisdeken; – **plaid,** 2) m. fr. (spr. *plé*, vgl. p l a c i t u m) in de middeleeuwen: vergadering ter behandeling van gewichtige staatszaken, pleit; ook z. v. a. p l a i d o y e r.

plaideeren, fr. (*plaider*, spr. *pled-*; v. *plaid* = lat. *placĭtum* (z. ald.); mid. lat. *placitare, plaitare*) p l e i t e n, bepleiten, p r o c e d e e r e n, een rechtsgeding voeren, inz. mondeling als advokaat voor de balie verdedigen; gerechtelijk 't woord voeren; – **plaideur,** m. p l e i t e r, woordvoerend rechtsverdediger; – **plaidoyer,** n. (spr. *plèdoajé*) verdedigingsrede van een advokaat voor de rechtbank, p l e i d o o i; – **plaidoyeeren,** (lat. als 't ware *placiticare*, prov. *plaideiar*) z. v. a. p l a i d e e r e n.

Plain, adj. fr. (spr. *pleñ*; vgl. p l a n u s) en eng. (spr. *pleen*) vlak, effen, eenvoudig enz.; – **plain-**

chant (spr. *-sjâñ*), eenvoudig koraalgezang (tegenover *chant figuré*); – *de plain pied*, gelijkvloers, zoodat men er komt zonder op- of af te stijgen; ook een **plainpied,** n. verdieping van een gebouw, inz. de gelijkvloersche; – **plain,** n. eng. (spr. *pleen*) vlakte, vgl. p l a i n e; – **plain-nets,** pl. eng. (spr. *pleennets*) eng. gladde ongewerkte kant.

Plaine, f. fr. (spr. *plein'*) p l e i n, vlakte, effen plaats, het vlakke veld, vlak land; ook staatk. partij in Frankrijk tijdens de groote revolutie, vgl. m o n t a g n a r d onder m o n s.

Plainte, f. fr. (spr. *pleñt'*; van *plaindre*) klacht, inz. aanklacht bij het gerecht; Muz. klaaglied.

plaisánt, adj. fr. (spr. *plèzâñ*; v. *plaire* = lat. *placēre*, behagen) behaaglijk, vermakelijk, aangenaam, grappig, schertsend, boertig, koddig; belachelijk, zonderling; – **plaisanteeren** (fr. *plaisanter*), schertsen, boerten, kortswijlen, gekscheren, beethebben; – **plaisanterie,** f. (spr. *plezañt'rie*) scherts, kortswijl, boerterij, snakerij, grap; – *plaisanterie à part* (spr. *-apâr*), scherts ter zijde, in vollen ernst, alle gekheid op een stokje; – **plaisance,** f. genoegen, vermaak; – *maison* (spr. *mèzóñ*) *de plaisance*, lusthuis; – *jardin de plaisance*, speeltuin; – **plaisir,** n. (spr. *plèzier*) vermaak, genoegen, vreugde, verlustiging, welgevallen, geneugte, grap, p l e i z i e r; tijdverdrijf; gunst, vriendschap, dienst; – *tel est notre plaisir* (spr. *tel è notr'-*), dat is ons welgevallen, zoodanig belieft of gevalt het ons; in de kanselarijtaal der oud-fransche regeering, de voorvaderlijke slotformule der verordeningen enz.; – *maître de plaisir*, z. onder m a î t r e; – *menus plaisirs*, z. onder m e n u; – *plait-il* (spr. *plètil*) wat belieft u? wat is er van uw dienst? wat zegt ge? ook als subst. euphemistisch gebezigd voor sekreet, geheim gemak, in de wandeling p l a i t i e, p l a t i e, p l e t i e.

Plak, m. barg. halve stuiver.

Plaket, z. p l a q u e t t e.

Plakkaat, n. (mid. lat. *placātum*, v. *placare* = p l a k k e n) openbaar afgekondigd en aangeplakt bevel van de regeering, plakschrift; in het algemeen: aangeplakt bericht, schotschrift enz.; – **placardeeren** (fr. *placarder*), openlijk aanplakken; eene stof met een bijtmiddel overtrekken en van patroon voorzien.

Plakoïden, z. p l a c o ï d e n.

plamoteeren, fr. (*plamoter*) de ondervlakken der suikerbrooden met borstels reinigen.

Plamuur, n. stopverf (loodwit met lijnolie) ter vulling van naden en gaten in hout; – **plamuren,** stoppen, alvorens iets te verven.

Planar, n. Phot. objectief van 6 lenzen in twee stelsels voor vergrootingen en momentopnamen.

Planche, f. fr. (spr. *plânsj'*; provenç. *planca, plancha*, v. 't lat. *planca*, nederl. p l a n k) plaat, metalen tafel in de munt; ook gegraveerde koperen plaat; – *faire la planche*, bij het zwemmen: op den rug zwemmen, zonder merkbare beweging te maken, ook het horizontaal houden van het lichaam, terwijl de gymnast aan ringen of rekstok hangt; – **planchette,** f. (spr. *plañsjètt'*) meettafeltje plankje of balein voor in een rijglijf of korset, p l a n c h e t; borstplaat van verschillende ambachtslieden bij zwaar boorwerk.

Planconcaaf, planconvex; planeerhamer, z. ond. *planus.*

Planeet, f. gr. (*planētes*, m. van *planāsthai*, ronddolen) dwaalster, lichaam, dat, evenals de aarde, op zich zelf donker is, zich om de zon van het westen naar het oosten beweegt en van haar het licht ontvangt, b. v. M e r c u r i u s, V e n u s enz.; – **planeetjaar,** omloopstijd eener planeet om de zon; – **planētisch** of **planetārisch,** adj. ronddwalend, omdolend; op planeten betrekking hebbende; – **planetarium,** n. nw. lat. lijst der planeten; ook toestel om de bewegingen der planeten, inz. de onderlinge stand tot de aarde en de maan, aanschouwelijk te maken; bekend is het pl. van Eise Eisinga te Franeker; – **planetoïden,** pl. z. v. a. a s t e r o ï d e n (z. ald.); – **planetolabium,** n. dwaalstermeter, werktuig tot waarneming der planeten.

Planēte, f. mid. lat. en sp. (*planéta*, van 't gr. *planētēs*, omdolend; vgl. p l a n e e t) lang misgewaad.

Planeur, planiglobium, planimetrie, planirostrum enz. z. ond. *planus.*

Planieten, pl. (v. 't lat. *planus*, vlak) zeeooren, eene slakversteening.

Plankton, n. gr. stofregen van organismen (planten en dieren), die zoowel de zee als de zoete wateren tot op een zekere diepte, passief zwevend, bevolken; daartoe behooren b.v. d i a t o m e e ë n, z. a., en p e r i d i n e e ë n, z. a.; tegenst. n e k t o n.

plano (in), z. ond. *planus.*

Planodie, f. gr. (*planodia*, v. *plános*, dwalend, op een dwaalspoor leidend, en *hodós*, weg) verkeerde weg, dwaalspoor.

Planorbieten, pl. nw.lat. (van *planus, a, um*, vlak, en *orbis*, kring, schijf) versteende tafelbordvormige schelpdieren; – **planospirieten,** pl. (van 't lat. *spira*, krul, kronkel) versteende schijfschelpdieren.

Plantage, z. p l a n t e e r e n.

Plantagenet, m. eng. (spr. *plentedzjenet*, v. lat. *planta genista*, bremplant) bijnaam van het van 1154 tot 1399 in Engeland regeerende huis van Anjou, naar de bremplant genoemd, welke Hendrik II (1154—1189) op zijn baret droeg.

Plantāgo, f. lat. weegbree; – **plantagineën,** pl. weegbreesoorten.

planta pedis, lat. voetzool; – **plantair,** adj. (lat. *plantāris, e*) de voetzool betreffende; – **plantigrādus,** adj. nw.lat. op de voetzolen gaande; – **plantigrāden,** pl. nw.lat. zoolgangers, eene afdeeling der roofdieren (beren enz.).

planteeren, lat. (*plantāre*, van *planta*, plant) planten, stellen, zetten; oneig. (fr. *planter*) iemand ergens laten steken, hem als 't ware ergens plaatsen en verlaten of in den steek laten; – **plantage,** f. fr. (spr. *plantáázj'*) beplanting, plantsoen, inz. een stuk land, groote akker, in O. en W.-Indië, met tabak, rijst, suikerriet enz. beplant; – **plantarium,** n. boom- of plantkweekerij; – **planteur,** m. fr. planter,

aanbouwer, inz. boomkweeker; ook soort sigaar.

Planté-plaat, El. plaat, die als elektrode dienst doet na lading en ontlading; ongesmeerde plaat. Zie F a u r e-plaat.

Plantigraden, z. ond. *planta pedis.*

Plantoline, f., plantenboter.

planum enz., z. ond. *planus.*

Planurie, f. gr. (van *planos*, omzwervend, en *oeron*, pis) Med. urineloozing langs ongewone wegen.

planus, a, um, lat., **plaan (plan),** vlak, effen, gelijk, glad, plat; oneig. algemeen verstaanbaar, duidelijk, bevattelijk; – **in plano,** in geheele, ongevouwen vellen of bladen papier; – *de plano*, Jur. kort en goed, dood eenvoudig, zonder omstandigheden; – **plan,** n. (lat. *planum*, fr. *plaine*, eig. vlakte, vlakke plaats) ontwerp, schets, omtrek van een gebouw, platte grond, grondteekening; voornemen; – *planum inclinātum*, n. lat. schuine of hellende vlakte, afgaande grond; – *plan de site*, m. fr. (sp. *plañ d'siet'*) grondvlakte, grondteekening; – **planconcaaf,** z. c o n c a a f; – **planconcaafglas,** glas, dat aan de eene zijde plat, aan de andere hol gebogen is; – **planconvex,** z. c o n v e x; – **planeeren,** nw.lat. (fr. *planer*) effenen, gelijk, effen of glad maken; – bij boekbinders: lijmen, door met aluin gekookt lijmwater (p l a n e e r w a t e r) halen; – **planeerhamer,** hamer der goud- en kopersmeden tot het gladmaken van het metaal; — **planeur,** m. fr. effen- of gladmaker (polijster); – **planiglobium,** ook **planisphærium,** n. of **planisfeer,** f. nw.lat. aard- of hemelbol, op een plat vlak voorgesteld; wereldkaart; – **planiméter,** m. lat.-gr. vlaktemeter, werktuig tot bepaling der uitgebreidheid van vlakke figuren, door welke rechte of kromme lijnen zij ook mogen omsloten zijn, uitgevonden door E r n s t te Parijs; – **planimetrie,** f. vlakke meetkunde, vlaktemeting, leer van de in één vlak liggende figuren; – **planimétrisch,** adj. vlaktemetend; vlaktemeetkundig; – **planipénnen,** pl. nw.lat. N. H. platvleugeligen, eene soort van insecten; – **planiróstrum,** n. nw.lat. plat- of vlaksnavel.

Plaque, f. fr. (spr. *plak'*; vgl. p l a c a g e) plaat, blad, blik, b. v. cijferblad, steekblad, beslag, ook versierd met een beeltenis; – *Peyersche plaques*, Med. plekken, naam van zeker weefsel, opeengehoopte follikels, in den dunnen darm enz.; – **plaquette,** fr. kleine plaque met beeltenis, dienende als medaille, doch vaak vierkant van vorm; – **plaqueeren,** fr. (*plaquer*) of **plateeren, platteeren,** met plaatjes beleggen of overdekken, inz. met goud- of zilverblaadjes vergulden of verzilveren; – **plaque,** n. g e p l a q u e e r d, g e p l a t t e e r d w e r k, met zilverblaadjes belegd, overzilverd werk.

Plasdank, nederd. (verbasterd van *playsdanck*, van *plaire*, behagen) dankbetooning, om daarmede iemands gunst te winnen.

Plasma, n. gr. (van *plássein*, vormen) beeld, beeldwerk; Miner. lookgroene variëteit van den chalcedoon; Med. z. v. a. bloedvocht, het vloeibare, stofvormende bestanddeel van het bloed; – **Plasmódium,** n. veelkernig lichaam, ontstaan door samenvloeiïng van a m o e b e n, z. a.; – **plasmon,** n. melkeiwitpreparaat, caseïnnatrium en 75 % eiwit, als dieëtspijs in gebruik; – **plastiek of plastische kunst,** f. (gr. *plastikē*, scil. *technē*, kunst) kunst om uit harde of weeke stof beelden en figuren te maken; boetseerkunst in gips, klei, was enz.; in 't alg. voor lichamelijk vormende kunst, ook beeldhouwkunst (s c u l p t u u r) en beeldgieterij omvattende; ook in de heelkunde het bijwerken of vormen van lichaamsdeelen, b.v. een neus; zie r h i n o p l a s t i e k; – **plastisch,** adj. (gr. *plastikós*, lat. *plasticus, a, um*) lichamelijk vormend, gedaantegevend; scheppend, boetseerend; ook: voor een vorm vatbaar, vormgevend, tot vormgeving geschikt, b. v. p l a s t i s c h e l y m p h a, Med. vormstof, eene vloeistof, die tengevolge van ontstekingen of ook in wonden uitzweet, dan stolt en een organischen vorm aanneemt; – **plasticiteit,** f. nw.lat. geschiktheid tot vorming, vormbaarheid, kneedbaarheid; – **plasticisme,** n. vormdrift, wet der algemeene vormdrift; – **plastidul,** n. kleinste organisch levensdeeltje, dat zoowel de hoogste als de laagste schepselen samenstelt (volgens Häckel); – **plastiline** ook **plasticine,** f. modelleerstof, als vervanger van klei; – **plastograaf,** m. gr. schriftvervalscher; – **plastographie,** vervalscht, nagebootst schrift; geschriftvervalsching; – **plastoloog,** m. leugenaar.

Plastrón, n. fr. (it. *piastrone*, v. *piastra*, metalen plaat, mid.lat. *plastra*) borstharnas, borstlap van schermers; ook los borststuk over een damesjapon, groote heerendas; Bot. steekblad.

Plata, f. sp. (eig. metaalplaat, oudfr. *plate*, verwant met het gr. *platýs, plateia, platý*, plat, breed) zilver, bij munten in tegenst. met v e l l o n (koper) gebruikt.

Platănus of plataanboom, ook **plataan,** m. (lat. *platănus*, gr. *plátănos*, f. van *platys*, breed, wegens de breedte zijner bladeren of de uitspreiding zijner takken) buitenlandsche ahorn- of mastboom, afkomstig uit Azië en N.-Amerika; – *platanoïdes*, Bot. plataanachtig.

Platax, f. zeevledermuis, merkwaardig visschengeslacht in den Indischen en Grooten Oceaan.

Plat de menage, z. p l a t m e n a g e.

Plate, f. ook **pelote, plotar,** lompe, groote, vierhoekige zweedsche kopermunt, ongeveer van het midden der 17de tot het midden der 18de eeuw, ter waarde van 10, 8, 4, 2, 1 en $^1/_2$ daler (daalder = *f* 2,75) geslagen.

Platēa, f. (van 't gr. *platýs, plateia, platý*, plat, breed) Med. breede lintworm.

Plateau, n. fr. (spr. *-tó*; van *plat*, p l a t) houten weegschaal, houten vloer, tafelplank, theeblad; ook bergvlakte, hoogvlakte, tafelland; – **plate-bande,** f. (spr. *plat'bañd'*) smal tuinbed langs een heining of muur of om een bloemstuk; vgl. r a b a t; – **plate-forme,** f. (spr. *plat'form'*) Arch. plat huisdak, plat op een huis; rij balken, die het timmerhout van

het dak dragen; bij horlogemakers: deelschijf tot afdeeling der raderen; Fort. bedding voor 't geschut op eene hoogte; in tuinen, wandellanen enz.: kunstmatig opgehoogde en vlak gemaakte plaats, vanwaar men een vrij uitzicht heeft; vgl. t e r r a s; in Amerika (ook **platform**) partijvergadering, politiek partijprogram voor verkiezingen.

plated, adj. eng. (spr. *pleet'd*, van *to plate*, met een blaadje van edel metaal overtrekken, platteeren) met goud- of zilverblaadjes overtrokken; als subst.: geplatteerd metaal, p l e e t en vandaar bij ons als adj. p l e e t e n.

plateeren, z. v. a. p l a q u e e r e n, z. ald.

Platfond, z. p l a f o n d.

Platform, z. ond. p l a t e a u.

Platforterésse, f. Mil. soort van bolwerk, op het midden der lange c o u r t i n e, bij onregelmatige werken.

Platiásme, n. gr. (*plateiasmós*, van *plateiádzein*, plat of breed uitspreken, van *platýs*, plat, breed) het gebrekkige breedspreken, breede uitspraak met opgesperden mond, veroorzaakt door een gebrek der tong.

Platie, z. p l a i t - i l, ond. p l a i s a n t.

Platilles, pl. fr. (spr. *platielj'*; sp. *platillas*) verscheiden soorten van fijn silezisch en boheemsch, ook fransch en engelsch lijnwaad.

Platína, f. sp. (van *plata*, zilver) n. eig. klein zilver, half zilver (als verklw. van *plata*, zilver) wit goud, een zeer zwaar en moeilijk smeltbaar, staalgrijs, edel metaal, in 1736 in Brazilië ontdekt en in 1752 als afzonderlijk metaal herkend, dat vooral in den Oeral, hoewel ook in Amerika en Australië, gevonden wordt; – **platina-amalgăma,** n. platina-kwik, eene verbinding van platina en kwik, door middel waarvan men **platineeren,** d. i. met platina overtrekken kan; – **platinaeenheid,** f. eenheid van licht, door V i o l l e, z. a., voorgesteld, n.l. de lichtsterkte, die 1 c.M³. gesmolten platina, wanneer het stolt, uitstraalt.

Platíne, f. fr. (verklw. van 't oudfr. *plate*; vgl. *plata*) een metaalplaatje; slotplaatje van een deur, van een geweer, ook haak voor de kettingdraden van een weefsel.

Platitúde, f. fr. (van *plat*, plat) platheid, gemeene, lage uitdrukking.

Platmenage, f. eig. **plat-de-menage** (spr. *pla d'm'náázj'*; van *le plat*, schotel, v. *plat*, p l a t) tafelstel met allerlei vaatwerk voor suiker, peper, olie, azijn enz. (in Frankrijk niet gebruikelijk, maar in denzelfden zin: *surtout*).

platŏnisch, adj. wat P l a t o (beroemd grieksch wijsgeer, leerling van Socrates, gest. 348 v. Ch.) betreft, van hem afkomstig is, met zijne wijsgeerige leer overeenkomstig is; – p l a t o n i s c h j a a r, Astron. omloopstijd van het lengtepunt langs de e c l i p t i c a, duurt 26 000 van onze jaren; – **platonische liefde,** bovenzinnelijke, louter geestelijke, van al het zinnelijke ontdane liefde; – p l a t o n i s c h e m a a l t ij d, maaltijd, waarbij meer over geleerde zaken gehandeld, dan gegeten wordt; – p l a t o n i s c h e r e p u b l i e k, voorbeeld eener volkomen staatsinrichting, zooals Plato die ontwierp; – **platoniseeren** (spr. *s*=*z*), Plato navolgen, vrij van alle zinnelijkheid beminnen; – **platonísme,** n. leer en stelsel van Plato; streven der kerkvaders om de platonische wijsheid met de christelijke leer in verband te brengen.

Plâtrage, f. fr. verduurzamen van wijn door middel van gips.

Platrométer, m. gr. werktuig om de breedte der plaatsen door middel van de elektriciteit te leeren kennen.

Plattc, platta, f. z. p l a t e.

platteeren, z. p l a q u e e r e n.

Platteuse, f. fr. kantwerkster, die platte bloemen maakt.

Platūrus, m. gr. (van *platýs*, plat, breed, en *oera*, staart) platstaart. breedstaart, een slangensoort; – *platycarpus*, Bot. breedvruchtig; – **platycephălus,** m. breedkop, platkop (een visch; ook een kever); – **platykrinieten,** m. pl. soort van e n k r i n i e t e n, z. ald.; – *platўpus*, m. platvoet, eene soort van schorskever; ook snaveldier; – *platyphyllus*, Bot. breedbladerig; – **platyrrhynchus,** m. platsnavel, eene soort van zangvogel; – **platyspérmen,** pl. platzadigen, eene soort van schermplanten; – **platўsma,** n. breede vlakte.

plaudīte! lat. (van *plaudĕre*, in de handen klappen, toejuichen) klapt in de handen, juicht toe! inz. het einde van een tooneelspel bij de Ouden, ook bij Shakespeare en ten onzent o. a. bij Bredero aanduiden; – **plausíbel,** adj. (lat. *plausibĭlis, e*) eig. toejuichenswaard; aannemelijk, geloofwaardig, schijnbaar, waarschijnlijk; – **plausibiliteit,** f. nw.lat. waarschijnlijkheid, aannemelijkheid; – **plausus,** m. lat. goedkeurend handgeklap, bijval, applaus.

plaveien, (met ingeschoven *l*, van 't oude p a v e i e n, fr. *paver*, eng. *to pave*, van 't lat. *pavire*, z. p a v é) bevloeren, bestraten, met steenen beleggen; – **plavei, plavuis,** f. vloertegel.

Play, n. eng. (spr. *plee*) spel, inz. tooneelspel; z. ook ond. f a i r; – **player,** m. (spr. *pleeër*) speler, inz. tooneelspeler; – **plaything,** n. speelgoed.

Plaza de toros, f. sp. (vgl. p l a c e en t o r e a d o r) plein voor stierengevechten.

Plea, n. eng. (spr. *plie*; oud-eng. *ple, plei*, v. fr. *plaid*, mid.lat. *placitum*) pleit, rechtsstrijd, proces, inz. verdediging, of het antwoord van den beklaagde; – *court* (spr. *koort*) *of common pleas*, civiel gerechtshof voor private zaken; – **pleading,** n. (spr. *plieding*; van *plead* = fr. *plaider*, z. p l a i d e e r e n) het voeren van een proces; pl. **pleadings,** rechtsverhandelingen, processtukken, pleidooien enz.; – **pleasant,** adj. eng. (spr. *plèzent*) aangenaam; – **pleasure,** n. (spr. *plèzjur*) vermaak, genoegen; vgl. p l a i s i r; – **pleasure-ground** (spr. *plèsjur graund*), eng. speelplaats, grasveld (inz. vóór het huis).

Plebs, n. lat. (eig. f.; genit. *plebis*) 't gewone volk, volksklasse; – **plebānus,** m. mid.lat. R. Kath. geestelijke, die de sacramenten aan 't gewone volk uitdeelt: stadsprediker, die van

geen sticht afhangt; – **plebējer,** m. burger of burgerman, in 't oude Rome ieder, die niet tot den stand der patriciërs (senatoren en ridders) behoorde; de gewone man, burgerman, in minachtende tegenst. met den adel; – **plebējisch,** adj. onadellijk; gemeen, tot het gepeupel, het grauw behoorende, daaraan eigen; plebejische gevoelens, zeden, gebruiken enz., gemeene of lage gevoelens enz.; – **plebiscītum** of **plebisciet,** n. volksbesluit; besluit der vergadering van de plebejers bij de oude Romeinen; in Frankrijk (*plébiscit*): volksstemming, directe stemming door het volk zelf, met voorbijgang der constitutioneele volksvertegenwoordigers; – **plebokratīe,** (spr. *t=ts*) f. lat.-gr. gepeupelheerschappij, regeering van het gemeen (beter ochlokratie).

Plectrum, n. lat. of **plektron,** n. gr. (*plēktron*, van *plēssein*, slaan) ivoren, houten of metalen stift of staafje, waarmede de Ouden de snaren van de cither sloegen of tokkelden; oudgr. muziekinstrument, door Sappho uitgevonden; – **plectránthus** of **plektránthos,** n. harpbloem, een pronkgewas van de Kaap.

Pledge, n. eng. (spr. *pledzj*) pand; handgeld; – *pledge of temperance* (spr. *-réns*), gelofte van matigheid.

Pleet, pleeten, z. plated.

Plegorrhīza, f. gr. (v. *plēgē*, woud, v. *plēssein*, slaan) wondwortel.

Plein, z. plaine.

Pleinpouvoir, z. plenipotentie, ond. plenus.

Pleit, f. (mid.lat. *plattea*, hoogd. *platte* of *plätte*) soort van platte vaartuigen, weleer op de binnenwateren in gebruik; – ook n. z. v. a. rechtsgeding, pleidooi, z. plaidoyer.

Plejáden, f. pl. gr. (*Pleiădes*, van *plein*, varen, daar de scheepvaart met den opgang van dit gesternte begon, met zijnen ondergang eindigde) zevengesternte, een gesternte in het sterrenbeeld van den Stier; volgens de Myth. de door Zeus onder de sterren verplaatste 7 schoone dochters van Atlas en Plejóne.

Plektopóde, m. gr. (v. *plektós*, gevlochten, en *poes*, genit. *podós*, voet) dieren met ineengevlochten voeten of saamgewassen achtervinnen; – **plektoptĕra,** m. pl. dieren met vereenigde vleugels of buikvinnen.

Plektranthos, plektron, z. plectrum.

Plemmyrie, f. gr. (*plēmmyris* of *plēmmyria*) Med. vloed, het overvloeien; volsappigheid, ophooping van vochten; – **plemmȳrisch,** adj. volsappig, uit volsappigheid voortvloeiende.

Plemp, f. visschersschuitje, zooals men vroeger op het Haarlemmermeer gebruikte (vandaar de naam van 't beroemde geslacht der Plempen); – **plempe,** f. kleine visschersboot in de Noordzee.

plenus, a, um, adj. lat. vol; – **plenum,** n. lat. gezamenlijkheid, voltallige vergadering; – *in pleno*, in volle vergadering, voltallig; – *ex pleno*, uit het volle, n. l. glas; – *plena potéstas*, z. v. a. plenipotentie; – *plena propriĕtas*, z. proprieteit; – *plenum dominĭum*, z. dominium, ond. *dominus*; – *plenus venter non studet libénter*, sprw.: een volle buik studeert niet gaarne, of met een volle maag gaat het leeren niet goed; – *pleno choro*, Muz. met volkoor, met alle stemmen; – *pleno jure*, met volle recht; – *pleno titŭlo*, met vollen titel; – *plenarĭe*, adv. nw.lat. ten volle, geheel; – plenarië restitueeren, ten volle vergoeden, teruggeven; – **plenair congres, plenaire vergadering,** voltallig congres, volledige vergadering; – **plenaire zitting,** zitting, waaraan alle leden van een college behooren deel te nemen; – *plenaria fides*, f. volkomen, rechtsgeldig geloof; – **plenarium, plenaar,** n. boekvormig reliquiënkistje; – **plenilunium,** n. lat. volle maan; – **plenipoténtie** (spr. *tie=tsie*), f. nw.lat., *plena potéstas*, f. lat. of **pleinpouvoir,** n. fr. (spr. *-poewoār*) volmacht, onbeperkte macht tot uitvoering van eenig werk; ook machtbrief of schriftelijke volmacht; – **plenipotentiaris** (spr. *ti=tsi*), nw.lat. of **plenipotentiair** (spr. *-tañsiér*), m. (fr. *plénipotentiaire*) gevolmachtigde, gevolmachtigd gezant; – **plenist,** m. wijsgeer, die beweert, dat er in de natuur geen ledige ruimte is (Cartesiaan); – **pleniseeren** (spr. *s=z*), barb.lat. voltallig vergaderen, samenroepen.

Plenty, n. eng. (spr. *plénti*) volheid, overvloed; adj. veel, volop.

Pleochroïsme, n. gr. (v. *pléon*, meer en *chrōs*, *chroōs*, kleur) eigenschap van vele gekristalliseerde delfstoffen, om verschillende kleuren te toonen, al naarmate de stralen in de richting der een of andere as of schuin er doorheen gaan.

Pleonásme, n. gr. (*pleonasmós*, in 't alg. overvloed, overmaat, van *pleonádzein*, overvloedig zijn, v. *pléōn*, *pleon*, meer) Log. woordenovervloed, overtollige uitdrukking, opeenhooping van gelijkbeteekenende woorden; inz. toevoeging van woorden, wier beteekenis reeds in het hoofdwoord begrepen is, b. v. een oude grijsaard; Med. te sterke ontwikkeling van een lichaamsdeel; – **pleonástisch,** adj. overvloedig, overtollig, overladen met gelijkbeteekenende woorden of uitdrukkingen; – **pleonást,** m. zwarte spinel, ijzerspinel, eene variatie van het spinel.

Pleonexie, f. gr. (*pleonexia*, van *pléon*, meer, en *echein*, hebben) hebzucht, gewinzucht, onverzadelijkheid; – **pleonékten,** m. pl. hebzuchtigen, begeerlijken, eigenbatigen; – **pleonéktisch,** adj. hebzuchtig.

Pleorāma, n. gr. (van *plein*, varen, en *hórāma*, vertooning) scheepvaartbeeld, oeverbeeld, beweeglijk tafereel, dat zich voorbij den beschouwer schijnt te bewegen, alsof hij zelve in een schommelend vaartuig in tegenovergestelde richting aan de voorwerpen voorbijvoer.

Plerōma, n. gr. (v. *pleroen*, vullen, *plērēs*, vol) eig. volheid, aanvulling, lichtzee; naar de leer der Gnostieken de woning van God, de oorsprong van al het goede; – **plerophorie,** f. volledige zekerheid of overtuiging aangaande eene onderzochte zaak; – **plerōsis** of **plerōse,** f. Med. vulling eener wond, herstelling van verloren deelen; aansterken van een genezende; -

plerotika, n. pl. opvullende, vleeschmakende middelen; vgl. s a r k o t i k a.

plerumque fit, lat. hetgeen het meest geschiedt.

Plesiosaurus, m. gr. (eig. de hagedis nabijkomend, v. *plēsios*, nabij, en *sauros*, hagedis) zeedraak, halshagedis, eene voorwereldlijke hagedissoort van 1,5 tot 8 M. lengte, met zeer langen hals en kleinen kop.

Plessograaf, m. gr. toestel tot omschrijving der klankruimte bij percussie-onderzoekingen; vgl. p e r c u s s i e; – **plessiméter, plessometer,** m. kleine, ronde plaat, die de arts op de lichaamsdeelen legt, die gepercuteerd worden, tegenwoordig in onbruik.

Plethi, z. K r e t h i.

Plethomerie, f. gr. (van *plēthos*, n. volheid, menigte, en *meros*, n. deel) Med. overtal van lichaamsdeelen, b. v. zes vingers; – **plethōra,** f. (gr. *plēthōrē* van *plethein*, zich vullen) volheid, aanvulling; Med. volbloedigheid; opvulling der bloedvaten; – **plethōrisch,** adj. volbloedig, overrijk aan vochten.

Pléthron, n. oud-gr. lengtemaat (= $^1/_6$ *stadion*) en vlaktemaat (= *jugerum*).

Pletie, z. *plait-il.* ond. p l a i s a n t.

Pletka, f. russ. (spr. *pliotka*; verklw. van *pletj*, zweep van samengevlochten riemen) kleine, van voren gesplitste zweep tot tuchtigingen in Rusland.

Pleumōdes, m. gr. (van *pleumōn* = *pneumōn*, long) Med. longlijder; – **pleumōdisch,** adj. longzuchtig; – **pleumonie,** z. v. a. p n e u m o n i e.

Pleura, f. gr. (*pleurá*) zijden van het lichaam, ribben, borst- of ribbenvlies; – **pleuralgie,** f. Med. zijdewee, pijn onder de ribben; – **pleurītis,** gr. of **pleuresie,** fr. ook wel **pleuris,** f. borstvliesontsteking; zijdewee, bepaalde, stekende, oppervlakkig zittende zijdepijn, aamborstigheid, droge hoest, met koorts; – **pleurītisch,** adj. aan borstvliesontsteking lijdend of daaruit voortspruitend; – **pleurodynie,** f. uitwendige borstpijn, onecht zijdewee; – **pleuronēctae,** pl. (v. *nēktēs*, zwemmer, v. *néchein*, zwemmen) zijzwemmers, schollen, platvisschen; – **pleuropneumonie,** f. ontsteking van long en borstvlies; – **pleuropyēsis,** f. borstvliesverettering; – **pleurorrhœa,** f. ophooping of ziekelijke uitstorting van eenig vocht in de borstvlieszakken; – **pleurorthopnœa,** f. (vgl. o r t h o p n œ a) belemmerde ademhaling door eene borstvlieskwaal, zijdewee, dat door het ademhalen in opgerichte houding verlicht wordt; – **pleurospásme,** n. kramp in het borstvlies, een vaak voorkomend verschijnsel bij de hysterie; – **pleurostōsis,** f. verbeening van het borstvlies; – **pleurothotōnus** of **pleurototōnus,** m. kromming van het lichaam naar éene zijde, rechtstijvigheid aan de zijde.

Pleures, f. pl. fr. wol van doode schapen.

Pleureur, m. fr. (van *pleurer* = lat. *plorāre*, weenen) huiler, huilebalk; – **pleureuse,** f. fr. treur- of rouwband, rouwfloers; zwarte rouwrand aan papier; ook groote, slap-neerhangende, ongekrulde veer.

Pleuris, pleuritis, pleurotonus enz., z. ond. p l e u r a.

Plexeobládsten, pl. gr. (van *plēxis*, het slaan, stooten, splijten, scheuren, van *plēssein*, slaan, stooten enz., en *blastós*, kiem) Bot. planten met dubbele zaadlobben.

Plexus, m. lat. (van *plectĕre*, vlechten) vlechtsel, weefsel; inz. Med. vlechtsel of weefsel van vaten en zenuwen; – *plexus solāris*, zonnevlecht, het weefsel der peesknoopen in den middelbuik of in de maagstreek; – **plexifórm,** adj. nw.lat. vlechtachtig, als ineengevlochten.

Pleyēla, f. p h o n o l a, z. a., naar den uitvinder Pleyel geheeten.

Pli, m. fr. vouw, plooi; buiging, gewricht; gewoonte, vaardigheid, buigzaamheid, gemakkelijkheid in de manier van zich voor te doen, bevallige uiterlijke houding, welgemanierdheid; ook omslag of 't c o u v e r t van een brief, z. f a u x-p l i, ond. f a u x; – **pliēeren** (fr. *plier*, van 't lat. *plicāre*), vouwen, in vouwen leggen, buigen, inz. van speelkaarten; Mil. wankelen, deinzen, wijken, terugtrekken; in de rijkunst: een paard gewennen om vaardig links en rechts te zwenken; – **pliábel, pliánt,** adj. buigbaar, buigzaam; gedwee, inschikkelijk, gehoorzaam, kruipend; – **plioir,** n. (spr. *pliwâr*) vouwbeen.

Plica, f. nw.lat. (*plica polonĭca*; fr. *plique*, van 't lat. *plicāre*, vouwen) poolsche vlecht, een in Polen vaak voorkomende haarziekte, die uit onzuivere sappen haren oorsprong neemt; – **plicaria,** f. gewone wolfsklauw (*Lycopodium clavatum*), als vermeend geneesmiddel tegen poolsche vlecht; – **plicābel,** nw. lat. (van 't lat. *plicāre*), z. v. a. p l i a b e l (z. ond. p l i); – *plicatus, a, um*, lat. Bot. gevouwen, geplooid; – **plicatuur,** f. (lat. *plicatūra*) het vouwen, ombuiging, vouw.

pliēeren, z. ond. p l i.

Plimsollmerk, n. **plimsollijn,** f. diepgangmerk aan den boeg van schepen, genoemd naar het parlementslid Plimsoll (1876).

Plin., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor Plinius Secundus of Major (gestorven 79).

Plint, f. (gr. *plinthos*, f. eig. tichel, baksteen) Arch. plaat in den vorm van een vierkante tafel aan de basis of aan het kapiteel der zuilen; ook platte strook, die om een gebouw loopt en de verdiepingen afscheidt, gording.

Plioceæn of **plioceen,** z. ond. t e r t i a i r.

Plioir, z. ond. p l i.

Plissé, m. fr. (spr. *pliesée*, van *plisser*, plooien, in plooien leggen; vgl. p l i) geplooid of geribd belegsel aan vrouwenkleederen; – n. plooidoek, wit katoenen stof, die van zelf zich plooit; – **plisseeren,** een stof in plooien leggen, fijnplooien, vandaar **plisseer-**i n r i c h t i n g f.

Ploce of **ploke,** f. gr. (*plokē*, van *plĕkein*, vlechten; eig. vlechtsel) verwarde rede; Log. herhaling van een woord in verschillenden zin.

Plomb, n. fr. (spr. *plon*; van 't lat. *plumbum*, z. ald.) lood, loodgewicht enz. bij 'tnaaien enz.; – *à plomp*, naar het lood, te lood; loodrecht, recht-

standig, p e r p e n d i c u l a i r; – **plomb,** n. of **plombe,** f. lood, zegellood; – **plombeeren** (fr. *plomber*; eng. *to lead*), met lood stempelen, verzegelen, met het zegellood of looden zegel voorzien, een looden teeken aanhangen; met lood of iets anders (guttapercha, goud) aanvullen of vol gieten (holle tanden); ook in het alg. voor: holle tanden opvullen; – **plombeersel,** n. specie, waarmee kiezen worden gevuld; – **plombage, plombeering,** f. (spr. *báázj'*) het verlooden, zegeling of opvulling met lood of ander opvulsel; – **plomberie,** f. loodgieterij, loodwerk; loodzegeling.

Plombière, f. vruchtenijs met confituren, genoemd naar de badplaats Plombières.

plongeeren, fr. (*plonger*; spr. *plon̄zj–*; provenç. *plombar*, indoopen, doen zinken; it. *piombāre*, loodrecht nedervallen, v. 't lat. *plumbum*, lood) duiken, onderduiken; Mil. de mond van het kanon laten duiken of zakken, benedenwaarts schieten; – p l o n g e e r s c h o t, duikschot; – p l o n g e e r b a d, stortbad; – **plongée,** f. fr. (spr. *plon̄zjé*) Mil. afhelling der borstwering; – **plongeur** (spr. *plon̄zjeur*), m. duiker.

plorābel, adj. lat. (*plorabĭlis, e*, v. *ploráre*, klagen, weenen) beklagenswaard, beweenenswaard, jammerlijk.

Plot, m. russ. (van *plótnüj*, dicht, vast; *plotitj*, planken samenvoegen) vlot, pont; — **plótnik,** m. timmerman.

Plotar, z. p l a t e.

Ploton, z. p e l o t o n.

Plotus, m. gr. (*plōtós*, varend, drijvend) zwemmer, slangvogel, eene soort van moerasvogel.

ployeeren, fr. (*ployer*; spr. *ploaj–*; v. 't lat. *plicāre*, vouwen = *plier*, z. p l i ë e r e n) buigen, plooien, samenvouwen; – **ployement,** n. (spr. *ploaj'mān̄*) plooiing, samenvouwing, op elkander schichting.

Pluche, (spr. *pluusj'*) of **pluus** (eng. *plush*, fr. *peluche*, it. *peluccio*, v. 't lat. *pilus*, haar), wolfluweel, halfluweel, vervaardigd uit draden van zijde, zijde en katoen, jute enz.

Pluim, f. (fr. *plume*, lat. *pluma*) veder, pronkveder, z. p l u m e; – **pluimage,** f. z. p l u m a g e; – **pluimgraaf,** m. iron. titel van den man, die aan boord met de zorg voor 't p l u i m-gedierte is belast; – **plumage,** z. ond. p l u m e.

Plumbum, n. lat. (fr. *plomb*, z. ald.), lood, looden zegel, zegellood; – *plumbum album*, bij de oude Romeinen voor tin; – *pl. acetĭcum*, azijnzuur lood, loodsuiker; – *pl. carbonĭcum*, koolzuur lood, loodwit; – *pl. chromĭcum*, chroomzuur lood, chroomgeel; – *pl. fulmĭnans*, knallood; – *pl. ustum*, gebrand lood, loodasch; – **plumbāgo,** f. potlood, looderts, z. v. a. g r a p h i e t; ook vlooienkruid; – **plumbagīne,** f. stof, die uit het uitgedampte aftreksel van den wortel van *Plumbago europaea* verkregen wordt; – **plumbāta,** f. nw.lat. met lood voorziene werpschicht; met lood voorzien geeselkoord of -riem; – **plumbatie** (spr. *t=ts*), of **plumbatuur,** f. verlooding, plombeering, z. v. a. fr. p l o m b a g e; – *plumbĕus, a, um*, lat. Bot. loodkleurig, loodgrijs.

Plume, f. fr. (= lat. *pluma*) pen; inz. pronkveder, p l u i m; – **plumeau,** m. (spr. *plumó*) vederdek, licht veeren kussen om toe te dekken; ook veeren stoffer met steel; – **plumet,** n. (spr. *-plumé*) hoedveder, hoed- of mutspluim; pluimhoed; – **plumage,** f. (spr. *-máázj'*) gevederte; vederbos, pluimentooi, pluim- of veerwerk op hoeden, mutsen, helmen, p l u i m a g e; – **plumerīe,** f. nw.lat. (*plumerĭa*) hooge, schoone broeikasplant uit W.-Indië met groote roode of witte, welriekende bloemen; – **plumeeren,** lat. (*plumāre*) bevederen, met veeren bedekken of versieren; – **plumeus,** adj. (lat. *plumōsus, a, um*) bevederd, met veerachtige haren bezet (van planten).

Plumpudding, m. eng. (v. *plum*, pruim, rozijn) p u d d i n g (z. ald.) met pruimen of rozijnen en doorgaans met rhum overgoten, die bij het opdienen aangestoken wordt; groote rozijnenkoek.

Plumula, f. lat. Bot. bladpluimpje.

Plurālis enz., z. ond. *plus*.

plus (genit. *pluris*), lat. meer; in de reken- en stelkunst gebezigd voor: geteld bij; – **plusteeken,** teeken van de samentelling of van den positieven toestand der grootheden, zijnde een rechtstaand kruisje (+); – **plus,** n. overschot, te veel, meerder bedrag; – *plus minus*, meer of minder, ongeveer; – *plus offerénti*, aan den meer of meest biedende; – **plus-elektriciteit,** f. z. v. a. p o s i t i e v e e l e k t r i c i t e i t z. ald.; – **plusmaker,** m. lat. geldsnoeier; – **plusmakerij,** f. geldsnoeierij; – **plusquamperféctum,** n. (d. i. eig. meer dan voleindigd) Gram. voleindigde verledenheid of nauwkeuriger: tijdvorm (t e m p u s) van de voleindigde handeling, volmaakt verleden tijd, b. v. ik had geschreven; – **plurālis,** lat. (*plurālis numĕrus*) of **pluraal,** fr. *pluriel*, n. Gram. meervoud, meervoudig getal (vgl. s i n g u l a r i s); – *pluralis majestatĭcus*, m. manier van spreken, volgens welke een hooggeplaatste (somtijds ook schrijvers) in het meervoud van zich zelven spreekt, als „wij" in plaats van „ik" enz.; – *plus royaliste que le roi*, meer koningsgezind dan de koning, overdreven ijverig voor een zaak; – *plurale tantum*, pl. *pluralia tantum*, woord dat alleen in het meervoud gebruikt wordt; – **pluralísme,** n. nw. lat. gemeengeest, bij K a n t het tegengest. van e g o ï s m e; z. v. a. a l t r u ï s m e; – **pluralisten,** m. pl. zij, die meer dan éene geestelijke prove hebben; – **pluraliteit,** f. (*pluralĭtas votōrum*) meerderheid, stemmenmeerderheid, de meeste stemmen; – *pluralĭter*, adv. lat. in het meervoud; – *plurĭma vota valent*, de meeste stemmen gelden.

Plutárchus, m. gr. schrijver en moralist, beroemd als samensteller van vergelijkende levensbeschrijvingen; vandaar in het alg. biograaf en als titel voor biographische verzamelingen.

Pluto, lat. of **Pluton,** gr. m. Myth. hellegod, god of koning van de onderwereld, van het dooden- of schimmenrijk, bij de Grieken ook H a d e s, broeder van Zeus en Poseidon, en gemaal van P r o s e r p ī n a. Behalve de P a r c e n en F u r i ë n, behoorden tot zijne

hofhouding M i n o s, Æ ă c u s en R h a d a m á n t h u s, die uitspraak deden omtrent het lot van de schimmen, die in de onderwereld aankwamen en door den veerman C h a r o n werden overgezet. Aan den ingang van het schimmenrijk (den T a r t ă r u s), vóor Pluto's paleis, lag C e r b ĕ r u s, een driehoofdige hond, om aan iedereen den terugkeer tot de bovenwereld te beletten; – **plutoníst,** m. nw. lat. iemand, die de aarde als uit vuur ontstaan beschouwt, ook v u l k a n i s t; – **plutōnisch,** adj. in het binnenste der aarde door onderaardsch vuur voortgebracht en daaruit opgerezen; – *plutonische gesteenten,* oude eruptieve gesteenten; de jonge heeten v u l k a n i s c h e; – **plutonium,** n. nw.lat. Phys. z. v. a. b a r i u m.

Plutos of **Plutus,** m. gr. (*plūtos,* rijkdom) Myth. god van den rijkdom, zoon van Jason en Demeter; – **plutokratíe** (spr. *t=ts*; v. *kratein,* heerschen), geldheerschappij, macht, regeering van het geld; – **plutokraat,** m. geldheerscher, iemand, die door zijn geld regeert, die voor de heerschappij der rijken is, geldaristokraat.

Pluviāle, n. nw.lat. (van *pluvia,* regen, *pluviālis, e,* den regen betreffende) regenmantel; op een mantel gelijkend, van voren open priestergewaad, dat bij den r. kath. namiddag-godsdienst en bij eenige andere plechtige verrichtingen buiten de mis wordt gedragen; – **pluviēus,** adj. (lat. *pluviōsus, a, um*) regenachtig; – **pluviométer,** m. lat.-gr. regenmeter, toestel om de hoeveelheid gevallen regen te bepalen; – **pluvióse,** m. fr. (spr. *pluwióóz*) regenmaand, de 5de maand in den kalender der eerste fr. republiek, van den 20 Januari tot den 18 Februari; – **Pluvius,** m. lat. regengever, een bijnaam van Jupiter.

Pluvier, m. fr. (spr. *pluwjé*) waterhoen, p l u v i e r, een trekvogel van de grootte eener duif (*Charadrius*).

pluviēus, pluviometer, pluviose enz., z. ond. p l u v i a l e.

Pneuma, n. gr. adem, wind, lucht; levensgeest, ziel; ook de heilige Geest; – **pneumatias** of **pneumatōdes,** m. een kortademige, aamborstige; – **pneumatici,** z. m o n t a n i s t e n, ond. *mons*; – **pneumatiek, pneumatika,** f. luchtbewegingsleer, of leer van het gewicht, de drukking en beweging der lucht- of gassoorten; geestenleer, geestenkunde; – **pneumátisch,** adj. daartoe behoorend, tot de geestenkunde behoorende; ook het ademen betreffende; – p n e u m a t i s c h e m a c h i n e, luchtpomp; – p n e u m a t i s c h e s e c t e of school, geneesheeren in de oudheid, die alle levensverschijnselen uit een het lichaam doordringend gas verklaarden; – p n e u m a t i s c h e s p o o r w e g, een gewoonlijk onderaardsche, inz. pakketten door luchtdrukking vervoerende spoorweg; – p n e u m a t i s c h e t e l e g r a a f, luchtdruktelegraaf, waarbij berichten als rolletjes in luchtledige buizen voortbewogen worden; – p n e u m a t i s c h of c o m p r e s s i e-v u u r t u i g, bestaande uit eene buis met beweegbaren zuiger, die door sterke samendrukking der lucht een daaronder bevestigd stuk zwam doet ontvlammen; – **pneumátic,** eng. luchtband (voor rijwiel enz.); – **pneumatísme,** n. z. v. a. s p i r i t u a l i s m e (z. ald.); – **pneumatocēle,** f. Med. lucht- of windbreuk; – **pneumatochemíe,** f. chemische bearbeiding der gassoorten; – **pneumatochórde,** f. windharp; – **pneumatōdes** of **pneumatōdisch,** adj. opgeblazen, opgezet; engborstig; – **pneumatologíe,** f. leer der lucht en der gassoorten; – **pneumatomăchus,** m. bestrijder van de persoonlijkheid en godheid van den Heiligen Geest; – **pneumatomachíe,** f. diens gevoelen of stelsel; ook geestloochening, verloochening van het geestelijk deel in den mensch; – **pneumatométer,** m. toestel (m a n o m e t e r), door Waldenburg uitgevonden, om de kracht der uitademing bij longlijders op te nemen; – **pneumatomphălus,** m. of **pneumatomphalocēle,** f. navelwindbreuk; – **pneumatopericardium,** n. luchtophooping in den hartzak; – **pneumatophobíe,** f. geestenvrees, vrees voor geesten; – **pneumatórrhachis,** f. luchtophooping in de ruggegraatsholte; – **pneumatōsis,** f. opzetting van het onderlijf, windgezwel; – **pneumatothōrax,** *pneumothōrax,* f. luchtborst, aanwezigheid van ingedrongen lucht in de borstholte.

Pneumométer, n. gr. (van *pneúmōn,* long) longmeter, een door K e n t i s h uitgevonden en door H i m l y verbeterd werktuig, om de ruimte (c a p a c i t e i t) der longen voor lucht in den gezonden en zieken toestand te bepalen; zie s p i r o m é t e r; – **pneumometríe,** f. longmeting (met betrekking tot de grootte der luchtruimte); – **pneumonalgíe,** f. longpijn; – **pneumonemphráxis,** f. longverstopping; – **pneumoníe,** f. eene longziekte, inz. z. v. a. **pneumonítis,** f. longontsteking; – **pneumónisch,** adj. de long betreffend; – **pneumonische middelen** of **pneumoníka,** n. pl. longmiddelen, longartsenijen; **pneumonocēle,** f. longbreuk; – **pneumonogástrisch,** adj. de long en de maag betreffende; – **pneumonographíe,** f. longbeschrijving; – **pneumonolithiăsis,** f. vorming van longsteenen, longsteenlijden; – **pneumonologíe,** f. leer van de longen; – **pneumonomalacíe,** f. longverweeking; – **pneumonomantíe** (spr. *t=ts*), f. waarzegging of voorspelling uit longen; longproef; – **pneumonometer,** z. v. a. p n e u m o m e t e r, z. boven; – **pneumonoparălўsis,** f. longverlamming; – **pneumonopathíe,** f. longziekte, longlijden; – **pneumonopáthisch,** adj. aan longziekte lijdend; – **pneumonophthísis** of **pneumonophthóē,** f. longtering; – **pneumonopleurítis,** f. long- en borstvliesontsteking; – **pneumonorrhagíe,** ook **pneumorrhagíe,** f. longbloeding, bloedspuwing, het bloedhoesten; – **pneumonorrhœe,** f. het bloedspuwen; – **pneumonoscirrhus,** m. longverharding; – **pneumonospásmus,** m. longkramp; – **pneumonotomíe,** f. longontleding; – **pneumonotomisch,** adj. daartoe behoorende.

Pniēl, hebr. „gelaat Gods", omdat Jacob aldaar God aanschouwd heeft, Gen. 32, 3*a*.

Pnigalion of **pnigalium,** n. gr. (van *pnígein,* verstikken) Med. nachtmerrie; – **pnigmus,** n. (gr. *pnigmós*) het stikken, verstikken; – **pnigma,** n. stikvloeiing.

Pnyx, f. gr. plaats tot volksvergaderingen in het oude Athene; ook volksvergadering aldaar.

Poacieten, m. pl. gr. (van *poá*, gras, kruid) versteeningen of afdrukken van grasachtige planten.

Pöbel, m. dui. (mid.hgd. *povel*, *bovel*, van lat. *populus*, fr. *peuple*, eng. *people*, volk) het gewone volk, inz. het ruwste en onbeschaafdste gedeelte er van, gepeupel.

Pocaal, z. b o k a a l.

Poche, f. fr. (spr. *posj'*; provinciaal *poque*, *pouque*, eng. *poke*, *pocket*, angels. *poka*, *poha*, *pocca*, ijsl. *poki*, mid.lat. *pochia*) zak; - pl. **poches,** zakken, rokzakken; - *dictionnaire de poche*, eng. *pócket-dictionary* (spr. *diksjonérri*), zakwoordenboek; - **pochade,** f. fr. (spr. *posjaad'*) eerste ontwerp van een afbeelding, omtrek, schets; - **pocchetta,** f. it. (spr. *potsjétta*, fr. *poche*) zakviool, ten gebruike van dansmeesters; - **pochette,** f. (spr. *posjétt'*) kleine vrouwenzak; zakviool, kleine viool.

pochissimo, z. ond. *poco*.

Pochwerk, n. dui. stampmolen om erts fijn te maken.

Pocillätor, n. later lat. (van *pocillum*, verklw. v. *poculum*, z. ald.) schenker.

pocket-dictionary, n. eng. zakwoordenboek; - *pocket-edition* f. eng. zakuitgave; - *pocket kodak*, **m.** eng. zakphotografeertoestel, z. ond. p o c h e.

poco, it. (= lat. *paucum*) Muz. weinig, eenigszins; - *a poco a poco*, allengs, langzamerhand; - *un poco* (spr. *oen*-), een weinig; - *un poco allégro* of *poco allégro*, eenigszins vroolijk; - *p. forte*, eenigszins sterk; - *p. lento*, eenigszins langzaam, niet te langzaam; - *p. piáno*, eenigszins zacht; - *poco piu* (spr. *pioe*) en *poco meno*, iets meer en iets minder; - *p. presto*, eenigszins snel; - *pochissimo* (spr. *pokies*-), zeer weinig.

Pocŭlum, n., pl. *pocŭla*, lat. beker; drank of dronk; - *inter pocŭla*, bij de bekers, bij het drinken of het drinkgelag; - *pocŭlum hilaritātis*, n. beker der vroolijkheid, vroolijkheidsdronk; - *pocŭlum vomitorium*, braakdrank van spiesglans; - **poculeeren,** nw.lat. bekeren, lustig en ruim drinken, zuipen.

Podăgra, n. gr. (van *poes*, *podós*, voet) voetjicht, voeteuvel, gem. pootje; - **podágrisch, podagreus,** adj. (lat. *podagrĭcus* en *podagrōsus*, *a*, *um*) voetjichtig, met de voetjicht behept; - **podagrĭcus** of **podagrist,** m. voetjichtlijder, met het voeteuvel behept persoon; - **podalgie,** f. gr. zenuwachtige voetzoolpijn; voeteuvel, z. v. a. p o d a g r a; - **podarthritis,** f. z. v. a. p o d a g r a; - **podarthrocace,** f. Med. ontsteking van de gewrichtsvlakken van den voet; - **podari,** nw.gr. voet.

Podding, z. p u d d i n g; - **poddingzak,** m. met kabelgarens enz. gevulde zak, die aan de buitenzijde van 't scheepsboord wordt gehangen, om de gevolgen van een stoot te voorkomen, wrijfworst; - **poddingsteen,** m. samenklontering van gerolde steenen van velerlei soort en kleur, welke door een steenachtig deeg of bindmiddel met elkander tot eene harde massa zijn verbonden.

Podésta, ook **podestaat,** m. it. (van *podestá*, f. = lat. *potestas*, macht) machthebber; ambtman, landvoogd; hoogste magistraatspersoon, burgemeester in de ital. stederepublieken gedurende de middeleeuwen.

Podetium, n. nw.lat. (verklw. v. gr. *poes*, *podós*, voet) Bot. vruchtsteel der loofmossen.

Podewilsgeweer, n. naar den uitvinder, majoor Podewils genoemd, vèrdragend geweer.

Podex, m. lat. (vgl. *pedĕre*, een wind loozen) achterste, aars, stuit.

Podium, n. lat. (van 't gr. *pódion*, verklw. v. *poes*, *podós*, voet) eig. optred, verhevenheid, voorste deel van het tooneel, dat door het gordijn wordt afgesneden.

Podolatrie, f. gr. (v. *poes*, *podós*, voet) voetvereering, voetaanbidding; b. v. als hatelijke aanduiding van het kussen van den voet van den paus; - **podologie,** f. leer van de voeten; - **podométer,** m. voetmeter, schreden- of pasteller, wegmeter; ook hoefmeter; - **podonipten,** pl. (van *niptein*, wasschen) voetwasschers, dweepzieke wederdoopers in de 16de eeuw, die aan de voetwassching een bijzondere waarde hechtten; - **podophthálmos,** m. eig. voetoog, naam eener soort van kreeft; - **podophýllon,** n. Bot. voetblad, eene plant; - **podoptĕra,** pl. N. H. voetvleugeligen, platvoetige zwemvogels; - **podoptérisch,** adj. vleugelvoetig; - **podorrheuma,** n. Med. geringe graad van voetjicht; - **podospermium,** n. Bot. uit het kiemkuiltje voortgaande kiemontwikkeling; - **podozōon,** n., pl. **podozōa,** voetdieren, veelvoeters, eene dierklasse, welke de insecten, schaaldieren, spinnen enz. bevat; - **podūren,** pl. (van gr. *oerá*, staart) N.H. voetstaartdiertjes, zeer kleine insecten.

Poe, z. p u.

Pœcile of **pœkile** (scil. s t o a), f. gr. (*poikĭlē*, v. *poikĭlos*, bont) bonte zaal, eene beroemde zuilenzaal in het oude Athene met wandschilderijen van Polygnotos.

Poed, n. russisch gewicht van 40 russ. pond = 16,391 kilo.

Poeddy, n. voor-ind. maat te Madras voor koren = 4 parah = 1,536 L.; ook voor olie en melk van denzelfden inhoud = $^1/_{160}$ kandy.

Poedel, m. misgooi, misschot.

Poeder, z. p o u d r e.

Poëet, poëtisch enz., z. ond. p o ë z i e.

Poekoelboem, n. ind.-holl. avondschot in Indië.

Poel of **poul,** m. in Perzië de algemeene naam voor kopermunten; voorheen een perzische en georgische rekenmunt = $^1/_{10}$ sjahi = $^1/_{2000}$ toman en van verschillende, maar geringe waarde (nauwelijks $^3/_{10}$ cent).

Poelasari, f. slingerplant in Indië, welker bast, *cortex alyxiae*, als geneesmiddel wordt gebruikt o. a. bij darmaandoening.

Poeliahs, z. ond. p a r i a h.

Poeloe, n. mal. eiland.

Poelpetaat, f. (fr. *poule pintade*) parelhoen.

Poëma of **poëem,** n. gr. (*poiēma*; vgl. p o ë z i e) gedicht, dichtwerk.

poena, f. lat. (gr. *poinē*) straf, boete; - Jur.

poena arbitraria, eig. willekeurige straf, d. i. straf, die niet door de wet vastgesteld, maar van het goedvinden van den rechter afhankelijk gemaakt is; – *p. capitālis*, levensstraf of doodstraf; – *p. certa*, bepaalde straf; – *p. convénta* of *conventionālis*, rouwkoop; – *p. corpŏris afflictīva*, lichaamsstraf, lijfstraf; – *p. ecclesiastĭca*, kerkstraf, kerkboete; – *p. pecuniarĭa*, geldstraf; – *p. sanguĭnis*, doodstraf; – *poenae aggravatĭo* of *exasperatĭo*, verzwaring of verscherping der straf; – *pro poena*, tot straf (b. v. drinken, bij de studenten); – *sub poena*, op straffe; – *sub poena conféssi et convícti*, op straffe van voor bekennend en overtuigd te worden gehouden; – *sub poena praeclūsi* of *praeclusiōnis*, op straffe van uitsluiting (z. p r æ c l u d e e r e n); – **pœnaal, penaal,** adj. (lat. *poenālis, e*) de straf betreffend of daartoe behoorend, lijfstraffelijk; – **pœnāle codex,** m. (fr. *code pénal*) fr. strafwetboek; – **pœnāle wet,** strafwet; – **pœnaal vonnis,** strafvonnis enz.; – **pœniténtie, penitentie,** f. (lat. *poenitentĭa*, v. *poenitēre*, berouwen) berouw; boete, boetedoening; straf, pijn, marteling; – **pœnitentiāle** (spr. *ti=tsi*), n. nw.lat. boetboek, kerkboek der R. Kath. over biecht, boete en aflaat; – **pœnitentiarius** (spr. *ti=tsi*), m. boetpriester, boetrechter, strafrechter, biechtvader, inz. het hoofd der pauselijke regenten, die in bijzondere gevallen in naam van den paus d i s p e n s a t i e verleent; – **pœnitentiarĭa,** of of **pœnitentiaire kamer** (it. *la penizentiaria*), pauselijke vierschaar over pœnitentie-zaken, die dispensatiën uitreikt en aflaatbullen uitvaardigt; – **pœnitet,** n. boetedrank (bij maaltijden als straf opgelegd).

poera-poera, mal. voor den schijn, gehuicheld, niet gemeend.

Poeri, f. mal. koninklijke residentie, versterkt paleis (op Bali en Lombok).

Poerim, z. p u r i m.

Poesaha, n. mal. erfstuk.

Poeschtoe, n. perz. inheemsche naam in Perzië voor de taal der Afghanen.

Poesjenellekelder, poesje, (uit P o l i c h i n e l, z. a.) naam van een poppenspel in Antwerpen.

poessing, mal. verward, buiten zich zelven.

Poesta, z. p u s c h t a.

Poesties, m. afstammeling van een blanken vader en een c a s t i e z i n, z. a.

Poet, n. achterindisch gewicht = $1^1/_2$ eng. pond = 680,388 gram; ook eene munt van tin.

Poetri, f. mal. prinses.

Poewasa, f. mal. Ramadan, de moh. vastenmaand.

Poëzie, poëzij, f. lat. (*poēsis*, v. 't gr. *poiēsis*, van *poiein*, maken, voortbrengen, verdichten), fr. **poésie,** dichtkunst, het dichten; dichterlijk gevoel, aanleg tot dichten; verdichting, gedicht; tegengestelde van p r o z a; – *poésie de circonstance*, gelegenheidspoezie; – **poëet,** m. (lat. *poēta*, gr. *poiētēs*) dichter; – *poēta laureātus*, lat. gelauwerd, met den lauwerkrans bekroond dichter; – **poëtáster,** m. nw.lat. pruldichter; verzensmid, rijmelaar; – **poëtasterij,** f. verzenmakerij, rijmelarij; – **poëterij,** f. het dichten, dichterij; – **poëtessa,** f. it. dichteres; – **poëtika,** f. (lat. *poētĭca*, gr. *poiētike*) dichtkunde, leer der dichtkunst; dichtwetenschap of theorie der dichtkunst; – *licentia poetica*, z. l i c e n t i e; – **poëticus,** m. dichtkundige, kenner en leeraar der dichtkunst; – **poëtisch,** adj. (lat. *poetĭcus, a, um*, gr. *poiētĭkos*) dichterlijk; op de wijze van een gedicht; subst. baardvisch; ook haarkomeet; – **poëtiseeren** (spr. *s=z*), dichten, verzen maken; de dichterlijke voorstellingswijs nabijkomen.

Pognerée, f. fr. (spr. *ponjerée'*) oude maat te Montpellier = $^1/_{12}$ s e t i e r of ongeveer 2,8 L.; – **pognou,** m. (spr. *ponjoe*) wijnmaat te Luik = $^1/_{16}$ s e t i e r of 1,92 L.

Pogonĭas, m. en f. gr. (van *pōgōn*, baard) de gebaarde, baardige; – **pogoniăsis,** f. Med. zwaargebaardheid, zware baard; vrouwenbaard; – **pogonologīe,** f. baardleer; – **pogonophilus,** m. baardvriend, baardliefhebber; – **pogonotoom,** m. baardafsnijder, baardscheerder; – **pogonotomīe,** f. baardafsnijden, baardafnemen; – **pogonotrophīe,** f. baardverpleging, het laten groeien van den baard.

Pogrom, f. russ. verwoesting, plundering, vooral jodenvervolging en -moord.

poids, n. fr. (spr. *poá*; oudfr. *pois, pes*, provenç. *pes, pens*, it. en sp. *peso*, v. 't lat. *pensum*, wichtig of zwaar ding, v. *pendĕre*, wegen, zwaar zijn, nw.fr. *poids*, verwisseld met het lat. *pondus*) gewicht; – *poids de fer*, zwaar gewicht; – *poids de marc*, mark gewicht.

Poignée, f. fr. (spr. *poainjé*; van *poing* = lat. *pignus*, vuist) handvol; greep, hecht, gevest.

poil, m. fr. (spr. *poál*; van 't lat. *pilus*) haar; streek van 't laken; ruw haar aan 't fluweel; – *poil de chèvre* (spr. *sjèwr'*), eig. geitenhaar, stof uit wol en katoen; ook angora-geitenhaar, vigognewol.

Poinciāna, (nw.lat. *poinciāna*) f. Bot. pauwestaart, broeikasplant uit W.-Indië (zoo geheeten ter eere van den franschen gouverneur-generaal van W.-Indië P o i n c i, omstreeks 1650, die de natuurlijke historie der Antillen heeft bewerkt).

Poinçon, m. fr. (spr. *poainsóñ*; eig. priem, stift, drevel, graveerstift; sp. *punzon*, it. *punzone*, van 't lat. *punctĭo*, steek, het steken, v. *pungĕre*, steken) wijn- en brandewijnmaat in Frankrijk.

Point, m. fr. (spr. *poañ*; provenç. *point, ponh*, van 't lat. *punctum*, z. ald.) punt; steek, stoot; oog op dobbelsteenen, op kaarten; – **à** p o i n t of op h e t p o i n t z ij n, op het punt zijn, gereed staan, voornemens zijn; – p o i n t, ook: niets, vandaar *à point*, op niets (bij het biljart); – *point d'alignement* (spr. *-dali-nj'máñ*). Mil. middelpunt; – *point d'appui* (spr. *-dapuí*), rustpunt, steunpunt; – *p. d'attaque* (spr. *-datták'*), aanvalspunt, punt van aanval; – *p. de devant*, (spr. *-d'wáñ'*) voorsteek (bij 't naaien); – *p. d'équilibre* (spr. *-dekilíebr'*), evenwichts- of zwaartepunt; – *p. de direction* (spr. *-direksjóñ*), richtpunt, richtingspunt; – *p. de poste*, de poststeek (bij 't naaien); – *points douloureux* (spr. *-doeloereu*), fr. pl. Med. pijnlijke plaatsen bij zenuwpijnen; – *points de feu*, pl. prikken

met gloeiende spitsen (van een t h e r m o k a u t e r, z. a.) ter genezing van zenuw- of rheumatische aandoeningen; - *p. d'honneur* (spr. *doneur*), eerepunt, punt van eer, eergevoel, zaak van eer; - *p. de ralliement* (spr. *ralli'mâñ*), verzamelingspunt; - *p. de repos* (spr. *repó*), rustpunt; - *p. de réunion* (spr. *re-u-njóñ*), hereenigingspunt, verzamelplaats; - *p. de section* (spr. *sekjoñ*) of *d'interjection* (spr. *deñterseksjòñ*), snijpunt; - *p. d'orgue* (spr. *dorg'*), orgelpunt; - *points cardinaux* (spr. *kardinó*), hoofdwindstreken; - *p. culminant* (spr. *kuulminâñ*), culminatiepunt; - *p. saillant* (spr. *saljâñ*), hoofdpunt; - *p. du tout* (spr. *-toe*), in geenen deele, volstrekt niet; - *p. de vue* (spr. *-wu'*), gezichtspunt, oogpunt, doelwit; - **points,** m. (van *point*, voorsteek bij 't naaien, naaiwerk enz.) pl. genaaide kant, kantwerk; - *point lacé*, opgelegde kant; - *points d'Alençon* (spr. *dalansoñ*), Alençonsche kant; - *p. à. la reine* (spr. *rén'*), eig. kant als de koningin, kantwerk zonder boog; - *p. de France* (spr. *d'frañs'*), witte garenkant uit Frankrijk; - *p. de Turquie* (spr. *tuurkie*), fijne zijden kant, die in de turksche harems gemaakt wordt; - *p. de Valenciennes* (spr. *walansieñ'*), kant uit Valenciennes; - *p. de Venise* (spr. *weniez'*), Venetiaansche kant; - **pointe,** f. (spr. *poañt*; lat. als 't ware *puncta*) spits, punt, stekel, scherpte, inz. gedachten-scherpte, scherpzinnigheid, vernuftige, schrandere zet, inval, steek; - **pointeeren** (fr. *pointer*; spr. *poaiñt-*), stippen, besprenkelen, p u n t e e r e n; richten, b.v. een stuk geschut; oneig. trachten, streven, bedoelen; toonen, wijzen; in hazardspelen: op eene kaart zetten, wagen, vgl. p u n t e e r e n; - **pointeermachine,** f. tweearmig toestel, door beeldhouwers gebruikt ter opneming van punten van het gipsmodel, die op het marmer moeten worden aangegeven; - **pointer,** m. eng. (spr. *pwainter*) aanwijzer, wijzer; hond, die den jager het wild wijst, staande duitsche jachthond, patrijshond (z. s e t t e r); - **pointeur,** m. geschutrichter; in het pharospel: tegenspeler, die op een kaart eene som geld zet; - **pointilleeren** (fr. *pointiller*; spr. *poaiñti-lj-*) eig. bestippen, met puntjes voorzien; met puntjes graveeren of schilderen; oneig. zich met nietige kleinigheden ophouden en daarover twisten, beuzelen, vitten; stekelige zetten doen; - **pointillerie,** f. twistzucht, twist over kleinigheden; vitlust, muggenzifterij; - **pointilleur,** m. vitter, muggenzifter, haarkloover, beuzelaar; - **pointilleux,** adj. (spr. *poainti-ljéû*) spitsvondig, iets al te nauw nemend, kibbelziek, kitteloorig; - **pointillisme,** bepaalde schildermethode met afzonderlijke korte strepen en punten, n e o-i m p r e s s i o n i s m e; - **pointuren,** f. pl. bij boekdrukkers: voorwerpen, die aan weerszijden der timpaan bij den weerdruk het vel houden, z. p u n c t u u r.

Poiré, m. fr. (sp. *poaré*; van *la poire* = lat. *pirum*, peer) perendrank, perenmost.

Poison, n. fr. (spr. *poazoñ*) vergift; b.v. als woordspeling: *poissons sans boison sont poison* (spr. *poasoñ sañ boazoñ soñ poazoñ*), visch zonder drank is vergif (visch wil zwemmen).

Poissárde, f. fr. (spr. *poassárd'*; v. *poisson*, visch, it. *pescione*, groote sterke visch, v. *pesce*, lat. *piscis*, visch) fransch vischwijf, vrouw uit het gepeupel; inz. naam der deelneemsters aan de volksbewegingen in de groote fr. omwenteling (d a m e s d e l a h a l l e); - **poissard,** adj. (spr. *poassár*) gemeen, als 't gepeupel.

Poisson, (spr. *poasson*) fr. visch; - *poisson d'avril*, aprilgrap.

Poítos, m. pl. sp. indiaansche slaven (uit wilde Indianen tot slaven gemaakt).

Poivre, m. fr. (spr. *poávr'*) peper; - **poivrier,** m. (spr. *poavrjé*) peperstruik; peperbus.

Pójas, m. russ. (poolsch, *pas*) lijfgordel, bij den hoogen adel doorgaans uit goud gewerkt.

Pok, pokhout, n. Zuid-Amerikaansch hout, *Guyacum officinale L. of Lignum guajaci (sanctum)*, dat zeer hard en zeer duurzaam is, en in water zinkt.

Pokaal, z. b o k a a l.

Poker, m. eng. pook, ijzeren stang of haak om het vuur op te porren; ook: soort amerikaansch kaartspel.

Polaan, f. (ofr. *polaine*) vooruitstekende punt aan de schoenen van vroeger tijd; ook poolsch leder.

Polácca, it. (vgl. p o l a k) poolsche volksdans = p o l o n a i s e.

Polàccra, it. **polacre, polaque,** fr. of **polákker,** m. soort van groote vrachtschepen, inz. op de Middellandsche zee, met 3 masten en vierkante zeilen; - **polakkermast,** m. mast, uit 3 afzonderlijke masten samengesteld (alleen op de Middell. zee in gebruik).

polair, z. ond. p o o l 2).

Polak, m. (van het it. *Polacco*, fr. *Polaque*) een Pool, poolsch ruiter; poolsch rondreizend geneesheer; kwakzalver, wonderdokter; - *alla polacca*, it. op zijn poolsch, naar poolsche danswijs.

Polakker, polakkermast, z. onder p o l a c c r a.

Polariteit, polariseeren, z. onder p o o l 2).

poleeren, fr. (*polir*) gladmaken, zie ook p a l e e r e n.

Polei, f. (van 't lat. *pulegĭum, pulejum*, van *pulex*, vloo; it. *puleggio*, provenc. *pulegi*, fr. *pouliot*) eig. vlooienkruid (wegens zijne werking tegen de vlooien) eene bittere, specerijachtig smakende en sterkriekende plant.

Polei, palei, plei, f. fr. (*poulie*, sp. *poleá*, eng. *pulley*,) katrol, rekwerktuig om te folteren.

Polemárch, m. gr. (v. *pólĕmos*, oorlog) veldheer, opperveldheer, heervoerder; krijgsraad bij de oude Grieken; - **polemarchie,** f. waardigheid van opperbevelhebber of oorlogsminister; - **polemiek,** f. twistleer, kunst van den woordenstrijd, der verdediging, bekwaamheid om een wetenschappelijken strijd of geleerden redetwist te voeren; het voeren van dien redetwist zelve; ook verdediging van zijn geloof, zijne inzichten, meeningen tegen andersdenkenden; - **polemicus,** m. twistleeraar, wetenschappelijk strijder, geleerde klopvechter; inz. geloofsstrijder; - **polémisch,** adj. twistend; - p o l e m i s c h e

s c h r i f t e n, twistschriften; – **polemiseeren** (spr. $s=z$), strijden, twisten, inz. over geloofszaken of wetenschappelijke gevoelens; – **polemographie,** f. krijgsbeschrijving; – **polemographika,** f. krijgsbeschrijvingskunst; – **polemográphisch,** adj. krijgsbeschrijvend; – **polemoskoop,** m. veldkijker; oorlogskijker; operakijker.

Poléuta, f. it. (v. 't lat. *polenta*, gepelde gerst, verwant met *pollen*, fijn meel) meelspijs, een dikke brij van maïs- of ander geroost meel, met boter of olie en parmezaankaas gemengd, eene lievelingsspijs der Italianen.

Poleographie, f. gr. (van *pólis*, stad) stadbeschrijving; – **poléographisch,** adj. stadbeschrijvend.

Polepónze, f. hoogd. (bedorven uit *bowle punch?*) drank uit brandewijn, suiker, muskaatnoot en citroensap bereid.

Polēten, m. pl. gr. (*pōlētai*, v. den sing. *pōlētēs*, v. *pōlein*, verkoopen) eig. verkoopers; in 't oude Athene tien overheidspersonen, die de staatsinkomsten en openbare belastingen te verpachten hadden.

poli, adj. fr. (lat. *polītus* = gepolijst) glad gemaakt, geslepen, gewreven, gebruineerd, g e p o l ij s t; beschaafd, beleefd, hoffelijk, welgemanierd, net, sierlijk, aardig; ook listig, p o l i e t; – **polijsten** (lat. *polīre*, fr. *polir*), glad, blank of glanzig maken, bruineeren; beschaven, wellevend, welgemanierd, heusch of beleefd maken, vgl. c i v i l i s e e r e n; p o l ij s t v ij l, p o l ij s t k o l f, p o l ij s t t a n d enz., werktuigen om blank en glad te maken; – **polimént,** n. mengsel uit roodaarde, roode bolus, waterlood en boomolie, om daarop te vergulden; ook het polijsten of slijpen (van gesteente); glans, luister; – **polisseur,** fr., **polijster,** m. bruineerder, gladslijper; – **polisseeren,** z. p o l ij s t e n; – **politoer, polituur,** f. lat. (*polītūra*) gladmaking, glanzing, polijsting; gladheid, glans; ook z. v. a. **politésse,** f. fr. gladheid, fijnheid, hoffelijkheid, beleefdheid, welgemanierdheid, beschaafdheid, verfijnde zeden, toon der groote wereld.

Polianiet, f. mineraal, bestaande uit mangaansuperoxyde, wordt gevonden in Bohemen, Cornwallis enz.

Poliater, m. gr. (v. gr. *pŏlis*, stad, en *iatros*, arts) stadsarts, stadsdokter.

Police, f. fr. (spr. *poliés'*), 1) de p o l i t i e (z. ald.); 2) ook **polizza,** it., **polis** (eng. *policy*, sp. *poliza*, mid.lat. *poletum*, *poleticum*, *pelecticum*, misvormd uit het later lat. *polyptychum*, *polyptycha*, rekenboek, lijst, v. het gr. *polýptychon*, (z. a.) vele bladeren hebbende, v. *ptychē*, vouw, schicht, laag, blad, v. *ptýssein*, vouwen; een latere afleiding is die van gr. *apodeixis*, bewijs-(stuk)) verzekerings- of assurantiebewijs, a s s u r a n t i e - p o l i s, bewijsstuk of oorkonde, waaruit de deelhebbing in de verzekeringsmaatschappij en den aard, de waarde enz. der verzekerde goederen blijkt; vgl. a s s u r a n t i e; – **policeeren** (fr. *policer*), goede orde (p o l i t i e) invoeren, goed inrichten.

Polichinel, m. fr. (*polichinelle*, spr. *polisjinél*) **pulcinella,** m. it. (spr. *poeltsjinélla*) grappenmaker of hanswurst, eene maskerrol in de ital. (inz. napolitaansche) kluchtspelen (waarsch. ontstaan uit den naam van een misvormden ital. potsenmaker: P a o l o C i n i e l l o, of v. a. P u c c i o d'A n i e l l o, een boertje bij Napels; waarsch. echter oorspr. een woord van liefkoozing, als poesje, liefje, kindje enz., verklw. v. *pulcina*, *pulcino*, jonge hen, hoentje, kuiken); zie p o e s j e n e l l e k e l d e r.

Poliep, z. p o l y p.

poliet, polijsten enz., z. ond. p o l i.

Polikliniek, f. gr. (van *pŏlis*, stad) stedelijke ziektebehandeling, behandeling van loopende zieken; – **poliorcētes,** m. (van *poliorkein*, eene stad belegeren) stadbelegeraar, stedendwinger; – **poliorcetika,** f. belegeringskunde, wetenschap om naar eisch het beleg voor eene sterkte te slaan; – **poliorcētisch,** adj. belegkundig.

Poliment, z. ond. p o l i.

Poliōsis, f. gr. (van *polioen*, grijs maken of worden; *poliós*, *á*, *ón*, grijs) Med. ziekelijk grijs- of wit-worden der haren; – **poliōtes,** f. het grijs-zijn, grijs haar; **poliomyelītis,** f. grijze-ruggemergsontsteking en -verlamming; (spinale) kinderverlamming.

Polis, zie p o l i c e.

Polisander-hout, f. p a l i x a n d e r h o u t.

polisseeren, z. p o l ij s t e n, ond. p o l i.

Polisson, m. fr. (spr. *poli-sóñ*; oorspr. handwerksjongen, die iets glad of blank maakt, misschien ook iron. een, die de straat glad maakt, altijd straatslijpt, straatslijper, van 't lat. *polītĭo*, het gladmaken, v. *polīre*, glad maken) guit, deugniet, straatjongen; – **polissonneeren** (fr. *polissonner*), straatjongensstreken bedrijven, guitenstukjes uitvoeren; vuile aardigheden debiteeren; – **polissonnerie,** f. guiterij, jongensstreek, straatschenderij; gemeene taal.

Politesse, z. ond. p o l i.

Politieus enz., zie ond. p o l i t i e k.

Politie (spr. $t=ts$), f. (fr. en eng. *police*, hoogd. *polizei*, van 't gr. *politeía*, lat. *polītĭa*, staatsbeheer, staat) staatsinrichting, die de openbare orde en de veiligheid der personen en eigendommen handhaaft; korps ambtenaren, daarmede belast; staats- of stadsorde, volkstucht, gerecht voor de openbare orde, rust en veiligheid; politie-wetenschap; – **medische politie,** geneeskundig toezicht op de openbare gezondheid; openbare gezondheids-verpleging; – **politie-commissaris** en **politie-inspecteur,** m. minder gewoon **politie-directeur, politie-president,** n. hoofd der politie; meestal is de commissaris het hoogst en dan volgen de inspecteurs; – **politie-staat,** m. staat, waarin de administratie onbeperkte macht heeft, in tegenst. met r e c h t s s t a a t.

Politiek, politika, f. gr. (*politikē*, van *pŏlis*, stad, staat) staatswetenschap, staatkunde, staatsleer; staatswijsheid, wereldkennis, bedrevenheid, geslepenheid in den omgang, sluwheid, list; – **politiek,** n. burgerkleeding (tegenover de militaire), b. v. o f f i c i e r e n i n p o l i t i e k, ook p o s t i e k genoemd; – **politiek, politisch,** adj. staatkundig, tot de staatkunde behoorende; staatburgerlijk, burgerlijk, b. v. p o l i t i e k e

(burgerlijke) inrichting; – politieke verhoudingen enz., staatsverhoudingen; – politieke kleeding, burgerlijke kleeding, in tegenst. met militaire uniform; – politieke geographie, z. geographie; – politische verzen (van 't gr. *politikós*, volksmatig) naar het accent gemeten gr. jambische verzen, die in de middeleeuwen, volgens de toenmalige volkstaal, gebruikelijk waren; – **politica,** n. pl. lat. staatsaangelegenheden, staatszaken; – **politicus,** m. staatkundige, staatsman, man vol wereldkennis, wereldkenner; oneig. schrander, gevat, geslepen mensch; in verachtelijken zin: babbelaar over staatszaken, schijnstaatkundige, tinnegieter (naar 't stuk van den Deen Halberg, 1722); – **politiseeren** (spr. *s=z*), barb.-lat. over staatszaken spreken, den staatsman, den staatkundige uithangen, tinnegieten.

Politoer, polituur, z. ond. poli.

Polixander-hout, z. palixanderhout.

Polk, poelk, m. (russ. *polk*, poolsch, *polek, pulk*; turksch. *boeloek*, misschien verwant met volk) troepenafdeeling, regiment, troep of vendel, inz. kozakken; – **polkównik,** m. russische overste.

Polka, f. naam van een dans, die in Polen (vandaar de naam, van *Polka*, poolsche vrouw, poolsch meisje) en verder in Bohemen en Hongarije bij 't volk in zwang is, en die sedert 1842 ook in Duitschland, Frankrijk, Nederland enz. veel opgang maakte; – **polka-likeur,** f. eigenaardige fijne brandewijn.

Poll, n. (spr. *pool*) eng. eig. hoofd; naamlijst, aantal stemmen; stemming bij de verkiezingen van parlementsleden; – **polltax,** f. hoofdgeld.

Pollakurie, f. (gr. *pollăkis*, vaak) het te vaak pisloozen (niet te verwarren met polyurie).

Pollantine, f. een serum van paarden als middel tegen hooikoorts.

Pollen, n. lat. stuifmeel; Phys: bloesemstof, zaadstof aan de meeldraden der bloemen; – **pollenine,** f. nw. lat. een bijzonder bestanddeel der planten, uit bloesemstof te verkrijgen; – **pollinia,** Bot. pl. stuifmeelklompjes.

Pollicitātie (spr. *tie=tsie*; lat. *pollicitatĭo*, v. *pollicitāri*, beloven) Jur. eenzijdige belofte, gelofte; – **pollicitātor,** m. belover; – **polliciteeren,** beloven.

Pollinctuur, f. nw. lat. (van 't lat. *pollingĕre*, lijken afwasschen) lijkwassching, het inoliën van doode lichamen.

Pollūtie (spr. *t=ts*), f. lat. (*pollutĭo*, v. *pollŭere*, bezoedelen) bevlekking, verontreiniging; inz. onwillekeurige, nachtelijke bevlekking of zaaduitstorting; – *pollutĭo templi* of *ecclesĭae*, Jur. verontreiniging of ontwijding van een tempel of kerkgebouw.

Pollux, z. Kastor.

Polly, f. verk. van Apollonia.

Polnosmin, m. (halve osmin, z. ald.) russ. graanmaat = 52,476 L. (z. ook tsjetwert).

Polo, n. zeker balspel, dat vooral door ruiters, hoewel ook door wielrijders, zwemmers en schaatsenrijders gespeeld wordt; misschien het uit de Middeleeuwen bekende *polie?*

Poloepoltina, poloepoltinnik, z. ond. poltina; – **poloetsjetwerik,** m. (halve tsjetwerik, z. ald.) russ. korenmaat = 13,12 L. (z. ook tsjetwert).

Poloeschka, russ. (verkl. v. *poel, poelo* = perz. en turk. *poel*, vischschub, kleine munt, penning) russ. koperen munt = $^1/_{400}$ roebel of $^1/_4$ kopeke = $^1/_2$ cent.

Polographie, z. ond. pool 2).

Polonaise, f. fr. (spr. *-nèz'*; v. *polonais*, f. *polonaise*, poolsch; pool, poolsche vrouw) poolsche nationale dans en de muziek daartoe in $^3/_4$ maat; vrouwenpelsmantel of pelskraag naar poolsche wijze.

Polónico, m it. (v. 't mid. lat. *polonĭcus*, poolsch) oude graanmaat te Triëst.

Polonium, n. in 1910 ontdekt, zeer radio-actief metaal, in pikblende voorkomende, maar in 5000 maal kleinere hoeveelheid.

Poltína, f. russ. (v. *pol*, helft) halve roebel of 50 kopeken, russ. zilveren rekenmunt = 97 cents; – **poltínnik,** m. half-roebelstuk; – **poloepoltína,** f. vierde roebel; – **poloepoltinnik,** m. een vierde roebelstuk.

Poltron, m. fr. (spr. *poltróñ*; it. *poltróne*, luiaard, *poltro*, lui, *poltrire*, in 't bed luieren; v. 't oudd. *polstar*, polster, bolster, peluw; gew. onregelmatig afgeleid van 't lat. *pollice truncus*, d. i. aan den duim verminkt, daar men in het oude Rome de lafaards den duim afkapte) lafaard, bloodaard, lafhartige, versaagde; – **poltronnerie,** f. lafheid, lafhartigheid, versaagd heid, bangheid, blooheid.

Poltura, polturak, poolsch. (*póltorak*, een anderhalf-groschenstuk, van *póltora*, russ. *poltorá*, anderhalf, van 't poolsch *pol*, russ. *pol* half, en poolsch *wtóry*, russ. *wtorŏi*, voor *dwatorói*, de tweede, andere) voormalige rekenmunt in Hongarije en Oostenrijk = $^1/_{60}$ thaler of ongeveer 3 ct. courant.

polus arcticus en *antarcticus*, z. onder pool 2).

Polyacanthus, f. gr. geslacht van kleine, tropische visschen.

Polyadelphia, n. pl. gr. (v. *polýs, pollē, polý*, veel, vgl. adelphie) veelbroederige planten, welker meeldraden in drie of meer bundels zijn samengegroeid (in het stelsel van Linnæus de 18de klasse); – **polyadelphisch,** adj. veelbroederig; – **polyadelphiet,** m. ijzergranaat; – **polyæmie,** f. (v. *haima*, bloed) Med. volbloedigheid; – **polyæmisch,** adj. volbloedig; – **polyaésthesie,** f. het voelen van meer aanrakingen der huid dan werkelijk aanwezig zijn; – **polyakánthisch,** adj. (v. *ákantha*, doorn) veeldoornig, met vele stekels; – **polyandrie,** f. (van *anēr*, gen. *andrós*, man) veelmannerij, het samenleven van één vrouw met meer dan één man, komt op Ceylon, in Tibet enz. voor; – **polyandria,** n. pl. eig. veelmannigen, veelhelmige planten, met 20 tot 100 vrije meeldraden op den vruchtbodem of aan de bladeren der bloem (in het stelsel van Linnæus de 13de klasse); – **polyándrisch,** adj. veelmannig; – **polyangiën,** pl. (van *angos*, vat)

veelvakkige planten, met vele zaadvakken; – **polyanthēa,** f. (vgl. a n t h o s) bloemverzameling; bloemlezing, verzameling van allerlei schoone stukken; – **polyánthisch,** adj. veelbloemig; – **polyarchie,** f. (van *árchein*, heerschen) veelheerschappij, staatsinrichting, waar velen heerschen, regeering van velen; – **polyárchisch,** adj. veelheerschend, vele heeren hebbende; – **polyautographie,** f. (vgl. a u t o g r a a f) kunst om teekeningen enz. door afdrukken op steenen platen enz. te vermenigvuldigen; ook voor l i t h o g r a p h i e, steendrukkunst.

Polybius, gr. (van *polý*, veel, en *bíos*, leven) mansn.: de langlevende; – **Polybia,** vr. naam: de langlevende.

Polyblastie, f. gr. (van *polý*, veel, en *blastós*, kiem, spruit) veeltakkigheid, volheid van wasdom; – **polyblástisch,** adj. veeltakkig; – **polyblennie,** f. (van *blénna*, slijm) Med. sterke verslijming.

Polycárpus, z. p o l y k a r p.

polycephálisch (van *polý*, veel, en *kephálē*, hoofd) veelhoofdig; – **polychesie,** f. aanhoudende buikloop; – **polycholie,** f. (van *chólos*, gal) Med. overloop van gal, te groote hoeveelheid gal; – **polychórde,** f. of **polychórdon,** n. (vgl. c h o r d e) speeltuig met veel snaren; – **polychrest** (van *chrēstós*, bruikbaar), tot vele dingen bruikbaar, veelzijdig of algemeen nuttig, veelhelpend, veelgenezend, b. v. p o l y c h r e s t - p i l l e n; – **polychrestzout,** z. *sal polychrestus*, ond. s a l; – **polychroïne** of **polychroïet,** n. saffraangeel, uitgetrokken verfstof van de saffraan; – **polychroom** of **polychromátisch,** adj. (vgl. c h r o m a) veelkleurig; – **polychromium,** n. phosphorlooderts, groen of bruin looderts, phosphorzuurlood; ook z. v. a. a e s c u l i n e, z. ond. a e s c u l u s; – **polychromie,** f. veelkleurigheid, inz. beschildering van oude gebouwen en beeldhouwwerken met verschillende kleuren; – **polychromographie,** f. kunst om op de boekdrukpers verscheiden kleuren gelijktijdig te drukken; – **polychrónisch,** adj. (van *chronos*, tijd) veel- of langtijdig, langdurend; – **polychylie,** f. (vgl. c h y l u s) overvloed aan voedingsstof, die veel melksap, bijgevolg veel voedsel geeft; – **polychýlisch,** adj. saprijk, rijk aan voedingsvocht; – **polychymie,** f. (vgl. c h y m u s) veel- of volsappigheid, volbloedigheid; – **polycyesie,** f. (van *kyein*, zwanger zijn) Med. veelvoudige zwangerschap, – **polydakryie,** f. tranenvloed; – **polydaktýlisch,** adj. (vgl. d a k t y l u s) veelvingerig; – **polydaktylisme,** n. veelvingerigheid, het aanwezig zijn van een zesden vinger aan eene hand, aan beide handen of aan handen en voeten; – **polydipsie,** f. (v. *dipsa*, dorst) groote, onmatige, tegennatuurlijke dorst.

Polydoor, m. **Polydōra,** f. gr. (van *polý*, veel, en *dōron*, geschenk) mans- en vrouwennaam: de milde, vrijgevige.

Polydynamie, f. (v. *polý*, veel, en *dýnamis*, kracht) groote kracht, volledige krachts-ontwikkeling; – **polyĕdron, polyĕdrum,** n. of **polyéder,** m. (van *hedra*, zetel, grondslag, basis) veelvlak, veelhoekig geslepen glas, dat een voorwerp vermenigvuldigt; – **polyédrisch,** adj. veelzijdig, veelvlakkig, geruit; – **polygăla,** f. lat. (v. 't gr. *polýgalon*) melkkruid, kruisbloem, kruiswortel, een plantengeslacht met vele soorten, waaronder inz. de geneeskrachtige *Polygăla amāra* en *P. senĕga*; – **polygaline,** f. kruiswortelbitter, eene uit den wortel der *Polygala senega* getrokken stof; – **polygalaktie** (spr. $t{=}s$), of **polygalie,** f. (van *gala*, gen. *galaktos*, melk) Med. bovenmatige zogafscheiding; – **polygaláktisch,** adj. melkrijk; – **polygamie,** f. (van *gamos*, echt, huwelijk) veelvoudige echt, veelmannerij (p o l y a n d r i e) of veelwijverij (p o l y g y n i e); – **polygamia,** n. pl. Bot. zulke planten, bij welke op den eenen stengel volkomen bloemen (waarin meeldraden en stampers vereenigd zijn), op den anderen slechts vruchtbloemen (met stampers), of ook op een en denzelfden stengel volkomen (mannelijke en vrouwelijke) bloemen, alsmede eenslachtige tegelijk gevonden worden (in Linnæus' stelsel de 23ste klasse); – **polygámisch,** adj. veelgadig, veelwijvig, veelmannig; van planten: gemengdslachtig, één- en tweeslachtige bloemen voortbrengend; – **polygamíst,** m. verdediger van het veelvuldig huwelijk, van de veelwijverij, veelmannerij; – **polygastrica,** n. pl. maagdieren, eene soort van infusie-diertjes; – **polygenĕsis,** f. leer van de afstamming der menschen van meer dan één menschenpaar; – **polyglótte,** f. (vgl. g l o s s e) een in vele talen geschreven boek, inz. een bijbel in verscheiden talen, ook p o l y g l o t - b ij b e l; – **polyglóttisch,** adj. veeltalig; – **polygoon,** m. (van *gonos*, hoek) veelhoek; – **polygonaal,** adj. veelhoekig; op een veelhoek betrekking hebbende; – **polygonaal-getallen,** veelhoekige getallen, die soort van g e f i g u r e e r d e g e t a l l e n, welke zich door even ver van elkander verwijderde punten in het vlak van een regelmatigen veelhoek laten voorstellen, b. v. van een q u a d r a a t of vierkant (q u a d r a a t g e t a l l e n); van een vijfhoek (p e n t a g o n a a l g e t a l l e n); van een zeshoek (h e x a g o n a a l g e t a l l e n) enz.; – **polygōnisch,** adj. veelhoekig; – **polygonometrie,** f. veelhoekmeting, de leer van de meting der rechtlijnige figuren van meer dan 3 zijden; – **polygonie,** f. (van *gŏneia*, teling) groot telingsvermogen of groote vruchtbaarheid; – **polygŏnum,** n. Bot. duizendknoop, een plantengeslacht met vele soorten; – **polygraaf,** m. veelschrijver; – **polygraphie,** f. veelschrijverij; – **polygráphisch,** adj. veelschrijvend; – **polygrám,** n. (van *grámma*, schrift, teekening; *graphein*, schrijven, enz.) door vele zijden begrensde figuur; – **polygrammátisch,** adj. veelletterig; – **polygynie,** f. (van *gynē*, vrouw) veelwijverij; – **polyhaliet,** n. gr. (van *hals*, zout), mineraal, kalibemestingszout, 15,6 % zuivere kali bevattende, mengsel van calcium-, kalium- en magnesiumsulfaat; – **polyhidrie,** f. (van *hidrōs*, zweet) Med. het te sterk zweeten; – **polyhístor,** m. (van *histor*, kundige) veelweter, in vele wetenschappen bedreven mensch; dikwijls in afkeurenden zin van iemand, die velerlei, maar ten koste der grondigheid bestudeert; – **polyhistorie,** ook **polyidrie,** f. veelwete-

rij, het veel-weten, groote belezenheid; – **polyhistórisch,** adj. veelgeleerd; op veelweterij gegrond.

Polyhymnia of **Polymnia,** f. gr. (van *polý*, veel en *hýmnos*) de gezangrijke, eene der M u z e n (z. ald.); naam van een door Chacornac in 1854 ontdekte planetoïde.

Polyidrie, f. z. p o l y h i s t o r i e; Med. z. v. a. p o l y h i d r i e, z. ald.

Polykarp of **Polycárpus,** m. gr. (van *polý*, veel, en *karpós*, vrucht) mansn.: de vruchtrijke.

polykephalisch, z. p o l y c e p h a l i s c h.

Polykoprie, f. gr. (van *polý*, veel, en *kopros*, drek) Med. ontlasting van eene te groote hoeveelheid drekstof; – **polykotyledónen,** pl. gr. (vgl. k o t y l e d o n e n) veelzaadlobbige gewassen, zulke planten, die meer dan twee zaadlobben hebben; – **polykotyledónisch,** adj. veelzaadlobbig; – **polykraat,** m. (gr. *polykrátes*) veldheer, machtig heerscher; ook wie met velen gemeenschappelijk heerscht; – **polykratie,** (spr. *t=tsi*) f. veelheerschappij, z. v. a. p o l y a r c h i e; – **polylemma,** n. meerledig lemma; – **polylogie,** f. (vgl. l o g o s) veelsprekerij, snapachtigheid, babbelzucht; – **polymáthus,** m. (gr. *polymathēs*, van *mathein*, leeren) wie veel geleerd heeft; ook z. v. a. p o l y h i s t o r; – **polymathie,** f. veelweterij, veelzijdige kennis; – **polymáthisch,** z. v. a. p o l y t e c h n i s c h, z. ald.; – **polymerie,** f. (van *meros*, deel) veeldeeligheid; Chem. toestand van twee of meer verbindingen, die wel is waar een gelijk relatief, maar een ongelijk absoluut aantal chemisch gelijksoortige atomen bezitten; – **polymerisatie,** f. het verschijnsel, dat verscheidene moleculen van een stof zich vereenigen tot groote moleculen en daardoor een nieuwe stof vormen; – **polymérisch,** adj. (van *meros*, deel) veeldeelig, veelledig; – **polymerisme,** n. veelledigheid, veeldeeligheid; – **polymēter,** m. (vgl. m e t r u m) veelvoetig vers; ook: veelmeter, een werktuig tot meten of maatnemen; – **polymetrie,** f. veelheid der maat, inz. der syllabenmaat; – **polymétrisch,** adj. veelmetend; velerlei maat bevattende; – **polymetroskoop,** m. werktuig om den afstand van niet al te groote voorwerpen, welker grootte men kent, in een oogenblik te meten; – **Polymnia,** z. P o l y h y m n i a; – **polymnieten,** m. pl. door bruinsteenoxyde geteekende d e n d r i e t e n; – **polymórphisch,** adj. (van *morphē*, gedaante) veelvormig, van velerlei gedaante; – **polymorphisme,** n. veelvormigheid; – **polymythie,** f. (vgl. m y t h o s) eig. veelverdichting; opeenhooping van dichterlijke vonden, overlading van ingewikkelde voorvallen in tooneelstukken; – **polymýthisch,** adj. met veel voorvallen overladen.

Polynesië, n. gr. (van *polý*, veel, en *nēsos*, eiland) veel-eilanden-land, in 't algemeen naam der eilandengroepen in den Grooten Oceaan tusschen de Keerkringen, ook Oceanië geheeten, in meer beperkte beteekenis alleen de oosthelft daarvan, n.l. de eilanden, bewoond door Polynesiërs, terwijl in de westhelft Melanesiërs en Mikronesiërs wonen; – **polynesisch,** adj. tot de eilanden der Zuidzee behoorende of daar inheemsch; – **polynesische talen,** z. v. a. o c e a n i s c h e; – **polyneuritis,** f. verzamelnaam voor oostersche (indische) ziekten als berri-berri en de west-indische zwelziekte.

Polynómisch, adj. gr. (van *polý*, veel, en *nomos*, z. n o m o s 2) veeldeelig, veelledig, van veelvoudige grootte, b.v. een p o l y n o m i s c h e (veelvuldige) q u a d r a a t- of k u b i e k w o r t e l, van meer dan twee cijfers (vgl. m o n o m e r i s c h en b i n o m i s c h); – **polynomium,** n. veelterm, veeldeelige getallengrootheid; – **polyoniem,** adj. (vgl. a n o n i e m) veelnamig; – **polyonymie,** f. veelnamigheid; – **polyopie** of **polyópsis** f. (van *óptein*, zien) het veelvoudigzien, dubbelzien, een gezichtsgebrek; – **polyópter** of **polyóptron,** n. (van *óptein*, zien) veelzichtig glas, vermenigvuldigingsglas, op de eene zijde met vele holten geslepen, waardoor men elk voorwerp zoo vele malen verkleind ziet, als er van die holten zijn; – **polyōsen,** pl. Chem. zetmeelachtige stoffen, suikers.

Polyp, poliep, f. (gr. *polypoes*, van *polý*, veel, en *poes*, voet) veelvoet, veelarm, kleine geleiachtige plantdiertjes met vele armen of voeldraden, klasse uit de type der Holzakdieren (Coelenteraten); Med. uitwas, vleeschgewas in of aan het menschelijk lichaam, vooral op de slijmvliezen, b. v. een hartpoliep, neuspoliep enz.; – **polyparium,** n. nw. lat. poliepenwoning; – **polypeus,** adj. lat. (*polypōsus, a, um*) poliepachtig, met een vleeschgewas behept; – **polypieten,** m. pl. z. v. a. k o r a l l i e t e n; – **polypodium,** n. gr., ook a s p i d i u m, Bot. het gemeene engelzoet, puntvaren, op oude boomstammen, muren enz.; – **polypodiolithen,** m. pl. afdrukken met versteeningen van varenkruiden.

Polypædie, f. gr. (van *polý*, veel, en *pais, paidós*, kind) veelheid van kinderen; – **polypathie,** f. (vgl. p a t h o s) veelvoudig lijden; – **polypáthisch,** adj. veelvuldig lijdend; – **polypetaal,** adj. (vgl. p e t a l o n) met meerbladerige bloemkroon; – **polyphaag,** m. (van *phagein*, eten) veeleter, veelvraat; – **polyphagie,** f. veeleterij, vraatzucht; – **polypharmacie,** f. veelvuldigheid der artsenijen, onmethodische vermenging van artsenijstoffen; overdreven gebruik van artsenijen; – **polypharmākon** of **-cum,** n. (vgl. p h a r m a k o n) Med. veelvoudig samengesteld, veelvoudig nuttig geneesmiddel; – **polypharmācus,** m. arts, die vele of zeer samengestelde artsenijen voorschrijft.

Polypheem, m. gr. (*Polýphēmos*, v. *polý*, veel, en *phēmē*, faam) mansn.: de veelberoemde of befaamde; Myth. de vreeselijkste onder de C y k l o p e n (z. ald.).

Polyphilie, f. gr. (v. *polý*, veel, en *philein*, liefhebben) liefde tot velen, menigte van vrienden; – **polyphonisme,** n. (van *phōnē*, geluid, toon) veeltonigheid (het tegengest. van h o m o p h o n i e); – **polyphōnisch,** adj. veelstemmig; – **polyphórisch,** adj. veeldragend of voortbrengend, vruchtbaar; – **polyphýllisch,** adj. (vgl. p h y l l o n) veelbladerig; – **polypilisch,** adj. gr. lat. (van *pilus*, haar) veelharig; – **polypionie,** f. gr. (van *piōn*, vet) Med. te groote menigte vet, overvetheid; – **polypirie,** f. (*polypeiria*, van

peira, ervaring) veelervarenheid, levenswijsheid; – **polypieten,** z. ond. p o l y p; – **polyplan,** f. vliegtuig (a ë r o p l a n) met meer dan twee zweefvlakken, m u l t i p l a n onder *multus*; – **polyplasiásme,** n. (van *polyplásios*, veelvoudig) verveelvuldigingskunst, vermenigvuldigingskunst van teekeningen enz., z. v. a. p o l y - a u t o g r a p h i e; – **polypodium, polypodiolithen,** z. ond p o l y p; – **polypolium,** n. (van *pōlein*, verkoopen) veelverkoop, tegengest. van m o n o p o l ĭ u m; – **polyporus,** f. gr. (eigenl. met veel openingen) tonderzwam, die op levend hout zetelt; vroeger gebruikt voor de tondeldoos en als bloedstillend middel; – **polyposīe,** f. (van *posis*, f. dronk) drinkzucht, drankzucht, neiging tot veel drinken, tot dronkenschap; – **polypragmatĭcus,** m. (van *prágma*, bezigheid, werk) veelbedrijvige, onrustige, woelgeest; – **polypragmátisch,** adj. veelbedrijvig; – **polypragmosȳne,** f. veelbedrijvigheid zonder beroep, veelwerkerij; – **polyptĕra,** n. pl. (van *pteron*, vleugelwerk) veelvleugeligen; veelvinnigen; – **polyptérisch,** adj. veelvleugelig; veelvinnig; – **polyptōton,** n. (van *ptōsis*, val) veelvuldige op elkander volging of herhaling van een woord met veranderden uitgang; – **polyptȳchon,** n. (eig. veelvuldig gevouwen, van *ptychē*, vouw) uit vele bladen bestaand geschrift of schrijfboekje; inz. vroeger eene lijst der kerkgoederen (*polyptychon ecclesiastĭcum*); zie p o l i c e, p o l i s; – **polypus,** z. p o l y p; – **polysarkīe,** f. (van *sárx*, gen. *sarkós*, vleesch) veelvleezigheid, volheid van vleesch, ongewone dikte of lijvigheid, spierkracht; – **polyschematĭstisch,** adj. (vgl. s c h e m a) van velerlei gedaante, van verschillende vormen; p o l y s c h e m a t i s t i s c h e v e r z e n, verzen van met den regel schijnbaar strijdigen vorm; – **polyschidīe,** f. (v. *schídzein*, splijten) deelingszucht, verdeelingszucht; – **polysialīe,** f. (v. *síalon*, speeksel) Med. te sterke afscheiding van het speeksel, speekselovervloed; – **polyskoop,** m. (van *skopein*, zien, beschouwen) veelkijker, verveelvuldigingsglas; – **polysomatīe,** (spr. *t=ts*) f. (van *sóma*, n. lijf) lijvigheid, diklijvigheid; – **polyspást,** m. (van *spáein*, trekken) blok, katrol, eig. veeltrekker; – **polyspermīe,** f. (van *spérma*, n. zaad) zaadvolheid, veelzadigheid; – **polyspérmisch** of **polyspermátisch,** adj. veelzadig, zaadrijk; – **polystŏma,** veelmuil, eene soort van zeekwallen en ingewandswormen; – **polystȳlisch,** adj. veelzuilig; – **polystȳlon,** n. veelzuilig gebouw; – **polysyllăbon** of **polysyllăbum,** n. (vgl. s y l l a b e) veellettergrepig woord; – **polysyndesie,** f. **polysyndĕton,** n. (vgl. s y n d e s i s) Log. veelheid of ophooping der voeg- of koppelwoorden, overlading door een koppelwoord, een met voegwoorden overladen volzin (b.v.: En de vader, èn de moeder, èn de kinderen stierven) tegengest. van a s y n d e t o n; – **polysynodīe,** f. (vgl. s y n o d e) veelmalige samenkomst; – **polysynthétisch,** adj. (vgl. s y n t h e t i s c h) veel verbindend, veelvoudig samengesteld; – **polytechniek,** f. (vgl. t e c h n i e k) leerkunst der hoogere werkgeschiktheid of eigenlijk van vele kunstvaardigheden, leer der kunsten en industriëele verrichtingen; – **polytéchnisch,** adj. veelkunstig, vele kunsten en wetenschappen omvattende, b.v. de p o l y t e c h n i s c h e of p o l y m a t h i s c h e s c h o o l, ook p o l y t e c h n ĭ c u m, d. i. de hoogere beroeps- of ambachtsschool, industriëele hoogeschool, eene school, waar onderwijs wordt gegeven in de ingenieursvakken, de technologische vakken en die, welke noodig zijn voor de technische leiding van de verschillende industrieën; – **polyteknīe,** f. (van *téknon*, kind) z. v. a. p o l y p æ d i e; – **polytheïsme,** n. veelgoderij, vereering van vele goden, het tegengest. van m o n o t h e ĭ s m e (z. ald.); – **polytheïst,** m. aanhanger van dat stelsel; – **polytheïstisch,** adj. veelgodisch, vele goden vereerend; – **polytheorīe,** f. (vgl. t h e o r i e) veelleer, meer leerkunst dan toepassing; – **polytheorĭst,** m. leeraar van veel en allerlei; – **polytokīe,** het veelvuldig baren, vruchtbaarheid; – **polytómisch,** adj. veelsnedig; – **polytoóp,** m. Math. ruimtevorm met meer dan drie afmetingen, overeenkomende met wat in de vlakke meetkunde een veelhoek en in de stereometrie een veelvlak is; – **polytópisch,** adj. op vele plaatsen betrekking hebbende, b.v. p o l y t o p i s c h e k l o k, een zonnewijzer, die den tijd van verscheiden steden aanwijst; – **polythrophīe,** f. (van *trophē*, voeding) Med. vele en te sterke voeding; overvoeding; – **polythróphisch,** adj. sterk gevoed, overvoed; veel of sterk voedend, al te voedzaam; – **polytropīe,** f. smaak, die op velerlei dingen gericht is; – **polytroop,** adj. N. H. groot aanpassingsvermogen hebbende, vgl. m o n o t r o o p; – **polytypie,** f. (vgl. t y p u s) verveelvuldiging van den druk; druk van sieraden, vignetten enz.; – **polyurīe** of **polyuresīe,** f. gr. (vgl. u r e s i s) te sterke ontlasting van pis; – **polyxeen,** n. (d. i. eig. zeer gastvrij) ijzerhoudend platina, met andere metalen gemengd platina.

Pōma, n. gr. deksel; kiembedekking.

poma, lat. plur. van *pomum*, z. ald.

Pomáde of **pommáde,** f. (fr. *pommade*, it. *pomata*, van *pomme*, *pomo*, appel, omdat men ze vroeger met appelschijfjes bereidde) haarzalf, haarwas; ook l i p p e n p o m a d e; in de taal der (duitsche) studenten: zucht tot gemak, rust; ook appelwijn, cider; – *pommade glaciale*, doorschijnende, of ijspomade; – **pomadeeren** (fr. *pommader*), met pomade bestrijken, zalven.

Pomeráns, hoogd. **pomeranze,** f. (spr. *–rántse*; uit het it. *pomo d'arancio*, nw. lat. *pomum aurantĭum*, d. i. goudappel; vandaar ook het fr. *orange* (z. o r a n g e l) goudgele vrucht van den oranjeboom, ook de naam van een elixer, gebruikt bij darm- en maagaandoeningen en om jenever te kruiden; – **pomerans** is ook de naam, dien men bij ons aan het leeren dopje op het stooteinde van de biljartkeu geeft (fr. *procédé*); – **pomeransen,** den biljartbal met éen stoot maken.

pomeridiānisch, adj. lat. (*pomeridiānus*, voor *postmeridiānus*, *a*, *um*, van *meridĭes*, middag) van planten: alleen des namiddags bloeiend.

pomiferus, **pomiform,** z. ond. *pomum*.

Pommáde, f. fr. (van *pomme*, *pommeau*, zadel-

knop) in de rijkunst: sprong over 't paard, waarbij men zich aan den zadelknop vasthoudt; z. ook p o m a d e.

pomme, f. fr. (van 't lat. *pomum*) appel; – *pomme d'amour*, liefdesappel, paradijsappel, een voortreffelijk hoogroode, ietwat zuursmakende appel, inz. in den Krim en in Zuid-Rusland; – *pomme de Chine* (spr. *-sjien'*) of *sine* (spr. *sien'*), chineesche appel, appelsina, sinaasappel.

Pommeri, pl. gewerkte zijden slaapjapons uit China.

Pómo, m. it. (lat. *pomum*) appel; – *p. di terra*, aardappel.

Pomœrium, n. lat. (ontstaan uit *postmoerium*, van *post*, achter, en *moerus*, oud-lat. voor *murus*, muur) walgang; stadsgracht, ruimte tusschen de stad en den stadsmuur, stadsgebied, j u r i s d i c t i e.

Pomoloog, m. lat.-gr. (van 't lat. *pomum*, boomvrucht) ooftkenner, ooftkundige; – **pomologie**, f. ooftkunde, leer van de ooftboomen en ooftsoorten; – **pomológisch**, adj. ooftkundig, de ooftkunde betreffende; – **Pomōna**, f. lat. Myth. ooft- of tuingodin; ook beschrijving der tuinvruchten, of een geschrift over den tuin- of ooftbouw; Astr. in 1854 door Goldschmidt ontdekte asteroïde.

Pompadour, m. fr. (spr. *-doér*) kleine handwerkzak of boodschaptasch der vrouwen (naar de marquise de P o m p a d o u r, de m a i t r e s s e van Lodewijk XV, genoemd, ook: met bloemfiguren doorweven of geverfde japonstof.

Pompe, f. fr. (lat. *pompa*, van het gr. *pompē*, d. i. eig. zending, geleide, optocht) pracht, staatsie, pronk, praalvertooning, statige optocht; – **pompeus**, adj. (later lat. *pompōsus*, fr. *pompeux*) prachtig, schitterend, pronkend, heerlijk, luisterrijk; hoogdravend; – *pompóso*, it. Muz. prachtig, plechtstatig.

Pompelmoes, f. (eng. *pumplemoos* en *pumplemose*) soort van oostindische sinaasappelen, die de grootte van een menschenhoofd bereiken (*Citrus decumāna*).

Pompernikkel, m. zonder gist uit roggemeel bereid grof zwart brood in Westfalen, soms 30 kilo zwaar (oorspr. uit Osnabrück, waar de stedelijke regeering bij een hongersnood omstreeks het jaar 1400 brood voor de armen liet bakken en dat *bona panicula* noemde).

pompeus, z. ond. p o m p e.

Pompholyx, f. gr. (*pompholyx*, *pomphós*, blaas, waterblaas) zinkbloemen, galmeibloemen, lichte vlokken van zinkoxyde; – **pompholygōdes**, m. die vele blazen opwerpt.

Pompier, m. fr. (spr. *poñpjé*; van *pompe*, pomp) opziener over de openbare pompen en spuiten eener stad, pompmeester, spuitgast; – pl. **pompiers**, spuitgasten, de manschappen, die geroepen zijn, om bij brand de spuiten in werking te brengen; te Parijs en in andere groote steden eene soort van politie-soldaten.

Pompom, n. (klanknabootsend woord naar het „pom-pom-pom" der snel achter elkaar springende granaatjes) klein kaliber snelvuurkanon (± 5 c.M.).

Pompon, m. fr. (spr. *poñpóñ*) kleine sieraden tot hoofdtooi der vrouwen, opschik; Mil. wollen kuif op de soldaten-schako enz.; ook overtreksel tot beveiligнig van het geweer voor den regen; – **pomponneeren**, (fr. *pomponner*) met kleine sieraden tooien, opsieren.

Pompóna, f. sp. eene mindere soort van v a n i l l e.

pompóso, z. onder p o m p e.

pomptinische moerassen, z. p o n t ij n s c h e.

pomum, n. lat. boomvrucht, inz. appel; pl. *poma*, ooft; – *pomum Adami*, n. lat. adamsappel, paradijsvogel, soort van oranjeappelen; ook luchtpijpknobbel, keelknobbel; – *pomum aurantium*, n., pl. *poma aurantia*, z. p o m e r a n s; – *nos poma natāmus*, lat. sprw. z. ald. (bl. 839, kol. 1); – *pomifĕrus, a, um*, lat. Bot. ooftdragend; – *rosa pomifera*, bottelroos; – **pomifórm**, adj. nw. lat. appelvormig, kogelrond met eene kegelvormige indieping.

Ponceau, n. fr. (spr. *poñsó*; van 't lat. *punicĕus*, verklw. *punicéllus*, gr. *phoinikeos*, donker- of purperrood) klaproos; het hoogrood, klaprozerood, z. v. a. c o q u e l i c o t.

ponceeren, fr. (*poncer*; van *ponce*, it. *pomice* = lat. *pumex*, puimsteen) met puimsteen afwrijven of gladmaken; doorstuiven, doorgeprikte teekeningen enz. met koolstof sponzen; – **ponce**, f. fr. (spr. *pons'*) of verklw. **poncétte**, met fijn houtskool gevuld zakje om door middel van een doorprikt papier lijnen of de trekken van teekeningen voort te brengen.

Poncelet-brug, f. (spr. *poñselè-*) wipbrug met veranderlijk tegenwicht; in Frankrijk is poncelet de naam van de technische maateenheid van arbeid (100 kilogrammeter), naar den wiskundige en generaal van dien naam (gest. 1867).

Ponch, ponsch, z. p u n c h.

Poncho, m. (spr. *póntsjo*, uit de araucanische of chileenische taal) soort van groven mantel, bestaande uit een vierkant stuk stof met eene opening in het midden, waardoor men het hoofd steekt, inz. in Peru en Chili gebruikelijk.

ponctueel, adj. fr. (*ponctuel*, van het lat. *punctum*) stiptelijk, nauwkeurig.

Pond, n. (hoogd. *pfund*, eng. *pound*, zw. en deensch *pund*, hong. *funt*, van het lat. *pondus*, *pundo* = fr. *poids*, gewicht) gewichtseenheid in vele landen. Het oude nederl. pond of k i l o g r a m heeft de zwaarte van een deciliter (vroeger kubieke palm) gedestilleerd water bij 4° C. en komt overeen met 2,023921 oude amsterdamsche ponden of met 4,0636554 marken holl. trooisch; of omgekeerd: het amsterd. pond houdt 0,49409 en het mark hollandsch trooisch 0,24608 nederl. ponden; het medicinale pond doet in Nederland 0,375 kilo; – **pond-sterling**, bij verk. **L. st** of **£.**, engelsche denkbeeldige (gefingeerde) munt, verdeeld in 20 s h i l l i n g s of 240 p e n c e, ongeveer = 12 gulden; – **pond vlaamsch**, bij verkort. **L. vl.**, eene gefingeerde vroegere nederlandsche munt = 6 gulden.

ponderabel enz., z. ond. p o n d u s.

Pondichery, n. fr. (spr. *poñdisjerí*) halfzijden

stof uit het gelijknamig gebied der Franschen in Voor-Indië.

Pondok, f. mal. hut van bamboe.

pondus, n. pl. *pondĕra*, lat. gewicht; – *inutĭle pondus terrae*, onnutte last der aarde, oneig. voor onnut, enkel genietend mensch; – *pondus civile*, burgerlijk, d. i. gewoon gewicht; – *p. medicinăle*, medicinaal gewicht; – *ad pondus omnium*, op recepten: zooveel aan gewicht als het overige samen; – **pondereeren,** (lat. *ponderāre*) afwegen; overwegen, overleggen; – **ponderābel,** adj. (later lat. *ponderabĭlis*) weegbaar, wat men wegen kan; – **ponderabiliën,** m. pl. (*ponderabilia*) weegbare lichamen; – **ponderabiliteit,** f. nw.lat. weegbaarheid; – **ponderātie** (spr. *t*=*ts*), f. lat. (*ponderatĭo*) afweging, het wegen, afwegen; Pict. evenwicht in de houding en beweging eener figuur; – **pondereus,** adj. (lat. *ponderōsus*, *a*, *um*) zwaarwichtig; nadrukkelijk; de overweging waardig; – **ponderométer,** m. lastmeter, inz. op straatwegen; – *ponderóso* (spr. *s* = *z*), it. Muz. met nadruk, zwaar; – **ponderositeit,** f. nw.lat. zwaarwichtigheid, zwaarte.

Ponént, m. lat. (v. *pōnens*, genit. *ponéntis*, partic. v. *ponĕre*, stellen, aangeven, zeggen) verklaring afleggende, hij, die eene verklaring of getuigenis aflegt, inz. voor de rechtbank; – **poneeren,** zetten, stellen.

Ponerologie, f. gr. (van *ponĕrós*, *á*, *ón*, slecht, boos) het spreken van slechte dingen, onbetamelijk gesprek; leer van het kwade, het verkeerde, b. v. in de menschelijke natuur.

Poney, z. p o n y.

Pongka, punka(h), f. waaier aan de zoldering om de kamer koel te houden in warme landen.

Pongo, z. b a r r i s.

Ponjaard, m. (fr. *poignard*, it. *pugnale*, sp. *punnal*; van 't lat. *pugio*, *pungo*, steken) korte spaansche dolk.

Ponnes, ponni of **ponny,** voor-indische rekenmunt = $^1/_{80}$ comp. ropij = $1^1/_2$ ct.

Pons, f. z. p u n c h.

pons asinōrum, m. lat. eig. ezelsbrug, d. i. een hulp- of verlichtingsmiddel voor onwetenden, minkundigen of zwakken.

Pont, punt, chineesche lengtemaat, z. p a n t.

Pontác of **ponták,** m. fransche donkerroode, zware wijn, naar de streek van denzelfden naam in Z.-Frankrijk.

Ponte de' sospiri, m. it. (v. *ponte*, lat. *pons*, brug, en *sospiro*, zucht) brug der zuchten in Venetië, waarover de ter dood veroordeelden geleid werden.

ponteeren, z. ond. p o n t o 1).

Ponti, pl. van p o n t o 2).

Pontia, z. ond. P o n t i u s.

Pontianak, m. mal. spook, boschgeest.

Ponticello, n. it. (spr. *-tsjéllo*; verklw. van *ponte* = lat. *pons*, brug) Muz. eig. brugje, de kam aan strijkspeeltuigen; – *sul ponticéllo* (spr. *soel-*) Muz. (met den strijkstok) dicht bij de kam.

Pontifex, m., pl. **pontifices,** lat. (eig. brugmaker, van *pons*, brug, en *facĕre*, maken) priester of opzichter over het godsdienstwezen in het oude Rome, medelid van het college der pontifices, aan wie oorspronkelijk de gewichtige taak van den bouw en het onderhoud der Tiberbrug was opgedragen (langzamerhand tot 15 leden gebracht); opperpriester, bisschop; – *pontifex maxĭmus*, opperste der pontifices in het oude Rome; priestervorst, paus; – **pontificaal,** adj. (lat. *pontificālis*, *e*) priesterlijk; hoogpriesterlijk, bisschoppelijk; de p o n t i f i c a l e r i n g, de kostbare ring, dien de paus, de bisschoppen en andere priesters bij de hooge misbediening plegen te dragen; als subst. **pontificaal** of **pontificāle,** n. kerkboek, dat de plichten of verplichtingen van een bisschop bevat, onder Clemens VIII in 1596 verschenen; ook het pauselijk, bisschoppelijk plechtgewaad; staatsiekleed, het beste pak; – **pontificalien** of **pontificalia,** n. pl. bisschoppelijke kleeding; priestergewaad; staatsiekleed; – *in pontificalĭbus*, in plechtgewaad, in ambtskleeding; – **pontificaat,** n. (lat. *pontificatus*, m.) ambt van eenen pontifex, opperpriesterschap, pausschap, pauselijke waardigheid; – **pontificeeren,** nw.lat. het ambt van opperpriester bekleeden; de hooge mis lezen.

pontijnsche, pontinische of **pomptinische moerassen** (lat. *palūdes pontīnae* of *pomptīnae*, ontstaan uit *pometinae*, van de stad P o m e t i a, de machtigste der 33 steden, die vroeger aldaar lagen; it. *paludi pontine*) eene moerassige landstreek van 45 km. lengte en 10—18 km. breedte in de tegenw. provincie Rome, zuidwaarts van Rome, van Cisterna tot Terracina; zij is voor ruim $^1/_4$ deel drooggelegd.

Pontius (spr. *t* = *ts*), gr. (van *póntos*, zee) mansn.: de man der zee; – **Pontia,** f. een bijnaam van Venus, als uit de zee geboren.

Pont-levis, m. fr. (spr. *poñ l'wi*; van *le pont* = lat. *pons*, brug, en *levis*, prov. *levaditz*, sp. *levadizo*, lat. als 't ware *levatĭcus*, v. *levāre*, oplichten, ophalen, fr. *lever*, prov. en oudsp. *levar*; vgl. l e v e e r e n) ophaalbrug; – **pont-neuf,** een brug te Parijs; ook: gemeen liedje, straatdeuntje; – **pont-suspendu** (spr. *suuspañdú*), hangbrug; – **pont-tournant,** n. (spr. *poñ toernáñ*) draaibrug; – **pont-volant,** m. (spr. *-woláñ*) vliegende brug, gierbrug; – **ponton,** m., pl. **pontons** (spr. *poñtóñ*), vlotbrug, bruggeschuiten; soort van kleine vaartuigen, die men in het leger gebruikt om als onderlaag te dienen bij het leggen van schipbruggen (p o n t o n-b r u g g e n) over eene rivier; onttakeld schip, ingericht tot bewaring van krijgsgevangenen; – **pontonnier,** m. fr. (spr. *poñtonjé*) schipbrugmakers, soldaten, met het slaan der p o n t o n s enz. belast.

Ponto, 1) f. (fr. *ponte*, m., spr. *poñt'*; sp. *punto*, v. lat. *punctum*, vgl. p o i n t, p o i n t e e r e n) aas (harten- of ruitenaas), als vierde troef in het omber-spel; – **ponteeren** (fr. *ponter*), een prijs op eene kaart zetten in het pharao-spel tegen den bankhouder.

Ponto, 2) m., pl. **ponti,** oude rekenmunt op Sicilië = $^1/_{180}$ scudo of ongeveer $1^1/_4$ cent.

Ponton, pontonnier enz., z. ond. p o n t-l e v i s.

Pontus, m. lat. (gr. *póntos*) zee, inz. z. v. a. *Pontus Euxinus*, m. de Zwarte Zee.

Pont-volant, z. ond. p o n t - l e v i s.

Pony, m. eng. (uit het gælisch *ponaidh*, klein paard) soort van kleine rijpaarden, klepper; – **ponyhaar,** n. op het voorhoofd hangend haar bij vrouwen, evenals pony's dat hebben.

Ponzine, f. it. (*limóne ponzino* of *ponzináto*; van 't lat. *punicĕus*; vgl. p o n c e a u) donkerroode sinaasappel; ook een variëteit van den citroen.

Pool, 1) n. eng. (spr. *poel*) handelsgewicht te Calicoet = $^1/_{10}$ eng. pond; Kmt. vereeniging van speculanten, zooveel als „ring" of „corner".

Pool, 2) f. (lat. *polus*, m. van 't gr. *polos*, d. i. draaipunt, van *pelein*, draaien) draaipunt; naam der eindpunten van de as van een bol, b. v. van de aarde, om welke zij draait. Het uiterste punt der aardas in het noorden heet n o o r d p o o l of a r c t i s c h e pool (*polus arctĭcus*), het andere in het zuiden: z u i d p o o l of a n t a r c t i s c h e pool (*polus antarctĭcus*); – p o l e n d e s h e m e l s of w e r e l d p o l e n, de punten, om welke het hemelgewelf met alle sterren in 24 uren schijnt te wentelen; Phys. El. de punten of plaatsen, die de zetel van tegenovergestelde eigenschappen of krachten zijn, b. v. d e p o l e n v a n d e n m a g n e e t, de trekpunten of de naar tegengestelde richtingen strevende plaatsen van den magneet, waar zijne aantrekking het sterkst is; vgl. m a g n e e t; – p o o l s h o o g t e van eene plaats, z. g e o g r a p h i s c h e b r e e d t e; – **poolcirkels,** de beide denkbeeldige cirkels, op eenen afstand van $23^1/_2$ graad van de beide polen getrokken; – **poollanden,** n. pl. om de noord- en de zuidpool gelegen landen; – **poollichten,** n. pl. noorder- en zuiderlichten, elektrische lichtverschijnselen in de atmosfeer, vooral in de poolstreken; magnetische onweders; – **pools-distántie** (spr. *tie=tsie*), poolsafstand, afstand van de pool tot het toppunt eener plaats; – **poolster,** noordster, in de nabijheid van de noordpool van den hemel of aan het uiterste einde van den staart van den Kleinen Beer, vroeger eene geleidster voor de zeevarenden (vgl. c y n o s u r a); – **poolstroom,** n. beweging van het zeewater van de polen naar den aequator; – **poolvos,** m. ijsvos, blauwe vos, een sneeuwwitte, in den zomer grijze vos van het hooge noorden, met hooggeschatten pels; – **polair,** adj. nw.lat. den pool betreffende, van de polen af; tegenovergesteld, recht tegenover; – **polaire projectie,** z. p r o j e c t i e; – **polariseeren** (spr. *s=z*), p o l a r i t e i t mededeelen of aannemen; – **polarisātie** (spr. *-za-tsie*) en **polariseering,** f. **polariteit,** f. Phys. El. mededeeling van p o l a r i t e i t, ook de aanneming daarvan; p o l a r i s a t i e v a n h e t l i c h t, de toestand van het licht, waarbij de trillingen slechts in één vlak geschieden, terwijl dit bij gewoon licht in verschillende vlakken plaats heeft; de door het breken (inz. in dubbelbrekende lichamen, b. v. kalkspaat) aan den lichtstraal medegedeelde eigenschap van naar twee loodrecht op elkander staande richtingen, hetzij volkomen of in 't geheel niet teruggekaatst, of gebroken te worden; het onderscheppen van lichtgolven, uitgezonderd die, welke in een bepaalde richting trillen; ook de neiging of richting van vrij zwevende magneten naar de magnetische polen der aarde; in ruimeren zin: het bezitten van twee polen of tegenovergestelde plaatsen met strijdige (aantrekkende en afstootende) eigenschappen, vandaar m a g n e t i s c h e en e l e k t r i s c h e p o l a r i t e i t; in 't alg. de verdeeling eener kracht in twee tegenovergestelde en naar wedervereeniging strevende werkingen, de tegenstelling van twee eigenschappen of krachten, die in wederkeerige betrekking tot elkander staan; – **polarisator,** m. stof, (b. v. toermalijn), waardoor bij het polariseeren van licht, de golven de eerste maal gedeeltelijk onderschept worden (zie a n a l y s a t o r); – **polariméter,** n. polariteitmeter, in de suikerfabrikage het toestel, waarmee het suikergehalte bepaald wordt uit den graad van draaiing van het polarisatievlak door de suiker (en andere optisch actieve oplossingen), vgl. s a c c h a r i m e t e r; – **polarisatietoestel,** n. instrument, waarmee men verschijnselen in gepolariseerd licht onderzoekt; de eenvoudigste vorm is de toermalijntang; – **polographíe,** f. poolbeschrijving.

Poop, n. eng. (spr. *poep*; fr. *poupe*, lat. *puppis*) achterdeel van een schip, achtersteven, spiegel.

poor, adj. eng. (spr. *poer*; lat. *pauper*, fr. *pauvre*) arm; als subst. de arme(n); – **poorlaw,** f. armenwet; – **poo-rates,** pl. (spr. *-reets*) armenbelasting; – z. o u t-p o o r, onder o u t.

poover, adj. (fr. *pauvre* = lat. *pauper*, arm) arm; armzalig; gebrekkig, nietig, onbeduidend.

Popans, popanz, m. hoogd. (spr. *pópants*) schrikbeeld, bullebak, boeman.

Pope, m. russ. (*pop*, van 't nw.gr. **papās,** priester, van 't gr. *páppas*, vader; vgl. p a p a) priester der grieksche kerk in Rusland.

Popeline, f. fr. z. v. a. p a p e l i n e.

Popīne, f. lat. (*popīna*) gaarkeuken, kroeg.

Popleens, póplins, n. pl. eng. halfzijden stoffen uit zijde en wol, inzonderheid in Ierland vervaardigd, z. v. a. het fr. p a p e l i n e of p o p e l i n e.

Poplifugiën, pl. lat. (*poplifugia*, v. *populus*, volk, en *fugĕre*, vluchten) feest der volksvlucht in het oude Rome.

poplítisch, adj. nw.lat. (van 't lat. *poples*, genit. *poplĭtis*, knieboog) tot den knieboog of de haze behoorende, aan den knieboog aanwezig.

Popocatépetl, m. (van het azteeksch *popocani*, rooken, en *tépetl*, berg) rookende berg, vulkaan in Mexico.

Popoláno, m. it. volksvriend; – **populo,** m. it. volk.

Popowka, f. russ. soort pantserschepen, naar den russ. admiraal Popóff genoemd.

Populace, f. fr. (spr. *-láss*'; als ware 't van een lat. woord *populacĕa*, v. *populacĕus*, *populacĭus*, den grooten volkshoop betreffende, v. *popŭlus*, m. volk) het gemeen, g e p e u p e l,

volkshoop, grauw; - **populacier,** adj. (spr. *-lasjé*) gemeen, laag, onedel, gelijk het gemeene volk zich gedraagt; zich op onedele wijs vernederend of gemeen makend; - **populair,** adj. (lat. *populāris, e,* fr. *populaire*) volksmatig, gemeen; algemeen nuttig, algemeen verstaanbaar, onder de bevatting van de groote menigte vallende; volkslievend, volksgunstig, volksbelievend, minnelijk, gemeenzaam, genaakbaar, bij het volk bemind; - **populariteit,** f. (lat. *popularĭtas*) volksmatigheid, volkstaal, volkstoon, algemeene verstaanbaarheid, bevattelijkheid, algemeene nuttigheid; minzaamheid jegens geringeren, genaakbaarheid, volksliefde, volksgunst; - **populariseeren** (fr. *populariser*), iets volksmatig, algemeen bevattelijk, verstaanbaar of nuttig maken; - **zich populariseeren,** zich bij het volk bemind maken, zich in de gunst van het volk dringen; - **populeeren,** nw.lat. (het lat. *populāri* beteekent verwoesten, plunderen, ontvolken) of fr. **peupleeren** (*peupler*), bevolken; - **populātie** (spr. *t=ts*), f. (later lat. *populatio*) bevolking, volksmenigte; - **populationistiek,** f. bevolkingskunde, leer van de verhouding der bevolking; - **populationisten,** pl. in Engeland: tegenstanders van Malthus' leer der overbevolking; - **populeus,** adj. lat. (*populōsus, a, um,* volkrijk, talrijk) sterk bevolkt; - **populositeit,** f. (later lat. *populosĭtas*) volksmenigte, sterke bevolking; - **Populonia,** f. Myth. bijnaam van Juno, onder welken de Romeinen haar vereerden.

Populine, f. nw.lat. (v. lat. *pōpŭlus,* f. populier) populierstof, uit den bast en de bladeren van den ratelpopulier (*Popŭlus tremŭla*) getrokken; - *populifolius, a, um,* lat. Bot. populierbladerig.

Pópulo of **pópulus-wijn,** (v. lat. *pŏpŭlus,* volk) kruidenwijn, uit rijnschen en spaanschen wijn met suiker, kaneel, kruidnagelen enz. bereid.

Popŭlus, m. lat. volk; inz. het gezamenlijke volk der Romeinen, de patriciërs en plebejers omvattende; - *populus Romanus,* het Romeinsche volk.

Porcelein, z. p o r s e l e i n.

Porche, f. fr. (spr. *porsj'*; provenç. *porge,* van 't lat. *portĭcus*) voorportaal aan kerken en andere groote gebouwen.

Porcopŏlis, f. varkensstad, oude naam voor Cincinnati in N.-Amerika.

Porfier, z. p o r p h y r.

Poriën, f. pl. of **poren,** m. pl. gr. (van *poros,* m., pl. *poroi,* d. i. eig. doorgang, uitgang; lat. *porus,* m., pl. *pori*) kleine tusschenruimten, openingen of gaatjes der lichamen; zweetgaatjes in de huid; - **poreus,** adj. nw.lat. (fr. *poreux*) met poriën of kleine tusschenruimten, sponsachtig, vol kleine openingen; in het latijn (bij Lucretius) wordt het uitgedrukt door 't woord *rarus*; - **poropœie,** f. door geneesmiddelen bewerkte opening der zweetgaatjes; - **porositeit, poreusheid,** f. eigenschap der poreuze lichamen, doordringbaarheid, sponsachtigheid.

Porisma, n. gr. (*porisma,* van *porídzein*) teweegbrengen, aanvoeren) gevolgtrekking, besluit tot het voorgaande; - pl. **porismăta** of **porismen,** gevolgtrekkingen uit eene reeds bewezen stelling, b. v. in de meetkunde; - **porismátisch,** adj. gevolgtrekkend; - **poristiek, poristika,** f. leer der gevolgtrekkingen, der besluiten; - **poristisch,** adj. gevolgtrekkend.

Pornie, f. gr. (*porneia*) hoererij, boeleering; - **pornograaf,** m. schrijver over hoererij; ontuchtig schrijver; - **pornografie,** f. gr. geschrijf of geschrift over onzedelijke, vuile dingen; - **pornokratie,** f. gr. (spr. *t=ts*) hoerenregeering, in 't bijz. heerschappij van onzedelijke vrouwen in den Kerkelijken Staat, in het algemeen de ontaarding van het pausdom van Johannes X tot Johannes XII (914–963).

Porocēle, f. gr. (van *pōros,* m. tufsteen, soort van marmer; oneig. steenachtige verharding, eelt) Med. steenbreuk, kraakbeenbreuk, valsche, uit verhardingen ontstane breuk; - **poromphălon,** n. of **poromphălus,** m., ook **poromphalocēle,** f. uitpuiling, uitzetting of zwelling van den navel, waarin steentjes of verhardingen aanwezig zijn, navelsteenbreuk; - **porōma,** n. (v. *pōroen,* versteenen, verharden) Med. hard, eeltachtig deel; - **porōsis,** f. gr. verharding; Med. vergroeiing van gebroken beenderen; bij de nieuweren ook voor luchtige opzetting; ook gierstekorreltje, eene verharding in het oog; - **poroticum,** n. geneesmiddel, dat de voortbrenging van beenweer (*callus*) tusschen de gebroken beeneinden bevordert; - **porōtisch,** adj. verhardend.

Poropœie, porositeit, z. onder p o r i ë n; - **porosis, poroticum,** z. onder p o r o c e l e.

Porpeziet, n. uit gedegen goud met 4 percent zilver en 10 percent palladium bestaand metaal in Brazilië.

Pórphyr, porfier, n. gr. (fr. *porphyre,* eng. *porphyry,* lat. *porphyrītes,* v. 't gr. *porphyritēs,* op purper gelijkend, van *porphyra,* purper) purpersteen, een gemengd vulkanisch gesteente van verschillende grondstof met ingegroeide kristallen; - *porphyrĕus, a, ŭm,* Bot. roodbruin; - **porphýrisch,** adj. porphyrachtig, purperen, purperkleurig; - **porphyriseeren,** purperachtig maken; - **porphyrisma,** n. Med. scharlakenkoorts purperkoorts, purperuitslag, roodvonk; - **porphyristisch,** adj. de scharlakenkoorts betreffende, daaruit ontstaan; - **porphyrītis,** m. of **porphyriet,** n. marmer met purperstrepen; - **porphyrogenītus,** m. gr.-lat. in het purper geborene, bijnaam der prinsen van het grieksche keizerrijk na Constantijn, die gedurende de regeering van den vader geboren werden; - **porphyrslak,** rolslak in Brazilië.

Porphyriānen, m. pl. aanhangers van P o r p h y r i u s, Arianen der 14de eeuw.

Porpieten, m. pl. gr. (van *pōrpē,* ring, spang) soort van cirkel- of eirond versteende sponskoralen.

Porporino, m. it. (d. i. purperen) purpersteen, eene kunstige gekleurde steenmassa, vroeger in Italië inz. tot opsiering der kerken gebruikt; ook z. v. a. h æ m a t i n o n.

Porréctie, z. ond. p o r r i g e e r e n.

Porrée, m. (fr. *porreau* of *poireau,* it. *porro,*

van 't lat. *porrum*, look) p r e i, spaansch look, aschlook, een ajuinachtig moesgewas (*Allium porrum*).

porrigeeren, lat. (*porrigĕre*) overhandigen, overreiken; – **porréctie** (spr. *t=s*), overhandiging, overreiking.

Porrigo, f. lat. Med. zemeluitslag, z. v. a. p i t y r i a s i s; – **porrigineus,** adj. (lat. *porriginōsus, a, um*) daarmede behept.

Porrum, n. of **porrus,** m. lat. look; – **porrus,** Med. lookwrat, wrat met knobbels en tanden.

Porselein, porcelein, n. it. (*porcellana*, fr. *porcelaine*; oorspr. naam eener slak; porseleinslak, lat. *porcellāna, concha cypraea*, waarnaar het porselein om zijne gladheid en melkwitten glans zijn naam heeft gekregen of omdat men geloofde, dat het daaruit vervaardigd werd) in het vuur half verglaasde, doorschijnende stof en het daaruit bereide aardewerk; – **porseleinjaspis,** m. kunstmatig bereide, op jaspis gelijkende steensoort; – **porsellanieten,** m. pl. versteende porseleinslakken.

Port, 1) m. fr. (spr. *pôr*; van 't lat. *portus*) haven, zeehaven; toevluchtsoord, plaats der rust en veiligheid, enge bergpas, inz. in de Pyreneeën; z. v. a. p u e r t o (vgl. c o l); – **port,** 2) n. z. p o r t o; – **port,** 3) m. ook bij verkorting voor p o r t w ij n (z. ald.).

Porta, f. lat. poort, deur. De „Porte" of „Verhevene Porte", d. i. zetel (van den vorst), is door Moerad I in 1365 te Adrianopel opgeslagen; later werd het de titel van den sultan, vgl. P h a r a o.

Portaal, n. (oudfr., provenç. en sp. *portal*, nw.fr. *portail*, mid.lat. *portale*, v. 't lat. *porta*, deur) hoofddeur, hoofdingang van eene kerk of eenig ander groot gebouw, met de bouwkunstsieraden, daaraan verbonden; ook wel eene afdeeling van een gebouw of eene woning, eene ruimte voor de gangen, bij de deur (voorportaal).

portābel, adj. lat. (*portabĭlis, e*, van *portāre*, dragen) en **portatief,** adj. nw. lat. draagbaar; – vandaar **portatief,** als subst. n. zakboek; – **portáge,** f. fr. (spr. *-táázj*) ook p a c o t i l l e, f. (spr. *-tiélj'*) bijlast, vrijpakkage, vrijgoed, de weinige waren en goederen, welke de op schepen aangestelde personen mogen medevoeren; ook recht om ballast te mogen laden; – **portament,** n. it. *portaménto di voce* (spr. *-wótsje*), Muz. het dragen en allengs wegsmelten der stem; – **portāten,** pl. (it. *portáta*, f. scheepslading) in zeehavens en handelssteden: lijsten der dagelijks aankomende goederen en hunner ontvangers.

Port d'armes, m. fr. (spr. *pôr d'árm'*; van *porter* = lat. *portāre*, dragen) verlofbriefje om wapenen te dragen; vrijbrief om te jagen; – **porte-aiguille,** (spr. *port' e-giélj'*) naaldhouder, een chirurgisch werktuig; – **porte-assiette,** n. (spr. *port'asjétt'*) schotelring; – **porte-bonheur,** m. (spr. *-bonnéūr*) eig. gelukaanbrenger: platte zilveren of gouden armband zonder scharnier, meestal met eene inscriptie; – **porte-bouquet,** n. (spr. *port'boekè*) bloemkorfje, bloemschaaltje op het dames-toilet, zie p o r t e - f l e u r; – **porte-chaise,** f. (spr. *port'sjèz'*; fr. *chaise à porteurs*) draagstoel, draagzetel; ook m. drager; – **porte-clefs,** m. (spr. *-klé*) kerkerknecht, die de sleutels heeft; sleutelring; – **porte-crayon,** n. (spr. *-krĕjóñ*) potlood- of stifthouder, teekenpen, z. c r a y o n; – **porte-croix,** m. (spr. *port'kroá*) kruisdrager, hij, die bij r. kath. processiën het kruis draagt; – **porte-Dieu,** m. (spr. *-djeu*) eig. godsdrager; een r. kath. priester, die de gewijde hostie naar de zieken brengt; – **portée,** f. omvang, strekking (van iets); belangrijkheid eener zaak; drijfkracht, schotwijdte; bereik; – **porte-épée,** m. (spr. *port' epé*) eig. zwaarddrager; draagband voor een zijdgeweer, degenkwast; – **porte-éperon,** m. spoordrager (aan de laarzen); – **porte-faix** (spr. *-fè*), m. lastdrager; – **porte-feuille,** f. (fr. m.; spr. *-feulj'*) brieventasch, zakboekje; inz. tasch voor staatsstukken van een minister; vandaar ook voor het ambt van minister, b. v. z ij n p o r t e - f e u i l l e n e d e r l e g g e n, zijn ontslag nemen als minister; Kmt. geldtasch, omslag voor bankpapier; bewaarplaats, waarin openbare financiëele instellingen hunne papieren van waarde bergen, en deze gezamenlijke papieren; – **porte-fleur,** f. bloemdragertje, als sieraad aan kleederen vastgemaakt; – **porte-foudre,** fr. (spr. *-foedr'*) eig. bliksem- of donderdrager; kanon; – **porte-guignon** (spr. *-gienjóñ*), **porte-malheur** (spr. *-malléūr*), onheilsbode, ongeluksvogel; – **porte-jupe,** m. (spr. *zjuup'*) japonhouder, gordel der vrouwen om de japon op te schorten; – **porte-lettres,** f. brieventasch; omslag of koker voor papieren, die men een chef ter teekening moet voorleggen, ; – **porte-manteau,** m. (spr. *-mantó*) mantelzak, valies; ook: staande kapstok; – **porte-monnaie,** f. (van *monnaie*, munt, geld) geldtaschje van leer; – **porte-respect,** m. (spr. *-respè*) eig. ontzagwekker; dolk, korte stootdegen; – **porteur,** m. drager; houder of vertooner van een wisselbrief enz., overhandiger van een brief, van eene boodschap; – a u p o r t e u r, aan toonder; – **porte-voix,** m. (spr. *-woā*) spreektrompet, scheepsroeper.

Porte, f. fr. (spr. *pôrt'*; lat. *porta*) deur; – *porte à deux battants* (spr. *-deu batāñ*), vleugeldeur; – **porte-brisée** f. eig. gebroken deur; dubbele deur; – **porte-dérobée,** geheime deur; – **porte-cochère,** groote deur, waar de rijtuigen binnenrijden; z. ook f a u s s e - p o r t e; – **ottomanische** of **verheven porte,** z. ond. o t t o m a n i s c h en p o r t a.

porteeren, fr., **zich voor iemand porteeren** (*se porter* of *être porté à quelque chose*, tot iets geneigd zijn) voor iemand in de bres springen, zijne zaak verdedigen, met hem ingenomen zijn; – **voor iemand geporteerd zijn,** met hem ingenomen, hem genegen, gunstig, bevorderlijk zijn.

Porténtum, n. (pl. *porténta*) lat. gedrocht, wanschepsel, monster; misgeboorte; in 't algemeen iets, dat als een voorteeken geldt; vgl. p r o d i g i u m.

Porter, m. eng. (spr. *poorter*) sterk eng. bier (naar men wil zoo genoemd, omdat het wegens zijne krachtigheid inz. voor lastdragers (p o r t e r s) geschikt is).

Porteur, z. ond. p o r t d'a r m e s.

Portfólio, n. eng. z. p o r t e-f e u i l l e.

Porti, pl. v. p o r t o (z. ald.).

Porticus, f. doorgaans m. (pl. *porticūs*) lat. zaal, zuilengang, gewelfde of overdekte gang tot wandelplaatsen, samenkomsten enz.; galerij.

Portie (spr. *t*=*ts*), f. lat. (*portĭo*, fr. *portion*) deel, aandeel, wat ieder toekomt; erfdeel; hoeveelheid der op eenmaal toegediende of uitgereikte spijs, mondgedeelte, spijsgift; – *portĭo gratiālis*, Jur. genadedeel, genadegeld; – *p. hereditarĭa*, erfdeel; – *p. legitima*, wettig erfdeel, verplicht deel; – *p. statutarĭa*, aandeel, dat naar landsgebruik of landswetten eene weduwe van haren overleden man toekomt; – *p. virīlis*, gelijk erfdeel, kindsgedeelte; – **portiuncŭla** (spr. *t*=*ts*) f. klein gedeelte, deeltje, inz. van het eten; ook eene k l e i n e k e r k, niet ver van Assisi, tot eene Benedictijner-abdij behoorende en door de monniken p o r t i u n c ŭ l a genoemd, omdat zij op een k l e i n hun toebehoorend s t u k land lag, door Frans van Assisi in 1207 hersteld en later door een grootere kerk overbouwd; in oude kalenders de benaming van den 2den A u g u s t u s, daar op dezen dag aan de bezoekers der Portiunculakerk aflaat werd verleend.

Portier, 1) m. fr. (spr. *portjé*; provenç. *portier*, it. *portiere*, sp. *portero*, mid.lat. *portarius*, van 't lat. *porta*, deur) deurwachter, poortbewaarder. p o r t i e r; Anat. benedenmond der maag (*pylorus*); – 2) (fr. *portière*) deur van een rijtuig, koetsdeur; – **portière,** f. fr. (spr. *portjèr'*) portierster, deurwachtster; het gordijn voor deuren.

Portique, m. fr. (spr. *-tiék'*) z. v. a. p o r t i c u s.

Portiuncula, z. ond. p o r t i e.

Portlandstone, m. eng. (spr. *-stoon'*) portlandsteen, een op het eiland Portland gedolven dichte oölithische kalksteen; – **portlandcement,** n. uit portlandsteen gebrand of ook kunstmatig door branden van klei en kalk bereid c e m e n t (z. ald.); – **Portlandvaas,** f. vroeger B a r b a r i n a-v a a s, tusschen 1632 en 1644 te Rome gevonden, oud-romeinsche vaas, door den hertog van Portland voor het Britsche Museum aangekocht.

Porto, n., pl. **porti,** it. (van *portāre*, dragen, wegbrengen), **port,** n. vracht-, voer- of draagloon, bodeloon, vracht; inz. postgeld, brievengeld, brievenport; – *porto-franco*, it., *port de franc*, fr. (spr. *pŏr-*) of **portvrij,** postvrij, f r a n c o; – **porto-vrijdom,** bevrijding van het postgeld, postvrijheid.

Porto-franco, m. it. (van *porto* = lat. *portus*, haven) vrijhaven: – **portomorto,** doode haven, waarin het de koopvaardijschepen verboden is, binnen te loopen; – **Porto-rico,** f. (spr. *puerto rico*) rijke haven, naam van een vroeger Spaansch eiland in W.-Indië (thans in bezit der Vereen. St. v. N.-Am.) en van de rooktabak, die daar vandaan komt.

Porto-vrijdom, z. ond. p o r t o.

Portrét, n. (fr. *portrait*, oudfr. *portraiet*, eig. het deelwoord van 't verouderde *portraire*, afbeelden, van 't lat. *prothrahĕre*, *protractum*, d. i te voorschijn, aan het licht brengen) beeltenis, inz. die van een mensch, door penseel, teeken- of graveerstift of photographietoestel voortgebracht; oneig. levendige, natuurlijke, juiste voorstelling, beschrijving of schildering van een persoon door woorden; – **portraitist** of **portraiteur,** m. schilder van p o r t r e t t e n; – **portraiteeren,** p o r t r e t t e e r e n, iemand op doek, paneel enz. afbeelden.

Portugalézer, m. (van P o r t u g a l) portugeesche goudmunt van verschillend gehalte; ook een hamburger medaille, 10 dukaten waard.

Portulaan, m. fr. (it. *portuláno*, *portoláno*) stuurman, of boek, waarin de zeehavens beschreven worden (v. *porto*, fr. *port* = lat. *portus*, haven); Mar. graadboek, dat de ligging der kusten en havens nauwkeurig opgeeft; – **Portúmnus** of **Portūnus,** m. lat. Myth. havengod, god en beschermer der zeehavens; bij de Grieken P a l æ m o n.

Portŭlak, f. lat. (*portulāca*, ontst. uit het oorspronkelijke *porciliāca*, it. en provenç. ook *portulaca*) porselein of postelein, eene tuinplant, als moeskruid en salade gebruikt, sierplant.

Portuurlijn, partuurlijn, f. Mar. lang touw, dat door een kraanbalk loopt, boven welken het met een knoop wordt vastgebonden, en dat het anker bij uitwerpen en ophalen met den ring vasthoudt.

Portwijn, m. portugeesche roode wijn, die uit de stad O p o r t o of P o r t o wordt verzonden.

Porus m. gr. (*pōros*, vgl. p o r o c e l e, enz.) tufsteen, Med. beenderuitwas, eelt.

Posáda, f. sp. (van *posar*, zich nederzetten, uitrusten enz., van 't lat. *pausare*, prov. *pausar*, it. *posare*; vgl. p o s é) herberg, logement; – **posadéro,** m. waard, herbergier.

Posádnik, m. slav. dorpsrechter, schout.

posatamente, it. (fr. *posément*, vgl. p o s é) kalm, bedaard.

Posca, f. lat. azijnwater, z. v. a. o x y k r a a t.

Poschega-tabak, f. fijne tabakssoort uit Hongarije.

posé, adj. fr. (v. *poser*, it. *posáre*, sp. *posar*, provenç. *pausar*, rusten en doen rusten, nederzetten, van 't lat. *pausāre*, stilhouden) deftig, ernstig, bedachtzaam, van gelijkmatige, ernstige gemoedsgesteldheid; – **pose,** f. fr. (spr. *pooz'*) lichaamsstand, houding, inz. in artistieken zin (= a t t i t u d e, z. ald.); – **poseur,** m. **poseuse,** f. fr. (spr. *s*=*z*) iemand die voortdurend p o s e e r t, d. i. er steeds op uit is om effect te maken.

Poseidōn, m. gr. naam van den zeegod N e p t u n u s (z. ald.); – **poseideōn,** m. herfstmaand der Atheners.

Posítie (spr. *-zí-tsie*), f. lat. (*positĭo*, v. *ponĕre*, zetten, stellen enz.) stelling, ligging, plaatsing, toestand, stand; in de danskunst: voetenplaatsing (e e r s t e, t w e e d e enz. p o s i t i e); Muz. z. v. a. a p p l i c a t u u r; Poët. het samentreffen van twee of meer medeklinkers, waar-

door in het metrum eene lettergreep lang wordt; – *positiōnes captiōsae*, pl. Jur. arglistige stellingen of rechtsvragen, strikvragen; – **positiekanonnen,** pl. zwaar geschut; – **positie-krijg,** m. stellingskrijg, beschermings- of verdedigingsoorlog; – **positief,** adj. (*positīvus*) vastgesteld of bepaald, aangenomen, uitgemaakt; vast, zeker, gewis, werkelijk; bewerend, bevestigend, het tegengest. van n e g a t i e f; – p o s i t i e v e e l e k t r i c i t e i t, z. e l e k t r i c i t e i t; – het p o s i t i e v e r e c h t, het vastgestelde, stellige recht (in tegenst. met natuurrecht); – p o s i t i e v e r e l i g i e, de vastgestelde, geopenbaarde en overgeleverde godsdienst (in tegenst. met den n a t u u r l i j k e n of den natuurgodsdienst; – de **positief** of **positivus,** Gram. toestand van het bijvoeglijk naamwoord zonder vergelijking gebezigd, stellende trap der bijvoeglijke naamwoorden, z. *gradus*, ond. g r a a d; – **positief,** n. klein handorgel, kamerorgel; – **positieve(n),** f. gezonde, normale toestand der zinnen, b. v. n i e t b ij z ij n p o s i t i e v e(n) z ij n, niet wel bij 't hoofd zijn; – **positivisme,** n. positieve philosophie, het aannemen als grondstelling van bepaalde feiten en niet van hypothesen, het bij voorkeur uitgaan van het positieve, in tegenstelling met het bloote verstandsbegrippenstelsel van A. Comte; – **positivist,** m. aanhanger van het positivisme (in tegenst. met i d e a l i s t); – **positiviteit,** f. nw. lat. bepaaldheid, zekerheid; bevestigende verhouding, in tegenstelling met n e g a t i v i t e i t; – *posĭto*, gesteld of aangenomen, dat enz.; – *posĭto, sed non concésso*, gesteld, maar niet toegegeven of aangenomen; – *posĭtis ponéndis*, het veronderstelde aangenomen zijnde; – **posituur,** f. (lat. *positūra*) stelling, stand of houding van het lichaam, toestand; z i c h i n p o s i t u u r of i n p o s t u u r z e t t e n, zich tot iets gereed maken, op iets bereid of gewapend houden, een plechtige houding aannemen.

Posologie, f. gr. (v. *pósos*, hoe veel, hoe groot) leer van de grootte der artsenijgiften, z. v. a. d o s i o l o g i e; – **posológisch,** adj. daarop betrekking hebbende.

posse, lat. (samengetr. uit *potis esse*) kunnen, vermogen; – *a posse ad esse*, Log. onjuist besluit of de verkeerde gevolgtrekking van het mogelijke tot het werkelijke eener zaak; – *ultra posse nemo obligātur*, niemand behoeft meer te doen, dan hij kan; tot het onmogelijke is niemand verplicht; – **posse,** n. gewapende macht (inz. in Engeland); – **possibel,** adj. lat. (*possibĭlis, e*, fr. *possible*) mogelijk, doenlijk, doenbaar; – **possibilist,** m. socialist, die zonder geweld te gebruiken zijne beginselen tracht te verwezenlijken; – **possibiliteit,** f. (later lat. *possibĭlĭtas*) mogelijkheid; z. ook n o n p ó s s ŭ m u s.

Posse, f. dui. klucht, kluchtspel.

possedeeren, (fr. *posséder*, lat. *possidēre*, v. *po*, bij, en *sedēre*, zitten) bezitten, in bezit, in eigendom hebben; – **posséssie,** f. (lat. *possessĭo*) bezit; bezitneming; bezitting, have; – *possessĭo apprehénsa* of *capta*, Jur. aangetast bezit; – *p. bonae fidĕi*, bezit te goeder trouw, voor rechtmatig geacht bezit; – *p. bonōrum*, goederenbezit; ook het erfrecht of de erfopvolging naar billijkheid, d. i. die vorm van het erfrecht, welke de rom. prætor uit billijkheid naast het strenge erfrecht invoerde; – *p. bonōrum ventris nomĭne*, goederenbezit eener zwangere weduwe voor hare vrucht; – *p. extíncta*, te-niet-gegaan bezit; – *p. injústa*, onrechtmatig of wederrechtelijk bezit; – *p. justa*, rechtmatig bezit; – *p. litigiōsa*, strijdig, betwistbaar bezit; – *p. malae fidĕi*, onredelijk of bewust onrechtmatig bezit; – *p. praescrípta*, verjaard bezit; – **possessief,** adj. lat. (*possessīvus, a, um*) het bezit betreffend, bezitting aanwijzend; – *pronomĭna possessīva*, z. p r o n o m e n; – **posséssor,** m. of fr. **possesseur,** bezitter, eigenaar; – *possessor bonae fidĕi*, Jur. bezitter te goeder trouw, wie een rechtmatig bezitter gelooft te zijn; – *p. malae fidĕi*, bewust onrechtmatig bezitter; – **possessōrisch,** adj. (*possessorĭus, a, um*) het bezit betreffende of daartoe behoorende; – *possessorĭum*, n. **possessorisch proces,** bezitproces, rechtsgeding, dat enkel het bezit betreft.

Post, 1) m. (it. *posta*, van 't lat. *ponĕre*, zetten, stellen) voor iets bepaalde of uitgegeven geldsom, in zoover zij in rekening wordt gebracht, aanteekening in een koopmansboek; s c h u l d p o s t, schuldsom; – 2) f. (fr. *la poste*), openbare inrichting tot bezorging van brieven, goederen en personen, openbaar postwezen; ook bericht, tijding, b. v. een kwade post; 3) m. (fr. *poste*, m., it. *posto*, van 't lat. *ponĕre*, stellen) stand, plaats; uitgezette wacht; schildwacht; ook plaats, waar de schildwacht gesteld wordt; oneig. bediening, ambt, plaats; – **poststation,** z. s t a t i o n; – *per posta*, it. met de post; – *poste restánte*, fr. op de post te blijven (om afgehaald te worden); – **posteeren** (fr. *poster*) plaatsen, stellen, iemand op een bepaalden post stellen, hem eene plaats, bediening enz. aanwijzen; (het laken) in de breedte vouwen, vooral de randen of zelfkanten uitvouwen, wat met de p o s t e e r m a c h i n e geschiedt; – **posteering,** f. stelling; – **posten,** op de post doen; z. ook p o s t o; – **postillon,** fr. (spr. *posti-ljóǹ*) postiljon, postknecht, postrijder; – *postillon d'amour* (spr. *d'amóêr*), overbrenger van minnebrieven; – **poster,** eng. soort aanplakbiljet.

post, lat. na, later dan–; *ex post*, achterwaarts, achteraan; – *post hoc, ergo propter hoc*, daarna, en derhalve daarom (de valsche stelregel, dat wat op elkander volgt, ook uit elkander volgt).

Postage, n. eng. (spr. *póstidzj*) briefport; – **postage-stamp,** m. (spr. *-stemp*) postzegel.

Postáki, pl. russische schapevellen uit de streken der Zwarte Zee.

Postamént of **postemént,** n. (van het lat. *ponĕre*, zetten, stellen) voet- of onderstuk, onderstel (p e d e s t a l), voetstuk van eene zuil, zuilstoel.

Postbus, of **postbox** (eng.), f. bus, bak, waarin in groote postkantoren de brieven, die door de geadresseerden worden afgehaald, worden neergelegd.

post coenam stabis enz., z. ond. *cœna*.

Postcommūnie, f. nw. lat. (vgl. c o m m u n i e) in de r. kath. kerk een gebed of gezang na het Avondmaal.

postdateeren, nw. lat. (vgl. d a t e e r e n, ond. *datum*) later dagteekenen, eene vroegere dagteekening geven, een vroegeren, reeds verloopen dag onderteekenen.

postdiluviaansch, postdiluviānisch, adj. nw. lat. (vgl. d i l u v i u m) na den zondvloed gebeurd of ontstaan, het tegengest. van a n t e d i l u v i a a n s c h.

post effluxum (scil. *termĭnum*), z. ond. *terminus*.

Postement, z. p o s t a m e n t.

Poster, zie ond. p o s t.

poste restante, z. ond. p o s t.

postĕri, m. pl. lat. (van *postĕrus, a, um*, later volgend) nakomelingen; - *posterĭus*, n. het latere, achterzijnde; achterzinsdeel, nazinsdeel; - *a posteriōri*, van achteren, uit de ervaring, van de zinnen of van de ervaring afhankelijk, b. v. een zoodanig bewijs; het tegengest. van *a priori*, z. ald.; - *posterĭor termĭnus*, nazin, nazinsdeel; - **posteriōra,** n. pl. achterdeelen; achterste, deel, waarop men zit; - *ad posteriōra*, op het achterste; - **posterioriteit,** f. nw. lat. het laterzijn, jonger-zijn, tegengest. van p r i o r i t e i t; - **posteriteit,** f. lat. (*posterĭtas*) nakomelingschap.

Postexisténtie (spr. *tie=tsie*), f. nw. lat. (vgl. e x i s t e n t i e) toekomstig aanzijn, toekomende voortduring.

post festum, lat. na het feest, d. i. achteraan of te laat, ook *ex post.*

postglaciaal, adj. later dan de ijstijd; vgl. p r a e g l a c i a a l.

Posthia, f. gr. (*posthia*) Med. hard beursgezwel aan 't ooglid, gerstekorrel.

Posthioplastiek, f. gr. (van *pósthē, pósthion*, mannelijk lid) Med. kunstmatige vorming der voorhuid; - **posthītis,** f. gr. ontsteking der voorhuid; - **posthóneus,** m. gezwel der voorhuid.

post hoc enz., z. ond. *post.*

post homĭnum memoriam, lat. sedert menschengeheugen.

posthŭmus, of liever *postŭmus*, m. (superl. van *posterus*) en *posthŭma*, f. lat. een nakomende, na den dood van den vader geboren kind; - *lĭbĕri posthŭmi*, pl. nageboren kinderen; - *opus posthŭmum* of *postŭmum*, werk, dat eerst na den dood van een schrijver verschijnt; pl. *opĕra posthŭma*, of fr. *œuvres posthumes* (spr. *euvr'postúm'*), nagelaten werken, schriften.

Postiche, f. (spr. *postiésj*; it. *posticcio, apposticcio*, sp. *postizo, apostizo*, provenç. *apostitz*, als kwame 't van een lat. woord *appostitius*, in de plaats gezet, v. *apponĕre*, bijzetten, bijleggen) later bijgekomen, nagemaakt, valsch aan- of ingezet, geborgd, ontleend, b. v. van valsche tanden of haren gebruikelijk; - *homme postiche*, m. (spr. *omm-*) valsch- of schijnmensch, d. i. de aap; - **posticheur,** m. haarwerker, maker van valsche vlechten enz.

Posticum, n. lat. (van *postĭcus, a, um*, van achteren aanwezig) achterhuis, achtergebouw; achterdeur.

Postila, f. russ. zekere russ. nationale confituur, uit rijpe vruchten met honig toebereid.

Postiljon, z. p o s t i l l o n onder p o s t.

Postille, f. (mid. lat. en it. *postilla*; fr. *apostille, postille*, sp. *postila*, kantaanteekening) predikboek over de zon- of feestdag-evangeliën enz. (van 't lat. *post illa* (*verba*), naar die woorden van den tekst, d. i. naar aanleiding van de tekstwoorden, omdat de preek uit de vooraf gelezen woorden van den bijbel wordt afgeleid); - **postilleeren,** den bijbel verklaren; - **postillánt,** m. bijbelverklaarder, uitgever van preeken e. a. stichtelijke werken.

Postillon, z. ond. p o s t.

Postliminium, n. lat. (v. *limen*, genit. *limĭnis*, dorpel, drempel, woning) eig. thuiskomst; - *jus postliminii*, Jur. het wederintreden in het vorig bezit, het recht, dat voor iemand door zijn terugkeer uit de gevangenschap of uit vreemde landen weder ontstaat.

Postludium, n. nw. lat. (van 't lat. *ludus*, spel) naspel op het orgel bij het uitgaan der kerk.

postmeridiaansch, z. p o m e r i d i a n i s c h.

post nubĭla lux, na de nevelen het licht, op duisternis volgt licht; - *post nubĭla Phoebus*, lat. sprw.: na de wolken de zon, na regen volgt zonneschijn.

postnumereeren, nw. lat. (van *numerāre*, tellen) nabetalen, natellen, het tegengestelde van p r æ n u m e r e e r e n; - *postnumerándo*, nabetalend; - **postnumerando** r e n t e, de rente, die verschuldigd is aan het einde van een termijn (tegenover *prenumerando* r e n t e).

Posto, m. it. (van 't lat. *ponĕre*, stellen) vaste stelling, post, stand, plaats; - **posto vatten,** post vatten, eene plaats bezetten, vasten voet krijgen; - **posten,** wachthouden, opdat er bij een werkstaking niet gewerkt zal worden.

Postpliocæn, adj. na de pliocæne formaties ontstaan, vgl. e o c e e n.

postponeeren, lat. (*postponĕre*) naplaatsen, achterzetten, geringer achten, beneden stellen, verschuiven, uitstellen; - **postposítie** (spr. *-sitsie*), f. nw. lat. achterstelling, achteraanplaatsing; Gram. een betrekkingswoord, dat achter, en niet vóor het te bepalen hoofdwoord wordt geplaatst, het lidwoord in 't deensch, enkele voorzetsels enz; - *postposĭtis postponéndis*, met achteraanplaatsing van hetgeen achteraan geplaatst moet worden enz.

postrēmus, a, um, lat. (superl. v. *postĕrus*) de of het achterste, laatste; - **postrēmum,** n. het laatste; laatste woord voor de rechtbank (een recht, dat den beklaagde toekomt); - *postrēmo*, ten laatste, eindelijk; - **postremiteit,** f. later lat. (*postremĭtas*) toestand of verhouding van den laatste, achterste.

Postscenium, n. lat. (vgl. s c e n e) ruimte achter het tooneel.

postscribeeren, lat. (*postscribĕre*) achter of onder schrijven, aan een geschrift iets toevoegen, aanhangen; - **postscriptum** of **postscript,** n. naschrift in brieven, gewoonlijk afgekort *P. S.*, ook *N. S.* = naschrift.

Poststation, z. s t a t i o n.

post trinitātis, z. ond. t r i n i t e i t.

postuleeren, lat. (*postulāre*) vorderen, eischen, als bepaling of voorwaarde vooropstellen, om iets aanhouden, naar iets dingen; vgl. c o r n u u t; ook buitengewoon tot bisschop benoemen; – **postulánt**, m. aanzoeker, dinger, die naar eenen post, eene bediening enz. staat, die in eene orde, een genootschap enz. wenscht opgenomen te worden; – **postulātus**, m. een benoemde, beroepene, inz. tot een bisdom; – **postulaat**, n., pl. **postulāta** of **postulāten**, het geëischte, verlangen; stelling, die zonder bewijs aangenomen en als geldig beschouwd moet worden, uit hoofde van eene andere noodzakelijke en zekere stelling; Math. vordering, opgave, vereischte; – **postulātie** (spr. *tie=tsie*), f. (*postulatĭo*) aanzoek, verlangen, begeeren; inz. benoeming van eenen persoon tot eene geestelijke waardigheid, tot welke hij eigenlijk volgens het kanonieke recht niet benoemd kan worden.

Postumaat, n. later lat. (*postumātus*, m.) laatste plaats, laatste rang.

Postuur, f. (it. *postúra*), z. v. a. p o s i t u u r.

Pot, m. fr. (spr. *pó*) p o t, kan; oude vochtmaat in Frankrijk = 2 p i n t e s (z. ald.); – **pot**, m. ook eenheid van de deensche maten voor natte waren = $^1/_{32}$ deensche kubiekvoet = 54 deensche kubiekduim = 0,96612 L.; – **pot-au-feu** (spr. *poo-oo-feu*), fr. vleesch met bouillon en groenten; – **pot de chambre**, m. (spr. *po d'sjañbr'*) kamerpot, nachtpot, waterpot, nachtspiegel; – **pot de vin**, m. (spr. *po d'weñ*) geschenk dat boven den bedongen prijs gegeven wordt, wijnkoop; – **potasch**, f. (barb. lat. *potassa*, fr. *potasse*) kaliumcarbonaat, koolzuur plantenloogzout (kali), uit plantenasch geloogd en vroeger in p o t t e n verzonden; – **potvisch**, z. c a c h e l o t; – **potpourri**, n. (spr. *popoerri*; v. *pourrir*, vergaan, bederven, verrotten) eig. bederfpot; reukvat; oneig. mengelmoes, mengsel, allerlei, hutspot, allegaartje, vgl. o l l a p o d r i d a; Muz. uit vele, reeds bekende stukken samengesteld muziekstuk; – **potrozijnen**, pl. beste spaansche rozijnen in potten.

Potage, f. fr. (spr. *potáázj'*; v. *pot*, pot, eig. iets dat in een pot klaargemaakt is; it. *potaggio*, sp. *potage*, mid. lat. *potagium*) soep, vleeschsoep met allerlei groenten; fransche groenten met verschillende spijzen, inz. rijst of grutten met balletjes, koolrabi, asperge, peulen, wortelen enz., allerlei; – **potage-lepel**, groote soeplepel, opschepper; – **potageschotel**, groote soepschotel; – **Jean-potage**, z. ond. J e a n; – **potager**, m. (spr. *-zjé*) soepkachel; soepschotel; moestuin.

Potain, Med. zuigtoestel om het exsudaat van pleurītislijders te verwijderen, geheeten naar den uitvinder.

Potaki, m. turk. asch, potasch.

Potamiden, gr. (van *potamós*, vloed) riviernymphen (z. n y m p h); – **potamograaf**, m. vloed-, stroom- of rivierbeschrijver; – **potamographie**, f. rivierbeschrijving; – **potamologie**, f. leer van de rivieren en stroomen, rivierleer, rivierkennis; – **potamoplánkton**, n. p l a n k t o n (z. a.) in stroomende wateren.

Potasch, *potassa*, z. ond. p o t; – **potassium**, n. barb. lat., z. v. a. k a l i u m.

Potātie (spr. *tie=tsie*), f. lat. (*potatĭo*, v. *potāre*, drinken) het drinken, zuipen, drinkgelag; – **potátor**, lat. drinker, zuiper.

Potato, m. eng. (spr. *potéto*) aardappel.

Poteau, m. fr .(spr. *potó*; oudfr. en prov. *postel*, mid. lat. *postellum*, v. lat. *postis*, post) Arch. post, stijl, houten zuil of kolom.

Potence, f. fr. (spr. *potáns'*) galg; Mil. *en potence* s t e l l e n, haaks zetten, als een rechten hoek plaatsen.

potént, adj. lat. (*potens*) machtig, vermogend; – **potentaat**, m. (mid. lat. *potentātus*) machthebber, gekroond hoofd, koning, keizer enz.; – pl. **potentāten**, machten, machthebbers, gezagvoerders; – **potentille**, f. nw. lat. (*potentilla*, v. *potens*, zoo genoemd wegens de geneeskracht) naam van verscheidene planten: zilverkruid, ganzerik, vijfvingerkruid; – **poténtie** (spr. *tie=tsie*), f. lat. (*potentĭa*) macht, mogendheid; de bezielende, het leven behoudende, werkende of bewegende kracht, teelkracht; Arch. waarde, getalwaarde, macht, product van twee of meermalen als factor gesteld getal (de tweede potentie = quadraatgetal; de derde potentie = kubiekgetal enz.); s t r a l e n d e p o t e n t i ë n, Phys. onweegbare enkelvoudige stoffen, n.l. warmte, elektriciteit, magnetisme, z. v. a. i m p o n d e r a b i l i ë n en i n c o ë r c i b i l i ë n; – **potentiaal**, nw. lat. of **potentieel**, (fr. *potentiel*) vermogend, werkend, werkende kracht hebbende; inz. niet onmiddellijk, maar verborgen werkende, b. v. zulke geneesmiddelen (in tegenst. met a c t u e e l); Phys. het arbeidsvermogen (p o t e n t i ë e l e e n e r g i e), dat in een bepaald punt der ruimte in de eenheid van massa geconcentreerd wordt gedacht, tengevolge der aantrekkende of afstootende werking van andere lichamen, in diezelfde ruimte aanwezig; El. spanning, druk; p o t e n t i a a l v e r s c h i l, spanningsverschil, dat een elektr. stroom mogelijk maakt; – **potentialis**, m. (scil. *modus*) Gram. mogelijkheidswijs, wijze van het werkwoord, die iets als mogelijk of waarschijnlijk voorstelt (in het nederlandsch gewoonlijk door k u n n e n of m o g e n gevormd); – **potentiëeren**, nw. lat. macht geven, volmachtigen; verhoogen, een hoogeren rang of eene meerdere waarde geven; versterken, kracht geven.

Potentilla, Bot. kruipende plant, die aan de aardbezie herinnert.

Poterie, f. fr. (van *pot*, pot) pottenbakkerswaren, pottengoed.

Poterium, n. gr. (*potērion* = *potēr*) beker; bekerbloem, eene broeikasplant uit Palestina, met kleine knoppen van roodachtige kleur.

Potérne, f. fr. (vroeger *posterne*, *posterle*, prov. *posterla*, it. *postierla*, mid. lat. *posterna*, *posterla*, v. lat. *posterŭla*, zijweg) sluippoort, heimelijke deur, uitvalspoort, verborgen of geheime poort in eene vesting, door welke men ongemerkt een uitval kan doen; ook de uitval zelf.

Potestaat, f. lat. (*potéstas*) kracht, macht, ver-

mogen, machthebber; titel der vroegere bestuurders van Friesland; – *potestas imperii*, rijks- of staatsmacht; – *p. patria*, vaderlijk recht of gezag, vaderlijke macht; – *in potestāte*, in de macht, in de handen.

Potichomanie, f. (fr.-gr. spr. *ch=sj*; van 't fr. *potiche*, beschilderd chineesch porseleinen vat) kunst om glazen vaten door opplakking van bont papier, teekeningen, bloemen enz. het voorkomen van echte chineesche en japansche porseleinen vaten te geven.

Potin, n. (fr. *potin*) geelkoper, metaalmengsel van koper, lood, tin en galmei.

potio, f. lat. (v. *potáre*, drinken) drinken; drank; – *potio mortifĕra*, doodelijke drank; – z. Riverisch-drankje.

potior, *potius*, lat. (compar. van *potis*, vermogend, in staat) verkieslijker, gewichtiger; – *a potiōri*, naar het meer gewichtige, naar de meerderheid; – *a potiōri fit denominatio*, naar de hoofdzaak of de meerderheid geschiedt de benaming van een voorwerp; – **potior creditor**, Jur. bevoorrecht schuldeischer; – *potior tempŏre, potior jure*, sprw.: wie vroeger komt, gaat voor, of die eerst komt, die eerst maalt.

Potiphar, m. naam van een Egyptisch ambtenaar, wiens vrouw Jozef tot onkuischheid wilde verleiden, vandaar Potiphars vrouw, benaming voor een onkuische vrouw, ontrouwe gade.

Pot-luck, (spr. pótt-leuk), n. eng. (geluk van den pot), wat juist aan eten voorradig is.

Potniáden, f. pl. gr. (*Potniădes*) benaming der Bacchantinnen, ook der Eumeniden.

Potographie, f. gr. (van *potón*, drank) beschrijving der dranken; – **potologie**, f. drankenleer, leer der dranken; – **potológisch**, adj. de leer der dranken betreffende; – **potomanie**, f. drinkzucht, zuipen.

Potpourri, z. ond. pot.

Pottle, n. eng. (spr. *pott'l*; = fr. *bouteille*, ons bottel) flesch, eng. maat voor droge waren = 2,272 L. (vgl. quarter).

Pouce, m. fr. (spr. *poes*) duim; – *Tom Pouce* (eng. *Tom Thumb*), klein Duimpje, inz. van dwergen.

pou (ook *pout*, *poult* of *poux*) *de soie*, fr. (spr. *poe de soáj'*; eng. *Paduasoy*, naar men wil van Padua in Italië en oudfr. *soye*, zijde) eene soort van sterke, op het *gros de Naples* gelijkende zijden stof.

Poudre, n. fr. (spr. *poedr'*; van 't lat. *pulvis*, genit. *pulvĕris*) fijn meelpoeder, haarmeel, haarstof, poeder; kruit; – *poudre aux yeux* (spr. *ozjéú*), zand in de oogen; – *poudre d'Arles* (spr. *darl'*), soort snuif uit de fr. stad Arles; – *poudre de riz* (spr. *ri*), rijstpoeder, een schoonheidsmiddel; – *poudre de succession* (spr. *su-ksesjóñ*), langzaam werkend vergift voor iemand, van wien men erven wil (afkomstig van de marquise de Brinvilliers); – *poudre d'or*, goudzand; – *poudre de sympathie* (spr. *señpatie*), poeder, dat op eene verborgen wijs op afwezige dingen werkt; – **poudrier**, m. (spr. *poedrjé*) zandkoker, strooibusje; – **poudrette**, f. fr. (spr. *poedrett'*) mestpoeder, stofmest, tot stof geworden of kunstmatig verdampte menschendrek, een voortreffelijk bemestingsmiddel; zoo ook de tot voortreffelijke mest bereide pis: uraat; – **poudrette-fabriek**, f. inrichting, waarin mest tot meststof wordt verwerkt.

Pouf, m. ronde, opgevulde stoel zonder leuning, voetkussen; zeer wijde mouw.

Pouillerie, f. fr. (spr. *poeljerie*) kleerkamer, in een gasthuis of hospitaal plaats, waar men de kleederen der armen of zieken bergt; hoogste behoeftigheid.

Poul, z. poel.

Poulain, m. fr. (spr. *poeleñ*; eig. veulen, provenç. *polin*, v. 't lat. *pullus*, jong, jong dier; vandaar *pullus equīnus*, veulen) venerische liesbuil, bœbonen, z. a.

Poulan, m. fr. (spr. *poeláñ*) toevoegsel, dubbele inzet van den kaartgever bij sommige spelen.

Poularde, f. fr. (spr. *poelárd'*; v. *poule*, hoen, van het lat. *pullus*, jong, inz. jong hoen, kuiken) kapoen, jong gesneden en gemest hoen; – **poularderie**, f. plaats, waar eene menigte kapoenen en ander pluimgedierte gehouden of gemest worden, kapoenerij; – **poulardier**, m. fr. (spr. *-djé*) hoenderfokker, kippenmester; – **poulet**, m. (spr. *-lé*) jong hoen.

Poule, f. fr. (spr. *poel'*; van lat. *pullus*, hoen) biljartspel om een inzet of een potje; potspel met twee witte ballen; z. ook *lait de poule*, onder lait.

Pouliahs, z. ond. pariah.

Poulpeton, m. fr. (spr. *poelpetóñ*; van *poulpe*, lat. *pulpa*, het vleezige, het vaste vleesch aan dierlijke lichamen) vleeschbol, vleeschpastei met eetbaren rand; gehakt vleesch met sneetjes kalfsvleesch overdekt.

Poultrologie, f. (van eng. *poultry*) leer van de hoenderteelt; – **poultromanie**, f. overdreven voorliefde voor (vreemde)hoenders.

Pound, n. eng. pond, als avoirdupois-pond = 16 ons (*ounces*) = 256 drachmen (*drams*) = 453,593 gram; als troy-pond = 12 ons = 240 penningwicht (*penny-weight*) = 5760 grein (*grains*) = 373,242 gram; ook pond sterling; – **poundage**, n. eng. (spr. *póúndidzj*) pondcijns, een vroeger in Engeland geheven tol van alle uitgevoerde waren.

Poupon, m. fr. (spr. *poepóñ*), **pouponne**, f. (spr. *poepónn'*; verklw. v. *poupée*, van het lat. *pupa*, meisje en pop) pop, popje; dot, dotje.

pour, fr. (spr. *poer*; van 't lat. *pro*) voor; om, om te; – *pour acquit* (spr. *-aki*), voor ontvangst, als bewijs van ontvangst; – **pourboire**, n. (spr. *poerboár*; woordelijk: om te drinken) drinkgeld, fooi; – *pour faire visite*, z. visite; – *pour féliciter* (spr. *felisité*), om geluk te wenschen; – *pour la rareté du fait*, z. onder raar; – *pour la bonne bouche*, z. *bouche*; – *pour le mérite* (spr. *-meriet'*), voor de verdienste, een zoo genoemde orde, orde van verdienste; – een *pour-parler*, n. (spr. *-parlé*) onderling gesprek, onderhandeling; woordenwisseling, twist; – *pour passer le*

temps, z. ond. p a s s e e r e n; – *pour peu*, het scheelde niet veel, op een haar af; – *pour prendre congé*, z. ond. c o n g é; – *pour rire*, om te lachen, uit scherts.

Pourpre française, f. fr. (spr. *poerpr' fransêz'*) uit steenkolenteer gewonnen karmijnroode vloeistof.

poursuiveeren (spr. *poerswi-*), (fr. *poursuivre*, mid. lat. *prosevĕre*, voor 't lat. *prosĕqui*) vervolgen, najagen; naar iets dingen, streven, aanzoek doen om iets; doorzetten, volhouden, aanhouden; – **poursuivant,** m. (spr. *poerswiwan*) vervolger; aanzoeker, najager; – **poursuite,** f. (spr. *poerswiét'*) vervolging; sterke aanhouding, najaging, doorzetting.

pousseeren, fr. (*pousser*, spr. *poess-*; provenç. *polsar*, sp. *pulsar*, van 't lat. *pulsāre*) stooten, duwen, drijven, voortschuiven; oneig. **iemand pousseeren,** hem voorthelpen, bevorderlijk zijn, hem bevorderen, ondersteunen; – **iets pousseeren,** iets doorzetten; – **zich pousseeren,** zich opheffen, voortgang, opgang maken, verder komen, door eigen kracht en inspanning tot fortuin geraken; – **poussoir,** m. (spr. *poessoâr*) chirurgisch werktuig om bij eene traanfistel aan de tranen doorgang te verschaffen; – **pousse-café,** m. fr. (spr. *poes'-kafé*) glaasje cognac of likeur na het diner bij de koffie, bij afkorting „poesje".

Pouvoir, n. fr. (spr. *poewoâr*; v. *pouvoir*, kunnen, oudfr. *pooir* voor *podoir*, provenç. en sp. *podér*, it. *potére*, lat. *posse* voor *potis esse*, z. *posse*) macht, kracht, vermogen, bewind; vgl. p l e i n - p o u v o i r; – *pouvoir exécutif*, uitvoerende macht; – *pouvoir législatif* (spr. *lezjislatiéf*), wetgevende macht.

Poverino, m. it. (verklw. van *póvero*, arm) arme duivel, arme drommel.

Powder, n. eng. (spr. *pau-*; vgl. p o u d r e) poeder; b. v. **gun-powder,** buskruit.

Powerloom, m. eng. (spr. *-loem*) machinale weefstoel.

Powiázka, russ. (v. *powiazátj*, ombinden, omwinden) voorhoofdband, een hoofdtooi van ongehuwde vrouwen.

Pozzolana, pozzolaan-aarde, z. p u z z o l a n a.

praaien, nederl. Mar. (een schip) in zee ontmoeten en aanroepen, om berichten in te winnen of mede te deelen.

Praam, f. nederl. platboomd vaartuig, inz. tot het lichten en ontladen van schepen; – platboomd kustvaartuig, met 8 tot 16 kanonnen gewapend.

Practijk, practiseeren enz., zie p r a k t i j k.

Pradjoerit, m. mal. politiesoldaat.

Prado, m. sp. eig. weide (= lat. *pratum*), wandelweg, lustbosch, lusthof, pleiziertuin; voornaamste wandelweg te Madrid.

prae, lat. voorzetsel, beteekent: voor, vooraan, vooruit enz., zoowel wat de plaats, als den tijd en den rang of voorrang betreft; – **een præ hebben,** den voorrang, de voorkeur hebben.

Præadamieten, m. pl. nw. lat. menschen, die ondersteld worden reeds vóor A d a m geleefd te hebben; – **præadamitisch,** adj. wat op de Præadamieten betrekking heeft, vóor Adam gebeurd is.

Præadvies, n. barb. lat. (vgl. a d v i e s, a v i s) voorloopige meening, advies, voorloopig uitgesproken gevoelen of raad.

præambuleeren, later lat. (*praeambulāre*, vgl. a m b u l e e r e n) eene voorrede of inleiding vooruitzenden, inleiden, voorafspelen, voorbereiden, omwegen maken; – **præambŭlum,** n. of fr. **præambule,** f. (spr. *-anbúúl'*) ingang, inleiding, voorrede, voorspel, oneig. wijdloopigheid.

Præantecéssor, m. nw. lat. (vgl. a n t e c e d e e r e n) de voorlaatste voorganger, hij, die den voorgaande is voorafgegaan in een ambt.

Præapprehénsie, f. nw. lat. (vgl. a p p r e h e n d e e r e n) vooraf opgevatte meening, vooroordeel.

Præbende, f. mid.lat. (*praebénda*; v. 't lat. *praebēre*, geven, overhandigen, verleenen) prove, kerkelijke verzorging, stichtsplaats, zeker jaarlijksch inkomen van eene geestelijke stichting; geestelijk ambt, waaraan een deel der kerkgoederen of inkomsten is toebedeeld; lijfrente; præbende-societeit was een soort weduwenbeurs; – **præbendaris** of **prebendaat,** provenier, sticht- of domheer; ook genieter eener lijfrente; – **præbendeeren,** met eene prove beschenken, begunstigen; – **præbitor,** m. lat. uitdeeler.

præcaveeren, lat. (*praecavēre*; vgl. c a v e e r e n) zich voorzien, zich voor iets hoeden of inachtnemen; voorkomen, verhoeden, voorzichtigheid gebruiken enz.; – **præcautie** (spr. *t=ts*; later lat. *praecautĭo*, fr. *précaution*), voorzichtigheid, voorzorg, behoedzaamheid, voorbedachtzaamheid; pl. voorzichtigheidsmaatregelen; – *par précaution* fr. (spr. *-ko-sjón*), door of uit voorzichtigheid of voorzorg; – **præcautioneel,** adj. (fr. *précautionnel*) voorzichtig, behoedzaam, voorzorgen gebruikende.

præcedeeren, lat. (*praecedĕre*; vgl. c e d e e r e n) voorgaan, den voorrang hebben, overtreffen; – **præcedent,** n. voorafgegaan geval, vroeger genomen besluit of maatregel, die voor het vervolg bindend is; – **præcedéntie** (spr. *t=ts*) f. nw.lat. voorrang; voortred; – *jus praecedentiae*, n. recht van voorgaan; – **præcéssie,** f. vooraangang; Astron. verplaatsing of verschuiving van de snijpunten van evenaar en ekliptika, dus van de nachteveningspunten, ten gevolge van de langzame verandering, die de omwentelingsas der aarde, onder den invloed der aantrekking van zon, maan en planeten, in hare ligging met betrekking tot de sterren ondergaat. De verplaatsing geschiedt in omgekeerde richting van de teekens van den Dierenriem, dus van het O. naar het W., en bedraagt jaarlijks ongeveer 50"; in 26000 jaar (p l a t o n i s c h j a a r, z. a.) wordt de geheele ekliptika doorloopen; – **præcéssor,** m. voorganger in een ambt, z. v. a. a n t e c e s s o r.

præcelleeren, lat. (*praecellĕre*) uitmunten, uitblinken, voortreffelijk zijn in eene zaak, overtreffen, voorgaan; – **præcelléntie** (spr. *t=ts*), f. (later lat. *praecellentĭa*) voortreffelijkheid.

Præcéntor, m. lat. (vgl. c a n t o r) voorzanger, titel van een koorheer.

Præcepta, præceptor, præceptum enz., z. ond. p r æ c i p i ë e r e n.

Præcessie, præcessor, z. ond. p r æ c e d e e r e n.

præcies, adj. (*praecīsus, a, um*) of als adv. *praecīse*, lat. (van *praecīdĕre*, afsnijden) of **precies** (fr. *précis*), eig. afgesneden; nauwkeurig juist, stipt, bepaald, vastgesteld, terstond, onverwijld, puntelijk, als subst. **précis,** n. fr. (spr. *presi*) kort begrip, zakelijke of wezenlijke inhoud, hoofdinhoud; – **præcisie,** f. (lat. *praecīsĭo*) eig. afsnijding van het overtollige; – p r e c i s i e (fr. *précision*), nauwkeurigheid, juistheid; stiptheid; nauwkeurige bepaling en bepaaldheid der begrippen; bondige kortheid der uitdrukking; – **præciseeren** of **preciseeren,** nw.lat. zich juister verklaren, meer bepaald uitdrukken; – **præcisist,** m. streng, ijverig zedeleeraar.

præcingeeren, lat. (*praecingĕre*; vgl. c i n g u l u m) omgorden, omgeven, omringen.

præcipiëeren, lat. (*praecipĕre*; v. *capĕre*, vangen, nemen) vooruitnemen, vooraf bekomen; ook voorschrijven, voorschriften geven; – **præcéptum,** n. **præcépta,** leer, voorschrift; regel, richtsnoer, gebod; ook gerechtelijke oplegging; – *praeceptum de demoliéndo*, bevel tot slooping; – *pr. de non aliënándo*, bevel van niet-vervreemding; – *pr. de solvéndo*, betalingsgebod; – *pr. de non solvéndo*, betalingsverbod; – **præceptief,** adj. (lat. *praeceptīvus, a, um*) voorschriftmatig, leerend, onderwijzend, vermanend; – *praeceptīve*, adj. bevelsgewijs, gebiedend; – **præcéptor,** m. eig. bevelgever; leeraar, leermeester, onderwijzer, inz. aan latijnsche scholen; in de ridderordes overste van een ordehuis; – **præceptoraal,** adj. nw.lat. den schoolmeester eigen; schoolmeesterachtig, p e d a n t; – **præceptoraat,** n. nw.lat. leeraarsambt, leermeesterwerk, leermeesterplaats, inz. aan latijnsche scholen; – **præceptoreeren,** schoolmeesteren, den leermeester spelen.

Præcipitium, n. lat. (van *praeceps*, eig. met het hoofd vooraan, hals over kop, overhaast; steil, schuin), **précipice,** fr. (spr. *presipiés'*) steilte, helling, rotshelling, afgrond; ook verderf, ondergang, plotseling groot gevaar; – **præcipiteeren** (lat. *praecipitāre*, eig. afstorten) Chem. neerslaan, nederploffen; ook op den bodem vallen, bezinken; oneig. te zeer overhaasten, overijlen, voorwaarts snellen; – *praecipitándo*, lat., *precipitándo, precipitáto, precipitaménte, precipitóso*, it. Muz. haastig, snel, vooruitjagend; – **præcipitánt,** adj. lat. (*praecipĭtans*) voorbarig, overijlend, hals over kop, onbedachtzaam; – **præcipitans,** n. pl. **præcipitantia** (spr. *ti=tsi*), Chem. neerslaande of neerploffende middelen; Med. neerslaande, zuurverdelgende middelen; – **præcipitántie** (spr. *tie=tsie*), f. nederstorting van eene steile plaats; oneig. overijling, voorbarigheid, onbedachtzaamheid; – **præcipitaat,** n. (*praecipitātum*) Chem. neerslag of het nedergeploftte, het ten bodem gevallene, bezonken lichaam, bezinksel; – *rood praecipitaat* is een andere naam voor kwikzilveroxyde; – *wit pr.* voor kwikzilverchloride (z. M e r c u r i u s 3)); – **præcipitātie** (spr. *tie=tsie*), f. (*praecipitatĭo*) afstorting, nederstorting, overijling, ijlvaardigheid, groote haast, jacht; Chem. neerslag, scheiding eener opgeloste zelfstandigheid van haar oplossingsmiddel door middel van een toegevoegde derde stof; – **præcipitātor,** m. eig. afstorter: een toestel bij de gasverlichting.

Præcipŭum, n. lat. (van *praecipŭus, a, um*, uitstekend) Jur. iets vooruit, datgene, wat iemand bij erfenissen of boedelscheidingen vooruit ontvangt; vgl. p r æ l e g a a t.

præcis, præcisie enz., z. p r æ c i e s.

præcludeeren, lat. (*praeclūdĕre*) sluiten, uitsluiten; Jur. afwijzen en wel v o o r a l t ij d, een recht, eene aanspraak voor vervallen verklaren; – *ad praecludéndum*, tot uitsluiting; – **præclúsie,** f. (*praeclusĭo*) rechtsuitsluiting of -afwijzing; – **præclusief,** adj. nw.lat. uitsluitend, ten volle afwijzend; – p r æ c l u s i e v e t e r m ij n, uitsluitende termijn, na welks verloop iemand zijn recht of zijne aanspraak verliest; – p r æ c l u s i e f v o n n i s, uitsluitend vonnis, afwijzende uitspraak; – *sub poena praeclūsi et perpetŭi silentĭi*, op straffe van uitsluiting of afwijzing en eeuwig stilzwijgen, of op straffe dat men met zijne rechten, aanspraken, verontschuldigingen, rechtvaardigingen enz. niet meer zal gehoord worden (wanneer men binnen een bepaalden termijn daarmede niet mocht optreden).

Præco, m. lat., pl. **præcōnen,** uitroeper, heraut in het oude Rome; – *praeco verbi divīni*, verkondiger van het goddelijke woord, predikant.

Præcociteit, z. p r æ c o x.

præcogiteeren, lat. (*praecogitāre*; vgl. c o g i t e e r e n) vooraf bedenken, te voren overleggen; – **præcogitātie** (spr. *tie=tsie*), f. (later lat. *praecogitatĭo*), 't vooraf gedenken, overleg.

Præcognītie (spr. *t=ts*), f. later lat. (*praecognitĭo*, vgl. c o g n i t i e) voorkennis, voorweten, z. p r o g n o s e.

præconcipiëeren, nw.lat. (vgl. c o n c i p i ë e r e n) zich vooruit inbeelden, eene vooraf opgevatte meening hebben, eene vooringenomenheid hebben; – **præconcépt,** adj. te voren opgevat, vooringenomen, bevooroordeeld.

Præconen, pl. van p r æ c o, z. ald.

Præconium, n. lat. (van p r æ c o, z. ald.) eig. uitroeping, bekendmaking; lofrede, lofprijzing, lofverheffing; – **præconiseeren,** barb.lat. (fr. *préconiser*) uitroepen; prijzen, roemen, verheffen, ophemelen; iemand tot bisschop voorslaan, hem daartoe bevoegd, bekwaam of waardig verklaren; – **præconisātie** (spr. *-za-tsie*), f. lofverheffing; overdreven lofspraak; pauselijke bevoegdverklaring voor een bisdom.

præconsumeeren, lat. (vgl. c o n s u m e e r e n) vooruit verteren of opteren; – **præconsúmtie** (spr. *t=ts*) f. nw.lat. vooruitvertering.

Præcordiën, pl. lat. (*praecordĭa*, van *cor*, genit. *cordis*, hart) streek om het hart, hartkuil, maagstreek; – **præcordiaal,** adj. nw.lat. tot de maagstreek behoorende.

praecox, lat., genit. *praecōcis*, v. *praecoquĕre*, vooraf koken) vroegrijp; vroegtijdig; – *ingenium*

praecox, z. ingenium; – *praecox partus*, z. partus; – **præcociteit,** f. nw.lat. vroegrijpheid, vroegtijdige, ontijdige rijpheid, zoowel van vruchten, als van lichaam en geest.

præcurreeren, lat. (*praecurrĕre*) vooruitloopen, voorkomen; – **præcúrsus,** m. en **præcúrsie,** f. (lat. *praecursĭo*), 't vooruitloopen, voorkomen; – **præcúrsor,** m. voorlooper, kondschapper, voorbode; – **præcursōrisch,** adj. voorloopig, inleidend.

Prædamnātie (spr. *t*=*ts*), f. later lat. (*praedamnatĭo*, van *prae-damnāre*, vooruit verdoemen) voor- of vooruit-verdoeming.

Prædātor, m. lat. (van *praedāri*, buitmaken, rooven; *praeda*, buit) buitmaker, plunderaar, roover; – **prædatōrisch,** adj. (lat. *praedatorius, a, um*) plunderend, roofgierig.

Prædecéssor, m. later lat. (van 't lat. *decéssor*, voorganger, v. *decedĕre*, weggaan) voorganger in de ambtsbediening.

prædelibereeren, nw.lat. (vgl. delibereeren) vooraf overleggen, van te voren beraadslagen, vooruit overwegen; – **prædeliberātie** (spr. *t*=*ts*), f. voorloopige beraadslaging.

Prædelineātie (spr. *t*=*ts*), f. nw.lat. (vgl. deliniëeren) voorloopige teekening, schets, ontwerp.

prædestineeren, lat. (*praedestināre*, vgl. destineeren) vooraf bepalen, te voren uitkiezen, voorbeschikken; – **prædestinātie** (spr. *tie*=*tsie*), f. (*praedestinatĭo*) voorbeschikking, uitlezing, genadekeus, verkiezing of verordineering van den mensch tot zaligheid of verdoemenis; – **prædestinatiaan** (spr. *-ti-nátsi-*), m. nw.lat. voorstander van de leer der onvoorwaardelijke genadekeus, van de prædestinatie-leer of van het prædeterminisme.

prædetermineeren, nw.lat. (vgl. determineeren) vooraf bepalen, vooraf besluiten; – **prædeterminātie** (spr. *tie*=*tsie*), f. voorafbepaling, het te voren genomen besluit; – **prædeterminísme,** n. leer der voorafbepaling, der voorbeschikking, volgens welke de mensch, zonder inachtneming van zijn wil, niet slechts tot geluk of ongeluk, maar ook tot deugd of ondeugd, zaligheid of verdoemenis te voren zou bestemd zijn; – **prædeterminíst,** m. aanhanger van de leer der voorbeschikking; – **prædeterminístisch,** adj. overeenkomstig die leer of daarop gegrond.

Prædialist, prædiale lasten, z. ond. prædium.

prædiceeren, lat. (*praedicāre*) eig. iets openbaar verkondigen of bekendmaken; beweren, voorzeggen, voorspellen, verkondigen; toekennen, toeëigenen; – geprædiceerd, adj. een eernaam dragende; – **prædicābel,** adj. (*praedicabĭlis, e*) roemvol; toerekenbaar, beweerbaar; – **prædicabile,** n. hetgeen aan een voorwerp kan toegekend worden, de daaraan bij te leggen eigenschap; algemeen begrip, afgeleid zuiver verstandsbegrip; pl. **prædicabiliën;** – **prædicabiliteit,** f. nw.lat. geschiktheid ter bijlegging of toekenning eener eigenschap; – **prædicamént,** n. toekenningsbegrip, eigenschap, die iemand toegekend, of datgene, wat van iemand gezegd kan worden, b.v. iemand door alle prædicamenten prijzen of laken, d.i. hem alle mogelijke goede of kwade eigenschappen toekennen; Philos. begrips- of denkbeeldsklasse, afdeeling of orde, z. v. a. kategorie; – **prædicánt,** m. nw.lat. z. predikant; – **prædicaat,** n. nw.lat. (*praedicātum*) toeëigeningswoord, het toegekende, aan een voorwerp toegekende eigenschap of toegekend teeken b.v. aan heiligen; ook eere- of ambtsnaam, titel; – **prædicateeren,** met een eeretitel voorzien.

Prædíctie (spr. *t*=*s*), f. lat. (*praedictĭo*, van *praedicĕre*, vooruitzeggen) voorspelling, voorzegging, profetie.

Prædigéstie, f. nw.lat. (vgl. digestie) te vroege vertering.

Prædiléctie (spr. *t*=*s*), f. nw.lat. (van *dilectĭo*, liefde, *diligĕre*, uitlezen, liefhebben) voorliefde, voorgunst, vooringenomenheid, blinde toegenegenheid, het gunstig gevoelen voor eene zaak of eenen persoon.

prædisponeeren, lat. (*praedisponĕre*; van disponeeren) vooraf beschikken, ordenen, inrichten, voorbereiden; vooraf genegen of ontvankelijk maken; – **prædispositie** (spr. *-zi-tsie*), f. nw.lat. voorloopige aanstalte, voorbereiding, toebereidsel; voorbeschiktheid, aanleg b.v. tot eene ziekte.

Prædium, n. lat. (eig. eene in te stellen bezitting, v. *praes*, genit. *praedis*, borg, die met zijne bezitting borg blijft) landgoed, landhoeve, inz. voor de veeteelt; – **prædialíst,** m. nw.lat. grondeigenaar; – **prædiale lasten,** pl. grondbelastingen.

prædomineeren, nw.lat. (vgl. domineeren, ond. dominus) heerschen, de overhand, het overwicht hebben, den meester spelen, het hoogste gezag hebben; – **prædominātie** (spr. *t*=*ts*) f. overheersching, opperheerschappij, oppermacht, overwicht.

præëmineeren, lat. (van *praeëminēre*, vgl. emineeren) vooruitsteken; overtreffen, uitblinken; – **præëminént,** adj. vooruitstekend, uitstekend, uitblinkend, voortreffelijk, in 't oog vallend; – **præëminéntie** (spr. *t*=*ts*), f. (later lat. *praeëminentĭa*) voorrang, voorkeur, voortreffelijkheid, uitstekendheid, voorrecht.

Præëmtie (spr. *t*=*ts*), f. nw.lat. (vgl. *emtio*) voorkoop.

præëxisteeren, nw.lat. (vgl. existeeren) vooraf bestaan, vroeger aanwezig zijn; – **præëxisténtie** (spr. *tie*=*tsie*), f. 't vroeger bestaan, voor-aanwezigheid; inz. bestaan der ziel vóór het tegenwoordige leven; – **Præëxistentiānen** (spr. *ti*=*tsi*), pl. diegenen, welke beweren, dat de menschelijke zielen reeds vóor de geboorte van den mensch bestaan hebben; – **præëxistentianísme,** n. leer daarvan.

Præfabulātie (spr. *t*=*ts*), f. (van *fabŭla*, f. fabel) verklaring of moraal, die aan eene fabel voorafgaat.

Præfātie (spr. *t*=*ts*), f. lat. (*praefatĭo*, van *praefāri*, voorafzeggen) voorrede, inleiding; voorbericht, gedeelte van de mis, dat aan den kanon voorafgaat; – **præfatiuncŭla** (spr. *ti*=*tsi*), kleine voorrede, kort woord vooraf.

Præfect, præfectuur, z. ond. præficieeren.

præfereeren, (lat. *praeferre*; fr. *préférer*) voortrekken, hooger achten, den voorrang geven; – **præferābel,** nw.lat. (fr. *préférable*) of **præferént,** adj. verkieslijk, den voorrang waard, de voorkeur verdienende; – **præferéntie** (spr. *t=ts*), f. of fr. **préférence** (spr. *-rañs'*) voorkeur, voorrang; in het kaartspel: de beste kleur, z. couleur; – *par préférence*, bij voorkeur, bij verkiezing.

præfestineeren, lat. (*præ-festināre*) zeer bespoedigen, overhaasten, overijlen; – **præfestinātie** (spr. *tie=tsie*), overhaasting, overijling.

Præfica, f. (pl. *praeficae*) lat. rouwklaagster, zooals die bij oud-rom. begrafenissen tot rouwklagen en weenen gehuurd werden.

præficiëeren, lat. (*praeficĕre*, van *prae*, en *facĕre*, maken) vooraanstellen, voortzetten, tot iemands meerdere maken; – **præféctus** of **præféct** (fr. *préfet*), m. aan het hoofd geplaatste, bevelhebber, stadhouder, landvoogd, gouverneur, in Frankrijk administratief bestuurder van een departement; – *pr. de police*, hoofd der politie in het departement der Seine; ook *pr. maritime* enz.; elders voorzanger of toonleider; – **præfectuur,** f. (lat. *praefectūra*) stadhouderschap, bevelhebbersplaats, landvoogdij; ook: huis en het bureel van een prefect; in Frankrijk administratief gebied, overeenstemmende met een departement.

præfigeeren, lat. (*praefigĕre*) eig. van voren aanhechten, vooropplaatsen, b. v. eene lettergreep; bepalen, vaststellen, b. v. eenen dag, vandaar **præfixie,** f. vooropplaatsing, voorzetting; voorstelling, bepaling; – **præfixum,** n., pl. **præfixa,** het voorgeplaatste, voorlettergreep, voorvoegsel, in tegenst. met suffixum; – *praefixo termino*, binnen den voorafbepaalden termijn.

præfigureeren, later lat. (*prae-figurāre*; vgl. figureeren) vooraf afbeelden, tot voorbeeld dienen.

præfiniëeren, lat. (*praefinīre*) vooraf bepalen of vaststellen, voorschrijven; – **præfinitie** (spr. *t=ts*), f. (*praefinitĭo*) voorbepaling, voorschrift.

Præfixie, præfixum, z. ond. præfigeeren.

Præfocātie (spr. *t=ts*), f. lat. (*praefocāre*; verstikken, v. *faux*, keel) Med. het verstikken, verstikking.

præformeeren, lat. (*praeformāre*; vgl. form enz.) vooraf vormen of scheppen; – gepræformeerd, adj. te voren gevormd; – **præformātie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. voorvorming, voorafgaande vorming of ontwikkeling in de kiem; – **præformativum, præformatief,** n. Gram. voorgevoegd woord.

præglaciaal, adj. nw.lat. (v. *glaciēs*, ijs) vóor den ijstijd ontstaande of ontstaan.

prægnant, adj. lat. (*praegnans*) zwanger, drachtig; oneig. vol, gewichtig, sterk, veelzeggend, veelbeteekenend, rijk in gedachten, rijk in gevolgen, zinrijk, van groot gehalte; een *praegnant woord*, woord met veelzeggende beteekenis, b. v. een man van naam, d. i. van goeden naam; – **prægnántie** (spr. *t=ts*) f. nw.lat. het zwanger zijn, vruchtbaarheid, volheid; oneig. volheid der gedachten, begrippen, van een woord; – **prægnātie** (spr. *t=ts*)), f. lat. (*praegnatĭo*) bezwangering, bevruchting; zwangerschap.

prægraveeren, lat. (*praegravāre*; vgl. graveeren 2)) boven andere belasten, overladen, bezwaren; – **prægravātie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. overlading, bezwaring.

prægrediëeren, lat. vooraf-, voorbijgaan.

Prægústus, m. nw.lat. (vgl. gustus) voorsmaak; – **prægústeeren,** lat. (*praegustāre*) voorafproeven, voorproeven; – **prægustātor,** m. voorproever, schenker aan 't hof van den rom. keizer; – **prægustātie** (spr. *tie=tsie*) f. het voorproeven.

Præjudicium, n. of **præjudítie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*praejudicĭum*; vgl. judicium) voorafgaand oordeel, voorloopig bescheid, voorbeslissing; vooroordeel, vooraf opgevatte meening; Jur. nadeel, schade door niet-opvolging van een wettelijk voorschrift of eene rechterlijke verordening; – **præjudiciaal,** adj. (later lat. *praejudiciālis*, *e*) of **præjudiciëel,** vóor de hoofdzaak te onderzoeken en te beslissen; – **præjudiciëeren** (lat. *praejudicāre*), voorloopig oordeelen of vooraf beslissen; vooroordeelen bijbrengen, voorinnemen; benadeelen, nadeelig of schadelijk zijn, afbreuk doen; door een voorstel andere voorstellen op zijde schuiven of doen vallen; – **præjudiciābel,** adj. schadelijk, nadeelig; – *de non praejudiciándo*, zonder benadeeling van eens anders rechten.

Prælaat, m. (van 't lat. *praelātus*, voorgetrokken, van *praeferre*, voorttrekken), **prelaat,** voornaam geestelijke, die eene eigen jurisdictie heeft, b. v. bisschop, abt (niet alleen in de r. kath. kerk, maar ook in protestantsche landen, b.v. Württemberg, Hannover); geestelijke waardigheidsbekleeders aan het hoofd van geseculariseerde kloosters en stichten; ook van bourgogne-wijn bereide drank; – **prelaatkousen,** pl. violette zijden kousen voor de hoogere katholieke geestelijken; – **prælatuur,** f. nw.lat. waardigheid en ambt van een prelaat; – **prælātie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*praelatĭo*) voortrekking, recht van voorrang; – *jus praelatiōnis*, z. *jus*.

prælegeeren, prælegateeren, lat. (*praelegāre*; vgl. legeeren 1)) Jur. vooruit vermaken; – **prælegaat,** n. (*praelegatum*) vooruitmaking, iets vooraf geërfds; – *praelegātum dotis* of *p. dotis restituéndae*, vermaking, die een ontvanger van den bruidsschat aan de vrouw maakt en die haren bruidsschat inhoudt; verschillend van *legatus dotis constituendae*, z. ond. legeeren 1).

præleveeren, nw.lat. (vgl. leveeren) vooraf lichten, heffen.

prælibeeren, lat. (*praelibāre*; vgl. libatie) voorafproeven, voorproeven; – **prælibātie** (spr. *t=ts*), f. (*praelibatĭo*) voorproef, voorsmaak; z. ook culage.

præliminair, adj. nw. lat. (*praeliminarĭus*, *a*, *um*, en als adv. *praeliminariē*, van *prae limĭne*, d. i. vóor den drempel) inleidend, voor-

loopig, den weg banend; – **præliminariën,** pl. of **preliminaire artikelen,** inleidingen, voorbereidingen, inleidingspunten, voorloopige punten van overeenkomst; – v r e d e s-p r æ l i m i n a i r e n, vredes-voorbereidingen, voorloopige vredesvoorwaarden; – **præliminaristen,** n. pl. nog niet ingeschreven studenten te Christiania.

præloqueeren, lat. (*praelŏqui*) voorafspreken, eene voorrede of inleiding maken; – **præloquium,** n. nw.lat. voorrede, inleiding.

præluceeren, lat. (v. *lucēre*, lichten, v. *lux*, licht, n.) voorlichten; – **prælucidus,** adj. voorlichtend.

præludeeren, lat. (*praelūdĕre*) voorafspelen, een voorspel maken; inleiden, voorbereiden; – **præludium,** n. nw.lat. voorspel, inleidend spel; voorteeken, voorlooper; – **prælūsie,** f. (lat. *praelusĭo*) voorspel.

præmatuur, adj. lat. (*praematurus, a, um*, en als adv. *praematūre*; vgl. m a t u r e e r e n) vroegtijdig, vervroegd, ontijdig; – **præmatureeren,** nw.lat. te vroeg doen rijpen, te snel doorzetten; vervroegen; – g e p r æ m a t u r e e r d, adj. te vroeg, ontijdig, overijld, verhaast, vervroegd; – **præmaturiteit,** f. vroegrijpheid, verhaaste of afgedwongen rijpheid, ontijdigheid, overijling.

præmediteeren, lat. (*praemeditāri*; vgl. m e d i t e e r e n) vooraf bedenken, van te voren overleggen; – g e p r æ m e d i t e e r d, adj. vooraf overlegd, voorbedacht, opzettelijk, voorbedachtelijk; – **præmeditātie** (spr. *tie=tsie*), f. (*praemeditatĭo*) voorafgaande overlegging, voorbedachtzaamheid.

præmeleeren, lat.-fr. of **premeleeren,** fr. (van *mêler*, mengen; vgl. m e l e e r e n) het eene spel kaarten bij het spel vooraf doorschudden, terwijl met het andere spel kaarten gegeven wordt.

Præmie, f. (van 't lat. *praemium*, n.) **premie,** prijs, eereloon, belooning, vergoeding, verzekeringsprijs, assurantie-prijs, geld voor de verzekering van een schip enz., z. a s s u r a n t i e; in loterijen en dgl.: bijwinsten, bijprijzen, die aan zekere nummers toevallen, welke onmiddellijk vóor of na hooge prijzen getrokken worden; – *praemium virtūtis et pietātis*, belooning der deugd en vroomheid, zinspreuk der orde van St.-Johannes van Lateraan; – **premie-affaire,** soort speculatie, waarbij men tegen betaling van een zekere premie recht heeft, gedurende een bepaalden tijd een aandeel te verkoopen, terwijl als inkoopsprijs geldt de waarde van het aandeel op den dag, dat de affaire begon; – **premieleening** f. leening met bijzondere voordeelen of uitlotingen; – **premie-obligatiën,** pl. schuldbewijzen met kans op bijzondere winsten; – **præmie-daalder,** dubbele saksische speciedaalder; – **præmiëeren,** nw.lat. beloonen, den prijs toekennen; – **præmiánt** of liever **præmiaat,** m. een beloonde, ontvanger van het eereloon.

præmitteeren, lat. (*praemittĕre*) vooraf zenden, vooruitzenden, vooraanzetten; – *praemissis praemittĕndis*, afgek. *P. P.*, vooruit of vooropgeplaatst, wat vooropgeplaatst moet worden (in brieven in plaats van de aanspraak of den titel gebruikelijk); – *praemisso titŭlo*, met vooropgeplaatsten titel, of: de vereischte titel worde voorop geplaatst; – **præmisse,** f. nw.lat., pl. **præmissen,** het vooruitgezondene, vooropgeplaatste; voorafgaande voorstellen of stellingen eener sluitrede.

præmoneeren, lat. (*praemonēre*; vgl. m o n e e r e n) vooraf herinneren, waarschuwen, aantoonen; – **præmonitie** (spr. *t=ts*), f. (later lat. *praemonitĭo*) voorherinnering, voorloopige waarschuwing; – **præmonitor,** m. waarschuwer, voorloopige herinneraar.

Præmonstraténsen, m. pl. monniken eener geestelijke orde, die de heilige N o r b e r t (vroeger kluizenaar en later aartsbisschop van Maagdenburg) in 1219 stichtte, zoo genoemd naar het hem door den hemel a a n g e w e z e n w e i l a n d (fr. *pré montré*, oudfr. *pré monstré*, lat. *pratum monstratum*) in 't bosch van Coucy, waar het eerste klooster P r é m o n t r é moest gebouwd worden; – **praemonstratenserinnen,** f. pl. nonnenorde, wier abdijen oorspr. naast die der praemonstratensen stonden en door een hoogen muur daarvan gescheiden waren.

præmonstreeren, lat. (*praemonstrare*) vooraf toonen, voordoen; – **præmonstrātor,** m. voordoener, voorganger, inz. bij lichaamsoefeningen, voorspringer, voorzwemmer enz.; – **præmonstrātie** (spr. *tie=tsie*), f. (later lat. *praemonstratĭo*) voorloopige aanwijzing.

præmuneeren, lat. (*praemunīre*; vgl. m u n e e r e n) eig. te voren of bij voorraad bewaren, goed bewaren, verzekeren, wapenen, verschansen; – **præmunitie** (spr. *t=ts*), f. (*praemunitĭo*) verschansing; verzekering bij voorraad, voorbehoud.

Prænōmen, n. lat. voornaam, die vóor den familienaam staat.

prænoteeren, lat. (*praenotāre*; vgl. n o t e e r e n) vooraf opmerken, aanmerken, opteekenen; – **prænotātie** (spr. *tie=tsie*), f. nw. lat. gerechtelijke voorafgaande herinnering of waarschuwing der schuldeischers bij vermoedelijke bankroeten.

Prænótie (spr. *t=ts*), f. lat. (*praenotĭo*; vgl. n o t i e) voorloopig begrip, voorbegrip; voorafgaand denkbeeld; voorsmaak, voorkennis.

prænumereeren, nw. lat. (van *numerāre*, tellen) vooruitbetalen; – *praenumerándo*, door vooruitbetaling, vooruitbetalend; – *praenumerándo* r e n t e, rente die aan het begin van den termijn betaald wordt (tegenover *postnumerando* r e n t e); – **prænumeránt,** m. vooruitbetaler; ook z. v. a. a b o n n e n t; – **prænumerātie** (spr. *t=ts*), f. vooruitbetaling; ook z. v. a. a b o n n e m e n t.

prænunciëeren, lat. (*prae-nunciāre*; vgl. n u n c i u s enz.) vooraf aankondigen, melden, aantoonen; – **prænunciātie** (spr. *=ts*), voorafgaande aankondiging.

præoccupeeren, lat. (*praeoccupāre*; vgl. o c c u p e e r e n) vooraf bezetten of innemen,

voorkomen; bevangen maken, vooroordeelen inboezemen, voorinnemen; – g e p r æ o c c u p e e r d z ij n, een vooroordeel of eene vooraf opgevatte meening hebben, bevooroordeeld zijn; – **præoccupātie** (spr. *t*=*ts*), f. (lat. *praeoccupatĭo*) voorinneming, vooraf bezetting eener plaats; voorbegrip; vooroordeel, vooraf opgevat gevoelen, vooringenomenheid, bevangenheid.

Præopinánt, m. nw.lat. (van *opināri*, meenen) voorstemmer, hij, die het eerst zijne stem uitbrengt of zijne meening zegt.

præordineeren, nw.lat. (van *ordināre*, vgl. o r d i n e e r e n) voorbeschikken; – **præordinātie** (spr. *t*=*ts*), voorbeschikking.

præpareeren, lat. (*praeparāre*; vgl. p a r e e r e n 1)) voorbereiden, toebereiden, klaar of gereedmaken, vervaardigen, toerichten; Med. ook z. v. a. s e c e e r e n; – **zich præpareeren,** zich voorbereiden, toerusten, zich op iets gevat, gewapend, voorbereid houden; – **præpareersteen,** in apotheken, z. v. a. w r ij f s t e e n; – **præparándus,** m. voor te bereiden persoon, hij die voorbereid moet worden, b. v. tot de aflegging der geloofsbelijdenis, tot een examen; – **præparánde,** f. nw.lat. voorbereidingsschool; – **præparánt,** m. lat. (*praepărans*) voorbereider, toebereider, artsenijbereider; – **præparaat,** n. (lat. *praeparātus*), pl. **præparāten,** toebereide zaken, bereide chemicaliën, artsenijen en dgl., bijv. a n a t o m i s c h e p r æ p a r ā t e n, ter vertooning en bewaring afgezonderde en kunstmatig toebereide menschelijke of dierlijke lichaamsdeelen; – **præparātie** (spr. *t*=*ts*), f. (lat. (lat. *praeparatĭo*) voor- of toebereiding, toerusting, aanstalte; – **præparatōrisch,** adj. lat. *praeparatorĭus, a, um*) voorbereidend, voorloopig; – **præparatoria** of **præparatoriën,** n. pl. voorloopige aanstalten, toerustingen, voorbereidingen; – **præparatuur,** f. (lat. *praeparatūra*) voorbereiding, toebereiding.

praepilātus, lat. (van *pila*, bal) geknopt, met een knop van voren; – **gepræpileerde wapens,** stootwapens, die aan de punt met een knop of een balletje voorzien zijn.

præpondereeren, lat. (*praeponderāre*, vgl. p o n d e r e e r e n, ond. p o n d u s) meer wegen, overwicht hebben, zwaarder wegen; gewichtiger zijn, overtreffen, hooger geacht worden; – **præponderánt,** adj. overwegend, overtreffend, beslissend; – **præponderántie** (spr. *t*=*ts*), f. of fr. **prépondérance,** f. (spr. *prepoñd'ráñs'*) overwicht, overmacht, meerderheid.

præponeeren, lat. (*praeponĕre*; vgl. p o s i t i e) voorzetten, vooraanplaatsen; – **præposítie** (spr. *-zi-tsie*), f. (lat. *praepositĭo*) Gram. voorzetsel, betrekkingswoord, woorden, welke de betrekking van de voorwerpen op elkander aanduiden, en die in den regel vóór de door hen bepaalde woorden gezet worden, b. v. a a n, o p, i n, b ij, v a n enz.; – **præpositus** (spr. *s*=*z*), m. vooraangeplaatste opziener, overste, proost; – **præposituur** (spr. *s*=*z*), f. nw.lat. proostdij, ambt en waardigheid van eenen proost; stichtsambt, opperkerkambt.

præpostereeren, lat. (*praeposterāre*, van *praepostĕre*, verkeerd, ondoelmatig) verkeerd handelen, iets omkeeren, verplaatsen, het achterste voor zetten; – **præposteriteit,** f. (*praeposterĭtas*) verkeerde orde.

præpotént, lat. (*praepŏtens*; vgl. p o t e n t) overmachtig; – **præpoténtie** (spr. *tie*=*tsie*), f. (later lat. *praepotentĭa*) overmacht, hoogere macht, bovenmatige heelkracht.

Præputium (spr. *t*=*ts*), n. lat. voorhuid; – **gepræputiëerd** (spr. *t*=*ts*), lat. (*praeputiātus*) adj. de voorhuid hebbende, niet besneden.

Praeraffaëlieten, pl. m. schilders, die de richting zijn toegedaan van Raffaël vóor deze te Rome was (1508); zij leggen zich toe op natuurschildering en afbeelding van het hooger zieleleven, vgl. N a z a r e n e r s; ook zij, die het glanspunt van de schilderkunst stellen onmiddellijk vóór Raffaël.

præripiëeren, lat. (*praeripĕre*, van *rapĕre*, wegnemen, rooven) te voren wegnemen, wegkapen; – **præréptie** (spr. *t*=*s*), f. nw. lat. ontneming, wegkaping.

prærogeeren, lat. (*praerogāre*, van *rogāre*, vragen) eig. vooraf vragen; vooruit begeeren, als voorrecht vorderen; – **prærogatief,** n. of **prærogative,** f. (lat. *praerogatīva*, f.) eig. voorkeur; voorrecht (p r i v i l e g i u m); – *vorstelijke prærogatieven*, de rechten, die de vorst bezit ten opzichte van de volksvertegenwoordiging, b. v. openen en sluiten der Kamers, recht van sanctie enz.; – *praerogatīva pignŏrum* of *hypothecarum*, f. voorrang van het pandrecht bij het c o n c o u r s der pandschuldeischers.

præsagieeren, lat. (*praesagīre*, v. *sagīre*, iets spoedig vatten of merken) voorgevoelen, vermoeden, vooraf bemerken; voorspellen, p r o f e t e e r e n; aanduiden, beduiden; – **præsagium,** n. voorgevoel, vermoeden, gissing; voorteeken, voorbeduidsel.

Præsciéntie (spr. *t*=*ts*), f. nw. lat. (van *praescīre*, vooraf weten; vgl. s c i e n t i e) het vooraf-weten; – **præscībel,** adj. vooraf weetbaar.

præscribeeren, lat. (*praescribĕre*) voorschrijven, verordenen, bevelen, gebieden; Jur. verjaren en voor verjaard erkennen; – g e p r æ s c r i b e e r d, adj. verjaard; – **præscriptíbel,** adj. nw. lat. verjaarbaar; – *praescriptĭo* of **præscriptie** (spr. *t*=*s*), f. lat. voorschrift enz.; Jur. verjaring, verlies van een recht, omdat men niet te rechter tijd gebruik daarvan heeft gemaakt; ook, van den anderen kant: verkrijging van het recht, door zulk een verzuim van een ander; vandaar: *praescriptio annālis*, eenjarige–; *pr. biënnālis*, tweejarige–; *pr. triënnālis*, driejarige verjaring, d. i. de verjaring, die binnen 1, 2 of 3 jaren plaats heeft; – *praescriptio immemoriālis*, onheuglijke verjaring; – *pr. interrŭpta*, afgebroken verjaring; – *pr. legālis*, wettelijke verjaring; – *pr. longi* of *longissĭmi tempŏris*, lange of zeer lange verjaring; – *pr. redhibitiŏnis*, verjaring der teruggave.

Præsens, n. lat. (*praesens*, tegenwoordig, v. *prae-esse*, voor iets zijn) Gram. tegenwoordige tijd, tegenwoordigheid; m. een tegenwoordige, aanwezige; pl. *praeséntes*, de tegenwoordigen,

aanwezenden; – *praesentibus N. N.*, in tegenwoordigheid van N. N.; – *pro presenti*, voor het tegenwoordige, voor het oogenblik; – *praesens historicum*, historisch tegenwoordige tijd, het verhaal van 't verledene in den tegenwoordigen tijd geplaatst; – *praesente medico nihil nocet*, sprw.: in het bijzijn van den arts schaadt niets; – *praesente cadavĕre*, in tegenwoordigheid van het lijk (b. v. een testament lezen); – **præsént,** fr. **présent** (spr. *prezáñ*), volgens de nederl. uitspraak **presént** (eig. het aangebodene), n. geschenk, gift, gave; als adj. tegenwoordig, aanwezig, het tegengestelde van a b s e n t; – **præsént-gelden,** z. v. a. d o n a t i e f - g e l d e n; – *praesentĭa*, lat. of **præséntie** (spr. $t{=}ts$) fr. **présence** (spr. *prezáñs*), tegenwoordigheid, aanwezigheid, het bijzijn; – *in praesentia*, in tegenwoordigheid; – **présence d'esprit,** f. fr. (spr. *-despri*) tegenwoordigheid van geest, bezonnenheid, welberadenheid; – **præséntie-gelden,** aanwezigheids- of daggelden, die b. v. een lid der volksvertegenwoordiging of van den gemeenteraad voor het bijwonen der vergaderingen ontvangt; – **præsenteeren,** lat. (*praesentāre*) of **presenteeren** (fr. *presenter*), voorbehouden, aanbieden, overreiken, voorstellen; h e t g e w e e r p r e s e n t e e r e n, het geweer voor zich houden als saluut voor een hoogere; – **zich presenteeren,** zich voorstellen, vertoonen, zich goed of kwaad voordoen, goed of kwaad in de oogen vallen; – **presenteer-bord, -schotel, -trommeltje,** een bord enz., waarop men iets ten gebruike aanbiedt; – **præsentābel,** nw. lat. of **presentabel** (fr. *présentable*), adj. vertoonbaar, voorstelbaar, dat aangeboden kan worden; – **presentánt,** m. vertooner en houder van een wissel; voorsteller tot een post, ambt; – **presentātie** (spr. $tie{=}tsie$), f. (later lat. *praesentatĭo*) overreiking, indiening, vertooning, b. v. van een wissel; het recht der voorstelling tot een ambt, inz. tot eene predikantsplaats; in de verloskunde: ligging van het kind voor den mond der baarmoeder; – p r e s e n t a t i e - r e c h t, z. *jus praesentándi*; – p r e s e n t a t i e - t ij d (ook -d a g), door de wet bepaalde tijd tot vertooning van een wissel bij den betrokkene; – *praesentātum* (afgek. *praes.*), voorgelegd, aangeboden, ingediend, overgegeven.

Præsénsie, f. lat. (*praesénsio*, van *praesentīre*, vooraf gevoelen of gewaar worden) voorgevoel.

præsent, præsenteeren enz.; **præsentie,** z. ond. p r æ s e n s.

Præsēpe of **præsepium,** n. lat. (van *praesepire*, van voren omtuinen of afsluiten) krib; bij schilders: tooneel der geboorte van Jezus in de krib, ook een sterrengroep in het sterrenbeeld de Kreeft; – **præsepiēn,** pl. in Italië volksvertooningen in den adventtijd, waarbij de geboorte van Jezus voorgesteld wordt, en kribbe, stal, herders, huis, heilige familie enz., alles uit hout gesneden, om niet te zien zijn.

præserveeren, nw. lat. (*praeservāre*; fr. *preserver*) bewaren, verhoeden, voorkomen, afweren, beschutten, behoeden; – **præservātie** (spr. $t{=}s$), f. bewaring, behoeding, voorkoming, afwering; – **præservatief,** adj. verhoedend, voorkomend, bewarend; – **præservatief,** n. of **præservatief middel,** n. een bewarings-, voorkomings- of behoedmiddel, vooral tegen de bevruchting (c o n d o m).

Præses, m. lat. (*praeses*, genit. *praesĭdis*) of **præsidént, presidént,** m. (lat. *praesidens*, van *praesidēre*, vooraanzitten) voorzitter, hoofd in een college, in eene vergadering; in een republiek hoogste vertegenwoordiger der uitvoerende macht; – **præsidéntuur,** f. nw. lat. of **presidéntschap,** n. lat.-nederl. voorzitterschap, ambt en waardigheid van voorzitter; – **præsidiaal,** adj. (later lat. *praesidiālis, e*) wat tot de voorzitting, tot de waardigheid van voorzitter behoort; – **presideeren** (*praesidēre*), voorzitten, het voorzitterschap bekleeden, het hoofd zijn; den toon aangeven, het woord voeren; – **præsidium,** n. voorzitterschap, oppertoezicht; bescherming.

præsignificeeren, lat. (*prae-significāre*) vooraf aanduiden; – **præsignificātie** (spr. $t{=}ts$), f. (later lat. *praesignificatĭo*) vooraanwijzing, voorloopige aankondiging.

præstābel, z. ond. p r æ s t e e r e n.

præstabileeren, nw. lat. (vgl. s t a b i l e e r e n) vooraf bepalen of vaststellen; – g e p r æ s t a b i l e e r d e h a r m o n i e, z. *harmonia praestabilita*, ond. h a r m o n i e; – **præstabilisme,** n. leer der voorbestemming of het geloof aan eene door God gedane voorafbepaling of voorbestemming.

præsteeren, lat. (*praestāre*, eig. voorstaan; dan: voor iets instaan, borgblijven enz.); afleggen, vervullen, doen; b. v. eenen eed; – **præstābel,** adj. nw. lat. verrichtbaar, aflegbaar; – **præstándum,** n. het te vervullene, wat gedaan, verricht moet worden, de plichtsvervulling, kwijting; pl. **præstánda,** wat men verplicht is te doen, te vervullen, te betalen, plichtsvervullingen; – *praestanda* **praesteeren,** zijnen plicht doen, zich van zijnen plicht, zijne taak, zijne schuld enz. kwijten; – *praestĭta cautiōne*, na gestelden borgtocht *praestitis praestándis*, na vervulden of gekweten plicht, na gedane plichtsvervulling; – **præstánten,** pl. Muz. de vooraanstaande groote tinnen orgelpijpen, vgl. p r i n c i p a a l; – **præstántie** (spr. $tie{=}tsie$), f. lat. (*praestantĭa*) voortreffelijkheid, uitnemendheid; waardigheid, deftig, statig voorkomen van een persoon; voorrang, voorzitting, hoogste plaats; – **præstātie** (spr. $tie{=}tsie$), f. lat. (*praestatĭo*) kwijting, vervulling, verrichting; ook, wat iemand doet (praesteert); aflegging, borgblijving, plichtvervulling, levering, afdoening eener verschuldigde zaak, betaling eener schuld, belasting enz.; – *praestatĭo damni*, schadevergoeding, schadeloosstelling; – *pr. doli*, vergoeding van de opzettelijk toegebrachte schade; – *pr. evictiōnis*, z. e v i c t i e; – *praestatiōnes annuae*, pl. jaarlijksche betalingen, renten, belasting, opbrengst der onderdanen of der pachters; – *pr. publicae*, pl. openbare lasten, dienstplichten of verschuldigdheden.

Præstigiën, f. pl. lat. (*praestigĭae*) begoocheling, tooverwerk, goochelwerk, verblinding, mis-

leiding, zinsbedrog; – **præstigiatie,** f. (spr. *-tsie*) goochelarij, goochelkunst; – **præstigiātor,** m. goochelaar bij de oude Romeinen; – **præstigiēus,** adj. (lat. *praestigiōsus, a, um*) vol begoocheling, bedrieglijk, misleidend.

præstitueeren, lat. (*praestituĕre*) vooraf bepalen, vaststellen, voorschrijven.

præstrueeren, lat. (*prae-struĕre*) eig. vooraf samenvoegen; voorbouwen; oneig. voorbereiden; ontoegankelijk maken.

præsumeeren, lat. (*praesumĕre*) eig. vooraf nemen, aannemen, onderstellen, vermoeden, gissen; zich inbeelden, zich verstouten, zich vermeten; – **præsumabel,** nw. lat. of fr. **presumáble,** adj. vermoedelijk; – **præsúmtie** (spr. *t=s*), lat. (*praesumtĭo*) of fr. **presómptie** (*présomption*, spr. *presoňsjóň*), f. op waarschijnlijkheid berustende onderstelling, gissing; verdenking, argwaan; inbeelding, zelfbehagen, waan; – *praesumtio juridĭca* of *pr. juris*, gerechtelijk vermoeden; – **præsumtief,** of als adverb. *praesumtīve*, nw. lat. vermoedelijk; – **præsumtueus,** adj. aanmatigend, ingebeeld, verwaand, trotsch.

præsupponeeren, nw. lat. (vgl. s u p p o n e e r e n) onderstellen, als waar aannemen; – **præsuppositum,** n. het onderstelde, aangenomene; – **præsuppositie** (spr. *-zi-tsie*), f. onderstelling.

prætendeeren, lat. (*praetendĕre*, eig. voorspannen, voorhouden; fr. *prétendre*) voorgeven, beweren; iets vorderen, eischen, verlangen of begeeren, naar iets staan of dingen, aanspraak daarop maken, zich iets aanmatigen; – **prætendént,** m. aanspraakmaker, vorderaar, eischer; dinger; kroonvorderaar, hij, die aanspraak op den troon maakt, een prins, die zijne rechten op een hem onthouden troon doet gelden; – **præténsie,** f. nw. lat. (fr. *prétention*) verlangen, vordering, eisch, aanspraak op iets; aanmatiging, waan; voorwendsel; – **prætentieus** (spr. *ti=si*), adj. (fr. *prétentieux*) aanmatigend, ingebeeld.

præterieëren, lat. (*praeter-īre*, van *praeter*, voorbij) voorbijgaan, overslaan, uitlaten; – **præteritie** (spr. *tie=tsie*), f. (later lat. *praeteritĭo*) het overslaan, verzwijging, voorbijgang, uitlating, overstapping, niet-vermelding; spraakwending, waarbij men zegt, dat men iets niet wil vermelden en het daarbij zeer nadrukkelijk doet uitkomen; – **præteritum,** n. Gram. verleden tijd, verledenheid, tijdvorm van het verledene; – *pro praeterito*, voor het verledene.

prætermitteeren, lat. (*praeter mittĕre*; vgl. m i t t e e r e n) voorbijlaten, nalaten, overslaan; – **prætermíssie,** f. (*praetermissio*) voorbijlating, uitlating.

praeter propter, lat. ongeveer, omtrent.

Prætéxt, n. lat. (*praetéxtus*, van *praetexĕre*, d. i. eig. voorweven, dan voorwenden) voorwendsel, voorgeven, schijngrond, schijn van recht, uitvlucht, voorwendsel; – *praetéxta toga*, z. ond. t o g a; – *sub praetéxtu*, onder voorwendsel of voorgeven; – *sub praetéxtu juris*, onder den schijn van recht; – **prætexteeren,** nw. lat. (fr. *prétexter*) voorwenden, voorgeven, tot voorwendsel nemen.

Prætor, m. lat. (*praetor*, ontstaan uit *praeĭtor*, van *praeīre*, vooraangaan) in 't algemeen een hoofd, opperste; oorspr. inz. aanvoerder in den oorlog, veldheer, dan opperrechter, stadsrechter, stad- of landvoogd, het hoofd der rechterlijke macht, de voornaamste magistraatspersoon naast de consuls in het oude Rome; – **prætoriānen,** m. pl. (*praetoriāni*) of **prætoriaansche cohorte** (*cohors praetorĭa*), lijfwacht der oud-rom. keizers, die zich later onderscheidde door overmoed en gewelddadigheid, zelfs keizers vermoordde en nieuwe koos; vandaar: **pretorianenheerschappij,** f. soldatenregeering; – **prætorium,** n. veldheerstent, rechthuis, gerechtshof; – **prætuur,** f. (lat. *praetūra*) ambt van den prætor, stadsrechtersambt enz.

prævaleeren, lat. (*praevalēre*; vgl. v a l e e r e n) het overwicht, den voorrang of de overhand hebben, meer zijn of gelden; Kmt. **zich prævaleeren,** zich weder doen betalen, zijn uitgezet geld terugnemen, zich iets ten nutte maken, zich schadeloosstellen; – **prævalént,** adj. (lat. *praevălens*) overmachtig, sterk, meer geldend, verkieslijk; – **prævaléntie** (spr. *t=ts*), f. (later lat. *praevalentia*) overmacht, overhand, overwicht; – **prævalātie** (spr. *t=ts*), f. barb. lat. schadelooshouding, schadeloosstelling; – **praevalidine,** f. soort zalf voor tuberculeuze aandoeningen enz.

prævariceeren, lat. (*praevaricāri*, eig. in de dwarste gaan) of fr. **prevariqueeren** (*prévariquer*) tegen trouw en plicht of trouweloos handelen, niet rond en eerlijk te werk gaan, het vertrouwen misbruiken, het met beide partijen houden; – **prævaricātie** (spr. *t=ts*), f. (*praevaricatio*) valschheid, plichtschending, plichtvergetenheid, ambtsontrouw, trouweloosheid, verraad; – **prævaricātor,** of fr. **prevaricateur,** m. plichtverzaker, ontrouwe, trouwelooze, verrader; valschaard, i n t r i g a n t.

præveniëeren, lat. (*praevenīre*; fr. *prévenir*) voorkomen, verhoeden, verhinderen, beletten; vooraf berichten, opmerkzaam maken, van iets verwittigen, waarschuwen; – **gepræveniéerd,** adj. te voren bericht, gewaarschuwd, verwittigd; – **prévenance,** f. fr. (spr. *prew'nãňs'*) voorkomendheid, gedienstigheid, wellevendheid; – **prévenant,** adj. (spr. *prew'nãň*) voorkomend, innemend, dienstvaardig, beleefd, wellevend; – **prævéntie** (spr. *t=ts*), f. nw. lat. het voorkomen, verhoeden, verhinderen, beletten, enz.; wederlegging van vooruitgeziene tegenwerpingen; vooraf opgevatte meening, bevangenheid, vooroordeel, vooringenomenheid; waarschuwend bericht, waarschuwende kennisgeving, vroegere tusschenkomst van het gerecht en de daarop gegronde rechtsaanspraak; – **præventief,** adj. voorkomend, verhinderend, verhoedend; – *præventieve* m a a t r e g e l tegenover *repressieve* m., z. a.

praevia admonitiōne, lat. (v. *praevius, a, um*, vooruitgaand, voorloopig) Jur. na voorafgegane of voorloopige herinnering; – *praevia aestimatiōne artis peritōrum*, na vooraf 't gevoelen der zaakkundigen te hebben ingewonnen; – *praevia causae cognitiōne*, na voorafgegaan onderzoek

van de gesteldheid der zaak; – *pr. collatiōne*, na vooraf plaats gehad hebbende vergelijking, op voorafgegane tegenelkanderhouding; – *pr. legitimatiōne*, na voorafgegane wettiging of geldigverklaring; – *pr. moderatiōne*, met voorafgaande matiging of verzachting; – *praevio examine*, na voorafgegaan onderzoek.

Prævigiliën, pl. nw. lat. (vgl. v i g i l i ë n) dag van den vooravond van een hoog feest.

Prævisie, f. nw. lat. (v. *praevidēre*, vooraf zien) het vooruitzien; 't voorzien van toekomstige gebeurtenissen en de daarop gegronde voorzichtigheid.

Pragma, n. gr. (v. *prassein*, doen, handelen) het gedane, daad, bedrijf, zaak enz.; pl. **pragmāta**; – **pragmatika, pragmatiek**, f. bedrijfswerkzaamheid, beroepskunde, zaakkennis, algemeen-nuttigheid; – **pragmátisch, pragmatiek**, adj. gr. (*pragmatikós*) eig. zaakkundig, werkdadig (p r a k t i s c h); aanwendbaar, algemeennuttig, leerzaam, leerrijk, leerrijke oplossing gevend; vandaar p r a g m á t i s c h e of p r a g m a t i e k e g e s c h i e d s c h r ij v i n g, zulk een wijze van de geschiedenis te schrijven, waarbij men onderzoek doet naar de oorzaken en gevolgen der gebeurtenissen en daaruit leerrijke gevolgen trekt; – **pragmatieke sanctie**, eene algemeen-geldige landsverordening, eene algemeene wet tot openbare welvaart in geestelijke en wereldlijke zaken; inz. de verordening van keizer Karel VI in 't jaar 1713, door welke hij de erfopvolging in zijne staten vaststelde; – **pragmatísme**, n. nw. lat. manier van zoodanig de geschiedenis voor te dragen, dat men met het verhaal der gebeurtenissen beschouwingen omtrent hare oorzaken en gevolgen verbindt.

Praguerie, f. fr. (naar den hussieten-opstand te Praag genoemd) de samenzwering van den franschen adel tegen koning Karel VII in 1440 om den toenmaligen dauphin, later koning Lodewijk XI op den troon te verheffen.

Prahoe, f. mal. schuit.

Prairie, f. fr. (spr. *préri*; prov. *pradaria*, sp. *praderia*, it. *prateria*, mid. lat. *prataria*, *prateria*, weidestreek, v. lat. *pratum*, weide, fr. *pré*) weide, weiland, dreef; groote grasvlakte in N. Amerika; vgl. s a v a n n e ; – **prairiál**, m. (spr. *prériál*) weidemaand, grasmaand, de 3de lentemaand of 9de maand in den nieuwen kalender der eerste fr. republiek, van den 20sten Mei tot den 18den Juni.

Prakasari, m. ind. reizend tooneelspeler.

Prakrit, n. (van het sanskrit *prākrita*, natuur-, volkstaal, benaming der verschillende voorindische talen, die het midden houden tusschen het sanskrit en de thans levende arische dialecten van Voor-Indië, voor-indische provinciale dialecten, oorspr. uit het sanskrit ontstaan, maar zeer veranderd en verbasterd.

Praktijk, f. (mid. lat. *practica*, van gr. *praktikós*, *ē*, *ón*, uitoefenend, werkdadig, van *prassein*, doen, handelen) uitoefening, toepassing van de regelen eener kunst enz.; ook **praxis**; handelwijs, uitoefening, oefeningswijs, beoefening, overleg; beroeps-werkzaamheid van een geneesheer of heelmeester, van een rechtsgeleerde; – **praktijk** of **italiaansche praktijk**, rekenwijze tot gemakkelijker of korter oplossing van eenen regel van drieën, welks eerste term 1 is; – *practica est multiplex*, lat. sprw.: de oefening, het overleg is menigvuldig, de kunstgrepen zijn velerlei; – pl. **praktijken**, ongeoorloofde kunstgrepen, listige streken, geheime verstandhoudingen, knepen, schelmerijen; – **prakticus** (gr. *praktikós*), of **practicus**, m. een iets uitoefenend en daarin ervaren man, ervaren geneesheer, advokaat enz.; – **práktisch**, adj. (gr. *praktikós*, *ē*, *ón*) uitoefenend, werkdadig, b.v. zulk eene wetenschap of leer (het tegengest. van t h e o r e t i s c h); werkzaam; h e t p r a k t i s c h v e r s t a n d, het vermogen om de wilskracht door de rede te bepalen, of het verstand als wetgever voor den wil; – **praktiseeren** (mid. lat. *practicāre*), oefenen, uitoefenen, zaken doen, inz. als rechtsgeleerde of geneesheer; ook voor: bedenken, verzinnen; w e g p r a k t i s e e r e n, ongemerkt uit den weg ruimen, ter zijde zetten; – **praktiseerend**, adj. uitoefenend, inz. van artsen; – **practicābel** of **prakticabel**, adj. barb. lat. (fr. *praticable*) doenlijk, uitvoerbaar, aanwendbaar, doelmatig, bruikbaar; gangbaar, beloop-, berij-, bevaar-, bereisbaar; – **prakticabiliteit**, f. uitvoerbaarheid, doenlijkheid, mogelijkheid; – **praktikánt**, m. in verachtelijken zin: slecht geneesheer, kwakzalver; ook jong rechtsgeleerde, die bij een gerechtshof zonder jaarwedde werkt; – **praktizijn**, m. (fr. *praticien*) uitoefenend of praktizeerend arts, inz. advokaat, procureur, zaakbezorger; – **praxis**, f. gr. uitoefening, oefening, toepassing, het doen, handelwijs (p r a k t ij k), het tegengest. van t h e o r i e; – *in praxi*, nw. lat. in de uitoefening, aanwending of toepassing.

Pralines, f. pl. fr. (spr. *praliën'*) oorspr. gebrande of in suiker geroosterde amandelen (naar men wil zoo genoemd naar een bediende van maarschalk *du Plessis*-P r a s l i n, die ze in den tijd van Lodewijk XIV het eerst bereidde), thans gevulde chocolade-bonbons; ook drekkorreltjes met een kalkkorst, die zich bij desinfectie vormen.

Pralltriller, m. hoogd. Muz. korte triller zonder naslag.

Pramnion, z. m o r i o n.

Pramnische wijn, m. sterke, wrange, bij de Grieken zeer gezochte wijn van de kust van Klein-Azië.

prangen, nederl. Mar. bij harden wind de zeilen blijven voeren, om boven zeker punt te geraken.

Pranso, pranzo, m. it. middagmaal, van lat. *prandium*.

Prasem of **praser**, m. (lat. *prasĭus*, gr. *prásios*, d. i. lookgroen, van *prason*, look) looksteen, eene lookgroene, doorschijnende variatie van het kwarts; – **pras-opaal**, m. appelgroene, gemeene o p a a l (z. ald.).

pratensis, *e*, lat. Bot. in weilanden voorkomende of groeiende.

Prater, n. (van 't lat. *pratum*, weide; sp.

prado, z. ald.) openbare wandel- en ontspanningsplaats te W e e n e n.

Prática, f. it. (eig. z. v. a. p r a k t ij k, uitoefening) verlof om te landen en te handelen, inz. wanneer men uit een land komt, waar gewoonlijk een of andere besmettelijke ziekte heerscht.

Prauw, f. mal. (*prahoe*) inlandsch vaartuig in Oost-Indië, inz. tot lading en lossing van schepen.

Praviteit, f. lat. (*pravĭtas*, v. *pravus*, *a*, *um*, eig. krom) slechtheid, boosaardigheid, boosheid, verdorvenheid des harten.

Práwdā rūskaja, f. russ. (russisch recht), oudste russische wetboek, verzameld door Jaroslaw (1019).

Praxeānen, m. pl. aanhangers van P r a x e a s in de 2de eeuw, die de veelheid der personen in de godheid loochende.

praxillische versmaat, brachykatalektische trimeter van den Sicyoniër P r a x i l l a, waarvan de tweede voet een trochæus is.

Praxis, z. ond. p r a k t ij k.

Prayer, n. eng. (spr. *preējur*) gebed; – **prayerbook**, n. (spr. *-boek*) gebedenboek.

pré-, fr. voorzetsel = lat. *prae*, z. ald.

NB. *De woorden, die men tevergeefs op* **pre-** *mocht zoeken, zijn op* **præ-** *te vinden.*

prealābel, adj. (fr. *préalable*; v. *pré*, en *aller*, gaan) voorloopig, voorafgaande.

Prebende enz., z. p r æ b e n d e.

precair, adj. fr. (van 't lat. *precarĭus*, *a*, *um*, v. *precāri*, bidden) afgebeden, afgebedeld, afgesmeekt; door begunstiging, bij vergunning (bezittende of genietende), tot wederopzeggens toe afgestaan of toebedeeld; afhankelijk, onzeker, ongewis, twijfelachtig, wankelend; als adv. ook *precario* of *precario modo*; – **precarium**, n. Jur. vergunning, toelating van een recht op verzoek, zonder op eene aanspraak in rechten te steunen; iets dat toegestaan, vergund wordt, toestand, die tot wederopzeggens toe duurt; – **precaria**, pl. verzoekdiensten, diensten op verzoek; – **precariën**, f. pl. mid. lat. (*precarĭa*, f. pl. *precarĭae*) goederen, welke den vruchtgebruiker niet erfelijk en eigen toebehooren; – **precariehandel**, handel, die door een onzijdig volk met de in oorlog zijnde machten gevoerd wordt; – **precatief**, adj. later lat. (*praecativus*, *a*, *um* en als adv. *precative*) biddend, verzoekenderwijs; – **precativus**, (scil. *modus*) of verkort **precatief**, m. verzoekende wijze, die wijze van 't werkwoord, welke 't verzoek, de bede uitdrukt.

Precedént, n. fr. (spr. *-sedáñ*; v. *précéder*; vgl. p r æ c e d e e r e n) voorafgaand voorbeeld, ook wel a n t e c e d e n t genoemd.

Précepteur, n. fr. leermeester, z. v. a. lat. p r æ c e p t o r.

precieus, z. p r e t i e u s ond. p r e t i u m; – **precipice**, *precipitando* enz., z. p r æ c i p i t i u m.

Precis, m. fr. (spr. *presí*; van 't lat. *praecīdĕre*, afsnijden, vgl. p r æ c i e s) kort begrip, hoofdinhoud.

Precisie, z. p r æ c i s i e.

Precíst, nw. lat. (van 't lat. *prex*, genit. *precis*, bede, *precāri*, bidden, smeeken) z. v. a. p a n i s t, z. ald. onder *panis*.

Predikánt, m. nw. lat. (van *praedicāre*, iets openlijk verkondigen) leeraar, godsdienstleeraar, evangelie-verkondiger; in Duitschland ook z. v. a. hulpprediker; – **predikánten-orde**, f. predikorde, orde der predikheeren, z. v. a. d o m i n i c a n e r - o r d e (z. ald.).

Préface, fr. z. p r æ f a t i e.

Préférence, f. fr., z. p r æ f e r e n t i e, ond. p r æ f e r e e r e n.

Prefísso, n. it. (van 't lat. *praefixum*; vgl. p r æ f i g e e r e n) Kmt. wisselbetaling zonder uitstel, betaling op zicht.

Preghiera, it. f. gebed, bede.

Prehénsie, f. lat. (*prehensĭo*, van *prehendĕre*, aangrijpen, vatten) aangrijping, grijping, het vatten; Med. verstijving, zinvang, z. v. a. k a t a l e p s i e.

Prehniet, m. voorheen groene schorl, eene naar den nederl. overste van P r e h n (die haar van de Kaap de Goede Hoop herwaarts bracht) genoemde groene steensoort van de siliciumgroep, Kaapsche chrysopras.

Prei, z. p o r r e e.

Preisselbeere, f. dui. roode boschbes.

Préjugé, n. (spr. *-zjuzjé*) vooroordeel, z. v. a. p r æ j u d i t i e.

prémeleeren, z. p r æ m e l e e r e n.

Premices, f. pl. fr. (spr. *premiés'*; van 't lat. *primitĭae*) eerstelingen.

Premie, z. p r æ m i e.

Premier, m. fr. (spr. *pre-mjé*; v. 't lat. *primarĭus*, de eerste, voornaamste) de eerste, opperste, voornaamste; eerste minister, voorzitter of formeerder van een kabinet; in couranten: vooropgaand hoofdartikel; – **première**, f. (spr. *premjèr'*) eerste voorstelling van een tooneelstuk; – **premiers**, m., pl. **premières**, f. pl. (spr. *-mjès*, *-mjères*) de eersten, d. i. de 5 eerste slagen of trekken in verschillende kaartspelen.

Prenditōre, m. it., pl. **prenditori**, nemer, afnemer, kooper (inz. van loterijbriefjes); – **prenditorio**, m. winkel, (loterij)kantoor.

Preneur, m. fr. (van *prendre*, nemen, v. lat. *prendĕre*, *prehendĕre*, vatten, grijpen, nemen) nemer, afnemer of verkooper van een wissel; – *prenez garde* (spr. *prené gard'*), pas op! neem u in acht.

Prenta, n. mal. bevel.

prepareeren enz. z. p r æ p a r e e r e n.

Prepositie enz., z. ond. p r æ p o n e e r e n.

Prepotenza, plur. -e f. ital. groote macht, overmacht, ook het toonen van die macht.

Presbyodochium, n. gr. (v. *présbys*, oud) verplegingsgesticht voor ouden; – **presbyopie**, f. vèrzichtigheid (inz. van ouden, die alleen in de verte goed kunnen zien); – **presbȳtes** of **presbiet**, m. vèrzichtige (het tegengestelde van m y o p s); – **presbȳter**, m. later lat. (van 't gr. *présbȳtĕros*, de oudere) een oudste, kerkelijk hoofd, aanzienlijke (niet priesterlijke) kerkbeambten bij de eerste Christenen, die door de gemeenten aangesteld werden: p r i e s t e r, z. a.; – **Presbyteriānen**,

nw. lat. ook **Puriteinen** en **Nonconformisten,** collectiefnaam voor de Protestanten in Engeland, die , in tegenstelling met het episcopale stelsel der anglicaansche Kerk, hun kerkelijke aangelegenheden regelen naar de beginselen van Calvijn; streng genomen de Protestanten, die geen bisschop erkennen, maar de Kerk, evenals in de eerste tijden, door o u d s t e n willen geregeerd hebben enz.; – **presbyterianisme,** n. leer van deze niet bisschoppelijke engelsche Christenen; – **presbyterium,** n. kerkeraad, vergadering der kerkoudsten, der kerkopzieners; – **presbyteriaat,** n. het oudstenambt, waardigheid van kerkopziener.

prescriptible, prescriptie enz., z. ond. p r æ s c r i b e e r e n; – **présence, presentie** enz., z. onder p r æ s e n s.

Presenning, z. p r e z e n n i n g.

Preserved meat, n. eng. (spr. *miet*) geconserveerd vleesch, in Amerika voor uitvoer naar Europa geprepareerd.

President, z. p r æ s e s; – *president of the Royal Academy*, eng. voorzitter van de koninklijke academie; – *Pres. of the Royal Society* (spr. *Sosaiity*), voorzitter der koninklijke maatschappij van wetenschappen te Londen.

Presidios, m. pl. sp. (v. lat. *praesidium*, bescherming, bedekking, voorpost, schans) kleine vesting, waarin een garnizoen ligt, inz. de 5 sp. vestingen op de afrik. kust in Marokko: Ceuta, Melilla, Penon de la Gomera, Alhucemas en de Chaferinas-eilanden; zij dienen als deportatieplaatsen.

Prēsis, f. of **prēsma,** n. gr. (van *prēthein*, verbranden) Med. ontsteking, gezwel met ontsteking.

Presomptie, z. p r æ s u m t i e, ond. p r æ s u m e e r e n.

pressant, z. ond. p r e s s e e r e n.

presseeren, fr. (*presser*, van 't lat. *pressāre*, versterkingswoord, v. *premĕre*, drukken) drukken, p e r s e n, p r e s s e n, dringen, noodzaken, dwingen; bij iemand aandringen; overhaast of dringend zijn, haast hebben, geen uitstel lijden (b. v. het p r e s s e e r t, het is dringend, heeft haast); verhaasten, b. v. de maat van een muziekstuk; – g e p r e s s e e r d z ij n, dringende zaken hebben, haast hebben; – **pressánt,** adj. dringend, haastig, in groote haast, geen uitstel lijdende; – **pressie,** f. druk, drukking, dwang; op iemand p r e s s i e u i t o e f e n e n, iemand tegen zijn zin tot iets bewegen; – **pressuur,** f. lat. (*pressūra*) druk, bezwaar.

Pressentiment, n. fr. (spr. *pre-sañtimâñ*; v. *pressentir* = lat. *praesentire*) voorgevoel, vermoeden.

Presse-papier, fr. papierdrukker, voorwerp, dat door zijn zwaarte maakt, dat losse papieren niet wegwaaien.

Prestatie, presteeren, z. ond. p r æ s t e e r e n.

Prestidigitateur, m. fr. (spr. *g=zj*; snelvingerige, van it. *presto*, snel, en lat. *digitus*, vinger, misschien wel ontstaan door verbastering van *prestigiateur*) goochelaar.

Prestige, n. fr. (spr. *-stiézj'*; van het lat. *praestigia*, vgl. p r æ s t i g i ë n) begoocheling, tooverachtige verblinding, het wonderbaarlijke; ook: verheven en machtige positie, aanzien en invloed, waartegen de anderen met ontzag opzien, geloof aan iemands macht, schijnbare meerderheid; – **prestigiateur,** m. (spr. *-zjiateur*) z. v. a. p r æ s t i g i a t o r.

presto, it. (provenç. *prest*, fr. *prêt*, v. 't lat. *praestus*, *praesto*, bij de hand, bereid) Muz. zeer gezwind, snel; – *presto assái* of *prestissimo* (spr. *-ties-*), uiterst snel of gezwind.

Presumtie enz., z. p r æ s u m t i e, ond. p r æ s u m e e r e n.

Pretendent, pretendeeren, pretensie enz., z. ond. p r æ t e n d e e r e n.

Prêt, m. fr. (spr. *prè*) het leenen; het geleende; – **prêteeren,** fr. (*prêter*, v. 't lat. *praestāre*) leenen, te leen geven; verschaffen; – **zich prêteeren,** zich schikken naar, toestemmen; zich verdraagzaam, handelbaar betoonen.

Pretext enz., z. ond. p r æ t e x t.

pretia, z. ond. p r e t i u m.

prétintailles, pl. fr. (spr. *-teñtálj'*) uitgetande sieraden als boordsel aan dameskleederen.

Pretium, n. (pl. *pretia*; spr. *ti=tsi*) lat. waarde, prijs, koopprijs; loon, belooning; – *pretium affectiōnis*, liefdeswaarde, eene waarde, die niet werkelijk in de zaak zelve ligt, maar die haar toegekend wordt, wegens de liefdevolle toegenegenheid van den gever of de bijzondere liefhebberij van den bezitter; – *pretia rerum*, pl. prijzen der waren, inz. der levensmiddelen; – **pretiëus** (spr. *ti=tsi*; van 't lat. *pretiōsus*, fr. *précieux*, spr. *-sjeu*), kostbaar, kostelijk, schatbaar, vol waarde; oneig. opgesierd, gemaakt, gedwongen, gezocht, g e a f f e c t e e r d; – eene **pretiëuse** of **précieuse,** f. eene opgesierde, opgesmukte, gemaakte vrouw; – **Pretiōsa** (spr. *-tsiōza*), vr.naam: de kostelijke, voortreffelijke; – **pretiōsa,** gew. *preciosa*, pl. kostbaarheden, juweelen, edelgesteenten; – **pretiositeit,** f. (lat. *pretiositas*) kostbaarheid; opgesmuktheid, gemaaktheid, preutschheid.

Preuve, f. fr. bewijs, proef.

prevalent enz., z. ond. p r æ v a l e e r e n.

prevariqueeren, z. p r æ v a r i c e e r e n; – **preveniëeren, prevenant** enz., z. p r æ v e n i ë e r e n.

Prevot, m. fr. (spr. *prewó*; it. *prevosto*, van 't lat. *praepositus*) een aan het hoofd geplaatste, in de oudere staatsinrichting van Frankrijk de titel van verschillende hooge gerechtelijke ambtenaren; inz. z. v. a. p r o o s t (z. ald.); ook p r o v o o s t (z. ald.); – **prevotaal gerecht,** soort van buitengewoon crimineel gerechtshof in Frankrijk, dat over zekere misdaden in zeer verkorte vormen rechtspreekt.

Prévoyance, f. fr. (spr. *prewoajáñs'*, van *prévoir*, vooruitzien) vooruitzicht, voorzorg, voorzienigheid.

Prezénning, f. Mar. dekkleed van geteerd zeildoek, tot overdekking der scheepsluiken, goederen enz.; – **prezenning-spijkers,** kleine spijkers, waarmede dat doek wordt vastgeklonken.

Priāpus, lat. of **Priāpos,** gr. afgek. **Priaap,** m. Myth. wijngaardgod, tuin- en veldgod, god der vruchtbaarheid en geilheid, zoon van Bacchus en Venus; ook voor: geil, ontuchtig mensch; mannelijke roede, zooals de spelers in de comedies der ouden die droegen, vgl. phallus en ten onzent puts; – **priāpisch,** adj. Priapus betreffende; geil, ontuchtig, b.v. **priapische liederen** of **priapēja,** n. pl. lat. ontuchtige liederen of gedichten; – **priapisme,** n. aanhoudende stijfheid of oprichting van de mannelijke roede, zonder wellustige aandoeningen en somtijds met pijn verbonden; – **priapītis,** f. ontsteking van het mannelijk lid; – **priapolith,** m. gr. priaapsteen, lidsteen, eene steensoort, waaraan men eenige overeenkomst met het mannelijk teellid meende te vinden.

Priel, nederl. m. Mar. nauwe doortocht.

Prière, f. fr. (spr. *prijèr'*) gebed.

Priesnitz-verband, n. verband van natte doeken en bedekt met waterdichte stof om bepaalde lichaamsdeelen, b.v. hals of borst, warm te houden, bij keelaandoening, bronchitis, rheumatiek enz.

Priester, m. (van 't lat. *presbyter,* z. ald.; oudfr. *prebstre, prestre,* nu *prêtre*) geestelijke, inz. in de r. kath. kerk (vergelijk paap).

Prijscourant, f. nederl.-fr. (vgl. courant) prijzenlijst, opgave van de warenprijzen, van den koers der effecten enz.

Prikásen, m. russ. (v. *prikás,* last, bevel; gerechtshof, van *kasátj,* toonen, spreken; bestraffen) russische kamers van koophandel, gerechtshoven, voor welke alle handelszaken behandeld worden.

primus, a, um, lat. de of het eerste; – **primus,** m. de eerste, hoogste, inz. in schoolklassen; – *primus omnium,* de eerste van allen (inz. de eerste in de hoogste klasse eener school); – *primus inter pares,* de eerste onder gelijken (d. i. van gelijken rang); – **prima,** f. (scil. *classis*) eerste klasse of indeeling in eene school; Kmt. z. v. a. *prima sorte,* it. de eerste, beste of fijnste soort van waren; – *alla prima,* it. Pict. in eens, zonder voorafgegane gronding (geschilderd); – **prima donna,** f. it. eerste, voornaamste vrouw; eerste tooneelspeelster, zangeresenz.; – *prima facie,* lat. volgens het eerste gezicht, schijnbaar; – *prima vice,* lat. voor de eerste maal; – *prima vista* of *a prima vista,* it. (spr. – *wiésta*) Kmt. (bij wissels) op zicht (betalen); Muz. op het eerste gezicht, van het blad, b. v. iets spelen; – *prima volta,* it. Muz. eerste maal; – **prima wissel,** eerste wissel, z. traite; – *prima eleménta, prima princípia* of *rudiménta,* n. pl. lat. aanvangsgronden, eerste beginselen, b. v. eener wetenschap enz.; – *primae lineae,* f. pl. eerste lijnen, omtrekken, grondtrekken; – *primae viae,* f. pl. Med. eerste wegen, n.l. maag en darmen; – *primo* of *pro primo,* vooreerst, ten eerste; – *primo cantánte,* it. eerste zanger, hoofdzanger eener opera of kapel; ook *primo uomo,* d. i. eig. eerste man; – *primo intuïtu,* op het eerste gezicht, bij den eersten aanblik; – *primum esse, tum philosophári,* lat. eerst zijn, dan philosopheeren, d. i. eerst moet men toch kunnen bestaan, eer men philosopheeren kan; – *primum mobĭle,* lat. n. eerste beweeggrond, hoofddrijfveer; Astron. eerste of dagelijksche (schijnbare) beweging van den hemel met al de sterren in 24 uren; – *primage,* f. fr. (spr. *-máázj'*) verzekeringsprijs, z. v. a. (assurantie-) præmie (z. ald.); – **primair,** adj. (lat. *primarius, a, um,* voornaam, voortreffelijk; fr. *primaire*) oorspronkelijk, z. v. a. primitief, b.v. primaire gebergten, oorspronkelijke, eerste of grondgebergten, de eerste of oudste gebergten; primaire vorm grondvorm van kristallen; primaire verschijnselen, oorspronkelijke, niet van andere afhangende verschijnselen b.v. van ziekten; primaire scholen, lagere scholen in Frankrijk; primaire kleuren, rood, geel en blauw; Geol. primaire formatie eerste (oudste) periode der aardgeschiedenis, z.v.a. palaeozoïsch, z. a.; – **primarius,** m. de eerste of opperste, b.v. pastor primarius, eerste prediker of opperprediker; – **primas,** of gew. **primaat,** m., pl. **primātes** (lat. *primātes*) eerste, opperste of voornaamste aartsbisschop van een rijk; – **primaat,** n. (lat. *primātus*), hoogste plaats, opperbisdom; waardigheid en gebied van eenen primas; in 't algemeen: voorrang; – **primāten,** pl. lat. Anat. eerste klasse der zoogdieren, die een gesloten beenige oogkas hebben; zij omvat thans den aap en den mensch, bij Linnæus ook de halfapen en vleermuizen; ook pl. van primas; – **prime,** f. (van 't lat. *prima,* de eerste) Muz. eerste toon van een octaaf; eerste stem, eerste viool enz.; in kloosters: eerste biduur, 's morgens om 6 uur; in de schermkunst: eerste stelling of positie; houw van boven naar het hoofd; bij boekdrukkers: schoondruk, eerste zijde van ieder gezet en gedrukt vel; bij landmeters: het tiende deel van een geheel, inz. van eenen duim; Kmt. allerfijnste spaansche wol; – **primeeren,** fr. (*primer*) de eerste zijn, den voorrang, de eerste plaats hebben; zich boven anderen verheffen; – **priemgetallen,** Arith. zulke getallen, die door geen ander getal (behalve door de eenheid en zich-zelven) deelbaar zijn, eerste getallen, grondgetallen, ondeelbare getallen: 1, 2, 3, 5, 7, 11, 13, 17 enz.; – **primeur,** fr. eerste voorstelling, vertooning, uitvoering, b. v. van een tooneelstuk; in het algemeen de primeur van iets hebben, het eerst iets ontvangen, met iets bekend worden enz.; – **primeurs,** pl. vruchten, groenten, enz., als eerstelingen van het seizoen, die als zoodanig wegens de zeldzaamheid alleen op de tafels der rijken komen; – **primicerius,** m. lat. opperste, chef; eerste domheer bij een sticht; – **primiceriaat,** n. waardigheid der oudsten; – **primidi,** fr. z. decade; – **primitiæ,** lat. (*primitiae*) of **primitiën** (spr. *t=ts*), pl. eerstelingen, eerste vruchtten; eerste mis van een jong priester; eerste werk, eerste geschrift van een schrijver; – **primitief,** adj. (lat. *primitīvus, a, um*) oorspronkelijk, aanvankelijk, allereerst; – **primitivum** of *verbum primitīvum,* n. Gram. wortel- of stamwoord, oorspronkelijk woord, eerste of

grondwoord, pl. *verba primitīva*; – *primitīva ecclesia*, de eerste Kerk, Christenkerk in de drie eerste eeuwen na Christus; p r i m i t i e v e z e n u w e n, zenuwtakken, die onmiddellijk van de hersenen of het ruggemerg uitgaan; – **primogenītus**, m. eerstgeborene; – **primogenituur**, f. nw. lat. eerstgeboorte; ook eerstgeboorterecht (*jus primogenitūrae*); – **primoplást**, m. lat.-gr. eerstgevormde; – **primordium**, n. lat., pl. **primordia** of **primordiën**, lat. aanvang, oorsprong, gronding, grondvesting; – **primordiaal**, adj. (later lat. *primordiālis, e*) oorspronkelijk, allereerst; – **primordialiteit**, f. nw.lat. oorspronkelijkheid; – *primŭla veris*, lat. eig. eersteling der lente; sleutelbloem.

Princeps, m. lat. (v. *primus*, de eerste, en *capĕre*, nemen; dus eig. de eerste plaats innemend) de eerste, voornaamste, opperhoofd, aanvoerder, voorste, vorst; bij de Rom. degene, die in den Senaat de eerste stem over een wetsvoorstel uitbracht (later de keizer), hetgeen voor het voorstel beslissend was; pl. **principes**, ook de tweede rij der romeinsche slagorde, vgl. h a s t a t i en t r i a r i i; – **principe**, m. it. (spr. *prientsjipe*) vorst, prins; titel van Macchiavelli's geschrift; – **principéssa**, f. vorstin, prinses; – **principaat**, n. (lat. *principātus*, m.) voorrang, eerste of opperste plaats in eenen staat of in een leger, opperbevelhebberschap; oppermacht, heerschappij, alleenheerschappij; vorstendom.

principaal, adj. lat. (*principālis, e*, van *princeps*, z. ald.) oorspronkelijk, voornaam, hoofdzakelijk, als adv. *principalĭter*; – **principaal**, m. hoofdpersoon, voornaamste, heer, meester, hoofd; lastgever aan eenen makelaar enz.; ook gevolmachtigde; hoofdzaak, hoofdwerk, hoofdpunt; – **het principaal**, in een orgel het voornaamste pijpwerk, gewoonlijk van voren; hoofdstem van 't orgel, waarvan de meeste overige stemmen afhangen; – **principale bas**, hoofdbas; – **principale schuldeischer**, eerste of voornaamste schuldvorderaar enz.; – **principaliteit**, f. (later lat. *principalitas*) voortreffelijkheid, opperheerschappij, oppermacht; huisheerschappij.

Principaat, principe, principessa, z. onder p r i n c e p s; – **principe**, z. ook het volg. art.

Principium, n. lat. (v. *princeps*, z. ald.) of fr. **principe**, m.; **principia** of **principiën**, of fr. **principes**, aanvang, oorsprong, bron; grond, grondoorzaak; grondstof, eerste of oorspronkelijke stof; grondslag, grondregel, grondleer, grondbegrip eener wetenschap; kennisbron, kennisgrond; eindelijk ook: grondstelling, verhoudingsregel (m a x i m e), oorzaak of beweeggrond van de handelingen van een mensch; – *omne principium difficile* (of wel onjuist *grave*), alle begin is moeilijk; – *principium cognoscéndi*, kennisgrond, grondbegrip, grondstelling; – *pr. contradictiōnis*, grond der tegenspraak; – *principiis obsta*, wedersta de eerste beginselen, n.l. verzoekingen, verleidingen, dwalingen, valsche grondbeginselen enz.; – **principiëel**, adj. (lat. *principiālis, e*) oorspronkelijk; volgens de eerste gronden.

Prins, m. (fr. *prince*, van 't lat. *princeps*, de eerste, voornaamste) vorst, vorstenzoon; – **prinsés**, f. (fr. *princesse*) vorstin, vorstendochter; – **prinsmetaal**, n. geelkoper, een mengsel uit 4 deelen koper en 1 deel zink, naar zijn uitvinder, den paltsischen p r i n s R o b e r t (gest. 1862) genoemd.

Prints, Printers, pl. eng. (v. *print*, drukken) glad, ongebleekt katoen, dat later bedrukt wordt.

Prinzipien-reiterei, f. dui. voortdurend schermen met principes, het zich voor een of andere gedane handeling beroepen op aangenomen grondstellingen; overdreven vasthoudendheid aan beginselen.

Prion, m. gr. (*priōn*, van *príein*, zagen) zaag; Chir. schedelboor, schedelzaag; – **prinōdes**, adj. zaagvormig.

prior, prius, adj. lat. de of het eerste, voorgaande, vroegere; – *prior tempŏre, prior jure*, lat. z. v. a. *potior tempore* enz., z. ald.; – *prius*, n., pl. *priōra*, het voorgaande, eerste (het tegengestelde van *posterius*); vroegere zaken of voorvallen; – *a priōri* of **aprioristisch**, van voren, vooruit, door zich zelve of uit verstandsgronden (zonder ervaring) erkend (het tegengest. van *a posteriori*); – **prior**, m. **priorés** of **priorin**, f. de eerste, opperste, hoofd, inz. in een klooster; – **prioraat**, n. eerste plaats, voorzitterschap, priorschap, ambt, gebied en waardigheid van een prior of eene priores; – **prioriteit**, f. nw. lat. (fr. *priorité*) voorrang, voorkeur; voorrang ten opzichte van den tijd, het ouder-zijn, vroeger-zijn; p r i o r i t e i t s a a n d e e l e n of -o b l i g a t i e s, schuldbrieven van leeningen van een maatschappij op aandeelen, wier renten eerst betaald of verrekend moeten worden, voordat van het dan overschietende bedrag de overige aandeelhouders hun aandeel (d i v i d e n d) verkrijgen; p r i o r i t e i t s-r e c h t, recht van voorgang of voorrang, naderrecht; p r i o r i t e i t s-s c h u l d e n, zulke, die bij een faillissement het eerst in aanmerking komen; p r i o r i t e i t s-u i t s p r a a k (l o c a t i e- of c l a s s i f i c a t i e-v o n n i s, c o l l o c a t i e-u i t s p r a a k enz.), beslissing van voorrang of gerechtelijke uitspraak, welke schuldeischers bij een faillissement aan de anderen zullen voorgaan.

Priscillianísten, m. pl. aanhangers van P r i s c i l l i a n u s, bisschop van Avila, in de 4de eeuw; – **priscillianísme**, n. leer van dien bisschop.

Priscus, m. lat. (*priscus, a, um*, oud, voormalig) mansn.: de oude; – **Prisca**, vr.naam: de oude; – **prisca**, n. pl. oude zaken, voormalige toestanden of gebeurtenissen; – **Prisciānus** of **Prisciaan**, beroemd lat. taalleeraar (ten tijde van keizer Justinianus); P r i s c i a a n e e n e o o r v i j g g e v e n, d. i. tegen de spraakkunst zondigen, taalfouten begaan, onjuist spreken of schrijven; – **Priscilla**, f. nw.lat. de oudachtige; – **Priscilliānen**, z. P r i s c i l l i a n i s t e n.

Prise, f. fr. (van *prendre*, nemen, vatten, *pris*, genomen enz.) greep, greepje, snuifje, neus-vol snuiftabak; vangst, roof, p r ij s, buit, het weggekaapte, veroverde, prijsgemaakte, inz. veroverd of genomen schip en de daarop aanwezige

koopwaren; – iets voor bonne prise verklaren, voor goede prijs, goede vangst, goeden buit verklaren, het wegnemen of zich toeëigenen; – het **priserecht,** prijsrecht, dat gedeelte van het zeerecht, dat de wetten over de wegneming en uitlevering van buitgemaakte schepen en goederen bevat; – **prise d'eau,** f. fr. (spr. *priez'dô*) vergaarbak, plaats, waar men het water neemt voor eene leiding; – **priseeren** (spr. *s=z*), een snuifje nemen; ook (fr. *priser*, van *prix* = lat. *praetium*) schatten, waardeeren, den prijs of de waarde van iets bepalen; – **priseerder** of fr. **priseur,** m. schatter, waardeerder.

Prisis, f. gr. (van *priein, pridzein*, zagen) Med. het zagen, schedelboren; ook het krampachtig knersen met de tanden; – **prisma,** n. gr., pl. **prismăta,** ook **prisma's,** het gezaagde, gevijlde, geraspte, zaagsel of vijlsel; Math. kantzuil, hoekige zuil, een lichaam, begrensd door 3 of meer parallelogrammen (z. ald.) als zijvlakken, en door twee gelijke en evenwijdige veelhoeken als grondvlakken; in de Phys. een glazen prisma, langwerpig driekant, zeer glad geslepen glas tot breking van het licht in zeven verschillende kleuren enz.; – **prismátisch,** adj. kantzuilig; aan het prisma eigen of daardoor voortgebracht, b.v. prismatische kleuren, regenboogkleuren, enkelvoudige of grondkleuren, zooals die door een glazen prisma ontstaan; – **prismoïde,** n. lichaam met evenwijdige, rechtlijnige grondvlakken, die evenveel zijden hebben, maar ongelijkvormig zijn.

Prison, f. fr. (spr. *prizóñ*; prov. *preisó*, sp. *prision*, it. *prigione*, v. lat. *prentĭo, prehentĭo*, aangrijping, gevangenneming; vgl. prehensie) gevangenis, kerker, inz. voor soldaten, hechtenis; – *prison privée*, huisarrest; – **prisonnier,** m. (spr. *-njé*) gevangene, krijgsgevangene.

Prisstau, m. russ. (van *prisstatj*, landen) landingsplaats, steiger voor schepen.

Prisstaw, m. russ. (v. *prisstáwitj*, iemand aanstellen, tot opziener maken) opzichter, b.v. *tjurémnuj-prisstaw*, opziener der gevangenis.

pristĭnus, a, um, lat. vorig, voormalig; – *pr. status*, m. vorige of voormalige toestand; in pristĭnum statum redigeeren, in vorigen staat terugbrengen.

prius, z. ond. *prior*.

privaat, adj. lat. (*privátus, a, um*, van *privāre*, berooven; afzonderen, inz. van het staatsverband) in samenstellingen: niet openbaar, bijzonder, alleen, geheim, heimelijk, verborgen, eenzaam; ambteloos, huiselijk, in tegenst. met het openbare en algemeene; b. v. **privaat-audiéntie** (spr. *-tsie*), f. bijzonder gehoor, geheim onderhoud, b.v. met een vorst; – **privaat-biecht,** oorbiecht; – **privaat-college,** n. z. privaat-voorlezing; – **privaat-correspondéntie** (spr. *-tsie*) f. bijzondere briefwisseling; – **privaat-docént,** m. huisonderwijzer, docent aan hoogescholen, die niet benoemd, maar op eigen verzoek toegelaten is; – **privaat-leven,** ambteloos leven; – **privaat-nut,** bijzonder of eigen nut; – **privaat-lessen, privaat-onderwijs,** onderwijs aan afzonderlijke personen, huisonderwijs, het lesgeven; – **privaat-persoon,** ambteloos of onbeambt man, afzonderlijk persoon; – **privaat-voorlezing,** f. of **privātum** (n.l. collegium), n. voorlezing voor zich aanmeldende en betalende toehoorders; tegengest. van publĭcum of openbare voorlezing; – **privaat,** als subst. z. v. a. privé (z. ald.); – *privātim*, bijzonder, in het bijzonder, afzonderlijk, in het geheim, voor zich alleen; – *privatissĭme*, adv. geheel alleen, in het grootste geheim; – **privatissĭmum** (scil. collegium), n. geheel bijzondere voorlezing voor iemand alleen of voor slechts weinigen; – **privātie** (spr. *t=ts*), f. berooving, afzondering, onttrekking, intrekking, versteking, afzetting; ontblooting, ontbering, verlies, gebrek aan het noodzakelijke; afwezigheid, het niet-bestaan eener eigenschap; – **privatief,** adj. lat. (*privatīvus, a, um*) beroovend, uitsluitend, onttrekkend; afzonderlijk, afgezonderd; – alpha privativum, z. onder alpha; – privatieve jacht, eigen, afzonderlijke jacht; – een privatief recht, uitsluitend recht; – *privatīve*, adv. uitsluitend; uitsluitenderwijs, – **privatiseeren** (spr. *s=z*), barb.lat. ambteloos, ambtvrij leven, zonder ambt zijn; – **privauté,** f. fr. (spr. *priwoté*) vertrouwelijkheid; – **privé,** n. fr. (mid.lat. *privāta*) geheim gemak, secreet, privaat; eigen persoon; voor zijn privé optreden, in zijn privé handelen, voor zijn eigen persoon, voor zich zelven, voor zijn eigen belangen optreden, handelen; – **priveeren** (lat. *privāre*) berooven, onttrekken; – *privy council*, n. eng. (spr. *prívvi kounsel*) geheime raad.

Privádo, m. sp. (= lat. *privātus*) gunsteling, vertrouwde, eerste minister in Spanje.

Privatie, privatief, privatiseeren, privatissimum enz., z. ond. privaat.

Privignus, m. lat. stiefzoon; – **privígna,** f. stiefdochter.

Privilegium, n., pl. **privilegia** of **privilegiën,** lat. (van *privus*, afzonderlijk, eigen, en *lex*, wet) privilege, eigen recht, voorrecht; vrijheids- of verlofbrief, vorstelijke vergunningsbrief; ook beschermingsbrief; – *cum privilegĭo*, met verlof, met bijzondere vergunning; – *privilegium de non appellándo*, ook *pr. de non evocándo*, door keizer Karel IV aan de zeven keurvorsten enz. gegeven vergunning, dat zij geen beroep hunner onderdanen op de rijksrechtbanken behoefden toe te laten; – *pr. exclusīvum*, uitsluitend voorrecht, alleenrecht; – *pr. gratiōsum*, geschonken voorrecht; – *pr. onerōsum*, met lasten verbonden of aangekocht voorrecht; – *pr. personāle*, persoonlijk voorrecht; – *pr. prioritātis*, z. v. a. prioriteitsrecht; – *pr. reāle*, zakelijk, d. i. aan een grondeigendom verbonden voorrecht; – **privilegiëeren,** nw.lat. bevoorrechten of een voorrecht uitdeelen of toekennen, met eene vrijheid voorzien, bevrijden, verzekeren, beveiligen; – geprivilegiëerd, adj. (lat. *privilegiātus*) bevoorrecht, met een voorrecht beschonken.

privy council, z. ond. privaat.

Prix, m. fr. (spr. *pri*; provenç. *pretz*, it. *prezzo*,

sp. *precio*, v. 't lat. *pretium*) prijs, waarde eener zaak; – *prix fixe* (spr. *pri fieks'*), vaste prijs; – *à prix fixe* (spr. *apri fiéks'*), tegen vastgestelde prijzen, op welke niets af te dingen valt; – *à non prix*, beneden den prijs, met schade (verkoopen); – *hors de prix* (spr. *hôrd' pri*) boven den prijs, zeer duur; – *à tout prix* (spr. *atoepri*), tot elken prijs, het koste wat het wil, ook voor elken (ook den geringsten) prijs (iets verkoopen); – *sans prix* (spr. *sañpri*), niet gevraagd, niet gezocht.

Prize, m. eng. (spr. *praiz'*) een te winnen prijs; – **prize-fight** (spr. *-fait*), wedstrijd, wedkamp, vooral van boksers; – **prize-fighter,** m. (spr. *-fáiter*) wedkamper, deelnemer aan een wedstrijd.

pro-, gr. voorzetsel in vele samenstellingen, beteekent: voor, voorwaarts, voort; te voren, vroeger, liever, eer.

pro, lat. voor; naar, met betrekking tot, krachtens, overeenkomstig enz.; – *pro et contra*, voor en tegen; – het **pro** en **contra** eener zaak, het voor en tegen, wat zich daarvoor en daartegen laat zeggen.

Proærĕsis, f. gr. (*proairesis*, v. *proairein*, voornemen) voornemen, oogmerk; – **proærétisch,** adj. opzettelijk.

Proagogie, f. gr. (v. *proägein*, voorleiden, toevoeren) toevoering, koppelarij.

Proapodŏsis, f. gr. (van *proapodidŏnai*, vooraf teruggeven) Log. woordvoeging, waarbij eene herhaling van het eerste woord aan het einde van den zin plaats heeft.

pro aris et focis, z. ond. *ara*; – *pro arrha*, z. a r r h a.

Proaulia, n. pl. gr. dag vóor de bruiloft.

Proaulion, n. gr. (van *aulós*, fluit) voorspel op de fluit.

Proăvus, m. lat. (v. *avus*, grootvader) overgrootvader; – **proavia,** f. overgrootmoeder.

Probatica piscīna, lat. zie ond. p i s c a t i e.

probeeren, (van 't lat. *probáre*) beproeven, de proef nemen, onderzoeken, navorschen; in het muntwezen en de smelthutten: het ware gehalte der metalen of ertsen onderzoeken en bepalen, toetsen; – **probeerkunst,** f. proefkunst, toetskunst (gr. d o k i m a s t i e k), leer van de beproeving der ertsen enz. ten opzichte van hun gehalte, de leer van de toetsing in het klein; – **probeermeel,** n. zeer fijn gestooten erts om het te beproeven; – **probeernaalden,** toetsnaalden, uit bekende verhoudingen van goud en zilver of van zilver en koper vervaardigde naalden, welker streep op een toetssteen met de streep van onbekende metaalmengsels vergeleken wordt; – **probeersteen,** proefsteen, toetssteen, doorgaans kiezelschiefer, ook basalt, tot toetsing van het gehalte der edele metaalmengsels; – **probābel,** adj. lat. (*probabĭlis, e*) of **probáble,** fr. bewijsbaar, te bewijzen, gelooflijk, waarschijnlijk, vermoedelijk; – **probabilitiet,** f. (lat. *probabilĭtas*) waarschijnlijkheid, geloofbaarheid; – **probabilisme,** n. nw.lat. meeningsgeldigheid, stelregel volgens welken reeds de meening, dat een daad wellicht goed kan zijn, voor voldoende geldt om haar te ondernemen; ook de waarschijnlijkheidsleer, volgens welke er geen volkomen zekere kennis, maar alleen waarschijnlijkheid zou te verkrijgen zijn; – **Probabilisten,** m.pl. aanhangers van dien stelregel of van die leer; – **probaat,** adj. lat. (*probātus, a, um*) of **probātum,** beproefd, onderzocht, getoetst, echt, goed, bewezen; – *probātum est*, het is goed, op de proef goed bevonden, echt, te vertrouwen; – **probātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *probatĭo*) beproeving, proefneming, proef, onderzoek, toetsing; bewijs; – *probatĭo artificiōsa*, gekunsteld, kunstig, sluw bewijs; Jur. bewijs door gevolgtrekkingen, tegengest. van een onmiddellijk bewijs door getuigen, acten of oorkonden, oogenschijn of eed; – *pr. contradictorĭa*, tegensprekend bewijs; – *pr. desérta*, verzuim van het rechterlijk bewijs; – *pr. legitĭma*, rechtmatig, wettelijk bewijs; – *pr. perfécta* of *pléna*, volkomen bewijs; – *pr. semiplēna*, half bewijs; – *pr. per famam*, bewijs door een algemeen gerucht; – *pr. per inspectiōnem oculārem*, bewijs door oogenschouw of door bezichtiging der zaak; – *pr. per instruménta* of *documénta*, bewijs door oorkonden en brieven; – *pr. per praesumptiōnes*, bewijs door rechterlijke vermoedens; – *pr. per testes*, bewijs door getuigen; – **probātor,** m. beproever, naziener, b. v. van rekeningen; – **probatorium,** n. nw.lat. proef, bewijs, bewijsschrift, bewijs- of getuigschrift van echtheid.

Probiteit, z. ond. p r o b u s.

Problēma, probleem, n. gr. (*problēma*, eig. het voorgeworpene; van *probállein*, voorwerpen, voorleggen) een op te lossen vraagstuk, voorgelegde strijdvraag, een te ontbinden opgave of voorstel, twijfelachtige vraag, raadsel; – **problemátisch,** adj. twijfelachtig, onzeker, onbeslist, onuitgemaakt, duister, moeilijk; – **probŏle,** f. (eig. het voorwerpen) Med. uitsteeksel, b. v. van een been; – **probŏlos,** m. vooruitspringende rotspunt, voorgebergte; Med. beenuitsteeksel.

pro bono publico, z. ond. *bonus*.

Probóscis, f. gr. (*proboskis*) snuit (van een olifant enz.); vangers van de inktvisschen, van vele insecten enz.

Probrăchys, (van *pro*, voor, en *brachys*, kort) m. gr. Poët. versvoet van eene korte lettergreep en vier lange (◡ – – – –).

Probrum, n. lat. schanddaad; smaad, beschimping, hoon, laster; pl. **probra**; – **probreus,** adj. (lat. *probrōsus, a, um*) smadelijk, schandelijk, hoonend; – **probrositeit,** f. (later lat. *probrosĭtas*) schandelijkheid, smadelijkheid.

Probus, m. lat. (*probus, a, um*, rechtschapen, braaf) mansn.: de brave, rechtschapene, eerlijke; – **probiteit,** f. (lat. *probĭtas*) braafheid, rechtschapenheid, eerlijkheid, goede trouw, oprechtheid.

Procaciteit, f. lat. (*procacĭtas*, v. *procax*, onbeschaamd, moedwillig) onbeschaamdheid, uitgelatenheid, moedwil.

Procancellaris, m. nw.lat. (vgl. c a n c e l l a r i u s) plaatsvervanger van den kanselier.

procedeeren, lat. (*procedĕre*) voortgaan, voortrukken; te werk gaan, handelen; een rechtsgeding voeren; – *non procedātur*, Jur. men ga niet verder; – **procédé,** n. fr. handelwijze, manier van doen, werkmanier; vgl. p r o c e s; ook: pomerans van een biljartkeu; – **proceduur,** nw.lat.

of **procedúre,** fr. f. rechtsgeding, rechtspleging; – **procés,** n. (lat. *procéssus*) voortgang, ontwikkelingsgang, wijze van ontwikkeling, van plaatsgrijping (b.v. een chemisch of scheikundig proces); handelwijs, werkmanier, inz. rechtshandel, rechtszaak, rechtsgeding, pleidooi, pleit; – *procéssus*, m. Med. beenuitsteeksel; – *processus vermifórmis*, wormvormig aanhangsel (a p p é n d i x, z. a.) van den blinden darm; – *procéssus summarĭus*, Jur. verkort rechtsgeding; – *processus verbālis*, fr. *procès verbal* (spr. *prosè werbál*), of **proces-verbaal,** n. mondelinge rechtsbehandeling, gerechtelijk verhoor; schriftelijk verslag of uiteenzetting van een voorval, ambtshalve nedergeschreven toedracht eener zaak, ambtelijk verslag, akte van feiten en handelingen; in het fr. recht z. v. a. p r o t o c o l; – **processie,** f. (lat. *processĭo*, eig. het vooruitgaan) plechtige optocht, statige of feestelijke omgang, inz. lijkstaatsie; bij de R. Kath. plechtige bede- of kerkvaart.

Proceleusmaticus, m. gr. (van *prokeleúein*, door toeroeping aandrijven) Poët. eig. aandrijver, verslid of versvoet van vier korte lettergrepen (⏑⏑⏑⏑).

Procellaria, f. nw.lat. (van 't lat. *procella*) stormvogel; – **procelleus,** adj. (lat. *procellōsus, a, um*) stormachtig.

Procent, z. c e n t 1).

Procēres, m. pl. lat. de voornaamsten van eene stad of een land; in Spanje medeleden van het Hoogerhuis of van de Eerste Kamer, z. v. a. p a i r s.

Proceriteit, f. lat. (*procērĭtas*, van *procērus, a, um*, hoog, slank) hooge wasdom, slankheid.

Proces, processie, z. ond. p r o c e d e e r e n.

Prochila en **prochilidia,** n. pl. gr. (*prócheila, procheilidia*, van *cheilos*, lip) voorlippen, lippenranden.

Prochronísme, n. gr. (van *chronos*, tijd) vervroeging, fout in de tijdrekening, waardoor eene gebeurtenis iets vroeger geplaatst wordt, dan zij zich heeft toegedragen (vgl. a n a c h r o n i s m e).

procideeren, lat. (*procidĕre*, van *cadĕre*, vallen; vgl. c a d e n t) uitvallen, nedervallen; Med. uitzakken, doorzakken (van lichaamsdeelen); – **procidéntie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *procidentĭa*) Med. het uitsteken, uitwijken of doorzakken van een lichaamsdeel; vgl. p r o l a p s u s.

procinctus, lat. (van *pro-cingĕre*, vooraf aangorden, toerusten) toegerust, bereid; als subst. m. het aangorden, toerusting, het gereedmaken tot iets; – *in procinctu*, op het punt, gereed, op sprong, b. v. om iets te doen.

proclameeren, lat. (*proclamāre*, van *clamāre*, schreeuwen, roepen) uitroepen, openlijk bekendmaken, verkondigen, verbreiden, verklaren; een verloving van den kansel afkondigen; – **proclāma,** n. nw.lat. of **proclamātie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*proclamatĭo*) uitroeping, openlijke bekendmaking, aflezing, afkondiging, het aflezen of uitroepen der geboden van twee verloofden; – **proclamātor,** m. uitroeper bij verkoopingen.

proclineeren, lat. (*proclināre*) voorwaarts buigen, neigen; – **proclinātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *proclinatĭo*) het vooroverhangen, overhangen van gebouwen enz.

Procœlius, m. nw.lat. (van 't gr. *prokoílios*, van *koilia*, buikholte) Med. dikbuik, hangbuik.

Procœton, m. gr. (*prokoitōn*, v. *koitē*, leger) voorvertrek, voorkamer.

pro compleet, lat. in den boekhandel: voor het geheel; als bij de eerste afleveringen de volle prijs gerekend wordt, waarbij de latere gratislevering van het overige (als rest) van zelf spreekt.

pro confésso et convícto, z. ond. c o n f e s s i e.

Procónsul, m. lat. (vgl. c o n s u l) bij de oude Romeinen een gewezen consul, die na afloop van zijne ambtsvervulling eene provincie bestuurde, stedehouder, onder- of vice-consul; – **proconsulair,** adj. (lat. *proconsulāris*) stadhouderlijk; door een proconsul bestuurd; – **proconsulaat,** n. (*proconsulātus*) stadhouderlijke waardigheid en het stadhoudersambt van een proconsul.

pro contánte, z. ond. c o n t o.

pro continuatiōne, z. c o n t i n u a t i e, ond. c o n t i n ŭ u m; – *pro copĭa*, z. ond. c o p i e.

procrastineeren, lat. (*procrastināre*, eig. tot op morgen verschuiven, v. *cras*, morgen, *crastĭnus, a, um*, dat tot morgen of tot den volgenden dag behoort) uitstellen, vertragen, verschuiven, talmen, dralen; – **procrastinātie** (spr. *tie=tsie*), f. (*procrastinatĭo*) Jur. vertraging, verschuiving, uitstel van den eenen morgen of dag tot den anderen; – **procrastinātor,** m. nw.lat. uitsteller, vertrager, talmer, draler.

procreëeren, lat. (*procreāre*; vgl. c r e ë e r e n) telen, voorttelen, voortbrengen; – **procreātie** (spr. *t=ts*; lat. *procreatĭo*), f. voortteling, voortbrenging; – **procreātor,** m. teler, voortbrenger, vader; – **procreātrix,** f. barende, moeder.

Proctagra, z. p r o k t a g r a.

Proctor, m. eng. (spr. *prókter*; samengetrokken uit *procurator*) zaakvoerder, opziener.

procul, adv. lat. verre, wijd; – *procul absit*, moge hij verre van hier zijn! – *procul a Jove, procul a fulmine*, sprw.: ver van Jupiter (den donderaar), ver van den bliksem, of ver van het vuur, ver van den brand; een middelmatige, nederige staat is de veiligste.

proculceeren, lat. (*proculcāre*, van *calcāre*, treden, en dit van *calx*, genit. *calcis*, hiel) nedertreden, met den voet treden.

procumbeeren, lat. (*procumbĕre*) nedervallen, nederzinken, bezwijken; – *procumbens*, Bot. nederliggend, gestrekt, met den stengel langs den grond.

pro cura, lat. z. ond. *cura*.

procureeren, lat. (*procurāre*; vgl. c u r e e r e n, ond. *cura*) berzorgen, besturen, beheeren, verplegen; verschaffen, teweegbrengen, tot stand brengen, ergens aan helpen; – **procūra,** f. nw.lat. of **procurātie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*procuratĭo*) beheer, bestuur, plaatsvervanging, zaakwaarneming, bezorging, verschaffing, overneming van een zaak; schriftelijke lastgeving of volmacht; – **procurātie,** f. in de r. kath. Kerk inz.

de visitatie-gelden der bisschoppen; – *procuratio abórtus*, bevordering der te vroege geboorte, het afdrijven der lichaamsvracht; – **procūra,** f. Kmt. belooning voor gedane diensten, verrichte commissiën; ook recht, door het hoofd van een handelshuis aan een ander gegeven, om in zijnen naam te onderteekenen; – **procūrahouder, procūránt, procurist,** m. Kmt. gevolmachtigde of zaakvoerder van een handelshuis; – *per procuratiōnem*, lat. of *per procūra*, it. door of bij volmacht, of door een gevolmachtigde, een plaatsbekleeder, zaakwaarnemer enz.; – **procurātor,** lat., fr. **procureur,** sp. **procurādor,** m. zaakvoerder, zaakbeheerder, zaakverzorger, hij, die belast is met in iemands naam te handelen en diens volmacht heeft; verzorger, verpleger van een stift; gevolmachtigde, afgevaardigde; rechtszaakvoerder, pleitbezorger; keizerlijke stadhouder in romeinsche provinciën; – **procuradōres,** m. pl. in Spanje medeleden der Tweede Kamer, afgevaardigde volksvertegenwoordigers; – *per procuratōrem*, lat. door een gevolmachtigde of plaatsvervanger; – *procureur général* of *procureur de la Republique*, vroeger: *de l'Empereur*, fr. (spr. *-zjenerál de la repübliek'* of *de lamp'réúr*) in Frankrijk procureur-generaal, staatsadvocaat, hij, die met het openbaar ministerie bij het oppergerechtshof is belast; – **procuratorium,** n. nw.lat. bijzondere volmacht van een procurator; – **procuratuur,** f. bezorging, zaakbeheer, zaakwaarneming.

Procyon, m. gr. eig. voorhond (omdat hij bij het opgaan Sirius voorafgaat) ster der eerste grootte, midden in het sterrenbeeld van den Kleinen Hond.

Prodataris, n. nw.lat. opperste der pauselijke prebendenkamer; vgl. d a t a r i a onder d a t u m.

pro Deo, eig. voor God; om Gods wil, om niet, g r a t i s.

prodest, z. *prosit.*

prodigeeren, lat. (*prodigĕre*, v. *pro*, en *agĕre*, eig. het voortdrijven, vandaar verdoen) verkwisten, doorbrengen, onnoodig verteren, verdoen, door de keel lappen; – **prodigaal,** adj. verkwistend, doorbrengend; – **prodigus,** m. (*prodigus, a,um*, verkwistend) verkwister, doorbrenger; – *pro prodigo* v e r k l a r e n, voor eenen verkwister verklaren en dus onder voogdijschap of onder curateele stellen; – **prodigaliteit,** f. (*prodigalitas*) verkwisting, doorbrengingszucht.

Prodigia, prodigiëus, z. ond. p r o d i g i u m.

Prodigium, n. lat. (ontstaan uit *prodicium*, v. *prodicĕre*, voorzeggen), pl. **prodigia** of **prodigiën,** wonder, wonderteeken, wonderwerk, verbazingwekkend verschijnsel, b u i t e n den gewonen loop der natuur (t e g e n den gewonen gang der natuur is het een m i r a k e l); monster, wonderdier, misgeboorte, gedrocht; ook in goeden zin: wondermensch enz.; – **prodigiëus,** adj. (lat. *prodigiōsus, a, um*) wonderbaar, wonderlijk, verbazingwekkend, buitengewoon, ongeloofelijk, monsterachtig, gedrochtelijk.

Prodigus, z. ond. p r o d i g e e r e n.

Proditie (spr. *t*=*ts*), f. lat. (*proditio*, v. *prodĕre*, eig. voor of aan de hand geven, bekend maken, verraden) verraderij, verraad; – *proditio civitātis*, landverraad; – **proditor,** m. verrader; – **proditōrisch,** adj. verraderlijk.

pro dolor, z. *proh.*

Prodominium, n. nw.lat. recht op uitoefening der leenheerlijkheid; – *prodominium sublime*, n. opperleenheerschappij van den vorst.

Prodŏmos, m. gr. (v. *domos*, huis) voorhuis, voorzaal, z. v. a. a t r i u m.

pro domo sua, lat. voor zijn (eigen) huis; z. ond. o r a t i e.

Prodótto, m. it. (= p r o d u c t) Kmt. zuiver bedrag van wissels en waren.

Prodrŏmus, gr. (*pródromos, on*, voorloopend, v. *dramein, tréchein*, loopen) voorlooper, voorbode; voorrede, voorloopige behandeling; – **prodromaál-stadium,** n. Med. tijd van de voorboden bij een ziekte.

produceeren, lat. (*producĕre*, v. *ducĕre*, voeren; vgl. d u x) voorleiden, voorbrengen, voorleggen, toonen, te voorschijn of voor den dag brengen, openleggen, bijbrengen, b. v. bewijzen, getuigen enz.; voortbrengen, werken, veroorzaken, telen, kweeken, verbouwen, b. v. vruchten enz.; leveren, vervaardigen, maken; – **zich goed** of **slecht produceeren,** zich goed of slecht voordoen, vertoonen, gedragen of doen kennen; – **produceering,** f. voorlegging, bijbrenging; verwekking, teling; – **producént,** m. (*prodūcens*) ieder die door zijn arbeid iets voortbrengt, een voortbrenger, teler; veld- of akkerbouwer, vruchtenteler, kweeker; tegenst. van c o n s u m e n t; Jur. voorlegger, aanbrenger, aanvoerder van getuigen, bewijzen enz.; – *ad producéndum, profiténdum et liquidándum*, tot aangifte en inorde-brenging of belegging van de zaak, van de aanklacht, van den eisch; – **producibel,** adj. nw.lat. vertoonbaar, geschikt of waardig om voor den dag gebracht te worden; teelbaar; kweekbaar; – **prodúct,** m. lat. (*prodúctus*) Jur. tegenpartij van den p r o d u c e n t (z. ald.); – **prodúct,** n. (*prodúctum*) voortbrengsel, b. v. van het land, de natuur (n a t u u r- p r o d u c t, natuurvoortbrengsel, natuurgave); – *produit net* (spr. *prodwie nè*), fr. netto opbrengst volgens de p h y s i o k r a t e n (z. a.), alleen uit de aarde (door landbouw) te verkrijgen of van de kunst (k u n s t p r o d u c t), de teelt, het gekweekte, voortgebrachte, werk; werking, vrucht; bedrag, beloop, het te vinden getal, de uitkomst in de rekenkunde, z. v. a. het f a c i t, inz. het door vermenigvuldiging (m u l t i p l i c a t i e) verkregen getal; vroeger in de schooltaal ook klap, kastijding op het achterdeel; Chem. (tegengest. van e d u c t) bij een chemisch proces nieuw voortgebrachte samengestelde stof; – **productenhandel,** handel met natuur- of landsvoortbrengselen; – **producten-kaart,** f. kaart, waarop de voortbrengselen van een land aangeduid zijn; – **prodúctie,** f. (spr. *t*=*s*) (*productio*, n. in oud-lat. alleen voor uitrekking, verlenging) Jur. voor- of bijbrenging, b. v. der getuigen (*productio*

testium), of der bewijsstukken of oorkonden (*pr. documentōrum*); voortbrenging, teling, schepping; ook het voortgebrachte, z. v. a. product; – **productie-termijn,** tijdruimte bij een proces, binnen welke de bewijzen te berde gebracht moeten worden; – **productief,** adj. nw.lat. voortbrengend, scheppend, telend, werkzaam, vruchtbaar; productieve verbeeldingskracht, z. v. a. phantasie; productieve associatie, vereeniging tot gezamenlijke voortbrenging, vereeniging tot beoefening van een handwerk of tak van nijverheid; – **productiviteit,** f. werkingsvermogen, voortbrengingskracht, scheppende kracht, vruchtbaarheid.

Proëdrie, f. gr. (*proedria*, v. *hedra*, zetel) voorzitting in den raad, in de volksvergaderingen enz.; – **proëdros,** m. voorzitter, z. v. a. president.

Proëguména, n. pl. gr. (van *prohēgeisthai*, vooraangaan en den weg toonen) Med. verwijderde of voorbereidende oorzaken eener ziekte; – **proëguménisch,** adj. aanvoerend, voorbereidend, vooropgaand.

pro emerĭto, lat. z. emeritus.

proëminént, adj. nw. lat. (vgl. emineeren enz.) vooruitstekend, uitstekend; – **proëminéntie** (spr. *t=ts*), f. het vooruitsteken, uitstekendheid; het in het oog vallend gedeelte eener zaak.

Proëpizeuxis, f. gr. Gram. plaatsing van het werkwoord tusschen zijn beide onderwerpen (subjecten) of voorwerpen (objecten), of ook de plaatsing van het subject of object tusschen de twee werkwoorden.

pro et contra, z. ond. *pro*; – *pro excusso*, z. ond. excuteeren.

pro exprésse posĭtis, z. ond. exprimeeren.

profaan, adj. lat. (*profānus, a, um*, van *pro*, en *fanum*, tempel, dus eig. vóor of buiten den tempel) ongewijd; onheilig, ontheiligend, ontwijdend, goddeloos, roekeloos, het heilige niet eerende, met den godsdienst spottende; ongeestelijk, wereldlijk, niet kerkelijk; gemeen, onedel; – als subst. een **profaan,** een oningewijde, inz. niet-vrijmetselaar; – profane geschiedenis, wereldlijke, burgerlijke, algemeene geschiedenis, in tegenst. met de gewijde kerkelijke of bijbelsche geschiedenis; – profaanschrijver, profaanscribént, m. wereldlijk schrijver enz.; – **profaneeren** (lat. *profanāre*), ontwijden, ontheiligen, tot onedele doeleinden misbruiken, wereldlijk maken, verontwaardigen; onteeren, geheimen verpraten en algemeen maken, misbruiken; – **profaniteit,** f. onheiligheid, wereldschgezindheid, goddeloosheid; – **profanātie** (spr. *t=ts*), f. ontwijding, ontheiliging, misbruik, onteering; – **profanātor,** m. ontwijder, heiligschender.

Profectus, z. ond. proficiëeren.

Profeet enz., z. propheet.

profereeren, lat. (*proférre*; fr. *proférer*) uit- of voortbrengen; spreken, woorden voortbrengen; te voorschijn brengen.

Profés, m. nw.lat. (*proféssus*, van 't lat. *profitēri*, openlijk verklaren, bekennen, belijden; zich voor iets uitgeven) belijdenis, ordesgelofte van eenen monnik of eene non; – *ex proféssо*, lat. opzettelijk, met voorbedacht, uit eigen aandrift; beroepshalve, anbtshalve, b. v. iets ex professo doen of voeren enz.; – **proféssie,** f. (lat. *professio*, eig. openlijke verklaring, bekentenis, belijdenis), 1) z. v. a. profes; – 2) beroep, bedrijf, handwerk, ambacht; zijne professie van iets maken, iets beroep- of handwerkmatig drijven; ook iets openbaar en zonder vrees of schaamte uitoefenen, uitvoeren; – **professioneel,** adj. nw.lat. beroep- of handwerkmatig; – **professional,** m. eng. iemand, die sport als beroep beoefent (tegenover amateur); – **professionist,** m. handwerker, uitoefenaar van een ambacht; – **proféssor,** m. lat. fr. **professeur,** bij de Romeinen openbaar leeraar, vooral in taalkunde en welsprekendheid; sedert omstreeks 1600 docent aan eene hoogeschool, hoogleeraar; – *professor (publĭcus) extra-ordinarĭus*, buitengewoon hoogleeraar; – *professor (publĭcus) ordinarĭus*, gewoon hoogleeraar; – **professeur,** in Frankrijk en België ook gewoon onderwijzer, vooral leeraar aan een middelbare school of gymnasium, en ieder, die eenige kunst of kunstvaardigheid uitoefent en daarvan zijn beroep of bestaanmiddel maakt (in tegenst. met den amateur of liefhebber) b. v. een *professeur de billard*, een meester op 't biljart; – **professuur,** f. of **professoraat,** n. nw.lat. openbaar leeraarsambt, hoogleeraarsplaats, hoogleeraarsambt; – **professoraal,** adj. nw.lat. daartoe behoorende, ook zich gedragen als een geleerde, als een professor.

proficiëeren, lat. (*proficĕre*, v. *pro* en *facĕre*; dus eig. voortmaken) voortgaan, vooruit of verder komen; iets uitwerken, uitrichten, bewerken, nut doen; – *proficiat!* wel bekome het u! God zegene u! – **proficiént,** m. (lat. *proficiens*) wie vorderingen maakt, iets uitricht, vooruitkomt; – **proficiéntie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. of **proféctus,** m. lat. het vooruitgaan, voortgang; wasdom, toeneming, toename; voordeel, nut; – pl. **proféctūs,** vooruitgang in kennis enz.

Profiel, z. profil.

Profijt, n. (fr. *profit*; spr. *profī*; v. 't lat. *proféctus*, z. ond. proficiëeren) winst, voordeel, nut, opbrengst, genot; – *profit tout clair* (spr. *profi toe klèr'*), fr. zuivere winst; – **profijter,** m. **profijtertje,** n. werktuig om kleine eindjes kaars af te branden, zuinige lichtspaarder; – **profiteeren** (fr. *profiter*, it. *profittáre*, prov. *profeitár*), winnen, voordeel of winst doen of trekken, toenemen; leeren, vorderen; nuttig of winstgevend zijn; – **profitābel,** adj. (fr. *profitable*) voordeelig, winstgevend, nuttig.

Profil, n. fr. (spr. *profiél*; it. *profilo*, sp. *perfil*, v. 't lat. *filum*, draad, oneig. omtrek van de gedaante, van 't gelaat) zijdebeeld, half-gezicht; Arch. doorsnede, afteekening van een gebouw, zooals het zich doorgesneden zou voordoen; ook: borduurwerk, dat niet in de stof maar er boven op genaaid wordt; – *en profil* (spr.

al-), volgens het gezicht van ter zijde in doorsnede geteekend; - **profileeren** (fr. *profiler*, it. *profiláre*, sp. *perfilár*), de doorsnede van een gebouw en dgl. aangeven, teekenen, in doorsnede voorstellen.

profitabel, profiteeren, z. onder p r o f ij t.

profligeeren, lat. (*profligāre*, v. *fligĕre*, slaan, nederslaan) nederslaan, nederwerpen, te gronde richten, overweldigen; - **profligātie** (spr. *t*=*ts*), f. (later lat. *profligatĭo*) nederwerping, overweldiging, vernietiging.

profiueeren, lat. (*profluĕre*, van *fluĕre*, vloeien; vgl. f l u i d e) voortvloeien, ontspringen, zijn oorsprong nemen uit iets, uit iets volgen; — **profluvium,** n. Med. (tegennatuurlijke) uitstorting van vloeistoffen of vochten; - *profluvium album*, witte vloed, slijmvloed; - *pr. alvi*, buikvloed, doorloop; - *pr. cruentum* of *sanguinis*, bloedvloeiing, bloedvliet, z. v. a. h æ m o r r h a g i e; - *pr. seminis*, zaadvloed, zaaduitstorting; - *pr. urīnae*, pisvloed, z. v. a. d i a b e t e s.

pro forma, lat. z. f o r m a.

profugeeren, lat. (*pro-fugĕre*, v. *fugĕre*, vlieden, vluchten; vgl. f u g a) ontvlieden, ontvluchten; - **profŭgus,** m. lat. vluchteling, voortvluchtige, verbannene, banneling, balling.

profúnd, adj. lat. (*profúndus, a, um*) diep, diepzinnig, grondig; - *de profundis*, uit de diepten, de aanvangswoorden, en vandaar ook de naam van een der boetpsalmen; - *e profundis*, uit de diepte (b. v. zingen); - **profundimetrie,** f. lat.-gr. dieptemeting; - **profunditeit,** f. (lat. *profunditas*) diepte, grondigheid.

pro futūro, z. ond. *futurus*.

profuus, adj. lat. (*profūsus, a, um*, v. *profundĕre*, vergieten, oneig. verkwisten enz.) verkwistend, verspillend, overdadig, overmatig, kwistig, spilziek, te mild, te vrijgevig, te ruimschoots; wijdloopig, omstandig; - **profūsie,** f. (lat. *profusio*) eig. vergieting, uitgieting, verkwisting, verspilling, overdaad, overvloed.

Progástor, m. gr. (v. *gastēr*, buik) Med. hangbuik, dikbuik.

progenereeren, lat. (*progenerāre*, vgl. g e n e r e e r e n) telen, voortbrengen; - **progenerātie** (spr. *t*=*ts*), f. (*progeneratio*) voortteling; - **progenies,** f. afstamming, geslacht; iemands kinderen of nakomelingen; - **progenitor,** m. stamvader, voorvader; - **progenituur,** f. nw.lat. nakomelingschap; kinderen, jongen, teelt, welpen, gebroed.

progermineeren, lat. (*pro-germināre*; vgl. g e r m i n e e r e n) uitspruiten, ontkiemen.

Proglōssis, f. gr. (van *glōssa*, tong) tongspits, punt der tong.

prognaath of **prognathisch,** adj. gr. met vooruitstekende kaak.

Prognōsis of **prognōse,** f. gr. (vgl. g n o s i s) voorkennis, vooraanwijzing, voorzegging, inz. van den afloop eener ziekte; - **prognost,** m. (gr. *prognōstes*) of **prognosticus,** voorafweter, voorzegger, voorspeller; - **prognostiek** of **prognóstica,** f. kunst om vooraf te kennen of te voorzeggen; - **prognostikon** of **prognosticum,** n. teeken der toekomst, voorteeken, voorbode, vooraanduiding, voorspelling; kenteeken; ook soort van weerglas, dat het weder door het troebelworden der vloeistof, waarmede het gevuld is, moet aanwijzen, ook b a r o s k o o p genoemd; i e m a n d s p r o g n o s t ĭ c u m t r e k k e n, hem iets vooraf verkondigen, voorspellen, inz. zijne lotgevallen; vgl. n a t i v i t e i t en h o r o s k o o p; - **prognosticeeren,** vooruitzeggen, voorspellen, voorzeggen; - **prognostisch,** adj. voorbeduidend, voorzeggend, voorspellend.

pro gradu d i s p u t e e r e n, z. ond. g r a a d.

Prográmma of **prográm,** n. gr. (*prógramma*, pl. *prográmmata*, v. *prográphein*, openlijk uitschrijven) eig. openlijke schriftelijke bekendmaking, openbare aanplakking; inz. gedrukte aankondiging of uitnoodiging tot eene plechtigheid op scholen enz.; bij een feest de opgave van de op-elkander-volging der verschillende feestelijkheden; lijst der muziekstukken bij eene muziekuitvoering; in de staatkunde: openlegging van de grondstellingen van een politieke partij of een ministerie; - **programmataris,** m. nw.lat. programmenschrijver, schrijver van gelegenheidsschriften aan hoogescholen.

progrediëeren, lat. (*progrĕdi*) voortstappen, voortgaan, vorderingen maken; - **progrés,** n. (lat. *progréssus*, m.), pl. **progréssen,** voortgang, voortschrijding, opklimming, wasdom, vorderingen, trapsgewijze voortgang, inz. van de oorzaken tot de gevolgen; - **progréssie,** f. (lat. *progressio*) vooruitgang, trapsgewijze opvolging, trapsgewijze verhooging naar het vermogen of inkomen (b. v. bij belastingen); Arith. reeks, rij van getallen, die naar dezelfde wet of naar eene gegeven verhouding voortloopen, b. v. a r i t h m e t i s c h e p r o g r e s s i e, rekenkunstige reeks, of zulk eene, van welke iedere twee op elkander volgende grootheden hetzelfde verschil hebben, b. v. 1, 3, 5, 7, 9 enz.; g e o m e t r i s c h e p r o g r e s s i e, meetkunstige reeks, of zulk eene, van welke iedere twee op elkander volgende grootheden dezelfde verhouding of reden hebben, b. v. 1, 2, 4, 8, 16 enz.; h a r m o n i s c h e p r o g r e s s i e, rij van grootheden, van welke iedere drie op elkander volgende termen in eene zoodanige verhouding tot elkander staan, dat de eerste tot den derde dezelfde reden heeft, als het verschil der twee eersten tot dat der twee laatsten, b. v. $2^2/_5$, 3, 4, 6, 12; Muz. herhaling eener figuur in verscheiden toonaarden; - **progressibel,** adj. nw.lat. tot vorderingen geschikt, voor volmaking vatbaar; - **progressibiliteit,** f. nw.lat. vatbaarheid tot volmaking; - **progressief,** adj. nw.lat. (fr. *progressif*) voortgaand, toenemend, opklimmend, trapsgewijze, voor en na; p r o g r e s s i e v e b e l a s t i n g belasting, welke in verhouding tot het opklimmende inkomen of vermogen stijgt; p r o g r e s s i e f s t e l s e l, ook wel het iersche stelsel genoemd, een systeem van gevangenis, waarbij na een stadium van strenge gevangenschap een tijd volgt met eenige meerdere vrijheid van beweging; - **progressist,** m., pl. **progressisten,** barb.lat. vooruitgangsvrienden, mannen van den vooruit-

gang, naam eener politieke partij in Spanje sedert 1842; – **progressistisch,** adj. daartoe behoorende, b. v. de progressistische partij.

Progymnasium, n. gr. (vgl. g y m n a s ĭ u m) vooroefeningsschool, voorbereidingsschool tot de gymnasiën; bij ons vroeger: instelling van hooger onderwijs met 4-jarigen cursus, gelijkstaande met de 4 laagste klassen van een volledig gymnasium (dat een zesjarigen cursus heeft); in Pruisen: gymnasium, waaraan de prima ontbreekt; – **progymnásma,** n. vooroefening; pl. **progymnasmăta,** vooroefeningen.

proh of *pro*, lat. uitroep van verwondering of klacht, o! ach! – *proh dolor*! o smarte! o wee! helaas! – *proh pudor*! o schaamte! o schande!

prohibeeren, lat. (*prohibēre*, v. *habēre*, hebben, houden) afhouden, verhinderen, beletten, verhoeden, stuiten, stremmen, verbieden, ontzeggen; – **prohibĭta,** n. pl. verboden dingen; – **prohibitie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*prohibitĭo*) verhindering, wering, ontzegging, weigering, verbod, beletsel, stremming; – **prohibitie-** of **prohibitief-systeem,** n. in ruimeren zin het geheel van de maatregelen, waardoor een staat de persoonlijke en oeconomische vrijheid der ingezetenen beperkt; in engeren zin de handelsstaatkunde, welke de concurrentie van vreemde goederen met inlandsche bemoeilijkt of onmogelijk maakt, door heffing van hooge invoerrechten op of totaal verbod van invoer van sommige waren; – **prohibitionist,** m. barb.-lat. aanhanger van dit stelsel, voorstander van handelsbeperking en beschermende rechten; – **prohibitief,** nw.lat. en **prohibitōrisch** (lat. *prohibitorius, a, um*), adj. terug- of afhoudend, verbiedend, belettend, verhinderend; – **prohibitorium,** n. verbod van in- of uitvoer van waren.

pro hospĭte, z. h o s p e s.

proh pudor, z. *proh*.

pro insolvénte v e r k l a r e n, z. ond. i n s o l v a b e l.

projiceeren, lat. (*projicĕre*, van *jacĕre*, werpen) eig. voorwerpen; voortwerpen, verwerpen, versmaden; later ook ontwerpen; – **projéct,** n. nw.lat. (fr. *projet*) ontwerp, plan, voorslag, aanslag, voornemen, oogmerk, bedoeling; – **projecten-maker,** m. plannen- of ontwerpenmaker; – **projéctie** (spr. *t=s*), f. (lat. *projectĭo*, het voorwerpen) Mechan. worp, het werpen van een lichaam; in de teekenkunst: schets, ontwerp, teekening, afbeelding van den stand en de gedaante van een voorwerp; inz. graadnet van landkaarten; dit laatste viervoudig: 1) c e n t r a l e p r o j e c t i e, het ontwerpen eener kaart, waarbij men het oog in het middelpunt der aarde denkt en van dat punt de landen rondom zich heen ziet; 2) o r t h o g r a p h i s c h e p r o j e c t i e, waarbij men het oog op een oneindigen afstand van de aarde denkt en de landen als op eene vlakke tafel naast elkander ziet; 3) s t e r e o g r a p h i s c h e p r o j e c t i e, bij welke men het oog in een punt van de oppervlakte van den bol denkt en door de aarde heen het tegenoverstaande halfrond opneemt, alsof het zich afspiegelde op een vlak, dat de aarde in 2 helften deelt; 4) h o m a l o g r a p h i s c h e of i s o g r a p h i s c h e p r o j e c t i e, waarbij men het oog op een aardstraal boven de aarde denkt. – Ten opzichte van het gedeelte der aardoppervlakte, dat men projecteert, is de projectie of: p o l a i r e p r o j e c t i e, wanneer men zich tegenover een der polen, of æ q u a t o r i a l e p r o j e c t i e, wanneer men zich in den evenaar, of h o r i z o n t a l e p r o j e c t i e, wanneer men zich in een willekeurig punt van de oppervlakte der aarde denkt geplaatst te zijn en dat punt tot middelpunt van het ontwerp maakt; al naar gelang het graadnet óf op een plat vlak (p r o j e c t i e v l a k) wordt afgebeeld, dat loodrecht staat op de verbindingslijn van het oog met het middelpunt van het af te beelden deel der aardoppervlakte, óf op een cylinder- of kegelmantel, die men zich om de aarde gelegd denkt, onderscheidt men de a z i m u t a l e-, de c y l i n d e r-k e g e l- en de c o n v e n t i o n e e l e projecties, welke laatste tot geen der beide vorige groepen behooren; – **projectie-as,** f. doorsnede van de projectie; – **projectie-vlak,** zie boven bij p r o j e c t i e; – **projectie booglamp,** f. elektrische lichtinrichting voor zoeklicht; – **projecteeren** (fr. *projeter*), ontwerpen, afbeelden, door eene teekening voorstellen; plannen, ontwerpen maken, iets voor hebben, van plan zijn, bedoelen; – **projectiel,** n. werptuig, elk door de eene of andere kracht voortgeslingerd of weggeworpen lichaam, inz. werptuigen der artillerie; – **projectuur,** f. lat. (*projectūra*), of **projécta,** n. pl. Arch. het vooruitspringende, uitstekende, b. v. van lijstwerk, van eene kornis.

Prokatalēpsis, f. gr. (vgl. k a t a l e p s i s) eig. voorafgegane in- of wegneming; Log. figuur, waarbij datgene, wat iemand ten laste kan gelegd worden, als verontschuldiging wordt bijgebracht.

prokatárktisch, adj. (vgl. k a t a r k t i k o n), te voren aanvangend, voorafgaand, voorbereidend, gelegenheid gevend; – **prokatárxis,** f. voorbereiding, gelegenheid gevende oorzaak.

Proklitĭka, n. pl. gr. (van *proklīnein*, voorwaartsneigen of buigen; vgl. p r o c l i n e e r e n) toonlooze woorden, die hun accent op het volgende woord werpen; – **proklítisch,** adj. den toon op het volgende werpend, in tegenst. met e n k l i t i s c h.

Prokrūstes, m. gr. (v. *prokroeein*, door slagen uitstrekken, in 't alg. met geweld uitrekken en pijnigen) uitrekker, pijniger, naam van een fabelachtigen wreedaard in Attika, die twee bedsteden had, eene korte en eene lange. Had hij een gast van eene lange gestalte te herbergen, dan legde hij hem in de korte bedstede en hieuw zooveel van hem af, tot hij er in paste; was de gast klein, dan werd hij naar de lange bedstede gevoerd en daarin zoolang uitgerekt, totdat hij den adem uitblies; vandaar spreekwoordelijk: h e t b e d v a n P r o k r u s t e s, d. i. een willekeurige vorm, in welken men een voorwerp met geweld besluit of inkleedt.

Proktăgra, n. gr. (v. *prōktós*, aars) Med.

jichtige aarspijn; - **proktalgie,** f. aarspijn, pijn aan den aars; - **prokt-atresie,** f. verstopping van den endeldarm; - **proktitis,** f. ontsteking van den aars; - **proktocēle,** f. uitzakking van den endeldarm; - **proktóncus,** m. aarsgezwel; - **proktophantasmist,** m. wie ten gevolge van lijden in den aars of het onderlijf verschijningen heeft of spoken ziet (in Goethes Faust); - **proktoptōma,** n. uitzakking van den endeldarm; - **proktorrhagie,** f. bloedvloeiing uit den aars; - **proktorrheuma,** n. rheumatische aarspijn; - **proktorrhoœa,** f. ontlasting van bloed of slijm uit den aars; - **proktostenōsis,** f. vernauwing van den endeldarm.

prolabeeren, lat. (*prolābi*, v. *labi*, vallen, glijden; vgl. l a b e n t) uitzakken, te voorschijn komen; - **prolápsus,** m. nw. lat. uitzakking of doorzakking van weeke lichaamsdeelen, b. v. *prolapsus ani*, uitzakking van den endeldarm; - *pr. oculi*, uitzakking van het oog; - *pr. umbilĭci*, uitzakking van den navel; - *pr. utĕri*, doorzakking van de baarmoeder enz.; vgl. p r o c i d e n t i e.

Prolabium, n. nw. lat. (van *labĭum*, z. ald.) voorlip, voorste roode strook van elke lip.

Prolapsus, z. ond. p r o l a b e e r e n.

Prolātie (spr. *t=ts*), f. lat. (*prolatĭo*, v. *proferre*; vgl. p r o f e r e e r e n) voortbrenging, vertelling, vermelding; uitzetting, verwijding, verschuiving; in den zang: toonverlenging, uitrekking, aanhouding van eenen toon.

Prolegaat, m. nw. lat. (vgl. l e g a a t ond. l e g e e r e n 1) pauselijk stadhouder in eene provincie van den voormaligen Kerkelijken Staat.

Prolegomĕna, n. pl. gr. (van *prolĕgein*, voorafzeggen) het voorafgezegde, vooropgeplaatste, voorrede, voorherinneringen, voorloopige aanmerkingen, inleiding, voorbereiding tot eene wetenschap.

Prolēpsis of **prolēpsie,** f. gr. (vgl. l e p s i s) voor-wegneming, het vooraf-wegnemen; Med. het vroeger intreden, b. v. van eenen aanval der koorts, koortsvervroeging, het nalaten; Log. voorkomende beantwoording van eene mogelijke of waarschijnlijke tegenwerping, ook a n t i c i p a t i e; - **proléptisch,** adj. voorkomend, vooraf beantwoordend, voorloopig; p r o l e p t i s c h g e b r u i k van een woord vindt plaats, wanneer daardoor wordt voorgesteld, dat iets reeds is gedaan, dat nog gebeuren moet, als gevolg van de bedreven handeling, b.v. de verraste blikken van den vreemde zagen keer op keer iets nieuws; verrast, d. i. zoodat zij verrast worden.

Proletariërs, m. pl. lat. (*proletarĭus*, pl. *proletarĭi*, v. *proles*, kinderen, kroost, nakomelingschap) in 't oude Rome: arme burgers, die den Staat niet met geld, maar enkel door hunne kinderen van dienst konden zijn; vandaar in 't alg. voor: geheel onbemiddelde, arme menschen uit lagen stand; - **proletariaat,** n. nw. lat. stand der proletariërs, gezamenlijke proletariërs; dat deel der burgerij, dat niets bezit; de arme, van de hand in den tand levende volksklasse, arbeidersbevolking; - **proletārisch,** adj. tot de geheel onbemiddelde volksklasse behoorende.

pro libĭto, z. ond. *libitum*.

pro licentĭa, lat. voor het verlof (b.v. om te prediken).

prolifiek, adj. nw. lat. (*prolifĭcus, a, um*, van *proles*, nakomelingschap, en *facĕre*, maken, fr. *prolifique*) vruchtbaar, tot voortteling geschikt, kinderverwekkend; vruchtbaarmakend; - **proliferātie** (spr. *t=ts*), f. het verschijnen van een knop of een bloem op eene ongewone plaats; - **prolificātie** (spr. *t=ts*), f. bevruchting, teling; - **prolificeerende bloemen** of **vruchten,** zulke, die uit andere bloemen of vruchten aan een afzonderlijken steel groeien.

pro ligatūra, z. ond. l i g e e r e n.

prolix, lat. (*prolixus, a, um*, en als adv. *prolixe*, v. *pro* en *laxus*, wijd, ruim) wijdloopig, omslachtig, langwijlig, te uitvoerig; - **prolixiteit,** f. (*prolixĭtas*) wijdloopigheid, omslachtigheid enz.; - **prolixeeren,** (lat. *prolixāre*, uittrekken) wijdloopig zijn.

Prolocutor, m. (van *prolŏqui*, uitspreken) redenaar, woordvoerder, spreker; - **prolocutorium,** n. nw. lat. openbare spreekplaats, plaats van onderhoud.

Prolŏgus of **proloog,** m. gr. (*prólogos*; vgl. l o g o s) voorrede, inleidingsrede, openingsrede; inz. tot het publiek gerichte toespraak voor de opvoering van een tooneelspel; - *prolŏgus galeātus*, lat. (*galĕa*, helm of stormhoed) gehelmde, geharnaste openingsrede (tot verdediging tegen de aanmerkingen en tegenwerpingen zijner partij).

prolongeeren, nw. lat. (*prolongāre*, fr. *prolonger*) verlengen, vertragen, uitstellen, uitstel geven, eenen lateren tijd of termijn bepalen; een g e p r o l o n g e e r d e w i s s e l, zulk een, waarbij de bepaalde betaaldag met wederzijdsche bewilliging later gesteld wordt; - **prolongābel,** adj. verschuifbaar, tot verlenging, vertraging, uitstel geschikt; - **prolongatie** (spr. *t=ts*), f. verlenging van den tijd, vertraging, uitstel, later gestelde termijn; Kmt. bij den verkoop van effecten bedongen terugkoop daarvan; e f f e c t e n i n p r o l o n g a t i e g e v e n, ze in handen van een geldschieter geven als onderpand van een verschuldigde geldsom om ze later in te lossen; ook middel om effecten te koopen, zonder dat men ze kan of wil betalen, waarbij doorgaans op koersverschil wordt gespeculeerd, daar de kooper slechts 10 % der werkelijke waarde behoeft te betalen; - **prolonge,** f. fr. (spr. *-lóñzj'*) sleeptouw, inz. tot voorttrekken van 't geschut.

pro lubito, z. ond. *libitum*.

proludeeren, lat. (*proludĕre*, v. *ludĕre*, spelen; vgl. l u s u s) voorspelen, vooroefenen; - **prolūsie,** f. (lat. *prolusĭo*) voorspel, vooroefening; uitnoodigings- of aankondigingsschrift; - **prolusief** of **prolusōrisch,** nw. lat. vooroefenend.

Promāchos, m. gr. (v. *pro* en *machesthai*, strijden) voorvechter, strijder in het voorste gelid; ook: voorvechter, verdediger.

Promemoria, z. ond. *memoria*.

promeneeren, fr. (*promener*, rondleiden, *se promener*, wandelen; oudfr. *pourmener*, *se pourmener*, v. lat. *prominäre*, voortdrijven, voor zich uitdrijven, v. *minäre*, dreigend aansporen, fr. *mener*, leiden) wandelen, zich eene beweging geven, zich vertreden; – **promenáde**, f. wandeling, gang voor vermaak of voor gezondheid; wandelbaan, wandelweg, wandelplaats; – **promeneur**, m. **promeneuse**, f. wandelaar, wandelaarster; handblaker.

Promésse, f. fr. (van *promettre* = lat. *promittĕre*, beloven) belofte, toezegging; Kmt. voorloopige belofte om een zekere som op een bepaalden tijd te betalen, orderbriefje.

Promētheus, m. gr. (spr. *theus* als ééne lettergreep) de voorbedachtzame, voorzorghebbende; Myth. zoon van den titan Japĕtos, uitvinder van vele kunsten, inz. der beeldende. Hij vormde menschen uit leem en water, en stal, om hen te bezielen, het vuur van den hemel, waarom Jupiter hem in toorn aan eene rots van den Kaukasus liet vastklinken, waar een gier hem de telkens weder aangroeiende lever moest uitpikken; deze verschrikkelijke straf stond Prometheus zoolang door, totdat Hercules hem van de rots bevrijdde; verstandig, bekwaam kunstenaar, inz. beeldhouwer, boetseerder.

pro mille, z. *mille*.

prominént, adj. lat. (*promĭnens*, van *prominēre*, vooruitsteken) uitstekend, vooruitspringend; – **prominéntie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*prominentia*) z. v. a. p r o ë m i n e n t i e; ook het vooruitstekende, uitbouw.

pro ministerio, z. m i n i s t e r i e.

promiscŭe, lat. (van *miscēre*, mengen; vgl. m i s c e e r e n) vermengd, gemengd, door elkander, zonder onderscheid of orde; – **promiscuïteit**, f. nw. lat. grenzelooze vermenging of absolute gemeenschap van vrouwen.

promitteeren, lat. (*promittĕre*) beloven, toezeggen; – **promittént**, m. (lat. *promittens*) z. v. a. p r o m i s s o r; – **promissair**, m. nw. lat. (*promissarius*) belover, hij, die iets toezegt of belooft; ook ontvanger van een belofte, hij, wien eene belofte gedaan is; – **promissie**, f. lat. (*promissio*) belofte, toezegging; – **promissor**, m. belover, toezegger (het tegengest. van a c c e p t a n t, z. ald.); – **promissorisch**, adj. nw. lat. belovend, eene belofte bevattende; – **promissum**, n. het beloofde, toegezegde; – *promissa cadunt in debĭtum*, beloften maken schuld; – *promissory notes*, pl. eng. z. v. a. p r o m e s s e n.

Promontorium, n. lat. (van *mons*, genit. *montis*, berg) voorgebergte, kaap.

pro mortŭo, lat. z. ond. *mortŭus*.

promoveeren, lat. (*promovēre*, eig. voort- of voorwaarts bewegen; vgl. m o v e e r e n) bevorderen, verhoogen; op hoogescholen: **iemand promoveeren**, hem eene geleerde of academische waardigheid mededeelen of opdragen; ook **promoveeren**, zulk eene waardigheid aannemen of zich doen opdragen, doctor of magister worden; – **promovéndus**, m. hij, die bevorderd zal worden; vgl. d o c t o r a n d u s; – **promōtus**, m. een bevorderde, die tot eene waardigheid verheven is; – **promōtie** (spr. *t=ts*), f. (later lat. *promotio*) bevordering, verheffing, standsverhooging, inz. bevordering tot eene geleerde of academische waardigheid op hoogescholen (d o c t o r a l e p r o m o t i e); – *in limĭne promotiōnis*, op het punt zijnde van te promoveeren; – **promōtor**, m. nw. lat. bevorderaar, waardigheids-uitdeeler; aanlegger, aanstoker, roervink; hoogleeraar, die de doctorale waardigheid verleent; – *promotoriāles* (*littĕrae*) of **promotoriālen**, pl. herinnerings- of bevorderingsschrijven van een hoogeren rechter aan een lageren rechter; ook herinneringsschrijven van een gerechtshof aan een buitenlandsch gerecht.

promt of liever **prompt**, adj. lat. (*promptus, a, um*, en als adv. *prompte*, van *promĕre*, uitnemen, uithalen, aan 't licht brengen) bereid, vaardig, toegerust; onverwijld, gezwind, spoedig, haastig, snel, ras, flink, vlug; puntelijk, stipt, gereed, baar, b. v. p r o m p t e betaling; iets *in promptu* hebben, in gereedheid, voor de hand hebben; vgl. i m p r o m p t u; – *promtaménte*, it. Muz. stipt of nauwkeurig voor te dragen; – **promptitúde**, f. fr. gezwindheid, snelheid, vlugheid, vaardigheid, behendigheid enz.; stiptheid in betalen en dgl.; – **promtuarium**, n. lat. spijskamer, bottelarij, etenskast, spinde, schapraai; handboek, ook hulphandboek, raadgever, hulpbron.

promulgeeren, lat. (*promulgāre*) kond doen, bekendmaken, verkondigen, afkondigen, verspreiden, b. v. eene wet; – **promulgātie** (spr. *t=ts*), f. openbare bekendmaking, konddoening, verkondiging, verbreiding; – **promulgātor**, m. bekendmaker, afkondiger, verkondiger, verbreider.

pro mundo, lat. z. ond. m u n d u m.

Promythion of **promythium**, n. gr. (vgl. m y t h o s) voorvertelling, inleiding tot de sage of overlevering, voorsage; pl. **promythiën.**

Pronāos, m. of **pronāon**, n. gr. (van *naós*, tempel) voorhof van een tempel, ingang.

Pronātie (spr. *t=ts*), f. nw. lat. (*pronatio*, van *pronāre*, voorwaartsbuigen) Med. voorwaartsdraaiing of -buiging (b. v. der baarmoeder); inz. beweging der armpijp om den elleboog, zoodat de binnenste handvlakte naar beneden ligt, tegengestelde van s u p i n a t i e; – **pronātor**, m. voorwaartsdraaier, spier, die de hand naar voren draait.

proneeren, fr. (*prôner*, eig. eene vermaningspredikatie houden, van *le prône*, predikatie, rede; verder: roemen, prijzen, van 't lat. *praeconium*, z. ald.) overmatig loven, lofprijzen, uitbazuinen, zwetsen; veel praats, veel woorden over iets maken; op eene lastige of vervelende wijs zwetsen of snappen; – **proneur**, m. bovenmatig lofredenaar; zwetser enz.

Pronĕpos, m. lat. (v. *nepos*, kleinzoon) achterkleinzoon, zoon van den kleinzoon.

Prónik-getal, n. som van een quadraat- of vierkantgetal en zijn wortel; b. v. 2, 6, 12, 20, 30 enz., omdat $(1 \times 1) + 1 = 2$, $(2 \times 2) + 2 = 6$, $(3 \times 3) + 3 = 12$, $(4 \times 4) + 4 = 20$, $(5 \times 5) + 5 = 30$ is.

Pronŏmen, n., pl. **pronomina,** lat. (v. *pro*, voor, en *nomen*, naam, naamwoord) Gram. voornaamwoorden, plaatsvervangers en begeleidende bepalende woorden der zelfstandige naamwoorden, welke de voorwerpen naar zekere redeverhoudingen aanduiden; – *pronŏmen substantīvum*, voornaamwoord, dat als plaatsvervanger der zelfst. nw. het voorwerp zelf in formeele betrekking aanduidt; – *p. adjectīvum*, voornaamwoord, dat sommige formeele betrekkingen der voorwerpen als begeleidend bepalend woord der zelfst. nw. uitdrukt; – *pronomina personalia*, persoonlijke voornaamwoorden: i k, g ij, h ij, w ij enz.; – *pr. possessīva*, bezittelijke voornw.: m ij n, u w, z ij n enz.; – *pr. demonstratīva*, aanwijzende voornw.: d i e, d e z e, d a t enz.; – *pr. determinatīva*, bepalende voornw.: d e g e n e, d e z e l f d e, z u l k enz.; – *pr. indefinīta*, onbepaalde voornw.: i e m a n d, n i e m a n d, m e n, i e t s, n i e t s enz.; – *pr. interrogatīva*, vragende voornw.: w i e? w e l k e? w a t? enz.; – *pr. reflexīva*, terugwerkende of wederkeerende voornw.: z i c h; – *pr. relatīva*, betrekkelijke voornw.: d i e, d a t, w e l k e, w a t; – **pronominaal,** adj. (*pronominālis, e*) op de wijze van een voornaamwoord, voornaamwoordelijk; – **pronominalia,** n. pl. vormen, die in eenige talen ter aanduiding en hoedanigheid van grootte of getal der voorwerpen dienen; – **pronominātie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*pronominatīo*) vermijding van het noemen van een naam door aanduiding eener omstandigheid, b. v. held van Quatre-Bras, voor koning Willem de tweede; de Agrippijnsche zwaan, voor Vondel; z. v. a. a n t o n o m a s i a.

prononceeren, z. p r o n u n c i ë e r e n.

Pronopiograaf, f. gr. c a m e r a o b s c u r a, welke de voor haar liggende voorwerpen vertoont; p a n t o g r a a f voor 't landschapteekenen.

pro novitāte, lat. als nieuwtje, als pas verschenen (bij niet bestelde zendingen der boekhandelaars).

Pronŭba, f. lat. (van *nubĕre*, trouwen) beschermster der huwelijken, huwelijksstichtster, een bijnaam van Juno.

pro nunc, lat. voor het tegenwoordige, voorloopig.

pronunciëeren of **pronunceeren,** lat. (*pronunciāre*) of fr. **prononceeren** (*prononcer*, spr. *pronoñs*–), uitspreken, beslissen, uitspraak doen; – **zich prononceeren,** zich bepaald, krachtig uitdrukken, duidelijk verklaren, beslissend uiten; – g e p r o n o n c e e r d, adj. sterk uitgedrukt, scherp afgedrukt, uitkomend (van spieren, gelaatstrekken); – **pronunciābel,** adj. later lat. (*pronunciabĭlis, e*) uitspreekbaar, uit te spreken; – **pronunciamiénto,** n. sp. openbare verklaring en bekendmaking, acte van verzet, protest, inz. openbare opstandsverklaring in Spanje en Z.-Amerika; – *pronunciātum juris*, lat. rechtsuitspraak, rechterlijk bescheid; – **pronunciātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *pronunciatīo*) uitspraak, uitspreking, openbare bekendmaking.

proódisch, gr. (van *hodós*, f. weg) voorloopig.

Prooemium, n. lat. (van 't gr. *prooímion*, van *oimos*, weg, gang) ingang, voorrede; voorbericht, voorspel; – **prooemiëeren,** eene voorrede maken.

Proof, f. eng. (spr. *proef*), pl. **proofs,** proef, inz. proefvel, proefdruk, proefbladen van letter-, koper- of steendruk.

Proost, m. (hoogd. *probst*, van 't lat. *proposĭtus* of liever *praeposĭtus*, van *praeponĕre*, voorzetten, vooropplaatsen; vgl. p r o v o o s t) opperste, kloosterhoofd, stiftsvoorstander, opgergeestelijke; – **proostdij,** f. ambt, woning en district van eenen proost.

Propædeutika, f. gr. (vgl. p æ d e u t i k a) vooroefening, voorschool, voorbereidende kundigheden tot eene wetenschap; voorbereidend onderwijs, inleidende wetenschap, voorbereidings-wetenschap; – **propædeutisch,** adj. vooroefenend, voorbereidend; p r o p æ d e u t i s c h e x a m e n, onderzoek naar de kundigheden, die als voorbereiding tot dezen of genen tak van geleerdheid beschouwd worden; ook verkort: zijn p r o p æ d e u t i s c h doen, het voorbereidende examen afleggen, alvorens tot de eigenlijke vakstudie over te gaan.

propageeren, lat. (*propagāre*) voortplanten, verbreiden, uitbreiden, vermenigvuldigen, vermeerderen; – **propagánda** of **propagánde,** f. nw. lat. d. i. *congregatio de propaganda fide*, z. c o n g r e g a t i e; ook in 't algemeen ieder genootschap ter uitbreiding van kerkelijke of politieke leerstellingen; p r o p a g a n d a m a k e n, voor de verbreiding eener meening, van een plan enz. werken; – **propagandísme,** n. nw. lat. grondstellingen en handelwijze eener propaganda, verbreidings- of bekeeringsijver; – **propagandisten,** m. pl. medeleden of aanhangers eener propaganda; – **propagātie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*propagatīo*) voortplanting; uitbreiding, verbreiding; – **propagātor,** m. voortplanter, verbreider; – **propagŭlum,** n. Bot. voortplantingsstof der mosplanten, kiemstof, kiemmeel.

propaleeren, lat. (*propalāre*, van *propălam*, openbaar) openbaar maken, bepraten, onder de menschen brengen.

pro parte virili, z. ond. v i r i e l.

Propathie, f. gr. (vgl. p a t h o s) voorgevoel, eerste gewaarwording eener ziekte.

pro patria, z. p a t r i a.

Propéller, m. eng. (v. *propél*, lat. *propellĕre*, voortdrijven, voortstooten) eig. de of het voortdrijvende, vandaar: s c r e w - p r o p e l l e r (van *screw*, spr. *skroe*, schroef), archimedische schroef als beweegkracht bij stoomschepen, vliegmachines enz.

Propemptikon of **propempticum,** n. gr. (van *propémpein*, heenzenden, begeleiden) begeleidings-, afscheids- of reisgedicht, door de achterblijvenden aan den scheidende gericht; tegengest. van a p o p e m p t i k o n.

Propénsie, f. lat. (*propensīo*, van *propendĕre*, nederhangen, zich neigen) overhelling, neiging, zucht; – **propendentie** (spr. *t=ts*). f. nw. lat. neiging, genegenheid; – **propensiteit,** f. nw. lat. ge neigdheid, zucht.

proper enz., z. p o p r e.

Próperty, f. eng. eigendom, bezitting.

Propetie, (spr. *t*=*ts*) f. gr. (*propeteia*, eig. het voorwaartsvallen, van *propiptein*) voorbarigheid, onbezonnenheid; Med. spraakgebrek, waarbij de woorden als tegelijk worden uitgestooten.

Prophăsis, f. gr. (van *prophainein*, doen verschijnen) voorwendsel, voorgeven, schijngrond, uitvlucht; ook (inz. verwijderde) aanleiding, gelegenheid gevende oorzaak; Med. verwijderde of meer verborgen oorzaak eener ziekte.

Propheet, m. gr. (*prophētes*, v. *prophănai*, uitspreken) of **profeet,** openbaar verkondiger, spreker, vooral als tusschenpersoon tusschen de Godheid en de menschen bij het joodsche volk; dan: voorzegger, ziener, voorspeller, vooraf verkondiger, waarzegger; - **prophetés, profetés,** f. zieneres, voorzegster, waarzegster; - **prophetie, profetie,** (spr. *t*=*ts*) f. (gr. *propheteia*) voorspelling, openbaring; - **prophētisch, profētisch,** adj. voorspellend; vol voorgevoel; - **propheteeren, profeteeren** (gr. *prophēteúein*) voorspellen, vooraf verkondigen, toekomstige, toevallige dingen vooruitzeggen.

prophyláktisch, adj. gr. (vgl. p h y l a x, p h y l á k t i s c h) Med. verhoedend, voorbehoedend, voorkomend, afwendend; - **prophyláktieum,** n. voorbehoedmiddel; - **prophyláxis,** f. verhoeding, voorbehoeding, voorkoming, b. v. eener ziekte door gepaste geneesmiddelen.

Propinātie (spr. *t*=*ts*), f. lat. (*propinatĭo*, het toedrinken, van *propināre*, toedrinken, ook iemand te drinken geven) in Duitschland het uitsluitend recht tot bierbrouwen en drankstoken, aan een landgoed behoorende; - **propina,** f. sp. drinkgeld.

Propinquiteit, f. lat. (*propinquĭtas*, van *propinquus, a, um*, nabij; verwant) het nabijzijn, nabijheid; verwantschap.

Propiolzuur, n. kleurlooze vloeistof, die naar azijn riekt en ontstaat bij verwarming van een waterige oplossing van acetyleendicarbonzure kali; het wordt gebruikt tot bereiding van kunstmatige indigo enz.

Propionzuur, n. kleurlooze vloeistof, zoo helder als water en van zuren reuk, o. a. gevormd door inwerking van scherpe alkaliën op koolhydraten enz., ook bij gisting van afval van leder, tarwezemelen enz.

propitiābel (spr. *t*=*ts*), lat. (*propitiabĭlis, e*, van *propitiāre*, bevredigen, verzoenen) verzoenlijk; - **propitiātie** (spr. *-tsiátsie*; lat. *propitiatĭo*), verzoening, bevrediging; - **propitiatōrisch** (spr. *ti*=*tsi*), adj. nw. lat. verzoenend.

Proplásma, n. gr. (vgl. p l a s m a) voorbeeld, model van leem, waarnaar de kunstenaar iets bewerkt; - **proplastīka,** f. kunst om zulke modellen te maken.

Propœtíden, pl. (lat. *Propoetĭdes*, gr. *Propoitĭdes*) gr. Myth. meisjes te Amathus op 't eiland Cyprus, die de godheid van Venus loochenden en daarom door die godin in schaamteloozen minnegloed ontvlamd en eindelijk in steenen veranderd werden; vandaar voor: geile, schaamtelooze vrouwen.

Propŏlis, f. gr. (van *pŏlis*, stad) voorstad; bouwwerk aan den ingang; maagdenhonig.

Propolīum, n. nw. lat. (van 't gr. *propōlein*, voorafkoopen) voorkoop, voorkooprecht; - **propolist,** ook **propŏla,** m. voorkooper, opkooper; wie iets uit de eerste hand koopt en dan in het klein weder verkoopt.

Propōma, n. gr. (van *poma*, drank, van *pinein*, drinken) voordrank, dronk bij het ontbijt, inz. drank van wijn, azijn en honig.

proponeeren, lat. (*propōnĕre*, eig. voorzetten) voorstellen, voorslaan, voordragen, voorleggen, opwerpen, opgeven; in het écarté: het spel aannemen; - **proponent,** m. (*propōnens*) voordrager, voorsteller; tot het predikambt onderzocht en bevoegd verklaard, doch niet geplaatst persoon, protestantsch candidaat, die het recht heeft om te prediken, maar niet om de sacramenten uit te deelen; - **proposītie** (spr. *-zi-tsie*), f. (lat. *propositĭo*) voorslag, voorstel, aanbod; stelling, hoofdstelling eener rede; - *propositĭo major*, het meerdere voorstel, boven- of hoofdstelling; - *pr. minor*, het mindere voorstel, ondervoorstel (in eene sluitrede); - *propositum* of fr. **propos** (spr. *propó*) **propoost,** n. rede, woordvoering, uitdrukking, voorslag, voorstel; aanbod; voornemen, oogmerk, besluit; - *ad propositum*, lat. tot de zaak zelve; - *à propos*, fr. juist van pas, juist ter snede, ter rechter tijd, als geroepen, tot de zaak behoorend; ook dikwijls in het gesprek als overgang voor: eer ik het vergeet, of wat ik zeggen wilde; - *mal à propos*, ten ontijde, ongepast, ongelegen; - **proposánt,** m. (fr. *proposant*, spr. *proposáñ*; van *proposer*, voorslaan, tot iets voordragen, inz. tot een ambt) bij de fransche gereformeerden, z. v. a. p r o p o n e n t; - **propósta,** f. it. voorslag, voornemen; Kmt. voorstel, aanbod; Muz. het eerste koor in beurtgezangen.

Propontis, f. gr. „voorzee" van den P o n t u s (z. ald.) of Zwarte zee, zee van Marmora.

Propórtie (spr. *t*=*ts*), f. lat. (*proportĭo*, v. *pro* en *portĭo*; vgl. p o r t i e) evenredigheid, gelijkmatigheid, overeenstemming; Math. gelijkheid van twee verhoudingen of reden, redengelijkheid; - **arithmétische propórtie,** rekenkunstige evenredigheid, waarbij het verschil der twee eerste termen gelijk is aan het verschil der twee laatste, b. v. 28: 24, 40: 36, d. i. 28—24 = 40—36; - **geometrische proportie,** meetkunstige evenredigheid, waarbij de beide eerste termen tot elkander dezelfde verhouding of reden hebben als de beide laatste, b.v. 4: 12 = 7: 21; - **harmonische proportie,** evenredigheid van drie getallen, waarvan het eerste tot het derde staat gelijk het verschil der beide eerste tot het verschil der beide laatste, b. v. 6, 4 en 3 (want 6 : 3 = 6—4 : 4—3); - *proportio continŭa*, gedurige evenredigheid, in welke het derde lid gelijk aan het tweede is, b. v. 4 : 6 = 6 : 9 of 12—8 = 8—4; - *proportĭo discrēta*, ongebonden of ongedurige evenredigheid, waarin het derde lid van het tweede verschilt, b. v. 4 : 6 = 2 : 3 of 12—8 = 7—3; - *à proportion*, fr. (spr. *-sjōn*), naar p r o p o r t i e, naar evenredigheid, naar verhouding; - **proportionaal,** adj. lat. (*proportio-*

nālis, e) of **proportioneel,** fr. (*proportionnel*) in verhouding, in evenredigheid staande, gelijkmatig, evenredig; – **proportioneele grootheden,** grootheden, die eenerlei verhouding tot elkander hebben; – **proportionaal-** of **proportie-passer,** verhoudingspasser; – **proportionaliteit,** f. evenredigheid, gelijkheid der verhoudingen; – **proportioneeren,** nw. lat. (fr. *proportionner*) in verhouding stellen, evenredig maken, afmeten, naar zekere verhouding of zekeren maatstaf inrichten; – geproportioneerd, adj. naar verhouding, gelijk- of evenmatig; welgeordend ingericht of ingedeeld, welafgemeten, welgeordend, welgebouwd, welgegroeid enz.

Propos, proposta, z. onder proponeeren.

Proposant, propositie, z. ond. proponeeren.

Propotisma, n. en **propotismus,** m. gr. (van *pro-potidzein*, een drank overreiken) Med. geneesdrank en zijn toediening.

pro praeséntì, z. ond. præsens.

Propraetor, m. lat. (vgl. prætor) oud-rom. landvoogd of opperrechter in een wingewest.

propre, adj. fr. (= lat. *proprius*) eigen; doorgaans voor zindelijk, rein, lief en net, proper; – **propre-** of **properhandel,** Kmt. eigenhandel, d. i. handel met zelf geproduceerde waren, zelf uitgegeven boeken en dgl.; ook voor eigen rekening gedreven handel; – **propreté,** f. zindelijkheid, reinheid, sierlijkheid, netheid, properheid.

propria enz., **propriëtair, propriëteit** enz. z. ond. *proprius*.

proprius, a, um, lat. eigen, eigenaardig, bijzonder; eigenlijk, in den eigenlijken zin genomen; – *proprium*, n. het eigene, eigendom; – *ex propriis*, uit eigen vermogen, uit eigen inzichten; – *propria laus sordet*, sprw.: eigen lof stinkt; – *propria auctoritāte*, uit eigen macht, eigenmachtig, op eigen gezag; – *propria causa*, eigen zaak of aangelegenheid; – *pr. manu*, z. ond. *manus*; – *proprio Marte* (d. i. eig. met eigen Mars, z. ald., als zinnebeeld der kracht), uit eigen kracht, zonder vreemde hulp; – *proprio motu*, uit eigen aandrift; – *propriis verbis*, met eigen woorden; – **propriëteit,** f. lat. (*propriĕtas*) eigendom, eigendomsrecht; eigenaardigheid; – *plena propriĕtas*, Jur. volle eigendom; – **propriëtaris,** later lat. of **propriëtair** (fr. *propriétaire*), m. eigenaar.

pro prodigo enz., z. ond. prodigeeren.

Proptōma, n. en **proptōsis,** f. gr. Med. z. v. a. lat. procidentie.

propugneeren, lat. (*propugnāre*) voorvechten; voor iets vechten, het verdedigen, beschermen; – **propugnacŭlum,** n. schutsweer, voormuur; – **propugnātie** (spr. *t=ts*), f. (*propugnatio*) voorvechting, bescherming; – **propugnātor,** m. voorvechter, verdediger.

Propúlsie, f. nw. lat. (v. *propellĕre*, voortdrijven) het voortdrijven, voortstooten; – **propulseeren,** lat. (*propulsāre*) terugdrijven, afhouden, afweren, afwenden; uitstooten; – **propulsātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *propulsatio*) terugdrijving, afhouding, uitstooting, het afweren.

Propylaeën, pl. gr. (*propýlaia*, van *propýlaios, a, on*, voor de deur, *pylē*, aanwezig) voorhof, voorplaats, hoofdportaal, prachtingang van een groot gebouw, inz. rijk versierde ingang van de Akropolis in 't oude Athene; vandaar ook: inleidingsgeschriften, inleidende werken, b. v. voor kunstverzamelingen.

Proquaestor, m. lat. bij de oude Romeinen quæstor (z. ald.) of staatsontvanger in een wingewest.

pro quota, z. quota.

pro rata, z. rata; – **proratiseering** (spr. *s=z*), barb. lat. Jur. afdeeling in aandeelen; – *pro rato et grato*, z. *ratus*.

pro recognĭtis et liquidis, z. recognosceeren.

Proréctor, m. nw. lat. (vgl. rector) plaatsvervangend hoofd aan eene hooge- of latijnsche school, ook ondervoorzitter van een (studenten) vereeniging; (in Duitschland) jaarlijks gekozen en door den vorst bevestigde hoogleeraar, die als hoofd in den academischen senaat de plaats van den vorst (den rector der universiteit) inneemt; – **prorectoraat,** n. ambt en waardigheid van prorector.

pro redimenda rixa, lat. z. ond. redimeeren; – *pro re nata*, z. ond. *res*.

pro rege saepe, pro patria semper, voor den koning dikwijls, voor het vaderland altijd (devies van Colbert).

prorogeeren, lat. (*prorogāre*, v. *rogāre*, vragen, bij het volk bekrachtiging vragen van een wetsvoorstel, feitelijk in het oude Rome verlenging van het imperium van een ambtenaar na den wettigen tijd, waartoe een senaatsbesluit of plebisciet noodig was) verschuiven, uitstellen, verlengen, verdagen, vertragen, b.v. eenen wissel, vgl. prolongeeren; – **prorogātie** (spr. *t=ts*), f. uitstel, verschuiving, verdaging, verlenging, b. v. van eenen termijn (*prorogatio termĭni*); – **prorogatief,** adj. (lat. *prorogativus, a, um*, uitstel lijdend of betreffend) verschuivend, verlengend, verdagend.

pro rostris, z. ond. rostra.

prorumpeeren, lat. (*prorumpĕre*, vgl. rumpeeren) uitbersten, uitbreken; – *prorúpta audacia*, roekelooze stoutheid; – **prorúptie** (spr. *t=s*), f. lat. (*proruptio*) het uitbreken, uitbraak.

pros-, gr. voorz., beteekent: aan, tot, tegen, heen; daarbij, daarenboven; bij, naast, nevens

Prosa, z. proza.

pro saldo, z. saldo.

Prosapodŏsis, f. gr. (van *pros-apodidŏnai*, nog daarenboven teruggeven) Rhet. bijvoeging van het bewijs bij elke der opgenoemde stellingen.

Prosárma, n. gr. (*prósarma*, van *prosairein*, tot zich nemen) het genotene, spijs; artsenij.

Proscenium, n. lat. (van 't gr. *proskēnion*; vgl. scene) voortooneel, voorste gedeelte van het schouwtooneel.

Proschematisme, n. gr. (v. *schēmatidzein*, vormen, eene gedaante geven) Gram. verlenging van een woord door het aanhangen van eene lettergreep.

proscindeeren, lat. (*proscindĕre*) aan stukken snijden, doorsnijden, vaneenscheuren.

proscribeeren, lat. (*pro-scribĕre*, eig. openlijk uitschrijven, schriftelijk bekend maken) in den ban doen, vogelvrij verklaren, verbannen, buiten een gezelschap sluiten, iemand als gebannen of ook als voortvluchtig misdadiger op de uitspraak van een wereldlijken rechter openlijk bekend maken, vervolgen, van de veiligheid van het leven en de goederen berooven; – een **geproscribeerde,** of fr. **proscrit** (spr. *proskri*), een in den ban gedane, gebannene, vogelvrijverklaarde; – **proscriptie** (spr. *t=s*), (lat. *proscriptio*) ban, verbanning, vogelvrijverklaring; verwerping, afschaffing; – **proscriptief,** adj. nw.lat. verbannend, verwerpend.

Prose, z. p r o z a.

Prosécco, of **Proseccer Rijnval** (hoogd. *-Reinfall*), m. zoetachtige, donkerroode wijn, van het dorp P r o s e c a in de omstreken van Görz in Illyrië.

Proséctor, m. lat. (v. *pro-secāre*, voorsnijden, aan stukken snijden; vgl. s e c e e r e n) opensnijder, opperontleder van menschelijke lichamen onder opzicht van een leermeester der anatomie, voorsnijder, assistent bij de ontleedkunde op hoogescholen.

pro secundo, lat. z. ond. *secundus*.

Prosecutie, prosecutor, z. onder p r o s e q u e e r e n.

proselēnisch, adj. gr. (van *selēnē*, maan) ouder dan de maan.

Proseliet, m. gr. (*pros-ēlȳtos*, er bij gekomen, van *pros-érchesthai*, er bij komen) bijkomeling, nieuwbekeerde, overlooper in 't geloof; wie van de eene partij, inz. godsdienstpartij, welke eene vroegere aanspraak op hem had, tot eene andere overgaat, in welke hij niet dan na het losmaken van de vorige banden wordt opgenomen; – **proselietenmaker,** bekeeringszuchtige, geloofswerver; – **proselitísme,** n. of **proselietenmakerij,** f. bekeeringszucht, geloofswerverij, het streven van hen, die anderen door oneerlijke en slechte middelen tot hunne godsdienstpartij zoeken over te halen; – **proselietisch,** adj. aan nieuw bekeerden eigen; bekeeringszuchtig; – **proselitiseeren,** tot eenen proseliet maken.

Proseminātie (spr. *t=ts*), f. nw.lat. (van 't lat. *proseminare*, uitzaaien; vgl. *semen*) uitzaaiing, bezaaiing, voortplanting door zaden.

prosequeeren, lat. (*prosĕqui*, v. *sequi*, volgen) volgen, begeleiden; voortzetten, voortvaren; vervolgen; ook gerechtelijk betrekken, aanklagen, achtervolgen; – **prosecūtie** (spr. *t=ts*), f. voortzetting, vervolging, volvoering, doorzetting; ook gerechtelijke aanklacht, vervolging; – *prosecutio arrésti*, voortzetting van het arrestproces; – **prosecūtor,** m. later lat. begeleider; vervolger, aanklager.

Proserpina, f. lat. of **Persephŏne,** f. gr. Myth. dochter van Zeus en Demeter, gemalin van Hades (Pluto) en koningin der onderwereld; vgl. P l u t o; Astr. naam van een door Luther te Bilk in 1853 ontdekte planetoïde.

Proseucha, f. gr. (*pros-euchē*, d. i. eig. gebed, bede, van *eúchesthai*, bidden, smeeken) joodsch bedehuis aan wegen, bronnen enz.; ook z. v. a. s y n a g o g e.

prosit! lat. (van *prosum*, *prodésse*, nuttig, voordeelig zijn) eig. het doe u nut of voordeel! wel bekome het u! God zegene u! uwe gezondheid! vgl. *is fēcit cui prodest.*

Proskynēsis of **proskynēse,** f. gr. (v. *proskynein*, aanbidden, aanroepen) aanbidding, voetval, slaafsche verootmoediging voor de gebieders in het Oosten, z. v. a. p r o s t e r n a t i e.

Prosodie, f. (gr. *prosōdia*, eig. toezang, v. *pros*, toe, bij, en *odē*, gezang; vandaar oorspr. syllabentoon, z. v. a. a c c e n t, dan toonteeken, zoowel als andere teekens, die de uitspraak bepalen, inz. teekens van de lengte en kortheid), lettergrepenmaat, syllaben-maat, regelmatige uitspraak der woorden, overeenkomstig het a c c e n t en de q u a n t i t e i t; leer der lettergrepenmeting, tijd- of toonmeting, gedeelte der metriek of verskunst; – **prosodiek, prosodika,** f. leer der lettergrepenmaat en toonzetting; – **prosōdisch,** adj. daartoe behoorende, de syllabenmaat en toongeving betreffende; – **prosodomanie,** f. rijmelaarswoede, poëtenkoorts.

Prosonomasie, f. gr. (*prosonomasia*, benoeming) Rhet. gelijkheid in de woorden, overeenkomst in de woorden van verschillende talen (die op gelijken oorsprong kan wijzen), ook p a r o n o m a s i e.

Prosopalgie, f. gr. (v. *prósōpon*, gezicht, persoon) Med. aangezichtspijn; – **prosopálgisch,** adj. de gezichtspijn betreffende of daaraan lijdende; – **prosopographie,** f. persoonsbeschrijving, karakterschildering; – **prosopokarcinōma,** f. Med. aangezichtskanker; – **prosopolepsie,** f. aanzien des persoons, partijdigheid, het in aanmerking nemen des persoons; – **prosopologie,** f. leer van het aangezicht, kroostkunde, gelaatkunde; vgl. p h y s i o g n o m i e k; – **prosopománt,** m. waarzegger uit het gelaat, gezichtskijker; – **prosopomantie** (spr. *t=ts*), f. gelaatswaarzegger; – **prosopopœie,** f. Log. persoonsverdichting, de voorstelling van het onpersoonlijke en levenlooze als persoon, z. v. a. p e r s o n i f i c a t i e; bezieling; – **prosoposkopie,** f. gezichtsbeschouwing, gelaatsonderzoek, inz. leer van het ziekelijk uitzicht, z. v. a. p a t h o l o g i s c h e p h y s i o g n o m i k a.

Prospect, z. ond. p r o s p i c i ë e r e n.

Prosper, lat. (*prosper*, *prospĕra*, *prospĕrum*, gelukkig) mansn.: de gelukkige; – **prospereeren,** lat. (*prosperāre*) gelukkig maken; gewoonlijk: gedijen, gelukken; gelukkig zijn, goed voortkomen, bloeien, zijn fortuin maken, goede zaken doen, in bloeiende of gelukkige omstandigheden komen; – **prosperiteit,** f. (lat. *prosperitas*) het gedijen, welstand, bloei, welvaart, fortuin, geluk, voorspoed.

Prospheromēna, n. pl. gr. (van *prosphĕrein*, bijdragen, brengen) eig. bijgebrachte dingen; Med. van buiten inwerkende geneesmiddelen, ook voedsel, spijs en drank, al wat men nuttigt.

Prosphȳsis, f. gr. (v. *pros-phyein*, aanwassen)

Med. aaneengroeiing, samenwassing der deelen, het vergroeien.

prospicieeren, lat. (*pro-spicĕre*) vooruitzien, heenzien, voorwaartskijken; voorzien, vooruitzorgen gebruiken, voorzichtigheidsmaatregelen nemen; – **prospiciént** (lat. *prospiciens*), vooruitzorgend, voorzichtig; – **prospiciéntie** (spr. *t*=*ts*), f. (*prospicientia*) voorzorg, voorzichtigheid; – **prospéctor,** m. degene, die bij den mijnbouw productieve ertslagen opzoekt; – **prospéctus,** m. veelal n. **prospéct,** n. aanblik, het aanzien, uitzicht, vergezicht; teekening, schets, ontwerp, omtrek, voorstelling van een gebouw, zooals het zich uitwendig voordoet; – *prospecte*, adj. voorzichtig, bedachtzaam; – **prospectus,** m.en n.voorloopige aankondiging, openbare bekendmaking; programma of voorloopige uiteenzetting van een werk, inz. boekwerk, dat gew. bij inteekening wordt uitgegeven, en waarin men een denkbeeld geeft van het onderwerp, dat het behandelt, van het formaat, de letter, het getal deelen, den prijs enz.

próssimo (*mese*), it. (= lat. *proximus*, z. ald.) Kmt. der volgende, eerstvolgende (maand); – *prossimo passáto*, van de jongstverloopen maand; – *prossimo ventúro*, voor de eerstvolgende maand.

Prostaphærĕsis, f. gr. onderscheid van de ware en de middelbare beweging eener planeet.

Prostăsis of **prostasie,** gr. f. (v. *prostēnai*, vooraanstaan) het vooraanstaan, voorrang; – **prostaat** (gr. *prostătēs*, of lat. *prostăta*), m. voorstander, aanvoerder, vooropgeplaatste, hoofd; in het oude Athene: beschermer, zaakvoerder, advokaat van ieder, die geen burger was; Med. het vooruitstekende; – f. (scil. *glandŭla*) voorstanderklier aan het bovendeel der pisbuis; – **prostatalgie,** f. Med. pijn aan de voorstanderklier; – **prostathelkōsis,** f. verzwering dier klier; – **prostátisch,** adj. vooruitstekend, vooraanstaand; – **prostatítis,** f. Med. ontsteking van de voorstanderklier; – **prostatóncus,** n. gezwel dier klier.

prosterneeren, lat. (*pro-sternĕre*) uitstrekken, nederwerpen; – **zich prosterneeren,** zich nederwerpen, een voetval doen, nederknielen; – **prosternătie** (spr. *tie*=*tsie*), f. barb.lat. en fr. lat., liever **prostrătie,** f. (*prostratio*) nederwerping, kniebuiging, voetval; – *prostratio virium*, Med. verval der krachten.

Prosternidium, n. gr. (v. *stérnon*, borst) Med. borstpleister.

Prosthēsis, f. gr. (v. *stēthos*, n. borst) Med. vleezig deel vóor op de borst bij sterke mannen; ook het vleezige aan handen en voeten, de zoogenaamde muis aan de hand en de bal onder den grooten teen.

Prosthēsis, of **prothēsis, pro(s)thése,** f. gr. (van *pros-theinai*, er bij voegen, *pro-theinai*, voorzetten) Gram. voorzetting, toevoeging eener letter of lettergreep aan het begin van een woord, b.v. *tachtig* voor *achtig*; – **prosthēsis,** Med. kunstmatige aanzetting van een lid, b. v. van een houten been, een neus, eene lip, oog, gebit enz.; – **prosthēta,** n. pl. Med. uitwendig aangebrachte middelen, omslagen enz., inz. eene zetpil voor de baarmoeder.

Prostibŭla prostibilis, f. of **prostibŭlum,** n. lat. (v. *pro-stāre*, openlijk te koop staan) straatmensch, hoer, veil, openbaar vrouwspersoon.

prostitueeren, lat. (*pro-stituĕre*, d. i. eig. vooropstellen; vgl. s t a t u e e r e n) openlijk prijs geven, schenden, onteeren, schandvlekken, te schande maken; gemeen, verachtelijk of belachelijk maken; aan ontucht overgeven, tot ontucht aanzetten of verleiden; – **geprostitueerde,** f. aan ontucht prijs gegeven vrouw, veil vrouwspersoon, hoer; – **prostitūtie** (spr. *tie*=*tsie*), f. (*prostitutio*) schending, onteering, schandvlekking; het ontuchtig leven, zedenbederf, staat der zedelijke verdorvenheid, inz. in sexueel opzicht.

Prostratie, z. ond. p r o s t e r n e e r e n; – *prostratus, a, um*, lat. Bot. z. v. a. p r o c u m b e n s.

pro studio et labōre, lat. z. ond. s t u d i u m.

Prostȳlon, n. gr. (van *stȳlos*, zuil) zuilendeur of -poort, zuileningang; – **prostȳlisch,** adj. met een zuileningang.

pro substrāta materia, z. ond. s u b s t r a t u m.

Prosyllogisme, n. gr. (vgl. s y l l o g i s m e) Log. voor-sluitrede, inleidende sluitrede, zulk eene, die tot bewijs eerer stelling in eene andere sluitrede gemaakt wordt.

Protagonist, m. gr. (*prōt-agonistes*, v. *prōtos*, de eerste, en *agonistēs*, kampvechter) eerste kampvechter; eerste overwinnaar, eerste zegebehaler; ook tooneelspeler, die de hoofdrol speelde op het oud-grieksche tooneel.

Protalbinpapier, n. Phot. papier, bereid met plantaardig eiwit voor phot. platen.

Protăsis, f. gr. (v. *pro-teinein*, eig. voor iets uitbreiden; voorbehouden, voorleggen, opgeven) voorgelegde vraag; Log. voorzindeel; ook inleiding of eerste gedeelte van een tooneelspel, waarin het leggen van den knoop begint.

Protĕa, f. nw.lat. zilverboom, een gewas met zeer vele schoone soorten (naar P r o t e u s, z. ald. genoemd, omdat sommige soorten fluweelachtige, van kleur verwisselende bladeren hebben); – **proteaceën,** pl. een plantenfamilie van Kaap de Goede Hoop en Australië met 1100 soorten, gekenmerkt door mooie bladeren en bloemen.

protegeeren, lat. (*pro-tegĕre*, d. i. eig. van voren bedekken; gew. naar het fr. *protéger*, uitgespr. *protezjeeren*) beschermen, beschutten, beveiligen, begunstigen, onder zijne hoede of bescherming nemen; – **protegé,** m. fr. (spr. *protezjè*) gunsteling, beschermeling, begunstigde; – **protéctie** (spr. *tie*=*sie*), f. lat. (*protectio*) bescherming, beschutting, ondersteuning, hoede, verdediging, begunstiging, beschermheerschap; – *jus protectiōnis*, beschermingsrecht; – **protectieverband,** n. steriel noodverband, om voorloopig bij ongelukken te dienen; – **protectief,** adj. beschermend; – **protectionisme,** n. streven om landbouw en nijverheid van het eigen land door regeeringsmaatregelen, inz. hooge invoerrechten, tegen buitenlandsche concurrentie te beschermen; – **protectionist,** m. barb.lat. aanhanger van het beschermend stelsel, aanhanger en verde-

diger van beschermende invoerrechten ten voordeele van landbouw en industrie van het eigen land; in Engeland eene politieke partij onder het ministerie Robert Peel (1846); – **protectionistisch,** adj. op het protectionisme betrekking hebbende, het beschermend stelsel toegedaan of verdedigend; – **protéctive silk,** n. eng. (eig. beschermende zijde) Med. met hars of gutta percha overtrokken dun weefsel tot beschutting der wonden (bij het antiseptisch verband van Lister); – **protector,** m. beschermer, beschutter, beschermheer, patroon; rijksbeschermer (de titel van Cromwell); – **kardinaal-protector,** m. kardinaal, die te Rome belast is met de kerkelijke zaken eener natie of met de belangen van zekere geestelijke orden; – **protectoraat,** n. nw. lat. ambt, plaats en waardigheid van een protector; in de staatkunde: heerschappij van één staat over een anderen, welke laatste in zijn buitenlandsche aangelegenheden en tot zekere hoogte ook in zijn binnenlandsch bestuur van den eerste afhankelijk is; – **protectorium,** n. of **protectuur,** f. beschermheersambt, beschermbrief, schutbrief, bescherming, beschermheerschappij.

Proteïne, f. nw.lat. (*proteïnum*, van 't gr. *protos*, de eerste?) Chem. grondslag of basis (het radikaal) van het plantaardige en dierlijke eiwit en daarmede nauw verwante stoffen.

pro tempŏre, z. ond. tempus.

Proténsie, f. lat. (*protensio*, v. *protendĕre*, voor-, uitstrekken) uitstrekking, uitrekking; ook z. v. a. protasis; – **protensief,** adj. of als adv. *protensive*, nw.lat. volgens den duur, duurzaam.

Protervitelt, f. lat. (*protervitas*, van *protérvus*, onbeschaamd) onbeschaamdheid.

protesteeren, lat. (*protestāri*, eig. betuigen, openlijk, plechtig verklaren; vgl. testeeren) zich tegen iets verklaren of verzetten, tegen iets opkomen, eene kwetsing, schending of benadeeling van zijn recht tegenspreken, zich daartegen in rechten of vormelijk verzetten; een wissel protesteeren, de betaling er van weigeren, hem verwerpen, hem afwijzen, maar ook: wegens niet-betaling een wissel als bindend voor de borgen (giranten) verklaren; protest daarvan doen opmaken; geprotesteerde wissel, afgewezen, met protest teruggezonden wissel, een bij gebreke van betaling voor de borgen verbindend verklaarde wissel; – **protést,** n. nw.lat. tegenspraak, rechtsvoorbehoud; afwijzing of verwerping, wettelijke acte, waardoor men aan hem, die een wissel of ander handelspapier weigert te accepteeren of te betalen, verklaart, dat hij en zijn correspondent verantwoordelijk zullen zijn voor alle daaruit voortvloeiende schaden; – *senza protésto*, it. Kmt. zonder protest; – *sopra protesto*, boven 't protest, d. i. ter eere, uit vriendschap (een wissel aannemen); – **protest meeting** (spr. *mieting*), f. vergadering om tegen een maatregel op te komen; – **protestant,** m. (van het lat. deelwoord *protéstans*) tegenspreker, vrijgeloovige, oorspr. alleen de benaming der Lutherschen, sedert zij op den rijksdag te Spiers in 1529 tegen de besluiten der Katholieken een protest indienden, sedert den vrede van Munster (1648) ook aan de Gereformeerden gegeven; – **protestantisme,** n. leer en geloof der protestanten, het door Luthers optreden verworven recht der evangelische Christenen, om zich met betrekking tot hun geloof alleen aan de oorkonden van het Christendom te houden en zoo min in de uitlegging daarvan, als in de gevolgen dezer verklaring van eenig gezag hoegenaamd af te hangen; in tegenst. met het katholicisme; – **protestántsch,** adj. overeenkomstig met dit geloof of recht, daartoe behoorende, vrijgeloovig; – **protestātie** (spr. *tie=tsie*), f. lat. (*protestatĭo*) betuiging, openlijke of plechtige verzekering; voorbehoud, vrijwaring van zijne rechten door een vormelijke tegenspraak, door een wettelijk verzet; afwijzing, wettelijke verwerping van een wissel; – *cum protestatiōne*, met tegenspraak, met verzet; – **protestatorium,** n. nw.lat. afwijzings- of verwerpingsgeschrift, schriftelijke verklaring, dat men de handhaving van zijne rechten inroept, schutbrief.

Prōteus (tweelettergrepig), m. gr. Myth. zeegod, die de gave der voorspelling en het vermogen bezat, zich in allerlei gedaanten te veranderen; oneig. onbestendig, veranderlijk mensch, gedaante-verwisselaar; in de alchemie: kwik, omdat het verschillende gedaanten aanneemt.

Protevangelium, n. gr. (van *prōtos*, *prōtē*, *prōton*, de of het eerste, en evangelium, z. ald.) eerste evangelie, eerste voorspelling van den Messias, die men in Genesis III, vs. 15 meende te vinden.

Prothĕsis, z. prosthesis.

Prothymie, f. gr. (*prothȳmia*) geneigdheid, bereidwilligheid; gunst, genegenheid.

Prothȳrum, n. gr. (*prothyron*, v. *thyra*, deur) plaats vóór de deur, voorhof.

Protiātros, of **protiāter,** m. gr. (van *prōtos*, eerste, en *iātros*, arts) opperarts = archiater en protomedicus.

Protimĕsis, f. gr. (v. *pro-timān*, boven anderen eeren, voortrekken) voorrang; voorkoop (z. *jus protimiseos* of *protimeseos*).

Protocol, z. protokol.

Protoëlement, n. door geweldige hitte gesplitste elementen, zooals die op de zeer heete sterren voorkomen; *protowaterstof*, *protokoper* enz.

Protogăla, n. gr. (van *prōtos*, de of het eerste en *gala*, melk) Med. eerste (moeder-)melk, eerste zog, biest; colostrum; – **protogæa,** f. eerste gedaante der aarde (naar Leibnitz), oorspronkelijke aarde; – **protogénisch,** adj. het eerst geteeld, voortgebracht, gevormd; – **protographie,** f. eerste teekening, planteekening; eerste geschrift, voorschrift; – **próto-jerej,** m. russ. opperpriester = protopope; – **protoklepht,** m. nw.gr. (vgl. klephten) rooverhoofdman, aanvoerder van een nieuw-grieksche rooverbende.

Protokísten, m. pl. gr. volgelingen van Origĕnes, die geloofden, dat de ziel vóór het lichaam was geschapen.

Protokól, n. mid.lat. (*protocóllum*, later gr. *protókollon*, van 't gr. *prōtos*, de of het eerste, en *kollān*, lijmen, vastkleven, dus eig. het eerst of van voren aangevoegde, eerste blad, dat eene chronologische opgave bevatte en aan de notariëele oorkonden niet ontbreken mocht) in 't algemeen schriftelijk opgeteekende handeling, verklaring of uitspraak van ondervraagde personen enz. in burgerlijke aangelegenheden; bericht van het voorgevallene, verhandelde, handelingsblad; Jur. boek, dat al de notariëele acten bevat; formulierboek ter opmaking van de openbare acten, de rechterlijke berichten enz.; register der beraadslagingen en handelingen van een rijksdag, een congres, eene conferentie enz.; dikwijls die beraadslagingen en handelingen zelve; ook het verhoorschrift; – *ad protocóllum* of **ten protocol brengen** of **protocolleeren,** gerechtelijk opteekenen of nederschrijven, een zakelijk bericht schrijven; openbare handelingen terstond opschrijven of schetsen; een verhoorschrift maken; – **protocollārisch,** adj. volgens het protocol, daarmede overeenkomstig; – **protocollīst** of **protocolhouder,** m. verhoorschrijver, gerechtsboekhouder.

Protoloog, m. gr. (*prōto-lŏgos*, eerst sprekend) eerste tooneelspeler; – **protomártyr, proto-martelaar,** m. eerste m a r t e l a a r (z. ald.) of bloedgetuige van het Christendom, S t e p h a n u s.

Protŏme, f. gr. (*protomē*, van *protémnein*, voorsnijden, van voren afsnijden) voorsnede; ook borstbeeld, b u s t e; – **protŏmus,** m. voorsnijder, z. v. a. p r o s e c t o r.

Protomedīcus, m. gr.-lat. (van 't gr. *prōtos* enz., de eerste, en 't lat. *medicus*, z. ald.) opperarts, eerste geneesheer; – **protonotāris,** m. opperschrijver, oppergeheimschrijver, stadsschrijver; ook eerste geestelijke naast den patriarch in Constantinopel; aan 't roomsche hof: tot een ambtgenootschap verbonden voorname geestelijken ter besturing van alle zaken, die het pausdom en de kerk betreffen; – **protonotariaat,** n. ambt en waardigheid van een protonotaris; – **proton-pseudos,** m. gr. eig. eerste leugen; valsche p r æ m i s s e in eene sluitrede, valsche vooropgaande stelling in een bewijs; – **protopápas,** m. eerste priester, kardinaal der grieksche kerk; – **protopaschieten,** pl. kettersecte, die het Pascha vroeger vierde dan de overige Christenen; – **protopathīe,** f. voorliefde voor iets; ook het eerste lijden, de eerste ziekte, die niet door eene andere voorafgegaan of veroorzaakt is; – **protopáthisch,** adj. eerst lijdend, eerst ziekwordend; – **protophyte,** f. pl. laagstaande planten, eigenl. eerste gewassen; – **protoplásma,** n. oorspronkelijk beeld of voorbeeld, zelfstandigheid, waaruit de cellen zijn gevormd van elk levend organisme; – **protoplásten,** m. pl. eerstgevormde (menschen), eerste menschen; – **protoplástisch,** adj. eerstgevormd, in den oorspronkelijken vorm; wat de eerste menschen betreft; – **protopōpe,** m. gr.-russ. (vgl. p o p e) russisch opperpriester; – **protopraxīe,** f. Jur. recht om bij een f a i l l i s s e m e n t het eerst door den schuldenaar betaald te worden; – **protopresbȳter,** m. gr. z. v. a. a r c h i p r e s b y t e r bij de domkerken van eenige stiften, nu gewoonlijk d e k e n; – **protoprovinciālis,** m. gr. lat. opperlandverzorger; – **protoscholárch,** m. gr. opperschoolopziener, inspecteur van het onderwijs; – **protoscholarchaat,** n. ambt van opperschoolopziener; – **protosebast,** m. eerste minister aan het hof te Constantinopel; – **protosecretaris,** m. gr.-lat. opper- of eerste geheimschrijver; – **protosenātor,** m. gr.-lat. eerste raadsheer of stadsschepen; – **protoslavisch,** adj. tot de eerste Slaven behoorende (vroeger in Thracië; vgl. S l a v e n); – **protostasie,** f. gr. opperste plaats, eerste rang; – **protosyncellus,** m. vicaris van een patriarch, van een bisschop in de gr. kerk; – **protosyndīcus,** m. gr. opperadvocaat of opperrechter; – **prototȳpe,** f. eerste voorbeeld, oorspronkelijk model en vorm (ook in de woordafleidkunde); eerste afdruk of vorm van ets- of snijwerk; – **protoxyde,** z. ond. o x y d e; – **protozeugma,** n. Log. soort van z e u g m a (z. ald.), waarbij het woord, dat in den loop der uitdrukking verzwegen wordt, aan het hoofd staat uitgedrukt, b.v. v i n c i t p u d o r e m l i b i d o, t i m o r e m a u d a c i a (scil. v i n c i t), de schaamte overwint of bedwingt de wellustigheid, de vrees (overwint of bedwingt) de stoutheid; – **protozōon,** (pl. **protozoën**) n. dier op den laagsten trap der organische ontwikkeling, het onvolkomenst bewerktuigd dier, aanvangsdier; ook eidiertje; het zijn niet veel meer dan klompjes eiwit, echter in staat voedsel op te nemen, te groeien en zich voort te planten.

protraheeren, lat. (*pro-trahĕre*) voorwaartstrekken; op de lange baan schuiven, vertragen, verschuiven, uitstellen, verlengen; – **protráctie** (spr. *tie*=*sie*), f. (*protractio*) vooruittrekking; vertraging, verlegging, verwijl, uitstel; – **protráctor,** m. nw.lat. voorhaler, werktuig tot zuivering van wonden; hoekopnemer, graadboog.

protréptisch, adj. gr. (*protreptikós, ē, ón*, van *pro-trĕpein*, voorwaartswenden, aandrijven enz.) opwekkend, aanmanend, vermanend, aanprikkelend.

pro tribunāli, z. ond. t r i b u n a a l.

protubereeren, lat. (*pro-tuberāre*, van *tuber*, bult, buil, gezwel) op- of uitzwellen; – **protuberántie** (spr. *tie*=*tsie*), f. nw.lat. Med. ringvormige verhooging, gezwel, uitwas, bult; Astron. eigenaardige, roodachtige lichtverschijnselen, nu eens vlammen, dan weer bergen of wolken, aan den rand der zon, vooral waargenomen bij verduisteringen; – *protuberantia oculórum*, kalfsoogen, ossenoogen.

Protutēla, f. lat. (vgl. t u t e l a) plaatsvervangende voogdij; – **protūtor,** m. nw.lat. bijvoogd, toeziende voogd.

Protyl, n. oerstof, waaruit alle elementen zouden zijn samengesteld.

protypográphisch, adj. gr. (vgl. t y p o g r a p h i e) van vóor de uitvinding van de boekdrukkunst.

Protȳpus, m. of **protȳpon,** n. gr. (vgl. t y p u s) voorbeeld, model, monster; – **protypisch,** adj. als

voorbeeld of model dienende of bestemd; oorspronkelijk.

Prouésse, f. fr. (spr. *proe-*) dappere daad, dapperheid.

prouveeren (spr. *ou=oe*), fr. (*prouver*, v. lat. *probāre*) bewijzen, pleiten; d i t p r o u v e e r t v o o r h e m, dit pleit in zijn voordeel.

Provasállus, m. mid.lat. (vgl. v a s a l) plaatsvervangend leenman, ter verrichting van de leendiensten.

Provatúra, f., pl. **provatúre** (spr. *u=oe*), it. buffelkaas, inz. een soort van goede kleine kaas op Sicilië; – **próveles,** pl. it. soort van napolitaansche kaas uit de melk der buffelkoe.

Prove, z. v. a. p r e b e n d e (z. ald.); – **provenier,** z. v. a. p r e b e n d a r i s; – **proveniershuis,** gesticht, waar personen samenwonen, die voor hun geheele leven uit eene geestelijke stichting hun onderhoud trekken.

Provençālen of **provençaalsche dichters,** ridderlijke dichters der 12de en 13de eeuw in Z. Frankrijk, n.l. in P r o v e n c e, en in noordoostelijk Spanje. Zij heeten ook r o m a n t i s c h e dichters en t r o u b a d o u r s (z. ald.); – **provençaalsch, provençaalsche taal,** eigen taal van Z.Frankrijk, thans enkel nog een dialect, vroeger eene zelfstandige schrijftaal naast de noord-fransche; vgl. o c c i t a n i s c h e t a a l; – **Provence-olie,** f. (spr. *prowáñs-*) olijf- of boomolie uit P r o v e n c e, d. i. Z.Frankrijk, dat oudtijds als romeinsche provincie den naam *Provincĭa* (vandaar P r o v e n c e) droeg.

Provénda, f. it. (eig. mondgedeelte, mondvoorraad, mid.lat. *provenda*; vgl. p r o v i a n d) graanmaat in Ancona, van bijna 9 L. inhoud.

provenieeren, lat. (*pro-venīre*) eig. vooruitkomen; daaruit voortkomen, opbrengen, nut of voordeel aanbrengen, opleveren, afwerpen; – **proveniéntie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. herkomst, oorsprong van een uit den vreemde ingevoerd product; – **provenú,** n. fr. opbrengst, voordeel, winst; bedrag.

Proventriculus, m. lat. vóormaag.

Proverbium, n. lat. (van *verbum*, woord) spreekwoord; pl. **proverbia** of **proverbiën,** spreekwoorden, gedenk- of zedespreuken, b.v. die van S a l o m o; – **proverbe,** n. fr. (spr. *prowérb'*) spreekwoord; inz. een tooneelspel, dat op een spreekwoord gegrond is, eene bijzondere soort van fransche dramatische stukken; – **proverbiaal,** adj. (lat. *proverbiālis*, en als adv. *proverbialĭter*) spreekwoordelijk; – **proverbiëus,** spreekwoordenrijk, met spreekwoorden opgevuld, doorspekt, b.v. zulk een schrijftrant; – **proverbaliseeren** (spr. *s=z*), nw.lat. tot een spreekwoord maken.

Proversie, f. lat. (v. *pro* en *vertĕre*, wenden) voorwaartsbuiging.

Proviánd, f. (it. *provianda*, *provénda*, oudfr. *provende*, mid.lat. *provenda*, *providénda*; dus van *providēre*, bezorgen, aanschaffen) mondvoorraad, teerkost, levensmiddelen, levensbehoeften; – **proviandhuis, proviandkamer, proviandmagazijn,** huis, kamer, pakhuis enz. voor of met mondbehoeften; – **proviandeeren,** met spijzen of levensmiddelen verzorgen of voorzien.

Provicaris, m. nw.lat. (vgl. v i c a r i s) onder- of medeplaatsvervanger; – **provicariaat,** n. onderplaatsvervangerschap.

provident, adj. lat. (*providens*, van *providēre*, vooruitzien, zich voorzien, zorgen) voorzienend, vooruitzorgend, voorbedachtzaam; – **providéntie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *providentĭa*) voorzienigheid, voorzorg (van God); – *providentiae memor*, gedachtig aan de Voorzienigheid (zinspreuk op het kruis der koninklijke saksische kruisorde der R a u t e n k r o n e); – **providentiëel,** adj. nw. lat. vooruitziend, voorzorgend, door de Voorzienigheid beschikt; – **provideeren,** het laatste oliesel toedienen; – **provisie** (spr. *s=z*), f. lat. (*provisĭo*, het vooruitzien, voorzorg) voorraad, inz. mondvoorraad, verzorging met levensmiddelen (p r o v i a n d), b. v. w i n t e r p r o v i s i e, voorraad voor den winter; ook in de r. kath. kerk: aanstelling tot een kerkelijk ambt met eene prebende; Kmt. recht van zooveel procent, door bankiers, commissionnairs, expediteurs enz. voor de zaken genomen, die zij verrichten, bezorgingsloon; – **provisie-conto,** n. Kmt. bezorgings-rekening, rekening van provisie-gelden; – **provisioneel,** adj. (fr. *provisionnel*) en als adv. *provisionalĭter*, soms ook wel **provisōrisch,** nw.lat. voorzorgend, voorbehoedend, bij wijze van voorzorg; bij voorraad, voorloopig, ondertusschen, tot op nadere bepaling, nader orde, *ad interim* enz.; – **provisioneel decreet,** n. provisioneele uitspraak, beslissing, door welke eene partij voorloopig in het bezit der betwiste zaak wordt gesteld; – **provisor,** m. lat. toeziener, bezorger, meesterknecht; bevoegd waarnemer, inz. van eene apotheek, van een fonds enz.; – *provisor imperĭi*, rijksvoogd, rijksbestuurder; – **provisoraat,** n. nw.lat. post van een provisor, waarnemerschap; – **provisōrisch,** z. ond. p r o v i s i o n e e l; – *provisorĭo modo*, uit voorzichtigheid, bij wijze van voorzorg; – **provisorium,** n. acte of geschrift, waarbij men zich voorloopig tegen toekomstige voorvallen behoedt, behoedingsstuk; ook voorloopige beschikking of toestand, geldig tot een definitieve regeling.

Provincie, f. lat. (*provincĭa*, van *vincĕre*, overwinnen) oorspr. bij de oude Romeinen: door verovering of erfmaking verkregen gebied, wingewest; gewest, landschap; gedeelte land van een Staat, dat een g o u v e r n e m e n t voor de justitie, financiën enz. uitmaakt; grondgebied buiten het hoofdland of de hoofdstad van een rijk; in de r. kath. kerk ook district of gebied van een aartsbisdom; – **provincie-roos,** f. gemeene roode tuinroos; – **provinciaal,** adj. (lat. *provinciālis*, *o*, fr. *provincial*) gewestelijk; iemand uit de provincie, tegenover stedeling; Gram. wat tot een tongval behoort; p r o v i n c i a a l b l a d, blad, dat alleen voor de behoeften van een bepaald landschap is ingericht; – **provinciālis** of **provinciaal,** m. nw.lat. oppertoeziener of overste van de kloosters in een kerkelijk district; – **provincialaat,** n. ambt en waardigheid van zoo iemand; – **provincialisme,**

n. gewestelijk, landschappelijk woord, taaleigen van een gewest, landschap, oord; gewestelijk taalgebruik, eigen landschapsspraak; – **provincialiseeren** (spr. *s*=*z*), tot een provincie maken.

Provisie, provisor enz., z. ond. p r o v i d e n t.

provoceeren, lat. (*provocāre*; vgl. v o c e e r e n) **iemand provoceeren,** hem uitdagen, tot iets opwekken, opeischen; – i e t s p r o v o c e e r e n, iets veroorzaken, daartoe aanleiding geven, het te voorschijn roepen; o p i e t s p r o v o c e e r e n, zich op iets beroepen; ook hooger hulp inroepen, daarop aanspraak maken (a p p e l l e e r e n), gerechtelijk aanspraak op iets verlangen; – *provocándo*, door beroep, beroepend; – *provocándo ad acta*, door beroep op de acten of rechtsverhandelingen; – **provocánt,** m. (*provŏcans*) Jur. uitdager, terger, opeischer, klager, wie tot rechterlijke handelingen aanleiding geeft, daartoe uitdaagt; ook = a p p e l l a n t; – **provocaat,** m. (*provocātus*) wie opgeroepen, opgeëischt, uitgedaagd, getergd wordt; – **provocātie** (spr. *t*=*ts*), f. (lat. *provocatĭo*) uitdaging, voorroeping, aanhitsing, terging; uitdaging tot een tweegevecht; opvordering tot het inbrengen eener klacht bij het gerecht; beroep op een hooger gerechtshof (a p p e l l a t i e); – **provocatief,** adj. nw.lat. beroepend, uitdagend, tergend; – **provocateur,** zie a g e n t p r o v o c a t e u r ond. a g e n d e.

Provoost, m. (oudfr. *provos*, *provost*, *prevost*, nw.fr. *prévôt*, provenç. *prebost*, sp. *preboste*, it. *prevosto*, *preposto*, *preposito*, v. 't lat. *praepositus*) eig. voorop of aan 't hoofd geplaatst, fr. **prevôt** (spr. *prewó*), z. v. a. p r o o s t, z. ald.; ook titel van verschillende officieren, belast met de zorg, de handhaving der orde, het bestuur van iets, opziener, overste, voorstander; – **provoost-geweldige,** m. in den tijd der oude landsknechten de militaire ambtenaar, belast met het handhaven der orde in de legerplaats en de bestraffing van overtreders; – p r o v o o s t d e r s c h e r m z a a l, d a n s z a a l, voorvechter, voordanser (soort van onderleermeester); ook naam van een rang in de schermkunst; oneig. strafverblijf der soldaten, waarin zij door den p r o v o o s t van het regiment gezet worden; Mar. stille ronde, lantarenwachter bij de kruitkamer, cipier, stokkeknecht, rollezer enz.

Proxeneet, m. gr. (*proxenētēs*, v. *proxĕnein*, iemand als *pró-xenos*, d. i. als openlijk gast bijstaan, in 't alg. voor hem in de bres springen, zich zijner aantrekken, voor hem iets bemiddelen, hem iets verschaffen) bemiddelaar, onderhandelaar, makelaar, koppelaar; – **proxeneticum,** n. later lat. (gr. *proxenētikón*) makelaarsloon, c o u r t a g e; – **proxenie,** f. gr. bij de oude Grieken: staatsgastvrijheid, recht en verhouding van den openbaren gast, d. i. van een gezant of zaakvoerder van een anderen Staat omtrent wien, door een daartoe door den Staat benoemden burger (p r o x ĕ n o s), al de plichten der gastvrijheid volbracht werden.

proxĭmus, a, um, lat. de of het naaste; – *proxĭmus est sibi quisque*, sprw.: ieder is zich zelven 't naast, het hemd is nader dan de rok; – *proxĭmus sum egomet mihi*, ik ben mij zelven het naast; – *proxĭmus succéssor*, m. naaste opvolger of erfgenaam; – *proxĭmo* (scil. *mense* of it. *próssimo*), Kmt. in de volgende maand; – **proxĭma,** f. Kmt. eerstvolgende, naaste tijd, dien de trekker van een wissel bepaalt; – *ad proxĭmam* (*sessiōnem*), tot de eerstvolgende zitting of vergadering; – *proxĭme*, adv. eerstvolgend; – **proximiteit,** f. (lat. *proximĭtas*) nabijheid, nabuurschap; nauwe verwantschap.

Próxy, f. eng. (samengetrokken uit *procuracy*; vgl. p r o c u r e e r e n) beheer, zaakwaarneming, procuratie; – m. gevolmachtigde, zaakgelastigde, zaakwaarnemer, zaakvoerder.

Proza, f. (lat. *prosa*, ontstaan, uit *prorsa*, scil. *oratĭo*, d. i. de voorwaartsgerichte, rechtuitgaande rede, van *prorsus, a, um*, naar voren gericht, rechtuit) ongebonden rede, taal van het gewone leven, onrijm (in tegenstelling met p o ë z i e); ook lat. lofzang in de r. kath. kerk, waarin het rijm en het getal der lettergrepen de quantiteit vervangt; in de middeleeuwen aanvankelijk prozaïsche tekst der s e q u e n t i ë n (z. ald.), stichtelijke schilderingen van het leven en de werken der heiligen; – **prozáïsch,** adj. (later lat. *prosaĭcus, a, um*) ongebonden, bandeloos, in onrijm, rijmeloos, in de taal van het gewone leven vervat; ook: alledaagsch, plat, gemeen; – **prozaïsme,** n. nw.lat. eigenaardigheid van den ongebonden, niet dichterlijken stijl; ook alledaagschheid, b. v. der uitdrukking, eentonigheid, b. v. van het leven; – **prozaïst,** m. schrijver in ongebonden, niet dichterlijken stijl; boek, waarin de s e q u e n t i ë n staan.

Prozymieten, pl. gr. (v. *zymē*, zuurdeeg) Christenen, die bij het Avondmaal g e z u u r d b r o o d gebruiken; zoo werden de grieksche Christenen door de latijnsche genoemd; vgl. A z y m i e t e n.

prude, adj. fr. (oudfr. *prod*, *prud*, fem. *prode*, *prude*, braaf, deugdzaam, wijs, v. 't lat. *probus*, zedelijk, goed, deugdzaam, met invloed, van 't lat. *prudens*, omzichtig, wijs) schijnzedig, zeer ingetogen, preutsch, schijnheilig; als subst. **prude,** f. schijnzedige, preutsche, stuursche schoone, schijnvrome, schijnheilige; – **pruderie,** f. schijnzedigheid, preutschheid, ingetogenheid voor het oog der wereld, schijneerbaarheid, gemaaktheid.

prūdens, lat. (samengetr. uit *provĭdens*) voorzichtig, omzichtig, bedachtzaam, verstandig; – **prudéntie** (spr. *t*=*ts*), f. (lat. *prudentĭa*) of **prudence,** fr. (spr. *prudáns'*) f. voorzichtigheid, bedachtzaamheid, wijsheid; – *prudénter*, adv. omzichtig, wijselijk; – **Prudentius,** m. **Prudentia,** f. mans- en vr.naam: de bedachtzame, omzichtige.

Pruderie, z. ond. p r u d e.

Prud'homme, m., pl. **prud'hommes,** fr. (spr. *prudómm'*; van oudfr. *prud*, rechtschapen, vroed; – *prud'homme*, rechtschapen, eerlijk man; vgl. p r u d e) zaakkundigen enz., scheidsrechters ter bemiddeling van oneenigheden tusschen fabrikanten, arbeiders, inz. in de fran-

sche fabriekssteden; – **Prud'homme,** of **Joseph Prud'homme,** fr. deftige, steeds in spreuken zich uitende en onnoozele burgerman, een door Henri Monnier geschapen type.

Pruīna, f. lat. (van *prunum*, pruim) dauwachtig waas over de pruimen, pruimenstof; – *pruinosus, a, um*, Bot. bedauwd, berijpt, als met een dauwachtig waas overtogen, b. v. pruimen.

Prunél, n. (eng. *prunello*, fr. *prunelle*, f.) fijne, dichte zijden stof; wollen stof, ook l a s t i n g geheeten.

Prunéllen, f. fr. pl. (*la prunelle*, de slee-pruim, verklw. v. *prune* = lat. *prunum*, pruim) v. a. **brunellen,** liever **brignolen** (fr. *brignoles*, spr. *brienjól'* of *prunes de Brignoles*), Katharina-pruimen, bijzonder schoone, eerst van de pit ontdane, geschilde en dan gedroogde pruimen, die inz. in en bij de stad B r i g n o l e s in Frankrijk, maar ook in Duitschland groeien.

Prunélzout, n. (nw.lat. *sal prunellae*, van 't lat. *pruna*, gloeiende kool) witte massa van grofstralige breuk, uit salpeter, die in de roode gloeihitte gesmolten is, en eenig zwavel bevat.

prunus, f. lat. pruimeboom; – *prunus armeniăca*, abrikoos; – *p. avium*, kriekeboom; – *p. cerasus*, morelleboom; – *p. domestica*, gewone pruimeboom; – *p. laurocerasus*, laurierkerseboom; – *p. padus*, troskerseboom; – *p. spinōsa*, sleeboom; – *prunifolius, a, um*. lat. Bot. pruimbladerig; – **prunīne,** f. nw. lat. gomstof uit pruimen, ook c e r a s i n e, z. ald.

Prurīgo, f. of **prurītus,** m. lat. (van *prurīre*, jeuken) huidjeuking; ontijdige aandrift, ontijdig verlangen, hevige begeerte; – **prurieus,** lat. Bot. jeukend.

Prussiăcum acīdum, n. nw.lat. (van *Prussĭa*, Pruisen) Chem. eig. Pruisisch zuur; blauwzuur; – **prussiāten,** n. pl. blauwzuurzouten; – **prussienne,** z. p e r u v i e n n e; – **prussine,** f. of **prussiaan,** n. radicaal van Berlijnsch-blauw, van ijzerblauwzuur enz.; – **prussophiel,** lat.gr. Pruisenvriend.

Prytánen, m. pl. gr. (*prýtănis*, pl. *prytáneis*) in het oude Athene commissie van 50 raadsleden, die in den raad en de volksvergadering voorzaten; – **prytanēum,** n. (gr. *prytaneion*) openbaar gebouw te Athene, waarin de p r y t a n e n op staatskosten hun maaltijden hielden, en waar tevens de mannen, die zich omtrent den Staat verdienstelijk gemaakt hadden, levenslang onderhouden werden; – **prytanée militaire,** m. fr., door Napoleon I gesticht opvoedingsgesticht te Parijs voor de kinderen, die op kosten van den Staat worden voorbereid voor de krijgsschool te St. Cyr of de polytechnische school te Parijs; – **prytanée,** f. gr. (*prytaneia*) tijd van 35 of 36 dagen, gedurende welke de grieksche p r y t a n e n de zaken van het volk bestuurden.

Psalis, f. gr. (*psalis*, van *psaein*, schaven enz.) schaar; gewelf, boog; – **psalidium,** n. (gr. *psalidion*) schaartje; klein gewelf, booggewelf; Med. zoogenaamd gewelf in de hersenen; – **psalidōma,** n. gewelf; binnenste schedelvlakte.

psalleeren of **psalteeren** (lat. *psallĕre*, v. 't gr. *psállein*, in 't alg. aanraken, inz. de snaren tokkelen, een snarenspeeltuig bespelen), psalmen zingen of lezen; met luider stem bidden; – **psalléndа,** n. pl. lat. eig. het te zingene, gezangen, een beurtzang op heilige dagen in de r. kath. kerk; – **psallétte,** f. fr. school voor koorknapen, koorzangersschool; – **psalm,** m. (van 't gr. *psalmós*, eig. snarenspel) vroom lied, plechtig gezang tot Gods eer; hymne; inz. de grootendeels aan koning David toegeschreven geestelijke gezangen in den Bijbel; – **psalmíst** of **psalmograaf,** m. gr. maker der psalmen in den Bijbel; ook in 't alg. psalmzanger, maker van geestelijke liederen; – **psalmodíe,** f. het afzingen der psalmen, psalmgezang, zangwijze der psalmen; – **psalmodiëeren,** zingen, psalmzingen; zonder stembuiging zingen of lezen, verzen of proza op eentonige wijs voordragen, opdreunen; – **psalmograaf,** m. psalmschrijver, psalmdichter; – **psalmographíe,** f. psalmdichting; – **psallōdes** of **psallōdisch,** in de gedaante van een p s a l t e r i o n, cithervormig; – **psalter,** m. of **psalterīon,** gr. en **psalterium,** lat. n. zeer oud snarenspeeltuig in den vorm van een geknotten driehoek met 13 rijen snaren van ijzer- of koperdraad, waarop men met een ijzeren roetje of krom staafje sloeg; bijbelsch psalm- of gezangboek; zeer lange rozenkrans der nonnen in sommige kloosters; derde maag der herkauwende dieren; – **psaltrīa,** f. citherspeelster en zangeres bij de oude Romeinen.

Psammos, m. gr. zand; Med. graveel, zandachtige stof, die zich in de nieren of blaas ontwikkelt; – **psammísme,** n. loozing van zandige urine bij den niersteen; ook warm zandbad; – **psammōdes** of **psammōdisch,** adj. zandig of gruizig; – **Psammoom,** n. goedaardig hersengezwel, dat bij 't doorsnijden, alsof er zanddeelen in zijn, knarst; – **psammomantīe** (spr. *t*=*ts*), f. zandwaarzeggerij, voorspelling uit zand.

Psapharōsis, ook **psapherōsis** en **psaphyrōsis,** of **psatharōsis** en **psathyrōsis,** f. gr. (v. *psaphărós*, *psatharós* of *psathўrós*, murw, los) Med. broswording der beenderen; – **psathyrótes,** f. murwheid, fijnwrijfbaarheid.

Psatrianen, m. pl. arianische secte uit de 4de eeuw.

Pselaphetíek, pselaphetīka, f. (van *psēlaphān*, aanraken, betasten) leer of kunst om iets door betasting te onderzoeken en te kennen; – **pselaphíe,** f. betasting, wrijving met de handen.

Psellísme, n. gr. (van *psellidzein*, stamelen, *psellós*, stamelend) het stamelen, stotteren.

Psephísma, n. gr. (*psēphisma*, van *psēphidzesthai*, met een steentje, *psēphos*, stemmen) volksbesluit, bij meerderheid van stemmen in de volksvergadering genomen; pl. **psephismăta;** – **psephokrátisch,** adj. door meerderheid van stemmen regeerende; – **psephopaecktae,** pl. steenspelers en **psephokleptae,** pl. steendieven, goochelaars bij de oude Grieken.

pseudo- of **pseud-,** gr. (van *pseudos*, n. leugen, verdichting, *pseudēs*, onwaar, gelogen enz.) valsch, onecht, misleidend, bedrieglijk enz., in

samenstellingen gebruikelijk, b. v. **pseud-akŏē** of **pseud-akūsis,** f. gehoormisleiding, gehoorbedrog, waarbij de lijder tonen hoort zonder uitwendige aanleiding; – **pseud-æsthēsis,** f. gevoelsmisleiding; – *pseudalĕus,* adj. verdicht, schijnbaar, b.v. *morbus pseudaleus,* eene schijnbare ziekte; – **pseud-angelie,** f. valsche boodschap; – **pseud-aphie,** f. (vgl. h a p t i s c h) misleiding van het gevoel of den tastzin; – **pseud-apostēma,** n. Med. valsch ettergezwel; – **pseud-arthrōsis,** f. valsch, onwaar gewricht; bij een nietgeheelde beenderbreuk blijvende beweeglijkheid der gebroken einden tegen elkander; – **pseud-ásthma,** n. valsche (door een gezwel veroorzaakte) engborstigheid; – **pseud-iāter,** m. (van *iātrós,* geneesheer, arts) kwakzalver, valsch, voorgewend geneesheer; – **pseudo-apostel,** m. valsche apostel; – **pseudo-blepsie,** f. het valschzien, gezichtsmisleiding; elk ooggebrek; – **pseudo-christen,** m. onecht christen, schijnchristen; – **pseudochrysolith,** of b o u t e i l l e-s t e e n, onechte chrysolith, groene o b s i d i a a n (z. ald.); – **pseudo-croup,** f. valsche croup, op croup gelijkende hoest- en ademnood-aanvallen in den nacht; – **pseudo-cyēsis,** f. onware zwangerschap; – **pseudodiptĕros,** m. (vgl. d i p t e r o s) tempel, waarvan de cel slechts met ééne zuilenrij is omgeven, terwijl de tusschenruimte tusschen cel en zuilen twee rijen liet verwachten; – **pseud-odontōsis,** f. ziekelijke of valsche tandvorming; – **pseudo-doxie,** f. (van *doxa,* meening) valsche meening, dwaalbegrip, dwaalleer; – **pseudodoxologie,** f. leer van de dwalingen of valsche meeningen; – **pseudo-epigrăpha** of liever **pseud-epigrăpha,** pl. (van *epigrăphein,* opschrijven, een opschrift geven) verkeerd of valsch toegeschreven, d. i. niet als van den zoodanig genoemden schrijver afkomstige schriften; – **pseudogeusie,** (van *geusis,* het proeven, smaken) valsche smaak, smaakmisleiding; – **pseudograaf,** m. schriftvervalscher; – **pseudographie,** f. schriftvervalsching; – **pseudogrăphum,** n. valsch, ondergeschoven geschrift; – **pseudo-Isidorus,** m. de valsche Isidorus, schrijver van eene pauselijke verzameling van d e c r e t a l e n (de p s e u d o-i s i d o r i s c h e d e c r e t a l e n, tusschen 829 en 857; vgl. h i s p a n a) onder den naam van den heiligen I s i d o r u s, aartsbisschop van Sevilla (gest. 636); – **pseudokardiógmus,** m. valsche hart- of maagpijn; – **pseudokatabrōsis,** f. (van *katábrōsis,* het slikken) het zoogenaamde door 't verkeerde keelgat slikken; – **pseudokleteia,** f. (van *klēteúein,* voor het gerecht roepen) valsche dagvaarding voor de rechtbank; valsche getuigen-onderteekening; – **pseudo-krisis,** f. valsche, onvolkomen krisis; – **pseudoloog,** m. leugenaar; – **pseudologie,** f. het valschspreken, leugen, onwaarheid; valsche leer; – **pseudomántis** of **pseudománt,** m. leugenachtig voorspeller, leugenprofeet; – **pseudomartyrie,** f. valsche getuigenis; – **pseudo-medicus,** m. gr.-lat. z. v. a. p s e u d i ā t e r; – **pseudomembraan,** f. gr.-lat. of **pseudomēninx,** f. gr. valsch vlies, door 't uitzweeten van strembare lympha ontstaande; – **pseudomessias,** m. valsche m e s s i a s (z. ald.); – **pseudomōla,** f. gr.-lat. Med. valsche of schijnbare moederkoek; – **pseudomorphoom,** n. gr. (van *morphoen,* vormen, gedaante geven) valsch of ziekelijk gevormd deel; – **pseudomorphōsis,** f. ziekelijke vorming; – **pseud-onўmus,** m. (v. *ónyma* = *ónoma,* naam; vgl. a n o n i e m) een valschnamige, onder een valschen naam verborgen persoon; schrijver, die een verdichten naam aanneemt; – **pseudoniem** of **pseudonўmisch,** adj. valschnamig, met verdichten naam; – **pseudonymie** of **pseudonymiteit,** f. valschnamigheid, verborgenheid onder een valschen naam; – **pseudopaal,** m. onechte opaal, kattenoog; – **pseudo-paradisisch,** adj. valsch paradijsachtig, wordt gebruikt om die volken aan te duiden, aan wie de natuur alles, wat zij voor het leven behoeven, ook nu nog verschaft, ten gevolge waarvan zij echter in diepe barbaarschheid blijven voortleven; – **pseudoparasieten,** pl. woekerplanten of -dieren in schijn, zulke, die wel op organische lichamen leven, maar niet hun voedsel uit deze trekken; – **pseudoperipneumonie,** f. z. v. a. p s e u d o-p n e u m o n i e; – **pseud-opie** of **pseudopsie,** f. (vgl. o p s i s) het valschzien, gezichtsmisleiding; – **pseudophilosoof,** m. valsche, onechte wijsgeer, zulk een, die de wijsbegeerte tot nadeel van den godsdienst aanwendt; – **pseudophthisis,** f. valsche tering, schijntering; – **pseudplonktan,** n. valsch, niet echt p l a n k t o n (z. a.), maar door den stroom meegevoerde planten en dieren, die aan den oever thuis hooren; – **pseudoplasma,** n. valsche vorming, ziekelijke vorming; – **pseudo-pleuritis,** f. onecht zijdewee; – **pseudopneumonie** of **pseudopneumonitis,** f. schijnbare longontsteking; – **pseudopodiën,** f. pl. schijnvoetjes, trilharen, waarmee eencellige diertjes zich voortbewegen; – **pseudopoliep,** f. schijnpoliep; – **pseudoprofeet,** m. valsche profeet; – **pseudopsie,** z. p s e u d-o p i e; – **pseudorăsis,** f. (van *horăsis,* het zien) het ingebeelde zien, gezichtsmisleiding; – **pseudorcheocēle,** f. schijnbare balbreuk; – **pseudo-republiek,** f. schijnrepubliek; – **pseudorexie,** f. (vgl. o r e x i e) valsche hongerprikkel; – **pseud-orizon,** m. valsche horizon; – **pseudoskoop,** m. valschkijker, een optisch werktuig, door 't welk men de voorwerpen anders meent te zien, dan zij wezenlijk zijn, b. v. holten als hoogten, en omgekeerd; – **pseudo-smerdis,** m. valsche Smerdis, een magiër, die zich voor Smerdis, den vermoorden broeder van den perz. koning Kambyses, uitgaf; – **pseud-osmie** of **pseud-osphrasie,** f. ingebeelde reuk, reukmisleiding, gewaarwording van niet aanwezige riekende dingen; – **pseudostōma,** n. valsche beenvorming; – **pseudostudiōsus,** m. naamstudent; – **pseudosyphilis,** f. venerisch gelijkende zweren; – **pseudothanătos,** m. schijndood; – **pseudothўron,** n. valsche of blinde deur, achterdeur, geheime deur; – **pseudotoxie,** f. eene in de b e l l a d o n n a ontdekte stof; – **pseudo-turkoois,** m. groen geverfde fossiele beenderen, tot sieraad aangewend, valsche of onechte turkoois; – **pseud-ydropisie,** f. (vgl.

h y d r o p i s i e) valsche of schijnbare waterzucht; – **pseudozōisch,** adj. schijnbaar dierlijk; – **pseudo-zoariēn,** n.pl. op dieren gelijkende planten.

psi, de grieksche letter Ψ, ψ (*ps*); een dagvlinder.

Psilōma, n. gr. (van *psilós, ē, ón,* kaal, *psiloen,* kaal maken) kale plek, het kaalzijn; – **psilōsis,** f. het kaalmaken, verlies van haar, van wenkbrauwen en oogharen, het kaalworden; – **psilōthron,** n. z. v. a. d e p i l a t o r i u m; – **psilōthrisch,** adj. ontharend, kaal makend; – **psilometrie,** f. (v. *psilós,* oneig. naakt, bloot, zonder gezang) het niet door muziek begeleide heldendicht (epische poëzie) bij de oude Grieken.

Psimithos, psimythos, m. of **psimithion, psimythion,** n. gr. loodwit.

Psittacisme, n. (v. 't gr. *psittakos,* lat. *psittăcus,* hoogd. *psittich,* papegaai) papegaaigesnap, vaardigheid in het gebruik van woorden, die men niet verstaat, onverstandig napraten, leerwijze om door voorpraten kennis aan te brengen; – **psittacini,** pl. op den papegaai gelijkende vogels; – *psittacinus, a, um,* Bot. papegaaigroen, levendig, geelachtig groen.

Psóa, f. gr. lende- en nierstreek; – **psoas** (scil. *musculus*), m. lendespier; – **psoas-abces,** n. verettering in de lendespier; – **psoïtis,** f. ontsteking van de lendespier.

Psōra, f. gr. (v. *psáein,* schaven, krassen) Med. schubbige schurft, ruiderigheid, volgens H a h n e m a n de onderdrukte schurft, uit welke de meeste chronische ongesteldheden zouden ontstaan; – **psoralēa,** f. schurftkruid; – **psoriāsis,** f. het schurftig- of ruidig-worden; schurftachtige melaatschheid; – **psoricum of psorikon,** n. pl. **psorika,** schurftmiddelen, geneesmiddelen tegen de schurft; – **psōrisch,** adj. schurftig, ruidig; – **psoromiásma,** n. aanstekingsstof der schurft, schurftvergift; – **psor-opthalmiē,** f. schurftachtige ontsteking der oogleden, oogschurft; – **psorospermiēn,** n. pl. woekervormen der visschen.

Psyche, f. gr. (*psychē,* oorspr. adem, v. *psýchein,* ademen) ziel, geest; ook vlinder, als zinnebeeld van het leven en de onsterfelijkheid der ziel; Myth. de beminde van Eros, die als een zeer schoon meisje met vlindervleugels of als een vlinder wordt voorgesteld; ook: een groote staande spiegel, die door dames bij het aankleeden gebruikt wordt; Astr. in 1852 door de Gasparis ontdekte asteroïde; – **psychisch,** adj. (gr. *psychikós, ē, ón*) den geest, de ziel betreffende of daarin gegrond, b. v. p s y c h i s c h e z i e k t e n, z. v. a. zielsziekten; – **psychagoog,** m. zielbestuurder; zielverkooper; – **psychagōgisch,** adj. (*psych-agōgós, ón*) zielbesturend, levenbehoudend; – **psychagōga, psychagogika,** n. pl. Med. middelen tegen onmacht en schijndood; – **psýchagogie,** f. zielbesturing, levensonderhouding; – **psych-entonie,** fr. (vgl. e n t o n i e) overmatige geestinspanning; – **psychentónisch,** adj. geest-inspannend; – **psychiāter,** m. (van *iātrós,* arts) zielszieken- of krankzinnigenarts; – **psychiatrie,** f. zielgeneeskunde, krankzinnigengeneeskunde; – **psychiātrisch,** adj. zielgeneeskundig; – **psychísme,** n. philosophische leer, dat de ziel iets stoffelijks of vloeibaars is; ook leer dat zij iets zuiver geestelijks en bovenzinnelijks is; – **psychist,** m. aanhanger van die leerstelsels; – **psychognosie,** f. kennis van de zielekracht, van 't zielsvermogen; – **psychograaf,** f. schrijfinstrument, dat dienst doet bij spiritistische séances; – **psycholoog,** m. zielleeraar, zielkundige, onderzoeker der ziel; – **psychologie,** f. zieleleer, zielkunde, wetenschap van den aard, de vermogens, de veranderingen en werkzaamheden der ziel, als de draagster van het geestelijk leven; – **psycholόgisch,** adj. tot de zielkunde behoorende, zielkundig; – de *ps. methode* in de Staathuishoudkunde is de Oostenrijksche school, die de waarde der dingen beschouwt als een uitvloeisel van de begeerten der menschen (zie h e d o n i s m e); – **psychomachie,** f. ziels- of gemoedsstrijd; – **psychomántis** of **psychománt,** m. geestenbezweerder, geestenbanner; – **psychomantie** (spr. *t=ts*), f. geestenbezwering, geestenbanning; – **psychonomie,** f. leer van de wetten der ontwikkeling van het zieleleven; – **psychonosologie,** f. leer van de zielsziekten; – **psychopannychie,** f. (van *pan-nýchios,* geheelnachtelijk, eig. den ganschen nacht durend) zieleslaap; doodslaap tot aan de opstanding; – **psychopannychieten,** m. pl. ziele- of doodslapers, zij die aan den ziele- of doodslaap gelooven; – **psychopathologie,** f. leer van de zielsziekten; – **psychophysiek,** f. leer van de betrekkingen tusschen lichaam en ziel; – **psychopómpos,** m. (van *pémpein,* zenden, geleiden) zielengeleider; Myth. bijnaam van H e r m e s of M e r c u r i u s, die de zielen der overledenen naar de onderwereld voert; ook bijnaam van C h a r o n (z. ald.); – **psychōsis,** f. (van *psychoen,* bezielen) bezieling, ook zielsziekte.

Psychrologie, f. gr. (van *psychrós, á, ón,* koud, koel) koude, smakelooze rede, platte taal; – **psychrolusie,** f. het koudbaden; – **psychrolūtron,** n. koud bad; – **psychrométer,** m. eig. koudemeter; een werktuig om de vochtigheid der lucht te meten; – **psychrometrie,** f. koudemeting, meting van de vochtigheid der lucht; – **psychrophobie,** f. vrees voor koud water; – **psychrophobisch,** adj. de koude schuwend, bang voor koud water; – **psychroposie** of **psychropōsis,** f. het kouddrinken; – **psychrospermasie,** f. koudzadigheid, het zoogen. koude zaad; – **psychrospermaticus,** m. iemand, die koud zaad heeft, een koudzadige; – **psychrospermátisch,** adj. door een te koud zaad veroorzaakt; – **psychrotēr,** m. afkoeler, waaier; – **psychrótisch,** adj. (van *psychroen,* koud maken) verkoelend, uit koude voortspruitend.

Psydracium, n. gr. (*psydrákion,* verklw. van *psýdrax,* van *psydrós* = *pseudés,* leugenachtig, valsch) Med. jeukend waterblaasje of -blaartje, inz. op den neus en de punt der tong (eig. leugenblaasje, omdat men geloofde, dat het ontstond, wanneer iemand gelogen had); – **psydracia,** n. pl. valsche schurft of ruidigheid, schurftachtige uitslag.

Psyktēr, m. gr. (van *psýchein*, ademen, blazen; afkoelen) verkoeler, koelvat; – **psyktika,** n. pl. Med. verkoelende geneesmiddelen; – **psýktisch,** adj. verkoelend, koudmakend; – **psyxis,** f. verkoeling, afkoeling.

Psyllion, n. gr. of **psyllium** of **psylliekruid,** n. (van *psylla*, f. vloo, bladvloo) vlooienkruid, vlooienzaad; – **psyllia,** n. pl. Med. huidvlekken, bloedvlekken (om de gelijkenis op de vlooienbeet).

Psýxis, z. ond. psykter.

Ptarmicum, n., pl. **ptarmica,** gr. (*ptarmiká*, van *ptaírein*, niezen) niesmiddelen, nieskruid; – **ptármisch,** adj. niezingverwekkend, ook door niezen veroorzaakt.

Ptelea, f. gr. (*ptelea*) iep, olm, olmboom; driebladerige pteléa, lederbloem, struikachtig pronkgewas in N. Amerika.

Pteris, f. gr. (van *pterón*, veder, wegens zijne gevederde bladeren) varenkruid, varen; – *pteris aquilīna*, arendsvaren; – *pteri(di)folius, a, um*, Bot. vleugelbladerig.

Pterodaktȳlus, m. gr. (v. *ptéron*, veder, vleugel, en *dáktylos*, vinger) z. v. a. ornithocephalus, z. ald.; – **pteroïdisch,** adj. vleugelvormig; – **pterōma,** n. vleugel van een gebouw; ook z. v. a. porticus; – **pterophórisch,** adj. vleugeldragend; – **pteropus,** m., pl. **pteropóden,** voetvleugeligen; vliegende hond, eene soort van groote vleermuizen in O.-Indië; – **pteryx,** f. vleugel; Anat. neusvleugel; – **pterygium,** n. gr. (*pterýgion*, eig. kleine vleugel) Med. nagel of vleugel op het hoornvlies; – **pterygōdes** of **pterygōdisch,** adj. vleugelvormig; – **pterygopalatīnisch,** adj. tot de vleugelsgewijze uitsteeksels van het wigbeen en het verhemelte behoorende.

Ptilōsis, f. gr. (v. *ptílon*, donsveder) het ruien der vogels; het uitvallen der haren; Med. inz. verlies van wenkbrauwen en ooghaoren; ook eeltachtige ontaarding der oogleden (omdat een gevolg daarvan niet zelden het uitvallen der ooghaoren is).

Ptisáne f. gr. (*ptisanē*, v. *ptissein*, gerst, enz. pellen) of tisane, f. fr. gerstewater, gerstedrank, koeldrank, gezondheidsdrank; verdund afkooksel of opgietsel.

Ptochiáter, m. gr. (van *ptōchós*, bedelaar, en *iātrós*, arts) armendokter; – **ptochiatrie,** f. armengeneeskunde; – **ptochodochium,** n. (van *docheion*, berg- of bewaarmiddel) armenherberg, bedelaarsdoelen; – **ptochokomium** en **ptochotrophēum,** n. verplegingshuis voor armen.

Ptolemæus, gr. (*Ptolemaios*, v. *ptólemos* = *pólemos*, oorlog) mansn.: de krijgshaftige.

Ptomaïne, f. giftige lijkalkaloïde, lijkengif.

Ptōsis, f. gr. (v. *píptein*, vallen) val; Med. zakking, b. v. van het bovenste ooglid en van ingewanden; ook voor uit- of doorzakking, z. v. a. prolapsus; Gram. z. v. a. casus (z. ald.).

Ptyalalōga, n. pl. gr. (v. *ptýalon*, speeksel) speekselafvoerende middelen, geneesmiddelen, die de fluimloozing bevorderen; – **ptyalïne,** n. Chem. speekselstof, speekselferment; – **ptyalísme,** n. gr. (van *ptyalídzein*, veel spuwen) Med. menigvuldig spuwen; speekselvloed (salivatie).

Ptysis, f. gr. (van *ptyein*, spuwen) het spuwen; – **ptysma,** n. het uitgespuwde, opgebrachte, opwerping van fluimen; – **ptysmagōga,** n. pl. geneesmiddelen, die de afscheiding van het speeksel bevorderen; – **ptysmatischētisch,** adj. door onderdrukking van de fluimloozing ontstaan.

Pu, chineesche lengte- of wegmaat, ongeveer = $^1/_2$ tsjang = 1,228 M.; ook chineesche vlaktemaat = 2,8 M² (z. king) en japansche vlaktemaat (z. tsjoebo).

Pubes, f. lat. schaamstreek, haar der schaamdeelen; manbaarheid; – **pubēres,** pl. manbare, huwbare jonge personen; – **pubertelt,** f. (lat. *pubértas*) manbaarheid, huwbaarheid, geslachtsrijpheid, mondigheid, rijpe ter voortteling geschikte leeftijd; – **pubesceeren** (lat. *pubescĕre*), manbaar worden; – **pubescént,** adj. (*pubescens*), manbaar wordend, rijpend; Bot. met fijn zacht haar bezet; – **pubescéntie** (spr. *t*=*ts*), f. nw. lat. het ontkiemen van het schaam- en baardhaar; het manbaarworden; bekleeding met zacht haar of dons.

publĭcus, a, um, adj. als adv. *publĭce*, lat. (afgek. *publ.*), ook **publiek** (fr. *public, publique*), oorspr. wat het volk, den staat, de gemeente betreft; openlijk, openbaar, voor aller oog, iedereen, algemeen; algemeen bekend, wereldkundig; – *publĭca auctoritāte*, met openbaar gezag, d. i. met de toestemming of goedkeuring der overheid, of volgens hoogere bepaling; – *publicae concordiae pignus*, onderpand der openbare eendracht (opschrift der medaille tot aandenken van de fransche Juli-revolutie); – *publĭcum meritōrum pretĭum*, openlijk loon der verdienste (rinspreuk der hongaarsche St. Stephănus-orde; – **publica,** f. rekenmunt in Napels, ongeveer $2^1/_2$ cent nederl.; – **publicum, publiek,** n. het algemeen, het gezamenlijke volk; de groote gemeente, inz. leeswereld, schouwburgwereld, grooter of kleiner getal personen, dat leest, den schouwburg bezoekt enz.; de menschen; – tot welzijn van 't publiek, tot algemeen welzijn; – in 't publiek komen, zich openlijk vertoonen of laten zien; – een **publicum** (scil. collegium), openbare voorlezing, vrije voorlezing op hoogescholen (in tegenst. met privatum, privaat- of bijzondere voorlezing); – **publicaan,** m. (lat. *publicānus*) tollenaar, oudromeinsche tol- of belastingpachter; – **publiceeren** (lat. *publicāre*), openbaar maken, openlijk bekend maken, afkondigen, verspreiden, uitgeven, in 't licht geven, algemeen verkrijgbaar stellen, b. v. boeken, tijdschriften enz.; – **publicándum,** n. pl. **publicánda,** iets dat bekend gemaakt moet worden; – *ad publicandum*, tot narricht; – *publicātum*, openlijk bekend gemaakt, afgekondigd; – **publicatum** of **publikaat,** n. het bekend gemaakte; – **publicātie** (spr. *t*=*ts*) (*publicatio*), **publiceering,** f. bekendmaking, openlijke aankondiging, afkondiging, uitgave, verschijning, b. v. van een dagblad, een boek; – *publicatio bonōrum*, openlijke verbeurdverkla-

ring (c o n f i s c a t i e) van het vermogen; - **publicist,** m. nw. lat. staatsgeleerde, staatsrechtkenner, hij, die over het staatsrecht schrijft, daarin onderwijs geeft; schrijver over openbare aangelegenheden, z. v. a. j o u r n a l i s t; ook uitgever (van boeken); - **publicistiek, publicistika,** f. leer van het staatsrecht, staatswetenschap; - **publicistisch,** adj. staatsrechtelijk; - **publiciteit,** f. openbaarheid, ruchtbaarheid, algemeene bekendheid.

Puce, z. c o u l e u r d e p u c e.

Pucelle, f. fr. (spr. *pu-séll'*; mid. lat. *pucella*, it. *pulcella*, oud-mid. lat. *pulicella*, verklw. van 't lat. *pullus*, jong, jong dier, en dit van *puellus*, samengetr. uit *puerŭlus*, verklw. van *puer*, knaap, kind) maagd; - *la pucelle d'Orleans*, de maagd van Orleans (*Jeanne d'Arc*, die onder Karel VII de stad O r l e a n s, welke door de Engelschen belegerd werd, ontzette); - **pucelage,** f. (spr. *-pu-s'láázj'*) maagdom, maagdelijke staat, soort van kleine porseleinschelp; ook halsband van chenille met van voren afhangende kwasten.

Pud (spr. *poed*), n. russ. ongeveer 16 liter; z. p o e d.

Pudding, m. eng. eig. in een vorm beslagen en gekookte meelspijs; - **puddingsteen,** m. uit ronde stukken vuursteen en een kwartsachtig bindmiddel bestaande steensoort, inz. in Engeland.

Puddle-, puddlingwerk of het **puddlingfrisschen,** n. (van 't eng. *puddle*, morsen, omroeren) in de metaalsmelterijen of smelthutten: roerwerk, wijze, die men het eerst in Engeland toepaste om het ijzer in den vlamoven te f r i s s c h e n, d. i. uit het ruwe ijzer het smeedbare ijzer, staafijzer, te bereiden; - **puddle-** of **puddlingoven,** m. roeroven, vlamoven voor het smelten van ijzer.

Puddy, z. p o e d d y.

Pudénda, pl. lat. (v. *pudēre*, zich schamen) schaamdeelen, geslachtsdeelen,; - **pudendăgra,** f. lat.-gr. pijn in de schaamdeelen; - **pudeur,** f. fr. (lat. *pudor*) schaamachtigheid, schaamte, eerbaarheid, kuischheid; - **pudica,** f. lat. (*pudīcus, a, um*, schaamachtig) schaamachtige, kuische, eerbare; - **pudiceeren,** zich schamen; - **pudicitia** (spr. *t=ts*), f. of **pudiciteit** (fr. *pudicité*) f. schaamachtigheid, eerbaarheid, kuischheid; - **Pudicitia,** f. godin der kuischheid enz.

Pueblo, m. sp. plaats, vlek, dorp.

pueriel, lat. (*puerīlis, e*, v. *puer*, knaap, kind) kinderachtig, jongensachtig; - **puerilia,** n.pl. kinderachtigheden, kindergrappen, jongensstreken; - *puĕri puerilĭa tractant*, kinderen doen als kinderen; - **puerilitett,** f. (lat. *puerilĭtas*) kinderachtigheid, kinderachtig gedrag; - **pueritia,** f. kindsheid, knapenleeftijd; - **puĕricultuur,** f. aankweeken, ook het opkweeken lichamelijk, verstandelijk en zedelijk van kinderen; kinderverzorging.

Puerpĕra, f. lat. (v. *puer*, kind, en *parĕre*, baren) kraamvrouw; - **puerperaal-koorts,** f. kraamvrouwenkoorts; - **puerperium,** n. kraambed, kinderbed.

Puerta, f. sp. poort.

Puérto, m. sp. (= lat. *portus*, it. *porto*) haven, zeehaven; ook enge pas tusschen twee bergen, inz. in de Pyreneën, z. v. a. p o r t.

Puff, m. eng. (eig. iets opgeblazens, opgezwollens) pochende, kwakzalverachtige aanprijzing, loftuiting enz.; op leugenachtige overdrijving berustende grap.

Pugilātus, m. **pugilaat,** n. of **pugilātie** (spr. *t=ts*), f. (*pugilatio*, van *pugil*, vuistvechter, v. *pugnus*, vuist) het vuistvechten, vuistkamp; - **pugilist,** m. nw. lat. vuistvechter, kampvechter, worstelaar, bokser; - **pugilistisch,** adj. op vuistvechterswijze; - **pugilisme,** n. vuistkamp, worstelstrijd, bokspartij; - **pugillus,** m. lat. eig. kleine vuist, handvol; Med. vingermaat, zooveel als men van kruiden, bloemen enz. met duim en twee vingers grijpt, een greepje; - **pugilométer,** m. vuistkrachtmeter.

Pugnaciteit, f. lat. (*pugnacĭtas*, v. *pugnax*, strijdlustig; *pugna*, f. strijd, gevecht) strijdlust, strijdzucht.

Puissance, f. fr. (spr. *pwi-sáñs*, als ware 't lat. *possentĭa* voor *potentĭa*, v. *possens* voor *potens*, v. *posse*, kunnen) macht, vermogen, heerschappij, gezag; - **puissant,** adj. (spr. *pwi-sáñ*) machtig, veelvermogend; - p u i s s a n t - r ij k, schatrijk.

Puits, m. fr. (spr. *pwi*) bron, put; - *puits artésiens* (spr. *-zien*), z. a r t e s i s c h e p u t t e n.

Pul of **poul,** algemeene benaming der perzische koperen munten, vroeger perzische en georgische rekenmunt = $^1/_{10}$ s j a h i = $^1/_{2000}$ toman en van verschillende maar geringe waarde (iets meer dan $^1/_4$ cent).

pulchellus, a, um, pulcher, -chra, -chrum, lat. Bot. sierlijk, schoon, fraai; - *pulcherrimus, a, um*, lat. Bot. zeer schoon, zeer fraai.

Pulcherius, m. en **Pulcheria,** f. (v. 't lat. *pulcher*, schoon) mans- en vr. naam: de schoone liefelijke, aanminnige; - **pulcherine,** f. nw. lat. schoonheidsmiddel voor de huid.

Pulcinella, m. it. (spr. *poeltsjinélla*) potsenmaker, hansworst in 't italiaansche blijspel, z. p o l i c h i n e l, p o e s j e n e l.

Pulegium, n. lat. vlooienkruid, z. v. a. p o l e i, z. ald.

Pulgáda, f. sp. (spr. *poel-*, van *pulgar*, duim, van 't lat. *pollex*) vóor 1852 sp. duim, $^1/_{12}$ voet (p i é, z. ald.).

Puliahs of **poeliahs,** z. ond. p a r i a h.

Pulk, m. (russ. *polk*, poolsch *pólek*, *pulk*, misschien verwant met v o l k) troep, vendel of escadron kozakken; ook in 't algemeen z. v. a. c o r p s, r e g i m e n t.

Pullariërs, m. pl. lat. (*pullarĭus*, v. *pullus*, jong hoen) hoenderoppassers bij de oude Romeinen, de verzorgers van de gewijde hoenders, uit welker eten de wichelaars de toekomst voorspelden; ook die kiekenwichelaars zelve; - **pullomantie** (spr. *t=ts*), f. lat.-gr. waarzeggerij door hoenders.

Pullman(car), f. groote, gemakkelijke spoorwagon, salonrijtuig naar den maker P. (in Amerika).

pulluleeren, lat. (*pullulāre*, v. *pullŭlus*, jonge

tak, spruit) welig groeien, opschieten, sterk vermenigvuldigen; – **pullulātie** (spr. *t=ts*), f. nw. lat. welige ontkieming, sterke vermenigvuldiging.

pulmonaal, adj. nw. lat. of **pulmonair,** lat. (*pulmonarius, a, um*, van *pulmo*, genit. *pulmōnis*, long) de longen betreffende of daartoe behoorende; de longziekte genezende; – **pulmonaria,** f. longkruid, eene tuinplant met verschillende soorten; – **pulmonie,** f. nw. lat. longtering; soms ook longontsteking; – **pulmōnisch,** adj. lat. (*pulmonĕus, a, um*) de longen betreffende.

Pulpa, f. lat. het vleezige aan dierlijke lichamen, celweefsel b.v. in de tanden; in apotheken: het vleezige of het merg der wortels en vruchten, moes; in het dagelijksch leven **pulp,** f. (fr. *pulpe*) voor veevoeder gebruikt, van de beetwortelsuikerfabrieken afkomstig uitgeperst (uitgeloogd) vruchtenvleesch of -moes der beetwortels; – **pulpeus,** adj. (lat. *pulpōsus, a, um*) vleezig, mergachtig; – *pulposus, a, um*, Bot. brijachtig, pappig; – **pulpositeit,** f. nw. lat. vleezigheid, mergachtigheid.

Pulpét, n. (van 't lat. p u l p i t u m, z. ald.) lessenaar, standaard of knaap met een schuin, afhellend vlak, om daaraan te lezen, te schrijven, muziek te maken.

pulpeus, z. ond. p u l p a.

Pulpitum, n. lat. lessenaar, spreekgestoelte, kansel (k a t h e d e r); inz. verheven plaats op het voortooneel (p r o s c e n i u m) der oud-rom. schouwburgen, waar de sprekende personen stonden.

Pulque, m. sp. (spr. *poelke*) algemeene drank in Mexico, uit het gegiste sap der a g a v e (*Agave mexicana*); afgetrokken zijnde wordt dit sap een bedwelmende drank, m e x i c a l geheeten; – **pulqueria,** f. winkel, waar die drank verkocht wordt.

pulsate et aperiētur vobis, lat. klopt en u zal opengedaan worden.

pulsus, m. lat. (van *pellĕre*, stooten, slaan) slag, aderslag; slagader (a r t e r i e), wegens de kloppende beweging, p o l s; – **pulsimantie,** (spr. *t=ts*), f. lat.-gr. waarzeggerij uit den polsslag; – **pulsiméter,** m. polsmeter, werktuig om de snelheid van den polsslag te bepalen; – **púlsie,** f. (later lat. *pulsĭo*) slingering; stoot, slag; – **pulseeren** (lat. *pulsāre*), slaan, kloppen; – *pulseerende gelijkstroom*, m. El. stroom, die wel van kracht, maar niet van richting verandert; – **púlsans,** m. eig. de kloppende; de naaste tot het vervullen eener opengevallen pastorie in de r. kath. kerk; pl. **pulsánten,** aankloppers, zij, die in een klooster wenschen opgenomen te worden of eene openstaande pastorie te vervullen; ook wel op sommige plaatsen klokluiders, die bij de stadskerken zijn aangesteld; – **pulsatief,** adj. kloppend; – p u l s a t i e v e p ij n of b e w e g i n g, Med. pijnlijke klopping van ontstoken gezwellen; – **pulsatille,** f. nw. lat. keukenschel, bijtwortel, windkruid, een langlevend peulgewas; – **pulsātie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*pulsatĭo*) het slaan, kloppen, inz. van het hart, polsslag; het periodiek zwellen en samentrekken van den straal van uitstroomend water; – *pulsatĭo aurĭum*, f. Med. oorkloppen; – *p. capĭtis*, 't hoofdkloppen, inz. het kloppen der slapen; – **pulsátor,** m. samenstel van zuiverbakken van diamanterts, waarin diamantsteentjes blijven vasthangen; – **pulsometer,** m. of **pulsometerpomp,** f. door den Amerikaan W. Hall uitgevonden waterpompwerk, met stootsgewijzen (op den pols gelijkenden) stoomdruk zonder aanwending van een zuiger.

Pultiphaag, m. lat. gr. (*pultiphăgus*, v. 't lat. *puls*, meelbrij, en 't gr. *phăgein*, eten) brijeter, papeter.

Pulver, n. lat. *pulvis*, m. (genit. *pulvĕris*) elke, op stof gelijkende, fijn gewreven zelfstandigheid, inz. als geneesmiddel, p o e d e r, stof; pl. *pulvĕres*, poeders; – *pulvĕres composĭti*, samengestelde, gemengde poeders; – *pulvis aërophŏrus*, bruispoeder; – *pulvis Algarothi*, Chem. spiesglanspoeder (naar den uitvinder genoemd); – *p. anglĭcus*, eng. poeder tot schoonmaking van metalen voorwerpen; – *p. antimoniālis*, spiesglanspoeder; – *p. Charthusianōrum*, z. v. a. k a r t h u i z e r p o e d e r, z. ald.; – *p. chrysoceraunius*, z. v. a. *aurum fulminans*; – *p. dentifricius*, tandpoeder; – *p. Doveri*, Doveripoeders, hoestpoeders; – *p. fulminans*, slag- of knalpoeder; – *p. glandium quercus tostarum*, eikelkoffie; – *p. insecticīdus*, insectendoodend poeder; – *p. grossus*, grof poeder; – *p. laxans*, afvoerend poeder (van Seidlitz); – *p. stomachĭcus*, maagpoeder; – *p. subtilissimus*, allerfijnst poeder; – *p. tempĕrans*, neerslaand, bedarend poeder; – *p. tormentarius*, buskruit; – **pulveraticum,** n. (van *pulvis*, f. veld, kampplaats; oneig. arbeid, moeite) Jur. arbeidsloon, inz. het loon der landmeters; – **pulverine,** f. klaringspoeder van Appert; – **pulveriseeren** (spr. *s=z*), nw. lat. tot poeder maken, in stof veranderen; – **pulverisātie** (spr. *-za-tsie*), poedermaking, het veranderen eener stof in poeder; – **pulverisātor,** m. stofverspreider, bestuiver; – *pulverŭlentus, a, um*, lat. Bot. stoffig, bepoederd.

Pulvinus, m. lat. kussen, bolster; Bot. kleine verhevenheid, uitstekend deel; – **pulvillus,** m. lat. (verklw. v. *pulvīnus*, kussen) Med. verbandkussen, groote ronde plukselwiek, plukselkoek; – **pulvillum,** n. nw. lat. mestbed; – **pulvinarium,** n. met geneesmiddelen gevuld zakje of doosje; ook bij de Ouden kussen of bed, waarop de beelden der goden bij de offermaaltijden rondom eene tafel vol kostelijke gerechten geplaatst werden; – **pulviniförm,** adj. Bot. kussenvormig.

pulvis enz., z. p u l v e r.

Pulwáne, m. hgd. (wellicht verbasterd uit poolsch **polowanie,** jacht?) opgezette berkhaan ten gebruike bij de jacht op berkhoenders.

Puma of *Poema*, m. peruaansch, ook p a g i en k u g u a r geheeten, roofdier uit de familie der katten in Amerika, dat vele dieren doodt en hun bloed drinkt; amer. leeuw.

pumex, m. lat. (genit. *pumĭcis*) puimsteen; – **pumiceeren,** (lat. *pumicāri*) met puimsteen af wrijven, schuren.

pumilus, lat. Bot. klein, dwergachtig.

Pun, n. eng. woordspeling; ook japansch gewicht, z. m e h.

Punaise, f. fr. (spr. *punèz'*) weegluis; ook: kleine koperen stift met fijne punt en zeer grooten platten kop, drukspijkertje.

Punamu-steen, bijlsteen, niersteen, van de talkgroep in Nieuw-Zeeland gevonden.

Punch, 1) f. eng. (spr. *puntsj*) bekende drank, p o n s (uit het hindostansch *pantsj*, sankr. *pantsja*, vijf, omdat deze drank 5 bestanddeelen telt: suiker, arak, thee, water en citroen); – **punch-bowl,** m. (spr. *-bool*), punchkom, ponsbeker, ponsschaal; – **punch-essence,** f. (spr. *essañs'*) of **punch-extract,** n. geest van punch, punchuittreksel, de bestanddeelen van punch of pons zonder water; – 2) m. hansworst of p o l i c h i n e l in het eng. poppenspel (eene afk. v. *punchinello*, van 't it. *pulcinella*, z. ald.); zijne vrouw heet J u d y, d. i. J u d i t h; ook naam van een boertig en spottend eng. tijdschrift.

Puncheon, n. eng. (spr. *puntsjen*; fr. *poinçon*, z. ald.) vochtmaat = 381,661 L. (vgl. t u n).

Punctum, n., pl. p u n c t a, lat. (van *pungĕre*, steken) of afgek. **punct.,** eig. steek; oneig. stip, tittel, p u n t, inz. sluitteeken van een geëindigden zin, ook afkortingsteeken bij een afgebroken woord (vandaar p u n c t u m! als uitroep: klaar, 't is uit!); Geom. grens, begin en einde eener lijn; ook bepaald deel, afdeeling van een geschrift; onderwerp van de rede of het gesprek, omstandigheid, zaak; betrekking; op het p u n t zijn enz.; vgl. p o i n t; – **puntdiertjes,** z. ond. m o n a s; – *puncta diaeresĕos*, pl. lat. gr. deel- of scheipunten boven klinkletters, trema, b. v. poëet, Phaëton enz.; – *punctum litis*, lat. voorwerp van den twist, den strijd, inz. den rechtsstrijd; – *p. saliens*, n. springpunt, broeipunt, tred in het ei door vogelen; oneig. hoofdpunt, waarop alles aankomt; – *in puncto*, of enkel *puncto*, ten opzichte, betreffende; – *puncto adulterii*, wegens echtbreuk; – *p. debĭti*, ten opzichte der schuld; – *p. furti et vitae vagae*, wegens diefstal en omzwervende levenswijze; – *p. homicidĭi*, wegens moord of doodslag; – *p. sexti*, (scil. *mandati*, gebods) ook wel *puncto puncti*, met betrekking tot het 6de gebod of tegen het 6de gebod; – *p. stupri*, wegens verkrachting; – *puncticŭla*, n. pl. nw. lat. puntjes; Med. z. v. a. p e t e c h i ë n; – **punctie** (spr. *t=s*) of **punctuur,** f. (lat. *punctĭo*, *punctūra*) steek; gat of lek in een luchtband; pl. **puncturen,** Med. opening door middel van een prik of steek, of doorboring van een lijdend deel; bij boekdrukkers: twee op de cylinder der pers aangeschroefde punten om het te bedrukken blad vast te houden en den schoon- en weerdruk juist tegenover elkander te brengen, ook de daardoor in het blad geprikte gaatjes, p u n c t u u r g a a t j e s, stiftgaatjes; – **puncteeren, punteeren,** nw. lat., vgl. p o i n t e e r e n, met punten en teekens (vooral in het hebreeuwsche schrift) beteekenen, bestippen, stippelen; de voorloopige voorwaarden van eene overeenkomst opteekenen; Kmt. zijne betalingen uitstellen; – **puncteerkunst, punteerkunst,** stiprekenkunst; waarzegkunst uit stippen of punten; bij graveurs: g e p u n c t e e r d e m a n i e r, gestippelde wijze, gestippeld; Muz. g e p u n c t e e r d e n o t e n, gestipte noten, zulke, die door achterplaatsing van een stip de helft langer worden; – **punctātie** (spr. *tie=tsie*), f. eerste ontwerp, plan, verdrag of overeenkomst; ook stippelkunst, eene soort van waarzeggerij door punten; – *punctatus, a, um*, lat. Bot. gestippeld; – **punctátor,** m. joodsche geleerde, die in hebreeuwsche geschriften (bijbel, talmud) de leesteekens (klinkers, keri's) geplaatst heeft; – **punctuātie** (spr. *tie=tsie*), f. punt- of teekenzetting, zinscheiding door het plaatsen der zin- en scheiteekens; – **punctueel,** adj. (fr. *ponctuel*) puntelijk, stipt, zeer nauwkeurig, streng; – **punctualist,** m. zeer stipt, nauwkeurig mensch; – **punctualiteit,** f. stiptheid, nauwkeurigheid, gestrengheid in het handhaven der orde, groote oplettendheid.

Pundiet, ook **Pandiet,** m. ind. titel van een schriftgeleerde in Britsch-Indië, z. v. a. bij ons d o c t o r; inz. naam voor inboorlingen, die door de Engelschen tot g e o d æ t e n worden opgeleid om daarna in Tibet e. a. voor de Europeanen niet toegankelijke landen opmetingen te doen. Hun namen worden geheim gehouden.

Punedar, m. turk. sjaal om het hoofd.

Pung, n. eng. in Amerika slede met één paard bespannen.

Pungal, m. indisch feest, dat ter eere van de zon in Januari wordt gevierd (de naam beteekent eig. r ij s t e n b r ij, en wordt aan dit feest gegeven, omdat men deze spijs dan aan de zon ten offer brengt).

pungént, adj. lat. (*púngens*, van *pungĕre*, steken) stekend, scherp, bijtend.

punicaefolius, a, um, lat. Bot. granaatboombladerig.

punisch, adj. lat. (*punĭcus, a, um*) de Puniërs of Phœniciërs en inz. de Karthagers betreffende, van hen afkomstig, hun eigen of toebehoorende; valsch, trouweloos, verraderlijk, woordbreukig (omdat de Karthagers, naar de beschuldiging van hunne vijanden, de Romeinen, zich gedurig aan verraad en woordschennis schuldig maakten), vandaar p u n i s c h e t r o u w, z. *fides punica*; – p u n i s c h (e l e o d o r i s c h) was, schilderwas, waszeep tot schilderen, door de Phœniciërs uitgevonden en tot ingebrand wasschilderwerk gebruikt, z. e n k a u s t i e k.

punissable, adj. fr. (v. *punir*, straffen) strafbaar; – **punītie** (spr. *t=s*), f. lat. (*punitĭo*, van *punīre*, straffen) bestraffing.

Punka(h), zie p o n g k a.

Punn, m. oostind. munt in Bengalen = $^1/_{80}$ comp. ropij = $1^1/_{12}$ cent.

Punsch, z. p u n c h.

Punt enz., z. p o i n t, p u n c t u m en *punta*.

punta, f. it. (spr. *poenta* = fr. *pointe*, van 't lat. *pungĕre*, steken) p u n t, spits; – *punta d'arco* of *p. dell'arco*, Muz. punt van den strijkstok; – **puntéllo,** n. stut aan bouw- of beeldwerk tot bevestiging en verbinding van vrijstaande deelen.

punteeren enz., z. ond. p u n c t u m.

Punto, m. sp. punt of streep, vroeger de kleinste spaansche lengtemaat = $^1/_{12}$ linea = $^1/_{144}$ pulgada (z. p i é).

Pupil, m. en **pupille,** f. lat. (*pupillus* en *pupilla*, eig. verklw. van *pupus*, knaap, *pupa*, meisje, pop) voedsterling, pleegzoon en pleegdochter, onmondige wees onder het toezicht van een voogd; – **pupil,** f. (lat. *pupilla* of *pupŭla*, eig. klein meisje, of in 't alg. kindje, menschje, zoo geheeten wegens het spiegelbeeld van den beschouwer in het oog van een ander) Anat. gezichtsopening, oogappel; – **pupilvorming,** de vorming van een nieuwen oogappel, wanneer de natuurlijke voor het licht ontoegankelijk is geworden; – **pupillair,** adj. (lat. *pupillāris, e*) weezen of onmondigen betreffende; ook tot den oogappel behoorende; – **pupillariteit,** f. nw. lat. minderjarigheid.

Pupinsysteem, n. methode, door Pupin gevonden, van oceaantelephonie; – **pupinrol,** f. inductierol, door Pupin uitgevonden, welker inschakeling bij de telephonie in hooge mate van nut is.

Púppis, f. lat. achtersteven, spiegel van een schip; - *in prora et puppi*, voor en achter, overal.

Purânas, pl. (sanskr. sing. *purâna*, n., als adj. tot de oudheid behoorende, van *poerâ*, oudtijds) soort mythologische geschriften der Indiërs, die tegelijk historische s a g e n bevatten.

purchase, eng. (spr. *pùrtsjees*) koopen.

pure, *pure pute*, z. ond. p u u r.

Purée, f. fr. (v. *purer*, afschuimen, v. *pur*, zuiver) Kookk. moes of brij van door een zeef gewreven aardappelen of erwten en andere peulvruchten; - *purée de pommes*, fijngewreven aardappelmoes; ook = j a u n e i n d i e n (spr. *zjoon endiéñ*), n. kameelpis, een uit Indië en China komende gele verfstof, die volgens sommigen uit buffelpis of kameelgal gewonnen wordt, volgens anderen het met talkaarde ingedikte sap eener onbekende plant is.

purgeeren, lat. (*purgāre*, v. *purus*, rein, schoon) reinigen, schoon, zuiver maken; inz. het lichaam, den buik of de ingewanden reinigen, afvoeren (l a x e e r e n); Jur. zich van eene beschuldiging zuiveren of bevrijden; zich rechtvaardigen, zich willen schoonwasschen; zijde ter opneming van verf toebereiden; – p u r g e e r v l a s, vlassoort in Zuid-Europa; – p u r g e e r k e r s, soort van kruisdoorn, ook eene haagkers; – p u r g e e r k o r r e l s (*grana tiglii*), de zaadkorrels van een oostindischen boom; – p u r g e e r k r u i d of p u r g e e r w i n d e, soort van winde in Syrië (al de genoemde producten tot p u r g e e r m i d d e l e n, d. i. middelen tot buikzuivering); – p u r g e e r n o o t, braaknoot, de vrucht van een amerikaanschen boom; – p u r g e e r p r u i m, z. m y r o b a l a n u s; – p u r g e e r z o u t, bitterzout; – **purgantia,** (spr. *t*=*ts*) n. pl. Med. buikzuiverende of afvoerende middelen; – **púrgans,** f. nw. lat. afvoerend, buikzuiverend middel, ook **purgatief** en p u r g e e r m i d d e l, n.; – **purgātie** (spr. *t*=*ts*), f. (lat. *purgatĭo*) buikzuiverend middel; gerechtelijke rechtvaardiging, zuivering, verontschuldiging, verantwoording; – *purgatĭo alvi*, Med. buikzuivering; – *p. contumatĭae*, verontschuldiging voor den rechter wegens ongehoorzaam wegblijven; – *p. menstrŭa*, maandelijksche zuivering of reiniging; – *p. morae*, opheffing der nadeelige gevolgen van een met het recht strijdig verzuim; – **purgatorium,** n. z. v. a. *juramĕntum purgatorium*, z. ald.; ook zuiveringsmiddel; bij de R. Kath. vagevuur.

purificeeren, lat. (*purificāre*, van *purus*, *a*, *um*, rein, zuiver, z. p u u r) of fr. **purifiëeren** (*purifier*), zuiveren, reinigen, schoonmaken, louteren; – **purificātie** (spr. *t*=*ts*), f. reiniging, zuivering; – *purificatĭo Marĭae*, het feest (2 Febr.) der reiniging van Maria, haar tempelgang na hare bevalling; – p u r i f i c a t i e - e e d, zuiveringseed; – **purificatorium,** n. nw. lat. handdoek der r. kath. priesters tot kerkelijk gebruik, kelkdoekje; – **purisme,** n. taalzuivering, het zuiveren der taal van onnoodige vreemde of verkeerd gevormde woorden; overdreven ijver tot taalzuivering zooals die Hooft wordt ten laste gelegd; taalvitterij; – **purist,** m. taalzuiveraar, taalzifter, taal- of woordenvitter (in tegenst. met i m p u r i s t, taalbevlekker, taalverbasteraar); – **puristerij,** f. overdreven zucht voor taalzuiverheid; – **puriteit,** f. lat. (*purĭtas*) zuiverheid, reinheid; zuiverheid van zeden, kuischheid, onschuld; – **Puriteinen,** m. pl. nw. lat. reingeloovigen, z. P r e s b y t e r i a n e n; – **puritanisme,** n. puriteinendom, leer der reingeloovigen.

Pūrim of **purimfeest,** n. hebr. (van *poer*, lat., een perz. woord; vgl. het perz. *pârâh*, stuk, deel, en *bahrah*, deel, aandeel, lot, noodlot) eig. feest der loten, dat de Joden in Maart (den 14den en 15den Adar) tot aandenken van den hun door Haman toegedachten ondergang vieren; zie het boek Esther, hoofdstuk III, 1 en IX, 24.

Purisme, purist, Puriteinen enz., z. ond. p u r i f i c e e r e n; – **puros,** m. pl. sp. eig. de reinen; volbloed-koningsgezinden (royalisten), eene politieke partij in Spanje.

Purkinje-verschijnsel, n. wet dat bij de werking van het licht op het oog de helften of vierde-deelen van gelijke hoeveelheden niet gelijk zijn; twee schijnbaar gelijk heldere lichten blijven na gelijke versterking of verzwakking niet gelijk. Rood licht neemt sneller af of toe dan groen licht.

Purper, n. (lat. *purpŭra*, van het gr. *porphy̆ra*, f. eig. purperslak) purperkleur, kostbaarste hoogroode kleur, in de oudheid uit het vocht der purperslak bereid; purper of purperkleurig gewaad, purperkleed, purpermantel, inz. der kardinalen, oneig. schoonheid, glans, vorstenpracht, kostbaarheid enz.; – *purpŭra*, f. Med. purperkoorts, scharlakenkoorts, roodvonk; – *purpurascens*, lat. Bot. purperachtig; – **purpurāten,** m. pl. (lat. *purpurātus*, in het purper gekleed) in het purper gekleede kardinalen; ook Chem. purperzure zouten; – *purpurĕus, a-um*, lat. Bot. purperkleurig, donkerrood; – **purpurine,** f. nw. lat. Chem. kraprood, meekraprood; – **purpurino** (spr. *poerpoe-*), of **porporino,** m. it. een door koperrood bruin geverfde, on-

doorzichtige glasvloed; – **purpuriet,** m. nw. lat. versteende purperslak; – **purperkorrels,** z. k e r m e s; – **purperzuur** (*purpuricum acidum*), dierlijk zuur, uit de urine voortgebracht.

pur-sang, fr. (spr. *puursâñ*) volbloed, van echt ras, inz. van paarden.

purulént, adj. lat. (*purulĕntus, a, um,* van *pūs,* genit. *puris,* etter) etterend; – **purulénta,** n. pl. Med. ettermakende of -voortbrengende middelen; – **puruléntie** (spr. *t=ts*), f. (later lat. *purulentia*) ettering, het etteren; – **purulescéntie** (spr. *t=ts*), f. nw. lat. verettering.

purus, z. p u u r.

Pus, n. lat. (gen. *puris*) etter.

Puschtu, n. z. p o e s c h t o e.

Puseyísme, n. leer eener godsdienstsecte (gesticht in 1833 te Oxford door professor P u s e y, spr. *pjoezi*), die door aanneming van de kerkelijke traditiën, door wederinvoering van vasten, kerkboete, mis enz. er naar streeft om de anglicaansche of bisschoppelijke Kerk het katholicisme naderbij te brengen en het rationalistische protestantisme te bestrijden; nu gewoonlijk **ritualisme** geheeten; – **Puseyiet** of **Puseyíst,** m. aanhanger van die leer en godsdienstpartij; ook T r a c t a r i a a n (eng. *Tractarian,* omdat deze leer het eerst in de sedert 1833 uitgegeven tijdtractaten (*Tracts for the times*) tevoorschijn trad).

Pushball, (spr. *poesjbol*) n. eng. spel, waarbij een zeer groote bal moet worden voortgeduwd.

pusillaniem, adj. lat. (*pusillanĭmis,* van *pusillus,* klein, en *anĭmus,* geest, gemoed) kleinmoedig, versaagd, bloode, bevreesd, laf; – **pusillanimiteit,** f. (later lat. *pusillanimĭtas*) kleinmoedigheid, versaagdheid, lafhartigheid.

pustuleus, adj. (lat. *pustulōsus, a, um,* van *pustŭla,* puist) puistig, puisterig, vol uitslag.

Puszta, f., pl. **Puszten** (spr. *u=oe*), hong. woeste, maar grasrijke steppen in Hongarije, met afzonderlijk liggende boerenwoningen of plaatsen, inz. als weiden voor 't vee gebruikt.

Put, z. p o e t.

Putāna, z. p u t t a n a.

Putātie, (spr. *tie=tsie*) f. later lat. (*putatio,* van *putāre,* meenen, gelooven) meening, het daar voorhouden; – **putatief,** adj. (later lat. *putatīvus, a, um*) vermeend, ingebeeld, daarvoor geacht of gehouden, vermoedelijk; – p u t a t i e f h u w e l ij k, een huwelijk, dat door een der partijen wordt aangegaan zonder kennis te dragen van een werkelijk bestaand beletsel.

Putoor, zie p i t o o r.

Putrēdo, f. lat. (van *puter, putris, putre,* rot, verrot) verrotting; – **putreficeeren** (van 't lat. *putrefacĕre*), tot verrotting brengen, ontbinden, doen vergaan; – **putrefáctie** (spr. *tie=sie*), f. nw. lat. verrotting, bederving, ontbinding, het vergaan; – **putresceeren,** lat. (*putrescĕre*) verrotten, rotten, tot verrotting overgaan, bederven, verduffen; – **putrescéntie** (spr. *tie=tsie*), f. nw. lat. het verrotten, bederven; – **putrescibel,** adj. verrotbaar, aan de verrotting onderworpen; – **putride,** adj. fr. (lat. *putridus, a, um*) rot, verrot, bedorven; tot verrotting geneigd; – **putriditeit,** f. nw. lat. verrottingstoestand, rotheid.

Puts, dui. *Pfütze* f. scheepsemmer; ook weinig aesthetisch verlengstuk (verbastering van fr. *poche,* zak?) aan de mansbroeken in vroeger tijd en o. a. te zien op Lucas v. Leiden's Banierdrager. Zie ook p r i a p u s.

Putsch, m. in Zwitserland: volksoploop, opstand.

Puttāna of **putāna,** f. it. (van *putta,* meisje) hoer, veile deern; – **putto,** m., pl. **putti,** kleine knaap, jongen; in de beeldende kunst: naakte, dikwijls gevleugelde kindergestalten, engeltjes enz.

Puttings, f. pl. of **puttingwant,** n. Mar. touwen, die, aan de p u t t i n g-ij z e r s vastgemaakt, van onder den mast schuin afdalen, en door 't onderwant gaande, aan den mast bevestigd zijn, en tot vastzetting van het stengewant dienen.

Putty, puttee, f. eng. soort slobkous van waterdichte stof, die stijf om 't been gewonden wordt en daarna vastgegespt.

puur, adj. (lat. *pūrus, a, um,* en als adv. *pure*) rein, zuiver, onvermengd, onvervalscht, klaar, helder, schoon; onvoorwaardelijk, zonder beperking, b.v. een wissel *pure* accepteeren; bloot, enkel, louter, niets dan enz.; – *pūrus pūtus,* niets dan een kenner van zijn vak, die van andere dingen niets verstaat; – *pure pute,* louter, slechts, enkel en alleen.

Puzzle, eng. n. raadsel, raadselspelletje.

Puzzolána of **pozzolána,** f. it., **pozzolaan-aarde,** vulkanische tufsteen of tras, eene vulkanische aardsoort, waaruit een mortel bereid wordt, en die inz. bij P o z z u o l i of P u z z u o l o in Italië veel voorkomt.

Pyæmie, f. (v. gr. *pўon,* etter, en *haima,* bloed) Med. etterbloed, een soort van bloedbederf; – **pyæmisch,** adj. daarop betrekkelijk, daarmede behept; – **pyekchўsis,** f. gr. Med. etteruitstorting; – **pyemĕsis,** f. het etterbraken of etterspuwen; – **pyēsis,** f. (van *pyein,* etteren) ettering.

Pyanepsiōn, m. herfstmaand der Atheners, waarin de p y a n e p s i a, het boonenfeest, ter eere van Apollo en Artemis gevierd werden.

Pyelītis, f. (gr. *puĕlos,* bekken) ontsteking van het nierbekken.

Pyeniet, m. stangsteen, een soort van topaas.

Pygmæēn, m. pl. gr. (sing. *Pygmaios,* d. i. als 't ware ventje als eene vuist, v. *pygmē,* vuist) Myth. fabelachtige dwergmenschen; zeer kleine, nietige menschen; – **pygmē,** f. gr. lengtemaat (van den elleboog tot aan de gesloten vuist); – **pygmæisch,** adj. dwergachtig, zeer klein, nietig, onbeduidend; – *pygmaeus, a, um,* lat. Bot. dwergachtig.

Pygmalion, m. gr. fabelachtig koning van Cyprus, een b e k w a a m b e e l d h o u w e r, die, daar hij geen meisje naar zijn zin kon vinden, zich zelf er een uit elpenbeen vervaardigde, en nu zoodanig op dit meesterstuk verliefde, dat hij V e n u s smeekte, dit levenlooze beeld te bezielen. De godin verhoorde zijn gebed, en dit bekoorlijk wezen werd zijne gade.

Pyjama, f. licht en ruim nachttoilet, bestaande uit broek en jasje.

Pykniet, m. gr. (van *pyknós, ē, ón,* dicht, stevig) stangsteen, eene soort van topaas; – **pyknometer,** m. toestel om de dikte van papier te meten; ook toestel ter bepaling van het soortelijk gewicht van vaste stoffen; – **pyknoskoop,** m. een door Z e m e c k uitgevonden werktuig ter bepaling der soortgelijke zwaarte van poedervormige lichamen; – **pyknostȳlos,** adj. dichtzuilig; – **pyknostȳlon,** n. Arch. dichtzuilig bouwwerk, waarin de zuilen anderhalve zuildikte van elkander staan; – **pyknōsis,** f. (van *pyknoen,* verdichten) verdichting, verdikking; – **pyknotika,** n. pl. Med. verdikkende geneesmiddelen; – **pyknōtisch,** adj. verdikkend; – **pyknotroop,** m. soort van serpentijn.

Pylădes, gr. mansn.: trouwe vriend en onafscheidelijke gezel van O r e s t e s (z. ald.), voor wien hij in den dood wilde gaan; vandaar een trouwe, zich opofferende vriend.

Pylōn, m. gr. (van *pýle,* deur) deur, poort, ingang; deur- of voorzijde, gevel; inz. hoog, bijna torenachtig gebouw aan den ingang van egyptische paleizen en tempels; – **pyloklástrum,** m. werktuig om poorten te doen openspringen; – **pylōrus,** m. (*pyl-ōrós,* eig. deurwachter) portier, rechtereinde van de maag, waar zij in den twaalfvingerigen darm overgaat, benedenste maagmond; – **pylōrisch,** adj. tot den portier behoorende; – **pylorieten,** m. pl. tweeschalige schelpdieren, waarvan de schalen niet juist op elkander passen.

Pyocarcinoma, n. (v. *pȳon,* etter) Med. etterkanker; – **pyocēle,** f. gr. Med. etterbreuk; – **pyocenōsis,** f. etterontlasting; – **pyochesie,** f. etterbuikloop, etterafgang; – **pyocœlie,** f. etterbuik, verzameling van etter in de buikholte; – **pyocýstis,** f. etterzak; – **pyoēmĕsis,** f. braking van etter; – **pyogenĕsis** of **pyogenie,** f. ettervorming; – **pyogénisch,** adj. etterverwekkend, ettermakend; – **pyohæmie,** f. etterigheid van het bloed; – **pyomētra,** f. verzameling van etter in de baarmoeder; – **pyophthalmie,** f. etterige oogontsteking; – **pyophtálmus,** m. etteroog; – **pyoplanie,** f. etterverdoling of -verzakking; – **pyopoēsis,** f. z. v. a. p y o g e n e s i s; – **pyoptȳsis,** f. loozing van etterfluimen; – **pyorrhagie,** f. sterke etterafscheiding uit eene zweer; – **pyorrhœa,** f. etterafvloeiing; – **pyōsis,** f. ettering, verettering; – **pyothōrax,** m. etterborst.

Pyr, gr. (*pyr,* vuur) n. eenheid van licht, bougie décimale, $^1/_{20}$ der lichteenheid van Violle (1879), ongeveer gelijk aan de H e f n e r- k a a r s, z. a.

Pyráme, m. fr. kleine soort van kortharige bologneezer hondjes.

Pyramíde, f. (gr. *pyrămis,* van 't egypt. *piromi*) egyptische spitszuil, zonnezuil, straalzuil, groote, overoude steenen gevaarten, welker vier opwaartsgaande zijvlakken zich in eene s p i t s vereenigen, pronknaald, grafnaald, tijdnaald; Math. spitszuil, een lichaam, dat door een rechtlijnig grondvlak begrensd en door driehoekige zijvlakken ingesloten is; – **pyramidaal,** adj. (*pyramidālis*) spitszuilig, spitstoeloopend, als eene pyramide; – **pyramidaal-dodekaēder,** z. ond. d o d e c a d i e k; – **pyramidaalgetallen,** pl. de sommen der op elkander volgende polygonaalgetallen, b.v. 1, $1 + 3 = 4$, $1 + 3 + 6 = 10$, $1 + 3 + 6 + 10 = 20$ enz.; – **pyramidion,** d. i. eig. kleine pyramide; Arch. de pyramidevormige spits eener obelisk; – **zich pyramideeren,** den vorm van een pyramide hebben, spits toeloopen.

Pyramus en **Thisbe,** gr. een paar minnenden te Babylon, wier teedere liefde, zoo min door de ouders als door het lot begunstigd, een ongelukkig einde nam.

Pyrargyriet, n. (van gr. *pyr,* vuur, en *árgyros,* zilver) antimoniumzilverblende.

Pyrauliek, pyraulīka, f. gr. (van *pȳr,* vuur, en *aulos,* buis) vuurbewegingsleer, leer van de beweging of doorvloeiing van het vuur.

Pyraxe, zie p y r o g a l l o l.

Pyrenæiet, m. variatie van den granaat, in de P y r e n e e ë n; – *pyrenaeïcus, a, um,* lat. Bot. van de Pyreneën.

Pyretērium, n. gr. (van *pȳr,* vuur) vuurhaard, dat gedeelte van een chemischen oven, dat het vuur bevat; – **pyrĕthrum,** n. (gr. *pýrethron*) bertram (welker naam uit pyrethrum ontstaan is), bertramkruid, kwijlwortel; – **pyrethrine,** f. een eigen stof van den bertramwortel; – **pyretine,** f. brandhars, eene uit de lampolie afgezonderde, op een plantenhars gelijkende stof.

Pyretika, n. pl. gr. (van *pyrētós,* koortshitte, koorts, van *pȳr,* vuur) Med. koortsverdrijvende middelen; – **pyrétisch,** adj. koortsachtig; koortsverdrijvend; – **pyretion,** n. lichte koorts; – **pyretogenie** of **pyretogenesie,** f. ontstaan en ontwikkeling der koorts; – **pyretographie,** f. koortsbeschrijving; – **pyretoloog,** m. koortskenner, beoefenaar der koortsleer; – **pyretologie,** f. koortsleer; – **pyretológisch,** adj. de koortsleer betreffende; – **pyrexie,** f. (gr. *pýrexis,* v. *pyréssein,* de koorts hebben of krijgen) koortsaanval, koorts krijgen.

Pyrgos, m., pl. **pyrgoi,** gr. toren, inz. vestingtoren, een torenachtig gebouw; ook op raderen beweegbaar belegeringswerktuig; – **pyrgoom,** n. op augiet gelijkend mineraal.

Pyrheliometer, m. gr. (v. *pȳr,* vuur, *hélios,* zon, en *metron,* maat) zonnewarmtemeter.

Pyria, f. gr. (van *pȳr,* vuur) Med. droog zweetbad, zand- of stoombad; warme omslag; – **pyridíne,** f. onaangenaam riekende vloeistof, voorkomende in steenkolenteer en de dierlijke olie van Dippels; – **pyriphlegetōn,** z. v. a. p h l e- g e t h o n, z. ald.; – **pyrisch,** adj. vurig; – **pyriet,** n. (gr. *pyrítēs*) eig. vuursteen; zwavelkies, kattengoud; – **pyrieten** of **pyritoïden,** m. pl. kiezelstukken in schelpkalk, ijzerkies, een verbinding van zwavel met ijzer, krijt, zand; – **pyritologie,** f. beschrijving der kiezelsoorten; – **pyritueus,** adj. kiezelachtig; – **pyroballíst,** m. (van *bállein,* werpen) vuurwerker; – **pyroballistiek, pyroballistíka** of **pyrobeliek, pyrobolika,** f. vuurwerp- en vuurwerkerskunst; – **pyrobologie,** f. vuurwerkerskunst; – **pyrodmalith,** z. v. a. p y- r o s m a l i t h (z. ald.); – **pyrodynamika,** f. leer van de krachten van het vuur; – **pyro-**

elektriciteit, f. door vuur en warmte ontwikkelde elektriciteit, inz. in kristallen (toermalijn); – **pyro-elektrisch,** adj. door warmte elektrisch geworden; – **pyrogallol** of **pyrogalluszuur,** n. door sublimatie uit goed gedroogd galnoten-extract als witte, bladerige, reukelooze massa verkregen, bij de photographie ter oplossing der zilverzouten dikwijls aangewend; gekristalliseerd heet het p i r a l of p y r a x e; – **pyrogenesie,** f. het ontstaan, voortbrenging van vuur; – **pyrogenétisch,** adj. vuurverwekkend; – **pyrogénisch, pyrogeen,** adj. uit het vuur ontstaan; – **pyroláter,** m. vuuraanbidder of -vereerder; – **pyrolatrie,** f. (van *latreia,* dienst, godsdienst) vuuraanbidding, vuurdienst, vuurvereering; – **pyroleïne,** f. met menie gekookte raapolie, soort machinesmeer; – **pyroligniet,** n. azijnzuur loodoxyde, loodsuiker; – **pyrologie,** f. vuurleer; leer van het vuur; – **pyrológisch,** adj. tot de vuurleer behoorende; – **pyrolusiet,** n. gemeene bruinsteen, eene soort van mangaanerts; – **pyromachieten,** m. pl. (van *pyrómachos,* het vuur weerstaande) veldspaatachtige mineralen; – **pyromanie,** f. vuurwoede, zucht om vuur aan te leggen, brand te stichten; – **pyrománt,** m. vuurwaarzegger; – **pyromantie** (spr. *t*=*ts*), f. vuurwaarzeggerij, voorspelling, inz. uit het offervuur; – **pyromēter** of **pyroskoop,** m. vuurmeter, werktuig tot meting van hooge temperaturen of eig. van de uitzetting der vaste lichamen door de warmte; – **pyrometrie,** f. vuurmetingsleer, vuurmeetkunst; – **pyromorphiet,** n. groenlooderts, bontlooderts of phosphorzuur loodoxyde; – **pyronomie,** f. vuurleiding, kunst der vuurverdeeling; – **pyroop,** m. eig. vuuroog; een bloedroode, schubbige granaat uit Bohemen; – **pyropapier,** n. vuurpapier, vesuviuspapier, licht ontbrandbaar papier om poeders op te leggen, die men wil doen ontbranden, b.v. bij de photographie; – **pyrophaag,** m. (voorgewend) vuureter, vuurvreter; – **pyrophagie,** f. het vuureten, vuurslikken; – **pyrophaan,** m. (van *phainein,* schijnen) opaal, die door inzuiging van gesmolten was doorzichtig wordt; vgl. h y d r o p h a a n; – **pyrophŏrus** of **pyrophoor,** m. eig. vuurdrager; zelfontbrander, eene stof, die van zelf in de lucht ontbrandt, gelijk b.v. de p h o s p h o r (z. ald.); – **pyrophórisch,** adj. vuurdragend; zelfontbrandend; – **pyrophotographie,** f. vervaardiging van lichtbeelden op smeltbaar grondvlak met smeltbare kleuren; – **pyrophysalíth,** m. z. v. a. p h y s a l i t h; – **pyroplasmóse,** f. wei, een bloedziekte van runderen, door ééncellige organismen (*pyroplasmen*) veroorzaakt; het bloedwateren is een kenmerk; – **pyrosideriet,** n. schubbige bruinijzersteen; – **pyrōsis** of **pyrosie,** f. (van *pyroen,* branden) in 't alg. het branden, brand, ontbranding; Med. de oprispingen, branding in den slokdarm; gloeiende aangezichtsroodheid; – **pyroskaaf,** f. **pyroskáph,** n. (v. *skáphos,* schip) vuurboot, stoomvaartuig; – **pyroskoop,** z. p y r o m e t e r; – **pyrosmalíth,** ook **pyrodmalith,** m. parelglimmer, eene steensoort, die zoutzuur ijzer, mangaan enz. bevat; – **pyrosōma,** n., pl. **pyrosōmen,** lichtwormen, lichtende zeedieren met een kraakbeenachtig, bijna doorzichtig lichaam; – **pyrosophie,** f. vuurwijsheid, iron. voor scheikunde; – **pyrostatika,** f. leer van het evenwicht van het vuur; – **pyrotechniek, pyrotechnika** of **pyrotechnie,** f. vuurwerk- of vuurwerkerskunst, vuurwerkerij; – **pyrotéchnisch,** adj. daartoe behoorende, vuurwerkkunstig; – **pyrotelegraaf,** f. (vgl. t e l e g r a a f) vuurwijzer, vuurseiner, een werktuig, om bij nacht den afstand van een brand te bepalen; – **pyrotheologie,** f. bewijs voor Gods bestaan uit het vuur ontleend; – **pyrothonide,** f. papierolie, de bruine, brandige stof, die zich uit samengerold, langzaam verbrandend papier ontwikkelt; – **pyrotĭcum,** n. (gr. *pyrōtikon,* brandend, van *pyroen,* branden) Med. brandend, bijtend, invretend geneesmiddel = a d u r e n s, b.v. spaansche vliegen; – **pyrōtisch,** adj. brandend, ontstekend, bijtend, invretend; – **pyroxanthine,** f. z. v. a. e b l a n i n e; – **pyroxeen,** n. (van x ĕ n o s, vreemdeling) eig. vreemdeling in het vuur, omdat men meende, dat het mineraal niet in vulkanische gesteenten voorkomt, z. v. a. a u g i e t; – **pyroxénisch,** adj. de eigenschappen daarvan bezittende; – **pyroxyline,** f. door salpeterzuur explosief gemaakte plantenvezelstof, b.v. schietkatoen.

Pyrrha, z. D e u k a l i o n.

Pyrrhichius, m. gr. (van *pyrrhichē,* wapendans en ook het daarbij gezongen lied) Poët. danser, een versvoet van twee korte lettergrepen (⏑⏑).

Pyrrhonisme, n. gr. twijfelleer van P y r r h o, een oud-gr. philosoof, die leerde, dat men aan alles moet twijfelen om de waarheid uit te vorschen; vandaar in 't alg. voor twijfelzucht, vgl. s c e p t i c i s m e; – **pyrrhoniaan,** m. twijfelaar aan alles; vgl. s c e p t i c u s; – **pyrrhōnisch,** adj. twijfelzuchtig, twijfelziek.

Pyrrhotine, f. gr. (v. *pyrrhotēs,* vuurkleurig, roodachtig, van *pȳr,* vuur) magneetkies.

Pyrrhus-zege, f. vruchtelooze of schijnoverwinning, die meer den overwinnaar verzwakt dan den overwonnene; zoo genoemd naar koning Pyrrhus van Epirus en de in het jaar 279 v. Chr. door hem bij Asculum bevochten overwinning.

Pyrrol of beter **pyrrhol,** n. gr.lat. (v. *pyrrhós,* vuurkleurig, en lat. *olĕum,* olie) roodolie, een kleurlooze, sterk lichtbrekende vloeistof, door Runge in steenkoolteer ontdekt.

Pyruliet, m. (nw.lat. *pyrŭla,* fr. *pyrule*) versteende vijgeslak, z. v. a. b u l l i e t.

Pythagŏras, m. beroemd grieksch wijsgeer, geboren omstreeks 582 voor Christus; – **Pythagoristen, Pythagorēērs,** (gr. *Pythagóreioi,* lat. *Pythagorēī*) leerlingen, aanhangers of vrienden van Pythagoras; – **pythagórisch,** adj. van Pythagoras afkomstig, met zijne leer eenstemmig; – p y t h a g o r i s c h e t a f e l, tafel van vermenigvuldiging met de producten van alle enkelvoudige getallen; – p y t h a g o r i s c h e s t e l l i n g, z. *magister matheseos*; – **pythagorisme,** n. leer, wijsgeerig stelsel van Pythagoras.

Pythia, f. gr. (*Pȳthia*), priesteres van Apollo,

die te Delphi of P y t h o, eene beroemde, aan den Parnassus gelegen stad in Griekenland, orakelspreuken verkondigde; ook de p y t h i s c h e p r i e s t e r e s geheeten; – **pythisch** of d e l p h i s c h, adj. Apollo betreffende, hem geheiligd, b.v. p y t h i s c h e s p e l e n, feestspelen en wedstrijden, die ter eere van Apollo alle 5 jaren te Delphi gevierd werden; – **Python,** m. fabelachtige, vreeselijke slang of geduchte draak, wiens nederlaag door Apollo aan dezen den naam van P y t h ĭ u s deed verwerven; ook naam van een geslacht van niet giftige slangen, die 9 m. lang kunnen worden, in O.-Indië; – **pythonissa** of **pythonisse,** f. profetes, waarzegster.

Pyulkie, f. gr. (v. *pўon*, etter, en *hélkein*, trekken) Med. uittrekking of ontlasting van den etter; – **pyúlkon,** n. werktuig om den etter en de scherpe vochten uit de diepte der pijpzweren te ontlasten, etterbuisje; – **pyurie,** f. (van *oerein*, pissen) ontlasting van etter met de pis, etterpissen.

Pyxis, f. gr. (*pyxis*, v. *pýxos*, buksboom) eig. doos uit buksboomhout; vaas of doos, waarin de Kath. de gewijde hostie bewaren; – *pyxis nautica* schippersdoos, d. i. scheepskompas; – **pyxidium,** n. doosje; – **pyxōdes** of **pyxōdisch,** adj. doosvormig, op een doos of bekertje gelijkende.

pyx kai lax, gr. met handen en voeten, met alle krachten.

Pz., bij natuurhistorische benamingen afk. voor G. Panzer (gestorven 1829).

Q.

Q als getalteeken = 500, $\bar{Q}$ = 500 000; in latijnsche opschriften eene verkorting van de eigennamen *Quirinus*, *Quintus*, *Quinctius*, of van de woorden *quæstor*, *que*, *quinquennalis*, *quirites*; – *Q. A.* lat. *quod attestor*, hetgeen ik getuig; – *Q. B. F. F. S.* of ook *Q. B. F. F. Q. S.*, lat. z. *quod bonum, felix faustumque sit*; – *q. ch.* of *q. c.*, fr. *quelque chose*, iets; – *Q. D. B. V.*, z. *quod Deus bene vertat*; – *Q. E.* (op recepten), d. i. *quinta essentia*, z. q u i n t e s s e n s; ook z. v. a. q u o d e s t; – *Q. E. D.*, d. i. *quod erat demonstrándum*, z. ond. d e m o n s t r e e r e n; – *q. l.*, z. *quantum libet*; – *qn.* fr. *quelqu'un*, iemand; – *Q. P.* of *q. pl.*, z. *quantum placet*; – *q. q.*, z. *qualitate qua*; – *q. s.*, z. *quantum satis* of *sufficit*; – *Q. T.* of *quat.* = q u a t e r t e m p e r, z. ald.; – *q. v.*, z. *quantum vis*; – *quaer.*, z. *quaeritur*; – *quaest.* = *quaestionis*, z. q u æ s t i e; – Q als muntteeken, en wel op oudere fransche munten: Chalons, op nieuwere: Perpignan.

qua, lat. als, in zooverre, in zijne hoedanigheid of q u a l i t e i t van–, b.v. *qua* koning, *qua* rechter, als koning, als rechter; – *qua talis*, als zulk een, als die hij zijn moet, als zoodanig.

Quaas, z. k w a s.

Quacamáyas, m. mexicaansche papegaai.

Quácquero, m. it. k w a k e r (z. ald.).

Quaden, m. pl. zuidoostelijke suevische volksstam, die van de eerste tot de vierde eeuw in het tegenwoordige Moravië en aan den westrand van Hongarije woonde.

Quader, m. (v. lat. *quadra*, f. vierkant stuk, van *quadrus, a, um*, vierkant) vierhoekige steen; – **quaderzandsteen,** n. vierhoekige, uit Duitschland afkomstige zandsteen, òf uit steengroeven afkomstig, òf kunstmatig vervaardigd.

Quadernario, m. it. (van 't lat. *quaternarĭus, a, um*, viervoudig) poët. vierregelige strophe van het klinkdicht, z. v. a. fr. q u a t r a i n.

Quadraat, n. lat. (*quadrātum*, van *quadrāre*, vierkant maken, z. q u a d r e e r e n) regelmatige vierhoek met vier gelijke zijden en rechte hoeken, gelijkzijdige rechthoek, vierkant; als adj. (soms ook q u a d r a t i u s) vierhoekig, vierzijdig, vierkant; – **quadraatgetal,** vierkant getal, het product van een met zich **zelf** vermenigvuldigd getal, dat men **quadraat-wortel** noemt, in zoo verre het een vierkant getal vormt; – **quadraatvoet,** vierkante voet, voet in 't vierkant, vlaktevoet; – **quadraat-roede,** vierkante roede; – **quadraat-mijl,** vierkante mijl; – **quadraat-vergelijking,** tweede-machts-vergelijking, vergelijking van den 2den graad, waarin de onbekende in de tweede macht staat; – z. verder ond. q u a d r a t e n.

Quadragēna, f. nw.lat. (van 't lat. *quadragēni, ae, a*, bij veertigen, van *quadraginta*, veertig) veertigdaagsche boetedoening bij de R. Kath., ook aflaat van 40 dagen; – **quadragenarius,** m. lat. veertiger, een man in de veertig jaar; – **quadragesima,** f. (van *quadragesĭmus, a, um*, de of het veertigste) 1) (scil. *pars*) het veertigste deel, inz. als opbrengst of belasting bij de oude Romeinen; 2) (scil. *dies*) zesde Zondag voor Paschen, ook Zondag i n v o c a v i t (z. ald.) geheeten, 40 dagen vóor Goeden Vrijdag; – **quadragesimāle,** n. nw. lat. veertigdaagsche vasten vóor Paschen bij de R. Kath.

Quadrangŭlum, n. lat. (vgl. a n g u l u s) iets vierhoekigs, vierhoek; – **quadrangulair,** adj. nw.lat. vierhoekig, vierkant; – **quadranguleeren,** vierkant of vierhoekig maken.

Quádrans, m. lat. (eig. tegenw. deelwoord van *quadrare*) apothekersgewicht van 3 onsen of 6 looden; ook het vierde deel eener erfenis; – **quadránt,** n. (lat. *quadrans*) vierde gedeelte van een geheel, inz. van een cirkelomtrek; hoekmeter graadboog, hoogtemeter, een astronomisch werktuig; ook gereedschap der steensnijders en staalslijpers; – **quadranten-elektrométer,** m. toestel om de elektrische spanning op den conductor te meten.

quadrat (hoc), hoc non quadrat, z. onder q u a d r e e r e n.

Quadrāten, n. pl. lat. (van *quadrāre*, vierkant maken) bij boekdrukkers: aanvulsel, het wit

tot **aanvulling** van de uitgangen of niet met letters gevulde regels; – **quadrateeren,** z. q u a d r e e r e n; – **quadratie** (spr. *t=ts*), f. lat. deeling in vieren; het vierkant; – **quadrātisch,** adj. vierkant, in 't vierkant; – **quadrato,** m. it. voormalige toscaansche vlaktemaat = 34,065 are; – **quadratorist,** m. nw.lat. eig. vierkantschilder; muur- of wandschilder; – **quadrātrix,** f. kromme lijn, door middel waarvan men een rechte lijn van gelijke lengte met een willekeurigen cirkelboog vinden en die men daarom tot de mechanische quadratuur van den cirkel gebruiken kan; – *quadrātum magĭcum*, n. tooverquadraat; – **quadratuur,** f. lat. (*quadratūra*) verandering in een vierhoek; Astron. stand van een planeet met betrekking tot de zon en de aarde, door welken aan de aarde een rechte hoek gevormd wordt; Math. inhoudsbepaling van vlakken, door kromme lijnen begrensd, b.v. de q u a d r a t u u r v a n d e n c i r k e l, verandering van het cirkelvlak in een vierkant van gelijke grootte, waartoe volgens 1 Kon. 7, 23 door koning Salomo reeds een poging tot oplossing is uitgevoerd; in 't alg. berekening van het cirkelvlak, welke op de verhouding van den omtrek tot de middellijn van den cirkel berust; oneig. (omdat men dit vraagstuk niet volkomen juist, maar slechts bij benadering kan oplossen, Archimedes heeft er zich reeds mee bezig gehouden, maar sedert 1882 is de onoplosbaarheid bewezen) iets onmogelijks, iets onuitvoerbaars, hersenschim; – *quadratus homo*, z. ond. q u a d r e e r e n.

quadreeren (lat. *quadrāre*), ook wel **quadrateeren,** vierhoekig of vierkant maken, in het vierkant brengen, den inhoud van een vlak berekenen; met zich zelve vermenigvuldigen of multipliceeren; oneig. goed samen passen, overeenkomen, rijmen; – *hoc quadrat*, dat schikt zich, dat laat zich hooren; – *hoc non quadrat*, dat komt niet uit, houdt geen steek; – *quadrātus homo*, m. kort, gezet mensch, vierkante kerel.

quadricycle, fr. m. vierwielige velocipède, vierwieler.

quadridentatus, a, um, lat. Bot. viertandig.

Quadriënnium, n. lat. (v. *annus*, jaar) vier jaren, een tijdperk van vier jaren; – **quadriënnaal,** adj. (lat. *quadriennālis*) vierjarig; – **quadrifidisch** (lat. *quadrifĭdus, a, um*), vierspletig, in vieren gespleten; – **quadrifinium,** n. later lat. (van *finis*, grens) plaats, waar vier grenzen samenloopen; – **quadrifolium,** n. nw.lat. (vgl. f o l i u m) vierblad; – **quadrifólisch,** adj. vierbladerig; – **quadrifórm,** adj. nw.lat. van vierderlei gedaante; – **quadriga,** f. lat. (samengetr. uit *quadri-juga*; vgl. b i g a) met vier paarden bespannen strijdwagen, reeds bij Homerus vermeld; vierspan bij feestelijke optochten en de plastische afbeelding ervan; Chir. kruisverband; – **quadrigālisch,** adj. vierspannig; – **quadrigarius,** m. wagenmenner van een wedrennend vierspan; – **quadrijúgisch,** adj. (lat. *quadrijŭgus, a, um*, v. *jugum*, juk), vierjukkig, aan vieren gepaard; – **quadrilateraal,** adj. (lat. *quadrilatĕrus, a, um*, v. *latus*, zijde) vierzijdig, vierkant, dat vier zijden heeft; – **quadrilátero,** n. it. (eig. vierzijdig) vestingsvierhoek in Venetië; – *quadrilocularis*, Bot. vierhokkig.

Quadrille, f. fr. (spr. *kadriélj'*) dans van vier personen of paren; omberspel met vier in plaats van drie spelers; ook partij of afdeeling ridders bij t o u r n o o i e n enz.; – **quadrille-taf,** n. taf met veelkleurige strepen; – **quadrillioen,** n. duizend maal duizend trillioenen, millioen trillioenen, millioen tot de vierde macht verheven (1,000000,000000,000000,000000, of $1{,}000000^4$).

Quadrimanen, z. q u a d r u m a n e n.

Quadrín, m. sp. kleine kopermunt, een penning.

quadrinómisch, adj. lat.-gr. vierdeelig, vierledig, vgl. b i n o m i s c h; – **quadrinomium,** n. vierdeelige, vierledige grootheid; – **quadripartieeren,** lat. (*quadripartīre*) in vier deelen scheiden of verdeelen, vierendeelen; – *quadripartitus, a, um*, adj. lat. vierdeelig; – **quadripartitie** (spr. *tie=tsie*), f. (*quadripartitio*) en nw.lat. **quadrisectie** (spr. *t=s*), f. vierendeeling, verdeeling in vieren; – **quadriphýllisch,** adj. lat.-gr. vierbladerig; – **quadrirēmisch,** adj. lat. (*quadrirēmis*, van *remus*, riem, roeispaan) met vier roeibanken; – **quadrisyllábisch,** adj. nw.lat. (v. *syllăba*, lettergreep, s y l l a b e, z. ald.) vierlettergrepig; – **quadrisyllăbum,** n. vierlettergrepig woord; – **quadrivalént,** adj. Chem. vierwaardig; – **quadriválvisch,** adj. (v. *valva, valvula*, klap, hulze) met vier klappen, vier lobben of hulzen; – **quadrivasculair,** adj. (van *vasculum*, vaatje) viervatig, vierhuizig, vierkelkig; – **quadrivium,** n. lat. (van *via*, weg) plaats, waar vier wegen elkander kruisen, kruisweg, viersprong; in de middeleeuwen de tweede groep der vrije kunsten, de reëele kunsten en wetenschappen n.l.: rekenkunde, meetkunde, sterrenkunde en muziek, welke met het t r i v i u m, n.l.: grammatika, dialektika en rhetorika, de zeven vrije kunsten uitmaakte.

Quadro, n. it. z. v. a. q u a r t e t; ook teerling van een zuilstoel (z.v.a. p o s t a m e n t).

Quadroon, m. eng. (spr. *-droen*), z. v. a. sp. q u a r t e r o n, z. ald.

Quadrumánen, pl. lat. (*quadrimăna, quadrumăna*, v. *manus*, hand) dieren met vier handen, vierhandige dieren, apen, bavianen enz.; – **quadrupéden,** pl. (lat. *puadrupĕdes*, sing. *quadrŭpes*, v. *pes*, voet) viervoetige dieren.

Quadrúplum, n. lat. (van *quadrŭplus, a, um*, viervoudig) het viervoudige, viervuldige; – **quadrúpel,** adj. (fr. *quadruple*) viervoudig, viermaal zoo groot; – q u a d r u p e l (in het whistspel) wordt eene partij gewonnen, als de tegenspelers in 't geheel niets geteld hebben; – **quadrúpel,** fr. **quadrúple,** n. viervoudig getal of viervoudige grootheid, welke viermaal zoo groot is, als eene andere, b.v. eene spaansche goudmunt van vier pistolen; als adj. viervoudig; – **quadruple alliantie,** f. lat.-fr. viervoudig verbond; – **quadruplé,** n. fr. bij het biljartspel: het quadrupleeren van een bal, vgl. d o u b l é; – *quadruple-compound machine, quadruple expansiemachine*, f. stoommachine, waar door middel van 4 of meer cylinders met vierdubbele

stoomspanning gewerkt wordt; – **quadruplet(te),** f. rijwiel voor 4 personen; – **quadrupliek,** f. nw.lat. Jur. tegenantwoord of verantwoordingsschrift van den beklaagde op het derde klaagschrift of de t r i p l i e k van den klager; vgl. d u p l i e k; – **quadruplicātie** (spr. *t=ts*), f. lat. verviervoudiging; – **quadrupliceeren** of **quadrupleeren,** lat. (*quadruplicāre*) viervoudig maken, verviervoudigen; – **quadrupliceeren,** ook Jur. eene quadrupliek indienen; – **quadrupliciteit,** f. nw.lat. viervoudigheid.

quae nocent, docent, lat. sprw.: wat schaadt leert, of door schade wordt men wijs.

quae, qualis, quanta? lat. wat, hoedanig, hoe groot? de 3 hoofdvragen omtrent de eigenschap eener zaak; ook gebruikelijk als uitdrukking der verwondering.

Quærénten, m. pl. lat. (van *quaerĕre,* zoeken, vragen) dweepzieke secte in Engeland, die eene verborgen en dus te z o e k e n kerk wilde, daarom ook z o e k e r s (eng. *seekers*) genoemd; – *quaerens quem devoret,* zoekende, wien hij kan verslinden (bijbelwoord, als Petrus van den duivel spreekt); – *quaerĭtur,* lat. er wordt gevraagd, men vraagt, het is de vraag; – **quæsitor,** m. lat. eig. zoeker; onderzoeker, aanzoeker, rechtzoeker; – **quæsītum,** n. het gezochte; – *quaesītum jus,* z. *jus quaesitum*; – **quæstie,** f. (lat. *quaestĭo*) of fr. **questie** (*question,* spr. *kestjóñ*), vraag, twistvraag, opgave, onderzoek, strijdpunt; pijnbank, foltering; – *quaestio facti,* vraag naar het feitelijke, in tegenst. met het onderzoek naar den rechtsgrond; – p e r s o o n of z a a k *quaestiōnis* of in *quaestie,* persoon of zaak, waarvan gesproken wordt, de behandeld wordende, bewuste, gedachte, vermelde persoon of zaak, onze man, onze zaak; – d a t l ij d t g e e n q u a e s t i e, dat spreekt van zelf, behoeft geen navraag, geen onderzoek; – **questionārii,** m. pl. s c h o l a s t i e k e n (z. ald.) in de 13de eeuw, die eene menigte moeilijke vragen in de theologie opwierpen; – **quæstioneeren,** nw.lat. (fr. *questionner*) vragen, ondervragen, uitvragen, iemand met vragen bestormen; pijnigen; – **quæstor,** m. in het oude Rome een regeeringspersoon, die het toezicht had over de schatkist en de inkomsten van den Staat inde (*quaerebat*); schatmeester, penningmeester, rentmeester, rekeninghouder van de ontvangsten en uitgaven; eertijds op universiteiten: ontvanger der honoraria voor de colleges; – **quæstuur,** f. ambt en bureau van een q u æ s t o r.

Quagga, m. (hottentotsch *quagga* of *guacha*) zuid-afrikaansch, het naast aan den zebra verwant dier, maar iets kleiner.

Quai, m. fr. (spr. *kè*) kade of kaai (oorspr. een celtisch woord), muur, langs het water, oever of havendam, gemetselde rand van een rivier of haven, naast de geplaveide plaats, waar de schepen laden en lossen; – **quaiage,** f. (spr. *-aazj'*) het daarvoor te betalen recht.

Quai d'orsay, f. ministerie van Buit. Zaken in Frankrijk, zoo genoemd naar de kade, waaraan het is gelegen.

Quaker, z. k w a k e r.

Quaker-oats, (spr. *oots*) eng. havermout.

qualibet ex re, lat. uit allerlei dingen, uit zaken naar welgevallen.

quālis, quāle, lat. hoedanig gesteld, van welken aard; – *qualis persōna, talis perizōma,* gelijk de persoon, zoo ook het voorschoot; men geeft ieder schoenen naar zijne voeten; – *qualis rex, talis grex,* zooals de koning, zoo ook de kudde, d. i. de onderdanen; zoo heer, zoo knecht; – *qualis vir, talis oratĭo,* gelijk de man, zoo de rede, d. i. uit de rede of redeneering kent men de menschen; elke vogel zingt, gelijk hij gebekt is; – *qualĭter, talĭter,* evenals — zoo, d. i. hoe het ook zij of het zij zoo het wil; – **qualiteit,** f. (lat. *qualĭtas*) gesteldheid, eigenschap, deugdelijkheid, waardigheid, hoedanigheid; titel, stand, rang; – q u a l i t e i t v a n d e n t o o n, Phys. van den aard van het medetrillend lichaam afhankelijke en door de boventonen bepaalde klank; – *qualitate qua,* lat. (afgek. *q. q.*) in hoedanigheid of qualiteit van; – **qualitatief,** adj. nw. lat. volgens de waarde, het gehalte, de gesteldheid eener zaak betreffende; – **qualificeeren,** eigenschappen toeleggen of toekennen; benoemen, betitelen; – **zich qualificeeren,** zich ergens geschikt toe maken, zich bekwamen tot eene zaak of zich die waardig maken, geschikt, bekwaam en waardig bevonden worden; – g e q u a l i f i c e e r d e d i e f s t a l en dgl., Jur., z. *delictum* en *furtum qualificātum*; e e n g e q u a l i f i c e e r d e b e k e n t e n i s, een bekentenis met beperkingen en toevoegsels; – **qualificātie** (spr. *t=ts*), f. bijlegging, toekenning eener eigenschap, benoeming, betiteling; ook deugdelijkheid, geschiktheid, vatbaarheid, Jur. verzwaring eener misdaad, eener straf enz. door bijzondere, verergerende omstandigheden; – **qualificatief,** adj. nader bepalend, beschrijvend; – **qualificātor,** m. berichtgever (referent) in crimineele zaken.

qua mandatarius, z. m a n d a t a r i s, onder m a n d a m u s.

Quamasch, noord-amer. eetbare en door de inboorlingen van N. Amerika gerooste wortel van *Anthericum esculéntum.*

Quan of **kwan,** m. (eig. draad) rekenwijze in Cochinchina, bestaande uit 600 aan een draad geregen d o n g s (bronzen, looden of zinken munten) en ongeveer 57 centen waard.

quand même, fr. (spr. *kañ mêm'*) ondanks alles, al was 't ook nog zoo, in elk geval, er gebeure wat er wil.

Quando, n. lat. (*quando,* wanneer, als) het wanneer, tijd van eene gebeurtenis.

quandoque bonus dormītat Homerus, lat. de goede Homerus dut somwijlen, d. i. ieder maakt op zijn beurt wel eens een fout.

Quang of **quoan,** chin., z. v. a. r e g e n t e n, benaming der mandarijnen in China.

quantus, a, um, lat. hoe groot, hoeveel; zoo groot of zooveel als enz.; – **quantum,** n. grootheid, veelheid, menigte, maat; bedrag, aandeel, som; pl. **quanta;** – *quanta contenŭa,* samenhangende of blijvende grootheden; – *quanta discrēta,* onsamenhangende of getallen-groot-

heden (vgl. d i s c r e e t); - *quantum in me*, zooveel in mij ligt, zooveel ik vermag; - *quantum est, quod nescimus!* hoeveel is er, dat wij niet weten! - *quantum libet* of *quantum placet*, of *quantum vis* (afgek. *q, l.* of *q. pl.* of *q. v.*, op recepten), zooveel men wil of verkiest; - *quantum satis* of *quantum sufficit* (afgek. *q. s.*), zooveel als genoeg is, zooveel als toereikend is; - *quantum mutatus ab illo*, wat is hij veranderd, hoe verschillend van wat hij vroeger was (citaat van Virgilius); - *in quantum*, in zooverre; - *in quantum de jure*, zoover het recht of rechtens is, in zooverre de wetten het vergunnen; - *quanti?* (scil. *pretii*) tot welken prijs? hoe duur? - **quantiteit,** f. (lat. *quantĭtas*) veelheid, menigte, grootte; gewicht, maat; Gram. syllabenmaat, duur der lettergrepen, lengte of kortheid daarvan; Muz. tijdmaat, toonmaat; door het getal der slingeringen bepaalde hoogte van den toon; - *quantité négligeable*, f. fr. (spr. *kantitee neeglizjabel*) hoeveelheid, waarop men geen acht heeft te slaan; zaak, die buiten beschouwing kan worden gelaten; - **quantitatief,** adj. nw. lat. volgens de menigte of de grootte, naar 't getal; - *quantitatīva* (scil. *nomina*) eene hoeveelheid aanduidende zelfst. naamwoorden; - **quantiteeren,** de versleden naar lengte en kortheid vormen.

Quarantaine, f. fr. (spr. *karantèn*; it. *quarantina*, mid. lat. *quadragintana*, v. lat. *quadraginta*, veertig, fr. *quarante*, it. *quaranta*) getal van veertig; inz. veertigdaagsche (thans kortere) lig- of proeftijd van schepen en reizigers, die uit vreemde, van een besmettelijke ziekte verdachte plaatsen komen; ook c o n t u m a c i e (het eerst in Venetië in de 15de eeuw opgekomen); q u a r a n t a i n e houden, genoodzaakt zijn te blijven liggen om de gezondheidsproef te ondergaan; - **quarantia,** f. it. (van *quaránta*, veertig) gerecht der veertig in 't voormalig Venetië.

quarderonneeren, fr. (*quarderonner*, spr. *kar-*) eig. in den vorm van een vierde gedeelte van een cirkel brengen; Arch. hoeken aan balken en planken afronden.

Quaresima, f. it. z. v. a. lat. q u a d r a g e s i m a, z. ond. q u a d r a g e n a.

Quarré of **carré,** n. fr. (spr. *karré*, van het lat. *quadrātum*, z. q u a d r a a t) vierkant; inz. vierhoekige soldatenstelling; - *en quarré* (spr. *an-*), in het vierkant; - **quarreau,** n. (spr. *karró*) z. v. a. c a r r e a u; ook lineaal van vierhoekige gedaante tot het trekken van evenwijdige lijnen; - **quarreograaf,** f. fr. gr. werktuig tot het opnemen van perspectief-teekeningen.

Quart, n. lat. (van *quartus, a, um*, de of het vierde) vierdedeel; vierde maat, voormalige duitsche vochtmaat; in Engeland thans nog inhoudsmaat voor droge en natte waren = 1,136 L. (vgl. q u a r t e r en t u n); ook oude graanmaat in Pruisen enz., rekenmunt te Genève, ongeveer = $^1/_2$ cent; - **quart,** f. z. q u a r t e; - **quarta,** f. (scil. *classis*) vierde klasse of afdeeling, inz. vroeger van een latijnsche school; - **quartaal,** n. nw. lat. vierendeeljaars, ontvangst of uitgave van een vierendeeljaars; - *quartalĭter*, adv. elk vierendeeljaars, alle drie maanden; - **quartaan,** lat. (*quartānus, a, um*) vierdaagsch, b. v. **quartaankoorts** of **quartāna,** vierdaagsche koorts, - **quartair,** adj. nw. lat. vierde plaats in eene volgreeks innemende; Geol. tot de vierde periode in de geschiedenis der aardkorst behoorend; - **quartaire periode,** f. vierde d. i. laatste of tegenwoordige periode in de geschiedenis der aardkorst, onderverdeeld in d i l u v i u m en a l l u v i u m; - **quartarius,** m. lat. het vierde van eene maat, maatje; - **quartário,** m. it. vochtmaat in Venetië, ook eene korenmaat; - **quartáro,** m. vroeger vochtmaat in Lombardije en Messina; - **quartaruōla,** f. voormalige koren- en vochtmaat te Parma en Bologna = 19,648 L.; - **quartatie,** f. z. ond. q u a r t e e r e n; - **quartant,** m. fr. (spr. *kartán*) vierendeel, kwarttoon = $^1/_2$ f e u i l l e t t e = $^1/_2$ m u i d (z. ald.); - **quarte,** f. Muz. de vierde toon van een aangenomen grondtoon, de derde vioolsnaar (A); uit quint en octaaf gemengde orgelstem; in het schermen: de vierde stootmanier; in het piketspel: vier op elkander volgende kaarten in eene kleur; - **quarter,** n. engelsche inhoudsmaat voor droge waren = 2 *cooms* = 8 *bushels* = 32 *pecks* = 46 *gallons* = 128 *pottles* = 256 *quarts* = 512 *pintes* = 2048 *gills* = 290,78926 L.; verder eng. kwartcentenaar = 12,701 kilo; munt in Malabar = 30 ct. courant; - **quarter-eagle,** m. eng. (spr. *kwárter ieg'l*) een vierde adelaar: goudmunt in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, ter waarde van $2^1/_2$ dollar of 6 gl. 25 ct.; - **quartéra,** f. sp. korenmaat en **quartéro,** m. vochtmaat te Barcelona, Mahon en Palma; - **quarterly review,** eng. m. belangrijkst eng. conservatie tijdschrift voor staatkunde en letteren, verschijnt om de drie maanden te Londen; - **quarterólla,** f. graanmaat te Rome; - **quarteron,** m. fr. (spr. *karterón*) voormalige fransche en zwitsersche korenmaat; - **quarterón,** m. sp. (spr. *kwarteroon*) afstammeling van een Europeaan en eene T e r c e r o n i n of m e s t i e s, z. ald.; - **quarteróne,** m. in Spanje vroeger oliemaat van 0,126 L.; ook gewicht van 115,023 gram; - **quartét,** n. it. **quartétto,** en **quadro,** fr. **quatuor** (van het lat. *quatuor*, vier), Muz. vierstemmig zangstuk; ook muziekstuk voor vier instrumenten (gew. 2 violen, een alt en een violoncel of wel piano, viool, alt en violoncel); ook z. v. a. q u a d e r n a r i o, z. ald.; - **quartettino,** m. klein vierstemmig stuk; - **quarticeno,** m. it. (spr. *-tsjéno*) korenmaat te Bologna; - **quartidi,** fr. z. d e c a d e.

quarteeren, nw. lat. (v. lat. *quartus*, vierde) goud en zilver in de verhouding van 1 tot 3 samensmelten, om het dan te scheiden door de **quart,** de **quartātie** of **quarteering,** f. d. i. scheiding van het goud van het zilver door salpeterzuur (sterkwater), wanneer de verhouding der beide metalen als 1 tot 3 is.

Quarteron, quarterone, quartet, quartetto, quartidi enz., z. onder q u a r t.

Quartier, n. (van 't fr. *quartier*) k w a r t i e r, het vierde van een geheel, een vierdemaat, z. v. a. q u a r t; wapenveld; zool- of hielleder aan de schoenen; Mar. tijd der wacht tot op de

aflossing, ook k w a r t i e r w a c h t; inz. stadswijk en in 't algemeen het grondgebied der stad; vandaar voor verblijfplaats of woning; bij de soldaten: inlegering, herberging, n a c h t k w a r t i e r, nachtverblijf; overnachting; oneig. Mil. sparing van het leven; b. v. om k w a r t i e r b i d d e n, om lijfsgenade vragen; iemand k w a r t i e r g e v e n, hem het leven schenken; – **quartieren** of **inkwartieren**, soldaten inlegeren, hun herberging, verblijf of huisdak verschaffen of aanwijzen; – **inquartiering, inkwartiering,** f. inlegering, tehuislegging; – **quartiermeester, kwartiermeester,** militaire of burgerlijke inlegeraar, beambte, die voor de inlegering zorgt; op schepen: stuurmansmaat, opzichter der scheepswachten enz.

Quartijn, z. ond. q u a r t o.

Quartilla, f. sp. (spr. *-tielja*) voormalige spaansche korenmaat = $^{1}/_{2}$ *fanega* = 13,875 L.; ook wijn- en brandewijnmaat = $^{1}/_{64}$ *mayo* = 4,034 L.; – **quartilho,** m. voormalige portugeesche vochtmaat = $^{1}/_{48}$ *almude* = 0,35 L.; – **quartíllo,** m. sp. (spr. *-tiéljo*) spaansche kopermunt = $^{1}/_{4}$ r e a a l; ook spaansch gewicht, ongeveer $^{1}/_{4}$ k i l o; vochtmaat = $^{1}/_{8}$ *quartilla* = 0,504 L.; korenmaat = $^{1}/_{12}$ *quartilla* = 1,156 L.; ook vlaktemaat = $^{1}/_{48}$ *fanegada* = 1,341 are; – **quartinho,** m. portugeesche goudmunt = 1200 reis, of ongeveer 3 gl. 90 ct.; – **quartíno,** m. it. vochtmaat in Alexandria en Florence = $19^{3}/_{4}$ parijsche kubiek duim; voormalige rekenmunt te Napels, iets meer dan $^{3}/_{8}$ cent courant; – **quartirólo,** m. it. vruchtmaat te Bologna = $^{1}/_{8}$ s t a j o = 4,915 L.

Quarto, m. sp. en it., rekenmunt van verschillende waarde, in Spanje, Gibraltar, Marokko en Mexico; vochtmaat te Barcelona; ook eene ital. graanmaat; – *quarto*, lat. ten vierde; *in quarto* of **quartijn,** boek, bestaande uit tweemaal toegevouwen vellen, d. i. met vellen van 4 bladen of 8 bladzijden; – **quartóle,** f. figuur van 4 noten, die dezelfde waarde hebben en 3 van dezelfde soort.

Quarts of **kwarts,** m. hgd. mineraal, uit meer of minder zuiver kiezelzuur bestaande, dikwijls in kristalvorm.

Quartuccio, m. it. (spr. *-toétsjo*) vochtmaat te Messina, het achtste gedeelte van een kan; in Toscane vroeger korenmaat = $^{1}/_{128}$ *stajo* = 0,190 L.; ook wijnmaat = $^{1}/_{160}$ *barile da vino* = 0,285 L.

quartus, a, um, lat. de, het vierde (vgl. q u a r t); – **quartus,** m. de vierde, inz. vroeger de vierde leermeester of leeraar van de vierde klasse eener latijnsche school.

Quas, z. k w a s.

quasi, adv. lat. als ware 't, gelijk, als, bijna, eenigermate, ongeveer, even alsof; in samenst. b. v. q u a s i - g e l e e r d e, q u a s i - d o c t o r, schijn- of halfgeleerde, slecht geneesheer, kwakzalver, een stuk van een geleerde, van een doctor enz.; – **quasi-affiniteit,** f. schijnverwantschap; – **quasi-contráct,** n. rechtsverhouding, die als een verdrag behandeld wordt, zonder een wezenlijk contract te zijn; – **quasidelict,** n. op misdrijf gelijkende, bij vergissing begane daad, die in hare bijzondere uitwerkingen als een misdrijf wordt behandeld; – **quasi-desértie** of *quasi-desertio*, f. (vgl. *desertio*) verontachtzaming der vrouw van den kant van den man, die op verlating gelijkt, verzaking van den huwelijksplicht; – **quasi-dominium,** n. schijn-eigendom, dat voorshands als een wezenlijk eigendom wordt behandeld; – **quasi-legitimiteit,** f. schijnbare rechtmatigheid; – **quasi-posséssie,** f. oneigenlijk bezit, bezit van onlichamelijke dingen, bij welke een bezit in den engeren en eigenlijken zin des woords niet denkbaar is; – **quasi-tradítie,** f. handeling, die de plaats der vormelijke overgave vervangt; – **quasi-ususfructus,** m. aan iemand gegeven recht om eene zaak naar welgevallen te gebruiken, onder voorwaarde van haar eenmaal in gelijke soort en dezelfde deugdelijkheid, of wel in de waarde daarvan terug te geven; oneigenlijk vruchtgebruik, daar dit in den eigenlijken zin tot zaken bepaald is, die gebruikt en teruggegeven kunnen worden; – **quasimodogeniti,** eerste zondag na Paschen (eig. *quasi modo geniti*, „evenals de eerstgeborenen”, naar de woorden der latijnsche mis, 1 Petrus II, 2); – *quasi re bene* (*optime*) *gesta*, even als ware alles goed (zeer goed) gegaan.

Quasimodo, m. fr. leelijk, eenoogig, mismaakt mensch (naar den klokluider in Victor Hugo's *Notre-Dame*).

Quassia, quassie, f. of **kwássiehout,** bitterhout, bitterwortel of bitterbast van een plantengeslacht in Suriname, door de inboorlingen tegen slangenbeten gebruikt en bij ons als vliegenvergif enz. aangewend. Naar men wil zou het genoemd zijn naar een neger C o a s s i, die het ontdekt heeft; – **quassie-beker,** m. uit quassiehout gedraaide beker, die aan den wijn, die er een tijd lang in staat, de bitterheid en de geneeskracht der quassia mededeelt; – **quassia-extract,** n. dik sap, verkregen door uitkoking van quassiehout; – **quassíne,** f. bijzondere plantvormende stof in de quassia (*Q. amara* en *excelsa*).

qua talis, z. ond. *qua*.

Quatérne, f. nw. lat. (*quatérni, ae, a,* vier aan vier) in het lotto-spel vier bezette en tegelijk uitkomende nommers; bij boekdrukkers: vier beschreven of bedrukte bladen ineengeschoven, vgl. q u a t e r n i o; – **quaternair,** lat. (*quaternarius, a, um*) viervoudig, in vieren, uit vier bestaande; – q u a t e r n a i r e p e r i o d e is hetzelfde als q u a r t a i r e, z. a.; – **quaternarius,** z. d i m e t e r; – **quaternio,** m. nw. lat. uit vier stukken bestaand geheel; inz. in oude handschriften en boeken eene laag van vier in elkander gestoken dubbele bladen; – **quaterniteit,** f. nw. lat. viervoudigheid.

Quateroon, m. z. v. a. sp. q u a r t e r o n, z. ald.

Quatertémper, quatémper, m. (mid. lat. *quatempŏra*, uit het lat. *quatuor tempŏra*, vier tijden) het vierde van het jaar, z. v. a. q u a r t a a l; dag van 't vierendeeljaars, dag, waarmede een vierendeeljaars aanvangt; bij de

R. Kath. strenge vastendag op den eersten vrijdag van ieder vierendeeljaars.

quatre, f. fr. (spr. *kattr'*; v. 't lat. *quatuor*) vier; – *en quatre couleurs* (spr. *aǹ kattr' koeléúr*), in vier kleuren; – *à quatre épingles* (spr. *a kattr' epèngl'*), eig. met vier spelden, d. i. zeer netjes, propertjes (gekleed); opgesierd (van eene rede); – *à quatre mains* (spr. *-mèǹ*), voor vier handen (op de piano te spelen); – *quatremains*, pl. (spr. *kattr'meǹ*) muziekstukken voor 4 handen gezet, om op de piano gespeeld te worden; – *quatre mendiants* (spr. *-meǹdiáǹ*), pl. eig. vier bedelaars; bedelaarssnoepgoed, een mengsel van vierderlei vruchten voor het nagerecht, n.l. amandelen, hazelnoten, vijgen en rozijnen; – *quatre nations* (spr. *-nasjôǹ*), eig. vier natiën, een college te Parijs, door Mazarin gesticht voor het onderhoud van 60 jonge edellieden, geboortig uit de door Lodewijk XIV veroverde landschappen, die tot Italië, Duitschland, Nederland en Spanje behoorden; – **quatrain,** m. fr. (spr. *katreǹ*) strophe of klein gedicht van vier verzen, ook de twee vierregelige strophen van een sonnet.

Quatricinium, n. nw. lat. Muz. muziekstuk voor 4 horens of trompetten; – **quatricrōma,** $^1/_{64}$ noot of pauze; – **quatridŭum,** n. lat. vierdaagsche termijn, tijd van vier dagen.

quattro, it. (v. lat. *quatuor*) vier; – *a quattro* of *a quatro voci* (spr. *wótsji*), vierstemmig; – **quattrocentisten,** pl. italiaansche schrijvers, kunstenaars enz. van het **quattrocento** (toen men 400, namelijk boven 1000 schreef) d. i. van de 15de eeuw; – **quattrino,** m. it. kleine rekenmunt van verschillende waarde, in den Kerkelijken Staat, Florence, Piëmont enz., zoo genoemd, omdat zij vier d e n a r i (z. ald.) waard is.

quatuor, lat. vier; – **quatuor,** n. z. q u a r t e t; ook soort citer; – **quatuórvir,** m. lat. vierman, medelid van een college van vier mannen in het oude Rome, pl. *quatuorvĭri*; ook regeeringspost in de voormalige rijkssteden; – **quatuorviraat,** n. viermanschap, waardigheid van vierman.

Quebracho, n. (sp. port. *quebrar*, breken, en (*h*)*acha*, bijl) naam van een harde houtsoort (waarop de bijl breekt), vooral in Argentinië, met een groot looizuurgehalte, vandaar bij de leerbereiding gebruikt, ook als timmerhout, brandstof in locomotieven enz.

Queen (spr. *kwien*), f. eng. koningin; – **Queen Anne style,** m. (spr. *kwien anne steil*) bouwstijl uit de 18de eeuw in Engeland ontstaan; – **Queen Elizabeth style,** m. bouwstijl uit den tijd van koningin Elizabeth; – **queens-bench,** f. eng. (spr. *kwiénsbentsj*) eig. bank der koningin, oppergerechtshof in Londen onder de regeering eener koningin (vgl. k i n g s b e n c h); – **queens-metal,** n. gemengd metaal uit tin, lood, spiesglans en bismuth; – **queens-pipe,** f. (spr. *-paip*) pakhuis te Londen, waarin de in beslag genomen goederen bewaard worden, spottenderwijs d e p ij p d e r k o n i n g i n geheeten; – **queens-purveyer,** m. (spr. *-purvéjer*) leverancier van het vleesch voor het hof; – **queens-ware,** f. (spr. *-weer*) soort van aardewerk.

Quei, oude chineesche munt in den vorm van een langwerpigen rechthoek met een vierkant gat.

Quekker, m. zeer vurige palmwijn.

Quellbougie, f. of **Quellstift,** f. dui. zwelstift, staafje om nauwe kanalen in het menschelijk lichaam te verwijden; het zwelt op, wanneer het in aanraking komt met een vloeistof. Vgl. l a m i n a r i a - s t i f t.

quelque chose, fr. (spr. *kelk'sjóóz'*, gewoonlijk *kek'sjooz'*) iets, het een of ander; – **quelquechoserieën,** f. pl. kleinigheden, kleine, geringe waren.

Quemadéro, m. sp. (van *quemar*, verbranden, lat. *cremāre*) plaats, waar de tot den vuurdood veroordeelde ketters verbrand werden.

qu'en dira-t-on? fr. (spr. *kaǹ diratóǹ*) wat zal men er van zeggen? d. i. de praatjes der menschen.

Quentchen, n. hgd. duitsch gewicht van $^1/_4$ lood = 3,6 gram.

Quercus, f. lat. eik, eikeboom; – *quercifolius, a, um*, alt. Bot. eikebladerig; – **quercine,** f. nw. lat. eikenstof, in den bast van den steeneik (*Quercus robur*) gevonden, kristallijne bittere stof; – **quercitrine** of **quercitreine,** f. barb. lat., ook **quercitrongeel** of **quercitrine-zuur,** gele kleurstof van den gemalen bast van den noordamerikaanschen ververseik (*Quercus tinctoria*); – *aliam quercum excŭte*, lat.: schud ook eens een anderen eik uit; vraag ook eens een ander wat.

Querél, f. fr.(*querelle*, spr. *kerèll'*; lat. *querēla*) klacht, bezwaar; twist, strijd; pl. **querèllen,** twist of gekijf, oneenigheden; – *querēla nullitātis*, z. v. a. n u l l i t e i t s - v o r d e r i n g, z. ald.; – **querelleeren,** fr. (*quereller*) twisten, kijven, harrewarren; – **querelleur,** m. twister, twistzieke; – **queruleeren,** nw. lat. (van 't lat. *querŭlus*, klagend, klaaglijk) gaarne klagen, zonder rechtmatige oorzaak geschil zoeken; – **querulánt,** m. klaagzuchtige, geschilmaker; Jur. (zonder hatelijk bijbegrip) wie eene klacht bij het gerecht indient; – **querelaat,** m. hij, tegen wien eene klacht, eene rechtsvordering wordt ingediend.

Questie, z. q u a e s t i e.

Queue, f. fr. (spr. *keu'*; oudfr. *coe*, provenç. *coa*, it. *coda*, van 't lat. *cauda*) staart; paardestaart van den turkschen stadhouder; biljartstok, stootstok, gewoonlijk k e u geschreven; ook fransche wijnmaat; Mil. laatste afdeeling, einde, laatste soldatentroep, b. v. o p m a r s c h i n d e q u e u e, opmarsch op het einde; – q u e u e m a k e n, bij openlijke plechtigheden, in schouwburgen, aan de bureaux der spoorwegstations enz.: rij van achter elkander staande personen, om plaatsbriefjes te krijgen, om beter te zien enz.; ook getraliede ruimte voor den ingang tot de bureaux der schouwburgen en dgl. ter voorkoming van den aandrang der menschen.

qui bene distinguit, bene docet, lat. die wel onderscheidt, leert (onderwijst) wel.

Quible, n. eng. (spr. *kwibbel*) woordspeling, geestige, moedwillige dubbelzinnigheid, zet.

Quibus, of k w i b u s (eig. de dativus meervoud van het lat. *qui*, *quis*, wie), raar heer, zonderling.

Quichua, n. sp. (spr. *kietsjoea*) of **kechua** (spr. *ketsjoea*), inheemsche taal van Peru sedert de heerschappij der Inkas, die nog thans door vele inlanders gesproken wordt.

quid, lat. (neutr. van *quis*, wie) wat? – *quid ad me?* lat. wat gaat het mij aan? – *quid ad te?* wat raakt het u?

Quidam, m. lat. (*quidam*, *quaedam*, *quoddam*) een zeker iemand; ook wel z. v. a. q u i b u s, z. ald.

quiddĭtas of **quidditeit,** f. barb. lat. (van 't lat. *quid*, wat) in de voormalige philosophische kunsttaal eig. het abstracte of afgetrokken begrip der bewering, dat eene zaak iets is.

quid faciéndum? lat. wat is er te doen? wat nu gedaan? – *quid faciēmus nos?* wat zullen wij doen? – *quid hoc sibi vult?* wat wil dat? wat moet dat beduiden? – *quid juris*, wat rechtens is; – *quid juvat adspéctus, si non conceditur usus?* wat helpt het zien, als men 't niet mag genieten? – *quid juvat, amisso claudĕre septa grege?* wat helpt het den stal te sluiten, als het vee er uit is? of den put te dempen, als 't kalf verdronken is? – *quid novi?* wat nieuws? wat nieuws is er? – *quid prodest?* waartoe dient het, waar is het goed voor? – *quid rei?* wat is het? wat is er gaande of aan de hand?

Quidproquo, of *qui-pro-quo*, n. nw. lat. een wie-voor-wat, het eene voor het andere, misverstand, misgreep, verwisseling van personen, namen of begrippen; – *quidquid agis, prudenter agas, et respice finem*, wat gij ook doen moogt, doe het met beleid en zie op het einde; – *quidquid delirant reges, plectúntur Archīvi*, de fouten der vorsten moeten de onderdanen boeten; – *quidquid in buccam venit*, al wat hem in den mond komt; – *quidquid sit*, 't zij wat het wil; – *quid, si coelum ruat?* wat te doen, als de hemel invalt?

quiesceeren, lat. (*quiscĕre*, van *quies*, genit. *quiētis*, rust) rusten, bedaard of rustig zijn; zich geruststellen, bevredigen, stillen, bedaren; – **quiescént,** m. een rustende, tot rust gebrachte; – **quiescéntie** (spr. *t=ts*), f. rust, toestand van rust; – **Quietísten,** pl. nw. lat. rustvrienden, eene dweepzieke chr. secte, in de 17de eeuw door een spaanschen priester, M i c h a e l M o l i n o s, gesticht; – **quietísme,** n. leer van genoemden secte-stichter: volkomen berusting van het gemoed in God en de daaruit voortvloeiende ongestoordheid der ziel; gemoedsrust; – *quiéto*, it. Muz. met kalmte voorgedragen, bedaard, gelaten.

qui est sine peccato? lat. wie is zonder zonde?

qui habet aures audiendi audiat, lat. wie ooren heeft om te hooren, hij hoore.

Quijote, z. d o n Q u i x o t e.

Quilat, quiláte, m. sp .en port. (spr. *kiláte*, ontstaan uit het arab. *kîrat* = k a r a a t, z. ald.) karaat, d. i. als goudgewicht $^1/_{24}$ marco = 9,585 gram; als gewicht voor edelgesteenten $^1/_{140}$ ons of onca = 0,199693 gram; in Portugal vroeger als proefgewicht voor goud = $^1/_{24}$ marco = 9,563 gram; als gewicht voor juweelen en paarlen de eenheid = 0,20583 gram.

quilĭbet fortūnae suae faber, elk is de maker of bewerker van zijn fortuin; – *quilĭbet praesumĭtur bonus, donec probētur contrarium*, lat. van ieder mensch onderstelt men, dat hij goed is, zoolang niet het tegendeel wordt bewezen; en omgekeerd: *quilibet praesumĭtur malus, donec probētur contrarium*, ieder houdt men voor slecht, zoolang niet het tegendeel bewezen wordt.

Quillage, f. fr. (spr. *kiláázj*; van *quille* = k i e l) kielrecht, kielgeld, tol van handelsschepen, die voor de eerste maal eene fransche haven binnenloopen.

Quillot, m. fr. (spr. *ki-ljó*) **killo, kilo, chiló** of **chilé,** voormalige turksche korenmaat van $^1/_4$ fortin = 35 tot 37 L.; (vgl. k i l o).

Quilting, n. eng. (van *to quilt*, doornaaien, doorstoppen) z. v. a. p i q u é (z. ald.).

Quimos, m. pl. (spr. *ki–*, in de taal van Madagaskar *anachimoesse*, dwerg) voorgewend dwergenvolk op Madagaskar (eene soort van c r e t i n s, z. ald.).

Quina, z. k i n a.

quinair, adj. lat. (*quinarius*, *a*, *um*) uit vijf bestaande, vijfvoudig.

Quincaillerie, f. fr. (spr. *keǹkalj'rie*; v. *quincaille*, allerlei kleine metaalwaar = *clinquaille*, v. 't oudfr. *clinquer*, en dit v. ons k l i n k e n?) kramerijen, allerlei uit ijzer, staal, koper enz. vervaardigde kleine, weinig kostbare voorwerpen.

Quincunx, n. lat. (v. *quinque*, vijf, en *unica*, z. o n s) $^5/_{12}$ van een geheel; gewicht van 5 o n s e n; eene munt van $^5/_{12}$ a s; gedaante eener romeinsche V; de vijfvorm, b. v. boomen enz. in *quincuncem*, d. i. in den vijfvorm of in het kruis planten (:.:.:.:); wijze van opstelling der romeinsche soldaten.

Quindecagoon, m. lat. gr. (van 't lat. *quindecem*, vijftien, en 't gr. *gōnia*, hoek) vijftienhoek.

Quine, f. fr. z. q u i n t e r n e, ond. q u i n t a.

qui nescit dissimulare nescit regnare, lat. wie niet weet te veinzen, kent de kunst van regeeren niet.

Quinétte, f. fr. (spr. *kin–*; sp. *quinete*) soort van kamelot, òf geheel van wol, òf met geitenhaar vermengd.

qui nimium probat, nihil probat, lat. wie te veel bewijst, bewijst niets.

Quiníne, f. (van het sp. *quina*, voor c h i n a) z. k i n a.

Quinoa, f. (spr. *quinóa*, peruaansch *kenoea*) witzadige ganzevoet (*Chenopodĭum quinoa*), eene gierstplant in Peru, welker voedzame zaadkorrels tot brij, soepen, ook tot gegiste dranken aangewend worden.

Quinol, n. z. v. a. h y d r o c h i n o n.

Quínola, f. sp. (spr. *ki–*) spaansch kaartspel met vier kaarten; ook hartenboer in het r e v e r s i - s p e l.

qui non habet in aere, luat in corpŏre, lat. z. ond. *luat*.

qui non vult intellĭgi, non debet legi, lat. sprw. wie niet verstaan wil worden, moet men ook niet lezen.

quinque, lat. vijf; – **quinquagenarius,** m. (van

quinquaginta, vijftig) vijftigjarige, vijftiger; – **quinquagesima,** f. (scil. *dies*) of **zondag quinquagesimæ,** 7de zondag (eig. de 50ste dag) vóor Paschen, gewoonlijk e s t o m i h i (z. ald.); vgl. s e p t u a g e s i m a; – **quinquangŭlum,** n. nw. lat. vijfhoek; – **quinquangulair,** adj. vijfhoekig; – **quinquecentisten,** m. pl. nw. lat. (it. *cinquecentisti*) it. schrijvers van de 16de eeuw; – *quinquedentatus, a, um,* lat. Bot. vijftandig; – *quinquefolius, a, um,* lat. Bot. vijfbladerig; – **quinquennium,** n. lat. (v. *annus,* jaar) vijftal jaren, vijfjarigheid, tijdruimte van vijf jaren; – **quinquennaal,** adj. (lat. *quinquennālis, e*) vijfjarig; – **quinquennaal,** n. of **quinquenelle,** f. nw. lat. vrijheid, of uitstel voor vijf jaren, vgl. m o r a t o r i u m, onder *mora*; – **quinquennaliën,** pl. feesten uit den rom. keizertijd, die alle 5 jaar gevierd werden; – **quinquertium,** n. lat. of p e n t ă t h l o n, n. gr. vijfstrijd, of de vijfderlei soort van wedstrijden bij de nationale spelen of wedstrijden der Ouden: het springen, schijfwerpen, speerwerpen, wedloopen en worstelen, welke de deelnemers alle zegevierend moesten volbrengen, wanneer zij den prijs wilden behalen.

Quinquets, pl. fr. (spr. *keǹkè*) Argandsche lampen met dubbelen lichtstroom, naar den uitvinder Q u i n q u e t zoo genoemd (1785).

Quinquĕvir, m. lat. vijfman, vijfheerscher, een van de vijfmannen, die samen een overheidscollege uitmaken; – **quinqueviraat,** n. vijfheersambt; vijfmanschap, vgl. p e n t a r c h a a t.

Quinquille, z. c i n q u i l l e.

Quinquillioen, n. millioen quadrillioenen of de vijfde macht van millioen, d. i. dus 1 000000 000000 000000 000000 000000 of 1 000000^5.

Quinquina, f. (sp. *quinaquina*) eig. bast der basten, de amerikaansche naam van den koortsbast of de k i n a (z. ald.).

Quinta, f. lat. (van *quintus, a, um,* de of het vijfde) vijfde klasse eener vroegere latijnsche school; sp. en port. (spr. *kienta*) landhuis, boerderij (zoo geheeten, omdat de pachter vroeger $^1/_5$ van de opbrengst aan den eigenaar moest betalen); – **quintānus,** m. leerling der 5de klasse; – **quintāna,** f. vijfdendaagsche koorts; – **quinte,** f. (van het lat. *quinta*) Muz. q u i n t of k w i n t, 5de toon van den grondtoon; vijfde, nu vierde, of fijnste, dunste vioolsnaar (E), altviool; in het piketspel: vijf op elkander volgende kaarten van dezelfde kleur; in het schermen: de vijfde stootmanier; vandaar pl. **quinten** of **kwinten,** eig. schermstreken; listige streken, knepen; – k w i n t e n m a k e r, doorslepen mensch, kuiperijenmaker; – **quintérne,** f. nw.lat. ook **quine,** bij het lottospel of in de getallenloterij: het uitkomen van vijf bezette nommers, van vijf op éene rij geplaatste nommers; vgl. q u a t e r n e; – **quintérne,** ook een vroeger in Italië gebruikelijk, op de cither gelijkend snarenspeeltuig; – **quinternio,** m. 5 in elkander gelegde dubbele bladen papier, (vgl. q u a t e r n i o); – **quinterón,** m. sp. eig. vijfde-neger; nakomeling van eenen Europeaan en eene quarterone (vgl. q u a r t e r o n); – **quintesséns,** f. (fr. *quintessence*, van 't lat. *quinta essentia*) keur of kern, het fijnste, beste, edelste en krachtigste van eene zaak, eig. het vijfde en beste element bij de oude wijsgeeren (Aristoteles), n.l. de aether; de uitdrukking „*quarta natura*" van Epicurus heeft het niet tot zulk een bekendheid gebracht; – **quintét,** n. it. Muz. vijfspel, vijfgezang, vijfstemmig muziekstuk; – **quinticlavus,** m. nw.lat. (fr. *quinticlave*) beweegbaar gedeelte aan den waldhoorn, ter verandering der tonen; – **quintidi,** m. fr. (spr. *keǹtidi*) vijfde dag der d e c a d e (z. ald.); – **quintīlis,** m. lat. vijfde en later zevende maand in den rom. kalender, die toen J u l i u s (Juli) genoemd werd; – **quintille,** z. c i n q u i l l e; – **quinteeren,** fr. (*quinter*) Muz. in quinten voortloopen; met den proefstempel teekenen, stempelen, inz. goud en zilver; – **quintōle,** f. Muz. notenfiguur uit vijf tonen, die samenhangend voorgedragen, de waarde van 4 zulke tonen verkrijgen; – **quintuplet,** f. rijwiel voor 5 personen; – **quintŭplum,** n. nw.lat. het vijfvoudige; – **quintúple alliántie,** f. vijfvoudig verbond, verbond tusschen 5 mogendheden; – **quintupliceeren,** vervijfvoudigen; – **quintupliek,** f. Jur. het vijfde tegenschrift; – **quintus,** lat. de vijfde, inz. vroeger de vijfde leeraar of de leermeester van de vijfde klasse eener school.

Quintal, n. fr. (spr. *keǹtal*; ook sp. *quintal,* van 't arab. *kintâr,* maat, gewicht van 100 pond, en dit van 't lat. *centenarĭus,* uit honderd bestaande, waarvan ook ons c e n t e n a a r afkomt, mid.lat. *centenarĭus, centenarĭum*) centenaar van 100 pond.

quintanus, **quinte** enz. – **quintille,** z. ond. q u i n t a.

Quintinisten, m. pl. naam van de leden eener secte, gesticht in de 16de eeuw door een kleermaker, genaamd Jean Q u e n t i n, uit Picardië, die geenerlei bijzonderen vorm van eeredienst aannamen; men noemde hen ook L i b e r t ij n e n.

Quintole, quintuplum, quintus enz., z. ond. q u i n t a.

Quinze, f. fr. (spr. *keǹz'*) vijftien; een hazardspel met kaarten; – **quinze-et-leva,** het vijftienvoudige van den inzet als winst in het pharaospel, z. p a r o l i; – **quinze-vingts** (spr. *keǹz'weǹ*), eig. driehonderd; hospitaal voor (300) blinden te Parijs; ook daarnaar genoemde wijk.

Quipos of **quippos,** m. pl. (spr. *kipos*; van het peruaansch *quipoe,* knoop) knoopenschrift der oude Peruanen, gekleurde snoeren, op vele wijzen saamgeknoopt en ineengevlochten, welke den Peruanen als schrijfteekens dienden.

qui proficit in artĭbus et deficit in morĭbus, plus deficit quam proficit, wie in kennis toeneemt en in zeden afneemt, neemt meer af dan toe; of zonder deugd schaadt de kennis.

qui pro quo, z. q u i d p r o q u o.

Quirat, n. (= arab. *kîrât,* z. k a r a a t en q u i l a t) in Egypte medicinaal gewicht en gewicht voor edelgesteenten = $^1/_4$ drachme = 0,772 gram.

Quirinus, m. lat. (v. 't sabinisch *quiris* of *curis*, speer) bij de Sabijnen bijnaam van M a r s, bij de Romeinen een bijnaam van den vergoden Romulus; – **quirinaal,** n. voormalig pauselijk, thans koninklijk paleis op den gelijknamigen heuvel (lat. *collis Quirinālis*) te Rome; – **quirinalia,** n. pl. aan Romulus geheiligd feest in het oude Rome; – **Quirieten,** m. pl. (lat. *Quirrīt*) eerenaam der oud-rom. burgers, inz. in openbare volksredevoeringen, sedert zich met hen de Sabijnen hadden vereenigd, van gelijke afstamming als Q u i r i n u s, of v. a., omdat zij eene stad Quiris of Cures bezaten.

qui scribit, bis legit, wie schrijft, leest tweemaal.

quisque, quaeque, quodque, lat. ieder, iedere; – *quisque sibi proximus*, lat. sprw.: ieder is zich zelven 't naast; – *quisque suōrum verbōrum optĭmus intérpres*, ieder is de beste uitlegger of verklaarder van zijn eigen woorden; – *quisque praesumitur bonus, donec probētur contrarium*, z. v. a. *quilibet praesumitur* enz.

Quisquiliën, pl. lat. (*quisquiliae*) slechte, onbruikbare afval, vodderijen, tuig, aanveegsel.

quisquis amat ranam, ranam putat esse Dianam, woordelijk: wie een kikvorsch bemint, meent dat die kikvorsch Diana is, d. i. ieder houdt zijne vrouw voor schoon; – *quis tulerit Gracchus* enz., z. onder G r a c c h u s.

quitte, adj. fr. (spr. *kiet'*; provenç. *quiti*, sp. *quito*, hoogd. *quitt*, eng. *quit*, van 't lat. *quietus*, rustig, verwant aan ons k w ij t) vrij of bevrijd, kamp op, even; los, ontslagen, vrij van de verplichting om te betalen, zonder vordering; – *quitte ou double* s p e l e n, fr. (spr. *kit oe doebl'*) vrij of dubbel, het verlorene in het geheel niet of dubbel betalen; oneig. alles op het spel zetten, alles wagen om zich uit eene moeilijke, netelige zaak te redden; – **quitteeren** (fr. *quitter*, in 't alg. verlaten), vrij, ontslagen of van de vordering, de verplichting los maken, zich van eene verplichting k w ij t e n; ontslaan, de ontvangst eener geldsom schriftelijk getuigen, als voldaan onderteekenen, een k w ij t b r i e f, q u i t a n t i e geven; een post, spel, vermaak enz. q u i t e e r e n, d. i. nederleggen, opgeven, verlaten, laten varen, er van afzien; – **quitántie** (spr. *tie=tsie*), f. (fr. *quittance*, spr. *kitañs'*) kwijting, kwijtbrief, ontvangbewijs, bewijs van voldoening der schuld.

qui tacet conséntit, lat. sprw.: wie zwijgt stemt toe, of stilzwijgen is ook een antwoord.

qui-va-la? of *qui vive?* (spr. *kiwala, kiwiw'*) woordelijk: wie gaat daar? wie leeft? werda? wiedaar? (de aanroep van fransche schildwachten, wanneer er iemand nadert); op zijn **qui-vive** zijn, op zijn hoede zijn, zeer oplettend op alles zijn, nauwkeurig toezien.

Quixote, z. d o n q u i x o t e.

quoad, lat. betreffende, wat aangaat; – *quoad torum et mensam*, (scheiden of gescheiden) van tafel en bed.

quocúnque modo, lat. op wat wijze het ook wezen moge, op elke mogelijke manier, het ga zoo 't wil.

quod, lat. (neutr. van *qui*, wie) wat; – *quod bene* (of *probe*) *notándum*, lat. wat goed op te merken is, waarop men goed acht moet geven; – *quod bonum, felix faustum* (*fortunatum*)*que sit!* afgek. *Q. B. F. F. Q. S.*, wat goed, gelukkig en gezegend zij! of God geve over dit werk zijnen zegen! – *quod cito fit, cito perit*, wat snel komt, vergaat ook snel; – *quod Deus bene vertat*, z. ond. *Deus*; – *quod di omen avertant*, de goden wenden dat voorteeken af; – *quod dubitas, ne fecĕris*, z. op d u b i t e e r e n, ond. d u b i u m; – *quod erat demonstrándum*, z. d e m o n s t r e e r e n; – *quod fiĕri potest per pauca, non debet per plura*, wat met weinig geschieden kan, behoeft het vele niet.

Quodlibet, n. lat. (eig. *quod libet*, wat belieft of behaagt) een wat-men-belieft, wat-men-wil; iets, dat zonder orde en samenhang of toch met schijnbare willekeur samengesteld is, b. v. zulk een muziekstuk, schilderij enz.; een allerlei, mengelmoes, poespas, ook laffe woordspeling, platte dubbelzinnigheid.

quod licet Jovi, non licet bovi, wat Jupiter veroorloofd is, staat daarom eenen os niet vrij, d. i. hetzelfde is niet gepast voor allen; – *quod non opus est, asse carum est*, lat. wat men niet noodig heeft, is duur, al kost het slechts een cent; – *quod quis per alium facit, id ipse fecisse putātur*, wat men door een ander doet, wordt zoo aangezien, als had men het zelve gedaan; – *quod scripsi, scripsi*, wat ik geschreven heb, heb ik geschreven (gezegde van P i l a t u s); – *quod tibi non vis fiĕri, id altĕri ne fecĕris*, wat gij niet wilt, dat u geschiedt, doe dat ook aan een ander niet; – *quod tua nihil refert, ne cures*, wat u niet aangaat, bekommer u daarom niet; – *quod vult Deus*, lat. wat God wil (moge geschieden)!

quomŏdo? lat. hoe? op welke wijze? – *quomodo vales?* hoe gaat het? hoe vaart u? als subst. **quomŏdo,** f. handelwijze, wijze waarop, manier van uitvoering.

quóndam, lat. weleer, voorheen, wijlen.

Quōrum, n. lat. (gen. pl. v. *qui*, welke) wettelijk aantal leden, dat in een volksvertegenwoordiging of vergadering aanwezig moet zijn om een besluit te kunnen nemen; – *quorum pars magna* (of *parva*) *fui*, waaraan ik een groot (of klein) aandeel gehad heb.

quos ego! lat. ik zal ze....! woordelijk: die ik (n.l. streng bestraffen zal), afgebroken dreigende toeroep van Neptunus aan de winden, die tegen zijn wil gestormd hadden (in Virg. Æneis I. 135), spreekwoordelijk geworden voor eene strafbedreiging in 't algemeen.

quos vult perdĕre Jupiter, prius dementat, lat. dien Jupiter verderven wil, ontneemt hij eerst het verstand.

Quōta, f. ook **quotum,** n. lat. (van *quotus, a, um*) de hoeveelste; – *quota*, (scil. *pars*,) het hoeveelste gedeelte, evenredig aandeel of het behoorlijke, gevorderde gedeelte, wat door ieder naar verhouding bij te dragen of te betalen is; – *pro quota*, naar verhouding, evenredig; – *quota detractiōnis*, aandeelsbedrag in de korting; – *quota litis*, f. het aandeel in de winst, het deel

aan de betwiste zaak; – zijn quotam contribueeren, zijn aandeel bijdragen; – **quoteeren,** Jur. naar evenredigheid verdeelen; het hoeveelste aanteekenen, opteekenen; geschriften met getallen, volgnommers of teekens voorzien, nommeren (vgl. coteeren); – **quotiënt,** n. nw.lat. (van 't lat. *quotiens* of *quoties*, hoe dikwijls, hoeveel maal?) Arith. uitkomst, antwoord op eene deeling; – **quotâtie** of **quotisâtie** (spr. *-za-tsie*), f. aandeelsberekening, aandeelsbepaling en -verdeeling; – **quotiseeren,** naar verhouding verdeelen, ook **cotiseeren** (z. ald.); – **quotiteit,** f. de aandeelsverhouding.

quot capĭta, tot censūs, lat. zooveel hoofden, zooveel zinnen.

quoteeren, z. ond. quota.

quotidiāna vilēscunt, lat. (*quotidiānus, a, um*, van *quotidĭe*, dagelijks) het alledaagsche wordt geminacht; – *quotidiānus typus*, m. dagelijksche (stipte) terugkeer van eene ziekte (vgl. typus); – *quotidiāna* (scil. *febris*), alledaagsche koorts; – **quotidienne,** f. fr. (spr. *kotidiènn'*) dagelijks verschijnend blad.

Quotient, quotisatie, quotiseeren, quotiteit, z. ond. quota.

quo titulo, z. ond. titel.

Quotum, z. ond. *quota*.

quoúsque tandam! lat. hoe lang toch...., of hoe lang nog (n.l. zal het duren of zoo voortgaan)! de aanvangswoorden der eerste redevoering van Cicero tegen Catilina.

Quo vadis (Dómine), lat. waar gaat gij heen? (Heer!) woorden van Petrus op zijn vlucht uit den kerker te Rome, toen hem Christus verscheen, wat Petrus de vlucht deed staken; ook de naam van een kerkje te Rome ter plaatse waar 't bovenstaande zou zijn voorgevallen.

quovis modo, lat. z. v. a. *quocunque modo*, z. ald., of modus.

R.

R. als grieksch getalteeken ῤ = 100, ͵ρ = 100,000; – als rom. getal *R.* = 80, R̄ = 80,000; – als afkorting op rom. handschriften, lat. = *Roma, Romanus, regia, regnum, restitutor*; – op recepten: *recipe*; – in muntwerken = *rarus*, zeldzaam en bij zeer groote zeldzaamheid staat R R en R R R; – bij aanwijzing van warmtegraden R. = Réaumur; – *R. A.* = eng. *Royal Academy*, koninklijke academie; – *R. D.*, afkorting van *Reverendus Dominus*; – *R*•. *D*°., d. i. *Reverendo Domino*, z. ald.; – *Rec.* = recensent; – *Red.* = redactie of redacteur; – *Ref.* = referent; – *reg.* lat. afk. voor *regŭla*, regel, of voor *regius*, koninklijk; – *rel.* = *reliqua*; – *repr.* = *reproducātur*, z. onder reproduceeren; – *resp.*, afkort. van *respondeatur, responsum, respect* en *respectu*, ook *respective*, z. ald.; – *R. F. S. V. P.* fr. = *réponse favorable s'il vous plaît*, verzoeke vriendelijk gunstig antwoord; – *R. I.* = Rhode Island in Noord-Amerika; – *R. I. P.* = *requiescat in pace*, z. ond. requiem; – *R. I. S. A.*, lat. afk. van *Romanōrum Imperātor Semper Augústus*, de romeinsche keizer, altijd vermeerderaar (des rijks); – *R. K.* = roomsch katholiek; – *R. M.*, verk. van *Regĭa Majéstas* of *Regiae Majestātis*, de of van de koninklijke majesteit; – *r. m.*, afk. van *reverendum ministerium*, z. ministerium; – *R. M. C.* = *Reverendi Ministerii Candidatus*, z. ministerium; – *R. N.* = eng. *royal navy*, koninklijke marine; – *R. O.* = *ratione officii*, ambtshalve; – *r*°. = *recto*, op de voor- of eerste zijde (van het blad); – *R. P.*, fr. afk. van *Révérend Père* (spr. *re-w'raň pèr'*), eerwaarde vader of pater; – *r. r.* = *reservatis reservandis*, z. reserveeren; – Chemische teekens zijn: *R.* of *Rh* = *Rhodium*; – *Rb.* = *Rubidium*; – *Ru* = *Ruthenium*; – R. als muntteeken op fransche munten: Orleans; op pauselijke: Rome; op portugeesche en braziliaansche: Rio de Janeiro.

Ra, 1) f. nederl. lange ronde spier, die aan een mast of steng hangt en dient om een zeil op te houden, dwarsmast.

Ra, 2) n. fr. oogenblikkelijke trommelslag, zeer korte roffel.

Ra, 3) m. egypt. (koptisch *re*, met het lidwoord *phre*, zon) egyptische zonnegod, de hoogste en oudste der egyptische goden, wien de sperwer geheiligd was en die daarom ook meestal met een sperwerkop wordt voorgesteld.

raar, adj. (lat. *rarus, a, um*, eig. niet dicht bijeen, dun, afzonderlijk ook: poreus (bij Lucretius) zeldzaam, kostbaar, – *rara avis* (*in terra*), f. een zeldzame vogel (op de aarde) iets vreemds, een wonderlijk mensch; – *rari nantes in gurgite vasto*, eenige weinige schipbreukelingen hier en daar drijvende op den wijden afgrond(zee); – *rarissime*, zeer zeldzaam; – *omne rarum est carum*, alle zeldzame dingen zijn duur; – *rarum contingens*, n. eene zelden voorvallende zaak; – **rariteit,** f. (lat. *raritas*, fr. *rarité*) zeldzaamheid, kostbaarheid; ook zeldzaam, vreemd, aardig ding; pl. **rariteiten,** zeldzaamheden, aardigheden; – *rarĭtas dentium*, f. Med. het al te ver uit elkander staan der tanden; – *pour la rareté du fait*, fr. (spr. *poer la rar'té du fè*) om de zeldzaamheid van de zaak, voor de aardigheid, voor de grap; – **rarefacientia** (spr. *t=ts*), pl. (van *rarefacĕre*, dun of ijl maken) geneesmiddelen, die de zweetgaatjes of poriën verwijden; – **rarefáctie** (spr. *t=s*), f. verwijding der poriën; verdunning, verdeeling of uitzetting der lucht door warmte.

Rab, n. hebr. Muz. hakkebord of tympanon der Hebræen.

Rab. of **Rabenh.,** bij botanische benamingen afk. voor L. Rabenhorst (gest. 1881).

Rabab, f. arab. Muz. arab. viool, een instrument in den vorm eener schildpad met een krommen steel en drie paardenharen snaren, die met een strijkstok bespeeld worden (vgl. r e b a b).

rabaisseeren, fr. (*rabaisser*; spr. *rabèss–*; v. *abaisser*, nederlaten) verlagen, doen dalen, zinken; Kmt. in prijs verminderen, goedkooper worden of maken, afslaan; – **rabaissement,** n. (spr. *rabèss'mâñ*) verlaging, prijsvermindering.

Raband, m. Mar. kort touw, dienende om voorwerpen samen te binden.

Rabánne, f. soort van trommel der Negers aan de Goud- en Slavenkust in Guinea.

Rabarber, z. r h a b a r b e r.

Rabát, n. (van 't it. *rabáttere*, aftrekken, in 't ital. zelf echter *ribasso*, fr. *rabais*) aftrek, afslag, korting van den bepaalden prijs eener waar; ook soort van schaaf; – **rabat-conto,** n. aftrekrekening; – **rabatteeren,** aftrekken, afkorten; ook den bal in het kolfspel achter den paal tegen het schot spelen; – **rabat,** n. fr. overslag, op- of omslag, omgeslagen zoom of rand aan den kraag of de mouwen van een manskleed; bef of kraag voor geestelijken of rechters; smalle strook boven eene gordijn; lederen rand aan de kap van een rijtuig ter beschutting tegen den invallenden regen; ook smal tuin- of bloembed, zoombed.

Rabattue, f. fr. dun Lyonsch behangsellinnen.

Rabaut, m. (fr. *ribaud*) wellusteling, deugniet, schelm.

Rabbi of **rabbijn,** m. hebr. (van *rab*, d. i. veel, groot, ouder; de opperste, voornaamste, meester) eig. mijn meester; joodsch leeraar of verklaarder der joodsche wet, schriftgeleerde; – **rabbinisme,** n. nw.lat. joodsche schrift- of gosdienstleer, stelsel der rabbijnsche schriftgeleerdheid; – **rabbijnsch, rabbinistisch,** adj. daartoe behoorende; – de r a b b i j n s c h e t a a l het door de rabbijnen omgevormde hebreeuwsch, inz. de wetenschappelijke schrijftaal der joodsche schrijvers sedert de 10de eeuw; – **rabbinieten,** z. t a l m u d; – **rabbōth,** pl. oude joodsche uitlegging der bijbelsche boeken, inz. der boeken van Mozes; – **rabboeni,** m. onze leeraar, onze heer en meester (de titel, waarmede de discipelen van Jezus dezen aanspraken).

Rabbit, n. eng. (spr. *rébbit*) konijn.

Rabdologie, z. r h a b d o l o g i e.

Rabenh., z. R a b.

rabes de morue, pl. (spr. *raab'*) schelvischkuit, aas bij de sardijnenvisscherij.

rabêteeren, fr. (*rabêter*, v. *bête* = lat. *bestia*, beest, dier) verdierlijken, verbeestelijken, gelijk aan een redeloos dier maken of worden.

rabies, f. lat. woede, razernij; – *rabies canīna*, f. hondsdolheid.

Rabinet, n. kanon van klein kaliber.

Rabsaris, m. ass. opziener van den harem, 2 *Kon.* 18, 17.

Rabsjake, m. ass. overste, opperschenker, 2 *Kon.* 18, 17.

Rabulist, m. nw.lat. (van 't lat. *rabŭla*) rechtsverdraaier, rechtsverknoeier, advocaat van kwade zaken; – **rabulisterij,** f. rechtsverdraaiing.

Racahout, (spr. *-hoe*) n. turk. uit zetmeel en chocoladepoeder met allerlei toevoegsels bereid versterkend voedingsmiddel voor zieken.

Racaille, f. fr. (spr. *rakálj'*; óf van 't gr. *rákos*, lomp, flarde, óf beter van 't oudn. *racki*, hond, eng. *rack*; vgl. ons r a k k e r, r e k e l, hond, en 't fr. *canaille*, v. *canis*, hond) gepeupel, janhagel, gespuis, grauw, klompenregiment; uitschot, wrak goed, het bedorvene, onzuivere, slechte van eene waar, afval.

Raccólte, f. it. (*raccólta*, v. *raccógliere*, verzamelen) inzameling, oogst.

raccommodeeren, f. (*raccommoder*, v. *re–*, z. ald. en *accommoder*; vgl. a c c o m m o d e e r e n) verbeteren, herstellen, opknappen, oplappen, weder in orde brengen, verhelpen, weder goed maken; – **raccommodage,** f. (spr. *-dáázj'*) verbetering, herstelling, opknapping, herstelwerk, lapwerk; – **raccommodement,** n. (spr. *-mâñ*) verhelping, vereffening, verzoening, herstelling, b. v. van de vriendschapsbreuk tusschen personen.

raccordeeren, fr. (*raccorder*, van *re–* en *accorder*; vgl. a c c o o r d enz.) speeltuigen weder stemmen; weder vereenigen, hereenigen, aaneenhechten of voegen; weder een worden; schilderijen opknappen, verhelpen; – **raccordement,** n. (pr. *-mâñ*) hereeniging; het effenof gelijk maken, verhelpen, inz. het samenstemmen der tinten bij het opknappen van schilderijen; ook gebogen aansluitingsspoor, dat van een spoorbaan naar een fabriek enz. leidt.

raccrocheeren, fr. (*raccrocher*, spr. *rakrosj'–*; van *re–* en *accrocher*; vgl. a c c r o c h e e r e n) weder aan- of ophangen; weer vinden, beetkrijgen, betrappen, aan den haak krijgen; – **zich raccrocheeren,** zich weder aansluiten, zich verzoenen; – **raccroc,** m. fr. (spr. *rakrò*) gelukstoot, fortuinlijke stoot of worp in het spel.

Race, 1) f. fr. z. r a s; – **race,** 2) f. eng. (spr. *rees*) wedren, wedstrijd; – **racehorse,** n. renpaard; – **racer,** m. (spr. *reeser*) renner, renpaard; – **racing,** n. (spr. *reesing*) het rennen, wedloop; hardrijden met rijtuig of rijwiel; – *racingman*, m. (eng.) wielrenner.

Racemātie (spr. *t=ts*), f. lat. (van *racemāri*, nalezing houden, *racēmus*, druif) nalezing, inz. van druiven enz.; – **racemaat,** n. zout van de druivenzuren.

racemosus, a, um, lat. Bot. trosvormig, wat den vorm van een tros heeft.

Racha, (hebr. eig. *râkâ*; waarsch. verwant met *rak*, dun, dor) hebr. scheldwoord, dat een slecht, nietswaardig mensch aanduidt; vgl. Matth. V, 22.

Rachat, z. ond. r a c h e t e e r e n.

Rachel, hebr. (*râchêl*, d. i. schaap, ooi) vr.-naam: de geduldige.

Rachel, m. (hetzelfde woord als *regel*, *richel*) in den houthandel naam voor een smalle schroot.

racheteeren, fr. (*racheter*, spr. *rasj't–*) terugkoopen, loskoopen, vrijkoopen; – **rachat,** m.

(spr. *rasjá*) herkoop, wederkoop, vrijkooping.

Rachitis, z. rhachitis.

Rack, m. eng. z. v. a. arak (z. ald.).

Rackasira, indiaansche balsem, die aangestoken, een aangenamen geur geeft.

Rackoen, z. coati.

racleeren, fr. (*racler*, oudfr. *rascler*, it. *raschiare*, v. 't lat. *radere*, *rasum*, schrappen, krassen) schrappen, afkrabben, afschaven; afstrijken, b. v. eene gevulde korenmaat; slecht spelen, rammelen, zagen op eene viool; – **racleur,** m. slecht vioolspeler; – **racloir,** m. (spr. *rakloár*) schraapijzer, krabber.

Racontar, m. fr. vertelsel, verzinsel, kletspraatje, inz. in couranten.

Racquit, m. fr. (spr. *raki*; vgl. acquit) het wedergewonnene, terugwinst, herwinst; – **racquiteeren,** fr. (*racquitter*) het verlorene terugwinnen, zijne schade herstellen.

raddolcéndo, it. (spr. *c=tsj*; van *raddolcire*, verzoeten) Muz. verzachtend, lieflijk.

raddoppiáto, it. (van *raddoppiare*, verdubbelen) Muz. verdubbeld; – *raddoppiaménto*, m. verdubbeling.

Rade, f. fr. (it. en sp. *rada*; van germaanschen oorsprong) ankerplaats, reede, z. ald.

radeeren, lat. (*radĕre*) schaven, afschaven, afkrabben; uitkrabben; bij plaatsnijders: etsen; – **radeergrond,** etsgrond; – **radeerijzer,** werktuig bij het trepaneeren (z. ald.); – **radeerkunst,** etskunst; – **radeermes,** krabmes; – **radeernaald,** etsnaald; – **radeerpoeder,** poeder om uitgekrabde plaatsen op het papier weder beschrijfbaar te maken, sandarak, z. ald.; – **radeervernis,** n. bij het plaatsnijden: etsvernis; – **radeerwater,** etswater; – **radir-gummi,** n. hgd. gomelastiek om inkt- en potloodschrift uit te vegen.

Radeerijzer, radeerkunst enz., z. ond. radeeren.

Radegast, m. (russ. *Radogastj*, van *rad*, vroolijk, vergenoegd, en *gostj*, gast, dus: god der gastvrijheid?) god der oude Slaven of Slavonen, wien het paard was geheiligd (volgens Grimm de slavische Mercurius).

Radesyge, f. deensch (van 't verouderd *rade*, hevig, boosaardig, en *syge*, pest, ziekte) zeer langdurige en boosaardige, op melaatschheid gelijkende ziekte in Noorwegen, Zweden, op IJsland enz.

Rad(h)en, m. adellijke titel op Java, prins; – **raden-ájoe,** f. titel van een javaansche regentenvrouw.

radiaal, radiatie enz., z. ond. radius.

radicaal, radiceeren enz., z. onder radix.

Radicŭla, f. (vgl. radix) lat. worteltje.

radio-actief enz., z. ond. radius.

Rádium, n. in 1898 door het echtpaar Curie ontdekt element, dat zeer algemeen, doch in uiterst geringe hoeveelheden op aarde voorkomt en tot dusver hoofdzakelijk uit pikblende wordt afgescheiden; om zijn eigen warmtestraling zeer merkwaardig. Het wordt vooral te Joachimstal in Oostenrijk gewonnen, en wel leveren 10 000 ton pikblende 1 gr. radiumchloried, dat ongeveer 100 000 gld. kost; – **radiumstralen,** pl. de stralen, welke door radioactieve stoffen worden uitgezonden, nog onderscheiden in α, β en γ stralen.

Radius, m. lat., pl. *radĭi*, **radiën** of **radiussen,** lat. straal, spaak of speek; Anat. kleine armpijp; Math. straal, halve middellijn van den cirkel; vgl. diameter; – *radius oscŭli*, hoogere Math. rechte lijn, met welke men een oneindig klein gedeelte van een kromme lijn als cirkelvormig beschreven denken kan; – *radius vector*, voerstraal, rechte lijn, welke uit het brandpunt van een kromme lijn naar een punt in haren omvang getrokken wordt; inz. Astron. rechte lijn uit het brandpunt der elliptische baan naar het middelpunt der bewogen planeet; ook Mech. lijn uit het middelpunt der krachten naar het zwaartepunt van het bewogen lichaam; – **radiaal,** adj. nw.lat. stralig, stralen hebbende; ook Anat. de kleine armpijp betreffende, daartoe behoorende, b. v. radiale arteriën, radiale zenuwen enz.; – radiaalkroon, straalkroon; – **radiariën,** pl. versteende straaldieren; – *radiatus, a, um*, lat. Bot. gestraald, straalvormig; – **radiāten,** straaldieren; – **radiatie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*radiatĭo*, van *radiāre*, stralen) straling, uitstraling, straalwerping; ook doorstrijken, b. v. van een post in een rekening; – **radiëus,** adj. (lat. *radiōsus, a, um*) stralend, glanzend, schitterend; opgeruimd, vroolijk, blij te moede; – **radiolith,** m. lat.-gr. versteening van een straalschelpdier; ook z. v. a. natrolith; – **radiātor,** m. uitstraler van warmte bij centrale verwarming; – **radiocondúctor,** m. straalgeleider van Branly (1890); – **radioactiviteit,** vermogen van een lichaam om voortdurend, spontaan Becquerelstralen uit te zenden; – **radioactief,** zulke stralen uitzendend; – **radiographeeren,** photographeeren met Röntgenstralen; – **radiogram,** photographie, verkregen door Röntgenstralen; – **radiolariën,** pl. eencellige, wezens, die met wieren leven en uit koolzuur voedsel bereiden; – **radiometer,** m. zeer licht toestelletje, dat door licht- of warmtestralen in een luchtverdunde ruimte in beweging wordt gebracht; – **radiophonie,** f. opwekking van een toon door lichtstralen; – **radiophoon,** f. draadlooze telegraphie; – **radioskopie,** f. onderzoek van inwendige lichaamsdeelen door Röntgenstralen; – **radioskópisch,** adj. onderzoekend door middel van Röntgenstralen; – **radiotelegraphie,** f. draadlooze telegraphie; – **radiotherapie,** f. geneeswijze door Röntgenstralen.

Radix, f. pl. **radices,** lat. wortel; oorsprong, stam; Arith. wortelgetal, machtswortel, wortel; vgl. potentie; Gram. wortel, wortelvorm, wortel- of stamlettergreep, oorspronkelijk bestanddeel, dat aan eene geheele familie van woorden ten gronde ligt; – **radicaal,** nw.lat. ingeworteld; oorspronkelijk, grondig, diep, aangeboren, van nature; ook met den wortel, van den wortel af, uit den grond op; – **radicaal,** als subst. n. Chem. grondstof, base der zuren, lichaam dat in staat is om met een ander een zuur of eene base te vormen; Jur. titel, be-

naming, b. v. het radicaal van Nederlander bezitten; bevoegdheid; – *radicalis*, lat. Bot. wortelstandig, aan den wortel; – **radicale azijn,** hoogst zuivere, verdichte (geconcentreerde) azijn; – **radicaal bederf,** grondbederf, grondkwaal; – **radicale kuur,** grondige of volkomen genezing, in tegenst. met p a l l i a t i e v e k u u r, z. ald.; – **radicaal kwaad,** grondkwaad, erfzonde; – **radicaal teeken,** wortelteeken ($\sqrt{\ }$); – **radicaal woord,** wortel of stamwoord; – **radicalen,** m. pl. vroeger: naam der meest vooruitstrevende l i b e r a l e n, z. a.; – **radical-refórmers,** m. pl. eng. naam eener volkspartij, welke eene geheele, grondige verandering of hervorming van de constitutie en de wetten verlangen; – **radicalisme,** n. grondstellingen en pogingen van de radicalen; – *radicaliter*, adv. (lat. liever *radicitus*) met den wortel, ten gronde toe, b. v. iets vernietigen; – *radicalement*, adv. fr. (spr. *-máň*) grondig, in den grond, b. v. genezen; – **radiceeren,** lat. (*radicāre*) wortelen, wortelschieten; tot zijnen oorsprong terugvoeren; – g e r a d i c e e r d, adj. diep geworteld, gegroeid, – **radicándus,** m. Arith. getal of grootheid, uit welke deze of gene machtswortel moet getrokken worden.

Radja, z. r a d s j a.

Radomontade, liever r o d o m o n t a d e, z. ald.

radoteeren, fr. (*radoter*; oudfr. *redoter*, v. oud-nederl. *doten*, eng. *dote*, bazelen) beuzelen, onnoozele, laffe, smakelooze taal voeren, zonder samenhang spreken, suffen, gem. lullen; – **radotage,** (spr. *-táázj'*) of **radoterie,** f. beuzelpraat, zotteklap, mallepraat; – **radoteur,** m. dwaze snapper, suffer, raaskaller.

radouceeren of **radoucisseeren,** fr. (*radoucir*, spr. *radoeseeren* of *radoesis–*; van *re–* en *adoucir*; vgl. a d o u c e e r e n) verzachten, stillen; doen bedaren, bevredigen; aan een metaal zijne brosheid benemen, het smedig maken.

Rádowa, z. r e g d o w a.

Radsja, raja, radjah, (sanskr. *radjsan*, Nomin. *râdsjâ*, koning = lat. *rex*) voor-indische stamvorst of inlandsch vorst der Hindoes, thans grootendeels van de Europeanen afhankelijk (vgl. m a h a r a d s j a); – **radsjapoeten** of **radspoeten,** pl., naam van een talrijke hindoekaste in het N. van Britsch-Indië.

Raduis, n. tooneel, o r d o y s, z. a.

Ræps of **raps,** m. hoogd. wijn, dien men weder op versche druiven gegoten en daardoor sterker gemaakt heeft.

Rafactie, f. vergoeding (bij beschadiging van goederen); – **rafactiemeester,** m. beëedigd deskundige, die de schade (bij verzending, brand) aan goederen vaststelt.

Rafale, f. fr. (*affaler*, af-, nederlaten, b. v. touwen) rukwind, valwind, windvlaag.

raffineeren, fr. (*raffiner*, van *re-* en *affiner*, vgl. a f f i n e e r e n) louteren, zuiveren, verfijnen; – o p i e t s r a f f i n e e r e n, op iets peinzen, denken, iets trachten uit te vorschen, uit te pluizen, listig of slim iets bedenken; – g e r a f f i n e e r d, adj. verfijnd, gelouterd, gezuiverd; doorslepen, doortrapt, listig, doorkneed; – **raffinadeur,** m. z. r a f f i n e u r; – **raffinage** (spr. *-náázj'*), ook **raffinade,** f. loutering, zuivering, inz. van suiker, petroleum, zout enz.; gezuiverde, fijne suiker, geraffineerde suiker; – **raffinement,** n. (spr. *rafien'máň*) het uitpluizen, haarklooven, vitten, muggenzifterij, spitsvondigheid, gezochtheid of te groote stiptheid in gedrag, gesprek enz.; – **raffinerie,** f. zuivering, plaats der zuivering of loutering, inz. r a f f i n a d e r ij, suikerzuivering, suikerziederij, ook z. v. a. r a f f i n e m e n t; – **raffineur,** m. zuiveraar, louteraar, inz. r a f f i n a d e u r, zuiveraar of zieder der suiker.

Rafflesia, f. (*Rafflesia Arnoldi*) plantengeslacht in 1818 op Sumatra ontdekt door Dr. Jos. A r n o l d, op eene reis, die de eng. gouverneur van Benkoelen R a f f l e s in het binnenland van dit eiland deed; de bloemen hebben een middellijn van 1 m. en zijn de grootste van alle bekende bloemen, bezitten echter een afschuwelijken reuk.

Raffl., bij natuurhistorische benamingen afk. voor Sir T. S. Raffles (gest. 1826).

Rafi, Rafidieten, z. v. a. S c h i ï e t e n (z. ald.).

Rafian, f. klein vaartuig met een enkel latijnzeil, op de Middellandsche zee in gebruik.

Rafin., bij natuurhistorische benamingen afk. voor C. F. Rafinesque Schmalz (gest. 1840).

rafraicheeren of **rafraichisseeren,** fr. (*rafraichir*, spr. *rafrèsj–*; van *frais, fraîche*, frisch, versch) verfrisschen, verkoelen, afkoelen, verkwikken, ververschen, vernieuwen; – **rafraichissánt,** adj. verfrisschend, verkoelend, verkwikkend; – **rafraichissement,** n. (spr. *-sji-s'máň*) verfrissching, verkoeling, lafenis, verkwikking, verversching; – **rafraichisseur,** m. verfrisscher, een toestel om zich afkoelend en verfrisschend water door middel van fijne pijpjes in 't gezicht te spuiten.

Rafter, m. noorsche deel.

Rage, f. fr. (spr. *raazj'*; van 't lat. *rabies*) woede, razernij, dolzinnigheid, dolheid; overgroote begeerte naar, of verzotheid op iets, m a n i e, z. ald.

Ragione, f. it. (spr. *radzjióne*; van 't lat. *ratio*; eig. rede, oorzaak, rekening, verhouding enz.) handelsgezelschap, z. v. a. f i r m a, in het fransch ook r a i s o n, z. ald.; – **ragione-boek,** in sommige groote koopsteden op de beurs of het raadhuis openliggend boek, waarin ieder handelshuis zijne firma enz. inschrijft.

Raglan, m. eng. (spr. *reglen*) naar onderen smal toeloopende heerenmantel, naar den eng. bevelhebber der landmacht in den Krimoorlog genoemd.

Ragnarok, pl. Myth. lot der goden, ondergang der wereld. Op misverstand berust de vorm *ragnarokr*, d. i. godenschemering.

Ragout, m. fr. (spr. *ragoe*; van *ragoûter*, iets opnieuw smaak geven, iemand nieuwen eetlust bijbrengen, als 't ware lat. *re-adgustare*, v. *gustus*, smaak, *gustāre*, proeven, smaken, fr. *goût, goûter*) uit klein gesneden vleesch, kip, visch enz. bereid gerecht met pikante saus, dikwijls uit

overblijfselen van een vorigen maaltijd, soms (vooral in de fransche keuken) ook zonder vleesch uit groenten, champignons enz. klaar gemaakt; – *ragoût fin*, n. (spr. *-feǹ*) fijn gemengd gerecht, bestaande uit vleesch, gevogelte, oesters, truffels, champignons enz. en gewoonlijk in schelpen opgediend; – *ragoût à la diable*, poespas, mengelmoes van allerhande spijzen dooreen; – **ragoutant** (spr. *ragoetáǹ*), den eetlust opwekkend, smakelijk.

Raguet, m. fr. (spr. *ragè*; eig. uitgeschoten kabeljauw, v. *raguer*, afwrijven, ijsl. *raka*) soort van kleinen gezouten kabeljauw.

Ragusino, ragusine, ook t a l l a r o of v i s l i n o, m. tot 1800 rekenmunt te Ragusa, van $1^1/_2$ ducati, bijna = 1 gl. 80 ct. courant.

Raid, f. eng. (spr. *reed*) snelle, onverwachtsche strooptocht in een vijandelijk land.

Raiffeisenbank, f. coöperatieve leenbank, boerenleenbank, genoemd naar den oprichter (± 1850).

Rail, f. eng. (spr. *reel*; samengetrokken uit angels. *raegel*, oudd. *rigel*, richel) richel, regel, dwarshout, scheen; pl. **rails,** ijzeren schenen der spoorwegen, over welke de wagenraderen rollen; vandaar **rail-roads** (spr. *-roods*), of **rail-ways,** pl. (spr. *-oeëes*) spoorwegen; – **railway spine,** f. (spr. *spaajn*), **railway brain,** f. (spr. *breen*) eng. zenuwtoestand van gewonden, vooral zooals die zich voordoet bij spoorwegongelukken (bewusteloosheid, verlamming, braking, ademnood, vrees enz.); – **railing,** f. eng. (spr. *reeling*) hekwerk als leuning, b. v. op schepen.

railleeren, fr. (*railler*, spr. *ralj-*; of samengetr. uit het mid. lat. *ridiculāri*, belachen, bespotten, v. 't lat. *ridicŭlus*, belachelijk, of van 't sp. *rallar*, port. *ralar*, wrijven, oneig. lastig vallen, plagen) schertsen, boerten, kortswijlen, den gek scheren; iemand bespotten, beethebben, plagen, voor 't lapje houden; – **raillerie,** f. (spr. *ralj'rie*) scherts, boert, kortswijl, spotternij, plagerij; – *par raillerie*, uit scherts of gekheid, uit jok, schertsenderwijs, voor de grap; – *raillerie à part* (spr. *-apaar*), scherts ter zijde, gekheid op een stokje; – **railleur,** m. (spr. *raljeur*) spotter, spotvogel, snaak.

Rainette, z. r e i n e t t e, ond. r e i n e.

Raisa of **reisa,** f. oudd. (= hoogd. *reise*, oudfr. *raise*, *rèse*, r e i s) heervaart, veldtocht; inz. voormalige graven- en legerdienst in Duitschland.

Raisiné, n. fr. (spr. *rèziné*; van *raisin*, druif) druivenmoes, druivenconfituur; – *raisins secs* (spr. *rèzeǹ sek*), rozijnen.

Raison, f. fr. (spr. *rèzóǹ*; van 't lat. *ratĭo*) rede, verstand, kennis; verstandelijke voorstelling, verstandsgronden; oorzaak, reden, grond; recht, gelijk; verhouding, betrekking of reden; Kmt. handelsnaam, z. v. a. f i r m a (it. r a g i o n e); – *à raison*, naar verhouding, tegen, naar den maatstaf; – **raison d'être,** f. fr. (spr. *rèzóǹ d'ètr'*; v. *être*, zijn) recht van bestaan, recht om in aanzijn gebracht te worden; – *un être de raison*, fr. (lat. *ens ratiōnis*) een redewezen, onding, hersenschim; – *mariage de raison*, z. ond. m a r i a g e; – **raison d'état,** n. (spr. *-detá*) voordeel van den staat; – **raisonnáble,** of gew. **raisonnábel** (spr. *rèzonnábel*) verstandig, billijk; redelijk; tamelijk, matig; edel, grootmoedig, vrijgevig, mild; – **raisonneeren** (fr. *raisonner*), redeneeren, verstandig beschouwen, verstandig spreken, oordeelen en besluiten; volgens de beginselen der rede iets onderzoeken en beoordeelen; ook in ongunstigen zin: veel overbodig redeneeren, spitsvondig redeneeren, tegenspreken, tegenwerpingen of tegenspraak maken; ook lasterlijk over anderen spreken; – **catalogue raisonné,** uitvoerige catalogus, beredeneerde boekenlijst, waarin bij zeldzame werken de waarde, de lotgevallen, de bezitters er van of het merkwaardigste van den inhoud of van eene daarover verschenen critiek vermeld worden; – **raisonnement,** n. (spr. *rèzonn' máǹ*) het oordeelen of oordeelvellen, beoordeeling, verstandige beschouwing; verstandige gedachte, verstandsbesluit; sluitrede; in verachtelijken zin: uitpluizerij, haarklooverij, schijnredeneering; ook tegenspraak, tegenwerping; – **raisonneur,** m. (spr. *rèzonneur*) haarkloover; snapper, kakelaar; dwarsdrijver, verdrietig redenaar; tegenspreker, tegenstribbelaar.

Raitzen, of eig. **Ratzen, Rasciërs,** (naar de rivier R a s c a in Servië) m. pl. slavische volksstam, die thans over Slavonië, Neder-Hongarije, Zevenburgen, Moldavië en Walachije verspreid is.

Rajah, raja, z. r a d s j a.

Rajas, m. pl. (arab. *ra'ijah*, weidend vee, kudde; onderdaan; van *ra'a*, weiden, bewaken) schatplichtige onderdanen, die niet de leer van Mohamed belijden, inz. de Christenen, die onder het gezag der Turken leven.

Rajóca, f. harde witte steensoort, vroeger dikwijls voor beeldhouwwerk gebezigd.

rajusteeren, fr. (*rajuster*) weder in orde brengen, weder aanpassen.

Rak, 1) n. nederl. Mar. met leder bekleed en met vet besmeerd touw, waarmede de ra tegen den mast of de steng wordt gehangen; – 2) gedeelte van een weg, rivier enz., dat recht of bijna recht loopt; – 3) zeegat, plaats waar zeeën gemeenschap met elkander hebben; stroommonding in zee.

Raka, z. r a c h a.

Rakchas(as), m. pl. ind. Myth. soort van booze geesten, die allerlei gedaanten aannemen en door sommigen als vampiers worden voorgesteld; hun aantal is onberekenbaar; – **rakchasis,** pl. naam van de vrouwen der r a k c h a s a s.

Rake, m. eng. (spr. *reek*) onverlaat, schurk, woesteling z. v. a. fr. r o u é.

Rakét, f. 1) (van 't it. *rocchetto*, spil, spoel, eng. *rocket*, als in 't fr. *fusée*, raket en spil- of klosvol, *fuseau*, klos) straalvuur, vuurpijl, opstijgend vuurwerk, bestaande uit eene met kruit gevulde papieren bus of kardoes, die met een langen vurigen staart in de hoogte stijgt enz.; ook dienende om touwen of lijnen naar een in nood verkeerend schip te schieten; – 2) **rakét,** n. (it. *racchetta*, fr. *raquette*, als ware 't lat. *retichetta*, van *rete*, net) balnet, slagnet bij het

balslaan of kaatsen; - 3) ook **ranket** of **ranquet**, n. Muz. voormalig kort houten pijpwerk, van den toon eener dubbele fagot; ook snorwerk in orgels, dat den toon van dat speeltuig nabootste; 4) Bot. f. *sisymbrium*, een aangenaam riekend kruid, tot de kruisbloemigen behoorend.

Rakoczimarsch, f. hongaarsche volksmarsch.

Raky, f. slav. (vgl. het russ. *raká*, voorloop van brandewijn en r a k, a r r a k) pruimenbrandewijn in Slavonië.

railliëeren, fr. (*rallier*; van *re-* en *allier*; vgl. a l l i ë e r e n) weder vereenigen, bijeentrekken, herzamelen; - **rallié,** m. voormalig fransch monarchist, die zich met de Republiek verzoend heeft; - **ralliement,** m. (spr. *rali'mâñ*) Mil. wedervereeniging, herzameling, het weder bijeentrekken van de door den vijand verstrooide troepen; - **rallie-papier, rallye-papier,** n. fr. (spr. *rali'-papjé*) z. v. a. p a p e r - h u n t.

ralenteeren of **ralentisseeren,** fr. (*ralentir*, spr. *ralañt-*; it. *rallantare*; van *lento*, fr. *lent* = lat. *lentus*, langzaam) vertragen, langzamer maken, verzwakken, verflauwen; talmen, afnemen, verminderen; - *rallentándo*, it. Muz. vertragend, langzaam, dralend, in het langzamere vallende.

Ralph, eng. mansn. z. v. a. R u d o l p h.

Rama, ind. Myth. een der vleeschwordingen of i n c a r n a t i ë n van Vischnoe; hij was koning van Ayodhya en veroveraar van Ceylon; - **ramájana,** m. ind. wandel of levensloop van R a m a, d. i. Vischnoe, titel van een groot, in het sanskrit geschreven episch gedicht van ongeveer 27000 verzen.

Ramadân of **Ramasân,** m. arab. (*ramadan*, van *ramida*, zeer heet zijn) eig. heete maand (omdat ten tijde van de invoering van den naam, deze maand in het heetste jaargetijde viel) vastenmaand, de negende maand in den moham. kalender, in welke de vastentijd der Mohamedanen valt; de groote vasten der Turken.

Ramadoe, m. i c h n e u m o n, z. ald.

Ramajana, z. ond. R a m a.

Ramasan, z. ond. r a m a d a n.

ramasseeren, fr. (*ramasser*, van *re-* en *amasser*; vgl. a m a s s e e r e n) verzamelen, oprapen, samenrapen; - g e r a m a s s e e r d, adj. eig. verzameld; sterk, gespierd, ineengedrongen, b. v. een g e r a m a s s e e r d e vent.

Rambáde, f. fr. z. v. a. r e g e l i n g, z. ald.

Ramberge, f. fr. en eng. (spr. *ranbérzj'* en *rembérdzj*; van 't fr. *rame*, riem, en *berge*, z. b a r q u e) voorm. eng. oorlogsschip, inz. ter verkenning van een haven; soort van lichte roeischepen, postschip, inz. op de eng. rivieren.

Ramboelan, f. indische vrucht met dikke pit en een dikke behaarde schil.

Ramboers of **rambour-appelen,** pl. fr. (spr. *rañboer*) soort van groote geribde zomerappelen van aangenaam zuurachtigen smaak; genoemd naar R a m b u r e s bij Amiens.

Rambouillet, m. fr. (spr. *rañboeljè*) witte, roodgestreepte appel, genoemd naar de gelijknamige stad in het fr. departement Seine-et-Oise; perziksoort.

Rambourrage, m. fr. (spr. *rañboeráázj'*; vgl. b o u r r e) bereiding der geverfde wol voor gemengde lakens.

Rameau, m. fr. (spr. *ramó*; van 't lat. *ramus*, verklw. als 't ware *ramelles* voor *ramŭlus*) tak, twijg, spruit, loot.

Rameh, juister *rami*, ook *ramé*, f. netelplanten in Ned.-Indië (*Boehmeria javanica*); vgl. r a m i é.

Raménta, n. pl. lat. (van *raméntum*, spaander, splinter enz.) Pharm. houtwol; Med. kleine splinters van gebroken beenderen; het draderige, dat bij den buikloop afgaat; afschaafsel, stukjes, brokjes; - *ramentacĕus, a, um*, lat. Bot. strooachtig.

Ramequin, m. fr. (spr. *ra-m'keñ*) kaasgebak; met kaas, eieren enz. bedekte snede brood.

Ramex, m. lat. (pl. *ramĭces*; v. *ramus*, tak) tak; Med. breuk, lichaamsgebrek; - **ramificeeren,** nw. lat. (v. 't lat. *ramus*, tak, twijg) vertakken; - **ramificâtie** (spr. $t{=}ts$), f. vertakking; ook wel uitbreiding of verdeeling in takken, in kleine aderen enz.; oneig. de talrijke onderverdeelingen van eene wetenschap, die men ontleedt of indeelt; ook de verschillende takken of draden eener samenzwering; - **ramiférisch,** adj. nw. lat. takken dragende.

Ramié, n. op vlas gelijkende spinvezels, bekend als chinagras, uit den stengel eener van Ned. Indië afkomstige plant (*Boehmeria tenacissima*), z. r a m e h.

Ramoláde, f. fr. soort van dans; ook eene saus, z. r e m o l a d e.

ramollissánt, fr. (van *ramollir*, weder week worden; vgl. m o l l i s) weekmakend, verweekend; - **ramollitief,** n. barb. lat. weekmakend middel.

ramoneeren, fr. (*ramoner*; van *ramon*, stompe bezem, boender, van 't lat. *ramus*, tak) den schoorsteen vegen; - **ramoneur,** m. schoorsteenveger.

ramosus, a, um, lat. Bot. takkig, vertakt; - *ramosissimus, a, um*, Bot. zeer vertakt, dichttakkig, sterk getakt.

Rampaard, oudtijds meestal **rappaert,** n scheepsaffuit, rolpaard, z. a f f u i t.

Rampe, f. fr. (v. *ramper*, kruipen, oudfr. klauteren, *rampant*, in de wapenkunde: klimmend, opstijgend) Arch. schuin opgaande vlakte, aan- of optred, b. v. op den wal; trapgedeelte tusschen twee trapportalen; rij voetlichten aan een lat of stelling aan 't voortooneel.

rampokken, ind. holl. jagen op een tijger, op rooftocht uitgaan.

ramponeeren, fr. (vgl. het oudfr. *ramponer*, hoonen, tergen, plukken en trekken, provenc. *ramponar*, it. *rampognare*, hoonen, van *rampone*, haak) vernederen, bespotten; beschadigen, bederven; vandaar **ontramponeerd,** adj. beschadigd, bedorven, gebroken enz.

Ran of **Rana,** oudn. Myth. zeekoningin, Ægirs gade, die als leelijk en boosaardig staat beschreven; zij trok de verdrinkenden in de diepte.

rana, verkl. *ranŭla*, f. lat. eig. kikvorsch, kikkertje; Med. benaming van eene tongzweer, vorschgezwel; - *rana in fabŭla*, de kikvorsch in de fabel, d. i. hij blaast zich op als de kikvorsch, die ten laatste berstte.

Ranch, f. (eng. v. 't spaansche *rancho*) in het W. v. N.-Amerika naam v. eene veefokkerij, f a r m.

Rancheros, m. pl. sp. (spr. *rántsjero*; eig. een bewoner van een *rancho*, alleenliggend huis) in Mexico: landlieden van spaansch-indiaansche afkomst, die uitmuntende ruiters en jagers zijn en een soort ongeregelde ruiterij vormen.

rancide, adj. lat. (*rancidus, a, um*, van *rancēre*, ransig zijn) ransig, rans, tot aanvankelijk bederf overgegaan, kwalijkriekend; - **ranciditeit,** f. nw. lat. ransigheid, ransige reuk of smaak.

Rancúne, f. fr. (oudfr. *rancune, rancure, rancore, rancor*, provenc. en it. *rancura*, it. *rancora*, provenc. *rancor*, mid. lat. *rancura, rancuna*, van 't lat. *rancar*, ransigheid; oneig. oude haat) diep ingewortelde haat, wrok, heimelijke vijandschap.

Ránd, n. eng. garenmaat = 6 *leas* of 1800 *yards*.

Randglosse, z. g l o s s e.

Randjoe, m. mal. soort voetangel van bamboestokken met scherpe, in 't vuur geharde punten.

Rang, m. (uit het fr. *rang*, maar oorspr. van germaanschen stam, verwant met het mid. hgd. r i n g, kring, kringvormige rij) rij, orde; plaats, eereplaats, stand, waardigheid; in schouwburgen, circussen enz. een rij van zitplaatsen, die op gelijke hoogte de voor de toeschouwers bestemde ruimte rondloopt; - **rangeeren,** fr. (*ranger*, spr. *ranzj-*) schikken, ordenen, in orde brengen, zetten of plaatsen; inz. spoorwagons verzetten en tot treinen vereenigen; - **iemand rangeeren,** hem eene plaats aanwijzen; ook wel: tot zijnen plicht brengen, terechtzetten; - **zich rangeeren,** zijne huiselijke aangelegenheden in orde brengen; - **rangeerder,** m. spoorwegbeambte, belast met het ineenzetten van treinen; - **rangeering,** f. het ordenen of rangschikken; Mil. het plaatsen der soldaten in de gelederen.

Ranger, m. eng. (spr. *rééndzjer*; v. *range*, rondwandelen) boschwachter; spoorhond.

Răni, of naar eng. schrijfwijze somtijds **ranee,** f. (hindost. *râní*) indische prinses of koningin.

ranimeeren, fr. (*ranimer*; vgl. a n i m e e r e n) weder bezielen, opwekken, opvroolijken, ophalen of opfrisschen, b. v. eene kleur.

Ranket, n. z. r a k e t 3).

rankiniseeren, naar een Schot Rankine (gest. 1872) geheeten, indicatordiagrammen van stoomwerktuigen onderzoeken; ook het opteekenen der indicatordiagrammen naar de cylinderstanden.

Ranónkel, f. (van 't lat. *ranuncŭlus*, d. i. eig. kikvorschje) kikvorschkruid, plantengeslacht met 200 soorten, waartoe o. a. de boterbloem en vele sierplanten behooren.

Ranquet, z. r a k e t 3).

Rantsoen, 1) n. (hoogd. *ranzion*, uit het oud-it. *ranzóne*, fr. *rançon*; van 't lat. *redemtĭo*) losgeld, prijs, die betaald wordt voor de vrijkooping van een gevangene, van eene plundering enz.; - 2) n. (hoogd. enfr. *ration*, van 't lat. *ratĭo*, regel, regelmatige inrichting, maat), ook **ransoen,** dagelijksche hoeveelheid spijs en drank voor de manschap op de schepen; dagelijksche hoeveelheid voeder voor de paarden, in onderscheiding van de hoeveelheid voedsel der soldaten, die p o r t i e genoemd wordt; - **rantsoeneeren** (fr. *rançonner*), lossen, loskoopen, bevrijden of aan de gevangenschap onttrekken door betaling van het losgeld; ook op rantsoen stellen; - een g e r a n t s o e n e e r d e, m. een losgekochte, uit de krijgsgevangenschap verloste of ontvlodene; - **rantsoenhouten,** n. pl. Mar. twee overhellende en vereenigde stukken hout, die op den achtersteven dragen, naar de hoogste spanten van den achterboeg oprijzen en zoo een deel uitmaken van den spiegel, ook wel eenvoudig r a n t s o e n e n geheeten.

ranula, z. ond. *rana*.

ranunciliflorus, lat. Bot. ranonkelbloemig.

ranz des vaches, m. fr. (spr. *ran dè wasj'*) koereien (hoogd. k u h r e i h e n, z. ald.), een bij de Zwitsers geliefd lied, dat de koeherders op den hoorn blazen.

Raout, m. (fr. *route*, doch gespeld met *a* om de eng. uitspraak aan te geven, dui. *rotte*, ned. *rot*, van lat. *rupta*, d. i. gebroken, afdeeling) deftige avondpartij zonder dansen.

Rap, eng. z. v. a. l e a.

Rapatélle, rapatél, f. fr. paardenharen stof voor zeven, builen enz.

Rapax, m. lat. (*rapax*, genit. *rapācis*; roofgierig, van *rapĕre*, met geweld ontnemen, rooven) roofgierig mensch; - **rapaciteit,** f. (lat. *rapacĭtas*) roofgierigheid, roofzucht.

Rape, f. fr. rasp, raspvijl; - **rapeeren,** (fr. *râper* = it. *raspáre*) raspen, bevijlen; - **rapé,** f. geraspte snuiftabak; - **rapures,** pl. (*-púúr'*) raspsel, vijlsel.

Ráphaël, hebr. (v. *rapha*, heelen) mansn.: God heeft geheeld; inz. een der drie aartsengelen (R a p h a ë l, Gabriël en Michaël); ook een der grootste schilders (R. Sanzio, geb. 1483) en een schilderij van hem.

Raphanie, z. r h a p h a n i e.

Raphănus, m. lat. en gr. radijs, ramenas (gr. kool).

rapied of **rapide,** adj. lat. (*rapĭdus, a, um*, fr. *rapide*, van 't lat. *rapĕre*, wegrukken, rooven) snel, snelloopend, gezwind, rasch, haastig, schielijk, snelvlietend; - *rapidaménte, rapido*, it. Muz. snel, ras, vlug, vluchtig; - **rapiditeit,** f. lat. (*rapidĭtas*) snelheid, gezwindheid, haastigheid; - **rapids,** n. pl. eng. (spr. *réppids*), **rapiden,** stroomversnellingen in amer. rivieren; - *rapid-ontwikkelaar*, Phot. snelontwikkelaar.

Rapier of **rappier,** n. (fr. *rapière*; van het duitsch r a p p e n, r a u f e n, vechten, plukharen) schermdegen, stootwapen ter oefening in het schermen, f l e u r e t of f l o r e t.

rapīna, f. lat. (v. *rapĕre*, rooven,) roof, straatrooverij, plundering; buit.

Rappahánock, f. (naar eene gelijknamige plaats en rivier) soort van tabak in N. Amerika.

Rappél, fr. (v. *rappeler*, terugroepen, van *re-* en *appeler*, vgl. a p p e l) terugroeping, het te-

rugontbieden; Mil. terugroepingsteeken met de trommel enz.; Pict. terugstraling van het licht; – zijn rappél bekomen, teruggeroepen worden; – **rappeleeren,** terugroepen, doen wederkomen; ook voor den geest terugroepen, herinneren; Pict. het licht laten terugstralen.

Rappen, m. kleine kopermunt in eenige zwitsersche kantons = ruim ½ cent.

Rappier, z. rapier.

Rappisten, m. pl. door den Duitscher Rapp gesticht socialistisch-piëtistisch genootschap bij Pittsburg in N. Amerika.

rapponisch, adj. zeer krachtig, sterk, naar den athleet Rappo zoo genoemd.

Rappórt, n. fr. (van *rapporter*, terug- of wederbrengen, van *re–* en *apporter*; vgl. apporteeren) eig. het terugbrengen; bericht, naricht, melding, verslag; oorblazerij, valsche aantijging of betichting; ook betrekking, opzicht, wederkeerig verband, verhouding, samenhang; overeenkomst, gelijkheid, gemeenschap, b.v. magnetisch rapport; – **rapporteeren,** wederbrengen, terugbrengen of voeren; berichten, bericht geven, melden, aanbrengen, vertellen, overbrengen, verslag doen; betrekking hebben, in verband staan; Kmt. posten uit het eene boek in het andere overdragen; – **rapporteur,** m. berichtgever, verslaggever, inz. die in de volksvertegenwoordiging over een wetsvoorstel, ook hij, die voor het gerecht van een geding verslag doet, referént; aanhanger, verklikker, oorblazer, overdrager, klapper; ook werktuig in de meetkunde, hoekmeter (transporteur); richtcirkel van horlogemakers.

rapprocheeren, fr. (*rapprocher*; spr. *raprosj–*; v. *re–* en *approcher*, naderen) weder naderbrengen; verzoenen, weder vereenigen; – **rapprochement,** n. (spr. *-mân*) wederbijeenbrenging of toenadering; het naderbijbrengen; verzoening.

Rapsodie, z. rhapsodie.

raptim, adv. lat. (van *rapĕre*, rooven, wegvoeren enz.) in der haast, ijlvaardig, vluchtig, in groote haast, hals over kop; – **raptus,** m. lat. roof, ontvoering, schaking, vgl. *crimen raptus*; ook geestvervoering, opgewonden stemming, begeestering; aanval van razernij, van ijlhoofdigheid; kolder.

Rapures, z. ond. rape.

Raquette, z. raket 2); – **raquit,** z. racquit.

Rarefacientia, rarefactie, rariteit, z. ond. raar.

Ras 1), n. (fr. *race* f., provenc. en sp. *raza*, it. *razza*, van 't lat. *radix*, genit. *radicis*, wortel, zooals het fr. *racine* uit *radicina* is ontstaan; een ander leidt het af van 't oudhoogd. *reiza*, lijn, streep) stam, geslacht, afkomst, soort, aard, slag (van menschen en dieren).

Ras 2), m. it. el (vgl. raso).

Ras 3), arab. (punt) hoofd, kop; vorst; kaap, voorgebergte; in Abessinië: gebergte; ook vorst, stadhouder.

Ras 4), f. Mar. draaikolk, wieling, wiel.

Ras 5) of **rasch,** n. (eng. *rash*, fr. *ras*; naar men wil verkort uit *arras* van de fransche stad Arras; meer waarsch. van 't lat. *rasus*, fr. *ras*, it. *raso*, geschoren, glad, kaal) Kmt. gekeperde, zeer effen wollen of zijden stof, waarvan men geen wol of haar ziet.

Râsa, m. sanskr. geheimzinnige dans volgens de ind. Myth. door Krisjna met zijn gopi's (schaapherderinnen) uitgevoerd.

Rasade, rasant, z. ond. razeeren.

Rasamala, f. mal. reuzenboom op Java, Sumatra en in Voor-Indië, 50—60 m. hoog en 5—6 m. dik.

Rasette, raseur, z. ond. razeeren.

Rasgado, m. sp. Muz. voorspel of præludium op de guitaar, eene soort van arpeggio met den duim.

Rasière, z. onder razeeren.

Raskolniks, m. pl. russ. (van *raskol*, kerkscheuring) afvalligen; afgescheidenen, ketters, in de gr. orthod. kerk naam van alle dissidenten; inz. naam van een gr. kath. secte in Rusland aan den Wolga enz., die eene zeer strenge zedeleer heeft; russisch-grieksche oudgeloovigen.

Rasnosjtsjik, m. russ. (van *rasnossitj*, rondbrengen, te koop bieden) straatkoopman, marskramer.

Raso, m. it. (van 't it. *raso*, fr. *ras*, gestreken) voormalige lengtemaat in Noord-Italië, el = 0,599 M.; ook soort van zwaar atlas.

Raspätie, (spr. *t=ts*) of **raspatuur,** f. mid. lat. (vgl. het it. *raspáre*, schrapen, raspen) Chir. het afvijlen, afschaven; – **raspatorium,** n. of **ratūla,** f. schaafwerktuig; beenvijl, tandvijl.

Raspberry, eng. framboos.

Rassáde, f. fr. glaspaarlen, glaskoralen voor halssnoeren enz., waarmee bij de Negers ruilhandel wordt gedreven.

rassuránt, adj. fr. (v. *rassurer*, eig. weder veilig maken, van *re–* en *assurer*) geruststellend, weder moed inboezemend, vrees benemend.

Rasta(quouère), m. (eigenl. ledersleeper) vreemdeling (vooral Zuid-Amerikaan), die op grooten voet leeft, inz. te Parijs.

Rastél, n. fr. Fort. uitspringing met een borstwering naar het veld; quarantaine-huis, eene afgesloten ruimte in de quarantaine-plaatsen op de voormal. oostenrijksche Militaire Grenzen tegen de Turken.

Rastraal, minder juist **rostraal,** n. nw. lat. (van 't lat. *rastrum*, egge, hark) lijnentrekker voor noten, een werktuig om vijf lijnen of een notenbalk in eens te trekken; – **rastreeren,** notenlijnen trekken; – **rastreerwerk,** n. het lijnentrekken in koopmansboeken.

Rastrójo, m. sp. maïsstroo, voeder der muildieren en paarden in Mexico.

Rasuur, z. razuur; – **rasura,** f. door rasping klein gemaakte apothekerswaren, b. v. *rasura ligni guajaci*, *nucis vomicae*, *succini*, geraspt guajakhout, geraspte braaknoot, geraspt barnsteen.

Rata, f. (van het lat. *ratus*, *a*, *um*, uitgerekend, van *rēri*, rekenen; vandaar *rata*, scil. *pars*) evenredige bijdrage of naar verhouding bepaald aandeel van ieder in 't bijzonder; – *pro rata* (scil. *parta*), naar evenredigheid, naar verhouding; – *pro rata tempŏris*, naar gelang van den tijd.

Ratáfia, ratáffia of **táffia,** f. (it. sp. fr. eng. *ratafia*; uit het maleisch *arak* (z. a r a k) en *táfia*, uit suikerbezinksel getrokken geestrijk water; vandaar sp. en fr. *tafia*, suikerbrandewijn, rum) drank of likeur, bereid uit brandewijn, gegist suikersap en het sap van verschillende vruchten.

Ratanhia, f. (sp. *ratania*) wortel in Amerika, van sterk samentrekkenden smaak, als bloedstelpend middel gebruikt; – **ratanhiatinctuur,** f. extract van de ratanhia-wortel, als mondspoeling.

Rataplán, n. fr. klanknabootsend woord voor het geluid der trommels, het rombombom; ook rommel, boel.

Ratapoil, m. fr. (spr. *-poál*; van *rat à poil*, rat met haar, behaarde rat) aanhanger van Napoleon III, gezworen Bonapartist.

Ratatouille, f. fr. (spr. *ratatoelj'*) hutspot van vleesch en groenten; het dooreengestampt middageten der militairen (platweg r a t j e t o e, r a t s, geheeten).

Rat de cave, m. fr. (spr. *ra de káàv'*) eig. kelderrot, iron. benaming der kommiezen of peilders, omdat zij vaak in de kelders hun ambtswerk uitvoeren; geheime boodschapper of spion; soort van lantaren.

Ratel of **rattel,** m. (van r a t?) honigdas, honigwezel, aan de Kaap de Goede Hoop.

Ratel of **rottel,** ook **artal** en **rotal** (arab. *rathl*), oostersch en inz. marokkaansch gewicht, 1 pond van 14 ons = ongeveer 540 gram.

Rateller, n. fr. (spr. *rate-ljé*; lat. als 't ware *rastellarius, v. rastellus*, hark, rijf, ruif, fr. *râteau*) geweerrek, eene stellage voor geweren in wachten tuighuizen; ook tandenrij, gebit van valsche tanden.

rati cautio, z. *cautio rati.*

ratificeeren of **ratihabeeren,** nw. lat. (vgl. *ratus*; fr. *ratifier*) goedkeuren, bevestigen, wettigen, voltrekken, vooral van verdragen, tusschen de regeeringen van twee landen gesloten, door de beide volksvertegenwoordigingen; – *ad ratificándum*, ter bekrachtiging; – **ratificátie,** ook **ratihabitie** (spr. *tie=tsie*), f. goedkeuring, wettiging, bevestiging, dat de gevolmachtigde in den geest van den gever der opdracht heeft gehandeld, bekrachtiging, vooral van verdragen; stavings-oorkonde.

Ratin, ratijn, n. (fr. *ratine*, f. van 't oudfr. *ratin*, varenkruid) gekeperde, gevolde wollen stof, waarvan men het haar doorgaans als kleine knopjes krult, nopjesgoed; – **ratineeren,** laken en andere wollen stoffen noppen, op de eene zijde van nopjes voorzien, ook f r i s e e r e n.

ratio (spr. *t=ts*), f. lat. (v. *rēor, ratus sum, rēri*, eig. rekenen; gelooven, oordeelen) rekening, rekenschap; betrekking; overleg, meening, rede; grondstelling, regel; regelmatige inrichting, aard en manier, maat; oorzaak, grond; – *contra ratiōnem*, tegen de rede, strijdig met het gezond verstand; – *ratio legis*, Jur. grond der wet, wettelijke grond; ook doel, oogmerk der wet; – *r. sufficiens*, toereikende grond of reden; – *ratiōne*, ten opzichte, met betrekking; – *ratione conscientiae*, gewetenshalve; – *r. officii*, ambts- of plichtshalve, plichtmatig; – *ratiōnes decidéndi*, beslissingsgronden, de redenen waarom zoo en niet anders beslist, geoordeeld of gevonnist wordt; – *ratiōnes dubitándi*, twijfelgronden; – *per ratiōnes dubitándi et decidéndi*, door twijfelachtige en beslissende gronden of volgens redenen van twijfel en beslissing, b.v. vonnissen of rechten; – *ratiōnes pro et contra*, gronden voor en tegen (eene zaak); – **ration,** n. f. (spr. *rasjóṅ*) z. v. a. r a n t s o e n 2) (z. ald.); – **ratiocineeren** (spr. *ti=tsi*), lat. (*ratiocināri*) gevolgtrekken, sluitredenen maken, overleggen, berekenen; – **ratiocinium** (spr. *ti=tsi*), n. en **ratiocinātie** (spr. *ti* en *tie*, als *tsi* en *tsie*), f. berekening, verstandig nadenken, overleg; verstandsbesluit, bewijsvoering, gevolgtrekking, sluitrede, het besluiten; zinswending, waarbij de schrijver of redenaar zichzelven oproept om den grond van eene voorgestelde bewering aan te geven; – **ratiolatrie,** f. lat.-gr. aanbidding of eeredienst van het verstand; – **rationābel** en **rationaal,** adj. lat. (*rationabĭlis* en *rationālis, e*) ook **rationeel** (fr. *rationnel*), redelijk, redematig, op verstandelijk inzien, op redelijke overtuiging gegrond, wetenschappelijk; Arith. ten volle uitrekenbaar (het tegengestelde van i r r a t i o n e e l); – **rationabiliteit,** f. gesteldheid overeenkomstig de rede, redematigheid; – **rationalísme,** n. nw.lat. noodwendige toepassing der rede op alles, wat den mensch in de ervaring gegeven is, ten einde het daarnaar te beoordeelen, te toetsen en te begrijpen; r a t i o n a l i s m e in den godsdienst, grondstelling om geen geloofspunt zonder verstandelijken toets aan te nemen; de overtuiging, dat alleen de gezonde rede de hoogste scheidsrechter in zaken van godsdienst is, redegeloof, godsdienst der rede, in tegenstelling met s u p e r n a t u r a l i s m e; – **rationalíst,** m. redegeloovige, iemand, die de leer en gronden van zijn geloof uit de rede afleidt en den geopenbaarden godsdienst door het verstand poogt te begrijpen; – **rationalístisch,** adj. overeenkomstig met het redegeloof; het verstandsonderzoek; – r a t i o n a l i s t i s c h d e n k e n of **rationaliseeren,** eig. z. v. a. p h i l o s o p h e e r e n; – **rationaliteit,** f. redelijkheid, denkvermogen; verstandelijkheid, de eigenschap van al wat rationeel is; ook berekenbaarheid.

Ratis, n. voor-ind. gewicht voor edele metalen, parelen en juweelen = $^1/_{96}$ tola = 0,121 gram.

ratisbonensis, lat. Bot. van Regensburg afkomstig.

Ratissoir, m. fr. (spr. *rati-soár'*, v. *ratisser*, schrappen, afkrabben) krabber, schrapper of schraapijzer, schrobber.

ratium jus, n. lat. vlotrecht.

Rátnik, m., pl. **rátniki,** russ. (v. veroud. slav. *rátai*, krijgsman, soldaat) de tot den krijgsdienst verplichte, maar niet in actieven dienst staande russ. landweerman, tegengestelde van o p o l t s j é n e t z, (z. ald.

rato, de rato enz., zie ond. *ratus.*

Ratoe kidoel, f. mal. koningin van het zuiden, beschermgeest van de rotsige zuidkust van Java

en de daarvoor gelegen zee, inz. van de vogelnestklippen aan die kust.

Ratofkiet, n. Min. aardachtige vloei- of glasaarde, zoo genoemd naar de plaats, waar men haar vindt, R a t o f k a in Rusland.

rattenendo, rattenuto, it. Muz. terughoudend, aarzelend.

rattrapeeren, fr. (*rattraper,* v. *re-* en *attraper,* vgl. a t t r a p e e r e n) weder betrappen of vatten, weder inhalen, terugkrijgen; weder bedriegen of betrekken.

Rátula, z. r a s p a t o r i u m, ond. r a s p a t i e.

ratus, a, um, lat. (deelwoord v. *rĕor, ratus sum, rēri,* rekenen; daarvoor houden) eig. uitgerekend onveranderlijk vast, geldig, besloten, uitgemaakt; - *ratum,* ook *de rato,* Jur. besloten, goedgekeurd, bepaald; - *ratum et gratum,* bekrachtigd en goedgekeurd; - *pro rato et grato,* voor bekrachtigd en aangenomen (houden of rekenen); - *ratum,* n. het goedgekeurde; gebillijkte; bepaalde; - *de rato caveeren,* voor de goedkeuring en aanneming borgblijven; zorgen, dat het beslotene zijn beslag krijgt, instaan; - *sub spe rati,* in de hoop van goedkeuring of met het voorbehoud, dat een ander, in wiens naam men onderteekend heeft, het zal billijken; - *cautiōnem rati* s t e l l e n, slechts voor zijn aandeel borgstellen.

Raucēdo, f. nw.lat. en **raucitas,** f. lat. Med. heeschheid.

Raus, rosj, barg. hoofd.

Ravage, f. fr. (spr. *rawáázj*; van 't lat. *rapĕre,* rooven) verwoesting, vernieling, toebrenging van schade en bederf; - **ravageeren** (fr. *ravager*), verwoesten, vernielen, plunderen; - **ravageur,** m. (spr. *-zjeur*) vernieler, verwoester, bederver.

ravaudeeren, fr. (*ravauder*; spr. *rawod-*; als 't ware van lat. *re-ad-validare,* v. *validus,* gezond, sterk, mid.lat. *validāre,* gezond of sterk maken, fr. *valider*) stoppen, lappen, verstellen; met zotteklap het hoofd warm maken; uitluchten, de wetten lezen; - **ravaudage,** f. (spr. *rawodáázj'*) lapwerk, verstelwerk; knoeiwerk; - **ravaudeur,** m. lapper, versteller; - **ravauderies,** f. pl. prullerij, lorrenkramerij; zotteklap, beuzelpraat.

Ravelin, n. fr. (spr. *raw'leñ*) Mil. ravelijn, voorschans, halvemaanschans, walschild, buitenwerk van eene vesting, dat in den regel vóór de c o u r t i n e tusschen twee b a s t i o n s ligt.

Raviggiuolo, m. it. (spr. *rawi-dzjoeólo*) soort van kleine en vette geitenkaas uit de omstreken van Brescia.

Ravigote, f. fr. (spr. *rawigót'*; v. *ravigoter,* weder versterken, verkwikken) pikante saus der fransche keuken, uit sjalotten en andere kruidige planten toebereid.

Ravin, m. fr. (spr. *raweñ*) ravijn, holle weg.

Ravis, f. lat. z. v. a. r a u c e d o, z. ald.

Ravissement, n. fr. (spr. *rawi-s'máñ*; van *ravir* = lat. *rapĕre,* rooven, wegnemen) verrukking, vervoering.

ravitailleeren, fr. (spr. *rawitalj-*; vgl. a v i t a i l l e e r e n) Mil. weder met levensmiddelen voorzien; - **ravitailleering,** f. herhaalde verzorging eener plaats met levensmiddelen; - **ravitaillement,** n. (spr. *-witalj'mán*) nieuwe proviandeering.

Rawa, m. mal. moerasgrond, moeras.

rayeeren, royeeren, fr. (*rayer*) doorhalen, doorschrappen.

Rayon, m. fr. (spr. *rejóñ*; it. *raggio,* sp. *rayo,* van 't lat. *radĭus*) straal, spaak; halve middellijn van een cirkel; het **rayon** n. van eene vesting, de landstreek eener vesting tot waar zich hare tactische werkzaamheid uitstrekt; in het bijzonder de verboden kring, waarbinnen het bouwen aan zekere bepalingen is onderworpen, opdat bij een beleg de verdediging niet belemmerd zal worden (men onderscheidt de omgeving eener vesting in e e r s t e, t w e e d e en d e r d e r a y o n, naargelang van den afstand van de buitenste verdedigingslinie); - **rayonnánt,** adj. (van *rayonner,* stralen) stralend, glanzend, schitterend, prachtig.

Raypour, f. soort van voorindische zijde.

razeeren, fr. (*raser,* sp. *rasar,* it. *rasare,* van 't lat. *radĕre, rasum,* schaven) scheren, afscheren, afnemen (den baard); nederwerpen, sloopen, slechten, met den grond gelijkmaken (vestingwerken); even aanraken, afschampen, dicht voorbijgaan (van kogels); - **razeermes,** scheermes; - **rasade,** f. fr. (spr. *razáád'*) boordevol geschonken glas; - **rasánt,** adj. fr. (spr. *razáñ*) of **razeerend,** Mil. rakelings langsgaand, afschampend (van kogels), langs eene vlakte heen strijkend; - **rasétte,** f. fr. (spr. *s=z*) krabijzer; ook zekere fijne en gladde stof; - **raseur,** m. fr. (spr. *s=z*) scheerder, baardscheerder, barbier; - **razeering,** f. het sloopen, nederwerpen van vestingwerken; - **rasiēra,** f. it. strijkstok; schaafijzer; ook siciliaansche en sardinische korenmaat = r e s t i é r a, z. ald.; - **rasière,** f. fr. (spr. *razjèr'*) oude Brusselsche korenmaat = 48,76 L.

Rázia of **rázzia,** f. (arab. *rgazā, rgaziā,* kamp, strijd, veldtocht, inz. van de Mohamedanen tegen de ongeloovigen, v. *rgeza,* strijden, aangrijpen) plunder- of strooptocht der Arabieren in N. Afrika; in het algemeen: onverwachte en algemeene aanval of overrompeling.

Razuur, f. lat. (*rasūra,* van *radĕre,* zie r a d e e r e n) het schaven, afschaven, uitdelging, uitschrapping, uitkrabbing in geschriften; eene uitgekrabde plaats; bij R. Kath. geestelijken: het plechtig afscheren der haren; afschaafsel, vijlsel.

Rchb., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor H. G. L. Reichenbach (1793—1879).

Rchb. fil., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor H. G. Reichenbach, zoon van den vorige (1824—1889).

re-, lat. en roman. voorlettergreep (ital. ook *ri-*), beteekent in de daarmede samengestelde woorden: t e r u g, t e g e n, w e d e r, n o g m a a l s. In het fransch staat voor woorden, die met *a* beginnen, en voor *en,* in plaats van *re,* enkel *r,* welke letter somtijds echter slechts een versterkende kracht heeft; zoo b.v. r a b a t, r a c c o m m o d e e r e n, r a f f i n e e r e n enz.

re, lat. ablat. van *res*, z. ald.

Rē, m. it. koning; – **re galantuomo**, z. onder g a l a n.

Reaal 1), **real**, m. sp. en port. (v. *real* = lat. *regālis*, koninklijk), pl. port. r e i s (vgl. m i l r e i s) rekenmunt in verscheiden landen en van uiteenloopende waarde; voor 1864 inz. in Spanje een r e a l d e v e l l o n (spr. *weljóón*) of koperen reaal (door een zilveren muntstuk vertegenwoordigd) = 13 cents; een r e a l d e p l a t a of zilveren reaal (niet door een muntstuk vertegenwoordigd) = 24½ ct.

Reaal 2), n. bij boekdrukkers stellage van de letterkasten (vgl. r e g a a l 1)).

reaal, adj. nw. lat. (*reālis, e*) van 't lat. *res*, zaak) zakelijk (in tegenst. met v e r b a a l en p e r s o n e e l); ook werkelijk, wezenlijk, waar (in tegenst. met i d e a a l; vgl. r e ë e l); ook wezenlijk, dadelijk; gangbaar (in tegenstelling met n o m i n a a l); – **real estate**, eng. (spr. *riejel ésteet*) land, huis, onroerend goed; – **reale definitie**, f. zaakverklaring, zakelijke bepaling; – **reale encyclopedie**, f. samenvatting van alle zakelijke wetenschappen; – **reaal geld**, gemunt geld (in tegenst. met p a p i e r e n g e l d en g e f i n g e e r d e m u n t); – **reale injūrie**, f. beleediging door dadelijkheden (niet door woorden); – **reale kennis**, zaakkennis; – **realschule**, hgd. hoogere burgerschool; – **real-gymnasium**, n. hgd. onderwijsinstelling, die het doel en de leerstof der gymnasia en der reaal-scholen tracht te vereenigen, een gymnasium waar wel Latijn doch geen Grieksch geleerd wordt, daarvoor echter meer fransch en wis- en natuurkunde; – **realpolitik**, staatkunde, die vóor alles voordeelen wil bereiken, geen idealen nastreeft; – **reale of reëele waarde**, zakelijke waarde, gehaltewaarde, werkelijk gehalte der munten; waarde der effecten volgens den c o u r s; – het **reale** of iets **reaals**, iets waars, werkelijks; – **realia** of **realiën**, n. pl. zaken, wezenlijke dingen (in tegenstelling met v e r b a l i ë n); ook zakelijke wetenschappen, zaakkennis; – **realiseeren**, (spr. *s=z*) (fr. *réaliser*) verwezenlijken, wezenlijk of werkelijk maken, uitvoeren, bewerken, bewerkstelligen, in het aanzijn roepen, tot werkelijkheid brengen; vervreemden, verkoopen, tot geld maken, inz. papieren geld enz. in klinkende munt omzetten; Log. eene erkende waarheid uit de ondervinding staven en boven allen twijfel verheffen; – r e a l i s e e r b a a r v e r m o g e n, bezittingen, die in contant geld zijn om te zetten; – **realisātie** (spr. *-za-tsie*), en **realiseering**, f. verwerkelijking, verwezenlijking, uitvoering; omzetting in klinkende munt; – **realisme**, n. werkelijkheidsleer, de philosophische leer, die aan de dingen buiten ons een werkelijk zijn toeschrijft, dat onafhankelijk is van onze voorstellingen (tegengest. van i d e a l i s m e); – **realisten**, m. pl. aanhangers dezer leer, zaakgeloovers; in de middeleeuwen die scholastieken, welke de algemeene begrippen der dingen voor iets reëels of werkelijks hielden (in tegenst. met de n o m i n a l i s t e n); – **realiteit**, f. werkelijkheid, wezenlijkheid, zakelijkheid, het ware wezen van een ding (in tegenst. met den schijn); ook waarheid, vertrouwbaarheid en rechtschapenheid van het karakter (vgl. r e ë e l); s u b j e c t i e v e r e a l i t e i t, denkbaarheid; o b j e c t i e v e r e a l i t e i t, werkelijkheid, uitvoerbaarheid; – *realĭter*, werkelijk, in zich zelve, in de daad, in waarheid, waarachtig.

Reader, m. eng. (spr. *ea=ie*) lezer, docent aan een eng. hoogeschool; – **reading**, het lezen; – **readingroom** (spr. *roem*), leeskamer, leeszaal.

readopteeren, weder aannemen (vgl. a d o p t e e r e n); – **readoptie** (spr. *t=s*), f. nw.lat. wederaanneming.

ready, adj. eng. (spr. *reddi*) gereed, klaar; – **all ready!** alles klaar!

reageeren, nw.lat. (van *re-* en *agĕre*; vgl. a g e e r e n) tegenwerken, terugwerken; tegenstreven, tegenstand bieden; – **reactántie**, f. El. inductieve weerstand, die met den gewonen weerstand, de i m p e d i a n t e, z. ald. van een elektr. stroom uitmaakt; – **reāgens**, n. pl. **reagentia** of **reagentiën** (spr. *t=ts*), terug- of tegenwerkende dingen; Chem. lichamen, die door de zinnelijk waarneembare veranderingen, welke zij zelve ondergaan, of door de werkingen, die zij teweegbrengen bij het samentreffen met andere stoffen, tot het opsporen der laatste in hare verbindingen aangewend worden; – **reáctie** (spr. *t=s*), f. tegenwerking, terugwerking, tegenstand of tegendrukking van een bewogen of gedrukt lichaam tegen een ander; reactie is het tegenovergestelde van actie en de gelijkheid van beide is een fundamenteele wet der mechanica; Med. werkzaamheid, die in een prikkelbaar lichaamsdeel wordt te voorschijn geroepen door een daarop werkenden indruk; Jur. vernieuwing van een rechtsgeding; op staatkundig gebied het opzettelijk verhinderen van den vooruitgang tot het betere in het staatsleven en het vernietigen van het reeds bestaande betere, om daarvoor het vroeger bestaande, maar verouderde en reeds te niet gegane met geweld in de plaats te stellen; – **reactiekleuren**, f. pl. kleuren, die men op spinbare vezels aanbrengt zonder gebruik te maken van kleurstoffen; – **reactiesnelheid**, f. snelheid der scheikundige werking van de eene stof op de andere; – **reactionair** (spr. *t=s*), adj. terugwerkend, tegenwerkend, tegenstrevend; – **reactionair**, m. tegenstrever, wederstrever, tegenstandbieder, terugdringer; – **reactiveeren**, opnieuw in werking brengen; – **reactiviteit**, f. vernieuwde werkzaamheid; ook terugwerkende kracht.

Réalgar, n. arab. (fr. *réalgar*, *realgal*, sp. *rejalgar*, it. *risigallo*, nw.lat. *risigallum*) robijnzwavel, rood zwavel-arsenik (vgl. a r s e n i k).

Realia, realisme, realiteit, realiseeren enz, z. ond. r e a a l, adj.

reappelleeren, nw.lat. zich opnieuw beroepen, andermaal appelleeren; vgl. a p p e l l e e r e n.

reappreciëeren, nw.lat. (vgl. a p p r e c i e e r e n) opnieuw schatten; – **reappreciātie** (spr. *t=ts*), f. herschatting, herhaalde schatting van een voorwerp.

Rear-admiral, m. eng. (spr. *rier-édmirel*; van

rear = fr. *arrière*) z. v. a. contre-admiraal, schout-bij-nacht bij de Engelschen, omdat hij de achterhoede (rear) der vloot aanvoert.

rearmeeren, nw.lat. (vgl. armeeren) weder of opnieuw wapenen; een schip weder uitrusten.

reassumeeren, nw.lat. (vgl. assumeeren) weder opnemen, weder ter hand stellen; – **reassúmtie** (spr. *t*=*s*), f. wederopneming, vernieuwing, b.v. van een proces (*reassumtĭo litis*).

reassureeren, nw.lat. (vgl. assureeren) wederverzekeren, herverzekeren; – **reassurántie** (spr. *t*=*ts*), f. herverzekering, wanneer een verzekeraar of assuradeur het risico zijner assurantie weder bij een ander verzekert.

Reātus, m. lat. (van *reus*, beklaagde) toestand van een aangeklaagde, het aangeklaagd zijn; vergrijp, moedwillig bestaan.

Réaum., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor Réaumur (gest. 1757).

Réaumurs thermometer, z. thermometer; – **réaumurs porselein,** z. devitrificeeren.

Rebab of **roebab,** n. (arab. *rabâb*, perz. *roebâb*; vgl. rabab) turksch strijkinstrument met hoogstens 3 snaren.

rebaptiseeren, nw.lat. herdoopen, wederdoopen; – **rebaptisātie** (spr. *-za-tsie*), f. herdoop, wederdoop; – **rebaptisātor,** m. herdooper, wederdooper.

rebarbatief, adj. nw.lat. onvriendelijk, terugstootend, zuurziend.

Rebate, f. geheime korting op vrachtprijzen, vooral op de amer. spoorwegen.

Rebattement, n. fr. (spr. *-máñ*; van *rebattre*, eig. weder slaan; dikwijls herhalen) het dikwijls herhalen van dezelfde tonen of woorden.

Rebbes of **rebes,** joodsch (rabbijnsch *ribbis*, van *rovav*, vermeerderen, *rav*, veel) winst, voordeel; rente, woeker.

Rebebe, graanmaat in Alexandrië.

Rebec, m. fr. (it. *ribeca*, *ribeba*, port. *rabeca*, provenç. *rabey*; vgl. rebab) driesnarige viool.

Rebékka, hebr. (*Ribkâh*, van het chald. *râbak*, mesten of aanbinden; arab. *ribkat*, strik met eene lus) vr.naam: de vette, lijvige, of wel: de door hare schoonheid boeiende; ook de naam van den aanvoerder van den opstand in Wallis in 1839 tegen de tollen op de openbare wegen (steunende die naam op Gen. XXIV, 60); – **Rebekkaisten,** pl. aanhangers en deelnemers aan dien opstand, welke des nachts in vrouwenkleederen en met zwartgemaakte gezichten de slagboomen, tolhuizen enz. vernielden.

Rebél, m. lat. (*rebéllis*, d. i. eig. wie den oorlog vernieuwt, van *bellum*, oorlog; fr. *rebelle*) oproermaker, oproerling, muiter, weerspannige, weerbarstige; – **rebelleeren** (lat. *rebellāre*, eig. den oorlog vernieuwen), een oproer verwekken, oproerig worden, muiten, aan 't muiten slaan, zich met geweld verzetten; – **rebellie,** f. (lat. *rebellĭo*) oproer, muiterij, gewelddadig verzet, opstand, die aan de bestaande regeering gehoorzaamheid weigert en haar dreigt omver te werpen; – **rebéllisch,** adj. oproerig, weerspannig, weerbarstig.

Rebi, m. arab. lente; naam van de 3de en 4de maand in den arab. kalender, van welke de eerste rebi-el-ewwel (de eerste rebi) en de laatste rebi-el-acher (de laatste rebi) heet.

rebondeeren, fr. (*rebondir*, v. *bondir*, opspringen) opspringen, terugstooten, opstuiten (van kogels en ballen gebruikelijk).

Rebózos, pl. sp. (v. *rebozar*, omhullen) in Mexico: lange omslagdoeken.

Rebulla, m. wijn uit het graafschap Görz.

Rebus, m. fr. (spr. *rebú*; v. 't lat. *rebus*, ablat. v. *res*, d. i. door zaken, n.l. gedachtenuitdrukking door beelden in plaats van schrijfteekens of letters) teekenraadsel, figuurraadsel, letterraadsel, woordspeling in afbeeldingen, soort van beeldschrift, dat ontraadseld moet worden.

rebus sic stantĭbus, z. *res*.

Rebut, n. fr. (spr. *rebú*, eig. terugworp, terugstoot; vgl. debut) afwijzing, weigerend antwoord; uitschot, uitvaagsel, inz. bij kooplieden: wrak goed, slechte, bedorven waar; bij de posterijen: ter zijde gelegde, niet bestelbare of geweigerde brieven; – **rebuteeren** (fr. *rebuter*), afwijzen, van zich wijzen; uitschieten, verwerpen; afschrikken, voor het hoofd stooten, den moed benemen; – **rebutant,** adj. (spr. *rebutáñ*) afschrikkend, barsch, norsch, terugstootend, ternederslaand, moed- of lustbenemend, verdrietig.

Recadéntie (spr. *t*=*ts*), f. nw.lat. (van *recadĕre*, voor *recidĕre*, terugvallen) terugvalling, terugkeer, b.v. van een recht aan zijnen vorigen bezitter.

recalcitránt, adj. lat. (van *re-calcitrāre*, eig met den hiel, *calx*, achteruitslaan) wederspannig, koppig, tegenspartelend, tegenstrevend; – **recalcitrantie** (spr. *tie*=*tsie*), f. weerspannigheid.

Recambio, z. ricambio.

recanteeren, lat. (*re-cantāre*, eig. terugzingen) herroepen, terugnemen; – **recantātie** (spr. *tie*=*tsie*), f. nw.lat. herroeping, terugneming van datgene, wat men gesproken of geschreven heeft, ook retractatie.

recapiteeren, recápito, z. ricapito.

recapituleeren, nw.lat. (*recapitulāre*, vgl. capittel) iets volgens zijne hoofdpunten of zijn zakelijken inhoud nog eens doorloopen, kort en puntsgewijs herhalen, het gesprokene of geschrevene hoofdzakelijk samenvatten; – **recapitulánt,** m. herhaler; – **recapitulātie** (spr. *tie* =*tsie*), f. korte herhaling van den hoofdinhoud of de hoofdpunten van een verdrag, inz. aan het slot eener rede, om met nadruk op de toehoorders te werken; bijeenvoeging der verschillende hoofden eener rekening om het overzicht gemakkelijk te maken.

recedeeren, lat. (*recedĕre*; vgl. cedeeren) terugwijken, terugtreden; iemand iets weder afstaan, weder overlaten.

Receiver, m. eng. (spr. *ei*=*ie*) ontvanger, houder, bewaarplaats, z. recipient, ond. recipiëeren.

recenseeren, lat. (*recensēre*; vgl. censeeren) iets onderzoekend doorloopen; inz. een

boek beoordeelen, toetsen en daarvan bericht geven, het beoordeelend aankondigen; – **recensent,** m. afgek. **rec.,** openlijk boek- of schriftbeoordeelaar of aankondiger, boekrechter; – **recénsie,** f. (lat. *recensĭo*) onderzoek, beproeving; inz. boekbeoordeeling, uitspraak over de waarde of onwaarde van een boek of geschrift, van een tooneelvoorstelling of concert; ook vaststelling der oude teksten naar de handschriften en de daarnaar genomen nieuwe uitgave van een geschrift.

recént, adj. lat. (*recens*, genit. *recéntis*; fr. *récent*) nieuw, versch, pas gebeurd, onlangs; – **recentiōren** (spr. t=ts) m. pl. (lat. *recentiōres*) de nieuweren, jongeren, inz. de nieuwere, latere, hedendaagsche schrijvers.

Recepisse, recept, receptief enz., z. ond. r e c i p i ë e r e n.

Recés, n. lat. (*recéssus*, eig. teruggang, terugtocht; van *recedĕre*, z. r e c e d e e r e n) uiteenzetting, verdrag, en het daarvan gemaakte schriftelijk opstel, schriftelijk vergelijk; afloop, resultaat of eindgevolg van gehouden onderhandelingen; Kmt. achterstand van niet betaalde gelden, verzuimde betaling, schuldige som; vandaar i n r e c e s z ij n, in achterstand, ten achteren zijn; bij bergwerken heet r e c e s b o e k het rekeningboek over de kosten, den voorraad en de schulden van een bergwerk; r e c e s s c h r ij v e r, persoon, die dit boek houdt; bij wetgevende vergaderingen: verlof, verdaging der zittingen; o p r e c e s u i t e e n g a a n, tot nadere bijeenroeping scheiden; – *recessus orālis*, mondelinge voordracht tot protocol, in tegenstelling met *recessus scriptus*, die schriftelijk als grondslag tot een protocol wordt gegeven; – **recesseeren,** nw.lat. een eindverdrag maken, een slotvergelijk treffen, ook afsluiten.

Recétte, f. fr. (ontst. uit het oudfr. *recepte*) ontvangst, ontvang; ontvangersambt; – **receveur,** m. (van *recevoir* = lat. *recipĕre*) ontvanger, gaarder.

rechangeeren, fr. (*rechanger*, spr. *resjañzj*'; vgl. c h a n g e e r e n) weder veranderen of verwisselen; – **rechánge,** m. z. r i c a m b i o; – **rechánges,** pl. voorraadstukken om te verwisselen of in plaats te stellen (b.v. wagenraderen enz.).

Rechaud, m. fr. (*réchaud*, spr. *resjó*; van *re-en échauder*, verwarmen) kool- of vuurbekken, vuurpan, bordwarmer, komfoor.

rechercheeren, fr. (*rechercher*, spr. *resjersj*–; v. *chercher*, zoeken) eig. herhaaldelijk zoeken; nazoeken, navorschen, opzoeken, onderzoeken, vervolgen; aanzoeken, aanzoek doen; verzoeken, najagen, verlangen; – *droit de recherche*, in het volkenrecht het recht van oorlogsschepen der strijdende partijen om schepen, onder onzijdige vlag varende, te onderzoeken; – g e r e c h e r c h e e r d, adj. (fr. *recherché*) gezocht, gewild, b.v. van waren, boeken enz.; gezocht, gemaakt, gekunsteld, al te kiesch (in woorden, kleeding enz., in tegenstelling met natuurlijk); – **recherche,** f. (spr. *resjérzj*') onderzoek, navorsching, vooral die afdeeling der politie, die zich met het opsporen van misdaden en misdadigers ophoudt; navraag, nasporing en opgespoorde waarheid; aanzoek, vrijerij; – **recherche-vaartuig,** n. vaartuig met rijksambtenaren aan boord, om aan de zeegaten en op de groote binnenwateren de schepen te onderzoeken en tegen smokkelarij te waken; – **rechercheur,** m. (spr. *resjersjéúr*) politiebeambte, die inz. belast is met het onderzoek naar misdrijven en het opsporen der schuldigen.

Rechimdar, z. r e s j i m d a r.

Rechte klimming, z. r e c t a s c e n s i e, ond. r e c t u s.

recidiveeren, nw.lat. (v. 't lat. *recĭdĕre*, terugvallen, fr. *recidiver*) weder instorten (van een zieke); dezelfde zonde, feil of misdaad begaan; – **recidīve,** f. (v. 't lat. *recidīvus*) het wederbedrijven eener zonde, terugkomst eener ziekte enz.; in het fr. ook r e c h u t e, f. (spr. *resjuut*'; v. *chute*, val, het vallen, provenç. *cazuta*, it. *caduta*, sp. *caida*, v. 't lat. *cadĕre*, vallen); – **recidivist,** misdadiger, die vroeger ook reeds veroordeeld is.

Reciet, recif, ook **ressif, rescif,** n. fr. ontvangceel, bewijs van ontvang (z. v. a. r e c e p i s s e); inz. in Nederland: schriftelijke verklaring van den schipper of kapitein omtrent de door hem overgenomen en geladen goederen.

recipiëeren, lat. (*recipĕre*, v. *re*– en *capĕre*) eig. terugnemen, aannemen, opnemen in een gezelschap, toelaten; – *ne recipiātur*, lat. Jur. het worde niet aangenomen; – **recipiangŭlum,** n. lat. door Tobias Mayer uitgevonden hoekmeter (vgl. t r a n s p o r t e u r); – **recipiént,** m. (lat. *recipĭens*) opnemer, ontvanger; Chem. ontvanger van een vat ter opneming van de zelfstandigheden of vochten, door de destillatie voortgebracht; ook glazen klok op de plaat der luchtpomp, uit hetwelk de lucht wordt gepompt; – **recipiéndus,** of fr. **recipiendaire,** m. (spr. -*piañdèr*') opnemeling, de aan te nemen persoon, hij, die zich aanmeldt om in een gezelschap, genootschap enz. opgenomen te worden, candidaat; – **recepisse** of **recepis,** f. (van den lat. infinit. *recepisse*, d. i. ontvangen hebben) ontvangbewijs, bewijsschrift van ontvangen waren enz., bewijs van overneming; – **recepisseeren,** barb.lat. zulk een bewijs schrijven, uitreiken; – **recépt,** n. (van 't lat. *receptum*, genomen, ingenomen enz.) voorschrift tot toebereiding, b.v. van eene spijs enz.; inz. artsenij-voorschrift, voorschrift van den geneesheer, naar hetwelk de apotheker in de samenstelling en bereiding van het geneesmiddel moet te werk gaan; ook het **recipe** (eig. *recĭpe*, neem!), afgekort R., op recepten de eerste letter; – *recepta sententia*, n. of *receptum juris*, n. lat. aangenomen meening, rechtsregel; – **receptacŭlum,** m. verzamelplaats, vergaarbak, inz. watervergaarbak; bij de planten dat gedeelte der bloem, waar de bevruchtingsdeelen zijn samengegroeid, vruchtbodem, zaadhulsel; – **receptaris,** m. nw.lat. opziener over de artsenijvoorschriften in groote apotheken; – **receptātor,** m. lat. (van *receptāre*) opne-

mer; Jur. heler; - **receptibel** of **receptief,** adj. nw.lat. opneembaar; ontvankelijk; - **receptibiliteit** of **receptiviteit,** f. opneembaarheid; ontvankelijkheid, vatbaarheid om iets aan of op te nemen; - **recéptie** (spr. $t=s$) f. (lat. *receptĭo*) opname, opneming, aanneming, b.v. tot lid van een genootschap enz.; ontvangst, inleiding in een gezelschap; - **receptie-bewijs,** schriftelijk bewijs van ontvang, quitantie, inz. voor waren; - **recepteeren,** nw.lat. artsenijen voorschrijven en naar het voorschrift gereedmaken; - **recepteerkunst,** kunst om recepten te schrijven, een gedeelte der toegepaste of praktische geneeskunde; - **receptitiën,** n. pl. of *receptitĭa bona,* lat. z. *bona,* ond. *bonus*; - **recéptor,** m. ontvanger, gaarder van zekere gelden; - **receptoraat,** n. nw.lat. ontvangerschap, gaarderschap der tollen en accijnzen enz.; ook wel de r e c e p t u u r; - **receptorium,** n. nw.lat. bewaarplaats der gewijde voorwerpen in de R. Kath. kerk, sacristie; ook het receptenboek der apothekers; - **receptrix,** f. heelster; - **receptuur,** f. ontvang, ontvangst; ook de kunst van het artsenijvoorschrijven (r e c e p t e e r k u n s t) en het toebereiden en afleveren van artsenijen in apotheken.

Recipiént, m. lat. (ontvanger) toestel, waarin bij de distillatie het distillaat wordt opgevangen.

reciproque, adj. (spr. *-prók*; van het lat. *recipròcus, a, um*) en als adverb. *recipròce,* wederzijdsch, wederkeerig, onderling; op elkander betrekking hebbende; terugvoerend, terugwerkend, terugwijzend; - r e c i p r o q u e g e t a l l e n, getallen, die, met elkander vermenigvuldigd, de eenheid geven, b.v. $5 \times {}^1/_5 = 1$; ${}^2/_3 \times 1{}^1/_2 = 1$; - **reciprŏcum,** n. (of *verbum reciprŏcum*) wederzijds terugvoerend, terugwerkend of wederkeerig werkwoord, b.v. e l k a n d e r d o o d e n, vroeger ook genomen voor r e f l e x i v u m, z. v e r b u m; - **reciprociteit,** f. nw.lat. wederkeerigheid, onderlinge, wederzijdsche betrekking, terugwerking, beantwoording, vergelding; - **reciproceeren,** lat. (*reciprocāre,* eig. teruggaan, herhalen) of **reciproqueeren,** fr. (*réciproquer*) beantwoorden, wedergeven, vergelden, met gelijke munt betalen (vooral in goede beteekenis); - **reciprocābel,** adj. nw.lat. verwisselbaar, gelijkgeldend, b.v. zoodanige uitdrukkingen, begrippen enz.; - **reciprocabiliteit,** f. verwisselbaarheid; - **reciprocātie** (spr. $t=ts$) f. lat. (*reciprocatĭo,* eig. het teruggaan op denzelfden weg) wederzijdsche afwisseling, terugvoering of vergelding; wederzijdsche betrekking, wederkeerigheid.

reciteeren, lat. (*recitāre*) opzeggen, voordragen, voorlezen of uitspreken in den redenaarstoon; verhalen; - *recitándo,* it. (spr. *retsji-*) Muz. in gesproken zang, in zangspraak voor te dragen; - **recita,** f. it. (spr. *rétsjita*) opvoering van een tooneelstuk; - **recitātie** (spr. *tie=tsie*), f. lat. (*recitatĭo*) het opzeggen, voorlezen, de voordracht van een gedicht of prozastuk in den redenaarstrant; - **recitatief,** m. nw.lat. (it. *recitativo*) verhalende zang, zangspraak, zingende spraak, die soort van gezang, welke het midden houdt tusschen zingen en spreken of den spreektoon naderbij komt en doorgaans zonder volstemmige begeleiding (a c c o m p a g n e m e n t) is; in de c a n t a t e dient het tot samenbinding van de verschillende gedeelten van het stuk, om de a r i a te doen uitkomen en de verwarring te verhinderen, die de aanhoudendheid van het volle geluid zou veroorzaken; - *recitativo accompagnato,* it. (spr. *retsjitativo accompanjáto*) zangspraak met begeleiding; - *r. obligáto,* zangspraak, begeleid door obligaat-instrumentale muziek; - *r. parlánte,* meer gesproken dan gezongen zangspraak, met enkel bas-accompagnement; - *r. semplice* (spr. *semplitsje*) of *secco,* zangspraak, waarbij alleen de hoofdaccoorden worden aangeslagen bij de tonen, die zingend gesproken moeten worden; - *r. stromentáto* en *r. con gli strOménti* (spr. *gli* als *lji*), zangspraak met begeleiding der muziekinstrumenten; - **recitativisch,** adj. naar de wijze of in den vorm van een recitatief of eene zangspraak.

reclameeren, lat. (*reclamāre,* eig. daartegen roepen of schreeuwen, van *clamāre,* roepen; fr. *réclamer*) luide terugvorderen, tegen iets opkomen, zich daartegen verzetten of zich daarover bezwaren, zijne bezwaren indienen, hulp, herstel, vergoeding enz. inroepen, afsmeeken; - **reclamánt,** m. (*reclamans*) terugeischer, terugvorderaar, tegenspreker, opwerper en indiener van bezwaren; - **reclamātie,** (spr. $t=ts$) of **reclameering,** nw.lat. ook **reclāme,** f. terugvrage, terugvordering, indiening van bezwaren; Jur. klacht, elk bezwaar wegens schending van het recht; ook rechtmatige aanspraak; - **réclāma,** Mar. zorg, waartoe de assuradeurs en de verassureerden verplicht zijn om een gekaperd schip te bevrijden; - **réclame,** f. fr. bovenmatig aanbevelende aankondiging, kwakzalverachtige aanprijzing van waren, geneesmiddelen, kunstvertooningen enz. (soms gehuld in den vorm eener vertelling).

reclasseeren, eigenl. weder plaatsen in de klasse, in de afdeeling, waar iemand thuis hoort; gezegd van gevangenen na hun vrijlating, het duurzaam behouden van dezen voor de maatschappij, het weder verheffen van deze lieden, in Engeland geheeten *reclaiming*; - **reclasseering,** f. opheffing van gewezen misdadigers.

reclineeren, lat. (*reclināre,* van *clināre,* buigen) terug- of nederwaarts buigen, ombuigen; afwijken, hellen; Med. eene staar ombuigen; d i e z o n n e w ij z e r r e c l i n e e r t, d. i. wijkt van de loodrechte richting af, beschrijft een grooteren of kleineren hoek dan de poolshoogte; - **reclinātie** (spr. $t=ts$), f. nw.lat. ombuiging, overbuiging, omlegging; Med. staaroperatie, bij welke men de staar ombuigt; - **reclinatorium,** plaats tot nederligging, rustbed.

recludeeren, lat. (*recludĕre,* van *claudĕre,* sluiten) opensluiten, openen, ontsluiten, ontdekken; ook opsluiten, insluiten; - **reclūsie** (spr. $s=z$), f. nw.lat. opsluiting, het in verzekerde bewaring nemen; beslotenheid, het in

zich zelf gekeerd zijn; ook uitsluiting uit de plaats, waar men tot dusver verblijf heeft gehouden.

recogiteeren, lat. (*recogitāre*; vgl. cogiteeren) terugdenken, zich bezinnen, in zijne gedachten terugroepen; – **recogitātie** (spr. *tie*=*tsie*), (lat. *recogitatio*) overdenking, overweging.

recognosceeren, lat. (*recognoscĕre*; vgl. cognosceeren) herkennen; erkennen, na voorafgegaan onderzoek voor juist, goed, echt verklaren; Mil. uitvorschen, op kondschap uitgaan, de ligging of stelling bespieden; bezichtigen, onderzoeken, monsteren; – *pro recognĭtis et liquidis*, Jur. voor erkend en bewezen (verklaren), van schuldvorderingen; – **recognoscībel,** adj. herkenbaar, te erkennen; – **recognosceering,** f. kondschap, bespieding, opneming der stelling of ligging; – **recognĭtie** (spr. *tie*=*tsie*), f. lat. (*recognitio*) herkenning, erkenning, gerechtelijke erkenning van eenen persoon, eene zaak of een geschrift voor datgene, waarvoor men die uitgeeft; het onderzoekend en verbeterend nazien van een geschrift; – **recognitie-gelden,** erkenningsgelden, d. i. zulke, die de erfpachter aan den grondeigenaar betaalt en waarmede hij diens recht van grondeigendom erkent; – **recognitie-bewijs,** schriftelijk bewijs, waardoor men zich tot eene verrichting verplicht; ook interimsbewijs.

recoleeren, 1) Jur. (fr. *récoler*, mid.lat. *recolāre*) met elkander vergelijken, b. v. twee geschriften; aan de getuigen hunne getuigenis nogmaals voorlezen, om te zien of zij daarbij berusten; 2) (lat. *recolāre*) weder doorzijgen; vgl. coleeren; – **recolement,** n. vergelijkend overzicht, b. v. van een origineel met de copie; de voorlezing der attestatie aan de getuigen.

recolligeeren, lat. (*recolligĕre*; vgl. colligeeren) weder verzamelen; – **zich rec-,** zijne zinnen bijeenroepen, zich weder bezinnen, zijne bedaardheid hernemen, zich herstellen; – **recolléctie** (spr. *t*=*s*), f. nw.lat. verzameling der gedachten, inz. bij geestelijke beschouwingen; vandaar **Recollécten,** fr. **Recollets,** (spr. *rekolè*) eene monnikenorde, leden der franciscaner-orde (Minorieten van de stricte observantie), die blootsvoets op klompen gaan.

recommandeeren, fr. (*recommander*; vgl. commandeeren) aanbevelen, aanprijzen, opdragen; ook **recommendeeren,** nw.lat. (vgl. commendeeren) inscherpen, inprenten, gelasten; – zich aan iemand recommandeeren, zich in zijne herinnering aanbevelen, hem om de voortduring zijner genegenheid verzoeken; – een gerecommandeerde of aangeteekende brief, een aangeteekende brief, van welken de afzender een bewijs van verzending door de post ontvangt; – **recommendābel,** adj. nw.lat. of **recommendáble,** fr. aanbevelenswaardig, lofwaardig, prijzenswaard; – **recommendātie** of **recommandātie** (spr. *t*=*ts*), f. aanbeveling, aanprijzing, voorspraak; bij de posterijen: 't aanteekenen; – recommandatiebrief, aanbevelingsbrief.

Recomparātie, (spr. *t*=*ts*) f. nw.lat. (v. 't lat. *comparāre*, verwerven, aanschaffen) wederverwerving, wederkoop of voorkoop.

recompenseeren, nw.lat. (*ré-compensāre*; vgl. compenseeren; – fr. *récompenser*) schadeloosstellen, vergoeden, vergelden, beloonen; **recompens,** f. nw.lat. (*recompensa*) of **récompense,** f. fr. (spr. *rekoṅpâṅs*') schadeloosstelling, belooning, vergoeding, vergelding, loon; – *en récompense*, fr. (spr. *aṅ rekoṅpâṅs*) ter belooning; – *recompensa dotis*, f. Jur. z. v. a. *donatio propter nuptias*, z. donatie, ond. *donuno.*

recompingeeren, nw.lat. (van 't lat. *compingĕre*, samenvoegen, en dit v. *pangĕre*, bevestigen, inslaan) weder samenvoegen, wederhechten, wederzetten.

recompleteeren, nw.lat. (vgl. compleeteeren) weder voltallig maken.

recomponeeren, lat. (*re-componĕre*; vgl. componeeren) weder samenstellen, omwerken; – **recomponist,** m. nw.lat. of **recompositeur,** m. fr. (spr. *s*=*z*) omwerker; – **recompositie** (spr. *-zi-tsie*), f. lat. wedervereeniging der deelen van een lichaam.

recompteeren, fr. (*recompter*, spr. *rekoṅt-*; vgl. compte) natellen, b. v. ontvangen geld of den inhoud der kas.

reconcilieeren, lat. (*re-conciliāre*; vgl. conciliëeren) weder vereenigen, verzoenen, bevredigen, vereffenen; – **reconciliābel,** adj. nw.lat. verzoenbaar, verzoenlijk; – **reconciliātie** (spr. *t*=*ts*), f. (lat. *reconciliatio*) wedervereeniging, verzoening, bevrediging; ook plechtige afwassching of reiniging van een ontheiligd gedeelte der kerkelijke zaken.

Reconcinnātor, n. nw.lat. (van 't lat. *reconcinnāre*, wederinrichten) wederinrichter, hersteller.

reconfronteeren, nw.lat. (vgl. confronteeren) Jur. andermaal tegenover elkander stellen; de beklaagden en getuigen vergelijkend verhooren; – **reconfrontātie** (spr. *tie*=*tsie*), f herhaalde tegenoverstelling.

Reconnaissance, f. fr. (spr. *r'konnèsâṅs*'; van *reconnaître*, herkennen; erkennen, vgl. connaissance) herkenning, erkenning; erkentelijkheid, dankbaarheid, belooning; Kmt. schriftelijk bewijs van ontvangst; ook z. v. a. recognosceering; – *reconnaissance de liquidation*, (spr. *-likida-sjôṅ*) soort van fransche staatspapieren; – **reconnaissánt,** adj. (spr. *r'konnè-sâṅ*) erkentelijk, dankbaar.

Reconstitútie (spr. *tie*=*tsie*), f. nw.lat. (vgl. constitueeren enz.) wedersamenstelling, herstelling; ook rente-overdraging; intrede in eens anders rechten.

reconstrueeren, nw. lat. (vgl. construeeren) eig. wederopbouwen, herstellen; uit afzonderlijke stukken of overblijfselels het oorspronkelijke geheel opsporen en weder samenstellen; – **reconstrúctie** (spr. *tie*=*sie*) f. wederopbouwing, herstelling; ontbinding der eigenaardige woordopvolging eener taal.

reconvalesceeren, nw.lat. (vgl. convales-

c e e r e n) herstellen, weder gezond worden, genezen, aan de beterhand zijn; – **reconvalescént,** m. een genezende, herstellende, wie aan de beterhand is; – **reconvalescéntie** (spr. *t=ts*), f. genezing, herstelling, het weder-gezond-worden, beteringstoestand.

reconveniëeren, nw.lat. (van 't lat. *convenīre aliquem*, voor: iemand aanklagen; fr. *reconvenir*) Jur. eene tegenklacht inbrengen, met eene tegenklacht tegen eene aanklacht optreden, tegenklagen; – **reconveniént,** m. tegenklager; – **reconvént,** m. tegenbeklaagde; – **reconvéntie** (spr. *t=ts*), f. tegen- of wederklacht, het tegenopkomen, klacht, die de beklaagde tegen den klager bij hetzelfde gerecht indient.

récopiëeren, fr. (*recopier*; vgl. c o p i ë e r e n) andermaal of opnieuw afschrijven.

recoqueeren, lat. (*re-coquĕre*, van *coquĕre*, koken) wederkoken, opkoken, opwarmen.

Recórd, n. eng. (spr. *rekoord*; van 't mid. lat. *recordum*, fr. *record*, getuigenis, onherroepelijk vonnis, herinnering, van 't lat. *recordāri*, in herinnering brengen, in 't geheugen terugroepen; oudfr. *recorder*, de getuigen verhooren; herhalen, opschrijven; vgl. r e c o r d e e r e n) de bij een gerechtshof (*court of record*) bewaarde oorkonde omtrent eene rechtshandeling en de daarop gevallen uitspraak, zoodat die later voor een getuigenis of bewijs kan dienen; in de sporttaal: het beste; het hoogst bereikte, dat alle vroegere praestaties overtreft (b. v. de snelste of verste rit of loop; de hoogste of verste sprong enz.); het r e c o r d s l a a n, het record overtreffen; – **recórder,** m. gerechtsschrijver, stadsschrijver, bewaarder der oorkonden (z. v. a. a r c h i v a r i s, r e g i s t r a t o r); in grootere steden, inz. in Londen: een met rechterlijke macht bekleede, aanzienlijke ambtenaar, vrederechter; ook schrijftoestel aan het Morse-telegraaftoestel.

recordeeren, lat. (*recordāri*, van *cor*, genit. *cordis*, hart) in gedachten herhalen, zich herinneren; ook het rondzingen of omgang houden, waardoor in Duitschland weleer de leermeesters met de scholieren eenige malen 's jaars vóór de huizen aan het te geven geschenk h e r i n n e r d e n (r e c o r d e e r e n), en het dus, als een gedeelte van hun inkomen, voor de deuren inzamelen moesten; – **recordātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *recordatio*) herinnering, het aandenken.

Recours, z. ond. r e c u r r e e r e n.

recouvreeren, fr. (*recouvrer*, spr. *rekoewr–*; van 't lat. *recuperāre*, vgl. r e c u p e r e e r e n) wederbekomen, weder- of terugkrijgen, weder aan zich brengen of veroveren; – **recouvrement,** n. (spr. *r'koewr'mân*) wederkrijging, terugbekoming (lat. *recuperatio*); – **recovery,** f. eng. (spr. *rikówweri*) terugverkrijging.

Recrastinātie (spr. *tie=tsie*), f. nw.lat. (van 't lat. *cras*, morgen, *crastīnus*, tot morgen of den volgenden dag behoorende) verschuiving, verdaging; – **recrastineeren** (lat. *recrastināre*), verschuiven, uitstellen.

Recreatie, recreatief, z. onder r e c r e ë e r e n.

Recreditief, n. nw.lat. terugroepingsbrief van een hof aan zijnen gezant, waardoor het creditief krachteloos wordt gemaakt.

recreëeren, lat. (*recreāre*, van *creāre*, scheppen, voortbrengen; fr. *récréer*) eig. weder voortbrengen; opvroolijken, verkwikken, verfrisschen, laven; vermaken, verlustigen, zich ontspannen; – **recreātie** (spr. *t=ts*), f. verkwikking, verfrissching, lafenis, opvroolijking; uitspanning, verlustiging, vermakelijkheid, vermaak; – **récréations,** pl. fr. (spr. *–sjón*) Muz. zekere bevallige muziekstukjes; – **recreatief,** adj. nw.lat. (fr. *récréatif*) verkwikkend, versterkend, verfrisschend, vermakelijk, verlustigend.

Recreméntum of **recremént,** n. lat. (vgl. e x c r e m e n t) afgang, stoelgang; vuil, vuiligheid, ontuig, uitwerpsel, schuim; slak (der smelthutten); Med. vocht, dat zich van het bloed afzondert, b. v. speeksel, gal enz.

recresceeren, (lat. *recrescĕre*, van *crescĕre*, groeien, wassen) wedergroeien.

recrimineeren, nw.lat. (fr. *récriminer*, vgl. c r i m i n e e r e n, ond. c r i m e n) weder beschuldigen, of tegenbeschuldigingen maken, zijnen aanklager ook aanklagen; weder schelden of hoonen, smaadwoorden enz. beantwoorden; – **recriminātie** (spr. *t=ts*), f. tegenbeschuldiging, tegenklacht; teruggave van ontvangen beschimpingen en smaadredenen in gelijke munt.

Recrudescéntie (spr. *t=ts*), f. nw.lat. (van 't lat. *recrudescĕre*, eig. weder rauw worden, van *crudus*, bloedig, rauw) eig. het wederopenbreken van een wond; Med. wederverergering van een ziekte na ingetreden beterschap.

Recruut, m. (fr. *la recrue*, recruten, eig. de nawas, van *re-croître*, weder groeien; it. *reclúta*) een nieuw aangeworvene, pas aangeworven soldaat of in dienst getreden loteling, die nog geoefend moet worden; – pl. **recruten,** aanvullings-manschappen; – **recruteeren,** (fr. *recruter*) aanvullen, weder voltallig maken; werven, aanwerven, lichten; – **recrutement,** n. (spr. *–mân*) of **recruteering,** f. voltalligmaking of manschapsaanvulling, aanwerving, lichting.

recta, **rectangulum,** *recte*, **rectificeeren** enz., z. ond. *rectus*.

Rectie (spr. *t=s*), f. lat. (*rectio*, v. *regĕre*, vgl. r e g e e r e n) Gram. regeering, verbinding of samenvoeging van regeerende en geregeerde woorden; vermogen van een woord, om in de woordverbinding een ander van zich afhankelijk te maken; – **rector,** m. eig. regeerder, leider, in 't alg. opziener, hoofd van eene latijnsche school of een gymnasium; in Engeland opperpredikant; in Duitschland: hoofd der school; – **rector magnificus,** voorzitter van een akademischen raad of senaat; – **rectoraat,** n. ambt, waardigheid, woning van een rector; – **réctory,** f. eng. (spr. *y=i*) kerkelijke gemeente, aan wier hoofd een rector staat.

rectus, *a*, *um*, adj. lat. (eig. partic. v. *regĕre*, richten, leiden, besturen; vgl. r e g e e r e n) recht, richtig, behoorlijk, juist; – *recta* (scil. *via*), rechttoe, rechtuit, langs den rechten weg, zonder omwegen; – **recta-wissel,** Kmt. wissel, die

alleen aan den persoon van den eersten houder (niet aan o r d e r) betaalbaar luidt, en dus aan geen ander kan worden overgedragen; – *rectum* (scil. *intestīnum*), Med. endeldarm; vandaar *rectītis*, f. barb.lat. endeldarmontsteking; – *rectáal*, adj. of adv. in of door het rectum; – *recto folio*, op de rechter-, d. i. op de eerste of voorste zijde van een blad; – *recte* en *recte bene*, adv. recht, juist, wel, nauwkeurig; – **rectangŭlum**, n., pl. **rectangŭla**, nw.lat. rechthoek, rechthoekig p a r a l l e l o g r a m; – **rectangulair**, adj. rechthoekig; – **rectascénsie** f. (vgl. a s c e n s i e) rechte klimming of opklimming; Astr. de van het snijpunt van den æquator en de ecliptica naar het oosten toe op den æquator gemeten afstand van een ster; – **rectificeeren**, verbeteren, verhelpen, in orde brengen; Geom. kromme lijnen met rechte vergelijken of hare lengte bepalen; Chem. eene afgetrokken vloeistof door herhaald aftrekken nog meer zuiveren, sterker maken; – g e r e c t i f i c e e r d e s p i r i t u s, gezuiverde of overgehaalde wijngeest; – **rectificābel** adj. gelijk of recht te maken; – **rectificātie** (spr. $t{=}ts$), f. terechtbrenging, verbetering, verhelping; Geom. het rechtmaken of de lengtebepaling van kromme lijnen; Chem. grootere zuivering, ontwatering, herhaalde distillatie of overhaling, ook **rectificeering**, c o n c e n t r e e r i n g en p h l e g m a t i s e e r i n g; – **rectificātor**, m. instrument om te zuiveren en te verbeteren; El. gelijkrichter, het toestel, dat wisselstroom in gelijkstroom verandert; – **rectilineair**, adj. rechtlijnig; – **rectilinĕum**, n. rechtlijnige figuur.

reçu, fr. (spr. *r'su*; v. *recevoir* = lat. *recipĕre*) ontvangen, genoten; – **reçu**, n. schriftelijk bewijs van ontvangst.

Recueil, n. fr. (spr. *r'keulj'*) verzameling; – **recueil militaire**, verzameling van reglementen en voorschriften voor den krijgsdienst; – **recueilleeren** (fr. *recueillir*; spr. *rekeulj–*; van het lat. *recolligĕre*, z. r e c o l l i g e e r e n), verzamelen, bijeenvergaderen; – **zich recueilleeren**, zich bekorten; zijne zinnen vergaderen; zich tot stille aandacht of overdenking begeven; – **recueillement**, n. (spr. *-mañ*) verzameling der gedachten, zinnen enz., innerlijke vroomheid, stille bespiegeling, overpeinzing (hgd. *Andacht*).

Recul, m. fr. (spr. *r'kuul*) Mil. het terugwijken, terugstoot van een kanon bij het losbranden; – **reculeeren**, (fr. *reculer*, it. *rinculare*, v. 't lat. *culus*, het achterste, fr. en provenç. *cul*, it. en sp. *culo*) terugtrekken, terugstooten, terugspringen, terugloopen; terugwijken, zich terugtrekken; – **reculade**, f. terugtocht, het terugwijken; – *à reculons* (spr. *-lôñ*), rugwaarts, ruggelings.

recupereeren, lat. (*recuperāre*) z. v. a. r e c o u v r e e r e n (z. ald.); – **recuperātie** (spr. $t{=}ts$), f. z. v. a. r e c o u v r e m e n t; – **recuperātor**, m. verwarmer, warmtehouder.

recurreeren lat. (*recurrĕre*, v. *currĕre*, loopen) eig. terugloopen, wederkeeren; o p of t o t i e m a n d r e c u r r e e r e n, zich tot hem wenden, zijne toevlucht tot hem nemen, zich aan hem houden; – *recúrrens series*, f. Math. afdalende reeks; – *febris recurrens*, z. ond. f e b r i s; – **recurrént**, m. een hulpzoekende, toevluchtnemende; Jur. inz. wie van het rechtsmiddel gebruik maakt, dat den naam draagt van r e c o u r s, z. het volg. woord; – **recours**, m. fr. (lat. *recúrsus*), ook r e g r é s, m. en r e g r e d i è n t i e, f., it. r e c o v e r o, m. teruggang, terugtred; toevlucht; Jur. buitengewoon beroep op een hoogere, of het indienen van bezwaren tegen een lagere autoriteit bij een hoogere, inz. als rechtsmiddel in belasting- en administratieve zaken; ook het recht van verhaal van schade op iemand, schadeverhaal, vergoeding; zijn r e c o u r s of r e g r e s tot iemand nemen, z. v. a. tot hem r e c u r r e e r e n (z. boven), zich aan hem als waarborg wenden of houden; zijne toevlucht tot hem nemen, zich door hem schadeloos doen houden; – r e c o u r s w i s s e l, tegenwissel; – *recúrsus ad comitĭa*, eertijds: beroep (a p p e l l a t i e) op een rijksdag.

recurveeren, lat. (*recurvāre*) terug- of rugwaartskrommen of buigen; – *recurvatus, a, um*, lat. Bot. teruggebogen, omgekromd; – **Recurvirostræ**, pl. nw.lat. (v. lat. *recurvus*, teruggebogen) sabelbekken, vogels met naar boven omgebogen snavel.

recuseeren, lat. (*recusāre*) weigeren, afslaan, afwijzen, verwerpen, niet aannemen; – **recusābel**, adj. (later lat. *recusabĭlis*) weigerbaar, verwerpelijk, af te slaan; – **recusanten**, pl. (lat. *recūsans*) weigeraars van den godsdiensteed, tegenstanders der bisschoppelijke kerk in de 17e eeuw; – **recusātie**, (spr. *-za-tsie*) f. (lat. *recusatĭo*) weigering, verwerping, het afslaan; – *recusatĭo judĭcus*, Jur. verwerping, wraking van een rechter enz., dien men van eenzijdigheid verdenkt; – *r. juraménti*, weigering van den eed.

Recússie, f. nw.lat. (van 't lat. *recutĕre, recussum*, terugslaan) het terugslaan; terugkaatsing.

Recutītie (spr. *tie=tsie*), f. nw.lat. (van 't lat. *cutis*, huid) Med. herstelling der voorhuid door de vorming van een kunstmatige.

red, adj. eng. rood; – **Red river** (spr. *riw-wer*) Roode rivier.

Red. afkorting voor den plantkundige Pierre Joseph Redouté (gest. 1840).

Redacteur, redactie, z. ond. r e d i g e e r e n.

Redán, m. fr. (voor *redent*, v. *dent*, lat. *dens*, gen. *dentis*, tand) Fort. naam van zekere werken, die ongeveer als zaagtanden zijn ingericht, zoodat zij elkander f l a n q u e e r e n of wederzijds verdedigen; zaagwerk, een vestingwerk met enkel f a c e s en c o u r t i n e s.

redanimeeren, (later lat. *redanimāre*; vgl. a n i m e e r e n, r a n i m e e r e n) weder bezielen, herlevendigen, opwekken, aanmoedigen.

redargueeren, lat. (*red-arguĕre*; vgl. a r g u e e r e n) weerleggen, bewijzen.

redateeren, nw.lat. (vgl. d a t e e r e n, ond. d a t u m) de dagteekening van een brief vervroegen, voordateeren.

redde Caesari quae sunt Caesaris et quae sunt

Dei Deo, lat. geef den keizer wat des keizers is en Gode wat Godes is.

Redditie, f. lat. (*redditio*, van *reddĕre*, weder- of teruggeven) teruggave, b. v. van een vesting; Log. nazindeel eener p e r i o d e of gelijkenis.

Redecilla, f. sp. (spr. *-si-lja*, verklw. v. *red*, lat. *rete*, net; vgl. *reticŭlum*) hoofdbedekking in den vorm van een net, gebruikelijk in C a t a l o n i ë.

Redemtie, redemtor, z. ond. r e d i m e e r e n.

redensecren, nw.lat. (vgl. d e n s e e r e n) weder dicht maken, verdichten.

Rederijkers, m. pl. (verbast. van r h e t o r i k e r s) benaming der leden van voormalige en hedendaagsche gezelschappen in Nederland, ten doel hebbende om zich in de dichtkunst en in de redekunst of r h e t o r i k a, of wel in de uiterlijke voordracht te oefenen; – **rederijkerskamer,** f. vereeniging van rederijkers.

redevábel, fr. (*redevable*, van *redevoir*, nog schuldig zijn; vgl. d e v o i r) eig. nog schuldig, in achterstand; erkentelijk, verplicht; – **redevance,** f. (spr. *-wâns'*) grondcijns, leenpacht; verplichting, gehoudenheid.

redhibeeren, lat. (*red-hibēre*) teruggeven of terugnemen, b. v. het gekochte tegen betaling van het koopgeld; – **redhibitie** (spr. *t=ts*) f. teruggave, terugneming eener gekochte zaak; koopvernietiging of ontslag; – **redhibitie-eisch,** Jur. eisch wegens teruggave van den betaalden prijs tegen teruggave der waar; – **redhibitōrisch,** adj. (later lat. *redhibitorius*) de terugneming betreffende.

Redhostiméntum, n. nw.lat. (van 't oudlat. *redhostire*, weer gelijkmaken, vergelden, v. *hostire*, door een offerdier verzoenen, gelijkmaken, vergelden, v. *hostia*, offerdier) Jur. wedervergelding; – *redhostiménti loco*, in plaats van eene wedervergelding.

Redif, m. (arab. *redif*, eig. een achteraankomende, v. *radafa*, navolgen) turksche landweer, die vroeger alleen in oorlogstijd opgeroepen werd en 15 jaren achtereen verplicht was te dienen.

redigeeren, lat. (*redigĕre*, van *re-* en *agĕre*) eig. terugdrijven of -brengen; vervolgens: samenbrengen, verzamelen, in orde brengen of rangschikken, naar eisch inrichten en in 't licht geven, den druk bezorgen, voor de pers gereed maken; – *in ordĭnem* r e d i g e e r e n, in orde brengen; – **redacteur,** m. fr. (lat. *redactor*) verzamelaar, rangschikker of samenvoeger, drukbezorger en uitgever van schriftelijke opstellen, inz. rangschikker en uitgever van werken, die uit de bijdragen van velen zijn samengesteld, schikker en uitgever van tijdschriften (maandwerken, dagbladen enz.); fem. **redactrice**; – **redáctie,** f. (spr. *t=s*) deze bijeenbrenging, verzameling en schikking; het opstellen, gereedmaken en bezorging van het drukken; de gezamenlijke schrijvers, die bij de uitgave van een courant enz. betrokken zijn; ook: lokaal. waar een courant enz. wordt opgesteld en gereedgemaakt; stijl, vorm, wijze waarop iets gesteld is, b. v. de redactie van dat wetsartikel is niet duidelijk.

redimeeren, lat. (*redimĕre*, van *re-* en *emĕre*, koopen) loskoopen, weder inlossen, bevrijden (r a n t s o e n e e r e n); – *pro rediménda rixa*, lat. Jur. tot vereffening of bijlegging der oneenigheden, of tot afsnijding opheffing, vermijding van het rechtsgeding; – **redémtie** (spr. *t=s*) f. (lat. *redemtio*) bevrijding, loskooping (r a n t s o e n), verlossing; – **redémtor** of **redémptor,** m. bevrijder, verlosser, redder; – *redemtor litium*, proceskooper, hij, die rechtsgedingen aan zich brengt; – **redemptioners,** m. pl. eng. (spr. *ridémsjĕners*) landverhuizers of kolonisten naar N. Amerika, die hun overtocht niet kunnen betalen en daarom verplicht zijn hun schuld aan te werken; – **Redemtoristen** of **Redemptóristen,** m. pl. leden der orde van den heiligen Verlosser (r e d e m t o r), z. v. a. L i g o r i a n e n (z. ald.).

Redingote, f. fr. (spr. *r'deñgót'*) van 't eng. **ridingcoot** (spr. *raidingkoot*; van *to ride*, rijden, en *coat*, rok), rijrok, reisrok, lange overrok; – *redingote anglaise* (spr. *-añglèz'*), overtreksel of f o e d r a a l, van den blinden darm der lammeren of caoutchouc gemaakt, dat gebruikt wordt om het mannelijk lid tegen de werking der venerische smetstof te behoeden en om bevruchting te voorkomen (ook *capote anglaise*, c o n d o m of p r é s e r v a t i f geheeten).

redintegreeren, lat. (*red-integrāre*; vgl. i n t e g r e e r e n) weder herstellen of volledig maken, hernieuwen; weder in vorig ambt of bezit stellen; – **redintegrātie** (spr. *tie=sie*), f. wederherstelling, vernieuwing, weder-volkomen-making.

redisconteeren, Kmt. door disconto verkregen wissels vóór den vervaldag opnieuw verkoopen.

redĭtus, m. lat. (v. *redīre*, terugkomen) terugkeer, terugkomst, wederkomst; pl. *redĭtūs*, inkomsten; – *redĭtus annŭi*, pl. jaarlijksche inkomsten; – *r. irredimibĭles*, nw.lat. onafkoopbare renten; – *r. redimibĭles*, afkoopbare of aflosbare renten.

redivīvus, a, um, lat. (vgl. *vivus*) weder herleefd, opgewekt, hernieuwd.

Redondillĕn, sp. *redondillas* (spr. *-diljas*), pl. (van *redóndo* = lat. *rotundus*, rond) spaansche en portugeesche versvorm van vier, zes of achtlettergrepige rijmregels, later in 't alg. zes- of achtlettergrepige verzen.

redoppeeren, fr. het paard met de halve volte laten wenden, een r e d o p laten maken.

redoubleeren, fr. (*redoubler*, spr. *r'doebl-*; vgl. *double* enz.) verdubbelen, vermeerderen, versterken, met meer kracht of nadruk herhalen; – **redoublement,** n. (spr. *-mâñ*) verdubbeling, versterking.

Redoute, f. fr. (spr. *redoet'*; van 't lat. *reducta*, *reductus*, d. i. eig. teruggetrokken plaats, v. *reducĕre*; vgl. r e d u c e e r e n en r e d u i t) 1) kleine veldschans, kleine vierkante verschansing, ook door sommigen vertaald door schrikschans, omdat zij 't woord afkomstig wanen v. *redouter*, vreezen, duchten; 2) gemaskerd bal, maskerdans (it. *ridotto*, eig. plaats van oponthoud,

verzamelplaats, inz. de openbare plaats in Venetië, op welke gedurende het carneval door gemaskerde personen kansspelen gespeeld worden).

redouteeren, fr. (*redouter*, als ware 't lat. *redubitāre*, v. *dubitāre*, onzeker zijn, twijfelen, fr. *douter*) vreezen, duchten, ontzien, schuwen; **redoutábel,** adj. (fr. *redoutable*) vreeselijk, geducht, ontzaglijk.

Rédowa, f. z. r e g d o w a; – **redowazka,** f. boheemsche dans, afwisselend in $^2/_4$ en $^3/_4$ maat; vgl. r e g d o w a.

redresseeren, fr. (*redresser*; vgl. d r e s s e e r e n) weder recht maken of terecht brengen, weder in orde, in 't gelid, in den behoorlijken vorm of op den rechten weg brengen, wederherstellen, goedmaken, verbeteren, verhelpen; ook verachterend maken; Kmt. z. v. a. s t o r n e e r e n.

Redruthiet, n. koperglans, genoemd naar R e d r u t h in Cornwallis.

Redsjeb, m. arab. (*redsjeb*, oorspr. vereering, eerbied, v. *radsjaba*, vreezen, schuwen) naam der 7de maand in den mohamedaanschen kalender (omdat in deze maand de strijd verboden was).

Redt., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor L. Redtenbacher (gest. 1876).

reduceeren, lat. (*reducĕre*, van *ducĕre*, leiden, voeren) terugvoeren, terug- of wederbrengen; verkleinen, verlagen, verminderen, afzetten, b. v. de waarde eener munt; beperken, onttrekken; herleiden; Muz. e e n e p a r t i t u u r r e d u c e e r e n, de harmonie van vele instrumenten op eenige weinige terugbrengen; Chem. tegengestelde van o x y d e e r e n; metalen uit hunne verbindingen met zuurstof, zwavel of een andere elektro-negatieve stof zuiver te voorschijn brengen; – r e d u c e e r - o v e n, oven, waarin de metalen uit hunne natuurlijke verbindingen afgescheiden worden; – **reduceerklep,** f. toestel, in de schroefmoer aan den hals van een stalen cylinder of b o m b e voor geperste stoffen, dat het uitstroomen vermindert, een soort r e g u l a t e u r dus; – **reducíbel,** adj. nw. lat. herleidbaar, herstelbaar; – **reducídos,** pl. sp. (spr. *u*=*oe*) bekeerden, dezulken, die onder de folteringen der inquisitie hunne (zoo geheeten) dwalingen herriepen; – **reduceering** of **redúctie** (spr. *t*=*s*), f. lat. (*reductio*) terugvoering, herstelling, herleiding tot den vorigen vorm; Chir. herzetting van ledematen; beperking, besnoeiing, vermindering, b. v. van het getal der troepen; verlaging, vermindering, b. v. van den prijs eener waar; in de teekenkunst: vermindering, verkleining van een figuur; uitrekening, vergelijking, overbrenging der maten, gewichten en muntsoorten van een land in die van een ander land; Arith. herleiding van breuken van verschillende noemers tot denzelfden noemer; herleiding van geheelen tot onderdeelen of omgekeerd; Chem. d e s - o x y d á t i e, herstelling of voortbrenging der zuivere metalen uit hunne verbindingen met zuurstof, zwavel enz.; Muz. uittreksel van eene partituur; ook wel: het overdragen uit eene vreemde toonsoort in eene meer bekende; – **reductiemiddel,** n. Chem. stof, die zuurstof onttrekt aan zuurstofverbindingen; – **reductietabél,** tafel tot verandering of overbrenging en vergelijking der verschillende munten, maten en gewichten; – **redúctor,** m. werktuig tot het zetten van ontwrichte of gebroken ledematen; – **reduit,** n. fr. (spr. *redwi*; vgl. r e d o u t e) Fort. toevluchtschans, vluchtschans, eene kleine halve maan, in eene groote aangelegd voor den aftocht der verdedigers, wanneer deze wordt veroverd; soort van citadel, bestaande uit een bastion, waarvan men de keel naar den kant der plaats versterkt; ook vertrekje, kabinetje, hoekje.

redulcereeren, (lat. *redulcerāre*, vgl. u l c u s) Med. weder aan 't zweren maken.

redundeeren, lat. (*redundāre*, eig. teruggolven of vloeien, van *re-* en *undāre*, golven) overstroomen, overvloeien, in overvloed zijn; – **redundántie** (spr. *t*=*ts*), f. (lat. *redundantĭa*) overvloed, overtolligheid, overmaat; te groote woordenrijkheid, wijdloopigheid.

redupliceeren, lat. (*re-duplicāre*; vgl. d u p l i c e e r e n, onder d u p l u m) weder verdubbelen; lettergrepen of letters herhalen; – **redupliceaat,** n. nogmaals verdubbeld afschrift; – **reduplicātie** (spr. *t*=*ts*), en **redupliceering,** f. wederverdubbeling; Gram. letter- of syllabenverdubbeling of -herhaling, vooral bij de buiging der werkwoorden; – **reduplicatief,** adj. nw. lat. verdubbelend, verdubbeling bewerkend.

Reduvia, f. lat. nij(d)nagel (aan den vinger).

Réd-wing, m. eng. „roodvleugel", roode lijster.

Reede, samengetr. **reê,** f. nederl. (van r e e d, g e r e e d, z. v. a. de plaats buiten de haven, waar men 't schip r e e d t of g e r e e d maakt; hgd. *rhede*, fr. *rade*, z. a., it. en sp. *rada*, ijsl. *reida*, eng. *road*, vroeger *rade*, zw. *redd*, dezelfde stam zit ook in ons *bereiden*, *gereed*) door land ingesloten gedeelte der zee, dat aan de vaartuigen eene ligplaats bereidt, waar zij meer of min tegen wind en stroom beveiligd liggen; b e s l o t e n r e e d e, geheel beschutte reede; o p e n r e e d e, gedeeltelijk aan den zeewind blootgestelde r e e d e; – **reeder,** m. hij, die een vaartuig ter koopvaardij uitrust of helpt uitrusten; – **reederij,** f. uitrusting van schepen door de reeders; maatschappij van reeders.

reëel, adj. fr. (*réel*; vgl. r e a a l) werkelijk, wezenlijk, waarlijk, waarachtig; grondig; geloofwaardig, zeker.

Reef of **rif,** n. nederl. Mar. zeilstrook, waardoor het zeil bij te sterken wind kan ingekort (g e r e e f d) worden.

Reefter, n. zie r e f e c t o r i u m onder r e f i c i ë e r e n.

Reel, m. eng. (spr. *riel*) eig. haspel; levendige schotsche en iersche dans.

Reëmtie (spr. *t*=*s*), f. nw. lat. (vgl. *emtĭo*) terugkoop, herkoop, wederkoop.

Rees, pl. onregelmatig voor r e i s (z. ald.).

re et corpŏre, lat. aan lijf en goed (straffen), met goed en bloed.

reëxhibeeren, nw. lat. (vgl. e x h i b e e r e n) weder vertoonen, weder overhandigen.

reëxporteeren, nw. lat. (vgl. e x p o r t e e r e n) wederuitvoeren; – **reëxport,** n. wederuitvoer; – **reëxportâtie** (spr. *tie=tsie*), f. wederuitvoer, het wederuitvoeren van ingevoerde waren.

refabriceeren, nw. lat. (vgl. f a b r i c e e r e n) wedermaken, wederbouwen, herbouwen, hermaken.

refaçonneeren, fr. (vgl. f a ç o n n e e r e n) eene nieuwe gedaante, een ander f a t s o e n geven, vervormen, omvormen.

Refáctie (spr. *t=s*), fr. f. Kmt. korting van betaling voor verontreinigde goederen, z. v. a. f u s t i.

refaire, fr. (spr. *-fèr'*) overdoen, overmaken; – *c'est à refaire*, dat moet overgedaan worden, wij moeten van voren af aan beginnen; – **refaits,** pl. fr. (spr. *-fè*) onbesliste spellen bij *trente et quarante* of *rouge et noir.*

Refan, z. r e n f a n.

Refe, op Madagascar (*refi, reffe* = maleisch en javaansch *depa*, tagalisch *dipa*, tahitisch *rea*) lengtemaat van verschillende grootte, ongeveer = 1 vadem.

Refectie, refectorium, z. ond. r e f i c i ë e r e n.

refelleeren, lat. (*refellĕre*, v. *re*, weder, en *fallĕre*, misleiden) wederleggen, tegenspreken, met redenen het tegendeel bewijzen.

Referee, m. eng. (spr. *refĕrie*) scheidsrechter.

refereeren, lat. (*referre*, eig. terugdragen of brengen, wederbrengen; fr. *référer*) berichten, bericht geven, melden, voordragen, verhalen; verslag doen voor de rechtbank; – **refereerkunst,** kunst van verslag doen; – **referaat,** n. nw. lat. verslaggeversambt, berichtambt; verhandeling, voordracht, verslag; – **reference,** f. eng. (spr. *réfferens*), hgd. **referénzen,** pl. (spr. *z=ts*), ook nederl. **referéntiën** (spr. *t=ts*), Kmt. informatiën, getuigenissen; in Engeland: aanbevelingen van bekende en soliede huizen; – **référence,** f. fr. (spr. *-rañs'*) patroonboek; – **referént,** n. lat. (*refĕrens*), **referendâris** of **referendair,** m. nw. lat. berichter, berichtgever, berichtsteller, voordrachtsvoerder of voordrager uit den inhoud der acten enz.; – **referendâris,** inz. voordragend ambtenaar aan een ministerie, bij ons: eerste ambtenaar aldaar na den secretaris-generaal; – **referént,** m. die verslag doet aan het publiek van uitgekomen werken, zonder ze eigenlijk te r e c e n s e e r e n; iemand, die een verhandeling houdt; – **referendarius,** m. in Duitschland jong rechtsgeleerde, die het tweede examen bij een rechtbank heeft volbracht en zich zelf tot het ambt van onderrechter bevoegd heeft gemaakt; vandaar **referendariaat,** n. diens verworven graad en ambt; – **referéndum,** n. hetgeen te berichten is; iets *ad referéndum* **nemen,** iets aannemen om daarvan verslag te doen, iets ter gerechtelijke overweging nemen, om daarover bij de bevoegde autoriteit van bericht te dienen, iets ter bespreking of tot naricht aannemen; volksstemming, hoofdelijke stemming op schrift; in Zwitserland de instelling, dat over besluiten der Volksvertegenwoordiging en in het bijzonder over wetten, nog een volksstemming kan plaats hebben; – **referte,** f. verwijzing naar iets, beroep op iets.

Referein, z. r e f r a i n.

reficiëeren, lat. (*reficĕre*, van *facĕre*, maken, eig. wedermaken) herstellen, verbeteren, verhelpen; oprichten, opbeuren, verkwikken, verfrisschen; – *reficientĭa*, n. pl. Med. verkwikkende, versterkende artsenijen; – **reféctie** (spr. *t=s*), f. (lat. *refectĭo*) herstelling, verbetering; verfrissching, versterking, lafenis; bij R. Kath. verkwikkingsmaal, lafenismaal ten tijde der vasten in kloosters en in 't alg. bij de R. Kath.; ook Jur. verbetering, herstelling, wederoprichting van een gebouw; – **refectoriaal,** adj. tot de eetzaal behoorende; – **refectorium,** n. nw. lat. eetzaal, eetkamer in kloosters en andere geestelijke gestichten, r e e f t e r; – **refectuur,** f. nw. lat. recht om ter verbetering van een gebouw hout uit het bosch te nemen.

refigeeren, lat. (*refigĕre*; vgl. f i g e e r e n) het aangeplakte, aangeslagene weder afnemen; ook andermaal aanslaan, aanplakken.

Refin, m. fr. (spr. *r'feñ*) of **refino,** m. sp. (eig. in 't algemeen zeer fijn, suprafijn) de fijnste spaansche wol en de daaruit vervaardigde stof.

reflecteeren, lat. (*reflectĕre*, d. i. eig. terugbuigen; vgl. f l e c t e e r e n) lichtstralen terugwerpen, terugstralen, terugkaatsen, weerkaatsen, afstuiten; nadenken, overwegen, beoordeelen; terugdenken; – **op iets reflecteeren,** iets in aanmerking nemen, er op letten, er acht op geven; – **reflectánt** of **reflecteerende,** m. die iets op het oog heeft, er op let, die op iets acht slaat; – **refléctor,** m. nw. lat. terugwerper der lichtstralen, straalwerper, spiegelinstrument, om gegeven nachtseinen duidelijker zichtbaar te maken, s p i e g e l - t e l e s k o o p; – **reflex,** m. door r e f l e c t e e r e n (terugstralen) voortgebrachte werking, inz. van geluid en licht; Physiol. onwillekeurige op peripherische prikkeling gevolgde beweging, vandaar r e f l e x - b e w e g i n g enz.; – **refléxie,** f. lat. (*reflexĭo*, ombuiging) terugkaatsing, terugwerping der lichtstralen, terugstraling; weerschijn, gloed; oneig. terugwending van de werkzaamheid der ziel op zich zelve bij de toetsing en beoordeeling van de door zinnelijke waarneming verkregen voorstellingen, het nadenken, overwegen, overweging, overleg, beschouwing, overdenking, bespiegeling; opmerkzaamheid op, inachtneming van iets; – **reflexie-goniometer,** m. door Wollaston uitgevonden hoekmeter voor kristallen, die op de terugkaatsing van het licht is gegrond; – **reflexie-cirkel,** m. door Borda uitgevonden instrument om hoeken te meten; – **reflexiepunt,** n. punt in den spiegel, vanwaar een lichtstraal in het oog komt; – r e f l e x i e h o e k, terugstralingshoek, hoek van terugkaatsing, de hoek, dien een teruggekaatste lichtstraal maakt met het terugkaatsend vlak, en die gelijk is aan den hoek van inval of i n c i d e n t i e - h o e k (z. ald.); – r e f l e x i e - v e r m o g e n, het vermogen om na te denken, overdenkingsvermogen; ook ver-

mogen der terugkaatsing; – **reflexibel,** adj. nw. lat. voor terugkaatsing geschikt; – **reflexibiliteit,** f. vermogen der terugkaatsing of de eigenschap der stralen om af te kaatsen; – **reflexief,** adj. terugwerkend; – **reflexieve pronomina,** Gram. wederkeerige voornaamwoorden; – *verbum reflexivum* of enkel **reflexivum,** z. *verbum*; – *reflexus, a, um,* lat. Bot. teruggeslagen, omgeslagen, omgebogen.

refloreeren, ook **refloresceeren,** lat. (vgl. f l o r e e r e n, ond. *flos*) weder opbloeien, tot nieuwen bloei geraken.

reflueeren, lat. (*refluĕre,* v. *fluĕre,* vloeien) terugvloeien, terugtreden, terugwerken; – **reflúxus,** m. nw. lat. terugvloeiing van het bloed naar het hart; ook e b b e.

Refónte, f. fr. (spr. *r'fónt,* van *refondre,* oversmelten) omsmelting, omgieting, het smelten, b. v. van oude munten om er nieuwe van te maken; oneig. omwerking van een geschrift.

reformeeren, lat. (*reformāre*; vgl. f o r m e e r e n) omvormen, een anderen vorm, gedaante geven,veranderen; verbeteren (misbruiken enz.), zuiveren; – **Gereformeerden,** ook C a l v i n i s t e n en Z w i n g l i a n e n, Hervormden, aanhangers en volgelingen van de geloofsleer, zooals zij door C a l vij n en Z w i n g l i in een nieuwen vorm gebracht is; – **reforme,** f. nw. lat. (fr. *réforme*) omvorming, verandering, verbetering van eenen toestand, zonder het wezen der zaak te veranderen; Mil. herleiding der ambtenaren van het gouvernement of der troepen van den Staat tot een minder getal; afdanking b.v. van rijkspaarden, die geen dienst meer kunnen doen, ontslag, afmonstering; ook z. v. a. **reformātie** (spr. $t{=}ts$), f. inz. leer- of kerkverbetering, leer- of geloofsreiniging, herstel der zuivere christelijke leer, zooals die door L u t h e r, C a l v ij n en anderen werd begrepen en tot stand gebracht; – **Reformāten,** pl. z. v. a. R e c o l l e c t e n; – **reformātor,** m. lat. omvormer, vervormer, hervormer, veranderaar, verbeteraar; inz. geloofszuiveraar; – **refórmatory,** f. eng. amer. inrichting voor jeugdige misdadigers, te vergelijken met onze tuchtscholen; – **reformbanketten,** pl. maaltijden, waarbij de liberale Kamerleden te Parijs in de jaren 1847 en 1848 voor eene herziening der kieswet werkten en door welker verbod aanleiding werd gegeven tot de Februari-revolutie; – **refórmbill,** f. in Engeland elke b i l l (z. ald.), die de eene of andere hervorming bedoelt, inz. echter die, welke de parlementshervorming op den 23sten November 1830 voorstelde; – **reform-kleeding,** f. dameskleeding, die in overeenstemming is met den vorm van het lichaam, waardoor men de nauw sluitende taille wil hervormen; hoofdzaak is daarbij een lichte onderkleeding met zoo weinig mogelijk plooien en zonder corset; – **reformpaard,** n. paard, dat op reform gesteld is, dat afgekeurd is voor den dienst; – **reformer** of **reformíst,** m. eng. verbeteraar, inz. die de verbetering, hervorming van de constitutie verlangt, aanhanger van de partij van vooruitgang of der beweging, in tegenstelling van de c o n s e r v a t i e v e n; in Frankrijk diegenen, die hoofdzakelijk met betrekking tot de verbetering van den toestand der arbeidersbevolking hervormingen verlangen; – **reformístisch,** adj. wat de Reformisten of hunne leer en grondstellingen betreft; r e f o r m i s t i s c h b a n k e t, reformistische maaltijd.

reformidābel, adj. nw. lat. (van 't lat. *reformidāre,* ten hoogste vreezen) vreeselijk, verschrikkelijk.

Reformisten, reformistisch, z. r e f o r m e e r e n.

refourneeren, fr. (*refournir*) weder of nieuw voorzien; opnieuw met fijn hout inleggen; vgl. f o u r n e e r e n.

Refractaris, lat. (van *refringĕre,* d. i. eig. wederbreken, verbreken, vernietigen) of **refractaire,** fr. m. weerspannige, verzetteling, ongehoorzame, inz. tegen den verplichten krijgsdienst; ook als adj.: wederspanning; – **refráctie** (spr. $t{=}ts$), f. nw. lat. (vgl. f r a c t i e) breking der lichtstralen, straalbreking; – **refractie-anomalieën,** f. pl. storingen van het gezichtsvermogen, ontstaan door afwijking der normale refractie van 't oog; – **refractieperiode,** f. Med. tijd, waarin een spier niet prikkelbaar is; – **refráctor,** m. straalbreker; verrekijker, die, door de lichtstralen te breken, de vergrooting voortbrengt, d i o p t i s c h e v e r r e k ij k e r; – **refractometer,** m. toestel tot bepaling van den brekingsindex van het licht; – **refractief,** adj. straalbrekend, straalbreking bewerkend; – *refractus, a, um,* lat. Bot. omgebogen.

refrageeren, lat. (*refragāri*) wederstreven, zich verzetten.

refraicheeren en **refraichissement,** liever r a f r a i c h e e r e n en r a f r a i c h i s s e m e n t, z. ald.

Refrain, n. fr. (spr. *r'freñ*; provenç. *refranh, refrim,* v. 't mid. lat. *refrangĕre,* in plaats van *refringĕre,* bij herhaling breken, oudfr. *refraindre,* provenç. *refranher, refrinher*) keerregel of keerregels, keerwoorden, die aan het einde van elk couplet van een lied, ballade, rondeel enz. herhaald worden, oudtijds stok (regel) genoemd, slotvers, slotrijm, keerrijm.

refrangibel, adj. nw. lat. (van 't lat. *frangĕre,* breken; vgl. r e f r a c t i e) breekbaar, te breken; – **refrangibiliteit,** f. Phys. breekbaarheid der lichtstralen.

refreneeren, lat. (*refrenāre,* v. *frenum,* toom) met den toom of teugel terughouden, teugelen, in toom houden.

Refreshing, f. eng. (spr. *sh* = *sj*; vgl. r a f r a i c h e e r e n) ververscning, verfrissching; – **refreshing-room** (spr. *-roem*) ververschingslokaal.

refriceeren, lat. (*refricāre,* van *fricāre,* wrijven) wederwrijven, openkrabben, openrijten (van wonden).

refrigereeren, lat. (*refrigerāre,* van *frigus,* n. koude) of fr. **refroidisseeren** (*refroidir,* spr. *refroadi-s-*), afkoelen, verfrisschen, weder koel of koud worden; koud maken, van warmte of hitte berooven; – **refrigerantia,** n. pl. verkoelende

middelen, koelmiddelen; – **refrigerätie**, f. (lat. *refrigeratio*) of. fr. **refroidissement**, m. (spr. *-mań*) afkoeling, koudwording; – **refrigerätor**, m. nw. lat. verkoeler, koelbuis, vooral aan het distillatietoestel; – **refrigeratorium**, n. koelmiddel, koelvat; – **refrigerium**, n. later lat. verfrissching, koelmiddel.

refringeeren, lat. (*refringĕre*) breken, opbreken; – **refringént**, adj. straalbuigend, straalbrekend, wat de stralen terugkaatst.

refriseeren, fr. (struisvederen) opkrullen, opnieuw friseeren.

Refter, n. r e e f t e r, z. r e f e c t o r i u m, onder r e f i c i ë e r e n.

Refugium, n. lat. (v. *refugĕre*, terugvlieden, van *fugĕre*, vluchten; *fuga*, vlucht, fr. *refuge*) toevlucht, uitvlucht, schuilplaats, toevluchtsoord; – **refugiëeren**, lat. (*refugĕre*, fr. *se réfugier*) vluchten, uitwijken, ontwijken; zijne toevlucht nemen; – **refugié**, m. fr. (spr. *refuzjié*) vluchteling, uitgewekene, inz. vluchteling om 't geloof; naam, dien men aan de Hervormden gaf, welke onder Lodewijk XIV in 1685 uit Frankrijk vluchtten.

Refulgentie (spr. *t=ts*), f. later lat. (*refulgentia*, van *refulgēre*, terugglanzen; vgl. f u l g e n t) weerschijn; heldere schijn, stralende glans.

refundeeren, lat. (*refundĕre*, eig. wedergieten, uitgieten, van *fundĕre*, gieten) teruggeven, terugbetalen, wedervergoeden; – *refūsis expénsis*, Jur. na de terugbetaling der kosten; maar ook: onder weigering der kosten, welke men veeleer door de tegenpartij wenscht gedragen te zien; – **refusie**, f. (lat. *refusio*, uitgieting) teruggave, terugbetaling, wedervergoeding of vergelding; – *refusio expensārum* of *sumtŭum*, Jur. vergoeding of teruggave der kosten; afwijking der kosten; – *cum refusione sumtŭum*, met afwijzing of weigering der kosten.

refuseeren, fr. (*refuser*; provenç. *refusar*; it. *rifusāre*, v. 't lat. *recusāre*, afslaan, onder invloed van *refutāre*, terugwijzen) afslaan, weigeren, ontzeggen, afwijzen, van de hand wijzen, niet aannemen, niet willen; – **refus** (spr. *refú*), gewoonlijk nederl. **refuus**, n. weigerend antwoord, weigering, ontzegging, neenwoord, blauwe scheen, blauwtje.

Refusie, z. ond. r e f u n d e e r e n.

refuteeren, lat. (*refutāre*, eig. terugwijzen) wederleggen; – **refutätie** (spr. *tie=tsie*), f. (*refutatio*) weerlegging; ook opzegging van het leen.

Regaal, n. (van 't mid. lat. *rega*, oudd. *rīga*, *rīge*, rij) boekenplank (r e p o s i t o r i u m); orgelregister of snorwerk in het orgel, de zoogen. menschenstem (*vox humāna*). Zie de andere beteekenissen onder de beide volgende woorden.

regaal, adj. (*regālis*, *e*, van *rex*, genit. *regis*, koning) of **royal**, fr. (spr. *roajál*) koninklijk; – **regaal-** of **royaal-papier**, koningspapier, een zeer groot soort papier voor landkaarten, platen enz. (vgl. i m p e r i a a l - p a p i e r); – **regaal**, **regale**, n. pl. **regaliën**, **regalia**, koninklijke of landsheerlijke rechten of voorrechten, hoogheidsrechten, heerlijkheden; vandaar in Duitschland b e r g- of b e r g w e r k s r e g a a l, het uitsluitend recht van den Staat om de delfstoffen in den bodem te doen opsporen, zoo ook: p o s t-, z o u t-, m u n t-, s t e m p e l - r e g a a l enz.; – **regaliën**, teekens der koninklijke waardigheid; – **regaal**, n. koningsletter, eene groote drukletter, die op het i m p e r i a a l of de keizersletter volgt; – **regalia**, f. soort van sigaar van bijzondere grootte, koningssigaar; – **regaliteit**, f. nw. lat. recht der regeering om regaliën te bezitten.

Regain, m. fr. (spr. *r'geń*) etgroen, nahooi.

regaleeren, fr. (*régaler*, ital. *regalare*, sp. *regalar*, waarsch. van *gala*, dat ook „het uitgelezenste, volkomenste, de bewezen achting en eer" beduidt; v. a. van 't got. *gailgan*, verheugen; misschien met inmenging v. 't lat. *regalis*, koninklijk, dus eig. koninklijk onthalen) kostelijk of heerlijk onthalen, een prachtig gastmaal geven; onthalen, vergasten, t r a c t e e r e n; vermaken, verheugen; – **regal** of **regaal**, n. (fr. *régal*; sp. *regalo*, ook voor geschenk, vermaak, lekkerbeetje) gastmaal, smulpartij, gasterij.

regardeeren, fr. (*regarder*, van *garder*, bewaren, behoeden; vgl. g a r d e) aanzien, aanschouwen, aankijken, beschouwen, bezien, betrachten, bekijken, waarnemen; op iets letten of zien, iets in aanmerking nemen, er acht op geven; aangaan, betreffen; – **regard**, n. (spr. *r'gâr*) aanblik, blik, wenk, oogopslag; betrekking, aanmerking, aanzien, opzicht; opmerkzaamheid, achting, eerbied jegens iemand; Pict. tegenstuk, de (ten onrechte zoogenoemde) tegenhanger; – *en regard* (spr. *ań-*) ten opzichte, met betrekking, ten aanzien, wegens, uit achting; op de tegenoverstaande bladzijde.

Regátta of **regátte**, f. it. (*regatta* en *rigatta*, van *riga*, rij, beurt, oudd. *rīge*, *rīga*; vgl. het sp. *regate*, m. het ontsluipen, ontsnapping, *regatear*, wedroeien) wedvaart met gondels, roei- en zeilwedstrijd op het groote kanaal te Venetië, die ter eere van vreemde vorsten enz. met veel pracht wordt gehouden; in 't algemeen roeiwedstrijd, zeilwedstrijd.

Régdowa, gew. **rádowa**, f. boh. (*regdowák* en *reydowák*, verwant met ons r e i, r e i d a n s) f. boheemsche dans, soort van wals in $^3/_4$ maat; – **regdowáika**, f. (boh. *reydowatschka*) eene variatie van dien dans.

regeeren, nederl. (van 't lat. *regĕre*; fr. *régir*) eig. richten, leiden, sturen, voeren; heerschen, beheerschen, besturen; Gram. vorderen, vereischen, bij zich verlangen, ten gevolge hebben, b. v. een datief of accusatief van een woord (vgl. r e c t i e); – **regeering**, f. leiding, richting; heerschappij, beheer, bestuur; uitoefening van het hoogste staatsgezag; besturend lichaam en de gezamenlijke besturende staatscolleges; – **regeeringsvorm**, m. wijze waarop in een Staat de opperste macht wordt uitgeoefend, met betrekking tot het getal der personen, die haar uitoefenen en tot de mate van macht, welke deze in handen hebben (vgl. a u t o k r a t i e, m o n a r c h i e, a r i s t o k r a t i e, o l i g a r c h i e, d e m o k r a t i e, o c h l o c r a t i e en

a n a r c h i e); - **régens,** m. lat. de heerschende; opperleeraar, opziener in R. Kath. stiften; - **regént,** m. heerscher, landsheer; rijksbewindvoerder; rijksbestuurder; titel der bestuurders van godshuizen (vr. **regentés**); ook naam van den grootsten diamant in eene vorstelijke kroon, inz. dien van de fransche kroon, welke op 6 millioen guldens wordt geschat en door den r e g e n t Philips van Orleans werd aangekocht, zie P i t t; - *tabac du régent,* snuiftabak met a r o m a t e n toebereid; - **regentenstuk,** n. schilderij, voorstellende de regenten (eener liefdadige instelling enz.); - **regie,** f. fr. (spr. *r'zji*) beheer van zekere takken van staatsinkomsten, indirecte belastingen en staatsinkomsten, verbonden met verantwoordelijkheid en aflegging van rekening, b. v. het beheer van hout, zout, tabak enz.; in Ned. O. Indië de o p i u m, in Frankrijk de t a b a k s r e g i e, waar deze artikelen alleen door den Staat mogen verkocht worden in regeeringsdepôts; ook zorg voor en leiding bij de opvoering van een tooneelstuk; - **regisseur,** m. de daarmede belaste persoon; - **regimen,** m. lat. of fr. **régime,** n. (spr. *rezjiém'*; prov. *regisme*) staatsbeheer, regeering; levensregel, eetregel, voedingsvoorschrift (d i ë e t); - **ancien régime,** n. (spr. *añsjeñ-*) de oude voormalige staatsregeling of regeeringswijze, inz. voor de fr. revolutie; de vroegere levensregel, de voormalige toestand; - **regimént, regemént,** n. (later lat. *regiméntum,* fr. *regiment,* it. *reggimento,* sp. *regimiento*) heerschappij, rijks- of staatsbestuur (r e g e e r i n g); Mil. schaar of krijgsschaar, eene groote troepenafdeeling (c o r p s), met een kolonel aan het hoofd, samengesteld bij de infanterie en genie uit bataljons, bij de cavalerie uit eskadrons, bij de artillerie uit compagnieën en afdeelingen; eenige regimenten vormen samen een brigade of divisie.

Regel, m. (v. 't lat. *regŭla,* f. d. i. eig. meetstok, liniaal, fr. *règle*) richtsnoer, voorschrift, grondstelling, die een begrip of handelwijze bepaalt; - *in regŭla,* in den regel, gewoonlijk, naar de orde, meerendeels, meestal; - *nulla regula sine exceptiōne,* geen regel (is) zonder uitzondering; - *regŭla juris,* rechtsregel; - **regel de tri** (eig. *regŭla de tribus,* scil. *numĕris* of *termĭnis*), Arith. regel, volgens welken men uit drie bekende grootheden de tot deze in verhouding staande vierde onbekende vindt, de regel van drieën, de verhoudings- of evenredigheidsregel; - *regula coeci,* blinde regel, soort van gezelschapsrekening; - *reg. de quinque* of *duplex,* regel van vijven, dubbele verhoudingsregel; - *reg. falsi,* valsche regel, vernuftige rekenwijze, waarbij men voor de gezochte grootheid eene willekeurige aanneemt en uit de daaruit volgende fout tot de ware grootheid besluit; - *reg. multĭplex,* kettingregel; - *reg. septem,* regel van zevenen of drievoudige verhouding; - **regulair** (lat. *regulāris, e*), fr. **regulier** (spr. *regu-ljé*) adj. regelmatig, geregeld, in den regel, juist, ordelijk, r e g u l i e r, r e g u l i e r e t r o e p e n, linietroepen, staande troepen, in tegenst. met de m i l i t i e; - *regulāres* of r e g u l i e r e g e e s t e l i j k e n, ordesgeestelijken of monniken, die een bepaalden ordesregel volgen; - *regularĭter,* adv. regelmatig, volgens of in den regel, naar orde; - **regularist,** m. nw. lat. regelaar, regelgever; - **regulariteit,** f. regelmatigheid, geregeldheid, juistheid, ordelijke inrichting, inachtneming der regelen; - **regleeren** (later lat. *regulāre*), **reguleeren** of **regulariseeren,** fr. (*régler, régulariser*) regelen, schikken, ordenen, rangschikken, in orde brengen, voorschrijven, bepalen, vaststellen; - **regularisatie** (spr. *-za-tsie*), of **reguleering,** f. regeling, ordening, rangschikking, inorde-stelling, bepaling; - **regulātor,** m. regelaar, rangschikker, inrichter; bij verscheiden machines, b. v. bij zakuurwerken: de onrust met het snekrad, bij slingeruurwerken: de slinger met zijne lens; ook eene bijzondere soort van zeer regelmatig gaande uurwerken; bij blaasinrichtingen: een werktuig ter bewerking van een regelmatigen luchtstroom enz.; bij stoommachines: toestel dat den toevoer van stoom in den cylinder bepaalt; in Noord-Amerika: een gekozen crimineel magistraatspersoon, die tegelijk rechter, politiedienaar en uitvoerder der vonnissen is; - **regulatief,** n. voorschrift, richtsnoer; verordening, bepaling, vaststelling (vgl. r e g l e m e n t).

Regelātie, f. lat. (*re,* weder, en *gelatio,* bevriezing); herbevriezing; het samenvriezen, door persing van ijs en sneeuw, o. a. bij g l e t s c h e r s.

Regĕling, f. nederl., pl. **regelingen,** in den scheepsbouw: de kromme, met snijwerk voorziene lijsten, die den zwaanhals zijdelings schoren, de masten van 't galjoen vormen en tot steun dienen van den botteloef of den balk, waar de fokkehals op vaart, z. v. a. het fr. r a m b a d e.

Regence, f. fr. (spr. *rezjáns'*; van *régent,* regent, z. ond. r e g e e r e n) regentschap, regeering, rijksbewind gedurende de minderjarigheid, ziekte of afwezigheid van den regeerenden vorst; inz. het tusschen de regeering van Lodewijk XIV en Lodewijk XV vallende regentschap van den hertog Philips van Orleans, berucht om zijne zedeloosheid.

regenereeren, lat. (*regenerāre*; vgl. g e n e r e e r e n) weder telen, weder voortbrengen; opnieuw bezielen, vernieuwen, omvormen, vervormen; wedergroeien of nawassen; - **regenerātie** (spr. *t=ts*), f. wedervoortbrenging, wedergeboorte, omvorming, herschepping, wederherstelling; N. H. het vervangen bij planten en dieren van afgeworpen, beschadigde of verloren gegane organen door nieuwe; - **regenerātor,** m. nw. lat. of fr. **regenerateur** (spr. *r'zje-*), wedervoortbrenger, herschepper, hersteller; uit draadzeven bestaand toestel, waardoor de lucht der caloriferische machine heenstrijken moet.

Regens, regent, z. ond. r e g e e r e n.

regereeren, lat. (*re-gerĕre,* eig. terugdragen of -brengen; later ook: boeken, inschrijven, z. v. a. *referre*) opnieuw inbrengen, tegenwerpen, hernemen, antwoorden; - **regésta,** n. pl. (van den sing. *regestum,* het geboekte) mid. lat., ook

registra, later *acta registrāta*, verzameling of boek met pauselijke bevelen of bullen; verzameling van acten of oorkonden, de in boeken vereenigde afschriften van alle belangrijke geschriften, oorkonden, brieven enz. in de kanselarijen en archieven van koninklijke hoven, in bisschopszetels, in kloosters enz.

regermineeren, lat. (*regermināre*; vgl. g e r m i n e e r e n) weder uitspruiten, opnieuw uitloopen; – **regerminātie** f. wederuitspruiting, herhaalde uitlooping.

regia majestas, f. lat. Koninklijke Hoogheid of Majesteit.

Regicidium, n. nw. lat. (fr. *régicide*, van 't lat. *rex*, koning, en *caedĕre*, nederhouwen, dooden) koningsmoord; – *régicide*, m., pl. *régicides*, fr. (spr. *rezjisiéd'*) koningsmoorders, inz. de benaming van hen, die voor de terdoodbrenging van Lodewijk XVI hadden gestemd; – **regifugium,** n. lat. koningsvlucht of het verdrijven der koningen te Rome, 509 v. C.

Regidōr, m. sp. (vgl. r e g e n s, ond. r e g e e r e n) regeerder, bestuurder, inz. als naam van magistraatspersoon.

Regina of **Regine,** f. (van lat. *regīna*), vr. naam: koningin, heerscheres.

Region, f. fr. (spr. *rezjióñ*; v. 't lat. *regio*) oord, landstreek, gewest, kring, kreits, district, luchtlaag, luchtstreek; – *e regiōne*, lat. Typ. recht tegenover, de wijze van drukken in 2 of meer kolommen, waarbij de deelen of a l i n e a's van verschillende talen recht of juist naast elkander komen.

regis ad exemplar, lat. (vgl. *rex*) naar het voorbeeld van den koning, d. i. ieder regelt zich naar het voorbeeld, door zijn meester gegeven.

Regisseur, z. ond. r e g e e r e n.

Register, n. (fr. en provenç. *registre*, it. en sp. *registro*, port. *registe*, van 't mid.lat. *registrum*, *regestrum*, ook *regestorium*, van *regestum*, het geboekte, opgeteekende; vgl. r e g e r e e r e n) lijst, naamlijst, inhoudsopgave van een boek, lijst der behandelde woorden of zaken, bladwijzer; Kmt. alphabetisch ingericht koopmansboek; gerechtsboek, actenboek (d o o p r e g i s t e r, t r o u w r e g i s t e r, d o o d r e g i s t e r enz.) ook reeks van vele dingen van een soort, vandaar ook de naam van de verschillende, tot één soort van geluid behoorende pijpen; schuif, waarmede de organist bij het orgel de lucht toegang geeft of afsluit; lucht- of trekgat met een schuif aan smeltovens (r e g i s t e r o v e n s); r e g i s t e r p a p i e r, groot sterk papier voor rekenboeken enz.; r e g i s t e r - s c h i p, oud sp. koopvaardijschip, met openbare bevoegdheid tot handel op Amerika; r e g i s t e r t o n, inhoudsmaat voor schepen (2,83 M^3.); – **registreeren,** mid.lat. (*registrāre*) in het r e g i s t e r schrijven, inschrijven, boeken; – **registránde,** f. inschrijfboek; – **registrātie** (spr. *tie=tsie*; mid. lat. *registratio*), f. het inschrijven van staatswege van oorkonden of acten; het te betalen recht voor de inschrijving; – **registrātor,** m. houder van het boek, waarin de acten wettelijk worden ingeschreven; de schriften- of oorkondenschikker; ook, evenals registratie-*apparaat*, n. toestel om geluidstrillingen, trillingen der stembanden op te teekenen, o. a. van prof. Zwaardemaker, den abbé Rousselot, Marey enz.; – **registratuur,** f. gerechtelijk inschrijfboek; actenkamer, bewaarplaats der oorkonden, acten enz.

regĭus morbus, m. lat. eig. koninklijke ziekte, geelzucht.

regleeren, z. ond. r e g e l.

Reglemént, n. fr. (van *régler*, regelen, rangschikken) schikking, verordening, bepaling, voorschrift, richtsnoer, inz. voor dienst of bestuurszaken; – **reglementair,** adj. met het reglement overeenkomende, volgens voorschrift.

Reglisse, f. fr. (provenç. *regalicia*, *regulecia*, it. *regolizia*, *legorizia*, sp. en port. *regaliz*, v. 't lat. *liquiritia*, *glycyrrhiza*, gr. *glykýrrhidza*, zoetwortel, van *glykýs*, zoet, en *rhidza*, wortel; vgl. l a k k r i s) zoethout; in zoethoutsap enz. opgeloste suiker, met eiwit vermengd, drop (*jus de réglisse*).

regnum, n. lat. rijk; – *regnum animāle*, dierenrijk; – *r. vegetabĭle*, plantenrijk; – *r. minerāle*, delfstoffenrijk; – **regnātor,** m. heerscher, koning; – **regnicōla,** m. (v. *colĕre*, bewonen) rijksbewoner, rijksgenoot; – **regnicolair,** adj. de inwoners van het rijk betreffende of daarvan uitgaande.

regraciëeren, fr. (*regracier*; vgl. g r a c e) weder genade schenken, opnieuw in genade aannemen; – **regraciātie** (spr. *t=ts*), f. vernieuwde genadeschenking.

Regradātie (spr. *t=ts*), f. lat. (vgl. g r a d a t i e, ond. g r a a d) terugzetting in eereposten.

regratteeren, fr. (*regratter*, v. *gratter*, krabben) weder openkrabben, opkrabben, afkrabben, oppoetsen, opknappen, van oud nieuw maken, een muur afbikken om hem vol te rapen of te voegen; in 't klein verkoopen, uitventen, leuren; – **regratterie,** f. kleinkramerij, uitventing in 't klein; kramerijen; voddenkraam.

regrediëeren, lat. (*regrĕdi*, van *gradi*, stappen) en **regresseeren,** nw.lat. terugstappen, teruggaan; – **regrediéntie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. en **regrés,** m. lat. (*regressus*) terugkeer, teruggang; toevlucht, Jur. z. v. a. r e c o u r s, z. ald.; – *regressus probatiōnum*, wisselbewijs (in de logica); – **regrediént-** of **regrés-erfgenaam,** hij, wien eene erfenis wordt voorbehouden, in geval zij niet aan een ander ten deel valt of door den dood van een ander weder beschikbaar wordt; – **regressief,** adj. teruggaand, terugwerkend; – **regressieve methode,** z. v. a. a n a l y t i s c h e, z. ald.

regretteeren, fr. (*regretter*, v. *re-* en lat. *queritāri* = *queri*, klagen) beklagen, betreuren, bejammeren; vurig verlangen, zich terugwenschen (b.v. h e t v a d e r l a n d r e g r e t t e e r e n); – **regret,** m. (spr. *r'grè*) leedwezen, smart, spijt, kommer, droefheid, aandoening, berouw, zucht naar het verlorene; – *à regret*, ongaarne, met weerzin; – **regrettábel,** adj. (fr. *regrettable*) betreurenswaardig, terugwenschenswaard.

regula, *regularis*, **regulariteit, reguleeren, regulier** enz., z. ond. r e g e l.

Regŭlus, m. lat. (verklw. v. *rex*, koning, eig.

kleine koning); winterkoninkje; Chem. de koning der metalen, volkomen zuiver, van vreemde bestanddeelen geheel vrij (r e g u l i n i s c h) metaal, b.v. *regulus antimonii*, zuiver spiesglans of antimonium; – **regulinisch,** adj. geheel zuiver, gereinigd.

regurgiteeren, nw.lat. (van 't lat. *gurges*, genit. *gurgitis*, kolk, draaipoel) braken of overgeven; – **regurgitatie** (spr. *t=ts*), f. Med. braking, het braken, overgeven; ook het weder-inslikken.

Rehabeamsraad, n. vergadering van onervarenen, 1 Kon. 12, 6—11.

rehabiliteeren, nw.lat. (vgl. h a b i l i t e e r e n, ond. h a b i e l) weder in den vorigen stand of toestand plaatsen; weder in goeden naam brengen, in eer of aanzien herstellen; – **rehabilitatie** (spr. *tie=tsie*) of **rehabiliteering,** f. herstelling in den vorigen stand, staat, eer of aanzien, Jur. na een faillissement door de rechtbank uit te spreken bevoegdheid van den gefailleerde om weer zaken te doen; terugbekoming van den goeden naam, eerherstel.

rehausseeren, fr. (*rehausser*, spr. *rehoos*–, v. *hausser*, verhoogen; vgl. h a u s s e) verhoogen, doen rijzen, optrekken; Pict. verhoogen, doen uitkomen; – **rehauts,** pl. (spr. *r'hó*) hoogsels, verhoogingen, heldere, lichte plaatsen in schilderijen.

reilen, oudnederl. waarsch. draaien (eng. *to reel*), nog over in de zegswijze: z o o a l s h e t r e i l t e n z e i l t, zoo als het daar is, met al zijn toebehooren (wellicht staat echter reilt hier voor t r e i l t, z. t r e i l); – **reiltop,** m. vlaggestok.

reïmponeeren, nw.lat. (vgl. i m p o n e e r e n) weder opleggen (belastingen enz.).

reïmporteeren, lat. (vgl. i m p o r t e e r e n) wederinvoeren; – **reïmportatie** (spr. *tie=tsie*), f. wederinvoering.

reïmprimeeren, nw.lat. (vgl. i m p r i m e e r e n) wederdrukken, wederopleggen (een boek); – **reïmprimatur,** n. verlof, vergunning tot den herdruk; – **reïmpréssie,** f. herdruk, het herhaald afdrukken.

Reïncarnatie, f. wedervleeschwording, het zich in een nieuw lichaam begeven, gezegd van de ziel, volgens het geloof der t h e o s o f e n en B o e d d h i s t e n.

reïncorporeeren, nw.lat. (vgl. i n c o r p o r e e r e n) wederinlijven; – **reïncorporatie** (spr. *t=ts*) f. wederinlijving.

Reine, f. fr. (v. 't lat. *regina*) koningin, b.v. in het schaakspel; – **reine-claude,** f. (spr. *rein'-klood'*; eig. koningin Claudia, naar men wil, omdat de gemalin van Frans I, die zoo heette, er veel van hield) koningspruim, een soort van zeer sappige, groene pruimen; – **reinétte,** f. koningsappel, of **rainette,** f. (v. *raine*, *rainette*, loofkikvorsch, wegens de kleur) r e n é t, eene roestkleurige, zeer smakelijke, oorspr. fr. soort van appel.

Reinhard (oudd. *Raginhart*), **Reinier,** mansn.: de raadsterke, sluwe raadgever, in de oude dierenfabel de naam van den vos (vandaar het fr. *renard*), bij ons verkleind tot R e i n t j e; – **Reinoud,** z. R e i n w a l d.

Reinmar, later **Reimer** (oudd. *Raginmar*) m. mansn.: de door raad beroemde, hoogberoemde.

reïnstalleeren, nw.lat. (vgl. i n s t a l l e e r e n) wederaanstellen, opnieuw in een ambt zetten; – **reïnstallatie** (spr. *tie=tsie*), f. wederinbezitgeving van een ambt enz.

Reïntegratie, z. r e d i n t e g r a t i e.

Reintje, z. ond. R e i n h a r d.

Reinw., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor C. G. C. Reinwardt (gest. 1854).

Reinwald, Reinold, Reinhold (oudduitsch *Raginolt*, *Raginald*, *Reginwalt*), **Reinoud,** mansn.: de sterk en vast heerschende (vandaar het fr. *Regnault*, spr. *renó*).

Reis, port., pl. van *real*, z. r e a a l en vgl. m i l r e i s.

Reis (spr. *re-is*, van 't arab. *reis*, *rées*, hoofd, aanvoerder), m. turk. kapitein of gezagvoerder van een koopvaardijschip; – **reis-efendi,** z. ond. e f e n d i.

reïtereeren, nw.lat. (*re-iterāre*; vgl. i t e r e e r e n) herhalen, vernieuwen; – **reïteratie** (spr. *tie=tsie*), f. herhaling; – **reïteratief,** adj. nw.lat. herhaald, andermaal.

reï vindicatio, z. ond. *res*.

reizend, adj. (spr. *reitsend*) dui. bekoorlijk, opwekkend; heerlijk.

rejicieeren, lat. (*rejicĕre*, van *jacĕre*, werpen) terugwerpen, verwerpen, uitwerpen, verstooten, afslaan, afwijzen, niet toelaten; – **rejéctie** (spr. *t=s*), f. (lat. *rejectio*), ook **rejet,** n. fr. (spr. *r-zjè*) verwerping, afwijzing, versmading; – **rejectorium,** n. nw.lat. Jur. afwijzende uitspraak van het oppergerechtshof op het beroep eener procedeerende partij; – **rejeton,** m. fr. (spr. *rezj'tòn*; van *rejeter*, voor wederuitloopen) spruit, loot, telg, nakomeling.

Rejōn, m. sp. werpspies bij stierengevechten; – **rejoncadōr,** m. sp. werpspiesslingeraar.

rejouisseeren, nederl.-fr. verheugen, vervroolijken, verlustigen; – **rejouissance,** f. fr. (spr. *rezjoeï-sàns'*; van *rejouir*, verheugen, verlustigen) verlustiging, verheuging, vermakelijkheid; vreugdbetoon, vreugdegeschreeuw; zetkaart in het l a n s q u e n e t-s p e l.

Rejuvenescéntie (spr. *t=ts*), fr. lat. (v. *juvenescĕre*, jongworden, v. *juvĕnis*, jong, jongeling) het weder-jongworden, het verschijnen van jeugdige eigenschappen in den ouderdom, b.v. het uitkomen van nieuwe tanden enz.

Rekiet, z. r i k a t.

relabeeren, lat. (*re-lābi*; vgl. l a b e n t) terugvallen, wedervallen; – **relápsus,** m. terugval; ook een wederafvallige, inz. die na eenmaal de ketterij verlaten of afgezworen te hebben, andermaal afvalt.

relacheeren, fr. (*relâcher*, spr. *r'lasj*–; vgl. l a c h e e r e n) iets, dat gespannen is, vieren, loslaten, slapmaken, ontspannen; verslappen, verflauwen, verminderen, nalatiger worden, vermoeid worden; op vrije voeten stellen, los-

laten, bevrijden; – **relâche,** m. (spr. *r-laasj'*) uitspanning, afbreking van het werk, rust, het ophouden, het niet spelen in een schouwburg; – **relachement,** n. (spr. *r'la-sj'-mân*) verslapping, vermindering, slapheid.

Relais, n. (spr. *r'lè*; v. *relayer*, in 't werk aflossen of afwisselen) paardenverwisseling, nieuw voorspan, versche paarden (of honden); wisselplaats, plaats, waar men versche paarden (ook jachthonden) in gereedheid houdt om te verwisselen, p o s t s t a t i o n; oneig. rustplaats; uitspanning of rust na den arbeid; in de vestingen: de weg tusschen den wal en de gracht; El. herhaler, toestel bij de telegraphie, telephonie, het torpedowezen enz., waardoor de door den afstand verzwakten stroom weder versterkt wordt; ook stroomsluiter, toestel om den stroom der locale batterij op telegraafstations te sluiten; Manuf. tusschenruimte in den ketting, waar de tapijtwerkers van draad, kleur of figuren veranderen; – r e l a i s-p a a r d e n, voorspan- of wisselpaarden.

relanceeren, fr. (*relancer*, spr. *r'lans–*; vgl. l a n c e e r e n, ond. l a n s) jachtterm: een ontkomen stuk wild wederopdrijven, opjagen; oneig. iemand opzoeken, om hem tot iets aan te drijven.

Relapsus, z. ond. r e l a b e e r e n.

relargeeren, fr. (*rélarger*, spr. *larzj–*; v. *large*, breed) verbreeden, wijder maken.

relāta refĕro, lat. (van *refĕro, retŭli, relātum, refĕrre*, vgl. r e f e r e e r e n) het verhaalde of vernomene vertel ik weder, of ik vertel wat of zooals ik gehoord heb (vgl. *narrata*); – **relātie** (spr. *t*=*ts*), f. (lat. *relatĭo*) eig. terugdraging of -brenging; bericht, naricht, verhaal, verslag, melding, r e l a a s; verslaggeving, gerechtelijke voordracht (vgl. r e f e r e n c e); betrekking, verhouding; verkeer, verbintenis, verbond, gemeenschap; – *relatĭo juramĕnti*, Jur. terugschuiving van een eed; – **relatief,** adj. (later lat. *relatīvus*) betrekkelijk, betrekking op iets hebbende, in betrekking of verhouding tot iets; – r e l a t i e v e b e g r i p p e n, betrekkelijke of betrekkings-begrippen, die eerst uit de vergelijking van het voorwerp met een ander ontstaan, in tegenst. met de a b s o l u t e; r e l a t i e v e w a a r d e, eene waarde, die al naar de omstandigheden zeer verschillend zijn kan, in tegenst. met a b s o l u t e w a a r d e; – r e l a t i e v e p r o n o m i n a, z. p r o n o m e n; – *relatīve*, adv. betrekkelijk, met betrekking; – **relativiteit,** f. nw.lat. betrekkelijkheid; – **relātor,** m. lat. verhaler, voordrager; – **relatorium** (scil. c o l l e g i u m), n. nw.lat. op duitsche hoogescholen: voorlezingen over de kunst om berichten te ontwerpen.

relaxeeren, lat. (*relaxāre*; vgl. l a x enz.) slap, los of losser maken, uitzetten, verwijden; ontbinden, bevrijden, verlichten, verzachten; – **relaxantia** (spr. *t*=*ts*), n. pl. Med. ontspannende, verslappende, weekmakende middelen; – **relaxātie** (spr. *t*=*ts*), f. losmaking, ontbinding, b.v. der zenuwen, uitzetting of verwijding; verlichting of verzachting, b.v. van eene straf (vgl. r e l a c h e m e m t); – *relaxatĭo arrĕsti*, Jur. opheffing van het beslag; – *r. juramenti*, ontbinding van den eed, vrijspreking van het afleggen eener (afgedwongen) belofte onder eede; – *r. juris*, de niet-toepassing eener wet in een bijzonder geval.

Release, f. eng. (spr. *riliez'*; v. *lease*, verpachten, pachtverdrag) wettelijke overdracht van een recht op landerijen of pachterijen aan een ander, die reeds door middel van een pachtcontract in het bezit daarvan was; ook pachtcontract op langen termijn.

relegeeren, lat. (*relegāre*; vgl. l e g e e r e n 1)) bannen, verbannen, verwijzen, voortjagen, wegzenden, b.v. van hoogescholen; – **relegātie** (spr. *t*=*ts*), f. (*relegatĭo*) verbanning, verwijzing, verdrijving uit de stad of land, wegzending, wegjaging, inz. van hoogescholen; – *relegatĭo cum infamĭa*, smadelijke wegzending van de hoogeschool, die het uitsluiten van elke andere hoogeschool kan ten gevolge hebben (vgl. *cum infamia*, ond. i n f a a m); – *r. in perpetŭum*, wegzending voor altijd.

releveeren, lat. (*relevāre*; vgl. l e v e e r e n; fr. *relever*) eig. wederopheffen, verlichten; van eenen last of eene verplichting bevrijden, vrijspreken, ontslaan, ontheffen; verhoogen, doen uitkomen, verheven of uitstekend maken, verheffen, in 't oog doen loopen; afhangen, afhankelijk zijn, tot een rechtsgebied, eene heerlijkheid behooren, leenroerig, leenplichtig zijn; v a n i e m a n d r e l e v e e r e n, van hem afhankelijk zijn; – **relevánt,** adj. nw.lat. gewichtig, uitstekend; ter zake dienstig, bondig; – **relevántie** (spr. *t*=*ts*), f. belangrijkheid, gewichtigheid, inz. van eene rechtzaak; – **relevātie** (spr. *t*=*ts*), f. ontheffing, bevrijding, opheffing, verlichting; – **relevé,** n. fr. uittreksel, inz. uit rekeningen; Kookk. (ook **relevée**) tusschengerecht; – **relevailles,** f. pl. fr. (spr. *-walj*) eerste kerkgang eener vrouw na hare bevalling.

Relicta, f. lat. (*relictus, a, um*, partic. van *relinquĕre*, achterlaten, nalaten) de nagelatene of achtergeblevene, n.l. gade, weduwe; – **relicten,** m. pl. (lat. *relicti*) de nagelatenen, achtergeblevenen, n.l. vrouw en kinderen, ook nalatenschap (lat. *relicta*, n. pl.) – **relictie** (spr. *t*=*s*), f. (lat. *relictĭo*) achter- of teruglating, weglating.

Relief, n. eng. (spr. *riliéf*) hulp, verlichting, ondersteuning; – **poor-relief-act,** de engelsche armenwet.

Reliëf, n. fr. (spr. *reliëf*, van 't it. *rilievo*, van *rilevare* = lat. *relevāre*, verheffen) verhevenheid, uitstek; glans, roem; hoogsel, verheven werk in marmer, metaal enz., dat met de vlakte samenhangt of daaruit opgewerkt is; – **bas-reliëf** (spr. *ba–*), vlak- of half verheven werk, waarbij zich de figuren slechts zwak boven den grond of het vlak verheffen; – **haut-reliëf** (spr. *o–*), hoog of geheel verheven beeldwerk, waarbij de figuren sterker boven den grond uitkomen; – r e l i ë f-d r u k, z. e k t y p o g r a p h i e; – r e l i ë f-g l o b e s, r e l i ë f-k a a r t e n enz., aardbollen, kaarten met verhoogingen en verlagingen

tot voorstelling van de oneffenheden der aardoppervlakte.

Religie, f. lat. (*religĭo*, fr. *religion*) in 't alg. erkenning en vereering van God 1) als wetenschap: godsleer, godskennis, godzaligheidsleer, geloofs- en deugdenleer, ook **theoretische religie,** religie-leer of religie-wetenschap; ook een bepaalde geloofsvorm, geloofsstelsel, geloof, b.v. christelijke, joodsche religie enz.; 2) als gemoedsstemming, gevoel en uitoefening: **praktische religie,** ook **religiositeit** (later lat. *religiosĭtas*), godsliefde en -vereering, godsvrucht, godzaligheid, godvereerende stemming; ook inz. in vereeniging met anderen: godsdienstoefening, godsdienst, gemeenschappelijke godsvereering en aanbidding; – **religie-edict,** n. geloofsgebod, geloofsbevel, geloofsvoorschrift; – **religie-partij,** godsdienst- of geloofspartij, kerkgenootschap; – **philosophie der religie,** f. wijsgeerige kennisleer van de Godheid en het geloof aan God; – **religiëus** (lat. *religiōsus, a, um*; fr. *religieux*), godvreezend, godvruchtig, godvereerend, godzalig, godsdienstig, vroom, nauwgezet van geweten, vol plichtgevoel; als subst. **religieux,** m. **religieuse,** f. fr. (spr. *relizjeu* en *-zjeuz'*) in de r. kath. kerk: leden der geestelijke orden, ordespersonen, monniken en nonnen; – *religiosaménte* en *religióse*, it. (spr. *g=dzj* en *s=z*) Muz. ernstig, plechtig, statig, vol waardigheid, met uitdrukking en vroom gevoel.

relinqueeren, lat. (*relinquĕre*) laten, verlaten, begeven; achterlaten, nalaten, b.v. zijn vermogen; – **reliquie,** ook **reliek,** f. (lat. *reliquĭa*, f. van *relĭquus, a, um*, achtergebleven, overig, v. *relinquĕre*; vgl. r e l i c t a) overblijfsel, overschot of rest, inz. van een gebeente (in de r. kath. kerk), gebeente, asch, kleederen enz. van heiligen; – pl. **reliquieën,** heilige overblijfsels; – **reliquiarium,** n. nw. lat. verzameling van heilige overblijfsels; kist, beurs of zak, waarin een reliquie wordt bewaard; – *relqĭuus*, pl. *relĭqua*, het overige, nog ontbrekende, b.v. achter titels: *et relĭqui*, en wat er verder bij behoort, en de overige titels, en zoo voort.

reliqua, z. ond. r e l i n q u e e r e n.

Rellianisten, m. pl. aanhangers van Johanna R e l l y in Engeland, in de 18de eeuw, die de sacramenten voor zinnebeelden hield; – **rellianisme,** n. leer van Relly en hare aanhangers.

Relocātie (spr. *t=ts*), f. nw.lat. (van *relocāre*, wederverhuren; vgl. l o c e e r e n, onder l o c u s) wederverhuring, verlenging van den pacht- of huurtijd.

Reluctántie, f. El. magnetische weerstand, waarvoor de eenheid de o e r s t e d, z. a., is; tegenover reluctantie staat permeantie; – **reluctiviteit,** f. weerstandsgetal.

relueeren, lat. (*re-luĕre*) wederinlossen, vergoeden; – *reluéndi jus*, n. Jur. recht van inlossing; – **reluitie** (spr. *t=ts*) f. nw.lat. wederinlossing van een pand.

rem acu tetigisti, z. ond. *res*.

Remancipātie, f. nw.lat. vernietiging van een door c o ë m t i e (z. ald.) gesloten echt.

remanént, adj. lat. (*remănens*, van *remanēre*, terugblijven) terugblijvend, achterblijvend, overblijvend; – *remanént magnetisme*, n. El. het in de moleculen eener stof achtergebleven magnetisme, als die stof gemagnetiseerd is.

remarqueeren, fr. (*remarquer*, spr. *qu=k*; vgl. m a r k e e r e n, ond. m a r q u e) opmerken, aanmerken, aanmerkingen maken, waarnemen of gewaar worden, gadeslaan; – **remarque,** f. (spr. *r'márk'*) aanmerking, opmerking; – **remarquáble,** adj. opmerkenswaardig, merkwaardig, aanmerkelijk; aanzienlijk, groot.

rembarqueeren, fr. (*rembarquer*, spr. *rañbark-*; van *re-* en *embarquer*, vgl. e m b a r q u e e r e n) wederinschepen, weder scheep of aan boord gaan; – **rembarquement,** n. (spr. *-máñ*) wederinscheping.

Remboe, rimboe, f. mal. wildernis.

Rembourrage, f. fr. (spr. *rañboeráázj'*; vgl. b o u r r e) bereiding der geverfde wol tot gemengde lakens.

rembourseeren, fr. (*rembourser*, spr. *rañboers-*; vgl. e m b o u r s e e r e n), of **rimborseeren,** it. (*rimborsāre*) wedervergoeden, teruggeven of wederbetalen; dekken, de dekking toezenden of overmaken (b.v. van eene t r a i t e); – **remboursement,** n. fr. (spr. *rañboers'máñ*) ook **rembours,** n. (spr. *rañboers'*, it. *rimbórso*) m. betaling, bij ontvangst, terugbetaling, vergoeding, teruggave van het gereede uitschot; dekking (voor een getrokken wissel).

Remedium, lat. (van *medēri*, genezen, heelen; vgl. m e d i c u s), of **remédie,** n., pl. **remedia,** of **remédies, remediën,** middel, tegenmiddel, hulp- of geneesmiddel; Jur. rechtsmiddel; in het muntwezen: hoeveelheid a l l i a g e, die men bij het munten van goud en zilver gebruiken mag boven hetgeen de wet bepaald heeft, het veroorloofde mindergehalte aan goud en zilver; – *remedium devolutivum*, afwentelingsmiddel, rechtsmiddel, waardoor men de beslissing van een geding aan eene andere (hoogere) rechtbank brengt (*devolvit*); – *r. juris*, rechtsmiddel; – *r. nullitātis*, z. n u l l i t e i t s-v o r d e r i n g; – *pingue r.*, een vet, d. i. een voortreffelijk, werkzaam rechtsmiddel; – *r. possessorium*, een tot bezit helpend, in bezit stellend middel; – *r. suspensivum*, gerechtsmiddel, waardoor een geschil in een of ander punt zwevend gehouden wordt, zoodat de zaak voor alsnog geen voortgang kan hebben, opschortingsmiddel, vertragingsmiddel; – **remediëeren** (lat. *remediāre*), verhelpen, raadschaffen, terechtbrengen, herstellen, hulp of raad verleenen, genezen, heelen; – **remediëering,** f. verhelping, herstelling enz.; – **remedure,** f. nw.lat. Jur. gerechtelijke verhelping, afschaffing van een misbruik, verbetering.

remember, eng. (spr. *rimémber*) herinneren; – **remembrance,** f. (spr. *-br'ns*) herinnering; – *in loving remembrance*, eig. ter liefhebbende herinnering: ter herinnering aan een lieven afgestorvene.

Remerciment, n. fr. (spr. *-máñ*; van *remercier*, danken; vgl. *merci*) dankzegging, dankbetuiging, dank.

Remesse, f. liever r i m e s s e, z. ald.

Remiges, f. pl. nw.lat. (van 't lat. *remex*, roeier) slagveeren van een vogel.

remigreeren, lat. (*remigrāre*; vgl. m i g r e e r e n) terugkeeren naar het vaderland; – **remigránt** of **geremigreerde** (fr. *rémigré*) een teruggekeerde uitgewekene.

Rémington, n. eng. naar den uitvinder genoemd geweer (achterlader); ook: soort schrijfmachine; – **remingtoniet,** n. mineraal, dat in de terpentijn voorkomt, zoo geheeten naar den mijnopzichter Eduard R e m i n g t o n in Maryland.

Reminiscĕre, f. lat. (*reminiscĕre*, herinner u, imperatief van *reminisci*) gedenkzondag, tweede Zondag in de vasten, naar de eerste woorden van Ps. XXV, 6 in den latijnschen bijbel: *reminiscĕre Domine* enz.; – **reminiscéntie** (spr. *t*=*ts*), f. (lat. *reminiscentĭa*) herinneringskracht, herinneringsvermogen; iets uit de herinnering geput, van anderen (gewoonlijk onbewust) ontleend, niet zelf gevonden.

remis, adj. fr. (spr. *r'mí*; van *remettre*, wederleggen, plaatsen, in den vorigen stand brengen; verschuiven, uitstellen; kwijtschelden enz.), doorgaans **remíse,** in het kaart-, schaak- en damspel: kamp-op, gelijk, noch gewonnen noch verloren, evenveel slagen of punten gehaald, onbeslist gebleven; bij het ombre, boston, *reversi*, hetzelfde wat men in andere spellen *bête*, beest, noemt: enkelvoudig verloren, wanneer b.v. de speler of *l'hombre* zooveel slagen maakt als een zijner tegenspelers; maakt hij er evenveel als zijne beide tegenspelers, dan noemt men dit wel r e m i s e r o y a l e; vgl. c o d i l l e; – **remíse,** f. fr. (spr. *remiez'*) uitstel, opschorting van den tijd; vermindering, afslag, kwijtschelding van schuld; Kmt. z. v. a. r i m e s s e, z. ald.; wagenhuis of -schuur, koetshuis, bergplaats, inz. voor spoor- en tramwagens; bij jagers: boschje of struikgewas, waarin het wild bij sterke vorst gevoederd wordt; ook rust, dat is: de plaats, waar zich de patrijzen na hun vlucht hebben neergezet; – **remiseeren** (fr. *remiser*), onder dak, in de schuur brengen; – **remisier,** m. (spr. *remizjiee*) fr. handelaar, die den officiëelen commissionair in effecten beursorders verschaft; – **remíssie** enz., z. ond. 't volgende woord.

remitteeren, lat. (*remittĕre*; vgl. m i t t e e r e n) terugzenden; weder ter hand stellen of overhandigen, overleveren, overlaten; Kmt. geld of wissels overmaken, overzenden; iets van eene vordering laten vallen of kwijtschelden; – **remitténda,** n. pl. terug te zenden dingen; bij (duitsche) boekhandelaars: commissiegoed, dat den uitgevers wordt teruggezonden (ook in het hgd. k r e b s e, d. i. k r e e f t e n geheeten); – **remittént,** m. (*remittens*) overzender, overmaker; Kmt. eerste wisselhouder, wisselkooper of -ontvanger; – **remis,** n. nw.lat. uitstel van een betalingstermijn; vermindering, kwijtschelding bij eene betaling, inz. van pachtgelden; afslag van een gedeelte der koopsom, z. v. a. r a b a t; – **remissibel,** adj. lat. (*remissibĭlis, e*) vergeeflijk, toe te geven; – **remíssie,** f. lat. (*remissĭo*) terugzending; toegestane mindering, afslag, korting, verzachting, toegevendheid, z. v. a. r e m i s; opheffing van een verbod; het uitblijven, afnemen, nalaten van eenen ziekteaanval; Jur. *remissĭo juraméntì*, ontslag van den eed; – **remissoriális** of *remissoriāles* (*littĕrae*), f. pl. nw.lat. terugwijzings- of terugzendings-schrijven, waardoor een rechtsgeding van het hoogere gerechtshof naar het lagere ter verdere behandeling wordt teruggezonden; – **remissief,** adj. (later lat. *remissīvus, a, um*) verzachtend, toegevend, terugwijzend; – **remissionair,** m. nw. lat. (fr. *remissionnaire*) een begenadigde.

Remolade of **remouláde,** f. fr. (spr. *ou*=*oe*; van 't lat. *molĕre*, fr. *moudre*, malen) scherpe (piquante) saus, gekruide saus van mosterd, suiker, citroensap enz.; zalf voor paarden, hoornzalf.

Remolliëntia, n. pl. lat. (van *remollīre*, weder week worden; vgl. *mollis* enz.) Med. weekmakende, verzachtende middelen.

remonstreeren, nw.lat. (*remonstrāre*, v. *monstrāre*, toonen, bewijzen) tegenvoorstellingen, tegenwerpingen maken, tegenwerpen, onder 't oog brengen; – **Remonstránten,** m. pl. tegenvoorstellers, tegensprekers, godsdienstpartij van de Gereformeerde Kerk in Holland, die in 1609 aan de Staten van dit gewest eene r e m o n s t r a n t i e aanboden, welke de vijf voornaamste stellingen van hun geloof bevatte; de tegenpartij noemde hen ook A r m i n i a n e n, naar den Leidschen hoogleeraar J a k o b A r m i n i u s (geb. 1560, gest. 1609); – **remonstrátie,** f. of **remonstrántie** (spr. *tie*=*tsie*), f. tegenvoorstelling, tegenbetoog, wederlegging, het voorstellen, waarschuwen.

remonteeren, fr. (*remonter*; vgl. m o n t e e r e n) in 't algemeen wederinrichten, wederopmaken, de ontbrekende deelen aanvullen, de deelen weder tot een geheel vereenigen, inzonderheid weder in den zadel helpen, het verlies of tekort van de paarden van een regiment door nieuwe vergoeden of aanvullen; een k a n o n r e m o n t e e r e n, het weder op zijn affuit leggen; – **remonte,** f. (spr. *r'mónt'*) aanvulling, vernieuwing, nieuwe uitrusting, voltalligmaking, het voorzien der ruiterij van nieuwe paarden; – **remonte-depôt,** n. aanvullings-magazijn; vgl. d e p ô t; – r e m o n t e-p a a r d e n, aanvullingspaarden; – **remontanten** of **remontant-rozen,** pl. rozen, die altijd door nieuwe bloemen krijgen; – **remontoir,** n. (spr. *r'montoár*) bijzonder toestel aan horloges, om ze op te winden en gelijk te zetten door een rad buiten aan den oogknop; ook: met dergelijk toestel voorzien horloge; – **remonture,** f. schouderstuk aan vrouwenkleederen.

Remoraal, m. nw.lat. (v. 't lat. *remus*, roeiriem) opzichter over de roeiers op de galeien.

Remords, m. pl. fr. (spr. *r'môr*; van *remordre* = lat. *remordēre*, wederbijten, of oneig. kwellen, plagen) gewetenswroegingen, -knagingen, -angst.

remoreeren, lat. (*remorāri*; vgl. *mora* enz.) ophouden, vertragen.

remorqueeren, fr. (*remorquer*, spr. *remork-*;

it. *remorchiáre*, sp. *remolcár*, als ware 't lat. *remulcāre*, v. *remulcum*, sleeptouw) op het sleeptouw nemen, z. v. a. b o e g s e e r e n; – **remorqueur,** m. sleepstoomboot, sleepstoomwagen, trekker, r e m o r k e r, l o c o m o t i e f.

Remoulade, z. r e m o l a d e.

removeeren, lat. (*removēre*; vgl. m o v e e r e n) terug- of afwaartsbewegen, verwijderen, ter zijde stellen, wegruimen; afzetten; – *remōtus, a, um*, Bot. ruim zittend, verwijderd staande; – *remōte*, adv. van verre, verwijderd; – *remōtis arbĭtris*, Jur. na verwijdering der getuigen, zonder getuigen, geheim, onder vier oogen; – *remōtis partĭbus*, na het wegzenden van beide partijen; – **remōtie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *remotĭa*) verwijdering, wegzending, ter-zijdestelling; ontslag uit een post tegen den zin van den postbekleeder, afzetting; – *remotio ab officio*, ambtsontzetting.

rempailleeren, fr. (*rempailler*, spr. *rañpalj–*; vgl. e m p a i l l e e r e n) weder met stroo omwikkelen, omvlechten; – **rempaillage,** f. fr. (spr. *rañpaljaazj'*) het omwikkelen met stroo, het wedermatten of bevlechten van stoelen.

rempaqueeren, fr. (spr. *rañpak–*; van *rempaquer*, v. *paquer*, haringen in tonnen hakken; vgl. p a k k e t) de haringen (weder) in tonnen pakken; – **rempaquement,** m. (spr. *rañpak'máñ*) het pakken, herpakken der haringen.

rempaqueteeren, fr. (*rempaqueter*, spr. *rañpak–*; vgl. e m p a q u e t e e r e n) wederinpakken.

rempareeren, fr. (*remparer*, spr. *ranpar–*; *s'emparer*, zich meester maken of bemachtigen; provenç. en sp. *emparar*, *amparar*, aangrijpen, in bezit nemen, beschutten, mid.lat. *amparāre*, beschutten, als ware 't lat. *emparāre*, *adimparāre*, v. *parāre*, bereiden, toebereiden, inrichten, zich toerusten) verschansen; – **rempart,** m. (spr. *rañpár*) wal, hoofdwal.

Remphan, (Handelingen der Apostelen, VII, 43) misschien de zon, die door de Israëlieten, als navolging van den egyptischen afgodendienst, onder den naam van hemelkoningin werd vereerd, v. a. de planeet Saturnus.

remplaceeren, fr. (*remplacer*, spr. *rañplas–*; vgl. e m p l a c e e r e n) vervullen, wederbezetten (eene plaats); vervangen, in eens anders plaats treden; wederuitzetten of plaatsen (geld); – **remplaçant,** m. (spr. *rañplasáñ*) plaatsbekleeder, plaatsvervanger, inz. die een ander in den krijgsdienst vervangt.

Remplage, f. fr. (spr. *rañplaazj'*; v. *remplir*, vullen, aanvullen) vulsel, opvulsel, vulsteenen bij metselwerk, die men in de tusschenruimten invoegt.

Rempli, n. fr. (spr. *rañpli*) inslag, opnaaisel der kleederen.

remployeeren, fr. (*remployer*, spr. *rañploaj–*; vgl. e m p l o y e e r e n) weder aanwenden, weder aanstellen, weder in dienst nemen.

remplumeeren, fr. (*remplumer*, pr. *rañ–*; vgl. e m p l u m e e r e n) weder met vederen voorzien, weder bevederen; zijne schade herstellen, er weder opkomen.

remunereeren, lat. (*remunerāri*, v. *munerāri*, schenken) vergelden, beloonen, vergoeden; – **remunerābel,** adj. nw.lat. beloonenswaardig; vergeldbaar; – **remunerātie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*remuneratĭo*) vergelding, belooning; – **remuneratief,** adj. nw.lat. vergeldend, beloonend.

renaal, adj. (*ren*, lat. nier,) wat tot de nieren betrekking heeft; – **renaal-arteriën,** pl. nierarteriën (vgl. a r t e r i e); – **reniform,** adj. m. lat. (*reniformis*) Bot. niervormig (van bladeren).

Renaissance, f. fr. (spr. *r'nè-sáñs'*; van *renaître*, wederontstaan, herleven) wedergeboorte, het herleven, inz. de van oorsprong aristokratische, smaak en beschaving aanbrengende beweging, die in de 14e eeuw van Italië (Petrarca) is uitgegaan, waarbij de letteren en kunst der klassieke oudheid als 't ware herleefden, wat ten gevolge had het rationalistisch bewonderen van wat schoons de wereld, de natuur en de mensch oplevert, in tegenstelling met de supranaturalistische, asketische Christelijke levensbeschouwing; ook werd door die beweging het recht van het individu naast, ja boven dat van de gemeenschap erkend; – de s t ij l d e r r e n a i s s a n c e of *à la renaissance*, Arch. eene meer of minder gelukkige vermenging van den stijl der middeleeuwen en dien der Ouden.

Renárdtrein, m. tramwagens, door een lokomobiel op gewone wegen (zonder rails) voortgetrokken, geheeten naar den kolonel Renárd.

Renātus, m. lat. (v. *renásci*, weder geboren worden) mansn.; en **Renāta,** vr. naam: de wedergeborene; fr. R e n é.

renchereeren, rencherisseeren, fr. (*renchérir*, spr. *rañsj–*) duurder maken, den prijs verhoogen; overbieden, opjagen, hooger mijnen; – **rencherissement,** n. (spr. *rañsjeri-s'máñ*) het opslaan, duurder maken der waren; opbod.

rencontreeren, fr. (*rencontrer*, spr. *rañkontr–*; van 't verouderde *encontre*, tegen, het voorval; als ware 't lat. *re-in-contrāre*, v. *contra*, tegen; vgl. m a l e n c o n t r e) iemand of iets **renc–**, aantreffen, treffen, samentreffen, ontmoeten, bejegenen, tegenkomen; Kmt. in een handelsboek naar een ander boek met aanhaling van het bladzijde-nummer verwijzen; – **rencontre,** f. (spr. *rañkóntr'*) ontmoeting, toevallige samenkomst, het onverwacht samentreffen; het onverhoeds op-elkander-stooten van vijandelijke krijgsbenden; oneenigheid, klein toevallig gevecht, schermutseling in den oorlog, vechtpartij, kleine twist, tweegevecht, vijandelijke ontmoeting; ook toestand, gelegenheid, omstandigheden; Kmt. het verwijzen van het eene boek of blad naar een ander; verwijsnummer aan den rand van een artikel in het dagboek, of van de rekening van den schuldenaar naar die van den schuldeischer, en omgekeerd.

rencourageeren, fr. (*rencourager*, spr. *rañkoerazj–*; vgl. e n c o u r a g e e r e n) weder bemoedigen of moed inboezemen, nieuwen moed geven.

Rendant, m. (fr. *rendant*, van *rendre*, teruggeven, afgeven, overgeven; it. *réndere*, van lat. *reddĕre*, teruggeven, met ingevoegde *n*; vgl. r e n t e) rekeningvoerder, aflegger van rekening (r e n d a n t van r e k e n i n g); ontvanger en uitbetaler van openbare gelden, schatmeester; - **rendeeren,** opleveren, opbrengen, voordeel geven, bedragen (inz. van de winst eener zaak, de opbrengst van een land enz.); - **rendage,** f. (spr. *rañdáázj'*) wat de muntspeciën door het a l l i a g e, dat men er inmengt, r e n d e e r e n boven den wezenlijken prijs van het edele metaal; - **rendement,** n. (spr. *rañd'máñ*) opbrengst, winst; in de elektrotechniek zooveel als nuttig effect, geleverde arbeid; - **rendez-vous,** n. fr. (spr. *rañdewóé*, d. i. eig. begeeft u daarheen, van *se rendre*, zich ergens heen begeven) de bestelling of het bescheid aan eene plaats; de afgesproken plaats der bijeenkomst, de verzamelplaats, inz. bij verliefden gebruikelijk; e l k a a r e e n r e n d e z - v o u s g e v e n, eene samenkomst ter bepaalde plaatse en ure afspreken, elkander ergens ontmoeten; - **rendez-vous-huis,** geheim bordeel, stille knip.

René, z. R e n a t u s.

renegeeren, nw.lat. (*renegāre*; vgl. n e g e e r e n) wederverloochenen, afvallen; - **renegaat,** m. geloofsverloochenaar, geloofsverzaker, afvallige, inz. een Christen, die tot het mohamedaansch geloof overgaat.

Renegrida, f. sp. (van *renegrido*, zeer zwart, van *negro*, zwart, en de versterkende voorlettergreep *re*; vgl. *niger*) in de zon gedroogde en daardoor bruinroode cochenille.

Renet, z. r e i n e t t e.

Rĕnfan, rĕfan, f. (van 't oudn. *hreinn*, deensch en zw. *ren*, rein, en *fana*, vaan) de heilige vaan der Noormannen.

Renflement, n. fr. (spr. *rañflmáñ*; van *renfler*, opzwellen, v. *re-* en *enfler* = lat. *inflāre*, opblazen) Arch. buik, of het dikke van een zuil.

renforceeren, fr. (*renforcer*, spr. *rañfors-*) versterken; - **zich renf-,** sterker worden, toenemen; - **renforcé's,** pl. (spr. *rañforcees*) soort van dichtgeweven zijden lint; - **renfort,** n. (spr. *rañfór*) versterking, hulp, ondersteuning, b. v. van krijgsvolk.

Reng., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor I. R. Rengger (gest. 1832).

renieeren, fr. (*renier* = lat. *renegāre*) verloochenen, afzweren; afvallen, ontzeggen; - **reniábel,** adj. (fr. *reniable*) loochenbaar, wat zich laat loochenen of ontkennen.

Reniflard, m. fr. (spr. *r'niflâr*; v. *renifler*, snuffelen, snuiven) uitblaasklep aan sommige ouderwetsche stoommachines.

reniform, z. ond. r e n a a l.

reniteeren, lat. (*renīti*, van *niti*, pogen, streven) wederstreven, zich verzetten, weerbarstig, weerspannig zijn; - **renitént,** m. (*renītens*) wederstrever, verzetter, weerspannige; - **reniténtie** (spr. *tie=tsie*), f. nw.lat. wederstand, tegenstand, tegendruk, tegenweer, verzet, weerspannigheid, het wederstreven.

Renkött, n. zw. (v. *ren*, rendier, en *kött*, vleesch) uit Lapland in Zweden ingevoerd gezouten rendiervleesch.

Ren móbilis, lat. beweeglijke nier, losse nier, wandelnier.

Rennarbeit, f. dui. oude wijze van ijzerbereiding uit de ertsen door houtskoolvuren (± 1600 door hoogovens vervangen).

renommeeren, fr. (*renommer*, d. i. eig. herhaaldelijk noemen, van *re* en *nommer*, noemen) iemand beroemd maken; gew. zich beroemd, ook vermaard, befaamd, berucht maken, zich een naam maken of verwerven, zich op aller tong brengen; ook zich groot voordoen, pralen, den grooten heer, man van gewicht uithangen of spelen; - g e r e n o m m e e r d, adj. beroemd, befaamd, berucht, ter kwader faam staande, als de bonte hond bekend; - **renommée,** f. faam, naam, gerucht, roep, mare; beroemdheid, vermaardheid, befaamdheid, roemruchtigheid; - *par renommée*, door 't gerucht, door de faam, volgens het algemeene zeggen; - **renommist,** m. vechtersbaas, baldadig twistzoeker, ijzervreter; N. H. op den kievit gelijkende vogel in de noordelijke landen, kemphaan.

renonceeren, fr. (*renoncer*, spr. *renoñs-*; van 't lat. *renunciāre*; vgl. r e n u n c i ë e r e n) van eene zaak afzien, haar opgeven, laten varen, vaarwel zeggen, afstand doen; in het kaartspel: verzaken, niet bekennen, de kleur niet bijspelen, niet hebben; - **renonce,** f. (spr. *r'noñs*) het missen of verzaken van eene kleur in het kaartspel, de ontbrekende kleur; ook een terugstootend, onzen tegenzin opwekkend persoon; - r e n o n c e m a k e n, eene kleur wegwerpen, zonder van dezelfde weder in te koopen; - **renoncement,** n. (spr. *r'noñs'máñ*) verloochening, verzaking, afstanddoening, afstand.

renoveeren, lat. (*renovāre*, v. *novus*, z. ald.) vernieuwen, verbeteren, opknappen; e e n w i s s e l r e n o v e e r e n, hem vernieuwen, zijn vervaltijd later stellen; - *renovātus, a, um* adj. vernieuwd, verbeterd, opgeknapt; - **renovātie** (spr. *t=ts*), f. vernieuwing, verbetering, herstelling, opknapping.

Renseignements, m. pl. fr. (spr. *rañseinj'máñ*; v. *renseigner*, herhaaldelijk toonen, v. *enseigner*, onderrichten, leeren, sp. *enseñar*, port. *ensinar*, it. *insignare*, als ware 't lat. *insignāre*, inteekenen, inprenten, v. *signum*, teeken) aanwijzingen, inlichtingen, berichten; opgave der uiterlijke kenteekenen van een persoon of zaak.

Rente, f. (mid.lat. *renda*, it. *rendita*, van *réndere*, fr. *rendre*, lat. *reddĕre*, wedergeven, inbrengen; vgl. r e n d a n t) eig. opbrengst van den arbeid van een ander, aan wien men eene zaak ten gebruike heeft overgelaten; in 't alg. jaarlijksch inkomen, jaarlijksche geldinkomsten, inkomsten of opbrengst van kapitalen, landerijen enz., i n t e r e s t e n; - l ij f r e n t e n, pl. (fr. *rente viagère*) inkomen, dat iemand zijn gansche leven geniet; verhoogde interesten, die iemand van een kapitaal gedurende zijn leven bedingt, terwijl dit kapitaal na zijn dood

aan den rentenbetaler ten deel valt; - **rentenier,** m. (fr. *rentier*, spr. *rañtjé*), m. iemand, die van zijne renten of inkomsten leeft; - **renten** of **renteeren,** opbrengen, interesten of renten opbrengen, winst opleveren; - **rentenieren,** van zijne renten leven; - **rentābel,** adj. barb.lat. rentegevend, interest opleverend, winstaanbrengend, voordeelig; - **rentabiliteit,** f. rentegevende gesteldheid, vermogen, eigenschap om renten op te brengen; - **rentmeester,** m. ontvanger, penningmeester, beheerder van gelden; beheerder van een landgoed, inz. van een kroondomein.

rentoileeren, fr. (spr. *rañtoal-*; van *re-* en *entoiler*, v. *toile*, lijnwaad) eene oude schilderij op nieuw doek overbrengen, verdoeken.

rentreeren, fr. (*rentrer*, spr. *rantr-*; vgl. e n t r e e r e n) eig. weder binnengaan, terugkeeren; laken of doek zoodanig samenvoegen, aaneennaaien, dat men den naad niet ziet; - **rentrant,** m. fr. (spr. *rañtráñ*) Fort. inspringende hoek van een bolwerk.

renueeren, lat. (*renuĕre*) neen zeggen, afslaan, weigeren, niet willen.

renumereeren, lat. (*re-numerāre*; vgl. n u m e r e e r e n, ond. n u m e r u s) wederbetalen, terugbetalen of wederuitbetalen, ingekregen of gebeurd geld weder uitgeven; natellen; - **renumerātie,** (spr. *t=ts*) f. nw.lat. wederbetaling, terugbetaling, natelling; teruggave, wederuitgave.

renunciëeren, lat. (*renunciāre*; vgl. n u n c i ë e r e n, ond. n u n t i u s) antwoord of bericht terugbrengen, berichten; iets opzeggen, het verder gebruik weigeren; eene zaak opgeven, haar laten varen, er van afzien, vgl. r e n o n c e e r e n; - **renunciātie** (spr. *t=ts*), f. (*renunciatio*) overbrenging, bericht; opzegging eener zaak; ontzegging, opgeving, afstanddoening, afstand, het afzien van eene zaak; - **renunciatie-acte,** f. afstanddoening van een overgeërfd recht, inz. de acte van koning Philips V van Spanje, waarin hij van zijn recht op de erfopvolging in Frankrijk afzag; - *renunciatio litis*, opheffing van een rechtsgeding; - *r. successiōnis*, afstand van de nalatenschap; - *renunciatorium* (*juramĕntum*), n. afstandseed.

renverseeren, fr. (*renverser*; spr. *rañwers-*; van *re-* en *envers* = lat. *inversum*, omgekeerd, verkeerd) omkeeren; omwenden, omverwerpen, overhoopwerpen, in wanorde brengen, het onderst boven keeren; - *à la renverse* (spr. *rañvers'*) Muz. omgekeerd; - **renversaal,** n. schriftelijke tegenbelofte of tegenverzekering.

Renvi, n. fr. (spr. *rañvi*; v. *envi* en *à l'envi*, om strijd, als ware 't ten spijt van een ander, v. *envie*, nijd, lat. *invidia*) opbod, overbod, verhoogde inzet bij sommige kaartspelen; - *jeux de renvi* (spr. *zjeu-*), opbodspelen.

Renvoi, n. fr. (spr. *rañwoá*; vgl. e n v o i) wegzending, terugzending; ook nederl. **renvooi,** n. verwijzing of terugwijzing in boeken, planteekeningen enz.; wijsteeken, b. v. van waar men in een muziekstuk weder moet beginnen of vervolgen, ook: om aan te geven een woord of cijfer, dat in den tekst moet worden ingelascht; het stellen in handen of het verzenden naar (eene commissie enz.); - **renvoyeeren** (fr. *renvoyer*, spr. *rañwoaj-*), terugzenden, terugwijzen, verwijzen; wegzenden, het afscheid geven, afdanken, ontslaan; verwijzen; stellen in handen van....; - **renvooiletter,** f. verwijzingsletter, nootletter, kleine letter, die naast een woord wordt gezet, dat op den rand der bladzijde of beneden aan de bladzijde wordt verklaard, ook r e n v o o i genoemd; - **renvooiteeken,** n. verwijzingsteeken.

reoccupeeren, nw.lat. (vgl. o c c u p e e r e n) weder of opnieuw bezetten of innemen; - **reoccupātie** (spr. *t=ts*), wederbezetting .

reo negante enz., z. ond. *reus.*

reordineeren, nw.lat. (van 't lat. *ordināre*, ordenen; vgl. o r d i n e e r e n) weder of herordenen; andermaal wijden; - **reordinatie,** f. (spr. *t=ts*) herhaalde priesterwijding.

reorganiseeren (spr. *s=z*), barb.lat. (fr. *réorganiser*; vgl. o r g a n i s e e r e n, ond. o r g a a n) opnieuw inrichten; vervormen, eene andere gedaante geven; - **reorganisatie** (spr. *-zatsie*), f. wederinrichting, nieuwe inrichting.

reoxydeeren, lat.-gr. (vgl. o x y d e e r e n) weder verzuren of met zuurstof verbinden, weder verkalken; - **reoxydatie** (spr. *t=ts*), wederverzuring, vernieuwde verbinding met de zuurstof.

repandeeren (spr. *repañd-*), fr. (*répandre*, van 't lat. *pandĕre*, uitbreiden) vergieten, storten, plengen; verbreiden, uitbreiden, verstrooien, uitstrooien; z e e r g e r e p a n d e e r d z i j n, op vele plaatsen bekend zijn, veel kennissen, veel omgang hebben.

repareeren, lat. (*reparāre*; van *parāre*, bereiden) herstellen, vermaken, verbeteren, vergoeden, weder goedmaken; - **reparātie** (spr. *t=ts*), f. (*reparatio*) verstelling, vernieuwing, vergoeding, schadeloosstelling; - *réparation d'honneur*, fr. (spr. *reparasjóñ donéúr*) eerherstelling, vereerlijking; - **reparatuur,** f. nw.lat. herstelling, verbetering, inz. van een huis.

Reparón, m. vlas van de tweede of middelsoort.

reparteeren, nw.lat. (vgl. p a r t e e r e n; fr. *répartir*) verdeelen; - **repartitie** (spr. *tie=tsie*), f. verdeeling.

Repartie, f. fr. vlug en geestig wederantwoord.

Repas, n. fr. (spr. *r'pá*; oorspr. *repast*, mid.lat. *repastus*, van 't lat. *pascĕre*, weiden, voeden) maaltijd, maal, gastmaal.

repasseeren, fr. (*repasser*; vgl. p a s s e e r e n) terugreizen, terugkomen, weder voorbij- of doorgaan of doorrijden, doorvaren; aanzetten (een mes); strijken (b. v. linnengoed); een nieuw uurwerk vóór het gebruik nauwkeurig nazien; rekeningen, geschriften enz. nazien, onderzoeken, herhaaldelijk doorloopen, verbeteren; - **repassage,** f. (spr. *-saazj'*) het weder dooror voorbijgaan; het aanzetten of strijken; het nauwkeurig nazien, regeling van uurwerken.

Repatriatie (spr. *tie=tsie*), f. nw.lat. (v. lat. *repatriāre*, in het vaderland terugkeeren, v.

re- en *patria*) terugkeer of wederopneming in het vaderland.

Repeal, n. eng. (spr. *ripíel*, v. *peal*, geschal, geraas, roep; v. 't fr. *appel*, roep, samenroeping, v. *appeler*, roepen; fr. *rappel*, terugroeping, v. *rappeler*, terugroepen; vgl. appelleeren) herroeping, afwijzing of opheffing, inz. der vereeniging van Engeland met Ierland; juister: opheffing der thans bestaande vereeniging van de wetgevende macht en het rechtswezen van Ierland met dat van Groot-Brittanië; – **repealer,** m. (*ripíeler*) herroeper, opheffer, de iersche medeleden van het eng. parlement, welke de herroeping of opheffing der vereenigings-acte tusschen Engeland en Ierland verlangen; – **repeal-association** (spr. – *essosjéésjen*), verbinding of vereeniging ter opheffing; z. defenders, ond. defendeeren.

repelleeren, lat. (*re-pellĕre*) terugdrijven, afwijzen, versmaden, verstooten; – *repellentia*, n. pl. Med. terugdrijvende geneesmiddelen.

repens, lat. Bot. kruipend, vgl. reptans.

repenseeren lat. (*repensāre*) vergelden, vergoeden, goed maken; – **repensātie** (spr. $t{=}ts$), f. vergelding, vergoeding; – **repensātor,** m. vergelder, vergoeder.

Repentina, pl. later lat. (v. *repentīnus, a, um*, plotseling) Jur. dringende zaken, inz. aanklachten bij de rechtbanken.

repercuteeren, lat. (*re-percutĕre*; vgl. percuteeren) terugstooten, terugwerpen, afstuiten; – **repercússie,** f. (*repercussĭo*) terugwerping; terugstoot; het terugkaatsen, b.v. van het geluid, van de lichtstralen enz.; – **repercussief,** adj. terugdrijvend, terugstootend.

Repertorium, n., pl. **repertoria,** of **repertoriën,** lat. (v. *reperīre*, vinden) opslagboek, aanwijzingsboek, zaakregister, uittreksel, blaffer; fr. **repertoire,** n. (spr. *-toâr'*) lijst der rollen, welke een tooneelspeler of zanger bestudeerd heeft, rollijst; ook: lijst der stukken, welke aan een schouwburg opgevoerd of in studie zijn, lijst van stukken; weeklijst, lijst der in eene week op te voeren tooneelstukken in groote steden.

repeteeren, lat. (*repetĕre*) herhalen, herzeggen; – **repetent,** m. (*repĕtens*) herhaler, herhalings-leermeester; op duitsche hoogescholen onderleeraar tot herhaling van de lessen of colleges; Arith. één of meer cijfers eener **repetént-** of **repeteerende breuk,** d. i. terugkeerende tiendeelige breuk, herhalingsbreuk, welker cijfer of cijfers tot in het oneindige wederkeeren, b. v. het cijfer 3 in de breuk 0,333 enz., de cijfers 1 en 8 in de breuk 0,181818 enz.; – **repetítie,** (spr. *tie=tsie*) f. (lat. *repetitĭo*) herhaling, proefherhaling van uit te voeren tooneelstukken, muziekstukken enz.; – *repetitĭo est mater studiōrum*, herhaling is de moeder der studiën, d. i. de herhaling is bij 't aanleeren van eene wetenschap de hoofdzaak, of door het herhalen wordt de wetenschap eerst geboren; – **repetitiën,** pl. verklaringen van bijzondere wetten der ital. rechtsgeleerden uit de 14de en 15de eeuw, omdat het enkel herhalingen van de commentariën en uitspraken hunner meesters waren; – **repeteer-** of **repetitiegeweer,** n. geweer, waaruit men na ééne lading verscheiden schoten kan doen; magazijngeweer; – **repetitie-cirkels,** m. z. v. a. multiplicatiecirkel, z. a. ond. *multus*; – **repetitie-horloge,** n. slaand zakuurwerk; – **repetitor,** lat. herhaler, iemand, die bij de studie der rollen in den schouwburg behulpzaam is; leermeester, die de lessen der hoogleeraren met de studenten herhaalt; – **repetiteur,** m. fr. schip, dat de seinen van het admiraalschip herhaalt; – **repetitorium,** n. nw. lat. herhalingsonderricht, herhalings-voorlezing of college; ook: repetitieboek, repertorium; – *repetundae* (scil. *res* of *pecuniae*), zaken of gelden, die teruggevorderd kunnen worden; – *crimen repetundārum*, z. ond. *crimen*.

Rephan, refan, zie Remphan.

repignoreeren, later lat. (*repignorāre*; vgl. *pignus*) tegenverpanden; – **repignorātie** (spr. $t{=}ts$), f. Jur. weder- of tegenverpanding, pandlossing.

Repit, m. fr. (spr. *r'pi*; oorspr. *respit*, provenç. *respieit*, it. *rispitto*, rust, tijd om zich te herstellen; van 't lat. *respectus*, terugzicht, en vandaar toegevendheid, van *respicĕre*, vgl. respiciëeren) verlenging, uitstel, latere termijn, respijt; – *lettre de répit*, f. gratiebrief, vorstelijke beschermingsbrief, die den schuldeischers verplicht den schuldenaar respijt te geven of tijd tot betaling te laten.

replaceeren, fr. (*replacer*, spr. *r'plas-*; vgl. placeeren) weder plaatsen, weder rangschikken.

replaideeren, fr. (*replaider*, spr. *replèd-*; vgl. plaideeren) weder voordragen, een proces opnieuw voeren of verdedigen.

Replantatie, f. (spr. *tie=tie*) lat. wederinplanting, b. v. van getrokken tanden.

replatreeren, fr. (*replâtrer*, van *plâtre*, gips, oudfr. *plastre, plaistre, emplastre, emplaistre*, met gips overdekte grond; pleister op wonden, mid.lat. *plastrum, amplastrum*, v. 't lat. *emplastrum*, gr. *émplastron*, pleister op wonden, zalf ter opsmering, v. *emplássein*, daarop vormen of smeren) overgipsen, weder met gips bedekken; bemantelen, verontschuldigen; – **replatrage,** f. (spr. *r'platráázj'*) overgipsing, volwerping, aanstrijking, volraping met gips; bemanteling.

Replētie (spr. $t{=}ts$), f. lat. (*replētĭo*, van *replēre*, opvullen) opvulling, opgevuldheid, volbloedigheid; ook overlading, b. v. der maag.

repliceeren, later lat. (*replicāre*, d. i. oud-lat. eig. terugvouwen, terugbuigen, v. *plicāre*, vouwen; fr. *répliquer*) antwoorden, hervatten, hernemen, daartegen inbrengen; – *ad replicándum*, tot tegenantwoord, om tegenwerpingen voor te dragen; – *si réplica*, it. Muz. wordt herhaald, te herhalen; – *replicāto*, herhaald; – **repliek,** f. mid.lat. (*replĭca*; fr. *réplique*) tegenantwoord, inz. in de rechtspraak het antwoord op een pleitrede, ook in vergaderingen antwoord op een gehouden redevoering; een treffend of geestig antwoord, tegenbescheid; herhaling, namaak (copie) van een kunstwerk; – *réplica*,

f. it. Muz. herhaling eener zangwijze (m e l o d i e) van eene stem, welke vroeger door eene andere stem werd voorgedragen, ook *rédita.*

repliëeren, fr. (*replier*; vgl. p l i ë e r e n, ond. p l i) weder samenvouwen, weder in plooien leggen; Mil. zich terugtrekken, terugwijken, deinzen, tot op een post achterwaarts trekken; ook op iets steunen, zich op iets verlaten; – **repli,** m. terugtochtspunt der troepen; reserve of dekking voor afzonderlijke vooruitgeschoven posten door een grooter aantal troepen.

replumbeeren, barb.lat.(v.*plumbum*, lood) lood van zilver scheiden, zilver van lood zuiveren.

Reply-letter, f. eng. (spr. *riplai–*, v. *reply*, antwoord; vgl. r e p l i c e e r e n) respijt- of uitstellingsbrief der engelsche koningen ten gunste van een veroordeelde.

Repolón, m. fr. in de rijkunst: halve v o l t e, volte in vijf tempo's, z. v o l t e.

repondeeren, fr. (*répondre*, van 't lat. *respondēre*) antwoorden, beantwoorden, overeenkomen, overeenkomstig zijn met eene zaak, daarmede overeenstemmen; goedspreken, borgblijven, voor iets instaan, verantwoordelijk zijn of blijven.

reponeeren, lat. (*reponĕre*, van *ponĕre*, zetten, plaatsen, leggen enz.) terugleggen, weder op de plaats leggen of zetten, wegleggen, ter zijde leggen, bewaren; Med. een uitgezakt deel, b. v. eene breuk, weder inbrengen; een verrekt of ontwricht lid zetten; – **repositaris** of **repositair,** m. nw.lat. bewaarder, opzichter van akten enz.; – **repositie** (spr. *-zi-tsie*), f. het weder op zijne plaats brengen, weder- of herzetting, b. v. van uitgezakte of verrekte en ontwrichte leden; – **repositorium,** n., pl. **repositoria** of **-toriën,** n. lat. boekenplank, boekenkast; bewaarplaats.

reporteeren, lat. (*reportāre*, v. *portāre*, dragen; fr. *reporter*) terugdragen, terug- of wederbrengen; overbrengen, overdragen, b. v. een totaal van de eene bladzijde naar de andere; – **report,** m. eng. (spr. *ripoort*) Jur. bericht, verslag, berichtgeving, verslagdoening (z. v. a. r e l a t i e); in den effecten-handel: het onderscheid tusschen den koers van koopen *à comptant* en op tijd (op twee verschillende dagen); in Engeland opgave van het onderscheid tusschen het gehalte van een baar edel metaal en het munt- of s t a n d a a r d-metaal; – **reporteering,** of **report-affaire,** f. verkoop van een effect onder verplichting van lateren hooger terugkoop;– **reportage,** f. het berichtgeven aan couranten; – **repórter,** m. eng. (spr. *ripoorter*) verhaler, berichtgever, verslagdoener; inz. verslaggever van couranten.

Repos, m. fr. (spr. *r'pó*; van 't lat. *re-* en *pausāre*; vgl. p a u s e e r e n) rust, stilstand, rustpunt, rustplaats; Arch. plaats van eene trap, waar de treden zijn afgebroken door een vlak, geschikt om e r u i t t e r u s t e n, rustplaats op een trap, trapportaal; – *repos*, als militair commandowoord: rust! – *repos en place* (spr. *repó zañ plás'*), plaats rust; – *mon repos*, mijne rust, rustplaats, naam van veel buitenplaatsen; – **reposoir,** m. (spr. *repozoár*) bij de R. Kath. altaar, dat men in eene straat enz. opricht, om er het heil. sacrament bij zekere processiën op te zetten, rustaltaar; bezinkvat, de derde kuip voor het maken van indigo; wastrog; – **reposeeren,** rusten, slapen; – **zich rep–,** berusten, zich verlaten (op iemand).

reposceeren, lat. (*re-poscĕre*) wedereischen, wederverlangen, terugvorderen.

repositaris, repositie enz., z. r e p o n e e r e n.

repousseeren, fr. (*repousser*; spr. *repoe-s–*; vgl. p o u s s e e r e n) terugstooten; terugdrijven, terugdringen of terugdrukken, terugkaatsen, terugzenden, b. v. den spot, de scherts; – **repoussábel,** adj. terugdrijfbaar, terugdringbaar enz., wat zich laat terugdrijven of afweren; – **repoussoir,** m. (spr. *repoe-soâr*) doorslag, drevel, drijfijzer; Pict. donkere voorgrond, om de andere voorwerpen eener schilderij des te meer op een afstand te doen voorkomen of hen te doen wijken.

repræsenteeren, lat. (*repraesentāre*; vgl. p r æ s e n t e e r e n, ond. p r æ s e n s) tegenwoordig maken of vertegenwoordigen, voorstellen, opvoeren; een afwezigen persoon vervangen of voorstellen; ook iets vertoonen, uiterlijk aanzien, waardigheid, gewicht hebben, zich voordoen; – **repræsentándus,** de voor te stellen, te vervangen, te vertegenwoordigen persoon; – **repræsentánt,** m. (*repraesēntans*) vertegenwoordiger, plaatsbekleeder, plaatsvervanger van een afwezige; inz. vertegenwoordiger van een gewest, eene stad enz., volksvertegenwoordiger, vgl. g e d e p u t e e r d e ond. d e p u t e e r e n; – **repræsentātie** (spr. *tie=tsie*), f. (lat. *repraesentatĭo*) vertegenwoordiging, het tegenwoordig-maken; plaatsvervanging of plaatsbekleeding, afbeelding, voorstelling; opvoering van een tooneelstuk; – r e p r a e s e n t a t i e-k o s t e n, kosten om de eer van zijn ambt, van den vertegenwoordigden persoon op te houden (voor gezanten enz.); – r e p r æ s e n t a t i e-r e c h t, recht van plaatsbekleeding; bij erfenissen: het intreden in de plaats van eenen reeds gestorvenen a s c e n d e n t; – **repræsentatief,** adj. nw.lat. tegenwoordigmakend, voor oogen stellend, voorstellend; plaatsvervangend, vertegenwoordigend, ook **repræsenteerend;** – **repræsentatief-systeem,** stelsel der vertegenwoordiging, der staatsinrichting, volgens welke het volk door eene vergadering van afgevaardigde vertegenwoordigers aan de wetgeving deelneemt.

reprehendeeren, lat. (*reprehendĕre*, eig. terughouden of terugtrekken, van *prehendĕre*, vatten, grijpen, houden) berispen, laken, doorhalen, verwijten; – **reprehensíbel,** adj. (later lat. *reprehensibĭlis*) berispenswaard, te berispen, lakenswaardig; – **reprehénsie,** f. lat. (*reprehensĭo*) berisping, doorhaling, verwijt; bestraffing; – **repressaliën,** of fr. **représailles** (spr. *-zálj'*; sp. *represalia*, it. *ripresaglia*, *rappresaglia*, oudfr. *reprehensaille*, mid.lat. *reprensaliae*, eig. terugneming van 't genomene, v. *reprehendĕre, reprĕhensum*; terugnemen), pl. tegengeweld, tegenbeleediging, weerwraak, schadeverhaal, wraakneming, wraakoefening, inz. het beantwoorden van de harde en onrechtvaardige handelwijzen

of beleedigingen van den eenen staat tegen een anderen; ook vergelding, genoegdoening; - r e p r e s a i l l e-b r i e v e n, verlofbrieven van eene regeering, om tegen de onderdanen van een anderen staat weerwraak te oefenen.

Réprésailles, repressaliën, z. ond. r e p r e h e n d e e r e n.

represcnteeren enz., z. ond. r e p r æ s e n t e e r e n.

Repressie, repressief, z. ond. r e p r i m e e r e n.

Reprieve, f. eng. (spr. *ripriew*'; oud-eng. *repreve* voor *reprove*, van lat. *reprobāre*, verwerpen) uitstel van eene terechtstelling, het aan een ter dood veroordeelde bewilligd uitstel; ook: bevel tot dit uitstel.

Reprimande, f. fr. (spr. *-mãnd*'; lat. als 't ware *reprimenda*, v. *reprimĕre*, fr. *réprimer*, z. r e p r i m e e r e n) terechtwijzing, berisping, verwijt, doorhaling; iron. een lange neus, bokking; - **reprimandeeren** (fr. *réprimander*), berispen, doorhalen, verwijten.

reprimeeren, lat. (*reprimĕre*, van *premĕre*, drukken) onderdrukken, terugdringen, dempen, bedwingen, beteugelen, sluiten, stremmen, in toom houden, weren, verhinderen; - **représsie,** f. nw.lat. onderdrukking, stuiting, stremming, weerhouding, beteugeling; - **repressief,** adj. (fr. *répressif*) terugdrukkend, -drijvend, stremmend, verhinderend, belemmerend; - r e p r e s s i e v e m a a t r e g e l e n, sluitende, afwerende maatregelen, maatregelen om iets te onderdrukken of te keer te gaan, tegenover p r e v e n t i e v e m.

Reprise, f. fr. (spr. *-priez*'; vgl. p r i s e) herneming, herovering van een schip, eene plaats; het herwonnen voorwerp zelf, de herwonnen prijs (schip); herhaling, wederopvoering van een tooneelstuk enz.; Muz. herhaling van een hoofdgedeelte van een stuk; ook het herhalingsteeken; Kmt. het stijgen der gedaalde koersen; hervatting, het wederbeginnen; herstelling, reparatie, inz. van weefsels; de koop in het l a n s q u e n e t.

repriseeren, fr. (*reprises*, v. *prix*, prijs, waarde; vgl. p r i s e e r e n, ond. p r i s e) opnieuw waardeeren, andermaal schatten, herschatten.

Repristinātie (spr. *tie*=*tsie*), f. nw.lat. (van *pristĭnus*, z. ald.) herstelling van iets vroegers, van iets, dat afgeschaft was.

reprobreeren, lat. (*reprobāre*, van *probāre*, billijken) verwerpen, misbillijken, veroordeelen, niet aannemen of goedkeuren; Jur. het tegenbewijs leveren; - **reprobātie** (spr. *t*=*ts*), f. (later lat. *reprobatio*) verwerping, veroordeeling; Jur. tegenbewijs.

reprocheeren, (spr. *r'prosj*'-) fr. (*reprocher*; van *proche*, nabij, lat. *prope*, dus als 't ware nabijleggen; vandaar provenç, nog *repropchar*) iemand iets verwijten, tot verwijt maken, onder den neus wrijven, voor de schenen werpen, beschuldigen; - **reprochábel,** adj. (fr. *reprochable*) berispenswaard, verwijtelijk, bestraffelijk; - **reproche,** f. (eig. m.) (spr. *r'prósj*') verwijt, beschuldiging, laking, wraking, berisping.

reproduceeren, nw.lat. (vgl. p r o d u c e e r e n 1)) weder voortbrengen of telen, weder te voorschijn roepen; volledig maken, herstellen, Jur. tegenbewijzen, tegengetuigen voorbrengen of aanbrengen; - r e p r o d u c e e r e n d e k u n s t, die kunst, welke iets, dat reeds geschapen is, te voorschijn brengt, zooals b.v. de tooneekunst, in tegenstelling met de p r o d u c e e r e n d e; - **zich reproduceeren,** zich opnieuw vertoonen, weder verschijnen, nabootsen; weergeven; - **reproducātur,** Jur. het (nl. het document) worde weder ingediend; - **reproducént,** m. wedervoorbrenger; Jur. tegenbewijsvoerder; - **reprodúct,** m. tegenpartij, tegen welke een bewijs gevoerd wordt; - **reprodúctie** (spr. *t*=*s*), f. wedervoortbrenging; nabootsing-weergave, herstelling of aanvulling van vernielde of beschadigde deelen aan dierlijke lichamen, gelijk mede uit de organische lichamen afgezonderde stoffen; r e p r o d u c t i e van een schilderij enz.;- **reproductief,** adj. wedervoortbrengend, wederscheppend, aanvullend, herstellend; - **réproductiviteit** of **reproductiekracht,** f. herstellingskracht, het aanvullings- of herstellingsvermogen van verminkte of geheel verloren lichaamsdeelen bij planten en dieren, inz. wormen en amphibiën.

repromitteeren, lat. (*repromittĕre*; vgl. p r o m i t t e e r e n), daartegen beloven of eene tegenbelofte doen; - **repromíssie,** f. (lat. *repromissĭo*) tegenbelofte.

Reproseliet, m. lat.-gr. (vgl. p r o s e l i e t) wederteruggekeerde, teruggekeerd geloofsoverlooper.

reprōsit! nw.lat. (vgl. *prosit*) het bekome ook u wel! (beantwoording van het p r o s i t).

reprotesteeren, nw.lat. (vgl. p r o t e s t e e r e n) eene tegenvoorstelling inbrengen, of tegen het protest van een ander tegenverklaringen doen en ze voor krachteloos verklaren; - **reprotést** of **reprotestātie** (spr. *tie*=*tsie*), f. tegenvoorstelling, tegenverklaring (vgl. p r o t e s t).

reptans, lat. (van *repĕre*, kruipen) Bot. kruipend, z. v. a. r e p e n s.

Reptiliën, pl. lat. (*reptilĭa*, van *repĕre*, kruipen) kruipende dieren, klasse van het dierenrijk, welke de dieren bevat, welke kruipen, hetzij dat zij geen pooten hebben, of dat deze zóó kort zijn, dat zij schijnen op den buik te kruipen; zij worden verdeeld in 4 orden: slangen, hagedissen, krokodillen en schildpadden; vroeger werden ook de amphibiën er toe gerekend, totdat bleek, dat zij op een veel hoogeren trap van ontwikkeling staan; - *reptilĭa Parnássi*, het gewormte van den Parnas, d. i. kreupele dichters, geleerde brekebeenen; - **reptiliënpers,** f. hgd. de in dienst der regeering staande couranten ter bestrijding van staatk. tegenstanders; - **reptiliënfonds,** n. de ter ondersteuning dezer bladen ter beschikking der regeering staande gelden (afkomstig van een uitdrukking van Bismarck in de zitting van de Pruisische kamer van 30 Jan. 1869, toen hij deze geheime staatsvijanden met „boosaardige reptiliën" vergeleek).

repubesceeren, lat. (*repubescĕre*) weder jong worden, verjongen, zijne eerste krachten wederkrijgen.

republiceeren, nw.lat. (van p u b l i c e e r e n, z. ald.) bij herhaling of opnieuw bekend maken; - **republicātie** (spr. *t=ts*), f. herhaalde bekendmaking, vernieuwde, openlijke afkondiging.

Republiek, f. (fr. *république*, van 't lat. *res publĭca*) eig. openbare of algemeene zaak, gemeenebest, vrijstaat, eene staatsinrichting, waarbij het hoogste gezag óf aan een bepaald lichaam van aanzienlijke personen is toevertrouwd (a r i s t o k r a t i e), óf door het volk zelf en de uit zijn midden gekozenen wordt uitgeoefend (d e m o k r a t i e); - **republiquette,** f. fr. (spr. *-kètt'*) klein gemeenebest, vrijstaatje, b.v. San-Marino; - **republikein,** m. (fr. *républicain*) burger van een vrijstaat, gemeenebestgezinde, voorstander van den veelhoofdigen regeeringsvorm, vrijheidsvriend, vrijburger; - **republikeinsch,** adj. wat tot eene republiek behoort, gemeenebestgezind, vrijburgerlijk, vrijheidlievend; - **republicanisme,** n. barb. lat. gehechtheid aan den republikeinschen regeeringsvorm, vrijburgerschap; - **republicaniseeren** (spr. *s=z*), tot een gemeenebest of eenen vrijstaat maken, daartoe genegen zijn; gemeenebestgezinde gevoelens bijbrengen; - **republicomanie,** f. overdreven zucht voor de republikeinsche staatsinrichting.

repudiëeren, lat. (*repudiāre*, v. *pudēre*, zich schamen) verwerpen, versmaden, verstooten; van de hand wijzen, b.v. eene erfenis; het huwelijk ontbinden, scheiden; - **repudiātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *repudiatĭo*) of **repudĭum,** n. versmading, verstooting, terugwijzing; Jur. opheffing van eene wettige verbintenis, echtscheiding; verklaring van eenige noordamerikaansche republieken, dat zij de staatsschulden en de renten daarvan niet tot het volle bedrag wilden betalen; - *repudium necessarĭum*, noodzakelijke, gebodene, op recht gegronde echtscheiding; - *rep. voluntarĭum*, vrijwillige opheffing van het echtverbond; - **repudiëus,** adj. verstootelijk, verwerpelijk.

repugneeren, lat. (*repugnāre*, van *pugnāre*, kampen, strijden) wederstreven, tegenstreven, zich verzetten; tegenstaan, afkeer of tegenzin gevoelen, tegen de borst stuiten, walgen; - **repugnánt** (*repúgnans*), tegenstrijdend, wederstrevend, afkeerwekkend, stuitend, hinderlijk, walglijk; - **repugnántie** (lat. *repugnantĭa*), **repugnātie** (spr. *t=ts*), f. (later lat. *repugnatĭo*) wederstrevigheid, tegenstreving, verzetting, verzet; tegenzin, afkeer, walging, walg.

Repuls, m. lat. (*repúlsus*, m. en gew. *repulsa*, f., v. *repellĕre*, terugdrijven, terugstooten) afwijzing, het weigerend antwoord, hoofdstooten, vgl. r e f u s; - **repúlsie,** f. (later lat. *repulsĭo*) terugstooting, af- of terugstoot, terugdrijving, afwijzing; - **repulsief,** adj. nw.lat. terugstootend, terugdrijvend, afstootend; - r e p u l s i e v e k r a c h t, terugstootingskracht; - **repulseeren,** (lat. *repulsāre*) terugstooten, afslaan, afwijzen, een weigerend antwoord geven, een blauwtje doen loopen.

Repurchase, f. eng. (spr. *-tsjeez'*) terugkoop, rouwkoop, afstandsgeld.

repurgeeren, lat. (*repurgāre*; vgl. p u r g e e r e n) weder reinigen, andermaal afvoeren of purgeeren.

Reputātie (spr. *tie=tsie*), f. (van 't fr. *réputation*, v. *réputer*, voor iets houden, achten; het lat. *reputatĭo* beteekent overweging, berekening, overleg) naam of faam, inz. goede naam, aanzien, achting, eer; - **reputābel,** adj. nw.lat. eerbaar, eervol, in achting of aanzien staande, een goeden naam hebbende.

Request, n. (spr. *rekést*; van 't fr. *requête*, oudfr. *requeste*, van 't mid.lat. *requesta*, voor *requisita*, van 't lat. *requirĕre*, fr. *requérir*, aanzoeken, verzoeken; vgl. r e q u i r e e r e n, *requisitus*) bede, verzoek, verzoekschrift, smeek- of klaagschrift (s u p p l i e k); - **requestmeester** of *maître des requêtes* (spr. *mètr' dè rekèt'*), verslag- of berichtgever over de ingekomen verzoekschriften bij den staatsraad in Frankrijk; - **requestreeren,** bast.fr. een verzoekschrift indienen, zich schriftelijk met zijne bezwaren en bede om herstel of opheffing tot het bevoegd gezag wenden; - **requestrant,** m. **requestrante,** f. onderteekenaar, -ster of indiener, -ster van een verzoekschrift.

Requet, m. fr. (spr. *rekè*) soort van breed lijnwaad uit Bretagne.

Requiem, n. lat. (eig. accus. v. *requĭes*, rust) kath. zielmis ter eere van eenen overledene en het daarbij behoorende muziekstuk (naar de aanvangswoorden: „*requiem aeternam dona eis, Domĭne* etc., geef hun de eeuwige rust, o Heer! enz."); - **requiesceeren** (lat. *requiescĕre*), rusten, zich gerust-, tevreden stellen; - *requiéscat in pace*, afgek. *R. I. P.*, hij (of zij) ruste in vrede! - **requietorium,** n. nw.lat. rustplaats, graf.

Requinteron, m. zoon van een q u i n t e r o n (z. ald.) en eene europeesche vrouw, of omgekeerd.

requireeren, lat. (*requirĕre*, van *quaerĕre*, zoeken) wederzoeken; verlangen, vorderen, verzoeken, bidden, inz. eene vreemde regeering of rechtbank om medehulp verzoeken, b.v. tot opsporing van een ontvluchten misdadiger; - terugvorderen, eischen in rechten; ook onderzoeken, navorschen, iets op het spoor willen komen; Mil. levering van voedsel, voertuigen enz. in oorlogstijd of bij manoeuvres vorderen of uitschrijven; - **requirént,** m. (*requīrens*) onderzoeker, navorscher; - *requsītius, a, um*, adj. verzocht, gevorderd, besteld; - **requisiet,** n. (lat. *requisītum*), pl. **requisita** of **requisieten,** het gevorderde, het toebehooren, namelijk al die kleine voorwerpen, welke behalve de decoratie tot opvoering van een tooneelstuk noodzakelijk zijn; vereischte of noodzakelijke eigenschap, voorwaarde; - **requisiteur,** m. **requisitrice,** f. fr. (spr. *s=z*) hij of zij, die de gevorderde voorwerpen (voor tooneelopvoeringen) aanbrengt of -schaft; - **requisítie** (spr. *-zi-tsie*), f. lat. (*requisitĭo*) het aanhouden, aanzoeken, begeeren; inz. opeisching der eene autoriteit aan de andere om grondwettelijke hulpverleening; uitschrijving van leverantiën, beslag of aanspraak op personen of goederen, b.v. i e t s i n r e q u i s i t i e n e-

men of stellen, ergens beslag op leggen, er aanspraak op maken; het tengevolge van dergelijke uitschrijvingen geleverde zelve; onder de fr. republiek oproeping der jonge lieden tot den krijgsdienst, vandaar ook wel voor loting; – **requisitorium,** n. of **requisitoriālen,** pl. nw.lat. (*requisitoriāles*, scil. *litterae*), fr. **requisitoire** (spr. *rekizitoâr'*), schriftelijk aanzoek of verlangen van de eene autoriteit aan de andere; – **requisitoir,** n. Jur. eisch van het openbaar ministerie (bij een proces); – **requisitionair** (spr. *ti=tsi*), m. (fr. *réquisitionnaire*) die op iets aanspraak maakt, ergens beslag op legt; ook die tot de requisitie of de krijgsopschrijving behoort.

res, f. (genit. en dat. *reī*, acc. *rem*, abl. *re*; pl. *res*, genit. *rerum*, dat. en abl. *rebus*) lat. zaak, ding; vermogen, goed enz.; – *rei vindicatĭo*, eigendomseisch, waardoor men de aanspraak op het eigendom eener zaak doet gelden; – *re verā*, inderdaad, in waarheid; – *rem acu tetigisti*, eig. gij hebt de zaak met den naald aangeraakt: gij hebt den spijker op den kop geslagen, gij hebt het getroffen, geraden; – *ad rem*, ook *e re*, ter zake passend, gepast, behoorlijk, dienstig; – *e* of *pro re nata*, naar den aard der zaak, naar bevind of gesteldheid van omstandigheden; – *rebus sic stantĭbus*, de zaken zoo staande, bij zoodanige omstandigheden, of daar de zaken zoo gesteld zijn; – *rerum divisĭo*, f. zaakindeeling; – *rerum permutatĭo*, f. zaakomzetting, zaakomruiling; – Jur. *re et corpŏre*, aan have en lijf; – *re et corpŏre* arresteeren, persoon en goederen in beslag nemen; – *res accessorĭa*, bijzaak, z. v. a. accessorium; – *r. aliēna*, vreemde zaak, vreemd goed; – *r. alienabĭles*, vervreemdbare zaken; – *r. allodiālis*, vrij erfgoed, vrije erfgrond; – *r. altiōris indagĭnis*, verder of dieper te onderzoeken zaak; – *res commūnis*, gemeen goed; – *res controvérsa*, betwiste zaak; – *res decīsa*, besliste zaak; – *res dubĭa*, twijfelachtige zaak; – *r. ecclesiastĭcae*, pl. geestelijke goederen, kerkegoederen; – *r. facti*, feiten, gebeurde zaken; – *res familiāris*, huishouding, huishoudelijke zaken; – *res fisci*, goed of eigendom van den Staat, schatkistgoed; – *r. fungibĭlis*, verbruikbare zaak; – *r. furtīva*, gestolen zaak; – *r. immobĭlis*, onbeweeglijke, onroerende zaak; – *res indecīsa*, onbesliste zaak; – *r. indivisibĭlis*, ondeelbare zaak; – *r. intĕgra*, nog onveranderde, in haar geheel gebleven, onaangetaste zaak; – *r. judicāta*, z. ond. judiceeren; – *r. litigiōsa*, betwiste of hangende zaak (die reeds werkelijk in proces is); – *r. merae facultātis*, geheel onverschillige of willekeurig te behandelen zaak; – *res mobĭlis*, beweegbare, roerende zaak; – *r. naturāles*, pl. natuurlijke dingen; – *r. nullĭus*, een goed zonder meester, dat dus door iedereen in bezit kan genomen worden; – *res nullĭus cedit (primo) occupánti*, eene zaak zonder meester behoort of vervalt aan den eersten inbezitnemer; – *res praeternaturales*, pl. bovennatuurlijke dingen; – *r. publĭca*, het openbare, algemeen welzijn; gemeenebest, de Staat; z. ook republiek; – *res publĭcae*, pl. staatsgoederen; – *r. redit ad triarios*, eig. de zaak komt aan de triariërs, het derde gelid der rom. slagorde; sprw.: nu komt het er op aan, de zaak is tot het uiterste gekomen; – *r. religiōsae*, en *r. sacrae*, pl. kerkzaken, kerkgoederen; – *r. spirituāles*, geestelijke zaken en aangelegenheden.

resacreeren, nw.lat. (*resacrāre*, fr. *resacrer*; vgl. sacreeren) weder wijden of zalven; – **resacrātie** (spr. *t=ts*), f. vernieuwde wijding.

resaluëeren, resaluteeren (v. lat. *salutāre*) een begroeting beantwoorden; – **resalutātie** (spr. *tie =tsie*), f. lat. (*resalutatĭo*; vgl. salutatie) wederbegroeting, tegengroet.

resanesceeren, lat. (*resanescĕre*, v. *sanescĕre*, gezond worden) weder genezen of herstellen, zijne gezondheid herkrijgen.

resarceeren, lat. (*re-sarcīre*) eig. weder opknappen, verbeteren; vergoeden, schadeloosstellen.

rescindeeren, lat. (*re-scindĕre*) eig. vaneen rijten, aan stukken scheuren; vernietigen, opheffen, omstooten, voor ongeldig verklaren, b.v. een testament; – **rescissie,** f. (lat. *rescissĭo*) oplossing, ontbinding, opheffing, gerechtelijke omstooting of verwerping (casseering, cassatie) van een testament.

Rescontre, f. (vgl. scontro) afrekening, verrekening (inz. in den effectenhandel); – **rescontredag,** m. dag daartoe bestemd; – **rescontreeren,** afrekenen, verrekenen, vereffenen.

rescribeeren, lat. (*re-scribĕre*; vgl. scriba) terugschrijven of antwoorden, een besluit of bevel uitvaardigen, inz. van besturen aan bijzondere personen; ook: weder beschrijven, vgl. *codex rescriptus*, onder codex; – **rescript,** n. (lat. *rescriptum*, pl. *rescripta*) het teruggeschrevene, antwoord, bescheid, het schriftelijk goedvinden van eenen vorst of een bestuur aan ondergeschikten, als antwoord op aanvragen, verzoeken enz.; ook pauselijk bevel of verordening, als antwoord op deze of gene theologische vraag, bul of monitorium geheeten; – **rescriptie** (spr. *t=s*), f. (later lat. *rescriptĭo*) terugschrijven, het goedvinden, bevel; Kmt. schriftelijke last tot inning of uitbetaling eener geldsom; – **rescriptiën,** f. pl. (fr. *rescriptions*) fransche staatsschuldbriefjes, gegrond op de nationale domeinen, gedurende de omwenteling van 1789 ingevoerd tot delging der assignaten.

reseceeren, lat. (*re-secāre*; vgl. seceeren) afsnijden; – **reséctie** (spr. *t=s*), f. het afsnijden, inz. Med. het verwijderen van beenderen of gewrichten, terwijl de weeke deelen als de voortzetting van het skelet behouden blijven.

Resēda, f. lat. (*resēda*, v. *resedāre*, weder stillen, doen bedaren, omdat dit kruid vroeger als pijnstillend middel werd gebruikt) plantengeslacht, met ten deele welriekende soorten, zooals *r. odorata*, uit Syrië en N. Afrika; – **resedacéën,** pl. nw.lat. (*resedacĕae*) resedagewassen, resedasoorten.

resereeren, lat. (*reserāre*, van *sera*, grendel) ontgrendelen, ontsluiten, openen; mededeelen, openbaren, ontdekken; – **reseraat,** n. het ontsluiten; het medegedeelde; – **reserantia,** n. pl. Med. openende, ontsluitende geneesmiddelen.

reserveeren, lat. (*reservāre*, v. *servāre*, waarnemen, houden, behouden) bewaren, besparen, terughouden, wegleggen, tot op eenen anderen tijd behouden; voorbehouden, bedingen, vaststellen, beveiligen, b.v. zijne rechten; – gereserveerde maanden (*menses papāles*), 6 maanden van het jaar, daarom zoo geheeten, omdat de paus zich voorbehouden (gereserveerd) heeft, de daarin openvallende lagere geestelijke prebenden of proven zelf te vergeven; – zich gereserveerd houden, eene gereserveerde houding aannemen, zich terughoudend gedragen; – *reservándo*, voorbehoudend, met voorbehoud; – *reservátis reservándis*, afgek. *r. r.*, met voorbehoud van datgene, wat voorbehouden moet worden, of met het noodige voorbehoud; – **reservage,** f. (spr. *-vaazj'*) pappen of zelfstandigheden, die beletten, dat de kleuren zich op zekere deelen der stof hechten (bij het drukken); – **reservaat,** n. (lat. *reservātum*) het voorbehoudene, bedongene, ook z. v. a. **reservātie,** (spr. t=ts) f. nw.lat. en **resérve** (spr. s=z), f. fr. bedachtzaamheid, behoedzaamheid, omzichtigheid, ingetogenheid, terughouding, achterhouding, geheimhouding; ondersteuning, noodhulp, aanvulling en wat daartoe dient; Mil. die manschappen, welke hun tijd uitgediend hebben of van te voren zijn ter zijde gesteld en die alleen in geval van oorlog onder de wapens geroepen worden; – **reservekader,** n. jongelieden, die wetenschappelijk gevormd zijn of anders een wetenschappelijk examen hebben afgelegd en zich daarna verbinden (als aspirant-vaandrig), om zich tot reserveofficier te laten opleiden, met het doel een goed kader voor de leger-reserve te vormen; ook oudgedienden of vóór hun 50ste jaar gepensionneerde officieren, die zich voor legerdiensten verbinden; – *en réserve*, fr. in voorraad, noodhulp, tot aanvulling, tot ondersteuning, uit voorzorg, in geval van nood; – *sans réserve*, zonder voorbehoud, zonder uitzondering, onvoorwaardelijk; – **reservecorps,** z. corps; – **reserve-fonds,** n. fonds dat uit de winst gevormd wordt, om er in tijd van nood gebruik van te maken; – *reservatum ecclesiastĭcum*, n. kerkelijk voorbehoud van 1555, volgens hetwelk ieder tot het protestantisme overgaand katholiek geestelijke van zijn ambt en daaraan verbonden bezittingen afstand doen moest; – *cum reservatiōne*, lat. met voorbehoud; – **reservatio mentalis,** stilzwijgend voorbehoud, gelofte of eed, afgelegd onder toevoeging in zijn geest (lat. *mens*) van een voorwaarde, waardoor die eed of belofte een geheel andere beteekenis krijgt; opzettelijke misleiding; – *r. honōris*, eerevoorbehoud, eerebehoeding, waardoor de iemand door een vonnis toegekende straf geen schade mag toebrengen aan zijne eer; – **reservatie-clausúle,** z. v. a. *clausula salvatorĭa*; – *reservatīve*, adv. nw.lat. voorbehoudend; – **reservíst,** m. soldaat, die tot de reservetroepen behoort, milicien met groot verlof; – **reservoir,** n. fr. (spr. *rezerwoár*) bak, waterbak, waterkom, vischkom, vischbeun of vischkaar in 't algemeen: bewaarplaats.

resideeren (spr. s=z), lat. (*residēre*, v. *sedēre*, zitten; fr. *résider*) wonen, zich ophouden, zijnen zetel hebben, inz. van vorsten, ook van notarissen enz.; – **residént,** m. afgevaardigde, gevolmachtigde van eene regeering, zaakvoerder, zaakvertrouwde van eene regeering van een buitenlandsch hof, van minderen rang dan een gezant; bestuurder van een gewest (residentie) in Ned. Oost-Indië; – **residéntie** (spr. t=ts), f. nw.lat. (fr. *résidence*) woonplaats, woonstad, zetel, hoofdstad, gewone verblijfplaats van een vorst enz.; in Ned. Oost-Indië: gewest, provincie, bestuurd door een resident; – **residentschap,** n. z. v. a. residentie, z. a. in Ned. Oost-Indië; – **residŭum,** n. lat. (*residŭus, a, um*, terugblijvend) rest of overschot; – **residentia** (spr. t=ts), n. pl. nw.lat. overblijfsel, bezinksel in een distilleervat; – *in residŭo*, nog overig, als overschot of rest.

resigneeren, lat. (*resignāre*, v. *signāre*, teekenen, bezegelen; vgl. signeeren) eig. ontzegelen, openen (een testament); ongeldig maken, breken, afstand doen, afstaan, nederleggen (een ambt); zich onderwerpen, met gelatenheid zich schikken in zijn lot enz.; – **resignánt,** of **resignatarĭs,** m. nw.lat. afstanddoener, inz. van prebenden; – **resignatair,** m. fr. (*résignataire*) degene, aan wien een ambt, eene prebende enz. wordt afgestaan; – **resignātie** (spr. t=ts), f. fr. (*résignation*) eig. ontzegeling, opening; afstand, afstanddoening, nederlegging van een ambt of post; onderwerping, overgeving aan den goddelijken wil; zelfverloochening, opoffering; – *resignatĭo feudi*, Jur. afstand van een leen.

resiliëeren, lat. (*resilīre*, v. *salīre*, springen, fr. *résilier*, oudfr. *résilir*) terugspringen, afspringen, Jur. terugtreden, iets opheffen, weder afgaan van een contract of verdrag enz.; – **resiliātie** (spr. t=ts), f. nw.lat. terugtreding, opheffing of vernietiging van een verdrag.

Resilla, f. sp. (spr. *-zielja*) en **resille,** f. fr. (spr. *rezielj'*; van 't sp. *redecilla*, z. ald.) net van zijde, lint enz., als hoofdtooi der dames, inz. in Andalusië.

Resīna (spr. s=z), f. lat. hars; – *resina alba*, wit hars, gedroogde terpentijn; – *r. balsămi copaīvae*, copaīvabalsemhars; – *resīna cupri*, koperhars; – *resīna cautsjuk elastĭca*, veerkrachtig hars, z. *gummi elasticum*; – *r. guajăci*, guajakhars; – *resīna pini* of *commūnis*, pijnboomhars; – **resineeren,** nw.lat. harsen, met hars overtrekken; een stuk hars in den wijn hangen, om hem een piquanter smaak te geven; – **resinaat,** n. harszout; – **resineïne,** f. harsolie; – **resiniet,** m. z. v. a. retiniet; – **resineus,** lat. (*resinōsus, a, um*) harsig, harsachtig.

Resipiscéntie (spr. t=ts), f. later lat. (v. 't lat. *resipiscĕre*, zich weder bezinnen, weder tot zich komen, bijkomen) het bekomen, bijkomen (uit eene flauwte, onmacht, hartvang enz.); gemoedsverandering, bekeering, inzicht, berouw en betering van zijne verkeerdheden.

resisteeren, lat. (*resistĕre*; vgl. sisteeren) wederstaan, tegenstaan, zich verzetten, tegenstand bieden, zich tegenkanten; verdragen,

uithouden, verduren; - **resisténtie** (spr. *tie=tsie*), f. nw.lat. of **resistance**, f. fr. (spr. *rezistáns'*) tegenstand, wederstand, verzet, tegenweer; duurzaamheid, sterkte.

Resjimdar, m. of naar fr. schrijfwijze **rechimdar,** turk. (v. perz. *resjmeh*, zilveren ketting als kopsieraad van het paard, en *dār*, houdend) toomhouder van den sultan.

Resoel-Allāh, m. arab. (van *resoel*, gezonden, van *rasala*, zenden; vgl. A l l a h) gezant Gods, een bijnaam van Mohammed.

re sol, it. Muz. de verandering, volgens welke op den toon *d* of *g* niet meer *re*, maar *sol* gezongen wordt.

resolveeren, lat. (*resolvĕre*; vgl. s o l v e e r e n) oplossen, verdeelen, ontbinden, scheiden; besluiten, voornemen, vaststellen, bepalen; - g e r e s o l v e e r d, adj. opgelost; besloten; dapper, koen, moedig, onvervaard, van kort beraad; - **resolveer-tabéllen,** vergelijkingstabellen van munten, gewichten en maten met betrekking tot hun waarde en bedrag; - **resolventia** (spr. *t=ts*), pl. Med. oplossingsmiddelen, oplossende, ontbindende of verdeelende middelen; - **resoluut,** adj. nw.lat. (it. *risoluto*; fr. *résolu*; het lat. *resolūtus* beteekent: opgelost, slap, uitgelaten) beraden, vastberaden, kloekmoedig, standvastig, onbeschroomd, onverschrokken; ronduit, vrij uit de borst; - **resolūtie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*resolutĭo*) ontbinding, oplossing, verdeeling, scheiding; nw.lat. (fr. *résolution*) besluit, beslissing, bescheid, antwoord, mededeeling; vastberadenheid; standvastigheid, onverschrokkenheid; - **scherpe resolutie,** f. in de vad. geschiedenis besluit der Staten van Holland in 1617, om de godsdienstgeschillen te doen bedaren en waarbij de steden het recht verkregen, om waardgelders in dienst te nemen ten einde woelingen te kunnen onderdrukken; - *resolutio dominĭi*, Jur. opheffing van het eigendomsrecht; - *resolutĭo nervōrum*, Med. verlamming der zenuwen; - *resolutĭo pignŏris*, Jur. opheffing van het pandrecht; - *resoluto, -ta, -tamente*, it. Muz. mannelijk, krachtig, vastberaden, met vastheid van toon uit te voeren.

resoneeren, lat. (*resonāre*, van *sonāre*, klinken) terugklinken, weergalmen, weerklinken, terugkaatsen; ook medeklinken; - **resonánt,** adj. (*resŏnans*) weerklinkend, klinkend, weergalmend, naklinkend; - **resonántie** (spr. *t=ts*), **resonans,** f. (lat. *resonantĭa*) weerklank, weergalm, naklank; geluidversterking door de weerklinking van een lichaam; - **resonánsbodem,** klankbodem, zangbodem van een klavier, eene fortpiano enz.; - **resonans-tonen,** pl. bijtonen; - **resonātor,** m. toestel om de bijtonen waarneembaar te maken; soort geleider bij de elektrotechniek; - **resonántie-ruimte,** f. met lucht gevulde holte, die de tonen helder doet weerklinken; voor de stem is dat de mondholte; verandering van mondstand doet den klank veranderen.

resorbeeren, lat. (*resorbēre*, van *sorbēre*, slorpen) wederopslorpen, inzuigen of intrekken; in het lichaam uitgestorte vochten wederopzuigen; - **resorbentia** (spr. *t=ts*), pl. opzuigende, inzuigende geneesmiddelen; - **resorbine,** f. een zalfconstituens, bestaande uit amandelolie en was, met geringe hoeveelheden gelatine, lanoline of zeep, geschikt om in de huid ingewreven te worden; - **resórptie** (spr. *t=s*), f. nw.lat. het wederopslorpen, intrekken of inzuigen, b.v. van eene vloeistof door krijt enz.; het opzuigen van eenig vocht in het lichaam.

respicieeren, lat. (*respicĕre*) terugzien; in aanmerking nemen, acht op iets geven, op iets letten; - **respiciëntie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. het in aanmerking nemen, zorg, opzicht; - **rèspéct,** n. (lat. *respéctus*, eig. het terugzien, omzien) het in acht nemen, onder 't oog houden; betrekking, opzicht, oogpunt; achting, hoogachting, eerbied, vereering; rand aan kopergravuren enz.; - met r e s p e c t, met verlof, met eerbied (te zeggen); - *respéctus parentūlae*, m. eig. wettelijke verhouding tot de broeders en zusters of onmiddellijke zijverwanten van ouders, eerbied voor ouders, kinderlijke eerbied; - *respéctu*, met betrekking, ten opzichte, ten aanzien van eene zaak; haar betreffende; - **respect-dagen,** ook **respijt-dagen** (vgl. r e p i t), r e s p i r o (it.), h o n n e u r-, f a v e u r- (fr.) of d i s c r e t i e d a g e n, Kmt. toegift-, na-, eere-, uitsteldagen, wisseluitstel, dat na den vervaldag van een wissel nog wordt toegestaan; - **respectief,** adj. en als adv. *respective*, nw.lat. of afgek. *resp.*, betrekkelijk, in verschillend opzicht of naar verhouding of gesteldheid der omstandigheden; wederkeerig, onderling, wederzijds(ch); - **respectueus,** adj. (fr. *respectueux*) eerbiedig, vol eerbied; - **respecteeren,** lat. (*respectāre*, eig. terugzien; fr. *respecter*) iemand in aanmerking nemen, hem achten, eeren, in eere houden, vereeren, eerbiedigen, ontzien; verschoonen, ongemoeid laten; Kmt. een wissel aannemen en betalen; - **respectābel,** adj. nw.lat. (fr. *respectable*) aanzienlijk, eerwaardig, achtbaar, achtenswaardig, vereerend; - **respectabiliteit,** f. achtbaarheid, achtenswaardigheid, aanzien.

respireeren, lat. (*respirāre*, van *spirāre*, ademen) ademen, ademhalen, weder tot adem komen, lucht scheppen, zich herstellen, uitrusten; - **respirābel,** adj. nw.lat. inadembaar, ter inademing dienstig of geschikt; - **respirātie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*respiratĭo*) het ademhalen, ademen, luchtscheppen; verademing, herstelling, het uitrusten; - **respirātor,** m. nw.lat. ademhalingswerktuig, geschikt om de ademhaling te bevorderen; ook werktuig om het onmiddellijk binnendringen in de longen van koude of schadelijke gassen te verhinderen, longbeschutter, ook **contra-respirator** geheeten; eveneens toestel om het verblijf onder water of in ruimten, gevuld met schadelijke gassen, mogelijk te maken; - **respiro,** m. it. eig. adem; Kmt. verlengde betalingstijd, uitstel, vandaar r e s p i r o-d a g e n, z. v. a. r e s p e c t- of r e s p ij t-d a g e n, z. ond. r e s p i c i ë e r e n.

respondeeren, lat. (*respondēre*, eig. daartegen beloven, van *spondēre*; vgl. s p o n d e e r e n) antwoorden, beantwoorden, hernemen, hervatten, wederleggen; overeenkomen; borgblijven,

z. r e p o n d e e r e n; – *respondeātur*, er worde geantwoord of men antwoorde; – **respondént**, m. (lat. *respóndens*) antwoorder, verdediger van een proefschrift op hoogescholen; – **respondentia** (spr. *t=ts*), n. pl. nw.lat. de zekerheid voor goederen, die ter zee uitgevoerd worden; – **responsāles**, m. pl. geestelijke zaakvoerders of gezanten, inz. in de 4de eeuw; – **respónsum**, n., pl. **respónsa, responsie**, antwoord, bescheid, goedvinden, ieder schriftelijk antwoord aan een bestuur of eene overheid op aanvraag van bijzondere personen; inz. z. v. a. *respónsum juris*, gerechtelijk antwoordschrijven, rechtsuitspraak, het goedvinden of de meening van eene rechtsgeleerde faculteit op hoogescholen; – **responsie-colleges**, n. pl. zulke colleges van hoogleeraren, waarbij vragen gesteld worden, die door de studenten beantwoord moeten worden; – **respons-gelden**, pl. borg- of zekerheidsgelden, belastingen, welke de ridders of kommanderijen jaarlijks aan hun orde betalen; – **responsābel**, adj. nw.lat. en mid.lat. (*responsabĭlis*, van 't lat. *responsáre*; fr. *responsable*) verantwoordelijk, aansprakelijk voor iets; – **responsabiliteit**, f. (fr. *responsabilité*) verantwoordelijkheid; – **responsief**, adj. antwoordend, antwoord gevend of bevattend; – **responsorium**, n. kerkelijke beurtzang, antwoordend kerkgezang tusschen den geestelijke en het koor of de gemeente.

res publica, f. lat. z. r e p u b l i e k.

respueeren, lat. (eig. terugspuwen, van *spuĕre*, spuwen; vgl. *sputum*) van zich stooten, verwerpen.

Ressaut, m. fr. (spr. *resó*; v. *sauter*, springen) Arch. het vooruitspringen, uitsteken, uit- of overstek aan een muur of gebouw; vgl. r i s a l i e t.

Ressemblance, f. fr. (spr. *ressañbláñs*; v. *ressembler*, gelijken, overeenkomst hebben, v. *sembler*, schijnen, v. 't lat. *simulāre*, gelijk aan iets maken, van *simĭlis*, gelijkende) gelijkenis, overeenkomst; – **ressemblant**, adj. gelijkend, overeenkomend; – *ce qui se ressemble s'assemble*, wat op elkaar gelijkt komt bij elkaar: soort zoekt soort.

ressenteeren, fr. (*ressentir*, spr. *resáñt*–; van *sentir*, voelen) nagevoelen, levendig en onaangenaam gevoelen of gewaarworden, kwalijk nemen; gevoelig, geraakt over iets zijn; – **ressenti**, adj. (spr. *resáñti*) Pict. en Arch. scherp uitgedrukt, sterk aangeduid, duidelijk in 't oog vallend; – **ressentiment**, n. (spr. *resañtimáñ*) nagevoel van iets onaangenaams, smartelijke herinnering, nawee; gevoeligheid, misnoegen, wrok, wraakzucht; wraak, het betaaldzetten.

resserreeren, fr. (*resserrer*, van *serrer*, snoeren, drukken) samentrekken, toetrekken, toesnoeren, verstoppen; – **resserrement**, m. (spr. *–máñ*) samentrekking, samendrukking, beklemming, toesluiting, verstopping.

Ressort, n. (eig. m.) fr. (spr. *resôr*; v. *ressortir*, wederuitgaan, v. *sortir*, uitgaan enz.) veder, veer, drijfveer, springveer; spankracht, veerkracht; drijfwerk, het in beweging brengende of houdende deel; gebied, rechtsgebied, grondgebied of district van eene rechtbank; vak, gebied, b. v. eener wetenschap; – d a t i s n i e t v a n m i j n r e s s o r t, dat behoort bij mij niet te huis, is niet van mijn vak; ook: dat valt niet onder mijn begrip; – **ressorteeren**, (fr. *ressortir*) onder een rechtsgebied, tot eene rechtbank, tot een bepaalden werkkring behooren, van een bestuur, gerecht enz. afhangen, onderhoorig zijn, behooren.

Ressource, f. fr. (spr. *re-sóêrs'*; v. *source*, bron) hulpbron, hulp- of redmiddel, hulp, toevlucht; bestaansmiddel; middel ter ontspanning, verpoozing; ook plaats van ontspanning; besloten gezelschap, gezelschapshuis; – v e e l r e s s o u r c e s h e b b e n, veel middelen van bestaan hebben; ook veel redmiddelen, uitvluchten weten, voor vele dingen raad weten.

Rest, f. (it. *resto*, fr. *reste*, m., van 't lat. *restāre*, terugblijven) het overige, overschot, overblijfsel; achterstand, achterstallige schuld; Arith. getal, door de aftrekking (s u b s t r a c t i e) verkregen; – *au reste* (spr. *o rêst'*), en *du reste*, fr. overigens, voor het overige, daarenboven, daarbij, bovendien; – **resteeren** (fr. *rester*), over zijn, overblijven, nog achterstallig of schuldig zijn; – **restánt**, n. overschot enz., z. v. a. r e s t; ook m. achterstallige schuldenaar; – pl. **restánten**, uitstaande schulden, ten achteren gebleven betalingen; Kmt. ook de niet verkochte waren, de voorraad, die is blijven liggen; de obligatiën der uitgestelde nederl. staatsschuld.

restaureeren, lat. (*restaurāre*) wederherstellen, verbeteren, wederoprichten of ophouwen; verfrisschen, verkwikken, versterken; – **restaurant**, m. fr. (spr. *restoráñ*) versterkend middel, inz. een krachtige bouillon of soep; koffiehuis, waar spijzen en dranken te verkrijgen zijn, ververschingslokaal, eethuis, gaarkeuken, z. r e s t a u r a t i e; – **restaurantia** (spr. *ti=tsi*), pl. Med. herstellende, versterkende middelen; – **restaurātie** (spr. *tie=tsie*), f. (later lat. *restauratio*) herstelling, verbetering, van kunstwerken enz.; herstelling eener door revolutie of overweldiging verdreven dynastie op den troon, inz. van de Stuarts in 1660 en van de Bourbons in 1814; in Frankrijk de regeering der Bourbons van 1815–1830; verfrissching, verkwikking, versterking; ook koffiehuis, waar men op elk uur van den dag en bij portiën kan eten; vgl. r e s t a u r a n t; – **restaurātor**, lat. of **restaurateur**, fr. (spr. *resto*–) m. hersteller, wederoprichter, wederopbouwer, verbeteraar; inz. wie beschadigde kunstvoorwerpen, schilderijen enz. verbetert en herstelt; gaarkok, houder van een r e s t a u r a t i e of r e s t a u r a n t.

resteeren, z. ond. r e s t.

Restiéra, f. ook **rasiéra**, f. of **ruggero**, m. it. korenmaat op het eiland Sardinië = 176,75 L.

restingueeren, lat. (*restinguĕre*) uitblusschen, dompen.

Restio, m. lat. (eig. touwslager, van *restis*, touw, strik, wegens het gebruik, dat men er van maakt voor strikken) plant in de Kaap-

Kolonie en in Australië, Chrondropetalum.

restipuleeren, lat. (*restipulāri*; vgl. stipuleeren) daartegen beloven of bedingen; – **restipulātie** (spr. *tie*=*tsie*), f. tegenbelofte; tegenbeding; vordering eener tegenbelofte.

restitueeren, lat. (*restituĕre*, v. *statuĕre*, vgl. statueeren) wederherstellen of in zijnen stand of staat zetten; vergoeden, teruggeven, wedergeven; – *ad restituĕndum*, ter teruggave, vergelding, vergoeding; – **restitūtie,** (spr. *tie*=*tsie*) f. (lat. *restitutio*) herstelling; teruggave, vergoeding, vergelding; – *restitutio expensārum*, teruggave, vergoeding der kosten; – *restitutio in intĕgrum*, herstelling in den vorigen stand, staat, bezit enz.; – *r. naturalium*, vereerlijking van onechte kinderen; – **restitutie-edict,** n. een besluit van keizer Ferdidand II van het jaar 1629, volgens hetwelk de Protestanten al de sedert het verdrag van Passau (1552) geseculariseerde stiften en kerkgoederen aan de Kathoiieken moesten teruggeven; – **restitutie-oorlog,** m. de oorlog van Lodewijk XIV met het Duitsche rijk enz. sedert 1688.

restorneeren, Kmt. een herwissel trekken, zich revaleeren (na protest enz.); een assurantie vernietigen (geheel of ten deele) tegen vergoeding van een deel der premie; – **restorno,** f. herwissel; teruggegeven deel van de premie bij een assurantie.

restringeeren, lat. (*restringĕre*, v. *stringĕre*, vgl. stringeeren) eig. terugtrekken of binden; beperken, bepalen, begrenzen, verkorten; – restringeerende middelen, Med. samentrekkende of stoppende middelen; – **restrictie** (spr. *tie*=*sie*), f. beperking, bepaling, inbinding, verkorting; voorbehoud; – **restrictief,** adj. nw.lat. beperkend, bepalend, voorbehoudend.

resulteeren, (v. 't lat. *resultāre*, d. i. eig. terugspringen, van *saltāre*, springen; fr. *résulter*) uit eene zaak ontspringen, volgen, ontstaan, voortvloeien; – **resultaat,** n.nw.lat. uitslag, gevolg, uitkomst, einduitkomst; vrucht, opbrengst; einde, besluit, hoofdinhoud, eindgevolg van een onderzoek; – **resultante,** f. of resulteerende kracht, grootheid, lijn enz., door samenstelling van verscheiden gegeven krachten, grootheden, lijnen enz. verkregen kracht, grootheid enz.

resumeeren, lat. (*resumĕre*, eig. wedernemen, van *sumĕre*, nemen; fr. *résumer*) kort herhalen, samenvatten, in een klein bestek brengen, nalezen en goedkeuren; – **resumé,** n. fr. (spr. *rez*-) ook **resúmtie** (spr. *t*=*s*), f. nw.lat. samenvatting, ineengedrongen of korte herhaling van de hoofdpunten, beknopt overzicht, korte inhoud; – **resumíst,** m. (fr. *résumiste*) maker van korte overzichten; – **resumtief,** adj. (later lat. *resumptīvus, a, um*, v. *resumĕre*, voor: verkwikken, herstellen) Med. tot verkwikking, versterking dienstig; versterkend; – **resumtief,** n. versterkingsmiddel; pl. **resumtiva.**

Resupinātie (spr. *t*=*ts*), f. nw.lat. (van 'tlat. *resupināre*, terugbuigen; vgl. supinatie) terugbuiging, achterwaartsche kromming; – *resupinatus, a, um*, Bot. omgeslagen, omgekeerd, 't onderste boven of achterover gebogen.

resurgeeren, lat. (*resurgĕre*, van *surgĕre*, zich oprichten) wederopstaan, verrijzen; weder bovenopkomen; – **resurréctie** (spr. *t*=*s*), f. opstanding der dooden; ook eene schilderij, die deze opstanding voorstelt; – **resurrectionisten,** m. pl. of **resurrectie-mannen,** opstandingsmannen, lijkdieven in Engeland, die lijken opgroeven, om ze aan ontleedkundigen te verkoopen.

resusciteeren, lat. (*re-suscitāre*; vgl. susciteeren) wederopwekken, weder gaande of wakker maken; – **resuscitātie** (spr. *tie*=*tsie*), f. (later lat. *resuscitatio*) wederopwekking van den dood, opstanding; vernieuwing, het wederophalen, b. v. van een rechtsgeding.

Retáble, m. fr. **retablo,** m. sp. altaarblad, een sieraad, waartegen in eene kerk of kapel het altaar steunt en dat doorgaans eene schilderij bevat.

retableeren, of **retablisseeren,** fr. (*rétablir*, van 't mid.lat. *re-stabilire*; vgl. stabiel enz.) herstellen, wederoprichten, wederinstellen; – geretablisseerd, adj. (fr. *rétabli*) hersteld, genezen; – **retablissement,** n. (spr. *-bli-s'-mán*) herstelling, genezing.

Retail, eng. (spr. *ritéél*) kleinhandel, z. v. a. detailhandel; – **retailer,** m. kleinhandelaar, detaillist.

retaliëeren, lat. (*retaliāre*; vgl. *talio*) wedervergelden, gelijk met gelijk vergelden of beantwoorden; – **retaliātie** (spr. *tie*=*tsie*), f. nw.lat. wedervergelding.

retapeeren, fr. (*retaper*, van *taper*; vgl. tapeeren) wederopstijven, omstulpen, opzetten, b. v. de randen van een hoed; omkrullen; doorhalen, hekelen, geducht beethebben.

retardeeren, lat. (*retardāre*; vgl. tardeeren) de snelheid verminderen of weerhouden, ophouden, vertragen; talmen, dralen, achterblijven, te laat of te langzaam gaan, naloopen (van uurwerken); – **retardaat,** n. (*retardātum*) achterstand, nog te betalen belasting of opbrengst, interest; – **retardātie** (spr. *tie*=*tsie*), f. (lat. *retardatio*) vertraging, vermindering der beweging, uitstel, verhindering, belemmering; – **retard,** n. (spr. *r'târ*) aanduiding op het kompas van horloges om den kant aan te wijzen, naar welken een daarbij behoorende wijzer verzet moet worden, als het horloge langzamer moet gaan; – **retardement,** n. fr. (spr. *r'tard'mán*) vertraging, vertoef, uitstel, verzuim, oponthoud.

retaxeeren, nw.lat. (vgl. taxeeren) opnieuw of nog eenmaal schatten.

reteneeren, retentie, retentief, *retenuto*, z. ond. retineeren.

Retentissement, n. fr. (spr. *r'tañties'mán*) weergalm, weerklank.

Reteporen, pl. lat.gr. (v. 't lat. *rete*, net, en 't gr. *poros*; vgl. poriën) soort van netkoralen; – **reteporieten,** m. pl. z. v. a. escharieten.

Retiariërs, m. pl. lat. (*retiarius*, pl. *retiarii*, van *rete*, net) netvechters, eene soort van

vechters bij de oude Romeinen, die zich van een net bedienden om hunne tegenpartij daarmede te vangen.

reticeeren, lat. (*reticēre*, van *tacēre*, zwijgen) verzwijgen, met stilzwijgen voorbijgaan; – **reticéntie** (spr. *tie=tsie*), f. (lat. *reticentĭa*) verzwijging; Log. z. v. a. a p o s i o p e s i s.

Reticŭlum, n. lat. (verklw. van *rete*, net) Med. netje; – **reticulair** of **gereticuleerd,** adj. nw.lat. (lat. *reticulātus, a, um*) netvormig; – **reticúle,** f. fr. kleine zak der vrouwen, eerst uit scherts en later bij verbastering en uit onkunde r i d i c u l e (z. ald.) geheeten; – **retina,** f. netvlies in 't oog, binnenste vlies van den oogappel; – **retinitis,** f. nw.lat.-gr. Med. netvlies-ontsteking; – **retipéden,** pl. nw.lat. netvoeters, vogels, met een netvormig vlies aan de voeten.

retineeren, lat. (*retinēre*, v. *tenēre*, houden) of **reteneeren,** fr. (*retenir*) terughouden, wederhouden, onthouden; behouden, bewaren; voorbehouden; bespreken, huren, b. v. een wagen, eene plaats; – **reténtie** (spr. *tie=tsie*), f. lat. (*retentĭo*) terughouding, voorbehouding, voorbehoud; het ophouden, opstoppen, b. v. van het water; – *retentĭo alvi*, buikverstopping, belemmerde stoelgang; – *r. urīnae*, urineverstopping; – **retentie-recht,** z. v. a. *jus retentiōnis*, z. ald.; – **retentief,** adj. nw.lat. terughoudend, samentrekkend; – **reténtum,** n. lat. Jur. voorbehoud, geheim bijvoegsel, een niet uitgedrukt artikel in een vonnis, maar dat er niettemin een gedeelte van uitmaakt en van kracht is; bedrieglijke voorwaarde bij het sluiten van een contract; uitvlucht, voorbehoud, slinger om den arm; – **retenu,** m. of **retenue,** f. Jur. eerste post op de rekening van een advocaat, ten blijke, dat hij het hem opgedragen geding heeft aangenomen; – *retenúto*, it. (spr. *-noeto*) Muz. vastgehouden, teruggehouden.

Retiniet, n. gr. (v. *rhetinē* = lat. *resīna*, hars) of **retien-asphalt,** n. uit plantenhars en aardhars bestaand mineraal, dat in bruinkool voorkomt; ook: r e s i n i e t; – **retinoïde,** n. artsenij met samengestelde, harsige base; – **retinol,** n. artsenij met enkelvoudige harsige basis; – **retinýl,** n. harsolie.

Retinitis, retipeden, z. ond. r e t i c u l u m.

retireeren, of **zich retireeren,** fr. (*se retirer*, van *tirer*, trekken) zich terugtrekken, wijken, afdeinzen, aftrekken, terugtreden, heengaan; zich tot rust begeven, van de wereld, de bezigheden afzien; – g e r e t i r e e r d, fr. **retiré,** teruggetrokken, afgezonderd, ingetogen, eenzaam, op zich zelven levende; – **retiráde,** f. in het fr. eig. toevluchtsoord, wijkplaats (in bolwerken), terugtocht, aftocht, vlucht; toevlucht, toevluchtsoord, rustplaats (fr. *retraite*, z. ald.), inz. geheim gemak; bestekamer, sekreet, Fort. verschansing op een bastion enz., om den grond voet voor voet te betwisten, als de vijand het werk heeft beklommen; – **retirātie,** (spr. *tie=tsie*) f. nw.lat. en fr. bij boekdrukkers: weerdruk, bedrukking van de tweede of keerzijde van een vel.

Retiro, z. b u e n

Retoer enz., z. r e t o u r.

retorqueeren, lat. (*retorquēre*, vgl. t o r q u e e r e n) terugdraaien; iemands redenen tegen hem zelven keeren, hem met zijne eigen gronden weerleggen, met zijne eigen wapens bestrijden of slaan; ontvangen beleedigingen enz. teruggeven; – *retorquéndo*, bij wijze van wedervergelding; – **retórsie,** f. nw.lat. terugschuiving, terugstooting; teruggave, beantwoording, vergelding van ontvangen beleedigingen; – **retorsie-systeem,** n. inz. hooge belasting van den uitvoer naar een staat, die zelf den uitvoer verboden heeft; – *jus retorsiōnis*, z. *jus*; – *retorsiōnis jure*, naar het recht der wedervergelding.

Retórt, f. fr. (*retorte*, van 't lat. *retortus, a, um*, teruggedraaid, bij herhaling gedraaid, partic. v. *retorquēre*, fr. *retordre*) Chem. kromhalzig vat, kolf, kolfflesch, kolfglas, helm, kromhals.

retoucheeren, fr. (*retoucher*, spr. *r'toesj-*; van *toucher*, aanraken of aangrijpen) een of ander werk weder doorloopen, doorzien, overwerken, verbeteren, de laatste hand, de beschavende hand of de vijl aan iets leggen; eene schilderij weder opwerken, opfrisschen; bij een photographie de lichte punten en andere gebreken verbeteren; eene afgebruikte koperen plaat weder opwerken; – **retouche,** f. overwerking, verbetering, naziening; ook overgewerkte, verbeterde plaats van eene schilderij enz.; – **retoucheur,** m. op- of bijwerker, verbeteraar, inz. van photographieën; – **retoucheerpenseel,** n. penseel, waarmede de schilder de laatste hand aan zijn werk legt; – **retoucheerspiegel,** m. Phot. standaard, waarop het negatief gelegd wordt.

Retour, n. fr. (*retour*. spr. *r'toer*, vgl. t o u r) terugkeer, omkeer, wederkeering, terugkomst, terugreis, terugvaart, thuisreis; – **retour,** f., pl. **retouren,** Kmt. terugvoer van goederenladingen; ook geld- of wisselterugzendingen (t e g e n-r e m e s s e n); – **retourbiljet,** n. **-kaart,** f. briefje of kaart voor heen- en terugreis; – **retour d'eau,** (spr. *-dó*) verzamelbak voor de tot water verdichte dampen bij stoommachines; – **retour-offensief,** tegenaanval, in den vestingoorlog: poging om een door den vijand genomen hoofdwal te heroveren; – **retour-vracht,** teruglading, goederen, die een schip voor zijne terugreis inlaadt en ruilt tegen die, welke het heeft aangebracht; – **retour-rekening,** terugrekening; in het wisselrecht de rekening van alle kosten, die het teruggaan van een geprotesteerden wissel veroorzaakt heeft; – **retour-schepen, retour-wagens** enz., terugkeerende schepen, wagens enz.; – **retour-vloot,** naam, die men vroeger gaf aan de vloot der Compagnie, die uit de koloniën naar 't moederland terugkeerde; – **retour-wissel,** z. v. a. r i c a m b i o; – *de retour*, terug, naar huis, te huis gekeerd; – **retourneeren** (fr. *retourner*, vgl. t o u r n e e r e n), terugkeeren, omkeeren, terug- of wederkomen, weder terugreizen; terugzenden.

retraceeren, fr. (*retracer*, v. *tracer*, teekenen, ontwerpen) weder of opnieuw teekenen, weder in aandenken of in herinnering brengen.

Retract, retractie, retracteeren enz., z. ond. retraheeren.

retradeeren, lat. (*retradēre*; vgl. tradeeren) teruggeven, weder overleveren; – **retradítie** (spr. *tie=tsie*), f. nw.lat. teruggave, wederoverhandiging.

retraheeren, of **retracteeren,** lat. (*retrahēre, retractáre*, van *trahēre*, trekken) terugtrekken; zijn woord enz. terugnemen, herroepen, terug- of intrekken; ook eenen herwissel trekken; – **retráct,** n. (later lat. *retráctus*) het terugtrekken, aan zich trekken; Jur. het intreden in de rechten van een voorkooper; naderkoop, voorkoop; – *jus retráctus*, of **retractie-recht,** nader- of voorkoopsrecht; – **retráctie** (spr. *tie=sie*), f. lat. (*retractio*) terugtrekking; Med. samentrekking, optrekking, verkorting van spieren en zenuwen; – **retractātie** (spr. *tie=tsie*), f. (lat. *retractatio*) terugneming van zijn woord enz., herroeping; – *retractatio juraménti*, bestrijding van een eed, omdat hij valsch was; – **retráctor,** m. terugtrekkende spier; ook werktuig bij het amputeeren tot het terugtrekken der spieren, terugtrekker; – **retraite,** f. fr. (spr. *r'trèt*) terugtocht, aftocht (retirade); het vaarwelzeggen, verlaten der beroepsbezigheden, afzondering van de wereld (b. v. van de R.K. geestelijken); afgescheidenheid, eenzaamheid, rust, het stille leven; eenzame wijk- of rustplaats, toevluchtsoord, toevlucht; – de retraite blazen of slaan, het sein tot den terugtocht, aftocht blazen of trommelen, de taptoe slaan; – *en retraite* (spr. *añ r'trèt'*), afgezonderd, eenzaam, van het gewoel verwijderd; – **retraite-pensioen,** n. jaarwedde voor oude, tot den dienst onbekwaam geworden krijgslieden.

retrancheeren, fr. (*retrancher*, spr. *r'transj–*; vgl. trancheeren) afsnijden, afzonderen; besnoeien, verminderen, beperken; verschansen; – **retranchement,** n. (spr. *r'trañsj'máñ*) verschansing, leger- of veldschans.

Retrátta, beter ritratta, z. ald.

Retreat, m. eng. (spr. *ritriet*) z.v.a. retraite.

retribueeren, lat. (*re-tribuēre*; vgl. tribueeren) wedergeven, vergoeden, vergelden; – **retribútie** (spr. *tie=tsie*), f. (later lat. *retributio*) teruggave, vergelding, wedervergoeding.

Retriment, n. lat. (*retriméntum*, van *re-* en *terēre*, wrijven) afval, verlies op brosse, wrijfbare dingen.

retro, lat. terug, rugwaarts; – *ut retro*, eig. als rugwaarts, d. i. als ommestaand of als op de vorige bladzijde; – **retroageeren** (lat. *retroagēre*, van *agēre*, handelen, voeren, werken enz.), terugdrijven, terugwerken, achterwaarts doen gaan; – **retroacte,** f. archiefstuk van vroeger tijd, dat betrekking heeft op een thans te behandelen zaak; – **retroáctie** (spr. *tie=sie*), f. nw.lat. terugwerking; – **retroactief,** adj. terugwerkend; – **retroactiviteit,** f. terugwerkende kracht, terugwerkend vermogen; – **retrocedeeren,** lat. (*retrocedēre*, vgl. cedeeren) terugwijken; iets weder afstaan; – **retrocéssie,** f. nw.lat. wederafstand; – **retrochŏrus,** m. mid.lat. (vgl. koor) achter het koor gelegen kapel in de kloosterkerken der Benedictijnen; – **retrodateeren,** nw.lat. (vgl. dateeren, ond. *datum*) terugdagteekenen, de dagteekening terugzetten, eene vroegere dagteekening schrijven; – **retrodateering,** f. terugdagteekening, vervroeging van de dagteekening; – **retrofeudum,** n. mid.lat. (vgl. feudum) achterleen; – **retroflexie,** f. nw.lat. terugbuiging; achteroverbuiging van de baarmoeder; – *retrogrădus*, of **retrogradief,** adj. nw.lat. rugwaartsgaand, achterwaartsbewegend, terugloopend; – **retrograde,** f. kreeftdicht, dat van voren naar achteren, maar ook andersom kan gelezen worden; – **retrogradeeren,** lat. (*retrogrădi*) rugwaarts, achterwaarts of teruggaan, den kreeftengang gaan; – **retrogradātie** (spr. *tie=tsie*), f. (later lat. *retrogradatio*) teruggang, terugloop, schijnbaar achterwaartsche beweging van een planeet; – *retrográdo*, it. Muz. rugwaartsgaande, allengs langzamer; – **retrorsus,** lat. rugwaarts, terug; – **retrospéctie** (spr. *tie=sie*), f. nw.lat. (van *retrospicēre*, terugzien) het terugzien, terugblik, herinnering; – **retrospectief,** adj. nw. lat. (*retrospectīvus*) terugziend, terugblikkend; – **retrovaccinatie** (spr. *tie=tsie*), f. wedervernieuwing der pokstof door terugenten op kinderen (verschillend van revaccinatie); – **retrovendeeren,** nw.lat. (van *vendēre*, verkoopen) wederverkoopen, terugverkoopen; – **retrovendítie** (spr. *tie=tsie*), f. wederverkoop; – **retroverteeren,** lat. (*retrovertēre*) terugbuigen; weder overzetten; – **retrovérsie,** f. lat. terugvertaling; Med. terugbuiging, rugwaartswending; – *retroversio utĕri*, ombuiging der baarmoeder naar achteren.

retrousseeren, (spr. *r'troes-*) fr. (*retrousser*) terugslaan, opslaan, omslaan, opschorten (mouwen, kleederen enz.).

Retrozijn, m. (verbasterd uit fr. *rhétoricien*) rederijker, z. ald.

retundeeren, lat. (*retundēre*, van *tundēre*, stooten) terugstooten, terugdrijven; – *retusus, a, um*, lat. Bot. ingedrukt, afgestompt.

Retz., bij natuurwerenschappelijke benamingen afk. voor A. J. Retzius (gest. 1821).

Reuchlinische uitspraak, van het grieksch, de door en in navolging van Reuchlin in het begin der 16de eeuw aangenomen, met het nieuw-grieksch overeenkomende uitspraak daar van, z. v. a. itacisme, z. ald.

reünieeren, reünisseeren, nw.lat. (v. *unīre*, ver eenigen; fr. *réunir*) weder vereenigen, verzoenen; – **zich reün–,** zich verzamelen, vergaderen, bijeenkomen; – **reünie,** f. wedervereeniging, hereeniging; verzoening; ook vereeniging, als naam van gezellige bijeenkomsten; samenkomst van oud-studenten; Med. samenhechting eener wonde; – **reúnie-kamers,** f. pl. door Lodewijk XIV ingestelde colleges van rechtsgeleerden, om te onderzoeken, welke stukken grondgebied eenmaal behoord hadden bij de streken, welke aan Frankrijk bij verschillende vredes waren afgestaan, en door welke hij o. a. op Straatsburg en den Elzas aanspraak maakte en deze door verraad ook werkelijk verkreeg.

reüs m. lat. Jur. de beklaagde, voor het ge-

recht gedaagde, verweerder, schuldige; – *reüs est absolvéndus actōre non probánte*, wanneer de aanklager niets bewijst, behoeft de gedaagde geen tegenbewijs te leveren; – *reo negánte actōri incúmbit probatĭo*, wat de beklaagde loochent, moet de aanklager bewijzen.

reüsseeren, fr. (r é u s s i r, van 't oudfr. *ussir*, *cissir*, it. *uscire*, *escire*, uitgaan, uit-, voorkomen, van 't lat. *exire*) goed uitvallen, goed van de hand gaan, gelukken, slagen, een goeden of gelukkigen voortgang hebben, goed groeien, tieren, bloeien, voortkomen; ergens gelukkig in zijn; zijn doel bereiken, eene zaak tot stand brengen; – g e r e ü s s e e r d, adj. gelukt, geslaagd; – **reüssíte**, f. gelukkige afloop, goede uitslag, gewenschte uitkomst, verlangde voortgang, het welgelukken.

revaccineeren, nw.lat. (vgl. v a c c i n e e r e n) bij herhaling de koepokken inënten; – **revaccinātie** (spr. t=ts), f. herhaalde koepokinënting (verschillend van r e t r o v a c c i n a t i e).

revaleeren, nw.lat. (van 't lat. *valēre*, gezond zijn, zich wel bevinden, vermogen, gelden; it. *rivalere*) Kmt. wegens een uitschot of eene betaling zich op iemand verhalen, zich weder doen betalen, zich schadeloos houden; – *revalénta arabĭca*, f. zoogenaamd arabisch gezondheidsmiddel, uit meel van peulvruchten bestaande, als geheimmiddel ter versterking aanbevolen.

revalideeren, nw.lat. (vgl. v a l i d e, v a l i d e e r e n) weder geldig maken, opnieuw voor geldig verklaren.

Revanche, f. fr. (spr. *r'wáñsj'*; van het lat. *re-vindicatĭo*, het naast van 't lat. *vindicta*, als ware 't *re-vindicta*; werkwoord *revancher*, oudfr. *revenger*, van *venger*, wreken, v. 't lat. *vindicare*; vgl. v i n d i c e e r e n) genoegdoening, wraak, wedervergelding, verhaal; inz. een tweede spel, waartoe men zijn tegenpartij uitnoodigt of uitdaagt, om het geleden verlies te herstellen; – i e m a n d r e v a n c h e g e v e n, hem door een tweede spel gelegenheid geven zijn verlies te herstellen; – **revancheeren** (fr. *revancher*), vergelden, wreken, betaald zetten, t'huis zoeken; – **zich rev–**, zich wreken, zich genoegdoening verschaffen.

Revêche (spr. *ch*=*sj*), f. fr. (van *revêche*, stug, onhandelbaar, ruw, oudfr. *revois*, v. 't lat. *reversus*, omgekeerd, it. *rivescio*, *revescio*, keerzijde, verkeerde zijde, fr. *revers*, z. ald.), grove, lichte flanelachtige wollen stof tot voering, voeringsatijn.

Reveille, f. fr. (spr. *r'wélj'*; van *réveiller*, opwekken, doen ontwaken, v. *re-* en *éveiller*, wekken, v. 't lat. *evigilāre*) Mil. wektrommel, morgenroffel, signaal voor het ontwaken, als teeken om op te staan; – **reveilleuse**, f. (spr. *r'weljéúz'*) soort van s o f a; – **reveillon**, m. (spr. *r'weljóñ*) vóoravondeten of -boterham; ook nachtelijke maaltijd na een bal enz.; bij schilders: een krachtige penseelstreek, waarmede men zekere voorwerpen meer licht en kracht geeft; – *réveil du peuple*, m. fr. het ontwaken van het volk, naam eener fransche, door Gavaux gecomponeerde volkshymne, die na den val van Robespierre in de plaats der M a r s e i l l a i s e (z. a.) kwam; – **réveil** (van ongeveer 1820) de herleving, opwekking van het godsdienstig leven in de protest. Kerk (Da Costa, Groen v. Prinsterer enz.). Bilderdijk had deze beweging voorbereid; zij gaf aanleiding tot de afscheiding der Christ. Gereformeerden van de Ned. Herv. Kerk.

reveleeren, lat. (*revelāre*, v. *velāre*, omhullen) onthullen, ontdekken, ontblooten, ontsluieren, openbaren, verkondigen, verraden; – **revelātie** (spr. t=ts), f. onthulling, ontdekking, ontsluiering, openbaring; – **revelantisme**, n. nw.lat. openbaringsphilosophie; – **revelantist**, m. openbaringsphilosoof.

Revénge, z. r e v a n c h e.

revenieeren, lat. (*revenīre*, v. *venīre*, komen; fr. *revenir*) terugkomen; weder tot zich komen; zich herstellen; – **revenánt**, m. fr. (spr. *rew'náñ*) wederkomeling, een afgescheiden, terugkeerende geest, spook, geest; – **revenant-bon**, m. fr. toevallige winst, bijverdienste, buitenkansje, benefietje; saldo, bedrag der kas; – **revenu**, n. of **revenue**, inkomen, voordeel; – pl. **revenuen**, inkomsten (r e n t e n).

re vera, z. ond. *res*.

reverbereeren, lat. (*reverberāre*, vgl. v e r b e r e e r e n) terugslaan, lichtstralen terugwerpen, doen terugkaatsen, ook terugstralen, weerkaatsen; – **reverbereer-lantaren**, f. spiegellantaren, groote straatlantaren, welker licht van een blinkend metaalblik terugkaatst; – **reverbereer-vuur**, m. strijkvuur, vuur zonder uitweg van boven, waardoor de vlam zich ombuigt of heenrolt over de voorwerpen, die aan hare inwerking zijn blootgesteld; – **reverbereer-oven**, m. strijkoven, smeltoven, waarin de vlam g e r e v e r b e r e e r d wordt; – **reverberātie** (spr. t=ts), f. nw.lat. terugstraling, weerschijn, terugkaatsing; – **reverbère**, f. fr. (spr. *rewerbèr'*) lichtweerkaatser, lichtscherm, stuk gepolijst blik, dat de opvallende licht- en warmtestralen versterkt naar éene zijde terugwerpt.

reverĕndus, *a*, *um*, lat. (van *reverēri*, vereeren) eerwaardig, vereerenswaardig, inz. als titel voor geestelijken; – *reverĕndus domĭnus*, afgek. *R. D.*, eerwaardige of hoogwaardige heer; – *reverĕndo domĭno*, afgek. *R°. D°.*, aan den eerwaardigen heer; – *reverendĭssimus*, hoogwaardigste; – *reverendum ministerĭum*, de eerwaardige geestelijkheid (z. *ministerium*); – **reverend sir**, eng. eerwaarde heer (titel van geestelijken); – **reverénde**, f. nw.lat. priesterrok, koorrok, lang zwart overkleed van de evangelische geestelijken; – **reverént**, adj. lat. *revĕrens*, eerwaardig, vol eerbied; – *reverénter*, adv. eerbiedig, met eerbied; – **reveréntie** (spr. t=ts), f. (lat. *reverentĭa*) ontzag, eerbied, eerbetuiging, eerbiedigheid; buiging, nijging (fr. *révérence*).

Rêverie, f. fr. (van *rêver*, droomen) droomerij, sufferij, inbeelding, gril, hersenschim, mijmering, diepe gedachte; ook muziekstuk van droomerige stemming; – **rêveur**, m. droomer, dutter,

suffer, mijmeraar, gek; als adj. droomend, mijmerend, in gedachten verdiept, verstrooid.

Revérs, m. nw.lat. (van 't lat. *revertĕre*, omkeeren; fr. *revers*) keer- of rugzijde van eene munt of medaille, op welke het wapen, zinnebeeld of opschrift is gestempeld (tegengest. van a v e r s, de averechtsche of verkeerde zijde); omwending der fortuin, tegenspoed, ongeval, ongeluk; omslag of opslag van een jas of vest; Jur. tegenbewijs, tegenverzekering, schriftelijke tegenbelofte; Mil. de van de muur afgekeerde helling van de grachten eener vesting; – **reversaliën,** f. pl. of *littĕrae reversāles*, verzekeringsschrijven, waarborgbrieven, in welke een vorst zich verbindt, de rechten zijner onderdanen niet aan te tasten; – **reverse,** f. op laken gelijkende wollen stof; – **reverseeren,** zich door een tegenbewijs verbinden, eene schriftelijke tegenverzekering geven; – **revérsie,** f. lat. (*reversĭo*) terugkeer; het terugvallen van een goed aan zijn heer; vandaar r e v e r s i e-r e c h t, recht van terugvalling of wederkeering; – **reversíbel,** adj. nw.lat. terugkeerend, dat terugvalt of terugkeert, b.v. zulk een leen; – **reversibiliteit,** f. hoedanigheid van weder te vervallen aan den eigenaar, die er over beschikt heeft, wederkeerbaarheid.

Revérsi, reversíno of **revérsi-spel** (fr. *reversis*), kaartspel tusschen vier personen, waarbij degene, die de minste slagen haalt, de partij wint, en hartenboer de voornaamste kaart is.

reverteeren, lat. (*revertĕre*) omwenden; wederkeeren, terugkomen.

revesteeren, lat. (*revestīre*, van *vestīre*, kleeden) weder kleeden, opnieuw bekleeden, weder in een vorig ambt plaatsen; – **revestiarium,** n. nw.lat. of **revestiaire,** fr. (spr. *-tièr'*) kamer, waar de priester zijn plechtgewaad aandoet; – **reveteeren,** fr. (*revêtir*) bekleeden, voeren, beschieten; – **revêtement,** n. (spr. *-māñ*) Fort. bemanteling, bekleedingsmuur.

Rêveur, z. ond. r ê v e r i e.

revideeren, lat. (*revidēre*, van *vidēre*, zien) iets weder doorzien, nazien, herzien, nogmaals onderzoeken om te verbeteren; – **revidént,** m. nw.lat. wie zich van het rechtsmiddel der r e v i s i e bedient; ook z. v. a. **revísor,** m. nw.lat. onderzoeker, doorzoeker, narekenaar, naziener, b.v. van rekeningen; ook inordebrengen der drukproeven; – **revísie,** f. (later lat. *revisĭo*, het wederzien) herhaalde doorzage, herziening, hermonstering; Jur. rechtsmiddel tot hernieuwde behandeling van een verloren proces; het herzien en veranderen van wetten, verdragen en grondwetten; Typ. tweede proefblad, verbeterde proef, om nogmaals nagezien en verbeterd te worden; – **revisionísme,** n. herzieningsstelsel; richting in het socialisme, die met tijdelijke prijsgeving van enkele eischen, de bruikbare voordeelen tracht te krijgen; – **revisioníst,** m. voorstander van het r e v i s i o n i s m e.

Revier, n. (eigenl. rivier) district, gebied of landstreek.

Review, f. eng. (spr. *riwjōe*; v. fr. *revue*, z. ald.) monstering, overzicht; inz. een letterkundig en critisch tijdschrift (b.v. *The Monthly Review*, *The Quarterly Review*); – **reviewer,** m. (spr. *riwjoeër*) schrijver in een dergelijk weeken maandblad of uitgever er van.

revindiceeren, nw.lat. (vgl. v i n d i c e e r e n) op iets weder aanspraak maken, iets, dat verloren of ontnomen is, weder toeëigenen, terugvorderen, hereischen; – **revindicātie** (spr. *t=ts*), f. terugvordering of wederbekoming van een eigendom.

Revirement, n. fr. (spr. *r'wi-r'māñ*; v. *revirer*, van *virer* = lat. *gyrare*, in een kring draaien, draaien, omdraaien) Mar. het wenden, overstag werpen van een schip; Kmt. afrekening tusschen verscheiden schuldenaars en schuldeischers door overdracht en vereffening; in de fr. administratie: gebruik van de overschotten op een post der begrooting tot andere uitgaven, die niet bij de begrooting voorzien of althans niet toegestaan zijn.

Revivals, pl. eng. (spr. *riváiwels*, v. *revive*, weder opleven of levend maken) eig. wederlevendmakingen, opwekkingen, in Noord-Amerika de religieuse verschijnselen in eene kerk, waar in korten tijd de vroomheid opnieuw herleeft en vroegere ongeloovige Christenen zich plotseling bekeeren; – vandaar **revivalisten,** pl. zielopwekkers; – **revivalisme,** n. zielopwekking.

revivificeeren, later lat. (v. *vivificāre*, levend maken, weder bezielen) weder levend maken of in 't leven terugroepen; – **revivificātie** (spr. *t=s*), f. nw.lat. (vgl. v i v i f i c a t i e, ond. v i v u s) wederbezieling, wederlevendmaking; Chem. herstelling van het kwik in zijn natuurlijken staat; r e v i f i c a t i e v a n 't b e e n z w a r t, weder werkzaam maken der bij de suikerziederij tot ontkleuring gebruikte beenderkool; – **reviviseeren,** lat. (*reviviscĕre*) weder levend worden of maken; inz. verkalkte ertsen weder tot hunnen vorigen, natuurlijken toestand terugbrengen; – **reviviscéntie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. het wederlevend worden, herleven, b.v. der raderdiertjes enz.

revoceeren, revoqueeren, lat. (*revocāre*, v. *vocāre*, roepen) terugroepen; herroepen, zijn woord terugnemen; – **revocābel,** adj. (lat. *revocabĭlis, e*) wederroepelijk, herroepbaar, wat teruggenomen kan worden; – **revocabiliteit,** f. nw.lat. herroepelijkheid; – **revocātie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*revocatĭo*) terugroeping, herroeping, terugneming, intrekking, terugname; – **revocatorium,** n., pl. **revocatoria,** herroepings- of terugroepingsbrief.

revoir, fr. (spr. *r'woár*; v. *voir* = lat. *vidēre*, zien) wederzien; – *à* of *au revoir* (spr. *o–*), tot wederziens.

Revolte, f. fr. (spr. *rewòlt'*; van 't lat. *revolvĕre*, terugwentelen, omwentelen) opstand, oproer; – **revolteeren** (fr. *révolter*), doen opstaan, in opstand brengen, het gemoed tegen iets doen opkomen; ook oproerig worden, opstaan, in opstand geraken; – **revoltánt,** adj. hoogst hinderlijk, ergerlijk, tegen de borst stuitend.

revolveeren, lat. (*revolvĕre*) terugrollen, terugwentelen, van zich afwentelen, b.v. beschuldi-

gingen; - **revólver,** f. eng. (spr. *ri-*; v. *revolve*, omdraaien) draaipistool, pistool met verscheiden, tot één cylinder verbonden loopen, die bij ieder schot omdraaien of met één loop en een draaibare laadschijf voor verscheiden schoten; - **revolútie** (spr. *t=ts*), f. lat. omwenteling, omverwerping, omkeering, omdraaiing, omwending; Astron. beweging van een kleiner lichaam om een grooter; geheele verandering of omvorming, b.v. van het dierlijk organisme, van de aarde door groote watervloeden, aardbevingen enz.; inz. p o l i t i e k e r e v o l u t i e, staatsomwenteling, staatsvervorming, verandering van de gansche staatsinrichting langs den gewelddadigen weg; - **revolutie-bouw,** m. het bouwen van minder hechte huizen; - **revolutie-oorlogen,** pl. oorlogen van 1792—1815 tegen Frankrijk gevoerd; - **revolutie-tribunaal,** n. (*tribunal révolutionnaire*) een bloeddorstig gerechtshof in de eerste fransche staatsomwenteling (den 11 Maart 1793), eerst onder den naam van eene buitengewone crimineele rechtbank ontstaan, dat de vervolging en bestraffing van alle tegenstanders der revolutie en aanhangers van het koninklijke huis ten doel had; - **revolutionair,** adj. (fr. *revolutionnaire*) omwentelingsgezind, oproerig; ook wel z. v. a. eigendunkelijk, met verandering van de bestaande orde; als subst. m. staatsomwentelaar, omwentelingsgezinde, vriend, voorstander, bevorderaar der staatsomwenteling, opstandeling; - **revolutioneeren** (fr. *révolutionner*), omwentelen, omvormen, veranderen; eene staatsomwenteling verwekken of bewerken; ook grondstellingen verspreiden, die tot zulk eene omwenteling den weg banen; - *revolutus, a, um*, lat. Bot. teruggerold, omgeslagen.

revoqueeren, zie r e v o c e e r e n.

Revue, f. fr. (spr. *r'wu'*; v. *revoir*, wederzien, doorzien) monstering, heer- of legerschouw, wapenschouw; overzicht, titel van verschillende tijdschriften (eng. r e v i e w z. ald.), b.v. d e H o l l a n d s c h e R e v u e; - d e r e v u e d o e n p a s s e e r e n, overzien, bezichtigen, de verschillende deelen nauwkeurig beschouwen of onderzoeken.

Revúlsie, f. lat. (*revulsio*, van *revellĕre*, weg-, afrukken) afrukking, losscheuring; Jur. beschouwing van eene andere zijde, verschillend doorzicht; Med. hevige beweging der lichaamssappen; ook afleiding en verdeeling der vochten in het lichaam; - **revulsief,** adj. verdeelend, afleidend.

Rewāsis, pl. turk. ketters.

rex, m. lat. (genit. *regis*, pl. *reges*) koning; - *rex apostolicus*, de apostolische koning (van Hongarije); - *r. catholicus*, de katholieke koning (van Spanje); - *r. christianissimus*, de allerchristelijkste koning (van Frankrijk); - *r. convivii* of *r. mensae*, gasten- of tafelkoning; - *r. fidelissimus*, de allergeloovigste koning (van Portugal).

Rey, m. sp. koning.

Rezal, m. (fr. *resal*, mid.lat. *resale*, *resallum*, *rasallum*, oud-fr. *rasal*, *rezeau*, v. 't lat. *rasus*, glad gestreken; vgl. r a s i è r e, r a s o) oude fr. graanmaat.

Rez de chaussée, m. fr. (spr. *ré d'sjossé*; v. *rez*, oud-fr. *raiz*, *res*, *ras*, 't waterpasvlak; als voorzetsel: dicht aan, met den aardbodem gelijk, gelijkvloers; v. 't lat. *rasus, a, um*, partic. van *radĕre*, schaven, strijken, aanraken, langs gaan, en *chaussée*, z. ald.) benedenste verdieping, woning gelijkvloers, benedenwoning.

Rhabarber, beter **rabarber,** f. (gr. *rhē* of *rhēon*, n. nw. lat. *rheum*, *rha* of *rheum ponticum*; genoemd naar den stroom R h a, d. i. Wolga, en het gr. *bárbaron*, vreemd, uitlandsch, uitheemsch) plantengeslacht, waarvan de wortel veel in de geneeskunde gebruikt wordt; de beste in Z. O. Tibet, ook in China (*Rheum emŏdi*); - **rhabarbarine,** f. ook **rheïne-** of **chrysophaanzuur,** n. eigenaardige stof in de rabarber, rabarberstof, rabarberzuur.

Rhabdion, n. gr. (verklw. van *rhábdos*, f. roede staf) stift tot inbranding van het was bij e n k a u s t i s c h e (z. ald.) schilderijen; staafjesrekenkunst: ook **rhabdologie,** f. kunst om met staafjes, zooals b.v. die van den schotschen baron Neper (n e p e r i a a n s c h e s t a a f j e s) te rekenen; - **rhabdoïdisch,** adj. staafvormig; - **rhabdomachie,** f. het schermen met stokken of rapieren in schermscholen; - **rhabdomantie** (spr. *t=ts*), f. waarzeggerij uit staafjes, ontdekking door middel van staafjes (met de w i c h e l r o e d e) van onder de aarde verborgen dingen, inz. van ertsen en van water; - **rhabdománt,** m. stafwaarzegger, iemand, in het gebruik der wichelroede ervaren; - **rhabdomyoom,** n. gezwel (aan de nieren), waarin zich gestreepte spiervezels bevinden.

Rhachiăgra, n. gr. (v. *rháchis*, f. ruggegraat) Med. jichtige ruggepijn; - **rhachialgie,** f. ruggegraatspijn; - **rhachialgītis,** f. ontsteking van het ruggemerg; - **rhachiokyphōsis,** f. kromming van de ruggegraat naar achteren; - **rhachiolordōsis,** f. kromming van de ruggegraat naar voren; - **rhachiomyelītis,** f. ruggemergsontsteking; - **rhachiomyelophthīsis,** rugtering; - **rhachioparalȳsis,** f. ruggemergs-verlamming; - **rhachiophȳma,** n. ruggegraatsgezwel; - **rhachioplegie,** f. verlamming der ruggemergzenuwen; - **rhachiorrheuma,** n. lendewee, lendepijn, spit; - **rhachiotoom,** m. anatomisch werktuig tot opening van de ruggegraatsholte; - **rhachītis,** naam door dr. Glisson in 1650 (doelende op gr. *rhachis* = wervelkolom) verlatiniseerd uit het eng. *rickets*: kromming van de ruggegraat enz.; engelsche ziekte, verbasterd uit „enkelziekte" (omdat bij deze kinderziekte het beenderenstelsel, voornam. gewrichten worden aangetast) ook eene ziekte der tarwe; - **rhachītisch,** adj. met engelsche ziekte behept.

Rhadamánthus, m. (gr. *Rhadámanthys*, Myth. zoon van Zeus en Europa, broeder van Minos, wegens zijne rechtvaardigheid tot crehter in de onderwereld benoemd, z. ond. P l u t o.

Rhætiziet, m. variatie van c y a n i e t, zoo geheeten naar het vaderland, het oude R h æ t i ë (Grauwbunderland).

Rhagădes, pl. gr. (sing. *rhagás*, f.) Med. huid-

kloven, spleten, ook wel venerische kloven aan de geslachtsdeelen en in de nabijheid van den aars; – **rhagadium,** n. kleine huidkloof.

rhagōdes of **rhagoïdisch,** adj. gr. (van *rhax*, genit. *rhāgos*, bezie) bes- of druifvormig; – **rhagōdes,** f. Med. druivevlies van het oog (lat. *uvĕa*).

Rhakōma, n. gr. (v. *rhakoen*, verscheuren) Med. opengereten, gescheurde, gekloofde plaats; – **rhakōsis,** f. het openrijten, het slap en rimpelig worden der huid; slapheid van den balzak.

Rhamadan, z. r a m a d a n.

Rhamnus, f. gr. (*rhámnos*) kruisdoorn, plantengeslacht met ten deele altijd groene bladeren, ten deele dorens; – **rhamnine,** f. in den kruisdoorn bevatte verfstof; – **rhamnéen,** f. pl. (nw. lat. *rhamnĕae*) kruisdoornsoorten; – **rhamnoxanthīne,** f. gele kleurstof van den gladden kruisdoorn.

Rhamphástus, m. gr. (van *rhámphos*, n. kromme snavel) soort van vogels met onevenredig grooten snavel, b.v. de pepervreter; – **rhamphostōma,** n. snavelmuil, snavelkrokodil, eene krokodilsoort in den Ganges, z. v. a. g a v i a l.

Rhantēren, pl. gr. (*rhantēres*, van den sing. *rhantēr*, v. *rhainein*, besproeien, besprengen) eig. besproeiers, bevochtigers; inwendige oogholten.

Rhaphanie, f. gr. (v. *rhaphanis* of *rháphanos*, raap, kool, omdat men deze ziekte van de verontreiniging van het koren door het zaad eener soort van raphanus afleidde) Med. kriewelziekte, droge versterving, russische k a t a r r h u s; – **rhaphahēdon,** n. gladde dwarsbreuk van een been (gelijk die, wanneer men eene raap doorbreekt).

Rhaphe, f. gr. (*raphē*, v. *rháptein*, naaien) Anat. naad, b.v. naad der bekkeneelbeenderen, plooivormige naad van den balzak, naad bij wonden; – **rhaphosymphȳsis,** f. vergroeiing der bekkeneelnaden; – **rhapsōden,** m. pl. (gr. *rhāpsōdos*, pl. *-oi*, v. *rháptein* en *odē*, gezang) eig. samennaaiers of samenvoegers van gezangen, rondtrekkende volkszangers bij de oude Grieken, die inz. de afzonderlijke gezangen van Homerus tot grootere geheelen verbonden en openlijk voordroegen; – **rhapsodie,** f. (gr. **rhapsodia**) door eenen r a p s o d o s voorgedicht, inz. de afzonderlijke deelen der gedichten van Homerus; vandaar in 't algemeen een uitgenomen stuk, f r a g m e n t van een grooter gedicht; vooral in de muziek: een uit verschillende stukken bijeengebracht geheel, verzamelwerk, mengelmoes, rommelzoo; – **rhapsōdisch,** adj. onsamenhangend, stukswijze; uit verschillende deelen bijeengebracht, samengeflanst, samengelapt; – **rhapsodist,** m. verzamelaar, bijeenbrenger, samenflanser, prulschrijver; – **rhapsodomantīe** (spr. *t*=*ts*), f. waarzeggerij uit een vers, dat zich bij het openslaan het eerst aan het oog voordoet.

Rhapóntik, m. **rhapontikwortel,** m. z. v. a. r h a b a r b e r, z. ald.

Rhathymie, f. gr. (van *rhāos*, *rhādios*, licht, en *thȳmos*, gemoed; vgl. t h y m u s) zorgeloosheid, lichtzinnigheid.

Rhazwaan, f. arab. goede wil, naam van den Paradijsengel.

Rhea, f. gr. (= *era*, aarde) Myth. eene der T i t a n i d e n (z. ald.), de gade van Kronos of Saturnus en moeder van Zeus (vgl. C y b e l e); – **Rhea Sylvia,** f. rom. Myth. dochter van koning Numitor van Alba, die bij M a r s (z. ald.) de tweelingen R o m u l u s en R e m u s, stichters van Rome, baarde.

Rhēgma, n. of **rhegmos,** m. gr. (van *rhēgnȳnai*, breken) Med. berst, spleet, scheur, kloof; kwetsuur, uitstorting van bloed onder de huid; trekking, kramp; – **rhēxis,** f. het scheuren, openbreken, b.v. van zweren, aderen enz.

Rheïne-zuur, z. v. a. r h a b a r b a r i n e, z. ald.

Rhembásme, n. gr. (*rhembasmós*, van *rhémbein*, *rhembádzein*, ronddraaien, ronddrijven) het rondzwerven; Med. z. v. a. n y k t o b a t e s i s.

Rheométer, m. gr. (van *rhéos*, vloed, en *metron*, maat) stroommeter; – **rheobathometer,** m. meter van de richting en sterkte van onderzeesche stroomen; – **rheophoor,** m. gr. vloeddrager, geleiddraad bij den galvanischen toestel; – **rheoskoop,** m. stroomaanwijzer, toestel om de aanwezigheid van elektrische stroomen aan te wijzen (kikvorschdij met daaruit geprepareerde zenuw); – **rheostaat** of **agometer,** m. door Wheatstone uitgevonden werktuig, waardoor men den geleiddraad, zonder afbreken van den galvanischen stroom, verlengen of verkorten en daardoor zonder opening van de keten den leidingsweerstand in den sluitingsboog vermeerderen of verminderen kan; weerstandsbank, om weerstanden in te schakelen; – **rheocord,** n. een dergelijk instrument; – **rheotaán,** n. alliage, dat een constanten weerstand behoudt bij verschillende temperatuur; – **rheotoom,** m. door Jacobi uitgevonden werktuig, waardoor een galvanische keten snel achter elkander gesloten en afgebroken wordt; – **rheotroóp,** m. stroomkeerder, c o m m u t á t o r.

Rhētor, m. gr. (*rhētor*, v. *rhéō*, *erō*, ik spreek) redenaar; leeraar der welsprekendheid, redekunstenaar; – **rhetoriek, rhetorika,** f. (gr. *rhetorikē*) redekunst, leer der welsprekendheid; – **rhetoriker,** z. r e d e r ij k e r; – **rhethoricātie,** f. nw.lat. misbruik van de aanwending der rhetorische figuren; – **rhetórisch,** adj. gr. (*rhetorikós, ē, ón*) redekunstig, overeenkomstig met de redekunde; op redenaarswijze; met woorden pralend; – **rhetorisme,** n. redekunstige wijze van uitdrukking of voordracht; in verachtelijken zin: woordenpronk, gemaakte welsprekendheid; ijdele, pralende, maar vaak zinledige woorden; – **Rhetoriānen,** m. pl. secte van oostersche Christenen, zoo geheeten naar R h e t o r i u s; – **rhētra,** f. orakelspreuk, inz. toegepast op de wetten van Lykurgus in Sparta, omdat deze voor uitspraken van het d e l p h i s c h o r a k e l (z. ald.) golden; wetsvoorslag, wet; besluit der volksvergadering te Sparta.

Rheüm, n. z. v. a. r h a b a r b e r, z. ald.; – **rheümine,** f. z. v. a. r h a b a r b a r i n e, z. ald.

Rheuma, voorheen ook **rhevma,** n. gr. (v. *rhein*, vloeien) eig. het vloeiende, vloed, stroom;

Med. in het lichaam omloopende ziektestof, ook z. v. a. **rheumatísme,** n. en **rheumatiek,** f. vloeiing, vochtvloeiing, zinking, ledenpijn, eigenaardige aandoening van het celweefsel; pl. **rheumatísmen,** vloeiingen, zinkingen, door koude ontstane pijnlijke kwalen, die hun zetel vooral in de gewrichten, pezen, peesscheden, banden, spieren en spierachtige deelen hebben; – **rheumátisch,** adj. door eene vloeiing ontstaan, met vloeiingen, zinkingen gekweld; – **rheumatopȳra,** f. rheumatische koorts, zinkingskoorts; – **rheumasan,** n. een salicylpreparaat voor uitwendig gebruik tegen catarrhale aandoeningen.

Rhēxis, z. ond. r h e g m a.

Rhigométer, m. gr. koudemeter, een door U. During uitgevonden toestel ter bepaling der laagste temperaturen.

Rhiknōsis, f. gr. (v. *rhiknós, ē, ón,* stijf, dor, rimpelig) het rimpelig worden, gerimpeldheid, gefronstheid.

Rhinalgīe, f. gr. (van *rhis,* pl. *rhīnes,* neus) Med. neuspijn; – **rhinanchŏne,** f. neusvernauwing; – **rhinánthus,** m. Bot. hanekam; – **rhinenchysīe,** f. het inspuiten in den neus; – **rhinenchȳtes,** m. neusspuitje; – **rhinoblennorrhœa,** f. neusslijmvloed; – **rhinocĕros,** m. (gr. *rhinókeros,* v. *keras,* hoorn) neushoorn; – **rhinokarcinōma,** n. neuskanker; – **rhinoknēsmus,** n. het neusjeuken, kitteling of jeukte in den neus; – **rhinologīe,** f. Med. kennis der ziekten in de neusholte; – **rhinolŏphus,** m. bladneus, eene soort van vleermuizen; – **rhinophiden,** pl. neusslangen, slangen met snuitvormigen neus; – **rhinophonīe,** f. het spreken door den neus; – **rhinoplást,** m. neusvormer, neusmaker; – **rhinoplastiek,** f (vgl. p l a s t i e k) Med. neusvormingskunst, of de kunst om beschadigde of verloren neuzen weder te herstellen; – **rhin-optīe** (spr. *t=ts*), f. het scheelzien over den neus; – **rhinorrhagīe,** f. het neusbloeden; – **rhinostegnōsis,** f. neusverstopping door te veel slijm, door een poliep enz.

Rhizágra, f. gr. (v. *rhíza,* wortel) Chir. worteltang der tandmeesters; – **rhizanthéēn,** pl. uit den wortel bloeiende planten; – **rhizīas,** m. wortelsap; uit wortels bereide artsenij; – **rhizīnen,** f. pl. Bot. wortelharen, vezels van den haarworm; – **rhizoblásten,** pl. Bot. wortelkiemers; – **rhizōdisch,** adj. wortelachtig, op een wortel gelijkende; – **rhizolíthen,** m. pl. wortelsteenen, versteeningen van boomwortels; – **rhizoloog,** m. wortelkenner, wortelverzamelaar; – **rhizōma,** (v. *rhidzoen,* inwortelen) stam van den wortel van een boom of plant, paalwortel, wortelstok; – **rhizomórphen,** pl. wortelachtige planten, in diepe aardbeddingen voorkomende; – **rhizomorphisch,** adj. wortelachtig, op wortels gelijkende; – **rhizophaag,** m. worteleter, een van wortels levend mensch; – **rhizophŏra,** f. wortelboom, mangleboom, plantenfamilie, aan moerassige kusten in de heete luchtstreek; ze groeien met wortelstoelen en luchtwortels; – **rhizōsis,** f. het wortelen, wortelkrijgen; – **rhizospérmen,** pl. varenkruiden, welker zaad (*sperma*) aan den wortel verschijnt; – **rhizotoom,** m. wortelsnijder, verzamelaar van geneeskundige wortelen; in de Oudheid verzamelaars en tevens eerste kenners van geneeskrachtige planten; – **rhizotomīe,** f. wortelsnijding, wortelontleding; – **rhizotrōgus,** m. Junikever.

Rhodaan, n. Chem. zwavelcyaan; – **rhodaankalium,** n. zwavelcyaankali; – **rhodaan-ammonium,** n. zwavelcyaanammonium; beide laatste vergiften worden in de phot. voor het kleurfixeerbad gebruikt.

Rhodelæon, n. gr. (v. *rhódon,* n. roos, en *élaion,* olie) rozenolie; – **rhodīnon,** n. en **rhodis,** f. rozenmiddel, rozenpleister, rozenpoeder; – **rhodisch hout,** (bedorven uit *lignum rhodĭnum,* van 't gr. *rhodĭnon,* d. i. rozig) rozenhout, zeer fijn witgeel hout met rozengeur, op het eiland R h o d u s (dat is rozeneiland) enz.; dit hout levert de kostbare r o z e n h o u t o l i e; – **rhodische ridders,** z. v. a. J o h a n n i t e r r i d d e r s; – **rhódisch zeerecht,** de in de oudheid op het eiland Rhodus geldige zee- en scheepvaartwet, welke later in vele andere landen tot richtsnoer werd genomen; – **rhodicten,** pl. koraalversteeningen in rozenvorm; – **rhodītes,** m. rozengalwesp; – **rhodīum,** n. door W o l l a s t o n in 1804 in het platina ontdekt scheikundig element, een metaal dat nog moeilijker dan platina smelt; – **rhodochrosiet,** n. rood-bruinsteenerts, dicht mangaanspaat; – **rhodocrīnus,** m. rozenhaarsteen, tot de crinoïdeën behoorende; – **rhododáphne,** f. (vgl. d a p h n e) laurierroos of rozelaurier; – **rhododéndrum,** n. (v. *déndron,* boom) rozeboom, alpenbalsem, alpenroos, bergroos, een pronkgewas, een plantengeslacht met verschillende soorten; – **rhodologīe,** f. rozenleer, rozenbeschrijving; – **rhodomél,** n. rozenhonig; – **rhodomēlon,** n. rozenappel; – **rhodoneēn,** pl. zekere kromme, in een cirkel geconstrueerde lijnen, om de gelijkenis op een roos zoo genoemd; – **rhodoniet,** n. rozensteen, roodsteen, mangaanspaat, eene soort van kiezel-mangaan; – **rhodosachăron,** n. rozensuiker; – **rhodostágma,** n. rozenwater; – *hic Rhodus, hic salta,* z. *hic* enz.

Rhœadinen, rhœadalen, pl. nw.lat. (*rhœadĕæ,* van lat. *rhœa, rhœas,* wilde papaver) plantenorde, waartoe o. a. de papaveraceën en cruciferen behooren.

Rhomb of **rhumb,** m. (eng. *rhumb,* fr. *rumb,* sp. *rumbo,* it. *rombo;* v. 't gr. *rhómbos,* kring, rad, v. *rhémbein,* in een kring draaien) bij schippers eene windstreek of eene van de 32 streken op het zeekompas of de windroos; – **rhombus,** m. gr. (*rhombós*) Geom. ruit, vierhoek met gelijke zijden doch scheeve hoeken; zeker heelkundig verband, om zijne gedaante zoo geheeten; – *ad rhombum,* eig. naar de ruit; geschikt, bruikbaar, deugdelijk; – *ad rhombum nihil facit,* dat doet niets ter zake; – **rhombisch** of **rhombifórm,** adj. ruitvormig; – **rhombus-phylliet,** n. straalerts, straalkoper, arsenikzuur koper met arsenikzuur ijzer; – **rhombieten,** pl. versteeningen van scheeve, gelijkzijdige vierhoekige gedaante; – **rhomboēder,** n. (van *hédra,* zetel, grondslag, grondvlakte) lichaam met 6 ruitvormige vlakken, scheeve teerling; – **rhomboïdaal,** adj. gr.-lat. langwerpig ruitvormig; – **rhomboïdale dode-**

kaëder, z. ond. d o d e k a d i e k; – **rhomboïdes,** of **rhomboïde,** f. gr. langwerpige ruit met 2 lange en 2 kortere zijden, scheefhoekig p a r a l l e l o g r a m (z. ald.); – **rhomboïdisch,** adj. z. v. a. r h o m b o ï d a a l.

Rhomma, n. gr. (van *rhophein*, slurpen) Med. opslorpmiddel, iets dat opgeslorpt wordt.

Rhonchus, m. gr. (*rhónchos*, van *rhénchein*, snurken) Med. het snorken, brommend of piepend geruisch in de bronchiën.

rhopálisch, adj. gr. (*rhopalikós, ē, ón*, van *rhópălon*, knots) knots- of kolfvormig; – **rhopalische verzen,** zulke, in welke ieder volgend woord eene lettergreep langer is; – **rhopalisme,** n. het slaan met de knots.

Rhopograaf, m. gr. (*rhōpográphos*) schilder van allerlei kleinigheden, zooals planten, struiken (van *rhōpion*, struik); – **rhopographie,** f. beschrijving van struiken en heesters.

Rhotacisme, n. gr. (*rhótakismos*, van *rhotakídzein*, de letter *rho*, d. i. de *r* gebruiken) gebruik of misbruik van de letter r; het brouwen.

Rhubarbe, f. fr. eig. r h a b a r b e r (z. ald.); schrapselkaas, eene uit kaasschrapsel bestaande soort van kaas in kogelvorm.

Rhumb, zie r h o m b.

Rhus, m. gr. z. v. a. s u m a k, z. ald.

Rhusma, zie r u s m a.

Rhyas, f. gr. (*rhyás*, van *rhein*, vloeien) tranenvloed, het druipen der oogen; ongeneeslijke traanfistel.

Rhynchos, m. gr. (van *rhýdzein*, knorren, grijnzen) snuit, tromp; – **rhynchophóren,** pl. snuitkevers; – **rhynchospŏra,** f. snavelzaad.

Rhyparia, f. gr. (van *rhyparós, á, ón*, vuil, smerig, *rhýpos*, vuiligheid) Med. onzuiverheden in de eerste wegen; – **rhyparograaf,** m. kladschilder, knoeier; ook schilder van ontuchtige, vuile tooneelen; – **rhyparographie,** f. kladschilderij; – **rhypia,** f. Med. onaanzienlijke huidvlecht, die etter afscheidt; – **rhyptika,** pl. (van *rhýptein*, de vuiligheid wegnemen, reinigen) Med. reinigende middelen; – **rhyptisch,** adj. reinigend, zuiverend, inz. bloedzuiverend, de scherpte van het bloed verminderend.

Rhysis, f. gr. (van *rhein*, vloeien) Med. het vloeien, uitvloeien, sijpelen.

Rhythmus, m. gr. (*rhythmos*) in 't alg. gelijkmatige, afgemeten beweging; Muz. en Poët. tijdmaat, de naar bepaalde maat- en toonverhouding geregelde redegang, evenmatige welluidendheid der rede, klankmaat, vers-tact, vgl. n u m e r u s en t a c t; – **rhythmisch** (gr. *rhythmikós, e, ón*), adj. afgemeten, evenmatig, versmatig, welgeordend; – **rhythmiek, rhythmika,** f. leer van den rhythmus, tijd- en toonmaatleer; – r h y t h m i s c h g e z a n g, z. v. a. k o r a a l, ond. k o o r; – **rhythmométer,** m. tactmeter, werktuig, dat elke beweging der tijdmaat op het nauwkeurigst aangeeft; – **rhythmopœie,** f. leer van den rhythmus in de toonzetting.

Rhytidōsis, f. gr. (van *rhytis*, rimpel) Med. het rimpelen; rimpelig van het hoornvlies, afneming van den oogappel door verdroging van het vocht.

ri-, it. voorlettergreep, z. v. a. *re-*, z. ald.

Ri, f. japansche wegmaat van ongeveer 3909 M.

Ria, f. gr. (van *rio*, rivier, of voor *riba*, v. 't lat. *ripa*, oever, it. *riva*) inham (onder water liggend lengtedal) in een bergachtige kust, inz. in de sp. provincie Galicië.

Rial, m. leeuw, een niet door muntstukken vertegenwoordigde rekenwaarde in Perzië van $1^1/_4$ k r a n (z. ald.) of 25 s j a h i; – **rial boedsjoe,** m. een oudere, maar nog gebruikelijke rekenmunt in Algerië enz. = 90 cents.

Riāla of **rialeh-bey,** m. (turksch, ontleend van 't it. *reale*, of *galera reale*, voornaamste galei, admiraalschip; vgl. r e a l e) de derde bevelhebber in de turksche vloot, c o n t r e-a d m i r a a l, z. ald.

riálto, adj. it. verhoogd; als subst. verhooging, hoogte.

Riāsat, m. arab. (van *râsa*, oefenen, temmen) zelfbedwinging, boete-oefening in 't Oosten.

Ribab, m. tataarsch: soort roastbief.

Ribadávia of **rivadávia,** m. spaansche witte wijn, naar de gelijknamige plaats in Galicië.

Ribas of **ribes,** m. spaansche roode wijn van R i b a s in Catalonië.

Ribattúta, f. it. (spr. *u=oe*) Muz. terugslag.

Ribbonmen, m. pl. eng. (van *ribbon*, lint, en *men*, mannen) lintmannen, geheime politieke vereeniging in Ierland, ook over Engeland en Schotland verspreid, die zich door een lint onderscheidde; – ook **ribbonsociety,** f. (spr. *-sosaïti*) lintgenootschap.

Ribes, z. r i b a s.

Ribes, f. plantengeslacht van vroeg in het voorjaar bloeiende heesters.

Ribetillos, pl. sp. (spr. *-tieljo's*; v. *ribete*, boordsel, belegsel) zijden en fluweelen linten op de westkust van Amerika.

Riblétte, f. fr. op den rooster gebraden en gekruid vleeschreepje; spekpannekoek.

Ribólla, m. wijn uit Istrië; vgl. r e b u l l a.

Ribordage, f. fr. (spr. *ribordáázj*) Mar. overzeiling, het stooten der schepen tegen elkander; ook de schade of averij, daaruit ontstaan.

Ribs of **rips,** n. eng. (pl. van *rib*, ribbe) soort katoenen stof, welker ketting uit getweernde draden van watertwistgaren bestaat.

ricaneeren, fr. (*ricaner*, oudfr. *recaner*, provenç. *reganar, reganhar*, sp. *regañer*) hoonend lachen, grijnzen; zonder reden lachen; – **ricaneur,** m. dom, onbeschaamd lachen, grijnzer.

Ricápito, m. it. opschrift, a d r e s; plaats, waar een wissel wordt afgegeven; aanneming of betaling van een wissel; – *per ricapito*, door aflevering of overhandiging; – **ricapiteeren** (it. *ricapitáre*), iets aan zijne plaats afgeven, overmaken; Kmt. overschrijven, bezorgen, bestellen, een wissel aannemen, betalen, vereeren.

Ricávio, m. it. (van *ricaváre*, uitnemen, nut trekken) Kmt. zuiver bedrag van verkochte waren.

Ricercáta, f. it. (spr. *ritsjerk-*) eig. het opzoeken (van *ricercáre* = fr. *rechercher*) Muz. kunstig proef- of voorspel op het orgel.

Richard, m. fr. en hgd. (oud-hgd. *Rihhart.*

Rîchart, *Rîc-hart*, nw.hgd. *Reichard*) rijkaard, zeer rijk persoon; mansn.: de zeer krachtige.

Ricinus, m. lat. wonderboom, plantengeslacht, inz. de gemeene wonderboom (*Ricĭnus commūnis*), ook Christuspalm genoemd, uit welks zaadkorrels de geelachtig-groene r i c i n u s o l i e, wonderolie, wordt gewonnen, die als artsenij, inz. tegen wormen, hardnekkige verstoppingen enz. gebruikt wordt; vgl. c a s t o r - o l i e.

Ricochet, m. fr. (spr. *rikosjè*) opstuit, het keilen, herhaald afkaatsen van een geworpen steen op de vlakte van het water; oneig. *par ricochets*, van hooren-zeggen, uit de derde hand; – **ricochet-batterij,** f. batterij, die loodrecht op de verlengde binnenkruin van de faces, flanken of branches van een bedekten weg, welke men wil beschieten, wordt aangelegd; – **ricochet-schot,** weeropstuitend schot; – **ricocheteeren,** opslaan en verder springen (van kogels enz.).

Ricognitóri, m. pl. it. (spr. *-konji-*; van het nw.lat. *recognĭtor*; vgl. r e c o g n o s c e e r e n) opzieners of nazieners (bij de verkiezing van eenen paus).

ricoleeren, (van 't it. *ricoláre*, wederdoorzijgen = lat. *re-colāre*) diepe groeven of voren tot afloop van het water trekken.

Ricórso, m. it. (= lat. *recursus*) zie r e c o u r s en r i c a m b i o.

Ricos-hómbres, m. pl. sp. (van *rico*, rijk, voornaam, en *hombre*, man) de grooten, de hoogadellijken in Spanje.

Ricotta, f. it. (van *ricotto*, partic. van *ricuócere*, wederkoken) soort van fijne en zoete kaas; – **ricotta forte,** schapen- of geitenkaas uit Otranto.

Ricóvero, m. it. (van *ricorevāre* = lat. *recuperāre*, wederverkrijgen) wederverkrijging, wederbekoming; Kmt. schadeloosstelling, z. v. a. r e g r e s en r e c o u r s.

Rictus, m. openen, opsperren van den mond; open mond; pijnlijke trek, die het geheele gezicht beweegt.

Rideau, n. fr. (spr. *ridó*; wellicht v. arab. *roedhat*, tentgordijn) gordijn; Mil. kleine hoogte, van welke eene plaats beschoten kan worden, gordijn; ook in der haast opgeworpen verschansing.

ridéndo dicĕre verum, lat. (v. *ridēre*, lachen) lachend de waarheid zeggen; – **ridicúle,** adj. fr. (van 't lat. *ridicŭlus, a, um*) **ridikuul,** belachelijk, belachenswaard, bespottelijk; – **ridicule** 1) n. het belachelijke of bespottelijke; z i c h r i d i c u u l m a k e n, zich belachelijk aanstellen, bespottelijk maken; 2) f. (verbasterd uit *réticule* = lat. *reticŭlum*, netje, netvormig zakje) werkzak, werkbeurs der vrouwen.

Rider, m. eng. (spr. *rai-*) rijder, ruiter.

Ridingcoat, z. r e d i n g o t e.

Ridótto, m. it. (= lat. *redúctus*) afgezonderde plaats, toevluchtsoord; speelkamer voor gemaskerde personen (vgl. r e d o u t e).

rien, fr. (spr. *rjeǹ*; van lat. *rem*, acc. van *res*, zaak, ding) niets; – *rien du tout*, in het geheel niets; – **riënist,** m. barb.lat. z. v. a. n i h i l i s t.

Rieurs, pl. fr. (v. fr. *rire*, lat. *ridēre*, lachen) in de fr. theaters: lieden, die besteld worden om bij de grappen te lachen, lachers; – *avoir les rieurs de son côté*, de lachers op zijne zijde hebben.

Rif, n. nederl. (verwant met r e e f, r i f enz.; in 't alg. iets, dat zich in de lengte uitstrekt; eng. *reef*) rots- of zandbank, die slechts weinig of in het geheel niet boven water uitsteekt; klippenreeks in de zee, verborgen klippen; z. ook r e e f.

Rifais, arab. huilende derwisjen, z. ond. R o e f a i.

Rifiorimenti, pl. it. eig. verbloemingen; bloempjes; Muz. willekeurige versierselen bij de voordracht.

Rifle, n. eng. (spr. *raif'l*; van het duitsch *riefe*, halfronde groef) gegroefd of getrokken schietgeweer, buks, inz. ook bij de N.Amerik. volkplanters; – **riflemen,** m. pl. scherpschutters in Engeland, die met buksen gewapend zijn.

Rifóndo, m. it. (vgl. r e f u n d e e r e n) Kmt. tegenaanschaffing voor getrokken wissels.

Rifpiraten, m. pl. woeste stammen, die in Er Rif, het bergland langs de noordkust van Marokko, wonen en van ouds als zeeroovers gevreesd zijn.

Riga, f. soort bak.

Rigaudon, z. r i g o d o n.

Rigging, f. eng. takelwerk; want van een schip.

Right-boys, pl. eng. (spr. *rait-*, van *right*, recht en *boy*, jongen, knaap) de rechte jongen, knaap; de rechte jongens, z. v. a. w h i t e - b o y s, z. ald.

right of petition, eng. (spr. *rait of pitisjon*) z. v. a. p e t i t i e - r e c h t, z. ald.; – *right of search* (spr. *-surtsj*), doorzoekingsrecht.

rigide, lat. (*rigĭdus, a, um*, van *rigēre*, verstijven) en fr. (spr. *rizjiéd'*) stijf, vast, strak, bros; streng, hard, scherp, ruw, onbuigzaam, onverbiddelijk; – **rigidisten,** pl. eene strengere partij der J a n s e n i s t e n (z. ald.); – **rigiditeit,** f. lat. (*rigidĭtas*) stijfheid, strakheid, in tegenst. met vloeibaarheid; ook z. v. a. *rigor*, m. lat. of **rigueur,** f. fr. (spr. *rigeur*) strengheid, hardheid, scherpheid; – d e r i g u e u r z i j n, volstrekt noodzakelijk, stipt in acht te nemen zijn; – *rigor*, f. verstijving van koude; ook (*rigor mortis*) verstijving, stijfworden van een lijk; – *rigōre juris*, naar gestreng recht; – *al rigōre di tempo*, it. Muz. in allerstiptste tijdmaat; – **rigorísme,** n. nw.lat. zedelijke gestrengheid, te strenge zedeleer, die de zedelijke verplichting zóó ver uitstrekt, dat zij niets als onverschillig beschouwt; – **rigorist,** m. gestreng zedeleeraar, iemand, die overgestrenge grondstellingen heeft (tegengest. van l a t i t u d i n a r i s); in het lijfstraffelijk recht: aanhanger der strengere grondbeginselen van het strafrecht; – **rigoreus, rigoureus,** adj. (nw.lat. *rigorōsus*, fr. *rigoureux*; spr. *rigoe-*) en **rigoristisch,** hard, gestreng, scherp, ernstig; onbarm-

hartig; – **rigorōsum,** n. scil. e x a m e n, z. ald.; – **rigorositeit,** f. gestrengheid, scherpte, hardheid.

Rigocephălus, m. lat.gr. (v. 't lat. *rigāre*, eene vloeistof ergens heenleiden, en 't gr. *kephălē*, hoofd; fr. *rigocéphale*) door B l a t i n s uitgevonden toestel, om bij ziekten een door water voortgebrachte koude stroom op het hoofd te leiden.

Rigodon of **rigaudon,** n. fr. (spr. *-godóñ*; zoo men wil van het refrein van een oud danslied: *ric-din-don*; vgl. echter ook het it. *rigodére*, zich weder verheugen) in Italië en het zuidelijk Frankrijk gebruikelijke dans en de daarbij behoorende muziek.

Rigole, f. fr. (v. celt.-wallis. *rhigol*, voor, greppel, *rhig*, insnijding; vgl. r i c o l e e r e n) geul, greppel, afvoerkanaal.

Rigolétto, m. it. reidans.

rigor, **rigorisme** enz., z. ond. r i g i d e.

Rigsbank, f. deensch: de deensche rijksbank; – **rigsbanktegn,** n. rijksbankteeken, banknoot; – **rigsdaler,** m. deensche rijksdaalder van 6 mark of 96 skillinger = 480 deensche penningen (pengen) = *f* 1,36; vgl. r i x d a l e r; – **rigsort,** m., pl. **rigsorter,** een vierde rijksdaalder.

Rijder, m. voorm. nederl. goudmunt = 14 gulden.

Rijksdaalder, m. voorm. en tegenwoordige ned. zilvermunt, zilveren dukaat = $2^1/_2$ gl.; de vroegere h o l l a n d s c h e r ij k s d a a l d e r = 2 gl. 50 ct.; de zeeuwsche rijksdaalder = 2 gl. 60 ct.

Rikat of **rekiet,** m. turk.-arab. (v. 't arab. *rakaa*, buigen) buiging bij 't gebed.

Rikiāb, m. arab. (stijgbeugel) in Turkije plechtige audiëntie bij den sultan; – **rikiábdar** of **rikiabdar-aga,** m. turk. arab.-perz. (v. *rikiab*, en het perz. *dār*, iemand, die houdt, vasthoudt) stijgbeugelhouder van den sultan.

Riksja, f. jap. (eig. *Dsjinriksha*) licht rijtuigje, dat door een koelie getrokken wordt.

rilasciando, it. (spr. *rilasjándo*; v. *rilasciáre* = fr. *relâcher*, z. r e l a c h e e r e n) Muz. allengs langzamer, in sterkte en snelheid van lieverlede afnemend.

Rilé, m. (russ. *ryljé*) eenvoudige lier der Russen, dorpsplier.

Rima, m. broodboom op Otaheiti.

Rīma, f. lat. spleet, reet; – *rima glottĭdis*, stemspleet; – *pudendōrum*, schaamspleet.

Rimailleur, m. fr. (spr. *rimaljéúr*, v. *rimailler*, rijmelen, *rime*, rijm) rijmer, rijmelaar, verzensmid.

rimborseeren, rimbórso, it. Kmt. z. r e m b o u r s e e r e n.

Rime, f. fr. r ij m, gelijkluidendheid der laatste lettergrepen in 2 of meer verzen; – *sans rime ni raison*, zonder zin of verstand, zonder slot of zin.

Rimésse, it. (*rimessa*, van *rimĕttere* = lat. *remittĕre*, z. r e m i t t e e r e n, fr. *remise*) Kmt. overgemaakt geld, overzending van geld of wissels, wissel- of geldverzending of -betaling; – **rimessarélle,** f. (verklw. van *rimessa*) kleine, toegevoegde wissel, die over eene geringe som loopt; – **riméssenboek,** handelsboek, waarin alle wisselbrieven enz. worden opgeteekend.

Rimpel, m. korenmaat in Hongarije.

Riña, f. sp. (spr. *rienja*) strijd, twist, ruzie.

Rinaldo, m. it. naam, z. v. a. Reginald, Reinhold, Reinout.

Rinconáde, f. sp. (v. *rincon*, hoek) zuidamerik. stofgoud.

rinforzándo of *rinforzáto*, it. (spr. *rinfortz-*; van *rinforzare* = fr. *renforcer*) Muz. versterkend, sterker, weder krachtiger.

Rinfránco, n. it. (spr. *rien-*; v. *rinfrancáre*, sterken, vrijwaren, schadeloosstellen) Kmt. vergoeding, teruggave van uitschotten; – r i n f r a n c o g e v e n, voorgeschoten gelden vergoeden.

rinfuso, it. gemengd; – *alla rinfusa*, door elkander gemengd.

Ring of **rin,** z. s j a k o e en m e h.

Ringgit, m. ind. holl. rijksdaalder.

Rio, m. sp. (spr. *rio*) en port. (spr. *rioe*; v. 't lat. *rivus*, vloeiend water) vloed, stroom; b. v. **Rio de la Plata,** sp. zilverstroom; – **Rio de Janeiro,** port. (*rioe de zjanéiro*) Januari-rivier; – **Rio-huiden,** pl. runderhuiden uit Brazilië, zoo genoemd omdat zij inz. over Rio de Janeiro uitgevoerd worden.

Rions, m. (spr. *rióñ*) soort van witten fr. wijn, naar het gelijknamig stadje in het departement der Gironde.

Riool, n. (fr. *rigole*, v. 't celt.-wallisch *rhigol*, groeve, geul enz.; vgl. echter ook r i c o l e e r e n) afvoerbuis voor straatvuil enz.; – **rioleeren,** voorzien van een behoorlijk stelsel van afvoerbuizen, b. v. een fabriek, een stad; – **rioleering,** f. stelsel van onderaardsche buizen en kanalen voor den afvoer van water, f æ c a l i ë n (z. ald.) enz.

Riot, m. eng. (spr. *rai-ut*; v. 't oudfr. *riote*, geraas, gedruis; provenç. *riota*, it. *riotta*, twist, gekijf; oudfr. *rioter*, it. *riottare*, strijden) oproer, opstand; – **riot-act,** f. (spr. *rai-ut-ekt*) oproeracte, parlementsacte, die samenrottingen verbiedt.

ripariŭs, a, um, lat. Bot. aan oevers groeiende.

Ripaticum, n. mid.lat. (v. 't lat. *ripa*, oever) oevergeld, watertol.

Ripiéno, m. it. (van *piéno* = lat. *plenus*, vol) Muz. aanvulling, stemvulling; als adj. vol, met vol koor; – **ripiéno-stem,** aanvullende stem; ondergeschikte, begeleidende en versterkende stem (in tegenst. met s o l o-s t e m); – **ripiénobas,** z. *basso ripieno*, ond. b a s; – **ripienist,** m. toon- of stemaanvuller, die geen solo zingt of speelt, maar alleen de stem helpt versterken en zich nauwkeurig naar den voorspeler moet richten.

Ripopé, n. of **ripopée,** f. fr. samengegoten overblijfselen van wijn; overschotten, mengelmoes, poespas.

Ripóso, n. it. (spr. *s=z*; = fr. *repos*, z. ald.) rust, stilte; Pict. stilleven.

Riposte, z. r i s p o s t e.

Riprésa, f. it. (spr. *s=z*; = fr. *reprise*; van

repréndere, weder- of terugnemen) Muz. herhaling eener voorname passage; in de dichtkunst soort van stanza.

Rips, z. r i b s.

Ripuariërs, m. pl. lat. (van *ripa*, oever) oeverbewoners, oud-rom. benaming der Franken, die aan den Rijnoever van de Lahn tot aan de Lippe woonden.

Risaliet, m. (spr. *s=z*; it. *risálto*, v. *risalíre*, *risaltáre*, vooruitspringen, uitsteken) Arch. uitstekend gedeelte van een gebouw, vooruitstek, doorgaans in het midden der f a ç a d e (z. ald.) of, bij aanmerkelijke breedte van deze, aan elk der hoeken.

Riscant, zie ond. r i s i c o.

Rischi, z. r i t s j i.

Riscontró, m., pl. **riscóntri,** it. (*riscontro*, eig. ontmoeting, naricht, aanwijzing enz.; vgl. s c o n t r o) Kmt. wisselbetalingen; aanwijzingen op wisselbetalingen; - **riscontreeren,** z. s c o n t r e e r e n.

risentíto, it. (van *risentire*, gewaarworden, gevoelen) Muz. vol uitdrukking, levendig.

Risette, z. ond. *riso.*

Rísico, n. it. (spr. *s=z*) *risque*, m. fr. (spr. *riesk'*; sp. *riesgo*, v. *risco*, steile rots, klip, dus eerst het gevaar op zee, dat den schepen door klippen en rotsen bedreigt) gevaar, waagstuk; bij assurantiën: gevaar waarvoor geassureerd is, ook het verzekerde voorwerp zelf; - **risqueeren** (fr. *risquer*), ook wel **risiqueeren,** wagen, in gevaar brengen, op het spel zetten; gevaar loopen, in gevaar zijn; - **risquant** of **riscánt,** adj. gewaagd, gevaarlijk; ook **risquable** (spr. *rieskábl'*).

Risji, m. ind. (v. 't sanskr. *risji*, wijs, heilig) wijs en heilig man, inz. opvoeder van koningszonen; naam eener klasse van de door B r a h m a (z. ald.) het eerst geschapen wezens (9 of 10), die door hun heiligheid het vermogen verkregen om goden, menschen en dieren voort te brengen.

riso fiorétto, m. it. (spr. *rizo-*; provenç. *ris*, fr. *riz*, rijst, van 't lat. *orȳza*, gr. *oryza*) eig. bloemrijst, de fijnste soort van rijst; - **risétte,** f. (spr. *s=z*) de geringste soort van rijst.

risolúto, it. (spr. *rizolóéto* = lat. *resolūtus, a, um*, vgl. r e s o l v e e r e n) Muz. stout, krachtig.

rispediëeren, it. (vgl. s p e d i ë e r e n) Kmt. wederafzenden, waren enz. verder zenden of verzenden.

Rispet- of **respet-dagen,** z. r e s p e c t-d a g e n, ond. r e s p i c i ë e r e n.

Rispóste of **ripóste,** f. it. (*rispósta*, van *rispóndere*, antwoorden en *rispósta*, van *riponĕre*, *riporre*, weder wegleggen) snel en treffend antwoord, tegenzet; in de schermkunst: tegenstoot; - **risposteeren** of **riposteeren,** op eene spotternij snel, levendig en treffend antwoorden, dadelijk hervatten; in het schermen: na den gedanen stoot aan de partij een tegenstoot toebrengen; het achteruitslaan der paarden, als men hun de sporen geeft.

risqueeren, z. ond. r i s i c o.

Rissies, zie r i t s j e s.

Rissóle, f. fr. (van *rissoler*, bruinbraden) vleeschpasteitje; - **rissolétten,** pl. geroosterde, met vleesch gevulde sneetjes brood.

ristorneeren, it. (vgl. s t o r n e e r e n) Kmt. terugschrijven, af- en toeschrijven; in het assurantie-wezen: van eene reeds gesloten verzekering tegen eene vergoeding weder afzien; - **ristorno,** z. r i t o r n o.

Ristrétto, m. it. (= lat. *restrictum*, van *restringĕre*, it. *restringere*, samentrekken) kort uittreksel, hoofdinhoud eener rekening enz.; ook billijke prijs eener waar; - *ristrétto di conto*, rekeningsuittreksel; - s t a a t s-r i s t r e t t o, kort verhaal der politieke voorvallen.

rísus, m. lat. (v. *ridēre*, lachen) het lachen; - *risus sardonĭus*, m. z. s a r d o n i s c h e l a c h; - *risum teneātis, amīci!* lat. onthoudt u van lachen, vrienden! lach niet! een gewone uitroep bij belachelijk uitdrukkingen; - *per risum multum debes cognoscĕre stultum*, sprw.: aan het vele lachen herkent men den dwaas.

risvegliáto, it. (spr. *ri-sweljáto*; van *risvegliare*, opwekken, aanwakkeren) Muz. opgewekt, levendig, met toenemende vroolijkheid of levendigheid.

Riswān, m. perz. engel, hoeder van het paradijs.

ritardándo, ritardáto, it. (van *ritardáre*, vertragen; vgl. r e t a r d e e r e n) Muz. dralend, vertragend, in snelheid verminderend.

rite, lat. (vgl. r i t u s) ordelijk, vormelijk, wettelijk, naar gebruikelijke wijze, voorschriftmatig, gepast, behoorlijk.

ritenúto, it. (spr. *u=oe*; van *ritenére* = lat. *retinēre*; vgl. r e t i n e e r e n) Muz. terughoudend, ingehouden.

Ritórno, m. it. (van *ritornáre* = fr. *retourner*; vgl. r e t o u r enz. en r i s t o r n e e r e n) eig. terugkeer; Kmt. terugschrijving, het af- en bijschrijven van eenen post in het grootboek, ook r i s t o r n o en s t o r n o; - **ritornél,** n. (it. *ritornéllo*) herhalingsthema, meermalen wederkeerend gedeelte van een zang- of ander muziekstuk, door de begeleidende instrumenten gespeeld; Poët. soort van kleine drieregelige ital., inz. romeinsche volksliederen.

Ritrátta, f. ital. (vgl. *tratta*, ond. t r a s s e e r e n) Kmt. keer- of herwissel, terugtrekking van een getrokken wissel.

Ritsjes, retsjes, f. ind. holl. spaansche peper, nog als „r i s s i e s" in het kaapsch-hollandsch bekend.

Rítus, m., pl. **ritūs,** lat. gebruik, inz. feest- of kerkgebruik, vorm der godsdienstoefening; - **ritnaal** (van 't lat. *rituālis, e*), de gebruiken betreffende, regeling van kerkelijke gebruiken, kerkorde, kerkboek; vgl. a g e n d a; ook de gezamenlijke voorgeschreven of gebruikelijke ceremoniën, die op de vrijmetselarij betrekking hebben; - **ritualisme,** n. z. v. a. p u s e y i s m e, z. ald.; - **ritualist,** m. nw.lat. kenner der kerkgebruiken; ook een verdediger daarvan; - **ritualistiek, ritualistika,** f. leer van de regeling der kerkgebruiken; -

rituëel, adj. tot het kerkgebruik behoorende, bij ceremoniën gebruikelijk.

Riva, f. it. oever, strand, vooral oeverstraat in Venetië.

Rivadavia, zie r i b a d a v i a.

Rival, m. fr. (van 't lat. *rivālis*, dat is eig. eene beek (*rivus*) op den akker met iemand gemeen hebbend en daarover met hem vaak oneenig wordende) mededinger, inz. in de liefde, medevrijer; medestrijder, wedijveraar; – **rivaliseeren** (fr. *rivaliser*), wedijveren, mededingen, om de meerderheid strijden; – **rivaliteit,** f. (lat. *rivālitas*, fr. *rivalité*) mededinging, ijverzucht, wedstrijd, wedijver.

Riválso, m. it. (van *ri-valere*, zich herstellen) Kmt. schadeloosstelling wegens een voorschot, verhaal (r e g r e s).

River, f. eng. (spr. *riwwer*; v. fr. *rivière*, mid.lat. *rivera*, *riveria*, *ripăria*, van lat. *riparius*, aan den oever gelegen, v. *ripa*, oever) stroom, rivier, in geographische namen, b. v. *the Red River*, de roode rivier.

Rivërisch drankje, n. naar den arts R i v i è r e (*Riverius*, gest. 1655) genoemd pijnstillend middel tegen maagkwalen, bestaande uit dubbelkoolzure soda en citroenzuur.

rivérso, it. (van *rivertĕre*, omkeeren) of *rivéscio* (spr. *-wésjo*, van *rivesciare*, omwerpen; vgl. r e v è c h e) Muz. omgekeerd, van achteren af te spelen.

Rivesaltes, m. (woordelijk: hoogoever) muskaatwijn uit het fransche vlek of stadje van dien naam, depart. Oost-Pyreneeën, de beste soort van Roussillon-wijn.

Rivièra, f. it. oever- of kustland, inz. de door haar warm klimaat uitmuntende kuststreek aan de Middellandsche Zee, aan den voet der Zee-Alpen, met de plaatsen Nizza, Monaco, Mentone, San-Remo enz.

Rivière, f. fr. (spr. *rivjèr'*) rivier; – *rivière de diamants*, halssnoer, bestaande uit gevatte diamanten.

Rivolgiménto, n. it. (spr. *-dzji-*; van *rivólgere*, omwenden = lat. *revolvĕre*) Muz. omkeering der stemmen in het dubbele contrapunt; – *rivoltáto*, Muz. omgekeerd.

rixa, f. lat. twist, strijd, rechtstwist; – *autor rixae*, m. aanlegger van eenen twist.

Rixdaler, eig. **riksdaler,** m. zw. rijksdaalder, eene rekenmunt in Zweden van 100 öre = 69 centen nederl.; vgl. r i g s d a l e r.

Riz, m. fr. (spr. *ri*) rijst; – **riz-au-lait,** m. fr. (spr. *riolè*) melkrijst, eene koude zoete spijs.

Rizzáto, it. (v. *rizzare*, oprichten, lat. als 't ware *rectiāre*, v. *rectus*, rechtop, recht, v. *regĕre*, richten, leiden) gefriseerd fluweel.

Rjad, m., pl. **rjadý,** russ. rij, reeks (sanskr. *radh*, rangschikken, perz. *rèd-è*, orde, rang); rij winkels of kramen op russ. marktplaatsen.

Road, m. eng. (spr. *rood'*) weg, straat; – *commercial road*, handelsweg; vgl. r a i l r o a d.

Roastbeef, n. eng. (spr. *róostbief*, v. *roast*, braden, en *beef*, rundvleesch) r o s t b i e f, geroosterd, slechts halfgebraden rundvleesch.

Rob, 1) **roob,** liever **robb,** arab. (*robb*) Med. verdikt of ingekookt vruchtensap, -moes, doorgaans met suiker gekookt; – *rob cydoniōrum*, kweemoes; – *rob junipĕri*, jeneverbessenstroop; – *rob sambūci*, verdikt vliersap, vlierstroop.

Rob, 2) m. nederl. algemeene benaming eener soort van in water levende zoogdieren; zeehond, zeekalf, zeebeer, zeeleeuw enz.; – 3) maag van groote visschen.

Roba, f., pl. **robe,** it. in den zeehandel: goederen, waren.

Robber, liever **rubber,** m. (eng. wrijver, schaver) dubbele partij, de bijeenbehoorende partijen, inz. in het whistspel.

Robe, f. fr. (ital. *roba*, verwant met ons r o o f, oud-hoogd. *roup*, nw.hoogd. *raub*, vgl. het angels. *reaf*, mid.lat. *rauba*, buit en kleed, en het fr. *dérober*, berooven, ital. *rubare*, rooven) lang kleed, sleepgewaad der vrouwen; ook lang opperkleed der rechtsgeleerden in Frankrijk, tabbaard, staatsiekleeding, en vandaar de gezamenlijke rechtsbeambten van den Staat; – *hommes de robe*, mannen van den tabbaard, magistraatspersonen, vgl. r o b i n; – *robe de chambre*, slaaprok; – *robe de cour*, hofkleed; – *r. de deuil*, rouwgewaad; – *r. de noces*, bruiloftskleed; – **roberonde,** f. (spr. *roberóñd'*) wijd overkleed der vrouwen.

Robert, oudd. mansn. (oud-hoogd. *Hruodpert*, of *-bert*, van *hruod*, roem, en *pert* enz., blinkend): de met roem omstraalde, van roem blinkende (bijnaam van Wodan); – **Robert Macaire,** fr. (v. 't gr. *makários*, gelukzalig) de held uit het tooneelspel „de Hond van Aubry", toegepast op elken vermetelen, voor niets terugdeinzenden booswicht; soms echter ook voor pronker, modegek, dokter enz. optredende; het lievelingsmasker der Parijsche theaters, vandaar vaak eene iron. benaming voor het fransche volk in 't algemeen; – **Robert le Diable** (de duivel), 1) hertog van Normandië († 1035); 2) bekend uit Meyerbeer's opera, de hoofdpersoon in Longfellow's gedicht, een vernieuwing van het indische sprookje van den naakten koning; bij ons in 't middelnederlandsch nog in een gedicht over.

Robespierrísme, n. (spr. *-pjèr-*) staatkundig stelsel van Maximiliaan R o b e s p i e r r e, schrikbewind; – **robespierríst,** m. aanhanger van dat stelsel.

Robijn, m. (it. *rubino*, sp. *rubin*, *rubi*, provenç. *robin*, fr. *rubis*, van 't mid.lat. *rubīnus* = lat. *rubĕus*, *rubus*, rood) doorzichtige roode edelsteen, de hardste en kostbaarste na den diamant, het schoonst van Ceylon, Pegoe, Ava enz. De schoonste hoogroode heet a l m a d i n, u l m a d i n of k a r b o n k e l, omdat hij op eene gloeiende kool (*carbo*) gelijkt; de violetroode heet s p i n e l; de bleekroode b a l a i s (z. ald.), ook b a l l a s of b a l a s, en de roodgele r u b i c e l, welke minder geacht wordt; – **robijn,** eene zeer kleine soort van drukletter, tusschen p a r e l en d i a m a n t; – **robijnglimmer,** m. z. v. a. p y r o s i d e r i e t; – **robijnzwavel,** rood ruischgeel, z. r e a l g a r; vgl. a r s e n i c u m; – **robijnspaat,** n. z. v. a. r h o d o n i e t

Robillard, f. fr. (spr. *robi-ljâr*) fijne parijsche snuiftabak, naar den vervaardiger zoo genoemd.

Robin, m. fr. (spr. *robeǹ*; vgl. *robe*) boerenkinkel van dien naam, in oudfr. liederen, die meisjes 't hof maakt; gekke vent; met een woordspeling op *robe* = *tabbaard* (z. a.), magistraatspersoon, rechtsgeleerde.

Robinet, m. fr. (spr. *-nè*) kraan van een vat, aan eene waterleiding enz.

Robinhood's society, f. eng. (spr. *róbbinhoeds sossai-itti*, zoo geheeten naar R o b i n-H o o d, verbasterd van Robert Fitzood, den aanvoerder eener rooverbende ten tijde van Richard Leeuwenhart, den held van vele engelsche volkssprookjes) bierdrinkersgezelschap, zooals die in Engeland, zonder onderscheid van standen, vaak in herbergen bijeenkwamen om over staat en godsdienst te spreken; politiek tinnegietersgezelschap, een kring, waarin men vaak, zonder voldoende kennis, staatkundige vraagstukken behandelt.

Robinia, f. de valsche a c a c i a (z. ald.), naar den fr. botanist R o b i n genoemd, die in de 17de eeuw deze plantensoort het eerst uit amerikaansche zaden teelde.

Robinokratie (spr. *t=ts*), fr.-gr. (vgl. r o b i n) iron. woord om den overwegenden invloed der mannen van den tabbaard (*robe*) aan te duiden, advocatenheerschappij.

Robinsonáde, f. (naar den beroemden, het eerst in 1719 verschenen roman van den Engelschman D e F o e: R o b i n s o n C r u s o ë; een voorlooper hiervan is de beschrijving van het koninkrijk *Krinke Kesmes*, door den Zwollenaar Smeeks (1708) waarin historische feiten verwerkt zijn, eene Robinsonsgeschiedenis, avontuurlijke geschiedenis of vertelling van verongelukte zeevaarders. Evenals in Engeland ging bij ons deze soort roman den psychologischen roman vooraf en volgde hij op de S p e c t a t o r s, z. ald.

Róble, n. sp. (eig. eik, steeneik; van 't lat. *robur*) zuidamerikaansche houtsoort, die onder water goed blijft, en tot bouwhout dient.

roboreeren, lat. (*roborāre*, van *robur*, eig. steeneik, eikenhout, dan hardheid, sterkte) versterken, kracht geven; – **roborantia** (spr. *t=ts*), n. pl. versterkende middelen; – **roborātie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. versterking; – **roboratief,** en **robŏrans,** n. versterkend middel; – **roburiét,** n. ontploffingsmiddel, in 1886 uitgevonden door Roth, bestaat uit dinitrochloor-benzol en salpeterzure ammoniak; – **robuust,** adj. lat. (*robústus, a, um*) sterk, krachtig, welgespierd, kloek, stevig.

Robót, ook **robát,** m. (een slavonisch woord, poolsch en boh. *robóta*, russ. *rabóta*, arbeid, knechtschap, van *rab, rob*, knecht, slaaf) leendienst, hofdienst, werkzaamheden, waartoe de onderdanen jegens hunne overheid en landsheer verplicht zijn

Robusta-koffie, f. soort koffie, op 't einde der vorige eeuw in Afrika ontdekt en thans op Java veel ingevoerd; is beter dan eenige andere soort bestand tegen de koffiebladziekte.

robuust, z. ond. r o b o r e e r e n.

Roc, m. fr. rots; – **roc** of **roch,** m. (sp. *roque*, it. *rocco*, eng. *rook*; v. 't arab. *roch* of *ruch*, z. r o k) was de naam van het schaakstuk, dat in vroeger tijd de plaats van den later in gebruik gekomen Toren of Kasteel innam; – **rochade,** onderlinge verwisseling van plaats tusschen Koning en Toren in het schaakspel; – **rocheeren** of **roqueeren,** in het schaakspel: koning met toren of kasteel doen omwisselen.

Roça, f. port. in de braziliaansche koloniën een in brand gestoken stuk bosch om het te ontginnen; – **roceiros,** pl. planters in Brazilië.

Rocaille, f. fr. (spr. *rokálj'*; v. *roc*, rots, it. *rocca, roccia*, als 't ware van lat. *rupĭcus* of *rupĕus, a, um*, v. lat. *rupes*, rots) grotwerk van schelpen, koralen, steenen enz.; – **rocailleur,** m. grotwerkmaker.

Rocambóle, f. fr. (van het duitsche r o c k e n b o l l e, d. i. roggelook, omdat de stengel met dien der rogge overeenkomt) spaansche sjalot, slangelook, slangeknoflook; oneig. het beste aan of bij eene zaak; in het omberspel een zeker getal vischjes (f i c h e s), waartoe ieder, die een spel wint, moet bijdragen, en die later met elkander op het spel gezet worden.

Roccella, f. it. (spr. *rotsjélla*) de beste soort van tarwe in Italië en Sicilië; nw.lat. eene mossoort: het echte lakmoesmos (v. *rocca*, rots, omdat het op rotsen groeit).

Roccetto, en **rocchetto,** m. it. (spr. *rotsjétto* en *rokkétto*) en **rochet,** m. fr. (spr. *rosjè*; sp. *roquete*, mid.lat. *rochetum*, waarsch. van ons r o k, duisch *rock*, oud-hoogd. *roc*, mid.lat. *roccus*) kort koorhemd.

Rocchetta, it. (spr. *rokkétta*, van *rocca*, rots) rotsvesting of veste.

Roceiros, m. pl. z. ond. r o ç a.

Rochade, zie ond. r o c.

Rochambeau, m. fr. (spr. *ro-sjaǹbo*; oorspronkelijk een persoonsnaam) soort van gebak.

rocheeren, z. ond. r o c.

Roche's embrocátion, n. smeersel van Roche tegen de hoest; een mengsel van verschillende oliën.

Rochet, z. ond. r o c c e t t o.

Rochette, f. fr. (spr. *rosjétt'*; it. *rochetta*) levantijnsche potasch, ter bereiding van glas.

Rochus, mansn.: de verhevene.

Rocking-chair (spr. *rokkingtsjèr*), eng. schommelstoel.

Rocks, pl. eng. soort suikergebak met vruchtensap.

roco, it. (= lat. *raucus, a, um*, heesch) Muz. ruw, dof.

Rócoco, n. nw.-fr. (waarsch. van roc, rocaille z. ald., dus eig. de smaak voor schelp- of grotwerk; v. a. zou een fransche prins, die in 1792 te Coblenz naar een koopman in oudheden vroeg en daarop ten antwoord kreeg, dat er een r o k voor zijn winkel hing, lachend uitgeroepen hebben: *oui, oui, roc, roc, rococo*; deze inval, tijdens de Restauratie aan de koninklijke tafel te Parijs verteld, werd geestig gevonden, en zoo kwam de uitdrukking in de mode) bouw- en

versieringsstijl, in Frankrijk onder het regentschap van Lodewijk XV ontstaan, gekenmerkt door de oplossing van alle vaste, krachtige vormen in losse, lichte gebogen lijnen met lichte kleuren en veel goud; in het algemeen: hetgeen behoort tot den geest en smaak van het op de zoogenaamde *renaissance* volgende tijdperk; vandaar r o c o c o-s t ij l, r o c o c o-s m a a k enz.

Rod, m. eng. z. v. a. p e r c h, z. ald.

Roderik, oudd. mansn. (waarsch. uit H r u o d e r î h ontstaan; vgl. R o b e r t): de roemrijke.

Rodinal, n. Phot. zoutzuurverbinding, met paramidophenol verbonden, als ontwikkelaar gebruikt.

Rodomónte, m. it. of **rodomónt,** fr. (eig. *rodamonte*, d. i. bergomwentelaar, iemand die zich als het ware vermeet, zelfs bergen van hunne plaats te bewegen en voort te rollen, van 't lombardisch woord *rodāre*, in een kring omdraaien en als een rad voortrollen, v. 't lat. *rota*, rad, en 't ital. *monte*, berg) oorspr. de naam, welken Bojardo en later Ariosto in hunne dichtstukken (*Orlando innamorato* en *Orlando furioso*) aan een snoevenden held gaven; vandaar in 't algemeen grootspreker, opsnijder, pocher, snoever, windbreker, ijzervreter; – **rodomontáde,** f. fr. (it. *rodomontáta*) pralerij, opsnijderij, grootsprekerij, snoeverij, snorkerij *Orl. fur.* 46, str. 106; vgl. f a n f a r o n n a d e; – **rodomonteeren,** grootspreken, pochen, snoeven.

Rodóndos, m. pl. (van het sp. *redondo* = lat. *rotundus*, rond; *lienzo redondo*, lijnwaad in ronde balen) soort van wit vlaamsch linnen.

Rodrigo, m. sp. mansn. z. v. a. R o d e r i k.

Roeb, m. arab. (*roeb*, een vierde, v. *arba*, vier) turksche munt = $\frac{1}{4}$ p i a s t e r of 10 p a r a s (z. ald.).

Roebel, m. russ. (*roebl*, oorspronkelijk afgehouwen stuk, van *roebitj*, snijden, houwen; v. a. van het arab. *roeb* (z. ald.); daar de roebel oorspr. $\frac{1}{4}$ g r i w n a (z. ald.) of eene mark zilver was) russ. zilvermunt van 100 k o p e k e n, ongeveer *f* 1,29 nederl., de zoogen. papieren of c r e d i e t r o e b e l is 13% goedkooper; de g o u d e n r o e b e l ongeveer = $1\frac{1}{2}$ zilv. roebel = *f* 2.

Roebie, f. (vgl. r o e b en r o p y) voormalige gouden rekenmunt in Algerië.

Roede, f. ned. lengtemaat voor afstanden = 10 meter; vgl. d e k a m e t e r; de r ij n l a n d s c h e r o e d e, verdeeld in 12 voeten = 3,7658592 meter; de a m s t e r d a m s c h e r o e d e, verdeeld in 13 voeten = 3,6797698 meter.

Rœderer, m. soort champagne (naar den fabrikant genoemd).

Roedjak, f. mal. zeker confituur; onrijpe vruchten met spaansche peper, suiker en t r a s s i.

Roef, f. nederl. eig. dak (eng. *roof*) overdekte plaats tegenover den stuurstoel in post- of trekschuiten en andere kleine binnenvaartuigen, waarin zich gewoonlijk de passagiers bevinden.

Roefai, roefaai, m. pl. turk. huilende derwischen, bekend wegens hun dweepzucht (naar den stichter Ahmed R o e f a a i, gest. 1184 genoemd).

Roegi, f. mal. schade.

Roekoe, z. o r l e a n.

Roeland, oudd. (*Ruland*, *Rudland*, *Hruodland*, van 't oudhoogd. *hruod*, ijsl. *hrôdr*, roem) mansn. roemland; inz. een fabelachtige held, dien men als een der paladijns van Karel den Grooten vermeld vindt en die eene groote rol speelt in de riddergedichten der middeleeuwen; it. O r l a n d o; – **roelandszuil,** f. (misschien bedorven uit r u g e l a n d s z u i l, van het duitsche r u g e, r ü g e, voor gericht) een zinnebeeld van het recht der strafoefening in vele steden van noordelijk Duitschland en ook bij ons (b.v. de S t e e n e n R o e l a n d te Amsterdam, die in het laatst der 18de eeuw daar nog aanwezig was), bestaande in een reusachtig standbeeld van een geharnasten man.

Roemenen, Roemeniërs, Roemænen, zie R o m æ n e n.

Roepij, z. r o p ij.

Roepiah, m. mal. gulden.

Roesálki, f. pl. russ. (*roesálka*, v. *roesuï*, blond) woud- en waternimfen bij de Slaven, naar welke bij de Russen de week voor Pinksteren nog de Roesalka-week heet.

Rog, m. ook r o c h, nederl. (dui. *roche*, eng. *roach* en *ray*, dat afstamt evenals ital. *raja* en fr. *raie* van lat. *raja*) bekende soort van kraakbeenvisch.

Rogāte, lat. (*rogāte*, imper. van *rogāre*, bidden, verzoeken) bidzondag of zondag voor Hemelvaartsdag, naar het begin der latijnsche bijbelwoorden: *rogate* etc., bidt enz., Joh. XVI, 14; – **rogātie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*rogatio*) bede, smeekschrift; voorbede voor afgestorvenen; bededag tot afwending van zware rampen; – *rogatoriāles*, (scil. *litterae*) pl., ook **rogatorium,** n. nw.lat. Jur. smeekschrift, verzoekschrift, schriftelijk aanzoek; – **rogātum,** n. smeek- of bedelbrief.

Rogatísten, m. pl. christensecte in de 4de en 5de eeuw, naar haren stichter R o g a t u s genoemd.

Rogatóns, m. pl. fr. (spr. *rogatón*) overgeschoten brokken, opgewarmde spijzen, klieken; onbeduidende papieren of geschriften, prullen

Rogier, m. (fr. en roman. *Roger*, oudd. *Rudiger*, van 't oudhoogd. *Hruodgār*, *Hrôdgêr*) mansn.: roemspeer, d. i. de door de speer beroemde.

Rognures, pl. fr. (spr. *ronjuur'*; v. *rogner*, snoeien, prov. *redonhar*, oorspr. ronden, v. lat. *rotundus*, rond) afsnijdsels, snoeisel of snippers, afval van papier, munten enz.

Rogosja, f. pl. **rogosji,** russ. (v. *rogos*, riet, bies) russische matten of dekken uit boomschors, riet of andere planten.

Rogue, m. eng. (spr. *roog'*) schelm.

Rogus, m. lat. brandstapel.

Röhrenphotométer, m. dui. Phot. p h o t o m e t e r (z. a.) met buizen om de gevoeligheid der platen te onderzoeken.

Roi, m. fr. (spr. *roá*; v. lat. *rex*) koning; – *le*

roi est mort, vive le roi! de koning is dood, leve de koning! – *le roi règne et ne gouverne pas*, de koning regeert, maar bestuurt niet (grondstelling der constitutioneele monarchie, verkondigd door Thiers in 1830); – *roi fainéant*, nietsdoende koning; – *Roi-soleil* (zonnekoning), bijnaam van Lodewijk XIV; – *roi d'armes*, n. fr. (van *roi*, koning en *arme*, wapen) de wapenkoning.

Rojim, pl. hebr. zieners, profeten.

Rok of **roc,** m. (arab. en perz. *roch* of *roech*, dat ook z. v. a. *roche*, *roc*, in 't schaakspel is) fabelachtige vogel van ontzettende grootte en kracht in de arabische sprookjes.

Rokelijn, f. wit priesterkleed.

Rokosz, m. poolsch (spr. *rókosj*; naar men wil aan 't hong. ontleend) opstand van den adel tegen den koning en den senaat.

Roland, z. R o e l a n d.

Rôle, m. fr. (spr. *rool'*) rol; – *à tour de rôle*, op de beurt.

Rolette, f. fr. vlaamsch batist lijnwaad.

rolleeren, z. r o u l e e r e n.

Rollo, it. z. v. a. r o u l e m e n t.

Rolls, pl. eng. (spr. *rools*; v. *roll*, rol) soort van

Rolmops, eng. pl. van de graat ontdane, opgerolde haring, ingelegd in mayonaise, gelei of azijn.

Rolpaard, ook **roopaard,** n. scheepsaffuit, z. a f f u i t.

rood lijnwaad, inz. uit Hessen en Westfalen.

Romaansch, z. r o m a n i s c h onder r o m a n.

Romænen, R o e m a e n e n of R o e m e n i ë r s, m. pl. (*Romēni*, *Romoeni*) inheemsche naam der Wallachen of Wallachijers, dien zij zich nog wegens hunne afkomst van de Romeinen geven.

Romagna, f. it. (spr. *-mánja*) noord-oostelijk gedeelte van den voormaligen Kerkelijken Staat (de districten Bologna, Ferrara, Forli en Ravenna); – **romagnole,** m. inwoner van dat gebied.

Romaïka, f. (nw.gr. *rhōmaika*, v. *rhōmaikos*, nw.gr.) nieuwgrieksche volksdans in het rond, meestal alleen door mannen gedanst.

Romaine, f. fr. (spr. *romeǹ*; v. *romain*, *romaine*, romeinsch; it. *romano*, het gewicht aan den weeghaak of unster) romeinsche balans, weeghaak, unster.

Román, m. (f. fr. *roman*, it. *romanzo*, eng. *romance*, oorspr. alles wat in eene r o m a a n s c h e taal is geschreven, van 't lat. adj. *romanicus*, adv. *romanice*, romeinsch) sedert de invoering van den Amadis uit Frankrijk in Duitschland, omstreeks 1570, eene op oud-epischen achtergrond rustende avontuurlijke helden-, ridder- en liefdegeschiedenis; dan in 't alg. verdichte geschiedenis, voorstelling van verdichte menschelijke voorvallen, waarvan het hoofddoel karakterteekening is, daarom inz. de lotgevallen van een bijzonderen persoon bevattende; in engeren zin: avontuurlijke liefdegeschiedenis; – e e n r o m a n s p e l e n, een liefdehandel of vrijerij op touw zetten en doorzetten; – **románce,** f. fr. korte avontuurlijke geschiedenis, overlevering, ridderlijk vooral enz. in den vorm van een lied, zanggeschiedenis, zangsprookje; vgl. b a l l a d e, ond. b a l; – **romancéro,** m. sp. verzameling van romancen; – **romancier,** m. fr. (spr. *romaňsjè*) romanschrijver; ook romancedichter; – **romancière,** f. romanschrijfster; – **romanésk,** adj. (fr. *romanesque*) wat naar den roman zweemt, op de wijze van de romans, overdreven als de romanhelden, verdicht, fabelachtig, onnatuurlijk, avontuurlijk; – **romanisch, romaansch,** adj. (van 't lat. *romānus*, romeinsch) van het oud-romeinsche of latijnsche afstammende, gelijk de in de middeleeuwen uit de latijnsche taal ontstane r o m a a n s c h e t a l e n: de italiaansche, spaansche, portugeesche, fransche, provençaalsche enz.; – r o m a a n s c h e-b o u w s t ij l, rondbogenstijl in de bouwkunst, die zich van de 10e tot de 15e eeuw ontwikkelde, ook b y z a n t ij n s c h e s t ij l geheeten en vooral bij den bouw van kerken toegepast; – **romaniseeren,** romans ontwerpen of schrijven; eene ware geschiedenis als een roman inkleeden; – **romanomanie,** f. lat.gr. romanwoede, overdreven zucht om romans te lezen; – **romantiek,** f. en **romanticisme,** n. middeleeuwsche en door nieuwere dichters en kunstrechters op het einde der 18de en in het begin der 19de eeuw weer opgewekte (romantische) smaak in kunst en letteren; – **romanticus,** m. aanhanger van dezen smaak; – **romántisch,** adj. (fr. *romantique*) eig. in eene der romaansche talen opgesteld, geschreven en voorgedragen; in 't alg. in den geest en smaak der christelijke middeleeuwen, in tegenst. met het a n t i e k e of k l a s s i e k e en m o d e r n e; vandaar de r o m a n t i s c h e s c h o o l in verschillende landen: die letterkundige richting, welke zich bij voorkeur richtte tot de christelijke middeleeuwen; ook dichterlijk schoon, bekoorlijk, betooverend, verrukkelijk, wonderschoon, b. v. een romantisch landschap; – **románzo,** n. it. (= *lingua romanza*) romaansche taal.

Roman-cement, n. eng. romeinsch cement; natuurlijke hydraulische kalk, door branden uit niervormige stukken kiezelzure kalk en leem bereid en verschillend van het in bepaalde verhouding gemengd en kunstmatig gefabriceerd p o r t l a n d-c e m e n t.

Romanélla, f. it. eene goede tarwesoort in de napolitaansche provincie Terra di Lavora; – **romanésco,** m. it. goede wijn in 't gebied van Rome; – **romaneske,** f. it. dans van vroolijk karakter en snelle beweging.

Romani Imperii Semper Augustus, m. altijd vermeerderaar van het romeinsche rijk, een titel der Duitsche keizers.

romanisch, z. onder r o m a n; – **romanisme,** n. nw.lat. de r. kath. godsdienst, zijn leerstelsel en grondstellingen; – **romanisten,** pl. aanhangers der roomsch-katholieke kerkleer, roomschen; aanhangers en verdedigers van het romeinsche recht, in tegenst. met g e r m a n i s t e n (z. ald.); ook kenners der romaansche talen; – **romanistisch,** adj. de kennis der romaansche talen betreffende; – **romantiek, romantisch** enz., z. onder r o m a n.

Romanoskopie, f. Med. bezichtiging van den endeldarm met behulp van kleine ingebrachte lampjes met spiegel.

Romein, ook **Romer,** m. bewoner van de stad Rome; – **romein,** Typ. hoofdsoort van drukletters, ook a n t i q u a geheeten (z. ond *antiquus*); – **romeinsch,** adj. wat tot Rome behoort, daartoe betrekking heeft, samengetr. **roomsch,** inz. wat den godsdienst betreft, wie den godsdienst belijdt of tot de algemeene (katholieke) Kerk behoort, waarvan het hoofd, de paus, zijn zetel in Rome heeft; – **romeinsche bouworde,** de jongste der bouworden, samengesteld uit de i o n i s c h e en k o r i n t i s c h e (z. ald.).

Romenen, z. r o m a e n e n.

Romestécq, n. fr. zeker kaartspel tusschen twee, vier of zes personen.

Romulíden, m. pl. lat. (*Romulĭdae*) nakomelingen van Romulus, den mythischen grondvester en eersten koning van Rome, Romeinen.

Ronas, (perz. *rônâs*) syrische of perzische meekrapwortel.

Rond, n. fr. (spr. *róñ'*; v. *rond*, rond, van 't lat. *rotundus*) het rond, de cirkel; – **rond d'eau** (spr. *roñdó*), groot, rond waterbekken met grasperk omgeven; – **ronde,** f. (spr. *rond'*) omgang; Mil. rondgaande wacht, p a t r o u i l l e, z. ald.; rondedans, kringdans; rondgezang; een staand fransch schrift, het tegengest. van c o u l é e, z. ald.; – *à la ronde*, in de rondte, in een kring rond; ook eene soort van biljartspel met 12 kleine ballen en één speelbal; – **rondeau,** n. (spr. *rondó*) r o n d e e l, rondgedicht, rondgezang, eene soort van lyrische gedichten met een naar bepaalde dichtwetten terugkeerend referein; Muz. (ook **rondo,** it.) muziekstuk, gewoonlijk in twee deelen, waarin een hoofdthema als referein terugkeert, ook slotthema eener sonate; – **rondebosse,** f. rondwerk, rond verheven werk, vgl. b o s s e; – **rondeel,** z. r o n d e a u; ook rond buitenwerk of ronde sterke toren, die wel eens de plaats van een bolwerk vervangt; door vele kringvormig gebouwde huizen ingesloten vlakte; – **rondíno** of **rondolétto,** n. it. Muz. kort, niet zeer uitgewerkt rondgezang, een klein rondo; – **rondist,** n. grootste ronding bij den brillant, tegenover de „tafel" en het „collet"; – **rondpoint,** n. rondplein met plantsoen, waar straten of lanen op uitkomen.

Rondas, n. rond schild.

Rongerie, f. fr. (spr. *roñzj'ri*, v. *ronger*, knagen) in de katoendrukkerijen het wegbijten der kleuren door bijtmiddelen.

Ronggeng, f. mal. dansmeisje.

Röntgenstralen, X-stralen, onzichtbare stralen, die door sterke inductiestroomen in bijna luchtledige buizen worden voortgebracht en door alle vaste stoffen min of meer heengaan, ontdekt door Röntgen (1895); – **Röntgenapparaat,** n. toestel om door middel van X-stralen inwendige lichaamsdeelen te onderzoeken en af te beelden; zie r a d i o s k o p i e; – **Röntgenisatie,** f. behandeling met Röntgenstralen; – **Röntgenographie,** f. het laten inwerken van Röntgenstralen op photographische platen; – **Röntgenologie,** f. kennis, leer der Röntgenstralen; – **Röntgenoloog,** beoefenaar van de leer der Röntgenstralen.

Roob, z. r o b 1).

Rookeries, pl. eng. (spr. *oo*=*oe*; v. eng. *rook*, zaadkraai, *rookery*, kraaiennestelplaats) legerplaats der zeevogels, b.v. op de Falklands-eilanden.

Room, f. eng. (spr. *roem*) kamer; b.v. **diningroom** (spr. *dainiengroem*), eetzaal.

Roopaard, z. r o l p a a r d.

Roos, f. (lat. *rosa*) plantengeslacht uit de familie der *rosacĕae* met 160 van elkander afwijkende soorten en ten deele zeer mooie bloemen; eene huidziekte, ook St.-Anthonie-vuur geheeten; vorm waarin de d i a m a n t (z. ald.) wordt geslepen; – **roos van Jericho,** z. J e r i c h o r o o s; – **roode roos en witte roos,** benaming van twee vijandige partijen, die van Lancaster en York, welke Engeland eene reeks van jaren door burgeroorlog geteisterd hebben en eerst in 1485 onder Hendrik VII een einde namen; – **rozemarijn,** beter r o s m a r ij n, z. ald.; – **rozenhout,** z. v. a. *rhodisch* h o u t; z. verder onder *rosa*.

Rope-grass, n. eng. (spr. *róóp gres*; v. *rope*, touw, en *grass*, gras) parelgras (*Melica nutans, L.*) voor vischnetten.

Ropij, liever **ropy** of **roepie,** f. (hindost. en perz. *roepiyah*, van 't sanskr. *roepya*, schoon, schoonheid; vervolgens zilver, inz. bewerkt zilver) voor-ind. en perz. munt; ook in duitsch-oostafrika; in Oost-Indië sedert 1835 wettelijk de (zilveren) compagnies-ropy van 16 a n n a's, elk van 12 p i e s = ƒ 1,15 nederl.; – **lakropij,** rekenmunt te Calcutta = 100,000 zilveren ropijen; z. l a c k.

Ropo, mal. zie e b r o.

Roquefórt, f. soort zwitsersche kaas.

roqueeren, z. ond. r o c.

Roquelaure of **roquelaur,** m. fr. (spr. *rôk'loor'*) mantel, reis- of regenrok, regenmantel, naar zijn franschen uitvinder, den hertog van R o q u e l a u r e, genoemd.

Roquetin, m. fr. (spr. *rok'teñ*) kleine rol, waarop zijde en gouddraad gewikkeld worden, zijspoel, klos.

Roquette, f. fr. (spr. *rokétt'*; sp. *ruqueta*, it. *ruchetta*; van 't lat. *erūca*) waterkers, een moeskruid, dat men als salade eet; ook z. v. a. r o c h e t t e.

Rorāte, lat. (v. *rorāre*, dauwen, bedroppelen) eig. dauwt: benaming van eene in de r. kath. kerk gedurende den tijd der advent gehouden mis, naar hare aanvangswoorden: *rorāte cœli*, dauwt of droppelt gij hemelen! die uit Jes. XLV, 8 zijn genomen; – **rorātie** (spr. *t*=*ts*), f. het dauwen; meeldauw aan den wijnstok.

rosa, f. lat. roos; – **rosa,** of fr. **rosé** (spr. *rozé*), rozenrood, roodkleurig; – *sub rosa*, onder de roos (het beeld der vertrouwelijkheid), d.i. in vertrouwen, in 't geheim; – **rosaceën,** pl. nw.lat. (*rosacĕae*) plantenfamilie, waartoe o. a. de onderfamilie der *rosae* behoort, z. ond. r o o s; – *rosacĕus, a, um*, lat. Bot. roosvormig; – **rosalia,** pl. nw.lat. Med. mazelen; – **Rosalia** of **Rosalinde,**

nw.lat. vr.naam: de rozige, de schoone als een roos; – **rosalie,** f. fr. Muz. herhaling eener muzikale passage in hooger of lager toon; – **rosarium,** n. rozenkrans, bidsnoer; ook regelmatig aangelegde rozentuin; rozenkweekerij; – **rosarii fraternitas,** f. broederschap van den rozenkrans; – **roseïne,** f. rozenstof, eene roode kleurstof; – **roselíth,** m. lat.-gr. (gr. *líthos*, steen) een in Saksen gevonden mineraal van rozeroode kleur; – **rosenóble** of **rozenóbel,** m. (d. i. eig. edele roos) rozenstuk, voorm. eng. van 1328 tot 1649 geslagen goudmunt, met een schip en eene roos gestempeld, ongeveer 11 gl.; – r o z e n o b e l- g o u d, goud, dat slechts $^{1}/_{143}$ zilver bevat; – **roséŏla,** f. huiduitslag in den vorm van bleekroode vlekken; zij komen ook voor bij lijders aan typhus en andere infectieziekten; – **rosétte,** f. fr. kleine roos, roosje, roosvormige sieraden in goud- of zilverblik enz., roosvormige strik, lintroos; roos of richtschijf in horloges; ook roossteen, een van onderen plat en van boven hoekig geslepen (in ruitvormige of driehoekige vlakken verdeelde) diamant; als vr.naam: Roosje; – **rosetteeren,** met goudroosjes bezetten, versieren; den diamant zóo slijpen, dat hij enkel ruitvormige of driehoekige vlakken vertoont; – **Rosílda,** vr.naam: de aanminnige roos, liefelijke onschuld; – **Rosíne,** vr.naam: de rozenroode, de bloeiende.

Rosbeyer of **Rosbayard,** m. het paard der vier heemskinderen, B a y a r d genaamd; oneig. woesteling, wild schepsel.

Rosciade, f. (naar *Roscĭus*, een beroemden rom. tooneelspeler) een engelsch leerdicht van Churchill over de tooneelkunst.

Rosconne, n. fr. wit lijnwaad uit Bretagne.

Rosée de fleurs, f. fr. eig. bloemendauw: een fijn reukwater.

Roseliet of **roselith,** n. naar G. Rose genoemd, aan kobaltbloem verwant mineraal in Saksen.

Rosenobel, rosette, Rosilda, zie ond. *rosa.*

Rosereaux, pl. fr. (spr. *roz'ró*) russisch bontwerk voor mutsen, mutsenbont.

Rosewood, n. eng. (spr. *oo*=*oe*) rozenhout, palissanderhout.

Rosinánt, m. sp. (*rocinante*, fr. *rossinante*, van 't sp. *rocin*, fr. *rosse*, slecht paard, knol, van het duitsche r o s, en *ante*, voorheen) slecht paard, magere knol, inz. het ellendig rijpaard van D o n Q u i x o t e (z. ald.), door hem zelf zoo genoemd.

Rosine, z. ond. *rosa.*

Roskólnik, z. beter r a s k ó l n i k.

Rosmarijn, ook wel minder goed **rozemarijn,** m. (van het lat. *ros marīnus*) eig. zeedauw, een welriekend gewas, een geslacht van de familie der Lipbloemigen (*labiatae*), dat in het Oosten en in Z.-Europa, inz. dicht aan zee, in het wild groeit; – *rosmarinifolius, a, um*, lat. Bot. rosmarijnbladerig.

Rosólio, of liever **rosóglio,** m. ital. rozenbrandewijn, een ital. gekruide brandewijn, uit rozenbladeren bereid; v. a. is de naam ontstaan uit *ros solis*, omdat men vroeger voor een dergelijken geestrijken drank de bloem zonnedauw gebruikte; vgl. d r o s e r a en r o s s ó l i; – **rosolzuur,** n. lat. (uit *rosĕus*, rozenrood, en *olĕum*, olie) uit teerolie of carbolzuur verkregen schoone roode vloeistof.

Rosomak, m. poolsch(*rosomak*, hong. *rozomák*, russ. *rossomácha*) veelvraat, een roofdier van het berengeslacht in N.-Europa enz.

Ross, m. celt. in zee uitstekende landtong.

rossidus, a, um, lat. Bot. bedauwd.

rosso antico, m. it. eig. ouderwetsch of antiek rood (*rosso*, rood, v. 't lat. *russus*) roode marmer- en porphyrsoort, vroeger tot kunstvoorwerpen verwerkt.

Rossóli, of liever **rossólis,** m. fr. zonnedauw, een fijne gekruide brandewijn, inz. getrokken op het kruid zonnedauw (*Ros solis*, lat.).

Rostbeef, n. z. r o a s t b e e f.

Rostéllum, n. lat. (verklw. v. *rostrum*) snaveltje, snuitje.

Rostoptschen-olie, f. een samengestelde æthetherische olie voor likeurbereiding (naar den russ. generaal genoemd, die gezegd wordt bevel gegeven te hebben tot den brand van Moskou).

Róstra, n. pl. lat. (van *rostrum*, snavel) eig. snavels; het spreekgestoelte op de markt in het oude Rome, zoo geheeten naar de daarop geplaatste scheepssnavels van de veroverde schepen; – vandaar *pro rostris*, van het spreekgestoelte (in 't openbaar spreken); – *rostratus, a, um*, lat. Bot. gesnaveld, met eene snavelvormige verlenging.

Rostraal, liever r a s t r a a l, z. ald.

Rot, n. (mid.lat. *rota, ruta, rupta*, v. lat. part. *ruptus*, gebroken; ofr. *rote* en vandaar mid.hgd. *rote, rotte*, eng. *rout*, russ. *róta*) kleine schaar soldaten, thans slechts 2 man; ontbreekt de tweede man, dan spreekt men van een b l i n d r o t.

Rota of **ruota,** f. it. (eig. rad = lat. *rota*; zoo genoemd, omdat de gerichtszaal met radervormige platen is bevloerd) hoogste pauselijk appellatie-gerecht, opperrechtbank te Rome over de gezamenlijke r. kath. christenheid; rad of draaier aan kloosterpoorten; ronde kerkmantel.

Rotabága, rotabagge of **rutabaga,** f. zweedsche verscheidenheid van de koolraap.

Rotacísme, z. r h o t a c i s m e.

Rotalíth, m. lat.gr. (van 't lat. *rota*, rad, en 't gr. *lithos*, steen) radersteen, straalsteen.

Rotang, rotan, rottan, n. (sp. *rota*, eng. *ratan*; van 't maleisch *rôtan*) oostindisch of zoogen. spaansch riet, rotting, soort rietpalm.

Rotātie (spr. *tie*=*sie*), f. lat. (*rotatĭo*,van *rotāre*, in een kring ronddraaien, van *rota*, rad) raddraaiing, raderloop, omloop, omdraaiing, omwenteling, kringvormige beweging om de as, b.v. van de zon, de aarde enz.; – **rotatie-as,** f. draaiingsas; – **rotatie-vlak,** n. vlak, dat zich om een vaste rechte lijn beweegt; – **rotatie-kegel,** m. door omdraaiing van een hoek om zijn éene vaste been omschreven ruimte; – **rotatie-magnetisme,** n. bewegingsbetrekkingen tusschen magneten en elektrische geleiders; – **rotatie-machine,** f. stoommachine, waarin de door den stoom bewerkte beweging onmiddellijk eene roteerende

zijn moet; - **rotatie-pers,** f. drukpers, waarbij cylindrische stereotiepplaten op de drukrollen worden vastgeschroefd; - **rotatiepomp,** f. pomp, waarbij de zuiger door een roteerend onderdeel is vervangen, zoodat zij zeer gelijkmatig werkt; - **rotatoria,** pl. nw.lat. (zoo genoemd, omdat zij zeer beweeglijk zijn) raderdiertjes, afgietseldiertjes; - **roteeren,** lat. (*rotāre*) in een cirkel ronddraaien, zich om zijn eigen as bewegen; - **rotor,** m. El. draaiend deel, looper van een *asynchrone* (z. a.) of inductiemotor; het stilstaande deel heet *stator*; - *rotatus, a, um,* lat. Bot. radvormig.

Rotellawerk, n. in den laatsten tijd in zwang gekomen vrouwelijk handwerk, waarbij rondgesneden kleine stukken stof op c a n e v a s, z. ald. worden genaaid.

rothamagensis, lat. Bot. rouaansch, van Rouaan afkomstig.

Rôti, m. fr. gebraad; - **rôtie,** f. fr. geroosterde broodsnede, beide van het germ. *roosten,* dui. *rösten,* eng. *roast.*

Rotonde, z. r o t u n d e.

Rotta, f. voorm. vochtmaat in Madrid.

rotteeren, of liever **rotten** (van r o t, mid.lat. *rotta, ruta, rupta,* hoop, schaar, v. lat. *rumpĕre,* breken; in verachtelijken zin: eenige personen, die zich tot een onedel doel hebben vereenigd) een rot vormen, zich tot een slecht doel vereenigen, samenscholen (de slechte beteekenis is niet aanwezig in „rot" voor een zeker getal bij elkaar geplaatste geweren).

Rottel, z. r o t t o l o.

rotten boroughs, pl. eng. (spr. *rott'n bórroos*) vervallen plaatsen, in welke het recht om afgevaardigden naar het parlement te zenden in de handen van enkele grondeigenaars was gekomen, wien het stemrecht door de parlementsreform in 1832 werd ontnomen; vgl. b o r o u g h.

Rotting, z. r o t a n g.

Róttolo, m. (van 't arab. *rathl,* pond; vgl. r a t e l) handelsgewicht in het Oosten van verschillende grootte.

Rotŭlus, m. mid.lat. (in plaats van *rotŭla,* verklw. van *rota,* dus eig. radertje; voorts iets samengewikkelds, rol) bundel of pak acten of gerechtelijke verhandelingen; - *rotŭlus mortuōrum,* in de r. kath. kerk het boek, waarin men de namen der overledenen, voor welke zielmissen gelezen worden, opteekent; - *rotŭlus testĭum,* getuigenverhoor of uitspraken der getuigen; - **rotŭli** of *rotŭlae,* pl. artsenijballetjes; - **rotuleeren** (mid.lat. *rotulāre,* d.i. eig. rollen), acten naar hunne volgorde teekenen en samennaaien; - **rotulātie** (spr. *tie=tsie*), f. ordelijk bijeenvoegen en innaaien van schriftelijke stukken.

rotúnde, lat. (adverb. van *rotundus, a, um,* rond) Jur. rond, rondweg, zonder omwegen; ook in rond getal; - **rotúnde** of **rotónde,** f. (it. *rotonda,* fr. *rotonde*) rond gebouw; ieder van buiten en binnen rond gebouw, inz. het beroemde p a n t h e o n (z. ald.) te Rome; ook soort wijde damesmantel; - *rotundatus, a, um,* lat. Bot. afgerond; - *rotundifolius, a, um,* lat. Bot. rondbladerig.

Rotúre, f. fr. (van 't mid.lat. *ruptura,* pas geploegde akker, klein goed, boerengoed, van 't lat. *rumpĕre,* breken) onadellijke stand, burger- en boerenstand; - **roturier,** m. (spr. *rotu-rjé*; mid. lat. *rupturarĭus,* iemand, die den akker breekt of bebouwt) een burgerlijke, onadellijke; - *en roturier* (spr. *an rotu-rjé*) als een burger, burgerlijk, boersch, gemeen.

Roucou, z. o r l e a n.

Roué, n. fr. (spr. *roe-é*; van *rouer,* radbraken) geradbraakte of radbrakenswaardige schurk, galgebrok, nietswaardige kerel; in het jaar 1719 door eene toevallige aanleiding tot modenaam geworden van de voorname, galante wellustelingen, z. v. a. l i b e r t i n; - *aimable roué* (spr. *èmābl'*), beminnenswaardige losbol, mensch van slechte beginselen, die bij uitstek zijne wereld verstaat.

Rouennes, pl. fr. (spr. *roe-èn*)' halfkatoenen stoffen, genoemd naar de stad Rouaan (fr. *Rouen*), waar zij vandaan komen.

rouge, adj. fr. (spr. *roezj'*; v. 't lat. *rubĕus = ruber, rubĭdus*) rood; - **rouge,** n. fr. rood, rood blanketsel; - *rouge et noir,* rood en zwart, een hazardspel met ballen en kaarten; - *rouge végétal* plantenrood, blanketselrood, portugeesch blanketsel, uit saffloers bereid.

Rough-rider, m. (spr. *rufraider*) eng. amer. ruiter-vrijwilliger, inz. in den sp.-amerik. oorlog van 1898; pikeur.

rouleeren, fr. (*rouler,* spr. *roel-*; provenç. *rotlar,* it. *rotolare,* van 't mid.lat. *rotulāre,* v. 't lat. *rotŭlus, rotŭla,* klein rad) rollen, omloopen; in omloop of in zwang zijn, gangbaar zijn; - **roulāde,** f. iets opgerolds, rolgebak, opgerold vleesch; Muz. loop, een versiering der tonen, toonlooper, rolling der tonen; - **roulage,** f. (spr. *roeláázj'*) voerloon, vracht voor het vervoer met wagens, karren enz.; - **roulance,** f. (spr. *roeláñs'*) geldsomloop; - **rouleau,** m., pl. **rouleaux** (spr. *roeló*) rol, rolstok, rolhout, wals, rolblok; rolgordijn voor vensters; - **roulement,** n. (spr. *roel'máñ*) roffel op de trommel, met de pauken; het trillen of t r e m b l e e r e n met de stem; - **roulette,** f. rolschijf, rolraadje, werktuig der graveurs; ook een hazardspel met kogeltjes of balletjes; - **roulier,** m. (spr. *roeljé*) voerman, vrachtrijder, goederenrijder, vrachtvoerman; kruier.

Roundheads, pl. eng. (spr. *roundheds*; van *round,* rond, en *head,* hoofd) rondkoppen, spotnaam van de Parlementspartij of de partij, die koning Karel I van Engeland vijandig was (1642), zoo genoemd wegens hun kort afgesneden haar.

Roupino, z. r u s p o n o.

Rousselet, m. fr. (spr. *roes'lè*; v. *roux, rousse* = lat. *russus, a, um,* rood) suikerpeer, eene naar muscadel smakende peersoort; - **rousseline,** f. fr. een peren- en wijndruivensoort.

Roussette, f. fr. (spr. *roe-sètt'*) toebereide vischhuid, sagrijn voor horlogekasten enz.

Roussillón, m. fr. (spr. *roe-si-jlóñ*) zeer sterke, zoete fransche wijn, uit de provincie R o u s s i l l o n in Z. Frankrijk.

Rout, m. eng. (spr. *rout*; eig. r o t, hoop, schaar; vgl. r o t t e e r e n) talrijk engelsch

avondgezelschap, praatgezelschap, theegezelschap, speelgezelschap; zie r a o u t.

Route, f. fr. (spr. *roet'*; van 't lat. *rupta*, scil. *via*, d. i. gebroken baan, gebaande weg) weg, reisweg, straatweg, tocht, richting der reis, koers; r e i s r o u t e, m a r s c h r o u t e der soldaten, de hun aangewezen weg; – **routier,** m. (spr. *roetjé*) zeewegwijzer, wegwijzer voor zeevaarders, zeegids, boek met zeekaarten, zeeatlas, graadboek; – **routiers,** m. pl. de in de 14de eeuw voor soldij dienende avonturiers in Frankrijk, die het land verwoestend doortrokken; – **routine,** f. (spr. *roetiën'*) vaardigheid, vlugheid, gemakkelijkheid, door gedurige oefening of behandeling verkregen, sleur, slender, gewoonte, het handelen naar regelen der ervaring zonder inzicht der gronden; – **routinier,** m. (spr. *roetinjé*) ervaringsman, geoefende, een vlug uitvoerder, die enkel ten gevolge van oefening handelt; ook knoeier, beunhaas, die enkel door afkijken heeft geleerd, maar geenerlei grondige kennis bezit; – **zich routineeren,** zich vaardigheid of vlugheid in eenige bezigheid bijbrengen, zich oefenen; – g e r o u t i n e e r d, adj. (fr. *routiné*) geoefend, bedreven, ervaren, vlug doorkneed.

Rover, f. rijwiel, naar den fabrikant genoemd.

Rovesciaménto, n. it. (spr. *-wesja-*; van *rovesciare*, omwerpen; vgl. *riverso*) Muz. omkeering of verwisseling der stemmen in het contrapunt.

Rowdy, m. eng. (spr. *roudi*), pl. **rowdies** (v. *row*, geraas) doorbrengers en levenmakers der laagste soort, ruwe en onbeschaamde leegloopers, inz. jonge, op avonturen en baldadigheden uitgaande leegloopers in de groote steden der Vereen. Staten van Noord-Amerika (vgl. l o a f e r).

Rowing-man, m. eng. roeier.

Roxb., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor W. Roxburgh (gest. 1814).

royaal, adj. fr. (*royal*, sp. *roajál*, v. 't lat. *regālis*, gelijk *roi* van *rex*, koning) koninklijk; vgl. r e g a a l; – **royaal-papier,** een zeer groot papiersoort; – **royaalpunch,** koningspunch met wijn; – **royal-assént,** n. eng. (spr. *rói-ĕl*) koninklijke bekrachtiging van een b i l l z. ald.; – **royaliseeren** (fr. *royaliser*), koningsgezind maken, volgens koninklijke (m o n a r c h a l e) grondbeginselen inrichten; ook koningsgezind of monarchaal zijn; – **royalísme,** n. barb. lat. (fr. *royalisme*) koningsgezindheid, koningsliefde; aanhankelijkheid aan de koninklijke partij; – **royalist,** m. (fr. *royaliste*) koningsvriend, koningsman, koningsgezinde of aanhanger van den koning; – *être plus royaliste que le roi*, fr. meer koningsgezind zijn dan de koning zelf; – **royalistisch,** adj. den koning of het koninkrijk toegedaan, koningsgezind, koninklijk; – **royauté,** f. (spr. *roajoté*) koninklijke waardigheid, koningschap; – **royalty,** f. eng. koningschap, koninklijke waardigheid, koninklijke familie; t a n t i è m e (z. ald.) aan den eigenaar van een mijn om die te mogen exploiteeren; aandeel, dat de uitgever aan den schrijver, componist of anderen betaalt, voor elk verkocht exemplaar van een uitgave.

royeeren, z. r a y e e r e n.

Rozenhout, z. r h o d i s c h h o u t; – **rozemarijn,** z. r o s m a r ij n; – **rozetteeren, rozenobel,** z. ond. *rosa*.

Rozijn of **razijn,** f. (van 't fr. *raisin*, druif, wijndruif, lat. *racēmus*) gedroogde, zeer suikerrijke druif (hetzij in de zon of door ovenvuur); vgl. c i b e b e n en k o r i n t h e n; – **rozijnmede,** of **rozijnwijn,** welsmakende gezonde drank, uit rozijnen, honig en water door gisting bereid.

Ruade, f. fr. het achteruitslaan van een paard; ook achteruitslag der voeten bij het dansen; oneig. grofheid, onbeschoftheid, ruwe uitval.

Rub, z. r o e b.

Ruban, m. fr. (spr. *-bāñ*) lint.

rubáto tempo, it. (van *rubáre*, rooven) Muz. eig. geroofde tijdmaat, eigenaardige soort van gevoelvolle voordracht, waarbij men zich in de bovenstem niet streng aan de maat bindt.

Rubber, z. r o b b e r.

Rubber, n. eng. c a o u t c h o u c, z. a.

Rubbia, f. of **rubbio,** m. it. (spr. *u* = *oe*) voormalige korenmaat in Ancona en Rome, ongeveer 280 tot 295 L.; voormalig veld- of vlaktemaat in Rome; ook voormalige ital. gewicht van 25 pond à 12 onsen; – **rubbiatélla,** f. voormalige graanmaat te Rome = $^1/_2$ r u b b i o.

Rubbish, n. eng. rommel, scheurpapier; waardelooze effecten.

rubefacientia, pl. lat. (van *rubefacĕre*, roodmaken) Med. bijtende, roodheid en hitte verwekkende middelen; – **rubesceeren,** rood worden.

Rubelliet, n. (van het lat. *rubéllus, a, um*, roodachtig, van *ruber*, rood) onsmeltbare soort van schorl van perzikbloesemkleur, vezelschorl.

rubens, rubescens, lat. Bot. roodachtig, roodwordend; – **rubentia** (spr. *t*=*ts*), f. nw. lat. (van 't lat. *rubens*, rood zijnde, rood gemaakt, rood) roodhout; – **rubeŏlae,** pl. lat. Med. roode hond, een op mazelen gelijkende ziekte.

Rubezahl, m. hoogd. (spr. *roebe-tsaal*) de berggeest in het Reuzengebergte, volgens het oude bijgeloof der Duitschers, die dezen geest het vermogen toekenden om allerlei gedaanten aan te nemen en de menschen te kwellen of gelukkig te maken.

Rubia, f. lat. (v. lat. *rubĕus*, rood) meekrap, n. l. *Rubia tinctorum*; – **rubiaceën,** pl. nw. lat. (*rubiacĕae*) plantenfamilie, waartoe de meekrapplanten, krapsoorten behooren; – **rubiacine,** f. oranjegele verfstof van de meekrap.

Rubicél, m. z. r o b ij n.

Rubicon, m. oude benaming der rivier P i s a t e l l o, die weleer tot grens diende voor Cisalpijnsch Gallië en eig. Italië; – d e n R u b i c o n o v e r t r e k k e n, zich op eene onherroepelijke wijze tot iets verbinden, een niet te herroepen stap doen (met zinspeling op de daad van Cæsar, die deze rivier overtrok om bij zijne terugkomst uit Gallië, 49 jaren voor Chr., tegen den senaat en Pompejus op te trekken); vgl. *jacta est alĕa*.

Rubidium, n. nw. lat. (v. lat. *rubidus*, rood) in 1868 door Bunsen en Kirchhoff ondekt alkalimetaal, naar twee roode lijnen, die zijn spectrum vertoont, zoo genoemd.

Rubie, z. r o e b i e.

rubificeeren, nw. lat. (lat. *rubefacĕre*) roodmaken; – **rubificātie** (spr. *t=s*), f. het roodmaken.

Rubriek, f. lat. (*rubrīca*, voor *ruberīca*, van *ruber*, *rubra*, *rubrum*, rood) ook **rubrum,** n. (d. i. eig. het roode) opschrift, bovenschrift, titel van een boek, hoofdstuk, wet, actenstuk (voorheen met roodkrijt, *rubrīca*, geteekend); afdeeling, klasse, soort, aanwijzing van hetgeen verhandeld zal worden; – **rubriceeren,** nw. lat. met een (rood) opschrift voorzien, met roode letters bovenschrijven, beitelen; naar afdeelingen, vakken enz. rangschikken of indeelen, afdeelen; – **rubricaat,** n. afdeeling, gemerkte afdeeling, ook gebedenboek der r. kath. geestelijken (wegens de daarin roodgedrukte letters en woorden); – **rubricātor,** m. roodschrijver, middeleeuwsch schrijver, die de groote aanvangsletters der geschriften in bonte kleuren schilderde; – **rubricélle,** fr. kath. misgebedenboekje; – *rubricaulis*, lat. Bot. met roode stengels of stelen; – *rubrifolĭus, a, um*, lat. Bot. roodbladerig.

Rubus, m. lat. braambeziestruik.

Ruc, m. fabelachtige reuzenvogel in Z. Afrika, wien men het vermogen toekende om een olifant met zich omhoog te voeren (hetzelfde als r o k, r o c).

Ruche, f. fr. (spr. *ruusj'*; v. *ruche*, bijenkorf, weleer uit boombast vervaardigd; prov. *rusca*, *ruscha*, bast) dichtgeplooid en rechtopstaand belegsel van japonnen enz.

rücksichtslos, dui. niemand en niets ontziende.

Ructātie, (spr. *tie=tsie*) f. ook **ructus,** m. lat. (van *ructāre*, oprispen) Med. het oprispen van de maag.

Rudbert, z. R o b e r t.

rude, adj. fr. (v. 't lat. *rudis, e*) ruw, hard, grof, ongevormd, ongeslepen, onbeschaafd; plomp, onhandig, ongeschikt, onervaren, onwetend; – **ruditeit,** f. lat. of **rudésse,** fr. ruwheid, grofheid, onbeschaafdheid, onwetendheid, lompheid; – **rudiménten,** pl. lat. (*rudiménta*) aanvangsgronden, eerste kundigheden, grondtrekken, grondslag van het onderwijs, eerste onderricht; – **rudiménta,** spraakkunst, boek, dat de allereerste gronden der taal, inz. der latijnsche, bevat; – **rudimentair,** adj. op de eerste beginselen betrekking hebbende, nog in wording zijnde, onontwikkeld blijvend; – *rudis indigestāque mōles*, een ruwe, ongeordende klomp (het eerst door Ovidius van den chaos gebruikt); – **rudimentaire organen,** pl. lichaamsdeelen, welke tengevolge van hun gebrekkigen toestand bijna of geheel ongeschikt zijn om functies te verrichten, b.v. het staartbeen en de *musculus pyramidalis* bij den mensch.

Rudĕra, pl. (van den sing. *rudus*, n.) lat. eig. puin, puinhoop; gew. z. v. a. r u ī n e n (z. ald.); – *ruderalis*, lat. Bot. puinachtig; – **ruderātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *ruderatĭo*, van *ruderāre*, eenen vloer uit puin enz. maken) vloer-, dorschvloerbereiding.

Rudiariërs, pl. lat. (*rudiarĭi*, van *rudis*, schermstokje, houten zwaard) bij de oude Romeinen: zwaardschermers, die hun tijd hadden uitgediend en ten teeken van hun ontslag een houten zwaard ontvingen, vandaar *rude donātus*, d. i. met de rudis begiftigd dus: ontslagen, emeritus.

Rudiger, m. oudd. naam, z. R o g i e r.

Rudimenten, ruditeit, z. ond. r u d e.

Rudolph, of liever **Rudolf,** duitsche mansn. (oudd. *Hruodolf*, *Hruodulf*, onstaan uit *Hruodwolf*, d. i. eig. roemwolf; vgl. R o b e r t): de hoogberoemde, vermaarde held; – **Rudolphine,** vr. naam: de hoogberoemde; – **rudolphijnsche tafels,** naam, door Keppler aan zijn tabellen van den planetenloop, ter eere van keizer Rudolf II gegeven.

Rufai, z. r o e f a a i.

Ruffiáno, it. (sp. en prov. *rufian*, fr. *rufien*, *ruffien*, eng. *ruffian*) koppelaar, hoerenwaard; oorspr. twistzoeker.

Rufus en **Rufīnus,** m. lat. (van *rufus*, roodachtig, ros) mansn.: de roodachtige, roodharige, rosse; – *rufescens*, lat. Bot. bruinroodachtig.

Rugby, n. eng. voetbalspel, waarbij ook met de handen gewerkt wordt; het is een ruw spel, waarbij de spelers elkaar mogen aangrijpen, wegsleepen en neersmijten; vooral in Engeland en Duitschland wordt het gespeeld.

rugeus, adj. lat. (*rugōsus, a, um*, van *rūga*, rimpel, plooi) rimpelig, met vouwen of plooien; – **rugositeit,** f. (lat. *rugosĭtas*) rimpeligheid, het rimpelen.

Ruggéro, m. z. r e s t i é r a.

Rugghio, (spr. *roegĭo*) of **ruggio** (spr. *roedsjo*), m. voormalige ital. korenmaat = r u b b i o.

Rugositeit, z. ond. r u g e u s.

Ruhmkorff, klos van, – elektrische inductor, uitgevonden door Ruhmkorff (1851).

Ruïne, f. lat. (*ruīna*, fr. *ruine*) bederf, verderf, ondergang, verwoesting, verdelging, verval, nederstorting; bouwval; overblijfsels, wrakken, een geheel of ten deele ingestort gebouw; – **ruïneeren,** nw. lat. (fr. *ruiner*) bederven, vernielen, verwoesten, verdelgen, ternederstorten, ten gronde richten, in den grond boren, in 't verderf storten; – **ruïneus,** adj. (lat. *ruinōsus, a, um*) bouwvallig, op 't invallen staande; verderfelijk; – **ruïnositeit,** f. bouwvalligheid.

Rule Britannia, eng. (spr. *roel brittennië*) eng. volkslied, genoemd naar de beide eerste woorden van het refrein (z. r e f r a i n), **dat** volledig luidt: *Rule Britannia, Britannia rule the waves! Britons never shall be slaves!* (Beheersch Brittanje, beheersch de baren! Britten zullen nooit slaven zijn!), geschreven door Thomson, den dichter der *Seasons* (Jaargetijden).

Rum, m. eng. (naar men wil een amerikaansch woord) suikerbrandewijn, oorspr. uit het sap van het suikerriet of de suikerafval bereid.

Rumb, z. r h o m b.

Rumex, m. en f. lat. zuring; – **rumicine,** f. extract uit den wortel van *Rumex patientĭa*, dat in zijn eigenschappen met rhabarbarine overeenkomt.

Rumfordsche soep, f. door den Engelschman R u m f o r d (gest. 1814) uitgevonden en het eerst in een door hem gestichte armensoepinrichting in Beieren in toepassing gebrachte goed-

koope en voedzame soep uit beenderen, bloed, groenten enz.

ruminaal, adj. lat. op de godin der zoogende vrouwen betrekking hebbende, inz. de r u m i n a l e (v ij g e) b o o m, de boom, waaronder volgens de sage Romulus en Remus gezoogd werden en van welks behoud men meende, dat het heil van Rome afhing.

rumineeren, lat. (*rumināre*, v. *rumen*, keelgat) herkauwen; iets weder overwegen, bepeinzen, doordenken, rijpelijk overleggen, wikken en wegen; – **ruminantia** (spr. *t=ts*; scil. *animalia*), pl. herkauwende dieren, herkauwers; – **ruminātie** (spr. *t=ts*), f. (*ruminatio*) het herkauwen; herhaalde overdenking, overpeinzing, het wikken en wegen.

Rumoer, n. (het naast van 't it. *rumóre*, ontleend van 't lat. *rūmor*) alarm, oproer, verward geraas, gedruisch, gejoel, gerucht, het in snellen omloop zijnde nieuws; goede of kwade naam; – **rumoeren,** alarm maken, gedruisch maken, razen en tieren.

rumpeeren, lat. (*rumpĕre*) breken, vaneenscheiden, verscheuren, tenietdoen, vernietigen; bij 't schermen: ontwapenen; – **ruptuur,** f. nw. lat. breuk, vaneenrijting; vredebreuk, oneenigheid, scheiding, vriendschapsklove; – **ruptorium,** n. Med. bijtend middel, dat de huid doorknaagt en daardoor eene zweer verwekt.

Rumpsteak, m. eng. (spr. *-steek*) rompstuk, gebraden of geroosterd stuk rundvleesch van de romp.

Run, 1) n. eng. in Australië: buiten het gekadastreerd gebied liggend weideland, weidedistrict der s q u a t t e r s (z. ald.).

Run, 2) eng. groote toeloop, aandrang, inz. toeloop bij de bank in tijden van crisis, om gedeponeerde gelden terug te krijgen; – **runabout,** eng. omlooper, reiswagen, reisautomobiel; – **runners up,** pl. verliezers bij het voetbalspel.

Rundlet of **runlet,** n. eng. vaatje, een eng. maat voor natte waren = 81,785 L., als biermaat k i l d e r k i n geheeten (vgl. t u n).

Runen, pl. (goth. *rûna*, geheime wijsheid; oudd. *rûna*, angelsaks. *rûn*, wijsheid, gefluister, letter; oudnoorsch, f. pl. *runar*, wijsheid, letters) rechtlijnige letters, waarvan zich de germaansche volkeren bedienden, voordat zij het latijnsche alphabet leerden kennen; – **runenkalender,** m. met runenschrift op staven geschreven kalenders uit den christentijd, in Skandinavië gevonden; – **runographie,** f. duitsch-gr. runenschrift, tooverschrift.

Runners up, zie ond. r u n 2).

Runot, pl. finsch (sing. *runo*, verwant met r u n e n, z. ald.) finsche volksliederen, die op de k a n t e l e, het met vijf metalen snaren bespannen nationale speeltuig, gezongen worden; – **runolainen, runoja, runottaja, runosseppæ, runoinekka,** de zangers van die liederen.

Runsen, pl. (oudd. *runse*, v. *rinnen*, vloeien) bergbeken in Zwitserland.

Ruolz, n. (naar den uitvinder, den graaf De Ruolz, genoemd) galvanisch verzilverd nieuwzilver (fr. *argenterie Christofle*, z. c h r i s t o f l e).

Ruota, z. r o t a.

Rupert, Ruprecht, m. z. R o b e r t.

rupestris, lat. Bot. rotsachtig, rotsbewonend, op rotsen groeiende (zie r u p e s).

Rupia, f. nw. lat. z. v. a. r h y p i a.

Rupicŏla, f. nw. lat. (v. 't lat. *rupes*, rots, en *colĕre*, bewonen) rotshoen in Guyana.

Rupr., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor F. J. Ruprecht (gest. 1870).

Ruptorium, ruptuur, z. ond. r u m p e e r e n.

ruraal, adj. lat. (*rurālis, e*, van *rus, ruris*, land, veld) landelijk, veldelijk, boersch; – **ruraalkapittel,** n. elders de jaarlijksche samenkomsten der r. kath. geestelijken om over hunne aangelegenheden als zielverzorgers te spreken; – **rurale excúrsie,** f. landelijk uitstapje; – **rurale gedichten,** landelijke gedichten, veldzangen, velddichten; – **rurale gemeente,** landelijke gemeente; – **rurograaf,** m. lat. gr. schrijver over de akkers en hunne bebouwing; – **rurographie,** f. geschrift daarover.

Rusalki, z. r o e s a l k i.

Ruse, f. fr. (spr. *ruuz'*; v. 't oudfr. *reüser, rehuser*, provenç. *reüsar, rehuzar*, uitwijken, bijvorm van 't fr. *refuser*, provenç. *refusar*, sp. *rehusar*, weigeren; vgl. r e f u s e e r e n) list, sluwheid, arglistigheid, loosheid, streek.

Rush, m. eng. (spr. *rusj*) plotselinge, snelle toevloed van vele personen naar een plaats; bij wedrennen: voorstoot van een paard, waardoor het een ander inhaalt of voorbijrent; bij 't voetbalspel: voorzet.

Rusma, of onregelm. r h u s m a, n. oostersch ontharingsmiddel, zalf ter ontharing, bestaande uit 1 deel r e a l g a r en 6—8 deelen kalk.

Ruspo, m. it. (spr. *u=oe*; als adj.: ruw, geheel nieuw) vroegere toscaansche gouden rekenmunt, ook **zechino gigliato,** d. i. leliedukaat genoemd, z. v. a. z e c h i n e = *f* 5,80 nederl.; – **ruspóno, ruspóne,** m. vroegere gouden rekenmunt in Toscane, een driedubbele z e c h i n e en 17 gld. 50 cent waard.

Russienne, f. fr. (spr. *ruusjeñ*; v. *Russie*, Rusland) russische mantel, bont manteltje met armsgaten; – **russificeeren,** russisch maken; – **russificatie** (spr. *t=ts*), f. het tot Russen of russisch maken; – **Russiénen,** ook **Rusniáken** of **Ruthénen,** pl. Klein-Russen, een van de overige Russen verschillende slavische volksstam in Gallicië, Noord-Hongarije, Podolië, Volhynië en Litthauen; – **russomanie,** f. bovenmatige voorliefde voor Rusland; – **russophiel,** m. Russenvriend; – **russophobie,** f. vrees voor de Russen; – *ruthenicus, a, um*, lat. Bot. russisch.

rustiek, adj. lat. (*rustĭcus, a, um*, v. *rus*, land, veld; fr. *rustique*) boersch, landelijk; lomp, plomp, onbeschaafd; – **rustica,** f. lat. Arch. boersch gebouw uit ruw gelaten, slechts aan de voegen behouwen vierkante steenen; – **rusticiteit,** f. (lat. *rusticĭtas*) boerschheid, lompheid, ruwheid, onbeschaafdheid, botheid; – **rusticaal,** adj. nw. lat. boersch; landelijk; – **rusticeeren,** lat. (*rusticāri*) op het land of landelijk leven, een landleven, buitenleven of boerenleven leiden; – **rusticātie** (spr. *tie=tsie*), f. (*rusticatio*) woning op

het land, landleven; buitenleven, ook het boerschworden.

Rutabaga, z. r o t a b a g a.

ruta caesa, pl. lat. (eig. *ruta et caesa*, d. i. wat zich laat afrukken en afslaan; van *ruĕre*, afrukken, en *caedĕre*, houwen) Jur. roerend goed, al wat aan gebouwen en goederen niet muur- en nagelvast is.

Rutaceën, pl. lat. (*rutacĕae*, van *ruta*, ruit, een bitterkruid) plantenfamilie, waartoe o. a. de citroen en sinaasappel behooren.

Ruth, hebr. vr. naam: (misschien samengetrokken uit *rĕūth*, aanzien, schoonheid, van *raah*, zien).

Ruthenium, n. door Claus in 1845 in 't platina ontdekt metaal.

rutilans, lat. Bot. roodglanzend, roodachtig met metaalglans.

Rutilium, n. nw. lat. (van 't lat. *rutĭlus, a, um*, roodachtig) titaniumzuur, in den vorm van het tin-oxyde gekristalliseerd, bruinroode titaniumschorl.

Rutschbaan, f. dui. (*rutschbahn*, van *rutschen*, glijden) kermisvermakelijkheid, waarbij men op een op en neer gaande baan in wagentjes rijdt.

Rutscher, m. hgd. (spr. *roetsjer*) Muz. soort van wals, waarbij de voeten niet opgeheven, maar over den grond voortgeschoven worden, vlug van tempo, in $^3/_8$ of $^3/_4$ maat.

Ruttee, n. eng. (spr. *ee=ie*) z. v. a. r a t i s, z. ald.

Ruwaard, m. (eig. r e w a a r d, v. oudfr. *regard*, opzichter, bewaker; de klemtoon moet dus op *waard* gelegd worden) titel van een voormalig bestuurder van een nederlandsch landschap.

Ryakolith, m. glasachtige veldspaat, ijsspaat, een met het labrador verwant mineraal.

Ryno, m. celt. (gæl. *raoinne*, v. *raon*, veld, vlakte) mansn.: veld- of vlaktebewoner.

Rynt, m. indische boer, landman.

Ryparographie, z. op r h y p–.

Rype, f. (zw. *snöripa*, sneeuwhoen = *fjällripa*, rotshoen) sneeuwhoen op de noordelijke gebergten.

ryptisch, rythmus, z. op r h y p—, rhyt—.

S.

S. als getalteeken: gr. σ́ = 400; ͵σ = 200,000; lat. *S.* = 90; $\bar{\bar{S}}$ = 90,000; – *S.* als afk. van *sacer, sanctus, senatus, signum, salutem* voor *salus*; – op eng. horloges = *slower*, langzamer; – *S.* of *St.*, afk. van *Saint*, fr. of *Sint*; ook *Sct.*, afk. van *sanctus*, lat.; – *S.* Muz. = *solo*; – *S.* = *stère*, kubieke el; – *s.* = *signa* of *signētur*, lat. z. ond. s i g n u m; – *s.* ook *seu* of *sive*, lat. of; – *s. a.*, Med. z. *secúndum artem*; ook *sine acĭdo*, zonder zuur; – *sacch.* = *saccharum*; – *salv. cur.*, z. *salvis curialibus*; – *salv. rat.* = *salva ratificatione*; – *salv. rem.* = *salva remissione*; – *Sam.* = Samuel (het bijbelhoek); – *S. A. R.*, fr. = *Son altesse royale*, Zijne of Hare Koninklijke Hoogheid; – *S. A. S.*, fr. = *Son altesse sérénissime*, Zijne of Hare Doorluchtige Hoogheid; – *S. C.* = *senatus consultum*, z. ald.; ook = Zuid-Carolina in Noord-Amerika; – *sc.* of *scil.*, z. *scilicet*; –*sc.*, z. ook *sculpsit*; – *scr.*, z. *scripsit*, ond. s c r i b a; ook: *scriba*, schrijver; – *S. C. M.* = *sacra caesarea majestas*; – *S. D. A. P.* = Sociaal Democratische Arbeiderspartij; – *S. D. G.* = *soli Deo gloria*, God alleen de eer; – *S. E.*, fr. = *son excellence*, Zijne Excellentie of *son éminence*, Zijne Eerwaardigheid; – *s. e.* of *s. e. c.*, z. *salvo errōre calcŭli*; – *sec.* = *secans*, snijlijn; – *secr.* = *secretaris*, schrijver; – *sem.* = *semen*; – *sen.* = *senior*; – *sequ.* of *sq.* = *sequens*; – *sf.* of *sfz.* = *sforzando*; – *s. f. r.* = *sub fide remissionis*, z. ond. f i d e s; – *S. G. D. G.* = fr. *sans garantie du gouvernement*, zonder door de regeering gewaarborgd te zijn (als opschrift op gebreveteerde voorwerpen); – *s. h.*, z. *salvo honore*; – *sh.* = shilling; – *sign.* = *signatum*, z. ond. s i g n u m; – *S. J.* = *societas Jesu*; – *sin.* = *sinus*; – *Sing.* = *singularis*; – *s.l.* = *suo loco*; – *Sld.* = saldo; – *s. l. e. a.* = *sine loco et anno*; – *s. l. r.* = *sub legis remissione*, onder opheffing der wet; – *s. m.* = *salvo meliore*; – *S. M.*, fr. = *sa majesté*, Zijne (Hare) Majesteit; – *S. O.*, z. *servus observantissĭmus*; ook *summa observantĭa*, z. ald.; – *solv.* = *solvātur*, het worde opgelost (op recepten); – *S. P. Q. R.*, lat. = *senatus papulusque Romanus*, de romeinsche raad en het romeinsche volk; – *S. P. T.* = *salvo pleno titulo*, met voorbehoud van den (vollen) titel, zonder schade aan rang of titels; – *sq.* en *seqq.*, z. *sequens, sequentia*; – *s. q.* = *sufficĭens quantĭtas*, d. i. de toereikende hoeveelheid (op recepten); – *s. r.*, z. *salva ratificatione*; – *Sr.*, fr. = *sieur*, heer; – *S. R. E.*, lat. = *sacrae Romānae ecclesĭae*, van de roomsche kerk; – *S. S.* of *S. Scr.*, z. *sacra srciptura*; – *S. S.*, fr. = *sa sainteté*, Zijne Heiligheid, de paus; – *S. S.* = eng. *screw steamer*, schroefstoomboot; – *ss.* = *scriptores*; – *Ss.* lat. = *semis*, de helft (op recepten); – *S. S.*, lat. = *sine stipitĭbus*, zonder stelen (op recepten); – *s. s. n.* = *signa suo nomĭne*, z. ond. s i g n u m; – *S. T.* = z. *salvo titulo*, of *SS. TT.*. = *salvis titulis*; – *stacc.* = *staccato*; – *sterl.* = sterling; – *St. N.*, lat. = *stili novi*, van of naar den nieuwen stijl; – *St. V.* = *stili vetĕris*, van of naar den ouden stijl; – *s. v.* = *salva venĭa* of it. *si volti*, keer (het muziekblad) om; ook *sub voce* en *sotto voce*; – *s. v. p.* of *s. v. pl.* = fr. *s'il vous plaît*, als 't u belieft; – *s. v. r.* = *sub voto remissionis*, z. ond. v o t u m; ook *sit venia verbo*, als ik mij dit woord veroorloven mag; – Chemische teekens zijn: *S* = *sulphur*, zwavel; – *Sb* = *stibium*, antimonium; – *Sc* = *Scandium*; – *Se* = *selenium*; – *Si* = *silicium*, kiezel; – *Sn* = *stannum*, tin; – *Sr* = *strontium*. – *S.* als muntee-

ken en wel op spaansche munten: Sevilla; op fransche: Rheims en (gekroond) Troyes; op oostenrijksche: Schmöllnitz; op oude pruisische: Schwabach.

S. romānum, n. lat. (d. i. eig. romeinsche S) Med. de *S*-vormige kromming (*flexūra sigmoïdĕa*) van den dikken darm, ter plaatse waar hij in den endeldarm overgaat.

Saā, m. (arab. v. *saā*, meten) oude korenmaat in het oosten, inz. in Tunis = $^1/_{192}$ c a s i s = 2,583 L.

Sab., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor E. Sabine (gest. 1883).

Sabadílla, sabadillīne, f. z. v. a. v e r a t r i n e.

Sabæers, m. pl. 1), (lat. *Sabaei*) voorheen de bewoners der tegenwoordige provincie Jemen in Arabië, welker hoofdstad S a b a heette; 2) (van 't hebr. *zâbâ*, heer, leger, inz. het hemelsche heer der engelen, en de gesternten), steraanbidders; ook Johannesvolgelingen, aanhangers van eene godsdienstsecte in het Oosten, welke zich vormde uit die jongeren van Johannes den Dooper, welke niet tot het Christendom overgingen, z. v. a. S a b i ë r s; – **sabæísme,** n. sterrendienst, aanbidding der sterren, inz. de zon en maan, de oude godsdienst in Arabië, Egypte enz.

Sabāh, m. arab. (v. *sabaha*, vroeg zijn) morgen, ochtend, het aanbreken van den dag.

Sabaillon, m. fr. (spr. *sabaljóñ*) met suiker verzoete witte wijn.

Sabak, m. russ. hond; hondshaai.

Sabattíne, f. fr. kleine philosophische strijdoefening der beginners in de wijsgeerige scholen op Zaterdag; schertsend: zaterdagavondpartijtje.

Sábbath, m. hebr. (*sjabbâth*, v. *sjâbath*, van den arbeid uitrusten; doorg. joodsch: s j a b b e s, z. ald.) rustdag, vierdag, bij de Joden de Zaterdag; ook de feestelijke (met wild en woest gedruisch verbonden) samenkomst der heksen en geesten, (h e k s e n s a b b a t h), vooral op den Bloksberg of Brocken (Harzgebergte), in eig. zin en bij overdrijving gezegd; – **sabbathjaar,** het vrijjaar bij de oude Joden, elk 7de jaar, omdat daarin de slaven vrijgelaten, de schulden kwijtgescholden, de velden niet bewerkt werden; – **sabbathsnoer,** (hebr. *Aireph*) op joodsche plaatsen of in door Joden bewoonde stadswijken van dak tot dak of over de straten heen getrokken snoer of koord, binnen 't welk de Joden op den sabbath alles in zakken en handen mogen dragen, wat hun daarbuiten verboden is te dragen; – **sabbathsvrouw,** Christin, die de Joden bedient op den sabbath, wanneer aan hunne joodsche bedienden geen arbeid veroorloofd is; – **sabbathsweg,** een eind weegs van ongeveer een half uur (2000 ellen), zoo ver als zich een Jood op den sabbathdag van zijne verblijfplaats mocht verwijderen (z. Handelingen der Apostelen I, 12); – **sabbathianen, sjabbatianen** of **sjabsis,** m. pl. eene inz. in Rusland bloeiende joodsch-christelijke secte; – **sabbathina,** f. it. smulpartij op Zaterdagavond, z. s a b a t t i n e; – **sabbathinischvraag,** moeilijk juristisch vraagstuk, zoo geheel ten, omdat de rechtsgeleerde Pyleus in zijne disputeercolleges op Zaterdagavond doorgaans moeilijke vraagstukken opwierp.

Sabel, z. s a b l e 2).

Sabelliānen, m. pl. eene secte, aanhangers van den afrikaanschen bisschop S a b e l l i u s, in de 5de eeuw, die in het goddelijk wezen slechts een persoon aannam; – **sabellianisme,** n. leer van Sabellius.

Sabengua, f. sp. witte rok van engelsche kant, vaak zeer kostbaar.

Sabiërs, z. v. a. S a b æ ë r s (z. ald.).

Sabina, lat. 1) vr. naam: eig. eene Sabijnsche (naar den talrijken oud-italiaanschen volksstam der Sabijnen); 2) zevenboom; – *sabinaefolĭus, a, um*, lat. Bot. savel- of zevenboombladerig.

Sābitan, m. turk. officier.

Sable, m. fr. 1) (van 't lat. *sabŭlum*) zand; 2) n. in de wapenkunde (van het duitsche z o b e l, russ. marter met een kostbaar zwartbruin vel) sabel, de zwarte kleur; – **sablonneus,** adj. zandig.

Sabords, m. pl. fr. (spr. *sabôr*) geschutpoorten of schietgaten van een schip.

Sabot, m., pl. **sabots,** fr. (spr. *sabó*; naar men wil van het mid. lat. *Sabaudia*, Savoye, als zijnde het bijzondere schoeisel der Savoyers; juister van iberischen oorsprong, sp. *zapato*, provenç. *sabata*, mid. lat. *sabatum*, scheen; vgl. s a v a t t e) holblokken, klompen, houten schoenen; ook drijftol; – **sabotage,** f. het opzettelijk bederven of beschadigen van goederen en werktuigen van den werkgever door diens werklieden; ook opzettelijk langzaam, slecht en verkeerd werken; – **sabotière,** f. (spr. *-tjèr*) dans op klompen; – **saboteeren** (fr. *saboter*), eig. met den drijftol spelen; plagen, voor den gek houden, beet hebben; s a b o t a g e plegen.

sabreeren, fr. (*sabrer*, v. *sabre* = sabel, sp. *sable*, it. *sciabla, sciabola*, slav. *sabla*) nedersabelen, met de sabel neerhouwen; – **sabráde,** f. nedersabeling, slachting met den sabel; – **sabreur,** m. nederhouwer, ijzervreter, woest strijder, houwdegen.

sabulosus, a, um, lat. (vgl. s a b l e) Bot. zandbewonend, in zand groeiende.

Sabúrra, f. lat. (v. *sabŭlum*, zand; vgl. s a b l e eig. scheepszand, ballastzand; Med. onreinheid, vuiligheid in het darmkanaal; – **saburraal,** adj. (lat. *saburrālis*, zandig) met die onreinheid samenhangend, daaruit voortkomend, b. v. s a b u r r a l e k o l i e k.

Sacbenito, z. s a n b e n i t o.

Saccáde, f. fr. (van 't oudfr. *saquer, sachier*, sp. *sacar*, trekken, van 't lat. *saccus*, zak) hevige ruk, dien men het paard met den toom geeft; oneig. vinnige bestraffing, doorhaling; Muz. vaste streek met den strijkstok, die verscheiden noten tegelijk speelt; – **saccadeeren** (fr. *saccader*), het paard een ruk met den toom geven.

Saccage, f. fr. (spr. *sakáázj*'; v. *sac* = lat. *saccus*, zak) zakgeld, zakrecht, heffing van het in zakken ter markt gebrachte graan; – **saccageeren,** (spr. *sakazj-*; fr. *saccager, mettre à sac*, it. *sacco*, plundering, van 't lat. *saccus*, zak, en vandaar in den zak gepakte buit) plunderen; –

saccagement, n. (spr. *-mâñ*) plundering, uitplundering.

Saccáto, m. of **saccáta,** f. it. veld- of vlaktemaat in Toscane; 1 s a c c a t a zaailand = 12 s t i o r i = 63 are.

saccatus a, um, lat. Bot. zakvormig.

sacchărum, n. lat. (gr. *sákchar,* d. i. eig. het uit de knodden van bamboesriet uitzweetende sap, sanskr. *çarkarâ,* suiker) suiker; - *saccharum amyli,* zetmeelsuiker; - *s. candi,* kandijsuiker; - *s. hordeatum,* gerstesuiker; - *sacchărum lactis,* melksuiker; - *s. meliténse,* melissuiker; - *s. mucōsum,* slijmsuiker; - *saccharum Satúrni,* loodsuiker, azijnzuur lood; - **saccharaat,** n. nw.lat. verbinding van suiker met basen; - **saccharificeeren,** nw.lat. in suiker veranderen; - **saccharificātie** (spr. *t=ts*), verandering in suiker, suikerbereiding; - **saccharine,** f. suikerstof; ook uit steenkolenteer bereide stof, eenige honderden malen zoo zoet als suiker en als surrogaat daarvan gebruikt; - s a c c h a r i n e-t a b l e t, koekje van saccharine; - **saccharina,** pl. nw.lat. suikerhoudende geneesmiddelen; - **saccharoláctas,** gewoonlijk echter verkeerd **sacholáctas,** m. (een door fransche scheikundigen barbaarsch gevormd woord) melksuikerzuur zout; - **saccharométér** of **saccharimétér,** m. gr. suikermeter, werktuig tot bepaling van het suikergehalte, het is een soort a r e o m e t e r of een p o l a r i m e t e r. (z. a.); - **saccharimetrie, saccharometrie,** suikermeting, bepaling van de in het sap van beetwortels of van suikerriet aanwezige hoeveelheid suiker; - **saccharosa,** f. rietsuiker; - **saccharomyces,** spruit- of gistzwam; - *s. cerevisiae,* biergist; - *s. ellipsoides,* wijngist; - *s. apiculatus,* citroenvormige wijngist; - *s. mycoderma,* wijnkoen, die op wijn zetelt.

Sacco, m. of **sacca,** f. it. (= lat. *saccus,* zak) vroeger korenmaat in Italië; voormalig zoutgewicht op Korfu en Paxo; ook voormalige houtmaat in Italië en Zwitserland.

Sacconi, pl. leden der vereeniging te Rome, die op Vrijdag voor de armen bedelen en deze begraven.

Saccophoren, z. s a k k o p h o r e n.

Saccularius, m. lat. (v. *saccŭlus,* zakje, buidel) zakkenroller, beurzensnijder, goochelaar.

saccus, m. lat. zak; - Med. *saccus herniōsus,* breukzak; - *s. lacrymālis,* traanzak.

Sacéllum, n. lat. (v. *sacer;* vgl. *sacra*) kleine kapel met een altaar, aan een heilige toegewijd; - **sacellaan,** m. nw.lat. z. v. a. k a p e l a a n; - **sacellarius,** m. nw. lat. kerkschatmeester; inz. een der voornaamste dienaren van den paus.

Sacerdaan, n. fr. (*sacerdan*), welriekende houtsoort.

Sacérdos, m. lat. (gen. *sacerdōtis*) priester; - **sacerdotaal,** adj. (*sacerdotālis*) priesterlijk; - **sacerdōtium,** n. lat. priesterschap.

Sáchem, m. aanvoerder, stamhoofd der Indianen in Noord-Amerika; v. a. de vergadering der oude krijgslieden bij de Indianen.

Sachet, m. fr. (spr. *sasjè*; verklw. v. *sac,* = lat. *saccus,* zak) pl. **sachets** (spr. *sasjès*), zakje, inz. kruidenzakje, reukkussentje.

Sachibarones, z. s a g i b a r o n e s.

Sacki, m. rekenmunt in Samarkand, = $^1/_{300}$ t o l e r d a k (z. ald.) of bijna 1 ct.

Sacoche, f. fr. zadeltasch; - **sacoche-paard,** n. pakpaard.

Sacra, n. pl. lat. (van *sacer, sacra, sacrum*) heilige zaken, heiligdommen, verrichtingen van godsdienst of kerk, b. v. de s a c r a a d m i n i s t r e e r e n, heilige, tot den uitwendigen godsdienst behoorende bezigheden verrichten, namelijk den doop toedienen en het Avondmaal uitdeelen; - *sacra caesarĕa majéstas,* f. heilige keizerlijke majesteit; - *sacra consulta,* f. hoogste crimineele gerechtshof en hof van cassatie te Rome voor de onderdanen van den pauselijken stoel; - *sacra scrīptūra,* f. afgek. *S. S.* of *Scr.,* de heilige Schrift; - *sacrum collegĭum,* z. *collegĭum sacrum;* - *sacrum os,* n. Med. heiligbeen, dat op de wervelbeenderen volgt en onder de schaambeenderen ligt; - **sacraal,** adj. nw.lat. het heiligbeen betreffende; - **sacramént,** n. lat. (*sacraméntum,* pl. *sacramenta,* eig. middel, waardoor men zich zelven of een ander tot iets verbindt, inz. een eed) christelijk godsdienstgebruik, godsdienstplechtigheid, plechtige godsdiensthandeling, genademiddel; in de protestantsche kerk alleen: doop en Avondmaal, in de r. kath. kerk daarenboven: vormsel, boete, laatste oliesel, priesterwijding en huwelijk; in engeren zin inz. het heilig Avondmaal (b. v. een zieke het heilig sacrament toedienen); in de platte volkstaal als vloekwoord misbruikt en doorgaans verbasterd tot s a k r e m e n t, s a p p e r m e n t; - **sacramentsdag,** m. zeker kath. feest, ter eere van Christus' lichaam, door paus Urbanus in 1252 ingesteld; - **sacramentshuisje,** z. v. a. m o n s t r á n s; Mil. vroeger eene soort van galerij ter beveiliging van de m i n e u r s, z. ald.; - **sacramentsstrijd,** m. strijd tusschen de Lutheranen en Calvinisten over de lichamelijke tegenwoordigheid van Christus bij het Avondmaal; - **sacramentaal** of **sacramenteel,** adj. nw.lat. tot de plechtige godsdienstverrichtingen betrekkelijk, harer waardig, heilig en onontbindbaar, plechtstatig, ernstig; - **sacramenteele gedaanten** of **gestalten,** benaming van het brood en den wijn bij het heilig Avondmaal; - **sacramentālen,** m. pl. zij die onder eede de onschuld van een ander betuigen; - **sacramentaliën,** pl. in de kath. kerk al die heilige handelingen, die geen sacramenten zijn; - **sacramentarium,** n. boek, dat de aanwijzing tot het uitdeelen der sacramenten bevat; - **sacramenteeren,** vloeken, zweren, lasteren; - **sacramentísten,** m. pl. aanhangers van het zwitsersche gevoelen in den s a c r a m e n t s s t r i j d (z. ald.); - **sacrarium,** n. lat. eig. heiligdom, bedehuis, tempel, plaats waar het hoogwaardige of de gewijde hostie bewaard wordt; ook: heilig putje, waar het afvalwater bij liturgische afwassching in komt; - **sacre-Dieu,** fr. een vloekwoord; ook **sacre-nom-de-Dieu,** in de volkstaal verbasterd tot s a k k e r j u, s a p p e r j u, s a k k e r n o n d e j u; - **sacreeren,** lat. (*sacrāre*) heiligen, wijden, zalven; ook. z. v. a. s a c r a m e n t e e r e n; - **sa-**

crificium, n. lat. of fr. **sacrifice,** offer, offerande; – **sacrificeeren** (lat. *sacrificāre*), offeren, opofferen; – **sacrilegium,** n., pl. **sacrilegia** of **sacrilegiën,** heiligschennis, kerkroof, godslastering, ontheiliging of ontwijding, schending van een heiligdom; – **sacrilĕgus,** m. tempel- of kerkdief; heiligdomschender; godslasteraar; – **sacristij** of **sacristie,** f. mid.lat. (*sacristia*) kerkgereedschapkamer, kerkekamer, vertrekje, waarin de kerkelijke gereedschappen in de r. katholieke kerk bewaard worden, waar de geestelijke zich ophoudt, wanneer hij niet werkzaam is, en hij zijne ambtsbekleeding aantrekt of verwisselt; – **sacristein, sacrist,** m. (mid.lat. *sacristānus*) kerkbewaarder, kerkdienaar, koster, bij de R. Kath. geestelijk persoon van lageren rang, die met de bewaring en verzorging der kerkelijke gereedschappen is belast; – **sacristitium** (spr. *-stitsi-*), n. nw.lat. stilstand of schorsing van alle openbare godsdienstoefening door strafverbod; – **sacrokoxalgie,** f. lat.-gr. Med. pijn in de kruis- en dijgewrichten; – **sacropolitiek,** f. lat.-gr. verbinding van het geestelijke met het wereldlijke, zooals in het pausdom; – *sacrosánctus*, lat. heilig, hoogheilig; – *sacrosanctae possessiōnes*, pl. onschendbare bezittingen; – *sacrosancta potéstas*, f. onaantastbare, hoogheilige macht; – *sacrosancta theologĭa*, f. heilige godgeleerdheid.

Sadāk, 1) turk. morgengave; – 2) serv. nauwsluitend vrouwenkleed.

Sadder, m. perz. (*sad-dar*, de honderd posten of wegen, v. *sad*, sanskr. *çata*, honderd, en *dar*, poort, deur, weg) het heilige boek, geloofsboek der G e b e r e n (z. ald.), de perzische vuuraanbidders.

Saddle, n. eng. (spr. *sédd'l*) zadel; – **saddling-house,** n. (spr. *sédlinghous*) gebouw, waar bij wedrennen de paarden gezadeld worden.

Sadducæers, pl. (hebr. *zaddoekim*, doorgaans afgeleid van den naam van den stichter, Zâdôk, een leerling van Antigonus Sochæus, in de 2de eeuw v. Christus) oud-joodsche secte, die de mondelinge overlevering verwierp en noch aan engelen, noch aan onsterfelijkheid der ziel geloofde, doch in zedelijk opzicht gestreng en onberispelijk leefde; – **sadducæïsme,** n. leer der Sadducæërs.

Sāde, turk. bij de Tataren: troep van 100 man.

Sadi, pl. (van 't arab. *zâhid*, onthoudzaam, vroom; kluizenaar; monnik) turksche monniken zonder vaste woning, die van aalmoezen leven.

Sadisme, n. actieve a l g o l a g n i e, het gevoel van wellust bij het pijnigen en mishandelen van de geliefde, geheeten naar den markies M. Sade (gest. 1814), zie m a s o c h i s m e; – **sadist,** wellustmoordenaar, vrouwenpijniger uit wellust.

Sado (verbastering van *dos-à-dos*), n. licht rijtuigje op twee wielen in Ned.-Oost Indië.

Sádrach, m. hebr. (*Sjadrach*, chaldeeuwsche naam, dien Chanania of Hananja, Daniëls metgezel, aan het babylonische hof ontving, zie Daniël I, 7), eig. geestenvorst, satan; doorgaans gezegd van een woesteling; boosaardig, woedend mensch.

Sadri-asam, m. turk. (van 't arab. *sadr*, en a s e m, grooter, de grootste) groot-vizier.

Sæculair, sæcularisatie enz., z. ond. s e c u l u m.

Safe, adj. eng. (spr. *seef*) zeker, veilig; als subst. **safe,** f. ijzeren veiligheidskist, geldkist, of brand- en inbraakvrije ruimte, kluis; – **safe-deposit,** f. eng. brand- en inbraakvrije kast of kamer (kluis) met loketten, die verhuurd worden; – **safe-loket,** n. brandvrij vak of lade in een s a f e d e p o s i t, z. ald.; – **safety,** f. eng. veiligheid, laagrijwiel.

Safer of **safar,** m. arab. (*safar*) de tweede maand in den mohamedaanschen kalender.

Safety, zie ond. s a f e.

Sáffian, m. turk. (poolsch en boh. *safian*, russ. *safjan*, walach. *saftian*, turk. *sachtian*, arab. *sichtijan*, perz. *sachtijan*, v. *sacht*, hard, stevig, vast, dik; v. a. van de stad Saffi of Safi in Marokko) z. v. a. m a r o k k ij n (z. m a r o q u i n).

Saffier, z. s a p h i r.

Saffiaan, barg. sigaar.

Saffloers, n. (v. saffraan en 't lat. *flos*, bloem; vandaar ook bloem-saffraan, eng. *safflower* genoemd; sp. *alazor*) 1) distelgeel, distelsaffraan, de gedroogde bloemkronen van den verfdistel of den zoogen. wilden saffraan (*Carthămus tinctorius*, L.), dien men tot rood- en geelverven gebruikt; 2) geroost en meest met zand vermengd kobalterts, waaruit het s m a l t (z. ald.) bereid wordt.

Saffraan of **safraan,** f. (fr. *safran*, sp. *azafran*, it. *zafferano*; van 't arab. en perz. *za'farân*), z. k r o k u s.

Saga, f. oud-noorsch prozaverhaal uit de historie; – **sage,** f. verhaal, volksoverlevering, l e g e n d e, met fabelen of wonderbaarlijke voorvallen gemengde geschiedenis uit vroegeren tijd (m y t h e); – **Saga,** f. als godin der geschiedenis is van later tijd en ten onrechte met Saga, een anderen naam van Odin's gemalin Frigg, in verband gebracht.

Saga, n. pl. **saga's** (eig. roode boonen, het zaad van de slingerplant *Abrus precatorius* L.) kleinste goud- en zilvergewicht in Siam = $^1/_{1024}$ t i k a l = 0,015 gram; de bladeren (*folia abri*) zijn een geneesmiddel tegen katarrhen van de luchtwegen.

Sagaai, f. (fr. *sagaie*, sp. en port. *zagaya*, it. *zagaglia*, v. arab. oorsprong) lange spies der Negers en Hottentotten.

Sagaciteit, f. (lat. *sagacĭtas*, van *sagax*, opsporend, scherpzinnig) opsporings- of navorschingskracht, scherpzinnigheid en scherpzichtigheid, die gave van het verstand, welke de meest verborgen kenmerken en bijzonderheden van eene zaak opspoort.

Sagadis, m. (fr. *sagatis*, eng. *sagathy*) soort van wollen stof.

Sagan, m. hebr. plaatsvervanger van den oppersten offerpriester.

Sagapeen, sagapenum, n. **sagapeen-gom,** f. (lat. *sacopenium*, *sagapēnum*, gr. *sagapénōn*,

fr. *sagapin*) slijmhars van het perz. priemkruid (*Ferŭla persica*), gomhars in den vorm van gestolde tranen.

Sagatio, f. lat. het jonassen (zie ald.) in een sagum (z. a.) bij de Romeinen.

Ságdid, m. perz. hondenblik; naar den hond, die, volgens de gewoonte der Parzi, bij een doode gebracht wordt om te zien of de ziel veilig haar tocht over de brug Sinwat volbrengen zal.

Sage, f. z. saga.

sage, fr. (spr. *saazj*' v. 't lat. *sagus*, *sagax*) wijs, verstandig, voorzichtig; deugdzaam, vroom, geschikt, hupsch; braaf, zoet.

Sageniet, n. (v. 't gr. *sagēnē*, net) z. v. a titanium-schorl, een metallische delfstof; vgl. titanium.

Saggio, m. it. (spr. *sádzjo*, d. i. proef, monster, fr. *essai*, provenç. *essay*, van 't mid. lat. *exagĭum*, schatting) gewicht in Venetie = $^1/_8$ ons.

Saghaline, f. van het japansche eiland Saghalin ingevoerd waschpoeder en middel tegen vlekken.

Sagibarōnes of **sachibarōnes,** m. pl. (v. het duitsche *sagen*, en 't mid. lat. en oudd. *baro*, man) rechtsgeleerden bij de oude Franken.

Sagina, f. nw.lat. (lat. *sagīna*, mest, mesting) mestkruid.

Sagittarius, m. lat. (v. *sagitta*, f. pijl) pijl- of boogschutter; schutter; het 9de teeken of sterrenbeeld van den Dierenriem, voorgesteld onder de gedaante van eenen centaurus, die gereed staat een pijl af te schieten; – **sagittaria,** f. nw. lat. pijlkruid; – *sagittatus*, *a*, *um*, lat. Bot. pijlvormig; – *sagittaefolius*, *a*, *um*, lat. Bot. pijlbladerig.

Sago of **sagoe,** f. (maleisch en javaansch *ságoe*) palmmeel, palmmerg, het voedzame merg van den sagopalm (nw.lat. *sagus*), het hoofdvoedsel der bevolking in het Oosten van Ned. Oost-Indië, ook elders als voedsel in gebruik en waarvan men de kennis te danken heeft aan Marco Polo, die de eerste monsters daarvan naar Venetië bracht; – **sagoweer,** m. mal. palmwijn.

Ságoma, f. it. (lat. *sacōma*, gr. *sēkōma*, v. *sēkoen*, afwegen, in evenwicht brengen) tegenwicht der unsters; kogelmal, kaliber; diameter eener zuil.

Sagra consulta, f. ital. (= lat. *sacra consulta*) heilige raad; een pauselijk gerechtshof voor alle onderdanen buiten Rome.

Sagrada-pil, f. pil van cascara sagrada, rhamnusbast, een afvoerend middel.

Sagum, n. lat. krijgsmantel, reismantel der oude Romeinen, zie sagatio.

Sah, perzisch gewicht; de oude Sah = 1200, de nieuwe = 1280 miskal (z. ald.).

Sahara, f. arab. (*sahrâ*, wijde vlakte, woestijn, v. *sahara*, wijd uitgestrekt, vrij en open zijn) uitgestrekte, vrije vlakte, woestijn, naam van de uit' steppen, rots-, grint- en zandvlakten bestaande, in het midden ook hooge gebergten vertoonende woestijn in N.Afrika (daar dit arab. woord reeds woestijn beduidt, behoort men niet te zeggen „de woestijn Sahara", maar enkel „de Sahara" of „de groote woestijn").

Sahbā, arab. (van *sabhâ*, roodachtig) roode wijn in het Oosten (vgl. khamar).

Sahib el sjorta, m. arab. (*sahib-esch-sjorat*) bevelhebber der lijfwacht, politiebestuurder onder de khalifen; – **sahibifetwa,** m. heer der vonnissen, turksche benaming van den grooten mufti, z. ald.

Sahliet, z. saliet.

Sahm, m. (hong. *szám*, getal, rekening) oude kolenmaat in Hongarije, ongeveer 0,216 M^3.

Sai, z. ond. sjoo.

Saïk of **Saïek,** z. saït.

Saïke, saike, saique, z. tsjaïke.

saillant, adj. fr. (spr. *saljáñ*; v. *saillir* = lat. *salire*, uitspringen) Arch. vooruitstekend, uitspringend; in het oog vallend; treffend, uitstekend; als subst. **saillant,** m. uitspringende hoek bij vestingwerken; – **saillie,** f. (spr. *salji*) Arch. uitstek, uitsprong, vooruitsteeksel; oneig. vernuftige, zinrijke, treffende inval, geestige zet; ook oploopendheid, opbruisendheid, schielijke toorn, jeugdig vuur.

Saiman-basji, m. turk. de derde stafofficier bij de Janitsaren.

Saime, rekenmunt in Algerië = 50 aspers (z. ald.) of ongeveer 54 cent.

Saiméni, pl. turk. boogschutters te paard, met tijger- en pantherhuiden over de schouders.

Sainéte, f. sp. (verklw. v. *sain*, provenç. *saïn*, *sagin*, lat. *sagīna*, vet; *sainete*, een weinig vet, fig. lekkerbeetje) naspel, slot- of tusschenspel, met begeleiding van muziek en dans.

saint, *sainte*, fr. (spr. *señ*, *señt*'; van 't lat. *sanctus*, *a*, *um*) bij verkorting *St.* en *Ste.*, heilig, heilige, b. v. *St.-Pierre*, de heilige Petrus, *Ste-Marie*, de heilige Maria; – **Saint-Gilles,** m. (spr. *zjiel*') een fr. roode wijn uit Cette; – **saint-simonisme,** n. de gelijkheidsleer, inhoudende: „aan ieder volgens zijn verdiensten", van den fr. graaf Claude Henri de Saint-Simon (gest. 1835), de leer van de vereeniging der menschen tot eene groote zedelijk-staatkundige maatschappij; – **saint-simonisten,** m. pl. aanhangers van die leer of dat stelsel.

Saioera, f. soort van lier in Voor-Indië.

Sais, m. paardenknecht in Egypte.

saiseeren, saisisseeren, fr. (spr. *sèz*–, *sèzi*–; fr. *saisir*, provenç. *sazir*, it. *sagire*, v. 't oudhoogd. *sazjan*, *bisazjan*, bezetten, in bezit nemen) grijpen, vatten, aantasten, pakken; Jur. in hechtenis of in beslag nemen, beslaan, de hand opleggen; – **saisie,** f. (spr. *sèzi*') beslaglegging, beslagneming, beslag, handoplegging, aanhouding van personen en goederen; – **saisine** (spr. *sèziën*'), f. bezitneming van de zijde van den rechtmatigen eigenaar.

Saison, f. fr. (spr. *sèzóñ*; v. 't lat. *satio*, zaaitijd, provenç. *sazoñ*) **seizoen,** n. jaargetijde, inz. reis- of badtijd, tijd, waarop de baden het meest bezocht worden; tijd der wintervermaken; tijd dat de schouwburgen spelen; – **haute-saison,** f. (spr. *oot'sèzóñ*) levendigste, druktste, voornaamste tijd op badplaat-

sen, glanspunt van den badtijd; heetste van den zomer; – **mi-saison,** f. (verk. van **demi-**) het middelbare jaargetijde, overgangstijd tusschen winter en zomer en omgekeerd; ook voorjaars- en najaarsmodes, b. v. een **chapeau de mi-saison,** voorjaarshoed; – **morte-saison,** f. (spr. *mort'sezóñ*) of **saison-morte** (spr. *sèzóñ-mort'*), stille tijd, tijd dat er geen zaken gedaan worden, gewoonlijk de komkommertijd genoemd; – *à la saison, de saison*, tijdig, juist van pas; – *hors de saison*, buiten het jaargetijde; te onpas, ten ontijde, ontijdig, buiten tijds.

Saït of **saïk,** m. inhoudsmaat in Birma en Pegu, 4 saïts = 1 t e n (korf), die aan gepelde rijst 26,49 kilo bevat.

Saizoen, z. s a i s o n.

Saizy, pl. russ. (v. *sajaz*, spr. *sájets*, haas, sanskr. *zaza*, van *zaz*, springen; arab. *khouzèz*) witte hazevellen.

Sajét, z. s a y e t t e.

Sajetta, f. drank van 't vleesch der vrucht van den palm Mauritia.

Sajor, sajoer, sajoran, f. mal. groente.

Sak, (van fr. *sac*, lat. *saccus*, zak) f. ruime damesjapon ten onzent in de 18e eeuw.

Sakali-sjerif, turk. (v. *sakál*, baard, en arab. *sjerif*, edel, heilig) de heilige baard, haren van Mohameds baard, welke ieder jaar aan het volk van Constantinopel plechtig vertoond worden.

Sakar, arab. (van *sakara*, sterk branden) eene van de zeven hellen der Mohamedanen, voor de M a g i ë r s en G e b e r e n, z. ald.

Sakardanenhout, indische welriekende houtsoort, van bruine kleur met zwarte strepen.

Säkerhets-tändstickors, pl. zw. zekerheids-, veiligheids-lucifers.

Saki, sake, n. 1) uit rijst bereide lievelingsdrank der Japaneezen, eene soort van bier; 2) (van 't arab. *sakai*, besproeien; vgl. s a k k ā waterleiding in Egypte; 3) de derde soort van arabische koffie; 4) soort aap.

Sakir-básji, m. turk. voorbidder der derwischen.

Sakit, f. mal. ziek(te); – **sakit panas,** warme ziekte, d. i. koorts.

Sakkā, m. arab. (v *sakai*, water aanbieden, besproeien) waterdrager in het Oosten.

Sakkophóren, m. pl. gr. (van *sákkos*, zak, en *phĕrein*, dragen) zakdragers, boetelingen in zakken of grove haren kleeding.

Sakridágâmi, m. skr. hij die nog maar eenmaal behoeft geïncarneerd te worden; iemand, die bijna volmaakt is.

Saksisch blauw, n. blauwe verfstof, bestaande uit eene oplossing van wit kobalt in vitrioololie, onder bijvoeging van indigo.

Sakvala, m. skr. wereldstelsel.

Sâkyamuni, m. skr. de wijze uit den Sâkyastam, bijnaam van Boeddha.

sal, m. en n. lat. zout; – *sal amārum*, bitterzout; – *sal ammoniăcum* of *ammoniăcus*, **sal-ammoniák, salmiák,** ammoniakzout, zoutzure ammoniak, uit keukenzoutzuur en vluchtig loogzout bestaande; – **sal-ammoniákbloemen,** (lat. *flores salis ammoniăci*) door sublimeering enz. gezuiverde sal-ammoniak; – *s. carolinense, carolinum*, karlsbader zout; – *s. cathartĭcum*, zuiverend of afvoerend zout, bitterzout; – *s. cornu cervi*, hertshoornzout; – *s. culinări*, keukenzout; – *s. digestīvus Silvii*, ook *s. febrifŭgus Silvii* en d i g e s t i e f z o u t (z. ald.), chloorkalium; – *s. essentiāle tartări*, zuiver wijnsteenzuur; – *s. gemmae*, kristalzout; – *s. Martis*, ijzerzout, ijzervitriool; – *s. microsmĭcus* of m i k r o s k o m i s c h z o u t, piszout, phosphorzout, phosphorzure soda en ammoniak; – *s. mirabilis Glaubĕri*, glauberzout, wonderzout, zwavelzure soda; – *s. nitri* of *petrae*, z. s a l p e t e r; – *s. polychrēstus Glasĕri*, ook p o l y c h r e s t- of d u p l i c a a t-z o u t, onzijdige zwavelzure potasch; – *s. polychrestus Seignetti*, z. S e i g n e t t e-z o u t; – *s. sedatīvum Hombergĭi*, z. s e d a t i e f-z o u t; – *tartări*, wijnsteenzout; – *sales deliquescentes*, vervloeiende zouten; – *sales fatiscéntes*, verweerende, uitbloeiende zouten; – **salificātie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. zoutvorming; – **saline,** f. lat. (*salīna*) zoutwerk, zoutmijn; zoutziederij; – **salinisch,** adj. zoutig, ziltig, zoutbevattend, zoutachtig; – **salinogrădus,** m. nw.lat. zoutweger; – **salinometer,** m. zoutmeter.

Sala, of liever **salah,** n. arab. (*salah*, v. *sala*, bidden) gebed der Turken, 's morgens om 9 uur.

Salaciteit, f. lat. (*salacĭtas*, van *salax*, geil) geilheid, wellust, onkuischheid.

Salade, 1) f. (sp. *celada*, it. *celata*, van 't lat. *cassis caelata*, een met verheven werk versierde helm, v. *caelāre*, verheven werk maken) vroeger soort van helm, die de oogen met een traliewerk bedekte.

Salade, 2) f. (samengetr. en verkort s l a; v. 't it. *saláto, saláta*, gezouten, v. *salare*, zouten, fr. *salade*, it. *insalata*, salade) oorspr. gezouten, doorgaans met azijn en olie aangemaakte spijs; inz. tuinlatuw; – **saladière,** f. of liever **saladier,** m. fr. (spr. *-djé*; v. *la salade*) saladeschotel.

Saladéro, n. sp. (eig. plaats, waar men vleesch zout, v. *salar*, inzouten) gevangenis voor staatsmisdadigers te Madrid; – **saladéros,** pl. sp. groote slachtplaatsen in Buenos-Ayres.

Salaison, f. fr. (spr. *salèzóñ*; van *saler*, inzouten) het inzouten, ingezouten eetwaren.

Salam, ook **salem** en **selem,** m. arab. (*salâm*) eig. vrede; vredewensch, begroeting (vgl. s e m b a h), groet; benaming van de in het Oosten gebruikelijke manier van groeten, bestaande in eene buiging, waarbij de beide handen samengevouwen tot aan het hoofd worden opgeheven; in Indië ook de benaming van de oostersche robijnen; turk. bloemenspraak, of de kunst om gedachten en bijzondere gewaarwordingen door een ruiker van natuurlijke bloemen uit te drukken, eene bezigheid van de haremvrouwen; – **salam-alek** of **salem-alek,** turk. arabische uitdrukking: vrede zij met u! als turksche begroeting gebezigd; vandaar ook diepe buiging, beleefde groet; – **salamdrager,** m. bediende in O.Indië, die begroetings- of complimentkaartjes overbrengt; – **salemlik,** turksch mannenverblijf; optocht van den sultan naar de moskee.

Salamánder, m. (gr. en lat. *salamándra*; sanskr. *salamandala*, perz. *samander*, *samandel*) zwart en oranjegeel gevlekte hagedis, van welke men vroeger geloofde, dat ze in het vuur kon leven; vandaar ook de vuurgeest (z. elementairgeesten); – *salamander reiben*, dui. een gebruik bij de bierdrinkers: het ledigen tot den bodem van glazen bier, waarmee eerst op de tafel heen- en weer is geschoven, door een gezelschap; – **salamandrijn** (*Lacerta salamandrīna*), salamander-hagedis, eene op den salamander gelijkende hagedissoort.

Salamānie, f. (fr. *salamanie*) rietfluit der Turken.

Saláme, m., pl. **salami,** it. (v. *salāre*, zouten) soort van italiaansche metworst.

Salamíne, f. eenkleurige, zware fransche zijdestof.

Sal-ammoniak, z. *sal ammoniacum*, onder *sal*.

Salampóre, n. (fr. *salampouris*) voor-ind. katoenen stof (genoemd naar de stad Salampores op Coromandel).

Salāna, f. nw.lat. naam der hoogeschool aan de Saale te Jena.

Salangáne, f. (van 't eil. Salang bij 't schiereil. Malakka) oost-ind. zwaluw, bekend wegens hare eetbare nesten (indische vogelnesten of tonkins-nesten).

Salāris, n. lat. (*salarium*; waarsch. oorspronkelijk zoutgeld, van *sal*, zout; fr. *salaire*) jaarwedde, jaargeld, jaarlijksch loon, bezoldiging; – **salariëeren,** nw.lat. (fr. *salarier*) bezoldigen, beloonen, eene jaarwedde geven.

Salásjen, pl. (hong. *szállás*) kleine boerderijen in Hongarije.

saldeeren (it. *saldáre*, van 't lat. *solidáre*, vastmaken, *solidus*, vast), rekeningen afsluiten, vereffenen, eene rest opmaken of zien, hoeveel er nog (van de eene of andere zijde) baar te betalen blijft, eene schuld uitdelgen; – **saldeerboek,** koopmans-hulpboek om er de maandelijksche afsluiting van rekeningen in over te brengen; – **saldeering,** f. afsluiting van rekening; ook uitdelging, vereffennig, betaling eener schuld; – **saldo,** n. it. datgene, wat er na afsluiting der rekening nog te betalen overblijft, het rekeningoverschot, ook afsluiting der rekening, z. v. a. saldeering; – de rekening is saldo, is afgesloten of vereffend; – in saldo blijven, in achterstand blijven, nog schuldig of debet zijn; – *per saldo* en *pro saldo*, als overschot of rest van de overige of laatste rekening; – **saldo-betaling,** betaling van een verschuldigd overschot tot volledige vereffening van eene rekening; – **saldo-contoboek,** n. handelsboek, waarin voor iederen handelsvriend eene rekening geopend wordt, opdat men gemakkelijk kan zien, hoe men met hem staat.

salebreus, adj. lat. (*salebrōsus*, *a*, *um*, v. *salĕbra*, iets ongelijks, hobbeligs) ruw, oneffen, hobbelig, bultig.

Salem, zie salam.

Salency, n. fr. (spr. *salañsi*) gestoofd gevogelte.

Salep, ook **saleb,** m. arab. (*sahleb*, turk. *salleb*) wortel van verscheiden soorten van orchis, en het daaruit bereide poeder, dat, met water gekookt, een gebonden, voedzamen, stoppenden drank oplevert, inz. bij de Turken in gebruik; vgl. saloep.

Salernitaansche school (lat. *schola salernitāna*), leerschool voor de geneeskunde, die in het jaar 1150 te Salerno in Italië werd gesticht en in de middeleeuwen zeer beroemd was; ook de gezondheidsregelen, zooals die door de artsen te Salerno waren voorgeschreven.

Salezianerinnen, pl. (fr. *salésiennes*) nonnenorde van Maria-Visitatie (z. Visitandines), voor weduwen en ziekelijke vrouwen en tot oefening der ziekenverzorging en der opvoeding van jonge meisjes, b. v. te Weenen en te Breslau, gesticht door Frans van Sales te Annecy in Savoye.

Salgan, m., pl. **Salgánen,** russ. (van *ssálo*, talk en misschien van *gonjatj* of *gnatj*, distilleeren) de groote talkziederijen in en om Odessa en in de steppen van Z.Rusland.

Saliarische gedichten, z. ond. Saliërs.

salicifolius, *a*, *um*, lat. Bot. wilgebladerig.

Salicine, f. nw.lat. (v. 't lat. *salix*, genit. *salicis*, wilg) Chem. wilgenstof of wilgenbitter, een uit den bast en de bladeren der wilgen en populieren getrokken indifferente bitterstof; – **salicineën,** pl. (nw.lat. *salicinĕae*, *salicīnae*) wilgensoorten, plantenfamilie, waartoe de wilg en de populier behooren; – **saliciet,** m. wilgebladsteen, een steen met afdrukken van wilgebladeren; – **salicȳl,** n. **saligenine, saliretine,** f. **salicylzuur,** n. uit de salicine bereide stoffen; het laatstgenoemde zuur, door Piria ontdekt, door H. Kolbe wegens zijn antiseptische werking aanbevolen, komt in de bloemen van *Spiraea ulmaria* voor.

Salicoques, pl. fr. (spr. *-kok'*) zeegarnalen, zoogkreeften, een op de kusten van Frankrijk en Italië talrijke, zeer smakelijke kreeftensoort, granaatkreeft (*Palæmon squilla*).

Salicornia, f. nw.lat. (fr. *salicornie*, *salicorne*, *salicor*, *salicot*) zoutkruid, glaskruid; – **salicor,** n. de daaruit bereide soda.

Sálie, f. (van 't lat. *salvia*, dat v. *salvus*, behouden, gezond, wordt afgeleid) plantengeslacht, een welriekend specerij- en artsenijgewas met roodachtige, dikke bladeren.

Salière, f. fr. (spr. *sâlièr'*; v. lat. *sal*) zoutvat.

Saliërs, pl. lat. (*Salii*, v. *salire*, springen) priesters van Mars bij de oude Romeinen, die op den 1sten Maart krijgs- of wapendansen uitvoerden; zie ook salische wet; – **saliarische gedichten,** die gedichten, welke ter eere van Mars op zijne feesten door zijne priesters gezongen werden.

Saliet of **sahliet,** n. (naar de stad Sala of Sahla in Zweden) bladerige augiet (z. ald.).

Salificatie, saline, salinōgradus, z. ond. *sal*.

Saligram, m. ind. kiezelsteen, met indrukken door Vishnu er op gebracht, dien men aan de plant Tulsi huwelijkt.

Saliktar, m. turk. sabeldrager van den Grooten Heer.

Salipyrine, f. samenstelling van salicylzuur en antipyrine.

Saliretine, z. ond. s a l i c i n e.

Salisatie, f. (spr. *t=ts*) lat. (*salisatĭo*, v. als 't ware v. lat. *salisāre*, van *salīre*, springen) het springen, het sidderen, huppelende beweging der spieren.

Salisb., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor R. A. M. Salisbury (gest. 1761).

Salische wet(ten) (lat. *leges salĭcae*), de verzameling van de rechtsgebruiken van den germaanschen, westelijken volksstam der S a l i ë r s of S a a l - f r a n k e n, s a l i s c h e F r a n k e n, welke verzameling tegen het einde der 5de eeuw bijeengebracht werd en de oudste is, die er van de duitsche wetten bestaat; inz. het 62ste artikel van deze wetten, waarbij de vrouwelijke nakomelingen worden uitgesloten van de erfenis en troonsopvolging; vandaar **salische goederen,** zulke, die alleen op mannelijke erfgenamen overgaan; – **salisch land** of **Saalland, Salland,** (lat. *terra salĭca*) het land, behoorende bij een vrijen hoofd- of Saalhof, waarop de heerenwoning (*sala*) stond en dat door deze bebouwd en beheerd werd; later geërfd grondeigendom in 't algemeen.

salīva, f. lat. speeksel; – *salivālis ductus*, m. Anat. speekselweg; – **saliveeren** (lat. *salivāre*), door den speekselvloed zuiveren; veel speeksel uitwerpen, kwijlen; middelen ter bevordering van den speekselvloed; – **salivantia** (spr. *t=ts*), pl. Med. geneesmiddelen, die den speekselvloed bevorderen; – **salivātie** (spr. *t=ts*), f. (later lat. *salivatĭo*) of **saliveering,** f. speekselvloed, speekselkuur; – **salivine,** f. speekselstof, het voornaamste bestanddeel van het speeksel.

Salma, f. it. in 't algemeen last, vracht; inz. voormalig gewicht van 12 tot 13 kilo, verder vroegere ital. maat voor natte waren van 160,250 L.; ook vroegere korenmaat in Barcelona, Malta en Messina, van ongeveer 275 L.

Salmagúndi of **salmigóndis,** n. (van het lat. *salgama condĭta*, pl. met zout ingemaakte vruchten, enz.; v. a. naar de g r a v i n S a l m a g o n d i, hofdame van Maria van Medicis, genoemd, die ook voor de uitvindster der haringsalade wordt gehouden) oorspr. salade van haring en appelen enz., haringsalade enz.; gemengde spijs, poespas, hutspot, overgeschoten gerecht, opwarmsel; oneig. voor gewauwel, onsamenhangende rede.

Salmi, n. (fr. *salmis*, waarsch. samengetr. uit *salmigondis*) gekruid gerecht (r a g o u t) van gebraden wild of gevogelte.

Salmiak, z. v. a. s a l - a m m o n i a k, z. ond. *sal*.

Salmigondis, z. s a l m a g u n d i.

Salmoneus, m. gr. Myth. koning van Elis, die in zijn verwaandheid zich met Zeus wilde gelijk stellen, den donder trachtte na te bootsen door over eene koperen brug te rijden, doch deze vermetelheid met zijnen dood boette.

Saloeng, n. goud- en zilvergewicht in Siam = $^1/_4$ tikal = 2 foeang = 3,800 gram.

Saloep (= s a l e p, z. ald.), een drank der Oosterlingen.

Salóg, m. russ. (v. *saloshitj*, inleggen, wegleggen) pand, onderpand, c a u t i e (z. ald.), inz. bij leverantiën aan de russ. kroon.

Salol, n. een verbinding van salicylzuur met p h e n o l (z. a.).

Sálomo, hebr. (*Sj'lômôh*, v. *sjâlôm*, heil, geluk, vrede, van *sjâlam*, in rust leven enz.) mansn.: de vreedzame, vrederijke, Frederik, inz. de naam van een koning van Israël, beroemd om zijne wijsheid; vandaar in 't algemeen een wijze; – **Salomo's sleutel,** (lat. *clavicŭla Salomōnis*) oorspr. in 't hebreeuwsch geschreven en aan koning Salomo verkeerdelijk toegekend kabbalistisch tooverboek; – **Sálome,** f. vr. naam: de vredelievende; – **salomōnisch,** adj. wijs als koning S a l o m o; tot Salomo behoorende.

Salón, n. fr. (v. *salle*, it. sp. en provenc. *sala*, zaal, van 't oudhoogd. *sal*, huis, woning) oorspr. groote, hooge zaal (= *salóne*); nu gewoonlijk kleine zaal, elegante gezelschapskamer, ook in hotels; schilderijzaal, zaal voor tentoonstelling van schilderijen, inz. die te Parijs; oneig. voorname of groote wereld; vandaar s a l o n d a m e, f. beschaafde, elegante dame; – **salonboot,** f. groote zeeboot met als salons ingerichte kajuiten; – **salonfähig,** adj. dui. geschikt, gerechtigd om in de salons der voorname lieden te komen; – **salonwagen,** m. een als gezelschapskamer gemakkelijk ingerichte, bijzondere wagen bij spoortreinen; – **salonnier,** m. fr. (spr. *salonjé*) verslaggever (in couranten enz.) over een tentoonstelling van schilderijen.

Salong, z. s a l o e n g.

Salonichi, n. in de gelijknamige stad van Macedonië vervaardigde ongekleurde wollen stof.

salópe, fr. (vgl. het eng. *sloppy*, smerig, modderig, *slop*, klad, smeervlek, celt. *slaopach*, *slapog*, vuil, smerig, *slaib*, slijk, drek) vuil, morsig, onzindelijk, smerig; als subst. f. morsige vrouw, sletje, totebel, slons; ook vrouwenmantel, oorspr. misschien tot bedekking van onzindelijk nachtgewaad, huis- of ochtendkleed; – **saloperie,** f. onzindelijkheid, morsigheid.

Salpéter, n. (van 't lat. *sal petrae*, d. i. rots- of steenzout, daar het vooral aan vochtige muren uitbloeit) of *sal nitrum*, muur- of aardzout, verbinding van salpeterzuur met een alkali of eene alkalische aarde; in engeren zin: salpeterzure potasch; – **salpetergas,** n. stikstofoxyde; – **salpeterplantages,** pl. gronden, waarvan salpeter wordt gewonnen; – **salpeterzuur** of **salpetergeest,** sterk, uit stikstof en zuurstof bestaand zuur; in verdunden toestand: sterkwater; – **salpetrière,** f. fr. salpeterziederij; ook een vroeger als salpeterziederij gebruikt verplegingshuis voor arme vrouwelijke krankzinnigen, alsmede voor gebrekkige of oude vrouwen te Parijs.

Salpicón, n. fr. (sp. *salpicon*, provenç. en sp. *salpicar*, met zout, peper, meel bestrooiën, van *sal*, zout, en *picar*, steken, prikken; vgl. het fr. *saupoudrer*, met zout bestrooien) gerecht, uit augurken, ham, truffels enz., met azijn bereid.

Salpinx, f. gr., pl. **salpinges,** trompet; zeemossel; Med. buis of trompet van Eustachius; – **salpingemphráxis,** f. Med. verstopping der buis van Eustachius; – **salpingopharyngëus,** m. spier der trompet; – **salpingostaphylinus,** m. huigspier, spier, die de trompet met de huig verbindt; – **salpingostenochorie,** f. vernauwing van de buis van Eustachius; – **salpisten,** pl. trompetters.

Salsaménten, pl. lat. (*salsaménta*, sing. *salsamentum*, als 't ware v. lat. *salsāre*, van *salsus*, gezouten, zout) ingezouten dingen, inz. spijzen; – **salse,** f. (it. en sp. *salsa*, v. 't lat. *salsus, a, um*, gezouten) zoutsoep; saus voor spijzen; – **salsen,** pl. (it. *salse*) zoogenaamde slijkvulkanen, die slijk en koolwaterstoffen uitwerpen, doch niets met eigenlijke vulkanen te maken hebben; – **salsŏla,** f. nw. lat. (v. *sal*, z. ald.) zoutkruid, loogkruid, van welks soorten, inz. *Salsola kali* en *S. soda*, door verbranding tot asch soda bereid wordt.

Saltacéllo, m. it. (spr. *c=tsj*; v. 't lat. en it. *saltāre*, springen, dansen) rom. volksdans in trippelende beweging, bij afwisselende gebaren (der armen), meestal door de handtrommel begeleid; Muz. huppelende notenfiguur; – **saltántes,** pl. Med. groote blaren, meestal aan de voeten, door scherpe stoffen veroorzaakt, die den lijder van pijn doen opspringen; – **saltātie** (spr. *tie=tsie*), f. lat. (*saltatĭo*) het springen, huppelen, dansen, dans, inz. gebarendans bij de Ouden; het slaan of kloppen der polsaderen; – **saltātor,** m. danser; gebarenkunstenaar; – **saltatoria,** pl. springers, eene familie der rechtvleugeligen; – **saltātrix,** f. danseres.

Salterio, m. it. (= p s a l t e r i u m, z. ald.) Muz. soort van hakkebord.

Saltimbanque, m. fr. (spr. *saltenbánk'*; v. 't it. *salt-im-banco*, die op eene bank springt) kwakzalver, goochelaar, hansworst.

saltus, m. lat. (v. *salīre*, springen) sprong; – *saltus in concludéndo*, Log. een sprong in het maken der sluitrede; – *per saltum*, door een sprong, sprongsgewijs, b. v. bij het gevolgtrekken; – **salto,** m. it. sprong; – **salto mortāle,** m. doodelijke, halsbrekende sprong van gymnasten, waarbij deze eens of meermalen geheel omduikelen zonder den grond te raken; oneig. een te groot waagstuk, eene halsbrekende onderneming.

Salubriteit, f. lat. (*salubrĭtas*, v. *salūber*, heilzaam) gezondheid, gezonde gesteldheid, heilzaamheid, inz. van de lucht.

saluëeren, fr. (*saluer*, van 't lat. *salus*, z. ald.) groeten, begroeten, eer bewijzen.

Salup, z. s a l o e p.

Salus, f. (genit. *salūtis*) lat. gezondheid, welvaart, het welzijn, gedijen, heil, geluk enz.; Myth. gezondheidsgodin, eene allegorische godheid der Romeinen, z. v. a. H y g i ë a bij de Grieken; – *salus publĭca*, f. openbare of 's lands welvaart, welke insgelijks door de Romeinen als eene godheid vereerd werd, en ter wier eere men een tempel had gebouwd; – *salus publĭca suprēma lex esto*, de welvaart van den Staat moet de hoogste wet zijn; – *salūtem* (accus. van *salus*), scil. *dico*, welzijn, gezondheid, heil, voorspoed enz., n.l. wensch ik (als formulier van begroeting); – **salut,** m. fr. (spr. *salú*) doorgaans als nederl. **saluut,** groet, begroeting met kanonschoten; ook gebruikelijk bij 't afscheid nemen: vaarwel! 't ga u wel! – *salut du trône*, begroeting van eenen op den troon zittenden vorstelijken persoon bij plechtige gelegenheden, b. v. echtverbintenissen; – **salutair,** adj. (lat. *salutāris*) heilzaam, tot de gezondheid dienende; – **saluteeren** (lat. *salutāre*), groeten, begroeten, verwelkomen; inz. op militaire wijs begroeten, ook met kanonschoten (vgl. s a l v o); – **salutātie** (spr. *tie=tsie*), f. lat. (*salutatĭo*) begroeting, groet; – *salutatio ecclesiastĭca*, kerkelijke begroeting, priestergroet met het afzingen der woorden: „*Domĭnus vobiscum*", d. i. de Heer zij met u! – **salutatorium,** n. begroetings- of spreekkamer in kloosters; kapel, waarin de bisschop vóor de godsdienstoefening ontvangen wordt.

salva enz., z. ond. *salvus*; – **salvage,** f. fr. (spr. *salwaazj'*; mid. lat. *salvagium*) Mar. berggeld, bergloon; – **salvatél-ader** (mid. lat. *salvatelle*; zoo geheeten, omdat men het openen van deze ader in zekere ziekten voor zeer heilzaam hield), Med. miltbloedader; – **salvātie** (spr. *t=ts*), f. nw. lat. redding; verdediging; – **salvatieschrift,** verdedigingsgeschrift, inz. ter aantooning, dat men het verschuldigde bewijs heeft geleverd; – **salvation-army,** f. eng. (spr. *salwéesjun ârmi*) reddingsleger, leger des heils, op militaire wijze ingerichte godsdienstige vereeniging, die zich ten doel stelt opheffing van de zedelijk en stoffelijk laagst staanden in de maatschappij; – **salvātor,** m. later lat. redder, verlosser, heiland; – **salvatorbier,** n. verlossersbier, een in den passietijd in Beieren in den handel komend uitstekend bier; – **salvatorium,** m. nw. lat. schutbrief, beschermbrief, geleibrief; – *salve*! lat. (imperatief van *salvēre*, gezond zijn) eig. wees gezond! vaarwel! vandaar als groetwoord: wees gegroet of welkom! – *salve regĭna* (*misericordiae*), wees gegroet, koningin (der barmhartigheid), een aan de maagd Maria gericht gezang in de R. Kath. kerk; – **salve,** f. fr. of **salvo,** n. eereschot, vreugdeschot, begroeting door kanonnen; oneig. ook het gelijktijdig afvuren van een grooter of kleiner aantal geweren, een gelijktijdig afschieten van kanonnen of geweren, b. v. bij militaire begrafenissen; – **salveeren,** lat. (*salvāre*, van *salvus*, z. ald.) redden, in veiligheid brengen, vluchten; – **salvegarde** of **sauvegarde,** f. fr. (spr. *soov'gárd'*) veiligheidswacht, beschermwacht, bedekking, vrijgeleide; ook z. v. a. s a l v a t o r i u m (z. boven).

Salvarsan, n. Med. naam waaronder het middel tegen s y p h i l i s (z. ald.), Ehrlich 606, in 0,6 gr. fleschjes, in den handel wordt gebracht. Zie z e s h o n d e r d z e s.

Salvia, f. lat. s a l i e (z. ald.); – **salviáti,** f. suikerzoete, sappige zomerpeer; – *salvifolius, a, um*, lat. Bot. saliebladerig.

Salviner-wijn, zwartblauwe soort van druiven in Oostenrijk.

salvus, a, um, lat. ongedeerd, onbeschadigd,

veilig, behouden, gered; - *salvus condúctus*, m. vrijgeleide, beschermende vergezelling; ook geleibrief; - *salvus locus*, m. onbelaste, van alle schattingen vrijgestelde plaats; - *a salvo*, Kmt. welbehouden, onbeschadigd (op vrachtbrieven); - *in salvo*, in veiligheid, veilig, zeker, welbehouden, geborgen, gered; - *salvo errōre calcūli*, afgek. *s. e. c.*, met voorbehoud van eene mogelijke rekenfout, ook: zonder fout in het rekenen; - *salvo errōre et omissiōne*, met voorbehoud van dwaling en uitlating; - *salvo honōre*, afgek. *s. h.*, behoudens de eer, of met verlof gezegd; - *salvo honōre et stipendĭo*, met behoud van eer en jaarwedde; - *salvo jure*, met voorbehoud of zonder schade van zijn recht; - *s. jure cujúsvis*, zonder iemands rechten te verkorten; - *s. jure quocúnque*, met voorbehoud van eens ieders recht of van alle rechten hoegenaamd; - *s. juri tertiĭ*, met voorbehoud van de rechten eens derden; - *s. meliōre*, met voorbehoud van beter of onder onderwerping aan betere inzichten; - *s. regréssu*, met voorbehoud van terugkeer; - *s. respéctu*, zonder schade aan de achting; - *salvo titŭlo*, ook *salvo pleno titŭlo*, afgek. op brieven *S. T.* met voorbehoud of zonder nadeel van den titel, zonder schade aan den rang en titel (ook pl. *salvis titulis*, afgek. *SS. TT.*, met voorbehoud der titels); - *salva approbatiōne*, onder voorbehoud der goedkeuring, der bekrachtiging; - *salva auctoritāte judiciāli* of *salvo honōre judĭcis*, zonder nadeel aan de rechterlijke eer of achtbaarheid; - *salva conscientĭa*, met goed geweten; - *s. fama*, zonder nadeel aan den goeden naam; - *s. ratificatiōne*, afgek. *salv. rat.* of *s. r.*, met voorbehoud der hoogere goedkeuring of bekrachtiging; - *salva remissiōne*, afgek. *salv. rem.*, met voorbehoud van terugzending; - *salva venĭa*, afgek. *s. v.*, met verlof gezegd; - *salvis curialĭbus*, afgek. *salv. cur.*, onbeschadigd de formaliteiten; - *s. exceptionĭbus*, met voorbehoud van de aanmerkingen of wederleggingen; - *s. omissis*, met voorbehoud van het weg- of uitgelatene; - *s. ulteriorĭbus*, met voorbehoud van het verdere.

Sam (Uncle), z. S a m u e l.

Samaar, f. (fr. *simarre*, ook *cimarre*, it. *zimárra*; vgl. het sp. *zamarra*, schapevacht en het arab. *sammoer*, pels) sleepkleed der vrouwen; lang overkleed der presidenten, priesters en prelaten.

Samâdan, m. de negende maand bij de Arabieren.

Samaël, z. S a m i ë l 2).

Samanæers of **saniassi,** pl. indische boetelingen en heiligen.

Sámar, m. vruchtmaat in Georgië = $1^1/_2$ russ. tsjetwert of 3,1485 hectoliter.

Samaritānen, pl. de bij de Babylonische gevangenschap achtergebleven en onder de ingevoerde heidensche bewoners vermengde inboorlingen van Palestina, welke bij de teruggekeerde Joden zeer gehaat waren; volgens de in Luc. X, 33 verhaalde gebeurtenis beteekent S a m a r i t a a n in de kerktaal z. v. a. barmhartig mensch.

Samarium, n. Chem. element, door Boisbaudran in 1879 ontdekt.

Sambak, m. perz. (*zambak*, nw. lat. *nyctanthes sambac*, arab. *full*) arabische jasmijn, oostindische nachtbloem.

Sambal, f. mal. toespijs, bestaande uit groenten, kruiderijen, gedroogde visch, garnalen enz.; inz. met sp. peper vermengde groenten; - **sambal tjabé,** sambal, met spaansche peper toebereid.

Sambok, f. mal. lange ossenzweep in Z. Afrika, ook als tuchtigingsmiddel voor Negers en koelie's.

Sambos, liever z a m b o s, z. z a m b o.

Sambúca, f. lat. (gr. *sambýkē*) driehoekig snarenspeeltuig met zeer scherpe tonen, eene soort van harp; ook belegeringswerktuig van dergelijke gedaante ter beladdering of bestorming van sterke plaatsen, stormbrug, stormladder.

Sambūcus, f. lat. vlierboom; - *S. nigra*, gewone vlierboom; - *sambucifolĭus, a, um*, lat. Bot. vlierboombladerig.

Sameet, n. (mid.lat. *samitum*, uit gr. *hexamitos*, zesdraadsch; hgd. *sammet*) fluweel.

Samet, m. russ. (spr. *samjút*; v. *sametátj*, met sneeuw toewaaien) hevige sneeuwjacht in de steppen van Z. Rusland; de hevigste soort daarvan, waarbij de sneeuw van boven naar beneden en van beneden weer naar boven wordt gevoerd, heet *wjoega*, sneeuwwerveling.

Samia, f. gr. bijnaam van Hera of Juno, naar het eiland S a m o s, waar deze eenen tempel had.

Samiël, 1) z. s a m o e m; - 2) liever **Samaël,** booze geest of duivel, oorspr. naar oostersch begrip: een engel, die de menschen verleidde en daarom uit den hemel werd geworpen; bij de Joden: opperste der duivelen.

Samische aarde (fr. *terre samienne*), mergelaarde van 't grieksche eiland S a m o s.

Samita, f. zoete drank in Barbarije, uit honigraat en water bereid.

Samkin of **sámoekin,** f. (fr. *samequin*) turksch vaartuig, dat enkel tot kustvaart gebruikt wordt.

Samkyd, turksch kustvaartuig.

Samlag, n. (noorsch) naam der vereeniging (in Zweden b o l a g), die bij het G o t h e n b u r g e n s t e l s e l, z. a. den kleinhandel in sterken drank in den staat gekregen heeft.

Sammelsurium, n. hgd. (spr. *zammelsóerioem*, v. *sammeln*, verzamelen, schertsenderwijs van een lat. uitgang voorzien) rommelzoo, mengelmoes, poespas.

Samnīte, f. (van 't lat. *Samnis*, *Samnitis*, uit Samnium in 't oude Italië) huiskleed der vrouwen met stijven kraag; - **samnieten,** m. pl. soort van zwaardvechters, op de wijze der Samnieten gewapend.

Samoekin, z. s a m k i n.

Samoem, m. arab. (*samoem*, van *samma*, vergiftigen, *samm*, vergif) of **Sam-Yeli** (s a m i ë l, van het turk. *yel*, wind), ook c h a m s i n, k a m s i n, m. gloei-, zeng- of giftwind, een woestijnwind, gekenmerkt door groote hitte, in Noordoost-Afrika, Arabië (de woestijn), Syrië enz.

Samojéden, pl. tot den altaïschen stam be-

hoorend volk in noordelijk Rusland en Siberië; - **samojéde,** f. soort van vrouwen-overrok of overmantel met wijde, lange mouwen.

Samŏlus, f. lat. (v. celt. oorsprong; fr. *samole*) Bot. strandpunge.

Samoreus, f. (fr. *samoreux*) lang en plat vaartuig op den Rijn en de nederl. rivieren, voor den houthandel, groote aak, zoo geheeten, omdat zij oorspr. op de S am b r e (lat. *Samara*) voeren.

Samoureuse, z. v. a. s a m o r e u s, z. ald.

Samovar of **samowar,** z. s s a m o w a r.

Sampan, f. klein chineesch of japansch vaartuig, zonder spijkers of bouten en alleen met houten nagels vastgezet.

Sampiran, m. mal. staande kapstok.

Samsjoe, m. fr. (*samsou*) uit rijst bereide, bedwelmende drank in China.

Sámuel, m. hebr. (*Sj'müēl*, v. *sjâma'*, hooren, en *ēl*, God, z. 1 Samuel I, 20; gew. op zijn joodsch samengetrokken tot S j m o e l) mansn.: de door God verhoorde; v. a. liever: de naam Gods; – **Sam,** eng. afkorting voor Samuël; – *Uncle Sam*, schertsende benaming voor de N.-Amerikanen en hunne regeering. In den noordamerik. vrijheidsoorlog was Elbert Anderson leverancier van 't leger, en Samuel Wilson, bekend onder den naam van *Uncle Sam*, de door de regeering aangestelde opzichter over den geleverden legervoorraad. De ingepakte voorraad werd steeds met de letters E. A. (Elbert Anderson) en U. S. (*United States*, Vereenigde Staten) geteekend. Op de vraag, wat die letters beduiden moesten, gaf hij, die ze er opzette, ten antwoord: Elbert Anderson en Uncle Sam. Deze grap werd alras door de pers allerwegen verbreid.

Samum, z. s a m o e m.

san, it. en sp. afkorting van *santo*, heilig, de heilige.

Sanachies, m. pl. soort van schotsche huisdichters, die vroeger door de stamhoofden gehouden werden, om de daden hunner voorvaderen en hunne eigene te bezingen.

sanae mentis, lat. met of bij gezond verstand.

Sanána, f. perz. het deel van het huis, dat voor de vrouwen bestemd is.

Sanas, n. fr. en oostind. katoenen stof.

Sanatogeen, n. voedingspreparaat, bereid uit caseïne, door glycerinphosphorzure natrium oplosbaar gemaakt; – **sanatorium,** n. herstellingsplaats, gezondheidsplaats voor zieken.

Sanbeníto of **sambeníto,** sp. ook **sacbeníto,** n. (van 't lat. *saccus benedictus*) martelaarshemd, geel hemd, met een rood Andries-kruis en met vlammen en duivels beschilderd, dat de ketters of andersdenkende Christenen, die de spaansche inquisitie ter dood veroordeelde, werd aangetrokken; ook muts, welke men zulke ongelukkigen opzette.

sanctioneeren, nw. lat. (lat. *sancīre*; fr. *sanctionner*) eene wet heilig en onschendbaar maken, bevestigen, kracht van uitvoering geven, bekrachtigen, billijken, goedkeuren; iets vaststellen, tot wet maken, kracht van wet geven; – *sanctus, a, um*, lat. afgek. *S.* of *St.* (bij de Duitschers *Sct.* = S a n c t u s) b. v. S. of St. P a u l u s, de heilige Paulus, S i n t Paulus; – **Sinte-Barbara,** fr. *Sainte-Barbe*, z. B a r b a r a; – *o sancta simplicĭtas*, o heilige eenvoudigheid; – *sanctum officium*, n. eig. het heilige ambt, de heilige plicht, benaming van het afschuwelijk kettergericht in Spanje; vgl. i n q u i s i t i e; – *sanctĭtas*, f. heiligheid, onschendbaarheid van een persoon of zaak, ook onberispelijkheid, waarheid; – *sanctĭtas vestra*, Uwe Heiligheid, de titel, waarmede de paus wordt aangesproken; – **sanctus,** n. het heilig, een met dit woord beginnend gedeelte van het misgezang in de **R.** Kath. kerk; – **sanctissimum,** m. bij de R. Kath. het allerheiligste, hoogwaardige, de gewijde hostie; – **sanctum sanctorum,** het heilige der heiligen; – **sanctie** (spr. *t=s*), f. (lat. *sanctĭo*) bevestiging, billijking, goedkeuring, vaststelling, wettige bekrachtiging of wettelijk voorschrift; toekenning der kracht van wet; – **pragmatieke** of **pragmatische sanctie,** z. ond. p r a g m a t i s c h; – **sanctuarium,** n. lat. of **sanctuaire,** n. fr. (spr. *sañktuèr'*) heiligdom, allerheiligste in den Joodschen tempel te Jeruzalem; ook inwendig koor in kerken; ruimte om het hoofdaltaar; bewaarplaats van de reliquieën en heilige zaken; onschendbare plek, vrijplaats; – **sanctificeeren,** lat. (*sanctificāre*) heiligen, heiligspreken; – **sanctificātie** (spr. *tie=tsie*), f. heiliging, heiligspreking, heiligmaking, wijding; – **sanctimonium,** n. nw. lat. heiligdom.

Sancus, m. lat. oud-italiaansche godheid.

Sandálen of **sandaliën,** pl. gr. (*sándăla*, van den sing. *sándalon*; lat. *sandalia*, v. den sing. *sandalium*, perz. *sandal*, misschien van 't gr. *sanídalon*, v. *sanís*, plank, bord; vgl. s a n i d i n) bind- of snoerzolen van hout, leder enz. bij de oude Grieken, het gewone schoeisel in warme landen; lederen snoerzolen, riem- of monniksschoenen; later ook soort van nette vrouwenschoen; pronksokken met goud en paarlen bezet voor aanzienlijke r. kath. geestelijken bij plechtige gelegenheden; ook soort van lichters in de Middellandsche Zee enz.; – **sandaline,** f. of **sandalium,** n. Chir. hevelverband, bij verrekking van het springbeen in gebruik; – **sandaline,** f. venetiaansche wollen stof; – **sandaliet,** m. versteende pantoffelschelp; – **sandalioliet,** m. fossiele zeekoraal, een fossiele polyp.

Sandang, f. de koninklijk el van Birma = 0,485 M.; vgl. t a ï m.

Sándarach, sándarak of **sándrak,** n. (gr. *sandarăche* of *sandarăkē*, fr. *sandaraque*, perz. *sandarah*, *sandaroes*, *sandar*, sanskr. *sindoera*) 1) rood rusgeel, rood zwavelarsenicum, z. a r s e n i c u m; 2) (v. perz. *sandarah*) witte gom of hars van *Callitris quadrivalis* in N.W. Afrika, die vooral gebezigd wordt tot het bereiden van vernis en politoer, ook in de photographie, alsmede, tot poeder gemaakt, om de plaats van op het papier uitgeschrapte woorden weder beschrijfbaar te maken; ook de melige stof, die de bijen tot hare voeding in de cellen brengen; – **sandaracine,** f. sandarakstof, sandarakhars.

Sandb., bij natuurwetenschappelijke bena-

mingen afk. voor G. Sandberger (gest. 1898).

Sandeh, m. hebr. peetvader.

Sandel- of **santelhout,** n. (nw. lat. *santălum*, arab. *sandel*, van 't sanskrit. *tsjandana*, maleisch en javaansch *tsjendana*) fijn hout, inz. uit Voor- en Ned. Oost-Indië (Timor en Soemba); het wordt tot berooking en ingelegd werk, het roode (c a l i a t o e r h o u t), tot verven enz. gebruikt; – **sandelwood,** m. eng. naam voor paarden van het Sandelhout-eiland (Soemba) en van Timor; – **santalīne,** f. sandelrood, verfstof uit het roode sandelhout.

Sandhi, m. sanskr. leer der welluidendheid en de invloed daarvan op eindletters en beginletters der woorden in den zin, b. v. bij ons d' e e r voor d e e e r.

Sandie, f. (sp. (*sandia*) zuidamerikaansche watermeloen.

Sandix of **sandyx,** f. gr. menie of een op menie gelijkend rood; roodachtig loodgeel; vgl. m a s s i c o t.

Sandrak, z. s a n d a r a c h.

Sandsjak, m. turk. (eig. vaan) onderafdeeling van een turksche provincie, bestuurd door een moetesarrif (gouverneur); – **sandsjak-bey,** bestuurder daarvan; – **sandsjakaat,** n. gebied van zulk eenen bestuurder; – **sandsjak-sjerif,** m. (van 't arab. *sjerif*, heilig) Mohameds heilig vaandel in Konstantinopel, dat jaarl. in de maand R a m a d a n openlijk wordt tentoongesteld; in gevallen van uiterst gevaar wordt het in het leger gebracht, waarna ieder Muzelman verplicht is ten strijde te trekken; dit is slechts één keer gebeurd, n.l. in 1595 onder Moerad III.

Sandwich, m. eng. (spr. *séndoeïtsj* of *séndïtsj*; naar den graaf Sandwich zoo genoemd) dunne sneedjes brood met boter en op- of tusschengelegd koud vleesch enz.; ook een man, die met een advertentieblad op de borst en op den rug ter reclame rondloopt.

Sanfedisten, pl. it. (v. *santo*, heilig, en *fede*, geloof) leden eener politieke en godsdienstige vereeniging in den voormaligen Kerkelijken Staat, ter bevestiging der pauselijke macht, welke in alle opstanden van de tijden van Napoleon tot na 1820 als tegenstanders der C a r b o n a r i (z. ald.) streden.

sang, m. fr. (spr. *sañ*; van 't lat. *sanguis*) bloed; – *sang de dragon*, n. drakenbloed, een rood hars; – **sangfroid,** n. (spr. *sañfroá*) koud bloed, koudbloedigheid, koelzinnigheid, koelbloedigheid, bedaardheid; – **sanglant,** adj. (spr. *sañglâñ*) bloedig; ook bijtend, gevoelig.

Sangaree, n. eng. (spr. *sengerie*) ook **sanggris,** drank uit water, rum, suiker, citroenen en kruiderijen.

Sangfroid, sanglant, z. ond. *sang*.

sanguificeeren, nw. lat. (van 't lat. *sanguis*, genit. *sanguĭnis*, bloed) bloed verwekken; – **sanguificātie** (spr. *t*=*ts*), bloedverwekking, voortbrenging van bloed in de dierlijke lichamen; – **sanguinārisch,** adj. lat. (*sanguinarius, a, um*) bloeddorstig, bloedgierig, moordzuchtig, wreed; – **sanguinĕus,** m. (lat. *sanguinĕus, a, um*, bloedig) een bloedrijk, volbloedig, vurig, zeer levendig, licht geraakt, vurig mensch, heethoofd; – *sanguinĕus, a, um*, lat. Bot. bloedrood; – **sanguínisch,** adj. bloedrijk, saprijk, lichtbloedig, zeer levendig, vurig, licht vatbaar voor vroolijke en treurige stemming; ook lichtzinnig, hoopvol, dwepend; – s a n g u i n i s c h t e m p e r a m e n t, lichtbloedige, levendige lichaams- en zielsgesteldheid (vgl. t e m p e r a m e n t); – **sanguinokratie,** (spr. *t*=*ts*) f. lat.-gr. bloedheerschappij, b. v. in Frankrijk onder Robespierre; – *sanguinolentus, a, um*, lat. Bot. bloedvlekkig, met roode vlekken; – **sanguinose,** f. bloedvermeerderend, versterkend middel; – **sanguisórba,** f. nw. lat. Bot. sorbenkruid, groote weide-pimpernel, een goed voederkruid, vroeger als bloedstillend middel gebruikt.

Sanhedrīn, z. s y n e d r i u m.

Saniassi, pl. z. s a m a n æ ë r s.

Sanicŭla, f. nw. lat. (v. 't lat. *sanus*, gezond) s a n i k e l, berenoor, meesterwortel, eene als heelmiddel aangewende plant.

Sanidin, n. (van gr. *sanis*, gen. *sanidos*, plant, verklw. *sanídion*, plantje) glasachtige veldspaat, in platte prisma's enz.

Sanies, f. lat. Med. bloedig ettervocht, bloedige etter; – **saniēus,** adj. (lat. *saniōsus, a, um*) volbloedige etter.

Saniteit, f. lat. (*sanĭtas*, van *sanus, a, um*, gezond) gezondheid, welstand; – **saniteits-college,** n. gezondheidsraad; – **saniteits-goed,** n. soort van porselein, dat $^2/_5$ witte kleiaarde in hare samenstelling heeft en veel gebruikt wordt voor mortieren, uitdampschalen, spatels enz.; – **saniteits-politie,** z. v. a. m e d i s c h e p o l i t i e.

Sankara, n. skr. samenstelling, wezensvorm, in de leer van het Boeddhisme.

Sankhja-philosophie, f. sanskr. (v. *sankhjâ*, nadenken, bespiegeling, v. *khjâ*, zeggen, verhalen, met het præfix *sam*, samentellen, berekenen) indisch philosophisch, rationalistisch, atheïstisch stelsel, dat, in plaats van de eenheid van 't bestaan, alleen de veelheid daarvan als werkelijk erkent, het dualisme van stof (*prakrĕti*) en geest (*purusha*; vgl. m i m a n s a).

Sanlei, Sanlei-wortel, m. chineesch kalmoes, een geneesmiddel voor den beet van vergiftige dieren.

sans, fr. (spr. *sâñ*; oudfr. *sens*, oudsp. *sines*, van 't lat. *sine*) zonder; – *sans cérémonie, sans compliments* (spr. *-mâñ*), en *sans façon*, zonder omslag, zonder plichtplegingen of omstandigheden; – *sans comparaison*, z. ond. c o m p a r e e r e n 1); – *sans gêne*, vrij en ongedwongen, ongegeneerd; – **sansculotte,** m. fr. (spr. *sañkulótt'*; vgl. c u l o t t e) eig. broekelooze; vroeger teugelloos aanhanger der republikeinsche regeering of liever der gemeene-volksheerschappij in Frankrijk; – **sansculotterie,** f. ook **sansculottisme,** n. broekeloosheid; stand en gezindheid der sansculotten, het aanhangen der partij en der grondstellingen van de sansculotten; – **sansculóttisch,** adj. op de wijze der sansculotten, de teugellooze volksheerschappij aanhangende; – **sansculottiseeren** (spr. *s*=*z*), fr. (*sansculottiser*) tot een sansculot of teugelloozen vrijheidsdweper maken; sansculottisch

gezind zijn; – *sans doute*, fr. (spr. *sañ doét*") zonder twijfel, gewis, zeer zeker, alleszins; – *sans façons*, z. f a ç o n.

Sansâra, n. ind. toestand, tegenovergesteld aan N i r w a n a, z. a.; de wereld van lijden en teleurstelling, het wereldsch bestaan.

Sanskrit, n. **de sanskritsche taal, sanskrita,** f. (d. i. eig. uitgewerkt, voleindigd, volkomen, in het oorspr. s a n s k r i t a m, d. i. volkomen (klassieke) taal) de oude taal der Hindoes of Brahminen in Hindostan, in welke hunne godsdienst- en wetboeken, evenals hunne oude dichtwerken zijn geschreven; zij wordt thans alleen nog door indische geleerden gesproken en geschreven, zooals vroeger het Latijn in Europa.

Sans-nuance, n. fr. (spr. *sañnuañs*) zware zijden stof met gouden bloemen; – *sans pardon* (spr. *sañ pardoñ*), zonder genade, zonder verschooning; – *sans pareil* (spr. *sañ parél'*), zonder gelijke of weerga, onvergelijkelijk; – **sans peine,** n. (spr. *sañpèn'*; d. i. eig. zonder moeite) soort van gestreepte katoenen stof; – *sans peur et sans reproche*, z. p e u r; – *sans phrase* (spr. *sañ fraaz'*), zonder omhaal van woorden; – **sansprendre** (spr. *sañprañdr'*), d. i. eig. zonder te nemen, in het omberspel z. v. a. s o l o s p e l e n, d. i. met de eerst gekregen negen kaarten zonder aankooping van andere kaarten van den talon of stok een spel ondernemen en met 4 of 5 slagen het spel trachten te winnen; – *sans rime et sans raison*, zonder rijm en zin, d.i. zonder grond en oorzaak, zonder kop of staart; – **sanssouci,** n. (spr. *sañsoesi*, woordelijk: zonder zorg, van *souci*, zorg) een zorgenvrij, de naam van een koninklijk lustslot bij Potsdam, beroemd als geliefkoosde verblijfplaats van Frederik den Grooten.

santa casa, z. ond. *santo*.

Santaline, z. ond. s a n d e l h o u t.

Santé, f. fr. (spr. *sañté*; van 't lat. *sanĭtas*) gezondheid; gezondheidsgordel, lijfgordel ter voorkoming van eene verkouding van het onderlijf.

Santelhout, z. s a n d e l h o u t.

Santiago, z. ond. s a n t o.

santo, santa, sp. en it. (= lat. *sanctus* enz.) heilig, de heilige; een edele goudgele wijn uit het venetiaansche; – *santa casa*, f. spr. (*casa*, huis) inquisitie-gebouw te Madrid; – **santa fede,** f. it. eig. heilig geloof; het onbeschaafde, blindgeloovige volk; – **santa hermandad,** z. h e r m a n d a d; – **santenkraam,** f. kraam met heiligenbeeldjes; in de volkstaal: „de heele rommel"; – **santepetie,** verbastering van fr. *sainte boutique*, d. i. heilige winkel, santenkraam; – **Santiágo, Santjago,** m. sp. de heilige Jacobus; de oorlogskreet der Spanjaarden tegen de Mooren; – *santo-oficio*, sp. z. v. a. *sanctum officium*, z. ond. s a n c t i o n e e r e n; – **santon,** m. sp. (een versterkende vorm. v. *santo*, heilig) turksch heilige of monnik, derwisch.

Santonine, f. alkaloïde van wormkruid (lat. *santonicum*, gr. *santónion*), hiervan *trochisci santonini*, wormkoekjes.

Santorie, f. Bot. z. v. a. c e n t a u r e a.

Santorine of **santorine-aarde,** f. vulkanische aarde van het gr. eiland Santorino, die voor watermortel en cement gebruikt wordt.

Santos-koffie, f. koffie uit Brazilië, naar de uitvoerhaven Santos genoemd.

Saoria, Saora, f. een abessinische plant, boorzuurhoudend en als middel tegen lintworm gebruikt.

Sapa, f. lat. druivenmoes, mostsap, tot op een derde of op de helft ingekookte most.

Sapajeau, m. fr. (spr. *-zjó*) drank uit citroenen, suiker, eieren en witte wijn, die gekookt en met roetjes op het vuur geklopt wordt.

Sapajoe, m. kleine rolstaartaap in Z. Amerika, waartoe b. v. de c o a i t a of b e ë l z e b u b behoort, die zeer behendig met zijn langen rolstaart klimt.

Sapán- of **sappánhout,** n. sp. (*sapan*) oostindisch roodhout, donkerrood sandelhout, eene soort van verfhout, dat op het f e r n a m b u k gelijkt, z. ald.

Sape, z. s a p p e.

sapĕre aude, lat. waag het, wijs te zijn; beproef het, verstandig te wezen.

Saphēna (scil. *vena*), f. nw.lat. kwalijk gevormd van het gr. *saphēs* of *saphēnēs*, openbaar, duidelijk) Med. eig. duidelijke bloedader; hoofdbloedader aan den voet, rozenader.

Saphir, liever **sapphir,** gew. **saffier,** m. (van het gr. *sáppheiros*; hebr. *sappîr*, chald. *sampîr*, arab. *safîr*) een hooggeschatte edelsteen van blauwe kleur; ook naald in een spreekmachine.

Sapi, m. mal. oostindisch rund.

sapidus, a, um, lat. Bot. smakelijk.

sapĭens, lat. verstandig, wijs; – *sapiénti sat!* lat. voor den wijze genoeg, genoeg voor wie er wat van weet! één woord is den wijze genoeg; – **sapiénza,** f. it. (spr. *-tza*; eig. wijsheid) eene universiteit of hoogeschool, b. v. te Rome, te Pisa; verzamelplaats der romeinsche makelaars.

Sapin, m. fr. (spr. *sapeñ*; van 't lat. *sapīnus*) 1) denneboom; 2) z. v. a. f i a c r e.

sapo, m. lat. zeep; – *sapo antimoniăcus*, spiegelglanszeep; – *s. aromaticus*, o p o d e l d o k, z. a.; – *s. domestĭcus*, gewone zeep; keukenzeep; – *s. hydrargўri*, kwikzeep; – *s. medicinālis*, zeep tot heelkundig gebruik; – *s. sabacēus*, talkzeep; – *s. unquinosus*, **sapíndus,** m. zeepboom op de westindische eilanden; – s a p i n d u s t r a n e n, pl. hars van den oosterschen den; – **saponaria,** f. nw. lat. zeepkruid, plantengeslacht, waarvan de wortel gebruikt wordt tot het wasschen van fijne goederen; – **saponificeeren,** in zeep veranderen, tot zeep doen overgaan, verzeepen; – **saponificātie** (spr. *t=ts*), f. zeepvorming, verzeeping; – **saponine,** f. zeepstof, in de wortels van het zeepkruid enz.; – **saponiet,** m. zeepsteen; – **saponlak,** n. Phot. doorschijnend vernis om negatieven te beschutten.

Sapoe lidi, m. mal. bezem van palmbladeren.

Sapōta of **sapotílboom,** m. nw.lat. (mexic. *cochit*-z a p o t l) brijappelboom, eene Z.Amer. plantenfamilie met 90 soorten, grootendeels met eetbare, smakelijke vruchten.

Sappar, m. (fr. *sappare*), z. v. a. c y a n i e t.

Sappe of **sape,** f. fr. (*sape*; it. *zappa*, sp. *zapa*, wallach. *zapé*, houweel, schoffel; vgl. het oudd. s a p p e n voor aangrijpen, rapen, en het gr. *skáptein*, graven; wallach. *sapu*, ik graaf) Mil. mijn, loopgraaf, onderaardsche gang bij eene vesting; – *sape couverte* (spr. *-koewért'*), bedekte loopgraaf, dak- of stormloopgraaf; – *s. double*, dubbele loopgraaf; – *s. pleine*, volle loopgraaf met opgevulde schanskorven; – *s. tournante*, slang- of keerloopgraaf; – *s. volante* (spr. *-wolâñt'*), loopgraaf, welker ledige schanskorven eerst later worden opgevuld; – **sappeur,** m. loopgraver, mijngraver, loopgraafmaker bij belegeringen; – **sappeeren,** (fr. *saper*) ondergraven, ondermijnen, onderaardsche gangen maken.

Sapphir, z. s a p h i r.

Sápphisch vers, n. naar de gr. dichteres S a p p h o, omstreeks 600 jaren vóór Christus, genoemde verssoort: ⏊ ⏑ — ⏓ / ⏊ ⏑ ⏑ / ⏊ ⏑ / ⏊ ⏓; – de **sapphische strophe** bestaat uit drie zulke verzen en één a d o n i s c h (z. ald.); – **sappho,** f. in 1864 door Pogson ontdekte asteroïde.

Sapropel, f. gr. (*pèlos*, slijk) vuilslijk.

Sapropŷra, f. gr. (van *saprós*, *ā*, *ón*, vuil, rot, en *pŷr*, vuur, koorts, hitte, hevige koorts) Med. rotkoorts; – **saprophŷt,** n. (v. *phytón*, plant, gewas) rottingsgewas, woekerplant, meestal zwammen, die bij voorkeur op lijken van dieren, doode planten enz. vegeteeren.

Sara, f. hebr. (*sârâh*, v. *sârar*, heerschen) vr.naam: vorstin, heerscheres; v. a. de vruchtbare.

Sarabánde, f. fr. (it. *sarabanda*, sp. *zarabanda*) spaansche op de menuet gelijkende, ernstige dans en de daarbij behoorende muziek; ook het loopen op de maat door een paard in de rijschool.

Sarabáren, pl. (lat. en gr. *sarabāre* en *saraballa*, tartaarsch *sjalawar*, hong. *salawari*) lange en wijde broek der Perzen en Meden.

Saracēnen, pl. (lat. *Saracēni*; fr. *Sarrasins*; van 't arab. *sjarki*, oostelijk, *sjaraka*, opgaan van de zon) Oosterlingen, Morgenlanders, z. v. a. o r i ë n t a l e n; oorspr. benaming van een stam in het N. van Gelukkig Arabië, later voor de Arabieren in Europa; verder in 't algemeen voor Mohamedanen, Turken en alle niet-christelijke volken, tegen welke de kruistochten ondernomen werden; oneig. ruwe, verwoestende, onbandige troepen.

Saraf of **sarraf,** m. arab. (*sarraf*, van *sarafa*, wenden, aanwenden, uitgeven) wisselaar (bankier); in Turkije: makelaar.

Sarafán, m. russ. (gr. *sárapis*, een perz. kleed, v. het perz. *sérâpâ*, d. i. van het hoofd tot de voeten) rok der russische boerinnen, die tot op de hielen nederhangt en van voren wordt toegeknoopt.

Saraph, hebr. z. v. a. k e r u b, z. a. Zie *Jesaja* 62.

Sarápus, m. gr. (van *sairein*, vegen, en *poes*, voet; eig. wie met de voeten veegt) Med. breedvoet, platvoet.

Saraches, pl. (fr. *saraches*; spr. *sarasj'*) soort van s a r d ij n e n in de Middellandsche Zee (z. ald.).

Sarasin, f. (waarsch. van 't fr. *Sarrasin*, Saraceen; ook boekweit) middelmatig groote soort van boterpeer.

Sarasse, z. s e r a s s e.

Sarat, z. a d a t.

Sarbas, m. (van 't perz. *sarbâz*, dapper, onverschrokken) perzisch krijgsman te voet.

Sarcasme, sarcepiplocele enz., z. s a r k a s m u s enz.; – **sarcidium,** n. nw.lat. (van 't gr. *sarx*, vleesch) Med. vleeschwratje; – **sarcītis** of **sarkītis,** f. vleeschontsteking; – **sarco-,** z. s a r k o-, ond. s a r k a s m u s.

Sarcelle, f. fr. (spr. *sarssl'*) taling, kleine eend.

sarcĭna, lat. last; Med. pakketvormige coccengroep.

Sard, sarder of **sárdachaat,** m. (gr. *sárdion*, of *sárdios*, scil. *lithos*, d. i. sardische steen, van S a r d e s, hoofdstad van Lydië) vleeschroode of bruinachtige agaat, carneool.

Sardanapālus, m. eig. naam van den laatsten koning van Assyrië in de 9de eeuw vóór Christus, beschreven als verwijfd en wellustig; vandaar oneig. wellustig, verwijfd vorst, wellusteling; – **sardanapālisch,** adj. verwijfd, wellustig, uitspattend.

Sardélle, f. dui. gezouten, soms ook gemarineerde a n s j o v i s, z. a.

Sarden, pl. bewoners van het eiland Sardinië of ook van het Sardinisch-Savooisch koninkrijk; – **sardo-fransch,** adj. Sardinië en Frankrijk betreffende; – **sardo-italiaansch,** adj. Sardinië en Italië betreffende.

Sarder, z. s a r d.

Sardijnen, Sardines, pl. f. (it. *sardina*, *sardella*, sp. *sardina*, fr. *sardine*, gr. *sardinē*, lat. *sardina*, *sarda*, naar het eiland Sardinië genoemd) kleine vischjes van de familie der haringachtigen (*clupea*), aan de westkust van Frankrijk en de Middellandsche Zee, die gezouten of in olie ingemaakt worden; – *sardines à l'huile*, fr. in olie ingelegde sardijnen; – *sardines à mixed pickles*, fr. eng. (vgl. m i x p i c k l e s) sardijnen, met scherpe specerijen ingelegd.

Sardōnische lach, gr. (lat. *risus Sardonĭus*, oorspr. *sárdanios gelōs*, misschien van *sairein*, de tanden knersen, grijnzen) een gedwongen, krampachtige, bittere lach, spotgelach, ook een op het lachen gelijkend vertrekken van de gezichtspieren, naar men wil van een vergiftig gewas op Sardinië (*Sardonĭa herba*), welks gebruik den mond enz. als tot lachen doet samentrekken; – ook **sardoniăsis** of **sardiăsis,** f. hondskramp, z. v. a. p a r a s t r é m m a (z. ald.).

Sardŏnyx, m. (samengetrokken uit *sárdios* en *onyx*, vgl. s a r d en o n y x) uit veelkleurige lagen bestaande onyx, die door de Ouden inz. tot c a m e ë n z. ald. werd gebezigd.

Sargássum, n. nw.lat. (port. *sargasso*, sp. *sargazo*) plantengeslacht uit de familie der Bruinwieren (*fucoideae*), drijvend zeegras, zeewier, dat vooral in den N. Atl. oceaan op sommige plaatsen een oppervlakte van millioenen

vierk. kilometers beslaat, sargasso-banken, sargasso-zeeën of wiervelden genoemd, en waardoor Columbus veertien dagen achtereen moest varen.

Sargon, z. zirkoon.

Sari, f. hindost. omslagdoek, als mantel en onderrok door de hindoesche vrouwen gebruikt.

Sariāma, f. hoenderachtige moerasvogel in Zuid-Amerika.

Sariboepalm, m. maleisch (*sariboe*) rondbladerige schermpalm (*Saribus rotundifolius, Corypha rotundifolia*), welks bladeren tot zonneschermen en waaiers dienen.

Sarkásmus of **sarcasme,** n., pl. **sarkásmen,** gr. (*sarkasmós*, v. *sarkádzein*, openrijten, in toorn op de lippen bijten; van *sarx, sarkós*, vleesch) eig. openrijting van het vleesch; hoonend gelach, bijtende spotternij, vinnige spotrede, bittere gezegden, die door merg en been dringen; – **sarkástisch,** adj. ontvleeschend; snijdend, stekelig, scherp; hoonend, spottend, bijtend, bitter; – **sarkītis,** z. sarcitis, ond. sarcasme; – **sarkocēle,** f. Med. vleeschbreuk, ziekelijke verharding der teelballen; – **sarkoëpiplocēle,** liever **sarkepiplocēle** of **sarcepiplocēle,** f. vleeschnetbreuk van den navel; – **sarkohydrocēle,** liever **sarchydrocēle,** f. vereeniging van de vleeschbreuk met de waterbreuk; – **sarkokólla,** f. vleeschlijm, een gom- of slijmachtig plantvormend bestanddeel uit den afrikaanschen struik, *Penaea sarcocolla*; – **sarkologie,** f. Med. vleeschleer, de leer van de vleeschachtige of zachte deelen van het lichaam; – **sarkológisch,** adj. de vleeschleer of de vleeschkunde betreffende; – **sarkōma,** n. vleeschuitwas; – **sarkomateus,** adj. gr.-lat. met een vleeschuitwas behept; – **sarkomphālus,** m. of **sarkomphalon,** n. vleeschnavelbreuk, vleeschbreuk aan den navel; – **sarkophaag,** m. (gr. *sarkophăgos*, v. *phagein*, eten) eig. vleescheter, vleeschverteerder; bij de Ouden: doodkist, vervaardigd uit een sponzigen, bijtenden het lijk spoedig verterenden kalksteen in Voor-Azië, verder in 't algemeen steenen kist, doodkistvormig grafteeken; – **sarkophăga,** ook **sarkophagica,** (scil. *medicaménta*) pl. Med. bijtmiddelen, vleeschknagende middelen; – **sarkophyta,** f. voortbrenging eener versche zelfstandigheid, vleeschvorming in wonden en zweren; – **sarkophyma,** n. vleeschuitwas, eene ziekelijke vleeschvoortbrenging; – **sarkōsis,** f. (v. *sarkoen*, vleesch verwekken) vleeschvorming; – **sarkostōsis,** f. vleeschverharding, vleeschverbeening; – **sarkothlāsis** of **sarkóthlasie,** f. spiervleeschkneuzing; – **sarkothlásma,** n. gekneusd, vleezig deel; – **sarkōtisch,** adj. (gr. *sarkōtikós, ē, ón*) vleeschaanzettend, vleeschverwekkend; – **sarkotika,** n. pl. vleeschverwekkende of vleeschheelende middelen.

Sarmāten, pl. (gr. *Sauromătai, Sarmătai*, lat. *Sarmătae*) in de oudheid de slavische volken, die Sarmatië, d. i. noordelijk Europa en Azië bewoonden; vandaar sarmatische (poolsche) ziekte, de poolsche vlecht, z. *plica polonica.*

Sarmentum, n. lat. rijs, rank, wortelrank; – **sarmentacĕae,** pl. nw.lat. wijnstokgewassen; – **sarmentifĕrae** pl. zich door ranken voortplantende gewassen; – *sarmentosus, a, um*, lat. Bot. rankend, wortelrankig.

Sarong, f. mal. en jav. kleedingstuk, bestaande uit een lap katoenen stof, dikwijls mooi gebatikt, waarvan de beide einden worden aaneengenaaid, en die, door een gordel vastgebonden, bij wijze van een vrouwenrok in Ned. Oost-Indië en bij de Maleiers in 't algemeen door beide seksen wordt gedragen.

Sarraf, z. saraf.

Sarras, m. (it. van *Saraceen*, fr. *Sarrasin*, of meer waarschijnlijk van 't mid.lat. en gr. *sarissa*, lange lans) groote sabel, houwdegen, zooals die bij de cavalerie in gebruik is.

Sarsaparille, z. sassaparille.

Sarsenét, n. (oudfr. *sarcenet*, mid.lat. *saracenium*, oorspr. bij de Saracenen geweven stof, taf) lichte, linnenachtig geweven, geverfde en geglansde katoenen stof, voeringstof, eenkleurige voeringkatoen; ook bij het boekbinden gebruikt als ruglinnen.

Sartor, m. lat. (van *sarcīre*, naaien) naaier, snijder, kleermaker; vandaar **Sartorius,** m. als naam voor kleermakers; – **sartorius,** Med. spier aan de bovendij, snijderspier; – **sartorella,** f. ital. naaister.

Sas, n. waterkom (*bassin*), in de lengte eener vaart uitgegraven, om daarin het water te verzamelen, dat men naar behoefte door de sluis, boven welke het gebouwd is, laat afloopen; mengsel van brandbare stoffen om een aanhoudend vuur te veroorzaken en alsdan ook brandsas geheeten, drijfsas, als de vuurstroom een vuurgevend lichaam in beweging brengt.

Sasd, f. cither, snaarinstrument van armenische en tataarsche zangers.

Sasi, z. sjakoe en sjoo; – **sasji,** z. sjakoe.

Sasjen, m. russ. (*sásjenj*) russische vadem.

Sássafras, m. (sp. *salsafras, salsifrax, salsifragia, saxifragia*, = lat. *saxifrăga*, z. ald., omdat men aan dit gewas ook het vermogen van blaassteenen klein te maken en uit te drijven toekende; vgl. pavame) plantengeslacht uit N. Amerika, levert o. a. de sassafraskamfer en een specerijachtig, als geneesmiddel gebruikt hout; – **sassafrashout,** venkelhout; – vandaar **sassafrashoutolie,** f. ætherische olie.

Sassaparilla of **sarsaparille,** f. (sp. *zarzaparilla*, naar men wil van *zarza*, braambeziestruik, bask. *zartzia*, en den arts Parillo, die haar ontdekte en het eerst naar Europa bracht; beter echter van 't sp. *parrilla*, een kleine wijnstok, een jonge wijnrank) plantengeslacht, dat rondom de Middellandsche Zee, alsook in China, Mexico enz. groeit en waarvan de soms 3 m. lange bijwortels geneeskrachtige stoffen bevatten.

Sassinet, n. z. v. a. sarsenet.

Sassoline, f. natuurlijk waterhoudend borax-zuur (z. ald.), dat aan de boorden van

heete bronnen b ij S a s s o, niet ver van Florence voorkomt.

Sastáwa, f. russ. (v. *sastawitj*, versperren, afsluiten) slagboom, stadspoort.

sat of *satis*, lat. genoeg, toereikend, zat; – *sat cito, si sat bene*, wat goed gedaan wordt, gaat spoedig genoeg; – *in magnis voluisse sat est*, bij groote, moeilijke zaken is reeds de goede wil genoeg; – *sat prata biberunt*, de weiden hebben genoeg gedronken; schertsend voor: ik heb genoeg.

Sat, siameesche graanmaat van 25 k a n a n g = 13 tot 14 liter.

Sátan, m. hebr. (*sâtân*, v. *sâtan*, arab. *sjatana*, tegen iemand zijn, hem vervolgen) eig. wederstrever, vijand (1 *Kon.* 5,4; 11, 23); gevallene, booze engel, duivel, inz. hoofd der gevallen engelen, de opperste duivel; oneig. als scheldwoord: boosaardig, kwaaddoend schepsel; – **satanino,** it. verklw. van s a t a n: kleine satan, duiveltje; – **satansch, satánisch,** adj. duivelsch, boosaardig; – **sataniānen,** pl. secte, die den satan vereerde, wegens zijn macht om kwaad te doen; – **satanísme,** n.nw.lat. satanische, duivelsche gezindheid.

Sate, f. mal. op een bamboe-pin gestoken, geroosterde stukjes geiten- of varkensvleesch.

Satelliet, m. (van 't lat. *satélles*, genit. *satellĭtis*; fr. *satellite*) begeleidend en beschermend bediende, lijfwachter, wachter, trawant; een ondergeschikte, die een voornamer persoon als zijne schaduw volgt; Astron. bijplaneet.

Sater, saterspel, z. s a t y r.

satiābel, adj. nw.lat. (van 't lat. *satiāre*, verzadigen) te verzadigen, verzadigbaar; – **satiabiliteit,** f. verzadigdheid; – **satiĕteit,** f. lat. (*satiĕtas*) volheid, zatheid, verzadiging; oververzadiging, walging.

Satijn, n. fr. (*satin*, it. *setino*; van 't it. en mid.lat. *seta*, zijde, oorspr. *sera*, *serĭca*, d. i. zijden haar, v. 't lat. *seta*, sterk haar, borstels; vandaar provenç. en sp. *seda*, fr. *soie*, nederl. z ij d e) eene op atlas gelijkende stof met glanzige oppervlakte; zijden, wollen en katoenen satijn; – *satin de laine* (spr. *-leǹ'*), gekeperde jassenstof, wollen atlas; – *satin turc*, turksch atlas, eene op het atlas gelijkende zwarte zijden stof; – **satijnhout,** n. kastanjegeel atlashout; – **satináde,** f. licht halfzijden atlas; – **satinage,** f. glans, gladheid; – **satinét,** n. gestreepte halfzijden stof, half atlas; – s a t i n e e r e n (fr. *satiner*), als satijn maken, een zachten atlasachtigen glans geven; gouddraden op verheven borduurwerk naaien; gladmaken, g l a c e e r e n, z. ald. (inz. papier); – g e s a t i n e e r d, adj. (fr. *satiné*) atlasachtig, op atlas gelijkende, gladgemaakt.

Satíre, minder goed **satyre,** f. (v. 't lat. *satĭra*, oud. *satŭra*, van *satur*, zat, vruchtbaar, vol; oorspr. (scil. *lanx*) eene met allerlei vruchten opgevulde fruitschaal, vandaar mengsel, allerlei, poespas; mengelpoëzie) hekelschrift, hekeldicht, spotschrift, waarin de dwaasheden en ondeugden der menschen aan de kaak worden gesteld; – *satira varroniāna*, satirische voordracht, waarin rijm en onrijm met elkander afwisselen, naar den Romein Varro; – **satiricus,** m. spotter, hekeldichter, spotschriftsteller; narrengeesel; – **satirisch,** adj. spottend, bijtend, geeselend, hekelend; – **satiriseeren** (fr. *satiriser*), door spot belachelijk maken, geeselen, hekelen, over den hekel halen, doorhalen.

Satis, z. s a t.

satisdeeren, lat. (*satisdāre*, d. i. eig. genoeg geven) of nw.lat. **satisdateeren,** borgblijven of stellen; – **satisdātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *satisdatĭo*) Jur. borgblijving, borgstelling; – **satisfaceeren,** (lat. *satisfacĕre*; fr. *satisfaire*) genoegdoen, tevredenstellen, genoegdoening geven; tevredenstellen, bevredigen; voorheen ook: vergenoegen; – **satisfáctie** (spr. *t=s*), f. (lat. *satisfactĭo*) genoegdoening, voldoening, bevrediging, schadeloosstelling, afrekening met eenen schuldenaar, schadevergoeding; – **satisfaisant,** adj. (spr. *sati-sf'záǹ*) genoegdoend; bevredigend; – **satisfait,** adj. (spr. *sati-sfè*) bevredigd, tevreden, vergenoegd; ook als subst. tevredene, inz. iemand, die met zijn socialen en politieken toestand tevreden is, in tegenst. met m a l c o n t e n t e n, z. ald.

sativus, a, um, lat. Bot. gekweekt (met het doel om tot voedsel te dienen).

Sato, f. boot der koraalvisschers in de Levant.

Satraap, m. gr. (*satrăpēs*; een oorspr. perz. woord: *sitrab*) perzisch stadhouder, landvoogd, landbestuurder; oneig. weelderig, onvermoeid en heerschzuchtig mensch; – **satrapíe,** f. (gr. *satrapeia*) stadhouderschap; – **satrápisch,** adj. heerschzuchtig, menschenplagend en weelderig levend; – **satrapiseeren** (spr. *s=z*), als een satraap in grooten glans leven en zijne onderdanen onderdrukken en kwellen.

Satti, f. skr. verbranding der weduwen bij de Hindoe's, in 1830 dooor het Britsch bestuur verboden.

Sattva, f. skr. het wezen, de waarheid, het licht.

satureeren, lat. (*saturāre*, v. *satur*, zat) verzadigen, aanvullen; – **saturantĭa** (spr. *ti=tsi*), n. pl. geneesmiddelen, die het zuur der maag opzuigen en afvoeren; – **saturātie** (spr. *tie=tsie*), f. (later lat. *saturatĭo*) Chem. verzadiging.

Saturday, m. eng. (spr. *sètterdee*, uit *Saturn*, Saturnus, en *day*, dag samengesteld) Zaterdag.

Satúrnus, lat. Myth. volgens oud-rom. overlevering: oudste koning van Latium, vervolgens vereerd als god van den akkerbouw en der geregelde menschelijke samenleving; later = gr. K r o n o s, m. tijdgod, god en beeld van den alverslindenden tijd, een zoon van Uranus en Gæa of van den hemel en de aarde, vader van Zeus enz., beheerschte voor dezen den hemel, eer hij door Zeus onttroond werd; onder zijne heerschappij was het de gouden eeuw of de s a t u r n i s c h e t ij d; ook de op Jupiter in grootte, alsmede in zonsafstand volgende planeet van ons zonnestelsel, met een ring en 8 manen; Chem. het lood; – vandaar **saturnisch,** adj. lood bevattend; ook duister, somber,

treurig; ongelukkig; – **saturnaliën,** pl. (lat. *saturnalia*) Saturnusfeest, een in December gevierd romeinsch vreugdefeest of volksfeest van vrijheid en gelijkheid, waarbij men elkander door gezellige vroolijkheid en het geven van geschenken als het ware voor eenige dagen in de gouden eeuw poogde terug te plaatsen; – *non semper erunt saturnalia,* sprw: 't is niet altijd kermis; – **saturnia,** f. bijnaam van Hera, als dochter van S a t u r n u s; ook de dichterlijke benaming van Italië, omdat Saturnus gerekend wordt eenmaal daar geregeerd te hebben; – **saturnilabium,** n. astronomisch werktuig om den stand van de manen van Saturnus voor elken tijd gemakkelijk te vinden; – **saturnisch,** adj. (lat. *saturnius, a, um*) overoud, tot de hooge oudheid behoorende (het s a t u r n i s c h e v e r s, het overoude, eigen vers der oud-romeinsche volksdichting); eenvoudig, gelukkig, onschuldig; – **saturniet,** n. nw.lat. bruin looderts, bruin loodspaat.

Sátyr, m. gr. (*sátyros*) ook wel **sater,** Myth. veld- of woudgeest, woudgod met bokspooten, kleine horens en staart, een zinnebeeld der ruwe, grofzinnelijke, halfdierlijke menschennatuur; ook z. v. a. o r a n g-o e t a n g; – **satyrisch drama** of **saterspel,** soort van parodisch naspel der oudgr. tragœdie, waarin s a t y r s het koor vormden; – **satyriăsis,** f. overdreven, ziekelijke geslachtsdrift der mannen, paringswoede, het geil-zijn als een satyr; een tegenhanger ervan vormt de n y m p h o m a n i e (z. a.) bij vrouwen;– **satyre,** z. s a t i r e.

Sauce, f. fr. (spr. *soos*'; mid.lat., provenç., sp. en it. *salsa,* vgl. s a l s e) s a u s, vloeibaar toevoegsel tot vele spijzen; – *sauce remoulade,* remoulade- of koude kruidensaus; – *sauce aux champignons* (spr. *o sjañpienjoñ*), saus met paddenstoelen; – **saucière,** f. sauskom, sausnap of -schaal; – **saucisse,** f. (spr. *se-siés*'; it. *salciccia,* sp. *salchicha,* als ware 't lat. *salsitia*) of als verklw. **saucijsje,** n. fr. **saucisson,** m. (spr. *sosi-sóñ*) kleine braadworst, braadworstje; Mil. takkenbos, mutserd, lange zak van leder enz., met kruit gevuld en waaraan een lont wordt bevestigd, om zoo eene mijn aan te steken; – **saucijsebroodje,** n. worstje in een pastijkorst gebakken.

sauf-conduit, m. fr. *spr. soof-kondwi* = lat. *salvus condúctus,* z. *salvus*) vrijgeleide, geleibrief.

Saul, hebr. (*sjâ-oel*) mansn.: de afgebedene.

Sauriërs, pl. gr. (van *saúra,* hagedis) een andere naam voor hagedissen; – **sauriet,** m. hagedissteen; – **sauroktŏnos,** m. (van *kteinein,* dooden) hagedisdooder, bijnaam van Apollo; – **saurographie,** f. hagedisbeschrijving; – **saurolithen,** pl. versteeningen van hagedissen of van enkele deelen er van; – **saurologie,** f. natuurlijke geschiedenis der hagedissen; – **saurus,** m. (voorwereldlijke) hagedis, b. v. M o s o s a u r u s = Maashagedis, waarvan de overblijfselen bij Maastricht gevonden zijn in den St. Pietersberg.

Saus, f. z. s a u c e; – **sausen,** met een saus doortrekken, b. v. rook- of snuiftabak.

Sauté, n. fr. (spr. *soté*; v. *sauter* = lat. *saltare,* springen) soort van ragoût of gekruide en gestoofde vleeschspijs; – **sauteeren,** vleesch op sterk vuur snel op beide zijden in boter enz. braden en gaar maken, b. v. g e s a u t e e r d e kalfsnieren.

Sautereaux, pl. fr. (spr. *sot'rò,* v. *sauter,* springen) de t a n g e n t e n, die bij het bespelen der klavieren, forto-piano's enz. opspringen en de snaren aanslaan.

Sauterne, m. fr. (spr. *sotérn'*) soort van fijne fransche witte wijn, naar het gelijknamig marktvlek in het departement der Gironde.

Sautoir, m. fr. (spr. *sotoăr*; v. *sauter* = lat. *saltare,* springen) 1) schuin kruis, Andrieskruis; 2) omslagdoekje, omknoopdoekje; – *en sautoir* (spr. *añ-*), kruisgewijs, om den hals of over de borst gekruist (van ordelinten en banden).

Sauvagerie, f. fr. (spr. *sowazj'rie*; v. *sauvage,* wild, menschenschuw; sp. *salvage,* provenç. *salvatge,* it. *salvaggio, selvaggio,* v. 't lat. *silvatĭcus,* tot het woud behoorend, in 't wild groeiend, wild, van *silva,* woud, bosch) menschenschuwheid.

sauveeren, fr. (*sauver*; spr. *so-v-,* lat. *salvāre*) redden, behouden, verlossen, veilig afbrengen; besparen, uitwinnen, uithalen; – **zich sauveeren,** zich redden, bergen, in veiligheid stellen; zijne schade door iets vergoeden; – *sauve qui peut,* redde zich wie kan, ieder denke slechts om zijn lijfsbehoud; – **sauvegarde,** f. z. s a l v e g a r d e, ond. s a l v e e r e n; – **sauvement,** n. (spr. *sov'máñ*) of **sauvage** (spr. *sovaazj*), redding, heil; redloon, berggeld; – *droit de sauvement,* of *de sauvage,* het strandrecht, het recht om de goederen, die van verongelukte schepen zijn gered, voor de eigenaars zelve tot op de uitkeering van eene evenredige belooning te mogen bewaren; – **sauveur,** m. fr. z. s a l v a t o r.

Savánna, savanne, f. (sp. *savána,* uit de taal van Haïti) groote grasvlakte met boomgroepen of verspreid staande boomen in de heete luchtstreek.

Savantásse, m. fr., it. **savantaccio** (spr. *-tàtsjo*), iemand, die den geleerde uithangt, maar slechts eene verwarde kennis bezit, geleerde praler, letterkundige windbuil; – **savante,** f. fr. geleerde vrouw, blauwkous.

Savátte, f. fr. (*saváte,* it. *ciabatta,* sp. *zapata,* van 't mid.lat. *sapata*; vgl. s a b o t) oude schoen; slof.

Savingbank, f. eng. (spr. *séewingbank,* v. *save,* sparen) spaarbank, spaarkas.

Sávitiĕn, pl. lat. (*saevitiae,* van *saevus,* wreed, gruwzaam, wild) Jur. harde behandelingen, wreedheden, mishandelingen.

Savoir-faire, n. of het *savoir-faire,* fr. (spr. *sawoar fér*'; v. *savoir,* weten, prov. en sp. *sabèr,* it. *sapére, savére,* v. lat. *sapĕre,* verstaan) woordelijk: het weten-te-doen, het doenkunnen, geschiktheid, bekwaamheid, bedrevenheid; – **savoir-vivre** n. eig. het weten te leven, levenswijsheid, levenskunst, geschikte levenswijze, bekwaamheid om zich jegens anderen wel-

voeglijk of behoorlijk te gedragen, b. v. hij heeft geen savoir-vivre, d. i. hij weet zich in de maatschappij niet behoorlijk voor te doen.

Savón, m. fr. (= lat. *sapo*) zeep; – *savon au suc de laitue* (spr. – *o suuk d'lètú*), latuwzeep; – *savon d'amandes amères*, bittere-amandelzeep; – *savon de Naples*, Napelsche zeep; – *savon de riz*, rijstemeelzeep; – *savon en tables*, zeep in koekjes, in stukken; – *savon ponce*, puimsteenzeep; – **savonnerie,** f. eig. zeepziederij; inz. turksche tapijtfabriek te Parijs, die in een vroeger voor zeepziederij gebruikt gebouw gevestigd is; – **savonnerie-tapijten,** turksche tapijten met fluweelachtigen grond en levendige kleuren; – **savonnétte,** fr. zeepbal, waschbal, ter reiniging van vlekken enz.; ook klepdeksel over het glas van sommige zakuurwerken (jachthorloges).

savoureeren, fr. (*savourer*, v. *saveur* = lat. *sapor*, smaak) met bijzonderen smaak gebruiken, langzaam en smakelijk nuttigen, recht genieten; ook gezegd van het rooken van een lekkere sigaar.

Savoyard, m. fr. Savoyer, man of knaap uit Savoye; kleine schoorsteenveger, liedjeszanger, marmotjongen; ook ruw, onhebbelijk mensch; – **savoyekool,** een bepaalde koolsoort, oorspr. uit Savoye.

Sawah, f. mal. rijstveld, dat door dammen met sluizen is ingesloten, om den akker onder water te laten loopen; droge sawahs, zulke, waarbij dit door het hemelwater moet geschieden, natte s., zulke, die op kunstmatige wijze onder water gezet worden.

Sawjet, z. sowjet.

Sawny, z. ond. Pat of Patrik.

Sawod, m. russ. (v. *sawodítj*, stichten, aanleggen) fabriek.

Sawoehout, n. zwaar, fraai, bruinachtig rood hout, dat zoo hard is, dat het metaal afslijt, van den sawoeboom in Ned.Oost-Indië; – **sawoemanilla,** m. breiappel, gelijkende op een juttepeer; – **Sawoe-paard,** n. pony van het eiland Sawoe.

saxatĭlis, e, lat. Bot. op steenen groeiende.

saxifraag, adj. lat. (*saxifrăgus, a, um*, steenen verbrekend, van *saxum*, rots, en *frangĕre*, breken) Med. den steen oplossend; – **saxifrăge** (scil. *herba*), f. steenbreek, een talrijk plantengeslacht; – **saxifrageën,** pl. nw. lat. de gewassen van 't geslacht der steenbreek.

Saxonia, f. lat. naam voor Saksen; – **saxoniénne,** f. fr. (*saxon*, saksisch) eenkleurige zijden stof met fijn patroon.

Saxophoon, f. hoorn, uitgevonden door Sax (± 1865).

Sayétte, f. fr. (*saïette*, verklw. v. *saie*, provenç. en sp. *saya*, it. *saja*, rok, lijfje, wollen overkleed en de daartoe gebezigde stof, v. 't lat. *saga*; *sagum*) of **sajét,** wollen stof, soort van serge; sajetgaren.

Saynete, z. sainete.

Sbaglio, m. it. (spr. *sbáljo*) Kmt. feil, vergissing, dwaling, rekenfout; vergoeding daarvoor.

Sbirre, m. it. (*sbirro, birro*, sp. *esbirro*) gerechtsdienaar, diender, politie-bediende in Italië.

Sbiten of **sbitjen, sbitna,** russ. (v. *ssbitj*, slaan, mengen, brouwen) russ. drank uit water, honig en laurierbladeren of salie; – **sibensjtsjik,** m. verkooper van dezen drank.

sborseeren, it. (*sborsare*, eig. ontbeurzen, van *borsa*, beurs, buidel, en *s* = lat. *ex*) Kmt. uitbetalen, geld uitleggen, voorschieten; – **sborso,** m. voorschot, uitschot, uitgaaf voor een ander.

Scabéllum of **scabíllum,** n. lat. (verklw. van *scamnum*, bank) of **schabélletje,** n. voetbankje; onderstel of voetstuk voor borstbeelden, pronkvazen enz.; bankje, waarop misdadigers op het schavot tentoongesteld werden of te pronk stonden; ook eentonig speeltuig der Ouden, dat met den voet in beweging werd gebracht; – **scabellon,** n. fr. (spr. *-lóñ*) hoog voetstuk voor standbeelden.

Scabies, f. lat. (v. *scabĕre*, krabben, schaven) Med. schurft, ruidigheid; – **scabieus,** adj. (lat. *scabiōsus, a, um*) schurftig; – **scabiōsa,** f. nw. lat. schurftkruid, een tuingewas van velerlei soorten.

Scabīnus, m., pl. **scabini** of **scabinen,** mid. lat. (het werd in ital. *scabino*, fr. *échevin* en was uit het germaansch overgenomen van het duitsch *schöppe, schöffe*, oudsaks. *scepeno*, oudhoogd. *sceffeno*, ons schepen, wie recht schaft of verschaft, d. i. spreekt of doet) schepen, gerechtelijk bijzitter; – **scabinaat,** m. (mid. lat. *scabinātus*) gerechtsambt, schepenstoel, waardigheid van schepen, door Karel den Grooten ingesteld.

scabreus, adj. lat. (*scabrōsus, a, um*, van *scaber*, ruw) ruw, hobbelig, oneffen, niet glad gemaakt; moeilijk, bezwaarlijk, netelig, gevaarlijk, onfatsoenlijk.

scadeeren, it. (*scádere*, van *s* = lat. *ex*, en *cadĕre*, vallen) Kmt. vervallen (van wissels); – **scadénza,** f. het vervallen of vervaltijd van een wissel.

Scævŏla, m. lat. (eig. verklw. v. *scaeva*, de linksche, van *scaevus*, gr. *skaios*, linksch) de linksche, een bijnaam der familie Mucius in het oude Rome.

Scagliola, f. it. (spr. *skáljola*; eig. kleine schub, verklw. van *scáglia*, schilfer, korst, verwant met ons schaal) vermenging van fijn gips en tot poeder gebracht glimmer, dat door middel van lijm tot een deeg wordt verbonden; vandaar scagliola-werk, steenschilderwerk uit deze stof; soort van mozaïek, z. ald.

Scāla, f. lat. en it. ladder, trap; Muz. toonladder, toonschaal, onafgebroken volgrij der tonen; ook graadverdeeling, gradenschaal aan weerglazen en soortgelijke werktuigen; – *santa scala*, f. it. heilige trap van 28 treden te Rome, welker bestijging op de knieën een volle aflaat bezorgt; – **scala caeli,** trap des hemels, een verzameling exemplaren, d. z. verhalen ter inlassching in preeken, dateerend uit de 14e eeuw, bijeengebracht door frater Johannes Junior; – *scalāres anni*, pl. trapjaren; – **scalaria,** f. nw. lat. trapschelp; – **scalaren,** pl. grootheden, die door een-

heden, afmetingen en getalwaarden volkomen bepaald zijn.

Scalde, z. s k a l d e; – **scalenisch,** z. s k a l e n i s c h.

scaleeren, it. (v. *scagliare*) afschubben; oneig. iemand belasteren.

scalpeeren, lat. (*scalpĕre*) snijden, ingriffelen (b. v. eene beeltenis in steen enz.) villen, de huid met het haar van de hersenpan aftrekken, zooals de amerikaansche Indianenstammen hun vijanden plachten te doen; – het **scalpeeren,** schedelvilling; – **scalp,** m. (eng. *scalp*) hoofdhuid, inz. de door de noordamerikaansche Indianen aan hunne vijanden afgetrokken schedelhuid; – **scalpél,** n. lat. (*scalpĕllum*) ontleedmes der chirurgen met vaststaand lemmet (verschillend van b i s t o u r i (z. ald.), waarbij het lemmet wordt toegeslagen); – **scalptuur,** f. (lat. *scalptūra*) het snijden, griffelen met de graveernaald, inz. kunst om klein verheven werk (r e l i ë f) op steenen en stempels voort te brengen (onderscheiden van s c u l p t u u r (z. ald.).

Scalzi, pl. it. barrevoetgangers, z. d i s c a l c e a t e n.

Scamíllen, pl. lat. (*scamillus*, bankje, verklw. van *scamnum*, bank) Arch. uitstekken, platen aan zuilen.

Scammonium, n. lat. Med. bijtende en sterk afdrijvende hars van de **scammonium-winde** of h a r s w i n d e (lat. *scammonia*, gr. *skamōnĭa*).

scamnum Hippocrătis, n. lat. eig. bank van Hippokrates, een werktuig tot het zetten van ontwrichte ledematen, inz. van een ontwrichten opperarm.

Scandaal, scandaleus, z. s c h a n d a a l.

scandeeren, lat. (*scandĕre*, d.i. eig. klimmen) een vers volgens zijne leden afmeten of verdeelen, volgens een tijdmaat afdeelen, naar de versvoeten opzeggen of aflezen, zonder den inhoud van het vers daarbij in acht te nemen; – **scandens,** lat. Bot. klimmend; – **scánsie,** f. (lat. *scansĭo*) versmeting, versverdeeling; – *scansōres*, pl. nw. lat. klautervogels.

Scandinavië, n. (lat. *Scandia* of *Scandinavĭa*, f.; waarschijnlijk v. sanskr. *skand*, springen, zoodat de Skanden of Scandinaviërs oorspronkelijk = Scythen, d. i. nomaden waren) het noordeuropeesche schiereiland, dat Noorwegen en Zweden omvat; vandaar S c a n d i n a v i s c h e t a l e n, l e t t e r k u n d e enz., noorsche, inz. oud-noorsche talen enz.; – **scandinavisme,** n. streven om deze rijken tot één geheel of althans tot een bond te maken.

Scandium, n. nw. lat. door Nilson in 1879 ontdekt eigenaardig metaal, zoo genoemd, omdat de mineralen, waaruit het tot dusver vervaardigd werd (g a d o l i n i e t en e u x e n i e t) alleen in Scandinavië voorkomen.

Scandix, f. lat. (gr. *skándix*) kervel.

Scapha, f. lat. (van 't gr. *skăphē*, v. *skaptein*, graven) in 't alg. uitgehold lichaam, trog, kuip, boot, schip; Med. uitwendige oorholte, sleufvormige verdieping van het uitwendig oor tusschen den buiten- en binnenzoom (h e l i x en a n t h e l i x); ook het weleer bij de aderlatingen aan het voorhoofd gebruikelijk schuitgewijs verband; – *scapham scapham dicĕre*, eig. eene boot boot noemen, d. i. het kind bij zijn rechten naam noemen, ronduit spreken, er geene doekjes om winden, b. v. een schurk schurk noemen enz.; – **scaphánder,** liever **skaphánder,** m. gr. zwemkleed, zwemgordel van kurk enz., een middel om zich boven water te houden; – **scaphieten,** pl. soort van bootvormige a m m o n i e t e n; – **scapholdisch,** adj. boot-, kaan- of schuitvormig.

Scapijn, m. it. (*scapino*; van *scappino*, oudfr. *escapin*, *escarpin*, sp. *escarpin*, ook: korte kous, lichte schoen, v. 't it. *scarpa*, schoen; op komische wijs zoo geheeten) geslepen bediende, bediendenrol, als staand karaktermasker op het ital. schouwtooneel.

scápito, f. it. (van *scapitare*, inboeten, provenç. *descaptar*, v. 't lat. *caput*, hoofd enz.) verlies, inboeting, schade.

Scapulalgie, f. lat. gr. (van 't lat. *scapŭla*, schouderblad) Med. schouderpijn; – **scapulier,** n. (nw. lat. *scapulāre* of *scapularium*) schouderrok, schouderkleed van de r. kath. ordegeestelijken, dat van voren en achteren over de schouders afhangt; ook rozenkrans, paternoster (fr. *chapelet*).

Scarabēus of **scarabæus,** m. lat. (gr. *kárabos*), pl. **scarabēen** of **scarabæen,** N. H. kevers, b. v. *Scarabeus stercorarĭus*, drekkever; ook kebersteenen, oude egyptische, voor heilig gehouden gesneden steenen (g e m m e n), die op de verheven zijde den vorm van een kever, in hunne holte een klein godenbeeld vertoonen.

Scaramouche, m. fr. (spr. *skaramóésj*'; it. *scaramuccia*, sp. *escaramuza*, oorspr. eigennaam van een beroemden komischen tooneelspeler; it. *scaramúccia*, *scaramúccio*, fr. *escarmouche*, sp. en provenç. *escaramuza*, schermutseling; it. *scaramucciáre*, schermutselen, v. *schermire*, vechten, s c h e r m e n, oudhoogd. *scirman*) hansworst, grappenmaker, de staande karakterrol van den pocher op de oude ital. en fr. tooneelen, doorgaans geheel zwart, in spaansche dracht.

Scardamýgmus enz., z. s k a r d a n y g e n u s.

Scarfs, pl. eng. (van *scarf*, sjerp) bonte, smalle sjerpen van fijne wol, uit Norwich afkomstig.

scarificeeren, lat. (*scarificāre*) Chir. koppen; kerven, met het lancet openrijten, b. v. het tandvleesch; – **scarificātie** (spr. *t=ts*), f. (*scarificatĭo*) het koppenzetten, koppen; – **scarificātor,** m. nw. lat. een chirurgisch werktuig tot het openrijten der huid, ook het kopijzer, kerf- of snijijzer; een eng. landbouwgereedschap tot het losmaken en verkruimelen van den bodem, een soort cultivator; – **scarificatoriën,** pl. samengestelde werktuigen om te koppen; – *scariosus, a, um*, lat. Bot. drooghuidig, droogschubbig.

Scarlatina, f. nw. lat. het s c h a r l a k e n (z. ald.), scharlakenkoorts, roodvonk; – **scarlatineus,** adj. van scharlaken, scharlakenachtig.

Scarlievo, z. s c h e r l i e v o.

Scarpe, z. e s c a r p e.

scarso, it. (provenç. *escars*, *escas*, oudfr. *escars*, sp. *escaso*, eng. *scarce*, ons s c h a a r s, s c h a a r s c h, v. 't mid. lat. *scarpsus*, *excarp-*

sus, voor 't lat. *excerptus*, v. *excerpĕre*, uittrekken, in 't kort of in 't klein samentrekken) gering, krap, karig; Kmt. schaarsch, moeilijk te verkrijgen (van wissels en speciën).

scarteeren, it. (*scartáre* = fr. *scarter*) uitschieten, afzonderen, ter zijde leggen; het onbruikbare of bedorvene, b.v. van eene koopwaar wegwerpen; de kaarten in het spel voor andere van den talon of stok verruilen (e c a r t e e r e n) enz.; – *scarta faccia*, f. (spr. *fátsja*) Kmt. uittreksel of eene lijst der op markten, beurzen, duitsche missen enz. voorhanden waren; – *scarto*, n. uitschot; het wegwerpen of koopen van kaarten in het spel.

scarus, m. lat. (gr. *skaros*) papegaaivisch.

Scat, n. (hoogd. *scatt*, van 't oudfr. *escart*, nu *écart*, het ruilen in 't kaartspel; de weggeworpen kaarten) een duitsch kaartspel tusschen drie personen; – **scat leggen**, z. v. a. e c a r t e e r e n.

scatŭla, f. mid. lat. (it. *scátola*, doos) Med. artsenijdoos.

Scaurus, m. lat. z. v. a. het gr. s a r a p u s.

Scavage, f. (spr. *skewidsj*) staangeld, stadsbelasting op kramen in Londen.

Scavia of **sçavie**, ook **cavia**, f. (van 't brazil. *cabiai*, fr. *cabiai*, eng. *cavy*) halfkonijntje, varkenskonijntje, zeevarkentje, roodachtig geel of zwart en wit gevlekt, in Z. Amerika, inz. in Brazilië.

Scavissón of **escavisson**, m. fr. (spr. *on*=*oǹ*; van it. *scavezzone*, brok, stuk, b.v. de *cannella*, van kaneel, v. *scavezzare*, *scapezzare*, breken, sp. *descabezar*, v. sp. *cabeza*, hoofd, it. *cavezza*, halster, paardekop) roodachtig gele kaneel.

Sceau, m. fr. (spr. *soo*) zegel.

Scelalgie, f. of **skelálgie**, gr. (v. *skélos*, n. dij, schenkel) Med. dijpijn; – **scelóncus**, m. gezwel aan de dij; – **scelotýrbe**, f. krachteloosheid der dijen, het waggelen der dijen door ziekte; St.Vitusdans, krieuwelziekte, vgl. b a l l i s m e, ond. b a l.

Scelerat, sceleratesse, z. ond. s c e l u s.

scelleeren, fr. (*sceller*) verzegelen, toelakken.

Sceloncus, scelotyrbe, z. ond. s c e l a l g i e.

Scelus, n. (pl. *scelĕra*) lat. schanddaad, misdaad, wanbedrijf; – **sceleraat**, m. lat. (*scelerātus*) of fr. **scélérat** (spr. *selerá*), booswicht, misdadiger, schurk, fielt; – **sceleratésse**, f. fr. schurkachtigheid; – *sceleratus, a, um*, lat. Bot. zeer vergiftig.

scemándo, it. (spr. *sjemándo*; van *scemáre*, verminderen, verkleinen, provenç. *semar*, mid. lat. *simāre*, oorspr. halveeren, van 't lat. *semis*, half) Muz. verminderend, afnemend, verdwijnend.

Scene, f. (lat. *scena*, van 't gr. *skēnē*, eig. tent, hut) tooneel, tooneelstuk, schouwburg; tooneel, kleine afdeeling van een tooneelspel, voorstelling, voorval, handeling; tafereel, schilderij; plaats, waar eene handeling voorvalt; – i n s c e n e b r e n g e n, een stuk voor de opvoering ten tooneele geschikt maken; – **scenarium**, n. nw. lat. tooneelenboek, opgave der veranderingen, tooneelen enz. in een tooneelstuk; – **scenerie**, f. tooneelwerk, tooneelstellage; tafereel; landschap, oord; – **scenieten**, pl. gr. tentbewoners; – **scenisch**, adj. (lat. *scenĭcus, a, um*) het tooneel betreffende of daartoe behoorende, tooneelmatig, tooneelkunstig; – **scenograaf**, f. werktuig, dat de perspectieve teekening van een voorwerp gemakkelijk maakt; – **scenographie**, f. tooneelschilderkunst; het doorzicht- of vergezichtschilderen, perspectivische afbeelding van een gebouw of eene landstreek; – **scenográphisch**, adj. vergezichtschilderend, doorzichtachtig, p e r s p e c t i v i s c h, z. p e r s p e c t i e f; – **scenopegie**, f. tent- of huttenbouw, joodsch loofhuttenfeest.

Scepsis, scepse, of **skepsis, skepse**, f. gr. (van *sképtesthai*, beschouwen; eig. beschouwing, onderzoek) twijfel, twijfelzucht; – **scepticus**, m. gr. (*skeptikós*, eig. tot beschouwing of onderzoek geneigd) twijfelaar, twijfelzuchtige; inz. eene philosophische school in de oudheid; – **scepticisme**, n. leer van de s c e p t i c i, twijfelleer, vgl. p y r r h o n i s m e; twijfelzucht, twijfelgeest; – **sceptisch**, adj. aan alles twijfelend, twijfelzuchtig.

Scepter, ook **schepter**, n. (lat. *sceptrum*, van 't gr. *skēptron*, staf, stok, v. *skēptein*, steunen) heerschersstaf, koningsstaf, sedert de middeleeuwen een teeken van de vorstelijke macht der keizers en koningen.

Scepticus sceptisch enz., z. onder s c e p s i s.

Scevophýlax, m. gr. een lager geestelijke, die in de gr. kerk het toezicht heeft over de gewijde zaken en ze den dienstdoenden patriarch aanbiedt; – **scevophylacium**, n. plaats, waar de gewijde voorwerpen bewaard worden.

Schaak (van het perz. *sjāh*, koning) of **schaakspel**, n. (it. *scacco*, provenç. *escac*, oudfr. *eschec*, fr. *échec*, eng. *chess* en *check*, van 't perz. *sjāh*, koning, als hoofdfiguur) koningsspel, een overoud, door de Arabieren naar Europa gekomen, vernuftig uitgedacht spel; – **schaak geven** of **zetten**, den koning door een ander stuk noodzaken zijne plaats te verlaten of zich door een ander stuk te dekken; – **schaakmat** (perz. *sjāh māt*), de koning is ingesloten, vastgezet, overwonnen of dood; oneig. bedorven, geheel krachteloos; – **schaakpat** of **pat** (fr. *échec pat*, van 't ital. *patto* = lat. *pactum*, verbond, verdrag; ook *mat suffoqué*), heet de koning, wanneer men met hem moet spelen maar niet kan, omdat de hem omringende ruiten of velden alle in het schaak liggen of bezet zijn.

Schabél, f. (fr. *escabelle*, van lat. *scabellum*) voetbank.

Schabloon, f. (dui. *schablone*) model, vorm voor gietwerk; in blik of zink uitgesneden lettervormen en patroonvormen, waarmee zakken enz. gemerkt worden; – **schabloonwikkeling**, f. El. wikkeling van de spoelen van een anker van eenzelfde model.

Schabrák, f. en n. (van het turk. *tsjaprak*) sierlijk paardedek, zadeldek (fr. *chabraque*).

Schach, z. s j a c h.

Schacheren enz., z. s j a c h e r e n.

Schacht of **schaft**, f. mijnput, verticale ingang tot een mijn; ook oude inhoudsmaat voor aarde-

werk = 144 kub. rijnl. voeten of 4,4558 ned. kub. ellen.

Schadehkam, z. s j a d e h k a m.

Schaeff., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor J. C. Schaeffer (gest. 1790).

Schaft, z. s c h a c h t.

Schaggioen, sjaggioon, f. hebr. komkommer of augurk in zout verzuurd.

Schakal, z. s j a k a l.

Schako, f. ook s h a k o, c h a k o, c z a k o, z. het laatste woord.

Schakoe, z. s j a k o e.

Schalie, f. (fr. *écaille*, it. *scaglia*) lei, leien dakpan, schilfer.

Schalmei, f. (van 't fr. *chalumeau*, oudfr. *chalumel*, en dit van 't lat. *calămus*, halm, riet) herdersfluit, rietfluit, herderspijp, de pijp aan den doedelzak, snorwerk in de orgels.

Schamanen, z. s j a m a n e n.

Schamel, m. (hgd. *schemel*, eng. *shamble*, lat. *scamellum*, van *scamnum*) voetbank, zitbank.

Schames, f. hebr. joodsch koster.

Schampooien, (eng. *shampoo*, uit het indisch, waar 't woord kneden, masseeren beteekent) het hoofd wasschen met een spiritus-zeepoplossing.

Schandaal, n. (later lat. *scandălum*, van 't gr. *skándălon*, eig. stelhout in eene val, valstrik) ergernis, aanstoot, steen des aanstoots, opspraak, ergerlijke, schandelijke zaak, schandelijkheid; – *scandălum accéptum*, n. eene genomen ergernis; – *sc. datum*, eene gegeven ergernis; – **schandaleus**, adj. nw. lat. (*scandaleux*) schandelijk, ergerlijk, aanstootelijk; – **schandaleuze kroniek**, z. *chronique scandaleuse*, ond. c h r o n i e k; – **schandaliseeren** (lat. *scandalissāre*, fr. *scandaliser*), ergeren, ergernis of aanstoot geven; ook wel gebezigd voor schenden, eerrooven, belasteren.

Schapirograaf, f. soort hektograaf.

Schapraai, f. etenskast.

Scharbe, f. oudd. (*scarbo, scarba*) z. v. a. c o r m o r a n (z. ald.).

Scharfmacher, m. dui. ophitser; iemand, die anderen tot waakzaamheid prikkelt; – **scharfmacherei**, f. het aanzetten, prikkelen tot waakzaamheid en wantrouwen.

Scharlaken, n. (it. *scarlátto*, sp. *escarlate*, provenç. *escarlat*, fr. *écarlate*, eng. *scarlet*, mid. lat. *scarlatum*; waarschijnlijk van oosterschen oorsprong, turk. *iskerlet*, perz. *sakarlât*) vuurroode kleur; laken van die kleur; – **scharlakenbezie**, en **scharlakenworm**, z. k e r m e s en c o c h e n i l l e; – **scharlakenkoorts** (lat. *scarlatina* z. a.), f. roodvonk; – **scharlakenlelie**, f. afrikaansche narcislelie met purperroode bloemen.

Scharluin, m. schavuit, boef; – **scharluinig**, adj. schamel, ook gemeen, laag. De eerste beteekenis is misschien in *saluin* (*saloen*, d. i. geringe stof uit Châlons), gekleede man.

Scharminkel, m. zie s c h e r m i n k e l.

Scha(r)motte, f. gestampte scherven van steengoed en porselein, als cement gebruikt.

Scharnier, n. z. c h a r n i è r e.

Schasis, f. gr. (v. *schádzein*, steken, opscheuren, oprijten enz.) Chir. het oprijten, insnijden, koppen; – **schasma**, n. ingesneden of gekopte plaats; – **schasterion**, n. laat- of kopijzer.

Schakir, f. turksch. eerewacht der pacha's.

schavielen (waarsch. van s c h a v e n), of **stukschavielen**, door gestadige wrijving, schuring of s c h a v i n g slijten en bederven.

Schavis, m. schoorsteenveger, in Antwerpsch dialect.

Schavot, n. (fr. *échafaud*, oudfr. (*e*)*scadafaut*, eng. *scaffold*, sp. *cadufalso*, mid. lat. *escafaldus*, it. *catafalco*; vgl. k a t a f a l k) straf- of bloedtooneel, stellage, getimmerte of verhevenheid, waarop de misdadigers in 't openbaar hun vonnis ondergaan.

Schebek, f. z. s j e b e c k.

Scheda, of verklw. *schedŭla*, f. lat. (ook *scida*, van *scindĕre*, gr. *schidzein*, splijten, afscheuren) afgescheurd blad, briefje, open briefje; – *erga schedam* of *schedŭlam*, tegen een briefje of verlofbewijs (verboden boeken lezen of koopen); – *ex schedŭla*, van het briefje of 't blad weg (lezen).

Schediásma, n. gr. (van *schediádzein*, iets voor de vuist maken) kort, vluchtig opstel, ontwerp. *schedula*, z. s c h e d a.

Scheef, vr. (dui. *schebe*, eng. *shive*) vezel van vlas, strootje, stukje; — **scheversteen**, m. (dui. *schiefer*, eng. *shiver*) steengruis, stuk steen (ook in het woord Scheveningen).

Scheel, of nw. lat. *scheelium*, z. v. a. w o l f r a m ĭ u m (z. ald.), naam door Haüy aan dit metaal gegeven ter eere van zijn ontdekker, den beroemden chemist S c h e e l e; – **scheeliet**, n. tungsteen, zwaarsteen, eene delfstof.

Scheer, f. (v. *skär*, klip, rots) naam der klippen of rotseilanden aan de zweedsche en finsche kusten; – **scherenvloot** (zw. *skärgardsflotta*), uit enkel kleine schepen bestaande vloot tot dekking van deze eilanden.

Scheerling, m., **gevlekte scheerling** of **dolle kervel**, zeer vergiftige plant uit de familie der Schermbloemigen (*Umbellifĕrae*).

Scheg, f. nederl. Mar. getimmerte, dat aan den voorsteven vooruitspringt en tot steunpunt strekt voor de waterstags en de woelings van den boegspriet.

Scheherazade, f. de laatste sultane en vertelster van de 1001 n a c h t.

Scheich of **scheik,** z. s j e c h.

Schelling, m. (hgd. *schilling*, deensch en zweedsch *skilling*, eng. *shilling*, got. *skilliggs*, oudd. *scillinc*, v. *scellan*, s c h a l l e n, klinken, dus eig. klinkende munt, oudtijds bij ons ook k l i n k a e r t geheeten) oude nederl. zilvermunt = 30 ct., als eng. munt = $^1/_{20}$ pond sterl. of 60 ct.; vroeger ook duitsche rekenmunt = 9 p f e n n i g e.

Schēma, n. gr., pl. **schemăta** (v. *schein* of *echein*, hebben, houden, zich verhouden), houding (h a b i t u s), gestalte, vorm; beeld, voorbeeld; schets, ontwerp, model; Gram. en Log. z. v. a. f i g u u r (z. ald.); – *schema genealogĭcum*, stamboom; – **schemátisch**, adj. schetsmatig, ontwerpmatig, bij wijze van voorbeeld of model; – **schematiseeren** (gr. *schematidzein*), in beeld voor-

stellen, een begrip verzinnelijken, bevattelijk maken, iets als voorbeeld uitleggen of verklaren; ook in een schetsmatigen vorm brengen, ontwerpen, rangschikken; – **schematísme,** n. vatbaarheid en neiging om zich voorbeelden of schaduwbeelden (s c h e m e n) te maken, het vermogen der voorschetsing; verklaring of opheldering der zinnelijke voorbeelden, vormgeving; schets- of ontwerpmatige vorm; ook stijve, eentonige gang van de beroepszaken; in eenige landen ook de staatskalender, waarin alle autoriteiten van het land staan opgeteekend; – **schematographie,** f. het schetsen- of beeldteekenen; – **schematopoeïe,** f. voorstelling eener handeling door gebaren, kunst der p a n t o m i m e n.

Scheool, z. s j e o o l.

Schepel, n. (hoogd. *scheffel,* oudd. *skapil,* mid. lat. *scaphula, scapellus,* van 't lat. *scapha,* scheepje, boot enz.) nederl. graanmaat = $^1/_{10}$ nederl. mud of hectoliter, verdeeld in 10 koppen; het oude Amst. schepel was = 2,78137 ned. schepel.

Schepter, z. s c e p t e r.

Scherbet, z. s o r b e t.

Scherif, z. s j e r i f.

Scherliévo (spr. *sch=sk*), of *scarliévo,* it. de sedert 1790 in de kuststreken van Illyrië en Dalmatië voorkomende syphilitische ziekte, ook Grobmiher ziekte, Istrische of Illyrische kustziekte geheeten.

Scherminkel, m. (uit *semikel,* van lat. *simius* of *simia*) aap.

Schermutseling, f. (van 't it. *scaramuccia,* fr. *escarmouche,* dat oorspr. van ons s c h e r m e n, oudd. *scírman,* vandaar it. *schermire,* sp. *esgrimir* fr. *escrimer,* afstamt; vgl. s c a r a m o u c h e) klein gevecht, gevecht tusschen kleine afdeelingen soldaten; – **schermutselen,** in kleine troepen vechten, eene kloppartij houden.

Scherōma, m. (van 't gr. *xeros,* vast, droog, vandaar vast, droog land) Med. droogheid der oogen, beter x e r o m a, z. ald.

Schervengerecht, n. z. v. a. o s t r a c i s m e, z. a.

scherzo, n. it. (spr. *skertso*; van ons scherts ontleend), pl. *scherzi* (*musicáli*), schertsende, luimige muziekstukken; – *scherzándo* (spr. *skerts–*), Muz. schertsend, boertend, los en vroolijk.

Schesis, f. gr. (van *schein* of *echein,* hebben, zich verhouden) Med. aanleg, neiging (vgl. h e x i s).

Schets, f. (hoogd. *skizze,* van 't it. *schizzo,* m., pl. *schizzi,* z. ald.; eng. *sketch,* fr. *esquisse,* uit m.lat. *schedium*) vluchtig ontworpen, niet uitgevoerde teekening; omtrek, eerste vluchtige ontwerp, grond- of hoofdtrekken eener zaak.

Scheurbuik, f. (uit lat. *scorbutum,* dui. *scharbock*) een ziekte, vooral gekenmerkt door weekheid, zwelling, paarskleurige roodheid en pijn van het tandvleesch benevens losgaan der tanden.

Scheversteen, zie ond. s c h e e f.

Schibboleth, z. s j i b b o l e t h.

Schidacēdum, n. gr. (*schidakēdṓn*) Chir. overlangsche beenbreuk.

schiétto, schiettaménte, it. (spr. *ski–*) in 't alg. echt, zuiver, rein; Muz. eenvoudig, zonder versiering.

Schiieten en **Sonnieten** of **Sunnieten,** pl. twee mohamedaansche secten, van welke de eerste slechts den koran, de laatste daarenboven ook de mondelinge overlevering (s o n n a, s o e n n a, a s s o n a h) als bron van geloof aanneemt.

Schildburger, m. (hoogd. *Schildbürger* eig. met een schild gewapende burger, als spotnaam door de edelen gebruikt; later werd ten onrechte verband gezocht met de stad Schilda in Saksen, die daardoor in Duitschland de plaats inneemt als bij ons Kampen) hoogst onnoozel mensch, botterik, lomperd, onnoozele gans, b e o t i ë r; – **schildburger streek,** grove lompheid, domme misvatting, plompe onnoozelheid, z. v. a. bij ons kamperstreek.

Schilling, hoogd. z. s c h e l l i n g.

Schindalēsis of **schindálmus,** m. gr. (*schindylēsis,* van *schindylein* en *schindalmos,* splijten) langwerpige breuk, spleetbreuk.

Schippond, n. veelvoud van het oude pond, bij ons = 20 l i j s p o n d (z. ald.) of 300 pond.

Schirás, n. perzisch tapijt uit Schiras.

Schirwán, n. perzisch tapijt uit Schirwan.

Schisma, n. gr. (v. *schidzein,* splijten) splijting, scheiding, kerk- of geloofsscheiding, geloofsscheuring, geloofstwist; – **schismaticus,** m. scheurmaker, afvallige, eenheidsverstoorder, tweespaltstichter, geloofsverdeeler; – **schismátisch,** adj. de scheuring betreffende, scheurmakend, afvallig; kettersch; tweedrachtig, eendrachtstorend; – **schismatiseeren,** scheiden, afzonderen, scheuren; scheuringen in de kerk maken; – **schistus,** m. (v. 't gr. *schistós,* gespleten, splijtbaar) kleischiefer, schilferklei.

Schiwa, z. S i w a.

Schiza, f. gr. spleet; ook scheiding van eenig deel in zijn samenhang; – **schizomyceten,** pl. splijtzwammen; – **schizogonie,** f. voortplanting door splijting, deeling, ongeslachtelijk dus; vgl. t o k o g o n i e; – **schizopódisch,** adj. met gespleten voeten; – **schizotrichie,** liever **trichoschisis,** f. gr. (v. *schidzein,* splijten, en *thrix,* haar) Med. vorkvormige gespletenheid der haren aan de punt.

Schizzi, pl. it. (spr. *skietzi*; van sing. *schizzo,* v. 't lat. *schedius,* gr. *schédios,* overhaast, lichtzinnig, onachtzaam, voor de vuist gemaakt), teekeningen of ontwerpen met pen, krijt of kool, z. v. a. s c h e t s e n, z. s c h e t s.

Schk., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor C. Schkuhr (gest. 1811).

Schlachzitz, m. poolsch (*szlachcic,* russ. *sjlachtitsch*; v. *schlachta,* adel, van het duitsche *geschlecht,* g e s l a c h t) poolsch edelman.

Schlager, m. dui. het successtuk (operette, boek) van een seizoen.

Schlaráffe, m. hoogd., voorheen ook **schlauraffe** (van het oudd. *slûren, schlauren,* ledig loopen, en *affe,* aap; of liever van *schlarfen,* slepend gaan), zorgeloos levend, geheel aan zinnelijk genot overgegeven mensch, vandaar een s c h l a-

raffen-leven, het schlaraffenland, luilekkerland.

Schlauch, m. dui. lederen zak, slappe buis, gummibuis, binnenband (van een fiets).

Schlecht. of **Schlechtend.,** bij natuurwetensch. benamingen afk. voor D. F. L. von Schlechtendal (gest. 1866).

Schleg., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor Dr. H. Schlegel (gest. 1884).

Schleifer, m. hoogd. Muz. zeker soort van voorslag van 2 of 3 noten; oude duitsche dans, die vrijage en wederliefde uitdrukte.

Schlem, z. slam.

Schlemil, m. hebr. stakkerd, ongeluksvogel.

Schlendrian, m. dui. slender, sleur, gewoonte.

Schlickdaalder, m. naam, dien de daalders (hoogd. thaler) aanvankelijk droegen naar den graaf von Schlick, die deze munt in het Joachimsthal in Bohemen in 1518 in menigte en beter dan vroeger liet slaan.

Schlips, m. dui. halsdoek, das.

Schminke, f. dui. blanketsel, huidkleursel; – **schminken,** met blanketsel insmeren.

Schmollis, (naar men wil ontstaan uit het lat. *sis mihi mollis*, wees mij genegen) in de taal der hoogd. studenten: drinkgroet bij het vriendschappelijk drinken; vgl. fiducit, ond. *fides*.

Schn., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor J. G. Schneider (gest. 1822).

Schnadahüpfel, n. dui. dansliedje in Beieren en Tirol; korte spreuk, die gezongen kan worden.

Schnau of **schnaue,** f. laagduitsch, eig. snuit, snavel; soort van kleine, van voren spits toeloopende zeeschepen met twee masten, eene snauw (eng. *snow*).

Schnick, m. hgd. (spr. *sjniek*) brandewijn uit kernvruchten of aardappelen.

Schnitt, m. dui. snede; half glas bier of wijn.

Schoener, z. schooner.

Schœnobaat, m. gr. (*schoinobătēs*, van *schoinos*, koord, en *bainein*, gaan, stappen) koorddanser.

Schohariet, m. zwavelzure zwaaraarde.

Schok, n. (hoogd. *schock*, zweedsch *skock*) zestigtal.

schola, f. lat. school (van 't gr. *scholē*, rust, vrije tijd, wetenschappelijke bezigheid, school); – **scholárch,** m. gr. (*schol-árchēs*) schoolbestuurder, schoolopziener; – **scholarchaat,** n. gr. latschoolverzorgers-, schoolopzieners-ambt, schoolverzorging, schooltoezicht; – **scholastiek, scholastika,** f. schoolleer, schoolwijsheid, inz. der middeleeuwen, z. v. a. scholastieke philosophie; – **scholastica,** f. (v. 't lat. *scholasticus*, tot de school behoorende enz.) kloosterlijke schoolonderwijzeres, leernon; – **scholasticus,** m., pl. *scholastĭci* of **scholastieken,** m. lat. schoolgeleerden of schoolwijzen; christen wijsgeeren der middeleeuwen, die door de wijsbegeerte van Aristoteles en Plato het leerstelsel der chr. kerk trachtten te bevestigen; in verachtelijken zin: woordenkramers, pedanten, schoolvossen, wier wijsheid of woordenkramerij meer voor de school dan voor het leven berekend is; – **scholástisch, scholastiek,** adj. schoolsch, schoolmatig; spitsvondig; – scholástische vragen, schoolvragen, spitsvondige vragen; – **scholastieke philosophie,** f. of **scholasticísme,** n. leerstelsel, begrippen en grondstellingen der scholastieken in de middeleeuwen; – **scholastieke theologie,** f. godgeleerdheid der middeleeuwen, die volgens de scholastische methode werd behandeld; het onderzoek der waarheid, beperkt door het geloof, eene vereeniging der dialektika en theologie, in tegenst. met de moreele of positieve of dogmatische philosophie; – **scholion,** n. gr. of **scholie,** f., pl. **scholia** of **scholiën,** geleerde uitleggingen, ophelderende of verklarende aanmerkingen, korte woordophelderingen of -uitleggingen; inz. ophelderende aanmerkingen der oude spraakkunstenaars op gr. en lat. schrijvers; Math. aanmerking en gevolgtrekking, aan eene voorafgaande propositie of stelling ontleend; – **scholiást** en **scholiograaf,** m. een schrijver van scholiën, ouden-verklaarder, uitlegger van een ouden gr. of lat. schrijver.

Schöniet, n. Chem. dubbelzout, door uitlooging uit kaïniet ontstaan.

School, f. eng. (spr. *skoel*) school, vgl. *schola*; – **schoolroom,** m. schoolkamer.

Schooner of **schoener,** m. (van het eng. *schooner*, spr. *skoener*) smal, klein, snelzeilend tweemast-vaartuig.

Schoot, f. nederl. touw aan de benedenhoeken der zeilen, waardoor zij in zulk eene richting gezet kunnen worden, dat de wind ze vullen kan.

Schoppen, m. hoogd. (spr. *sjoppen*) maat voor vloeistoffen in vele streken van Duitschland, halve pint.

Schorl, m. Min. (van 't hoogd. *schörl*) mineraal, zooveel als toermalijn, z. a.

Schorpioen, z. skorpioen.

Schorseneer, z. scorseneer.

Schostak, z. szostak.

Schotsch college, n. pauselijke instelling te Rome uit het begin der 18de eeuw, ten doel hebbende het onderhoud der geestelijken, die den r. kath. godsdienst inz. in Schotland moesten handhaven en uitbreiden.

Schout-bij-nacht, m. Mar. titel van den vlagofficier bij de marine, die in rang op den vice-admiraal volgt, wat in 't landleger generaal-majoor is (van schouwen, toezien, omdat hem weleer de taak was opgedragen bij nacht toe te zien); iron. vroedvrouw.

Schrab., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor H. A. Schraber (gest. 1836).

schraffeeren, (it. *sgraffiare* = lat. *ex.*, of *dis*, en *graffiare*, kratsen, vgl. graffito) bij teekenaars en graveurs: schaduwlijnen trekken of griffelen, arceeren; – **schraffeering,** beschaduwing, het schaduwen, arceering.

Schreb., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor J. C. D. von Schreber (gest. 1810).

Schreckenberger, m. oude saksische munt = 22 à 23 centen, zoo geheeten naar den Schreckenberg, uit welks zilver zij geslagen waren; ook engelsgroschen geheeten, naar den engel, waarmede zij gestempeld waren.

Schrede, f. nederl. (hoogd. *schritt*, van s c h r ij d e n) stap, pas, lengtemaat van verschillende grootte, en wel de gewone of enkele schrede van 2 tot 3, de groote of dubbele van 4 tot 5 voet.

Schrk., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor F. P. von Schrank (gest. 1835).

Schroot, f. in den houthandel een hout van kleiner afmetingen dan de regel (richel) en grooter dan de r a c h e l, z. a.; Mil. kleine stukken ijzer, spijkers enz., dienende tot lading van projectielen.

Schübl., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor G. Schübler (gest. 1834).

Schuckertlamp, El. booglamp, waarin de koolstaven door de zwaartekracht, dus zonder mechanisme, naar elkaar toekomen, geheeten naar den fabrikant.

Schult., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor J. A. Schultes (gest. 1831).

Schütz-gebied, n. dui. kolonie, protectoraat.

Schütziet, m. hoogd. zwavelzure s t r o n t i a a n.

Schw., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor A. F. Schweigger (gest. 1853).

Schwachmaticus, m. hgd. (v. *schwach*, met latijnschen uitgang) iron. voor: zwakkeling, zwakke held.

Schwadron, f. hoogd. z. v. a. e s c a d r o n (z. ald.); – **schwadroneeren,** in escadrons op elkander stooten; met den degen om zich heen houwen, den degen rondom zich zwaaien; oneig. snoeven, veel en onbedacht zwetsen (in deze beteekenis waarschijnlijk van het opperduitsch s c h w a d e r n, voor zwetsen, met een vreemden uitgang gevormd); – **schwadronneur,** m. snoever, grootspreker, pocher, snorker.

Schwaeg., bij natuurwetensch. benam. afk. voor C. F. Schwaegrichen (gest. 1853).

Schwamm d'rüber, dui. de spons erover! uit is 't er mee, afgeloopen!

Schweinfürter groen, n. groene, giftige kleurstof gevormd door dubbelzouten van azijnzuur en arsenikzuurkoper.

Schwerenöter, m. dui. guit, dekselsche kerel, brani, Don Juan.

sciaena, f. lat. (gr. *skiaina*) ombervisch, zeeadelaar; – *sciaenoïdēi*, pl. nw.lat. ombervisschen.

Sciagraphie enz., z. s k i a g r a p h i e.

Scibile, n. later lat. (van *scire*, weten) het weetbare, wat gekend kan worden; – *in omni scibĭli* of in *scibilibus* g e v e r s e e r d z ij n, in al het weetbare bedreven zijn, in alle vakken van wetenschap en kennis thuis zijn; – **sciëntie** (spr. *t=ts*), f. lat. *scientĭa*, fr. *science* (spr. *siāns'*) het weten, wetenschap, kennis; – **sciëntifiek,** adj. (fr. *scientifique*, eng. *scientific(al)*) wetenschappelijk, geleerd, op wetenschap gegrond; ook = s y s t e m a t i s c h (z. ald.); – **Scientist** (met eng. uitspraak *sajentist*), m. en f. aanhanger van de leer der c h r i s t i a n - s c i e n c e, z. ond. c h r i s t e n; – **science-beweging,** f. (met eng. uitspr. *sajens-*) de opgang die het mystisch en magisch stelsel der C h r i s t i a n - s c i e n c e gemaakt heeft in Amerika, Engeland en ook in Nederland.

scilĭcet, lat. (ontstaan uit *scire licet*, men kan of moet weten) afgek. *sc.*, *scil.*, namelijk, te weten; ook iron.: ei, ei! denk eens! nu nog mooier!

Scilla of **squilla,** f. lat. (gr. *skilla*) plantengeslacht, dat bolgewassen bevat en waartoe van ouds bekende geneeskrachtige planten behooren, b. v. zeeajuin; – **scillitine,** f. nw.lat. zeeajuinstof, eene bijzondere, in de zeeajuin bevatte kristallijne bitterstof; – **scillitisch,** adj. zeeajuinsap bevattend; – **scillocephălus** of **scillokephălos,** m. gr. zeeajuinkop, groothoofd.

Scimpodium, n. lat. (van 't gr. *skimpoes*, *skimpódion*, van *skimptein*, nederhurken, en *poes*, voet) draagstoel, veldbed, klapstoel; kraamstoel.

scincus, z. s t i n k.

scintilleeren, lat. (*scintillāre*, van *scintilla*, vonk) fonkelen, tintelen, schitteren, flikkeren; – **scintillātie** (spr. *tie=tsie*), f. (*scintillatĭo*) fonkeling, flikkering, het vonkenschieten; – **scintillometer,** m. vonkenmeter.

sciolto, it. (spr. *sjólto*, v. *sciógliere*, losmaken, van 't lat. *exsolvĕre* en *dissolvĕre*) Muz. vrij, ongebonden, met vrije, lichte voordracht; – *con scioltézza* (spr. *-tetsa*), met vrijheid, ongebondenheid.

Sciŏlus, m. later lat. (van *scire*, weten) iemand, die voorgeeft, alles te weten, een neuswijze.

Scionneur, m. roover.

Sciopticon, zie s k i o p t i c o n.

Sciròcco, it. (spr. *sji-*) of **siròcco,** m. (provenç. en fr. *siroc*, van 't arab. *sjoroek*, v. *sjark*, oosten) heete, droge zuidoostenwind, die op Sicilië en in Z. Italië gewoonlijk in het voorjaar en den herfst eenige weken lang waait; in Midden- en N.-Italië is de s i r o c c o een heete, vochtige wind.

Scirrhus, m. gr. (*skirrhos*) Med. verharding van eenig lichaamsdeel, die de geneigdheid bezit in kanker over te gaan, knoestgezwel, klierverharding; – **scirrheus,** adj. gr.-lat. hard gezwollen, verhard; – **scirrhocēle,** f. gr. Med. kwaadaardige vleeschbreuk; – **scirrhōma,** n. kankerachtige verharding, knoestgezwel; – **scirrhōnen,** pl. kleine, bijna onzichtbare huidwormpjes; – **scirrhopthalmie,** f. oogkanker; – **scirrhōsis,** f. vorming van den s c i r r h u s, verharding.

Scissaliën, pl. nw.lat. (mid.lat. *scisalhae*, *scissiliae*, v. lat. *scindĕre*, splijten) **scissie,** f. (lat. *scissĭo*) splijting, scheiding; vgl. s c h i s m a; – **scissibel** of **scissiel,** adj. nw.lat. splijtbaar, te splijten; – **scissionair,** m. hij, die eene scheuring veroorzaakt, scheurmaker; – **Scissionisten,** m. pl. nw.lat. voorheen in Polen: diegenen, welke zich van de partij des konings scheidden; – **scissuur,** f. lat. (*scissūra*) splijting, scheiding, verdeeling; spleet, scheur, insnede.

Sciurus, m. lat. (van 't gr. *skioeros*, van *skia*, schaduw, en *oera*, staart) eek- of eikhoorntje; – **sciūren, sciuriden,** pl. nw.lat. (*sciurīna*) dieren, die op eekhoorntjes gelijken, eekhoornachtige dieren.

Sclerotica enz., zie s k l e r o t i c a.

scolopendrifolius, a, um, lat. Bot. met bladeren als de steenvaren (het miltkruid of de hartstong).

Scomber, m. lat. (gr. *skómbros*) een zeevisch, behoorende tot de makreelvisschen; – *scomberoïdĕi,* pl. nw.lat. makreelen, makreelvisschen.

Sconto, it. z. v. a. d i s c o n t o (z. ald.); – **sconteeren** (it. *scontáre*), z. v. a. d i s c o n t e e r e n, afrekenen; inz. waren, die op tijd verkocht zijn, onder aftrek eener vergoeding terstond met gereed geld betalen.

scontreeren en **rescontreeren,** of liever **riscontreeren** (it. *scontráre, riscontráre,* eig. ontmoeten, aantreffen, van *s* = lat. *ex,* en *contra,* tegen), Kmt. tegen of met elkander afrekenen, vereffenen, schuld en vordering tegen elkander houden en op gelijken voet brengen; ook door aanwijzingen of wissels vereffenen; – **scontro** en **rescontro,** of liever **riscontro,** n. it. (eig. ontmoeting) wederzijdsche vereffening, afrekening van schuld en vordering; – **scontroboek,** koopmansboek tot dagelijksch boeken der wederzijdsche handelsverrichtingen, die op zekere voorwerpen betrekking hebben, waarnaar men s c h u l d e n-, w i s s e l s-, g o e d e r e n- enz. s c o n t r o b o e k e n heeft; – **scontrodagen,** vereffenings- of afrekeningsdagen, betaaldagen in den tijd der handelsmissen in Duitschland; – **scontrino,** m. controlepas, vergelijkingsblad, een stuk perkament, zigzags- of tandsgewijs uit een boek gesneden, dat de proefmaat bevat (bij het vredesluiten met de barbarijnsche zeeroovers eertijds gebruikelijk, opdat de r e i s of kapiteins der kaperschepen, wanneer zij niet kunnen lezen, door vergelijking met het uitgesneden blad (*scontrino*), hetwelk de koopvaardijschepen wordt medegegeven, kunnen zien, wien het schip toebehoort enz.).

Scop., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor J. A. Scopoli (gest. 1788).

scoparius, a, um, lat. bezemachtig.

Scopolamine, f. ongevoelig makend en slaapverwekkend middel uit den wortel van de *scopolia atropoïdes.*

Scorbut of **scorbuut,** n. (nw.lat. *scorbūtus,* fr. *scorbut,* hgd. *scharbock,* zw. *skörbjugg,* eng. *scurvy*) s c h e u r b u i k, z. a.; – **scorbutiek, scorbūtisch,** adj. scheurbuikig, met de scheurbuik of het tandvleeschbederf behept.

Scordatuur, f. it. Muz. het anders stemmen eener gitaar of viool.

scordium, z. s k o r d i e-k r u i d.

Score, n. eng. (spr. *skoor*; verwant met s c h e r e n, angels. en oudd. *sceran, scar* enz. snijden) eig. kerfhout; getal van twintig; steenkolenmaat te Londen = 21 c h a l d r o n s (eig. slechts 20 ch. met 1 ch. overmaat); – aanteekening der behaalde punten, ook dat aantal zelf.

Scoria-bricks, eng. metaalslak-klinkers, ter vervanging van keibestrating gebruikt, glazuurkeien.

Scoridor, m. italiaansch vaartuigje, dat maar één mast en een zeer groot zeil voert.

Scorificātie (spr. *t=ts*), z. ond. s k o r i e; – **scorpioen,** z. ond. s k o r p i o e n.

Scorso, m. it. (van *scórrere,* vloeien, vervloeien = lat. *excurrĕre*) Kmt. verloopen maand, z. v. a. *passato*; ook vervaltijd van een wissel.

Scorsoneer of **schorseneer,** f. pl. (it. sing. *scorzonéra,* van *scorzóne,* zwarte adder; sp. *escorzon, escuerzo,* pad; fr. *scorsonère*) spaansche haverwortel, adderkruid, zwartkruid, slangekruid, eene bekende plant, waarvan de wortel gegeten wordt.

Scortum, n. lat. liederlijk vrouwspersoon, gemeene deern, hoer, straathoer; schandjongen; – **scortātie** (spr. *tie=tsie*), f. nw.lat. vleeschelijke vermenging buiten het huwelijk.

Scorzo, m. it. voormalige graanmaat te Rome = $^{1}/_{22}$ r u b b i o = 13,385 L.

Scossie, f. (v. it. *scossáre,* schudden = lat. als 't ware *excussāre,* v. *excussus,* partic. van *excutĕre*) Kmt. geldinning, ontvangst, inz. van wisselgelden.

Scotātie (spr. *tie=tsie*), f. mid.lat. (van het duitsch *schosz,* ijsl. *skaut,* zw. *sköt,* eng. *scot, shot,* schatting, belasting, nederl. s c h o t, nog overig in s c h o t en l o t) oud-duitsche en oud-noorsche vorm om den eigendom van een stuk grond over te dragen, waarbij de overdrager een weinig aarde of eene handvol planten in den schoot wierp van hem, aan wien hij het overdroeg.

Scotisme, n. nw.lat. (van het lat. *Scoti,* de Schotten) schotsche taaleigenheid.

Scotisten, m. pl. aanhangers van Duns Scotus, eene christensecte sedert het einde der 13de eeuw.

Scott's emulsion, f. emulsie van levertraan (43 %).

Scout, m. eng. verspieder, spion, padvinder; – **boy-scout,** z. ond. b o y.

Scraps, pl. eng. fijne tabak.

Scratch, f. eng. streep, meet, beginlijn.

screātus, m. lat. (v. *screāre,* rochelen, spuwen) het ophalen uit de keel, herhaald spuwen.

Screw-steamer, m. eng. (spr. *skroe-stiemer*) schroefstoomboot.

Scriba, m. lat. (van *scribĕre,* schrijven) schrijver, s e c r e t a r i s; – **scribax,** m. nw.lat. schrijfgrage, veelschrijver; – *scrībitur ad narrándum, non ad probandum,* lat. men schrijft om te verhalen, niet om te bewijzen (inz. toegepast op de geschiedenis); – **scribomanie,** f. lat.-gr. schrijfwoede, schrijfjeukte; – **scribént,** m. (lat. *scrībens*) of **scriptor,** pl. **scriptōres,** verk. *SS.,* schrijver, samensteller van een werk; – *scriptores graeci,* grieksche schrijvers; – *scr. historiae augústae,* schrijvers van de oud-romeinsche keizersgeschiedenis; – *scr. reī rustĭcae,* schrijvers over de (oudromeinsche) landhuishouding; – *scripsit,* verkort *scr.,* hij heeft het geschreven; – **scribonen,** pl. gevolmachtigden der latere rom. keizers bij de legers in de provinciën, om aan de aanvoerders bevelen over te brengen of die ook zelf uit te voeren; – **scriptum,** n., pl. **scripta,** geschrift, geschreven

opstel, boek; schooloefening in het overzetten enz.; - **scriptuur,** f. (lat. *scriptūra*) het schrijven, schrijfwijs, het geschrevene, geschrift; - *scriptūra sacra*, de heilige Schrift, de Bijbel; - **scriptūren,** pl. geschriften, allerlei geschrijf; - **scripturist,** m.nw.lat. schriftonderzoeker, schriftgeleerde; iemand, die zich enkel aan de schrift houdt; - **scripturisten,** m. pl. secte onder de wederdoopers, die niets als geloofsregel aannam, dan wat met uitdrukkelijke woorden in de Schrift staat; - **scriptureeren** of **skrittureeren,** it. (*scritturāre*) Kmt. in de koopmansboeken overdragen, boeken.

Scrimage (spr. *skrimidz*), f. eng. (*scrimmage*) worsteling, schermutseling, sportterm bij het voetbalspel, beteekent dat een bal vlak bij het doel neerkomt, waardoor hier een ophooping van spelers der beide partijen ontstaat, die om den bal vechten.

Scrinium, n. lat. kast, kist, inz. tot bewaring van boeken en oorkonden (oud-ned. s c h r ij n en nog in schrijnwerker).

Scrips, pl. eng. (afk. van *scripts*) Kmt. in Engeland de certificaten van niet volgestorte aandeelen en voorloopige bewijzen van aandeel.

scriptureeren, skrittureeren, z. ond. s c r i b a.

scrobiculatus, a, um, lat. Bot. met kleine groeven.

Scrophel, of liever **scrofel,** f. (lat. *scrophŭla* of *scrofula*, van *scrofa*, zeug, varken, omdat de zwijnen dikwijls daarmede behept zijn) kliergezwel, halsgezwel, klierziekte, gezwollen en verharde klieren aan den hals; ook een krop, kropgezwel; - **scrophuleus,** adj. nw.lat. met klieren behept, klierachtig, aan klierziekte lijdende; kropachtig; - **scrophularia,** f. klierkruid, het kleine schelkruid, eene plant van verscheidene schoone soorten; - **scrophulisme,** n. nw.lat. klierachtige gesteldheid.

Scrotum, n. lat. balzak; - **scrotaal,** adj. tot den balzak behoorende; - **scrotifórm,** adj. balzakvormig; - **scrotocēle,** f. lat.-gr. Med. balzakbreuk.

Scrubber, m. eng. eig. schrobber, schrapijzer; met stukken c o k e s gevulde toren, waardoor men het lichtgas laat stroomen om het te zuiveren.

Scrubs, pl. eng. onderste, geringe soort tabaksbladeren, het zandgoed; ook dicht stekelig en taai struikgewas in Australië.

Scrúpel, 1) n.lat. (*scripŭlŭm* of *scrupŭlum*, n., van *scribĕre*, schrijven, eig. streepje, lijn) Geom. het 10de deel eener lijn (z. l i n i e); ook het 60ste deel van een graad, eene m i n u u t; apothekersgewicht, $^1/_3$ drachme of 1,302 gram, verdeeld in 20 greinen en op recepten uitgedrukt door ℈; - **scrupule,** f. fr. (lat. *scrupŭlus*, eig. puntig steentje) twijfel, bedenkelijkheid, bezorgdheid, angstvalligheid, gewetenstwijfel, nauwgezetheid van geweten; - **scrupuleeren,** nw.lat. nadenken, bedenkelijk zijn, bedenkingen en twijfelingen maken; - **scrupuleus,** adj. lat. (*scrupulōsus, a, um*, fr. *scrupuleux*) bedenkelijk, vol bedenkelijkheden, teeder en nauwgezet van geweten, twijfelachtig, twijfelzuchtig, angstig, angstvallig, schroomachtig, al te nauwgezet, overbehoedzaam of -voorzichtig; - **scrupulositeit,** f. (*scrupulosĭtas*) bedenkelijkheid, angstvalligheid, te groote bekommering, angstvallige nauwgezetheid.

scruteeren, lat. (*scrutāri*) of **scrutineeren,** nw.lat. (it. *scrutinare*) doorzoeken, nazoeken, uitvorschen, doorgronden, nasporen; stemmen inzamelen of opnemen; - **scrutābel,** adj. nw.lat. navorschbaar; - *scrutatóre*, m. it. (spr. *u=oe*) in 't alg. navorscher, onderzoeker, inz. stemmeninzamelaar; pl. *scrutatóri*, de drie stemmeninzamelaars bij de keuze van eenen bisschop of paus; - **scrutinium,** n. lat. (fr. *scrutin*) doorzoeking, navorsching, onderzoek, inz. vóór de opdracht van een geestelijk ambt; bisschopskeus door de stemmeninzameling in de r. kath. kerk; vandaar in 't alg. keuze door middel van verzegelde stembriefjes of ballotteerballetjes; stemmenverzameling, verbonden met het onderzoek naar de geldigheid der stemmen; - *per scrutinium*, door stemmeninzameling, inz. bij de keuze van eenen paus; - **scrutin de liste,** f. in Frankrijk wijze van stemmen, waarbij het stembiljet de namen van alle candidaten bevat; zij staat tegenover de *scrutin individuel* of *scr. uninominal*, waarbij elk stembiljet slechts de naam van één candidaat bevat.

Scudo, m., pl. **scudi,** it. eig. schild, wapenschild (van het lat. *scutum*; vgl. het fr. *écu*, provenç. *escut*, sp. *escudo*) schilddaalder, de oude ital. daalder van zilver en van goud, in verschillende staten van uiteenloopende waarde.

sculpsit, lat. (van *sculpĕre*, door steken, griffelen, snijden of houwen iets vormen) afgek. *sculps.* of *sc.*, hij heeft het gegraveerd (op koperen platen achter den naam van den graveurs); - **sculptuur,** f. lat. (*sculptūra*) beeldhouwkunst, beeldvorming door middel van den beitel; beeldhouwwerk, beeldwerk, snijwerk; graveerkunst, etskunst.

Scurra, m. lat. potsenmaker, grappenmaker, spotvogel; - **scurriel, scurrīlisch,** adj. lat. (*scurrīlis, e*) grof schertsend, plat, boertig, potsierlijk; - **scurrilia** of **scurriliën,** pl. grove gemeene grappen, potsen, platheden, onkiesche aardigheden (vgl. b u r l e s k); - **scurriliteit,** f. (lat. *scurrilitas*) potsenmakerij, grove scherts, gemeene grappigheid.

scuseeren (spr. *skoez-*; van 't it. *scusare*, fr. *excuser*, lat. *excusāre*), (zich) verontschuldigen; wegsluipen, heimelijk heengaan of zijne biezen pakken; - **scus,** z. t a r o k.

Scutellieten, m. pl. nw.lat. (van het lat. *scutella*, schaaltje, schoteltje, verklw. van *scutra*, schaal, schotel) soort van ronde of eironde, vlak gewelfde versteende zeeëgels; - *scutellatus, a, um*, lat. Bot. schotelvormig.

scutum stomachicum, n. lat. (*scutum*, schild) eig. maagschild; Med. op de maag gelegd kruidenzakje, kruidenkussen; ook maagpleister; - **scutellum,** n. lat. Bot. schildje; - *scutiformis*, lat. Bot. schildvormig.

Scybăla, pl. gr. (v. *skýbalon*, mest, drek) Med. verharde drekballen in de darmen.

Scylla, f. lat. (gr. *Skýlla*) gevaarlijke klip aan een woest zeestrand tegenover der niet minder gevaarlijke draaikolk Charybdis, in de gr. Myth. voorgesteld als een vrouwelijk gedrocht, dat de voorbijvarende zeelieden verslond; later zocht men ze in de Straat van Sicilië of ook in die van Messina, hoewel geen van beide gevaarlijk is voor den zeevaarder; oneig. dreigende gevaren; vandaar het lat. sprw.: *incĭdit in Scyllam, qui vult vitāre Charybdin*, wie Charybdis ontwijken wil, vervalt op Scylla, d. i. geraakt van den wal in de sloot, uit den regen in den drop.

Scyphus, m. lat. (v. 't gr. *skyphos*) beker, drinkvat, wijnglas; vroeger avondmaalskelk, dien de priester in de hand hield, ter onderscheiding van dien, welke aan de communicanten gereikt werd; – *scyphus Hercŭlis*, onmatig groote drinkbeker met twee ooren bij de Thebanen; – **scyphati,** of *scyphati nummi*, pl. middeleeuwsche, gotische zilvermunten in den vorm van een horlogeglas (meestal in Spanje gevonden), holmunten, bekermunten; – *scyphiformis*, lat. Bot. bekervormig; – **scyphoïde,** f. van 't gr. *skyphoeidēs*, bekervormig) bekerlijn; – **scyphoïden,** pl. bekervormige versteeningen.

Scytăle, f. gr. (*skytalē*) in 't alg. staf, stok; inz. om een staf gewikkelde lederen riem, waarop de oude Spartanen geheime berichten schreven; vandaar geheime brief, geheim bevel.

Scyth, m., pl. **Scythen,** (lat. *Scythae*, gr. *Skythai*, wellicht van den duitschen wortel *skiutan*, *jaculari*, naar 't gebruik van speer en boog onder de Scythen; dus z. v. a. boogschutters; meer waarsch. echter z. v. a. nomaden, v. 't celt. *scuite*, *sguit*, zwerver, ronddoler) in de oudheid: nomadische volksstammen noordwaarts van de Zwarte en Kaspische zee tot diep in oostelijk Azië.

Scytītus, f. gr. (van *skŷtos*, n. huid, leder) Med. huidontsteking; – **scytogenium,** n. looistof; ook soort leerachtig papier voor het inbinden van boeken.

sdegnóso (spr. *sdenjózo*), ook *con sdegno*, *con isdegno*, it. (van *sdegno*, verachting = fr. *dédain*) Muz. trotsch, onwillig, toornig.

sdrŭcciole, *versi sdrŭccioli*, pl. it. (spr. *sdróétsjoli*, v. *sdrucciolo*, glijdend, struikelend, glibberig, verwant met ons struikelen, duitsch *straucheln*) springverzen, ital. verzen, die op een kortlettergrepig woord eindigen; – *sdrucciolando*, Muz. over de toetsen glijdende.

Sea, f. eng. (spr. *si*) zee; – **sea-island,** f. (spr. *-ailend*) zee-eilandwol of lange Georgia, de beste noordamerikaansche soort katoen; — **seacalf,** n. (spr. *-kâf*) zeekalf, zeehond, rob; – **seaman,** m. (spr. *men*) zeeman.

Seal, n. eng. (spr. *siel*) zegel.

Sealskin, n. eng. zijdebeverhuid, een kostbaar bont; ook soort pluche, als namaak van sealskin.

Seam, n. eng. (spr. *siem* = zoom) eng. maat, inz. korenmaat van 8 bushels; ook een oud gewicht.

Séance, f. fr. (spr. *seáñs*; van *seoir* = lat. *sedēre*, zitten) zitting, dagzitting sessie; – *séance tenante* (spr. *t'nañt'*), gedurende de zitting, op staanden voet.

Seapoys, eng. (spr. *siepoïs*) z. sipoys.

Search, f. eng. (spr. *surtsj*) onderzoek, doorzoeking, z. ond. right.

Seasŏn, f. eng. (spr. *sies'n*) z. v. a. saison.

Seb, m. eene egypt. godheid, vader van Typhon, door de Grieken met Kronos (Saturnus) vergeleken; – **Sebak,** m. egypt. god, wien de krokodil was geheiligd, en die daarom met een krokodillenkop wordt afgebeeld.

sebacĕus liquor, lat. (*sebaceus*, van ongel of smeer gemaakt; *liquor*, vocht enz.) kleverig vocht, dat door de klieren tusschen de vette huid en de eigenlijke huid wordt afgezonderd; – *sebacĕus humor oculōrum*, oogdracht, een kleverig vocht, dat tegennatuurlijk in de oogen wordt afgezonderd.

Sebak, z. ond. Seb.

Sebaldus, z. Baldus.

Sebaptísten, pl. lat.-gr. (van 't lat. *se*, zich, en 't gr. *baptídzein*, doopen; vgl. baptist) zelfdoopers, een partij van wederdoopers, reeds in de 13de eeuw bekend.

Sebástiaan, m. gr. (*Sebastiānós*, v. *sebastós*, eerwaardig, *sebas*, ontzag, eerbied) mansn.: de eerwaardige, verhevene; – **sebastia,** f. een grieksch feest ter eere van de rom. keizers, ten tijde dat Griekenland een romeinsch wingewest was geworden; – **Sebástos,** z. v. a. Augustus, op romeinsche munten het teeken van vergoding.

Sebchach of **sebchat,** m. turk. (arab. *soebchat*, van *sabacha*, God loven, bidden) een groote rozenkrans, met duizend bollen of kralen, ter grootte van een duivenei.

Sebésten, pl. (nw.lat. *sebestes*, fr. *sebeste*, eng. *sebesten*, v. 't perz. *sapistân*) zwarte borstbeziën, z. cordië.

Sebezi, m. turk. (eig. *dsjebedsji*, v. 't perz. *dsjebeh*, pantser) soort van turksche ruiters, op kurassiers gelijkende.

Sec, m. it. (v. 't it. *vino secco*; vgl. *secco*) ook bedorven tot **sect,** uit gedroogde druiven geperste wijn uit Spanje, Italië enz.; algemeene naam der zoete wijnen uit Spanje en de Canarische eilanden; vandaar Canarie-sec, Palm-sec naar het eiland Palma; in N. Duitschland beteekent sect z. v. a. champagne; schuimwijn.

secāle, n. lat. rogge, koren; – *s. cornūtum*, moederkoren; – **secalina,** f. roggekleefstof (vgl. gluten).

Secans, z. ond. seceeren; – **seccatuur,** z. ond. *secco*.

Secchia, f. it. (spr. *sékkia*; v. 't lat. *sitŭla*, provenç. *selha*, oudfr. *seille*) emmer; oude vochtmaat in Italië.

secco, it. (= fr. *sec*, van het lat. *siccus, a, um*) droog; – *al secco* schilderen, d. i. op drogen grond schilderen (in tegenst. met *al fresco*); – **secceeren** of **secqueeren** (it. *seccare*), eig. drogen, uitdrogen, verteren; bezwaren, belasten, kwellen, plagen; – **seccatuur,** f. (it.

seccatūra) droge, langwijlige praat; plagerij, kwelling; – **seccotine,** f. sneldrogende lijm.

Seceders, m. pl. eng. (spr. *sisiéders*; van *secede*, van 't lat. *secedĕre*, scheiden) secte in Schotland, die zich in 1733 van de heerschende presbyteriaansche kerk afscheidde en sedert 1744 in b u r g h e r s en a n t i-b u r g h e r s is gesplitst; vgl. s e c e s enz.

seceeren, lat. (*secāre*) snijden, in stukken snijden, verdeelen; ontleden, opensnijden (doode lichamen); – **sécans,** f. lat. Math. snijlijn, d. i. rechte lijn, die eene kromme in twee of meer punten raakt; inz. in de driehoeksmeting de lijn, die uit het middelpunt van den cirkel, tot aan den top der t a n g e n s (z. ald.) getrokken wordt; – *sectĭo*, f. snede, snijding; Chir. chirurgische insnede; inz. steensnede; nauwkeuriger: *sectĭo mariāna* (naar een zekeren Marianus Sanctus de Barletta in de 16de eeuw); – *sectio caesarĕa*, keizersnede; – **sectie** (spr. $t=s$), f. lijkopening, ontleding, liever d i s s e c t i e (lat. *dissectĭo*); afdeeling, indeeling, onderdeel van een boek; wijk van een stad; gedeelte van een tramlijn; Mil. de helft van een p e l o t o n, kleinste afdeeling van eene compagnie voetvolk; – **sector,** m. eig. opensnijder; dat gedeelte van een cirkel, hetwelk begrepen is tusschen twee stralen en hun boog; engelsche naam van den proportie-passer; ook een astronomisch werktuig.

secerneeren, lat. (*secernĕre, secrēvi, secrētum*) afzonderen, scheiden, afsnijden, verwijderen, onderscheiden, ziften, uitlezen; – **secreet,** n. (lat. *secrētum*, afgezonderde, geheime plaats; heimelijkheid, geheim) geheim gemak, (zoogenaamde) bestekamer, stilletje; ook z. v. a. *secrētum sigillum*, geheimzegel van een vorst; – *en secret*, fr. (*añ s'krè*) in vertrouwen, heimelijk, in 't geheim; – **secretaire,** f. fr. schrijfkast, schrijftafel met laden, een bekend ouderwetsch stuk huisraad; – **secretairie, secretarie,** f. (geheime) kanselarij of schrijfkamer van een vorst, van een gouvernement enz., inz. die der gemeenteregeering; – **secretāris,** m. 1) (nw. lat. *secretarius*, fr. *secrétaire*) geheimschrijver; dikwijls misbruikt voor een gewoon schrijver, afschrijver (c o p i ĭ s t); vandaar het pleonasme g e h e i m e s e c r e t a r i s, d. i. dus geheime geheimschrijver! – 2) groote roofvogel in Afrika met lange vederen aan het achterhoofd; – **secretariaat,** n. nw.lat. post en waardigheid van geheimschrijver, geheimschrijversambt; – **secretarium,** n. lat. afgezonderde, geheime plaats, geheimkamer, verhoorkamer; – **secrēte,** f. nw.lat. (*secrēta*, fr. *secrète*) stil gebed vóór de mis; – **secreteeren,** nw.lat. geheim houden, verbergen, verzwijgen; – **secrētie** (spr. $t=ts$), f.lat. (*secretĭo*) afzondering, af- of uitscheiding van lichamelijke vochten; het afgezonderde; – **secretisten,** pl. afgezonderden, afgescheidenen; ook geheimwerkers, geheimbewaarders in fabrieken en dgl.

Secés, m. lat. (*secéssus*, van *secedĕre*, ter zijdegaan, heengaan, scheiden) scheiding, verwijdering; verwijderde, afgelegen, eenzame plaats; stoelgang; – **secéssie,** f. (lat. *secessĭo*) scheiding, verwijdering, ontwijking, het heengaan; ook afscheiding, uittreding (b. v. van staten uit een bond); – **secessionist,** m. iemand, die zich afscheidt, afgescheidene, inz. de naam in 1861 aan de bewoners van de zuidelijke deelen der Vereen. Staten v. N. Amerika gegeven, tijdens hun oorlog met de noordelijke); ook de naam van fractiën van politieke partijen, die zich afscheiden en op zichzelf gaan staan, inz. in Duitschland een groep der nationaal-liberalen.

Sechir of **chequis,** turksch gewicht = 2 o k a s (z. o k a).

secludeeren, lat. (*secludĕre*, v. *claudĕre*, sluiten) uitsluiten; – **seclūsie,** f. nw.lat. uitsluiting, afzondering; – **seclusie-acte,** oorkonde van uitsluiting, b.v. van de troonsopvolging; vooral bekend is die, welke in 1654 door de Staten v. Holland werd uitgevaardigd, om den prins van Oranje van de hooge regeering uit te sluiten.

Secohm (*secunde* + *ohm*), El. oude eenheid van maat, in 1893 door de Henry vervangen.

Second, fr. en eng. (fr. spr. *s'góñ*, eng. *sékkund*, van 't lat. *secundus*, z. ald.) de tweede; – **second-hand,** eng. uit de tweede hand; – **second-lieutenant,** tweede luitenant (vgl. l i e u t e n a n t); – *second sight*, eng. (spr. *sékkund sait*), z. d e u t e r o s k o p i e; – **secondair, secondant, seconde, secondeeren** enz., z. ond. *secundus*.

secoureeren, f. (spr. $ou=oe$; v. *secourir*, = lat. *succurrĕre*) ter hulpe komen, helpen, bijstaan, bijspringen, ontzetten; – **secours,** m. (spr. *s'koer*) hulp, bijstand, onderstand, ondersteuning, ontzet.

Secreet, secretarie, secretaris, secretie, enz. z. ond. s e c e r n e e r e n.

Sect, z. s e c.

Secte, f. lat. (*secta*, scil. *via*, d. i. eig. betreden weg, v. *secāre*, doorsnijden, doorloopen enz.; verder: handel- of leefwijze; partij, aanhang) vereeniging van vele personen, die dezelfde meening volgen, dezelfde leer belijden, aanhang, geloofsgenootschap, eene kleinere geloofspartij, die zich van de grootere heerschende godsdienstpartijen afzondert; aanvang; – *secta non timentĭum Deum*, secte der God-niet-vreezenden, de aanhangers van den Hohensteinschen vorst Frederik II in Duitschland, omdat zij voor den paus geen eerbied meer hadden; – **secteschool,** f. school waar het onderwijs is ingericht met het oog op de behoeften van een bepaalde godsdienstsecte; – **sectāris,** n. nw. lat. (fr. *sectaire*) aanhanger van een secte, inz. van eene pas opgekomen secte, die zich beijvert hare leerstellingen voort te planten; – **sectarisch,** adj. op eene secte betrekking hebben, daartoe behoorende of daarmede overeenkomende; – **sectātor,** m. lat. (fr. *sectateur*) aanhanger, volgeling der leer van een wijsgeer, sectestichter.

Sectie of **sector,** z. ond. s e c e e r e n.

Secūlum of **sæcūlum,** n., pl. **secūla,** lat. eeuw of honderd jaren, in 't alg. lange tijdruimte, menschenleeftijd; in de middeleeuwen: wereld,

tijdelijkheid, aardsch leven; - *in secula seculorum*, in alle eeuwigheid; - **seculair** of **sæculair,** adj. (lat. *seculāris, e*) honderdjarig, eene eeuw betreffende; tijdelijk, wereldlijk, niet-geestelijk, onkerkelijk; - s e c u l a i r-f e e s t, een honderdjarig feest, eeuwfeest; - *brachium seculāre*, z. *brachium*; - **seculariteit,** f. stand van een wereldlijk persoon, wereldlijk leven, wereldlijk rechtsgebied van een kerk; - **seculariseeren,** nw.lat. (spr. *s*=*z*; fr. *séculariser*) wereldlijk maken, verwereldlijken, ontwijden, een geestelijk gebied (b. v. bisdom, klooster enz.) in een wereldlijk veranderen, geestelijke goederen tot een wereldlijk doel aanwenden of ze intrekken; - **secularisātie** (spr. *-za-tsie*), f. verwereldlijking, ontwijding, verplaatsing uit den geestelijken stand in den wereldlijken, intrekking van geestelijke bezittingen, stiften, staten enz.

secúndus, a, um, lat. (van *sequi*, volgen) de of het volgende, tweede; - **secúndus,** m. de tweede in schoolafdeelingen; - **secúnda,** f. de tweede schoolklasse of -afdeeling; - s e c u n d a-w i s s e l, de tweede wissel, z. t r a i t e; - s e c u n d a w o l en dgl., minder fijne wol enz.; - *secunda Petri*, f. z. v. a. beoordeelingsvermogen, oordeel, b. v. „hem ontbreekt de *secunda* (scil. *pars*) *Petri*," afgeleid van de logica van P e t r u s R a m u s, in welke het tweede gedeelte over de o o r d e e l e n handelt; - **secunde,** f. (d. i. *secunda*, scil. *pars* of *divisio*) of **seconde,** fr. in 't algemeen eene maat, die de tweede plaats na eene andere bij eene indeeling bekleedt; het 60ste deel van eene minuut, vandaar s e c o n d e n-h o r l o g e of -u u r w e r k, s e c o n d e n w ij z e r enz.); ook het 100ste gedeelte van een minuut naar de centesimale verdeeling der graden (c e n t e s i m a l e s e c o n d e); Muz. de tweede toon na den grondtoon; in het schermen: de tweede stootmanier; - *pro secundo*, ten tweede, in de tweede plaats; — **secundānus,** m. lat. bij de oude Romeinen een soldaat van het tweede legioen; een leerling van de tweede klasse; - **secundair** (lat. *secundarius, a, um*) of **secondair** (fr. *secondaire*), adj. de tweede plaats, den tweeden rang in eene volgreeks innemend, navolgend, ondergeschikt, afhankelijk, het tweede, middelbare; vgl. p r i m a i r; - s e c u n d a i r e z i e k t e v e r s c h ij n s e l e n of g e v o l g e n, zoodanige ziekteverschijnselen of gevolgen, welke door de eerste (p r i m a i r e) te voorschijn geroepen worden; - s e c u n d a i r e g e s t e e n t e n, overgangs- en vlotgesteenten, middelgebergten; - *secundair element*, n. El. andere naam voor een a c c u m u l a t o r, eigenl. een element, dat eerst moet geladen worden; - *secundaire periode*, f. Geol. tweede tijdvak in de geschiedenis der aardkorst, zie m e s o z o ï s c h ond. m e s o c e p h a l u m; - *secondaire kleuren*, oranje (= rood en geel), violet (= blauw en rood), groen (= geel en blauw); het zijn gelijkmatige vermengingen van twee primaire kleuren; - s e c u n d a i r e s c h o l e n (fr. *écoles secondaires*), middelbare scholen, scholen van middelbaar onderwijs; - **secundaris,** m. de tweede na den abt of proost in stichten; de tweede prediker, middagsprediker in de evangelische kerk; - **secundīna,** f. nw.lat. nageboorte; - *secundina reténta*, teruggebleven nageboorte; - **secundeeren,** lat. (*secundāre*) of **secondeeren,** fr. (*seconder*) begunstigen, helpen, ondersteunen, bijstaan of bijstand geven, tot getuige dienen, inz. bij het tweegevecht; Muz. de tweede stem spelen (op een instrument), begeleiden, a c c o m p a g n e e r e n; - **secundánt** (*secúndans*) of fr. **secondánt,** m. bijstand, helper in een tweegevecht, duelhulp, kampgetuige; - **secondánt,** ook onderwijzer in een kostschool; - **secundītie** (spr. *t*=*ts*), f. nw.lat. viering van het vijftigjarig mislezen van r. kath. priesters; - **secundogenituur,** f. rechten van den tweeden zoon; - *secúndum*, lat. ten gevolge, naar, overeenkomstig; - *secundum artem*, afgek. *s. a.*, Med. naar de kunst, kunstmatig; - *secundum ordĭnem*, naar de orde of rij; - *secundum vulgāta jura*, naar de bekende rechten; - **secundeërg,** n. eenheid van effect in de techniek, zie *erg* ond. e r g o n en s e c o h m; - **secundevoltampère,** vgl. j o u l e.

secureeren, nw.lat. (*securāre*, van 't lat. *secūrus, a, um*, zeker) verzekeren, in zekerheid, in veiligheid stellen, gewis maken; - **securiteit,** f. lat. (*securĭtas*) zorgeloosheid, onbekommerdheid, inz. te midden van gevaren, onbevreesdheid; vast vertrouwen, gewisheid, zekerheid, gewetensrust; - *securitas publĭca*, openbare veiligheid; - **secuur,** adj. lat. (*secūrus*) zeker, onbekommerd, vast vertrouwend; - *animus secūrus*, m. een goed geweten.

securiformis, lat. Bot. bijlvormig.

Sedaal-kerk, z. ond. *sedes*.

sedaat, adj. (lat. *sedātus, a, um*, van *sedāre*, maken dat iets in rust komt, stillen, geruststellen) gelaten, bedaard, rustig; - **sedāmen,** n. lat. Med. stillend of bedarend middel; - **sedantia** (spr. *t*=*ts*), pl. stillende of bedarende middelen; - **sedatief,** adj. nw.lat. geruststellend, bevredigend, pijnstillend, bedarend; - **sedatiefzout,** pijnstillend, bedarend zout, borium- of boraxzuur; - **sedatief-spaat,** z. b o r a c i e t, ond. b o o r.

Sedantia, sedatief, z. ond. s e d a a t.

Sedekah, mal. offermaal, ook s l a m t a n genoemd.

Seder, m. perz. opperpriester van de secte van Ali.

Seder, seider n. hebr. huiselijk paaschfeest op de twee eerste avonden van het joodsche paaschfeest (*Exod.* 12, 2—11), waarbij de h a g g a d a h (z. a.) gelezen wordt, de m a z z e n (z. a.) gegeten, de wijn gedronken.

sedes, f. lat. (v. *sedēre*, zitten) zetel, woonplaats; - *sedes apostolĭca*, f. eig. apostolische zetel, pauselijke stoel; - *sede vacante*, bij openstaanden pauselijken stoel, gedurende het openstaan van den stoel; - *sedes belli*, oorlogstooneel; - *sedem fixam* h e b b e n, eene vaste woonplaats hebben, ergens gezeten zijn; - pl. *sedes*, Med. stoelgang, lijfsopening; - *per sedes*,

door den stoelgang; – **sedaal-kerk,** f. z. v. a. k a t h e d r a l e k e r k; – **sedisvacántie,** f. nw.lat. (vgl. v a c a n t i e) openvalling van den stoel na den dood van een paus of bisschop; – **sedentia** (spr. *t=ts*), n. pl. lat. (van *sedére*, zitten) onbeweeglijke zaken; – **sedentair,** adj. (lat. *sedentarius, a, um*, fr. *sédentaire*) zittend, aanhoudend zittend; ook op ééne plaats blijvend, daar gezeten zijnd, gezeten; – een s e d e n t a i r l e v e n (*vita sedentaria*), een zittend leven; – **sedentaris** of **sedentair,** m. veelzittende, iemand, die een zittend leven leidt, zittend werk verricht; – *sedia gestatoria*, f. pauselijke draagstoel; – *sedile*, n., pl. *sedilia*, zetel voor de geestelijkheid bij de Mis; – **sediment,** n. (lat. *sedimentum*) bezinksel, nederslag of afzetsel van eene vloeistof; – **sedimentair,** adj. nw.lat. (*sedimentarius*, fr. *sédimentaire*) bezinkselachtig; door bezinking in water gevormd; – **sediment-** of **sedimentaire gesteenten,** n. vlotgebergte, de aardlagen, die door bezinking in water gevormd zijn, in tegenst. met de e r u p t i e v e g e s t e e n t e n (zie ond. e r u m p e e r e n); – **sedimenteus,** adj. nw.lat. troebel, een neerslag of een bezinksel opleverend.

Sedecimo, n. lat. (van *sedecimus, a, um*, de of het zestiende, van *sedĕcim*, zestien) het zestiende formaat van een blad of boek, waarbij het vel papier 4 malen is toegevouwen en 32 bladzijden heeft; – *in sedecimo* of *in* 16-, in het formaat van een zestiende vel papier.

Sediment, sedimentair, sedimenteus, z. ond. *sedes*.

Seditie (spr. *t=ts*), f. lat. (*seditio*) opstand, oproer, muiterij, rustverstoring; – **seditieus,** (spr. *t=ts*; lat. *seditiōsus, a, um*) oproerig, onrustig, woelig, muitend; – **seditiositeit** (spr. *-tsiozi-*), f. nw.lat. muitzucht, neiging tot opstand.

seduceeren, lat. (*seducĕre*) verleiden, misleiden, verlokken; – **sedúctie** (spr. *t=s*), f. (*seductio*) verleiding, misleiding, verlokking tot het kwade; – **sedúctor,** m. verleider; – **seduisánt,** adj. fr. (spr. *seduizán*; partic. van *séduire*) verleidelijk.

Seduliteit, f. lat. (*sedulĭtas*, van *sedŭlus, a, um*, ijverig) vlijt, naarstigheid, bedrijvigheid.

Sedum, n. lat. plantengeslacht in Azië en Europa, waartoe o. a. de huislook behoort.

Seega, f. pers. bewaakster van den harem.

Seekers, pl. eng. (spr. *siekers*, van *to seek*, zoeken) zoekenden, lat. *Quaerentes*, eene secte onder de Presbyterianen in de 17de eeuw, welke beweerde, dat de ware godsdienst nog moest gezocht worden.

Seer, eer, sier, cer, c e e r, c e i r, n. hindost. (*sêr*) een gewicht in Hindostan van 850—950 gram; te Surate een goud- en zilvergewicht van 424,563 gram; als perz. el, z. g u e z e.

Sefardiem, pl. Joden uit het Zuiden (Spanje en Portugal) afkomstig; zie A s j k e n a z i e m.

Sefirooth, pl. godsgedachten, volgens de kabbalistische leer de tien geestelijke machtsuitingen, door welker tusschenkomst de wereld geschapen is.

Segest, m. oudd. mansn.: de verheven overwinnaar.

segetālis, lat. Bot. zaailanden bewonend, op zaailanden voorkomende.

Segmént, n. lat. (*segméntum*, van *secāre*, snijden) snede, afgesneden stuk, inz. Math. cirkelstuk, begrepen tusschen eene koorde en den boog, dien zij onderspant; El. dat gedeelte van het ringanker, waar twee op elkaar volgende spoelen verbonden zijn en dat bevestigd is aan den stroomwisselaar; zie l a m e l l e.

segno, it. (spr. *senjo*; = lat. *signum*) Muz. teeken; – *dal segno*, afgek. *D. S.*, van het teeken af (n. l. te spelen, te herhalen); – *fin al segno* (spr. *fien-*), Muz. tot aan het teeken.

Segoviāna, f. sp. (van de stad *Segovia*) fijne spaansche wol; – **segovia's,** pl. soort bedrukte gekeperde flanellen; – **segovia-laken,** n. fijn soort dubbel halflaken; – **segovienne,** f. fr. (spr. *-wjènn'*) spaansch linnen, naar dezelfde stad genoemd.

segregeeren, lat. (*segregāre*, van *grex*, kudde, schaar) van de kudde afzonderen, scheiden; – **segregaat,** n. afgescheidene; – **segregātie** (v. later lat. *segregatio*), f. afzondering, scheiding; verdeeling van gemeenschappelijke grondeigendommen; – **segregatorium,** n. nw.lat. afzonderings- of scheidingswerktuig voor verschillende vloeistoffen, een glazen filtrum, zijgdoek.

Segrijn, n. z. c h a g r i n 1).

ségue, it. (spr. *ségoeë*, van *seguire*, sp. *seguir* en *segre* = lat. *sequi*, volgen) Muz. het volgt, nu volgt; – **seguidilla,** f. sp. (spr. *ségidielja*; verklw. van *seguida*, volgrij, muzikale fuge) spaansch nationaal gezang in strophen uit vier, bij afwisseling uit zeven en vijf lettergrepen bestaande, assonneerende verzen in $^3/_4$ maat, met dans verbonden of met begeleiding van gitaar of castagnetten; – **seguidillera,** f. (spr. *segidieljéra*) vrouw, die de seguidilla zingt of danst.

Seh, f. japansche vlaktemaat van 6 k e n g lengte en 6 k e n g breedte = 30 t s j o e b o = 0,996 are.

Sehnsucht, f. dui. verlangen, heimwee.

Seiche, f. fr. (spr. *seizj'*; z. v. a. *sèche*, f. v. *sec*, droog) 1) zandbank, zandrif; wakende klip, droogloopende klip; – 2) op vloed en eb gelijkende eigenaardige strooming, plotselinge verandering van waterstand in meren, b. v. in het meer van Genève.

Seïde, m. arab. (*seïd*) heer, vorst, gebieder, eernaam der opvolgers van Mohamed; familieopperhoofd in de nakomelingschap van Ali; ook de naam van een slaaf en dweepzieken aanhanger van Mohamed, die onbewust een vadermoorder werd; fig. blind werktuig der geloofswoede, blind ijveraar, dweepziek moordenaar (vooral in 't fr. in dien zin gebruikelijk).

Seidlitzer-zout, n. bitterzout (zwavelzure magnesia), dat men door verdamping uit de wateren van S e i d l i t z verkrijgt.

Seign, n. fr. (spr. *señ*) onderteekening.

Seignette-zout, n. fr. (spr. *señjétt'*) ook p o l y c h r e s t-z o u t, s o d a w i j n s t e e n, wijn-

steenzure kalinatron, een zuurbrekend, zacht afvoerend zout, uit wijnsteenloog en koolzure soda bereid en naar den franschen uitvinder S e i g n e t t e (te Rochelle 1672) genoemd.

Seigneur, m. fr. (spr. *senjeur*; sp. *señor*, port. en provenç. *senhor*, it. *signore*, v. 't lat. *senior*, d. i. eig. de oudere; dan: hoofd, gebieder) heer, voornaam heer, gebiedend heer, grondheer, leenheer, erfheer; iemand, die den grooten heer uithangt, s i n j e u r; – **seigneurie,** f. heerlijkheid, als titel; gebied van een voornaam heer.

Seikhs, eng. spelling voor S i k h s, z. ald.

Sein, n. z. v. a. s i g n a a l (z. ald.).

Seismograaf, f. gr. (v. *seismós*, schudding, aardbeving, en *graphein*, schrijven) toestel ter waarneming van aardbevingen, dat aardbevingen automatisch registreert, hoofdzakelijk bestaande uit een konischen slinger, voorzien van een zwaren metalen bol; – **seismogram,** n. grafische voorstelling van de trillingen, door een aardbeving veroorzaakt; – **seismologie,** f. leer der aardbevingen; – **seismométer,** m. gr. aardbevingsmeter, een tot het registreeren van aardbevingen bestemd werktuig, uitgevonden door Cacciatore te Palermo.

Seizing, f. Mar. min of meer breede, platte, met een punt uitloopende streng, dienende om eenig voorwerp te s e i z e n (eng. *seize*) of te vatten.

Seizi-zilver, chin. zeer fijn zilver in staven.

Seizoen, z. s a i s o n.

Sejm, z. S e y m.

Sejour, n. (spr. *sezjoer*) zetel, verblijf, oponthoud, het wonen of verwijlen, vertoeven op eene plaats; – **sejourneeren** (fr. *séjourner*, van 't mid.lat. *diurnare*, verwijlen, vertoeven, samengesteld met *sub*, z. ald.; provenç. *sojornar*, it. *soggiornare*), zich ergens ophouden, vertoeven, verwijlen.

sejungeeren, lat. (*sejungĕre*) afzonderen, afscheiden; – **sejúnct,** adj. (lat. *sejúnctus, a, um*) afgescheiden, afgezonderd; – **sejúnctie** (spr. $t{=}s$), (lat. *sejunctio*) afscheiding, afzondering.

Sek, zie s e c.

Sekkel, z. s i k k e l; – **sekkeeren,** z. s e c c e e r e n, ond. *secco*.

Sekte, z. s e c t e.

Sela of **Selah** (v. 't hebr. *sâlâh*, rusten, zwijgen), hebr. muziekteeken in de psalmen, gew. aan het einde eener kleine afdeeling; misschien: tusschen- of naspel; v. a. verandering van den rhythmus of van de stem.

Séladon, m. sp. (*Seladón*, fr. *Céladon*; uit den roman A s t r é e van d'U r f é) verliefd herder, smachtend minnaar; – n. zeegroen, met blauw en grijs vermengd groen; – s e l a d o n g r o e n, meigroen (zoo geheeten naar de groene kleeding der schaapherders in de fransche herderspelen van de 17de eeuw).

Selage, f. fr. (spr. *seláázj'*) een bij de Druïden heilige plant, heksenkruid.

Selah, z. s e l a.

Selam, liever s a l e m (z. ald.).

Selamlik, m. arab.turk. (v. 't arab. *selâm, salâm*, z. s a l e m, en den turkschen substantieven uitgang *lik*) gezelschapszaal, gehoorzaal, begroetingskamer, ontvangsalon in een moham. woning, in tegenstell. met den harem; in Constantinopel: de plechtige optocht van den sultan naar de moskee op Vrijdag, waarmee een revue der troepen verbonden is.

Selderij, z. s e l l e r ij.

Séldsjoeken of **Seldschoeken,** pl. uit Boekarije afstammend turksch geslacht, zoo geheeten naar zijn stamvader S e l d s j o e k, dat in de 11de en 12de eeuw vele rijken in Azië stichtte; s e l d s j o e k s c h e d y n a s t i e ë n.

seléct, adj. lat. (*selēctus, a, um*, van *seligĕre*, uitlezen) uitgelezen, uitgezocht, uitverkoren; – **selécta,** f. (scil. *pars*) kleur, het uitgelezen gedeelte, puik; (scil. *classis*) de hoogste schoolklasse of bovenste afdeeling in vele scholen; – **selectānus,** lat. leerling dezer afdeeling; – **selectie** (spr. $t{=}s$), f. uitlezing, keuze; – **selectietheorie,** f. leer der teeltkeuze, ontwikkelingsleer in het d a r w i n i s m e; – *selectissimus, a, um*, lat. Bot. zeer uitgelezen.

Selēne, f. gr. (*selēnē*, v. *selas*, licht, glans) maan; Myth. maangodin, z. L u n a en D i a n a; ook witte vlek op den nagel; – **seleen, selenīum,** n. nw.lat. door Berzelius in 1818 ontdekt niet-metallisch element; – **seleniāten,** pl. seleniumzure zouten; – **seleniet,** m. gr. (*selenítēs*) maanburger, maanbewoner; – n. maansteen, maneschijnkleurige steen, inz. moskovisch glas, vrouwenijs of gipsspaat; kunstmatig gips of zwavelzure kalk; ook **selenium-koper**; – **selenītisch,** adj. gipsachtig; – **seleniāsis,** f. of **selenogamīe** (d. i. eig. maanhuwelijk, maanparing), Med. maanzucht, 'nachtwandelen; vgl. s o m n a m b u l i s m e; – **selenograaf,** m. maanbeschrijver; – **selenographie,** f. maanbeschrijving; – **selenográphisch,** z. v. a. l u n a i r; – **selenophotographie,** f. het verkrijgen van afbeeldingen van de maan met behulp der photographie; – **selenostaat,** m. astronomisch werktuig ter waarneming van de maan; – **selenotopographīe,** f. plaatsbeschrijving van de maan; – s e l e n o t o p o g r a p h i s c h e f r a g m e n t e n, losse stukken uit de plaatsbeschrijving van de maan.

Seleuciānen, m. pl. godsd. secte der 14de eeuw, die o. a. God als lichamelijk en de stof als eeuwig beschouwde; zoo genoemd naar haren stichter S e l e u c u s.

Self-actor, m. eng. (v. *self*, zelf, en *actor*, de handelende) zelfspinnende garenmachine; – **self-acting,** eng. zelfwerkend; – **selffeeder,** eng. zelfvoeder, toestel waardoor kolen in den vuurhaard eener machine gebracht worden; – **selfgovernment,** n. eng. (spr. *self-guww'rnmént*; v. *self*, zelf, en *government*, regeering) zelfregeering, bestuur der volks- of gemeente-aangelegenheden door het volk of de gemeente zelf; – **selfmade** (spr. *-meed'*), zelf- of eigengemaakt; – **selfmade man** (spr. *-men*), iemand, die alles aan zich zelf te danken heeft; a u t o d i d a c t.

Selichōth, pl. hebr. (pl. van *selīchâh*, vergeving, van *sâlach*, vergeven) boetgebeden (voor den grooten verzoendag).

Selig., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor Seliger (gest. 1812).

seligeeren, lat. (*seligĕre*; vgl. s e l e c t) uitkiezen, uitlezen, uitknippen; keuren.

Seliktar aga, z. s i l i h d a r.

Selim, m. arab. (*selîm*, geheel, volledig; zacht, vreedzaam) mansnaam: de zachtzinnige, vreedzame; – **selims-korrels**, zwarte peper.

Selinde, f. (oudd. *Sigilint*, zegeslang) vr. naam: de overwinnende.

Selinusische aarde, glinsterende, brosse klei op Sicilië, eertijds in de schilder- en geneeskunst gebruikt.

sella curūlis, f. lat. curulische stoel, met ivoor ingelegde vouwstoel der hoogste overheidspersonen in 't oude Rome.

Sellerij of **selderij**, f. (fr. *céleri*, m.; v. 't lat. *selīnum*, gr. *selīnon*, eppe, in 't latere gr. *selleri*) een knolgewas van het geslacht der peterselie; inz. t u i n s e l l e r i j of zoete eppe met eetbaren knol.

Sellétte, f. fr. bankje, waarop in de gerechtshoven een beschuldigde zich nederzet om gehoord en gevonnist te worden, de bank der beschuldigden; ook het voetenbankje, dat schoenpoetsers bij zich hebben.

Selma, f. celt. vr.naam: de gegoede, gelukkige.

Selterswater, n. mineraal water uit Selters (in Pruisen).

Selva, f. sp. (lat. *silva* = bosch) woudrijke vlakten aan de Amazone.

Semainier, m. fr. (spr. *semè-njé*; van *semaine*, week, provenç. *setmana*, it. *settimana*, van 't lat. *septimāna*) die de week heeft, den weekdienst verricht, b. v. in kloosters; wekelijksche tooneelopzichter.

Semaphoor, semaphore, f. gr. (van *sēma*, n. teeken, en *phĕrin*, dragen; fr. *sémaphore*) signaalstang, seinpaal, kust-telegraaf, zee-telegraaf; op spoorwegen: teekengever of seintoestel, dat men des daags en des nachts gebruiken kan; – **semaphórisch**, adj. de semaphoor betreffende; – **semasie**, f. (gr. *sēmasia*) het teekengeven; Med. aanwijzing, kenteeken; – **semantiek**, f. het grieksch notenschrift, ook z. v. a. s e m a s i o l o g i e; – **semasiologie**, f. gr. (v. *sēmasia*, kenteeken, v. *sēmainein*, door een teeken kenneliik maken, merken) leer der beteekenis van de woorden; – **semasiologisch**, adj. de beteekenis betreffende.

Sembah, m. mal. groet (vgl. s a l a m).

Semblánt, m. fr. (spr. *sañbláñ*; van *sembler*, schijnen, van 't lat. *simulāre*, sp. *semblante*, provenç. *semblan*, it. *sembiante*) schijn, uiterlijke vertooning.

Semeiographie, f. gr. (van *sēmeion* = *sēma*, teeken) teekenschrift, snelschrift; teekenleer, leer der teekens; Muz. leer der muzikale teekens of de kunst om de tonen op noten te zetten; – **semeiologie**, z. s e m i o l o g i e; – **semeiōsis**, z. s e m i o s i s.

Semĕle, f. gr. Myth. dochter van koning Kadmus en moeder van Bacchus, van wien zij door schrik voor den bliksem van Zeus ontijdig beviel, waarbij zij het leven verloor; Astron. een in 1866 door Tietgen ontdekte asteroïde.

semel pro semper, lat. eens voor altijd.

semen, n. lat. (genit. *semĭnis*, pl. *semĭna*) zaad; b. v. *semen cinae*, worm- of zedoarzaad; – *semen contra*, zaad tegen de wormen, wormzaad; – *semen lini*, lijnzaad; – *semen lycopodii*, z. l y k o p o d i u m; – *s. myristicae*, nootmuskaat; – *s. sabadillae*, severzaad; – *s. sinapis*, mosterdzaad; – *s. staphisagriae*, staverzaad; – *s. strychni*, braaknoot, *nux vomica*, z. a.; – **seminaal**, adj. lat. (*seminālis*, *e*) het zaad betreffend; bevruchtend, bezielend; – **seminarium, seminārie**, n. eig. boomkweekerij; kweekschool, voorbereidingsschool, inz. voor geestelijken; – **seminarist**, m. nw.lat. leerling op een seminarie.

Semèstre of **seméster**, n. lat. (van *seméstris*, *e*, zes maanden lang, van *sex*, zes, en *mensis*, maand) half jaar; – *semestre aestīvum*, zomerhalfjaar; – *sem. hibérnum*, winterhalfjaar; – **semestraal examen**, n. halfjaarlijksch examen.

semétrisch, adj. nw.lat. (v. *metrum*, maat) zonder behoorlijke maat, niet symmetriek.

semi, lat. (= gr. *hēmi*) half, in samenst., als: *semi-amplexus*, lat. Bot. halfomvattend; – **semibrĕvis**, f. nw.lat. Muz. de geheele maatnoot; – **semicircŭlus**, m. lat. halve cirkel; – **semidecandrus**, Bot. vijfhelmig; – **semidiamĕter**, m. lat.-gr. halve middellijn van een cirkel, gew. r a d i u s, straal; – **semidóctus**, lat. halfgeleerd; m. een halfgeleerde; – **semifūsa**, f. nw.lat. Muz. een zestiende; – **semikōlon**, n. lat.-gr. (vgl. k o l o n) kommapunt of puntkomma (;).

Semi-ariānen, m. pl. nw.lat. (vgl. *semi*) half-A r i a n e n (z. ald.), aanhangers van Eusebius van Nikodemië, die beweerden, dat Christus niet aan God gelijk, maar alleen op God gelijkende is.

Semieten, pl. oostersche volken, van kaukasisch ras, die van Sem (een der 3 zonen van Noach) zouden afstammen; vandaar **semietische talen**, talen van die volken, inz. de hebreeuwsche, syrische, chaldeeuwsche en arabische taal.

semillant, adj. fr. (spr. *-mi-lján*; van 't celt.-wallisch *sim*, vol beweging, licht, los) dartel, vroolijk, woelig en onrustig, zeer levendig; als subst. een wild, maar goed kind.

Semilor, z. s i m i l o r.

semilunāris, adj. nw.lat. (v. *semi*, z. ald., en *luna*, maan) halvemaansgewijs, in den vorm eener halve maan; – **semiluxātie** (spr. *t*=*ts*; vgl. l u x e e r e n), f. halve verrekking; – **sémiminima**, f. (vgl. *minima*) Muz. eene vierde noot.

seminaal, seminarium enz., z. ond. *semen*.

Semiologie of **semiotika**, f. gr. (van *sēmeion*, teeken, *semeioen*, beteekenen) Med. leer der ziekteteekenen, dat gedeelte der artsenijwetenschap, 't welk over de teekens der ziekte en gezondheid handelt, en niet slechts de ziekten leert kennen en onderscheiden, maar ook haren afloop juist beoordeelen; – **semiōtisch**, adj. aanwijzend, kenmerkend; – **semiōsis**, f. (gr. *semeiōsis*) aanduiding, erkenning der ziekte.

Semi-pelagiānen, m. pl. nw.lat. (vgl. *semi*)

half-p e l a g i a n e n (z. ald.), eene chr. secte der 5de eeuw, die de leerstelling van de volslagen verdorvenheid der menschen eenigszins verzachtte door aan te nemen, dat de erfzonde enkel bestaat in eene zekere aangeboren zwakheid, welke de mensch kan overwinnen.

Semipite, f. fr. (vgl. *semi*) halve p i t e (ontstaan uit *pite*, *pitte*, *picte*, kleine munt der graven van Poitou = $^1/_4$ d e n i e r) voormalige kleinste rekenmunt in Frankrijk (vgl. ons p i e t j e, ond. P i e t e r); – **semipláta,** f. eig. halfzilver (van 't sp. *plata*, zilver), metaalmengsel uit gelijke deelen zink en tin; – *semiplēna probatĭo*, f. lat. Jur. halfvol, d. i. ontoereikend, onvoldoend bewijs; – *semitéstes*, pl. halfgetuigen, d. i. halfgeldige, verdachte getuigen.

Semirămis, naam eener mythische koningin van het oude Assyrische rijk, die zich door krijgsbeleid, moed en vooral door eene wijze regeering onderscheidde; vandaar soms voor eene kloeke, wijze vorstin; ook eene lichte zijdestof voor vrouwenkleederen.

Semispecŭlum, n. een werktuig om bij de steenoperatie de wond in den hals der blaas wijder te maken.

Semitische talen, z. ond. S e m i e t e n.

Semitonium, n. lat. (vgl. *semi*) halve toon; pl. **semitonia,** halve tonen of halftonen; – **semivocaal,** f. halfklinker, halve zelfklinker of vocaal, zoo b.v. de *w. j.* en in sommige talen: *l, m, n, r.*

Semljánka, f. russ. (v. *semljá*, aarde) aardwoning, aardhut, inz. van de steppenbewoners in Z.Rusland.

Semnologie, f. gr. (van *semnós*, *ē*, *ón*, eerwaardig, plechtig) het spreken op deftigen, voornamen toon; – **semnōtes,** f. hoogdravend, weidsch karakter in den schrijfstijl.

Semnōnen, pl. germaansch volk, het aanzienlijkste onder de Sueven, dat aan de beide oevers der Spree woonde.

Semonce, f. fr. (spr. *s'móñs*; van het oudfr. *semondre*, provenç. *semondre*, *somondre*, uitnoodigen, v. 't lat. *submonēre*) uitnoodiging, bede, verzoek, vermaning; opeisching, door oorlogsschepen of kapers aan koopvaardijschepen gedaan om zich te laten onderzoeken; ook *coup d'assurance.*

Semoule, f. fr. (spr. *semoel'*) deeg van fijne tarwebloem of rijstmeel, dat in Frankrijk even vaak als de vermicelli gebruikt wordt, maar dikwijls niets anders is dan aardappel-zetmeel.

Semovéntia, pl. lat. (v. *se movēre*, zich bewegen, niet van *semovēre*, verwijderen) beweeglijke dingen, wier beweeglijkheid een gevolg der in hen wonende kracht als levende wezens is.

semper, adv. lat. altijd, immer; – *semper aliquid haeret*, er blijft altijd wat hangen, b. v. van valsche aantijgingen, laster, uitgestrooide geruchten enz.; – *semper Augustus*, altijd vermeerderaar van het rijk, in den keizerlijken titel; – *semper idem*, lat. altijd dezelfde, zich zelven altijd gelijk; – *semper virens*, altijd groenend of immer groen; – *semperflorens*, lat. Bot. steeds bloemdragend, altijd bloeiend; – **sempervivum,** n. (d. i. eig. altijd levend) huislook, een gewas van het geslacht s e d u m, z. ald.; – **sempervrij,** beteekent in Duitschland z. v. a. hoogst vrij, onmiddelbaar aan het rijk onderworpen; tot de raadsheerlijke posten in de steden verkiesbaar (ongetwijfeld komt dit woord niet af van het lat. *semper*, maar is ontstaan uit s e n d b a r-f r e i, d. i. zoodanig vrij, dat men gerechtigd is, bij de s e n d e n (z. s e n d), bij de rijksvergaderingen, gerechtshoven enz. tegenwoordig te zijn, geheel vrij.

Sempitérne, f. (van 't lat. *sempitérnus*, *a*, *um*, altijddurend) z. v. a. p e r p e t u a n e; – **sempiternél,** n. grove gekeperde stof; – **sempiterniteit,** f. bestendige duur, altijddurendheid, eeuwigheid.

sémplice, it. (spr. *-plitsje* = lat. *simplex*) Muz. met eenvoudige voordracht; – **semplicissimo** (spr. *-tsji-simo*) Muz. met de hoogste eenvoudigheid.

sempre, it. (= lat. *semper*) Muz. altijd, voortdurend; – *sempre pianíssimo* (spr. *-nies-*), voortdurend zeer zacht; – *sempre piu* (spr. *pioe*) *mosso*, *stretto*, *presto*, *vivo*, telkens of bij voortduring sneller.

Sempronius en **Cajus,** twee beroemde rechtsgeleerden in het oude Rome, wier namen nog dikwijls in rechtszalen worden gebezigd, wanneer men de beide partijen zelve niet noemen wil.

Sen, Seni, m. 1) sedert 1871 japansche rekenmunt = $^1/_{100}$ y e n = 2 gld. 50 ct.; de vroegere s e n (s e n i, z e n i, chin. t s i e n, bij de Amerikanen en Engelschen c a s h (spr. *kesj*), bij de Nederlanders p i t i s of p i e t j e genoemd) was een koperen, later ijzeren schijf met een vierkant gat in het midden en van zeer geringe waarde; 2) eene lengtemaat in Siam = $^1/_{100}$ j o e t a of mijl.

Senaat, m. lat. (*senātus*, van *senex*, genit. *senis*, grijsaard) eig. raad der Ouden, stadsraad, staatsraad; – *senātus populusque Romanus*, de senaat en het volk van Rome; – *senatus academĭcus*, lat. academieraad, raad der hoogeschool; – *senātūs consúltum*, of **senatus-consult,** n. raadsbesluit, raadsverordening; – **senātor,** fr. **senateur,** m. medelid van den senaat, raadsheer, lid van den raad; – **senatoriaal,** adj. raadsheerlijk, een raadsheer betamende of toekomende; – **senatorie,** f. fr. gebied en waardigheid van een rijksraad (onder Napoleon I).

Senāculum, n. lat. vergaderplaats van den senaat, der hooge stadsregeering.

Senarius, m. lat. (van *senarĭus*, *a*, *um*, zesdeelig, zesledig) z. v. a. t r i m e t e r (z. ald.).

senatus, **senateur** enz., z. ond. s e n a a t.

Sénberek, m. turk. veldkanon.

Send, m. of **sende,** f. (oudd. *sened*, *senet*, ontstaan uit *synode*, z. ald.) beraadslagende geestelijke vergadering in de middeleeuwen in Duitschland, een geestelijk gerecht, s e n d-g e r e c h t.

Senderbegli, m. pl. turk. vrijwilligers in de turksche legers, die men tot den eersten snellen aanval gebruikte.

Sendt., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor O. Sendtner (gest. 1859).

Sene, z. s e n n e.

Senechal, z. s e n e s c h a l.

Senecio, m. lat. kruiskruid, een pronkgewas met verschillende soorten.

Sénega-wortel (ook s e n e k a, misschien van de Seneka-Indianen in N. Amerika), wortel der noordamer. plant *Polygăla senĕga* (vgl. p o l y g a l a) ratelslangwortel, die tegen de gevaarlijke gevolgen van den beet der ratelslangen wordt gebruikt, hoestverwekkend middel; – **senegine,** f. de zwarte stof van den senega-wortel.

Senescéntie (spr. *t=ts*), f. nw. lat. (van 't lat. *senescĕre*, verouderen) het oudworden, verouderen, vervallen.

Seneschal of fr. **sénéchal** (spr. *-sjál*; provenç. en sp. *senescal*, it. *siniscalco*, oudd. *senescale*, *senescalh*, *seneschalt*, mid. lat. *seniscalcus*, *siniscalcus*; van het duitsche stamwoord s i n, dat kracht, duur, ouderdom enz. beteekent, en *salc*, s c h a l k, d. i. knecht; vgl. m a a r s c h a l k; dus eig. oudste of opperste huisdienaar) voorheen een hoog hof- of rijksbeambte in Frankrijk en Engeland, die het inwendige van 's konings huishouding moest bezorgen; vervolgens ook opperste gerechtsbeambte van een district en aanvoerder der ridderschap, landvoogd, ridderhoofdman.

Sengo, z. m o o k.

senhor, m. port., *Señor*, sp. (spr. *senjoor*; van 't lat. *senior*, z. ald. en vgl. s e i g n e u r) heer, gebieder; – *senhora*, f. port. en *señora*, sp. (spr. *senjōra*) vrouw, gebiedster; – **señorita,** f. jong aanzienlijk meisje; – **señorito,** m. jong voornaam heer.

Seni, m. z. s e n.

seniel, adj. lat. (*senīlis*, *e*, van *senex*, grijsaard) een grijsaard eigen, gelijk een oud man; – **seniliseeren,** (eigenl. oud maken) duurzaam maken van hout door uitdrijven der sappen door eenen elektrischen stroom en daarna opvulling met eene bederfwerende vloeistof; – **senior,** m. (eig. comparatief van *senex*) afgek. *sen.*, pl. de oudere, oudste; – *senior ministerii*, de oudste der geestelijkheid in eene stad; – *collegium seniōrum*, n. raad der oudsten; – **senioraat,** n. nw. lat. ambt en waardigheid van oudste; opvolging naar ouderdom; Jur. voorrecht van den oudsten in de familie bij erfenissen (eene soort van majoraat).

Senne, sene of **senebladeren** (it. en sp. *sena*, f. *séné*; van 't arab. *senâ*), bekend afvoerend middel van den **sennesboom** of **senesboom** (s e n n e s - c a s s i a, *Cassia senna*, L.) een struikgewas in Egypte, Syrië enz.

Senne, f. dui. Alpenweide, ook kudde; herder; – **sennhütte,** op de Alpenweide staande hut van eenen herder.

se non è vero, è ben trováto, it. sprw.: als 't niet waar is, is het toch goed gevonden of verzonnen.

Señor, z. *senhor*.

Sensaal, n. (it. *sensále*, fr. *censal*, van 't lat. *censuālis*, cijnsheffer, ontvanger der belastingen) makelaar, onderhandelaar; – **sensalie** en **sensarie,** f. (fr. *censerie*) z. v. a. c o u r t a g e.

Sensatie, z. ond. *sensus*.

sens commun, n. fr. (spr. *sañ komuiñ*) z. *sensus communis*, onder *sensus*.

sensibel, adj. lat. (*sensibĭlis*, *e*, van *sentīre*, gevoelen, gewaar worden) of fr. **sensible** (spr. *sañsiebl'*), voelbaar, tastbaar, waarneembaar, merkbaar, bespeurbaar, merkelijk, wat onder de zinnen valt; oogenschijnlijk, duidelijk, klaar; gevoelig, prikkelbaar, licht geraakt, teer, aandoenlijk, fijn of teeder gevoelend; erkentelijk, dankbaar; – **sensibiliteit,** f. (fr. *sensibilité*) voelbaarheid, merkbaarheid; prikkelbaarheid, gevoeligheid der zenuwen; gevoeligheid, aandoenlijkheid, teeder gevoel, lichtgeraaktheid; erkentelijkheid; – **sensiblerie,** f. overdreven, gemaakte gevoeligheid, s e n t i m e n t e e l h e i d.

sensus, m. lat. (van *sentīre*, voelen, gevoelen, gewaarworden) gewaarwording, gevoel der zinnen; – *sensus commūnis*, m. gezond menschenverstand, gezonde rede; – *eo sensu*, in dien zin, met dien verstande, met het oogmerk; – *hoc sensu*, in dezen zin; – *sensu bono*, in goeden zin; – *s. malo*, in kwaden of verkeerden zin; – *s. latiōri*, in ruimeren zin; – *s. strictiōri*, in nauweren of engeren zin; – *s. strictissĭmo*, in den engsten zin; in de beperkste beteekenis; – *in sano sensu*, in goeden (eig. gezonden) zin, in goed verstand; – **sensātie** (spr. *t=ts*), f. nw. lat. zinnelijke gewaarwording of waarneming; indruk, het opzien, geruisch, opmerkzaamheid, beweging, gisting; – **sensatie-bericht** enz., bericht enz. dat er op berekend is om opzien te verwekken; – **sensificeeren** (later lat. *sensificāre*), gevoelig of voelbaar maken, verzinnelijken, zinnelijk voorstellen, voor de zinnen aanschouwelijk maken, tot den zinnelijken oorsprong terug brengen; – **sensitief,** adj. (fr. *sensitif*) zinnelijk, gevoelig, met zinnen begaafd, voor gewaarwordingen vatbaar, overdreven gevoelig, prikkelbaar; – **sensitiva,** z. m i m o s a; – **sensitiviteit,** z. v. a. s e n s i b i l i t e i t (z. ald.); inz. de vatbaarheid om het o d (z. ald.) waar te nemen of de ontvankelijkheid voor deze door K. von Reichenbach aangenomen eigenaardige natuurkracht; – **sensitieven,** pl. dragers of bezitters dezer vatbaarheid; – **sensitometer,** m. Phot. toestel om de gevoeligheid der platen te bepalen; – **sensorium,** n. werktuig van de zinnen of van het gewaarwordingsvermogen, zetel van het gevoel in de hersenen; – *sensorium commūne*, algemeene gevoelszetel of dat punt in de hersenen, waar de door alle zinnen opgewekte gewaarwordingen samenloopen; – **sensoriaal,** adj. den gevoelszetel betreffende; – **sensuaal,** adj. later lat. (*sensuālis*) of **sensueel,** fr. (*sensuel*) zinnelijk, wellustig; – **sensualisme,** n. neiging om naar zinnelijke aandrift te handelen, zinnelijkheid, wellust; ook de leer der **sensualisten** of **sensuaalphilosophen,** die de waarheden het wezen der dingen in de zinnelijke waarnemingen, indrukken en gewaarwordingen zoeken, in tegenst. met de i n t e l l e c t u a l i s t e n; – **sensualist,** m. ook zinnelijk mensch, wellusteling; – **sensualiteit,** f. zinnelijkheid, neiging tot zinnelijk genot, zinnelijk aanschouwingsvermogen.

Senténtie (spr. *tie=tsie*), f. lat. (*sententia*) in 't

alg. meening, gevoelen, oordeel; uitspraak, gedenkspreuk, zin- en zedespreuk, merkwaardige gedachte of spreuk, kernspreuk; inz. rechterlijke uitspraak of beslissing, rechterlijk bescheid, vonnis; – *sententĭa absolutorĭa*, vonnis van vrijspraak; – *s. condemnatorĭa*, veroordeelend vonnis; – *s. confirmatorĭa*, bekrachtigend of bevestigend vonnis; – *s. declaratoria*, verklaringsuitspraak; – *s. definitīva* of *finālis*, eindvonnis, einduitspraak; – *s. denegatorĭa*, afslaand, afwijzend vonnis, ontkennend bescheid; – *s. interlocutorĭa*, neven- of bijvonnis, tusschenuitspraak; – *s. locatorĭa*, regelende uitspraak; – *s. purgatorĭa*, zuiveringsvonnis, zuiverende, eerherstellende, uitspraak; – **sententiēus,** adj. lat. (*sententiōsus a, um*) spreukrijk, gedachtenrijk, leer- of zinrijk, spreukmatig, kernachtig, pittig, kernspreukig, bondig, b. v. zulk een schrijftrant; – **sententioneeren,** nw. lat. beslechten, oordeel vellen; – *sententionándo*, in of bij het beslechten of oordeel vellen; – **sententionánt,** m. Jur. oordeelveller, beslechter, vonnisspreker; – **sententiositeit,** f. nw. lat. gedachtenrijkdom, zinrijkheid, bondigheid.

Sentimént, n. fr. (spr. *santimáñ*; van *sentir* = lat. *sentīre*, voelen, gewaarworden) gevoel, gevoelend vermogen, gewaarwording, die de ziel van de voorwerpen ontvangt door middel van de organen der zinnen of van de zintuigen (onderscheiden van s e n s a t i e, die zich slechts tot de zinnen bepaalt, niet buiten het physische treedt, en van p e r c e p t i e, die tot 't verstand betrekking heeft), zedelijk gevoel; inz. in plur. **sentimenten** of fr. **sentiments** (spr. *santimán*), gevoelen, oordeel, meening, gedachte, denkwijze; gevoelens, meeningen en de schriftelijke uitdrukking daarvan; – *con sentiménto*, it. Muz. met gevoel; – **sentimenteel,** adj. gevoelig, gevoelvol; in minachtenden zin: overdreven, belachelijk gevoelig; het s e n t i m e n t e e l e in de schoone kunsten, inz. in de poëzie; het tegengest. van het n a ï e v e; – **sentimentaliteit** of **sentimenteelheid,** f. gevoeligheid, overgevoeligheid, geaardheid, vermogen van teeder te gevoelen, kennelijke neiging en aanleg tot teedere en overspannen gevoelens; in dichterlijke voorstellingen: het overwicht van het subjectieve over het objectieve, in tegenstelling met n a ï v i t e i t; – **sentimentaliseeren,** overspannen of belachelijk gevoelig zijn.

Sentīna, lat. of **sentíne,** f. fr. Mar. durk, vuilniszijp, scheepsriool, benedenruimte in het schip, waar zich de onreinheden verzamelen; die onreinheden zelve; vandaar ook: gepeupel, janhagel of schuim, uitvaagsel der menschheid.

Sentinélle, f. fr. (spr. *sañtinell'*; van 't it. *sentinella*, v. *sentīna*, onderste scheepsruimte, welke de *sentinātor*, wegens het indringende zeewater voortdurend moest bewaken; naderhand van de vloot op het leger overgedragen) schildwacht, schildwacht te voet (in tegenst. met v e d e t t e); – *sentinelle perdúe*, verloren schildwacht, die op eene zeer dicht bij het gevaar gelegen plaats is geposteerd en als verloren mag geacht worden, uiterste schildwacht.

senza, it. (spr. *sentsa*; = lat. *sine*, fr. *sans*) zonder; – *senza obbligo*, z. *obligo*; – *senza ornaménte*, zonder versieringen; – *senza protésto*, Kmt. zonder tegenspraak, zonder p r o t e s t; – *senza repetitione*, zonder herhaling; – *senza sordino*, zonder demper, z. ond. *sordo*; – *senza tempo*. Muz. zonder bepaalde tijdmaat.

Sēo, m. sp. domkerk.

Sepalum, n. lat. Bot. kelkblad.

separeeren, lat. (*separāre*) afzonderen, scheiden, verdeelen; – **separaat,** adj. lat. (*separātus, a, um*) afgezonderd, gescheiden, op zichzelven, bijzonder, onderscheiden, b.v. een s e p a r a a t-vrede, een afzonderlijke vrede, die een enkele mogendheid met eene andere sluit zonder deelneming der overige bondgenooten; – **separābel,** lat. (*separabĭlis, e*) of **separable,** fr. adj. scheidbaar, afscheidelijk, oplosbaar, ontknoopbaar, ontbindbaar; – *ad separātum* v e r w ij z e n, Jur. tot eene afzonderlijke uitvoering of behandeling verwijzen; – *separātim*, afzonderlijk, gescheiden, elk op zichzelf; – **separātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *separatĭo*) of **separeering,** f. afzondering, scheiding, oplossing, verdeeling, ontbinding; – *separatĭo a thoro et mensa* of *sep. quoad thorum et mensam*, echtscheiding van tafel en bed; – *sep. quoad vincŭlum*, volledige echtscheiding of ontknooping van den huwelijksband; – **separatierecht,** n. recht van zekere schuldeischers om bij een f a i l l i s s e m e n t vóor alle andere voldaan te worden; – **separatief,** adj. afzonderend, scheidend, scheiding bewerkend of uitdrukkend; – **separatísme,** n. nw. lat. afzonderingsgeest in geloofszaken of de staatkunde; – **separatíst,** m. een afgescheidene, iemand die het separatisme bevordert, inz. ieder, die zich afzondert van het algemeene kerkgeloof, die zich van den godsdienst der heerschende kerk afzondert en zijn eigen samenkomsten en godsdienstoefeningen houdt; in Nederland thans diegenen, die zich van de gereformeerde kerk hebben afgezonderd, afgescheidenen; – **separatistisch,** adj. op de wijze der afgescheidenen; – **separatief,** adj. later lat. (*separatīvus, a, um*) afzonderend, scheidend, scheiding uitdrukkende; – **separātor,** m., **separatorium,** n. lat. scheider, Chem. vat (vaas, kolf, trechter, glas) om vochten te scheiden; d e - f l e g m a t o r, z. a., scheikolf, scheiglas, ontroomer (een soort c e n t r i f u g e, z. a.) enz.; ook een chirurgisch mes, tot afscheiding of afzondering.

Sepĕdon, f. gr. (*sēpedōn*, v. *sēpein*, bederven, verrotten) Med. bederf, vuile, booze zweer; – **sepedogenĕsis,** beter **sepedonogenĕsis,** f. het ontstaan van bederf in het dierlijk lichaam; – **sepedónisch,** adj. met bederf gepaard.

Sephardim, pl. hebr. Spanjaarden (naar *s'phārad*, naam eener op Spanje toegepaste, anders onbekende streek, vgl. Obadja, 20).

Sepharieten, m. pl. leden eener mohamedaansche secte, die beweren, dat God eene menschelijke gedaante en lichamelijke, doch onsterfelijke zintuigen heeft; zij heeten ook s o p h a t i s.

Sepher, z. v. a. s a f e r (z. ald.).

Sepia of **sepië,** f. gr. (*sēpia*) inktvisch, zwarte visch, zeekat, ook z. v. a. **sepia-inkt,** m. zwartbruin sap van den inktvisch (vgl. c a l m a r); – s e p i a - t e e k e n i n g e n, teekeningen met sepia-verf; – **sepalieten,** pl. soort van versteende schaaldieren.

Sepimént, n. lat. (v. *sepire*, omheinen) omheining.

Seplasiarius, m. later lat. (v. *Seplasia*, eene straat te Capua, waar zalven verkocht werden; vandaar *seplasium*, scil. *unguentum*, seplasische zalf) eig. handelaar in seplasische zalf; vandaar vroeger: rondreizende artsenij-verkooper; artsenijverkooper in 't groot, z. v. a. d r o g i s t, z. ald.

seponeeren, lat. (*sepōnĕre*) ter zijde leggen of zetten, verwijderen; – **seposita,** n. pl. ter zijde gelegde zaken; – **sepositie** (spr. *-zi-tsie*), f. terzijdelegging, afzondering; – *sepositum*, ter zijde gelegd.

Sepoys, z. s i p o y s.

Sepsis, f. gr. (*sēpsis*, van *sēpein*, bederven, verrotten) bederf; – **septisch,** adj. bedervend, bederf of verrotting bewerkend, doorknagend; vervuild, bedorven; – **septic tank,** eng. zie onder t a n k; – **septika,** n. pl. Med. bijtende, doorvretende, bederf of verrotting bevorderende middelen; – **septikæmie,** beter **septichaemie,** f. of **sephthaemie** f. voorkomen van bedervende stoffen in het bloed; – **septikæmisch,** adj. die ziekte betreffende of daarmede behept; – **septikopyæmie,** f. het voorkomen van bedervende stoffen en etter in het bloed; – **septochymie,** f. (gr. *chymos*, vloeistof, sap) neiging der vochten tot bederf; – **septon,** n. bederfstof; – **septopўra,** f. (ook **septorrhepўra**) rotkoorts.

Septariën, pl. f. nw. lat. Geol. broodvormige, inwendig gespleten c o n c r e t i e s, z. a., waarin lagen kalk, mergel of ijzer voorkomen; – **septariënleem,** n. zulke septariën bevattende leemsoort.

Septem, lat. zeven; – **septaan-koorts,** f. (nw. lat. *septāna*) zevendaagsche koorts, koorts die om de zeven dagen terugkeert; – **septangŭlum,** n. nw. lat. (van 't lat. *septem*, zeven, en *angŭlus*, hoek) zevenhoek; – **septangulair,** adj. zevenhoekig; – **septarchie,** z. h e p t a r c h i e; – **septémber,** m. lat. herfstmaand, in den ouden rom. kalender de 7de, bij ons de 9de maand; – **septembermoorden,** zie volgend woord; – **septembriseeren,** fr (*septembriser*) septembergruwelen begaan, onschuldigen met schuldigen zonder gerechtelijk vonnis vermoorden (zooals dit op den 2den en 3den September 1792 in de gevangenissen te Parijs geschiedde); vandaar **septembermoorden** of **septembrisáden,** moordtooneelen, slachtingen; – **septembriseur,** m. (spr. *-tañbrizeúr*) septembermoordenaar, medeplichtige aan genoemde gruwelen; – **septembrist,** m. in Portugal aanhanger der grondwet van 1820, eene fractie der liberale partij (naar den opstand van 9 September 1836 zoo genoemd); – **septempunctāta,** f. nw. lat. (*Coccinélla septempunctāta*) zevenpunt, met zeven punten of stippen geteekende zonnekever, maria-kever, vgl. c o c c i n e l l a; – **septémvir,** m., pl. **septemvĭri,** lat. zevenman, zevenheerscher, medelid eener regeering van 7 mannen; – **septemviraat,** n. ambt, waardigheid van een zevenman, zevenmanschap, – staatsbeheer door 7 verbonden personen; – s e p t e m v i r a a t s - t a f e l, tafel der zevenmannen, het op één na hoogste hongaarsche rechtscollege; – **septenarium,** n. lat. (van *septenarius*, *a*, *um*, zeven deelig) het zevendeelige; de zeven sacramenten of bondzegelen der r. kath. kerk; – **septēna,** f. lat. (v. *septēnus*, *a*, *um*, bij zevenen) zevendaagsche kloosterstraf door vasten en geeselen; – **septennium,** n. (van *septem* en *annus*, jaar) tijd of termijn van zeven jaren; – **septennaal,** adj. nw. lat. zevenjarig; – **septennaat,** n. zevenjarig regeeringstijdperk, inz. de 7 jarige ambtsduur van den president der tegenwoordige fr. republiek; – **septennaliteit,** f. zevenjarige duur, inz. van het eng. parlement; – **septentrio,** m. lat. (eig. *septem triōnes*, d. i. zeven ploegossen, benaming der 7 sterren, die het sterrenbeeld van den grooten Beer of Wagen aan den noordelijken sterrenhemel vormen) het noorden, middernacht; – **septentrionaal,** adj. (lat. *septentrionālis*, *e*) noordelijk; – **septét,** n. nw. lat. (it. *settétto*) of fr. **septuór,** n. muziekstuk, uitgevoerd door of gezet voor zeven stemmen of zeven instrumenten zevenstemmig muziekstuk; – **septidi,** fr. z. d e c a d e; – *septidŭum*, n. nw. lat. zevendaagsche tijd of termijn; – *s. duplicātum*, verdubbelde, d. i. veertiendaagsche termijn; – **septilatĕraal,** adj. zevenzijdig; – *septimus*, *a*, *um*, lat. de of het zevende; – **septimus,** m. de of het zevende (b. v. de 7de leerling eener klasse); – **septima** (scil. *classis*), f. de 7de schoolklasse; – **septime,** f. Muz. de 7de toon van eene octaaf, de 7de toon, van den grondtoon afgerekend; de k l e i n e s e p t i m e bestaat uit 4 heele en 2 halve tonen; de g r o o t e s e p t i m e bestaat uit 5 heele en een grooten halven toon; de v e r m i n d e r d e s e p t i m e uit 3 heele en 3 groote halve tonen; – s e p t i m e n - a c c o o r d, n. vierklank, bestaande uit grondtoon, terts, quint en septime; – **septimāna,** f. later lat. week (fr. *semaine*); – **septimānus,** m. lat. leerling der zevende klasse of afdeeling; – **septiméstrisch,** adj. zevenmaandsch; – **septimole** of **septole,** f. Muz. figuur van 7 noten, die als 4 noten van gelijke waarde zijn te nemen.

Sept-et-le-va, z. p a r o l i.

septisch, septika, septopyra enz., z. ond. s e p s i s.

Septizonium, n. lat. (v. *septem*, zeven, en het gr. *dzōnē*, gordel, fries aan zuilen) hoog gebouw van zeven verdiepingen.

Septuaginta, lat. zeventig; vandaar de 70 overzetters, of de grieksche overzetting van het Oude Testament, die door 72 geleerde Joden te Alexandrië (200 jaren v. Chr.) op bevel van den egyptischen koning Ptolemæus Philadelphus werd vervaardigd, ook de a l e x a n d r ij n s c h e v e r s i e of v e r t a l i n g geheeten; – **septuagenarius,** m. zeventiger; zeventigjarige; – **septuagesima,** f. of **zondag septuagesimæ,** (v. *septuagesĭmus*, *a*, *um*, de of het zeventigste) de 9de zondag voor paschen; eig. de 70ste

dag voor paschen, zoo geheeten ter gedachtenis van de zeventigjarige babylonische gevangenschap; daar echter die zondag slechts de 64ste dag voor paschen is, noemt men hem nauwkeuriger: *dominĭca in septuagesĭma* of *infra septuagesĭmam.*

septum, n. lat. (van *sepīre*, omtuinen) Med. vliezige scheidswand tusschen twee holten; - *septa*, n. pl. door eene omtuining of eenen muur omsloten plaatsen; - *septŭlum*, n. nw. lat. (verklw. van *septum*) kleine scheidswand.

Septuor, z. ond. s e p t e m.

Septŭplum, n. lat. het zevenvoudige; - **septupleeren,** nw. lat. verzevenvoudigen.

sepulcraal, adj. lat. (v. *sepulcrum*, graf, en dit van *sepelīre*, begraven) tot het graf of de begrafenis behoorend, die aangaande; - **sepultuur,** f. lat. (*sepultūra*), begraven, begrafenis, beaarding; - *sepultura asinīna* of *canīna*, eig. ezels- of hondenbegrafenis, fig. smadelijke, niet-eerlijke begrafenis; - *sepultūra honésta*, eerlijke of fatsoenlijke begrafenis.

Sequardine, f. middel tot wegneming der i m p o t e n t i e (z. a.), bereid uit de teelballen van verschillende dieren; geheeten naar den uitvinder Sequard.

Sequéla, f. lat. (van *sequi*, volgen) gevolg, stoet, tros, legertros; - **sequélen,** pl. de gevolgen.

Sequens, m. lat. (van *sequi*, volgen) afgek. *sequ.* of *sq.*, de of het volgende; Muz. vervolg of voortzetting van een motief in een bepaalden. zich herhalenden vorm; - *vivat sequens*, de volgende leve! bij drinkgelagen der studenten, als men op de rij af drinkt of zingt; - pl. *sequentes*, de volgenden; - **sequéntie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *sequentĭa*) volgorde, reeks, rij; in verscheiden kaartspelen: rij van opeenvolgende kaarten; - **sequénza,** f. it. mid. lat. (*sequentĭa*) soort van niet-metrische geestelijke gezangen in de r. kath. kerk; zij volgen op het halleluja; - *sequĭtur*, lat. daaruit volgt, er volgt uit.

Sequéster, m. lat. (in 't alg. middelpersoon) of **sequestrātor,** m. beslagoplegger, scheidsman of derde man, die betwiste goederen bewaart; ook wel z. v. a. huisbewaarder; - **sequéster,** n. (later lat. *sequestrum* of *sequestre*) gerechtelijk beslag op een goed tot op de uitwijzing of beslissing der betwiste zaak; Med. afgestorven weefsel of been, dat in het nieuw gevormde nog vastzit; - **sequestreeren** (later lat. *sequestrāre*), een betwist goed gerechtelijk in beslag nemen en het aan een derde ter bewaring of beheer overgeven; - **sequestrātie** (spr. *t=ts*) of **sequestreering,** f. beslaglegging, gerechtelijke overlevering of verzekering van iets, waarover getwist wordt, in de derde hand.

Sequin, m. fr. (spr. *s'keň*) sequine of z e c h i n e (z. ald.).

sequĭtur, z. ond. s e q u e n s.

Sér, z. s e e r.

Ser., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor N. C. Seringe (gest. 1858).

Serāb, sarāb of **sirāb,** n. arab.-perz. (v. 't arab. *saraba*, vloeien) luchtspiegeling, z. f a t a m o r g a n a en m i r a g e.

Seraf, z. s e r a p h.

Serail, n. fr. (spr. *serálj*; provenç. *serralh*, it. *serraglio*, eig. afsluiting, afgesloten plaats, verder voor 't perz. *serāi*, paleis) of turk.-perz. **serāi,** paleis van den turkschen sultan; woning van een oostersch aanzienlijk heer en zijne vrouwen, waarvan de h a r e m (vrouwenwoning) slechts een gedeelte is; vgl. s s a r a i; - **serails** en **seraillakens,** pl. losgeweven halflakens van fijn garen; - **seraïagasi,** m. turk. a g a van het serail, opziener van het paleis van den sultan.

Seráph, m., pl. **seraphīm,** hebr. (van *sâráph*, verbranden) vuur- of lichtengelen, hoogere geesten, engelen met zes vleugels, v. a. wezens in slangengedaante in de omgeving van Jahveh (b. v. *Jesaya* 6, 2), s e r a f ij n e n; - **Seraphine,** vr. naam: de op een s e r a p h gelijkende, de lichtgevende, edele; - **seráphisch, serafijnsch,** adj. engelachtig, heerlijk, hoog verheven; - **seraphijnsche orde** of **orde der seraphijnen,** orde der Franciskaner monniken; - *pater seraphĭcus*, m. nw. lat. de serafische of serafijnsche vader, een eernaam van den stichter der franciskaner-orde.

Serapie, f. lat. en gr. (*serapĭas*) niesblad, nieskruid, eene plant uit de familie der orchideën.

Serāpis, m. vreemde godheid, waarvan de vereering later (onder de Ptolemaeën) in Egypte werd ingevoerd; hij was god der onderwereld en werd later, als J u p i t e r S e r a p i s, ook in Italië vereerd; - **serapēum,** n. lat. (gr. *Sarapeion*, *Sarapieion*) tempel van Serapis, inz. te Alexandrië.

Seráskier, beter **seriásker** en **serásker,** m. turk. (perz. *ser'asker* van *ser*, hoofd, en het arab. *asker*, leger) d. i. hoofd van het leger, turksch krijgsoverste, opperveldheer, generalissimus; - **seraskeriaat** of **seraskieraat,** n. ambtelijke woning van den s e r a s k i e r, gebouw van het ministerie van oorlog te Constantinopel.

Serásse of **sarásse,** f. soort van voorindisch katoen.

Serbet, z. s o r b e t.

Serdar, z. s i r d a r.

Serena, z. ond. S e r e n u s.

Serenáde, fr. of **serenáta,** it. f. (van 't it. *sera*, fr. *soir*, avond, van 't lat. *serus, a, um*, laat) avond- of nachtmuziek, concert van stemmen of speeltuigen, dat des avonds of des nachts onder de vensters van iemand gegeven wordt.

Serēnus en **Serēna,** lat. (*serēnus, a, um*, helder, vroolijk, klaar) mans- en vr. naam: de heldere, vroolijke; - *seréno*, it. Muz. vroolijk, vergenoegd; - **serenissimus,** m. lat. (superlatief van *serēnus*- als titelwoord voor vorsten: de doorluchtigste vorst of zijne doorluchtigheid; - *ad Serenissĭmum*, aan den doorluchtigsten landheer; - **serenissima,** f. de doorluchtigste, regeerende vorstin.

Sereschāners of **seressāners,** pl. uitgelezen manschap uit ieder regiment van de voormalige oostenrijksche Militaire Grenzen, inz. tot gendarmedienst aldaar bestemd.

sereus, z. ond. s e r u m.

Serge, f. fr. (spr. *serzj'*, it. *sargia*, mid. lat. *sargia, sargĭum*, van 't lat. *serĭcus, a, um*, van zijde; oorspr. zijden stof) lichte gekeperde wollen

stof van verschillende soorten en benamingen volgens de plaats, waar zij het eerst werd vervaardigd, b. v. serge de Berry, serge de Rome, serge de Nimes.

Sergeant, m. (spr. *serzjánt*; fr. *sergent*, van 't lat. *serviens*, dienend, partic. v. *servīre*, dienen; vgl. serveeren) onderofficier; – **sergeant-majoor,** m. de eerste onderofficier eener compagnie, de opperste wachtmeester in eene vesting; – *sergeant at arms*, m. eng. (spr. *sardzjént et ârms*) stafdrager in het parlement; – *sergeant at law*, m. (spr. *lâ*) pleitbezorger, rechtsgeleerde van den eersten rang; – *sergents de ville*, pl. (spr. *serzjāñ*) te Parijs: dienaren of agenten van politie, die eenen degen dragen en op openbare plaatsen de goede orde handhaven, stadsdienders.

Sergi-emini, m. turk. (v. *sergi*, kleed, waarop het te ontvangen geld wordt uitgeteld, en het arab. *emîn*, veilig, zeker, trouw, als subst. bestuurder, opziener) eig. bestuurder of opziener van het betaalkleed; schatmeester der vloot; – **sergi-naziri,** m. controleur van de ontvangsten en uitgaven der schatkist.

Serhadd-aga, m. turk. (van 't perz. *serhadd*, grens, grensvesting, en aga, z. ald.) bevelhebber eener vesting, vestingcommandant.

Seria, z. ond. *serius*.

Seriawan, m. hooge boom op Java, welks bladeren, *folia simploci*, geneeskrachtig zijn; zie *obat seriawan*.

sericĕus, a, um, lat. Bot. zijdeachtig; – *serĭcus, a, um*, lat. Bot. zijde of- fluweelachtig; – **sericultuur,** f. fr. (*sériculture*) zijdeteelt.

Sericterium, n. spinklier bij insekten (rupsen).

Seriës, f. lat. ook **série,** fr. reeks, rij, getallenreeks; – *seriës negotĭi*, gesteldheid van den geheelen handel; – *seriës rerum gestārum*, inhoud der gebeurde zaken; – *in una serĭe*, in eene reeks, onafgebroken; – *seriës lectiōnum*, rooster van lessen of lesuren.

Seriedynamo, f. El. hoofdstroomdynamo, waar anker, magneetwinding en uitwendige stroomloop achter elkaar, „in serie," geschakeld zijn; – **serielamp,** f. El. booglamp, ook hoofdstroomlamp geheeten, waarbij de elektromagneet met de kolen in serie, d. i. achter elkaar geschakeld is; – **serieschakeling,** f. El. verbinding van gelijksoortige elementen achter elkaar.

seriëus, z. ond. *serius*.

Serikaja, m. mal. soort appel.

Serimpie, f. mal. dansmeisje aan een hof.

Serinétte, f. fr. (van *serin*, sijsje, kanarievogel) een klein draaiorgel tot africhting der kanarievogels en andere zangvogels, het vogelorgeltje.

Sering., afk. z. Ser.

Sering, zie ond. syrigma.

serĭus, a, um, lat. ernstig; – *serĭa*, pl. lat. (van *serĭus, a, um*, ernstig) ernstige dingen; – *sério, serióso*, it. Muz. ernstig, statig, afgemeten, nadrukkelijk; – **seriëus,** adj. (fr. *sérieux*) ernstig, deftig, statig, gewichtig; – *sérieusement*, adv. fr. (spr. *seriëuz'māñ*) ernstig, in ernst, zonder gekheid, welgemeend.

Sermoen, n. (van 't lat. *sérmo*; fr. *sermon*) rede, redevoering, voordracht, preek, inz. langwijlige, droge redevoering, predikatie; – **sermocinātie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*sermocinatĭo*, v. *sermocināri*, redevoeren) het spreken, gesprek; redeinvoering, eene log. figuur, volgens welke iemand sprekend wordt ingevoerd; – **sermologium,** n. nw. lat. verzameling van preeken.

Sero, f. mal. bamboetent.

sero, lat. (adv. van *serus, a, um*) laat; – sprw.: *sero sapĭunt Phryges* of *Trojāni*, de Phrygiërs (of Trojanen) worden (te) laat wijs; – *sero veniéntĭbus ossa*, de te laat komenden (behooren) de beenderen, d. i. wie te laat komt, krijgt niets of het slechtste; – *serotinus, a, um*, lat. Bot. laat.

Seroet, f. mal. (port. *charuto*, eng. *cheroot*) inlandsche sigaar.

Serons, pl. (fr. *serrons*) seroen, portugeesche benaming der balen, waarin specerijen en drogerijen naar elders verzonden worden, z. suron.

Serositeit, f. z. ond. *serum*.

Serpent, n. f. fr. (spr. *serpāñ*) ook als nederl. *-pént*, eig. slang = lat. *serpens*, van *serpĕre*, kruipen, sluipen) slangvormig gekromd blaasinstrument bij de veldmuziek, slang-basbazuin; – **serpentarĭus,** m. nw. lat. slangendrager, als sterrenbeeld; ook een valkensoort; – **serpenteeren** (fr. *serpenter*), kronkelen, slingeren, slangsgewijs bewegen of voortloopen; – **serpentine,** f. opgerolde papierstrook, die tot vermaak uitgeworpen wordt over een perso n of gezelschap; – **serpentíst,** m. die het serpent blaast, slanghoornblazer; – **serpentijn,** f. oud stuk geschut, dat 24 ponders schoot, veldslang; – **serpentijn** of **serpentijnsteen,** n. (van 't lat. *serpentīnus, a, um*, slangachtig) gr. ophiet, slangsteen, een zwartgroene, slangachtig gevlekte talksteen, die tot allerlei vaatwerk, luxevoorwerpen, monumenten enz. wordt gebruikt; – **serpentinische verzen,** slangverzen, d. z. zulke verzen, die met hetzelfde woord eindigen, waarmede zij beginnen; – **serpentōsen,** pl. (v. it. *serpentóso*, vol slangen) soort van zwermpotten voor vuurwerk.

Serpīgo, f. nw. lat. (van 't lat. *serpĕre*, kruipen, zich uitbreiden) Med. kruipende ringworm, haarworm; – **serpigeneus,** adj. daarmede behept of daarop gelijkende; – **serpulieten,** m. pl. (van 't lat. *serpŭla*, kleine slang) soort van versteende dierplanten.

Serpÿllum, n. lat. (gr. *hérpyllon*, fr. *serpolet*, kruiper) veldthijm, veldkomijn, kwendel, onzelieve-vrouwen-bedstroo.

Serra, f. port. z. v. a. sierra, z. ald.

Serratŭla, f. lat. (eig. kleine zaag, van *serra*, zaag) schaarkruid, sikkelkruid, groot, wild duizendblad, eene tuinplant met verschillende soorten; – *serratus, a, um*, lat. Bot. gezaagd, zaagtandig; – *serratifolius, a, um*, lat. Bot. gezaagdbladerig; – *serrulatus, a, um*, lat. Bot. fijngezaagd, met kleine zaagtanden.

Serre, f. fr. broeikas; ook dichte glas-veranda aan een huis.

Serrons, pl. fr. z. serons.

Sertoës, pl. port. (van den sing. *sertão*, het

binnenste van een onbebouwd land) uitgestrekte heuvelige steppen en grasvlakten in Brazilië.

Sertularia, f. nw.lat. (v. *sertŭlum*, verklw. v. *sertum*, krans, ruiker) soort van koraal of zeewier, blaaskoraal, een koraalachtig wormengeslacht; – *sertulatus, a, um*, Bot. op een bloemruiker gelijkende.

Serum, n. lat. waterige vloeistof, wei; – *serum lactis*, n. wei, kaaswei; – *s. l. factitium*, kunstmatige wei tot artsenijgebruik; – *s. l. dulce*, zoete wei; – *serum sanguĭnis*, bloedwater, bloedwei; omdat het geneeskrachtig is: heilserum; – *serumtherapie*, f. behandeling met serum; – **seruminspuiting,** f. inspuiting met serum; – *serum antidiphtericum*, n. s. tegen keelziekte; – *s. antipestosum*, s. tegen de pest, yersin, z. a.; – *s. antituberculosum*, s. tegen tuberculose; – **sereus,** adj. nw. lat. (fr. *séreux*) waterig, waterachtig, bloedwaterig, op het bloedwater gelijkende; – **serositeit,** f. waterachtige gesteldheid.

Serval, m. tijgerkat (*Felis capensis*).

servant, adj. fr. (spr. *serwăṅ*; v. *servir*, dienen) dienend, den dienst hebbende; – **servante,** f. fr. (spr. *serwăṅt'*) dienares, dienstmaagd, dienstbode, meid (in Frankrijk is het woord voor vrouwelijke bediende verouderd; men zegt liever domestique); ook een stel voor koppen, borden enz., dien- of aanrichttafeltje; – **servanten,** pl. bedienden; – **servants d'armes,** wapen-servanten of **serviénten,** in de orde van Malta degenen, welke de 3de klasse der leden uitmaakten.

Servātus, m. lat. (van *servāre*, waarnemen, hoeden, behoeden) een behoudene, geredde; – **servāta,** f. de behoudene; – **Servatīus** (spr. *t*=*ts*) of **Servasīus,** nw. lat. mansn.: de behouder; – **Servatia,** f. de behoudster, redster; – **servatitium** (spr. *-titsi-*), n. behoudings- of reddingsloon, bergloon voor gestrande goederen.

Servelaatworst, z. cervelaatworst.

Servet, n. van het fr. serviette, z. ald.

Servetísten, m. pl. leden eener secte, gesticht in de 16de eeuw door den Spanjaard Michel Servetus, die in 1553 te Geneve op aandrijving van Calvijn werd verbrand; zij loochenden de drieëenheid en beweerden, dat de mensch zalig kan worden, zonder gedoopt te zijn.

Service, f. fr. (spr. *serwiés*; van 't lat. *servitium*) dienst, bediening, dienstbetooning, dienstbewijs; n. stel tafelgoed, het bij elkander behoorende vaatwerk, waarvan men zich bedient om te eten, om thee te drinken, servies, theeservies; Mil. alles, wat de huisheer aan de bij hem ingelegerden (ingekwartierden) soldaten heeft te geven; ook z. v. a. **servicegelden,** inlegeringsgelden der burgers tot verpleging der soldaten; – **servidúmbre,** f. sp. (spr. *u* = *oe*; eig. dienst, bediening, bedienden) het uit grandes bestaande koninklijk gevolg in Spanje.

serviel of **servilisch,** adj. (lat. *servīlis, e*, van *servus*, slaaf) slaafsch, laag, kruipend, slaafachtig; al te letterlijk, te getrouw (vertaald); – de **servielen,** als politieke partij z. v. a. absolutisten; – **servilísme,** n. en **serviliteit,** f. nw.lat. slaafschheid, kruiperij, laaghartigheid; ook z. v. a. absolutisme.

Servieten, z. ond. *servir*.

Serviétte, f. fr. (v. *servir*, dienen, bedienen enz.) vinger- of monddoek, servet.

Serving, f. (van 't eng. *serve*, bewaren, beschutten) eene van strengen gevlochten bekleeding.

servir, fr. (van 't lat. *servīre*) dienen; bedienen (de tafel), aanrichten, opdisschen, de spijzen opdragen enz.; – **serviteur,** m. fr. dienaar, bediende; buiging (vgl. compliment); – **servieten,** m. pl. nw.lat. dienaars der heil. maagd Maria, monniken van eene in 1233 te Florence gestichte orde, die tot de bedelorden behoort; – **servitium,** n. lat. dienstbaarheid, slavernij; pl. **servitia,** heerendiensten, vroondiensten, leendiensten; – **servitors,** pl. eng. (spr. *sérwiters*) arme studenten op de eng. hoogescholen; – **servituut,** n. (lat. *servĭtus*, f.) erfdienstbaarheid; zakelijk recht op het eigendom van een ander; dwang, dwangplicht, verband, gehoudenheid, bezwaar, last, dien de bezitter van eenig goed zich moet laten welgevallen, b.v. doorgang door zijn huis of zijnen tuin enz., erfdienstbaarheid; – *servĭtus aquaedúctūs*, recht van waterleiding; – *s. aquaehaustūs*, recht om op eens anders naburigen grond water te scheppen; – *s. juris pascĕndi*, weide- en jachtrecht; – *s. prospéctus*, recht van vrij (onbebouwd) uitzicht; – *s. stillicidii*, recht van waterdrup; – *s. viae*, recht van overpad.

servus, m. (pl. *servi*) dienaar, knecht; – *servus observantissimus*, onder brieven afgekort *S. O.*, gehoorzaamste dienaar; – *servus servōrum Dei*, dienaar der dienaren Gods, knecht van Gods knechten (bijnaam van den paus); – *servum pecus*, lat. slaafsche kudde (inz. van navolgers, letterdieven, hovelingen enz.).

Sesam, f. (gr. *sēsămon*, lat. *sesămum*; arab. *simsim*) plantengeslacht, in heete gewesten verbouwd ter wille van de olie, die uit zijn zaden bereid wordt; ook kunschut, vlasdotter, egyptisch oliezaad, geheeten; – **sesamolie,** f. zeer heldere en zoete olie, uit de zaden der sesamkruiden bereid; – **sesamkoeken,** pl. veevoeder, bereid uit den afval der sesamnoten bij de bereiding van olie; – **sesambeentjes** (lat. *ossa sesamoĭdĕa*), kleine beentjes in de pezen der gewrichtstreken, die de beweging gemakkelijk maken.

Sesam, n. tooverwoord, beteekenende „open u", ontleend aan het verhaal van Ali Baba in de 1001 Nacht.

Sesquioxyde en **sesquioxydul,** n. (van *sesqui*, anderhalf; vgl. oxyde) oxydatie-graden, die op de gelijke hoeveelheid van het radicaal anderhalf maal zooveel zuurstof als het oxyde of oxydul bevatten; – **sesquipedaal,** adj. lat. (*sesquipedālis, e*, v. *sesqui*, anderhalf, en *pes*, voet) eig. anderhalf voet lang; zeer lang, ellenlang, langdravend (van woorden gebruikelijk; lat. *sesquipedalĭa verba*).

Sessie, f. lat. (*sessio*, v. *sedēre*, zitten) zitting, inz. rechtszitting; ook zittingstijd; in Schotland een hoog rechtscollege; s e s s i e-d a g, zittingsdag enz.; – *cum cessiōne et voto*, met zitting en stem.

sessilis, lat. Bot. zittend, ongesteeld; – *sessifolius, a, um*, lat. Bot. ongesteeldbladig; – *sessiliflorus, a, um* lat. ongesteeldbloemig.

Sester, m. opperduitsch (van 't lat. *sextarius*, sp. *sextario*, it. *sestiere*, provenç. *sestier*, fr. *setier*, z. ald.) voormalige maat voor droge voorwerpen (in den Elzas = 4 q u a r t) en voor natte waren (in Zwitserland = 8 kan).

Sestértie (spr. *tie=tsie*), f. lat. (*sestertius*, scil. *nummus*, v. *sestertius, a, um*, derdehalf, v. *semis*, half, en *tertius*, de derde) oud-rom. zilvermunt = $2^1/_2$ a s, het vierde deel van een d e n a r i u s, ongeveer 9 ct. in waarde; ook **sestertium,** pl. **sestertia,** rekenmunt van 1000 sestertiën, ongeveer 90 gl.

sestetto, z. s e x t e t.

Sestine, f. it. (*sestina*) bij de Provençalen ontstane, door Dan. Arnaud het eerst gebruikte soort van ital. en spaanschen dichtvorm, die uit 6 strophen bestaat, ieder van 6 regels, met zeer kunstige dooreenvlechting van het rijm.

Set, f. eng. partij.

Setacĕum, n., pl. **setacĕa,** nw.lat. (van 't lat. *sēta*, stijf haar, borstel) borsteldier; Med. haarsnoer.

Setan, m. mal. vgl. s a t a n, duivel, booze geest, die ook als veroorzaker van de ziekten beschouwd wordt.

Seth, m. hebr. (*sjêth*, eig. achterdeel, stuit; zitbeen, v. *sjoeth*, zetten) mansn.: vergoeding, of liever spruit, loot; – **sethieten,** pl. nakomelingen van Seth; ook eene variëteit der gnostische ophietensecte.

Setier, m. fr. (spr. *se-tjê*; van 't lat. *sextarius*; vgl. s e s t e r) oude fransche en nederl. graanmaat van zeer verschillende grootte; wijnmaat, ook v e l t e genoemd = $^1/_{18}$ f e u i l e t t e = 4 p o t s of 8 pinten.

Sétnik, m. poolsch (van *sto*, pl. *sta*, genit. *set*, honderd) hoofdman, kapitein; vgl. s o t n i k.

Seton, m. fr. (spr. *s'ton*) Chir. haarsnoer, zijden snoer, dat men door het celweefsel haalt, om vochten af te leiden.

setosus, a, um, lat. Bot. borstelig.

Sétter, m. eng. patrijshond.

Settlement, eng. vereffening; ook nederzetting, kolonie, – **settlementdays,** vereffendagen; – **Strait-settlements,** de eng. nederzettingen (bezittingen) aan de Straat (van Malakka).

seu of *sive*, afgek. *s.* lat. of.

seveer, lat. (*sevērus, a, um*, fr. *sévère*) ernstig, streng, gestreng, hard, stuursch, ruw, onverbiddelijk; – **Severiänen,** m. pl. aanhangers eener gnostische secte, in de 12de eeuw door S e v e r u s gesticht, die leerde, dat de wereld het werk van allerlei machten was, dat de slang den wijnstok had voortgebracht en men dus geen wijn moest drinken, dat het huwelijk ongeoorloofd is en er geene opstanding bestaat; ook z. v. a. p h t h a r t o l a t r e n. z. a.; – **Severinus,** m. nw.lat. mansn.: de ernstige; ook eene munt, z. v. a. s o e v e r e i n; – **severiteit,** f. (lat. *severitas*) ernst, ernstigheid, gestrengheid, scherpheid, hardheid.

Sevek, m. z. v. a. s e b a k.

Severambie, n. soort van voortreffelijk land, een U t o p i a (z. ald.), een land, dat met de zoo volmaakt mogelijke staatsinrichting bedeeld is.

Severianen, Severinus, severiteit, z. ond. s e v e e r.

Sévigné, f. fr. (spr. *sewi-njê*) soort van kleinood, haakspeld, door vrouwen vóór de borst gedragen, zoo genoemd naar Madame d e S é v i g n é, beroemd fransch schrijfster der 17de eeuw.

Sèvres-porselein, of bij verk. **sèvres** (spr. *sèwr'*), n. beroemd porselein uit de fabriek in de fr. stad Sèvres bij Parijs.

Sevum, n. lat. smout, talk; – *sevum bovīnum*, rundertalk; – *s. cervīnum*, hertentalk; – *s. hircīnum*, bokstalk; – *s. ovīnum*, schapentalk.

Sewer, m. eng. (spr. *sjoe-ër*) riool, afvoerkanaal; – **sewage system,** n. (spr. *sjoewidzj*) spoelstelsel voor den afvoer van faecaliën.

Sewings, pl. eng. (spr. *sjoe-ings*) naaigarens; – **sewing-machine,** f. (spr. *sowing mesjien*) eng. naaimachine.

sex, lat. zes; – *sexaginta*, zestig; – *sexagēni*, bij zestigen; – **sexagenarius,** m. zestigjarige; – **sexagesima,** f. (spr. *s=z*; v. *sexagesimus, a, um*, de of het zestigste), of **zondag-sexagesimæ** (ook *dominica in sexagesima* of *infra sexagesimam*), de 8ste zondag vóór paschen (vgl. s e p t u a g e s i m a); – **sexagesimale verdeeling,** verdeeling van een geheel in 60 deelen, b. v. van den graad en het uur in 60 minuten, van de minuut in 60 seconden enz.; – **sexagesimale rekening,** rekening met s e x a g e s i m a l e b r e u k e n, d. i. zulke breuken, welker noemer 60, 600 enz. is; – **sexagoon,** m. lat.-gr. liever h e x a g o o n, z. ald.; – **sexangulum,** n. lat. (van *sex*, zes, en *angŭlus*, hoek) zeshoek; – **sexangulair** of **sexangulärisch,** adj. nw.lat. zeshoekig; – **sexennium,** n. lat. (v. *annus*, jaar) zestal jaren, tijdruimte van 6 jaren.

sextus, a, um, de of het zesde; – *contra sextum* (scil. *mandatum* of *praeceptum*) p e c c e e r e n, lat. tegen het zesde gebod zondigen; – *sextus*, m. de zesde (b. v. leerling eener klasse); – **sexta,** f. (scil. *classis*) de zesde schoolklasse; – **sexte,** f. Muz. de zesde toon van de toonladder; in het kaartspel: zes opeenvolgende kaarten van ééne kleur; – **sextānus,** m. nw.lat. leerling der 6de klasse; – **sextánt,** f. (lat. *sextans*) astronomisch werktuig, dat het zesde deel van een cirkel of 60 graden omvat; – **sextarius,** m. oud-rom. maat voor vloeistoffen in droge dingen = $^1/_6$ congius of ongeveer $^1/_2$ liter; – **sextét,** nw.lat. of *sestétto*, n. it. of **sextuor,** n. fr. zesspel, zesstemmig muziekstuk; – **sextidi,** fr. z. d e c a d e; – **sextillioen,** n. millioen quintillioenen; – **sextilis,** (scil. *mensis*) m. de zesde maand, van Maart afgerekend, oud-rom. benaming van de maand Augustus; – **sextóle,** f. nw.lat. Muz. groep van 8 tonen, die gelijke

tijdswaarde als 4 van hun teeken hebben; – **sextŭplum,** n. het zesvoudige; – **sextupleeren,** verzesvoudigen.

Sexus, m. lat. geslacht, natuurgeslacht, kunne, s e k s e; – **sexuaal,** nw.lat. of **sexueel** (fr. *sexuel*), adj. het natuurlijke geslacht beteekenend en betreffend; – **sexuaal-systeem,** n. rangschikking of verdeeling der planten volgens hare geslachtsdeelen (van Linnæus); – **sexualist,** m. aanhanger van het sexuaal-systeem of volger van de plantenrangschikking van Linnæus; – **sexualiteit,** f. geslachtsleven.

Seybani, m. pl. soort van turksche soldaten, die met dragonders overeenkomen.

Seym of **semj,** m. poolsch: (poolsche) rijksdag.

Seys, pl. soort van heilige lieden in Perzië, die zich onder andere nooit aan eene leugen schuldig maken, geen hond aanraken, geen wijn drinken of buiten hun geslacht trouwen.

Sfeer, sfinx enz., z. s p h–.

sforzándo of *sforzato,* it. (spr. *forts–*; van *sforzáre* = fr. *efforcer,* inspannen) Muz. versterkt, sterker, trapsgewijs en als onmerkbaar van het p i a n o tot het f o r t o overgaande, bij verkorting uitgedrukt door *sforz.* en *sf.*

sfumáto, it. (spr. *sfoe–*; van *sfomare,* verdampen, vervliegen) Pict. als omneveld, met onbepaalde omtrekken geschilderd.

Sgontsjik, russ. (v. *sgoniátj,* samendrijven, *goniátj,* drijven) ossendrijver.

Sgraffito, m. it. (vgl. s c h r a f f e e r e n) gekrabd schilderwerk van waterglas op natte kalk of gips.

Sguárdio, m. it. (spr. *u=oe*; v. *sguardare,* aanschouwen, beschouwen) het hoogste riddergerechtshof der Maltezer orde, waaraan zelfs de grootmeester onderworpen was.

Shag, f. eng. soort fijne engelsche tabak, zoo genoemd om zijn overeenkomst met *shag,* d. i. kroes haar.

Shakers, m. pl. eng. (spr. *sjéekers*; van *shake,* schudden, sidderen; vgl. q u a k e r) sidderaars, eene kwakersecte in de Vereenigde Staten; – **shake-hands,** n. (spr. *sheek-hénds*) het handschudden (als begroeting).

Shakespeare-galerij of **Shakespeare-literatuur,** f. enz. (spr. *shékspier*) kunstwerken, geschriften enz., die op den grooten engelschen dichter Shakespeare (geb. 1564, gest. 1616) betrekking hebben; – **shakespearomaan,** m. iemand, die dweept met dezen dichter, hartstochtelijk vereerder van Shakespeare; – **shakespearomanie,** f. dweperij met Shakespeare.

Shampooing, f. eng.-ind. bij kappers: het wasschen en inwrijven van het hoofd met eene op zeep gelijkende vloeistof ter reiniging van het haar, z. s c h a m p o o i e n.

Shamrock, eng. klaverblad in 't iersche wapen.

Shanty, m. eng. (spr. *sjénti*; van *shanty, janty,* wild, vluchtig, lichtzinnig) soort van hut of blokhuis der N.-Amerikaansche achterwoudwoners.

Share, f. (spr. *sjeer*) aandeel, a c t i e.

Sharper, m. eng. (spr. *sjárper*) listig bedrieger, spitsboef, zakkenroller in Engeland.

Shawl, f. eng. (spr. *sjaal*; van 't perz. *sjál,* fr. *châle,* nederl. gew. s j a a l) eig. de fijnste wollen stof, in het Oosten uit de wol van eene in Tibet behoorende geitensoort vervaardigd, verder een in Kasjmir daaruit vervaardigd doek (K a s j m i r-s h a w l of t u r k s c h e s h a w l), en in 't alg. een manteldoek, groote omslagdoek der vrouwen; – **longshawl,** f. (fr. *châle long*) lange, groote omslagdoek.

Shea-boter, f. (spr. *sjie–*) ook p l a n t e n-t a l k of n e g e r v e t, eene vettige zelfstandigheid, gewonnen uit de nootachtige vruchtkernen van den westafrikaanschen boom *Bassia Parrii.*

Shed, f. eng. loods, die van voren open is; – **shed dak,** n. zaagvormige reeks loods- of fabrieksdaken, waar licht genoeg is door vensters in 't eerste dak.

Sheep, n. eng. (spr. *sjiep*) schaap; – **shepherd,** m. (spr. *sjépperd*) schaapherder.

Sheetings, pl. eng. (spr. *sjie–*) linnen voor tijken of beddelakens.

Sheriff, m. eng. (spr. *sjérrif*; van 't angels. *scir-gerefa, scire-gerefa,* van *scir, scire,* eng. *shire,* landschap, en *gerefa,* eng. *reeve* = g r a a f, d. i. bestuurder, voogd) landrechter in Engeland, opperambtenaar van een graafschap (s h i r e), die de belastingen, boeten en andere gelden aan de regeering moet afleveren, de gezworenen moet kiezen enz.; z. ook s j e r i f.

Sherry, m. eng. (spr. *sjérri*) Xereswijn, Xeres-sec (van de stad Xeres uit „Caesaris" (oppidum) d. i. Caesarsstad in Andalusië).

Shilling, m. eng. s c h e l l i n g (z. ald.).

Shimose, zie ond. s j i m o s e.

Shinners, pl. (spr. *sh=sj*; v. *shin,* scheen, scheenbeen, *to shin,* zich aan 't scheenbeen stooten) kooplieden in N.-Amerika, die van den eenen bekende naar den anderen loopen, om geld te leenen, hetzij dan uit verlegenheid of wel uit bedrieglijke winzucht; – **shinning,** f. het leenen op die wijze.

Ship, n. eng. (spr. *sjip*) schip; – **ship-chandler,** m. (spr. *–tsjéndler*) kleinhandelaar in scheepsbehoeften; – **shipment,** n. zekere hoeveelheid aanvoer, vooral van diamant; – **ship-owner,** m. (spr. *–óóner*) scheepseigenaar, reeder; – **shipping,** f. scheepvaart.

Shire, m. eng. (spr. *sjair*; angels. *scir, scire,* van *sceran* = s c h e r e n, snijden, verdeelen) engelsch graafschap, landschap.

Shirting, n. eng. (spr. *sjur–*; v. *shirt,* hemd) oorspr. soort van linnen voor hemden, thans meestal fijne katoenen stof voor hetzelfde doel (s h i r t s).

Shock, (spr. *sjok*) zeer hevige zenuwaandoening bij groote ongelukken, die verlamming of zelfs den dood tengevolge kan hebben; – **shocking,** eng. schokkend; aanstootelijk, ergerlijk.

Shoddy of **shuddy,** n. eng. (spr. *sh=sj* en *y=i*) grove lompenwol, wol uit afval, kunstwol, die door scheuren der lompen uit ongevolde, geweven en gebreide wollen stoffen wordt vervaardigd, verschillend van m u n g o (z. ald.);

ook de daaruit bereide stof; ook oneig. naar het uiterlijk beschaafd, maar karakterloos mensch, windbuil.

Shofar, f. hebr. bazuin.

Shohet, m. hebr., pl. **shohatim,** (*shahat*, slachten *Lev.* 1, 5, 11; 3, 2, 8, 13. *shehitah*, het ritueel slachten) persoon, die een dier, dat geslacht wordt, de keel doorsnijdt; koschersnijder. Zie s j ä c h t e n.

Shop, f. eng. (spr. *sjop*) winkel; – **shopkeeper,** m. (sp. *ee=ie*) winkelier; – **shŏpping** (eng. *to go a shopping*), in alle winkels loopen, de waren omhalen, naar den prijs van alle voorwerpen vragen en niets koopen (eene onhebbelijkheid der voorname vrouwen te Londen, New-York enz.).

short, adj. eng. (spr. *sjort*) kort; – **shorthand** (spr. *-hend*), **short-writing** (spr. *-raiting*), kortschrift, s t e n o g r a p h i e (z. ald.); – **short-whist,** soort whistspel.

Shot, n. eng. (spr. *sjot*) schot, p r ŏ j e c t i e l.

Shout, m. eng. (spr. *sh=sj*) vreugdegejuich, gejubel, hoezeegeroep.

Show, f. eng. (spr. *sjoo*) vertooning, praal; inz. optocht van den l o r d-m a y o r; – **showroom** (spr. *-roem*), uitstalkamer, toonkamer.

Shrapnel, eng. (spr. *sjrĕpnel*) granaat-kartets, granaat, die bij de ontbranding eene menigte geweerkogels verspreid (naar den uitvinder, den in 1842 overleden engelschen artillerie-overste S h r a p n e l).

Shrimps, pl. eng. zeegarnalen.

Shrub, m. eng. (spr. *sjrub*) eng. drank van brandewijn, citroen- of sinaasappelsap en suiker.

Shuddy, z. s h o d d y.

Shunt, f. eng. zijspoor, zijpad; vertakking, nevensluiting; El. een weerstand van bekende grootte aan meetinstrumenten; – **shuntbox,** aftak-, verdeelkast; – **shuntdynamo,** f. nevenstroomdynamo, waarvan de magneetontwikkeling aan de borstels is afgetakt; – **shuntlamp,** f. lamp, waarin de stroom direct van de positieve naar de negatieve pool gaat.

Siachbandar, m. perz. ontvanger der in- en uitgaande rechten in Perzië, een soort van generaal-pachter.

Siagonăgra, n. gr. (van *siagōn*, kinnebak) Med. jicht in de kaken, jichtige aandoening in het gewricht der onderkaak.

Siaka, siako, z. x a c a, x a c o.

Sialagōga, pl. gr. (van *síalon*, speeksel) Med. middelen, die de afscheiding van het speeksel bevorderen; – **sialagōgisch,** adj. speekselafscheidend; – **sialísme,** n. ook **sialorrhœa,** f. speekselvloed, kwijlvloed, z. v. a. p t y a l i s m e; – **sialŏchus,** m. die eenen speekselvloed heeft; – **sialologie,** f. leer van het speeksel; – **sialalŏgisch,** adj. tot die leer behoorende; – **sialoschĕsis,** f. onderdrukking der speekselafscheiding; – **sialosýrinx,** f. speeksel-pijpzweer, speeksel-fistel; mondspuit; – **sialosemíe,** f. speekselverlies.

Siämet, n. turk. (van 't arab. *saâmat*, adel, groot erfdeel) krijgsleen, dat 20,000 aspers en meer opbrengt; vgl. t i m a r.

Siamoise, f. fr. (spr. *-moâz'*) stof, uit zijde en katoen gemengd, oorspronkelijk uit Siam.

Siäni, m. rekenmunt te Aleppo, waarvan 24 stuks een turk. piaster doen.

Sibar, m. hebr. de 9de burgerlijke en de 3de kerkelijke maand der Joden.

Sibbens of **sivvens,** n. eng. (v. celt.-gæl. *subhag*, framboos, wegens het voorkomen van de zweer) soort van venerische ziekte in het schotsche hoogland.

Siberiénne, f. fr. op k a l m u k (z. a.) gelijkende stof voor winterjassen.

Siberiet, n. roode edele s c h o r l uit Siberië.

Sibĭlus, m. lat. het sissen, gesis, fluiten, schuifelen, piepen, sijfelen; – **sibilánt,** m. (van *sibilāre*) Gram. sisklank, sis- of fluittoon, b. v. *s*, *f*; – **sibilātie** (spr. *t=ts*), f. of **sibilísme,** n. nw.lat. z. v. a. s y r i g m u s.

sibiricus, a, um, lat. Bot. siberisch, uit Siberië afkomstig.

Sibýlle, f. gr. (*Sibylla*, naar men wil van het dorische *Siòs bŏla* = *Dios bulē*, d. i. het raadsbesluit van Zeus; derhalve: de door Zeus ingeblazene, lat. *Sibýlla*) bij de Ouden eene door de godheid geïnspireerde vrouw, waarzegster, profetes, verkondigster van den goddelijken wil; iron. voor: oud wijf, oude heks; – **sibyllijnsch,** adj. waarzeggend, voorspellend; – **sibyllijnsche boeken,** in het oude Rome: drie boeken met oude voorspellingen, welke door de sibylle van Cumæ aan koning Tarquinius den Trotschen werden verkocht, en die men in gevaarlijke tijden van staatswege raadpleegde; – s i b y l l ij n s c h e o r a k e l s, pl. in christelijken tijd door heidenen, joden en ook christenen tegen het heidendom opgestelde voorspellingen; – **sibyllíst,** m. benaming van zulke christenen, die in de sibyllijnsche boeken profetieën betreffende Christusmeenden te vinden.

sic! lat. zoo! alzoo! aldus! zoo staat er woordelijk! ei! (gew. in recensiën bij uitdrukkingen, die men daardoor als gebrekkig wil kenmerken).

Sicambren, z. S i g a m b r e n.

Sicamos, m. fr. in de wapenkunde: hoepel.

Sicarius, m. lat. (v. *sica*, dolk) of **sicaire,** fr. sluipmoordenaar, bandiet.

siccantia, n. pl. lat. (van *siccāre*, drogen, *siccus, a, um,* droog) Med. opdrogende geneesmiddelen; – **siccatief,** n. opdrogend middel uit loodsuiker, lijnolievernis en terpentijnolie bij olieverven, lakken en drukinkten; – **siccatief,** adj. opdrogend; – *siccatif zumatique*, n. (spr. *sumatiek*) loodwit met boorzuur mangaanoxydul.

Sicca-ropij, z. s i k k a.

Sicchasíe, f. gr. (*sikchasia*, van *sikchádzein*, walgen) Med. walg, afkeer.

Sicĕra, f. lat. (gr. *síkera*, n. hebr. *sjêkâr*) bedwelmende drank bij de Hebreën, s j e r b e t.

sic unt fata hominum, zoo gaan de menschelijke zaken of lotgevallen.

Siciliaan, Siciliër (it. *Siciliáno*), bewoner van het groote eiland Sicilië in de Middellandsche

zee; – **siciliáne,** of fr. **sicilienne** f. siciliaansche herdersdans; wijs en tijdmaat daarvan; – *alla Siciliána*, it. (spr. *sitsji-*) op zijn siciliaansch, in siciliaansche kleederdracht; op de wijze van den siciliaanschen herdersdans; – **siciliaansche vesper,** de moord op Sicilië, in de Aprilmaand van 1282 op 1200 Franschen of Franco-Normandiërs gepleegd, en tot welken de vesperklokken op Paaschmaandag, 30 Maart, het sein gaven.

Siciliment, n. lat. (*siciliméntum*, van *sicilīre*, met de sikkel (*sicīlis*) afsnijden) tweede snede, gras, dat na de eerste maaiing wordt afgesneden, nalezing, topgras.

Sicinnis-dans, m. (gr. *síkinnis*, lat. *sicinnĭum*) een aan 't satyr-drama eigen dans; – **sicinníst,** m. (gr. *sikinnistēs*, lat. *sicinnista*) gebarendanser.

sic itur ad astra, z. astrum; – *sic transit gloria mundi*, z. gloria; – *sic volo, sic jubĕo*, z. *volo*.

Sicyēdon, n. (gr. *sikyēdón*, d. i. eig. pompoenachtig, inz. wanneer bij een beenbreuk het been glad zonder splinters breekt, v. *sikýa*, pompoen, kalabas) dwarsbreuk van een been, z. v. a. kauledon.

Sida, f. nw.lat. (v. gr. *sidē*, dat echter een granaat en een soort waterplant is) fluweelmaluwe (*Sida abutilon*).

Side, f. eng. (spr. *said'*) zijde; vgl. outside, ond. out.

Sidera, beter **sidrah** of **sidur,** f. (hebr. *seder*, rabb. *sidrâh*, rij, rangschikking; afdeeling, van *sâdar*, rangschikken, afdeelen) tekstafdeeling in den hebreeuwschen bijbel.

sideraal, adj. lat. (*siderālis, e*) of **sidérisch** (van *sidus*, m. genit. *sidĕris*, pl. *sidĕra*, gesternten), de gesternten betreffende, tot de sterren behoorende of door haar bepaald; – **siderisch jaar,** sterrejaar, de tijd van den schijnbaren omloop der zon, van eene vaste ster af gerekend, totdat zij weer bij deze komt; – siderische maand, sterremaand, omloopstijd der maan ten opzichte van den tijd, binnen welken zij haren omloop, van de eene vaste ster af gerekend, tot aan dezelfde vaste ster volbrengt, n.l. 27 dagen 7 uren en 43 minuten, welke evenwel door de dubbele beweging der maan (omdat zij ook de aarde om de zon volgt) met 29 uur vermeerderd wordt; vgl. synodische maand; – **sideraal-licht,** of **hydroöxygeengaslicht,** knalgaslicht, een door Beale te Londen uitgevonden verlichting; – **sideraal magnetísme,** n. magnetische invloed der sterren op zieken; – **siderātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *sideratio*) stand der sterren; Astrol. de invloed van den sterrenstand op het leven enz. van den mensch; Med. beroerte, plotselinge verlamming, volkomen afsterven van een lid of het koudvuur (eig. een door de gesternten veroorzaakte ziekte); – **siderísme,** n. 1) nw.lat. leer van den invloed der sterren, het geloof daaraan.

Siderísme, n. 2) gr. (van 't gr. *sidēros*, ijzer) magnetische behandeling der ziekten door middel van een geleidend vat, waarin ijzeren staven geplaatst zijn; eene soort van dierlijk magnetisme; – **sideriet,** n. door phosphorzuur ijzerblauw geverfd kwarts, saffierkwarts; met het blauwspaat (lazulith) verwante delfstof, die phosphorzuur ijzer bevat, soms ook ruwe zeilsteen geheeten, moeraserts, natuurlijk berlijnsch blauw, blauwe ijzeraarde; – **siderocalciet,** n. gr.-lat. ijzerkalk, bruinkalk; – **siderodéndron,** n. gr. ijzerboom, een meekrapachtig gewas van Martinique enz.; – **siderographie,** f. kunst om op ijzer of staal te graveeren, staalgravure; – **siderograaf,** m. staalgraveur; – **siderokoniet,** n. uit koolzure kalk en ijzeroxydehydraat bestaand mineraal; – **sidērolith,** m. eig. ijzersteeen, eene uit steenstof gebrande massa voor vaatwerk; – **siderologie,** f. kennis, leer van het ijzer en zijn samenstelling, legeering; – **sideromantie** (spr. *t=ts*), f. waarzeggerij door middel van een gloeiend ijzer, of door waarneming van de wijze, waarop stroohalmen daarop verbranden en vonken afgeven, vonkenwaarzeggerij; vuurproef door middel van gloeiend ijzer; – **siderononiet,** n. soort hard staal; – **sideroskoop,** m. ijzerwijzer, een door Baillif uitgevonden, door Becquerel en Saigey gewijzigd werktuig, dat in lichamen, die er bij gebracht worden, de kleinste sporen van ijzer aantoont; – **siderotechniek** of **siderurgie,** f. kunst om het ijzer te bewerken, de ijzerhuttenkunde; – **sideroxўlon,** n. ijzerhout, naam van eenige zeer harde houtsoorten; oneig. iets tegenstrijdigs, iets, dat zich zelve tegenspreekt.

Sidi, m. arab. (*sajjid*; nw. arab. *sejid, seïd*, vgl. seïde) heer, als titel van stamhoofden, vorsten, stadhouders enz.

si Diis placet, z. ond. *Deus*.

Sidonia, f. hebr. (naar de stad *Sidon*, hebr. *Zîdôn*, d. i. eig. vischvangst, van *zoed*, vangen, jagen) vr.naam: visscheres, jageres.

Sidrah, z. sidera.

Sidur, n. hebr. gebedenboek, zie sidera.

Sieb., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor C. F. von Siebold (gest. 1866).

Siècle, m. fr. (spr. *sièkl'*; v. lat. *saeculum*) eeuw; ook als naam van couranten.

Sief, n. arab. (misvormd uit *schijaf*) droog oogmiddel, oogzalf.

Siège, m. fr. (spr. *sièzj'*) belegering, beleg.

Siegfried, m. oudd. (oudhoogd. *Sigufrid, Sigifrid*, oudn. *Sigurdh*, it. *Siffredo*) mansn.: die door overwinning den vrede bezorgt; – **Siegmund,** m. oudd. (oudhoogd. *Sigimunt, Sigismunt*) mansn.: de door overwinning beschermende.

Siemensproces, n. ijzerbereiding, uitgevonden door Siemens, waarbij het koolstofgehalte van het gesmolten ruwe ijzer in een vlamoven verlaagd wordt.

Sieniet, z. syeniet.

Sier, z. ser.

Siérra, f. sp. (provenç., port. en oud-it. *serra*, eig. zaag = lat. *serra*, celt. *searr*; vandaar wegens de getande gedaante, bergrug) gebergte, bergketen in Spanje; – **sierra de las Grullas,** Kraanvogelgebergte in Amerika; – **sierra**

Moréna, Bruine bergketen; – **sierra Nevåda,** het Sneeuwgebergte.

Siésta, f. sp. (port. *sesta*, van 't lat. *sexta*, scil. *hora*, dus eig. het zesde uur van den dag, n. l. na zonsopgang, dus middaguur) middagrust, middag- of namiddagslaapje, gedurende de grootste hitte van den dag in Spanje en Italië; ook wel enkel middagslaapje; iron. dutje, knapuiltje.

Sieur, m. fr. (spr. *sjeur*; door afkort. ontstaan uit *seigneur*, z. ald.; vgl. het eng. s i r) heer, grondeigenaar, leenheer; ook een titel, door meerderen aan hunne minderen in brieven enz. gegeven (vgl. m o n s i e u r); – **sieurie,** f. heerlijkheid, domein.

Sieve, f. eng. zeef, mand.

si fabula vera, lat. als het verhaal waar is.

siffleeren, fr. (*siffler*, spr. *si-f-*; van 't lat. *sibilāre*, fluiten) uitfluiten, uitjouwen; – **sifflábel,** adj. uitfluitenswaard; – **sifflet,** m. (spr. *si-flé*) fluitje, orgel-fluitstem; – **siffleur,** m. fluiter; uitfluiter; uitjouwer, bespotter.

Sigaar, f. z. c i g a r r o.

Sigalĕon, m. gr. (van *sigē*, f. stilzwijgen) z. v. a. H a r p o k r a t e s (z. ald.).

Sigámbren of **Sikambren,** m. pl. oud germaansch volk aan den Rijn en aan beide zijden van de Roer, tegen welke Cæsar in 55 voor Chr. een krijgstocht ondernam.

Sigaret, z. c i g a r r i t o.

sigillātim, lat. in het bijzonder, aan iedereen afzonderlijk.

Sigillum, n. lat. (verklw. van *signum*, dus eig. klein teeken of beeld) zegel, verzekeringsteeken; – *loco sigilli*, afgek. (*L. S.*), in plaats van het zegel; – *sigillum confessiōnis*, eig. biechtzegel, het verzwijgen van toevertrouwde geheimen, stiptste geheimhouding; – *sub sigillo confessiōnis*, *s. s. silentii*, onder het zegel der biecht, der stilzwijgendheid of geheimhouding; – *s. s. volánte*, onder vliegend, d. i. open zegel; – *sigillum hermeticum*, luchtdichte verzegeling of sluiting, het toesmelten of toelakken van fiesschen (vgl. h e r m e t i s c h); – **sigillaria,** f. lat. varenstronk, voorwereldlijke boomstammen in steenkolenbeddingen, met op zegels gelijkende bladnerven; – **sigillariën,** pl. oud-rom. feestdag, bij den feestdag van Saturnus gevoegd; geschenken (beeldjes, ringen enz.), die men elkander dan placht te geven; – *sigillāta terra*, f. nw. lat. zegelaarde, eene soort van kleiaarde uit den Archipel, gewoonlijk met een zegel gemerkt, z. b o l u s; – **sigillātie** (spr. *t=ts*), f. nw. lat. bijvoeging, opdrukking, aanhanging van het zegel; – **sigillatief,** adj. nw. lat. geschikt om te zegelen; tot een zegel vereischt; – **sigilleeren,** nw. lat. zegelen, verzegelen.

Siglen, pl. lat. (*sigla*, van den sing. *siglum*, samengetr. uit *sigillum*) afkortingsteeken, de eerste letter van een woord, om daarmede dat woord uit te drukken.

Sigma, n. de grieksche *S* (*Σ* of *C*); eene soort van bed of rustbank bij de Ouden, van halfronde gedaante, waarop 7 personen plaats konden nemen; – **sigmatisme,** n. nw. lat. afwerping der *s* van de eindlettergrepen *is* en *us* voor consonanten, bij de oudere rom. dichters, om de lengte van positie te voorkomen; – **sigmōdes** of **sigmoīdes, sigmoīdĕus,** adj. gr. halvemaansgewijs, cirkelvormig, wat den vorm der grieksche *S* heeft, b. v. *flexūra sigmoidĕa*, de S-vormige bocht van den dikken darm.

signa enz., z. ond. s i g n u m.

Signaal, n. fr. (spr. *gn=nj*; fr. *signal*, mid. lat. *signale*, van 't lat. *signum*) teeken, waarschuwingsteeken, s e i n, toeroep door een geluidgevend werktuig; leuze, wachtwoord, p a r o o l; – **signaal-** of **seinboek,** n. lijst der gebruikelijke signalen; – **signaleeren, signaliseeren,** beteekenen, het s i g n a l e m e n t van iemand opgeven of nederschrijven, het afgesproken teeken geven, door teekens berichten of aanduiden, s e i n e n, b. v. een schip; – **zich signaleeren,** zich onderscheiden, merkwaardig maken, gunstig voordoen, uitblinken, uitmunten; – **signalement,** n. beschrijving van iemands uiterlijk, voorkomen, om hem daaraan te onderscheiden, nauwkeurige persoonsbeschrijving in passen, steekbrieven enz.

Signatuur, signeeren, signet enz., z. ond. s i g n u m.

Signétte, f. fr. (spr. *si-njétt'*) of **siguette,** f. (spr. *sigétt'*) soort van getande kaproen of neusnijper (voor paarden).

significeeren, significatie enz., z. ond. s i g n u m.

Signore, m. it. (spr. *si-njóre*) of afgekort **signór** (van het lat. *senior*, vgl. s e i g n e u r), heer, gebieder; – **signora,** f. (spr. *si-njóra*) vrouw, meesteres, gebiedster; – **signoria,** f. (spr. *si-njoria*) heerlijkheid, heerschap, inz. als titel bij het aanspreken van voorname personen, evenals Uwe Excellentie, doch van algemeener gebruik; ook adel; voornaamste regeeringscollege in de voormalige republiek Venetië.

Signum, n., pl. *signa*, lat. teeken, merk, kenteeken; wenk; wonderteeken; – *sub signo*, onder of met het teeken; – *signum exclamándi* of *exclamatiōnis*, uitroepingsteeken (*!*); – *signum interrogándi*, vraagteeken (*?*); – *signum repetitiōnis*, herhalingsteeken (: , :); – *in hoc signo vince* of *vinces*, in dit teeken zult gij overwinnen, het opschrift op het vlammende kruis, dat aan keizer Constantijn aan den hemel verscheen; – **signét,** n. mid. lat. (*signĕtum*) handzegel, c a c h e t; inz. titelvignet van uitgevers; bladteeken in een boek om de plaatsen te kenmerken, die men wil wedervinden; – **signeeren** (lat. *signāre*), teekenen, beteekenen; bezegelen, stempelen; onderteekenen, onderschrijven; – *signa* of *signĕtur*, teeken of het worde geteekend; – *signa suo nomine*, teeken het met den vereischten naam; – *signātum*, afgek. *sign.*, op oorkonden enz., onderteekend en gezegeld; – **signatuur,** f. (lat. *signatūra*) merking, kenteekening, onderteekening, bezegeling en handteekening van eene openbare acte, oorkonde enz.; inzonderheid de onderteekening met een enkel naamcijfer; bij boekdrukkers: bladteeken, volgcijfer door letters of getallen; ook kerfje in drukletters, waaraan de zetter hare boven- en onderzijde kent; opschrift, brief-

je, dat het gebruik voorschrijft, aan medicijnflesschen, -doozen enz.; Muz. beteekening der noten door cijfers (inz. bij de bas); ook sleutel, voorteeken; - **significeeren** (lat. *significāre*), aanduiden, aantoonen, kond doen, verkondigen, te kennen of te verstaan geven, aankondigen, aanzeggen; - **significánt,** of fr. **signifiant** (spr. *sinjifiàn*), en **significatief,** adj. nw. lat. te kennen gevend, aanduidend; nadrukkelijk, duidelijk, zinrijk, vol beteekenis; - **significātie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*significatĭo*) beteekenis, beduidenis, zin van een woord; gerechtelijke aanzegging, bekendmaking; - **significātor,** m. nw. lat. het punt der ecliptica, waarmede de astrologen een toekomstig voorval verbonden.

Sikhs, naar eng. spelling ook S e i k h s, m. pl. hindost. (*sikh*, v. 't sanskr. *siksja*, een leerling, jongere) door Yānak of Nānak in de 16de eeuw gestichte godsdienstsecte in noordelijk Indië, die in Pendsjaab een eigen staat gevormd heeft, welke sedert 1849 tot het indo-britsche rijk behoort.

Sikka of **sikka-ropij,** f. perz. (van *sikkah*, muntstempel) britsch-ind. rekenmunt (z. r o p ij).

Sikkel, m. hebr. (*sjekel*, v. *sjākál*, wegen) gouden zilvergewicht; ook naam van vreemde munten, die met dat gewicht overeenkwamen; de g e w o n e s i k k e l was van de grootte van een frankstuk en woog $3^1/_2$ gram; de s i k k e l d e s h e i l i g d o m s was $16^2/_3$ gram zwaar.

sikkeneurig, van fr. c h i c a n e u r, z. a.

sikker, (hebr. *sjikkār*) dronken.

Silbe of **sylbe,** f. hoogd.: lettergreep, s y l l a b e (z. ald.).

Sild(s), n. noorsch. haring(en).

Sileen, lat. **Silēnus,** m. (gr. *Seilēnós*) Myth. opvoeder en gezel van Bacchus, gewoonlijk met dikken buik en kaal hoofd, dronken en op eenen ezel rijdende voorgesteld, het zinnebeeld der dronkenschap.

Silentium, (spr. *t=ts*) n. lat. (van *silēre*, zwijgen) stilzwijgen; als uitroep: stil! zwijg! - *silentium* i m p o n e e r e n, stilzwijgen opleggen, stilte gebieden; - *altum silentĭum*, diep stilzwijgen, diepe stilte; - *perpetŭum silentĭum*, altijddurend zwijgen; - **silentiarīërs,** pl. (lat. *silentiarĭi*) eig. zwijgers, zwijgenden, een soort van voorname beambten aan het hof der grieksche keizers, z. v. a. geheimraden; tot zwijgen verplichte monniken, die de gelofte van een voortdurend stilzwijgen hebben afgelegd, waartoe b.v. de t r a p p i s t e n behooren; - **silentiēus,** (lat. *silentiosus, a, um*) stil; karig in woorden, zwijgend; - **silentfan,** m. eng. (spr. *sailentfen*; v. *fan*, waaier) zonder geruisch werkende ventilator.

Silenus, z. S i l e e n.

Silesien, n. fr. (spr. *silesjeǹ*; v. *silésien*, silezisch?) sterke parijsche maagtinctuur uit aloë, gember, gentiaan, saffraan, gom-ammoniak, venetiaansche triakel, agaricus en spiritus.

Silhadari, m. pl. turk. eig. zwaarddragers; de oudsten en eersten onder de s p a h i s (vgl. s i p o y s).

Silhidsjeh, z. s o e l h i d s j e h.

Silhouette, of gew. **silhouet,** f. fr. (spr. *siloe ètt'*) schaduwomtrek, schaduwbeeld, zijportret (p r o f i l), geschetst naar de omtrekken der schaduw (naar den zuinigen franschen minister van financiën Etienne de S i l h o u e t t e in de 18de eeuw, zoo geheeten naar haar goedkoopheid); - **silhouetteeren** (fr. *silhouetter*), in schaduwbeeld voorstellen; - **silhouetteur,** m. teekenaar van schaduwbeelden.

Silicaten, z. ond. s i l i c i u m.

Silicernium, n. lat. doodmaal, lijk- of rouwmaal bij de oude Romeinen.

Silicĭum, n. nw. lat. (van 't lat. *silex*, kiezel) scheikundig element, dat niet in vrijen toestand in de natuur voorkomt, maar slechts gebonden aan zuurstof en als kiezelzure zouten (s i l i c a t e n); het werd in 1823 door Berzelius ontdekt; - **siliciumoxyde,** n. kiezelzuuranhydried of kiezelaarde, verbinding van silicium met zuurstof; - **siliciāten** of **silicāten,** n. pl. verbindingen van kiezelzuur, kiezelzure zouten; - **silicificeeren,** in kiezelaarde veranderen; - **silicificātie** (spr. *t=ts*), f. verkiezeling, verandering in kiezelaarde.

Silicula, f. Bot. hauwtje, korte droge vrucht, overlangs openspringend en van een tusschenschot voorzien, waaraan de zaden bevestigd zijn; - **siliculosen,** pl. nw. lat. (van *siliqua*, z. ald.) algemeene benaming der planten met hauwtjes.

Silihdar of **silikdar, silikdar-aga,** m. turk. (van 't arab. *silâh*, wapen, en perz. *dâr*, houdend) wapendrager en tuigmeester van den sultan.

Silĭqua, f. lat. hauw, peul, bast van peulvruchten; f e n e g r i e k; St. Jansbroodboom en zijne vrucht.

Silk, n. eng. zijde; - **raw silk,** ruwe zijde (z. g r è g e); - **silk-worm,** zijdeworm.

Silkadeh, z. s o e l k a d e h.

Silkeen, n. eng. (spr. *silkien*; v. *silk*, zijde) soort van zwaar, geribd m a n c h e s t e r, zijdeachtig op gekleurden grond, z. v. a. t h i c k s e t, z. ald.; - **silk-nankeens,** pl. eng. (spr. *-nankiens*) halfzijden n a n k i n g, bont atlasachtig gestreept.

Sillabub, of somtijds **sillibub,** n. eng. zoete drank uit melk, wijn of rum, en suiker.

Sillen, pl. gr. (*silloi*, van den sing. *sillos*, hoon, spot; lat. *silli*) soort van spotgedicht der oude Grieken, waarin de uitspraken van beroemde wijsgeeren bespot en de verzen van vermaarde dichters in belachelijken zin op andere voorwerpen toegepast worden; - **sillograaf,** m. spotdichter, spotschrijver, hekeldichter, p a s q u i l l a n t.

Sillerý, m. fr. de beste soort van witten Champagne-wijn, uit de wijngaarden van Versenay, Mailly enz., welke vroeger aan zekeren markies van S i l l e r y toebehoorden; - *fleur de Sillery*, bloem van Sillery.

Silo, m. sp. (v. iberischen oorsprong, bask. *silon, ciloa, zuloa, chuloa, cilla*, gat) onderaardsche, luchtdicht gesloten bewaarplaats voor granen, ook voor groenvoeder, zie e n s i l a g e; graanmagazijn, graanzolder.

Silometer, m. toestel om de snelheid van de beweging van een schip aan te wijzen.

Silphe, z. s y l p h e.

Silurische formatie (spr. *t=ts*), f. (naar 't oude britsche koninkrijk der Siluriërs zoo genoemd door den engelschen geoloog Murchison) een afdeeling of formatie der p a l a e o z o ï s c h e periode, boven de c a m b r i s c h e en onder de d e v o n i s c h e f o r m a t i e gelegen.

Silūrus, m. lat. (van het gr. *silūros*) wentelaar (een riviervisch).

Silvānus, Silvaan, m. lat. (van *sĭlva*, woud) Myth. woudgod, god der bosschen en herders enz.; – *silvaticus, a, um*, lat. Bot. boschbewonend, in bosschen groeiende; – **Silvéster** en **Silvius,** m. nw. lat. mansn.: de woudman, woudvriend; – **silvester,** gew. **sylvester-avond,** de laatste avond van het jaar, zoo geheeten naar paus Silvester of Sylvester I, die op den laatsten dag van het jaar 335 stierf; – **silvester-maand,** laatste maand van het jaar; – **Silvestrīnen,** pl. leden eener geestelijke orde, gesticht in 1234 door S i l v e s t e r Gerzolano en in 1528 door paus Innocentius IV bevestigd; – **Silvia,** f. vr. naam: de boschvriendin; Astron. in 1866 door Poyson ontdekte asteroïde.

Silver cords, pl. eng. eig. zilveren koordjes: smal geribd manchester voor pantalons.

Silveret, n. fr. (spr. *sielw're*) gekeperde stof, met zijden ketting en katoenen inslag.

Simárre, f. fr. (ook *cimarre*; it. *zimárra*; sp. *zamarra, zamarro*, lamspels, en het arab. *sammoer*, hermelijn, sabelbont) sleepkleed der vrouwen, s a m a a r (z. ald.); lang opperkleed der presidenten en prelaten.

Simaruba, f. (inheemsche naam in Guinea) plantenfamilie, die in een klein aantal geslachten ongeveer 100 soorten telt. Van den hoogen s i m a r u b a - b o o m op Jamaica komt het q u a s s i e-h o u t; van eene andere soort op Cayenne, Jamaica enz. het s i m a r u b a -h o u t en de zeer bittere geneeskrachtige s i m a r u b a b a s t.

Simbipuri, slangekopje, z. k a u r i.

Simeon, z. S i m o n.

simĭlis, simĭle, lat. overeenkomstig, gelijk; – *simĭlis simĭli gaudet*, woordelijk: de gelijke verheugt zich in den gelijke; soort zoekt soort, gelijk zoekt gelijk; – **simile,** n. gelijkenis, vergelijking, overeenkomst, gelijkvormigheid; – *simĭle claudĭcans*, n. hinkende, mankgaande, d. i. ongepaste vergelijking; – *omne simile claudĭcat*, sprw.: alle vergelijking gaat mank, d. i. te ver voortgezet zijnde, past zij niet meer geheel op het vergeleken voorwerp; – *similĭa similĭbus cognoscúntur*, gelijke dingen worden door gelijke gekend; – *similĭa similĭbus curántur*, gelijke (kwalen) worden door gelijke geheeld, een stelregel der h o m o e o p a t h e n (z. ald.); – **similair,** adj. fr. (nw. lat. *similarĭus*) gelijksoortig; – **similargent,** n. (spr. *-arsjañ*) schijnzilver, halfzilver; – **similibriljanten** of **-diamanten,** nagemaakte edelgesteenten; – **similor,** n. fr. (van 't lat. *similis* en het fr. *or*, goud) schijngoud, halfgoud, mannheimer goud, een gemengd metaal uit 4 deelen koper en 1 deel zink.

Simon of **Simeon,** m. heb. (*sjimón*, verhooring, van *sjâma'*, hooren) mansn.: de verhoorde; – **simeonskruid,** rozen- of oogappel (*Malva alcea*, L.); – **simonīe,** f. nw. lat. simonszonde (zoo geheeten naar den chaldeeuwschen magus S i m o n, gew. Simon de toovenaar genoemd, z. Handel. der Apostelen VIII), strafbare verwerving of uitdeeling van een kerkelijk ambt, handeldrijven met geestelijke ambten; – **simoniăcus,** m. iemand, die zich schuldig maakt aan s i m o n i e, die een geestelijk ambt, eene prebende of prove door geschenken enz. weet te verwerven (vgl. *crimen ambitūs*); – **Simoniānen,** m. pl. aanhangers van genoemden Simon den Toovenaar, die o. a. de gemeenschap der vrouwen leerde en de opstanding der dooden loochende.

Simoni-seni, koperen rekenmunt in Japan, ongeveer = $1^2/_5$ cent.

Simonísten of **St.-Simonísten,** m. pl. aanhangers van het **simonísme,** d. i. leer van den in 1825 overleden franschen graaf St.-S i m o n, eene in de eerste helft der 19de eeuw in Frankrijk ontstane godsdienstige-staatkundige secte, welker maatschappelijk en philosophisch stelsel onder andere ten grondslag had: de afschaffing van alle voorrechten der geboorte, de gelijkheid der beide seksen, de gemeenschap van goederen enz.; overdrijving van dit stelsel had zijne ontbinding ten gevolge; vgl. s a i n t - s i m o n i s m e; – **St.-Simonienne,** f. dansfiguur, waarbij ieder heer zijne dame met die van den tegenoverstaanden heer (zijn *vis-a-vis*) verruilt.

Simos, z. s i m u s.

simpel, adj. (van 't fr. *simple* = lat. *simplex*), eenvoudig, niet samengesteld, enkel; kunsteloos, ongekunsteld, onopgesmukt; onnoozel, dom; – *simplex sigillum veri*, lat. eenvoudigheid is het zegel of het kenmerk van het ware; – **simplex,** m. lat. of **simplicius,** nw. lat. eenvoudig mensch, bloed, hals, domkop, schaapshoofd, sukkel; – **simplicissimus,** m. (superl. van *simplex*) de zeer eenvoudige titel van een beroemden duitschen avonturiers(schelmen)roman uit den tijd van den 30-jarigen oorlog, in het jaar 1669 verschenen en aan Grimmelshausen toegeschreven; ook bekend duitsch humoristisch tijdschrift van onzen tijd; – **simplicia,** n. pl. lat. eenvoudige of enkelvoudige geneesmiddelen; – *simplicĭter*, lat. of *simplement*, fr. (spr. *senpl'mañ*) eenvoudig, zonder omwegen, zonder arg of list, onvoorwaardelijk, zonder beperking; – *simplicifolĭus, a, um*, lat. Bot. enkel- of eenbladerig; – *simpliciflorus, a, um*, lat. Bot. enkelbloemig; – **simpliciteit,** f. lat. (*simplicĭtas*) eenvoudigheid, kunsteloosheid, ongedwongenheid, ongekunsteldheid, onschuld, oprechtheid, openhartigheid; onnoozelheid, stompzinnigheid, botheid, domheid; – **simplificeeren,** nw. lat. vereenvoudigen, eenvoudiger maken; – **simplificātie** (spr. *t=ts*), f. vereenvoudiging; – **simplum,** n., pl. **simpla,** lat. het eenvoudige, enkelvoudige; enkelvoudige opbrengst of belasting (in tegenst. met d u p l u m).

Simson, hebr. (*Sjimsjón*; verwant met *sjemesch*, zon) mansn.; – **simsonsharen,** pl. lange

haren; - **simsonskracht,** f. groote kracht; - **simsonsverzuchting,** f. verzoek om nog eenmaal kracht te mogen ontwikkelen (*Richteren* 16, 28).

Simulācrum, n. lat. beeld, afbeeldsel, beeltenis, schaduwbeeld, schijnbeeld.

simuleeren, lat. (*simulāre*, eig. gelijk of gelijkvormig maken, v. *simĭlis*) iets nabootsen, voorgeven, voorwenden, veinzen, verdichten, zich den schijn geven, huichelen, veinzen enz.; - gesimuleerde koop, schijnkoop; - gesimuleerde prijscourant, opgave van de prijzen, zooals die vermoedelijk op zekeren tijd zullen zijn; - **simulant,** m. iemand, die veinst ziek te zijn; - **simulātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *simulatĭo*) nabootsing, schijn, voorwendsel, veinzerij, het bedrieglijk voorgeven (b. v. dat men eene ziekte heeft, die men in werkelijkheid niet heeft), valsche vertooning.

simultaan of **simultānisch,** adj. nw. lat. (*simultanĕus, a, um*, van 't lat. *simul*, samen, gelijk; fr. *simultané*) gemeenschappelijk, gelijktijdig, samentreffend; - **simultanĕum,** n. gemeen of gemeenschappelijk ding, inz. gemeenschappelijk gebruik van eene kerk door twee verschillende godsdienstpartijen (*simultanĕum religionis exercitĭum*); - **simultaneïteit,** f. het gelijktijdig aanzijn, voorhanden zijn of samentreffen van twee of meer dingen, gelijktijdigheid.

Simus, m. lat. of **simos,** gr. stompneus, platneus.

Sina, andere schrijfwijze voor China (z. ald.).

Sinaasappel, m. **appelsina** (vroeger appelsijne), zoete oranjeappel, woord. appel uit China (fr. *pomme de Chine*).

sinaïcus, a, um, lat. Bot. van Sinaï afkomstig.

sin al fine, it. Muz. tot het einde (te herhalen), tot aan het slot.

Sinapium, n. nw. lat. (van 't lat. *sināpi*, gr. *sināpi*, mostaard) mosterdsaus; - **sinapismus,** m. lat. (gr. *sinapismós*) mosterdpleister, mosterdomslag; - **sinapisātie** (spr. *-za-tsie*), f. huidprikkel en huidroodheid door mosterdpleisters; - **sinapiseeren** (gr. *sinapídzein*), met mosterdomslagen of -pappen bedekken; - **sinapelæon,** n. gr. (*sinap-elaion*) mosterdolie; - **sinapine,** f. kristallijn extract van mosterdzaad; - **sinapolīne,** f. ontbinding van mosterdolie met loodoxydehydraat.

sincērus, a, um, adj. lat. (fr. *sincère*) oprecht, ongeveinsd, onvervalscht, braaf; - *sincēre et constánter*, lat. oprecht en standvastig (spreuk van de pruisische roode adelaarsorde); - **sinceriteit,** f. (lat. *sincerĭtas*) oprechtheid, ongeveinsdheid, goede trouw, openhartigheid, braafheid, onvervalschtheid; - **sincerātie** (spr. *t=ts*), f. nw. lat. schijnbare eerlijkheid, schijnoprechtheid.

Sincĭput, n. lat. (ontstaan uit *semicaput*, eig. half hoofd) het voorste gedeelte van het bovenhoofd, kruin.

Sindon, n. gr. (*sindōn*) zeker katoenen weefsel, eene soort van mousseline of neteldoek; - **sindon,** m. fr. (spr. *seṅdóṅ*) Chir. ronde plukselwiek, die men in de opening brengt, door de trepaan gemaakt.

sine, lat. zonder; - *sine anno*, zonder jaar of zonder jaartal; - *sine Cerĕre et Baccho friget Venus*, eig. zonder Ceres en Bacchus bevriest Venus, d. i. zonder wijn en brood is de liefde dood; - **sinecūre,** gewoonlijk **sinecuur,** f. (eng. *sinecure*; van 't lat. *sine cura*, zonder zorg) eig. een zonderzorg, zorgenvrij; ambt zonder ambtsbezigheid, schijnambt, luiaardspost, inz. een staatk. of kerkelijk ambt zonder daaraan verbonden bezigheden; - *sine die et consŭle*, lat. zonder dag en consul, d. i. zonder dag en jaartal, omdat namelijk bij de Romeinen de jaren naar de regeerende consuls genoemd werden; - *sine dubĭo*, zonder twijfel; - *sine ira et studĭo*, zonder haat en voorliefde, d. i. onpartijdig, onbevangen; - *sine loco et anno*, afgek. *s. l. e. a.*, zonder plaats en jaar; - *sine mora*, zonder twijfel, zonder vertraging of uitstel; - *sine nomĭne vúlgus*, de groote hoop zonder naam; - *sine praejudicĭo*, zonder nadeelige gevolgen; - *sine qua non*, z. ond. conditie.

Sinees, andere schrijfwijze voor chinees.

Sinegram, n. versterkingsscherm, dat door Röntgenstralen begint te fluoresceeren en dient om de Röntgenogrammen duidelijker te maken.

sinensis, e, lat. Bot. chineesch, uit China afkomstig.

Sinfonie, z. symphonie.

Singerīe, f. fr. (spr. *seṅzjerīe*; van *singe* = lat. *simĭa*, aap) apenkuur, apenstreek, aperij, gekke potsen, apenspel; naäping, naäperij.

Singhaleezen, m. pl. oorspronkelijke bewoners van 't eil. Ceylon, wier taal daarom de singhaleesche heet.

Singké, m. jav. nieuw-gast, Chinees in Indië, die in China geboren is, afk. *k e h.*

Single-tax system, n. eng. amer. stelsel van Henry George om, door den grondeigendom met toenemende belasting te treffen, tot landnationalisatie te komen. Vgl. impôt unique, ond. impost.

Singleton, f. eng. (v. *single* = lat. *singŭlus*, elk in 't bijzonder) in het whistspel de eenige kaart, die men van eene kleur heeft.

singulāris (scil. *numĕrus*), m. Gram. enkelvoudig getal, enkelvoud, eenheidsvorm (in tegenst. met pluralis); - *singulare tántum*, woord dat alleen in het enkelvoud gebruikt wordt; - **singulier,** fr. (lat. *singu-lāris, e*) zonderling, ongemeen, wonderlijk, vreemd, zeldzaam; - in dit singuliere geval, in dit bijzondere of enkele geval; - **singulariteit,** f. (lat. *singularĭtas*) het enkel- of alleenzijn; zonderlingheid, bijzonderheid, wonderlijkheid, vreemdheid, eigenaardigheid; - *singularĭtas testĭum* of *testes singŭli*, Jur. enkelvoudigheid van de getuigenissen, wanneer voor elk te bewijzen feit slechts een getuige voorhanden is; - **singularium,** n. Med. bijzonder, of bijzonder werkzaam middel tegen eene zekere ziekte; - **zich singulariseeren,** zich uitzonderen, zich van anderen onderscheiden, den zonderling spelen.

Singúltus, m. lat. (van *singŭlus*, elk in 't bijzonder, dus eig. het uitstooten van op zich zelven staande geluiden) hik, snikkende ademhaling.

Siniscálcus, mid. lat. of **siniscalco,** it. m. (vgl. s e n e s c h a l) vroeger grootmeester der J o h a n n i e t e r - r i d d e r s op het eiland Malta.

sinister, adj. lat. (*sinister, sinistra, sinistrum*) linksch, verkeerd; ongunstig, ongelukkig, onzalig, onheilspellend, schrikkelijk, vreeselijk, boos, kwaad, rampspoedig, nadeelig; – *colla sinistra*, it. Muz. met de linkerhand.

sinite parvulos venire ad me, lat. laat de kinderkens tot mij komen.

Sinjeur, m. z. v. a. het fransche s e i g n e u r (z. ald.).

Sinjo, mal. jongen! ook: halfbloed, met minachtende beteekenis. Zie n j o.

Sinking-fund, n. eng. uitdelgingsfonds, benaming der gelden, die in Engeland uit zekere inkomsten voortspruiten en aangewend worden tot delging der staatsschuld.

Sinoloog, m. chinoloog, kenner van de chineesche taal en zeden.

Sinóple, fr. of **sinópel,** n. (naar de oude stad S i n ō p e aan de Zwarte zee; vandaar reeds in de oudheid *sinōpis*, roode aardverf) in de wapenkunde: groene kleur, het groen; Miner. soort van groen of rood krijt, dat men eertijds van S i n o p e haalde; ook ijzerkiezel, jaspis en ijzerhoudende hoornsteen.

Sinsonte, f. (mexic. eig. *centzontli*, d. i. vierhonderd, afgek. van *centzontlatolli*, de vierhonderdvoudige, van *tlatolli*, woord) amerikaansche nachtegaal, spotlijster.

Sint, afgek. **St.,** van het fr. *saint* = lat. s a n c t u s (z. ald.).

Sinto of **xinto,** zeer oude Japansche godsdienst, waarin vereering van de geesten der voorouders op den voorgrond staat, maar vele andere geesten en daemonen ook een rol spelen; – **Sintoïsten,** m. pl. ook k a n o e s i, n e g i - k a n o e s i e, wereldlijke en gehuwde priesters bij de tempels der vergode zielen in Japan, die voor het volk prediken en de kinderen onderwijzen.

sint ut sunt, aut non sint, lat. laat zij zijn, wat ze zijn of laat ze anders niet zijn, uitspraak van paus Clemens XIII ten opzichte der Jezuïeten.

Sinumbra-lamp, f. (van 't lat. *sine umbra*, zonder schaduw) soort van in Engeland uitgevonden lampen, die geen schaduw werpen.

Sinus, m. lat in 't alg. boezem, schoot; zeeboezem, golf, inham of bocht der zee; Med. boezem, ook wondholte; Math. hoekpuntslijn, hoeksteun of boogsteun, loodlijn, die uit het punt, waarin een straal den omtrek van den cirkel snijdt, op een anderen straal staat of eig. de verhouding van deze loodlijn tot den straal (welke de s i n u s is van den door beide stralen ingesloten hoek of boog); – *sinus totus*, hoofdsteun of sinus van den rechten hoek, die gelijk is aan den straal; – *sinus versus*, dwarssteun of het gedeelte van den straal, dat begrepen is tusschen den sinus en de t a n g e n s; – **sinuskompas,** n. magneetnaald met beweeglijken stroomleider tot meting van den galvanischen stroom; – **sinueus** (lat. *sinuōsus, a, um*), bochtig, gekromd, ingebogen, slang- of golfvormig; – **sinuositeit,** f. nw. lat. boogvormige kromte, kromming, bocht, golfvormigheid, golving; – **sinusoïde,** f. evenwichtslijn.

Sinwat, f. perz. hemelbrug; in 't geloof der Parzi's scheiden zich daar de wegen der zielen van goeden en boozen.

Sion, z. Z i o n.

Siōna, f. oudn. Myth. godin der aanvalligheid en liefde en der eerste zoete gewaarwordingen.

Sipahi, z. s p a h i.

si párva licet componĕre mágnis, lat. als het veroorloofd is kleine zaken met groote te vergelijken.

Sipho, m. lat. (van 't gr. *siphōn*) **siphon,** fr. (spr. *sifóñ*) en **syphon,** eng. (z. ald.) eindpunt der buizen bij drukleidingen (reeds bij de Romeinen), zuigbuis, hevel, hevelflesch; spuitbuis; zenuwbuis, verbindingsbuis, b. v. bij eenige schaaldieren; – **siphonia,** f. nw. lat. vederharsboom, kaoetsjoekboom; – **siphonoïde,** f. als een hevel gekromd hefwerktuig om water door werking van den stoom, zonder machinale tusschengeleidingen, op te zuigen en voort te drukken; – **syphon-recorder,** m. eng. door Lord Kelvin uitgevonden instrument ter opteekening der teekens voor de kabeltelegraphie.

Siphylis, z. s y p h i l i s.

si placet, lat. als het u belieft.

Sipoys, pl. (eng. *seapoys* en *sepoys*; van 't perz. *sipâhi*, tot het leger behoorende, soldaat, v. *sipâh*, leger; = turk. *spahi*; v. a. van een indisch woord *sip*, boog) troepen infanterie der oostindische compagnie, uit inboorlingen gevormd; vgl. s p a h i.

si quid fecisti nega, of *nega quod fecisti*, ook afgekort *fecista nega*, lat. zoo gij iets begaan hebt, loochen het, of loochen wat gij (kwaads) gedaan hebt.

Sir, eng. (spr. *sur*; v. 't fr. *sieur*, z. ald.) heer! mijnheer! als woord van toespraak; ook als titelwoord der ridders en baronets in Engeland, vóor den doopnaam, b. v. Sir Walter Scott.

sirammen, ind. holl. zich begieten met water.

Sirap, f. mal. indische dakbedekking van houten plankjes.

Sirdar, m. perz. (liever *serdâr*, d. i. eig. hoofdhouder, van *sar*, *ser*, hoofd, top, en *dâr*, houdend) stadhouder in Britsch Indië en Turkije; ook titel van den eng. opperbevelhebber van het egyptische leger.

Sire, fr. (van 't lat. *senior*, gelijk s i e u r en s e i g n e u r, z. ald.) titel, waarmede men een keizer of koning aanspreekt; – *pauvre sire*, m. (spr. *pów'r*; eig. arme heer) domme man, beperkt verstand, sukkel.

Sirēne, f. (lat. *Sīren*, van 't gr. *Seirēn*) gr. Myth. eene der zeenimfen of meerminnen, v. s. half vrouw half visch, v. a. half vrouw half vogel, die door haar betooverend gezang de zeevarenden tot zich lokten, om hen dan te dooden; verrukkelijke zangeres, bekoorlijke verleidster; een door Cagniard-Latour uitgevonden werktuig ter verklaring van het ontstaan der tonen en tot meting van het aantal geluidstrillingen; ook: toestel tot het geven van geluidsignalen bij mist op schepen en lichtschepen; –

sirenenlied, lokzang, tooverlied, verleidelijke woorden.

si réplica, it. (v. *replicáre*, herhalen) Muz. het worde herhaald, men herhale.

Sirih, mal. z. b e t e l.

Sirius, m. lat. (van 't gr. *Seírios*, v. *seirós, á, ón*, heet, brandend; v. a. arab. *sjîra*, als 't ware haarster, wegens zijne stralen) hondsster, schijnbaar grootste en helderste vaste ster (in het sterrenbeeld van den Grooten Hond), die in de hondsdagen het dichtst bij de zon staat; – **siriusperiode,** f. z. v. a. c a n i c u l a i r e p e r i o d e, z. ald.; – **siriăsis,** f. (gr. *seiriasis*) Med. eig. hondsdagenziekte, zonnesteek, vooral in de tropen.

Sirkar, m. (van 't perz. *sarkâr*, opziener, v. *sar, ser*, hoofd, en *kâr*, sanskr. *kâra*, handeling, bezigheid, arbeid) opzichter, opziener, ook opperslaaf in het Oosten.

Sirocco, z. s c i r o c c o.

Siroop, of **stroop,** f. (fr. *sirop*, it. *siroppo*, eng. *sirup*; nw. lat. *syrupus*; sp. *xarabe*, van 't arab. *sjarab*, drank, siroop, van *sjariba*, drinken) in 't alg. zelfstandigheid, uit het sap van vruchten, kruiden of bloemen bereid, dat men met suiker of honig tot zekere dikte heeft laten verkoken; inz. bruine stof, die als nevenprodukt bij de suikerbereiding wordt verkregen; – *sirop de capillaire*, fr. z. c a p i l l a i r e s t r o o p; – *sirop de Charpentier* (spr. *siró de sjarpañtjé*), uit de *Justicia pectoralis* bereide stroop, die op de Antillen als borstmiddel gebruikt wordt; – *sirop de Parmentier* (spr. *-mañtjé*), siroop uit druiven, naar P a r m e n t i e r genoemd, die haar in het jaar 1817 heeft uitgevonden; – *syrupus simplex*, nw.lat. zuivere of witte suikersiroop.

Sirsácas, oostind. gestreepte stof uit zijde en katoen.

Sirte, z. s y r t e.

Sirventes, n. pl. provenç. (van *servir, sirvir*, lat. *servire*, dienen; it. *serventese*; eig. dienstgedicht, aanvankelijk een geestelijk, in den dienst der heiligen en der moeder Gods, later ook een wereldlijk in den dienst der vorsten, edelvrouwen enz, eerst tot lof, later echter dikwijls scherp hekelend) soort van kleine lyrische gedichten der t r o u b a d o u r s (z. ald.), doorgaans spot- of hekelzangen, soms echter ook minne-, lof- en krijgsliederen.

Siser-erwt, f. (van 't lat. *cicer*, hoogd. *kicher*) soort van eenigszins spitse, kleine erwten in het Oosten en in Z. Europa.

Sisétspel, z. s i z e t t e.

Sisith, f. hebr. kwast, gebedssnoeren uit wol, als voorbehoedmiddel (*Num.* 15, 38).

sismisch, adj. nw.lat. (van gr. *seismos*, schudding) de aardbevingen betreffende, daarvan afkomstig enz.; – **sismograaf,** z. s e i s m o g r a a f; – **sismometer,** z. s e i s m o m e t e r; – **sismotheologie,** f. bewijs van het bestaan van God uit de aardbevingen.

Sisone of **sisonne,** f. danspas, uitgevonden door den graaf de S i s o n n e, sisonspas.

Sisser, z. s i s e r-e r w t; vgl. c i c e r.

sisteeren, lat. (*sistĕre*) tegenhouden, stuiten, beletten; zich laten vinden, verschijnen (voor het gerecht); – **sisteering,** tegenhouding, belemmering.

Sister of **sistrum,** n. lat. (van 't gr. *seistron*, van *seiein*, schudden, schokken) schellenstok of klappervormig muziekinstrument, bestaande uit een van boven omgebogen metalen staaf met vele beweegbare dwarsstaafjes van hetzelfde metaal, die door schudden geluid geven en welke bij den dienst der godin Isis gebruikt werden; thans nog in Abyssinië gebruikelijk.

Sisymbrium, n. lat. (gr. *sisýmbrion*) waterkers, z. v. a. n a s t u r t i u m, r a k e t (zie ald. ond. 4).

Sisÿphus, m. gr. fabelachtige held der oudheid, zoon van Æŏlus, stichter en koning van Korinthe, een berucht boosdoener, die wegens zijn vele euveldaden in de onderwereld werd veroordeeld om een zwaren steen tegen een steilen berg op te wentelen, van welks top deze echter terstond weder naar beneden rolde; – *Sisÿphi saxum volvĕre*, den steen van Sisyphus wentelen, S i s y p h u s-a r b e i d verrichten, moeilijk werk doen, dat geenerlei uitkomst geeft.

si tace, z. onder *tace*.

si tacuisses philosŏphus mansisses, lat. sprw.: wanneer gij gezwegen hadt, zoudt gij een wijsgeer zijn gebleven of verder voor wijs zijn gehouden, d. i. zoo zoudt gij uwe onkunde niet verraden hebben.

Sitakratie (spr. *tie=tsie*), f. gr. (v. *sītos*, spijs, en a k r a t i e, z. ald.) Med. onvermogen om de spijzen behoorlijk bij zich te houden; – **sitologie** of **sitiologie** (spr. *ti=tsie*; gr. *sition*, spijs van graan, brood, van *sītos*), voedingskunde of kennis der levensmiddelen; – **sitométer,** m. door Weissenbach te Dresden uitgevonden en door Lubisch vervaardigd werktuig om koren te wegen.

sit illi (tibi) terra lĕvis, lat. hem (u) zij de aarde licht, of zacht ruste zijne (uwe) asch.

Sitingil, f. mal. feestplaats en feest in Soerakarta.

Sitologie, z. ond. s i t a k r a t i e.

Sits of c h i t s, n. (hoogd. *zits*, eng. *chintz*, hindost. *chhînt*) fijn bont katoen; eig. oostind. fijne stof van katoen, waarvan de bloemen en figuren niet, zoọals bij 't gewone katoen, opgedrukt, maar geschilderd zijn.

situeeren, nw.lat. (fr. *situer*; van 't lat. *situs, a, um*, liggend, gelegen; *situs*, m. oord, ligging) stellen, leggen, plaatsen; – **gesitueerd,** adj. gelegen, gesteld, in een zekeren toestand zich bevindende; – **situatie** (spr. *t=ts*), f. ligging, stelling, plaatsing, stand; toestand, gesteldheid, verhouding van een persoon, fortuinsomstandigheden; – **situatie-teekening,** f. planteekening, teekening van de plaatselijke gesteldheid; – **situatie-rekenkunst,** z. v. a. het planteekenen, kaartteekenen; – *situs oblīquus utĕri*, scheve ligging der baarmoeder.

sit venĭa verbo, lat. woordel.: er zij verlof of toelating aan het woord (vergund); men vergunne het woord, met verlof gezegd.

Sivadière, fr. f. (spr. *siwadjèr'*; prov. *civaier*, oudfr. *civadier*, mid.lat. *civaderium*, v. prov, *civada*, haver, mid.lat. *civata*, sp. *cebada*, port. *cevada*, gerst, v. lat. *cibatus*, partic. van *cibare*, voederen, v. *cibus*, spijs, voeder) oude fransche graanmaat, inz. in Provence, ongeveer 4,5 kilo.

sive, z. *seu*; – *si volti*, z. *volti*.

si vis pacem, para bellum, lat. zoo gij vrede wilt, rust u ten oorlog.

Sivvens, z. sibbens.

Siwa, Siva of **Sjiwa,** m. zie *Ciwa*.

Six-et-le-va, z. paroli.

Sixpence, eng. 6 pence (z. penny), halve shilling of 30 centen, ook een wandelstok, die sixpence kost.

Sixtijnsche kapel, f. onder paus Sixtus IV in 1473 gebouwde hofkapel in het Vaticaan te Rome; het muziekgezelschap, dat daarin op hooge feesten groote kerkelijke muziekstukken uitvoert.

Siza, f. het stelsel der japansche wijsbegeerte betreffende zedelijke waarheden en voorschriften; het stemt eenigszins overeen met de leer van Confucius.

Sizétte-spel of **sizét-spel,** kaartspel tusschen zes personen ieder met zes kaarten, ook **sixte** geheeten.

Sjabān, m. arab. de achtste maand in den mohamedaanschen kalender, het einde van Mei en het begin van Juni.

Sjabbes, joodsch, z. v. a. sabbath, z. ald.; – **sjabbes-goi,** m. christin, die op den sabbath de den jood verboden verrichtingen voor hem doet; vgl. gojim; – **sjabbes-sjmoes** (v. 't hebr. *sjāmā*, hooren), nietige, beuzelachtige rede.

Sjabi, m. bij de Thibetanen en Mongolen kloosterdienaar, leekenbroeder, geestelijk kweekeling, novice.

Sjach, m. perz. beter **sjah,** koning; ook de naam eener perz. rekenmunt, = $^1/_{200}$ toman of ongeveer 18 centen.

Sjacharíth, of voluit **tephillat sjacharith** (van 't hebr. *sjacher*, de morgen, en *tephillah*, gebed) morgen- of avondgebed in joodsche scholen.

sjacheren, joodsch (van 't hebr. *sâchar*, rondtrekken, en als subst. winst door handel) handelen, handel drijven, negotie doen, inz. kleinhandel drijven; ook wel voor: woekerwinst bejagen, woekeren; vandaar **sjacheraar,** woekeraar.

sjächten, joodsch (van 't hebr. *sjâchat*) slachten; – **sjächter,** m. joodsch veeslachter, zie shohet.

Sjadehkam, perz. (van *sjâdeh*, vroolijk, vergenoegd) land der verlustiging, naam van een gebied in het land der feeën uit de oostersche sprookjes.

Sjahindsji-basji, m. turk. (van 't perz. *sjâhîn*, valk) oppervalkenier.

Sjahnámeh, n. perz. (vgl. sjach) eig. koningsboek, een in 't nw.perz. geschreven groot episch gedicht van 170,000 verzen, dat de oudste, met fabelen doormengde geschiedenis van Perzië behandelt, opgesteld door Firdoesi, omstreeks 1000 jaar na. Chr.

Sjakal, schakal, of **jakal,** m. (perz. *sjagâl* of *sjigâl*; sanskr. *srigâla*; hebr. *sjûâl*, vos) ook thōs, gr. goudwolf, een op den wolf gelijkend roofdier met grijze en goudgele haren, in Azië en Afrika.

Sjakoe isjakoe, sasi of **sasji,** m. voet, de eenheid van de japansche lengtemaat, elk van 10 soeng (of soen), verdeeld in 10 boe (of boen), elk van 10 ring (of rin), gewoonlijk als kane sjakoe (metalen voet) = 0,304 M.; – **koedsjira sjakoe,** (vischbeensjakoe) of **koedsjira sasi,** japansche el = 0,380 M.

Sjalótte, z. échalotte.

Sjalótte, of gew. **sjalót,** f. (fr. *escalotte*, *échalotte*, it. *scalogno*, sp. *escalona*; lat. *cepa ascalonia*, naar de stad Askăla in Palæstina benoemd) soort van kleine, roodachtige, welsmakende uien, lookuitjes, eschlook.

Sjamānen, m. pl. (van 't sanskr. *sjama*, medelijden met dwalenden en opmerkzaamheid omtrent zichzelven) in Siberië: priesters der godsdienstig op zeer lagen trap staande natuurvolken, tevens toovenaars en geestenbezweerders; – **sjamanisme,** n. godsdienst der mong. stammen in Siberië enz., bestaande in ruwe vereering van natuurkrachten en natuurverschijnselen.

Sjamberloek, f. betere spelling voor chamber-cloak, z. a.

Sjambok, f. mal. zweep.

Sjames of **sjammes,** m. (rabbijnsch *sjammâsch*, dienaar, inz. bij den godsdienst, priesterhelper, v. *sjammêsch*, dienen) joodsch koster.

Sjammata, hebr. groote banvloek, die vroeger bij de Joden over de afvalligen van hun geloof werd uitgesproken.

Sjampānen of **sjampans,** chineesche booten of barken, kleiner dan jonken.

Sjam-yeli, heete, op den sirocco gelijkende wind in Turkije, ook naar de streek, uit welke hij te Constantinopel waait, wind van Damascus geheeten.

Sjan, tsjang of **xang,** siameesch gewicht = 1,219 kilo.

Sjan, pl. verzamelnaam voor een aantal volksstammen in Achter-Indie; – **Sjanstaten,** pl. de door de Sjan bewoonde landstreken in Achter-Indië tusschen Assam en de chineesche grens.

Sjang-foe, naam van het heilige boek der Chineezen.

Sjanker, zie chancre.

Sjap, f. gewicht in Georgië voor wijn enz. = 3 toenga = 12 tsjurek = 11,057 kilo.

Sjapka, f. russ. (van het turk. *sjābka*, hoed) muts, pelsmuts; – **sjapska** of **chapska,** f. vierkante sjako der poolsche lanciers, ook elders voor sommige troepen cavalerie aangenomen.

Sjappetouwer, m. (uit mal. *siapa tau* = wie weet 't!, dat als: weet ik 't; raakt 't mij? werd opgevat en in den mond van iemand bestorven ligt, die onverschillig is; iemand, die altijd zegt: wat kan 't mij schelen!) ruwe klant, onbeschaafd mensch pierewaaier, doordraaier.

Sjarab-emini, m. turk. (v. 't arab. *sjarâb*, wijn, en *emîn*, opziener) wijnopziener.

Sjarazat, benaming van een der machtigste stammen onder de Arabieren.

Sjatirs, m. pl. turk. eerewacht van den grootvizier en den pasja.

Sjazade, m. turk. prins van den bloede.

Sjebat of **sjebath,** m. hebr. de vijfde maand van het burgerlijke, de elfde van het kerkelijke jaar in den joodschen kalender, met Februari overeenkomende.

Sjebeck, f. (fr. *chebèque* of *chebec*, eng. *shebec*, *xebec*, sp. *xabeque*, port. *xabeco*, it. *sciabecco*, *zambecco*, van het turksch *soembeki*, soort van aziatisch schip, duiker, perz. en arab. *soemboek*, klein schip) lang, smal driemast-oorlogsschip van 12 tot 40 kanonnen, op de Middellandsche zee gebruikelijk.

Sjech, sjeich of **sjeik,** m. arab. eig. grijsaard, oud man; oudste; onderbevelhebber eener arabische horde; – **sjeik-al-islam** (of *sjeïch-ul-islam*), turksch hoofd der geloovigen of uitverkorenen, de voornaamste geestelijke.

Sjegar, m. sultan of opperheer van 't voormalige afrikaansche rijk Timboektoe.

Sjeich, sjeik, z. s j e c h.

Sjekel, z. s i k k e l.

Sjema, f. hebr. dienst in de Joodsche synagoge, in 't bijzonder de belijdenis van de eenigheid van God; het is 't eerste woord van *Deut.* 6, 4.

Sjemhamphorasch, m. joodsch (van 't hebr. *sjēm*, naam, *ha*, de, en *pârasch*, verklaren, uitdrukken) de uitdrukkelijke, eigen naam van God, d. i. Jehova, die volgens de K a b b a l a (z. ald.) uitgesproken en geschreven, van wonderkracht is.

Sjeool, m. hebr. dooden- of schimmenrijk, onderwereld (vgl. H a d e s en O r c u s).

Sjerbasti, m. Kmt. de beste soort der levantsche zijde.

Sjerbet, z. s o r b e t.

Sjereffe, sjerefi of **sjerafi,** perz. goudmunt, ongeveer = 3 gld. 70 ct.

Sjerif, m. arab. (*sjerîf*, eig. edel, heilig, v. *sjarafa*, voornaam of uitstekend zijn) z. v. a. e m i r; vandaar titel der opvolgers van Mohamed; ook eene perz. en turk. gouden munt = 3 gld.

Sjerp, f. (oudfr. *escharpe*, nw.fr. *écharpe*, it. *schiarpa*, *ciarpa*, eng. *scarf*; oorspr. duitsch van s c h e r e n, s c h a r b e n, snijden, dus eig. afgesneden strook) lijfgordel, ambtsgordel, dienstgordel van een officier.

Sjewwâl, m. arab. de 10de maand in den mohamedaanschen kalender.

Sji, z. s j o e.

Sjibbóleth, n. hebr. (*sjibbôleth*, d. i. aar of stroom) herkenningswoord, herkenningsteeken, wachtwoord, p a r o o l, eene bijzondere uitspraak, waardoor men verraadt, niet tot deze of gene partij te behooren (z. het boek der Richteren XII, vs. 6). Bij de verrassing van Brugge door Pieter de Coninck, in 1302, waren de woorden „Schild en Vriend" het sjibboleth, waaruit men opmaakte of men met een Vlaming of met een Franschman te doen had.

Sjiboek, zie t s j i b o e k e.

sjicker, joodsch, z. v. a. dronken, zie s i k k e r.

Sjicksel, n. joodsch-duitsch (van het hebr. *sjâkaz*, verfoeilijk zijn, *sjikkaz*, verontreinigen, verfoeien, vandaar *sjekez*, *sjikzah*, eig. gruwel, afschuw, iets onreins; joodsch voor: christenknaap, christenmeisje) gem. nog niet huwbaar meisje.

Sjijakoe, z. s j o o.

Sjikargahs, pl. (van 't perz. *sjihar*, jacht, het wild) groote woudperken der indische vorsten voor het wild, inz. in de prov. Sind.

Sji-king, n. het boek der liederen, een van de belangrijkste gedenkteekens der oudere chineesche litteratuur; vgl. s j o e k i n g.

Sjimose, ook **shimose,** n. door de Japanners uitgevonden springstof, voor granaten, in hoofdzaak een verbinding van p i k r i n e z u u r.

Sjimpanse, z. b a r r i s.

Sjimsjirlik, m. turk. (v. 't perz. *sjimsjir*, sabel) wapenzaal, benaming van de vertrekken der ottomansche prinsen.

Sjipowka, f. russ. (van *sjipók*, wilde roos, afgeleid van *sjip*, stekel, doorn) sterk bruisende en bedwelmende drank, die door eenige siberische volksstammen uit de bladeren der wilde roos bereid wordt.

Sjlemihl, joodsch (van 't hebr. *sjlōmiēl*, mijn heil (is) God, v. *sjalōm*, heil, *i*, mijn, en *ēl*, God) ongeluksvogel, sukkel, eig. die steeds zijn heil van God verwacht.

Sjmoe, m. joodsch: een plat woord voor winst, voordeel, profijt; – **sjmoezen,** onderhandelen, loven en bieden, winst zoeken; ook vertellen, spreken, praten.

Sjochet, m. hebr. de rituëele slachter, koscherslager, zie s h o h e t.

Sjoe of **sji,** m. vóór 1871 gebruikelijke japansche zilvermunt, eene kleine rechthoekige plaat = $^1/_5$ à $^2/_4$ b o e = 21 tot 26 ct.

Sjoebka, f. russ. (verklw. v. *sjoeba*, pels) pelsje, korte vrouwenpels.

Sjoeboek, zie t s j i b o e k e.

Sjoedza, m. kaste der kunstenaars en handwerkslieden in Britsch-Indië.

Sjoe-king, n. kánon der geschiedenis, een der 5 oudste en heiligste boeken (kings) der Chineezen, dat de oudste chineesche geschiedenis, inz. die der keizers Yao en Sjun, en der dynastieën Hia, Sjang en Tsjeu bevat; vgl. s j i-k i n g.

Sjoelbak, m. **sjoeltafel,** f. (friesch *sjoelen*, glijden) een friesch spel met schijven, die door poortjes moeten glijden.

Sjofar, m., pl. **sjofarôt,** hebr. trompet, bazuin, bestaande uit een ramshoorn.

sjofel, joodsch (van 't hebr. *sjâfâl*, laag, gering, van *sjafêl*, zinken, vernederd worden) slecht, armzalig, zonder waarde, poover, nergens toe deugende; als subst. m. slechte, ellendige waar, uitschot.

Sjofetîm, pl. hebr. (v. *sjōfêt*, richter, *sjâfat*, richten) Richteren (vgl. s u f f e t e n).

Sjolam lechem, joodsch (verdorven van

't hebr. *sjalōm alechem*) vrede zij met u! de begroeting der Joden, zie salem alekum.

Sjoo, m. (jap.-chin. *sjîng* of *masoe*, door de Nederlanders *gantang* geheeten) eenheid van de japansche inhoudsmaat voor droge of natte waren = 10 ngoo = 100 sjijakoe(sjak', sasi) = 1000 sai; hij heeft 4,9 soeng in 't vierkant als grondvlak, 2,7 soeng hoogte en is = 1,815 L.

Sjorbádsji of **tsjorbádsji,** m. turk. kapitein, hoofdman, aanvoerder eener compagnie janitsaren.

Sjosja, f. onder toezicht der regeering staande handelmaatschappij op aandeelen in Tokio (Japan).

Sjurfeh, f. turk. (van 't arab. *sjaroefa*, vooruitsteken) galerij om de minaret eener moskee, vanwaar de muezzin het uur van het gebed afkondigt.

Skada of **Skadi,** f. noorsch Myth. dochter van den reus Thiazi, vrouw van Niord en moeder van Frey en Freya.

Skalde, m. (oudnoorsch en zweedsch *skáld*) dichter of zanger der oude noorsche volken.

skalēnisch, adj. gr. (*skalēnós, ē, ón*, eig. hinkend, waggelend) oneffen, scheef, ongelijk, inz. ongelijkzijdig (van driehoeken gebruikelijk); - **skalenoēder,** n. een door (8 of 12) ongelijkzijdige driehoeken begrensde kristalvorm.

Skalsis, f. gr. (v. *skállein*, krabben, hakken) Med. het hakken, krabben.

Skandinaviē, z. scan-.

Skandix, m. gr. kervel.

Skaphander, scaphieten, z. ond. scapha.

Skapolīth, m. gr. (v. *skāpos* = *skēpos*, staf, lat. *scapus*, stengel) stengelsteen, eene aan het veldspaat verwante steensoort; ook wernerìet, en als hij kleurloos is, meioniet.

Skardamýgmus, m. of **skardamýxis,** f. gr. (van *skardamýssein*, blikkeren, knipoogen) het knipoogen, blikkeren der oogen; - **skardamyktēs,** m. knipooger.

Skatingrink of **-ring,** m. eng.-amerik. (spr. *skee-*; van *skate*, schaats, *to skate*, schaatsenrijden, en *ring*, amerik. *rink*, gesloten kring) rolschaatsenbaan, zomerschaatsenbaan, een ijsbaan vervangende asphaltvloer, waarop met rolschaatsen gereden wordt.

Skatomýza, f. gr. drekvlieg; - **skatophágisch,** adj. drekvretend, op drek azend; - **skatophagīnen,** pl. drekvliegen; - **skatophīlus,** op drek wassend of levend.

Skazon en **skazóntisch,** gr. (van *skadzein*, hinken) z. choliambus.

Skein of **skain,** eng. (*skeen*) z. lea.

Skelalgie, skeloncus, skelotyrbe, z. scel-.

Skelet of **schelet,** (fr. *squelette*, sp. *esqueleto*, it. *scheletro*; van 't gr. *skeletós, ē, ón*, d. i. uitgedroogd, dor, van *skéllein*, uitdrogen; vandaar *skeletón*, scil. *sōma*, uitgedroogd lichaam, mummie) geraamte, gebeente van een dood en ontvleesd lichaam, zooals het in zijn natuurlijken staat samenhangt; fig. zeer mager mensch; - **skeletteeren,** het geraamte van een lichaam reinigen en uitdrogen, een dierlijk lichaam tot een geraamte maken; - **skeleteusis,** f. 't droogworden of uitteren van een lichaam; het toebereiden van eene mummie, inbalsemen; geraamtetoebereiding; - **skeletíst,** m. Pict. geraamte-schilder, een spotnaam voor hen, die, om het menschelijk lichaam toch met alle waarheid voor te stellen, overal het grondgebouw en de spieren daarvan zeer scherp laten doorschijnen; - **skeletiet,** m. geraamteversteening; - **skeletographīe,** f. beschrijving van geraamten; - **skeletopœie,** f. kunst om de beenderen van een dierlijk lichaam van het vleesch te ontblooten en ze weder behoorlijk samen te voegen.

Skenographie enz., z. scenographie, ond. scene.

Skepasterīon of **skepástron,** n. gr. (van *skepádzein*, bedekken) Med. bedekkend hoofdverband.

Sketches, pl. eng. (spr. *skétsjes*) schetsen.

Ski, f., pl. **skiēr,** sneeuwschoen, een soort schaats voor de sneeuw, in Noordelijke landen en in berglanden (Zwitserland) gebruikelijk.

Skiagraphīe of **skiographīe,** f. gr. (van *skiá*, f. schaduw) schaduwomtrek, afschaduwing; zijgezicht, profiel; grondschets, ontwerp; ook kunst om den tijd naar de schaduw te bepalen, zonnewijzerskunst; ook photographie, verkregen door X-stralen, ook **skiagram,** n. genoemd; - **skiamachīe** of **skiomachīe,** f. schaduwgevecht, spiegelgevecht; - **skiaskoop,** f. schaduwwijzer, zonnewijzer; - **skiāther,** m. (gr. *skiathēras*, eig. schaduwvanger, van *therān*, vangen) schaduwwijzer; - **skiatrăpha, skiatrŏpha,** m. weekeling, vertroeteld mensch, wittebroodskind, iemand, die in de schaduw (binnen 's kamers) opgevoed is; - **skiatrophīe,** f. opvoeding in de schaduw, d. i. in de kamer, zonder den weldadigen invloed der buitenwereld; vandaar: weekelijke opvoeding of levenswijs; ook kamergeleerdheid; - **skieropīe,** f. (van *skierós, á, ón*, beschaduwd) Med. het schaduwzien, een gezichtsbedrog, waarbij den lijder alle voorwerpen duisterder, b. v. het wit geel, het rood blauw, voorkomen; - **skiomantīe** (spr. *t=ts*), f. het waarzeggen uit de schaduw, schaduwuitlegging; ook z. v. a. nekromantie.

Skin, f. eng. huid, ook: huidschilfer(s) op 't hoofd.

Skindápsus, m. gr. zinledige woorden.

Skink, z. stink.

Skioldung, m. lid der oudste dynastie der koningen van Denemarken, gesproten uit een held der fabelachtige tijden, Skiold, zoon van Odin.

Skiopticon, n. soort tooverlantaarn, projectietoestel; - **skiostaat,** m. toestel aan een zonnewijzer ter bepaling van de schaduw.

Skipetar, m. bergbewoner, in 't bijz. Albanees.

Skirophoria of **skira,** f. gr. aan Pallas gewijd feest te Athene, dat in een gedeelte van Maart en April (de maand skirophoriōn geheeten) gevierd werd.

Skirten, pl. russ. (v. russ. *skird*, poolsch *styrt, styrta*, hoop) groote, in de vrije lucht opgestelde hooi- of korenhoopen, -schelven of

-oppers der steppenbewoners in Zuid-Rusland.

Skjoets, m. zw. (spr. *sjoets*) voorspan, postpaarden; - **skjoetsbonde,** m. postboer, postiljon.

Sklēria of **skleriasis,** f. gr. (van *sklērós, á, ón*, droog, hard, ruw enz.) Med. eelt, likdoorn, eksteroog, eeltachtige ontaarding van de randen der oogleden; - **sklerītis,** f. ontsteking van het hoornvlies; - **sklerōma,** n. Med. verharding; - **sklerométer,** m. door Grailich en Pekarek uitgevonden toestel om de hardheid van kristallen te meten; - **skleronýxis,** f. oogoperatie met doorsteking van de s k l e r o t i k a (z. ald.); - **sklerophthalmie,** f. knoestachtige verharding der oogleden, verhard ooggezwel; - **sklerosarkōma,** n. zeer hard vleeschgezwel; - **sklerōsis,** f. (v. *skleroen*, verharden) droging, verharding; - **sklerotika,** f. hard oogvlies, het ondoorschijnend hoornvlies; - **sklerotika,** n. pl. uitdrogende of hardmakende middelen; - **sklerōtisch,** verhardend, uitdrogend; - **sklerotītis,** f. beter s k l e r i t i s.

Skoeptsjina, f. serv. (v. *skoepiti*, vergaderen) beraadslagende vergadering, volksvertegenwoordiging of landdag in Servië.

Skog, m. zw. dicht bosch.

Skol, m. noorsche Myth. naam van een vervaarlijk grooten wolf, die de zon vervolgt.

Skolekiāsis, f. gr. (v. *skōlex*, worm) Med. wormziekte; - **skolekōdisch,** adj. wormachtig; - **skolekologie,** f. natuurlijke historie der ringwormen.

Skoliodoxie, f. gr. (van *skolios, a, on*, krom, verdraaid enz.) verkeerde meening, dwarshoofdigheid; - **skoliōma,** n. of **skoliōsis,** f. (v. *skolioen*, krommen) Med. zijdelingsche kromming van de ruggegraat, zijbochel; - **skolion,** n., pl. **skolia** of **skoliën,** tafel- of rondezangen der oude Grieken, die bij gastmalen niet op de rij af, maar naar welgevallen der gasten door ieder gezongen werden (vandaar de naam, als zeide men slinger- of zigzagliederen); - **skolionirōsis,** f. (van *skolios*, verward, en *oneiros*, droom) het verwarde of zware, benauwde, verschrikkelijke droomen als ziektetoestand.

Skolopénder, m. gr. (*skolopéndra*, f.) duizendpoot, een insectengeslacht met zeer vele pooten; Bot. steenvaren, hartstong.

Skomma, n. gr. (*skōmma*, van *skōptein*, naäpen, bespotten) spotrede, bijtend woord; scherts, plagerij; - **skommátisch** of **skōptisch,** adj. (gr. *skōptikós, ē, ón*) vinnig, stekelig, spottend, bijtend, hoonend; - **skopticus,** m. spotter, beleediger, plager; - **skoptiseeren,** spotten, gekscheren, plagen, beleedigen, hoonen.

Skopétz, m., pl. **skopzy, skopzen,** russ. (v. *sskopitj*, gr. *koptein*, kappen, besnijden, castreeren) zelfverminkers, eene godsdienstige secte, wier leden zich van het vermogen tot voortteling berooven, gesticht omstr. 1770 door den boer Seliwanow.

Skopie, f. gr. (*skopē* of *skopia*) beschouwing, bezichtiging, inzicht; schouw; - **skopus** of **skopos,** m. gr. (*skōpós*; *skopēin*, beschouwen; bespieden) oogmerk, wit, doel; bespieder, wachter.

Skopzen, zie S k o p e t z.

Skordie-kruid, (van 't gr. *skórdion*, lat. *scordium*) moeras-manderkruid, eene soort van knoflook, zweetdrijvende artsenijplant.

Skordinēma, n. z. v. a. k o r d i n e m a (z. ald.).

Skorië, f. gr. (*skōria*, van *skōr*, vuiligheid, drek, lat. *scoria*) slak, ijzerslak, schuim of onzuiverheden van de ertsen; - **skōrisch,** adj. slakachtig; - **skorificātie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. verslakking, het veranderen in slakken; - **skorokrasie,** f. Med. onwillekeurige ontlasting der drekstoffen.

Skorodiet, n. gr. (van *skōrodon*, knoflook) knoflooksteen, eene groene metallische delfstof, die voor de blaas- of soldeerpijp een knoflookgeur van zich geeft en uit arsenikzuur ijzer bestaat.

Skorokrasie, z. ond. s k o r i e.

Skorpioen of **schorpioen,** m. (van 't gr. *skorpios*, lat. *scorpio* en *scorpius*) kreeftachtig kerfdier of insect met een geleden staart, waarvan de met vergif gevulde angel dikwijls gevaarlijke wonden teweegbrengt; Astron. een van de 12 sterrenbeelden van den Dierenriem; in de oudheid ook een krijgswerktuig, dat men bij belegeringen enz. gebruikte; ook een door ingevlochten stukken been en metaal zeer pijnlijk werkende geesel; - **skorpiodēxis,** f. of **skorpiostígma,** n. schorpioenbeet, schorpioensteek; - **skorpionilieten,** pl. op schorpioenen gelijkende versteeningen.

Skotásma of **skotōma,** n., **skotomie,** f. gr. (van *skotadzein*, *skotoen*, verduisteren) of **skotodinie,** f. gr. (v. *skótos*, duisternis, en *dinē*, duizeling) Med. verduistering, het donker- of zwart-worden vóór de oogen, eene duizeling, waardoor het vermogen van te zien wordt belemmerd, *skotoom*; - **skotograaf,** f. werktuig om in het donker te schrijven.

Skramafax, f. ouddui. frankisch jacht- en oorlogsmes.

Skuld, f. noorsch Myth. eene d r N o r n e n (z. ald.) of scandinavische schikgodinnen.

Skumbrija of **skumbra,** f. russ. (van 't gr. *skómbros*, lat. *scomber*) makreel, inz. die van de Zwarte Zee.

Skunk, m. amerikaansch stinkdier, een soort wezel.

Skuptschina, f. z. s k o e p t s j i n a.

Skuta (verwant met s c h u i t), spits toeloopend finsch vrachtschip met één mast.

Skyscraper (spr. *skaiskreeper*), m. eng.-am. luchtkrabber, naam voor de zeer hooge amerikaansche gebouwen; torenhuis.

Skyth, z. s c y t h.

Slaak, n. nederl.: stroom, kil; ook: plaats, waar de zee bij onstuimig weder stil en effen is.

Slabber, m. oude benaming der kleine ter haringvangst uitvarende buizen, buisje.

Slam, m. eng. (spr. *slem*; van *slam*, plat woord voor verslaan, dooden en als subst. nederlaag; fr. *chelem*) in het whistspel: al de slagen, ook s l e m en s c h l e m; - s l a m of s l e m maken, al de slagen halen.

slamat, mal. geluk! gefeliciteerd!

Slamtan, n. mal. feestmaal, gelegenheidsmaal.

Slang, n. eng. (spr. *sleng*) aan elken stand eigen kunsttaal, bijzondere uitdrukkingen, b. v. bij wedrennen, bokspartijen enz., voor den leek overstaanbare kunsttaal der geneesheeren, advocaten, eigen taal der dieven, bedelaars enz.

Slant, m., pl. **slantar,** zweedsch: in het algemeen kopermunt, inz. rekenmunt van 3 öre kopermunt.

slargándo, it. (van *slargare* = fr. *élargir*, wijder maken, uitzetten) Muz. afnemend, wegstervend.

Slate, 1) n. eng. (spr. *sleet*) lei, leisteen, schiefer.

Slate, 2) m. eng. (spr. *sleet*) vrije Neger in Afrika, die in slaven handelt.

Sláva of **slawa,** f. eig. roem, als jubelgeroep der Slaven: hoezee! hoera!

Slaven, pl. (gew. afgeleid van *slawa*, roem; v. a. van *slowo*, woord; meer waarsch. beteekent het oorspr. zelfstandigen, vrijen) een der drie afdeelingen van den Indo-germaanschen tak van het blanke ras, een groote, inz. in oostelijk Europa verspreide volksstam, waartoe de Russen, Polen, Bohemers, Moraviërs, Galliërs, Roethenen, Croaten, Slowaken, Serviërs, Bosniaken, Montenegrijnen en Bulgaren behooren (men wil, dat ons woord s l a a f, hoogd. s k l a v e, afgeleid is van dezen volksnaam, omdat de S l a v e n door de oude Duitschers gevangen gemaakt en als slaven verkocht werden); vandaar s l a v i s c h e of s l a v o n i s c h e talen, letterkunde enz.; — **slaviseeren,** slavisch of tot Slaven maken; – **slavísme,** n. Slavendom; ook z. v. a. p a n s l a v i s m e, z. ald.; – **slavomaan,** m. iemand, die dweept met het Slavisme; – **slavomaníe,** f. overdreven voorliefde voor het Slavische; — **slavophiel,** m. vriend der Slaven.

Sleeping-car, f. eng. slaapwagon, spoorrijtuig waarin kan geslapen worden.

Sleipner, m. noorsche Myth. paard van Odin, met 8 pooten en verbazend snel van loop.

Slem, z. s l a m.

Slendang, f. mal. over den schouder gedragen doek, waarin o. a. kleine kinderen gedragen worden.

Slender, slenter, m. (hoogd. s c h l e n d r i a n, van s c h l e n d e r e n) sleur, gedachtelooze verrichting van zekere telkens wederkeerende bezigheden, het blindelings volgen der oude voorschriften, regels of gewoonten.

Sleng, f. koromandelsch vaartuig.

slentándo, it. Muz. dempend, klankdoovend.

Slibowiets, z. s l i w o w i e t z a.

Slip, m. eng. verlies van arbeidsvermogen der p r o p e l l o r s bij stoomschepen.

Slips, pl. eng. (van *slip*, soort van strop of lus) lange halsdoeken met groote afhangende punten.

slissáto, it. Muz. zacht, gesleept.

Sliwowietza, slav. (v. 't russ. en poolsch *sliwa*, pruim) pruimenbrandewijn, uit pruimen bereide brandewijn.

Slobóde, f. russ. (*slobodá*) groot, uit éene straat bestaand dorp; lange straat, voorstad.

Sloegi, m. arab. herdershond.

Sloep, f. (fr. *chaloupe*, eng. *sloop*, deensch *slupe*, nedersaks. *slaup*, waarsch. van s l u i p e n, omdat zij overal licht doorsluipt) snelvarend roeivaartuig, dat aan boord gehouden wordt ten dienste van het schip op zee of op de reede; ook oorlogsvaartuig met schoenertuig.

Slogan, m. eng. en schotsch (van 't gæl. *slogan*, samengetr. uit *sluag-ghairm*, slag- of krijgskreet; schotsch ook *sluggorne*, *slughorne*) overoud rhythmisch krijgsgeschreeuw der celtische Schotten of Hooglanders, verzamelkreet der strijders van een clan.

Slöjd, f. zweedsch handenarbeid in de school, (het is hetzelfde als ons woord *sluwte*).

Sloka, Cloka, sanskr. in de heldendichten der Indiërs: dubbelvers, uit twee zestienlettergrepige regels bestaande, die ieder in 't midden eene c æ s u u r (z. ald.) hebben.

Slokan, mal. sloot, goot.

Sloop, eng. (spr. *sloep*; z. s l o e p) engelsch klein snelzeilend vaartuig, inz. dienende om op kondschap uit te gaan.

Slops, pl. eng. (van ons s l a p, hoogd. *schlapp*, *schlaff*) wijde schippersbroek, matrozenbroek.

slow, adj. eng. (spr. *slo*) langzaam.

Slowaken of **Slawáken,** m. pl. de slavische bewoners van Noord-Hongarije; — **Slowénén, Slowénzen** of **Slowinzen,** pl. de in Stiermarken, Karinthië, Istrië en Krain wonende slavische stammen, een tak der Noord-Slaven in Oost-Moravië en Noordwest-Hongarije.

Slump, f. plotselinge daling in koersen.

Slurp, m. nederl. Mar. ineengedraaide punt van een touw.

Sm., bij natuurwetensch. benam. afk. voor J. E. Smith (gest. 1828) of W. Smith (gest. 1857).

Smak, 1) f. nederl. (eng. *smack*, fr. *semaque*) soort van vaartuig, met één mast (inz. bij de Nederlanders), dat zich in de Noordzee met kustvaart en vischvangst bezighoudt.

Smak, 2) f. z. s u m a k.

Smala, f. (arab. s e m a l a h, s a m a l a t) familie en huisgenooten, hof, bedienden en gevolg van een arabischen e m i r of vorst, z. d e ï r a; ook: tentdorp in N.-Afrika.

small-beer, n. eng. (spr. *smâl-bier*; van *small*, klein, slap, dun) dun bier, halfbier.

Smalt, n. (uit het it. *smalto*, mid.lat. *smaltum*, sp. *esmalte*, fr. *émail*, dat echter van s m e l t, brandverf, afstamt) smeltblauw, blauwverf, kobaltglas, tot poeder gebracht en door kobaltoxyde blauw gekleurd glas, dat men als verfstof gebruikt.

smanióso en *con smánia*, it. (van *smania*, woede, v. 't gr. *mania*, z. m a n i e) Muz. woedend, razend, tierend, met de uitdrukking der krankzinnigheid.

Smarágd, m. (van 't gr. *máragdos*, *smáragdos*, groen kristal, lat. *smaragdus*; deze echter van 't perz. *soemoeroed*, *soemroed*, sanskr. *marakata* en *marakta*) groene edelsteen, uit kiezelzuur, kleiaarde en berylaarde bestaande; – **smaragdopaal,** m. groenachtige opaal; – **smaragdiet,** n. korrelige straalsteen uit Corsica; – *smaragdĭnus*,

a, *um*, lat. Bot. smaragdgroen; helder groen; – **smaragdine,** f. vaste alcohol, een soort ongevaarlijk schietkatoen, gemaakt uit alcohol en aether; – **smaragdochalciet,** n. zoutkopererts.

smarotsen, (dui. *schmarotzen*) klaploopen; – **smarotser,** smuller.

smart, eng. vooral in Amerika gebruikelijke uitdrukking voor sluw, listig, doortrapt.

Smarting, f. nederl. Mar. geteerd zeildoek, waarmede men, om 't schavielen te voorkomen, een kabel of het rondhout bekleedt.

Smeesche ketting, galvanische ketting, waarvan het negatieve metaal uit zilveren platen bestaat, die op den galvanischen weg met eene laag fijn verdeeld platina overtrokken zijn.

Smegma, n. gr. (van *smēchein*, wrijven, smeren) zeep, smeer; Med. door de huidkliertjes afgescheiden vette vloeistof, zooals tusschen de voorhuid en het roedehoofd; – **smektīka,** n. pl. Med. reinigende, afspoelende geneesmiddelen; – **smektīne,** f. zeepsteen; – **smēxis,** f. het afwrijven, reinigen.

Smeraldino, m. ital. komische figuur in de ital. tooneelspelen, de beminde van a r l e c c h i n o.

Smergel, m. (hoogd. *smirgel*, it. *smeriglio*, sp. *esmeril*, fr. *émeri*; van 't gr. *smīris*, *smýris*) z. v. a. a m a r i l; inz. een moeilijk smeltbaar ijzererts; korrelig c o r u n d u m.

Smeris, m. barg. politieagent.

Smilax, m. gr. benaming van verscheiden gewassen, z. s a s s a p a r i l l e; – **smilacīne,** kristalliseerbaar bestanddeel uit den sassaparillewortel; – **kina-smilax,** z. k i n a w o r t e l, ond. k i n a.

Smintheus, m. gr. (*Smintheus*) bijnaam van Apollo: de sminthische Apollo, van S m i n t h e, eene stad in 't gebied van Troje; v. a. zooveel als muizendooder, van 't oude kretensische woord *sminthos*, veldmuis.

sminuéndo, *sminuito*, it. (spr. *u*=*oe*), z. v. a. *diminuendo*, *diminuto*) Muz. afnemend.

Smoking, eng. het rooken, ook: soort heerenjaquet, voor een gekleede partij geschikt.

smokkelen, (hoogd. *schmuggelen*, eng. *to smuggle*; verwant met s m u i g e n, sluipen, bedektelijk doen) sluiken, de belastingen ontduiken; – **smokkelaar,** m. sluiker, die verboden waren invoert of op andere wijze de belastingen ontduikt.

Smollis, z. s c h m o l l i s.

smorēndo, it. (v. *smorire* = lat. *emori*) Muz. wegstervend.

smorzándo of *smorzáto*, it. (spr. *z*=*ts*; van *smorzáre*, uitblusschen, v. *morire*, sterven, afsterven, uitgaan) Muz. verdwijnend, steeds zwakker, langzamerhand wegstervend.

Smous, m. (dui. *Mauschel*, afgeleid van „Mozes") scheldwoord voor Jood.

Smyrna-steek, m. keizersteek, een soort van borduurwerk met kruissteek.

Snauw, f., **snauwschip,** n. groot tweemastschip, dat een kleinen mast, doodeman geheeten, voert, die achter den grooten mast onder den mars daarvan staat.

Sneer, m. eng. (spr. *snier*) hoon, spot, hoonend, spottend gelach, neusoptrekken; stekelige zet, schimpscheut; het grijnzen.

Snees, n. twintig(tal) o. a. in Friesland; als verkorting van S i n e e s, C h i n e e s wordt dit woord aan boord ook gebruikt voor schacheraar.

Snob, m. eng. iemand, die voor een elegant heer wil doorgaan, zonder de middelen en het talent daartoe te bezitten; – **snobbisme,** f. ijdele voornaamdoenerij.

Snotra, f. noorsche Myth. de godin der wetenschappen, der wijsheid.

Snow-flake, f. eng.-amer. sneeuwvlok, naam van de zuivere petroleum, ook standard-white, water-white genoemd.

sodve of *suáve* (spr. *u*=*oe*), ook *soavemènte*, it. (van 't lat. *suavis*, *e*, zoet, liefelijk) Muz. liefelijk, zacht, aanvallig.

Sobat, m. mal. kameraad.

sober, adj. (fr. *sobre*; van 't lat. *sobrius*, *a*, *um*) matig, nuchter; bezonnen, bedachtzaam, voorzichtig; eerbaar, bescheiden; – **sobriëteit,** f. lat. (*sobriĕtas*) matigheid, matiging, nuchterheid; gelatenheid, bedachtzaamheid, bezonnenheid, bescheidenheid, rustige houding, eerbaarheid.

sobolifĕrus, *a*, *um* lat. Bot. wortelspruitig.

Sobranja, f. bulgaarsche volksvertegenwoordiging.

Sobriquet, n. fr. (spr. *sobrikè*; vroeger *sotbriquet*, samengetr. uit het fr. *sot*, dwaas, en 't oudfr. *briquet*, dom, onnoozel, verklw. v. *bric*, schelm) spot-, schimp-, scheldnaam, bespottelijke toenaam.

Soc, n. of **sock,** siameesche lengtemaat (armlengte, el) = $^1/_2$ k e n = $^1/_4$ w a = 0,5 M.

Soccolánten, pl. it. (*zoccolante*, v. *zoccolo*, holsblok) holsblokmonniken, barrevoeters, Franciskanen, z. v. a. R e c o l l e c t e n.

Soccus, m., pl. *socci*, lat. sok, broos, lage, lichte schoen, inz. voor tooneelspelers in het blijspel der Ouden; vandaar oneig. voor de taal of uitdrukking (stijl) van het blij- of kluchtspel (in tegenst. met k o t h u r n).

sociaal, sociabel, socida, societeit enz., z. ond. s o c i u s.

Sociniānen, m. pl. aanhangers van de godsgeleerde meeningen van Lælius en Faustus S o c ī n u s, in de 16de eeuw, die de godheid van Christus loochenden; – **socinianisme,** n. leer en grondstellingen der socinianen; – **sociniaansch,** adj. daarmede overeenkomstig, daartoe behoorende.

Socius, m., pl. **socii,** lat. genoot, gezel, medelid, metgezel, deelnemer, makker, maat; – **sociaal,** adj. (lat. *sociālis*, *e*) gezellig, gezelschappelijk, maatschappelijk; – **sociaal contract,** maatschappelijk verdrag; – **sociaal-democraat,** m. aanhanger der sociaal-democratie; – **sociaal-democratie,** f. (spr. *t*=*ts*) staatkundig stelsel, strevende naar een volksregeering, gegrond op maatschappelijke of politieke gelijkheid, gepaard met eene regeling van arbeid en verbruik van wege de gemeenschap; – **sociale actie,** f. 't streven naar een hervorming der maatschappij in het belang der

lagere volksklassen; - **sociale hervorming,** f. geleidelijke verbetering en verandering der maatschappelijke verhoudingen, vooral ten bate van de lagere volksklassen; - **sociale kwestie,** f. vraagstuk hoe de toestand van den bezitloozen werknemer, die in dienst van een werkgever is, verbeterd kan worden; - **sociale politiek,** f. staatkunde, die er naar streeft de arbeiderstoestanden te verbeteren en de gevaren van de tegenwoordige arbeidersbedrijven te verminderen; - **sociale revolutie,** f. geheele omkeering in de maatschappelijke verhoudingen; - **sociaal recht,** n. maatschappelijk recht; - **socialisme,** n. nw.lat. het geheel der wetenschappelijke stelsels, om de maatschappij te hervormen op den dubbelen grondslag van de gemeenschap van den arbeid en de evenredige verdeeling van de opbrengst; het socialisme staat tegenover het individualisme en omvat zoowel het collectivisme, als het communisme, z. a.; - **socialist,** m. aanhanger van 't socialisme; - **socialistisch,** adj. overeenkomstig met het socialisme of daarin gegrond; - **socialiteit,** f. (lat. *sociālitas*) gezelligheid, maatschappelijkheid; - **sociābel,** adj. (lat. *sociabĭlis, e*, fr. *sociable*) gezellig, gemeenzaam, voor den gezelligen omgang geschikt; vereenigbaar, verdraaglijk, passend; - **sociabiliteit,** f. verdraaglijkheid, gezelligheid; - **sociáble,** m. fr. soort van open pleizierwagen voor 4 personen, speelwagentje voor vieren; - **sociatīvus,** m. nw.lat. Gram. in eenige talen, b.v. het boheemsch, de naamval, die gemeenschap, begeleiding enz. uitdrukt; - **socida,** f. of *contractus socidae*, mid.lat. (it. *soccidà*, van 't lat. *sociĕtas*) gezelschapsverdrag, soort van pachtverdrag, waardoor de pachter den inventaris van de goederen, inz. het vee, tegen eene schatting overneemt, dus eig. koopt; - **sociëeren,** lat. (*sociāre*) samenvoegen, vereenigen, paren, gezelschappelijk verbinden; - **sociëtaire,** m. fr. (*sociëtèr'*) gezelschapslid; medelid van een gezelschap, genootschap, inz. van het tooneelgezelschap van het Théâtre français te Parijs; - **sociëteit,** f. (lat. *sociĕtas*, fr. *société*) gezelschap, verbinding, gèmeenschap, vereeniging, genootschap maatschappij, handelmaatschappij (compagnie); geleerdenvereeniging, besloten gezelschap dat tot uitspanning, vermaak en spel bijeenkomt, besloten koffiehuis; - **sociëteits-contract,** z. v. a. sociaal-contract; - **sociëteits-firma,** firma (z. ald.) van eene vennootschap of van een gemeenschappelijken handel; - **sociëteits-handel,** gezelschapshandel; vgl. compagnie; - *sociĕtas Jesu*, f. lat. of afgek. *S. J.*, genootschap of sociëteit van Jezus (zoo noemen zich de Jezuïeten); - *soc. leonīna*, z. leoninisch gezelschap; - *société des droits des hommes* (spr. *dè droá dezómm'*), genootschap der rechten van den mensch; - **sociologie,** f. leer van de voorwaarden der menschelijke samenleving en der maatschappelijke verschijnselen; - **sociologisch,** adj. daartoe behoorende, die betreffende; - **socioloog,** m. iemand, die studie maakt van sociologie.

Sock, z. soc.

Socle, m. fr. (van 't lat. *soccŭlus*, verklw. van *soccus*, schoen) Arch. onderstel, zuilvoet, een vierkant stuk, meer breed dan hoog, dat tot basis dient voor verschillende voorwerpen; kleine pedestal voor beelden, vazen, den „mast" bij elektrisch spoor enz., sokkel.

socratisch, z. sokr-.

Soda, f. 1) (fr. *soude*, it. en port. *soda*, sp. *sada, sosa*, zoutkruid, zoutasch, van 't lat. *salsus*, zilt; nw.lat. *salsŏla*, zoutkruid, verklw. v. *salsus*; mid.lat. *salsa*, kruid) koolzuur natrium of natriumcarbonaat, zoutasch, aschzout, een vuurbestendig loogzout, vroeger uit sodameren verkregen en door de verbranding van verschillende planten, inz. van het sodakruid of zoutkruid; thans in fabrieken bereid (methode *Leblanc*) uit keukenzout en zwavelzuur; onzuivere koolzure soda, zooals zij in den handel voorkomt (ook kelp, varech, bij de Ouden natron, in Barbarije trona, in Perzië borech genaamd; de beste spaansche soda heet barilla; - 2) (mid.lat. en provenç. *soda*, arab. *soedâa*, van *sadaa*, splijten) hoofdpijn; - **sodalíth,** m. nw.lat.-gr. aschzoutsteen, eene soda-bevattende, met den lazuursteen verwante steensoort; - **sodawater,** n. koolzuur water (d. i. met koolzuur bezwangerd), water met een weinig opgeloste koolzure soda; - **sodawijnsteen,** z. seignette-zout; - **sodium,** z. v. a. natrium, z. ond. natron.

Sodālis, lat. of **sodāle,** m., pl. **sodālen** (lat. *sodāles*), genoot, gezel, makker, kameraad; - **sodaliteit,** f. (lat. *sodalĭtas*) kameraadschap; (geestelijke) broederschap, genootschap, gild; - **sodalitium** (spr. $t = ts$), n. maaltijd, partijtje, door vele metgezellen gemeenschappelijk gegeven (piceniek).

Sodézza, f. it. (v. *sodo* = *solido*, lat. *solĭdus*, vast enz.) sterkte, vastheid, degelijkheid.

Sodom, n. evenals *Gomorrha*, stad in Palestina aan de Doode zee, welke beide volgens de berichten van den Bijbel in de dagen van Abraham wegens den slechten levenswandel van hare bewoners te gronde gingen; vandaar in het algemeen stad, waarin groot zedenbederf heerscht; - **sodomiterij, sodomie,** f. tegennatuurlijke bevrediging van de geslachtsdrift, zooals die eens te Sodom (volgens Genesis XIX) bedreven werd; - **sodomiet,** m. die zich aan zulk een uitspatting schuldig maakt; - **sodoms-appels,** waarsch. fabelachtige appelen in de omstreken der voormalige stad Sodom aan de Doode zee, die, wanneer zij aan den stam verdrogen, inwendig vol stof zijn.

Soebah, m. perz. uit verscheiden districten bestaande provincie; - **soebah-dar,** m. stadhouder of onderkoning van eene provincie, inz. in Indië.

soebatten, mal. vleiend vragen; zaniken.

soedah, mal. het is gedaan! stil maar!

Soedan, n. (= Land der Zwarten, d. i. Negers) deel van Afrika, dat ten Z. der Sahara en ten N. van Neder-Guinea is gelegen.

Soedeniér, soldenier, m. voor soldij dienend krijgsman, soldaat.

Soedra of **soudra,** m. sansk. (*soedra*), pl. **soe-**

dras of **soudras,** vierde en laagste volksafdeeling of kaste bij de Hindoes, uit handwerkslieden bestaande.

Soefi, soefisme, z. s o f i, s o f i s m e.

Soek, m. arab. markt, bazar.

Soekoe, f. mal. eigenlijk vierde gedeelte, een der vier geslachten, waarin de menangkabausche Maleiers volgens hun bewering oorspr. verdeeld waren, thans zooveel als groep verwante families in Midden-Sumatra.

Soelamith, hebr. zie Sulamith.

Soelhidsjeh, en in den verbogen naamval **silhidsjeh,** n. twaalfde of laatste maand in het turksche maanjaar.

Soeling, f. mal. blaasinstrument (bamboefluit) bij den gamelan.

Soeliöten, m. pl. uit Illyriërs en Grieken gemengde christenvolksstam in 't zuiden der provincie Janina in 't gebergte van S o e l i.

Soelkadeh, en in den verbogen naamval **silkadeh,** m. elfde maand in het turksche maanjaar.

Soen, f. chineesch oorlogs- of koopvaardijschip.

Soenah, soenna, f. z. s u n n a.

Soera of **soeri,** f. malabaarsch: een geestrijke drank, uit het sap der kokosnoot bereid.

Soeradsji, m. pl. turk. benaming der op europeeschen voet georganiseerde turksche artilleristen.

Soerat, m. mal. brief.

Soere, soera, f., pl. **soeren,** arab. (*soerâh,* eig. teeken, spoor; eeretrap, graad) afdeelingen of hoofdstukken van den koran, waarvan er 115 zijn.

Soer-emini of **soerrah-emini,** m. turk.-arab. (van 't arab. *soerrah,* geldbeurs, en *emîn,* opzichter) schatmeester der pelgrims of eener karavaan naar Mekka; hij wordt door den sultan benoemd.

Soerra, f. turk. (waarsch. = arab. *soerâh,* teeken, z. s o e r e) stempel met het keizerlijke naamcijfer; vgl. t o e g r a.

Soerrah-emini, z. s o e r - e m i n i.

Soersal, algemeene belasting bij de Turken.

Soersat, n. turk. (ook *sersât*; samengesteld uit de beide imperatieven *soer* en *sât,* d.i. voer uit en verkoop) aan de kooplieden gegeven schriftelijke vergunning tot uitvoer en verkoop van granen.

Soesa, soeza, f. mal. onrust, drukte, moeite.

Soeslik, m. russ. (*ssússlik*) N. H. veldmuis, steppenrat (*Citellus vulgaris, Mus ponticus*); in Z.-Rusland veelvuldig voorkomend dier, met een sierlijk gevlekt vel, dat als pelswerk op de Leipziger missen onder den naam van *Susselchen* bekend is.

Soesoehoenan, m. titel van de vorsten van Soerakarta en Djokjokarta (op Java).

Soetane, z. s o u t a n e.

Soetra, n. sanskr. (*soetra,* draad, zegel, wet) heilig boek met de godsdienstige leerstellingen der Hindoes.

Soeur, f. fr. (spr. *seur*) zuster; titel, dien de Christen-koningen aan de koninginnen in hunne brieven geven en welken deze ook gebruiken bij het schrijven aan elkander; naam, dien men aan de nonnen geeft; – *soeurs de la charité* (spr. *-sjarité*), zusters der barmhartigheid, barmhartige zusters; – *soeurs grises* (spr. *-griéz'*), grauwe zusters enz.

Soewa, m. god der jacht bij de Japanneezen, ter wiens eere jaarlijks op den 9den dag der 6de en 9de maand prachtige feesten gevierd worden.

Soeza, f. mal. (*soesah*) onrust, onrustigheid; drukte, z. s o e s a.

Sof, turk. (v. 't arab. *soef,* wol) stof uit kemelshaar, z. v. a. k e m e l s g a r e n; – *en sof,* hebr. zie *en.*

Sofa, z. s o p h a.

Soffitte, f. it. (*soffitta,* f. en *soffitto,* m. eig. het daaronder bevestigde, v. *fitto,* vastgemaakt, bevestigd, van *figgere* = lat. *figĕre,* aanhechten; fr. *soffitte*) Arch. vakzoldering of p l a f o n d, paneelwerk, eene door verheven lijsten in vakken verdeelde zoldering, welker vakken met snij-, beeldhouw- of schilderwerk zijn voorzien; inz. op het tooneel de beweegbare dekstukken, b.v. blauwe, roode luchtsoffitten enz.

Sofi of **soefi,** n. perz. (van *soefi* of *sôfi,* moham. monnik of kluizenaar, v. 't arab. *soefi,* in wol gekleed, van *soef,* wol, omdat hij zich, overeenkomstig zijne strenge levenswijs, alleen in wol kleedt; vgl. s o f) mohamedaansch aanhanger van 't **sofisme** of **soefisme,** de mystieke leer eener geloofspartij in 't Oosten, vooral in Perzië en Indië, volgens welke alles in deze wereld als identisch verschijnt, de mensch een uitvloeisel (vgl. e m a n a t i e) van God is en steeds streeft om zich weder met hem te vereenigen.

Sofisme, z. s o p h i s m a ond. s o p h i a.

Sofrádsji, m. turk. (van 't arab. *soefrat,* reiskost; disch) tafeldekker aan het hof van den sultan.

Softa, m., pl. **softas,** turk. (*softah,* van 't perz. *sŏchtah,* van *sŏchtan,* branden, in brand steken) eig. ontvlamden, gloeienden (voor de wetenschap), studenten of leerlingen der hoogere scholen (z. m e d r i s s a); grafmonniken of geestelijken, die aan de graven der overleden sultans dagelijks voor hen bidden.

soggetto of *suggetto,* m. it. (spr. *sodzjétto, soedzjétto* = lat. *subjectum,* fr. *sujet*; vgl. s u b - j e c t) in 't alg. grond, grondslag, stof enz.; Muz. tekst, die toonkunstig uitgevoerd (gezet of gecomponeerd) moet worden.

Sohar, m. (hebr. glans) naam van het kabbaltisch werk van rabbi Simeon ben Jochai, in Palaestina vervaardigd in de 2de eeuw, naar 't heet, doch in werkelijkheid uit de 13de eeuw van de hand van Mose de Leon.

soi-disant, adj. fr. (spr. *soadizán*) zoogenaamd, naar men voorgeeft, een zich noemende, zich uitgevende, wanende.

soigneux, adj. fr. (spr. *soainjeu*) en als adverb. *soigneusement* (spr. *soainjeuz'mán*; van *soin,* zorg), zorgvuldig, bezorgd, zorgend, oplettend; – **soigneeren,** (fr. *soigner,* mid.lat. *soniare*; waarschijnlijk naast *soin* en *besoin,* met inachtneming van het lat. *vidēre, providēre,* zorg dragen, v. gotisch *siuns,* gezicht af te leiden; vgl. b e s o g - n e) bezorgd zijn, zorgvuldig gadeslaan, waarnemen, oppassen of verplegen, iets met zorgvuldigheid behandelen.

Soirée, f. fr. (spr. *soaré*; van *soir*, it. *sera*, avond, v. 't lat. *serus, a, um*, laat) avond, avondtijd; ook avondgezelschap, avondfeest; – *soirée musicale*, avondmuziekpartij.

soit! fr. (spr. *soá*) het zij zoo! laat het geschieden! 't is mij wel! goed!

Soja (*Dolichos soja*, L.), f. plantengeslacht uit de familie der vlinderbloemigen, in Japan groeiende; de zaden, een op de l u p i n e n of wolfsboonen gelijkende boonensoort, waarvan het meel in plaats van boter bij de spijzen wordt gebruikt, heeten **soja-boonen,** terwijl daaruit de **soja-saus** wordt bereid.

Soje, z. s o y.

Sok of **sock,** z. s o c.

Sokaloïn, f. bitterstof uit de hars van een Aloë Perryi van het eiland Sokotra.

Sokkel, z. s o c l e.

Sokol, m. slavische vereeniging.

Sokratika of **sokratische leerwijze,** f. leerwijze van den griekschen wijsgeer Sokrates, die daarin bestaat, dat men de denkbeelden en begrippen uit den geest van den leerling zelven ontwikkelt, terwijl men hem door gepaste vragen langzamerhand er toe brengt, om zelve het begrip te vinden, dat men hem duidelijk wil maken; – **sokratische ironie,** f. fijne manier, om zich onwetend te houden, ten einde de denkbeelden van een ander des te beter te leeren kennen; – **sokratische scholen,** philosophische scholen der Oudheid, die uit de leer van Sokrates zijn voortgevloeid.

Sol., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor D. Solander (gest. 1782); ook voor Solutio, in de speciale beteekenis van in vloeistof zwevende gelatine.

Sol, [1]) in de muziek de benaming der G in de natuurlijke toonschaal.

Sol, [2]) fr. munt, z. s o u; ook peruaansche munt = 2,375 gld.

Sol, [3]) m. lat. zon; zonnegod, z. H e l i o s; Chem. naam van het goud; – *sol lucet omnĭbus*, de zon schijnt voor allen; – **solair** of **solārisch,** adj. (lat. *solāris, e*) tot de zon behoorende of haar betreffende; – *solair-constante*, f. de in caloriën uitgedrukte warmtehoeveelheid, die de aardoppervlakte zonder de opslorping in de atmospheer per minuut ontvangt van de zon; – **solair-mikroskoop,** n. zonne-vergrootglas (vgl. m i k r o s k o o p); – **solaar, solair-olie,** f. zonne-olie, uit bruine kolen gewonnen; – **solair-tubus,** m. zonnekijker; – **solariānen,** m. pl. zonnebewoners; – **solarin,** f. Phot. stof om glasplaten mee te bestrijken ter voorkoming van terugkaatsing van lichtstralen op 't achtervlak; – **solstitium** (spr. *ti* = *tsi*), n. (van *sol* en *sistĕre*, stellen, tot staan brengen), pl. **solstitia** of **solstitiën,** ook **solstitiaalpunten,** zonnestanden, zonnestilstandspunten, zonnekeerpunten; - z o m e r-s o l s t i t ĭ u m (*solstitium aestīvum*), zomer-zonnekeerpunt (op den 21sten Juni); - w i n t e r-s o l s t i t ĭ u m (*solstitium hibĕrnum* of *brumāle*), winter-zonnekeerpunt (op den 21sten December); – **solstitiaal,** adj. Bot. bloeiend op den langsten dag.

Sola, z. ond. *solus*.

Solaks, m.pl. turk. vroeger de boogschutters van de lijfwacht van den sultan, die uit Janitsaren-regimenten gekozen werden; – **solak-basji,** aanvoerder dier boogschutters.

solāmen, n. lat. (v. *solāri*, troosten) troost; – *solamen misĕris* (of *miserŭm*) *socĭos habuisse malōrum*, sprw.: het is een troost voor ongelukkigen (of der ongelukkigen) deelgenooten in het ongeluk te hebben; dikwijls veranderd in: *solamen misĕrum s. h. m.*, 't is een treurige troost, deelgenooten in 't ongeluk te hebben.

Solandgans, f. (eng. *soland-goose, solangoose*, noorw. *sule*, ijsl. *sula, haf-sula*, nw.lat. *sula*) schotsche gans, z. v. a. b a s s a n e r.

Soláno, m. sp. (lat. *solānus*, scil. *ventus*, wind, van *sol*, zon) eig. zonnewind, een warme wind uit Afrika, welks nadeelige invloed zich soms in Spanje doet gevoelen.

Solānum, n. lat. nachtschade of nachtschaduw, een giftig plantengeslacht met zeer vele soorten, inz. *solanum nigrum*, zwarte nachtschade of dolbes; – *sol. tuberōsum*, knolachtige nachtschade, aardappelplant; ook de tomaat, de tabak, het doodkruid, het dolkruid, de dolappel behooren er toe; – **solanéën,** pl. nw.lat. (*solanĕae, solanacĕae*) struik- en kruidachtige gewassen van een tweezaadlobbige plantenfamilie, meest met verdoovende kracht; – **solanine,** f. basisch plantvormend deel (alkaloïde) in de stengels en bladeren der nachtschade, inz. in de zwarte morel, ook in den aardappel.

Solarium, n. 1) (scil. *vectīgal*) lat. (van *sŏlum*, grond, bodem) Jur. grondbelasting, bodemcijns; – 2) (van *sol*, zon) zonnewijzer, aan de zon blootgestelde plaats, plat dak; – **solarianen, solarisch,** z. ond. s o l [3]).

Sola-wissel, m. it.-nederl. (van *solo, sola*, alleen; fr. *seule de change*, eng. *single bill*, it. *sola di cambio*) in een enkel exemplaar getrokken wisselbrief, die door geen s e c u n d a, t e r t i a enz. gevolgd wordt (vgl. t r a t t e); gewoonlijk verstaat men daaronder den steeds slechts in éen exemplaar aanwezigen e i g e n, d r o g e n of d o o d e n w i s s e l (fr. *bille de change*, eng. *promissory note*), den wissel, waardoor de trekker zich verbindt, zelf een som gelds op een bepaalden tijd aan een genoemd persoon te betalen.

sold, eng. (spr. *soold'*; partic. v. *to sell*, verkoopen) verkocht.

Soldaat, m. (it. *soldáta*, fr. *soldat*, mid.lat. *soldātus*; van s o l d, en dit van 't lat. *solĭdus*, munt) krijgsman, die in een staand leger voor s o l d of s o l d ij, d. i. tegen betaling dient, soedenier, soldenier, krijgsknecht; aan boord wordt s o l d a a t gemeenzaam gezegd van een of ander nietsbeduidend voorwerp, eindje touw enz., dat te veel in de tuigage in 't oog loopt; – **soldatésque,** f. fr. (it. *soldatesca*) krijgsvolk, krijgsmanschap, krijgslieden, inz. met het denkbeeld van teugelloosheid; – *à la soldatesque*, op zijn soldaatsch, op krijgsmansmanier.

soldeeren, Kmt. z. v. a. s a l d e e r e n (z. ald.); ook: met gesmolten metaal aaneenhechten

of dichtmaken; – **soldeer,** n. legeering van 2 deelen tin met 1 deel lood.

Soldo, m. it. (van 't lat. *solĭdus*, z. ald.; vgl. s o u) het $^1/_{20}$ deel eener l i r a, ital. rekenmunt van zeer verschillende waarde; ook soldij, belooning.

Solduriërs, m. pl. in de gallische oudheid: krijgslieden, die zich geheel en al aan eenen aanvoerder hadden toegewijd, op een gemeenzamen voet met hem omgingen en met hem stierven.

Solĕa, f. lat. zool, voetzool; tong, eene tot de schollen behoorende visch.

Solecisme, m. fr. z. s o l œ c i s m e.

solemneel, fr. (*solemnel*, liever *solennel*, van 't lat. *solemnis, e*) of **solenneel,** als adverb *solennĭter*, eig. jaarlijksch, wat ieder jaar plaats heeft, wat regelmatig wederkeert, vastgesteld gebruikelijk; plechtig, feestelijk, statig, plechtstatig, heerlijk; – **solemniteit,** f. (fr. *solemnité*, lat. *solennĭtas*) plechtigheid, feestelijkheid, praal; – *solennĭtas testaménti*, Jur. tot eene laatste-wilsverklaring gevorderde gebruiken; – **solenniseeren** (fr. *solenniser*), vieren, plechtig gedachtenis vieren; door wettelijke plechtigheden of formaliteiten bevestigen; – **solennisātie** (spr. *t=ts*), f. plechtige viering.

Solenieten, pl. gr. (v. *sōlēn*, goot, buis) soort van versteende schelpdieren, op eene messcheede gelijkende.

solenneel, solenniteit enz., z. ond. s o l e m n e e l.

Solenoïde, f. gr. (v. *sōlēn*, buis) buisvormige draadspiraal, die de eigenschappen van een magneet aanneemt, als er een elektrische stroom doorheen geleid wordt (= e l e k t r o-d y n a m i s c h e c y l i n d e r).

Solfanária of **solfatára,** f. it. (v. *solfo* = lat. *sulfer*, zwavel; fr. *soufrière*, v. *soufre*, zwavel) z w a v e l g r o e v e; zwavelmeer; krater van een vulkaan, die alleen zwaveldampen en waterdamp uitstoot; – **solfi,** pl. zwavelafdrukken (van edelsteenen, gesneden steenen, ringsteenen enz.).

solfeggiëeren, it. (*solfeggiare*, spr. *solfedz*–; v. *solfa*, toonladder), **solfiëeren** of **solmiseeren** (van de ital. toonnamen *sol, fa* en *sol, mi* gevormd; vgl. *ut, re* enz.), de toonladder zingen (alleen met benoeming der noten of op vocalen); – **solfeggiën** (spr. *solfédzjiën*) of **solfeggi,** pl. (fr. *solfège*) oefeningsstukken voor den zang zonder tekst; – **solmisātie** (spr. *-za-tsie*), f. het zingen der toonladder, in 't alg. iedere stemoefening.

Solfi, z. ond. s o l f a n a r i a.

Solicitor, z. ond. s o l l i c i t e e r e n.

solíde, adj. lat. (*solĭdus, a, um*, fr. *solide*) vast, dicht, sterk, gedegen, duurzaam, deugdelijk, bondig, houdbaar, bestendig, blijvend; grondig, zeker, vertrouwbaar, waar, echt, eerlijk, braaf, welgesteld; een s o l i d e m e n s c h, s o l i d e k o o p m a n, een mensch, dien men vertrouwen kan, bij wien hoofd en hart op de rechte plaats zitten, een koopman, die stipt zijne verplichtingen nakomt enz.; – **solĭdus,** m. (scil. *nummus*), pl. **soliden** (lat. *nummi solĭdi*), oudrom. aan beide zijden gestempelde goudmunt, aan gehalte ongeveer 5 gld.40 ct. waard; in de middeleeuwen, sedert de 7de eeuw, eene zilvermunt, zilvergeldstuk (*solidus argentĕus*), dat minder waarde heeft, naarmate men later in den tijd komt; – **solĭdum** n. het geheel; – *in solĭdum* of **solidair caveeren** of **staan,** voor het geheel gemeenschappelijk en ieder in het bijzonder borg of aansprakelijk zijn, of allen voor éénen en één voor allen borg blijven; – **zich solidair verklaren,** de verantwoordelijkheid op zich nemen voor de handelingen van anderen; – **solidaire pathologīe,** f. lat.-gr. ziekteleer, die als grondslag der ziekten de vaste deelen van het lichaam, inz. de zenuwen beschouwt, in tegenstelling met h u m o r a l e p a t h o l o g i e, z. ald.; – **solidaire pathológen,** m. pl. geneesheeren, die deze leer aanhangen; – **solidaire verbintenissen,** overeenkomsten, waarbij elk der deelnemers aansprakelijk is voor het geheele bedrag, b. v. der aangegane schuld; – **solidariteit,** f. nw.lat. gemeenschappelijke verplichting van velen voor ieder der medeverplichten op alle deelen van het geheel (in tegenst. met de verantwoordelijkheid of borgtocht *pro rata*); wederzijdsche afhankelijkheid van de menschen; – **solideeren** (lat. *solidāre*), bevestigen, verzekeren; – **solidātie** (spr. *t=ts*), f. (*solidatĭo*) bevestiging, verzekering; – **solidesceeren** (lat. *solidescĕre*), vast, stijf of hard worden; – **solidescentie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. het vastworden, verstijven, verharden; – **soliditeit,** f. lat. (*solidĭtas*) dichtheid, vastheid, genegenheid, duurzaamheid, blijvendheid, bestendigheid; grondigheid, grondige kennis, bondig oordeel, echtheid, waarheid, zekerheid; vertrouwbaarheid, gegoedheid.

Solidee, f. priestermutsje, kalotje; ontstaan uit „Soli Deo", d. i. voor God alleen, daar het alleen voor het Allerheiligste wordt afgenomen.

soli Deo glorĭa, z. ond. *Deus*.

Solidúngŭla, pl. n. nw.lat. (van *solĭdus*, dicht, vast, en *ungŭla*, klauw) eenhoevige dieren.

Soliénglas, n. tafelglas van betere hoedanigheid dan 't gewone boheemsche en daarom vaak tot spiegels gebezigd.

Soliloquium, n. lat. (van *solus*, alleen, en *loqui*, spreken) alleenspraak, zelfgesprek, gesprek bij zich zelven, z. v. a. gr. m o n o l o o g; – **solipsisme,** n. barb.-lat. (v. *solus* en *ipse*, z. ald.) z. v. a. e g o ï s m e; – **solipsíst,** m. z. v. a. e g o ï s t; allegorische naam der Jezuïeten, omdat zij, naar men wil, allereerst aan zichzelven denken.

Soliopapier, n. Phot. papier, waarbij voor de chloorzilveremulsie gelatine gebruikt is.

Solist, z. ond. *solo*.

Solitarius, n. lat. (*solitarĭus, a, um*, eenzaam) of **solitair** (fr. *solitaire*), eenzame, ongezellige, kluizenaar, h e r e m i e t; – **solitair,** ook een alleen gezette diamant (zonder kleinere steenen omgeven); soort van quadrille-spel, waarbij men altijd alleen speelt, zonder te beroepen; soort van vlinder, alsook soort van vlieg; verder: vogel van Ile de France, wiens bestaan door vele naturalisten betwist

wordt; als adj. eenzaam, ongezellig, teruggetrokken; – *ver solitaire*, m. fr. lintworm, een platte, zeer lange, gelede worm, die alleen van zijne soort in de ingewanden ontstaat (Taenia solium); – **solitaire,** n. spel, waarbij men alleen kan spelen met een tafeltje, waarin 37 gaten zijn, en met 36 puntige pinnetjes, ook het melancholiespel geheeten.

Solitúde, f. fr. (van 't lat. *solitūdo*) eenzaamheid, eenzame plaats, woestenij; naam van verscheidene eenzaam liggende landgoederen.

solĭtus, lat. gewoon, gebruikelijk; – *more solĭto*, naar gewoonte, naar oud gebruik.

sollĕcito, it. (spr. *-tsjito*; = lat. *sollicĭtus, a, um*) Muz. bekommerd, treurig, bedroefd.

solliciteeren, lat. (*sollicitāre*) in beweging zetten, verontrusten, bekommeren; inz. iets gerechtelijk bejagen, verzoeken, aanhouden, aanzoeken, om rechtshulp verzoeken; naar eenen post dingen; – **sollicitánt,** m. (lat *sollicĭtans*) aanzoeker, verzoeker, dinger naar eenen post, rechtszoeker, eischer; – **sollicitābel,** adj. nw.lat. geschikt ter aanzoeking, ter mededinging; – **sollicitātie** (spr. *tie* =*tsie*), lat. (*sollicitatĭo*) verontrusting, bekommering; dringende bede, het aanhouden, eischen, gerechtelijke bede; aanzoek, het dingen, mededingen naar een ambt, naar eenen post; – *sollicitatiōnes importūnae*, f. pl. lastige, allerdringendste aanzoeken; – **sollicitātor,** fr. **solliciteur,** m. bevorderaar, voortzetter, verzorger van iemands rechtszaak, van zijne belangen bij de regeering; – **solicitor,** m. eng. (vroeger *sollicitor*, spr. *sollissiter*; eig. de aanzoekende, vrager) procureur, zaakwaarnemer; – **solicitor-general** (spr. *dzjénnerel*), procureur-generaal, openbaar ministerie.

solmiseeren, solmisātie, z. solfeggiëeren.

solo, it. (lat. *solus*) alleen, zonder begeleiding, zonder hulp; – **solo,** n. Muz. alleenspel, alleengezang; in het kaartspel: alleenspel; ook de benaming van een kaartspel voor 4 personen; – **soloist,** f. zelfwerkend accentueer-toestel aan de autopiano, z. a.; – **solo-partij,** f. muziekpartij, door éénen zanger uit te voeren; – **solo-zanger, solist,** alleenzanger; – **solo-tout,** z. vole.

Solœcísme, n. lat. (van 't gr. *soloikismós*), pl. **solœcismen,** taalfout, dialektfout, inz. tegen de juiste uitspraak en de woordvoeging, zoo geheeten naar de stad Soli (gr. *Soloi*) in Cilicië, welker inwoners, onder den invloed der hen omringende vreemde volksstammen, hunne zuivere attische moedertaal langzamerhand verbasterden; – **solœcisch,** adj. met de zuivere taal strijdig; – **solœcist,** m. taalfoutenmaker.

Solokraat, lat.-gr. z. v. a. monokraat, monarch, z. ald.

Solon, m. naam van een atheenschen wetgever, geboren omstreeks 640 v. Chr.; soms gebezigd om een verlicht en rechtschapen wetgever aan te duiden.

Solota of zelota (van 't slavonisch *soloto*, goud, omdat die munt oorspronkelijk van goud was; fr. *izelotte*, z. ald.), turksche zilvermunt van 30 paras.

Solotnik, m. russ. (*solotnik*, van *sóloto*, goud) handelsgewicht = russ. pond of 4,266 gram.

Solo-tout, solo-zanger, z. ond. solo.

Solstitium enz., z. ond. sol.

solubel, solubiliteit, solutie, z. ond. solveeren.

solus, a, um, lat. alleen, eenig, enkel; – *solus cum sola*, hij met haar alleen, eenparig; – **sola,** f. (v. *sola*, scil. *fide*, door 't geloof alleen) leer van de rechtvaardiging door 't geloof in de luth. Kerk; z. ook sola-wissel.

Solutol, n. ruw cresol, een donkerbruine alkalische vloeistof met 60 % cresol, dient als desinfectiemiddel.

Solvay-proces, n. bereiding van soda volgens het procédé van Solvay; – **solvay-soda,** f. soda bereid uit salmiak, volgens Solvay.

solveeren, lat. (*solvĕre*) oplossen, ontbinden; onthullen, verklaren; eene schuld vereffenen, afdoen, betalen; – *solve* of *solvātur* ! afgek. *solv.* (op recepten): los op, of het worde opgelost! – **sólvens,** n. Med. het oplossende; pl. **solventia** of **solutīva,** oplossingsmiddelen, oplossende middelen; – **solvént** (*solvens*), en *solvéndo* (scil. *idoneus*), lat. of **solvable,** fr. adj. in staat om te betalen; – **solvéntie,** f. nw.lat. of **solvabiliteit,** f. (fr. *solvabilité*) betaalvermogen, vermogen om te betalen; – *in solūtum*, lat. in betaling of in plaats van gereede, bare of contante betaling aannemen of geven; – **solūbel,** adj. (lat. *solubĭlis, e*) oplosbaar, ontbindbaar; voor verklaring of uitlegging vatbaar; – **solubiliteit,** f. nw.lat. oplosbaarheid, ontbindbaarheid; – **solūtie** (spr. *t*=*ts*), f. lat. (*solutĭo*) oplossing; iets opgelost, ontbondens; – *solutio silicatis natrici*, waterglas, ter verharding van verbandstoffen; – verklaring, beantwoording, ontwikkeling; – Jur. *solutĭo*, betaling, opheffing eener verplichting door betaling; – *solutĭo indebĭti*, zonder gehoudenheid of verplichting gedane betaling, die deswege kan teruggevorderd worden; – *s. particulāris*, gedeeltelijke of stuksgewijze betaling, betaling op afslag, in mindering; – *s. contigŭi*, Med. bij breuken plaatsgrijpende verrekking; – *s. continŭi*, verrekking die bij eene wond of bij beenbreuk volgt; – **solutivum,** pl. –**va,** z. solvens; – *solutus, a, um*, lat. Bot. los aangehecht.

Som, f. (fr. *somme*, hoogd. *summe*, v. 't lat. *summa*, z. ald.) verzameltal, beloop, bedrag, grootheid, die uit de samenvoeging van twee of meer andere ontstaat; zekere hoeveelheid geld, geldsom; reken- of stelkunstig vraagstuk; – **sommeeren,** (fr. *sommer*, hoogd. *summiren*, nw.lat. *summāre*) samenstellen, optellen, oprekenen, de som van twee of meer grootheden vinden; z. ook ond. sommeeren.

Soma, 1) **somma,** f. it. (eig. last, vracht) oude koren- en vochtmaat in Opper- en Midden-Italië van zeer verschillende waarde.

Soma, 2) m. ind. Myth. god der maan, vader van Boeddha en eerste koning der maandynastie. Hij huwde de 27 dochters van Dakcha; maar daar hij 26 van haar veronachtzaamde voor hunne zuster Robini, trof Dakcha hem

met eene kwaal, die hem op geregeld wederkeerende tijden deed wegkwijnen.

Somaténen, m. pl. (van 't catalonisch *somatén*, stormklok, brandklok) catalonische landweer in den spaanschen vrijheidsoorlog van 1808—'13, die op het luiden der stormklok bijeenkwam.

somátisch, gr. (v. *sōma*, lijf) lijfelijk, lichamelijk, het lichaam betreffende; – **somatist,** m. z. v. a. materialist; – **somatologie,** f. lichaamsleer, leer van het menschelijk lichaam; – **somatomimiek,** f. voorstelling van den zielstoestand door middel van de bewegingen van het lichaam; – **somatomie,** f. z. v. a. anatomie, z. ald.; – **somatose,** f. uit vleesch bereid, eiwithoudend voedingspraeparaat; – **somatoskopie,** f. inwendig onderzoek van het lichaam door elektrische belichting.

somber, adj. (fr. *sombre*, spr. *sonbr'*; vgl. het sp. *sombra*, schaduw; v. 't lat. *umbra*, met voorgeplaatste, uit het lat. *sub* ontstane *s*) duister, donker, treurig, zwaarmoedig, knorrig, verdrietig; – **sombréro,** m. sp. (van *sombra*, schaduw) schaduwhoed, breedgerande spaansche hoed.

ꝑ **Sombrerophosphaat** of **sombreriet,** n. op phosphoriet gelijkend dierlijk bemestingsmiddel van het eiland Sombrero (tot de Antillen behoorende).

Sommatie, z. ond. sommeeren.

Somme, f. (fr. *somme, some*) groot vaartuig der Siameezen voor den zeehandel, z. v. a. jonk.

sommeeren, fr. (*sommer*, oudfr. *semoner, semondre*, provenç. *semondre, somondre*, eng. *summon*, en dit van 't lat. *summonēre*, herinneren, mid.lat. = *citare, vocare*) gerechtelijk aanmanen, eischen, opvorderen, b. v. tot betaling; dagvaarden, opeischen (eene vesting); z. ook ond. som; – **sommātie** (spr. *t*=*ts*), f. gerechtelijke aanmaning, dagvaarding; opeisching der verschuldigde belastingen; ook papier, dat die opeisching behelst.

Sommelier (spr. *-ljé*), m. fr. bottelier, wijnkellner.

Sommerfrischler, m. dui. iemand, die den zomer buiten doorbrengt.

Sommiet, m. (naar den berg Somma bij Napels, als de plaats, waar men hem het eerst vond) z. v. a. nepheline.

Sommíst, m. it. **sommísta,** (v. *sommāre*, sommeeren, ond. som) verzamelaar, compilator van theologische werken; afschrijver, hij die met de afvaardiging der pauselijke bullen is belast.

Sommitieten, pl. (van 't lat. *summĭtas*, fr. *sommité*, top, spits; vgl. summiteit) de hoogsten, voornaamsten, aanzienlijksten.

Somniātie (spr. *t*=*ts*), f. nw.lat. (*somniatĭo*, v. 't lat. *somniāre*, droomen, *somnĭum*, droom) magnetische slaap; – *somniatĭo in statu vigĭli*, het droomen in wakenden toestand, het wakend-droomen.

Somnus, m. lat. slaap; – **somnambúle,** m. en f. fr. (z. v. a. nw. lat. noctambulus, van 't lat. *ambulāre*, wandelen, rondgaan) nacht- of slaapwandelaar, maanzuchtige; een in den slaap sprekende, slapendwakende, helderziende (clairvoyant of -e), de toekomst voorspellende; – **somnambuleeren, somnambuliseeren,** nw.lat. slaapwandelen, in den toestand van magnetischen slaap zijn; – **somnambulísme,** n. het nachtwandelen, slaapwandeling; het slaapspreken, slapend-waken, helderzien, helderziendheid (clairvoyance); – **somnifĕra,** n. pl. lat. slaapwekkende middelen, slaapgoed; —**somniloque,** m. fr. (spr. *-lókk'*) luiddroomer, iemand, die slapend of droomend overluid spreekt; – **somnolént,** adj. lat. (*somnoléntus* of *somnuléntus, a, um*) slaperig, slaapzuchtig; – **somnoléntie** (spr. *t*=*ts*), f. (*somnolentĭa* of *somnulentĭa*) slaperigheid, slaapzucht.

somptueux, adj. fr. (spr. *sonptuéú*; v. 't lat. *sumtuosus*, van *sumtūs*, kosten, onkosten) prachtig, kostbaar, kostelijk, weidsch; – **somptuaire wetten** (lat. *leges sumtuarĭae*), wetten tegen de weelde; – **somptuositeit,** f. (fr. *somptuosité*) pracht, verkwisting, onmatige uitgave.

sonante, it. (van 't lat. *sonāre*, klinken) Muz. klinkend, helder; – **sonáte,** f. (it. *sonáta*) eig. klinkstuk, muziekstuk voor het klavier of forte-piano alleen, of in begeleiding van enkele instrumenten bestaande uit 2 tot 4, gew. echter uit 3 deelen: een allegro, een andante of adagio en een presto of rondo; – **sonatíne,** f. kleine sonate; – **sonét** of **sonnét,** n. (it. *sonétto*, fr. *sonnet*) klinkdicht, bestaande uit 14 doorgaans jambische verzen, die in twee 4-regelige en twee 3-regelige strophen zijn ingedeeld, met eene bepaalde rijmplaatsing; – **so(n)nettíst,** m. sonettendichter; – **son(n)ettenkrans,** m. rij van sonnetten, die bij elkaar behooren, b. v. J. Perk's *Mathilde*; reeds Horatius' 6 eerste oden van het 3e boek behooren bij elkaar en vormen een „krans".

sonchifolĭus, a, um, lat. Bot. ganzendistelbladerig.

Sonde, f. fr. Chir. metalen, doorgaans zilveren, ook van caoutchouc of gutta-percha vervaardigde stift van allerlei gedaante tot peiling der wonden, zweren enz., tentijzer, peilstift; Mar. zinklood, peillood, lood, werktuig om de diepte der zee te peilen of de gesteldheid van haren bodem te onderzoeken; aardboor, mijnboor; peilstang der tolbeambten; – **sondeeren,** (fr. *sonder*; sp. en port. *sondar*, waarschijnlijk van lat. *subundāre*, onder de golf of in de zee dompelen, v. *unda*, golf) met het peillood, het tentijzer enz. de diepte der zee, van een wond enz., of den aard van den bodem onderzoeken; oneig. iemand onderzoeken, toetsen, polsen, uitvorschen, uithooren; – **sondeerroede,** f. werktuig om te onderzoeken, hoe diep onder het zand rotsgrond voorhanden is.

Sonét, z. ond. *sonate*.

Sónica, f. fr. in het pharao- en bassetspel: kaart, die juist op tijd komt, om winst of verlies te beslissen; ook voor: te rechter tijd, van pas; dadelijk.

Sonjalamp, f. El. booglamp met langen brandduur.

Sonna, z. S c h i ï e t e n.

Sonne., bij natuurwetensch. benamingen afk. van P. Sonnerat (gest. 1814).

Sonnét, z. ond. *sonate.*

Sonnez, m. fr. (spr. *soné*) twee zessen in het triktrakspel.

Sonnieten, z. S c h i ï e t e n.

Sonométer, m. lat.-gr. (van 't lat. *sonus,* klank, geluid) klank- of geluidmeter, toonmaat, inz. ter bepaling van de relatieve trillingsgetallen, vgl. m o n o c h o r d i u m; door Wakley uitgevonden werktuig om den graad der hardhoorigheid bij iemand te bepalen; – **sonoor** of **sonōrisch,** adj. (lat. *sonōrus, a, um*) welklinkend, welluidend, voltonig, klank- of toonrijk; – *sonóro* of *sonoraménte,* it. Muz. klinkend, helderklinkend.

Soole, sole, f. hgd. zout water.

Sopha of **sofa,** f. (sp. en it. *sofa,* perz. *sôfah,* van 't arab. *soffah,* van *saffa,* in rij en orde plaatsen) turksch rustbed, kussenzetel, z. v. a. c a n a p é; met een tapijt belegde verhevenheid, waarop de grootvizier zijne audiëntiën geeft en de afgezanten hunne plaats innemen; vgl. d i v a n en e n g a r e b.

Sophatis, z. v. a. s e p h a r i e t e n (z. ald.).

Sophér, m. hebr. (*sôphêr,* partic. v. *sâphar,* schrijven, tellen) schrijver; schriftgeleerde, wetgeleerde; schoolmeester, wetsrollenschrijver bij de Joden.

Sophi, m. perz. (van het arab. *soefii,* in wol gekleed; vgl. s o f en s o f i, s o f i s t e n) wijze, godsdienstige; vandaar titel van den koning van Perzië.

Sophīa, f. gr. (van *sophos, ē, on,* wijs) eig. wijsheid; een vr.naam; Bot. heelkruid; – **sophísma,** n., pl. **sophísmen** of **sophismata** (van *sophidzein,* iemand wijs, verstandig maken; *sophidzesthai,* wijs, omzichtig zijn, listig handelen, iets kunstig verzinnen; iemand beet hebben), eig. iets schrander of listig verzonnens, sluwe vondst; inz. Log. bedrieglijke sluitrede, schijngrond, drogrede, verstrikkend betoog, bedrieglijke redeneering, waarbij óf in den grondslag óf in den vorm gezondigd wordt; – **sophíst,** m. (gr. *sophistēs*) oorspr. man vol levenswijsheid en staatkunde, wijsgeer en redeneerkundige der oudheid; later en tegenwoordig doorgaans drogredenaar, iemand, wiens redeneeringen niets dan valsche stellingen, verkeerde gevolgtrekkingen bevatten; – **sophistíek** of **sophisterij,** f. drogredekunde, bedrieglijke wijsheidsvertooning, spitsvondigheid, spitsvondige drogredenen, haarklooverijen; – **sophisticātie** (spr. *t*=*ts*), f. nw. lat. vervalsching, b. v. van drogerijen, edele metalen enz.; – **sophístisch,** adj. spitsvondig, verstrikkend, bedrieglijk, sluw; – **sophistiseeren** (spr. *-zee-*), den drogredenaar spelen, drogredenen maken en iemand daarmede zoeken te vangen, spitsvondigheden uitkramen.

Sōphron, m. gr. (*sōphrōn,* bij gezond verstand, bezonnen) matig, bezonnen, wijs man, als mansn.; – **Sophronia,** f. vr.naam: de onthoudzame, bezonnene, wijze; – **sophroníst,** m. (v. *sophronidzein,* bezonnen of wijs maken, verbeteren) zedenmeester, opziener over de zeden, soort van regeeringspersoon in het oude Athene; – **sophronistēres,** pl. Med. wijsheidstanden, verstandskiezen; – **sophronisterium,** n. verbeterhuis, gekkenhuis; – **sophrosȳne,** f. bezonnenheid, onhoudzaamheid, onthoudingsgave, matiging, kuischheid.

Sopor, m. lat. slaap, sluimering, verdooving, slaapzucht; – **sopeeren** of **soporeeren,** (lat. *sopīre, soporāre*) doen inslapen, bedaren, verdooven, stillen, verzachten, z. v. a. a s s o u p i ë e r e n; – **soporeus,** adj. in diepen slaap liggende; – **sopientia** (spr. *t*=*ts*), n. pl. Med. stillende, verzachtende geneesmiddelen; – **soporatief,** adj. nw.lat. in slaap brengend, slaapverwekkend: langwijlig, vervelend; – **soporiféra,** n. pl. lat. slaapwekkende middelen, slaapmiddelen, slaapgoed.

sopra, it. (= lat. *supra*) Kmt. over meer dan, op, boven; – *sopra agio,* m. (spr. *ádzjio*) buitengewoon opgeld bij koers boven p a r i; – *sopra protésto,* boven het protest, d. i. ter eere of uit vriendschap eenen wissel aannemen (a c c e p t e e r e n); – *sopra tara,* aftrek, die boven de gewone tara (z. ald.) wordt toegestaan; – **soprāno,** m. of **sopraan,** f. it. (eig. de of het opperste, bovenste, eerste) Muz. bovenstem, hoogste stem, z. v. a. d i s c a n t.

Sora, f. (fr. *sora, sare, essera, essere,* van arab. oorsprong: *soer*) netelkoorts met porseleinuitslag.

Sorbāten, n. pl. nw.lat. (v. het lat. *sorbum,* fr. *sorbe,* vrucht van den sorben- of lijsterbesseboom) ook **malāten** (van *mālum,* appel), appelzure zouten.

Sorben of **Sorbenwenden,** pl. naam van een wendisch volk van slavischen oorsprong, dat in de 5de eeuw in Duitschland, inz. in het land van Meiszen en Altenburg, doordrong.

Sorbét of **sjerbét,** n. arab. (fr. *sorbet,* sp. *sorbeto,* it. *sorbette,* eng. *sherbet,* v. 't arab. *sjerbet, sjorbet,* eig. slok, teug, dronk, van *sjariba,* drinken) 1° turksche koeldrank van water, fijngestooten rozijnen, citroensap, suiker, ambra enz.; 2° in Italië enz.: soort van vruchtenijs als koeldrank; – **sorbetière,** f. fr. sorbetvaas, tinnenkoelvat voor het sorbet.

sorbifolius, a, um, lat. Bot. lijsterbesseboombladerig (vgl. s o r b a t e n).

Sorbónne, f. fr. oorspr. hoofdcollege voor geestelijken op de hoogeschool te Parijs, en de daartoe behoorende gebouwen, naar Robert van S o r b o n, biechtvader en aalmoezenier van den koning, welke dien naam droeg naar zijne geboorteplaats, het dorp S o r b o n in het departement der Ardennen, en stichter was van deze school in 1250; later in 't algemeen de gezamenlijke godgeleerde faculteit te Parijs.

Sordes, pl. lat. onreinheden, vuiligheden, ontuig; – *sordes primārum viārum,* Med. onreinheden der eerste wegen, d. i. der spijskanalen; – **sordíde,** adj. (lat. *sordīdus, a, um,* fr. *sordide*) vuil, onrein, laag, gemeen, snood, verachtelijk,

laaghartig, gierig, vrekkig; – **sordiditeit,** f. nw.lat. onreinheid, vuilheid; laaghartigheid, gemeenheid, snoodheid, vrekkigheid.

sordo, it. (eig. doof = lat. *surdus*) Muz. gedempt, met verdoofden toon; – **sordino,** m. it., **sordine** of **sourdine** (spr. *soerdién'*), f. fr. demper, klankbedwinger, toonverdoover aan speeltuigen; – *à la sourdine*, fr. z. ond. s o u r d i n e; – *con sordino*, it. gedempt, met den demper, b. v. te spelen; – **sordūnen,** pl. gedempte orgelpijpen.

Sorenskrīver, m. gezworen schrijver, districtsrechter in eerste instantie in Noorwegen.

Sorghum, ook **sorgho,** n. (*holcus sorghum*; ind. *sorghi*) negergierst, kafferkoren, doerrah of durra, eene graansoort, die inz. in Afrika gebruikt wordt als voedsel en tot het bereiden van een bedwelmenden drank en verder dient tot voeder voor hoenders en vee; ook bevat de stengel een merg, dat naar honig smaakt en gekauwd wordt.

Sorgoedsch, f. turk. pluimbos, vederbos, met edelgesteenten versierd, dien de Turken aan hunnen tulband dragen; de sultan heeft er drie, de groot-dignitarissen van het rijk dragen er slechts één.

Soria, sp. (zoo geheeten naar de sp. prov. S o r i a) spaansche gewasschen lamswol.

Sorītes, m. gr. (*sorītēs*, d. i. eig. opgehoopt, van *sōros*, hoop) Log. kettingsluitrede, eene verkorte reeks van sluitredenen, welke den vorm eener enkele sluitrede heeft; verstrikkende gevolgtrekking.

Sornétten, f. pl. fr. (*sornettes*, verklw. van het oud-fr. *sorne*, sprookje) ongerijmde taal, zotteklap, praatjes, sprookjes, grillen.

Soroban, f. japansche rekenmachine; vgl. s w a n-p a n en a b a c u s.

Soróche, f. sp. (spr. *-ótsje*) bergziekte, door vermindering van het zuurstofgehalte der lucht bij het bestijgen van hooge bergen ontstaande.

Sorokowoi, z. s s o r o k o w o i.

sororiseeren (spr. *-zee-*), barb.lat. (van 't lat. *soror*, zuster) als zusters of zusterlijk met elkander omgaan; – **sororiatie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. ontwikkeling der vrouwelijke borsten; – **sororicida,** m. lat. zustermoorder.

sors, f. lat. (gen. *sortis*) fr. *sort*, m. (spr. *sôr*) lot, aandeel; levenslot, noodlot, lotsbedeeling, lotgeval, stand, rang enz.; ook hoofdsom, k a p i t a a l; vandaar *in sortem* c o m p u t e e r e n, tot de hoofdsom brengen; – *sorte* of *per sortem*, door het lot, door verloting; – **sortilegium,** n. nw.lat. (van 't lat. *sortilĕgus*, waarzegger) voorspelling door het lot.

Sorte, f. fr. (mid.lat. en it. *sorta*, van 't lat. *sors*) s o o r t, slag; – **sorteeren** (it. *sortire*), uitlezen, naar soorten afzonderen, afdeelen, uitzoeken, afzonderen, paren; vgl. a s s o r t e e r e n; – g e s o r t e e r d, adj. uitgezocht, in soorten bijeengevoegd; – goed g e s o r t e e r d, behoorlijk van het vereischte voorzien, b. v. zulk een winkel; – **sortiment,** n. voorraad van uitgezochte, afgezonderde waren, soortmenigte, goederenvoorraad: bij (duitsche) boekhandelaars: voorraad van door anderen uitgegeven werken, vgl. a s s o r t i m e n t; vandaar s o r t i m e n t s-h a n d e l, handel in boeken, door anderen uitgegeven, in tegenstelling met die van eigen oplage; – s o r t i m e n t s s t u k k e n, pl. groote en fraaie stukken barnsteen.

Sortie, f. fr. (van *sortir*, uitgaan, en dit van lat. *sortīri*, loten, een lot trekken; dan in 't ital. *sortire*, fr. *sortir*, in het algemeen: uittrekken en intranstief: uitgaan) uitgang, uittocht; Mil. uitval, het uitrukken der belegerden, om de belegeraars aan te vallen en hunne werken te vernielen; uitvalspoort; Kmt. uitvoer, vervoer van waren uit stad of land; soort van damesmantel voor avondpartijen; kaartje, dat bij voorstellingen enz., die tegen entrée toegankelijk zijn, aan iemand afgegeven wordt, die zich voor een oogenblik verwijderen wil; – *droits d'entrée et de sortie* (spr. *droa dañtré e d'sorti'*), in- en uitgaande rechten.

Sortilegium, z. ond. *sors*; – **sortiment,** z. ond. **sorte.**

Sorting pack cloths, pl. eng. grove wollen stoffen tot het inpakken van laken.

Sosie, 1) (spr. *sozi*) f. fr. stof van boomschors uit Indië, schorsstof.

Sosie, 2) m. iemand, die eene volmaakte gelijkenis met een ander heeft, sprekend op iemand gelijkt, iemands weerga (met zinspeling op S o s i a in den Amphitryon van Plautus en Sosie van Molière, die in Mercurus een anderen Sosia(e), zijn eigen wederga vindt).

Sosius, m. lat. (pl. *Sosii*) naam van een beroemd boekhandelaarsgeslacht in het oude Rome; vandaar in 't alg. voor boekhandelaar.

Sospiren, pl. it. (sing. *sospiro* = fr. *soupir*, v. 't lat. *suspirium*) zuchten; Muz. kleine rustpunten, pauzen in het zingen, die voor de zangers noodig zijn om adem te halen; – *sospirándo*, *sospiránte*, *sospirévole*, *sospiróso* (spr. *-zo*), it. Muz. zuchtend, klagend.

Sospiteit, f. lat. (*sospĭtas*, van *sospes*, welbehouden, onverzeerd) het welzijn, welstand.

Sossem, barg. paard; – **sossem prinserij,** bereden politie.

Sostánza, f. it. (van *sostenére* = lat. *sustinēre*, in stand houden, uithouden) Kmt. welstand, gegoedheid, c r e d i e t, s o l i d i t e i t; – *sostenúta*, it. (spr. *u=oe*) Muz. volgehouden, aanhoudend, met aangehouden tonen.

Sostrum, ook **sōtrum,** n. gr. (*sōstron*, van *sōdzein*, redden) reddingsloon, behoudingsloon; belooning van den arts voor het behoud van het leven; artsenloon.

Sot, m. fr. (spr. *so*; fem. *sotte*, mid.lat. *sottus*, angels. *sot*, sp. *zote*, van 't rabbijnsch *sjoteh*, dwaas) dom, eenvoudig mensch, domkop, onnoozele ziel, bloed, z o t; – **sotternie,** f. kluchtspel ten onzent in de Middeleeuwen; – **sotie** of **sotise,** f. satyrieke klucht of een dergelijk kluchtspel op het oude fr. tooneel; – **sottise,** f. (spr. *sottiéz*) zotheid, domheid, onnoozelheid, malligheid, domme streek; grofheid, lompheid, onbetamelijkheid, beleedigende taal.

sotádisch, adj. (lat. *sotadĭcus* en *sotadēus*, *a*,

um) vuil, ontuchtig, smerig, hoogst onkiesch; – sotadische verzen, wulpsche, vuile, dartele, ontuchtige verzen (naar een oud-gr. dichter Sotădes zoo geheeten).

Sōter, m. gr. (*sōtér*, v. *sōdzein*) redder, bijnaam van Zeus, Dionysos en Apollo, bijnaam van Ptolemæus I, koning van Egypte, en van Antiŏchus I, koning van Syrië; – **sotēres,** pl. bijnaam van Castor en Pollux, als beschermers der zeevarenden; – **soteriën,** pl. reddingsfeesten, dankoffers voor de uitredding; – **soterologie,** f. leer der zaligheid, heilandsleer, leer van Christus als den Soter, redder en zaligmaker der menschen; – **sotērisch,** adj. reddend; behoudend, gelukkig of zaligmakend, zaligend; – soterische munten, de oude munten met het kruis of het beeld van Christus, zooals de latere grieksche keizers die lieten slaan.

Sothis, m. Astron. naam, dien de Egyptenaren aan de schitterendste der vaste sterren gaven, onze hondsster of Sirius; – **sothisperiode,** z. caniculaire periode; – **sothiáchisch,** adj. wat tot de hondsster behoort; – sothiachische periode, tijdvak van 1460 jaren, na welks verloop het begin van het godsdienstig en dat van het burgerlijk jaar der Egyptenaren samenviel.

Sotnie, f. russ. (*sotnja*, van *sto*, honderd, genit. pl. *sot*) het honderd, afdeeling kozakken; – **zwarte sotnia's,** pl. huurlingen der zgn. ware Russen, voorstanders der reactie; – **sotnik,** m. hoofdman (over 100 man), vgl. setnik.

Soto, f. mal. gepeperde soep.

Sotrum, z. sostrum.

sottile peso, it. (*sottile* = lat. *subtīlis*, eig. fijn, dun; vgl. peso) Kmt. licht gewicht.

Sottise, z. ond. sot.

sotto voce, it. (spr. *-woótsje*; *sotto* = lat. *subtus*, onder, beneden; vgl. *sous*) Muz. eig. onder de stem, d. i. met zachte, gedempte, bedwongen of weerhouden stem, met zachte tonen.

Sou, of oorspr. **sol,** m., pl. **sous,** fr. (spr. *soe*; van 't lat. *solĭdus*, z. ald. = it. *soldo*, sp. *sueldo*) oude fr. rekenmunt = $^1/_{20}$ livre of ongeveer $2^1/_2$ cent; nu algemeen gebruikt voor het stuk van 5 centimes of $^1/_{20}$ franc.

Soubassement, n. fr. (spr. *soebass'máñ*) Arch. grondmuur; zuilgrondslag, zuilvoet.

Soubrétte, f. fr. (spr. *soebrétt'*; voor *sobrette*, v. *sobrĭus*, nuchter; nuchter van geest, bezonnen, verstandig) kamenier; inz. rol van vroolijk, dartel dienstmeisje of kamerjuffer op het tooneel; – **soubrette-partij,** f. rol daarvan; – **soubrette-zangeres,** f. zangeres van vroolijke en komische rollen, zangeres in een café-chantant.

Souche, f. fr. (spr. *soesj'*; eig. boomstomp) stamregister, stamlijst, d. i. het in een register enz. achterblijvend gedeelte der zigzagvormig of met bochten uitgesneden papieren, waarvan de echtheid later moet kunnen bewezen worden door ze tegen elkander te houden; ook niet afscheidbaar gedeelte van een bonboekje.

Souchóng, f. fijne theesoort.

Soucoupe, f. fr. (spr. *soekóep*; van *sous*, onder, en *coupe*, schaal, kop) schoteltje, b.v. bij een kopje.

Soudenier, z. soedenier.

Soudrah, z. soedra.

soufflé, adj. fr. (*omelette soufflée*) sterk gerezen eierkoek.

souffleeren, fr. (*souffler*, spr. *soefl-*; provenç. en oudsp. *suflar* = lat. *sufflāre*, blazen) toeblazen, toefluisteren, influisteren, voorzeggen; – **souffleur,** m. (spr. *soefl-*) inblazer, toefluisteraar, voorzegger, inz. op het tooneel; schertsend ook **souffleuse,** f. toefluisteraarster, voorzegster, inblaaster; – **soufflet,** m. fr. (spr. *soeflè*) klap, oorvijg, muilpeer; – **souffletade,** f. eene menigte klappen, eene dracht oorvijgen; – **souffleteeren,** klappen of oorvijgen geven; – **souffleteur,** m. klappenuitdeeler, toediener van muilpeeren.

Souffrance, f. fr. (spr. *soefráñs'*; v. *souffrir*, lijden, verdragen, dulden, v. 't lat. *sufferre*) het lijden, smartgevoel; Kmt. openstaande (niet vereffende) en met de wederzijdsche rekeningen niet overeenstemmende post; – **souffre-douleur,** m. (spr. *soefr' doeléúr*) eig. smartlijder; zondebok, verschoveling, verschoppeling, iemand, die de schuld van alles krijgt; iets, dat tot allerlei gebruikt of misbruikt wordt; – **souffreeren,** lijden, verdragen, uitstaan, ondergaan, gedoogen; toelaten, dulden.

soufre, m. fr. (spr. *soefr'*) uit lat. *sulfur*, zwavel; – **soufrage,** f. (spr. *soefráázj'*) het zwavelen of de zwaveling, het blootstellen der stoffen aan de werking van zwaveldamp; het indoopen in gesmolten zwavel; – **soufreeren,** zwavelen.

Souhait, m. fr. (spr. *soe-è*) wensch, begeerte, verlangen; – **souhaitable,** adj. wenschelijk, wenschenswaard; – **souhaiteeren,** wenschen, begeeren, verlangen.

soulageeren, fr. (*soulager*, spr. *soelazj-*; voor *souléger*, sp. *soliviar*, v. 't lat. *sublevĭāre* voor *sublevāre*, verlichten, van *levis*, licht, niet zwaar) ondersteunen, oprichten, verlichten, verzachten, verminderen, bedaren, troosten, verkwikken, draaglijker maken; – **soulagement,** n. (spr. *soelazj'máñ*) ondersteuning, verlichting, verzachting, troost, verkwikking, hulp, vermindering van pijn, gem. soelaas.

Soulèvement, m. fr. (spr. *soelèw'máñ*; v. *soulever*, opstaan, v. lat. *sublevare*) opstand, oproer.

Soumissie, f. fr. (*soumission*; spr. *soe-*) z. v. a. submissie (z. ald.).

Sounder, m. eng. klankgever, een toestel bij de telegraphie; ook telegrafist, die op het getik af, dus zonder de teekens af te lezen, het telegrafisch bericht opneemt.

Soupçon, m. fr. (spr. *soepsóñ*; oudfr. *soupeçon*, provenç. *sospeisso*, van 't lat. *suspicĭo*) argwaan, verdenking, achterdocht, het vermoeden; – **soupçonneeren** (fr. *soupçonner*), verdenken, verdacht houden, argwanen, vermoeden, gissen, voorgevoelen; – **soupçonnable,** adj. verdacht, aan verdenking onderhevig; – **soupçonneux,** adj. (spr. *soepsonnéú*) argwanend, mistrouwend, achterdochtig, ergdenkend.

Soupé, z. souper.

Soupente, f. fr. (spr. *soepánt'*; van *sous*, onder, en *pendre*, hangen, lat. *suspendĕre*) hang- of draagriem eener koets; Arch. hangkamertje.

Souper of **soupé,** n. fr. (spr. *soepé*; van *soupe*, soep, provenç. en sp. *sopa*, en dit van 't oudfr. *saup*, oudhgd. *sauf*, oudnederl. z u i p e, verwant met *zuipen*) avondeten, avondmaaltijd, avondmaal; – **soupeeren** (fr. *souper*), het avondmaal houden, avondmalen; – **soupière,** fr. (spr. *soepjèr*) soepschotel, soepkom.

Soupir, m. fr. (spr. *soepier*; v. lat. *suspirium* vgl. s o s p i r e n) zucht; Muz. kwartmaat rust; – *soupir de croche* (spr. *krosj'*), achtste rust; – *s. de double croche*, $^1/_{16}$ rust; – *s. de triple croche*, $^1/_{32}$ rust.

souple, adj. fr. (spr. *soepl'*; v. lat. *supplex*, de knieën buigende; it. *sóffice*) gedwee, lenig, buigzaam, taai, slap, zacht, rekkelijk; volgzaam, toegevend, medegevend, handelbaar, gehoorzaam; – **souplesse,** f. gedweeheid, lenigheid, buigzaamheid, rekbaarheid; onderdanigheid, volgzaamheid; vaardigheid, gezwindheid, rapheid der leden.

Source, f. fr. (spr. *soers'*; voor *sours*, beter *sors*, verouderd part. van *sourdre*, ontspringen, opwellen, van het lat. *surgĕre*, opstijgen; prov. *sórzer*, it. *sórgere*, sp. *surgir*) bron, oorsprong, oorzaak, begin; oneig. inz. handelsbron, vanwaar eene koopwaar uit de eerste hand wordt verkregen.

sourcilleux, adj. fr. (spr. *soerci-ljéú*; van *sourcil*, wenkbrauw) hoog, steil (van rotsen, bergen); somber, zwaarmoedig, trotsch, hoogmoedig.

Sourdine, z. s o r d i n e; – *à la sourdine* (spr. *soerdién'*), heimelijk, ter sluik, in stilte.

sous, fr. (spr. *soe*; in samenst. ook enkel *sou* , van 't lat. *subtus*, en ook voor *sub*, *sus-*) onder, b. v. *sous bande* (spr. *-band'*), onder kruisband (smalle strooken papier, waarmede men gedrukte bladen sluit, die men met de post verzendt); – s o u s b a n d e v e r z e n d e n, onder kruisband, zonder volledig omslag of c o u v e r t verzenden; – **sous-amendement,** n. (spr. *soesamand'mán*) onder-amendement, tweede voorstel ter verandering van een aanvullings- of verbeteringsvoorstel; – **sous-bras,** m. lapje van ondoordringbare stof in de damesjaponnen, ten einde het kleed voor het doorzweeten onder de armen te sparen; – **souscripteur, souscriptie,** z. v. a. s u b s c r i b e n t, s u b s c r i p t i e (z. ald.); – **sous-lieutenant,** m. onder-luitenant, 2e luitenant; – **sous-maître,** m. (spr. *soemètr'*) ondermeester; – **souspieds,** pl. (spr. *soepjéés*) voetriemen, strooken van leder of andere stof, die onder den voet doorgaan en dienen om de broek of de slobkousen op den voet en daardoor gespannen te houden; – **soussigné,** m. (spr. *soesi-njé*) ondergeteekende, onderteekenaar; – **soussigneeren,** onderteekenen; – **sousterrain,** z. s o u t e r r a i n; – **soustractie,** f. onttrekking, ontvreemding, aftrekking.

Soutache, f. fr. (spr. *soetasj'*; uit magyaarsch *sujtás*) plat fijn koord voor belegsel.

Soutane, f. fr. (spr. *soetáán*; mid.lat. *subtana*, *subtaneum*, sp. *sotana*, it. *sottàna*, onderrok, van *sottano*, onderst, van 't lat. *subtus*, beneden, onderaan) lijfrok der r. kath. geestelijken, ongeplooid afhangende rok met nauwe mouwen onder het bovenkleed; ook dikwijls de geestelijke stand zelve; – **soutanélle,** f. korte lijfrok der aankomende geestelijken.

souteneeren, fr. (*soutenir*, spr. *soet-*, van 't lat. *sustinēre*) onderhouden, ondersteunen, onderschragen, onderstutten, schoren, versterken, kracht geven; beweren, staande houden, verdedigen, voorstaan; – **soutenable,** adj. fr. (spr. *soet'náb'l*) houdbaar, verdedigbaar; – **soutenánce,** f. kracht om zich staande te houden; – **souteneur,** m. houder van een speelhuis, van een bordeel; ook minnaar van een publieke vrouw, die op haar kosten leeft en personen, die zich met haar inlaten, geld afzet; – **soutien,** m. en n. (spr. *soetjeń*) steun, stut, schraag, ondersteuning, bijstand; bij kleermakers en naaisters: middelen ter opstijving, ter ronding; stijfje, strootje of ijzerdraad om iets stevig te maken.

Souterrain, n. fr. (spr. *soeterreń*; van 't *subterranĕus, a, um*, onderaardsch) onderaardsch vertrek, lage benedenverdieping, onderaardsche gang, kelderverdieping.

south, eng. (spr. *sous*), zuiden, zuid (in vele samenstellingen voorkomende); – **south-eastern** (spr. *-iestr'n*), zuid-oost, inz. zuidoostenwind; ook groote eng. spoorwegmaatschappij.

Soutien, z. onder s o u t e n e e r e n.

Souvenir, n. fr. (spr. *soew'niér*; van 't lat. *subvenīre*, eig. bijkomen, te hulp komen; te binnen komen, invallen) aandenken, gedachtenis, herinneringsgeschenk, geheugen- of herinneringsboekje, m e m o r i e-boekje, zakboekje.

souverain, fr. (spr. *soew'reń*) of **soeverein,** adj. (it. *sovráno*, van 't mid.lat. *superānus*, *suprānus*, van 't lat. *super*, *supra*, boven, op) opperst, hoogst, allerhoogst, oppermachtig, onbeperkt, onbepaald, ongebonden, vrijheerschend, onafhankelijk; als subst. m. onbepaald gebieder, opperheer, staatshoofd, onafhankelijk vorst, koning enz.; ook goudmunt in Engeland (s o v e r e i g n) = 20 shilling sterl. of 12 gld.; – **souvereiniteit,** f. (fr. *souveraineté*) onbepaaldheid of onafhankelijkheid van eenen vorst of staat, oppermacht, opperheerschappij, onbeperkt gebied, vrije en onafhankelijke staat.

Sover, m. nachtwind aan het Gardameer, zie o r a.

Sow., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor Sowerby (gest. 1854).

Sowas, n. (javaansch *soewâsa*, maleisch *swâsa*) gemengd metaal uit goud en japansch koper, waaraan door aanstrijking eener blauwe of zwarte kleurstof eene waarde gegeven wordt, die het aan het fijnste goud gelijk maakt.

Sówjet of liever **sáwjet,** servisch (van *sáwjetowati*, raden) raad, senaat; – **sówjetnik** of **sáwjetnik,** raadsheer, senator.

Soxhlet, toestel om melk kiemvrij te maken voor zuigelingen, genoemd naar den uitvinder; ook de daarmee bereide melk.

Soy, m. of **soje,** f. (oud-it. *soja* = *seta*, zijde, oudfr. *soye*, mid.lat. *essajum*) wollen stof, de beste soort van ras of gladde serge; - **soyeux,** adj. fr. (spr. *soajëú*; van *soie*, zijde) zijdeachtig, zacht, als zijde, zeer fijn.

Spaath, spaat, n. Miner. onbepaalde naam voor verscheiden ruitvormige of rhomboëdrische mineralen, met bladerige, glanzige breuk, b. v. l o o d s p a a t, v e l d s p a a t, v l o e i s p a a t, g i p s s p a a t, k a l k s p a a t, z w a a r s p a a t enz.

Spacie, spaciëus, adj. z. **spatie, spatiëus,** ond. s p a t i u m.

Spada, m. mal. inlandsche jongen, bediende (eigenl.: wie is daar?).

Spada, m. ital. zwaard, degen, titel der pauselijke kamerheeren, die geen bepaald ambt bekleeden.

Spadassin, m. fr. (spr. *-seǹ*; it. *spadaccino*, van *spada*, degen) voorvechter, vechtersbaas, plukhaarder, man van de punt; – **spadille,** f. fr. (spr. *spadiélj'*; van 't sp. *espadilla*, verklw. van *espada*, degen) schoppenaas, de hoogste troef in het omberspel en het solospel.

Spadel, z. s p a t e l.

Spadille, z. ond. s p a d a s s i n.

Spadix, f. gr. (van *spaein*, trekken, scheuren) afgereten tak, inz. palmtak; arenhulsel, bloeikolf; – **spado,** m. lat. (van 't gr. *spadōn*) een ontmande, gesnedene, gelubde; – **spadōnisch,** adj. ontmand, gesneden, gelubd.

† **Spagnolétte,** f. (van 't sp. *españoleta*) ijzeren deur- of vensterstang, tot betere sluiting; spaansche menuet; ook dik, flanelachtig weefsel.

Spagyrīe, f. (*ars spagyrĭca*, in de middeleeuwen kwalijk gevormd van 't gr. *spaein*, *spān*, trekken afscheuren, scheiden, en *ageirein*, verzamelen, vereenigen) vroeger voor scheikunde (chemie), inz. scheiding tot veredeling der ertsen; het goudmaken; – **spagyrisch,** adj. scheidend, veredelend, ertsveredelend; – s p a g y r i s c h e k u n s t of k u n s t s t u k k e n, of s p a g y r i s c h e p h i l o s o p h i e, kunst of kunstgrepen, door welke metalen ertsen opgelost, gezuiverd en in edele metalen veranderd worden; het zoeken van den steen der wijzen.

Spahi, m., pl. **spahis,** 1) (vgl. s i p o y s) turksche ruiters; thans ook in Algerië een in franschen dienst staand ruitercorps, dat meest uit inboorlingen bestaat, ook mamelukken en tegenwoordig *chasseurs d'Afrique* geheeten; – 2) bezitter van kroonleenen, leenheer, grondeigenaar; vandaar **spahilik,** kroonleengoed.

Spalier, n. z. e s p a l i e r; – **spalieren,** eenen muur met latwerk bekleeden om er boomen tegen te leiden; in Boven-Duitschland: behangen, bekleeden.

Spalm, m. (it. *spalmo*, fr. *espalme*) teer, scheepspek; kleefdeeg; – **spalmeeren,** (fr. *espalmer* en *spalmer*, it. *spalmare*) teren; z. v. a. k a l f a t ĕ r e n.

Spalniki, m. pl. russ. kamerheeren aan het russische hof.

Spalt, m. blinkend witte steen, die naar het kristal zweemt en gebruikt wordt om de metalen tot smelting te brengen; ook soms z. v. a. a s p h a l t.

Spampanáten, pl. (it. *spampanāta*, van *spampanāre*, de ranken afnemen, afsnijden; oneig. opsnijden, pochen, en dit van *pampano*, *pampino*, wijnrank, lat. *pampinus*) grootspraak, pralerij, pocherij.

Spanæmīe, f. gr. (v. *spanios*, gebrek lijdend, karig, en *haima*, bloed) ziekelijke toestand van het bloed met vermindering der bloedlichaampjes en der vezelstof, ook soort bloedarmoede.

spandeeren, z. s p e n d e e r e n.

Spaniel, m. eng. (spr. *spénjel*; fr. *épagneul*, oudfr. *espagneul*, nw.lat. *hispaniŏlus*, v. *Hispaniola* of *Haïti*, waar men de beste soort dier honden vond) patrijshond, kwartelhond, vgl. s p i l g i o e n.

Spanish stripes, pl. eng. (spr. *a=ee*; *i=ai*) lichte lakenstoffen, die voor uitvoer naar China gefabriceerd worden.

Spanjool, spanjolet, z. e s p a g n o l.

Spanopōgon, m. gr. (van *spanios*, *ē*, *ón*, schaarsch, dun, en *pōgōn*, baard) dunbaard.

spanseeren, (hoogd. *spazieren*, uit ital. *spaziare*, uit lat. *spatiari*) wandelen; - **spanseerder,** m. liefhebber van wandelen; – **spanseerplaats,** wandelplaats.

Spant, n. nederl. (v. s p a n n e n; hoogd. *spann* of *spant*) in den scheepsbouw: naam der dikke en dubbele zijstukken, waaruit het geraamte van een schip bestaat; in houten, ribben; – **spantbout,** m. naaibout, koppelbout.

Spáradrap, m. (fr. *sparadrap*, nw.lat. *sparadrăpa*, *sparadrăpum*) Med. fontanelpleister, eene op beide zijden met was of kleefstof bedekte stof tot verband van kunstzweren.

Sparágmus, m. gr. (*sparagmos*, van *sparássein*, vaneenrijten, verscheuren) hevige kramp; – **sparagmōdisch,** adj. Med. tot hevige krampen geneigd en daaraan lijdende.

Sparaxis, f. geslacht der iridaceën, knolgewassen met zwaardvormige bladeren en mooie, groote bloemen, afkomstig uit de Kaapkolonie in 6 soorten.

Sparganosis, f. gr. (van *sparganon*, windsel, *sparganoen*, inwikkelen) inwikkeling, het omzwachtelen van een lijdend lichaamsdeel.

spargeeren, lat. (*spargĕre*) uitstrooien, ruchtbaar maken, rondpraten, verspreiden, op aller tong brengen; – **spargimént** of **spargemént,** n. nw.lat. uitgestrooid gerucht, uitstrooisel, volkspraatje; elders ook z. v. a. omstandigheden, omslag, c e r e m o n i ë n (veel spargementen maken); – **spargíllum,** n. wijkwast; – *sparsus*, *a*, *um*, lat. Bot. verstrooid; - **sparsa,** pl. lat. verstrooide dingen, verspreide geschriften (ook als titel van bijeenverzamelde opstellen); – *sparsim*, adv. lat. hier en daar verspreid, wijd en onregelmatig uiteenstaande, b. v. zulke vlekken, hokken enz.

Spargōsis, f. gr. (van *spargān*, zwellen, tot berstens vol zijn) Med. het opzwellen; sterke opzetting der vrouwenborsten met zog.

Sparrm., bij natuurwetenschappelijke be-

namingen afk. voor A. Sparrmann (gest. 1787).

Sparsa, z. ond. s p a r g e e r e n.

Sparsette, z. v. a. e s p a r s e t t e, z. ald.

sparsim, z. ond. s p a r g e e r e n.

Spartaan, m. inwoner der stad Sparta in het oude Griekenland; vandaar **spartaansch,** adj. den Spartanen eigen of toebehoorend; inz. voor gestreng, hard, mannelijk, b. v. spartaansche kindertucht, zeden.

Spartam et Martham (h e b b e n), een post en eene vrouw, eene kooi en een vogel (hebben); – *post Spartam sumĕre Martham*, trouwen na een bestaan te hebben verkregen.

Spartito, n. it. Muz. z. v. a. p a r t i t u u r; bij de Italianen in het algemeen z. v. a. c o m p o s i t i e, muziekstuk.

Spártogras of **spartium,** n. (sp. *esparto*, van 't lat. *spartum*, gr. *spártos*, *spartón*, *spartion*) spaansche brem, draad- of vlechtgras, waarvan de draadvormige taaie bladeren, evenals hennep, tot touw- en vlechtwerk, inz. in Spanje, worden gebruikt; – **sparterie,** f. fr. mattenfabriek; vlechtwerk; – **sparterie-hoeden,** van sparto-gras enz. gevlochten hoeden.

Spasis, f. gr. (van *spaein*, trekken) Med. het trekken, krampachtige beweging; – **spasma, spasme,** n. of **spasmus,** m. kramp, hevige onwillekeurige samentrekking der spiervezelen; – **spasmátie** (spr. *t=ts*), n. geringe, lichte kramp; – **spasmátisch,** adj. aan kramp lijdend; ook krampstillend, b. v. geneesmiddelen (beter a n t i s p a s m o d i s c h); – **spasmodika** of **spasma,** n. pl. krampwerende middelen (liever a n t i-s p a s m o d i k a); – **spasmōdisch,** ook **spastisch,** adj. krampachtig, krampig, ook krampstillend, b.v. s p a s m o d i s c h e m i d d e l e n (liever a n t i s p a s m o d i s c h); – **spasmologie,** f. krampleer, leer van de krampe pijnen; – **spasmophilie,** f. groote neiging tot krampen.

Spassapensiére, f. it. Muz. mondtrommel of bromijzer, een speeltuig, dat met de tanden vastgehouden en door het aanslaan eener stalen tong bespeeld wordt.

Spatangieten, pl. gr. (van *spátangos*, zeeëgel) soort van versteende zeeëgels.

Spatel, f. (van 't lat. *spatŭla*, verklw. van *spatha*, gr. *spathē*, spaan; vgl. e s p a d i l l a) ook **spadel,** werktuig, rond aan de eene en vlak of plat aan de andere zijde, dienende bij de apothekers om de zalven uit te strijken, uit de potten te steken enz., strijkmes, pleisterstrijker; bij schilders: mes tot het samenstrijken der verven, tempermes; ook een gelijksoortig werktuig bij stukadoors enz.; – **spatacéën,** pl. nw.lat. (*spathacĕae*) scheede-leliën, welker bloem in eene breedbladerige scheede steekt; – *spathulatus*, *a*, *um*, lat. Bot. spadelvormig; – *spathulaefolĭus*, *a*, *um*, Bot. spadelbladerig.

Spath, z. s p a a t h.

Spathacéën, z. ond. s p a t e l.

Spatium (spr. *t=ts*), n. lat., **spatie** of **spacie** (spr. *t=ts*), f., pl. *spatĭa* of **spatiën,** ruimte, tusschenruimte, tusschenwijdte; tijd, tijdruimte, termijn; schei- of aanvullingsstaafjes der letterzetters (vgl. q u a d r a t e n); – *spatium deliberatiōnis*, tijd der overlegging; Jur. wettelijk bepaalde tijd, binnen welken een erfgenaam zich moet verklaren of hij de nalatenschap al of niet aanvaardt; – *spatium internum*, inwendige ruimte; – *spatium vacŭum*, of enkel **vacŭum,** z. ald.; – **spatiëus** (spr. *t=ts*), adj. (lat. *spatiōsus*, *a*, *um*) ruim, wijd, breed, omvattend, uitgestrekt; – **spatsieren,** hoogd. (*spazieren*, van het lat. *spatiāri*, eig. eene ruimte doorwandelen) langzaam gaan, slenteren, vermaakshalve uit wandelen, rijden, varen gaan, s p a n s e e r e n, vgl. ook p r o m e n e e r e n.

Speaker, m. eng. (spr. *spieker*, v. *speak*, spreken) spreker, voorzitter in het eng. Lagerhuis, omdat hij bij voorkomende gelegenheden voor het geheele Huis het woord moet voeren.

Specerij, f. (mid.lat. *espiciae*, it. *spezie*, *spezieria*, fr. *épices*, *épicerie*, van 't lat. *species*, soort, inz. van kruiden en dgl.) welriekende kruiden of drogerijen van verhittende, prikkelende kracht, geurige kruiderijen; – **specerij-eilanden,** naam voor de Molukken, wegens de daar voorkomende specerijen, n. l. kruidnagelen, muskaatnoten en foelie; – **specerijhandelaar,** koopman in geurige kruiderijen, kruidenier; vgl. m a t e r i a l i s t.

Speciēs, f. (pl. insgelijks s p e c i e s) lat. (v. *specĕre*, *spicĕre*, zien) of **specie,** eig. **aanblik;** gestalte, gedaante, gesteldheid, het uiterlijk aanzien, schijn; begrip; gew. de bijzondere soort (van geringeren omvang dan g e n u s); Arith. hoofdrekenwijze, hoofdregel of hoofdbewerking der getallen; ook toevoegsel, bestanddeel van artsenijen, spijzen enz.; Med. inz. mengsel van grof klein gemaakte plantendeelen; geld- of muntsoort, inz. geheele of groote munt, in onderscheiding van klein geld of brokkelgeld en papieren geld, b. v. s p e c i e-d a a l d e r, s p e c i e-d u k a a t, s p e c i e-m a r k; – *ad specĭem*, voor den schijn; – *in specĭe*, inzonderheid, vooral; ook in baar of gereed (contant) geld; – *sub specĭe*, onder de gedaante, onder het voorkomen of den schijn, b.v. *sub specĭe amicitĭae*, onder den schijn van vriendschap; – *sub una specĭe*, onder eenerlei gestalte, namelijk alleen die van het brood, zooals de Katholieken het heilig Avondmaal gebruiken; – *sub utrāque specĭe* of enkel *sub utrāque*, onder beiderlei gestalte, namelijk brood en wijn, bij 't Avondmaal der Protestanten (vgl. U t r a q u i s t e n); – *species facti*, Jur. voorstelling, openlegging van het gebeurde, verhaal der feiten, gang der zaak; – *species amārae*, bittere kruiden, koortskruiden; – *sp. antiaphtōsae*, indische spruwkruiden, zie (*obat*)*seriawan*; – *sp. laxantes*, St. Germainthee, afvoerende kruiden; – *species pectorāles*, pl. borstthee; – **speciaal,** (lat. *speciālis*, *e*) of **speciëel,** adj. bijzonder, afzonderlijk, elk op zich zelve; bepaald, nauwkeurig; – **speciālis** of **speciaal,** m. een bijzonder bekende, vertrouwde, boezemvriend; – **speciale kaart,** kaart, die eene afzonderlijke landstreek op groote schaal voorstelt, in tegenst. met g e n e r a l e k a a r t; – **speciale resolūtie,**

f. bijzonder, afzonderlijk besluit; – **speciale volmacht,** volmacht voor eene bijzondere zaak, aangelegenheid of verrichting; – **speciale wapenen,** artillerie en geniecorps samengenomen, omdat deze hunne eigen techniek en wetenschap hebben; – *specialĭa*, ook *specialiōra*, pl. bijzondere omstandigheden, bijzonderheden; het nadere, meer nauwkeurige; – *ad specialĭa*, tot de bijzondere omstandigheden; – *specialissĭma*, n. pl. kleinste of geringste en onbeduidendste omstandigheden; – *specialissĭme*, op het bijzonderst, nauwkeurigst; – *specialĭter*, z. v. a. *in specie* (z. boven); – **specialiseeren** (spr. *s*=*z*), nw.lat. bijzonder kenmerken en aanduiden; bijzonderen, op zich zelve beschouwen; – **specialiteit,** later lat. (*specialĭtas*, fr. *spécialité*) bijzonderheid, bijzondere eigenaardigheid, soortelijke eigenschap (in tegenst. met generaliteit), b.v. de specialiteit moet geenerlei inbreuk maken op de generaliteit, d. i. datgene, wat in het bijzonder is uitgedrukt, moet niet derogeeren of geenerlei schade toebrengen aan hetgeen in 't algemeen gezegd is; onderdeel van een handelstak of bedrijf, waarvan iemand bijzonder of uitsluitend werk maakt, b. v. specialiteit in boorden, stoelen enz.; het vak van studie, van kunstvlijt, waaraan men zich overgeeft, het bijzonder lievelingsvak; de persoon heet eveneens zoo of ook **specialist;** – **specifiek,** adj.nw. lat.(*specifĭcus, a, um*, fr. *spécifique*) wat in het bijzonder aan iets eigen is, wat het kenmerkt, eigen, eigenaardig, in de bijzondere soort of eigenaardigheid gegrond, volgens den natuurlijken aard of de soortelijke eigenschap, soortelijk, b. v. het specifiek gewicht van een lichaam, d. i. de verhouding of betrekking van het gewicht van een stof tot dat van een andere van denzelfden ruimte-inhoud (n. l. tot dat van water vóor vaste en vloeibare, of tot de dampkringslucht voor gasvormige lichamen); goud is specifiek zwaarder dan lood, d. i. het overtreft bij gelijk volume of gelijke grootte het lood in zwaarte; – specifiek middel, geneesmiddel, dat op eene eigenaardige wijze werkt, dat in zekere bepaalde ziekte werkzaam is, zooals b. v. de kina tegen koorts, of dat bij voorkeur op een bepaald orgaan werkt, zooals b.v. digitális op het hart; – specifieke warmte, de hoeveelheid warmte, uitgedrukt in calorieën, die aan 1 gram van een stof moet worden toegevoerd, om deze 1^0 C. in temperatuur te doen stijgen (vgl. warmte-capaciteit, onder capable); – **specificum,** n., pl. **specifica,** Med. geneesmiddel, dat bepaaldelijk eene ziekte of kwaal bestrijdt en geneest; zeker, eigen, doelmatig middel; – *specifĭce*, in 't bijzonder, stuksgewijs, stuk voor stuk, elk op zich zelve; – **specificeeren,** (fr. *spécifier*) elk voorwerp in het bijzonder, op zich zelve of nauwkeurig opgeven, bepalen, aanteekenen of benoemen, van punt tot punt kennelijk maken, bij name optellen, stuksgewijze benoemen of nederschrijven; – **specificātie** (spr. *t*=*ts*), f. nauwkeurige, stuksgewijze opgave of lijst, benoeming van ieder deel van een geheel in het bijzonder, bijzondere opgave, nauwkeurige optelling, opnoeming of verklaring van stuk tot stuk.

Specillum, n. lat. (van *specĕre*, zien) Chir. zoeker of peiler, zoek- of peilnaald, tentijzer, z. v. a. sonde.

Specimen, n., pl. **specimĭna,** lat. (van *specĕre*, zien, beschouwen) proef, staal, model, proefstuk, proefwerk, proefschrift, bewijs; – **speciēus,** adj. (lat. *speciōsus, a, um*) aanzienlijk, schoon; schijnbaar, misleidend, schoonschijnend, wat den schijn of glimp der waarheid, der waarschijnlijkheid heeft; – *speciōsus, a, um*, Bot. aanzienlijk, in vergelijking met andere van aanzienlijke grootte en tevens van bijzondere schoonheid.

spectābel, adj. lat. (*spectabĭlis, e*, van *spectāre*, aanzien, beschouwen) bezienswaard, aanzienlijk; – *spectabilis, e*, lat. Bot. uitstekend, fraai; – **spectabiliteit,** f. (lat. *spectabilĭtas*) aanzienlijkheid, titel voor staatsdienaren in het latere romeinsche keizerrijk en voor de dekens aan duitsche hoogescholen; – **spectākel,** n. (lat. *spectacŭlum*, fr. *spectacle*) elk voorwerp, dat de blikken, de aandacht tot zich trekt, de oogen boeit, schouwspel, vertooning, openbare vertooning; aanblik, gezicht, tooneel; gem. opzien, opschudding, geraas, verwarring; – **spectakelstukken,** pl. tooneelspelen, waarin bijzonder veel te zien is, zooals marschen, optochten, dansen, om de groote menigte te lokken; – **spectaculeeren,** nw.lat. of **spectakel maken,** opzien verwekken, opschudding maken; – **spectaculeus,** adj. zonderling, opzienbarend, schandelijk; – **spectātor,** (spr. *spekteeter*) m. lat. toeschouwer, rondkijker; waarnemer; ook eng. titel van tijdschriften o. a. van de Foe, Addison enz., in navolging daarvan: de Hollandsche spectator, titel van een der beste geschriften van onzen Justus van Effen (gest. 1735), een werk in 1731 begonnen, inhoudende opstellen of vertoogen vol menschenkennis en levenswijsheid, met smaak en oordeel ontleend aan den tijd, waarin hij leefde; – **spectatorium,** n. nw.lat. kring van aanschouwers, gezamenlijke toeschouwers.

Spectrum, n., pl. **spectra,** nw.lat. (van 't lat. *specĕre*, zien, beschouwen; *spectrum*, beeld in de ziel, voorstelling; fr. *spectre*) spook, verschijning; Phys. kleurenbeeld, waarin samengesteld licht door dispersie, door middel van een prisma of door buiging wordt uitgebreid; kleuren-spectrum, zonne-spectrum, licht-spectrum, warmte-spectrum enz.; – *spectra oculōrum*, oogmisleidingen, gezichtsbegoochelingen; – **spectraal-analyse,** f. door Bunsen en Kirchhoff in 1860 ingevoerde onderzoeking van stoffen door de haar eigen gekleurde strepen, welke zij (in een vlam vervluchtigd en door prisma en kijker onderzocht) in het kleuren-spectrum laten waarnemen; – **spectro-colorimeter** of **ophthalmo-spectroskoop,** m. door prof. Vierordt uitgevonden toestel tot onderzoek van kleuren-

blindheid; - **spectroskoop,** m. uit een nauwe spleet, prisma en convexglas samengesteld toestel om de spectraal-verschijnselen der stoffen te onderzoeken, zie c o l l i m a t o r; - **spectroskopisch,** adj. dergelijke onderzoekingen betreffende; - **spectrometer,** m. spectroskoop, voorzien van een schaalverdeeling, ter aanwijzing van de mate van breking der stralen; - **spectroskopist,** m. sterrenkundige, die onderzoekingen doet met den spectroskoop; - **spectrophotometer,** m. toestel om twee verschillende lichtbronnen te vergelijken.

Specŭla, f. lat. (van *specĕre*, zien, bekijken) hoogte ter waarneming van de omliggende streek, wachthuis op een hoogte, tinne; - *speculae Hercŭlis*, pl. tinnen van Hercules, twee bergen aan de straat van Gibraltar, C a l p e in Europa en A b y l a in Afrika, ook pilaren, zuilen of kolommen van Hercules geheeten.

speculeeren, lat. (*speculāri*) eig. rondzien, bezichtigen, kijken, bespieden, gadeslaan; in den geest beschouwen, nadenken, navorschen, diepzinnig denken, bovenzinnelijke beschouwingen maken; handelsplannen maken, winst berekenen, op handelsvoordeelen loeren, plannen, redeneeringen, berekeningen in zake van financiën, handel, rijzing of daling der fondsen enz. maken; - **speculánt,** (van 't lat. *specŭlans*) of fr. **speculateur,** m. beschouwer, bespiegelaar, navorscher, overpeinzer; ondernemer, winstzoeker, winstbejager; - s p e c u l a n t *à la hausse* of *à la baisse*, z. *hausse* en *baisse*; - **speculātie** (spr. *t=s*), (later lat. *speculatĭo*) onderzoek, bespieding, navorsching, geestelijke aanschouwing of overpeinzing; verstandelijke beschouwing, diepzinnige overweging, bespiegeling, t h e o r i e; inz. het koopmans-winstzoeken, winstbejaging, berekening eener onderneming op waarschijnlijke winst of verlies; fijn ontworpen handelsvoordeel; - **speculatie-effecten,** pl. handelspapieren van zeer onstandvastige waarde, die daarom bij voorkeur voor speculatie gezocht worden; - **speculatief,** adj. navorschend, nadenkend, peinzend, beschouwend, bespiegelend; diepzinnig; boven- of overzinnelijk; ondernemend; op vermoedelijke winst berekend; - s p e c u l a t i e v e p h i l o s o p h i e, beschouwende wijsbegeerte, diepzinnig verstandsonderzoek, dat, onafhankelijk van de door de ervaring gegeven verschijnselen, door den denkenden geest de waarheid zoekt, in tegenst. met e m p i r i s c h e p h i l o s o p h i e.

Specŭlum, n. lat. spiegel; Chir. werktuig om zekere kanalen en holten van het lichaam open te houden, wijder te maken of daarin te zien, b. v. *specŭlum ani*, instrument om den aars te verwijden; - *sp. matrĭcis* of *utĕri*, moederspiegel, werktuig om den mond der baarmoeder te verwijden; - *sp. ocŭli*, oogspiegel, oogopspalker; - *sp. oris*, mondspiegel, werktuig om den mond op te spalken of op te schroeven; - *sp. lucĭdum*, Anat. helderblinkend of doorschijnend schot der hersenen.

spediëeren, (hoogd. *spediren*, van 't lat. *expedīre*, vgl. e x p e d i ë e r e n) afzenden, verzenden, verder zenden (waren enz.) voor rekening van anderen; - **spediteur,** m. (it. met franschen uitgang; fr. *expéditeur*) verzender, goederen- of warenverzender, tusschenhandelaar; - **spedítie** (spr. *t=ts*), f. (it. *spediziōne*) afvaardiging, afzending of verder-zending, warenverzending; - s p e d i t i e - c o n t o, verzendingsrekening; - s p e d i t i e-h a n d e l of s p e d i t i e-z a k e n, verzendingszaken; - s p e d i t i e-p r o v i s i e, verzendingsloon; — *spedíto, speditaménto*, Muz. spoedig, haastig, vaardig, gezwind; - *con speditezza*, met versnelling, verhaasting der beweging.

Speech, f. eng. (spr. *spietsj'*) aanspraak, rede, redevoering; z. m a i d e n s p e e c h onder m a i d; - **speechen,** een toespraak houden.

Speed, f. eng. (spr. *spied*) haast, spoed; - *full speed*, met volle kracht.

Spek, m. oud scheldwoord voor Spanjaard, misschien de vertaling van *marrano*, varken, dat in Spanje een scheldwoord was voor bekeerde jood; zie m a r r a n e n.

Spelonk, f. (lat. *spelunca*) hol, grot; nest, roofnest; donkere smerige woning of huishouding.

Spelter, m. eng. (mid.lat. *pestrum, peutreum*, oudfr. *peutre*, sp. *peltre*, it. *peltro*; vgl. s p i a u t e r) z. v. a. z i n k.

Spencer, m. overvest, vestrok of korte rok zonder panden, naar zijn engelschen uitvinder lord S p e n c e r genoemd; ook: soort damesblouse.

Spencermetaal, n. mengsel van zwavelijzer, zwavelzink, zwavellood en zwavel, o. a. in de galvanoplastiek in gebruik.

spendeeren, (door den vreemden uitgang e e r e n van het duitsche s p e n d e n gevormd, dat echter zelf van het lat. *expendĕre*, it. *spendĕre*, ontleend is) ook wel minder goed **spandeeren,** te koste leggen, besteden, er aan wagen; uitdeelen, ten beste geven, schenken; - **spendābel,** adj. barb.lat. mild, vrijgevig, mededeelzaam; - **spendage,** f. (spr. *-dáázj'*; duitsch met fr. uitgang) vertering, uitdeeling, schenking.

Spenn., bij botanische benamingen afk. voor F. C. L. Spenner (gest. 1841).

sperànza, f. it. (van 't lat. en it. *sperāre*, hopen) hoop! als opwekkende toeroep gebruikelijk; - **sperātus,** m. en **sperāta,** f. lat. hij of zij, die gewenscht wordt, de gewenschte, verlangde.

Sperma, n. gr. (genit. *spérmătos*; van *speirein*, uitstrooien, zaaien) zaad, inz. dierlijk zaad, stof, waarmede het dier wordt geteeld; - **spermacēti,** n. gr.-lat. *sperma ceti*, d. i. zaad van den walvisch: een olieachtige, heldere massa, walschot (z. c a c h e l o t); - **spermakrasīe** (spr. *s=z*), f. gr. (vgl. a k r a s i e) Med. slechte menging of gesteldheid van het zaad; - **spermatakratīe** (spr. *tie=tsie*), f. (vgl. a k r a t i e) onvermogen om het zaad op te houden, onwillekeurige zaadvloeiing of zelfbevlekking; - **spermat-energīe,** f. (vgl. e n e r g i e) zaadkracht, sterkte van het zaad; - **spermatīas,** m. zaadrijke vrucht, zadeling; - **spermatīne,** f. zaadstof, eene bijzondere zelfstandigheid, uit het zaad getrokken; - **spermătis,** f. zaadader; - **spermátisch,** adj. tot het

zaad behoorende, van het zaad ontstaan, zaadbevattend, zaadvoortbrengend, b.v. zulk een middel; – spermatische vaten, zaadvaten; – **spermatocēle,** f. Med. zaadaderbreuk; – **spermatocýstis,** f. zaadblaasjes; – **spermatogenese,** f. zaadvorming; – **spermatographie,** f. zaadbeschrijving; – **spermatoklémma,** n. of **spermatoklépsis,** f. onmerkbare afvloeiing van het zaad; – **spermatologie,** f. leer van het zaad, zaadleer; – **spermatopathie,** f. zaadlijden, eene uit het zaad ontstane ziekte; – **spermatophoren** (zaadhulzen, zaadpatronen), zaadmassa's, ingesloten door een afzonderlijk omhulsel, bij vele dieren; – **spermatophthŏra,** f. zaadbederf; – **spermatopœa,** pl. zaadverwekkende, bevruchtende geneesmiddelen, middelen ter bevordering van de zaadafscheiding; – **spermatorrhœe,** f. zaadvloed; – **spermatoschĕsis,** f. terughouding van het zaad; – **spermatozemie,** f. zaadverlies; – **spermatozoïden,** pl. zaaddiertjes, zaaddraden, de elementen der mannelijke bevruchtingsstof; – **spermogonie,** f. zaadverwekking; – **spermolíthen,** m. pl. zaadversteeningen, versteende zaadkorreltjes; – **spermoloog,** m. gr. (*spermolŏgos*, eig. wie zaadkorrels verzamelt) snapper, babbelaar, nieuwsventer; tafelschuimer, flikflooier; – **spermologie,** f. snapachtigheid, babbelzucht; schuimlooperij; – **spermophŏrum,** n. Bot. zaaddrager; – **spermostēmon,** n. zaaddraad; – **spermozōon** of **spermatozōon,** n. zaaddiertje (in het mannelijke zaad).

Spermine, f. **sperminol,** n. versterkend middel, in hoofdzaak bestaande uit de base van zaadkristallen; vgl. sperma

Speronāra, f. it. (v. *sperone, sprone*, spoor, *speronare, spronare*, sporen, aansporen) snelzeilend schip; maltezer zeilvaartuigje zonder verdek.

Spes, f. (genit. *speï*) lat. hoop, ook als vrouwelijke godheid voorgesteld; – *spes succedéndi*, f. hoop van op te volgen of op ambtsopvolging; – *cum spe succedéndi*, met hoop op ambtsopvolging; – *spes patriae*, hoop des vaderlands, jonge staatsburgers; – *spes vana*, ijdele, bedrieglijke hoop; – *in spe*, in de hoop; – *inter spem et metum*, tusschen hoop en vrees.

Spesen, pl. hoogd. (it. *spese*, van 't lat. *expensae*, v. *expendĕre*, it. *spendere*, uitgeven, verteren) kosten, onkosten, uitgaven, inz. Kmt. handelsonkosten; verzendingskosten, commissie-gelden.

Sphacĕlus, m. gr. (*sphakĕlos*) Med. koudvuur, volkomen versterving; – *sphacelatus, a, um*, lat. Bot. brandvlekkig; – **sphaceleeren,** (gr. *sphakelídzein*) versterven, koudvuur krijgen; – **sphacelisme,** n. versterving; – *sphacelismus cerĕbri*, koudvuur der hersenen; – **sphacelōdes** of **sphaceleus,** adj. aan het koudvuur gelijk.

Sphær, sphæroïde enz., z. spheer.

sphalma typographĭcum, n. gr. (*sphalma*, misslag, dwaling, ongeluk; *typographicum*, tot de boekdrukkunst behoorende) drukfout, eig. doorgaans zetfout.

Sphagnum, n. veenmos, plantengeslacht uit de familie der bladmossen.

Spheer, sphær, sfeer, f. lat. (*sphaera*, van 't gr. *sphaira*) bol, kogel, bolrond lichaam, inz. hemelbol of wereldbol, bolrond, beweegbaar werktuig, uit cirkels bestaande, voorstellende die, welke de sterrenkundigen aan den hemel trekken, kring, loopbaan; gezichtskring; uitgebreidheid, omvang, grenzen van iemands zaken, macht, kundigheden, talenten, vatbaarheid, werkkring; – dat ligt buiten mijne spheer, dat ligt buiten mijn bereik, buiten mijnen werkkring, is mij te hoog, gaat boven mijn begrip; – buiten zijne spheer treden, de grenzen van zijnen stand overschrijden, te ver gaan; – *sphaera armillāris*, z. armillair sfeer ond. armilla; – hoogere spheren, bovenaardsche werelden of streken; – muziek of harmonie der spheren, hemelsche muziek, die volgens de voorstelling van Pythagoras uit de beweging der hemellichamen ontstaat; – **sphærisch, spherisch, sferisch,** adj. kogelvormig, bolvormig, bolrond; kringvormig; – *sphaerĭcus, a, um*, lat. Bot. kogelrond = globōsus; – spherische hoek, door twee cirkelbogen gevormde hoek; – spherische driehoek, door drie cirkelbogen ingesloten driehoek; – sphærisch excés, z. exces onder excedeeren; – sphærische polygoon, iedere veelhoek, die door bogen van groote cirkels op de oppervlakte van een bol begrensd wordt; – *sphaerische aberratie*, afwijking bij lenzen wegens hare bolvormigheid; –**sphæriciteit,** f. nw. lat. ronding, bolvormige gedaante der lichamen; – **sphærika** of **sphærologie,** f. gr. leer van den aard- en hemelbol, globenleer; – **sphæristerium,** n. plaats voor het balspel; – **sphæroïde,** f. langwerpig ronde bol, bolrondachtig lichaam, onvolkomen ronding; – **sphæroïdiciteit,** f. neiging tot kogelvorming, het streven naar den kogelvorm, b.v. van het water; – **sphæroïdale toestand van het water,** bolvormige gedaante, die het op heete metaalvlakten aanneemt, zonder te verdampen; – **sphæroïdisch,** adj. (lat. *sphaeroïdes*, kogelvormig) bolrondachtig, op eenen bol gelijkende, plat bolvormig; – **sphærolith,** m. niersteen, korrelig afgescheiden parelsteen, aan peksteen en obsidiaan verwant; – **sphærōma,** n. afgerond lichaam; – **sphæromachie,** f. balspel; – **sphærométer,** m. bolmeter, kogelmeter, werktuig om de middellijn van een bol of kogel te vinden, van welks oppervlak slechts een klein stuk gegeven is; – **sphærometrie,** f. bolmeting, meetkunde van den bol; – **sphærosideriet,** n. spaatijzersteen, staalsteen in kogel- en niervorm, ook Frankforter glas genoemd; – **sphærulieten,** m. pl. nw.lat. soort van versteende schelpdieren van bolvormige gedaante.

Sphēn, m. gr. (*sphēn*, wig; wegens de wigvormige kristallisatie) z. v. a. titaniet (z. ald.); – **sphēnisch, sphenoïdisch,** adj. wigvormig; Arith. getal met drie ongelijke zijden, b.v. 24, als hebbende tot zijden 2, 3 en 4; – *os sphenoïdes* (niet *sphenoïdēum*,) wiggebeen; – **sphenomaxillāris,** Anat. tot het wigge- en kaakbeen behoorende; – **sphenopalatīnus,** tot het wiggebeen en het verhemelte behoorende; – **sphenōsis,** f. vastzetting met wiggen; het vastzitten van het hoofd van het kind in het bekken.

Sphendŏne, f. gr. (*sphendónē*) slinger; Chir. slingervormig hoofdverband.

sphēnisch, sphenoïdisch enz., z. ond. s p h e n.

Sphingónta, pl. gr. (v. *sphingein*, snoeren, samentrekken) Med. sterk samentrekkende middelen; – **sphinkter,** m. sluitspier; – *sphincter ani*, sluitspier van den aars; – *sph. vesĭcae*, sluitspier van de pisblaas; – **sphinxis,** f. het insnoeren, toesnoeren.

Sphinx, f. gr. Myth. leeuwenmensch, roofgierig monster, met het hoofd en den boezem van eene vrouw, doch overigens op een leeuw gelijkende, somtijds ook met vleugels afgebeeld, dat op eene rots bij Thebe zich ophield, den voorbijtrekkenden een raadsel opgaf en ieder, die het niet kon oplossen, verslond. O e d i p u s (z. ald.) loste het op, waarna de sphinx zich van de rots naar beneden stortte. Zij wordt nu eens als het zinnebeeld van de vruchtbaarheid van het land, dan weder als dat der wijsheid en der verborgenheden in de natuur aangezien. In Egypte was de uit een leeuwenlijf en menschenhoofd samengestelde mannelijke gestalte een symbool van den koning; in het hebreeuwsch heette zulk dubbelgestalte k e r ü b, z. a.; N. H. avondvlinder, nachtvlinder; pl. **sphinges,** ook **sphinxen,** vgl. p a p i l l o n en p h a l æ n e n; – **sphinxligging,** f. het liggen op den buik met ellenbogensteun van het hoofd door patiënten, die rugverkromming hebben.

Sphinxis, z. ond. s p h i n g o n t a.

Sphragide, f. gr. (van *sphragis*, zegel) zegelsteen, zegelaarde; – **sphragistiek, sphragistika,** f. zegelkunde, kennis van de zegels der oorkonden; – **sphragistisch,** adj. zegelkundig, de zegelleer aangaande of betreffende.

sphygmisch, adj. gr. (v. *sphygmos*, pols, van *sphýdzein*, in hevige beweging zijn, koken, slaan) den pols betreffende; – **sphygmōdisch,** adj. op den pols gelijkende; – **sphygmograaf,** f. toestel om een polscurve op te teekenen; – **sphygmographie,** f. het opteekenen eener polscurve door den sphygmograaf; – **sphygmologie,** f. leer van den pols; – **sphygmométer** of **sphygmoskoop,** m. polsmeter; – **sphygmoskopie,** f. onderzoeking van den pols; – **sphymophoon,** f. geluidgevende polsmeter, een door Dr. S. Th. Stein uitgevonden, met de telephoon verbonden toestel, om de polsbeweging en den hartslag ver hoorbaar te maken.

Spialter, z. s p i a u t e r.

spianáto, it. (v. *spianáre*, = lat. *explanāre*, vereffenen, verklaren) Muz. eenvoudig, ongekunsteld, uiteengezet.

Spiauter, spialter, m. (fr. *spiautre*, oudfr. *peautre*, *piautre*, *peutre*, eng. *spelter*, *pewter*; vgl. s p e l t e r) z. v. a. z i n k.

Spica, f. lat. eig. korenaar, korenhalm; Chir. verband, waarvan de windsels eenigszins op een korenaar gelijken; Astron. ster van de tweede grootte in de hand der Maagd; – *spica digitāta*, gevingerde aar; – *sp. disticha*, naar twee zijden gekeerde aar; – *sp. ramosa*, takkige aar; – *sp. tetrasticha*, naar vier zijden gekeerde aar; – *sp. unilateralis*, naar eene zijde gekeerde aar; – *spica nardi* of **spikenard,** eig. nardusaar, z. v. a. l a v e n d e l (z. ald.); – *spicatus, a, um*, aarvormig, geaard, als eene korenaar; – **spicilegium,** n. lat. arenlezing, naoogst, nalezing; verzameling van losse schriften, verhandelingen, oorkonden enz.

spiccáto, it. (van *spiccare*, v. 't lat. *picāre*, met pek besmeren of vast maken) Muz. duidelijk verstaanbaar uitgesproken bij het zingen; ook kort afgestooten.

Spicilegium, spikenard, z. onder s p i c a.

Spiesglans, spiesglas, z. v. a. a n t i m o n i u m.

Spilgioen, m. sp. jachthond; zie s p a n i e l.

Spillage, f. eng. (spr. *spillidzj*, of als nederl. *spillaazje*) Kmt. datgene wat van de waren door de naden der vaten, balen enz. naar buiten dringt en in de ballast valt.

Spilmagen, m. pl. bloedverwanten van moederszijde, in tegenst. met z w a a r d m a g e n; – **spilzijde,** moederszijde (vgl. s p i l, ronde pen, waarop iets draait, hier voor s p i n n e w i e l).

Spilōma, n. gr. (eig. vlek, smeer, v. *spiloen*, bevlekken) Med. moedervlek; – **spilōsis,** f. bevlekking, bezoedeling, vlekzucht.

Spilzijde, z. ond. s p i l m a g e n.

Spin., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor M. Spinola graaf Tassarolo (gest. 1857).

Spina, f. lat. eig. doorn, stekel, graat; ruggegraat; ook met zuilen en beeldwerk versierde dwarsmuur, die overlangs door eene oud-romeinsche renbaan liep en om welken de wedloop zich bewoog; – *spina bifĭda*, f. Med. gespleten wervelkolom, 't openstaan der wervelholte; soms is 't gebrek door de huid bedekt, en meermalen vormt zich een staart van haar of van been, zooals die gezien worden bij de s a t y r s en f a u n e n der oude kunstenaars; – *spina nodōsa* of *ventōsa*, winddoorn, een kwaadaardige beeneter, scrophuleuse opzwelling van het gewrichteinde der beenderen; – **spinaal,** adj. (lat. *spinālis, e*) tot de ruggegraat behoorende; – s p i n a l e i r r i t a t i e, f. ruggemergsprikkeling; – *spinaal paralyse*, f., kinderverlamming, p o l i o m y e l i t i s z. a.

Spinágie of **spinázie,** f. (mid.lat. *spinachium*, *spinathia*, *spinachia*, *spinacia*, *spinacium*, *spinarium*, *spinargium*, van 't lat. *spina*, doorn, spits, wegens de spitsgetakte bladeren; it. *spinace*, sp. *espinaca*, provenc. *espinar*, fr. *épinards*, eng. *spinage*, hoogd. *spinat*) een bekend moeskruid, spaansche kool.

Spinél, m. fr. (*spinelle*) z. r o b ij n; – **spinellaan,** m. zwartbruine, grijze of roodachtige, aan den lazuursteen verwante steensoort aan de oevers van den Rijn; – **spinelline,** f. z. v. a. t i t a n i e t.

Spinélle, f. (van 't lat. *spina*) stekelbezie; – *spinescens*, lat. Bot. in dorens veranderende; – **spinét,** n. (it. *spinetta*, sp. *espineta*, fr. *épinette*, v. lat. *spina*) soort klavier, waarvan de snaren met punten van penneschachten geslagen werden; – *spinŏla*, z. v. a. *spina bifida* (z. ond. s p i n a); – **spineus,** adj. lat. (*spinōsus, a, um*, fr. *épineux*) doornig, stekelig; moeielijk, netelig, bedenkelijk; – *spinosissimus, a, um*, lat. Bot. zeer doornig.

spingéndo, it. Muz. drukkende, aanzettende,

stootende (den strijkstok op de snaren).

Spinozisme, n. wijsgeerig stelsel van S p i n o z a, een joodsch geleerde te Amsterdam (geb. 1632), inz. de pantheïstische grondstelling daarvan, dat God en de wereld één is, volgens welke God dus slechts als substantie, niet als subject en geest bepaald wordt; – **spinozist,** m. aanhanger van die leer.

Spinsbeck, z. v. a. p i n s b e k, z. p i n c h b e k.

Spinster, f. eng. eig. vrouw, die spint; ongehuwde vrouw, meisje, juffer, maagd, in Engeland zelve officieele en in acten gebruikelijke naam voor een meisje, dat nog geen man heeft gevonden.

Spint, n. voorm. graanmaat in sommige streken van Nederland: te Groningen = $^1/_{16}$ oud mud, 5 kop; Bot.: hout, dat pas gevormd is uit de bastcellen, het jonge, saprijke hout, voordat het rijp- of kernhout is.

Spintherisme, n. gr. (v. *spinthēr*, vonk, *spintherídzein*, vonken werpen) het vonkenwerpen, het afgeven van vonken; – **spintherométer,** m. vonkenmeter, werktuig om de kracht der elektrieke vonken te bepalen; – **spinthariscoop,** f. vonkenkijker van Crookes, waarin door een in radiumzout gedoopte draad een bombardement van vonken op een phosphoresceerend scherm te voorschijn wordt geroepen.

Spinthriën, pl. lat. (*spinthria* of *spintria*, m. schandjongen) munten of gesneden steenen, die onkuische voorwerpen vertoonen.

spintiseeren (spr. *s=z*), hgd. met vreemden uitgang (misschien op eigenaardige wijs gevormd van s p i n n e n, of van het duitsch *spint*, houtspaan, splinter enz.) uitpluizen, fijn uitspinnen, allernauwkeurigst navorschen.

Spión, m. (it. *spióne*, fr. en sp. *espion*, it. werkw. *spiare*, sp. en prov. *espiar*, fr. *épier*, oudd. *spehôn*, nederl. s p i e ë n, s p i e d e n, hgd. *spähen*, eng. *spy*, vgl. *espion*) bespieder, uitvorscher, kondschapper, iemand, die de oogmerken, de bewegingen van een vijandelijk leger of van bijzondere personen in het geheim gade slaat; m. en n. ook wel voor straatspiegel, vensterspiegel; – **spionage,** f. (spr. *-naazj'*; fr. *espionnage*, m.) het bespieden, beloeren, verklikken; – **spioneeren,** bespieden, beloeren, bedektelijk gadeslaan, uitvorschen.

spiraal, adj. nw.lat. (van 't lat. *spira*, gr. *speira*, omdraaiing, kronkeling) kring- of slakvormig gedraaid, schroefvormig; als subst. **spiraal,** f. schroefdraad, d. i. een schroefvormig gewonden draad, om elektrische inductiën te voorschijn te roepen of ter magnetiseering gebruikt; – **spiraallijn,** schroeflijn, slakkelijn, krullijn, eene kromme lijn, die op een vlak verscheiden wentelingen rondom een punt doet, waarvan zij zich meer en meer verwijdert; – **spiraalvaten,** nw.lat. (*vasa spiralia*) de fijne, luchtvoerende, bundelsgewijze samenkomende buizen in 't celweefsel der planten, welker wanden uit schroef- of ringvormige vezels bestaan en door welke het sap in al de deelen der gewassen opstijgt; – **spiraalveer,** slakkeveer, opgewonden veer in zakuurwerken; – **spirillen,** pl. Med. spiraalvormig gewonden b a c t e r i ë n (z. a.), ook vibrionen genaamd; – **spirochaeten,** pl. kurketrekkervormige mikroben; – **spirillose,** Med. ziekte, die veroorzaakt wordt door spirillen, b.v. syphilis, terugkeerende typhus.

spirābel, adj. (lat. *spirabilis*, *e*, v. *spirāre*, ademen) adembaar, vervliegbaar; – **spirabiliteit,** f. nw.lat. geschiktheid der lucht tot inademing; vervliegbaarheid van een lichaam; – **spiracŭlum,** n. lat. luchtgat, opening; – **spiránt,** m. (*spirans*), pl. **spiránten,** Gram. schuringsletters, de letters *f*, *s*, *ch*; – **spirométer,** m. lat. gr. ademmeter, zeker door Hutchinson uitgevonden werktuig, bestemd om de hoeveelheid uitgeademde lucht op te nemen en aan te wijzen, ten einde langs dien weg het luchtvermogen der longen te bepalen.

Spiræa, f. lat. (v. gr. *speireia*) spierstruik, een plantengeslacht met vele soorten; – *s. Douglasi*, theeboompje; – **spiræaine,** f. gele kleurstof in de bloesems van *Spiræa ulmaria* (reinette, geitenbaard of olmkruid).

spiráto, it. (van *spiráre* = lat. *expirāre*, z. e x s p i r e e r e n) Kmt. in de jongst verloopen maand of het laatst verloopen jaar.

Spiridīon en **spiridīus,** m. (van gr. *speirein*, zaaien) mansnaam: een zaaiende, zaaier.

Spirītus, m. lat. eig. adem, ademtocht, wind, leven, geest, kracht; min of meer zuivere alkohol (aethylalkohol), uit suikerhoudende vloeistoffen door gisting en distillatie gewonnen; – *spiritus flat ubi vult*, de geest blaast waarheen hij wil; – *spiritus promptus est, caro infirma*, de geest is wel gewillig, maar het vleesch is zwak; – *spiritus aromaticus*, eau des Carmes, Carmelitenwater; – *spiritus asper* en *spiritus lenis*, scherpe en zachte aanblazing in de grieksche taal, de eerste aangeduid door ʽ, de tweede door ʼ; – *spiritus cornu cervi*, geest van hertshoorn; – *sp. familiāris*, beschermgeest, geleigeest, geheime gedienstige geest; – *sp. fruménti*, korenbrandewijn; – *sp. nitri dulcis* of *sp. aethĕris nitrīci*, verzoete salpetergeest of salpeter-æthergeest; – *sp. rector*, bezielende geest, levenwekkende, geestige kracht; reukstof bij de planten; – *sp. sacchari*, suikerspiritus, rhum; – *sp. salis ammoniăci causticus*, bijtende geest van salammoniak; – *sp. sanctus*, heilige geest; – *advéntus spiritūs sáncti*, uitstorting van den H. Geest; – *sp. saponātus*, zeepspiritus; – *sp. silvéstris*, koolzuur, koolzuurgas; – *sp. vini*, wijngeest; – *sp. vini gallici*, fransche brandewijn; – **spiritualen,** m. pl. nw.lat. bijzondere opzieners der zedelijkheid in de priester-seminariën; ook de gestrengere partij onder de Franciskanen; – *spiritualia* of **spiritualiën,** n. pl. geestelijke aangelegenheden, geloofszaken; ook iron. voor sterke dranken (vgl. s p i r i t u o s a); – *in spirituālibus*, in geloofst zaken; – **spiritualiseeren** (spr. *s=z*), Chem. togeest maken, den spiritus of geest uit iets trek; ken; oneig. tot geestdrift, in vervoering brengenook een verstandelijke, allegorische, inz. vrome of geestelijke richting geven, vergeestelijken; – **spiritualisātie** (spr. *-za-tsie*), f. Chem. uittrekking

van geestelijke deelen, geestmaking, geestwording; – **spiritualísme,** n. geestenleer, leer van het wezen van den geest; ook de wijsgeerige meening, dat alles geest is en het lichamelijke uit den geest te voorschijn treedt, in tegenst. met m a t e r i a l i s m e; ook onjuist gebruikt voor **spiritisme,** n. leer der geestverschijningen en het geloof daaraan; klopgeesterij, verkeer met geesten door een zoogenaamd m e d i u m; – **spiritualíst,** m. aanhanger der geestenleer en **spiritualistisch,** adj. deze leer betreffende (in den zin van klopgeesterij, beter **spiritist** en **spiritistisch** of **spirítisch**); – **spiritualiteit,** f. geestelijkheid, onlichamelijkheid, innerlijk leven, ontbondenheid, het loszijn van de wereld, overpeinzing van geesteszaken; – *spirituāliter*, adv. op geestige, geestelijke wijze, geestelijk; – **spiritueel,** adj. (fr. *spirituel*) geestig, geestrijk; zinrijk, snedig; geestelijk, onlichamelijk; – **spiritueus,** adj. (fr. *spiritueux*) geestrijk, vol geest, vurig, krachtig, sterk (van dranken); – **spirituositeit,** f. Chem. hoedanigheid van een geestrijk vocht, geestrijkheid, geestgehalte; – *spirituóso* (spr. *u* =*oe* en *so*=*zo*), ook *con spirito*, it. Muz. met geest en vuur, of vurig, levendig voor te dragen; – **spirituósa,** pl. geestrijke dranken, d. i. alle drank, waarin alkohol of wijngeest voorhanden is (z. s p i r i t u a l i ë n).

Spirométer, m. z. onder s p i r a b e l.

spissĭtas of *spissitūdo*, f. lat. (van *spissus*, dicht) dichtheid, verdichting, verdikking van vloeiende dingen, zoodat zij minder vloeibaar worden, b. v., *sanguĭnis*, van het bloed.

Splanchnemphráxis, f. gr. (v. *splánchnon*, n., pl. *splanchna*, ingewand, en e m p h r a x i s, z. ald.) Med. verstopping der ingewanden, overvulling der ingewanden; – **splanchneurýsma,** n. tegennatuurlijke verwijding of uitzetting van een ingewand; – **splanchnĭka,** n. pl. middelen tegen de ziekten der ingewanden; – **splanchnisch,** adj. op de ingewanden betrekking hebbende; – **splanchnodȳ́ne,** f. ingewandspijn, kramp of pijn in de ingewanden; – **splanchnographīe,** f. beschrijving der ingewanden; – **splanchnolíth,** m. ingewandssteen; – **splanchnolithíasis,** f. steenvorming in de ingewanden; – **splanchnologīe,** f. ingewandsleer, leer van de ingewanden; – **splanchnolýse** of **splanchnolȳ́sis,** f. verslapping of verlamming der ingewanden; – **splanchnopathīe,** f. ingewandslijden; – **splanchnopáthisch,** aan de ingewanden lijdend; – **splanchnophthársis,** f. bederf of beleediging der ingewanden; – **splanchnophthártisch,** adj. ingewandbedervend; – **splanchnophthŏra,** f. ingewandsbederf; – **splanchnoskopīe,** f. onderzoek, beschouwing der ingewanden; – **splanchnotomīe,** f. ontleding der ingewanden.

Spleen, f. of n. eng. (spr. *splien*; v. 't gr. en lat. *splēn*, milt) Med. miltzucht, zwaarmoedigheid, eene soort van h y p o c h o n d r i e (z. ald.), die dikwijls levenszatheid en zelfmoord voortbrengt en meestal een gevolg van verveling is; blijvende kwade luim, verdrietelijkheid, gemelijkheid, ijzegrimmigheid.

Splenalgīe, f. gr. (van *splēn*, milt) miltlijden, miltpijn; – **splenálgisch,** adj. aan de milt lijdend, door pijn in de milt veroorzaakt; – **splenektomīe,** f. miltuitsnijding; – **splenelkōsis,** f. miltzweer, miltverettering; – **splenemphráktisch,** adj. miltverstoppend, door verstopping in de milt veroorzaakt; – **splenemphráxis,** f. miltverstopping; – **splenétisch,** adj. miltzuchtig, gemelijk, zwaarmoedig, zwartgallig, treurig, ijzegrimmig, knijzerig; – **splenetĭcus,** n. miltzuchtige; – **splenetĭka** of **splenĭka,** n. pl. miltmiddelen of middelen tegen de miltzucht; – **spleniktĕrus,** m. miltgeelzucht; – **splenītis,** miltontsteking; – **splenisātie** (spr. *-zatsie*), f. verandering in een miltaardig weefsel; – **splenocēle,** f. miltbreuk; – **splenographie,** f. miltbeschrijving; – **splenologie,** f. miltleer, leer van de milt; – **splenóncus,** m. miltgezwel, miltzwelling; – **splenoparektomīe,** f. vergrooting van de milt; – **splenorrhagie,** f. bloedvloeiing uit de milt; – **splenotomīe,** f. ontleding der milt.

Splendeur, f. fr. (spr. *splañd-*; = lat. *splendor*, v. *splendēre*, glanzen) glans, pracht, praal, heerlijkheid; – *splendens*, lat. Bot. lichtend, helderglanzend; – *splendor sōlis*, zonneglans, titel van een alchimistisch boek; – **splendied,** adj. lat. (*splendĭdus*, *a*, *um*, fr. *splendide*) schitterend, prachtig, heerlijk, glansrijk, kostelijk; oneig. vrijgevig, kwistig; bij drukwerken: wijd uiteengedrukt, met groote tusschenruimten, het tegengest. van c o m p r é s. z. ond. c o m p r i m e e r e n.

Splenektomie enz., **splenetika,** z. ond. s p l e n a l g i e.

Splenĭa, n. pl. lat. (sing. *splenĭum*, van *splen*, milt, wegens de overeenkomst in gedaante en kleur) Med. c o m p r e s s e n, drukdoeken, om op eene wond enz. te leggen.

Splenika enz., **splenorrhagie, splenotomie,** z. ond. s p l e n a l g i e.

Splint, barg. geld.

Split, n. ind. half glas whiskey of brandy soda.

Spodĭum, n. lat. (van 't gr. *spodion*, van *spodos*, f. asch) metaalasch, z. v. a. t u t ī a; beenzwart, gebrand of gecalcineerd ivoor (*spodium nigrum*); – **spodománt,** m. waarzegger uit de asch; – **spodomantīe** (spr. *t*=*ts*), f. waarzeggerij uit de asch; – **spodumén,** m. gr. (*spodūmenon*, van *spodoen*, tot asch verbranden) groene paarlemoerglanzige steensoort, die, gebrand zijnde, aan asch gelijk wordt.

Spoglĭo, m. it. (spr. *spó-ljo* = lat. *spolium*) eig. buit; reisgoed, kleederen; in quarantaine-inrichtingen: het verwisselen en uitwasschen der kleederen.

Spolium, n., pl. **spolia** of **spoliën,** lat. roof, buit; inz. buitgemaakte, veroverde wapenrustingen, wapens enz. als zegeteekenen; Jur. ontzetting van bezit, uitwinning; – *spolia opīma*, pl. eig. vette, rijke buit, wapenrusting, die een oud-rom. veldheer eenen door hem zelven verslagen vijandelijken aanvoerder had ontnomen; – **spoliën,** ook ridderlijke eereteekenen, als schild, helm enz. bij lijkstaatsiën en andere praalvertooningen; – **spoliëeren,** (lat. *spoliāre*) berooven, plunderen, gewelddadig ontnemen; – **spoliánt** (*spol-*

ans) of **spolieërder,** m. de van roof aangeklaagde; – **spoliaat,** m. (*spoliātus*) hij, die een ander wegens roof aanklaagt; – **spoliātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *spoliatĭo*) berooving, plundering; – **spoliātor,** m. beroover, plunderaar.

Spondaïcus, z. ond. s p o n d ē u s.

Sponde of **bedsponde,** f. (van 't lat. *sponda*) bedstede, legerstede, ledikant, slaapplaats.

spondeeren, lat. (*spondĕre*) beloven, toezeggen; – **sponsus,** m. verloofde, bruidegom; – **sponsa,** f. verloofde, bruid; – **sponsaliën,** n. pl. (lat. *sponsalĭa*) plechtige huwelijksbelofte, trouwbelofte, verloving, echtverdrag, ondertrouw, viering daarvan, bruiloft; – *sponsalĭa clandestīna*, heimelijke trouwbeloften of verlovingen; – *sp. publĭca*, openlijke verloving in tegenwoordigheid der ouders of andere getuigen; – **sponseeren** (van 't lat. *sponsāre*), vrijen, naar de hand van een meisje dingen, een huwelijksaanzoek doen; ondertrouwen, trouwbeloften doen; – **sponsie,** f. (lat. *sponsĭo*) plechtige belofte, toezegging, waarborging, gelofte; – *sponsĭo de futuro*, belofte of toezegging voor de toekomst; – *sp. publĭca*, openlijke verloving of gelofte; – **sponsor,** m. borg; – *sponsor fidĕi*, eig. geloofsborg, peet, doopheffer, doopvader, gevader, doopgetuige; – *sp. pacis*, vredeborg.

Spondēus, m. lat. (van 't gr. *spondeios*, d. i. eig. tot de plechtige plengoffers (*spondai*) behoorende, die door langzame, ernstige melodieën begeleid werden) Poët. gelijktred, twee- of dubbelslag, een versvoet van 2 lange lettergrepen (— —), b.v. m a a n z i e k; – **spondaïcus** of **spondiăcus,** m. hexameter, welks vijfde voet een spondēus is.

Spondylus, m. gr. (*spondylos* of *sphóndylos*), pl. **spondylen,** wervelbeen, inz. ruggegraatswervel, rugwervel; – **spondylalgīe,** f. ruggegraatspijn, wervelpijn; – **spondylarthrokăce,** f. vrijwillige ontwrichting van een der rugwervels, verzwerende ruggegraatsontsteking; – **spondylexarthrōsis,** f. ruggegraatsontwrichting of -verrekking; – **spondýlisch,** adj. de ruggewervels betreffende; uit de ruggewervels ontstaan; – **spondylieten,** m. pl. lazarusklappen, eene soort van versteende schaaldieren; – **spondylītis,** f. wervelontsteking, ontsteking van een of meer ruggewervels – **spondylolíthen,** m. pl. versteende vischwervels; – **spondylopathīe,** f. ziekte der ruggewervels; – **spondylopáthisch,** adj. aan de ruggewervels lijdende, door ziekte der ruggewervels veroorzaakt; – **spondylozōën,** pl. gewervelde dieren.

Spongīa, f. gr. en lat. spons; – *spongĭa officinālis*, lat. gewone wasch- of glazenspons; – **spongiëus,** adj. (lat. *spongiosus, a, um*, fr. *spongieux*) sponsachtig, wat de eigenschap van spons heeft, vol poriën of gaatjes, los, luchtig; – **spongiolíthen** of **spongieten,** m. pl. gr. sponssteenen, puimsteen, drijfsteen, versteende sponskoralen; – *spongiosus, a, um*, lat. Bot. zwam- of sponsachtig; – **spongiositeit,** f. sponsachtigheid, poreusheid; – **spongōsis,** f. Med. sponsgezwel, gewrichtssponsgezwel.

Sponsa, sponsaliën, sponseeren, sponsie enz., z. ond. s p o n d e e r e n.

sponte, adv. of liever *sua sponte*, lat. vrijwillig, van zelve, uit eigen aandrift; – *spontanĕus, a, um*, lat. Bot. in het wild groeiende, noch gezaaid, noch geplant; – **spontaan,** adj. (lat. *spontanĕus, a, um*) vrijwillig, ongedwongen, uit eigen beweging, willekeurig; Med. s p o n t a n e v e r r e k k i n g, d. i. verrekking ten gevolge van eene ziekte van het gewricht zonder invloed van uitwendige beleediging; – *spontanĕa confessĭo*, z. ond. c o n f e s s i e; – *generatĭo spontanĕa*, z. *generatio aquivoca* ond. g e n e r e e r e n; – **spontaneïteit,** f. nw.lat. vrije wilskracht, vrijwerkendheid, zelfwerkzaamheid; willekeur, eigen goeddunken.

Sponton, m. (spr. *spoñtóñ*; fr. *sponton, esponton*, sp. *esponton*, van 't it. *spontóne* of *spuntóne*, van *spuntare*, afstompen) halve piek, spies der onderofficieren.

Sporáden, pl. gr. (*Sporădes*, van *sporas*, verstrooid, v. *speírein*, uitstrooien, zaaien) verstrooid liggende eilanden, inz. in den Griekschen Archipel; – **sporádisch,** adj. verstrooid, op zich zelve en buiten gezelschap levende, alleenstaande; – s p o r a d i s c h e z i e k t e n, zulke, die slechts weinige menschen hier en daar aantasten en niet algemeen heerschende (e p i d e m i s c h) zijn; – **sporangīum** of **sporangidium,** n. (van *spora*, zaad, en *angos*, vat) klein zaadvat, bolvormige dikwandige cel van zwammen, sporehuisje, sporekapsel, vruchthulsel der k r y p t o g a m e n; – **sporen,** pl. (v. gr. *spora*, zaad) kiemkorrels, zaad der kryptogamen; eencellige, geslachtlooze kiemen; ook is spore de rusttoestand, waarin een bacterie kan verkeeren zonder daardoor de kiemkracht te verliezen; – *sporozōon*, z. v. a. b a c t e r i e.

sporco, it. (= lat. *spurcus*) onrein, besmet (b. v. in q u a r a n t a i n e n: *porto sporco*, besmette haven); Kmt. z. v. a. *brutto*.

Sport, n. eng. (spr. *spoort*; vroeger ook *disport*, van 't oudfr. *desport, deport*, it. *diporto*, verlustiging, vermaak) spel, scherts, grap, uitspanning, tijdverdrijf, kortswijl; landelijk vermaak, veldvermaak, inz. alle lichaamsoefeningen en uitspanningen in de open lucht, die vaardigheid, kracht en moed vorderen; – **sportsman,** m. (spr. *-men*), pl. **sportsmen,** liefhebber van jacht, wedrennen enz.

sportŭla, f. lat. eig. korfje, mandje, bennetje, waarin men iemand spijzen ten geschenke zond; verder in 't alg. geschenk, gerechtelijke bijvoordeelen, schrijfgelden, verval; – **sporteln,** pl. hoogd. gerechtskosten (uit ital. *sportula*); – **sporteltax,** f. hoogd. wettelijk voorschrift omtrent de onkosten voor gerechtelijke stukken; – **sportulánt,** m. nw.lat. heffer of ontvanger dier gelden.

Spr., bij botanische benamingen afk. voor C. Sprengel (gest. 1833).

Spray, f. eng. besproeier, spuit, die het uitgespoten vocht verspreidt, o. a. door artsen voor aether gebruikt wordt; v a p o r i s a t e u r.

Spread-eaglisme, n. (spr. *spredieglism*) eng. amer. zelfverheffing van den Amerikaan, opvijzeling van alles wat amerikaansch is.

Spriet, f. nederl. (verwant aan s p r u i t, s p r u i t e n) Mar. vooruitstekende steng aan sommige schepen, lange mastboom ter uitzetting van het zeil; ook voelhoorn van een insect.

Spruce, n. eng. amer. een soort amerikaansch vurenhout; de boom behoort tot de *piceae*.

spumeus, adj. lat. (*spumōsus, a, um*, van *spuma*, schuim) schuimig, schuimend.

Spurcalia, pl. lat. naam van een heidensch feest, waarmee waarschijnlijk ons woord sprokkelmaand (Februari) verwant is.

Spurcitiën, f. pl. (v. 't lat. *spurcitia, spurcities*, onreinheid; vgl. *sporco*) vuile, onhebbelijke, onzedelijke taal.

Spurius, m. lat. (*spurius, a, um*, onecht) onechte, buiten het huwelijk geteelde knaap, bastaard, hoerenjongen; – **spuria,** f. onecht meisje, hoerenkind; – **spurisch,** adj. onecht, ondergeschoven, valsch; – s p u r i s c h e z i e k t e n, zulke, die den gewonen loop niet nemen, noch van de gewone toevallen vergezeld gaan.

Spurt, f. eng. sportterm, groote, laatste inspanning bij een wedstrijd; – **spurten,** zijn best doen, alle krachten bijzetten, vooral aan het einde van een wedstrijd.

sputum, n. lat. (van *spuĕre*, spuwen) het uitgespuwde, spog, speeksel; – *sputum cruĕntum*, het bloedopwerpen; – **sputātie** (spr. *tie* =*tsie*), f. nw.lat. (van *sputāre*, spuwen) Med. speekselontlasting of speeksel-opbrenging; – **sputatoria,** n. pl. middelen, die de afzondering van speeksel bevorderen, kauwmiddelen.

squameus, adj. lat. (*squamōsus, a, um*, van *squama*, schub) schubbig, geschubd.

Square, n. eng. (spr. *skweer*; van 't oudfr. *esquarre*, vierhoek, als 't ware 't lat. *exquădra*, v. *quadra*, vierkant, oudfr. *esquierre*, nu *équerre*, winkelhaak, sp. *esquadra*, it. *squadra*) vierkant, inz. vierkant, vaak echter ook rond, met huizen omgeven plein, met grasperken en boomgroepen beplant, dat den omwonenden ter beweging in de vrije lucht dient.

squarrosus, a, um, lat. Bot. rappig, schubbig, schubachtig.

Squatter, m. noordamer. (spr. *skwětter*, van 't eng. *squat*, hurken, nederhurken, oudfr. *esquachier*, it. *quatto*, gedoken, gebukt, v. 't lat. *coactus*, samengedreven) kolonist in N. Amerika, die zonder eenige rechtmatige aanspraak nog braakliggend land in bezit neemt; in Australië hij, die, buiten de grenzen van 't reeds hem aangewezen land, weiland pacht, om daarop rundvee en schapen te weiden; vgl. b a c k w o o d s m e n.

Squaw, f. eng. (spr. *skwâ*) indiaansche vrouw in N.Amerika.

Squilla, z. s c i l l a.

Squire, z. v. a. e s q u i r e.

Ssálgan, m. russ. (van *ssálo*, talk, en misschien van *gonjatj* of *gnatj*, distilleeren) talkziederij in en om Odessa en in de steppen van Z.Rusland.

Ssamowár, m. russ. (spr. *samowár*; eig. zelfkoker, v. *sam*, zelf, en *waritj*, koken) kleine koperen ketel, inz. tot theekoken, kookketel, theeketel, zelfkokende theestoof.

Ssarafán, m. z. s a r a f a n.

Ssarāi, m. russ. (uit het perz. *serāi*, paleis, huis; vgl. s e r a i l) winkel, kraam, schuur; vandaar ook **karawanserai,** z. ond. k a r a v a a n.

Ssáshen, ook **ssashén** of **sasjen,** f. russ. (spr. *sasjen*; afgeleid van het ongebruikelijke *ssjagátj*, vatten, bereiken, aanraken) vadem, een russ. lengtemaat = 3 a r s j i n (z. a r s j i n e) = 7 russ. voet = 48 w e r s j o k (z. ald.) = 84 russ. duim = 2,134 M.

Ssbórnoje oelosjénije, n. russ. (van *sbónüi, aja, oe*, verzamelend, en *oelosjénie*, verordening, wetboek) oud, enkel uit afzonderlijke verordeningen bestaand, algemeene russisch landrecht; vgl. s s w o d.

Sse of **sii,** f. kleine rekenmunt in China (z. l i a n g).

Ssig, m., pl. **ssigi,** russ. (spr. *ss*=*s*; zw. *sik*) zeeforel (*Salmo lavaretus*).

Ssirotski ssoed, z s s o e d.

Ssmotritel, m. russ. (v. *ssmoträtj*, zien, inspecteeren) opziener.

Ssoed, m. russ. vonnis, gerecht, b. v. **ssirotski ssoed,** m. (v. *ssirotá*, wees) weezengerecht; – **ssoedjá,** m. rechter; – **ssoedjebnoej sslädowatel,** m. (v. *sslädowatj*, volgen, onderzoeken) rechter van instructie.

Ssoedăk, m. russ. zandgrondel (*Luciopecca*).

Ssoedarj, m. russ. (verk. van *gossudárj*, z. ald.) als aanspreking: mijnheer; – **ssoedárynja,** f. (verk. van *gossudárynja*) mevrouw of juffrouw.

Ssorokowōi, m. russ. (v. *ssórok*, veertig) eig. het veertigste, een russ. maat voor natte waren = 40 w e d r o = 491,971 L.

Ssótnie, of beter **ssótnje, ssótnik,** z. s o t n i e, s o t n i k.

Sswita, f. russ. (waarsch. van *sswitj*, inwikkelen, samenrollen) slavisch overhemd, kiel, inz. uit bruine schapenwol gewerkte, met kap voorziene mantel der herders in Z. Rusland.

Sswod, m. russ. (eig. overeenstemming, vergelijking, van *sswodítj*, samenbrengen, vergelijken) of **sswod sakónow** (spr. *-nóf*; van *sakow*, wet, instelling), sedert 1833 ingevoerd russ. wetboek, in tegenst. met s s b ó r n o j e o e l o s j e n i j e (z. ald.).

Ssynŏd, m. russ. (v. gr. *synŏdos*, vgl. s y n o d e) hoogste administratieve en rechterlijke autoriteit der grieksch-orthodoxe kerk en tegelijk hoogste rechtbank in kerkelijke twistvragen.

stabat mater, n. lat. d. i. de moeder (van Jezus) stond (aan het kruis), een beroemd geestelijk gezang der r. kath. kerk, gedurende de week vóor Paschen, dat met deze woorden begint, voortreffelijk op muziek gezet door P a l e s t r i n a, P e r g o l e s e, H a y d n, e. a.

stabiel, adj. lat. (*stabĭlis, e*, v. *stare*, staan) bestaand, standvastig, duurzaam, durend, bestendig, niet veranderlijk, vast, vastgezet; – **stabileeren** of **stabiliseeren,** vastzetten, vaststellen, bevestigen; – **stabiel evenwicht,** n.

standvastig evenwicht, waarbij een lichaam, een weinig uit den evenwichtsstand gebracht, van zelf daarin terugkeert; – **stabilist,** m. nw.-lat. aanhanger van het bestaande, behoudsman, conservatief; – **stabiliteit,** f. lat. (*stabilĭtas*) vastheid, duurzaamheid, duur, bestendigheid, bijblijving, onwrikbaarheid, het voortdurend bestaan; Mech. het vermogen der lichamen hun stand ten opzichte der zwaartekracht zelfstandig te behouden; – **stabiliteits-systeem,** n. stelsel van het behoud, conservatisme.

Stabilit, n. isoleermiddel voor elektr. geleidingen.

Stablat, m. fr. (spr. *stablá*) woning, die de bewoners van zekere gedeelten der Alpen tegen den sneeuwtijd maken en in welke zij zich tot op het einde van den winter met hunne kudden opsluiten, stalwoning.

Stablaziërs, m. pl. secte van Wederdoopers, die een afkeer van den oorlog hadden en geen ander wapen gebruikten dan een stok, waarom zij ook b a c u l a r i s t e n heetten (van *bacŭlus*, stok).

staccáto, it. Muz. (van 't ital. *staccare*, *distaccare*, provenç. *destacar*, fr. *détacher*, losmaken; vgl. d e t a c h e e r e n en a t t a c h e e r e n) gestooten, afgestooten, kort, gebroken.

Stackh., bij botanische benamingen afk. voor J. Stackhouse (gest. 1819).

Stadēra, f. z. ond. o k a.

Stadie of **stadium,** f. (lat. *stadium*, van 't gr. *stádion*) oude lengte- of wegmaat van 125 schreden of 600 grieksche en 625 romeinsche voeten = 158,1584 meter; 40 stadiën = 1 geogr. mijl; het *olympische stadium* was = 192,57 m., het *attische* = 185 m., het tegenwoordige (sedert 1836) *koninklijke stadium* in Griekenland = 1000 m. of 1 km.; ren- of loopbaan bij de wedspelen der oude Grieken; oneig. tijdruimte in de voortgaande ontwikkeling van een voorval of eenen toestand, b. v. van eene ziekte (*stadium morbi*), van eenen aanval eener tusschenpoozende koorts.

Staffelmethode, f. zekere wijze van renteberekening in rekeningcourant.

Staffier, m. (it. *staffière*, fr. *estafier*) gemantelde lijfwacht der middeleeuwsche ridders, die zijnen meester te paard hielp enz.; in 't algemeen gewapend dienaar, lijftrawant.

Stage, n. (spr. *staazje*) fr. proeftijd van iemand, die een zeker ambt bekleeden wil, b.v. een jong rechtsgeleerde, een candidaat-notaris.

Stage-coach, f. eng. (spr. *steedzj-kootsj*; van *stage*, z. v. a. s t a t i o n; oudfr. *estage*, provenç. *estatge*; it. *staggio*, plaats, woning, verblijf, als 't ware lat. *statium*, v. *stare*, staan) postkoets, postwagen; – **stagiaire,** m. fr. (spr. *stazjièr'*) jong rechtsgeleerde, die bij een advocaat zijn proeftijd (*stage*) heeft en bij en onder hem werkt tot verdere vorming, voordat hij zelf als advocaat kan worden ingeschreven; ook candidaat-notaris; – **stageeren** (spr. *g=zj*), zijn proeftijd bij verschillende gerechtshoven en advocaten uitdienen; – **stagiaat,** z. v. a. s t a g e; – **stagionair,** adj. in dien proeftijd zich bevindende; vgl. é t a g e.

Stagione, f. it. (spr. *stadzjione*) jaargetijde, inz. de tijd der opera's (vgl. s a i s o n); – *stagione di sartello*, tijd, dat contracten gesloten worden met kunstenaars aan een tooneel.

Stagirieten, m. pl. aanhangers van Aristoteles (geboortig van S t a g ī r a, eene stad in Macedonië).

Staglio, m. it. (spr. *stá-jlo*; van *stagliáre*, voor *distagliare*, fr. *détailler*, aan stukken snijden; vgl. d e t a i l) Kmt. gemiddelde rekening, raming, overslag.

Stagma, n. gr. (*stágma*) eig. druppel, vloeibaarheid; elk door distillatie verkregen vocht.

stagneeren, lat. (*stagnāre*) stilstaan, niet vloeien, bederven (van water en andere vloeistoffen); – **stagnánt,** adj. stilstaand; – **stagnātie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. stilstand, stremming, verhindering, schorsing; bederf.

Stagnool, z. s t a n n i o o l.

Stajo, m. it. (vgl. s t a r o) schepel, eene voormalige ital. inhoudsmaat voor koren van 24 tot 100 L.; – **stajólo,** m. veld- of vlaktemaat in Florence.

Stake, n., pl. **stakes,** eng. (spr. *steek*, *steeks*; van ons s t e k e n) inzet in 't spel, bij weddingschappen; inz. bij paardenwedrennen.

Stakét, stakétsel, n. (het naast van 't it. *stecchata*, dit echter van ons s t a a k, s t e k e n) paalwerk, palenheg, palenmuur, rij van p a l i s s a d e n; lattenheining, rechtstandig geplaatst latwerk op muren enz.

Stalágma, n. gr. (van *staladzein*, druppelen) het druppelende, drup of drop; door herhaalde distilleering verkregen vocht; – **stalagmus,** n. en **staláxis,** f. het afdruppelen, afdruppeling; – **stalagmiet,** m. druipsteen, op den bodem door opdruppeling gevormd; – **stalaktiet,** m. druipsteen, die aan het gewelf of aan de wanden van grotten door afdruppeling wordt gevormd en op de ijskegels gelijkt, die men des winters soms aan de daken, ramen enz. ziet hangen; ook in 't alg. druipsteen, een uit koolzuurhoudend water afgezette kalksteen, b. v. in de grot van Han, de Adelsberger grot enz.; – **staláktisch, stalaktītisch,** adj. druipsteenachtig, ijskegelvormig.

Stallággio, m. it. (spr. *-adzjo*; v. *stalláre*, blijven, vertoeven, provenç. en oudfr. *estal*, it. *stallo*, plaats, verblijf, v. oudd. *stal*, plaats) staangeld, marktgeld, havengeld.

Stalle, f. fr. (spr. *stal'*) stoel voor koorheeren; op dergelijke wijze ingerichte zitplaats in schouwburgen op de voorste rijen gelijkvloers; – *stalles d'orchestre*, zitplaatsen vlak vóór de muziek.

staltisch, adj. (gr. *staltikós*, *ē*, *ón*, van *stéllein*, samentrekken) samentrekkend, terugdrijvend, stuitend; – **staltika,** n. pl. Med. middelen, die het wildvleesch wegbijten, de wondlippen gelijkmaken en zoo de wond sluiten.

Stamboel, n. turk. eig. **Istamboel,** (ontstaan uit nieuw-gr. *is tān polin*, naar de stad) slechts de oude stad of het binnendeel van Constantinopel, thans gewoonlijk de geheele stad beteekenend; m. ook turk. gouden rekenmunt ongeveer = 4 gld. 50 cts courant; – **stamboel-**

efendi-basji, m. opperrechter in burgerlijke en lijfstraffelijke zaken te Constantinopel.

Stamboeltroep, m. komediantentroep van inlanders in Ned. O.Indië.

Stāmen, n., pl. **stamĭna,** lat. (van *stāre*, staan) eig. schering of ketting van een weefsel; Bot. meel- of stofdraden en in 't alg. stofvaten, de bevruchtingswerktuigen in de bloemen der planten, vgl. a n t h e r e n; oneig. voor aanvang, beginselen; – **gestamineerd,** adj. nw.lat. met meel- of stofdraden voorzien; – **staminodium,** n. valsche, vervormde meeldraad, die geen stuifmeel voortbrengt.

Stampa, f. it. (van *stampáre*, opdrukken; = oudhoogd. *stamphôn*, stampen, s t e m p e l e n) druk; stempel eener munt; ook drukwerken; – **stamp,** f. eng. (spr. *stemp*) het stampen; stempel, zegel, ook postzegel; – **stampatore,** m. it. boekdrukker; – **stampe,** f. fr. stempel, waarmede de negerslaven door hunne eigenaars gemerkt worden; – **stampille,** f. (mid.lat. *stampilla*, fr. *estampille*) stempel, inz. voor naamteekeningen onder oorkonden enz.

Stance, f. fr. z. s t a n z e.

Stand, f. eng. uitstalling; ook tribune voor toeschouwers bij een wedren.

Standaard, stander, m. (eng. *standard*, fr. *étendard*, hoogd. *standarte*, provenç. *estandart*, *estendart*, sp. *estandarte*, oudfr. *estendard*, nw.fr. *étendard*, it. *stendardo*, van 't lat. *extendĕre*, fr. *étendre*, it. *stendere*, uitbreiden, uitspreiden) vaan, ruitervaan, vlag, banier, z. ook het volg. art.

Standard, m. eng. (v. *stand*, staan; eig. vrijstaande boomstam, richtpost; vgl. evenwel s t a n d a a r d) s t a n d a a r d, elke door de wet bepaalde maat, ijkmaat, legger of slaper; muntvoet; richtsnoer, model, regel, maat; – s t a n d a a r d-g o u d, fijn goud van 22 karaten; – s t a n d a a r d-z i l v er, fijn zilver van $11^1/_{16}$ penning; – s t a n d a a r d-m o n s t e r, n. Kmt. monster van waren, waarmede de leverantie moet overeenstemmen; – s t a n d a a r d-w e r k, n. boekwerk, dat een model in zijn soort is, werk van erkende autoriteit; – **standard-white (oil),** f. eng. amer. gezuiverde petroleum, zie w a t e r w h i t e.

Ständchen, n. hgd. (spr. *stendchjen*) z. s e r e n a d e.

Stangiew, stongiew, f. poolsch (van 't slav. *stojáti*, staan) waterstander, waterbak, tobbe, kuip; poolsche vochtmaat = 2 b e c z k a of tonnen = 200 L.

Stănislaus, m. slav. (poolsch *Satanislaw*, v. *sstan*, stand, staat, en *sslawa*, roem) mansn.: roem van den staat.

Stanitza, f. (russ. *sstaniza*, v. *sstan*, standplaats, verblijf, leger; *statj*, zich plaatsen) uit 30 tot 300 huisjes bestaande woonplaats der Kozakken, kozakkendorp.

stannum, n. lat. tin; bij de Ouden: werklood, eene verbinding van lood en zilver; – **stannaten,** pl. tinzure zouten; – **stanniet,** n. tinkies; – **stanniool,** nw.lat. of **stagnool,** n. (it. *stagnuólo*, v. *stagno*, tin, v. 't oud- en mid.lat. *stagnum*, voor *stannum*) bladtin of tinblaadjes, tinfoelie; – **stanno-oxyd,** n. Chem. zwart tinmonoxyd; – **stanni-oxyd,** geelachtig wit tinoxyd, tinsteen.

stans péde in uno, lat. op éen voet staande, d. i. inderhaast.

stante, it. (v. lat. en it. *stare*, staan, bestaan enz.) Kmt. in deze of de tegenwoordige, d. i. de loopende maand; – *stante pede*, lat. op staanden voet, dadelijk, onmiddellijk, oogenblikkelijk; – *rēbus sic stántibus*, als de zaken zoo staan.

Stanze, f. it. (*stanza*, lat. als 't ware *stantĭa*, v. *stare*, staan, zich ophouden, stilstaan) 1) plaats van het oponthoud, kamer, vertrek; ook wandschilderij tot kamerversiering, inz. de beroemde wandtafreelen van Rafaël in het Vaticaan te Rome; 2) rustpunt of versafdeeling in een gedicht, verzengroep, doorgaans kortweg v e r s geheeten, z. v. a. s t r o p h e; inzonderheid de achtregelige Italiaansche strophe (*ottave rime*), bestaande uit 8 vijfvoetige jambische verzen of versregels, waarin twee rijmen driemaal met elkander afwisselen en dan met twee gepaarde sluiten; er zijn ook onregelmatige, die met het rijm naar welgevallen afwisselen en die daarom w i l d e s t a n z e n heeten; 3) stalen, verdiept gewerkte vorm, om dien door middel van een stempelwerktuig op metalen platen te drukken; ook stalen cylinder om stukken metaal van verschillenden vorm door drukkracht uit te snijden.

Stapelĭe, f. nw.lat. (*stapelĭa*, naar Bodeus S t a p e l, een nederlandsch geneesheer, gest. 1616, genoemd) plantengeslacht met vele soorten, uit Z.Afrika.

Staphylăgra, n. gr. (van *staphȳlē*, druif; oneig. huig, lelletje in de keel) Chir. tangetje om de huig te vatten, huigtang; – **staphylēa,** f. plantengeslacht met mooie bloemen, bij ons o. a. te Boskoop veel gekweekt; – **staphylĭon,** n. druivepit of kern; Med. daarop gelijkende zweer op het hoornvlies van het oog; – **staphȳlisch,** adj. de huig betreffende, van de huig ontstaan; – **staphylococcen,** pl. trosvormige groep van c o c c e n (z. a.); – **staphylodéndron,** n. druiveboom; – **staphylōma,** n. druifgezwel, druivenoog, vleeschachtig uitwas in het oog; – **staphylomateus,** adj. daarmede behept; – **staphylóncus,** m. zwelling der huig; – **staphylorrhaphĭe,** f. het naaien van de huig; – **staphylotoom,** m. huigsnijder; – **staphylotomĭe,** f. huigsnede; – **staphylotómisch,** adj. tot de huigsnede behoorende.

Star of **stær,** m. (= it. *staro*, z. ald.) graanmaat in Tirol = $^1/_2$ Weener m e t z e = 30,74 L.; ook maat voor erts, zout enz.

Starboard, n. eng. (spr. *-boord*; misvormd van 't nederd. s t u u r, eng. *steer*; vgl. *stribord*) stuurboord, rechterzijde van het schip; vgl. l a r b o a r d en b a k b o o r d.

Staresjinen, m. pl. slav. (serv. *starjésjina*, oudslav. *starjeisjina*, russ. *starsjiná*, van 't slav. *star*, oud) familiehoofden, stamhoofden.

stare sulla corda, it. op het koord staan, d. i. in onzekerheid verkeeren, in een onzekere positie zijn.

Starie, f. fr. (v. 't lat. en it. *stare*, staan) ligtijd, ligdagen der schepen in de levantijnsche havens boven den daartoe voorgeschreven tijd, en de daarvoor te betalen gelden.

Starkad, noorsche myth. „de sterke"; type van den v i k i n g, z. a.

Staro, m. it. (ook s t a j o, z. ald.; samengetr. uit *sestaro*, *sestajo*, van 't lat. *sextarius*; vgl. s e s t e r) z. s t a j o.

Staróst, m. (russ. *sstárosta*, van 't slavisch *star*, oud) poolsch oudste, landvoogd, voornaam staatsbeambte, stadhouder, gouverneur eener s t a r o s t i j; in Rusland uit de boeren gekozen opziener ter handhaving der orde, dorpsschout; in de Lausitz: opzichter over de bijenhouders; – **starostij,** f. waardigheid en gebied van een starost, stadhouderschap, landvoogdij; – **starowértsen,** pl. russ. (*starowiér*, oudgeloovige, van *wiéritj*, gelooven) oudgeloovigen, z. v. a. r a s k o l n i k s of r o s k o l n i k s.

Start, m. eng. (spr. *staart*) punt, plek, waar wedstrijden beginnen, vanwaar de deelnemers vertrekken; – **startline,** f. bij zeilwedstrijden denkbeeldige lijn, waar de wedstrijd een aanvang neemt; ook wel een lijn, die de schepen binnen een bepaalden tijd overschrijden moeten; – **starter,** m. (spr. *a=aa*) hij, die bij de wedstrijden het teeken geeft voor het vertrek.

Startīn, starting, m. of **startīne,** f. vat, eene voormalige vochtmaat in Stiermarken = 10 oostersche eimer of 565,89 L.

Stasimon, n. gr. (v. *stásimos*, vaststaand, v. *stēnai*, staan) koorgezang in het oudgr. treurspel, dat gezongen werd, als het koor zijn standplaats in de orchestra had ingenomen; – **stasis** of **stáse,]** f. gr. het plaatsen, zetten, stellen; stelling, stand; Med. stilstand van vochten.

Stassfurtiet, n. op het boraciet gelijkend, te Stassfurt voorkomend mineraal.

statārisch, adj. lat. (*statarius*, *a*, *um*, v. *stare*, staan) staand, vertoevend, langzaam voortgaande; – s t a t a r i s c h l e z e n, lezen met afbrekingen ten behoeve der verklaring, in tegenst. met c u r s o r i s c h (z. ald.).

State, m. eng. (spr. *steet*) staat; – **stateroom,** f. (spr. *-roem*) statiekamer; kajuit; – **statesman,** m. (spr. *-men*) staatsman.

Statēr, m. gr. eig. gewicht; verscheiden aziat. en gr. zilver- en goudmunten; in het oude Athene zilvermunt van 4 drachmen; ook voorm. joodsche zilvermunt, de zilverling = 90 ct.

Stathmiek, stathmika, f. gr. (van *stathmós*, m. stander, pilaar, deurpost; weegschaal, gewicht) gewichtkunde, leer der weegschalen en gewichten.

Statief, n. (v. 't lat. *statīvus*, *a*, *um*, vaststaand) voetstuk als steun voor de meettafel en andere werktuigen bij het landmeten.

statiēus, (spr. *ti=tsi*), adj. barb.lat. (van s t a a t, voor staatsie, praal, pronk) pronkend, pralend, staatsie-makend.

Statika, f. gr. (van *statikós*, *ē*, *ón*, doende staan, van *stēnai*, staan) stand- of evenwichtsleer, weeg- of evenwichtskunde, wetenschap, die zich met het evenwicht der vaste lichamen bezig houdt; – **statisch,** adj. wat tot die wetenschap behoort, in evenwicht, evenwichtig; – s t a t i s c h m o m e n t, z. ond. m o m e n t.

Station, n. fr. (spr. *stasjóṅ*; van 't lat. *statĭo*, v. *stāre*, staan) in 't alg. het staan, stand, oponthoud, verblijf, stand-, ligplaats, aanleg, inz. in het postwezen; – **poststation,** pleisterplaats, toefplaats, stilstand op eene plaats, waar de paarden gewisseld worden; ook afstand van zulk eene wisselplaats tot de andere, postrust, rust; – s p o o r w e g s t a t i o n (in België ook s t a t i e), plaats, waar op spoorwegen de spoortrein stilhoudt om reizigers en goederen op te nemen of af te zetten; ook s t a t i o n s-g e b o u w; oneig. **stations** van het leven, d. i. levenstijdperken, trappen van ouderdom; – **staties,** in de r. kath. Kerk: bedegangen, voorstellingen uit de lijdensgeschiedenis van Christus, bij welke men stilstaat om te bidden; kerken, kapellen of altaren, waar men zekere gebeden gaat verrichten om aflaat te verkrijgen, bedevaart; Mar. uitgestrektheid der zee, welke den schepen wordt aangewezen om er gedurende een bepaalden tijd te kruisen; standplaats, standpunt der landmeters; post, ambt; – **statio(n)nair,** adj. (lat. *stationarĭus*, *a*, *um*) stilstaand, b. v. van eene planeet, als zij in den dierenriem noch voor- noch achterwaarts schijnt te gaan; vastgezet, bestendig voortdurend, blijvend, op hetzelfde punt staande, geene vorderingen makende; – s t a t i o n a i r e k o o r t s e n, zulke, die gedurende één of meer jaren algemeener en aanhoudender heerschen dan de andere; als subst. m. een stilstaande, biddende persoon voor een heiligenbeeld; hulpprediker, hulppriester; wachtschip; oudtijds garnizoenhoudend soldaat; – **statio(n)nairen,** pl. pilaarheiligen, z. v. a. s t y l i e t e n (z. ald.); – **statio(n)neeren,** nw.lat. op eene standplaats, ligplaats zetten, op schildwacht plaatsen; standplaats houden, op een bepaalde plek zich bevinden; als wachtschip ergens liggen; aanstellen; – g e s t a t i o n e e r d, adj. aangesteld, geplaatst, gelegen.

statisch, z. ond. s t a t i k a.

Statist, m. nw.lat. (van *stāre*, staan) stom persoon, stomme rol op de tooneelen, vgl. f i g u r a n t.

Statistiek, statistika, f. nw.lat. (v. *status*, toestand, en in de middeleeuwen ook staat) wetenschap, die uit gezette, op tellingen berustende waarnemingen de staatkundige en maatschappelijke toestanden der staten aan eene beoordeelende berekening onderwerpt, statenkunde, statenbeschrijving; ook leerboek dier wetenschap; – **statisticus,** m. beoefenaar der statistiek; – **statistisch,** adj. wat tot de wetenschap van den toestand der staten behoort of haar betreft; ook wat volgens de methoden der statistiek wordt uitgevoerd; vandaar s t a t i s t i s c h b u r e a u (spr. *buró*), een door den staat ingesteld bureel, dat zich met het onderzoek der toestanden en het mededeelen van

gevolgtrekkingen uit dat onderzoek bezighoudt; – **statistische machine,** f. toestel, dat machinaal de uitkomsten van volkstellingen, verkiezingen enz. mededeelt.

Stator, m. El. stilstaand deel van een inductie- en collectormotor; het draaiend deel heet r o t o r, z. a.

stat pro ratiōne volúntas, lat. z. *voluntas*; – *stat sua cuique diēs*, lat. (bij Virgilius) aan ieder is zijn dag gezet, ieder moet eenmaal sterven.

Statúe, f. lat. (*statŭa*, v. *statuĕre*, stellen, oprichten) standbeeld te voet of te paard, eerebeeld, beeldzuil; – *statua equéstris*, lat. fr. *statue équestre*, ruiter- of ridderstandbeeld; – *statŭa pedéstris*, lat. fr. *statue pédestre*, standbeeld te voet; – **statuarius,** m. (fr. *statuaire*) standbeeldmaker, beeldhouwer, beeldgieter; – **statuétte,** f. (van 't it. *statuétta*, verklw. van *statua*) klein standbeeld, standbeeldje.

statueeren, lat. (*statuĕre*) stellen, zetten, oprichten; vaststellen, bepalen, verordenen; het daarvoor houden, aannemen, toestaan, laten plaats vinden; – e e n e x e m p e l s t a t u e e r e n, een voorbeeld ter waarschuwing geven of ophangen.

Statuette, z. ond. s t a t u e.

status, m. lat. (van *stare*, staan) stand, staat, gesteldheid, toestand; staat, het rijk; – *status in statu*, een staat in den staat; – *st. actīvus et passīvus*, verhouding van het vermogen tot de schulden, staat der vorderingen en te doene betalingen, van c r e d i t en d e b e t; – *st. affinitátis*, zwagerschap; – *st. cognatiōnis*, verwantschap; – *st. conjugālis*, echtelijke staat, huwelijksleven; – *st. causae*, gesteldheid der zaak; – *st. controversĭae*, eigenlijke toestand van den strijd, den twist of geschil, gesteldheid en nadere bepaling der geschilpunten; – *st. dignitatis*, waardigheid; – *st. gastrĭcus*, maagkatarrh, bedorven maag; – *st. insolventĭae*, onvermogen van een schuldenaar ter betaling; – *st. naturālis et praeternaturālis*, natuurlijke of gezonde en tegennatuurlijke of ongezonde toestand; – *st. personārum*, toestand der personen; – *st. uti possidetis*, woordelijk: toestand gelijk gij hem bezit, d. i. toestand van landbezit, zooals die thans bestaat (in vredestractaten); – *ad statum legéndi*, ter doorlezing; – *in statu nascendi*, in staat van wording o. a. in de scheikunde van het ontstaan van stoffen gezegd; – *in statu quo*, in den toestand, waarin (een zaak tot dusverre was), in denzelfden, vorigen toestand, onveranderd; – *in statu quo ante*, in den toestand, zooals vroeger (de zaak was, n. l. vóór den twist, den oorlog enz.); – het, de *status* of *statum quo* weder herstellen of eene zaak in *pristĭnum statum* (in haren vorigen toestand) terugbrengen, alles weder op den ouden en vorigen voet brengen.

Statuur, f. lat. (*statūra*) lichaamsgrootte of -hoogte, lichaamsgestalte, stal, wasdom (onderscheiden van t a i l l e).

Statuut, n. lat. (*statūtum*, vastgesteld, v. *statuĕre*, z. s t a t u e e r e n), pl. **statūten,** wetten, grondwetten, verordeningen, stadsrechten, inz. genootschaps-besluit, stichtings- en grondwetten van een genootschap, gezelschap, gilde enz.; – *statūtum opifĭcum*, pl. handwerks- of gildewetten; – **statutārisch,** adj. nw. lat. volgens de wetten of verordeningen, wetmatig, wettelijk; – **statutarische portie,** z. *portio statutaria*.

Staude, f. dui. vaste plant; overblijvend gewas met een wortelstok of stengelstuk (de vertaling „struik" of „heester" is minder juist).

Staurodulie, f. gr. (van *staurós*, paal, kruis, en d u l i e, z. ald.) aanbidding van het kruis, kruisvereering; – **staurolâter,** m. kruisaanbidder; – **staurolith,** m. ook g r a n a t i e t, kruissteen, kruisvormige schorl, eene aan den granaat verwante steensoort; – **staurophóren,** pl. kruisdragers, bij kerkelijke optochten der R. Kath.; – **staurópȟylax,** m. kruishoeder, oudtijds de titel van den patriarch in Jeruzalem, die de overblijfselen van het kruis van Christus bewaarde.

Stayer, eng. m. snelrijder op de lange baan.

Steady (spr. *studdie*), eng. bestendig, stevig.

Steak, m. eng. (spr. *steek*) z. b e e f-s t e a k; meer algemeen ook b.v. a n t i l o p e-s t e a k enz.

Steamboat, f. eng. (spr. *stiémboot*) stoomboot, stoomschip; – **steamer,** m. (spr. *stiemer*) stoomer, z. v. a. s t e a m b o a t; – **steamcable-towing,** z. t o w i n g; – **steampot,** m. (spr. *stiempot*) stoompot, ook i n h a l e r (spr. *ínheeler*), d. i. inademer, adembuis, om warme dampen in de long te leiden; – **steampress,** f. stoompers.

Stearas, beter **steătas,** n. gr. (v. *stear*, genit. *steătos*, vet, talk) talkzuur zout; – **stearine,** beter **steatine,** f. eigenaardige talkstof; vandaar s t e a r i n e-k a a r s e n, gezuiverde talkkaarsen; – s t e a r i n e - z u u r, talkzuur, parelzuur; – **stearopteen,** n. vaste ætherische olie; – **steatiet,** m. speksteen, zeepsteen, talk, een magnesiumsilicaat; in poedervorm wordt het gebezigd ter bestrijding van de aardappelziekte; – **steatĭnisch,** adj. talkig, talkachtig; – **steatītis, steatopygie,** f. Med. vetzucht, overbodige ophooping van vet (h y p e r p i m e l e); – **steatocēle,** f. vetbreuk, spekgezwel in de scheedevliezen van de zaadstreng; – **steatōdes,** spek- of talkaardig; – **steatoom,** n. Med. spekgezwel, spekbuil; – **steatomátisch,** adj. door een spekgezwel veroorzaakt; – **steatórnis,** m. spekvogel in Z.-Amerika; – **steatorrhoea,** f. vetvloed, ziekelijke afvoer van vet bij den stoelgang bij galziekten; – **steatōsis,** f. spek- of talkvorming, inz. de ziekelijke.

Steckbrief, m. dui. verzoek tot aanhouding met signalement.

Stedik, f. op een stalen pen gelijkend mesje.

Steed, m. (spr. *stied*) eng. hengst.

Steekkan, f. nederl. ook verkeerdelijk **stekan,** f. oude vochtmaat in Nederland.

Steel, n. eng. (spr. *stiel*) staal; – **steels,** pl. aandeelen in de amerikaansche staaltrust.

Steen, m. hoogd. **stein,** oud gewicht.

Steeplechase, f. eng. (spr. *stiép'ltsjees*; v. *steeple*, kerktoren, en *chase*, jacht) wedren met hindernissen, soort van harddraverij, waarbij men

eenen kerktoren of een ander hoog voorwerp als doel heeft bepaald, dat men langs den kortsten weg, over sloten, heggen enz. tracht te bereiken.

Steganographie, steganologie, f. gr. (v. *stegănós, ē, ón*, bedekt, verborgen, van *stĕgein*, dekken) geheimschrijfkunst, geheim teekenschrift, cijferschrift, geheimschrift; ook titel van het werk van Schwenter (1620) en van Trithemius; leer van het schaakspel; – **steganográphisch,** adj. geheimschriftelijk; – **stegănopoden,** pl. zoogdieren met zwemvliezen; ook: pelikanen, roeivoeters.

Stegnōsis, f. gr. (v. *stegnós, ē, ón*, samengetr. uit *steganós*, bedekt, dicht; *stegnoen*, verdichten, dichtmaken) Med. verdichting; samentrekking, sluiting of verstopping, b. v. der zweetgaatjes; – *stegnósis viscĕrum*, lat. vergroeiing van de kanalen der ingewanden; – **stegnōtisch,** adj. gr. samentrekkend, verstoppend; – **stegnotīka,** n. pl. samentrekkende geneesmiddelen.

Stegoptĕra, n. pl. gr. (van *stĕgos*, dak, dek, bedekking, en *ptĕron*, vleugel) dekvleugeligen, eene afdeeling der insecten.

Steiger, m. nederl. stelling, s t e l l a g e, z. ald.; houten getimmerte, bij gebouwen, ook langs den oever, tot aanlegplaats voor vaartuigen.

Steirōsis, f. gr. (van *steiros*, stijf, onvruchtbaar) Med. onvruchtbaarheid.

Stekan, z. s t e e k k a n.

Stēle, f. gr. (*stēlē*, v. *stēnai*, staan) opgerichte zuil, pilaar of steen; inz. grafzuil, zuilvormige grafsteen; – **stelographie,** f. zuilschrift.

Stelechieten, m. pl. gr. (van *stélĕchos*, stameinde) versteeningen van stamhout.

Stellage (van s t e l l e n met een franschen uitgang), f. getimmerte van palen, sparren en planken, dat wordt opgericht van den grond tot op de hoogte, waar de metselaar, timmerman, verver enz. moet werken, stelling, steiger.

stellatus, lat. (van 't lat. *stella*, ster) Bot. kranswijze, stervormig; – *stellātim* g a a n, nw.lat. iron. op het sterrenkijken uitgaan, een nachtelijk pleiziertochtje, nachtelijke wandeling doen.

Stelliet, m. nw.lat. (v. 't lat. *stella*, ster) versteende zeester.

Stellionaat, m. lat. (*stellionātus*, v. *stellĭo*, hagedis, als beeld van een bedrieger, wegens hare behendigheid en vlugheid in het ontsluipen) bedriegerij, die niet tot de klasse der als valschheden gekenmerkte daden behoort, b. v. bedrieglijk bankroet, het verkoopen van een pand als onbezwaard, ofschoon er hypotheek op staat enz.; – **stellionātor,** m. bedrieger, bedriegelijk verkooper.

Stelographīe, z. ond. s t e l e.

Stemma, m., pl. **stemmāta,** gr. (van *stĕphein*, omgeven, omkransen) eig. krans, hoofdwindsel; bij de oude Romeinen: krans, waarmede de beelden der voorvaderen getooid waren; vandaar reeks voorvaderen, stamboom, geslachtsboom, geslachts- of stamtafel; – **stemmatographīe,** f. geslacht- of stamkunde; z. v. a. g e n e a l o g i e, z. ald.

Stenágma, n. **stenágmus,** m. en **stenaxis,** f. gr. (van *stenăchein, stenádzein*, stenen, zuchten) het zuchten, stenen, steunen.

Stenochorīe, f. gr. (van *stenós, ē, ón*, eng, en *chōra*, ruimte) Chir. tegennatuurlijke vernauwing eener holte of opening, inz. der moederscheede; – **stenograaf,** m. verkortschrijver, snelschrijver; – **stenográm,** n. een stuk, vooral verslag van een redevoering, in verkort schrift; – **stenographīe,** f. snelschrijfkunst, kunst om door middel van zekere teekens en verkortingen zeer snel te schrijven; – **stenográphisch,** adj. beknopt- of snelschrijvend; – **stenokardīe,** f. gr. Med. harteangst, bortsbeenpijn en borstbeklemming, borstzucht, ook s t e r n o d y n i e; – **sténopé,** f. Phot. koperen plaatje, voorzien van een gaatje, dat als objectief in een camera dient; – **stenopetalisch,** Bot. met smalle bloembladeren; – **stenophýllisch,** adj. dichtbladerig; – **stenōsis,** f. z. v. a. s t e g n o s i s; – **stenostomīe,** f. vernauwing eener opening; mondklem, eene krampachtige samentrekking van den mond; – **steno-telegraaf,** f. elektromagnetisch druktoestel voor stenografische teekens, uitgevonden door Cassagnes; – **stenothōrax,** m. een engborstige; – **stenotīka,** n. pl. vernauwende middelen; – **stenōtisch,** adj. vernauwend, vernauwd; – **stenotrikographīe,** f. gr. fr. beschrijving van breipatronen door stenographische teekens; – **stenotypīe,** f. stenographische druk; – **stenotýpisch,** adj. dien betreffende; – **stenotypist(e),** m. en f. stenograafmachineschrijver of – schrijfster, bij afkorting ook typist(e).

stentándo, it. (v. *stentáre*; talmen; ook moeite hebben, nood lijden, v. 't lat. *abstentāre*, voor *abstinēre*, zich onthouden) Muz. talmend, verwijlend, dralend, sammelend, terughoudend; – *stentáto*, Muz. kommerlijk, weemoedig, met een smartuitdrukkenden toon; Pict. gedwongen, stijf.

Stenterello, m., pl. **stenterelli,** it. hansworst.

Sténtor, m. gr. naam van een grieksch krijgsman voor Troje, wiens stem boven die van 50 man uitklonk; vandaar: geweldig schreeuwer, iemand met eene doordringende, zeer zware stem; – **stentor-stem,** f. buitengewoon sterke, zware, mannelijke stem; – **stentórisch,** adj. zeer luid, doordringend, geweldig schreeuwend.

Steph., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor F. Stephan (gest. 1817).

Stephănus of **Steven,** m. gr. (*stephănos*, omkransing, krans, kroon, prijs) mansn.: de bekranste, bekroonde; als vr.naam: **Stephanīa;** – **Stephanus-daalder,** m. daalder met het beeld van den heiligen Stephanus; – **Stephanus-orde,** naam van drie ridderorden, waarvan de hongaarsche de voornaamste is; – **Stephanieten,** m. pl. benaming van al de volksspelen der oudheid, waarbij de prijs uit eene eenvoudige kroon bestond; ook de overwinnaars in die spelen.

Steppe, f. russ. (*sstepj*, vlak, dor land) uitgestrekte vlakte, slechts met gras en kruiden begroeid.

stercoreeren, lat. (*stercorāre*, v. *stercus*, genit. *stercŏris*, mest, drek) bemesten, bemisten; – **stercoraal,** adj. op mest betrekking hebbende; –

stercologie, liever **stercorologie,** f. leer der drekstoffen, der bemesting; verhandeling over de uitwerpselen; – **stercorair,** adj. wat op den mest, de drekstoffen betrekking heeft; wat op drekstoffen groeit of leeft; – stercoraire stoel, stoel, waarop men den paus bij zijne inwijding deed plaats nemen (een gebruik, door Leo X afgeschaft); – **stercoranisme,** n. leer der **stercoranisten,** dat zijn de leden eener secte, die meende, dat de stoffen, die men bij het heilige Avondmaal nuttigde, even als andere spijzen worden verteerd en in drek overgaan, waaruit de stercoranistische twisten ontstonden; – **stercorātie** (spr. *t=ts*), f. (*stercoratĭo*) bemesting.

Stère, f. fr. (van 't gr. *sterĕos*, stijf, hard, vast) fr. benaming van de eenheid der lichamelijke of ruimtematen, inz. voor droge waren = 1 kubieke meter, d. i. een kubus van een meter zijde (als maat voor natte waren kiloliter geheeten); – decastère = 10 stères; – hectostère = 100 stères; – kilostère = 1000 stères; – myriastère = 10000 stères; – decistère = $^1/_{10}$ stère; – centistère = $^1/_{100}$ stère; – millistère = $^1/_{1000}$ stère of 1 kubieke palm.

Stereochemie, f. (gr. *stereos*, *a*, *on* vast, stijf) scheikunde in de ruimte, theorie der scheikunde, die zich met de onderlinge ligging in de ruimte der atomen van het molecuul bezighoudt; – **stereochromie,** f. gr. eene in 1846 door J. N. v. Fuchs te München, onder medewerking van Kaulbach en Schlothauer, uitgevonden wijze van muurbeschildering, die, in haar wezen aan 't frescoschilderen gelijk, dit overtreft, doordat de kleuren den gloed en den toon der olieverven verkrijgen; – **stereochrōmisch,** adj. die muurbeschildering betreffende; – **stereographie,** f. gr. lichaamsteekening, teekening van vaste lichamen op een vlak, in tegenst. met ichnographie; – **stereográphisch,** adj. wat tot de lichaamsteekening behoort, vgl. projectie; – **stereomantie** (spr. *tie=tsie*), f. waarzegging uit eerste of grondstoffen; – **stereométer,** m. toestel ter bepaling van den lichamelijken inhoud van poedervormige en poreuze lichamen; – **stereometrie,** f. meetkunst der lichamen, lichaamsmeting; leer van de grootheden in de ruimte, tot wier samenstelling meer dan éen vlak vereischt wordt, in tegenstelling met planimetrie, z. ald.; – **stereométrisch,** adj. daartoe behoorende, lichamelijk gemeten; – **stereoskoop,** m. lichaamskijker, een optisch werktuig, door middel waarvan twee, met de beide oogen overeenkomende beelden tot éen lichamelijk beeld verbonden worden; – **stereoskoopplaat,** f. bij verkorting **stereo,** plaat, behoorende bij den **stereobinocle,** stereoskoopcamera; – **stereōtisch,** adj. Med. dor, uitgedroogd of door uitdroging, uittering ontstaan; – **stereotomie,** f. lichaamssnijding, leer van de doorsnedefiguren der vaste lichamen; Arch. steenconstructie, het snijden en behouwen van groote steenen; – **stereotýpen,** pl. (van type) vaststaande drukvormen, letterplaten, onbeweeglijke drukletters en de afdruk daarvan, eene uitvinding van den Franschman Didot den jongeren; – **stereotypie,** f. plaatletterdruk; 't gieten van stereotypen; – metallographische stereotypie, nieuwe methode om letterdruk op metalen platen over te brengen, die men dan met zuren uitbijt; – **stereotypiek, stereotypika,** f. kunst om met vaste lettervormen te drukken; – **stereotypeeren,** vaste drukvormen vervaardigen en daarmede drukken; – **stereotiep, stereotýpisch, gestereotypeerd,** adj. met vaste of onbeweeglijke drukletters gedrukt; oneig. in blijvenden, duurzamen vorm, onveranderlijk.

Sterēsis, f. gr. (v. *stērein*, berooven) berooving, wegneming, gebrek; – **sterētisch,** adj. beroovend, wegnemend.

steriel, adj. lat. (*sterĭlis*, *e*) onvruchtbaar, mager, schraal, dor, ledig, zonder gehalte, bacterievrij, kiemvrij; – **steriliteit,** f. (lat. *sterilĭtas*) magerheid, onvruchtbaarheid, dorheid, het vrij zijn van gemis van bacteriën; – **steriliseeren,** bacterievrij maken.

Stérlet, m. russ. (*sstérliadj*, f.) kleinste soort van steur (*Acipenser ruthēnus*) in de Kaspische Zee en in de Wolga, die goede kaviaar oplevert.

Sterling, eng. (ontstaan uit *easterling*, d. i. eig. oosterling, munt uit het Oosten, benaming eener munt in de middeleeuwen, die Richard I in 1199 het eerst door duitsche muntmeesters, in de duitsche zilvereenheid, liet staan, vgl. *esterlin*; v. a. van *steare*, regel, wet) het echte geld naar den engelschen muntvoet, wettelijke muntvoet, vandaar **een pond** (of **livre**) **sterling,** eene vroeger werkelijk gemunte, nu slechts denkbeeldige munt = 20 eng. shilling, ongeveer 12 gulden, thans weder als sovereign geslagen; – **sterling,** ook in 't alg. voor echt, geldig beproefd.

Sternb., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor K. M. v. Sternberg (gest. 1838).

Sternblende, f. dui. Phot. sterdiaphragma, dat centrale stralen afsluit en randstralen alleen doorlaat om het beeldveld bij objectieven te verbeteren.

Sternum, n. gr. (*stérnon*) borstbeen; – **sternaal,** adj. dat betreffende; – **sternalgie** en **sternodynie,** f. borstpijn; z. v. a. stenokardie.

Sternutātie (spr. *tie=tsie*), f. lat. (*sternutatĭo*, van *sternutāre*, *sternuĕre*, niezen) het niezen; – **sternutatorium,** n. nw.lat. niesmiddel, niespoeder, nieskruid; – **sternutatief,** adj. niezing verwekkend.

Ster-pagóde, f. indische goud- en zilvermunt met eene ster op de voorzijde, z. v. a. pagode, z. ald.

steso moto, it. (*steso*, gerekt, v. *sténdere* = lat. *extendĕre*) Muz. met langzame beweging, langzaam, gerekt; – *lo stesso*, de- of hetzelfde.

Stethódesmis, f. of **stethodesmium,** n. gr. (van *stēthos*, n. borst, en *desmós*, band) Chir. borstverband; – **stethoskoop,** m. Med. borsthoortuig, eene trechtervormige hoorbuis tot waarneming van geruisch in het inwendige van het lichaam; – **stethopolyskopium,** n. stethoskoop, waardoor verscheiden personen te gelijk ausculteeren kunnen; – **stethoskopie,** f. borstonderzoeking, kunst om den stethoskoop te gebruiken, auscultatie, z. ald.; – **stethoskópisch,** adj. daardoor verkregen, daarop betrekkelijk.

Steven, z. S t e p h a n u s.

Steward, m. eng. (spr. *tsjóëwurd*; ijsl. *stivardr*, angels. *stiward*, naar men wil ontstaan uit s t e d e w a r d, d. i. plaatshouder, plaatsbekleeder) huishofmeester, rentmeester, bestuurder, ontvanger; proviandmeester, bottelier op een schip; – **lord-high-steward** (spr. *-hai-*), opperrechter, voorzittende lord, een der hoogste rijksbeambten in Engeland.

Sthenie, f. gr. (v. *sthĕnos*, n. kracht) krachtigheid, kracht, volkrachtigheid, sterkte, verhoogde levenswerkzaamheid van het lichaam, in tegenst. met a s t h e n i e; – **sthenisch,** adj. volkrachtig, krachtvol, met verhoogde krachtuiting; – **sthenopȳra,** f. of **sthenische koorts,** koorts met vermeerderde wederwerking, ontstekingskoorts; – **stheniseeren** (spr. *-zie-*), de levenswerkzaamheid verhoogen, sterkere krachtuiting opwekken, in tegenst. met a s t h e n i s e e r e n.

Stheno, f. (gr. *Stheinō*) eene der g o r g o n e n (z. ald.).

stibĭum, n. lat. (gr. *stibi, stimmi*) spiesglans of spiesglas, z. v. a. a n t i m o n i u m; – **stibialĭa,** n. pl. nw.lat. Med. van of met spiesglans bereide geneesmiddelen.

Stichomantie (spr. *t=ts*), f. gr. (van *stichos*, m. rij, regel, vers) waarzeggerij door verzen, loten of briefjes; men schreef verzen uit de sibyllijnsche boeken of briefjes, mengde die door elkander en trok er een uit om zijn toekomstig lot te vernemen; – **stichomántisch,** adj. die waarzeggerij betreffende; – **stichometrie,** f. versmeting, versmeetkunst; – **stichométrisch,** adj. versafmetend, versmeetkunstig; – **stichomythie,** f. het regel voor regel of vers voor vers opzeggen en elkander antwoorden, het onafgebroken voortverhalen.

Stief, n. ind. holl. gomelastiek.

Stiefeletten, pl. (hoogd. v. *stiefel*, laars, stevel, met een franschen uitgang) laarsje, middelding tusschen schoen en laars, z. b o t t i n e s; ook: slobkousen, knoopkousen.

Stigma, n., pl. **stigmăta,** gr. (van *stidzein*, steken) steek, punt, stip, vlek; het zoogenaamde litteeken of bloemmerk aan het bovenste gedeelte van het stampertje der bloemen; – *stigmata croci*, saffraan; – *gestigmatiseerd*, adj. in de r.-kath. kerk: voorzien van de litteekens der vijf wonden van Christus, welke, naar beweerd wordt, van tijd tot tijd bloeden, zooals bij Franciscus van Assissi, Maria von Mörl, Louise Latour enz.; litteeken; merk, brandmerk, ingebrand schandteeken; schandvlek, smaad, schande; ook benaming van de uitwendige werktuigen der rupsen; – **stigmatias,** m. (gr. *stigmatias*) een gebrandmerkte; – **stigmatiseeren** (spr. *-zee-*; gr. *stigmatidzein*; fr. *stigmatiser*), met litteekens, inz. met de 5 litteekens van den gekruisigden Christus kenmerken; brandmerken, oneig. lasteren, aantijgen, schandvlekken, kwaadspreken; – **stigmatisătie** (spr. *-za-tsie*), f. merking der litteekens, brandmerking; – **stigmatograaf,** m. puntenschrijver, iemand, die door middel van punten zijne gedachten uitdrukt; – **stigmatographie,** f. kunst om met punten te schrijven, puntschrijfkunst; – **stigm(at)ographisch,** adj. op of naar aangegeven punten, b.v. stigmographisch teekenen; – **stigmeologie,** f. (v. *stigmē*, f. het punten, stippen; onderscheidingsteeken, merk) z. v. a. a c c e n t u a t i e; – **stigmiet,** m. stippelsteen; – **stixis,** f. het steken; brandmerken.

Stijl, m. (van 't lat. *stilus*, eig. schrijfstift = gr. *stȳlos*, d. i. eig. zuil, paal enz.) schrijfwijze, bijzondere wijze, waarop men schriftelijk zijne gedachten uitdrukt, voorstellingsmanier, uitdrukkingswijze, voordracht en uitdrukking in het schrijven; gebruik, gewoonte; in de beeldende kunsten: kunstsmaak, voorstellingsvorm; inz. zuivere, edele, ongekunstelde, natuurlijke voorstelling, in tegenst. met m a n i e r; ook tijdrekening, b.v. d e o u d e e n n i e u w e s t ij l, z. j u l i a a n s c h e k a l e n d e r, ond. J u l i u s; – *stilus curĭae*, z. c u r i a a l- en k a n s e l a r ij-s t ij l; – **stiliseeren** (spr. *s=z*), beter **stileeren,** barb.lat. inkleeden, voordragen, door woorden enz. uitdrukken; – g o e d g e s t i l (i s) e e r d, goed gesteld, goed geschreven; – **stilist** of **stylist,** m. schrijver met betrekking tot zijne schrijfwijze, b. v. een g o e d s t i l i s t, kenner en meester der beste schrijfwijze, die de goede uitdrukking in zijne macht heeft; – **stilistiek,** f. kunst der schriftelijke voordracht of der goede uitdrukking; – **stilistĭcum,** n. voorlezing over de kunst der schriftelijke uitdrukking of eene oefening daarin; – **stilistĭka,** n. pl. dingen die op de leer van de schrijfwijze betrekking hebben; – **stilístisch,** adj. deze kunst betreffende, tot de goede schrijfwijze behoorende; – **stilét,** n. (fr. *stilet*, it. *stilétto*) kleine dolk, moordpriem, stokdegen; steekijzer, pijlnaald der wondheelers.

Stikstofkalk, f. kunstmest, bereid op de wijze van k a l k s t i k s t o f (z. a.); door toevoeging van chloorcalcium aan het calciumcarbid heeft de binding bij lagere temperatuur plaats; zij bevat 10 à 20 % stikstof.

Stilbe, f. (van 't gr. *stilbē*, glans, schittering) uitheemsch plantengeslacht met dubbelslachtige bloemen op den eenen en mannelijke bloemen op den anderen stengel; – **stilbiet,** n. bladerzeolieth, een mineraal, eene soort van z e o l i e t h (z. ald.).

stileeren, stilet, stilist, stilistiek enz., z. ond. s t ij l.

Stillătie (spr. *tie=tsie*), f. later lat. (*stillatĭo*, van het lat. *stillāre*, druppelen, *stilla*, druppel) druppeling, het sijpelen, doorsijpelen; – **stillicidĭum,** n. lat. het druppelen; recht der dakafwatering; – *stillicidĭum lacrymārum*, het tranendruppelen; – *stillicidĭum urĭnae*, het pisdruppelen.

Stilpnosideriet, n. gr. (van *stilpnos*, blinkend, en *sidēros*, ijzer) slakachtige bruinijzersteen.

Stimŭlus, m., pl. **stimŭli,** lat. prikkel, spoor, stekel, opwekking, aanvuring, drijfveer; – **stimuleeren,** (lat. *stimulāre*) prikkelen, sporen, aandrijven, opwekken, aansporen, aanzetten, nopen, ophitsen, gaandemaken; – **stimŭlans,** n., pl. **stimulantĭa** (spr. *t=ts*) of **stimuleerende mid-**

delen, prikkelende, opwekkende middelen; - **stimulātie** (spr. *tie=tsie*), f. (lat. *stimulatĭo*) opwekking, aansporing, prikkeling.

Stink, m. (*Lacerta stincus*, lat. liever *scincus*, *Scincus marinus*, van het gr. *skingos*, *skinkos*) soort van hagedis in Arabië, Egypte enz., die men gedroogd als een tot wellust prikkelend middel gebruikt.

Stint, f. geslacht van edelvisschen (*Osmerus Cuv.*) uit de familie der zalmen.

Stióro, m. it. (ontstaan uit *stajoro*, *stajuoro*, *stajuolo*, van *stajo*, *schepel*, z. ald.) veld- of vlaktemaat in Florence = $^{1}/_{12}$ s a c c a t a = 5,25 are.

Stipātie (spr. *tie=tsie*), f. lat. (*stipatĭo*, v. *stipāre*, stoppen) stopping, verdichting, dichtmaking; volksgedrang, gewoel.

Stipendium, n., pl. **stipendia** of **stipendiën,** lat. (samengetr. uit *stipi-pendium*, v. *stips*, genit. *stĭpis*, geldbijdrage, en *pendĕre*, betalen) bij de oude Romeinen soldij, belooning; opbrengst, cijns (t r i b u u t), tegenwoordig: ondersteuningsgeld, stichtingsgeld, gelden uit eene stichting voortspruitende, die aangewend worden ten behoeve van minvermogende, inz. studeerende jongelingen; bij de R. Kath. ook legaat of erfmaking om missen te laten lezen; - f a m i l i e - s t i p e n d i u m, stichting, welke in de eerste plaats of uitsluitend slechts voor tot éene familie behoorende personen bestemd is; - **stipendarius,** m. soldijtrekker, soldenier, soldaat; cijnsplichtige, cijnsbare; ook z. v. a. **stipendiaat,** m. iemand, die stichtingsgelden geniet, daarvan studeert.

stipĭtes, pl. m. lat. (van den sing. *stipes*, genit. *stipĭtis*) steel, stengel; - *cum stipitĭbus*, met de stengels of stelen (op recepten afgekort *c. stip.*); - *stipitatus, a, um*, lat. Bot. gesteeld, gestijfd.

Stipula, f. lat. Bot. steunblad, bladachtig orgaan aan den voet der bladeren; - *stipulacĕus, a, um*, Bot. met vliesachtig aanhangsel; - *stipulae*, pl. Bot. stoppeltjes; - *stipulatus, a, um*, Bot. stoppeldragend.

stipuleeren, lat. (*stipulāri*) eig. zich iets laten beloven; afspreken, vaststellen, bepalen, bedingen, bij verdrag overeenkomen of het eens worden; beloven, zich tot iets verplichten; - g e s t i p u l e e r d, adj. vastgesteld, afgesproken, bepaald, bedongen, beloofd enz.; - *stipulāta manu*, onder handslag, b. v. iets beloven; - **stipulánt,** m. bepaler, vaststeller, voorwaardemaker; - **stipulātie** (spr. *t=ts*), f. vaststelling, overeenkomst, bepaalde afspraak; toezegging, belofte, gelofte; verdrag, vergelijk.

stirato, stiracchiato, it. uit elkander getrokken, gerekt, verwrongen.

Stirōsis, f. gr. (*steirōsis*, van *steiros*, stijf, dor, onvruchtbaar) z. v. a. s t e r i l i t e i t (z. ald.).

stirps, f., pl. *stirpes*, lat. stam, stronk; - *in stirpes*, z. *in capita*, ond. *caput*; - *per stirpes*, volgens de stammen (niet naar de hoofden), b.v. bij het verdeelen van erfmakingen.

Stixis, f. gr. z. ond. s t i g m a.

Stoa, f. gr. eig zuil, pilaar, pijler; zuilenzaal, inz. de bonte of veelkleurige zuilenzaal (*stoa poikĭlē*, z. p œ c i l e) te Athene, waarin de wijsgeer Zeno en zijne opvolgers leeraarden; vandaar: **stoïcijnsche school** of **stoïcijnen,** door Zeno gestichte oud-grieksche school van wijsgeeren, die zich door strenge deugd, verloochening van alle zachtere gevoelens, verachting van smart en gelijkmoedigheid bij de wisselvalligheden van het leven onderscheidde; vandaar oneig. **stoïcus, stoïcijn,** m. standvastig, gestreng, onverzettelijk, koelbloedig, onaandoenlijk man; - **stoïcisme,** n. leer der stoïcijnen, leer der gelijkmoedigheid, standvastigheid, koelbloedigheid, onverschilligheid, ongevoeligheid in de grootste smarten enz.; - **stoïsch** of **stoïcijnsch,** adj. tot de leer van Zeno's volgelingen behoorende; hun gelijk, onverschillig, gelijkmoedig, standvastig, koelbloedig, onverzettelijk, onwrikbaar, gelaten, onaandoenlijk.

stoccáto, it. z. v. a. *staccato*.

Stochastika, f. gr. (van *stochadzesthai*, bedoellen, op iets mikken, gissen, raden, van *stochos*, doel) gissingskunst, leer der waarschijnlijkheid; - **stocbástisch,** adj. vermoedelijk, waarschijnlijk.

Stock, n. eng. (= het duitsche *stock*, s t o k, hoeveelheid of verzameling van zekere voorwerpen) geldstok, stamgeld (kapitaal); inz. staatskapitaal; pl. **stocks,** in Engeland de in omloop zijne staatsschuldbrieven; ook z. v. a. a c t i ë n, z. ald.; - **stockbroker,** m. engelsch makelaar in staatspapieren; - **stockchange,** f. (spr. *-tsjeendzj'*) verzamelplaats der bij de s t o c k s geïnteresseerden op de beurs te Londen; - **stockexchange,** f. (spr. *-extsjeendzj'*) effectenbeurs, geldbeurs; - **stockholder,** m. (spr. *-hoolder*) houder, eigenaar van staatsschuldbrieven; - **stockjobber,** m. (vgl. j o b b e r) actiewoekeraar, iemand, die op onbetamelijke wijze winsten zoekt met den actiehandel, windhandelaar; - **stockjobbery,** f. ongeoorloofde schijnhandel met staatspapieren, windhandel.

Stocking, f. eng. kous; vgl. b l u e s t o c k i n g.

Stœbe, f. of **stœbekruid,** n. (lat. *stoebe*, van 't gr. *stoibē*, d. i. eig. het stoppen, vullen, omdat de bladeren dezer plant tot het vullen van kussens enz. dienden) plantengeslacht met samengestelde bloemen, die uit trechtervormige bloempjes bestaan, met een schubbigen kelk.

Stœcharium, n. nw.lat. en nw.gr. witte koorrok der hoogere grieksche geestelijkheid.

Stœchaskruid of wel **stocheskruid,** n. (lat. *stoechas*, van 't gr. *stoichas*; naar men wil van de 3 S t œ c h a d e n, eilanden bij Marseille; waarschijnlijk rechtstreeks van 't gr. *stoichas*, op rijen staande, wegens de op rijen tegenover elkander staande bladeren) soort van lavendel.

Stœchiogenie of **stœchiogonie,** f. gr. (van *stoicheion*, oorspr. staf, stift; letter, boekstaaf, en vandaar pl. *stoicheia*, oneig. voor de eenvoudigste grondbestanddeelen, aanvangsgronden) vorming of het ontstaan der grondstoffen (elementen); - **stœchiologie,** f. leer der grondstoffen, z. v. a. c h e m i e; - **stœchiometrie,** f. meetkunst der grondstoffen, chemische meetkunst, leer van de verhouding der chemische verbindingen, leer van de vaste gewichts- en ruimteverhoudingen, volgens welke ongelijksoortige

stoffen zich tot nieuwe, gelijksoortige lichamen chemisch verbinden; - **stœchiométrisch,** adj. de chemische meetkunst of verhoudingsleer betreffende; - s t œ c h i o m é t r i s c h g e t a l, mengingsgewicht, ook a t o o m - g e w i c h t of c h e m i s c h æ q u i v a l é n t.

Stoepa of **tope,** f. (sanskr. = grafheuvel) monumenten van den boeddhistischen eeredienst, op grafheuvels gelijkende, die dikwijls relequieën van Boeddha en zijn leerlingen bevatten; bijv. de Boro-Boedoer op Java is een stoepa en geen tempel.

Stoeterij, f. (hoogd. *stuterei*, van *stute*, merrie) paardenfokkerij.

stoffeeren (nederd. met vreemden uitgang, fr. *étoffer*, oudfr. *estoffer*, hoogd. *stoffiren*), met stof of toebehooren voorzien, uitrusten, bezetten, omzetten; versieren, optooien, van huisraad voorzien, meubileeren; Pict. met bijwerk opsieren; - g e s t o f f e e r d e k a m e r s, van huisraad voorziene kamers; - **stoffeering, stoffage,** f. optooiing, voorziening, toerusting (b.v. van eene kamer met meubels enz.); bezetting van een kleedingstuk, opmaking van eenen hoed enz.; Pict. opsiering, aanvulling eener schilderij met afzonderlijke figuren of geheele groepen van menschen, dieren enz.; deze figuren zelve - **stoffage,** f. ook bij kooplieden de omkleeding, omhulling tot het inpakken van droge waren; - **stoffeerder,** m. aanstrijker, vergulder, kamerschilder.

Stoïcisme, stoïcus, stoïcijnsch, z. ond. s t o a.

Stola, stool, f. lat. (v. gr. *stolē*, rusting, kleeding) lang vrouwenkleed bij de oude Romeinen; breed lint, dat de dames over het kleed om den hals dragen; priesterkleeding, koorrok, lange, breede, over de schouders tot op de voeten afhangende band der r.-kath. priesters; vandaar *jura stolae*, geestelijkheidsrechten.

Stoliditeit, f. lat. (*stolidĭtas*, van *stolĭdus, a, um*, onnoozel, dom) onverstandigheid, onnoozelheid; domheid, verstandszwakte.

Stólnik, m. russ. (v. *sstol*, tafel) huishofmeester, een voornaam hofbeambte bij de oude czaren, die voor hunne tafel te zorgen had.

stolonifĕrus, a, um, lat. Bot. wortelspruitig of rankdragend.

Stomachāle, n. nw.lat. (van *stomăchus*, gr. *stómachos*, mond der maag, maag) maagmiddel, iets maagsterkends; maagversterking; - s t o m a c h a a l - d r o p p e l s enz., maagdroppels, maagsterkende middelen; - **stomachalgīe,** f. gr. maagpijn; - **stomachĭka,** n. pl. maagmiddelen; - **stomacheeren,** nw.lat. aan de maag lijden, met maagpijnen behept zijn; - g e s t o m a c h e e r d z ij n (fr. *s'estomaquer*), zich ergeren, boos worden, zich vertoornen.

Stomakăce of **stomalgīe,** f. gr. (van *stoma*, n. mond) Med. mondpijn; mondbederf, bederf in de mondholte, mondverzwering; - **stomatĭka,** n. pl. mondmiddelen, geneesmiddelen, die op eenig deel van de mondholte worden aangewend; - **stomatophȳma,** n. gezwel in de mondholte; - **stomatoskoop,** f. mondspiegel, mondlamp; - **stomatītis,** f. ontsteking der mondholte; - **stomatorrhagīe,** f. 't mondbloeden; - **stomographīe,** f. beschrijving van den mond of de mondholte.

Stondisten, z. s t u n d i s t e n.

Stone, n. eng. (spr. *stoon*) steen, engelsch gewicht, inz. voor wol = 14 pond (p o u n d, z. ald.) = $^1/_8$ h u n d r e d w e i g h t.

Stonehenge, n. eene soort Druïdentempel bij Salisbury in Engeland.

Stongiew, z. s t a n g i e w.

Stoof, russische vochtmaat = $^1/_8$ w e d r o = 1,537 L.

Stool, z. s t o l a.

Stoomturbine, f. z. ond. t u r b i n e.

Stoop, f. voorm. nederl. vochtmaat = $2^1/_2$ L.

Stooter, m. voorm. nederl. zilveren rekenmunt = $2^1/_2$ stuiver of $12^1/_2$ cent.

stop! eng. houd op! staak! stuit! (van s t o p p e n, d. i. stuiten, doen stil staan); - *stop him!* houdt hem! houdt hem vast!; - *stop loss order*, f. order om effecten te verkoopen, als ze bij daling tot zekere koers gedaald zijn.

Stoppīne, f. it. (*stoppino*, van *stoppa* = lat. *stuppa*, werk, vlas) uit vlas of katoendraden samengedraaide lont; ook blikken zundpijp; kegel voor de p e r c u s s i e op geweren.

Storax, lat. of gr. **styrax,** m., nederl. beter f., balsemachtig gomhars van den s t o r a x b o o m in het Oosten en in Z.Europa. De v l o e i b a r e s t o r a x (*Storax liquĭdus*) of v l o e i b a r e a m b e r komt van den amberboom (*Liquidámbar styracifluă*).

Store, 1) n. eng. (oudfr. *estore*, m.lat. *instaurum*) eig. voorraad, voorraadshuis, magazijn; inz. in N. Amerika winkel, waarin allerlei levensbehoeften te koop zijn.

Store, 2) f. fr. (van 't lat. *storea*, mat) vensterscherm, rolgordijn, zonnescherm voor vensterramen of koetsglazen, dat men kan ophalen en laten vallen.

storneeren, it. (*stornáre*, eig. afwenden, tot wijken brengen) Kmt. in orde brengen, regelen, rangschikken; verbeteren (eene schrijf- of rekenfout, doch niet door uitschrapping of doorhaling, maar door eenen tegenpost (contra-post) te maken, door af- en bijschrijven); - **storno,** m. verbetering van een verkeerd geboekten post door af- en bijschrijven; z. r i t o r n o.

Storthing, f. zweedsch (van *stor*, groot, en *ting*, gerecht, geding) rijksdag, rijks- of stendenvergadering in Noorwegen.

Stotsbasji, m. z. v. a. t a i k o e n, z. ald.

stout, adj. eng. sterk, krachtig, b. v. s t o u t p o r t e r, d o u b l e s t o u t, zeer sterk porter-(bier); vgl. p o r t e r; - **stouts,** pl. sterke ruwe katoenen stoffen.

Strabo, m. lat. (van 't gr. *strabōn* of *strabos*) een schele, scheelziende; - **strabísme,** n. gr. (*strabismós*) of **strabositeit,** f. nw.lat. Med. het scheelzien, verdraaien der oogen, inz. het binnenwaarts scheelzien; - **strabitisch,** adj. scheelziend.

Stracchino, m. it. zeer goede, vette ital. kaas, inz. in Lombardije.

Stráctie (spr. *tie=sie*), f. (waarsch. van 't

nw.lat. *extractio*, het uittrekken) Typ. het lichten of het onderleggen van regels of woorden, die met eene andere kleur moeten gedrukt worden.

Straddle, f. eng.-amer. premie-affaire, waarbij de speculant voorwaarden stelt, betreffende het ontvangen of leveren der fondsen.

Stradella, f. fr. wollen, damastachtige shawls.

Stradioot, m. it. (*stradiótto*, van 't gr. *stratiōtēs*, soldaat) stroopruiter, licht albaneesch ruiter uit Morea in de Middeleeuwen, inz. in venetiaanschen dienst.

Stradivarius, f. viool, gemaakt door Str.

Strait, f. eng. (spr. *street*) zeeëngte; – **Strait Settlements**, pl. nederzettingen aan de Straat, de eng. bezittingen aan de Straat van Malakka, o. a. Singapore, Penang en Malakka.

Strálcio, m. it. (spr. *straltsjo*) Kmt. minnelijk vergelijk, overeenkomst, uiteenzetting; – **stralcieeren** (it. *stralciáre*), vereffenen, schulden en vorderingen in orde brengen (bij het ontbinden of het aangaan van eenen handel).

Stralenclaviatuur, f. c l a v i a t u u r (z. a.), waar de toetsen als stralen in een cirkel loopen, zoodat tot gemak van den speler het klavier verkleind wordt.

Stralsunderbooglamp, f. El. elektrische booglamp waarin de kolen slechts zeer weinig naar elkaar toe worden getrokken.

Stramien, f. (v. 't lat. *stramen*, it. *strame*, stroo, kaf, leger) fijne c a n e v a s (z. ald.) tot borduren van tapijten, borduurgaas, borduurpapier of -karton; ook dikke katoenen stof voor pantoffels enz.; – *stramineus*, lat. Bot. stroogeel.

Strangalie, f. gr. (*strangalia*, s t r e n g, snoer, van *strangein*, snoeren, samendraaien) beklemming (van een breuk); door beklemming ontstane verharding; – **strangaliden**, pl. melkknobbels in de vrouwenborsten; – **strangurie**, f. moeilijke waterloozing, koude pis.

Stranguleeren, lat. (*strangulāre*, fr. *étrangler*, gr. *strangalidzein*, *strangaloen*, verwant met ons s t r e n g) met eene streng of eenen strik de keel toehalen, worgen, ophangen; – **strangulātie** (spr. *t=ts*), f. (*strangulatio*) worging; beklemming van een breuk; – **strangulatie-merk**, n. bij worging aan den hals zich vormende roode kring.

Strangurie, z. ond. s t r a n g a l i e.

Strapátze, f. hoogd. (*strapáze*, v. 't it. *strapázzo*) vermoeiende inspanning, afmatting, zware arbeid; – **strapatseeren** (hgd. *strapaziren*, it. *strapazzáre*, eig. bovenmate plagen, bespotten, van *stra* = lat. *extra*, zeer, buitengemeen, en *pazzo*, dwaas, nar), verachtelijk of hard behandelen, mishandelen; plagen, kwellen, afmatten, vermoeien; – **zich strap-**, zich afwerken, afbeulen enz.

Strapontin, m. klapstoeltje, uitschuifbaar bankje in rijtuigen.

strascicándo, *strascinándo*, it. (spr. *stra-sji–*; van *strascicāre*, *strascináre*, sleepen; waarsch. v. prov. *traissa*, sleepnet, sleep, v. lat. *tractum*, *trahĕre*, trekken, sleepen) Muz. sleepend; – *strascinando l'arco*, met den strijkstok sleepend.

Strass, n. hoogd. (fr. *stras*) hard kristalglas, dat tot basis van de gekleurde glasvloeden dient; een nagemaakte diamant (naar zijnen uitvinder, eenen Straatsburger kunstenaar, zoo genoemd).

Strata, z. ond. s t r a t u m.

Stratárch, m. gr. (*strat-árchēs*, v. *stratos*, leger, en *árchein*, heerschen) heervoerder, opperbevelhebber, veldheer, g e n e r a a l; – **strat-arithmetika**, f. legerschaar-berekening; – **strateeg**, m. krijgskundige, beoefenaar of kenner der s t r a t e g i e; – **strategeem**, (niet s t r a t a g e e m; gr. *strategēma*, van *stratēgein*, heervoerder zijn; eene krijgslist gebruiken) m. krijgslist; list, listige aanslag, kunstgreep; – **strategie, strategika, strategetika**, f. heervoering, heervoerderskunst, veldheerswetenschap, krijgskunst; – **stratēgisch** of **strategētisch**, adj. krijgskundig; – **stratographie**, f. legerbeschrijving, krijgsbeschrijving, geschiedenis der oorlogen in 't algemeen; – **stratokratie** (spr. *tie=sie*), f. legerheerschappij, soldatenheerschappij; – **stratonika**, f. krijgskunst; – **stratopedie**, f. (gr. *stratopedeia*, het legeren, leger-opslaan) kunst van een leger op te slaan, leer van de keuze eener legerplaats voor troepen en wijze van inrichting daarvan.

Stratum, n., pl. **strata**, lat. (van *sternĕre*, *strāvi*, *strātum*, uitstrooien, uitbreiden) eig. het uitgebreide, uitgespreide, laag, schicht; – *stratum super stratum*, laag op laag, schicht op schicht, laagsgewijze; – **strati**, pl. laagwolken; – **stratificeeren**, nw.lat. laagsgewijs op elkander leggen; – **stratificātie** (spr. *tie=sie*), f. laags- of schichts-gewijze ligging (der gesteenten enz.); – **strato-vulkanen**, pl. zulke vulkanen, die laagsgewijze zijn opgebouwd.

Strauss-avond, m. danspartij, uitgaande van eene sociëteit, gen. naar den walscomponist Str.

Strawberry, f. eng. (spr. *strâberri*) aardbezie; – **strawberry-jam**, f. aardbezie-gelei.

strazza, f. it. (v. mid.lat. en it. *strazzare*, voor it. *stracciare*, scheuren, prov. *estrassar*, sp. *estrazar*, lat. als 't ware *extractiāre*, uittrekken, v. lat. *extráctum*, *extrahĕre*, uittrekken) Kmt. z. v. a. b r o u i l l o n.

Streber, m. dui. strever, iemand, die op alle manieren tracht vooruit te komen, baantjesjager.

Streblōsis, f. gr. (van *strebloen*, draaien; verdraaien) Med. verstuiking, verrekking, het verdraaien der ledematen, onvolkomen ontwrichting.

Street, f. eng. (spr. *striet*) straat; – **streetdoor**, f. huisdeur.

Strelitz, m., pl. **strelitzen**, russ. (sing. *sstrieliéz*, van *sstrjäla*, pijl, van 't slavisch *sstreljatj*, schieten) schutters, voorm. russ. soldaten van de lijfwacht, sedert de laatste helft der 16de eeuw tot de regeering van Peter den Grooten.

Stremma, 1) n. gr. (van *strĕphein*, draaien) Med. verrekking, verdraaiing van een lid.

Stremma, 2) of **stremme**, f. nieuw-grieksche veldmaat = 1000 vierkante meters.

Strenuïteit, f. lat. (*strenuĭtas*, van *strenŭus*,

a, um, lustig, vroolijk enz.) wakkerheid, bedrijvigheid; dapperheid; nauwkeurigheid.

strepitus, m. lat. (van *strepĕre*, gedruisch maken, tieren) gedruisch, geraas; – *strepitus aurĭcum*, oorgesuis; – *strepitóso* (spr. *so*=*zo*), *con istrépito*, it. Muz. ruischend, tierend, met gedruisch.

Streptococcen, pl. c o c c e n (z. a.) in kettingrijen.

stretto, it. (=lat. *strictus*) nauw, eng, smal; Kmt. schaarsch, zeldzaam; nauwkeurig, nauw bepaald; Muz. kort, snel, gezwind; – *alla stretta*, Muz. op samengetrokken wijze; – **stretto,** m. en **stretta,** f. berg-engte, pas.

Stría, f. lat. streep, groef; – **striatuur,** f. lat. (*striatūra*, van *striāre*, groeven, kerven) uitholling, groeving; – *striatus, a, um*, lat. Bot. gestreept, vgl. k o p e r s t r e e a.

Stribord, m. fr. (gevormd van ons s t u u r, s t u r e n, s t i e r e n; vgl. *starboard*; angels. *steorbord*) stuurboord, rechterzijde van het schip, tegenover bakboord.

strict enz., z. ond. s t r i n g e e r e n.

stridor, m. lat. (v. *stridĕre*, *stridēre*, knarsen, krassen) het sissen, knarsen; – *stridor dentĭum*, het tandenknarsen.

strigōsus, a, um, lat. Bot. stekelharig, roskammig.

Strike, f. eng. (spr. *straik*; van het gewestelijke *to strike*, weggaan, wegloopen) werkstaking in massa van de zijde der arbeiders, om hooger loon of vermindering van werktijd af te dwingen; vgl. g r è v e; – **strike-broker,** m. werkstakingbreker, iemand, die werkstakingen tracht te doen eindigen, bijv. door verdeeldheid onder de stakers te brengen; – **strike-comité** (vgl. c o m i t é), tot leiding eener werkstaking, onderhandeling met de werkgevers enz. benoemde commissie; – **striker,** m. (spr. *i*=*ai*) werkstaker (vgl. g r e v i s t, ond. g r è v e).

stringeeren, lat. (*stringĕre*) schavend aanraken, bezeeren, kwetsen; eng. samentrekken, samensnoeren; nauw, nauwkeurig nemen; in het schermen: de kling van de tegenpartij opvangen; – s t r i n g e e r e n d e m i d d e l e n, samentrekkende middelen; – **stringent,** adj. bondig, scherp, nadrukkelijk, gestreng, b. v. zulk een bewijs; – *strignéndo*, it. (spr. *stri-njéndo*) Muz. samentrekkend, verkortend, eene eenigszins snelle beweging aanwijzend; – **strict,** adj. lat. (*strictus, a, um*) als adv. ook *stricte*, eng, nauwkeurig, gestreng, puntelijk; – s t r i c t e o b s e r v a n t i e, z. o b s e r v a n t i e; – *strictus, a, um*, Bot. strak, stijf, rechtopstaande; – *stricto jure*, naar het gestrengste recht; – *stricto sensu*, in engeren zin, streng genomen; – *strictissĭme*, op het nauwkeurigst, in den engsten of bepaaldsten zin van het woord; – *strictissĭmo sensu*, in den allerbeperksten zin; – *non stringit*, het hindert niet, het gaat de zaak niet aan; – **strictuur,** f. lat.(*strictūra*) het langs schaven; samentrekking, vernauwing van een natuurlijk kanaal, b. v van het darmkanaal en inz. van de pisbuis.

Strips, m. eng. zweep uit touw met knoopen; vandaar ook f. pl.: **slaag, slagen.**

strisciándo, it. (spr. *stri-sjándo*; v. *strisciáre*, strijken, langswrijven) Muz. sleepend, den eenen toon in den anderen overhalend.

Strobilus, ook **strobīlus,** m. gr. (*strobīlós*, van *strobein*, in eenen kring draaien, *strŏbos*, dwarreling, maalstroom) gedraaid lichaam, tol; – *strobiliformis*, Bot. kegelvormig; – **strobiloïdisch,** adj. kegelvormig; – **stroboskoop,** m. schijfbeeld, draaibeeld, draaigezicht, een door Stampfer uitgevonden optisch speelgoed, eene schijf met afbeeldingen, die hetzelfde voorwerp in verschillende standen vertoonen, zoodat het bij het snelle draaien der schijf in beweging schijnt; – **stroboskopische schijven,** optische draai- of tooverschrijven.

Strōma, n. gr. (van *strōnnynai*, uitspreiden) het onderliggende; stroo, bedekking, tapijt; tweede zaadbodem; pl. **stromăta,** tapijten, inz. bont gewerkte tapijten; vandaar oneig. boeken van gemengden inhoud; – **stromatiek, stromatĭka,** f. tapijtweverij, tapijtwerkerskunst.

Strombieten, pl. gr. (van *strómboes*, *stróbos*, kring, dwarreling) versteeningen van éénschalige, langwerpige schelpdieren.

Strongўlus, m. een soort ingewandsworm, waartoe ook de a n k y l o s t ŏ m u m (z. a.) behoort.

Strontiaan, m. of **strontiaan-aarde** (spr. *t*=*ts*), eene in 1790 ontdekte, op baryt-aarde gelijkende aardsoort, die, met koolzuur verbonden, voorkomt in het **strontiaaniet,** asperge-groene, doorschijnende en vezelige steensoort bij S t r o n t i a n in Schotland; zij wordt ook aangetroffen in verbinding met zwavelzuur in den c œ l e s t i e n, een grijsachtig blauwen of geelachtigen vezeligen steen op Sicilië enz.; – **strontium,** n. metallische base der strontiaanaarde, in 1808 door Davy ontdekt.

Strootje, n. ind. holl. cigarette.

Strophantine, f. geneesmiddel voor hartziekten, uit het zaad van den Strophantus kombé bereid; in Midden-Afrika wordt het als pijlgift gebruikt.

Strophe, f. gr. (*strŏphē*, van *strĕphein*, wenden) eig. wending van het zingende en dansende koor bij de oude Grieken, eene afdeeling van het koorgezang, die gedurende zulk eene dansbeweging werd gezongen; in 't alg. versafdeeling, verskoppeling, doorgaans verkeerdelijk v e r s geheeten; elke afdeeling in een gedicht of lied; vgl. c o u p l e t en s t a n z e; Muz. veranderde herhaling van de melodie; – **strophĭka,** f. regels-afmeting, afmeting der versleden in de poëtische boeken van het O. T.; – **strophōsis,** f. verkromming; – **strophus,** m. (gr. *strŏphos*) Med. buikpijn, darmkoliek, waarbij de lijder zich wendt en keert.

Structor, m. lat. (van *struĕre*, samenvoegen, bouwen enz.) bouwmeester, metselaar, timmerman; hofmeester, opdisscher, tafelbedienaar en voorsnijder bij de oude Romeinen; – **structuur,** f. (lat. *structūra*) wijze, waarop een huis enz., een lichaam gebouwd of samengesteld is,

bouw, bouwwijze, bouwtrant, bouwwerk; samenstelling, inrichting; rangschikking der deelen van steen- en aardsoorten; samenhang van eene rede, zinsbouw; vgl. constructie.

Struggle, m. eng. worsteling, strijd; – *struggle for existence* (spr. *ekzistens*), *struggle for life* (spr. *laif*), strijd om het bestaan, om het leven (in het Darwinisme enz.).

Strūma, f. lat. kropgezwel, halskliergezwel; – **strumarius,** a, um, lat. adj. Bot. klierdragend; – **strumeus,** adj. (lat. *strumōsus, a, um*) Med. met eenen krop behept, daartoe behoorende; – **strumositeit,** f. nw.lat. opzwelling van den hals, halsgezwel.

Struvit, n. delfstof, uit phosphorzuur ammoniummagnesium samengesteld, van bruine kleur.

Struwwelpeter, dui. Piet de smeerpoes (naar een werk van Hoffmann).

Strychnine, f. gr. (van *strýchnos*, nachtschade, een plantengeslacht) bijzonder, basisch, vergiftig bestanddeel in de Ignatiusboonen, in de braaknooten, in het slangenhout (*Strychnus colubrīna*) enz.; – **strychnomanie,** f. door het gebruik van belladonna veroorzaakte waanzin.

Stryphna, n. pl. gr. (*stryphnós, ón*, samentrekkend, wrang) z. v. a. lat. adstringentia.

Stschjotü, f. russ. soort rekenbord of rekenmachine, in russische winkels in gebruik.

Stucco, it. of **stuc,** fr. m. (nederl. beter f) (eng. *stuck*, sp. *estuque*, van 't oudhgd. *stucchi*, korst) gips, pleisterkalk, uit gezeefd wit marmer en kalk bestaande, en die tot versieringen in verheven werk gebruikt wordt; – **stucatóre,** it., **stucateur,** f., **stukadoor,** m. arbeider, kunstenaar in gipswerk; – **stucatuur** of **stucwerk, stukadoorwerk,** allerlei werk en figuren van gipskalk.

Studbook, n. eng. (spr. *-boek*) stamboek der renpaarden.

studeeren, lat. (*studēre*, zich beijveren, streven, zijn best doen) zich op eene zaak toeleggen, haar zoeken te doorgronden, nauwkeurig onderzoeken of nadenken; inz. zich op de wetenschappen toeleggen, zich daaraan toewijden of overgeven, iets leeren, beoefenen, daarmede geheel bezig zijn; zich met geleerden arbeid bezighouden; aan eene hoogeschool verblijf houden om eene wetenschap aan te leeren; – **studeerkamer,** f. werk- of schrijfvertrek van eenen geleerde; – **studént,** m. (van 't lat. partic. *stúdens*, zich bevlijtigend) of **studiōsus** (lat. *studiōsus, a, um*, ijverig, vlijtig), iemand, die zich op de wetenschappen toelegt, leerling of kweekeling op eene hoogeschool, muzenzoon, academie-burger; – **studentikoos,** adj. (nederl. naar het hoogd. *burschikos*) studentachtig; – **studentikositeit,** f. studentachtigheid; – **studie,** f., lat. **studium,** n. in 't alg. ijver, streven, bemoeiing; inz. vlijt, leerijver, zucht voor de wetenschappen, aanhoudend nadenken over iets, geleerde of wetenschappelijke aanleering, inspanning, bezigheid, onderzoek, navorsching; pl. **studiën** of **studia,** geleerde bemoeiingen, pogingen, navorschingen; wetenschappen, verworven kundigheden, geleerdheid; geleerde of wetenschappelijke loopbaan, leertijd op scholen; – **studies,** Pict. kunstproeven, oefenings- of poefstukken, voorbeelden tot nateekenen enz.; – *pro studio et labōre*, voor gedane moeite en arbeid; – **studiēus,** adj. (*studiōsus*) vlijtig, naarstig; – **studio,** m. of n. it. werkkamer of atelier van een kunstenaar, inz. van een schilder of beeldhouwer; – *studiosus licentiatus*, z. ond. licet.

Stuiver, m. nederl. rekenmunt = 5 centen of $^1/_{20}$ gulden.

Stukadoor enz., z. ond. stucco.

stultus, a, um, lat. dwaas, onnoozel, zot; – *stultus*, m. lat. dwaas, nar, zot, onverstandig mensch; – *stulte*, adv. dwaas enz.; – *dum vitant stulti vitia, in contraria currunt*, als dwazen fouten willen mijden, vervallen zij doorgaans in een tegenovergesteld uiterste (naar Horatius); – *stultorum numerus est infinitus*, het getal der dwazen is oneindig; – *stultitia*, f. dwaasheid, onverstand.

Stump, eng. openluchtmeeting.

Stundist, m. russ. (pl. *stundisty*; afgeleid van het hgd. *stunde*, in de beteekenis van bidstond, bijbeloefening) stondenbroeder of bidbroeder, eene eerst na 1860 onder de boeren van Z.Rusland ontstane, van de grieksch-orthodoxe kerk afgevallen secte, die vergaderingen houdt om geestelijke gesprekken te voeren, geen priesterschap erkent en in bijbellezing verlichting door den H. Geest zoekt.

Stupefaciëntia (spr. *t=ts*), pl. lat. (van *stupefacĕre*, verbazen, ontzetten, bedwelmen, van *stupēre*, verbaasd, ontsteld, verschrikt, verdoofd zijn) verdoovende middelen; – **stupefáctie** (spr. *t=s*), f. nw.lat. verdooving, bedwelming, verbazing, ontsteltenis, verslagenheid; – *stupéfait*, fr. (spr. *-fè*) verbaasd, onthutst, ontsteld; – *stupendus, a, um*, lat. verbazend, wonderlijk; – *stupēte gentes*, lat. verwondert u, o volkeren! – **stupide,** adj. fr. (lat. *stupĭdus, a, um*, eig. verdoofd, gevoelloos) dom, bot, stomp, log en traag van geest, stompzinnig; – **stupiditeit,** f. (lat. *stupidĭtas*) domheid, botheid, stompzinnigheid; – *stupor*, m. lat. gevoelloosheid, verdooving; domheid, botheid; verbazing, ontsteltenis; – *st. artŭum*, het slapen of verdooving der ledematen; – *st. mentis*, stompzinnigheid; – *st. vigĭlans*, zinvang, beroerte in 't hoofd.

stuppĕus, a, um, lat. (van *stuppa*, werk, gepluisd touw) werkachtig, dikharig.

Stuprum, n. lat. schending, onteering, verkrachting van eene maagd, jonge dochter of vrouw; ontucht; – *stuprum sub spe matrimonĭi*, verkrachting onder belofte van huwelijk; – *st. voluntarium*, vrijwillige onteering met toelating van de onteerde; – *st. violéntum*, geweldddadige verkrachting; – **stupreeren** (lat. *stuprāre*), schenden, onteeren, verkrachten; – **stuprāta,** f. eene onteerde, geschondene, inz. eene met geweld verkrachte maagd; – **stuprātor,** m. maagdenschender, vrouwenschender, onteerder.

Stuurboord, n. (fr. *stribord*, eng. *starboard*) Mar. rechterzijde van het schip, als men van

den achtersteven naar voren ziet; oudtijds zat het stuur eenigszins rechts.

Stykfad, n. grootste deensche wijnmaat = 5 oxehoveder = 1123,114 L.

Styliet, m. (gr. *stylītēs*, van *stȳlos*, zuil; griffel) pilaarheilige, benaming der kluizenaars, die als boetedoening het grootste gedeelte van hun leven op den top van hooge zuilen doorbrachten; de eerste van die soort was een syrisch monnik S i m e o n in de 5de eeuw; – **stylobaat,** m. Arch. zuilstoel, voetstuk; – **stylōdisch** of **styloïdisch,** adj. griffel- of priemvormig, stiftachtig; – **styloglōssus,** (scil. *muscŭlus*), m. Anat. priemtongspier, die van het priemswijze uitsteeksel van het slaapbeen begint en tot aan den wortel der tong loopt; – **stylograaf,** f. vulpenhouder; – **stylolithen** pl. zuilsteenen, zekere zuil- of stengelvormige vormen in vele kalksteenen en mergelsoorten; – **stylométer,** m. zuilmeter, zuilverhoudingsmeter, werktuig om de verhoudingen aan de zuilen gemakkelijk te vinden; – **stylometrīe,** f. zuilmeetkunst, kunst om zuilen te meten; – **stylopinakīa,** n. pl. (gr. sing. *stylopinákion*) zuiltafreelen, zuilreliefs, die mythologische en historische tafreelen voorstellen.

stylus, lat. s t ij l (z. ald.); – **stylist, stylistisch** enz., z. ond. s t ij l.

Stȳma, n. gr. Med. oprichting (e r e c t i e) der roede, zonder gevoel van wellust; – **stymatōsis,** f. (kwalijk gevormd van *stȳma*) bloedvloeiing uit de roede, doorgaans met erectie en wellustige gewaarwording, ook u r e t h r o r r h a g i e.

Stymphalíden, pl. gr. (*stymphălides*) fabelachtige, ontzaglijk groote roofvogels met metalen klauwen en snavels, die zich in de dichte wouden aan het meer S t y m p h ā l i s in Arkadië ophielden en groote schade aanrichtten, totdat zij door Hercules gedood werden.

Stypsis, f. gr. (van *styphein*, samentrekken, verdichten) Med. het stijfmaken, samentrekken, verstoppen; hardlijvigheid; – **styptisch,** adj. (gr. *styptikós*) Med. samentrekkend; verstoppend, bloedstillend; – *liquor stypticus*, oplossing van chloorijzerzout, als bloedstelpend middel; – *stypticus, a, um*, lat. Bot. wrang; – **styptīka,** of s t y p t i s c h e m i d d e l e n, n. pl. Med. stoppende, bloedstillende middelen.

Styrax, gr. z. v. a. s t o r a x (z. ald.).

Styx, m. liever f. gr. (eig. de gehate, verfoeide, van *stygein*, haten enz.) Myth. eene hel-rivier, een stroom der onderwereld, bij welks wateren de goden den heiligsten eed zwoeren (vgl. A c h e r o n, P h l e g e t h o n en K o c y t u s); – b ij d e n S t y x z w e r e n, een verschrikkelijken, duren eed doen; – d e n S t y x of de b o o r d e n v a n d e n S t y x b e z o e k e n, sterven; – **stygisch,** adj. (gr. *stygios*) wat tot den Styx en in 't alg. tot de onderwereld behoort; gehaat, geschuwd, verfoeid, vreeselijk; Chem. bijtend, invretend, zooals b. v. sterkwater (wegens het giftbevattend en bijtend water van den Styx, nu Mavronero, in Arkadië); – **Stygīus,** m. bijnaam van Pluto.

Su, n. turksch zooveel als water, rivier, komt in vele plaatsnamen voor.

Suāda, f. lat. (v. *suadēre*, toespreken, overreden) of **Suāde,** ook **Suadēla,** gr. P e i t h o, Myth. godin der overreding; welsprekendheid, overredingsgave, redevloed, aangenaam vloeiende voordracht; in verachte ijken zin: gesnap, gekakel; – **suasōrisch,** adj. (lat. *suasorĭus*) overredend, aanradend; – **suasorīën,** pl. n. (lat. *suasorĭa*) overredingsmiddelen, -gronden.

Suanpuan, f. soort rekenmachine, rekenbord bij de Chineezen en Tataren in gebruik.

sua sponte, lat. z. *sponte*.

Suásse, n. in O.Indië: natuurlijk metaalmengsel van koper en goud; ook kunstmengsel uit koper, staal en goud.

suave, z. *soave*; – *suaveolens*, lat. Bot. welriekend; – **suaviteit,** f. (lat. *suavĭtas*, fr. *suavité*) liefelijkheid, aangenaamheid, bevalligheid, zachtheid, geurigheid; – **suaviloquéntie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *suaviloquentĭa*) liefelijkheid in 't spreken, zoetvloeiende welbespraaktheid; – *suaviter*, adv. zacht, z. *fortiter*, ond. *fortis*.

sub, lat. voorz.: onder, bij, tegen, om; ook in vele samenstellingen, waarin het voor eene *c* gew. in *suc–*, voor eene *f* in *suf–*, voor eene *p* in *sup–* verandert.

Súba, f. hong. (spr. *sjoeba*; aan het slav. ontleend; russ. *sjoeba*) pels, inz. der boeren.

Subáctie, f. lat. (*subactĭo*, v. *subigĕre*, d. i. onderbrengen; doorwerken, doorkneden) doorwerking, weeking, vermenging.

subacuut, adj. nw. lat. (vgl. a c u u t) eenigszins heet, matig heet (van de koorts).

Subæräten, pl. lat. (van *subaerātus, a, um*, inwendig van koper, van *aes*, erts, koper) oververzilverde munten of koperen munten met zilver bekleed; de inwendig ijzeren munten heeten s u b f e r r a t e n.

Subah of **soebah,** m. uit vele districten bestaand perzisch landschap (provincie); ook z. v. a. **subah-dar, soebdar,** stadhouder of onderkoning eener provincie, inz. in Indië.

subalpijnsch, adj. aan den voet der Alpen gelegen.

subaltérn, adj. mid.lat. (*subaltérnus*, fr. *subalterne*) afhankelijk, ondergeschikt, onderhoorig, onder een ander staande; – **subaltérn,** m. of **subaltern ambtenaar,** onderambtenaar; – **subaltern officier,** ieder officier beneden den rang van kapitein, in tegenst. met hoofdofficieren; – **subalterniteit,** f. ondergeschiktheid, onderhoorigheid, rang van ondergeschikte; – **subalternātie** (spr. *tie=sie*), Log. verhouding van een algemeen oordeel tot de bijzondere, daarvan afhankelijke of daaraan ondergeschikte; Muz. plaatsing van een algemeen stuk onder de bijzondere.

Subamendement, n. onderamendement, z. s o u s-a m e n d e m e n t.

subapennijnsch, adj. aan den voet der Apennijnen liggende.

subarktisch, adj. nw.lat. onder de pool, d. i. de koude luchtstreek voorkomende; vgl. a r k t i s c h.

subarrendeeren, mid.lat. (vgl. arrendeeren) onderpachten, weder in pacht nemen; – **subarrénde** of **subarrendâtie** (spr. *t=ts*), f. onderpacht, wederpachting, herpachting; – **subarrendâtor,** m. herpachter.

Subbas, f. lat.-it. (vgl. *sub* en bas 2) onderbas, houten, gedekt orgelregister.

Subbranchiâten, pl. (vgl. branchus, branchiën) keelvinnigen, een soort van visschen (*Jugulares*, L.).

Subcollectâtie (spr. *tie=tsie*) of **subcollécte,** f. nw.lat. (vgl. collecte enz.) onder-inzameling; – **subcollecteur,** m. onderontvanger, ondercollecteur, b. v. bij de loterij.

sub colōre juris, z. ond. *color.*

Subcomité, n. (vgl. comité) **subcommissie,** f. (vgl. commissie) ondercomité, ondercommissie, commissie uit eene commissie.

sub conditiōne, lat. onder voorwaarde.

Subconréctor, m. nw.lat. (vgl. conrector) derde of vierde leermeester aan eene geleerde school, onder-conrector.

Subconsequéntie (spr. *t=ts*), f. nw. lat. (vgl. consequentie) gevolgtrekking uit een gevolg; onder-gevolgtrekking, tweede gevolg.

subcontraheeren, nw.lat. (vgl. contraheeren) een nieuw verdrag aangaan, door een nieuw verdrag (contract) verbinden.

subcutanĕus of **subcutaan,** adj. nw.lat. (van het lat. *sub*, onder, en *cutis*, huid; vgl. hypodermatisch) het naast onder de huid of het vel gelegen, onderhuidsch; – **subcutane injectie** (spr. *tie=sie*), f. Med. inspuiting van artsenijstoffen (b. v. morphium, quinine enz.) in het onderhuidsch celweefsel; – **subcutane osteotomie,** f. doorsnijding der beenderen onder de huid.

subdelegeeren, nw.lat. (vgl. delegeeren) in de plaats van een ander afvaardigen en volmachtigen, ondervolmacht geven, tot ondergevolmachtigde benoemen; – **subdelegaat** of **gesubdelegeerde,** m. ondergevolmachtigde, onderafgevaardigde, bijgezant; – **subdelegâtie** (spr. *t=ts*), f. ondervolmachtiging.

Subdiakŏnus, m. lat.-gr. (vgl. diakonus) geestelijk onderhelper, tweede hulpprediker.

Subdiâle, n. lat. (v. *sub dio*, onder den vrijen hemel) niet overbouwde, open of vrije plaats, altaan.

Subdistinctie (spr. *tie=sie*), f. nw.lat. (vgl. distinctie) fijnere onderscheiding, onderafdeeling.

subdititius, a, um, lat. (van *subdĕre*, onderleggen) ondergeschoven, onecht; – *subdititius infans*, ondergeschoven kind; – *subd. liber*, onder geschoven boek.

subdivideeren, lat. (*subdividĕre*, vgl. divideeren) onderverdeelen, iets, dat afgedeeld of verdeeld is, nader af- of verdeelen, onderafdeelingen maken; – **subdivîsie,** f. onderafdeeling.

sub dīvo, sub dĭo, of *sub Jove*, lat. onder den vrijen hemel, in de open lucht.

Subdominus, m. nw.lat. (vgl. domĭnus) onderheer, achterleenheer.

subduceeren, lat. (*sub-ducĕre*, eig. van onderen wegtrekken) onttrekken, ongemerkt wegnemen of verwijderen; doorzijgen; – **subdúctie** (spr. *t=s*), f. (lat. *subductĭo*) onttrekking; afvoering of afleiding der onzuiverheden in het lichaam; ook doorzijging.

Suberaat, n. nw.lat. (van het lat. *suber*, kurk) kurkzuur zout; – **subereus,** adj. (*suberosus*) kurkachtig.

sub- et oreptĭo, z. subreptie.

Subferrâten, pl. nw.lat. (v. *ferrum*, ijzer, en *sub*, z. ald.) zilvermunten met ijzeren kern; vgl. subæraten.

subfeudum, n. mid.lat. (vgl. feudum) achterleen; – *subfeudatĭo* (spr. *t=ts*), f. Jur. achterbeleening.

subfossiel, adj. half versteend.

sub hac voce, z. ond. *vox.*

subhasteeren, lat. (*subhastāre*) of *sub hasta* verkoopen, d. i. woordelijk: onder de piek of spies (*hasta*, omdat in het oude Rome bij gerechtelijke verkoopingen, verpachtingen enz. een piek in den grond gestoken werd), gerechtelijk bij opbod verkoopen, aan den meestbiedende verkoopen; – **subhastâtie** (spr. *tie=tsie*), openbare verkooping, z. v. a. auctie.

sub hodiérno diĕ, z. ond. *dies.*

subiet, z. *subĭto.*

subigeeren, lat. (*subigĕre*) onder het juk brengen, overweldigen, onderwerpen; Med. door elkander werpen, vermengen (vgl. subactie); vandaar op recepten: *subĭge*, afgek. *sub.*, d. i. verwerk of vermeng het.

Subinfeudatie (spr. *t=ts*), mid.lat. verdeeling van een leen van de zijde van den vazal aan een ondervazal; – **subfeudum,** n. achterleen.

Subingréssie, f. nw.lat. (van 't lat. *ingressĭo*, het ingaan) intreding in de plaats van een ander.

subintelligeeren, lat. (*sub-intelligĕre*, van *intelligĕre*, inzien, verstaan) daaronder verstaan.

Subíntrans, m. nw.lat. of **subintránt,** fr. (spr. *subeṅtrāṅ*) Med. koorts, welker aanval reeds begint vóór nog de vorige geheel geweken is.

Subintrodúcta, f. nw.lat. (vgl. introduceeren) naam, dien men, na de invoering van het cœlibaat, aan iedere vrouw gaf, die een geestelijke ter waarneming van zijne huishouding vergund werd bij zich te nemen.

subĭto, lat., **subiet,** adj. plotseling, eensklaps, onverwachts; Muz. snel, gezwind.

subjiciëeren lat. (*subjicĕre*, van *jacĕre*, werpen, leggen) onderwerpen, onderplaatsen, onder of lager zetten of stellen; inblazen, influisteren; – **subjéct,** n. (lat. *subjéctum*) eig. het ondergelegde; onder- of grondlaag; Gram. onderwerp, hoofd- of grondwoord van een zin of een voorstel, grondbegrip, handelende persoon of datgene, waarvan in een voorstel iets gezegd, bevestigd of ontkend wordt (in tegenst. met prædicaat); ook persoon, in tegenst. met object of zaak; mensch, met betrekking tot zijne bekwaamheid of geschiktheid voor eenig (ondergeschikt) werk; inz. hulp in eene apotheek; – **subjectie** (spr. *t=s*), f. lat. (*subjectĭo*) onderwerping; Log. zelfondervraging; –

subjectief, adj. onderwerpelijk, het onderwerp betreffende; persoonlijk, zelf-innerlijk, wat zijnen grond en zijn wezen in den persoon heeft, niet in de zaak (in tegenst. met objectief); vandaar ook: eenzijdig, partijdig; Gram. subjectief werkwoord, dat eene werking uitdrukt, die zich tot het subject beperkt en waarbij dus niet op eenig object betrokken is; – **subjectiveeren,** persoonlijk of innerlijk maken, in tegenst. met objectiveeren; – **subjectivisme,** n. wereldbeschouwing, die uitgaat van het subject, dus haar eigen gewaarwording en gevoelens ten grondslag legt aan alle verdere beschouwingen; het tegengestelde heet objectivisme; – **subjectiviteit,** f. gesteldheid en bijzondere geaardheid van een onderwerp, persoonlijkheid; innerlijkheid, het aanwezig-zijn in ons voorstellings- en kenvermogen.

sub Jove, z. *sub divo.*

sub judĭce, z. ond. judex.

Subjugāle toon, m. nw.lat. (van 't lat. *subjugāre,* d. i. onder 't juk brengen) ondergeschikte toon.

subjungeeren, lat. (*subjungĕre*) ondergeschikt verbinden, bijvoegen, aanknoopen; – **subjúnctie** (spr. *t=s*), f. nw.lat. bijvoeging, toevoeging, verbinding; – **subjunctief,** adj. bijgevoegd; verbonden; aanvoegend, verbindend; – **subjunctief,** m. (*subjunctīvus modus*) Gram. z. v. a. conjunctief, conjunctivus, z. modus.

sublaciniatus, a, um, lat. Bot. eenigszins gemeden.

Sublapsariërs, m. pl. nw.lat. (van *sub* en *lapsus,* val) naam, welken men aan zulke Calvinisten gaf, die alle niet geprædestineerde menschen beschouwden als gedoemd tot een onvermijdelijk verderf, ten gevolge van Adams val, en dat ondanks hunnen doop. Hen, die meenden, dat God den val van den eersten mensch onvermijdelijk had gemaakt, om zijne gerechtigheid en lankmoedigheid jegens het menschdom te toonen, noemde men Supralapsariërs.

Sublatie (spr. *t=ts*), lat. (v. *tollo, sustŭli, sublātum,* opheffen) verheffing, opheffing.

sub lége libértas, lat. de vrijheid onder de wet, d. i. de vrijheid moet door de wet geregeld zijn.

subleveeren, lat. (*sub-levāre*) ondersteunen, verlichten, bijstaan, opbeuren, de hand reiken; inz. ambtshulp verleenen; – **sublevánt,** m. (*sublĕvans*) verlichter, helper, ambtshulp; – **sublevāmen,** n. nw.lat. verlichting, ondersteuning; – **sublevatie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*sublevatĭo*) ondersteuning, dienst- of ambtshulp.

subliciteeren, nw.lat. (vgl. liciteeren) aan den minsteischende uitbesteden; – **sublicitatie** (spr. *tie=tsie*), f. uitbesteding aan den minsteischende.

subliem, z. *sublimis.*

Subligacŭlum, n. lat. (van *sub-ligāre,* onderbinden, van onderen binden) schort, onderbroek of zwachtel der oude worstelaars; Chir. breukband; – **subligātie** (spr. *t=ts*), f. onderbinding.

sublīmis, lat. (fr. *sublime*) **subliem,** verheven, hoog (van zedelijke of verstandelijke zaken); – **sublimiteit,** f. (lat. *sublimĭtas*) verhevenheid, het verhevene, hooge en groote in de rede, in de schoone kunsten enz.; – **sublimeeren** (lat. *sublimāre*), opheffen, omhoogheffen, naar boven drijven, vervluchtigen, door de kracht van het vuur de vaste deelen van een lichaam in damp doen overgaan, om ze dan weder op te vangen en opnieuw in vasten toestand te brengen; vgl. destilleeren; – gesublimeerd, adj. in de hoogte gedreven, vervluchtigd en weder in vasten vorm teruggebracht; – **sublimaat,** n. (*sublimātum*) het omhooggedrevene, vervluchtigde, wat in damp veranderd en weder in vasten vorm teruggekregen is; in engeren zin = bijtend sublimaat of bijtend kwiksublimaat, zoutzuur kwikoxyde, kwikchloride of dubbel-chloorkwik, *chloretum hydrargyricum,* de door sublimatie uit een mengsel van zwavelzuur kwikoxyde en keukenzout bereide hoogste verbindsgraad van kwik met chloor, natuurlijk of gedegen sublimaat, eerste chloorkwik, zoete kwik; – **sublimātie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. opdrijving, opwaartsvoering, vervluchtiging van een lichaam met verdichting van zijn damp in vasten vorm; vgl. destillatie; – **sublimatorium,** n. plaats, ook vat (helm, retort), waarin de sublimeering plaats heeft; ook middel, waarmede men haar bewerkstelligt.

Sublinguāle, n. nw.lat. (van het lat. *sub,* onder, en *lingua,* tong) Med. geneesmiddel, dat onder de tong gelegd wordt; – **sublinguaalklieren,** onder de tong liggende speekselklieren.

sub littĕra, lat. z. *littera.*

subloceeren, nw.lat. (vgl. loceeren, ond. locus) wederverhuren, in onderpacht, onderhuur geven; – **sublocātie** (spr. *t=ts*), f. onderpacht, onderhuur.

sublunārisch, adj. nw.lat. (v. *sub,* onder, en *luna,* maan) ondermaansch, onder de maan aanwezig, aardsch; vergankelijk, veranderlijk.

Subluxātie (spr. *t=ts*), f. nw.lat. (vgl. luxatie) Med. verrekking, verdraaiing, verstuiking, onvolkomen ontwrichting.

submarijn of **submarīnisch,** adj. nw.lat. (van *sub,* onder, en *mare,* zee) onderzeesch, onder de zee aanwezig.

submaxillair, adj. nw.lat. (*submaxillāris*; vgl. maxillair) onder de kaak, inz. onder de beneden kaak, aan den hals gelegen.

submentaal, nw.lat. (van *mentum,* kin) onder de kin gelegen.

submergeeren, lat. (*sub-mergĕre*) onderdompelen, doen zinken, verdrinken, overstroomen; onder water zetten; – **submérsus,** m. een verdronkene, drenkeling; – **submérsie,** f. (later lat. (*submersĭo*) onderdompeling, geheele overstrooming.

submikroskopisch, adj. bijna mikroskopisch (z. ald.).

subministreeren, lat. (*sub-ministrāre,* vgl. minister en ministreeren) behulp-

zaam zijn, dienen; ter hand doen komen of stellen, verschaffen, leveren, bezorgen, voorschieten; – **subministrātie** (spr. *tie=tsie*), f. (later lat. *subministratĭo*) levering, toereiking, behulpzaamheid, voorschot, ondersteuning; handreiking, hulpbieding tot verduistering, de verduistering zelve.

submitteeren (zich), lat. (*sub-mittĕre*) zich onderwerpen, verootmoedigen, vernederen, zwichten; – **submis** (lat. *submissus, a, um*), fr. **soumis** (spr. *soemi*), adj. onderdanig, onderworpen, gehoorzaam, deemoedig, ootmoedig; – **submíssie,** f. (lat. *submissĭo*) onderwerping, verootmoediging; ootmoed, onderdanigheid, onderworpenheid, gehoorzaamheid, lijdelijkheid; (fr. *soumission*) levering van een werk of eene zaak voor een bepaalden of den geringsten prijs; – bij s u b m i s s i e een werk verkrijgen, door inschrijving bij eene aanbesteding een werk aan zich gegund zien; – **submissarĭus** (ook s u m m i s s a r ĭ u s), m. nw. lat. eig. plaatsvervanger van een r. kath. domheer; geestelijke, die in de plaats van een domheer eene kerkelijke verrichting uitoefent; hier en daar ook benaming van eenen leeraar aan eene geleerde school; – **submittént,** m. (fr. *soumissionnaire*) hij, die de levering van eenig werk voor een bepaalden prijs op zich neemt of wil opnemen, aannemer, inschrijver.

submoveeren, lat. (*sub-movēre*) terugdrijven, verwijderen, plaats of ruim baan maken.

subnecteeren, lat. (*sub-nectĕre*, v. *nectĕre*, knoopen; vgl. n e x u s) aanknoopen, aanbinden, bijzetten.

subnivaal, adj. nw.lat. tot de lagere sneeuwstreken behoorende.

Subnormāle of **subnormaallijn,** f. nw.lat. hoogere Math. door de n o r m a l e (z. ald.) en de ordinaat begrensd stuk van eene abscissen-lijn voor eenig punt eener kromme lijn.

sub numĕro, lat. onder het getal of nommer, b. v. *sub numero* 1, 2, 3 etc., onder nommer 1, 2, 3 enz.

sub oblatiōne ad reciprŏca, z. o b l a t i e.

Subofficiaal, m. nw.lat. (vgl. o f f i c i a a l, ond. o f f i c e) plaatsbekleeder, plaatsvervanger, inz. keurvorst bij de voormalige kroning van duitsche keizers.

subordineeren, nw.lat. (van 't lat. *ordināre*, rangschikken, in orde brengen) onderschikken, onderplaatsen, onderwerpen, in gezag, rang, waardigheid onder een ander plaatsen; – g e s u b o r d i n e e r d, adj. ondergeschikt, onderdanig, onderworpen, op ondergeschikte wijze; – **subordinātie** (spr. *t=ts*), f. onderschikking, tusschen personen of zekere dingen vastgestelde orde, die hen afhankelijk van elkander maakt; afhankelijkheid, onderworpenheid, ondergeschiktheid, dienstgehoorzaamheid, inz. bij den soldatenstand; Gram. onderschikking, onderschikkend zinsverband; – **subordinatianisme,** n. leer der ondergeschiktheid in de kerkgeschiedenis, volgens welke in de Drieëenheid de Zoon aan den Vader en de H. Geest aan beide ondergeschikt is; – **subordinatianen,** pl. aanhangers dezer leer, eene christelijke secte in de 4de eeuw; ook a s s u r i t a n e n.

suborneeren, lat. (*sub-ornāre*, d. i. eig. uitrusten, versieren) tot het kwade africhten, verleiden, vervoeren, heimelijk aanstoken, omkoopen; het aftroggelen van dienstbaren door concurreerende bazen of maatschappijen; – **subornātie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. heimelijke africhting, verleiding tot het kwade; inz. heimelijke omkooping.

Suboxýde, n. lat.-gr. (vgl. o x y d e) Chem. onderoxyde, die oxydatiegraad van een metaal, die minder zuurstof bevat dan de van hetzelfde metaal gevormde base; vgl. h y p e r o x y d e.

sub petĭto remissiónis, z. ond. p e t i t i e.

subplanteeren, lat. (*sub-* of *supplantāre*, eig. onderplanten, onderplaatsen) iemand den voet lichten, hem een beentje zetten, doen vallen, door list verschalken, ondersteek doen, ondermijnen; – **subplantātie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. voetlichting, verschalking, listige ondermijning, onderkruiping.

Subplumbāten, pl. nw.lat. (van *sub*, z. ald., en *plumbum*, lood) zilvermunten met looden kern.

sub pœna enz., z. ond. *pœna*; – *sub praetéxtu* z. ond. p r æ t e x t.

Subprior, m. nw.lat. (vgl. p r i o r) onderprior of onder-opzichter; – **subpriorés,** f. onderopzichtster (in kloosters).

sub quocúnque titŭlo, lat. onder elken titel, onder welk voorwendsel het ook zij.

Subréctor, m. nw.lat. (vgl. r e c t o r) onderrector of derde leermeester op latijnsche scholen en gymnasiën, minder dan c o n r e c t o r; – **subrectoraat,** n. ambt van derde leermeester; zijne woning.

subrepiëeren, lat. (*subrepĕre*, van *repĕre*, kruipen) langs slinksche wegen verkrijgen, heimelijk ontsnappen, wegnemen; – **subréptie** (spr. *t=s*), f. (lat. *subreptĭo*) Jur. *sub- et obreptĭo*, verkrijging, bemachtiging door het verzwijgen of verminken der waarheid, door verrassing, verschalking; – *per sub- et obreptionem*, ook *subreptitĭe* of *sub- et obreptitĭe*, steelswijze verkregen, langs slinksche wegen verworven, ter sluik, heimelijk, bedrieglijk; – **subreptie-fouten,** fouten in het denken en oordeelen, die uit zinsbegoocheling, uit gebrek aan opmerkzaamheid, uit overijling of onbezonnenheid ontstaan.

Subrevisie, f. nw.lat. (vgl. r e v i s i e) herhaalde naziening.

subrogeeren, lat. (*subrogāre*) onderschuiven, in de plaats van een ander stellen; aan een ander zijn recht afstaan; – **subrogātie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. onderschuiving, plaatsvervanging, het stellen in de plaats van een ander.

sub rosa, z. *rosa*.

subrotundus, a, um, lat. Bot. rondachtig, bijna rond.

subscribeeren, lat. (*sub-scribĕre*), fr. s o u s c r i r e (spr. *soeskriré*), onderschrijven, onderteekenen, zich schriftelijk verbinden; – **subsribént,** m. (lat. *subscrĭbens*), fr. s o u s c r i p t e u r (sp. *soeskriept–*), onderteekenaar, in-

teekenaar; – **subscriptie** (spr. *t=s*), f. lat. *subscriptio*), fr. s o u s c r i p t i o n (spr. *soeskripsjóñ*), onderschrijving, onderteekening, inteekening; – **subscriptielijst,** f. inteekenlijst.

Subsecieve uren of **werkzaamheden** (lat. *tempŏra subsecīva, opĕrae subsecīvae*, v. *subsecīvus*, eig. van onderen afgesneden, vandaar: wat aan de hoofdzaak onttrokken wordt, wat nog bovendien gebeurt), bijuren, bijwerk; – **subsectie** (spr. *t=s*), f. nw.lat. (vgl. s e c t i e, ond. s e c e e r e n) onderafdeeling.

subsecutief, adj. nw.lat. (van 't lat. *subsequi*, navolgen) navolgend; – **subsĕquens,** n. lat. het navolgende, dat op iets voorafgaands betrekking heeft.

Subsellia of **subselliën,** pl. lat. (sing. *subsellium*, v. *sub*, onder, en *sella*, stoel, zetel) lagere banken, banken voor toeschouwers en toehoorders, inz. in tegenst. met de hoogere zitplaatsen en stoelen; ook rechterstoel.

Subsemifusa, f. nw.lat. (vgl. s e m i f u s a) Muz. 32ste noot.

Subsenior, m. nw.lat. (vgl. s e n i o r) een onderoudste, die in jaren op den oudste volgt.

Subsĕquens, z. ond. s u b s e c u t i e f.

Subsidéntie (spr. *t=ts*), f. lat. (*subsidentia*, v. *subsīdĕre*, zich nederzetten, zinken) Med. het nederzinken, inzinken, inz. der p u p i l; bezinksel, neerslag.

Subsidium, n. lat. of **subsidie,** f. en n. (v. *subsīdĕre*, zich ergens nederzetten, in eene hinderlaag leggen) eig. het achtergehoudene, bewaarde, de spaarbenden (r e s e r v e); in 't alg. bijstand, hulp, ondersteuning; onderstandsgelden; pl. **subsidiën** (lat. *subsidia*), hulp- of ondersteuningsmiddelen, inz. onderstandsgelden, b. v. tot het voeren van eenen oorlog; – **subsidiën-tractaat,** n. verdrag tot onderstandverleening, bijstandsverdrag; – *in subsidium juris*, ter rechtshulpe, tot gerechtelijke medehulp, ondersteuning enz.; – **subsidiair,** adj. (lat. *subsidiarius, a, um*, fr. *subsidiaire*) ondersteunend, hulpverleenend, behulpzaam, helpend, wat tot nadere hulp, onderstand of verzekering dient, b. v. eene s u b s i d i a i r e h y p o t h e e k, eene nadere pandstelling, in geval de eerste niet toereikend mocht zijn; – s u b s i d i a i r r e c h t, welks voorschriften eerst van toepassing zijn, als een ander recht niet toereikend is; – s u b s i d i a i r e v e r p l i c h t i n g, die eerst dan intreedt, als een ander de zijne niet nagekomen is, bijv. bij de rechtspraak, gevangenisstraf, als een geldboete niet voldaan wordt.

sub sigillo enz., z. s i g i l l u m.

subsigneeren, lat. (*subsignāre*, vgl. s i g n e e r e n) onderteekenen, onderschrijven, iets teekenen; – **subsignātie** (spr. *t=ts*), f. onderteekening van zijnen naam.

sub signo, z. ond. s i g n u m.

subsisteeren, lat. (*subsistĕre*; vgl. s i s t e e r e n) bestaan, voortduren, in wezen zijn of blijven, bestendig zijn; genoeg om te leven hebben, zijn onderhoud of bestaan hebben, zijn levensonderhoud verdienen; – **subsistent,** m. militair, die om een of andere reden niet bij de troepen ingedeeld is; – **subsistentenkader,** n. verblijfplaats van zulke militairen (in Ned. O.Indië); – **subsisténtie** (spr. *tie=tsie*), nw.lat. voortduring, het blijvend aanwezen van iets; onderhoud, levensonderhoud, bestaan, levensmiddel.

sub sōle, lat. onder de zon; – *s. s. nihil* (of *nil*) *perfectum*, er is niets volmaakts onder de zon.

sub specie, z. ond. s p e c i e s; – *sub spe rati*, z. ond. *ratus*.

Substántie (spr. *tie=tsie*), f. lat. (*substantia*, v. *substāre*, er zijn, bestaan) het wezen, zelfstandig, op zich zelf staand ding, zelfstandigheid, stof, het geheel van een lichaam, in zoo verre het beschouwd wordt als uit gelijksoortige deelen samengesteld te zijn (dus meer c h e m i s c h dan m e c h a n i s c h), onderscheiden van m a s s a; wezenlijkheid, het wezenlijke, gewichtigste, wezenlijke inhoud of werkelijk gehalte, hoofdkracht, kern, pit of hoofdbestanddeel; het beste, krachtigste van eene zaak; pl. **substantiën,** stoffen, bestanddeelen; wezenlijkheden, zelfstandigheden; – *salvā substantiā*, Jur. zonder dat de stof of zelfstandigheid zelve aangetast of verbruikt mag worden; – **substantiaal** (spr. *ti=tsi*; lat. *substantiālis, e*) of gew. **substantiëel** (spr. *ti=tsi*; fr. *substantiel*), adj. wezenlijk, zelfstandig; voedzaam, krachtig; ook **substantiēus** (spr. *ti=tsi*), nw.lat.; – *substantialĭter*, adv. op wezenlijke wijze, wezenlijk, zelfstandig, volgens het wezen, den wezenlijken inhoud of de hoofdzaak; – **substantialiteit** (spr. *ti=tsi*), f. wezenlijkheid, zelfstandigheid; – **substantīvum** of **substantief,** n. Gram. zelfstandig naamwoord, hoofdwoord, zaakwoord (in tegenst. met a t t r i b u t i e f, a d j e c t i e f); – **substantief** (later lat. *substantīvus*), adj. als adv. ook *substantīve*, zelfstandig, als zelfstandig naamwoord voorkomende of gebruikt; – s u b s t a n t i e v e k l e u r e n, die zich met de stoffen vereenigen krachtens hare eigen verwantschap met het doek; vgl. a d j e c t i e v e k l e u r e n.

Substilaire lijn, f. nw.lat. (v. *sub*, onder, en *stilus*, stift) wijzerlijn op zonnewijzers.

substitueeren, lat. (*substituĕre*, v. *statuĕre*, stellen) eig. onderplaatsen of stellen; in de plaats van een ander of iets anders stellen, onderschuiven, (iemand) eenen onderambtgenoot toevoegen, aanstellen; Jur. tot na- of tweeden erfgenaam (vgl. *heres substitūtus*) aanstellen of benoemen, b. v. in geval de eerste erfgenaam vóór den erfmaker komt te overlijden; – *cum facultāte* (of *jure*) *substituéndi*, Jur. met de bevoegdheid of het recht, eenen plaatsvervanger te benoemen; b. v. in volmachten; – **substituut,** m. (lat. *substitūtus*) plaatsbekleeder, ambtsverzorger, bij- of toegevoegde persoon in den post of het ambt van een ander; – **substitūtie** (spr. *tie=tsie*), f. (lat. *substitutio*) onderaanstelling; plaatsvervanging, inplaatsstelling, toevoeging; Jur. aanstelling tot erfgenaam na den dood van den vruchtbruiker of eersten erfgenaam; navolmachtiging.

Substrātum of **substraat,** n. lat. (v. *substernĕre*, onder uitbreiden) eig. het onderuitgebreide; grondslag, ten gronde liggende stof, grondvoorwerp, het gegevene, tegenwoordige of voorliggende geval (vgl. *casu substrato*); laag, schicht; – *pro substrāta materia*, met betrekking tot het gegevene, het beschouwd wordende voorwerp.

Substrúctie (spr. *tie=sie*), f. lat. (*substructio*, v. *substruĕre*, onderbouwen) het onderbouwen; onderbouw, grondbouw, grondgebouw, grondslag.

Subsultus,¹ m. krampachtige trekking (der peezen).

subsumeeren, nw.lat. (*subsumĕre*, van *sumĕre*) eig. daaronder nemen, er mede in begrijpen, onderplaatsen; afleiden, besluiten, gevolgtrekken, het bijzondere op het algemeene of dit op het eerste terugbrengen en toepassen; ook z. v. a. p r æ s u m e e r e n; – **subsúmtie** (spr. *t=s*), f. medeopneming, onderplaatsing, onderrangschikking; gevolgtrekking, terugvoering of aanwending van het bijzondere op iets algemeens enz.; onderstelling, aanneming; – **subsumtief,** adj. onderstellend.

Subtángens, f. nw.lat. (vgl. t a n g e n s) hoogere Math. door de tangens en ordinaat begrensd stuk der abscissenlijn voor eenig punt eener kromme lijn.

sub tecto coeli, z. ond. *tectum*.

sub tegmine fagi, lat. onder de schaduw van een beuk.

Subterfugium, n., pl. **supterfugia,** nw.lat. (van het lat. *subter-fugĕre*, onder de hand of heimelijk ontvluchten, ontsnappen) uitvlucht, voorwendsel, ijdele verschooning, uitweg, doekje voor het bloeden.

subterranĕus, a, um, lat. Bot. onderaardsch, zich in den grond ontwikkelend.

subtiel, adj. lat. (*subtīlis, e*) fijn, teeder, dun, nauwkeurig, scherp; listig, spitsvondig, sluw, fijn, scherpzinnig, snedig, kunstig, behendig; – **subtiliteit,** f. (lat. *subtīlitas*) fijnheid, teederheid; nauwkeurigheid, scherpzinnigheid; sluwheid, spitsvondigheid, haarklooverij; – **subtiliseeren** (spr. *-zee-*), barb.lat. fijner, dunner maken, verdunnen, verfijnen; haarklooven, muggenziften, de dingen fijn uithalen, uitspinnen, uitpluizen, spitsvondig zijn; – **subtilisātie** (spr. *tie=tsie*), f. verfijning, verdunning.

subtraheeren, lat. (*subtrahĕre*, eig. daaronder wegtrekken) aftrekken, afrekenen, een getal van een ander getal afnemen, het verschil tusschen twee getallen zoeken of vinden; – **subtrahéndus, subtrahént, subtráctor,** m. af te trekken getal, getal, waarmede een ander moet verminderd worden, aftrekgetal, aftrekker, in tegenst. met m i n u é n d u s; – **subtráctie** (spr. *tie=sie*), f. nw.lat. aftrekking, afrekening, arithmetische hoofdregel, die een getal met een ander leert verminderen, het verschil tusschen twee getallen leert vinden; – **subtractief,** adj. aftrekbaar, wat zich laat aftrekken, afrekenen; Math. van grootheden, die van het aftrekkingsteeken (-) voorzien of negatief zijn, het tegengest. van a d d i t i e f.

Subtropen, pl. de streken ter weerszijden van de heete luchtstreek, die den overgang van het heete tot het gematigde klimaat vormen.

Subularia, f. nw.lat. (van 't lat. *subŭla*, priem) waterpriemkruid of -plant; – **subulārisch,** adj. priem- of elsvormig, in eene zeer fijne punt uitloopende; – *subulatus, a, um*, lat. Bot. priem- of elsvormig; – **subuliróstrum,** n. priemsnavel, elssnavel, eene soort van musschen met spits uitloopenden snavel.

sub una specie, z. ond. s p e c i e s.

subundatus, a, um, lat. Bot. eenigszins golfachtig.

Suburbānum (scil. *praedium*), m. lat. (v. *suburbānus, a, um*, nabij de stad gelegen, van *sub*, z. ald., en *urbs*, stad) landgoed nabij de stad, in de voorstad; – **suburbānus,** m. bewoner der voorstad; inz. geestelijke, die zijne ambtsverrichtingen in de voorsteden of de nabijgelegen dorpen heeft te verrichten; – **suburbium,** n. voorstad.

sub utraque etc., z. ond. s p e c i e s.

Subvazal, m. mid.lat. (*subvasállus*; vgl. v a z a l) onder- of achterleenman.

subvenieeren, lat. (*sub-venīre*) te hulp komen, ondersteunen, bijspringen, bijstaan, bijstand geven; – **subvéntie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. hulp, bijstand; inz. staatsondersteuning, staatshulp.

subverteeren, lat. (*subvertĕre*) omkeeren, omverwerpen, omstooten, verwoesten, vernielen, 't onderst boven keeren; – **subvérsie,** f. (later lat. *subversio*) omstorting, omkeering, omverwerping, ondergang, verval; – *subversio stomăchi*, Med. eig. omkeering der maag; sterke braking; – **subversief,** adj. nw.lat. omstortend, vernielend, verwoestend.

subvillosus, a, um, lat. Bot. eenigszins ruigharig.

sub voce, z. ond. *vox*.

Succáde, f. (it. *succada*, van 't lat. *succus*, sap) de in suiker ingelegde schil van een citrussoort, gebruikt in velerlei gebak.

succedeeren, lat. (*succedĕre*, v. *sub* en *cedĕre*, eig. onder iets komen of gaan, ingaan) opvolgen, volgen in ambt, regeering, erfenis enz.; ook wel uitvallen, gelukken, slagen, goed van de hand gaan; – **succedaan,** adj. (lat. *succedanĕus, a, um*) opvolgend, plaatsvervangend; – **succedanĕus,** m. plaatsvervanger, z. v. a. v i c a r i s; – **succedanĕum,** n. noodmiddel, noodhulp; Pharm. middel, dat men in de plaats van een ander kan geven, als hebbende ongeveer dezelfde krachten, s u r r o g a a t; – **succedént,** m. opvolger; – **succés,** n. (lat. *successus*, fr. *succès*) gelukkig gevolg, goede vooruitgang, uitslag of afloop, geluk, bijval; – *succès d'estime*, fr. (spr. *su-ksē destiém'*) door achting verkregen bijval, d. i. een succes, dat een wel is waar achtenswaard, maar niet buitengewoon werk behaalt, inz. uit achting voor den overigens verdienstelijken schrijver; – *succès de vogue* (vgl. v o g u e), schitterende, geruchtmakende bijval, die evenwel meer van de mode en den tijdgeest, dan wel van de wezenlijke verdienste

van een werk afhangt; – **succéssie,** f. (lat. *successio*) opvolging, volgreeks, inz. troonsopvolging van regenten, ambtsopvolging; erfopvolging; erfenis, nalatenschap; – s u c c e s s i e-p o e d e r, n. eig. erfenis- of opvolgingspoeder, d. i. giftpoeder, vergift, in zoo verre het weleens werd toegediend om eene erfenis machtig te worden of eene troonsopvolging te bewerken; – **successie-oorlog,** m. oorlog, ontstaan tengevolge van twisten over de erfopvolging; – **successie-recht,** n. recht van erfopvolging; ook: belasting op de nalatenschappen; – **successie-verdrag,** z. *pactum successorium*; – u n i v e r s e e l e s u c c é s s i e, erfenis van het gansche vermogen; – s i n g u l i e r e s u c c é s s i e, erfopvolging in eene enkele of bijzondere zaak; – *successio ab intestāto*, wettelijke of natuurlijke erfopvolging zonder testament; – *s. exclusiva*, uitsluitende opvolging; – *s. ex pacto et providentia majorum*, in duitsche vorstenhuizen geldend beginsel der legitimiteit, dat aan de afzonderlijke erfgerechtigden op de rij af, waarin zij worden geroepen (s u c c e s s i e-o r d e), een recht tot erfopvolging (s u c c e s s i e-r e c h t) geeft; – *s. feudālis*, leensopvolging; – *s. in capĭta*, erfopvolging volgens de hoofden, d. i. in gelijke deelen; – *s. pactitia*, verdragsgewijze erfopvolging; – *s. simultanĕa*, gemeenschappelijke erfopvolging; – **successief,** adj. (lat. *successīvus, a, um*) en als adv. ook *successīve*, allengs, langzamerhand opvolgend, onmiddellijk volgend, op of na elkander volgend; – **succéssor,** m. opvolger, ambtsopvolger, erfgenaam; troonsopvolger; – *successor allodiālis*, opvolger of erfgenaam van een vrij goed; – *s. feudālis*, leensopvolger; – *successorium edictum*, n. verordening, uitspraak of vonnis omtrent de erfopvolging.

Succie, f. (van 't lat. *succus*, vocht, sap) het zuigen van tegennatuurlijke vochten uit het lichaam door bloedzuigers.

Succin, succinaat, z. *succinum*.

succinct, adj. lat. (*succinctus, a, um*, v. *succingĕre*, opschorten, opgorden) eig. opgeschort, kort, beknopt, ineengedrongen, bondig, kernachtig; – **succinctorium,** n. gordel, inz. aan de priesterkleeding; breukband.

succĭnum, n. lat. of fr. **succin** (spr. *sukseṅ*), m. barnsteen, amber; – **succinaat,** n. nw.lat. barnsteenzout, barnsteenzuur zout; – **succiniet,** m. barnsteen; ook: soort van granaat van barnsteen-gele kleur.

Succōth, pl. hebr. (van *sukka*, loofhut) loofhuttenfeest der Joden.

Succŭbus, m. nw.lat. (v. *succubāre*, onderliggen) booze geest, die, naar men voorgaf, in de gedaante eener vrouw des nachts de mannen bezocht en lastig viel; vgl. i n c u b u s.

succulént, z. ond. *succus*.

succumbeeren, lat. (*succumbĕre*) onderliggen; bezwijken, onderdoen; verliezen (een proces); – **succumbentie** (spr. $t{=}ts$), f. nw.lat. het bezwijken, onderdoen; – *in casum succumbentĭae*, Jur. in geval van het verlies van het rechtsgeding.

succurreeren, lat. (*succurrĕre*, van *sub* en *currĕre*, loopen) te hulp komen, bijspringen, bijstand verleenen, helpen; – **succúrs,** n. nw.lat. (fr. *secours*) hulp, bijstand, versterking, ondersteuning; inz. hulptroepen; – **succursale,** f. hulp- of bijkerk; hulp- of bijbank; hulp-, bijkantoor enz.; – **succursālen,** pl. (*succursāles*, scil. *ecclesĭae*) hulp- of bijkerken; vgl. f i l i a a l.

succus, m. lat. sap, vocht; pl. *succi*; – *succus gastrĭcus*, maagsap; – *succus inspissātus*, dikgemaakt sap; – iets *in succum et sanguĭnem vertĕre* (vgl. v e r t e e r e n), het in sap en bloed doen overgaan, d. i. het zich geheel eigen maken; – **succulént,** adj. (lat. *succulèntus, a, um*) sappig, saprijk; voedzaam, krachtig; – **succulenten,** pl. vetplanten; – **succuléntie** (spr. $t{=}ts$), f. nw. lat. sappigheid, saprijkheid; voedzaamheid, krachtigheid.

Succússie, f. lat. (*succussĭo*, v. *succutĕre*, opwaarts of in de hoogte schudden, opschudden) opstanding; Med. het schudden van een zieke, om zekere kwalen te erkennen of te verlichten; – **succussōrisch,** adj. (nw.lat. *succussorĭus*) opwaartsschuddend, stootend, schokkend, b. v. s u c c u s s o r i s c h e beweging van eene aardbeving, in tegenst. met u n d u l a t o r i s c h.

Suck., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor G. A. Suckow (gest. 1813).

Sucrerie, f. fr. (van *sucre*, suiker, it. *zúcchero*, sp. *azúcar*, v. 't arab. *soekkar*, perz. *sjakar*, sanskr. *çarkarâ*, gr. *sákchar, sákcharon*, lat. *sacchărum*) suikerraffinaderij; suikergoed, suikergebak, banket; – **sucré,** adj. gesuikerd, zoet; – **sucre brûlé,** m. gebrande suiker.

Sudamina, pl. nw.lat. (van 't lat. *sudāre*, zweeten) Med. hitte- of zweetblaartjes; – **sudarium,** n. lat. zweetdoek; zweetbad; – **sudātie** (spr. $t{=}ts$), f. (lat. *sudatĭo*) het zweeten; – **sudatorium,** n. zweetkas; – **sudoriférum,** n., pl. **sudorifĕra,** nw.lat. (van het lat. *sudor*, zweet) Med. zweetmiddelen, ook **sudorifica.**

sudétto, it. (spr. *soe–*; van *su*, boven, en *detto* = lat. *dictus* enz., gezegd) bovengemeld, bovengezegd; als subst. de bovengenoemde.

Sudorifera, sudorifica, z. ond. s u d a m i n a.

Sudra, z. s o e d r a.

suegliato, z. *svegliato*.

Sueldo, m. sp. (spr. *soeéldo*; = it. *soldo*, fr. *sou*, van 't lat. *solĭdus*) oude spaansche rekenmunt = 12 d i n e r o s, doch van ongelijke waarde; ook oude goudmunt, ongeveer = 1 dukaat.

Suēven, pl. (lat. *Suēvi*, oorspr. de vrijen, naam aan germaansche naburen door de Sarmaten in het oosten gegeven) oud-germaansche volksstam, oorspr. aan Elbe en Havel gevestigd, later doorgedrongen tot in de Rijnstreek en vandaar tot in Spanje.

Suffēnus, m. naam van een middelmatig, maar verwaand en bedilziek, hekelend dichter in het oude Rome; vandaar soms voor bediller, vitter.

Suffēten (hebr. *sjôfetîm*, sing. *sjôfêt*, v. *sjâfat*, richten, heerschen), pl. hoogste overheidspersoon in het oude Karthago, ongeveer z. v. a. de c o n s u l s te Rome.

sufficit, lat. (van *sufficĕre*, verschaffen; toereikend voorhanden zijn) het is genoeg of voldoende; – **sufficit**, n. het toereikende, genoegzame, voldoende; – *sufficit cuique dei sua malitia*, lat. elke dag heeft genoeg aan zijn eigen kwaad (een bijbelwoord); – **sufficiént**, adj. (lat. *sufficiens*) toereikend, genoegzaam, voldoend; – *sufficiens quantitas*, f. toereikende menigte; – **sufficiéntie** (spr. *t=ts*), f. toereikendheid, genoegzaamheid; – **suffisánce**, f. (spr. *su-fi-záns'*) trotsche zelfgenoegzaamheid, zelftevredenheid, zelfbehagen, ingebeeldheid, laatdunkendheid, eigenwaan; – **suffisánt**, adj. (spr. *su-fi-zán*) zelfgenoegzaam; ingebeeld, trotsch, laatdunkend; voldoende, genoegzaam, toereikende; – een s u f f i s a n t m e n s c h, een ingebeeld, verwaand, laatdunkend mensch.

suffigeeren, lat. (*suffigĕre*) onder of achteraan hechten, aanvoegen; – **suffixum**, n., pl. **suffixa**, Gram. achtervoegsel, aanhangsel achter een woord (in tegenst. met p r æ f i x u m).

Suffimént, suffimen, n. (lat. *suffimentum*) reukwerk om te branden, berooking; – **suffiōni**, pl. it. uit den aardbodem opstijgende waterdampen, welke boorzuren en verschillende gassen met zich voeren, bij Siëna enz.

suffoqueeren, lat. (*suffocāre*, van *sub* en *faux*, genit. *faucis*, keel) door toesnoering van de keel worgen; in 't algemeen verstikken; – **suffocātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *suffocatio*) verstikking.

Suffragium, n. lat., pl. **suffragia** of **suffragiën** (fr. *suffrage*, spr. *sufraazj'*), stem (in eene verkiezing), kiesstem, goedkeuring; – *suffrage universel*, algemeen stemrecht; – *suffragia sanctōrum*, voorbede, voorbidding der heiligen; – **suffrageeren** (lat. *suffragāri*), iemand door zijne stem begunstigen, tot een ambt verkiezen, bevorderen, aanbevelen; – **suffraganĕus** of **suffragaan**, m. nw.lat. ieder tot zitting en stemgerechtigd medelid van een college van geestelijken; inz. aan eenen aartsbisschop ondergeschikt bisschop; – **suffragaan-bisschop**, onder- of wijbisschop; – **suffragette**, f. vrouw, die hartstochtelijk strijdt voor het kiesrecht der vrouwen; – **suffragetje**, f. bidprentje.

suffruticosus, a, um, lat. Bot. (v. *suffrutex*, halve struik) halve-struikachtig, den overgang vormende tusschen struik en heester.

suffulceeren, lat. (*suffulcīre*, v. *sub* en *fulcīre*, steunen) ondersteunen.

Suffumigatie, f. (spr. *t=ts*) lat. (van *fumus*, rook) berooking, z. a p o k a p n i s m e.

Suffúsie (spr. *-zie*), f. lat. (*suffusio*, v. *suffundĕre*, ondergieten) ondergieting, uitstorting, onderlooping (b. v. van bloed); – *suffusio cornĕae*, Med. verdonkering van het hoornvlies in het oog; – *s. lentis crystallinae*, verdonkering der kristallens, grauwe staar; – *s. nigra*, zwarte staar; – *s. sanguinis*, onderlooping van bloed.

suggereeren, lat. (*suggerĕre*, eig. onderbrengen, onderleggen; ook ophoopen, verhoogen; van *sub* en *gerĕre*) iemand iets inblazen, ingeven, aan de hand doen, insteken, influisteren, hem overhalen, bepraten, verleiden; – **suggestie**, f. (lat. *suggestio*) influistering, inblazing, heimelijke ingeving enz.; Psych.: het opwekken van gevoelens, gewaarwordingen en daarmee samenhangende handelingen bij een persoon, door hem de overtuiging in te prenten, dat deze verschijnselen zich werkelijk zullen voordoen; – **auto-suggestie**, f. zich zelf in die overtuiging brengen; – **suggestief**, adj. nw.lat. ingevend, inboezemend, bepratend, verleidend; – s u g g e s t i e v e v r a g e n, strikvragen van den rechter aan den aangeklaagde, d. i. zulke, waarin de te bekennen daadzaken reeds zijn opgesloten; – **suggestus**, m. verheven optrede, spreekgestoelte.

sugilleeren, lat. (*sugillāre*, ontstaan uit *subcillāre*, v. *sub*, onder, en *cilium*, ooghaaren) bont en blauw slaan; ook hoonen, beschimpen, bespotten; – **sugillātie** (spr. *t=ts*), f. (*sugillatio*) uitstorting, onderlooping van bloed onder de huid, bloedgezwel, blauwe plek; beschimping, bespotting.

Suicent, z. s w i c e n t.

Suicide, m. nw.lat. (*suicīda*; fr. *suicide*, v. 't lat. *sui*, zijner, van zich, en *caedĕre*, dooden, *caedes*, vermoording) zelfmoordenaar, zelfmoorder; – **suicidium**, n. zelfmoord.

sui genĕris, van zijn soort, alleen aan hem eigen.

sui juris (z ij n), z. ond. *jus*.

Suikerij, verbastering van c i c h o r e i, z. ald.

suisse, adj. fr. (spr. *swies'*) zwitsersch; – *Suisse*, als subst. Zwitser, Zwitsersche vrouw; inz. deurwaarder, portier vooral in een r. k. kerk; – *Suisses*, pl. lijfwacht van den Paus, uit 120 man bestaande; – *à la suisse*, op zijn zwitsersch, op zwitsersche wijze.

Suite, f. fr. (spr. *swiet'*; van *suivre*, volgen) gevolg, begeleiding, stoet, nasleep van een grooten heer; volgreeks van kamers; voortzetting, samenhang, rij, reeks; Muz. uit verschillende deelen bestaand muziekstuk, zonder noodzakelijken samenhang dezer deelen, zooals de symphonie of sonate vereischt; bij het biljarten: een **suite** maken, zonder op te houden de noodige punten maken; – *à la suite*, in 't gevolg, van officieren, die voor 't oogenblik niet bij eene bepaalde leger-afdeeling dienst doen, maar zich in 't gevolg van den veldheer, inz. van den koning bevinden, of die voorhands tot eene andere taak dan den wapenhandel geroepen zijn; – *de suite* (spr. *d'swiet'*), op de rij af, achter elkander, achtervolgens; terstond, dadelijk; – *ensuite* (spr. *an-*), vervolgens, daarna; – *kamers en suite*, achter elkander gelegen en door een breede schuifdeur verbonden vertrekken; – **suivánte**, f. (spr. *swivánt'*) begeleidster, volgjuffer, kamenier, kamerjuffer, halve vertrouwde.

Sujet, n. fr. (spr. *suzjè*; van 't lat. *subjéctum*, vgl. s u b j e c t) onderwerp, stof van eene rede, van een geschrift, van een kunstwerk enz.; onderdaan, onderzaat; aanleiding, gelegenheid, oorzaak, reden; Muz. hoofdvoorstel-

ling, z. v. a. thema; ook persoon (meestal in verachtelijken zin): een slecht sujet, een slecht mensch; – **sujétten,** pl. gezamenlijke dienstdoende personen, het personeel b. v. van een tooneel: de eerste sujetten van het *corps de ballet.*

Sukmana, poolsch (v. *sukno,* laken) uit grof laken vervaardigde boerenrok der Polen en Galliciërs.

Sulamíth, hebr. d. i. meisje uit Sjulem (Sjunem) (*Hooglied* 6, 13), z. soelamith.

sulcatus, a, um, lat. Bot. gegroefd, gesleufd, gevoord.

Suleika, zie Zoeleika.

Sulfonal, slaapmiddel, dat minder nadeelig werkt dan morphine, chloral enz., ontdekt in 1888 door Baumann.

Sulfur, sulfer of **sulphur,** n. lat. zwavel, bekend enkelvoudig, niet metallisch element; – *sulfur aurātum antimonii,* goudzwavel, roodgeel zwavel-antimonium; – *s. citrīnum,* gele stokzwavel; – *s. depurātum,* gezuiverde zwavel, bloem van zwavel; – *s. nativum,* natuurlijke zwavel; – *s. praecipitātum,* neergeslagen zwavel, zwavelmelk, ook *magisterium sulfūris;* – **sulfas,** m. of **sulfaat,** n., pl. **sulfāten,** z. v. a. vitriolen, zwavelzure zouten; – *sulfus ammoniae,* m. nw.lat. zwavelzure ammoniak (Glaubers), geheime salammoniak; – *s. ferrōsus,* ijzervitriool; – *sulfas kalico-aluminicus,* aluin; – *s. lixīvae,* zwavelzure potasch (duplicaat- of polychrest zout); – *sulfas magnesicus,* engelsch zout; – *sulfas natricus,* glauberzout; – **sulfid, sulfied,** n. of **sulphide,** f. verbinding van een grondstof, inz. van een metaal met zwavel; in engeren zin: hooger zwavelgehalte, terwijl de lagere graad **sulfuur** of **sulphuur** heet; Berzelius noemde **sulfiden** de elektronegatieve, **sulfurēten** of **sulphurēten** de elektropositieve zwavelverbindingen; – *sulfis ammoniae,* m. zwaveligzure ammoniak; – **sulfiten,** pl. zwaveligzure zouten; – **sulfurātor,** m. zwavelaar, klein toestel om planten met fijne bloem van zwavel te bestrooien; – **sulfuraatpastilles,** pl. goudzwavel-balletjes; – **sulfuride,** f. zwavel-verbinding, inz. zwavelmetaal; — **sulfureeren,** lat. (*sulfurāre*) zwavelen, met zwavel verzadigen; – gesulfureerd, adj. gezwaveld; – **sulfureus** of **sulphureus,** adj. (lat. *sulfurōsus, a, um*) zwavelig, zwavelachtig, zwavel bevattende; – *sulphurēus* of *sulfurēus, a, um,* lat. Bot. zwavelgeel; – **sulfurātie** (spr. *t*=*ts*), f. (lat. *sulfuratio*) zwaveling, verbinding met zwavel.

Suliōten, z. soelioten.

Sulky, f. eng. licht rijtuigje op twee wielen, inz. voor wedrennen, bereden door één persoon.

Sulliv., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor W. S. Sullivant (gest. 1874).

Sulphur enz., z. sulfur enz.

Sultan, m. arab. (*soeltân,* d. i. eig. hevigheid, hevige opwekking, van *salita,* hard, hevig zijn; gevolgens macht, inz. koninklijke) heerscher, vorst, turksche machthebber, groote heer, keizer, ook **groot-sultan;** – **sultan-achmed, sultan-mehemed, sultan-selim,** drie der voornaamste moskeeën in Constantinopel; – **sultáne,** f. naam van de gemalinnen en dochters van den turkschen sultan; – **sultáne,** f. ook turk. vrouwenkleeding, van rijke stof gemaakt en van voren open, zooals de turk. vorstinnen dragen; vederbos of enkele veder; soort van zomerstof; groot turksch oorlogsschip, turksche galie; turk. goudmunt, ook **sultanine,** f. (arab. *sultâni*) ongeveer 6 gld. waard; – **sultane assaki,** liever chasseki of khasseki (arab. *khâsseki sultân*), z. chasseki; – **sultane-valide** (turk. *wâlideh sultân,* v. 't arab. *wâlideh,* d. i. de barende, en dit van *walada,* baren), moeder van den regeerenden sultan; ook eene der voornaamste moskeeën in Constantinopel; – **sultánisch,** adj. grootheerlijk, oppermachtig, als een dwingeland, tirannisch, willekeurig.

Sumak, f. arab. (fr. en provenç. *sumac,* sp. *zumaque,* it. *sommaco,* v. 't arab. *soemmâk,* v. *samaka,* hoog, lang zijn) ook **smak,** looiersboom in Z.Europa, *rhus coraria,* uit welks bladeren, beziën, loten, wortels en bast looi- en verfstof, ook ter bereiding van het corduaan (z. ald.) getrokken worden. Men wil, dat de kopalgom van eene soort van sumak, de kopalsumak, komt (z. kopal); ook soort perzisch tapijt, naar de stad Sumach in Schirwân.

Sumatrans, f. pl. zuidwest-winden op het schiereiland Malakka en Sumatra.

Sumatrawas, f. ingedampt melksap van *Ficus ceriflua* op Java, Sumatra en Ceylon; wordt aldaar voor kaarsen gebruikt.

Sumatrine, f. soort benzine, z. ald.

Summa, f. lat. (van *summus, a, um,* z. ald.; vandaar: *summa,* scil. *res,* hoofdzaak; vervolgens het geheel eener zaak) som, verzamelgetal, geheel, beloop, bedrag, inhoud; in 't geheel, in 't algemeen, te zamen genomen; – *summa summārum,* som der sommen, gezamenlijk bedrag, alles in alles, alles samen of bij elkander genomen; – *ad summam,* in de som; – **summair, summārisch,** nw.lat. of **summier,** adj. **summierlijk,** adv. naar den hoofdinhoud, volgens de hoofdzaken, saamgevat, afgekort, beknopt, bondig; – summier procés, n. verkort proces, dat zonder uitstel wordt afgedaan; – **summarium,** n. lat., pl. **summaria** of **summariën,** opgave van den hoofdinhoud, korte inhoud van een geschrift; ook priesteroverhemd, koor- of misgewaad; – **summeeren,** nw.lat. samenstellen, optellen, de som opmaken, tot een geheel samentrekken; – **summātie** (spr. *t*=*ts*) of **summeering,** f. 't samentrekken, optellen, bijeenrekenen; vgl. additie; – **summánden,** pl. op te tellen of te addeeren grootheden.

Summānus, m. lat. oorspronkelijk etruskische, vervolgens romeinsche godheid, naar men wil een bijnaam van Pluto, als oppersten gebieder over de manen of zielen der overledenen.

summa observantia, z. ond. summus.

summarisch, summarium, summeeren, z. ond. s u m m a.

summus, a, um, lat. (superlatief van *supĕrus, a, um,* boven liggende, verheven, hoog) de of het bovenste, hoogste, uiterste, voornaamste; – *summa observantĭa,* onder brieven afgek. *S. O.,* met de grootste of meeste hoogachting; – *in summo gradu,* in den hoogsten graad, op de hoogstmogelijke wijze; – *ad summum,* op zijn hoogst, hoogstens; – *summum bonum,* n. het hoogste goed; – *summum jus* enz., z. *jus*; – *summus episcŏpus,* hoogste bisschop (in evangelische duitsche staten de vorst); – **summiteit,** f. (lat. *summĭtas*) top, kruin, tinne, grootste, hoogte of oppermacht; aanzienlijk man.

summuteeren, lat. (*summutāre*) wisselen, ruilen, verruilen, veranderen.

sum qui sum, lat. ik ben die ik ben, d. i. het Opperwezen, God.

Sumtie of liever **sumptie** (spr. *t=s*), f. lat. (*sumptĭo,* van *sumĕre,* nemen) eig. het nemen; aanneming, onderstelling; Gram. voorwaardelijk voorzindeel van een bepaald wordend nazindeel, b. v.: i n d i e n i k w i s t –, d a n ..; bij de R. Kath. het nemen en gebruiken van de gewijde hostie door de mispriesters; – **sumtorium,** n. nw.lat. lepeltje voor den avondmaalswijn in de gr. kerk; – **sumptum,** n. eig. het genomene; mid. lat. afschrift (c o p i e), in tegenst. met het o r i g i n e e l; vandaar eene tweede afgifte of uitvaardiging in de pauselijke kanselarij, als de eerste verloren is geraakt; – *sumtus* of liever *sumptus,* pl. lat. kosten, onkosten, uitgaven; – *sum(p)tĭbus peténtis,* Jur. op kosten van den aanzoeker; – *sumt. publĭcis,* op openbare of 's lands kosten; – *leges sumptuarĭae,* lat. s o m p t u a i r e w e t t e n (z. ald.), wetten tegen de overmatige weelde, inz. de weelde van de tafel; – **sumtueus,** adj. (lat. *sumptuōsus, a, um*) kostbaar, kostelijk, prachtig, weidsch; vgl. s o m p t u e u s; – **sumtuositeit,** f. (later lat. *sumptuosĭtas*) pracht, kostbaarheid, groote en prachtige vertering of uitgave.

Sun, m. voorm. pommersche rekenmunt = $^1/_2$ schelling lubsch.

Sunday, m. eng. (spr. *súndee*) Zondag; – *sunday-people* (spr. *-piepl'*), zondagspubliek.

Sunderbands, pl. eng. (sundarbans, sundarban) moerassige, van talrijke wateren doorsneden streek aan den zuidrand der Gangesdelta in Voor-Indië, grootendeels met oerwoud bedekt en vol verscheurend gedierte.

Sunna, 1) (arab. *soennah,* wet, v. *sanna,* vormen, inrichten, als wet voorschrijven) verzameling van alle uitspraken en handelingen van Mohammed en de vier eerste khalifen, welke door de daarnaar genoemde **sunnieten** of **sonnieten** naast den K o r a n als goddelijke wet beschouwd wordt; vgl. **Schiieten.**

Sunna, 2) f. noord. Myth. godin der zon, wier broeder M a n a of de maan is.

sunt lacrymae rerum, lat. er zijn nog tranen voor 't ongeluk, er is nog medelijden (citaat uit de Aeneïde).

suo conto, z. ond. c o n t o.

Suomi of **Suomen-maa,** m. (d. i. merenland) inheemsche naam voor Finland; – **Suomalainen,** pl. Finnen; – **suómische taal,** letterkundige taal der tot den finsche-tsoedischen taalstam behoorende volksstammen.

suo tempore, lat. op zijn tijd.

Suovetaurilia, pl. lat. (van *sus,* zwijn, *ovis,* schaap, en *taurus,* stier) zoenoffer, dat bij de oude Romeinen na eene afgeloopen volkstelling in gebruik was, en dat uit een varken, een schaap en een rund bestond.

super, lat. voorz.: over, in sommige samenstellingen ook met nederduitsche woorden, b. v. s u p e r f i j n.

Superabundántie (spr. *t=ts*), nw.lat. (vgl. a b u n d a n t i e, fr. *superabondance*) overvloed, zeer groote overvloed, overtolligheid; – *superabundánter,* adv. ten overvloede.

superans, lat. Bot. uitstekend, uitmuntend.

superarbitreeren, nw.lat. (vgl. a r b i t r e e r e n, onder a r b i t e r) over iets beslissen in hooger instantie, nadat er reeds eenmaal uitspraak is gedaan; – **superarbitrium,** n. beslissing in hooger instantie.

superascendeeren, nw.lat. (vgl. a s c e n d e e r e n) overstijgen, overklimmen.

Superātie, z. ond. s u p e r e e r e n.

superbe, fr. (niet **superber**) lat. *supérbus,* eig. trotsch, hoovaardig, hoogmoedig, fier; prachtig, kostbaar, aanzienlijk, voortreffelijk, heerlijk, zeer schoon; – **superbiloquéntie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*superbiloquentĭa*) grootsprekerij, praalhanzerij.

Supercargo, z. ond. c a r g o.

Supercessiën, pl. nw.lat. vrijsprekingen.

Supercherie, f. fr. (spr. *supersj'rie*; sp. *supercheria,* it. *superchieria, soverchieria,* van *soverchio,* overvloedig, overmatig, als ware 't lat. *supercŭlus,* van *super,* boven) bedrog met list gepaard, schelmerij, valschheid, streek.

superciliair, nw.lat. (*superciliāris,* van *supercilium,* n. wenkbrauw, oneig. voor ernst, trots), **superciliëus,** adj. lat. (*superciliōsus*) te ernstig, somber, gestreng, trotsch, aanmatigend, laatdunkend; – **superciliositeit,** f. nw.lat. aanmatiging, laatdunkendheid.

Superdividend, n. aandeel in de overwinst, bedrag, dat het volgens contract verschuldigde winstaandeel te boven gaat (vgl. d i v i d e n d).

supereeren, lat. (*superāre*) overstijgen, overschrijden; overtreffen, de meerdere, sterkere, machtigere zijn; – **superātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *superatio*) het overstijgen, overtreffen, voorrang; Astron. het meerdere van den loop eener planeet, datgene, wat zij zich sneller beweegt dan eene andere.

Superelécta, f. lat. (*super-electa,* vgl. e l i g e e r e n) de uitgelezenste, n. l. schapenwol, fijnste soort van wol.

supereminént, adj. lat. (*super-emĭnens,* vgl. e m i n e e r e n) bovenuitstekend, verre overtreffend, alles te boven gaand; – **supereminéntie** (spr. *t=ts*), f. hoogere waardigheid, hoogste rang, voorrang.

supererogeeren, lat. (*super-erogāre*) eig. over-

matig uitgeven of uitbetalen; vgl. e r o g e e r e n, nw.lat., ook: **supererogatief handelen,** meer doen dan noodig is of plicht gebiedt, ten overvloede geven of doen, de maat doen overloopen; – **supererogātie** (spr. *t=ts*), f. overplicht, te ver gedreven plichtsvervulling, overdrijving; – *opus supererogatiōnis*, of *o. supererogātum*, n. overvloedig, overtollig goed werk; bij de scholastieken: verdiensten der heiligen, die zij zich verwerven door de goede werken, welke de menschen boven de van hen gevorderde doen.

Superficies, f. lat. (v. *super* en *facies*, z. ald.) oppervlakte; buitenzijde; Jur. bovenbouw, alles, wat op de oppervlakte van een grond gebouwd of geplant is; – *superficialis*, lat. oppervlakkig; – **superficialiteit,** f. nw.lat. oppervlakkigheid, ongrondigheid; – **superficiarius,** m. later lat. Jur. bebouwer van den grond van een ander, hij, die grond en bodem van een ander bebouwt en het daarop gebouwde of geplante tegen eene jaarlijksche betaling of erfpacht mag gebruiken; – **superficiëel,** adj. (lat. *superficiālis, e*, fr. *superficiel*) oppervlakkig, niet grondig, b. v. s u p e r f i c i ë e l e kennis, oppervlakkige, geringe kennis.

superfijn, lat.-nederl. overfijn, buitengemeen of bijzonder fijn, e x t r a-f ij n.

Superflŭum, n. pl. *superflŭa*, lat. (van *superfluĕre*, overvloeien) iets overvloedigs, overtolligs, overvloed, het teveel; – *superflŭa non nocent*, het overtollige, de overvloed schaadt niet, beter te veel dan te weinig.

Superfœtātie en **superfœcundātie** (spr. *tie=tsie*), f. nw.lat. (vgl. f œ t u s) overbevruchting, over- of nabezwangering, het ontvangen van meer dan één f œ t u s in den moederschoot op verschillende tijden; ook welige wasdom, weelderige plantengroei.

Superhumerāle, n. nw.lat. (van *super* en *humerus*, schouder) soort van priesterlijk kleed, z. v. a. p a l l i u m; e p h o d der (z. ald.) joodsche hoogepriesters.

Superieur enz., z. ond. *superior.*

Superimprægnātie (spr. *t=ts*), f. nw.lat. (vgl. i m p r æ g n a t i e enz.) overbezwangering, z. v. a. s u p e r f œ t a t i e.

Superindúct, n. nw.lat. (van *superinducĕre*, eig. daarover trekken) buitengewone belasting, bijbelasting, die opgelegd wordt, wanneer de gewone belasting niet toereikt om de staatsuitgaven te dekken.

Superindument, n. later lat. (v. *superinduĕre*, daarover aantrekken) overkleed, opperkleed.

superinspiciëeren, later lat. (vgl. i n s p i c i ë e r e n) het oppertoezicht voeren.

Superintendént, m. nw.lat. (van *superintendĕre*, over iets het opzicht hebben; vgl. i n t e n d e e r e n) oppertoeziener, kerk- of schoolopziener in een district, die gewoonlijk tegelijk ook het pastoors- en prediktambt bekleedt; – **superintendentuur,** f. ambt, waardigheid, ook woning en district van eenen opperopziener, oppertoezicht.

Superinventarium, n. nw.lat. (vgl. i n v e n t a r ĭ u m) overvoorraad, vermeerdering van den inventaris; datgene, wat een pachter aan landhuishoudelijke zaken verbeterd of vermeerderd heeft.

superior, lat. (compar. van *supĕrus*, verheven, hoog) de of het hoogere, meer verhevene, meerdere, voornaam, voortreffelijk, uitstekend, sterker, machtiger, overtreffend; – **superior,** lat. of **superieur,** fr. m. opperste, eerste, oudste, meerdere, voornaamste, overman; kloostervoogd, vader of pater van een klooster; – **superieure,** f. kloostervoogdes, opperste; – **superieur,** n. overwicht, overhand, b. v. een s u p e r i e u r op iemand h e b b e n, d. i. de overhand op hem hebben, hem de baas zijn; – **superioriteit,** f. nw.lat. (fr. *supériorité*) meerderheid, overmacht, overhand, overwicht, voorrecht, voorrang, meerdere voortreffelijkheid, hooger gezag; – *superiorĭtas territoriālis*, oppermacht van den landheer; – *superus*, Bot. naar boven gericht, bovenstandig.

superkathóliek, adj. lat.-gr. overdreven katholiek.

Superlatīvus, (scil. *gradus*) of **superlatief,** m. lat. Gram. overtreffende trap, hoogste graad, z. g r a a d; – *in superlatīvo*, in den hoogsten graad.

Supernatántie (spr. *tie=tsie*), f. nw.lat. (van 't lat. *supernatāre*, boven of overheendrijven) Med. overvolheid van vochten.

Supernaturalísme of **supranaturalísme,** n. nw.lat. (vgl. n a t u r a l i s m e) bovennatuurgeloof, geloof aan eene onmiddellijke, bovennatuurlijke, boven den toets der menschelijke rede verheven goddelijke openbaring van den godsdienst; in tegenst. met n a t u r a l i s m e en r a t i o n a l i s m e; – **supernaturalíst,** m. openbaringsgeloovige, iemand, die aan de openbaring gelooft (in tegenst. met n a t u r a l i s t en r a t i o n a l i s t).

Supernumerarius, m. lat. (vgl. n u m e r u s enz.) of **supernumerair,** fr. **surnumerair,** overtallige, iemand, die boven het gewone of bepaalde getal van beambten, bedienden enz. is aangesteld; – **supernumerair,** adj. boven het gewone getal, boventallig.

superorthodóx, lat.-gr. liever h y p e r o r t h o d o x (z. ald.); – **superoxyde,** n. pl. z. h y p e r o x y d e; – **superoxygénisch,** adj. z. g e h y p e r o x y g e n e e r d, ond. h y p e r i d r ō s i s.

Superpellicĕum, n. nw.lat. (v. lat. *super*, boven, en *pellicĕus*, uit vel of pels, *pellis*, gemaakt) linnen gewaad der priesters, dat zij bij geestelijke verrichtingen over den pelsmantel (*pellicĕum*) droegen, koorhemd; vgl. s u r p l i s.

Superphosphaat, n. overphoshporzure of zure phosphorzure kalk, met zwavelzuur behandeld beendermeel, een bemestingsmiddel, dat als handelsproduct meestal 14—18% phosphorzuur bevat.

Superplis, zie s u r p l i s en s u p e r p e l l i c e u m.

Superpórte, f. nw.lat. (van 't lat. *super porta*,

boven de deur) deurstuk, versiering of schilderij boven eene deur; vgl. s u r p o r t e.

Superpositie (spr. *-zi-tsie*), f. lat. (van *superponĕre*, daarover zetten) over- of op elkanderzetting, op elkanderpassing, b. v. van figuren in de meetkunde; verlenging, het doen voortduren boven den voorgeschreven tijd, b. v. van het vasten.

Superpropórtie (spr. *t=ts*), f. nw.lat. (vgl. p r o p o r t i e) te ver gaande verhouding, oververhouding, overmaat.

Superpurgātie (spr. *t=ts*), f. nw.lat. (vgl. p u r g e e r e n enz.) te sterke, bovenmatige zuivering of afvoering; – **superpurgatief,** adj. overmatig zuiverend.

Superrevīsie, f. nw.lat. (vgl. r e v i d e e r e n enz.) herhaalde nalezing, het nogmaals onderzoeken, inz. van rekeningen.

Superroyaal-papier, n. lat.-fr. nederl. (van 't lat. *super*, over, het fr. *royal*, z. ald.) zeer groot papierformaat, het midden houdende tusschen r o y a a l- en i m p e r i a a l-p a p i e r, z. ald.

supersatureeren, nw.lat. (vgl. s a t u r e e r e n) oververzadigen; – **supersaturātie** (spr. *tie=tsie*), f. oververzadiging.

Superscríptie (spr. *t=s*), f. nw.lat. (van *superscribĕre*, daarover schrijven) bovenschrift, opschrift.

supersedeeren, lat. (*supersedēre*, eig. over of op iets zitten) zich van eene zaak ontheffen, haar uitstellen, verschuiven, nalaten; – **supersedatief,** adj. barb.lat. uitstelbaar; – **supersédeas,** n. nw.lat. (eig. men stelle uit) gerechtelijk bevel tot uitstel (in Engeland); – **superséssie,** f. nw.lat. uitstel.

Superstitie (spr. *tie=tsie*), f. lat. (*superstitio*, van *super-stāre*, dus eig. het staanblijven over of bij iets, het getroffen zijn, de angst voor iets) bijgeloof, dwaalgeloof; – **superstitiëus,** adj. (lat. *superstitiōsus, a, um*) bijgeloovig.

Superstructie (spr. *tie=sie*), f. nw.lat. (van 't lat. *superstruĕre*, daarover bouwen) overbouwing, bovenbouw.

Supertunica, f. nw.lat. (vgl. t u n i c a) overkleed, overrok, inz. de van goudstof gemaakte voor den koning van Groot-Brittanië bij zijne kroning.

Supīnum, n. lat. (van *supīnus, a, um*, rugwaarts gebogen) Gram. doel- en eigenschapsvorm der lat. werkwoorden, dien men in het nederlandsch door den infinitivus met t e of o m t e uitdrukt; eig. een verbaal substantief volgens de 4de declinatie, waarvan echter alleen de accusatief en de ablatief gebruikelijk zijn; – **supinātie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*supinatio*, van *supināre*, rugwaartsbuigen) terugbuiging, rugwaartsdraaiing; het liggen op den rug; inz. beweging van het spaakbeen om de ellepijp, waarbij de rug der hand benedenwaarts is gekeerd, in tegenst. met p r o n a t i e; – **supinātor,** m. nw.lat. achteroverkantelaar, naam van twee spieren, welke die beweging volbrengen.

Suppedaneum of **supplantanĕum,** n. nw.lat. van 't lat. *sub*, onder, en *pes*, voet, *planta*, voetzool) Med. pap aan de voeten; – **supplansale middelen,** voetzoolmiddelen; – **suppediseeren,** lat. (*suppeditāre*) eig. onder den voet geven; aan de hand doen (b. v. een hulpmiddel), overgeven, aanbieden, behulpzaam zijn, verschaffen, beschikken, leenen, bijspringen; – **supplanteeren** (lat. *supplantāre*), den voet lichten, iemand onderkruipen, doen vallen, hem een beentje zetten, verdringen.

suppleeren, lat. (*supplēre*; fr. *suppléer*) aanvullen, voltallig, volledig of volkomen maken, bijvoegen, bijdoen, er bij denken; – **suppléant,** m. fr. aanvuller, plaatsvervuller, plaatsvervanger, hij, die de plaats van een ander in diens afwezigheid vervult; – **supplement,** n. lat. (*suppleméntum*) aanvulsel, toevoegsel, aanhangsel, bijvoegsel en volledigmaking van een boek of geschrift; Math. aanvulling van eenen hoek tot twee rechte hoeken; – *in supplementum*, ter aanvulling, ter volledigmaking; – **supplementair,** nw.lat. (*supplementarius*; fr. *supplémentaire*) aanvullings-, ter aanvulling; – **supplementaire goederen,** goederen die voor elkaar in de plaats kunnen komen b. v. zilver en goud; vgl. c o m p l e m e n t a i r e g o e d e r e n; – **suppletie** (spr. *t=ts*), f. aanvulling; – **suppletie-troepen,** pl. aanvullingstroepen voor het indische leger; – **suppletōrisch,** adj. of als adv. *suppletorie*, nw. lat. aanvullend, toevoegend, volledigmakend, als toevoegsel, bij wijze van aanhangsel.

supplicieeren (lat. *supplicāre*, eig. nederknielen, de knieën buigen, van *sub* en *plicāre*, vouwen), **supplieeren,** fr. (*supplier*) ootmoedig bidden, aanzoeken, een smeekschrift indienen, smeeken; – **supplicánt,** of fr. **suppliánt,** aanzoeker, verzoeker, bidder, indiener van een verzoekschrift, r e q u e s t r a n t; Jur. wie eene s u p p l i c a t i e (z. ald.) voordraagt; iron.: een r a r e s u p p l i a n t, een wonderlijk mensch; – **supplicātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *supplicatio*) verootmoediging, inz. voor God, dankfeest, boete- en bededag bij de oude Romeinen; thans gew. z. v. a. s u p p l i e k, n. (fr. *supplique*) stelling, verzoekschrift, aanzoek; Jur. herhaald onderzoek van het recht van een beklaagde na eene voor hem nadeelige uitspraak; – **supplicium,** n. lat. fr. **supplice,** eig. het nederknielen, ootmoedig bidden of verzoeken; lijfs- of levensstraf, doodstraf, terechtstelling; marteling, mishandeling.

supponeeren, lat. (*supponĕre*) fr. **supposeeren** (*supposer*), onderleggen, onderschuiven; onderstellen, aannemen, vermoeden, meenen, gelooven, daarvoor houden, wanen; – **suppositum** (spr. *si=zi*), n. het onderstelde, aangenomene; – **supposita** of **suppositia** (spr. *-zi, -zi-tsia*), ondergeschoven dingen; – **suppositie** (spr. *-zi-tsie*), f. (lat. *suppositio*) onderschuiving; onderstelling, aanneming, het vermoeden, gissing, aangenomen stelling (h y p o t h e s e); – *suppositio partūs*, onderschuiving van een pasgeborene; – **suppositorium,** n. Med. steek- of zetpil; zetkaarsje; – *suppositorium uterīnum*, zetpil voor de baarmoeder.

Suppoost, m. (v. lat. *suppositus*, *suppostus*, v. *sub*, onder, en *ponĕre*, stellen) oppasser, deurwachter.

supporteeren, fr. (*supporter*) dragen, ondersteunen, onderstutten, schragen; verdragen, lijden, dulden; - **support,** n. (spr. *supôr*) steun, steunsel, stut, ondersteuning, hulp, bijstand, onderstand; - **supports,** pl. in de heraldiek de figuren, die het wapenschild schijnen op te houden, schildhouders; - **supportābel,** adj. fr. (*supportable*) verdraaglijk, lijdelijk, draaglijk, draagbaar.

Suppórto, n. it. (spr. *u=oe*) interest op wissels voor de maand en den dag.

Suppositum, suppositie, supposeeren, enz., z. ond. s u p p o n e e r e n.

supprimeeren, lat. (*supprimĕre*, van *premĕre*, drukken) onderdrukken, dempen, inhouden, weglaten, uitlaten, doorstrijken; verbergen, verheimelijken, achterhouden, afschaffen, opheffen, vernietigen, te niet doen; - *supprésso nomĭne*, met verzwijging van den naam; - **suppréssie,** f. (lat. *suppressĭo*) onderdrukking, terughouding, opstopping van stoffen, die ontlast moeten worden; verheimelijking, verzwijging, achterhouding, verheling; afschaffing, opheffing.

suppureeren, lat. (*suppurāre*, van *pūs*, genit. *puris*, etter) etteren, etter geven, zweren, dragen, rijpworden; - **suppurantia** (spr. *t=ts*), pl. en **suppuratieven,** n. bevorderingsmiddelen voor het etteren; - **suppurātie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*suppuratĭo*) Med. ettering, zwering.

supputeeren, lat. (*supputāre*, van *putāre*, berekenen, meenen, gelooven enz.) rekenen, narekenen; overrekenen, eenen overslag maken, ramen; - **supputātie** (spr. *tie=tsie*), f. narekening, overrekening, overslag, raming.

supra, lat. boven, bovenop, op; - *ut supra*, afgek. *u. s.*, als boven.

Supralapsariërs, pl. barb.lat. onder de Calvinisten die partij, welke geloofde, dat God reeds vóór den val de menschen tot zaligheid of tot verdoemenis bestemd had; vgl. s u b l a p s a r i ë r s.

Supranaturalisme, z. s u p e r n a t u r a l i s m e.

Suprēmus, m. lat. (*suprēmus, a, um*, superl. van *supĕrus, a, um*, boven) de opperste, hoogste; - **supremātie** (spr. *t=ts*), f. (fr. *suprématie*) en **supremaat,** n. nw.lat. oppertoezicht en oppermacht, inz. van den paus over de bisschoppen en kerken; ook het recht van oppermacht in kerkelijke zaken, dat zich de koningen van Engeland (en ook koninginnen, die zulks door geboorte waren) hebben toegeëigend; - **supremātie-eed,** m. (eng. *oath of supremacy*) eed, dien alle leden van het Parlement in Engeland moesten zweren en waarbij de hoogste kerkelijke macht aan de Kroon werd toegekend, dus het pauselijk oppergezag in kerkelijke zaken ontkend werd (door Hendrik VIII ingevoerd en in 1791 afgeschaft).

sur, fr. (spr. *suur*, van 't lat. *super*, prov., sp. en port. *sobre*) over, op enz., in samenstellingen zooals s u r c h a r g e, s u r p o r t e, enz. (z. ald.).

sûr, fr. (spr. *suur*; oudfr. *seür*, *segur*, prov. *segur*, van 't lat. *secūrus* enz.) zeker, gewis, zekerlijk, ongetwijfeld.

Sura, z. s o e r a.

Surabondantie, fr. (*surabondance*) z. v. a. s u p e r a b u n d a n t i e, z. ald.

Suradsjy, z. s o e r a d s j i.

Surbester-zijde, f. beste en fijnste perzische zijde.

Surcharge, f. fr. (spr. *suursjárzj*; vgl. c h a r g e) overlast, overlading; - **surchargeeren** (fr. *surcharger*), overladen.

Surcoup, m. fr. (spr. *suurkóé*; vgl. c o u p) in het kaartspel: het leggen van een hoogere troef op de troef van een ander, overtroeving; - **surcoupeeren** (fr. *surcouper*), met een hoogere troef iemand eenen slag afnemen, overtroeven.

Surditeit, f. lat. (*surdĭtas*, van *surdus, a, um*, doof) doofheid, slecht gehoor; - *surditas nervosa*, doofheid, die haren oorsprong in de zenuwen heeft; - *s. organĭca*, doofheid, die haren zetel in de gehoorwerktuigen heeft; - **surdomutĭtas,** f. nw.lat. doofstomheid.

Sur-emini of **surah-emini,** z. s o e r e-m i n i enz.

Suren, z. s o e r e n.

Surf, m. eng. branding, golfslag, aan den oever tot golven oploopend water.

Surface, f. fr. (spr. *suurfáss*; vgl. f a c e) oppervlakte, buitenzijde.

Surge, f. vette, ongewasschen wol uit de Levant en Barbarije.

surge et ambŭla, lat. sta op en wandel (woorden van Jezus tot den lamme).

Surgeon, m. eng. (spr. *súrdzj'n*) wondarts, c h i r u r g.

Surintendánt, m. fr. (vgl. i n t e n d a n t) opperopziener (superintendant); - **surintendance,** f. (spr. *su-reṅtaṅdáṅs'*) oppertoezicht.

Surlo of **zurlo,** m. vroeger gewicht in Aleppo = 27,5 r o t t e l = 63,113 kilo.

Surmé, n. perz.-turk. fijn oogpoeder uit spiesglans, waarmede de turksche vrouwen den glans en de bekoorlijkheid van het oog verhoogen.

Surmulot, m. fr. (spr. *suurmuló*, van *mulot*, veldmuis, hamster) groote woud- of trekrat.

surnumerair, adj. fr. (*surnuméraire*) z. v. a. s u p e r n u m e r a i r.

Suron, n. fr. (vgl. het sp. *sera*, *seron*, groote korf ter verzending van koopwaren) voor indische ongelooide ossenhuid tot het inpakken van droge waren, b. v. amandelen, indigo enz.; zulk een goederenbaal zelve; s e r o e n, c e r o e n.

Surplis, f. fr. (spr. *suurpli*, voor *surpelis*, provenç. *sobrepelitz*, = nw.lat. *superpelliceum*, z. ald.) koorhemd der r. kath. geestelijken.

surplomb, fr. (spr. *suurplóṅ*; v. *plomb*, lood; eig. over het lood uit) scheef; hellend, overhellend, niet loodrecht.

Surplus, n. fr. (spr. *suurplú*; van *plus*, meer) overschot, overblijfsel, 't overige, rest; het teveel betaalde.

Surpoids, n. fr. (spr. *suurpoá*; v. *poids*, gewicht) overwicht, datgene, wat op het bepaalde gewicht wordt toegegeven.

Surporte, n. fr. (spr. *suurpórt'*, d. i. eig. boven de deur) Pict. deurstuk; vgl. s u p e r p o r t e.

surpreneeren (spr. *suur*–; fr. *surprendre*), verrassen, overvallen, overrompelen; verbazen, verwonderen, ontstellen; – **surprenánt,** adj. (spr. *suurpr'náñ*) verrassend, verwonderlijk, wonderbaar, zonderling, verbazend; – **surprise,** f. (spr. *suurpríez'*) verrassing, overrompeling, overval; bevreemding, ontsteltenis, verbazing, dwaling, het verzien, overijling; ook: geschenk, inz. van een devies voorzien suikergoed (b. v. als St. Nicolaasgeschenk).

Surra, f. z. s o e r a.

Surrah-emini, z. s o e r r a h-e m i n i.

Surre, f. geschenk in geld, dat jaarlijks door den sultan van Turkije naar Mekka gestuurd wordt.

surripiëeren (lat. *surripĕre*; van *rapĕre*, rapen, rooven), heimelijk wegnemen, ontfutselen, wegkapen.

surrogeeren, lat. liever s u b r o g e e r e n (z. ald.); vandaar **surrogaat,** n. nw.lat. plaatsbekleeder, iets, dat men in de plaats van een andere zaak stelt of gebruikt, plaatsvervangend middel; inz. eene waar, die de plaats eener andere vervangt, doch in qualiteit daarmede niet gelijkstaat.

Sursat, z. s o e r s a t.

Surséance, f. fr. (spr. *suurse-áñs*; van *surseoir*, uitstellen, verschuiven) uitstel, opschorsing, termijn, verlengde betalingstermijn.

sursum, lat. opwaarts, in de hoogte, omhoog; – *sursum corda!* lat. de harten omhoog, verheft de harten! in de r. kath. kerk: de woorden, waarmede de priester in de heilige mis de Praefatie begint, opwekking tot de gemeente, die daarop antwoordt: *habēmus ad domĭnum*, d. i. wij hebben ze tot den Heer (gericht); – **sursumvérsie,** f. nw.lat. opwaartsheffing, inz. der oogen; kortzichtigheid.

Surtaxe, f. tol-, accijnsverhooging; belastingverhooging tot bescherming van bijzondere belangen; – *surtaxe de pavillon*, f. hoogere invoerrechten van goederen, aangevoerd met vreemde schepen, dan met schepen van het eigen land; – *surtaxe d'entrepôt*, f. verhoogde invoerrechten van goederen, die niet uit het produceerende land, maar van elders (uit de entrepôts) worden ingevoerd.

Surtout, f. fr. (spr. *suurtóé*) eig. een over-alles-heen; groote overrok, overjas; n. tafelstel, dat suiker, zout, peper enz. bevat.

Surt(ur), m. oud-noorsch (van 't ijsl. *surtr*, deensch *sort*, zwart) Myth. reus, gewapend met een gloeiend zwaard, die in M u s p e l h e i m (z. ald.) regeert en een onverzoenlijk vijand van de A s e n is; – **surturbrand** (ijsl. *surtarbrandr*, deensch *sortebrand*), in IJsland gevonden delfstof, die voor versteend hout wordt gehouden en waaruit men kolen brandt, houtachtige bruinkool.

surveilleeren, fr. (*surveiller*, spr. *suurwelj*–; van *veiller*, waken) over iets waken, het bewaken, een waakzaam oog daarop houden, opzicht hebben, acht geven, toezien; – **surveillance,** f. (spr. *suurweljáñs'*) opzicht, toezicht, bewaking, waakzaamheid; inz. toezicht der politie; – **surveillant,** m. (spr. *suurweljáñ*) toeziener, bewaker; – **surveillé,** m. (spr. *suurweljé*) een bewaakte, onder toezicht gestelde.

Survivance, f. fr. (spr. *suurwiwáns*; v. *survivre*, overleven) overleving, beloofde opvolging van iemand in geval men hem overleeft; recht om een persoon na zijn dood in zijn ambt op te volgen, vgl. e x s p e c t a n t i e.

suscipiëeren, lat. (*suscipĕre*) opnemen, op zich nemen, aan- of overnemen; – *suscipĕre et fīnīre*, ondernemen en ten einde brengen, devies van koning Ernst August van Hannover, staande onder het Hannoversche wapen; – **susceptantie,** f. El. 't omgekeerde van r e a c t a n t i e, z. a.; – **suscéptie** (spr. *t=s*), f. (lat. *susceptĭo*) overneming, ontvangst, aanneming, inz. van eene geestelijke ordening; – **susceptibel,** adj. nw.lat. (fr. *susceptible*) ontvangbaar, vatbaar om zekere wijzigingen te ontvangen, gevoelig, prikkelbaar; – **susceptibiliteit,** f. ontvankelijkheid, vatbaarheid, gevoeligheid, prikkelbaarheid, lichtgeraaktheid.

susciteeren, lat. (*suscitāre*) verwekken, berokkenen, aanrichten, stichten; opwekken, aansporen, opeischen, opruien, aanstoken; – **suscitātie** (spr. *tie=tsie*), f. opwekking, aansporing, aandrijving, opruiing.

Susétte, f. of **Suze,** n. vr.naam: verklw. van S u z a n n a.

sus Minervam (docet), lat. sprw. eig. het zwijn leert Minerva, d. i. de dommere onderwijst den wijze, het kind den vader, of het ei wil wijzer zijn dan de hen.

suspéct, adj. lat. (*suspéctus, a, um*, van *suspicĕre*, d. i. eig. van onderen af aanzien; vervolgens verdenken) verdacht; in kwaad vermoeden, in verdenking; – **suspicie,** f. (lat. *suspicĭo*) verdenking, argwaan; – **suspiciëus,** adj. (lat. *suspiciōsus, a, um*) verdenkend, argwanend, wantrouwend, argwaan of verdenking koesterend.

suspendeeren, lat. (*suspendĕre*) eig. ophangen; verschuiven, vertragen, onbeslist laten, opschorten, b. v. zijn oordeel; voor een bepaalden tijd uit een ambt of eenen post zetten, iemand schorsen, voor eenen tijd lang buiten dienst stellen; Kmt. de betalingen staken, uitstellen; – iets *in suspénso* laten, het onbeslist, hangende, in twijfel, onuitgemaakt laten; – **suspensie,** f. nw.lat. uitstel, vertraging, opschorting, afbreking, stremming, onzekerheid, besluiteloosheid, twijfel, bedenkelijkheid; tijdelijke dienstontzegging, ambtsberooving, schorsing; Log. figuur, waardoor men de verwachting der toehoorders gespannen houdt, korte schorsing, afbreking der rede; – **suspensief,** adj. uitstellend, opschortend, vertragend; – **suspensionist,** m. barb.lat. eig. ophanger; acrobaat,

die zich aan handen en voeten ophangt, b. v. aan het trapezium; – **suspensorium,** lat. **suspensoir** (spr. *suuspanzoár*), fr. n. Med. draagband, vooral bij ontsteking der teelballen of der vrouwelijke borsten; – *suspensus, a, um,* lat. Bot. klimmende, afhangend.

Suspicie, suspiciëus, z. ond. s u s p e c t.

susque dēque, lat. op- en neer, boven en onder, oppervlakkig, onverschillig.

sussurando, it. Muz. suizend, lispelend.

sustenteeren, lat. (*sustentáre*) ondersteunen, onderhouden, voeden, verzorgen, verplegen; – **sustentātie** (spr. *tie=tsie*), f. (*sustentatĭo*) ondersteuning, onderhouding, verpleging, verzorging, onderhoud.

sustineeren, lat. (*sustinēre*) of **souteneeren,** fr. *soutenir* (spr. *soe*–), eig. onder- of ophouden, ondersteunen; verdragen, lijden; beweren, staande houden, van gevoelen zijn, meenen, denken; verdedigen, weerstaan; – *sustinē et abstinē!* lijd en mijd! verdraag en ontbeer! – **sustenú,** n. het beweerde, meening, het gevoelen, dat iemand voorstaat.

Sutra, z. s o e t r a.

Suttich of **sutti,** f. pl. **sutties,** (naar eng. schrijfwijze van 't sanskr. *satî*, d. i. eig. goede, deugdzame vrouw, van *sat*, waar, goed enz.) in Indië: weduwen, die zich met het lijk van haren man laten verbranden of levend begraven. (De verrichting zelve heet in het pali: *satya*.)

Sutuur, f. (lat. *sutura*; v. *suĕre*, naaien) naad, voeg, verbinding, b. v. van de beenderen der hersenpan, van de lippen eener wond; pl. **sutūren,** naden, voegen.

suus, a, um, lat. zijn, zijne, zijn; de, het zijne; – *suum cuique,* lat. aan ieder het zijne, elk wat hem toekomt, devies der pruisische orde van den Zwarten Adelaar; – *suus cuique mos,* elk heeft zijne wijze van doen; – *cum suis,* met de zijnen.

Suzánna, hebr. (*sjoesjan, sjoesjannâh,* lelie) vr.naam: de blanke, lelie-reine.

Suze, z. S u s e t t e.

Suzerein, m. (fr. *suzerain*; van *sus*, lat. *susum* voor *sursum*, opwaarts, boven, en gevormd naar het voorbeeld van *souverain*) opperleenheer; – **suzereiniteit,** f. (fr. *suzeraineté*) opperleenheerschappij, opperleenheerlijkheid, oppergezag.

Suziërs, m. pl. naam eener mohamedaansche secte, die de gelofte van barmhartigheid, ook jegens de dieren, heeft gedaan.

svegliato, it. (spr. *sweljáto*; v. *svegliare* = fr. *éveiller*, opwekken, verlevendigen) Muz. vroolijk, opgewekt, levendig, lustig.

svelte, fr. it. *svelto* (v. *svéllere*, uit-, losrukken, van 't lat. *evellĕre*) slank, spichtig; Pict. vrij, ongedwongen, los en zwierig, stout, koen, met los penseel.

Sw., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor O. Swartz (gest. 1818).

Swaddlers, pl. eng. (spr. *swed*–) schuddebuiken, dikbuiken, verachtelijke naam der m e t h o d i s t e n in Ierland.

Swadesj, f. eng.-ind. „ons eigen land", naam der partij, die streeft naar zelfbestuur in Eng. Indië.

Swaga (bengaalsch *sôhâga*; sanskr. *soebhaga*), z. b o r a x.

Swamp-fever, n. eng. (spr. *swampfiwer*), moeraskoorts, een doodelijke paardenziekte in Canada.

Swanboy, f. eng. zwanenbaai, engelsche zeer zachte en fijne baai; – **swandown,** f. zwanendons, eene zekere stof; – **swanhilde,** f. oudd. vr.naam: zwanenbestrijdster, zwanenjonkvrouw.

Swancontact, n. El. bevestiging van den lampvoet aan den lamphouder zóó, dat geen lostrillen plaats heeft.

Swanenburgen, m. pl. naam, dien men in Nederland aan de makers van holklinkende, hoogdravende, maar zinledige verzen geeft (naar S w a n e n b u r g, die zich door zijne b o m b a s t i s c h e verzen eene blijvende vermaardheid heeft verworven).

Swan-pan, m. reken-machine of rekenaar der Chineezen, bestaande uit balletjes, die met bamboestaafjes op verscheidene kolommen zijn geregen, waarvan de eerste de eenheden, de tweede de tientallen, de derde de honderdtallen enz. aanduidt. De zelfde decimale opklimming nemen zij in acht bij de maten, gewichten, munten enz.; vgl. a b a c u s en s o r o b a n.

Swan-pen, f. vulpenhouder van het merk „Swan" (Zwaan).

Swántowit of **Swántewit,** m. slavisch (vgl. het poolsch *swienty*, heilig, en *wid*, het zien) het heilige licht, bij de Slaven en Wenden een god van de zon en den oorlog.

Swarabhakti, f. sanskr. z. v. a. d i a e r e s i s, zie ald.

Swarga, m. ind. Myth. paradijs der Indiërs, het verblijf, door de goden en vergode menschen bewoond. Het is het rijk van Indra, en ligt, evenals dat van Brahma, op een der kruinen van den berg Meroe.

Swastika, m. ind. geheimzinnig kruisvormig teeken, dat men op eenen persoon of eene zaak maakt, om geluk aan te brengen.

Sweater, m. eng. (spr. *swieter*, eig. zweeter) inhalig en veeleischend werkgever, vooral van kleermakers; gebreide wollen trui der sportlui; – **sweating system,** n. zweetstelsel, waarbij de fabrikant door den werkman in diens huis werk laat verrichten tegen gering loon, een echt exploitatie-systeem.

Swedenborgianen of **Swedenborgisten,** m. pl. aanhangers van het **Swedenborgianisme** of **Swedenborgisme,** mystieke en theosophische leer eener school, die den naam van Nieuw-Jeruzalem aanneemt en zich grondt op eene openbaring, die de Zweed Swedenburg (geb. 1688, gest. 1772) zou ontvangen hebben. De Swedenborgianen zijn vrij talrijk in Zweden, Duitschland, Engeland en de Vereenigde Staten.

Sweepstakes, pl. eng. (spr. *swiépsteeks*; van *to sweep*, vegen, wegnemen, wegstrijken, en *stake*, inzet, z. ald.) soort van weddingschap-

pen bij de landbouwkundige vergaderingen in Engeland, waarbij de eigenaars van de naar den prijs dingende dieren zekere sommen inzetten, welke ten deel vallen aan hem, die eigenaar is van een dier, dat door de prijsrechters voor het beste verklaard wordt.

Sweet, adj. eng. (spr. *ee=ie*) zoet; – **sweetheart** (spr. *swiethârt*), eig. zoethart, geliefde, liefje; – **sweetmeats,** pl. (spr. *ea=ie*) ingemaakte vrucht, confituren, zoetigheid.

Swell, m. eng. (v. *to swell,* zwellen, zich opblazen) in Noord-Amerika: pronker, modegek.

Swicént, f. soort van rooktabak van 't westind. eiland St.-V i n c e n t (v. a. uit het eng. *sweet scent,* d. i. aangename geur, ontstaan).

Swita, f. russ. z. s s w i t a.

Swod, russ. z. s s w o d.

Sword, n. eng. (spr. *sord*) zwaard; – **swordbearer,** m. (spr. *beerer*) zwaarddrager; – **swordmaker,** m. (spr. *meeker*) zwaardveger.

Syalísme, z. s i a l i s m e.

Syamsia, f. japansche gitaar met 3 snaren.

Sybariet, m. gr. (*Sybarītēs*) eig. bewoner der oud-gr. stad S y b ă r i s in Beneden-Italië, die wegens haar weelde, verwijfdheid en goede sier berucht was; vandaar in 't algemeen voor wellusteling, weekeling, verwijfde, aan zingenot verslaafde; – **sybarietisch,** adj. weelderig; weekelijk, verwijfd, vertroeteld, wellustig; – **sybaritísme** of **sybarísme,** n. weekelijke, wellustige levenswijze; verfijnde wellust, volslagen vertroeteling.

Syce-zilver, n. zeer fijn zilver in den vorm van suikerbrooden, eieren enz., in China gebruikt als ruil- en betaalmiddel bij groote bedragen.

Sydniër, m. paard, uit (Sydney) Australië ingevoerd.

Syeniet, n. uit veldspaat en hoornblende gemengde korrelige delfstof (naar de stad S y e n e in Opper-Egypte); – **syeniet-porphyr,** n. p o r p h y r (z. ald.) welker grondstof uit syeniet bestaat.

Syffert, m. oude oostfriesche rekenmunt = $1^1/_2$ cent.

Sykōma, n. gr. (v. *sȳkon,* n. vijg) Med. vijgvormige vleeschuitwas, vijgzweertjes, vijgwratten, eene h e r p e t i s c h e ruwheid der oogleden, welker inwendige oppervlakte met knobbeltjes is bezet, die op vijgkorrels gelijken; – **sykōsis,** f. vorming der vijgwratten; ook vijgwrattenziekte, z. v. a. y a w s (z. ald.) of *sicōsis indĭca*; vijgachtige wratten aan den aars en in den omtrek van de schaamlippen; – **sykomantie** (spr. *t=ts*), f. 't waarzeggen uit vijgebladeren; – **sykomóre,** f. (gr. *sykomŏron,* v. *sȳkon,* vijg, en *mŏron,* moerbezie; – *sykómoros,* f. moerbezieboom) moerbezie- of adamsvijg, wilde egyptische vijgeboom en zijne vrucht; – **sykophánt,** m. (gr. *sykophántēs,* van *phaínein,* wijzen, aantoonen) eig. vijgenaanbrenger, vijgenverklikker, die in Athene bij de regeering aanbracht, wanneer iemand tegen het verbod vijgen uitvoerde of verkocht; in 't alg. aanbrenger, verklikker, afdreiger, oorblazer, pluimstrijker, kwaadspreker (vgl. c a l u m n i a n t en c h i c a n e u r); – **sykophantie** (spr. *t=ts*), f. aanbrenging, verklikking, oorblazerij enz.; – **sykophántisch,** adj. verklikkend, aanbrengend, pluimstrijkend, kwaadsprekend.

Syllábe, f. (lat. *syllăba,* van 't gr. *syllăbē,* d. i. eig. samenvatting) klankvereeniging, woordlid, lettergreep, verbinding van vele letterklanken tot eene eenheid, in 't algemeen ieder woordlid, dat met ééne stembeweging wordt uitgesproken; – **syllabarium,** n. nw.lat. A. B. C-boek; – **syllabeeren,** letters te zamen of bij lettergrepen uitspreken, spellen; – **syllabeering,** f. lettergreepvorming, het uitspreken, plaatsing der lettergrepen; – **syllábisch,** adj. (gr. *syllabikós, ē, ón*) lettergreepsgewijs, in of volgens afzonderlijke lettergrepen; – s y l l a b i s c h g e z a n g, zulk een gezang, waarbij elke noot met eene lettergreep overeenkomt; – **syllabiko-ideográphisch,** slechts lettergrepen en woordbeelden schrijvend (gelijk b. v. de chineesche taal); – **syllăbus,** m. kort begrip, uittreksel, overzicht, lijst; inz. de door paus Pius IX op 8 December 1864 openbaar gemaakte lijst der voornaamste verwerpelijke dwalingen van onzen tijd, met betrekking tot den godsdienst, de staatkunde en de maatschappij.

Syllĕgon, m. gr. (*syllĕgōn,* van *syllĕgein,* samenlezen) verzamelaar.

Syllēpsis, f. gr. (v. *syllambănein,* samen nemen, vgl. s y n–) Gram. samenvatting van velerlei voorwerpen door één woord; samentrekking van twee lettergrepen tot ééne; het gebruik van één prædicaat van verscheiden subjecten, als het slechts aan één toekomt.

syllogiseeren (spr. *-zee-*), gr. (*syllogidzesthai,* v. *syn,* z. ald. en *logidzesthai,* rekenen, besluiten) bijeenrekenen, in den geest samenvatten, gevolgtrekken, besluiten, gevolgtrekkingen, besluiten of sluitredenen maken; – **syllogisme, syllogismus,** n. (gr. *syllogismos*) sluitrede, vormelijke of redekunstige gevolgtrekking, bestaande uit 3 voorstellen: het hoofdvoorstel of de meerderterm (*major*), het ondervoorstel of de minderterm (*minor*)en het besluit(*conclusĭo*); – *syllogismus contráctus,* lat. samengetrokken sluitrede, waarin het minder-begrip slechts kort aangeduid is en de onderstellingen volkomen aangegeven zijn, b. v. C a j u s i s a l s m e n s c h s t e r f e l i j k; – *syllogismus cornūtus,* gehoornde sluitrede, in welker meerderterm het nazindeel veelledig is (men bedient zich vaak daarvan om de tegenpartij te toonen, dat zij iets ongerijmds heeft beweerd); – *syll. cryptĭcus,* bedekte sluitrede, waaraan eene der præmissen ontbreekt; – **syllogistiek, syllogistika,** f. gr. leer der sluitredenen, aanwijzing om sluitredenen of redekunstige gevolgtrekkingen te maken; – **syllogistisch,** adj. in den vorm eener sluitrede, daartoe behoorende.

Sylphe, m. (waarsch. van 't gr. *silphē,* mot, door Paracelsus zoo geheeten) fabelachtige luchtgeest (vgl. e l e m e n t a i r - g e e s t e n);

– **sylphíde,** f. vrouwelijke luchtgeest; oneig. teedere, bevallige vrouwengestalte.

Sylvanus, z. s i l v a n u s.

Sylvester, sylvéster-avond, z. S i l v e s t e r.

Sylvine, f. nw.lat. in de zoutlagen bij Stassfurt, Aschersleben enz. voorkomend natuurlijk chloorkalium; als hulpmeststof in den handel; – **sylviniet,** mengsel van sylvine met keukenzout, kalibemestingszout, bevat 23 % zuivere kali; – **sylvine-zuur,** n. (v. *sylva*, bosch, als een bestanddeel van woudboomen) kristalliseerbaar zuur hars van het k o l o p h o n i u m.

Sym., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor Jelinger Symons (gest. 1851).

Symbiose, f. gr. (van *syn*, z. ald., en *biós*, leven) het gemeenschappelijk samenleven van twee of meer ongelijksoortige organismen, inz. verhouding der parasieten (symbiosieten) tot de organismen, waarop of waarin zij leven (mutualisme).

Symblephăron, n. of **symblepharōsis,** f. gr. (van *syn* en *blephăron*, ooglid) Med. vergroeiing van het ooglid met den oogappel.

Symbool, of lat. **symbŏlum,** n. (v. 't gr. *symbŏlon*, van *symbállein*, samenwerpen of samenbrengen, vergelijken, besluiten, gevolgtrekken, raden enz.) teeken, waaruit men iets besluit of kent, kenteeken, merk, onderscheidingsteeken; zinnebeeld, zinnelijk teeken voor een begrip; afgesproken of bepaald mondeling teeken (p a r o o l), leuze, wachtwoord; lijfspreuk, zinspreuk; geloofsbelijdenis (*symbŏlum fidĕi*); – *symbolum apostolĭcum*, apostolische geloofsbelijdenis; – *symbŏlum Athanasiānum*, z. A t h a n a s i u s; – **symbólisch,** adj. (*symbolikos*) zinnebeeldig; ook de s y m b o l i e k of de s y m b o l i s c h e boeken betreffende, daartoe behoorende; – s y m b o l i s c h e b o e k e n, boeken of geschriften over geloofsbelijdenis, belijdenisschriften van eene godsdienstpartij, die datgene bevatten, wat hare leer van andere onderscheidt; – **symboliek, symbolika,** f. leer of wetenschap van de inkleeding van godsdienstige begrippen in zinnelijke teekens; leer der zinnebeelden; ook onderzoek en verklaring van de leerstellingen der christelijke kerk; wetenschap van de belijdenisschriften (symbolische boeken) eener kerkelijke partij; – **symbólicus,** m. leeraar der symboliek op hoogescholen; ook onvoorwaardelijk aanhanger der belijdenisschriften, welke deze naast en bijna boven den bijbel stelt; – **symbolisme,** n. vereeniging, toetreding, samenwerking van velen tot één doel; – **symboliseeren** (spr. *-zee-*), verzinnelijken, zinnebeeldig voorstellen, in zeker verband met iets staan, verwant zijn, bij elkander passen; – **symbolisten,** pl. moderne schilders, die door lijnen of kleuren niet alleen gedachten willen wekken, welke met het voorgestelde in verband staan, doch ook zulke, die zich daarboven verheffen; zij trachten op deze wijze abstracte begrippen voor te stellen; ook naam van de aanhangers eener letterkundige richting in Frankrijk, omtreeks 1883 ontstaan, die een reactie vormen tegen het n a t u r a l i s m e en het p o s i t i v i s m e; – **symboloklastiek,** f. gr. of **symboloklasmus,** m. 't vernielen of verbrijzelen der zinnebeelden, zinnebeeldenstorm; – **symbololatrie,** f. vereering der zinnebeelden; overdreven vereering der symbolische boeken; – **symbolologie,** f. leer der kenteekenen, inz. van ziekten; – **symbolomachie,** f. bestrijding der zinnebeelden; strijd tegen de symbolische boeken.

Symmăchus, gr. (*symmachos*, van *syn* en *machē*, strijd) mansn.: medestrijder; – **symmachie,** f. (gr. *symmachia*, eig. het medestrijden) aanvallend en verdedigend verbond der grieksche staten onder elkander.

Symmetrie, f. gr. (*symmetria*, van *syn* en *mĕtron*, maat) evenmaat, gelijkmatigheid, overeenstemming bij de rangschikking van de deelen van een geheel; – **symmétrisch,** adj. (gr. *sýmmetros*, *on*) evenmatig, gelijkmatig, overeenstemmend, evenredig; – **symmetriseeren** (spr. *-zee-*), evenmatig of gelijkmatig maken, in eene behoorlijke verhouding brengen.

Symmikta, n. pl. gr. (*symmikta*) gemengde dingen, mengelmoes, allerlei, inz. gemengde opstellen, kleine geschriften.

Sympasma, n. gr. z. v. a. k a t a p a s m a.

Sympathie, f. gr. (*sympátheia*, v. *sympăthēs*, medelijdend; vgl. p a t h o s) medegevoel, overeenkomst en betrekking van inborst en neiging tusschen 2 personen, in 't alg. gevoel, waardoor men deel neemt aan het verdriet en de vreugde van anderen, wederkeerig gevoel, medelijdendheid, deelneming, natuurlijke gevoelsovereenstemming, zielenverwantschap, geheime neiging natuurlijke aantrekking tot een ander; geheime of in 't verborgen werkende kracht en invloed van het eene lichaam op het andere enz.; – **sympathétisch,** adj. medegevoelend, gelijkgewaarwordend, deelnemend; geheimkrachtig, geheimwerkend; – s y m p a t h e t i s c h e k u r e n, genezingen door de gewaande geheimzinnige kracht van lichamen, die geene artsenijen zijn; – s y m p a t h e t i s c h e i n k t, geheime of wonderinkt, welks trekken niet dadelijk, maar eerst na zekere teweeggebrachte veranderingen (b. v. door middel van warmte of ook door het papier in eene vloeistof te dompelen enz.) zichtbaar worden; – s y m p a t h e t i s c h p o e d e r, z. *poudre de sympathie*; – **sympáthisch,** adj. (gr. *sympăthēs*) Med. medelijdend, medevoelend, aan het lijden of de gewaarwording van een lichaamsdeel enz. deelnemend; – **sympathiseeren** (spr. *-zee-*), met iemand gelijke gewaarwordingen, gevoelens, neigingen hebben, medegevoelen, medelijden, overeenstemmen.

Sympathische ziekten, z. s y m p t o m a t i s c h e z i e k t e n.

Sympépsis, f. gr. (van *syn* en *pepsis* Med. eig. samenkoking, verkoking; vertering, bereiding der vochten in het menschelijke lichaam; Med. zoogenaamde rijpwording of rijpheid van een ettergezwel.

symperiëlektrisch, adj. slechts door mededeeling elektrisch (wordende).

sympetálisch, adj. gr. (v. *syn* en *pétălon*, z. ald.) Bot. met de bloembladeren verbonden of saamgewassen, met vergroeidbladige bloemkroon.

Symphilie, f. gr. wederkeerige genegenheid tusschen vreemde dieren en die eener kolonie, bijv. tusschen bladluizen en mieren.

Symphonie, f. gr. (*symphonia*; van *syn* en *phōnē*, toon, stem) samenstemming, samenklinking, samenklank, overeenstemming, welluidendheid; veelstemmig muziekstuk voor speeltuigen, ook s i n f o n i e (it. *sinfonía*); – **symphonion,** n. door Kaufmann uitgevonden fluitwerk met klavierbegeleiding; – **symphōnisch,** adj. (gr. *symphōnos, on*), samenklinkend, samenstemmend; – **symphonist,** m. hij, die symphonieën zet (componeert), ook die ze uitvoert.

Symphorēsis, f. gr. (van *symphŏrein*, samendragen) bijeenbrenging; ophooping, inzonderheid van het bloed of andere vochten.

Symphўsis, f. gr. (v. *symphyein*, samengroeien) Med. vergroeiing, onbeweeglijke vereeniging van twee beenderen door eene kraakbeen- of peesachtige zelfstandigheid, b. v. de schaambeenvereeniging, de verbinding der wervellichamen; – **symphysiotomie,** f. scheiding der schaambeenderen in den schaamboog; – **symphýtisch,** adj. samengroeiend, de samengroeiing bevorderend; – **symphўtum,** n. (gr. *symphўton*) iets samengegroeids, verwassens; ook smeerwortel, waalwortel, eene plant, die het heelen der wonden bevordert.

Sympiĕsis, f. gr. (v. *sympiĕdzein*, samendrukken) het samendrukken, persen; – **sympiesométer,** m. luchtdrukkingsmeter, soort van b a r o m e t e r.

Symplegaden, pl. Myth. twee rotsen aan de monding van den thracischen Bosporus in den Pontus Euxinus (Zwarte Zee), die voortdurend tegen elkander sloegen en alle schepen, die er tusschen door voeren, verbrijzelden, totdat het schip der Argonauten er gelukkig doorheen kwam, waarna zij onbeweeglijk bleven.

Symplegmăta, n. pl. gr. (*symplegma*, van *sýmplĕkein*, samenvlechten) standbeelden van worstelaars, die elkander met de armen omvat en omstrengeld hebben; groepen uit verscheidene beelden en r e l i ë f s (z. ald.) samengesteld, b. v. L a o k o o n, N i o b e; verbonden koppen en borstbeelden op munten, b. v. van den vorst en zijne gemalin; – **symplexiasme,** n. samenvlechting, omarming.

Symplŏce, f. gr. (*symplŏkē*, v. *symplĕkein*, samenvlechten) ineenvlechting, samenknooping; Gram. gedurige herhaling of samentrekking van woorden.

Sympodia, f. gr. (v. *syn* en *poes*, genit. *podós*, voet) vergroeiing der voeten, misgeboorte met visch- of sirene-achtige samenvatting der voeten.

Symposion of **symposium,** n., pl. **symposiēn,** gr. (*sympósion*, van *sympinein*, samendrinken, smullen) gastmaal, smulpartij, drinkgelag; – **symposiárch,** m. bestuurder of voorzitter van een gastmaal.

Sympsychie, f. gr. (v. *syn*, z. ald., en *psychē*, ziel) zieleneendracht, overeenstemming der gemoederen.

Symptoom, n. (gr. *symptōma*, eig. toeval; van *sympíptein*, samenvallen of samentreffen, zich toedragen) aanwijzing, kenteeken, voorbode, omstandigheid, inz. ziekteteeken, ziektetoeval, -verschijnsel of omstandigheid, waaruit men tot het verloop der ziekte besluit; – **symptomátisch,** adj. aanwijzend, kenteekenend, tot de symptomen eener ziekte behoorende; ook: van kwade beteekenis (b. v. symptomatische buikloop); – s y m p t o m a t i s c h e b e h a n d e l i n g, zulk eene, die slechts tegen de symptomen, niet tegen de ziekte-oorzaak is gericht; – **symptomatische ziekten,** ook **secondaire** of **sympathische ziekten,** pl. aandoeningen, welke het gevolg zijn van een andere ziekte en zich op een andere plaats van het lichaam openbaren; – **symptomatographie,** f. beschrijving der ziekte-teekenen en -toevallen; – **symptomatologie,** f. leer der ziekteteekenen, leer van de aanwijzingen en toevallen in bijzondere ziekten; vgl. p a t h o l o g i e; – **symptōsis,** f. het samenvallen; Med. invalling of samentrekking der vaten na ontlastingen, b. v. na eene bloedvloeiing, na de maandstonden; vermoeidheid en zwaarte der ledematen, verslapping.

syn-, voor eene *l* **syl-,** voor *b*, *m* en *p* **sym-,** voor *s* en *z* **sy-,** gr. voorzetsel in vele samenstellingen, beteekent: met, samen, te gelijk, gemeenschappelijk (= lat. *cum, con-*).

Synærĕsis, gr. **synairĕsis,** f. (van *synairein*, samenvatten) of **synizēsis,** f. gr. (van *synidzein*, samenzetten) Gram. samenvatting of samentrekking van twee klinkletters in ééne lettergreep.

Synæsthesie, f. gr. secondaire gewaarwording, die men door middel van een zintuig ontvangt, wanneer een ander zintuig een prikkel ontvangt.

Synætie (spr. *t=ts*), f. of **synætion** (spr. *t=t*), n. gr. (*syn-aitia, syn-aítion*, van *aitia, aítion*, oorzaak) medeoorzaak, medeplichtigheid.

Synagōge, f. gr. (*synagōgē*, van *synăgein*, samenbrengen) vergadering, gemeente, inz. jodenkerk, jodentempel; – **synaktika,** n. pl. gr. Med. samentrekkende middelen; – **synaktisch,** adj. verzamelend, samentrekkend; – **synandrisch,** adj. met vergroeid zijnde meeldraden (van bloemen); – **synaxarium,** n. in de grieksche kerk: heiligenboek, dat de levensbeschrijvingen der martelaars en heiligen bevat, welke bij godsdienstige bijeenkomsten voorgelezen werden; – **synaxis,** f. vergadering, samenkomst, inz. kerkelijke.

Synallăge, f. **synallágma,** n. gr. (van *synallássein*, met iemand iets ruilen, wisselen enz.) wederzijdsch verdrag; – **synallagmátisch,** adj. wederzijdsch, onderling verbindend.

Synaloiphe of **synalœphe,** f. gr. (*synaloiphē*, van *syn-aleiphein*, samensmelten) Gram. het samenvloeien, ineensmelten of vereenigen van twee klinkletters of tweeklanken aan het einde

van 't eene en aan 't begin van 't volgende woord, b. v. deze aarde alleen, uitgesproken: deez-aard-alleen, z. v. a. krasis.

Synanachrōsis, f. gr. (van *syn-anachrōnýnai*, de kleur mededeelen, aansteken) besmetting door aanraking.

Synanastomōsis, f. gr. (vgl. anastomosis) Med. inmonding, verbinding of samenhang der bloedvaten.

Synánche, f. gr. (van *syn* en *ánchein*, toesnoeren) Med. keelontsteking, ontsteking van de inwendige oppervlakte van het slokdarmhoofd, ontsteking van de raak, larynx; – **synánchisch,** adj. de keelontsteking betreffend, die bewerkend of daaruit voortkomend.

Synăphīe, f. gr. (*sun*, samen, en *haptein*, naaien) aaneenrijging, in de metriek: het niet eindigen van een versvoet op het einde van een regel, wanneer dus het metrum bij twee opeenvolgende versregels doorloopt, vgl. enjambement. Ook de verwantschap, die volgens Nestorius, patriarch van Constantinopel, tusschen het goddelijke en het menschelijke in Christus bestaat.

Synaptōs, z. emulsine.

Synarchīe, f. gr. (*synarchia*, van *synárchein*, medeheerschen) medeheerschappij, gemeenschappelijke regeering.

Synarthrōsis, f. gr. (vgl. arthrosis en diarthrosis) Med. gewrichtsverbinding, onbeweeglijke vereeniging der beenderen, soort symphysis (z. a.), zooals de naadverbindingen van het bekkeneel.

Synathrœsís, f. of **synathrœsmus,** m. gr. (*synáthroisis*, *synathroismós*, van *synathroídzein*, verzamelen) Med. opeenhooping of verzameling van vochten en dgl.; vgl. congestie; Log. ophooping, b. v. van bewijsredenen enz.

Synaxarīum, synaxis, z. ond. synagoge.

Syncéllus, n. gr.-lat. (van 't lat. *cella*, cel, en 't gr. *syn*, z. ald.) celbroeder, hulpgeestelijke, huisgeestelijke, een ambt in de grieksche en roomsche kerk.

Synchitōn, m. gr. (v. *syn* en *chitōn*, z. ald.) bindvlies, verbindingsvlies, zooals dat van 't oog; vgl. conjunctiva; – **synchitonītis,** f. ontsteking van het bindvlies van het oog, z. v. a. conjunctivitis.

Synchondrōsis, f. gr. (van *chóndros*, kraakbeen) kraakbeenvereeniging, kraakbeenband, onbeweeglijke samenvoeging van twee beenderen door kraakbeen of banden; bij volwassenen alleen tusschen de eerste rib en het borstbeen en in het borstbeen zelf; – **synchondrotomīe,** f. scheiding of doorsnijding van een synchondrose, inz. van de schaambeenvereeniging bij moeilijke geboorte.

Synchronisme, n. gr. (*synchronismos*, van *synchronos*, gelijktijdig, van *chronos*, tijd) gelijktijdigheid, tijdssamenloop, samenstelling van gelijktijdige gebeurtenissen in de geschiedenis; – **synchronístisch,** adj. gelijktijdig; – synchronistische tabellen, historische tabellen, waarin de gelijktijdige gebeurtenissen bijeengebracht zijn; – **synchroon,** adj. gelijk van tijd; – synchronemotor, n. motor, waarvan de beweging gelijk van tijd is met den wisselstroom; – synchrone snelheid, snelheid van het draaiend deel van een motor, die gelijk is aan den tijd van den wisselstroom; – **synchronisator,** m. toestel om te zien op welk oogenblik de gang van den motor synchroon is met de stroomleverende dynamo, wanneer dus de motor belast mag worden.

Synchȳsis, f. gr. (van *syn-chéein*, samengieten, mengen) Med. vermenging of versmelting, b. v. van inwendige oogdeelen; ook ontmenging, oplossing van het glasachtig lichaam (van het oog); Gram. vermenging der te scheiden woorden, verplaatsing van woorden, waardoor de orde in de deelen van een volzin wordt gestoord.

Syndĕsis, f. gr. (van *syn-déein*, samenbinden) het samenbinden, binding; – **syndésmus,** m. verband, gewrichtsverband; – **syndesmītis,** f. ontsteking der banden; – **syndesmologīe,** f. bandenleer, leer van de banden der (menschelijke) beenderen; – **syndesmológisch,** adj. tot de bandenleer behoorende; – **syndesmopathīe,** f. het lijden of de ziekte der banden; – **syndesmopharýngĕus** (scil. *musculus*), m. Anat. bandkeelspier, een gedeelte van de onderste toesnoerende spier van het keelgat; – **syndesmosis, syndesmose,** f. verbinding door bandmassa, z. v. a. symphysis, z. a.; – **syndesmotomie,** f. leer van de ontleding der banden; – **syndetikon,** n. een soort lijm.

Syndĭcus, m. lat., pl. **syndĭci** (van 't gr. *sýndikos*, d. i. voor 't gerecht bijstaand pleitbezorger; van *syn* en *dikē*, recht enz.), stads- of raadsgevolmachtigde, lands- of stadspleitbezorger, burgervoorstander, woordvoerder, raadgever, rechtsverdediger van eene stad, hoofdman van een gilde enz.; ook schrijver van den stadsraad, gerechtsschrijver; in Fransch-Zwitserland en vroeger ook in Savoye: burgemeester, schout; – **syndicaat,** n. nw.lat. ambt of waardigheid van syndicus; college van syndici; vakvereeniging; Kmt. vereeniging van personen voor eene bepaalde industriëele of financiëele onderneming, ook consortium, ring, cartel geheeten; – **syndicalist,** m. lid van een vakvereeniging (in Frankrijk).

Syndrŏme, f. gr. (*syndromē*, van *drŏmos*, loop) eig. samenloop; het samentreffen, samenloopen van vele omstandigheden; Med. ophooping van vele ziekte-toevallen, gezamenlijke ziekte-verschijnselen.

Syndyásmus, m. gr. (*syndyasmós*, v. *sȳndyadzein*, paren) paring, koppeling, verbinding tusschen twee voorwerpen; bijslaap.

synéchisch en **synektisch,** adj. gr. (*synechēs*, *és* en *synektikós*, *ē*, *ón*, van *syn-échein*, samenhouden, bevestigen, vasthouden) Med. samenhoudend, samenhangend; blijvend; – **synechīe,** f. (gr. *synecheia*) samenhang; Med. ziekelijke verbinding of vergroeiing, inz. van het regenboogvlies, hetzij naar voren met het hoornvlies of naar achteren met het beursje van de lens; aanhoudende duur eener ziekte; – **synechiolo-**

gie, f. leer van den samenhang der dingen, van de duurzaamheid der dingen in de ruimte, of van den samenhang der stof.

Synedrium, n. gr. (*synédrion*, van *sýnedros*, samenzittend, van *hedra*, zetel) raadszitting of raadsvergadering; inz. voorm. joodsch gerechtshof of hooge raad te Jeruzalem, uit 72 leden bestaande, ook s a n h ĕ d r i n, m. hebr.; – *synedrium ecclesiasticum*, kerkeraad.

Synekdŏche, f. gr. (*synekdŏchē*, van *synekdéchesthai*, medeopnemen, opvatten of verstaan) eig. het medeverstaan, samenvatting; Log. figuur, door welke men het meerdere te kennen geeft, terwijl men het mindere zegt of omgekeerd, of door welke men het geslacht voor de soort of de soort voor het geslacht, het geheel voor het deel of het deel voor het geheel neemt, b. v. h o n d e r d k i e l e n voor h o n d e r d s c h e p e n, s t e r v e l i n g e n voor m e n s c h e n enz.; – **synekdóchisch,** adj. woordverwisselend, op zulk eene wijze gesproken.

Synekdrŏme, f. gr. (van *syn* en *ekdromē*, het uitloopen) Gram. het gemeenschappelijk uitloopen of uitgaan van verscheiden woordbegrippen uit één punt.

Synekphonēsis, f. gr. (v. *syn-ekphonein*, te gelijk uitspreken) samentrekking der lettergrepen, vereende uitspraak van gescheiden geschreven klinkletters of lettergrepen van een woord.

synektisch, z. s y n e c h i s c h.

Synephēben, n. pl. gr. (van *ephēbos*, z. e p h e b e, en *syn*) medejongelingen, medeopgegroeiden, gezellen der jeugd.

Synergīe, f. gr. (*synergia*, van *synergós*, medearbeidend, van *érgon*, werk, arbeid) medearbeid, medewerking, hulp; – **synergētisch,** adj. (van *synergein*, medearbeiden) behulpzaam, medewerkend; – **synergisme,** n. medewerkingsleer of leer van de vrije medewerking der menschen tot hunne verbetering en zaligheid; – **synergíst,** m. aanhanger van die leer, mede – werker tot zijne bekeering; – **synergístisch,** adj. in die leer gegrond of daarop betrekkelijk, b. v. s y n e r g i s t i s c h e o n e e n i g h e d e n in de 16de eeuw.

Synĕsis, f. gr. (van *syniēmi*, eig. ik breng samen; dan: ik verneem, vat, begrijp) begripsvermogen; verstand, beleid, oordeel, wijsheid; Gram. *constructio ad synesin* (ad sensum), constructie naar het begrip (niet naar het woord), b. v. *men zien* (naast *men ziet*), gelijk in onze vroegere taal, o. a. bij Vondel, voorkomt; woordvoeging, waarbij niet op het woord, maar op de meening of de gedachte van den volzin of de uitdrukking wordt gelet; – **Synesius,** m. en **Synesia,** f. namen: de schrandere, verstandige, wijze.

Syngenesīe of **syngenĕsis,** f. gr. (*syngĕnesis*, van *syn-ginesthai*, samen ontstaan of zijn) het mede-ontstaan, gelijktijdig ontstaan; – **syngenesia,** n. pl. samengegroeide planten, saamhelmigen, welker helmknopjes tot een hol kokertje zijn samengewassen, uit welks opening van boven het stampertje uitsteekt, zaadhelmigen (de 19de klasse in het stelsel van Linnæus).

Synglōsse, f. gr. (van *glōssa*, tong, taal) gezamenlijke taal; onderzoek naar den samenhang van de begrippen en vormen der menschelijke taal; aanwijzing van de verwantschap der talen uit de wortelwoorden van gelijken klank en gelijke beteekenis.

Syngrăpha, f. lat. (van 't gr. *syngraphē*, van *syn-grăphein*, opschrijven, schriftelijk opstellen) handschrift, schuldbekentenis, schuldbrief; – **syngraphie,** f. kennis der schrijvers.

Synizēsis, f. gr. (van *syn-idzein*, samenzitten, -zinken of -smelten) Gram. z. s y n æ r e s i s; Med. sluiting van den oogappel.

Synkámpe, f. gr. (*synkampē*, buiging, van *synkámptein*, samenbuigen) Med. zeer buigzaam gewricht, inz. het elleboogsgewricht.

Synkatathése, f. gr. (*syn-katáthĕsis*, van *synkatatithĕnai*, samenstellen, toestemmen) overeenbrenging van de meening van den eenen met die van den anderen; goedkeuring of bijval, aan het gevoelen van een ander geschonken.

Synkategorēma, n. gr. (vgl. k a t e g o r i e enz.) het in gemeenschap met anderen van eenen persoon of eene zaak gezegde; stopwoord, om b. v. een vers vol te maken; – **synkategórisch,** adj. beperkt, bepaald.

Synkinēse, f. gr. (*synkinēsis*) medebeweging; – **synkinētisch,** adj. medebewegend.

Synklŏnus, m. gr. (van *syn-klonein*, door elkander schudden) algemeene kramp over alle deelen van het lichaam.

Synkŏpe, f. gr. (*synkŏpē*, van *synkóptein*, samenslaan, in stukken slaan; afkorten, samentrekken) Gram. woordverkorting, samentrekking van een woord door uitstooting van eene midden-lettergreep of van eene klinkletter tusschen twee consonanten (b. v. m e e d o o g e n voor m e d e d o o g e n, d i e r b r e voor d i e r b e r e uit d i e r b a r e); Muz. het aanslaan van eenen toon in een licht maatdeel en het aanhouden daarvan tot op het volgende zware maatdeel; Med. plotselinge machteloosheid, onmacht, flauwte, waarbij het vermogen der zinnen geheel opgeheven is en pols en ademhaling zeer zwak zijn; – **synkopeeren,** samentrekken (een woord, door uitstooting van eene of meer letters); – **synkopíst,** m. woordverkorter, afkorter, samentrekker; – **synkóptisch,** adj. krachteloos, onmachtig.

synkrānisch, adj. gr. (vgl. k r a n i o n) Med. met den schedel verbonden.

Synkrásis, f. gr. (vgl. k r a s i s) samenmenging, vermenging.

Synkratie (spr. *t*=*ts*), f. gr. (van *synkratein*, medeheerschen) medeheerschappij, staatsinrichting, krachtens welke het volk door zelfgekozen personen aan de uitoefening der hoogste macht deel neemt.

Synkretísme, n. gr. (*synkrētismós*, waarschijnlijk van *krētidzein*, als een Kretenzer of bewoner van Kreta spreken of handelen, d. i. liegen en bedriegen) vereeniging van twee strijdende partijen tegen eenen derden vijand; inz. vereeniging of overbrenging van verschillende

geloofspartijen, godsdienst- of geloofsvermenging, vereenigingszucht; – **synkretist,** m. vereenigingsstichter of overeenbrenger van tegenoverstaande geloofspartijen, godsdienstvereeniger, geloofsvermenger; – **synkretistisch,** adj. vermengend, overeenbrengend, geloofvereenigend.

Synkrisis, f. gr. (van *syn-krinein*, samenstellen, vergelijken, bijeenhouden) vergelijking, vergelijkende beoordeeling; – **synkritisch,** adj. vergelijkend, samenstellend; – **synkritika,** n. pl. Med. verbindende of vereenigende geneesmiddelen.

Synneurōsis, f. gr. (v. *syn* en *neuron*, pees, band enz.) verbinding of vereeniging van twee beenderen met peesachtige banden of vliezen.

Synŏcha, f. gr. (*synochē*, samenhang, van *syn ĕchein*; vgl. s y n e c h i s c h) Med. aanhoudende koorts, welke eenige dagen, afwisselend toe- en afnemend, duurt; – **synŏchus,** m. ontstekingskoorts; bij sommigen ook: rotkoorts.

Synóde, of lat. **synŏdus,** f. (van 't gr. *sýnōdos*, van *syn* en *hodós*, f. weg, gang) samenkomst, bijeenkomst, vereeniging of vergadering, inz. van geestelijken in godsdienst- of kerkelijke aangelegenheden; algemeene kerkvergadering, inz. bij de Hervormden (vgl. c o n c i l i e); – **synodaal,** adj. (later lat. *synodālis, e*) die vergadering betreffende, van haar uitgaande; – **synodaal-decreet,** n. besluit eener algemeene kerkvergadering; – **synodische maand** (van 't gr. *synódion*, het samentreffen van de maan met de zon ten tijde der nieuwe maan), volledige duur van de maansverwisseling of omloopstijd van de eene nieuwe maan tot de eerstvolgende nieuwe maan, n.l. 29 dagen, 12 uren, 44 minuten (vgl. s i d e r i s c h e m a a n d); – s y n o d i s c h e o m l o o p s t i j d d e r m a a n, tijdruimte tusschen twee op elkander volgende nieuwe of volle manen; – **synodieten,** pl. z. v. a. c œ n o b i e t e n.

synœcisch, gr. (*syn-oikos*, van *oikos*, huis) samenwonend, inwonend.

Synólke, f. gr. (*syn-olkē*, van *syn-élkein*, samentrekken) Med. het samentrekken, kramp.

synoniem, adj. gr. (*synōnўmos, on*, van *syn* en *ónyma* = *ónoma*, naam) eig. van gelijke benaming of beteekenis; zinverwant, in beteekenis gelijkende; – **synonўmon** of **synoniem,** n., pl. **synonўma** of **synoniemen,** zinverwante woorden, zulke woorden, die ongeveer dezelfde beteekenis hebben of die in het hoofdbegrip overeenkomen en enkel door bijbegrippen onderscheiden zijn, b. v. d r o e f h e i d, v e r d r i e t h a r t z e e r, k o m m e r, s m a r t, l e e d w e z e n enz.; – **synonymie,** f. zinverwantschap, overeenkomst in beteekenis; – **synonymiek, synonymika,** f. leer der zinverwantschap, verzameling en verklaring van zinverwante of in beteekenis gelijkende woorden.

Synópsis, f. gr. (vgl. o p s i s) overzicht; schets, ontwerp, kort begrip eener wetenschap, uittreksel; samenstelling van verschillende geschriften over hetzelfde onderwerp; vandaar s y n o p s i s d e r E v a n g e l i ë n, overzicht van de 3 evangeliën van Matthëus, Marcus en Lucas, die het leven en de leer van Jezus op nagenoeg gelijke wijze verhalen; – **synóptisch,** adj. bij wijze van overzicht, beknopt, ontwerpmatig, kort, bondig, saamgevat; – **synoptici,** m. pl. benaming, die men aan de 3 eerste evangelisten geeft, omdat hunne berichten zich tot een overzichtelijk geheel laten samenvoegen.

Synorganisme, n. gr. (z. o r g a n i s m e en *syn*) organisch wezen, dat uit een dierlijk lichaam is voortgekomen, b. v. een ingewandsworm.

Synosteographie, f. gr. (vgl. o s t e o g r a p h i e enz.) Med. beschrijving der beenverbindingen; – **synosteologie,** f. beenderverbindingsleer, gewrichtsleer; – **synosteotomie,** f. scheiding of ontleding der beendergewrichten; – **synostōsis,** f. beenderverbinding, aaneengroeiing van twee beenderen door de verbeening van de (kraakbeenachtige) zelfstandigheid, door welke zij verbonden waren.

Synovia, f. gr.-lat. (slecht verklaarbaar, door Paracelsus gefabriceerd woord (van 't gr. *syn* en 't lat. *ovum*, ei, eistof) eiwitrijk gewrichtsslijm, dat zich in gewrichtsholten bevindt; – **synoviāle klieren,** gewrichtsklieren; – **synoviale beurs,** f. synoviale uitstulping in de gewrichtsholte; – **synovītis,** f. ontsteking in het vlies (membraan) der synovia, ook uitgebreider: gewrichtsontsteking.

Synsarkōsis of liever **syssarkōsis,** f. gr. (van *syssarkoen*, met of door vleesch vereenigen, v. *syn* en *sarx*, genit. *sarkós*, vleesch) Med. verbinding van vleezige deelen of van beenderen door vleeschdeelen.

Syntágma, n. gr. (van *syn-tássein*, samenvoegen) het samengestelde, verzamelwerk, verzameling van allerlei schriften, opmerkingen enz., een allerlei; – **syntagmaticus,** m. verzamelaar, samensteller, rangschikker; – **syntáxis,** f. samenvoeging, rangschikking, ordelijke plaatsing der woorden, woordvoeging; leer der woordvoeging, regels van de samenstelling der volzinnen (periodenbouw) volgens de regelen der spraakkunst; – *syntáxis ornāta*, versierde woordvoeging, verzameling en verklaring van zekere eigenaardigheden der uitdrukking, welker gebruik aan de rede haar nationaal voorkomen geeft; – *syntáxis regulāris*, regelmatige woordvoeging; – **syntáktisch,** adj. samenstellend of rangschikkend, woordvoegend, tot de woordvoeging behoorende, daarop gegrond.

Syntăsis, f. gr. (van *synteinein*, inspannen) inspanning, spanning; – **syntatika,** n. pl. spanningwekkende middelen.

Syntaxis, z. ond. s y n t a g m a.

syntēktisch, adj. gr. (*syntēktikós, ē, ón*, van *syntēkein*, eig. samensmelten, oplossen, verteren) Med. verterend, uitterend; – **syntektikopўra,** f. uitteringskoorts; – **syntēxis,** f. tering, uittering, inz. bij oude lieden.

Syntenōsis, f. gr. (van *tĕnōn*, band, pees) Med. verbinding door gewrichtsbanden, inz. der knieschijf.

Synterēsis, f. gr. (van *syn-tērein*, medebe-

waken) Med. het bewaren, behouden; – **synteretika,** f. behoudingskunst, kunst om de bestaande gezondheid te onderhouden.

Syntexis, z. ond. s y n t e k t i s c h.

Synthēma, n. gr. (*synthema*, van *syntithĕnai*, samenstellen, verbinden; *syntitesthai*, afspreken) afgesproken teeken, korte, duistere spreuk, welker zin men bijna als een raadsel moet gissen; verdrag; – **synthemátisch,** adj. op verdragen berustend; – **synthematographie,** f. geheim teekenschrift, aanwijzing om zich door afgesproken teekens zoo duidelijk als door eene taal uit te drukken; – **synthĕsis** of **synthése,** f. samenstelling, begripsverbinding; aaneenknooping van het menigvuldige tot een geheel, voortgang van het eenvoudige tot het samengestelde, overgang van de beginselen tot de gevolgen; in tegenst. met a n a l y s i s; Chem. samenstelling van een lichaam uit zijne gescheiden elementen; Pharm. samenstelling der geneesmiddelen; – **synthétisch,** adj. samenstellend, verbindend, in tegenst. met a n a l y t i s c h; – s y n t h e t i s c h e m e t h o d e, leerwijze, die van de gronden of oorzaken tot de gevolgen leidt, ook **synthetísme,** n.

Syntomie, f. gr. (*syntomia*, van *syntemnein*, samensnijden, besnijden, afkorten) kortheid der uitdrukking, korte, beknopte uitdrukking.

Syntonine, f. gr. Chem. vleesch- of spiervezelstof; vgl. f i b r i n e.

Synulotika, n. pl. gr. (van *synoelōtikos*, toeheelend) geneesmiddelen, welke de vorming van een litteeken bevorderen.

Synusiásten, m. pl. gr. (sing. *synoesiastēs*, eig. gezelschaphouder, v. *synoesiádzein*, samenzijn) leden van eene secte, die eene vermenging der beide naturen in Christus aannemen.

Syphilis, f. (in de middeleeuwen gevormd van 't gr. *sȳs*, zwijn, en *philos*, lief. De naam schijnt het eerst voor te komen in het latijnsche gedicht van Hieronymus Fracastoro, 1530, getiteld S i p h i l i s, doch als eene reeds gangbare benaming, die de dichter van zijnen verdichten held, eenen herder S y p h i l u s, afleidt) Med. v e n e r i s c h e z i e k t e, v e n u s z i e k t e (z. ond. V e n u s); – **syphilitisch,** adj. met die ziekte behept, daartoe behoorende (v e n e r i s c h, v e n e r i e k); – **syphiliden,** pl. venerische huidziekten; – **syphilidologie,** f. leer der venerische ziekten; – **syphiloklinicum,** n. geneeskundige inrichting voor syphilitici; – **syphilomanie,** f. soort van h y p o c h o n d r i e, waarbij de lijder zich zonder oorzaak voor venerisch houdt.

Syphon, m. eng. (spr. *saifun*; vgl. s i p h o) waterbak, aan gasleidingen aangebracht om neerslag op te zuigen; ook soort hevel.

syriăcus, *a*, *um*, lat. Bot. syrisch, uit Syrië.

Syriasis, f. zie e l e p h a n t i a s i s.

Syrigma, n. gr. (van *syrídzein*, *syrittein*, fluiten) het fluiten, gefluit, fluittoon; – **syrigmus,** m. (gr. *syrigmós*) Med. het fluiten, fluitende of suizende toon in het oor, oorgesuis; – **syrigmophonie,** f. piepende stem; – **syrinx,** f. gr. (*sýrinx*, genit. *syringos*) buis, pijp, roer, spuit, rietpijp, herdersfluit, pansfluit; Myth. n a j a d e, die de vervolging van P a n (z. ald.) ontvluchtte en in riet veranderd werd; aan dit riet ontlokte de wind liefelijk klagende tonen, die het hart van Pan troffen, waarom hij zich daaruit eene fluit sneed, aan welke hij den naam van s y r i n x gaf; Med. fistel, pijpzweer; – **syring,** f. z. l i l a c; – *syringaeflōrus*, *a*, *um*, lat. Bot. syringbloemig; – **syringotomie,** f. Med. kunstbewerking van de pijpzweer, fistelsnede; – **syringotoom,** m. fistelmes, mes om de pijpzweer te opereeren.

Syrma, n. gr. (van *sýrein*, slepen) ouderwetsch sleepkleed, inz. op het tooneel.

Syrmæa, f. gr. (*syrmaia*, van *syrmós*, het braken) Med. braak- en afvoeringsmiddel; – **syrmaísmus,** m. gebruik van een sterk buikzuiverend middel.

Syroop, z. s i r o o p.

Syspăsis, f. gr. (van *syspān*, samentrekken) Med. trekking, kramp.

Syssarkōsis, z. s y n s a r k o s i s.

Syssitiēn (spr. *t*=*ts*), pl. gr. (*syssitia*, van den sing. *syssition*, van *syn*, en *sitos*, spijs) gezelschapsmalen, eetvereenigingen, gemeenschappelijke maaltijden, inz. bij de oude Spartanen.

Systálsis, f. gr. (van *sy-stéllein*, samentrekken) het samentrekken, vernauwen; – **systáltisch,** adj. samentrekkend, vernauwend.

Systăsis, f. gr. (van *syn-histănai*, *systēnai*, samenstellen, samenstaan) op- of samenstelling; vereeniging, samenvoeging, rangschikking; – *systaticae littĕrae*, pl. (gr.-lat. v. gr. *systatikos*, samenstellend, voorstellend, aanbevelend) eig. aanbevelingsbrief; vandaar getuigschriften, die een geestelijke of monnik van zijn superieur, inz. van zijn bisschop moet medenemen, zoodra hij zich naar een andere diocese begeeft; – **systeem,** n. (gr. *sýstēma*) eig. het samengestelde; gebouw, stelsel, doelmatig samengevoegd geheel, samenhang van gelijksoortige dingen, b. v. w e r e l d s y s t e e m, wereldgebouw, z o n n e s y s t e e m, zonnegebouw, zonnerijk, zonnestelsel, een wetenschappelijk leergebouw, leervorm, leerbegrip of leerstelsel; – n o t e n s y s t e e m, notenbalk of 5 notenlijnen, toonreeks; Anat. verzameling van lichaamsdeelen, die ten aanzien van hun maaksel en hunne verrichting een eigen geheel uitmaken, b. v. het z e n u w s y s t e e m; – **systemátisch,** adj. in een geheel tot eene kunst of wetenschap gerangschikt of samengesteld, stelselmatig, ordelijk en samenhangend, wetenschappelijk (b. v. boek, voordracht); – **systematiseeren** (spr. *-zee-*), wetenschappelijk rangschikken of samenstellen, in wetenschappelijken samenhang brengen; – **systematísme,** n. het wetenschappelijk rangschikken, de kunst of de grondslagen daarvan, ook de neiging daartoe; – **systematologie,** f. leer van de wetenschappelijke samenstelling of rangschikking, stelselleer; – **systematomanie,** f. overdreven zucht om alles tot een stelsel te willen brengen.

Systŏle, f. gr. (van *systéllein*; vgl. s y s t a l s i s) samentrekking van het hart en de slagaderen, waardoor het bloed wordt voortgestuwd

(in tegenst. met diastŏle); hartspanning; Gram. verkorting, lettergreepverkorting, korte uitspraak eener lange lettergreep; – **systólisch,** adj. door samentrekking veroorzaakt.

Systrŏphe, f. gr. (van *sy-strĕphein*, samendraaiing) verdraaiing; Med. gezwel; – **systróphisch,** adj. door verdraaiing (van een lid) veroorzaakt.

Systȳlon of **systȳl,** n. gr. (van *syn*, samen, en *stȳlos*, zuil) Arch. gebouw, zaal, waarvan de zuilen slechts twee zuildikten van elkander staan; Miner. basalt-jaspis; – **systyliēn,** pl. zuilgangen, kolomzalen; – **systȳlisch** of **systyleus,** adj. nauwzuilig, met dicht bijeenstaande zuilen.

Syzygie, f. gr. (*sydzygia*, d. i. samenvoeging in het juk, tweespan, van *syn* en *dzygón*, juk) Astron. samenstand en tegenstand (conjunctie en oppositie) van eene planeet met de zon of van twee planeten met elkander, zoodat zij dus, van de aarde uit gezien, 0° of 180° in lengte verschillen; tijd van nieuwe en volle maan; Gram. z. v. a. conjugatie; ook weglating van eene middellettergreep; Poët. z. v. a. dipodie.

Szegény Legény, m. hong. (spr. *segeen' legeen'*, v. *szegény*, arm, en *legény*, jong gezel, jongeling, knaap) naam, dien de roovers in Hongarije zich zelven gaven.

Szekler, m. (spr. *sz=s*; hong. *szekely*, van *székel*, zitten, *szék*, zetel, stoel) bijzondere hongaarsche volksstam in Zevenburgen, volgens sommigen een overblijfsel van den eersten inval der Hunnen, waarschijnlijk echter van magyaarsche of chazaarsche afstamming.

Szekso of **szikso,** n. (spr. *sz=s*; van 't hong. *szék*, *szik*, soda, en *só*, zout) onzuivere (glauber- en keukenzout bevattende) soda of koolzuur natron.

Szelong of **schelong,** m. poolsch (= schelling) poolsche schelling.

Szlachcic, z. schlachzitz.

Szópa, m. poolsch (spr. *sjopa*) eig. raad of raadzaal; groot houten gebouw, dat aan het einde van het veld van Wola werd opgericht en waarin de gezamenlijke poolsche adel te paard vergaderde om eenen koning te kiezen.

Szóstak, m. poolsch (spr. *sjost-*; eig. een stuk van zessen, van *szesc*, zes) oude rekenmunt in Polen = $^1/_5$ poolsche gulden of 6 cent; in Hongarije ongeveer 12 cent.

Szür of **Szurdolmány,** n. hong. (spr. *sz=s*) grove boerenmantel.

T.

T, als getalteeken gr. = 300, lat. = 160; – *T̄*, gr. = 300,000; – *T̄*, lat. = 160,000; – *T.*, afkorting van de lat. namen *Titus*, *Tullus* of *Tullius*; ook van *tenor*, *testament*, *titulo*, *tomus*, *tribuun*, *tutti* (z. die woorden); – *T.*, op spaansche wolzakken = *Tercera*; – *t. a.*, of *t. aa.*, z. *testantibus actis*; – *tab.* = *tabula*; – *tang.* of *tg.* = tangens; – *t. a. p.* = ter aangehaalde plaatse; – *t. à. t.* = fr. *tout à toi*, geheel de uwe = *totus. tuus*; – *Tenn.* = Tennessee in Noord-Amerika; – *ter.* (op recepten) = *tere*, stamp; = *Test.* = testament (z. ald.); – *Tex.* = Texas in Noord-Amerika; – *T. F.* (ingebrand op den schouder van fransche galeiboeven) = *travaux forcés*, fr. (spr. *trawó forsé*) gedwongen arbeid; – *Th. C.* = *theologiae candidatus*, candidaat der godgeleerdheid; – *Thess.* = Thessalonicensen (het bijbelboek); – *Th. Dr.* = *theologiae doctor*, doctor in de godgeleerdheid; – *Th. S.* = *theologiae studiōsus*, student in de godgeleerdheid; – *Ti.* = Tiberius; – *Tim.* = Timotheus (het bijbelboek); – *Tit.* = Titus (het bijbelboek); – *T. S. V. P.* (onder aan een geschreven bladzijde) = *tournez s'il vous plaît*, fr. keer om (het blad) als 't u belieft; – *T. T.* of *t. t.* = *totus tuus*; – *t. t.* = *titulo toto*; – *t. u.* = ten uwent; – *t. w.* = te weten; – *t. z.* = ter zake; – Chemische teekens zijn: *Ta* = tantalum; – *Tb* = terbium; – *Te* = tellurium; – *Th* = thorium; – *Ti* = titanium; – *Tl* = thallium; – *T.* als muntteeken, en wel op fr. munten: Nantes; op hongaarsche: Telkibanya; op sp. kopermunten: Tarragona.

Taadil, arab. (v. *'adala*, juist maken) marktgeld, belasting op winkels en kramen bij de moslemin.

Tabák, f. (sp. *tabaco*, it. *tabacco*, fr. *tabac*, eng. *tobacco*, hgd. *toback* of *taback*) bekende plant, welker toebereide bladeren, na gesneden, gekerfd, geraspt of tot poeder te zijn gebracht, gerookt, gekauwd (gepruimd) of gesnoven worden; zoo geheeten naar de provincie Tabaco of Tabago op St. Domingo, waar dit gewas het eerst gevonden zou zijn; v. a. was in de taal van Haïti *tobaco* de naam van het gereedschap of de pijp, waaruit de inboorlingen de bladen der plant rookten (zie ook nicotiana); – **tabagie,** f. fr. (spr. *tabazjie*) tabakskamer, vertrek of herberg voor de tabaksrookers; rookgezelschap; – **tabatière,** f. (spr. *tabatjèr'*) snuifdoos; – *boîte à tabac* (spr. *boát a tabá*), tabaksdoos; – **tabakscollegie,** n. gezelschap, dat koning Frederik Willem I van Pruisen 's avonds om zich vereenigde, uit zijn meest vertrouwde vrienden bestond en waarbij het zóó huiselijk toeging, dat er uit korte steenen pijpen gerookt werd; ook werden er dikwijls (soms zeer ruwe) grappen verkocht.

Tábala, f. (arab. *tabl*, groote trom) trommel der Negers.

Tabardéte en **tabardillo,** m. sp. (spr. *-dieljo*) kwaadaardige koorts, scharlakenkoorts, die de Europeanen in de zuid-amerikaansche koloniën aantast.

Tabárro, m. it. (mid.lat. *tabarrus, tabardus,* fr. *tabard,* sp. *tabardo,* eng. *tabard,* wallisch *tabar,* mid.gr. *tampárion*) t a b b e r d, t a b b a a r d, mantel, overrok (*roquelaure*), eig. kleine mantel der ital. harlekijns; vandaar ook een gemaskerd persoon in die kleeding in Italië; – **tabarin,** m. fr. (spr. *tabareǹ*) hansworst; – **tabarinage,** f. fr. (spr. *-naazj'*) hansworsterij, potsen.

Tabatière, z. ond. t a b a k.

Tabáxir (tabaschir), n. port. (oorspr. perz., vgl. het perz. *tabsjîr,* klei, leem) oost-indische bamboessuiker of riethonig.

Tabbaard, tabberd, z. ond. t a b a r r o.

tabee, mal. en barg. gegroet!

Tabél, f. (van 't lat. *tabella,* verklw. van *tabŭla,* plank, bord, tafel) tafel, overzichtstafel, blad, waarop de zaken of personen methodisch zijn gerangschikt, om ze met een oogopslag te kunnen overzien, b. v. h i s t o r i s c h e, g e n e a l o g i s c h e, c h r o n o l o g i s c h e t a b e l l e n, lijsten of tafels ter overziening van de geschiedenis, afstamming, tijdrekening, geschiedtafels, geslachttafels, tijdtafels; – **tabellarius,** m. lat. brievenbode, overbrenger van brieven; – **tabellärisch,** adj. nw.lat. in den vorm van eene tabel, in vakken afgedeeld, tabelvormig; – **tabellariseeren** (spr. *s=z*), in tabellen brengen; – **tabelleeren,** bij apothekers: door middel van suikerstof tot tabletten maken b. v. chocolade; – **tabellio,** m. (lat. *tabellĭo*) uitvaardiger van oorkonden, notaris.

Tabérne, f. lat. (*tabérna,* fr. *tavérne*) t a v e e r n e, kraam, winkel, kroeg, wijnhuis, herberg; – **tabernākel,** m. (lat. *tabernacŭlum*) hut, tent, inz. die, waarin bij de Joden de bondsark bewaard werd (*Exod.* 26), loofhut, looverhut; bij de R. Kath.: sacramentshuisje, tempelvormig kastje, waarin de m o n s t r a n s met de gewijde hostie wordt bewaard; – h e t f e e s t d e r t a b e r n a k e l e n, het loofhuttenfeest, het vijfde van de voorname feesten der Joden, dat den 15den van de maand Tischri (5 October) wordt gevierd; schertsend ook: iemand op zijn tabernakel komen, d. i. hem klappen geven.

Tabes, f. lat. (v.*tabēre,*langzamerhand vergaan, ongemerkt verdwijnen) Med. tering, speciaal ruggemergs-tering; – *tabes abdominālis,* onderlijfstering; – *t. dorsālis,* rugge- of ruggegraatstering; – *t. ossĭum,* beendertering; – *t. pulmonālis,* longtering; – **tabesceeren** (lat. *tabescĕre*), uitdrogen, verdorren, uitteren, uitmergelen; – **tabeticus,** n. lat. **tabétiker,** iemand die aan ruggemergstering lijdt.

Tabitha, andere naam voor Dorcas; de beteekenis van het woord is gazelle, hinde, fig. weldoenster, vgl. *Handelingen* 9, 36.

Tablatuur, f. (vgl. t a b u l a t u u r, ond. *tabula*) Muz. afbeelding van een blaasspeeltuig met gaten, om aan te duiden, welke gaten gesloten of geopend moeten zijn tot het voortbrengen van al de tonen.

table, f. fr. (v. 't lat. *tabŭla*) tafel, disch; – **table d'hôte,** f. (spr. *tabl' dóót'*) herbergierstafel, open tafel in hotels; – *à la table d'hôte* e t e n, de spijzen gebruiken in de volgorde, zooals zij voorgediend worden aan de gemeenschappelijke tafel, in tegenst. met *à la carte,* waarbij men die uitkiest, welke men verlangt en afzonderlijk eet; – *table ronde,* (vgl. t a f e l r o n d) ronde tafel, eene fabelachtige ridderorde in Oud-Engeland; zij telde 24 ridders, wier namen gegriffeld staan op eene ronde marmeren tafel, die sedert 1480 te Winchester wordt bewaard; ook in 't alg. voor tournooi; – r i d d e r v a n d e r o n d e t a f e l, iron. voor: vriend van lang tafelen; – *table rase,* z. ond. *tabula.*

Tableau, n. fr. (spr. *tabló*; v. 't lat. *tabŭla,* tafel) tafereel, schilderij, afbeelding, afschetsing; schildering; ontwerp, lijst; rol, register, tabél; bord, schoolbord; op het tooneel: t a f e r e e l, eene in tooneelstukken, uit Shakespeare's drama's welbekende, ingevoerde verdeeling, staande tusschen b e d r ij f en t o o n e e l; – **tableau vivánt** (spr. *-wiwáǹ*), levend beeld, voorstelling van een tafereel door levende personen.

Tablétten, f. pl. fr. (*tablettes,* van den sing. *tablette,* plankje, bordje, tafeltje) schrijfboekje, memorieboekje; ook: plaatjes, koekjes waarin medicijnen zijn opgelost, zie t r o c h i s c i; – **tablét-kramer,** z. v. a. t a b u l e t-k r a m e r; – **tabletterie,** f. ingelegd werk, kunstschrijnwerk of kunstdraaiwerk; – **tablettier** of **tabletier,** m. (spr. *-tjé*) schrijnwerker, kunstdraaier, inlegger.

Tablier, m. fr. voorschoot, borststuk, voorstuk.

Taboe, n. bij de Oceaniërs: heiligheid en onschendbaarheid van aan de godheid gewijde voorwerpen, plaatsen of personen, welker aanraking een doodzonde is; men vergelijke den boom der kennis, die „taboe" was en het bosch van Nerthus (de moeder-aarde) bij de oude Germanen.

Taboeltsjana, m. turk. militaire begeleiding, die de sultan aan ieder zijner officieren toestaat.

Tabor, Thabor, m. (hebr. *thâbôr,* eig. breuk, steen, van 't chald. *thebar,* breken) berg der verheerlijking des Heeren , berg in Galilæa; vandaar in 't boheemsch en hongaarsch: versterkte hoogte, vaste plaats, wapenburg, legerplaats; inz. de door Ziska tot wapenplaats voor de Hussieten ingerichte bergvesting (nu stad) in Bohemen, naar welke de Hussieten ook T a b o r i e t e n genoemd werden; in den nieuweren tijd: volksvergadering in de slavische landen van Oostenrijk, inz. in Bohemen; ook (v. oudfr. *tabour*) trommel bij de ruiterij; turksche afdeeling soldaten (ongeveer een bataljon); ook verhooging op het altaar in de kath. kerk.

Tabouret, f. fr. (spr. *ou=oe*; verklw. v.'t oudfr. *tabour, tabor,* nu *tambour,* provenç. *tabor,* trommel, wegens de gelijkvormigheid daarmede; sp. *taborete*; vgl. t a m b o u r) zetel, stoel zonder leuning; ook soort van floretstof met veelkleurige bloemen.

tabŭla, f. lat. plank, inz. schrijftafel; – *tabŭlae,* pl. schriften, papieren, oorkonden, re-

keningboeken; – *tabŭla Pythagorĭca*, f. tafel van vermenigvuldiging, z. P y t h a g o r a s; – *tabŭla rasa*, f. (fr. *table rase*) eig. geschaafde, gladgeboende wastafel; nog ledige, gladde, niet gegraveerde koperen of steenen plaat; onbeschreven blad; ook tafel waarop niets aanwezig is, fig. opruiming; – *t. votīva*, z. v o t i e f - t a f e l; – **tabulaat,** n. (lat. *tabulātum*, van *tabulāre*) met planken belegde bodem, plankwerk in kamers; planken gang in een klooster; – **tabularius,** m. schrijver, boekhouder, rekeninghouder; – **tabulatuur,** f. nw.lat. nauwkeurigste orde en regelmaat; Muz. aanduiding der tonen door letters en cijfers in plaats van noten; oudtijds ook de zangwetten in de scholen der meesterzangers; vgl. t a b l a t u u r; – *tabulaeformis*, lat. Bot. tafelvormig; – **tabulét,** n. (van 't mid.lat. *tabulēta*, kleine tafel) licht houten kastje met schuifladen, mars, marskraam; vandaar **tabulét-kramer,** marskramer, rondtrekkende kleinhandelaar, die zijne waren in zulk een kastje ronddraagt.

Tabum, z. v. a. i c h o r (z. ald.).

Tabúnen, pl. russ. (spr. *u=oe*) groote rondtrekkende stoeterijen in de steppen van Rusland; – **tabunsjstjik,** m. opzichter daarover.

Tacamahaca, z. t a k a m a h a k.

tace, lat. (van *tacēre*, zwijgen) zwijg! stil!; – *tacéndo*, zwijgend, door of met zwijgen; – *tacet*, Muz. hij (zij, het) zwijgt, aanwijzing, dat eene partij moet zwijgen, terwijl de andere zingen; – *qui tacet, consentit* of *consentīre vidētur*, sprw.: wie zwijgt stemt toe of schijnt toe te stemmen; zwijgen is ook een antwoord; – *si tacuisses* enz., zie op *si tac–*; – *tacĭtus, a, um* en als adverb. *tacĭte*, stilzwijgend of zwijgend, geheim; – *tacĭta hypothēca*, f. z. h y p o t h e e k; – *tacĭtus consénsus*, m. stilzwijgende toestemming, inwilliging door stilzwijgen; – *ex Tacĭto* of u i t T a c ĭ t u s a n t w o o r d e n (eene woordspelling met *tacitus*, zwijgend, en T a c ĭ t u s, naam van een beroemden rom. geschiedschrijver), d. i. zwijgen of niets weten te antwoorden, b. v. op de bij een examen voorgestelde vragen; – **tacitúrn,** adj. (*tacitúrnus, a, um*) stilzwijgend, van zwijgenden aard, stil, karig in woorden, geheim, achterhoudend; – **tacitúrnen,** m. pl. leden eener sectie van wederdoopers, die zich het stilzwijgen tot eenen godsdienstplicht maakten; – **taciturniteit,** f. (lat. *taciturnĭtas*) stilzwijgendheid, geheimhouding.

Tachanun, n. hebr. joodsch gebed.

Tachhydriet, n. gr. (v. *tachys*, snel, en *hydōr*, water) te Stassfurt voorkomende, licht vervloeibare natuurlijke verbinding van chloorcalcium, chloormagnesium en water.

Tachīne, f. sesamboter, eene vettige, taaie, uit de sesamkorrels geperste massa, inz. in de vasten voor spijzen gebruikt.

Tachmischāneh, m. arab. (van arab. *ta'hmis*, tot poeder maken, malen, en perz. *châneh*, huis) in het Oosten gebruikelijke koffiestamper, waarin de koffie eerst geroost en dan gestooten of gestampt wordt.

Tachograaf, m. gr. (v. *tachos*, snelheid, en *grăphein* schrijven), snelschrijver, toestel om van geschriften of teekeningen afdrukken te maken; – **tachometer,** m. gr. (v. *tachos* en *mĕtron*, z. m e t r u m) snelheidsmeter, een instrument op machines, vaartuigen enz.

Tachtigers, pl. m. dichters van ± 1880, die een nieuwe richting aan onze letterkunde wilden geven, vooral in hun orgaan „de Nieuwe Gids".

Tachyblastie, f. gr. (van *tachýs*, snel, en *blastănein*, kiemen, uitspruiten) snelkieming, snelle ontwikkeling; – **tachyblástisch,** adj. snelkiemend; – **tachydroom,** m. hardlooper; – **tachydromie,** f. het hardloopen, snelloop; – **tachyepseet,** m. (v. *hépsein*, koken) snelkoker, gesloten kookpot; – **tachyphagie** (v. *phagein*, eten), te snel eten; – **tachygraaf,** m. snelschrijver; – **tachygraphie,** f. snelschrijfkunst, 't snelschrijven; – **tachygráphisch,** adj. snelschrijvend; – **tachykardīe,** f. versnelde hartslag; – **tachypeet,** m. fregatvogel; – **tachypétisch,** adj. snelvliegend; – **tachypyrīon,** n. snelontbrander, werktuig om snel vuur te ontsteken; – **tachythanătos,** adj. snelstervend, sneldoodend.

tacite enz., **taciturn** enz., z. ond. *tace*.

Tact of **takt,** m. (van 't lat. *tactus*; van *tangĕre*, aanraken) 1) het aanraken, bevoelen, betasten, gevoel, tastzin, tastvermogen; oneig. fijn gevoel, zuiver en zeker oordeel in zaken van smaak en de gebruiken der wereld; beleid, slag; 2) Muz. (in deze beteekenis waarsch. van het grijpen of aanslaan der snaren ontleend) tijdmaat, toonmaat, gelijkmatige tijdverdeeling, regelmatige beweging (b. v. bij den dans); ook eene afzonderlijke tijdmaat of toonafdeeling in eene gelijkmatig verdeelde toonreeks; – t a c t m e t e r, z. v. a. c h r o n o m e t e r of m e t r o n o o m; – t a c t i e l, adj. (lat. *tactĭlis, e*) voelbaar, tastbaar, waarneembaar; – **tactie** (spr. *tie=sie*), f. aanraking, het voelen, gevoelszin; – **tactiek,** f. overleg, berekening, z. v. a. t a k t i e k; – **tacticus,** m. iemand op de hoogte van de tactiek; – **tactloos,** zonder overleg; – **tactmethode,** f. in de onderwijsleer: manier om door leerlingen te laten werken en oefenen op commando of op den tel, op zekere maat dus; – **tactiliteit,** f. nw.lat. voelbaarheid, waarneembaarheid; – **tacteeren,** de tijdmaat aangeven, de maat slaan.

Tadsjiks, m. pl. (perz. *tâdsjik*) de met vreemd bloed vermengde nakomelingen der oude Perzen, Meden en Baktriërs, in tegenstelling met de heerschende tataarsche stammen.

tædiēus, lat. (*taediōsus, a, um*, van *taedĭum*, afkeer, tegenzin, verdriet) walglijk, vervelend, verdrietig, langwijlig, lastig, bezwaarlijk; – **tædiositeit,** f. nw.lat. walglijkheid, langwijligheid, langdradigheid.

Tael, z. t a i l.

Tænărus, m. lat. (van het gr. *Taĭnaros*) eig. stad en voorgebergte in Laconië, met eene spelonk, die men voor den ingang der onderwereld hield; vandaar voor onderwereld, doodenrijk.

Tænia, f., pl. **tæniēn,** lat. (*taenĭa*, pl. *taeniae*)

band, lint, haar- of hoofdlint, inz. oude offerbanden; lintworm; – **tænidium,** n. nw.lat. lintje, bandje; kleine lintworm.

Taf, n. (fr. *taffetas*, it. *taffettà*, sp. *tafetan*, van 't perz. *tâftah*, d. i. eig. gesponnen, geweven, partic. van *tâftan*, draaien, spinnen) eene lichte, gladde zijden stof.

Tafelronde, f. ridderkring van koning Arthur; ook steekspel, t o u r n o o i, z. a., van man tegen man; vgl. *table ronde.*

Taffia of **tafia,** m. z. r a t a f i a.

Tagálen, m. pl. maleische volksstam op de Philippijnsche eilanden, welke de tot den maleischen taalstam behoorende t a g a l i s c h e t a a l spreekt, die zich in twee tongvallen splitst.

Tagliári, tagliarini, tagliatélli, taglioliní, m. pl. it. (spr. *gli=lj*; v. *tagliare*, snijden, z. t a i l l e e r e n) soort van italiaansche noedels.

Tagrijn, m. chald. (*taggarim*, kooplui) koopman in oude waren.

Taguan, m. N. H. groote vliegende eekhoorn.

Tahanun, n. hebr. dankgebed tot den Heer.

Tahārah, f. arab. hebr. het wasschen der gestorvenen vóór de begrafenis; vgl. *Ezechiel* 36, 25 en *Hooglied* 5, 11.

Tahvil-calemi, m. turk. staatskanselarij.

Taiaut, z. t a y a u.

Taifoen, m. chin. z. t y p h o n.

Taikoen, m. japan. voormalige wereldlijke vorst van Japan (naast den m i k a d o als geestelijk hoofd); – **taikoenaat,** n. nw. lat. waardigheid van de taikoens.

Tail 1) of **tael,** ook **tale,** m. maleisch en javaansch: ons; ook Chineesche munt (*f* 3.25), vgl. l i a n g, k i n g en t a n.

Tail, 2) m. eng. (spr. *teel*) staart; – **tailings,** pl. aan de oppervlakte aanwezige ertsen.

tailleeren, fr. (*tailler*, spr. *talj–*; provenç. *talar*, *talhar*, *taillar*, it. *tagliare*, sp. *tajar*, mid.lat. *talāre*, *talliāre*, *taleāre*, v. 't lat. *talĕa*, afgesneden twijg) eig. snijden, aan stukken snijden, snoeien enz.; de kaarten doorschudden en afnemen; – **taille,** f. (spr. *talj'*) snit van een kleed; lichaamsgestalte, wasdom van het lichaam, vorm van het bovenlijf; inz. het gedeelte van het lichaam en van een kleedingstuk tusschen de heupen en de borst (onderscheiden van s t a t u u r, dat eig. de hoogte van het lichaam aanduidt, terwijl t a i l l e den vorm, de snit, de gedaante daarvan uitdrukt); in het kaartspel, inz. in het pharaospel: het afnemen of keeren der kaarten, om te zien wie wint of verliest; ook de gezamenlijke kaarten, die afgenomen worden; in het muntwezen de verdeeling van een mark goud of zilver in eene zekere hoeveelheid gelijke stukken; Muz. tenor, altviool; in Frankrijk vóór de revolutie: een vermogensbelasting; vandaar **taillable** (spr. *taljábl'*), belastingschuldig; – *taillable et corvéable à merci*, naar goeddunken aan belasting en heerendiensten te onderwerpen; – **taille douce** (spr. *–does'*), koperen of stalen plaat, prent of plaat in koper of staal gegraveerd; – **taille fausse** (spr. *–foss'*), het valsch afnemen der kaarten; – **taillanderie,** f. (spr. *taljañd'rie*) snijdende ijzerwaren of gereedschappen; – **tailleur,** m. (spr. *talj'–*) snijder, kleermaker; bankhouder in het pharaospel; – **tailleuse,** f. japonmaakster; – **tailoir,** n. (spr. *taljoár*; vandaar ons oude t e l j o o r) hakplank; – **taillon,** m. (spr. *taljóñ*) naschatting (vgl. a c c ij s); – **taillure,** f. (spr. *taljuur'*) borduursel op belegsels; – **tailor,** m. eng. (spr. *teeler*) kleermaker; – *tailor made* (spr. *meede*), met kleermakerssnit.

Taim, teem, teong of **taong, toüng** of **toöeng,** f. birmanische el (als koninklijke el ook s a n d a n g geheeten) = 0,485 meter.

Taipings, pl. chin. naam der tegen de Mandsjoe-dynastie in opstand gekomen bewoners van Z. China (van 1851—1866).

Tai-tsing, m. naam van de van 1644 tot 1912 in China heerschende dynastie der Mandsjoes.

Tajussú, (brazil. *tayaçú*, zwijn; port. *tajaçú*) z. p e k a r i.

Tak, m. lengtemaat in Anam = 10 fan = 6,388 m.

Taka, m. lengtemaat in Zansibar = 2 tobe = 7,315 m.

Takamahak, n. geneeskrachtig, welriekend hars, dat uit O. en W.Indië komt; het oost-ind. van *Cacophyllum tacamahaca* is geelachtig groen; het west-ind. van *Fagara octandra* lichtbruin.

Takel, n. (van onzekere afleiding), ook t a l i e, f. (van 't oude t a l e n, trekken) verzameling van touwen en katrollen, welker samenstel dient om met geringe krachtsaanwending groote lasten op te tillen; – **takelage,** f. takelwerk, touwwerk van een schip.

Taklidi-seïf, f. turk. (van 't arab. *taklîd*, omgording, en *seïf*, sabel, zwaard) sabelomgording van den sultan, eene ceremonie, die de plaats der kroning vervangt.

Takos, m. rekenmunt in Soerate = $^1/_{21}$ r o p ij of ongeveer $5^1/_2$ ct.

Takt, z. t a c t.

Taktiek, f. (gr. *taktikē*, d. i. eig. kunst der rangschikking, van *tássein*, in orde plaatsen) kunst of wetenschap der krijgswendingen of krijgsbewegingen (e v o l u t i ë n), kunst om een leger in de wapens te oefenen en in slagorde te stellen, krijgskunde, legerstrijdkunst, wapenkunst; oneig. middelen, die men gebruikt, weg, dien men inslaat, om in eene of andere zaak te slagen; – **taktikograaf,** m. schrijver eener **taktikographie,** f. of verhandeling over de taktiek; – **takticus,** m. wapen- of krijgskundige; – **táktisch,** adj. tot de krijgs- of wapenkunst behoorende.

Talaar, m. (van 't lat. *talāris*, *e*, tot op de enkels (*tali*) reikende of afhangende) lang plechtgewaad, sleepkleed, koningsmantel; lang opperkleed der r. kath. e. a. geestelijken; – **talariën,** pl. (lat. *talaria*) gevleugelde schoenen van Mercurius of van de beelden van dien god.

Talapoin, m. priester van B o e d d h a of F o (z. ald.); bij de bewoners van Siam, Laos en Pegoe, eene soort van bedelmonniken, ongeveer wat in China de b o n z e n zijn; ook zeer kleine oostindische aap.

Tálar of **táler,** m. poolsch (van het duitsch *thaler*, daalder) poolsche daalder van zes gulden, van 1794 tot 1814, ter waarde van 1 gld. 80 cent.

Talariën, z. ond. t a l a a r.

Talássus of **Talassius,** m. lat. Myth. god van het huwelijk, die sedert den sabijnschen maagdenroof te Rome vereerd werd (ontleend van den naam van een jongen Romein, door wien eene der sabijnsche schoonen werd geschaakt).

Talbotypie, f. (naar den uitvinder, den Engelschman F o x T a l b o t) kunst om lichtbeelden op papier voort te brengen = p h o t o g r a p h i e en k a l o t y p i e.

Tale, z. t a i l.

Taleb, m. turk. (arab. *tâlib*, partic. van *talaba*, zoeken) eig. zoeker, onderzoeker, navorscher; student; geleerde; in Berberije: licentiaat in de rechten.

Taledek, f. mal. dansmeisje; r o n g g e n g, z. a.

Taleman, m. zw. (van *tala*, spreken, en *man*, man) taalman, spreker van den boerenstand op de zweedsche rijksdagen.

Talént, n. (lat. *taléntum*, van 't gr. *talanton*, eig. weegschaal, gewicht) 1) bij de oude Grieken: hoogste eenheid van gewicht en geld; – het a t t i s c h t a l e n t bedroeg in ons geld ongeveer 2475 gl.; een talent goud deed naar attisch gehalte 10 talenten zilver; – 2) sedert 1836 een gr. gewicht van 100 m i n e s = 150 k i l o; – 3) oneig. als het ware het toegewogene, toebedeelde, het aanvertrouwde pond (bijbelsch), gave, natuurlijke aanleg, vatbaarheid en bekwaamheid, kunstvaardigheid, kunstvermogen; ook met bekwaamheid toegerust mensch, talentvol man; – **talentvol,** adj. vol natuurlijken aanleg en bekwaamheid.

Taleth, taleth gadol of liever **tallíth,** hebr. -rabbijnsch *tallîth*, van 't hebr. *tâlal*, bedekken) jodensluier, tempelsluier, vierkant wollen kleed met 4 z i z i t h (z. a.), waarmede de Joden bij het gebed in de synagoge zich het lichaam bedekken; ook doodskleed, doodshemd; vandaar: hij heeft zijnen t a l l i t h aan, hij krijgt den t a l l i t h, d. i. hij is nabij zijn dood, zijn ondergang.

Tali, m. ind. halssieraad, dat de Indiër zijne vrouw bij het trouwen om doet en dat zij tot aan zijnen dood draagt.

Tali-api, mal. n. vuurtouw, lont, die vroeger als lucifer dienst deed.

Talie, 1) z. t a k e l; – **taliën, optaliën,** aan een takel of trektouw ophijschen.

Talie, 2) oud-nederl. lengtemaat, zestiende deel eener oude el = 0,043 meter.

Talik, n. arab. (van *'alaka*, zwevend ophangen) liggende schrijfwijze der Perzen, later door de Turken inz. voor gedichten gebruikt.

talĭo, f. lat. (van *talis*, zulk, zoodanig, zoo gesteld) vergelding, beantwoording; – *jus taliōnis*, z. ond. *jus*; – **talions-systeem,** in het lijfstraffelijk recht: leerstelsel, dat op den grondslag der wedervergelding berust; – **taliōnisch,** adj. nw.lat. wedervergeldend, de wedervergelding betreffende.

Talipes, m. nw.lat. (van 't lat. *talus*, enkel, klauw) horrelvoet.

Talirion of **taleron,** n., pl. **taliria, talera,** nw.gr. (*talērion*, van het duitsch *thaler*, ons d a a l d e r, it. *tállero*) vóór 1866 grieksche zilvermunt van 5 drachmen, ongeveer = 2 gl. 8 ct. courant.

talis, e, lat. een zoodanige, zulk een; – *talis pater, qualis filius*, zoo vader, zoo zoon; – *qua talis*, z. ond. *qua*; – *talĭter qualĭter*, lat. zoo zoo, middelmatig, eenigszins, eenigermate, zoo wat.

Talismán, m. (fr. en sp. *talisman*, it. *talismano*, van 't arab. *'tilism*, *'tilsam*, tooverbeeld, pl. *'talâsim* en *'tilsamat*, ontleend aan 't mid.gr. *télesma*, wijding, inwijding, betoovering, tooverformulier = gr. *telos*) tooverkrachtig voorwerp, dat met bijgeloovige formaliteiten onder eene zekere c o n s t e l l a t i e (z. ald.) vervaardigd is; metalen figuur, waaraan de astrologen ingebeelde krachten toeschreven; toovermiddel, tooverbeeld, tooverring enz.; vgl. a m u l e t; – **talismánisch,** adj. tooverachtig; vgl. m a g i s c h; – **talismaticus,** lat. wonderen doende met talismans, bijnaam van Apollonius van Tyana (gest. 96 n. Chr.).

taliter qualiter, z. ond. *talis*.

talitha kumi, hebr. meisje sta op; naam van een verplegingsgesticht voor gevallen meisjes.

Talk, talksteen, m. (fr. *talc*, sp. *talco*, mid.lat. *talcus*, van 't arab. *talq*) weeke, vetachtige steensoort van groenachtig witte kleur, zie s t e a t i e t; – **talk,** f. (eng. *tallow*, deensch *talgc*, zw. hoogd. friesch *talg*) hardste vet der slachtbeesten, dat inz. tot het maken van kaarsen dient; – **talkaarde,** bitteraarde, z. m a g n e s i a; – **talkspaat,** n. bitterspaat, ruitenspaat, uit koolzure bitteraarde en eenig koolzuur ijzeroxydul bestaande.

Tállaro of **tállero,** m. it. (van het duitsche *thaler*, d a a l d e r) daalder, eene zilvermunt der voorm. republiek Ragusa, z. v. a. r a g u s i n o, v i s l i n o, z. ald.; voormalige venetiaansche zilvermunt van 10 *lire piccole*.

Tallevänen, pl. fr. Kmt. benaming der steenen potten, waarin men uit sommige streken van Frankrijk de boter verzendt.

Tallianine, f. zeker praeparaat, dat ziek vee wordt ingespoten.

Tállipotboom, m. (fr. *tallipot*, port. *talaga*, ceyl. *talgala*, maleisch *sariboe*, nw.-lat. *corypha*) palmboom met verbazend groote bladeren op het eiland Ceylon en in Malabar, schermpalm.

Tallith, z. t a l e t h.

Tallow, f. eng. talk.

tally-ho! engelsche jachtkreet.

Talmi, talmi-goud, n. op eigenaardige wijze verguld soort van messing, naar den uitvinder genoemd.

Tálmud, m. heb. (rabbijnsch *thalmoed*, d. i. eig. mondelinge leer, mondeling onderricht (v. *lâmâd*, slaan, afgericht worden, leeren, zich oefenen; *limmad*, leeren, onderwijzen; vandaar *talmîd*, leerling) tusschen de 2de en 6de eeuw

bijeengebrachte verzameling van joodsche overleveringen en wetten, welke de geheele leer en wetenschap van de Joden, het goddelijke en menschelijke recht bevat. Zij bestaat uit de m i s c h n a (rabb. *mischnâh*, d. i. eig. herhaling, verdubbeling, z. v. a. d e u t e r ō s i s, van 't hebr. *sjânâh*, zich veranderen, herhalen, n.l. herhaling en ontvouwing van de goddelijke wet), welke den eigenlijken tekst of grondtekst bevat en de g e m ā r a (*gemârâ*), welke de verklaring van den tekst, de opheldering der verschillende gevoelens en de beslissing van deze bevat, en ook bij uitsluiting t a l m u d heet; Joden, die den talmud aannemen, heeten **Talmudisten** of R a b b i n i e t e n, in onderscheiding van de K a r æ e r s of K a r a ï e t e n, die den Talmud en alle mondeling overgeleverde stellingen verwerpen.

Talón, m., pl. *talons*, fr. (spr. *talóñ*; provenç. en sp. *talon*, it. *tallone*, van 't lat. *talus*, koot, bikkel, hiltik) hiel, hak van den schoen; Mil. vooruitstek van den buitenmuur aan b a s t i o n s; spadevormig gereedschap bij gipswerk; in het kaartspel: stok, overschietende kaarten, stokkaarten, koopkaarten, die na het rondgeven of verdeelen nog overblijven; bij staatspapieren of effecten: papierstrook, van welke de coupons afgeknipt worden; – **talonneeren**, aandrijven, aanzetten; – **talonnier**, m. fr. (spr. *talonjé*) vaandelschoen, standaardschoen, bus of scheede, waarin de t a l o n of het benedeneinde van het vaandel bij het dragen gestoken wordt.

talpa, f. lat. mol; – **talpa** of **talparia**, f. nw.lat. Med. molshoofdgezwel; spekbuil aan het hoofd; ook laagmodel-kolbak, bij de artillerie ten onzent in gebruik, naar Russisch model genomen.

Talpatsch, z. t o l p a t s c h.

Talus, m., pl. **tali**, lat. koot, beentje, speelkoot, bikkel; teerling, dobbelsteen; nw.lat. (ook **talud**) glooiing, helling; – *en talus*, fr. (spr. *añ talu*) hellende, glooiende, schuin; – **taluteeren**, barb.lat. hellend maken, doen glooien.

Talweg, m. dui. lijn, die de laagste punten van een dal vereenigt en door stroomend water gevolgd wordt; vaargeul; ook weg in een dal.

Tamándoe of **tamándoea**, m. (brazil. *tamanduá*, port. *tamandúa*, sp. *tamandóa*) miereneter, mierenbeer, een tandeloos zoogdier in Z. Amerika.

Tamarinde, f. (it. en sp. *tamarindo*, fr. *tamarin*, nw.lat. *tamarindus indica*, van 't arab. *tamr-hindi*, d. i. indische dadel, van *tamr*, gedroogde dadel) plantengeslacht met slechts ééne soort, de *T. indica L.*, oostind. zure dadelboom of zonneboom en zijne geneeskrachtige peulvrucht; – **tamarinden-merg** (lat. *pulpa tamarindōrum*), zuurachtig zoet merg, tusschen de vliezen van de peulen liggende, hetwelk in apotheken gebruikt wordt voor bloedzuivering.

Tamarisk, f. of **tamariskenboom**, m. (lat. *tamariscus*, *tamărix*, *tamarice*, *tamaricum*; gr. *myrikē*) plantengeslacht met boomachtige struiken in het Oosten en in Z. Europa, welks zoutrijke asch in Frankrijk tot looien en verven gebruikt wordt.

Tambak, m. mal. vischvijver aan het strand.

Tambangan, f. mal. prauw, veerboot.

Tamboula, f. (vgl. t a b a l a en t a m b o u r) trommel der Negers van het hout van den trommelboom of t a m b o u l.

Tambour, m. fr. (it. *tambúro*, port. *tambor*, sp. *tambor*, *atambor*, provenç. *tabor*, van 't arab. en perz. *toemboer*, *timbâr*, *tamboer*, d. i. soort van cither en trommel; vgl. het arab. *tadl tebl*, perz. *tambal*, trommel) eig. trommel; gewoonlijk trommelslager, t a m b o e r, trommelaar; dichte verschansing van pallissaden; uitbouwsel of overdekte schutting aan deuren om tegen den wind te beschutten; – **tambourin**, m. (spr. *tañboereñ*) it. **tamburino** of **tamburéllo** (spr. *u=oe*), m. t a m b o e r ij n, kleine trommel, handtrommel, beltrommel, trommel met één vel en met bellen; naai- of borduurraam; ook spaansche en zuid-fr. vroolijke dans, op de g a v o t t e gelijkende, waarbij de danser zichzelven met de tamboerijn begeleidt; – t a m b o e r ij n-s t e e k, haaksteek; – **tambouren**, haken, met het haakje borduren of knoopen; – t a m b o e r e e r n a a l d, haak- of borduurnaald.

tamdíu, lat. zoo lang; iron. e e n t a m d i u, een manneke nauwelijks zóó groot.

Taménes, pl. sp. (sing. *tamén*) indische lastdragers.

tamen est laudánda volúntas, lat. toch is de wil te prijzen.

Tamfāna, z. T a n f a n a.

Tamis, m. fr. (spr. *tamí*; provenç. *tamis*, sp. *tamiz*, it. *tamiso*, *tamigio*, mid.lat. *tamisium*) haarzeef, t e e m s of t e m s; ook geglansde wollen stof (fr. *tamise*); – **tamiseeren** (spr. *s=z*), (fr. *tamiser*) zeven, doorzijgen, ziften.

Tammany-hall, eng. politiek-democratische club in New-York, genoemd naar een 18e eeuwsch Indianen-hoofd, die de blanken goedgezind was.

Tamoelen, pl. (inheemsch *tamil*) volk, meer dan 16 millioen zielen sterk, in Britsch Indië, van dravidischen oorsprong; vgl. d r a v i d i s c h e t a l e n.

Tampon, f. fr. (spr. *tañpóñ*; sp. *tapon*, ook fr. *tapon*, v. *tape*, mid.lat. *tappus*, nederl. t a p = stop) stop, tap, prop bij kanonnen; Med. stopsel of prop van linnenpluksel (c h a r p i e), watten, die in de natuurlijke en ziekelijke openingen van het lichaam wordt geduwd om het bloeden te stillen; – **tamponeeren** (fr. *tamponner*), met zulk een prop sluiten, toestoppen; – **tamponáde**, f. sluiting met een tampon.

Tamtam, f. (waarsch. een klanknabootsend woord) muziekinstrument der Chineezen en andere oostersche volken, in de gedaante eener c y m b a a l, dat met eenen stok geslagen wordt; soort g o n g z. a. en t o m-t o m.

Tamulecon, n. zenuwsterkend middel, ook middel bij i m p o t e n t i e, z. ald.

Tan, n. Chin. last, het grootste chin. en japan. handelsgewicht, ook p i k o l geheeten; het

heeft 100 kin of kat̆ties, elk van 16 lang, elk van 10 tsi, elk van 10 fen à 10 li = 60,45 tot 60,48 kilo; ook japansche akkermaat (z. tang).

Tanăgra, plaats in het oude Griekenland; terra cotta beelden, aldaar gevonden, waarvan vele onder invloed van Praxitele's kunst gemaakt zijn.

Tandak, z. tendak.

tandem, lat. eindelijk; – *tandem aliquando*, eindelijk eenmaal; – *tandem bona causa triumphat*, eindelijk zegepraalt de goede zaak.

Tandem, f. eng. soort van open cabriolet met twee paarden, het eene achter 't andere gespannen; rijwiel voor twee personen; – **tandemschakeling,** El. soort koppeling voor twee motoren.

Tandil, m. mal. hoofd van een troep arbeiders (koelies).

Tandoe, f. mal. draagstoel.

Tandoer, m. turk. (van 't arab. *tannoer*, oven, gloedpan) vierkante, met een kleed bedekte tafel, onder welke men een kolenbekken zet, waarover degenen, die zich willen warmen, hunne voeten houden.

Tändstickor, pl. zw. lucifers.

Tanfāna of **tamfāna,** f. bij Tacitus germaansche godin van het vuur en den haard (= lat. *Vesta*), wier woud en heiligdom door Germanicus verwoest werd; (de scytische *Tabiti*).

Tang, 1) n. soort van oost-indisch neteldoek.

Tang, 2) (ook **tan**) japan. vlaktemaat van 20 keng lengte en 15 keng breedte = 9,957 are.

Tanga, f. rekenmunt te Goa van 60 reis, 5 in een xerafin of pardoa; in Toeran (Turkestan) ook tenge, tenga, tonga (eig. tjanje) genoemd, van verschillende waarde, gemiddeld 35 centen.

tangeeren, lat. (*tangĕre*) aanraken; treffen, indruk maken; vermelden, aanstippen, gewagen; – **tangént,** f. (van 't lat. partic. *tángens*, aanrakend) aanrakingsstift, hamertje aan snaarspeeltuigen en speelwerken; – **tángens** of **tangénte,** f. Math. raaklijn, eene rechte lijn, die eene kromme (b. v. eenen cirkelomtrek) slechts in één punt raakt; de tangens van eenen (door twee stralen ingesloten) hoek of boog is de loodlijn, die op het einde van den eenen straal wordt opgericht tot aan het punt, waar zij de verlenging van den anderen straal raakt, of eig. de verhouding van die loodlijn tot den straal; de lijn, welke door de verlenging van den straal tot aan de doorsnijding van de tangens ontstaat, heet de secans van den hoek; – **tangenten-boussole,** f. toestel om de sterkte van een galvanischen stroom te meten door afwijking van een magneetnaald; – **tangentiale kracht,** f. kracht, door welke de planeten zich volgens de tangens van hare baan trachten voort te bewegen of zich van de zon te verwijderen, tegengest. van centripetale kracht; – **tangibel,** adj. (later lat. *tangibĭlis*) aanraakbaar; voelbaar; – **tangibiliteit,** f. nw.lat. raakbaarheid; voelbaarheid.

Tangim, f. encyclopedie van het Boeddhisme.

Tani, n. fijnste bengaalsche zijde.

Tank, m. indisch bak, reservoir voor (bad-) water en inz. voor petroleum; – **septic-tank,** door Cameron in 1895 uitgevonden filtreerend reservoir, waarin de septische stoffen van afvalwater onschadelijk worden gemaakt, een verbeterde rottingskelder dus.

Tankschip, n. schip van ijzer, vooral voor pertroleumtransport; – **tankwagen,** m. ketelwagen, voor vervoer van petroleum.

Tannim, pl. hebr. groote zeemonsters, draken, slangen, krokodillen.

Tannine, f. fr. (van *tanner*, looien, *tan*, run) looistof, eene bijzondere zelfstandigheid, die men vooral in de run of eikeschors vindt (z. v. a. scytogenium); – **tannalbine,** f. eiwitverbinding van tannine, als darmontsmettend middel in gebruik.

Tansa, f. tataarsche zilvermunt, ongeveer = 75 cent.

Tansi, m. pl. geletterden of geleerden in Tonkin, die al de lagere graden doorloopen hebben.

Tánsimat, tánzimat, m. arab. (*tansîm*, schikking, regeling, pl. *tansîmât*, v. *natsama*, nw.arab. *nasama*, schikken, regelen, vgl. nizam) regeling, verordening van de op 3 Nov. 1839 door den sultan Abdoel Medsjid gegevene hatti-sjerif (z. hatsjerif) van Gulhaneh of van de negende turksche grondwet.

tant, fr. z. ond. *tantum*.

Tantălus, m. gr. (*Tántalos*) fabelachtig koning van Phrygië en stamvader der Pelopiden, die door overmoed, verraad en vooral door wreedheid tegen zijnen eigen zoon Pelops de goden had beleedigd. In de onderwereld was hij gedoemd tot eene straf, bestaande in het lijden van den ondragelijksten honger en dorst, die hij vruchteloos zocht te stillen met de vruchten, welke boven zijnen mond hingen, en met het heldere water, waarin hij tot aan den hals was geplaatst; oneig. rijke vrek, iemand, die in den schoot des overvloeds gebrek lijdt; – **tantălusbeker,** Phys. beker, waarin een hevel zoodanig is aangebracht, dat, wanneer men daaruit wil drinken, al het vocht van onderen wegvloeit; doorgaans wordt de hevel verborgen door eene kleine figuur, die Tantălus voorstelt, tot wiens lippen het vocht rijst alvorens weg te vloeien; – **tantalus-kwelling,** f. hevige kwelling, sterk verlangen naar iets onbereikbaars, zooals Tantalus moest verduren; – **tantaliden,** pl. Myth. afstammelingen van Tantălus, inz. Agamemnon, Menelàus en Niŏbe, ook het geslacht der mineralen, dat het tantalium (z. ald.) bevat; – **tantálisch,** adj. op de straf van Tantalus gelijkende, onbevredigd naar iets hongerend of dorstend, vergeefs naar iets verlangend; ook wordt het woord gebruikt van een oxyde en van een zuur, door het tantalium (z. ald.) voortgebracht, en van de zouten, door dit oxyde gevormd; – **tantaliseeren** (spr. $s=z$), tandtergen, door misleiding de lusten prikkelen, vruchteloos doen smachten

of watertanden, niet te bevredigen begeerten inboezemen; – **tantálium of tantaal,** n. in 1801 ontdekt metaal (door Ekeberg, zoo genoemd, omdat zijn o x y d e in zuren, die het omgeven, als daarin onoplosbaar zijnde, zich niet verzadigen kan), ook c o l u m b i u m; – **tantaliumlamp,** f. El. gloeilamp, waarvan de geleider een tantaliumdraad is; – **tantalaten,** pl. tantaalzure zouten; – **tantaliet,** m. ook c o l u m b i e t, zeldzame, zwarte metallische delfstof, uit tantaliumzuur, mangaan- en ijzeroxyde bestaande.

Tantarella, f. liever t a r a n t e l l a (z. ald.).

Tante, f. fr. (met voorgeschoven *t* van 't oudfr. *ante*, provenç, *amda*, van 't lat. *amĭta*, eng. *aunt*) moei, vaders- of moederszuster; vrouw van den oom; – e e n l a s t i g e t a n t e, een onverdraagzame, ongemakkelijke vrouw.

tantum, lat. zoo veel; genoeg; – *tantum ergo*, een lied van aanbidding in de r.-k. kerk.;– *in tantum*, Jur. op ieder deel, zoo ver het strekt; – *tanti*, zoo veel waard, van zulke waarde; – *tanti non est*, 't is de moeite niet waard; – *tanti poenitēre non emo*, tot dien prijs koop ik het berouw niet; – *non tanto*, ital. Muz. niet te zeer; – **tantes,** pl. (van 't sp. *tanto*, pl. *tantōs*) in 't opperduitsch voor: speel- en rekenpenningen; – *tant*, fr. (spr. *tañ*) zoo veel, zoo zeer; z. ook onder o m e l e t t e; – *tant mieux* (spr. *tan mjeu*), des te beter; – *tant à tant*, fr. (spr. *tañ a tañ*) gelijk op, even veel (in het spel); – w ij s t a a n *tant à tant*, wij hebben beiden even veel punten, even veel partijen, ons spel staat gelijk; – *tant pis* (spr. *-pí*), des te erger; – **tantième,** n. fr. (spr. *tantjem'*) aandeel, iemands toekomend deel; aandeel in een inkomen, aandeel in de winst.

Tánya, f. hong. alleenstaand huis, herberg, hofstede.

Tanzimat, z. t a n s i m a t.

Tao, m. een der chineesche namen van 't Opperwezen; volmaakte rede, beschouwd in hare daden, de wet; – **Taoïsme,** n. godsdienst der chineesche secte van T a o s s e n, die den wijzen Laotse vereert als haar stichter, zonder hem te verstaan; – **Taossen of Taotsen,** pl. aanhangers van het Taoïsme; – **Taoteking,** m. woordelijk: boek der opperste rede, titel van het voornaamste werk van Taotse, een chineesch wijsgeer, die in het Taoïsme vereerd wordt.

Taong, z. t a ï m.

Taotai, m. gouverneur van een provincie in China.

Tápa, f. uit plantenvezels vervaardigd kleedingstuk op de Sandwichseilanden, dat om de schouders geslagen wordt en tot op de heupen nederhangt.

Tapabor, m. fr. (bedorven uit *cap á bord*, gerande muts of kap) reismuts, veldmuts met over de ooren nederslaande kleppen, karpoetsmuts, regenkap.

Tapage, n. fr. (spr. *tapáázj'*; van *taper*, slaan, kloppen; *tape*, tik, klap met de hand) geraas, gedruisch, gestommel, opschudding, leven; – **tapageeren,** razen, leven maken; – **tapageus,** adj. (spr. *-zjeus*) vol geraas, lawaaierig.

Tapanhaokánga, n. eig. negerhoofd; een mengsel of conglomeraat van ijzersteen in N.Amerika.

Tapas, m. skr. gloed, oefening, a s k e s e met 't doel dat de ziel tot God zal komen.

Tapazoeï, pl. naam van zekere dweepzieke vromen, die zich het vreeselijkst lichaamslijden tot een spel maken en zich ijzingwekkende boete-oefeningen opleggen.

Tape (spr. *teep*), f. eng.-amer. elektrische machine, ter opteekening voor het publiek van de prijzen ter beurze; – **tape-koers,** m., **tape-prijs,** m. koers, prijs, op verschillende gedeelten van een dag, zooals de tape die aangeeft.

tapeeren, fr. (*taper*) de haren met de kam opstrijken, opkuiven en krullen, ook t o u p e e r e n (z. ald.).

Tapeinōsis, tapinōsis, of **tapinōse,** f. gr. (*tapeinōsis*, van *tapeinoen*, vernederen, *tapeinós*, *ē*, *ón*, nederig, gering) vernedering, verootmoediging; Log. verzachting der uitdrukkingen.

Tapekong, n. chin. afgodsbeeld.

Tapeur, m. fr. (v. *taper*, slaan, kloppen) bij den dans spelend klavierspeler.

Tapijt, f. (van 't gr. *tápēs*, genit. *tápētos*, lat. *tapes*, *tapētum*, fr. *tapis*, provenç. *tapit*, sp. en port. *tapete*, *lapiz*, it. *tappeto*, hoogd. *tapete*; oorspr. misschien van 't perz. *tabseh*, *tabeh*) kamer- of vloerkleed, ook wandbedekking, behangsel; gewerkt tafelkleed; vandaar i e t s o p h e t t a p ij t b r e n g e n, iets voordragen, ter overweging voorstellen, tot het onderwerp van het gesprek maken, op de baan, ter tafel, ter sprake brengen; opwerpen; – o p h e t t a p ij t z ij n, onder handen zijn, behandeld worden, aan de beurt liggen ter eerste behandeling; – *le tapis brûle*, fr. (spr. *-tapi bruul'*) eig. het tapijt brandt, uitdrukking, die men bij het spel bezigt, wanneer een der spelers vergeten heeft in te zetten; – **tapisseeren,** f. (fr. *tapisser*, spr. *tapis-*) behangen, overtrekken, bekleeden (met tapijten, behangsel enz.); – **tapisserie,** f. tapijtwerk, behangsel, behangerswerk, kamerbekleeding; soort van borduurwerk, op gewerkte tapijten gelijkende; van hier: **tapestry,** n. soort tapijtstof; – **tapissier,** m. fr. (spr. *tapiesjé*) kamerbekleeder, behanger, tapijtwerker; – **tapissière,** f. groote vierkante wagen, met opgestopte zijwanden tot vervoer van meubelen enz., verhuiswagen.

Tapioka, f. meel uit de *Iatropha manihot*, z. m a n i o k.

Tapir, m. braz. (*tapy'ra*), ook a n t a, m. sp. en port. waterzwijn, woudkoe, amerikaansch rund met snuitvormigen neus, een zoogdier uit de orde der hoefdieren met korten slurf, komt in Ned.-Indië en China, als *indische tapir*, en ook, als *amerikaansche tapir*, in Z. Amerika voor.

tapisseeren, z. ond. t a p ij t; – **tapissendis,** m. fr. (spr. *tapi-sandi*) Kmt. geverfd katoen met doorloopende kleuren.

Tapisserie enz., z. ond. t a p ij t.

Tapsel, n. gestreept grof oostind. katoen, meestal van blauwe kleur.

Taptoe, f. nederl. (van tap, tapperij, eig. de herberg- of kroeg-toe) tromgeroffel of (en) trompetgeschal, dat des avonds de soldaten naar hun nachtkwartier roept en vroeger den tappers gebood te sluiten.

taquineeren, f. (*taquiner*; spr. *qu=k*; van *taquin*, karig, schriel; eigenzinnig, dwarsboomend, it. *taccagno*) plagen, kwellen, harrewarren over onbeduidende dingen; – **taquinerie,** f. plagerij, twist of gekibbel over kleinigheden.

Tar, eng. teer, ook pikbroek (spotnaam voor matrozen).

Tara of **tarra,** f. it. sp. en provenç. (fr. *tare*, v. 't arab. *tarah*, d. i. eig. wijd, ver af, van *taraha*, wegwerpen, verwijderen) Kmt. aftrek, hetgeen voor de verpakking (vat, zak enz.) van het bruto-gewicht wordt afgetrokken; vgl. netto; – *sopra tara*, it. boven de gewone tarra toegestane aftrek; – **tara-** of **tararekening,** berekening van de tarra, van het zuiver gewicht eener waar voor hare inpakking in vaten, kisten enz., aftrekrekening; – **tareeren,** het gewicht van de verpakking bepalen of berekenen.

Tárabat, m. arab. (*d'harabat*, slag, van *d'haraba*, slaan, fr. *tarabat*) klepper of ratel, waarmede de kloosterlingen van sommige orden des nachts tot het gebed gewekt werden.

Tarabieten, pl. sp. en zuidamer. touwbruggen.

Taraboeka, f. turk. met klokjes of schelletjes omhangen tamboerijn, ter begeleiding van 't gezang in Turkije, handtrommel.

Tarai of **Tarjâni,** pl. woudrijke moerassen aan den zuidvoet van den Himalaja.

Tarakánen, pl. russ. (*tarakán*, poolsch *dragan* en *karaczan*) zwarte huiskevers, kakkerlakken (z. ald.), bij Blumenbach ook tarokanen geheeten.

Tárant, m. met de gentiaan verwante plantensoort; blauwe tarant (*Swertia perennis*, L.).

Tarantass, m. russ. reiskoets.

Tarantúla, f. (van 't it. *tarántola*) vergiftige spin in Italië, inz. bij de stad Taranto (Tarente); ook in het warme gedeelte van Azië en Amerika; – **tarantísme, tarantulísme,** n. nw.lat. tarantulabeet of -steek en de vermeende daardoor ontstane slaapziekte, die enkel door veel beweging, inz. door dansen, kan genezen worden, tarantula-dans; danswoede, dansziekte, St.-Vitus of Veitsdans; – **tarantélla,** it. of **tarantélle,** fr. f. volksdans en daarbij behoorende wijs, inz. op Sicilië en in Calabrië, naar de stad Taranto genoemd; – **tarantŏla,** f. blauw laken, dat te Napels vervaardigd wordt.

Taras of **tarras,** m. (vgl. het boheemsch *taras*, bolwerk van aarde, aarden wal, terras, mid.lat. *tarrassaria*) voorheen soort van grof geschut.

Taráxis, f. gr. (van *tarássein*, oproerig maken) in opschudding brengen; Med. stoornis, wanorde, onrust, beroering; roering, inz. in het onderlijf; ook lichte ontsteking van het bindvlies van het oog; – **taraxăcum,** m. nw. lat. of leontŏdon, plantengeslacht: leeuwentand, paardenbloem, een zeer heilzaam gewas (*Leontŏdon taraxăcum*), zoo geheeten, omdat het, bij groote hoeveelheden gebruikt, roering in het lijf en buikloop veroorzaakt.

Tarboesch, m. turk. (van 't perz. *sarpoesch*, hoofd-bedekking, van *sar*, hoofd, en *poesch*, bedekking, kleeding) in Egypte roode wollen muts met donkerblauwen kwast = turk. fes of fez (z. ald.).

tardeeren, lat. (*tardāre*, fr. *tarder*) talmen, dralen, sammelen, vertoeven, vertragen, verwijlen, ophouden, lang uitblijven; – *tardándo* of *tardáto*, it. Muz. dralend, slepend; – *tardif*, fr. (spr. *tardíêf*) langzaam, traag, dralend, nalatig; laat rijp, zich laat ontwikkelend; – **tardigráden,** pl. nw.lat. langzaamloopers, traaggangers, luidieren, naam van zoogdieren, die door de bewerktuiging hunner voeten slechts zeer langzaam kunnen loopen; ook eene soort van infusie-diertjes; – **tardigrádisch,** adj. langzaam voortgaande; – **tardiloquéntie** (spr. *t=ts*), f. het langzaam spreken; – **tarditeit,** f. langzaamheid, traagheid; – *tardivus, a, um*, nw.lat. Bot. laat; – *tardo*, it. (lat. *tardus, a, um*) Muz. langzaam, talmend.

tarde venientibus ossa, lat. die te laat (aan tafel) komen, vinden de beenderen, d. i. den hond in den pot.

Tare of **tarre,** malabaarsche zilvermunt, ongeveer 2 ct. courant.

tareeren, z. ond. tara.

Target, n. eng. (spr. *tárdzjit*) schild der schotsche bergbewoners, schotsch schild, beukelaar.

Targum, m. chald. (eig. verklaring, van *targein*, verklaren, vertolken; vgl. dragoman), pl. **targúmen** (*targumîm*), oude overzettingen der bijbelsche boeken van het Oude Testament in de chaldeeuwsche taal.

Tarhónya, f. hong. (v. *tarhó*, zure melk) met melk en eieren bereide meelspijs.

Tari, 1) m. palmbrandewijn uit O.Indië.

Tari, 2) z. taro 1).

Tarief, n. (fr., eng. en hoogd. *tarif*; it. *tariffa*, sp. *tarifa*, van 't arab. *ta'rîf*, verklaring, naricht, aanwijzing, van *tarafa*, kennen, inzien; verklaren, aanwijzen enz.) warenlijst, goederenlijst, warenaanslag, prijsopgave, lijst, die den prijs van zekere waren of wel de in- en uitgaande en doorvoerrechten opgeeft; in 't algemeen bepaling van kosten, ongelden enz.; – tol-tarief, tollijst, lijst van de verschillende inkomende en uitgaande rechten; – munttarief, munttafel over de verhouding en vergelijking van de munten; – **tarifeeren** (fr. *tarifer*), tot een tarief brengen, vaststellen; – **tarifeering,** f. schatting, waardeering; – **tariefmeter,** m. El. hoogstverbruikmeter, tot bepaling van het tarief, dat een verbruiker van elektrischen stroom per eenheid moet betalen; – **tarieven-oorlog,** m. twist tusschen twee staten op handelsgebied, die door het heffen van hooge invoerrechten op elkanders goederen, elkander trachten te benadeelen.

Tarin, tarino, z. taro 1).

Tarini, m. westindische boom, welks hout als verfstof wordt aangewend, onecht braziliehout.

Tarja, f. sp. (spr. *tarcha*), pl. **tarjas,** oude spaansch-navarreesche rekenmunt = $^1/_4$ koperreaal.

Tarlatan, n. fijne, lichte mousseline voor balkleederen van dames.

Tarm, m. (van 't lat. *terminus*, grenspaal, eindpaal, uiterste) in den scheepsbouw: staanman, naam der stutten, die boven de boorden van een schip uitsteken.

Tarma, f. it. (eig. mot, mijt, van 't lat. *tarmes*, houtworm) gewicht in Venetië = 3 s c r u p e l.

Taro, 1) **tarino, tarin, tari,** m. it. voormalige rekenmunt op Malta = $^1/_{12}$ s c u d o, in Napels en op Sicilië van verschillende waarde.

Taro, 2) z. t a r r o.

Tarok, n. (it. *tarocco*, pl. *tarocchi*, fr. *tarots*) zevenkoningsspel, een waarschijnlijk uit Egypte afkomstig kaartspel met 78 bladen, waaronder 22 t a r o k s of troeven, onder welke de XXI, de p a g a t en de e x c u s e de belangrijkste matadors zijn; alle andere bladen, die niet tot de taroks en figuren behooren, heeten l a d o n s; – **tarok-hombre,** n. uit tarok en omber samengesteld spel, het omberspel met tarokkaarten, dat in de plaats van het eigenlijke tarok is gekomen.

Tarókan, z. k a k k e r l a k.

Tarolos, m. turk. zilvermunt = 1 gld. 50 ct.

Tarpejische rots, f. gedeelte van den Capitolijnschen heuvel te Rome, vanwaar de misdadigers neergestort werden.

Tarra, z. t a r a; – **tarras,** z. t a r a s en t r a s.

Tarri, korenmaat te Algiers.

Tarro of **taro,** f. onder water in 't groot aangebouwd wortelgewas, dat veel op onze beetwortel gelijkt, op de Sandwichseilanden en elders in Oceanië enz. (*Arum* of *Caladĭum esculĕntum*, L.), waaruit de inlanders hun hoofdvoedsel, p o ë geheeten, bereiden.

Tarsia, f. it. ingelegd werk, houtmozaïek, z. i n t a r s i a t u r a.

Tarsjisch, m. hebr. edelsteen, turkoois, chrysolith of topaas.

Tarsus, m. gr. (*tarsós*, in 't alg. breede vlakte) voetzool, voetwortel; kraakbeen der oogleden; – **tarsophȳma,** n. Med. gezwel aan den voetwortel; gezwel aan het kraakbeen der oogleden.

Tartaan, z. t a r t a n e.

Tartaar, m., minder gebruikelijk, maar beter **Tataar,** perz.-turk. (*tâtâr*, *tatâr*, *tatar*) in de middeleeuwen verzamelwoord (collectief) voor verscheiden krijgshaftige volken in Midden-Azië; tegenwoordig een met de Turken verwante volksstam in de noordelijke, aan de Zwarte Zee gelegen landen; zij zijn wegens hunne snelheid en plaatselijke kennis beroemd, waarom zij in Turkije als k o e r i e r s gebruikt worden; – **tartarenbericht,** n. ongegrond, weinig geloof verdienend bericht (sedert den Krimoorlog, 1854—56, toen een Tartaar het valsche bericht van den val van Sebastopol bracht); – *à la Tartare*, fr. (bij gerechten) op zijn Tartaarsch, half rauw; – **tartaarsch,** beter **tataarsch,** adj. den Ta(r)taren eigen, toebehoorend enz.; – **Tartarije,** beter **Tatarije,** n. land der Ta(r)taren.

Tartaglia, m. it. (spr. *-tâlja*; van *tartagliáre*, stotteren, stamelen; provenç. *tartagliar*, sp. *tartalear*) karaktermasker van het napolitaansche volksblijspel.

Tartan, m. assyr. opperveldheer, zie 2 *Kon.* 18, 17; *Jez.* 20, 1.

Tartan, f. schotsche bonte, geruite wollen of zijden stof; ook schotsche mantel, z. v. a. p l a i d.

Tartáne, f. (it. en sp. *tartána*, fr. *tartane*, van 't arab. *tarradoen*, klein snelzeilend schip) soort van kleine schepen met éénen mast, voor de vischvangst op de kusten der Middellandsche zee; in Spanje, inz. in Catalonië en Valencia: reiswagen met 2 wielen van voren en achteren open, van zijbanken voorzien en met linnen overdekt, bankwagen.

Tartărus, m. lat. (v. 't gr. *Tártaros*) doodenof schimmenrijk, onderwereld, ook O r c u s; inz. onderaardsche strafplaats der titans en doemelingen, hel, in tegenst. met e l y s ĭ u m; Chem. wijnsteen (vgl. *cremor tartări*); – *tartărus albus*, witte wijnsteen; – *t. boraxátus*, boraxwijnsteen; – *t. crudus*, rauwe wijnsteen; – *t. depurātus*, gezuiverde wijnsteen; – *t. emetĭcus* of *stibiātus*, braakwijnsteen, wijnsteenzure antimonium-potasch, tartras kalico-stibicus; – *t. ferrātus*, ijzerwijnsteen; – *t. ruber*, roode wijnsteen; – *t. solubĭlis*, oplosbare wijnsteen; – *t. vitriolātus*, onzijdige zwavelzure potasch (ook d u p l i c a a t of p o l y c h r e s t-z o u t en natuurlijk voorkomend: **tartarine**); – **tartariméter,** m. wijnsteenmeter; – **tartariseeren** (spr. *s*=*z*), barb. lat. met wijnsteen zuiveren; – **tartarieten** of **tartrāten,** pl. wijnsteenzure zouten.

Tartelétte, f. fr. (van *tarte*, taart) taartje, room- of fruittaartje.

Tartíne, f. fr. (verwant met *tarte*, taart) dun sneetje brood, boterham.

Tartuffe, m. (fr. *Tartufe*; spr. *tartüúf*) eig. naam van een schijnheiligen huichelaar, die de hoofdpersoon is in een beroemd blijspel van M o l i è r e (de naam is ontleend van 't ital. *tartufo*, truffel, die de geliefkoosde spijs van dien huichelaar was); vandaar in 't alg. huichelaar, schijnheilige bedrieger en booswicht, goddelooze fijnman; – **tartufferie,** f. schijnheiligheid, huichelarij, valsche vroomheid; – **tartuffiseeren** (fr. *tartufier*), huichelen enz.

Tas, m. (fr. *tas*, provenç. *tatz*, angels. *tass*) hoop, stapel, inz. van hooi, koren; – **tassen** (fr. *tasser*, *entasser*, reeds in mid. hoogd. *tassen*), ophoopen, opstapelen.

Tasajo, n. z. c h a r q u é.

Tascodrugieten, m. pl. montanistische secte der 4de eeuw in Phrygië, die een voortdurend stilzwijgen voorschreef, *Ps.* 141,3.

Tasis, f. gr. (*tăsis*, van *teinein*, uitstrekken spannen) spanning, uitzetting, uitrekking.

Tasliech, tashlik, hebr. („Gij zult werpen",

Micha 7, 19) nieuwjaarsgebruik bij de Joden, nam. het uitschudden van 't kleed, d.i. afschudding van zonden.

Tassao, m. port. z. c h a r q u é.

Tasse, f. fr. en hoogd. (it. *tazza*, sp. *taza*, van 't arab. *'tâs*, *'tassah*, *'ftassat*, nap, bekken, van *'tassa*, indoopen) kopje, kleine schaal, drinkschaal, inz. voor warme dranken.

Tasten, pl. hoogd. (van t a s t e n, it. *tastare*, oudsp. en provenç. *tastar*, fr. *tâter*, van 't later lat. *taxāre*, aanraken; it. *taste*, greep aan de luit) toetsen (fr. *touches*), klavieren, c l a v e s aan orgels, piano's enz.; – **tasteninstrumenten,** pl. snaar- of blaasspeeltuigen, die van toetsen of kleppen zijn voorzien; – **tastatuur,** f. (it. *tastatura*) toetsbord, klavier- of greepwerk (vgl. c l a v i a t u u r, m a n u a a l en p e d a a l); – *tasto solo*, it. het aanslaan der enkelvoudige bastonen, zonder accompagnement; – **tastiéra,** f. it. toetsbord; – *sulla tastiéra* (spr. *soella-*) beteekent bij strijkinstrumenten, dat de snaren zeer ver van den kam moeten gestreken worden.

Tataar, z. T a r t a a r; – **tatar-aga,** m. turk. directeur der koerierposten; – *tataricus, a, um*, lat. Bot. tartaarsch, uit Tartarije afkomstig.

Tate, m. joodsch-duitsch vader.

Tatianísten (spr. *ti=tsi*), m. pl. gnostische secte, in de 2de eeuw door T a t i a n u s uit Assyrië gesticht, ook S e v e r i a n e n en E u k r a t i e t e n geheeten.

tatillonneeren, fr. (*tatillonner*, spr. *tatilj-*; van *tâter*, aanraken, voelen) rondsnuffelen, zich om kleinigheden bekommeren; ook wauwelen, kletsen, al te wijdloopig verhalen; – **tatillonnage,** fr. (spr. *tati-ljonáázj'*) snuffelarij, kleingeestigheid; gesnap, gerel, gewauwel; – **tatonneeren,** fr. (*tâtonner*) rondtasten; Pict. eene onvaste hand hebben, met vreesachtige of schroomachtige hand werken; weifelend handelen.

tatoueeren, (spr. *tatoe-*; fr. *tatouer*, eng. *to tattoo, tattow*; van polynesischen oorsprong: in de taal van Tonga *tattaoe*, van de Marquesas *tatoe*, van Tahiti *tatnoe*, dat in 't alg. teeken, teekening, schrift, schilderwerk en, zooals het nieuw-zeelandsche *tataoe*, tellen, rekenen beduidt) het lichaam met verschillende figuren beprikken, over welke men vervolgens een kleurend vocht wrijft, zooals bij vele volksstammen, o. a. in Ned. Oost-Indië voorkomt, en vroeger nog meer algemeen was; zie in den Bijbel *Leviticus* 19, 28.

Tattersall, m. eng. een het eerst door R. Tattersall in 1777 te Londen gestichte, nu ook in andere groote steden bestaande paardenbeurs voor s p o r t- en paardenvrienden, tot verkoop van paarden, afrekening van weddenschappen enz., z. c o r n e r.

tat twam asi, Skr. dat zijt gij; bekende woorden uit de Veda's, waardoor gewezen wordt op den samenhang van alle dingen, de ziel (âtman); het is de kernspreuk in de monistische atmaleer.

Tatu, braz. en port. (sp. *tato*) gordeldier, z. v. a. a r m a d i l.

Taureadór, n. (van 't gr. *taurea, dora*, van *tauros*, lat. *taurus*, stier, en *dorá*, vel) eig. vel van runderleder; zweep, geesel, bullepees; – **taurilliën,** lat. (*taurilia*) en **taurobolien,** gr. pl. stierenoffers ter eere van Cybele of Rhea; – **taurokólla,** f. gr. (van *kólla*, lijm) stierenlijm, uit de pooten, ooren en pezen van het rundvee, de beste dierenlijm; – **tauromachie,** f. stierengevecht, kunst om stieren te bevechten; – **taurophaag,** m. stiereneter; – **tauroph̆onus,** m. stierendooder, bijnaam van Hercules; – **taurus,** m. het 2de der 12 sterrenbeelden van den Dierenriem.

tauricus, a, um, lat. Bot. taurisch, van 't Taurische gebergte.

Taut, z. T h o t.

Tautocísme, n. nw.lat. (van 't gr. *tautó*, samengetr. uit *to autó*, hetzelfde) Log. hinderlijke gelijkluidendheid van dicht bijeenstaande lettergrepen of woorden, of ophooping van gelijkluidende of in klank naar elkander te veel zweemende plaatsen; – **tautochróne,** f. gr. Matth. z. v. a. i s o c h r o n e (z. ald.); – **tautochrónisch,** adj. gelijktijdig, gelijkdurend; – **tautochronísme,** n. gelijktijdigheid; – **tautográm,** n. gelijklettergedicht, met dezelfde aanvangsletters der regels of woorden; – **tautologie,** f. (gr. *tautología*) onnoodige herhaling van het reeds gezegde, woordverspilling, woordherhaling; vgl. p l e o n a s m e; – **tautológisch,** adj. hetzelfde zeggend, gelijkluidend, onnoodig herhaald; – **tautometrie,** f. gelijkmatigheid, stipte en slaafsche herhaling van dezelfde versmaten; – **tautophonie,** f. voortgezette herhaling van denzelfden toon, gelijkluidendheid.

taveleeren, fr. (*taveler*, v. *table*, oudfr. *tavele*, bordspel, damspel, dus oorspr. het aanzien van een dambord geven) Pict. spikkelen, vlekken.

Tavern, f. eng. (spr. *tévvern*) z. v. a. het fransch **taverne** = t a b e r n e, z. ald.; ook naam van openbare eetinrichtingen, volksgaarkeukens, te Londen, waar men zeer goed en tamelijk goedkoop bediend wordt; – **tavernicus,** m. mid.lat. voorzitter der magnaten in Hongarije, aartsstadhouder.

Tavŏla, f. it. (*távola* = lat. *tabŭla*, plankje) in Noord-Italië vroeger vlaktemaat = 1 vierk. p e r t i c a of $^1/_{100}$ g i o r n a t a (z. ald.); – **tavoletta** of **tavolózza,** f. verfbord, palet.

Tawár, towár, m. russ. waren, snuisterijen.

Tawied, f. arab. geloofsleer der Mohammedanen, ook *oessoel* genoemd.

Taxaceën, pl. plantenfamilie uit de klasse der coniferen.

Taxe, f. fr. (provenç. en mid.lat. *taxa*, v. 't lat. *taxāre*, schatten) vastgestelde prijs, schattingsprijs, waarde-aanslag, waardebepaling, prijsvoorschrift of prijszetting, broodzetting; belasting, hoofdgeld; – *taxa stolae*, mid. lat. z. v. a. *jura stolae*; – **taxeeren,** lat. (*taxāre*) schatten, waardeeren, de waarde of den prijs bepalen; aanslaan, eene belasting opleggen; ook beschuldigen, berispen, wraken; – **taxātum,** m. het geschatte, bepaalde; – *pro taxāto*, (iets over-

nemen) voor het geschatte of den geschatten prijs; – **taxātie** (spr. *tie* =*tsie*), (lat. *taxatĭo*) prijs- of waardebepaling, schatting of waardeering eener **zaak**, aanslag; ook **taxeering**; – **taxātor,** m. nw.lat. schatter, prijszetter, waardebepaler, fr. t a x a t e u r; – **taxameter, taximeter,** contrôletoestel, om de afgelegde afstanden met een huurrijtuig aan te wijzen; – **taxi-auto** of **taxi,** f. huurautomobiel, taxameter-automobiel, met vast tarief van prijzen.

Taxis, f. gr. (van *tássein*, stellen, schikken) in 't alg. rangschikking, plaatsing; inz. slagorde, gelid; ook legerafdeeling; Chir. kunstmatige terugbrenging van de uit hunne natuurlijke ligging geweken deelen, b. v. van een breuk, door enkele samendrukking daarvan; – **taxiárch,** m. (gr. *taxiarchos*) aanvoerder eener groote legerafdeeling, veldoverste; – **taxiarchīe,** f. post van zulk een aanvoerder, aanvoerderschap; – **taxidermīe,** f. (juister d e r m o- of d e r m a t o t a x i s, van *derma*, huid) eig. het schikken der huid; het kunstmatig opvullen der dierenhuiden; ook aanwijzing om dieren naar den regel op te zetten en te bewaren; – **taxidermist,** m. opzetter van dieren; – **taxiderm,** f. opgezet dier; – **taxidermie,** f. kunst om dieren op te zetten; – **taxiologīe** en **taxionomīe,** f. leer der rangschikking, s y s t e m a t i s m e.

Taxisboom, z. t a x u s.

Taxŏdon, n. gr. eigenaardig voorwereldlijk dier, van de grootte van den olifant, in Amerika gevonden.

Taxus of **taxisboom,** (gr. *táxos*, lat. *táxus*) ijve, ijveboom, een naaldhoutboom met vergiftige eigenschappen.

tayau, tayaut of **taïaut,** fr. (spr. *tajó*) ho, ha, ho! toeroep van den jager aan de honden, als hij het hert ziet.

Tay-toec, m. titel, dien in China de vermoedelijke erfgenamen der kroon droegen.

tch- (*russische, turksche en indische woorden, die soms, vooral door de Franschen, met deze aanvangsletters geschreven worden, zoeke men op* **tsj**–).

Te, benaming van vele mijnfornuizen van den vorm eener **T,** om eenig werk te doen springen; ook een winkelhaak van den vorm der T.

Teacosey, teacosy, f. eng. warmhouder van den trekpot, theemuts; – **teaën** (spr. *tie-ën*), verhollandscht Engelsch de middagthee gebruiken; – **teagown,** n. (spr. *goun*) theekleedij, damesjapon, die bij de five-o'clock tea gedragen wordt.

Teakhout, ook **tek-** of **tiekhout,** n. malabaarsch (*theka* of *tekka*) zeer vast en duurzaam hout voor den scheepsbouw, van den ind. tiekboom (*Tectonĭa grandis*), bij ons geheeten d j a t i-h o u t, z. ald.

Team, n. eng. toom, in de sporttaal: groep spelers, soms 11, soms 13.

Teatotaler of **teatótaller,** ook **teetótaler,** m. eng. (spr. *tie*–; v. *tea*, thee, en *total*, geheel, dus woordelijk: geheel en al thee, slechts thee; v. a. van het beweerde Iersche *teetotal*, geheel en al; het woord dat de stotterende afschaffer deed hooren toen hij zeggen wilde „total-abstinence", d. i. geheel-onthouding) geheelonthouder, iemand, die zich alle bedwelmende dranken, geen uitgezonderd, onbepaald en onvoorwaardelijk ontzegt; – **teatotalisme,** n. geheelonthouding.

Teberāras, m. pl. perz. bedelmonniken in Perzië, op de wijze der Derwischen.

Tebéth, m. 4de maand van 't burgerlijke en 10de maand van 't kerkelijke jaar bij de Joden, aan onzen December beantwoordende.

Tebīb, m. arab. (*thabīb*) arts.

Tecĕdon, f. (gr. *tēkedōn*, v. *tēkein*, smelten, zich oplossen enz.) tering, uittering.

Technematotheek, f. gr. (v. *téchnēma*, iets kunstig bewerkts, kunstwerk, van *technān*, kunstig arbeiden, *technē*, kunst) kunstmaker, kunstverzameling; – **techniek, technīka,** f. (gr. *technikē*, van *téchnē*, kunst) in het alg. kunst en nijverheid; uitwendige kunstmatigheid of kunstbedrevenheid, kunstvaardigheid, handgrepen; kunstleer, leer der kunstregelen, leer van de regelmatige behandeling van het uitwendige (materiëele) deel der beeldende kunsten; kunsttaal, kunstwoordenleer; – **technicum,** n. vakschool voor technologen, industrieschool; – **technicus,** m. kenner der techniek, kenner en beoefenaar der uiterlijke kunstregelen; iemand, die met den aanleg en de werking der inrichtingen en werktuigen voor industrie bekend is, kenner van een bepaald bedrijf; – **téchnisch,** adj. (gr. *technikós, e, ón*) kunst- of handwerkmatig, tot de nijverheid of de kunst behoorende, volgens de kunsttaal; – t e c h n i s c h e u i t d r u k k i n g e n (lat. *termini technĭci*, vgl. *termĭnus*), kunstuitdrukkingen, kunstwoorden, eigenaardige benamingen van voorwerpen, die bijzonder aan een kunst of aan een bedrijf toebehooren, eigen bewoordingen van eene kunst, een bedrijf of handwerk; – t e c h n i s c h e v e r z e n, m n e m o t e c h n i s c h e v., verzen, die gemaakt zijn om het geheugen te ondersteunen, geheugenrijmen; – **technicisme,** n. nw.lat. behandeling volgens de voorschriften van de kunst of het bedrijf; – **technoglýph,** m. gr. kunstig gesneden steen; – **technolexicon,** n. kunst-, vakwoordenboek; verzameling van woorden, vooral vreemde, die in zekere kunst of zeker vak van nijverheid in gebruik zijn; – **technolíth,** m. kunststeen, kunstige steenmassa; – **technologīe,** f. kunstleer, bedrijfsleer, kunst- en handwerksbeschrijving of -geschiedenis; – **technoloog,** m. iemand die de technologie bestudeerd heeft; – **technologisch,** adj. kunstbeschrijvend, bedrijfskundig, tot de kunst- of bedrijfsgeschiedenis behoorende; – **technomórphen,** pl. beeldsteenen; – **technopægnion,** n. kunstaardigheid, kunstig speelwerk, inz. gedicht van kunstigen, moeilijken vorm, b. v. met regels, waarvan de begin- of eindletters iets bijzonders beteekenen; bekend in dezen is Ausonius. Zie *paegnia*.

Techum sabbath, m. hebr. sabbathsgrens, sabbathsweg, z. s a b b a t h.

tectum, n.lat. (van *tegĕre*, dekken) dak; - *sub tecto coeli*, onder het dak van den hemel, onder den vrijen of open hemel, in de open lucht; - *tecte*, adv. bedekt, overdekt, verborgen, geheim, heimelijk, onder de hand; - *tecto nomine*, met bedekten, verzwegen naam; - **tectuur,** f. bedekking, bedeksel, papieren bedekking van een waszegel, van een artsenijglas enz.

Te-Deum of **Tedéum,** n. (van de lat. aanvangswoorden: *Te Deum laudāmus* etc., d.i. U, o God! loven wij enz.) ambrosiaansche lofzang, door den H. A m b r o s i u s, bisschop te Milaan, in de 4de eeuw gemaakt; in 't algemeen lofzang, inz. bij behaalde overwinningen.

tediëus, z. t æ d i ë u s.

Teem, z. t a ï m.

Teetotaler, z. t e a t o t a l e r.

Tefilla, tefillien, tefillim, zie t e p h.

Tefoen of **Tefnet,** f. egyptische godheid, die met een leeuwenkop wordt afgebeeld.

Tefterdar, z. d e f t e r d a r.

Tegalveld, n. ind.-holl. droog rijstveld, dat enkel van den regen water ontvangt, z. v. a. t i p a r b o u w.

tegeeren, lat. (*tegĕre*) bedekken, verheimelijken; - **tegumént,** n. (lat. *teguméntum*) in 't algem. bedekking; inz. huidvlies, vliezig bekleedsel.

teiferin, z. t ij f e r e n.

Teint, n. fr. (spr. *teǹ*; van *teindre* = lat. *tingĕre*, verven) kleur, tint, gezichts- of huidkleur; Pict. graad van sterkte, dien men aan de kleuren geeft; huid, vel; - **teinte de passage,** fr. (spr. *teǹt' de passaazj'*) overgangskleur, eene bij het draaien van den analysator in den saccharimeter zich snel vertoonende en weder verdwijnende kleur; - **teintuur,** f. (spr. *teǹtúúr*) verf, kleurend vocht, vloeiende verfstof, verving, kleuring (vgl. t i n c t u u r); oneig. oppervlakkige kennis.

Teiresias, z. T i r e s i a s.

Tekkie, turk. (*tekkiéh*) klooster van derwischen, monnikenklooster in Turkije.

Tekmársis of **tekmárse,** f. gr. (van *tekmairein*, aanduiden, kenmerken; uit kenteekens vermoeden; van *tékmar*, kenteeken) het gissen, vermoeden of opmaken uit kenteekens; inz. Med. gissing, het vermoeden aangaande de verborgen ziekteverschijnselen of -toevallen.

Teknogonie, f. (van *téknon*, kind) kinderteling of -verwekking, kinderwording, ook **teknopœïe;** - **teknoktonie,** f. gr. kindermoord; in het strafrecht: kindermoord, dien eene moeder aan haar pasgeboren kind begaat.

Teko, m. naam, dien men op Bangka geeft aan het kind van eenen Chinees en eene Maleische.

Tekst, m. (van het lat. *textus*, eig. het geweven; vervolgens in het algemeen samenvoeging, van *texĕre*, weven enz.) samenhangende woordverbinding van eene rede of een geschrift, grondtaal, hoofdgeschrift, hoofdwoord van een schrijver, in tegenstelling met de aanmerkingen, noten, kantteekeningen, glossen enz.; inz. bijbelsche grondspreuk, bijbelplaats, grondslag, grondstof eener leerrede; vandaar oneig. vermaning, terechtwijzing, bestraffing, b. v. i e m a n d d e n t e k s t l e z e n, hem zijnen plicht voorhouden, doorhalen enz.; woorden van een zangstuk, in tegenst. met de muziek, b. v. o p e r a - t e k s t, t e k s t b o e k enz.; ook benaming eener soort van drukletters tusschen p a r a g o n en a u g u s t ij n (z. d r u k l e t t e r s); - **textiel,** adj. wat met de weefkunst in verband staat; - **textielindustrie,** f. weefnijverheid, weefkunst (spinnen, weven, vlechten, knoopen enz.); - **textuur,** f. lat. (*textúra*) weefsel, samenvoegsel, verbinding, schikking, wijze van aaneenvoeging der moleculen of samenstellende deelen van een lichaam.

tĕktisch, adj. gr. (*tēktikos, ē, ón*, v. *tēkein*, smelten) smeltend, oplossend.

Tektologie, f. gr. wetenschap, die zich bezighoudt met den bouw, b.v. der organische weefsels, van een organisme.

Tekton, f. gr. bouwmateriaal, dat uit de verbinding van twee verschillende stoffen bestaat, hoofdzak. sorelcement en zaagsel; zeer geschikt voor huizenbouw;- **tektoniek, tektonika,** f. gr. (*tektonikē*, eig. kunst van den *téktōn*, den timmerman of schrijnwerker) leer van de omzetting van constructieve vormen in kunstvormen, volgens bepaalde regels; Geol. leer van den bouw der gebergten, gesteenten, kristallen enz.

Tekwimi-Wakai, pl. turk. (van 't arab. *takwīm*, schrijftafel, dagboek, en *wakāï*, pl. van *wakyat*, gebeurtenis, vooral) dagboek der gebeurtenissen of voorvallen, naam van de sedert 1831 opgerichte officiëele turksche courant.

Tela, 1) f. lat. weefsel; ital. weefsel, lijnwaad, linnen; - 2) (perz. *tilâ*, goud) perzisch goudstuk, dat in den aanvang van ieder jaar en bij veranderingen van regeering geslagen werd en 1 perz. dukaat of ongeveer 5 gld. 75 centen waard was.

Telămon, m. gr. (*telamōn*) iederen draagriem, bandelier; Med. linnen band, inz. tot ondersteuning en tot dragen; - **telamónen,** pl. Arch draagbalken, dragers, lastdragers, mannelijke beelden, die een gebinte dragen = a t l a n t e n.

Telautograaf, f. schrijftelephoon (van Gray), toestel dat eigen handschrift autographisch op afstanden overbrengt; - **telautografië,** f. het telegrafeeren van schrift.

Telchinen, pl. (gr. *Telchīnes*, wellicht van *thélgein*, betooveren) metaalkundige zwarte kunstenaars op Kreta en Rhodus; in het alg. toovenaar, heksenmeester.

Teléga, f. russ. en poolsch, lichte boerenwagen.

Telegraaf, f. gr. (van *tēle*, ver, veraf, en *grăphein*, schrijven) vérschrijver, elk (optisch en elektromagnetisch) toestel tot snelle mededeeling van berichten op groote afstanden; - **telegraafagentuur,** f. ook c o r r e s p o n d e n t i e b u r e a u geheeten, instelling tot het

verstrekken van berichten aan nieuwsbladen, zooals dat van Reuter, Wolff, Laffan, Agence Havas enz., in ons land dat van Belinfante en Vas Dias in den Haag; – **telegraafbureau,** n. andere naam voor telegraafagentuur; – **telegraafcode,** f. z. ond. c o d e; – **telegraafkabel,** m. z. ond. k a b e l; – **telegrafist,** m. beambte van de telegraaf; – **telegrám,** n. door de telegraaf medegedeeld telegraphisch bericht, draadbericht; – **telegrapheeren,** met de telegraaf berichten mededeelen; – **telegraphíe,** f. vérschrijfkunst, wetenschap der telegraphen; – **telegráphisch,** adj. tot die wetenschap behoorende; – **telegraphoon,** m. z. ond. t e l e p h o n o g r a a f; – **telegraphoskoop,** m. elektrische vèrphotograaf, toestel om photographische beelden over grooten afstand over te brengen; – **teleïkonographie,** f. kunst om beelden van zeer ver verwijderde voorwerpen op te nemen; – **telelaal,** m. (v. *lalein*, spreken) verroeper, scheepsroeper; – **telelalie,** f. vérspraak, kunst om naar verren afstand de stem over te brengen; – **teleméter,** m. afstandmeter; – **telemetríe,** f. afstandsmeting; – **telemikroskoop,** m. werktuig om een beeld van verwijderde voorwerpen te vergrooten; – **telephoon,** f. vérspreker, een toestel om geluiden langs elektromagnetischen weg over te brengen; meer speciaal het ontvangtoestel waar men in hoort (tegenover de mikrophoon, het spreekapparaat); – **telephoneeren,** door middel der telephoon berichten; – **telephonie,** f. vérroeperij met spreekbuizen; thans inz. overbrenging van geluiden door den elektrischen stroom; – **telephoniek,** f. kunst der telephonie; – **telephonisch,** adj. op de telephoon of de telephonie betrekking hebbende; – **telephonograaf,** f. Phys. phonograaf, waarbij het opschrijven der spreekgolven door een elektromagneet geschiedt op een staaldraadspiraal of op een staalband; men geeft er „zingende levende beelden” mede op het doek; – **telephotographie,** f. het weergeven van beelden door een elektrischen stroom, ook het telegrafeeren op grooten afstand, b. v. uit luchtballons; – **telephrasie,** f. vérspreekkunst; – **telescriptor,** m. soort typendruktelegraaf, waarbij schriftelijk kan worden getelephoneerd, zerograaf; – **telewriter,** m. eng. (spr. *teeleraiter*) toestel om een telegram in eigen handschrift te verzenden; – **teleskoop,** m. (van *skopein*, beschouwen) verrekijker, inz. spiegelverrekijker, groote verrekijker met een weerkaatsenden spiegel; – **teleskopie,** f. leer der verrekijkers, dat deel der optica, dat over de teleskopen, hun samenstelling en gebruik handelt; – **teleskópisch,** adj. wat den teleskoop betreft; slechts door den teleskoop waar te nemen, b. v. zulke sterren (t e l e s k o p i s c h e s t e r r e n); – **telestereoskoop,** m. door Helmholtz uitgevonden, op groote schaal onder aanwending van spiegels ingerichte s t e r e o s k o o p (z. ald.), om lichamelijke gezichten op verwijderde voorwerpen (landschappen enz.) te verkrijgen; – **televisie,** f. het zien op verren afstand.

Telemáchus, gr. (*Tēlemăchos*, de uit de verte strijdende) mansn.: zoon van O d y s s e u s (z. ald.).

Teleobranchiën, pl. gr. (van *téleos*, *a*, *on*, volkomen, geheel, en *bránchion*, vischkieuw) kraakbeenvisschen met volkomen kieuwen of met kieuwbedekkingen en kieuwvliezen; – **teleobránchisch,** adj. met kieuwdeksels en kieuwvliezen voorzien; – **teleosaurus,** m. gr. (vgl. s a u r i ë r s) voorwereldlijke fossiele krokodil.

Teleologie, f. gr. (v. *télos*, n. doel, oogmerk) doelleer, leer van de eindoogmerken der dingen en der doelmatigheid van de inrichting der wereld; – **teleológisch,** adj. het doel of de doelleer betreffende.

Telepathie, f. gr. gevoelseenheid op een afstand, het overbrengen van gedachten en gevoelens van een persoon op de andere; ook voorgevoel van toekomstige dingen; een 6e zintuig naar het geloof der somnambulisten, het gedachtenlezen.

Telepherage, z. ond. t e l p h e r a g e.

Telephium, n. Med. boosaardige, ongeneeslijke zweer (naar men wil van T e l ĕ p h u s, een zoon van Hercules, die van Achilles voor Troje een wond ontving, die niet wilde genezen); – **teléphisch,** adj. moeilijk genezend, kwaadaardig.

Telephoon, telephonie enz., **teleskoop,** z. ond. t e l e g r a a f.

Telésma, n. (van 't gr. *telein*, voleinden) voleinding; toovermiddel (vgl. t a l i s m a n).

Telesphŏrus of **telesphoor,** m. gr. (*telesphŏros*, tot het doel brengend, voleindend, van *telos*, doel, en *phĕrein*, dragen, brengen) voleinder; Myth. god der genezing, ziekte-eindiger, gewone begeleider van Æ s k u l a a p en van H y g i e a, naast wie hij als een kleine knaap met eene muts op het hoofd en in eenen mantel gehuld verschijnt.

Telestereoskoop, z. ond. t e l e g r a a f.

tel est notre plaisir, fr. (spr. *tel è notr' plèzier*) dat is ons genoegen, zoo bevalt het ons, zóó willen wij het; in de kanselarijtaal der oud-fr. regeering het slotformulier der verordeningen enz.

Telethermometer, m. gr. elektrisch toestel om temperaturen te meten.

Telharmonium, m. gr. toestel om muziek te maken en telephonisch over te brengen.

Telinga, z. t e l o e g o e.

Tell, n. arab. (teloel = heuvels) vruchtbare streek in N. Afrika ten N. van het Atlasgebergte.

telle quelle, fr. (spr. *tell'kèll'*) z. v. a. *tālĭter quālĭter* (z. ald.).

Telline, f. gr. (*tellinē*) soort van vlak, tweeschalig schelpdier; – **tellinieten,** m. pl. versteeningen daarvan.

Tellus, f. lat. (genit. *tellūris*) aarde, aardgodin, G æ a, z. ald.; – **tellūrisch,** adj. nw.lat. aardsch, tot de aarde behoorend, van hare kracht of werkzaamheid uitgaande; – **tellurisme,** n. aardgeheel, aardwezen; natuurkracht der aarde, aardstelsel; ook z. v. a. d i e r l ij k m a g n e t i s m e; –**tellurium,** n. toestel om

de beweging der aarde om hare as en om de zon aanschouwelijk voor te stellen; ook z. v. a. **tellurium-metaal,** n. in 1782 door Reichenstein ontdekt metaal, op antimonium gelijkende; in verbinding met zuurstof vormt het de tellurige zuren en de telluurzuren; – **telluriden,** pl. verbindingen van het tellurium met elektronegatieve metalen; – **tellureten,** pl. verbindingen van tellurium met elektropositieve metalen.

Teloegoe of **Telinga,** naam eener oost-indische taal van den dravidischen stam, die door ongeveer 7 millioen menschen wordt gesproken; vgl. dravidische talen.

Telpherage, f. uit telepherage, goederenvervoer in elektrische motorwagens langs kabels.

Telyn, f. lier der oudnoorsche zangers.

Tem., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor J. C. Temminck (gest. 1857 te Leiden).

Teménna, m. arab. (v. *manaí*, wenschen, *tamanni* of *tamanna*, wenschend) oostersche begroeting, waarbij de hand eerst op het hart en dan op het voorhoofd gelegd wordt.

temĕre, adv. lat. toevallig, zonder overleg, op goed geluk af; – *temĕre litĭgans*, moedwillig twister of procesvoerder; – **temerair,** adj. (lat. *temerarĭus, a, um*, fr. *téméraire*) onbezonnen, onbedachtzaam, vermetel, koen, stoutmoedig; – **temeriteit,** f. lat. (*temerĭtas*) onbezonnenheid, vermetelheid, onbesuisdheid, roekeloosheid; – *temerĭtas litigándi*, moedwillige strijdzucht.

Temin, m. (turk. *timin*) kleine rekenmunt te Algiers en Smyrna.

Temonaticum, n. nw.lat. (van 't lat. *tēmo*, m. dissel) disselgeld.

Tempajan, f. mal. waterbak.

Tempe, n. gr. eig. door de Ouden wegens hare bekoorlijkheid geprezen dalstreek in Thessalië tusschen de bergen Olympus en Ossa; vandaar in 't algemeen een schilderachtig dal, lustoord.

Tempeest, n. lat. (*tempéstas*, f. it. *tempésta*) storm, onweder, inz. zeestorm.

Tempel, m. (van het lat. *templum*, n. oorspr. afgezette, heilige plaats) godshuis, aan den godsdienst (inz. den heidenschen en joodschen) gewijd gebouw, onderscheiden van kerk; ook groot gebouw te Parijs, dat in 1222 als woning voor de Tempeliers gebouwd werd, en later door de gevangenschap van Lodewijk XVI algemeen bekend is geworden; – **Tempeliers** (mid.lat. *templarĭi*), ook **Tempelridders, Tempelheeren,** tijdens de kruistochten in 1119 ontstane geestelijke ridderorde, die van koning Boudewijn II van Jeruzalem een woning in de nabijheid van den voorm. joodschen tempel verkreeg, later naar Europa verhuisde en in 1312 door paus Clemens V, door toedoen van Philips den Schoonen van Frankrijk, opgeheven en uitgeroeid werd; de uitspattende levenswijs dier ridders heeft aanleiding gegeven tot het sprw.: drinken (zuipen) als een tempelier, onmatig drinken, zuipen.

Témpera- of *a tempera*-**schilderij, temperaplaten** enz., it. (van *témpera*, d. i. eig. ieder vloeibaar mengmiddel voor droge verven) zulke, waarbij de kleuren met de melk van jonge vijgeloten en met eigeel zijn vermengd; – *tempera al secco*, schilderwerk op droge wanden.

tempĕren, tempereeren, lat. (*temperāre*) matigen, verzachten, minderen, beperken; in de ijzersmelterijen: gegoten waren door gloeiing tusschen koolpoeder en beenderasch weeker en taaier maken, haar de brosheid ontnemen, ook adouceeren; – getemperde lucht, gematigde, matig warme lucht; – tempereer- of temper-oven, koeloven; – tempereer-poeder, koelpoeder; – **tempĕrans,** n., pl. **temperantia** (spr. *ti* =*tsi*), Med. koelmiddel, verzachtend middel; – **temperance,** f. eng. (spr. *témperens*) matigheid, vgl. temperantie; – **temperancemen,** pl. leden der verschillende matigheidsgenootschappen in Amerika; – **temperancehalls,** pl. matigheidszalen, verzamelplaatsen der leden van matigheidsgenootschappen; – **temperament,** n. lat. (*temperaméntum*) eig. verzachtend, matigend middel, middelweg, bemiddeling, tusschenkomst, matiging; inz. eigenaardige bloedmenging of verbinding van het geestelijke en lichamelijke in den mensch, waarvan zijne wijze van gevoelen en denken afhangt, blijvende, doorgaande toestand van het gevoelvermogen, natuurlijke gemoedsstemming, natuuraanleg, natuurneiging (de vier temperamenten: het cholerische, sanguinische, phlegmatische en melancholische, naar het voorstel van een der nieuwere wijsgeeren te vertalen door: het „kloekmoedige, blijmoedige, gelijkmoedige en zwaarmoedige"); ook levendige zinnelijkheid, overhelling tot wellust, b. v. veel temperament hebben, veel aanleg tot zinnelijkheid of wellust hebben; – **temperamentsfout,** f. fout waarin een mensch tengevolge zijner gemoedsgesteldheid licht vervalt; – **temperamentsdeugd,** f. deugd, die iemand krachtens zijne natuur zeer gemakkelijk valt; – **tempe-rántie** (spr. *tie*=*tsie*), f. (lat. *temperantĭa*) matiging, matigheid, ingetogenheid; – **temperatuur,** f. (lat. *temperatūra*) matiging, verzachting; warmtetoestand, warmtegraad, inz. der lucht, luchtgesteldheid ten opzichte van warmte en koude; Muz. inrichting der toonladder, volgens welke men aan bepaalde tonen iets van hunne zuiverheid ontneemt, opdat alle intervallen in behoorlijke verhouding blijven; – **temperatuur-coëfficient,** f. Phys. toe- of afneming van den soortelijken weerstand van een elektr.geleider bij 1° Celsius temperatuurverandering, uitgedrukt in procenten.

Tempésta's, pl. (vgl. tempeest) Pict. onweders- of stormtafereelen, schilderstukken, die stormen en onweders voorstellen, zeestormen; – **tempestatief,** nw.lat. (fr. *tempestatif*) of **tempestueus,** lat. (*tempestuōsus, a, um*) adj. stormachtig, buiig; oneig. bulderend, razend en tierend, twistziek; – *tempestóso*, it. Muz.

onstuimig, stormachtig, zeer hevig; – **tempête,** f. fr. (spr. *tañpèt'*) storm, onweder; stormachtige dans.

tempestief, adj. lat. (*tempestīvus, a, um,* v. *tempus,* z. ald.) tijdig, te rechter of bekwamer tijd, te gelegener tijd, van pas, ter snede.

Tempête, z. ond. t e m p e s t a's.

Templīnum-olie, f. (nw.lat. *oleŭm templinum*) kromhoutolie.

Tempo, n., pl. **tempi,** it. (van 't lat. *tempus*) tijd, inz. rechte tijd; tijdmaat in de toon- en danskunst; Mil. afgemeten beweging, handgreep; – *a tempo,* it. of *à temps,* fr. (spr. *a tañ*) of *de tempŏre,* lat. tijdig, volgens de tijdsomstandigheden, te rechter tijd; – *al tempo* of *al rigóre di tempo,* Muz. nauwkeurig of gestreng naar de tijdmaat of den tact; – *nel tempo,* in de tijdmaat; – *tempo cómmodo,* Muz. in gemakkelijke tijdmaat, in rechte beweging; – *tempo di ballo,* in dansbeweging; – *tempo di polacca,* in de beweging der p o l o n a i s e; – *tempo di prima (parte),* beweging van het eerste gedeelte; – *tempo giusto* (spr. *-dzjoesto*), Muz. rechte, gepaste maat volgens den aard of den geest van het stuk; ook in gepaste beweging; – *a tempo primo,* in de eerste tijdmaat; – *tempo rubáto,* z. *rubato tempo;* – *tempi passati* ! verleden tijden! dat is voorbij! dat hebben wij gehad! – **temporekening,** z. v. a. *conto di tempo* (z. ald.).

temporaal, lat. 1) (*temporālis, e,* van *tempus,* pl. *tempŏra,* de slapen) Med. tot de slapen behoorende; – t e m p o r a a l - a r t ē r i e, f. slaappolsader; 2) ond. t e m p u s.

tempteeren, temptatie, liever t e n t e e r e n, t e n t a t i e (z. ald.).

Tempus, n., pl. **tempōra,** lat. tijd; – *tempus edax rērum,* de tijd die alles verwoest; tijdvorm van een werkwoord (vgl. p r æ s e n s, p r æ t e r i t u m en f u t u r u m); – *tempus clausum,* besloten tijd (vasten- en adventtijd) waarin het bruiloftvieren verboden is; – *ad tempus,* voor eenen tijd lang, voorloopig; – *ad tempus vitae,* levenslang, voor het geheele leven; – *de tempŏre,* z. ond. t e m p o; – *ex tempŏre,* zonder dralen, op staanden voet, voor de vuist, zonder bezinning; – *hoc tempŏre,* afgek. *h. t.,* te dezer tijd, thans, nu; – *pro tempŏre,* afgek. *p. t.,* thans, heden, voor het tegenwoordige; – *o. tempŏra, o mores* ! o tijden, o zeden!; – *tempŏra mutántur et nos mutămur in illis,* lat. sprw.: de tijden veranderen en wij veranderen met hen; – **temporaal,** (lat. *temporālis, e*) of **temporeel** (fr. t e m p o r e l), adj. tijdelijk, wereldlijk, vergankelijk, aardsch; – **temporaliën,** pl. (*temporalia*) wereldlijke voordeelen, inkomsten, die de geestelijkheid geniet; – **temporair,** adj. (lat. *temporarius, a, um*) voor eenen tijd, voorbijgaand, niet duurzaam, veranderlijk; – **temporalist,** m. aanhanger en verdediger van de wereldlijke macht der pausen; – **temporarium,** n. iets vergankelijks, onbestendigs; – **temporiseeren** (fr. *temporiser*), op den tijd zien, zich naar den tijd schikken, zich naar den loop der tijden of de tijdsomstandigheden voegen; eenen meer gunstigen tijd afwachten, dralen, talmen, opschorten; de huik naar alle winden hangen; – **temporisātie** (spr. *tie=tsie*), f. draling, verschuiving tot geschikter tijden; – **temporiseur,** m. fr. draler, talmer, iemand, die zich voegt naar den tijd.

temulént, adj. lat. (*temuléntus, a, um*) tuimelend, suizebollend, dronken; – **temuléntie,** f. (spr. *tie=tsie*; lat. *temulentĭa*) dronkenschap, bedwelming, tuimel.

tenábel, adj. fr. (*tenable,* van *tenir,* houden) houdbaar, verdedigbaar.

Tenach, v. hebr. het Oude Testament.

Tenaciteit, tenaculum, z. ond. *tenax.*

Tenaille, f. fr. (spr. *tenálj*; provenç. *tenalha,* it. *tanaglia,* van 't lat. *tenacŭlum,* pl. *tenacŭla,* v. *tenax,* vasthoudend, v. *tenēre,* houden) tang, nijptang; Fort. tangwerk, schaarwerk, vestingwerk, dat twee f a c e s heeft, die een inspringenden hoek vormen en dienen om eene c o u r t i n e te dekken; – **tenailleeren** (fr. *tenailler*), met gloeiende tangen knijpen of pijnigen; in den vorm eener wig of kegge afpunten; – **tenaillons,** pl. (spr. *tenaljóñ*) Fort. bolwerksooren, l u n e t t e n eener halve maan, die hare f a c e s dekken en voor deze tot eene soort van dubbele c o n t r e g a r d e dienen.

Tenakel, z. ond. *tenax.*

Tenant, m. eng. (spr. *ténnent*; fr. *tenant,* van 't lat. *tenens,* houdend, scil. *locum,* plaats, dus oorspr. plaatsbekleeder) pachter, pachthoevenaar; leenman; ook wapen- of schildhouder (in de heraldiek).

tenax, lat. (v. *tenēre,* houden) vasthoudend; taai; vast, hecht, standvastig, duurzaam; terughoudend, karig, vrek, deun; – **tenaciteit,** f. (lat. *tenacĭtas*) het vasthouden, kracht om iets vast te houden; volhardendheid, hardnekkigheid, vasthoudendheid, karigheid, deunheid, vrekheid; ook taaiheid, rekbaarheid der metalen; – **tenacŭlum** of **tenakel,** n. handschrifthouder, nijper der letterzetters, een gespleten hout om het handschrift, dat gezet wordt, in vast te klemmen en het oog van den zetter eene bepaalde richting te geven; heelmeesterswerktuig, inz. om gezwellen, die men snijden wil, vast te houden; ook raam met pennen, waarover een doek gespannen wordt, om groote hoeveelheden door te zijgen (c o l e e r e n).

Tendak (maleisch *tandak,* dans, danseres), inlandsche dans op Java, die bestaat uit lichaams-, been-, arm- en handdraaiingen; – **tendakken,** zulke rhythmische bewegingen uitvoeren.

tendeeren, lat. (*tendĕre*) spannen, uitrekken; streven, trachten, doelen, bedoelen, het oog op iets hebben; – **tendéntie** (spr. *tie=tsie*), f. nw. lat. (fr. *tendance*) het streven, helling, neiging of richting naar een doel, strekking of bedoeling, b. v. van een boek; – **tendenz-roman,** m. hgd. roman, met een bepaalde strekking, die dus bepaalde artistieke, politieke, religieuse of sociale leerstellingen ontwikkelt; – **ténsie,** f. lat. (*tensio*) rekking, spanning, b. v. van stoom; uitrekking, gespannenheid; – **tensor,** m. grootheid met tweezijdige richting, richtinggrootheid, bivector.

Tendentie, z. ond. t e n d e e r e n.

Tender, m. eng. (van *to tend* = *attend*, fr. *attendre*, wachten, bedienen, begeleiden) begeleidingsvaartuig van een linieschip tot overbrenging van bevelen en tijdingen; ook aan een stoomwagen toegevoegd voertuig of wagen, die steenkolen en water medevoert.

tendineus, adj. nw. lat. (fr. *tendineux*; van het nw. lat. *tendo*, fr. *tendon*, pees) peesachtig, van den aard der pezen.

tendre, fr. (spr. *tañdr'*; van 't lat. *tener*) teeder, teer; week, zacht, murw, malsch, gevoelig, weekhartig, weekelijk, weemoedig; — **tendre,** n. teedere neiging of voorliefde (een t e n d r e voor iets of iemand h e b b e n); – **tendresse,** f. (spr. *tañdréss'*) teederheid, hartelijke liefde; zachtheid, fijnheid, weekheid; – **tendreté,** f. zachtheid, malschheid, murwheid der spijzen; – **tendrons,** pl. Kookk. zachte deelen aan slachtbeesten.

Tenebrarius, later lat. of **tenebrio,** lat. m. (van *tenĕbrae*, pl. duisternis) duisterling, lichtschuw mensch; bedrieger; – **tenebrionieten,** pl. nw. lat. sluipkevers, zoo genoemd wegens hunne sombere kleuren; – **tenebrositeit,** f. nw. lat. duisterheid, donkerheid.

tenēre (teneo) lupum auribus, lat. (ik houd) den wolf bij de ooren houden.

ténero of *teneraménte*, ook *con tenerézza*, it. (van het lat. *tener*, teeder) Muz. teeder, week, vleiend, liefelijk, met teederheid.

Tenésmus, m. lat. (van 't gr. *tēnesmós* of *teinesmós*, van *teinein*, uittrekken, spannen) Med. stoelpersing, neiging tot stoelgang; – **tenesmódisch,** adj. door stoelpersing veroorzaakt; daarop betrekking hebbende.

Tenétte, f. fr. (v. *tenir*, houden, vatten) Chir. tangetje der heelmeesters en steensnijders; ook steenlepel; – *tenez!* (spr. *tené*) eig. houdt! vat aan! ziedaar! hou vast! daar hebt gij 't!

Tenge of **tenga,** z. t a n g a.

Tengu, m. demon, in China: een meteoor in den vorm van een hond; in Japan: de zoogen. Hemelhond, een wezen in menschengestalte, met vleugels en een zeer langen neus.

Tennantiet, n. soort van zwavelkopererts in Cornwallis (naar den beroemden eng. scheikundige T e n n a n t, die in 1815 stierf, genoemd).

Tennis, n. eng., zie l a w n - t e n n i s; – **tennissen,** lawn-tennis spelen.

Tenochken of **Tenóchchi,** pl. z. v. a. A z t e k e n (z. ald.), naar wie hunne hoofdstad T e n o c h t i t l a n (of Mexico) haren naam droeg.

Tenontágra, n. gr. (van *tenōn*, pees, vlecht) Med. peesjicht; – **tenontographie,** f. peesbeschrijving; – **tenontologie,** f. leer der pezen; – **tenontomie** of **tenotomie,** f. peesdoorsnijding, peessnede.

Ténor, m. lat. (van *tenēre*, houden) houding, onafgebroken voortduring, voortgang; vandaar *uno tenōre*, in eenen samenhang, onafgebroken, in eens door; verder: inhoud; ook manier, vorm, wijs; Muz. (van 't it. *tenóre*, d. i. eig. wijs, melodie) hoogere mansstem; – l y r i s c h e t e n o r, zachte, inz. voor het lied geschikte tenorstem, in tegenst. met h e l d e n t e n o r; – *tenore primo*, m. eerste, hooge tenor; – *tenore secundo*, m. tweede, lagere tenor; – *tenore buffo*, m. hij, die in de komische opera de hooge mannenstem zingt (vgl. b u f f o); – **tenorist,** m. tenorzanger.

Tensie, z. ond. t e n d e e r e n.

Tenson, z. t e n z o n e.

Tentacŭla, pl. nw. lat. (van 't lat. *tentāre*, voelen; vgl. t e n t e e r e n) voelwerktuigen, voelhoorns of -sprieten, voeldraden; – **tentaculieten,** m. pl. (van 't mid. lat. *tenta*, fr. *tente*, tent; verklw. *tentacŭlum*) soort van versteende slakken in de gedaante van voelhorens of kegelvormige buizen.

Tente-abri, f. fr. (spr. *tañt-abrí*; van *tente*, tent, en *abri*, z. ald.) fr. naam voor de in Algerië en in 't algemeen in 't Oosten gebruikelijke schuil- of rusttent, die aan den schaduwkant open is en niet als woontent dient.

tenteeren, lat. (*tentāre*) eig. betasten, bevoelen, aangrijpen; proeven, voorproeven; in verzoeking brengen, tergen, verlokken, verleiden, verzoeken, bekoren, aanvechten; beproeven; – **tentāmen,** n. proef, voorproef, voorloopig onderzoek, voorexamen; – **tentātie** (spr. *tie=tsie*), f. (lat. *tentatio*) verzoeking, verlokking, verleiding, aanvechting; – **tentative,** f. fr. (spr. *tañ-*) poging, proef, ondervinding; – **tentātor,** m. lat. beproever, verzoeker, verleider, aandrijver of aanporder tot het kwaad.

Tenture, f. fr. (spr. *tañtúúr'*; mid. lat. *tentūra*, v. *tendĕre*, uitspannen) behangsel.

Tenue, f. fr. (spr. *t'nu*; v. *tenir*, houden) houding; wijze waarop men zich voordoet en gedraagt; uiterlijk voorkomen, inz. militaire kleeding, uniform; vandaar: *en grande tenue*, in groot t e n u e, in parade-uniform; – *en petite tenue*, in klein t e n u e, in gewone of dagelijksche uniform; – m a r s c h t e n u e, marschkleeding.

Ténuis, f., pl. **tenues,** lat. (van *tenŭis, e*, dun, scil. *littera*) harde, scherpe, stemlooze medeklinkers, zoo zijn p, t, k scherpe ontploffers, f, s scherpe schuringsgeluiden (vgl. *media*); – *tenuifolius, a, um*, lat. Bot. dunbladerig; ook: smal- of kleinbladerig; – *tenuissimus, a, um*, lat. Bot. zeer dun of fijn; – **tenuiteit,** f. lat. (*tenuĭtas*) dunheid, dunte, magerheid, fijnheid; armoede, armzaligheid, geringheid.

Tenúta, f. it. (spr. *tenoeta*; van *tenere*, houden, bezitten, bewonen enz.) 1) landgoed, hoeve; 2) ook **tenúte** (spr. *tenoete*), Muz. rustpunt in een muziekstuk; toon, dien men eenen tijdlang aanhoudt; – *tenúto*, aangehouden, gerekt.

Tenzóne, f. (it. *tenzone*, *tenza*, provenç. *tenson*, *tensa*, oudfr. *tenson*, *tence*, strijd, wedzang, v. 't provenç. *tensar*, oudfr. *tenceer*, strijden, bestrijden, verdraaien, nw. fr. *tancer*, uitschelden, als 't ware lat. *tentiāre*, van *tenēre*, *tentum*, vasthouden, staande houden) strijd- of wedzang, eene soort van vernuftige poëtische spelen bij de provençaalsche dichters.

Teocálli, n. mexicaansch eig. godshuis, een pyramidale tempel der oude Mexicanen of Azteken.

Tephillím of **thephillim,** pl. rabbijnsch (van 't hebr. *tephilláh*, gebed, dat het voorlezen der

wet voorafgaat) smalle, zwarte lederen bidriemen, die de Joden bij het ochtendgebed om hoofd en armen plegen te wikkelen tot afwering van booze geesten (*Exod.* 13, 9).

Tephroiet, n. gr. (van *tephra*, asch) aschsteen, eene aschgrauwe steensoort, uit kiezelzuur mangaanoxydul bestaande; - **tephromantie** (spr. *tie*=*tsie*), f. waarzeggerij uit asch, inz. bij de offers = s p o d o m a n t i e.

Tepidarium, n. lat. (v. *tepĭdus, a, um*, lauw) lauw bad, bij de Romeinen: kamer, waarin lauw gebaad wordt; ook lauwwarme broeikast met 5 tot 9° R. temperatuur.

Teplizy, pl. (spr. *t*=*ts*) slav. (van *tepla*, warm) warme bronnen, vandaar de gelijkluidende naam van badplaatsen, zooals Teplitz enz.

ter, adv. lat. driemaal.

Terafiem, hebr. pl. huisgoden, *Gen.* 31, 19; 1 Sam. 19, 13–16; *Richt.* 17, 5.

Teratologie, f. gr. (v. *teras*, pl. *terăta*, wonderteeken) (bijbelsche) wonderleer, wonderverhaal; Med. leer van de misgeboorte; Phys. leer van de misvormingen bij planten en dieren; - **teratológisch,** adj. de leer van de wonderen betreffende; - **teratolith,** m. wonderaarde, steenmerg, ijzersteenmerg; - **teratoskopie,** f. het wonderenzien, b. v. in gewaanden bloedregen enz.; wonderverklaring, wonderuitlegging.

Terbium, n. nw. lat. in 1843 door Mosander ontdekt metaal, welks oxyde (t e r b i u m - o x y d e, t e r b i u m - a a r d e) met de y t - t e r a a r d e overeenkomt.

Tercero, f. sp. (v. *tercero*, derde) derde soort; - **tercerón,** m., pl. **tercerónes** of **terceróns,** sp. afstammeling van eenen Europeaan en eene Mulattin.

Terebellieten, m. pl. versteende schelpdieren van de soort **terebéllum,** n. boorschelpdieren (van het lat. *terĕbra*, boor).

Terebenthine, f. fr. terpentijn; - **terebinthe,** m. terpentijnboom (z. t e r p e n t ij n); - **terebintaceën,** tweezaadlobbige plantenfamilie, ook wel *Anacardiaceën* geheeten, omvat boomen en heesters, die veel giftige sappen en balsemachtige vochten afscheiden.

Terĕbra, f. lat. boor, inz. als heelmeesterswerktuig; vgl. t r e p a a n; - **terebratúlen,** pl. nw. lat. (*terebratŭlae*, boorschelpdieren; - **terebratulieten,** pl. versteende boorschelpdieren; - **terebrătie** (spr. *tie*=*tsie*), f. (lat. *terebratio*, v. *terebrāre*, boren) boring, het aanboren, b. v. van eenen boom, om het sap, het hars daaruit te winnen.

Terēdo, f. lat. (v. 't gr. *terēdon*) houtworm, paalworm; Med. z. v. a. *spina ventosa*; - **teredienen,** pl. nw. lat. soort van versteende boorschelpdieren.

Terefa, f. hebr. niet goed geslacht vleesch, d. w. z. dat niet aan de ritueele voorschriften voldoet (*Exod.* 22, 31).

Terella, z. t e r r e l l a.

Terem, m. of n. oud-russ. (spr. *sjerum*) vrouwentoren, vrouwenvertrek, afdeeling der vrouwen in de burchten der russ. tsaren.

teres, lat. Bot. rolrond.

Terēsis, f. gr. (van *tērein*, waarnemen, hoeden enz.) nauwkeurige waarneming, bewaking.

Terĕtrum, n. gr. (*terĕtron*, van *tĕrein*, boren) boor, z. v. a. t r e p a a n (z. ald.).

tergum, n. lat. *tergo*, m. it. rug, rugzijde, keerzijde; - *in tergo*, op den rug, op de keerzijde van een wissel (vgl. e n d o s s e e r e n); - **tergiverseeren,** lat. (*tergiversāri*, eig. den rug toekeeren) uitvluchten zoeken, dralen, aarzelen, slepende houden, op de lange baan zoeken te schuiven; - **tergiversātie** (spr. *tie*=*tsie*), f. (lat. *tergiversatio*) uitvlucht, draling, aarzeling, omweg; - **tergiversātor,** m. draler, uitvluchtzoeker, sammelaar.

Teriak enz., z. t h e r i a k.

Term, m. (van 't lat. *termĭnus*, z. ald.) grens, doel; woord, bewoording, uitdrukking; Log. stelling, begrip; Arith. samenstellende vorm; Jur. artikel van eene wet; - **termen,** bewoordingen, eigen uitdrukkingen van een of ander vak, k u n s t t e r m e n; gronden, redenen, beweegredenen.

Termen, pl. fr. (van het lat. *termĭnus*) grenssteenen, grenskolommen, grenszuilen.

Termieten, m. pl. (fr. *termites, termes*, van 't lat. sing. *termes, tarmes*, genit. *tarmĭtis*, houtworm) witte mieren, houtluizen, familie en geslacht van insekten uit de orde der Netvleugeligen (Neuroptĕra), die in groote koloniën of maatschappijen leven in Afrika, Amerika en Australië; sommige soorten bouwen zich kegelvormige woningen van 3, 4 meters en hooger uit klei en aarde; andere soorten zijn gevreesd doordat zij aan alle houtwerk enz. vreeselijke verwoestingen aanrichten; - **termietengasten,** pl. insekten, die met de termieten in hun nesten leven, zooals ook bij de mieren voorkomt.

Termijn, terminātie, termineeren, z. ond. *terminus*.

Terminthus, f. gr. (*términthos*, eig. z. v. a. t e r p e n t ij n b o o m) Med. bruine, zwarte pokken, hondsblaren, zwart-blauwe bloedzweren, inz. aan de dijen (zoo genoemd wegens de gelijkvormigheid met de terpentijnvrucht).

termĭnus, m. lat. grens, doel; als eigennaam: **Terminus,** god der grenzen, grensgod bij de oude Romeinen; vandaar **termijn,** m. grenspunt in den tijd, bepaald tijdpunt; ook tijdruimte of uitstel tot op een bepaalden tijd; inz. Jur. vastgestelde rechtsdag, tot eene gerechtelijke behandeling bepaalde dag, vroeger dagvaart; - **termijnrekening,** f. berekening van een gemeenschappelijken, gemiddelden betalingstermijn voor onderscheiden kapitalen, die op verschillende tijden betaald moeten worden; - **terminus,** m., pl. **termini,** bepaald begrensde, nauwkeurig kenmerkende uitdrukking, woord, inz. kunstuitdrukking; hoofdbegrip in eene sluitrede, deel of lid eener verhouding; - *ante termĭnum praefixum* (vgl. p r æ f i g e e r e n), voor den bepaalden rechtsdag of termijn; - *in termĭno, in ipso termĭno* of *in praefixo termino*, op den bepaalden of vastgestelden dag, ten bepaalden termijn; - *in termĭnis* (blijven), binnen de behoorlijke grenzen; - *in suis termĭnis* (laten), bij zijne uitdrukkingen, in zijne grenzen, bij zijn ambt enz.;

– *casus in termĭnis*, z. casus; – *termĭnus a quo*, aanvangspunt of tijdpunt, van hetwelk men iets moet rekenen, begintijd, aanvangstijd; – *t. ad quem*, tijdpunt, tot op hetwelk men iets moet rekenen, eindtijd, eindtermijn; – *t. decretorĭus*, tijd der gerechtelijke beslissing; – *t. edictālis*, termijn der dagvaarding; – *deflūxo termĭno edictāli*, na verloopen dagvaardingstermijn; – *t. efflúxus* of *elápsus*, verloopen termijn; – *ante elápsum termĭnum*, voor het verschijnen van den termijn of voor den verloopen rechtsdag; – *post efflúxum termĭnum*, na verloopen termijn; – *medius termĭnus*, middelterm, middelbegrip, verbindingsbegrip, middelste lid in eene sluitrede; – *t. peremtorius* of **peremtorische termijn,** laatste of beslissende rechtsdag, niet te verzuimen termijn, ook *t. praeclusĭvus*, z. præclusieve termijn; – *t. praefixus*, bepaalde, vastgestelde termijn; – *t. probatorĭus*, tot bewijs gestelde termijn; – *t. prorogātus*, verlengde termijn; – *t. solutiōnis*, betaaldag, betalings- of aflossingstermijn; – *t. technĭcus*, kunstwoord, kunstterm, kunstuitdrukking (pl. *termini technĭci*; vgl. technisch); – **terminaliën,** n. pl. (lat. *terminalia*) grensfeesten ter eere van den god Terminus; – *terminalis*, lat. Bot. topstandig, eindelings, aan de punt; – *terminalĭter*, met den termijn overeenkomstig; – **termineeren** (lat. *termināre*), begrenzen, grenzen zetten, eindigen, besluiten, afdoen, voleinden, uitmaken; afloopen, ophouden; ook van de bedelmonniken enz.: een zekeren omtrek afloopen, daarin rondzwerven om aalmoezen in te zamelen of te bedelen; Gram. eindigen, uitgaan; – **terminarius** of **terminant,** m. nw. lat. bedelmonnik; – **termināta,** n. pl. lat. Jur. voleindigde, afgehandelde zaken; – **terminātie** (spr. *tie=tsie*), f. (lat. *terminatĭo*) begrenzing, grenszetting, beperking, bestemming of bepaling; eindiging, voleindiging, afdoening; uitgang van een woord; – **terminisme,** n. nw. lat. leer der **terministen,** dat zijn zij, die gelooven, dat God in en buiten de Kerk in het leven van elk mensch eenen genadetermijn, een uitersten tijd van bekeering heeft vastgesteld, na verloop van welken Hij hem geenerlei middel van berouw of zaligheid meer aanbiedt, al blijft ook zijn leven nog voortduren; – **terministenstrijd,** m. twist over den duur van dezen genadetermijn, in 1698 verwekt door den diaconus Böse te Sorau; – **terminologie,** f. lat. gr. kunsttaal, kunstwoordenschat, leer en verklaring der gebruikelijke kunstuitdrukkingen van een wetenschap, kunst enz.; – **terminológisch,** adj. tot de kunsttaal behoorende, de kunstwoorden betreffende.

Ternaux, pl. (spr. *ternó*) uit Ternaux-wol vervaardigde kasjmir-sjaals (naar een in 1833 gestorven fabrikant te Sedan, die thibetaansche geiten in Frankrijk invoerde).

Terne, f. (fr. *terne*, m. it. *terno*, m. van 't lat. *terni*, drie aan drie) een drietal bezette en uitgekomen nommers in de getalloterij; – **ternair,** adj. lat. (*ternarĭus, a, um*, fr. *ternaire*) drievoudig, in drieën, drietallig; – ternaire periode, derde en jongste periode der aardvorming; – *ternātim*, nw. lat. Bot. drie aan drie staande; – *ternatus, a, um*, Bot. drietallig.

terneeren, fr. (*ternir*, van *terne*, mat, dof) dof, mat maken; den glans verliezen.

Terong, m. mal. eierappel, een soort nachtschade; aubergine.

Terpen, m. pl. naam, dien men aan de kunstmatig opgeworpen hoogten geeft, waarop de eerste bewoners van de bedijkte Noordzeekusten (in ons land in Friesland en Groningen) hunne woningen oprichtten, om zich daardoor tegen overstroomingen te beveiligen; ook wierden, warven geheeten, vandaar zijn er bij ons nog vele plaatsnamen op *dorp*, *w(i)erd* of *warf*.

Terpenen, pl. groep van onverzadigde koolwaterstoffen, in het plantenrijk veelvuldig aanwezig en een hoofdbestanddeel der aetherische oliën.

Terpentijn, f. (van 't lat. *terebinthĭna*, scil. *resīna*; perz. *termentīn*) vloeibaar hars of harsige olie, oorspronkelijk verkregen van den terpentijnboom of den terebinth (gr. *terebinthos, términthos*) op het eiland Chio en Cyprus, thans door insnijding uit de stammen van velerlei soorten naaldhout gewonnen. Door overhaling van den terpentijn verkrijgt men terpentijngeest en terpentijnolie, evenals de bij de distillatie terugblijvende donkerroode, harsige massa kolophonium.

Terpodion, n. gr. (van *térpein*, verkwikken, vermaken, en *ōdē*, gezang) een door J. D. Buschmann te Friedrichroda bij Gotha in 1813 uitgevonden muziekinstrument, waarvan de tonen worden voortgebracht door de wrijving van houtstaven tegen eenen cylinder, die door een pedaal in beweging wordt gebracht; het heeft een klavier van $5^1/_2$ octaaf en vereenigt in zich alles wat fluit, klarinet, fagot, hoorn enz. voor aangenaams hebben.

Terpsichōre, f. gr. (van *térpein*, vermaken, en *chorós*, dans) de danslievende, eene der Muzen (z. ald.); vandaar dochter, leerling van Terpsichore, danseres, danser; Astron. een in 1864 door Tempel ontdekte asteroïde.

terra, f. lat. aarde, land; – *sit illi (tibi) terra lĕvis*, hem (u) zij de aarde zacht of licht! of zacht ruste zijne (uwe) asch! – *terra cotta*, f. it. (van *cotta* = lat. *coctus*) eig. gekookte, gebakken, d. i. gebrande aarde, gebrande klei, pottenbakkersklei; antiek beeldwerk uit deze stof, inz. aarden vazen; – *terra di Siēna*, Sieensche aarde, eene bruinachtig-roode aquarelkleur; z. ook lavoro; – *terra firma*, lat. vastland; – *terra incognĭta*, onbekend land; – *t. foliāta*, bladerige, schilferige aarde; – *terrae missionis*, missielanden, in de R. K. kerk ambtelijke aanduiding van het door de Kerk onder haar bestuur geplaatste gebied; – *t. novalis*, nieuw land, pas ontgonnen land; – *t. sigillāta*, z. bolus; – **terrain** of **terrein,** n. fr. grond, bodem, plaats, ruimte, plek grond, inz. Mil. ten opzichte van den invloed, dien de grond op de stelling en beweging der troepen heeft; vandaar terreinkunde, terreinleer

enz.; – het terrein-kennen, oneig. met eene zaak, de bijzondere omstandigheden, de personen enz. bekend zijn; – terrein winnen, grond winnen, vooruitkomen; – het terrein betwisten, zich dapper verweren; – **terrarium,** n. (van lat. *terra*, aarde) toestel, meestal glazen bak, waarin landdieren gehouden of geteeld worden, evenals waterdieren in een aquarium, z. a.; – **terrás,** n. trapsgewijze oploopende aardverhooging, aardheuvel, verheven, van aarde opgeworpen en met zoden bedekte plaats; plat boven op een huis; Pict. voorgrond, b. v. van een landschap; – **terrasseeren** (fr. *terrasser*), aardheuvels opwerpen, met aarde ondersteunen of versterken, trapsgewijs hooger maken; ook nederwerpen, op den grond werpen, vellen of doen vallen; oneig. neerslachtig maken, den moed benemen; – **terrasseerder,** m. (fr. *terrassier*) schans- of walgraver, opwerper van terrassen; – **terrazzo,** n. it. venetiaansche gebakken vloersteen of estrik; in een cementvloer gedrukte stukjes marmer; – **terrélla** of **terrélle,** f. nw. lat. (verklw. van *terra*) bolvormige magneet tot aanschouwelijkmaking van het aardmagnetisme; – **Terreneuve,** f. fr. Nieuw-land, nieuw ontdekt land, inz. z. v. a. New-Foundland; – **terréstrisch** (lat. *terréstris, e*) of **terréster** (fr. *terréstre*), adj. aardsch, wat tot de aarde behoort; – *globus terréstris*, aardbol.

Terral, f. krachtige wind in Centraal-Spanje, die naar Malaga afdaalt en somtijds daar als storm optreedt, verwant aan den föhn, z. ald.

Terramaren, pl. overblijfselen van vóór-historische nederzettingen in de Povlakte, in den vorm van langgerekte heuvels.

terreeren, lat. (*terrēre*) verschrikken, schrik aanjagen, bevreesd maken; kokende suikermassa's door plotseling opgieten van koud water klaren; – **terríbel,** adj. (lat. *terribĭlis, e*, fr. *terrible*) verschrikkelijk, vreeselijk, ijselijk, vervaarlijk, ontzettend; ijzingwekkend; – **terrítie** (spr. *tie*= *tsie*), f. (lat. *territio*) schrikaanjaging, het verschrikken, bangmaken; – **terror,** m. schrik; fr. **terreur,** f. inz. tijd van het Schrikbewind in de groote fr. omwenteling; – *terreur blanche* (witte terreur), bloedige daden der reactie onder de Bourbons (zij voerden een witte vlag) na 1815; – *terror panicus*, z. panische schrik, ond. Pan; – **terrorísme,** n. nw. lat. schrikbewind, regeering door schrik, schriktijd der fransche revolutie van 1793—1794, gedurende welken de partij van den Berg (*la Montagne*) haar gezag wist staande te houden door Frankrijk met kerkers en schavotten als te overdekken; – **terroríst,** m. man van het schrikbewind, voorstander van die regeering; – **terrorístisch,** adj. schrikinboezemend; – **terroriseeren** (spr. *s*=*z*), met vrees en schrik vervullen, verschrikken, schrik aanjagen; door schrik in de uiting der vrije meening hinderen.

Terrier, m. fr. (spr. *terjé*; van *terre*, aarde) aardkuil, hol of leger van een dier; eng.: dashond.

Terrine, f. fr. (van *terre*, aarde) aarden soepschotel, soepkom, soepschaal.

Territorium, lat. (van *terra*, land), **territoor,** n. grond, bodem, gebied, grondgebied, rechtsgebied; in de Vereen. Staten van Noord-Amerika een door eene congres-acte afgepaald grondgebied, dat nog niet het tot opneming in den Statenbond vereischte aantal inwoners telt en dat door een gouverneur wordt bestuurd, dien de regeering der Unie benoemt (eng. *térritory*); – **territoriaal,** adj. tot een gebied behoorende, dat betreffende; – **territoriaal condominaat,** n. gezamenlijke regeering van verschillende vorsten over één gebied; – **territoriale politiek,** f. die soort van staatkunde, welke het eigen gebied poogt te vergrooten en den aanwas van andere staten te verhinderen; – **territoriale rechten,** pl. n. gebiedsrechten, grondgerechtigdheden, landsheerlijke rechten met betrekking tot den bodem, inz. in het voorm. Duitsche rijk; de rechten der landsheeren, in tegenst. met die van den keizer en het rijk; – **territoriaal-systeem,** n. stelsel, volgens hetwelk de kerk, als een deel in het gebied van den Staat, geheel en al aan dezen is ondergeschikt, in onderscheiding van episcopaal- en collegiaal-systeem; – **territoriale wateren,** die deelen der zee, welke onder de souvereiniteit van den aangrenzenden staat staan, vroeger de zee langs de kust tot zoover als een kanonschot reikte, thans 3 eng. zeemijlen (5556 m.) ver.

Terror, terrorisme enz., z. ond. terreeren.

tertius, a, um (spr. *ti*=*tsi*), lat. de of het derde; – **tertius,** m. de derde, derde schoolleeraar; – *tertius interveniens*, een derde tusschenbeidekomende, scheidsman, scheidsrechter; – *per tertium*, door eenen derde, b. v. iets laten bezorgen; – *tertia vice*, ten derden male; – **tertia,** f. derde schoolklasse; bij de Duitschers die soort van drukletter, welke het midden houdt tusschen paragon en augustijn, bij ons tekst geheeten; – **tértie** of **terts,** f. (it. *terza*) Muz. derde toon van den grondtoon af; in het schermen: derde stootmanier; Math. 60ste gedeelte van eene seconde; bij het biljarten: het maken van een bal door een derden bal, die tusschen den bal van den speler en den te maken bal ligt; in het kaartspel: 3 op elkander volgende bladen van dezelfde kleur; in kloosters: bidtijd van 9 uur des voormiddags af (*tertia horārum canonicārum*); – **tertia-wissel** (fr. *troisième de change*, eng. *third of exchange*, it. *tertia di cambia*), derde wissel, derde gelijkluidend afschrift van een wissel, z. tratte, ond. trasseeren; – *tertium*, n. het derde; – *pro tertio*, ten derde, in de derde plaats; – het *tertium comparatiōnis*, het derde der vergelijking, vergelijkingspunt, punt van overeenkomst tusschen twee vergeleken dingen; – *tertium non datur*, een derde of derde geval vindt geen plaats, d. i. er is geen derde of gemiddelde tusschen twee tegenovergestelde dingen; – **tertiaal,** n. nw. lat. derde deel van een jaar; – **tertiānus,** m. leerling der derde klasse; – **tertiaankoorts** (lat. *febris tertiāna*), derdendaagsche koorts, afwisselende koorts, die telkens op den derden dag terugkomt; – **tertiair,** adj. lat. (*tertiarius, a, um*, eig. het derde bevattende) derde plaats in eene volgreeks

innemende, b. v. t e r t i a i r e p e r i o d e, Geol. de tijd, waarin de gelaagde gesteenten ontstonden, die liggen tusschen de s e c u n d a i r e (z. ald.) en de q u a r t a i r e of q u a t e r n a i r e p. (z. ald.); vgl. ook e o c œ n; - *tertiaire kleuren*, roodbruin (= oranje en violet), geelbruin (= oranje en groen), olijfkleur (= groen en violet); het zijn gelijkmatige vermengingen van secundaire kleuren; - **tertiarius**, m. onder den provinciaal staande overste der Jezuïeten; - **Tertiariërs**, m. pl. Franciskanermonniken van de 3de klasse; - **terzét**, n. (van het it. *terzétto*) driegezang, triomuziek voor 3 stemmen; - **terzíne**, f. it. drielingsrijmen,drieregelige, door de rijm plaatsing saamverbonden strophen, uit vijfvoetige jambische verzen bestaande.

Tertúlia, f. in Spanje galerij in den schouwburg. Zoo noemde men sedert het midden der 17de eeuw de loges van de bovenste rij in de beide voornaamste schouwburgen te Madrid, die vroeger *desvanes* geheeten hadden, en waarin inz. de groote wereld en de geestelijken hunne plaats hadden. 't Was toenmaals in zwang, den kerkelijken schrijver T e r t u l l i a n u s te bestudeeren, en de priesters plachten hunne preeken met plaatsen uit dien schrijver op te sieren, waarom men hen schertsenderwijze T e r t u l l i a n t e n en hunne zitplaatsen de T e r t u l i a noemde; avondgezelschap, kransje, avondpartijtje.

Tertullianísme, n. het gevoelen of leerstelsel der **Tertullianísten**, aanhangers van T e r t u l l i a n u s, nadat deze de ketterij der M o n t a n i s t e n was toegevallen.

Terzeról, n. (van 't it. *terzeruólo*, en dit van *terzuolo*, mannetje van eenen valk of havik, provenç. *tersol*, fr. *tiercelet*, mid. lat. *tertiŏlus*, v. 't lat. *tertius*, de derde, omdat naar 't volksgeloof de derde in 't nest een mannetje is) zakpistool, klein pistool, dat men gemakkelijk in den zak kan dragen.

Terzeron, z. t e r c e r o n; - **terzet, terzine**, z. ond. *tertius*.

Tesa, f. it. plaats om netten te zetten, vogelvangst met lijmroeden; ook sardinische lengtemaat = 1.7125 meter.

Tesbih, arab. (spr. *h* bijna als *ch*; van *sabaha*, bidden) gebed; gebruik van den rozenkrans bij het bidden, en de turksche rozenkrans zelve.

Teschinen, pl. getrokken buksroeren, van T e s c h e n (in oostenrijksch Silezië).

Tesjrifādsji, m. turk. (v. 't arab. *tesjrîfāt*, eerbewijzen, gebruiksvoorschrift bij feestelijkheden) ceremoniemeester.

Teskereh, arab. (*tesdskereh*, van *dsakar*, zich herinneren, vermelden, gewagen) schriftelijke toezegging; bewijs, schuldbekentenis; getuigschrift (c e r t i f i c a a t); turksche ambtsinzetting; - **teskeredsjibasji**, m. (vgl. b a s c h) turksch beambte, die de verzoekschriften leest, eerste secretaris, soort van vice-kanselier.

Teslalicht, n. ontladingslicht dat bij de t e s l a s t r o o m e n optreedt, zeer intens; - **teslastroomen**, pl. wisselstroomen van hooge spanning, geheeten naar den ontdekker.

tessellārisch, adj. lat. (*tessellarĭus*, *a*, *um*, van *tessella*, dobbelsteen, teerling, verklw. v. *tessĕra*, vierkant stuk, teerling) teerlingvormig, met dobbelsteenen, geruit; - **tesselleeren**, nw. lat. m o z a ï e k w e r k (z. ald.) vervaardigen.

Test, f. eng. (van 't lat. *testāri*, betuigen, getuigen) proef; proefeed, afzwering van den paus, eng. religie-eed, waarmede ieder, die een openbaar ambt wil aanvaarden, betuigt, dat hij geen heimelijk Roomsch-Katholiek is; vandaar **testacte**, wet, die het eng. parlement in 1673 van Karel II wist te verkrijgen en waarbij bepaald werd, dat ieder, die een ambt wilde bekleeden, moest zweren, dat hij niet aan de t r a n s s u b s t a n t i a t i e (z. ald.) geloofde; feitelijk kwam het neer op de uitsluiting der R. Katholieken van alle ambten en ook van het Parlement; - **test**, f. in den petroleumhandel, z. v. a. f i r e - t e s t (eng. = vuurproef), toestel tot bepaling van het vlampunt van petroleum.

Testacéën, n. pl. lat. (*testacĕa*, van *testa*, aarden pot; schaal der schaaldieren enz.) schaaldieren; - **testacieten**, m. pl. versteende schaaldieren; - *testacĕus*, *a*, *um*, lat. Bot. schervenbruin, vaal.

Testament, testator enz., z. ond. t e s t e e r e n.

Testão of **tostão**, port. (spr. *-táong*) **teston**, sp. **testóne**, it. m. (van sp. en it. *testa*, hoofd, kop, omdat de stempel een kop vertoonde) eig. kopstuk, rekenmunt, in Portugal thans een stuk van 100 reis = 25 centen; vroeger 30 à 35 centen nederl. waard; in Italië (t e s t o n e) = 77 à 79 centen waard.

testeeren, lat. (*testāri*) getuigen, betuigen, bekrachtigen, staven; inz. zijnen laatsten wil schriftelijk getuigen of vaststellen, een testament maken; - *testantĭbus actis*, afgek. *t. a.* of *t. a. a.*, Jur. naar luid der acten, gelijk de oorkonden luiden of getuigen; - *testāto*, met achterlating van eene laatste wilsbeschikking (sterven); - **testamént**, n. (lat. *testaméntum*) uiterste wilsbepaling; wettig stuk, dat iemands beschikkingen omtrent zijne nalatenschap bevat; ook zoogen. goddelijk genadeverbond en godsdienst-oorkonden, waarin dit vervat is; - het O u d e en N i e u w e t e s t a m e n t, het oude en nieuwe verbond, de geloofs- of religie-voorschriften; - *per testaméntum*, door wettelijke laatste-wilsbeschikking; - *testaméntum ad pias causas*, testament tot weldadige stichtingen of godvruchtige oogmerken; - *t. destitūtum*, opengevallen of vervallen uiterste wil, door den dood of de afstanddoening der erfgenamen; - *t. holográphum*, door den erfmaker eigenhandig geschreven testament; - *t. inofficiōsum*, liefdelooze wilsbeschikking; - *t. invalĭdum*, ongeldig testament; - *t. nuncupatīvum*, mondeling testament; - *t. pactitīum*, erfverdrag; - *t. parentum inter libĕros*, testament der ouders onder hunne kinderen, of ouderlijke verordeningen; - *t. reciprŏcum*, wederkeerig testament, erfverbroedering tusschen twee personen, die elkander wederzijds tot erfgenamen benoemen; - *t. ruptum*, krachteloos geworden laatste wil; - *t. scriptum*, schriftelijke wilsbepaling; - *t. solénne*, plechtig, onder getuigen gemaakt testament; -

testamentair, adj. fr. (lat. *testamentarius, a, um*) den laatsten wil betreffend; – **executeur-testamentair,** z. v. a. **testámentarius,** m. voltrekker van den laatsten wil; – **testātor,** m. erfmaker; – **testatōrisch,** adj. nw. lat. naar den wil van den erfmaker, door hem verordend; – **testātrix,** f. lat., **testatrice,** f. fr. erfmaakster.

Testicúlen, ook **testes,** m. pl. lat. (sing. *testiculus*, pl. *testicŭli*) teelballen; – **testiculair,** adj. nw. lat. wat de teelballen betreft; – **testikelsap,** n. z. v. a. s e q u a r d i n e, z. a.

Testies, m. en f. kleurling, gesproten uit een blanke en een p o e s t i e s of eene p o e s t i e z i n (z. a.).

testificeeren, lat. (*testificāri*, van *testis*, z. ald.) door getuigen bewijzen of staven, getuigen; – **testificātie** (spr. *tie=tsie*), f. (lat. *testificatio*) betuiging, bekrachtiging, bewijs door getuigen; – **testimonium,** n., pl. **testimonia,** lat. getuigenis, getuigschrift; – *testimonium integritātis*, getuigschrift van onberispelijk gedrag, inz. getuigenis van den ongehuwden staat der personen, die in het huwelijk willen treden; – *testimonium maturitātis*, getuigenis der rijpheid; – *test. morum*, getuigschrift van zedelijk gedrag; – *test. paupertātis*, getuigschrift van behoeftigheid, bewijs van onvermogen; – *test. praesentiae*, getuigschrift van aanwezigheid; – *testimoniāles*, pl. (scil. *litterae*) getuigschriften voor reizende monniken.

testis, m., pl. *testes*, lat. getuige, teelbal; – *testis unus, testis nullus*, éen getuige is geen getuige; – *testis aurītus*, oorgetuige; – *t. de re audīta*, getuige van hooren-zeggen; – *t. idonĕus*, geldige, te vertrouwen getuige; – *t. jurātus*, beëedigd getuige; – *t. mere negativus*, bloot ontkennend getuige; – *t. oculāris*, ooggetuige; – *t. omni exceptiōne major* of *t. classĭcus*, volkomen geldige getuige; – *t. suspéctus*, verdacht getuige; – *t. unĭcus*, eenig getuige; – *testium deposĭtio*, z. *depositio*, ond. d e p o n e e r e n; – *t. examinatio*, z. *examen testium*.

testo di lingua, m. it. ieder taalkundig als model geldend (classiek) geschrift, meesterstuk.

Teston, testone, z. t e s t ã o.

Testudo, f. lat. (genit. *testudĭnis*) schildpad; snarenspeeltuig, oorspr. van de schaal eener schildpad gemaakt, luit, cither; schild of stormdak, dat men in de oudheid bij belegeringen gebruikte; Med. schildpadgezwel; Chir. verband, dat bij beleedigingen der knie wordt omgelegd.

Tetănus, m. lat. of **tetănos,** gr. (van *tetanós, ē, ón*, gespannen, van *teinein*, spannen) Med. rechtstijvigheid, stijfkramp, eene voortdurende kramp der spieren, met stijfheid en bewegingloosheid daarvan verbonden, doodkramp; stijfheid, inz. van den hals (*tetanus collāris*), stijve nek; – **tetánisch,** adj. rechtstijvig; – **tetanŏthron,** n. middel tegen het rimpelen der huid.

Tetartæa, f. gr. (*tetartaia*, van *tétartos*, de vierde) Med. vierdaagsche koorts; – **tetartine,** f. (van *tétartos*, wegens de wijze van kristalliseering) kiezelspaat, z. v. a. a l b i e t (z. ald.); – **tetartoëdrie,** f. gr. viervlakkige pyramidale gedaante; – **tetartoëdrisch,** adj. viervlakkig pyramidaal; – **tetartopўra,** f. vierdaagsche afwisselende koorts.

Tête, f. fr. (oudfr. *teste*, provenç., it. en sp. *testa*, van 't lat. *testa*, schaal, hersenpan, schedel, hoofd, kop; voorste, bovenste gedeelte, spits) top, kruin; – *à la tête*, aan de spits, b. v. van een leger, staan; – *à tête reposée*, met bedaarde zinnen, met overleg, op zijn gemak; – **tête maken,** het hoofd of de spits bieden; zich tegenkanten, tegenstand bieden; – *tête à tête*, hoofd aan hoofd, van aangezicht tot aangezicht, onder vier oogen; een **tête-à-tête,** geheime samenkomst, een gesprek onder vier oogen; ook soort sofa en theeservies voor twee personen; – **tête-carrée,** f. eig. vierkant hoofd; dwarshoofd, met wien niet veel te beginnen is; – *tête de pont* (spr. *-pôn*), bruggehoofd, bruggeschans; – *têtes de lettres*, pl. brievenhoofden; letterkoppen in koper- of steendruk.

Tetérka, z. t j e t j é r k a.

Tethríppon. m. gr. (van *téttara, tétra-*, vier, en *híppos*, paard) vierspan, met vier paarden bespannen wagen.

Tēthys, f. gr. (verwant met *tēthē*, voedster, grootmoeder) Myth. gemalin van den zeegod O c e ă n u s (z. ond. o c e a a n); te onderscheiden van T h e t i s (z. ald.).

tetracérisch, adj. gr. (van *téssara, téttara*, in samenst. *tétra-*, vier, en *kéras*, hoorn) vierhoornig, met 4 hoornen; – **tetrachord,** n. (van *chordē*, darmsnaar) speeltuig met 4 snaren; op vier snaren voortgebracht accoord; – **tetradaktylisch,** adj. (vgl. d a k t y l u s) viervingerig; – **tetradráchmon,** n. (vgl. d r a c h m e) oud-grieksch vier-drachmen-stuk, ongeveer = 1 gld. 45 ct.; – **tetradynamia,** n. pl. (van *dýnamis*, kracht) Bot. viermachtigen, planten met 4 lange en 2 korte meeldraden, ook wel kruisbloemigen geheeten, omdat de 4 bloembladeren van hare bloemkroon eene soort van kruis vormen (de 15de klasse in het stelsel van Linnæus); – **tetraĕdron** of **tetraéder,** n. Math. viervlak, door 4 gelijkzijdige driehoeken begrensd lichaam; – **tetraëtie** (spr. *tie=tsie*), f. (van *etos*, jaar) tijdruimte van 4 jaren, jarenviertal; – **tetragoon,** m. vierhoek; – **tetragonaal-getal,** vierkant-getal, quadraat-getal; – **tetragonometrie,** f. wetenschap om met vierkant-getallen te rekenen; – **tetragonísme,** n. bij sommige schrijvers de benaming van de q u a d r a t u u r (z. ald.) van den cirkel; – **tetragrammăton,** n. (van *grámma*, letter) vierletterig woord, inz. de naam van God, omdat die in vele talen uit 4 letters bestaat, b. v. hebr. *Jhwh* (Jahweh, Jehovah), gr. Θεος, lat. *Deus*, fr. *Dieu*, sp. *Dios*, hoogd. *Gott*; – **tetragyniēn,** pl. Bot. gewassen waarvan de bloemen vier stampertjes hebben, vierstijligen; – **tetraktíka,** f. kunst om met slechts 4 getalmerken (0, 1, 2, en 3) te rekenen, gebruik van het viertallig stelsel; – **tetráktys,** f. het getal vier, geheimzinnig viertal, waarbij de P y t h a g o r i s t e n zwoeren; – **tetralémma,** n. (vgl. l e m m a) vierledige hypothetische sluitrede; – **tetralogie,** f. vierspel, verbinding en opvoering van een satyrspel en een t r i l o g i e (z. ald.); – **tetramĕter,** m. Poët. viermeter, vierledig of achtvoetig (jambisch of trochaïsch) vers, ook lat. o c t o n a r ĭ u s, acht-

voeter; – **tetrandrïa,** n. pl. Bot. viermannige planten, vierhelmige, welker bloemen 4 even lange meeldraden hebben (de 4de klasse in het stelsel van Linnæus).

Tetrăo, m. lat. (gr. *tetrăōn*) korhoen, berghaan, trapgans; in 't algemeen boschhoen.

tetrapetálisch, adj. gr. (van *téttara, tétra-*, vier-, en *pétalon*, z. ald.) vierbladerig, met 4 bloembladeren; – **tetrapharmăkon,** n. (vgl. p h a r m a k o n) Med. viervoudig of uit vierderlei dingen bestaand geneesmiddel; – **tetraphyllisch,** adj. (vgl. p h y l l o n) vierbladerig, met 4 kelkbladeren; – **tetrăpla,** f. viervoudige bijbeloverzetting, samenstelling der 4 grieksche overzettingen van het Oude Testament; – **tetraplastemōnisch,** adj. met viermaal meer meeldraden dan bloembladeren; – **tetrapneumōnisch,** adj. met vier longen; – **tetrapŏda** of **tetrapóden,** pl. (van *poes*, genit. *podós*, voet) viervoetige dieren; – **tetrapodolithen,** m. pl. versteeningen van viervoetige dieren; – **tetrapodologie,** f. leer of wetenschap van de viervoetige dieren; – **tetrapodie,** f. viervoetigheid der verzen of het meten der verzen naar 4 voeten; ook 4 tot een geheel verbonden versvoeten; – **tetrapolitaansch,** adj. gr. lat. vierstadsch, viersteedsch; – *tetrapolitāna confessio*, f. viersteedsche geloofsbelijdenis (der 4 steden Straatsburg, Constanz, Memmingen en Lindau, van het jaar 1530); – **tetrapterïen,** pl. gr. (van *pteron*, vleugel, vlerk; nw. lat. *tetraptēra*) N. H. viervleugeligen, insecten met 4 vleugels; – **tetraptérisch,** adj. viervleugelig; – **tetraptōta,** pl. (vgl. p t o s i s) woorden, die slechts 4 buigingen of naamvallen hebben; – **tetrárch,** m. (gr. *tetrárchēs*, van *árchein*, heerschen) viervorst, beheerscher van het vierde deel van een land; – **tetrarchïe,** f. (gr. *tetrarchia*) of nw. lat. **tetrarchaat,** n. heerschappij en waardigheid van een viervorst; ook diens gebied, viervorstendom; – **tetrarrhýnchus,** m. (vgl. r h y n c h o s) lintworm, ingewandsworm met 4 sprieten; – **tetras,** f. (gr. *tetrás*) viertal; – **tetraspérmisch,** adj. (vgl. s p e r m a) vierzadig, met 4 zaadkorrels; – **tetrastichon,** n. vierregelig gedicht, strophe van 4 regels; – **tetrastrŏphon,** n. uit 4 strophen bestaand gedicht; – **tetrastȳlon,** n. op 4 zuilen rustend gebouw; – **tetrasyllăbon,** n. vierlettergrepig woord; – **tetrathïonzuur,** n. (van 't gr. *theion*, zwavel) dubbel gezwaveld onderzwavelzuur; – **tetrobolōn,** n. oud-grieksche munt van 4 obolen (z. o b o l u s) ongeveer = 24 ct. courant; – **tetrŏdon,** m. (van *odoes*, *odōn*, tand) viertand, stekelbuik, een kraakbeenige visch met 4 tanden.

Tetrardieten, m. pl. aanhangers van T e t r a r d i u s, die het lichaam van J. C. voor vergankelijk hield.

Tetrarrhynchus, tetras enz., z. ond. t e t r a p e t a l i s c h.

Tetrifatsji-efféndi, m. turksch opper-ceremoniemeester.

Tetrix, f. gr. berkhoen.

Tetrobolon, tetrodon, z. onder t e t r a p e t a l i s c h.

Teucrium, n. lat. (van 't gr. *teúkrion*) manderkruid, plantengeslacht der labiaten met vele soorten, b. v. t e u c r i u m m a r u m, z. m a r u m v e r u m.

Teut, m. naam van een fabelachtigen, vergoden krijgsheld der Germanen, vgl. T u i s k o; – **Teutónen,** m. pl. (lat. *Teutŏni*, en *Teutŏnes*) volksstam der Germanen; – **teutónisch,** adj. germaansch; – **teutomanïe,** f. overdreven voorliefde voor het duitsche; – **teutophobïe,** f. vrees voor het duitsche en de Duitschers.

Texaskoorts, f. runderziekte in Amerika, meestal met doodelijken afloop.

Texis, f. gr. (v. *tēkein*, smelten) smelting, oplossing; Med. tering.

Text, textuur, z. ond. t e k s t.

textilis, e, lat. Bot. geweven; vgl. t e k s t enz.; – **textiel,** adj. spinbaar; – **textiele industrie,** f. het spinnen en weven.

Thabor, zie t a b o r.

Thaborieten, m. pl. secte der Hussieten, die onder aanvoering van Zisca naar eenen berg in Bohemen trokken, waar zij een burcht bouwden, dien zij T h a b o r noemden (naar den berg T h a b o r in Neder-Galilea, thans het pasjalik van Acra); zij verwierpen het vagevuur, de oorbiecht, het vormsel, het laatste oliesel en de werkelijke tegenwoordigheid in het heilige Avondmaal.

Thaddæus, syrische mansn.: de wijze.

Thail, f. mal. zeker gewicht = $^{1}/_{16}$ k a t i (z. a.) voor opium; 0,38 K.G. voor edele metalen; ook een muntstuk.

Thalămus, n. gr. (*thálamos*, eig. slaapvertrek, huwelijksbed) Bot. vruchtbedding, zaadbed, dat gedeelte van den bloemkelk, waarin het vruchtbeginsel is vervat.

Thalassarchïe en **thalassokratïe** (spr. *t=ts*), f. gr. (v. *thálassa*, zee) zeeheerschappij, zeebeheersching; – *thalassinus, a, um*, lat. Bot. zeegroen; – **thalassométer,** m. zeemeter, zeedieptemeter; – **thalassotherapie,** f. zeegeneeskunde, genezing door verblijf aan of op zee.

Thaler, Taler, m. hoogd. daalder, een voorm. duitsch muntstuk = 1 gld. 80 cent.

Thalïa, f. gr. (*thalia*, eig. bloesem) Myth. eene der G r a t i ë n (z. ald.); – **Thalïa,** f. (gr. *Tháleia*) eene der zanggodinnen of M u z e n (z. ald.), de muze van het tooneelspel, vandaar: T h a l i a's t e m p e l, l e e r l i n g enz. voor schouwburg, tooneelspeler enz.; Astron. in 1852 door Hind ontdekte asteroïde.

Thalliet, n. groen epidoot = p i s t a c i e t.

Thallium, n. nw. lat. (van gr. *thallós*, groen, tak) door Crookes in 1861 ontdekt metaal, dat vereenigd met koper, zilver, selenium enz. voorkomt en in het spectrum heldergroene strepen vertoont.

Thallophóren, pl. gr. (v. *thallós*, tak, twijg, en *phĕrein*, dragen) in 't oude Athene: lieden, die op feesten, inz. op de P a n a t h e n æ e n (z. ald.), olijftakken droegen, twijgdragers.

Thalpsïs, f. gr. (v. *thálpein*, verwarmen) verwarming, inz. vochtige, vruchtbare verwarming; – **thalpos,** n. (gr. *thálpos*) vochtige warmte; – **thalpotasimeter,** m. warmtemeter voor technische doeleinden.

Thammoez, hebr. naam van eene maand der Joden, de 4de van hun gewijd, de 10de van hun burgerlijk jaar.

Than, Thane, m. in Schotland (*Thane*; angels. *thēgen*, *thēgn*, *thēn*, dienaar, dienaar van den koning, edelman, ridder) adellijke titel, met den rang van eenen gravenzoon overeenkomend; ook voor landvoogd, stadhouder.

Thanătos, m. gr. dood; Myth. god van den Dood, een zoon van de Nacht, onverbiddelijk gestreng; – **thanatoïden,** pl. op den dood gelijkende ziektetoestanden, zooals schijndood, onmacht, slaapzucht; – **thanatologie,** f. doodsleer, leer van de natuur en de oorzaken van den dood; ook gedenkwaardige zaken betreffende dooden; – **thanatométer,** m. toestel tot het constateeren van den dood; – **thanatōsis,** f. Med. het versterven van een lichaamsdeel; – **thanatophobie,** f. overdreven vrees voor den dood; – **thanatusia,** n. pl. doodenfeest, lijkfeest.

Thanksgivingday, m. eng. (spr. *thenks giwwinsgdee*) dankzeggingsdag, algemeene dankdag, nationale feestdag met kerkelijke ceremoniën der Amerikanen ter eere van de herstelling hunner onafhankelijkheid; de dag (gewoonlijk einde November) wordt jaarlijks door den president vastgesteld.

Thara, z. t a r a.

Thargeliōn, m. gr. lentemaand der Atheners, het einde van Mei en het begin van Juni.

that is the question (spr. *kwéstjun*), eng. dat is de vraag, daar zit de knoop (citaat uit Shakespeare's Hamlet).

Thaumatologie, f. gr. (van *thauma*, pl. *thaumăta*, wonder) wonderleer, leer van de wonderen; – **thaumatológisch,** adj. de wonderleer betreffende of daartoe behoorende; – **thaumatomachie,** f. wonderbestrijding; – **thaumatomăchus,** m. wonderbestrijder, wederspreker van wonderen, wondervijand; – **thaumatroop,** m. wonderdraaier, wonderschijf, eene op beide zijden met de bestanddeelen van een beeld beschilderde schijf, die bij snelle omdraaiing de afbeeldingen doet samensmelten; – **thaumaturg,** m. wonderdoener, wonderman; – **thaumaturgie,** f. het wonderen doen; – **thaumaturgisch,** adj. wonderdadig.

Thaut, z. T h o t.

Thb., bij natuurwetenschappelijke benamingen, afk. van C. P. Thunberg (gest. 1828).

Theagoog, m. gr. (*theagōgos*, van *theós*, God, en *agein*, voeren enz.) godenbanner, godenbezweerder; – **theagogie,** f. het bannen, oproepen of bezweren der goden; – **theándrisch,** adj. (v. *anēr*, genit. *andròs*, man, mensch) goddelijk en menschelijk te gelijk, godmenschelijk; – **theánthrōpos** of **theanthroop,** m. (v. *ánthrōpos*, mensch) godmensch, bijnaam van Jezus Christus; – **theanthropie,** f. vermenschelijking der godheid, z. v. a. a n t h r o p o m o r p h i s m e; – **theanthropologie,** f. godmensch-leer, leer van de vereeniging der godheid en menschheid in Jezus Christus.

Theāter, n. (van 't gr. *theātron*, eig. plaats der aanschouwers, v. *theāsthai*, beschouwen) tooneel, plaats, waar iets voorvalt; schouwburg, tooneelkunst en hare regelen; – **theater-coup,** m. (spr. *-koe*), fr. (*coup de théatre*; vgl. c o u p) tooneelstreek, tooneelkunstje, verrassend oogenblik of voorval van een tooneelstuk; iets, dat geheel onverwacht en toch voorbereid is; – *theātrum anatomĭcum*, lat. zaal, waar lijken ontleed worden, ontleedzaal, anatomisch cabinet; – *theatrum mundi*, theater der wereld, klein theater met toebehooren, waarin geheele landschappen en steden met hun bewoners door mechaniek voorgesteld worden; – **theatraal,** adj. (lat. *theatrālis, e*) tooneelmatig; misleidend, oogverblindend, gekunsteld; - **theatromanie,** f. hartstochtelijk schouwburgbezoek; – **theatrophoon,** f., telephonische automaat, waarbij men na het inwerpen van een geldstuk de muziek van eene opera, een concert enz. een tijdlang kan hooren.

Theatinen of **Theatijnen,** m. pl. leden eener monnikenorde, verplicht tot het prediken tegen de ketters, tot zielsverzorging, ziekenverpleging enz., gesticht in 1524 door den heiligen Cajetanus en den bisschop van Chieti of T h e a t e, later paus Paulus IV.

Thebaïne, f. (naar *opium thebaĭcum*, eene goede soort opium en deze naar de oud-egyptische stad Thebe genoemd) in het opium gevonden organische zoutbase.

Theca, f. lat. (gr. *thēka*, van *tithĕnai*, zetten, leggen) doos, bus, tasch, in 't algemeen voorwerp om iets in te bewaren; – **thēke,** f. in Duitschland aan den Rijn: latafel.

Thee, f. (hoogd. *thee*, fr. *thé*, m., it. *tè*, sp. *té*, eng. *tea*, russ. *tsjaĭ*, van 't chineesch *tsjâ*, in zuidelijken tongval *the*) plantengeslacht uit de familie der Ternstroemiaceën, altijd groene heesters met kleine, glanzende, enkelvoudige, lederachtige bladeren; ook naam van de gedroogde bladeren van den theestruik en eveneens van den daaruit bereiden drank; ook voor een theegezelschap; ook in het algemeen aftreksel van kruiden, inz. voor geneeskundige doeleinden; – **thee-acte,** f. wet, volgens welke de Amerikanen 4 p e n c e voor het pond thee betalen moesten en waardoor de noordamerikaansche vrijheidsoorlog uitbarstte; – **theeboe, theeboei,** f. (fr. *thé-bou*, eng. *bohea*, naar eenen berg Woeï in China genoemd) bruine of zwarte thee; – *thé dansant*, m. fr. (spr. *-dansâñ*) dansthee of theedans, dansfeest, waarbij hoofdzakelijk thee wordt aangeboden; - **theine,** f. in de thee voorhanden vluchtige olie = c a f f e ī n e.

Theïsme, n. gr. (v. *Theós*, God) geloof aan het bestaan van éénen God, erkenning, belijdenis van de godheid; – **theïst,** m. godgeloover, godbelijder, iemand, die het aanzijn van éénen God erkent (in tegenst. met a t h e ï s t), voor zoo verre die erkenning algemeen is, zonder nadere bepaling van den aard van dit geloof (onderscheiden van d e ī s m e, z. ald.); – **theïstisch,** adj. goderkennend, godbelijdend; – t h e ī s t i s c h e s y s t e m e n, algemeene benaming van alle stelsels van wijsbegeerte, die de werking van een God op het heelal erkennen.

Theke, z. ond. t h e c a.

Thekla, f. later gr. vr. naam: (van 't gr.

Theoklēs, Godsroem = oudd. *Godomar*; vgl. T h e o k l e s) de beproefde, voortreffelijke, wakkere.

Thekoephe, f. hebr. in den joodschen kalender benaming der 4 punten, waar de vier jaargetijden beginnen, n.l. de dag- en nachteveningen en de zonnestilstanden (a e q u i n o c t i ë n en s o l s t i t i ë n).

Thelăsis, f. of **thelásme,** n. gr. (van *thēládzein*, zoogen, *thēlē*, tepel, moederborst) Med. het zoogen; – **thelīthis,** f. tepelontsteking; – **thelóncus,** m. opzwelling der vrouwenborst; tepelopzetting of tepelzwering; – **thelygonīe,** f. voortteling van meisjes, vrouwelijk kroost; aandeel der vrouw aan de voortteling.

Thelematologīe, f. gr. (van *thelēma*, wil, *thēlein*, willen) leer van 's menschen wil, een deel der p s y c h o l o g i e (z. ald.); – **thelesiognosīe,** f. gr. kennis van de uitwerkselen van den wil; – **thelesiographīe,** f. beschrijving van de verschijnselen van den wil; – **thelesiologīe,** f. wetenschap, die de objectieve grondslagen van de zedelijke waarheden ten doel heeft.

Thelkterion, n., pl. **-ia** of **-iën,** gr. (v. *thelgein*, betooveren) toovermiddel.

Thelygonie, z. ond. t h e l a s i s.

Théma, n., pl. **themăta,** gr. (eig. het gestelde, opgezette; v. *tithēnai*, zetten, stellen) hoofdstelling, onderwerp, stof, voorstel, stelling, die men zich voorstelt te bewijzen, op te helderen, hoofdgedachte eener rede enz.; opgave tot een opstel, verhandeling en dgl.; grondgedachte van een muziekstuk; op de scholen: stuk ter vertaling, gemaakte vertaling; – *thema probándum*, lat. te bewijzen stelling; – **themátisch,** adj. wat de thema's of muzikale grondgedachten betreft; – t h e m a t i s c h e c a t a l ŏ g u s, lijst van de stukken eener opera, waarin men alleen de eerste muzikale uitdrukking opgeeft; – **thematographīe,** f. wetenschap van 't vervaardigen en gebruiken van astronomische tafels.

Thémis, f. gr. (eig. besluit, wet, gewoonte, v. *tithēnai*, zetten) Myth. godin der wettelijke orde en der gerechtigheid. Hare drie dochters, de H o r e n, heeten: D i k e, gerechtigheid; E u n o m ĭ a, goede, wettelijke inrichting, en I r e n e, eendracht. Ook A s t r æ a, de godin van 't eigendomsrecht, werd een dochter van Themis genoemd; Astron. een in 1853 door Gasparis ontdekte asteroïde; – **Themistiáden,** pl. nimfen in het gevolg van Themis.

Thenardiet, n. (naar den franschen scheikundige *Thénard* genoemd) mineraal, uit watervrij zwavelzuur natron bestaande, wordt gevonden in Spanje, in Z. en N. Amerika en in Centraal-Azië.

Théobald of **Theubald,** oudd. mansn.: de dappere (oudd. *Theudobald*, *Thiotbald*, *Diotbald*, de volksdappere).

Theobrōma, f. gr. cacao; – **theobromine,** f. kleur- en reukelooze stof, komt in cacaoboonen en verschillende theesoorten voor.

Theobul, gr. mansn.: (van *Theós*, God, en *boele*, raad) de met God beradende; vandaar **Theobuline,** f.

Theodicéa, f. gr. (van *Theos*, God, en *dikē*, recht, gerechtigheid) godsverdediging, rechtvaardiging van de goddelijke voorzienigheid ten opzichte van het in de wereld bestaande kwaad; ook titel van een werk van Leibnitz.

Theodoliet, m. (een woord van onzekere afkomst; waarschijnlijk kwalijk gevormd van gr. *theáomai*, *theōmai*, ik kijk, of *théō*, ik loop, en *dolichos*, lang) meetkijker, een werktuig, dat in de g e o d e s i e gebruikt wordt om hoeken te meten.

Theodoor, m. en **Theodōra,** f. gr. (van *Theos*, God, en *dōron*, geschenk) mans- en vr. naam: godsgeschenk of godsgave.

Theódorik, oudd. mansn., z. v. a. D i e d e r i k, z. op D i r k 1).

Theodosīus, m. **Theodosīa,** f. gr. (van *Theós*, God, en *dósis*, gave) mans- en vr. naam: godsgave; – **Theodulius,** m. en **Theodulīa,** f. (van *doelos*, knecht, dienaar) mans- en vr. naam: Godsdienaar en -dienares, vrome; – **theodulīe,** f. godsdienst; – **theogamīe,** f. eig. godenhuwelijk; hoogtijdgezang op of voor goden; – **theognosīe,** f. godskennis, kennis van God; – **theogonīe,** f. godenwording, leer van de wording of afstamming der mythologische godheden; – **Theoklēs,** mansn.: godsroem, godseer; – **theokratīe** (spr. *tie*=*tsie*), f. godsheerschappij, onmiddellijke regeering van God, godsrijk; priesterregeering, heerschappij der priesters als rechtstreeksche dienaren Gods, zooals bij de oude Joden; – **theokrátisch,** adj. daartoe behoorende, daarmede in verband staande; – **theolatrīe,** f. (v. *latreía*, dienst om loon; *látris*, loonbediende, in 't alg. bediende) godsdienst, godsvereering; – **theolatreutiek,** f. leer van de godsvereering of van den godsdienst; – **theolepsīe,** f. goddelijke ingeving, begeestering; – **theologánt, theoloog,** m. godgeleerde, religie- of geloofsleeraar, geestelijke; – **theologáster,** m. gewaand godgeleerde; – **theologīe,** f. godsleer; godgeleerdheid, religie- of geloofswetenschap, wetenschappelijke behandeling van den godsdienst; – **theológisch,** adj. godgeleerd; – **theologiseeren** (spr. *s*=*z*), over God en goddelijke dingen geleerd spreken, den godgeleerde vertoonen of uithangen; – **theologumĕnon,** n. (v. *theologein*, van God enz. spreken) opgave uit de godgeleerdheid; pl. **theologumena,** godgeleerde opgaven of verhandelingen; – **theomáchen,** pl. godenbestrijders, reuzen, die de goden bevochten; – **theomachīe,** f. mythologische godenstrijd; – **theomágisch,** adj. (vgl. m a g i e), z. v. a. t h e o s o p h i s c h; – **theomanie,** f. (vgl. m a n i e) goddelijke woede, verstandsverbijstering uit overdreven godsdienstbegrippen, godsdienstwaanzin; – **theomantīe** (spr. *tie*=*tsie*), f. voorspelling door goddelijke ingeving; – **theomántis,** m. door God begeesterde, voorspeller door goddelijke ingeving; – **Theōne,** vr. naam: de goddelijke; – **theonomīe,** f. (vgl. n o m o s 2) gods-wetgeving; – **theopaschitisme,** f. dogma dat een der goddelijke personen (der t r i n i t e i t) gekruisigd is, eenigszins in strijd met de orthodoxe leer aangaande twee naturen in één persoon; – **theopaschiten,** pl. aanhangers

dezer leer; – **theophanie,** f. (gr. *theophanesia*, v. *phainesthai*, verschijnen) godsverschijning, b. v. in het O. T.; ook het feest der drie koningen, z. v. a. e p i p h a n i a; – **theophánt,** m. die zich beroemt op goddelijke openbaringen, of voorgeeft die te hebben; – **theophilanthrōpen,** pl. (vgl. p h i l a n t h r o o p) gods- en menschenvrienden, een godsdienst-genootschap, dat zich in 1795 en 1796 in Frankrijk vormde en alleen den natuurlijken godsdienst erkende, doch dat sedert de wederinvoering van het katholicisme in het jaar 1802 niet langer geduld werd; – **theophilanthropísme,** n. inrichting, leer en godsvereering van dit genootschap; – **Theophilus,** n. gr. (v. *philos*, lief) mansn.: godlief; – **theophobīe,** f. (v. *phobós*, vrees, *phobeisthai*, vreezen) vrees voor God; – **theophroon,** m. de goddelijk gezinde; – **theopista,** f. de in God geloovige (naam van een godsdienstig tijdschrift); – **theoplastiek, theoplastīka,** f. (vgl. p l a s t i e k) voorstelling der godheid door beelden; – **theoplegīe** of **theoplexīe,** f. eig. godsslag; Med. plotseling doodende beroerte; – **theopneustīe,** f. (vgl. p n e u m a enz.) goddelijke ingeving, begeestering (i n s p i r a t i e); – **theopornīe,** f. (vgl. p o r n i e) papenontucht, papenhoererij; – **theopsīe,** f. (vgl. o p s i s) godenverschijning; – **theosebīe,** f. godsvrucht, echte vroomheid; – **theosoof,** m. (vgl. s o p h i a enz.) godswijze, ervarene in goddelijke zaken, gewaande geestenziener, dweper, inz. zooals J a k o b B ö h m e en S w e d e n b o r g; in lateren tijd: de neo-boeddhistische leer, dat men door terzijdestelling van zijn eigen persoon en diens lusten en begeerten tot het bewustzijn kan komen van de innerlijke, goddelijke, aan de uiterlijke, zinnelijke wereld ten grondslag liggende werkelijkheid; de leidster dezer richting is Mevr. Blavatsky, de bezitster eener e s o t e r i s c h e wijsheid, die haar in Voor-Indië zou zijn ingegeven; – **theosophīe,** f. gewaande godswijsheid, geestenzienerij en dweperij, leer der **theosophen;** – **theosóphisch,** godswijs, geestenkundig; – **Theotīmus,** m. gr. (v. *timē*, eer) mansn.: eeregod; – **theoxenīe,** f. (v. *xĕnos*, gast, *xenia*, gastvrij onthaal) goden- of godsonthaal.

Theórbe, f. (fr. *théorbe*, *téorbe*, *tuorbe*, sp. *teorba*, *tiorba*, it. *tiorba*) groote basfluit, een speeltuig met 14 tot 16 snaren, tegenwoordig buiten gebruik geraakt.

Theoréma, n. gr. (*theōrēma*, eig. het beschouwde; van *theōrein*, beschouwen) door beschouwing of bespiegeling gevonden, te bewijzen leerstelling, grondstelling, zuiver bespiegelend voorstel, in tegenst. met p r o b l e m a, d. i. voorstel van zuiver praktische waarheid; – **theoremátisch,** adj. uit leerstellingen bestaande; – **theorīe,** f. (gr. *theōria*) eig. aanschouwing, beschouwing; bespiegeling, verstandsbeschouwing, onderzoek, inzicht; leer der regels en grondbeginselen eener wetenschap of kunst, grondkennis, wetenschappelijke beschouwing als grondslag van eene bepaalde handeling (het tegengest. van p r a x i s, praktijk); dikwijls ook enkel leer, b. v. d a t i s i n d e t h e o r i e e n p r a k t i j k — in de leer en toepassing — g e l d i g; – **theorētisch,** adj. (gr. *theōrētikós*, *ē*, *ón*) beschouwend, aanschouwelijk, volgens de beschouwing of bespiegeling, wetenschappelijk (het tegengest. van p r a k t i s c h enz.); – **theoretīcus,** m. beschouwer, bespiegelaar, onderzoeker of kenner eener wetenschap, zonder zich met hare toepassing bezig te houden; – **theoretiseeren,** theorieën opwerpen, daarover nadenken; – **theorist,** m. iemand, die de theorie verstaat.

Theosoof enz., z. ond. T h e o d o s i u s; – **thephillum,** z. t e p h i l l u m.

Therapīe of **therapeutiek, therapeutīka,** f. gr. (*therapeia*, dienst, verpleging; *therapeúein*, dienen, verplegen) eig. krankenverpleging, ziekenoppassing, geneeskunde; – **therapeut,** m. (gr. *therapeutēs*) eig. dienaar, bediende, oppasser, verpleger; bij de oude Israëlieten z. v. a. E s s æ e r, z. ald.; geneeskundige; – **therapeutisch,** adj. geneeskundig, genezend.

Theresia of **Therēse,** f. (van 't gr. *thērān*, wilde dieren jagen) vr. naam: dierenvriendin, jageres; – **Theresia-orde,** militaire orde, door Maria Theresia in 1757 gesticht.

Thēriak, m. gr. (*thēriăkón*, scil. *antidŏton*; eig. tegenmiddel tegen dierlijk vergift, v. *thērion*, wild dier) dierlijk geneesmiddel, tegengift, uit deelen van vergiftige slangen enz. gemaakt en tegen den beet van vergiftige dieren als geneesmiddel bij de Ouden aangewend; ook een voorheen aangewend, zeer samengesteld en inz. o p i u m - bevattend geneesmiddel, dat in Venetië bereid werd, t r i a k e l; – **theriáki,** pl. opiumschuivers, -rookers in het Oosten; – **theriakálisch,** adj. gr.-lat. theriak bevattend; – **theriakologīe,** f. gr. leer der dierlijke vergiften, wetenschap der giftbereidingen; – **theriodēxis,** f. (v. *dēxis*, het bijten) beet van wilde en vergiftige dieren; – **theriōdisch,** adj. (gr. *thēriōdes*) eig. dierlijk, wild; Med. boosaardig, zeer hevig en gevaarlijk; – **theriolīthen,** m. pl. diersteenen, versteeningen uit het dierenrijk; – **theriōma,** n. kwaadaardige, omvretende zweer, inz. longzweer; – **theriomorphīe,** ook **theromorphīe,** f. (gr. *morphē*, gedaante, vorm) dierachtige misvorming of misgeboorte; – **theriotoom,** m. dierenontleder; – **theriotomīe,** f. dierenontleding, ontleedkunde der dieren.

Thermæ of **thermen,** pl. (lat. *thermae*, gr. *thérmai*, van den sing. *thérmē*, warmte, v. *thermós*, *ē*, *ón*, warm) warme bronnen, warme baden, inz. bij de Romeinen prachtige, daartoe ingerichte gebouwen; – **thermaal,** adj. nw.lat. warme bronnen betreffende of daartoe behoorende; – **thermanterīa** of **thermantīka,** n. pl. gr. (v. *thermainein*, verwarmen) Med. verwarmende middelen; – **thermantiet,** m. z. v. a. p o r s e l e i n - j a s p i s; – **thermasīe,** f. (gr. *thermasia*) verwarming; – **thermásma,** n. iets verwarmds, verwarmende omslag; – **thermástris,** f. eig. vuurtang; Chir. tandtang; – **thermaesthesiometer,** m. toestel, waarmee men onderzoekt of een persoon den temperatuurzin nog heeft, of hij dus koude van warmte kan onderscheiden; – **thermidor** of **f e r v i d o r,** m. warmtemaand, hittemaand, 11de maand in den nieuwen ka-

lender van de eerste fransche republiek, van 22 Juli tot 22 Augustus; – **thermiet,** n. Chem. mengsel van aluminium en ijzeroxyde, waarmee een temperatuur van 3000° C. verkregen kan worden en waarmee twee stukken ijzer (vooral rails voor elektrische spoorwegen) worden aan elkaar geweld; – **thermobarométer,** m. werktuig om te gelijk den graad der warmte en de drukking der lucht te bepalen; – **thermochemie,** f. leer van de betrekkingen tusschen warmte- en chemische verschijnselen; – **thermochrose,** f. gr. (v. *chrōa*, kleur) eigenschap om slechts zekere soorten van warmtestralen door te laten; – **thermochroïsch,** slechts zekere soorten van warmtestralen doorlatende, gedeeltelijk d i a t h e r m a a n (z. ald.); – **thermoëlektriciteit,** f. door verwarming opgewekte elektriciteit; – **thermoëléktrisch** of **thermeléktrisch,** adj. de door warmte teweeg gebrachte elektriciteit betreffende, daarvan afkomstig; – **thermogeen,** warmtegevend; – **thermogenium,** n. warmtestof; grondoorzaak der warmte; - **thermograaf,** beter t h e r m o m e t r o g r a a f, z. ald.; – **thermokauter,** m. instrument, waarmee de arts door branden genezing aanbrengt, zeer bekend is dat van P a q u e l i n, z. a.; – **thermokolom,** f. verbinding van samen gesoldeerde plaatjes bismuth en antimonium om thermoëlektriciteit op te wekken; – **thermolamp,** f. gr.-nederl. warmlicht, verwarmend en lichtgevend voorwerp, spaarlamp, spaarkachel, die tegelijk verlicht, verwarmt en machines in beweging brengt; – **thermologie,** f. leer van de warme minerale bronnen en van de baden in 't algemeen; – **thermoluminiscentie,** f. lichtgeving ten gevolge van zwakke verwarming; – **thermolusie,** f. het nemen van warme baden; – **thermomagnetisme,** n. door verwarming opgewekt magnetisme; – **thermométer,** ook **thermoskoop,** m. gr. warmtemeter, warmtewijzer, warmtebeschouwer, eene met kwik, wijngeest enz. gevulde, luchtdicht gesloten en in graden verdeelde glazen buis ter bepaling van den warmtegraad; – t h e r m o m e t e r van R é a u m u r (van den fr. natuurkundige R é a u m u r, spr. *reömúúr*, gest. 1757), tusschen vries- en kookpunt van het water in 80 graden verdeelde thermometer; t h e r m. van F a h r e n h e i t (van den Duitscher F a h r e n h e i t, gest. 1736), in 180 graden verdeelde thermometer; – t h e r m. van C e l s i u s (een Zweed, gest. 1744) of c e n t e s i m a l e t h e r m o m e t e r, honderddeelige thermometer; – m a x i m a a l-th., zie onder *maximus*; – **thermometrograaf,** f. thermometer ter waarneming van de hoogste en de laagste temperatuur der lucht; ook zelfregistreerende thermometer, die op een papierstrook alle veranderingen der luchtwarmte aangeeft; - **thermomultiplicator,** m. zeer gevoelige thermoskoop, als die van Nobili; – **thermophagie,** f. het warm- of heet-eten; – **thermophoon,** m. toestel om de temperatuur in afgelegen gedeelten van een gebouw, werkplaats enz. van uit een centraal punt te bepalen; – **thermophoor,** m. warmte-overbrenger, een door Möller en Walter uitgevonden, aan geen ontploffing blootstaand toestel om stoom te maken; ook toestel om de soortelijke warmte van vloeistoffen te bepalen; – **thermopodium,** n. toestel voor warme voetbaden; – **thermopolium,** n. lat. (van 't gr. *thermopōlion*, van *pōlein*, verkoopen) in de oudheid: plaats, waar warme dranken verkocht werden; – **thermoposie,** f. gr. het heetdrinken; – **thermopylen** of **thermopȳlæ,** pl. (v. *pylē*, poort) heete poorten of deuren, een door den heldendood van Leonidas en zijn 300 Spartanen beroemd geworden bergpas, tusschen de kust der golf van Malis en een uitlooper van den berg Kallidromos, in Hellas gelegen; – **thermosiphon,** n. (vgl. s i p h o) inrichting tot verwarming der broeikasten en mestbedden door buizen, waardoor warm water rondloopt; – **thermoskoop,** m. z. t h e r m o m e t e r; – **thermostaat,** m. werktuig, dat ten doel heeft, eene bepaalde temperatuur gedurende langen tijd onveranderd te houden; – **thermostatiek,** f. (vgl. s t a t i k a) leer van het evenwicht der warmte; – **thermosterēsis,** f. (vgl. s t e r e s i s) warmteberooving, warmteonttrekking; – **thermosterētisch,** adj. warmteberoovend; – **thermotaan,** n. een a l l i a g e, dat een constanten weerstand behoudt bij verschil van temperatuur; – **thermotiek, thermotīka,** f. warmteleer, leer van de warmte; – **thermótisch,** adj. door warmte ontstaan; – **thermoxygenium,** n. verbinding van warmtestof en zuurstof; – **thermozuil,** f. toestel bestaande uit een verzameling van thermo-elektrische elementen, die zoodanig op elkander zijn geplaatst, dat zij elkanders werking versterken; het wordt gebruikt voor elektrolytische doeleinden en voor het laden van kleine accumulatoren.

Theromorphie, z. t h e r i o m o r p h i e ond. t h e r i a k.

Thersītes, m. gr. naam van den leelijksten man, naar lichaam en ziel, en tevens den grootsten snorker en zwetser van al de Grieken, die naar Troje trokken, door Odysseus verslagen en door Achilles, dien hij belasterd had, gedood; vandaar in 't alg. voor een leelijk, mismaakt, kwaadsprekend, onbeschaamd mensch.

Thesaurus, m. lat. (v. 't gr. *thēsauros*) schat, nedergelegde en bewaarde voorraad; plaats, waar een schat bewaard wordt, schatkamer, ook **thesaurie;** – *thesaurus ecclesiae*, kerkschat, bij de R. Kath. overtollige goede werken (*opĕra supererogatiōnis*) van de heil. maagd Maria, van de heiligen en van alle monniken en nonnen, welke werken den leeken ten goede zullen komen; – *thesaurus eruditiōnis*, schat van geleerdheid (een groot, veel bevattend woordenboek); – **thesaurarius, thesaurier,** m. schatmeester; – **thesaureeren,** nw.lat. (gr. *thesaurídzein*) schatten verzamelen, potten.

Thēseus, m. een der beroemdste vergode helden (vgl. h e r o s) der oudgr. mythologische geschiedenis, zoon van *Ægeus* en koning van Athene.

Thĕsis of **these,** f., pl. **theses,** gr. (*thĕsis*, pl. *thĕseis*, van *tithĕnai*, stellen, zetten) eig. het

zetten, stellen; stelling, grondstelling, inz. te bewijzen stelling, door woorden uitgedrukt oordeel of voorstel, waarvan de geldigheid moet beredeneerd worden; stelling, die in het openbaar aan de hoogescholen verdedigd wordt, strijdvoorstel; nederslag, het dalen der stem in de dicht- en toonkunst (het tegengest. van a r s i s); – *in thesi*, in 't algemeen of in den regel, als algemeene stelling aangenomen (het tegengest. van *in hypothĕsi*, in de toepassing op het tegenwoordige geval); – **thetiek, thetika,** f. verzameling van leerstellingen, inz. geloofsleerstellingen; – **thetisch,** adj. (gr. *thetikós, ē, ón*) stellenderwijs, stellend (p o s i t i e f).

Thesmophoriën, pl. gr. (*thesmophória*) overoud gr. feest, dat de atheensche vrouwen ter eere van D e m e t e r (z. ald.) vierden, naar haren bijnaam **Thesmophŏros,** d. i. wetgeefster (van *thesmós*, stelling, wet, en *phĕrein*, brengen), in zooverre zij door invoering van den akkerbouw den grond tot de burgerlijke maatschappij en de wetgeving legde; – **thesmotheet,** m. gr. (*thesmothetēs*) wetgever.

Thespis, m. vinder of grondvester van 't grieksche treurspel, omstreeks 540 vóór Chr.; vandaar: w a g e n of k a r v a n T h e s p i s *plaustrum Thespis*, bij Horatius) voor een rondreizend tooneel, omdat Thespis, naar men wil, met zijn klein tooneel heeft rondgereden; – **thespiade,** f. c o u p d e t h é â t r e (z. c o u p); ook tooneelgeschiedenis, grappige vertelling of avontuur uit het schouwburgleven.

Thetika, thetisch, z. ond. t h e s i s.

Thetis, f. gr. zeenimf, dochter van N e r e u s, gade van P e l e u s en moeder van A c h i l l e s; onderscheiden van T e t h y s (z. ald.); Astron. een in 1852 door Luther ontdekte asteroïde.

Theudelinde, f. oudd. (*Theudelinda, Theodolinda*, v. *thiot, diot*, got. *thiuda*, volk, en *lint*, slang, of *lind*, bron) vr.naam: de volksslang; – **Theudorik,** z. D i r k 1).

Theürg, m. gr. (*theoergos*, v. *Theós*, God, en *ergon*, werk) wie met goddelijke hulp bovennatuurlijke dingen doet, wonderman, toovenaar, geestenziener, geestenbanner; –**theürgie,** f. (gr. *theoergia*) wonderkracht, wondergave, wonderwerking, tooverij door geestenhulp, geestenzienerij, geestenbanning; – **theürgisch,** adj. geestenziend, geestenbannend, wonderdadig, wonderkrachtig.

Thialf, m. noorsch. Myth. dienaar van T h o r, verpersoonlijking van den akkerbouw.

Thiazi, m. noorsch. Myth. reus (vader van S k a d a), die door de A s e n gedood werd.

Thibet, z. T i b e t.

Thickset, n. eng. (woordelijk: dik gezet) soort van zwaar m a n c h e s t e r (z. ald.), z. v. a. s i l k e e n (z. ald.).

Thierry, m. fr. (spr. *tièrri*; van oudd. *diotrîh*) mansnaam: z. v. a. D i e d e r i k, D i r k 1) (z. ald.).

Thinenhout (van 't gr. *thýinon*), welriekende houtsoort (z. Openb. Joh. XVIII, 12) van een afrikaanschen boom (gr. *thyia*, lat. *citrus*).

Thing, n. oudn. (deensch en zw. *ting*, oudd. *ding*) volks- of gerechtsvergadering, gerecht; vgl. l a g t h i n g en s t o r t h i n g.

Thisbe, z. ond. P y r a m u s; Astron. in 1866 door Peters ontdekte asteroïde.

Thlasis, f. gr. (van *thláein*, kwetsen) Med. beleediging, kneuzing van eenig deel, met indrukking gepaard; – **thlasma,** n. het gekneusde, door een drukking beleedigde plaats, z. v. a. c o n t u s i e.

Thlipsis, f. gr. (van *thlibein*, drukken, persen) druk, drukking; Med. samendrukking der vaten in het menschelijk lichaam, welke den omloop der daarin voorhanden vochten verhindert.

Thnetopsychieten, pl. gr. (van *thnētós*, sterfelijk, en *psychē*, ziel) zij, die de ziel voor sterfelijk houden, die gelooven aan den zieledood.

Thóadar, m. turksche kamerheer van den sultan.

Thogra, z. t o e g r a.

Tholus, m. lat. of **thole,** f. (van 't gr. *thŏlos*, f.) koepel, koepeldak; Arch. helmgewelf, ketelgewelf; sluitbalk, sluitsteen, bindsteen, waar zich al de bogen van het gewelf vereenigen.

Thoman, z. t o m a n.

Thomas, hebr. (later gr. *Thōmâs*, van 't hebr. *theôm*, tweeling, van *thâam*, dubbel zijn) mansn.: tweeling, tweelingbroeder; naam van één der twaalf apostelen, die aan de wederverschijning van Jezus na zijnen kruisdood niet eerder wilde gelooven, dan nadat hij zelve hem gezien en betast had (*Joh.* 20, 25); vandaar sprw.: een o n g e l o o v i g e T h o m a s, iemand die niet licht iets gelooft; – **Thomas-christenen,** m. pl. tot de N e s t o r i a n e n (z. ald.) behoorende christensecte op de kust van Malabar in Voor-Indië, waarheen, naar men wil, het evangelie door den apostel T h o m a s gebracht zou zijn; – **Thomasmeel, Thomasslakkenmeel** of **Thomasphosphaatmeel,** n. mestmiddel, geheeten naar den uitvinder, den Engelschman Thomas; het is de fijngemalen slak, verkregen bij de bereiding van staal uit ruwijzer, onder toevoeging van kalk en dolomiet en doorblazing van lucht, en bevat gewoonlijk 12–22 % phosphorzuur, dat voor de planten vrij gemakkelijk opneembaar is; – **Thomisten,** m. pl. voorm. aanhangers van T h o m a s v a n A q u i n o in de 13de eeuw, in tegenst. met de S c o t i s t e n.

Thomsoniet, ook **comptoniet,** n. aan het zeolith verwant kristallijn mineraal, uit kiezelzuur, kleiaarde, kalk, natron en water bestaande (naar den eng. scheikundige T h o m s o n, gest. 1852 te Glasgow, zoo genoemd).

Thoptsjy, z. t o p t s j i.

Thor (spr. *thoor*), m. oudn. (vgl. D o n a r) Myth. dondergod, naast Odin de machtigste der skandinavische goden, van wien de naam T h o r s d a g (eng. *Thursday*, Donderdag) afstamt.

Thora, 1) nw.lat. (van 't gr. *phthorá*, verderf, d. i. vergift, van *phtheirein*, verderven) giftra-

nonkel, vergiftige ranonkel; vgl. a n t h o r a.

Thora, 2) f. hebr. (*thôrâh*, leer, onderricht; wet; van *jârâh*, werpen, de hand uitstrekken, toonen, onderwijzen) het mozaïsche wètboek, de p e n t a t e u c h, waaruit de voorzanger in de synagogen op den sabbath en de feestdagen, ook des Maandags en Donderdags, een afdeeling voorleest.

Thōrax, m. gr. borstharnas, borstschild; Med. borst, borstholte, borstkas; – **thoracika,** n. pl. borstmiddelen; – **thoracici,** m. pl. visschen, welker buikvinnen juist onder de borstvinnen geplaatst zijn; – **thorak-odynie,** f. Med. borstpijn; – **thorakocýstis,** f. borstwaterzucht; – **thorakopathie,** f. borstlijden; – **thorakotômie,** f. het openen der borstholte; – **thorexis,** f. bepantsering, versterking.

Thorbasji, m. (vgl. b a s c h) turksch krijgsbevelhebber, officier.

Thoriet, n. (naar den dondergod T h o r zoo geheeten) in Noorwegen ontdekt mineraal, uit kiezelzure kleiaarde en water bestaande; – **thor-** of **thorium-aarde,** f. de daarin vervatte aardsoort; – **thorium,** n. door Berzelius in 1828 verkregen ijzergrauw, zeer sterk radioactief metaal, dat de basis van de thoriumaarde uitmaakt en groote beteekenis heeft gekregen in de techniek van het gloeilicht; de beste kousjes voor gasgloeilicht bestaan uit 98 % thoriumaarde en 2 % ceriumoxyd.

Thoros, m. gr. (*thŏros*) zaad der dieren.

Thos, z. s j a k a l.

Thot, Thaut of **Taut,** m. egyptische godheid, god der wijsheid en wetenschap, regelaar van den loop der sterren, vaststeller van het astronomische jaar, ook uitvinder van het letterschrift, met eenen ibis- of sperwerkop afgebeeld; vgl. i b i s; ook de eerste maand van het egyptische jaar.

Thraso, m. gr. (van *thrasys*, stout, dapper enz.) naam van een snorkenden officier in een blijspel van Terentius; vandaar in 't algemeen snoever, pocher, grootspreker, ijzervreter (B r a m a r b a s); – **thrasōnisch,** adj. pochend, grootsprekend; – **thrasonisme,** n. grootspraak.

Thrēni, pl. gr. (*thrēnoi*, van den sing. *thrēnos*, het weenen, weeklagen) klaagzangen, klaagliederen; inz. klaagliederen van den profeet Jeremia; – **threnodie,** f. of **threnodion,** n. klaagzang, treurlied.

Threpsis, f. gr. (van *trĕphein*, voeden) voeding; – **threpsiologie,** f. dat deel der physiologie, dat over de voeding handelt; – **threpsiológisch,** adj. tot de voedingsleer behoorende; – **threptisch,** adj. voedend.

Thrombus, m. gr. (*thrómbos*, f.) brok, stuk, klomp; Med. geronnen bloedklomp, die de bloeding verhindert, bloedgezwel, ophooping van uitgevaat en gestremd bloed in het celweefsel; – **thrombōdes,** adj. op een geronnen bloedklomp gelijkende; – **thromboschĕsis,** f. belette opslorping van gestremd bloed; – **thrombōse,** of **thrombosis,** f. ziekte ontstaan door stolling van het bloed en de daardoor ontstane verstopping van de bloedvaten.

Thrypsis, f. gr. (van *thrýptein*, breken; verbrijzelen) verbreking, verbrijzeling, het weeken murwmaken; – **thryptisch,** adj. verbrekend, verbrijzelend, fijnmakend.

Thugra, z. t o e g r a.

Thugs of **Thags,** pl. (van 't hindost. *thag*, bedrieger, roover, v. *thagnā*, bedriegen) geheime moord- en roofgenootschappen in Indië, worgers, die de reizigers overvallen en verworgen, en wel uit godsdienstige overwegingen, volgens de voorschriften hunner godin B h a w a n i, die menschenoffers vordert; – **thuggisme,** n. moordenaarsbedrijf van de voor-indische wurgers.

Thuill., bij botanische namen afk. van J. L. Thuillier (gest. 1822).

Thuiskon, z. T u i s c o.

Thuja of **thya,** f. gr. levensboom, een altijd groene, welriekende boom, inz. in Noord-Afrika; vgl. t h i n e n h o u t.

Thūle of **Thўle,** f. gr. en lat. fabelachtig eiland, dat aan de uiterste grens der aarde naar het Noorden geplaatst wordt; men verstond er nu eens Noord-Schotland, dan eens de noorweegsche kust, doch gewoonlijk IJsland onder.

Thulium, n. Chem. in 1879 door den Zweed Cleve ontdekt element.

Thumb, m. eng. (spr. *sum*) duim, Duimpje; – **Tom Thumb,** z. p o u c e.

Thummim, z. u r i m.

Thunn, m. of **thunvisch,** (gr. *thýnnos*, van *thýnein*, zich snel bewegen, springen; lat. *thynnus* of *thunnus*) springer, spaansche makreel, wier gezouten vleesch onder den naam van t o n ij n van Sicilië veelvuldig wordt uitgevoerd.

Thur., bij botanische benamingen afk. van G. Thuret (gest. 1875).

Thuribulum, z. t u r i b u l u m.

Thusnélda, f. oudd. vr.naam: (voor *Tussinhilda*, *Tursinhilda*, v. 't oudhoogd. *turs*, *durs*, mid. hoogd. *türse*, angels. *thyrs*, ijsl. *thuss*, *thurs*, reus) reuzenbevechtster, gade van Arminius, den overwinnaar der Romeinen.

Thyáden, pl. gr. (*thyădes*, van den sing. *thyás*, van *thýein*, tieren, razen) z. v. a. m æ n a d e n, b a c c h a n t e n, dweepzieke priesteressen van B a c c h u s.

Thylax of **thylăcus,** m. gr. (*thўlax* en *thýlakos*) verklw. **thylacium,** n. (gr. *thylákion*) beurs, zak, beursje.

Thym, m. (hoogd. *thymian*, lat. *thymus*, gr. *thýmos*, van *thýein*, verbranden, als reukwerk verbranden, offeren) plantengeslacht uit de groote familie der Labiatae, roomsche kwendel, eene welriekende, kruidige plant; – **thўma,** n. gr. verbrand reukwerk, offer; Med. hittepuist, -blaar; ook **thymalōps;** – *thymifolius, a, um*, lat. Bot. thymbladerig; – **thymion,** n. hittepuistje; wratje, inz. aan de oogleden; – **thymzijde,** vlaszijde, voor zoo ver zij op den thym groeit; – **thymiāma,** n. gr. (van *thymiān*, berooken) rookwerk, rookmiddel; – **thymiăsis,** f. berooking; – **thymiōsis,** f. vorming van hittepuistjes.

Thymberplant, f. (gr. *thýmbra*) bitter, aromatisch moesgewas, dat in zuidelijk Europa thuis behoort, boonenkruid.

Thymeleaceën, pl. plantenfamilie, boomen, heesters en kruiden omvattend, met 350 soorten, waaronder vele geneeskrachtige en verfplanten.

Thymelinen, pl. plantenorde met drie families, waaronder de t h y m e l e a c e ë n, z. ald.

Thymiama, thymion enz., z. ond. t h y m.

Thymitis, z. ond. T h y m u s 2).

Thȳmus, 1) m. gr. (*thȳmos*, in 't alg. hart, ziel, gemoed, als zetel der gewaarwordingen en hartstochten; van *thýein*, in hevige beweging zijn, opbruisen enz.) hartstocht, toorn, gramschap; Med. droge blaashoest; – **thymopathie,** f. (v. 't gr. *pathein*, lijden) gemoeds- of zielelijden; – **thymōsis,** f. het toornigworden, gramschap.

Thȳmus, 2) m. gr. (*thȳmos*) thijm, hitteblaartje (z. v. a. t h y m a), borstklier, thymklier (naar men wil zoo genoemd wegens de gelijkvormigheid met de bloesemknopjes van den thijm); – **thymisch,** adj. tot de thymklier behoorende, daarvan ontstaan; – **thymitis,** f. thymklierontsteking.

Thyreoidĕa, f. gr. (van *thyrĕós*, deursteen, deurvormig, vierhoekig schild) z. ond. *glandula*; – **thyreoidinum,** n. (o. a. door Meret bereid) poeder uit de schildklier; – **thyradenum,** n. poedervormig extract van schildklier; – **thyreoncus,** m. zwelling van de schildklier; – **thyreophyma,** n. schildkliergezwel.

Thyrsus, m. gr. (van *thýrsos*) wijngaardstaf, wijnrankstaf, een met klimop en wijnloof omwonden staf, dien de B a c c h a n t e n bij de Bacchusfeesten droegen; – **thyrsiger,** lat. den wijngaardstaf dragend; – *thyrsigĕri multi, paucos afflāvit Iácchus*, er zijn vele stafdragers, maar weinige met Bacchus' geest bezielden, d. i. velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren.

Tiāra of **tiāre,** f. gr. (*tiára*) eigenaardige hoofdbedekking der oude Perzen, inz. hoofdtooi der perzische koningen; ook pauselijk hoofdtooisel, drievoudige pauselijke kroon, beteekenende de drievoudige heerschappij der pausen over de strijdende, lijdende en zegepralende kerk, of de zielen op de aarde, in het vagevuur en in den hemel.

Tibet, n. groot hoogland in zuidelijk Midden-Azië; – **tibetaansch,** adj. Tibet betreffende, tot Tibet of zijne bewoners behoorende; – **Tibetānen,** m. pl. inboorlingen van dat land; – **tibet,** m., pl. **tibets** (spr. *tibé*), soort van zeer fijne dichte wollen stof.

tibĭa, f. lat. scheenbeen; rechte fluit der Ouden, oorspr. uit de pijpen der scheenbeenen vervaardigd; – **tibiaal,** adj. (lat. *tibiālis, e*) tot het scheenbeen behoorende; – **tibiāle,** n., pl. **tibialia,** scheenbekleeding, kous, beenharnas, laars; Chir. scheenbeenverband.

tibi gratias, lat. dank u!

Tibose, f. oostindische dubbele ropij.

Tic, m. fr. (spr. *tiek*) het kribbebijten der paarden; krampachtige gelaatsvertrekking; zonderlinge, belachelijke gewoonte, leelijk aanwensel, luim, gril; – *tic douloureux* (spr. *doeloeréú*), zenuwachtige gelaatspijn, z. v. a. p r o s o p a l g i e; – *tic convulsif*, gezichtskramp; – *tic rotatoire*, stijve nek.

Ticket, n. eng. (= fr. *étiquette*, z. ald.) briefje, stembriefje, lootje, kaartje, toegangbewijs; biljet op spoorwegen enz.

tida, mal. neen.

Tiddled winks, eng. dial. kroegje, dat men even binnenwipt, naam van een spel met beenen schijfjes, die in een potje moeten worden binnen gewipt.

Tide, f. eng. (spr. *taide*) getij, strooming; – **tidoloog,** m. kenner van de wetten van het getij of van de zeestroomingen.

Tiedm., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. van F. v. Tiedemann (gest. 1861).

Tiejijs, barg. huis, brandkast.

Tiekhout, z. t e a k h o u t.

Tien, m. chin. hemel, God.

Tierce, f. fr. (spr. *tjers'*; van *tiers, tierce*, de of het derde) z. v. a. t e r t s; derdedaagsche koorts; ook eng. maat voor natte waren van $^1/_3$ p i p e = 190,830 L. (vgl. t u n); – **tiers-état,** m. (spr. *tjerzetá*) derde stand, burger- en boerenstand in Frankrijk; – *tiers consolidés*, kapitaal der fr. staatsrenten, den 33sten September 1797 tot het derde teruggebracht, driepercents g e c o n s o l i d e e r d e renten; – **tiercelet,** m. fr. (spr. *tjerselé*) naam, dien men aan het mannetje van sommige roofvogels geeft, als zijnde een derde (t i e r s) kleiner dan de wijfjes, inz. mannetjes-valk (zie echter ook t e r z e r o l); ook iron. voor iemand, die veel minder is, dan hij waant te zijn, b. v. een *tiercelet de docteur*, een stuk van een doctor; – **tiercelinen,** f. pl. nonnen van de derde (t i e r s) orde van St. Franciscus, van de stricte observantie; – **tierceeren** (fr. *tiercer*), tot op een derde verminderen of terugbrengen; – **tierceering,** f. vermindering tot op een derde, het betalen van slechts een derde gedeelte der rente van de staatsschuldbrieven, zooals dit door Napoleon tijdens onze inlijving met het keizerrijk werd verordend; – **tierçon,** m. (spr. *tjersóñ*) benaming der kisten, waarin de stukken witte en gemarmerde zeep worden verzonden, z. v. a. derde kist.

Tieretein, z. t i r e t a i n e.

tierra calienta, f. sp. heet land, de heete en ongezonde kustlanden in het voormalige spaansche Amerika; – *t. fría*, koud land, de landschappen op de hooge vlakten in 't binnenland; – *t. templáda*, gematigd land, de tusschen beide gelegen landstreken.

Tigre, m. fr. tijger, kleine bediende van een fransch modeheertje, in 't eng. g r o o m, z. ald.

tijferen, teiferen, ind. holl. palmwijn (sagoweer) door insnijding uit een boom tappen.

Tijm, z. t h y m u s 1).

Tikal of **bat,** m. munteenheid in Siam, Pegoe (Birma) enz., ongeveeer 1 gld. 50 cts. tot 1 gld. 68 cts. waard; ook grootste goud- en zilvergewicht aldaar = 15,29 gram.

tikkun sopherin, hebr. verbetering der schrijvers (z. s o p h e r), tekstplaatsen in den hebr. bijbel, waar een verbetering is aangebracht.

tilbage til solen, zweedsch: terug naar de zon; een woord van Bj. Bjornsön, waarmee hij wil aanduiden: leef vooral buiten, voed uw kinderen in de open lucht, niet in dompige scholen, op.

Tilbury, f. eng. (spr. *tilberri*, waarsch. van de vesting T i l b u r y-f o r t in 't graafschap Essex) soort van lichte, doorgaans open c a b r i o l e t met 2 wielen en één paard.

Tilde, n. sp. (port. *til*, van 't lat. *titŭlus*, bovenschrift, teeken; tittel, eng. *tittle*) streepje, toon- of klankteeken, inz. Gram. gebogen teeken, dat men in het spaansch op de letter *n* plaatst, wanneer deze tusschen 2 klinkletters staat en als de *gn* der Franschen moet uitgesproken worden, b. v. d o ñ a, spr. *dónja*.

Tilia, f. lat. linde(boom); – *tiliaefolius, a, um*, Bot. lindebladerig; – *tiliacĕus, a, um*, Bot. linde-achtig.

Tillet, m. fr. (spr. *ti-ljè*) leverantie-ceêl der boekhandelaars.

Tilma, n. gr. (van *tillein*, uitdrukken, uitplukken) iets uitgeplukts, pluksel; – **tilmos,** m. het plukken, uitrukken; – **tilos,** m. vezel, vlok.

Timar, n. turk. (*tîmâr*, nw.gr. *timári*) turksch leengoed of prove, die minder dan 20,000 a s p e r s (z. ald.) jaarlijks opbrengt en die aan een militair wordt gegeven onder voorwaarde, dat hij voor elke 3000 aspers jaarlijksche inkomsten eenen ruiter in 't veld zal stellen en zelve mede te veld trekken; vgl. s i ā m e t; – **timarioot, timarli,** m. nw.gr. bezitter van zulk een goed.

Timaristan, n. (van 't perz. *tîmâr*, ziekte, ziekenverpleging, en *stân*, oord, plaats) turksch krankzinnigenhuis.

Timbang of **tompong,** m. (van 't maleisch *timbang*, wegen) gewicht in Achter-Indië van 60 chineesche katti's.

Timbre, n. fr. (spr. *teñbr'*; v. lat. *typipănum*, gr. *týmpanon*, klankbekken) 1) klok zonder klepel; vandaar Muz. toonschakeering der stem; 2) slagwerktuig; vandaar stempel, zoowel het werktuig als het afgedrukte teeken; 3) helm op het wapenschild, t i m b e r; – **timbre-poste,** m. postzegel.

Time, m. eng. (spr. *taim*) tijd; – *time is money* (spr. *münni*), tijd is geld; – **Times,** pl. eng. (spr. *taims*) tijden, naam der grootste eng. courant; – **timekeeper,** m. eng. (spr. *táimkiper*; v. *time*, tijd, en *to keep*, houden) benaming van den c h r o n o m e t e r (z. onder c h r o n i e k); ook degene, die bij wedstrijden den tijd opneemt.

Timeo Danaos (et dona ferentes), z. onder D a n ă e r s.

timide, adj. fr. (van 't lat. *timĭdus, a, um*) vreesachtig, beschroomd, schroomvallig, bedeesd, bloode, schuw, schuchter, moedeloos, versaagd; – **timiditeit,** f. (lat. *timidĭtas*, fr. *timidité*) vreesachtigheid, bevreesdheid, beschroomdheid, schroomvalligheid, schuchterheid, moedeloosheid; – *timorosaménte* en *timoróso*, it. (spr. *s=z*; van 't lat. *timor*, vrees) Muz. vreesachtig, schroomvallig, zacht en trillend.

Timokratie (spr. *tie=tsie*), f. gr. (*timokratia*, van *timē*. schatting, waardebepaling, en *kratein*, heerschen) staat, waarin de rechten en plichten der staatsburgers geregeld zijn naar schatting van het vermogen, zooals in het oude Athene onder Solon.

Timon, m. gr. naam van eenen Athener ten tijde van den Peloponnesischen oorlog, die door de trouweloosheid van zijne vrienden een menschenhater werd; vandaar in 't alg. menschenhater; – **timōnisch,** adj. menschenhatend, wrevelig; – **timonium,** n. (gr. *timōnion*) pruilhoek.

timoroso, z. ond. t i m i d e.

Timothĕus, m. gr. (van *timān*, eeren, en *Theos*, God) mansn.: eeregod, godsvreeze, z. v. a. het hoogd. F ü r c h t e g o t t; – **timotheus-gras** of **timothy,** n. groot lischgras (*Phleum pratense*, L.); – **Timotheānen, Timothéërs,** m. pl. benaming eener kettersche secte van de 6de eeuw, zoo genoemd naar T i m o t h e u s Ælurius, doch meer bekend onder den naam van M o n o p h y s i e t e n.

Timpaan, n. z. t y m p a a n.

Timpano, m. it. (van 't lat. *tympănum*, z. ald.) keteltrom, pauk; pl. **timpani,** keteltrommen, pauken.

Timpost, m. op Celebes eene op 't bevergeil gelijkende dierlijke stof, die daar als artsenij wordt gebruikt.

tinctorĭus, **tinctuur,** z. ond. t i n g e e r e n.

tinĕa, f. lat. mot, houtworm; - *tinea capĭtis*, Med. hoofdzeer, erfzeer; – *tinea favōsa*, geel hoofdzeer; – *tinea maligna*, kwaadaardig hoofdzeer.

Tinésmus, z. v. a. t e n e s m u s.

Ting, m. chineesch tuinhuisje.

tingeeren, lat. (*tingĕre*) indoopen, verven, eene t i n t geven; – *tinctorĭus, a, um*, Bot. verfstoffig; – g e t i n g e e r d e m u n t e n, rom. keizersmunten, die slechts oppervlakkig verzilverd zijn; – **tinctuur,** f. lat. (*tinctūra*) verving, kleuring, tintgeving (vgl. t e i n t u u r); Med. gekleurd krachtig vocht, geestrijk kruidenaftreksel; – *tinctura jodii*, joodtinctuur; – **tint,** f. kunstige of samengestelde kleur, die de natuurlijke kleur van een voorwerp nabootst; graad van sterkte, die schilders aan hunne kleuren geven; zweem, gelijkenis; – **halve tint, middeltint,** tusschenkleur, halve schaduwing, het midden tusschen licht en bruin; – **tint,** m., sp. en it. **tinto** (spr. *tiénto; vino tinto*, van *tinto*, gekleurd), tintwijn, roode spaansche wijn, inz. de beste wijn van Alicante en die van Rota aan de golf van Cadix.

Tingel-tangel, f. café-chantant van minderen rang.

Tingka, f. jav. zeden, manieren, gedrag; inz. kuren, grillen.

Tinkal, m. maleisch (*tingkal*) z. b o r a x.

Tint, tinto, z. ond. t i n g e e r e n.

Tintenagues, tintenak, z. t u t a n e g o.

Tinusboom, boom op Jamaïca met bundelvormige bloemen en een gladde, bleekgele of groene bes (*Tinus occidentalis*, L.).

Tiparbouw, z. v. a. tegalveld, z. a. *tiqueté*, fr. getiqueteerd, adj. gespikkeld, geplekt, gesprenkeld.

Tiráde, f. fr. of it. **tiráta,** f. (van 't it. *tirare*, fr. *tirer*, trekken, v. got. *tairan*) Muz. loop, het sleepend verbinden van op- of afgaande tonen, reeks van diatonische noten, waarmede men den afstand, die twee noten van elkander scheidt, aanvult, sprongloop; Log. lange woordenreeks, gedachten- of woordenvloed, onnoodige tusschenvoegsels, gemeenplaatsen; – *tout d'une tirade* (spr. *toe d'uun' tirââd'*), in éenen adem, alles op eens, met éenen streek.

tiraillceren, fr. (*tirailler*, spr. *tiralj–*; van *tirer*, schieten, eig. trekken, spannen, z. tirade) Mil. niet in gesloten gelederen, maar in verstrooide orde optrekken en den aanval beginnen met een vuur, dat door geen commando wordt geregeld; met verspreide scherpschutters aantasten; vele schoten na elkander doen; Kmt. wisselruiterij drijven, wissels heen en weder trekken, om zich daardoor geld te verschaffen of geldverlegenheid te verbergen; – **tiraillement,** n. (spr. *tiralj'mán*) het ongelijke schieten; – **tirailleur,** m., pl. **tirailleurs** (spr. *tiralj–*), scherpschutters, verstrooide soldaten, die op verschillende punten met geweerschoten aanvallen en den vijand verontrusten; kooplieden, die gedurig wissels trekken op lange termijnen, ten einde zich fondsen te verschaffen, welk wisselbedrag zij vóór den vervaldag aan den betrokkene doen geworden, wisselruiters.

Tiran enz., z. tyran enz.

Tiráña, f. sp. (v. *tirana*, eigenaardig hoofdtooisel) op de fandango gelijkende dans.

Tirás, m. (fr. *la tirasse*; van *tirer*, trekken) striknet, treknet, kwakkelnet, vierkant net voor de vangst van patrijzen, leeuweriken, snippen enz.; – **tirasseeren** (fr. *tirasser*), met zulk een net vogels vangen.

Tirata, z. tirade.

tiré à quatre épingles, of enkel *à quatre épingles*, z. *épingle*.

Tireballe, fr. (spr. *tier-ball'*; van *tirer*, trekken) of **tirebourre** (spr. *tier'bóér*), m. kogeltrekker, krasser; – **tirebótte,** m. laarzentrekker, laarzenknecht; – **tirebouchon,** m. (spr. *tier'boesjóñ*) kurketrekker; – **tirefond,** m. (spr. *tier'fóñ*) Med. bodemtrekker, wondheelerswerktuig bij het schedelboren; ook tandtang; – **tireligne,** m. (spr. *tier'liénj'*) lijntrekker, trekpen; – **tirelire,** m. (verbasterd van tireliard) spaarpot; ook een klanknabootsend woord voor den zang van den leeuwerik, het tierelieren, getierelier; – **tiretête,** m. (spr. *tier'tèt'*) hoofdtrekker, bij verlossingen.

Tiresias, gr. (*Teiresías*) volgens de oude overlevering: beroemd blind waarzegger in Thebe.

Tiret, n. fr. (spr. *tirè*; oorspr. waarschijnlijk *tirez*, trek, v. *tirer*, trekken) verbindingsstreepje.

Tiretaine, f. fr. (van 't sp. *tiritaña*, van *tiritar*, sidderen) tieretein, tierentaai, zekere stof van half wol en half garen.

Tiretête, z. ond. tireballe.

Tiro, m., pl. **tirōnen,** lat. (*tiro*, pl. *tirōnes*) voorm. aanvanger in de krijgskunst, jong soldaat (recruut), elk jong Romein, die op zijn 17de jaar tot den krijgsdienst geschikt verklaard werd, ook in 't alg. leerling, beginner in kunsten, wetenschappen, bedrijven; – **tironium,** n. eig. eerste krijgsdienst of veldtocht; leerjaren, leertijd; proefstuk; leerboek voor beginners.

Tiroenaal, n. feest der Hindoes ter eere van Vischnoe of van Ciwa (z. ald.), wiens beeld op een rijk versierden wagen gezet en onder 't geluid van speeltuigen rondgereden wordt.

Tiroir, m. fr. (spr. *tiroar*; van *tirer*, trekken) lade, schuiflade; – *pièce à tiroir*, z. ond. pièce.

Tirolienne, z. tyr–.

Tirōnische of **Tironiaansche noten** of **teekens,** pl. (lat. *notae Tironiānae*, door Tiro, een vrijgelatene van Cicero, uitgevonden of vermeerderd) benaming van figuren, letters of teekens, die een of meer woorden voorstellen, en die men in plaats van de gewone letters gebruikt om met grooter snelheid te schrijven, stenographische teekens der oude Romeinen; – **tironische** of **tironiaansche kunst,** f. kunst om met die teekens te schrijven, stenographie der oude Romeinen; – **tironisch alphabet,** alphabetische en verklarende lijst van de tironische noten.

Tisane, z. ptisane.

Tischri of **tisjri,** f. hebr. (*tisjri*, van 't chald. *sjerâ'*, openen, aanvangen) eerste maand van het burgerlijke jaar der Joden, de 7de van het hebr. kerkjaar, een gedeelte van onzen September en October.

Tisiphŏne, f. gr. (van *tiein*, wreken, en *phŏnos*, moord) moordwreekster, eene der 3 Furiën (z. ald.); oneig. ondeugend wijf.

Tissu, n. fr. (spr. *ti-sú*; van *tisser* = lat. *texĕre*, weven) weefsel, vlechtsel, b. v. goudtissu.

Titān, m. **Titānis,** f., pl. **Titānen** en **Titaníden,** gr. Myth. vroeger godengeslacht, de zonen en dochteren van Urānus en Gæa, hemelbestormers, die Zeus beoorloogden, doch door dezen in den Tartărus werden geslingerd, terwijl hij hunnen aanvoerder Atlas veroordeelde den hemel te torsen; – **Titan,** ook in het bijzonder naam van den titan Helios: zonnegod, zon; oneig. zeer hoovaardig, verwaten mensch; – titansarbeid, hoogst bezwaarlijk werk; – **Titania,** f. elfenkoningin, gemalin van Oberon (z. ald.); – **titanium,** n. nieuw koper, een door Gregoor in 1791 gevonden en door Klaproth in 1794 nader bepaald metalliek scheikundig element; – **titanium-schorl,** z. sageniet; – **titanium-** of **titaanzand,** n. mineraal uit ijzeroxyd en titaanoxyd bestaande, komt in vulkanische streken veel voor; – **titanaten,** pl. titaniumzure zouten; – **titaniet,** n. mineraal, uit titanium-zuur, kiezelaarde en kalkaarde bestaande.

Titel, z. *titulus*.

Titi, f. z. v. a. grisette.

Titillātie (spr. *tie=sie*), f. lat. (*titillatio*, van *titillāre*, kittelen) het kittelen, kitteling, gewaarwording van het kittelen.

titreeren (v. fr. *titrer*, betitelen, v. *titre* = lat. *titŭlus*, titel), sorteeren, in orde brengen; inz.

zijde sorteeren naar de fijnheid of de verhouding van het gewicht en de lengte van den draad; – **titrage,** f. (spr. *-aazj'*) het t i t r e e r e n; – **titreermethode,** f. Chem. maat-analyse, door welke de hoeveelheid eener in eene gegeven oplossing aanwezige stof bepaald wordt door de hoeveelheid eener andere, juist bekende oplossing (g e - t i t r e e r d e o p l o s s i n g), die tot het ophouden of optreden eener zekere reactie bij de eerstgenoemde oplossing gevoegd moet worden.

Titthe, titthis, f. en **titthos,** m. gr. tepel, speen, t i e t.

titubeeren, lat. (*titubāre*) wankelen, waggelen, tuimelen, niet vast staan; stamelen, stotteren, hakkelen; onthust zijn, niet weten wat te zeggen of te doen; – **tibutātie** (spr. *tie=tsie*), f. het waggelen; stotteren, stamelen.

titŭlus, lat., **titel,** m. op- of bovenschrift aan het hoofd van een boek, van een hoofdstuk enz., en dat daarvan de stof, den hoofdinhoud te kennen geeft; benaming, ambts- of eerenaam, waardigheidsbenaming; Jur. rechtsgrond, grond van het ontstaan van een recht, aanspraak, recht, dat men heeft om iets te bezitten, te eischen, te doen enz.; – *titŭlus possessiōnis*, bezitstitel, d. i. rechtsgrond of rechterlijke aanvang van het bezit, of die verrichting, waardoor men in het rechtmatig bezit (b. v. van een stuk grond) komt; – *quo titulo?* fr. *à quel titre?* (spr. *-kel-*), met welken rechtsgrond? met wat recht? onder welk voorwendsel? – *salvo titulo* of *S. T.*, z. *salvo*; – *sub quocúnque titŭlo*, onder iederen titel of rechtsgrond, onder welk voorwendsel het ook zij; – *titulo emtiōnis*, als koop of als aangekocht; – *titulo gratiōso*, bij wijze van schenking, om niet; – *t. honorabĭli*, eershalve; – *t. justo*, op rechtmatige wijze; – *t. onerōso*, z. ond. o n u s; – *t. pleno* of *toto*, met vollen of volledigen titel; – *t. praemisso*, met vooropplaatsing of vooraanzetting van den titel; – *t. speciōso*, onder een schijnschoon voorwendsel; – **titulair,** adj. nw. lat. naar den naam, volgens den titel, den titel en het recht van eene waardigheid hebbende, zonder haar werkelijk te bezitten of hare functiën te verrichten, b. v. t i t u l a i r p r o f e s s o r, die enkel den titel van professor heeft; – **titularis,** m. titelman, iemand, die slechts eenen titel, zonder ambt, heeft; – **tituleeren,** benoemen, betitelen, met ambts- of eerenamen voorzien; – **titulatuur,** f. betiteling, volle benaming, vol opschrift; ook leer der aan verschillendepersonen op grond van hun ambt of positie toe te kennen titels; – **titulomanie,** f. lat. gr. titelzucht, titelwoede.

Titus, lat. mansn.: de geëerde; – **tituskop,** hoofd of kop met kort gesneden kroeshaar, naar de manier van den romeinschen keizer T i t u s.

Titȳus, m. gr. (*Tityós*) Myth. vreeselijke reus, zoon van Gæa, die L a t ō n a wilde schenden en daarom door den vertoornden Zeus in de onderwereld veroordeeld werd tot de straf, dat twee gieren zijne steeds weder aangroeiende lever uitpikten.

Tius, zie T y r en Z e u s.

Tivano, m. neerdalende of nachtwind aan het Como-meer; zie b r e v a.

Tivŏli, n. eig. stad in de nabijheid van Rome aan den Teverone of Anio, op eenen berg gelegen, door olijfboomen omgeven en met vele landhuizen; vandaar een eerst te Napels, vervolgens te Parijs, Weenen, Berlijn, Utrecht en andere voorname steden gebezigde naam voor eene plaats van uitspanning met groote tuinen enz., openbare pleiziertuin; ook eene soort van balspel op een schuine tafel met stiften; – **Tivoli-theater,** n. in bovengenoemde tuinen veelal opgeslagen zomer-theater.

Tjadamo, m. bengaalsche rekenmunt = $^1/_7$ peys of ruim een halve cent.

Tjalk, f. friesch smal en plat gebouwd vaartuig tot de kust- en binnenvaart, inz. op de wadden tusschen Hamburg en Nederland.

Tjambok, m. karwats (in Z. Afrika) om ossen voort te drijven.

Tjandoe, f. mal. toebereide opium.

Tjanje, z. t a n g a.

Tjap, mal. merk, stempel.

Tjapoeng, f. mal. waterjuffer, libel.

Tjelana monjet, mal. hemdbroek, zie c o m b i n a t i o n.

Tjerewet, mal. geteut, geklets, woordentwist.

Tjerita, mal. verhaaltje.

Tjetjérka, f. russ. berkhoen (*Tetrăo tetrix*).

Tjitjak, f. mal. huishagedis.

tjoba, mal. vooruit! proef eens!

Tmēsis, f. gr. (van *témnein*, snijden) Gram. woorddeeling, scheiding van een samengesteld woord door een ander daartusschen te plaatsen; b. v. bij Virgilius: *circum* dea *fudit* amictu, voor *circumfudit* dea amictu; ik *zie* hem *aan*; – **tmetĭka,** pl. Med. verdeelende geneesmiddelen.

To, n. japansche inhoudsmaat van 10 s j o o (z. ald.) = 18,15 L.

Toast, 1) m. eng. (spr. *toost*; van 't lat. *tostus, a, um*, van *torrēre*, roosten) geroost brood bij de thee, theebrood; 2) het instellen van eenen vriendschappelijken dronk ter eere van eenen aan- of afwezigen persoon, doorgaans van eene korte toespraak vergezeld (naar men wil zoo geheeten naar't voormalig gebruik in Engeland, dat hij, die eene gezondheidsdronk instelde, een stuk g e r o o s t b r o o d in zijnen beker deed, dezen dan de ronde liet doen en vervolgens, wanneer de beker tot hem teruggekeerd was, de rest uitdronk en 't gerooste brood opat).

Tob, f. wijde overrok in Egypte.

to be or not to be (spr. *toe bie or not toe bie*), eng.: te zijn of niet te zijn (citaat uit Shakspeare's Hamlet).

Tobīas, m. hebr. (*Tôbïijjâh*, van *tôb*, goed, en *Jehovah*) mansn.: goedheid des Heeren of Gode gevallend; – **tobias-visch,** zandaal of smelt.

Tobin, z.v.a. t a b i n, t a b i s (z. ald.).

Toboggan, m. slede, waarop men op de borst ligt en waarmee men heuvels afglijdt, met de voeten sturende; vgl. b o b s l e i g h; van hier het werkwoord **toboggannen.**

Toccata of **toccatīna,** f. it. (van *toccare*, fr. *toquer*, z. t o q u e e r e n) Muz. klavier- of orgelstuk, waarin de beide handen in de voordracht eener notenfiguur gedurig afwisselen; – **tocca-**

tegli, it. (spr. *tokkatélji*) gewoonlijk **toccatille, toccadille, toccadielje,** n. (sp. *tocadillo*, fr. *jeu du toc*) ital. spel, tusschen twee personen op een bord met dobbelsteenen, ook t r i k t r a k; – **toccáto,** n. (fr. *touquet*) vierde of grondstem in trompetterskoren.

Toccolino, m. it. soort ital. aardolie van uitstekende hoedanigheid.

Tod, n. eng. in den wolhandel gewicht van 28 eng. ponden = 2 s t o n e s (steen) = 12,7 kilo.

Toddy, m. eng. (ontstaan uit het hindost. *târî*) wijnpalmsap, waaruit arak bereid wordt, eene soort van punch uit water, suiker, rum en muskaat; ook grog van rum of cognac zonder suiker; – **toddy-wijn,** m. arak uit het sap van de plantensoort Mammea.

Todos, z. t o u t a n n o n c é.

Toefenksji, m. pl. *toefenktsjis*, turk. (v. *toefenk*, nw. gr. *toephéki*, geweer, musket) geweerdragers (f u s e l i e r s), karabiniers of buksdragers in Turkije; ook geweerlademaker, monteur.

Toeg, turk. turksche paardestaart, stang met een paardestaart en gouden bal, die als vaandel dient.

Toegra of **toeghra,** perz. (*toegrâ* of *togrâ*, gew. *toera* uitgesproken; vgl. s o e r r a) naamcijfer van eenen vorst, dat voor diploma's en verordeningen wordt gezet; inz. naamcijfer van den turkschen sultan.

Toekan, m. (fr. *toucan*, sp. *tucá*, *tulcan*, port. *tucana*, oorspr. amerikaansch: aan den Amazonenstroom *tulcán*, in Guyana *tucá*, in Brazilië *tucano*) pepervreter, pepervogel in Z. Amerika.

Toekan(g), m. mal. iemand, die eenig vak verstaat, iets kan: t o e k a n m a s, goudsmid; – t o e k a n k a j o e, timmerman; – t o e k a n a j e r, waterdrager; – t o e k a n l a m p o, lampenist.

Toekea, gewicht in Mokka.

Toel, z. t a i l.

Toeman, z. v. a. t o m a n.

Toer, m. kaukasische berggeit (*Capra caucasĭca*), zeer gewaardeerd om haar smakelijk vleesch en haar tegen de koude beschuttend vel.

Toeranische volksstam, Toeranische taalstam, z. v. a. finsch-turksch-tataarsche volks- en taalstam (van T o e r a n, het in 't noorden van I r a n, het perzische tafelland, gelegen land; vgl. F i n n e n, T a r t a r e n, I r a n i s c h e t a l e n).

Toerbeh, n., pl. **toerbehs,** arab. (van *toerâb*, aarde; stof) mohamedaansche, van boven open graven, inz. de tomben of grafsteden der turksche sultans in de moskeeën.

Toerboeka, f. turksche pauk of keteltrom; vgl. t a r a b o e k a.

Toermalijn, n. edelgesteente in langerekte kristallen, dat door verwarming of wrijving elektrisch wordt; in prismatische vorm of als twee plaatjes verschillend geplaatst, kan het licht p o l a r i s e e r e n, z. a.; – **toermalijntang,** f. meest eenvoudig polarisatietoestel: twee toermalijnplaatjes, door kurkschijfjes draaibaar in ringen bevestigd, verbonden door een draad, die een er tusschen gelegen kristal vasthoudt.

Toermen, m. rekenmunt in Siam = 42 tot 43 gulden.

Toetoepen, ind. holl. in den doofpot stoppen; smoren.

Toewak, m. mal. palmwijn, in gegisten toestand een bedwelmende drank (in Ned. Oost-Indië).

Toewan, m. mal. heer, meester, gebieder; – *toewan besár*, groote heer, alleenheerscher; inz. gouverneur-generaal van Ned. Oost-Indië.

Tof, z. t o p h s t e e n.

Tofeth, hebr. heilige plaats, waar aan den M o l o c h geofferd werd (2 *Kon.* 16, 3; 21, 6; 23, 10).

Toffana, z. ond. *aqua*; – **toffania,** f. z. v. a. a q u a t o f f a n a.

Toga, f. lat. oudrom. wit wollen mansoverkleed, soort van mantel uit een stuk, zonder mouwen, die alleen in vredestijd en wel zoodanig gedragen werd, dat de rechterarm er vrij buiten hing; oneig. vrede, vredestijd; – *toga praetéxta*, met eene purperstrook bezette toga, die de hoogere overheidspersonen en vrijgeboren knapen tot op het 17de jaar droegen; – *toga pura, virilis*, eenkleurige, mannelijke toga, welke de jongelingen na het volbrachte 17de jaar aandeden.

Tohoebohoe, n. hebr. (eig. *tohoe wabohoe*, d. i. woest en ledig, Genesis, I, 2) woeste, groote verwarring, z. v. a. c h a o s.

Toilette, Toilet, n. (spr. *toalét*; fr. *toilette*, v. *toile*, lijnwaad, linnen; vandaar eig. tafelkleed, inz. bedekking der kaptafel) kaptafel der dames; het noodige voor de kaptafel; sieraad, opschik, kleeding, ook z. v. a. publiek privaat en waschgelegenheid; – t o i l e t m a k e n, zich aankleeden, opschikken; – *en grande toilette*, fr. (spr. *aṅ graṅd' toalét*) in de fraaiste kleeding, in groot toilet; – **toilinet,** n. (spr. *toaliné*) soort van fijne wollen vestenstof.

Toise, f. fr. (spr. *toáz'*; mid. lat. *tesa*; vgl. het it. *tesa*, spanning, van 't lat. *tensus, a, um*, gespannen, van *tendĕre*, spannen, uitrekken) roede, vadem, fr. lengtemaat van zes voeten = 1,949 meter; – **toiseeren,** iemand met de oogen meten, iemand uit de hoogte aanzien.

Toison d'or, m. fr. (spr. *toazoṅ dór*; *toison*, it. *tosone*, sp. *tuson*, eig. scheerwol, van 't lat. *tonsĭo*, schering, v. *tondēre*, fr. *tondre*, scheren) gulden vlies of ramsvel; ook orde van het gulden vlies.

Tokayer, m. zoete hongaarsche wijn uit het marktvlek T o k a y.

Tokeh, f. mal. hagedis, gekko, naar het geluid, dat het dier maakt.

Toko, f. chin. winkel, magazijn van allerlei koopwaren (in Ned. Oost-Indië); – **tokohouder,** m. winkelier; – **tokojuffrouw,** f. winkeljuffer; – **tokovendutie,** f. verkooping bij opbod in een winkel.

Tokologie, f. gr. (van *tokos*, het baren) Med. geboorteleer, verloskunde; – **tokogonie,** f. voortplanting door geboorte, door ouders dus door geslachtelijke voortplanting, vgl. s c h i z o g o n i e.

Tola of **tolah,** ook **tol,** f. en n. grondslag van

het gewichtstelsel in Bengalen (Calcutta) = 11,644 gram; een goud en zilvergewicht te Bombay = 11,6 gram; te Surate = $^1/_{35}$ ser of seer = 12,13 gram.

tolerabel, tolerant, tolerantie, z. ond. tolereeren.

Tolerdak, m. rekenmunt te Samarkand en in Boecharije = 10 spinak of ongeveer 2 gl. 70 ct.

tolereeren, lat. (*tolerāre*) verdragen, dulden, lijden, toestaan, toelaten; - getolereerd, adj. geduld, toegelaten; - **tolerābel,** adj. (lat. *tolerabĭlis, e*) verdraaglijk, lijdelijk, duldbaar, te dulden; middelmatig, tamelijk; - **tolerānt,** adj. verdraagzaam, inz. op 't gebied van rede en godsdienst; - **toleránti̇e** (spr. *tie=tsie*), f. (lat. *tolerantĭa*) verdraagzaamheid; - **tolerantie-edict,** n. regeeringsbesluit tot regeling der verhouding van de belijders van andere godsdiensten tegenover de staatskerk in verschillende landen; vooral bekend is het edict van keizer Jozef II van Oostenrijk in 1781; - **tolerance,** f. fr. (spr. *-râns'*) in het fr. muntwezen z. v. a. remedie (z. ald.).

Tolle! lat. neem weg! ook als subst. n.: uitroep van afkeuring b. v. een algemeen **tolle** aanheffen.

Tolpatsch of **talpatsch,** m. hong. (*talpacs*, spr. *sc=tsj*, breed- of platvoet; van *talp*, voetzool; *talpas*, breed- of platvoet) spotnaam van 't hongaarsche voetvolk; gew. voor lomp en plomp mensch; ook grove haren overschoenen.

Toltēken, m. pl. volksstam, die nog voor de Azteken zich in Mexico heeft gevestigd en de eerste kunst en beschaving in dit land gebracht heeft, daarom ook de Pelasgen der Nieuwe Wereld geheeten.

Tolubalsem, m. balsem uit Tolu aan de Caribische Zee, van *Myrospermum toluiferum.*

Toluol, waterheldere vloeistof, die in lichte steenkolenteer voorkomt en door gefractioneerde destillatie daaruit wordt afgescheiden; wegens zijn groote uitzettingscoëfficiënt wordt het voor de vulling van thermometers en thermoregulateuren gebruikt.

Tom, 1) afk. van tomus, z. a.

Tom, 2) eng. afk. van Thomas, z. ald.; vgl. ook pouce.

Tomahawk, m. strijdbijl der Indianen in N. Amerika.

Tóman, m. perz. (*tômân*, d. i. eig. tienduizend) oostersche rekenmunt, in Perzië een goudstuk (= 10 kran = 100 senar =1000 bisti = 10000 dinar) nu ruim 5 gld. 50 ct., vroeger tot 10 gld. waarde; ook landdistrict, dat 10,000 strijders kan stellen.

Tomáto of **Tomáat,** m. (eng. *tomato*, sp. port. en fr. *tomate*) liefdesappel, goudappel, de eetbare vrucht van den *Solanum lycopersĭcum.*

Tombák, n. (fr. *tombac*, it. *tombacco*, sp. *tumbaga*, port. *tambaca*, van 't maleisch *tambâga*, koper, javaansch *tembaga*, tagalisch *tumbaga*), een goudkleurige legeering, die als *europeesch tombak* uit 5—12 deelen koper en 1 deel zink bestaat, terwijl het *amerikaansch tombak* ook tin bevat, terwijl bij toevoeging van meer zink *wit tombak* ontstaat.

Tómbola, f. (v. *tombolare*, vallen, sp. en provenç. *tumbar*, port. en provenç. *tombar*, fr. *tomber*) ital. openbaar loterijspel, dat men in Italië op nagenoeg alle volksfeesten aantreft.

Tome, z. tomus.

tomentosus, a, um, lat. Bot. viltig, donzig.

Tomin, m. sp. vroeger goud- en zilvergewicht in Spanje van $^1/_{384}$ marco = 0,599 gram.

Tommengong, m. mal. laagste titel van een regent op Java.

Tommy Atkins, eng. bijnaam voor den gewonen soldaat.

Tómolo, m. it. (waarsch. van 't lat. *tumŭlus*, heuvel, hoop) vroegere graanmaat in Napels = 55,545 L. en op Sicilië = 17,358 L.

Tom Pouce, fr. (*pouce*, duim) iemand van zeer kleine gestalte; een klein duimpje; ook een soort gelaagd roomgebakje.

Tom-tom, zie tong-tong en tamtam.

Tomus, m. of fr. **tome,** n. (van 't gr. *tŏmos*, snede, afdeeling, van *temnein*, snijden) afdeeling, deel, band van een boek; Med. snede, wond, het afgesnedene; - **tomomanīe,** f. snijzucht of snijwoede, overdreven voorliefde voor chirurgische operaties; - **tomotocīe,** f. (van *tokos*, verlossing) keizersnede, verlossing door de keizersnede.

Ton, f. (hoogd. *tonne*, angels. *tunne*, *tunna*, eng. *tun*, fr. *tonne*, *tonneau*, zweedsch *tunna*, deensch *toende*, sp. en port. *tonel*, it. *tina*, *tonna*, *tonella*, lat. *tina*) voorm. nederl. inhoudsmaat, last, scheepslast; als inhoudsmaat voor schepen thans = 1000 kilo; bij het meten van eng. schepen de register-ton (z. register) = 100 eng. kubiekvoet; voor behouwen scheepskromhout = 50, voor onbehouwen = 40 eng. kub. voet; voor zware goederen (bij 't gewicht) gewoonlijk 2000, dikwijls echter ook 2240 pond avoir-du-pois; als geldmaat bij ons = 100,000 gld.

Tonadilla, f. sp. (spr. *-dielja*; verklw. van *tonáda*, lied, van *tono*, toon) liedje, vroolijk volkslied, dat gewoonlijk tusschen de bedrijven van een tooneelstuk op het tooneel gezongen wordt.

Tonca- of **tonkaboon,** f. (fr. *tonca*, *tonga*) welriekende vrucht van een amerikaansch gewas, de toncaplant (*Diptĕryx odorāta*); vandaar **tonca** of **tonka,** f. spaansche snuiftabak, met fijngewreven toncaboonen gemengd; - **toncagras,** lavendelgras (nw. lat. *Anthoxánthum odorātum*) met dergelijken geur.

Tondeuse, f. fr. (van *tondre*, scheren) toestel om het hoofdhaar spoedig en kort te knippen.

Toneláda, f. sp. (van *tonel*, ton; vgl. tonnage) tonnemaat, tonnelast; Mar. last van 2,000 pond, of 920,186 kilo, nu als *T de peso* = 20 quintales metricos of 1000 kilo.

Tonga, z. tanga.

Tong-tong, f. mal. houten gong, z. a.

Tong-tsien of **li,** door de buitenlanders kas (*cash*) of petis genoemd, de eenige chin. landsmunt, uit messingachtige metaalmengsels gegoten, 4 à 5 gram zwaar, rond en in het midden met een vierkant gat om ze te kunnen rijgen, gewoonlijk in bundels van 100 of 1000 aaneen-

geregen; 1000 tong-tsien wettelijk = 1 liang (z. ald.), in werkelijkheid echter veel minder waard.

Tonijn, z. thunn.

tonisch, adj. gr. (*tonikos, ē, ón,* v. *teinein,* spannen, rekken) spannend, versterkend; – **tonische middelen** of **tonika,** pl. Med. versterkende middelen, die in geval van verzwakking en uitputting het weerstandsvermogen zoowel van het geheele lichaam, als van de afzonderlijke organen verhoogen; – **tónica,** f. nw. lat. Muz. grond of hoofdtoon, waarin het gezang of het spel van een stuk voortgaat en het thema sluit; – **tonograaf,** f. toonschrijver, een in 1841 te St. Petersburg uitgevonden toestel; – **tonologie,** f. toonleer, leer van den toon; – **tonométer,** m. toonmeter (van Chladni en Vogler); – **tonometrie,** f. toon- of klankmeting; – **tonōsis,** f. (v. *tonoen,* spannen) spanning, versterking; – **tonotika,** pl. z. v. a. tonika, tonische middelen.

Tonkilometer, m. maat bij het spoorwegverkeer, n.l. vervoer van een hoeveelheid goederen, die 1 ton (1000 Kilo) weegt over een afstand van 1 K.M.

Tonkinsnesten, z. tunkinsnesten.

Tonnage, f. fr. (spr. *-náázj*; v. *tonne, tonneau,* ton, scheepslast, sp. *tonel,* provenç. *tona,* oudhoogd. *tunna,* ton, vgl. ton) gezamenlijke scheepslading; opbrengst daarvan naar het tonnenbedrag, tonnegeld.

Tonnerre, m. fr. (spr. *tonèr'*) donder; ook als vloek.

Tonnine, z. ond. thunn.

Tonologie enz. – **tonotika,** z. ond. tonisch.

Tonsillen, pl. lat. (*tonsillae*) amandelen aan den hals (z. v. a. het gr. amphibranchia); – **tonsillītis,** f. ontsteking der tonsillen; – **tonsillotoom,** f. werktuig om de tonsillen af te snijden; – **tonsillotyphus,** f. typheuze ziekte der tonsillen.

Tonsuur, f. lat. (*tonsūra,* schering, van *tondēre,* scheren) hoofdschering, eene plechtigheid, waarbij de bisschop eenige haren afsnijdt van den r. kath. geestelijke, die tot het priesterambt wordt gewijd; geschoren priesterkruin; – *tonsura Pauli,* voorhoofdschering der gr. kath. geestelijken; – *t. Petri,* schedelschering der roomsch-kath. geestelijken; – **tonsureeren,** nw. lat. den schedel of de kruin scheren.

Tontíne, f. fr. (it. *tontína*) lijfrentengezelschap, aangroeiende lijfrenten, waarbij de langerlevende deelhebbers de renten van de vroeger stervenden erven enz., naar haren uitvinder, den Italiaan Lorenzo Tonti in de 17de eeuw, genoemd; – **tontinier,** n. (spr. *-njé*) deelhebber aan eene tontine.

Tonus, m. lat. (van 't gr. *tŏnos,* v. *teínein,* rekken, spannen) toon, eig. het spannen, spanning; spankracht, kracht, sterkte der zenuwen, spieren, pezen enz.; toon, het naar verhouding van hoogte en diepte bepaalde geluid, klank, schal; in de taal: nadruk der stem, z. v. a. accent (syllaben-, woord- en redetoon); toonsoort, wijs van een lied; wijze van toonzetting en uitdrukking in de rede; wijze van gedragen, heerschend gebruik in de samenleving; Pict. verhouding, menging en overeenstemming der kleuren, kleurengeving; ook heerschende of hoofdkleur in eene schilderij, somtijds z. v. a. manier en stijl.

Tool n. eng. (spr. *toel*), werktuig, gereedschap.

Toöng, z. taïm.

Topaas, m. (gr. *topádzos, topádzios,* lat. *topazius*; naar men wil van een eiland Topazus in de arabische golf, dat echter meer waarschijnlijk omgekeerd zijnen naam van den veelvuldig daar gevonden steen heeft ontleend; deze echter van het sanskrit. *tapoes,* vuur) mineraal, bestaande uit fluorhoudend aluminiumsilicaat, zeer hard, verschillend van kleur en gedeeltelijk als edelgesteente gebruikt.

Topárch, m. (gr. *toparchos,* van *tŏpos,* oord, streek enz., en *árchein,* heerschen) landbeheerscher, landverzorger; burchtheer, eigenaar van eenen burcht; gebieder over eene **toparchie,** burcht- of vrijheerschap, ook riddergoed; – **topárchisch,** adj. burchtheerlijk, stadhouderlijk.

Topchāna, f. turk. (van het turk. *top,* bal, kogel, kanon, en het perz. chānah, huis) kanonnengieterij, stukgieterij, tuighuis, vandaar ook de naam eener voorstad van Constantinopel.

Tope, zie stoepa.

Topeng, m. javaansch: mom, masker; maskerspel, een vorm van het jav. tooneelspel, waarbij de opvoeringen door gemaskeerde personen plaats hebben.

Topettes, pl. fr. (spr. *topét*; sp. *tope,* uiterste punt, knop, spits, it. *toppo,* blok, oudfr., eng. en kelt. *top,* spits, top) glazen of fleschjes ter verzending van welriekende wateren.

Toph, z. adufe.

Tophsteen, tuf- of **tufsteen,** (lat. *tophus* of *tofus*; gr. *tophos*) mortelsteen, zandsteen, dropsteen, een zeer poreuze steen van vulkanischen oorsprong, in fijn gemalen toestand *tras* geheeten; – *tophacēus, a'um,* lat. tufsteenachtig; – **tophus,** m. nw. lat. Med. hard gezwel, knobbel of bult in eenig deel van het lichaam, bestaande uit eene kalkachtige samengroeiing; z. v. a. porus; – *tophi pulmōnum,* pl. steenachtige gewassen in de longen.

Topiek, topīka, f. gr. (*topikē,* v. *topos,* oord, streek; Log. gemeenplaats) plaats- of vakaanwijzing; kunst om de bewijsgronden en gemeenplaatsen tot redekunstig gebruik te vinden en aan te wenden; leer van de bewijsplaatsen, bewijsleer; Gram. leer van de woordplaatsing, woordopvolgingsleer; – **topica,** pl. geschriften, waarin bewijsplaatsen verzameld zijn of aangewezen worden, vandaar de naam van een zoodanig werk van Cicero; – *topic of the day,* eng. (spr. *dee*) praatje van den dag, algemeen onderwerp der gesprekken; – **topisch,** adj. (gr. *topikos, ē, ón*) plaatselijk, de plaats, het oord of de ligging betreffende; – topische middelen, of **topika,** n. pl. Med. plaatselijke of uitwendige geneesmiddelen, pleisters enz.; – topische methode, in de preekkunst die preekwijze, bij welke na eene korte verklaring van den tekst

eene zoogenaamde gemeenplaats wordt behandeld; - **topognoom** of **toposkoop,** m. plaatsbepaler voor schepen en bij brand; - **topograaf,** m. plaatsbeschrijver; - **topographie,** f. plaatsbeschrijving, beschrijving van een land met vermelding van alle bijzonderheden; - *topographia anatomica*, anatomische beschrijving van de ligging der lichaamsdeelen; - **topográphisch,** adj. plaatsbeschrijvend; - t o p o g r a p h i s c h e k a a r t e n, kaarten, waarop de gesteldheid van een afzonderlijke landstreek in bijzonderheden is aangegeven; - **topologie,** f. plaatsleer; - **toposkoop,** m. z. t o p o g n o o m.

Topigi, topidschi, z. v. a. t o p t s j i.

Topinambóér, m. braz. (port. *topinambor*) aardpeer, aardartisjok, zonnebloem met eetbare wortelknollen (*Heliánthus tuberōsus*).

Topognoom, topograaf, - **topologie,** z. ond. t o p i e k.

Toppé, z. v. a. t o u p e t; - **toppeeren,** z. v. a. t o u p e e r e n.

Tóppenant, m. Mar. zekere touwen, welke dienen om de raas deels in horizontale richting te houden, deels om ze te t o p p e n, d. i. een loodrechten stand te geven.

Topraky, turk. lichte troepen, die door de pasja's der provinciën worden in dienst gesteld.

topsy-turvy, eng. het onderst boven, verkeerd, averechts.

Toptsji, m., pl. **toptsjilar,** turk. (vgl. t o p - c h a n a) artilleristen, kanonniers; - **toptsjibasji,** m. officier der kanonniers; - **toptsjilar-agar,** m. generaal der artillerie.

Toque, 1) f. fr. (spr. *toca*, it. *tocca*; van celt. oorsprong; wallis. *toc*, v. *tociaw*, *tuciaw*, afsnijden) nauwsluitend kapje (z.v.a. c a l o t t e), dat onder den hoed kan gedragen worden; kindermutsje; ook soort vrouwenhoed.

Toque, 2) in China als fijnheidsgraad van edele metalen een honderdste deel.

toqueeren (fr. *toquer*, it. *toccare*), aanraken, aanstooten, klinken, de glazen bij het drinken tegen elkander stooten; Pict. stoute en vette streken maken; - **toqué,** van Lotje getikt; wat zonderling.

Tora, z. t h o r a 2).

Toraille, f. fr. (spr. *torálj'*) ruwe, onbewerkte koralen.

Torchenez, m. fr. (spr. *torsj'né*; v. *torcher*, afvegen, schoonmaken, en *nez*, neus; dus eig. neusveger) neusklem, neusnijper, neuspranger, waarmede men den neus der paarden klemt.

Torchon, m. soort met de klos bewerkte kant, stropkant.

Torcŭlum en **torcŭlar,** n. lat. (van *torquēre*, draaien) wijnpers; Chir. z. v. a. t o u r n i q u e t.

Toreadór, m. sp. (van *toreár*, stierengevechten houden, van *toro* = lat. *taurus*, stier) stierenbevechter te paard; - **toréro,** m. stierenbevechter te voet; - **toros,** pl. (eig. stieren) stierengevechten.

Toreuma, n. gr. (van *toreúein*, eig. doorboren; ingriffelen, insnijden enz.) gedraaide, gesneden of gedreven kunstarbeid; drijfwerk, snijwerk; - **toreumatographie,** f. beschrijving en kennis van zulke kunstwerken; - **toreut,** m. (gr. *toreutēs*) beeldsnijder, g r a v e u r; - **toreutika,** f. draaikunst, bewerking der metalen, ook van het elpenbeen, met scherpe werktuigen; beeldsnijderij en beeldgieterij bij de Ouden; - **toreutisch,** adj. door de draai- of snijkunst vervaardigd; gedraaid, rondgevormd.

toreus, z. ond. t o r u s.

Tórgom, f. voortreffelijke gomsoort, die haren naam naar de arab. zeehaven T o r draagt = a r a b i s c h e g o m.

Tories, pl. v. t o r y (z. ald.).

tormenteeren, it. (*tormentáre*, fr. *tourmenter*, van 't lat. *torméntum*, marteling) martelen, pijnigen, kwellen, folteren, op de pijnbank leggen; - **torménto,** m. it. sneeuwstorm in de Alpen; - **torméntum,** n. lat., pl. **tormenta** (van lat. *torquēre*, draaien, kwellen, pijnigen), marteltuig; ook: werpgeschut, grof geschut.

Tormentil, f. of het **tormentil-kruid,** (nw.lat. *tormentílla*, van *tormen*, buikpijn, omdat zij deze moet stillen) zevenblad, zevenvingerkruid, met samentrekkenden wortel, plantengeslacht uit de familie der rosaceën.

Tormĭna, pl. lat. (van *torquēre*, draaien, verdraaien) Med. buikpijn; - *torminalis*, lat. pijnverwekkend; - **torminaria,** f. nw.lat. (van *tormĭna*, met opzicht tot de vroegere aanwending der vrucht tegen den buikloop) elsbesse- of meelbezienboom.

Tornádo, f., pl. **tornádos,** sp. (van *tornár*, oorspr. draaien; mid.lat. en it. *tornare*; vgl. t o r n o, t u r n u s, t o u r n e e r e n enz.) wervelwind, inz. orkaan in de subtropische streken; - **tornadúra,** f. sp. oude vlaktemaat van 10 vierkante voet; - **tornatúra,** f. it. oude veld- of vlaktemaat in Bologna = 20,8 are.

Tornése, m. it. (= fr. *tournois*, z. ald.) voormalige rekenmunt te Napels = $^1/_{300}$ *ducato di regno* of ruim 1 cent.

Torneyamen, n. (prov. *torneyamen*, *torneiament*, v. *torneiar*, sp. en port. *tornear*, it. *torneare*, fr. *tournoyer*, prov. *tornei*, it., sp. en port. *tornéo*, fr. *tournoi*, steekspel, ridderlijk kampspel; naar de wendingen met de paarden zoo genoemd; vgl. t o u r n e e r e n) eig. tournooi- of kampspel; soort van t e n z o n e n (z. ald.), waarin meer dan twee t r o u b a d o u r s (z. ald.) optraden.

Tornister, m. hgd. (vgl. poolsch *taistra*, hong. *tariszuya*, slav.-turk. *torba*) lederen reiszak of ransel, inz. van de soldaten in het veld.

Torno, m. it. (van 't mid.lat. *turnus*, z. ald.) omloop, z. v. a. het fr. t o u r; ook draaibare bak, waarin kinderen aan de vondelingshuizen worden overgegeven.

Tornooi, z. t o u r n o o i.

Toro, f. mal. koetsiersjas.

Toroide, f. Elektr. ring, waarin, daar hij geen vrije polen heeft, de lengte-magnetiseering in een rondgaande veranderd wordt.

Toros, z. ond. t o r e a d ó r.

Torpedo, f. sp. of **torpille,** f. fr. (spr. *-pielj'*) eig. verlamming; elektrieke rog of siddervisch; een door elektrische stroomen of door aanraking met vreemde lichamen ontploffend, met springmiddelen gevuld projectiel, meestal in den vorm

van een sigaar of visch, dat onder het water tot vernieling van vijandelijke schepen wordt aangewend; - **torpediek,** f. leer van deze verwoestende toestellen; - **torpedisten,** pl. manschappen die de torpedo's bedienen; - **torpedoboot,** f. klein oorlogsschip, bestemd om torpedo's af te schieten; - **torpedovernieler,** m. oorlogsschip, dat jacht maakt op torpedobooten en ook torpedo's lanceert (afschiet); - **torpedoën, torpilleeren,** met een torpedo treffen.

torpíde, adj. lat. (*torpĭdus, a, um,* van *torpēre,* verstijven) gevoelloos, ongevoelig, verdoofd, verkleumd, loom, vadzig; - **torpor,** m. Med. ledenverstijving, verlamming, gevoelloosheid, onprikkelbaarheid, zwakheid, traagheid, ook **torpiditeit,** f. nw.lat.

torqueeren, lat. (*torquēre*) eig. draaien, krommen, b.v. d e t a b a k t o r q u e e r e n (fr. *torquer*), de bladeren daarvan tot rollen draaien en spinnen; martelen, folteren, pijnigen, beangstigen, kwellen; nw.lat. ook **tortureeren** (fr. *torturer*); - *torquatus, a, um,* lat. Bot. gedraaid; - **torsie,** f. (later lat. *torsĭo*) draaiing, kromming; ook tegenstand, dien een gewonden lichaam aan kracht van buiten biedt; Med. omdraaiing van het einde eener afgesneden ader om de bloeding te stillen; - **torsie-balans,** f. door Hooke uitgevonden toestel, waarbij een horizontaal staafje aan een fijnen metaaldraad bevestigd is en die dient om zeer kleine krachten te meten; - **torticollis,** fr. (van lat. *tortus, a, um,* gewonden, van *torquēre* en *collum,* hals) scheeve nek; - **tortueus,** adj. (lat. *tortuōsus, a, um*) vol krommingen, verward, verdraaid, verwrongen; - **tortuur,** f. (lat. *tortūra*) eig. kromming, verdraaiing; foltering, marteling; gerechtelijke pijniging; pijnbank, palei; - *tortūra faciēi,* Med. gezichtsverdraaiing; - *t. oris,* mondkramp, mondklem.

Torqueton, m. fr. (spr. *tork'tóñ,* van 't lat. *torquēre,* z. t o r q u e e r e n) astron. werktuig, dat de dagelijksche beweging van den æquator in de zonnebaan aanwijst.

Tórre, f. sp. toren, kasteel; landhuis (om Barcelona).

Torrefáctie (spr. *tie=sie*), f. nw.lat. (van *torrefacēre,* v. *torrēre,* roosten, zengen, schroeien) roosting, inz. der ertsen.

Torrensstelsel, n. stelsel van eigendomsoverdracht (in Australië) van onroerende goederen, geheeten naar den uitvinder.

Torricéllische buis (spr. *-tsjel-*), z. v. a. b a r o m e t e r, naar haren uitvinder T o r r i c e l l i, omstreeks het jaar 1644, zoo genoemd; naar hem heet ook de boven in den barometer voorhanden luchtledige ruimte het t o r r i c e l l i s c h e l u c h t l e d i g of v a c u u m.

Tórringtons, pl. eng. wollen beddedekens, naar T o r r i n g t o n in Devonshire genoemd.

Torsie, z. ond. t o r q u e e r e n.

Torso, m. ook **tors,** f. it. (eig. stronk, boomstomp enz.; sp. en port. *trozo,* provenç. en oudfr. *tros,* v. 't lat. *thyrsus,* gr. *thyrsos,* stronk, staf, oudhgd. *turso,* nw.hgd. *dorsche*) romp van een verminkt standbeeld, inz. beroemde romp van een standbeeld van Hercules in het Vaticaan.

Tort, n. fr. (spr. *tôr,* van 't lat. *tortum,* verdraaid; vgl. t o r q u e e r e n) onrecht, benadeeling, schade, verdriet, ongelijk; - i e m a n d e e n t o r t a a n d o e n, hem verongelijken, hem schade toebrengen; - *à tort et à travers* (spr. *a tôr e a trawèr*), zonder overleg; onbezonnen, plompverloren, in het wild, in het honderd.

Torticollis, tortueus, tortuur, z. ond. t o r q u e e r e n.

Tortuga, f. sp. en prov. (fr. *tortue,* van mid.lat. *tortuca,* van *tortus,* gedraaid, gewonden; (z. t o r q u e e r e n) wegens de kromme pooten zoo genoemd) schildpad, inz. rivierschildpad in Zuid-Amerika.

Torus, m. lat. peluw, kussen; rustleger, bed, inz. huwelijksbed; ook spier; - *tori conscensio,* beklimming van 't huwelijksbed; - **toreus,** adj. (lat. *torōsus, a, um*) vleezig, gespierd; - **torositeit,** f. nw.lat. vleezigheid, spierkracht.

Tory, m. eng. (spr. *tóri*), pl. **tories,** koningsgezinden, aanhangers van de oude staats- en kerkregeling, de vroegere hofpartij in Engeland; in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika verstaat men daarentegen onder dit woord de democraten (oorspr. een scheldnaam, die van de tegenpartij, de w h i g s, is uitgegaan, ontleend aan 't iersche woord *tory,* d. i. roover; vgl. het gælisch *toir,* vervolging, jacht); - **torýsme,** n. grondstellingen of gevoelens van eenen tory.

Toscaansche zuilorde, (v. 't lat. *tuscānus,* tuskisch, etrurisch, *Tusci,* de Tuskers, de bewoners van Etrurië, waarvan later de benaming van 't groothertogdom Toscane) eenvoudigste, bij de Etruriërs ontstane zuilorde met sterke, massieve schacht.

Tosefta, hebr. toevoegsel van de M i s j n a.

Tosimeter, m. meter voor de stralende warmte (van Edison).

Toss, m. in de sporttaal = opgooi, wedgooi.

Tostao, toston, z. t e s t a o.

tot capita, tot sensūs, lat. zooveel hoofden, zooveel zinnen.

Totemisme, n. aanbidding van t o t e m s, d. i. klassen van vereerde zaken, beschermgoden bij de Indianen in N.-Amerika, vaak dieren; ook wel planten.

toties quoties, lat. eigenl. zoo dikwijls als; volle aflaat, zoo dikwijls als men bidt met de hoop op 's Pausen gunst.

Totok, m. iemand, die pas in Indië is gekomen, een echte Hollander, vgl. b a a r; - **totoksch,** adj. echt Hollandsch (Europeesch).

totus, a, um, lat. geheel; - *totum,* n. het geheel; - *in totum,* voor het geheel, geheel en al, in 't algemeen; - *toto titŭlo,* z. *titulo toto* ond. *titulus*; - *totus tuus,* of afgek. *T. T.*, geheel de uwe (als onderschrift van brieven); - **totaal,** adj. nw.lat. (fr. *total*) en als adv. *totalĭter* of fr. *totalement* (spr. *-máñ*), geheel, ten volle, geheel en al, ganschelijk; - t o t a l e z o n- of m a a n - e k l i p s, geheele of volkomen zons- of maansverduistering; - **totaal-indruk,** m. (navolging van 't hgd.) eindindruk, indruk, die een voorwerp als geheel maakt; - **totalisateur,** fr. (eng. *totalisator*) bij wedrennen: lijst, die de gezamenlijke op de af-

zonderlijke paarden gemaakte weddingschappen aangeeft; ook bureau, waar die lijst ter inzage ligt; ook in de techniek: totaliseerende krachtmeter, gangteller en krachtmeter voor roteerende machines; - **totaliteit,** f. gezamenlijkheid, het geheel.

Touage, f. fr. (spr. *toe-aazj'*; ontstaan uit het eng. *towage*, z. ald.) Mar. voorttrekken van een schip door een touw, dus sleepvaart; inz. sleepvaart langs een ketting op rivieren en kanalen; - **toueur,** m. (spr. *toeeur*) sleepboot, die langs een ketting vaart, soort r e m o r q u e r (z. ald.).

toucheeren, fr. (*toucher*, spr. *toesj-*) aanraken, aanroeren, met de hand bevoelen en onderzoeken (b.v. eene vrouw of zij zwanger is); roeren, treffen tot medelijden, bewegen, aandoen; aangrijpen, aantasten, plagen, beleedigen; - **touchánt,** adj. (spr. *toesján*) roerend, aandoenlijk, treffend, beweeglijk; - **touche,** f. (spr. *toesj'*) aanraking, greep, plagerij, beleediging, zet, streek; Pict. kleuropbrenging, penseelstreek; toets of proef; klavieren of toetsen van een orgel enz.

touffe, fr. zie ond. t o u p e t.

toujours, fr. (spr. *toezjóér*) altijd; - *toujours perdrix*, z. ond. p e r d r i x.

Toung, z. t a ï m.

Toupet, m., gew. f., fr. (spr. *toepè*; verklw. van 't oudfr. *top*, oudn. *topper*, eng. *top*, vanwaar fr. *touffe*, haarbos, lok, kuif, nederl. t o p p e t, hgd. *zopf*, bos, lok) kuif, haarkuif, opgezet en gekruld voorhoofdhaar; - **toupeeren,** krullen, eene haarkuif maken.

Touquet, m. fr. (spr. *toekè*) z. v. a. t o c c a t o, z. ald.

Tour, m., gew. f., fr. (*le tour*, spr. *toer*; van 't mid.lat. *turnus*, z. ald.) in 't alg. kring, omvang, omloop, omtrek; vandaar h a a r t o e r, rond haarvlechtsel, kunsthaarnet, kunstkrullen, valsche haarlokken; wandeling, uitstapje, reisje, t o e r t j e; beurt, rondgang, b.v. de t o e r i s a a n m ij; in het dansen: wending, dansverandering; streek, pots, schelmstuk; ook moeilijkheid, te overwinnen bezwaar, zwaar werk, kunstgreep; - *tour à tour*, beurtelings, bij beurten, na elkander; - *tour de bâton*, handgreep, gauwigheid, inz. ongeoorloofd winstbejag in ambtsbediening, jacht op zoogenaamde buitenkansjes; - *tour de force*, krachtzet, machtstreek, krachtvereischende inspanning; stoute, moedige daad; - *tour de passe-passe*, z. ond. p a s s e e r e n; - **tourillon,** m. (spr. *toeri-ljon*) draaipunt, b.v. van eene brug, een kanon; - **touringclub,** eng. vereeniging tot het samen ondernemen van ontspanningsreizen; - **tourist,** m. rondreizend persoon, reizend handelsbediende; inz. voor zijn genoegen of zijne beschaving en leering reizend persoon, reiziger voor pleizier; - **tourisme,** n. het reizen, en alles wat daarmee samenhangt, hotelwezen enz.

Tourbillon, m. fr. (spr. *toerbiljóñ*) rakethuls met lading.

Tourbine (spr. *ou=oe*), z. t u r b i n e.

Tourc of **turg,** m. oude lotharingsche zilveren rekenmunt, ongeveer = 18 s o l s.

Touri, m. welriekende roode balsem uit den bast van den *Mycodendron amplexicaule*, die, verhard zijnde, tot berooking dient.

Tourillon, tourist, z. ond. t o u r.

tourmenteeren, fr. (*tourmenter*, spr. *toermañt-*; vgl. t o r m e n t e e r e n) pijnigen, martelen, folteren, kwellen, plagen, lastigvallen.

Tourn., bij botanische benamingen afk. voor J. P. de Tournefort (gest. 1708).

tourneeren, fr. (*tourner*, spr. *toern-*; v. 't mid. lat. *turnare*, it. *tornare*; vgl. *turnus*) draaien, wenden, keeren, of eene wending, eenen draai geven, wentelen, zwenken, omslaan; Mil. den vijand omtrekken, hem in den rug vallen; - *tourné !* de kaart of het blad gekeerd, omgeslagen! - **tourné,** m. keerblad in het kaartspel; - *tournez s'il vous plaît* (spr. *toerné siel woe plè*), (onder aan volgeschreven bladzijden) sla om als het u belieft, zie ommezijde! - **tournée,** f. rondreis van een artist (en gezelschap), handelsreis van eenen koopman, rondgaande visitatie van eenen ambtenaar enz.; - **tournement,** n. (spr. *toern'máñ*) kunstmatige paard- of ruiterzwenking; - **tournebroche,** m. (spr. *toern'-brosj*) loopend braadspit; spitdraaier; - **tournedos,** m. (spr. *toernedoo*) gesneden ossenhaas; - **tournesol,** m. zonnebloem; de verfstof, waarmee o. a. de Edammer kaasjes rood gekleurd worden; z. ook k r o t o n; - **tournevent,** m. (spr. *toern'-wáñ*) zich naar den wind richtend windscherm op een schoorsteen; - **tourniquet,** m. (spr. *toernikè*) draaikruis, kruisboom aan den ingang van een voetpad, weghaspel; wervel; werktuig ter toewringing van de broedvaten, schroefverband bij het afzetten van ledematen; - **tournooi, tornooi,** n. (fr. *tournoi*, *it. torneo*, mid.lat. *torneamentum*) ridderkamp, feestelijke lansren, krijgsof ridderspel, renspel, steekspel, van de 10de tot de 16de eeuw in gebruik; niet zooals een t a f e l r o n d e (z. a.) van man tegen man, maar van ridders die troepsgewijze kampten; - **tournúre,** f. wending, geschikte wijze van voordracht; houding, gestalte, gesteldheid van lichaam of geest; bevalligheid, fraaiheid; strook stijve stof tot opbolling van het vrouwenkleed aan de heupen.

Tournoois (fr. *tournois*, spr. *toernoá*), vroeger eene in T o u r s geslagen kleine munt; ook benaming van het geld, dat naar den muntvoet van T o u r s of in de fr. stad T o u r s geslagen werd en $^1/_4$ geringer was dan dat van P a r ij s, b.v. *livre tournois*.

Tourterelle, f. fr. (spr. *toert'rél'*) torteldui f.

Tout, 1) n. fr. (spr. *toe*; v. 't lat. *totum*) het geheel; alles, al de slagen of het doorgaan in het kaartspel, wanneer de speler bij het omberen, na vijf slagen gehaald te hebben, ook de andere vier haalt; - **tout annoncé** (spr. *toetanoñsé*), ook **todos,** sp. (d. i. alle) de verklaring, dat men in 't omberen al de slagen wil halen, het doorgaan (vgl. v o l e); - *à tout* of **atout** (eig. op alles), troef in 't kaartspel, troefblad; spel, waarbij de speler al de slagen krijgt; - **atouteeren** (spr. *ou=oe*), eenen troef inleggen, troeven, afbannen; - *en tout* (spr. *añ toe*), in 't geheel, in alles,

kortom, alles bijeengenomen; - *tout ensemble* (spr. *toetañsáñbl'*), alles bij elkander, al te gader, het geheel in zijn verband; - *tout*, adv. geheel, gansch, ten volle; vandaar *tout à fait* (spr. *toetafè*), geheel en al; - *tout à l'heure* (spr. *toetaléúr'*), zoo dadelijk, aanstonds, op het oogenblik; - *tout comme chez nous* (spr. *toekom'sjenóé*), juist zoo als bij ons, 't is bij of met mij eveneens; - *tout de bon* (spr. *toe d'bóñ*), in ernst, oprecht, in vollen ernst; - *tout de même* (spr. *toed' mèm'*), eveneens, juist zoo, net zoo; - *tout de suite* (spr. *toed'swiét'*), zoo dadelijk, terstond, oogenblikkelijk.

Tout, 2) m. eng. (spr. *taut*) bij wedrennen: iemand, die de geheimen der renpaardenstallen afluistert en die aan wedders en b o o k m a k e r s verkoopt.

Toutenague, toutenak, z. t u t a n ē g o.

Towage (spr. *tó-idsj'*) of **towing** (spr. *tó-ing*), eng. (v. *to tow*, trekken, sleepen) het sleepen of voorttrekken van schepen, boegseeren; in het algemeen: sleepvaart op rivieren en kanalen, vgl. t o u a g e; - **steam-cable-towing** (spr. *stiemcable*, kabel, touw), kabel-sleeperij, een verbetering van de t o u a g e (z. ald.), doordat men in plaats van een ketting een kabel in de rivierbedding laat zinken.

Tower, 1) m. eng. (spr. *touw'r*, van 't fr. *la tour*, it., sp., port. en provenç. *torre*, lat. *turris*), toren, een onder Willem den Veroveraar aangelegd, later langzamerhand uitgebreid en versterkt kasteel in Londen, eerst woning der vorsten, later staatsgevangenis, tuighuis enz.

Tower, 2) m. eng. (spr. *too-er*) eig. werktuig om te trekken, trekker; Mar. sleepstoomboot, stoomsleeper, boegseerder, sleepboot.

Townhall, m. eng. (spr. *tounhâl*; van *town*, stad, en *hall*, zaal) stadhuis; - **township,** n. eng. (spr. *tóunsjip*) stad of vlek, stadskwartier, stadswijk; in de Vereen. Staten van N.Amerika eene onderafdeeling van het graafschap of de provincie (*county*).

Toxicum, n., pl. **toxica,** lat. (van 't gr. *toxikon*, d. i. eig. tot het geschut behoorend; van *toxon*, boog, schietgeweer) eig. vergift, waarmede men de pijlen bestreek; verder in 't alg. vergift; - **toxicatie,** f. (spr. *tie=tsie*) vergiftiging; - **toxikodendron,** n. gr. vergiftboom, waarvan het melkachtig bladvocht, na gedroogd te zijn, eene zeer zwarte verf wordt; - **toxikoloog,** n. vergiftkenner, vergiftkundige; - **toxikologie,** f. vergiftkunde, vergiftleer, leer van de vergiften.

Toynbee, n. het bevorderen der volksontwikkeling door omgang der meer met de minder ontwikkelden, cursussen, bibliotheken enz. naar de ideeën van den Engelschen weldoener Toynbee (gest. 1883).

Trabacolo, f. it. koopvaardijschip in de Adriatische zee.

Trabúcco, m. it. (spr. *traboekko*) 1) vroeger lengtemaat in Noord-Italië van verschillende grootte, b.v. te Milaan 2,611 M., te Turyn 3,083 - M.; 2) korte buks met wijden mond, karabijn; ook soort sigaren; - **trabuccarios,** pl. met karabijnen gewapende spaansche smokkelaars.

tracasseeren, fr. (*tracasser*, van *tracas*, verwarring, wanorde, gewoel) onrust of oneenigheid stichten, iemand plagen, kwellen, afslooven, drillen, ontrusten; - **tracasserie,** f. plagerij, kwelling, booze streek; kibbelarij, geharrewar.

Trace, f. fr. (spr. *traas'*; sp. *traza*, provenç. *trassa*, it. *traccia*, van 't lat. *tractiare* en dit van *trahĕre*, trekken) spoor; voetspoor, voetstap, kenmerk, indruk; - **tracé,** n. (spr. *trasée*) schets, omtrek, op den grond, op papier of doek getrokken lijnen om de teekening van een bloemperk, van figuren enz. aan te duiden; afgebakende lijn van een ontworpen weg, spoorweg enz.; - **traceeren** (fr. *tracer*, spr. *traas-*), afteekenen, schetsen, ontwerpen, de omtrekken van iets maken, afsteken; - **traceerwerk,** n. maas-, netwerk als versiering aan gebouwen.

Trachēa of **trachia,** f. lat. (scil. *artería*; van het gr. *tracheia*, van *trachýs*, ruw, ongelijk; dus eig. „de ruwe", zoo geheeten wegens de verheven kraakbeenringen) Anat. luchtpijp; - **tracheaal,** adj. nw.lat. tot de luchtpijp behoorende, haar betreffende; - **tracheïtis,** f. gr. ontsteking der luchtpijp; - **tracheoblennorrhœe,** f. slijmvloed der luchtpijp; - **tracheocēle,** f. luchtpijpzwelling, luchtpijpbreuk; - **tracheopyōsis,** f. verettering der luchtpijp; - **tracheorrhagīe,** f. luchtpijpbloeding; - **tracheotomīe,** f. luchtpijpsnede of snede in de luchtpijp; vgl. b r o n c h o t o m i e; - **trachiēlcus,** m. of **trachiēlkōsis,** f. luchtpijpverzwering.

Trachelágra, n. gr. (van *tráchēlos*, nek) nekpijn ten gevolge van jichtige oorzaken; - **trachelopānus,** m. opzetting of zwelling der halsklieren; - **trachelophȳma,** n. halsgezwel.

Tracheoblennorrhœe enz. - **trachiēlkōsis,** z. ond. t r a c h e a.

Trachiet, n. lichtgrijs of lichtrood eruptief gesteente.

Trachōma, n. gr. (v. *trachoen*, ruw maken, v. *trachýs*, ruw) ruwheid aan de binnenste vlakte der oogleden, oogleden-uitslag, ooglidschurft; - **traheomaticum,** n. middel tegen die kwaal, oogzalf.

Trachyphonīe, f. gr. (v. *trachýs*, ruw) ruwe, heesche stem of spraak.

Tractariānen, pl. z. P u s e y i e t.

tracteeren, lat. (*tractāre*, d. i. eig. trekken, sleepen; v. *trahĕre*; vervolgens behandelen enz.; provenç. en oudsp. *tractar*, sp. *tratar*, it. *trattare*, fr. *traiter*) iets behandelen, bearbeiden, afhandelen, verhandelen; onderhandelen; iemand behandelen, hem bejegenen; onthalen, opdisschen, eene smulpartij geven; - **tractābel,** adj. (lat. *tractabĭlis, e*) of fr. **traitable** (spr. *trètá-bl'*), wat zich laat behandelen, gedwee, handelbaar, toeof medegevend, buigzaam, lenig, rekkelijk, vriendelijk, zachtzinnig; - **tractamént,** n. nw.lat. (*tractamentum*) of **tractemént,** fr. *traitement*, n. (spr. *trèt'mâñ*) behandeling, bejegening; onthaal, verpleging; smulpartij, eeremaal; bezoldiging, belooning, soldij, wedde; - **tractánt,** m. onthaler, betaler van de smulpartij of den maaltijd; - **traiteur,** m. fr. (spr. *trèt-*) gaarkok, tafelhouder; - **tractaat,** n. lat. (*tractātus*) of fr. **traité**

(spr. *trèté*), verhandeling, geschrift, klein boek, kort opstel; onderhandeling, overeenkomst, verdrag, vergelijk, vereffening, b.v. v r e d e s-t r a c t a t e n, vredesonderhandelingen; - **tractaatje,** n. klein populair geschriftje, van godsdienstigen, inz. van piëtischen en mystieken inhoud; - **tractātie** (spr. *tie=sie*), f. (lat. *tractatĭo*) behandeling; gastmaal, smulpartij; - **tractie,** f. (spr. *tie=tsie*) het trekken, inz. al wat tot de beweging door stoom of elektriciteit behoort.

Tractoria, f. nw.lat. (van 't lat. *tractorius, a, um*, trekkend of getrokken, v. *trahĕre*, trekken) hoogere Math. treklijn, een lijn van hoogere orde; - **tractus,** m. lat. eig. trek, uitrekking in de lengte landstreek, ook r.-kath. vastengezang tusschen epistel en evangelie; - *tractu tempŏris*, in verloop van tijd of mettertijd.

Trade, m. eng. (spr. *treed'*) handel, nijverheid; - **trade-dollar,** m. in O.-Azië eng. naam voor den oud-spaanschen piaster en dergelijke munten; - **trade-mark,** n. handelsmerk; - **tradesman,** m. (spr. *men*) handelaar, winkelier; - **trade-society** (spr. *sosaïti*), handelsvereeniging, handelsmaatschappij; - **trade-union,** f. (spr. *joenïun*) vereeniging van werklieden van hetzelfde vak, vakvereeniging; - **traders,** m. pl. eng. (spr. *treeders*; van *trade*, handel, verkeer) handelaars, kooplieden; in Britsch N.-Amerika door de Hudsonsbaai-Compagnie over haar gebied verdeelde mannen, die den pelshandel drijven en tegelijk lagere ambtenaren zijn.

tradeeren, lat. (*tradĕre*, van *tra=trans*, z. ald., en *dare*, geven) overgeven, overleveren, mondeling voortplanten; voordragen, onderwijzen; - **traditie** (spr. *tie=tsie*), f. (lat. *tradĭtĭo*) overgave, uitlevering; onbeschrevene, van mond tot mond, van ouders op kroost, van voorzaat op nageslacht, voortgeplante overlevering, voortplanting van leer enz., sage, bij monde overgeleverd bericht; - *per traditiōnem*, door overlevering; - *tradĭtĭo judiciālis*, gerechtelijke overgave; - **traditioneel,** adj. (fr. *traditionnel*) of **traditief,** nw.lat. door overlevering voortgeplant, bij wijze van overlevering, volgens overlevering of sage; - **traditor,** nw.lat. overleveraar, uitleveraar; inz. uitleveraar van gewijde boeken en vaten aan de heidensche overheid ten tijde van de vervolgingen der Christenen onder Diocletianus.

Traders, z. onder t r a d e.

Traditie, traditioneel enz., z. ond. t r a d e e-r e n.

traduceeren, lat. (*traducĕre*, v. *tra = trans*, z. ald., en *ducĕre*, voeren) overvoeren of -brengen; overzetten, vertalen; doorhalen, de les lezen; - **tradúctie** (spr. *tie=sie*), f. overbrenging, overzetting; overlevering aan het gerecht; - **traducianisme,** n. nw.lat. of **traductie-systeem,** n. leer der zielsvoortplanting, of meening, dat de zielen der ouders op de kinderen voortgeplant worden; tegenst. c r e t i n i s m e, z. a.; - **traduciānen,** m. pl. aanhangers van die leer. ;- *traduttore traditore*, een vertaler is een verrader, m. a. w. elke vertaling doet schade aan 't werk.

Trafiek, trafijk, f. fr. (*le trafic*, provenç. *trafec, trafey*, it. *tráffico*, sp. *tráfico*, *tráfago*, mid.lat. *traffĭcum, trafĭca*; v. 't lat. *tra = trans*, z. ald. en *facĕre*, maken; vgl. het nederlandsch o v e r-m a k e n) handel, inz. met zelfvervaardigde fabrikaten, koopmansbedrijf, nering, handel door koop en verkoop of door ruiling der waren; - **trafiqueeren** (fr. *trafiquer*, it. *trafficáre*), handelen, handel, koopmanschap of nering drijven; - **trafikánt,** m. (fr. *trafiquant*, it. *trafficánte*) handelaar, die zelf verwerkte voorwerpen verkoopt.

Trágala, f. sp. (v. *trága-la*, d. i. verslind haar! van *trágar*, verslinden; voluit: *trágala, perro*, verslind haar, gij hond! welke woorden telkens in het refrein van het lied herhaald worden) vrijheidslied der Spanjaarden.

Tragánth, ook **dragant,** f. gr. (van *trágos*, bok, en *ánthos*, n. bloem) of **tragakánth,** m. (van *ákantha*, doorn) boksdoorn, eene soort van peulgewas met verschillende soorten; ook z. v. a. **traganth-gom** of **dragant-gom,** gele of roodachtige gom van den kretenzischen boksdoorn of traganthstruik; - **traganth-werk,** n. suikerbakkerswerk uit traganth, suiker enz., tot tafelpronk en dergelijke.

Tragĕa, f. of liever **tragĕma,** n. gr. (v. *tragein* of *trōgein*, knabbelen) noten; amandelen, suikergoed enz. bij het nagerecht; Med. grof gestooten, maagversterkend poeder uit kruiderijen en suiker, z. v. a. t r i s e n e t.

Tragedie, z. t r a g œ d i e.

Tragelāphus of **trageláph,** m. gr. (*tragélaphos*, v. *trágos*, bok, en *élaphos*, hert) bokkehert, een fabelachtig dier in de oudheid; ook drinkbeker, waarop zulk een dier in verheven werk was voorgesteld; ook soort antilope.

Tragœdie, f. (gr. *tragōdia*, d. i. woordelijk bokkenzang, omdat de volksdichten, waaruit de latere tragœdie haren oorsprong nam, op de bacchusfeesten door dansers, die eenigermate als bokken verkleed waren, werden voorgesteld; vgl. s a t y r i s c h d r a m a) **tragedie** (fr. *tragédie*), treurspel, hoog-ernstig tooneelspel of d r a m a (z. ald.), het tegengest. van k o m œ d i e; oneig. treurig voorval; - **trágisch,** adj. (gr. *tragikós, ē, ón*) tot de tragœdie behoorende, daaraan eigen of passende, treurspelachtig; treurig, droevig, beklaaglijk, deerlijk, jammerlijk, medelijdenswaardig; - **tragicus,** m. treurspeldichter; tooneelspeler in treurspelen, tragisch tooneelspeler; in verachtelijken zin **tragœdiánt;** - **tragikomisch,** adj. treurig-vroolijk, halftreurig, halfvroolijk, om te lachen en te weenen tevens; - **tragi-komedie,** f. treurspel, doormengd met komische tooneelen of voorvallen en waarvan de afloop niet tragisch is, tooneelspel, waarin eene ernstige, tragische stof op komische wijze behandeld wordt.

Tragus, m. gr. (*tragos*) bok; Med. bokkenreuk, okselstank; groote geilheid; ook voorste kraakbeen van het oor; zoogenaamde oorbok; - **tragomaschalie,** f. (vgl. m a s c h a l e) bokkenreuk, de eigenaardige reuk der okselen of schouderholten; - **tragomaschălus,** m. wie als een bok stinkt; - **tragophonie,** f. bokkenstem, het sterke stotteren of smakken in het spreken; - **tragopōgon,** n. boksbaard, haverwortel (eene plant).

trahit sua quemque volúptas, lat. sprw.: elk heeft zijn zwak, ieder heeft zijn stokpaardje.

Traille, liever t r e i l l e (z. ald.).

Train, fr. **trein,** m. (oudfr. *train*, vanwaar het Middeln. *traen*, stoet, droom, it. *traino*, sp. *tragin*, provenç. *trahi*, van 't lat. *trahĕre*, trekken) gezamenlijk geschut, sleep van kanonnen enz. bij een leger; reeks van wagens op spoorwegen; gevolg, tros, zware bagage van een leger (b.v. a r t i l l e r i e-, m u n i t i e-, p r o v i a n d-t r e i n enz.); ook gewone loop of gang der dingen (s l e n d e r); – *en train* (spr. *añ treñ*), in gang, in vollen gang; – *train de vie*, levensstandaard; – **traineeren** (fr. *trainer*, it. *trainare*, provenç. *trahinar*, van 't lat. *trahĕre*), trekken, sleepen, talmen of dralen, op de lange baan schuiven; – e e n p a a r d t r a i n e e r e n, het africhten, inz. het door bijzondere behandeling voor wedrennen geschikt maken; ook eenen persoon door bijzondere opleiding en eigenaardige leefwijze tot zekere verrichtingen geschikt maken, gelijk dat b.v. in Engeland met boksers, jockeys en duikers plaats heeft; – **trainard,** m. (spr. *trènâr*) of **traineur,** m. achterblijver (bij een leger), strooper (m a r o d e u r); – **traineur,** m. africhter of dresseerder van paarden; – **training,** f. eng. (spr. *tree-*) africhting en dressuur van paarden; krachtoefeningen voor een wedstrijd.

Trait, m. fr. (spr. *trè*; van 't lat. *tractus*, z. ald.) trek in het gelaat en karakter, gelaatstrek, gemoedstrek, bewijs of blijk van 't gemoedsbestaan, van de handelwijze; streek, schelmstuk.

traitable, traité, traiteur, z. ond. t r a c t e e r e n.

Traitre, m. fr. (spr. *trètr'*, oudfr. *traïtre*, sp. *traidor*; v. 't lat. *tradĭtor*, d. i. eig. overleveraar, van *tradĕre*, vandaar fr. *trahir*, verraden) verrader; ook voor plager, sarder, kwelgeest; – **traitĕren, treitĕren,** in de volkstaal voor plagen, sarren, moedwillig kwellen.

trajicieeren, lat. (*trajicĕre*, van *tra* = *trans*, en *jacĕre*, werpen) eig. overwerpen; overbrengen, overvaren, overzetten; – **trajéct,** n. (lat. *trajéctus*) of **trajet,** fr. (spr. *trazjè*) overvaart, overtocht; – **trajectiel,** adj. nw.lat. tot overvaren dienende; – **trajectie** (spr. *tie*=*sie*), f. (lat. *trajectĭo*) 't overzetten; Chem. soort van doorzijging; Gram. het verzetten van een woord, inz. uit den hoofdzin in een betrekkelijken bijzin (eene redekunstige figuur); – **trajectorie,** f. nw.lat. hoogere Math. elke kromme lijn, die een geheel stelsel van gelijksoortige kromme lijnen onder een gegeven hoek snijdt; ook z. v. a. lijn der kegelsnede.

Tralje, z. t r e i l l e.

Tralles' alkoholméter, m. wijngeestmeter, die het gehalte van spiritus, brandewijn enz. aan zuiveren alkohol in procenten aanwijst, naar den uitvinder genoemd.

Tram, f. (spr. *trem*) verk. van **tramway** (spr. *trémwee*), eng. (v. *tram*, vlak spoor, en *way*, weg; v. a. naar den verbeteraar er van, den eng. ingenieur Outram genoemd) eig. groefbaan; spoorweg op vlakke rails, waar het wiel in eene groef of geul loopt, inz. straatspoorweg voor het personenvervoer in groote steden of tusschen naburige plaatsen; ook tramwagen; – **trammen,** in een tram rijden.

Trame, f. fr. (van 't lat. *trama*) inslag van het weefsel; – **tramzijde,** inslagzijde (in tegenst. mer o r g a n s i j n z ij d e); – **trameeren** (fr. *tramer*), inslaan, inschieten; oneig. aanleggen, smeden, sluw voorbereiden (b. v. eene samenzwering).

Tramelo-gedie, f. (gevormd van *tragedie* en *melodie*) een soort tooneelstuk, dat tusschen het treurspel en de opera instaat.

Traminer, m. soort van witte en roode druiven van zoeten specerijachtigen smaak uit Tramin in Tirol (de w i t t e t r a m i n e r heet wegens de gedaante zijner bladeren ook ganzevoet; de r o o d e t r a m i n e r, frankische druif); ook eene appelsoort.

Tramontáne, f. it. (*tramontáne*, van *tra* = *trans*, en *monte*, berg, dus aan gene zijde van den berg zich bevindend of vandaar komend) noordenwind in Italië; noordster, het noorden, noordpool; – de t r a m o n t a n e v e r l i e z e n of k w ij t r a k e n, de richting verliezen, oneig. de bezinning verliezen, in verwarring geraken, geen raad, geen uitkomst meer weten, het spoor bijster zijn (uit de taal der schippers ontleend, wien de noordster vroeger tot richtpunt diende).

Tramp, m. (spr. *tremp*), pl. **tramps,** eng. landlooper, zwerver, vagebond, inz. in de Vereen. Staten van Noord-Amerika; vrachtzoeker, pakjesdrager; – **tramp-stoomer,** *m.* schip, dat geen vaste route bevaart, maar in verschillende havens vrachten zoekt te krijgen.

Trampolin, z. t r e m p l i n.

Tramway, z. t r a m.

Trance, f. droomtoestand bij een spiritistisch medium.

trancheeren, fr. (*trancher*, spr. *tránsj-*; provenç. *trencar*, *trenchar*, *trinquar*; sp. *trinchar*, it. *trinciare*, waarsch. van 't lat. *truncāre*, afsnijden, knotten) snijden, in stukken snijden, voorsnijden, ontleden; – *tranchons le mot* (spr. *trañsjoñ l'mó*), laat ons het kort en goed zeggen, bepaald en duidelijk ons uitdrukken, de zaak niet langer bewimpelen; – t r a n c h e e r-m e s, voorsnijmes; – **tranchant,** adj. (spr. *trañsjáñ*) snijdend, zeer scherp; – **tranche,** f. snede (van brood, vleesch enz.); rand, randschrift eener munt; – **tranchee,** f. loopgraaf bij belegeringen, gracht, sloot, greppel tot afleiding van het water; – **trancheur,** m. voorsnijder.

trang, mal. **niet trang,** d. i. niet pluis.

tranquille, adj. fr. (spr. *trankiél'*; v. 't lat. *tranquíllus, a, um*) bedaard, rustig, stil, gelaten, t r a n k i e l; – *tranquillaménte*, it. Muz. bedaard, kalm, stil, rustig; – **tranquiliteit,** f. lat. (*tranquillĭtas*) rust, stilte, gelatenheid, bedaardheid, kalmte.

trans, lat. aan gene zijde, over, overheen, er door, in vele samenstellingen, waarin het ook afgekort *tra* heet (vgl. t r a d e e r e n, t r a d u c e e r e n, t r a j i c i ë e r e n enz.); het tegengest. van *cis* (z. ald.).

Transáctie (spr. *tie=sie*), f. lat. (nw.lat. *transáctus*, later lat. *transactĭo*, van *transigĕre*, z. transigeeren) vereffening, bijlegging, minnelijke schikking, vergelijk, overeenkomst; eng. *transactions*, pl. (spr. *trensèksjens*) ook verhandelingen van geleerde genootschappen; – *per transactiōnem et cessiōnem*, lat. Jur. door vergelijk en afstand; – *transactĭo judiciālis*, gerechtelijke handeling; – *tr. extra-judiciālis*, buitenrechtelijke handeling; – **transáctor,** m. onderhandelaar, schikkingmaker, vergelijk-treffer, scheidsman.

transalpīnisch, transalpijnsch, adj. lat. (*transalpīnus, a, um*) aan gene zijde der Alpen gelegen, overalpisch.

transandīnisch, adj. nw.lat. aan gene zijde der Andes gelegen.

Transanimātie (spr. *tie=sie*), f. nw.lat. (van *trans* en *animāre*, bezielen) zielsverhuizing.

transatlántisch, adj. nw.lat. aan gene zijde van den Atlantischen Oceaan gelegen, overzeesch.

Transbordeur, m. fr. (*bord*, oever, *trans*, over) transportbrug, ophangbrug, waaronder schepen kunnen doorgaan, en welker vakwerk als leibaan van een rolwagen dient; hangende pont.

transcalōrisch, adj. nw.lat. (van *trans* en calor, z. ald.) warmte-geleidend.

transcendent, z. transscendent.

Transcolātie (spr. *tie=tsie*), f. nw.lat. (van *trans* en *colāre*, doorzijgen) doorzijging, filtreering.

Transcorporātie (spr. *tie=tsie*), f. nw. lat. (van *trans* en *corporāre*, met een lichaam voorzien) eig. overgang van het eene lichaam in het andere; zielsverhuizing.

Transcript, n. lat. (*transcriptum*, van *transcribĕre*, overschrijven; vgl. transscribeeren) overgeschreven stuk, kopie, afschrift.

transdanúbisch, adj. lat. (*transdanubiānus, a, um*, van *Danubĭus*, Donau) aan gene zijde van de Donau.

transĕat, lat. (van *trans-ire*, voorbijgaan enz.) het ga voorbij, worde vergeten of niet verder vermeld; – *transeat cum cetĕris*, het worde met de rest niet verder aangehaald, opgenoemd, tentoongesteld enz. (in recensiën); – *transeŭndo*, in 't voorbijgaan, kortelijk aangestipt.

Transelementātie (spr. *tie=tsie*), f. nw. lat. (vgl. element) grondstofverandering, chemische verandering van de eene grondstof of van het eene element in het andere.

Transépt, n. eng. (v. 't lat. *trans*, (z. ald.), en *septum*, omtuining, van *sepīre*, omtuinen) kruisvleugel (in kerken of ook in andere gebouwen, b. v. in de engelsche industrie-paleizen), vleugel, die dwars door het schip en den hoofdvleugel gaat.

transfereeren, lat. (*trans-ferre*, fr. *transférer*) overdragen; overzetten; verzetten, verleggen, verplaatsen; uitstellen tot op een anderen tijd; op een ander overdragen, b. v. den eigendom, de bezitting; ook bedrag van een wissel van het conto van den betaler afschrijven; – *ad usum* **transfereeren,** gangbaar maken, in gebruik brengen; – **transfer,** n. eng. overschrijvingsbrief van een aandeel; – **transferee,** m. eng., persoon op wiens naam een fonds wordt overgeschreven, kooper; – **transfert,** n. het overgaan van ongevoeligheid van de eene zijde van het lichaam naar de andere, na 't opleggen van metalen platen bij hysterische patiënten.

transfigureeren, lat. (*transfigurāre*, vgl. figuur enz.) vervormen, van gedaante veranderen, eene andere gestalte geven; – **transfigurātie** (spr. *tie=tsie*), f. (lat. *transfiguratĭo*) vervorming, omvorming; verheerlijking van Christus op den berg Thabor; schilderij van Raffaël, welke die verheerlijking voorstelt; – **transfigurateur,** m. fr. omvormer, eene der benamingen van den kaleidoskoop.

transformeeren, lat. (*trans-formāre*, vgl. forma enz.) omvormen, vervormen, een anderen vorm geven; aan een mathematische uitdrukking een anderen vorm geven, zonder hare waarde te veranderen; – **transformātie** (spr. *tie=tsie*), f. gedaanteverandering, herschepping (gelijk die der rups in eenen vlinder); Alg. bewerking waardoor men in bepaalde vergelijkingen in de plaats der onbekende eene functie van eene andere onbekende stelt; Geom. herleiding van eene figuur of van een lichaam in een ander van dezelfde oppervlakte of denzelfden inhoud (b. v. van den vierhoek in eenen driehoek enz.); – **transformateur,** m. El. omzetter van de spanning van een wisselstroom, zoodat deze van hoog laag of van laag hoog wordt; – **statische tr.,** tr. zonder draaiende deelen; – **roteerende tr.,** tr. met draaiende deelen.

transfugeeren, lat. (*trans-fugĕre*, van *fugĕre*, vluchten) overloopen, tot den vijand overgaan.

transfundeeren, lat. (*trans-fundĕre*, van *fundĕre*, gieten) uit het eene vat in het andere overgieten, overstorten; – **transfūsie,** f. (lat. *transfusĭo*) overgieting; overtapping van het bloed van een dier of mensch in de bloedvaten van een ander; – **transfusor,** m. door Dr. Roussel te Genève bedacht werktuig om bloed over te tappen onder afsluiting der lucht.

transgangētisch, adj. nw.lat. aan gene zijde van den Ganges gelegen.

transgredieeren, lat. (*transgrĕdi*, van *gradi*, stappen) overstappen; – **transgréssie,** f. (lat. *transgressĭo*) overstapping; overtreding van eene wet, een gebod enz.; Geol. het afzetten van jongere lagen over de grenzen van oudere.

Trans-Himalaja, m. gebergte door Sven Hedin ontdekt, dat ten N. van en min of meer evenwijdig met den Himalaja loopt.

transieeren, lat. (*trans-īre*) overgaan, voorbijgaan.

transigeeren, lat. (*transigĕre*, van *trans* en *agĕre*) eig. doorzetten, ten einde of tot stand brengen; een vergelijk treffen, overeenkomen, vereffenen, tot eene minnelijke schikking komen; – *transigéndo*, langs den weg van minnelijke schikking; – **transigibel, transigeerbaar,** adj. voor eene schikking, een vergelijk vatbaar.

transilieeren, lat. (eig. *trans-silīre*, van *salīre*, springen) overspringen, met stilzwijgen voorbijgaan.

Transilla's, pl. sp. (spr. *-ielja's*) soort van hollandsche kant.

Transitie (spr. *tie=tsie*), f. lat. (*transitio*) of **transitus,** m. (van *transire*, overgaan) overgang van het eene onderwerp (of van den eenen toon) tot een ander; het overslaan; – *in transitu*, in 't voorbijgaan, *en passant*, z. ald.; – **transito,** n. it. doorgang, doorvoer van goederen door het eene land naar het andere; – transito-goederen, doorgaande goederen, doorvoergoederen; – transito-handel, handel met doorvoer-goederen; – transito-tol, doorvoertol; – **transiteeren,** lat. (*transitare*) voorbijgaan, doorgaan (van waren gebruikelijk); – **transitief,** adj. nw.lat. (*transitivus, a, um*) overgaand, overgankelijk; – *verbum transitivum*, of enkel **transitivum,** n. overgankelijk werkwoord, bedrijvend werkwoord, waarvan de handeling op een voorwerp overgaat of daarop werkt, b. v. beminnen, haten enz. (vgl. verbum); – **transitōrisch, transitoir, transitoor,** adj. lat. (*transitorius, a, um*) voorbijgaand; vergankelijk, vluchtig, van korten duur.

Translātie, f. lat. (*translatio*, v. *transferre*, z. transfereeren) **translaat,** n. overdraging; overzetting, vertaling; – *translatio juris*, overdraging van een recht op een ander; – **translātor,** of fr. **translatéur,** m. overzetter, vertaler, vertolker; – *translateur juré* (spr. *-zjuré*), beëedigd vertaler; – **translateeren,** nw.lat. Kmt. overdragen, z. v. a. transfereeren; – **translatórisch,** adj. voortschrijdend, b. v. de translatorische beweging der planeten, haar omloop om de zon.

Transleithanië, n. Oostenrijksche landen aan gene zijde der Leitha, niet-Duitsche kroonlanden; – **transleithaansch, transleithanisch,** adj. aan gene zijde der Leitha.

Translimitātie, f. (fr. *translimitation*) Pol. soort van interventie of tusschenkomst, waarbij een staat troepen op het oorlogsterrein zendt, doch enkel om het veroverde te bezetten en te bewaren ten behoeve van de partij, die men helpt.

transloceeren, transloqueeren, nw.lat. (van 't lat. *locus*, plaats) op eene andere plaats zetten, verplaatsen; – **translocātie** (spr. *tie=tsie*), f. verplaatsing, plaatsverandering, overbrenging.

translucént, adj. lat. (*translūcens*, van *translucēre*, doorschijnen (ook **translucide,** doorschijnend, doorzichtig; – **transluciditeit,** f. nw. lat. doorschijnendheid, doorzichtigheid.

translunārisch, translunair, adj. nw.lat. (v. *trans* en *luna*, z. ald.) bovenmaansch, wat aan gene zijde der maan, boven de maan is.

transmarijn, adj. lat. (*transmarīnus, a, um*, van *mare*, zee) aan gene zijde der zee, overzeesch.

transmigreeren, lat. (*trans-migrāre*, vgl. migreeren) wegtrekken, verhuizen, uitlandig gaan (emigreeren); – **transmigrātie** (spr. *tie=tsie*), (later lat. *transmigratio*) uittrekking, verhuizing, landverhuizing, volksverhuizing, ook zielsverhuizing.

transmitteeren, lat. (*transmittēre*; vgl. mitteeren) overzenden, overleveren; ter hand stellen, overdoen; – **transmissie,** f. (*transmissio*) overzending, overlevering, terhandstelling; overdraging, voortplanting; in de techniek: overbrenging van arbeidsvermogen en beweging, zoowel als de werktuigen, die daartoe dienen (assen, tandraderen, drijfriemen enz.); – *transmisio hereditātis*, overdracht der erfmaking; – **transmissiesnaar,** f. snaar voor krachtoverbrenging over raderen; deze zijn van katoen, hennep of staaldraad vervaardigd; – **transmissibel,** adj. nw.lat. overzendbaar; overdoenbaar; – **transmissibiliteit,** f. overdraagbaarheid.

transmontaan, adj. lat. (*transmontānus, a, um*, van *mons*, berg) aan gene zijde der bergen (Alpen), overbergsch; ook z. v. a. ultramontaan (z. ald.).

transmuteeren, lat. (*trans-mutāre*; vgl. muteeren) veranderen, verwisselen, verruilen, omzetten; – **transmutābel,** adj. veranderbaar, verwisselbaar, voor omzetting vatbaar; – **transmutabiliteit,** f. veranderlijkheid, verwisselbaarheid; – **transmutātie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*transmutatio*) verandering, verwisseling, letterverzetting; bij de alchimisten: verandering van een metaal in een edeler; Math. herleiding van eene figuur of een lichaam in een ander, zooals van eenen driehoek in een vierkant; verandering van eene kromme lijn in eene andere van dezelfde soort en dezelfde orde; – **transmutatie-theorie,** f. leer der vervorming, afstammingsleer (reeds vóór Darwin, vgl. Darwinisme), door Lamarck en andere natuuronderzoekers geopperde meening, dat alle organismen der aarde zich uit één of eenige weinige, hoogst eenvoudige oervormen hebben ontwikkeld, z. v. a. descendentie-theorie.

Transnominātie (spr. *tie=tsie*), f. nw.lat. naamsverwisseling, overnoeming; z. v. a. metonymie (z. ald.).

transoceanisch, adj. aan gene zijde van den Oceaan gelegen.

transpadānisch, adj. lat. (*transpadānus, a, um*, v. *Padus*, de Po) aan gene zijde van den Po, wat zich aan de andere zijde van den Po bevindt.

transparént, adj. nw.lat. (van *trans*, z. ald., en *parēre*, schijnen) of **transparant,** fr. (spr. *-parãn*) doorschijnend; helder, klaar; als subst. n. doorschijnbeeld, doorschijnende schilderij, ook nachttafereel, geolied papier, waarachter men licht plaatst, bij decoratiën; lijnenblad, blad, waarop zware lijnen zijn getrokken en dat men onder het papier legt, om recht te schrijven; – **transparéntie** (spr. *tie=tsie*), of fr. **transparence,** f. (spr. *-rãns'*) doorschijning, doorschijnendheid; klaarheid.

Transpiratie enz., z. o. transspireeren.

transplanteeren, later lat. (*transplantāre*, van *plantāre*) verplanten, overplanten, verplaatsen; Med. een lap van de huid losmaken en op eene andere plaats laten aangroeien; – **transplantātie** (spr. *tie=tsie*), f. verplanting, overplanting, verplaatsing; Med. vergoeding van een verloren lichaamsdeel door een ander, van elders ontleend.

transponeeren, lat. (*transpōnĕre*, van *ponĕre*, zetten) overzetten, verzetten, verplaatsen; Muz. een stuk in eene andere toonsoort zetten, omzetten, hooger of dieper in den toon spelen; – **transposítie** (spr. *-zi-tsie*), f. verzetting, om- of overzetting (in een anderen toon); Math. verandering van plaats eener grootheid in eene uitdrukking, zonder de waarde daarvan te veranderen, verplaatsing der termen eener vergelijking van de eene zijde van het gelijkteeken naar de andere.

transporteeren, (lat. *transportāre*, van *portāre*, dragen), overbrengen, verder brengen, vervoeren, overvoeren; overdragen; – **transporteering** of **transportatie** (spr. *tie=tsie*), f. vervoering, overvoering; – **transpórt,** n. nw.lat. (fr. *transport*) verzending, vervoer van koopwaren; vracht; ook hetgeen vervoerd wordt (b. v. een transport levensmiddelen enz.); overdracht of het overbrengen van de slotsom in rekeningen van het einde der eene bladzijde op het begin eener andere; – transportkosten, pl. verzendingskosten, vrachtgeld, vervoerloon, vracht; – transportschip, n. overvaart-, vracht- of lastschip, inz. voor troepen; – **transportābel,** adj. vervoerbaar; roerend; overdraagbaar (van schulden en verbintenissen); – **transportātie** (spr. *tie=tsie*), f. (fr. *transportation*) z. v. a. deportatie, z. ald.; – **transporteur,** m. fr. Geom. hoekoverbrenger, hoek-, graadmeter, een halfcirkelvormig, in 180 graden verdeeld werktuig om hoeken te meten en over te brengen.

Transposítie, z. ond. transponeeren.

transpyreneeïsch, adj. nw.lat. aan gene zijde der Pyreneen gelegen.

transrhenānisch, adj. lat. (*transrhenānus, a, um*, van *Rhenus*, de Rijn) overrijnsch, aan gene zijde van den Rijn gelegen.

transscendént en **transscendentaal,** adj. nw. lat. (v. 't lat. *transscendĕre*, overstijgen, te boven gaan, van *scandĕre*, stijgen, klimmen) Phil. het zinnelijke of het gebied der ervaring te boven gaande of overschrijdend, bovenzinnelijk, niet onder de zinnen vallende, b. v. zulke begrippen enz.; Geom. door eene algebraïsche vergelijking niet te bepalen; – **transcendánt,** adj. fr. (spr. *transañdáñ*) verheven, zeer uitmuntend, wat uitblinkt in zijne soort.

transscribeeren, lat. (*trans-scribĕre*, v. *scribĕre*, schrijven) 1) overschrijven, uit het eene boek in een ander, uit den eenen vorm in den anderen; 2) overschrijven, schriftelijk overdragen, op een ander overschrijven, b. v. eene schuldvordering; – **transscriptie** (spr. *tie=sie*), f. overschrijving van den eenen naam op den anderen; overbrenging, b. v. van een zangstuk voor de piano.

Transsept, z. transept.

transspireeren, nw.lat. (van *trans*, z. ald., en *spirāre*, ademen, wasemen) uitdampen, uitwasemen, zweeten; oneig. ruchtbaar of bekend worden, zich verbreiden, uitlekken, uitkomen; – **transspirātie** (spr. *tie=tsie*), f. uitwaseming, uitdamping.

Transsubstantiātie (spr. *tie=tsie*), f. nw.lat. (vgl. substantie en consubstantiatie) verandering van de eene zelfstandigheid in de andere, verandering van het brood en den wijn bij het Avondmaal in het lichaam en bloed van Christus, volgens de leer der R. Katholieken.

transsudeeren, nw.lat. (van 't lat. *sudāre*, zweeten) doorzweeten; doorsijpelen; – **transsudātie** (spr. *tie=tsie*), f. doorzweeting; doorsijpeling.

transsumeeren, lat. (*trans-sumĕre*, van *sumĕre*, nemen) overnemen, ontleenen, overdragen, afschrijven; – **transsumt,** of liever **transsumpt,** n. Jur. authentiek of door een bevoegd persoon gemaakt afschrift (copie).

Transsylvanië, n. eig. land aan gene zijde van het woud: Zevenburgen.

Transtévere, it., liever **Trastévere,** n. (van *Tevere*, Tiber) gebied aan gene zijde van den Tiber, van Rome gerekend; – **Trasteverinen,** bewoners van dat gebied.

transveheeren, lat. (*trans-vehĕre*) overvaren, overvoeren, vervoeren; – **transvéctie** (spr. *tie=sie*), f. overvaring, overvaart; ook leenplichtig vervoer, vroonvervoer.

Transvérse, f. lat. (van *transvérsus, a, um*, dwars, van *trans-vertĕre*, eig. over- of doorrichten of wenden) z. v. a. traverse; – **transversaal,** adj. nw.lat. (*transversalis*) dwars, overdwars; schuin, scheef; – **transversaal** of **transversāle,** f. Math. lijn of vlak, waardoor een stelsel van lijnen of vlakken op de eene of andere wijze doorsneden wordt; inz. elke rechte lijn, die de zijden van een driehoek snijdt; – **transversālen,** m. pl. Jur. zijverwanten.

transvistulanisch, adj. aan gene zijde van den Weichsel gelegen.

Trap, n. (zw. *trapp*, van *trappa*, trap, wegens de trapvormige lagen, waarin het dikwijls voorkomt) trapsteen, wak, de vroegere naam voor verscheiden meestal fijnkorrelige tot dichte eruptieve gesteenten, inz. basalt, doleriet, ook groensteen.

Trapezium, n. gr. (*trapédzion*, eig. tafeltje, verklw. van *trápedza*, tafel), pl. **trapezia** of **trapeziën,** Math. vierhoek met ongelijke zijden, waarvan slechts twee evenwijdig loopen; ook een gymnastiekwerktuig, hangrekstok, zweefrek; – **trapezoéder,** n. lichaam met vier en twintig gelijke, ongelijkzijdige vierhoekige vlakken; – **trapezoïde,** n. (van 't gr. *trapezoeides*, iets tafelvormigs) vierhoek, waarvan al de zijden en hoeken ongelijk zijn; – **trapezophoor,** m. tafeldrager, tafelhouder.

Trapiche, m. sp. (spr. *trapí-tsje*; van 't lat. *trapētum* of *trapes*, genit. *trapētis*, oliepers) suikermolen; in Midden-Amerika een landgoed, waarop uitsluitend de suikercultuur gedreven wordt; ook hamerwerk voor erts.

Trapper, m. eng. (van *trap*, val, valstrik, fr. *trappe*, provenç. en mid.lat. *trappa*, van 't oudhoogd. *trapo*, strik) valdeurwachter in de kolenmijnen; vallenzetter, noord-amerikaansch wild- en pelsjager, inz. van bevers en otters.

Trappísten, leden van de orde de la Trappe, monnikenorde, in de 17de eeuw door den franschen abt Rancé gesticht (zoo geheeten naar de abdij l a T r a p p e, in een woest oord van Normandië); zij onderscheidt zich door de uiterste gestrengheid van hare ordesregelen, inzonderheid ook door de verplichting tot een volstrekt zwijgen.

traqueeren (spr. *-keeren*), fr. (*traquer*, van *trac*, spoor van 't wild) drijven, eene drijfjacht houden.

Tras of **tarrás,** n. (misschien van 't fr. *terrasse*, aardwal, gevormd) vulkanisch puin, tufsteen, fijn eruptief materiaal, o. a. uit de Eiffel, dat in water verhard is en in **trasmolens** fijn gemalen wordt tot cement; omdat dit onder water steenhard wordt, wordt het veel bij water-metselwerken gebruikt; – **trasraam,** n. in tras gezet fundament van een gebouw.

trasseeren, it. (*trassáre*, v. 't lat. *tractum, trahĕre*, trekken) bij iemand over geld beschikken, hem schriftelijk verzoeken eene betaling te doen; – **op iemand trasseeren,** op hem een wissel trekken; – *appoint* (fr.) of *a punto* (it.) **trasseeren,** de gelden tot op den laatsten penning betrekken; – **trassánt,** m. wisseltrekker, uitgever van eenen wissel, trekker; – **trassaat,** m. betrokkene, hij, op wien eenen wissel ter betaling is afgegeven, ook a c c e p t a n t; – **tratte,** f. (it. *tratta*) of **traite,** fr. (spr. *trèt'*) getrokken wissel (somtijds worden door kooplieden 2 of 3 gelijkluidende t r a t t e s, n.l. p r i m a, s e c u n d a en t e r t i a, eerste, tweede en derde wissel afgegeven, opdat, in geval de eene verloren gaat, de andere betaald wordt); – **trattarélle,** f. (it. *trattarélla*) wisseltje, kleine wissel van gering bedrag.

Trastevere, Trasteverínen, z. T r a n s t e v e r e en T r a n s t e v e r i n e n.

Tratte, z. ond. t r a s s e e r e n.

tratto di corda, m. it. (= lat. *tractus*, z. ond. t r a c t o r i a) touwtrekking, eene straf voor misdadigers in Italië, waarbij hun de leden met touwen uit elkander getrokken werden.

Trattoria, f. it. (v. *trattare* = t r a c t e e r e n, z. ald.) restauratie, herberg.

Traulísme, n. gr. (*traulismos*, v. *traulidzein*) het lispelen of brouwen, als gebrek der uitspraak.

Traumatíka, n. pl. gr. (v. *trauma*, wond) Med. wondmiddelen; – **traumátisch,** adj. wonden betreffende, door eene wond ontstaan, met wonden behept; – **traumaticine,** f. Med. oplossing van gutta-percha in chloroform; – **trausis,** f. verwonding.

Traváde, f. fr. (vgl. het sp. *trabado*, sterk, gespierd, van 't lat. *trabs*, balk) Mar. onstuimige en ongestadige, met donder en bliksem gepaard gaande wind; – **travée,** f. fr. gewelfveld tusschen twee pilaren.

Travailles, pl. (spr. *trawáljes*; fr. *travail*, pl. *travaux*; gew. afgeleid van 't mid.lat. *trabāle, trabalĭum*, dat, evenals het fr. *travail*, noodstal voor paarden beteekent, van 't lat. *trabs*, balk) moeilijk werk, inspanning, lastige bezigheden; – **travail forcé,** m. fr. (spr. *trawálj forsee*) dwangarbeid; – **travailleeren** (fr. *travailler*, it. *travagliare*), arbeiden, inz. met inspanning; kwellen, afmatten; in het Middeln. t r a v e n g i e r e n; – **travaille, travalje,** f. noodstal, hoefstal voor paarden.

Travérs(e), f. fr. (vgl. t r a n s v e r s e) dwarslijn, dwarsstreep, dwarsstang, dwarsbalk, dwarsgang, dwarswal, dwars ingelegde borstwering; ongelukkig toeval, onverwachte verhindering, wederwaardigheid; ook naam voor het deel van een rijksweg, dat door de straten van een stad of dorp loopt; – **Traverse van de Beersche Maas,** overstroomingsgebied van de Maas bij het dorp Beers in Noord-Brabant; – **traversière,** f. (eig. *flûte traversière*) dwarsfluit; – **traverseeren** (fr. *traverser*), dwars doorgaan, doorkruisen; dwars vóórkomen, verhinderen, in den weg staan, versperren, hinderen; van paarden: dwarsspringen, dwarssprongen maken, zich zijwaarts bewegen.

Travertíne, f. of **travertijn,** n. it. (*travertino, tibertino, tiburtino*, lat. *lapis Tiburtīnus*, v. *Tibur*, overoude stad in Latium, aan den Anio, nu Tivoli) soort kalktufgesteente of sinterkalk in Italië, vooral in de Abruzzen; ook door **afzetting** uit kalkhoudende warme bronnen ontstane harde tufsteen, uit welken vele tempels en zuilen in Italië gebouwd zijn.

travesteeren (it. *travestire*, van *tra* = *trans*, en *vestire*, kleeden; fr. *travestir*), verkleeden door de kleeding van eene andere kunne of een anderen stand aan te nemen; belachlijk of lachwekkend inkleeden, een ernstig onderwerp in een belachelijk gewaad steken of voorstellen, inz. een verheven dichtstuk in een lachwekkenden, bespottelijken, potsierlijken vorm omwerken; – g e t r a v e s t e e r d, adj. verkleed; belachlijk ingekleed; – **travestíe** of **travesteering,** f. verkleeding, omkleeding; lachwekkende inkleeding, potsierlijk gedicht, dat eene ernstige, reeds dichterlijk behandelde stof in een nieuw komisch gewaad kleedt; vgl. p a r o d i e.

Traviata, it. de verleide.

Trawánt, (van 't it. en sp. *trabánte*, hgd. *trabánt*, dat van het duitsch *traben*, draven, afkomt; dus eig. looper) begeleider, lijfwacht van eenen vorst enz., lijftrawant; maan, bijplaneet; vgl. s a t e l l i e t.

Trawl, n. eng. (spr. *trâl*) grondnet, sleepnet, kor(re); – **trawler,** m. korvisscher; – **stoomtrawler,** m. trawler, die door stoom wordt voortbewogen.

tre, it. (= lat. *tres*) drie; – *a tre, a tre voci* (spr. *wo-tsji*) of *a tre parti*, Muz. voor drie stemmen of partijen, driestemmig.

Treason, f. eng. (spr. *triez'n*; v. fr. *trahison*, v. lat. *traditĭo*, overgave; vgl. t r a i t r e) verraad; – **high treason** (spr. *hai-*), hoogverraad.

Treasure, m. eng. (spr. *trezjur*) z. v. a. t r e s o r; – **treasurer,** m. z. v. a. t r e s o r i e r; – **Lord High Treasurer** (spr. *hai-*), engelsche grootschatbewaarder of minister van financiën.

Treba djapan, f. mal. heester in Oost-Indië, waarvan de wortel, radix rhinacanthi, geneeskrachtig is, o. a. tegen jicht en ringworm.

trebucheeren, fr. (spr. *trebu-sj'*-; fr. *trébucher,* provenç. en sp. *trabucar*; vgl. t r a b u c c o) struikelen, vallen; ook: meer wegen, overwichtig zijn; – **trebuchant** (spr. *-sján*), overwichtig; als subst. overwicht, doorslag (bij munten); – **trebuchet,** n. (spr. *-sjè*) goudschaaltje.

Trecentisten, m. pl. naam, dien men aan de ital. dichters van 1300–1400 geeft, en tot welke Dante en Petrarcha behooren.

Trechōma, n. gr. Med. ruwheid, ruwwording, z. v. a. t r a c h o m a; – **trechýsme,** n. 'truwmaken, bewerking of ontstaan van het t r a c h o m a.

Trèfle, n. fr. (oudfr. *trefeul,* provenç. *trefueil,* sp. *trébol,* it. *trifoglio,* klaver, van 't lat. *trifolĭum,* d. i. drieblad) klaver of klaverblad; in het kaartspel: klaveren.

Treil, m. nederl. (waarsch. v. 't fr. *tirail,* en dit van *tirer,* trekken; eng. *to trail,* een schip voorttrekken) lijn om een schip voort te trekken; gezamenlijk touwwerk van een schip, b. v. een vaartuig met z e i l en t r e i l.

Treille, f. fr. (spr. *trelj'*; provenç. *trelha,* van 't lat. *trichĭla,* zomerpriëel) **treillis,** n. (spr. *trelji*) ook **treillage,** f. (spr. *treljáázj*) tralie, traliewerk, tralievormig latwerk voor wijnstokken, priëelen enz.; ook wel t r a l j e, t r a l j e w e r k.

Trein, z. t r a i n.

Treis, m. Mar. bras van de blinde en schuifblinde ra.

Treiter, barg. brood.

Treize, n. fr. dertien; naam van een hazardspel met kaarten.

Trēma, n. gr. (van *trān, tritān,* doorboren) eig. doorboord gat, opening; Gram. deelteeken (*puncta diaereseŏs*), twee punten, die op klinkletters gezet worden, om aan te duiden, dat met deze eene lettergreep begint, b. v. p o ë e t; – **trematōden,** pl. (nw. lat. sing. *trematōda,* gr. *trēmatódēs,* doorboord, met vele gaten) zuigwormen, platwormen, eene soort van ingewandswormen; – **trēsis,** f. Med. het doorboren.

tremándo, tremolándo, it. (v. *tremáre,* verklw. *tremoláre,* sidderen; vgl. t r e m u l e e r e n) Muz. bevend, trillend, sidderend.

Tremblant, m. fr. (spr. *tranblán,* van *trembler,* beven) z. v. a. t r e m u l a n t (z. ald.); – **trembleur,** m. Elektr. plaatje, dat door een elektr. stroom in trilling wordt gebracht om een sein over te brengen; – **trembleurs,** pl. (spr. *tranbléúr*) bevers, z. v. a. k w a k e r s.

Tremmer m., kolenhaler op een stoomschip.

Tremolánte, n. it. (v. *tremoláre,* trillen, sidderen; vgl. t r e m u l e e r e n) klatergoud, waarmede de Italianen, nadat zij 't verkalkt hebben, het glas blauw kleuren.

Tremoliet, n. nw. lat. (zoo geheeten naar *Val Tremŏla,* het Tremola-dal in Zwitserland, waar men evenwel dit mineraal niet meer vindt) wit a m p h i b o o l.

Tremor, m. lat. (van *tremĕre,* sidderen) het sidderen, schrik, vrees; Med. trilbeweging als gevolg van zenuwziekte; Geol. soort lichte aardbevingen, alleen door middel van instrumenten waar te nemen; – *tremor senīlis,* trilbewegingen van oude lieden; – *tremor alcoholĭcus,* trillingen die den drinkers eigen zijn; – *tremor mercurialis,* trillingen tengevolge van kwikzilververgiftiging (bij spiegelmakers).

Tremplin, m. fr. (spr. *tranplen*; it. *tremplino,* van *tremolare,* sidderen) dikwijls ook **trampolin,** springbank, springplank, aanloop, schuinliggende loopplank voor springers en koorddansers; – **tramplin, tremplinbrug,** f. zeker gymnastiektoestel; – **trampolinsprong,** m. z. v. a. s a l t o m o r t a l e.

tremuleeren, nw. lat. (*tremulāre,* it. *tremolāre,* v. 't lat. *tremŭlus,* sidderend, van *tremĕre*) sidderen, trillen, inz. van de stem of den toon; – **tremula,** f. de sidderende, popelende, naam van de populier, wier bladeren altijd trillen; – **tremulánt,** m. siddertoon, bevende toon, langzame triller; register aan de orgels, dat aan de tonen eene trilling geeft; – **tremulātie** (spr. *tie=tsie*), f. beving, trilling, sidderende beweging; – *tremŭlus, a, um,* lat. Bot. sidderend, beefachtig.

Trenter, n. (uit drie winter, vgl. *enter* en *twenter,* en lat. *trīmus,* uit *tri-himus*) driejarig dier, vooral van paarden.

Trente-un of **trente-et-un,** n. fr. (spr. *trant'uin* of *tran-té-uin*) een-en-dertig, en **trente-et-quarante,** n. (spr. *tran-té-karánt'*) dertig-en-veertig, twee kansspelen met kaarten.

Trepaan, m. (fr. *trépan,* it. *trépano, trápano,* mid. lat. *trepănum,* van 't gr. *trypănon,* boor, van *trypān,* boren) schedelboor, panboor, een werktuig om de hersenpan te doorboren; soort van drilboor, die met twee handen bewogen wordt; – **trepaneeren** (fr. *trépaner*), de hersenpan doorboren; – **trepanātie** (spr. *tie=tsie*) of **trepaneering,** f. het schedelboren; – **trephine,** f. korte, slechts met een hand in beweging gebrachte schedel- of panboor.

Trepac, m. russische dans.

Trepang, eng. naam voor t r i p a n g, z. h o l o t h u r i ë n.

trepideeren, lat. (*trepidāre,* v. *trepĭdus,* onrustig, angstig) sidderen, versagen, vreesachtig of verschrikt zijn; – **trepidātie** (spr. *tie=tsie*), f. (lat. *trepidatĭo*) siddering, versaagdheid; Astron. (schijnbare) zwenking van den sterrenhemel van het noorden naar het zuiden en van het zuiden naar het noorden.

Trepied, m. fr. (spr. *trepjee*) drievoet, inz. aan meetwerktuigen; ook voetenkussentje.

tres, tria, in samenstellingen *tri-,* lat. drie; – *tres facĭunt collegium,* drie maken (vormen) een college, drie zijn er tot een college noodig, drie zijn bevoegd tot het doen van uitspraak; – *tria juncta in uno,* drie in éen vereenigd.

Tresálvo, m. sp. naam, dien men in de spaansche koloniën aan de kinderen geeft, die geboren zijn uit eenen Mesties en eene Indiaansche of uit eenen Indiaan en eene Mestieze.

Tresçau, m. fr. (spr. *trezo*) oudfr. apothekers- en zilvergewicht, een vierde ons.

Treséta, f. vroegere rekenmunt op Majorca = $^1/_{40}$ libra of ongeveer $4^1/_2$ cent.

Tresis, z. ond. t r e m a.

Trésjak of **trísjak,** n. (naar men wil van 't it. *i tre sciacchi* of liever *scacchi*, de drie schaakfiguren of koningen) soort van kaartspel met 3 kaarten (in het fr. *brelan* genaamd); – **tresjakken** of **trisjákken,** dat spel spelen.

Tresor, m. fr. (van 't lat. *thesaurus*, z. ald.), **trezoor,** schat, schatkamer; – **tresorerie,** f. fr., **trezorie,** f. schatkamer, plaats, waar de staats- of gemeentegelden bewaard worden; – **tresorier,** m. fr. (spr. *trezo-rjé*) schatmeester, rentmeester; – **tresoreeren,** eenen schat aanleggen, verzamelen.

Tresquille, f. fr. (spr. *treskielj'*) vette levantijnsche wol.

Tresse, f. fr. (provenç. *tressa*, it. *treccia*, van 't gr. *trícha*, drievoudig, driedeelig, omdat tot eene vlecht drie deelen behooren) t r e s, goud- of zilverboord of -belegsel; haarvlecht, haarsnoer; – **tresseeren** (fr. *tresser*, it. *trecciare*), haarvlechten; – **tresseur,** m. haarvlechter; – **tresseuse,** f. (spr. *-seuz'*) haarvlechtster.

treuga Deï, f. mid. lat. (it., sp. en provenç. *tregua*, fr. *trêve*, z. a., wapenstilstand, rust, eig. zekerheid, borgtocht, van het duitsch *treue*, oudd. *triwa*, *triuwa*, got., *triggva*, ons *trouw*), godsvrede in de middeleeuwen, stilstand of staking der veeten en rooverijen van Vrijdag tot Maandag en in bepaalde tijden van het jaar.

Trêve, f. fr. (spr. *trew'*) wapenstilstand, bestand; – *trêve de compléments!* maak geen complementen! – *trêve de raillerie!* alle scherts ter zijde!

treve, joodsch: onrein, verwerpelijk; tegengest. van k o s c h e r (z. ald.).

Trevíren, m. pl. (lat. *Trevĭri*) celtische volksstam in belgisch Gallië, welker hoofdstad Trier (*Augusta Trevirōrum*) was.

tri-, gr. en lat. in samenstellingen: drie (vgl. *tres*).

Tri, n. fr. soort van omberspel met drie personen, waarbij men van de ruiten alleen den heer behoudt.

tria, z. *tres*.

Triade, triadisch, z. t r i a s, ond. t r i a n d r i a.

Triage, f. fr. (spr. *-áázj'*; van *trier*, uitlezen, uitzoeken, provenç. *triar*, oud-it. *triáre*, van 't it. *tritáre*, wrijven, nauwkeurig onderzoeken, van 't lat. *tritum*, *terĕre*, in stukken wrijven, ook uitdorschen) het uitlezen, uitzonderen, schiften; het uitgezonderde, het geschifte; – **trieur,** m. sorteerder, toestel om zaden te scheiden naar hun vorm.

Triakontaéder, n. gr. (van *triákonta*, dertig, en *hédra*, zetel, grondslag, grondvlakte) dertigvlak, een lichaam met dertig gelijke ruitvormige vlakken.

Triandria, n. pl. gr. (van *treis*, *tria*, in samenst. *tri-*, drie, en *anēr*, man) driemannige planten, driehelmigen, welker bloemen drie meeldraden hebben, de 3de klasse in het stelsel van Linnæus, tot welke bijna al onze graan- en grassoorten behooren; – **triangel,** m. lat. (*triangŭlus*, van *angŭlus*, hoek) driehoek; ook driehoekig stalen slag-instrument in de turksche muziek; – **triangulair,** adj. (later lat. *triangulāris*, *e*) driehoekig; – **triangulaire** of **trigonaal-getallen,** driehoekige getallen, de eenvoudigste onder de g e f i g u r e e r d e getallen, n.l. 1, 3, 6, 10, 15, 21, 28, 36 enz., welke men kan uitdrukken door even ver van elkander staande punten binnen het vlak van een gelijkzijdigen driehoek (.·., .·.·. enz.), en welke men verkrijgt uit de som der rekenkunstige reeks 1, 2, 3, 4 enz., b. v. $1 + 2 = 3$; $1 + 2 + 3 = 6$; $1 + 2 + 3 + 4 = 10$ enz.; – **trianguleeren,** landstreken opmeten met behulp van driehoeken; terwijl men zekere punten als hoekpunten aanneemt; ook driehoekig enten of griffelen, in eene driehoekige insnede aan de zijde van den stam het entrijsje of de griffel inzetten; – **triangulatie,** f. driehoeksmeting, practische toepassing der trigonometrie om een nauwkeurigen grondslag te verkrijgen voor het ontwerpen van landkaarten, door met behulp van den t h e o d o l i e t (z. a.) de ligging van een zoo groot mogelijk aantal punten, de zoogenaamde **trigonometrische punten** of **stations,** uiterst nauwkeurig te bepalen, waartoe zij door rechte lijnen zoodanig verbonden worden, dat deze lijnen een reeks van bij elkander aansluitende driehoeken vormen; – **triarchie,** f. gr. drieheerschappij, driemanschap, regeering van drie personen te gelijk; – **triariërs,** m. pl. kerntroepen van 't romeinsche legioen, zoo geheeten, omdat zij in den slag het derde gelid vormden; – **triáde,** f. fr., **trias,** gr. (*trias*) drietal, drieheid; Philos. verzameling van drie personen, drie eenheden; de i n d i s c h e t r i a d e, z. t r i m o e r t i; – **trias,** n. zie beneden: t r i a s f o r m a t i e; **trias-idée,** f. hgd. in de politiek het plan om de duitsche kleine en middel-staten in nauwere vereeniging naast de beide duitsche groote mogendheden te stellen; – **trias-formatie** (spr. *tie=sie*), of **trias-groep,** f. Geol. de onder de j u r a gelegen aardvorming, die uit drie afdeelingen bestaat, n.l. de bonte zandsteen, de schelpenkalk en het keuper; – **trias-periode,** f. tijd van het ontstaan dezer formatie; – *trias harmonĭca*, (harmonische) drieklank; – **triádisch,** adj. tot de trias behoorende; – t r i a d i s c h e h y m n e, lofzang op de drieëenheid.

Trianón, m. fr. paviljoen of vrijstaand gebouw in een park; – **Groot-Trianon,** een koninklijk lustslot in 't park van Versailles; – **Klein-Trianon,** lievelingslustslot van koningin Marie Antoinette.

Tribáde, f. gr. (*tribás*, pl. *tribădes*, van *tribein*, wrijven) vrouw, die met zichzelve of met anderen van haar geslacht ontucht bedrijft; – **tribadísme,** die soort van ontucht; zie u r a n i s m e; – **triboluminiscentie,** f. lichtgeving tengevolge van wrijving (b. v. suiker, die stuk gestooten wordt, kalium en natrum als ze worden doorgesneden); – **tribométer,** m. wrijvingsmeter, een werktuig om het bedrag der wrijving te bepalen.

Tribord, fr. z. s t r i b o r d.

Tri-boston, z. b o s t o n.

Triboulet, m. fr. (spr. *triboelè*; v. oudfr. *tribouler*, *tribouiller*, heftig bewegen, lat. *tribulāre*, persen; vgl. t r i b u l e e r e n) drijfkegel, stompe

kegel, waarop iets ronds wordt uitgedreven (b. v. bij goudsmeden); ook de naam van den bekenden nar van Frans I.

Tribrăchys, m. gr. (van *tri–*, drie, en *brachys*, kort) Poët. gr. of lat. versvoet, bestaande uit drie korte lettergrepen, snellooper (⏑ ⏑ ⏑).

tribueeren, lat. (*tribuĕre*) toekennen, toeeigenen, bewilligen; ook schatting betalen.

tribuleeren, lat. (*tribulāre*, persen, drukken, it. *tribolare*; vgl. het lat. *tribŭlum*, dorschmachine, dorschslede; gr. *tribein*, wrijven, dorschen) dringen, drukken, plagen, kwellen, verontrusten, pijnigen; – **tribulātie** (spr. *tie=tsie*), f. (later lat. *tribulatĭo*) drukking, aanvechting, beangstiging, angst; wederwaardigheid, ongeval.

Tribúlkon, n. (waarsch. kwalijk gevormd van 't gr. *tri–*, drie, fr. *boule*, kogel, en gr. *hélkein*, trekken?) Med. drievoudige kogeltrekker tot het uittrekken van kogels uit geschoten wonden.

Tribunaal, n. (van 't lat. *tribūnal*, verheven plaats, waarop zittend de prætor recht sprak) rechterstoel; gerechtshof, rechtbank, gerecht, inz. oppergerecht; – *pro tribunāli*, voor het gerecht; – **tribúne,** f. fr. spreekgestoelte; verheven plaats voor het volk in de vergaderzalen; ook die, van welke de grieksche en romeinsche redenaars tot het volk spraken; galerij in kerken.

Tribus, f., pl. **tribūs,** lat. afdeeling, inz. van het rom. volk, waarvan er oorspr. drie, ten laatste 35 waren; volksklasse; – **tribūnus,** of afgek. **tribuun,** m. opperste of het hoofd van een tribus, gemeensman; in het algemeen hoofd, opperste; – *tribunus milĭtum* of **krijgstribuun,** krijgsoverste bij de oude Romeinen; – *tribunus plebis* of **volkstribuun,** volksverdediger, volksspreker, gemeensman; in de oude rom. republiek overheidspersonen, eerst 2, later 5, toen 10, ingesteld in 494 v. C., om het volk, de Plebejers, te beschermen tegen machtsmisbruik der consuls; daartoe bezaten zij het recht van v e t o (z. a.) en waren onschendbaar (*sacrosancti*); – **tribunaat,** n. ambt van tribuun; in Frankrijk het regeeringslichaam (ingesteld in 1799), dat tijdens het d i r e c t o i r e (z. a.) met het Wetgevend lichaam de wetgevende macht uitoefende.

Tribuut, n. (van 't lat. *tribūtum*, van *tribuĕre*, z. t r i b u e e r e n) opbrengst, schatting, belasting, cijns, schot; – **tributair,** adj. (lat. *tributarius, a, um*, fr. *tributaire*) cijnsbaar, schatplichtig; – **tributarius,** m. schatplichtige.

Trica, f. mid. lat. (*trica, tricĭa*, lat. *tricae*, verwikkelingen, wederwaardigheden) verward of ineengewikkeld haar; Med. z. v. a. p l i c a.

Tricennium, n. lat. (v. *tricēni*, dertig, en *annus*, jaar) tijdruimte van dertig jaren; – **tricennaal,** adj. (*tricennālis*) dertigjarig.

triceps, lat. (v. *tri–* en *caput*, hoofd) driehoofdig.

Tricesimatie (spr. *tie=tsie*), f. lat. (van *tricēsimus*, de dertigste) keuze of uitneming van den dertigsten man van een troep, ten einde enkelen voor allen te straffen.

Trichiăsis, ook **trichōsis,** f. gr. (v. *thrix*, genit. *trichós*, haar) Med. haarziekte; inz. ziekte van de haartjes der oogleden, waarbij de oogwimpers verkeerd of rugwaarts groeien; – **trichine,** f. (lat. *trichina spiralis*) gekronkelde haarworm, een zeer kleine worm, uit de orde der Draadwormen, die zich als parasiet bevindt in de spiervezels van verscheiden dieren, inz. van varkens, alsook van den mensch, ontdekt door Gilton en in 1835 door Owen het eerst beschreven; – **trichiniăsis** of **trichinōsis,** ook **trichinōse,** f. trichinenziekte, eene pijnlijke en dikwijls doodelijke ziekte van den mensch, ontstaan door het gebruik van trichineus vleesch, daar de wormen de darmwanden doorboren en in de spieren doordringen; – **trichineus,** adj. met trichinen behept; – **trichisme,** n. haarbreuk, spleetbreuk, waarbij een been door beleedigingen eene fijne spleet krijgt; – **trichītis,** f. haarontsteking, haarziekte; – **tricholăbis,** f. of **tricholabium,** n. haartang; – **trichologie,** f. z. v. a. k a r p h o l o g i e; – **trichōma,** n. het behaardzijn, harigheid; poolsche vlecht; – **trichóphthora,** pl. middelen ter uitroeiing van het haar; – **trichophyĕa** en **trichophytĭka,** pl. middelen die den groei der haren bevorderen; – **trichophýllæ,** f. pl. planten met blaadjes, zoo dun en smal als haren; – **trichophýllisch,** adj. haarbladerig; – **trichophytie,** f. een haarziekte, veroorzaakt door een schimmel.

Trichórd, n. gr. (*trí-chordos, on*, driesnarig, vgl. c h o r d e) kleine luit of mandoline.

Trichorrhœe en **trichorrhýsis,** f. gr. (v. *thrix*, genit. *trichós*, haar) het uitvallen der haren; – **trichoschĭsis,** f. het splijten der haren; – **trichōsis,** f. (v. *trichoen*, beharen) het behaard worden; – **trichotomie,** f. 1) het haarsplijten, haarklooven; 2) (v. *trícha*, drievoudig) deeling, splitsing van een begrip in drie trappen, ook t r i l o g i e; – **trichotómisch,** adj. haarsplijtend, driedeelig.

Trichroïsme, n. gr. (v. *tri–*, drie, en *chrōs*, kleur) driekleurigheid, drievoudige kleurverwisseling.

Trichuríde, f. gr. (v. *thrix*, genit. *trichós*, haar, en *oerá*, staart) eig. haarstaart; haarworm, eene soort van ingewandswormen; – **trichus,** m. stijf, borstelig hoofdhaar.

Tricinium, n. lat. (v. *tres, tria*, in samenst. *tri–*, en *canĕre*, zingen) Muz. driestemmig muziekstuk, een stuk, gezet voor drie stemmen of speeltuigen.

Trick, m. eng. in het whistspel: elke slag of trek boven de gevorderde zes slagen; ook kunstgreep.

Triclinium, n. lat. (van *tri–*, drie, en het gr. *klinē*, leger) eig. drievoudige legerstede; oudromeinsche spijstafel; zaal, waar die spijstafels waren geplaatst; – **triclinisch,** adj. Miner. geen enkel symmetrisch vlak hebbende.

tricŏlor, nw. lat. (vgl. *color*) driekleurig; inz. draagt die naam de driekleurige a m a r a n t; – **tricolóre,** f. fr. driekleurige (wit-blauw-roode) cocarde, die een rol speelde in de eerste fransche revolutie.

Tricot, n. fr. (spr. *trikó*) en **tricotage,** f. (spr. *-táázj'*; v. *tricoter*; breien) breiwerk, gebreide kleeding; gebreide of geweven stof voor kleedingstukken, die, onmiddellijk op het lijf gedragen, daaraan nauw sluiten; inz. dergelijke vleeschkleurige kleeding, zooals ballet- en koord-

dansers dragen; – *en tricot* (spr. *añ trikó*), in gebreide kleeding, in tricot; – **tricoteuse,** f. (spr. *s=z*) breister; ook breivertrek.

Trictrac, z. toccategli.

Tricycle, m. fr. (spr. *-siékl'*; van 't gr. en lat. *tri-*, en *cyclus*, gr. *kyklos*, kring, cirkel) fransche wagen met drie wielen; ook driewielig rijwiel, driewieler; – **tridaktýlisch,** adj. gr. (vgl. daktylus) met drie vingers, met drie teenen; – **tridéns** of **tridént,** m. lat. (v. *dens*, genit. *dentis*, tand) drietand van Neptunus; – **tridi,** fr. z. decade; – **tridráchmon,** n. gr. drie-drachmenstuk, geldstuk van drie drachmen waarde; – **tridŭum,** n. lat. (v. *dies*, dag) it. **triduo,** tijdruimte van drie dagen; driedaagsch gebed in de r. kath. kerk; – **triédrisch,** adj. gr. (v. *hédra*, zetel, grondvlak) drievlakkig; – **triënnium,** n. lat. (v. *annus*, jaar) jarentrits, tijd van drie jaren; – *triennium academĭcum*, driejarig bezoek eener hoogeschool; – **triënnaal,** adj. nw. lat. driejarig; – **triënnaal-acte,** f. door Karel I op 16 Februari 1641 aan het eng. parlement verleende bevoegdheid om uit eigen beweging te vergaderen, als het drie jaar lang niet door den koning is bijeengeroepen; – **triërarchie,** f. ambt en werkkring der **triërarchen,** scheepsbevelhebbers of uitrusters van het schip, rijke atheensche burgers, die daartoe verplicht waren; – **triëtēris,** f. gr. (van *triëtēs*, driejarig, van *étos*, jaar) driejarige tijdkring of tijdruimte, driejaarlijksch feest, feest, dat om de drie jaren gevierd wordt; – **triëtērisch,** adj. om de drie jaren; – **trifolium,** n. lat. (vgl. folium) drieblad, klaver; – **triga,** f. (samengetrokken uit *trijuga*; vgl. quadriga) driespan; – **trigamie,** f. gr. (v. *gamos*, echt, huwelijk) drievoudige echt, het leven in het derde huwelijk.

Trien, f. z. v. a. Trijn, spotnaam, in Nederland aan de westfaalsche of bovenlandsche vrouwen gegeven.

triest, triestig, z. triste.

Triforium, n. galerij (met drie poorten) in een kerkwand, dikwijls onder een venster.

Trigantine, f. klein grieksch vaartuig met een enkel zeil.

trigástrisch, adj. gr. (van *tri-*, drie, en *gastēr*, buik) driebuikig.

Trigaud, n. (fr. *-gó*; van 't lat. *trico*, intrigant, *tricae*, verwikkelingen, intrigues, *tricāri*, zwarigheden maken, intrigeeren, fr. *tricher*, it. *trecare*, bedriegen) arglistig mensch; – **trigaudeeren** (fr. *trigauder*), met streken omgaan; – **trigauderie,** f. streek, valschheid, bedriegerij.

Trigemĭnus, m. Med. drielingzenuw, gepaarde zenuwstam, uit gemengde vezelen bestaande, die zich in drie takken verdeelt (naar de oogen, de boven- en de onderkaak).

Triglaw, m. slav. (v. *tri*, drie, en *glawá*, hoofd) god der oude Wenden met drie hoofden, als heer van den hemel, der aarde en der onderwereld, wiens voornaamste tempel te Stettin stond.

Triglýph, m. gr. (*triglyphos*, van *tri-*, drie, en *glyphís*, vgl. glyph) Arch. driekloof, het met drie inkervingen versierde lid der dorische zuilenorde; – **trigōnum** of **trigoon,** n. (gr. *trigōnon*, van *gōnos*, *gōnia*, hoek) driehoek; – **trigonaal** of **trigōnisch,** adj. driehoekig; – **trigonaal-getallen,** 3 (1 + 2), 6 (1 + 2 + 3), 10 (1 + 2 + 3 + 4), 15 (1 + 2 + 3 + 4 + 5) enz. (∴, ∴̇); – triangulair; **trigonélle,** f. nw. lat. (*trigonélla*, L.) plantengeslacht, waarvan de boksdoorn eene soort is, fenegriek, grieksch hooi; ook gladde tweeschalige mossel, waarvan de schalen ieder in drieën zijn verdeeld; – **trigonellieten,** m. pl. versteeningen van zulke schelpdieren, ook donacieten; – **trigonometrie** f. gr. driehoeksmeting, wetenschap, die, wanneer van de zijden en hoeken van een driehoek drie functies (die echter niet de drie hoeken mogen zijn) gegeven zijn, alle overige functies door berekening leert vinden; – **trigonométrisch,** adj. tot de driehoeksmeting behoorende; – **trigyniën,** pl. (van *gynē*, vrouw) planten, welker bloemen drie stampertjes hebben; – **trikōlon,** n. gr. (vgl. kolon) drieledig ding, inz. gedicht met driederlei soort van verzen.

Trijn, f. verkl. **Trijntje,** vr. naam: verkorting van Katharina (z. ald.).

triklinisch, zie triclinisch.

Triktrak, z. toccategli.

trilateraal, adj. nw. lat. (van *tri-*, drie, en *latus*, genit. *latĕris*, zijde) driezijdig; – **trilémma,** n. gr. (vgl. lemma en dilemma) op onderstellingen (hypothesen) gegronde sluitrede, met een drieledig nazindeel in den meerderterm of major; – **trilinguisch,** adj. (v. *lingua*, taal) drietalig, in drie talen; – **trilit(t)eraal,** adj. drieletterig, in drie letters; – **trilit(t)eraliteit,** f. of **trilit(t)erisme,** n. het bestaan der woorden of woordstammen uit drie letters (b. v. in het hebreeuwsch).

Trillioen, n. (mid. lat. *trillĭo*, fr. *trillion*) millioen van den 3den rang, duizendmaal duizend billioenen (1,000000,000000,000000).

Trillo, m. it. (van *trillare*, trillen) Muz. triller, tremulant.

Trilobiet, m. gr. (v. *tri-*, drie, en *lobos*, lob, hulsel) uitgestorven schaaldier uit de oudste geologische formaties, waarvan het lichaam door overlangsche groeven in drie deelen was verdeeld; – **trilogie,** f. (vgl. logos) eig. drievoudige of driedeelige rede; inz. verzameling van drie tooneelstukken, afzonderlijk vertoond, maar wier personen dezelfde zijn en wier onderwerp eenigen samenhang heeft, zooals b. v. Hendrik VI van Shakespeare, Wallenstein van Schiller; in het oude Griekenland drie treurspelen van eenen schrijver, die samen een geheel uitmaakten of toch na elkander opgevoerd werden; gewoonlijk sloot zich nog een satyrspel daaraan, dat dan met gezegde drie treurspelen samen eene tetralogie of vierheid van tooneelstukken uitmaakte; – **trilogogríph,** m. drievoudig woordraadsel; – **triméster,** n. lat. (van *triméstris*, *e*, driemaandsch, driemaandelijksch) tijd van drie maanden, vierendeel jaars; – **trimĕter,** m. gr. (*trimetros*, v. *mētron*, maat) Poët. driemeter, drieledig of zesvoetig vers; inz. de jambische trimeter, ook lat. senarius, zesvoeter; – **trimórph(isch),** adj. (v. *morphē*, gedaante) in of onder drie gedaan-

ten; – **trimorphísme,** n. drievoudige gedaante.

Trimmer, m. eng. draaier, snijinstrument, bestaande uit een handvat, waarin een scherp draaiend wieltje.

Trímoerti, m. (sanskr. van *tri*, drie, en *moerti*, f. lichaam) ind. Myth. drieëenheid, driegodendom der V e d a ' s, voortgekomen uit den schoot van Brahma, en bestaande uit B r a h m a, den schepper, V i s c h n o e, den onderhouder, en C i w a of S j i v a, den verwoester.

Trin., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor C. B. von Trinius (gest. 1844).

Trincadoera, f. (sp. *trincadura*) soort van spaansche schepen.

Triniteit, f. later lat. (*trinĭtas*, v. *trini*, bij drieën, drie aan drie) drieheid, drieëenheid, drieëenigheid, drievuldigheid, drievoudigheid; – **triniteits-beker,** m. driedronk, de drie bekers (voor God, voor Jezus en voor den H. Geest); – **triniteits-feest,** feest der Drieëenheid op den 1sten zondag na Pinksteren, waarvan de zondagen na t r i n i t a s (*post trinitatis*, scil. *festum*) hunnen naam hebben; – **Trinitariërs, Trinitárissen,** m. pl. nw. lat. drieëenheidsbelijders, eene in 1198 in Spanje gestichte geestelijke orde, die de verplichting op zich nam, aalmoezen tot loskooping van Christen-slaven te verzamelen, in Frankrijk M a t h u r i n e n geheeten, omdat hun klooster te Parijs naast eene kapel van den heil. Mathurinus stond.

Trinoctium, n. tijd van drie nachten.

trinómisch, adj. gr. (vgl. b i n o m i s c h) drieledig, drievoudig, driedeelig; – **trinomium,** n. drieledige, driedeelige, drienamige getallengrootheid.

Trinquart, n. fr. (spr. *trenkàr*; misschien v. provenç. *trinquar*, *trencar*, snijden; vgl. t r a n c h e e r e n) fransch haringschip van 12 tot 15 tonnen.

Trinum, n. lat. drievoud; – *omne trinum bonum*, sprw.: alle goede dingen bestaan in drieën.

Trinundinum, n. tijdperk van twee n u n d i n e n (tijd van 8 dagen) en den aanvangsdag der derde nundine, dus 17 dagen.

Trio, n. it. driespel, driestemmig muziekstuk (niet te verwarren met t e r z e t); drietal vrienden, trits van vrienden.

Triŏbŏlus, m. gr. (van *tri–*, drie, en o b o l u s, z. ald.) munt van drie obolen; – **triœkie,** f. (van *oikos*, huis) eig. driehuizigheid, drievoudige afzondering van planten, die mannelijke, vrouwelijke en tweeslachtige bloemen hebben, de 3de afdeeling van de 23ste klasse in het stelsel van Linnæus.

Trióle, f. it. drieslag, drie verbonden noten, welke de tijdswaarde van twee noten van gelijke beteekenis hebben; – **triolét,** n. fr. drieklankdicht, klein dichtstuk van minstens acht, soms ook 9 of 10 regels, waarin de eerste in het midden en de eerste en tweede aan het slot terugkeeren.

Triomf, z. t r i u m p h.

Triōnen, pl. lat. (*triōnes*, van *trio*, ploegos; vgl. s e p t e n t r i o) eig. ploegossen, sterrenbeeld van den grooten Beer, den Wagen of Zevengesternte.

Triórchos, m. gr. (vgl. o r c h i s) iemand met drie teelballen.

Trip of **tripfluweel,** n. (it. *trippa*, fr. *tripe* of *tripe de velours*) t r ij p, soort van halffluweel, wolfluweel van ruwe zijde of wol op een grond van linnen of hennep.

Tripang, maleisch, z. h o l o t h u r i ë n.

tripartiet, lat. (*tripartītus*, *a*, *um*; van *partīre*, deelen) driedeelig, drievoudig; – **tripartitie** (spr. *tie=tsie*), f. nw. lat. indeeling in drieën.

Tripel, m. (naar men wil zoo genoemd naar de stad T r i p o l i s, omdat zij over deze stad uit N. Afrika in den handel komt; vandaar lat. *terra tripolitāna*; fr. *tripoli*, eng. *tripoly*) grauwgeelachtige, op het gevoel rauwe, aardachtige steensoort, uit tallooze kristalwieren (d i a t o m e e ë n) ontstaan, die men tot het polijsten van metalen, steenen enz. gebruikt.

tripel of **triple,** enz., z. ond. t r i p l u m.

Tripe-madame, z. t r i p m a d a m.

Trípes, m. lat. (van *tri–*, drie, en *pes*, voet) drievoet; – **tripetaal,** adj. gr. (vgl. p e t a l o n) driebladerig, met drie bloembladeren; – **triphármăkon,** n. uit drie bestanddeelen samengesteld geneesmiddel; – **triphthóng,** f. ook **triphthongus,** m. Gram. drieklank (vgl. d i p h t h o n g); – **triphthóngisch,** adj. drieklankig; – **triphýllisch,** adj. (vgl. p h y l l o n) driebladerig, met drie kelkbladeren voorzien.

Triphaan, n. gr. z. v. a. s p o d u m e n (z. ald.); – **triphyline,** f. gr. uit drie verbindingen van phosphorzuur, n.l. ijzeroxydul, mangaanoxydul en lithium, bestaand mineraal.

Tripitaka, pl. naam van de heilige schriften der Boeddhisten; zij zijn geschreven in het Pâli en bestaan uit drie afdeelingen.

Triplan, f. vliegmachine (a ë r o p l a n, z. a.) met drie zweefvlakken, driedekker (vgl. b i p l a n, onder b i p e d e n).

Triplette, f. rijwiel voor drie personen.

Tripliek, f. nw. lat. (van 't lat. *triplex*, drievoudig) derde verweerschrift, beantwoording der d u p l i e k (z. ald.); – **tripliceeren,** lat. (*triplicāre*) verdrievoudigen, verdriedubbelen; het derde klaagschrift indienen, op de dupliek antwoorden; – **triplicaat,** n. derde uitvaardiging, derde afschrift; – **tripliciteit,** f. nw. lat. drievoudigheid.

Tripliet, n. nw. lat. (van 't gr. *triploes*, drievoudig, met opzicht tot de drie mengingsdeelen) ijzerpek-erts, phosphormangaan-erts, een verbinding van phosphorzuur met ijzeroxydul en mangaanoxydul.

Triplum, n. lat. (v. *triplus*, *a*, *um*, gr. *triploes*, drievoudig) het drievoudige; – *in triplo*, drievoudig, driemaal, in driedubbel afschrift; – **tripel** of **triple,** adj. fr. drievoudig, drieledig, driedubbel; in het whistspel wordt eene partij t r i p e l gewonnen, wanneer de tegenspelers slechts twee slagen hebben; – **triple-alliántie** (spr. *tie=tsie*), f. drievoudig verbond, verbintenis tusschen drie mogendheden; – **triple-expansie machine** of **triple compound machine,** f. stoommachine met drie cylinders, zoodat met driedubbele stoomspanning gewerkt wordt; – **triple-**

sec, fr. fijne liqueur, gebruikt bij de koffie na den maaltijd; – **tripeltact,** m. Muz. drieledige toonmaat, oneven maat; – **tripleeren,** nw. lat. (fr. *tripler*) verdrievoudigen, verdriedubbelen, driemaal nemen, drievoudig vermeerderen; op het biljart: een bal tweemaal tegen de banden spelen, ook t r o i s e e r e n (spr. *troá–*); – **triplé,** n. het tweemaal spelen van den bal tegen de banden, ook t r o i s é genoemd.

Tripmadam of **tripe-madame,** f. fr. (van *tripe*, gedarmte, sp. en port. *tripa*, it. *trippa*, eng. *tripe*, celt.-wallis. *tripá*, celt.-armorik. *stripen*, pl. *stripon*) letterlijk: vrouwengedarmte; klein huislook, eene saladeplant.

Tripode, z. t r i p u s.

Tripol, z. v. a. t r i p e l, m. (z. ald.).

Tripot, n. fr. (spr. *tripó*; van 't lat. *tripudium*, het huppelen, springen, dansen) balhuis, danshuis, speelhuis, knip, krot, slecht gezelschap; – **tripotage,** f. (spr. *–táázj'*) mengelmoes, mengsel van spijzen enz., poespas, hutspot; oneig. streken, treken, knepen; – **tripotier,** m. (spr. *tripotjé*) houder van een knip of speelhuis; – **tripoteeren,** knoeien, iets bekonkelen.

Tripsis, f. gr. (van *tríbein*, wrijven) wrijving; – **triptisch,** adj. door wrijving bewerkt of ontstaan, gewreven.

triptérisch, adj. gr. (van *tri–*, drie, en *ptĕron*, vleugel, vlerk) drievleugelig; – **tripterýgisch,** adj. (vgl. p t e r y x) drievinnig, met drie vinnen voorzien.

Triptōton, n. gr. zelfstandig naamwoord met slechts drie naamvalsuitgangen.

Triptýchon, n. **triptiek,** f. gr. (v. *triptychos*, drievoudig) drieluik, drievleugelig altaarschilderij, ook kastje, dat geopend een schilderij vormt.

Tripudium, n. lat. (v. *ter*, driemaal, en *pes*, genit. *pedes*, voet) het stampen, dansen, huppelen, springen; uit een herhaald driemaal stampen op den grond bestaande feestdans der salische priesters in 't oude Rome; wapendans der ten strijde trekkende mannen bij wilde volkeren.

Tripus of **tripóde,** m., pl. **tripóden,** gr. (*tripoes*, van *tri–*, drie, en *poes*, voet, pl. *tripŏdes*) drievoet, inz. gouden drievoet, waarop de delphische P y t h i a zat en geïnspireerde uitspraken deed; vandaar *de* of *ex tripŏde dictum*, n. lat. uitspraak van den drievoet, machtspreuk, orakel.

Triquĕtrum, n. oud astronomisch instrument.

Triregno, m. it. (spr. *–rénjo*) drievoudige kroon van den paus, z. v. a. t i a r a, z. ald.

Trirēmen of **triēren,** pl. lat. (sing. *trirēmis*, scil. *navis*, pl. *trirēmes*, van *tri–*, drie, en *rēmus*, riem en gr. *triērēs*) drieriemig vaartuig of schip met drie roeibanken, bij de Romeinen en in de Middeleeuwen in gebruik.

Trisagium, z. t r i s h a g i o n; – **trisjak,** z. t r e s j a k.

Triséctie (spr. *tie=sie*), f. nw. lat. (van *tri–*, drie, en *sectio*, z. ond. s e c e e r e n) deeling in drieën, drievoudige deeling van eenen hoek; – **triséctor,** m. driedeeler, werktuig om eenen hoek in drie gelijke deelen te verdeelen.

Trisenét, n. fr. Pharm. grofgestooten poeder; in de keuken: met grofgestooten specerijen en suiker bestrooide en in wijn geweekte wittebroodjes.

Trisét of **tresét,** n. (van 't it. *tre setti*, drie zevens; fr. *tré-sept*) kaartspel met 40 kaarten tusschen 3 personen, waarbij men wint, wanneer men de drie zevens in de hand heeft.

Trishagion of **trishagium,** n. gr. (v. *tris*, driemaal, en *hagios*, *a*, *on*, heilig) het driemaal heilig in een kerkgezang (naar Jesaias VI, 3); ook de hymne: heilig is God, heilig de machtige, heilig de onsterfelijke, erbarm U onzer (met of zonder de bijvoeging: die gekruisigd zijt door ons); – **trismegistus** of **trismegist,** m. gr. (*trismégistos*, van *mégistos*, de grootste, superl. van *mĕgas*, groot) de driemaal grootste, overgroote, verhevenste; bijnaam van den egyptischen Hermes of Mercurius; Typ. benaming van eene groote soort drukletter, g r o o t e k a n o n of s a b o n (fr. *trimigeste*, *trismégiste*.

Trismus, m. gr. (*trismós*), of **trisis,** f. (van *trídzein*, knarsen, krassen) Med. het tandenknarsen; mondklem, kaakkramp.

Trispáston, n. gr. (van *tri–*, drie, en *spáein*, trekken) drievoudig katrol; – **trispérmisch,** adj. (vgl. *sperma*) driezadig, met drie zaadkorrels.

triste, adj. lat. (*tristis*, *e*, fr. *triste*, it. *tristo*) t r i e s t of t r i e s t i g, treurig, droefgeestig, bedroefd; somber, betrokken, duister, naar; – *con tristézza* (spr. *–tri-stétza*), it. Muz. met treurigheid of droefheid.

Tristichon, n. gr. (van *tri–*, drie, en *stichos*, rij, regel) drieregelig gedicht, drieregelige strophe; – **tristrŏphon,** n. (vgl. s t r o p h e) gedicht van drie strophen; – **trisyllăbum,** n. (vgl. s y l l a b e) drielettergrepig woord; – **trisyllábisch,** adj. drielettergrepig.

Tritæus, m. gr. (*tritaios*, scil. *pyretós*) of **tritæophўa,** f. Med. driedaagsche koorts.

Tritagonist, m. gr. (*tritagonistēs*, eig. derde strijder, v. *agonidzesthai*, strijden) derde tooneelspeler op het gr. tooneel.

Tritérne, f. nw.lat. (*tritērna*) bij boekdrukkers: drie zoodanig gedrukte vellen papier, dat men die, eer zij gevouwen worden, in elkander moet steken (vgl. q u a t e r n e).

Tritheïsme, n. gr. (van *tri–*, drie, en *theós*, God) driegoderij, geloof aan drie goden; inz. aanneming van drie godheden in de Drieëenheid; – **tritheïst,** m. die aan drie goden gelooft; – **tritheïstisch,** adj. driegodig, tot de driegoderij behoorende.

Trithionzuur, n. (van 't gr. *tri–*, drie, en *theion*, zwavel) gezwaveld onderzwavelzuur; vgl. t e t r a t h i o n z u u r.

Triticine, f. nw.lat. (van 't lat. *triticum*, tarwe) kleefstof, kleverige stof van het tarwemeel.

Triton, 1) m. nw.lat. (it. *tritono*, drieklankig) Muz. drieklank, de uit drie heele tonen bestaande overmatige q u a r t e.

Triton, 2) m. gr. (*Trīton*) Myth. zeegod en begeleider van Neptunus; pl. **tritons,** lagere zeegoden, somwijlen met vischstaarten, ook wel met paardenvoeten voorgesteld.

Tritonshorens, pl. slakkenfamilie, waartoe weekdieren behooren met een grooten kop en

lange voelers, terwijl de schaal ovaal of spilvormig is.

Tritonia, Tritogeneia of **Tritogenia,** f. gr. bijnaam der godin Athene of Minerva, naar de rivier T r i t o n, waar zij uit het hoofd van Jupiter werd geboren, of naar het Libysche meer T r i t ō n i s.

Trits, f. drietal, z. v. a. t r i o (z. ald.).

Tritum, n. zalf met twee deelen loodazijn.

tritureeren, lat. (*triturāre*, van *tritūra*, het wrijven, dorschen, v. *tritum*, *terĕre*, wrijven) dorschen; fijnwrijven, fijnstooten enz.; – **triturābel,** adj. nw.lat. dorschbaar; fijn te wrijven; – **triturātie** (spr. *tie*=*tsie*), f. dorsching, fijnmaking, fijnwrijving; inz. het verbrijzelen der spijzen tusschen de tanden.

Triúmph, m. (van 't lat. *triúmphus*; = gr. *thriambos*, d. i. oorspr. bacchische feestelijke optocht en het daarbij gezongen feestlied) **triomf,** bij de oude Romeinen: feestelijke plechtstatige intocht van een veldheer in de stad Rome na een behaalde overwinning, overwinningsfeest; vandaar in 't alg. voor feestelijke praal, zege, overwinning, zegefeest; – t r i u m p h b o o g, zegeboog; – **triumpheeren** (lat. *triumphāre*), een zegepralenden intocht houden, zegevierend binnentrekken, het zegefeest vieren; zegepralen; juichen; – **triumpheerend, triumphánt, triumphántelijk,** adj. zegepralend, juichend; – **triumphánt,** f. van zijde geweven en met allerlei kleuren bewerkte stof; – **triumphātor,** m. zegepraler, d. i. een met feestelijke praal binnentrekkend overwinnaar.

Triúmvir, m., pl. **triumvíri** of **triumvíren,** ook *tresviri*, lat. (van *tres*, genit. *trium*, drie, en *vir*, man) drieman, drieheerscher in het oude Rome, een der drie mannen, die gemeenschappelijk den staat bestuurden aan het einde der rom. republiek; – **triumviraal,** adj. (lat. *triumvirālis*, *e*) tot de driemannen of het driemanschap behoorende; – **triumviraat,** n. (lat. *triumvirātus*) ambt van drieman; driemanschap.

trivalent, nw.lat. Chem. driewaardig.

Trivium, n. lat. (van *tri-*, drie, en *via*, weg) driesprong, kruisweg, waar drie wege nsamenloopen of elkander kruisen; in de middeleeuwen de drievoudige kunst of schoolwetenschap: g r a m m a t i k a, r h e t o r i k a en d i a l e k t i k a (vgl. q u a d r i v i u m); – **triviaal,** adj. (lat. *triviālis*, *e*, d. i. eig. op den openbaren weg te vinden) gemeen, gering, alledaagsch, plat, laag, albekend; afgesleten, verbruikt, afgezaagd; – **triviale school,** lagere school, voorbereidingsschool, volksschool; – **trivialísmen,** pl. nw.lat. algemeen bekende zaken, platheden; – **trivialiteit,** f. het gemeene, lage, platte in de uitdrukking; platheid; alledaagschheid, nietswaardigheid.

Troc, z. ond. t r o q u e e r e n.

Trocadero, n. hoogte op den rechter Seineoever te Parijs, waarop in 1878 een groot tentoonstellingspaleis werd gebouwd en sedert 1882 een paar musea staan.

Trocār, troikar of **troiscart,** (spr. *troakâr*), m. fr. (van *trois quarts*, d. i. drie vierdedeelen of *trois carres*, drie zijden) driehoekige of driesnijdende naald der geneeskundigen tot het aftappen van waterzuchtigen enz.; – **trocareeren,** met den t r o c a r doorsteken en aftappen.

Trochántĕr, m. gr. (van *trochádzein* = *trĕchein*, loopen; *trŏchos*, loop; *trochós*, kring, rad) eig. looper; Anat. draaier van het dijbeen, onderscheiden in groote en kleine draaier; – **trochantērisch,** adj. tot de draaiers behoorende, die betreffende; – **trochæus,** m. (gr. *trochaios*), pl. **trochæen,** Poët. snelvoet, versvoet met eene lange en eene korte lettergreep (– ⏑), b.v. l e v e n, l i e f d e enz., ook **chorēus,** d. i. danser genaamd, in tegenst. met j a m b u s; – **trochæisch,** adj. uit zulke versvoeten bestaande; – **trochiliet** of **trochliet,** m. versteend gedraaid schelpdier; – **trochísci** of **trochísken,** pl. (gr. sing. *trochiskos*, m. klein rad) bij de apothekers de kleine koekjes of t a b l e t t e n, z. a., onder welke gedaante men soms de geneesmiddelen toedient; – **trochiet,** m. versteende zeester of radersteen; vgl. e n k r i n i e t e n; – **trochlĕa,** f. lat. (gr. *trochalia*) rol, katrol; – **trochōdes,** f. gr. (*trochodes*, radvormig) Med. gewrichtsverbinding, waarbij het been zich in een ander been als in eene rol beweegt; – **trochōide,** f. z. v. a. c y k l o ï d e (z. ald.); – **trochométer,** m. loopmeter, werktuig ter bepaling van den loop van een schip; – **trochotiek, trochotíka,** f. leer van de kringvormige beweging.

troebel, adj. (fr. *trouble*) onhelder, onklaar, drabbig.

Troef, f. (waarsch. samengetrokken van t r i o m f, lat. *triumphus*, fr. *triomphe*, hoogd. *triumpf*, eng. *trump*, zweedsch en nieuw hgd. *trumf*) in vele kaartspelen die kleur, welke gekeerd is; ook een enkel blad van deze kleur, troefblad; – **troeven,** troef spelen, met troef halen; duchtig de waarheid zeggen, iemand de volle laag geven.

Troep, z. t r o u p e.

Troglodieten, m. pl. gr. (*troglōdўtai*, van *trōglē*, hol, grot, en *dýein*, duiken, indoopen, inkruipen) holkruipers, holbewoners, in de oudheid de naam van een in aardholen wonenden æthiopischen volksstam; later afdwalende Christenen, die in holen vergaderden, thans in het algemeen naam van zoo weinig beschaafde volken, dat zij in holen verblijf houden; – **troglodytes,** m. gr. N.H. winterkoninkje; – *simia tr-*, sjimpansee, z. b a r r i s.

Tróika, f. russ. (v. *tróe*, *troi*, drie) russ. span van drie paarden, driespan, inz. driespannige slede, waarvan het middelpaard in het lemoen draaft, terwijl de beide buitenpaarden (g a l o p i n s) galopeeren.

Troikar, z. t r o c a r; – **trojaansch,** z. T r o j e.

Trojak, m. poolsch (eig. drietal, v. *troi*, drie) poolsche rekenmunt, = $^1/_2$ s j o s t a c k of ongeveer 5 centen.

Troje, m. beroemde stad der oudheid, de hoofdstad van het eig. Troas, aan den Skamander, niet ver van de Ægeïsche Zee, dicht bij den ingang van den Hellespont; zij werd door de

Grieken verwoest, doch herbouwd onder den naam van Ilium; zij heette ook Dardanië, Teucrĭa, Pergămus; haar overblijfselen werden door Schliemann op de hoogten van Hissarlik teruggevonden; - **trojaansch,** adj. van Troje,daartoe behoorende;- **trojaansche oorlog,** m. krijgstocht, volgens de overlevering door de Grieken van 1193—1184 vóor Chr. ondernomen, om den hoon te wreken, door Paris gedaan aan Menelaus, wiens vrouw Helena door dezen was geschaakt. Agamemnon voerde het grieksche leger aan, dat op duizend of twaalf honderd schepen werd overgebracht en ongeveer honderd duizend man zou geteld hebben; onder deze waren Achilles, Ajax, Menelaus, Odysseus, Diomedes, Protesilaus, Patroclus, Nestor, Neoptolĕmus enz. Het beleg van Troje duurde tien jaren, na verloop van welke de Grieken veinsden te vertrekken, terwijl zij op het strand een ontzaglijk groot houten paard achterlieten, waarin zich Odysseus met een 40-tal krijgslieden verborgen hadden, en dat men **het trojaansche paard** noemt. De Trojanen meenden, dat deze kolossus was opgericht om eene gelofte te volbrengen, sleepten het binnen hunne muren, en gedurende den nacht kwamen de Grieken uit den buik van het dier, openden de poorten voor hunne krijgsmakkers en gaven Troje aan de vlammen en de plundering over; vandaar het trojaansche paard, voor allerlei hinderlagen; - het trojaansche paard inhalen, zelf zijnen vijand helpen, of het verderf, den ondergang enz. teweegbrengen.

Trol of **Trold,** m. (zw. *troll*, deensch *trold*, ijsl. *tröll*, reus, dæmon, duivel, toovergeest) noor. Myth. soort van booze geesten of duivels, toovenaars in menschelijke gestalte.

Trolley, f. eng., contactrol, stroomafnemer op een elektrisch rijtuig (tram of spoor), meestal in den vorm van een beugel.

Tromba, f., pl. **trombe,** it. z. v. a. trompet - **tromblon,** m. (spr. *troñblóñ*) Mil. donderbus; - **tromb6ne,** f. it., pl. **tromboni,** bazuin, schuiftrompet; - **trombonist,** m. tromboneblazer.

Trombe, f. fr. (it. *tromba*, oudfr. *trompe*, sp. *trompa*, *trompo*, misschien van 't lat. *turbo*, wervelwind) hoos, en wel zand(stof)- of waterhoos, geweldige storm, waarbij zand(stof) of water zuilvormig met groote snelheid wordt meegevoerd.

Trombone, z. ond. tromba.

Trombosis, f. z. thrombosis onder thrombus.

Trompét, f. (het naast van 't fr. *trompette*, sp. *trompeta*; it. *trombétta*, maar wellicht oorspr. duitsch, verwant met trommel; of van 't lat. *tuba*, met inschuiving eener versterkende *r* en *m*; oudduitsch *trumpa*, *trumba*, *trumme*; en it. provenç. *tromba*, fr. *trompe*, jachthoorn) bekend blaasinstrument; ook orgelregister; iets trompetvormigs, b.v. de trompet of buis van Eustachius, eustachische trompet (z. ond. Eustachius); een moerasvogel in Zuid-Amerika, ook agami en makukawa geheeten; - **trompetīne,** f. kleiner soort van trompet met zachter toon.

Tromus, m. gr. (*trŏmos*, van *trĕmein*, sidderen) Med. het beven, sidderen, z. v. a. tremor; - **trómule** of **trómyle,** f. trilstof.

Tron, f. klein, licht vaartuig met een verdek en vierkant zeil.

Trona, z. soda.

tronqueeren (spr. *troñkéeren*), fr. (*tronquer*, van 't lat. *truncāre*; vgl. truncus) afstompen, verminken, besnoeien.

Trooisch gewicht, z. troys gewicht.

Troop, m. z. tropus.

Tropa, f. (vgl. troupe) eig. troep; in sp. en port. Amerika: karavaan van muildieren.

Tropæŏlum, n. gr.-lat. (van 't gr. *trópaion*, lat. *tropaeum*, zegeteeken, omdat het blad schildvormig en de bloem helmachtig is; vgl. trophæe) kapucijnerbloem, een pronkgewas met verscheidene soorten.

Trope, z. tropus.

Trophæe, liever **tropæe,** of **tropee,** f., pl. **trop(h)æen** of **tropeeën** (lat. *tropaeum*, n., pl. *tropaea*; van 't gr. *trópaion*, pl. *trópaia*, van *trŏpē*, het wenden, op de vlucht slaan; fr. *trophée*), zegeteeken, buitgemaakte wapens, standaarden, krijgsvoorraad enz., zegezuil; samengestelde wapenrustingen, die, gewoonlijk uit steen gehouwen of in erts gegoten, tot architektonische sieraden aangewend worden.

Trophologie, f. gr. (van *trŏphē*, voedsel, v. *trĕphein*, voeden) voedingsleer, leer der leeforde, der leefregelen; - **trophonŏsus,** f. ziekte der voeding; - **trophisch,** de voeding betreffende.

Trophōnius, m. gr. (*Trophōnios*) fabelachtige stichter van den delphischen tempel van Apollo, die, door de aarde verzwolgen, na zijnen dood als heros vereerd werd en in eene spelonk van Bœotië orakelen sprak; vandaar trophōnisch hol, huiveringwekkend hol met nauwen ingang; - trophonische ernst, zwaarmoedige, treurige ernst.

Tropieten, m. pl. secte, die geloofde, dat de logos bij de vleeschwording had opgehouden God te zijn.

Tropon, n. diëetspijs, bevattende 83—97% eiwit uit vleesch en planten.

troppo, it. (= fr. *trop*; van 't mid.lat. *troppus*, provenç. *trop*, kudde; vgl. troupe) te zeer, al te zeer; - *non troppo*, Muz. niet al te zeer, als nadere bepaling gebezigd bij de woorden, die de tijdmaat aanduiden, b.v. *allegro non troppo*, niet al te vroolijk.

Tropus of **trope,** m., pl. **tropen,** gr. (*trŏpos*, pl. *trŏpoi*; lat. *tropus*, pl. *tropi*; van 't gr. *trĕpein*, wenden) eig. wending, omkeer; Log. omgekeerde, oneigenlijke, figuurlijke uitdrukking, woordenkeer, redesieraad, redebloem, verandering der voorstelling in een aanschouwelijk beeld; - **tropen,** Geogr. zonnekeerpunten; heete luchtstreken; - **tropicus** (scil. *circŭlus*), m. **lat.** (van 't gr. *tropikos*, scil. *kýklos*) keerkring, pl. **tropici;** - *tropicus cancri*, kreeftskeerkring of noordelijke zonnekeerkring; - *tr. capricórni*, steenbokskeerkring of zuidelijke zonnekeerkring; - **tropisch,** adj. (gr. *tropikos*, *ē*, *on*, lat. *tropĭcus*, *a*, *um*) eig. de

wending betreffende of daartoe behoorende; oneigenlijk, beeldsprakig, verbloemd, figuurlijk; tot de keerkringen behoorende of daar te vinden, b.v. tropische gewassen, zulke, die men tusschen de keerkringen aantreft en bij ons alleen in warme kassen gekweekt kunnen worden; - tropische hitte, zuidelijke, voor de noordelijke landen ongewoon sterke hitte; - tropische ziekten, die, welke bij voorkeur in de tropische landen heerschen en van het eigenaardig klimaat het gevolg zijn; - tropisch jaar, tijd, dien de zon in hare schijnbare baan, van het lentepunt af gerekend noodig heeft om daar weder te komen; - tropische omloopstijd, tijd der terugkeering eener planeet tot het æquinoctiale punt of tot andere punten der ekliptika; - **tropologie,** f. leer van de woordwendingen of oneigenlijke uitdrukkingen; - **tropológisch,** adj. in oneigenlijke of verbloemde uitdrukking.

troqueeren (spr. *trokeeren*), fr. (*troquer*; sp. *trocar*; eng. *truck*, een oorspr. spaansch woord) ruilen, verruilen; wisselen, ruilhandel drijven; - **troc** of **trok,** m. ruil.

Tros, 1) m. (hoogd. en zw. *tross*, eng. *truss*, fr. *trousse*, sp. *troxa*) hoop, menigte; zware bagage van een leger en de daartoe behoorende personen, krijgspakkage; zie ook trousse.

Tros, 2) m. rekenmunt in Cochin-China = 5 quan of ongeveer 3 gulden.

Trot, m. (fr. en provenç. *trot*, it. *trotto*, sp. *trote*) draf; - **trotteeren** (fr. *trotter*, it. *trottare*, sp. en provenç. *trotar*, wellicht oorspr. duitsch van trotten, afgeleid van treden, of waarsch. v. 't lat. *tolūtim*, dravend; *tolutarius* = oudfr. *trotier*, draver, paard, dat den draf gaat) draven; - **trottáde,** f. fr. kleine wandelrit; - **trotter,** m. eng. draver (paard), vgl.- **trottoir,** n. (spr. *trotoár*) verheven steenweg, verhoogd voetpad langs straten, bruggen en kaden, tot gemak en veiligheid der voetgangers.

Troubadour, m., pl. **troubadours,** fr. (spr. *troebadóér*; provenç. *trobaire*, *trobador*, it. *trovatore*, d. i. vinder, uitvinder, van *trobar*, it. *trovare*, fr. *trouver*, oudfr. *treuver*, vinden; vgl. trouvère) voorm. zuid-fransche dichters, minne- of meesterzangers uit Provence in de middeleeuwen.

Trouble, m. fr. (spr. *troebl'*, v. 't lat. *turba*, verwarring; *turbāre*, verwarren enz.; vgl. troebel) onrust, onrustige beweging, stoornis, wanorde, verwarring; inz. volksbeweging, volksopstand; - **troubleeren** (fr. *troubler*), troebel maken; verontrusten, beangstigen, verwarren, storen.

Trou-madame, n. fr. (spr. *troe-*; van *trou*, gat, opening, provenç. *trauc*) soort van spel, waarbij men dertien kleine ivoren ballen door 13 kleine openingen of poortjes, die met verschillende nummers geteekend zijn, tracht te stooten, kamerspel, gekkenspel.

Troupe, f. fr. (spr. *troep*; it. *truppa*, sp. *tropa*, mid.lat. *troppus*, provenç. *trop*, kudde, v. 't lat. *turba*, door hoogd. uitspraak in *turpa*, en vervolgens in *truppa*, *truppus* veranderd; vgl. trouble, van 't lat. *turbŭla*) troep, hoop, menigte menschen of dieren; gezelschap, inz. rondreizend gezelschap tooneelspelers; - **troepen,** pl. (fr. *troupes*) krijgsbenden.

Trousse, f. fr. (provenç. *trossa*, sp. *troxa*, port. *trouxa*, v. 't fr. *trousser*, provenç. *trossar*, sp. *troxar*, port. *trouxar*, it. *torciare*, samendraaien, vastbinden, van 't lat. *tortum*, *torquēre*, draaien; vgl. ons torsen, dat vroeger „opladen" beteekende en tros 1) bundel, pak, koker, etui; - **trousseau,** f. (provenç. *trossel*), uitzet, wat aan eene bruid aan huisraad en kleeding wordt medegegeven.

Trout, f. eng. forel.

Trouvaille, f. fr. (spr. *troewálj'*; van *trouver*, vinden; vgl. troubadour) vond; - **trouvère** of **trouverre,** pl. **trouverres** (spr. *troewèr*; = *trouveurs*, eig. vinders, uitvinders; vgl. troubadour), noord-fransche dichters in de middeleeuwen, die inz. volkssprookjes (*fabliaux*), romances enz. dichtten.

Troys-gewicht (naar de fransche stad Troyes genoemd; dus minder goed trooisch gewicht), eng. *troy-weight*, handelsgewicht, waarvan men zich in Nederland, Frankrijk en Engeland bediende; ook het zwaarste goud-, zilver- en apothekersgewicht; het hollandsch pond troys-gewicht werd verdeeld in 2 mark, het mark in 8 onsen, het ons in 20 engels en het engels in 32 azen; eene mark-troys = 246,08386 gram of wichtjes; in de medicijnen en de natuurkunde werd het mark troys-gewicht verdeeld in 8 onsen, het ons in 8 drachmen, de drachme in 3 scrupels, de scrupel in 20 grein; thans nog in Engeland (**troy-weight**) het gewicht voor wetenschappelijke bepalingen, alsmede voor alle edele metalen, munten, juweelen, in tegenst. met het *avoirdupois* (z. ald.) of handelsgewicht; het eng. *troy-pound* = 373,242 gram; vgl. pound.

Truc, m. fr. (spr. *truuk*) kunstgreep, geheim van een handwerk enz.; list, sluwheid; looze vond, welbedachte leugen; in den schouwburg: toestel voor tooneelveranderingen; bij een transbordeur: rol(wagen), door kabels heen en weer bewogen; lorrie met draaibaar onderstel.

Trucheman, m. fr. (spr. *tru-sj'mán*; v. 't arab. *tardsjamân*, *tardsjoemân*, *toerdsjoemân*, uitlegger, overzetter; *tardsjama*, uitleggen, overzetten, en dit van *taradsja*, omhuld, donker zijn: vgl. dragoman) tolk, uitlegger.

Truchsess, m. hoogd. (oudd. *truhsâzo*, *truhsaeze*; gew. afgeleid van truhe, schotel, en setzen, zetten, dus eig. wie de schotels neerzet; waarsch. echter ontstaan uit *truhtsâzo*, huishofmeester, van *truth*, d. i. troep, hoop bedienden; dus: opziener over de hofbedienden) voornaam hofbeambte in de middeleeuwen, die inz. over keuken en huishouding het toezicht hield en bij feestelijke gelegenheden de schotels opdroeg; vroeger eene erfelijke waardigheid, het *erb-truchsess-amt*, toekomende aan de keurvorsten van den Rijnpalts en Beieren.

Truckstelsel, n. (v. eng. *truck*, bedriegen; vgl. troqueeren) minder juist bij ons wel ge-

dwongen winkelnering genoemd, ruilstelsel, volgens hetwelk fabrieksarbeiders van hunne werkgevers, in plaats van hun loon in geld, gedeeltelijk waren en levensmiddelen tegen willekeurig bepaalde prijzen ontvangen.

Truffaldino, m. (v. it. *truffare*, misleiden, bespotten) hansworst, grappenmaker (op het it. tooneel).

Truffel, f. (eng. *truffle*, *trifle*, dat ook de beteekenis beuzelarij heeft, evenals middeln. en fr. *truffe*, provinç. fr. *tartoufle*, milaneesch *tartuffol*, venet. *tartufola*, vanwaar het duitsch *kartoffel*, als provincialismus *tartoffel*, aardappel; verklw. van 't it. *tartufo*, fr. *truffe*, v. 't lat. *terrae tuber*, aardknol, aardzwam) kleine, ronde, eetbare paddenstoelen, die onder den grond groeien en zich in hunne rijpheid door den sterken reuk verraden (*Tuber cibarium*); – **truffeeren,** met truffels vullen.

Truïsme, n. algemeen erkende waarheid, gemeenplaats.

Trumeau, m. fr. (spr. *trumó*), pl. **trumeaux** eig. schenkel van den os), vensterpijler, d. i. wandruimte tusschen twee vensters; groote spiegel ter bedekking van de vensterkolom, penantspiegel; ook tot dicht bij den vloer reikende spiegel tusschen twee ramen.

Truncus, n. lat. boomstam, t r o n k, stronk, blok; romp van een lichaam; armbus in de kerken; holle cylinder in schroefstoombooten; – **truncātie** (spr. *tie=tsie*), f. nw.lat. verminking; – *truncatus, a, um*, lat. Bot. afgeknot, afgestompt

Trusie, f. nw.lat. (*trusĭo*, v. *trudĕre*, stooten) het stooten, inz. stootbeweging van het hart.

Trust, f. eng. ondernemersvereeniging, die bepalingen maakt betreffende den verkoopprijs van een artikel; daar ze niet met elkaar concurreeren vormen ze als 'tware een m o n o p o l i e.

Trustee, m. eng. (spr. *trústie*; v. *trust*, trouw) vertrouwde, gevolmachtigde, soort van fideï-commissaris in Engeland; voogd, verpleger, c u r a t o r; bestuurder van eene t r u s t.

Trutatōren, m. pl. z. v. a. j o c u l a t o r e n, hongaarsche liederen-dichters, die de daden hunner vorsten en hertogen bij feestmalen en in de legers bezongen.

Trypanasoma (gambiense), n. een protozoon, dat de Afrikaansche slaapziekte veroorzaakt, wanneer ze door de t s e t s e - v l i e g of andere muggensoorten wordt overgebracht.

Trypēsis, f. gr. (van *trypān*, boren) Chir. het boren.

Trypsine, f. ferment in 't p a n k r e a s v o c h t aanwezig.

Tsaar, m. zie c z a a r, dat de minder goede spelling is.

Tseki, n. chineesch porselein.

Tsen, m. chineesche rekenmunt; vgl. l i a n g en s e n 1).

Tsétsé-vlieg, f. insekt in Afrika uit de orde der muggen (glossina morsitans), dat de tsetseziekte en de slaapziekte veroorzaakt door overbrenging van het t r y p a n a s o m a.

Tsinse, m. chin. geleerde van de 3de klasse bij de Chineezen.

Tsjadir-metheri, m. turk, titel van den officier, belast met de zorg voor de tenten van den sultan; – **tsjadir-mehter-basji,** m. overste van de tentverzorgers.

Tsjai, m. russ. (v. chin. *tsjâ*) thee.

Tsjaïken, ook **saïken** (russ. sing. *tsjáika*, eig. meeuw, turk. *sjaïka*; vgl. s j e b e c k), lichte, zeer snel varende roeischepen der Hongaren, Turken en Kozakken op de Donau en den Dnjestr; – **tsjaikisten,** pl. scheepssoldaten voor die roeischepen.

Tsjako, z. c z a k o.

Tsjamara, f, czech. poolsche jas met snoeren.

Tsjang, m. chineesche roede van 2 p o e of 10 t s j i = 2,46 M.

Tsjantadsji, m. turk. titel van den officier, die den sultan eenen zak met geldstukken achterna draagt.

Tsjapka, z. c z a p k a.

Tsjárda, f. hong. (*csárda*; v. 't perz. *tsjârthâk*, vier zuilen; vgl. t s j a r d a k) eenzaam liggende herberg in de groote vlakten van Hongarije; – **tsjardak,** m. turk. (van 't perz. *tsjârthâk*, vier zuilen) naar alle zijden open en door vier pilaren gedragen kamer op het dak van oostersche huizen, ook t s j e r d a k, z. a.

Tsjausch of **tsjiaus,** m. turk. politie-dienaar; staatsbode, hofkoerier; turksche lijfwacht te paard, die zich door zijden kleederen, eigenaardigen tulband en sabel onderscheidt; nu ook sergeant; – **tsjausch-basji,** m. (vgl. b a s c h) hun aanvoerder, die tegelijk rijksmaarschalk is, nu ook sergeant-majoor.

Tsjechen, z. C z e c h e n.

Tsjerdák, m. russ. (v. turk. *tsjardak*, z. ald.) zolder, zolderkamer, z. t s j a r d a k.

Tsjéreda, f. russ. (*tsjeredá*, slav. *tsjerdá*, rij, kudde) groote kudde ossen in de steppen van Z.-Rusland; – **tsjerédnik,** m. ossenherder.

Tsjerkéssen of **Circassiërs,** pl. bewoners van Circassië, een der volkeren van den Kaukasus.

Tsjertáken of **cerdaken,** pl. in Croatië enz. op palen staande kleine en versterkte wachthuizen, om de strooptochten der Turken door schoten te kennen te geven (vgl. t s j a r d a k).

Tsjéta, f. turk. (*tsjeteh, tsjetah*) rooftocht.

Tsjetwert, n. (russ. *tsjétwertj*, in 't alg. vierdedeel) russische graanmaat, de grondslag van de russ. korenmaat = 2 o s m i n a = 4 p o l u - o s m i n a (halve o.) = 8 t s j e w e r i k = 16 t s j e t w e r k a = 32 g a r n i t z i = 2,099 H.L.; – **tsjetwerik,** n. russ. (van *tsjetúre* = sanskr. *tsjatoer*, lat. *quatuor*, vier) russische graanmaat = 26,24 liter; – **tsjetwérka,** f. als korenmaat (z. boven) = 13,12 L.; ook vierspan; – **tsjetwerták,** m. russ. vierroebelstuk, eene vroegere russ. zilvermunt = 25 k o p e k e n.

Tsji, m. chin. (in de provinciën ook t s j i a, t s j i k, t s j e k, t s j e, t s j e o h, t s j i o, t s i a, t s a, t s a k, door de Engelschen c h i k in de havens c o v i d geheeten) eenheid van de chineesche lengtemaat, voet van 10 t s o e n (duim), elk van 10 f e n (streep), in officiëel verkeer = 0,318 M., als afstandsmaat slechts 0,246 M. (vgl. l i); ook chineesche korenmaat

van 100 t s j i n g en van zeer verschillende grootte (ongeveer 100 L.).

Tsjiaus, z. t s j a u s c h.

Tsjiboeke, chibouque of **sjoeboek** f. turk. (*tsjiboek*, in 't alg. staf, roede) pijproer, turksche tabakspijp.

Tsjiftlik, n. turk. (van *tsjift*, veld) landgoed, welks bezitter onbeperkt heer daarover is.

Tsjimboerak, m. perzisch kameelkanonnier.

Tsjin, m. russ. (v. 't chin. *tsjin*) rang, eererang, eeregraad; - **tsjinównik,** m. beambte, ambtenaar.

Tsjing, m. chin. korenmaat = $^1/_{100}$ t s j i = ongeveer 1 L.

Tsjismen, pl. hong. (van *csizma*, laars) hongaarsche gekleurde laarzen.

Tsjitjernee, f. turksch vrachtschip op de Zwarte Zee.

Tsjóban, m. turk. (v. perz. *tsjobân* of *tchopân*) schaapherder.

Tsjoe (eng. c h o o) of **masti,** f. (d. i. eene straat) japansche lengtemaat van 60 k e n g of 360 s j a k o e = 109,31 M.; ook vlaktemaat van 60 keng lengte en 50 keng breedte à 10 t a n g of 100 s e h = 99,573 are.

Tsjoebo, tsoeboe of **poe,** f. eenheid van de japansche vlaktemaat = 1 vierkante k e n g = 3,319 vierkante meter.

Tsjoeden, m. pl. in 't russische rijk verspreide finsche volksstammen, inz. een bijna uitgestorven, nauw aan de Esthen verwante volksstam in de nabijheid van 't meer Peipus, dat daarom naar hen in 't russisch Tsjoedskoje Osĕro, d. i. Tsjoedisch meer, heet.

Tsjoemak, m. russ. (van *tsjoem*, pollepel) knecht in eene herberg; karavaanvoerder in de steppen van Z.-Rusland.

Tsjoetora, f. hong. (*csutora*) in Hongarije gebruikelijke houten, met leder overtrokken drinkflesch, die op reis en bij den veldarbeid aan een riem om den hals wordt gedragen, veldflesch.

Tsjoga, f. ind. wijd, laag afhangend, rijk geborduurd gewaad der indische stamhoofden.

Tsjomór, hongaarsch uit het gebruik van vette spijzen voortspruitende ziekte, bestaande in eene met neiging tot braken gepaard gaande koorts.

Tsjorba, f. turk. (v. 't arab.-perz. *sjorbah* of *tsjorbah*, van 't arab. *sjariba*, drinken) in 't algemeen soep; turksch gerecht, uit rijst, schapenvleesch, aardappelen en uien bereid; - **tsjorbadsji,** turk. aanvoerder of hoofdman eener bende Janitsaren (eig. soepuitdeeler, omdat de voornaamste posten bij dezen troep in betrekking tot de keuken stonden).

Tsjurek, n. vierendeel, een in Georgië gebruikelijk gewicht voor wijn enz. = $^1/_4$ l i t r a = 0,921 kilo.

Tsoeboe, z. t s j o e b o.

Tsoeng-li-Jamen, n. sedert 1902 Waiwoepoe geheeten, chineesch raadslichaam, dat de leiding heeft der Buitenlandsche Zaken.

Tsongtoe, m. chin. onderkoning.

tua res agitar, lat. het geldt uw eigen zaak, uw eigen belang, het gaat ú aan.

Tuba, f. lat. soort van trompet, krijgs- of veldtrompet bij de oude Romeinen; - *tuba Eustachïa* of *Eustachiāna*, z. e u s t a c h i s c h e b u i s; - *tuba mirum spargens sonum*, d. i. de bazuin, een wonderbaren toon verspreidende; zoo noemt men de plaats van het r e q u i ë m (z. ald.), waarin van de Opstanding sprake is en die gewoonlijk als de proefsteen van de componisten wordt beschouwd; - *tuba stentorēa* (vgl. s t e n t o r), spreekbuis, spreektrompet, roeper; - *tuba Fallopïi*, Anat. moedertrompet.

Tubboo, m. (waarsch. naar eng. spelling, dus *oo*=*oe* uit te spreken) afrikaansche en westindische aardbeiwratten, aardbeziepokken, z. v. a. f r a m b o e s i æ (z. ald.).

Tubercŭlum, n., pl. **tubercŭla,** lat. (verklw. van *tuber*, n. knol, buil, bult enz.) uitwas, kleine verhevenheid aan een been; ziekelijke knobbel in verscheiden organen van het menschelijk lichaam, inzonderheid in de longen (*tubercula pulmōnum*, longknobbel); - *tubercel-bacil*, f. Kochsche (in 1882 ontdekte) bacil, die de tering bij den mensch en de parelziekte bij de runderen doet ontstaan; - **tuberculine,** f. door Koch uit tubercelbacillen gepraepareerde vloeistof ter inspuiting bij beginnende tuberculose; - **tuberculeus,** adj. nw.lat. knobbelig; gezwollen; longteringachtig; - **tuberculōse,** f. longknobbelziekte, gewoonlijk longtering geheeten; een infectieziekte bij den mensch, alsmede bij de huisdieren, vooral bij het rund en het varken; - **tubereus,** adj. (lat. *tuberōsus, a, um*) knobbelig, bultig, ruw; aan knobbelziekte lijdende, daardoor veroorzaakt; - **tuberoos,** f. nw.lat. oostindische herfst-hyacinth (*Polyánthes*), een bolgewas met witte, zeer sterk- en geurigriekende lelievormige bloemen; - **tuberositeit,** f. knobbeligheid, ruwheid, bultigheid; ook buil, gezwel.

Tubus, m., pl. **tubi,** lat. buis, inz. kijker, verrekijker (teleskoop); - *tubi capillāres*, pl. haarbuisjes; - **tubipóren,** f. lat.gr. buis- of pijpkoralen; - **tubiporieten,** m. pl. versteende pijpkoralen; - **tubŭlus,** m. lat. buisje, pijpje, b. v. om iets op te blazen; - **tubularie,** f. nw.lat. pluimbospoliep, een koraalachtig plantdier; - **tubulieten,** m. pl. pijpvormige versteeningen van eene soort van plantdieren.

Tucan, m. vogel in Brazilië, *Paxaro conocido.*

tudesque, adj. fr. (spr. *tudésk'*; it. *tedesco*; uit het oudd. *diutisc*, duitsch) oudduitsch, oudvaderlijk; ruw, hard, grof.

Tudor, eng. (spr. *tjoedor*, verbasterd uit Theodoor) naam eener groote engelsche familie, die eene dynastie heeft gevormd, waarvan Hendrik VII, gekroond in 1485, de eerste vorst was; haar laatste lid was Elizabeth, gestorven in 1603; ook een met pauweveeren gegarneerde dameshoed; - **Tudor-stijl,** m. overladen laat-Gotische stijl.

Tuf of **tufsteen,** z. t o p h s t e e n.

Tufted pansies, eng. pl. Bot. een soort viooltjes, *viola cornúta hybrĭda.*

Tuf-tuf, zie a u t o m o b i e l; - **tuf-tuffen,** in een automobiel rijden.

Tugendbund, m. hoogd. (spr. *u*=*oe*) deugd-

verbond, een patriottisch genootschap, dat zich in Duitschland onder de studenten gevormd had en veel bijgedragen heeft tot de verdrijving der Franschen in 1813. Het werd in 1809, op aandringen van Napoleon, ontbonden.

Tuilerieën, pl. (spr. *twileriën*); fr. *tuileries*, van de sing. *tuilerie*, d. i. pannen- of tegelbakkerij, zooals er op die plaats vroeger waren, v. *tuile*, tegel, oudfr. en provenç. *teule*, it. *tegola*, *tegolo*, v. lat. *tegŭla*, v. *tegĕre*, dekken) beroemd (bij den opstand der Commune afgebrand) koninklijk paleis te Parijs, benevens den daarbij behoorenden openbaren tuin; - het kabinet der Tuilerieën, de fransche regeering.

Tuisco, Thuiscon of **Tuisto,** ook Teut, Tot, of Theot, m. uit de aarde geboren god en stamvader der oude Germanen (volgens Tacitus).

Tukan, z. toekan.

Tul., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor L. R. Tulasne (gestorven 1885).

Tula-metaal, n. uit zilver, koper, lood en zwavel samengesmolten massa, die op fijn gegraveerde zilveren doozen (tula-doozen), op sierlijke messen en lepels enz. wordt ingewreven en op de wijze van email gebrand wordt, zoo geheeten naar Tula in Rusland, waar deze kunst in toepassing bleef, nadat zij in W. Europa sedert de 16de eeuw in onbruik was gekomen.

tu l'as voulu, George Dandin, z. Dandin.

Tulband, m. (perz. *dulbend*, *tulbend*, oorspronkelijk mousselien of neteldoek; fr. *turban*) turksch hoofddeksel, hoofdsieraad, bestaande uit een stuk stof, dat viermaal om eene soort van muts wordt gewonden; oneig. ook zeker gebak, naar zijnen vorm zoo geheeten; - den tulband aannemen, mohamedaan worden; - getulband, adj. met een tulband bedekt of getooid; - **tulbentoglan,** m. turk. tulbandpage, edelknaap, die voor den tulband van den grooten Heer zorg draagt.

Tule, of liever **tulle,** f. (fr. *le tulle*) netvormig garenweefsel, naar men wil van de stad Tulle in Frankrijk, waar deze stof het eerst vervaardigd werd.

túlit alter honóres, lat. een ander heeft er de eer van gehad.

Tulp, f. (hoogd. *tulpe* en dichterlijk *tulipane*, fr. *tulipe*, eng. *tulip*, it. *tulipano*, sp. *tulipa*, *tulipan*, nw.lat. *tulĭpa*; van het turk.-perz. *tulban*, *tulbend*, d. i. tulband (z. ald.), wegens de gelijkvormigheid der bloem met dit hoofddeksel) bekend bolgewas, dat om zijne fraaie kelkvormige bloemen wordt gekweekt; - **tulipomanie,** f. nw. lat.-gr. tulpenwoede, overdreven tulpenzucht, hartstochtelijke liefhebberij voor tulpen, inz. van de Hollanders in de eerste helft der 17de eeuw.

Tulus, m. nw.lat. (van 't gr. *tylos*, eelt enz.) Med. z. v. a. callus.

Tumba of **tumbe,** f. lat. (v. 't gr. *týmbos*, m. grafheuvel, grafplaats) graf, grafzerk in roomsche kerken; groeve, indieping; - **tombe,** f. fr. graf-steen, lijksteen.

Tumbler, m. eng. tuimelaar, kunstemaker; ook glas zonder voet.

Tumor, m. lat. (van *tumēre*, zwellen) gezwel; - *tumor albus*, wit gewrichtsgezwel, inz. aan de knie; - *t. arthriticus*, jichtgezwel, jichtknobbel; - *t. cysticus* of *saccātus*, blaasgezwel; - *t. spongōsus*, sponsig gezwel; - *t. humoristicus*, een door vocht ontstaan gezwel; - *t. sanguinĕus*, bloedgezwel; - *t. sacrcomatōsus*, vleeschgewas; - **tumesceeren** (lat. *tumescĕre*), zwellen; - **tumescéntie** (spr. *tie*=*tsie*), m. of **tumefáctie** (spr. *tie*=*sie*), f. nw.lat. zwelling, gezwel; - **tumied,** adj. (lat. *tumĭdus*) gezwollen, zwellend; - **tumiditeit,** f. (later lat. *tumidĭtas*) gezwel, gezwollenheid.

Tumúlt, n. lat. (*tumúltus*, m.) onrustige, hevige beweging eener menigte, geraas, opschudding, oploop, opstand, oproer, alarm; - **tumultuārisch,** adj. (lat. *tumultuarius*, *a*, *um*) onrustig, woelig, oproerig, onstuimig; - **tumultueeren** (lat. *tumultuāri*), opschudding verwekken, opstaan, oproerig worden, zich verzetten; - **tumultuánt,** m. (*tumultŭans*) onruststoker, opstandmaker, rustverstoorder, oproermaker.

Tumŭlus, m., pl. **tumŭli,** lat. eig. heuvel, hooge of verheven plaats, hoogte; praehistorisch graf of grafheuvel; - *tumulus honorarius*, z. cenotaphium.

Tun, n. eng. (vgl. tonnage) ton, vat, de grootste engelsche vochtmaat (niet te verwarren met het handelsgewicht ton) = 2 pipes of butts = 3 puncheons = 4 hogsheads = 6 tierce = 14 rundlets = 252 gallons = 1008 quarts = 2016 pints = 8064 gills = 11,45 H.L.

tunc et nunc, lat. toen en nu, voorheen en thans.

Tunder-Ilóna, hong. (eig. toover-Helena, v. *tunder*, tooverachtig; toovergodin, fee, en *Ilona*, Helena) nationale fee of toovergodin der Hongaren.

Tunga, n. in Georgië gewicht voor wijn enz. $=\frac{1}{3}$ sjap=1 litra=3,686 kilo.

Tungsteen, tungstenium, n. (v. 't oudd. *tunge*, zwaar, *tungen*, bezwaren) zwaarsteen, ijzerzwaarsteen, wolframiumzure kalk; een zeer hard en zeer bros halfmetaal, in 1781 door den Spanjaard d'Elihujar ontdekt; ook wolframium geheeten.

Tunica, f. lat. oud-rom. witwollen lijfrok, onderkleed, dat door mannelijke personen onder de toga op het bloote lijf werd gedragen; de tunica der vrouwen was langer; ook onderkleed der r. kath. geestelijken; soort van korte vrouwenkleederen; ook korte soldatenjas: **tuniek;** - **tunicaten,** pl. soort mikroskopische diertjes; - *tunicatus*, *a*, *um*, lat. Bot. gerokt, met over elkander liggende schalen.

Túnisbloem, f. fluweelbloem (naar Tunis in Afrika).

Tunkins-nesten (naar het landschap Tunkin of Tonkin in Achter-Indië), indische vogelnesten, eetbare nesten der indische zwaluw, z. salangane.

Tunnel, m. eng. (eig. trechter, van *to tun*,

op tonnen of vaten gieten) door een berg of onder eene rivier door gelegde, gegraven of gehouwen weg, onderaardsche weg.

Tupelostift, f. zwellend staafje, (quellstift, z. a.) van samengeperst hout van de nyssa aquatica, ter verwijding van kanalen in het menschelijk lichaam.

tu quoque, lat. gij ook*!* (de woorden van Caesar, toen hij Brutus onder zijn moordenaars zag).

Tur, m. kaukasische berggeit (*Capra caucasĭca*), zeer gezocht wegens haar smakelijk vleesch en haar tegen de koude beschuttend vel.

Turacine, f. nw.lat. roode, koperhoudende, dierlijke verfstof, uit de vederen van den turaco of pisangvreter gewonnen.

Turak, m. kleine rekenmunt in Hongarije, ongeveer = 2 centen.

turban, z. tulband.

turbeeren, lat. (*turbāre*) verontrusten, storen, verwarren, beroeren; - **turbātie** (spr. *tie*=*tsie*), f. (lat. *turbatĭo*) verwarring, stoornis, verontrusting; - **turbātor,** m. onruststoker, opruier, oproermaker; - **turbulént,** adj. (lat. *turbuléntus, a, um*) onrustig, onstuimig, woelig, woelziek; - **turbeléntie** (spr. *tie*=*tsie*), f. (later lat. *turbulentĭa*) onrustigheid, woeligheid, onstuimigheid.

Turbíne, f. fr. (van het lat. *turbo*, genit. *turbĭnis*, draaikolk, wervelwind, tol) horizontaal waterrad, schroefrad (fr. *roue en hélice*), feitelijk een watermotor, waarbij het langs kanalen toestroomende water arbeid verricht door een rad in rondwentelende beweging te brengen; in overdrachtelijken zin spreekt men ook van **stoomturbine,** waarbij stoom, in plaats van water, de beweegkracht levert; - *turbinatus, a, um*, lat. Bot. tolvormig; - **turbiniet,** m., pl. **turbinieten,** nw.lat. versteende schroef- of kronkelslakken; - **turbinoïdisch,** adj. tolvormig, schroefsgewijs; - **turbinolíthen,** m. pl. lat.-gr. versteeningen van kegelvormige sterkoralen (madreporen).

Turbith, m. Bot. plant van Ceylon, de indische turbithstruik, met eenen wortel van buikzuiverende kracht; - **mineralisch turbith,** zwavelzuur geel kwikzilver.

Turbot, m. fr. (spr. *tuurbó*; v. lat. *turbo*, tol, draaikolk) tarbot, eene vischsoort.

turbulent, turbulentie, z. ond. turbeeren.

Turco's, pl. fransche, op turksche wijze gekleede troepen.

Tureluur, f. zangwijze, gril, luim; - **tureluursch,** adj. dol, gek (het woord hangt misschien samen met *Turelure*, het fabelachtige land uit den ofr. roman Aucassin et Nicolette, waar o. a. de couvade (z. a.) ingebruik was).

Turf, n. eng. (v. *turf*, graszode) (begraasde) renbaan; verder alles wat met de wedrennen samenhangt, sport (z. ald.), wedrennen; - **turfieten,** m. pl. (eng. *gentlemen of the turf*) vrienden of liefhebbers van wedrennen en harddraverijen.

turgesceeren, lat. (*turgescĕre*, van *turgēre*, opgezwollen, dik zijn) zwellen of opzwellen; - **turgescéntie** (spr. *tie*=*tsie*), f. nw.lat. (*turgescentĭa*) opzwelling, overvolheid, opzetting, opbruising van het bloed enz.

Turibŭlum, n. lat. (van *tus*, genit. *turis*, wierook) wierookvat in r. kath. kerken.

Turk, m. (turksch *turk*, it. en sp. *turco*, fr. *turc*) bewoner van Europeesch Turkije; fig. wreedaard; vandaar fr. **turquerie,** wreedheid (daar *turk* in het turksch zelf reeds barbaar, roover beteekent, noemen zich, ten minste de westelijke Turken, liever Osmanen, Osmanlis, z. ald.); behalve de Osmanen behooren tot de Turken (die eenen hoofdtak van de tataarsche volkeren uitmaken) o. a. nog de Turkomanen, Oesbeken, Nogaiers, Baschkieren, Kirgiezen, Koemanen enz.; - *alla turca*, it. Muz. op zijn turksch, in turkschen smaak; - **turken, m.** pl. naam, dien men in den scheepsbouw aan de stelbouten geeft; - **turkophaag,** m. gr. turken-eter, ijverig bestrijder der Turken; - **turkophilus,** m. gr. vriend der Turken, turkenvriend; - **turkopólen,** m. pl. afstammelingen van Turken en Griekinnen.

Turkoois, m. (fr. *turquoise*, f., sp. en provenç. *turquesa*, f., it. *turchese*, m., hoogd. *türkis*, van *Turco*, Turk, omdat de eerste steenen van deze soort uit Turkije kwamen) 1) **minerale turkoois** of kalaiët, een ondoorzichtige, blauwgroene steen, inz. in Perzië en Indië als edelsteen geacht; 2) **animale of fossiele turkoois,** tandsteen, een blauwgroen, steenhard lichaam, natuurlijk of kunstmatig gekleurd ivoor, afkomstig van den mastodon of het dinotherium, beide voorwereldlijke, reusachtige zoogdieren, die men in Siberië, Zuid-Frankrijk enz. vindt.

Turkophaag, turkophilus enz., z. ond. Turk.

Turlupin, m. fr. (spr. *tuurlupeṅ*) laffe grappenmaker, iemand, die geestelooze en gemeene aardigheden, lage woordspelingen zegt (naar een vermaarden potsenmaker ten tijde van Lodewijk XIII: Henri Legrand, met den bijnaam Turlupin, welke naam weder ontleend is aan de secte der Turlupins, die in de 14e eeuw ontstond en zich door schaamteloosheid onderscheidde); - **turlupineeren** (fr. *turlupiner*), grappen maken, gemeene aardigheden zegen; iemand voor den gek houden, hem beethebben, foppen, belachlijk zoeken te maken; - **turlupináde,** f. gemeene grap, laffe aardigheid, zoutelooze geestigheid, kwalijk aangebrachte scherts of woordspeling.

Turma f. (scil. *equitum*) lat. romeinsche en byzantijnsche ruiterbende, aanvankelijk, volgens Varro, slechts uit 30 man bestaande.

Turmalijn of **toermalijn,** m. (it. *turmalino*, fr. *tourmaline*; waarsch. van singaleeschen of indischen oorsprong, daar deze steen het eerst uit Ceylon door eenen Nederlander in 1703 naar Europa zou gebracht zijn) schorl, inz. edele schorl, asch-aantrekker, ook wel trip, ceylonsche magneet genaamd, een mineraal, uit kiezelzuur, boorzuur, kleiaarde, ijzeroxyde enz. bestaande, welks kristallen bij

temperatuursveranderingen elektrische polariteit vertoonen.

Turmino, n. de zeven middelste vakken in de zetkast van letterzetters, omdat zij meestal de letters in de volgende orde bevatten: t u r m i n o.

Turnip, f. eng. beetwortel.

Turn-out, m. eng. (van *turn*, wenden, gaan, en *out*, uit) z. v. a. s t r i k e.

Turnus, m. mid.lat. (vgl. het mid.lat. *turnare*, *torneare*, wenden, it. *tornare*, sp., port. en provenç. *tornar*, fr. *tourner*, oudd. *turnjan*, *turnen*, zich in eenen kring bewegen, zwaaien, zwenken; gr. *torneúein*, lat. *tornare*, draaien) kringloop, orde of beurt, naar welke velen een werk na elkander verrichten; – *in turno*, op de beurt, in volgorde; – *per turnum*, naar de beurt of rij; – **turnier,** m. hgd. z. v. a. t o u r n o o i, z. ald.; – **turnen,** hgd. gymnastische oefeningen verrichten; – **turner,** m. gymnast, beoefenaar der gymnastiek; – **turnvereeniging,** f. gymnastiek-vereeniging.

turpis persona, z. *persona*.

Turret, m. eng. toren, inz. bij pantserschepen.

Turrilithen, m. pl. lat.-gr. (van 't lat. *turris*, toren, en 't gr. *lithos*, steen) torensteenen, eene soort van versteende spiraal- of torenvormige schelpdieren.

Turrōn, m. sp. gebak, confituur.

Turtle, 1) f. eng. (spr. *turt'l*; fr. *tortue*, vgl. t o r t u g a) schildpad; ook naam van in 1773 door den Amerikaan Bushnell uitgevonden scheepjes voor één man, die konden onderduiken en, met weinig succes, voor oorlogsdoeleinden zijn aangewend; – **turtle-soup,** f. schildpadsoep.

Turtle, 2) f. eng. (spr. *turt'l*) tortelduif.

Tusch, m. hgd. (spr. *toesj*; van 't opperduitsch *tuschen*, d. i. dof klinken) feestelijke begroeting met trompet- en paukgeschal, inz. bij 't gezondheid-drinken.

Tusche, f. (spr. *toesje*) hgd. oostindische inkt; – **tuschen,** wasschen met oostindischen inkt.

Tusculānum, n. lat. de beroemde villa van Cicero, niet ver van T u s c u l u m (nu Frascati) in het oude Latium, waar hij de gelukkigste uren van uitspanning en rust smaakte; oneig. stil landgoed van eenen geleerde of staatsman.

Tussilāgo, f. lat. hoefblad, ook brandlatuw, maartsbloemen, paardeklauw, geheeten.

tussis, f. lat. hoest; – *tussis abdominalis*, buikhoest; – *tussis catarrhālis*, verkoudheidshoest; – *t. convulsiva*, kinkhoest; – *t. gutturālis*, keelhoest; – *t. pectorālis*, borsthoest; – *t. pulmonālis*, longhoest; – *t. stomachālis*, maaghoest.

Tutāmen of **tutaméntum,** n. lat. (van *tutāri*, beschermen, versterkingswoord van *tuēri*, z. *tutela*) beschermend middel, beschutting.

Tutanēgo, tuttanēgo (vgl. t u t i a), ook **tintenak,** fr. **toutenague** of **tintenague,** voormalige benaming van het zink, een uit het t u t a n e g o - e r t s in China gesmolten metaalmengsel (p a k f o n g, a r g e n t a a n, t u t a n i a - m e t a a l).

tutēla, f. lat. (van *tutus, a, um*, veilig, wel bewaard, van *tuēri*, aanschouwen, beschermen; fr. *tutelle*) voogdijschap; – **tutelair,** adj. (lat. *tutelāris, e*) beschermend, als voogd handelend, tot de voogdij behoorende; – *ange tutélaire*, fr. (spr. *anzj'*-) beschermengel; – **tutor,** fr. **tuteur,** m. voogd, beschermer; – **tutor,** eng. (spr. *tjoeter*) gouverneur, huisleeraar; opziener; – *tutor honorarius*, eerevoogd; – *t. idonĕus*, degelijk, onbesproken voogd; – *t. testamentarius*, bij laatsten wil benoemd voogd; – **tutorium,** n. gerechtelijke aanstelling tot voogd; – *tutorio nomine*, uit kracht der voogdijschap.

Tutia (spr. *ti*=*tsi*), f. perz. (*toetijâ*; mid.-lat. *tutia*, eng. *tutty*, fr. *tutie*, it. *túzia*), ook s p o d i u m, n. zinkkalk, ovengalmei, wit- of grijs-niets, dat zich bij het smelten van het zink in dampen verheft en als roet aan de ovenwanden hangt, zinkoxyd.

Tutor enz., z. ond. *tutela*.

tutoyeeren, fr. (*tutoyer*, spr. *tutoaj*-) met *tu* en *toi*, in plaats van met *vous* toespreken, j ij en j o u zeggen, iemand op gemeenzame wijs toespreken.

tutti, pl. it. (van *tutto*, geheel, al; = lat. *totus*) Muz. allen, alle stemmen te gelijk; – **tutti,** n. spel of gezang van allen te gelijk (in tegenst. met s o l o); – **tutti frutti,** pl. (woordelijk: alle vruchten) it. gerecht uit verscheiden vruchten als hoofdbestanddeel bestaande; fig. werk, dat allerlei opstellen bevat; z. v. a. p o t p o u r r i; – *tutti quanti*, it. alles te zamen.

Tuyau, m. fr. kijkbuis, waardoor men bij het beschouwen van een schilderij de omgeving afzondert.

Twelfthday, eng. de 12e dag na Jezus' geboorte, oudtijds ten onzent Dertiendach geheeten, driekoningendag.

Twenter, n. (uit tweewinter, vgl. *enter* en *trenter*, en lat. *bīmus*, uit *bi-himus*) tweejarig dier, vooral van paarden.

Twill, n. eng. gekeperde stof; – **twilled,** gekeperd.

Twine, f. eng. lichte overrok.

Twist, n. eng. (in 't alg. iets gevlochtens, gesponnens, van *to twist*, vlechten, spinnen enz.) eng. katoengaren, op machines bereid of gesponnen; ook drank uit brandewijn, bier en eieren.

Tȳburn, n. eng. (spr. *taiburn*) naam eener voormalige gerechtsplaats te Londen; – c a n d i d a a t v o o r T y b u r n, galgebrok.

Tyche, f. gr. (*tychē*) noodlot, toeval, geluk; ook geluksgodin, z. v. a. lat. F o r t u n a; – **Tycho,** mansn.: de gelukkige.

Tyfon, z. t y p h o n.

Tylōma, n. of **tylōsis,** f. gr. (v. *tyloen*, eeltig worden, van *tylos*, z. t u l u s) Med. eelt, verharding, likdoorn of eksteroog; – **tylōtisch,** adj. eeltachtig.

Tylt, n. deensch (ijslandsch *tylft*, v. *tôlf*, deensch *tolv*, got. *twalif*, twaalf) dozijn.

Tympaan, lat. **tympănum,** n. (van 't gr. *tympănón*, ontstaan uit *týpanon*, van *týptein*, slaan) ouderwetsche handtrommel, hakkebord; Arch. bekkenvormige indieping aan

eenen wand, door een standbeeld en dgl. aangevuld; Med. trommelvlies in het oor; Typ. vierkant raam eener gewone drukpers, waartegen het te bedrukken blad papier wordt gelegd; - **tympanītis,** f. gr. Med. trommelzucht, opzameling van gassen in de buikholte; - **tympanītisch,** adj. trommelzuchtig, door trommelzucht ontstaan; - **tympaniseeren** (fr. *tympaniser*), eig. de keteltrom slaan; openlijk iemand tentoonstellen, hem openbaar bespotten, in een kwaden naam brengen; - **tympanoïde,** f. lichaam van den vorm eener keteltrom.

tyndalliseeren, methode van steriliseeren, uitgevonden door Tyndall.

Tyndarīden, m. pl. gr. zonen van L e d a, de gemalin van T y n d a r ĕ o s, K a s t o r en P o l l u x (z. K a s t o r).

Typen, z. ond. t y p u s.

Typhlītis, f. blindendarmontsteking.

Typhlōsis, f. gr. (van *typhloen*, verblinden, *typhlós, ē, ŏn*, blind) verblinding, blindheid; - **typhlōtisch,** adj. door blindheid veroorzaakt; - **typhlotrophēum,** n. (van *trĕphein*, voeden) Med. gesticht ter opvoeding en verpleging van blinden, blinden-instituut; - **typhlo-typographīe,** f. verheven letterdruk voor blinden.

Typhomanie, z. t y p h o s.

Typhon, typhoon, taifoen, m. gr. (*typhōn* en *typhōs*, arab. *toefán*, dat ook groote vloed, algemeen sterven" enz. beteekent; chin. *teï-foen*) hevige storm of wervelwind, inz. in de Zuid-Chineesche Zee; - **taifoenrad,** n. duivelsrad, zeker kermisvermaak.

Typhon, m. bij de oude Egyptenaren een b o o z e g o d, de verpersoonlijking van den verschroeienden woestijnwind, bij de Grieken een m o n s t e r, dat de Aarde bij den Tartărus had gebaard en waarvan al het schadelijke en verderfelijke in de wereld zijnen oorsprong had.

Typhos of **typhus,** m. gr. (*typhos*, eig. damp, walm, van *týphein*, rook maken, dampen) Med. gevoelloosheid, verdooving, waanzin; iedere koorts met verdooving, inz. eene kwaadaardige, aanstekende zenuwkoorts; ook **typheuse koorts, typhoïde;** - **typhomanie,** f. d. i. ijlhoofdigheid met verdooving; - **typhophthalmie,** f. egyptische typheuse oogontsteking, oogpest.

Typus, m. gr. (*typos*, d. i. eig. slag en het door den slag teweeggebrachte, van *týptein*, slaan) **type,** n. afdruk, stempel, beeld eener munt; voorbeeld, model; gietvorm, modelvorm, oorspronkelijke vorm, grondgestalte; Med. regelmatige wederkeer der ziekte, tijdsorde, waarin de aanvallen van ziekte, en wel voornamelijk van koortsige, plaats hebben; bij boekdrukkers: **type,** f. gegoten letter; pl. **typen,** voorbeelden; gegoten drukletters; - **typen,** schrijven met den **typewriter,** de schrijfmachine, verkorting van eng. *typewrite*, ook wel *tikken* geheeten; - **typist(e),** (m. en f.) man of vrouw, die het machineschrijven beoefent; - **typiek,** f. z. v. a. t y p o l o g i e (z. beneden); - **typisch,** adj. voorbeeldelijk, als voorbeeld, afbeeldend, zinnebeeldig; ook op bepaalde tijden wederkeerende, z. v. a. p e r i o d i s c h; van staanden, blijvenden vorm; - **typograaf,** m. boekdrukker; - **typographie,** f. boekdrukkunst, het boekdrukken; - **typográphisch,** adj. daartoe behoorend; in samenstellingen: druk-, b. v. t y p o g r a p h i s c h e s c h o o n h e i d, drukschoonheid, of schoonheid van den druk; - **typokōnisch,** adj. kegelvormig; - **typolithen,** m. pl. afdruksteenen, beeldsteenen, steenen, waarop andere lichamen zich afgedrukt hebben; - **typoloog,** m. voorbeeldkenner en -leeraar; - **typologie,** f. voorbeeldenleer of leer van de voorbeelden in het O. T., d. i. van de typische zinspelingen in 't O. T. op het christendom; vgl. f i g u r i s m e; - **typométer,** m. werktuig tot nauwkeurige bepaling van den lichamelijken inhoud en de hoogte der drukletters (door D i d o t uitgevonden); - **typometrie,** f. of **typometrische kunst,** landkaartendruk, kunst om landkaarten evenals boeken te zetten en te drukken; - **typotelegraaf,** f. door Bonelli in 1863 uitgevonden telegraaf, welke de woorden van het telegram meteen opschrijft; - **typotheet,** m. letterzetter of enkel zetter; - **typtologie,** f. (gri. *typto*, ik klop) aanduiding van letters op spiritistische séances door middel van kloppingen.

Tyr (spr. *tuur*), m. (angels. *Tiu*, got. *Tius*, oudhoogd. *Ziu*, vgl. Z e u s) oud-noor. Myth. god van den oorlog, en den roem, zoon van O d i n (van wien de D i n s d a g, hoogd. *Dienstag*, noordd. *Diestac*, angels. *Tivesdäg*, eng. *Tuesday*, got. *Tivisdags*, ijsl. *Tysdagr*, oudhoogd. *Ziestac*, *Ziuwestac*, zijnen naam heeft gekregen); hij is de Oudgermaansche hemelgod, die langzamerhand door W o d a n (O d i n) verdrongen is.

Tyran, m. gr. (*tyrannos*, lat. *tyránnus*) oorspr. in 't algemeen heerscher, koning (r e g e n t), in de oudheid elke alleenheerscher in een vroeger vrijen staat (overigens zonder hatelijke bijgedachte), later een alleenheerscher, die niet krachtens erfrecht, maar door geweld aan de regeering is gekomen, nu inz. eigendunkelijk, willekeurig, wreed heerscher, dwingeland (d e s p o o t); - **tyrannie,** f. (gr. *tyrannis*) aangematigde heerschappij, dwingelandij; - **tyrannicide,** m. lat. (*tyrannicīda*) tyranmoorder; - **tyrannicidium,** n. tyrannenmoord; - **tyranniseeren** (spr. *s*=*z*), barb.lat. (fr. *tyranniser*) dwingelandij uitoefenen, hard of wreed behandelen, willekeurig en hard beheerschen of behandelen; - **tyránnisch** of **tyranniek,** adj. (gr. *tyrannikós, ē, ón*) gewelddadig, heerschzuchtig, wreed, willekeurig.

Tyras, z. t i r a s.

Tyrbe, f. gr. (*týrbē* = lat. *turba*) verwarring, wanorde, stoornis, onrust; - **tyrbasie,** f. (gr. *tyrbasia*, van *tyrbádzein* = lat. *turbare*, z. t u r b e e r e n) stoornis, verontrusting.

Tyre, m. eng. (spr. *tair*) krans, rand, trekbank van ijzer of gietstaal, inz. wielband aan locomotieven en spoorwagens; inz. caoutchouc band van rijwielen, automobielen enz.

Tyr-emĕsis, f. gr. (van *týrós*, kaas, en e m e s i s, z. ald.) Med. kaasachtig braken of overgeven der zuigelingen; – **tyreusis** of **tyrosis,** f. het kaasmaken, melkstremming, inz. in de maag; – **tyrōdes,** adj. kaasachtig; – **tyrománt,** m. kaaswaarzegger; – **tyromantie** (spr. *tie=sie*), f. kaaswaarzeggerij; – **tyromorphiet,** m. figuursteen, die op kaas gelijkt.

Tyria of **tyriăsis,** f. gr. Med. slangenuitslag; ook z. v. a. e l e p h a n t i a s i s.

Tyroliénne, f. fr. tyroler lied, tyroler dans.

Tyrrhenen, pl. met de P e l a s g e n verwant oud-italiaansch volk, dat zeerooverij uitoefende; – **Tyrrheensche Zee,** f. dat deel der Middellandsche Zee, dat de westkust van Italië begrenst.

Tyrtæus, m. (gr. *Týrtaios*) naam van een beroemd grieksch dichter, die in de 7de eeuw voor Chr. door zijn vurige, geestdriftwekkende krijgsgezangen de Spartanen de zege over de Messeniërs deed behalen.

Tzako, z. c z a k o.

Tzengaris of **Tzingaris,** z. H e i d e n s.

Tzigane, m. muzikant als Tyroler gekleed.

Tzœnet, turk. besnijdenis bij de Muzelmannen, die, ofschoon niet in den Koran geboden, gewoonlijk op het 13de jaar wordt verricht.

Tzœtri, pl. in Perzië benaming der georgische Christenen.

U.

U = lat. V; in lat. opschriften, op munten enz., z. ond. V.; – U = in blauwververijen afk. voor kobaltblauw; – U = *uso* of wisselgebruik; – *U. C.* = *urbis condĭtae*, lat. van de bouwing der stad (Rome) af gerekend; – U. C. = in de muziek *una corda* (met één snaar); – *U. I.* = *ut infra* (als beneden); – *U. J. D.*, verkort. van *utriusque juris doctor*, lat. doctor der beide rechten; – U. K. = *united kingdom* ('t vereenigd koninkrijk, n. l. Groot-Brittannië en Ierland); – *ult.*, afkort. van *ultimo* (z. ald.); – *ung.* = *unguentum*; – *u. s.* = *ut semper* (als altijd), ook *ut supra*, z. *supra*; – *U. S.* = *United States*, Vereenigde Staten; – *U*, als Chem. teeken = uranium; – *U*, als muntteeken en wel op voormalige fr. munten (onder Napoleon I): Turin; op hongaarsche: Ujbanya.

Uános of **Hanos,** pl. groote boomlooze vlakten in Z.Amerika.

Ubbonisten, m. pl. in 1556 door Phil. U b b o gestichte secte van wederdoopers.

Uberbrettl, n. dui. modern café-chantant, waar gedramatiseerde voordrachten worden gehouden, zooals Ernst v. Wolzogen (1901) die gecreëerd heeft.

Übergangszettel, m. dui. plakbriefje met adres op goederenwagens.

Übermensch, m. dui. meer dan gewoon mensch, uit Friedrich Nietzche's werken bekend.

Uberteit, f. lat. (*ubértas*, van *uber*, vruchtbaar, rijk) vruchtbaarheid, welige voortbrengingskracht, volheid, overvloed, rijkdom.

ubi, lat. waar; – *ubi bene, ibi patrĭa*, sprw.: waar het mij wel gaat, daar is mijn vaderland; – *ubi lex, ibi poena*, waar eene wet is, daar is ook straf; – *ubi periculum, ibi lex*, waar gevaar is, is of ontstaat ook eene wet; – *ubi rem meam invenio, eam vindico*, waar ik het mijne vind, neem ik het; – **ubicātie** (spr. *t=ts*), en **ubiëteit,** f. barb.lat. het ergens zijn, plaatselijkheid, eigenschap van een ding op eene plaats te zijn; – *ubique*, lat. overal; – **ubiquiteit,** f. nw.lat. (*ubiquĭtas*) alomtegenwoordigheid; het allerwegen zijn; inz. door Luther beweerde alomtegenwoordigheid van het lichaam van Christus in het brood van het Avondmaal; – **Ubiquisten, Ubiquitisten** of **Ubiquitariërs,** m. pl. belijders van de alomtegenwoordigheid van het lichaam van Christus in het Avondmaalsbrood.

Ubiërs, m. pl. germaansch volk, dat in Cæsars tijd aan den rechter-Rijnoever tusschen de Sieg en de Lahn woonde, doch, door de Sueven opgedrongen, onder Augustus op den linker-Rijnoever werd verplaatst; hunne hoofdstad was *Colonĭa Agrippĭna*, nu Keulen.

Ucalegon, árdet, paries cum proxĭmus ardet, lat. Ucalegon (d. i. het huis van Ucalegon, een Trojaan) brandt (d. i. gij zijt zelf in gevaar), wanneer uw buurmans huis in brand staat (naar een vers bij Virgilius gevormd).

Uchá, f. russ. vischsoep.

Uckia, z. o k i a.

Uditóre, m. it. (spr. *u=oe*) z. v. a. a u d i t o r (z. ald.); – *uditóre della cámera*, kamer- of schatraad; – *ud. di rota*, staats- en kerkeraad (vgl. r o t a); – *ud. santissĭmo*, geestelijk opperraad en rechter te Rome.

Udo, z. o d o.

Udometer, m. regenmeter.

Uēba of **Uiba,** z. H u e b a.

ugly, adj. eng. (spr. *úg-lie*) leelijk.

Uhlaan, z. u l a a n.

Uistici, m. (spr. *oeī-*; wegens zijn geluid zoo genoemd) kleine gestaarte aap in Z. Amerika, zijdeaap, gestreepte meerkat (*Simia jacchus*).

Uitlander, m. buitenlander, naam, welke in Transvaal aan de geïmmigreerde vreemdelingen, in het bijzonder aan de Engelschen, gegeven werd.

Uitlegger, m. nederl. wachtschip, dat op stroom gelegd wordt buiten de havens en zeegaten; in den scheepsbouw: lange balk of rib, die zich van 't begin tot aan 't einde van 't galjoen uitstrekt.

Uitschakelaar, m. in de elektrotechniek een toestel om den stroom te sluiten en te verbreken.

Ukase, zie o e k a s e.

Ukkepuk, m. ind. holl. kereltje, ventje.

Ukowallisten, m. pl. afwijkende secte onder de doopsgezinden (naar hunnen stichter U k o W a l l e s).

Ukraine, f. russ. (*ukraina*, grensland, v. *u*, aan, bij, en *krai*, rand, zoom) landschap in Z. Rusland, zetel van den kleinrussischen volksstam.

ul, arab. lidwoord, z. a l.

Ulaan of **uhlaan,** m. (spr. *u=oe*), pl. **ulanen** of **uhlanen** (poolsch *ulan*, *hulan*, van het turksch *oghlân*, jongmensch, knaap), lansier, eene het eerst in Polen ingevoerde soort van lichte ruiters met pistolen, sabels, lansen enz., van tataarschen oorsprong; – **ulanka,** f. wapenrok der ulanen.

Ulak, m. turksche renbode te paard (vgl. e s t a f e t t e), die de bevoegdheid heeft om het paard van elken hem ontmoetenden ruiter voor zijn afgemat ros te verwisselen.

Ulalgie, f. gr. (v. *oelon*, tandvleesch) Med. kevelpijn, tandvleeschpijn; – **ulītis,** f. tandvleeschontsteking; – **ulóncus,** m. tandvleeschgezwel; – **ulorrhagie,** f. bloeding uit het tandvleesch.

ulcereeren enz., z. ond. u l c u s.

ulciscceren, lat. (*ulcisci*) wreken, wraak nemen, straffen.

Ulcus, n. lat. (pl. *ulcĕra*) zweer, etterbuil; – *ulcus arthritĭcum*, jichtbuil, jichtzweer; – *u. artificāle*, kunstzweer, door kunstmiddelen teweeggebrachte zweer, b. v. f o n t a n e l; – *u. cardinōdes*, kankerachtige zweer; – *u. cariōsum*, beenbedervende zweer; – *u. sinuōsum*, pijpzweer (fistel); – *u. varicōsum*, krampaderzweer; – *u. venerĭcum*, venerische zweer; – **ulcuskuur,** f. diaetetische rustkuur voor lijders aan chronische maagzweer; – **ulcerātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *ulceratĭo*) zwering, ettering; verettering, verzwering; verbittering, bitterheid; – **ulcereeren** (lat. *ulcerāre*), zweren, etteren; – **ulcereus,** adj. (lat. *ulcerōsus, a, um*) etterig, vol zweren.

Ulĕma, zie o e l e m a.

Ulevel, f. (van 't it. *olivella*, olijfje) bekende snoeperij, doorgaans in een papiertje gewikkeld en van een spreuk voorzien.

Uligináriën of **Uliginósen,** pl. (van 't lat. *ulīgo*, vochtigheid van den bodem) moerasplanten; – *uligiosus, a, um*, lat. Bot. drassig, veen- of moerasbewonend, in moerassige veengronden (oorspronkelijk) groeiende.

Ulītis, 1) f. gr. z. ond. u l a l g i e; – 2) (v. *oelē*, litteeken) ontsteking van een litteeken.

Uller, Ull, m. noor. Myth. god der Scandinaviërs, zoon van Sif en schoonzoon van Thor. Hij was een voortreffelijk boogschutter en sneeuwschoenlooper; men riep hem aan in het tweegevecht.

ulmifolius, a, um, lat. (van 't lat. *ulmus*, f. olmboom, olm) Bot. olm- of iepebladerig; – **ulmine,** f. nw. lat. olmstof, een plantvormend bestanddeel, het eerst afgezonderd uit een ouden olm bij Palermo, volgens Mulder (te onderscheiden van h u m i n e, z. ald.) de b r u i n e, in kaliloog oplosbare stof der teelaarde enz.; is zij in kaliloog oplosbaar, dan heet ze u l m i n e - z u u r.

Ulna, f. lat. elleboog, el; Anat. elleboogspijp; – *ulnaris*, lat. Bot. op eene el gelijkende.

Ulóncus, 1) m. gr. z. ond. u l a l g i e; – 2) (van *oelē*, litteeken) opzwelling van een litteeken.

ulophýllisch, adj. gr. (v. *oelos*, kroes, gekruld, en *phýllon*, blad) krulbladerig.

Ulorrhagie, z. u l a l g i e.

Ulotika, pl. gr. (van *oeloen*, een litteeken vormen, en *oelē*, litteeken) Med. geneesmiddelen, die litteekens maken; – **ulōtisch,** adj. door een litteeken veroorzaakt, litteeken makend.

Ulrich, m. oudd. (*Uodalrîh, Odelrîh*, van *uodal, ôdil*, erfgoed, vgl. O t t o) mansn.: de rijke aan erfgoed, gegoede; – **Ulrika,** vr. naam: de rijke, gegoede.

ulterior, ulterius, lat. (comp. van *ulter, ultra, ultrum*, aan gene zijde) de of het latere, verdere, meer verwijderde; – *ulterior citatĭo*, f. Jur. latere of nieuwe dagvaarding; – *ult. deductĭo*, f. verdere gevolgtrekking; – *ult. defensĭo*, f. verdere verdediging; – *ultĭmus, a, um* (superl. van *ulter*), de of het verst verwijderde, uiterste, laatste; – **ultimus,** m. laatste, benedenste; – *ultimo*, afgek. *ult.*, op den laatsten, n.l. dag der maand, b. v. *ult. Jan.*, op den laatsten Januari; – *ultĭma*, f. laatste lettergreep, eindlettergreep van een woord; – *ultima ratĭo*, f. laatste beslissing, laatste middel; – *ultima Thule*, het uiterste T h u l e (z. ald.); – **ultimum,** n. het laatste, uiterste; – *ad ultimum*, eindelijk, ten slotte; – **ultimātum,** n. nw. lat. laatste verklaring, eindverklaring of eindvoorwaarde, laatste voorwaarde tot sluiting van een vergelijk; ook slot- of eindwoord, slotzin; – **ultimatissimum,** n. barb. lat. allerlaatste verklaring, alleruiterste voorwaarde, een in de nieuwere diplomatie gebruikt woord voor een verklaring, zelfs na het u l t i m a t u m; – **ultimogenituur-recht,** n. recht der latere geboorte, volgens hetwelk bij erfverdeelingen de oudste deelt en de jongste kiest.

ultor, m. lat. (van *ulcisci*, wreken) wreker, bestraffer.

ultra, lat. (vgl. *ulterior* enz.) aan gene zijde, voorbij, over, verder; – *ultra altĕrum tantum*, meer dan nog eenmaal zooveel, meer dan het dubbele; – *ultra captum*, boven het begrip, boven de bevatting; – *ultra dimidĭum*, over de helft, b. v. benadeeld of verkort zijn; – *ultra posse nemo obligātur* of *tenētur*, sprw.: niemand is verplicht of gehouden iets boven zijn vermogen te doen; – **ultra,** m., pl. **ultra's,** nw. lat. als subst. in de thans gangbare politieke beteekenis: overspannenen, overdrijvers, zij, die in datgene, wat zij willen, uit hartstocht en vooroordeel geen maat houden en het doel verliezen, omdat zij het voorbijstreven; vandaar inz. voor **ultrarevolutionnairen, ultraroyalisten, ultraliberalen** enz.; in engeren zin noemt men **ultra's** de ultraroyalisten of a b s o l u t i s t e n (z. ald.), in tegenstelling met de l i b e r a l e n; – **ultraísme** of **ultracísme,** n. hunne gevoelens en grondstellingen; – **ultramarijn,** n. (v. *mare*, zee, *marīnus, a, um*, de zee betreffende) eig. overzee-kleur, hemelsblauw, bergblauw van den l a z u u r - s t e e n (z. ald. en vgl. a z u u r), oorspr. over

zee, inz. uit China gebracht; – **ultramikroskoop,** f. mikroskoop, waarbij door het als objekt dienst doende, doorzichtige medium een sterk geconcentreerde lichtbundel wordt gevoerd, waardoor uiterst kleine deeltjes kunnen onderzocht worden; – **ultramonarchisten,** pl. lat. gr. hartstochtelijke aanhangers en vereerders van de alleenheerschappij; – **ultramontaan,** adj. nw. lat. (van *mons*, berg, *montānus, a, um*, een berg betreffende enz.) overbergsch, aan gene zijde van het gebergte, inz. der Alpen; vandaar gewoonlijk: overeenkomstig met den geest en de grondstellingen van het pausdom; – **ultramontānen,** m. pl. verdedigers der onbeperkte kerkelijke macht en onfeilbaarheid van den paus, z. v. a. c u r i a l i s t; – **ultramontanisme,** n. hunne leer en grondstellingen; – **ultramontanomanie,** f. lat.-gr. (een slecht samengesteld woord) eig. zucht naar het overbergsche, hartstocht daarvoor; al te hartstochtelijke verdediging of erkenning der onbeperkte pauselijke heerschappij; – **ultramundaan,** lat. (*ultramundānus, a, um*, van *mundus*, wereld) overwereldsch, bovenaardsch; – **ultraservielen,** pl. nw. lat. overonderdanigen, slaafsche kruipers.

ultro, lat. (vgl. *ulterior* enz.) eig. aan gene zijde, daarover heen, daarenboven; vrijwillig, van zelf, ongedwongen, uit eigen beweging; – *ultro citrōque*, over en weder, wederzijds, van den eenen en den anderen kant.

Ulýsses, lat., gr. O d y s s e u s, vorst van Ithaka, een der Ionische eilanden, een grieksch held, beroemd door zijne dapperheid en sluwheid in den trojaanschen oorlog en door zijne lotgevallen op de langdurige thuisreis; niet minder bekend zijn zijne getrouwe gemalin P e n e l ŏ p e en zijn zoon T ē l é m a c h u s.

Umbélla, f. lat. (verklw. v. *umbra*, schaduw) eig. zonnescherm; bloemscherm; – **umbellāten,** of **umbelliféren,** pl. nw. lat. (*umbellātae, umbellĭfĕrae*) schermbloemen, een plantenfamilie, verdeeld in 3 afdeelingen, met meer dan 1000 soorten en 200 geslachten; – **umbelliflōrae,** pl. schermbloemigen, een plantenorde met 3 familiën, waaronder de u m b e l l i f e r e n.

Umber, m., **umbrá,** f. of **umberaarde** (van 't lat. *umbra*, schaduw; v. a. van *terra Umbria*, d. i. umbrische aarde, naar het it. landschap U m b r i a), schaduwkleur, bergbruin, bruin-ijzeroker, bruine aardverf, een als schildersverf gebruikt bruin mineraal, uit ijzeroxyde, mangaanoxyde, water enz. bestaande; de K e u l s c h e u m b r a is fijngewreven bruinkool.

Umbilicus, m. lat. (= gr. *omphalós*) navel; ook middelpunt, middelste; Jur. middelste (4de) deel der pandecten van het 20ste tot het 27ste boek; eertijds z. v. a. f o c u s, brandpunt; – *umbilicus Venĕris*, venus-navel, benaming eener plant; – **umbilicaal,** adj. nw. lat. tot den navel behoorende; – *umbilicatus, a, um*, lat. Bot. navelachtig, met een kelknaad voorzien; – **umbiliciet,** m. versteende navelslak, schotelslak.

Umbren, m. pl. (lat. *Umbri*) oud-italiaansch machtig volk, dat omstreeks 308 voor Chr. door de Romeinen werd overwonnen.

umbrosus, a, um, lat. Bot. schaduwrijk.

Uminta, f. sp. uit gekneusde jonge maïskorrels bereide brij, die met zout, suiker en kruiderijen vermengd en in water gekookt of in boter gebraden wordt, eene in Z. Amerika geliefde spijs.

Umlaut, m. dui. verandering van een klinker onder invloed van een volgende klinker of halfklinker; in het Germaansch heeft men a-, i-, u-umlaut; het is een regressief assimilatie-proces.

unaniem, lat. (*unanĭmus, a, um*, v. *unus*, een, en *anĭmus*, gemoed) en als adverb ook *unanimĭter*, eensgezind, eenstemmig, eendrachtig, eenparig; ook *per unanimĭa* (scil. *suffragia*); – **unanimiteit,** f. (lat. *unanimĭtas*) eenparigheid, eenstemmigheid, eensgezindheid, overeenstemming in gevoelens en gezindheden.

Unar objectief, n. Phot. stel van 4 dunne lenzen, geschikt voor photographische snelopnamen.

una serie, lat. z. ond. s e r i ë s.

Unau, m. (naam van dit dier in Brazilië, nw. lat. *Chalŏpus didactўlus*) tweevingerige of tweeteenige luiaard in Z. Amerika, inz. in Guyana en Noord-Brazilië; ook oostindische luiaard.

Unciaal-letters (van 't lat. *uncĭa*, een twaalfde deel, vandaar duim; *unciālis*, eenduimig) bij boekdrukkers: groote (eig. eenen duim breede) beginletters.

Uncinarius, z. ond. u n c u s.

Uncle Sam, z. ond. S a m u ë l.

unconditional, adj. eng. (spr. *unkondizj'nĕl*) onvoorwaardelijk, b. v. *unconditional surrénder*, onvoorwaardelijke overgave (bijnaam van wijlen generaal Grant in Amerika).

Unctie (spr. *t=s*), f. lat. (*unctĭo*, van *ungĕre*, zalven) zalving, heiliging.

Uncus, m. lat. (= gr. *ónkos*) haak; – **uncinarius,** m. nw. lat. (van *uncĭnus, a, um*, hakig) haakworm, eene soort van ingewandswormen.

unda, f. lat. golf, baar; – *unda maris*, f. eig. zeegolf; open fluitstem in orgels; – **undine,** f. nw. lat. (fr. o n d i n e) vrouwelijke watergeest (vgl. e l e m e n t a i r g e e s t e n); – **Undina,** f. Astron. in 1867 door Peters ontdekte asteroïde; – **unduleeren,** zich golfsgewijs bewegen; golven, dobberen, schommelen; – **undulātie** (spr. *t=ts*), f. golfsgewijze beweging, het golven, schommelen; – **undulatie-theorie,** f. leer van de golfvormige beweging van het licht (ook v i b r a t i e - s y s t e e m); – **undulatōrisch,** adj. golfsgewijs, golvend, schommelend; – *undatus, a, um*, lat. Bot. gegolfd, golfachtig; – *undulatus, a, um*, lat. Bot. golfrandig, aan den rand gegolfd; – **undulisme,** n. golfslag, golving; – **undulisten,** m. pl. Pict. die schilders, welke het weekelijke zonder karakter beminnen, en de golvende lijn tot vooren zinnebeeld der schoonheid nemen.

Underground (railway), m. eng. ondergrondsche spoorweg.

Underwriter, m. eng. (spr. *underraiter*) eig. onderteekenaar; verzekeraar, assuradeur.

Unedo, m. lat. haagappelboom.

unfair, eng. niet net, onfatsoenlijk, onedel.

unfinished, eng. (spr. *unfinnisj' t*) onvoltooid,

niet geëindigd, niet klaar, niet geappreteerd.

Unguéntum, n. lat. (van *ungĕre* of *unguĕre*, zalven) zalf, een met vet toebereid geneesmiddel; - **unguineus,** adj. (lat. *unguinōsus, a, um*) vet, vettig.

unguis, m. lat. nagel aan den vinger, klauw; - *ad unguem*, op den nagel, op de nagelproef, d. i. op 't zorgvuldigst, zeer nauwkeurig; - *ex ungue leōnem*, sprw.: uit of aan den klauw (erkent men) den leeuw; - *unguĭbus et róstro*, met klauwen en snavel, d. i. met alle kracht; - *unguiculatus, a, um*, lat. Bot. genageld; - *ungŭla*, f. (verklw. van *unguis*) klauw, hoef; - *ungulāta*, n. pl. hoefdieren, dieren met hoeven; - **ungulieten,** m. pl. klauwschelpen; - *unguiculáta*, n. pl. nw. lat. (van 't lat. *unguicŭlus*, verklw. van *unguis*) zoogdieren, die van nagels aan de voeten voorzien zijn.

uni, adj. fr. (van *unir*, vereenigen; effenen; v. 't lat. *unīre*, vereenigen, v. *unus*, een) eenvoudig, enkel; gelijk, effen, glad, eenkleurig; verbonden; - **Uniāti,** pl. nw. lat. (v. *uniāre*, z. *unīre*) de Vereenigden, in Polen de naam der geuniëerde Grieken, z. ond. u n i e.

unicŏlor, lat. Bot. eenkleurig.

Unicum, n. lat. (van *unĭcus, a, um*, enkel) iets eenigs in zijne soort, slechts eenmaal voorhanden, inz. slechts nog in een enkel exemplaar voorhanden afdruk van een zeldzaam boek; nog slechts in een exemplaar bestaand muntstuk enz.; - **uniciteit,** f. nw. lat. eenheid, enkelheid.

Unie, f. later lat. (*unĭo*, van *unus, a, um*, een, fr. *union*) vereeniging, eenheid, eendracht, eenigheid, overeenstemming, verbond, inz. kerk- of geloofsvereeniging; ook staten-vereeniging, b. v. u n i e v a n U t r e c h t, verbond tusschen eenige nederlandsche gewesten in 1579 gesloten; thans inz. de Noord-Amerikaansche Republiek; ook de in 1817 het eerst in Pruisen ondernomen vereeniging van Lutheranen en Gereformeerden; bij schilders: geschikte verbinding en samenstelling der kleuren; - *unĭo prolĭum*, aanneming der stiefkinderen als lijfelijk of eigen kroost; - **uniëeren** (lat. *unīre*), vereenigen; - g e u n i ë e r d e G r i e k e n, met de r. kath. kerk vereenigde Grieken, die den paus als het opperhoofd der kerk erkennen; - *United States of North-America*, eng. (spr. *joenaited steets ov nor's amèrika*) Vereenigde Staten van Noord-Amerika; - **unionist,** m. vereeniger, ineensmelter van godsdienstige gezindheden; aanhanger der Unie, in den noordamerikaanschen burgeroorlog: aanhangers der noordelijke staten, in tegenst. met de g e c o n f e d e r e e r d e n; in Eng. thans tegenst. van *homerule*, z. ond. h o m e; - **unionistisch,** adj. vereenigend; tot de unionisten behoorend; - *unĭtis virĭbis* of *virĭbis unitis*, met vereenigde krachten, met gezamenlijke macht; - **union-jack,** m. vlag der Vereenigde Staten van N. A.; - **union-lamp,** f. El. booglamp, vervaardigd door de Union-Electricitäts-Gesellschaft; - **unitief,** adj. nw. lat. vereenigend.

unificeeren, nw. lat. tot een maken, vereenigen; - **unificatie** (spr. *t=ts*), f. vereeniging, het tot een maken, b. v. van Duitschland, van Italië; gelijkmaking, b. v. der staatsschuld; - **unificateur,** m. toestel, klok die in water op en neer beweegt, waardoor aan het lichtgas dat uit den gashouder komt, alvorens het den verbruikers toestroomt, een constante druk wordt gegeven; - **unifórm,** adj. lat. (*unifórmis, e*, van *unus, a, um*, een, en *forma*, vorm) eenvormig, gelijkvormig; - **unifórm,** als subst. f. nw. lat. (fr. *uniforme*) gelijke of eenvormige dracht of kleeding, dienstkleeding, inz. der soldaten, ambts- of standsdracht; ambtskleed, dienstrok; - **uniformeeren,** denzelfden vorm geven, gelijk kleeden; - **uniformeering,** f. gelijkvorming, gelijkmaking; inz. gelijke kleeding; - **uniformisten,** pl. menschen, die voor alle staten of kerken denzelfden vorm wenschen; - **uniformiteit,** f. lat. (*uniformĭtas*) een- of gelijkvormigheid, overeenstemming, gelijkheid; - **uniformiteitsacte,** f. verordening van het eng. parlement in 1662, volgens welke alle geestelijken hunne instemming met de liturgie der hooge bisschoppelijke kerk verklaren of hunne ambten neerleggen moesten; - **unigenĭtus,** m. lat. (van *genĭtus, a, um*, geboren, van *gignĕre*) de eeniggeborene (zoon van God); - **unigenitus-bul** of **bulle-unigenitus,** eene met dat woord beginnende bul of verordening van paus Clemens XI in het jaar 1713 tegen de J a n s e n i s t e n; - **unilábisch,** adj. nw. lat. (*unilabiatus*, vgl. *labĭum*) eenlippig; - **unilateraal,** adj. (vgl. *latus*) eenzijdig, b. v. **unilateraal-contract,** eenzijdig verdrag, waardoor slechts eene partij bij uitsluiting verbonden wordt; vgl. b i l a t e r a a l - c o n t r a c t; - **unilóbisch,** adj. lat. gr. eenlobbig; - **uniloculair** of **uniloculeus,** adj. nw. lat. (van *locŭlus*, plaatsje, vak) Bot. eenvakkig, niet meer dan één vak hebbende.

Unionist enz., z. ond. u n i e.

unipetaal, adj. lat. gr. (vgl. p e t a l o n) één bloemblad hebbende.

unipolair, adj. nw. lat. slechts één pool betreffende (van lichamen, die slechts de ééne soort van elektriciteit geleiden).

unique, adj. fr. (spr. *uniék*; van 't lat. *unĭcus, a, um*) eenig, enkel, alleen in zijne soort, zonder gelijke, uitstekend, zeldzaam, wonderbaar.

unisexuaal, unisexueel, adj. nw. lat. (van *unus, a, um*, en *sexus*, z. ald.) éénslachtig; - **unisŏnus,** m. nw. lat., of it. **unisono** (spr. *u=oe*), n. (v. 't lat. *sonus*, klank, geluid) overeenstemming van tonen, 't samenklinken van twee tonen, voortgebracht door twee of meer instrumenten of stemmen; - *all' unisono*, it. in eenstemmigheid, eenstemmig, gelijkgezind.

Uniteit, f. lat. (*unĭtas*, van *unus, a, um*, een) eenheid, elk ding op zichzelve, eenigheid, eendracht, gelijkvormigheid, overeenstemming; broedergemeente; - **unit,** f. door Kelvin ingevoerde eenheid van energie, door een elektrischen stroom geleverd; zij is gelijk aan één k i l o w a t t u u r (z. a.); - **unitarius,** m. nw. lat. eenheidsbelijder, hij, die slechts een persoon in de godheid aanneemt; vgl. t r i n i t a r i ë r s; - **unitprijs,** m. eenheidsprijs.

unitief, *unītis virĭbus*, z. ond. u n i e.

Unívalven, pl. nw. lat. (van *unus, a, um*, een, en *valva*, d. i. eig. deurvleugel) eenschalige schaaldieren; – **univálvisch,** adj. eenschalig, met éen hulsel, éene schaal; – **univasculair,** adj. Bot. met éen vat, kelk, trechter.

Univérsus, n. lat. (van *univérsus, a, um*, geheel, algemeen) het al of geheel, heelal, de gansche wereld; – **universaal,** lat. (*universālis, e*) of **universeel** (fr. *universel*), adj. het geheel betreffende, aan allen gemeen, algemeen, alomvattend, zonder uitzondering; – **universalen,** pl. secte in N. Amerika, die de eeuwigheid der helsche straffen ontkent; - **universeele erfgenaam,** m. of f. eenige of althans hoofderfgenaam; – **universeel genie,** n. algeest, een geest, die tot alles of althans tot zeer veel talent bezit; – **universeele historie,** f. algemeene, alle volken omvattende geschiedenis, wereldgeschiedenis; – **universeel instrument,** n. astronomisch werktuig om de declinatie en rechte klimming der vaste sterren ook bij dag te vinden; – **universeele katalogus,** m. algemeene lijst; – **universeel lexicon,** n. woordenboek van alle of zeer vele talen; woordenboek over alle of allerlei onderwerpen; – **universeele medicijn,** algemeen geneesmiddel; – **universeel-monstrŭum,** bij de alchemisten een (ingebeeld) vocht, dat alle lichamen kon ontbinden, zonder zelve te veranderen; – **universeele monarchie,** wereldheerschappij; – **universale,** n. algemeene uitschrijving, vorstelijke brief (m a n i f e s t); – **universalia,** of **universaliën,** n. pl. algemeene dingen, voorwerpen enz.; bij de scholastieke wijsgeeren: het algemeene in onze voorstelling, inz. in de geslachten en soorten; – **universaliseeren** (spr. *-zee-*), barb. lat. algemeen maken, veralgemeenen; – **universalisme,** n. kracht of streven om alles te omvatten; inz. leer der albegenadiging, onderstelling, dat Gods genade zich over alle menschen uitstrekt; – **universalist,** m. (fr. *universaliste*) hij, die er naar streeft alles te omvatten; ook verdediger van of geloover aan de algemeenheid van Gods genade; – **universalistisch,** adj. het universalisme verdedigend of huldigend; – **universaliteit,** f. nw. lat. algemeenheid, gezamenlijkheid; alomvattendheid, onbeperktheid; – **universiteit,** f. lat. (*universĭtas*, algemeenheid, gezamenlijkheid; Jur. gemeente, corporatie) eig. eene voor elk toegankelijke (vandaar de naam), hoogere leerschool, hoogeschool, bij ons en elders vaak a k a d e m i e (z. ald.) geheeten; – *universĭtas non delínquit*, Jur. de gezamenlijkheid vergrijpt zich niet, d. i. er bestaat geen vergrijp van de gansche burgermaatschappij; – **universityextension,** f. eng. universiteitsuitbreiding; het verbreiden van kennis omtrent wetenschap en kunst in populairen vorm buiten de hoogeschool om.

univŏcus, a, um, nw. lat., of fr. **univoque** (van *unus, a, um*, een, en *vox*, z. ald.), eenbeteekenend, van eenerlei beteekenis; ook gelijkluidendheid bij verschillenden zin; – **univocātie** (spr. *t=ts*), f. gelijke beteekenis, gelijke benaming.

unmanageable, adj. eng. (spr. *unménnidzjĭbl'*) onhandelbaar, tegenstrevend.

uno actu, lat. in éene (onafgebroken) handeling; – *uno anĭmo*, eensgezind, met dezelfde gemoedsgesteldheid, éen hart en éen zin; – *uno contéxtu*, in éenen samenhang, onafgebroken; – *uno ore*, met éenen mond, eenmondig, eenparig; – *uno tenōre*, in éenen samenhang, in éenen voort.

un (spr. *oen*) *poco*, it. Muz. een weinig, b. v. *un poco allēgro*, een weinig vlug.

untoward, eng. z. e v e n t.

unus, a, um, lat. een, eene; – *unus post altĕrum*, het eene na het andere; – *ad unum* (*omnes*), eig. tot op eenen, d. i. allen zonder uitzondering; – *ab uno disce omnes*, naar éen kunt gij allen beoordeelen; – *unum idémque* of *unum et idem*, lat. een en hetzelfde, hetzelfde, eenerlei.

up, eng. op, boven, het tegengest. van d o w n (z. ald.).

Upanishads, skr. pl. soort verhandelingen of leerboeken bij de oude Indiërs over het wezen der dingen, soms in dialoogvorm.

Upas, z. b o a - o e p a s.

Upâsaka, m., skr. leek, wereldlijk aanhanger van Boeddha; – **upâsikâ,** f. vrouwelijke leek.

Upland-(Georgia), korte Georgia, de kortere en sterkere soort katoen uit het binnenland der noordamerikaansche zuidelijke staten; vgl. s e a i s l a n d.

úpper, eng. opper-, bovenste; – *the upper ten* (*thousand*), in New-York: de allerrijksten (m i l l i o n a i r s), élite; de bovenste voornaamste duizend menschen; de uitdrukking is van den Amerikaan Willis.

Upráwa, f. russ. (eig. gerechtigheid, van *praw*, recht, waar = lat. *probus*, b r a a f) gerecht; – **uprawa blagotschinija,** f. russ. (v. *blagotschinije*, goede orde) politie; – **uprawljájoeschtsji,** m. russ. (v. *uprawljátj*, besturen) bestuurder, huisbestierder, beheerder.

Upstart, m. eng. parvenu, gelukskind.

up to date, eng. op de hoogte van den tijd; ook ultra modern.

Ur, voormalige vochtmaat in Zevenburgen, een emmer = 11,57 L.

ur... (spr. *oer*), in hgd. woorden = oer-, eerst, oorspronkelijk; b. v. **urmensch,** eerste mensch, oorspronkelijke mensch; – **uratoom,** n. gedeelte, waaruit een atoom bestaat; – **urstoff,** oorspronkelijke stof, grondstof, element; – **urwelt,** voorwereld enz.

Uráca of **urráca,** f. port. (spr. *u=oe*; vgl. a r a k) soort van wijn in Indië, palmwijn.

Urăchus, m. gr. (*oerachós*, van *oeron*, pis) Med. blaasband, navelleider; – **ur-akrasie,** f. (vgl. a k r a s i e) slechte pismenging; – **ur-akratie** (spr. *t=ts*), f. (vgl. a k r a t i e) onwillekeurige pisloozing; – **uræmie,** f. vergiftiging van het bloed door zich daarin bevindende pisbestanddeelen.

uralensis, lat. Bot. van 't Uralgebergte.

Urănus, m. (gr. *oeranós*) hemel; Myth. hemelgod, de oudste god, gemaal van G æ a of de aarde enz.; eene door Herschel in 1781 ontdekte planeet, voor de verstverwijderde in ons zonnestelsel gehouden, totdat L e v e r r i e r 's be-

rekeningen in 1846 eene planeet deden ontdekken, die zich op veel grooter afstand om de zon wentelt, en die men N e p t u n u s heeft genoemd; – **Urania,** f. de hemelsche, eene der M u z e n (z. ald.), Astron. een in 1854 door Hind ontdekte asteroïde; – **Uranides,** m. zoon van Uranus, een bijnaam van Saturnus; – **uranikon,** n. het hemelsche, een door v o n H o l b e i n in 1606 te Weenen uitgevonden speeltuig, bestaande uit twee verbonden harpen, welker snaren door toetsen geraakt worden; – **uraniōnen,** pl. hemelschen, zaligen, benaming der oude grieksche goden bij Homerus; - **uraniscus,** m. (gr. *oeraniskos*) kleine hemel, tent- of troonhemel; gewelfde zoldering eener kamer; Med. verhemelte; – **uraniscītis,** f. ontsteking van het verhemelte; – **uraniskorrhaphē** of **uranorrhaphē,** f. naad van het tandvleesch; – **uranisme,** n. (naar Venus Urania, die zonder moeder geboren werd) z. v. a. h o m o s e x u a l i t e i t; – **uranist,** m. man met geslachtelijke neiging tot andere mannen, u r n i n g, z. a.; – **uranium,** n. in 1780 door Klaproth ontdekt enkelvoudig, zeer zwaar en radioactief metallisch lichaam; – **uraniumglimmer,** n. groen glimmer, uit phosphorzuur, uraniumoxyde, koperoxyde (of in plaats daarvan kalkaarde) en water bestaande; – **uraniet,** n. uraniumglimmer, groen glimmer, phosphorzuur uraniumoxyde met water; – **uranographie,** f. hemelbeschrijving, beschrijving van den sterrenhemel; – **uranolatrie,** f. vereering der hemellichamen, een soort van veelgoderij; – **uranologie,** f. hemelkunde, leer van den hemel; – **uranologisch,** adj. de hemelkunde betreffende; – **uranometrie,** f. hemelmeting, meting van plaatsen en afstanden aan den hemel; – **uranométrisch,** adj. hemelmetend; – **uranorāma,** n. hemelzicht (door J a m b o n uitgevonden); – **uranoskoop,** m. hemelkijker, hemelwaarnemer, sterrenkijker, ook door Dr. J. G. Böhm te Praag uitgevonden werktuig; – **uranoskopie,** f. hemelbeschouwing of waarneming; – **uraanpikerts,** n. pikblende, mineraal, dat vele zeldzame aarden en vooral r a d i u m (z. ald.) bevat; het wordt vooral gevonden in Oostenrijk, o. a. te Joachimsthal, waar het tot radium verwerkt wordt.

Urao, n. in Zuid-Amerika z. v. a. t r o n a, z. ond. s o d a.

Urári, n. pijlvergift, een uit plantensappen bereid vergift, waarmede de Indianen in Brazilië hunne pijlen bestrijken.

Urāten (van *oeron*, pis), Chem. piszure zouten; – **urate,** f. z. p o u d r e t t e.

urbaan, adj. lat. (*urbānus, a, um*, van *urbs*, stad) steedsch; beschaafd, welgemanierd; – **Urbānus** of **Urbaan,** m. en **Urbāna,** f. mans- en vr. naam: de beleefde, hoffelijke, beschaafde enz.; – **urbaine,** f. de stedelijke, naam eener vereeniging van huurkoetsiers (te Parijs en in Den Haag); – **Urbanistinnen,** f. pl. nonnen van de Franciskaner-orde, die haren ordesregel van paus Urbanus IV hebben; – **urbaniteit,** f. lat. (*urbanĭtas*) steedsche beschaving, wellevendheid, verfijnde levenswijze; – **urbaniseeren** (spr. *s*=*z*), nw. lat. steedsch, d. i. beschaafd en welgemanierd maken; – **Urbános,** m. pl. sp. (v. *urbano*, steedsch of tot de stad behoorende) tot actieven dienst bestemde stads- of burgersoldaten.

urbi et orbi, lat. z. o r b i s.

Urd, f. oudn. (*Urdhr*, eig. het gewordene, het verledene, v. *verdha*, worden) Myth. eene der N o r n e n, z. ald.

Urdû, perz. z. v. a. k h a k i.

Urēa, f., **ureum,** n. of **uricum,** n. (van 't gr. *oerein*, pissen, *oeron*, pis) pisstof; – **urekchȳsis,** f. Med. uitstorting van pis in het celweefsel; – **urēsis,** f. Med. het pissen; – **uretēres,** pl. (van den sing. *urētēr*), pisleiders; – **uretērisch,** adj. de pisleiders betreffende; – **ureterītis,** f. ontsteking der pisleiders; – **ureterodialȳsis,** f. beleediging, verscheuring van een of van de beide pisleiders; – **ureterolith,** m. steen in de pisleiders; – **ureterolithiăsis,** f. het ontstaan van steenen in de piswegen; – **ureterolȳsis,** f. verlamming der pisleiders; – **urēthra,** f. pisbuis; – **urethraal,** adj. nw. lat. tot de pisbuis behoorende; – **urethralgie,** f. pijn in de pisbuis; – **urethremphráxis,** f. verstopping der pisbuis; – **urethrītis,** f. ontsteking der pisbuis; – **urethroblennorrhœa,** f. slijmvloed der pisbuis; – **urethrophȳma,** n. zwelling in de pisbuis; – **urethrorrhagie,** f. bloeding uit de vaten van de pisbuis; – **urethrorrhœa,** f. vloeiing uit de pisbuis; – **urethrospásmus,** m. kramp in de pisbuis; – **urethrotomie,** f. pisbuissnede, eene kunstbewerking bij den steen in de pisbuis; – **urethrotŏmus,** m. mes tot opening van de pisbuis; – **urētisch,** adj. (gr. *urētikos, ē, on*) de pis betreffende; pisafzettend, pisdrijvend; – **uretika,** pl. pisdrijvende middelen.

Urēdo, f. lat. (van *urēre*, branden) brandend, jeukend uitslag; ook brand in het koren; – *urens*, lat. Bot. brandend; – *urentia* (spr. *t*=*ts*), n. pl. Med. bijtende middelen.

Uresis enz. – **uretisch,** z. ond. u r e a.

Urf, m. arab. (eig. bekend billijk, rechtvaardig, v. *'arafa*, kennen; bekend maken) turk. keizerlijk kabinetsbevel; ook ronde opgebolde tulband.

urgeeren, lat. (*urgēre*) dringen, drijven; aandrijven, sterk op iets staan of aandringen; nadruk daarop leggen, het al te nauw of te gestreng nemen; – **urgént,** adj. dringend, geen uitstel gedoogend; – **urgéntie** (spr. *t*=*ts*), nw. lat., of fr. **urgence** (spr. *uurzjâńs'*), f. dringende nood, noodwendigheid, dringendheid, nooddrang, drang der omstandigheden.

Urhéber, m. dui. eerste ontwerper, oorspronkelijke aanstichter.

Urian of **Herr Urian,** hoogd. (spr. *oeriaan*) schertsende benaming van een weinig geacht of te onpas verschenen mensch; in 't nederduitsch ook duivel.

Urias, f. gr. (v. *oeron*, pis) pisfistel; – **uriăsis,** f. het pissen, waterloozen; – **uricum,** z. u r e a; – **urisch,** adj. piszuur.

Urias, m. hebr. (gr. *Urias*, hebr. *urijjâh*, van *oer*, vlam, vuur, *ôr*, licht) mansnaam: de vlam van Jehovah; – **urias-brief,** voor den overbrenger gevaarlijk, schadelijk of verderfelijk schrijven (naar den brief, dien David aan Joab schreef

en door U r i a s overzond; z. 2 Sam. XI, 14—17); – **Uriel,** m. naam van eenen aartsengel: vlam Gods of de door God verlichte; – **urim en thummim,** hebr. (pl. van *oer*, en van *thôm*, volkomenheid, onschuld) licht en recht, borstlap van den joodschen hoogepriester, uit twaalf edelsteenen of v. a. uit twee beelden bestaande, die op eene ons onbekende wijze als middel tot de godspraken dienden, welke de hoogepriester in gewichtige gevallen deed (*Exod.* 28, 30; 1 *Sam.* 14, 41).

Urine, f. lat. (*urīna*) pis; – *urīna cocta*, gekookte pis, welke de beslissing der ziekte aanwijst of vergezelt; – *u. cruda*, rauwe pis; – *u. purulénta*, etterpis; – *u. rubra*, roode pis; – **urinaal,** n. nw.lat. pisglas; – **urinaat,** n. meststof, bestaande uit drek en pis; – **urineeren,** pissen, wateren, zijn water afslaan; – **urineus,** adj. pisachtig; – **urinoir,** n. fr. pisbak, openbare waterplaats; – **urinezuur,** n. z. v. a. piszuur, dat vrij of gebonden in de urine van menschen en dieren voorkomt.

Urne, urn, f. lat. (*urna*) waterkruik; aschkruik, lijkbus ter bewaring van de asch van een overledene bij de Ouden; vaas tot sieraad; stembus.

Urning, m. z. v. a. u r a n i s t.

Urocēle, f. gr. (v. *oeron*, pis) pisbreuk; – **urochesīe,** f. pisachtige buikloop, pisloozing bij den stoelgang; – **urocœlia,** f. pisbreuk, uitstorting van de pis in het onderlijf; – **urocystis,** f. pisblaas; – **urodochium,** n. pisvat, pisglas; – **urodynīe,** f. pijn op 't water; – **urogenitalia,** pl. n. organen, dienende voor pisbereiding en pisloozing en voor de voortbrenging; – **uroklépsis,** f. het ongemerkt afloopen der urine; – **urokriterium,** n. pisteeken, beoordeeling eener ziekte uit de pis; – **urokrīsis** en **urokritiek,** f. pisonderzoek; – **urokritische teekenen,** ziekte-teekenen, die uit de geloosde pis worden afgeleid; – **urolith,** m. pissteen; – **urolithiăsis,** f. pissteenvorming; – **urolīthisch,** adj. pissteenen betreffende; pissteenzuur; – **urománt,** m. waarzegger uit de pis; – **uromantīe** (spr. *t*=*ts*), f. het waarzeggen uit de pis; – **ur-omphălus,** m. opzwelling van den navel door pis; – **uroplanīe,** f. uitstorting der pis in andere deelen; – **urorrhagīe,** f. sterke pisvloed; – **urorrhæa,** f. onwillekeurige pisloozing, pisvloed; – **uroschĕsis,** f. pisopstopping; – **urōsis,** f. pisziekte; – **uroskoop,** m. piskijker; – **uroskopīe,** f. pisbeschouwing.

Urphēda, urphéde of **urféhde,** f. oudd. (spr. *u*=*oe*; v. *ur*, uit; eig. het uitzijn of ophouden der v e e t e (v e e d e) of vijandschap) zoen, zoeneed, verzekering onder eede van geene wraak te nemen.

Urquelle, f. dui. eerste bron echt bier.

Ursīnus, m. (van 't lat. *ursīnus, a, um*, van *ursus*, beer) mansn.: de beerachtige, de sterke als een beer; – **Ursŭla,** vr.naam: de met berenkracht begaafde; – **Ursuliner-nonnen, Ursulinen,** f. pl. leden eener in de 16de eeuw ter eere van de heilige U r s ŭ l a gestichte vrouwelijke orde, die zich inz. met de opvoeding van jonge meisjes en met de verpleging van zieken bezig hield.

Urticaria, f. nw.lat. (van 't lat. *urtīca*, netel) netelkoorts; – **urticātie** (spr. *t*=*ts*), f. Med. het geeselen met netels, een opwekkingsmiddel bij verlamming en gevoelloosheid der ledematen; – **urticaceën,** pl. netelplanten, een tweezaadlobbige plantenfamilie met 10 geslachten en meer dan 500 soorten, die vooral in de heete luchtstreek thuis behooren en ten deele spinbare vezels leveren; – *urticaefolius, a, um*, lat. Bot. brandnetelbladerig.

Uruku, z. o r l e a n.

Usage, f. fr. (spr. *uzáázj'*), **usance,** f. (spr. *uzáñs'*; van 't lat. *usus*, z. ald.), **usántie** (spr. *t*=*ts*), gebruik, gewoonte; gewoonterecht, handelsgebruik; – *usage du monde*, wereldgebruik, wereldkennis; ook manieren, zeden, toon der groote wereld; – **usance,** of it. **uso** (spr. *oezo*), m. Kmt. wisselgebruik, gewone betalings- of wisseltermijn, termijn van eene maand, eene maand zicht; u s o - w i s s e l, wissel, welks vervaltijd *a uso* bepaald is; – **uso-tarra,** n. door het gebruik vastgestelde t a r r a (z. a.); – *a uso*, it. (spr. *oezo*) of *à usance*, fr. naar het gebruik bij wissels, op gewoon zicht, op gewonen betalingstermijn (van 2 tot 4 weken); – *a uso dóppio*, it. of *à deux usances*, fr. (spr. *adeuzusáñs'*) naar dubbelen betalingstermijn.

Usegopapier, n. japansch papier, bereid uit de vezels van de Wickströmia canescens, dat wel in de plaats van ouwel gebruikt wordt om capsules voor poeders te maken.

Uskoken, pl. serv. (spr. *u*=*oe*; van 't slav. *u*, weg, voort, en *skakáti*, springen, *skok*, sprong) ontsprongenen, voortvluchtigen, slavische bewoners van Bosnië en Servië, die in de 18de eeuw uit het turksch gebied naar de gebergten van Hongarije en de Krain de wijk namen.

usque ad nauseam, lat. z. *nausĕa*.

Usquebah of **usquebaugh,** m. eng. (spr. *uskwibá*; van celtischen oorsprong, woordelijk levenswater, van 't iersch *uisge*, water, en *beatha*, leven; hieruit ontstond door verbastering het woord w h i s k y, z. ald.) kruidenbrandewijn in Ierland, saffraanbrandewijn.

Usta, m. turk. (*oestá*, van 't perz. *oestâd'*, meester) turksch onderofficier bij de Janitsaren; ook titel van de bevoorrechte slavinnen in den harem van den turkschen sultan.

Ustaw, m. grondwet in Servië.

Ustie, f. lat. (*ustĭo*, van *urĕre*, branden) Med. branding, het branden, ook k a u t e r i s a t i e; – **ustuleeren** (lat. *ustulāre*), branden, zengen, roosten; – **ustulātie** (spr. *tie*=*tsie*), f. nw.lat. zenging, roosting.

Usuarius, usucapeeren, usufructeeren enz., z. ond. u s u s.

Usure, f. fr. (lat. *usūra*, pl. *usūrae*, van *uti*, gebruiken, *usus*, gebruik) gebruik, genot, genotgeld, rente, i n t e r e s t; woeker, woekergeld; – *usurae illegĭtimae*, pl. ongeoorloofde renten; – *us. legitĭmae*, geoorloofde, gebruikelijke renten; – *us. prohibĭtae*, verboden renten; – *usurārum usūrae*, pl. rente op rente, interest op interest, woekerrente; – **usurarius,** m. woekeraar; – *usurarĭa pravĭtas*, woekerende gewetenloosheid, ongeoorloofde, strafbare renteneming.

usurpeeren, (lat. *usurpāre*) eig. in 't alg. gebruiken, handhaven, uitoefenen; - iets **usurpeeren,** zich van eene zaak meester maken, haar bemachtigen, overweldigen, zich op eene wederrechtelijke wijze en met geweld iets toeëigenen of aanmatigen, aan zich trekken of in bezit nemen; - **usurpántie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. gewoonte, overgeleverd gebruik; - **usurpātie** (spr. *t=ts*), f. lat. wederrechtelijke of onrechtmatige inbezitneming, toeëigening, bemachtiging of aanmatiging, gewelddadige roof; onwettig bezit; Jur. *usurpatĭo*, inz. afbreking der verjaring; - *usurpatĭo juris*, ongeoorloofde uitoefening van een vreemd en ons niet toekomend recht; - **usurpātor,** m. of fr. **usurpateur** (spr. *uzuur-*), overweldiger, onrechtmatig bezitnemer, troonroover, wederrechtelijk roover van het oppergezag.

Usus, m. lat. (van *utor, usus sum, uti*, gebruiken, zich van eene zaak bedienen) gebruik, gewoonte; - *usus est tyránnus*, sprw.: het gebruik is een tyran of dwingeland; - *usus epanorthotĭcus*, Log. tennuttemaking (vgl. epanorthothisch); - *usus fori*, rechtsgebruik; - *usus loquéndi*, spraakgebruik; - *ad usum*, ten gebruike, ten dienste, ten nutte; - *ad usum* **transfereeren,** z. ond. transfereeren; - *ad pios usus = ad pias causas*, z. onder *causa*; - *ex usu*, uit de gewoonte of het gebruik, door oefening en gewoonte; ook volgens het gebruik, gebruikelijk, nuttig, dienstig; - *in usu* of **usueel** (lat. *usuālis, e*, fr. *usuel*), adj. in gebruik, gewoonlijk, gebruikelijk, naar de gewoonte; - *in usum*, ten gebruike of ten nutte; - *in usum Delphīni*, ten gebruike van den franschen kroonprins of dauphijn opzettelijk gedrukt (eene aanmerking op den titel van de voormalige fransche uitgaven der latijnsche schrijvers, uit welke de aanstootelijke plaatsen in den tekst weggelaten, doch aan het slot bijeengevoegd zijn); - *in usum tirōnum*, ten gebruike der beginners (vgl. tiro); - **usuarius,** m. gebruiknemer, vruchtbruiker; - **usucapeeren** (lat. *usu capĕre*), zich eene zaak uit hoofde van haar lang onafgebroken gebruik of bezit toeëigenen, haar voor zijn eigendom verklaren, het verjaringsrecht uitoefenen; - **usucaptie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *usucapĭo*) Jur. bezitting of verwerving van enkel lichamelijke zaken door verjaringsrecht (vgl. præscriptie); - **ususfructus,** m. (d. i. *usus et fructus*) fr. **usufruit** (spr. *uzufrui*), vruchtgebruik, vruchttrekking van het eigendom van een ander, lijftocht; - **usufructueeren,** nw.lat. het vruchtgebruik trekken of dat geven; - **usus-** of **usufructuarius,** m. (gerechtigd) vruchtbruiker, gebruiker van een vreemd goed.

ut, lat. gelijk, zooals, b. v. *ut infra, ut supra, ut retro* enz., z. *infra* enz.

utan, prep. zweedsch zonder.

ut desint vires, tamen est laudánda volúntas, lat. al ontbreken de krachten, dan is toch de wil te prijzen.

Utensiliën, pl. lat. (*utensilia*, van *utensĭlis, e*, bruikbaar) bruikbaar gereedschap, huis- of kerkgereedschap, huisraad; gereedschappen, werktuigen.

Utĕrus, m. lat. baarmoeder; - *utĕri inflatĭo*, f. Med. opzetting der baarmoeder; - **utĕrien,** adj. (lat. *uterīnus, a, um*) uit éene moeder geboren; van de zijde der moeder; - *uterīni* (scil. *fratres*), pl. Jur. kinderen van éene moeder, lijfelijke broeders en zusters van moederszijde; - **uterina,** n. pl. nw.lat. middelen tegen baarmoederziekten; - **uterinaal,** adj. tot de baarmoeder behoorende.

utĭle, n. lat. (van *utĭlis, e*, bruikbaar, te gebruiken, van *uti*, gebruiken) het nuttige, bruikbare, nut, gewin, voordeel; - *utĭle dulci*, het nuttige met het aangename (paren); - *utĭlĭter* acceptteeren, als bruikbaar aannemen; - **utiliteit,** f. (lat. *utilĭtas*) bruikbaarheid, aanwendbaarheid; nuttigheid, nut, voordeel; - *utilĭtas privāta*, bijzonder of eigen nut; - *ut. publĭca*, openbaar nut of voordeel, algemeen of 's lands welzijn; - **utiliseeren** (spr. *s=z*), nw.lat. (fr. *utiliser*) ten nutte maken, aanwenden, gebruiken; - **utilisātie** (spr. *-za-tsie*), f. tenuttemaking, aanwending, gebruikmaking tot nut of voordeel; - **utilitáris,** m. nw.lat. (fr. *utilitaire*) aanhanger der nuttigheid of van het algemeen nuttige; iemand die alleen op het nut of de schade let, die handelingen alleen naar het nut of het voordeel beoordeelt; - **utilitarisme,** n. stelsel der nuttigheid of van het algemeen nuttige, een door J. Bentham gegronde staatsleer, volgens welke het algemeen belang zooveel mogelijk den voorrang moet hebben boven bestaande rechten en wetten.

utĭnam, lat. och of! och of God gave! 't ware te wenschen, dat enz.

ut infra, lat. z. *infra*.

uti possidētis, lat. zooals gij bezit (diplomatieke formule, beteekenende den oogenblikkelijken toestand van het bezit van twee oorlogvoerende partijen).

Utopia, n. gr. (van *oe*, niet, en *tŏpos*, oord, plaats) nergensland, nergenshuizen; luilekkerland, denkbeeldig, in werkelijkheid niet bestaand land, dat voorgesteld wordt als wèl bestaande, teneinde verkeerde toestanden en instellingen in onze maatschappij des te scherper te doen uitkomen (het eerst door Thomas Morus in 1516 beschreven en benoemd); - **utópisch,** adj. nergenshuizig, ingebeeld; - **utopist,** m. iemand, die zich met onuitvoerbare verbeteringsplannen bezighoudt.

Utralist, z. v. a. latitudinaris (z. ald.).

Utraquisten, m. pl. nw.lat. gematigde partij der Hussieten, die het gebruik van het Avondmaal onder de beide gedaanten (*sub utrāque specĭe*) verlangden (in tegenst. met *sub una specĭe*, z. ond. species).

ut, re, mi, fa, sol, la, si, de in Italië, Frankrijk en ook hier te lande gebruikelijke benaming van de tonen der diatonische toonladder. (Deze lettergrepen, bij welke de zevende eerst later gevoegd is, heeten de guidonische syllaben, naar den italiaanschen Benedictijnermonnik Guido, Aretinus, in de 11de eeuw, die ze uit het volgend katholiek kerkgezang nam, waarin de heilige Johannes, als pa-

troon der zangers, tegen de heeschheid of schorheid wordt aangeroepen:

Ut quéant laxis Re-sonāre fibris
Mi-ra gestōrum Fa-mūli Tuōrum,
S o l ve pollūti La-bĭi reātum
Sancte Joannes!

d. i. opdat uwe dienaren met verruimde borst uwe groote daden kunnen bezingen, o delg de schuld der ontwijde lippen uit, heilige Johannes!).

ut retro, lat. z. *retro*.

Utricŭlus, m., pl. **utricŭli,** lat. (verklw. van *uter*, lederen flesch of zak) lederen waterfleschjes; sapvaatjes der planten; - *utriculatus, a, um*, lat. Bot. blaasachtig.

utriusque, lat. (gen. van *uterque*, beide) van beide; - *utriusque juris doctor*, doctor in de beide (d. i. het kanonieke en het romeinsche) rechten.

Utsjítel, m. russ. (spr. *u=oe*; van *œtsjitj*, onderwijzen) huisleeraar, opvoeder, hofmeester in Rusland.

ut supra, lat. z. *supra*.

Uvĕa, f. nw.lat. (*uvĕa*, scil. *membrāna*, v. *uva*, druif) Med. druivevliesje in het oog; - **uvŭla,** f. eig. druifje, huig; - **uvulítis,** f. ontsteking van de huig.

Uwarowiet, m. in Siberië ontdekte groene, chromiumhoudende granaat, naar den russ. minister U w a r o v genoemd.

Uxmal, stad van ruïnes in den mexicaanschen staat Yucatan, afkomstig van de vroegere indiaansche bewoners, die tot de meest grootsche bouwwerken op aarde behooren.

uxor, f. lat. huisvrouw, gade, echtgenoot; - *cum uxōre*, met de vrouw, benevens de gade; - *uxorĭo nomĭne*, in naam der huisvrouw; - **uxoricida,** m. nw.lat. moordenaar zijner vrouw, vrouwenmoorder; - **uxoriëus,** adj. nw.lat. (*uxoriōsus*) al te zeer aan zijne vrouw gehecht, aan haar te zeer onderworpen; - **uxorium,** n. lat. geldboete, die vroeger te Rome betaald werd door hen, die, tot huwbare jaren gekomen zijnde, niet trouwden.

Uyeu (spr. *oeïkoe*), gegiste drank op de Antillen, uit aardappelen en stroop of suikerriet.

Uzaltun (spr. *u=oe*), vroegere rekenmunt in perz. Georgië = $^1/_{100}$ toman of $5^1/_2$ à 6 centen.

V.

V, als romeinsch getalteeken = 5; in rom. opschriften en op rom. gedenkpenningen bekleedt het de plaats van de woorden: *vale, veteranus, vir, vivus, vixit, victoria, votum* enz. (z. die woorden), en van de eigennamen *Valerius* en *Vitellius*; ook van V o l t (z. a.); ook afkorting van *versus* en *verte*, z. ald.; - *Va.* = Virginia, in Noord-Amerika; - *V. A.* = *votre altesse*, fr. (spr. *wottraltéss'*) Uwe Hoogheid; in de El. = Volt-Ampère; - *V. A. R.* = *votre altesse royale* (spr. *-roajaal'*), Uwe Koninklijke Hoogheid; - *V. C.*, z. *vostro conto*; - *v. c.*, z. *verbi causa* en *v. g.* = *verbi gratia*, ond. v e r b u m; - *V. C. F.* = *vivat, crescat, floreat* (z. o. *vivat*); - *v. D.*, z. *volente Deo*; - *V. D. M.*, z. *verbi divini minister*, ond. v e r b u m; - *Verm.* en *Vt.* = Vermont, in Noord-Amerika; - *V. R.* = Victoria-regina (koningin Victoria); - *V. R. I.* = Victoria regina imperātrix (koningin-keizerin Victoria); - *V. S. A.* = Vereen. Stat. v. (Noord)-Amerika; - *V. T.* of *vet. Test.*, z. *vetust Testamentum*; - *vid.*, afkort. van *vide* en *videatur*; - *viz.*, z. *videlicet*; - *v°.* = *verso*, op de keerrug- of achterzijde (van het blad); - *vol.*, z. v o l u m e n; - *v. s.*, z. *volti subito*; - *vdt*, of *vt.*, z. *vidit*, ond. *vide*; - *v. v.*, z. *vice versa*; - *V* (als chemisch teeken), = vanadium; - *V*, als muntteeken en wel op oude fr. munten: Amiens; op lombardisch-venetiaansche: Venetië; op savooische: Vercelli.

va, fr. eig. ga! of het ga, het zij zoo, het gelde! uitdrukking der spelers, wanneer zij geld op eene kaart zetten; - *va banque* (spr. *-bank'*), het geldt de bank! - *va banque* s p e l e n, alles op het spel zetten; - *va tout* (spr. *-toe*), het gaat om al het op 't spel gezette geld, om alles te gelijk, om den ganschen pot.

Va, z. w a.

vaag, z. v a g u e.

Vaas, z. ond. *vas*.

vacant, vacantie, vacatuur, z. ond. v a c e e r e n.

vaccetto, it. (spr. *watsjétto*) Muz. gematigd, matig snel.

Vaccine, f. nw.lat. (*vaccīna*, scil. *variŏla*, van het lat. *vaccīnus, a, um*, van de koe, *vacca*) koepok; koepokinenting, entstof, ook inspuiting tegen pest (vaccinum antipestosum) tegen tering (vaccinum antituberculosum) enz.; - **vaccinedwang,** m. verplichting om zich te laten inenten; - **vaccineeren,** de koepokken inenten; - **vaccinateur,** m. fr. koepokinenter; - **vaccinātie** (spr. *t=ts*), f. nw. lat. koepokinenting, inenting der koepokken (door J e n n e r op het einde der 18de eeuw uitgevonden); - **parc vaccinogène,** f. plaats, waar de entstof direct van het kalf kan genomen worden; - **vaccinoïde,** f. lat.-gr. valsche of onechte koepok, windpok.

vaccinifolius, a, um, lat. Bot. boschbesbladerig.

vaceeren, lat. (*vacāre*) openstaan, onvervuld zijn; - **vaceerend,** adj. ambteloos, diensteloos, openstaand; - *vacat*, het ontbreekt, is er niet of is onbezet; - **vacánt,** adj. (lat. *vácans*) openstaand, onbezet, onvervuld, onbekleed, ledig, open; als subst. ledige bladzijde achter den titel; - **vacántie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. (it. *vacanza*, fr. *vacance*) opengevallen plaats, ook rusttijd, beroepsvrijheid, opschorting der werkzaamheden; - **vacantiekaart,** f. spoorkaart tegen afzonderlijk

tarief in den vacantietijd; – **vacātie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*vacatĭo*) bevrijding of het vrijzijn van eene verplichting, opbrengst enz.; ook arbeid of tijd (door rechtspersonen of andere ambtenaren) aan iets besteed; – **vacatiegeld,** n. loon of salaris van een ambtenaar voor bewezen dienst of besteden tijd; – **vacatuur,** f. nw.lat. of **vacature,** fr. openvalling van een post, het onbezet of open zijn van een ambt of een bediening.

Vache, f. fr. (spr. *wasj'*; v. 't lat. *vacca*) eig. koe; koehuid, koeleder; vandaar met leder overtrokken reiskoffer; met leder bekleede mand of bergplaats op koetsen en reiswagens; – **vacherie,** f. (spr. *wasj'rie*) koestal.

vacilleeren, lat. (*vacillāre*) wankelen, waggelen; wankelmoedig, dobberend of besluiteloos zijn; – *vacillánte*, it. (spr. *watsjiel-*) Muz. onzeker, weifelend; – **vacillātie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*vacillatĭo*) het wankelen, waggelen, onbestendigheid, besluiteloosheid.

Vacŭum, n. lat. (van *vacŭus, a, um,* ledig) ledige ruimte, het ledig, ijdel; luchtledigheid, inz. boven den kwikzilverspiegel in de barometerbuis, ook v a c ŭ u m T o r r i c e l l i ā n u m of T o r r i c e l l i 's l u c h t l e d i g genoemd; – **vacuumbuis,** f. ook crookesche, geisslersche, hittorffsche buis enz. geheeten, z. g e i s s l e r s c h e b u i s; – **vacuumbuislicht,** n. een elektr. lamp, waarvan de lichtboog luchtdicht is ingesloten, Moore-licht; – **vacuum-cleaner,** m. lat. eng. stofzuigmachine; – **vacuum-rem,** f. zuigrem; – **vacŭum-toestel** of **vacŭum-pan,** f. verdampingspan, toestel voor het snelle verdampen in eene ruimte, waar de lucht verdund is, inz. in suikerfabrieken; – **vacueeren,** z. v. a. e v a c u e e r e n (z. ald.); – **vacuïst,** m. nw.lat. wie een ledige ruimte in de natuur aanneemt; ook de waarnemer van het v a c u u m bij machines enz.; – **vacuïteit,** f. lat. (*vacuĭtas*) ledigheid, ijlheid, het ledig zijn; nietigheid, ijdelheid; – **Vacūna,** f. bij de oude Sabijnen: godin der rust en ontspanning, aan wie de landman na volbrachten veldarbeid offerde; ook godin van den lediggang en de luiheid; – **vacunaliën,** pl. (lat. *Vacunalĭa*) rustfeesten, ter eere van die godin in December gevierd; – **vacuōlen,** pl. lat. holten in de geleimassa van sommige mikroskopische organismen.

Vade, f. fr. (van 't lat. *vade*, ga! imperatief van *vadĕre*, gaan; vgl. *va*) inzet bij het spel; werkaandeel; – **vademēcum,** n. nw.lat. (van 't lat. *vade mecum*, d. i. ga met mij!) voorwerp, dat men steeds bij zich draagt, inz. een zakboek, een boek met dagelijks bruikbare zaken, met snedige gezegden, anecdoten, liederen enz.; – *vade in pace*, eig. ga in vrede; een monniken-kerker.

Vadem, samengetrokken **vaâm,** nederl. (eng. *fathom*, hoogd. *faden*; eig. dat, waarmede men v a t t e n, binden kan; oudtijds bij ons, evenals thans in 't hoogd. draad, touw) zooveel als men met wijd uitgestrekte armen omvatten, bereiken kan; lengtemaat van 6 amsterdamsche voeten = 1,6987 meter.

Vademecum, z. ond. v a d e.

Vadimonium, n. lat. (van *vas*, genit. *vadis*, borg) Jur. borgtocht, beloofde verschijning voor het gerecht; – *vadimonĭi desertĭo*, f. het verzuimen daarvan.

vae, lat. wee! ach! – *vae mihi!* wee mij! o, ik ongelukkige! – *vae misĕro!* wee den ellendige! – *vae soli!* wee hem, die aan zijn lot is overgelaten! – *vae victis!* wee den overwonnenen!

Vagīna, f. lat. scheede; Anat. moederscheede; – **vaginaal,** adj. nw.lat. tot de moederscheede behoorende; – **vaginaalkogel,** m. rond vetkaarsje met medicament, dienende om in de scheede gebracht te worden, globulus vaginalis, suppositorium vaginale; – **vaginapōren,** pl. buis- of pijpkoralen, bij welke eene nauwe buis in eene wijdere steekt.

vague, adj. (fr. *vague*; van 't lat. *vagus, a, um*) v a a g, onbepaald, onbegrensd; wijdloopig; inzonderheid onbepaald, onduidelijk, weifelend in uitdrukking; Pict, dat lichte en aangename karakter, die toon van lucht en nevel, welke aan de voorwerpen een zekere geheimzinnigheid geeft; – *in vago*, lat. onbepaald, in het wild; – **vageeren,** lat. (*vagāri*) omzwerven, ronddolen, landloopen; – **vagánt,** m. (*vágans*) rondzwerver; gauwdief; – **vagánten,** m. pl. in de middeleeuwen en wel sedert de 12de eeuw, rondtrekkende scholieren en zangers, die in latijnsche liederen (v a g a n t e n - l i e d e r e n) de liefde, den wijn en de gezelligheid bezongen, eerst in Frankrijk, vervolgens ook in Engeland en Duitschland optraden en aan de hoven der bisschoppen en abten een gastvrij onthaal en belooning zochten; zij werden ook G o l i a r d e n geheeten, naar een ondersteld bisschop Golias, als den stichter hunner orde; – **vágabond,** m. lat. (*vagabúndus*, fr. *vagabónd*) zwerver, landlooper, iemand zonder bepaald verblijf of beroep; – **vagabondeeren** (fr. *vagabonder*), als landlooper rondzwerven; – **vagabondage,** f. (spr. *-dáázj'*) landlooperij; – **vagrant,** eng. (spr. *weegrent*) z. v. a. v a g a n t.

Vaill., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor F. Le Vaillant (gest. 1825).

Vaisselle, f. fr. (spr. *wessèll'*; provenç. *vaysela, vayselha*, v. lat. *vascella*, pl. v. *vascellum*, klein vat; van het lat. *vas*, genit. *vasis*, vat) vaatwerk, tafelgereedschap, schotels en borden, inz. van zilver.

Vakia, wakea of **wakih,** f. arab. (*wakîyat*) rekenmunt in Abessinië enz.; ook gewicht van ongeveer 28 gram.

Val, 1) voor-indisch gewicht tot het wegen der piasters en gouden dukaten = $^1/_{40}$ t o l a (z. ald.).

Val, 2) f. siciliaansch (fr. *val*, m., it. *valle*, f., van 't lat. *vallis*, f.) dal; het eiland Sicilië bestaat uit 3 *valli* of dalen: Val di Mazzāra, Val di Demŏna en Val di Noto.

Val., bij diernamen afkorting voor Achille Valenciennes, den medewerker van Cuvier (gest. 1864).

Vala, f. oudn. zieneres, tooveres.

valábel, adj. fr. (*valable*, van *valoir* = lat. *valēre*, gelden) geldig, geldig in rechten, rechtsgeldig; aannemelijk, gegrond, b.v. eene verontschuldiging; van goed allooi (van munten).

vale ! lat. (imperatief van *valēre*, gezond zijn, sterk zijn, gelden enz., z. v a l e e r e n) eig. wees gezond! vaarwel! - *valēte !* vaart wel! ook *bene valēte !* afscheidswensch in brieven enz., door de pausen in den vorm van een monogram onder hunne bullen gezet; - **valediceeren** (lat. *valedicēre*), vaarwel zeggen, afscheid nemen; - **valedictie** (spr. *t=s*), f. nw.lat. het afscheid nemen, afscheidsrede; - **Válentijn,** mansn. (bedorven tot V e l t e n): de sterke, krachtige, machtige; - **Válentijns-dag,** m. de 14de Februari, in Engeland en Schotland de dag, waarop de jonge lieden aan 't voorwerp hunner genegenheid (in dat geval de Valentina) minnebrieven, zinrijke gedichten en geschenken, v a l e n t i n e s genaamd, toezonden (een door de Noormannen ingevoerd gebruik); - **Valentijns-ziekte,** f. vallende ziekte (e p i l e p s i e), S t. V i t u s d a n s (z. ond. V e i t), omdat de heilige V a l e n t i n u s (St. V e l t e n) daarbij als helper werd aangeroepen; - **Valentiniānen,** m. pl. gnostische secte, aanhangers van het zinrijke stelsel van den Alexandrijner V a l e n t i n u s in de 2de eeuw; - **Valerius** en **Valeriānus,** mansnamen, **Valeria,** vr.naam: de sterke, veelvermogende; - **valeriaan,** f. (lat. *valeriāna*, hgd. *baldrian*) m. kattekruid, een plantengeslacht met onderscheiden soorten; - **valeriaan-wortel,** m. krampstillend middel.

valeeren, lat. (*valēre*; vgl. *vale*) gelden, waard zijn; - **valentie,** f. Chem. waardigheid, gezegd van de elementen; - **valor,** m. nw.lat. (it. *valóre*) of **valeur,** f. fr. waarde, gehalte, geldigheid eener muntspecie; - *valor extrinsēcus*, uiterlijke waarde eener munt; - *v. instrinsēcus*, hare innerlijke waarde; - *valeur en attente*, fr. (spr. *-añ attáñt'*) of *valeur en recouvrement*, fr. (spr. *-añ r'koewr'-máñ*) in wisselzaken: waarde in afwachting; - *ad valōrem*, naar de waarde; - *valeur reçue*, de waarde ontvangen, waarde genoten (op wissels); - *valeur recue comptant*, fr. (spr. *-koñtáñ*) de waarde in gereed geld of in contanten genoten; - *valeur en marchandises* (spr. *-añ marsjañdiéz'*), waarde in goederen; - **valorimeter,** m. waardemeter; - **valúta,** f. it. (spr. *u=oe*) waarde; muntvoet; inz. wisselwaarde, wisselbedrag; - **valuteeren** (it. *valutáre*), ook **valueeren, valveeren** (uit het fr. *valuer*, vgl. e v a l v e e r e n), schatten, waardeeren, de waarde eener munt aanslaan; - **valvātie, valuātie** (spr. beide *t=ts*), f. (fr. *evaluation*) schatting, waardeering, waardebepaling eener munt; - **valvatie-tabél,** waardelijst, waarde-overzicht, inz. van muntsoorten.

Valencia's, pl. (spr. *c=s*) sp. duurzame winterstoffen, naar de stad Valencia in Spanje genoemd.

Valenciennes, pl. fr. (spr. *walañsjeñ'*) allerlei soort van kant, inz. smalle, naar de gelijknamige stad in Fransch-Vlaanderen genoemd.

Valerianus, Valerius, Valeria, valeriaan, z. ond. *vale*.

Vales, pl. sp. (van den sing. *vale*, schuldbekentenis, staatsschuldbrief, van *valer*, gelden, waard zijn = *valēre*) spaansch papieren geld, oorspr. assignatiën of aanwijzingen op de uit Amerika te ontvangen zilver-piasters.

Valet, m. fr. (spr. *walè*; v. 't oudfr. *vaslet*, *varlet*, edelknaap; mid.lat. *varoletus*, *varletus*, voor *vassus*, dienstman; z. v a z a l) dienaar, bediende, knecht; boer in het kaartspel; ook ijzeren stang of veer ter sluiting of dichtvalling van sommige deuren, deurgewicht; - **valet de chambre** (spr. *-sjáñbr'*), kamerdienaar; bij de vroegere Fransche koningen vaak tevens dichter; - **valetaille,** f. (spr. *wal'tálj'*) gezamenlijke bedienden, bediendenvolkje of -pak (in verachtelijken zin).

valete, z. ond. *vale*.

Valetudinaris, m. lat. (van *valetūdo*, gezondheidstoestand, lichaamsgesteldheid) of **valetudinair,** een ziekelijke, sukkelende, iemand, wien het op den duur aan gezondheid en kracht ontbreekt; - **valetudinarium,** n. ziekenhuis.

Valeur, z. ond. v a l e e r e n; - **Valhalla,** z. W a l h a l l a; - **vali,** z. w a l i 2); - **valide sultane,** z. s u l t a n e enz.

valide, adj. lat. (*valĭdus, a, um*, eig. gezond, sterk, krachtig, van *valēre*, z. *vale*, en v a l e e r e n) geldig, rechtsgeldig, geldig in rechten; - - **validiteit,** f. nw.lat. geldigheid, rechtsgeldigheid eener zaak; - **valideeren,** nw.lat. (fr. *valider*) geldig of geldend maken, bevestigen, bekrachtigen; Kmt. geldig zijn, voor goede betaling gelden; - **validātie** (spr. *t=ts*), f. op wissels: geldigverklaring, geldigmaking, erkenning, goedkeuring, aanneming, acceptatie; - **validol,** n. naam van een middel tegen zeeziekte.

Valies, n. (fr. *valise*, it. *valigia*, hoogd. *felleisen*, mid.lat. *valleqia*; van v e l = lat. *vellus*, waarvan het gemaakt wordt) mantelzak, langwerpige lederen reiszak.

Valinga, z. w a l i n g a; - **Valkyriën,** z. W a l k y r i ë n.

Valkyrie(n), zie W a l k u r e n enz.

Vallātie (spr. *t=ts*), f. nw.lat. omwalling, verschansing.

Vallisneria, f. nw.lat. (naar den in 1730 te Padua gestorven natuurkenner V a l l i s n i é r i) eene zuid-europeesch plantengeslacht, omvat kleine, stengellooze waterplanten, waarvan sommige soorten merkwaardig zijn wegens hare eigenaardige wijze van bevruchting.

Vallota, f. bolgewas, afkomstig van de Kaapkolonie, met mooie bloemen, bij ons gemakkelijk te kweeken.

valueeren, valuta, valuteeren, z. ond. v a l e e r e n.

valva, f., pl. *valvae*, lat. deurvleugel, slagdeur; Bot. schaal, klep, lob, blad der bloemscheede; - *valva seminālis*, zaadlob; - *ad valvas curiae*, aan de deuren van het raadhuis; - *ad valvas ecclesiae* of *templi*, aan de deuren der kerk; - **valvāta,** f. soort van zoetwaterschelpdieren; - *valvŭlae*, f. pl. lat. (van den sing. *valva*) Anat. klapvliezen; ook in de plantkunde: klapvliezen; - *valvŭlae intestinăles*, klapvliezen der ingewanden.

Valvassoren, pl. naam voor de leden der lagere ridderschap in Opper-Italië in de middeleeuwen.

Valvatie, valveeren, z. onder v a l e e r e n.

valvulae, z. ond. *valva*.

Vámpyr, vampir of **vampier,** m. (it. *vampíro,* fr. *vampire,* serv. *wámpir*) in het volksgeloof van Z. O. Europa: geest van een overledene, die des nachts uit zijn graf stijgt en den menschen het bloed uitzuigt; N. H. bloedzuiger, de groote zuid-amerik. vledermuis, waarvan men vroeger meende, dat zij slapende menschen het bloed uitzoog; - **vampyrisme,** n. het overdreven aderlaten.

Vanadium, n. (van *Vanadîs,* d. i. godin der Wanen, bijnaam van Freya) in ijzer- en looderts gevonden, op chromium gelijkend metaal, door Del Rio in 1801 en door Sefstrom in 1830 ontdekt; - **vanadiniet,** n. mineraal, bestaande uit natuurlijk vanadiumzuur looderts.

Vandalen enz., z. W a n d a l e n.

Vanen, zie W a n e n.

Vanille, f. fr. (spr. *waniélj*; van 't sp. *vainilla,* d. i. eig. kleine peul, omdat de zaadkorrels in kleine peulen vervat zijn; van *vaina* = lat. *vagīna,* scheede, hulsel, peul) plantengeslacht der orchideeën, bestaande uit hoogklimmende planten, in ongeveer 20 soorten in alle tropische landen voorkomende, in het bijz. *v. planifolia Andr.,* een oost- en west-indisch gewas, en de peulvormige zaadhulsels daarvan, die aan dranken en spijzen een bijzonderen geur geven; - **vanilline,** f. vanillestof, door Tiemann en Haarmann uit de c o n i f e r i n e (uit naaldhout verkregen stof) fabriekmatig gewonnen surrogaat voor de natuurlijke vanille.

Vaniloquéntie (spr. *t*=*ts*), f. lat. (*vaniloquentĭa,* van *vanus, a, um,* ledig, ijdel, en *loqui,* spreken) pralerij, snoeverij; - **vaniteit,** f. (lat. *vanĭtas*) ijdelheid, nietigheid, inbeelding, opgeblazenheid; - *vanĭtas vanitātum,* ijdelheid der ijdelheden, d. i. het is alles ijdel; spreekw. naar Pred. Sal. 1, 2; - **vaniteits-stuk,** bloem- of vruchtschilderij; oude benaming voor een zoogenaamd stilleven; - **vanity fair,** f. markt der ijdelheid, gevleugeld woord, ontleend aan Bunyan's „The pilgrim progress"; ook wel spottender wijze gebruikt voor f a n c y - f a i r (z. ald.).

vanteeren, fr. (*vanter,* provenç. *vantar,* it. *vantare,* mid. lat. *vanitāre,* v. 't lat. *vanus,* ijdel, *vanitas,* ijdelheid) pralen, roemen, snoeven, pochen; - **vanterie,** f. snoeverij, grootspraak; - **vanteur,** m. snoever, praler.

Vapeurs, f. pl. fr. (van den sing. *la vapeur* = lat. *vapor,* m. damp) winden, oprispingen, spanningen in den buik en daaruit voortkomende kwade luimen, grillen, flauwten, inz. der vrouwen; vgl. h y s t e r i s c h en h y p o c h o n d r i s c h; ook z. v. a. s p l e e n; ook een soort fijne m o u s s e l i n e; - **vaporeeren,** lat. (*vaporāre*) dampen, vervliegen; - **vaporātie** (spr. *t*=*ts*), f. z. v. a. e v a p o r a t i e; - **vaporiméter,** n. nw. lat. dampmeter, een werktuig ter bepaling van het alkoholgehalte van vloeistoffen uit de spankracht der dampen; - **vaporisateur,** m. fr. verdamper, een kleine blaaspijp om welriekende en luchtzuiverende vloeistoffen te vervluchtigen, s p r a y (z. ald.); - **vaporisātie** (spr. *-za-tsie*), f. nw. lat. verdamping, vervluchtiging, overgang tot damp; - **vaporiseeren** (fr. *vaporiser*), door verdamping vervluchtigen; - **vaporeus,** adj. lat. (*vaporōsus, a, um*) vol dampen; aan v a p e u r s onderhevig.

Vaquĕros, pl. sp. naam van een nomadisch levenden volksstam in Spaansch Asturie; ook boeren- of planterssigaren (uit Havana).

Vara, 1) f. sp. (vgl. 't lat. *vara,* dwarshout) in 't algemeen roede, staf; el, voormalige lengtemaat in Spanje = 0,836 M.; in Portugal = 1,1 M.

Vara, 2) f. noor. Myth. de negende van de twaalf godinnen der Scandinaviërs; zij had het opzicht over de geloften.

Varding, m. lijflandsche rekenmunt = 3 centen.

Varec, m. (fr. *varec, varech,* van 't arab. *warak,* boomblad, loof; perz. *barg*) z. s o d a.

Vare, legiōnes redde, lat. Varus, geef mij mijne legioenen terug! (uitroep van Augustus na de nederlaag van Varus in Germanië).

Varénne, f. fr. voormalige graanmaat in Savoye = 22,4 L.

Vari of **wari,** n. goudgewicht op het eiland Madagascar = 1,3 gram.

Varia, m. pl. lat. (v. *varĭus, a, um,* menigvuldig, verscheiden) gemengde zaken, allerlei, velerlei; - *per varĭos casūs, per tot discrimĭna rērum,* door menigerlei lotgevallen, door zooveel gevaarvolle tijden (een vers uit Virgilius); - **varieeren** (lat. *variāre*), afwisselen, veranderen; onderscheiden zijn, afwijken, ontaarden; onstandvastig zijn, weifelen; - **variëteit,** f. (lat. *variĕtas*) verscheidenheid, verschillende soort, afwijking, speel- of basterdsoort van dieren en planten; - **variābel,** adj. (later lat. *variabĭlis,* fr. *variable*) veranderlijk, afwisselend, onbestendig; - **variabiliteit,** f. nw. lat. veranderlijkheid, onbestendigheid; eigenschap der organismen om te veranderen en daardoor nieuwe soorten te vormen; - **variánte,** f., pl. **variánten** (lat. *variántes* of *varĭae lectiōnes*), verschillende lezingen van een tekst; - **variātie** (spr. *t*=*ts*), f. (lat. *variatĭo*) verandering, afwijking, verscheidenheid; Muz. telkens veranderde herhaling van een eenvoudig muziekstuk door ontbinding der tonen, aangebrachte sieraden enz., waar tusschendoor bestendig de grondmelodie klinkt, vandaar ook in het algemeen: v a r i a t i e s o p h e t z e l f d e t h e m a (it. *variazióne*); Phys. afwisseling, ongelijkheid, veranderlijkheid b. v. in den stand van den barometer, der magneetnaald enz.; Astr. onregelmatigheden in den loop der maan; - *con variazióni,* it. Muz. met veranderingen in de hoofdwijs; - **variatie-kompas,** afwijkingskompas, z. v. a. d e c l i n a t o r i u m; - **variatie-rekening,** f. afdeeling der hoogere wiskunde; - *variatĭo* (*variĕtas*) *delĕctat,* lat. verscheidenheid behaagt, afwisseling baart genoegen, verandering van spijs doet eten; - *variété theater,* n. tooneelvoorstelling met zeer afwisselend programma; ieder nummer heeft een afzonderlijk karakter; soort c a f é c h a n t a n t; - *variáto,* it. veranderd; - *ne variĕtur,* lat. opdat er niets aan veranderd worde (op acten enz.); - **variōrum,** pl. (bij verkorting voor *cum notis variōrum scriptōrum,* d. i

met aanteekeningen van verschillende schrijvers) benaming van de nederlandsche uitgaven der klassieke schrijvers, met verschillende lezingen en aanmerkingen van onderscheidene uitleggers; – *varium et mutabile*, lat. iets veranderlijks en wispelturigs (gezegde van Virgilius, inz. op de vrouw toegepast).

Varicéllen, z. ond. v a r i o l e n; – **varicocele, varicositeit** enz., z. onder v a r i x.

varieëren, variëteit, z. ond. v a r i a.

Varinas, f. varinische rooktabak (naar de amerikaansche stad V a r i n a s in Venezuela.

Variólen, pl. nw. lat. (*variŏlae*, v. 't lat. *varius, a, um*, menigvuldig, bont; fr. *la petite vérole*, sp. *viruela*) pokken, kinderpokken; – **varioleus,** adj. nw. lat. pokkig, op pokken gelijkende; – **varioloïden,** pl. gewijzigde pokken, eene afwijking der echte, inz. bij vroeger ingeënte personen; – **varicellen,** pl. valsche pokken, windpokken, waterpokken; – **variolith,** m. lat. gr. poksteen, eene soort van donkergroene steen met vlekken, gelijk aan die der pokken; ook eene soort van veldspaat.

Variorum, z. ond. v a r i a.

Varix, pl. **varices,** f. lat. aderspat, door tegennatuurlijke uitzetting eener ader ontstaan; – **varicositeit,** f. nw. lat. aderspattigheid, het voorhanden zijn van aderspatten; – **varicocēle,** f. lat.-gr. Med. aderbreuk, aderspattige opzetting der aderen van den balzak, van den bijbal, van de zaadstreng en van den zaadbal; – **varicomphălus,** m. aderbreuk aan den navel.

Varna, f. skr. kleur, kaste.

Varnaccio, m. it. (spr. *-nátsjo*) smakelijke witte wijn op 't eiland Sardinië.

varrōnisch, varroniaansch, adj. Litt. wat op V a r r o betrekking heeft, aan V a r r o behoort, b. v. v a r r o n i s c h e b l ij s p e l e n, de 21 blijspelen van Plautus, die door V a r r o zijn bijeengezameld; – v a r r o n i s c h e é p o q u e, Varro's tijdrekening van Rome's stichting, waarbij die geplaatst wordt in het 3de jaar der 6de o l y m p i a d e of 753 jaren vóór Christus; – v a r r o n i s c h e s a t i r e, de menippeesche satire van Varro.

Varsebálie, f. nederl. Mar. balie (kuip, tobbe), waarin vleesch, spek, visch enz. ververscht wordt, ook vuilebras geheeten; ook: varensgast, die met dit werk belast is.

Varsity, f. (afkorting van „university") eng. wedstrijd tusschen studenten, b. v. roei-varsity, schaak-varsity.

Varsovienne, f. fr. (spr. *warsowjèn'*; v. *Varsovie*, Warschau) poolsche volksdans.

Vartīas, m. pl. voor-indische monniken, kloosterbroeders.

Vartœbets, m. pl. armenische monniken, plaatsvervangers der bisschoppen of zelve bisschoppen en godsdienst-leeraars.

varus, a, um, lat. dwars, schuin; inz. scheefbeenig, krombeenig; – **varus,** 1) m. afkorting voor *pes varus*, horrelvoet.

Varus, 2) m. nw. lat., pl. **vari,** Med. kleine, harde en roodachtige puistjes of knobbeltjes in het gelaat van jonge menschen van vurig gestel, venusbloemen.

vas, n. lat. (genit. *vasis*) vat; pl. *vasa*, vaten, aderen; schuif- of trekladen; – *vas electiōnis*, Theol. uitverkoren vat; – *vasa chylifĕra*, pl. Med. chijlvaten, melksapvaten; ook Bot. chijlvaten der planten, z. l y m p h v a t e n; – *v. sacra*, heilige vaten tot kerkelijk gebruik, heilige vaten; – *v. spermatĭca*, Bot. zaadvaten der bloemen enz.; – **vascŭlum,** m. klein vat, ader; – **vascularisatie,** f. (spr. *-za-tsie*) vaatvorming; – **vasculeus,** adj. nw. lat. vol vaten, vaatrijk, vol klieren; – **vaas,** f. fr. (*vase*, m. spr. *waaz'*) v a a s, vat, pronkvat, kunstige bloempot; inz. leemen vat uit de oudheid; – **vasomotorische zenuwen,** de bloedvaten bewegend, d. w. z. beurtelings vernauwend en verwijdend.

Vasal, z. v a z a l.

Vasculum enz., **vaas,** z. ond. *vas*.

Vaseline, f. lat. *adeps petroleï*, ook o z o k e r i n e of k o s m o l i n e, bij de destillatie van petroleum, eveneens uit paraffine-olie en ozokeriet verkregen product, dat als volkomen reukelooze en vetvrije, aan ranzigworden niet onderhevige stof in de pharmacie en de industrie veel gebruikt wordt; – **vasogeen,** n., **vasoliment,** n. preparaat van oleïne, paraffine en spiritueuze ammonia.

Vat, n. (van v a t t e n, b e v a t t e n) in Nederland benaming in het metrieke stelsel van de fransche h e c t o l i t r e voor natte waren = 100 nederl. kannen; het oude vat wijn van 4 okshoofden was = 9,3132–; het vat traan van 12 steekkan = 2,3283–; het vat zout = 1,8389–; het vat melk = 9,2935–; het vat olijfolie = 8,695 nederl. vaten of hectoliters.

Vatel, m. voormalige zoutmaat in Lotharingen = $^1/_{16}$ m u i d (z. ald.); ook: kok, naar Vatel, den hotelmeester van Condé, die zulk een conscientiëus kok was.

Vātes, m. lat. ziener, dichter.

Vaticaan, m. (it. *vaticāno*) pauselijk paleis en hof te Rome op den Vaticaanschen berg (lat. *mons Vaticānus*); ook pauselijke regeering zelve, z. v. a. *curia romana*, z. ald.; vandaar: b l i k s e m v a n h e t v a t i c a a n, pauselijke banvloek; – **vaticaansch,** adj. tot het vaticaan behoorende, dat betreffende of daarin aanwezig, b. v. v a t i c a a n s c h e A p o l l o, v a t i c a a n s c h e b i b l i o t h e e k enz.; – **vaticaansch concilie,** twintigste algemeene kerkvergadering, gehouden van 8 Dec. 1868—20 Oct. 1870, waarop het leerstuk der pauselijke onfeilbaarheid als dogma werd aangenomen.

vaticineeren, lat. (*vaticinări*, v. *vates*, waarzegger, profeet) waarzeggen, voorzeggen, voorspellen; – **vaticinium,** n., pl. **vaticinia,** waarzeggerijen; voorspellingen, voorzeggingen.

va tout, z. ond. *va*.

Vauch., bij botanische benamingen afk. van J. P. E. Vaucher (gest. 1841).

Vaucluse, f. fr. (spr. *woklúúz'*; van 't lat. *vallis clausa*, it. *val chiusa*, d. i. gesloten dal) bron bij 't gelijknamig dorp in 't fransche arrondissement Avignon, beroemd geworden door den dichter Petrarcha en zijne geliefde Laura.

Vaudeville, f. fr. (spr. *wod'wiél*; bedorven uit

Vau of *Val ke Vire*, d. i. het V i r e - d a l in beneden-Normandië, waar in het einde der 14de eeuw Olivier Basselin vroolijke drinkliederen dichtte) volkslied met refrein, straatlied; klein tooneelstuk met ingevoegde liedjes naar bekende zangwijzen; luchtig blijspelletje met eenvoudige intrigue, dat men dikwijls aan een degelijk tooneelstuk laat voorafgaan, ook wel op een ernstig stuk laat volgen; – **vaudevillist,** m. dichter van v a u d e v i l l e s.

Vaurien, m. fr. (spr. *wo-rjèñ*; ontstaan uit *vaut-rien*, deugt niets; van *valoir*, gelden, waard zijn enz.) deugniet, losbol, doeniet.

V a u - v a u, zie w o u w - w o u w.

Vauxhall, n. eng. (spr. *wókshâl*) vroeger dorp bij Londen (naar de eigenares Jane V a u x in 1615 genoemd), later groote, prachtige lusttuin bij Londen op het einde der 18de eeuw, verzamelplaats tot openbare vermakelijkheden in warme zomernachten onder fraaie verlichting, muziek enz.; ook in het algemeen avondpartij met illuminatie, vuurwerk enz.

Vazal, m. mid. lat. (*vasállus*, *vassallus*, fr. en eng. *vassal*; v. celt. oorspr. wallisch *gwasawl*, dienen, *gwâs*, jong man, dienaar, mid. lat. *vassus*; vgl. v a l e t) leenman, leendrager, dienstman; in 't algemeen ondergeschikte; – **vasallagium,** n. dienst of leenplicht, leeneed.

vazelen, barg. valsch spelen.

Veal, n. kalfsvleesch; – **vealsteak,** m. eng. (spr. *wielsteek*) kalfsstuk, geroosterd of gebraden stuk kalfsvleesch.

Vectis, m. lat. hefboom, ijzeren koevoet; werktuig bij het t r e p a n e e r e n; ook lat. benaming van het engelsche eiland Wight; – **vector,** m. lat. eig. wat draagt, vervoert; voerman; reiziger; ook: grootheid, die behalve dat ze door afmetingen en getalwaarde bepaald wordt ook een zekere richting heeft; richtingsgrootheid; – *radius vector*, z. r a d i u s.

Veda, m., gew. pl. **de veda's,** sanskr. *vêda*, eig. kennis, wetenschap, verklaring, uitlegging enz., van *vid*, weten) oudste deel der voor-indische letterkunde, dat zich door taal en inhoud aanmerkelijk van de latere sanskritliteratuur onderscheidt; zij bestaat uit drie trappen, n.l. m a n - t r a (heilige spreuken), b r â h m a n a (godgeleerdheid) en s o e t r a (draad of band), welke men in de 4 deelen der veda: R i k, S a m a n, J a d s j o e s en A t h a r v a n, telkens terugvindt. Zij bevat gebeden, lofzangen en aanroepingen aan de goden alsmede godsdienstige en zedekundige voorschriften, mythen en wijsgeerige beschouwingen; – **vêdânta,** f. vedawijsbegeerte; – **vedisch,** adj. uit, in of van de Veda's.

vederēmo, it. wij zullen zien.

Vedétte, f. fr. (van het it. *vedétta*, wacht, wachttoren, v. *vedēre* = lat. *vidēre*, zien; vgl. v e g - g h i a) ruiterwacht, rondgaande schildwacht te paard; ook schilderhuis op den wal eener vesting; – **vedúte,** f. it. (*vedúta*, spr. *u=oe*) gezicht, inzicht, stad- en landtafereel (z. v. a. p r o s - p e c t).

veeberen, barg. schrijven.

Veede, z. v e e t e.

Veelvraat, m. (hoogd. *vielfrasz*; niet van v e e l v r e t e n, maar bedorven van het finsch *fiälfras*, d. i. rots- of bergbeer) marterachtig zoogdier in de noordelijke landen.

Veem, f. (hgd. *fehme*, oudd. *feme*, *veme*, ook *feim*, oorspr. straf, dan strafgericht) eig. afgesloten plaats, waar gerecht gehouden wordt, rechtbank en rechtplaats; bloedban of geheime rechtbank in Westfalen in de middeleeuwen (z. W e s t p h a a l s c h g e r i c h t); de gezamenlijke rechters heetten v e e m r e c h t e r s; ook elk onderling verbonden gezelschap.

Veete of **veede** (hoogd. *fehde*, deensch *feide*, eng. *feud*, mid. lat. *faide*, *feida*; verwant aan v e c h t e n), gevecht, strijd, vijandelijkheden tusschen bijzondere personen, inz. ten tijde van het vuistrecht; wrok, haat, vijandschap enz.; – **veedebrief,** m. uitdagingsbrief; – **veedeloos,** adj. veilig voor veede (van eene plaats gezegd); vgl. u r p h e d a.

Vega, f. sp. (port. *veiga*, van 't arab. *bak'âh*, lage plaats, waar het water stil staat, *bakâ*, hoog en wijd openliggend land) vruchtbare, kunstmatig besproeide vlakte.

vegeteeren, nw. lat. (van 't lat. *vegĕtus*, *a*, *um*, wakker, bezield, *vegetāre*, kracht geven, bezielen) als plant leven, een plantenleven leiden, als het ware ingeworteld en werkeloos leven, enkel het leven hebben zonder meer; – **vegetabiliën,** pl. planten, gewassen; plantenspijzen; – **vegetabilisch,** adj. plantaardig, tot de planten behoorende; – v e g e t a b i l i s c h a l k a l i, plantenloogzout, z. k a l i; – v e g e t a b i l i s c h l e v e n, plantenleven; – v e g e t a b i l i s c h e s p ij z e n, plantenspijzen, moeskruiden; – *regnum vegetabĭle*, n. plantenrijk; – **vegetabiliteit,** f. plantennatuur, eigenaardigheid der planten – **vegetariër,** m. iemand, die uitsluitend plantaardig voedsel eet, zooals reeds de N a z i r æ ë r s (z. a.) en o. a. Seneca; – **vegetarianisme,** n. uitsluitende voeding met plantaardige stoffen; – **vegetarisch,** d. i. voor vegetariërs, bijv. een vegetarisch hotel, waar geen vleeschspijzen genuttigd worden; – **vegetātie** (spr. *tie=tsie*), f. (*vegetatĭo*) planten-wasdom, plantenleven; ook woekering in of aan lichaamsdeelen, bijv. *adenoïde vegetaties*, z. a.; – **vegetatief,** adj. groeiend, wassend; kracht en leven gevend; – **vegĕto-animālisch,** adj. tegelijk dieren- en plantennatuur bezittende; – **vegeto-minerālisch,** adj. te gelijk delfstoffelijke en plantennatuur hebbende; - **vegeto-minerale zeep,** f. zeepsoort, uit minerale alkali en zuivere olijfolie vervaardigd.

Vegghia of **veglia** (spr. *wélja*), f. it. eig. het waken; = fr. *veille*, *veillee*, provenç. *velha*, van 't lat. *vigilĭa*, werkw., lat. *vigilāre*, it. *vegliáre*, fr. *veiller*, waken) avondtijd, vooravond (van een feest); ook avondgezelschap.

vehemént, adj. lat. (*vehĕmens*) hevig, heftig, geweldig, vurig, hartstochtelijk, onstuimig, stormachtig; – **veheméntie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *vehementĭa*) hevigheid, geweld; ijver, drift, onstuimigheid.

Vehikel, n. lat. (*vehicŭlum*, van *vehĕre*, dragen, voeren, vervoeren) voertuig, toevoermiddel, ge-

legenheids- of bezorgingsmiddel, hulpmiddel om iets naar zijne bestemming te voeren; Med. vormgevend middel, niet geneeskrachtige stof, waarbij men sterke artsenijen in geringe hoeveelheid mengt, om de massa, den vorm enz. er van te veranderen.

Veille, f. fr. (spr. *wèlj'*; van lat. *vigilia*, het waken, nachtelijke viering; vgl. v i g i l i ë n) vooravond.

Veilleuse, f. fr. (spr. *weljéúz'*; v. *veiller*, waken) nachtlampje, dat tevens dient om iets warm te houden; ook klein rustbed.

Veine, f. fr. (van lat. *vena*, z. a.) ader; geluk in het spel.

Veit, nw. lat. **Vitus**, m. (= G u i d o, z. ald.) mansn.: inz. naam van een heilige, vandaar de V e i t s d a n s of St. V i t u s d a n s (*chorēa sancti Viti*), n e u r o s e met zulke menigvuldige bewegingen en trekkingen der ledematen, dat de daarmede behepte (vooral jeugdige menschen) het voorkomen van een dansende heeft. In 1274 was deze kwaal door geheel Duitschland epidemisch en de lijders deden bedevaarten naar den heiligen V e i t, patroon van het klooster C o r b e i (z. ook b a l l i s m e).

Vejovis of **Vedi-jovis** (een verbogen naamval van *Vedius*), m. rom. Myth. een der namen van Pluto; naam van Jupiter als kind, of van Jupiter Anxur, die bij de Volscen werd aangebeden.

vel, lat. of; - *vel quasi*, of ongeveer zoo, of zoo iets dergelijks.

Velaccierre, f. it. (spr. *welatsjēre*) vaartuig op de Middellandsche Zee met 3 masten (aan den voorsten het razeil, aan de andere latijnsch zeil).

Velajét, n. meestal (verbasterd) **vilajét**, arab. (v. *weli*, helper, overste; vgl. w a l i l) turksche provincie, gebied van een stadhouder.

Veldspaat, n. naam van een groep sterk verspreide delfstoffen, die een belangrijk deel aan de samenstelling der aardkorst nemen en bestaan uit silicaten van aluminium en van een alkalimetaal of aardalkalimetaal.

Veleda, z. V e l l e d a.

veleeren, lat. (*velāre*) omhullen, bedekken; - **velamént**, n. lat. (*velaméntum* of *velānum*; van *velāre*, bedekken) eig. al wat tot dekking gebruikt wordt; voorwendsel, schijngrond; belooning van een kunstenaar; - **velarium**, n. lat. (*velum* = zeil) linnen gordijn, dat in een vertrek met bovenlicht, vooral in tentoonstellingszalen, het licht moet temperen; dikwijls heeft het hier alleen een decoratieve bedoeling; bij ruimten zonder dak, bijv. voor feesten in zuidelijke landen, dient het tot beschutting tegen de zonnestralen; pl. **velariën**, ook zeil- of vlaggedoeken aan de touwen, die de verschillende masten verbinden.

Velijn of **velijnpapier**, n. (fr. *velin*, nw. lat. *charta vitulīna*, van 't lat. *vitŭlus*, fr. *veau*, oudfr. *veel*, van 't lat. *vitellus*, verklw. van *vitŭlus*, kalf, dus eig. perkament van kalfsleer; vgl. v e l o t) perkamentpapier, fijn en glad papier, op het beste perkament gelijkende; velijn is ook wel naam van fijn en zacht perkament.

Veliten, m. pl. lat. (*velĭtes*, van den sing. *vēles*) licht gewapende soldaten.

Vellēda, of **Velēda**, f. (vgl. het oudnoordsche V a l a) oud-germaansche priesteres en waarzegster uit het volk der Bructeren in de eerste eeuw vóor Christus, wier uitspraken voor orakelen gehouden werden. Zij woonde aan den oever der Lippe in een hoogen toren, zonder zich zelve te laten zien en werd ten slotte waarschijnlijk naar Rome gevoerd, waar zij in gevangenschap stierf.

velle et nolle, het willen en niet willen; - **velleïteit**, f. nw. lat. (fr. *velléité*) kracht- en werkeloos willen, halve wil, die zonder uitwerking blijft.

Vellejānum (*senatus-consultum*), n. lat. Vellejanisch (d. i. van den consul Cajus V e l l e j u s Tutor afkomstig) raadsbesluit, verbod van den vrouwen-borgtocht.

Vellon, m. sp. (spr. *weljóón*, v. *vello* = lat. *villus*, wolhaar) eig. afgeschoren schapewol, vacht; dan: kopergeld (naar men wil, omdat op de oude kopermunten een schaap gestempeld was); juister evenwel als omvorming van *billon*, z. b i l j o e n; vgl. p l a t a.

Velociteit, f. lat. (*velocĭtas*, van *velox*, snel) snelheid; - *velóce*, *con velocitá*, it. (spr. *-tsje*, *-tsjitá*) Muz. gezwind, snel, vluchtig; - *velocíssimo* (spr. *-tsjies-*), Muz. zeer gezwind; - **velocifère**, f. fr. fransche snelwagen, ijlkoets, zeer gemakkelijke en snelrijdende wagen met lage raden; - **velocipède** of **velo**, f. rijwiel, wieler, fiets, door den Engelschman Knight uitgevonden voertuig met drie of twee achter elkander loopende raderen, dat met de voeten in zeer snelle beweging gebracht wordt; vgl. d r a i s i n e; - **velocipedeeren**, wielrijden; - **velocipedist**, m. wielrijder; - **velodroom**, n. (overdekte) wielerbaan, rijwielschool.

Velot, n. fr. (spr. *weló*; van *veau*, oudfr. *veel*; vgl. v e l ij n) perkament van de huid van ongeboren kalveren.

Velours, n. fr. (spr. *w'lóér*; v. 't oudfr. *velous*, *villuse*, met ingeschoven *r*, van 't lat. *villōsus*, harig, ruig) fluweel; - *velours de coton*, katoenfluweel; - *velours satiné*, atlasfluweel; - **veloursteapijten**, pl. tapijten met nabootsing van fluweelweefsels; - **veloutine**, f. licht soort fluweel; ook aan beide zijden bedrukte katoenen stof; ook blanketsel uit rijstemeel en bismuth; - **velouteeren** (fr. *velouter*), fluweelachtig bewerken; - **veloutoire**, m. (spr. *w'loetoár'*) fluweelpenseel, penseelvormige borstel om gladgeworden plaatsen op olieschilderijen ruw te maken.

Velpel, n., **felpel**, **felp** of **fulp**, naam van een soort fluweel.

Velte, f. fr. oudfransche vochtmaat, ook s e t i e r geheeten.

Velten, mansn., bedorven uit V a l e n t ij n (z. ald.).

Velum, n. lat. zeil, sluier; voorhangsel of bedekking van verschillende voorwerpen in de Kath. kerk; ook naam van een witte zijden sjaal, welke de priester om de schouders draagt; - *velum palatīnum*, Anat. het weeke verhemelte.

Velvantine, f. fr. eene te Amiens vervaardigde stof.

Vélveret, velvet, velveteen (spr. *-tien*), n. eng. (van *velvet*, fluweel, oud-eng. *velouette*, mid. lat. *velluëtum*, *vellūtum*; vgl. v e l o u r s) zware fluweelachtige katoenen stof, soort van m a n c h e s t e r.

vena, f., pl. *venae*, lat. ader, die het bloed naar het hart voert, in tegenst. met a r t e r i e; – *vena poëtica*, dichterlijke ader, dichterkracht; – **veneus**, adj. (lat. *venōsus, a, um*) uit of van de aderen; – **venæsectie** (spr. *t=s*), f. (lat. *venae sectio*, vgl. s e c e e r e n) aderlating; – *venosus, a, um*, lat. Bot. geaderd.

venaal, adj. lat. (*venālis, e*) veil, te koop, te bekomen; omkoopbaar; – v e n a l e w a a r d e, verkoopprijs, loopende prijs; – **venaliteit**, f. (lat. *venalĭtas*) verkoopbaarheid, veilheid, omkoopbaarheid.

Venæsectie, z. ond. *vena*.

Venātie (spr. *t=ts*), f. lat. (*venatio*, van *venāri*, jagen) het jagen, jacht; – **venatōrisch**, adj. (lat. *venatorius*) de jacht of de jagers betreffende, daartoe behoorende.

Vendange, f. fr. (spr. *wañdâñzj'*; provenç. *vendanha*, v. 't lat. *vindemia*) wijnoogst; – **vendémiaire** of **vindemiaire**, f. fr. (spr. *wande-mièr'*, en *weñd-*; van 't lat. *vindemia*) wijnmaand, eerste maand in den kalender der eerste fransche republiek, van 22 September tot 21 October.

Vendétta, f. it. (v. 't lat. *vindicta*, wraak) bloedwraak, doodelijke haat en vijandschap, waarin vroeger geheele familiën, inz. op Corsica, leefden, ten gevolge van een eersten moord.

Vendīdad, n. beter: **vidēvdāt**, een afdeeling van 't z e n d a v e s t a (z.ald.), die het burgerlijke en tevens het kerkelijke wetboek van het zendvolk bevat; - **vendidad-sāde**(van *zâdah*, geboren,zoon), tot liturgische oogmerken in een boekdeel samengevoegde verzameling der drie zendboeken Y a ç n a, V i s p e r e d en V e n d i d a d.

Véndita, f. it. (v. 't lat. en it. *vendĕre*, verkoopen) eig. verkoop; verkoopplaats, marktplaats; vergaderplaats (loge) der Carbonari, ook v e n t a; – *alta vendita*, opperloge der Carbonari; – **vendíte**, f. voddenmarkt; – **vendítie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*venditio*) verkooping, verkoop; – **venditeeren** (lat. *venditāre*), ten verkoop aanbieden, veil hebben, veilen; ook hoog verheffen, opvijzelen, roemen, aanprijzen; – **vendu**, oudfr. (*vendue*, spr. *wañdú'*) of **vente**, f. fr. (spr. *wañt'*) verkooping, vervreemding voor geld; – **vendutie**, f. verkooping bij opbod, publieke verkoop (vooral in Ned. O. Indië); – **venduhouder**, m. iemand die vendutie houdt, zijn goederen verkoopt; – **vendukantoor**, n. plaats, waar gelegenheid gegeven wordt tot het houden van venduties; – **vendumeester**, m. beambte aan wien het toezicht over den verkoop van goederen is opgedragen.

Vendredi, m. fr. (spr. *wandr'di*; van 't lat. *Vĕnĕris dies*, venusdag) Vrijdag.

Venedienne, f. fr. (spr. *wenedjeñ'*) fijne soort van g r o s d e T o u r s.

Veneficus, m. lat. (van *venēnum*, vergift) giftmenger; - **venefica**, f. giftmengster; - **veneficium**, n. giftmenging, vergiftiging.

venereeren, lat. (*venerāri*) vereeren, eerbiedigen, eerbied betoonen, zeer hoogachten; – **venerābel**, adj. (lat. *venerabĭlis, e*) eerwaardig, vereerens- of eerbiedwaardig; – het **venerabile**, het hoogwaardige in de r. kath. kerk, de ter vereering voorgehouden gewijde hostie; – **venerātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *veneratio*) vereering, eerbiediging, eerbied.

Venerie, f. fr. (van *véner* = lat. *venāri*, jagen, ter jacht gaan) jagerij, jachtwezen, jacht; jagershof, gebouw, waar de officieren en de geheele vorstelijke jachtstoet huisvesten; – **veneur**, fr. jager.

veneriek, venerisch, z. ond. V e n u s.

veneus, *venosus* z. ond. *vena*.

venia, f. lat. oogluiking, verlof, vergiffenis, kwijtschelding; – *cum venia*, met verlof; – *bona venia* of *cum bona venia*, met goedgunstig verlof of toestemming; – *sit venia verbo*, woordelijk: aan 't woord zij verlof, verschooning (gegeven); men veroorlove de uitdrukking, of: 't zij met verlof gezegd; – *venia aetātis*, gerechtelijke inschikkelijkheid omtrent den ouderdom, jarenkwijtschelding, het meerderjarigverklaren van iemand, die den gewonen, bij de wet bepaalden leeftijd nog niet bereikt heeft; – *veniam aetātis* b e k o m e n, vóor den tijd meerderjarig verklaard worden; – *venia concionándi*, verlof om te prediken, kanselrecht; – *venia docendi* of *legéndi*, verlof om te onderwijzen of voorlezing en te houden aan hoogescholen; – *veniam petimus damusque vicissim*, wij vragen verlof en geven het ook; – **veniēel**, adj. (lat. *veniālis, e*, fr. *véniel*) vergeeflijk, kwijt te schelden.

veni creātor spirĭtis, lat. (van *venīre*, komen) kom, Scheppergeest; o kom, Heilige Geest! een met deze woorden beginnend oud kerkgezang; – *veniat*, hij kome; als subst. **veniat**, n. gerechtelijke dagvaarding; – *veni, vidi, vici*, ik kwam, zag en overwon: gezegde van Cæsar, toen hij op koning Pharnaces bij Zela in Pontus zeer snel de overwinning behaalde.

Venitienne, f. fr. (spr. *weni-sjènn'*) venetiaansch lied der gondeliers.

Venkel, f. specerijgewas, welks zaden bij de toebereiding van vleeschspijzen of als toekruid bij groenten, die in het zuur worden ingemaakt (b. v. augurken) dienen.

Vennoot, veennoot, veinnoot, m. z. v. a. v e e m g e n o o t (z. v e e m), medewerker; deelgenoot, medehandelaar; – **vennootschap**, f. handelsgemeenschap, handelsgezelschap.

Vent., bij botanische benamingen afk. voor E. P. Ventenat (gest. 1805).

Venta, f. sp. (eig. verkoop, verkoopplaats, van *vendér* = lat. *vendĕre*, verkoopen) spaansche herberg, eenzaam liggende herberg aan den grooten weg; z. ook v e n d i t a; – **ventarilla**, f. (spr. *- riélja*) kleine herberg van dien aard.

Ventarólen, pl. it. (*ventaróla*, *ventarnóla*, spr. *went-*; van *vento* = lat. *ventus*, wind) windwijzers, weerhanen; ook plaatsen tot koelhouding van spijzen en dranken, ijskelders.

venter, m. lat. buik, onderlijf; Jur. zwangere

buik, zwangere vrouw, nog ongeboren lichaamsvrucht; vandaar *curātor ventris*, voogd, die te voren over een nog niet geboren kind (na 's vaders dood) wordt benoemd; – **ventraal,** adj. op den buik betrekking hebbende, daartoe behoorende of dien betreffende; – *ventricosus, a, um,* lat. Bot. buikig; – **ventricŭlus,** m. (verklw. v. *venter*) maag; – *ventricŭli cordis,* hartkamers; – **ulcus ventricŭli,** maagzweer; – **ventriloquéntie** (spr. *tie=tsie*), f. nw. lat. het buikspreken; – **ventriloquist,** m. buikspreker.

Ventiel, n. (mid.lat. *ventīle,* van 't lat. *ventus,* wind) eig. lucht- of windklep, mechanisch toestel om den toegang voor lucht, gassen, dampen, vloeistoffen enz. te sluiten en te openen, aan horens, orgelpijpen, stoomketels, luchtbanden enz.; – **ventileeren,** lat. (*ventilāre*) eig, luchten, lucht aanwuiven; zorgen dat voortdurend versche lucht toestroomt; Jur. oneig. iets rijpelijk overleggen, van alle kanten beschouwen, onderzoeken, ziften, schiften; gerechtelijk behandelen; – **ventilātie** (spr. *tie= tsie*), f. (lat. *ventilatĭo*) eig. het luchten, luchtvernieuwing of -verversching; zifting, schifting, het nauwkeurig onderzoek, uitvoerige uiteenzetting; ook schatting der goederen, die men deelen wil; – **ventilātor,** m. luchttrekker, windvang, windinlater, windrad, toestel om lucht weg te zuigen en in te drijven, in het algemeen om lucht en andere gassen in beweging te brengen en te verwijderen, inz. toestel, waardoor voortdurend versche lucht wordt aangevoerd; – **schroefventilator,** elektrisch bewogen sneldraaiende ventilator in den vorm van een schroef; – **ventilogium,** n. lat.-gr. windwijzer, weerhaan; – **ventōse,** m. fr. (spr. *wañtooz'*) windmaand, 9de maand in den voorm. kalender der fransche republiek van den 19den Februari tot den 20sten Maart; – **ventouse,** f. (spr. *wañtóéz'*) lucht- of trekgat; Chir. kop, laatkop.

Ventjager, m. nederl. Mar. vaartuig, dat, langs de schepen varende, eetwaren, drank enz. uitvent en dikwijls gestolen touw, zeildoek, ijzer enz. in betaling aanneemt; ook haringjager, licht vaartuig, dat de eerstgevangen haring binnenbrengt.

ventre bleu, fr. (spr. *wañtr-*), *ventre-saint-gris* (spr. *-séñgri*), te drommel! alle duivels! sakkerloot! enz.

Ventriculus, ventriloquentie enz., z. ond. *venter.*

Venus, f. lat. (genit. *Venĕris*) Myth. de aanvallige godin der schoonheid en liefde, bij de Grieken A p h r o d i t e, de dochter van Zeus en moeder van Amor: oneig. zinnelijke liefde, schoonheid en aanvalligheid; ook wellust, onkuischheid; verder: naar haar genoemde planeet, de naaste bij de zon na Mercurius, morgen- en avondster; Chem. koper; – de V e n u s v a n M e d ĭ c i s of m e d i c e e s c h e V e n u s, de schoonste voorstelling van de godin Venus, een van de grootste meesterstukken der oude beeldhouwkunst, dat zich in de kunstkamer der groothertogen van Florence uit de familie der M e d i c e ë r s of het huis van M e d i c i bevond; – d e V e n u s v a n M i l o, een ander standbeeld van groote schoonheid, in 1826 te M i l o ontdekt door fransche zeelieden en thans in het museum van het Louvre te Parijs; – **Venus vulgivăga,** lat. (van *vulgus,* volk, gemeen, en *vagāri,* rondzwerven) of gr. **Pandēmos,** gemeene rondloopende wellust, allemans-Venus, straathoer; – **venérisch** of **veneriek,** adj. (van 't lat. *venerĕus, a, um,* Venus, of de liefde betreffende enz.) wellustziek, met de v e n u s z i e k t e (s i p h y l i s) besmet, tot de venusziekte behoorende, daaruit voortkomende, s i p h y l i t i s c h; – **venerische ziekte, venusziekte, venuskwaal,** f. besmettelijke ziekte, het gevolg van een onreinen vleeschelijken omgang, ook wel aangeboren, als een der ouders venerisch is, bij de Franschen ook m a l d e N a p l e s (z. ald.) geheeten, s i p h y l i s; – **venusbal,** m. zandbal, zeker venerisch gezwel aan de teelballen; – **venusberg,** m. Anat. voorste gedeelte van het schaambeen; bij de c h i r o m a n t e n de vleezige verhevenheid in de hand onder den duim; volgens de Duitsche sage een berg, waarin „Vrouw Venus" met vorstelijke hofhouding leefde en waarin zij menschen trachtte te lokken, die ten koste hunner zaligheid aldaar een leven van genot en vreugde leidden (Tannhäuser); – **venushaar,** n. vrouwenhaar, eene plant (*Polytrichum commūne* L.); – **venusheuvel,** z. v. a. v e n u s b e r g; – **venusschelp,** porseleinschelp; – **venus-vliegenknip,** z. v. a. d i o n æ a (z. ald.); – **venuliet,** m. nw.lat. versteende venusschelpen.

venúst, adj. lat. (*venŭstus, a, um*) schoon, bekoorlijk, aanvallig; – *venŭstas,* f. schoonheid, aanvalligheid.

verabuseeren (zich), nederl.-fr. z. v. a. z i c h a b u s e e r e n.

veraccijzen of **veraccijnzen,** nederl.-lat. (vgl. a c c ij s) belasting opleggen, met accijs bezwaren; den accijs betalen.

veraccordeeren, nederl.-fr. (vgl. a c c o o r d) bepalen, voorwaarden maken, een vergelijk treffen.

Veraciteit, f. nw.lat. (van 't lat. *verax,* genit. *verācis,* waarachtig) waarachtigheid, oprechtheid, geloofwaardigheid.

veradoniseeren, nederl.-gr. optooien, opsmukken, zoo schoon als een A d o n i s (z. ald.) maken.

vera incessu patuit dea, lat. haar gang doet haar kennen als een echte godin (gezegde van Virgilius betreffende Venus).

veralimenteeren, nederl.-lat. z. a l i m e n t e e r e n.

Veránda, f. (eng. *veranda,* en dit het naast van 't port. *varanda,* sp. *baranda,* verklw. *barandilla,* maleisch *bâranda, boeranda,* sanskr. *waranda,* hindost. en perz. *bar-âmadah,* van 't perz. *bar,* op, opwaarts, en *âmadah,* gekomen, van *âmadan,* komen) open voorzaal of zomerpriëel langs een huis; in 't alg. vooruitgebouwd, open gedeelte van een huis.

Veraskoop, f. soort photographietoestel.

verassureeren, nederl.-fr. z. v. a. a s s u r e e r e n, a s s e c u r e e r e n, z. ald.

Verātrum, n. lat. nieskruid; – **veratrine,** (of s a b a d i l l ī n e, waarvan het een hoofdbestanddeel is) een bijzondere plantvormende stof, uit het sabadilzaad of nieskruid (*Verātrum sabadilla*) verkregen.

verauctioneeren, nederl.-lat. z. onder a u c t i e.

Verba, verbaal enz., z. ond. v e r b u m.

verbarricadeeren, nederl.-fr. (vgl. b a r r i c a d e) versperren.

Verbēna, f. (lat. *verbenāca*; daarentegen *verbēna*, heilige tak van laurier-, olijf- en myrteboomen) ijzerkruid, een plantengeslacht met verschillende soorten; bij de oude Romeinen loof, dat bij de godsdienstplechtigheden gebruikt en, evenals bij de Grieken, ook als geneeskrachtige plant hoog geschat werd.

verbereeren, lat. (*verberāre*, v. *verber*, n. geesel) geeselen, slaan, afrossen; schokken, 'doen trillen; – **verberātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *verberatio*) eig. geeseling, ranseling; luchtschudding, luchtgolving, door het geluid veroorzaakt.

verbi causa, z. ond. v e r b u m.

Verbum, n., pl. **verba,** lat. woord; inz. Gram. werkwoord, tijdwoord, het w o o r d bij uitnemendheid; het v e r b u m is of onovergankelijk, zonder voorwerp (i n t r a n s i t i v u m, n e u t r u m), b. v. ik slaap, óf overgankelijk (t r a n s i t i v u m), b. v. ik prijs, en staat, wanneer het tot de laatste soort behoort, óf in den bedrijvenden vorm, als bedrijvend werkwoord (a c t i v u m), b. v. ik prijs u, óf in den lijdenden vorm, als lijdend werkwoord (p a s s i v u m), b. v. gij wordt geprezen; bijsoorten van het transitivum zijn: het terugwerkende of wederkeerende (r e f l e x i v u m), b. v. ik verheug mij, en het wederzijds werkende of wederkeerige (r e c i p r ŏ c u m), b. v. wij beminnen elkander; – *verbum anomălon* of *anomălum*, onregelmatig werkwoord; – *v. auxiliāre*, hulpwerkwoord; – *v. defectīvum*, in de vervoeging gebrekkig of onvolledig werkwoord; – *v. depōnens*, (latijnsch) tweeslachtig werkwoord in lijdenden vorm met bedrijvende beteekenis; – *v. factitīvum*, werkwoord van bewerking, b. v. berooken, beslapen; – *v. frequentatīvum* of *iteratīvum*, werkwoord van herhaling of voortdurnig, b. v. klapperen, wandelen; – *v. imitatīvum*, nabootsend werkwoord, b. v. blaten; – *v. impersonāle*, onpersoonlijk werkwoord, b. v. het regent; – *v. inchoatīvum*, werkwoord, dat den overgang in eenen toestand aanduidt, b. v. het daagt, hij ontslaapt; – *verbi causa* (eig. wegens het woord), bij voorbeeld; – *verbi divīni minister*, afgek. *V. D. M.*, dienaar van het goddelijke woord; – *verbi gratia*, bij voorbeeld; – *in verba magistri* z w e r e n, op de woorden van den meester of leeraar zweren, d. i. diens stellingen en uitspraken onvoorwaardelijk aannemen; – *verba minitantia*, pl. dreigende woorden; – *v. praescripta*, voorgeschreven woorden; – *v. precaria*, biddende, verzoekende woorden; – *a verbis ad verběra*, van woorden (of twisten) tot slagen (of vechten komen, overgaan); – *de verbo ad verbum*, van woord tot woord; – *verba et voces, praeterěque nihil*, woorden en nog eens woorden en anders niets (citaat uit Ovidius); – *verba volant, scripta manent*, woorden vervliegen, het geschrevene blijft; – **verbaal,** adj. (lat. *verbālis, e*), en als adverb *verbalĭter*, woordelijk, de woorden betreffende, het tegengest. van r e a a l; letterlijk, van woord tot woord; – **verbale definitie** (spr. *t=ts*), f. woordverklaring, woordbepaling; – **verbale exegēse,** f. woordverklaring; – **verbale injuriën,** beleedigingen met woorden; – **verbale nota,** f. mondeling voorgedragen (niet schriftelijk overhandigd) diplomatiek schrijven; – **verbaal substantief** of *substantīvum verbale*, n. van het werkwoord, inz. van den infinitief en het participium onmiddellijk afgeleid zelfst. naamwoord; – **verbaliseeren,** nw.lat. (fr. *verbaliser*) mondeling behandelen; ook onnutte woorden gebruiken; verder: procesverbaal opmaken wegens een vergrijp, snappen; – **verbaliteit,** f. woordelijkheid, letterlijkheid; – **verbiántie** (spr. *t=ts*), f. of fr. **verbiage** (spr. *-áázj'*), woordenvloed, snapachtigheid, woordenkramerij; – **verbiageeren,** fr. (*verbiager*) onnutte, overtollige woorden gebruiken, zwetsen; – **verbeus,** adj. lat. (*verbōsus, a, um*, fr. *verbeux*) woordenrijk, wijdloopig; – **verbositeit,** f. woordenrijkheid, woordenomhaal, wijdloopigheid; – *verbotēnus*, nw.lat. woordelijk, van woordje tot woordje.

Vercingetŏrix, naam van een vermetelen en heldhaftigen Germaan, die in 52 v. Chr. de Galliërs in opstand bracht tegen de Romeinen, zich langen tijd wist staande te houden, maar eindelijk door Caesar verslagen, naar Rome gevoerd en daar ter dood gebracht werd.

vercoaken, tot c o a k s. (z. a.) maken.

verde antico, n. it. (v. *verde* = lat. *virĭdis, e*, groen) oud of ouderwetsch groen, een met kalksteen vermengde soort serpentijn; – *v. di Corsica*, een met het gabbro verwant groenachtig gesteente op Corsica enz.; – *v. d'Egitto* (spr. *deedzjito*), eig. egyptisch groen, een soort cipollienmarmer.

verdestilleeren, nederl.-lat. (vgl. d e s t i l l e e r e n) verdampen, vervluchtigen; verspillen, verkwisten, doorbrengen.

Verdhandi, f. oudn. Myth. de wordende, eene der N o r n e n, z. ald.

Verdict, n. eng. (van 't lat. *vere dictum*, iets waars gezegd) uitspraak, beslissing, verklaring, inzonderheid uitspraak der gezworenen, jury-uitspraak.

vergalopeeren, nederl.-fr. (vgl. g a l o p enz.), **zich–,** zich overijlen of voorbijloopen, een misslag begaan uit onbezonnenheid of dr ft.

Verge, f. fr. (spr. *werzj'*; = lat. *virga*) roede, meetroede, oude lengtemaat = $^{17}/_{24}$ parijsche el; – **vergette,** f. (fr. *vergettes*; spr. *werzjètt'*) borstel, schuier (oorspr. van rijshout gemaakt); oneig. geschoren voorhoofdhaar, kort afgesneden voorharen.

vergeeren, lat. (*vergĕre*) neigen, wenden, keeren; zich ergens heen neigen, overgaan.

Vergilius, groot romeinsch dichter tijdens

keizer Augustus, als schrijver van de Aeneïs en van herderszangen beroemd, hij stierf in het jaar 19 v. Chr.; in de Middeleeuwen werd hij als toovenaar en als wijze beschouwd; vele dichters, o. a. Vondel en Dante, vereerden hem hoog; naast deze vereering trof hem ook de spot; zoo treffen we hem in een verhaal aan, waarin hij in een mand wordt omhooggeheschen, in een ander dient hij tot rijpaard van een schoone dame. Zijn naam wordt schertsend gebruikt voor waterpot, vgl. v e s p a s i e n.

verhypothekeeren, nederl.-gr. z. ond. h y p o t h e e k.

Vericles, pl. fr. (spr. *weriékl'*; v. *verre*, glas, lat. *vitrum*) valsche steenen, valsche diamanten.

verificeeren, nw.lat. (van 't lat. *verus, a, um*, waar, en *facĕre*, maken) ook **verifiëeren,** fr. (*vérifier*) waar maken, bewaarheden, de deugdelijkheid eener zaak staven, bewijzen, bevestigen, bekrachtigen, doen blijken; – **verificātie** (spr. *t=ts*), f. waarheidstaving, waarheidsonderzoek, bevestiging, echt verklaring, bewijs; Jur. in een faillissement onderzoek van de aanspraken dergenen, die beweren vorderingen te hebben op den schuldenaar; – **verificātor,** nw.lat. of fr. **verificateur,** m. waarheidsonderzoeker, echtheidsonderzoeker, naspoorder en bevestiger der waarheid of echtheid en juistheid van oorkonden, rekeningen enz.; bij de belastingen ambtenaren, die aan de grenskantoren er voor moeten waken, dat van de ingevoerde goederen de bij de wet voorgeschreven rechten betaald worden.

verinteresten, nederl.-lat. (vgl. i n t e r e s t) de renten van het kapitaal laten oploopen; ook: den interest verliezen door het kapitaal of pand ongebruikt te laten.

Veritaine, f. fr. (spr. *weritèn'*) soort van wollen kamelot.

verĭtas, f. lat. (van *verus, a, um*, waar) waarheid; – *verĭtas documĕnti*, waarheid of echtheid eener oorkonde; – *veritas forensis* of *juridĭca*, gerechtelijke waarheid; – *veritas odĭum parit*, waarheid verwekt haat of maakt gehaat; – *veritātem sequi et tuēri justitĭam*, (men moet) de waarheid zoeken en ook de gerechtigheid niet uit het oog verliezen; – *en vérité*, fr. (spr. *añ werité*) in waarheid, waarlijk, werkelijk, inderdaad; – **veritable,** adj. waarlijk, werkelijk; oprecht, echt, onvervalscht, ongehuicheld.

Veritas, f. of **Bureau veritas,** internationale vennootschap voor de classificatie van schepen, naast de L l o y d (z. ald.) de voornaamste instelling op dit gebied.

Verjus, n. fr. (spr. *werzjú*; van *vert*, groen, onrijp, en *jus*, sap) eig. zeer zure druif, bordeleezer druif (*bordelais*) geheeten; zuur sap uit onrijpe druiven, waarmede men sommige spijzen toebereidt, sauzen aanmaakt enz.

Verkeer, n. (oorspr. nederl. v e r k e e r e n, met zinspeling op de spoedige fortuinswisseling; v e r k e e r b o r d, fr. *verquier*) in 't Oosten bij de Arabieren, Turken enz. gebruikelijk bordspel, op de wijze van het dam- en schaakspel; ook eene soort van triktrak-spel, tijdens het regentschap in Frankrijk uit Duitschland ingevoerd, verkeerdspel; eng. b a c k g a m m o n.

Verlag, m. dui. uitgave (van een boek).

verlatiniseeren (spr. *s=z*), nederl.-lat. (vgl. l a t i n i s e e r e n) verlatijnen, in het latijn brengen.

verluteeren, nederl.-lat. (vgl. l u t u m enz.) dichtsmeren, een vat, pot of iets dergelijks, dat men in het vuur wil gebruiken, met een juist passend deksel sluiten en met kleefdeeg dichtmaken, opdat er niets uitdampe.

vermaledijen, verbastering van m a l e d i c e e r e n (z. ald.), in de volkstaal soms saamgetrokken tot v e r d ij e n.

Vermeil, n. fr. (spr. *wermélj*; provenç. *vermeil*, port. *vermelho*, it. *vermiglio*, van 't lat. *vermicŭlus*, wormpje, dus eig. z. v. a. k e r m e s of c o c h e n i l l e, z. ald. en vgl. v e r m i l j o e n. ond. *vermĭs*) roodachtige kleur, verguld zilver.

vermis, m. lat. worm; pl. *vermes*; – *vermis digĭti*, m. de zoogenaamde f ij t aan den vinger; – **vermicélli,** pl. it. (spr. *wermitsjélli*) eig. wormpjes; worm-, draad-, lint- of pijpvormige strookjes, meestal uit tarwe-griesmeel vervaardigd, die in water, olijfolie, boter enz. gekookt, gebakken enz. worden, het nationale gerecht in Italië; – **vermiculair,** adj. nw.lat. wormvormig; – **vermiculātie** (spr. *t=ts*), f. wormsgewijze beweging der ingewanden; – **vermiculieten,** m. pl. versteende buizen der ringwormen; – **vermiljoen,** n. (fr. *vermillon*) scharlakenworm; fijngewreven en toebereide cinnaber, *sulfuratum hydrargyricum rubrum*; – **vermina,** f. lat. buik- of darmpijn als van wormen; – **verminātie** (spr. *t=ts*), f. darmwee; verwekking van ongedierte; – **vermineeren,** lat. (*vermināre*) wormen hebben; nw.lat. wormen verwekken; – **vermineus,** adj. lat. (*verminōsus, a, um*) vol wormen.

Vermouth, m. italiaansche, bitterzoete, met alsem en andere kruiden gekookte likeurwijn.

vernaal, adj. lat. (*vernālis, e*, van *ver*, lente) tot de lente behoorende, voorjaarsachtig; – **vernātie** (spr. *t=ts*; lat. *vernatio*, van *vernāre*, lente hebben, zich in de lente als verjongen), verjonging, 't vervellen van zekere dieren.

Vernier, z. v. a. n o n i u s (z. ald.).

Vernis, n. mid.lat. (*vernix*; fr. *vernis*, eng. *varnish*, van fr. *vernir*, blanketten, verlakken, als ware 't wellicht gevormd van een lat. *vitrinīre*, van *vitrum*, glas; vgl. echter ook het sanskr. *varna*, verf) zeer dun, doorschijnend blinkend bestrijksel of lak; uiterlijke glans; – **vernissen,** met vernis overdekken; – **vernis-mou** (spr. *moe*), n. fr. reproductieprocédé, waarbij de koperen etsplaat met een zacht vernis en daarna met ruw papier bedekt wordt; – **vernissage,** f. fr. in de taal van de Parijsche kunstenaars: dag, voorafgaande aan de opening van een tentoonstelling, waarop deze alleen voor genoodigden toegankelijk is; ook schertsend gebruikt voor de generale repetitie van een tooneelstuk.

Verole, f. fr. (spr. *werool'*; v. 't nw.lat. *varĭola*, z. v a r i o l e n) nauwkeuriger: *la grande*

vérole, venusziekte, s i p h y l i s; – *la petite vérole*, kinderpokken.

Veroneesche of **verōnische aarde,** fr. (*véronite*) aarde van V e r o n a, tot stof geworden berggroen, dat bij gemelde stad gevonden wordt.

Veronica, nw.lat. vr.naam: (it. en sp. *Verónica*, fr. *Véronique*, nw.gr. *Beronikē*, van 't macedonisch *Berenikē*, voor 't gr. *Pherenikē*) de zege aanbrengende; inz. de h e i l i g e V e r o n i c a, volgens de legende eene vrome vrouw, die den kruisdragenden Christus haren zweetdoek aanbood, op welken zich bij het afdrogen het aangezicht van den Heiland afdrukte (van waar ook de naam van *verum icon*, d. i. het ware beeld, wordt afgeleid; vgl. i k o n); eereprijs, een plantengeslacht met verschillende soorten, die deels als artsenijplanten, deels als pronkgewassen gebruikt worden.

Veronische aarde, z. V e r o n e e s c h e a a r d e.

Verp, n. oude graanmaat in Oost-Friesland = 47,8 L.

verpallisadeeren, nederl.-fr. z. p a l l i s a d e e r e n.

verprocedeeren, verprocesseeren, nederl.-lat. (vgl. p r o c e d e e r e n) door processen of rechtsgedingen verliezen.

Verrerie, f. fr. (spr. *wèrerie*; van *verre*, glas, van 't lat. *vitrum*) glaswaren; – **versillon,** n. (spr. *wèri-ljóñ*) glasspel, z. v. a. h a r m o n i k a; – **verroterie,** f. (spr. *wèrot'rie*) allerlei kleine glaswaren, b. v. glaskoralen, glaspaarlen enz.

verrūcae, f. pl. lat. (van den sing. *verrūca*) Med. wratten, inz. aan het oog; – **verruqueus,** adj. (lat. *verrucōsus, a, um*) wrattig; – **verrucositeit,** f. nw.lat. wrattigheid; – **verrucano,** m. ital. soort harde steen.

verrückt, dui. verbijsterd, zinneloos, gek.

Vers, n. (van 't lat. *versus*, m., pl. *versus*, d. i. eig. wending, keer; van *vertĕre*, z. v e r t e e r e n; vervolgens: vore, rij, regel) gedichtregel, rhythmisch geregelde woordenrij in een gedicht; ook wel minder goed gebruikt voor s t r o p h e, s t a n z e en c o u p l e t (z. die woorden), ja voor een geheel gedicht; iedere met een nommer geteekende kleine afdeeling van een hoofdstuk van den Bijbel; – *versus cancrinus*, m. kreeftvers, k r e e f t d i c h t (z. ald.), z. v. a. het gr. p a l i n d r o m o s; – *versūs memoriāles*, pl. geheugenverzen, verzen, die het geheugen moeten te hulp komen of ondersteunen; – *si natūra negat, facit indignatĭo versum*, al ontzegt ook de natuur den dichtergeest, zoo doet toch de verontwaardiging een vers (een gedicht) maken (naar den lat. dichter Juvenalis); – *verso sciolto* (spr. *-sjólto*), pl. *versi sciolte*, of *verso libero* (scil. *della rima*), pl. *versi liberi*, meestal elflettergrepige (5 jamben) rijmlooze verzen (fr. *vers blancs*, spr. *wèr blañ*, eng. *blank verses*); – **versétto,** m. it. of **verset,** fr. (spr. *wersé*) afdeeling van een gedicht (s t r o p h e); – **versétten,** pl. tusschenspelen, inz. in zangwijzen op orgels; – **versifex,** m. nw.lat. verzenmaker, rijmelaar; – **versificeeren,** lat. (*versificāre*) verzen maken; iets in verzen brengen; berijmen; – **versificātie** (spr. *t=ts*), f. versbouw; – **versificātor,** m. of fr. **versificateur,** verzenmaker, iemand, die den versbouw verstaat.

Versaal-letters, z. v e r s a l i ë n.

Versade, f. fr. (spr. *wersáád*; van *verser*, uitgieten, omwerpen) het omwerpen, omvallen met eenen wagen.

Versaliën of **versaal-letters,** pl. nw. lat. (van *versus*, regel, afdeeling) groote aanvangletters, beginletters.

versatiel, adj. lat. (*versatĭlis, e*, van *versāre*, draaien, omwenden) beweeglijk, wankelmoedig, veranderlijk, wuft, wispelturig, onbestendig, aan verandering onderworpen; – **versatiliteit,** f. nw.lat. draaibaarheid, buigbaarheid, gedweeheid; veranderlijkheid, wispelturigheid, onbestendigheid, wuftheid.

verseeren, lat. (*versāri*, d. i. eig. zich omdraaien, van *versāre*, omdraaien) zich met iets bezighouden, daarmede omgaan; – i n g e v a a r v e r s e e r e n, gevaar loopen, in gevaar zijn; – in eene zaak g e v e r s e e r d z i j n, daarin geoefend, ervaren, bedreven zijn.

Verset, versificeeren enz. z., ond. v e r s.

versicŏlor, **versie,** *versio* enz., *verso* enz., **versura** enz., z. ond. v e r t e e r e n.

verso enz., z. ond. v e r t e e r e n.

versus, z. v e r s.

verte, z. ond. v e r t e e r e n.

vértebraal, adj. nw.lat. (van 't lat. *vertĕbra*, voor gewricht, wervelbeen, inz. ruggewervel) Med. wervelbeenig, tot de wervelbeenderen behoorende; – **vertebraal-artērie,** f. wervelslagader; – **vertebraal-systeem,** n. van het ruggemerg uitgaand gedeelte van het zenuwstelsel; – **vertebrāta,** pl. gewervelde dieren; – **vertebrieten,** m. pl. wervelsteenen.

verteeren, lat. (*vertĕre*) wenden, keeren, omwenden, omdraaien, omkeeren; overzetten, vertalen, vertolken; – *in succum et sanguinem vertĕre*, z. *succus*; – *vertātur* of *verte*, afgek. *V.*, keer om, sla om (het blad, inz. muziekblad); – *verte, si placet*, afgekort *v. s. pl.*, keer om, als 't u belieft; – *verso folĭo*, op de keer- of rugzijde; – *versicŏler*, bontkleurig, van menigerlei kleur; als subst.: kleurwisselaar, naarden-mond-prater, jabroer; – **versie,** f. (lat. *versio*) wending; vorm of richting van een verhaal, bericht enz.; vertaling, overzetting; – *versĭo interlineāris*, overzetting tusschen de regels; – *versĭo in rem*, Jur. aanwending tot iemands voordeel, gebruik eener zaak tot hare eigenlijke bestemming, ook *v. in utilitātem*; – *v. utĕri*, Med. omkeering van de baarmoeder; – **versūra,** f. het omwenden; het geldopnemen, borgen; Kmt. omzetting van waren; in Polen de tijd om Sint-Jan, wanneer de grondeigenaars in de groote steden komen om allerlei zaken af te doen; – **versureeren,** nw.lat. omzetten, omslaan.

Vertex, m. lat. (genit. *vertĭcis*) aspunt der wereld; draaikolk; dwarrelwind; schedel, kruin, top, tinne; – **verticaal,** adj. nw.lat. schedelrecht, loodrecht (z. v. a. p e r p e n d i c u l a i r);

– **verticaal vuur,** n. werpvuur, de in hooge bogen gerichte schoten met bommen, granaten enz.: – **verticaal vlak,** n. loodrecht staand vlak; – **verticāle cirkel,** m. groote cirkel aan den hemel, die door het top- en voetpunt (z e n i t h en n a d i r) van den waarnemer gaat; verrekijker met loodrechte cirkelverdeeling ter waarneming der sterren; – **verticale lijn,** f. loodlijn of loodrechte lijn, die naar het middelpunt der aarde is gericht; – **verticale hoek,** m. loodrechte hoek; – **verticiteit,** f. richtingskracht, b. v. der magneetnaald.

Vertigo, f. lat. duizeling, zwijmeling, draaiing van het hoofd; – **vertigineus,** adj. (*vertiginōsus, a, um*) duizelig, suizelend, zwijmelend.

Vertugáde of **vertugále,** f. ook **vertugadin,** m. fr. (spr. *-gadeṅ*; ontstaan uit *vertu-garde, vertu-gardien,* d. i. deugdhoeder; in 't eng. daarvan misvormd *farthingale*) hoepel aan vrouwenkleederen, hoepelrok; klein kussen, door de vrouwen boven de heupen onder den rok gedragen.

vertuien, nederl. (van t u i, touw om de schepen vast te leggen; eng. *to tie*, binden; t u i-e n, vastbinden, vasthouden) Mar. het tuianker uitwerpen; een vaartuig zoodanig voor twee ankers leggen, dat het aan geen te groote slingeringen is blootgesteld.

Vertumnus, m. lat. (van *vertĕre*, wenden) Myth. keergod, god der verandering, der wisselende jaargetijden enz.; ook tuingod, wiens geliefde P o m ō n a was; – **vertumnalia,** n. pl. feesten, die ter eere van dezen god in October gevierd werden.

Verve, f. fr. (spr. *werw'*; van later lat. *verva*, ramskop, wegens het phantastisch uiterlijk daarvan; vgl. wat de begripsontwikkeling betreft c a p r i c e; v. a. van lat. *fervor*, gloed) eig. wonderlijke luim; geestdrift, geestvervoering, verbeeldingsgloed, die den dichter, redenaar, toonkunstenaar, beeldhouwer in de compositie bezielt, begeestering, vuur, kunstenaarsvuur, dichtvuur.

vesanĭa, lat. of **vesanie,** f. verstandsverbijstering, uitzinnigheid, dolheid.

Vescovádo of **vescováto,** m. it. (= lat. *episcopātus*, z. e p i s k o p a a t) bisdom, bisschoppelijke waardigheid.

vesīca, f. lat. blaas, pisblaas, blaar; – **vesicale arteriën,** pl. pisblaasslagaders; – **vesicantia** (spr. *t*=*ts*), n. pl. nw. lat. Med. blaartrekkende middelen, trekmiddelen; – **vesicātie** (spr. *t*=*ts*), het blaartrekken; – **vesicatorium,** n. trekpleister, spaansche vliegpleister; – **vesiculair-systeem,** n. lat.-gr. blaasjes-leer, volgens welke het opstijgen der dampen in de lucht en de ophouding daarvan in de gedaante van nevels en wolken uit het ontstaan van holle blaasjes wordt verklaard.

Vespasien, (spr. *-i-èn*), m. fr. naar keizer Vespasianus, die riolen liet aanleggen; een schertsende naam voor publiek urinoir en geheim gemak; vgl. V e r g i l i u s.

Vesper, f. (lat. *vesper*, m. en *vespĕra*, f.) eig. avond, late namiddag; namiddaggodsdienst, avondmis; in de r.kath. kerk: de voorlaatste der 7 k a n o n i s c h e h o r e n (vgl. *hora*) of daggetijden, tusschen de n o n e en de c o m p l e t e; – **siciliaansche vesper,** z. ond. s i c i l i a a n; – **vesperbrood,** lat.-nederl. namiddagbrood, vóóravondbrood; – **vesperpredikatie** (spr. *t*=*ts*), namiddagpreek; – **vespĕren,** in den vooravond eten; – **vespertijner,** m. (van 't lat. *vespertīnus, a, um*, wat 's avonds geschiedt, 's avonds) bij de R. Kath. namiddag- of avondprediker; – **vespertilio,** f. lat. eig. vleermuis, nachtraaf; iemand, die beter bij schemerlicht dan bij dag kan zien; oneig. eimand, die het licht schuwt wegens zijn kwaad geweten.

Véssel, n. eng. (fr. *vaisseau*) schip.

Vesta, f. lat. Myth. bij de Romeinen godin van het vuur, van den huiselijken haard, van het huisvuur, zinnebeeld van het huiselijk geluk, de zedigheid en kuischheid, bij de Grieken H e s t i a, eene dochter van S a t u r n u s en R h e a; ook eene door Dr. O l b e r s in 1807 ontdekte planeet; – **vestaliën,** n. pl. (lat. *Vestalĭa*) de romeinsche feesten, in de maand Juli ter eere van Vesta gevierd; – **vestalen, vestaalsche maagden** (lat. *Vestāles*, scil. *virgĭnes*), priesteressen van Vesta, maagden van onkreukbare kuischheid en strenge ingetogenheid, die het altijddurende heilige vuur in den tempel dezer godin moesten onderhouden enz.

Vestiarius, m. lat. (van *vestis*, kleed) kleerenkoopman; bij de R. Kath. opzichter over de kerkgereedschappen en misgewaden; – **vestiaire,** m. fr. (spr. *vèstjèr'*) bewaarplaats voor kleederen, g a r d e r o b e (in schouwburgen, bij concertzalen enz.).

Vestibŭlum, n. lat., fr. **vestibúle,** f. voorhof, ingang in het huis; voorzaal, ruimte bij den ingang van het hotel enz., welke als toegang dient tot de andere vertrekken, voorhuis; ook wel voorkamer.

Vestigiën, pl. lat. (*vestigĭa*, van den sing. *vestigĭum*) voetstappen, sporen, overblijfsels; – *vestigĭa me terrent*, de voetstappen verschrikken mij, d. i. ik vrees verder te gaan (dus sprak de vos tot den zieken leeuw in de bekende fabel); vandaar *nec te vestigia terrent*, laat naderende gevaren u niet verschrikken, zinspreuk van verscheiden groote mannen; – *e vestigĭo*, op staanden voet, terstond; – **vestigeeren** (lat. *vestigāre*), nasporen.

Vestituur, f. nw.lat. (v. *vestīre*, kleeden, van *vestis*, kleed) kleeding, inkleeding.

Vesuvius, m. lat. vuurspuwende berg bij Napels; – **vesuviaan,** n. nw.lat. aan den granaat verwante steensoort van den Vesuvius enz., gedeeltelijk tot siersteenen verwerkt.

Veteraan, m. lat. (*veterānus*, van *vetus*, genit. *vetĕris*, oud) oud-soldaat, uitgediend krijgsman; oud, ervaren of beproefd geleerde, handelaar, kunstenaar enz.; – **veterántie** (spr. *tie*=*tsie*), f. nw.lat. dienstrust, stand van iemand, die heeft uitgediend.

Veterinarius, m. lat. (van *veterīnae*, scil. *bestiae*, of *veterīna*, scil. *animalĭa*, last- of trekvee, v. *veterīnus*, dragend of trekkend, van last- of trekvee gebezigd, waarsch. samen-

getr. uit *vehiterinus*, v. *vehĕre*, voeren, dragen, trekken) of **veterinair** (fr. *vétérinaire*), veearts, paardendokter enz.; – **veterinair,** adj. (lat. *veterinarius, a. um*) eig. last- of trekvee betreffende; op de veeartsenijkunde betrekking hebbende; – veterinaire school, veeartsenijschool.

veto, lat. (infin. *vetāre*) ik verbied, verwerp, willig niet in; het formulier, dat te Rome ieder volkstribuun gebruikte, wanneer hij zich tegen de besluiten van den senaat verzette; vandaar het **veto,** verbod, verwerpings- of ontkenningsrecht, b. v. van eenen monarch de wettige bevoegdheid om door zijne tegenspraak een besluit, door de volksvertegenwoordiging genomen, krachteloos te maken; men onderscheidt het absulute veto, volstrekt, onvoorwaardelijk verbodsrecht en het suspensieve veto, een opschortend verwerpingsrecht; – *liběrum veto*, het vrije ontkenningsof weigeringsrecht van den poolschen adel op de landdagen in Polen, waardoor één afgevaardigde, door zijn stem te onthouden, de aanneming van een voorstel kon beletten; – *Monsieur et Madame Veto*, fr. spotnamen, die de demokraten tijdens de eerste fransche revolutie dikwijls aan Lodewijk XVI en Maria Antoinette gaven, Mijnheer en Mevrouw Veto; – **vetoteeren,** nw.lat. afkeuren, zijne goedkeuring weigeren, verwerpen.

Vetturá, f. it. (van 't lat. *vectūra*, voertuig, v. *vehi*, voeren, rijden) voertuig, huurkoets; – **vetturino,** m. (spr. *u=oe*) vrachtvoerman, huurkoetsier in Italië.

vetus Testamentum, lat., afgek. *vet. Test.*, of *V. T.*, het oude Testament, z. testament, ond. testeeren.

Veuf, m. fr. weduwnaar; – **veuve,** f. weduwe.

vexeeren, lat. (*vexāre*) plagen, kwellen, verontrusten, verdrukken, onrecht aandoen, niet met vrede laten; foppen, beet hebben; – vexeerbeker, vexeer-doos, vexeer-spiegel enz., physische voorwerpen, kunstig ingericht om iemand te misleiden, te foppen; – **vexātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *vexatio*) plagerij, fopperij, kwelling, verontrusting, verdrukking, verdriet, ergernis; krenking; – **vexierbild,** n. dui. raadselplaatje, waarop een in de teekening verscholen figuur gezocht moet worden.

Vexen, z. v. a. fexen.

Vezier, of eig. **wezier,** doorgaans minder goed **vizier,** m. (arab. *wesîr, wasîr*, eig. steun, lastdrager, v. *wasara*, dragen) ondersteuner, staatsdienaar of minister van den turkschen keizer; – **groot-vezier** (turk. *wesîri asem* en *wesîr asem*), opperminister, opperste staatsambtenaar in het turksche rijk.

vezzosaménte, it. (spr. *wetzo*–; van *vezzo*, aangewende verkeerde gewoonte, aanwensel, fout; lust, liefkoozing, bekoorlijkheid, sp. *vezo, vicio*, provenç. *vetz*, van 't lat. *vitium*, fout, ondeugd) **Muz.** teeder, weekelijk.

vi, lat. z. ond. *vis*.

via, f. lat. weg; middel; manier; *via*, op brieven, reispassen enz.: over, door (aanduiding van den te nemen weg); – *via crucis*, kruis- of kruisigingsweg, bij de R.-Kath. een bidweg met beelden uit de lijdensgeschiedenis van J. C.; – *via facti*, Jur. eigenmachtig, eigendunkelijk, gewelddadig; – *via gratĭae*, op den weg der genade; - *viae servĭtus*, z. *servitus*, ond. *servir*; – *in via*, in den weg, d. i. door het middel, b.v. *in via executiōnis*, op den weg der gerechtelijke uitvoering of executie; – *in via juris*, op den weg der rechten; – *per viam*, op den weg, door middel, b.v. *per viam actiōnis*, door middel eener aanklacht; –*per viam appellatiōnis*, door beroep op een hooger gerecht; – *per viam exceptiōnis*, door middel van eene tegenwerping; – *per viam supplicatiōnis*, door middel van eene herhaalde opheldering en daarop herhaald verzoek; – **viaduct,** of beter **viædúct,** m. nw.lat. (*viaeductus*), fr. **viaduc** (spr. *wiadúúk*), kunstig aangelegde ijzeren, steenen of houten onderbouw om een weg (of spoorweg) over een kloof, dal enz. te voeren; – **viagraaf,** f. zelfwerkend toestel, dat oneffenheden van wegen grafisch aanteekent; – **viaticum,** n. lat. reispenning, reisgeld, teerpenning; laatste avondmaal, dat bij de R.-Kath. den stervenden wordt toegediend; ook laatste oliesel; – **viatorium,** n. wegmeter, z. v. a. hodometer.

Viádro, m. z. wiadro.

Viaduc, viæduct, viaticum, z. ond. *via*.

vibreeren, lat. (*vibrāre*) schudden, zwaaien, slingeren, schommelen, z. v. a. oscilleeren; sidderen, beven, trillen; vooral het trillend drukken op de snaar van een viool; – *vibráto*, it. Muz. bevend, sidderend, trillend; – **vibratiliteit,** f. nw. lat. afwisselende spanning en verslapping van lichaamsdeelen; – **vibrātie** (spr. *t=ts*), f. (*vibratĭo*) schommeling, slingering, z. v. a. oscillatie; het sidderen, trillen; – **vibratie-systeem,** n. elke leer, die zekere verschijnselen (b. v. die van het licht) uit schommelingen verklaart, welke zich in eene veerkrachtige middelstof (*medium*) voortplanten (met betrekking tot de lichtverschijnselen ook undulatietheorie geheeten); – **vibrator,** m. **vibrograaf,** f., **vibroskoop,** m. trillingswaarnemer, een door A. Töpler te Riga vervaardigd instrument.

Vibrionen, pl. zie spirillen.

Vibúrnum, n. lat. plantengeslacht met vele sierplanten, zooals de sneeuwbal enz.

Vicaris, m. lat. (*vicarĭus, a, um*, plaatsvervangend, van *vice*, z. ald.) ambts- of plaatsvervanger, waarnemer; inz. plaatsvervangend hulpgeestelijke; – **vicar,** m. (spr. *wikker*) in Engeland onderpredikant, landpredikant, geestelijke, die alleen de kleine, en niet, zooals de rector, de geheele tienden ontvangt; – rijksvicaris, rijksbestuurder, regent; – *vicarĭus apostolĭcus*, vicaris van den paus, plaatsbekleeder van de hoogste geestelijke macht, waar geen eigenlijke bisschop is; – *vic. castrénsis*, r.-kath. opperste veldpriester, opperveldproost; – **vicariaat,** n. of **vicarie,** f. nw.lat. plaatsvervanging, ambtsvervanging; waarnemend bestuur; – **vicariaat,** inz. bisschoppelijk oppergerechtshof, dat in naam van den bisschop of aartsbisschop uitspraak doet; – **vicarieeren,** eens anders plaats

bekleeden, diens ambt waarnemen; - **vicarie-goederen,** pl. goederen, in vroeger eeuwen aan kerken en kapellen geschonken voor onderhoud van het gebouw en den dienst er in.

vice, lat. (van eenen niet gebruikelijken nomin. *vicis*, wisseling, beurtwisseling enz.) eig. in de plaats, in plaats van; in samenst. onder- of waarnemend, b. v. **vice-admiraal,** ondervlootvoogd; - **vice-directeur,** onderbestuurder, waarnemend of plaatsvervangend bestuurder; - **vice-koning,** onderkoning enz.; - *vice versa*, of afgek. *v. v.*, omgekeerd, heen en weer, naar eene plaats heen en van daar terug, in het tegengestelde geval; - **vices,** pl. beurtwisselende ambtsverrichtingen, plaatsvervanging, b.v. iemands vices bekleeden, zijne plaats, zijn ambt of zijne bediening waarnemen.

Vice, m. eng. (spr. *wais*) eig. ondeugd, kwaad; hansworst van het oude eng. drama.

Vicennium, n. lat. (van *vicies*, twintigmaal, en *annus*, jaar) tijdruimte van twintig jaren.

vicesimeeren, nw.lat. (van 't lat. *vicesimus, a, um*, de, het twintigste) den twintigsten man uitloten en veroordeelen of ter dood doen brengen (vgl. decimeeren); - **vicesimātie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*vicesimatio*) oud-rom. uitloting van den 20sten man, om dien, bij overtreding van velen, terecht te stellen.

Vichywater, n. mineraalwater uit Vichy, aan de Allier, in Z. Frankrijk, gebruikt tegen chronische maagziekten, gal- en niersteen, jicht enz.

viciëus, z. vitiëus, ond. vitium.

Vicinaal-wegen, lat.-nederl. (van 't lat. *vicinālis, e*, naburig, *vicīnus*, nabuur, buurman enz.) buurt- of bijwegen, die geene post- of hoofdwegen zijn.

vicit vim virtus, de deugd heeft het geweld overwonnen (omschrift van het stadswapen van Haarlem).

Vicogne, z. vigogne.

Vicomte, m. fr. (spr. *wikóňt'*; ontstaan uit *vice comte*, mid.lat. *vicecomes*, eng. *viscount*, spr. *weikount*, vgl. *vice*) eig. z. v. a. vice-graaf, ondergraaf, zoon van een graaf, bij het leven van zijn vader zoo genoemd; bezitter eener heerlijkheid (*vicomté*) in Frankrijk; ook bloote adellijke titel.

Victaliën, liever victualiën, z. onder *victus*.

Victor, m. lat. (van *vincĕre*, overwinnen) mansnaam: overwinnaar, zegepraler; - **Victoria,** f. zege, zegepraal, overwinning; Myth. bij de Romeinen: zegegodin, z. v. a. gr. Nike; ook een vr.naam: de zegepralende; Astron. een in 1850 door Hind ontdekte asteroïde; - **Victoria regia,** f. koningin der waterplanten, een groote en schoone soort van waterroos (*Nymphaeacĕae*), uit het gebied der Amazonerivier in Z.-Am., ter eere van koningin Victoria van Engeland zoo genoemd; - **victoriëus,** adj. (lat. *victoriōsus, a, um*) zegerijk, zegevierend, zegepralend, overwinnend; - **victoriseeren,** nw.lat. overwinnen, de zege behalen, zegevieren, zegepralen; - **Victrix,** f. lat. de zegepralende, de overwinnares, een bijnaam van Venus, omdat zij, door Paris tot de schoonste godin verklaard, Juno en Minerva overwon.

victus, m. lat. (v. *vivĕre*, leven) leefwijze; levensmiddelen, onderhoud, voedsel; - *victus et amictus*, m. voedsel en kleeding; - **victualiën,** pl. nw.lat. levensmiddelen, eetwaren, mondvoorraad; - **victūaliebroeders, vitaliënbroeders** of. **vitalianen,** pl. gevreesde zeeroovers der 14de en 15de eeuw in de Oost- en Noordzee; oorspr. burgers uit Rostock en Wismar, die op bevel van hunnen hertog schepen uitrustten en van de hen ontmoetende vaartuigen victualiën afvorderden, die zij den belegerden inwoners van Stockholm toevoerden; - **victualiewant,** n. Mar. al wat aan boord als schaftgereedschap gebruikt wordt: potten, pannen, lepels, vorken enz., ook kommaliewant geheeten.

Vicuña, z. vigogne; - **vidar,** z. Widar.

Vidame, m. fr. (ontstaan uit het lat. *vicedomĭnus*; hoogd. *vicedom* of *vizthum*) officier, die den bisschop als tijdelijk heer vertegenwoordigde, stadheer, stadhouder, bestuurder van geestelijke goederen, opperambtman.

Vidangeur, m. fr. (spr. *zjeur*) sekreet- of beerputruimer.

vide of *videātur !* afgek. *v.* of *vid.*, lat. (v. *vidēre*, zien) zie, zie na, zie er op na, men zie! (namelijk de aangehaalde plaats van een boek enz.); - *vidĕant consŭles, ne quid respublĭca detrimĕnti capĭat*, mogen de consuls toezien, dat de staat geen schade lijde! (bij de Romeinen het nemen van een besluit, waarbij aan de consuls in gevaarvolle tijden grootere macht verleend werd; thans meer een vermaning tot voorzichtigheid); - *vidĕo meliora proboque, deteriora sequor*, ik zie het goede, ik keur het goed en doe het kwaad (citaat uit Ovidius en inz. op den mensch toegepast); - *videlĭcet*, afgek. *viz.* (ontstaan uit *vidēre licet*, d. i. men kan of mag zien), zooals licht te zien is; namelijk; - *vidētur*, het schijnt, blijkt, mij dunkt; - **vidētur,** n. meening, het gevoelen, b.v. zijn vidētur geven, zijne meening of zijn gevoelen over iets uitbrengen; - *vidi*, ik heb het gezien; - *vidit*, afgek. *vt.*, hij heeft het gezien, doorgezien; - *vidĭmus*, wij hebben het gezien, doorgezien en vergeleken; - **vidĭmus,** n. goed- of echtverklaring, schriftelijk bewijs van bekrachtiging; bekrachtigd afschrift van een oorspronkelijk stuk (met dit woord geteekend); - **vidimeeren,** nw. lat. bekrachtigen, voor echt verklaren, gerechtelijk betuigen en bevestigen, dat een met het origineel vergeleken afschrift nauwkeurig of gelijkluidend is; - **vidimātie** (spr. *t=ts*), f. bekrachtiging, goedverklaring, vergelijking en bevestiging van een geschrift; - *pro vidimatiōne*, voor doorziening en vergelijking, het bepaalde loon daarvoor.

Vidualitium (spr. *t=ts*), m. nw.lat. (van 't lat. *vidŭus, a, um*, gescheiden, beroofd; gadeloos; vandaar *vidŭa*, weduwe) weduwgeld, het aan eene weduwe naar haren stand verleende onderhoud; - **viduïteit,** f. lat. (*viduĭtas*) weduwstaat, weeuw- of weduwnaarschap.

Vie, f. fr. (lat. *vita*) leven.

Vieillesse, f. fr. (spr. *vjèljès*) ouderdom.

View, n. eng. (spr. *vjoe*) uitzicht, gezicht; z. d i s s o l v i n g.

vif, adj. fr. (spr. *wief*; van het lat. *vivus, a, um*) levendig, wakker, fiksch, vlug, opgewekt, vurig.

Vigesimo-formaat, n. boekformaat, ontstaande als men een vel tot 20 bladen vouwt.

Vigie, f. fr. (spr. *wizjie*; v. lat. *vigilia*, het waken, wacht) uitkijk op den mast; – **vigileeren,** lat. (*vigilāre*, v. *vigil*, wakker) waken, waakzaam zijn, scherp waarnemen, oppassen; – **vigilant,** adj. waakzaam, opmerkzaam, oplettend, omzichtig, bij de hand; – *vigilantibus leges sunt scriptae*, voor de wakenden zijn de wetten geschreven, d. i. om zijn recht te handhaven moet men waakzaan zijn; – **vigilánte,** f. openbaar rijtuig tot vervoer van personen in groote steden, oorspr. uit Brussel; – **vigilántie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*vigilantĭa*) waakzaamheid, zorgvuldigheid; – **vigilie,** f. (lat. *vigilia*) het waken, nachtwaken; bij de Romeinen ook nachtwaak, het vierde gedeelte van den nacht, tijdduur van drie uren; waakzaamheid; vr.naam: de waakzame; – **vigiliën,** pl. (lat. *vigiliae*) nachtwaken; in de r.-kath. kerk vooravonden der hooge feesten, voorfeesten, zielmissen, nachtelijke gebeden voor het zieleheil van een overledene vóor de beaarding; – **vigilarius,** m. nw.lat. kloosterlijk ochtendwekker; ondergeestelijke, wiens taak het is tot de nacht- of ochtendgebeden te wekken.

Vigintivir, m. lat. (van *viginti*, twintig, en *vir*, man) twintigman, medelid van het **vigintiviraat,** magistraatscollege, regeeringslichaam van 20 man.

Vigna, it., of **vigne,** f. fr. (spr. *wienja, wienj'*; van 't lat. *vinĕa*, scil. *terra*, v. *vinum*, wijn) wijnberg; landelijk lusthuis; – **vignette,** f. (spr. *winjétt'*) of **vignet,** n. druksieraad, drukroosje, klein plaatje als sieraad bij het begin of einde van een boek, hoofdstuk enz., waartoe men vroeger inz. w ij n g a a r d b l a a d j e s gebruikte.

Vignolarails, pl. opstaande rails, zooals ze op spoorlijnen en op tramwegen die een geheel eigen baan hebben in gebruik zijn (tegenover de op straatwegen gebruikelijke groefrails).

Vigogne, f. fr. (spr. *wigónj'*) of sp. **vicuña** (spr. *wikóénja*; oorspr. peruaansch), schaapkameel in Peru, peruaansch schaap van de grootte eener geit; ook de schoonste, fijnste wol daarvan, v i g o g n e - w o l.

vigor, m. lat. (v. *vigēre*, leven, levendig zijn) of **vigueur,** f. fr. (spr *wigéúr*) levenskracht, kracht tot handelen, sterkte, kloekheid, nadruk; – *vigōre*, uit kracht, krachtens enz., b.v. *vigōre commissiōnis*, Jur. uit kracht van den ontvangen last; – *vigore mandāti* of *rescripti*, krachtens hooger bevel enz.; – **vigoreus,** nw.lat. of **vigoureux,** fr. (spr. *wigoeréú*) sterk, rustig, krachtvol, vol levenskracht, levendig, kloek, wakker, vroolijk, frisch; – *vigoróso, vigorosaménte* (spr. *s=z*), en *con vigore*, it. Muz. krachtig, met nadruk en levendigheid.

Viking, m. (spr. *wi-*) oudnoorsch (*vikingr*) strijder, held, inz. zeeheld; vandaar v i k i n g e r t o c h t e n, avontuurlijke zee- en rooftochten der Noormannen.

vilain, adj. fr. (spr. *wileṅ*; oorspr. *villain*, d.i. boer, boersch, gemeen; provenç. *vilan*, it. en sp. *villano*, mid.lat. *villānus*, v. *villa*, dorp; vgl. v i l l a) laag, gemeen, leelijk, schandelijk, snood, smerig,vuil, slordig, onzedelijk, ontuchtig.

Vilajét, beter v e l a j e t (z. ald.).

vilis, e, adj. lat.veil; gemeen, laag, verachtelijk, zonder waarde; – *viliōris conditiōnis*, lat. van slechte gesteldheid of geringe deugdelijkheid; – *experimentum in corpŏre vili*, Med. proef op een waardeloos lichaam, d. i. toepassing bij wijze van proef van een gevaarlijk middel op dieren van geringe waarde; – **vilificātie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. vernedering, verlaging, smadelijke behandeling; – **vilipendeeren,** lat. (*vilipendĕre*) geringschatten; – **vilipendéntie** (spr. *t=ts*), f. verachting, geringschatting; – **viliteit,** f. geringe waarde, onbeduidendheid.

Villa, f. lat. (*villa*, oorspr. verklw. v. *vicus*, dus dorpje, plaatsje; fr. *ville*, stad) oudrom. of ital. landhuis of landgoed; schoone buitenplaats van nieuwere bouworde en minder uitgebreid dan een kasteel of slot; sp. (spr. *wi-lja*) vlek, stad zonder stadsrechten en bisschopszetel (in tegenst. met c i u d a d); – *la ville lumière*, fr. lichtstad, glansstad, eene uitdrukking voor Parijs.

Villancico, m. sp. (spr. *wi-ljansíko*; v. 't sp. *villano* = mid.lat. *villanus*, fr. *vilain*, z. ald.; oorspr. landelijk lied, volkslied) spaansch kerklied met muzikale begeleiding op zekere feestdagen, inz. kerstlied.

Villanélla, f. it., of **villanélle,** fr. (v. 't it. *villáno*, mid.lat. *villānus*, boersch, landelijk) herdersliedje, soort van oude, landelijke of den volkstoon nabootsende liederen; soort van boerendans; – **villeggiatura,** f. it. (spr. *wiledzjiatóéra*; van *villeggiáre*, op het land leven; vgl. v i l l a), fr. **villégiature** (spr. *wileezjiatuur*), landlust, landgenoegen; het doorbrengen van zijn verloftijd of vacantie op het land, op buitenplaatsen enz.; zomerverblijf in Italië.

villeus, adj. lat. (*villōsus, a, um*, van *villus*, lang dierenhaar) vlokkig, harig, vezelig, ruw; – *villōsa tunica*, f. nw.lat. ruige huid; – **villositeit,** f. ruigheid, vlokkigheid.

viminalis, lat. Bot. recht; teenachtig; staf- of roedevormig.

vin, m. fr. (spr. *weṅ*; v. 't lat. *vinum*) wijn; – *vin brûlé*, gebrande wijn, een mengsel van rooden wijn, suiker, foelie, kaneel, koriander enz., op gloeiende kolen met een eetlepel rum, dien men boven den wijn aansteekt; – *vin de Bourgogne* (spr. *-d'Boergonj'*), bourgogne-wijn; – *vin de champagne* (spr. *-sjaṅpánj'*), champagne-wijn enz.; – *vinaigre*, m. (spr. *winègr'*; d. i. eig. zure wijn, van *aigre*, zuur) wijn-azijn, azijn; – *vinaigre à l'estragon*, dragon-azijn; – *vinaigre des quatre voleurs*, fr. (spr. *-dè kattr' woleur*) eig. vier-roovers-azijn, spitsboeven-azijn, pest-azijn, een door 4 roovers uitgevonden azijn, uit ruit, salie, alsem, munt en lavendel bereid, waarmede zij zich, naar men zegt, gedurende eene pest tegen besmetting

beveiligd hebben; – *vin de toilette* (spr. *-toalĕt*), geurazijn, schoonheidsazijn; – *vin sans pareille* (spr. *san parèlj*), fijnste tafelazijn; – **vinaigrerie,** f. azijnmakerij; – **vinaigrier,** m. (spr. *winègrjé*) azijnhandelaar; azijnflesch; – **vinaigrette,** f. koude azijnsaus, gemaakt van azijn, olie, peterselie enz. en zout en peper; het vleesch met die saus bereid; – **vinaliën,** pl. lat., z. ond. *vinum*; – **vinásse,** f. fr. halfwijn, nawijn, z. v. a. p i q u e t t e.

Vinca, f. lat. maagdenpalm, vinkoorde, een pronkgewas met vele soorten.

Vincént, m. nw.lat. (*Vincentĭus*, van *vincĕre*, zegevieren, overwinnen) mansn.: overwinnaar, zegepraler; – **Vincentiusvereeniging,** f. r.-kath. vereeniging, geheeten naar den heiligen Vincentius à Paulo (gest. 1660), die zich 't lot der armen aantrekt.

vincetoxicum, Bot. gifoverwinnend, als subst. tegengif.

Vinctuur, f. lat. (*vinctūra*, van *vincīre*, binden) bindsel, band, zwachtel; – **vincŭlum,** n. band, boei; – *vinculum conjugāle*, huwelijksband; – **vinculeeren,** nw.lat. verbinden.

Vindemiaire, z. v e n d e m i a i r e.

vindiceeren, lat. (*vindicāre*) eig. wreken, straffen; redden, verdedigen, beschutten; – i e t s v i n d i c e e r e n, als eigendom aanmatigen, toeëigenen, in bezit nemen, als eigendom opeischen of terugvorderen; – **vindicātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *vindicatĭo*) wraak, redding, verdediging, eererredding; rechtmatige toeëigening, opeisching of terugvordering eener zaak, aanspraak daarop als een eigendom; – v i n d i c a t i e - r e c h t, terugvorderingsrecht van waren, wanneer de kooper in de betaling faalt; – **vindicatief,** adj. nw.lat. straffend, wreken, wraakzuchtig, wraakgierig; – **vindiciën,** pl. (lat. *vindicĭae*) z. v. a. v i n d i c a t i e; – **vindicta,** f. wraak, bestraffing, openlijke vervolging en bestraffing der misdadigers; eisch wegens toegebrachte schade; bij de oude Romeinen ook de staf, waarmede een slaaf, wien men de vrijheid schonk, werd aangeraakt.

Vinĕa, f. lat. eig. wijnberg; schutdak voor belegeraars, uit hun schilden gevormd.

Vingolf, z. W i n g o l f.

vingt-un, n. fr. (spr. *weǹ-tuiǹ*) of *vingt-et-un*, een en twintig, een bekend kansspel met kaarten.

viniferus, **vinificator,** *vino* enz., z. ond. *vinum*.

Vintem, vintin, m. port. (spr. *wienteǹ*; van *vinte* = lat. *viginti*, twintig) rekenmunt in Portugal = 20 r e i s of ongeveer 5 centen.

vinum, n. lat. wijn; – *vinum admissiōnis*, intreewijn, gastmaal van eenen nieuw aangenomen domheer; – *v. merum*, z. *merum*; – *v. missāle*, miswijn, wijn, die bij de mis gebruikt wordt; – *vinum chinae*, kinawijn, kina Laroche; – *vino greco*, m. it. eig. grieksche wijn (omdat de wijnstokken daarvan uit Griekenland zijn gekomen); – *vino secco*, m. it. wijn van gedroogde druiven, vgl. s e c; – *vino tinto*, z. t i n t o; – **vinaliën,** n. pl. lat. (*vinalĭa*) wijnfeest, bij de oude Romeinen op den 23sten April en den 19den Augustus; – **vinificātor,** m. nw.lat. eig. wijnmaker; wijnbereider, buisvormig blikken toestel tot besloten gisting van den wijnmost, uitgevonden door Gall te Coblenz, in 1826; – **vinificātie** (spr. *t=ts*), f. wijnbereidingskunst; – *vinifĕrus, a, um*, lat. Bot. wijngaardachtig; – **vinolént,** lat. (*vinoléntus*) wijndronken; – **vinoléntie** (spr. *t=ts*), f. lat. (*vinolentĭa*) wijndronkenschap, wijnroes; – **vinométer,** m. lat.-gr. wijnmeter; werktuig tot onderzoek van de hoedanigheden van den wijn; – **vinophobie,** f. wijnschuwheid.

viola enz., z. v i o o l.

violacĕus, a, um, lat. Bot. paars, violet.

violeeren, lat. (*violāre*) schenden, ontheiligen, verkrachten, schoffeeren, met geweld onteeren; overtreden, de wetten breken; – *violāre jus territoriāle*, het recht van den landheer te kort doen; – *violāta*, f. eene geschondene, verkrachte, ontmaagde; – **violātie** (spr. *t=ts*), f. schending onteering, ontwijding; verkrachting, schoffeering; – **violent,** adj. (lat. *violéntus, a, um*; fr. *violent*) geweldig, gewelddadig, hevig, onstuimig, driftig, vinnig, als adverb. ook *violénter*; – *violéntum stuprum*, z. s t u p r u m enz.; – **violéntie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *violentia*) geweld, gewelddadigheid, geweldenarij, hevigheid.

Violle, n. lichteenheid, geheeten naar den franschen natuurkundige Violle (1879), ook p l a t i n a - e e n h e i d genoemd, z. a.; 20 p y r s, z. a.

Viool, 1) f. of als verklw. **viooltje,** n. (lat. *viŏla*, it. *viōla*, hoogd. *viōle*, fr. *violétte*), ook **violét,** plantengeslacht, dat kruiden omvat met welriekende bloemen, de bekende kleine lentebloem van donkerblauwe purperkleur, zinnebeeld der bescheidenheid en nederigheid; – *viŏlă matronālis*, vrouwen- of maagdenviooltje, gevulde nachtschade; – *viola odorāta*, welriekend viooltje; – *viola tricolor*, driekleurig viooltje; – *viola cornūta hybrida*, een kruising van de zacht lilakleurige v. cornūta en v. tricolor, in 't Eng. t u f t e d p a n s y; – **violenstroop,** Pharm. kinderartsenij uit viooltjes enz. bereid, als borstmiddel tegen de spruw enz.; – **violenwortel,** eenigszins bittere, geneeskrachtige wortel met een lieflijken viooltjesgeur; – **violaan,** n. nw.lat. tot de kiezelzure verbindingen (silicaten) behoorend mineraal van vioolblauwe kleur; – **violét,** adj. (it. *violétte*, fr. *violet*) violetkleurig, paars; als subst. f. (it. *violétte*) soort van paarse perzik zonder dons, met loszittenden steen; – **violine,** f. nw.lat. vioolstof, een in verscheiden soorten van viooltjes aanwezige brakingverwekkende stof.

Viool, 2) f. (provenç. *viola* en *viula*, it. en sp. *viole*, fr. *viole*, mid.lat. *vitula*, v. 't lat. *vitulāri*, springen als een kalf, zich vroolijk aanstellen; vandaar lat. *Vitŭla*, godin der vreugde) algemeene benaming van verscheiden snarenspeeltuigen, welke met eenen strijkstok gestreken worden, strijkinstrumenten; inz. z. v. a. *viola di* (*a*) *braccio*, f. it. (spr. *-bratsjio*) of *viola alta* (vgl. a l t a v i o l a), armviool, altviool (in het hgd. gewoonlijk *bratsche* geheeten); – *viola di* (*a*) *gemba*, knieviool, basviool, z. g a m b e; – *viola d'amóre*, f. it., of *viole d'amour*, f. fr. (spr. *damóér*) d. i. eig. liefdesviool, een op de viool gelijkend speeltuig van liefelijken toon,

vroeger met 12 tot 14 snaren, waaronder eenige van metaal, later slechts met 7 snaren bespannen; – **vioolsleutel,** m. die aanwijzing der toongraden, volgens welke de eensgestreepte *g* op de tweede lijn komt; – **vioolblok,** n. Mar. langwerpig dubbel blok (om zijnen vorm zoo genoemd); – **vioolstukken,** zware beplankingen vóor den kop van den boegspriet gespijkerd om, zoo noodig, den kluiver te steunen; – **violétta,** f. it. kleine viool; – **violíne,** f. (it. *violino*, m., fr. *violon*, m.) discantviool, gewoonlijk kortweg viool of vedel geheeten; – **violinist,** ook **violist,** m. it.(*violionísta*) vioolspeler; – *violino piccŏlo*, m. it. kleinste viool, quart-viool; – *violino-primo*, eerste viool; – *v. secundo*, tweede viool; – **violon,** m. fr. (spr. *wiolóñ*, eig. viool; naar het ital. *violóne*) basviool (vgl. c o n t r e b a s), bas; – **violonist,** m. basspeler; – **violoncéllo,** m. it. (spr. *-tsjéllo*) of **violoncél,** n. (spr. *wiolońsjél*) kleine basviool, knieviool, z. v. a. *viola di gamba* (ook c e l l o, s c h e l l o, hoogd.); – **violoncellist,** m. knievioolspeler.

Vioolsteen, m. schilferige steen, die bij het wrijven eenen geur van viooltjes van zich geeft.

Vipĕra, lat. (samengetrokken uit *vivipăra*, d. i. levende jongen barende) soort van giftige slangen, die gezegd werden levende jongen te baren; ook in 't algemeen: kleine, vergiftige slang, adder.

Vir, m. lat. man; – *vir bonus*, braaf man, z. v i r i e l enz.

Virāgo, f. lat. manachtig vrouwspersoon, mannin, grof gespierde, sterke, vierkante, manhaftige vrouw; gem. ook wel vrouwelijke huzaar, dragonder, driedekker, draak.

Virelai, n. fr. (spr. *wi-r'lè*; van *virer*, draaien, wenden, en *lai*, lied) oud-fransche liedervorm met korte verzen en wederkeerende rijmen; – **virement,** n. (spr. *-máñ*) het wenden van een schip; – *virement des parties* (spr. *-dè parti'*), Kmt. het afrekenen, vereffenen van schulden de eene tegen de andere, af- en aanschrijven der posten, overwijzing, overdraging, z. v. a. s c o n t r o.

virens, virescens, lat. Bot. groenachtig.

Viréy, m. sp. (spr. *wireï*; van lat. *vice*, z. ald., en *rex*, sp. *rey*, koning) vice-koning, onderkoning, stadhouder.

virgatus, a, um (vgl. *virgula*), lat. Bot. roedevormig.

Virgilius, zie V e r g i l i u s.

virginĕus morbus, m. lat. (*virginĕus, a, um*, maagdelijk, van *virgo*, genit. *virgĭnis*, maagd) maagdenziekte, vrijsterziekte; – **Virginia,** vr. naam: de ongerepte, maagdelijke; Astron. een in 1857 door Ferguson ontdekte asteroïde; – *Virginianus, a, um*, lat. Bot. uit Virginië (Vereen. Staten); – **virginiteit,** f. (lat. *virginĭtas*) maagdelijkheid, maagdelijke staat, zuiverheid, reinheid, onbevlektheid, maagddom; – **virgo,** f. Maagd, het zesde teeken van den Dierenriem.

Virgouleuse, f. fr. (spr. *wiergoeléûz'*) glanspeer, ijspeer, eene soort van zeer sappige winterperen (naar het dorp V i r g o u l é e bij Limoges).

virgŭla, f. lat. (verklw. v. *virga*, takje, rijsje, roetje) kleine roede, staafje; klein streepje, komma; – *virgŭla mercuriălis* of *devinatoria*, wichel- of tooverroede, in den vorm eener Y, waarmede men voorgaf verborgen schatten en ertsen te kunnen ontdekken; – **virguleeren,** nw. lat. aanstrepen, met streepjes of aanhalingsteekens („ ") insluiten.

virĭbus unitis, z. ond. u n i e.

viridis, lat. groen; – *viridescens*, Bot. groenwordend; – *viridiflorus, a, um*, groenbloemig; – **viridarium,** n. koelhuis.

viriel, adj. lat. (*virīlis, e*, van *vir*, man) mannelijk, manhaftig, kloek, tot den man behoorende; – **viriele stem,** z. *votum virile*; – *pro parte virilī*, eig. naar mannelijk aandeel, d. i. volgens krachten; Jur. naar de hoofden, in gelijke deelen; – *virīlis portĭo*, f. z. ond. p o r t i e; – **virilescéntie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. het te voorschijn treden van mannelijke eigenschappen bij vrouwelijke dieren in den ouderdom, inz. bij vogels; – **viriliteit,** f. (lat. *virīlitas*) mannelijkheid, mannelijke staat of ouderdom, voorttelende kracht; manmoedigheid; mannelijke erven; – **viripoténtie** (spr. *t=ts*), f. nw.lat. mannenkracht, manbaarheid, mannelijk vermogen; – *virītim*, lat. man voor man, een voor een, hoofd voor hoofd.

Virole, f. fr. spiraalrol in het horloge.

virosus, a, um, lat. Bot. venijnig.

virtus, f. lat. (genit. *virtūtis*) werkende kracht, degelijkheid, dapperheid; deugd; – *virtus nobilĭtat*, deugd adelt (zinspreuk der orde van den Nederlandschen Leeuw); – *virtus post nummos*, de deugd na het geld, d. i. het geld geldt (bij hem enz.) meer dan de deugd; – *virtūti et merito*, aan deugd en verdienste (zinspreuk der sp. Karelsorde); – *virtūti in bello*, aan de dapperheid in den krijg (opschrift op het kruis der kon. saks. militaire St. Hendriksorde); – *vicit vim virtus*, z. *vicit* enz.; – **virtuaal,** adj. en als adv. *virtualĭter*, nw.lat. of **virtueel** (fr. *virtuel*), krachtig, innerlijk vermogend; naar de kracht of beteekenis, begripmatig, volgens zijn wezen geldend; – v i r t u e e l e s n e l h e i d, berekende snelheid, zonder acht te geven op de vermindering door wrijving en weerstand van het middel; – v i r t u e e l e k r a c h t, wel voorhanden, maar voor het oogenblik niet werkzame kracht (in tegenst. met a c t u e e l); – v i r t u e e l (spiegel- of lens-) b e e l d, zoodanig beeld, dat alleen door geometrische achterwaartsche verlenging der stralen gevonden wordt (in tegenst. met w e r k e l i j k of p h y s i s c h b e e l d); – **virtualiteit,** f. vermogende kracht, werkingsvermogen; wezenlijke geldigheid; – **virtuoos,** m. (van 't it. *virtuóso*, d. i. eig. krachtig, degelijk) meester in zijne kunst, inz. in de muziek, groot kunstenaar, kunstheld, kunstmeester, toonkunstmeester; – **virtuóse,** f. (it. *virtuósa*) meesteres, groote kunstenares enz.; – **virtuositeit,** f. kunstvaardigheid, kunstmeesterschap, volkomenheid in de uitoefening eener kunst.

virulént, adj. lat. (*viruléntus, a, um*, van *virus*, n. sap; poelstank, vergift) etterig, venijnig, vergiftig, vol scherpe, kwaadaardige sappen; – **viruléntie** (spr. *t=ts*), f. (later lat. *virulentĭa*)

etterachtige gesteldheid eener wond, vergiftigheid, boosaardigheid; bittere wrevel, wrok.

vis, f. lat. kracht, macht, geweld; – *vi*, met geweld, gewelddadig; ook krachtens, ten gevolge, uit kracht; – *vi absolutiōnis*, uit kracht der vrijspraak; – *vi adjudicatiōnis*, krachtens de toewijzing; – *vi cessiōnis*, krachtens den afstand; – *vi commissiōnis* of *mandāti*, uit kracht van den bekomen last; – *vi coāctus*, door geweld gedwongen; – *vi praesidii*, uit kracht van het voorzitterschap en het voorrecht als voorzitter; – *in vim*, krachtens, uit krachte, ten gevolge; – *in vim concipuéndae sententiae*, krachtens het opmaken van het vonnis; – *in vim revisiōnis*, ten gevolge der doorziening; – *vis armāta*, gewapende macht; – *vis centrifŭga*, z. v. a. centrifugaalkracht (z. ond. centrum); – *vis comĭca*, komische kracht, het vermogen om te doen lachen (b. v. in blijspelen enz.); – *vis compulsīva*, aandrijvende kracht; – *vis expulsīva*, uitdrijvende kracht; – *vis inertiae*, kracht der volharding, traagheid, het volharden in denzelfden toestand, volhardingsvermogen; – *vis legis*, kracht van wet; – *vis major*, z. *force majeure*; – *vis motrix*, nw.lat. bewegende kracht, beweegkracht; – *vis probándi*, bewijskracht; – **viriaal,** f. Phys. de beweegkracht van eene macht.

Vis, ook **bis, bisse, wis,** goud- en zilvergewicht in Birma en Pegu = 1,65563 kilo, door de inboorlingen pesta of paitha geheeten; handelsgewicht in Voor- en Achter-Indië, inz. te Madras = $^1/_8$ maund of mun = 1,42 kilo.

Visa, n. fr. (van 't lat. *visa*, iets geziens, pl. van *visum*, partic. van *vidēre*, zien) het geziene, getuigenis van iets gezien te hebben en te billijken; vgl. viseeren; – **visage,** n. (spr. *wizáázj'*) gezicht, aangezicht, gelaat, gezichtsvorm; persoon; – *vis à vis* (spr. *wizawi*), eig. aangezicht tegen aangezicht, tegenover; als subst. een tegenover, een smal rijtuig in den vorm eener berline, doch die voor en achter slechts eene zitplaats heeft; een persoon, die tegenover een ander is geplaatst, bij het dansen, aan tafel enz.; Muz. dubbelvleugel, dubbelklavier, een door Hoffmann in 1779 uitgevonden speeltuig.

viscĕra, pl. lat. ingewanden; – **visceraal,** adj. nw. lat. tot de ingewanden behoorende of die betreffende, b. v. visceraal-artsenij of visceraal-elixir, artsenij tot versterking der ingewanden of van het verteringsvermogen.

Vischnoe, Vischnou, Wischnoe, m. ind. de behoudende, beschermende godheid der Indiërs, de god der levenskracht, een der leden van de Trimoerti, gehuwd met Lacksmi (vgl. Krischna en Ciwa).

Viscine, z. ond. viscus.

Viscount, m. eng. (spr. *wáikount*; = fr. vicomte, z. ald.) engelsche ondergraaf.

Viscus, m. of **viscum,** n. lat. vogellijm; – **viscide,** adj. (later lat. *viscĭdus, a, um*) taai, kleverig (inz. van lijm); – **viscine,** f. kleverige plantenstof in vogellijm; – *viscosus, a, um*, lat. Bot. slijmig, smerig; – **viscose,** f. gemerceriseerd (z. a.) katoen, waarop zwavelkoolstof heeft ingewerkt, zoodat het zeer taai en kneedbaar geworden is en tot zijde gesponnen wordt; natriumcellulose-xanthaat; – **viscositeit,** f. nw. lat. (*viscosĭtas*) kleverigheid, taaiheid, taaie slijm; – **viscosimeter,** m. taaiheidsmeter.

viseeren (fr. *viser*, van 't lat. *visēre*), afzien, mikken, het oogpunt nemen, turen, doelen; op 't mikijzer nemen (vgl. vizier); ijken, roeien of rooien, den inhoud van een vat met den viseerstok onderzoeken en meten; eenen pas en dgl. doorzien en door onderschrift en zegel goedkeuren en bekrachtigen, er zijn visa onder schrijven; – **viseerder,** m. vatmeter, ijker, rooier, ijkmeester; onderzoeker van passen en dgl.; – **viseerkunst,** f. ijkkunst, vaatmeetkunst, kunst om den inhoud van een vat te bepalen; kunst van goed te mikken, mikkunst; – **viseerschot,** n. bij de artillerie: het hoogste boogschot, waarbij het geschut tot in den eersten graad verhoogd wordt; – **viseerstok,** maatstok voor vaatwerk, roei- of rooistok.

Viset- of **fisethout,** z. fustiekhout.

visibel, adj. lat. (*visibĭlis, e*, fr. *visible*, van 't lat. *visum*, van *vidēre*, zien) zichtbaar, openbaar, oogenschijnlijk, klaarblijkelijk; – **visibiliteit,** f. zichtbaarheid, oogenschijnlijkheid.

Visie, f. lat. (*visĭo*, v. *vidēre*, zien) eig. het zien, aanblik; gezicht; inzage, b. v. ter visie liggen (van stukken, bestekken enz.); Log. aanschouwing; – **visioen,** n. lat. (*visio*) gezicht, droombeeld, nachtgezicht, spook, herschenschim, inbeelding, droomerij; – **visionair,** m. nw. lat. (fr. *visionnaire*) ziener, geestenziener, dweper, droomer, iemand vol zotte grillen, inbeeldingen (vgl. phantast).

visis actis, lat. Jur. na ingeziene acten of na inziening der strijdschriften.

visiteeren, lat. (*visitāre*, eig. bij herhaling naar iets zien, van *vidēre, visēre*, zien; fr. *visiter*) onderzoeken, doorzoeken, bezichtigen, bezoeken, een bezoek geven, gaan zien; – **visitātie** (spr. *t=ts*), f. onderzoeking, bezichtiging, huiszoeking; bezoeking, tuchtiging; bezoek der maagd Maria aan Elizabeth; bezoek van kerken enz. door hoogere autoriteiten; – **de orde der Visitatie-nonnen** of **der Visitandínen,** eene orde van geestelijke zusters, gesticht door Franciscus de Sales te Annecy in 1610, om zieken te bezoeken en te ondersteunen; – **visitātor,** m. nw. lat. doorzoeker, gerechtelijk onderzoeker of bezichtiger van koopwaren enz., kloosteronderzoeker; – **visite,** f. (fr. *visite*) bezoek, opwachting; bezoek der artsen bij de zieken; onderzoek of opneming (der koopwaren enz.); ook korte damesmantel; – *pour faire visite* (spr. *poer fèr' wiziét'*), afgek. *p. f. v.*, om bezoek af te leggen, om zijne opwachting te maken; – **visite-kaartje,** bezoek-kaartje; – **visitekamer,** bezoekkamer enz.; – **visiteur,** m. fr. onderzoeker, kommies, beziener, peiler (der koopwaren, scheepsladingen enz.); bij sommige orden de geestelijke, die het opzicht heeft over vele gestichten van dezelfde orde, pater-visitor; ook een vrijmetselaar,

die eene loge, waarvan hij geen lid is, bezoekt, een b r o e d e r - v i s i t e u r; in 't algemeen iemand, die dikwijls bezoeken aflegt.

Vislino, z. r a g u s i n o.

Visney, m. eng. (spr. *wisni*) met brandewijn vermengde tintwijn, kersenbrandewijn.

Visorium, n. nw. lat. (van 't lat. *vidēre*, zien) gezichtsdoel; bij letterzetters: handschrifthouder, vizier, plankje, waarop de te zetten copie wordt vastgestoken.

Vista, f. it. (spr. *wiesta*; van het lat. *vidēre*, zien) Kmt. zicht, vertooning van eenen wissel; – *a vista*, dadelijk op zicht, op vertooning van den wissel (te betalen; vgl. *a prima vista*, ond. *primus*); – *vistaménte*, zeer snel.

Visuaal, visueel, adj. nw. lat. tot het zien behoorende, het gezicht betreffende; – v i s u a a l - l ij n, gezichtslijn; – v i s u a a l - p u n t, oogpunt, gezichtspunt; – v i s u a a l - z e n u w, gezichtszenuw; – **visualiteit,** f. zienkracht, zienvermogen.

visum, n. lat. (van *vidēre*, zien) het geziene, aanblik, oogenschijn; ook z. v. a. v i s a (z. ald); – *visum repértum*, n. bezichtigings- of onderzoekingsbericht, verslag van eenen geneesheer over den toestand, waarin hij gewonden of dooden heeft gevonden; – *visus*, m. het zien, gezicht, zienkracht; – *visus abnormis*, m. 't gebrekkig zien; – *v. colorātus*, 't kleurenzien, z. v. a. c h r u p s i e; – *v. defigurātus*, z. v. a. m e t a m o r p h o s i e; – *v. dimidiātus*, z. v. a. h e m i o p i e; – *v. duplicātus*, z. v. a. d i p l o p i e; – *v. lucĭdus*, z. v. a. p h o t o p s i e; – *v. nebulōsus*, 't nevelzien; – *v. reticulātus*, 't net- of 't floerszien.

vita, f. lat. leven; – *vita ante-acta*, het voorheen geleide leven, vorige levenswandel; – *vita brevis, ars longa*, het leven (is) kort, de kunst (is) lang; – *v. sedentarĭa*, z. s e d e n t a r i s c h , ond. *sedes*; – *acta de vita*, levensbewijs, in rechten gevorderd bewijsstuk, dat iemand, b. v. die eene jaarwedde of pensioen trekt, nog in leven is; – *vitae curricŭlum*, n. levensloop; – *vitae, non scholae, discéndum est*, voor het leven, niet (enkel) voor de school, moet men leeren; – *vitam impendĕre vero*, zijn leven aan de waarheid wijden (citaat uit Juvenalis); – *ad viam aeternam*, voor het eeuwige leven, d. i. in alle eeuwigheid; – **vitaal,** adj. (lat. *vitālis, e*) tot het leven behoorende; levend, voor leven geschikt, met levenskracht begaafd; levengevend, levenwekkend, levenbevorderend of -onderhoudend; – **vitaal principe,** grondoorzaak van het leven; – **vitale warmte,** levenswarmte; – **Vitaliānen,** pl. z. v. a. v i c t u a l i e b r o e d e r s; – **vitalisme,** n. leer van het levend zijn van schijnbaar levenlooze lichamen door daarin werkende geesten, klopgeesterij, tafeldans; ook theorie van Stahl, dat in het levend organisme bijzondere krachten huizen, die de oorzaak zijn, dat het zich van niet levende onderscheidt; – **vitalist,** m. aanhanger dezer leer; – **vitaliteit,** f. lat. (*vitalitas*) levenskracht, levensvermogen, leven, tijdstip, waarop het leven aanvangt; – l e g a l e v i t a l i t e i t, dat tijdstip, waarop het kind wordt gerekend tot leven geschikt (*viabel*) te zijn, en waarvan de eerste term bij de wet bepaald is op den 182sten dag; – **vitalitium,** n. mid. lat. levensonderhoud, lichaamsbehoefte; lijfrente; het schenken van zijn vermogen aan iemand, om daarmede een ander levenslang te onderhouden; – **vitaliseeren,** nw. lat. levenskracht geven, bezielen.

vitalba, lat. Bot. vuilwit (b. v. *Clematis vitalba*).

vite, fr. (spr. *wiet*'; oudfr. *viste*, it. *visto, vispo*, flink, vlug) snel, gauw, ras, vlug, gezwind; – **vitésse,** f. snelheid, gezwindheid.

vitéllus, m. lat. (eig. kalfje, verklw. van *vitŭlus*, kalf) het ei-geel, dooier; – *vitellinus, a, um*, lat. Bot. geel als eierdooiers; dooiervormig; – **vitelline,** f. globuline, eiwitstof, in eierdooiers aanwezig.

vitifolius, a, um, lat. Bot. wijngaardbladerig.

Vitiligo, f. lat. (van *vitĭlis*, gevlochten, van *viēre*, vlechten) soort van huiduitslag, witte huidvlek, inz. de levervlek (*vitiligo hepatĭca*).

Vitilitigātor, m. lat. (van v i t ĭ u m, z. ald., en *litigāre*, z. l i t i g e e r e n) opzettelijk of moedwillig tegenspreker, twister (c h i c a n e u r), bediller, schreeuwer; – **vitilitigium,** n. nw. lat. gezwets.

Vitium (spr. *ti=tsi*), n. lat., pl. **vitia,** fout, feil, gebrek, vergissing, dwaling, ondeugd, zonde; – *vitĭum canonĭcum*, lichaamsgebrek, waardoor iemand tot het vervullen van eene geestelijke bediening in de r. kath. kerk ongeschikt wordt gerekend; – *vitium congenĭtum*, aangeboren vormingsgebrek, onregelmatigheid, afwijking; – *vitium cordis*, hartgebrek; – *vitium natūrae*, natuurgebrek, aangeboren gebrek; – *vit. remissiōnis*, Muz. het gebrekkig dalen der zangstem; – *vit. subreptiōnis*, Jur. vergrijp der valsche, eenzijdige voorstelling; – *vit. tremŭli*, het sidderen der stem bij het zingen; – **vitiëus,** adj. (lat. *vitiōsus, a, um*) gebrekkig, gebrekkelijk, verkeerd; ondeugend, verdorven, goddeloos, slecht, zondig; – **vitiositeit,** f. (lat. *vitiosĭtas*) gebrekkigheid, verkeerdheid, boosaardigheid of verdorvenheid van het menschelijke hart, bederf.

vitresceeren, vitrificeeren enz., z. ond. *vitrum*.

vitriolātus morbus, m. lat. z. v. a. e p i l e p s i e (z. ald.).

Vitriool, n. (fr. en provenç. *vitriol*, sp. *vitriolo*, it. *vitriuolo*, mid. lat. *vitriŏlum, vitreŏlum*; van 't lat. *vitreŏlus, vitrĕus, a, um*, van glas, glasachtig, v. *vitrum*, glas, wegens zijnen glasglans en zijne glasachtige gesteldheid) gekristalliseerde verbinding van zwavelzuur met het oxyde van een zwaar metaal, inz. van koper, ijzer, zink, lood en kobalt; vandaar k o p e r-, ij z e r-, z i n k-, l o o d- en k o b a l t - v i t r i o o l, of naar de kleur: b l a u w, g r o e n, w i t enz. v i t r i o o l; – **vitriolen,** pl. groep van mineralen uit de orde der sulfaten, ontstaan door inwerking der atmosferische factoren op de zwavelmetalen; – **vitriool-æther,** m. of **vitriool-naphtha,** f. gezuiverde wijngeest met zwavelzuur gedistilleerd, zeer vluchtig, licht onbrandbaar en van sterken, doordringenden reuk (vgl. æ t h e r); – **vitriool-olie,** zwavelzuur; – **vitrioolkies,** zwavel-

kies, ijzerkies; - **vitrioolspiritus** of **vitriool-geest,** oudere naam voor verdund zwavelzuur; - **vitriolesceeren,** barb. lat. tot vitriool worden; zich in vitriool veranderen; - **vitriolisâtie** (spr. *-zatsie*), f. zwavelzuur-bereiding, verandering in vitriool.

vitrum, n. lat. glas; - *vitrum antimonii*, spiesglansglas; - *v. plumbi* of *v. Satúrni*, loodglans; - **vitrage,** f. fr. opengewerkte, de ramen in hun geheel bedekkende gordijnen, ook de stof daarvoor; - **vitresceeren,** nw. lat. tot glas worden, verglazen; - **vitrescibel,** adj. (fr. *vitrifiable*) verglaasbaar, wat door de werking van het vuur in glas kan veranderen; - **vitrescibiliteit,** f. verglaasbaarheid; - **vitrificeeren,** tot glas maken of smelten, in glas veranderen, verglazen; - **vitriet,** f. kunstmatige steensoort, bestaande uit een laag kunststeen of cement, bevestigd op glas, als wandbekleeding in ziekenhuizen enz.; - **vitrificâtie** (spr. *tie=tsie*), f. verglazing, verandering in glas; - **vitreus,** adj. glasachtig, glazig; - **vitrine,** f. glazen kast om waren uit te stallen; ook winkelraam; - **vitrométer,** m. lat. gr. glasmeter, straalbrekingsmeter, een werktuig, waarmede men de verschillende graden van breking en verspreiding meet, welke de lichtstralen bij hunnen doorgang door de verschillende soorten van glas ondergaan; - **vitrotypie,** f. kunst om lichtbeelden op het glas voort te brengen.

Vitry, in België, Jacob van Vitry, dominicaan en bekend kruisprediker, aartsbisschop van Acco (± 1240); zijn preeken (sermōnes) dienden tot voorbeeld voor latere predikers.

vittatus, a, um, lat. Bot. met banden of breede strepen, bandvormig, met gekleurde strepen.

vitupereeren, lat. (*vituperāre*) laken, misbillijken, wraken, misprijzen; - **vituperābel,** adj. (lat. *vituperabĭlis*) lakenswaard, berispenswaardig; - **vituperātie** (spr. *tie=tsie*), f. laking, wraking.

Vitus-dans (Sint-) of St. - V e i t s d a n s, z. V a l e n t ij n s - z i e k t e, ond. *vale.*

Vitzliputzli, m. (mexicaansch *Huitzilopochtli*, samengesteld uit *huitzitzilin*, kolibrie, en *opochtli*, links, omdat het beeld van den god aan den linkervoet kolibrievederen had) krijgsgod der oude oorspronkelijke inwoners van Mexico, wiens feest in de lente gevierd werd; mexikaansche duivel.

viva enz., lat., **vivaciteit** enz., z. onder *vivus.*

Vivandier, z. ond. v i v r e s; - **vivarium,** z. ond. *vivus.*

vivat! lat. (van *vivĕre*, leven), of it. *viva!* hij (zij, het) leve! lang leve....! - *vivat amicitia! vivat amor!* enz., lang leve de vriendschap, lang besta de liefde enz.; - **vivat,** n. heilwenschend vreugdegeroep: hij leve! - *vivant*, dat zij leven! - *vixi*, ik heb geleefd; - *vixit*, hij (zij, het) heeft geleefd; - *vivat, crescat, floreat!* (dikwijls afgekort tot V. C. F) hij (zij, het) leve, groeie, bloeie! - *vivĕre parvo*, van weinig leven; - *vive valeque*, leef en vaarwel; - *vivit sub pectŏre vulnus*, de wond leeft in het diepst zijns harten.

vive l'empereur! fr. (spr. *añp'reur*) leve de keizer!

Vivérre, f. lat. (*viverra*) civetkat, een zooggierengeslacht uit de orde der roofdieren, op den marter gelijkend.

Viveur, m. fr. (v. *vivre*, leven; vgl. v i v r e s) z. v. a. b o n v i v a n t, z. ald.

Vivianiet, vivificatie, viviparen, vivisectie, z. ond. v i v u s.

Vivres, pl. fr. (spr. *wiw'r*; van *vivre* = lat. *vivĕre*, leven) levensmiddelen, mondvoorraad; - **vivandier,** m. (spr. *wiwañdjé*; van mid. lat. *vivanda, vianda, vivenda*, it. *vivanda*, fr. *viande*, levensmiddel, spijs, vleesch tot voeding, van lat. *vivĕre*, leven) veldkramer, legerhandelaar met levensmiddelen, zoetelaar, marketenter; - **vivandière,** f. (spr. *-djèr'*) zoetelaarster, marketentster.

vivus, a, um, lat. (it. *vivo*, fr. *vif*) levend, levendig; - *viva vox*, f. levende stem, levend woord, mondeling onderwijs; - *viva voce*, met levende stem, d. i. mondeling; - *inter vivos*, onder de levenden, zoolang men nog onder de levenden is of nog leeft, tijdens het leven; - *vivace* (spr. *wiwâtsje*; van 't lat. *vivax*, genit. *vivācis*, lang levend; levendig), ook *vivo* en *con vivézza* (spr. *-vétza*), it. Muz. levendig, vurig, met levendigheid; - *vivacissimo* (spr. *-tsjiés-*), hoogst levendig; - **vivaciteit,** lat. (*vivacitas*), of fr. *vivacité*, f. levendigheid, vlugheid, vurigheid, vroolijkheid; - **vivarium,** nw. lat. bewaarplaats voor levende dieren, diergaarde; - **Viviaan,** m. en **Viviane,** f. nw. lat. namen: de wakkere, levendige; - **vivianiet,** n. mineraal, bestaande in hoofdzaak uit phosphorzuur ijzer, spatig of bladerig ijzerblauw; - **vivificâtie,** f. later lat. (*vivificatio*, v. *vivificāre*, levend maken, bezielen) bezieling, levend- en levendigmaking; - **vivipáren** (lat. *vivipări*, v. *parĕre*, baren), pl. levendbarenden, dieren, welke levende jongen ter wereld brengen; - **viviparisme,** n. of **viviparitelt,** staat of gesteldheid der dieren, die levende jongen baren; - **viviseceeren,** nw. lat. (vgl. s e c e e r e n enz.) levende dieren ontleden (voor physiologische proeven); - **vivisèctie,** f. nw. lat. (spr. *t=s*) proefnemingen op levende dieren door geneeskundigen en physiologen met het doel de levensverschijnselen van een organisme te bestudeeren; - **vivisèctor,** m. proefnemer op levende dieren.

vix credo, lat. nauwelijks geloof ik het.

vixi, vixit, z. ond. *vivat.*

Viz, m. rekenmunt in Bengalen = $^1/_{32}$ zilverropij of $3^1/_2$ ct. courant; op Coromandel = $^1/_{160}$ zilverropij of $^3/_5$ cent.

viz., afkort. van *videlicet*, z. ond. *vide.*

Vizier, 1) of eig. w e z i r, m. arab. z. op v e z i e r.

Vizier, 2) n. (it. *visiéra*, f., fr. *la visière*; van 't lat. *vidēre*, zien, *visum*, gezien) voorstuk van eenen helm met de kijkgaten, dat men kan opschuiven om beter te zien of ruimer adem te halen, helmschuif, helmklep; oogpunt, richtkorrel aan een schietgeweer; aan meetwerktuigen: kijkspleet, z. v. a. d i o p t e r; ook voor oog, gezicht, b. v. i e t s i n 't v i z i e r k r ij g e n, het in 't oog krijgen; - i e m a n d i e t s i n 't v i z i e r z e g g e n, hem in 't aangezicht iets beleedigends, grofs, onaangenaams enz. toevoegen.

Vizthum, z. v i d a m e.

vlaamsch, van Vlaanderen, wat tot Vlaanderen behoort, daaraan eigen is; ook vroeger voor: nederlandsch, toen Vlaanderen het belangrijkste gewest der Nederlanden was (zooals men later h o l l a n d s c h voor n e d e r l a n d s c h zeide en zegt), b. v. de v l a a m s c h e s c h o o l, de nederlandsche schilders, de schilders van de nederlandsche school; - een **pond vlaamsch,** nederl. gefingeerde munt = 6 gulden; - **Vlamingen,** bewoners der provincie Vlaanderen; ook Nederlanders; - **Vlaamsche beweging,** f. strijd der vlaamsche bewoners van België tegen de toenemende verfransching van het door hen bewoonde gebied.

Vládika of **wládika,** m. (van 't slav. *wladati*, russ. *wladiétj*, heerschen, verwant aan het duitsche *walten*, heerschen, *gewalt*, geweld, macht) titel van den vorst van Montenegro voor 1852.

Vleet, f. nederl. (van v l i e t e n, drijven) vlieton of drijfnet voor de haringvangst, het haringnet als 't in zee ligt; ook allerlei vischtuig; groot, ter walvischvangst uitgerust schip; een net vol, en vandaar de niet-getelde menigte, waarbij de kleine visch verkocht wordt; - b ij d e v l e e t, bij menigte, in groote hoeveelheid te gelijk (als haring in het net).

Vlegge, f. vlaamsch snede in een afgevilde huid; in het Middeln. beteekende 't woord gebrek.

Vlieboot, f. nederl. oorspronkelijk eene zeeschuit, die de wateren van 't V l i e bevoer; later de naam van de vaartuigen der Watergeuzen; een licht, wijdbuikig vaartuig van 80 tot 100 ton, inz. voor de haringvangst.

Vliegenier, m. zie v l i e g e r.

Vlieger, m. iemand die met een vliegtoestel of vliegtuig de lucht doorklieft (vertaling van het fr. *aviateur*); het is beter dan *vliegaar*, *vliegenaar*, *vliegenier* of *vliegensman*.

Vlies, n. nederl. (nauw verwant aan vel, v a l i e s) in 't alg. zeer dun vel; huid van een dier met de haren, vacht van een schaap, schapevacht; - het g u l d e n of g o u d e n v l i e s, een fabelachtige ramsvacht (z. A r g o n a u t e n); - d e o r d e v a n h e t g u l d e n v l i e s, eene bourgondisch-spaansche en oostenrijksche ridderorde, in 1439 ingesteld door Philips den Goeden, hertog van Bourgondië, welker ordeteeken een gouden ramsvacht is.

Vloot, f. nederl. (van v l i e t e n, v l o t t e n; fr. en hoogd. *flotte*, eng. *fleet*) zeker aantal bijeenbehoorende schepen, tot een doel bestemd en doorgaans onder een gemeenschappelijk bevel staande; - **vlot,** n. menigte aaneengehechte drijvende balken, inz. zooals die uit Duitschland naar Nederland komen, h o u t v l o t; - **vlotschuit, vletschuit,** f. soort van platboomde lichters, ten dienste van groote schepen, inz. te Amsterdam.

Vlotgras, n. plantengeslacht van de familie der grassen, pluimgrassen met langwerpige of lijnvormige, veelbloemige aartjes.

Vo., verkorting van V o l t, z. a.

Vocaal, f. (van 't lat. *vocālis*, f., scil. *littĕra*, van *vocālis*, *e*, klinkend, geluidgevend, van *vox*, stem) klinker, klinkletter, toondrager, b. v. *a*, *e*, *i* enz. (in tegenst. met c o n s o n a n t); als adj.: wat met de stem of overluid geschiedt, b. v. **vocaal gebed,** gebed, dat overluid gedaan wordt (in tegenst. met m e n t a a l g e b e d); - **vocaal concert,** n. concert, waarop alleen gezongen wordt; - **vocale muziek,** gezang (in tegenst. met i n s t r u m e n t a l e m u z i e k); - **vocālisch,** adj. zelfklinkend; - **vocalísme,** n. leer der klinkers; - **vocalisātie** (spr. *-za-tsie*) of **vocaliseering,** f. het teekenen van het hebreeuwsche schrift met vocaal-teekens; - **vocaliseeren,** het zingen der noten op een vocaal.

vocabŭlum, n. lat., pl. *vocabŭla* (v. *vocāre*, roepen, noemen), woord; - **vocabularium,** n., fr. **vocabulaire,** woordenboek, woordenlijst, inz. om van buiten te leeren in de scholen; - **vocabulist,** m. woordenboekschrijver; woordenkramer.

vocalisch, vocalisme, vocalisatie, z. ond. v o c a a l.

Vocatie, vocatief, z. ond. v o c e e r e n.

voce, f. it. (spr. *wootsje*; van 't lat. *vox*, genit. *vocis*) stem, zangstem; - *voce di petto*, borststem; - *voce di testa*, hoofdstem, faussetstem (f a l s e t); - *a voce sola*, voor eene stem; - *voce*, *vocem*, lat. z. ond. *vox*.

voceeren, lat. (*vocāre*) roepen, noodigen, dagvaarden, voor de rechtbank roepen; - **vocātie** (spr. *t=ts*), f. (lat. *vocatio*) noodiging, ontbieding, dagvaarding; roeping, neiging, aanleg; beroep of beroeping tot een ambt; ambt, post, werkkring; - **vocatīvus** of **vocatief,** m. Gram. roeper, z. c a s u s; ook schalk, looze vogel (dien men dikwijls berispend of waarschuwend moet toeroepen).

Vociferātie (spr. *t=ts*), f. lat. (*vociferatio*, v. *vociferāri*, schreeuwen) het luide roepen, schreeuwen, geschreeuw.

Voet, m. voorm. nederl. lengtemaat; de r ij n l a n d s c h e v o e t = 0,3139 m., de a m s t e r d a m s c h e v o e t = 0,2831 m.; ook lengtemaat in vele andere landen, die meestal iets meer of minder dan 3 palmen of decimeters lang is.

Voetiaan (spr. *t=ts*), m. aanhanger van V o e t of V o e t i u s, een bekend godgeleerde, die in de 17de eeuw te Utrecht leerde; iron. voetganger, voeteerder.

Vogue, f. fr. (spr. *wóg*'; van *voguer*, it. *vogáre*, roeien, varen = het hoogd. w o g e n) eig. golvende of schommelende beweging, vaart, loop, gang; omloop, gebruik, zwang, mode, trek, toeloop, naam, roem, achting, aanzien; - i n v o g u e of *en vogue* (spr. *añ-*) z ij n, in zwang zijn, in goeden naam staan, gezocht worden, veel aftrek hebben; toeloop hebben; - *vogue la galère*, vare de galei daarheen! d. i. 't mag gaan zoo 't wil! er mag van komen wat er wil, 't worde gewaagd! daar gaat het!

voici, fr. (spr. *woasí*) ziehier, hier is, hier; - *voilà* (spr. *woalá*), ziedaar, daar is, daar; - *voilà tout* (spr. *toe*), dat is alles.

Voie, f. fr. (spr. *woaj*'; eig. weg, straat = lat. *via*) voer, voeder, voormalige fransche in-

houdsmaat voor hout, gips, steenkolen enz. = 1,92 M^3.

Voile, f. fr. (spr. *voâl'*; van 't lat. *velum*, n. voorhangsel, gordijn, sluier; zeil) sluier, doek van dunne, doorzichtige stof, die door de dames inz. voor het gelaat wordt gedragen.

Voisinage, f. fr. (spr. *woazináázj'*; van *voisin* = lat. *vicīnus*, buurman, nabuur) nabuurschap, nabijheid, buurt.

Voitúre, f. fr. (spr. *woatúúr'*; van 't lat. *vectūra*, voertuig, v. *vehĕre*, voeren) voertuig; inz. rijtuig, wagen, koets; – *voiture de place* (spr. *d'plaas*), stationeerend huurrijtuig, z. v. a. f i a k e r.

vol., afkorting van v o l u m e n (z. ald.).

volābel, adj. nw. lat. (v. *volāre*, fr. *voler*, vliegen) vluchtig; (ook fr. *volable*, van *voler*, stelen) steelbaar, besteelbaar; – **volabiliteit,** f. nw. lat. vluchtigheid; – **volaille,** f. fr. (spr. *wolálj'*) gevogelte, pluimgedierte; – **volánt,** adj. (lat. *vólans*, fr. *volánt*) vliegend, fladderend; m. fr. (spr. *wolân*) pluimbal; – **volánte,** f. lang, licht vrouwekleed; lichte, niet gevoerde vrouwenoverrok; – **volatiel,** adj. lat. (*volatĭlis, e*) vliegend, gevleugeld; vluchtig, licht vervliegend, verdampend; – **volatiliteit,** f. nw. lat. vluchtigheid, vervliegbaarheid; veranderlijkheid, wankelmoedigheid; – **volatiliseeren** (spr. *s=z*), nw. lat. Chem. vervluchtigen, vluchtig maken; – **volatilisātie** (spr. *-za-tsie*), f. vervluchtiging.

Volapuk, n. (spr. *v=w*; *u=uu*) eene zoogenaamde wereldtaal (*vola*, gen. van *vol*, wereld, en *puk*, taal), uitgedacht in 1879 door pastoor J. M. Schleyer te Lizzelstetten bij Constanz in Baden, die daarvoor eene spraakkunst en een woordenlijst heeft gegeven; een tijdlang zeer in de mode en op sommige plaatsen aan inrichtingen van onderwijs als leervak ingevoerd, thans door het E s p e r a n t o (z. ald.) verdrongen.

Vol-au-vent, m. (spr. *vol-owân*) pastei welks (boter)deeg hol (d. i. zonder den inhoud) gebakken is.

Volborthiet, n. een naar Dr. V o l b o r t h in Petersburg genoemd mineraal in Rusland, vanadiumzuur koperoxyde.

vol d'oiseau, fr. (spr. *-doazó*) vogelvlucht; – *à vol d'oiseau*, in vogelvlucht, d. i. voorgesteld of afgebeeld, alsof de teekening van de plaats, het landschap enz. uit het gezichtspunt van een overvliegenden vogel genomen ware.

Vole, f. fr. (van *voler*, stelen, snel wegnemen; vgl. v o l e r i e) in het kaartspel: het halen van alle slagen door een speler, ook t o u t geheeten; – *vole annoncée* of *déclarée* of s o l o t o u t, bij den aanvang van 't spel aangekondigde of verklaarde v o l e.

Volée, f. fr. (v. *voler*, vliegen) vlucht, menigte, zwerm; bui; staat, rang, jaren; – *la première volée* of *haute volée*, lieden van den eersten rang, de hoogere klassen der maatschappij, de voornamen; – *à la volée*, ter vlucht; in 't wild, onbezonnen.

volente Deo, *volenti* enz., z. ond. *volo*.

Volerie, f. fr. (spr. *wol'ri'*; van *voler*, stelen; afgek. van 't lat. *involāre*, in de vlucht wegnemen) dieverij, spitsboeverij; – **voleur,** m. dief, gauwdief, roover.

Volet, n. fr. (spr. *wolè*) blind, vensterblind.

Volière, f. fr. (spr. *wo-ljèr'*; van *voler*, vliegen) vogelvlucht, besloten ruimte, waar men allerlei vogels tot zijn vermaak houdt; groote vogelkooi, duivenslag.

Volik of **wolik,** f. turk. (*wolyk*) klein turksch vaartuig met éenen mast, tot de kustvaart bestemd, bark.

Volitie (spr. *t=ts*), f. nw. lat. Philos. de werking, door welke de wil zich tot iets bepaalt, wil, wilsuiting.

Volkameria of **volckameria,** f. (zoo genoemd naar Joh. G. V o l c k a m e r, een botanicus te Neurenberg, omstr. 1700) plantengeslacht met vele soorten, waarvan ééne (*Volkameria flágrans* of *Clerodéndrum flagrans*, ook *Volkmannia japonica*) welriekende bloemen draagt.

Volkmar, oudd. mansn.: de volksberoemde, volksroem.

volo, lat. ik wil; – *sic volo, sic jubĕo*, zoo wil, zoo beveel ik het, of: in plaats van alle gronden, zal mijn wil gelden; – *volénte Deo*, lat., afgekort *v. D.*, als God wil, met Gods wil; – *voléntì non fit injurĭa*, aan den willende geschiedt geen onrecht, of wie het zoo hebben wil, dien wedervaart recht.

Volontair, m. (spr. *wolontèr*; fr. *volontaire*, van 't lat. *voluntarĭus, a, um*, vrijwillig) vrijwilliger (soldaat); iemand zonder dienst of meester, een aan zich zelven overgelatene; – **volontairement,** fr.(spr. *wolontèr'mân*) ongedwongen, vrijwillig, uit eigen vrijen wil, zonder dwang; – **volonté,** f. fr. (spr. *wolonté*, van 't lat. *voluntas*) wil, het willen, believen, welbehagen; – *à volonté*, naar believen, naar welgevallen; – *payable à volonté* (spr. *péjábl'-*), betaalbaar als de houder (van den schuldbrief) de betaling verlangt; – **volontiers,** adv. (spr. *wolontjé*) gaarne, gewillig, gereedelijk.

Volscen, Volsken, m. pl. een oud italiaansch volk in Latium, aan beide oevers van de Liris, wier hoofdstad Antium was.

Volsella, vulsélla, f. lat. Chir. korentang, haartrekker; ook tentijzer, peilijzer.

Volt, m. El. eenheid van spannings- (druk-) verschil; de spanning die noodig is om door een weerstand van één Ohm een stroom van 1 Ampère tot stand te brengen, afkorting *V.*, *Vo.*; – **voltasche zuil** of **batterij,** z. ond. g a l v a n i s m e; – **voltasche boog,** lichtboog bij elektr. booglicht; – **voltasch pistool,** door elektriciteit af te schieten pistool; – **voltaisme,** z. v. a. g a l v a n i s m e; – **voltaïet,** n. naar Prof. Volta genoemd, aan ijzeraluin verwant mineraal uit de solfatara bij Napels; – **voltalampen,** booglampen, die juist 35 volts spanning vereischen; – **volt(a)meter,** m. naar denzelfden natuuronderzoeker genoemd toestel, om de elektrische kracht (spanning) te meten, z. v. a. e l e k t r o m e t e r; – **voltampère,** eenheid van elektrisch arbeidsvermogen; kilogrammeter.

volta, it. Muz. maal (op de partitiën gebruikt om herhaling aan te duiden: *prima volta, seconda volta* enz.).

Voltaire, m. (spr. *woltèr*) een, wellicht naar den beroemden franschen dichter Voltaire (geb. 1694, gest. 1778) genoemde soort van gemakkelijke stoel; - **voltairianísme,** n. geest, gevoelens, stelsel van Voltaire; - **voltairiaansch,** adj. wat Voltaire betreft, inz. neiging, overhelling, zucht tot spottende ongeloovigheid.

Volte, f. fr. (it. *volta*, van 't lat. *volūtus, a, um*, gerold, gedraaid enz., van *volvĕre*, z. volveeren) wending of zwenking, het kringsgewijze omrijden met een paard op de rijbaan; oude dans, waarbij men, na zijne dame verscheiden wendingen te hebben doen maken, haar behulpzaam is in het doen van een luchtsprong; muziek bij dien dans; in het schermen: eene zekere beweging of kunstgreep om de stooten der tegenpartij af te keeren; ook het onderslaan der kaarten, kaartkeering, kaartruiling, eene kunstgreep van goochelaars en geoefende kaartspelers; vandaar de volte slaan; - *volte-face* (spr. *wolt'fáas'*) maken, zich plotseling tegen den nazettenden vijand wenden en hem het hoofd bieden, geheel omzwenken; - *volti* of *volto súbito* (spr. *u=oe*), *volti presto*, it., afgek. *v. s.* of *v. p.*, (op muziekbladen) keer snel om! of snel omgekeerd! - *si volti*, men keere om, sla om.

voltigeeren (spr. *woltizjeeren*), fr. (*voltiger*; it. *volteggiare*) heen en weder zweven, fladderen; zich op een paard slingeren of werpen, op- en afwerpen; kunstsprongen doen; - het **voltigeeren,** het kunstspringen, op- en afspringen van een paard; - **voltigeur,** m. (spr. *woltizjéúr*) kunst- of luchtspringer, slingeraar op het koord (vgl. æquilibrist); pl. **voltigeurs,** ook soort van licht voetvolk, geoefend in het juist en snel schieten en in de kunst om behendig achter een ruiter op het paard te springen; zij waren geplaatst op den linkervleugel van het bataljon en voornamelijk bestemd om te tirailleeren en zich snel heen en weder te bewegen; ingesteld door Napoleon in 1805, werden zij in 1874 bij het fransche leger afgeschaft.

volūbel, adj. lat. (*volubĭlis, e*, van *volvĕre*, z. volveeren) eig. rolbaar, draaibaar; buigzaam, beweeglijk, lenig, vloeiend; - **volubiliteit,** f. (lat. *volubilĭtas*) beweeglijkheid, lenigheid, buigzaamheid, gladheid, radheid of vaardigheid van tong, vlugheid, vloeibaarheid in 't spreken; veranderlijkheid, onbestendigheid; - **volubĭlis,** f. Bot. soort van slingerplant.

Volūmen, n., afgek. *vol.*, pl. *volumina*, lat. (van *volvĕre*, z. volveeren; fr. *volume*) boekrol, papierrol, samengerold geschrift; pak of bundel geschriften; vandaar ook voor boek, boekdeel, band of deel van een boek; ook omvang, ruimte, lichamelijke inhoud of omvang, grootte van een lichaam; - **volumenométer,** m. ruimtemeter, een door Kopp uitgevonden instrument, om den ruimte-inhoud van vaste en vloeibare lichamen te bepalen; - **voluméter,** m. physiologisch toestel om ruimteveranderingen aan afzonderlijke deelen van het levende menschen- of dierenlichaam te meten; Chem. toestel tot maat-analyse; - **volumetrie,** f. ruimtemeetkunst; in de physiologie: meting van ruimteveranderingen van enkele deelen van het menschelijk of dierlijk lichaam; Chem. chemische maat-analyse; - **volumineus,** adj. nw.lat. (fr. *volumineux*) veeldeelig, uit vele boekdeelen bestaande, veel plaats beslaande; dik of diklijvig, van aanzienlijken omvang; - **voluminositeit,** f. lijvigheid, dikte, grootheid van omvang.

volúntas, f. lat. (van *volo*, z. ald.) wil; - *stat pro ratiōne voluntas*, de wil of de willekeur geldt voor rede of grond; - *tamen est laudánda voluntas*, z. *tamen* enz.; - *voluntarĭe*, adv. Jur. vrijwillig, van zelf.

Volunteer, m. eng. weerbaarheidsvrijwilliger, die op zich genomen heeft in oorlogstijd in een eigen korps te dienen en zich in vredestijd te oefenen.

voluptueus, adj. lat. (*voluptuōsus, a, um*, van *volúptas*, geneugte, wellust; fr. *voluptueux*) wellustig, aan de zinnelijke vermaken overgegeven, vermakelijk, genoeglijk, genot-ademend.

Voluspá, f. oudn. Myth. voorspelling der tooverstafdragende zieneres (Volva) over den ondergang en 't nieuw ontstaan der wereld; eerste godenlied der oudere Edda; wellicht in de 10e eeuw n. Chr. op IJsland gemaakt.

volveeren, lat. (*volvĕre*) wentelen, rollen, draaien wikkelen (vgl. ook involveeren); - **volūte, volnut,** f. (lat. *volúta*) Arch. vrij gebogen lijn, spiraal, wrong, krul of sieraad aan het kapiteel der zuilen; N. H. rolslak, toot, een slakkengeslacht; - **volutieten,** m. pl. nw.lat. slakkenversteeningen met rolvormige draaiingen; - **volvŭlus,** m. Med. darmkronkel, miserere, z. ald.

vomeeren, lat. (*vomĕre*, fr. *vomir*) braken, overgeven, spuwen, uitbraken; - **vomĭtus,** m. het overgeven, braken; - *vomĭtus matutīnus potatōrum*, het braken der drinkers in den morgen; - *vomito negro*, m. sp. het zwarte braken, gele koorts; - **vomĭtief,** n. nw.lat., en **vomitorium,** n. lat. (van *vomitorius, a, um*, braking opwekkend) braakmiddel.

Vomica, f. lat. zweer-, bloed- of ettergezwel; inz. longgezwel; - *nux vomica*, z. ond. nux; - **vomiqueus,** adj. (lat. *vomicōsus, a, um*) vol zweren, etterig of etterend; - *vomitorius, a, um*, lat. Bot. braakwekkend.

Vomitief, vomitorium, vomitus, z. ond. vomeeren.

Voraciteit, f. lat. (*voracĭtas*, van *vorax*, vraatzuchtig, gulzig) vraatzucht, gulzigheid.

Vorm, m. lat. *forma*, z. ald.

vorschriftsmässig, dui. volgens voorschrift.

vortex, m. lat. (z. v. a. vertex) wieling, draaikolk; wervelwind; - *vortex purulĕntus*, m. Med. etterprop.

vostro, it. (= lat. *vester* enz.) uw, uwe; - *vostro conto*, it., afgek. *v. C.*, Kmt. uwe rekening; - *per vostro* (scil. *conto*), voor uwe rekening.

Votum, n., pl. **vota,** lat. (van *vovēre*, z. voveeren) gelofte; zegenwensch; in 't alg. uitgesproken wensch; vandaar: stem, kiesstem, goedkeuring, toestemming; ook stemuitbren-

ging; advies, meeningsuiting; - **vota colligeeren,** stemmen inzamelen; - *cum voto*, met stem of stemrecht; - *cum voto illimitāto*, met onbeperkte stemgeving; - *ex voto*, naar wensch; ten gevolge eener gelofte; vandaar: geloftegift, geschenk ter aanvulling eener gelofte; - *pia vota*, pl. vrome wenschen, n.l. zulke, welke niet vervuld worden; - *sub voto remissīonis*, met den wensch der terugzending; - *meo voto*, naar mijnen wensch of naar mijne stem, wanneer het op mij aankomt; - *votum castitātis*, kloostergelofte van kuischheid; - *votum consultatīvum*, beraadslagende, raadgevende stem; - *v. decisīvum*, beslissende stem; - *v. obedientīae*, kloostergelofte van onvoorwaardelijke gehoorzaamheid; - *v. paupertātis*, gelofte der armoede, door welke men zich allen persoonlijken eigendom ontzegt; - *v. virīle*, stem, die iemand afzonderlijk heeft voor zich alleen, niet voor verscheidenen te zamen; - *vota majōra*, pl. de meeste stemmen, stemmenmeerderheid; - *per vota majōra*, door meerderheid van stemmen; - *v. saniōra*, pl. de doelmatiger stemmen of voorslagen; - *v. secúnda*, tweede stem; - **voteeren,** nw.lat. (it. *votáre*, fr. *voter*) stemmen, zijne stem geven; door meerderheid van stemmen beslissen; - **votánt,** m. een stemmende, stemhebber, stemuitbrenger, stemgever; - **votātie** (spr. *tie*= *tsie*) of **voteering,** f. stemgeving, stemming, stemopneming; - **vote,** m. fig. stem, stemming; - **votief,** adj. lat. (*votīvus, a, um*) door eene gelofte beloofd, volgens of krachtens eene gelofte; - **votief-geschenk, votief** of **exvōtō,** n. (vgl. boven *ex voto*) gelofte-geschenk, geschenk, dat ten gevolge eener gelofte aan eenen tempel, eene kerk enz. gedaan wordt; - **votief-tafel,** gelofte-tafel, op welke de aard van zulk een votief wordt opgeteekend; - **votieve mis,** zulk eene mis, die niet tot den dienst van den dag behoort, maar aan eenig bijzonder doel is gewijd, zooals b. v. voor eenen zieke, eenen reiziger enz.

Voua of **voah,** z. w a.

Voula, f. (van het madegassisch *voula, vola*, zilver) op Madagascar een spaansche daalder, p i a s t e r; ook gewicht, ongeveer $^1/_4$ kilo.

voveeren, lat. (*vovēre*) gelofte doen, iets door gelofte beloven, plechtig verklaren of beloven; wijden, toewijden.

vox, f. lat. (genit. *vocis*) stem, klank; ook woord; vandaar *ad vocem*, bij het woord (valt mij te binnen enz.); - *assa voce* (lat. *assus*, droog, bloot, enkel), met enkele stem, zonder begeleiding van een instrument; - *sub voce*, onder of bij het woord; - *sub hac voce*, onder of bij dat woord (inz. bij verwijzingen naar een woordenboek); - *vox cholerīca*, lat. Med. heesche, matte stem der choleralijders; - *vox clamántis in deserto*, de stem van een roepende in de woestijn (Johannes de Dooper); oneig. een woord der waarheid, dat geen weerklank vindt en geen uitwerking heeft; - *vox humāna*, f. menschenstem, een orgelregister; - *vox hybrīda* of *hibrīda* (vgl. h i b r i d a), mengelwoord, woord uit twee of meer talen samengesteld, b. v. v e r i n t e r e s t e n; - *vox popŭli, vox Deï*, lat. sprw.: de volksstem (is) Gods stem; - *vox virginĕa*, maagdenstem, een orgelregister, dat nog liefelijker en een octaaf hooger is dan de *vox humana*; - *viva vox*, levendige stem, 't levende woord, mondeling onderricht; - *viva vox docet*, de levendige stem onderwijst, d. i. heeft onderrichtende kracht; - *viva voce*, met levende stem, mondeling.

Voyageur, m. fr. (spr. *woajazjéúr*; van *voyager*, reizen, *voyage*, reis, van 't lat. *viatĭcum*, reisgeld; later lat. weg, reis; it. *viaggio*, sp. *viage*, provenç. *viatge*; vgl. v o i e) reiziger, reizend man; wandelaar, pelgrim, zwerver; - *guide des voyageurs*, m. (spr. *gied' dè-*) gids der reizigers, reisgids, wegwijzer.

Voye, z. v o i e.

voyons, fr. (spr. *woajóñ*, v. *voir*, zien) laat ons zien; - *vu*, fr. (spr. *wu'*) gezien (gewoonlijk op reispassen); - *vue*, f. (spr. *wu'*) aanblik, gezicht, uitzicht, landelijke streek; inzicht, oogmerk, doel; - *à vue*, op zicht (op wissels); - *payable à vue* (spr. *pejábl'-*), betaalbaar op zicht, d. i. zoodra de wissel den betrokkene wordt aangeboden; - *de vue*, na zicht, b. v. *payable à 6 jours de vue* (spr. *-si zjoer-*), betaalbaar 6 dagen na zicht; - *à perte de vue*, zoover het oog reikt, onafzienbaar.

Voyou, m. fr. (spr. *voajóè*; vgl. v o i e) parijsche straatjongen; leeglooper, lanterfanter.

Vredesconferentie, f. samenkomst van vertegenwoordigers der regeeringen van alle beschaafde landen in den Haag, tot het vaststellen van de rechten en plichten van oorlogvoerende staten en tot bespreking der mogelijkheid om de oorlogstoerustingen en de oorlogen zelf te beperken; de eerste had plaats in 1899, de tweede in 1907.

Vredeskus, m. in de oud-christelijke kerk de kus, dien men bij het Avondmaal of bij andere kerkelijke plechtigheden elkander placht te geven ten teeken van volledige verzoening; thans nog in gebruik in de Grieksche kerk op paaschmorgen.

Vriddhi, m. skr. tweede versterking der grondvokalen, b. v. *a* tot *ō*.

Vuchtenhout, n. (dui. *Fichte* = pijnboom, den) sparrenhout, duitsch vurenhout; het komt van de fijne spar of den fijnen of rooden den.

Vuilebras, nederl. z. v a r s e b a l i e.

Vulcānus of **Vulkaan,** m. lat. Myth., in het gr. H e p h æ s t o s geheeten, zoon van Jupiter en Juno, om zijne leelijkheid door zijn vader uit den hemel geworpen en op het eiland Lemnos nedergekomen, van welken val hij kreupel werd enz.; hij was de god van het vuur en der metaalarbeiders of smeden, wier werkplaats men in den vuurspuwenden berg Ætna stelde; vandaar **vulkaan,** m. vuurspuwende berg, brandende berg; - a a n V u l c a n u s of V u l k a a n o f f e r e n, in het vuur werpen; - **vulcanaliën,** pl. (lat. *vulcanalĭa*) romeinsche feesten ter eere van Vulcanus; - **vulcānisch,** adj. (lat. *vulcanĭus, a, um*) Vulca-

nus. betreffend; vuurspuwend, van vuurspuwende bergen afkomstig (b. v. vulcanische gesteenten), vuurhoudend; - **vulcaniet,** n. gevulcaniseerd caoutchouc, eboniet; - **vulcaniseeren** (spr. *s*=*z*), nw.lat. in vuur zetten, verhitten; horens opzetten (met zinspeling op hetgeen Venus, de gemalin van Vulcanus, zich met den krijgsgod Mars veroorloofde); ook Chem. met zwavel mengen en door groote hitte zoo verharden, dat de stof ook bij hooge temperatuur niet meer kleeft, b. v. het vulcaniseeren der caoutchouc, der gutta-percha; - vulcaniseeren van hout, het verduurzamen ervan door groote verwarming (260° C.) in gesloten kamers met samengeperste lucht; de bederfaanbrengende stoffen worden zoodoende in het hout vastgelegd, maar zeer verspreid en geheel veranderd; - **vulcanisme,** n. het naar boven dringen van gloeiend-vloeibare en gasvormige stoffen uit het binnenste der aarde; theorie der **vulcanisten,** z. ond. neptunisten; - **vulcanistisch,** adj. met dit gevoelen overeenstemmend, daarop gegrond.

Vulgus, m. en n. lat. volk, inz. gemeen volk, groote hoop, gepeupel, grauw, janhagel; - *profanum vulgus*, het oningewijde gemeen; - *vulgo*, eig. bij het volk, in het volk; gemeenlijk, gewoonlijk, doorgaans, naar het gemeene spraakgebruik, in 't gemeene leven; - *vulgo quaesītus*, m. Jur. hoerenkind; - *vulgus amicitias utilitāte probat*, het gemeen schat de vriendschap naar het voordeel (dat zij geeft); - **vulgair,** adj. (lat. *vulgāris, e*) gemeen, alledaagsch, gering, laag, onbeschaafd; - *vulgaris*, Bot. gewoon, gemeen; - **vulgarisme,** n. Neol. gemeenheid; gemeene uitdrukking, gedachte; - **vulgariteit,** f. (later lat. *vulgarītas*) gemeenheid, laagheid, platheid, plompheid, ruwheid, onbeschaafdheid; - **vulgeeren** (lat. *vulgāre*) en **vulgariseeren** (spr. *s*=*z*), nw.lat. bekend of ruchtbaar maken, onder de menschen brengen, uitstrooien, verspreiden; - **vulgāta,** f. eigenlijk *versio vulgata* (verspreide overzetting), door het concilie van Trente als juist erkende latijnsche bijbelvertaling, waarvan zich de R. Kath. bedienen; in het algemeen de gewone, gebruikelijke tekst van een geschrift; - **vulgivaag,** adj. (lat. *vulgivăgus, a, um*) naar den gemeenen, lagen trant; omzwervend, rondloopend; - **Venus vulgivaga,** z. ond. Venus.

vulnus, n., pl. *vulnĕra*, lat. wonde; - *vulnus complicātum*, n. samengestelde wond; - *v. letāle*, doodelijke wond; - *v. letāle per se*, op zich zelve doodelijke wond; - *v. per accĭdens letāle*, door een toeval doodelijk geworden wond; - *vulnĕrum spasmus*, m. wondkramp; - *vulneraria* (*medicaménta*), pl. wondmiddelen, wondartsenijen; - **vulnereeren** (lat. *vulneràri*), wonden, kwetsen; - **vulnerābel,** adj. (lat. *vulnerabĭlis, e*) kwetsbaar; - **vulnerabiliteit,** f. nw.lat. kwetsbaarheid; - **vulnerånt,** m. (lat. *vulnĕrans*) wondtoebrenger; - *vulnerant omnes, ultima necat*, lat. alle kwetsen, het laatste doodt (van de uren sprekende; oud opschrift op wijzerplaten van klokken); - **vulneraat,** m. (lat. *vulnerātus*) gewonde, gekwetste; - **vulnerātie** (spr. *t*=*ts*), f. (lat. *vulneratĭo*) verwonding, kwetsing.

Vulpiniet, n. met kwarts gemengd, korrelig anhydriet (z. ald.), naar de plaats, waar het gevonden wordt, Vulpino in Lombardije, genoemd.

Vultispex, m. nw.lat. (van 't lat. *vultus*, gelaat, en *specĕre*, beschouwen) gelaatsbeschouwer, z. v. a. physiognomist.

Vulva, f. lat. Med. vrouwelijk schaamdeel, uitwendige opening der moederscheede, schaamspleet; - *vulva clausa*, gesloten moederscheede; - **vulvaria,** f. nw.lat. Bot. schaamkruid; - **vulvo-uterīnisch** (vgl. uteurs), tot de schaamte en de baarmoeder behoorende of die betreffende.

W.

W. = West, soms ook = wissel of werst, z. a.; of Watt, z. a.; - *W. E. T.* = westeuropeesche tijd; - *W. I.* = West-Indië; - *Wisc.* = Wisconsin, in Noord-Amerika; - *W. L.* = Westerlengte; - *W. W.* = *Wiener Währung*, Oostenrijksch papiergeld; - *W.* als chemisch teeken = wolframium; - *W. Va.* = West-Virginia, in Noord-Amerika; - *W*, als muntteeken en wel op fr. munten: Lille of Rijssel; op oostenrijksche: Weenen; op vroegere silezische en pruisische: (Wratislavia) Breslau; op Kleefsche en Triersche: Wezel.

Wa, va, vouah, m. eenheid van de siameesche lengtemaat = 2 ken = 4 sok = 2 M.

Waal, 1) m., pl. **Walen,** fr. **Wallons,** hoogd. **Wallōnen** (van 't oudd. *walh*, d. i. Romaan, vandaar *walisc*, hoogd. welsch, d. i. romaansch), naam der bewoners van Zuid-België, nakomelingen van de oude gallische (keltische) Belgen, die zich met romeinsche elementen vermengden; - **waalsch, walsch** of **wallónsch,** n. de taal van deze Belgen, een romaansch dialect, met nederlandsche, nederduitsche en spaansche woorden vermengd; - **waalsche kerken,** de kerken of gemeenten in Nederland, waarin de dienst in de fransche taal wordt verricht en die van de komst der in Frankrijk vervolgde Hugenoten onder Lodewijk XIV dagteekenen.

Waal, 2) f. nederl. kolk, walende (draaiende) stroom; ook van palen voorziene wal, als ligplaats voor schepen in een zeehaven; vandaar

de naam der nederl. rivier en van eenige der stadsgrachten te Amsterdam.

Waardijn, m. (hoogd. *wardein*, vroeger ook g u a r d e i n, van w a a r d e e r e n, schatten, de waarde bepalen; v. a. van het mid.lat. en it. *guardare*, fr. *garder*, bewaken, dus eig. z. v. a. g a r d i a a n, z. ald.) beëedigd metaaltoetser (b e r g w a a r d ij n) en inz. munttoetser (m u n t w a a r d ij n), belast met het onderzoek van den aard en de waarde der metalen, van het gehalte van goud en zilver.

Wachtparade, z. p a r a d e; – *die Wacht am Rhein*, het bekende Duitsche volkslied, in 1840 gedicht, in 1854 door K. Wilhelm getoonzet, dat vooral in den oorlog van 1870—'71 populair is geworden.

Wadden, f. pl. (hoogd. *watten*, lat. sing. *vadum*, ondiepte; verwant aan w a d e n, wed) ondiep gedeelte langs de duitsche en nederlandsche kust van de Noordzee, door een eilandenreeks begrensd; vandaar **waddenvaarders**, soort van platboomde, weinig diepgang hebbende vaartuigen ter bevaring van die kusten.

Wadi, n. arab. dal, rivierdal, rivier; ook uitgedroogd, in den regentijd gevuld rivierbed in de woestijn; vandaar als bestanddeel van geographische namen, b. v. Wadi Moesa, d. i. dal van Mozes, in Steenachtig Arabië.

Wádmal, n. zw. (deesch *vadmel*, van angels. *vaed*, oudn. *vâd*, kleederstof, wat) soort grove, ongeschorenwollen stof in Zweden en op IJsland.

Wadoek, m. mal. reservoir, bak, t a n k (z. a.).

Wads, pl. eng. (van *to wade* = w a d e n) overkousen voor visschers en jagers.

Wag, eng. spotvogel.

Wagenschot, n. (het eerste deel heeft met *wagen* niets te maken, maar beteekent *wand*; het zit ook in *weeg*luis) gekloofd, fijn eikenhout voor meubels en fijne betimmeringen.

Wáges, pl. eng. (spr. *oeëedzj's*) loon, arbeidsloon; – **wage-funds**, n. loonfonds, vlottend kapitaal van een land.

Waggon of **wagon**, m. eng. wagen, lastwagen; inzonderheid spoorwagen; – **wagon-lit**, m. fr. spoorwegrijtuig met slaapplaatsen, slaap-wagen; – **wagon-restaurant**, m. restauratierijtuig in D-treinen.

Wagneriet, n. in het Salzburgsche gevonden mineraal, uit phosphorzure bitteraarde en fluormagnesium bestaande.

Wahabi of **Wehabi**, ook **Wahabieten** en **Wechabieten**, m. pl. arab. (*Wahâbi*) volksstammen van het geloof van sjeik Mohamed, zoon van Abd-el-Wahab, die in de 18de eeuw leefde en alleen de geloofsvoorschriften van den Koran aannam en den Islam tot zijn vroegere zuiverheid wilde terugvoeren.

Wahl. en **Wahlbg.**, bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor G. Wahlenberg (gest. 1851).

Waiblingen, duitsche naam der G h i b e l l ij n e n, z. ald.

Waidalótten of **Waidelóten**, m. pl. priesterklasse van de oude heidensche Pruisen.

Waisja's, pl. sanskr. (*waisja* of *wis*) leden van de derde kaste bij de Indiërs, waartoe de burger- en boerenstand behooren.

Waiter, m. eng. (spr. *oeëeter*) eig. wachter; bediende in een logement, oppasser, tafeldekker, z. v. a. het fransche g a r ç o n, het duitsche k e l l n e r, ons J a n.

Wajang, zie W a y a n g.

Wakea en **wakih**, z. v a k i a.

Wakoef, n. turk.-arab. (*vakoef*, *vaki*) vrome erflating, vrome stichting; eigendom eener moskee, als leengoed aan de moskeeën cijnsbaar.

Waláchen, pl. z. v. a. R œ m e n e n.

Walang sangit, f. mal. stinkluis, die door zijn menigte soms den oogst vernietigt.

Walck., bij natuurwetensch. benamingen afk. voor C. de Walckenaer (gest. 1852).

Wáldemar, oudd. mansn.: (oudhoogd. *Waldomâr*) de met roem heerschende.

Waldénzen, m. pl. (fr. *Vaudois*; aanhangers van Petrus Valdes, Valdez of W a l d u s, een burger te Lyon; v. a. eig. dallieden, dalbewoners, van 't lat. *vallis*, fr. *vallée*, dal) in de 12de eeuw ontstane zedelijk-gestrenge godsdienstsecte in Z. Frankrijk en N.-Italië, door den paus als ketters in den ban gedaan en door kruislegers zwaar vervolgd.

Waldschule, f. dui. (eigenl. woudschool) openlucht-school, school inz. voor zwakke kinderen in een plantsoen of bosch, waar dus zooveel mogelijk in de open lucht geleerd wordt; die te Charlottenburg was een der eerste en bekendste; zie o p e n - a i r - s c h o o l; – **Waldschüler**, m. scholier van de openluchtschool.

Walen, pl. z. W a a l.

Walengang, m. Mar. gang op groote schepen, die op het koebrugdek tegen boord het schip rondloopt (er rond w a a l t), en dient om den timmerman bij een gevecht de grondschoten te doen stoppen.

Walhálla, f. noorsch **Valhöll** (d. i. hal of zaal der gesneuvelden, van 't oudn. *valr*, angels. *väl*, oudd. *wal*, hoop der gesneuvelden, ligplaats der lijken op het slagveld, slag, en oudn. *höll*, nw.hoogd. *halle*, koninklijk slot) oudn. Myth. hemel, paradijs der oude noorsche volken, met 540 poorten, waarin slechts diegenen konden komen, die eenen eervollen dood in den krijg stierven (vgl. N e f l h e i m); naam van een door koning Lodewijk I van Beieren in 1830 bij Donaustauf aan de Donau gestichte prachtige eeretempel, waarin de busten of namen van Duitschers geplaatst worden, die zich bijzonder onderscheiden hebben.

Wali, 1) m. arab. (*weli*, eig. nabij, vriend, helper, voorstander enz., van *wela*, nabij zijn, helpen, besturen) onderstadhouder of gouverneur eener turksche provincie, waaraan door de emirs in de hun toevertrouwde provincie het toezicht op de inwoners en het innen der belastingen is opgedragen; – **wali-alahdi**, m. arab. (eig. *weli-al-ahd* of *weli-ahd*, v. *ahd*, verdrag, verbintenis, verplichting) troonsopvolger.

Wali, 2) noor. Myth. zoon van Odin en Rind(a), de hoeder en wreker van Balder; zie

H ö d u r; — 3) noor. Myth. zoon van L o k i, z. ald.

Walime, f. arab. (*walîmeh*) gastmaal, smulpartij, inz. bruiloftspartij bij de moslems.

Walinga, f. russ., liever **wolúnka** (van *wol*, os, omdat het instrument uit de huid van een jongen stier gemaakt is), russische zakpijp, doedelzak.

Walkover, m. eng. (spr. *wâk-*; van *to walk over the course*) bij wedrennen of wedstrijden: gemakkelijke zegepraal (door onklaar worden of wegblijven der mededingers).

Walkuren, Walkýren of **Walkýriën,** ook V a l k y r i ë n, f. pl. (oudn. *valkyrja*, angels. *vàlcyrie*, v. oudn. *valr*, hoop der verslagenen, en *kiöra*, *kera*, kiezen; vgl. W a l h a l l a) oudn. Myth. noorsche strijdgodinnen, noodlotgodinnen der strijdenden, welke, in opdracht van Odin, de door dezen ten doode gedoemden dooden en naar W a l h a l l a brachten.

Wall., bij botanische benamingen afk. voor N. Wallich (gest. 1854).

Wallach, m. hoogd. gesneden hengst (zoo geheeten omdat men de eerste uit W a l l a c h ij e en uit Hongarije leerde kennen; vandaar ook de fransche benaming *hongre*).

Wallons, z. W a a l 1).

Wallosine, f. uit spaansch riet kunstmatig bereid balein.

Wallr., bij botanische benamingen afk. voor K. F. W. Wallroth (gest. 1857).

Wallstreet, f. eng. centrum van den geldhandel in New-York, de beurs aldaar.

Walpúrga, of gew. **Walpúrgis,** f. oudd. vr.naam (van *wal*, z. W a l h a l l a, en *purag*, burg): eig. dooden- of lijkenburg, beschermster in den strijd; eene heilige in de r. kath. kerk, de dochter van den engelschen koning Richard in de 9de eeuw, die als abdis te Eichstädt, wegens het standvastig doorstaan der vervolgingen, onder de heiligen geplaatst en als behoedster tegen de tooverkunsten der heksen vereerd werd; vandaar W a l p u r g i s - a v o n d, W a l p u r g i s - n a c h t, de eerste aan haar toegewijde mei-nacht, waarvan het bijgeloof vroeger zooveel verdichtte.

Walrat, walratkaars, f. een lichteenheid, nam. het licht, dat wordt voortgebracht bij verbruik van 7,77 Gr. olie in één uur.

Wals, m. (hoogd. *walzer*, fr. *valse*) wel bekende oorspr. duitsche dans van vroolijken aard; - **walsen,** eenen wals dansen.

Wälschland, n. hgd. (v. *wälsch*, romaansch; vgl. W a a l 1) Italië.

Walschot, f. zie s p e r m a c e t i.

Walther, oudd. mansn.: (oudhgd. *Walthari*, *Waltheri*, van *walten*, besturen, *hari*, *her*, heer, leger) W o u t e r, de over 't leger gebiedende, heeraanvoerder.

Wampum, n. gedenksnoer of -gordel der noordamerikaansche Indianen, uit veelkleurige schelpstukjes samengevoegd.

Wandalen, gewoonlijk **Vandalen,** m. pl. (lat. *Vandali*, *Vandalii*) germaansche volksstam, die sedert de 3de eeuw na Chr. de Romeinen aan den Rijn beoorloogde, zich later in Pannonië (Hongarije) nederzette, doch in de 5de eeuw in Gallië en Spanje doordrongen en vervolgens N. Afrika veroverden; van hier drongen zij in 455 in Italië door, waarbij zij Rome veertien dagen lang plunderden en alle kunstwerken vernielden; vandaar in 't alg. voor ruwe, vernielzuchtige barbaren; - **wandalísme,** n. ruwheid der Wandalen, barbaarsche vernielingswoede, aan kunstwerken gepleegd, kunststormerij.

Wanen, pl. oudn. Myth. naam van een tweede godengeslacht, naast de A s e n (z. a.), vooral zijn het lucht- en watergoden (o. a. N i o r d, F r e y r en F r e y j a).

Wangkang, f. kleine soort van chineesche j o n k.

Wangsi, n. ind. (sanskr. *wangsa*, *wangsî*) riet, bamboesriet, rietstok.

Wánja, russ. (verklw. van den mansnaam *Iwán*, Johannes) Jan, Hans; - **Wánjka,** Jansje, Jannetje, Hansje.

Wap, f. boeddhistische maand.

Wara, f. oudd. **War** of **Wör,** oudn. (eig. verbintenis, verdrag; verwant met *wâr*, waar, bewaarheden enz.) oudn. Myth. godin der beloften, overeenkomsten, verdragen en eeden, inz. der bruiloften en huwelijken; zij was de 9de godin uit het geslacht der A s e n.

Waräger of **Varinger,** pl. naam der Noormannen in Rusland en Constantinopel.

Warände, f. (eig. deelwoord van het oude w a r e n, b e w a r e n) gaard, diergaarde; - l u s t w a r a n d e, bekoorlijke dreef, bevallig landschap.

Warandeurs, pl. (fr. = *garandeurs*, van *garantir*, oudnederl. w a r a n d e e r e n, waarborgen) te Duinkerken naam van de door de regeering aangestelde lieden, die het toezicht hadden op het zouten van de haring en die de haringtonnen met het stadswapen stempelden.

Ware, f. eng. (spr. *oeëer*) waar; - **ware-house,** n. (spr. *-hous*) warenhuis, groote winkel, magazijn, bazaar, verkoophuis, pakhuis.

Wari, z. v a r i.

Waringin, m. mal. javaansche ficussoort met luchtwortels, indische vijgeboom.

Warna, m. skr. kleur, kaste; - **warnasárie,** mal. veelkleurigheid van bloemen; bloemlezing.

Warnfried, oudd. (v. *warnôn*, d. i. oorspr. bewaren, beschermen) mansn.: de bewaarder of behouder van den vrede.

Waroe, f. (Hibiscus tiliaceus) boom met groote gele bloemen in Ned.-O.Indië, waarvan de wortel een geneesmiddel, het lichte hout een soort houtwol en de bast vlechtmateriaal voor hoeden levert.

Warong, m. mal. soort gaarkeuken, eetstalletje.

Warp, eng. z. l e a.

Warplines, pl. eng. (spr. *oearplains*) kettinggaren.

Wárrant, n. eng. (= g a r a n t, g a r a n t i e, z. ald.) volmacht; bevel tot inhechtenisneming; ook waarborg voor fabrieksmerken; -

warranted, op eng. fabrikaten: gewaarborgd, gegarandeerd.

Warwickiet, n. bij Warwick in New-York voorkomend mineraal, uit verbindingen van fluor met titanium, ijzer en yttrium bestaande.

Wasa-orde, f. zweedsche ridderorde, als belooning voor nuttige uitvindingen, ingesteld in 1772 door koning Gustaaf III.

Wassilij, m. russ. mansnaam (gr. *Basīlius*), afgek. **Wassja** of **Wassjka;** – **Wassilissa,** f. russ. vrouwennaam.

Watagen, pl. russ. (*watága*, schaar, familie, van tartaarschen oorsprong) nederzettingen der visschers aan den Oeral en aan de Kaspische Zee.

Watercloset, n. eng. (spr. *oeaterkloos 't*, v. *water*, water, en c l o s e t, z. ald.) bestekamer met een waterleiding tot wegspoeling; – **waterglas,** n. zie *sólutio silicātis natrĭci*; – **waterproof,** eng. (spr. *oeaterproef*) proefhoudend of bestand tegen het water, voor water ondoordringbare kleedingstof; vandaar als subst. m. regenmantel; – **wátertwist,** n. (vgl. t w i s t) garen van spinmachines, die door water in beweging gebracht worden, watermolen-garen; – **water-white,** f. eng.-amer. zuivere petroleum, zie s n o w-f l a k e.

Waterlanders, m. pl. naam van de gematigdste partij der M e n n o n i e t e n (z. ald.) of Doopsgezinden, sedert het midden der 16de eeuw (omdat hare eerste gemeenten in W a t e r l a n d in Noord-Holland waren); ook iron. voor tranen.

Watt, m. El. eenheid van elektrisch effect: de arbeid gedurende 1 seconde verricht, nam. $^1/_{10}$ K. G. M. of $^1/_{750}$ Pk. het product van V o l t en A m p e r e; – **wattmeter,** m. meter van geleverden elektrischen arbeid, genoemd naar den natuurkundige Watt; – **kilowatt** = 1000 Watt = 1,36 paardenkracht.

watteeren, nederl. (met vreemden uitgang) opvullen met w a t t e n (zwak gewalkte katoen of zijde); – g e w a t t e e r d, adj. met watten opgevuld, gevoerd; – **wattons,** pl. kussens van watten ter opvulling van lichaamsvormen.

Wavelliet of **wawelliet,** n. naar den ontdekker Dr. Wavell genoemd, uit aluminiumfluoride, phosphorzure kleiaarde en water bestaand mineraal.

Wayang, f. mal. (schaduw, pop) één der vormen van het javaansche tooneel, ten deele schimmenspel (*wayang poerwa*), ten deele poppenspel (*wayang gedog*), of met dikke ronde poppen (*wayang golek*), of ook met platen, die vertoond worden (*wayang beber*).

weakened heart, eng. (spr. *wiekened haart*) uitzetting, vergrooting van het hart.

Wealdenformatie, f. eng.-lat. (spr. *oeelden-*) Geol. aardvorming uit brak- en zoetwater, die in vele landen tusschen de witte jura- en de krijtformatie in ligt (b. v. in het gedeelte van de graafschappen Kent, Surrey en Sussex, dat *the Weald*, het Woud, genoemd wordt; vandaar de naam).

Web., bij botanische benamingen afk. voor F. Weber (gest. 1823); in de elektrotechniek is de **weber** de praktische eenheid van magnetische krachtstroom = 10 Ampères, vgl. m a x-w e l l en g a u s s.

Wechabieten, pl. z. W a h a b i.

Weck-glas, of **wecksch-glas,** n. glazen pot voor inmaak en sterilisatie van groenten en vruchten.

Weda, m. (= W o d a n, z. ald.) een krijgsgod der oude Friezen, afgebeeld met vleugels; z. ook V e d a.

Wedana, wedono, m. jav. districtshoofd.

Wédgwood, n. eng. (spr. *oeèdzjwoed*) soort van eng. aardewerk of steengoed, naar zijnen uitvinder Josiah W e d g w o o d (geb. 1730, gest. 1795) genoemd.

Wedro, m. russ. (*wedró*; vgl. w i a d r o) emmer, eene russ. maat voor natte waren van 10 k r o e s j i k a of 8 s t o o f = 12,3 L.

Weenerpasta, f. Med. weenerdeeg, een poedervormig mengsel van hydras kalicus en oxydum calcicum; Causticum viennense; tot stiften gegoten is het 't Caustique Filhos; zeker brandmiddel.

Wega, m. (v. arab. *el nesr el wahi*, vallende adelaar) prachtige witglanzende ster der eerste grootte in de lier van Orpheus.

Wehabi, z. W a h a b i.

Weigelianen, m. pl. leden van eene secte in Duitschland, op het einde der 16de eeuw, gesticht door Valentijn W e i g e l, die onder anderen de erfzonde en de tegenwoordigheid van Jezus Christus in het Avondmaal ontkende.

Weigh, z. w e y.

Weihnachten, pl. dui. kerstfeest.

Weiler, m. en n. hoogd. klein dorp, gehucht in Opper-Duitschland.

Weimouthden, m. z. W e y m o u t h s-p ij n b o o m e n.

Welajét, wilajét, z. v e l a j é t.

Welfen, ook G u e l f e n of G u e l p h e n, pl. oudd. (vgl. G u e l p h), naam van een vorstelijk Duitsch geslacht, dat in de 11de eeuw ook in Italië bezittingen kreeg en in het huis van Brunswijk nog voortleeft; in ruimere beteekenis ook de machtige partij, die zich in de middeleeuwen tegen de keizers en hunne aanhangers, de G h i b e l l ij n e n, verzette; – **welfenfonds,** n. deel van het vermogen van den onttroonden koning George van Hannover (± 16 millioen), dat in beslag genomen werd en tot bestrijding van dien vorst en zijn agenten werd bestemd, maar door keizer Wilhelm II ten bedrage van 60 millioen mark aan den zoon van George, den hertog van Cumberland, werd uitbetaald, nadat deze verklaard had, zich van elke vijandige daad te zullen onthouden.

Welikij knjas, m. russ. (van *welíkij*, *aja*, *oje*, groot, en k n a s j, z. ald.) grootvorst, titel der prinsen uit het russ. keizershuis; – **welíkaja knjaghínga,** f. grootvorstin, titel der gehuwde of weduwe geworden prinsessen; – **welíkaja knashna,** f. (spr. *sh*=*sj*) grootvorstin, titel der ongehuwde prinsessen uit het russ. keizershuis.

Weltschmerz, m. dui. ziekelijke smart over

het lijden in de wereld, onbestemd verdriet, een soort pessimisme, melancholie. Het woord is van H. Heine.

Welweléh, n. turk. (van 't arab. *welwelet*, en dit van *walata*, treurig zijn, *walwala*, huilen, weeklagen) klaaggeschrei der turksche vrouwen om een doode.

Wencesläus, m. slavisch (poolsch *Wenceslaw*, van *wieniec*, krans, kroon, en *slawa*, roem) mansn.: de met roem bekroonde.

Wenden, m. pl. tak der Slaven (z. ald.) in noordelijk en oostelijk Duitschland sedert de 6de eeuw, waartoe de Obotrieten, Hevellers, Pommeranen, Lausitzers enz. behooren.

Wendl., bij botanische benamingen afk. voor J. C. Wendland (gest. 1828).

Wera, f. russ. (eig. geloof, vertrouwen, v. *wernuj*, *oja*, *oje*, trouw, waar = lat. *verus*) russ. vrouwennaam.

Werda, dui. wie daar? een wachtwoord.

Werner, oudd. (*warnâri*, v. *warna*, wacht, *warnôn*, bewaren, hoeden) mansn.: wachter, of eig. schutsheer (oudhoogd. *Warinhari*).

Werneriet, n. een naar A. G. Werner genoemd mineraal = skapolith.

Wersjok, m. russ. (*wersjók*, eig. top, spits, einde) russ. lengtemaat, = $^1/_{16}$ arsjine = $1^3/_4$ russ. duim = 44,445 mM.

Werst, of liever **werste,** f. (russ. *werstá*) maat voor afstanden = 500 vadem of ssasjen (z. ald.) = 1066,8 M.

Wesir, z. vezier; - **wesir asem,** z. v. a. grootvezier.

Wesjtsjij, m. russ. welsprekende alweter, een Russ. uitdrukking voor „volkszanger", zie Bojan.

Wesnánka, f. russ. (v. *wesná*, lente) lentedans der Kleinrussen.

Westinghouse (air-brake), f. eng. luchtdrukrem, uitgevonden door Westinghouse.

Westnik, m. russ. (spr. *weestnik*; van *wéstj*, bericht) bode, berichtgever, kondschapper; vandaar titel van russ. couranten.

Westphaalsch gericht, een andere naam voor veemgericht, zie ond. veem.

Wetanger, m. ind. holl. (niet uit jav. *orang oetangan* = pandeling, maar van *wetan* = oosten, dus: oosterling) Javaan van beoosten Bantam.

Wey of weigh, n. eng. (spr. *wee*) in Engeland oud, maar nog gebruikelijk eng. wolgewicht = $^1/_{24}$ last = 182 eng. pond = 82,554 kilo.

Weymouths-pijnboomen, soort van groote naaldboomen, door den eng. lord Weymouth het eerst uit Virginia en Canada naar Europa gebracht.

Wheat (spr. *wiet*), f. eng. tarwe, weit.

Wheatstonebrug, f. El. weerstandsmeter; de verbinding met een tusschengeplaatsten galvanometer van een elektrische stroomvertakking.

Wheel (spr. *oewiel*), n. eng. wiel; - **freewheel,** n. (spr. *frie-w.*) rijwiel zonder ketting, vrijwiel.

Whig, m. eng. (spr. *hoe-wig*), pl. **whigs,** (door sommigen afgeleid van 't schotsch *whig*, zure wei, als drank der laagste volksklasse in Schotland; of van *whiggam*, een schotsche toeroep om de paarden aan te drijven, *whiggamor*, een paardendrijver of voerman, daar een deel dier mannen in 1648 onder aanvoering van den markies van Argyle op Edinburg aantrok om den koning te bestrijden; v. a. nog de voorletters der woorden *we hope in God*, wij hopen op God, als motto der club, uit welke de whigpartij ontstond) vrijheidsmannen, vrijheidsvrienden, wier grondstelling is: bescherming van de rechten van het volk met beperking der koninklijke macht, de tegenpartij der tories (z. tory) in Engeland; in de Vereenigde Staten verstaat men daaronder de aristocraten, vgl. tory; - **whiggisme,** n. barb.lat. (eng. *whiggism*) hunne grondstellingen en gevoelens.

Whim, m. eng. (spr. *hoe-ìm*) gril, luim, zonderlingheid, vreemde inval.

Whipper, m. eng. (v. *to whip*, zwepen) zweper, machine om katoen losser te maken; - **whipper-in,** m. eng., ook enkel **whip,** zweper, inzweper, eig. jachtterm, de man, die 't opzicht over de honden heeft en ze in de jachtlinie drijft; dan oneig. een persoon, die er voor te zorgen heeft, dat het noodige getal (ministerieële) medeleden zich in 't engelsche Lagerhuis bevindt, dus de bijeendrijver van de (ministerieële) medeleden, bij stemmingen; ook de oppositie heeft dergelijke whips.

Whisk(e)y, 1) m. (vgl. usquebah) in Schotland en Ierland: koren- of gerstenbrandewijn; - **whiskey-soda,** f. grog van whiskey en soda- of spuitwater.

Whisky, 2) f. eng. open wagen met zeer hooge kap, door één paard getrokken.

Whist of **whistspel,** n. oorspr. eng. kaartspel tusschen 4 personen (van 't eng. *whist*, d. i. st! still! omdat het groote oplettendheid en daarom stilte vordert); een drank van thee, suiker, citroen en rooden wijn.

Whiteboys, pl. eng. (spr. *hoewáitbois*, van *white*, wit, en *boy*, knaap) leden van een geheim genootschap in Ierland sedert 1760, die de engelsche grondbezitters, ambtenaren enz. des nachts overvielen en mishandelden of vermoordden, waarbij zij het gelaat zwart gemaakt hadden en witte kielen droegen.

Wholesale (spr. *hoolseel*), eng. in 't groot, grossierderij, groothandel.

Wiádro, m. poolsch (= russ. wedro, z. ald.) poolsche inhoudsmaat = 20 kannen of liter.

Wichtje, n. nederl. benaming van het fransche gramme, het $^1/_{1000}$ deel van het kilogram of nederl. pond, verdeeld in 10 korrels of decigram.

Wiclefisten of **Wiklefieten,** m. pl. aanhangers van den eng. godgeleerde Johannes Wiclef of Wiklef, eig. Wiklyfe, een voorlooper der kerkhervorming in de 14de eeuw, die leerde, dat de paus de antichrist was, voorts het vagevuur ontkende, de nietigheid van aflaten en de aanroeping der heiligen beweerde en in nog andere punten van de r.-kath. leerbegrippen zeer

afweek; 40 jaren na zijnen dood (1387) veroordeelde het concilie van Constanz zijne leer en liet zijn gebeente opgraven en openlijk verbranden; – **wiclefisme,** n. leer van Wiclef.

Widar, m. oudn. Myth. Odins zoon, de god der stilzwijgendheid.

Widjen, f. mal. s e s a m, z. a.

Widow, f. eng. weduwe.

Wiedm., bij natuurwetenschappelijke benamingen afk. voor Dr. Wiedemann (gest. 1840).

Wiener Melange, n. Weener mengsel, d. i. sterke koffie met veel slagroom en suiker.

Wiener Schnitzel, n. dui. met citroen en geraspte beschuit gebraden kalfslapjes, waarop soms een augurkje en ansjovis.

Wierde, f. zie t e r p e n.

Wiesenkalk, m. dui. weidekalk, kalktuf, aanwezig op den bodem van vele meren, b.v. in Zwitserland en ook wel onder het veen, oorspronkelijk koolzure kalk.

Wife (spr. *waif*), eng. vrouw.

Wigwam (uit de Alongkin-taal), legerhut of tent der Indianen in N.-Amerika, gewoonlijk van buffelhuiden gemaakt.

Wiking, z. v i k i n g.

Wiklefieten, z. W i c l e f i s t e n.

Wila, f. naar 't servisch volksgeloof: soort van zeer schoone, vlugge nimfen met lang golvend haar en luchtig wit gewaad.

Wilhelmus, Willem, m. (oudd. *Wilihelm*, v. *willo*, wil, en *helm*, helm), eng. **William,** mansn.: de wilsterke helm, d. i. beschermer, beschutter of verdediger; – **Wilhelmina, Willemina, Willemijn,** vr.naam: beschermster; – **Wilhelminiänen,** m. pl. aanhangers van de boheemsche zieneres W i l h e l m i n a in de 13de eeuw, die voorgaf den heiligen Geest in zich te hebben; – **Wilibald,** m. (van 't oudd. *balt*, eng. *bold*, koen, stout, b o u d) de wilkoene, die sterk van wil is.

Wilis, f. pl. (vgl. W i l a) naar 't slavisch volksgeloof: bruiden, die, vóór den bruiloftsdag gestorven zijnde, in 't graf geen rust vinden, maar als hartstochtelijke danseressen te middernacht uit hare graven stijgen, aan eenen kruisweg bijeenkomen en den man, dien zij hier aantreffen, noodzaken, zoo lang met haar te dansen, tot hij van uitputting dood nedervalt.

Willd., bij botanische benamingen afk. voor C. L. Willdenow (gest. 1812).

Willem, z. W i l h e l m u s.

Willemiet, n. natuurlijk kiezelzuur zinkoxyde, naar onzen koning Willem I zoo genoemd.

Willesden, n. katoenen gelatineuze stof (geheeten naar de stad harer fabrikage) die waterdicht en zeer sterk geworden is na indompeling in een mengsel van cellulose en een ammoniakale oplossing van koperoxyde; veel gebruikt als spoorwegcoupé-bekleedsel.

William, z. W i l h e l m u s.

Willk., bij botanische benamingen afk. voor M. Willkomm (gest. 1895).

Wina, m. koemissbrandewijn, vgl. k o e m i s s.

Wing, eng. vleugel.

Wingolf, m. oudn. (*vingôlf*, d. i. vriendenzaal) Myth. paleis der godinnen, woonplaats van vriendschap en liefde, inz. F r e y a ' s woning; ook z. v. a. W a l h a l l a in 't alg.; ook studentenvereeniging ter bevordering van een christelijk leven.

Winibald of **Winnibald,** m. oudd. (v. *wini*, vriend, en *balt*, koen) mansn.: de koene vriend.

Wischnoe of **Wischnu,** z. V i s c h n o e.

Wismuth, m. (spr. *wiésmoet*) duitsche benaming van b i s m u t h (z. ald.).

Wistéria chinesis, m. Bot. blauwe regen, een uit China afkomstige klimplant, met blauwe trossen (vandaar de naam in tegenstelling met gouden regen).

Wisz, z. v i s.

Witfried, Witolf, Witold, Wittekind (oudd. *Wituchint*), oudd. mansnamen (v. *witu*, angels. *wudu*, eng. *wood*, hout, woud, af te leiden): de woudvrede; woudwolf; de over 't woud heerschende; de in 't woud geborene.

Witheriet, n. koolzure zwaaraarde of natuurlijk koolzuur baryt, bariumkarbonaat, een mineraal met zeer vergiftige eigenschappen, door Werner naar Dr. W i t h e r i n g genoemd, die het eerst koolzure barytaarde in dit mineraal aantoonde.

Wittenagemot, m. letterlijk: vergadering der wijzen; naam van het staatkundig lichaam dat het parlement in Engeland voorafging, en welks instelling door sommige geschiedschrijvers aan Eduard den Belijder wordt toegeschreven; anderen beweren, dat het veel ouder is.

wittern, dui. onweeren; als persoonlijk werkwoord: ergens de lucht van krijgen, innerlijk voelen, bemerken.

Wittinen, pl. (poolsch *wicina*) vlotten van balken met schuin afdak, die uit het russische gouvernement Litthauen, behalve het hout zelve, koren, hennep, vlas enz. naar Pruisen brengen.

Witz, m. dui. geestigheid, vernuft; anecdote, mop, grap.

Wjatsjeslaw, m. oudslav. en russ. mansnaam voor W e n c e s l a u s (poolsch *Wenceslaw*).

Wjetkaer, m. lid van eene secte, die eenen tak van die der R a s k o l n i k s uitmaakt en haren naam ontleent van het eiland W j e t k a, waarheen hare aanhangers de wijk namen om godsdienstvervolgingen te ontgaan.

Wjoega, fr. sneeuwstorm, z. s a m e t.

Wladika, z. V l a d i k a.

Wladimir, m. slav. mansnaam voor W a l d e m a r, z. ald. (v. *wladiëtj*, heerschen, en *mir*, wereld, menschheid); als verklw. W a l ó d j a en W a l ó d j e n k a; – **Wladimir-orde,** f. russische militaire en burgerlijke ridderorde, in 1782 door Catharina II ingesteld ter gedachtenis van W l a d i m i r den Grooten.

Wloka, f. poolsch hoeve lands, veld- of vlaktemaat van 30 morgen of 18,6 hectaren.

Wodan, liever **Wuotan,** m. oudhoogd. of noorsch O d i n, oudd. en oudnoor. Myth. de door alle germaansche volksstammen vereerde opperste god, die de zege verleent; in de eerste plaats is hij windgod, dan god van de vruchtbaarheid en den krijg.; vandaar W o d a n s d a g

(eng. *Wednesday*), W o e n s d a g, dag van Wodan of Odin.

Wodka, wodky, poolsch en russ. (*wódka*, spr. poolsch *woedka*, verklw. van *woda*, water) brandewijn.

Woelock, z. o r a n g - o e t a n g.

Woerali, z. v. a. u r a r i.

Wöhleriet, n. naar den scheikundige F. Wöhler genoemd mineraal, uit verbindingen van kiezelzuur en tantaliumzuur met zirkoonaarde, kalkaarde en natron bestaande.

Wóilok, m. russ. (v. *waliátj*, vilten, vollen) dikke viltstof uit koehaar of wol, die inz. in Rusland tot dekens, mantels, onderbedden enz. gebruikt wordt.

Woiwóde of **wojewóde,** m. (poolsch en russ. *wojewóda*, van 't russ. *woi*, leger, heer, en *wodítj*, voeren) eig. heervoerder, heervorst, hertog; voorm. vorst van Moldavië en Wallachije; stadhouder in 't voorm. koninkrijk Polen; ook turk. pachter der belasting van een district; - **woiwodschap,** n. stadhouderschap, landschap.

Wojt, m. poolsch dorpsschout.

Wokszáll, m. russ. (verbasterd uit v a u x h a l l, z. ald., zooals een sedert 1838 aan het station te Pawlowsk bij Petersburg zich aansluitend tuinlokaal heette; nu algemeen voor:) station, wachtkamer op russ. spoorwegen.

Wóldemar, z. v. a. W a l d e m a r, z. ald.

Wolfgang, m. oudd. mansn. (van W o l f, dat in samengest. eigennamen koenheid, stoutheid beteekent): de stout voorwaartsgaande, koen vooruitdringende, de ondernemende; - **Wolfhart,** oudd. mansn.: de sterke, stoute als een wolf; - **Wolfram,** m. oudd. mansn. (ontst. uit *wolfraban*, wolfraaf); - **wolframium,** n. zwaarsteen-metaal, t u n g s t e e n, z. a.; in 1781 in geoxydeerden toestand (als wolframiumzuur) ontdekten in 1785 het eerst daaruit verkregen donkergrijs, zeer zwaar en moeilijk smeltbaar metaal (van w o l f en r a h m, schuim, dus eig. w o l f s s c h u i m, omdat het als een roofgierig erts den metalen hunne smeedbaarheid ontneemt); ook de in de natuur voorkomende verbinding van wolframiumzuur met ijzer- en mangaan-oxyde; - **wolframiumlamp,** f. El. gloeilamp, waarvan de geleider een wolframiumdraad is.

Wolik, z. v o l i k.

Wollastoniet, n. tafelspaat, schaalsteen, een naar H. W. Wollaston genoemd mineraal, uit kiezelzuur en kalkaarde bestaande; - **Wollastonsche lijnen,** pl. door Wollaston in 1808 het eerst ontdekte gekleurde strepen in het spectrum.

Wolost, of beter **Wólostj,** f. russ. (v. *wlastj*, vrijheid in het handelen, macht, heerschappij) district, een uit verscheiden gemeenten bestaand gebied in de W o l o s t v e r g a d e r i n g, door afgevaardigden der gemeenten vertegenwoordigd, welke jaarlijks voor rechtsquaestiën, wier waarde beneden de 100 roebels bedragen, een w o l o s t g e r e c h t verkiezen; - **wolostnoi-starsjina,** m. (van *sstarsjiná*, oudste, opperhoofd) gemeentehoofd; vgl. s t a r e s j i n e n.

Wolunka, z. w a l i n g a.

Wolva, woluspa, zie v o l u s p a.

Wolverings, pl. eng. (liever w o l v e r i n s, v. *wolverin*, amerikaansche veelvraat) amerikaansche veelvraatshuiden.

Woman (spr. *woemn*), f. eng. vrouw; pl. *women* (spr. *wimn*).

Wombat, n. soort van australisch buideldier, zoo groot als een das (nw.lat. *Phascolŏmys*).

Wood, n. eng. (spr. *woed*) hout; woud; - **wood shanks,** eng. pl. leesthoutjes om in de holten van schoenzolen te leggen.

Woolcord, m. eng. (spr. *woelkoord*; v. *wool*, wol, en *cord*, koord) w o l k o o r d, eene vaste gestreepte engelsche wollen stof, inz. voor broeken; - **woolsack,** m. (spr. *woelsek*) „wolzak": zetel van den lord-kanselier in het Hoogerhuis van het eng. parlement (een groot vierkant kussen, met rood laken bedekt en zonder rugof zijleuning).

Woorara, z. v. a. u r a r i.

Wootz of **wooz,** n. eene voortreffelijke staalsoort in Britsch-Indië bij Bombay, indisch staal, gedamasceerd staal, z. v. a. p a m o r.

Wör, z. W a r a.

Wora, f. noor. Myth. de 10de der twaalf scandinavische godinnen, de godin der wijsheid, voor wie niets verborgen blijft.

Work, n. eng. werk; - **workman** (spr. *-men*), werkman; - **workhouse** of **workshop** (spr. *-hous*), n. werkhuis.

Wort, n. moutsuiker gemengd met eiwitstoffen en zouten, bij de bierbereiding.

would-be, eng. (spr. *woed-bie*) eig. „zou gaarne zijn": die gaarne het genoemde zijn zou, maar het niet is, zich noemend, b.v. een *would-be* aristocraat enz.

Wouw-wouw, m. (mal. klanknabootsend woord) soort aap in Indië, g i b b o n.

Wouw-wouw-theorie, f. spotnaam voor de meening, door sommige ethnologen verkondigd, dat de menschelijke spraak ontstaan zou zijn door klanknabootsing van het geluid der dieren.

Wrak, n. (van 't angels. *vrecan*, breken) in 't alg. iets gebrokens, beschadigds; inz. scheepsoverblijfselen, romp van een gestrand schip; - **wrakgoed,** n. van een gestrand schip geredde goederen; beschadigde waren; - **wrackers, wreckers,** m. pl. eng. (spr. *rékkers*) stranddieven aan de engelsche kusten.

Writ, n. eng. (spr. *rit*) geschrift, schrijven, inz. officiëel stuk, dagvaarding, gerechtelijk bevel, ook uitschrijving der verkiezing enz.

wunderbar, dui. wonderbaarlijk, verbazend.

Wuotan, z. W o d a n.

Wychuchol, z. d e s m a n.

X.

X als getal in het grieksch ξ' = 60, ͵ξ = 60,000; in het latijn *X* = 10; X̄ = 10,000; – als afkorting in rom. geschriften = 10 as of 1 denarius; *x* in de mathesis voor eene onbekende grootheid, het is de afkorting van 't arab. *xei* = zaak, dat door cos vertaald werd, z. a.; – *X* als muntteeken op fr. munten sedert 1579: Amiens, vroeger: Villefranche; *x*, *xd.*, op koerslijsten = *ex dividend*, het dividend is niet in den koers begrepen; – *X. P.*, op telegrammen = expresse bestelling betaald; ook het teeken voor het Christusmonogram; – *Xr*, in het hgduitsch = kreuzer; – *X-mas* in 't eng. = Christmas, kerstmis; – *X-tus* = Christus.

X of **ixe,** m. fr. tabouretje of vouwstoeltje, waarvan de pooten de figuur eener X vertoonen.

Xaca of Siaka, m. een god der Japanneezen; ook de van hem uitgevloeide godsdienst, welke de sterke dranken verbiedt, het dooden van ieder dier veroordeelt enz.; – **Xaco** of Siako, m. algemeen opperhoofd der bonzen in Japan.

Xacara, of, naar de tegenwoordige spaansche spelling, Jacara (spr. *x* en *j*=*ch*; port. *xacara*, *chacara*, van 't arab. *schakara*, danken, loven), soort van romance, die gezongen wordt; zangwijs van zulk eene romance; dans naar die wijze.

Xænorphika, f. gr. (v. *xainein*, krassen, strijken, en orphika, z. ald.) klavierviool, toetsviool, een door Röllig uitgevonden speeltuig, met strijkstok en klavieren voorzien.

Xang, z. sjan.

Xanthaan, n. overzwavelcyaan; – **xanthogenium,** n. Chem. in de bladeren en bloemen vervatte stof, die met alkaliën geel wordt; bij sommige scheikundigen vroeger ook voor zwavelkoolstof; – **xanthogeniumzuur,** n. meestal gele verbindingen opleverend organisch zuur, dat zich bij het vermengen van een geestrijke kalioplossing met zwavelkoolstof vormt; het dient als middel tegen de druifluis; – **xanthokoon,** n. (v. gr. *konis*, stof, wegens de gele kleur van zijn stof op den toetssteen) uit zilver, zwavel en arsenik bestaand erts; – **xanthophylle,** f. bladgeel, de kleurstof der geelwordende bladeren; – **xanthopsie,** f. het geelzien; – **xanthorrhæahars,** n. geel hars uit den stengel van *Xanthorrhœa arborĕa* van Botany-bay aan de Z. O. kust van Australië; – **xanthogenium,** n. Chem. zwavelkoolstof; – **xanthoxȳlon,** n. geelhout.

Xanthelasma, n. gr. (*xanthos* = blond) huidziekte, optredend in den vorm van stroogele, scherp omlijnde vlekken.

Xanthine, f. stikstofhoudende verbinding, nauw verwant aan caffeïne, komt voor in urine, de lever, het bloed, theeëxtract en suikerbietensap.

Xanthippe, f. gr. de beruchte echtgenoote van Sokrates, wellicht ten onrechte voorgesteld als een booze, twistzieke vrouw, vandaar in het algemeen: kwaadaardige, ruziezieke vrouw, boos wijf.

Xaráffen, pl. soort van wisselaars, die te Goa op de straten, evenals in de steden van Malabar, hunne zaken drijven; men vindt ze ook te Constantinopel (z. saraf).

Xărob, m. rekenmunt in Fez, waarvan twintig een mitskal of ongeveer 75 centen doen.

Xaverius en **Xaveria,** arab. (sp. *Haviér*, *Javiér*) mans- en vr.naam: de schitterende, glinsterende.

Xebeka of **Xebeck,** f. andere spelling van sjebeck (z. ald.).

Xenelasie, f. gr. (v. *xĕnos*, vreemdeling, gast, en *elaúnein*, verdrijven) verdrijving der vreemdelingen; – **xenion,** n., pl. **xenia** of **xeniën,** pl. gastgeschenken, geschenken voor gasten, die men na den maaltijd aanbood; oneig. soort van punt- of hekeldichten; inz. die van den rom. dichter Martialis en de in Schillers Muzen-almanak van 1797 verschenen disticha, in welke Goethe en Schiller verscheiden letterkundige verschijnselen en richtingen van hun tijd geeselden; – **xenios** of **xenius,** m. beschermer der gasten en der gastvrijheid, een bijnaam van Zeus; – **xenodochium,** n. (van *dechesthai*, opnemen) inrichting tot opneming van vreemdelingen, herberg, nachtverblijf, pelgrimshuis; ook z. v. a. ziekenhuis, hospitaal; – **xenodŏchus,** m. (gr. *xenodŏchos*) opzichter daarvan; – **xenographie,** f. vreemd schrift; kennis der geschreven vreemde talen; – **xenograaf,** m. wie zich oefent of wie bekwaam is in het lezen van het schrift der vreemde talen; – **xenokratie** (spr. *t*=*ts*), f. heerschappij van vreemdelingen; – **xenomanie,** f. vreemdenzucht, overdreven liefde tot, verkleefdheid aan of verdediging van vreemdelingen; – **xenon,** n. Chem. in 1898 door Ramsay ontdekt element, een gassoort, in den dampkring voorkomend; – **Xenophilie,** f. liefde voor vreemdelingen; – **xenōsis,** f. (v. *xenoen*, vreemd maken, vervreemden) vervreemding, het vreemd worden; – **xenotaphium,** n. (v. *taphos*, graf) grafstede voor vreemdelingen, begraafplaats voor vreemdelingen.

Xerafin of **Xeraphin,** m. (van 't port. *xerafim*, spr. *sjerafiĕn*, d. i. seraphim) rekenmunt te Goa en op Malabar = pardao, z. ald.

Xeranthĕmum, n. gr. (van *xērós*, *á*, *ón*, droog en *ánthemon* = *anthos*, bloem) papierbloem, stroobloem, de roode immortelle; – **xeraphium,** n. Med. droog geneesmiddel tegen uitslag; – **xerasie,** f. of **xerásme,** n. (v. *xeraínein*, drogen) Med. haarverdroging, dunharigheid, gedeeltelijke uitvalling der haren, kaalhoofdigheid.

Xereswijn, Xeressec, z. sherry.

Xerif, m. arab. (spr. *sjeriéf*, naar portug. schrijfwijze z. v. a. sjerif, z. ald.) rekenmunt te Marokko = 8 okia's (z. ald.).

Xerion, n. gr. (van *xērós*, *á*, *ón*, droog) droog geneesmiddel, inz. strooipoeder, kruidenmatras enz.; – **xeroderma,** n. droge huid, perkament-

huid; – **xeroform**, n. opdrogend, ontsmettend strooipoeder op wonden en natte uitslag; – **xerōma**, n. of **xerótes**, f. gr. Med. droogheid, inz. der oogen; – **xerométer**, m. drogingsmeter, een werktuig om de gewichtsvermindering bij het drogen te meten; – **xeromykterīe**, f. (vgl. m y k t e r e s) het droogzijn van den neus; – **xerophagie**, f. droge voeding, droge kost; gebruik van gedroogde vruchten en brood gedurende de vasten (bij de eerste Christenen); – **xerophthalmie**, f. Med. droogheid der oogen, droge oogontsteking, eene met roodheid en pijn verbonden oogziekte; – **xerophthálmos**, m. droog, ontstoken oog; ook z. v. a. x e r o p h t h a l m i e; – **xerōsis**, f. het drogen, uitdrogen; – **xerōtisch**, adj. uitdrogend, verdorrend; – **xerotribīe** of **xerotrípsis**, f. het droge wrijven van een lijdend deel.

Xinto of **Sinto**, eene van de drie heidensche godsdiensten in Japan; vgl. S i n t o.

Xiphias, m. gr. (v. *xiphos*, zwaard), zwaardvisch, een eetbare visch, inz. bij Sicilië, welks ingezouten vinnen c a l l o heeten; – **xiphodónten**, pl. (van *odoes*, tand) zwaardtanden, eene soort van zoogdierversteeningen uit de voorwereld; – **xiphoīdes** of **xiphōdes**, adj. zwaardvormig.

X-stralen, zie g a m m a s t r a l e n.

Xylander, m. gr. (van *xylon*, hout, en *anēr*, gen. *andrós*, man) mansnaam: houtman; – **xyleem**, n. houtstof in plantenvezels; – **xyliet**, n. bijzondere soort van houtgeest; ook uiterlijk op bergzout gelijkend mineraal, uit kiezelzuur, ijzeroxyde, kalk- en bitteraarde bestaande; – **xylobalsămum**, n. gr. balsemhout; – **xylocultuur**, f. houtteelt; – **xyloglýph**, m. (vgl. g l y p h enz.) houtsnijder, houtgraveur; – **xyloglyphiek** of **xyloglyptiek**, f. houtsnijkunst; – **xylograaf**, f. houtsnijder; – **xylographīe**, f. houtschrijfkunst; het drukken met houten letters en platen; ook kunst van het overdrukken op hout; – **xylographeeren**, z. v. a. d e c a l q u e e r e n; – **xylográphisch**, adj. met houten letters gedrukt; door overdruk op hout voortgebracht of zich daarmede bezig houdende, daartoe behoorende; – **xyloīdes** of **xyloïdisch**, adj. houtachtig, op hout gelijkende; – **xyloïdine**, f. explosieve stof, ontstaande door inwerking van rookend salpeterzuur op zetmeel; – **xylolatrīe**, f. aanbidding van houten beelden; – **xylolater**, m. aanbidder van houten beelden; – **xylolith**, n. steenhout, bouwmateriaal, o. a. voor vloeren, bestaande uit zaagsel en magnesiakit, die onder zeer hoogen druk in vormen geperst worden; – **xylologie**, f. leer of beschrijving der houtsoorten; – **xylometer**, m. houtmeter, toestel om den inhoud van onregelmatige stukken hout te bepalen; – **xylopal**, n, bouwmateriaal voor vloeren, bestaande uit zaagsel en een bindmiddel, waarvan de samenstelling een fabrieksgeheim is; – **xylophăgus**, m. houtworm; – **xylophoon**, f. houten muziekinstrument; – **xylophylla**, f. houtblad, struikgewas uit Z.-Amerika met mooie bloemen; – **xylorgănon** of **xylorgănum**, m. (vgl. o r g a a n enz.) strooviool, kamerorgel, speeltuig uit verschillende droge, met stroorollen verbonden houten staven, dat met kleine stokjes of hamertjes wordt geslagen; – **xylose**, f. houtsuiker, een suikersoort, die ontstaat door houtgom of maïs met verdund zwavelzuur te koken.

Xylis, f. gr. zwaardbloem, waterbloemlelie, wandluizenkruid, stinkende lisch.

Xyrideën, pl. plantenfamilie van kruidachtige, stengellooze moerasplanten uit de heete luchtstreek, gedeeltelijk van geneeskrachtige werking.

Xysis, f. gr. (van *xyein*, schaven, schavend glad maken, polijsten), 't schaven, krabben; – **xysma**, n. het geschaafde, schaafsel; ook z. v. a. c h a r p i e; – **xyster**, m. schaafje, vijltje, krabijzer; – **xystos** (gr. *xystos*, scil. *drŏmos*, d. i. eig. geëffende baan), lat. **xystus**, m. overdekte zuilengang in de g y m n a s i a (z. ald.), waar 's winters de lichaamsoefeningen gehouden werden, ook gebruikt als wandelplaats; – **xysticus**, m. vechter in zulk een gang; – **xystarch**, m. opzichter of bestuurder van den x y s t u s.

Y.

Y, als getalteeken gr. v = 400, $\overset{v}{,}$ = 400,000; lat. *Y* = 150, $\bar{Y}$ = 150,000; in de wiskunde de t w e e d e o n b e k e n d e g r o o t h e i d; *Y* als chemisch teeken = yttrium; – *Yd.* = *yard*; – *Y*, als muntteeken en wel op fr. munten: Bourges; op engelsche: York.

Yacht, n. (eng. spelling van 't nederlandsch j a c h t, van j a g e n) soort van klein, snelzeilend schip, snelzeiler, kustvaartuig, pleiziervaartuig; – **yacht-club**, f. zeil- en roeivereeniging (vgl. c l u b).

Yack, z. y a k.

Yagoube, m. turksch geneesheer.

Yak of **yack**, m. knor-os (*Bos grunniens*), buffel, in de bergen van Tibet en in Midden-Azië bij de Mongolen, Kalmukken enz.

Yakos, in Afrika te huis behoorende uitslagziekte.

Yaksha, m. indische demon of halfgod, onderdaan van Kubîra, god van den rijkdom.

Yaleslot, n. moeilijk te openen slot voor geldkisten en brandkasten, genoemd naar den uitvinder.

Yam (spr. *jem*), eng. of **yamswortel**, m. (westind. *ihame*, maleisch *oebi*, vgl. œ b i s w o r t e l) broodwortel, een dikke, ronde, eetbare wortel van eene tropische plantensoort (*Dioscorea*), in Oost- en West-Indië een gewoon voedingsmiddel, vgl. i g n a m e.

Yamaki's, f. pl. turk. (van *yamak*, hulp, gezel

enz.) grieksche danseressen, die door rijke Turken onderhouden worden.

Yankee, m. eng. (spr. *jénkie*; vgl. J o n a t h a n), pl. **Yankees**, spotnaam, waarmede de Engelschen gemeenzaam en met eene soort van minachting de bewoners der onder den naam van Nieuw-Engeland begrepen Staten van Noord-Amerika aanduiden, in Europa in 't alg. voor Noord-Amerikanen (ontstaan uit *english*, dat de Indianen op gebrekkige wijze als *jenglis*, *jengli* uitspraken); ook: amerikaansche spoorwegwaarden; – **yankee-doodle**, n. (spr. *-doed'l*) volkslied der Noord-Amerikanen, met eene zeer vroolijke, oorspronkelijke zangwijze; het kwam het eerst als zegelied na den slag bij Bunkershill (17 Juni 1775) voor, vervolgens als marsch tijdens de nederlegging der wapens door 't britsche leger bij Saratoga (16 October 1777).

Yaoert, f. turksch melkpreparaat, in smaak met zure melk overeenkomende; vgl. y o g h u r t.

Yard, m. eng. (spr. *jaard*; eig. g a r d, roede) engelsche el, eene maat van 3 eng. voeten of 0,91439 M.

Yassa, wetboek der Tataren.

Yatagan, z. j a t a g a n.

Yatsi, liever **yatsoe**, turksch (van *yâtmak*, liggen, zich nederleggen) tijd van het naar-bedgaan bij de Turken, ongeveer 2 uren na zonsondergang.

Yaws, n. eng. (spr. *jâs*; eig. het wankelen, tuimelen) venusziekte; eene pestaardige ziekte, die dikwijls in Afrika en West-Indië heerscht.

Yazma, f. bulg. hoofddoek in Bulgarije, door vrouwen en meisjes gedragen en uit katoen of wol vervaardigd.

Year (spr. *jier*), n. eng. jaar.

Yellow-gum, z. a c a r o ï d h a r s; – **yellow-jack**, m. gele eng. vlag op hospitalen voor besmettelijke ziekten; fig. gele koorts; – **yellow-fever**, eng. gele koorts.

Yemble of **Jemble**, n. arab. lang, krom, tweesnijdend, zeer scherp mes der zuidelijke Arabieren.

Yen, m. sedert 1871 rekeneenheid in het keizerrijk Japan = 100 s e n = bijna 2 gld. 50.

Yenke, f. turk. (van 't arab. *yengeh* of *engeh*) bruidgeleidster, die de jonggetrouwde naar 't huis van den echtgenoot geleidt.

Yeoman, m. eng. (spr. *jómen*), pl. **yeomen**, eng. niet-adellijk landeigenaar, bezitter van een goed, groot pachter; hofbediende, lijfwacht, koninklijke trawant; thans inz. bereden vrijwilliger in Engeland; – **yeomanry**, f. (spr. *jómenri*) koninklijke lijfwacht van 250 man; ook de engelsche uit grondeigenaars gevormde vrijwillige bereden landweer.

Yerba-mate, f. (sp. *yerba*, kruid = lat. *herba*) Paraguya-thee, z. m a t e.

Yeridi's, m. pl. duivelaanbidders in Koerdistan, Armenië en den zuidelijken Kaukasus, die wel Allah als God erkennen, maar toch den duivel vereeren.

Yersin, n. *serum antipestōsum*, z. a., bloedwei van paarden, dat tegen de pest vrijwaart.

Yggdrasil, noor. Myth. wereldsch, als symbool der wereld, heilige esscheboom, onder welken de bouw der wereld en deze zelf werd ten aanzijn geroepen, de grootste en heerlijkste aller boomen, bij welken de goden dagelijks vergaderden om gericht te houden.

Yildiz-kiosk, f. paleis van den Turkschen sultan te Konstantinopel.

Yin, chineesche lengtemaat = 24,556 M.; ook chin. gewicht, z. g i n, 2e art.

Y-king, m. chin. eig. boek der veranderingen, een der oudste voortbrengselen der letterkunde van China, eene soort van encyclopædie, welke over natuurkunde, zedeleer en bovennatuurkunde handelt; men schrijft het aan keizer Fo-hi toe.

Ylang-ylang, f. chin. (spr. *ilansjilan*) een voor fijne reukwateren gebruikt, als hyacint riekende olie, die uit eene op het eiland Manila groeiende orchideeënsoort (*Unona odoratissima*) gewonnen wordt.

Ymer, m. noor. Myth. stamvader van het reuzengeslacht, uit wiens lichaam de goden de wereld schiepen; het woord beteekent „ruischer".

Ynka, z. i n k a.

Yo, chineesche fluit; ook inhoudsmaat.

Yoe, m. chin. z. v. a. n e p h r i e t, z. ald.

yo el Rey, sp. (spr. *ió el reï*) ik de koning (onderteekening van den koning van Spanje).

Yoeng, f. bekkenachtig speeltuig bij de Chineezen, waarmede, door aanslaan met een houten klepel, de afwisseling der daggetijden wordt aangeduid.

Yoeroek (vgl. het turk. *yoeroek*, landlooper, omzwerver), tataarsche ruiterij, die, in plaats van soldij te trekken, met landerijen betaald wordt.

Yoes-basji, m. turk. (van *yoes*, honderd, en *basch*, hoofd, aanvoerder; vgl. b a s c h) letterlijk: hoofdman van honderd, een officier van het turksche leger.

Yoghurt, f. vgl. y a o e r t, gegist melkpreparaat, afkomstig uit Bulgarije, als diëetspijs in gebruik; de melk wordt tot op de helft gecondenseerd en vermengd met Maya-ferment.

Yogi, ind. wijsgeer, die streeft naar *yoga*, d. i. vereeniging met de Godheid (techniek der bespiegeling) en zich daaraan geheel overgeeft; door de wijze, waarop deze monniken bij hun a s k e s e te werk gaan, een onbeweeglijk zitten in „beddeknoopppositie" en staren, komen ze in een reuk van heiligheid; pilaarbijter.

Yokola, vischbrood der Kamtsjadalen in oostelijk Siberië; gedroogde en toebereide visch, die bij hen de plaats van brood vervangt.

Yonke, z. j o n k.

Ypsilon, n. (gr. *y psīlón*, d. i. eig. naakte, niet aangeblazen *y*) grieksche *u* of *y*; – **ypsiloïde**, f. Anat. wiggenaad, de derde naad in het bekkeneel, zoo geheeten wegens hare overeenkomst met de grieksche *u* (*Y*).

Yquem, m. witte bordeauwijn naar het kartel Yquem (waar eens Montaigne woonde).

Ysop, z. h y s s o p.

Ytteriet, of g a d o l i n i e t, n. zwart, o door-

zichtig en glanzend, tot de silicaten behoorend mineraal, het eerst gevonden te Y t t e r b y in Zweden. Godalin ontdekte het eerst daarin eene bijzondere aarde, de **ytteraarde**; - **yttrium**, n. door Wöhler in 1828 het eerst gevonden metallische base der ytteraarde; - **ytterbium**, n. in 1878 door Marignac ontdekt element; - **ytterspaat**, n. natuurlijke phosphorzure ytteraarde; - **yttertantaal** of **yttrotantaliet**, n. en **yttrotitaniet**, n. verschillende mineralen, waarin ytteraarde als bestanddeel voorkomt.

Yucca, of liever **yuca,** f. sp. (uit de taal van Haïti) adamsnaald, een zeer prachtig noordamerikaansch plantengeslacht met verschillende soorten; ook broodwortel, z. m a n i o k; - *yucca filamentōsa*, palmlelie.

Yugada, f. (van 't sp. *yugo*, juk) veld- of vlaktemaat in Spanje.

Z

Z, als getalteeken in het grieksch: $\zeta' = 7$, $\zeta_, = 700$; in het latijn soms = 2000; - *z*, in de wiskunde de d e r d e o n b e k e n d e g r o o t h e i d; - *z*, als afk. op lat. opschriften = $^1/_2$ a s; - *zz*. = $^2/_3$ a s; - *Z*. = Zuid; in grieksche manuscripten het teeken van = *Ζητει*, z o e k, bij verdachte plaatsen; — *Z. B.* of *Z. Br.* = Zuiderbreedte; - *z. e.* = zijns erachtens; - *z. i.* = zijns inziens; - *z. o.* = zie ommezijde; - *Z. R.* = zilveren roebel; - *z. z.* (in catalogussen) = zeldzaam; - *z. z. z.* = zeer zeldzaam; - Chemische teekens zijn: *Zn* = *zincum*, zink; - *Zr* = = zirconium; - *Z*, als muntteeken op fr. munten: Grenoble.

Zabbathaleten, m. pl. leden van eene joodsche secte, die in de 17de eeuw eenen Jood Z a b b a t h a i A s e v i voor den Messias erkende. Deze verkondigde, dat hij gekomen was om de Joden van de overheersching der Turken te verlossen en vond vele leerlingen; doch, gevangen genomen zijnde, werd hij, om niet gespietst te worden, muzelman.

Zabiërs, z. S a b æ e r s 2); - **zabæisme,** z. s a b æ i s m e.

Zabra, f. (bask. *zabra*) spaansch schip van 60 tot 70 ton, eene soort van fregat, dat in de golf van Biscaye gebruikt wordt.

Zacah, m. arab. bij de Muzelmannen dat gedeelte hunner goederen, 't welk de Koran hun gebiedt den armen te geven en welks hoegrootheid de wet niet bepaalt.

Zacharias, m. hebr. (*Sekarjâh* of *Sekarjâhoe*) mansn.: Jehova (*jâh* of *jâhoe*) gedenkt (*sakar*); - **Zachæus,** mansn.: (hebr. *sakkai*) de reine, onschuldige, vrome; door het verhaal in *Luc.* 19, 1—4 beteekent deze naam fig. een nieuwsgierige.

Zadruga, n. gezin van 50 à 60 personen, die in Bulgarije en Croatië nog gemeenschappelijk landbezit, een soort familiebezit, hebben.

Zaffer of **zaffra,** n. (fr. *zafre*, *safre*, *saffre*, sp. *zafra*, it. *záffera*) ter bereiding van het smalt gereedgemaakt, geroost en geklopt kobalterts.

Zagaai, f. z. s a g a a i.

Zagál, m. sp. (eig. sterke, kloeke jonge man, van 't arab. *za'ila*, wakker, kloek zijn) helper van den m a y o r a l, z. ald.

Zahnradbahn, f. dui. tandradbaan, bergspoorweg, die met behulp van tandraderen omhoog gaat.

Zaïd en **Zaïde,** arab. (van *zâda*, vermeerderen, aanwassen) mans- en vr. naam: de toenemende, aanwassende.

Zaïm, m. arab. (*zaïm*, eig. borg, van *za-ama*, spreken, goedspreken) vorst; leenheer, bezitter van een krijgsleen, tot den ruiterdienst verplicht leengoedbezitter in Turkije; turksch scherprechter, uitgezonden beul.

Zaïre, f. arab. (van *zârah*, bezoeken) vr. naam: de bezoekende; ook titel van een treurspel van Voltaire.

Zak, m. voorm. inhoudsmaat in verschillende gedeelten van Nederland; de a m s t e r d a m s c h e z a k was = $^1/_{38}$ last of 83,4411 liter.

Zakat, f. arab. zuivering, verplichte aalmoes volgens den Koran, een soort armentax.

Zalot, of liever **zolot,** m. (turk. *zolote* of *zolotha*, vgl. s o l o t a) oude turksche munt = 30 p a r a 's.

Zambo, m. sp., pl. **zambo's** of **zamben,** kleurling, naam, dien men in Amerika geeft aan de afstammelingen van Amerikanen en Negers; - **zambaigo's, zambaigen,** ook **zamboclaro's,** m. pl. afstammelingen van Zambo's en Indianen.

Zamboek, f. klein vrachtvaartuig in den Archipel.

Zambónische zuil of **kolom,** Phys. droge galvanische kolom, uit afwisselende lagen van onecht goud- en zilverpapier bestaande (naar haren in 1846 te Verona gestorven uitvinder Z a m b o n i genoemd).

Zamire, f. arab. (*zâmirah*, van *zamara*, op een blaasinstrument spelen) vr. naam: de spelende.

Zampogna, f. it. (spr. *-ónja*) schalmei, herdersfluit.

Zanána, perz. (*zenâneh*, d. i. vrouwelijk, vrouwenvertrek, van *zen*, *zan*, vrouw) vrouwenhof, vrouwentimmer der burgerlijke Perzen (vgl. h a r e m).

Zandergymnastiek, f. heilgymnastiek, medicomechanotherapie, m e c h a n o t h e r a p i e volgens het systeem van Dr. Zander; - **zanderinstituut,** n. instelling voor zandergymnastiek; - **zanderapparaat,** n. toestel voor heilgymnastiek.

Zanella, f. soort stof, inz. voor parapluies en voering gebruikt.

Zannétta, f. napolitaansche rekenmunt = $^1/_2$ c a r l i n o (z. ald.).

Zanni, m. it. (volgens sommigen van 't lat.

sannio, waarschijnlijk echter uit den naam *Giovanni*, Johannes, ontstaan, daar de bewoners van B e r g a m o *gi* als *z* uitspreken) potsenmaker, grappenmakker, harlekijn, hansworst of goochelaar in het it. blijspel (vgl. b o u f f o n).

Zapata, f. sp. (van *zapato*, schoen) gebruik om voor de kinderen en de bedienden op den dag van St. Nicolaas een geschenk in de schoenen te leggen; - **zapateádo,** m. sp. (van *zapateár*, met den schoen slaan) eenigszins onzedelijke spaansche dans, waarbij de maat met den schoen of op de schoenzool geslagen wordt.

Zapon, n. doorzichtig lak, ook **zaponin** genoemd.

Zaptieh, m. arab. en turk. politiesoldaat.

Zarab-khane-emini, m. turk. algemeen opzichter of intendant-generaal van de munten en mijnen in het Turksche rijk.

Zaraguélles, pl. sp. (spr. *-éljes*) witte broek, wijde pantalon.

Zarandĕo, m. sp. soort dans met een heen en weer gaande beweging als die eener zeef.

Zarbat, m. arab. (van *zaraba*, slaan) soort van ratel of klapper, om de oostersche Christenen (wien 't gebruik van klokken verboden is) tot het gebed te roepen.

Zarĕba, f. arab. versterkt kamp.

Zarf, n. turk.-arab. metalen blad, waarop men in Turkije bij 't koffiedrinken de kleine kopjes zonder ooren aanbiedt, presenteerblad.

Zarzuéla, f. sp. tooneelspel van niet meer dan twee bedrijven.

Zatoe (in de taal van Madagascar eig. honderd, maleisch *saratoes*), graanmaat op Madagascar van 100 w o e l s = ongeveer 24,5 kilo.

Zawiye, f. arab. (*zâwiyeh*, eig. verborgen plaats, van *zawa*, verwijderen, verbergen) kluis, cel, klooster; armhuis bij de moslems.

Zea, f. gr. (*dzea* of *dzeia*) spelt, turksche tarwe, maïs (*Zea maïs*); - **zeïlithoïde,** f. graansteen, eene uit graan bereide harde stof, waaruit men door oplossing en gisting bier verkrijgt; - **zeïne,** f. bijzonder plantvormend beginsel, uit het zaad van *Zea maïs* verkregen.

Zebaoth, hebr. (*zebâôth*, pl. v. *zâbâ*, heerleger, v. *zaba*, ten krijg uittrekken) heerscharen, d. i. de hemellichamen bijeengenomen, de sterren, de wereld; vandaar: God of J e h o v a-Z e b a o t h, z. J e h o v a.

Zebedeus, m. fig. achterblijver, zie *Matth.* 4, 22; *Marc.* 1, 20.

Zeboe, m. oostindische bult-os, de door de Hindoes als heilig vereerde bultkoe, met eenen vetbult op den rug.

Zebra, m. (sp. en port. *zebra*, it. *zebro*; de naam is zuid-afrikaansch) een tot het geslacht van het paard behoorend, fraai geteekend dier in Zuid- en Midden-Afrika, kaapsche ezel, gestreepte ezel; - *zebrinus, a, um*, lat. Bot. zebraachtig, gestreept, met min of meer regelmatige witte en gele strepen.

Zecca, f. it. muntgebouw, vooral de voormalige munt te Venetië; zie z e c h i n e.

Zechíne, f. (it. *zecchino*, m., van *la Zecca*, het munthuis te Venetië, waar deze munt het eerst in 't jaar 1280 werd geslagen; *zecca* zelf is van arab. oorsprong, van *sekkah*, stempel, gestempelde munt) voormalige gouden rekenmunt van verschillende waarde in Italië, Barbarije, Arabië, Egypte enz.

Zedekia, m. hebr. (*Zidkijjâhoe*, v. *zedek*, *zedâkâh*, gerechtigheid, en *jâhoe*, voor Jehovah) mansn.: Jehova's gerechtigheid.

Zedoarwortel, m. (nw. lat. *Amŏmum zedoaria*; fr. *zédoaire*, eng. *zedoary*; arab., perz. en hindost. *dsjadwâr*) oostindische bittere, specerijachtige wortel met verwarmende en oplossende kracht, maagwortel; - **zedoarzaad** (nw. lat. *semen cinae* of *santonĭcum*), wormzaad, wormkruid, groengeel roodachtig zaad, onaangenaam van reuk en van bitteren smaak, van den perzischen alsem of bijvoet, een der krachtigste wormverdrijvende middelen.

Zedrobalsem, m. kleurlooze, heldere, dunvloeibare terpentijnsoort.

Zeeuw, m. inwoner der nederl. provincie Zeeland; ook. z. v. a. **zeeuwsche rijksdaalder,** voorm. nederl. zilveren muntstuk = 2 gld. 60.

Zegge, f. Bot. soort cypergras (lat. *carex*) en wel rietgras, ook sek geheeten.

Zeilaniet, n. ijzer-spinel, zwarte spinel van Z e i l a n; ook p l e o n a s t.

Zeïne, z. ond. z e a.

Zeke, f. hong. korte hongaarsche wapenrok.

Zekiât, n. arab. (v. *zakâ*, vermeerderen, vroom zijn, aalmoezen geven) door den Koran voorgeschreven armenbelasting, die uit het veertigste deel van het inkomen bestaat.

Zelamíre, arab. vr. naam: de stralende.

Zelateur, m. fr. (van gr. *zēlos*, ijver) lid eener R. K. broederschap; - **zelatrice,** f. vrouwelijk lid eener broederschap.

Zelfinductie, f. El. het ten achteren zijn van den elektrischen stroom bij de elektromotorische kracht.

Zelōsis, f. gr. (van *zēlos*, ijver, naijver, ijverzucht; *zēloen*, naijverig zijn, benijden) naijver; nijd, jaloerschheid; - *zelóso* of *con zelo*, it. Muz. met ijver of inspanning, nadrukkelijk; - **zeloot,** m. gr. (*zelōtēs*) ijveraar, wets- of geloofsijveraar, geestdrijver; - **zelotisme,** n. ijverzuchtigheid; gezindheden en grondstellingen van een geloofsijveraar; - **zelotypie,** f. ijverzucht; in 't alg. hartstochtelijke ijver, waanzinnige ijverzucht, jaloerschheid, die in verstandsverbijstering ontaardt.

Zelota, Zelotte, z. v. a. I z e l o t t e en S o l o t a, z. ald.

Zema, n. gr. (*dzema*, van *dzeein*, koken, zieden) iets gekookts, afgekookts, afkooksel.

Zembi, z. k a u r i.

Zembos, z. v. a. z a m b o 's (z. ald.).

Zemia, f. gestreepte wollen stof, waarmee de gondels in Italië bekleed zijn.

Zemindar, m. perz. (*zemîndâr* of *zemîdâr*, d. i. eig, landhouder, van *zemin*, aarde, land, en *dâr*, houdend) hoofdwachter en opziener eener landstreek in Voor-Indië onder de mongoolsche heerschappij.

Zémstwo, f. russ. landschap, landdag, pro-

vinciale vertegenwoordiging (sedert 1864).

Zendale, m. it. sluiers der vrouwen te Venetië.

Zend-avésta, n. (beter alleen: *avesta*; „zend" beteekent: verklaring, vertaling, en „avesta" tekst) godsdienstig wetboek van de oude Perzen en hunne nakomelingen de Parzen, Gaueren of G e b e r e n, dat de leer van Z o r o a s t e r (z. ald.) bevat; – **zend,** n. **zendtaal,** f. oud-perzische taal, tot de arische talen behoorende, in de oorspronkelijke schriften van Zoroaster gebezigd en later de heilige taal der Perzen.

Zenith, n. (van 't arab. *semt*, weg, pad; vandaar voluit *semt-oer-râs*, weg van het hoofd, schedeloord, van *râs*, hoofd) schedelpunt, kruinpunt, toppunt, d. i. het punt aan het hemelgewelf, dat zich loodrecht boven den waarnemer bevindt; het daartegenover gelegen punt van den hemel heet n a d i r of voetpunt; vgl. a z i m u t h; – **zenithaal,** adj. in het zenith zich bevindende, b. v. z e n i t h a l e s t e r.

Zenobius en **Zenobia,** gr. (eig. door Zeus leven hebbende) mans- en vr. naam: de levenskrachtige.

zenōnisch, adj. wat overeenkomstig is met of behoort tot de leer van Z e n o, stoïcijnsch; – z e n o n i s c h e p u n t e n, ondeelbare punten in de wijsbegeerte van Zeno, de m o n a d e n van Leibnitz; – **zenonísme,** n. leer van den wijsgeer Zeno, den stichter van het s t o ï c i s m e (z. s t o ï c i j n s c h e s c h o o l enz.); – **zenoníst,** m. aanhanger van Zeno's leer, s t o ï c ij n.

Zent, zentgericht enz., z. c e n t 2).

Zenzerli, m. turk. rekenmunt = $3^1/_2$ piaster; in Alexandrië ongeveer = 4 gld.

Zeocrithon, n. Bot. speltgerst.

Zeolíth, m. gr. (van *dzeein*, koken, en *lithos*, steen, wegens het schuimen bij het smelten voor de soldeerpijp) kook-, schuim- of bruissteen, meestal schitterend wit, stralig of bladerig, inz. op IJsland en in Zweden, uit waterhoudende verbindingen van kiezelzuur met kleiaarde, natron en kalkaarde bestaande.

Zéphyr, m. (gr. *dzéphyros*, in 't alg. westen- of nauwkeuriger noordwestenwind) koele, zachte westenwind, aangenaam koeltje; ook (gew. *zephir*) soort fr. lichte troepen, zooals de fr. troepen in Algerië; ook een soort wol; – *pas de zéphyre*, m. fr. (spr. *pa d' zefier'*) danspas, die uitgevoerd wordt door zich op eenen voet te houden en met den anderen naar voren en achteren te balanceeren; – **zephýrisch,** adj. zacht waaiend, suizend; – **Zephyríne,** vr. naam: de zachte, zachtmoedige; – **zephyrshawls,** pl. kleine vierkante sjaals; – **zephyrlaken,** n. fijn dameslaken; – **zephyrgaren,** n. **zephyrwol,** f. fijn, zacht wollengaren, bonte stikwol.

Zephŷros, m. gr. Myth. lentebode, westenwind, zoon van Astraeus en Eos.

Zeppelin, m. soort vliegmachine, luchtschip, geheeten naar den uitvinder, graaf von Zeppelin.

Zer, z. g u e z e.

Zerlmahboeb, of enkel m a h b o e b, m. turk. (van 't perz. *zer*, goud, en het arab. *mahboeb*, geliefd, liefelijk; dus eig. liefelijk goud) het zuiverste goud; ook vroegere gouden rekenmunt in Egypte en Turkije, ongeveer 3 gld. waard.

Zero, m. fr. (ook it. en sp. *zero*, v. 't arab. *çafroen, çifroen*, ledig, nul; vgl. c ij f e r) nul in het cijferen en bij het r o u l e t t e s p e l; – **zerograaf,** f. z. v. a. t e l e s c r i p t o r, ond. t e l e g r a a f.

Zeroembeth, perz. (*zeroembâd*, *zeroembâ*) wilde gember.

Zeshonderdzes, 606 (Ehrlich), Med. goudgeel poeder (dichloraat van dioxydiamidoarsenobenzol) als inspuitingsmiddel o. a. tegen s y p h i l i s door Ehrlich gevonden. Deze naam heeft de uitvinder genomen, omdat 605 door hem genomen preparaten niet aan den eisch voldeden.

Zēsis, f. gr. (van *dzeein*, koken) het koken, zieden, afkoken; – **zestæ** (van *zestós, ē, ón*, gezoden, ziedend heet), of **zetæ,** pl. gr. warme dampbaden; – **zestolusie,** f. kookbad, het baden of wasschen in heet water.

Zest'half, m. (voor z e s d e h a l f) voorm. zilvermunt in Nederland = $27^1/_2$ ct., later verminderd tot 25 ct.

Zetetiek, f. gr. (van *dzētein*, zoeken, navorschen) navorschingskunst, kunst om gemeenschappelijk met anderen door vragen naar onbekende waarheden te vorschen; – **zetētisch,** adj. zoekend, vorschend (vgl. s o k r a t i s c h en d i a l o g i s c h).

Zeuglodon, m. voorwereldlijke walvisch.

Zeugma, n. gr. (van *dzeugnýnai*, onder een juk vereenigen, verbinden) juk, band, verbandmiddel; Log. verbinding of vereeniging van twee zindeelen of ook naamwoorden door een werkwoord, dat slechts bij een past; figuur, door welke een woord, dat in het eene lid van een voorstel staat uitgedrukt, in het andere bij wijze van ellips er onder verstaan wordt (b. v. h e t e v a n g e l i e s c h ij n t m ij n e e n i g e r e g e l, d e v o o r b e e l d e n v a n J. C. m ij n m o d e l, voor: schijnen mij mijn model).

Zeus, m. (skr. *Dyâus*, lat. *Ju(piter)*, oudhgd. *Ziu*, oudnoorsch *Tyr*, (spr. *tuur*) gr. Myth. opperste god, koning en vader der goden en menschen, zoon van Kronos en Rhea, bij de Romeinen: J u p i t e r.

Zeveaag, m. N. H. goudwolf, inz. in noordelijk Afrika en zuidelijk Azië.

Zeybeks, pl. turk. eig. landloopers, vagebonden; klein-aziatisch gepeupel uit de streek van Aïdin, als ongeregelde turksche troepen gebezigd.

Zian, m. algerijnsche goudmunt = 100 a s p e r s.

Ziangi, m. voor-indische rekenmunt van zilver.

ziemlich, dui. tamelijk, vrij wel.

Zigeuners, m. pl. (it. *zingani* of *zingari*; boheemsch *cykani*; hong. *czigány*; eng. *gipsy*; reeds in de 15de eeuw *zigani* of *zingari* geheeten, waarsch. een indische naam; vgl. de tegenwoordige T s j i n g a n e n aan den mond van den Indus) benaming, die de Duitschers geven aan de sedert het begin der 15e eeuw in West-Europa rondzwervende menschen, gekomen, zooals ze zelf beweerden, uit Egypte, die wij H e i d e n s (z. ald.) noemen; vgl. ook G i p s y en H e i d e n e n.

Zigzag (hoogd. *ziekzack*), benaming van eene reeks van lijnen boven elkander, die scherpe hoeken maken, Z.-vormige lijnen, gelijk b. v. de loopgraven vormen.

Zilla, f. hebr. vr.naam: (*zillâh*, geklank, gezang, van *zâlal*, klinken) de zangrijke.

zillmern, het berekenen van reserve met reserve-premiën, volgens de methode van Dr. August Zillmer (gest. 1893).

Zimarra, z. s i m a r r e.

Zimbo, pl. kleine zeeschelpen, die in Angola, op de Maldivische eilanden en in W. Afrika als pasmunt gebruikt worden.

Zin, z. t o n g - t s i e n.

Zinckeniet, n. naar den bergraad C. Zincken genoemd, in den Harz voorkomend erts, uit lood, antimonium en zwavel bestaande.

Zincographie, f. z. c h e m i g r a p h i e, onder c h e m i e.

Zindikieten, pl. arab. (sing. *zendîk* of *zindîk*) vrijgeesten en atheïsten onder de Mohamedanen.

Zingaresca, f. it. (van *zingaro*, z. Z i g e u - n e r s) een zigeunerlied; – *alla zingarese*, it. op Zigeunerwijze.

Zing(h)aleezen, z. S i n g h a l e e z e n.

Zink, n. (oudd. *zinko*; waarschijnlijk verwant met t i n, hoogd. z i n n) wit-blauwachtig enkelvoudig metaal, ook s p i a u t e r; – **zinkblende,** f. zinksulfide; – **zinkoxyde,** n. rood zinkerts; – **zinkkarbonaat,** n. zinkspaat, edele galmei, k a - l a m ij n s t e e n, z. a.; – **zinkdruk,** m. z. v. a. z i n k o g r a p h i e; – **zinkeniet,** n. verbinding van 't zink met zwavelspiesglans; – **zinkzalf,** f. mengsel van 1 deel zinkoxyde en 9 deelen vet; – **zinkograaf,** m. zinkbeeldsnijder; – **zinkographie,** f. kunst om beelden in zinkplaten te snijden en af te drukken; – **zinkographeeren,** die kunst uitoefenen; – **zinkvitriool,** n. zwavelzuur zinkoxyde.

Zinnie, f. (nw. lat. *zinnia*, genoemd naar den botanicus Joh. Gottfried Z i n n te Göttingen, gest. 1750) een plantengeslacht uit Zuid-Amerika met verschillende soorten, met violette of gele straalbloemen.

Zinzolin, fr. (van 't arab. *djoeldjoelân*, spr. *dzjoeldzjoelân*, sesam-zaad; sp. *aljonjoli*, it. *giuggiolena*) roodachtigblauw, violetrood; – **zinzolineeren,** violetrood verven.

Zion, m. hebr. (*Zijjôn*, oorspr. heuvel) hoogste, zuidwestelijkste heuvel van Jeruzalem met de burg (van David) en de bovenstad; oneig. ook kerkelijke gemeente, kerk, met het bijbegrip van rechtzinnigheid; vandaar Z i o n s w a c h - t e r, gestreng voorvechter van 't oude geloof; – **Zionieten** of **Zionswachters, Zionsbroeders,** pl. noorweegsche dwepers, die het koninkrijk Zion wilden stichten en in 1743 uit het land verbannen werden; – **zionisme,** n. 't streven van vele Joden naar vestiging van een zelfstandigen staat in Palestina of elders, dus naar herstel van een zelfstandig Joodsch rijk; – **zionist,** lid eener vereeniging, die voor het zionisme werkt.

Zirkoon, m. (ook j a r g o n) roodachtig bruin mineraal, uit kiezelzure zirkoonaarde bestaande, dat met den hyacinth tot hetzelfde geslacht behoort en als edelgesteente in den handel komt; – **zirkoonaarde,** in 1789 door Klaproth ontdekte bijzondere aarde, die in den zirkoon voorhanden is; – **zirconium,** n. metallische base van de zirkoonaarde, in 1824 door Berzelius ontdekt.

zitti of *zitto*, it. (spr. *tsiét-*) stil! st! (een uitroep in italiaansche schouwburgen).

Zizith, pl. hebr. toondraden aan den gebedsmantel (t a l e t h, z. a.) der Joden.

Zlô, zlot, zlotus, m. poolsch (v. *zloto*, goud), pl. **zloty,** voormalige poolsche gulden, nauwelijks 30 cents waard.

Zmala, z. s m a l a.

Zoanthropie, f. gr. (van *dzōon*, dier, en *anthrōpos*, mensch) eig. diermenschheid; Med. het vaste denkbeeld van eenen melancholischen lijder, dat hij in een dier is veranderd.

Zoccolánten, z. s o c c o l a n t e n.

Zodiäcus of **zodiák,** m. gr. (*dzodiakós*, scil. *kýklos*, van *dzōdion*, verklw. van *dzōon*, dier) dierenriem, cirkel of gordel aan den hemel met de meestal naar dieren (r a m, s t i e r, k r e e f t enz.) genoemde 12 sterrenbeelden of hemelteekens, welke de zon jaarlijks schijnbaar doorloopt (vgl. e k l i p t i k a); – **zodiacaal licht,** n. dierenriemlicht, een matte, zwakke lichtkegel, die somtijds na zonsondergang aan den westelijken en vóor zonsopgang aan den oostelijken hemel zichtbaar wordt en waarvan de as ongeveer met de e k l i p t i c a samenvalt.

Zoeaven, Zouaven, m. pl. eig. bewoners van het district Zoeavia in de prov. Constantine, die gaarne voor soldij in den krijgsdienst van de bewindvoerders in Algerië, Tunis en Tripolis streden; vandaar de op arabische wijs gekleede voetsoldaten in Algerië, welke door Franschen onder de inboorlingen aangeworven en onder fransche regimenten gestoken zijn; ook pauselijke vrijwilligers in 1870.

Zoeklicht, n. elektrisch licht, zeer geschikt om groote vlakken te verlichten, b. v. op zeeschepen, bestaande uit een projectiebooglamp met horizontale kolen.

Zoeleika, f. arab. (*zoeleïchâ, zelichâ*) oostersche vr. naam; oorspr. naam der vrouw van Potiphar (in den Koran), wier geschiedenis door de Perzen romantisch omgewerkt is.

Zoemboeroeks, pl. kameelkanonnen bij de S i k h s in Voor-Indië.

Zographie, f. z. z o ö g r a p h i e.

Zohar, zie S o h a r.

Zoiäter, m. gr. (v. *dzóon*, dier, en *iātrós*, arts) dierenarts, veearts; – **zoiatrie,** f. veeartsenijkunde.

Zoïlus, m. gr. bitter, nijdig of wangunstig berisper (naar den eigennaam van een bedilzieken griekschen geleerde omstreeks 279 voor Christus, die de gedichten van Homerus op boosaardige wijze gispte en daarom ook H o - m e r o m á s t i x, d. i. geesel van Homerus, geheeten).

zoïsch, adj. gr. (*dzōikós, ē, ón*, van *dzōon*, dier, en van *dzoē*, leven) diersch, dierlijk; van dieren afkomstig; levensbehoudend, levenvoedend; – **zoïsme,** n. dierlijk levensproces.

Zoïsiet, n. grijze soort van epidoot (z. ald.).

Zolhan, z. ond. haik; – **zolot,** z. zalot.

Zomos, n. of **zomidium,** n. gr. (*dzōmós, dzōmídion*) voedzame soep, vleeschnat.

Zone, f. (gr. *dzōnē*, lat. *zona*) gordel; aardgordel of aardstreek, een door twee parallelcirkels (z. ald.) ingesloten gedeelte der aardoppervlakte; – *zona frigida*, lat. koude aardgordel, van de poolkringen tot aan den noord- en zuidpool; – *z. temperāta boreālis*, noordelijke gematigde luchtstreek; – *z. temperāta austrālis*, zuidelijk gematigde luchtstreek, tusschen de keerkringen en poolcirkels; – *z. torrida*, heete luchtstreek, tropische aardgordel tusschen de beide keerkringen; – *zonatus, a, um* of *zonalis, e*, lat. Bot. gegordeld, met parallel loopende gordelvormige strepen; – **zonentijd,** z. v. a. eenheidstijd.

Zonnar, m. (nw. gr. *dzōnári*, gordel, van 't oudgr. *dzōnárion*, verklw. van *dzōnē*; vandaar ook arab. *zonnâr*) zwartlederen koord of gordel, welken de Christenen en Joden in Turkije ter onderscheiding van de Mohammedanen om het lijf dragen.

Zoöchemie, f. gr. (spr. *zo-o-*, tweelettergrepig, van *dzōon*, levend schepsel, dier; van *dzáein, dzēn*, leven) leer van de scheikunde van de dierlijke lichaamsdeelen, dierchemie, dierlijke scheikunde; – **zoöchlorellen** en **zoöxanthellen,** pl. groene, resp. geel en bruin gekleurde ééncellige algen, die met vele lagere zoet- en zoutwaterdieren in symbiose (z. a.) leven; – **zoödynamie,** f. dierlijk levensvermogen, dierlijke levenswerkzaamheid; – **zoögæa,** f. dierlijke aarde als eindproduct der verrotting; – **zoögenie,** f. dierverwekking, leer of wetenschap van de dierkweeking, van het ontstaan van het dierlijk leven; – **zoögenion** of **zoögenium,** n. gelei (gelatine), door chemische middelen uit beenderen verkregen, eene uitvinding van den spaanschen natuurkundige Gimbernat; – **zoögeographie,** f. diergeographie, dat deel der aardrijkskunde, dat zich met het voorkomen, de verspreiding enz. der dieren op aarde bezighoudt; – **zoöglyphiet** of **zoömorphiet,** n. dierenafdruksel in steen; – **zoögonie,** f. het baren van levende jongen; – **zoögraphie,** f. dierbeschrijving en -afbeelding; – **zoögráphisch,** adj. dierbeschrijvend; – **zoöiatriek,** f. z. v. a. zoïatrie en zoötherapie; – **zoöláter,** m. (v. *latris*, loonarbeider, dienaar) dieraanbidder, dierenvereerder; – **zoölatrie,** f. dierendienst, diervergoding, aanbidding der dieren; – **zoölith,** m. (van *lithos*, steen) diersteen, versteend dierlijk lichaam, versteening van een dier; – **zoölogie,** f. dierkunde; – **zoöloog,** m. dierkundige; – **zoölógisch,** adj. dierkundig, tot de dierkunde betrekking hebbende; – zoölogische tuin, dierentuin; – **zoölogisch station,** n. inrichting voor het onderzoek van de dierenwereld, inz. van de zeedieren, voorzien van aquaria, werkzalen enz.; – **zoömagnetisme,** n. dierlijk magnetisme (z. ald.); – **zoömórphen,** pl. op dieren gelijkende lichamen; – **zoömorphisme,** n. diervorming; – **zoömorphiet,** z. zoöglyphiet; – **zoönomie,** f. leer van de levenskracht, kennis van de wetten van het dierlijk leven; – **zoönosologie** en **zoöpathologie,** f. leer van de ziekten der dieren; – **zoöphaenomenologie,** f. leer van de levens verschijnselen der dieren in den gezonden en zieken toestand; – **zoöphăgie,** f. het vleescheten, vleeschgebruik, vleeschnuttiging; – **zoöphágen,** pl. dierenvleescheters; – **zoöphágisch,** adj. vleeschetend; – **zoöpharmakologie,** f. kennis van de veeartsenijen; – **zoöphielen,** pl. dierenvrienden; – **zoöphórisch,** adj. (v. *phĕrein*, dragen) dierdragend; b. v. zoöphorische zuil, zuil, waarop een dier staat; – **zoöphysiologie,** f. natuurleer der dieren; – **zoöphýten,** pl. (van *phytón*, gewas, plant) dierplanten, n.l. aan een bepaalde plaats gebonden dieren, die uiterlijk op planten gelijken; – **zoöphytolithen,** m. pl. versteende dierplanten; – **zoöphytologie,** f. leer der dierplanten; – **zoöplást,** m. navormer van dierfiguren; – **zoöplastika, zoöplastiek,** f. navorming van diergestalten; – **zoöplastisch,** adj. dergelijke navormingen betreffende of bevattende, b. v. zoöplastisch kabinet of museum, verzameling van opgezette dieren; – **zoösis,** f. (van *dzōoen*, bezielen) levensredding, levensbehoud; – **zoösporangium,** n. bij lage cryptogamen de celruimte, die de zwermsporen bevat; – **zoösporen,** pl. zwermsporen (z. a.); – **zoötheologie,** f. erkenning van God uit de beschouwing der dieren; – **zoötherapie,** f. diergeneeskunde; – **zoötíne-zout,** n. gr. nederl. natuurlijk voorkomende salpeterzure soda; – **zoötóka,** pl. gr. (van *tokos*, het baren, van *tíktein*, baren) levendbarende dieren; – **zoötokie,** f. het levendbaren, het ter wereld brengen van levende jongen; – **zoötomie,** f. (v. *tomē*, snede, *témnein*, snijden) dierontleding, ontleding der dieren; – **zoötomist,** m. dierenontleder; – **zoötropheion,** n. gr. plaats ter dierenverpleging; – **zoötypolith,** m. steen met den afdruk van een dier.

zoppo, it. lam, kreupel; vandaar: *alla zoppa*, Muz. (spr. *-tsóppa*) hinkend, ongelijk, met den strijkstok rukken gevende.

Zopýron, n. gr. (van *dzōós, ē, ón*, levend, en *pyr*, vuur) brandstof; in 't alg. bezielend, aanwakkerend middel, dat de voortduring eener zaak, inz. die van het zwakke leven, onderhoudt; – **zopyrie,** f. wederaanwakkering van het vuur, verlevendiging der krachten enz.

Zoroáster, of perz. **Zerdust,** in het zend-avesta **Zarathoeshtra** (oud-perz. *Zarathustra*, d. i. goudster), leeraar der wijsheid in het oude Perzië (vermoedelijk ongeveer 600 jaren vóór Chr. geboorte) en verbeteraar van den volksgodsdienst, wiens leer tot op onze dagen onder de Geberen (z. ald.) in Perzië en Indië is in stand gebleven; vgl. zend-avesta.

Zōster, m. gr. (van *dzōnnýnai*, omgorden, vgl. zone) gordel; Med. streek onder de ribben, en een meestal éénzijdige uitslag in deze streek, gordelroos.

zotisch, adj. gr. (*dzōtikós, ē, ón*, v. *dzaein, dzēn*, leven) levend, het leven betreffende of dat bevorderend, bezielend; – **zotika,** f. (gr.

dzōtikē, scil. *dýnamis*) dierlijke levenskracht.

Zouaven, z. Z o e a v e n.

Zrazy, n. russ. (stuk, deel) een vleeschgerecht.

Zubik of **zýbik,** m. russ. theekist, 1 à 2 p u d thee bevattende.

Zurkel, f. gewone zuring, kleine wilde zuring.

Zurlo, z. s u r l o.

Zusatzdynamo, f. El. verhoogings- of toeschakeldynamo; dynamo, die een constante spanning heeft door de medewerking van een andere dynamo, die de verhoogde spanning levert.

Zuurzak, m. vroeger *Soorsak*, nederl.-ind. naam voor de vrucht van *Artocarpus integrifolia* (inlandsch: n a n g k a).

Z-vormig, gevormd als eene Z, zigzagsgewijs (zie z i g z a g); ook van een mensch: krom en mismaakt.

Zwaardmagen, m. pl. bloedverwanten van vaderszijde (vgl. s p i l m a g e n).

Zwartwaterkoorts, f. galkoorts met braking, in de tropen, geheeten naar de bruine urine, die de patiënt loost.

Zwavel-æther, m. nederl.-gr. (vgl. æ t h e r) middel, waardoor iemand in een staat van verdooving en gevoelloosheid kan gebracht worden.

Zwaveldioxyde, n. zwaveligzuuranhydride, zwavellucht of zwaveldamp; deze laatste namen zijn minder juist, maar in de dagelijksche taal gewoon.

Zwaveltrioxyde, n. zwavelzuuranhydride.

Zweefvlak, n. het „plan", waarnaar de a ë r o p l a n, b i p l a n, p o l y p l a n enz. heeten, zie die woorden.

Zwelbougie, zwelstift, f. z. v. a. l a m i n a r i a s t i f t, q u e l l s t i f t, z. a.

Zwermsporen, f. pl. p r o t o p l a s t e n bij sporeplanten, welke het vermogen bezitten zich te bewegen en de daad der bevruchting volbrengen.

Zwijn, n. barg. fiets.

Zwingliaan, m. aanhanger van de leer van Zwingli; – **zwinglianisme,** n. leer van den zwitserschen hervormer U l r i c h Z w i n g l i.

Zygia, f. gr. (van *dzygón*, juk, verbinding) echtsluiter, bruiloftsgodin, een bijnaam van J u n o; – **zygōma,** n. (van *dzygoen*, onder een juk vereenigen, verbinden) jukbeen; – **zygomátisch,** adj. tot het jukbeen behoorende; – **zygomorph,** Bot. zijdelings symmetrisch; door één vlak in twee gelijke helften verdeeld kunnende worden.

Zyma of **zyme,** f. gr. (*zýmē*) giststof, zuurdeeg; – **zymase,** f. gisting, ook giststof, in de gist aanwezig; – **zymisch,** adj. door giststof veroorzaakt; – **zymologie,** f. leer van de gisting, gistingleer; – **zymogeen,** enzymenafscheidend, giststoffen afscheidend, b. v. de rottingsbacterie; – **zymōma,** n. (van *dzymoen*, verzuren, in gisting brengen) een gistingmiddel (z. v. a. f e r m e n t); – **zymōsis,** f. gisting (z. v. a. f e r m e n t a t i e); – **zymosiométer,** m. gistingmeter of meter van de verschillende graden der gisting; – **zymoskoop,** m. gistschouwer, werktuig om gist te keuren; – **zymotechnie** of **zymotechniek,** f. gistingskunst, leer en kunst der gisting; – **zymotechnicus,** m. kenner van de gisting; – **zymōtisch,** adj. gistend, gisting voortbrengend; – **zymotische ziekten,** pl. infectieziekten, die in vele opzichten aan gistingsprocessen herinneren; – **zymurgie,** f. gistingschemie, leer van de gisting.

Zythos, m. gr. door gisting bereide drank, inz. gerstafkooksel, bier; ook azijn enz.; – **zythogála,** n. (van *gala*, melk) bier- en azijnwei; – **zythopœïe,** f. bierbrouwerij; – **zythotechnicus,** m. bierbrouwer; – **zythotechnie** en **zythotechnika,** f. bierbrouwkunst.

Zytologie, f. **zytoblast** enz., een wanspelling, door ons van de Duitschers overgenomen, voor cytologie enz.